סדר נזיקין

מן

תלמוד ירושלמי

עם

פירושים חדשים הנקובים
בשער השני.

פיעטרקוב.

ТАЛМУДЪ ЕРУШАЛАМЪ
т. е. ТАЛМУДЪ ІЕРУСАЛИМСКІЙ Томъ IV-ый
съ коментаріями Слуцкаго Рабина.
ПЕТРОКОВЪ
Типографія С. Панскаго. 1900.

Дозволено Цензурою
Варшава, 25 Іюля 1900 года.

סדר

נזיקין

בבא קמא בבא מציעא בבא בתרא
סנהדרין מכות שבועות ע״ז הוריות נדה

מן

תלמוד ירושלמי

עם שני פירושים חדשים הנקובים בשמותם

א) חידושי רידב״ז. ב) תוספות הרי״ד.

הנוספים על כל אלה הפירושים שחוברו יחדו ונדפסו מכבר סביב הירושלמי. דהיינו:

פירוש **פני משה ומראה הפנים** אשר חברם הרב הגאון הארי שבחבורה כמו״ה **משה מרגלית** בהרב מו״ה **שמעון** זלה״ה. אשר שמו נודע בשערים בשערי ציון המצוינים בהלכה. ובפירושו על הירושלמי האיר עיני החכמים הלומדים תלמודא דבני מערבא הסתומים והחתומים והוא גלה עמקתא ומסתרתא. ובספרו מראה הפנים הראה ידו החזקה בכמה שיטות מש״ס בבלי וחידושים על הרי״ף והרמב״ם ז״ל. ועוד נוסף עליהם אור נוגה מאיר עיני חכמים הנקרא בשם **ציון ירושלים ונר מערבי** והיו למאורות להראות איזה דרך ישכון אור התלמוד המערבי הזה בבבלי ובירושלמי ובהוספתא ובב״ר במקומותם למושבותם המכונה בשם **מסורת הש״ס**. ואחריו יאיר נתיב במיימוני וסמ״ג וטור ש״ע הנקרא **עין משפט**. ועוד הערות וחדושים עומדים על הגליון מהגאונים הנ״ל אשר בשם **גליון הש״ס** נקראים. ונספח עליהם עוד באור הפלא ופלא על מסכת **ברכות ירושלמי** מאת הרב הגאון האמתי מו״ה **אליעזר אזקרי** ז״ל בעל ספר **חרדים**. אשר היה גנוז וטמון בעקד הספרים בא״פ במדינת ענגלאנד. כל אלה הפירושים על הירושלמי יצאו לאור. אבל כעת הדפסנו **שני ביאורים חדשים** על כל התלמוד ירושלמי אשר כבושם הזה עוד לא בא לעולם. גליא לדרעיה ונפל נהורא להאיר עיני הלומדים. הוא ניהו הרב הגאון הגדול בחריפות ובקיאות סיני ועו״ה אשר עיניו כיונים על אפיקי בבלי וירושלמי. תנא דידן ותנא ירושלמאי. שר התורה ואוצר היראה. חכימא דיהודאי. מרן **יעקב דוד** שליט״א אבד״ק **סלוצק** יצ״ו **במוהר״ז** זצ״ל. איהו נחית לגו ימא רבא והעלה שני מרגליות דלית בהון טימי. והמרגליות נקובות בשמותן **חידושי רידב״ז ותוספות הרי״ד** הנ״ל. אשר בהן הראה המחבר את כחו הגדול וידו החזקה בשני התלמודים בבלי וירושלמי ללבנם ולעשותם כסלת נקיה מנופה בי״ג נפה. וכמעט לא השאיר אחריו מאומה. ונקוה כי אי״ה כל הלומדים וכל הרבנים יתנו תודה לנו על השתדלותנו להוציא הירושלמי הזה בהודו והדרו כיאות לו:

הובא לבית״ד ע״י התורני הרב הגדול איש אמונים רב ברכות החסיד האמתי כו׳ כו׳ מוהר״ר **מנחם מענדל** שליט״א **מנור** יע״א.
ותר״ד הגביר הנכבד מו״ה **מנשה קדישזאהן** נ״י **מווארשא** יע״א:

פיעטרקוב

בדפוס המשוכח של הרבני הנגיד וכו׳ מו״ה **שמואל פאנסקי**

בשנת יָסֵד יְרוּשָׁלָֽםִ לפ״ק

כללי תלמוד ירושלמי

א) „ויילא" או „ואיילא" ו„אמרה דא" פי ומנין לנו זאת :

ב) „ייבא כהדא" פי' דאתיא כההיא :

ג) „לא צורכה דלא" פי' לא צריכא אלא, ותיבת „דלא" משמש כמה פעמים בלשון אלא וכמה פעמים בלשון לאו כגון „דלא כן" פי' דאם לא כן :

ד) „כיני מתניתא" פי' כן הוא מתניתא ולשון קצר הוא ומובא לשון הזה או דמגיה המתניתין או דרק מפרש המשנה :

ה) תיבת „מתניתא" קרי הש"ס הזה להמשנה ולהברייתא ולא כש"ס הבבלי דקרי להמשנה בלשון מתניתין ולברייתא בלשון מתניתא, והירושלמי קרי למשנה ולברייתא בלשון אחד מתניתא :

ו) דרך הש"ס הזה במקשה על המשנה רמינהו ממשנה אחרת משני „תמן" כך וכך „ברם הכא" כך וכך, אין הכוונה דווקא במלת „תמן" על משנה האחרת ובמלות „ברם הכא" על משנה דידן, כי לפעמים משמש להיפך „תמן" על המשנה דידן „ברם הכא" על משנה האחרת :

ז) דרך הש"ס הזה כשנמצא סוגיא כפולה בשתי מסכתות מסיק לפעמים במסכת הזאת קצת התחלה מן הסוגיא הבאה אחר סוגיא הזאת במסכת האחרת, ולפה"נ דנעשה זאת לזכרון :

ח) תיבת „צריכה" היא לשון איבעיא ברוב מקומות :

ט) „האיך עבידא" משמש כמה פעמים על לשון איבעיא ר"ל האיך הדין אם קרה כך וכך וכמה פעמים בלשון מאי נפ"מ :

י) „מיי כדון" משמש לפעמים בלשון תירוץ ר"ל אלא מהו זאת ולפעמים בלשון „כדין" ר"ל עד כאן לא ידעינן :

יא) דרך הבבלי כשמקשה קושיא ונשאר בקושיא מסיק תיובתא או קושיא והאיבעיא דלא איפשטא מסיק תיקו ובירושלמי לא מסיק כלל לא תיובתא ולא קושי' ונשארה הקושי' מאליה וכן איבעיא נשארה מאליה באיבעיא ולפעמים מסיק על איבעיא תיבת צריכה ר"ל דנשארה האיבעיא ולא איפשטא :

יב) דרך הש"ס הזה כשאומר „רבי פ' שאל" משמש שתי משמעות פעמים בלשון איבעיא ופעמים בלשון קושיא :

יג) תיבת „מילתא אמרה" או „מילתיה" ר"ל דמוכח משיטתי' דהאי תנא או אמורא כך :

יד) בש"ס בבלי מסומן בגמרא על איזה בבא דמתניתין קאי ונקיט, ומובא הד"ה דהבבא דמתניתין דקאי הגמרא על זה ולפי הנחות הסימנין הללו קבעו הרבנן סבוראי או גאוני בבל, ובהש"ס הזה חסר הסימנין הללו ברוב פעמים רובא ככולא ובשביל זה דימו המפרשים ז"ל כמה פעמים לחבר להסוגיא הקודמת, ובאמת הסוגיא הקודמת נגמרה ומתחיל לפרש בבא שני' מהמשנה :

טו) לאחר חתימת המשנה והתלמודים היה כל פרק משניות בפ"ע ועל זה פרק גמרא בפ"ע, ואח"ז סדרו רבנן סבוראי וגאוני בבל כל סוגיא להמשנה השייך לה. אבל בירושלמי הניחו לנו הקדמונים ז"ל כמו שהיה פרק משניות בפני עצמו ופרק גמרא בפני עצמו והמפרשים ז"ל האחרונים סדרו כמו שהוא לפניט ולא כוונו איזה פעמים :

טז) נמצא לפעמים מיעוטא דמיעוטא שנדפס בתוך הלכה זאת מה ששייך לסוף הלכה שלפניה וכן באותה הלכה גופי' מה ששייך לסוף ענין הקודם נדפס בסוף ענין הסמוך, לדוגמא עי' בשט"א ז"ל במס' חלה פ"ד ה"ג :

יז) תיבות „דל כן" או „דלא כן" פי' דאם לא כן ובאיזה ספרים נדפס „דילא כן" היו"ד מיותרת :

יח) „חיילי' דר' פ' מן הדא" פי' דמסייעא ליה מן המשנה או ברייתא הזאת :

יט) „רובה דר' פלוני ורובה דר' פלוני" או „אתיא דר' פלוני כר' פלוני ורובה מן דר' פלוני" פי' „רובה" הוא רבותא ר"ל דיש רבותא בדברי ר' פלוני ורבותא בד"ר פלוני או דאתיא ר' פלוני כר' פלוני ועוד ס"ל רבותא יותר :

מסורת הש"ס

ב"ק ד"ב ע"א

ע"ש ע"ב

עין משפט נר מצוה

א
א מיימוני פ"א מנזקי ממון הל"ו טוש"ע חו"מ סי' שפ"ט ס"א

ב
ב מיימוני שם פי"ב ופי"ג ה"ב טוש"ע שם סי' תי ס"א

ג
ג מיימוני שם פ"ב ופ"ג טוש"ע שם סי' שצ ושצא

ד
ד מיימוני שם פי"ד ה"א טוש"ע שם סי' תיח ס"א

ה
ה מיימו' שם פ"א הלכה ב טוש"ע שם סי' שפט סעי' א

ארבעה

אבות נזיקין א השור ב והבור ג *והמבעה ד וההבער לא הרי השור כהרי המבעה ולא המבעה כהרי השור לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים לא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק ה חב המזיק לשלם תשלומי *נזק במיטב

ארבעה אבות נזיקין. מזיקין שם המזיק שעושין נזק ואבות קרי להו להנך דכתיבי בקרא בהדי' ובגמרא מפרש הי ניהו תולדות: השור והבור. כסדר שנכתבו בפ' סדרן במשנה דפ' ראשונה נאמר' בשור ושניה בבור. ולפי מסקנת הש"ס הבבלי השור זה הרגל אבל האי תלמודא מפ' השור זה הקרן כדאמר בגמ' ומפרשינן המתני' לפי שיטה דהאי ש"ס כדלקמן: והבור. בור ברה"ר ונפל שמה איזה בעל חי חוץ מן האדם ומת אם הבור עמוק י' טפחים או אם הוזק בו ואפי' אדם אם הוא פחות מעשרה שהוא שיעור לניזקין: והמבעה: למסקנת הבבלי המבעה זה השן והא דלא נקט שן ד"ה אפי' היכא דאין הנא' להיזק' ולפיכך נקט לישנא דמבע' דמשמע לישנא דאיגלויי כדכתיב נבעו מצפוניו דהיינו להנאתה שלפעמים נגלית ולפעמי' נכסית והיינו בשעת אכילה אבל לפי שיטת הש"ס הזה דמפר' השור זה הקרן וא"כ צ"ל דהמבעה כולל לשניהם לשן ולרגל כדדריש בגמרא מקרא ולהכי נקט לישנא דהמבעה שהוא שם כולל לשניהם וכדכתיב בפר' במקרא א'. וטעמא לפי שהן שתי אבות השוין בדיניהם לענין שהן פטורין ברה"ר: וההבער. זה האש ונקט לישנא דהבער לכלול ג"כ הגחלת שהניח ויצאה והזיקה דשם אש דקרא הוא שלהבת ודכתיב לא תבערו אש ופירושו לא תעשו איזה ביעור שמבעירין ממנו האש: לא הרי השור כהרי המבעה. לא יש קולא בשור כמו שיש קולא במבעה לפי שהשור שהוא הקרן כוונתו להזיק והמבעה אין כוונת שניהם להזיק ולפיכך אי כתב רחמנא שור לא אתי מבעה מניה מפני שהוא קל מן השור בזה: ולא המבעה כהרי השור. ויש עוד צד אחד שהשור קל ממבעה לפי שהקרן אין הנאה להזיקו ושן יש הנאה להזיקה וכן קל הוא מרגל שהקרן אין היזיקו מצוי ורגל הזיקו מצוי ולפיכך אי כ' רחמנא מבעה לא אתא שור מנייהו מפני שהוא קל מן מבעה בזה ואמטו להכי איצטריך למיכתביה והא דלא נקט כסדר כהרי הבור משום דתו לא מצי למיתני לא זה וזה שיש בהן רוח חיים ועוד דהשתא רבותא אשמועי' שאע"פ שיש לשניהם רוח חיים לא נפק חד מחברי': ולא זה וזה וכו'. אלו שלשתן דרכן לילך ולהזיק: הצד השוה שבהן. לאתויי כל שדרכן להזיק ושמירתן עליך ואע"ג דאיכ' בחד מהני אבות דלא דמי ליה אי דמי לאינך או לתרי מנייהו מייתינן לי' בהצד השוה לחיובא:

במיטב

מראה הפנים

ארבעה אבות נזיקין. הרמ"ב ז"ל כתב בפי' המשנה שלו. לא תני מזיקין משום דתנא ירושלמאה הוא ולשונם הנזק קורא נזיק כמו שנקרא חסיד מי שעושה החסד ואיש כמו ומלכא לא ליהוי נזיק (דניאל ו) דהוא לשון נזוק הוא כמו נזיר על שם שהוא נזור מן הדבר עכ"ל. ועוד נראה דליכא דמזיקין לא שייך כ"א היכא שמזיקין עכשיו בפועל כמו ששנינו בסוף פ"ג היו הניזוקין שני' והמזיקין שנים אבל הכא לא שייך כ"א לשון נזיקין שהן עלולין להזיק ויוצא ההיזק מהן לפעמי' ומקרא דדניאל בלאו הכי ל"ק דלשון ארמי הוא:

לא הרי השור כהרי המבעה. וכתבו התוס' פירוש אין קולתו של זה כקולתו של מבעה כדמפרש לקמן בגמרא למ"ד תנא שור לקרנו ומבעה לשינו משום דשור כוונתו להזיק ומבעה אין כוונתו להזיק ולפיכך אי כתב רחמנא בור לא אתי מבעה מיניה שהוא קל מיניה ואין פי' כשאר מקומות שבתלמוד לא ראי זה דהתם פירושו אין תומרת של זה כתומרת של זה ולכך אין התומרות גורמות זה הדין אלא הצד השוה שבהן גורם הדין ושינה כאן התלמוד פירושו מבשאר מקומות משום דהזכיר התמור תחלה בלא זה וזה שיש בהן רוח חיים. עכ"ל. דבריהם צריכין ביאור ביותר דנהי דאנן ידעינן טעם התלמוד ששינה פירושו כאן וצ"ל בזה משום דהש"ס דף ה' פריך מאי קאמר. ומאי קא מתמה האי לא הכי מפרשינן כבשאר מקומות אלא משום דראה דלא מצי לפרושי הכי משום דהתנא נקט בסיפא התמור תחלה ולפיכך מתמה מאי קאמר וכדכתבו התוס' שם. מ"מ הכתי לא פלטינן מקושיא על התנא גופיה מ"ט שינה כאן והיה לו להזכיר ג"כ בסיפא הקל תחלה ולא הכי האש שאין בו רוח חיים כהרי שניהם וצ"ל לבאר טעם שהתנא שינה כאן ומה שהשמיענו דין חדש בזה. ומתחילה נבאר אופן השינוי בכאן מבשאר מקומות בש"ס ועל איזה קוטב סובבים השינוים ואח"כ יתבאר לך טעמו ויוצא מזה ועיקרא דמילתא להבין בקצרה הכי הוא. דבכל דוכתא כשרוצה התלמוד ללמוד דבר מדבר בק"ו או במה מצינו והשתכינן איזה פירכא במעיקרא דדינא וזה כדבר המלמד שרוצה ללמוד ממנו מה להמלמד שכן בו כך וכך וקאמר דבר פלוני יוכיח שגם לו אין בו זה התומרא והמעלה של המלמד הראשון ואעפ"כ נוהג בו הדין והדבר שאנו למדין עכשיו וא"כ התומרא של הראשון גורמת לזה הדין שהרי בשני אין בו אותה התומרא ויש בו זה הדין. ואם ימצא איזה פירכא גם על השני שיש בו איזה תומרא או מעלה שאין בלמד בלנו קאמר מה לפלוני יוכיח שכן בו כך וכך. ואם זאת התומרא ומעלה לא נמצא במלמד הראשון תוזר ועושה ממנו יוכיח. ובכל מקום כשיבא הש"ס לידי כך אומר ותזר הדין לא ראי זה וכו' הצד השוה וכו' כלומר אין הראיה של הראשון שיש בו אותה התומרא מכיח זה הדין שהרי אין בשני וכן לא ראיה של השני כראשון הצד השוה וכו' כלומר חזרנו על כל הצדדים והתומרות ורואין אנו שאינן גורמות זה הדין מעתה יש לך לבקש הצד השוה בשניהן שגורם אותו הדין ומאותו הצד נלמד להשלישי דוגמתו בפ"ק דקדושין דף ה' דיליף תופס בק"ו מכסף ופריך מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ביאה תוכיח מה לביאה שכן קונה ביבמה כסף יוכיח וחזר הדין לא ראי זה וכו' הצד השוה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא תופה. וכן בבילה דף כ' ע"א דיליף שלמי תובה שטעונין סמיכה במה מצינו משלמי נדבה ומעולת תובה עיין פירש"י שם ותמלא פי' לא ראי זה כמו שאמרנו. וכן בסנהדרין ובחולין ובהרבה מקומות. נמצינו למדין דבכל דוכתא א"א לפרש לא ראי זה וכו' בענין אחר כ"א דוקא אין התומרא של זה כמו התומרא של זה. אמנם כל זה ה"א דוקא אם הוא באופן שזכרנו שלמדין אנו דבר חדש והוא הלמד השלישי שיהא נוהג בו איזה דין מהמלמדים השנים או לפעמים מהשלשה כדאמרינן בעלמא תיתי חדא מתלת וכאלו המלמדים נגד מפורש או נודע לנו שנוהג בהן זה הדין ולמדין אנו עכשיו להשלישי או להרביעי בנידון זה ובכה"ג הוא דשייך בלימוד וכלל שאמרנו. אבל במקום שאין לפנינו למוד איזה דבר חדש. כ"א לפנינו ב' וג' דברים שכתבה לנו התורה ואנחנו רוצים לחקור ולידע הטעם מה שהצריך הכתוב לכתוב לנו לכל אלו הנזכרים ולא סמך על שלימוד שאנו יכולין ללמוד חדא מחדא או חדא מתרתי. וכגוונא דמתני' דהכא בזה לא שייך הכלל והלימוד הזה. שהרי זה הוא ככל צריכותא דהש"ס דעביד בקראי. וכך מיבעי לן למימר. דאי כתב רחמנא חדא לא אתי אידך מיניה משום דאידך קיל מיניה ואין כראשון הקולא שיש בשני. והיינו דכתב רש"י ז"ל בדף ד' ע"א ד"ה ולא ראי הבן וכו' והאי ליכא לתרוצי וכו' שאין זה לשון הש"ס אלא ההוא דבעי למיגמר חבריה מיניה נקיט כרישא כדקתני במתני' לא זה וזה שיש בהן רוח חיים וכו' אלמא כל היכי דקתני לא ראי זה כראי זה ההוא דבעי אגמוריה חבריה מיניה נקיט ברישא וה"ק לא ראי זה כראי זה אין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה עכ"ל. ולכאורה קשה דהדרכה אנו רואין שאין דרך הש"ס לפרש בכל דוכתא לא ראי זה הכי. אלא ודאי כמו שאמרנו. והפרש והחילוק הוא מבואר. ועל גוונא דהאי מתני' הוא דמדייק רש"י ואומר שאין זה לשון הש"ס אלא ההוא דבעי אגמוריה חבריה מיניה נקיט ברישא. דוגמתו תמצא ביבמות דף ק"ד ובהרבה מקומות בהש"ס. ומעתה נתבאר לנו דברי התוס' הדק היטב. וכן דברי רש"י ז"ל ושניהם עולין בקנה אחד. נשאר לנו לבאר עוד דלכאורה גם כאן יש לנו ללמוד דבר חדש במה הצד וכמה דאמרינן בגמרא דף ו' ע"א הצד השוה שבהן לאתויי אבנו וסכינו וכו' וכן אינך דקאמר התם. ואם שהחילוק הוא מבואר מפני שלא הוזכרו במתני' בפירוש ריבוי אלו הדיני' אף כל שדרכן להזיק וכו' אכתי קשה למה באמת לא הזכיר התנא ריבוי הדינים האלו ויוצא בהן ונלמוד במה הצד ולפרש כמו בכל דוכתא. וראיתי בס' אסיפת הזקנים מכונה לשגאון מוה' בצלאל אשכנזי ז"ל הנדפס מחדש. ושם מביא כמה לשונות מהתוס' אשר לא נמצא בידינו. והרבה ביאות מהגאונים. ומבואר שם גם מענין זה. וכתב שם בשם הר' פרץ ז"ל שכתב תלמידו בשמו וז"ל והוסיף מורי הרב לתרץ למה לו לפרש כאן כמו בשאר מקומות משום דבשאר מקומות שאומר הצד שבשם הוא לוקח הקולא של כולם אבל הכא הוא לוקח הקולא של אחד מהם לבד כמו שאומר בגמרא הצד השוה לאתויי אבנו וסכינו שרוצה ללמוד מבור ואש ובעלמא נותן להנלמד דין שניהם אבל הכא אין נותן לו אלא דין בור בלבד החיוב והפטור שבו ולכך אין דומה לעלמא ולא נוכל לפרש כמו בעלמא עכ"ל. וכבר בררנו כל הצורך ועיקר הטעם והשורש מבין הפירוש שבכאן מבעלמא על נכון. עם מה שהוספנו לבאר בדברי רש"י והתוס' וכוונתם ביחיו לאחדים. אלא דעדיין צריכין אנו לדברי הר' פרץ ז"ל במקצת כדי לתרץ הדיוק שדקדקנו מ"מ לא נחית התנא הכי באמת לפרש ריבוי שמה הצד במתני' ולפרש הראי' זה כמו בכל דוכתא. ולמדין אנחנו מזה דין חדש שבא התנא להשמיענו דהכא אין הנלמד בצד השוה דומה לשניהם כ"א לאחד בלבד. ומפני שהדבר הזה תלוי במחלוקת המפרשים והפוסקים והגאונים ז"ל יחדתי לדין זה דיבור בפני עצמו. ועיין לקמן בד"ה הצד השוה ותמצא דין זה מבואר בקצרה ומה שחדשתי בזה בס"ד:

ולא המבעה כהרי השור. מה שפירשתי בפנים בדיבור זה הוא לשיטתא דהאי תלמודא דמפרש תנא שור לקרנו וכרב יהודה אליבא דשמואל בבבלי דף ג' ע"ב בזה. אלא דהאי תלמודא בינה במבעה שכלל לשניהם לשן ולרגל כאחד כדדריש לה מקראי וכמו שמפורש שם בס"ד. ולפיכך צריך לפרש גם לא הכי דבכא דסיפא לפי שיטתיה. ואין להקשות דאכתי נילף שור משן ורגל במה הצד משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן מועדין מתחלתן. וכלומר שדרכן להזיק מה שאין כן בקרן דסתם שוורים בחזקת שימור קיימא למ"ד פלגא נזקא קנסא. וזה כפירוש ר"ת בתוס' דף ה' ע"ב ד"ה שכן מועדין. דאין לפרש שמשלמין נזק שלם דא"כ קשה האי גופי' נלמד נמי לקרן דלישלם נזק שלם דהא השתא קרן לא כתיבא וכדכתבו התוס' שם. אלא דלפי זה קשיא לי אמאי לא קאמר רב יהודה תנא שור לקרנו ולרגלו ומבעה לשינו ובשור שייך שפיר טפי למיכלל ביה תרווייהו ורב ושמואל בהא פליגי דלרב תנא שור וכל מילי דשור וא"כ מבעה זה האדם ושמואל ס"ל דלא כייל התנא אלא הני תרווייהו וי"ל דלא ניחא ליה לרב יהודה לפרש אליבא דשמואל הכי משום דאי כיילינן ביה הני א"כ ניכלול כולהו מילי דשור כרב ולפיכך מפרש אליביה דלא תני לשור אלא לחדא מילתא. וכן צ"ל לרבא לקמן. וראיתי להרשב"א ז"ל שכתב בחידושיו וז"ל ואי אפשר לומר תנא שור לקרנו ולרגלו משום דלא הוה אפשר לפרושי בכי הא לא ראי זה כראי זה כדמפרש ואזיל וכן הדין והטעם באוקמתא דרבא דאוקי אליבא דשמואל שור לרגלו ומבעה לשינו ולא אמרינן שור לרגלו ולקרנו עכ"ל. רצונו לומר דאע"ג דאיכא לפרושי לא ראי זה וכו' לפי שאין בשן מה שיש בקרן ורגל דהאי כוונתו להזיק והאי היזיקו מצוי משא"כ בשן וכן יש בשן שיש הנאה להזיקה משא"כ בשניהם. מ"מ הוי קשה דלא ליכתוב שן ותיתי מהני תרווייהו במה הצד וכהא ליכא למיפרך כדפרכינן לעיל וזה מבואר. ולפיכך כתב דלא הוה אפשר לפרש בכי הא לא ראי זה. ומיהו להאי שיטתא דס"ל דכל דבר הנלמד במה הצד נותנין לו הקל שבשניהן הדרא קושיא לדוכתא דהשתא איכא לפרושי שפיר לא ראי זה דאי הוה אתי שן מקרן ורגל ה"א לחלק בשן בין תם למועד כמו הקרן. ועיין לקמן בד"ה הצד השוה:

ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים. התוס' כתבו בזה הדיבור. ובסיפא גבי בור המ"ל לא הרי הבור שתחלת עשייתו לנזק כהרי אלו ולא תם לפי שהפסיק באש וקודם אש לא רצה לשנות דא"כ הוי אתי אש מיניה דכולהו אתי אש מבור ותד מהנך כדאמרינן בגמרא והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר עכ"ל. תירוצם שייך נמי על דלא שנה בור קודם מבעה והוי לא הרי ג"כ כסדר שכתובין בפרשה אלא דלא הוי שייך תו למיתני ולא זה וזה וכו' והתנא בא להשמיענו שיש בזה מה שאין בזה משום יגדיל תורה. ועיין לקמן ד"ה אם לא נאמר בור ומזה תבין:

הצד השוה שבהן. בבבלי דף ו' ע"א קאמר אביי לאתויי אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו יליף לה מן הצד מבור ואש ולרבא לאתויי בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה ויליף לה מבור ובור וכן לאינך אמוראי דהתם ילפי למילתייהו מבור ובור וכתב הרמ"ב ז"ל ויש מן הגדולים שכתבו דלא מחייב אלא מה בחייב בשניהם ופטורי מנזקי כלים וממיתת אדם כמו בור ומעמון כמו באש דכיון דאתו

במה

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"א מנזקי ממון ופ"ח הלכה ט טוש"ע חו"מ סי' ת"ט ס"א

ז
ב מיימו' שם פ"א טוש"ע שם סי' שפט סעי' יח

במיטב הארץ: גמ' השור זה הקרן דכתיב וכי יגוף שור איש את שור רעהו וגו'. עד כדון בתם במועד מניין. או נודע כי שור נגח הוא וגו'. הבור כי יפתח איש בור וגו' בעל הבור ישלם וגו'. המבעה כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה *זה הרגל דכתיב משלחי רגל השור והחמור. וכתיב הסר משוכתו והיה לבער *זה השן. פרוץ גדירו והיה למרמס זה הרגל. וההבער דכתיב כי תצא אש ומצאה קוצים וגו'. אנן תנינן ארבעה אבות נזיקין. ותני ר' *חייא י"ג נזק צער ריפוי שבת ובושת שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר.

אמור

במיטב הארץ. אם רוצה המזיק לפרוע לו קרקע צריך להגבות לו מעידית שבנכסיו: גמ' השור זה הקרן. דלא תימא דהתנא כולל בשור כל מיני חלוקי האבות הנאמרים בו והם קרן שן ורגל והמבעה זה האדם והלכך מפרש הכי תלמודא דלא תני שור אלא לקרנו ובמבעה כולל התנא לשן ולרגל כדלקמן: דכתיב וכי יגוף וגו'. מקרא דכתיב גבי בהמה יליף ולא מקרא קמא דכתיב גבי אדם כי יגח איש שור את איש וגו' וטעמיה כדלקמיה: עד כדון בהם במועד מנין. כלומר דעד כאן שמענו דילפינן קרן דתם מקרן דבהמה ולא מקרן דלעיל דכתיב גבי אדם ומנין שאף במועד מהאי קרא הוא דילפינן. והאי מנין לאו אקרא קאי ולומר מועד מהיכן שמענו דהא בהדיא כתיבא אלא אילפותא דהש"ס קאי וכמסקנא דמילתא היא וכלומר דגם מועד דבהמה מהאי קרא גופיה דכתיב ביה הוא דילפינן או נודע כי שור נגח הוא ולא ממועד דכתיב לעיל גבי אדם ונפקא מינה דקמ"ל דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה: הבור וכו' בעל הבור ישלם. להכי מייתי נמי סיפיה דקרא לאשמועינן דבהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו עסקינן דיש לו בעלים: המבעה כי יבער וכו'. כדפרישית במתני' דס"ל להאי סתמא דהש"ס דהתנא כולל במבעה לשתי אבות האחרים של שור והם השן והרגל וכסדרים לה מקראי: ושלח את בעירה וכו'. כלומר דמושלח דרשינן לרגל כדכתיב משלחי רגל

ומובער דרשינן לשן כדכתיב והיה לבער זה השן: פרוץ גדרו והיה למרמס זה הרגל. הא דלא סגי ליה להש"ס בדרשא דלעיל משלחי רגל משום דלא תיקשי מנא לן מ"ם מוקים לבער זה השן דלמא רגל הוא וכמשמעות פשטיה דקרא הסר משוכתו של הכרם והיה לבער ברגל שיהיו הכל דורסין בו וכ"ת קרא דושלח את בעירה היכי מפרשת לה דלמא אידי ואידי ארגל והא דשלח שלוחי והא דאזל ממילא: ה"ש מסיפיה דקרא דכתיבא התם פרוץ גדרו וגו'. ואם נפרש לבער דרישיה דקרא ברגל א"כ קשיא מאי האי דקאמר עוד והיה למרמס אלא ע"כ והיה למרמס זה הרגל וה"פ דקרא הסר משוכתו של הכרם משוכה זהו שעושין על גבי הגדר ממיני יתידות וקוצים כדי למנוע רגלי העוברין מע"ג הגדר ובתחילה הסר המשוכה והיה לבער לאכול מפירותיה להדוחקין עצמן ועוברין למעלה ע"ג הגדר כדי להכנס להכרם ולאכול ממנה והא"כ פרוץ גדרו לגמרי והיה למרמס ברגל העוברין בה עכשיו בריות כדי להשחית את הנשאר ממנה. ודרך משל הוא זה שהוכיח ישעיה הנביא ע"ה לישראל והכוונה שהקב"ה נפרע מהן מישראל מעט מעט וזהו מדת החסד. ועכ"פ שמעינן מהאי דרשה דבער זה השן: אנן תנינן. במתניתין לא תנינן כ"א ד' אבות נזיקין ור' חייא תני בתוספתא דיליה נזק צער וכו' נוסף על הארבעה דמתני' ובין הכל י"ג אבות נזיקין:

אמור

תורה אור

מסורת הש"ס
ב"ק ד"כ ע"ב
עי' שם ד"ד
תוספתא פ"ט

גליון הש"ס
המבעה וכו'. עי' ברשב"א בחי' דף ג ע"ב ובשטמ"ק שם

ציון ירושלים
ותני רבי חייא שלשה עשר. עיין מה"פ בכתב ראי' מזה להרמב"ם דעקירה כטעו' לא שמי' עקירה ובאור זרוע הגדול שנדפס בזיטאמיר ס' פסח סי' רכב פוסק דשמי' עקירה. ובהסכמתי לספר אור זרוע הנ"ל כתבתי דעיקר כהרמב"ם ע"ש:

מראה הפנים

כמה שלא יהבינן להו הקל שבשניהם. ויש שנסתפקו בדבר. ולי נראה דכל דין בור יש להם וכו' ע"ש שהוכיח זה דאל"כ אמאי חייבין הני ברה"ר הא לאמולא היינו רגל וכיון דילפינן הני מבור ושור אם כן ליפטרו ברה"ר כמו רגל אלא ודאי כל דין בור יש להם בין לקולא בין לחומרא אלא דלא מצינו למילף מבור לחודיה משום דלא דמו לגמרי לבור כמו דפריך הש"ס מה לבור וכו' שהלכך לשבית יוכיח מאחר מזיקין שאין לחלק ביניהן ובין בור מכח הני פירכות ואינם מוגעות החיוב בהם והלכך גם אלו לא יצאו מכלל בור בשביל הני פרכות וכל דין בור להם ולא יהבינן להו קולות של אש ושל רגל. זהו תוכן דבריו ז"ל. מדבריו למדנו דודאי בעלמא בכל מילתא דאתיא במה הצד אין לו אלא הקל שבשניהן. וכן בדין דכיון שהוא למוד משניהן אי אתה יכול לחייבו אלא כחיוב שהוא מחג בשניהם אלא דהכא שאני מכיון דהני דמו טפי לבור והילכך יהבינן להו דינא דבור בכל מילי. ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתה כמה שהבאתי לעיל בד"ה ולא המבעה לפי תירוץ הרשב"א דהא השתא שפיר איכא לפרושי תנא שור לקרנו ולרגלו ולא שרי זה וכו' מיתפרשא הכי דאי הוה אתי שן מקרן ורגל היינו נותנין לו הקל שבשניהן וה"א לחלק בין תם למועד כמו הקרן וע"כ צריך לתרץ משום דלא הוי ילפינן אלא מקרן מועדת ולא מתמה שהרי למוד הצד שבשניהן הכי הוא מה לקרן שדרכו לילך ולהזיק רגל יוכיח מה לרגל שכן היזקו מצוי קרן יוכיח וחזר הדין וכו' ולקרן מועדת הוא דקרינן דרכו לילך ולהזיק ולא לתמה למ"ד פלגא ניזקא קנסא והכי קי"ל ואפילו הכי אין היזקו מצוי כ"כ כמו רגל ועיין ברש"י דף ו' ע"ב ד"ה מאי שנא בור שכתב כן כסברא זו לענין בור. אלא כד אתינן להכא א"כ קשה דהשתא איכא למיפרך מה לקרן ורגל שכן מועדין כן בין לדבר הראוי להן בין לשאינו ראוי לשן תאמר בשן שאינה מועדת אלא לאכול דבר הראוי לה. וא"כ ממ"נ קשה לתירוץ הרשב"א. וכבר כתבתי לעיל גם מה שנלע"ד לתרץ בהך קושיא דלא קאמרי שור לקרנו ולרגלו. ואפשר ליישב לדעת הרשב"א דלא שייכא ליה הך פרכא וכדכתבו התוס' בדף ה' ע"ב בד"ה כי בדית בור ביניהו. דלא אשכחן שאינו ראוי בשן דאם אכלה דבר שאינו ראוי לה לא הוי תולדה דשן אלא תולדה דקרן כיון דאין הנאה להזיקה ואי משכחת לה בשום ענין א"כ הוא גופה נילף מינייהו דמתחייב אף בשאינו ראוי. וכ"כ הרשב"א ז"ל בעצמו לקמן בענין לימוד השן מן האש. וגם נ"ל לדעתו ז"ל דלא דמי להאי דפ' החובל דף פ"ה דאע"ג דהתם פרכינן פירכא דלא שייכא מה לאשה שאינה במילה וכדאמרו התוס' לתרץ הכי אליבא דפרש"י ע"ש משום האי טעמא גופה דהתם לא שייכא כלל גבי אשה וא"כ לא שייך להכניס הפירכא בהק"ו אבל הכא אתה יכול להכניס הפירכא גופה כמה הצד דנילף מינייהו דמתחייב בשן אף בשאינו ראוי. כנ"ל ליישב לדעת הרשב"א ז"ל. ובענין דינא דהני דאתו במה הצד שהחליט הרא"ש ז"ל דיהבינן להו כל מילי דבור נראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל כן הוא כמו שאנחנו רואים ממ"ש בפ' י"ג מהל' נזקי ממון שמבואר שם דיני תולדות הבור ובס"פ י"ד גבי תולדות האש מלבד דיני' דרבא בענין בור המתגלגל אינו מבואר בדבריו שם כ"א בפ"ב הוזכר גבי דינא דדליל אבל משם משמע דמחייב על הכלים ועיין לקמן ריש פ"ב ד"ה אבל קשר הוא וכו' מה שכתבתי בזה:

במועד מנין. כדפריש' בפנים דאשמעינן האי ש"ס דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה והילכך מקרא דכי יגוף הוא דיליף ולא מכי יגח דלעיל משום דמיירי באדם ובבבלי דף ל"ז פלוגתא דאמוראי דרב זביד סבר דסתמא הוי מועד ורב פפא סבר דאינו מועד. וכתב הרי"ף ז"ל וסוגיין כרב פפא. וטעמיה מדתני בברייתא התם ת"ר ראה שור נגח שור לא נגח וכו' נעשה מועד לסירוגין לשוורים. וזה כרב פפא דלרב זביד נעשה מועד לכל המינין ואם דהתוס' מיישבין הסוגיא גם לרב זביד וכגון שראה שאר הבהמות ולא נגחן. מ"מ פשטה דברייתא משמע דהנגיחה והסירוגין הכל בשוורים ולא ראה שאר המינים בינתיים. וגם לקמן התם בבעיא דאשונה ושנייה צריך ליישב בדוחק לרב זביד כדפירשו התם ע"ש וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מהל' נ"מ הלכה ח' כרב פפא. שור שהוא מועד למינו ה"ז אינו מועד לשאינו מינו מועד לאדם אינו מועד לבהמה. ובענין מועד לבהמה אי הוי מועד לאדם. לכאורה נראה דלרב זביד הוי מועד לאדם כדאמר התם בדף מ"א על קושית הש"ס וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומתרץ רב זביד כגון שהרג ג' בהמות. אלא דהתוס' בדף ל"ז כתבו דחזר בו רב זביד כדפריך עליה התם ומועד לבהמה הוי מועד לאדם בתמיה. וכן היא גי' רש"י והתוס' שם. וסיימו התוס' שאם לא תאמר כן קשיא ליה הסיא דריש מכילתין עכ"ל ר"ל דקאמר בריש מכילתין אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח וכו' ומילתא אגב אורחא קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם. ולרב פפא כבר יישבו התוס' שם ד"ה ומילתא וכו' ע"ש. (ומה שפירש המהרש"א בזה. אף דנראה דלא היה כתוב לפניו דריש מכילתין אלא הסיא דמכילתין מ"מ פירושו קשה מאד ע"ש). והרמב"ם בפ' עשירי מנ"מ הל' ג' כתב. והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו את האדם נסקלין היאך ימלא מועד להרוג עד שישלמו בעליו את הכופר כגון שהרג ג' עכו"ם וכו' או שהרג ג' בהמות הרי זה מועד להריגה ובעלים משלמין את הכופר. וכבר הקשה ע"ז הכ"מ ז"ל דאפי' לגי' רבינו דגרים התם בדף מ"א הכל בניחותא ולא גרים אלא מ"מ הוא עצמו כתב דמועד לאדם אינו מועד לבהמה ומכ"ש דמועד לבהמה לא הוי מועד לאדם. והכ"מ תירץ דרבינו מחלק בין נזקין לקטלא דהכא במועד להרוג בהמות הוי מועד לאדם וזהו שדקדק רבינו לכתוב ה"ז מועד להריגה עכ"ל. ומ"מ עדיין קשיא הסיא דריש מכילתין לדברי רבינו דכמאן אתיא. וגם צריך טעמא לקושטא דמילתא מפני מה שינה הכתוב בלשון גבי אדם כי יגח וגבי בהמה כי יגוף. והלח"מ כתב דלדעת רבינו אפשר לומר דהסיא סוגיא כרב פפא אתיא וזהו כפי' הר' מנחם שהביאו התוס' שם דלענין הזרה איירי דהזרה דבהמה לאו הזרה היא והזרה דאדם הויא הזרה ורב זביד יתרץ דנקט באדם נגיחה דאית ליה מזלא ובבהמה דלית לה מזלא נגיפה ואע"ג דלא הודיענו הכתוב מילתא אגב אורחא כלל מ"מ נקט הכתוב לשון המתיישב דהוא קושטא דמילתא זהו תוכן דבריו ודוחק. ולפנ"ד נראה דודאי בענין החילוק שבין נזקין למיתה בזה ראה רבינו להכריע דמועד לבהמה הוי מועד לאדם וכסברת הכ"מ דמאי שנא האי קטלא מהאי קטלא. ובענין הסוגיא דריש מכילתין מפרש רבינו דכרב זביד אתיא. והיינו משום בבא דרישא דקאמר התם מועד לאדם הוי מועד לבהמה אבל בבא דסיפא דכ"ע מודים בה. וזה דלענין נזקין מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם זהו פי' מילתא אגב אורחא קמ"ל וכלומר דאע"ג דקרא לענין מיתה מיירי אגב אורחא קמ"ל דלפעמים יש חילוק בין בהמה לאדם והיינו בנזקין מועד לנזקי בהמה לא הוי מועד לנזקי אדם ולפיכך שינה הכתוב. ומועד לאדם וכו' דקאמר ה"ק אפילו למ"ד דמועד לאדם וכו' מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם. ובזה מתורץ נ"כ לרב פפא דלהכי לחוד הוא דצריך לשנות הכתוב להשמיענו זה ובהא לא פליגי רב פפא ורב זביד. ואם מועד להרוג בהמות לכ"ע נמי מועד לאדם מכח הסברא דמאי שנא. והא דלא פסק רבינו כהולא דהאי סוגיא ואפילו בבבא דרישא. משום דהאי סוגיא דפ' שור שנגח היא עיקרית דהתם בעיקרא דהאי דינא מבתעי ומשם מוכרע כרב פפא דמועד לאדם לא הוי מועד לבהמה. וגמלא הא דשינה הכתוב מתורץ לכ"ע לרב זביד לאשמועינן תרווייהו במועד לאדם ובמועד לבהמה. ולרב פפא לענין מועד לבהמה לחוד הוא דצריך להשמיענו. וכן נמי אמרינן מועד לאדם לא הוי מועד לבהמה. וא"כ סוגיא דריש מכילתין הכל לענין נזקין ואתיא כרב זביד והוא ז"ל פסק כרב פפא מטעמא דאמרן:

המבעה כי יבער וגו'. כדפרישית בפנים דנראה מסתמא דהאי ש"ס דמפרש להמבעה דמתני' לשן ולרגל וכדאמר לקמן כמה דאיפשטי קרייא איפשטי מתני' כמו שהן נכללים במקרא אחד כמו כן כוללן התנא בשם אחד. ונראה דהאי ש"ס דריש לה ג"כ מובער זה השן כמו דדריש הש"ס הבבלי ואין הפרש ביניהם אלא בראיות דרש הפסוקים דהכא מביא ראיה מוכיח לבער והתם מביא ראיה מכאשר יבער הגלל. והרשב"א ז"ל בחדושיו כתב דהאי ש"ס דריש לשן מכי יבער איש ומובער ותרווייהו צריכי חד דשלח שלוחי וחד דאזיל מנפשה ובהכי מיתרצא קושיא דקשיא מאי שנא דבבולא שמעתין פשיט ליה דשן ל"ש שלח שלוחי ול"ש אזיל ממילא וברגל זו מיבעיא להו ולמדוהו דרך פשיטות משן ואמרו דומיא דשן מה שן לא שנא אף רגל ל"ש עכ"ל. ולע"ד אין כל זה מוכרח. ואין חזינן דמכי יבער לא דריש מידי דסיפיה דקרא פירושא דרישיה הוא וה"ק כי יבער איש בגרמו שבהמתו תעשה היזק בשדה חבירו ומפרש מה הוא היזק באחת משתי אלה בושלח את בעירה או בובער וכן פירש"י ז"ל בחומש. ופשוט הוא דמה שכתב רש"י שם שיוליך בהמתו לאו דוקא שהוא יוליך דאין במשמעות פשט המקרא אלא שלא ישים הוא הגורם שלא ישמר את בהמתו מלהזיק. ועכ"פ גופי הנזיקין לא למדנו אלא מושלח ובער ולא מכי יבער. והא דקשיא מ"מ בשמעתין פשיט ליה אזיל ממילא בשן יותר מברגל היינו מדשינה הכתוב בלשון וכתיב ביה ובער ולא ושלח כדמשמע מפירש"י בשמעתין. וכן נ"ל בהא דפשיט ליה התם לעיל דברגל אפילו לא מכליא קרנא יותר מבשן משום דשינה הכתוב וכתיב ביה ושלח ולא ובער ומה"ט נמי גלדו התוס' מתירוץ רש"י בד"ה ושן דמכליא קרנא שהקשו וליכתוב רחמנא ושלח וכו' ר"ל משום דלשון ושלח לא הוי משמע לן דדוקא במכליא קרנא דא"כ הוה קשה ליכתוב במקום ושלח ובער כי היכי דלא נטעי וק"ל. ולא דמיא להא דאמרינן בעלמא גבי תושב ושכיר:

ותני ר' חייא שלשה עשר. הכי איתא בתוספתא ריש פ' תשיעי. ובבבלי גרים לה משום תוספתא דר' הושעיא ור' חייא תני כ"ד. וקאמר התם דף ה' ע"א לתנא

דידן

אמור מעתה מה דתנינן אנן להכשר נזקין. מה דתני ר' חייא בין להכשר נזקין בין לניזקי גופו. *ר' חגיי שאל היך תנינן ארבעה אבות נזיקין אם הכל אמור בשור אחד ניתני שלשה. ואם הכל אמור בשור שלשה ניתני חמשה. אלא כמה דאשתעי קרייא אישתעיית *מתניתא.

תולדות הקרן [א] נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה דחייה. ר' יצחק מקשי נגיפה נגיחה [ב]עיקר הן ואת עביד לון תולדות. אלא מתחיל בעיקר ומסיים בתולדות. תולדות הבור כל פירקא תליתייא דתנינן בנזיקין. ר' תני הניח גחלת ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה וצלוחיתו בידו נשרפו כליו ונשברה צלוחיתו חייב על הצלוחית משום בור ועל הכלים משום אש. תולדות הרגל. תני *בהמה שנכנסה לרשות היחיד והזיקה [ג] בין בידה בין ברגלה [ג]בין בקרנה בין בעול שעליה בין בשליף שיש בה בין בעגלה שהיא מושכת משלם נזק שלם והמזיק בכרמלי' משלם נזק שלם. תולדות השן הוון בעיין מימר [ד] *פרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשינין וכלב שליקלק את השמן וחזיר שאכלה בשר כולהון תולדות השן אינון. אמר ר' יצחק כולהון עיקר שן אינון. והא תאני תולדות השן כשדרסה על גבי נוד מלא שמן ובסיכה גופה נהנה. כמה דתימר תמן השן אוכלת והגוף נהנה אוף הכא נהנה גופה. רבי ירמיה בעי היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו.

א"ר

רבי תגא הניח גחלת כר"ה כו' על הצלוחית משום בור. דקמ"ל דמלינו דהיזק מאש הוי תולדה דבור וע"כ בהצלוחית הוי תולדה דבור ותלוי בפלוגתא דר"י וחכמים אם חייב על נזקי כלים בבור. והשתא אזיל ומפרש כל התולדות תני בהמה שנכנסה לרשות היחיד והזיקה בין בידה כו' בגופה בעול שעליה ובעגלה שמושכת בה הוי הכל תולדה דרגל. תולדות השן וכו'. ע"ז בעי רבי ירמי' דבתולדה דרגל לא תנינן אלא בגופה בשערה בכלים שעליה אבל היתה מהלכת ופלטה עשבים מהו ר"ל אם פלטה מפיה עשבים שאכלה והזיקה בהם אם הוי תולדה דרגל והוי כמו שהזיקה בעול שעלי' ובשליף שיש בה או לא הוי תולדה דרגל משום דרגל הזיקה מצוי ופליטת עשבים אינו מצוי:

א"ר

אמור מעתה. הטעם דמה ששנה לנו רבי במתני' הן בענין הכשר נזיקין נזיקין שבאין מצד ממונו ולפי שהממון של אדם הוא הכשרו קרי ליה הכשר ובנזקי גופו לא קא מיירי ומה דתני ר' חייא הוא בין נזקי ממונו ובין נזקי גופו: היך תנינן ד' אבות נזיקין. כלומר שור דקתני במתני' באיזה דין דשור מיירי כי היכי דלהוי המנין של האבות ארבעה לא פחות ולא יותר: אם הכל אמור בשור אחד. אם נוכל לכלול כל הנזקין דשייכי בשור הקרן והשן והרגל: ניתני שלשה. אמאי חשיב ארבעה הרי לא מלינו אבות דכתיבי בקרא כ"א הני דחשיב להו במתני' ואם שם שור כולל הוא לכל האבות שבו א"כ ליתני שלשה ותו לא והמבעה למה לי: ואם הכל אמור בשור שלשה. שדעת התנא לחלק כל עניני הניזקין שבשור ולחשבן כל א' בפני עצמו ושור דקתני בנזק קרן לחודיה הוא א"כ קשיא ניתני חמשה השור והבור והשן והרגל וההבער וכלומר מאי חזית דקתני השור לקרנו בלחודיה ובהמבעה הוא כולל לשאר חלקי נזקי הבור כאחד: אלא כמה דאישתעי קרייא. הדר קאמר דהיינו טעמא דהתנא דכמו שנאמר בקרא כך הוא מדבר בלשון המשנה לפי שמלינו בתורה דקרן כתיבא בפרשה בפני עצמה ובשן ורגל כולל לשתיהם במקרא אחד ושלח ובער וכדדרשינן לעיל לפיכך ראה רבי לסדר דבריו במשנה כפי הכתוב שבתורה: תולדות הקרן נגיחה נגיפה. כדמסיק לקמיה: רביצה ובעיטה. שראתה הכלים ורבצה עליהם כדי להזיקן ולשברן או שבעטה ברגליה כדי לשבר את הכלים: דחייה. שדחתה בגופה ונתכוונה להזיק ולהכי הוי הני כולהו תולדות הקרן דכוונתן להזיק ואין הנאה להזיקן ואין הזיקן מצוי כקרן והלכך דינן כקרן דכל זמן שלא הועדו ג"פ בב"ד אינן משלמין אלא חצי נזק: נגיחה נגיפה עיקר הן. עיקר אבות הכתובין בתורה ומ"ט חשיב להו בתולדות: אלא מתחיל בעיקר. כלומר לא דמחשב להו לתולדות אלא ה"ק תולדה דקרן הנמשכין מנגיחה ונגיפה ודומין להן מה הן ומסיים באלו הארבעה דחשיב שהן תולדות הדומין להן: תולדות הבור כל פירקא תליתייא. כל הפרק השלישי של מס' נזיקין זה המניח את הכד דשם איירי בדיני תקלות הנלמדין ודומין לבור: הניח גחלת ברה"ר. בשלא הפקיר מיירי וקסבר דאע"ג דכל תקלה מבור למדנו ופטור בהן הכלים הני מילי היכי דאפקרינהו אבל לא אפקרינהו לא דמי לגמרי לבור וחייב בהן את הכלים והלכך חייב על הצלוחית משום בור: ועל הכלים משום אש. ואפי' לא הניח גחלת ברה"ר אלא יצאת מעצמה והזיקה חייב כדין האש ולא נקט ברה"ר אלא משום דינא דבור ואשמועינן דבתקלה אחת משכחת לה חיובא דבור וחיובא דאש: תולדות הרגל. מאי היא כדתני בהמה שנכנסה לרה"י וכו' והני כולהו לאו דוקא תולדה דרגל הן דהא קתני בין בקרנה אלא אאיכך אחריני קאי ומייתי הך ברייתא משום דקחשיב נמי לתולדה דרגל בהדה בעול ובשליף וכו' דהני כולהו אורחיה הוא וברשות היחיד משלם נזק שלם וברשות הרבים פטור כרגל: בין בקרנה. הך תוספתא כר' טרפון אתיא דס"ל בפ"ב משונה קרן ברשות הניזק משלם נזק שלם: בעגלה שהיא מושכת. דכגופה הויא ולא מיחשבא כצרורות: והמזיק בכרמלית. ס"ל כרמלית כרה"י הוי לענין נזקין ונזק שלם הוא משלם: הוון בעי מימר. בני הישיבה היו רוצין לומר דכל אכילה דהוי כי אורחיה הוא דמיקרי שן והוי אב אבל הני דקחשיב לקמיה דלאו אורחייהו ניהו אלא ע"י הדחק ס"ד דתולדות השן מיקרו: פרה שאכלה שעורים. שכן מאכל חמור: וחמור שאכל כרשינין. שכן מאכל פרה: וכלב וכו'. דאין רגילין בכך אלא ע"י הדחק כשהן רעבין אוכלין אותן: א"ר יצחק דלא היא. אלא כל אכילה ואעפ"י שהיא ע"י הדחק שמה אכילה ועיקר אב השן הן: והא תניא. תניא נמי הכי איזהו תולדות השן בשדרסה ע"ג נוד מלא שמן ונשפך והיא נהנית מהסיכה מחמת השמן שנשפך על גופה: כמה דתימר תמן וכו'. כלומר דלהכי מיקרי תולדה דשן לפי שיש הנאה להזיקה ובהאי הוא דדמיא לשן כמה דהתם מה שהיא אוכלת בשן והגוף נהנה וה"נ הגוף נהנה מחמת הסיכה והאי הוא דמיקרי תולדה דשן וכיוצא בזה מה דמהניא לגופה בלא אכילה: היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו. שפלטה עשבים בפיה כדי לעשות לה דרך להילוכה ולא אכלה העשבים דאי אכלה ודאי עיקר השן הויא כדמסיק לעיל ופי' האיבעיא כך הוא מי נימא כיון שההיזק נעשה בשעת הילוכה תולדה דרגל הויא או דלמא תולדה דשן היא משום דפלטה העשבים כדי לעשות לה דרך וא"כ נהנית בלא אכילה וכבאר תולדות דשן הוי כמו נתחככה בכותל להנאתה וכיוצא בו:

א"ר

פי' ב"ק ד"ד ע"א.
ב"ק ד"ב ע"ב
שם דף יז ע"ב ובתוספתא פ"א
שם דף יט ע"ב

עין משפט נר מצוה

א מיימו' פ"א מנזקי ממון הל"ו טוש"ע חו"מ סי' שפט סעי' י"ט

ב מיימו' שם טוש"ע שם סי' שצ סעי' א

ג מיימו' שם טוש"ע שם סי' שלא ס"ג

גליון הש"ס

[ב]עיקר הן עי' בשטמ"ק ד' ין ע"א ועי' בירושלמי שבת פ"ז הלכה ב' ומ"ש שם על הגליון ועיין במגדול עוז פ' כ' מנ"מ ה"א:

[ג]בין בקרני' היינו דרך הילוכה והוי תולדה דרגל וכ"כ הרשב"א בחי' דף י"ז ע"ב ובשטמ"ק שם ודלא כפ"מ כאן. ועי' לקמן בבעיא דר"י בהלכה ומשקר' שבבי' בגופה ובקרני' דאי דרכה לכך חייב נ"ש אף שמעקרה בקרנה דכיון דדרכה להזיק בכך הוי תולדה דרגל ודלא כפ"מ שם ועי' במראה"פ שם:

מראה הפנים

דידן תנא מניא למעוטי דר' הושעיא ולר' הושעיא למעוטי דר' חייא ור' חייא למעוטי מסור ומפגל ופירש"י ז"ל מפגל כהן ששחט קרבן של ישראל וחשב עליו לשם שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך לשבית אחר. בחטאת פסול לגמרי הוא אלא דנקט לא פלו דבכל הקדשים הייא ובכור הוא דבמזיד איירי הכא ואע"ג דבאד נזקין אמרינן אדם מועד לעולם שאני הכא דהיזק שאינו ניכר הוא אליבא דידן דקי"ל דלא כחזקיה ועיין בתוס' דף ננ"ל ד"ה דאי שמיה היזק. וזהו אליבא דאוקמתא דהש"ס לר' חייא אבל באמת קי"ל כר' יוחנן דלאו שמיה היזק ובמזיד קנס חכמים הוא כדאמרינן בגיטין פ' הנזקין הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין שוגגין פטורין. ויצאתי לידון בדבר הלמד מענינו דמהאי סוגיא ראיה גדולה למה שפסק הרמב"ם ז"ל ר"פ ט"ו מהל' פסולי המוקדשין שאין המחשבה פוסלת בקדשים אלא כשעקר שם הזבח בזדון אבל אם טעה ודימה שזו העולה שלמים היא וכן החטאת והפסח ששחטן כמחשבת שינוי השם בטעות כשרין שעקירה בטעות אינה עקירה. והכ"מ נתן טעם לזה דבמנחות דף מ"ט ע"א איפלגו אמוראי אי עקירה בטעות הוי עקירה או לא ורבא דהוא בתרא ס"ל דלא הוי עקירה. וכס' ברכת הזבח תמה ע"ז דהתם ע"כ רבה גרסינן מדמסיק התם רבה לטעמיה דאמר מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא ורבה הוא דס"ל הכי גבי מנחות אבל לרבא איפכא משמע ליה התם. והוא ז"ל נתן טעם לפסק הרמב"ם שפסק כהתוספתא שהביאו התוספות שם דהוי סייעתא לרבה ואף דהתוס' דחו לה הרמב"ם לא ס"ל הכי ע"ש. ולי נראה דיש הוכחה גדולה לפסק זה ומהאי תלמודא דמס' גיטין ראיה שאין להשיב עליה. דהא בשוגגין פטורין דבפיגול ע"כ דפיגול דאל"ה לא שייך פטורין וכן אמר במנחות שם כהדיא ותני עלה פיגולן פיגול. ובשוגג דקאמר היינו באומר מותר כדמוקי לה האי תלמודא בפרק הנזקין. וה"נ התם גבי מטמא ומדמע דקתני התם בשוגג פטור עד כדון ככהן שהוא תולין היה יודע בה שהיא תרומה וכסבור שמותר לטמאותה כמטעינה מן הדה הכהנים שפגלו מזידין חייבין שוגגין פטורין מה אנן קיימין אם כסבור כהן שהן תולין ויש פיגול בתולין אלא כן אנן קיימין ביודע כהן שהן קודש וסבור לומר שמותר לפגל בקודש וה"נ בתרומה כן ע"כ. ואי דסבירא לן עקירה בטעות הוי עקירה מנא ליה להש"ס לסברית דבאומר מותר נמי שוגג הוא דילמא שוגג דפיגול מיירי שהיה סבור שהוא שלמים ושחט חטאת לשם שלמים וכדדייק במנחות שם אלא ודאי פשיטא ליה לשתמא דהאי ש"ס דעקירה בטעות לאו עקירה היא וא"כ סייעתא גדולה לכאי מ"ד דס"ל הכי ומש"ה פסק הרמב"ם כפשיטות כן ועיין במה שכתבתי בגיטין ובמראה הפנים שם בס"ד:

חייב על הצלוחית משום בור. מה דפריבית בפנים הוא אליבא דרב דס"ל הכי כדאמר בבבלי פ' המניח והבאתי לעיל ד"ה הלך השור ושם ביארתי דלרב אף ע"ג דקרי לה בור מ"מ חייב בהן על הכלים בדלא אפקרינהו והכי ס"ל כרב דהתם. ואפשר נמי לומר דהאי ש"ס לשיטתי' אזיל דבור דנזקין חייב בהן את הכלים כדאמר לקמן פ"ד הלכה ט' ועיין מה שכתבתי שם בס"ד ובפ"ג ד"ה מילתיה דרב אמרה:

והמזיק בכרמלית משום נזק שלם. הכי איתה בתוספתא. ולא מצאתי במקום אחר מבואר הדין בשם כרמלית כ"א מה דאמר בבבלי דף י"ד אלא השותפין והבקעה וכו' ואם שם בקעה מכונה לכרמלית לענין ניזקין כמו דמלינו לענין שבת א"כ תליא דין זה לענין שן ורגל בפלוגתא דתנאי דהתם ועיין לקמן הלכה ב' בד"ה ארבעה כללות שם ביארתי לפי שיטת הפוסקים בדין זה ומה שחדשתי שם בס"ד:

היתה מהלכת ופולטת עשבים מהו. אין לפרש שפלטה ואכלה דא"כ עיקר השן הוא כדפריבית בפנים ואין לומר דקא מיבעיא ליה אם רגל הוא או שן הוא דמאי

נ"מ

עין משפט
נר מצוה

מסורת
הש"ס

רידב"ז

א"ר יוסי מה אם הניח גחלת לר"ה עד מקום שהיא מתהלכת היא מוזקת. פי' דהאי מימרא דר' יוסי הוא מילתא אחריתי דכן אמר ר' יוסי האי מימרא. ע"ז שאל הגמ' מאי כדון ר"ל לאיזה דבר אמרה ר' יוסי האי מימרא. ע"ז אמר ר"י בר"ב תיפתר במניח סכין סמוכה לר"ה והוי תולדה דבור מ"מ כשנתחלחל כל הגוף אפילו לד השני שלא נגע בסכין חייב. משום תולדות אש ע"ז אמרה ר' יוסי האי מימרא מה אם המניח גחלת לר"ה מחייב עד מקום שהיא מתהלכת והיא מזקת. וע"כ נמצא דחייב בתולדות דבור משום תולדה דאש כמו דרבי תני לעיל בסמוך דחייב באש משום תולדה דבור כמו כן אמר ר' יוסי דחייב בתולדה דבור משום תולדה דאש דהא האי היוצא דסכין לא מצינו בביר דהא בבור נפל כ"לו לבור משא"כ בסכין לא נגע רק בלד אחד רק הולכת ומתהלחל בכולו כמו אש דדרכו לילך ולהזיק עד מקום שיש לו הכח לילך ולהזיק. ע"ז פליג ר"י בר"ב בשם ר' לוי וס"ל דאינו כן אלא חייב משום תולדה דבור דמצינו כה"ג בביר ג"כ. כגון בור מלא מים והביר הוי בור קטן פחות מי"ט שאין בו כדי להמית ואינו יכול לפול בו רק גדי קטן אבל המים נכנסו לאזנו ונתהלחל כולו פשיטא דהיוצא הוי דבור. וה"נ כן בתקלה דסכין לא הוי תיובתא דאם אלא תיובתא דבור כדאיתא בבבלי דף נ"א ע"ב כל טפח דמיא כתרי דיבשה דמו והמים משוה לביר אף בלא י"ט והתם לא הוי תיובתא דאם כן נראה לפענ"ד פירוש דהאי סוגיא בע"ה:

רבב"ח בשם ר"ש בר רבי יצחק אם לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור מה אם הבור כו' לא כ"ש אי מה הבור משלם נ"ש כו' ר"ל א"כ הייתי אומר מה הבור משלם נ"ש אף השור משלם נ"ש. וכן הייתי אומר מה השור משלם ח"נ אף הבור משלם ח"נ ע"כ קשה כדמסיק אילו לא נאמר שור הייתי לומד שור מן הבור בתמי' או אילו לא נאמר בור הייתי לומד בור מן השור בתמי' וא"כ קשה ולמה

א"ר יוסי מה אם המניח גחלת לרשות הרבים עד מקום שהיא מתהלכת היא מזקת. מאי כדון א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר במניח סכין סמוכה לרשות הרבים כמה דתימר תמן האש נוגע מצד אחד ונתחלחל כולו אוף הכא אדם נוגע מצד אחד ונתחלחל כולו. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' לוי בור מלא מים ונפל שמה גדי קטן ונכנסו מים דרך אזניו ונתחלחל כולו. וכא נתהלחל כולו. ר' ירמיה בעי היתה מהלכת ומעקרת עשבים בגופה ובקרנה מהו שינוי הוא דרכה לכן ר' בון בר חייה בשם ר' שמואל בר רב יצחק אם לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור מה אם הבור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב לשלם. שור שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן. או מה הבור משלם נזק שלם אף השור משלם נזק שלם או מה השור משלם חצי נזק אף בור משלם חצי נזק אילו לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור או אילו לא נאמר בור הייתי למד בור מן השור.
ולמה

פני משה

ה"ר יוסי מה. מאי היבעי לך הרי אתה יכול ללמוד דין זה מדין דגחלת. אם המניח גחלת לרה"ר עד מקום שהוא מתהלכת היא מוזקת. בתמיה וכלומר אם הכא ג"כ אתה אומר שאינו חייב אלא דוקא מקום שיכולה הגחלת ללכת ולהזיק אבל אם היה הדבר שהזיקה אח"כ יותר מכדי שיעור הזה לא יהיה חייב הא ודאי ליתא וכדמסיק טעמא לקמיה וא"כ הה"ד נמי בבעיא דר' ירמיה שאע"פ שאח"כ נעשה ההיזק מחמת שפלטה עשבים בפיה מ"מ אנחנו הולכים בדין הנזקין אחר ההיזק שבתחילה לעשות ושהוכל להזיק מחמת זה והכא שבתחילה להזיק בדרך הילוכה תולדה דרגל היא: מאי כדון. כלומר מאי פשיטא לך השתא בדין דגחלת טפי היא גופיה מספקא לן ואם בתר ההתלתא דניזקא אזלינן דילמא הה"נ דבגחלת אינו חייב אלא עד מקום שהיא תוכל להזיק מחמת מקום הנחתה: א"ר יוסי בר בון תיפתר וכו'. אני אפרש לך שאין כאן ספק בנידון זה שהרי אם הניח סכין סמוך לרה"ר ודאי חייב הוא בכל מקום שיכול ההיזק להגיע מחמת מקום הנחתו שהרי זה דומה לאש וכמו דתימר התם באש שהוא חייב עד מקום שתוכל להגיע ולהזיק לפי שהאש נוגע במקום אחד והולך ומתקלקל ומבעיר הכל בכ"מ שתוכל: אוף הכא. בסכין לפי שהאדם נוגע בו מצד אחד והולך ונתחלחל ומזיק עד מקום שיכול להזיק. ומהשתא פשיטא לן במניח גחלת סמוך לרשות הרבים שהוא חייב על כל ההיזק הבא מחמת זה: והה"ד בבעיא דר' ירמיה דהשתא נפשוט דאזלינן בתר אתחלתא דניזקא ושהוכל להזיק מחמתה ואע"פ שאח"כ נולד איזה צירוף דבר מתולדה אחרת: ר' יוסי בר' בון בשם ר' לוי וכו'. ולא פליגי אלא מר מדמי לה לאש ומר מדמי לה לתקלה דבור שאם נפל הגדי לבור מלא מים ולא נכנסו מים אלא דרך אזן הגדי ודאי חייב הוא על כל הגדי לפי שהמים הולכין ומתחלחלים בכולו אוף הכא במניח סכין סמוך לרה"ר ובכל תקלה והיזק אזלינן בתר התחלה וחייב על כל היזק שבא מחמת זה אח"כ: ומעקרת עשבים בגופה ובקרנה מהו. אחר איזה היזק אנו הולכין בדין זה: שינוי הוא דרכה לכן. כלומר אם אחר היזק קרן אזלינן לשינוי הוא ומשלם חצי נזק בכל מקום או דילמא אחר היזק שנעשה בגופה אזלינן לפי שדרכה לכן והולדה דרגל הוא וברשות הניזק משלם חצי נזק וברשות הרבים פטורה ולא איפשיטא הבעיא: אם לא נאמר שור הייתי למד שור מן הבור. אמתני' קאי והכי פירושא דר' שמואל מדייק מ"ט דהתנא דמתני' לא קיצר בדבריו שלא היה לו לשנות כל כך לא הרי במתני' אלא הוי ליה למינקט לא הרי השור כהרי הבור לא הרי הבור כהרי השור שהן כסדר שפתח בהן וכסדר שהן כתובין בפרשה ותו לא הוי צריך למינקט לא זה וזה וכו' דלא הוי שייך למיתני הכי. והשתא מסיק ומפרש לה דאם הוה תני הכי ודאי הייני יכולין לפרש שפיר לא הרי: אם לא נאמר שור. כלומר דכך הוי מצינן לפרש דאם היקשי למה נאמר שור הרי אנו יכול ללמוד שור מן הבור בק"ו דמה הבור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שור לא כ"ש: אי מה הבור וכו'. כלומר וע"ז הקושיא שפיר יכולין אנו להרץ ולומר דשור לא מצית למילף מבור משום דה"א מה בור מועד מתחלתו לשלם נזק שלם כן השור והוא הקרן לעולם נזק שלם משלם ובאמת לאו הכי הוא הילכך איצטריך למיכתב שור: או מה הבור משלם ח"כ. השתא מפרש לא הרי תנייתא שהיינו יכולין נמי לפרש שפיר אילו הוה תני הכי דאי הדר פרכת ליכתוב שור לחוד ונילף בור משור מק"ו מה שור שאין תחלת עשייתו לנזק חייב בור שתחלת עשייתו לנזק לכ"ש הייני יכולין להשיב ג"כ דבור משור לא מצית למילף משום דה"א אי מה השור מתחלתו ח"נ הוא דמשלם אף הבור כן והילכך איצטריך למיכתב בור: אילו לא נאמר שור וכו' או אילו לא נאמר בור וכו'. כמהדר ומסיק למילתיה הוא. וכלומר דהשתא הא הוי ידעינן שפיר לפרש האי לא הרי שור כהרי הבור ולא הרי הבור כהרי השור אי הוה נקיט התנא הכי. דמתחלה הייני מפרשין כוונת התנא לומר למה נאמרו שניהם הרי אנו יכולין ללמוד שור מן הבור או בור מן השור ועל זה הוי קאמר לא הרי השור כהרי הבור וכו' ולפיכך אי אתה יכול ללמוד זה מזה ואיצטריכו תרווייהו. הכי ה"ל למינקט התנא בלישניה ותו לא הוה צריך למיתני לא זה וזה כהרי המבעה או כהרי אש דלא הוה שייך למיתני הכי:
ולמה

מראה הפנים

נ"מ שניהם חייבים ברשות הניזק ופטורין ברה"ר ומשלמין נזק שלם מן העליה. אבל לגבי התולדות שייכא הבעיא שפיר דאם תולדה דשן היא צריך שתהא להגלתה ואם לאו פטורה ובתולדה דרגל מה שהוא כדרך הלוכה חייבת. וכן נמי בענין השן ומה שהוא תולדה דילי' צריך שיהא הנאה לה והאי לכלות הקרן כדאמרי' פ' כילד הרגל דף כ"ג ע"ב והא בעינא כאשר יבער הגלל עד תומו וליכא. ומה שפי' רש"י ז"ל והא בעינא עד תומו דמכלית קרנא ע"ש לאו דוקא מכלית קרנא ממש דהא מסקינן ברים מכילתין ל"ש מכלית קרנא ול"ש לא מכלית קרנא אלא כ"ל דהוי להיות מכלית קרנא. ויש לפרש עוד הבעיא דהכא בענין זו שפלטה עשבים בחצר הניזק והיתה מהלכ' ברה"ר ואכל' והלבון מסורש הוא כדרך הש"ס בזה. וקמיבעי' ליה אי בתר מעיקרא אזלינן וחייבת או דילמא בתר אכילתה אזלינן ופטורה ופשיט ליה מהמניח גחלת סמוך לרה"ר וכו' דבתר מעיקרא אזלינן וכמבואר. ועיין לקמן פ"ב במשנה דהכלב שנטל החררה דשם מבואר לפי שי' הפוסקים דמהאי סוגיא דבבלי למדו לומר דבשן לאו דינא הכי אלא אם לקחה בתחלה והוליכה משם ואכלה ברה"ר פטור דאין היוב השן אא"כ אכלה ברשות הניזק וע"ש מה שכתבתי בזה:

היתה מהלכת ומעקרת עשבים בגופה ובקרנה מהו. דין זה לא נמצא מבואר בבבלי ובפוסקים. ולכאורה יש לדמות האי בעיא לבעיא דר' ירמיה בדף י"ט ע"א היתה מהלכת ברה"ר ובעטה והתיזה והזיקה מהו לקרן מדמינן לה וחייבת או דילמא תולדה דרגל היא ופטורה ופשיט התם דמסתברא תולדה דרגל היא. אלא דיש לדחות דהתם הבעיא היא שהתיזה מחמת הביעוט וא"כ הספק היה הואיל וההיזק נעשה מחמת שבתחילה בביעוט הולכין אחריו והוי שינוי ומשלם ח"נ ברה"ר או דילמא אחר גמר ההיזק אנו הולכין בזה דמחמת ההיזו נעשה והוי לצרורות כי אורחייהו ופטור ברה"ר ופשיט ליה התם הכי דפטור דאע"ג דבעלמא בתר מעיקרא אזלינן היינו אם ההיזק נעשה במקום אחר וכמו בבעיא דרבא דף י"ז ע"ב דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינן וגופיה הוא או דילמא בתר תבר מנא אזלינן ולצרורות ניהו דפשטינן לבי' הפוסקים דס"ל הכי דבתר מעיקרא אזלינן משום דהוי כמו שנשבר בה ודמיא לדינא דרבה דאמר שם זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דמנא תבירא תבר. אבל בעטה והתיזה והזיקה אזלינן שפיר בתר התיזה דנעשה ונגמר ההיזק מחמת כי אורחא דמחמת הביעוט עדיין לא התחיל ההיזק אלא שבביעוט גרם להיתז. משא"כ בבעיא דהכא דנעשה ההיזק מחמת קרנה ומחמת גופה וא"כ אם ברה"ר הוא יש לומר דאף דמכח חלק ההיזק שנעשה מחמת קרנה אינה משלמת אלא ח"נ מ"מ הכי נעשה ההיזק ג"כ מחמת גופה ונזק שלם בעי' לשלומי וכן אם נעשה ברה"ר אף דמכח החלק הנעשה בגופה פטור דהוי תולדה דרגל ברה"ר מ"מ הרי נעשה גם כן מחמת קרנה ומשלם ח"נ. ועיין עוד מזה לקמן פ"ב ד"ה אחר מי אתם. מהלך ובענין דינא דבתר מעיקרא אזלינן עוד בד"ה מכיון שאין דרכו ליפול:
ולמה

מסורת הש"ס

פי' בספרי ר"פ נשא

פי' ב"ק ד"י פ"ב

תורה אור

ולמה תנינתה הכא דאית ליה מילין סגין כן לא
הרי מושב כהרי משכב ולא הרי משכב כהרי
מושב. ניחא לא הרי מושב כהרי משכב אם
מושב בטפח יטמא [ז]משכב בד' טפחים.
מפני שטמא משכב בארבעה טפחים יטמא
מושב בטפח. ואילו לא נאמר משכב הייתי
למד משכב מן המושב אילו לא נאמר מושב
הייתי למד מושב מן המשכב ולמה תנינתה הכא
דאית לתנוייה סגין מילין. כן *לא פרשה
נירות כהרי פרשת שילוח טמאין. ולא פרשת
שילוח טמאין כהרי פ' נירות. אילו לא נאמר
פרשת שילוח טמאין הייתי למד פרשת שילוח
טמאין מפרשת נירות. ולמה תנייתה הכא דאית
לתנוייה סגין מילין כן הצד השוה שבהן שהן בצו
מיד ולדורות. אף כל שהוא בצו מיד ולדורות.
א"ר לא צריך הוא שיאמר לכל אחד ואחד.
והשור מלמד [ח] *שהבעלין מיטפלין בנביל'.
דכתיב °והמת יהיה לו וכתיב בבור והמת יהיה
לו. תני רבי ישמעאל [ז]יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין
יצא

°שמות כא

פני משה

ולמה תניתה הכא. ולמה באמת שנה התנא כל הני לא הרי דלא צריך במתני': דאית ליה מילין סגין. משום להגדיל תורה הוא שרצה התנא להשמיענו שיש הרבה דברים וחילוקי דינים ביניהם ולכולם יש לזה מה שאין בזה: כן לא הרי מושב. כן מצינו דהתנא בברייתא שנה לא הרי ואף על פי שאינם צריכין להורות לנו שיש בזה מה שאין בזה: לא הרי מושב. בברייתא דר' ישמעאל בת"כ מבנין אב מכתוב א' כיצד לא הרי המשכב וכו'. ואין אנו יכולין ללמוד זה מזה. וקאמר התם הצד השוה שבהן שהם כלים עשוין לנוח אדם לבד והזב מטמא אותן ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים אף כלים שהם עשוין לנוח אדם בלבד הזב מטמא אותן וכו' וכלומר לאפוקי אם הם כלים שעומדים לאיזה מלאכה אחרת וכדמסיים התם יצא המרכב שהוא עשוי לסבלון אחר. ולפיכך דין המרכב חלוק מהן שאין מטמא האדם לטמא בגדים במשא הזב: ניחא לא הרי מושב כהרי המשכב. הש"ס מפרש לה מתחלה הני לא הרי והדר מסיק למילתי'. וקאמר דודאי אילו כתב מושב לא הוי אתי משכב מיניה וכלומר לשיעורו דאע"ג דטומאתו הוה ידעינן דמאי שנא משכב ממושב מ"מ שיעורו לא הוה ידעינן דשיעור טומאת מושב בטפח ושיעור המשכב בד"ט: ואם מושב בטפח יטמא משכב בד"ט. בתמיה וכלומר דזה ודאי לא הייתי שומעין אם הייתי למדים משכב ממושב אלא ה"א שיעור המשכב כשיעור המושב: מפני שטמא משכב בד' וכו'. וכן נמי ניחא לן לפרושי איפך בבא לא הרי המשכב כהרי המושב ואילו לא כתב אלא משכב לא הוי ידעינן דמושב מטמא בטפח שהרי משכב מטמא בד'. ומפני שטמא משכב בד' יטמא מושב בטפח בתמיה הרי אנו למדין מושב ממנו וה"א שיעור המושב כשיעור המשכב: אילו לא נאמר משכב וכו' אילו לא נאמר מושב וכו'. מהדר למילתיה כדלעיל דודאי אין אנו יכולין ללמוד זה מזה. וא"כ הלא הרי הוא ניחא. אלא דמילתא דלא צריכא היא דמה בא התנא להשמיענו בזה דפשיטא היא שאין השיעור של האחד למד מחבירו ועוד דאין לא הרי הזה שום ענין להצד השוה שאנו למדין מבנין האב הזה וכך היה צריך לומר מה מצינו במשכב ומושב שהם כלים עשוין לנוח האדם לבד וכו' אף כל כלים שהן עשוין וכו' והו לא: ולמה באמת שנה התנא הני לא הרי דלא צריכי: דאית לתנוייה סגין מילין. שרצה להשמיענו שיש דברים בזה מה שאין בזה וכוונת התנא להגדיל תורה בדברים הרבה: כן לא פרשת נרות. וכן מצינו עוד שם ששנה התנא לא הרי ללא צורך אלא כדי ללמדינו להגדיל תורה. ובברייתא אחריתא היא שם. מבנין אב משני כתובים כיצד לא פרשת נרות כהרי שילוח טמאים ולא פרשת שילוח טמאים כהרי פרשת נרות הצד השוה שבהן שהם בצו מיד ולדורות אף כל דבר שהוא בצו יהא מיד ולדורות. בפרשת נרות כתיב צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וכו' זהו בצוואה ובעשיה כתיב ויעש כן אהרן וגו' ובפ' שילוח טמאי' כתיב צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה וגו' וכתיב התם ויעשו כן בני ישראל וישלחו וגו': אילו לא נאמר פ' שילוח טמאים וכו'. כלומר דמי לא ידע זה וכי הייתי למד פרשה אחת מחברתה דמה ענין שילוח טמאין לפרשת נרות וע"כ הוצרך הכתוב לכתוב בשניהן שהן נוהגין מיד ולדורות וא"כ לא הרי דתני למה לי: ולמה תניתה הכא. ולמה באמת שנה התנא כאן הני לא הרי דלא צריכי: דאית לתנוייה סגין מילין. רוצה לנו ללמד לשנות הדברים ולהגדיל התורה: כן הצד השוה שבהן שהן בצו וכו'. כלומר כן הוא הדבר וזה היה התנא בא להשמיענו שכל שהוא בצו הוא מיד ולדורות וא"כ לא היה צריך לשנות אלא כך מה מצינו בשניהם שהן בצו והן מיד ולדורות אף כל וכו' ומאי לא הרי דקאמר אלא דלפעמים מאריך התנא בדברים כדי ללמדינו שיש להגדיל התורה ולהאדירה וכמו ששנה לנו במתני' דהכא. הדין הוא פירושא דהאי מילתא: א"ר לא צריך הוא שיאמר לכל א' וא'. מילתא באנפי נפשה היא דר' אילא אקר' קאי ונותן טעם למה הוצרך הכתוב לכתוב לכל הנזקין ואע"פ שאנו יכולין ללמוד אחד משנים או מג' במה הצד מכל מקום צריך שיאמר הכתוב להלכותיהן: השור מלמד שהבעלי' מטפלים בנבלה. מלמד על כל הנזקין שעל הניזק לטפל בנבלה ולמוכרה ולוקחה בנזקו והמותר ישלים לו המזיק כפי המגיע לו: דכתיב והמת יהיה לו. דליכתוב רחמנא שור תחת שור וליסתוק אלא ללמדינו והמת יהיה לו לניזק ומלמד ג"כ על שאר הנזקין. וכתיב בבור והמת יהיה לו. ולהבעלים מטפלין לא צריך דנלמד משור אלא למעוטי כדתני רבי ישמעאל: יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. שחפר בור סמוך לרשות הרבים כדי לעשות יסוד לחומת ביתו ומחמת כן נתקלקל הקרקע ונפלה ומיהיה לו קא דריש יצא קרקע דלא מיטלטל:

יצא

רידב"ז

ולמה תנינתא הכא ר"ל למה תני לא הרי זה כהרי זה האם קשה להתנא באמת דניכתב חד ותיתי מאידך אלא דאית לי' מילין סגין ר"ל משום דכמקים דרצה ללמוד דבר אחד מדבר אחד שפיר ילפינן אבל כשצריך ללמוד מכמה דברים אי אפשר ללמוד משום דהוי ב' כתובי' הבא"כ ואין מלמדין ע"כ צריך להקדים מתחלה לא הר"ז כהר"ז וע"כ ילפינן מהצד השוה שביניהם ואז לא הוי ב' כתובים הבא"כ משום דתרווייהו צריכי כן הוא דרך התנא בכ"מ כשרצה ללמוד דבר אחד ממילין סגין אבל לא משום דבאמת קשה להתנא ל"ל תרווייהו. כן לא הרי מושב כהרי המשכב ולא הרי משכב כהרי מושב אם מושב בטפח יטמא משכב בד' טפחים ר"ל אילו ילמוד משכב ממושב האיך יטמא משכב בד' טפחים דווקא אם מושב יטמא בטפח בתמי' וכן אם יטמא משכב בד' טפחים האיך יטמא מושב בטפח אם ילמוד מושב ממשכב. ומסיק ואזיל ואילו לא נאמר משכב הייתי למד משכב ממושב בתמיה אילו לא נאמר מושב הייתי למד מושב ממשכב בתמיה ולמה תנינתא הכא דאית לתנוייה סגין מילין דבעי למיסק התם. ג"כ מהצד השוה שביניהן. כן לא פרשת נרות כו' אילו לא נאמר פרשת שילוח טמאים הייתי למד מפרשת נרות ולמה תנייתה הכא דאית לתנוייה סגין מילין כן הצד השוה שביניהן שהן מיד ולדורות. וע"כ הקדים התנא ואמר לא הר"ז כהר"ז:

תני ר"י יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצא אדם שאין לו הנייה במותו והאם מלמדת על כולן שהוא חייב באונסין. אמר ר' יוסי הדא אמרה אדם שהכל בחבירו תהלה אע"פ שחזר ונעשה ניזק חייב דכתיב ומכה בהמה ישלמנה.

פיסקא וכשהזיק חב המזיק וכו' אמר ר"ה מכה בהמה ישלם פתחה. כן הגי' בדפוס קראטשין ואמסטרדם והמפרשים ז"ל העמידו תיבת פיסקא לבתר חייב על האונסין ואח"כ פיסקא ואח"כ וכשהזיק חב המזיק ואח"כ אמר ר' יוסי הדא אמרה כו' חייב דכתיב ומכה בהמה ישלמנה אר"ה מכה בהמה כו'. כן כתב להגי' הפ"מ ז"ל ומהרא"פ ז"ל. ופירושם אינו מובן לי. ולפענ"ד דהגירס' הוא כמו באמסטרדם וקראטשין. וה"פ והאם מלמדת על כולן שהוא חייב באונסין כההיא דגרסינן בב"ק דף כג ע"א שמון באם היכי משכח"ל ופירש רש"י ז"ל ותוס' ז"ל. דהא אפילו אונס חייב באם

עין משפט נר מצוה

יא

א מיימוני פ"ז מנזקי ממון הל' יג טוש"ע חו"מ סי' תג ס"א

גליון הש"ס

[ז]משכב כד"ט. עיין במה"פ עולר בזה מדברי הש"ס מעילה ותוספ' דכלים ועיין במדות אהרן דף ט"ז ע"ב העתיק דברי הירושלמי כאן משכב בג"ט ועי"ש שהאריך בביאור דברי הירושלמי:

[ז]יצאו קרקעות עי' ברשב"א ובשטמ"ק ד"י ע"ב ובזה י"ל קושית התוס' יב פ"ב ד"ה מאן כיון דמתני' דסכברתי מוקי בבור וכיון דבור פטור בקרקע א"א לאוקמי מתני' בהכי ודו"ק:

מראה הפנים

ולמה תנינתה הכא דאית ליה מילין סגין. כדפריבית הוא העיקר וזהו ממש כעין קושית התוס' במתני' ד"ה לא זה וזה וכו' וכתירולם. ועיין לעיל מה שכתבתי בד"ה לא זה וכו' דכתירולם של התוספו' מתורץ נמי דלא תני לא הרי השור כהרי הבור אלא דבא להשמיענו יגדיל תורה ויאדיר. וזהו ממש דברי הש"ס דהכא. וכמעיין המודה על האמת יראה ויבין בכאן ממה דאמר לקמן כן לא הרי מושב וכו' כן לא פרשת נרות וכו' שאחד ראיה לחבירו. וכן ממה דקאמר ולמה תנינתה הכא דאית לתנוייה סגין מילין. הרי ממש כפי' נהא' דעל דברי התנא קאי ולא על המקראות. ורואית' בפירושים אחרים שפירשו זרות בכאן לא הכנס ולא הזכיר אותם. וכן בכל מקום שד"כו אלו המפרשים בפירושיהם לתעניתם. לא הוסיף עוד מלדבר בם ולהזכיר את שמותם. ודע דמה דאיתמר הכא משכב בד' לא קאי הכי אלא כמה דתנינן בש"ס דילן מעילה דף י"ח למשכב ג' טפחים ולמושב טפח וכן הוא בתוספתא דכלים הביאה הר"ש מקינון וכ"פ הרמב"ם ז"ל פכ"ג מכלים במקלע בכוונה ע"ש:

יצאו קרקעות שאינם מטלטלין. הרשב"א ז"ל בחידושיו הקשה על זה הא אי אפשר למצוא נזקי בור בקרקע ולמה הוצרך הכתוב למעטו ואולי אם מחמת הבור נפלה כותלו של חבירו וצ"ע עכ"ל. לולי דבריו הקדושים לענ"ד ראי' לפירושי בפירשתי בפנים ממה דאמרינן בגמרא דילן פ' שור שנגח את הפרה דף נ' ע"א התופר גורות ברה"י הסמוכה לרה"ר כגון הלו התופרי' לאושין פטור ופירש"י ז"ל יסוד לחומת ביתו על פני כל רוחב הבית הגל רה"ר מלבון ואושי' יתעו ע"ש ואין צריך לפרש שנפל הכותל מחמת הבור דא"כ נגעת לה בדין אם תלוש ולבסוף חברו לקרקע בקרקע או לא. אלא שהקרקע עצמה של חבירו או של ר"ה נפלה מחמת החפירה פטור דמעטו הכתוב כדדרים הכא:

יצא

עין משפט
נר מצוה

יב
א מיימו' פי"ד מהלכ' הלכ' כא טוש"ע. יו"ד סי' שמט
יג
ב טוש"ע שם סי' תכא סי"ג

מסורת הש"ס
תוספתא פ"ו
פי' כ"ק ד"ר ע"ב

באש כיון דהוי משום חציו וחציו הוי כגופו ואדם המזיק חייב באונס כברצון. וה"פ דהאש מלמדת על כולן שהוא חייב באונסין ר"ל דבהזיק בגופו אפילו שהי' אח"כ אונס מ"מ כיון דכחו היא חייב ע"ז. ע"ז אמר ר"י הדא אמרה אדם שחבל בחבירו תחלה אע"פ שחזר ונעשה ניזק חייב ר"ל אם חבל הוא תחלה לחברו וע"י היסורין חבל חבירו אותו כדכתב הרא"ש ז"ל ומובא בנימוק"י ז"ל דף ל"ג דווקא בשני אנשים שחבלו זא"ז בב"א אבל כשחבל אחד לחבירו תחלה ואח"כ חבל חבירו אותו ע"י חימום יסורין כמו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר. פטור השני וחייב הראשון. ואע"ג דגבי אדם לא שייך כל המשנה וכא אחר ושנה בו. מ"מ פטור עיי"ש באורך. והטעם מפורש בירושלמי הכא דהגם דלכאורה חייב גם השני דאע"פ שחבלה שלו הוא באונס מ"מ אדם חייב ואפילו בשוגג ובאונס מ"מ פטור השני וחייב הראשון משום דהחבלה דהשני דמחמת אונס היא בא הכל מכוחו של ראשון. וילפינן מאשו דמשום חציו היא וחייב על האונס דרוב פעמים. נזק של אש נתערב בו היזק באונסין מ"מ חייב דחציו שלו היא והאונס גופיה הוא בא מכחו הילכך הגם דאונס בנזקין פטור מ"מ כאשו דהוא מכחו וכגופו הוא חייב באונס ג"כ הילכך החבלה דשני דבאונס היא הגם דאדם חייב באונס ג"כ מ"מ השני פטור משום דהיא בא מכחו של ראשון וחשיב כוחו כגופו של ראשון וחבל א"ע אח"כ. ואח"כ גרסינן פיסקא וכשהזיק חב המזיק דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומפרש אר"ח מכה בהמה ישלמנה ישלם פחתה פי' כההיא דגרסינן במס' ב"ק דף י' ע"ב חבתי בתשלומי נזקו בנזקו לא קתני אלא בתשלומי נזקו תנינא להא דת"ר תשלומי נזקו מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה ומדייק בבבלי כן מהמשנה השניה ובירושלמי מדייק ממשנה הראשונה. כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק ולא קתני חב בנזק ויליף לה הגמ' מקרא דמכה בהמה ישלמנה וכדפרים לה ר"ח וכן היא בבבלי ושם יליף לה מן הקרא ההוא: הגי

תורה אור

*יצא אדם [ה] שאין לו הנייה במותו. והאש מלמדת על כולן שהוא חייב [ו]על האונסין: פיסקא. וכשהזיק חב המזיק וכו'. *א"ר יוסי הדא אמרה אדם שחבל בחבירו [ז] תחילה אע"פ שחזר ונעשה נזק [ח]חייב. דכתיב *ומכה בהמה ישלמנה (ישלם פחתה) א"ר חנינא מכה בהמה ישלמנה ישלם פחתה. בר פדייה אמר *אם טרף יטרף יביאהו

ויקרא כד
שמות כב

יצא אדם שאין לו הנייה במותו. דמת אסור בהנאה ולא שייך יהיה לו: שהוא חייב על האונסין. אם הזיק בגופו כמו אש שבא הסיזק מחמת אונס: פיסקא. וכשהזיק חב המזיק וכו'. גרסינן הכא קודם א"ר יוסי. ובספרי הדפוס נתחלפה השיטה: הדא אמרה. מדקאמר וכשהזיק וכו' פשיטא כשהזיק הוא אלא ללמדנו אדם שחבל בחבירו תחילה אפי' אח"כ נעשה הוא ניזק מחמת זה הוא החייב לפי שהתחיל בהיזק: דכתיב ומכה בהמה ישלמנה. ישלם מיבעיא ליה אלא ללמדינו ישלמנו לה כלומר אפי' כולד גם להמזיק נזק מחמת המכה הוא ישלם לבעל הבהמה ולא חבירו שהוא צריך לחזור ולשלם היזק שלו מכיון שהוא התחיל: ישלם פחתה. ל"ג כאן ואגב שיטפא דלקמן הוא: אמר רב חנינא מכה בהמה וכו'. לפרש תשלומי נזק דמתני' קאי דבא התנא להשמיענו שהבעלים מטפלין בנבילה ונפקא לן מדכתיב ישלמנה ישלים פחתה שמשמין לו הנבלה בדמים ומה שהוא נפחת מכדי דמי ההיזק ישלים לו: יביאהו

גליון הש"ס

[ה]יצא אדם עי' בשטמ"ק דף ט' ע"ב:

[ו]על האונסין פי' רש"י ד' כג ע"א ד"ה היכא ובתוס' [*]שם ד"ה עמון ובשטמ"ק שם ול"ע:

[ח]חייב. עי' בפ"מ ויפה פי' והמראה"פ לא דק כי כן מבואר בפסקי הרא"ש דף לג ובנמוקי יוסף שם וסכי קיי"ל:

מראה הפנים

יצא אדם שאין לו הנייה במותו. התוספות בדף י' ע"א ד"ה שהשור חייב בו פסולי המוקדשין הקשו וא"ת למה לי שור ולא אדם תיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו וכו' כדפטרינן שור פסולי המוקדשין דמת אסור בהנאה דדרשי' שם פם מעגלה ערופה בפ' אין מעמידין ואי משום שהעור מותר בהנאה כדאמרינן בפ"ק ה"נ שעור שור פסולי המוקדשין מותר כדאמרינן פרק ג' דבכורות ואפ"ה כיון שעיקרו אסור חשיב אין המיתה שלו וי"ל דוהמת יהיה לו מבתעי כשור ולא ממעטי מיני' אדם תדע מדפריך בפ' הפרה ותיפוק אנא וכו' ובלאו הכי לא קשיא מידי למאי דפרישית לעיל דשור ולא אדם איצטריך לעבד ולנכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה עכ"ל. מדבריהם שהחליטו בכאן דעבד ועכו"ם מת מותר בהנאה ובדין זה יש דעות מחולקות דהב"י ביו"ד סי' שמ"ט כתב דאסור בהנאה וקודם שאכתוב בדין זה ראיתי להביא דברי התוס' בזבחים שהן לכאורה סותרין דבריהם דכאן ולקמן יתבאר. בפ' התערובות דף עא ע"ב כתבו ובטריפה וכו' וז"ל וא"ת דבפ' הפרה דפטרינן שור פסולי המוקדשין שנפל לבור משום דכתיב והמת יהיה לו מי שהמתה שלו כרי המתה שלו כדתנן לקמן דף קג דיאותו הכהנים בעורו ומשום עור לתודיה איצטריך שור ולא אדם דהוה מחייבינן באדם דחשיב המת שלו משום עור דהרי בהנאה מדאורייתא ולא הסור אלא משום גזירה שמא יעשה עורות אביו ואמו בעיתין וי"ל דסוגיא דב"ק אתיא כמסקנא דפ' טבול יום דפסקינן כרבנן גבי בקבורה ועור כבריפה עכ"ל. ומלבד שתירצו שם לקושיא דתיפוק ליה מוהמת יהיה לו בענין אחר אלא שבלאו' עיקר דבריהם סותרין לדהכא שהכי הכא כתבו בפשיטות דכיון שהעיקר אסור חשיב אין המיתה שלו וכדהוכיחו מבשר פ"ס וא"כ אמאי פשיטא להו התם דמשום עור שפיר חשיב המתה שלו ומהיכן לנו לחלק בין בשר לעור דלכאורה גם העור אינו העיקר כמו הבשר. ואפי' נאמר שדעת התוס' לחלק בין בשר לעור ומשום דעור מחובר לבשר חשיב להו עיקר יותר מהבשר כדאמרינן בעלמא גבי שור הנסקל את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו עורו. כלומר שהוא מחובר לבשרו מ"מ עדיין האי מילתא גופה צריכה טעמא דמנין לנו לחלק בין עור לבשר ואם הבשר אסור בהנאה מנין לנו היתר הנאה בעור. ובעלמא אשכחן דדייכן שוה כדאמרינן בחולין ואלו שעורותיהן כבשרן עור האדם וכו' ומבואר הוא דבין לענין טומאה בין לענין איסור קאמר וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' מ"א הל' כ"ח ואלו שעורותיהן כבשרן עור האדם וכו' כל אלו העורות כשהן רכות הרי הן כבשר לכל דבר בין לאיסור אכילה בין לטומאה. וכשהן רכות אינך דחשיב התם קאי. הרי דעור האדם כבשר לכל דבר. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בענין איסור הנאה במת שכתב בפי"ד מהל' אבל המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו. הרי שלא מיעט אלא השער אבל העור הוא כגופו. ובענין דעתו בשער המת. כבר מבואר דברי האחרונים שיש דעות מחולקות בזה וכן דעת הרשב"א ז"ל בתשובה סי' ש"ל ואין כאן מקומו. ובענין עור המת נראה ג"כ מדברי הרשב"א בתשובה סי' שס"ה שאינו מחליט להתיר בהנאה ואם דמת גופיה נלמד מעגלה ערופה בג"ש. ועגלה ערופה אתי איסור הנאתה מקדשים. דכתיב בה כפרה כקדשים ומינה כיון דעורות קדשי' מותרין בהנאה אף עור עגלה ערופה מותר בהנאה. מ"מ מסיק התם דאפשר לומר דעור עגלה ערופה אסור בהנאה וכן עור המת כבשרו לדעתו ז"ל. סוף דבר דמה שהתוס' מחלקין בין עור המת לבשר למנין היתר הנאה אינו מבואר לנו מהיכן למדו זה. ואפשר דמשור הנסקל למדו מדהוצרך לרבות איסור הנאה לעורו. שוב מצאתי בתוס' נדה כהדיא כן שכתבו שם דף נה ע"א ד"ה שמא יעשה בעיתין וכו' ועוד נראה דעור אינו בכלל בשר ליאסר בהנאה דהא עגלה ערופה נמי לא נפקא אלא מדכתיב בה כפרה כקדשים *ועוד דקדשים מותרין בהנאה לאחר זריקה שהוא זמן כפרה וניחא השתא דאיצטריך בשור הנסקל לא יאכל את להנאת עורו דלא אתי מבשרו עכ"ל. מדבריהם אלו נראה ג"כ דהחליטו לומר שעור המת מותר בהנאה אלא שראיתי שגם לבעלי התוס' אין זה דבר מוסכם שהרי בסנהדרין דף מח ע"א גבי פלוגתא דאביי ורבא אי הזמנה מילתא היא שכתבו בד"ה משמשין. וא"ת ועורו של מת מי גרע מתכריכין ובהשער והרוטב אמרינן ד"ת עור האדם טהור ומפני מה אמרו טמא שלא יעשה אדם עורות אביו ואמו בטיתין אלמא ליכא איסורא דאורייתא ומפ' ר"ת דהא"ג דהאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דחמירא להו לאינשי טומאה מאיסורא ע"כ. הרי שדעת ר"ת לאסור בהנאה עור המת כדעת הרמב"ם ז"ל. ולפיכך לא רצו לתרץ הכא דמשום עור איצטריך שור ולא אדם והוכרחו לתרץ במת עכו"ם ועבד. ולא תיקשי לדעת הרמב"ם ז"ל הא גמרינן מת מעגלה ערופה ועגלה ערופה גופה כקדשים ועורותיהן מותרין בהנאה וכדברי התוס' בנדה. משום דאפשר לומר דהרמב"ם לשיטתיה אזיל דפסק שם בפ' הנז' כרבא בסנהדרין שם דהזמנה לאו מילתא הוא וכדאמרינן התם דטעמיה דגמר שם שם מע"ז ולא גמר מעגלה ערופה דבהזמנה מיתסרא. ולא ס"ל לפרש

כדעת התוס' שם דאפילו לרבא את גופיה ילפינן מעגלה ערופה אלא הכל ילפינן מע"ז וכמה דהקשו התו' שם ד"ה אתיא שם ע"ש. ולרבא נימא דבאמת גמיר הכי ודקאמר משמשין ממשמשין גמרינן משום דאיירי התם במשמשין ולעולם את גופיה נמי מע"ז גמיר דהא שם דגמיר כמת גופיה הוא דכתיב. ונמצינו למדין דאביי ורבא דפליגי בהזמנה פליגי נמי בעור המת אי אסור בהנאה או לא. וסוגיא דאין מעמידין דיליף מעגלה ערופה אליבא דאביי אזלא כנ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל בזה. ומדאיצטריך ריבויא לעור שור הנסקל נמי לא קשיא דלא ס"ל כמ"ד התם דדריש לעורו אלא דממילא אסור דעירו כבשרו ויתבאר לזה לקמן בפ"ד בס"ד. ונבא אל הביאור לתירוץ דהתוס' דהכא שתירצו דקרא איצטריך משום מת עכו"ם דמותר בהנאה. וכבר עמדו על זה הרב בעל ברכת הזבח וכן הרב בעל משנה למלך אחר שהאריך בענין זה מנין להם דין זה כתב שוב זיכני ה' וראיתי שדין זה מבואר בירושלמי דשבת פרק המצניע דקאמר בפירוש דבשר העכו"ם מת מותר בהנאה וכן כתב בעל ברכת הזבח.. ומפני שהם לא ביארו הירושלמי ואם דברכת הזבח כתב איזה פי' אבל אינו לפי כוונת הש"ס. ראיתי להעתיק הירושלמי ולבארו על נכון דגרסינן שם פ' ר"ע על מתני' פלפלת כל שהוא וכו' תני אף רית רע כל שהוא א"ר אילא אף ר"ש מודה בה ומודה ר"ש באיסורי הנייה. כלומר ר"ש דלעיל דאמר בפ' ה"ג לא אמרו השיעורין הללו אלא למצניעיהן דס"ל דמצניע בעי שיעורא ולא ס"ל כיון דאצנעי' אחשביה וכן אם הוליא ולא אצנעיה מציקרא ס"ל דבעי שיעורא רבה כדאמר התם מודה הוא במוליא רית רע דמיחייב בכל שהוא לפי שלפעמים מוליאין אותו כדי לעשן לחולין וכן מודה ר"ש באיסורי הנאה דמיחייב בכל שהוא דהאיסורים אחשבים. ובתר הכי גרסינן שם בפ' המצניע על מתני' את המת במטה חייב וכו' דברי שכל לא כן תני אף רית רע כל שהוא ואמר ר' אילא אף ר"ש מודה בה ומודה ר"ש באיסורי הנייה א"ר יודן תיפתר במת עכו"ם ושאין בו רית רע והוליאו לכלבו. וה"פ דהש"ס פריך על הא דתני במתני' בסיפא דר"ש פוטר. והא למאי דקאמר ר' אילא לעיל דברי הכל שיא דלא כן תני דברית רע לא בעי שיעורא וקאמר ר' אילא דאפי' לר"ש לא בעינן דאלגעיה ואחשביה ברית רע וכן באיסורי הנאה ואמאי פוטר ר"ש ומשני ר' יודן תיפתר להמתני' דבמת עכו"ם מיירי שאין בו איסור הנאה ושאין בו רית רע וכגון שהוליאו לכלבו כ' ומר אע"פ שהוליאו לכלבו והוי מלאכה שצריכה לגופה דאי לאו הכי תיפוק ליה דפטור לר"ש דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אלא בשהוליאו לכלבו והוי צריכה לגופה ואפ"ה פטור לר"ש הואיל ולא אלגעיה. לכך לא חשיב ליה האי שיעורא דכזית ואין כאן רית רע ולא איסור הנאה. ותו גרסינן התם בתר הא דלעיל תני תלי זית מן המת ותלי זית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ חייב ור"ש פוטר מ"ט דר"ש כבר נתמעטה הטומאה מ"ט דרבנן כההיא דר' יודן תיפתר במת עכו"ם ושאין בו רית רע והוליאו לכלבו. תלי זית מן המת וכו' או הלי זית מן הנבלה וכו' מ"ט דר"ש דפוטר משום דאין בו שיעור טומאה ומ"ט דרבנן דמחייבי הלא אין בו שיעור ומשני כההיא דר' יודן שהוליאו לכלבו ובהכי אחשביה ואפי' כפחות משיעור מיחייב. ודבעי מ"ט דר"ש משום דרלה לפרש טעמייהו דרבנן קאמר נמי מ"ט דר"ש וכלומר דלר"ש ניחא שכבר נתמעטה מכשיעור טומאה וכלהו הכי לר"ש ניחא כדלעיל אלא לרבנן מ"ט ומשני כההיא דר' יודן. וזה דלא כפי' ברכת הזבח דמפרש דר' יודן דלעיל קאי על הא דקאמר ר"ש וע"ש. ועכ"פ שמעינן מהכא דמת עכו"ם מותר בהנאה. וכשתא דאתינן להכא קשיא לן לפאי ש"ס דדריש למעוטי אדם מוהמת יהיה לו מנא ליה למעוטי עבד ועכו"ם הקנוי לו דהא לא דריש למעוטי אדם משור כמו דדריש בבבלי אלא תרווייהו שור ותמור למעוטי כלים אתו כדאמר לקמן בפ"ה הלכה ז' וכמו שאפרש שם בס"ד דתרווייהו איצטריכו. וי"ל דאדרבה דעליו סמיך וכמה שכתבו התוס' דף ט' ע"ב בד"ה מה שאין כן בבור דדרשינן עליו ולא על הבור. ואין להקשות דא"כ למה לי והמת יהיה לו משום לה"ת דוקא מתורת כופר הוא דפטריה רחמנא אבל לא מתורת דמים כמו דאמרינן שם דף מג ובענין שתירץ הרשב"א ז"ל על קושית התוס' כדף ט' דלעיל וע"ש. וכמה שתמה בעל משנה למלך בענין מת עכו"ם דלהרשב"א בתשובה הנ"ל משמע דאסור בהנאה ואיך לא השגיח על הירושלמי הנזכר. נשמע ממנו מה שכתב הרשב"א בחידושיו כאן בפירוש עכו"ם מת מותר בהנאה דלא ילפינן מתים אלא בן ברית כמותו. ובתשובה לא החליט בדבריו כלום. וכן ראיתי בתשובת הרשב"ש סי' תקי"ח שהביא בשם הרמב"ן ז"ל בחידושי כתובות שלו דסיים כדבריו ובמס' שבת פ' המצניע יש ראיה להיתר הנאה זו. ועל הירושלמי הנזכר כוונתי. ונמצינו למדין דהתוס' ורוב הגאונים פסקו כהירושלמי. והרמב"ם כתם דבריו. והתימא על הב"י שכתב אסיר בהנאה: **והאש** מלמדת על טולהון שהוא חייב על האונסין. מבום אליו דהוי כנזקי גופו. ובבבלי דף כ"ו. בנזקי גופו קאמר וכמ"ד אשו יליף לה מפלע תחת פלע ועיין לקמן סוף פרק כ':

*צ"ל ועוד קדשים

צורכה

ציון ירושלים *יצא אדם שאין לו הניה. עמה"פ מה שמבית בשם התוספות דעבד ועכו"ם מת מותר בהנאה ובזה ישבתי דברי רש"י ב"ק דף נג ע"ב ד"ה לענין נזיקין כמ"ש אם נפל לתוכו עבד ומת. ונשאלתי בזה למה דיקא נקט עבד ולפמ"ש התוספת דעבד מותר בהנאה א"ש ודו"ק: *אמר ר' יוסי הדא אמרה אדם. שחבל בחבירו תחלה אעפ"י שחזר ונעשה נזק חייב. דכתיב ומכה בהמה ישלמנה. לכאורה משמע דוקא אם נעשה הנזק ממילא כגון שע"י שחבל בחבירו הוזק. החובל עצמו גם כן. ובאמת עדיפא מבואר ברא"ש פ' המניח אות יג. והובא בטוש"ע סי' תכא סעיף יג דאפילו חזר הנחבל וחבל להחובל פטור כיון שזה התחיל תחלה ואף לפי מ"ש הסמ"ע שם סקכ"ד לחלק בין בהמה לאדם אבל אין ענין לזה ועי"ש בט"ז שנדפס מחדש והרי הירושלמי מייתי ראיה מבהמה לאדם. שוב ראיתי בנמוק"י פ' המניח כמשנה דשני שוורים שחבלו זה בזה והביא דברי הרא"ש הנ"ל וכתב שהירושלמי הנ"ל מסייע לזה ובאמת שמדברי הירושלמי אין ראיה לזה דבאמת הוזק מעצמו שאני להכל בו אחר ומ"מ הנמוק"י אמר ונימוקו עמו. ובספר כתונת פסים שנדפס מחדש כתב שלא מצא הירושלמי הלז והנין בירושלמי אמרה על המשנה דפרק המניח הנ"ל וז"א. ת"ל שזכיתי. בה. תתלה מעצמי טרם שראיתי בנמ"י:

מסורת הש"ס

יביאהו עד מקום הטריפה לא ישלם. א"ר נסא "צורכה להדא דרבי חנינא וצורכה להדא דבר פדייה. אילו איתאמרת דר' חנינא ולא איתאמרת דבר פדייה הייתי אומר להכשר נזקיה לא ישלם כלום לנזקי גופה ישלם פחתה. הוי צורך הוא שיאמר דבר פדייה. או אילו איתאמרת דבר פדיי' ולא איתאמרת דר' חנינא הייתי אומר להכשר נזקיה ישלם פחתה לניזקי גופה ישלם את הכל. הוי צורך שיאמר דר' חנינא וצורך שיאמר דר' פדייה. רב יהודה בשם שמואל אין שמין א *לא לגנב ב ולא לגזלן ולא לשואל אלא לנזקין ואני אומר אף לשואל (אין) ג שמין. "ואבא מודה לי ומאן הוא אבא רב או אבא בר אבוה. א"ר חסדא נעשה עיקר טפילה. אתא רב יהודה בשם שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן ולא לשואל אלא לנזקים והשומרים כנזקי' הם. רב יהודה שלח שאל לר' לעזר האנס והגנב והגזלן מהו לשום להן א"ל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. ומניין שאין שמין להן אמר רבה בר ממל חיים שנים ישלם חיים ולא מתים. עד כדון גניבה גזילה מניין. א"ר אבין °והשיב את הגזילה כאשר גזל:

ויקרא ה

הלכה ב מתני' כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. נכסים שאין בהם מעילה נכסים של בני ברית ונכסים המיוחדים חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק בתשלומין: **גמ'** *תני ר' חייה זה השור והבור.

ודאש

ב"ק דף יא ע"א

(תוספתא ריש מכילתין)

פני משה

יביאהו עד. ודרשינן עד מקום ושיווי הטרפה ישלם והטרפה עצמה לא ישלם אלא הניזק מטפל בהנבלה: צורכה להדא דר"ח וכו'. תרווייהו הני דרשי צריכי דאי מדר"ח הייתי אומר דוקא התם דבנזקי גופו משמעי הוא דישלם פחתה אבל התם הכשר נזקו הוא שהרי הנזק לא נעשה בידו ממש אלא שלא שמר שמירה מעולה וה"א דאינו צריך לשלם כלום: או אילו איתאמרת דבר פדייה וכו'. ואי מקרא דבר פדייה ה"א בנזקי ממונו הוא דהבעלים מטפלין בנבלה והמזיק משלים לו הפחת אבל בנזקי גופו צריך שישלם את הכל והנבלה למזיק: הוי דצריך. שיאמר לתרווייהו: אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. אם גנבו וגזלו בהמה או כלים ונפחתו אצלו אין שמין הנבלה והשברים לבעלים אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והנבלה והשברים שלהן: ולא לשואל. שהוא חייב באונסין אין שמין אלא לנזקין שמין כדדרשינן לעיל שהבעלים מטפלין בנבלה: ואני אומר אף לשואל שמין. גרסי' ואבא מודה לי בזה: ומאן הוא אבא. הש"ס מסתפק למי הוא מרמז אבא לרב שהיה רגיל לקרותו אבא או לאבא בר אבוה שהוא אביו של שמואל: נעשה עיקר טפילה. בתמיה כלומר דר' חסדא מתמה על שמסתפק אם הוא רב או אביו פשיטא שעל רב מתכוון דאי על אבא אביו וכי שייך לעשות מעיקר טפילה ולומר ואבא מודה לי שאין זה דרך כבוד אלא היה לו לומר הדין בשם אביו: אתא רב יהודה וכו'. כמו איכא דאמרי הוא וא"ד דהכי אמר שמואל אין שמין וכו' ולא לשואל ולא נחלק שמואל על זה: והשומרין. שאר שומרין חוץ משואל כנזקין הן ושמין ושאני שואל דכל הנאה שלו: חיים ולא מתים. שה"ל ליקח ממנו הנבלה והשברים בדמים: כאשר גזל. כמו שהיתה בשעה שגזל:

הלכה ב מתני' כל שחבתי בשמירתו. כל דבר שנתחייבתי לשומרו: הכשרתי את נזקו. אם לא שמרתיו כראוי והזיק אני הוא שהכשרתי וזמנתי אותו היזק ואני חייב עליו ובגמרא מפרש לה: הכשרתי במקצת נזקו. ואם תקנתי וזימנתי מקצת הנזק אף על פי שלא זימנתי את כולו חבתי בתשלומי נזקו וכו'. נתחייבתי עליו כאלו זמנתי את כולו ובגמרא מפרש כגון החופר בור תשעה ובא אחרון והשלימה לעשרה האחרון חייב כיון דבתשעה ליכא מיתה: נכסים. ועל איזה נכסים אני חייב אם הוזקו נכסים שאין בהם מעילה שאינן של הקדש דכתיב שור רעהו ולא שור של הקדש וה"ה לכל שאר הניזקין: נכסים של בני ברית. ואם הזיק נכסים של עכו"ם פטור: ונכסים המיוחדים. שיש להם בעלים מיוחדים אבל אם נגח שור של הפקר לשורו וקדם וזכה בו אחר פטור: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. בכל מקום שהזיקו נכסיו את נכסי חבירו חייב חוץ מרשות המיוחדת למזיק שאם נכנס שור הניזק ברשות המזיק והזיקו שור המזיק פטור דא"ל תורך ברשותי מאי בעי ודוקא כשהזיקו נכסיו אבל הוא עצמו שחבל בחבירו אע"פ שהוא ברשותו חייב דא"ל נהי דהיה לך רשות לאפוקי לאזוקי לית לך רשותא: ורשות הניזק והמזיק. כגון חצר של שניהם והזיק שורו של אחד מהן בתוך חצר: **גמ'** תני ר' חייה זה השור והבור. הכי איתא בתוספתא ריש מכילתין כל שחייבתי בשמירתו חייבתי בנזקו זה השור והבור שנתחייבתי בשמירתן. בשור שלא יצא ויזיק ובבור שיכסנו:

והאש

תורה אור

רידב"ז

תני ר"ח זה השור והבור והאש לא תנא בניחותא כמו שמבואר בתוס' הרי"ד בשיטת הבבלי עיי' בתוס' הרי"ד ותבין היטב והכי נמי כן למשום דבמתניתין תני הכשרתי את נזקו ומיירי מהכשר נזקין דהיא נזקי ממון ואילו אש הוי נזקי גופו דאשו משום חציו:

א"ר

עין משפט נר מצוה

יד
א מיימוני פ"א מגניבה הט"ו וכמ"מ טוש"ע חו"מ סי' שנד ס"ב

טו
ב מיי' פ"ב מגזילה הט"ו טוש"ע שם סי' שסב סי"ג

טז
ג מיימו' פ"א משאלה הל"ג טוש"ע שם סי' שדמ ס"ב

גליון הש"ס

ומניין. עי' תוס' ב"ק דף יא ע"א ד"ה אין ובשנ"ס ובתו' ב"מ דף נו ע"ב ד"ה זיל שלים:

מראה הפנים

צורכה להדא דר' חנינא וכו'. בבבלי דף י' ע"ב עביד לה צריכותא לכולה תלתא דרשי מכה בהמה אם טרף יטרף והמת יהיה לו. והכא דלא קיים הצריכותא גם לקרא דוהמת יהיה לו משום דממילא נלמד דאי מקרא דמכה בהמה התם נזקי גופה ואי כתב והמת יהיה לו ה"א דבנזקי גופו ישלם הכל כדקאמר או אילו איתאמרת דבר פדייה וכו' ולא חש להאריך. ובלאו הכי נ"ל דלא חש הש"ס להאריך דהא הך מתרתי אתיא וכדכתבו התוס' שם. ואמרינן נו התם א"ל רב כהנא לרב אלא טעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו וכו' וכתב מהר"ר בצלאל בשם הרא"ש ז"ל האי רב כהנא מתלמידי' בתראי הוה מתלמידי דרב. ורב כהנא דלעיל קדמון היה שהרי רב אשי כתב דבריו קודם דברי חזקיה עכ"ל. ואמת מצינו גם בדברי התוס' בקידושין דף ח' שכתבו שם לחד תירוצא דתרי רב כהנא הוו. אבל לא כתליתו. ומהכא נ"כ אינו מוכרח כ"כ שהרי רב אשי כתב דברי ר' אמי קודם והוא נ"כ חזקיה קדמו. ורב אמי נ"כ מתלמידי רב היה וא"כ צריך ג"כ לומר תרי ר' אמי הוו. ולולי דבריו ז"ל אומר אני דבלא"ה לק"מ אפילו אם נאמר דהאי רב כהנא גופיה הוא משום דלדרשא דידיה דדריש מקרא דפ' שומרין לא קשיא מסהיא דיהיב ואפילו שוכין דבנזיקין כתיבא דלא איתקשי הני כולהו אבות אלא לענין לשלם ממיטב כדאמר שם לעיל דף ה' אבל לענין ישיב וכו' לא. תדע דע"כ צ"ל כן דהא קי"ל דלגנב ולגזלן אין שמין ואפילו לשואל איכא למ"ד אין שמין והרי אלו נ"כ איתקש בקרא דישלם כדאמר התם אלא ודאי למיטב הוא דאיתקשו ותו לא ולא שייך הכא לומר אין היקש למחצה דלאו היקש גמור הוא. והילך רב כהנא לא הקשי לרב אלא אדרבה דוהמת יהיה לו כנ"ל ועיין לקמן ד"ה חיים:

להכשר נזקיה לא ישלים כלום. האמת הוא דאפילו לגמרי פטור שהרי ש"ש פטור מאונסין אלא דנתר כתבו התוס' שם דה"ק דהיכא דישלם לא ישלם כלום בשביל השמירה עצמה. והשת ה"נ ה"ק דאי לא כתב האי קרא ה"א דבנזקי ממון דצריך לשלם לא ישלים הפחת כלום: **ואני** אומר אף לשואל שמין. כנזיקין. כן היא הגירסא הנכונה והכי הלכתא. ופליגי הני תרי ליבני דהכא במאי דפסק רב התם מעיקרא ואקשו ליה רב כהנא ורב אסי. ובדין דשמין לשואל יש חילוקי דינים ויתבארו אי"ה בחידושי מראה לקמן פ' כתרא דשבועות כי שם מקומו:

חיים ולא מתים. מכאן מביאין התוס' ראיה דגבי גנב וגזלן גזירת הכתוב הוא וכ"כ הרשב"א ז"ל. והעיקר כמו שפירשו הגאונים ורש"י ז"ל דבגנב וגזלן לא כתב רחמנא כסף ישיב אלא צריך לשלם הגניבה והגזילה כעין שהיו. והכין איתא בירושלמי מנין שאין שמין וכו' עכ"ל ומכאן ראיה למה שכתבתי לעיל ד"ה צורכה דלא איתקשו אלא למיטב:

מקבל

תוס' הרי"ד

תני ר"ח כו' ע"י הירושלמי יליף עינינו בע"כ בסוגית הבבלי דף ט' ע"ב דגרסינן ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד בור ובור. וקשה מאוד היכן מצינו בכל התורה כולה לשון כזה לשון כיצד דמאי קשה לו דקאמר כיצד הא כפשוטה ניחא כל שחייבתי בשמירתו שהכשרתי את נזקו ומאי חסר לנו דבעי כיצד עד דמוקי במסרן לחרש. ומאי שייך חשו"ק הכא. אבל ע"פ הירושלמי ניחא שפיר דהנה להורה קשה לשון המשנה דקתני כל שחייבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו למה נקט לשון הכשרתי הו"ל כל שחייבתי בשמירתו חייבתי בנזקו אלא ע"כ דקמ"ל שילכתא בזה וסיא דלשון הכשר נזקין נקרא נזקי ממון לאפוקי נזקי גוף. כדאיתא בירושלמי כו"כ פעמים דקרי נזקי ממון הכשר נזקין. ונזקי גוף נקרא נזקי גופו. ע"כ נקט התנא הכשרתי את נזקו דהוא נזקי ממון לאפוקי נזקי גופו. ע"ז קאמר התנא כל שחייבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד ר"ל כיצד משכחת"ל דדבר שחייב בשמירתו אינו חייב אלא על נזקי ממון כהכשר נזקין ולא על נזקי גוף הא בארבעה אבות איכא בור ובור ושן והבער ובכולן חייב בשמירתו בין בקרן ושן ורגל ובור בין בהבער דהוא נזקי גוף דאשו משום חציו דחייב בד' דברים. ולמה נקט התנא רק הכשר נזקין דהוא שמירה על בור ובור ולא שמירה של נזקי גוף. ע"ז מפרש כיצד משכח"ל דחייב בנזקי ממון בחיוב שמירה ולא בנזקי גוף ע"ז מפרש בור ובור שמסרן לחשו"ק חייב משא"כ באש משום דלגנתא דחרש קגרים. ע"כ משכח"ל דחייב על הכשר נזקין ולא על נזקי גוף דהא משכח"ל ע"י מסירת חשו"ק. ואפילו למ"ד דאשו משום ממונו נמי ממעט הא מתיבת הכשר נזקין דהא בבור ובור לעולם לא הוי אלא הכשר נזקין דאפילו המעמיד בהמות חבירו על קמת חבירו נמי אינו חייב מטעם אש. ולא הוי נזקי גופו משא"כ באש נזקין דהא משכח"ל נזקי גופו בהנית אש על גבי כלי של חבירו או על גופו עיי' בתוס' ז"ל דף נ"ו ע"ב ד"ה מעמיד לפיכך נקרא האש דהא לא הכשר נזקין לבד אלא נזקי גופו ג"כ כדאיתא בדף כ"ב ע"ב עיי"ש וע"כ נקט התנא הכשר נזקין לומר לך דמשכח"ל דחיוב בשמירה אינו חייב בתשלומין רק בבור ובור דהוי רק הכשר נזקין משא"כ באש דהוי נזקי גופו ג"כ וכיצד משכח"ל ומסיק דמסר לחרש ושו"ק:

בשאמר

ציון ירושלים צריכה לה להדא דר' חנינא. עי' מס"פ מה שהביא בשם השטמ"ק שכתב בשם הרא"ש ז"ל אבל לא הי' צריך לזה שכן מבואר גם ברא"ש לפנינו ועש"ך סי' תיט סק"ג ובגליון הש"ך שנדפס בלבוב האריכתי בזה בהגהות שנדפסו שם מאמי: ואבא מודה לי ומנו אבא רב או אבא בר אבוה. עפ"מ ולפענ"ד צ"ל או אבא בר אבא שכך שמו של אבוה דשמואל עפ"ם דילן ברכות יח ע"ב ועתוס' חולין דף לא ובכמה מקומות שהאריכו אי אבא שקרא שמואל לרב הי' מפני חביבות או לא ועיין ערוך ערך אבא ובהפלאה בשערכין ובסדר הדורות גבי אבא אריכא וכולם לא הביאו מכאן ולפמ"ש בסדר הדורות שם דאבא אבוה דשמואל הי' רבו של רב יומתק יותר מה שאמר כאן נעשה עיקר טפילה והיינו שהוא מתמה שאיך יזכור את רב קודם לאביו שהיה רבו של רב:

והאש לא תנה. א"ר ירמיה האש להכשר נזקיו. אמר ר' יוסי ואין כיני האש להכשר נזקיו מקבל עליו ההתרייה בדעת זו ולוקה. מאי כדון. האש להכשר נזקיו א מקבל עליו נזק *צער ריפוי שבת ובושת. הכשרתי במקצת נזקו כהכשר כל נזקו. זה הבור *דתני ב חפר בור תשעה טפחים ובא אחר ועמק בו טפח האחרון חייב. רבי אומר אחר האחרון למיתה ואחר הראשון לנזקין. א"ר יצחק כיני מתניתא אחר אהרון למיתה ואחר שניהן לנזקין. *חפר בו עשרה טפחים ובא אחר וסידו וכיירו שניהן חייבין. מפני שסידו וכיירו יהא חייב. בשאמר לו סוד את הבית הזה וקנה אותו. דמר ר' אמי בשם רבי לעזר *שמירת נזקין בשמירת קניין א"ר סימון תיפתר בחופר בחולות. דתני *חפר זה עשרה וזה עשרים וזה עשרים זה מאה וזה מאה ג כולהן חייבין. *כמה שיעורן להמית י"ט ד "ולהזיק כל שהוא סומכוס אומר לעומקו

פני משה

והאש לא תנה. אמאי לא תני נמי אש שג"כ הוא חייב בשמירתו ובנזקו: האש להכשר נזקיו. הך להכשר נזקיו אינו כמו בעלמא דקרי ליה הש"ס לנזקי ממונו הכשר נזקין כדאמר הכא לעיל ברים הלכה א' ובהרבה מקומות וכן בגיטין רים פ' הנזקין אבל כאן להכשר נזקיו קאמר הכשר לנזק שלו הבא מכחו וכמ"ד אשו משום חציו דאיהו קעביד והוי כזורק חץ דקרא קרי ליה המבעיר לאפוקי שור ובור שהן ממונו והלכך לא קחשיב לאש בהדייהו: ואין כיני האש להכשר נזקיו. א"כ שאתה אומר אש משום חציו: מקבל עליו ההתרייה בדעת זו ולוקה. דרך שאלה הוא אם כחציו ממש הוא וכחובל בידים ואם האש עברה והזיקה את האדם וחבלה בו ובעל האש קיבל עליו התראה על מנת כן אם הוא לוקה בשביל חובל בחבירו: מאי כדון. מאי הוי עלה: האש וכו'. וקאמר הש"ס דלענין זה הוי כהכשר נזקיו שלו וכחציו שאם חבל בחבירו מקבל עליו לשלם החמשה דברים כדין אדם חובל בחבירו ואינו לוקה: זה הבור. דבמקצת נזק שהכשיר חייב בכולו כדתנא חפר בור ט' טפחים וכו' וכן הוא בתוספתא: האחרון חייב. שהרי לא היה בו שיעור מיתה והוא השלים לשיעור: ואחר הראשון לנזקין. שהרי הוא חפר תשעה ויש בו שיעור נזקין: כיני מתניתא. כ"ל לגרוס בדברי רבי אחר שניהן לנזקין שאם הוזק בו השור ישלמו בין שניהן: וסידו וכיירו. שסדו בסיד ועשה בו איזה ציור ותיקון: שניהן חייבין. ובתוספתא גרים האחרון חייב וכן משמע לקמן: יהא חייב. ואמאי הרי הראשון חפר בו עשרה: בשאמר לו סוד וכו'. והילכך הוא קנה ושלו הוא והוא חייב עליו: שמירת נזקין כשמירת קנין. דברים שקונים בהן לקנין מו"מ קונין ג"כ לענין שמירת נזקין שיהא חייב עליו: א"ר סימון. אפילו תימא כשלא אמר לו לקנות ותיפתר בשחפר הראשון בחולות ולא היה בו חיזוק ולפיכך האחרון שסידו וכיירו ועשה בו חיזוק הוא חייב: דתני חפר וכו'. וזה סייעתא שאם היה במעשה הראשון כדי שיעור מיתה אז הוא ג"כ חייב: כמה שיעורן. הבור בעלמא קאי ולפרש כמה יהא בעמקו ויהיה בו שיעור היזק: לעומקו

רידב"ז

א"ר ירמיה האש להכשר נזקי' דהוי אשו משום ממונו ג"כ כן אמר ר' ירמי' סתם ולא נתפרש לאיזה ענין קאמר ע"ז שאל ר' יוסי ואין כיני ר"ל אם תפרש [ולשון הירושלמי היא בכ"מ אין כיני ר"ל אם כן היא] דהאש להכשר נזקי' דאמר ר' ירמיה הוא לענין זה דמקבל עליה ההתרייה בדעת זו ולוקה פי' דאם חובל והזיק לחבירו באשו אם אשו לא הוי רק משום חציו לבד הוי חובל בחבירו וגבי חובל בחבירו בפירוש רבתה תורה. חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות. כדאיתא במס' כתובות דף לב ע"ב ובפירוש רבתה תורה דמלקות דהוי בחובל נפטר ע"י תשלומין והנ"מ בחובל לבד א"כ אי אשו הי' משום חציו לבד. אבל כשהיו אשו משום ממונו ג"כ [כדאיתא בש"ס דילן דף כג ע"א מאן דאית לי' משום חציו אית לי' נמי משום ממונו] ונמצא דהוי החבלה ע"י שנים ע"י גופו וע"י ממונו. ונמצא דהתשלומין הוא משום הממון וע"כ מקבל התרייה למלקות בשביל נזקי גופו דהא ל"ל דפוטר המלקות שבגופו ע"י התשלומין דהא התשלומין הוא בשביל הממון. או דילמא דהוי כמו כל חובל בחבירו דריבתה התורה לתשלומין. זו שאלת ר' יוסי. ע"ז מסיק הגמ' מאי כדון האש להכשר נזקיו מקבל עליו נזק צער ריפוי שבת ובושת ר"ל לא דמקבל עליו בשביל הכשר נזקין שיש בו מלקות עבור נזקי גופו. ז"א אלא דע"י הכשר נזקי' מקבל עבור נזקי גופו החמשה דברים דאף בושת נמי משלם. הגם דבנפל מן הגג ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבושת מ"מ באשו כיון דהוי משום חציו ומשום ממונו חשוב על הממונו פושע ועוד מזיק בגופו. וע"כ חמור מנפל מן הגג ברוח מצויה. ושיטת רש"י ז"ל בדף כג דגם באשו פטור מן הבושת דהוי כמו נפל מן הגג ברוח מצוי' דהוי רק פושע ולא מזיק גמור. אבל שיטת הרמב"ם ז"ל והרא"ש והטור ז"ל דבאשו חמור מנפל מן הגג כדכתב הסמ"ע ז"ל סי' ת"ח ס"ק כ"ג דבנפל מן הגג והזיק מחשב לאונס טפי אף שהי' ברוח מצויה מהדליק אש ויצא והזיק לאדם עכ"ל ז"ל והוא דאש חמור משום דאית בי' תרתי נזקי ממונו ונזקי גופו וע"כ הוב השמירה עליו יותר פשיעה גמורה דחשוב כמזיק גמור דפשיעה דבא ע"י אונס כמו אבידה דהוי פשיעה והוי רק קרובה לפשיעה דע"י הפשיעה נעשה האונס משא"כ כפושע גמור לא חשוב האונס כלל לגבי הפשיעה והוי פושע גמור. וע"כ בנפל מן הגג מחשב האונס טפי לנגד מדליק אש ויצא והזיק לאדם. ומכאן יצא להרמב"ם ז"ל מקור גמור דבאשו חייב אף בכל החמשה דברים אף בבושת משום דחמור היזקא דאש מנפל מן הגג משום דאית ביה תרתי נזקי גופו ונזקי ממונו. וע"ז קאמר ר' ירמי' דבאש איכא הכשר נזקין ג"כ לענין שע"י כך חייב בכל החמשה דברים. וז"כ בע"ה:

חפר בור עשרה טפחים ובא אחר וסיידו וכיירו שניהן חייבין. ובבבלי דף נ"א. ובתוספתא גרסינן דאחרון חייב ופריך הגמ' מפני שסיידו האחרון חייב בתמי' ומשני בשאמר לו סוד את הבית הזה וקנה אותו ר"ל דבדרך קנין אם אמר לו סוד את הבית הזה בשמכר לו בית והסיד קנה אותו. ודמר ר"א בשם ר"א שמירת נזקין כשמירת קניין פי' כיון דבמכירה קנה בהכי בהותו מעשה חייב בשמירת נזקין נמי ע"י אותו מעשה וקם ברשותי' לענין שמירת נזקיו:

מראה הפנים

מקבל עליו נזק צער ריפוי שבת ובושת. ואע"ג דאינו חייב על הבושת עד שיתכוין הכא בקיבל עליו התראה וא"כ עכ"פ נתכוין להזיק הוא: ואע"פ שלא נתכוין לבייש משלם הבושת אבל אינו לוקה אע"פ שהתרו בו כדמסיק בבבלי פרק ואלו נערות דף ל"ה דחובל בחבירו בר תשלומין הוא ואינו לוקה אע"פ שהתרו מכה באינו בזה פרוטה וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מחובל ומזיק. ובדין דמשלם בושת. באמת בגמרא דבבלי גבי פלוגתא דר"י ור"ל מסיק דף כ"ג דאיכא בינייהו לחייבו בארבעה דברים ופירש"י ז"ל אבל בבושת לא דאמרי' בבלהי פירקין אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין אבל ד' דברים חייב דפשיעה היא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה כבכרות מוליכתה וכדאמרי' התם נפל מן הגג ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבושת ע"כ. ומשמע דדין הלא למ"ד משום חציו והכי קי"ל ודין נפל מן הגג ברוח מצויה והזיק בוין כן ואינו חייב אלא בד' דברים ולא בבושת אא"כ נתהפך דאז חייב גם על הבושת דכיון שנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש חייב כדאמר התם בדף כ"ז ע"א. והם דלכאורה מן הסברא יש לומר

דנפל מן הגג ברוח מצויה חמיר טפי כדמשמע מלשון הרא"ש ז"ל שכתב שם ואי ברוח מצויה נפל חייב בד' דברים דהוי קרוב למזיד דלא היה לו לעלות לגג בלי מעקה כיון דיכול ליפול מחמת רוח מצויה ופטור מן הבושת כיון דלא כיוון לבייש עכ"ל הרי דבנפל קרוב למזיד הוי וכן משמע מלשון הכ"י דגבי אש כתב דפושע הוי ובתחילתו בפשיעה וסופו באונס דחייב וגבי נפל מן הגג ברוח מצויה כתב דפושע גמור הוא. מכל אלו הדברים נשמע דאם בנפל מן הגג פטור מן הבושת ולא קרינן ביה מכוין א"כ גבי אש נמי דבפושע הוי מ"מ לא גרע מנפל מן הגג ופטור על הבושת וכן דעת הרא"ש ופטור דעכ"פ בוין כן בדין זה ואינו חייב אלא בד' דברים. אלא שהרמב"ם ז"ל התחיל באש יותר בפי' י"ד מה"מ הל' ט"ו כתב אם עברה והזיקה את האדם וחבלה בו הרי המבעיר חייב בנזקיו ובשבתו וכריפויו ובצערו ובבושתו כאלו הזיקו בידו שאע"פ שאשו ממונו הוא הרי כמי שהזיק בחציו אבל אם הזיקה בהמתו או כורו את האדם אינו חייב אלא בנזק בלבד כמו שביארנו. ע"כ. ובדין נפל מן הגג ברוח מצויה כתב בפ"א מהל' חובל ומזיק הל' י"ב דפטור מן הבושת. וכן קבע הב"י בש"ע בסי' ת"ח ובסי' תכ"א. והסמ"ע נתן טעם דס"ל דבנפל מן הגג מחשב לאונס טפי אף שהיה ברוח מצויה מהדליק אש ויצא והזיק לאדם. ולפי דבריו פליגי הרמב"ם עם הגאונים הנ"ל בסברות הסוכות. ועוד בעדיין קשה הא בגמרא אמרינן גבי אש לחייבו בד' דברים. והלח"מ תירץ בזה וכתב ואולי איירי כשכיון להזיק. וזה דוחק גדול ולפע"ד נראה דהרמב"ם אינו מפרש כפי' רש"י בהא דאמרינן איכא בינייהו לחייבו בד' דברים שהן חוץ מן הבושת אלא שהן ד' דברים אחרים מלבד הנזק שהרי אמרינן בנזק חייב אפילו אמרי' ממונו הוא וכר"ל דר' יוחנן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו וחייב בנזק משום ממונו ובצער וריפוי ושבת ובושת משום חציו. וזה מדויק בדבריו ז"ל. שאע"פ שאשו ממונו הוא וכו' לומר שחייב משום חציו מלבד מה שחייב משום ממונו ודהו בסיים אבל אם הזיקה בהמתו וכו' דלכאורה הם שפת יתר דאטו על הבאת לא השמיענו זה אלא כמוסיף טעם דחייב ג"כ משום נזק דלא גרע מבהמתו בהזיקם וא"כ בנפל מן הגג פטור מן הבושת מטעמא דאינו מכוין וכלא דחייב כר"י דפסק נמי הכי אליביה. כנ"ל. ובענין פירושא דנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש עיין פ' החובל הלכה א' בחידושי מראה ד"ה הכהו על ידו מה שכתבתי שם בכ"ד. אחר כותבי זה מצאתי למהר"ר בגלאלי שכתב בשם ר"ת כפי' לחייבו בד' דברים שאמרו בגמ' כמו שכתבתי:

ביני מתניתא אחר וכו' ואחר שניהן לנזקין. וכן הוא בבבלי פרקין בדברי רבי. ובדיביב התם טעמא לפלוגתייהו בפ"ה דף נ"א ע"ב וע"ש. דאף לפי המסקנא דהתם דאמר טעמייהו דרבנן דקאמר קרא כי יכרה איש בור אחד ולא שנים ע"כ צריך נמי לטעמא שנסתלק מעשה הראשון שלא היה בו אלא שיעור נזק וזה הוסיף לשיעור מיתה דשת מקרא דאיש בור לא ידעינן תיובתא דאחרון לענין נזקין דהתם בור היה עשרה כדפי' רש"י שם דף נ' וכן התוס' כרים פרקין דף ג' ועיין לקמן פ"ה הלכה ז' ד"ה אמר רבי ינאי וכו' ממה שנתבאר שם בסוף הדיבור:

תיפתר בחופר בחולות. ובבבלי שם מוקי לה שלא היה בו הכל למיתה ובא זה והוסיף הכל למיתה שמחמת הסיוד והכיור נתמעטה רחבה. וכיוצא כך דקאמר הכא שבראשון חופר בחול ולא היה בו חיזוק והיה רחב הרבה ובא זה ומיעט הרוחב ונעשה הכל למיתה. והיינו דמייתי סייעתא דתני חפר וכו' כלומר בהא דוקא כולהון חייבין דעביד קמא שיעור מיתה וכדמשני רב זביד בליבנא קמא התם:

ולהזיק כל שהוא. כן הוא בתוספתא הא פלוגתא ופסק הרמב"ם ז"ל בהל"ק שכתב בפ' י"ב מנ"מ הלכה ט"ו נפחות מעשרה אם הוזקה חייב לשלם ואפי' בתל גבוה כל שהוא בחפירה כל שהוא שהזיק בכל שהוא דבר מצוי ידוע. ומהרב"ל בי"ש פ"ה סי' כ"ד כתב מסברת דנפשיה דאף דלנזקין א"ל בור עשרה מ"מ בי"ב פחות מג' טפחים פטור דכל פחות מג' בכל דוכתא חשבינן ליה כארעא סמיכתא וא"כ לא איקרי בור. ואיבתמיעתיה הא פלוגתא והלכה כחכמים וכר"ת הקפד כדמספרם אפילו תרנגול וכו':

עין משפט נר מצוה

יז
א מיימוני פי"ד מהלכה חובל ומזיק טוש"ע חו"מ סי' תית סי"ז
יח
ב מיימוני שם פי"ב הל"ב טוש"ע שם סי' תי סע"ו
יט
ג מיימוני שם טוש"ע שם סעיף יד
כ
ד מיימוני שם פלט"ו טוש"ע שם סעיף יח

ציון ירושלים

*ולהזיק כ"ס פי' מה"פ מ"ס פל' פי"ב וכע"ן חו"מ סי' תי סק"ב:

מסורת הש"ס

ב"ק ד"ט ע"ב
שם דכ"ג ע"א (תוספתא פ"ו)
(שם)
שם דף י ודף נח
לקמן פ"ד ה"א
שם
שם

מסורת הש"ס

ת"כ פ' ויקרא פס דף יב פ"ב ודף יג ע"א ת"כ פ' ויקרא פכ"ב

לעומקו וכו'. לריך שיהא בו עומק שלשה וארכו ורחבו ארבעה טפחים ואז הוא שיעור היזק: כמלואו של נופל. וקס"ד לפי ערך הבעל חי שנופל בו ויוכל ליזוק והיינו דקא מתמה ומהו מלואו של נופל א"כ נתת דבריך לשיעורין דלכ"ח קטן די בחפירה כל שהוא ולגדול לפי גדלו: אפילו תרנגול אפי' גמל. כלומר הכל אחד אם יש בו כדי ליזוק בעל חי קטן כמו תרנגול חייב גם על היזק גמל ומלואו של נופל דקאמר אם יש בו מלואו של איזה נופל דלפעמים אף הגמל יוכל ליזוק בו: דתני הנכסין הללו וכו'. לא נמלא זה לא במתני' ולא בברייתא ולא דין בשום מקום והך נקנין אינו לשון קנין כדאמרינן בעלמא אלא ל' נמשכין ונקנין וה"פ דהש"ס נ.תמה על דקתני במתני' נכסים שאין בהן מעילה חייבין בנזק ואמאי הא עכ"פ קדשים הן. וזהו דפריך דתני נכסים הללו במתני' שאין בהן מעילה ושייך בהן תשלומי נזק והלא ניקנין ונמשכין הן עם נכסים שיש בהן מעילה וכלומר דמאי שנא נכסים שאין בהן מעילה והן קדשים קלים מנכסים שיש בהן מעילה והן קדשי קדשים סוף סוף תרווייהו קודש הן וקרי ביה רעהו ולא של הקדש. והיותר נכון דגרסי' עם נכסין שאין בהן מעילה וכלומר דתניא נמי הכי דנכסים הללו של נזקין נקנין לחיוב דוקא עם נכסים שאין בהן מעילה ותוספתא היא ברים פ"ק: רב יהודה וכו'. כלומר דמתני' דשמעינן דמחייב קדשים קלים בנזק דר' יוסי הגלילי הוא דשמעינן ליה דס"ל קדשים קלין ממון בעלים הן: דתניא ברייתא ומעלה וגו'. בספרא פ' ויקרא גבי שבועות פקדון כתיב נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון וגו': להביא קדשים קלין. דכתיב בה' להביא אם הפקיד בהמ' קדשים קלים אצל חבירו וכפר ונשבע והודה משלם קרן וחומש ואע"ג דבקדשים אין נשבעין עליהן כדאמרינן בשבועות בקדשים קלין נשבעין דקרי' בהו בה' וכחש בעמיתו וכחש: להביא את השלמים. קדשים קלין דקאמר ר"י הגלילי בשלמים קאמר: ומה ביניהון. דע"כ אבא יוסי דקאמר על הבכור בלבד לא להפוקי שלמים אתא דהשתא בכור שקדוש מרחם ממונו הוא שלמים מיבעיא: מאן דאמר שלמים כ"ש מעשר. דהמעשר נמי קרב שלמים אבל אין דינו כשאר שלמים שהן טעונין סמיכה ונסכי' ותנופה חזה ושוק משא"כ בנעש' ואם שאר שלמים ממונו הוא כ"ש מעשר: ומאן דאמר בכור הא מעשר לא. דלגבי בכור מעשר חמור הוא דבכור נמכר הוא תם חי ובעל מום חי ושחוט ומעשר אינו נמכר כלל כדתנן בפ"ק דמעשר שני: רבי שמעון אומר וכו'. מילתיה דר"ש הוא בשבועות בפ' שבועת הדיינין דתנן התם ואלו דברים שאין נשבעין עליהן העבדים וכו' וההקדשות ר"ש אומר קדשים שחייבין באחריותן נשבעין עליהן ושאינו חייב באחריותן אין נשבעין עליהן ואיידי דדריש לה מהאי קרא דלעיל מייתי ליה הכא: ר"ש אומר אחד קדשי קדשים וכו'. הש"ס מפרש לדברי ר"ש שאין חילוק בין קדשי קדשים לקדשים קלים לדידיה בהאי דינא: קדשים שחייבין באחריותן. שאמר הרי עלי ואם מתו או נגנבו חייב באחריותן: קורא אני בהן בעמיתו וכחש. הך קרא בשבועת הפקדון כתיב ודיניה נ"כ כשבועת הדיינין בזה דמיירי התם. וקאמר דאם הוא חייב באחריותן קורא אני בהן שפיר בעמיתו וכחש ונשבעין עליהן:

ושאינו

תורה אור

ויקרא ה

לעומקו שלשה לאורכו ולרהבו ארבעה. רבי אליעזר הקפר אומר כמלואו של נופל ומהו ז מלואו של נופל אפי' תרנגול ואפילו גמל: פיסקא. א נכסין שאין בהן מעילה. דתני הנכסין הללו נקנין עם נכסין שיש בהן מעילה. רב יהודה בשם שמואל דרבי יוסי הגלילי היא. *דתני °ומעלה מעל בה' רבי יוסי הגלילי אומר להביא קדשים קלין. בן עזאי אומר להביא את השלמים. אבא יוסי בן דוסאי אומר לא היה בן עזאי אומר אלא על הבכור בלבד. ומה בינֵיהון מאן דמר שלמים כל שכן מעשר. ומאן דמר בכור הא מעשר לא. ר' שמעון אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלין קדשים שחייב באחריותן קורא אני בהן בעמיתו וכחש.

ושאינו

נכסין שאין בהם מעילה דתני נכסין הללו ניקנין עם נכסים שיש בהם מעילה ר"ל דמביא ראי' דקק"ל ממון בעלים היא מהא דתני נכסין הללו נקנין עם נכסים שיש בהם מעילה פי' דהברייתא מפרש הטעם האיך יוכל הקדש זה של ק"ק להתחלל דרך מכירה דהא גז"כ הוא דהקדש מתחלל בב' אופנים בין בדרך מקח בין בדרך חילול [עיין ברמב"ם ז"ל במס' סוכה דף מ' ע"ב] והאיך יתחלל קק"ל דרך מקח הא אין לגבוה ממון דהא הוי ממון הדיוט. ולא שייך קנין ומקח מגבוה בקק"ל דהא הוי כמו ע"ה או דבר שאין בו ממש דאינו יכול למכור. ואי דיקנה אצל הבעלים ז"א דאצל הבעלים לא מצי לחלל דרך מקח דהא יהי' רק ראובן במקום שמעון דמתחלה היה של שמעון. ועכשיו דקונה אותו הוי ראובן במקים שמעון דהא אין לשמעון רק זכות האכילה דמצי למכור אבל בהמת כיון דעולה על המזבח הוי קדשי מזבח ואין בכח הבעלים למכור קדשי מזבח דהוי ברשות הגבוה ואין דמי לקדשי הגבול דהוי החילול ברשות הבעלים אפילו למ"ד מע"ש ממון גבוה הוא. משא"כ קדשי מזבח הוי ברשות הגבוה. והא דמצי לקדש בהן אשה היא דמקדש בזכות אכילה שיש בה ותאכל היא במקומו אבל לאפוקי מרשות גבוה זה אינו יכולין הבעלים ע"כ לא מצי להלל בדרך מקח. רק בלקח מן הגיזבר וכיון דהוי נמון בעלים האיך קונה מרשות גבוה דבר שאינו ממון. מ"מ נקנה עם האימורין דהוי נכסים שיש בהם מעילה דהוי כולו לגבוה והוי ממון גבוה אפילו מחיים כדאיתא בריטב"א ז"ל במס' קידושין דף נ"ב ע"ב עיי"ש. והיינו דקאמר נכסין הללו במה הם נקנין מרשות הגבוה נקנין ביחד עם נכסים שיש בהם מעילה דהיא האימורין, ולא מיבעיא להפוסקים ז"ל דהמוכר לחבירו דבר שאין בו ממש עם דבר שיש בו ממש קנה. וכן ט"ה שאינו ממון עם דבר שיש בו ממון קנה וע"כ יוצא מרשות הגבוה לרשות הדיוט אפילו חלק הבעלים ע"י חלק הגבוה שיש בו ואפילו להפוסקים ז"ל דלא קנה עיין חו"מ סי' ר"ג זה דווקא בשני דברים בב' מקחים משא"כ במקח אחד שאין דרכו לקנות חציין כדאיתא בירושלמי במס' קידושין פ"ב ה"א מודה ראב"י במקח שאין דרכו לקנות הציין כגון פרה וטלית עיי"ש דאף דההלי השני לא חל הקנין מ"מ נקנה ע"י קנין של החלי דמהני בי' קנין כיון דאי אפשר לקנות זבל"ז. וא"כ ה"נ כיון דאי אפשר למכור האימורין על הקרבת אימורין בלא בשר כל הפרה. ע"כ ע"י קנין של חלק הגבוה נקנה גם חלק הבעלים להוציאו מרשות הגבוה. ואין להקשות הא יש קנין לנכסים הללו בלא"ה מרשות גבוה דהגיזבר ימכור אותו מרשותו של גבוה. ואי דהממון הוי ממון בעלים ימכרו שניהם ביחד הגיזבר והבעלים או הזכיה מטעם שליחות ויזכה עבור הבעלים והוי קנין אחד. ולמ"ד דדברים שיש בו ממש עם דבר שאין בו ממש מהני לא לריך כלל לנכסים שיש בהם מעילה ויש קנין מרשות הגבוה ע"י קנין ממון הדיוט. ז"א דהממון בעלים הקנין הוא ע"י משיכה ומרשות הגבוה הוא בכסף עיי' במס' קדושין דף כ"ד דלמ"ד מע"ש ממון הדיוט לא קני רק במשיכה. וא"כ אינו בקנין א' ולא שייך למימר דקנה בקנין א' דמיגו דמהני לזה מהני לזה ע"כ כל הקנין דקק"ל מרשות גבוה הוא הך ע"י נכסי' שיש בהם מעילה וע"י קנין זה נתחלל ויולא מרשית גבוה לרשות הדיוט. וממין של הבעלים קונה באמת ע"י משיכת הפרה אלמא דמוכח דהוי ממין בעלים ע"ז מסיק אמר רב יהודה א"ש דר' יוסי הגלילי היא:

ר"ה

עין משפט נר מצוה

כא

א מיימוני פ"ח מהלכ' נזקי ממון הלכה...

גליון הש"ס

ז מלואו של נופל עיין פ"מ ואפשר דהיינו משום דהוי תחילתו בפשיעה וגבי כע"ת קטן וסופו באונס לגבי גמל ופי' כתוס' ד' נב ע"ב ד"ס ובכיתי ובשטמ"ק שם ועיין בכפל במאור פ"ס דל.) אמרינן גבי בור תחילתו בפשיעה וסופו באונס ועיין ברמב"ן שם שהשיג עליו ובתי' הרכתי וע' במהרא"פ דבאמת אינו חייב אלא לפי מלואו של נופל ודלא כפ"מ:

מראה הפנים

מאן דאמר שלמים כ"ש מעשר. ולא מלי למימר דסני גופייהו דנקטי איכא בינייהו דלמ"ד שלמים אבל בכור לא ולמ"ד בכור אבל שלמים לא משום דלא מסתברא ליה להש"ס למעוטי הכי דהואיל כל חדא וחדא אית ביה מילתא דלית בחידך דשלמים טעונים סמיכה ונסכים ותנופה חזה ושוק משא"כ בבכור וכן בכור אית ביה מילתא דעדיפא דקדוש מרחם הוא א"כ שקולין הן שניהן ויבאו כאחד. אבל בכור ומעשר דתרווייהו שוין בהא דאין טעונים סמיכה וכו' ומיהו בכך מילתא דאית במעשר שאינו נמכר עדיפא ליה מבכור והילכך קאמר מ"ד בכור הא מעשר לא ואע"ג דבכור קדוש מרחם הא לא ממעטינן לשלמים משום זה. וכן לריך לפרש בבבלי בהאי סוגיא דף י"ג ע"ב דלכאורה קשה דלרבינא דמתני לה אסיפא ומקשי השתא ומה בכור וכו' הא מעיקרא אמרינן דשלמים עדיפי מבכור. ואם נאמר דבהא גופה פליג רבינא עם סתמא דהש"ס דלעיל א"כ פליגי בסברות הפוכות. אלא דס"ל לתרווייהו הואיל ושלמים ובכור אית לכל חדא תומרא דליתא בחידך א"כ שוין הן והילכך בין לסתמא דהש"ס ובין לרבינא מעשר הוא ממעטינן אלא מר מתני לה ארישא ומר מתני לה אסיפא ומסתייעא לי הך פירושא מסוגיא דהכא. ובענין דינא אי קי"ל כר' יוסי הגלילי וכ"מ לדידן בבכור בזמן הזה כדלקמן כתב הרא"ש ז"ל בפרקין יש שפסקו הלכה כר"י הגלילי משום דסתם מתני' מוכח כוותיה ורבא גופיה דמוקי מתני' כרבנן חזר בו משום דאותביני' ליתני נכסי דהדיוט וקאמר בתר הכי שלמים שהזיקו גובה מבשרן תודה שהזיקה גובה מבשרה ומיהו נראה לי מדפליגי אביי ורבינא אליבא דרבנן גבי שור ובור פסולי המוקדשין שנגחו בפ' הפרה דף נ"ג והיינו בכור שור דאין לו פדיון כדפי' רב יהודאי גאון ומבתמת בזמן הזה איירי אלמא דלא הוי ממון בעלים מחיים והינהו רבנן כתראי דסברי כרבנן משמע דהלכה כרבנן וכהן שקידש האשה בבכור תי לא הוי מקודש וצ"ע עכ"ל. ומהרש"ל ביש"ש סי' ל"ד דחה הראיה דפרק הפרה דאביי ורבינא לא איירי אלא להשבותי חלוקי בדינא דר' נתן בגליכה לשלומי מהאי וכו' ומדמתני' דהכא דייקא כר"י הגלילי ועוד סתמא אחריתא במ"ש הבכור מוכרין אותו תמים חי וכו' ומקדשין בו האשה משמע דדברי ר"י הגלילי עיקר ולפ"ד הרא"ש בעצמו חזר מדבריו כי הוא הביא המשנה של מ"ש בפ' כל פסולי המוקדשין לפסק הלכה וגם בכאן כתב וצ"ע הילכך המקדש בבכור בזמן הזה בתם חי ובעל מום חי ושחוט מקודשת קידושין דאורייתא עכ"ל: ולענ"ד דברי הרמב"ם ג"כ מורין כן ואם שלא מלינו בדבריו הדין מבואר לענין קידושי אשה מ"מ דעתו מבוארת מתוך דבריו לענין נזקין פסק כר"י הגלילי שכתב בריש פ"ח מנ"מ כל הקדשים שחייבין בהן מעילה אין בהן דין נזקין וכו' שלמים שהזיקו גובה מבשרם וכו' תודה שהזיק' גובה מבשרה וכו' הרי שפסק כהלכה וכדינו דקאמר אליבא דר"י הגלילי ומשמע נמי דדעתו כיש שפסקו שהביא הרא"ש דרבא גופיה חזר בו ולא כדמשמע מהתוספות דרבא איירי לר"י הגלילי וא"כ מבוארין דבריו לענין שאר קדשים קלים. ובענין בכור דקאמר הכא דאפי' ר"י הגלילי ס"ל דמבלחן גבוה קא זכי דמתנות כהונה שאני והיינו בזמן המקדש אבל בזמן הזה אפילו תמים חי ממון כהן הוא וכאוקמתא דרב נחמן הכא ובתמורה וכן מבוארין דברי הרמב"ם בפ"א מהל' בכורות הל' י"ז שכתב הבכור אין פודין אותו וכן אין מוכרין אותו כשהוא תם שכיון שהוא עומד לקרבן אין לכהן בו זכות כדי למכרו ובזמן הזה שאין בית הואיל והוא עומד לאכילה הרי הוא מותר למכרו ואע"פ שהוא תם בין לכהן בין לישראל עכ"ל. ואם מותר למכרו פשוט הוא דמותר לקדש בו האשה. ומשום זה תמיה לי על שהביא בש"ע אה"ע בסוף סי' כ"ח דברי הרא"ש דלא הוו אלא ספק קידושין בלי שום חולק. והאחרונים דחקו עצמן לפרש דברי הש"ע שלא יהיו סותרין זא"ז ממה שכתב בי"ד סי' ש"ו דמקדשין בו האשה דשם מיירי בב"מ שהוא ולא הביא שום א' מהם להכריע מדברי הרמב"ם שהדין הוא שמקדשין בו אפילו הם תי בזמן הזה דמאי שנא קידושי אשה ממכר וכן פי' הב"ח בי"ד שם לדברי הטור שכתב ומוכרו ומקדש בו האשה וע"ש. וכבר כתבתי במס' קידושין פ"ב הלכה ז' בחידושי מראה בשם הרשב"א ז"ל דדעתי ג"כ דהמסקנא כר' יוסי הגלילי וקדשים קלים הבעלים מקדשים בו מחיים דממונו הוא. וכדמשמע ג"כ מהאי תלמודא וע"ש וכן משמע מסוגיא דהכא דמוקי לה כר' יוסי הגלילי בשבועות ולשני תנאי דפליגי בפירוש דבריו ל"פ אלא לענין מעשר וכמבואר:

עין משפט
נר מצוה

כב
א מיי' פ"ח מנזקי ממון הל"ה טוש"ע חו"מ סי' תו ס"א

כג
ב מיימוני שם הל"ד טוש"ע שם סעיף ב

כד
ג מיימוני שם פ"ד הלכה י טוש"ע שם סי' שמו ס"א

ושאינו חייב באחריותן קורא אני בהן ביי' וכחש. רב הונא אמר אחד קדשים כשרין ואחד קדשים פסולין קדשים שחייב באחריותן אפילו הן לי"י קורא אני בהן בעמיתו וכחש. ושאינו חייב באחריותן קורא אני בהן ביי' וכחש ולא בעמיתו וכחש: פיסקא. נכסים שהן של בני ברית: א פרט *לשור ישראל שנגח לשור של עכו"ם. מנכסין המיוחדין. ב *ולא מנכסי הפקר. חוץ מרשות המיוחדת למזיק שהוא פטור נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. א"ר ירמיה אילו תנא חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושתק הייתי אומר אחד חצר של שותפין ואחד חצר שאינה לשניהן חייבת. ולמה תנא נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. אלא *זה ג שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר. א"ר יוסי מכיון דתנא חוץ מרשות המיוחדת למזיק אין אנו יודעין שהן נוהגין ברשות הניזק והמזיק. ולמה תנא נוהגין הן ברשות ניזק והמזיק אלא להוציא חצר שאינה של שניהן. אית תניי תני חצר של שותפין חייבת וחצר שאינה לשניהן פטורה. אית תניי תני אפי' חצר שאינה לשניהם חייבת. מאן דמר חצר של שותפין חייבת וחצר שאינה לשניהן פטורה

דכתיב

פני משה

ושאינו חייב באחריותן. שאמר הרי זו: קורא אני בהן בה' וכחש. כלומר ולא בעמיתו וכחש לפי שאינן שלו ואין נשבעין עליהן: אחד קדשים כשירין ואחד קדשים פסולין. רב הונא מפרש לדברי ר"ש דהא דקאמר סתם דברים שחייבין באחריותן לומר שאין חילוק בין קדשים כשירין לקדשים פסולין בזה שהדבר תלוי אם הוא חייב באחריותן אבל בקדשים קלין ס"ל דלעולם קרינן בהו בעמיתו ואפילו אינו חייב באחריותן וכרבי יוסי הגלילי: אפי' הן לה'. כלומר שהן קדשי קדשים ואפי' עכשיו פסולין הן מעיקרא כולו לה' קאי ואפילו הכי הואיל וחייב באחריותן קורא אני בהן בעמיתו וכחש: ולא בעמיתו וכחש. כלומר שאינו מקיים בהן בעמיתו וכחש ואין נשבעין עליהן: שנגח לשור של עכו"ם. דרעהו כתיב ולא מנכסי הפקר אם נגח שור של הפקר לשורו וקדם אחר וזכה בו פטור: חוץ מרשות המיוחדת וכו'. ומפרש הש"ס דה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק שהוא פטור בה אבל נוהגין הן הנזקין ברשות הניזק והמזיק: ושתק. ותו לא הוי תני ורשות הניזק והמזיק בתשלומין: הייתי אומר אחד חצר וכו'. כלומר דודאי דיניהן שוה דבין בחצר של שניהן ובין בחצר שאינה של שניהן חייב בה על הנזק דלא ממעט התנא אלא המיוחדת למזיק לחוד משום דא"ל תורך ברשותי מאי בעי: ולמה תנא. וא"כ למה לי תו למיתני רשות הניזק והמזיק בתשלומין כיון דלא ממעיט ליה חצר שאינה לשניהם: אלא זה שומר חנם וכו'. הא דקתני רשות הניזק והמזיק בתשלומין בהכי איירי שמסרו לשורו לא' מן אלו הד' שומרים והוזק מן שורו של שומר ולהכי קרי ליה רשות הניזק והמזיק שהרי ברשותו מסרו לו וקבל עליו שמירתו וקמ"ל דמסתמא קבל עליו שמירת נזקיו ושמירת גופו ואם הוזק משורו חייב השומר בתשלומין כל א' מהן לפי דינו: א"ר יוסי מכיון דתנא וכו'. ר' יוסי פליג על ר' ירמיה וס"ל כהך תנא דלקמיה דחצר שאינה לשניהן פטור ורשות הניזק והמזיק דקתני בדוקא קתני להוציא חצר שאינה לשניהן:

דכתיב

מסורת הש"ס

ירושלמי שבועות פ"ו הלכה ו ב"ק יג ע"ב שם

ב"ק יג ע"ב

רידב"ז

ד"ה אמר אחד קדשים כשירין וא' קדשים פסולין קדשים שחייב באחריותן אפילו הן לד' קורא אני בהן בעמיתו וכחש. ר"ל דקמ"ל ר"ה דלא מיבעיא קדשים כשירים דעולה לשם בעלים דאיתא במס' ב"ק דף עו ע"א מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן משום דעולה לשם בעלים בקדשים הללו בודאי שייך בהם עמיתו אלא אפילו בקדשים פסולין דנפדו במעות והן לד' לבדו ואין עולים הן על כפרת הבעלים מ"מ כיון דהוקדש באחריות קורא אני עליהן בעמיתו וכחש:

ולא מנכסי הפקר חוץ מרשות המיוחדת למזיק שהוא פטור נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק פי' דע"פ גיר' הירושלמי במתניתין ורשות הניזק והמזיק בתשלומין ולא גרסינן כמו גי' הש"ס דילן במתניתין כשהזיק חב המזיק בתשלומין וא"כ ע"כ דלא קאי ורשות הניזק והמזיק אלמעלה. אחוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות הניזק והמזיק נמי פטיר כדא' בש"ס דילן דהא מסיים לרשות הניזק והמזיק בתשלומין. אלא ע"כ כר"ח אמר אביי בש"ס דילן דה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק אבל רשות הניזק והמזיק בתשלומין וע"ז קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק. נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק ר"ל דמפרש להמתניתין דברשות המיוחדת למזיק פטור אבל נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק. ע"ז אמר ר' ירמי' שאילו תני חוץ מרשות המיוחדת למזיק ושתק ולא הי' מסיים רשות הניזק והמזיק בתשלומין ממילא היינו יודעין שחייב ברשות הניזק והמזיק דהא מוציא רק חוץ רשות המיוחדת למזיק משמע דבכ"מ חייב בין רשות השותפין בין רשות שאינה של שניהן. ולמה מסיק רשות הניזק והמזיק בתשלומין דנוהגין ברשות הניזק והמזיק. אלא זה שו"ח השואל נושא שכר והשוכר כדאיתא בש"ס דילן דקמ"ל דבשו"ח והשואל דהוי רשות הניזק והמזיק הוי בתשלומין בדאזקי' תורא דמשאיל לתורא דשואל בשלא קבל שמירת נזקיו אמרינן דלא קבל שמירת נזקיו אפילו על תורא דידי' כדאיתא בתוס' ז"ל כ"ז היא סברת ר' ירמי' אבל ר' יוסי פליג עליה וס"ל דרשות הניזק והמזיק בתשלומין אילטריך ואורי לן דדוקא רשות הניזק והמזיק משא"כ חצר שאינה של שניהן דבזה פטור והכונה חצר שאינה של שניהם הוא דהוי חצר של אחר:

אית תניי תנא חצר כו' וחצר שאינה לשניהן ר"ל הלא של אחר פטורה. ואית תניי תני אפילו חצר שאינה לשניהן ר"ל הלא של אחר חייבת כדמסיק דזה דרש מיטב שדהו דמשמע דצריך להיות דווקא דניזק. וזה דרש שדה אחר דמשמע דאתא רק לאפוקי ר"ה והשדה צריך להיות של בעלים אפילו אחר כל שהוא:

ר'

מראה הפנים

מנכסים המיוחדים ולא מנכסי הפקר. כדמפרש בבבלי דף י"ג ע"ב דנגח תורא דהפקר לתורא דידן וקדם אחר וזכה בו ואמרינן תו התם רבינא אמר למעוטי נגח ואח"כ הקדיש או הפקיר תנ"ה יתר על כן אמר ר' יהודה וכו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוה כאחד. וכתבו התוס' דמסיפא דקרא קדריש דכתיב השור יסקל וכו' ור"ל דקאי הבעליו ללמד על גמר דין נמי. ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה"מ הלכה ד' כהני תרי אוקמי' שור הפקר שנגח ובא אחר וזכה בו ה"ז פטור ולא עוד אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו ה"ז פטור עד שיהיו לו בעלים בשעת הזקו ובשעת העמדה בדין ע"כ. ואע"ג דאין הלכה כר' יהודה בהא דפליג ארבנן בפ"ד כבר כתב הרא"ש בשם הרמ"ה ז"ל משום דרבנן ל"פ עליה אלא בשור שהמית אדם אבל בשור שהמית שור לא פליגי עליה עכ"ל. והתוי"ט תמה על זה דהיאך ילפינן לענין נזקין ובמיתה דביה כתיב לא דרשינן ליה ותירץ דז' שור כתיבי וכאם אינו ענין ילפינן לה לנזיקין. וזה תמוה הרבה יותר מתמיהתו דהא התם קאמר בשבעה שור כתיבי לרבות וכו' וחד לגופיה וששה לרבות להני דחשיב שם במתני' כמ"ש התוס' שם. וא"כ לא שייך אם אינו ענין ובמיתה דלא דרבי' משום דהתורה רבתה לכל הני ומה דכתב עוד התוי"ט דהיינו טעמא דהרמב"ם והטור השמיטו גמר דין משום דלגמר דין בהדיא השור יסקל כתיב לא דרשו כולי האי כאם אינו ענין וכו' לא היה צריך לכל זה דמה שייך גמר דין בשור שהזיק וגמר דין לא קאי אלא על מיתת השור כדאמר בגמ' אליבא דר' יהודה דהתם קאי. ולענין מה שתמה היאך ילפינן מאלתי למה' בגלגל שכתב בשם תוס' שאנץ דבהיקישא דבעליו דריש וילפינן להו מהדדי. ומוהו עד בבעליו ילפינן ולא צריך אלא עד בשעת העמדה בדין ומתורץ הכל בטוב טעם:

אלא זה שומר חנם וכו'. בבבלי דגרים במתני' כשהזיק חב המזיק כמו במשנה ראשונה. קאמר בדף י"ג ע"ב למ"ד תני שור לקרנו וכשהזיק חב המזיק דהכא להביא ש"ח וכו' וכמ"ש התוס' בדף ד' ע"א דמאידך כשהזיק מרבה לה. והכא לא גרים לה כשהזיק בהאי מתני' ומרשות הניזק והמזיק הוא דמייתי לה. ומה דפריש בפנים דקמ"ל דמסתמא קיבל עליו שמירת גופו ושמירת נזקיו וא"כ אפי' בתם משלם נזק שלם

וכן

תוס' הרי"ד

ולמה תני נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק אלא זה ש"ח והשואל כו' עי"ז יש להבין מה דגרסינן בבבלי דף יג ע"ב דר"א אמר פטור על השן ועל הרגל וה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. ושהזיק חב המזיק לאתוי קרן פי' דהאי ורשות הניזק והמזיק קאי לפניו ולאחריו דחוץ מרשות המיוחדת למזיק פטור ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. ומ"מ רשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק בקרן. ועי"ז פריך הניחא לשמואל אלא לרב מאי קמ"ל בזה דבקרן חייב ברשות הניזק והמזיק. ע"ז משני דקמ"ל בזה בשו"ח והשואל דהוי רשות הניזק והמזיק דלשניהם יש רשות להכנסת שוורים וחייב בקרן [דאל"כ קשה מאי בעי שו"ח והשואל הכא מאי שייכות הפרשה למשנה הזאת כשהזיק חב המזיק] וקמ"ל הרבותא דבאזקי' תורא דמשאיל לתורא דשואל חייב דהא הוי הקס"ד בזה דנהי דלא קיבל שמירת נזקי' היינו נזקין דעלמא אבל אנזקין לתורא דשואל גופי' ס"ד דקיבל ולפטר קמ"ל. כדאיתא בתוס' ז"ל דף י"ד ד"ה ולא. אך לכאורה קשה למה פסיקא לי' דשן ורגל פטור ברשות הניזק והמזיק. והא דתני דכשהזיק חב המזיק ברשות הניזק והמזיק לא מבכח"ל אלא לשמואל בקרן. ולרב דלא הוי חידוש בקרן גרידא הוי חידוש בקרן דשו"ח ושואל. הא בשו"ח ושואל חייב גם בשן ורגל דהא לשיטת רש"י ז"ל בדף י"ד ע"א דכמיוחד לחד לפירות ולזה ולזה לשוורים הו"ל לגבי שן ורגל חצר הניזק ולקרן ר"ה א"כ בשו"ח ושואל דהוי ג"כ לזה ולזה לשוורים ולפירות לחד. א"כ יתחייב נמי בשן ורגל כמו קרן דהא לא קבל עליו שמירת נזקי'. אכן נראה לפענ"ד לתרץ דהנה התוס' ז"ל ד"ה לא מקשים על שיטת רש"י ז"ל דהא מוכח לעיל דאזלינן בתר היחוד דשוורים. ומתרץ בשטמ"ק ז"ל בשם הרא"ש ז"ל דיש לחלק דלעיל מיירי במיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים. אבל הכא דמיוחדת לחד לפירות אע"פ דמיוחדת לשניהם לשוורים חשיבי חצר הניזק עכ"ל ז"ל קשה לי ע"ז עפ"מ שמבואר שיטת הרשב"ם ז"ל במס' ב"ב דף פ"ה דחצר דהנפקד שהחפץ מונח בו הוי ברשות המפקיד להשתמשות וקשה המהרש"א ז"ל היכי דאינו מיוחד לו מקום מאי איכא למימר. ותירץ הקצוה"ח ז"ל סי' קפ"ח דכיון דמעיקרא הכי אושלי' לכל דוכתי' שיהא מונח שם שהחפץ יהא השתמשות שלו. וכה"ג אמרינן בפ' השואל בשואל גרגותני והיא מקום לתפור בור דהרי לי' בכל מקום שירצה. עכ"ל ז"ל וכן הוא שיטת רש"י ז"ל במס' ב"ק דף מ"ח ע"א ד"ה הוית גרים העמוד עיי"ש מפורש. ולפ"ז קשה לי מאוד דא"כ אמאי לענין שן ורגל הוי חצר הניזק הא כיון שיש רשות לשורו לילך בחצר א"כ כ"מ שילך בדרך הילוכו הוי שמקום הכות אליו ומושאל לו גוף החצר האיך הוי חצר הניזק הא הוי ג"כ חצר המזיק לשמירתו של הילוך השור אלא ע"כ דשיטת רש"י ז"ל היא כמו שתירץ תלמידו הר' ישראל ז"ל מובא בשטמ"ק ז"ל דהא דקאמרינן לא לזה ולא לזה לפירות אלא לחד לזה ולזה לשוורים מיירי שלקח שניהם חצר אחד על אופן זה דלאחד יש ב' תשמישין בין לפירות בין לשוורים, ולאחד תשמיש אחד אך לשוורים וכשיתשמש זה בפירות בהחצר אין רשות להכניס שוורים אך בעת שלא יהי' פירות יכול להכניס שוורים ע"כ אם הכניס זה שוורים בשעה שהחצר היא בפירות אז הוי חצר הניזק אבל כשאין פירות בחצר רק שוורים יש לו רשות להכניס שוורים וע"כ הוי קרן בר"ה. משא"כ בשו"ח והשואל דקיבל לרשותו הבהמה אע"ג דלא קיבל עליו שמירת נזקי' מ"מ הא קני השואל והמפקיד את גוף החצר ואפילו כשמיוחד לפירות אך להניזק בלבד מ"מ לא הוי חצר הניזק לבד ז"א דהא מושאל להשואל של שכו ואפילו כשהחצר מלא פירות של הניזק השואל מ"מ כ"ז שלא החזיר לו השומר שקיבל על שמירת גופו את השור להשואל ולהמפקיד הרי היא ברשותו עד שעה שמחזירו לבעלים. וא"כ יש רשות לשורו דהשאיל לילך בחצר דשואל ושומר. וא"כ אפילו במיוחד לפירות דניזק מ"מ לא הוי חצר הניזק אלא חצר השותפים רשות הניזק והמזיק ופטור על השן ועל הרגל א"כ השאלה ברגלו דרך הילוכו סטיה ספטור. וכן פטור על השן משום דהוי רשות הניזק והמזיק ואינו חייב אלא אקרן נגח לבד ודוק:

ו

סליק פירקא קמא בס"ד

מסורת הש"ס

ב"ק דף יד פ"א (תוספתא פ"ק)

עין משפט נר מצוה

כה
א מיימוני פ"א מנזקי ממון הל"א טוש"ע חו"מ סי' שפט סעיף א

כו
ב מיימו' שם הל"ז טוש"ע שם ס"י טו

כז
ג מיימו' שם טוש"ע שם

כח
ד מיימו' שם ה"ח טוש"ע שם ס"א

הורה אור

דכתיב מיטב שדהו. ומאן דמר אפילו חצר שאינה לשניהן חייבת דכתיב ובער בשדה אחר מכל מקום. רבי יסא בשם ר' יוחנן חצר השותפין חייבת. א"ר יסא אנא דאייתיתה מהדא דתני רבי הושעיה *ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ בנזקין. א כל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק כגון פונדקי וחצר השותפים וכיוצא בהן על השן ועל הרגל פטור על הנגיחה והנגיפה והנשיכה והרביצה ועל הבעיטה והדחיה אם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם מן העלייה. ב לניזק ולא למזיק חייב בכל. ג למזיק ולא לניזק פטור מן הכל. ד והכל מודין בשאין רשות לא לזה ולא לזה כגון בקעה רשות הרבים וכיוצא בה על השן ועל הרגל פטור על הנגיחה ועל הנגיפה והנשיכה והרביצה והבעיטה והדחייה תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם מן העלייה:

הלכה

דכתיב מיטב שדהו. הך קרא בתשלומין הוא דכתיב ודריש לה הכי מדלא כתיב מיטב שדה ישלם ש"מ דאשדה דלעיל קאי שדהו של הניזק או אם היא חצר של שותפין שפיר נמי קרינן ביה שדהו שהרי יש לו חלק בה ולהוציא חצר שאינה לשניהן ואם הכניס שם פירותיו פטור בה על השן ורגל דלא קרינן ביה שדהו: ומ"ד חייבת. דייק ליה מדכתיב ובער בשדה אחר מ"מ כלומר דעכ"פ שדה אחר קרינן ביה דלאו רה"ר היא: ואנא דאייתיתה מהדא דתני ר' הושעיה. לפי שר' יוחנן סתם דבריו וקאמר חצר השותפין חייבת פירש ר' יסא דבריו ואמר אני למדתי במה הוא אומר חייבת וכחכמים דלקמן. וחסר כאן בבא דאין רשות לזה ולא לזה וכן חסר דברי חכמים וה"ג בתוספתא. ארבעה כללים היה רשב"א אומר בנזקין כל מקום שיש רשות לניזק ולא למזיק חייב בנזק שלם למזיק ולא לניזק פטור מן הכל לזה ולזה כגון חצר השותפין והבקעה על השן ועל הרגל פטור על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ורבילה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק כל מקום שאין רשות לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהן על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רבילה ועל בעיטה מועד משלם נ"ש ותם משלם ח"נ דברי ר"מ ור"ש אומרים ר' טרפון היה אומר על הכל משלם נ"ש וחכמים אומרים על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רבילה. ועל בעיטה מועד משלם נ"ש ותם משלם ח"נ. ע"כ בתוספתא. והשתא הייני דקאמר ר' יסא שלמד מהאי ברייתא במאי קאמר ר' יוחנן חצר השותפין חייבת על השן ורגל הוא דקאמר וזהו כחכמים דר' טרפון דודאי הא דמחייב ר' טרפון על הכל בחצר הניזק הוא וכן בחצר השותפין דהוי כחצר הניזק אם היא מיוחדת לשניהן לפירות אלא דר' טרפון מחייב בה אפילו על הקרן דס"ל משונה קרן בחצר הניזק נ"ש משלם ועלה קאמרי חכמים דעל השן ורגל הוי כחצר הניזק ונ"ש משלם ועל הקרן לעולם הוא שוה דבכל מקום תם משלם ח"נ ומועד נזק שלם: והכל מודים. ר' טרפון וחכמים דלא פליגי אלא בקרן ובחצר הניזק וכן בחצר השותפין אבל בקעה ורה"ר וכיוצא בה שאינה של שניהם הכל מודי' דעל השן ורגל פטור ודלא כרשב"א משום ר' מאיר: ועל הנגיחה וכו'. אפילו לר"ט תם משלם ח"נ ומועד משלם נזק שלם מן העליה:

הלכה

ר' יוסי בשם ר' יוחנן חצר השותפין חייבת. ולכאורה קשה מאי אתא לאשמועינן הלא מתניתין דידן היא דמפרש רשות הניזק והמזיק בתשלומין. ולשיטת הירושלמי לגירסת המשנה אין שום פירוש אחר אלא דרשות הניזק והמזיק בתשלומין דהא לפי הגירסא הזאת אי אפשר לפרש המשנה כר"א כש"ס דילן ואלא ע"כ כר"ח אמר אבימי כנזכר לעיל בדברינו. ע"ז אתא ר' יוסי ומפרש כדמסיק אמר ר' יוסי אנא דאייתיתה ר"ל אני שהבאתי המימרא בשם ר' יוחנן. אייתיתה מלשון אתא ואייתי מתניתא בידי'. הנם דמתניתן הוא אלא משום הדא דתני ר"ה ארבעה כללות כו' כ"מ שיש רשות למזיק ולניזק כגון פונדקי וחצר השותפין וכיוצא בהן. על השן ועל הרגל פטורה כו' וע"כ מתניתא פליגי אהדדי [כדאיתא בש"ס דילן] וע"כ אייתיתה להא דר' יוחנן דפסק כההיא משנה דידן דחייבת על השן ועל הרגל. ומסיק הכל מודין בשאין רשות לא לזה ולא לזה כגון בקעה ור"ה דפטור על השן ועל הרגל. והא דנהלקו לעיל ברשות שאינה לשניהן הוא דווקא דהוי של אחר וקרינן ביה שדה אחר מ"מ כלעיל משא"כ בקעה ורשות הרבים:

סליק פירקא בס"ד

מראה הפנים

וכן משמע מבבלי שם דלא גרע מאילו אי איתזק מעלמא דבעי לשלומי לי' כוליה תורא. ומשום דהתם קתני לה בברייתא בהדיא תם משלם ח"נ מוקי לה שקיבל עליו שמירת גופו ולא שמירת נזקיו אבל בסתמא אמרי' שכל קיבל עליו וכן הוא מוסכם מ"וכ הפוסקים הרשב"א והרא"ש והטור סי' שמ"ו ושל"ו ואם שהרמב"ם סתם דבריו. וכל אחד כדינו ש"ת כשביעה וכן כולם לפי דינם ועיין בסוף פ"ד ד"ה שמירת נזקין שם מבואר בפנים: ארבעה כללות היה רשב"א אומר. ראיתי לבאר בכאן בתחילה דברי הרמב"ם ז"ל בענין רשות המזיק ואח"כ נבאר בענין הסוגיא דד' כללות. כתב הרמב"ם בפ"א מנ"מ הל' ז'. כל מועד משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו וכל תם משלם חצי נזק מגופו בד"א כשנכנסה הבהמה לרשות הניזק והזיקתהו אבל אם נכנס הניזק לרשות המזיק והזיקתהו בהמתו של בעה"ב ה"ז פטור על הכל שהרי הוא אומר לו אילו לא נכנסת לרשותי לא הגיע לך היזק והרי מפורש בתורה ושלח את בעירה ובער בשדה אחר. ע"כ. והרמ"ה בהגהה סי' שפ"ט סעיף י' הקשה ע"ז וכתב ול"ע דמקרא זה בשן ורגל הוא דכתיב לפטרן ברשות שניהן אבל ברשות המזיק דפטור אפילו בקרן אין שנין מקרא זה טעם אליו אלא דפטור מכח דא"ל אילו לא נכנסת וכו' עכ"ל ולא ראיתי לא' מן המפרשים שפירשו היטב דבריו בזה ועיין בסמ"ע ובאר הגולה שדחקו עצמן. וב"ה שהאיר עיני ומצאתי וראיתי במכילתא פרשת משפטים בפ' י"ד ומשם זכיתי להבין דבריו על בוריין וז"ל המכילתא שם וביער בשדה אחר ר' נתן אומר הרי המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ויצאת בהמתו של בעל הבית והזיקה קורא אני עליו ושלח את בעירה לכך נאמר ובער בשדה אחר אלא אחר הוא זה. ע"כ פי' קורא אני וכו' כלומר יכול שקורא אני עליו ושלח וגו' לכך נאמר וכו' אלא אחר הוא זה בתמיה כלומר בשרי בשדה של המזיק הוא. והנה לפניך מבואר כוונת הרמב"ם אחר שנדקדק בדבריו דפתח בבהמה ובסיים אבל אם נכנס הניזק וכו' ולא כתב אבל נכנסה בהמתו לרשות המזיק. ועוד מאי על הכל שכתב ולא שני בהכי זה פטור כלהוד אלא ודאי כוונתו בזה לכלול גם נזק השן בדבריו שאם נכנס הניזק והגדיש פירותיו שלא ברשות או כיוצא בזה ואח"כ יצאת בהמתו של הבעה"ב והזיקה פטור על הכל בין על הקרן דפתח ביה בין על השן שנכלל בדבריו. וראיה לזה דלשון על הכל על מיני נזיקין הוא דשייך מדמדייק בבבלי בהאי סוגיא דף י"ד דקאמר התם חייב בכל על הכל לא קתני וכו' ע"ש. ועל"ז סיים דטעם פיטור נזק הקרן שהרי הוא אומר לו וכו' וכן הוא פטור גם על נזק השן והרי מפורש וכו' ור"ל דאע"ג דקרינן ביה ושלח את בעירה מ"מ בפירוש אמרה תורה ובער בשדה אחר בעינן וליכא. וה"ט דנקט נמי רישיה דקרא ושלח ולא סגי בובער וגו' כדאמר בגמרא אלא לפורות דאפילו במקום ושלח בעינן ובער בשדה אחר. וסיום דבריו הן הן ממש דברי המכילתא. ובענין מה דפליגי הכא בחצר שאינה לשניהן ומשמע לפי פשטה דאפי' אינה לשניהן כלל אלא דאחר ואפ"ה איכא למאן דמתייב וכדמפרש טעמא דהואיל ולאו רה"ר היא קרינן ביה בשדה אחר. ובבבלי לא משמע הכי אלא דמקשה בפשיטות שם מאי לא לזה ולא לזה אילימא דאחר והא בעינן בשדה אחר וליכא. וכן המסקנא התם ומסקנת כל הפוסקים כזה דחצר שאינה של שניהן כלל הויא כרה"ר ופטור בה על השן ורגל. והרא"ש ז"ל כתב כזה ובירושלמי פליגי בה תנאי חד תנא מחייב ליה ובפרישותי כתבתי פירוש הירושלמי וטעמא דגמ' דידן דפטר ליה עכ"ל. וכבר נתבאר ממה שפירשתי בפנים וכנזכר. ולמאי דפירשתי לקמן בדיבור והכל מודים גם מסקנת האי תלמודא הכי. והכל מובן ממה שביארתי בפנים דמה שלמד ר' יסא הוא מדברי חכמים דקאי על ר' טרפון ור"ט דקאמר על הכל ודאי על מיני נזיקין קאמר וגם על הקרן למאי דס"ל וע"כ בחצר השותפין דלעיל קאי דהא ברה"ר מודה ר"ט בקרן וא"כ לדברי חכמים דפליגי עליה וקאמרי דבחצר השותפין על השן ורגל הוא חייב. וזה ודאי דוקא אם מיוחדת לפירות לשניהן ולא לשוורים דאם גם לשוורים. א"כ יש לה רשות להלך וזה פשוט. ובדין חצר השותפין המיוחדת לשניהן לשוורים ולא' מהן לפירות דפסקו הרי"ף והרמב"ם דחייב בה על השן ורגל וכפי ני' רש"י כאוקמתא דרבינא מסמיה דרבא. דאע"ג דמוקי לה אליבא דר"ט היינו משום קרן דקאמר התם אבל לענין שן כ"ע מודים דהוי חצר הניזק. והתוס' בשם ר"ת הקשו על גי' זו דכן שיש רשות לכל חד וחד להכניס שם שורו לא מיתשב חצר הניזק לגבי שן כדמוכח לעיל. ורצו לומר דלעיל קאמר אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים. שדה אחר קרינן ביה. ולפיכך גרים ר"ת לא לזה ולא לזה לשוורים ולפירות דחד. ובאמת זה קשה אליבא דהרי"ף והרמב"ם דהא אינהו פסקו כאביי בהא דלעיל במיוחד' לשניהם לפירות ולא לשוורים דחייב על השן ורגל ודלא כר' זירא והא אביי דווקא אינו מיוחדת לשוורים קאמר. ונ"ל לדעתם ז"ל דיש לחלק בין הכא להא דלעיל דמיירי בחצר השותפין וע"כ צריך לאוקמי שהיא מיוחדת לשניהם לפירות וא"כ בכי הא דווקא כשאינה מיוחדת לשוורים אז קרינן ביה וביער בשדה אחר כסברת אביי אבל בכיפא דהאי ברייתא דקתני לא לזה ולא לזה וכו' פ"כ אי אפשר לאוקמי אלא במיוחדת לא' מהן נאיזה דבר ובכי הא אפילו אם מיוחדת לשניהם לשוורים כיון שאינה מיוחדת לפירות אלא לא' מהן קרינן ביה שפיר לגבי שן ובער בשדה אחר. ורבינא דבותא קמ"ל בזה. ובהכי ניחא נמי בהני אוקימתי דלעיל בברייתא דרב יוסף ע"כ במיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים מיירי והכא פ"כ במיוחד לא' מהן לפירות מיתוקמא. כנ"ל לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל והגי' כתב לפירות לאחד ובעוד שפירותיו בתוכה אין שלה רשאי לתת בה פירות ולא לשוורים והדעת מכרעת כן שלא יאכלו שוורים של זה פירותיו של חבירו והשתא אתי שפיר טפי דלגבי שן הויא חצר הניזק עכ"ל רצה בזה לתרץ קושית ר"ת אלא דקשה לפ"ז מסכתא לה נמי תיובתא בחצר שהיא לשניהם לפירות ולשוורים ובעוד שהפירות בתוכה אין רשות להכניס שוורים אלא ודאי במיוחדת תליא מילתא ולא בשעה שהפירות בתוכה והיינו נמי דבכלל הסוגיא מיוחדת ואינה מיוחדת קאמר. ועיין בתוס' דף י"ו ע"א ד"ה כולה ר"ט היא שהקשו שם עוד קושיא אחרת להך גירסא דרש"י מסוגיא דר"א דהתם. ובמה שכתבתי מיושב ג"כ הקושיא זו לדעתם משום דס"ל דהכל במיוחדת לפירות תליא וכשהיא מיוחדת לפירות לשניהם איכא לספוקי אליבא דר"א אם הוי חצר הניזק ואע"פ שאינה מיוחדת לשוורים ומשום דכל א' יכול לומר לחבירו הרי גם לי רשות לשנית פירותי. והיה לך לשמור פירותיך כמו שאני שומר פירותי. ושוורים לא שכיחי בחצר. ובמתיבן נמי ממסקנת הסוגיא דבמקום שאינו מיוחד כלל לשניהם לשום דבר או במקום שמיוחד לשניהם לגמרי לפירות ולשוורים כגון הבקעה וכיוצא בה פטור על השן ורגל. ולפ"ז הא דקאמר הש"ס דהכא לעיל בהלכה א' והוא מהתוספתא דהמזיק בכרמלית משלם נזק שלם אתייא דלא כהלכתא. אי כמ"ד דהכא דמחייב לעיל בחצר שאינה לשניהן ובשם כרמלית קרי לה לכה"ג. או דשם כרמלית קרי לבקעה וכדמליגו בעלמא והוי כמיוחד לשניהם לכל דבר. ולא קיימא המסקנא כן אלא כמבואר. ואפשר דהתם לענין קרן מיירי וכר"ט מיתוקמא דהוי לדידיה כחצר הניזק וכמו דמוכח מסיפא דהתוספתא דהתם וכמ"ש שם. ודע שיש להמכילתא גירסא אחרת באלו הדינים. וה"ג שם כפי הנזכר. ד' כללות היה *ר' ישמעאל אומר משום ר"מ בנזיקין כל מקום שיש רשות למזיק ולא לניזק פטור. לניזק ולא למזיק חייב בכל. לניזק ולמזיק אפילו מיוחדת כגון חצר של שותפין והפונדק לא לניזק ולא למזיק כגון רשות אחרת על השן ועל הרגל חייב ועל הטלר מועד משלם נזק שלם ותם משלם ח"נ. בכל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק והבקעה ור"ה וכיוצא בהן על השן ועל הרגל פטור ועל הטלר מועד משלם נ"ש ותם משלם ח"נ ע"כ. ולפי מה שנתבאר הכי מיתפרשא. לניזק ולא למזיק חייב בכל. כר' טרפון. לניזק ולמזיק אפילו מיוחדת וכו' כלומר אפילו מיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים דהא דומיא דפונדק קתני דאין דרך להכניס שם שוורים. ומכ"ש אם מיוחדת לאחד מהן לפירות ושותפין בה בחצר דברים חייב בה על השן ועל הרגל ובהא זו כש"ס ומסתייעא להו להרי"ף והרמב"ם כתדא לענין הא דפסקו כאביי ובהא אפי' ר"ת מודה. וכחדא מסתייע לר"ת למאי דפירשו התוס' בד"ה מי לא פליגי וכו' דהאי הכא ממש ברייתא דרב יוסף היא:

*נ"ל רשב"א

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

הלכה ג מתני' שום כסף. שום זה של הניזקין לא יהא אלא בכסף שיהו. הב"ד שמין כמה שוה הנזק וכך ישלם לו ובגמרא מפרש לה: ושוה כסף. וכשבאים לגבות הניזק לא יפרעו אלא מן הקרקע שהם שוה כסף ולא ממטלטלין שהם עצמן נקראין כסף דכל מידי דמיטלטל אי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחרית'. ובבבלי מוקי לה ביתמי דמדינא דגמרא מטלטלי דיתמי לא מישתעבדי דאיכ' למימר לאחר מיתת אביהם קנאום: בפני ב"ד. השומא והתשלומין של הנזקין לא יהו אלא בפני ב"ד מומחין: ועל פי עדים בני חורין ובני ברית. להפוקי עבדים ועכו"ם שאינן כשרין אפילו לעדות נזקין ואע"פ בעל הרוב אלו הדברים נעשים בפני מעמד מאלו ודומיהן קמ"ל דעכ"פ עדים כשרים בעינן: והנשים בכלל הנזק. בין שהזיקה היא את אחרים בין שאחרים הזיקוה דין האיש ודין האשה שוין: והניזק והמזיק בתשלומין. מפרש בגמרא:

גמ' אין אומרים תצא פרה בטלית. הכי איתא בתוספתא שאם פרה הזיקה טלית שדרסה עליה בחצר הניזק ואח"כ הזיק הטלית לפרה ברה"ר שנתקלה בטלית ונשבר רגל הפרה אין אומרים יצא הזיקו של זה בהזיקו של זה: אלא שמין את הנכסין בב"ד. ורואין מה שהזיקו זה את זה ומי שהזיק יותר ישלם ואפילו דמי היזיקן נראה שוין לא יטלו אלא בשומת ב"ד: שיש להן אחריות. קרקעות וכדפרישית במתני' דביתמי איירי: ואם תפש הניזק מטלטלין. והוא שתפש מחיים של אביהם והכי אמרינן בתוספתא בהדיא: בפני ב"ד. מומחין דשאם ב"ד דוקא של מומחין הן ולא של הדיוטות: ופסולי עדות. קרובים ונשים וכיוצא בהן: לפי שלא תפש הכתוב אלא את האיש. בפרשה שניה. וכי יגוף שור איש את רעהו: לפניהם. השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה: מיכן שמחצין את הנזק. וזהו הניזק והמזיק בתשלומין שזה מפסיד חצי הנזק וזה חצי הנזק:

הלכה ד מתני' חמשה תמין. שאינם רגילין להזיק ואם הזיקו אינם משלמין אלא חצי נזק: וחמשה מועדים. שהם רגילין להזיק ומשלמין נזק שלם: לא ליגח וכו'. דכולהו הוו תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין: ושור המועד. ג' פעמים לאלו ליגח וליגוף ולרבוץ ולבעוט ולישוך ולגבי מועד חשיב כולהו לחד דע"י העדאת עדים אתו לידי חיוב הלכך כולהו חדא מילתא היא: ושור המזיק ברשות הניזק. ואפילו תמה משלמת נזק שלם ובגמרא מוקי לה כר' טרפון ואין כן הלכה: והאדם. מועד מתחלתו ואם הזיק משלם נזק שלם הרי חמשה מועדין ובבעלי חיים קמיירי ולהכי לא חשיב בור ואש שהן נמי מועדין מתחלתן: גמ' דר' טרפון היא. הא דחשיב שור המזיק ברשות הניזק למועד מתחלתו כר' טרפון אתיא דתנן לקמן בפ"ב ר' טרפון אומר ברשות הניזק נזק שלם:

הלכה ה מתני' הזאב והארי וכו' הרי אלו מועדין. מתחלתן והא דלא חשיב להו בכלל המועדין דלעיל ולהוי אחד עשר מועדין משום דהני לא שכיחי בישוב: בזמן שהן בני תרבות. שגידלן אדם בביתו ואין הלכה כר' אליעזר: מגופו. ואם אינו שוה כמו חצי נזק מפסיד הניזק: מן העליה. מעידית שבנכסיו ואפי' אין הנוגח שוה שיעור הנזק דבמועד כתיב ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע: גמ' אף הצבוע. מועד מתחילתו כמו אלו דחשיב במתני': שיש לו שעה שהוא קשה כארי. ודורס ואוכל כארי ולפיכך הוא מועד לכך ואם הזיק משלמין בעליו נזק שלם:

הדרן עלך ארבעה אבות נזיקין

הלכה

תורה אור

הלכה ג מתני' *שום כסף שוה כסף בפני בית דין ועל פי עדים בני חורין ובני ברית והנשים בכלל הנזק והניזק והמזיק בתשלומין: גמ' *אין אומרים תצא פרה בטלית אלא שמין את הנכסין בבית דין. שוה כסף מלמד שאין בית דין שמין אלא נכסים שיש להם אחריות ואם תפש הניזק במטלטלין שמין לו מהן. בפני בית דין מלמד שאין שמין לו אלא בפני בית דין. על פי עדים שאין שמין אלא על פי עדים. בני חורין ובני ברית יצאו עכו"ם ועבדים ופסולי עדות. ונשים בכלל הנזק *לפי שלא תפש הכתוב אלא את האיש צריך לרבות את האשה. *תני רבי ישמעאל °ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: והניזק והמזיק בתשלומין. משלמין חצי נזק. מיכן שמחצין את הנזק מיכן שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק:

שמות כא

הלכה ד מתני' *חמשה תמין וחמשה מועדין הבהמה אינה מועדת לא ליגח לא ליגוף לא לישוך ולא לרבוץ ולא לבעוט. השן מועדת לוכל את הראוי לה הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם: גמ' *אמר רבי יוחנן דרבי טרפון היא. ברשות הניזק רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק:

הלכה ה מתני' *הזאב והארי הדוב והנמר והברדלי' והנחש הרי אלו מועדין ר' אליעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין. והנחש מועד לעולם מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו. והמועד משלם נזק שלם מן העלייה: גמ' תני רבי מאיר אומר אף הצבוע. א"ר יוסי בי ר' אבין לא א"ר מאיר אלא בצבוע זכר שיש לו שעה שהוא קשה כארי:

הדרן עלך פרק ארבעה אבות נזיקין

מראה הפנים

היא ומשמע דבמיוחדת לאו' מכן בלבד לפירות ולא לזה ולא לזה לבוורים אפ"ה קרי לה חצר השותפין דבשאר דברים שותפין כן בה ועיין בתוס' שם. ומיהו כבר נתבאר דעת הרי"ף והרמב"ם בזה דלמדו מסוגית הש"ס בפ' ג' ושיטתם. לא לניזק ולא למזיק כגון רשות אחרת. חלוקה זו אתיא כמ"ד שכא לעיל דחצר שאינה של שניהם כלל חייבת על השן ועל הרגל וכבר נתבאר במסקנא דבבה"ג פטור בשן ורגל. ועל השאר. קרן ותולדותיו. בכל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק. לכל דבר לפירות ולשוורים פטור בה על השן ורגל ובזה כ"ע מודים בה ובכל מבואר בס"ד:

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. הקשו התוס' דף ט"ז ע"א הא האי לפניהם לא קאי על אשה. דגמ' בתרא דגיטין דף פ"ח ע"ב דרשינן לפניהם ולא לפני הדיוטות ואשה פסולה לדון וכו' וכן הקשה הרשב"א ז"ל ומסיים דבהדיא אמרינן ביר' שלמי פ"ד דשבועות ועמדו שני האנשים וכו' למדת שאין האשה דנה וכו' וא"כ לרבות נשים מכאן מניין וי"ל דמלפניהם מרבינן אפילו נשים שישנן בכלל דינין ומתשים לפניהם דרשינן דיינין מומחין. עכ"ל וכן תירצו התוס' בגיטין דקרא איירי בכל ענין בין בדיינין בין בנידונין. ולפי העתקת האי ש"ס לברייתא דר"י דלא סיים בה השוה הכתוב אשה לאיש אפשר לומר דלאו מלפניהם הוא דריש אלא מואלה המשפטים האמורה בפרשה דשוה אותם דמלינו בפרשה וכי יגח שור את איש או את אשה וגו' מה להלן השוה אשה לאיש אף לכל הדינים השוה הכתוב אשה לאיש. ועיין לקמן בפ' זה בורר הלכה ט' ד"ה אף כאן אנשים מה שכתבתי שם בס"ד:

מיכן שמחצין את הנזק מיכן שזה מפסיד חצי הנזק וכו'. יש לפרש דהאי קאי אפחת נבילה וכמ"ד דפחת נבילה דמזיק הוי פלגא. וכן אמר בהדיא הכא לקמן פ"ג הלכה י"א ומה מקיים ר' יהודה וגם את המת יחצון מיכן שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק. וכלומר שבחצי נזק גופו מצינו לפעמים דשניהם נפסדין אם פחתה נבילה בין מיתה לשעת העמדה בדין. וראיתי בהרי"ף דגרים הכא מלמד שזה משלם חצי נזק וזה מפסיד חצי הנזק. והיינו כן דמתנין ואפשר דלא גרים לריבא ומלקמן מוכח כמ"ש ועיין שם:

שיש לו שעה שהוא קשה כארי. בבבלי נמי מחלק בין צבוע זכר לצבוע נקבה שהזכר נשתנה לכמה מינין ומדקאמר הכא שהוא קשה כארי יש ללמוד לכאורה כדעת הר"י בתוס' דף י"ו ע"א ד"ה והנחש. המועדים דחשיב במתניתין דאינם שוין הן בכל עניני היזק אלא כל אחד כמידי דאורחי' ובארי דוקא בדרס ואכל הוי מועד. והיינו דמשום הצבוע הכא לארי ולא לנחש תיה משמע דיש חילוק ומדמה אותו לארי שלא ישוב מפני כל ואין ממתין לטריפה שהוא דורס עד שתמות ולאכול אח"כ. וכן דעת הרא"ש והטור בארי. ולמדו מסוגיא דאמר שמואל ארי ברה"ר דרס ואכל פטור דהוי אורחיה והוי כן ברה"ר טרף ואכל חייב דלאו אורחיה הוא והוי קרן וחייב חצי נזק. והרמב"ם ז"ל כתב דבריו ולא חילק שכתב בפ"א מנ"מ הלכ' ז'. חיה שנכנסה לרשות הניזק וטרפה ואכלה בהמה או בשר משלם נ"ש שזהו דרכה. וכתב הה"מ רבינו פסק כברייתא כפשטא ולא חש לדשמואל עכ"ל ולא כתב הטעם דלא חש ונראה דטעמו דמשמע נכונית דהבית דשמואל איפרוך מהאי ברייתא דסתים ותני חיה ולא חילק בין ארי לזאב וכל הני שינויי דמשני אליבא דשמואל שינויי דחיקי נינהו כמבואר שם. והא דאמר הכא קשה כארי ס"ל להרמב"ם דלדוגמא בעלמא נקט ולא ללמד דיש תילוק בין ארי לזאב בהאי דינא. ומה שהקשה בשלטי הגבורים דברי הטור אהדדי דבסי' שפ"ט פסק דארי בטרף הוי כקרן דלאו אורחיה ובסי' שצ"ח פסק כתם דכל חיה שטרפה בחצר ניזק משלם נזק שלם. וכתב דאין לומר דבסי' שצ"ח מיירי חוץ מן הארי דזה אינו דה"כ כי מקשה בש"ס מברייתא לדשמואל לימא דהאי חיה בברייתא לאו בארי מיירי ושנית בש"ע. ולק"מ דודאי בש"ס מקשה שפיר מדסתים התנא ולא קא חשיב לכל מינין מידי דאורחיה ומידי דלאו אורחיה כמו דאמר התם וכן כו' ופרה וכו' ב"מ דשם חיה כולל כל מיני חיה הכל פטור ודאי בשאר חיה מיירי בסי' שצ"ח וגאר' כמך על מה שכתב לעיל בסי' שפ"ט ודק בדבריו:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

הלכה א מתני׳

כיצד *הרגל מועדת
א לשבר בדרך הילוכה.
י הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר היתה
מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה
ושיברה את הכלים משלם חצי נזק. ג דרסה
על הכלי ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו
על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם
חצי נזק: גמ׳ ז ואין דרכה להתיז צרורות. אמר
רבי אמי כשהיה כלי נתון בידי אדם אבל
אם היה מונח ברשות הרבים הואיל וזה מונח
ברשות וזו מהלכת ברשות פטור. ד רבה בר
ממל אמר בה שתי דרכים אחת יש בה עשבים
וצרורות ואחת אין בה עשבים וצרורות הניחא
את שאין בה עשבים וצרורות והלכה בזו שיש
בה עשבים וצרורות אע"פ שהוא מונח בר"ה
פטור. רבי לעזר אומר *כל דבר שהוא חוץ
לגופה לא חלקו בו חכמים בין ברה"י בין בר"ה
לחצי

פני משה

הלכה א מתני׳ כיצד הרגל מועדת. כלומר דבר הרגל מועדת וקאמר לשבר בדרך הלוכה בכך היא מועדת שמשברת כלי׳ בדרך הלוכה: הבהמה מועדת. בבבלי מתרץ רישא תני אבות רגל ממש שדרסה ברגליה וסיפא תני הולדות שבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הילוכה: היתה מבעטת. שינוי הוא זה והולדה דקרן הויא הילכך חצי נזק ותו לא: או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה. אע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא אפ"ה חצי נזק ותו לא דהלכתא גמירא לה וברשות הניזק דוקא אבל ברה"ר פטור דצרורות תולדה דרגל הויא לפוטרו ברשות הרבים ולשלם מן העליה כרגל: ונפל על כלי אחר ושברו. ראשון נזקי רגל הוא ומשלם נזק שלם והאחרון ע"י צרורות נשבר ומשלם ח"נ:

גמ׳ ואין דרכה להתיז צרורות. בתמיה הלא צרורות נמי אורחה הוא כמו דאורחה היא להלך ולשבר וה"פ דבשלמא רישא דקתני הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ודאי בחצר הניזק איירי דשם הוא חייב הרגל אבל ברה"ר הואיל ויש לה רשות להלך פטור אלא דבסיפא בדין דצרורות קס"ד דמדקתני לה בתר ביעוט ולא קתני להני דאורחי׳ הוו בהדדי ללמדינו דבמקום אחד מיירי ובחדא מחתא מתתינהו דכמו היתה מבעטת דמיירי אף ברה"ר דהא שינוי הוא ותולדה דקרן הויא ואין חילוק בין חצר הניזק לרה"ר. ה"נ בצרורות דאפי׳ ברה"ר משלם ח"נ ולפיכך מתמה ואין דרכה להתיז צרורות והויא תולדה דרגל ופטור בה ברה"ר והשתא שייכא שפיר הא דר׳ אמי עלה: א"ר אמי. לעולם ברה"ר מיתוקמא וכגון שהכלי הנשבר מחמת הצרורות נתון בידי אדם דהוי כחצר הניזק: רבה בר ממל אמר בה וכו׳. נראה דבדברי רבה בר ממל גרסינן אע"פ שהוא מונח ברשות היחיד פטור ופליג אר׳ אמי וס"ל דלא אזלינן בתר הכר מנא שנעשה ברשות הניזק אלא בתר מקום התחלת הנזק אזלינן ולא עוד אלא אפי׳ היו לפניה שתי דרכים אחת שאין בה עשבים וצרורות והניחה הבהמה זו הדרך והלכה באחרת שיש בה צרורות ומחמת כן התיזה והזיקתה אפי׳ הכלי ברשות היחיד פטורה שלעולם ובכ"מ שיש לה רשות להלך לא שייכא חיובא בצרורות ומתני׳ בשהלכה והתיזה ברה"י מיירי. ולגי׳ הספר אע"פ שהוא מונח ברה"ר יש לפרש דה"ק אע"פ שהוא מונח ברה"ר זו שיש בה עשבים וצרורות לא אמרי׳ דכשינוי הוא הואיל ודהקה הבהמה עצמה להלך בדרך זה ולחייב קמ"ל דאפ"ה פטור דכל צרורות תולדה דרגל הוא ובכל מקום שיש לה רשות להלך פטור והיינו נמי טעמא דקתני במתני׳ לצרורות בבבא דהיתה מבעטת להשמועינן דאע"ג דמיחזי כשינוי לעולם כצרורות דאורחייהו דיינינן להו וברה"י הוא דחייב בח"כ: כל דבר שהוא חוץ לגופה. כצרורות שהן היזק שבא מחוץ לגופה: לא חילקו וכו׳. ר׳ לעזר פליג אהני אמוראי דלעיל וס"ל דצרורות לא הוי תולדה דרגל לענין לפוטרה ברה"ר אלא לענין לשלם מן העליה:
לחצי

בבלי יח ע"א
ופ"ש יט ע"ב

רידב"ז

ואין דרכה להתיז צרורות. פי׳ דמקשה על לשון המשנה דנקט כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה ומדייק דרך הילוכה. וכן הבהמה מועדת להלך כדרכה והוא ג"כ הכונה בדרך הילוכה. ומסיים בהסיפא אבל אם היתה מבעטת דהיא שלא כדרכה. וכן אם הי׳ צרורות מנתזין הוי ח"נ משמע מזה דהחילוק מהרישא לסיפא דברישא הוי כדרכה ובסיפא הוי שלא כדרכה לפיכך הוי בצרורות ח"נ. וע"ז פריך ואין דרכה להתיז צרורות בתמיה. ע"ז משני ר"א דלעולם הוי כדרכה והא דמדייק התנא בתיבת כדרך הילוכה דשלא כדרך הילוכה הגם דהוי ג"כ אורחה והוי רגל מ"מ כיון דאינה יכולה להזיק בדרך הילוכה אלא ע"י התזה מרחוק מלמטה למעלה וכגון דהכלי הי׳ בידי אדם והוי כמו בקופלת דאיתא בבבלי דף כ׳ דכיון דאינה יכולה להזיק דרך הילוכה אלא ע"י קפילה הוי הכלי דביד האדם כחצר הניזק כדאיתא בהרא"ש ז"ל עיי"ש היטב דבאוכלת כדרכה הוי אורחה לענין שאין לו רשות להניח שם פירות בר"ה אבל ע"י קפילה הגם דהוי ג"כ אירחי׳ דאורחי׳ לסרוכי ולמיסק ולא הוי קרן אלא רגל מ"מ לענין זה הוה לאו אורחה לענין שיש לו רשות להחזיק פירות או כלי בידו והוי כחצר הניזק עיי"ש היטב ותמצא כן. וכן בירושלמי לקמן ה"ד קרי להאוכלת מן הקופה בקפילה קרי לה שינוי דהוי לענין זה לאו אורחה אבל לענין שם הנזקין נקרא שן ממש ולא הוי משונה דתהוי תולדה דקרן וכן איתא שם מפירש עיי"ש ועי׳ בשטמ"ק דף כ׳ ע"א ע"כ קמ"ל התנא דבצרורות חשוב לאו אורחה לענין כשהכלי ביד האדם משום דאז אינה יכולה להזיק דרך הילוכה אלא ע"י התזה וקפילה וחשוב לענין זה לאו אורחה והוי חצר הניזק כיון דיש לו רשות לאחוז בידו וחייב משא"כ בר"ה דיכולה להזיק בלא צרורות. לא חשיב הנחה בר"ה רשותו שיהא חצר הניזק כדמסיק אבל אם הי׳ מונח בר"ה הואיל וזה מונח ברשות וזו מהלכת ברשות פטור משום דכיון דזה מהלכת ברשות ממילא אין לו רשות להניח שם לעכב הילוכה ע"ז מסיק רבה ב"מ ב׳ דרכים. פי׳ בר"ה דיש בה ב׳ דרכים אחת יש בה עשבים וצרורות. ואחת אין בה עשבים וצרורות. והכלי מונח ע"ג הלק של עשבים וצרורות והניחה את שאין בה עשבים והלכה בזו שיש בה עשבים וצרורות אע"פ שהיא מונח בר"ה כדאמר לעיל הואיל בר"ה מונח ברשות. אך דכיון דרשות ההילוך דזו מבטל להרשות שלו שע"י רשות ההילוך אין לו רשות להניח והי׳ ס"ד אמינא כיון דיש לפניו דרך הילוך בלא עשבים ממילא שפיר קם לי׳ רשותי׳ של זה להניח כליו על גבי החלק של עשבים וצרורות והוי כמו במונח ע"ג אילטבא דבר"ה דכתב הרשב"א ז"ל דהוי כמונח ברשות ואין ההילוך של זה מבטל הרשות. זה דווקא גבי אלטבא דאין לה כח לאכול רק דווקא ע"י קפילה לסרוכי ולמיסק כדכתב הרשב"א ז"ל דינא דאילטבא בקפילה. וע"כ חשוב לענין זה לאו אורחי׳ וחשוב חצר הניזק דהשוב יש לו רשות. אבל כשמהלכת כדרכה על חלק הר"ה של עשבים וצרורות והזיקה הכלים שמונח שם השוב שפיר ר"ה דמשום דרשות ההילוך מבטל הרשות של זה של הנחה ופטור:

ר״א אומר כל דבר שהוא חוץ לגופה ר"ל צרורות לא חילקו בו חכמים בין רשות היחיד לרשות הרבים להאי כופר. פי׳ דסבירא ליה כההיא קס"ד בבבלי דף יט ע"א דצרורות חייב בר"ה וכדאיתא שם בשם ר׳ יוחנן אין האי נזק חילוק בין רשות היחיד לרשות הרבים. ור"א ס"ל להלכה כן דבצרורות אין שום חילוק בין רה"י לרה"ר ואין שום חילוק בענין כופר להלק בין כופר שלם
לחצי

עין משפט נר מצוה

א
א מיימוני פ"א מנזקי ממון הל"ב טוש"ע חו"מ סי׳ שפט ס"ו וסי׳ של ס"ב

ב
ב מיימוני שם פ"ב הל"ג טוש"ע שם סי׳ של ס"ג

ג
ג מיימוני שם הל"ד טוש"ע שם סעיף ס

ד
ד מיימו׳ שם הל"ב טוש"ע שם ס"ג

גליון הש"ס

ז ואין דרכה וכו׳ נתון בידי אדם עיין מרש"ם ובדבר מטו׳ בשטמ"ק דף כ׳ ע"א בביאור דברי הירושלמי ופ׳ במגדל עוז פ"ב מנ"מ כלי ס:

מראה הפנים

פרק ב **ביצד** הרגל. היתה מבעטת. הקשה הרשב"א ז"ל תימא מאי קא הדר תני לה הכא הא תנן לה בפ"ק הבהמה אינה מועדת לבעוט ועוד קשיא לי דמבעטת תולדה דקרן ואמאי עירב ליה במילי דרגל וכתוס׳ אמרו דאגב דתני צרורות ותרווייהו הוי נזק תנו להו כהדדי וכל זה איננו שוה דאמאי תני במילי דרגל ליתנה באפי נפשה בתר מילי דרגל גבי אכלה כסות שאף אלו תולדות הקרן ולמאן דמפרש בגמרא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט ח"נ אתי שפיר דמשום צרורות נקט לה ולמידק דצרורות כאורחייהו נזק שלם וכסומכוס אבל למאן דמפרש לה כרבנן קשיא לי ובמאי אי כרבנן אתא לאשמועינן דאפי׳ צרורות הבאות מחמת ביעוט ח"נ ואין שינוי זא"כ להשמועינן נהפך ויש שינוי ובבעיא דרב אשי וכו׳ עכ"ל. ולי קשיא על ב׳ הפירושים. חדא דלא שהיה לה התנא כסומכוס ובגמרא נסתפקו בפירושא דמתני׳ וכמאן אתיא. אבל למה נחליט ולומר דהתנא בא להשמיענו כסומכוס. וכן במה שכתב ובמאי אי כרבנן וכו׳ א"כ אכתי הדבר נשאר בספק ובבעיא דרב אשי וכי שנה לנו התנא מבנת תנא ופירושו עומד בספק. ולענ"ד נראה דהתנא בא להשמיענו בזה דין המוסכם בגמרא שם דף י"ט ע"א גבי בעיא דר׳ ירמיה בדין שתיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד דמוכרח התם מכמה ברייתות ומוסכם דחייבת וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מנ"מ הל׳ ד׳ ולמדנו זה ג"כ מלישנא דמתני׳ דעריב תולדה דקרן במילי דרגל לומר דאע"ג דבתולדות הקרן אין חילוק בין רה"י לר"ה כקרן ובתולדות הרגל יש חילוק דבר"ה פטורה אפ"ה מלינו דבצרורות שהיא ג"כ תולדה דרגל לא חיוב בר"ה כגון שהתיזה בר"ה והזיקה ברה"י ולפיכך נמי הקדים ושנה לנו היתה מבעטת או שהיו צרורות וכו׳ ללמדינו זה ולומר דלפעמים תמצא לא חיוב בצרורות כמו בביעוט ושנה לנו בזו התולד׳ דקרן לפי שהיא ג"כ תקלה שלא מרגל והרשב"א בעצמו כתב כעין זה לעיל נסברא זו שהיא תקלה הבאה מרגל אבל לא תירץ בזה מ"מ הקדים (ומי) ועריב לה במילי דרגל ולמאי שכתבתי ניחא הכל ולמדנו ג"כ דין זה שאמרנו גם מהמתני׳ כמו שהוא מוסכם בגמ"ם ולמאי דפרישית כפנים כוונת הש"ם דהכא בהא דפריך ואין דרכה להתיז צרורות נרמזת ג"כ קושיא דלעיל בקושית הש"ם כהא דעריב לדין ביעוט במילי דרגל ומשני ר׳ אמי דהכא מיירי שהכלי נתון בידי אדם ואע"פ שהוא עומד בר"ה מכיון שהכלי בידו כחצר הניזק הוי וככי נמי מיתרצא קושית הנ"ל דהשמיענו להאי דינא מדעריב תולדה דקרן במילי דרגל ללמדינו דמשכחת לה בצרורות לד חיוב בר"ה כמין תולדה דקרן. מיהו בעיקר הדין דמשמע מהכא דכשהכלי בידי אדם מיחשב כחצר הניזק לענין צרורות אפילו בשהאדם והבהמה שהתיזה ברשות הרבים הן לא מצאתי דין זה מבואר לא בגמרא ולא בפוסקים. ופשוט הוא דלא דמי הא לדין המוסכם הנזכר דהתם הזיקה ברשות הניזק ממש. ואם יש לדמות דין זה לאיזה דין המבואר במקום אחר היה נראה לע"ד דדמיא להא דאמרינן בבבלי דף כ׳ ע"א היתה קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה ואכלה ממנה חייבת דמשמע דהקופה מיחשב כחצר הניזק ואעפ"י שהן בר"ה האדם והבהמה שהלכה הואיל והוא תופס הקופה עליו כרשותו מיחשבת וה"ה הכא נמי שהרי מבואר הוא דכל דמיחשב חצר הניזק לגבי שן ה"ה נמי לענין רגל דמקרא א׳ נלמדו ובער בשדה אחר וכ"כ הטור בהדיא סי׳ שצ"א דכל מה שנקרא חצר הניזק לגבי רגל חייב בו על השן. ומהא דאוקי התם דבקופלת איירי אין לדחות דהש"ם לא קאמר הכי אלא דלא תסייע ליה לאילפא מהאי ברייתא ע"ש. והטור שם בהאי דינא דקיפה ובאכלה מע"ג תכתה כתב בהדיא בשם הרמ"ה דחייבת אפילו בלא קפלה ולדעתו דמיחשב כחצר הניזק כמבואר שם היה נראה דגם לענין צרורות הדין כן ובשהכלי נתון ביד האדם כחצר ניזק הוי ולבאורה יש להביא ראיה מהאי דר׳ אמי דהכא לדעת הרמ"ה ז"ל. ויש כדין זה דעות מחולקות וביאורם רבות ועיין לקמן הלכה ד׳ ד"ה בינת ואכלה שם ביארתי בקצרה ומה שנלע"ד בזה בס"ד. ועיין עוד לקמן בד"ה אחר מי את מהלך:

רבי לעזר אומר כל דבר שהוא חוץ לגופה וכו׳. לא מצינו לו חבר לר׳ אלעזר בגמרא דילן. ור׳ אלעזר דקאמר התם דף י"ח ע"ב גבי הטילה גללים לעיסה ח"נ ופי׳ רש"י דר׳ אלעזר הוא אמורא ע"ש והתם ברה"י איירי כדין צרורות. ונראה דסבר דכי אתי הילכתא בצרורות להקל לחצי נזק להוד הוא ודינו בזה בכל מקום ולא לפוטרו ברשות הרבים וקרי ליה לדידיה תולדה דרגל לענין לשלם מן העליה ויתידאה הוא ועיין בתוס׳ דף ג׳ ע"ב ד"ה לפוטרו בר"ה:
לחצי

עין משפט
נר מצוה

ה
א מיימו' פ"י מנזק' ממון הלכה י

ו
ב טוש"ע חו"מ סי' שצ ס"ח

ז
ג מיימו' שם פ"ח הל' יא טוש"ע שם סעיף ב

לחצי כופר. *מהו שתקבל העדאה בדבר שהוא חוץ לגופה ר' זעירא אמר מקבלת רבי אילא אמר אינה מקבלת. אמר ר' זעירא מתניתא פליגא עלוי א *שור שמתחכך בכותל ונפל על האדם והרגו חייב בכופר ופטור ממיתה וכי יש כופר בתם. ואפילו כרבי אילא לית היא פליגא. ולמה פטור ממיתה בשהועדה להיות מפלת את הכתלים כשהפילה את הכותל לא היה אדם שם. א"ר לעזר ב *הטילה גללים משלם נזק שלם דל כן מה אנן אמרין צריך שיהא המקלוט בידו. הדא דתימא בשאין דרכה לכן אבל בשדרכה לכן צריך שיהא המקלוט בידו. רבי הושעיה רבה ורבי יודן נשייא הוון יתיבין עאל רבי בא בר ממל ושאל ג *כישכשה בזנבה כגון אילין פירדתא מהו. ולא אמרינן ליה כלום בתר כן א"ל רבי הושעיה רבה דל כן מה נן אמרין צריך שיהא תופש בזנבה. הדא דתימר בשאין דרכה לכן אבל בשדרכה לכן צריך שהוא תופש בזנבה.

ומה

רידב"ז

לחצי כופר משום דסבירא ליה דבצרורות לא שייך תמות ומועדת כמו דמבואר בסמוך ולא שייך בצרורות פטורא דתם פטור. מה"כ:

מהו שתקבל העדאה בדבר שהוא חוץ לגופה. ר"ל דמבעיא לי' אם יש העדאה לצרורות וקרי צרורות חוץ לגופה משום דבמזקת בדבר אחר דרך הילוכה כמו בחופף ועגלה מושכת בקרון נקרא רגל כדכתב הרא"ש ז"ל בדף י"ט גבי דליל דכל המחובר לגופה כגופה דמי עיי"ש ועי"כ נקרא צרורות דבר שהוא חוץ לגופה כמו דמבעיא רבא בבבלי דף יח ע"ב לקרן מדמינן לי' או"ד תולדה דרגל הוא ופירש"י ז"ל אם דמי לקרן כיון דמשלם ח"נ כקרן דמי או"ד כיון דתולדה דרגל היא דהא אורחי' אין להם העדאה דהא מזומנא קמייתא איעד ליה ואפ"ה אינו משלם אלא ח"נ עכ"ל ז"ל. ונחלקו בזה ר"ז ור"א דר"ז אמר מקבלת וממילא לפ"ז בזימנא קמייתא נקרא תם. אבל ר"א ס"ל דאינה מקבלת ממילא ס"ל לפ"ז דבפעם הראשון הוי מועד והוי מועד מתחילתו אלא גזה"כ הוא דחיובא דידי' הוא ח"נ ולא שייך גבי' תמות ומועדת ע"ז קאמר ר"ז מתניתא פליגי עלוי ר"ל דהמתניתא פליג עלי דכיון דאנא ס"ל דמקבלת העדאה ולפ"ז בזימנא קמייתא הוי תם א"כ קשה ממתניתא שור שנתחכך בכותל ונפל על האדם חייב בכופר ופטור ממיתה כן היא תוספתא מפורשת וגם בתוספתא כל הנך בבות דמתניתין דף מ"ד שור שהי' מתחכך בכותל ונפל על האדם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא פטור ממיתה וחייב בכופר וא"כ קשה עלי מהברייתא הזאת דבשלמא הנך בבי כולהו ניחא משכח"ל דהוי מועד לזה ומ"מ הוי שלא בכונה אבל גבי שור שהי' מתחכך בכותל ונפל על האדם לא משכח"ל דאתיעד לזה דא"כ הוי בכונה כדאיתא מפורש בדף מ"ד בגמ' [ועיין בפירש"י ז"ל ובמהר"ם ז"ל וע"כ פריך הגמ' והא תם היא על שהי' מתחכך בכותל ונפל על האדם עי"ש]. וע"כ תם היא וקשה וכי יש כופר בתם בתמי' אלא ודאי כר"א דס"ל דצרורות אינו מקבלת העדאה וע"כ דהוי מועד מתחלתו רק חיובא דידי' הוא הלי תשלומין מגזה"כ. וע"כ ניחא דמשלם כופר שלו משום דהוי מועד מתחלתו אבל לדידי דס"ל דמקבלת העדאה וע"כ דתם היא ע"ז קשה וכי יש כופר בתם ואין לאוקמי כשנתיעד על צרורות ז"א דא"כ הוי בכונה ולמה פטור ממיתה ע"ז מסיק הגמ' ואפילו לר"א לית היא פליגי בתמי' ולמה פטור ממיתה כשהועדה להיות מפלת את הכתלים. פי' דהא בהברייתא איכא כמה בבות ובבבא מתכוין להרוג את הבהמה ולהרוג את העכו"ם ולנפלים ומיירי ע"כ בנעשה ג' פעמים ואיתיעד ע"ז ג' פעמים וע"כ בדינא דבבא דרישא איתא האי דינא ג"כ בהאי גוונא כדכתב המהר"ם ז"ל וא"כ קשה על הברייתא היאך פסיק ותני להנך כולהו בבא באם אפילו עשה כן ג' פעמים דפטור ממיתה וחייב בכופר הא בשהועדה להיות מפלת את הכתלי' היאך פטורה ממיתה הא בשור שנתחכך בכותל אם בג' פעמים הוי בכונה כדפרש"י ז"ל וע"כ כל הנך בבא משכח"ל בהד גוונא ג"כ וא"כ אפילו לר"א קשיא ג"כ הברייתא דהא תינח בשור שנתחכך בתם אבל היאך משכח"ל בשהועד להיות מפלת הכתלים ביהא פטור ממיתה וע"כ בשהועד נמי משכח"ל. וע"כ דבדינא דברייתא הוי בג' פעמים ג"כ. ע"ז משני כשהפילה את הכותל לא הי' אדם שם. וכש"ס דילן משני לבתר דנפיל קמתחכך בי' ונחלקו בבבלי וירושלמי בכופר בצרורות:

פני משה

לחצי כופר. כלומר דמשלם ג"כ חצי כופר בכ"מ כמו דמשלם חצי נזק בכ"מ וכמ"ד דהם משלם חצי כופר וצרורות הואיל והלכתא גמירא לה דחצי נזק הוא דמשלם כמו כן משלם חצי כופר אם המיתה אדם: מהו שתקבל העדאה וכו'. אם יש העדאה לצרורות או לא מי אמרי' כיון דח"נ הוא דמשלם לקרן מדמינן לה דבזימנא קמייתא ח"נ וכי איעד שלשה פעמים נ"ש או"ד כיון דאורחיה הוא ומזימנא קמייתא איעד ליה ואפ"ה אינו משלם אלא ח"נ אינה מקבלת העדאה: מתניתא פליגא עלוי. דר' אילא: שור שמתחכך בכותל. בתוספתא קתני יש שחייבים בכופר ופטורין מן המיתה שור שהיה מתחכך וכו' דכופר מיחייב אפי' שלא בכוונה וקס"ד דהועד לכך דאל"כ וכי יש כופר בתם והא הכא דחוץ לגופה הוא וכצרורות הויא וש"מ דיש העדאה לצרורות וקשיא לר' אילא: ואפי' כר' אילא וכו'. אפי' תימא כר' אילא נמי לא קשיא ולמה פטור ממיתה בתמיה וכלומר דהש"ס מתמה דמה חזית לדייק מרישא דחייב בכופר ותיקשי לר' אילא אדרבה דוק מסיפא דקתני פטור ממיתה ואי בשהועדה לכך למה פטור ממיתה אלא כשלא הועדה איירי וא"כ לא פליגא על ר' אילא: כשהועדה וכו'. ומהדר לעולם בשהועדה איירי ודלא כר' אילא דאמר אין העדאה לצרורות ודקשיא לך אמאי פטור ממיתה הב"ע בשהועדה להיות מפלת את הכתלים ע"י חיכוך וכשהפילה את הכותל בכל פעם לא היה אדם שם אלא להנאתה נתחככה והפילה ועכשיו בפעם הזה ג"כ להנאתה נתכוונה והפילה על האדם שלא במתכוין ולפיכך פטור מן המיתה: הטילה גללים. והזיק' משלם נ"ש אם הוא ברשות הניזק: דלא כן מה אנן אמרין. כלומר ודאי אורחה הוא בכך דאל"כ אלא כשינוי משוית לה וכי אנו אומרים אם היה מהלכת ברשות הרבים צריך שיהיה המקלוט כמו המלקוט אם צריך לילך אחריה ולקבל הגללים במלקוט שבידו בתמיה אלא ודאי אורחה הוא וברשות הרבים פטור ולפיכך ברשות הניזק משלם נזק שלם כדין כל מידי דאורחה: הדא דתימא בשאין דרכה לכן. כלו' שאין דרכה תדיר בכך להיות מטלת יותר מן הרגילות בהא הוא דאמרי' דאורחה הוא: אבל בשדרכה לכן. תמיד להטיל בעת אשר הולכת א"כ שינוי הוא וצריך שיהא המקלוט בידו לקבל וכדין כל מידי דלאו אורחה בכך שצריכין הבעלים לשומרו דהויא תולדה דקרן ובין בר"ה ובין ברשות הניזק ח"נ הוא דמשלם: כישכשה בזנבה. והזיקה כגון אלו הפרדות שנוהגין בכך מהו שינוי הוא ותולדה דקרן הוי או אורחיה הוי ופטור ברשות הרבים: ולא אמרין. לא חששו מתחלה להשיב לר' בא כלום: בתר כן א"ל ר' הושעיה רבה. מאי קמיבעיא לך פשיטא אורחה הוא דאל"כ אלא שינוי הוא וכי אנו אומרים שצריך לילך אחריה ויהא תופש בזנבה שלא תזיק אלא ודאי אורחה הוא כרגל וכר"ה פטור: בשאין דרכה לכן. להיות תדיר מכשכת יותר מן הרגילות אבל בשדרכה לכן תמיד בכשכוש יתירה בזה צריך הוא לשמור אותה דהויא שינוי:

ומה

מסורת הש"ס
ב"ק יח פ"ב
(תוספתא פ"ד) שם מד פ"א
שם יח פ"ב
שם יט פ"ב

מראה הפנים

לחצי כופר. בהא יש לומר לגי' הספר דס"ל כר' יוסי הגלילי בבבלי דתם משלם חצי כופר ואע"ג דלא שייך תמות בצרורות דהא אורחיה הוא אלא דהלכתא גמירא לה להאי נזק מ"מ כסברת ר"י הגלילי היא דבכל מקום דאית ביה ח"נ אית ביה נמי חצי כופר ועיין בדיבור דלקמן:

מהו שתקבל העדאה וכו'. סתמא דהש"ס קמבעיא ליה. ובבבלי דף י"ח בעיא דרבא היא ולא איפשיטא. ומהכא משמע דאיפשיטא דיש העדאה דמסיק לה בשהועדה להיות מפלת את הכתלים וכו' והיינו טעמא דפטור ממיתה וכן מפרש לה שמואל בבבלי דף מ"ד ע"א להאי מתני' דפטור ממיתה וחייב בכופר ובאוקימתא דהכא אלא דהתם תנינן דכוונין דהכא לא אזלא לדינא כסוגיא דהתם דפריך עלה שם ואכתי צרורות נינהו. ופי' רש"י ז"ל והאין כופר כתוב אלא בנגיחה דהוי גופו ממש. ומשני רב מרי דקאזיל מיניה מיניה. ע"י גלגולו עד שמפילו עליו ומיהו אינו מתכוין להרוג. וא"כ משמע עכ"פ משם דלא שייך כופר בצרורות. ואפשר לפרש לולי דברי רש"י דהכי פריך ואכתי צרורות נינהו ואם כן תיפשוט מהכא דיש העדאה לצרורות ותמהי לא פשטינן לה לעיל בפ"ב מהכא ומשני דלא תפשוט משום דאיכא למימר דקאזיל מיניה מיניה כנ"ל. כדי להשוות הסוגיות דלא פליגי בעיקרא דדינא. ואם דאין נ"מ לדידן בהא וכמו שכתב הרא"ש ז"ל דמהאי טעמא לא הביא הרי"ף הך בעיא דרבא משום דאין העדאה בבבל דבעינן מומחין. וכן לענין כופר אי איכא בצרורות או לא אין לנו נ"מ השתא דהא בהמה שהזיקה את האדם אין גובין באידנא. ואע"ג דצרורות גובין בזמן הזה דממון הוא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה מהל' סנהדרין הל' ט'. היינו דוקא שהזיקה כלי או חבירתה בצרורות. וכן משמע מדבריו דלקמן בס שכתב בהמה שהזיקה את האדם אין גובין נזקו דייני ח"ל מפני שהוא דבר שאינו מצוי אבל אדם שהזיק בהמת חבירו משלם נ"ש בכל מקום וכו' וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל הואיל ושהיא מועדת לכן מתחילתן ה"ז דבר מצוי וגובין אותו דייני ח"ל בין שהזיקה בהמה אחרת וכו' בין שהיא הזיקה אוכלין וכלים שהיא חייבת עליהן נ"ש בכל גובין דייני ח"ל ע"כ. הרי שלא כתב דבשן ורגל גובין אלא כשהזיקה בהמה ואוכלין וכליה ולא הזכיר מאדם ומשום דטעמא דבהמה שהזיקה אדם הוי דבר שאינו מצוי הואיל ואדם בר מזלא הוא ויכול לשמור את עצמו א"כ אין חילוק באדם אפי' הזיקה בשן ורגל או צרורות דמועדין מתחילתן כן דזיל בתר טעמא. וכן משמע מדברי רש"י ז"ל שפי' בבתובות דף מ"ד ע"ב גבי הא דמסיק התם אלא כי קאמר רבא בשן ורגל דמיעדין מתחילתן נינהו. ופי' כי קאמר רבא דשור בשור גובין בבבל. ולא הזכיר אלא שור בשור ולא שור באדם ואף דרבא בדבריו מעיקרא הזכיר גם שור באדם וזה פשוט:

הטילה גללים משלם נזק שלם. האי דר' לעזר דהכא הוא כרב יהודה בבבלי דף י"ח והתם גרים בהמה שהטילה גללים לעיסה רב יהודה אומר נ"ש ור' אלעזר אומר ח"נ ומוקי פלוגתייהו בפלוגתא דסומכוס ורבנן דגללים היינו צרורות ופריך התם והא משונה הוא דדחיק לה עלמא ופי' רש"י ז"ל והא משונה הוא דאין דרכה להטיל גללים לעיסה ותולדה דקרן הוא. דדחיק לה עלמא בעומדת במקום צר ואין לה מקום לזוז משם ובשלא להנאתה עסקינן כגון כמשלשלת דאי להנאתה תולדה דשן היא ונראה בעיני דכל גללים להנאתה היא ואפ"ה לאו תולדה דשן נינהו דשן הזיקא דגופה הוא והני צרורות נינהו והא דאמרינן בפ"ק דטנפה פירות להנאתה הוי תולדה דשן היינו כגון שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים ותמורים שקורין בולטר וכן עיקר עכ"ל. משמע לדעתו ז"ל דאפילו כמשלשלת דלאו אורחה היא אפ"ה צרורות הוו ופטור בר"ה משום דלאו הזיקא דגופה הוו. והתם דקאמר והא משונה הוא משום דהטילה לעיסה ואין דרכה בכך והילכך מוקמינן דדחיק לה. אבל בלא הטילה לעיסה לעולם כצרורות מיחשבא. ומהכא משמע דקאמר צריך שיהא המקלוט בידו לשמור ולקבל בתוכו ובשדרכה לכן וע"כ במשלשלת מיתפרשא וכדפרישית בפנים דהא בדבר פשוט בדרכה לכך אין מוטל עליו לשמור וזהו הטעם דשן ורגל פטורין בר"ה כדכתב הרי"ף ז"ל דאורחייהו הוא. וג"מ לדינא בבה"ב אם תולדה דשן או צרורות הן למנין לפוטרה בר"ה או דהוית תולדה דקרן. ולא ראיתי מי שכתב בזה כ"א מה שכתב הטור בסי' ש"ץ בדין הטילה לעיסה וזהו כפי המוזכר בש"ס. אבל בלא הטילה לעיסה אלא שהזיקה ומנפה כלים בר"ה נראה מכאן דיש חילוק בין

מסורת הש"ס

ומה פשיטא לון בנזק שלם. כלומר בכ"ש ודאי לא קמיבעיא להו דאינה משלמת דהא אם אורחה הוא פטורה לגמרי ברשות הרבים ואם שינוי הוא חצי נזק הוא כקרן: ומה צריכה לון. כי קמיבעיא להו בחצי נזק אם שינוי הוא ומשלם חצי נזק או אפי' כשכוש יתירה אמרי' אורחה הוא ופטור ברשות הרבים ולא איפשיטא: ר' ירמיה בעי דרסה וכו'. כלומר הא פשיטא לי שאם דרסה ברשות הניזק על נוד מלא שמן ונשבר הנוד ונשפך השמן על הנוד משלם נ"ש כדין רגל ברשות הניזק ועל השמן ח"נ כדין צרורות וכן בטבלא וזכוכית עליה וכן בשתי טבליות בהאי כולהו פשיטא לי דהראשונה הוי רגל ושניה צרורות כי קא מיבעי לי היתה טבלה מונחת ברשות הרבים וכו': אחר מי אתה מהלך. בדין זה אי אזלינן בתר מקום דריסתה דברשות הרבים הוא ופטורה א"ד אחר מקום היזק בנעשה ברה"י וחייבת ח"נ כדין צרורות ולא איפשיטא:

ומה פשיטא לון בנזק שלם ומה צריכה לון בחצי נזק: פיסק'. דרסה על הכלי ושברתו. ר' ירמיה בעי דרסה על נוד מלא שמן על הנוד משלם נזק שלם ועל השמן משלם חצי נזק [ב]היתה טבלה מונחת וזכוכית עליה דרסה על גבי הטבלה ונשתברו הזכוכית על הטבלה משלם נזק שלם ועל הזכוכית משלם חצי נזק היו שתי טבליות זו על גבי זו דרסה על העליונה ונשתבר' השנייה על העליונה משלם נזק שלם ועל התחתונה חצי נזק. היתה טבלה מונחת ברשות הרבים דרסה עליה והתיזה והלכה ונשתברה ברשות היחיד [ג]אחר מי את מהלך אחר דריסתה או אחר שבירתה אין תימר אדריסתה פטור אשבירתה חייב:

הלכה ב מתני' א *התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר היה דליל קשור ברגלו או שהיה מהדם ושיבר את הכלים משלם חצי נזק: גמ' רב הונא אמר *בשנקשר מאיליו אבל

ר"ה אמר בשנקשר מאיליו אבל אם קשרו הוא משלם נ"ש. פירש דבנקשר מאיליו פטור מנזק שלם וחייב בחצי נזק ומיירי בדאדי' אדוי' דהוי צרורות כדאיתא בש"ס דילן. ואבל אם קשרו הוא והדליל הוי בור דכל תקלה ביר הוא והוי הדליל בור כדאיתא בש"ס דילן ע"כ משלם נ"ש ולפ"ז ע"כ הא דתנינן במתניתין הי' דליל קשור ברגליו משלם חצי נזק וכן מהדם ע"ז מסיק הברייתא לסיוע לזה תרנגולין שהידסו את העיסה וכו' משלם נ"ש הידסו עפר ע"ג עיסה כו' משלם ח"נ אלמא דהידוס דמתניתין הוא עפר ע"ג פירות דהוי צרורות וכן דליל הוא נ"כ צרורות היו מהטטין בחבל הוא סיומא דברייתא. ע"ז פריך על הא דר"פ ואינו כעושה בור במקום אחד ומזיק במקום אחר. פי' דלמה חייב בקשרו הוא נ"ש משום דהוי בור הא לא נתקל אדם בבורו דהא הוא קשר במקום הזה וההיזק הי' במקום אחר והוא נעשה במקום אחר ע"י התרנגול. וא"כ סיף סוף צרורות ניניהו דהא בבורו לא נתקל שום אדם רק התרנגול הזיקו ע"י צרורות וא"כ סוף סוף אינו צריך לשלם רק ח"נ מלד צרורות דהא לא שייך לחייבו על הדליל מתורת בור דהא לא נתקל בהבור רק ע"י שנזרק עליו ע"י צרורות במקום אחר ונמלא דחיובו הוא רק

עין משפט נר מצוה

ח

א מיימו' פ"ב ממזקי ממון הל"ו טוש"ע חו"מ סי' ש"צ סעיף ו

ב"ק ז פ"א

בס יט פ"ב

גליון הש"ס

[ב]היתה טבלא. עיין ברשב"א ובשטמ"ק דף יז ע"ב:

[ג]אחר מי וכו' אין זה דומה למה דאמרו בבלי דף יט בהתיז' ברה"ר והזיק' ברה"י דחייב דהם בנזק הבא ע"י צרורות. אזלי' בתר תבר מנא משא"כ כאן דזרק הטבלא עצמה ונשברה ברה"י בכה"ג מסתבר לזיל בתר מעיקרא כמ"ש בתוס' דף יז ע"ב ד"ה דרך ולכך מיבעיא לי' ובזה נסתר דברי המרא"פ וגם דברי הרא"ש שבעיא יש לכוין פד' ודו"ק:

הלכה ב מתני' התרנגולי' מועדין וכו'. דעופות נמי מועדין מתחלתן הן בין לענין שן בין לענין רגל: היה דליל. כל דבר הנקשר ברגל התרנגול קרוי דליל: מהדס. מרקד או חופר בארץ כדרך התרנגולים: משלם חצי נזק. דהיינו צרורות ומפרש בבבלי כגון דאדייה אדויי שזרק התרנגול הדליל ושיבר את הכלים דהוו צרורות והידוס נמי כגון שהתיז והותן לצרורות שיברו הכלים: גמ' בשנקשר. הדליל להתרנגול מאיליו הוא דלא מיחייב אלא חצי נזק: אבל

מראה הפנים

בין מה שהיא דרכה בכך לאין דרכה בכך: וע"י למהר"ר בגאאל שכתב בשם הר"י מיגאש ז"ל כמה שכתב בתשובת שאלה. ולא העתיק מדבריו אלא הפ רוב בזה וז"ל דהאי דאמרינן דטנפה פירות לטנפתה תולדה דשן היא בגללים לאו ניגהו כמו מי רגלים דנחתי לפירות ומטנפי להו והגללים מתוכריה מגופה של בהמה ועד הפירות בלי שיהו נפרדים דהוה ליה כעין נילוק דקי"ל חיבור הוא והאי דאמרינן בהמה שהטילה גללים לצרורות הוו בגללים יבישים ניגהו עכ"ל. ואם שזה אין שייכות למ"ש עכ"פ למדנו מדבריו דלא כל הגללים כצרורות ניגהו וזה מבואר מש"ס דהכא וכמ"ש. וג"מ דלפעמים בגללים תולדה דקרן ניגהו. וכן ראיתי בס כרים מכילתין גבי תולדת השן במכיא בשם ר"ת דכל היכא שמלטפרת בגון מבלבלת תולדת השן הוי. ודע דמלינו דגללים תולדות דבור ניגהו וכדאמר הכא כפ' הפרה דף מ"ח ע"א הכנים שורו וכו' והרבין גללים ונטנפו כליו דפטור דהוו גללים בור ולא מלינו בור שחייב בו את הכלים וכן פסק הרמב"ם פי"ג הל' ד' וא"כ פטור נ"כ על העיסה שהרי נקטינן דכל מילי דלאו בעלי חיים הוו כמו כלים ונתמעטו מבור וכמ"ש התוס' בדף י' ע"א ד"ה בייר טמון ע"ש וכדאמר הכא גם דהוי בור בור ומים כלים וכו' ופסקה הרמב"ם בפ"ז מנ"מ וצריך לחלק דהכא מיירי דבתר דנייחי הזיקו דבכה"ג דוקא הוא דהוו תולדה דבור כדין כל התקלות שחייב עליהן משום בור והכא מיירי שהזיקה בהדי דקטילה לעיסה ולא הוו תולדה דבור כנ"ל ואם שהרמב"ם לא הביא זה הדין דהטילה לעיסה:

ומה פשיטא לון בנזק שלם. כדפרישית בפנים דבנזק שלם ליכא למיבעי דפשיטא דאינו משלם כי קא מיבעיא לן בחצי נזק אם צריך לשלם. ומבואר מהכא בהדיא דבכשכוש יתירה לא איפשיטא. ופשוט הוא לכל המעיין ומבין בסוגית הש"ס הזה דמה דקרי הכא דרכה לכך ואין דרכה לכך לאו הפשיטות אורחה ולאו אורחה מיתפרשא אלא השינוי דעבידה השתא מיהפרשא. ואין דרכה לכך ר"ל לעשות תמיד כשינוי הזה דאינה רגילה בכך בכישכוש יתירה אלא שהיא מתנהגת תמיד כי אורחה בכישכוש מעט כדרך כל הבהמות ובזה איכא למימר דאין מוטל עליו לשומרה אע"ג דעשתה עכשיו בשינוי וכשכשוש רב. ודרכה לכך. ר"ל תמיד מתנהגת בשינוי הרב בזה ובזה פשיטא ליה לש"ס דצריך שיהא תופש בזנבה דמכיון ברגילה בזה השינוי ודאי מוטל עליו לשומרה. ובשאלת מאי דמסיק ומה פשיטא לון וכו' ואין דרכה לכך קאי ור"ל דבזה איכא לספוקי אם תולדה דקרן הוי כיון דשינתה עכשיו ואע"ג דאינה רגילה בכך ולא עלתה על דעתו לשומרה מ"מ כיון דקרן ג"כ כל השוורים בחזקת שימור קיימי דהא קי"ל כמ"ד פלגא נזקא קנסא ומיחייב ה"נ כן או דילמא תולדה דרגל הוי כיון דהכשכוש הוא מצוי בבהמות והיא ג"כ אינה רגילה בכשכוש הרב לא היה מוטל עליו לשומרה. וכן מתפרשת הסוגיא לדעת הרמב"ם ז"ל בבבלי דף י"ט ע"ב דגרסי' התם יתיב ר' יהודה וקאמר ור' אושעיא נפק מילתא מביניהו כשכשה בזנבה מהו א"ל אידך וכי יאחזנה בזנבה וילך אי הכי קרן נמי נימא וכי יאחזנה בקרן וילך הכי השתא קרן לאו אורחיה הא אורחה. וכי מאחר דאורחה מאי מיבעיא ליה כישכוש יתירה מיבעיא ליה דלדעת הרא"ש ז"ל ופירושו הכי מיתפרשא דהש"ס מתמה וכי מאחר דאורחיה הוא מאי מיבעיא ליה וכי לא ידע דאורחה דבהמה בכך ופטור הוא ומשני דכשכוש יתירה קמיבעיא ליה אם אורחיה הוא ועל זה השיב לו אידך ופשוט ליה וכי יאחזנה בזנבה וילך דודאי אפילו בכשכוש רב אורחה היא ולא דמי לקרן ופטור כרגל בר"ה וא"כ נפשטה הבעיא. אבל לדעת הרמב"ם שכתב בסוף פ"א מנ"מ שזה הדבר ספק אם תולדה דקרן או תולדה דרגל אם כשכשה כשכוש רב שאין דרכה לעשות תמיד. צ"ל דהכי מיתפרשא. דודאי בעל הבעיא ואידך שניהם לא היו מסופקים כלל בכישכוש מעט כדרך הבהמות דאורחה הוא ופטור וכי מיבעי' ליה בכישכוש יתירה ובזה הוא דפליגי ועדיי כדפרים הש"ס אח"כ למילתייהו. דבעל הבעיא סובר די"ל להסתפק בדבר שאין דרכה לעשותה תמיד ושינתה עכשיו אי נדמייה לקרן או לא ועי"ז השיב לו אידך וא"כ מאי תקנתיה. וכי יאחזנה וכו' ואם אין תקנה לזה הבכרה מוכחת דפטור דמה יעשה והקשה לו בעל הבעיא דאם מטעם זה אתה פוטרו ומה תאמר בקרן וכי יאחזנה וכו' ואפ"ה חייבתה התורה והשיב לו האידך דמקרן אי אתה יכול לפשוט לחיוב דלא דמי לגמרי לקרן דהתם לאו אורחה הוי כלל ולא מטעם במיגה נתחייב לה ובדין הוא דליפטור אלא דהתורה חייבתו משום קנסא אבל הכא כיון דאורחה היא דכל הבהמות בכישכוש וזו דשינתה בכישכוש רב איכא למימר דאינו חייב מכיון דלא עלתה על דעתו בתעשה שינוי כזה וכל מידי דעיקרה אורחה היא איכא למימר תולדה דרגל הוי וכן נמי איכא למימר הואיל ומשונה הוא השתא הוי כתולדה דקרן ועכ"פ מקרן לא תפשוט לה לחיובא אלא הדבר נספק. והשתא מפרש לה כתמא דהש"ס למילתייהו וכי מאחר וכו' ובלומר דלא נטעו לומר דכתב כישכוש קאמרי דהא בהמת אורחה הוא ומאי

מיבעי ליה וקאמר כישכוש יתירה מיבעי' ליה ובקלי וטרי בהא כדאמרן וא"כ לא נפשטה הבעיא. זהו הפירוש הנכון בהסוגיא לדעת הרמב"ם ז"ל. ומה שכתב הכ"ת בזה שהרמב"ם מפרש דהאידך לא הבין דבשכשוש רב מיבעיא ליה וכו' ע"ש וכל זה שלא לצורך הוא. וכן מה שהפלה בסוף דבריו וכתב ומכל מקום איך ביסי' העיקר בסוגיא כמו שפסק הרא"ש ודלא כפירוש הרמב"ם. ולענ"ד נראה דפי' הרמב"ם בהסוגיא דבר נאה ומתקבל כפי מה שפירשתי. ויש לו לסמוך בהמיכה בכל כחו על סתמא דהש"ס הזה דמבואר בהדיא דלא נפשטה האי בעיא. וכן הן אמוראי ותנאי דהכא ודהתם. ולמאי שכתבנו שתי הסוגיות עולות בקנה אחד והיו לאחדים בידינו. ונקטינן מהא דבכישכוש כי אורחה לכ"ע פטור וזה פשוט מבואר בסוגית גמ' דילן. ואם דרכה תמיד בכשכוש יתירה חייב וזה מבואר בסוגיא זו דהאי תלמודא דקאמר לריך שיאחז וכו' ובלומר דודאי חייב לשומרה הואיל ורגילה להזיק בכישכוש רב ומשונה ולאו אורחייהו דכל בהמות. ואם אין דרכה תמיד אלא בכשכוש פשוט ככל הבהמות וזאת הפעם שינתה בכשכוש רב והזיקה הדבר בספק. וזה מבואר מבתי הסוגיות לזקו יחדיו. ובדברי הרמב"ם ז"ל. ומדייק בדבריו שכתב שאין דרכו לעשות תמיד. הא אם דרכה לעשות תמיד כך חייב כמבואר ממה שאמרנו. והיתי לי דקמייתי לכאי מילתא. והיכא נ"מ לדידן דלדעת הרא"ש באחר ניזק חייב דהולדה דרגל הוי ולדעת הרמב"ם גם באחר ניזק אכתי הוי ספיקא דדינא לדידן דילמא תולדה דקרן היא ואין גובין מידנא. ופשיטא לדעת הפוסקים בענין ספיקא דדינא כדעת הרא"ש דלא מהני תפיסה ובהסיה דינא סוברים כדעת הרמב"ם:

אחר מי אתה מהלך. ולא נפשטה הבעיא הכא. ולא דמיא האי דינא לדין המוזכר בנזכר לעיל ברים פרקין ד"ה שיתה מבעטת בהתיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"י דמסיק בבבלי דף י"ט ע"א דחייבת ור' זירא הסכים לר' ירמיה דקאמר התם הדרי ני וכן הוא מסקנת הפוסקים. דשאני התם שהניזק או דבר הניזק מעולם היה ברה"י והילכך אם נעשה הנזק ברה"י חייב אבל הבעי' דהכא דהטבלא היתה בר"ה ומחמת שהתיזה נתגלגלה והלכה ונשברה ברה"י איכא למימר דאזלינן אגו אחר מקום דריסתה והתיזה דהוי צרורות בר"ה ופטורה. ולמדנו זה ממה דכתב הרא"ש ז"ל גם על הסוגיא וז"ל ומסקינן דהתיזה בר"ה והזיקה ברה"י חייב ואע"ג דגבי דרסה ע"ג הכלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר מסקינן לעיל כרבה דבתר מעיקרא אזלינן הכא לא אזלינן בתר מעיקרא אלא אחר המקום שנעשה בו הנזק דגלי קרא ברגל וביער בשדה אחר והביעור היה בחלר הניזק עכ"ל ופירוש דבריו ז"ל כך הם דלכאורה קשה הא בעיא דהכא דלעיל בדף י"ז ע"ב ג"כ בשות הניזק איירי דאמרינן התם בעי רבא דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינן וגופיה הוא או דילמא בתר תבר מנא אזלינן וצרורות ניניהו תיפשוט ליה מדרבה וכו' וזהו במרמז הרא"ש. וע"כ בחלר הניזק איירי והבעיא היתה אי בתר מעיקרא אזלינן וגופיה הוא וגי"ש משלם או בתר תבר מנא וח"נ משלם דצרורות הן וזה מבואר וא"כ גם התם הביעור היה בחלר הניזק (ואזלינן בתר מעיקרא לפי' הפוסקים דס"ל דפשטינן מדרבה ויתבאר לקמן מזה) אלא דכוונת דבריו זה הוא דמדמסקינן לעיל דבתר מעיקרא אזלינן וגם ודאי בחלר הניזק הוא. דאיירי ולענין לחייבו נ"ש מכל מקום לאו ממילא במעת מינה דאם דרסה על גבי כלי בר"ה ונתגלגלה לרה"י ונשבר דאם אזלינן בתר מעיקרא הוי רגל בר"ה ופטור וא"כ אמאי מיחייב כאן בהתיזה בר"ה והזיקה ברה"י ועל זה תירץ דהכא לא אזלינן בתר מעיקרא אלא אחר מקום שנעשה בו הנזק מבוס דגלי קרא ברגל ובער בשדה אחר והביעור היה בחלר הניזק ובלומר במעיקרא היה בחלר הניזק מבא"כ בדרסה על הכלי בר"ה ונתגלגל לרה"י ונשבר דלא היה הכלי הניזק ברה"י אלא ע"י גלגול מכח דריסתה אזלינן בתר מעיקרא והדריסה היתה בר"ה ופטור. זהו פי' דבריו ז"ל: ושמעינן מהא דהתיזה בר"ה והזיקה ברה"י הוא דחייב אבל דרסה על הכלי בר"ה ונתגלגל לרה"י ונשבר פטור להני דסוברים דנפשטה הבעיא דבתר מעיקרא אזלינן וזה דעת רוב הפוסקים כאשר יתבאר. והשתא בעיא דהכא מבוארת דתליא בפשיטותה בפשיטות בעיא הנזכרת. ולמדנו עוד מדברי הרא"ש ז"ל דדין התיזה בר"ה והזיקה ברה"י ודין עץ הארוך המונח מקצתו בר"ה ומקצתו ברה"י ודרסה עליו בר"ה ושברה כלים ברה"י שניהן שוין הן לחיובא וכמה שהביא הטור בסי' שפ"ט לשני דינים אלו בבבא אחת ומטעם הנזכר דדבר הניזק היה מקודם בחלר הניזק וגילה לנו הכתוב ברגל. ומה שכתב הב"ח בס אבל תימה דהתוס' שלנו לא הזכירו כלל עץ ארוך וכו' דלא כרבינו וכך פסק מהרש"ל וכו' עכ"ל. לפי מה שכתבנו ניחא דאף דהתוס' בדף ו' ע"א ד"ה תאמר כהני וכו' לא דיברו מעץ הארוך מ"מ הדין דין אמת כמ"ש

פטור

עין משפט
נר מצוה

ט
א מיי' פ"ב מנזקי ממון הל"ג. טוש"ע חו"מ סי' שצ ס"א

י
ב מיימו' שם טוש"ע שם ס"ד

יא
ג מיימו' שם הל"ד טוש"ע שם סעיף יא

יב
ד מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף א

יג
ה מיימו' שם טוש"ע שם ס"ט

מסורת
הש"ס

(תוספת' פ"ב ב"ק ה' פ"ב)

(שם)

שם

אבל אם קשרו הוא משלם נזק שלם. *תני [א] תרנגולין שהידסו את העיסה ואת הפירות או שניקרו משלם נזק שלם [ב] הידסו עפר על גבי עיסה או על גבי פירות משלמין חצי נזק [ג] היו מחטטין בחבל ונפסק הדלי או שנשבר משלם נזק שלם נפל על חבירו על העליון משלם נזק שלם ואתחתון חצי נזק ואינו כעושה בור במקום אחד ומזיק במקום אחר. אמר רבי יוסי בי ר' בון מכיון שאין דרכו ליפול אלא באותו הבור כמי שהוא בורו. *תני תרנגולין שנפלו לגינה ושברו החילפין וקירטמו את הירק משלם נזק שלם סומכוס אומר על הקירטום משלם נזק שלם ועל השיבור משלם חצי נזק. *תרנגול [ד] הפורח ממקום למקום והזיק בגופו משלם נזק שלם [ה] ברוח שבין כנפיו משלם חצי נזק סומכוס אומר נזק שלם.

נפח

פני משה

אבל אם קשרו הוא. בעל תרנגול בעצמו קשר בו הוי כבורו ומשלם נזק שלם: שהידסו את העיסה. שהיו מרקדין על העיסה או על הפירות או שניקרו בחרטומיהן כל אלו משלם נזק שלם דמועדין הן לכך: הידסו. ומחמת הידוס העלו עפר הוי לרורות ומשלם ח"נ: ונפסק. החבל ומחמת כן נפסק הדלי או שנשבר: והתחתון ח"נ דהוי לרורות: ואינו כעושה בור וכו'. אמחטטין בחבל וכו' קא פריך אמאי משלם נזק שלם על הדלי הא הוי כמי שעושה בור במקום זה והוא מזיק במקום אחר שהרי על ידי פסיקת החבל מחמת החטיטה נתגלגל הדלי ונשבר ככחו הוא ותאי נזק הוא דמיחייב: מכיון שאין דרכו. של הדלי ליפול אלא מחמת אותו הבור שכרה נותחלה כלומר מכיון שחטט התרנגול בחבל ופסקו כבר עומד הדלי ליפול ולהיות נשבר והרי הוא כמי שהוא בורו דבתר מעיקרא אזלינן משלם נזק שלם: ושיבר את החליפין וקירטמו את הירק גרסי' וכן הוא בתוספת' פ"ב: שיברו את העלין וקירטמו הירק. והורחייהו בכך ומשלם נזק שלם: על הקירטום. שדרך התרנגולים בכך לקרטם ולאכול הירק נזק שלם: ועל השיבור. החילפין דשינוי הוא ח"נ: ברוח שבין כנפיו. מחמת הרוח הוי כלרורות: סומכוס אומר נזק שלם. דס"ל לרורות כי אורחייהו נזק שלם:

נפח

רידב"ז

רק מלד הלרורות דהתרנגול והוי היובא דשור ולא חיובא דבור. וע"ז משני אמר ר' יוסי בר"ב מכיון שאין דרכו ליפול אלא באותו הבור כמי שהוא בורו פי' דלא הוי כמו בנקשר ב' מזיקים שור ובור דהיא תרנגול ודליל ז"א אלא כיון דקשור התרנגול בהבור או אין דרכו לפול אלא באותו הבור. ר"ל דכיון דהרגלים של התרנגול מסובכים ומקושרים בהדליל ואין דרכו של התרנגול להזיק ברגליו בלא הדליל ולאו אורחי' להיות נתקל ע"י התרנגול לבד בלא הדליל ואלא ע"י הדליל ונמלא דכל כחו דהתרנגול הוא רק ע"י הדליל והוי כמו שהוא בור ר"ל הוי התרנגול כמי שהוא בור ולא הוי כמו ב' מזיקים קשורים זב"ז שור ובור ז"א דהא בקשור הדליל בתרנגול ולאו אורחי' דתרנגול להזיק אלא ע"י הבור ונפקא חיובא דבורו מתרנגול והוי בו רק כחו דבור והוי כבור גדול. ונמלא דהוי הוא התרנגול עלמו כמו שהוא בורו ולא שורו ואפילו דהנזק בא ע"י התרנגול מ"מ הוי כמו בורו ע"כ חייב נ"ש כמו בור אבל אם קשרו אדם אחר אינו חייב הקושר אלא בעל התרנגול דהי' לו לשמור התרנגול שלו שלא יזיק בכח הבור בקשור לו עיי' בתוס' ותבין יותר:

רשב"ל

תוס' הרי"ד

ואינו כעושה בור במקום אחד ומזיק במקום אחר עיי' בפנים ומהאי סוגיא ראיי' גדולה לשיטת רש"י ז"ל דף י"ט ע"ב דר"ב לא מתוקמא אמתניתין דמיירי בדאדי' אדויי דהוי לרורות דאפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח"נ בעל תרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בכורו והק' התוס' ז"ל מ"מ לחייב משום אבו דהוי כאבנו וסכינו ומשאו שהניחה ברה"ר גגו ונפלו ברוח מצוי' והזיקו בהדי דאזלי דהאי תרנגול הוי כרוח מצוי' מדפריך אי לא אגנבי' פושע הוא עכ"ל ז"ל ומהאי ירושלמי מוכח בפירוש דלא הוי משום אבו וע"כ דלא הוי תרנגול כרוח מצוי'. ואם קשרו אחר צ"ע האיך הוא הדין. לשיטת הירושלמי לשיטת רש"י ז"ל די"ל דה"ה קשרו אחר חייב כאחר ב"ש או דילמא כיון דיש להתרנגול בעלים מוטל חצי נזק על בעל התרנגול לשיטת רש"י ז"ל בדף י"ט הנ"ל דבקשרו אדם חייב הקושר דקני' בהגבה עיי"ש. ולפ"ז בתרנגול דכה קנה התרנגול פטור מן חלק התרנגול ועיי' בתוס' ז"ל שחולקין על רש"י ז"ל דלא בעינן הגבה ביהא שלו דווקא. דכל תקלה שהניח חייב משום בור אע"ג דלא זכה בה עכ"ל ז"ל עיי"ש. ואולי מהאי ירושלמי מוכח דבעינן שיזכה בה. ולפיכך לא קאמר ר"ס בירושלמי כמו בב"ס דילן דבקשרו אדם חייב משום דהי' משמע דהקושר חייב נגמרי. ובאמת פטור מחלק הבור של התרנגול משום דלא קנה את התרנגול בהקשירה ול"ע בזה:

הנית

מראה הפנים

פטור וכש"ע בס דטעם אחד לה וכפי המבואר מדברי הרא"ש. ומה שהקשה מהרש"ל דלדברי הרא"ש יסיו דברי הרי"ף סותרים זה את זה וכן מה שהביא ראיה לדבריו בס בפ"ק בי' ד' מהאות דקיפלא יתבאר לקמן הי"ס ועיין בהלכה ג' ד"ה עמדה והלכה:

אבל אם קשרו הוא משלם נזק שלם. בבבלי דף י"ט ע"ב גרים בדברי רב הונא אבל קשרו אדם חייב ולמסקנא דהתם לא מיתוקמא מילתיה דרב הונא אמתני' אלא בעלמא איתמר ואזליל הספר ולשיטת רש"י ז"ל טעמא דלא מיתוקמא אמתני' משום דע"כ מתני' דקתני ח"נ לא מיתפרשא אלא בצרורות כדקאמר התם אלא באדייה אדויי וכלומר דהא בלאו הכי לא מלית לאוקמי למתני' אלא בהכי וא"כ חיוב דצרורות על בעל התרנגול ואפי' קשרו אדם פטור הקושר דהתקלה לא באה מחמת גופו כ"א בדליל הפקר שפיר מלינן למימר דהקושר חייב ומשום גופו המתגלגל ולא איירי בצרורות והתוס' שם הקשו על פירש"י ע"ש. ומיהו משיטת הנימוס נלמד דהם מפרשים קשרו אדם חייב בנזק שלם קאמר ואין חילוק בין קשרו בעל התרנגול או אדם אחר ולפ"ז ע"כ לפרש אליבייהו דבין להס"ד ובין למסקנת מילתיה דרב הונא דאיירי דהוזק בתר דנח דאי בשעת גלגולו א"כ אכתי לא מלינן למימר דקשרו אדם אחר חייב בכולי' מוקא דהא בניסם בותפין בנזק הן הקושר ובעל התרנגול והאי משלם פלגא והאי פלגא כדכתבו התוס' לעיל בפ"ק דף ו' ע"א ד"ה לאתויי בור המתגלגל וכו' דבור המתגלגל ברגלי בהמה אם הזיק בהדי דאזלי יתחייבו שניהם בעל התקלה ובעל הבהמה והמבואר בדברי הרא"ש ז"ל.

בר"ם פ"ק וכן בסוגיא דמעתין. ומיהו קשיא לן בסוגיין דהא מתני' בנשברו כלים קתני ואי תיובתא משום בור הוא פטור בו על הכלים וא"כ היאך ס"ד לפרושי מילתיה דרב הונא אמהני' דבקשרו אדם חייב משום בורו והדמקשי הש"ס בנקשר מאליו מאן חייב וכו' ליקשי נמי אקשרו אדם הא ודאי למאי דס"ד משום בורו הוי תיובים ואמאי חייב על הכלים וכן קשיא אמסקנא בפירוש מילתיה דרב הונא דקאמר בהדיא משום בורו המתגלגל ומשמע נמי דאכלים קאי. ומלאתי בשיטה למה"א ז"ל שכתב בשם תלמיד הר"ר פרץ ז"ל ותימא אמאי חייב על הכלים דהא קתני במתני' ושבר את הכלים ובבור פטור על הכלים וי"ל דמיירי דלא אפקריה בעל הדליל וכדרב דאמר לעיל דכל תקלה בר"ה ולא אפקריה מבורו למדנו והכא היינו רב הונא תלמידיה דרב דאי כשמואל פטור במתני' אע"ג דלא אפקריה עכ"ל וכל זה דוחק להעמיד הסוגיא שלא אליבא דהלכתא דהא קי"ל כשמואל דאף דאפקרי' מבורו למדנו וגם לאדינא דמתני' לפי המסקנא לא הוה קשה מידי דטעמא משום לרורות הוי ולא משום בור מ"מ דינים דרב הונא דמיתוקמא בדליל הפקר קשיא דהא קאמר אם קשרו אדם חייב משום בור המתגלגל ומשמע כמי דבעינן גוונא דמתני' איירי דשיבר את הכלים בגלגולו והא בור המתגלגל נלמד מלד השוה לעיל בפ"ק שם וא"כ בודאי פטור בו על הכלים וזה כנין להיס גדולים בשבית הרא"ש ז"ל בר"ם פ"ק וכן לדעתו כמה שהבאתי לעיל בר"ם מכלתין ד"ס הלד השוה ע"ש ומשום קושיא זו היה לריך לדחוק ולומר דדינים דרב הונא דמושכס הוא מרוב הפוסקים לפי שיטתן ז"ל לא איירי בכלים כלל אלא בהוזק בגלגולו איזה בעל חי וכדכתבו התוספות דף י' ע"א ד"ס בייר עמין דכל מילי דלאו בעלי חיים ממעטינן מחמור דבור כמו כלים והבאתי זה לעיל. א"נ כשיטת הרמ"ה ז"ל הביאו הטור בסי' ש"ן דמחלק שאם הזיק אחר בנת דאז חיובו משום בורו הוא ונפקא מינה לפטור בו הכלים ואם בהדי דאזיל אזיק חייב בו משום אבו ע"ש דה"ה בקשרו אדם ע"כ דמחלקינן בענין זה. ומיהו אכתי לא ברירא לן הך מילתא דהרי בורו דמתגלגל נלמד בפ"ק מהלד השוה מבור ומבור וכין לדעת יש מהגדולים וכין לדעת הרא"ש בפ"ק מיפטר פטור על הכלים וי"ל דלא נלמד מהלד השוה הזה אלא בהזיק בתר דנח דאי בשעת גלגולו כחו הוא וכאבנו דבעל התקלה הוי ועיין בתוספות במעתין ופ"ק שם ואכתי בקשרו אדם אחר קשיא דהא כאן בניסן בותפין ובשעת גלגולו ליבלם האי פלגא והאי פלגא והרבה ביטות יש בשמועה זו. ובשיטת הרמב"ס ז"ל הוא כדרך אחרת כמ"ש בפ"ב מנ"מ הל' ו' ע"ש והשיגו עליו ובביאורי לשיטות ה' כתבתי בזה וכן בענין שלא הביא הרמב"ס ז"ל לדעת רבא בפ"ק בענין בור המתגלגל כלל לא בתולדת הבור ולא בתולדת האב כ"א כאן בדין הדליל רמז במקצת. וכתב שהרי הוא כבור המתגלגל ומיהו לא מלינן לפרש לדעתו ז"ל דבשעת גלגולו הוי כאבנו דהא כתב חייב חצי נזק וכן לא מלינן לפרש דנתגלגל ונשבר דקאמר שנשבר בתר דנח דהא בשבר הכלי מיירי ובור פטור על הכלים ואי משום לרורות קשה קושית הרמב"ד ז"ל שם ואין כאן מקום להאריך יותר. ודברי דהאי תלמודא ע"כ לריך לפרש דטעמא משום אבו הוי וקשרו הוא לאו דוקא דה"ה קשרו אדם אחר והורתא דמילתא נקט. וכפי שיטת הרמ"ה שהבאתי לעיל לחלק בין נשבר בגלגולו ובין נשבר לבתר דנח. א"נ דמפרשינן דהוא כדוקא קאמר. ולפיכך משלם נזק שלם אם נשבר בשעת גלגולו ומשום אבו וחייב על הכלים דאי קשרו אדם אחר א"כ שניהם שותפין והאי פלגא משלם והאי פלגא וכמו שדקדקתי לעיל לשיטת התוספות והרא"ש ז"ל:

מכיון שאין דרכו ליפול אלא באותו הבור וכו'. משמע מהכא דפשיטא לן דבתר מעיקרא אזלינן וכן דעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בר"ם פרקין משום דבסוף הפרק מייתי הרי"ף ז"ל דיניה דרבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דמנא תבירא תבר וכיון דלרבה פשיטא ליה ולרבא הוא דמיבעיא ליה בדרבה על כלי ולא נשבר ונתגלגל למקום אחר ונשבר ודאי דרבה מוליא מידי ספק דרבא ושד דרבא תלמידו דרבה הוא ובלכך בתר מעיקרא אזלינן ונזק שלם הוא דמשלם וכן דעת האחרונים ז"ל. ומיהו בהאי דינא דמחטטין בחבל מוקי לה רב ביבי בבבלי דף י"ח ע"א דקאזיל מיניה מיניה וכן הביא הרי"ף ז"ל ותמה עליו בעל המאור ז"ל דהא היכו פסק דבתר מעיקרא אזלינן וא"כ לא לריך לאוקימתא דרב ביבי ועיי"ז כתב הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל משום דלאוקימתא דרב ביבי הדר ביה ממאי דבעי לאוקמי מעיקרא בחבל מאוס בליעה ואפי' לא מאוס בליעה משלם נזק שלם על הכלי וא"כ כדרך לקובין והא חבל משונה הוא והרי הכלי ע"י חטיטת החבל נשבר וע"כ בדאזיל מיניה והילכך משלם נזק שלם. והרבב"א ז"ל כתב דאפילו אי אמרינן דהחבל מאוס בליעה לריך לאוקימתא דאזיל מיניה ומשום דכל שאינו פועל בגופו אינו אלא כלרורות וכיון דע"י חטיטת החבל נשבר לא היה משלם על הדלי נזק שלם הילכך ע"כ בנגע בגופו של הדלי. ונראה דלסברת הראב"ד דמשמע דאם החבל מאוס בליעה לעולם הוא חייב גם על הדלי נזק שלם ואף על גב דלא נגע בגוף הכלי מכיון שבא על ידי חטיטה דאורחה כולה אורחה הוי יש עוד נ"מ לאיזה דין והוא דאם לא נשבר הדלי אלא שנפסק החבל מחמת חטיטה דאורחה ונפל הדלי ונשפך מה שבתוכו וכגון שהיה מלא יין או במן דלסברת הראב"ד חייב נזק שלם ולסברת הרבב"א כל אימת דלא נגע בגופו של הכלי כלרורות הוי. והפוסקים לא דברו מזה. ויש ראיה לסברת הראב"ד ולמה שאמרנו מהאי גירסא דהכא. ונפסק הדלי או שנשבר. דמשמע שהיה איזה היזק אחר מחמת שנפסק ונפל הדלי. אלא דהאי תלמודא לא נחית לדין דחטיטה אי בעי כאורחה או לא לענין חיוב הכלי. והסבר דס"ל כסברת התוס' דהחבל גרוע ובלוי לעולם אורחה הוא. ודעת הרמב"ס ז"ל בפ"ב הלכה י"ד מבואר שהוא כסברת הרבב"א שכתב לענין חיוב נזק שלם על הדלי והוא שנתגלגל הדלי מתחתן עד שנפל ונשבר. אלא לענין חיוב גם על החבל הלריך ביסים על החבל אוכל ומשמע נמי דאוכל בעל החבל לא מהני לחיוב הדלי. ונראה מדבריו דלא פסק כסברת התוס' בענין חבל בלוי ועיין בכ"י בזה ובהס"מ. ולדעתי נראה דלגמרי פסק כהרבב"א שכתב במסקנא כמו שהבאתי לעיל. ומה שכתב הס"מ שם כשמו זהו לפרש קושית הש"ס ולתרץ הא דלא מקשי מעיקרא וכפי' התוס' אבל כד אתינן למסקנא דרב ביבי לא מהני חטיטת החבל אפילו הוה כאורחה יהיה באיזה אופן שיהיה לענין חיוב הדלי ואם שהרבב"א ז"ל כתב בזה בסוף דבריו לפי פי' הרי"ף ז"ל נראה שהוא עיקר והוא הנכון גם כן לפי מה שנראה בדברי הרמב"ס ז"ל. ומיהו בעיקרא דדינא בבעיא דרבא אי בתר מעיקרא אזלינן נראה דהרמב"ם לא פסק כפשיטותא דרבה שהרי לא הביא דינו כלל בענין בא אחר ושברו אלא בדינא דבתריה דרבה בענין זרק ע"ג כרים וכסתות וכו' הביא בפ"ז מחובל וזהו דינא דגרמי ואין להאריך בכאן ובמקום אחר יתבאר מזה אי"ה. וכן נמי לא הביא הרמב"ם דין דבעיא דרבא דרבה. על הכלי וכו' ומשמע דפסק כמסקנת שמעתא דשם נ"ח לפי אוקמתא דרב ביבי ואם כן בתר תבר מנא אזלינן וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות דכתב מדמספקא להו לבתראי ב"מ דלא קבלוהו מקמאי וכמה שכתב הרי"ף ז"ל דייקא פירש שם פי' אחר דגם רבה כ"ל דבתר בסוף אזלינן ע"ש. ועיין לקמן פ' שניס אוחזין בענין שכתב הרא"ש ז"ל שם ג"כ כמו בכאן דהלכה כרב לגבי תלמיד הפי' בבתראי ומאביי ורבא ואילך הלכתא כבתראי וזה כותר לר"ב הוא בעלמו בפ' שוכן פסק דהלכה כרבה לגבי דרבה וזהו העיקר לפי דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ועיין לקמן ד"ה רב אמר הלכה בעורים משלם תנן:

מסורת הש"ס

הלכה ג מתני' *כיצד השן מועדת לוכל את הראוי לה. הבהמה מועדת לוכל פירות או ירקות אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק. במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברשות הרבים פטור. ואם נהנית משלם מה שנהנית: **גמ'** ריש לקיש אמר *על הראשונה הושבה רבי יוחנן אמר על כולה הושב'. מהלפה שיטתיה דריש לקיש תמן אמר ריש לקיש בשם ר' הושעיה *עמדה ואכלה מפירות הצבורין חייבת וכא הוא אמר אכין. אמרו תמן בשם ר' הושעיה ברם הבא בשם גרמיה. מילתיה דריש לקיש אמר *בעטה מהלכת ברבוצה פטור מילתיה דרבי יוחנן אמר בעטה מהלכת ברבוצה חייב. לא סוף דבר בעטה מהלכת ברבוצה או רבוצה במהלכת. בעטה מהלכת במהלכת. אמר רבי אמי לא אמר ריש לקיש אלא בעטה מהלכת ברבוצה פטורה אבל רבוצה במהלכת או מהלכת במהלכת חייבת. תני ר' הושעיה כולה פטור טעמא דר' הושעיה אין קרן ברשות הרבים. רב אמר עמדה ואכלה מפירות הציבורין

מה

פני משה

נפח. תקע בהן ומהמת כן שברן: משלם נזק שלם. דרוח הבא מפיו כגופו הוי:

הלכה ג מתני' כיצד השן מועדת. באיזה דבר היא מועדת וקאמר לאכול את הראוי לה:

הבהמה מועדת. בבבלי מתרץ קתני שן דחיה ברישא וקתני שן דבהמה ואשמועי' אע"ג דבעירה כתיב חיה בכלל בהמה: משלם ח"נ. דמשונה הוא: אבל בר"ה פטורה. בגמ' פליגי בה אהייא קאי והמסקנא דאפירות וירקות קאי אבל כסות וכלים אפי' בר"ה חייב ח"נ: משלם מה שנהנית. לאו תשלומין מעליא אלא אם אכלה דבר שדמיו יקרים רואין אותו כאלו הוא שעורי' ואותן דמי שעורי' אינו משלם אלא בזול שהוא שלים פחות ממה שהם נמכרים בשוק ואם אכלה דבר שהוא פחות מן השעורי' משלם דמי אותו דבר שלים פחות ממה שהוא נמכר ואם אכלה דבר שהוא מזיק לה כגון שאכלה חטים הואיל ולא נהני' פטור וכדאמר הכא לקמן:

גמ' על הראשונה הושבה. במה דברים אמורים דקתני ר' במתני' על הרישא הושיבה וחילק בה דאם אכלה פירות וירקות בר"ה פטור דבעינן ובער בשדה אחר אבל הסיפא שאכלה כסות וכלים אפי' בר"ה חייבת דעבידי אינשי דמנחי כלים בר"ה ועומדין לפוש: על כולה הושבה. גם הסיפא קאי משום דשינה זה והניח כליו בר"ה וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור: מחלפה שיטתיה דריש לקיש. ורמי דידיה אדידיה: תמן. לקמן פליגי בה אם עמדה ואכלה מפירות הצבורין בר"ה וקאמר ר"ל בשם ר' הושעיה דחייבת הואיל ועמדה ואכלה ולאו אורחה הוא והכא אמר הכין דמפרש מתני' דקתני ברשות הרבים פטור אאכלה פירות קאי ומתני' סתמא קתני ולא מחלק בין עמדה למהלכת: אמרי. התם משום דר' הושעיה קאמר אבל הכא בשם עצמו וס"ל דעמדה נמי אורחה הוא: מילתיה דריש לקיש אמר. לאו אדלעיל קאי אלא מילתא באנפי נפשה היא. דאיתמר משמיה דר"ל דאמר בשתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת ובעטה מהלכת ברבוצ' פטור משום דשינתה שלא היה לה לרבוץ ברשות הרבים וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור: ור' יוחנן אמר חייב. דיכולה מימר נהי דאית לך רשות לסגויי עלי לבעוטי בי לית לך רשותא: ולא סוף דבר שבעטה המהלכת ברבוצה. או הרבוצה בה דפשיטא שהיא חייבת אלא אפי' בעטה מהלכת במהלכת שאף ע"פ שיש לשניהם רשות להלך לבעוט אין להם רשות: א"ר אמי לא אמר ריש לקיש וכו'. כלומר דאף ר"ל מודה בזה דלא אמר אלא מהלכת ברבוצה פטורה ומשום דשינתה אבל באינך לא וקמ"ל דמהלכת שבעטה במהלכת נמי מודה ר"ל דהאי מילתא לא שמעינן מדיוקיה דר"ל ואגב קאמר ר' אמי נמי רבוצה במהלכת: תני ר' הושעיה. בכולהו פטור כדמסיק טעמיה דקסבר אין קרן בר"ה כלומר דאין שייך לומר שינת' זו בזו מחמת הרביצ' או ההילוך דלכל דבר יש לכל א' וא' רשות בר"ה להלוך ולרבוץ וכל היזק שבא ברשות הרבים מכח זה אין שום חיוב קרן בה. והיותר נכון לגרוס אין זה קרן ברה"ר: עמדה ואכלה מפירות הצבורין ברה"ר. שייך בה חיובא דשן דאע"ג דקי"ל דשן ברה"ר פטור וקרן הוא דחייבת דשן קל ברה"ר מקרן דשדה אחר בעינן מ"מ לאו בכל גווני פטור שן ברה"ר דקסבר טעמא דפטר בה רחמנא משום דאורחה להלך ברשות הרבים והילכך דוקא אם הלכה ואכלה אבל עמדה ואכלה לאו אורחה הוא ובזה לא קיל שן מקרן ברשות הרבים וכדמסיק:

מה

קרבן העדה

רשב"ל אמר על הראשונה הושבה. העיקר כגי' המהרא"פ ז"ל דגרסינן איפכא רשב"ל אמר על כולה ר"י אמר על הראשונה הושבה וכ"כ בגליון הש"ס יגיר' זו מוכרח היא. ע"ז קאמר הגמ' מהלפה שיטתיה דרשב"ל. תמן אמר. רשב"ל בשם ר"ה עמדה ואכלה מפירות הצבורין חייבת. וכא הוא אמר הכין פי' דהנה הרא"ש ז"ל כתב בדף כ' ע"א בקופצת דהוי נמי אורחא וחייב נ"ש דלא הוי תולדה דקרן אלא שן דלא הוי תולדה דקרן בשינוי אלא בשינוי טבעית כגון לאכול כסותו או כלים. אבל קפילה בר"ה לא הוי שינוי טבעית אלא שינוי מקום דבר"ה הוי השינוי שעמדה ואכלה או קפלה כדאיתא בשטמ"ק ז"ל. ועפ"כ קרא הירושלמי בה' ד' קפילה שינוי וחייב נ"ש ומפרש בשטמ"ק דהשינוי הוא לא שינוי טבעית ע"כ חייב נ"ש משום דהוי שן ומ"מ חייב בר"ה דלענין פטורה דר"ה חייב במשנה אפילו לא בשינוי טבעית אלא שינוי מקום. דכל עיקר דפטיר בר"ה שן ורגל הוא משום דהבהמה הולכת כדרכה ובעל הפירות שהניח את הפירות בר"ה היא משנה דהניח פירותיו בר"ה שלא ברשות והו"ל לאסוקי אדעתי' דתבוא בהמה ותאכל בהילוך כדרכה אבל אם הבהמה משנה נ"כ בהמקום אכילתה שלא כאורחי' לאכול בר"ה בעמידה או בקפילה אין רשות הרבים פוטרה משום דאז יש לו לבעל הפירות רשות להניח פירותיו בר"ה ולא הוי לס"ד דילמא תשנה הבהמה ותאכלנו. וע"כ פריך על רשב"ל דהאיך ס"ל דבר"ה פטורה אפילו על הסיפא באכלה כסות או כלים דהוי קרן משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור ז"א דהא קאמר בשם ר"ה אפילו בשן כששינה חייב ולא מיפטר משום השינוי דבעל הפירות משום דלא הוי לבעל הפירות לסלקא אדעתיה דהבהמה תשנה ותאכלם ולא אמרינן כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. ע"ז מתרץ דהאן בשם ריב"ל והכא בשם גרמי'. וע"ז מסיק טעמא דרשב"ל הוא משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור וע"ז קאמר מילתי' דרשב"ל אמר בעטה מהלכת ברבוצה פטור דבעטה הוי שינוי והוי קרן מ"מ פטורה ברבוצה משום דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. אבל מילתי' דר"י אמרה דחייב. ע"ז שאל לא סוף דבר ר"ל לאו דווקא בבעטה מהלכת ברבוצה אלא אפילו רבוצה במהלכת או מהלכת במהלכת כפי' הגי"י ז"ל דשאל דאולי אימתי הוי ביעוט שינוי רק כמו דתנינן במתניתין היתה מבעטת וכו' ושברו את הכלים אבל בבהמה על בהמה אורחי' היא לבעוט. כההיא דבש"ס דילן בעי ר' ירמי' היתה מהלכת במקום שאי אפשר אלא ע"כ מנתזת כו' ע"ז מסיק דלא אמר רשב"ל אלא מהלכת ברבוצה אבל בעטה מהלכת במהלכת הוי קרן דאפילו בהמה על בהמה הוי נמי ביעוט קרן ע"ז מסיק תני רב הושעיה פטורה משום דס"ל דאין זה קרן ברשות הרבים:

רב אמר עמדה ואכלה מפירות הציבורין פטור [וכ"כ המהרא"פ ז"ל ופשוט ומוכרח הוא דמסיק לקמן דאילפא ס"ל דחייב מכלל דרב ס"ל דפטור] דס"ל אע"פ דעמדה הוי שינוי מ"מ כיון דלא הוי שינוי טבעית אלא שינוי מקום והוי שן ע"כ פטורה בר"ה. ועמדה ואכלה מפירות הציבורין בר"ה הוי תרווייהו משנים דבעל הפירו' לעולם משנה שהניח פירותיו בר"ה ובעל הבהמה משנה שעמדה או שקפלה וס"ל לרב כיון דהוי שן ע"כ פטור בר"ה

עין משפט נר מצוה

יד

טו

טז

יז

יח

גליון הש"ס

מראה הפנים

נפח בכלים ושברן משלם נזק שלם. ובבבלי דף י"ח ע"ב. תני רמי בר יחזקאל תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נ"ש ואמר רב יוסף כום ... וכו' משלם ח"נ מאי לאו ביה בעדלה לצרורות קמיפלגי לא בפלוגתא דסומכוס ורבנן והא משונה הוא דאית ביה צרורי. ומשמע דלסומכוס מוקי הכי דלא הוי משונה ותולדה דקרן הויא ומש"ה תמה בעל המאור על הרי"ף שהביא לזה דהא לית הלכתא כסומכוס והרא"ש והנ"י ז"ל תירצו לזה כשנגון אחד ע"ש והרשב"א ז"ל תירץ דהכתא דמוקי דאית ביה צרורי אורחיה הוא ולאו כצרורות אלא כשברו בגופו כיון שהכניס ראשו בתוכו ואפי' כרבנן אתיא והכיא דאיפ מדגרים הכא לאו כתר פלוגתא ומשמע דכ"ע הוא דאי סומכוס ליעבד בה פלוגתא כברישא ע"כ. ולכאורה אין דאיפ מכאן דלא חילקו בין אית בה צרורי או לא אלא דעמא דהאי תלמודא דס"ל דוהו כגופו הוא וכן הוא מבואר בהדיא הכא בפ' במה מדליקין דגרים שם הכעיר וכיבה בנפיחתו אתא חייב כתים א"ר אבדימי אחוי דר' יוסה הדא אמרה נפח בכלים ושיברן משלם מק שלם והנכון דגרסי' כבוגיא דבבלי אלא דאית ביה צורני וכ"כ הרשב"א ז"ל דקאי לו לפי פירושו לעיל בדברי הרי"ף שיש לריך לגרוס אלא ומדברי הרמב"ם פ"ב מנ"מ הלכה ט' מוכח נ"כ שהיה גורס אלא דכאופן אחר א"א לתרץ דבריו והוא ז"ל היה מפרש כך הלא דאית בה צורני ועל הצורני משלם נ"ש דאורחיה הוא וכב"ע אתיא ועל הכלי ח"נ הוא דמשלם דלצרורות הוא ואי לית ביה צורני ח"נ על הכל הוא דמשלם דמשונה הוא והולדה דקרן וכמ"ש בס ח"נ ככל סקנסות: **ריש** לקיש אמר על הראשונה הושבה. ובבלי דף כ' ע"א מתליף הא דר"ל לר"י ודר"י לדר"ל וכן נמלא בהרבה מקומות. והא דאמר לקמן מילתיה דר"ל וכו' רגיל אני לפרש בכל מקום דאיכא כה"ג דמילתיהו נלמד מפלוגתייהו דלעיל וכן הוא סוגית הש"ס הזה בהרבה מקומות, והכא א"א לפרש כן אלא מימרא באנפי נפשה היא והולת מילתיה דר"י הכא כמסקנא דהכא שם דף כ"ד ע"ב וכדפריבית כפנים: **אין** קרן ברשות הרבים. לפי גי' הספר נמי יש לפרש דה"ק דזה אין בכלל קרן שיהא חייב בר"ה וכדפרישנא טעמא:

אילפיי

אמנם י"ל בזה ע"פ מה שפירבו כי"מ בשטמ"ק שביעטה הרבוצה במהלכת אחר שביעטה המהלכת ברבוצה ע"ש ומה שבקבו הא הוי כב' בוורים שתכלו י"ל ע"פ דברי הרא"ש וסכי שהתחיל מתחילה בשיר חייב הרהבון ופטור הכל עי' סי' תכ"א סי"ג משום דמשנה ובא אחר ושינה פטור ע"ש ועי' לעיל פ"א הל' א שכתבתי מקור לזה מהירו' א"כ בשיר קאמר כאן דלא בעטה מהלכת ברבוצה הוי משנה ובא אחר שינה אלא אפי' א"כ בעטה רבוצ' במהלכ' פטור דגם זה מקרי משנה כיון שהתחיל לבעוט כנ"ל:

עין משפט
נר מצוה

יט
א מיי' פ"ג מנזקי ממון הל"ט טוש"ע סי' שצא ס"ט
כ
ב מיימוני שם הל"ו טוש"ע שם סעיף ח
כא
ג מיימו' שם הל"ג טוש"ע שם

רידב"ז

ברשות הרבים וכנגדו בקרן בציור הזה הוא דבעטה [דהוי שינוי] מהלכת את העומדת וה"ה למהלכת דעמידה לא הוי שינוי רק רבוצה הוי שינוי ונקט את העומדת דכנגדו בשן בפירות לעולם הוי עומדת והוי כמו בשן עמדה ואכלה מציבורין ונמצא דמלינו דמה דהיקל בשן חמור כנגדו בקרן בציור אחד. משא"כ לאילפא דס"ל עמדה ואכלה בשן חייבת והקולא הוא כהלכה כדרכה והזיקה להעומדת דהניזק משונה והמזיק אינו משונה. לפ"ז לא משכח"ל כנגדו בקרן דאי כבעטה בעומדת ז"א דבזה גם שן חייבת בעמדה ואכלה מפירות העומדים ואלא חומרא דקרן הוא בשבעטה מהלכת למהלכת דליכא קולא דשן כנגדו דבשן הניזק משנה ובקרן המזיק משנה. וכגנון הלשון רב אמר עמדה ואכלה מפירות ציבורין פטור ע"ז מסיק מה הקילו בשן באכלה מהלכת בין עומדת דהוי כמו כנגדה בקרן עומדת. וליכא שום פלוגתא בין רב לאילפא בקרן. אלא הגמ' מסיק דמה הקילו בשן וכנגדו חומר בקרן לרב הוא בציור אחד. ולאילפא הפטור דשן משום דהוא בציור זה והחומרא דקרן משום דהוא בציור אחר ולא משכח"ל בציור אחד כן נלפענ"ד בע"ה:

רב אמר אכלה שעורין משלם תבן והתני ר"ח ופליג על רב דתני ר"ח דלפיכך אכלה חיטין שהן רעות לה פטורה אלמא דאם אכלה דבר הראוי לה משלם כולה ולא לפי תבן וכן איתא בבבלי דף כ' ע"א עיי"ש:
רשב"ל

פני משה

מה היקלו בשן. אלא במה הוא דפטור בשן: בשאכלה מהלכת בין העומדת. וכלומר אפי' אכלה דבר העומד כגון פירות הצבורין ברשות הרבים אם אכלה כשהיתה היא מהלכת פטורה ובזה חומר בקרן מבשן שאם בעטה מהלכת את העומדת חייב ובשן פטור אבל עמדה ואכלה גם בשן חייב: אילפיי אמר וכו'. אילפיי נמי כרב ס"ל לגבי שן דעמדה ואכלה חייבת אבל בקרן פליג עליה דרב דאיהו קאמר חומר בקרן שבעטה מהלכת בין העומדת וס"ל דאע"ג דשינתה זו ועמדה או רבצה בר"ה וזו שהלכה בעטה בה אפ"ה חייבת דלבעוטי לית לה רשות וכר' יוחנן ואילפ' ס"ל דלא אמרינן חומר בקרן במהלכת אלא בשבעט' מהלכת את המהלכת דלשתיהן רשות להלך ולא לבעוט אבל בעטה מהלכת את העומדת ס"ל דפטורה משום דשינתה דלא היה לה לעמוד וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור וכר"ל:

הלכה ד מתני' כילד משלם מה שנהנית. באיזה מקום אינה משלמת אלא מה שנהנית בלבד:

ב"ק יט פ"ב
פ"ש כא פ"א
שם כ פ"א (תוספת' פ"ב)

מה היקלו בשן שאכלה מהלכת בין העומדת חומר בקרן שבעטה מהלכת את העומדת. אילפיי אמר עמדה ואכלה מפירות הצבורין חייבת. מה היקלו בשן שאכלה מהלכת בין העומדת חומר בקרן שבעטה מהלכת את המהלכת:

הלכה ד מתני' *כיצד משלם מה שנהנית אכלה מתוך הרחבה משלם מה שנהנית [ס] מצידי הרחבה משלם מה שהזיקה. מפתח החנות משלם מה שנהנית מתוך החנות משלם מה שהזיקה:

גמ' *רב אמר עקמה צוארה ואכלה משלם מה שהזיקה. והא תנינן מפתח החנות משלם מה שנהנית. מתוך החנות משלם מה שהזיקה. מאי כדון א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר [ל]כשהיה חמור טעון גדיים ובשעת עברתן פשטו צואריהן ואכלו מפתח חחנות משלם מה שנהנית מתוך החנות משלם מה שהזיקה. רב אמר *אכלה שעורים [ס] משלם תבן והתני ר' חייה ופליג *לפיכך אם אכלה חיטין שהן רעות לה [ס] הרי זו פטורה.

שינת

מלידי הרחבה. כיון דלא שכיחי בה רבים הוי כרה"י ומשלמת מה שהזיקה: **גמ'** עקמה צוארה. הא דקתני מלידי הרחבה מפרש רב שהיתה עומדת בתוך הרחבה ועקמה צוארה כלפי לידי הרחבה ואכלה ומשלמת מה שהזיקה: והא תנינן מפתח החנות. וע"כ לא משכחת לה אלא כשעקמה ראשה ואכלה דהא פתח החנות לאו בתוך הרחבה הוא ואפ"ה קתני משלמת מה שנהנית: מאי כדון. השתא האיך מפ' לה רב: תיפתר. פתח החנות דמתני' לאו שאכלה אותה הבהמה שעברה ברחבה מפתח החנות אלא הב"ע בחמור שהיה עובר ברחבה והיה טעון גדיים והאבן היתה כלפי פתח החנות ובשעת עברתן לא היו צריכין אלא לפשוט צואריהן ולאכול דהוי שן בר"ה דכאורחייהו הוי ולפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית: אכלה שעורים משלם תבן. מה שנהנית דקתני במתני' מפרש לה וקסבר רב דאע"ג דאכלה שעורין והן ראויות לה אפ"ה אינו משלם אלא תבן לפי שיכול לומר לו לא היה רצוני להאכילה אלא תבן: והתני ר' חייה. בתוספתא ופליג על רב דקתני על מתני' משלם מה שנהנית לפיכך אם אכלה חיטין שהן רעות ומזיקות לה הרי זה פטורה שאינה ראיות להאכילה אלמא בדבר הראוי לה משערינן:

שינת

מראה הפנים

אילפיי אמר עמדה ואכלה וכו'. עיין לקמן ד"ה שינת ואכלה שם מבואר מזה וכפי פירושי אשר כתבתי במה דנקט פירות צבורין בדיקא וא"כ בקופלת מיתוקמא:

תיפתר כשהיה החמור טעון גדיים. הא דמוקי לה בשינוייא דחיקא ולא בשינוייא רווחא טפי וכגון שהיה פתח החנות בולט כנגד הרחבה כמו אלו הריסי הגזיות שהן בולטות לר"ה דבשעת העברתה יכולה לאכול משם בלא חזרה או כעין דמפרק לה בבבלי דף כ"א ע"א דקיימא בקרן זוית. נראה דבהאי אוקימתא דיקא קמ"ל אליבא דרב וזה דבכל ה"לך אחר המקום שהוכל איזו בהמה לאכול שם בלתי חזרה דלא הוי אורחה אפי' לבהמה שאינה יכולה לאכול כי אם בחזרה וטעמא דמילתא דכיון שלפעמים תמצא שהוכלת איזו בהמה בלי חיזור לא היה לו לזה להניח פירותיו שמה והכא נמי כ"ק תיפתר לטעמא דמתניתין דמשלם מה שנהנית בלבד כשהיה החמור טעון גדיים וכו' כלומר לאו דוקא דבהכה"ג איירי במתני' אלא מכיון שאם היה החמור טעון גדיים שם היו יכולין הגדיים לאכול מפתח החנות בלי חיזור בכה"ג הוי המקום הזה כר"ה אפילו לגבי החמור שצריך לחזור ראשו ולאכול משם דהואיל ולפעמים שכיח הוא שהחמור טעון גדיים ויכולין לפשוט צואריהן ולאכול היה לו להניזק לשמור פירותיו וכמ"ש התוס' שם בד"ה דקיימא בקרן זוית לפי פי' הר"י דכל מה שהגדיים יכולין להגיע ולאכול חשיב ר"ה אפילו לחמור וכו' וכלומר אפי' לחמור ההולך לבדו מבלי טעון גדיים דזה דוחק לומר דלגבי החמור כשהולך לבדו חשוב זה המקום חצר הניזק ואם הוא טעון גדיים חשוב ר"ה כדמסיימי כי זה דוחק לומר וכו' וא"כ ודאי נמי אין לחלק לגבי המור גופיה בין טעון גדיים או לא דזיל בתר טעמא דהוי כמו מניח פירותיו ברה"ר הואיל ושכיח הוא למצוא שם חמור טעון גדיים וזה פשוט. ולפ"ז צריך לפרש ג"כ להא דלידי הרחבה אליבא דרב בענין זה ולפי פי' הר"י דמ"ש התוס' בדיבור דלעיל ונראה לר"י דלידי רחבה חשיבי חצר הניזק וכו' ולרב אפילו במקום שיכול לאכול בחיזור חשיב חצר הניזק וכו' וכלומר אפילו באותו מקום הסמוך להרחבה שיכולה הבהמה לאכול משם כשהיא עוברת ברחבה רק שצריכה לאכול בחיזור כחצר הניזק חשיבא משום שיש לו רשות להניח פירותיו שם ולא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שהבהמה תחזיר ראשה ותאכל ולכאורה קשיא למאי דפריכית דמאי שנא לידי הרחבה מפתח החנות נימא הכא נמי דאע"ג שהבהמה צריכה בתחזור ראשה מכל מקום אם היתה טעונה גדיים והאבן היו כלפי המקום ההוא היו יכולין לאכול מבלי חיזור א"כ לגבי בהמה נמי תיחשב ר"ה דהא קאמרת דבהאי מודה רב אבל הא ליתא דבהמת להאי פירובא ולהאי טעמא אין ה"נ דדינא הכי גם בלידי הרחבה אליבא דרב והכי מפרשינן לפלוגתייהו דרב ושמואל דרב ס"ל כמהדרת כלומר כל מקום שתוכל הבהמה לאכול משם בלידי הרחבה כשהיא עוברת ברחבה וצריכה היא לאכול בחיזור כחצר הניזק הוי וכן נמי בעינן שיהא דוקא לעולם בחיזור ולאפוקי אם משכחת לה שתאכל לפעמים בלי חיזור בין אותה הבהמה או אחרת בזה מודה רב דהוי כר"ה ואינו משלם אלא מה שנהנית ולפ"ז מדויק נמי גם לפי' הר"י הא דקאמר רב ובמחזרת כוי"ו לומר דגם המקום שבלידי הרחבה הסמוך להרחבה ויכולה לאכול משם בחיזור נחשב כחצר הניזק ובלבד שאי אפשר לה לאכול משם בשום פנים אא"כ בחיזור ולא לשום בהמה אחרת דבזה אמרינן דלא הוי ליה לאסוקי אדעתיה להניזק שתאכל איזו בהמה דלאו כאורחה ויש לו רשות להניח פירותיו שם ולשמואל כל מקום שהוכל לאכול משם אפי' בחזרה כר"ה הוי דמ"מ הוי ליה לאסוקי אדעתיה שמא תחזור הבהמה ראשה לשם מדי עברה ותאכל ובהך סברא פליגי. והשתא לשמואל דקי"ל כוותיה נולד לנו דין חדש וזה דאותו מקום הסמוך להרחבה ויכולה שתאכל משם בחיזור מדי עוברת בתוך הרחבה לעולם כר"ה חשיב לה ואפי' הבהמה עומדת כלה בלידי הרחבה ואוכלת משם כאורחה דהא עיקר טעמא הוי אליביה דשמואל שאין לזה רשות להניח פירותיו שמה ועוד דכמו דאמרינן אליביה דרב דאין לחלק במקום אחד ולומר דלפעמים כחצר הניזק הוי כר"ה ה"נ בהאי סברא גופיה אליבא דשמואל דלא מסתברא דפליגי גם בהאי כ דפליגי אי אמרינן הוי ליה לאסוקי אדעתיה שלא להניח פירותיו במקום שהוא אף שהוא בחיזור או לא וכדאמרן. ובהכי ניחא נמי הא דבעי הש"ס ולשמואל מה שהזיקה היכי משכחת לה וכו' דלכאורה קשה אטו המקשה לא ידע דמשכחת בעומדת כלה בלידי הרחבה אלא דקס"ד דהמקשה דהא דקאמר שמואל אפילו נמי פטור היינו אם היא עומדת ברחבה ומחזרת לידי הרחבה ואוכלת אבל אם כולה בלידי הרחבה ואוכלת מזה המקום שתוכל לאכול בחיזור אם היתה עומדת משלם מה שהזיקה ומשום דזיל בתר השתא והרי כולה בלידי הרחבה היא ו להמקשה לפרש כן מדכפל שמואל דבריו אפילו מחזרת נמי פטור ולא קאמר אפילו פטור כדקאמר לקמן אפילו מקלה וכו' אלא ודאי דס"ק אפילו אוכלת בתיור ברחבה נמי פטור כמו אם היתה אוכלת מתוך הרחבה ומשום שהיא עומדת כולה ולאפוקי אם היא עומדת כולה בלידי הרחבה ואוכלת מזה המקום הסמוך להרחבה לאכול משם בחיזור כשהות ברחבה דחייבת והילכך מקשה ולשמואל היכי מש דמחייבה ור"ל על אותו מקום הסמוך להרחבה וכי בהא נמי פליג ארב וס"ל דל בתר המקום אלא בתר השתא בתמיה דהא לא מסתברא לן למימר דלפעמים מה למקום הסמוך להרחבה לר"ה ולפעמים מחשבת ליה לחצר הניזק ומשני כגון דשבקה וכו' דשבקה דייקא כלומר דאין ה"נ דפטורה לעולם כשהיא אוכלת ממקום הסמוך ואפילו היא עומדת בלידי הרחבה ולא משכחת לה אליבא דשמואל דחייבת. הא"כ לגמרי לרחבה ור"ל שלא היתה נראית במקום הסמוך לה אלא שהלכה ועמדה כי הרחבה להלן מן המקום ההוא ואכלה משם דהתם לכ"ע חצר הניזק הוי והיינו אפילו מחזרת ר"ל אפילו מקום הסמוך ואוכלת בחיזור כשהיא ברחבה נמי פטור ואפילו כומדת בלידי הרחבה ואוכלת משם דאותו מקום לעולם כר"ה מחשבינן ליה נוכל לפרש דאשמועינן עוד דין חדש בהא דקאמר דשבקה לרחבה וכו' וזה עומדת בלידי הרחבה ונטלה ממקום הסמוך לרחבה והלכה משם ועמדה כולה ברחבה ואכלה נמי פטורה ומטעמא דבעינן שיהא הלקיחה וההבילה בחצר הניזק כדעת רוב הפוסקים שלמדו דין זה ממשמעתא דחררה כמו שיתבאר לקמן אי"ה דקאמר דשבקה לרחבה ואזלה וקמה בלידי רחבה ר"ל שהלכה לשם ונטלה ואכלה נקטינן מיהת מהא דאמרן דהסוגיות דהכא ודהתם שוין הן אליבא דרב. ונקטינן הסוגיא דהתם לפי שיטת הר"י בישוב הדקדוקים על הוספים. ונקטינן מכלל דבין לרב ובין לשמואל ס"ל דהמקום גורם למר כחצר הניזק הוי לעולם ולמר כר"ה הוי לעולם כל חד וחד לפי שבריה וטעמיה כאשר נתבאר ויצא הכלל הזה בידך וע בענ"ס הקושיא מסיגיא דמחזרת לסוגיא דמתגלגל ועיין לקמן ד"ה כוס שנתון ב מבואר הכל לפי חילוקי השיטות והדיעות וביאור הסוגיות:

רב אמר אכלה שעורים משלם תבן. זהו כפי' רש"י ז"ל בדף כ' ע"א ובגמרא שם רבה אמר דמי עמיר רבא הומר דמי שערים בזול ת"כ דרבה ת"כ דרבא ופסק הרמב"ם ז"ל כדברי שניהם. בפ"ג מנ"מ הלכה ב' ותמה הטור ע"ז בסי' שצ"א והכ"מ דלפי' האחר שמפרשין עמיר הוא אגודת שבלים כוכר הרמב"ם דל"פ וכן כתב הר"י ומהכא משמע דפליגי וכפי' פי' רש"י. ואפשר דגם הרמב"ם מודה דפליגי וכן סוגיא דהתם אלא דתפס דברי שניהן לקולא והיינו אם אכלה שעורים משלם עמיר ואם אכלה שארי דברים משלם דמי שעורים בזול. א"נ אפשר לומר דס"ל דבהא לא פליגי דאם אכלה שעורים דאינו משלם אלא דמי עמיר כי פליגי כשם אכלה שארי דברים

דלגרבה

גליון
הש"ס

[ל]כשהי' חמור. פי' בתוספתא ובבב"א דף כ ד"ה דקיימא ולפי שפתם י"ל קושית ר"א בשטמ"ק דף כא ל"ל קרא. לפטור שן ברה"ר תיפוק לי כיון דשינה דהנית פירותיו ברה"ר כל המשנה ובא אחר ושינה פטור ע"כ דבכה"ג הרי לא שינה בכל הפירות דברשותו הניחן אפ"ה פטור מטעם גזירת הכתוב וא"כ:

שינת ואכלה משלם נזק שלם מהו שינת ואכלה משלם נזק שלם [א] *היתה קופתו מופשלת [ז]לאחוריו בר"ה ופשטה פרה את פיה ואכלה ממנה משלם נזק שלם. [ב] *סוג שנתון בפתח החנות חציו מבפנים וחציו מבחוץ ופשטה פרה את פיה ואכלה ממנה משלם נזק שלם:

הלכה ה מתני'

[ג] *הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושיברו את הכלים משלמין נזק שלם מפני שהן מועדין. [ד] כלב שנטל את החרר' והלך לו לגדיש אכל את החררה והדליק את הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק:

גמ' אית תניי תני שקפצו אית תניי [ה] תני שנפלו א"ר יוחנן כיני מתניתא שקפצו נפלו לא בדא. כלב שנטל את החררה ריש לקיש אמר [ז]במצית את האור על כל שיבולת ושיבולת ר' יוחנן אמר נעשה

פני משה

שינת ואכלה. הכי קתני בתוספתא ומפרש לה מהו שינת ואכלה דהא כל מידי דשינוי תולדה דקרן הוי ואמאי משלם נ"ש: היתה קופתו וכו'. לאו שאכלה מידי דשינוי אלא שמשינתה מכדרכה באכילה שדרך הבהמה לאכול מן השוק והיא פשטה פיה ואכלה מתוך הקופה שהיתה מופשלת לאחוריו אע"פ שהיה בר"ה משלם נ"ש דהקופה הוי כחצר הניזק: סוג. של תבואה קשור וארוך: ואכלה ממנה. ומן החציו שמבפנים התחילה לפיכך משלם נ"ש על הכל ואפי' על חציו שהיה מבחוץ הואיל כי נקטה בחד רישא גריר אידך בתרה כמאן דמנח כולה בפנים דמי:

הלכה ה מתני' מכ:י שהן מועדין. לקפוץ וברשות הניזק מיירי דתולדה דרגל היא: החררה. עוגה שנאפית על גבי גחלים ופעמים שהגחלים נשארים עליה: על החררה משלם נזק שלם. דהוי שן ברשות הניזק וכדמסיק בבבלי בגדים של בעל החררה: ועל הגדיש משלם ח"כ. דהוי כצרורות: **גמ'** אית תנויי תני שקפצו. דוקא קפצו שדרכן בכך: אית תנויי תנו שנפלו. אפילו נפלו נמי חייב ואף על גב שאונס הוא שאינן דרכן בנפילה סבירא ליה להאי תנא מכיון דפשע בזה שהניחן על ראש הגג ודרכן לקפוץ הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס וחייב וקפלו דנקט אורחא דמילתא קתני: כיני מתניתא שקפצו. ר' יוחנן הוא דמכריע שכך צריך לשנות במתני' בדוקא אבל נפלו לא בדא אמרו שהוא בכלל חיוב: כלב שנטל את החררה וכו'. וקתני דחייב על הגדים: על כל שיבולא ושיבולת. דקסבר ריש לקיש אשו משום ממונו הוא דהוי כשאר ממונו שהזיק ומתני' דהאש לאו ממונו של בעל הכלב הוא והילכך לא משכחת חיובא אכולה דגדיש אלא בשהלית הכלב בכ"מ הגדים וזרק את הגחלת משיבולת לשיבולת:

נעשה

רידב"ז

רשב"ל אמר במלית את האור על כל שיבולת ושיבולת פירש דרשב"ל ס"ל אשו משום ממונו ולפיכך אינו חייב על הגדים אלא דווקא בשיזרוק הגחלת על כל שיבולת ושיבולת. והוא כאוקימתא בש"ס דילן דף כב ע"א בדאדי' אדוי'. אך בש"ס דילן מוקים דזרק רק על מקום אחד על שיבולת אחת והוי לרורות ועל הגדים כולו פטור. ובירושלמי מוקי דאדי' אדוי' על כל שיבולת ושיבולת. ור"י ס"ל דנעשה כזורק את החץ ממקום למקום ר"ל אשו משום חציו. והוי לרורות א"ר יצחק בר טבליי מתניתא מסייע לר"י כגי' גליון הש"ס וזה מוכרח. הי' גדי כפות ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב. עבד כפות וגדי סמוך לו פטור אם אומר את שאין כזורק את החץ ממקום למקום ויעשו כמי שחלה עליו תשלומין מכאן ואילך חייב בתשלומין. פי' בשלמא אי אשו משום חציו ניחא דמשום דחייב מיתה על העבד פטור על הגדים משא"כ אי הוי משום ממונו אילו קטל תורא עבדא ה"נ דלא משלם בתמי' כדאיתא בש"ס דילן ופירש"י ז"ל התם דמחויב כל תשלומין על העבד שלשים שקלים ולא מיתה [והתוס' ז"ל פירשו דה"ס דלמה אינו מחויב על הגדים כיון דלא שייך קם ליה בדרבה מיני'. אבל שלשים שקלים פטור על העבד דאשו אינו מחייב בל' שקלים. אבל רש"י ז"ל ס"ל דחייב בל' שקלים וע"כ פריך הכא ג"כ אי אשו משום ממונו ויעשו כמו שחלה עליו תשלומין רק תשלומין על העבד ולא מיתה ממילא מכאן והילך חייב בתשלומין ר"ל וממילא מכאן והילך ר"ל על הגדים איתא בתשלומין דלא קם בדרבה מיני'. פ"ז אמר ר' יוסי ר"ל דאמר לר' יצחק בר טבליי את נשמע מינה. ר"ל דלמה לך להביא ראי' מן המתניתין דפ' הכונס הלא יש למשמע מן המתניתא הקודמת דפ' המניח שורו שהדליק את הגדים בשבת כו'. והיא שהדליק את הגדים בשבת פטור אם אומר את שאין כזורק את החץ ממקום למקום על שיבולת הראשו' נתחייב מיתה מכאן ואילך בתשלומין. ונמלא דהתשלומין לא הוי בבת אחת עם חיוב מיתה דהא המיתה הוא רק על שיבולת הראשונה והתשלומין הוא על כל הגדים א"ו דאשו משום חציו ונמלא דהוי מיתה ותשלומין כאחת. כן הגיר' האמיתית בל"ם ונתחלף הגי' מה דמקשה על המתניתן דהי' גדי ועל המתניתן דהוא שהדליק את הגדים ושייך קושיא זו כאן וקושיא זו שייך לכאן כמובן:

ואין

מראה הפנים

דלרכה לעולם אינו משלם אלא דמי עמיר בלבד ולרבה דמי שעורים בזול וזה מתייבב ביותר בדברי רמב"ם ונמלא דפסק כרבא דהוה בתרא וכפי' רש"י בעמיר וכמש שנראה מדהכא:

שינת ואכלה משלם נזק שלם. וכדמפרש לה שהשינוי הוא שפשטה את פיה לאכול מן הקופה וכיון דהקופה מופשלת לאחוריו כחצר ניזק הוי ומשלמת נזק שלם ודמיא להאי דינא שהוזכר לעיל בריש פרקין דבבבלי נתון בידי האדם חייב על לרורות אפילו בר"ה וכמו דמיתשבא התם חצר הניזק לענין לרורות א"כ הכא לענין שן כל חד כדיניה. ודין דהאי ברייתא הוא בבבלי דף כ' ע"א בסוגיא דקופלת. ודיני דאולפיי דהכא לעיל סוף הלכה ג' הוא דיניה דר' אושעיא דהתם: ועיין בקונטרס אחרון סי' ב' בביאור הסוגיות:

סוג שנתון בפתח החנות. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות סי' ג':

כיני מתניתא שקפצו. וכלומר דר' יוחנן מפרש להמתני' דלא איירי בגוונא שהחיוב שייך גם בנפלו וכגון דהכלים מרחקי מן הכותל דהוי תחילתו בפשיעה לגבי קפילה אע"פ שהוא באונס לגבי נפילה דאין דרכן בכך חייב אף על הנפילה דקי"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב והיינו דקאמר נפלו לא בדא דלא בדא איירי מתני' שיתחייב ג"כ על נפלו אלא דמתני' איירי דמקרבי כלים לגבי כותל דלא הוי תחילתו בפשיעה לענין שיתחייב גם על הנפילה דהא אפילו קפלי מאכרחי קפלי ולא נפלו על הכלים. ועיקר הפשיעה היא עלייתן לראש הגג שהיה לו לשומרן. ולפיכך אקפילה חייב הוא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה במאי יקפלו על הכלים ואפי' הן מקורבין לכותל עכ"פ דרכן לקפוץ הוא ויכולין לשבר הכלים בקפילתן אבל על הנפילה לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שהרי אין דרכן בכך ואפי' תחילתו בפשיעה בעלייתן לראש הגג ליכא. ובהא אזלא הא דר' יוחנן כהלכתא דמסקינן בגמרא דילן בפ' המפקיד דף מ"ב ע"א דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. והזלא נמי כסוגיא דבבלי בפירקין דף כ"א ע"ב דהכי מיתפרשא כגון דמיקרבי וכו' דאמתני' קאי דבהכי איירי. ובנ"י פי' דמתני' בדמרחקי איירי והא דלא קתני תיובתא גם בנפלו משום דלפעמים נפלו פטורין וכגון דמיקרבי. וזה כדי לתרץ היכי משכחת וכו' וכקושית התוספות ד"ה הא נפלו וכו' ע"ש. ורהטת הסוגיא משמע דהאוקימתא אמתניתין קאי דקאמר כגון דמקרבי וכו' ולתרץ הקושיא על האי מ"ד ממתני'. ועוד דלפירושו גם בקפלו פטורין בדמקרבי וא"כ לריך לדחוק ולומר דמתני' אורחא דמילתא קתני. ומסוגיא דהכא משמע נ"כ להדיא דר' יוחנן לפרושי המתני' אתי וכדפרישית טעמא דחיובא דקפצו ופטורא דנפלו. ואי אפשר לאוקי מילתיה דר' יוחנן דלא כהלכתא. והרמב"ם בפ"ב מנ"מ הלכה ט"ו סתם וכתב הדין לפי דרכו בקפלו ונפלו חייב למאי דקי"ל התחלתו וכו' ולא נכנס כלל בחלוקי דינים בענין זה וכדלקמן. ודע דלפי המסקנא שם בהסוגיא מפרשינן שקפלו דמתני' שקפלו כדרכן והיינו כלכא בסריכא וגדיא בזקירא וזה מוכרח מדמקשי התם אברייתא הכלב והגדי שדילגו וכו' מלמעלה למטה חייבין והתניא בין מלמעלה וכו' פטורין. והאי רומיא גם אמתני' שייכא וכדפי' התוספות דלאמת אתרווייהו פריך ומשני רב פפא דהא דקתני פטורין מנזק שלם הוא דפטורין אבל בח"נ חייבין וכגון דאפיך מיפך כלבא בזקירא וגדיא בסריכא דמשונה הוא. וא"כ מתני' דקתני הכלב והגדי שקפלו חייבין בנ"ש האי שקפלו ע"כ לאו בחדא מחתא מיתפרשא אלא כל אחד ואחד כדרכו הכלב בסריכא והגדי בזקירא וכמה דמפרש רב פפא לדילגו דברייתא דלאו בחדא מחתא ניהו והתם בשינוי. ומתני' בכדרכן. וכן חייבין דברייתא קמייתא בהכי איירי דמסתמא נ"ש קאמר דומיא דאדם ותרנגול דקתני בסיפא. ורישא דהך ברייתא דקתני ממטה למעלה פטורין לאו לגמרי אלא פטורין מנ"ש וחייבין בח"נ ובדשנוי מיירי כאוקימתא דרב פפא באידך ברייתא אלא דבברייתא קמייתא אשמעינן דלפעמים ח"נ ולפעמים נ"ש ובאמת אפי' מלמעלה למטה אם שינו דין אחד להם וח"נ הוא דמיתחייב דלעולם כדרכן בעינן. ולפ"ז ס"ט

דמתני' לא אשמועינן דין דנפלו דבדרכן איירי אבל קושטא הוא דלדינא גם בנפלו חייבין דתחילתו וכו'. ועיין במה שפירשו התוספות לברייתא לפי המסקנא בד"ה אדם ותרנגול וככר כתב הרשב"א ז"ל פירוש זה וזה דחוק קצת וכו' ע"ש. והשתא למאי דפריבית דברי הרמב"ם ז"ל עולין כהוגן לפי המסקנא ולפי הגי' שלפנינו. הכלב והגדי שקפלו. ר"ל כל א' כדרכו כדמסיק לקמן. וכ"ה הטור כשקפלו כדרכן. וכן אם נפלו וכו' שעלייתן וכו' כמבואר והשתא מסיים התיליקי דינים בענין הקפילה. קפלו ממטה וכו' והוא שנתלה בגדי ונסרך וכו'. וכלומר דגם מלמעלה למטה כדרכו בעינן כדמסיק אלא דליסנא דברייתא קמייתא נקט וסב"ד נמי לאידך כדסיים בדבריו אבל נסרך הכלב וכו' כזה דוקא הוא דחייבין נ"ש לעולם. ונפ"ז דברי הרי"ף לפי הגי' שלפנינו כך הם מתפרשין. והמפרשים הביאו גי' אחרות ולפי הגי' מתחלפים בפנים אחרים מהפרשים ואין להאריך:

במצית את האור על כל שיבולת ושיבולת. בבבלי דף כ"ב גבי פלוגתא דר"י ור"ל כדהכא פריך לר"ל דאית ליה אשו משום ממונו הוא אמאי חייב בעל הכלב אגדים האי אש לאו ממונו דבעל הכלב הוא ומוקי לה התם לר"ל בדאדייה אדויי דבעל החררה משלם נ"ש ועל מקום גחלת משלם ח"נ ועל כל הגדים פטור ולר"י דאנחה אנותי ועל החררה ועל מקום גחלת נ"ש ועל הגדים משלם ח"נ ונאמת דאין מן הסברא לפרש להמתני' בהאי אוקימתא דאדייה אדויי אלא לר"ל דבהכי אשכחן ח"נ דמתני' על מקום גחלת משום לרורות ועל שאר הגדים פטור משום דלאו ממונו הוא אבל לר"י לאו דוקא בדאנחה אנותי דהא אפי' בדאדייה אדויי משלם על כל הגדים ח"נ דאשו משום חציו הוא וכן פי' הרשב"א ז"ל וכתב ובהכי הוה מיתפרשא מתניתין טפי שפיר דלא איצטריכא לחלק בין מקום גחלת ובין שאר הגדים אלא מסתברא משום דמוקמינן אליבא דר"ל בדאדייה אדויי בדוקא קאמר לר' יוחנן דהפסר לפרושי מתני' אפי' בדאנחי אנותי וכ"ש בדאדייה אדויי עכ"ל. ולפ"ז יתבאר לנו הסוגיא דהכא בהני אוקימתא דהתם דר"ל מפרש במצית את האור וכו' וכלומר דהא להשמיענו עיקר דיניה דהאש אליביה דידיה דאי אתה מולא החיוב בכאן אלא במצית בשיבולת דהא החיוב דהאש משום ממונו הוא והכא לאו ממונו הוא. ואין ה"נ אי הוה מצית בזריקה על כל שיבולת ושיבולת היה חייב על כל הגדים ח"נ ומתני' מיתרצא שפיר לענין דינא וכעין דמוקי התם במסכסכת כל הבירה דהוי כולה מקום גחלת אלא דמליבנא דמתני' דקתני והדליק הגדים משמע דלא הדליק אלא במקום אחד והילכך מוקי לה התם בהני אוקימתא ולכל חד כדיניה אבל לקמן גבי גמל לא משמע ליה לחלק בהכי ע"ש. והכא נמי מפרשינן שהלית במקום שיבולת אחת וכשזרקו דהוי לצרורות ועל מקום שנחלת הוא דמשלם ח"נ ולר"י מיחייב אכול' גדיש ח"נ דאפי' זרקו במקום א' נעשה כזורק חץ ממקום למקום והולך אחריו בכל הגדיש. ואה"נ דאי אנחיה חייב על כל הגדיש אלא דבהכי הא איצטריך לן לחלק בין מקום גחלת דמיחייב נ"ש ובין שאר הגדים כדאמר התם והכא סתמא הוא דסתים לה. ועכ"פ אזלא האי סוגיא דהכא כסוגיא דהתם. והתוס' שם כתבו דלא מצי למימר לר"י בדאדייה אדוי ועל כל הגדיש ח"נ דאי הא כהו לאו ככתו דמי הוי על כל שאר הגדים פטור והקשו ותמהו רבי' על דבריהם דהא הבעי' דהא כתו לעיל בדף י"ט ע"א אליבא דסומכוס היא ומשמע דרבנן ס"ל הא כתו ככתו דמי וכ"כ שם הרא"ש ז"ל להדיא אליבא דרבנן לדינא וב"ח בשי' בל"ב הקשה קושיא זו על התוס' וכתב שם דלך אחרת בדברי התוס' שהם תלוים בסוגיא דלעיל דף י"ח וכו' והאריך שם ומתמת כן הבי"ח על הב"י שרלה ליישב דברי הרמב"ם בדין זה כזה שהשיגו הראב"ד בפ"ב מנ"מ הל' י"ז במ"ש ואם היה מגרר את התלה וכו' ועל שאר הגדים פטור וכתב הראב"ד ליתא דהא לרורות ע"י שינוי מרביע נזק מיהא לא מיפטר והב"י כתב שדברי הרמב"ם הם כדרך התוס' הנ"ל והעלה הב"ח שאין שום ישוב לדברי הרמב"ם בדברי התוס' מכח הא דלעיל. וכן ראיתי בשאר מפרשים וכן המהרש"ל בפרקין סימן כ"ח האריך בזה ופי' דברי התוספות בדרך שדרך אחריו הב"ח ובסוף דבריו

מסורת הש"ס

ב"ק כ פ"א

שם

שם כא פ"ב

עין משפט נר מצוה

כב
א טוש"ע חו"מ סי' שצא סי"א

כג
ב ש"ע שם סעיף יב בהג"ה

כד
ג מיי' פ"ב מנ"מ הלט"ו טוש"ע שם סי' שצ סעיף יב

כה
ד מיימו' שם הלי"ו טוש"ע שם סי' שצב סעיף א

כו
ה מיימוני שם הלט"ו טוש"ע שם סי' שצ סי"ב

גליון הש"ס

[ז]לאחוריו מדלא חילק מוכח דלעולם חייב דכחצר הניזק הוא וכדאמרו בירוש' לעיל הל"א והיא כשיט' הרמ"ס עי' ב"י וסמ"ע סעיף יא ודו"ק ועי' ברמב"ן במלחמות פ"ב ובשטמ"ק ד"כ ע"א:

[ז]במצית את האור עיין בשטמ"ק דף כב ע"ב בשם המאור:

נעשה כזורק את החץ ממקום למקום. א"ר יצחק בר טבליי מהניתא [5]מסייע לריש לקיש [א] *היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור. אם אומר את שאין כזורק את החץ ממקום למקום "על שיבולת הראשונה נתחייב מיתה מיכן והילך תשלומין. א"ר יוסי ואת שמע מינה *שורו [ג] שהדליק את הגדיש בשבת חייב. והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. *אם אומר את שאינו כזורק את החץ ממקום למקום ויעשה כמי שהלו עליו התשלומין מיכן והילך יהא חייב בתשלומין. חד בר נש

אפיק

נעשה כזורק את החץ. דס"ל לר' יוחנן אשו משום חציו הוא דחייב והכא דחציו דכלב הוא וכשהלית במקום אחד הולך ממקום למקום וכהלית בכולא דגדיש דמי: מתניתא מסייע לריש לקיש. דאין חיובו של אש אלא על המקום שהלית ולא אמרי' דהוי כזורק חץ ממקום למקום: היה גדי כפות. בפ"ו הל' ז' תנן המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו לגדיש ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב על הגדיש ועל הגדי לפי שאין כאן חיוב מיתה בשביל העבד שהיה לו לברוח: עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור. מן התשלומין משום דיש כאן חיוב מיתה בשביל העבד וקם ליה בדרבה מיניה ולפיכך פטור מממון על הכל וקס"ד דמדקתני הכא גדי דלא כ"מ מידי דהא חיובא דרישא ופטורא דסיפא בגדים עם העבד לחוד הוא דיכול להשמיענו אלא ע"כ דקמ"ל דגם בגדי איכא כ"מ לדינא והיינו משום דחיובא דהאש על מקום שהדליק הוא ולפיכך ברישא שהיה גדי כפות לגדיש והדליק במקום שהגדי שם נעשה כמו שנתן האש על גבי הגדי עצמו וחיוב מיתה אין כאן שהרי העבד לא היה כפות חייב בתשלומין על הכל ובסיפא שהיה הגדי סמוך להגדיש ולא כפות לו הואיל והוא הדליק בגדיש ולא בגדי בלא"ה פטור על הגדי ודקתני עבד סמוך לו משום דבעי לאשכוחי נמי פטורא דגדיש דמשום חיובא דמיתה הוא ונקט גוונא דסיפא דפטור על הכל כמו דנקט ברישא גוונא דחייב

על הכל. והיינו סייעתא לר"ל דלא אמרי' נעשה כחץ הזורק ממקום למקום: אם אומר את וכו'. ומהדר הש"ס דאדרבה משם ראיה לר' יוחנן דאלו לר"ל אי אתה מוצא עיקר הדין דמתניתין שיהא תלוי פיטור התשלומין מכח החיוב מיתה דהא אין חיוב המיתה והתשלומין באין כאחד שהרי אם אין אתה אומר שהאש הוא כזורק חץ ממקום למקום וא"כ אי אתה מוצא חיוב מיתה בשביל העבד אלא בשהדליק במקום שהעבד כפות ונעשה כמו שהדליק בו והבתא אם הולך ומדליק אח"כ בכל שיבולת של הגדיש הרי מכאן ואילך אלו התשלומין: על שיבולת הראשונה. כלומר בזו השיבולת שהוא במקום שהעבד כפות לגדיש כבר נתחייב מיתה ובזו השיבולת יהיה פטור מתשלומין אבל מיכן ואילך יהא חייב על כל הגדיש בכ"מ ומקום שהדליק אלא ודאי כר"י ומשיבולת הראשונה שהדליק אלו מיתה ותשלומין כא' ולפיכך פטור מתשלומין: ואת שמע מינה. ועוד ת"ש סייעתא לר' יוחנן מפירקין דלקמן שהוא קודם: שורו. לקמן פרק ג' הלכה י"ב יש חייב על מעשה שורו וכו' והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שנידון בנפשו: ואם אתה אומר דחיובא דאש בעלמא לא הוי אלא בכ"מ ומקום שהדליק א"כ ויעשה כאן כמי שחלה עליו תשלומין וכו'. כלומר שהוא מכאן והילך אחר שהדליק את שיבולת הראשונה שנתחייב מיתה עליה יהא חייב בתשלומין על שאר הגדיש אלא ש"מ כר' יוחנן ש"מ:

אפיק

מראה הפנים

דבריו כתב על דברי הרמב"ם שהם תמוהין ומושגין וכו' ומה יפה כח המגיד משנה שהוא מודה לדברי הראב"ד וכתב איני מבין דבריו וכו' ע"ש שהעלה כן. ופליאה דעת ממנו נשגבה לא אוכל לה מדוע נעלם מעיני רבים וכן שלמים האלה דרך התוספות ודרך הרמב"ם ולא תפשו אחר העיקר הדין דהא לאו כמבואר בסנהדרין ובחולין ובדברי התוספות שם דמבואר להדיא כוונת דבריהם דהכא דגרסינן בפ' הנשרפין דף ע"ז ע"ב אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומחייב הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא. הרי לפניך דין דכח כחו לאו ככחו הויא וכן אמרינן בשחיטת חולין דף ט"ז ע"א לענין כח גברא בשחיטה והאי מימרא דרב פפא ופסק הרמב"ם ז"ל כן בסוף פ"ג מהלכות רוצח. ועכשיו אבאר לך כוונת התוספות דהאן דהם בדף הנ"ל ע"א ד"ה סוף חמה לבא וכו' כתבו לפלפל בדין אשו משום חציו או משום ממונו בענין זה ובסוף דבריהם כתבו עוד יש לפרש דבכל הני וכו' אפילו כפתו והביאו שם פטור דדמי לכח כחו ואם נמי שלא כמיתה אלא ברוח מצוי פטור ממיתה אלא דלענין ממון חייב נזק שלם וכו' אע"ג דכח כחו הוא דהא אשו נמי חייב משום ממונו הוא עכ"ל. מדבריהם דהכא משמע דמסתפקין בדבר אם יש לחייב בממון כח כחו ולא ילפינן ממיתה או לא ע"ש במ"ש לעיל ותמצא כן. ועיין בחידושי הלכות. ובחולין משמע מדבריהם דיש ללמוד ממון ממיתה שכתבו שם בד"ה אבל בכח שני וכו' אבל סוף תום לבא וכו' אפי' כפתו במקום אחר והביאו שם פטור וכו' אע"ג וכו' דהא בכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה חייב מ"מ הכא פטור בבהמה שהביאו שם לא היה סוף מים לבא וכו' עכ"ל ואם דאין סברא כלל להשוות ממון למיתה מה מפלפלין ומביאין ראיה לסוף מים לבא מהאי דכופף קמתו דהתם ממון הוא והכא בחיוב מיתה איירי. וכן בסנהדרין הביאו שם ג"כ לזה ובסוף כתבו עוד יש לפרש וכו' כדלעיל. הרי שלא החליטו בדבריהם אי ילפינן ממון ממיתה לענין כח כחו או לא דיש ראיות וסברות לכאן ולכאן. והשתא דבריהם דכאן מכוונים ומובנים שכתבו דאי כח כחו לאו ככחו דמי כמסתפקין בדבר אי גמרינן ממון ממיתה או לא. וזה הדרך האמת והנכון בדבריהם והרי הם נוגעין מדבריהם בסנהדרין ובחולין כמבואר דאף דמדבריהם בחולין. וכן בריש פ' הכונס נראה דס"ל דדין אחד למיתה ולנזקין ע"ש. מ"מ בסנהדרין סיימו עוד יש לפרש וכו' א"כ הם כמסתפקין בדבר זה והיינו כוונת דבריהם דכאן. והשתא ניחו דברי הרמב"ם ז"ל לפי שהוא ז"ל תפס סברת התוס' כמו שנראה מדבריהם בחולין דמיתה וממון כא' הן בדין זה. וכמו שאבאר לקמן מהיכן למד לומר כן. ולדעתו ז"ל פשיטא לי' דכח כחו לאו ככחו דמי לכל הדינים. וכן אמרינן באלו הן הגולין דף ח' ע"א לענין גלות דכח כחו לאו ככחו דמי. וא"כ טעמו של הרמב"ם בדין שלפנינו שדרך כדרך התוס' ולא כדרכם ממש דלדידהו מספקא להו והילכך מספיקא קאמרי דעל שאר הגדיש פטור. ולדעתו ז"ל פשיטא ליה ואם היה מגרר החלה ומחמת זה הולך ושורף דינו דעל מקום שנתחלת משלם א"כ דכחו הוא ולרוחות הוי ועל שאר הגדיש פטור דכח כחו הוא ומפרש הוא ז"ל דלא מיבעיא ליה לרב אשי לעיל אלא לסומכוס אבל לרבנן פשיטא לן דכח כחו לאו ככחו דמי. ולדעת הרא"ש ז"ל י"ל דתפס סברת התוס' דסנהדרין במה שכתבו ועוד יש לפרש וכו' דלא מקשינן ממון למיתה והילכך פשיטא ליה אליבא דרבנן דככחו דמי. והנה מבואר מקור הדין הזה. והרי לפניך ג' דיעות ושיטות בדבר זה. לדעת התוס' ספוקי מספקא להו אם מקשינן ממון למיתה בדין זה. ולהרמב"ם ז"ל פשיטא ליה להאי גיסא דמקשינן דגם לענין ממון כח כחו לאו ככחו דמי וכדאמרינן בעלמא. ולדעת הרא"ש ז"ל פשיטא ליה לאידך גיסא דלא מקשינן ממון למיתה ולא לגלות וכח כחו ככחו דמי לענין נזיקין. ובסייעתא לדעת הרמב"ם נראה לי דמהאי דינא גופיה דפ' הכונס ראיה נכונה לדבריו ונתגלה לנו טעמו בזה. שהרי כך כתב בפ' י"ד מנ"מ הלכה י"ד הכופף קמתו של חבירו לפני האש עד שתדלק וכו' דמשמע דוקא שהאש כבר דולקת וכופף עד שתדליק הקמה בזה הוא דאמרינן ברוח שאינה מצויה פטור אבל ברוח מצויה חייב משום דכחו הוא ודמיא להא דהתם בכפתו והניחו בחמה עד שמת דחייב כדרבא בפרק הנשרפין וכך הם דבריו ז"ל בפ"ג מהלכות רוצח אבל בכופף קמה ועדיין אין כאן דליקה אלא שסופה לבא ואפי' קירב איזה דבר במקום שבסוף הדליקה לבא פטור דדמיא לכח כחו ודמיא ממש להא דהתם כפתו והניחו במקום שבסוף החמה לבא דפטור ואפילו הביאוהו לשם וכמ"ש הוא ז"ל לזה הדין שם ולא חילק בין הביאוהו לשם או לא כדרצו התוספות בתחילה לחלק בזה. וטעמו דבגמרא אמר בפני הדליקה דמשמע דוקא שיש כאן דליקה אבל בסופה לבא פטור הוא לשלם ואפי' קירב לאיזה דבר לשם דדמיא לכח כחו הרי דדין מיתה ונזקין שוין הן בזה. וזהו כלל גדול בהרבה מקומות בהש"ס לענין גלות ולענין שחיטה ובכל מקום כח כחו לאו ככחו דמיא. והיינו נמי טעמיה דהוא ז"ל לא פסק כדין דמצלהא זיירא המובא במסכת ע"א דף ס' ע"א לענין כח כחו משום דלשיטתיה אזיל דקי"ל בכל הדינים דכח כחו לאו ככחו הוי בין במיתה וגלות בין באיסורא ובין בממונא והתוספות והרא"ש הביאו שם פסק דר"ת משום דמשבח רב אבל דעת הרמב"ם להחליט הדין כהיכא דאמרי דהתם כדרכו בכל מקום לפסוק כליבנא בהרא. נקטינן מיהת כדינא דקמן דדברי הרמב"ם ז"ל שרירין וקיימין מיוסדים על אדני אמת מעולפים כספירים הוקים והראי' מוקים:

מתניתא מסייע לריש לקיש. ממה שפירשתי בפנים לייטב גי' הספר יתבאר היטב פירושו דר"ל. בהאי מתני' דמנקט גדי דינא קמ"ל. ומיושב ג"כ מה דהקשה שם לר"ל מהאי מתני' גופה מסיפא דלדידיה דס"ל משום ממונו אמאי פטור הילו קטל תוריה עבדא לא יתחייב הוא ממון כמה שהזיק בשביל הריגת העבד וממונו כתמים הא בדבר שממונו עושה לא שייך קים ליה בדרבה מינה וכדפי' התוס' ומשני שהלית בגופו של עבד ולא צריכא אלא בגדי דחד ועבד דחד וקמ"ל דאפילו ממון לזה ונפשות לזה פטור. ולשיטתא דהאי תלמודא צריך ג"כ לתרץ הכי אליבא דר"ל לסיפא דמתני'. ודע דהאי קמ"ל בגדי דחד ועבד דחד ע"כ לר' יוחנן ג"כ צריך לתרץ כן דהא"כ אמאי נקט גדי במתני' וכדפי' רש"י ז"ל והוא מוכרח ועיין לקמן פ"ו הלכה ז' שם ביארתי במקומו. ובדין ממון לזה ונפשות לזה כבר ביארתי בחיבורי על סדר נשים בפ' אלו נערות מהתוס' שם וכן מכאן דיש ב' שיטות בזה: לדעת ריב"א בכל מקום ממון לזה ונפשות לזה חייב לבד מרודף אחר חבירו להרגו ושיבר כלים אפילו של כל אדם פטור מממון משום דניתן להצילו בנפשו ומתחייב מיתה לכל אדם והוי כממון ונפשות לאחד. ולדעת ר"ת בכל מקום פטור והא דאמרינן בסנהדרין דף ע' ממון לזה ונפשות לזה חייב שאני התם גבי עדים זוממין דבעינן לקיים כאשר זמם לכל אחד. עוד שכיח הרשב"א לתרץ בשם ר"ת דעדים זוממין קנס הוא והרבה אליבא דר"מ בפ' אלו נערות דאית ליה בקנס מת ומשלם ותידוש בהדשה תורה בקנס. ונ"מ בין ב' התירוצים בעדים זוממין בשהוא מיתה ותשלומין לאחד דלפי זה התירוץ היו חייבין ורב יוסף בסנהדרין שם לא מחייב אלא בשממון לזה ונפשות לזה. ועוד דבעינן לאוקמי להאית דסנהדרין אליבא דר' עקיבא דאיהו דס"ל עדים זוממין קנסא. ומזה מוכרח כתירוץ הא' דר"ת שהובא בתוס' וכן פסק הרמב"ם בפ' כ"א מהל' עדות כרב יוסף. ובפ' ד' מכתובות דף ע"ז בחיבורי כתבתי בחידושי מראה שנראה דדעת הרמב"ם בכל מקום כדעת ר"ת דנפשות לזה וממון לזה פטור לבד בעדים זוממין כנזכר. וכן היה נראה מסוגיא דכאן שהרי כבר נתבאר דגם לרבי יוחנן דקי"ל כוותיה צריכין לאוקימתא דגדי דחד ועבד דחד. ולדעת הריב"א צריך לומר דגם כאן שייך טעמא דרודף וניתן להצילו בנפשו הוא בשביל הריגת העבד. ואם דבכל מקום אנו אומרים רודף אחר חבירו. וכן מצאתי בשם הראב"ד ז"ל לדעת הריב"א ז"ל וכ"כ התוס' בכתובות. ומכל מקום הרודף עבד שלו יש להסתפק בזה ועיין לקמן פ"ו שם:

אם אומר את שאינו כזורק את החץ וכו'. כדפרישית בפנים. דהש"ס מהדר אדרבה מהכא סייעתא לר"י ותיובתא לר"ל. ובבבלי לא הביא אלו הסייעתות מהני מתני'. והרשב"א ז"ל הקשה מעצמו קושיא זו ופילפל אליבא דריש לקיש אם אפשר לתרץ אליבא דאוקימתיה שהלית בגופו של עבד וכתב דגם לר' יוחנן דקי"ל כוותיה קשה הקושיא דהא אין מיתה ותשלומין באין כאחד שנתחייב בהגדיש קודם שנתחייב בנפשו של העבד ותירץ בדוחק וז"ל ואפשר דלר' יוחנן דאמר אשו משום חציו כל שהלית ואפי' בגדיש והעבד אי אפשר לו לברוח הוה ליה משעת הלאת הגדיש רודף ונעשה על הגדיש כרודף ששיבר את הכלים ואפילו של כל אדם שהוא פטור משום דמשעת רדיפתו נתחייב בנפשו ואף זה כן עכ"ל. ומדבריו ז"ל נשמע דדעתו גם כן כדעת ריב"א דלעיל בענין הורג העבד דנותנין לו דין רודף וניתן להצילו בנפשו. ומכל מקום גם הוא ז"ל נעלמו בדרך אפשר כתב כן: אבל נפלאתי למאן דנהירין ליה שבילי דרקיע ושבילי הש"ס הזה בכ"ש כהרשב"א ז"ל ובכאן לא הביא ולא זכר כלום דהש"ס מקשה זה לר"ל ובסייעתא לר"י וכדמשמע להדיא הכי. ולר' יוחנן אתיא שפיר והכי מיתוקמא שהלית בגופו של העבד והאשו משום חציו ואם כן חיוב נפשו של העבד וחיוב של הגדיש באין כאחד. ומכאן קשה על מה שכתבו התוספות דף כ"ג ע"א ד"ה מאי בינייהו דלר"י אפילו לא הלית בגופו של עבד קם ליה בדרבה מינה והא ע"כ גם לר"י צ"ל להאי טעמא דוקא בגופו של עבד. ולר"י ל"ק הא שהקשה הרשב"א ז"ל לעו המתחייב בנפשו ואחר כך קרע שיראין של חבירו מי לא מיחייב דהא אשו משום חציו ובאתר שן חלין כהאמרן. כי אם לר"ל הוא דקשיא הכי כדמסיק שהא מיכן ואילך היא חייב בתשלומין ותו לא מידי:

ולא

עין משפט נר מצוה

כז
א מיי' פי"ד מנזקי ממון הלכה י'

כח
ב מיימו' שם פ"ז הל"ג טוש"ע חו"מ סי' תח ס"ב

מסורת הש"ס

ב"ק נג ס"ב ודף סא ע"ב (לקמן פ"ו)

(לקמן פ"ג)

פי' ירושלמי תרומות פ"ז הל"א וכתובות פ"ג הלכה א

גליון הש"ס

[5]מסייע לר"י כצ"ל וכדאי' בבבלי ולא כפ"מ שנדחק ופי' במראה"פ:

ציון ירושלים

*על שבולת הראשונה נתחייב מיתה וכו'. עי' תה"ר כתובות לו ובהקדמת ס"י של נשים מ"ש בגאון מוכר"ב אחן הס"י בזה ובשעה"מ פ"ב מגנב' ותשוב' ובדלוש' באהרתי הדברי' בשרשם ואכ"מ:

אפיק פלטירה בפורה עבר חמרא ותבריה אתא עו-דא קומי ר' יצחק בר טבליי אמר ליה לא חייב לך כלום ולא עוד אלא שאם ניזוק חייב בנזקו:

הלכה ו מתני'

*אי זהו תם ואי זה מועד [א] מועד שהעידו בו שלשה ימים ותם שיחזור בו שלשה דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים [ב] ותם שהתינוקות ממשמשין בו: **גמ'** מה טעמא דר' יודן מתמול שלשום. מה מקיים רבי מאיר מתמול שלשום פתר לה בהפלג נגיחות שאם יצא ביום ראשון ונגח בשני ולא נגח בשלישי נגח אין נעשה שור מועד עד שיגח שלשה ימים זה אחר זה. [ג] *יצא ביום ראשון ונגח שוורין בשני ונגח כלבים בשלישי ונגח חזירין על ידי שלשה מינין לשלשה ימים מהו שיעשה שור מועד יצא ביום הראשון ונגח בשני לא יצא בשלישי יצא ונגח ייבא בתפלוגתה דרב אדא בר אחווה ודרב הונא דאיתפלגון *נידה שבדקה עצמה ביום ראשון ומצתה טמא בשני לא בדקה בשלישי בדקה ומצתה טמא רב אדא בר אחווה בשם רב [ד] נידה וודאי רב הונא בשם רב אמר נדה ספק. אמר רב הונא תמן הוינא בראשה ותמן הוינא בסיפא ותמן הוינא באמצעיתה אישתאלת לרב ואמר ספק אישתאלת לרב ומר וודאי וחזר ומר ספק רב אדא בר אחווה לא הווה תמן אלא כד מר וודאי. רב ירמיה בשם רב *הלכה כר' מאיר בתמה וכר' יודה בהעדאה דתני שור שנגח שלשה פעמים ביום אחד אינו מועד ומה תלמוד לומר מתמול שלשום אלא שאם חזר בו שלשה ימים זה אחר זה אינו נידון אלא כתם. הוינן סברין מימר הלכה כרב הונא

דו

פני משה

אפיק פלטירה בפרוה. הוציא איזה חפץ ועדי על כתיפו לשוק ועבר חמרא ותבריה כחלת עיניך ועדית עדי (יחזקאל כ"ג) ת"י אתקינת שוחין ומנית ופלטורין הערוך וע"ש שמוכרין שם חפצים ותכשיטים נקרא הדבר והחפץ פלטורה ובנותיך על כתף תשאנה (ישעיה מט) ת"י על פרוון יתנטלן שם: לא חייב לך כלום. בעל החמור שהיה לך לשמור בעצמך כשפגעת בו ולא עוד אלא שאם היה החמור ניזק מחמת אותו הדבר היית חייב בנזקו שלבהמה רשות להלך. ורגל ברשות הרבים היא ולפיכך הבהמה פטורה והאדם חייב בנזקה:

הלכה ו מתני' איזהו תם. שיקרא תם אחר העדאה: שיחזור בו שלשה. ימים שרואה שוורים ואינו נוגח חוזר לתמותו: שלשה פעמים. ואפי' ביום אחד: וממשמשין בו. שוחקין בו ואינו נוגח חוזר לתמותו:

גמ' מתמול שלשום. תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא: פתר לה בהפלג נגיחות. שאם הפליג ודילג יום אחד ולא נגח וחזר ונגח ביום שלישי ואפילו עוד חזר ונגח ברביעי ויש כאן שלשה נגיחות לא כלום הוא מכיון שהפסיק יום השני ולא נגח עד שיגח שלשה ימים זה אחר זה רצופין ולהכי אתא קרא שצריך שיגח מתמול שלשום בלי הפסק יום אחד בינתים אבל אם נגח שלשה נגיחות רצופות זה אחר זה ואפי' ביום אחד הרי זה מועד: על ידי שלשה מינין. אלו לשלשה ימים רצופין מהו שיעשה שור המועד לכל המינין הואיל ולא הפסיק בנגיחה ולא איפשיטא: בשני לא יצא. והיכא לספוקי אם מעמידין אותו בחזקת מועד מכיון שאנו רואין שבכל יום שיצא ומצא שוורים נגח ומסתמא אם היה יוצא גם ביום השני היה נוגח כמו שהיה נוגח ביום יציאתו לפניו או לאחריו או דלמא כיון שלא נגח שלשה נגיחות לפנינו לא הוי בחזקת מועד: ייבא בתפלוגתה. וקאמר הש"ס דאתיא האי דינא בפלוגתא דפליגי הני אמוראי בדין נדה: נדה שבדקה עצמה. בפ' תינוקת תנן נדה שבדקה עצמה יום שביעי שחרית ומצאת טהורה וכו' וגרסי' בבבלי שם דף ס"ח ע"א נדה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית ומצאת טמאה ובין השמשו' לא הפרישה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה רב אמר זבה ודאי כיון דמעיקרא נמצאת טמאה ועכשיו נמצאת טמאה ודאי ולוי אמר ספק זבה אימר פסקה ביני וביני והני אמוראי דהכא פליגי אליבא דרב ג"כ בכה"ג: שבדקה עצמה ביום ראשון. ראשון של ימי זיבה קאמר שאחר ימי נדה מתחילין ימי הזיבה שאם ראתה בתוך י"א ימים שבין נידה לנידה שלשה ימים רצופין הוי זבה ואם בדקה עצמה ביום ראשון ומצאת טמאה ובשני לא בדקה עצמה ובשלישי בדקה וחזרה ומצאת טמאה: נדה ודאי. כלומר זבה ודאי ומשום דפתח בנדה קאמר לשון נדה וכדקאמר התם טעמא דכיון דמעיקרא ועכשיו נמצאת טמאה מחזקינן לה בזבה ודאי והכא נמי כיון דביום ראשון שיצא נגח וכן ביום השלישי מחזקינן ליה במועד דכל אימת שרואה שוורים נוגח ודלא נגח ביום שני משום דלא יצא וכמו דאמרינן בנדה שאילו בדקה בשני מסתמא היתה נמצאת טמאה: ורב הונא בשם רב אמר דהוי ספק זבה וכמו דהתם דאימור פסקה ביני וביני והכא נמי אימור אי נפיק ביום שני לא נגח והוי ספק מועד: תמן הוינא בראשה וכו'. אני הייתי יושב לפני רב כשנשאלה שאלה זו לפניו בפעם ראשון היה רב פוסק טמאה מספק וכשחזרה השאלה בשניה אומר טמאה ודאי וחזר מדבריו בפעם אחרונה ואמר ספק ולפיכך אני יודע עיקר טעמו של רב כדבריו האחרונים אבל רב אדא לא היה שם אלא בדברי רב השניים כשאמר טמאה ודאי ולפיכך הוא שונה כך משמו ואינו עיקר לפי שחזר בו: רב ירמיה. ל"ג עד לקמן בתר הוינן סברין ואגב שיטפא דלקמן בפ"ד הלכה ב' היא והתם גריס לה בתר דברי רב הונא כד מר וודאי וכמסקנא דהכא והכא גרסינן מעיקרא דתני וכו' ותשלום דברי רב הונא הן: דתני. רב הונא מביא ראיה לדבריו בשם רב דקאמר ספק מהאי ברייתא: ומה תלמוד לומר מתמול שלשום. ממ"ש דמתמול דריש דתמול שלשום איצטריך וכרישא דברייתא דרבי יהודה היא וכדלעיל אלא דדרשה דר' יהודה שפיר הוה נפקא לן אי הוה כתיב תמול שלשום דתמול חד ושלשום תרי ומה תלמוד לומר מתמול: אלא שאם חזר וכו'. בא הכתוב ללמדנו דלחזרה צריך שיחזור בו שלשה ימים ומדקאמר דוקא שלשה ימים זה אחר זה אז אינו נידון אלא כתם הא אם לא חזר בו לפנינו שלשה ימים רצופין אלא ביום ראשון יצא ולא נגח ובשני לא יצא ובשלישי יצא ולא נגח בספק הוא עומד דשמא לא היה נוגח גם ביום השני ותם ודאי הוא או שמא היה נוגח ואין כאן חזרה שלשה ימים ונשאר בחזקת מועד ונמצא הדבר בספק הוא והיינו דקאמר אינו נידון אלא כתם דמשמע דוקא בכה"ג הוא דאינו נידון אלא כתם הא בגוונא אחריתא וכדאמרי' אינו נידון לא כתם ולא כמועד ואם אח"כ חזר ונגח אין מוציאין ממון מספק והשתא שמעינן נמי לדיניה דרב הונא דלעיל אם ביום הראשון נגח ובשני לא יצא ובשלישי נגח דמועד בספק הוא דכמו הדין בחזרה כך הוא הדין בתחילת העדאתו דמאי שנא ואיפשיטא נמי מילתיה דרב וטעמיה גבי נדה דדמיין להדדי: הוינן סברין מימר. היו רוצין לומר דהלכה כרב הונא בפלוגתא דר' מאיר ורבי יהודה מהאי ברייתא דמייתי דכולה כר' יהודה אתיא:

דו

מראה הפנים

ולא עוד אלא שאם ניזוק חייב בנזקו. דהוא צריך לשמור שלא יזיק אחרים ואם שא"א לו לשמור שלא יוזק ועיין בתוספות דף כ"ג ד"ה וליחייב בעל הגמלא:

מה טעמא דר' יודן מתמול שלשום. מה דפרישית הוא כאביי בבבלי דף כ"ג ע"ב ובפירוש התוספות דליכא בינייהו לאביי ורבא אלא משמעות דורשין ולכ"ע בנגיחה רביעית הוא דמשלם נ"ש ולא קודם לכן וכדמוכח מריש חזקת הבתים וכ"כ הרשב"א ז"ל וכן מטים דברי הרמב"ם ז"ל. והויא ברייתא דלקמן דקתני ומה תלמוד לומר מתמול שלשום ואתיא כר' יודא ומ"ש דמתמול דריש כדפרישית בפנים ושלשום משמע ליה תרי וזהו כרבא. ולפ"ז איכא בינייהו לדינא לענין תם דליכא למידרש הכי לאביי אלא דהך ברייתא כולה כר' יודא היא וכבר איפסיקא הלכתא הכא והתם הלכה כרבי מאיר בתם והלכה כרבי יהודה במועד ולא נ"מ מידי:

על ידי שלשה מינין וכו'. ובבבלי דף ל"ז האי דינא בפשיטות איתמר ואת"ל איתא לדרב פפא נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל ועיין מה שכתבתי לעיל בריש פ"ק ד"ה מועד מנין:

ייבא בתפלוגתא. מבואר היטב ממה דפרישית בפנים. והרמב"ם ז"ל פסק בפ"י מהלכות' א"ב הלכה ו' כרב דהתם דקאמר זבה ודאי וכרב אדא דהכא אליביה ומשום סייעתא דרב הונא דהכא מהאי ברייתא אליבא דר"י כתם היא והלכתא כר"מ בהא. ומיהו לאתי דמדמי הכא דיניה דמועד לדין דזבה א"כ למ"ד התם זבה ודאי כמועד נמי דינא הכי אלא דמדחזינן דבגמרא דילן לא נחית להא ואע"ג דבדין סדילוג מדמי לה לדין ווסת התם בפ"ד מ"מ לענין האי דינא הרי הוא בכלל למה שאמרו אין נעשה מועד עד שיעידו בו ג' ימים זה אחר זה ולפיכך לא פסק הרמב"ם כהך דמשמע מדהכא:

בין

מסורת הש"ס

ב"ק כג ע"ב

שם מ ע"א (לקמן פ"ד ה"ב)

עי' נדה דף סח ע"א

ב"ק כד ע"א

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פ"ו מנזקי ממון הל"ח טוש"ע חו"מ סימן שפט ס"ב

ל
ב מיימוני שם הל"ז

לא
ג מיימו' שם הל"ט

לב
ד מיימו' פ"ו מא"ב הל"ב

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פ"א מנ"מ הל"ו טוש"ע חו"מ סי' שפט ס"י
לד
ב מיי' פ"א מהוכל ומזיק הלי"א ופ"ו הל"א טוש"ע שם סי' תכא ס"ג
לה
ג מיימו' פ"ו שם טוש"ע שם ס"ד
א
ד מיי' פי"ג מנ"מ הל"ס וטוש"ע חו"מ סי' תיכ בסעיף א ג

מסורת הש"ס

ב"ק כו פ"א.
שם ע"ב ולקמן הל"ו.

ואין דרך אדם להניחן בר"ה בתמי' וכיון שכן הו"ל לעיוני ומיזל דתלוי זב"ז כיון דיש לו רשות להניח בר"ה וממילא הו"ל לעיוני ומיזל. ע"ז משני רב בממלא את כל ר"ה אבל אם אינה ממלא את כל ר"ה אין דרך אדם כו' בתמי' ומהרא"פ ז"ל גרים דרך ב"א כו' והכל אחד. שמואל אמר או בממלא את כל ר"ה דאז אין לו רשות להניח למלאות או עד שתהא נתונה בקרן זוית כאוקימתא דר"י בבבלי דף כ"ז ע"ב ר"י אמר בקרן זוית וע"ז פליג ר"א וס"ל דבאמת לא איבעיא ליה לעיוני למיזל משום דבאמת אין דרך אדם להניחו ברשות הרבים ומסביר הדבר דאפי' אינו ממלא את כל רשות הרבים ר"ל דאפילו אם ירצה אחד להניח ברשות הרבים לא למלאות אך להניח. ואפילו במונח כבר אם ירצה לטול ממקום זה ולהניח במקום אחר הרי זה עושה בור ואפילו להניח לא בקרן זוית נמי אסור להניח בר"ה. ע"כ ממילא א"צ לעיוני ומיזל. ולא כאוקימתא דרב ושמואל:
היתה

דו אמר מעין שניהם אתא רב ירמיה בשם רב הלכה כרבי מאיר בתמה וכר' יודה בהועדה:

הלכה ז מתני' [א] שור המזיק ברשות הניזק כיצד נגח נגף נשך רבץ בעט ברשות הרבים משלם חצי נזק ברשות הניזק רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק אמר להן רבי טרפון מה אם במקום שהיקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם. אמרו לו דייו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברשות הרבים חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק אמר להן אני לא אדון קרן מקרן אני אדון קרן מרגל ומה אם במקום שהיקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים החמיר בקרן מקום שהחמיר עליהן ברשות הניזק אינו דין שנחמיר בקרן אמר לו דייו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברשות הרבים חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק: **גמ'** א"ר יוחנן דר' טרפון היא דרשות הניזק ר' טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק:

הלכה ח מתני' [ב] אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן סימא את עין חבירו ושיבר את הכלים משלם נזק שלם:

גמ' א"ר יצחק מתניתא [ב] בשהיו שניהם ישינין [ג] אבל אם היה אחד מהן ישן ובא חבירו לישן אצלו זה שבא לישן אצלו הוא המועד:

הדרן עלך כיצד הרגל מועדת

הלכה א מתני' המניח [ד] *את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקיו: **גמ'** ואין דרך אדם להניחן ברשות הרבים. רב אמר *בממלא את כל רשות הרבים אבל אם אינה ממלא את כל רשות הרבים אין דרך אדם להיות מניחם ברשות הרבים שמואל אמר או

דו אמר מעין שניהם. לפי שהוא אומר ושונה בברייתא זו מעין תנא אחד ושניהם כלומר כששניהם בין בתם בין במועד כר' יהודה: אתא רב ירמיה. וקאמר בשם רב דהדיא הלכה כר' מאיר בתמה דצריך שיהו התינוקות ממשמשין בו וכר' יהודה בהעדאה דצריך שלשה ימים רלופין:

הלכה ז מתני' נגח נגף וכו'. קרן ותולדותיו: דיו לבא מן הדין. קרן ברשות הניזק שאתה מביא מדין קרן בר"ה דקאמרת קרן שהחמיר עליה בר"ה אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק דיו להיות כנדון כקרן בר"ה מה בר"ה חצי נזק אף ברשות הניזק ח"נ: אני לא אדון קרן מקרן. כלומר בהאלו רשיות כדקאמר בק"ו קמא קרן ברשות הניזק מקרן בר"ה: אני אדון קרן מרגל. קרן ברשות הניזק מרגל ברשות הניזק: אמרו לו דיו. דסוף סוף אי לאו קרן בר"ה לא משכחת לך ק"ו. ור' טרפון בעלמא כמי אית ליה דיו דהא מדאורייתא הוא דכתיב הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ותסגר שבעת ימים אבל הכא לית ליה דיו דס"ל לר' טרפון דכי אמרי' דיו היכא דלא מיפרך הק"ו כגון התם דשבעת ימים דשכינ' לא כתיבי אתא ק"ו וייתי ארבים' אתא דיו אפיק שבעה ואוקי אשבעה השתא דמהני ק"ו ולא מיפרך לגמרי אבל הכא ח"נ כתיבא וסתמא בין ברשות הרבים בין ברשות הניזק ואתא ק"ו ואייתי חצי נזק אחרינא להיות נזק שלם ואי דרשת דיו ותוקמיה אח"נ כדמעיקרא א"כ מיפרך הק"ו ולא אהני ולא מידי. ורבנן סברי דאפי' היכא דמיפרך הק"ו אמרי' דיו והלכה כחכמים: **גמ'** אמר ר' יוחנן דר' טרפון היא. לא שייכא הכא אלא לעיל פ"ק הלכה ד' דהתים שם התנא כר"ע דהכא וכדגרים לה התם ולגב מייתי לה הכא וכן דרך הש"ס הזה:

הלכה ח מתני' בין ישן. ולא אמרינן אנוס הוא ואמרינן בגמרא דלפעמים ישן פטור אם הוא היה הראשון: סימא את עיין חבירו. אפי' בשוגג דכתיב פלע תחת פלע וקרא יתירה הוא לחייבו על שוגג כמזיד ודוקא בנזק אבל בד' דברים לא מיחייב אלא במזיד או קרוב למזיד: **גמ'** מתניתא. דקתני סתמא ישן חייב בשהיו שניהם ישינים שהלכו לישן כאחד והזיקו זה את זה כל אחד שמזיק חייב לפי ששניהם מועדין זה לזה: זה שבא לישן אצלו הוא המועד. שהוא הפושע ואם הזיק הוא את הראשון חייב אבל אם הראשון הזיק אותו פטור וכן בכלים דוקא שהלך לישן אצל הכלי. אבל אם היה ישן והביאו כלים שם ושברן פטור:

הדרן עלך פרק כיצד הרגל מועדת

הלכה א מתני' המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר. ולא ידע בה ונתקל בה ושברה פטור לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: ואם הוזק בה. הנתקל: בעל החבית חייב בנזקו. ואפי' הפקירה שכל המפקיר נזקיו ברשות הרבים שלא היה לו רשות לעשותן מתחלה הרי הן ברשותו כאילו לא הפקירן: **גמ'** ואין דרך אדם וכו'. ואמאי פטור זה כששברן וכי אין דרך בני אדם להניח כלים ברשות הרבים ואיבעי ליה לעיוני ומיזל: בממלא את כל רשות הרבים. בכלים הילכך מאי הוה ליה למעבד אבל אם לא הי' ממלא כל רה"ר חייב דוכי אין דרך וכו' והוה ליה לעיוני ומיזל: או

מראה הפנים

בין שוגג. בבבלי דף כ"ו ע"ב דריש לה מפלע תחת פלע דקרא יתירה הוא לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון והכי דריב לה בפ"ק הלכה א' מנזקי אם דקאמר התם והאש מלמדת על כולהון שהוא חייב על האונסין ועל נזקי אדם ע"כ קאי כדפרישית התם דלא מצינו בשאר נזקין חיוב באונס. וכר' יוחנן דאמר אבו משום תליו והוי כנזקי גופו. ולכאורה יש לומר לנ"מ בין הני דרשות דלדרשת הבבלי לא איתרבי נזקי שוגג ואונס אלא לנזק בלבד דהתם כתיבא ולא בד' דברים. ולדרשא דהכא וכר"י דקי"ל כוותיה דמתייב בהא אד' דברים איכא למימר דגם בשאר דברים בנזק אדם בשוגג ואונס כן. ועיין לקמן פ' החובל:

מתניתא בשהיו שניהם ישינים וכו' דין זה מוסכם. והביאו הרי"ף ז"ל וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"א מחובל הלכה י"א וכן הדין בכלים במה שהניח שם אחר שישן זה ושברן פטור:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג המניח. ואפילו אינה ממלא וכו'. כדפרישית בפנים דס"ל לר' לעזר שאין דרך אדם להיות מניח כלים בר"ה ואם הניחן איהו הוא דהפסיד אנפשיה אם העובר עליהן שברן לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים וכדאמרי במערבא משמיה דר' עילאי בבבלי דף כ"ז ע"ב. ואפי' אינה נתונה בקרן זוית ואינה באפילו כאוקימתא דר' יוחנן ודשמואל התם. וזה דוקא כשאין לזה רשות להניח כליו בר"ה אבל במקום שיש לזה רשות להניח כליו והאי אוקימתא דרב פפא התם בקרנא דעלרי דבכה"ג חייב הוא אם שברה ומ"מ אם היה במקום אפילה פטור שהרי אנוס הוא. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי"ג מנ"מ הלכה ז' ע"ש. וכך מתפרשים דברי הרי"ף והרא"ש ז"ל. והא דכתב הרא"ש ז"ל מדמתמה גמרא לימא רבא כשמואל ס"ל אלמא ליתא לדשמואל וכו' וכ"ש דליתיה לדרב הייני כגוונא דלאו ברשות קפיד כאי שהניח כליו. וליתא דקאמר דל"ל לאוקמתייהו בכה"ג. וזה מוכרח כפי' דבריהם שהרי בתוספ' ד"ה ושמואל אמר וכו' כתבו הטעם דבאפילה פטור משום דאונס גמור לא רבי רחמנא מפלע וגו' ביהא כרצון דהא בירושלמי פוטר אותו בישן ראשון וכו' ע"ש. והרי הרי"ף והרא"ש מביאין לעיל בסוף פ"ב להאי דירושלמי להלכה. ומהיכי תיתי לומר דהרי"ף והרא"ש ס"ל לחלק בין מקום אפילה לישן ראשון ופליג אסברת התוס' בסתליטו דאפילה אונס גמור הוא. והאיתי למהרש"ל בפרקין סי' ב' שהאריך להוכיח ולפרש דברי הרי"ף והרא"ש דס"ל דליתי' לדשמואל והעלה שם דבקרנא דעלרי אפילו באפילה חייב וחילק על הרמב"ם והטור בזה והאגם דברים מוכרחים. ואנו רואים שהטור לא היה מפרש דברי אביו ז"ל כן. גם מה שהביא שם קלא רחיה מהאי ירושלמי דאם באפילה פטור ק"ו לישן ומה היה לריך להשמיענו. זה תמוה דהירושלמי לפרושי מתני' קאתי דקתני בין ישן ומוקי לה דווקא בשניהם ישנים וכו' כדאיתא בסוף פרק דלעיל. ובירושלמי לא הוזכר כלל דין דאפילה ללמוד ממנו ק"ו. ואדרבה משם ומדברי התוס' ראיה לדברי הרמב"ם והטור כמ"ש

גליון הש"ס
*בכסיו. פי' תוס' ב"ק ד' פ"א ד"ה כיון ודף כו ע"ב ד"ה שמואל וכ"כ לג ע"ב ד"ה חייב וכסנהדרין עו ע"ב ד"ה רולה:

או בממלא את כל רשות הרבים או עד שתהא נתונה על קרן זוית. אמר רבי לעזר ואפי' אינה ממלא כל רשות הרבים אם יטילנה מיכאן ויתננה כאן הרי זה בור. ואפילו אינה נתונה על קרן זוית אין דרך אדם להיות מניחן ברשות הרבים היתה ממלא כל רשות הרבים אם יטלינה מיכאן ויתנינה כאן נעשה בור אלא יטול המקל וישברנה או יעבור עליה ואם נשברה נשברה. נישמעינה מן הדא *שור [א] שעלה על חבירו ובא בעל השור לשמוט את שלו או הוא ששומט את עצמו ונפל ומת פטור [ב] אם דחיין ונפל ומת חייב. ולא יכיל מימר ליה אילו שבקתה הוינא יהיב לך נזקך. עוד הוא דו יכיל מימר ליה אילו שבקתה הויתה יהב לי חצי נזק. הגע עצמה שהיה מועד לא כל ממך שאהא מחזר עמך על בתי דינים. [ג]הניח חבית ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא הראשון ליטול שלו אם יטלינה מיכן ויתנינה כאן נעשה בור אלא יטול את המקל וישברנה או יעברו עליה ואם נשברה נשברה. נישמעינה מן הדא שור שעלה בחבירו ובא בעל השור ושמטו מתחתיו אם

מסורת הש"ס

ב"ק כח ע"א

פני משה

או בממלא וכו'. מוקמינן להמתני' או בהכי עסקינן עד שתהא נתונה וכו' כלומר דלא תיפטר עד שתהא הכד נתונה בקרן זוית מן הצד ולא ראה אותה והילכך פטור: ר' לעזר. פליג דאפי' אינה ממלא ר"ה פטור דמה היה לזה לעשות שהרי אם יטלנה ממקום זה ויתננה במקום אחר בר"ה א"כ עשה הוא הבור במקום שהניחה ומתחייב על תקלתה והילכך אי אפשר לו לפנותה מכאן: ואפי' אינה נתונה וכו'. וכן נמי לא בעינן שתהא נתונה מן הצד אלא אמרינן דבאמת אין דרך אדם להיות מניח כלים בר"ה לפי שבני אדם עוברין שם ואין דרכן להתבונן בדרכים ובכל מקום שהניחן ונתקל זה ושברן פטור: היתה ממלא כל ר"ה. בעיא היא דאם היו כלים ממלאין בכל ר"ה מה תקנתו של העובר בר"ה שהרי אם יטלן מכאן ויפנה אותן למקום אחד ובר"ה. זה אי אפשר דא"כ נעשה בור על ידו במקום שהניחן והוא נתחייב בתקלתן: אלא יטול וכו'. כלומר מי אמרינן דאין לו תקנה אחרת אלא אם לשברן במקל או לעבור עליהן ואם ישברו ישברו ולא איכפת ליה דעביד אינש דינא לנפשיה או לא דלא אמרי' עביד אינש דינא לנפשיה אלא במקום דאיכא פסידא אבל הכא מאי פסידא איכא ליה להאי: נישמעינ' מן הדא. ברייתא: שור שעלה על חבירו. להרגו ובא בעל השור התחתון ושמטו מתחתיו או שהשור שמט את עצמו ומחמת זה נפל העליון ומת פטור: אם דחיו ונפל ומת חייב. שהיה לו לשמטו ולא לדחפו בכח: ולא יכיל מימר ליה. ואי קאמרת לה עביד אינש דינא לנפשיה כי שמטו הוא אמאי פטור הלא יכול לומר לו אילו היית מניח שורי ואפי' היה הורג את שורך היית משלם לך את נזקך אלא לאו ש"מ עביד אינש דינא לנפשיה ואפי' במקום דליכא פסידא: עוד הוא דו יכיל מימר ליה. ודחי לה הש"ס דשאני התם דאיכא פסידא שהרי זה יכול לומר לו אילו הייתי מניח לשורך והשור שלי הי' נהרג לא היית צריך ליתן אלא חצי נזק ונמצאתי מפסיד: הגע עצמך שהיה מועד. העליון ונזק שלם הוה משלם ולית ליה פסידא: לא כל ממך. אעפ"כ יכול הוא לומר לו לא כל המינך שאהא מחזר עמך על ב"ד ולירד עמך לדין עד שתשלם לי ואין רצוני לטרוח בכך והילכך פטור אבל לעולם אימא לך בעלמא דליכא פסידא ולא שייכא טירחא בהאי לא עביד אינש דינא לנפשיה: הניח חבית ברשות הרבים. זו בעיא אחריתא היא ולענין מציל את שלו בשל חבירו מיבעיא ליה: ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה. ואם יטול הראשון חבית שלו תתגלגל חבית של חבירו ותשבר ומה דינו: אם יטלינה וכו'. כלומר ליטול חבית חבירו מכאן ולתננה לכאן ודאי לא מיבעי לן שהרי אם נטלה והניחה במקום אחר נעשה תקלת בור ע"י אלא הא מיבעי' לן אם יטול את המקל וכו' אם יש לו רשות לשברה וכלומר אי דמי להא דאמרי' לעיל ואם יש לו רשות ליקח החבית שלו משם ואם נשבר' מחמת כן חבית חבירו נשברה: שור שעלה בחבירו. ברייתא אחריתא היא דלעיל מיירי שכבר עלה על חבירו להרגו ובדין אם עביד איניש דינא לנפשיה תליא אבל הכא לא עלה ממש הוא. שהרי עלה בחבירו קתני ולא על חבירו וכלומר שעולה והולך בחבירו כדי להרגו ובמשך זה שורו מתחתיו ונפל ומת: אם

רידב"ז

היתה ממלא כל רשות הרבים אם יטלנה מכאן וכו' אלא יטול המקל וישברנה כו' פי' דהיא הענין דבבבלי דף כ"ז ע"ב אם עביד איניש דינא לנפשי' כו':

הניח חבית ברה"ר ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה פי' דבממלא ר"ה כולה חביות דמעכב הליכתו קפסקינן לעיל דאסור ליטלה מכאן וליתנה לכאן משום שלא יעשה תקלה דבור אלא מותר לו לשוברה. אבל מיבעיא לי' באופן זה דסמך חבירו חביתו לחבית שלו כדי שלא תתגלגל חביתו דחבירו סמכה בחביות שלו כהיא עובדא ממש דתשו' הרא"ש ז"ל בסי' ק"א ה"ג. סמך את חביתו בכלי של חבירו שלא תתגלגל ותשבר אם מותר לו לשמט כלי שלו עיי"ש. וא"כ הרי נקשרה חביתו למקום היזק דאם ישמטנה ממקומה ויוליכנה לביתו תתגלגל חביתו דחבירו ותזיק במקומות אחרים כבור ואולי גם תשבר ע"ז שאל אם בא ליטול חביתו ויתגלגל חביתו דחבירו ממילא אם יטלנה מכאן ויתננה בכאן נעשה בור אלא יטול המקל וישברנה או יעבור עלי'. פי' דמיבעיא לי' אם מותר ליטול חביתו ויתגלגל חביתו דחבירו. ואולי תשבר ע"י הגילגול כשאין לה סמיכה. ואי דיעשה בור ויזיק לאחרים מ"מ מותר כדי שלא יהי' לו היזק ע"כ מותר [כדאיתא בחו"מ סי' שפ"ח ס"ב בהגה. אם רואה נזק שבא עליו מותר להציל עצמו אע"פ שיגיע עי"ז הנזק לאחר קודם שיגיע אליו הנזק] או דאסור לעשות בור ולגרום היזק דבור לאחר אלא יטול מקל וישברנה. ע"ז פשיט מן הברייתא שור שעלה בחבירו ובא בעל השור ושמטו מתחתיו אם עד שלא עלה שמטו פטור. פי' דהיא ברייתא אחריתי ולא אותה דלעיל. וה"פ שור שעלה והיא כמו עולה ועלה הוא בחולם ולא בקמץ דהא מסיק אם עד שלא עלה. והכונה הוא שור שעולה תמיד בחבירו ובשרולה לעלות על שורו בא בעל השור ושמטו מתחתיו אף על פי שעל ידי זה יגיע הנזק לאחר דהא יעלה על שוורים אחרים מכל מקום מותר וכדמסיק אמר ר' יוסי ראה אמת המים שוטף לתוך שדהו עד שלא נכנסו המים לתוך שדהו רשאי לפנותן אל מקום אחר. משנכנסו אין רשאי לפנותן למקום אחר. ע"כ כדי שיהא יוכל ליטול את חביתו מותר. אף על פי כשיטול הסמוכה מחבית דחבירו תתגלגל למקום אחר ויטלנה מכאן ויתננה לכאן ותעשה בור ותזיק לאחרים. וזה מותר קודם שהגיע הנזק אלי' ולא דמי לממלא את כל רשות הרבים. חביות דהתם כבר נעשה ההיזק דנתעכב דרכו וזה נקרא מקום פסידא כדפירש רש"י ז"ל עיי' במה"פ ז"ל ד"ה היתה משא"כ הכא דהחביות שלו דמסמיך לחבית דחבירו מותר לו ליטלנה ולא איכפית לי' מה שיעשה בור ויהי' נזק לאחריני. משום דכאן הוי קודם שהגיע אליו הנזק כדאיתא בסמ"ע ז"ל סי' שפ"ג ס"ק ז' דהכלי דמסמיך להחביות הוי קודם שהגיע אליו הנזק עיי"ש וע"ז מסיק אהן כריסו ארגירא עד דלא יתי כו'. ונפשט האיבעיא דחביות הנ"ל מהאי ברייתא אם שמטו פטור ולא איכפית לן מה שיהי' היזק לשוורים אחרים אבל אם דהפו חייב משום דהי' לי' לשומטו ולא שמטו. וא"כ ה"ה גבי חביות אם אפשר לו להניח דבר אחר לסמוך עלי' ולא הניח פי' ונשברה חייב משום דהי' לי' לשומטו כד"א ולא שומטו אבל אם אי אפשר להניח דבר אחר לסמוך מותר לו לשומטו ואף על פי שיתגלגל למקום אחר ונמצא דעושה הוא בור להזיק לאחרים וגם תשבר מכל מקום מותר משום דמותר להציל עצמו אף על פי שעל ידי זה יגיע הנזק לאחר קודם שבא הנזק אליו:

ר"ל

עין משפט נר מצוה

ב
א מיימו' פ"ז מהזכל ומזיק הל"ו · טוש"ע הו"מ סי' שפג סי"ב

ג
ב מיימו' שם הל"ז טוש"ע שם

גליון הש"ס

[ג]הניח חבית עי' ב"מ פ"ק דכ"ת ע"א בשם הרשב"א:

מראה הפנים

כמ"ש וכן נראה מדברי הרשב"א ואין להאריך בזה. ובממלא כל ר"ס ודאי לכ"ע פטור ואפילו במקום דברשות קעביד וכמסקנת הפוסקים ומכאן נמי הוכחה דאין לנו לפרש דברי הרא"ש דליתיה לדשמואל כלל שהרי הוא ז"ל כתב ג"כ וכ"ב דליתיה דרב אלא ודאי איכא דלאו ברשות קעביד קאי. ובעני; ממלא בר"ס אם מותר לו לשבר בכוונה או דוקא דרך הליכה עיין בדיבור דלקמן מה שכתבתי בזה בס"ד:

היתה ממלא כל רשות הרבים וכו'. מליבנא דהאי ש"ס משמע דבכל הסוגיא מיירי בהדא חבית שהיתה ממלא ובדנקט נמי לעיל בהאי ליבנא שתהא נתונה. אינה ממלא וכו'. ואם דלכאורה אין נ"מ בזה מ"מ כי דייקינן נ"מ לדינא איכא דמליבנא דהש"ס דילן בממלא ר"ס כולה חביות א"כ נמי דפסיד' ליכא כדכעינן למימר לקמן מ"מ טירחא איכא אם היה צריך לסדרן זה על זה כדי שיוכל לעבור וכדמשמע מדברי התוס' דקרו לכה"ג טירחא. ולליבנא דהאי ש"ס לא משכחת לה למימר נפקותא וטעמא משום טירחא דהא בלאו הכי אי אפשר לו לזוז אותה ממקומה למקום אחר שלא יעשה בור ויתחייב הוא בתקלתה אם יוזק בה אחר ועיקר הבעיא דהכא משמע דס"פ אם יטילנה וכו' כלומר הא ודאי לא מצית אמרת שיטלינה ויתננה למקום אחר שלא יעשה הוא בור והא לא מיבעיא לן אלא יטול המקל וכו' כי קא מיבעיא לן אם מותר לו לשברנה בכוונה ובידים ממש דעביד אינש דינא לנפשיה או יעבור עליה וכלומר לשברן בכוונה אסור אלא בדרך הליכה הוא דשרי ואם נשברה נשברה. ורלה לפשוט מהאי ברייתא ודחי לה דשאני התם דאיכא פסיד' ואם במועד עכ"פ טירחא איכא ליזל קמיה דיינא אבל הכא לא פסידא ולא טירחא איכא ואם הוא צריך לעבור דרך שם יעבור ואם נשברה נשברה ובמקל בכוונה לא ישבור דלא עביד איניש דינא לנפשי' במקום דאפי' טירחא ליכא. ובכ"פ שמעינן דפסידא ודאי לא שייכא בדינא דמתני'. ורש"י ז"ל פי' דף כ"ז ע"א הא שובר חייב ואוקמא רב לעיל בממלא אלמא לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא ולכאורה קשיא דמאי פסידא שייכא הכא להאי ומי הכריחו ז"ל לפרש דפריך אתרוויהו דילמא אהא רב נחמן לחוד הוא דפריך דהכא פסידא ליכא וטירחא הוא דאיכא לסדרן וצ"ע ואפ"ה דוקא נתקל קתני וקשיא לרב נחמן וכן פירשו בתוספות שם ד"ה טעמא דנתקל וכו' דלאו לתרווייהו פריך. ואפשר לייבב לדעת רש"י דס"ל דבממלא שייך פסידא דאדהכי שיסדר

חבית

תוס' הרי"ד

הניח חביות בר"ס ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה עיי"ש בפנים שמבואר בעה"ס בפי' שאמיתי ועיין בתשובת הרא"ש ז"ל כלל ק"א ה"ג דמביא האי דינא ממש ומעשה כזו בר"ס כמו הכא. ופסק כן להלכה דאם הי' לו דבר אחר לסמוך ולא סמך חייב כמו דכו"ל לשמטו ולא שמטו. וממילא אם לא אפשר לסמוך בדבר אחר פטור. ומותר לו לשמוט אע"פ שעי"ז יתגלגל החבית ויעשה בור מ"מ מותר כבסית ירושלמי דידן. ובחו"מ סי' שפ"ג ס"ב מובא בהגה הדין הזה בקיצור עיי"ש:

הניח חבית בר"ה צריך לעיין בעין משפט חו"מ סי' שפ"ג ס"ב בהגה כי מקורו הוא כאן. ועיין בש"ך ז"ל חו"מ סי' קס"ג ס"ק י"ח מביא דין כזה בשם תשובת מהרי"ל ז"ל:

ולמה

אם עד שלא עלה שממו ונפל ומת פטור ואם דחהו ונפל ומת חייב. אמר רבי יוסי ותישמע מינה ראה אמת המים שוטפת ובאה לתוך שדהו עד שלא נכנסו המים לתוך שדהו רשאי לפנותן למקום אחר משנכנסו אין רשאי לפנותן למקום אחר. *אהן כריסו ארגירא עד דלא ייתי אהן כריסו ארגירא שרי מימר פלן עביד עיבידתי פלן עביד עיבידתי. מן דייתי אהן כריסו ארגירא אסיר. הדין אכסניי פרכא עד דלא ייתון רומאי שרי מיהשדוניה ומן דייתון רומאי אסיר. הניח אבנו ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא אחר ונתקל בזו ונחבט בזו מי חייב בנזקו הראשון או השני נישמעינה מן הדא *שור שדחף לחבירו ונפל לבור בעל השור חייב ובעל הבור פטור ר' נתן אומר במועד זה נותן מחצה וזה נותן מחצה ובתם בעל הבור נותן שני חלקים ובעל השור רביע. אמר ר' חנינא כיני מתניתא בעל הבור נותן שלשה חלקים ובעל השור נותן רביע (הניח אבנו ברשות הרבים ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה ובא אחר ונתקל בזו ונחבט בזו מי חייב בנזקו הראשון או השני). הניח אבנו ברשות הרבים ובאת הרוח והפריחתה לרשות היחיד ובא אחר ונתקל בה מהו שיהא חייב בנזקו הניח אבנו בר"ה ובא אחר ונתקל בה והתיזה

אם עד שלא עלה. קודם שעלה עליו ממש שמטו לשורו שלא יעלה עליו זה ומחמת כן נפל הראשון ומת פטור דזה לא נקרא מציל את שלו בשל חבירו דשמא לא יעלה עליו עוד: ואם דחהו. לאחר שעלה עליו דחפהו ודחהו וי"ת כן נפל ומת חייב דהרי מציל את שלו בממון חבירו הוא והשתא נפשטה הבעיא גם בדין חבית דאם הוא בענין שהוא מציל את שלו מכח ששובר חבית של חבירו חייב: אמר ר' יוסי ותישמע ממנה. ש"מ מהאי ברייתא דיש חילוק במציל את שלו בשל חבירו בין אם כבר בא ההיזק על שלו ורוצה להבריח ההפסד ממנו במה שגורם הפסד לחבירו דאז הוא חייב אבל אם עדיין לא הגיע ההיזק אליו ומציל עצמו בשל חבירו כדי שלא יגיע לו הפסד להבא פטור כדילפי' מגופא דברייתא ולמדין אנו להני דיני דלקמן: ראה וכו' לתוך שדהו. מתקרבת ובאה ומתיירא שלא תשטוף שדהו: רשאי לפנותן למקום אחר. ואפי' יבאו וישטפו לתוך שדה חבירו גרמא בעלמא הוא ולא מיקרי מציל עצמו בכך: משנכנסו. והתחילו להיות שוטפין מציל עצמו בשל חבירו הוא: אהן כריסו ארגירא. ענין חשיבות ושולטנות הוא ופקיד הממונה לגבות מס המלך. כריסו הוא מלשון כסא וחשיבות עד די כורסוון רמיו. ודוגמתו הגולה בהאי ש"ס בפ"ג דנדרים הלכה ג' כורוסתי ביה חשיבוהו אני רולה: ארגירא. השורש מלשון ארגוונא טבא כלומר איש חשיב ומפואר בבגדי ארגמן חשובים ויקרים. ושמעתי כאן מאנשי אמת הבאין מאיי הים אשר עודם שם משתמשין בלשון הזה ולשון יונית הוא ואומרי' על איש חשוב או על התינוק דרך חיבה כרוסו ארגירא כרוסו בלשונם דבר מוזהב ארגירא משובץ ומפואר באבנים טובות ומרגליות: עד דלא ייתי. קודם שיבא אלו זה השר הממונה לגבות ומתפחד שלא יגבה הרבה ממנו מותר לומר לו פלן עביד עבידתי זה הפלוני ופלוני הוא עושה מלאכות ומשתכר בסחורות הרבה ואף על פי שמחמת זה יפטור אותו מלגבות ממנו ולאונסו: מן דייתי. אבל לאחר שבא אלו לאנסו ורוצה להציל עצמו במה שמראה על אחרים אסור ובס' המעריך ראיתי פי' כריסו ארגירא לשון יוני הוא זהב וכסף והוא פקיד מן המלך על כל הצורפים וקודם שיבא לעיר מותר לומר לו פלוני צורף כמוני אבל משבא והוא רוצה לעשות מלאכת המלך אסור לומר כן לפי שהוא כמלשין ומוסר: והאכסניי פירכא. פי' שם הפקיד המלך לחלק אנשי הלגא לבתים כך וכך בבית זה וכך וכך בבית זה קודם שיבאו החיילות מותר לתת לו שוחד שלא יטיל עליו אבל משבאו אסור לעשות כן לפי שמזיק לאחרים פרכא בלשון ערבא מחלק וכעין זה מצאתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בפ"ק דב"ב ופי' כריסו ארגירא כוס של כסף מוזהב והכוונה כעין שפירשתי ואכסניי פרכא פירש חיל המלך היושבים באהלים פרכא מלשון פרוכא עכ"ד. ולפי הענין הכל הולך למקום א'. הדין אכסניי פרכא. מלשון ארחי פרחי בכתובות וכן פרכא הוא מלשון פרכין פרכין ברבות הרבים מעט מעט וכלומר שהן אינם קבועים במקום אחד אלא זמן מעט כאן ומעט במקום אחר ומשמטין עצמן מלפרוע המס עם אנשי העיר: עד דלא ייתון רומאי. קודם שיבאו אלו הנכרים לגבות המס ממנו: שרי מיהשדוניה. מותר לו לשחדן כדי שלא יבאו לגבות ממנו ואף על פי שמתוך כך יתרבה המס על אנשי העיר: מן דייתון רומאי. אלו ולגבות ממנו אסור לו לפטור עצמו בשוחד וצריך לסייע לאנשי העיר: ונתקל בזו. ומחמת כן נחבט בזו: מי חייב בנזקו. שהרי יש כאן ספק אם הראשון עשה כל ההיזק שאם לא נתקל באבנו לא היה נחבט באחר או דילמא השני שנחבט בה דמן הראשון לא הוזק אלא שנתקל: נישמעינה מן הדא. ברייתא דפלוגתא דר' נתן ורבנן היא: ובעל הבור פטור. דאי לאו השור לא היה נופל לבור: במועד זה נותן מחצה וכו'. דסבירא ליה דכיון דההיזק ילא מבין שניהם חייבין שניהם והילכך במועד דכל א' מהן היה משלם נזק שלם אם היה הוא עושה ההיזק השתא דמבין שניהם הוזק זה משלם מחצה וזה מחצה: ובתם. דאין על בעל השור כ"א חצי נזק אם היה הוא המזיק לבדו השתא דשניהם הזיקו בעל הבור נותן ב' חלקי' שהוא המחצה שלו ובעל השור נותן רביע שהוא המחצה שלו והרביע יפסיד: כיני מתניתא. לא כמו שאתה שונה אלא כך שנינו בתוספת' בעל הבור נותן ג' חלקים משום דא"ל אני מצאתי השור שלי בבורך ועליך הי' מוטל הכל ומה דאית לי לאישתלומי מהאי רביע נזק משתלמנא ואידך ג' חלקים תשלם לי הכל: הניח אבנו וכו'. מיותר הוא בספרי הדפוס ואגב שיטפא הניח אבנו דלקמן היא: והפריחתה לרה"י. דאלו הפריחתה בר"ה למקום אחר לא מיבעיא לן דעדיין כמו שהתקלה במקומה היא והמניח חייב והכא בהפריחתו לרשות בעל. האבן מיירי הילכך קא מיבעיא ליה מי אמרי' כיון דהרוח החזירתה לרשותו אינו חייב בנזקו דהא לא הפקיר רשותו א"ד כיון דס"ס בא ההיזק מכח התקלה שהניח' בר"ה בור בר"ה הוא וחייב:

והתיזה

מראה הפנים

תבית זע"ג או שיעבור בדרך אחרת יתעכב ויפסיד עסקיו וכיוצא בזה וזה דהכריחו לפרש כן י"ל דלמד זה מרב פפא לעיל דאמר אי כרב מאי אריא נתקל אפי' נשבר נמי ומאי קשיא ליה דילמא רב כר' יהודה ס"ל דלא עביד אינש דינא לנפשי' במקום פירתא אלא במקום פסידא דוקא והילכך נתקל דוקא. אלא ודאי דהכא נמי שייכא פסידא ואי נתקל דוקא אתייא מילתי' דרב דלא כתרווייהו כנ"ל לדעת רש"י ז"ל. מכל שכן מבמע דדעת רש"י לפרש דאין חילוק בין שברו דרך הליכה לשברו בכוונה במזיק והכל נכלל בעביד אינש דינא לנפשיה. אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן וכמה שלמדנו מדבריו בנ"מ שכתב שם בדין אם ברבות קפיד ואם היתה אפילה או שמילא כל הדרך כדים פטור על שבירתה וכו' על שבירתה דקאמר היינו בדרך הליכה דוקא שברי בשל. תוכל פ"ו הלי ה' כתב בהדיא הרי שמילא חצר חבירו וכו' ואם שברן בכוונה אפילו הכניסם בעל הכדים שלא ברשות ה"ז חייב ע"ש וא"כ מכ"ש בגוונא דלעיל היכא דברשות קפיד. וטעמו דגם לפי המסקנא דמסקינן הס"ד אפילו בכרס וכו' סייט בדרך הליכתה דאפילו למאי דקי"ל כר"נ דעביד אינש דינא לנפשיה במקום פירתא מ"מ למה לו לשברן בידים הכה"ג יעבור לדרכו ואם נשברו נשברו. וכדמשמע מסוגיא דהכא להדיא דאף דלא נפשטה הבעיא הכא. וכן למ"ש לעיל דמשמע דס"ל להאי ש"ס דאפילו פירתא ליכא (וזה יש לדחות דעכ"פ יש לו טורח לעבור משם ולהקיף בדרך אחר) עכ"פ למדנו האי סברא מהסוגיא דבמקום שיכול כדרכו לילך ואם ישברו ישברו למה נתירו לשבור בכוונה אפשר שיעבור ולא ישברו וזה מבואר. וגם בסוגיא דהתם למאי דס"ד מעיקרא יש לפרש לדעתו ז"ל דהכי פריך מאי אריא נתקל דוקא אפילו שבר בדרך הליכתה פטור ופריך ליה דהה"נ ואיידי וכו'.

אבל לשבר בכוונה לכ"ע לא. ומ"ש הטור בסי' ת"ב ואם מילא כל הדרך כדים שאי אפשר לעבור אפילו שברו בידים פטור במקום דא"א לעבור אפשר גם הרמב"ם יודה בזה זמש"ם סבית שבי' דכ"ע דברי הטור אחר לגון הרמב"ם דדעת שניהם שוין בזה:

ותישמע מינה ראה אמת המים שוטפת וכו'. נלמד מהכא כדין מציל עצמו בשל חבירו דחייב המובא בבבלי דף קי"ז ע"ב. דדוקא אם בא ככר הנפסד עליו ורוצה להבריח ממנו במה שגורם היזק לחבירו. וכן הדין כהגזוהו נכרים לענין זה כמבואר מכני דיני דמייתי. ומה דנקט לשון מותר ואסור לאו דוקא דהא מהאי ברייתא נלמד והתם פטור חייב קתני. ועיקרא דמילתא יתבאר לקמן סוף פרק החובל וכפי' בגוזל בתרא בס"ד:

כיני מתניתא בעל הבור נותן שלשה חלקים. דינים דר' נתן וכמה דאיכא לחלק לפי הדעות חולקין והסברות נתבאר בפרק דלעיל סוף הלכה ד' ע"ש ד"ה סוג שמתון. וכן יש ללמוד לענין הדין דבעיא דהכא שהרי כאן שניהן גורמין ההיזק הן ונזמינן נמי תשלומין בשוה הן ונעין דין המובאר בטור סי' ת"י ובענין שכתב שם בשם הר"ר יחזקיהו וכן בענין שאם אין לאחד מהן לשלם כמבואר ככל לעיל שם:

הניח אבנו בר"ה ובאת רוח וכו'. דינים אלו אינם מבוארים להדיא בבבלי ונתבאר לעיל בפ"ב מהרבה מקומות דנקטינן דבתר תקלה שהניחה אזלינן וכן בדין כבעיא השניה ואחר הראשון הולך דלא מיקרו כאן שותפין בנזק הא למה זה דומה לשור המתגלגל ברגלי אדם שאם הזיק לאחר שנת בעל התקלה חייב בכל. ועיין לעיל פ"ב דינא הלכה ב' בסוגיא דדליל גם נתבאר היטב:

מילתיה

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פי"ב מנ"מ הלי"ט סוס"ע חו"מ סי' תי סל"ב

גליון השי"ם

ז אהן כריסו פי' בתשב"ן ח"ג סי' מז בילקוט הירושלמי ועי' במוסף הערוך ערך אכסנאי ועיי בנמ"י פ"ת דב"ב ועי' במרה"פ ד"ה ותשמע שלא נזכר מדברי הנמ"י והבי קיי"ל בסימן שפח סע"ף ב בהג"ה:

מסורת הש"ס

כ"ק נג ע"א

מסורה הש"ס

והתיזה לרשות היחיד. הת"ל בקמיית' חיובי מחייב דכיון דהרוח הפריחתה אכתי בור ברשות הרבים מיקריא הכא מאי מי אמרינן כיון דאדם הוא שהחזירתה לרשותו ואיהו ודאי מיפטר שהרי נתקל בה ומחמת כן התיזה אלא דקמא נמי מיפטר דהוי כמו שפסקה תקלתו ומכח אחר הוא שבא ההיזק א"ד אכתי מכח התקלה שהניחה ברשות הרבים הוא ולא איפשיטא: וצלוחיתו בידו. ונשברה: בין שנתקל וכו'. דעל כל פנים מכח שהניחם ברשות הרבים הוא בא: חייב על נזקי האדם. דאדם לא אימעוט בבור אלא ממיתה אבל אם הוזק חייב: מילתיה דרבי יוחנן אמרה. שמע מינה מדר' יוחנן דסבירא ליה אפילו בור של נזקין פטור על נזקי כלים ופליג אהאי מ"ד לקמן פ' הפרה הלכה ז' דאמר דלא אימעוט כלים אלא מבור של מיתה ולא מבור של נזקין: ואם בדרך הטחה. זה שהצלוחית בידו הטיחה בדרך הטבעתו ונשברה בזה לא הוה כבור דאלו בור בתר דנייח הוא וכאן חייב על נזקי כלים:

ב"ק כח ע"ב וע"ש

שם פ"א

שם כט ע"א

והתיזה לרה"י ובא אחר ונתקל בה מהו שיהא חייב בנזקו א"ר יוחנן הניח אבנו ומשאו ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בהן וצלוחיתו בידו בין שנתקל באבן ונחבט בקרקע בין שנחבט באבן ונתקל בקרקע חייב על ניזקי אדם ופטור על ניזקי צלוחיתו. מילתיה דרבי יוחנן אמר בור של נזקין פטור על הכלים ואם בדרך *הטחה הטיח על ניזקי צלוחית חייב:

הלכה ב מתני' *נשברה כדו בר"ה והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה חייב ר' יהודה אומר [א] במתכוין חייב בשאינו מתכוין פטור: גמ' *ר' לעזר אמר בשעת נפילה נחלקו אבל לאחר נפילה כל עמא מודיי שחייב א"ר יוחנן בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה היא המחלוקת. מתיב ר' יוחנן לר' לעזר אם בשעת נפילה פטור אינו קל וחומר לאחר נפילה. ולמה פטור בשעת נפילה שבן אדם מפקיר נזקיו בר"ה. אית מתני' מסייעא לדין ואית מתניתא מסייעא לדין דתני *מודין חכמים לר' יודן במניח אבנו ומשואו בר"ה ובא אחר ונתקל בהן פטור שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. הא אם לא הנחיל יהושע לישראל את הארץ על מנת כן חייב.

על

הלכה ב מתני' נשברה כדו

בר"ה. לא הניחה אלא שהוא נתקל ונשברה. והוחלק וכו': חייב. דסבר נתקל פושע הוא והלכך חייב: ר' יהודה אומר במתכוין חייב. דקסבר ר' יהודה נתקל לאו פושע הוא אלא אנוס הוא ואם נתכון לזכות במים ובחרסיה אחר שנשברה כדו הוא דחייב בהזיקן דה"ל בורו שהזיק אבל אינו מתכוין לזכות בהן פטור הואיל ומעיקרא אנוס הוא והלכה כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא: גמ' בשעת נפילה נחלקו. אם הוזק בהן בשעה שנשברו כדו ונפלה והוחלק זה במים או לקה בחרסיה בהא הוא דת"ק סבר נתקל פושע הוא ור' יהודה סבר לאו פושע הוא: כל עמא מודו שחייב. כדמפרש טעמיה לקמיה: א"ר יוחנן בין וכו'. וכדמקשי ליה: מתיב. השיב ר"י לר' לעזר אם בשעת נפילה דאיכא למימר היה לו להזהר במה שבידו ושלא יהא נתקל ויזיק אחרים ואפ"ה פוטר בו ר' יהודה אינו ק"ו דלאחר נפילה יהיה פטור דמה היה לו לעשות: ולמה פטור בשעת נפילה. סיומא מילתיה דר' יוחנן היא תדע דהא בשעת נפילה מ"ט פטור הוא לר' יהודה אלא משום שבן אדם מפקיר נזקיו ברשות הרבים דמסתמא מפקיר להו ואע"ג דבעלמא מפקיר נזקיו ברשות הרבים חייב התם דהניח התקלה מדעת והוי כבור ברשות הרבים אבל הכא דעל ידי אונס באת התקלה פטור וא"כ מכ"ש דלאחר הנפילה פטור: אית מתניתא וכו' ואית מתניתא. חדא ברייתא היא וכלומר מהאי מתניתא מסייעא לר' לעזר ומסייעא לר' יוחנן וכל חד מפרש לה כטעמיה ולתרווייהו ל"ק וכדלקמן: דתני. תוספתא היא בפרק שני. וחסר כאן והכי גרסינן כדאיתא התם. מודה ר' יהודה לחכמים במניח אבנו וצלוחיתו ברשות הרבים ובא אחר והוזק בהן שהוא חייב מפני שבמירתו עליו ומודים חכמים לר' יהודה במניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונפלו ונשברו ובא אחר והוזק בהן שהוא פטור מפני שאין שמירתן עליו. ולקמן איתא התם היה בקופה של תבן וכה חבילה של קולים ברשות הרבים ובא אחר והוזק בהן ה"ז חייב ר' יהודה פוטר שלא ניתנו ערי ישראל אלא לכך ובהאי דינא פלוגתא התם. ועכ"פ שמעינן דבמניח תקלה ברשות הרבים כ"ע מודו דחייב ואם ממילא באת מחמת שהוליאן בר"ה כמו בקופה של תבן לר' יהודה פטור שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שיהו נושאין משאיהן בר"ה וברשות קעביד: הא אם לא הנחיל וכו'. מדקאמר טעמא שע"מ כן הנחיל הא מדינא חייב ואע"פ שלא הניח התקלה מדעת ברשות הרבים ודמיא למתני' וא"כ קשיא והשתא מסיק דמר מתרץ לטעמיה ומר מתרץ לטעמיה:

על

ר"ל אמר בשעת נפילה נחלקו כפי' הקדמונים ז"ל דלא הי' בידו לסלקה סמוך לנפילתו אבל לאחר נפילה דהי' בידו לסלקה כו"ע מודי שחייב דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס לכולי עלמא חייב. אמר ר' יוחנן בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה הוא המחלוקת דלר' יהודא דסבירא ליה נתקל לאו פושע הוא והוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס על כן פטור אף על פי שהי' בידו לסלקה משום דאיהו לא קעביד הבור דהא אנוס הוא בנפילה. ואי דלא מסלקו הא אינו מחויב לסלק כיון שאינו שלו ותלוי. זב"ז אליבא דר' יוחנן דלהת"ק נתקל פושע ע"כ חייב מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה. אבל לר' יהודא נתקל לאו פושע היא ע"כ הוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס וכ"כ התוס' ז"ל דף כ"ט ע"א ד"ה פליגי. מתיב ר"י לר"ל אם בשעת נפילה פטור אינו ק"ו לאחר נפילה ולמה פטור בשעת נפילה שכן אדם מפקיר נזקיו ברה"ר פי' דלמה ס"ל לר"י דנתקל לאו פושע הוא ולא כהת"ק דס"ל דהוי פושע דצריך ליזהר שלא יכשל ויזיק משום שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה וע"כ בשעת האונס אינו שלו ע"כ אינו מחויב לשמור על ההיזק כיון דבשעת האונס אינו שלו ואין מוטל עליו השמירה על דבר שאינו שלו וא"כ כיון דפטור בשעת נפילה הוא נובע ממה שמפקיר נזקיו בר"ה כדי שלא יתחייב. א"כ היכי תימר דבשעת נפילה פטור ולאחר נפילה חייב הא הא דפטור כל עיקר בשעת נפילה הוא. אך מטעם שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה כדי שלא יתחייב בנזקין [כדכתב הנמו"י ז"ל דבסתמא מפקיר להו אם לא במתכוין לזכות בחרסי' אע"ג דבעלמא דבנשבר כליו של אדם אינו מפקיר להו. אך בר"ה מפקיר נזקיו כדי שלא יתחייב בנזקין] דר"י מפרש להמתניתין במתכוין חייב באינו מתכוין פטור דאף דקאי על תרווייהו על שעת נפילה ולאחר נפילה [כדכתב הנומ"י ז"ל דלמ"ד דבתרתי פליגי ע"כ דהא דקאמר ר"י במתכוין חייב באינו מתכוין פטור קאי על תרוויהו] מ"מ מפרש דהפירוש מתכוין הוא מתכוין אך לזכות בחרסי' כדאית' בסמוך והוא משום דזהו עיקר הפטור של שעת נפילה משום דאינו מתכוין לזכות בחרסי'. וע"ז קאמר מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין דתני מודין חכמים כו' כו' ובא אחר ונתקל בהם פטור שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ הא אם לא הנחיל כו' ע"מ כן חייב. פי' דמביא רישא דהתוספתא ומדלג באמצע ומביא עוד תוספתא בפרק הזה ומרישא הוא מסייעא לדין ומסיפא מסייעא לדין. וכן דרך הירושלמי דמזכיר רק ראשי פרקים מן הרישא דהתוספתא או מהסיפ' ודבר נגלוי הוא. דברישא תני מודין חכמים לר"י במניח קנקנו כו' ונפלו ונשברו פטור מפני שאין שמירתן עליו דהא לכו"ע הוי נפילת אונס ופטור מפני שאין שמירתן עליו דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס דפטור הרי מכאן ראי' לר"י דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור ומסיפא דתוספתא ראי' לר"א דמפקיר נזקיו אפילו לאחר נפילת אונס חייב דהי' לו לסלקו דתני הי' קופה של תבן וכה קולים בר"ה ובא אחר והוזק בהם ר"י פוטר שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ר"ל דהנחיל יהושע לישראל את הארץ שיפטרו מהנזקין ולא משום דכל הוציא ברשות פטור לר"י מן נזקין ז"א אלא דס"ל לר"י דע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שיפטרו מנזקין אבל

כל

עין משפט נר מצוה

א מיימ' פי"ג מנ"מ הל"ז טוש"ע חו"מ סי' ת"י סכ"ב

מראה הפנים

מילתיה דר' יוחנן אמר בור של נזקין פטור על הכלים. עיין לקמן פרק ס' הלכה ד ד"ה ובבהמה בא. וכן בדין הטית בצלוחית מתבאר שם:

אמר ר' יוחנן בין בשעת נפילה וכו'. בבבלי דף כ"ט מסיק לה לר' יוחנן נמי הכי דנ"ל לדידיה דבתרתי פליגי וכדיוקא דהכי מדקתני תרתי הוחלק ולקה בחרסיס וכדמפרש רב יוסף התם במתכוין לזכות בחרסיה. וכדמסיק לה הכי אליבא דר' יוחנן. מלבד אליבא דר' אלעזר דמדייק לה התם מהאי ברייתא נשברו כדו וכו' דר"מ מיתייב וה"א לאסיקי התם אליביה דלאחר נפילה לא נחלקו אלא ר"א קמ"ל כדאביי. והכא לא מייתי האי ברייתא. ומפרש לה כהדיא דלאחר הנפילה לר' לעזר אפילו ר' יהודה מחייב וכדמסיק טעמיה אליביה דלאחר הנפילה כמתכוין להזיק הוא דמאחר שהיה לו פנאי לסלקן ולא סילקן כעושה בור הפתא ולא פטר ר' יהודה אלא בשעת נפילה משום דנתקל לאו פושע הוא. ול"ל דדיוקי' דהכיי לא דייק לי' לר' לעזר דהכא. וכן התם נמי לא מקפי ליה אלא מהאי ברייתא ואליבא ר"מ ואליבא רבנן ולא מדקתני תרתי במתני'. וכן ע"כ לומר כן אל כא דרב התם דלא ס"ל לפרש כדיוקיה דהכיי דאל"כ קשיא עליה דקאמר התם לעיל דבנזקי כלים איירי מתני' אבל בנזקי אדם פטור דקרקע עולם הזיקתו ואי דס"ל כאביי דבתרתי פליגי ובלאחר נפילה כמפקיר נזקיו א"כ אמאי מחייב ת"ק בנזקי כלים כא בדאפקרינהו מודה רב לעיל דמבורו למדנו. וזה לכאורה קשיא היא אליבא דרב. אם הנחנו מפרשים דהא דפליגי בלאחר נפילה ובמפקיר אתולה מתני' קאי אם לא נאמר דלא

תום' הרי"ד

ולמה פטור בשעת נפילה שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה עיין בפנים בדברינו ומזה מובן הא דכתב במלחמות להרמב"ן ז"ל דאין ספי' כבעה"מ ז"ל דהא דקאמר ר"י במתכוין חייב באינו מתכוין פטור כולל ב' כוונות במתכוין להזיק בשעת נפילה ובמתכוין לזכות בחרסי' אלאחר נפילה ז"א דאין סברא שיכלול ב' כוונות אלא ע"כ כונה אחת לזכות בחרסי' עיי"ש ובאמת ל"כ כיון דנחלקו בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה אין סברא למימר דקאי ... ק על חדא לאחר נפילה וכ"כ הנומ"י ז"ל דע"כ דקאי דברי ר"י במתכוין חייב על שניכן על שעת נפילה ועל לאחר נפילה אבל לפי הירושלמי כזה כאשר ביארנו בפנים עולה שפיר נכון דהת"ק ס"ל דנתקל פושע היא כדכתב הנומ"י ז"ל דסי'

לו

ס"ל

על דעתיה דרבי יוחנן במתבוון לחרסין על דעתיה דר' לעזר במתכוון להזיק. ר' זירא ור' לא תריהון אמרין מודה רבי יודה לחכמים במבקיר שור שנגח בר"ה שחייב לא דומה נזק עומד לנזק מהלך:

הלכה ג מתני'

*השופך מים בר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדירו בקוצי' וגדר שנפל לרשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו: **גמ'** רב הונא אמר בשנחבט בקרקעו אבל אם נתלכלכו כליו חייב. רב אמר אפי' נתלכלכו כליו פטור. מילתיה דרב אמר הבור של נזקין פטור על הכלים. *המצניע את הקוץ ואת הזכוכית לתוך כותלו של חבירו ובא בעל הכותל וסתרו והוזק בהן אחר חייב. חסידים הראשונים היו מצניעין אותן לתוך שדה עצמן ומעמיקין להן שלשה טפחים כדי שלא תעלם המחרישה: פיסק'. והגודר גדירו בקוצים. אר"י תיפתר דברי הכל במפריח. רבי בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא ולמה לינן פתרין לה *כר' יוסי בי ר' יודה דאמר
שלשה

רידב"ז

כל מוליא ברבות ס"ל לר"י ג"כ דחייב בנזקין [ועיין בנמו"י ז"ל בסוגיא דידן דכתב מפורש דאפילו עושה ברבות חייב בנזקין אפילו לר"י] ומדייק מזה טעמא משום דע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ הא לא"ה הי' חייב הא הקוצים שנגלו בהתכן הוא באונס דהא הי' מכוסה והוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ופטור. אלא ע"כ דמפקיר נזקיו אפילו לאחר נפילת אונס חייב אפילו לר"י. ע"ז מסיק ע"ד דר"י במתכוין לחרסין ע"ד דר"א במתכוין להזיק פי' דלר"י הוא רק מתכוין לחרסין על אחר נפילה ולר"א מתכוין על שעת נפילה. ועו"ז מסיק ר"ז ור' לא תריהון אמרין מודה ר"י לחכמים במפקיר שור שנגח בר"ה דחייב לא דומה נזק עומד לנזק מהלך פי' דאע"ג דס"ל לר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא דלא הי' עליו להזהר מן התקלה שלא יבוא לידי תקלה דהא הת"ק ס"ל דנתקל פושע הוא אע"ג דהתקלה גופי' אונס הוא אך הי' לו להזהר שלא יבוא לידי מכשול ואונס כדפי' הנמו"י ז"ל ור"י ס"ל דלא הי' לו להזהר מן המכשול משום דאין מוטל עליו לשומרו כשהוא ברשותו על כשיולא מרשותו דהא בשעת האונס לאו שלו הוא כדאמר ר"י בסוגיא דידן דלמה פטור בשעת נפילה שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה. אבל בשור שנגח בר"ה והפקירו בשעת נגיחה חייב משום דהוי נזק מהלך. וחייב בשמירתו קודם הנגיחה שלא יבוא לידי נגיחה אע"ג דבשעת נגיחה הוי שאינו שלו דהפקר הוא. אבל חייב קודם הנגיחה לשומרו שלא יבוא לידי נגיחה. והא"ג דקי"ל בנגיחה דנגח והא"כ הקדיש והא"כ הפקיר פטור הנ"מ שנגח ואח"כ הפקיר משום דבעידנא דנגח הי' לו בעלים וגזה"כ הוא דבעינן שיהא היזק לתשלומין שוין כאחד וכדאיתא בשטמ"ק ז"ל דנזקין לכו"ע בעינן שיהא היזק והעמדה בדין שוין כאחד. והעיקר גזה"כ הוא שיהא שוין כאחד עד שמכח דיקדוק הזה מדקדק רש"י ז"ל דאפילו מכרו בינתים פטור משום דהקפדת הכתוב שיהא שוין כאחד הנזקין והעמדה בדין. ואפילו לשיטת הרמב"ם ז"ל דהעיקר הקפדה שיהי' לו בעלים מ"מ בעינן שוין כאחד העמדה בדין עם שעת ההיזק. וע"כ כשהי' לו בעלים בשעת נגיחה ואין לו בעלים בשעת העמדה בדין פטור משום דאינו שוה העמדה בדין עם שעת הנגיחה. משא"כ כשהפקיר בשעת נגיחה ממש וחיובו הוא דהוי לו לשומרו קודם הנגיחה שלא יבוא לידי נגיחה והוי החיוב דשור רעהו דהי' לו להבעלים לשמור שורו שלא יבוא לידי נגיחה. וע"ז אנו מעמידין לי' להבעלים לדין שישלם מפני שלא שמר שורו שלא יגח כיון דעד שעת נגיחה ממש הי' שלו. ואבל בשעת נגיחה לא הי' שלו וע"כ שוין כאחד הנגיחה והעמדה בדין. משא"כ כשבשעת נגיחה ממש הי' שלו ואח"כ הפקירו קודם שעמד בדין ונמצא דאין המיתה או הנזקין והעמדה בדין שוין כאחד:
בין

פני משה

על דעתיה דר' יוחנן. דס"ל לאחר נפילה פוטר ר' יהודה דכיון דשלא מדעת נעשית התקלה מתחילה פטור במפקיר ובמתכוין חייב דקאמר ר' יהודה במתני' במתכוין לחרסין לזכות בהן קאמר דהוי לה השתא כבורו וכהניחן מדעת. וה"נ מיתוקמא דיוקא דברייתא דמדייקא חייב בנתכוין לזכות בהן ולר' לעזר דס"ל לאחר הנפילה מחייב ר"י לא איצטריך ליה לפרושי מתכוין דר"י במתכוין לזכות בהן אלא במתכוין להזיק וכלומר דכיון שהניחן שם לאחר הנפילה כמתכוין להזיק הוא שהיה לו לפנותן: לא דומה נזק עומד. אפי' למאן דס"ל מפקיר נזקיו בר"ה פטור במתני' ומפני שלא הנית התקלה מדעתו לא תימא דה"ה בשור שנגח בר"ה והפקירו נמי כן שהרי לא מדעתו היתה התקלה הלכך קמ"ל דשאני הכא דאינו דומה נזק עומד דמתני' שיכולין העוברין להשמר ולילך מן הצד אבל הכא נזק מהלך הוא ברשות הרבים וקשה לשמור הימנו:

הלכה ג מתני' השופך מים בר"ה. אע"ג דברשות קעביד כגון בימות הגשמים שמותר לשפוך מים בר"ה אפ"ה אם הוזק בהן אחר חייב בנזקו ואפי' אפקרינהו דהא מתחלה שלא באונס הוא וקי"ל המפקיר נזקיו בר"ה ומתחלה נעשו שלא באונס חייב: המצניע את הקוץ וכו'. שהצניען בר"ה: והגודר גדירו בקוצים. שעשה גדר מקוצים והפריחן לר"ה. אבל אם צימצם בתוך שלו והוזק בהן אחר פטור שאין דרך ב"א להתחכך בכתלים: **גמ'** בשנחבט בקרקעו. מחמת שהוחלק במים נפל ונחבט האדם בקרקע והוזק מיירי מתני' ורב הונא דייק לה הכי מדקתני והוזק בהן משמע דוקא הוזק בהן אדם אבל לא כלים והילכך לא משכחת לה אלא בשהוזק בתר דנייחו מיא דהוי כבור ואדם הוא דחייב דלא אימעוט אדם מנזקי בור אלא כלים אבל אם בשעת השפיכה הזיק גירי דיליה הוא ולאו בור הוא ועל הכלים נמי מתחייב והיינו דקאמר בשנחבט בקרקעו כלומר מחמת שעשה זה להקרקע רפש וטיט נחלק ונחבט האדם: אבל אם נתלכלכו כליו חייב. כלומר אבל אם היה ההיזק מעיקרא קודם דנייחו מיא ובשעת שפיכה וההיזק הוא שנטנפו כליו של זה חייב גם על הכלים אי נמי דהכי פירושא דרב הונא דייק מדקתני השופך מים והוזק. דמשמע דדוקא בהכי איירי שהוזק בשעת שפיכה ועדיין לא נחו מיא ולפיכך חייב על נזקי אדם אבל בתר דנחו מיא פטור דבור הוא והשתא רב הונא אדיוקא דמתני' קאי בשנחבט אדם בקרקעו הוא דפטור בו דאדם אימעוט מבור אבל על הכלים חייב ואפי' בתר דנייחו וקסבר רב הונא כמ"ד לקמן דכלים לא אימעוט מבור. והשתא סייך שפיר טפי הא דרב דאמר דאפילו כלים פטור בתר דנייחו ומתני' דוקא בשעת שפיכה מיירי דגירי דיליה הוא ולא הוי בור. והאי פירושא מסתברא טפי דנראה מרהטא דסוגיא דרב ורב הונא בחיוב כלים בבור פליגי: מילתיה דרב אמרה. דס"ל כמ"ד דנזקי כלים ג"כ אימעוט מבור כמו אדם: חייב. המצניע שלא היה לו להצניעו בכותלו של זה ובעל הכותל פטור דלא ידע: כדי שלא תעלם המחרישה. בשעה שמחרישין שלא יחזרו ויעלו: תיפתר דברי הכל. אפי' ר' יהודה מודה בה דס"ל לעיל במפקיר נזקיו בדבר שלא עשה התקלה מדעת פטור הכא בגדר קוצים כר' יהודה נמי אתיא דבמפריח עסקינן. כדפרישית במתני' והוי כמי שמניח תקלה ברה"ר ואפי' ר' יהודה מחייב: דאמר
שלשה

תוס' הרי"ד

לו להשמר מן האונס ור"י ס"ל דאינו פושע דלא הי' לו להזהר את כדו מן האונס כיון דבשעת אונס אינו שלו ולפיכך לא הביא הרמב"ם ז"ל כלל הא דמתכוין להזיק כלל אע"ג דפסק כר"י כמו שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות הנ"ל דגם הרמב"ם ז"ל לא הביא כלל הא דמתכוין להזיק כלל אך מתכוין לזכות בחרסי' ולפי הירושלמי הזה מבואר היטב בע"ה: ר"ז ור' לא תריהון אמרין מודה ר"י לחכמים במפקיר שורו שנגח בר"ה עיין במה"פ ז"ל שתמה הא אנן קי"ל נגח ואח"כ הפקיר פטור והוא ברייתא דדברי ר' יהודה גופיה אבל לפי דברינו דמבואר בפנים ניחא שפיר בע"ה:
א"ר

מראה הפנים

ס"ל לדייק כדאביי אלא כר' לעזר דהכא. ואפשר לייבב אליבא דרב ולפרש דאי ס"ל כדאביי א"כ פליגי בלאחר נפילה בנזקי אדם דלקה בחרסיה ולאו קרקע עולם הוא ואסיפא לחוד קאי. ויש בזיטה זו פירושים הרבה ועיין בספר המאור וספר המלחמות ואין להאריך. ולענין מסקנא כבר נתבאר דכר' יהודה קי"ל וכדמפרש אביי ורב יוסף התם ור' יוחנן הכא ובנזקי אדם מיתוקמא מתני' ולא בכלים וכמבואר התם: **מודה** רבי יהודה לחכמים במפקיר בור וכו'. והא דאמר בבבלי בפ"ק ובפ' ד' יתד על כן אמר ר' יהודה אפילו נגח ואחר הפקיר פטור יתבאר לקמן פ"ד הלכה ח' ח"ט. ועיין לעיל פ"ק הלכה ב' ד"ה מנכסים המיוחדים מ"ש שם:

רב הונא אמר בנחבט בקרקעו. כדפרישית בטיט ורפש בנעשה מחמתו. ולפי' הבי שפירשתי אם דלפי הגי' ורהטת הסוגיא נראה הכי מ"מ יש לפקפק ע"ז. וגי' דהכא לא דמיא לגי' הבבלי דף ל'. ובלאו הכי מה דאמר רב הונא הכא בחיוב כלים אמרה רב התם ורב הונא מחייב התם גם בנזקי אדם כדלא תמו מיא. ודרך הירושלמי בחליפין. אלא דליבנא דאבל וכו' דאמר הכא קשה וצריך לייבבו כפי' הא' שפירשתי. והרמב"ם פסק כהאי מתני' בפי"ג הלכה י"ב ובנזקי אדם למאי דקי"ל. ועכ"פ נלמד מסוגיא דהתם דידן ולפי הגי' שלפנינו דתמו מיא נמי חייב הוא לר"כ כדאית ליה ולשמואל דקי"ל כוותיה כדאית ליה וזהו שכתב הרמב"ם שם נבלעו וכו' לומר דאפילו נבלעו ובגזה"כ הארץ הא אפ"ה אמרינן דעדיין הנזק בא מחמתו וחייב בנזקיו ובנזקי אדם כדלעיל: **ובא** בעל הכותל וסתרו וכו'. בבבלי שם מוקי לה ר' יוחנן בכותל רעוע אבל בכותל בריא מצניע פטור וחייב בעל הכותל: **שלא** תעלם המחרישה. ובבבלי שם הגי' שלא יעכב המחרישה והביאו התוספות בירושלמי מפרש שלא תעלם כלומר דלפי פשוטו מאי חסידות איכא הכא ולפיכך מפרש לה שלא יעכב היינו שמחמת עיכוב המחרישה יחזרו ויעלו כשילכו לחרוש בחוזק: **תיפתר** דברי הכל במפריח. כדפרישית בפנים. וכן יש לפרש דד"ה דקאמר ר' יוחנן אפלוגתא דבור קאי דפליגי לקמן בפ"ס אי בור ברשותו חייב ולכ"ע בור בר"ה חייב ובמפריח דהוי בור ברה"ר ד"ה מודים בה. והיינו הך דמאן דס"ל מפקיר נזקיו בעלמא שלא היה מתחלה באונס חייב ס"ל דחיובא דבור בר"ה הוא כדמוכחת סוגיא דבבלי בדף כ"ט ע"ב. ולפ"ז צריך לומר הא דקאמר אליבא דר' יוחנן התם טעמא דמלמלם פטור לפי שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים האי טעמא לריכא למאן דס"ל בור ברשותו נמי מיחייב ובשהפקיר רשותו דאי למ"ד בור ברשותו פטור ל"ל להאי טעמא תיפוק ליה דמלמלם בור ברשותו הוא. וכדכתבנו בתוס' ד"ה אלא ר' יוחנן דמס"ע אמרינן דאפשר ר' יוחנן גופיה ס"ל דבור ברשותו נמי מיחייב. והרא"ש ז"ל תמה על הרי"ף בסגין דכיון דהלכה פסק כר' יוחנן בור בר"ה חייב אמאי אצטריך ליה טעמא כמלמלם שאין דרך בני אדם וכו' תיפוק ליה דהוי בור ברשותו. ועל זה כתב וז"ל ומתוך זה משמע דאלפס ז"ל סבר כמאן דמחייב לקמן בתרווייהו בור ברשות ובור בר"ה עכ"ל והדיא פסק הרב אלפסי ז"ל הכי בפ' הפרה במקומו. ואפשר גי' אחרת היה לו להרא"ש גם בדבריו: **כרבי** יוסי בי רבי יודה דאמר שלשה שכן כמוכן לרבות כרבות. דברי ר' יוסי בר"י מתבארין כן מתוך התוספתא פ"ו. איזהו בור שאמרה תורה חפר בור ברשות היחיד ופתח

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פי"ג מנ"מ הל"ב טוש"ע חו"מ סי' תיב ס"ב
ז
ב מיימו' שם הל"ג טוש"ע שם סי' תטו ס"א
ח
ג מיימו' שם הל"א טוש"ע שם סעיף ט
ט
ד מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף ג
ה מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם ס"א

מסורת הש"ס

ב"ק ל ע"א
שם ותוספתא פ"ב
עי' ב"ק כ ע"א

גליון הש"ס

במתכוין. ע' בפ"מ ופירושו דחוק מאוד כפדה ועיין פ"מ דקאי אמתני' לר"י דפליגי באחר נפילה לר"י מתכוין לזכות אבל לר"א בשעת נפילה לא מצי לזכות וכו' ופ"ו מתכוין שיהיו מתכוין לשבר פ"ס וכ"כ בסוגיא בבבלי ע"ש:

שלשה שהן סמוכין לרשות כרשות. א"ל ומה ביש לך דאיכא ר' יוחנן מימר לך תיפתר דברי הכל במפריח: וגדר שנפל לרשות הרבים. ר' אבהו בשם ריש לקיש אמר דר' מאיר היא דרבי מאיר אמר כל המזיק שלא על ידי מעשה חייב והדא אמרה דא [א] *נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו לתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב. וכמה הוא הזמן תני ר' הושעיה שלשים יום:

הלכה ד מתני'

[ב] *המוציא את תבנו ואת גפתו לר"ה לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגלל ברשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקו: **גמ'** *במה זכן דבית רבי ינאי אמרי בשבחן שמואל אמר [ג] בגופן חזקיה אמר *והוא שהפכה על פניה לזכות בה. מילתיה דחזקיה אמר המטלטלין [ד] [ז]נקנין בהפיכה. אלא המטלטלין מהו שיקנו בגרירה. *אמר רבי בון בר חייה נראין דברים בעמודין ובעורות קשין אבל בעורות רכין לא קנה עד שיגביה. אמר רבי אחא ליידא פשטה על שיטתהון דרבנן.
בן

שלשה שהן סמוכין לרשות. שלשה דברים אמרו חכמים שהן סמוכין לרשות הרבים ונעשו כרשות כמו שהניחן בר"ה מתחלה וא"כ אפילו במגולם ברשותו יכולין לפתור המתני' ומפני שהוא סמוך לרשות הרבים חייב: ומה ביש לך. מפני מה לא הוטב בעיניך אוקימתא דר' יוחנן דפתר לה במפריח ודברי הכל והכי שפיר טפי לאוקמי מתני' ככ"ע ולא כיחידאה: דר' מאיר היא. הא דקתני גדר שנפל לר"ה חייב בנזקו ואע"ג דאנים ליה ולאו מעשה קעביד כר"מ מיתוקמא דס"ל דחייב אפילו בכה"ג: והידא אמרה. ובאיזה דין אמרה ר"מ: דא. בזה הדין דתנן בפ' בתרא דמציע' הכותל והאילן שנפלו לר"ה והזיקו פטורין מלשלם נתנו לו זמן וכו' לאחר הזמן חייב וה"נ מיירי שנתנו לו זמן לפנות הגדר ולא פינה ובכה"ג הוא דמחייב אע"ג דלא ע"י מעשה שלו נעשה ההיזק: וכמה הוא הזמן. ב"ד:

הלכה ד מתני' גפתו. פסולת הזיתים: לזבלים. שירקבו התבן והגפת ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: חייב בנזקו. ואפילו אפקרינהו דהמפקיר נזקיו שלא באונס מתחלה חייב: וכל הקודם בהן זכה. דקנסינהו רבנן: ההופך את הגלל. צואת הבקר: חייב בנזקו. אבל לא קנסו בו רבנן לומר כל הקודם זכה משום דמאן דמפיק ליה לרשות הרבים לאו לאשבוחיה מפיק דהא מושבח ועומד הוא למילתיה ולנקות חלירו הוא דעביד ולא אתי לשהויי התם: **גמ'** במה זכן. כל הקוד' בהן זכה דקתני במתני' במה זכה: בשבחן. אבל לא בגופן משום דעיקר טעמא דקנסא דלא ליתי לשהויי להו ברשות הרבים כדי להשביחו ומיתקלי בהו רבים הילכך בשבחן קנסו רבנן בגופן לא קנסו: שמואל אמר בגופן. אף בגופן דקנסו בגופן משום שבחן: והוא שהפכה על פניה לזכות בה. והא דאמרינן דכל הקודם בהן זכה והוא שהפכה וכו' ולאו אהופך את הגלל בר"ה קאי והכי אמרינן בהדיא בדמאי. וה"ג התם בפ"ג הלכה ג' תמן תנינן ההופך את הגלל בר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו תני ואסורין משום גזל ואכל הקודם בהן זכה קאי דאסור לאחר ליטול ממנו אחר שזכה זה. כהנא אמר והוא שהפכה על מנת לזכות בה. הכי מפרש לה למתני' דדמאי התם

דקתני המולא פירות בדרך ונטלן לאוכלן ונמלך להצניע לא יצניע עד שיעשר וקאמר דה"נ הדין כן דלא מיחייב לעשר אלא כשהפכה בתחילה ע"מ לזכות בה. אבל אם הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא שלא היתה כוונתו בתחלה כדי לזכות לא בדא אמרו שלא יצניע עד שיעשר דכיון דלא זכה בו מעיקרא אין חיוב המעשר חל עליו: ופריך התם לענין נזיקין לא בדא שניא בין הפכה על מנת לזכות בו בין שהפכה על מנת שלא לזכות בו והוזק בהן אחר חייב בנזקו והכא את אמר הכן. דמאי שנא לענין נזיקין בהופך את הגלל בר"ה דלא שאני לן בזה שאפילו לא נתכוון זה ההופך את הגלל לזכות בהן חייב הוא בנזקן דאסתלק להו מעש' ראשון שהוליאן לר"ה וקיימא לה ברשותיה והכא במעשר את אומר הכין דדוקא שנתכוון על מנת לזכות בהן. א"ר אבין תמן כתיב בעל הבור ישלם בעל הנזק ישלם. כלומר מי שהוא עושה הנזק עכשיו הוא ישלם והרי הוא הפך את הגלל ממקומו והשליכו למקום אחר ונתקל בהן אדם שם ואם היה במקומו הראשון לא נתקל בו זה הילכך הוא הכורה בר"ה. ברם הכא עשר תעשר משלך את מעשר ולא משל אחרים. דתבואת זרעך כתיב וכל זמן שלא זכה בו אינו מחוייב לעשר. ע"כ הסוגיא מהתם. והשתא מפרש לה חזקיה הכא נמי בענין זה דהא דאמרינן כל הקודם בהן זכה דוקא בשהפכה על פניה לזכות בה: מילתיה דחזקיה אמר המטלטלין נקנין בהפיכה. כלומר שמעינן מדקאמר חזקיה בשהפכה על מנת לזכות בה וסתם הפיכה בהגבהה מועטת היא שהופכה מכאן לכאן. וא"כ ש"מ דמטלטלין נקנין בהפיכה ואפילו לא הגביהן למעלה משלשה: אלא. כלומר אלא הא דמיבעיא לן מהו שיקנו המטלטלין בגרירה שלא הגביה אותן כלל אלא גוררן ממקום למקום אם נקנין בכך: נראין דברים. דלא כל המטלטלין שוין בדין זה אלא בעמודין הכבדין ועורות קשין הגדולות שהן כבדות הרבה ואין דרכן להגביהן כגון אלו וכיוצא בהן נקנין בגרירה: אבל בעורות רכין. שהן נוחין להגביה אותן לא קנה עד שיגביה: א"ר אחא ליידא פשטא. לית דא פשטא על שיטתהון דרבנן וכי אין אנו יכולין לפשוט זה הבעיא דהמטלטלין נקנין בגרירה לפי שיטת דרבנן דלקמן:
בן

מראה הפנים

ופתח לרה"י יש לו רשות לחפור ויש לו רשות לפתוח. בר"ה ופתח לר"ה אין לו רשות לחפור ואין לו רשות לפתוח. ברה"י ופתח לר"ה יש לו רשות לחפור ואין לו רשות לפתוח אבל יש לרבים רשות ליכנס לשם. בר"ה ופתח לרה"י אפי' היא של רבים פטור ר' יוסי ברי' יהודה מחייב עד שיעשה לו מחילה גבוה עשרה טפחים או עד שירחיק מן הכותל ד' טפחים שיהלך אדם או עד שימסור לרבים ע"כ. ופירוש דר' יוסי בר"י אכל השלשה חלוקות האחרונות קאי דלת"ק כל מקום שאין לו רשות לפתוח סגי בהכי שלא יוכל לפתוח אם כבר חפר ובהכי מיפטר מחיוביה ובבבא האחרונה ס"ל לת"ק דלעולם פטור כיון שהפתח הוא לרה"י שאם אין רשות לרבים ליכנס ופ"ז קאמר ר' יוסי דלעולם כל מה שסמוך לרשות הרבים הרי הוא כר"ה ואפילו בכל אלו הג' בבות ולא סגי בהא דלא יפתח לר"ה. עד שיעשה וכו' לפי שלפעמים רבים נדחקין לשם אם הפתח הוא סמוך לר"ה. וה"ה ד"ה כמגולם חייב אליבא דר"י שהוא כסמוך לר"ה. וכבר נתבאר דהמסקנא דהכא כדהתם:

המוציא את תבנו ואת גפתו. בבבלי גרים ואת קשו. וג"מ דלפי גי' דהכא אי מוקמינן מתניתין דכר' יהודה נמי אתייא דאמר בשעת הוצאת זבלים יש לו רשות להוציא ואם הזיקו פטור מלשלם כדאמר התם דף ל' ע"א א"כ ע"כ מתני' שלא בשעת הוצאת הזבלים איירי וכאוקימתא דרב נחמן שם דשינוייא דרב אשי לא שייכא לפי גי' דהכא. וכן משמע ליפנא דמתני' דקתני המוציא בדיעבד ולשינויא דרב אשי דבשעת הוצאת הזבלים וכר' יהודה אפי' לכתחילה שריא. ולגי' דהתם ובשינויא דרב אשי דתבנו וקשו תנן משום דמשרקי צריך לחלק בדין הוצאה לר' יהודה בין תבן וקש ובין זבלים כמו דמחלקינן בענין חיוב ופטור אם הזיקו אליבא דר' יהודה דתבנו וקשו לכתחלה לא. ולא גרים נמי במתניתין הכא הא דרשב"ג וכן הרי"ף ז"ל ל"ג בנוסחת המשנה שהביא ואפשר משום דאי מוקמינן מתני' בשעת הוצאת זבלים א"כ קשיא דרשב"ג אדרשב"ג דסוף ב"מ כדכתבו התוס' בד"ה אפילו תימא וכו' ועיין בדיבור דלקמן:

שמואל אמר בגופן. ומכ"ש בשבחן וכרב בבבלי שם. ופסקו הפוסקים כרב דהוא רבי' דשוירי אלא לכתחלה אין מורין כן משום דמוקי התם למסקנא דהאי ברייתא דמייתי לבסוף לימא כהני תנאי סמוכה הכנו וקבו וכו' דבהלכה ואין מורין קמיפלגי ומשמע דת"ק סבר הלכה ואין מורין כן וכלפי' רש"י ז"ל שם. והרמב"ם ז"ל בפי"ב מג"מ הל' י"ד פסק התם וכל הקודם בהן זכה ותמה הכ"מ דאי כרב למה השמיט ואין מורין כן. ומה שתירץ דסבר דהא דקאמר דפליגי בהלכה ואין מורין כן לדיחויא בעלמא הוא. זהו דוחק. ועוד דאי פסק כרב מ"ט לא פסק כשמעתיה דרב גופיה ס"ל התם הלכה ואין מורין כן בלאו האי אוקימתא דברייתא. והל"מ ללה לתרץ דפסק

כרשב"ג ככללא דכל מקום ששנה רשב"ג וכו' וכפי' הא' דרש"י במתני'. וזה א"א לאומרו דא"כ צריך לאוקמי מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים כי היכי דלא תיקשי דרשב"ג אדרשב"ג וזהו דלא כשינויא דרב אשי דהוא בתרא. ועוד דבשעת הוצאת הזבלים מ"מ לא פסק כרשב"ג דאם הזיק פטור מלשלם כדשנינו בב"מ. והתם לית הלכתא כוותיה כמבואר. וכבר כתב הרי"ף ז"ל בכמה מקומות דהאי כללא דכל מקום ששנה וכו' לאו דוקא וכן מבואר מדברי הרמב"ם ז"ל בהרבה מקומות דלא פסק כרשב"ג במשנתינו. ובלאו הכי חזינן דהרי"ף ל"ג להא דרשב"ג במשנתינו ומבואר דהרמב"ם תפס דרך הרי"ף ממש בכל המקומות. אבל על כן נראה לענ"ד דהרמב"ם לא פסק כרב בזה אלא כת"ק דברייתא ומפרש לפי האוקימתא דהמסקנא איפכא מפי' רש"י ז"ל. וזה דמאי דאידתי מעיקרא האי פירושא דבעי הש"ס לפרש לעיל להא דקתני ואסורין משום גזל דלאחר הקדם זה וזכה קאי דאסורות לאחר משום גזל. לא אידתי אלא משום האי ברייתא דלעיל דקתני בה וההופך את הגלל וכו' וכדמקשי הש"ס והא לא קתני הכי וכו' ורב נחמן ב"י בעי לשנויי התם דאפילו דגלל נ"ק וכו'. כדאיתא התם ועכ"פ שמעינן דהאי פירושא במקום דשייכא פירושא הוא והכי מוכחא נמי סוגיא דדמאי שהבאתי בפנים דאסורות לאחר משום גזל קאמר ולפ"ז אפשר לפרש ברייתא דקאמר עלה לימא כתנאי וכו' שפיר כהאי פירושא דלעיל. וה"פ לפי המסקנא דמוקי הש"ס אליבא דרב אמר לך רב וכו' דאתמר רב הונא אמר רב וכו' וכלומר כמה דאשכחן דפליגי אמוראי בהא דאם מורין כן ה"נ פליגי בה תנאי ומ"מ בעיקרא דדינא דקנסו גופן אטו שבחן ל"ל לאוקי מילתיה דרב כתנאי. והשתא נפרש להאי ברייתא הכי. דת"ק סבר כל הקודם בהן זכה ואסורין משום גזל מאותו שזכה משום דס"ל הלכה ומורין כן אפילו לכתחלה לזכות בהן והילכך אסור לגזול ממנו דזכה מדינא. ורשב"ג סבר כל הקודם בהן זכה מעצמו ולא מדינא דהלכה ואין מורין כן ואם זכה ובא אחר וגזל ממנו מותרות משום גזל. ומימרי' דרב הוא דאתיא כרשב"ג. והא ל"ק כלל כמבואר. והש"ס דאמר אמר לך רב וכו' כדפרישית. ובלאו הכי אפילו לפי' רש"י ז"ל צריך לאוקי הא דאמר רב ואין מורין כן כתנאי. אלא דהש"ס לא מהדר אלא אעיקר' דדינא. ונמצינו למדין דהרמב"ם פסק כת"ק בזה. וזהו מה שנלע"ד לדעתו ז"ל:

המטלטלין מהו שיקנו בגרירה. בבבלי פ' המוכר את הספינה דף פ"ו אמר רבא ל"ש אלא דברים שאין דרכן להגביה וכו' ומשמע דמוקי התם להמסקנא לפאי דכים כיום גדול דבעי מיתנא וכן לקמן התם בבלאי דכרכי ומש"ה נקנין במשיכה ועיין לקמן ד"ה סגובנ כים:

מסורת הש"ס:
(ב"מ פ"י) ה"ד ב"מ קיח ע"א
ב"ק ל ע"א
פ"ה ע"ב
פ"ה כט ע"ב
ב"ב פו ע"א

עין משפט נר מצוה:
יא
א מיי' פי"ג מנ"מ הל"ט טוש"ע חו"מ סי' תיו ס"א
יב
ב מיי' שם הל"ד טוש"ע שם סי' תיד ס"א
יג
ג מיי' שם טוש"ע שם
יד
ד מיי' פ"ג ממכירה הל"ב טוש"ע שם סי' קלח ס"א

גליון הש"ס:
ז נקנין בהפיכה. עיין בתוס' ב"ק ד' כט ע"ב ד"ה אלא ובריטב"א כתובות ועירובין דף פט ע"ב ועי' תו"מ סי' קלח ס"ב:

עין משפט נר מצוה

מו א מיימו' פ"ג מגניבה הל"ב טוש"ע חו"מ סי' שנא

מז ב מיימו' שם ופי"ג מסכת שבת הל"א

בן סורר ומורה מהו שיהא חייב בגניבה הראשונה משום דהוי התריית מיתה כשתצרף עם עוד גניבה. ופשיט מן הגונב כיס בשבת דחייב משום דקנה בהגבהה. והא הגבהה הוא להתריית הוצאה דיהא חייב דהא המוציא אינו חייב אלא א"כ נטל להוציא ע"ג קאמר דר"ה כדעתיה ע"ז מביא הברייתא הסיפא דמגרר ויוצא לדוגא דידן ואח"כ מביא הא דקשיא מהאי מתניתן לר"י ולרשב"ל דלר"י מתיבין מהרישא דלמה אמרו אינו מן השם דאינו חייב אלא בהנחה כדאיתא בש"ס הזה ברפ"ק דמס' שבת. ורשב"ל קשיא דלמה חייב על שבת וויה"כ כדאיתא בתוס' ז"ל במס' יבמות דף ל"ד ובכ"מ הא לרשב"ל אין איסור חל על כ"א ומכני דר"מ ס"ל כר"ע ומגזה"כ הוי כ על שבת וויה"כ ואיידי דממתניתין הזה מפלפל טובא מביא הגמ' הכא הכל וזה שפלפלו בזה דמהאי מתניתין מפלפל אם קני כיס בהגבהה או בגרירה והתריית מיתה ונטילה לצורך הוצאה ואיסור בכ"א הכל מפלפלין ממשנה הזאת:

אם

בן סורר ומורה. דאיבעי' להו לבני הישיבה הך בעי' ומפשיטותה ומברייתא דמייתי עלה נפשוט גם הבעיא דילך. ודרך הש"ס הזה כן להביא הגב הבעיה דאיבעיא להו במילהא אחריתא ונשנית הברייתא בבית המדרש עלה ואם דבלאו הכי הוה מצי למיפשט מהאי ברית': מהו שיהא חייב בכפל בגניבה ראשונה. דדין בן סורר ומורה דבגניבה ראשונה אינו חייב מיתה כדתנן פ' בן סורר ומורה מתרין אותו בפני ג' ומלקין אותו חזר וקלקל נידון בכ"ג ומכיון שאינו מתחייב מיתה מתחייב בתשלומין או דלמא מאחר שהוא בהתריית מיתה שהרי אי אתה מוצא שיתחייב מיתה אא"כ גנב בראשונה ונתחייב מלקות ואם יחזור ויגנוב מיחייב מיתה וא"כ משעת גניבה ראשונה בהתראת מיתה הוא עומד ופטור מתשלומין: נישמעינה מן הדא. ברייתא ותוספתא היא פ"ט הגונב

מסורת הש"ס

כ"ב פו ע"א (תוספת' פ"ט)

(תוספתא דשבת)

[ז]בן סורר ומורה מהו שיהא חייב בתשלומי כפל בגניבה הראשונה או מאחר שהוא בהתריות מיתה יהא פטור נישמעינה מן הדא *הגונב כיס חבירו והוציאו בשבת [א] חייב שכבר נתחייב בגניבת כיס עד שלא קדשה עליו השבת. ולא בהתריית מיתה הוא ותימר חייב. וכא אע"פ שהוא בהתריית מיתה יהא חייב. אמר רבי ינאי בר ישמעאל ר' הושעיה תניתה כדעתיה *דתני המוציא אע"פ שלא הניח חייב ודכוותה המוציא אע"פ שלא נטל להוציא חייב שאין התרייתו אלא בשעת הוצאתו. תני אם [י] היה גורר בו ויוצא פטור שחלו עליו מיתה ותשלומין כאחת. הא אם לא חלו עליו שניהן כאחת חייב בתשלומין א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר כגון דהוון אילין כיסייא רברבין שדרכן ליקנות בגרירה ולית שמע מן הדא כלום. מתיבי הא מתניתא זמנין דמותבין לה ומסייעין לר' יוחנן. זימנין דמותבין לה ומסייעין לריש לקיש.

יש

כיס בשבת והוציאו ונמצא מתחייב מיתה ותשלומין: חייב. אפ"ה חייב בתשלומי' מפני שכבר נתחייב בתשלומין בשביל גניבת כיס משעה שהגביהו וקנאו: עד שלא קדשה עליו השבת. כלומר עד שלא בא עליו חיוב מיתה בשביל קדושת שבת שהרי לא נתחייב בשביל ההוצאה עד שיוציאו מן החצר וחיוב הגניבה קדמו וקיי"ל דבמקום שאין חיוב מיתה ותשלומין באין כאחד מת ומשלם: ולא בהתריית מיתה הוא. משעה ראשונה שהגביהו שא"א לו להוציאו אא"כ הגביהו ואפ"ה תימר דחייב ולא מיקרי מיתה ותשלומין כאחד: וכא. והכא נמי אע"פ שהוא בהתראת מיתה יהא חייב בתשלומי כפל מפני שלא חל עליו חיוב מיתה עד שיחזור ויגנוב כמו התם שלא חל עליו עד שעת הוצאה: ר' הושעיה תניתה להאי ברייתא כדעתיה ולשיטתיה אזיל: דתני. בתוספתא דשבת המוציא אף על פי שלא הניח ברשות הרבים חייב דסבירא ליה מהלך כמניח דמי וא"כ היינו טעמא דלא אמרינן הכא דמשעת הגבהה בהתראת מיתה עומד שהרי הנחת רגל שלו הוי הנחה וכשהוא מהלך בפסיעה ראשונה כבר כלתה עקירה והנחה ראשונה וחיוב מיתה אפסיעה בתרייתא הוא דחיילא ביציאתו מן החצר ומשעת הגבהה קניי' והילכך חייב כאן בתשלומין ולא תפשוט לה להבעיא דבן סורר ומורה: ודכוותה. כמו ואיבעית אימא ודכוותה מצינן לאוקמי בכה"ג: המוציא. דס"ל נמי להאי תנא המוציא אע"פ שלא נטל מתחילה ע"מ להוציא ונמלך והוציא חייב ובהכי עסקינן ונמצא משעת הגבהה לא היה עומד בהתראת מיתה שלא היה דעתו להוציא: שאין התרייתו. של מיתה חלה אלא בשעת הוצאתו. בשעה שנמלך להוציא ומשעת הגבהה הוא דקנייה. והילכך מתחיי' בתשלומין: תני. ותני התם בסיפא דהאי ברייתא. השתא מסיק לה לפשוט הבעיא דענין קנין גרירה במטלטלין היה מגרר לא הגביה הכיס בחצר אלא היה גורר בו ויוצא פטור מן התשלומין שחלו עליו מיתה והתשלומין כאחת בשעה שגירר והוציא מהחצר קנייה ונתחייב בשביל ההוצאה: הא אם לא חלו וכו'. כלומר מדקאמר שפטו' מתשלומין מחמת שבאו אם חיוב מיתה כאחת הא לאו הכי בר תשלומין הוא דקנייה בגרירה וס"מ קנין גרירה במטלטלין קנין גמור הוא: א"ר יוסי בר' בון. דלא היא תיפתר בכיסין רברבין שאין דרכן להגביה ונקנין הן בגרירה: ולית שמע מינה מן הדא כלום. דאימא לך בעלמא גרירה לאו קנין היא: מתיבין הא מתניתא. ממתני' דלקמן משיבין ומביאין סייעתא וזימנין דמסייעין לר' יוחנן מהאי מתני' וזימנין מתיבין ומסייעין לר"ל: זימנין. מילתיה דר' יוחנן ודר"ל בעלמא איתמר ולאו בחדא פלוגתא היא אלא כדבעינן למימר לקמן ואגב דאיירי בדין מהלך כמניח דמייתי לה בפ"ק דשבת אהאי מתני' מייתי לה נמי הכא. דגרסינן פ"ק דשבת בהאי תלמודא הכי. ר' יוסי בשם ר' יוחנן המוציא אינו חייב עד שיניח ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן עד שיטול ועד שיניח ר' זעירא בעי עד שיטול על מנת להניח נטל לאכול ונמלך להניח לא הוי חייב. וכלומר דר' זעירא בעי אם נפרש דמאי עד שיטול ויניח דקאמר עד שיטול מתחלה ע"מ להוציא ולהניח ולאפוקי אם נטל מתחילה לאכול ונמלך עליו להוציא ולהניח דלא הוי חייב ופליג ר' יוחנן אדר' הושעיא לעיל שם בתרתי דס"ל מהלך לאו כעומד ומניח דמי ואינו חייב עד שיניח ממש וכן ס"ל דלריך שיהא במחשבתו משעה ראשונה להוציא ולהניח ולא בנמלך אח"כ. ותו גרסי' התם לקמן תמן תנינן ר' מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו אמרו לו אינו השם שזה חייב משום מהלך וזה חייב משום מניח. ע"כ. והשתא מתבאר ומתפרש סוגיא דקמן הכי. דתנינן בפ"ג דכריתות

יש

גליון הש"ס

[ז]בן ע' מה"פ הקשה מאי נ"מ בא הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשי' פ"ב ולק"מ דמלבד דאפשר שיוליד בן לאחר שנגמר דינו שהיתה מעוברת מקודם רק שלא הוכר עוברה בשעת גמ"ד ועיין סנהדרין דף סט ע"א ואז הבן הנולד יורש ולא האב אף גם נ"מ כשברח לאחר שנגמר דינו דנשקל כשהזקין החר כך כמבואר ברמב"ם סוף ממרים ה"ט וכי' לו בנים אח"כ דבנים יורשין נכסיו ודו"ק:

מראה הפנים

בן סורר ומורה מהו שיהא חייב בתשלומי כפל. בהש"ס בבלי לא נמצא הספק הזה. ופשוט הוא דנלמד מדין הגונב כיס בשבת למאי דקי"ל המוציא צריך שיניח וכן דוקא עד שיטול ויעשה עקירה להוציא ולא בנמלך ולא מיתוקמא ברייתא דהגונב כיס בשבת באילון שינויי דבעי הכא למידחי. וכמו דהתם חייב ולא אמרינן שהוא עומד בהתריית מיתה בתחילה וה"נ כן. ומיהו בעיקר הבעיה קשיא לי דשיבי מבכחת לה שיהא בספק אם משלם כפל או לא שהרי אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו בין בגניבה ראשונה בין בשניה והשתא ה"ד הכא אם לא גנב אלא בראשונה ולא חזר וגנב להיות נידון א"כ ודאי משלם כשאר הגונב משל אביו דמשלם כפל כדתנן בפ' מרובה ולא שייך כאן בהתריית מיתה דכי תולה על דעתך בגונב כיס בשבת והטמין ולא הוציא שיש להסתפק מאחר שאלו היה מוציא היה מתחייב מיתה ויהא פטור מתשלומין זה אינו צריך לפנים. אלא ודאי בחזר וגנב בשניה דבר מיתה הוא ומכתפקא לן על גניבה ראשונה כמבואר וא"כ קשה למי ישלם הא בלאו הכי כל נכסיו לאביו דהרי הוא בכלל הרוגי ב"ד דנכסיהן ליורשין כדאמרי' בפ' נגמר הדין דף מ"ח ע"ב וכדאיתא נמי בהאי תלמודא פ' אלו הן הגולין וכן פסק הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות ממרים דאביו יורש אותו לכל נכסיו. ואפשר לומר דמיירי שמחל לו אביו דקי"ל בפ' הנחנקין דף פ"ח דיכול למחול וכ"פ הרמב"ם שם אלא דהלריך שם שיהא קודם שנגמר דינו ומ"מ התראת מיתה שייכא ביה. וצריך לדחוק דמיירי שמחל לו על מיתתו ולא על גניבתו א"נ מבכחת לה במקדיש נכסיו ואם חל עליו חיוב כפל אביו גובה מנכסיו כדין שאר ב"ח שבא לגבות מן ההקדש:

הגונב כיס חבירו והוציאו בשבת. מבואר בכמה מקומות בש"ס בבלי ועיקרה בכתובות דף ל"א גופא אמר רבי אבין וכו'. אלא כעומד לפוש וכו' ובמאי אי בכרכשי וכו' ודאפקיה היכא וכו'. רבינא מתני לעולם דאפקיה לר"ה וכו'. והרמב"ם ז"ל כתב דין זה בהלכות גניבה פרק ג' הלכה ב' כילד וכו'. ולא דקדק הרב המגיד שם אלא כמה שלא ביאר בעומד לפוש ותירץ זה שם ע"ש. ובאמת לכאורה עוכא היכא לאידק דלמה לא ביאר דדוקא בכיסי רברבי משום חיוב גניבה דהא אין מטלטלין נקנין בגרירה אלא בדברים שאין דרכן להגביה. ובזוטרי בלאו הכי לא משום חיוב שבת דאין דרך שאלה בכך. וכן נמי לא הלריך שיערף ידו למטה משלשה כדכתב הטור בסימן שנ"א. ובר מן דין הא בפרק המגניב דף ל"א ע"ב פריך שם לרבי יוחנן דקיימא לן כוותיה וסבירא ליה אגד כלי שמיה אגד אם כן אין כאן כאחד הן דאיסור גניבה קדים דאי בעי שקיל מן הכיס ולענין חיוב שבת עד שיוציא את כל הכיס ומוקי לה התם בגנבה. ועל כל הדקדוקים מה שיש לדקדק בענין זה נ"ל דהוא ז"ל דרך כלל כתב כאן ופרטי הדין סמך על מה שהזכיר כל אחד ואחד במקומו בהלכות שבת ובהלכות מכירה. וכאן לא כתב אלא להשמיענו דהיכא דמיתה ותשלומין באין כאחד פטור מן התשלומין ואם קדם אחד מהן חייב וזה דרכו ז"ל לכתוב ולסתום. ופרטי הדינים נתבארו במקומן. ונראה נמי דפסק כרבינא דהכא בענין ר"ה. ולא העתיק כמ"ש הטור דגירסתו היה כגירסת התוספות ד"ה רב אשי בשם הריב"ם שמצא בספרי אשכנזי' נמי כדרבא וכו' עיין שם. וזה מבואר במקומו:

ודכוותה המוציא וכו'. יש לפרש דה"ק דלר' הושעיה דס"ל המוציא אע"פ שלא הניחו משום דמהלך כמניח הוא א"כ ממילא נמי אע"פ שלא נטל מתחלה להוציא חייב דהא בכא תליא שבכל פסיעה ופסיעה נחשב' כעקיר' כשעוקר גופו ובשעה שנמלך להוציא הוי ליה כעוקר עכשיו בתחלה:

יש

ציון ירושלים [ז]בן סורר ומורה מה שיהא חייב בתשלומי כפל. עי' מה"ם מ"ש דהאיך מבכחת לה. ולא ידעתי מאי קשיא לי' כיון דמתרין בו בגניבה הראשונה עי' סנהדרין דף עא א"כ גם בגניבה הראשונה שייך לומר דנתחייב ואף אם נימא דלא נתחייב עכ"פ עד שיהיה גניבה שני' מ"מ מבכחת לה לשיטת ר"י הלבן תוס' ב"ק דע"ב דקנס אדם מורים לבניו א"כ מבכחת לה במת אביו והוי של יורשיו ואפילו תמצא תלאי בקר יעו"ש וגם מבכחת לה בשכבר עמד בדין ומת ולכ"ע:

מסורת הש"ס

(כריתו' פ"ג)

פי' חולין ק"א ע"ב

ב"ק ל"א ע"א

שם ע"ב

שם ע"א

א *"יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביום הכפורים. ר' מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו בשבת אמרו לו אינו השם. אימת דמתיבין ומסייעין לרבי יוחנן הוציאו בשבת [א]אין כאן הנחה ולמה אמרו אינו השם. אימת דמתיבין ומסייעין לריש לקיש הוציאו ביום הכפורים יהא פטור. א"ר יוסי בי ר' בון אתייא דרבי מאיר כר' עקיבה *דתני מניין ליום הכיפורים שחל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכה ב מניין שחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו תלמוד לומר שבת היא יום הכיפורים הוא דברי ר' עקיבה ר' ישמעאל אומר אין חייב אלא אחת:

הלכה ה

מתני' *שני קדרים שהיו מהלכין זה אחר זה ג נתקל הראשון ונפל נתקל השני בראשון הראשון חייב בנזקי של שני ד *זה בא בחביתו וזה בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך: גמ' רבי יוחנן בעא מהו שיתן לראשון שהות כדי עמידה *אמר ר' יוסי פשיטא לרבי יוחנן ה ליתן לראשון שהות כדי עמידה. ולא מסתברא דלא מן השני והלך מהו לשני ליתן שהות כדי עמידה נישמעינה

יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות. חד משום דאכל קודש בטומאה וחד משום חלב וחד משום נותר וחד משום יוה"כ ואשם מעילה דאכל קדש: אם היתה שבת והוציאו בשבת. חייב חטאת משום שבת: אמרו לו אינו השם. וכדמפרש לה האי תלמודא במה שהבאתי לעיל דלא דמי חיוב שבת לחיובא דהני שזה חייב משום מהלך כלומר שמיובן דכל הני דחשיב במהלך ואוכל נמי חייב וזה חיובא דשבת עד שיניח וכל זמן שלא הניח הו שעמד ואכלו לא מיתחייב משום הוצאה: אימת דמתיבין ומסייעין לר' יוחנן. השתא מפרש הש"ס דמנה מתיבין מהכא למאן דפליג אר' יוחנן התם ומסייעין לר' יוחנן משום דקתני הוציאו בשבת ולא הודו לו חכמים לר"מ למיחשבי' נ"כ חיובא דשבת: אין כאן הנחה. כלומר ואי אמרת דאין כאן הנחה דלא צריך להנחה אלא דאמרי' מהלך כמניח לענין שבת וכר' הושעי' א"כ קשיא ולמה אמרו חכמים לר"מ אינו השם מן השם ומן השם הוא דחיובא דכולהו במהלך הוא אלא ש"מ כר' יוחנן ותיובתא לר' הושעי': אימת דמתיבין ומסייעין לר"ל. מילתיה דר"ל לאו אהאי פלוגתא דלעיל היא דלא שייכא הכא וכן לא מצינו דפליג ר"ל על ר' יוחנן בהא דלעיל לא בשבת ולא ביום מסכת אלא בעלמא איתמר ואפלוגתא דמילתא אחריתי היא. דגרסינן בהאי תלמודא בפרק אלו נערות השוחט אותו ואת בנו לשם ע"ז ר' יוחנן אמר התרו בו משום אותו ואת בנו לוקה משום ע"ז נסקל רבי שמעון בן לקיש אמר אפילו התרו משום אותו ואת בנו אינו לוקה מאחר שאילו התרו בו משום ע"ז היה נסקל. וטעמיה דקסבר חייבי מיתות ומלקיות ואפי' שוגגין הן פטורין ממלקות כדמפרש התם. והשתא ה"ק דמאיזה דין מהאי מתני' מותבינן לבר פלוגתיה דר"ל ומסייעין ליה לר"ל וקאמר מהכא: הוציאו וכו'. דקס"ד מדקאמר ר"מ אם היתה שבת והוציאו בשבת דוקא משום שבת קתני ואין כאן חיוב משום יוה"כ וטעמיה דלא משכחת לה הכא חיובא דיוה"כ דמכיון דחיובא דשבת מחייב מיתה הוא וחיוב דיוה"כ כרת ומלקו' דאין חיוב מיתה בבית דין ביום הכפורים והילכך פטור הוא כאן משום יוה"כ ממלקות ואף על גב דבשוגג איירי הכא מכל מקום שמעינן מדנקט משום שבת דוקא קמ"ל בזה דלא משכחת לה לד חיוב משום יוה"כ ואפילו הזיד ביוה"כ וידע בו כיון שיש כאן חיוב מיתה דשבת אף על פי שבשגג בשבת פטור ממלקות דמזיד דיוה"כ דחייבי מיתה שוגגים פטורים ממלקות. והיינו דקאמר הוציאו ביום הכפורים יהא פטור כלומר לעולם יהא פטור ואפילו הזיד ביום הכפורים ושגג בשבת דהכי שמעינן מלישניה דרבי מאיר במתניתין והיינו סייעתא לר"ל. והיינו נמי דקאמר הש"ס הא מתניתא זמנין וכו' וזמנין לומר דמחדא מתני' שמעינן כר' יוחנן בדינא חדא וכר"ל בדינא אחרינא: אמר ר' יוסי בר' בון. לא היא דלא תידוק מינה סייעת' לר"ל ולא תפרש לדברי ר"מ כדקאמרת אלא ה"ק דאם היתה שבת דקאמר אף משום שבת וחייב נמי משום שגגת מלאכה דיוה"כ ואתייא דר"מ כר"ע: ת"ל שבת היא. דמשמע שאם בא חיוב מאיסור אחר עמה שיתחייב משום שבת בפני עצמה וכן לגבי יוה"כ דכתיב הוא הוא בפני עצמו. הדין פירושא דהאי סוגיא:

הלכה ה מתני' שראשון חייב בנזקי שני. בנזקי גופו אבל אם הוזקו כליו פטור דכל תקלה תולדת בור הוא ולא מצינו לבור שחייבו בו את הכלים ובנזקי גופו דחייב דוקא שהיה לו שהות לעמוד ולא עמד כדאמרינן בגמ' אבל לא היה לו שהות לעמוד או שאינו יכול לעמוד פטור דהא קיי"ל נתקל לאו פושע הוא אלא אנוס ואין חילוק בכאן בין מקום מדרון לשלא במקום מדרון: זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. ופגעו זה בזה: גמ' מהו שיתן לראשון שהות כדי עמידה. אם נותנין לו שהות שיוכל לעמוד ולא מיחייב אלא אם היה לו שהות לעמוד ולא עמד: אמר ר' יוסי פשיטא לר' יוחנן. לאו הכי מיבעיא ליה לר' יוחנן כדנקט סתמא דהש"ס דבהא פשיטא ליה דנותנין להראשון שהות כדי עמידה דאם לא היה לו שהות לעמוד ודאי פטור הוא דמאי הוה ליה למיעבד דנתקל הוא ואנוס בנפילה: ולא מסתברא. הבעיא דאיצטריך ליה לר' יוחנן למיבעי: דלא מן השני והלך. אלא מן השני והילך. אם השני שנתקל בראשון נפל וחזר ונתקל בו השלישי בהא הוא דמיבעי' לן מהו ליתן לשני שהות כדי עמידה מי אמרינן מכיון דהשני ראה שהראשון נפל ומוטל לפניו היה לו להמתין או לסלק עצמו משם לצד אחר ולאו אנוס הוא בנפילתו ואפילו אין לו שהות כדי עמידה חייב הוא בנזקי שלישי או דילמא אמרינן דמכיון מחמת שנתקל נפל גם הוא אנוס הוא ובעינן שיש לו שהות כדי עמידה דוקא הוא דמחייב:

נישמעינה

עין משפט נר מצוה

יז א מיימו' פ"ז משגגות הל' ד

יח ב מיימו' שם פ"ד הל"א ופ"ו הל"ז

יט ג מיימו' פי"ג מנ"מ הל"א טוש"ע שם סי' תיג ס"א

כ ד מיימו' פ"ו מחובל ומזיק הל"א טוש"ע שם סי' שעט סעיף א

כא ה מיימו' פי"ג מנ"מ הל"ת טוש"ע שם סי' תיג ס"ג

גליון הש"ס

[א] אין כאן הנחה עי' תוס' שבת דף קב ע"א ד"ה והוציאו ודף יא ע"א ד"ה לא וע' עירובי' שבת פ"א הלכ' א ומ"ש שם על הגליון:

ציון ירושלים

יש אוכל אכילה אחת. עי' מס"פ וע' בה"ז בכריתות שם ובמהר"פ א שבועות כד ע"ב ובבפה"מ הלכ' שבועות:

מראה הפנים

יש אוכל אכילה אחת וכו'. התוס' בכריתות דף י"ג ע"ב הקשו אמאי לא חשיב נשבע שלא יאכלנה ותירצו דמידי דאיתיה בשאלה לא קתני ומוקדשין איירי הכא בנזרק דמן וליתנהו בשאלה אבל ליכא למימר דאיירי בבכור שהרי אקדשיה קאמר דליהוי איסור מוסיף ואי ה"ה מיירי בבכור לא הוה אמר אקדשיה שהרי קדש בפטר רחם. וזהו אליבא דשינויא דרב אשי בשבועות בדף כ"ד ב' ע"ב. אבל אכתי קשה לשינויא קמייתא דהתם דמוקי לה בבכור. ונהי דמלישנא דאקדשיה לא בעיין למידק אדהתם דרבא דמשני הכי בהמת לא הוי נקיט בלישני' אקדשיה והכא כתמא דהש"ס אליבא דרב אשי נקט. מיהו הא קשיא אליבא דרבא דבבכור מאי איסור מוסיף איכא לגבי חלב. וצ"ל דרבא ס"ל כר' יוחנן דאמר בפ' בהמה המקשה דף ע"ס ע"א דאיסור חלב קדים דממעי אמו תיילא דתדשים גרמי וקדוש' בכור בפטר רחם תלה רחמנא. והיינו לענין שאם היה הולד חלב של בן ט' אי ממעי אמו כדכתבו התוספות שם ובסוף פרק ה' דכריתות דבעינן שילא הולד לאויר. ומ"מ חשיב הכא איסור מוסיף כיון דמשכחת לאיסור חלב קודם שילא הולד לאויר ואע"ג דבהכי לא איירי מתני' דכריתות דהא אכל לאחר שנולד ונשחט ע"כ איירי דחל עליו קדושת בכור. והכי אמרי' בעלמא לענין איסור מוסיף. ובחדושי הרשב"א ז"ל על מסכת שבועות ראיתי שכתב על הא דאוקי הקדש דהתם בבכור וז"ל והשתא אפשר דהקדש וחלב הוי איסור בת אחת לפי מה שכתבתי בפ' גיד הנשה דחלבו של שליל מותר דלא איקרי חלב עד שעת לידה דכתיב שור או כשב או עז כי יולד עכ"ל. וזהו לשיטתו ז"ל. אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן אלא דפסק כר' יוחנן דלעיל כמו שמבואר כדבריו פרק ז' ממ"א הלכה ד' ע"ש:

מנין ליום הכיפורים שחל להיות בשבת וכו'. בבבלי פ' גיד הנשה דף ק"א ע"ב גרים שם לר"י הגלילי כדברי ר"ע דהכא ור"ע גרים התם דס"ל אינו חייב אלא אחת וכבר נתבאר בהרבה מקומות שדרך הש"ס הזה בחליפין:

פשיטא לרבי יוחנן ליתן לראשון וכו'. משמע דלסתמא דהש"ס לא מספקא ליה כלל בהא דבעינן שיכול הוא לעמוד ולא עמד וכן נמי לא מהדר לאוקי בעית דר' יוחנן כגוונא אחריתא ולפרושי ספיקא דר' יוחנן במילתא אחריתי בהאי דינא אלא בהאי ספיקא אי מדמי לה המתני' בשני לראשון או לא. ואי איתא הוה לן לאסתפוקי במילתא דשייכא גם בראשון והיינו שאפילו לא היה לו לעמוד איכא לחיוביה משום דהיה לו להזהיר ולא הזהיר. שפי הוה ליה לפרש בעית דרבי יוחנן בהא דמסתפקא ליה בראשון גופיה כדנקט בלישניה ראשון. ולא לשנות לישניה דר' יוחנן דנקט מעיקרא לגמרי ולפרש דלא מיבעיא ליה כלל בראשון אלא בשני אלא ודאי דהא נמי פשיטא לן דבהזהיר ולא הזהיר לא תליא מילתא לענין חיובא. וכזה אין חילוק בין ראשון לשני דאם פטור הוא מחמת שלא היה לו לעמוד אע"פ שלא הזהיר פטור הוא לפי שהיה טרוד ולא היה לו פנאי להזהיר. וכי הזהיר אפילו היה לו לעמוד ולא עמד פטור. והילכך לא הוי מצי לאוקמי בעיא דר' יוחנן אלא בענין שהות כדי עמידה גופיה ובשני הוא דקמיבעיא ליה דבזה יש סברא לחלק בין ראשון לשני כמבואר בפנים. ובבבלי דף ל"א ע"א פלוגתא דר' יוחנן גופיה עם רב נחמן בר יצחק בזה דר' יוחנן סבר בהיה לו לעמוד תליא חיובא ור"נ ב"י ס"ל דאפילו לא היה לו לעמוד חייב אם לא הזהיר ושקיל וטרי התם אליבא דר' יוחנן. ופסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל כר' יוחנן. וכמה שתמה הרא"ש ז"ל על פסק זה מבואר בדברי המפרשים והאחרונים באריכות. ואין לנו להאריך כ"א מה שהוספתי לבאר כאן דמסוגיא דהכא יש הוכחה גדולה לפסק הרי"ף והרמב"ם. דאי איתא דרב נחמן ב"י ואפילו כי איכא לאסתפוקי בהא הוה ליה להאי ש"ס לאוקמי בעיא דר"י בהאי מילתא דשפיר טפי מיתוקמא כדאמרן. גם בענין מה שרצה הרא"ש ז"ל להכריח מהסוגיא דהתם כלהו הכי יש ליישב דאין להכריח משם. דמה שהקשה הוא ז"ל על הא דמשני הא קמ"ל דאע"ג דעמד לפוש וכו' דיותר היה חידוש להשמיענו אם עמד לכתף פטור אע"ג דעמד כשלא דבהכי מוקי מתני' בסוף שמעתין. מזה אין תוכחה די"ל לדעת הרי"ף והרמב"ם דלא כ"ל לפרש הא דלקמן לאוקימתא אלא לדיחויא בעלמא על הא דקאמר ותסברא וכו' אלא מקשה נמי קשיא וכו' היכא למידחי דל"ק מתני' דפסקה לאורחה כשלא ולפיכך נמי לא הביא זה הרמב"ם בביאור דין דחבית וקורה בפ"ו מהל'

חובל

עין משפט
נר מצוה

כב
א מיימו' פי"ג מנ"מ הל"י טוש"ע חו"מ סי' תיג ס"ב

כג
ב מיימו' שם הל"ט טוש"ע שם סעיף א

כד
ג מיי' פי"ג מרולה הל"י טוש"ע שם סי' ער"ב סי"ב

כה
ד מיימו' שם הל"א טוש"ע שם ספיף יג

כו
ה מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם סי"ד

כז
ו מייאו' פ"ו מחובל ומזיק הלט"ו טוש"ע שם סי' שפא ס"א

כח
ז מיימו' שם הל"ח טוש"ע שם סי' שעע ס"ב

כט
ח מיימו' שם טוש"ע שם ס"ג

נישמעינה מן הדא *הקדרים המהלכים זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל הראשון משל' לשני והשני לשלישי א ואם מחמת הראשון נפלו כולן הוא משלם על ידי כולן וחייבין על ניזקי אדם ב ופטורין על ניזקי כלים ואם הזהירו זה את זה כולן פטורין. חמרים שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל הראשון משלם לשני והשני לשלישי. ואם מחמת הראשון נפלו כולן הוא משלם על ידי כולן. חמורים שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ובא חבירו ונתקל בו ונפל אפילו מאה כולן חייבין אית תנויי תני כולן פטורין. אמר רבי לא מאן דמר חייבין בשהרביצום בעליהן. נפלו אין אונסין לבהמה. ג חמורים שהיו רגלי אחד מהן רעות אין רשאין לעבור עליו [נפל רשאין לעבור עליו]. מהו רשאין לעבור עליו. דרסין עלוי ועברין. *היה אחד ד ריקן ואחד טעון מעבירין את הריקן מפני הטעון אחד פרוק ואחד טעון מעבירין את הפרוק מפני הטעון היו שניהן טעונים שניהן פרוקין יעשו פשרה ביניהן. שתי עגלות ה שתי ספינות אחת טעונה ואחת ריקני' מעבירין פרוקה מפני הטעונה שתיהן פרוקות או טעונות יעשו פשרה ביניהן. *הנכנס למרחץ נותן כבוד ליוצא והיוצא מבית הכסא נותן כבוד לנכנס. זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. ר' זעירא בעי שנו והזיקו מהו נישמעינה מהדא ז*חמשה שישבו על ספסל אחד ובא אחר וישב בו ונשבר ו הוא משלם על ידי כולן. ואם מחמת כולן נשבר כולן חייבין:

הלכה ו מתני' ז *היה בעל קורה ראשון ובעל החבית אחרון נשברה החבית בקורה פטור ואם עמד בעל הקורה חייב ואם אמר לו לבעל החבית עמוד פטור ח היה בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון נשברה החבית בקורה חייב אם עמד בעל החבית פטור ואם אמר לו לבעל הקורה עמוד חייב. וכן זה בא בנרו וזה בא בפשתנו:

גמ'

פני משה

נישמעינה מן הדא. ברייתא דתני בתוספתא פ"ב: ואם מחמת הראשון נפלו כולן. כגון שהיה מוטל על רוחב הדרך ונתקל זה בראשו וזה ברגלו הוא חייב לשלם בנזקי כולן שהיה לו לעמוד: ואם הזהירו זה את זה. ארישא קאי שכל אחד הזהיר להבירו: כולן פטורין. ואפי' כשהיה להן לעמוד וקתני מיהת הראשון משלם לשני והשני לשלישי אלמא דשניהן שוין לדינא דכל היכא דהראשון משלם והייגו דוקא כשהיה לו שהות כדי עמידה דהאי פשיטא לן כדלעיל בכה"ג נמי הוא דמשלם השני דאל"כ לא הוה ליה לכללינהו בחד בבא: אפי' מאה כולן חייבין. זה לזה: אית תניי תני. תניא אידך כולן פטורין בחמורים: מאן דאמר חייבין בשהרבילום בעליהן. ולא פליגי דמ"ד חייבין כשהרבילום כלומר אחר שנתקלו ונפלו היו בעליהם שם ולא העמידום והניחן מרובצים: נפלו. אבל אם מחמת שנפלו נתקלו זה בזה פטורין. שאין אונסין לבהמה לא שייך דין אונסין בהן ובאדם הוא דאמרינן מועד לעולם אפילו באונס מלבד בנתקל לפי שאונס גמור הוא והילכך אם היה לו לעמוד ולא עמד חייב אע"פ שתחלתו אנוס גמור היה אבל בבהמה לא שייך הכי. ואם לא היו הבעלים שם פטורין: חמורים. שהיו מהלכין זה אחר זה ורגלי א' מהן רעות ובעליהן מהלכין עמהן אין רשאין לעבור עליו אלא יסלקו להלד: נפל רשאין לעבור עליו. כן הוא בתוספתא שם וחסר הוא בספרי הדפוס: מהו רשאין לעבור עליו. באיזה אופן הוא דרשאין: דרסין עלוי ועברין. אפי' בדריסה עליו ממש רשאין הן לעבור ולהלך לדרכן: ריקן. מן המשאוי וא' טעון משאוי והדרך הוא צר ודחוק מעבירין את הריקן מפני הטעון: אחד פרוק. מן הרוכב ואחד טעון רוכב על גביו: שתי עגלות. וכן הדין בעגלות או ספינות הפוגעות זו בזו ואינם יכולין לעבור בבת אחת: הנכנס למרחץ. ופוגע באדם היוצא ואין יכולין לעבור בבת אחת: נותן כבוד ליוצא. והוא ימתין מפני שהיוצא עיף הוא מן המרחץ: נותן כבוד לנכנס. שאין רשאי לשהות עצמו: שנו והזיקו מהו. ששינו במשאן שהיה קורתו של זה כבידה הרבה וארוכה יותר מן הרגיל ומחמת זה לא היה יכול לעבור ושיבר את החבית מי אמרינן הואיל ושינה במשאו חייב או דילמא אעפ"כ יש לכל אחד רשות להלך בר"ה: נשמעינה מן הדא. ברייתא בתוספתא שם: וישב בו ונשבר. מחמתו שהיה אדם בריא וכבד ביותר הוא חייב ע"י כולן: ואם מחמת כולן נשבר. שכולן גרמו להזיק: כולן חייבין. ומשלם כל א' חלקו ושמעינן מהאי ברייתא שאם האחד הוא ששינה המשנה חייב וכן לענין הבעיא דר' זעירא:

הלכה ו מתני' היה בעל קורה ראשון וכו'. פטור. בעל הקורה שזה מהלך כדרכו וזה מיהר ללכת:

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ב)

עי' סנהדרין לב ע"ב

עי' מס' ד"א

(תוספתא שם) עי' ב"ק דף י ע"ב

שם לא פ"ב

גליון הש"ס

ז חמשה שישבו. עי' מרא"ה"פ מה שתמה על הרמב"ם ולפי מ"ש בא"ז ב"ק ד"י ע"ב בשם הקדמוני' ע"כ מיירי כשהיו כולם שוין כבדים או קלים וכמ"ש הרמב"ם:

מראה הפנים

תובל הלכה ח' דכתב שם עמד לתקן משאו הרי הוא כמהלך ופטור וכו' ע"ש. ואי לאוקימתא איתמר היה לו להשמיענו חידוש גדול כזה אע"פ דעמד כשילדא. אלא דהרא"ש וכן דעת התוספות לפרשה לאוקימתא. ואין דעת הרמב"ם ז"ל כן. ורואים לזה דלא שייך לאוקמי מתני' דבעל הקורה דעביד כשילדא מש"ם דהכא דמתמם לקמן וזו ממלא כל רשות הרבים ואמאי חייב ודחיק לשנויי נעשה כקרן זוית ואמאי לא שני דעביד כשילדא דהוי ממלא כל ר"ה. אלא מש"ה דהאי דינא במהלך איירי ולא ניחא ליה לאוקומי בעמד והתזיק הקורה לכל רוחב הדרך דהא לאו אורחיה אפילו בלכתף. ולא שייכא הכי אלא בנפל וכדמפרש הש"ס דהתם האי ברייתא דקדרין. ובקורה לדיתוייא איתמר כדאמרן. וכן הא דכתב הרא"ש שם דהא דמשני הא קמ"ל דאע"ג דהיה להם לעמוד כי הזהירו זא"ז פטורין אין בו שום חידוש ולדבריו ז"ל איכא למידק איפכא דא"כ היה לו להתנא דברייתא להשמיענו החידוש לאיוכא דכי לא הוזהירו זא"ז אפילו לא היה להם לעמוד חייבין שהוא חידוש גדול אפילו הם טרודין כרכה יש להם להזהר. ואין להאריך יותר. ובענין דין דכלים נתבאר גם שם בהסוגיא דלעולם פטורין על מה שהזיקו לכלים כדין תקלה בור. ואם הוזקו מכלים. בזה יש תילופי שיטות לפי תילוף שני' המבוארים בארוכה. ובכר מוסכם הוא מרוב האחרונים כדעת הרמב"ם וכן כפירוש דברי הרי"ף דאיתזק בגופו ודאיתזק בממונו שפירושו שהוזק מחמת גופו ומחמת ממונו של הראשון והזיק עצמו הוא בגופו של שני אבל לא בממונו. והדברים מבוארים ואין לנו להאריך בזה. וכל הדינים המוזכרים בסוגיא דהכא לקמן הם מוסכמים ומבוארים. וכן הא דאמר היוצא מבית הכסא וכו' הוא כעין דאמר רב ספרא וכו' ליעול מר כפ' הרואה מלבד כדין המורים ברגלו של אחד מהן רעות וכו' ועיין בדיבור דלקמן:

דרסין עלוי ועברין. הרי"ף ז"ל הביא הכא תוספתא בס"ד דסנהדרין גבי האי ברייתא דלקמן שתי ספינות וכו' כמבואר בבבלי שם דף ל"ב וגרים להאי תוספתא חמרין שהיה רגלו של אחד מהן וכו' וכן הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מהל' רוצח ושמיר' נפש הל' י' גרים חמרין. ולפיכך כתב שם אינן רשאין לעבו' מעליו נפל רשאין לעבו' מעליו. והראב"ד ז"ל שם בהשגות כתב אין חביריו רשאין לדרוס עליו ולעבור אבל אם נפל רשאין ודוקא בחמור אבל באדם לא. ונתגם תמה עליו הכ"מ שם על שיבוי' להם רשות לדרוס על החמור שנפל. דמבואר הוא דהראב"ד כתב זה לפי גירסת התוספתא שלפנינו וגירסת האי ש"ס ופירושו. ונעלם זה מכל המפרשים. ועדיין לריך טעם לדעת הרמב"ם מ"ט לא פסק כהאי תלמודא כדין חמורין מה שלא נמלא בש"ס דילן מתנגד לזה. ונראה דלמד זה מטעם דנתבאר בגמ' דילן בדינא דדמיא להא. וכל חד מהדעות מחולקין לפי פירושו בהאי דינא דבגמרא אמרו גבי מימרא דר"ל בדף ל"ב ע"א שתי פרות בר"ה אחת רבוצה ואחת מהלכת וכו'. נכי דאית לך רשות לסגויי עלי לבטושי כי לית לך רשותא. דדעת התוס' לפרש דהיכא דממלאה כל ר"ה אפי' לבטושי אית לה רשותא כמ"ש ריש פרקין דף כ"ו ע"ב ד"ה אמאי פטור וכו' ע"ש וזה דאזלי לשיטתייהו דס"ל לפרש הא דאמר רבא שם בממלא כל ר"ה לאו דוקא נתקל ה"ה אפילו שבר. פירושו אפי' שבר כידים עיין לעיל ריש פרקין שם כיארתי לדעת מי שסובר כן. וכן מוכרח לדעתם ז"ל שסברי כדיבור הנ"ל כתבו וקושיא קשה הא דאמר רבא לעיל דף כ"ד כי אית לך רשות לסגויי וכו' וליכא למימר בממלא ר"ה וכו' לבטושי נמי אית ליה רשותא. ומשיכן למדו לומר כן אם לא שפירשו להכא שם כדלעיל וכן נוטה דעת רב"י שם בסוגיא. עיין כמ"ש לעיל שם. וא"כ היכא דאיכא שינוי וגם ממלא ר"ה רשאי אפילו לבטוש. ובמקום דליכא שינוי או שאינה גורמת לשינוי כדין דהכא שרגליו רעות ומחמת כן נפל לסגויי איכא רשותא אבל לבטושי ודאי לא וכן אפילו בדאיכא שינוי ואינו ממלא ר"ה כן הוא הדין לדעתם ז"ל. וכן יש לומר דדעת הראב"ד ז"ל כן ומפרש נמי לדהכא כן דרסוי עלוי ועברין כלומר כדרך הליכה והעברה מותר אבל לא לדרוס ממש דזה ודאי לא התירו בשרי אין השינוי בא מהבהמה כמתכוין. אבל דעת הרמב"ם ז"ל אינו כן אלא דס"ל אפי' בממלא כל רה"ר אין לו רשות כ"א לעבור עליו כדרך הליכה ואם נשברו נשברו אבל אם שבר בכוונה חייב כמו שנתבאר לעיל שם דעתו ופירושו בדברי רבא. דאמר ה"ה אפילו שבר. וא"כ לשיטתו הא דאמר רבא גבי ב' פרות נהי וכו' לבטושי לית לך רשותא אפי' בממלא כל ר"ה איירי דאין רשות כ"א לעבור כדרך הליכה וזה דוקא בשינתה כמתכוין כמו התם בבכולה אבל שלא מתכוין כמו בדין חמור שרגליו רעות ונפל אפילו בדרך הליכה אסור לעבור עליו דאפילו לסגויי לית ליה רשותא בכה"ג. זה נ"ל לדעתו ז"ל. וה"ט דלא פסק כדהכא אלא כנראה מגמרא דילן לדעתו ופירושו וכדמוכרח לשיטתו. ולפי מה שנתבאר ניחא נמי הא דהקשו התוס' שם במה שליינתי לעיל. וק"ק הא דאמר רבא לעיל כי אית לך רשות לסגויי ואמאי אית ליה רשות לסגויי הא כהמה נמי איבעי ליה לעיוני כדמוכח בספרא דשור פיקח ביום פטור וכו' ע"ש. דבאי היכא דשינתה במתכוין כהאי פרה רבוצה מהיכא דליכא שינוי במתכוין וכו'. לאו מתכוין קרינן ליה כדים מגילתין:

חמשה שישבו על ספסל אחד. בבבלי דף י' ע"ב והא איכא הא דתניא חמשה שישבו וכו' נ"ל דכהדי דסמיך בהו תבר וכו'. וכך הן דברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות חובל הל' ט"ו. כפי המסקנא בכתב אומרים לו אלו לא נסמכת עלינו וכו' וכה"ג הוא דמיתחייב מפני שבינה. ולדעתו ז"ל שלא חילוק בין אדם ככד או שהם בני אדם מספי שהות מפרש הא דאמר לעיל כגון פפא בר אבא לא קאי לפי המסקנא דהא הש"ס דקאמר סוף סוף מתגיתא היכי מתרצא לא צריכא וכו' א"כ כד אתינן להא דסמיך בהו בפיר מיתרצא אפילו בכתם בני אדם. ולפי זה לריך לפרש נמי הא דהכא כן וזה דמיבעיא ליה שינו והזיקו כגון ששינו במהלכן שבעל הקורה נשא משאו לרוחב הדרך וכיוצא בזה וכן בעל חבית אם שינה לענין שאין בעל הקורה (לא) יתחייב עליו וכגון שעמד לפוש דלאו אורחיה הוא ברה"ר כדאמרינן התם בסוגיא דלעיל דבכה"ג אפילו אמר לבעל הקורה עמוד אין לו להמתין עליו. וזה מבואר מאוקימתא דהתם בריש' וממנה נלמד לסיפא. ופשיט ליה מהאי ברייתא דהוא משלם ע"י כולן ולא מיתוקמא אלא בשינוי

בסמך

גמ' *לא כן אמר רב בממלא כל רשות הרבים. וזו ממלא כל רשות הרבים. אמר כיון שעמד נעשה כקרן זוית:

הלכה ז מתני' *שנים שהיו מהלכין בר"ה אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהן רצים והזיקו זה את זה שניהן פטורין:
גמ' *יוסי הבבלי אומר [א] היה רץ בר"ה והזיק חייב ששינה המנהג היה ערב שבת בין השמשות פטור. *אמרי הוא יוסי הבבלי הוא יוסי בן יהוד' הוא יוסי קטונתא "ולמה נקרא שמו קטונתה שהיה קטן חסידים:

הלכה ח מתני' [ב] *המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים ברשות הרבים והזיק ברשות היחיד ברשות היחיד והזיק ברה"י אחר חייב: **גמ'** *א"ר יוסי בן חנינה [ג] היה עומד ומבקע עצי' בחצירו ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתזה הבקעת והזיקתו חייב ואם מת אינו גולה והתני ר' חייה פטור. לא פליגי מה דמר ר' יוסי בשראהו ומה דמר ר' חייה בשלא ראהו. אם בשלא ראהו כיון שאמר לו היכנס חייב והתני ר' חייה פטור. כיון שאמר לו הכנס צריך לשמור עצמו. ואית דבעי מימר כיון שאמר לו היכנס נעשית כחצר השותפין. *דמר ר' יוחנן בשם רבי ינאי [ד] "השותפין קונין זה מזה בחצר *וחייבין [ה] זה בניזקי זה וזה בניזקי זה. ולא כן אמר רב בממלא כל ר"ה וזו ממלא כל רשות הרבים אמר מכיון שדרכו להלך בהצר כמי שהוא ממלא כל החצר:

הלכה ט מתני' [ו] *שני שוורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במותר חצי נזק שניהם מועדין משלמין במותר נזק שלם אחד תם ואחד מועד מועד בתם משלם במותר נזק שלם תם במועד משלם במותר חצי נזק [ז] וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם אדם במועד ומועד באדם משלם במותר נזק שלם אדם בתם ותם באדם אדם בתם משלם במותר נזק שלם ותם

פני משה

גמ' לא כן אמר רב. לעיל ריש פרקין דטעמא דהמניח את הכד ברה"ר ובא זה ונתקל ושברה פטור משום דבממל' כל רה"ר עסקינן ולא היה לו דרך לעבור הא באינו ממלא כל רה"ר חייב: וזו ממלא כל רה"ר. בתמיה ואמאי אם עמד בעל הקורה חייב וכי ממלא ר"ה הוא בקורתו והיה לו לבעל חבית לילך מן הצד: אמרי כיון שעמד נעשה כקרן זוית. כמו דאמרינן לעיל שאם היתה הכד נתונה בקרן זוית פטור המשברה שלא היה לו לראותה וה"נ כן הוא לענין דינא דמתני' דכיון שהבעל חבית אחר הבעל הקורה הולך לא היה לו להשגיח ולראות אם זה עמד בקורתו ובעל הקורה הוא דפשע שהיה לו להזהירו ולומר לו עמוד הילכך חייב בעל הקורה:

הלכה ז מתני' אחד רץ ואחד מהלך. מפרש בהש"ס בבלי דחסורי מחסרא והכי קתני אחד רץ ואחד מהלך בערבי שבתות ויו"ט בין השמשות או שהיו שניהם רצים בימות החול פטורי' דבע"ש ויו"ט מי שרץ בין השמשות ברשות הוא רץ להכין צרכי שבת ויו"ט ומש"ה פטור ובשאר ימות השנה בששניהם רצים הואיל ושניהם משנים שניה' פטורים: והזיקו. שהוזקו זה בזה: **גמ'** היה רץ בר"ה. בשאר ימות החול והזיק חייב ששינה שהמנהג לילך ולא לרוץ: היה ע"ש בין השמשות. רץ לדבר מצוה הוא פטור: שהיה קטן חסידים. קטנותן וסופן של חסידים כדאמרינן בשלהי סוטה:

הלכה ח מתני' המבקע. עצים ונתזה בקעת והלכה והזיקה: והזיק ברשות היחיד. של אחרים: ברשות היחיד. שלו והזיק ברשות היחיד של אחר חייב ואף על גב דהכא תרתי למעליותא דברשותי' קעביד וכן במקום שהזיק לא שכיחי רבים דנימא הוה ליה לעיוני אפ"ה חייב דאדם מועד לעולם ולא זו אף זו קתני: **גמ'** ונכנס פועל לתבוע שכרו. דהוי ליה נכנס ברשות: חייב. כדמוקי לקמיה דכשראהו נכנס מיירי והוה ליה לעיוני: אינו גולה. דשוגג קרוב למזיד הוא: והתני ר' חייה. בתוספתא פטור מנזקין לימא דפליגי: ומה דאמר ר' חייה בשלא ראהו. נכנס דהוי שוגג ופטור מד' דברים אבל בנזק חייב לעולם אפילו בשוגג כדקאמר במתני': אם בשלא ראהו כיון שאמר לו הכנס חייב. כלומר אי טעמא משום הכי הוא דפטור דלא ראהו נכנס תינח היכא שלא נתן לו בעל הבית רשות להכנס אבל אם נתן לו רשות כיון שאמר לו הכנס חייב עכ"פ דבכי הא אמרינן הוה ליה לעיוני והתני ר' חייה פטור אף באמר לו הכנס: כיון שאמר וכו'. קסבר ר' חייה דכיון שאמר לו הכנס קיל טפי דמכיון שרואה שהבעה"ב מבקע עצי' צריך הוא לשמור עצמו דהכנס ושמור עצמך קאמר ליה: ואית דבעי מימר. איכא דאמרי ופליג' אדר' חייה דס"ל כיון שאמר לו הכנס נעשה כחצר השותפין דאמר ר' יוחנן שחייבין זה בזה בנזקיהן שלכל אחד וא' יש לו רשות בחצר וה"נ כיון שנתן לו רשות להכנים הרי הוא באותו שעה כשותף וחייב בנזקו: קונין זה מזה. בדרכי הקניה שצריך בחצר כגון במשיכה דאיכה נקנית בר"ה בחצר השותפין קונין: ולא כן אמר רב. לעיל ריש פרקין דמוקי למתני' דוקא בממלא כל רשות הרבים והילכך הוא הפושע ואדם ההולך ונתקל בכליו ושברה פטור ואם היזק בהן בעל הבית חייב בנזקו הא אם לא מילא כל רשות הרבים פטור מנזקו שהיה לו לזה להלך מן הצד: וזו ממלא כל רשות הרבים. בתמיה ואמאי חייב כאן בחצר השותפין הא לא דמיא לממלא ברשות הרבים שהרי הוא יכול להלך במקום שישמור עלמו מן ההיזק ונימא דר' יוחנן פליג אדרב: אמרי מכיון שדרכו להלך בחצר. כלומר שהוא רגיל להלוך תמיד בכל החצר שהרי אין השותפין מקפידין זה על זה בהילוך בכל החצר: כמי שהוא ממלא בכל החצר. כלו' נעשה זה המזיק כממלא כל החצר במה שעשה וגרם לו היזק שלא היה לו לזה לשמור עלמו כיון שהוא רגיל בכל החצר לפיכך הוא חייב בנזקו:

הלכה ט מתני' משלמין במותר ח"נ. שמין מה שהזיקו של זה יותר על נזקו של זה ובאותו מותר ישלם מה שהזיק יותר את החצי: מועד בתם משלם במותר נזק שלם. כלומר אם הוא הזיק את התם יותר משהזיקו תם: אדם בתם משלם במותר נזק שלם. דאדם מועד לעולם:

מראה הפנים

שבמך עליהם ולא הניחום לעמוד מתחת הקופית ה"ד וכו' דהתם. ונמלאו דברי הרמב"ם ז"ל מבוארין ברים דבריו ובסופן. ואם מתחת כולן נשבר וכו' שישבו כולן באחת כדכתב שם. ובדבריה שהאריך בזה והביא בסמ"ע סי' בפ"ע על ע"ש ולענ"ד הדברים פשוטין. ומכאן ראיה גדולה למ"ש לעיל בד"ה פשיטא דפסקה כשלא לאו לאוקמתא אלא לדיחוייא איתמר כדינא דהכא דאין לך שינוי גדול מזה ואפילו עמד לכתף אמאי פטור. ועיין בתוס' שם וכריש פרקין בענין דבאדם לא שייך כל המשנה ובא אחר ושינה כו'. ע"ש כמה שכתבו. והחילוק מבואר הוא. וכן פי' הנ"י דשינוי הוא וכדמוכח מהסוגיא דקאמר הורחיה ולאו אורחיה. וכן קאמר הכא שינו וכו'. ודברי התוס' במתכוין לשבור קאי. ויש לדקדק בדבריהם במ"ש הא פשיטא לן בריש פרקין וכו' ואין להאריך כאן:
וזו ממלא כל רשות הרבים. עיין לעיל ד"ה פשיטא מ"ש מזה:
הוא יוסי בן יהודה. והוא איסי בן יהודה בבבלי. ובפ' ע"פ דף קי"ג ע"ב הוא יוסף איש הוצל הוא ייסף הבבלי הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביא שמו. ועיין בתוס' דנדה דף ל"ו ע"ב ד"ה איסי בן מהללאל דמשמע מדבריהם דאין זה רב אסי הנזכר שם:
היה עומד ומבקע עצים בחצירו וכו'. מה דפריטית בפנים הוא כפי הנראה מפשטא דסוגיא. ודומה למאי דמפרש בבבלי דף ל"ב ע"ב לקא דר' יוסי בר' חנינא. אלא אמר רבא מאי פטור דלא סגי לו בגלות וכו'. אלא דשם גרים הנכנס לחנותו של נגר וקרי ליה נכנס שלא ברשות והכא בפועל לתבוע שכרו דהוה קלא יותר ברשות אבל לא ברשות ממש. והתוספות שם בד"ה חייב בד' דברים כתבו בשם ריב"א לפרש האי דהכא בענין אחר ע"ש. וראיתי בתוס' ארוכים שהקשו על פירוש ריב"א דלא דמי פועל לחנותו של נגר והניחו בצ"ע. ומדברי הרמב"ם פ"ו מה"מ הלכה י"א נראה דפועל קרי ליה נכנס שלא ברשות ע"ש. ויש לחלק לענין גלות דפועל לא הוי כנכנס ברשות ממש ועיין בפ"ו מהל' רוצח הל' י"א. ובלאו הכי יש לומר דהכא בבה"ב דלא שכיח במתא מיירי דהוי כנכנס ברשות לענין חייב בד' דברים ובענין מה שתמה הס"מ למה לא חילק הרמב"ם כדין הנזכר בהל' ל"מ שם בין שכיח ללא שכיח דנראה מהסוגיא דבלא שכיח הרי הוא כנכנס ברשות והלח"מ דחק עצמו בזה. וא"ל לדחוק כלל דמבואר הוא ברמז שהוא ז"ל זה בדבריו שכתב שלא ברשותו וכו' שלא מדעתו וכו'. וא"כ בשכיח במתא מיירי דצריך שפיר שלא לקח רשות ממנו והרי הוא בעיר וימלא אותו תוך לביתו וכדכתבו התוס' דף ל"ג ד"ה אי דשכיח וכו' ואית ספרים דגרסי שכיח במתא ולא שכיח במתא וזאת הגי' היא גי' של הרמב"ם ג"כ ופירושה וממילא מובן מדבריו דאם בה"ב לא שכיח במתא דלא דיינינן ליה

ציון ירושלים "ולמה נקרא שמו קטונתא. פי' בסוף סוטה ופי' הפ"מ כאן הוא כפירוש רש"י והרע"ב אבל הרמב"ם פי' פירוש אחר. ועתוי"ט שם שבירושלמי שם אמרו תמלתן של חסידים וכאן אמרו שהיה קטן חסידים: "חצר השותפים קונים זה מזה. ל"ע בב"ב דף סד ותוספת קידושין דף ח וע' מח"א הלכות קנין חצר ס"ח:

עין משפט נר מצוה

ל
א מיימו' פ"ו מהלכ' מזיק הל"ט ט ב"ע חו"מ סי' שעח סעיף ח
לא
ב מיי' פ"א שם הל"ח טוש"ע שם סי' תכא סעיף ט
לב
ג מיימו' פ"ו מהל' רוצח הל' א ופ"ו מה"מ הל"א
לג
ד מיימו' פ"ד ממכירה הל"ז טוש"ע שם סי' ר' ס"ג
לד
ה מיימו' פ"א מחובל ומזיק הלט"ז. ופ"ו הל"ג טוש"ע שם סי' שעח ס"ז
לה
ו מיימו' פ"ט מנ"מ הל"ד טוש"ע שם סי' תב
לו
ז מיימו' פ"א מחובל ומזיק הל"ג טוש"ע שם סי' תכא ס"ג

מסורת הש"ס

לעיל הל"א
ב"ק לב ע"א
שם
יומא נב ע"ב
סוטה מט ע"א
ב"ק לב ע"ב
פ"ב
ב"ב פד ע"ב
ב"ק מח ע"ב שם וכרש"י
שם לג ע"א

גליון הש"ס

[ב] היה עומד. עי' תוס' ב"ק דף לב ע"ב ד"ה חייב ובנמו"ק שם:

עין משפט נר מצוה

לז
א מיימו' פ"ז מנ"מ הל"ג טוש"ע חו"מ סי' תז ס"א

לח
ב מיימו' שם הל"א טוש"ע שם סי' תד ס"א

לט
ג מיימו' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף ג

מ
ד מיימו' שם הל"ג טוש"ע שם סי' תז סעיף א ג

ותם באדם משלם במותר ח"כ. דכתיב או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם דבשניהם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נ"ש: ר"ע אומר וכו'. דדריש כמשפט הזה למאי דסליק קרא מיניה ובמועד איירי לומר דמשפט הזה לכל שור שנגח את האדם ואפי' הוא תם ואין הלכה כר"ע: נוטל את השור. דהיינו ח"כ: וכן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו ח"כ אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימתה ומכרו את השור החי וגו' ולא קיימתה בדין זה לפרש וגם את המת יחלון: ואיזה זה וכו':

תורה אור

ותם באדם [א] משלם במותר ח"נ רבי עקיבה אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור *שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום א"ר מאיר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו אמר לו ר' יהודה וכן הלכה קיימתה ומכרו את השור החי וחצו את כספו ולא קיימתה וגם את המת יחצון ואי זה זה זה שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת: **גמ'** *שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור שאין לו אלא חצי חבלו לפיכך אם מת השור או שהכחיש אין לו אלא אותו השור בלבד. שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים הכחישו חמשים זוז [ז]חזר האחרון וחבל בו ג' של זהב השני משלם לראשון חצי דינר זהב. [י] *שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים השביח והרי הוא יפה ארבע מאות שאילו לא נגחו היה יפה שמונה מאות זוז אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו [ג] הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בבית דין בלבד. א"ר לא כיני מתניתין השביח המזיק אם עד שלא עמד בדין השביה אין לו אלא כשעת נזקו הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בב"ד. מ"ט דר"מ אמר קרא °ומכרו את השור החי וחצו את כספו ומה מקיים ר' יהודה וגם את המת יחצון מיכן שזה מפסיד חצי נזק וזה מפסיד חצי נזק:

הלכה י מתני' [ד] *יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו חייב על מעשה עצמו ופטור על מעשה שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו שסימה את עין עבדו והפיל את שינו פטור והוא

אם עד שלא עמד בדין השביח כו' א"ר לא כיני מתניתא השביח המזיק כו' פי' דבברייתא מסיק גם הכי. בכא דהשביח המזיק כו' כמובא בבבלי ולא דר' לא מהדם זאת אך ר' לא יהדם דהתיבות הללו אם עד שלא עמד בדין קאי על הסיפא על הבבא דהשביח המזיק:

מ"ט דר"מ א"ק ומכרו את השור החי וגו' ומה מקיים ר"מ כצ"ל וגם את המת יחלון מכאן שזה מפסיד ח"נ וכו'. דהוא כדאיתא בבבלי זה פחת שפחתו מיתה מחלין בחי ומכאן ידעינן כל עיקר שתשלומין שלו הוא ח"נ דאי מקרא ומכרו את השור החי לא ידעינן שיעור תשלומין שלו:

ר'

בבבלי מפרש דפלוגתא דרבי מאיר ור' יהודה בשבח נבילה היא. כגון שבשעת מיתה לא היתה הנבילה שוה כלום ונתייקרה אח"כ דשוה להאכילה לכלבים או למוכרה לעכו"ם רבי מאיר סבר שבח נבילה דניזק הוי ולא שקיל בה מזיק כלום אלא נותן לו חצי נזקו והיינו דקאמר רבי מאיר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו כלו' שצריך לשלם לו חצי נזקו מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בשביל השבח שהשביחה נבילה ור' יהודה סבר דחצי שבח נבילה דמזיק הוי וכשבא מזיק לשלם לניזק דמי חצי נזקו מנכה לו חצי שבח שהשביחה נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין והיינו דקא"ל ר' יהודה לר"מ ולא קיימתה וגם את המת יחלון שצריך לחלק השבח שהשביח המת ושקיל ליה מזיק פלגא והלכה כר' יהודה:

גמ' שור שוה מנה. בספרי הדפוס חליפי טעות בכאן שכתוב שם בר פדייא וכו' ולא שייכא עד מתני' דלקמן יש חייב על מעשה שורו וכו' וכאן שייכא הני דיני אמתני' וכן נשתבשה הגי' בטעיות הרבה בספרי הדפוס וצריך להגיה כמו שהוא בתוספתא פ"ג. וה"ג שור שוה מנה שנגח לשור של מאתים ואין הנבלה יפה כלום נוטל את השור שהוא חצי נזקו: שאין לו אלא חצי חבלו. לגבות משור המזיק והרי הוא שוה כך: לפיכך. שאינו משתלם אלא מגופו אם מת שור המזיק או שהכחיש ואינו שוה חצי נזקו: אין לו אלא אותו השור בלבד. ואינו צריך להשלים לו כפי שהיה שוה בשעת הנזק: שור וכו'. האי קאי לפרושי המתני' דקתני משלמין במותר ח"כ: הכחישו חמשים זוז. ומגיע לו עשרים וחמשה בעד חצי נזקו: חזר האחרון וחבל בו. בראשון שלשה של זהב שהן ע"ה זוזים: השני משלם לראשון חצי דינר זהב. כצ"ל שנים עשר זוזים וחצי שהן חצי נזק של מותר נזקו: שור שוה מאתים וכו' והכחישו בחמשים זוז והשביח. הניזק והרי הוא יפה וכו' שאילו לא נגחו והכחישו היה משביח יותר ועד הכפל: אין לו אלא בשעת נזקו. כלומר שאחר שעת נזקו אנו הולכין וצריך לשלם לו חצי נזקו כ"ה זוזים ולא מצי מימר ליה מאי אפסדתיך הרי עכשיו השביח משום דהניזק אמר ליה אילו לא נגחו היה יפה שמונה מאות זוז שהיה ביותר משביח ולקמיה מדייק על ליטנא דאין לו: הכחיש. הניזק מחמת מכת הנגיחה: אין לו אלא כשעת עמידתו בב"ד בלבד. כלומר בזה הולכין אנו אחר שעת העמדת הדין שהנזק יותר גדול עכשיו משעת נגיחה וצריך לשלם לו ח"כ של שעת העמדה בדין דהניזק אומר ליה קרנא דהורך קיבורא ביה ומחמת מכת הנגיחה כיחש: א"ר אילא כיני מתניתא השביח המזיק וכו'. לר' אילא קשיא ליה דקתני ברישא אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו וכו' דלא שייכא האי ליטנא על השביח הניזק ונותן לו כשעת נזקו מיבעי ליה הילכך קאמר כן צריך למיתני בברייתא דעל השביח המזיק קאי: אם עד שלא עמד בדין השביח המזיק. לא מצי הניזק מימר ליה תן לי חלק מהשבח לפי ערך חצי נזקי שהיה מגיע לי בהרי ברשותי השביח אלא אין לו אלא אותן עשרים וחמשה זוז כשעת נזקו: כיחש. המזיק ואין לו לגבות ממנו חצי נזקו אין לו אלא כשעת עמידתו בב"ד שהרי מגופו הוא משלם: מ"ט דר"מ. אפלוגתייהו במתני' קאי: וחצו את כספו. דמשמע בשאין הנבלה יפה כלום משתעי קרא וחצו את כספו של החי לזה מנה ולזה מנה: ומה מקיים ר' יהודה וגם את המת יחלון. כלומר דלעת"ג דדריש ליה מהאי קרא דבנבלה יפה נ' זוז משתעי וזה נוטל חצי החי וחצי המת וכו' מ"מ מאי אשמועינן קרא פשיטא דהכי הוא ומאי כ"מ איכא: מיכן שזה מפסיד וכו'. כלומר דאשמעינן קרא דלפעמים שניהם מפסידין בהח"כ גופיה ופחת נבילה איכא בינייהו. והכי דרשינן לקרא אליבא דכל חד דר"מ סבר דקרא לא מישתעי בשהנבלה יפה כלום וגם את המת יחלון דריש ליה פחת שפחתו מיתה מחלין בחי שזה נוטל החצי וזה החצי ואם היה הנבילה שוה איזה דבר בשעת הנזק ופחתה אח"כ קודם העמדה בדין לא שייך המזיק כלל בהאי פחת אלא כולה דניזק הוי וצריך לקבל הנבלה כפי שהיתה שוה בשעת הנזק ואם אינו מגיע לח"כ משלים לו מהאי עד ח"כ ואין המזיק מפסיד כלום בפחת נבלה ור' יהודה דס"ל דקרא מישתעי בשהנבלה יפה איזה דבר ס"ל דפחת נבילה דמזיק הוי פלגא והכי דריש ליה וגם את המת יחלון להיזקן של שניהם שאם פחתה מפסיד זה החצי וזה החצי ומשלם לו זה הח"כ מפחת נבלה ועד ח"כ של שורו שהיה שוה בשעת הנזק והיינו דקאמר מיכן שזה מפסיד חצי נזק וכו' של הפחת נבלה שניהם מפסידין בה כל א' החצי: **הלכה י מתני'** יש חייב וכו' שורו שבייש פטור. דכתיב איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: שורו שסימה וכו'. ואין העבד יוצא בן חורין על ידו: והוא

מראה הפנים

ליה. כנכנס שלא ברשות. וזהו שרמז במה שבייש שם עוד שהרי אין לו רשות ליכנס לרשותו של זה שלא מדעתו. ר"ל הרי הוא כאן והיה לו לשאול דעתו וא"כ אם אינו בעיר למי היה לו לשאול ומ"ש עמד בפתח וכו' זהו כהברייתא דתניא כמ"ד וכו' ופירש דאפי' כה"ג די"ל דהוא כנכנס ברשות קמ"ל דאין קום אדוכתיך משמע ולא הוי מדעתו. ולא כפי' התוספות ד"ה תניא וכו'. וזה מובן:

כיני מתניתא השביח המזיק וכו' בבבלי דף ל"ד ע"א דמוקי לה כר"ע דס"ל שותפי נינהו וא"כ היה מגיע לו גם לניזק חלק בשבח ומוקי לה כשפיטמו המזיק והאי תלמודא לא נחית להא אלא לפרש פשטה דברייתא:

ומה מקיים ר' יהודה וכו'. מה שפירשתי בפנים אתיא כדאוקי רבא התם לפלוגתייהו ומתיישבת הסוגיא דקאמר מיכן שזה מפסיד וכו' דמשמע בפחת נבילה מיירי. ואביי פריך עלה התם אם כן לר' יהודה חמור תם ממועד וכו' ומוקי לה בשבח נבילה פלוגתייהו. ויש לפרש גם הכא כן:

מסורת הש"ס
ב"ק לד ע"א
(תוספתא פ"ג)
ב"ק שם
שמות כא
שם ע"ב

גליון הש"ס
[ז]חזר האחרון משמע אפילו היכף בשעת בניזק מן הראשון וכן מורה לשון כרמב"ם ז"ל שכתב וחזר האחרון אבל ברי"ף וגמ"י כתבו דוקא כשהזיקו זה את זה בבת אחת דהל"כ הוה כשנגח ובא אחר ובינגח בו וע"י מ"ש לעיל פ"א ה"א:

והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ובאמו פטור שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שנידון בנפשו: **גמ'** *בן פדייא אמר א *כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר והעושה חבורה. א"ר יוחנן במבעיר אינו חייב עד שיהא צריך לאפר והעושה חבורה אין חייב עד שיהא צריך לדם. והתנינן שורו. שורו צריך את האפר:

הלכה יא מתני'

ב שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק והלה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראייה ג היו שנים רודפין אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין ואם היו שניהן של איש אחד שניהן חייבין ד היה אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר הגדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא הקטן הזיק אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראייה ה היו הניזוקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר הגדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה: **גמ'** ר' יודן בעי הדין עמדת בית דין מהו נישמעינה מהדא *שנים שזרקו שתי צרורות ושברו שתי כדין אחת של יין ואחת של שמן זה אומר של יין שברתי וזה אומר של יין שברתי שניהן משלמין של יין. אחת ריקנית ואחת מליאה זה אומר ריקנית שברתי וזה אומר ריקנית שברתי שניהן משלמין את הריקנית. שברו חבית אחת זה אומר אתה שברתה וזה אומר אתה שברתה שניהן פטורין:

הדרן עלך פרק המניח

הלכה א מתני'

*שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון

פני משה

והוא שסימה וכו' חייב. דכתיב לחפשי ישלחנו: שורו שחבל וכו' חייב בתשלומי נזק והוא שחבל וכו' פטור מתשלומין שאין אדם מת ומשלם: הגדיש בשבת חייב. וא"כ הוא דמיחייב דמשונה הוא: מפני שנידון בנפשו. ואפילו היה שוגג מפני שנידון בנפשו אם היה מזיד וחייבי מיתות אפי' שוגגין פטורין מתשלומין:

גמ' כאן שייך להא בן פדייה הכתוב בספרי הדפוס לעיל: חוץ מן המבעיר ועושה חבורה. דמקלקל בהבערה ובחבורה חייב: עד שיהא צריך לאפר. דבעינן תיקון קצת וכן בחבורה שיהא צריך לדם וליתן לפני כלבו: והתנינן שורו. שהדליק את הגדיש בשבת חייב ולר' יוחנן פריך דהא לדידיה ע"כ דמוקי למתני' בצריך לאפר דאל"ה ליכא חיוב מיתה ומאי מפני שהוא מתחייב בנפשו דקתני ופריך והתנינן שורו וגבי שורו לא שייך צריך לאפר וא"כ הוא נמי דומיא דשורו מיירי ואפ"ה שייכא חיוב מיתה גבי דידיה וקשיא לר' יוחנן ומשני שורו צריך את האפר בשורו נמי משכחת לה שהוא צריך לזה ועושה במתכוין להבעיר את הגדיש להיות מתגלגל עצמו בתוך האפר:

הלכה יא מתני' בסלע לקה. מתחכך היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחד. שני שוורים של שני בני אדם רודפין אחר שור של איש אחד: שניהם פטורין. דתרווייהו מדחו ליה: של איש אחד שניהם חייבין. בשניהם תמין עסקינן ואין התם משלם אלא מגופו וכי איתנהו לתרווייהו קמן משתלם הניזק חצי נזקו מבין שני השוורים אבל לתנהו לתרווייהו מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך: גדול הזיק. ויש בגופו שוה ח"כ: קטן הזיק. והקטן תקח ומותר תפסיד: קטן הזיק את הגדול. ואפילו ח"כ של הגדול מרובה לא הקח אלא קטן שלי וחצי נזקו של קטן שלך תקח מן הגדול: **גמ'** הדין עמדת בית דין מהו. זה עמידה בדין שלהם שזה אומר גדול הזיק וזה אומר לא כי אלא קטן הזיק מהו הדין מי אמרינן דעכ"פ הקטן שהודה לו צריך לשלם א"ד דהוי כמי שטענו בחטין והודה לו בשעורים דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ופטור אף מדמי שעורין וה"נ אפילו תם אי קטן שהודה לו אין לו: נישמעינה מן הדא. ברייתא בתוספתא סוף פ"ג: ואחת של שמן. והוא יוקר מן היין ותובע לשניהם וזה אומר של יין וכו' משלמין של יין מבין שניהם שכל א' הודה על היין וזה משלם החצי וזה החצי וכן אחת ריקנית וכו': שניהם פטורין. דכל חד מדחי ליה. שמעינן מיהת דאם הודו משלמין עכ"פ הפחות שבשניהם וה"נ במתני' כן:

הדרן עלך פרק המניח את הכד

הלכה א מתני' שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים. ובכולן היה תם דמשלם מגופו והיכי דמי כגון שראה שור ונגח וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה ראו שנים או שלשה פעמים שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דבעינן הסירוגין שיהו שוין דאז נעשה מועד לסירוגין: ישלם. ח"נ לאחרון

רידב"ז

ר' יודן בעי הדין עמדת ב"ד מהו פי' אם התביעה למודה לו המזיק הי' ע"י העמדת ב"ד דהי' ידוע לעדים שאחד מן השורים נגחו וא"י איזהו. ונמצא מה שמודה המזיק נזקו הוא ע"י ב"ד [כדאיתא במס' יבמות דף כ"ד דכ"ד בעדים הוא למפקעי'] ואף המזיק אינו מודה הגדול אם באופן זה אם לא הביא הניזק ראי' נוטל מן הקטן ולא הוי טענו בחיטים והודה בשעורים. אע"ג דהניזק תובע הגדול [ובמתניתין דאמרינן ראוי לטול ואין לו משום דהוי טב"ח והכ"ש כדאוקימתא בש"ס דילן. משום דמיירי דאינו ידוע כלל מהנגיחה ואין הודעה מהמזיק ע"י ב"ד אך בהודאתו שמודה מעצמו שהקטן הזיקו וכמ"ד פלגא נזקא ממונו כדכתבו הראשונים ז"ל. עי' בנושאי כלים של הרמב"ם ז"ל וטוש"ע ונושאי כליו אבל מה שמודה המזיק נזקו ע"י ב"ד האיך הדין] וע"ז פשט נישמעינ' מן הדא שנים שזרקו שני צרורות ושברו ב' כדין אחת של יין ואחת של שמן זה אומר של יין שברתי וזה אומר של שמן שברתי כן גי' התוספתא שניהן משלמין של יין ולמה לא הוי טב"ח והכ"ש הא הניזק טוען כרי. וע"כ משום דהתוספתא מיירי בשהי' ידוע שנזרקו ונשברו ע"י ב' אנשים הללו ב' הכדין. כדאיתא ברישא דהתוספתא ואם הי' ידוע שזה היזיקו עיי"ש. וע"כ כיון שהיין הוא ע"י העמדת ב"ד לא הוי כטב"ח והכ"ש. ע"כ מזה ראי' גדולה להך שיטה דמבואר בשו"ע חו"מ סי' ת' דנובע מה"מ ז"ל דאם יש עדים שחייב לו ואינו ידוע אם חיטים אם שעורים והתובע אומר חיטים והנתבע אומר שעורים חייב ליתן לו שעורין והא מוכח כן מהירושלמי והתוספתא:

סליק פירקא בס"ד

עין משפט נר מצוה

מא
א מיימו' פ"א משבת הל"ו ופ"ח הל"ו ופי' הלס"ז ופי"ב הל"א

מב
ב מיימו' פ"ט מנ"מ הל"ו טוש"ע שם סי' ת ס"א

מג
ג מיימו' שם הל"ז טוש"ע שם ס"ב

מד
ד מיימו' שם הל"ט טוש"ע שם ס"ג

מה
ה מיימוני שם הל"א טוש"ע שם סעיף ד

מסורת הש"ס

ב"ק לד ע"ב (שבת פ"ב) סל"פ
(תוספתא פ"ג)
ב"ק לו ע"א

מראה הפנים

כל המקלקלין פטורין וכו'. למאי דפרשית בפנים עולה כהא דמשני לה התם דף ל"ס ע"א אליבא דר' יוחנן בשור פקח שעלתה לו נבירה בגבו ובעי למקלייה להתגלגל בקוטמא. והכא משני לה התם בשינויא אחרינא מתני' בשוגג וכו'. ודע דלכאורה קשיא מהאי סוגיא לשי' הרמב"ם ז"ל דפוסק גבי חובל בחבירו מבעיר גדיש של חבירו אע"פ שא"צ לדם ולאפר חייב מפני שעושה נחת רוח ליצרו וכוי' כמתקן כמ"ש בפ"ח מהל' שבת ובריש פי"ב שם ולפ"ז לא הוה צריך הש"ס להני אוקימתי' ומיהו י"ל דהוא ז"ל לשיטתיה אזיל למאי דפוסק במלאכה שאינה צריכה לגופה כר' יהודה וכן במקלקל בחבורה ובהבערה ומפני שדבר זה צריך ביאור רחב ביותר אליג לפניך קונטרס בפ"ע בסוף החיבור ושם תראה ביאור לכל השיטות בהאי ענינא ומה שתירצתי לדבריהם ומה שחידשתי בדינים אלו בס"ד:

נשמעינה מהדא שנים וכו'. משמע דפשיט ליה הכא דנותן לו לכל הפחות מה שהודה לו והאי תוספתא אתיא כמ"ד טענו חיטים והודה לו בשעורי' דחייב ויתבאר מזה אי"ה בפ"ו דשבועות גבי טענו חטים והודה לו בשעורים כי שם מקומו וע"ש בהל' ד':

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **שור** שנגח ארבעה וחמשה. מה נפשך שלך הוא תנהו לי וכו' כדפרישית דנתפסו הניזק מיירי וכדמסיק דהיינו טעמא דהאחרון נשכר שאינו אלא כמשכון בידו של הראשון ומפני שמסרו לו למשכון בשביל נזקו נעשה כשומר שכר עליו בענין חלקו שיש לו בו וכפי החלק שזה גובה האחרון ולפיכך כשיש מותר בנזקיו שהנזק של הראשון הוא יותר מן האחרון הרי המותר הוא של הניזק הראשון ואינו חוזר לבעלים מפני שהבעלים כבר נסתלקו מכדי החצי הנזק מבעת היזק הראשון דמאי איכפת להו בזה החלק אם יטול כהוגן או שמעון סוף סוף החצי נזק בגעשה כבר זהון משתלם לעולם מגופו ולמי שהוא אחרון ישתלם לו בתחלה כפי המגיע לו מפני שהוא חוזר על הראשון שתפסו להשור והמותר להראשון ואין להבעלים בזה החלק כלום כ"א חלקם והוא שמגיע שלהם בזה אין מפסידין לפי האי מ"ד. וכן איפכא אם היה נזק האחרון יותר מן הראשון ודאי שאין האחרון יכול לגבות מן הראשון כי אם כפי החלק שיש לו בו דעל זה החלק נעשה הוא שומר שכר ולא יותר שהרי מכח טענת ממ"נ הוא בא וזה לא שייך כ"א לחלקו של ניזק הראשון שיש לו בו וכן הוא מבואר בדברי בעל המאור שהביא בשם הרב הזרחי רבינו אפרים ז"ל שכתב שם וז"ל אלא מיהא איכא למישמע מינה לב"ח דתפיס מידי מלוה למיגבה מיניה הוה ליה שומר שכר לדברי הכל דעד כאן לא פליג ר"ש אלא בניזק ומזיק משום דשותפו ניניהו וכל חד מינייהו כמי' נטירותא עליה ואע"ג דתפסיה ניזק אבל בעלמא

עין משפט נר מצוה

א
א מיימו' פ"ח מנ"מ הל"ג טוש"ע חו"מ סי' תא ס"א

מסורת הש"ס
(לעיל פ"ק הל"ב)

לאחרון שבהן אם יש בו מותר יחזיר לשלפניו יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו האחרון אחרון נשכר דברי ר' מאיר א ר"ש אומר שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ושנים הראשונים דינרי זהב: **גמ'** א"ר ינאי בא עליו ר' מאיר משני צדדין. מה נפשך שלך הוא תניהו לי. אינו שלך תניהו לי שאגבנו. ולא כן *א"ר לעזר שמירת נזקין כשמירת קניין א"ל ר' יודן ומסרו

א"ר ינאי בא עליו ר"מ משני צדדין מנפ"ש שלך הוא תניהו לי אינו שלך תניהו לי שאגבנו פי' דניזק האחרון אומר לניזק הראשון [שהשור עתה ת"י כפי' הפ"מ ז"ל מדקאמר תניהו לי משמע שהשור ת"י] ממנפ"ש אם שלך הוא דהורי דשותפא הוא תניהו ג"כ לי גם אנכי שותף כעת ואם אינו שלך דבע"ח הוא ואלא תפסת אותו לגביה תניהו לי שאגבנו ר"ל גם אנכי ופי' אגבנו הוא כדאיתא במס' ב"מ דף ס"ו ע"ב אמר ר"פ אע"ג דאמור רבנן אסמכתא לא קניא אפותקאי הוי למגבי' מניה ומסיק שם קם לגובייאנא. ופירש"י שם דכנגד מעותיו גבי ואם בא לפרוע המעות לאחר זמן לא יקבלם. עכ"ל ז"ל. וה"נ ה"פ תן לי שאגבנו הגם שאני בע"ח אבל כשתתנו לי אגבה ממנו שלא יסלק לי במעות דהתורה שיעבד את התם לנזקיו באם שלא יפרע לו מעות והי' השור משועבד לי' והברירה ביד הבעלים לסלקו במעות קודם שיתפסנו הניזק אבל כשלא פרעו הבעלים ותפסו הניזק לגובייאנא קני הניזק ואין בידו לסלקו במעות דהא יש לו לניזק קנין לגובייאנא בגוף השור אם לא יפרענו בדמים [והא דגרסינן במס' ב"מ דף ס"ב ע"ב שם א"ל מר זוטרי ברי' דרב מרי לרבינא מאי א"ל קני לגובייאנא מי קני סוף סוף אסמכתא הוא היינו משום דכל זאת אסמכתא ואסמכתא לא קני והתם הוא דשייך אסמכתא דהא הוא לבד התנה אם לא אפרע לך קני לגובייאנא ואסמכתא לא קני אבל הכא התורה שיעבדה התם על קנין גובייאנא ולא שייך אסמכתא] וע"כ כשאין אתה פורע לי דמים תנהו לי ואגבנו אני כמו אתה כשלא פרע לך הבעלים ונתפס השור לגובייאנא וע"כ תניהו לי ואגבנו אני ואמר ר"א שמירת נזקין כשמירת קנין פי' דלעיל בפ"ק ה"ב קאמר ר"א דכעושה מעשה שקונה אותו בעלמא כאותו מעשה נתחייב לשמירה אע"פ דלא נתכוין לקנות באותו מעשה אך כיון דעושה מעשה שיכול לקנות נתחייב בשמירה כדברינו לעיל עיי"ש. וה"נ אע"פ שתפסו שלא נתכוונת לגבי' אבל כיון דע"י מעשה התפיסה קונה בעלמא לגבי' נמצא מתחייב אתה בשמירה. ור' ינאי היא דמסיק להסביר טעמא דר"מ. ולא כן אמר ר"א שמירת נזקין כשמירת קנין וזהו טעם דר"מ ע"ז השיב ר' יודן הוא ר' יהודה התנא בר פלוגתי' דר"מ והכא קרי לי' ר' יודן כמו בסמוך תומ"י קרי הגמ' מפורש לר' יהודה בר פלוגתא דר"מ ר' יודן ומסרו

לאחרון שבהם תחלה. ומוקי להמתני' בבבלי דפליגי ר"מ ור"ש בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע דאיתא התם בפרק דלעיל דף ל"ג ע"א דר"מ סבר לה כר' ישמעאל דאמר יושם השור המזיק בבית דין ויתן להניזק דמי השור וכגון שהשור הוא בכדי חצי נזקו וא"כ הניזק בעל חוב של המזיק הוא דממון הוא דחייב ליה והכא במתני' מיירי שתפסו הניזק הראשון להשור לגבות חובו ממנו והילכך נעשה עליו כשומר שכר וכשהזיק תחת ידו הוא חייב בנזקיו ולפיכך האחרון משתלם חצי נזקו משלם: אם יש בו מותר יחזיר לשלפניו. הכי קאמר אם יש בו מותר מכדי נזקו של השני כגון שחצי נזקו של הראשון היה מנה וח"נ של השני היה חמשים והשור המזיק היה שוה מאתים וכשנגח שור של הניזק הראשון שחצי נזקו מנה היה לניזק בשור זה מנה ולבעלים מנה וכשתפסו הניזק וחזר ונגח תחת ידו אין לבעלים להפסיד מנה שהיה להם בו שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק שתפסו וכשהזיק לשני והיה חצי נזקו חמשים משלם הניזק הראשון מן המנה שלו חמשים לניזק השני והמותר עד המנה חוזר לו והבעלים נוטלין המנה שלהם וכן כולן כשתפסו כל אחד כשתפס נעשה ש"ש עליו ומשלם לניזק שלאחריו והמותר יחזור לו ולפניו ואין הבעלים מפסידים מחלקם שבתחלה: רבי שמעון אומר וכו'. ר' שמעון סבר לה כרבי עקיבא דאמר יוחלט השור לחצי נזקו ואם שור המזיק שוה יותר מכדי חצי נזקו הבעלים והניזק שותפין הם בו ושניהם מתחייבים בנזקיו כיצד שור שוה מאתים וכו': ושלפניו. הניזק ראשון נוטל חמשים זוז וזה הבעלים חמשים זוז דיש לניזק ראשון בו החצי הילכך משתלם החצי תשלומיו: חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה. שהוא חצי נזקו ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו משלם מחלקו להאחרון החצי שהוא חמשים זוז וחמשים נוטל הוא: ושנים הראשונים. שהם הניזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביע משלמין להאחרון כל אחד רביעית נזקו שהוא החצי מחלקו והוא דינר זהב עשרים וחמשה זוזים של כסף וזה נוטל דינר זהב וזה דינר זהב: **גמ'** בא עליו ר"מ משני צדדין. כלומר טעמיה דר"מ דאמר האחרון אחרון נשכר משום דהאחרון בא עליו משני צדדין ממ"נ אני מפסיד חצי נזק המגיע לי: שלך הוא. אם לאחר ששור זה נגח את שורך נעשה כשלך שהיה לך לגבות ממנו הזיקך א"כ תניהו לי לגבות ממך שהרי השור שלך הוא ואתה מתחייב בנזקיו ותשלם לי חצי נזקי ואם יהיה בו מותר יהיה שלך: אינו שלך. וא"ת השור הוא עדיין ברשות בעלים ואינו שלך א"כ תניהו לי שאגבנו מהבעלים וכלומר אין אתה רשאי ליטול המגיע לך עד שאגבה אני בתחלה ואם יהיה בו מותר תגבה אתה: ולא כן אמר ר' לעזר שמירת נזקין כשמירת קנין. כלומר דפריך מדקאמר שהשני אומר לראשון תניהו לי ש"מ שהשור תחת ידו הוא שהבעלים מסרו לו לגבות ממנו נזקו דלא כן אמר ר' לעזר לעיל בפ"ק הלכה ב' גבי חפר בור ובא אחר וסיידו וכיירו דחייב הוא ומפרש התם דמיירי שאמר לו סוד את הבית הזה וקנה אותו וכלומר שכשנמסר לו והרי הוא כשלו מפני ששמירת נזקין כשמירת קנין כמו שקנה אותו בדרכי הקניה וה"נ שלו הוא ואמאי השני מוציא מתחת ידו:
ומסרו

תוס' הרי"ד

א"ר ינאי בא עליו ר"מ משני צדדין כו' עיין בפנים במבואר היטב בע"ה. והנה הרמב"ן ז"ל במלחמות בר"פ ד' מביא האי ירושלמי לחזק דבריו כנגד בעה"מ ז"ל דהבעה"מ ז"ל מפרש ראשון ראשון נשכר מיבעיא ליה משום דגבה מאחר נכסים אבל לא מגופו דגוף השור משועבד לניזק האחרון משום דא"ל אי גבך הוי לא מינך הוי גבי ליה והק' הרמב"ן ז"ל הא שור תם הוי אפותקא מפורש דאינו גובה מאחר נכסים. ומפרש דראשון ראשון נשכר הוא מהשור תם גופה דמשועבד לראשון ומביא ראיה מהאי ירושלמי ומפרש הכי דפריך הגמ' ולא כן אמר ר"א שמירת נזקין כשמירת קנין פי' דתקנו משיכה בשומרין כמו בלקוחות וא"כ פטור ניזק הראשון משמירת השור ולמה שייך להאחרון. ומשני ר' יודן נמסר לו לנזקיו ואינו אלא כמשכון בידו. והוא כאוקימתא בבבלי שקדם ניזק ותפסו ונעשה עליו שומר שכר לנזקין. ע"כ מוכח מהירושלמי הזה דאם לא הוי ניזק הראשון שומר עליו לא הוי שייך השור לניזק האחרון. בשלמא בבבלי יש לפרש כהבעה"מ ז"ל דקושית הגמ' ראשון ראשון נשכר מבע"ל דיגבה מאחר נכסים אבל גוף השור שייך לניזק האחרון ע"כ משני שקדם ניזק ותפסו ונעשה עליו כשומר שכר לנזקין ע"כ הפסיד הניזק הראשון גביתו מאחר נכסים אבל בירושלמי ליכא לפרש כן דהא פריך הגמ' כל עיקר למה שייך השור להאחרון. בשלמא בבבלי י"ל כהבעה"מ ז"ל דפריך כל עיקר למה מפסיד הניזק הראשון. מלגבות מאחר נכסים. אבל בירושלמי פריך כל עיקר למה שייך השור להניזק האחרון:

והנה לפי דברינו ולפי הגי' בירושלמי שלפנינו אין מכאן סתירה להבעה"מ ז"ל דבזה נחלקו ר"מ ור"י דאיכא דר' ינאי דלר"מ לגובייאנא אבל לר"י לא הוי אך כמשכון בידו וכידו לסלוקי. והא דקאמר הגמ' מ"ב ואמר ר"י הקדש ניניהו ולא קאמר דנפ"מ אם יכול לסלקו בזוזי היא כעין דאיתא בש"ס דילן דף ל"ג ע"א בפלוגתא דר"י ור"ע ר"י סבר בע"ח הוא וזוזי הוא דמסיק להו ור"ע סבר תורא דשותפי היא מ"ב הקדישו ניזק א"ב ואיתא בתוס' ז"ל ה"ה דהמו"ל דלמר יכול לסלקו בזוזי ולמר א"י אלא דלא נקט לכל הנ"מ. ובזה מובן הא דאיתא בש"ס דילן כגון שתפסו ניזק לגבות הימנו ונעשה עליו כש"ש לנזקין ולכאורה תיבת לגבות ממנו מיותר והנ"ל כגון שתפסו ניזק. כדאיתא דף מ' ע"ב כגון דאקדים ב"ד ותפסי' וכן בסוגיא דף ל"ה ול"ו. גרסינן בשתפסו ולא גרסינן לגבות הימנו. אבל לפי הירושלמי הזה מובן מאוד דקמ"ל דכתפסו ניזק לגבות הימנו ואפ"ה אינו שלו אלא הוי כש"ש משום דהוי כמלוה על המשכון כמו שכ' הפוסקים ז"ל משום דהמלוה על המשכון הוי ש"ש. והנה לפי' הרמב"ן ז"ל לא גרסינן אמר ליה ר' יודן תיבת ליה אלא אמר ר' יודן וגרסינן נמסרו ולא ומסרו ואינו אלא כמשכון תיבת ואינו אלא אין להם הבנה. לפי זה והנל"ל נמסרו לו לנזקיו וכמשכון בידו. אבל יש לכוין כמו בש"ס דילן שתפסו ניזק לגבות הימנו ונעשה עליו כש"ש לנזקין דקמ"ל בזה דאפילו כתפסו לגובייאנא מ"מ לא הוי אלא כש"ש משום דהוי כמלוה על המשכון. וה"נ בירושלמי קמ"ל בזה אע"ג דנמסרו לו לנזקיו מ"מ אינו אלא כמשכון ומילתא אגב אורחה קמ"ל. אבל קשה מאוד לבאר ע"פ פירוש הרמב"ן ז"ל הא דלקמן עד סוף הסוגיא לפי פירוש הרמב"ן ז"ל. ולדברינו לפי שיטת בעה"מ ז"ל בלא יסתור מהירושלמי הזה נכון ומבואר לפענ"ד ומדויק תיבת תניהו לי ותניהו לי שאגבנו למה נקט לשון שאגבנו. ואחר כותבי זאת מצאתי המהרא"ם ז"ל במפרש ג"כ א"ל ר' יודן הוא התנא ר' יהודה אבל לא הבנתי פירושו. ודברינו בע"ה מבוארין היטב:

מראה הפנים

בעלמא מודה ר"ש וכו'. עכ"ל הצריך לענינינו. וזה הוא לדעת הסוברים כן איכא דמ"ד דשותפין נינהו ולקמן יתבאר שגם לדעת הסוברים דהבעלים פטורין עכ"פ לא נעשה זה שומר כ"א לפי החלקו אבל תפס בשבילו ועל חלקו לבדו הוא מתחייב וזה מוכרח להאי מ"ד ומבואר הוא כדלקמן. וכן ודאי אין הניזק האחרון יכול לגבות מהבעלים כלום מה שאינו יכול לגבות השאר מן הראשון שהרי לא היה השור ברשותם. ולהאי מ"ד דס"ל כ"ת הוא אין בו ספק כלל דאין הבעלים מפסידין בשום פנים. וכן מבואר הוא מדברי התוס' דף ל"ו ע"ב ד"ה כגון שתפס ניזק וכו' ע"ש. ויתבאר דבריהם בדיבור דלקמן ולהאי סוגיא ופירוש הפלוגתא יתבאר בדיבור לקמן הכל אי"ה. ודע שראיתי להרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שהביא לרים הסוגיא דהכא לראיה לדבריו דאין טענת אם שלך הוא וכו' שייכא אלא בשתפסו הניזק וז"ל שם ומצינו מפורש בירושלמי כדברינו דגרסינן התם בא עליו ר"מ וכו' ואקשו לא כן א"ר אלעזר שמירת נזקין כשמירת קנין כלומר שאין אדם מתחייב בשמירת נזקין אלא כמו שאדם קונה מחבירו כלומר תקנו משיכה בשומרין כמו שתקנו בלקוחות והיאך הוא מתחייב בתשלומי נזקו אדרבה הראשון ראשון נשכר ומפרקינן א"ר יודן נמסרו לו לנזקין ואינו אלא כמשכון בידו פי' כיון שתפסו לנזקיו לגבות הימנו הרי הוא בידו כמשכון וחייב בנזקיו שנעשה עליו שומר שכר עכ"ל. הנה הוא ז"ל פירש דהמקשה לא ידע דמיירי בשתפסו הניזק והמתרץ הוא שהשיב ומסרו לו וכו'. ולהאי דפרישית בפנים גם המקשה למד זה מדבריו דנראין כן דקאמר שלך הוא וכו' ואם דיש לומר דה"ק אם אתה רוצה לגבות שהיא שלך וכו'. וכן לפי הנכתב לפנינו ומסרו לו וכו' שייכא יותר לכוון תמיד. וכן בענין שמירת הנזקין וכו' משמע כפ"ק כמ"ש ומכל מקום לענין הכוונה דא ודא אחת היא. ועל כל פנים נתבאר מסוגיא דהש"ס דכמו דאמרינן דהוא נעשה ש"ש לענין להתחייב בנזקיו כפי חלקו כן נמי אמרינן דאינו נעשה ש"ש כ"א לפי חלקו ולא יותר וכן נמי אמרינן דאין הבעלים מפסידין חלקם דהא איכא דר' מאיר קאמרינן דסבירא ליה הכי ולסוגיא דהכא דס"ל לר"מ שותפין הן והאחרון בא מכח ממ"נ וזה לא שייך כ"א על חלק של ניזק הראשון שיש לו למשכן בו וכדלעיל ויתבאר עוד מזה בדיבור דלקמן:
ומה

א ומסרו לו לנזקיו ואינו אלא כמשכון בידו. ומה ביניהון ר' יוחנן אמר הקדש ביניהון על דעתיה דר' יודה מקדיש הראשון על דעתיה דר' מאיר שניהן מקדישין אותו. הוקיר על דעתה דר' יודה הוקרה לראשון על דעתיה דר' מאיר הוקרה לשני. עשה שכר על דעתיה דרבי יהודה השכר לראשון על דעתיה דר' מאיר השכר לשניהן. השביח על דעתיה דר' יודן השביח לראשון על דעתיה דר' מאיר השביח לשניהן. א"ר יוחנן דר' יודה ור' שמעון שניהן אמרו דבר אחד כמה דרבי יודה אמר קנה כן רבי שמעון אמר קנה אלא שרבי יודן אמר קנה לחי קנה למת. ורבי שמעון אומר לא קנה אלא למת בלבד. תמן תנינן וכן *שלשה שהטילו לכיס הותירו או פחתו ב כך הן חולקין. אמר ר' בון

נראין

פני משה

ומסרו לו לנזקיו. בתמיה וכלומר וכי בשביל נזקו שהוא תחת ידו מסרו לו שיהא שלו לענין שהוא לבדו יגבה ממנו נזקין הא ודאי ליתא שאינו אלא כמשכון בידו שמסרו לו למשכון לגבות ממנו נזקו והרי הוא כשומר שכר עליו בשביל חוב הנזק שלו ועכשיו שחזר ונגח הניזק השני גובה ממנו נזקו: ומה ביניהון. האי מילתא לאו אהאי מתני' קאי דר' יודה מאי שייך הכא אלא דר' יוחנן מפרש לפלוגתייהו דר"מ ור' יודה בפרק דלעיל ומשום דמסיק ר' יודה ור"ש שניהן אמרו דבר אחד מפרש מעיקרא למילתייהו והדר מסיק למאי דשייך למשנתינו והכי פירושה לפי המסקנא דהאי ש"ס ובמה דקאמר כמה דר' יודה אמר וכו' כדלקמן: ומה ביניהון. דר"מ ור' יהודה דפליגי לעיל בפ"ג גבי שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים דקאמר ר' יהודה לר"מ דקרא מיכתעי בשהנבלה יפה חמשים זוז ובמאי פליגי לדינא הא בין לרבי מאיר ובין לר' יהודה המזיק נוטל קכ"ה והניזק נוטל קכ"ה שהרי הנזק היה ק"נ ומגיע להניזק ע"ה מן המזיק שהוא חצי נזקו ונמצא לר' יהודה דאמר זה נוטל וזה נוטל חצי החי וחצי המת והניזק נוטל מן הנבלה כ"ה וק' מן החי שהוא ע"ה בעד חצי נזקו וכ"ה כנגד הכ"ה שנוטל המזיק מן הנבלה וקכ"ה להמזיק וכן לרבי מאיר דאמר הניזק נוטל כל הנבלה שהוא חמשים ועוד ע"ה מן החי בעד חצי נזקו ואם כן מאי בינייהו לדינא וקאמר ר' יוחנן הקדש ביניהון כלומר אם הניזק יכול להקדיש לשור המזיק כמו המזיק: על דעתיה דר' יודה. דאמר שהמזיק נוטל חצי המת דגזרת הכתוב הוא ובהכי משתעי קרא ונמצא מה שהניזק גובה מן החי הוא בשביל החוב ח"כ שלו דמשתלם מגופיה ואותן הכ"ה גובה ממנו בשביל הכ"ה שנטל המזיק מן המת הרי דאין לו קנין אחר על שור המזיק כ"א בעד חובו. ואפילו אותן הע"ה שהוא חצי נזקו שגובה ממנו אינו אלא כשאר חוב והרי הן כמו הכ"ה שנתחייב לו עכשיו: מקדיש הראשון. הבעלים שהן יכולים להקדישו ולא הניזק שאין לו קנין גמור בו ואין הקדשו חל עליו: על דעתיה דרבי מאיר. אבל לר"מ דס"ל שאין להמזיק שייכות כלל גבי הנבלה כ"א הניזק נוטל אותה ונמצא מה שהניזק גובה מן החי הוא הח"כ לבד שהן ע"ה ולא נתחדש שום חוב אחר אחרי הנזק שיהיה לו לגבות ממנו והח"כ שהוא גובה יש לו שיעבוד גמור עליו מן התורה לפיכך שניהם מקדישין אותו וכלומ' דההקדש של שניהם חלין עליו של הניזק כמו של המזיק. ונתברר לנו לפי סברא זו במאי דפליגי רבי מאיר ור' יהודה בברייתא לפי שיטתא דהאי ש"ס. וזה דר' יהודה דאמר בשהנבלה יפה נ' זוז זהו שור האמור בתורה הורה הכתוב לנו דהח"כ הוא כשאר חוב כמו הכ"ה שהן בודאי דין חוב להם שנולד ונתחדש אחר הניזק ומחמת שנוטל המזיק כמו כן מן הנבילה דדינן שוה וללמדנו דאין לניזק כ"א חוב על שור המזיק ואין הקדשו חל עליו. אבל לרבי מאיר דאמר אין זה שור האמור בתורה אלא בשאין הנבלה יפה כלום מיירי בא הכתוב ללמדנו שאין כאן חוב אחר כ"א הח"כ ובהאי אלמוה לשעבודא דניזק ואם הקדישו חל עליו כמו אם הקדישו הבעלים. ובהכי מתפרשא כל הסוגיא על מכונה: הוקיר. שור המזיק וכן אם נעשה בו איזה מלאכה ועשה שכר או אם השביח מאליו ומחמת כן הוא שוה יותר הכל תליא בפלוגתייהו וכפי הטעם שאמרנו: שניהן אמרו דבר אחד. לאו דבר אחד ממש הוא וכדמסיק אלא דבעינן קנין והחלק שיש לניזק בשור המזיק לדבר אחד נתכוונו דהקנין והחלק בו הוא החצי של השור המזיק דסבירא ליה לרבי שמעון דשור האמור בתור' בשהנבלה יפה נ' זוז ויש להניזק בו מאה כמו לר' יהודה ומיהו לר' שמעון לא דמי הח"כ שהן הע"ה להכ"ה כמו לר' יהודה וכדמפרש ואזיל: כמה דר' יודה אמר קנה. בענין הקנין עצמו דסבירא ליה לר' יהודה שגובה מאה מן החי כן ר' שמעון אומר קנה כך כפי החשבון של ר' יהודה ושור האמור בתורה מפרש ר' שמעון כמה דמפרש ר' יהודה: אלא. דבחד לד ע"כ לומר שהן מחולקים ולא אמרו דבר אחד: שר' יודן אומר קנה לחי קנה למת. כלומר שהוא קונה בהחי כמו שהוא קונה בהמת שהרי נוטל חצי מן החי וחצי מן המת והיינו דר' יהודה דאמר שור האמור בתורה בשהנבלה יפה נ' זוז והורה לנו הכתוב בזה דכל מה שהוא גובה מן החי ואפי' ח"כ שלו שהן הע"ה הרי הן כמו הכ"ה שהוא גובה בשביל הכ"ה שנטל המזיק מן המת ולומר שכולן נחשבין כשאר חוב ואין להניזק חלק ושותפות בשור המזיק ומש"ה נמי אמר ר' יהודה דאינו יכול להקדישו כ"א הראשון: ורבי שמעון אומר לא קנה אלא למת בלבד. וכלומר דהקנין שיש לו בחי בשביל המת בלבד והן הע"ה שהוא גובה בשביל ח"כ. וזהו שיש לו קנין ממש בו ואף על גב דהכ"ה גם כן גובה ממנו מכל מקום כ"מ דלא מדמינן הח"כ להכ"ה שנפרע בשביל החוב שנתחדש אחר הזיק שהן לבדן נחשבין כמו חוב בעלמא אבל ה"כ יש לו קנין וחלק ממש בגוף השור ובהא מילתא ר' שמעון כר' מאיר סבירא לי' ושניהן יכולין להקדישו דהן שותפין בו. וטעם פלוגתייהו במתני' הוא משום דרבי מאיר סבירא לי' בשתפסו הניזק להשור לגבות נזקו ממנו נעשה עליו כש"ש והוא מתחייב בנזקו ואין הבעלים מפסידין ורבי שמעון לא סבירא ליה כוותיה בהא אלא הואיל והבעלים יש להם על כל פנים חלק בו מפסידין נ"כ לפי חלקם. ודכ"ע סבירא להו שותפין הן בין ר' מאיר ובין ר"ש ור' יהודה הוא דס"ל הניזק ב"ח דמזיק הוא. ובענין שור האמור בתורה הוא דסבירא ליה ר"ש כר' יהודה. הדין הוא דנתברר לן בפירושא דהאי סוגיא בס"ד: תמן תנינן. בפ' מי שהיה נשוי הל"ד מי שהיה נשוי לשלשה נשים ומת כתובתה של זו מנה ושל זו ר' ושל זו ש' ואין שם אלא מנה חולקות בשוה וכו' וכן שלשה שהטילו לכיס זה מנה וזה ר' וזה ש' ופיחתו או הותירו בסחורה כך הן חולקין לפי מספר השותפין בשוה וגרסי' שם קצת מהסוגיא ובשינוי נוסחא:

נראין

רידב"ז

ומסרו לו לנזקין ואינו אלא כמשכון בידו פי' דר"י לא סבירא ליה כר"מ דקני לגוביינא בתפיסתו ז"א אלא כמשכון בידו ומלוה על המשכון הוי ש"ש והיינו דקאמר. ומסרו לו לנזקיו בתמי' הכי נמסרו לו שיהא שלו בעד נזקיו ז"א דאינו אלא כמשכון בידו [ואינו בוא הוי כמו דאינו בדלית בכמה מקומות בירושלמי] וע"ז שאל הגמ' ומה ביניהון בין ר"מ ור"י הא לתרווייהו חייב הניזק הראשון בשמירתו. ע"ז גרסינן ר"י אמר ר"ל דר' יוחנן אמר על הדא דר' ינאי דהקדש ביניהון ר"ל בין ר"מ ור' יהודא. על דעתא דר' יהודא מקדיש הראשון ר"ל המזיק ע"ד דר"מ שניהן מקדישין אותו דלר"א כיון שתפס הניזק הוא דנמסרו לו לגוביינא על נזקיו וקני לגוביינא וא"י לסלקו שוב במעות א"כ שניהן מקדישין המזיק והניזק כל אחד מקדים חלקו. אבל לר"י דלא הוי בידו התפיסה אך למשכון בעלמא ע"כ הראשון לבד הוא מקדים ולא השני וכן הוקיר וכן עשה שכר וכן השביח לר"י שייך להראשון ולר"מ שייך לשניהם. כ"ז אמר ר' יוחנן אליבא דתני ר' ינאי בפלוגתא דר"מ ור"י [ולפיכך גרסינן ר' יוחנן אמר ולא אמר ר"י דאמר ר"י הוא מימרא לעצמו ור' יוחנן אמר הוא על הענין האמור לעיל] אבל ר' יוחנן פליג על ר' ינאי וס"ל דר"י ס"ל דשותף הוא וקני חלקו ומדייק מלשון המשנה דלעיל דר"י דקאמר זה נוטל חצי החי וחצי המת מדקאמר זה ניטל חצי החי משמע דזכה בגוף השור [ועיי' בתוס' ז"ל דף ל"ה ע"א ד"ה זה שכתבו האי לישנא לאו דווקא דר"ל לאו שנוטל בגוף השור דלאו שותפא הוא עיי"ש] ור' יוחנן מדייק מלישנא דר"י דסבירא ליה דשותף הוא ע"כ קאמר כמה דר' יהודא אמר קנה דקאמר נוטל חצי החי כן ר' שמעון אמר קנה ר' שמעון הוא דמתניתין דידן אלא שר' יודן [ר"ל ר' יהודא כצ"ל] אמר קנה לחי וקנה למת ור"ש אמר לא קנה אלא לחי בלבד כצ"ל [ופשוט היא] דהא לא מגיעו בקנין המת שום תנא יסבור כן אלא ר' יודן לבד:

תמן תנינן וכן שלשה שהטילו לכים כו' אמר רבי בון נראין דברים שנטלו מרגליות כו' פי' בשטמ"ק ז"ל במס' כתובות דף י"ג דמדייק ממתניתן דמיירי באסתרי דלנייתא אבל בלא"ה השכר להמטע נראין דברים בשנטלו מרגליות דהוי כשור להריגה עיי"ש והגירסא דכאן ומסכת כתובות שינוי גרסאות קצת:

תני

מסורת הש"ס

(כתובות פ"י) כל"ד

עין משפט נר מצוה

ב

א מיימו' פ"ט מנ"מ הלי"ג טוש"ע חו"מ סי' תא ס"ג

ג

ב מיימו' פ"ד משותפים הל"ג טוש"ע שם סי' קעו ס"ס

מראה הפנים

ומה ביניהון וכו'. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות סי' ד':

ואפילו

עין משפט
נר מצוה

ד
א טוש"ע חו"מ סי' קטו ס"ו

תני ג' שהטילו לכיס ונגנבו כך הן חולקין. ופריך והתני באלו אבנים ונגנבו מחצה לזה ומחצה לזה התוספת' הזה מובא במס' ב"מ פרק הבית והעלי' הרי קשה אלו הברייתות אהדדי דהברייתא דמס' כתובות ס"ל דחולקין כל אחד לפי חלקו בגניבה והברייתא דמס' בבא מליעא ס"ל דיחלוקו בגניבה במחצה עמ"ת. ומשני אמר ר"ש סלעים גסות ל"ל אבנים גסות כו' ופשיט. ופריך הגמ' מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין פי' דמה חמית מימר הוא מתפרש בירושלמי כמה פעמים להוראת מנ"ל למימר הכי בגניבה אנן קיימין ר"ל מנ"ל לקוס לדין על הגניבה ואנן קיימין למידן על הגניבה דהוי לן ספק ממי גנב משל זה או משל זה והוי ממון המוטל בספק וחולקין או אינן קיימינן אלא במשתייר ר"ל דהוי לן למידן על המשתייר דבמקום הזה מוחזק לן ב' חלקים משל זה וחלק אחד משל זה או ג' חלקים משל זה וחלק אחד משל זה. ואנו דנין על המקום הזה שמונח בו האבנים שנשתיירו וצריך להיות האבנים הללו שיש בכאן שייך ג' חלקים לזה וחלק ד' לזה. ומה המית לדון אחר הגניבה די"ל דגנב חלק של זה לגמרי או הלק של זה לגמרי. וע"כ ההפסד על שניהן שיה בשוה. אדרבה אנן קיימין על מקום שנשתייר. ונקוס למידן דנמלא בכאן ג' חלקים של זה וחלק רביעי של זה. ע"ז אמר ר"י בר"ב ואפי' תימר בגניבה אנן קיימין ג"כ נמלא מדה"ד לוקה ר"ל אפילו כי תדין בתר הגניבה נמי מדה"ד לוקה במה דפסקינן דהולקין ההפסד. הגע עלמך דהוי לדין המשין ולדין מאה וחמשין [ותפס מספר גדול ולא לזה מאה ולזה חמישים] והוי שלשה פעמים רובא באחד לגבי חלק חבירו וקי"ל בכל מקום הולכין אחר הרוב וכל דפריש מרובא פריש אשתכח דהדין דהמשיתה דלא מפסיד כלוס. ר"ל כיון שיש רוב גדול כ"כ באחד לגבי חבירו הו"ל להיות דלא יפסיד הדין דחמישים שלו כלום דהא כשדנין על הגניבה [דפריש מרובא] אשתכח לפ"ז דלא הפסיד כלום. אלא משום דאנו דנין על המשתייר והפסיד לכל הפחות לפי חלקו. וע"כ ממנפ"ש קשה חדא קשה לן מאי חזית דאתה מפסיד לבעל חלק הקטן דאתה דן את הגניבה וקמחייבת לי' אני כמו חלק הגדול אדרבה תדין את המשתייר ולא יפסיד אלא לפי חלקו. ועוד אדרבה כשתדין את הגניבה מה"ד לוקה יותר. למה קמפסיד כלל הא אדרבה אשתכח דאינו צריך להפסיד בעל החמשים כלום. וע"כ כל עיקר דמפסיד הוא משום דאתה דן את המשתייר ולכל הפחות מפסיד לפי הלקו ונשאר בקושיא :

ביני

נראין דברים בשנטלו מרגלית דיכול מימר ליה אילו לא עשרתי דינריי לא הייתה מזבין כלום. אבל דבר שדרכו לחלק מביאין לאמצע וחולקין. אמר רבי לעזר ואפילו דבר שדרכו לחלק דיכיל מימר ליה את פרגמטיא דידך סגין [ב]ואת מנעה מזבנתא. אנא פרגמטיא דידי קליל ואנא הפך ומתהפך בדידי ומטי בך. עד כדון בשהיתה פרגמטייו נתונה כאן. היתה פרגמטייו נתונה ברומי. דיכיל מימר ליה עד דאת סליק לרומי אנא הפך ומתהפך בדידי הכא ומטי בך. *תני שלשה שהטילו לכיס [א] ונגנבו כך הן חולקין [ב]והתני באילו אבנים ונגנבו מחצה לזה ומחצה לזה. א"ר שמי סלעים גסות הן ולית ידע אי מן הדין נסב אי מן הדין נסב מספק מחצה לזה ומחצה לזה "אבל אבנים דקות הן ואיפשר לבלול לצאת ידי כולן כל אחד ואחד נוטל לפי כיסו.

מה

נראין דברים. לא שנו דחולקין בשוה אלא בשנטלו מרגליות כלו' שלקחו בממון השותפין אבן טובה א' וכיולא בה דבר שאינו דרכו ליחלק וכלומר שא"א לקנות מקלת ממנה אלא כמות שהיא בזה חולקין הריוח בשוה : דיכיל מימר ליה. משום שיכול לומר בעל סך המעות המועט לבעל סך הרב אילו לא עשרה הדינרין שלי לא הייתה יכול לקנות כלום מפני שהוא דבר שא"א לקנות אלא כולה כמות שהיא ואם יפחות לך אפי' כסך המועט שלי לא היית יכול לקנות' וכמוני כמוך בריוח הסחורה זאת : אבל דבר שדרכו לחלק. ואפשר לקנות ממנו כמו שהוא חפץ : מביאין לאמצע וחולקין. כלומר משום שדרכה של הסחורה כזו שמביאין אותה לאמצע וחולקין בה כל אחד לפי הממון ומה"ט אם נשאו ונתנו ביחד ולא חלקו הסחורה חולקין הריוח לפי הממון שהרי כל אחד מהן היה יכול לקנות בהתחלה כפי סך ממונו ואומר בעל סך הגדול לבעל סך הקטן הלא בתחלה בלא הממון שלך הייתי קונה כפי סך הממון שלי ולא נהניתי מן הסך שלך וגם אתה לא הפסדתה. כלום שאם היית נושא ונותן בפני עלמך כפי סך הקטן שלך לא היה לך ריוח אלא דבר מועט וכמו כן תטול עכשיו : אמר רבי לעזר. דלא היא שאפי' בדבר שדרכו לחלק ולא חלקו ונתעסקו ביחד חולקין בשוה : דיכיל מימר ליה וכו'. מפני שעדיין יש טענה לבעל סך הקטן שהרי הוא יכול לומר אם היינו חולקין היה לי ריוח בסך המעט אשר בידי כמו אתה בסך הגדול שלך : את פרגמטיא דידך סגין. מפני שאתה לפי הסך שלך היה מגיע לחלקך סחורה הרבה והיית לריך להתעכב זמן רב עד שתמכור הסחורה שלך ובין כך הייתי אני מהפך בממון שלי הסך המועט בסחורה מועטת קונה ומוכר וחוזר קונה ומוכר עד שהייתי מגיע לריוח גדול כפי הריוח בסחורה מרובה שלך וא"כ עתה אשר לא חלקנו והיינו עוסקין ביחד לריך שלא אפסיד כלום ויש לי חלק בריוח כפי אשר יש לך : עד כדון. עד כאן שיכול לטעון זאת הטענה כשהיו הסחורות נתונות כאן במקומן ולא היו לריכין להוליא הולאות ולשלח הסחורות למקום רחוק כדי למכרן בטוב : היתה פרגמטייו נתונה ברומי. אבל אם היו לריכין לשלח הסחורות לעיר רומי למקום רחוק מאי איכא למימר שהרי עכשיו אינו יכול זה לטעון כך שהרי אינו יכול להוליא הולאות רבות על דבר מועט שלו אם היה מתעסק בשלו בפ"ע : דיכיל מימר ליה. אפ"ה יש לו טענה ואפי' בכה"ג מפני שיכול לומר לו (אם) אתה היית לריך לשלח לעיר רומי למכור סחורות הרבה שלך לפי שא"א לך למכור לך כ"כ במקומינו אבל אני בסחורה המועטת שלי בטוב שאתה היית הולך למקום רחוק הייתי מהפך בכאן ואיני לריך להולאה מרובה אלא קונה ומוכר במקומי והייתי מגיע לריוח כפי הריוח מהסחורה שלך : תני. בתוספתא דכתובות פ"י והכי איתא התם שלשה שהטילו לכיס ונגנבו מהן מביאין השאר לאמלע וחולקין. ונגנבו כך הן חולקין כלומר דהש"ס מפרש דהא דקתני התם מביאין השאר לאמלע וחולקין והיינו שלפי המעות הן חולקין דכל היכא דקאמר לאמלע כך הוא מיתפרש שממלעין ביניהן כ"א לפי חלקו וכדלעיל והילכך מפרש לה דלאו דוקא קתני מביאין השאר אלא נגנבו כך הן חולקין וכלומר דלענין הפסד הגניבה נמי הדין כן דכיון דהמעות בעין היו מחשבין ההפסד לפי המעות : והתני. בברייתא אחריתא : באילו אבנים. כגון הבית והעליה של שנים שנפלו שניהן חולקין באבני' ובאילו אבנים אם נגנבו מהן ההפסד מחלה לזה ומחלה לזה : א"ר שמי. שאני התם סלעים גסות הן. ונתחלפו כאן השיטות בספרי הדפוס אגב שיטפא דהן קמא והן בתרא. וכל"ל סלעים גסות הן ולית ידע אי מן הדין נסב אי מן הדין נסב מספק מחלה וכו' כלומר שבאבנים שהן גסות וא"א שיבללו זו עם זו ומספק שאין אנו יודעין מאיזה מהן לקח הגנב מחלק זה או מחלק זה הילכך חולקין ההפסד בשוה : אבל אבנים דקות הן ואפשר לבלול ללאת ידי כולן כל אחד ואחד נוטל לפי כיסו. כלומר אבל במעות שהן כמו אבנים דקות שאיפשר להן שיבללו כולן ביחד וללאת ידי כולן כל אחד וכו' וכלומר דאמרינן שמאחר שהמעות מעורבבין היו ולקח הגנב מחלק כולן כל א' וא' נוטל לפי כיסו ובזה ילאנו ידי כולן :

מה

מסורת
הש"ס

(תוספתא דכתובות פ"י)

גליון
הש"ס

[א]והתני ' מגפה מוכנתא. עי' בר"ן בכתובות שם ובשטמ"ק שם בביאור גירסת הירו' :

[ב]והתני באלו באלו אבנים. עי' בשו"ת תה"ד סי' ש"ד ובהגהות אה"ז הרמ"א חו"מ סי' רלב ס"י ובש"ך שם ול"ע :

מראה הפנים

ואפילו דבר שדרכו ליחלק. סוגיא זו כתובה בכתובות פ"י בקלת שינוי נוסחא ועניינה א'. ושם גרסי' עד כדון דהוות פרגמטיא זעירא הוות פרגמטיא רבא וכו' יכול מימר ליה עד דאת מזבין וכו'. ושם כתבתי כי היא הגי' האמיתית וכפי אשר היא לפנינו וכן הוא גירסת הרא"ש ז"ל שם ולפי גי' הר"ן ז"ל היא בהפך ומתפרשת כדוחק כפי אשר רמזתי שם. ושם פירשתי להא דפרגמטיא זעירא ופרגמטיא רבה דהכוונה שנסתפק הש"ס בפרגמטיא רבה היינו שנשתתפו במעות הרבה וכלא מעותיו היה יכול לקנות סחורות הרבה. וכן דברי הרא"ש ז"ל. ויותר נוח לפרש דס"ק ע"כ בפרגמטייא זעירא שאינו ראוי לחלק ולמכור אבל הוות פרגמטייא רבה שהיו סחורות הרבה ונותין לחלק מאי ונסתפק בזה משום דבכה"ג ס"א דאין א' לריך לחבירו ועלה קאמר יכיל מימר עד דאת מזבין חד זמן אנא מזבין וכו' כדאי' התם. והוי ממש כהיא דהכא לר' לעזר. ולענין הכוונה חדא היא. והמסקנא דהכא דאפי' בדבר שדרכו לחלק חולקין בשוה וכן התם בבבלי דף ל"ג ע"ב כמוסכם לרוב הפוסקים בפירושא דרב המנונא שם דאמר אפי' שור לחרישה וכו' דלאו דוקא שקנאו מתחילה לחרישה דהוי דבר שאין דרכו לחלק אלא אפי' קנאו מתחילה לטביחה והוי דרכו לחלק ואם עכתוהו היה כל א' נוטל חלקו כפי מעותיו ואם לא עכתהו אלא במכרו אותו כשהוא חי חולקין בשוה. ופשטא דמילא ממש להאי דהכא כדפרישית בפנים שאם חלקו בפרגמטיא רבה ומכרו כל א' בפני עלמו ודאי כל א' וא' בשלו הוא נושא ונותן אלו' שאם לא חלקו ונשאו ונתנו ביחד חולקין בשוה אע"פ שבתחלה כשקנו הסחורה דרכו לחלק היא. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' שלוחין ושותפין הל' ג' ע"ש. ומש"כ הראב"ד ז"ל לחלק בשור לטביחה ומכרוהו חי דבזה כל אחד נוטל לפי מעותיו שאין חלק הגדול לריך לחלק שקטן ודוקא אם הרויחו כשהוא חי ממלאכתו בזה חולקין בשוה שכל א' לריך לחלק חבירו. מבואר מהכא בהדיא דאין חילוק אלא לעולם אמרינן כל א' לריך לחבירו זה אומר לו אני יותר מכיר ובקי בטיב משא ומתן יותר ממך כדאיתא. וכללא דמילתא בכל סחורה שהרויחו או שהפסידו לעולם חולקין בשוה מלבד שור לטביחה ועכתוהו שבזה כל א' נוטל מבשרו לפי מעותיו :

שלשה שהטילוהו לכיס ונגנבו. הא דינא לא הוזכר בגמ' דילן. ובטור סי' קע"ו כתב בשם הרמ"ה ז"ל וז"ל מסתברא היכא שהטילו לכיס ונגנבו או אבדו כיון דלא איבתני גופא דממונא חולקין לפי המעות ע"כ. ומבואר הכא בהדיא ותוספתא דכתובות היא. והוא ז"ל לא חילק בין דבר ביוכל להתערב או לא כדמבואר הכא לבדיא ואם דסתם מעות דבר הנבלל הוא מ"מ נ"מ היא לדינא בעלמא היכא דהשותפות לא כאם

ציון ירושלים "אבל אבנים דקות הן ואפשר לבלול. עי' נמוק"י ריש פרק הבית והעלי' ובגליון הד"ת שם ובשו"ת הר"ן סי' ' ועי' קצוה"ת סי' רלב שלא נזכר מדברי הר"ן אלו ועמה"י הלכות שותפים סי' ט שהאריך בענין זה, ועי' מקו"ת סי' תפז ס"ק ג:

מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין. מה ראית לומר ולפרש דגם בהפסד הגניבה הדין כן : או אינן קיימין אלא במשתייר. או אינו דילמא הברייתא דוקא קתני מביאין השאר להמלע דבמשתייר הדין נותן שכל אחד נוטל לפי מעותיו שהן כאן בעין לפנינו אבל בהפסד הגניבה אימא לך שנגנב מחלקו של אחד מהן ולא מחלק חבירו וא"כ הדבר בספק הוא וחוזר הדין לדין האבנים שיחלוקו בשוה ומנין לך לחלק ביניהם בסברא זו : ואפי' תימר בגניבה אנן קיימין. כלומר לעולם בהפסד גניבה נמי הדין כן ועל כרחך לפרש הכי ולומר כהטעם שאמרנו דאנו תולין שהגניבה נעשית ממעות המעורבו' ומחלק כולן כל א' לפי חלקו שהיה לו בו דאי לא תימא הכי אלא דאיכא חששא שמא ממעותיו של א' מהן לבדו נגנב אם אתה אומר כן נמצאת מידת הדין לוקה שאין לך לברר הדבר בפסק דין שיחלוקו הפסד הגניבה בשוה : הגע עצמך דהוה לדין וכו'. שהרי אם היה לא' מהן חמשים זהובים ולאחד מאה וחמשים והגניבה היא חמשים ואם אתה אומר דחוששין אנו שמא הגניבה לא נעשית אלא מחלקו של א' מהן מעתה יאמר בעל החמשים לבעל הק"ן הגניבה נעשית מחלק המרובה שלך ומחלקי לא נגנב כלום ואשתכח דהדין דחמישיתה לא מפסיד כלום. בתמיה. וכלומר דאם באנו כאן לספק הזה שמא לא נגנב אלא ממעות א' מהן ומחמת ספק זה אתה אומר שיחלוקו בשוה אין לדבר סוף שהרי יטעון בעל החמשים תולין אנו הספק במרובה ומשלך הוא נגנב ואין לי חלק בהפסד כלום וא"כ מידת הדין לוקה הילכך לא אמרינן הכי אלא והואיל המעות נבללין הן הגניבה נעשית ממעות כולן וחולקין בהפסד כפי המעות זה *שליש אחד וזה שני שלישים ושאני גבי אבנים שאינן יכולין להבלל זה עם זה ואין שם ספק אחר אלא הספק הזה בלבד שמא לקח מאלו של א' מהן הילכך התם לעולם ההפסד למחצה : תמן תנינן. במשנתינו. והש"ס מייתי לה בכתובות שם בתמן תנינן וגריס נ"כ כן כדרכו בכל מקום : ושנים הראשונים דינר זהב. הרי כאן חלוקת ההפסד כל א' וא' לפי מעותיו דשותפין הן וכדפרישית לעיל דהאי תלמוד מוקי לה לכולא מתני' אליבא דחד תנא וכר' עקיבא : וכן לשכר. אם הטילו לכיס והותירו כל אחד נוטל השכר לפי מעותיו וכן הדין במתניתין דקאמר לעיל למ"ד דשותפין הן השבית שור המזיק השבית לשניהן ואם יש כאן עוד נזקין אחרים כך הן חולקין האחרון נוטל חצי השבח ושלפניו החצי ממנו והראשונים רביע לכל אחד ואחד : הדא דר' זעירא פליגא על דר' לעזר. דלעיל דאמר אם לקחו סחורה במעות חולקין בשוה בין לשכר בין להפסד ואפילו בדבר שדרכו לחלק : קשיתה קומי ר' יודן. הקשיתי קושיא זו לפני ר' יודן ממתני' על ר' לעזר ואמר לי דשאני במתני' דמי לא מודה ר' לעזר שאם התנו ביניהן בתחלה שיהא כל אחד נוטל לפי מעותיו כך הן נוטלין שכל תנאי שבממון קיים : שוורים כמותנין הן. והלכך בדין דשוורים דמתני' כמו שהותנו בתחלה דמי שהרי לא נשתתפו כאן לדעת אלא שיש לכל אחד חלק בו והוי כמו שלקח זה בשלו וזה בשלו שחולקין לפי המעות : חזר. ר' מני ובא לפני ר' יוסי ואמרה להא דר' יודן וא"ל ר' יוסי בפירוש שמיע לי דפליגי ר' לעזר ור' זעירא דר' לעזר סבר בסתמן חולקין בשוה ובמתני' כמותנין הן ור' זעירא ס"ל אפילו בסתמן כל אחד נוטל לפי מעותיו ולא ס"ל לחלק בין דינא דמתני' לדינא דעלמא :

מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין [א]או אינן קיימין אלא במשתייר אמר רבי יוסי בי ר' בון ואפילו תימר בגניבה אנן קיימין נמצאת מידת הדין לוקה. הגע עצמך דהוה לדין חמשין ולדין מאה וחמשין נגנבו חמשין אישתכח דהדין דחמישיתה דלא מפסד כלום. תמן תנינן האחרון נוטל מנה ושלפניו המשים זוז ושנים הראשונים דינרי זהב *רבי שמואל בשם ר' זעירא וכן לשכר. א"ר יוסי הדא דר' זירא פליגא על דר' לעזר. א"ר מני קשייתה קומי ר' יודן אמר לי לא מודה ר' לעזר [ה] שאם התנו ביניהן שזה נוטל לפי כיסו וזה נוטל לפי כיסו [ב]שוורים כמותנין הן. חזר ואמרה קומי ר' יוסי א"ל בפירוש פליגי ר' לעזר אמר סתמן חולקין בשוה ר' זעירא אמר סתמן זה נוטל לפי כיסו וזה נוטל לפי כיסו :

הלכה ב מתני' [ג] *שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו מועד לאדם ואינו מועד לבהמה מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים למין שהוא מועד לו משלם נזק שלם ולמין שאינו מועד לו משלם חצי נזק אמרו לפני ר' יהודה הרי הוא מועד בשבתות ואינו מועד בימות החול אמר להן בשבתות משלם נזק שלם ובימו' החול משלם חצי נזק מאימתי הוא תם משיחזור בו שלשה ימי שבתות : גמ' *מכיון שהרג אדם אחד אינו מועד. רב אמר [ג] בשהרג שלשה עכו"ם. רבי יוסי בן חנינא אמר כשרדף שלש רדיפות והן משערין שיש ברדיפתו נגיחה [ד] *שאם יצא ביום הראשון ונגח שוורים בשני ונגח כלבים בשלישי ונגח חזירים על ידי שלשה מינין לשלשה ימים מהו שיעשה שור מועד. יצא ביום הראשון ונגח בשני לא יצא בשלישי יצא ונגח וכו' ייבא בפלוגתא דרב אדא בר אחווא ודרב הונא *דאיתפלגון נדה שבדקה עצמה ביום ראשון בדקה ומצתה טמא בשני לא בדקה בשלישי בדקה ומצתה טמא רב אדא בר אחווא בשם רב [ס] נדה וודאי רב הונא בשם רב אמר נדה ספק. אמר רב הונא תמן הוינא ברישא ובסיפה ובאמצעיתה. אישתאלית לרב ואמר ספק אישתאלת לרב ואמר וודאי חזר ואמר ספק ורב אדא

הלכה ב מתני' לקטנים. לעגלים : אמרו לפני ר' יהודה. תלמידיו שאלו לפניו הרי אם הוא מועד בשבתות ולא לימות החול מהו אם חזרה דימות החול חזרה היא : אמר להן וכו' מאימתי הוא תם וכו'. דחזרה דימות החול לאו חזרה עד שיחזור בו שלשה ימי שבתות ולא נגח אז חוזר לתמותו וטעמא דר' יהודה מפרש בגמרא : גמ' מכיון שהרג אדם אחד אינו מועד. בתמיה כלומר הא דינו כמועד בהריגת אדם אחד למיקטליה וכי מאחר דהורגין אותו בהריגת האדם האחד היכי משכחת לה להאי דינא מועד לאדם אינו מועד לבהמה : רב אמר. משכחת לה בשהרג שלשה עכו"ם דלא קטלינן ליה : כשרדף שלשה רדיפות. אחרי אנשים והיו משערין ברדיפתו שיש בו כדי נגיחה אם היה משיג אותם וקא משמע לן דאפילו הכי לא הוי מועד לבהמה : שאם יצא ביום הראשון וכו'. בעיא היא בכי האי גוונא מאי וכל הסוגיא כתובה לעיל בפרק ב' הלכה ו' עד הוינן סברין מימר והדהתם קאי וכו' כדרך הש"ס הזה שהוא מקצר ועיין שם ותמצא מפורש היטב בסייעתא דשמייא :

מאי

מראה הפנים

כאן מתחת בקנו אותה במעות דהכא דין דסתורס הוא אלא כעין גוונא דאמר הכא באבנים וכיוצא בהן שבא להן בשותפות מחמת בית ועליה של שנים שנפלו כדפרישית בפנים דעלה קאי א"נ משכחת לה בשותפין שנשתתפו בדברים ותפילים בעין זה הרבה וזה מעט ונגנב מהן דלכאורה דמיא להא דלא נשתנה עדיין גוף הדבר שנשתתפו. ועכ"פ בעיקר הדין דהכא תימהני שלא זכר הרמב"ם מזה כלום ומדלא משני הכי בבבלי כתובות שם על הא דקאמר מאי לאו פתחו פתחו ממש וכו' ומהדר אביעיא דתיקא ברייתא דלינתא ולא משני כשנגנבו כשהיו עדיין בעין ודאי אין ראיה מזה לדחות התוספתא ותלמוד ערוך דהכא. ועוד דהתם ליתא דפתחו דייק ולא בעי לשנויי הכי. וכאילו אבנים וכו' דפרישית דעל הבית והעליה וכו' קאי אתר כותבי מלאתי להגי"י כריש פ' הבית והעליה שפי' ג"כ להכא כענין זה וגופא דברייתא לא מלאתי ומה שהביא שם מדר' יוסי בר' בון וכו' כפ"ק דמים הוא :

שוורים כמותנין הן. משמע דקאי המסקנא הכי כרבי אלעזר ולא קשיא ממתני' דהכא דהתפיסה בע"כ של המזיק הוא ונשתתפו שלא לדעת ובלא ע"מ לסרות והילכך חולקין לפי המעות והר"י ז"ל תירץ כן בכתובות שם ולמד מדהכא. ואפילו למאי דאמר לעיל בשמכרו לו מעלמו השור מ"מ עיקר השותפות שלא לדעת הוא דאם לא היה השור מזיק לשורו לא היה לו חלק בו. ולר' יוסי דס"ל דר' זעירא פליג וקאמר דלעולם חולקין לפי המעות אפשר לומר נמי דלמד האי דינא ממתני' דהכא ולא ס"ל לחלק בין לדעת ובלא לדעת ומתני' דכתובות מפרש לה נמי כך הן חולקין לפי המעות וכפי' התוס' בדברי ר"ת שהביאו שם ד"ה רבי אומר וכו' ע"ש :

בשרדף שלש רדיפות. האי שינויי אתי' כרבה בבבלי דף מ"א ע"א דפריך לה התם האי קושיא דהכא אמתני' דלקמן שור שנגח את האדם ומת מועד משלם כופר וכי מאחר דמתם קטלינן לי' מועד היכי משכחת לה אמר רבה כגון שאמדוהו לג' בני אדם רב אשי אמר אומדנא לאו כלום הוא אלא הכ"ע וכו' כדאוקי לה התם בכמה אוקמתות. ונראה דמכאן יש לסוכית כרב פפא דף ל"ז אמתני' דהכא דקאמר אינו מועד תנן וא"כ ניחא השתא דלא פריך לה התם האי קושיא אמתני' דהכא והיכי משכחת לה שיהא מועד לאדם כדמקשי הכא אלא דטעמא הוא דאמתני' דהכא ידע הש"ס דאיכא לשנויי דאמדוהו לג' בני אדם וקמ"ל דאינו מועד לבהמה כרב פפא אבל התם דקאמר מועד משלם כופר מקשה רב אשי שפיר דהא אומדנא לאו כלום הוא ולהכי מייתי לה התם הא דרבה אהאי מתניתין לאשמעינן דלא קאי האי אוקימתא דרבה אדהתם כדדחי לה רב אשי ובעינן לאוקמתא אחריתא כדאיתא התם :

מכיון

מסורה הש"ס

(כתובות פ"י ס"ד)

שם לז ע"א

שם מא ע"א

(לעיל פ"ב ה"ו)

שם לז ע"א

נדה כח ע"א

רביעי שלשה תנקים

עין משפט נר מצוה

ה
א מיימו' פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הל"ג טוש"ע חו"מ סי' קעו ס"ס

ו
ב מיימו' פ"ו מנ"מ הל"ח

ז
ג מיימו' פ"ו שם הלכה ג

ח
ד מיימו' שם פ"ו הלכה ט

ט
ה מיימו' פ"ו מא"כ הל"ב

גליון הש"ס

[א]או אינן קיימין. פי' הפ"מ דחוק ונראה דכאמת י"ל כל דפריש מרובה פריש ופי' תה"ד סי' ש"ד המנס אם אין לדון על מה שאינו לפנינו לא אמרי' כל דפריש מרובה פריש וכעין שכ' הרשב"א בתשו' כית ד' ש"ב לענין נאבד או נפל ליס וזהו דקאמר כאן מה חמית מימר בגניבה אנן קיימין פי' דאין אנו דנין על דבר הנגנב של מי הוא כיון דאינו לפנינו ולא שייך לומר מרובה פריש וגם לא לפי ערך. או אינן קיימין אלא במשתייר שהוא לפנינו וזהו ממון המוטל בספק וחולקין בשוה ומה דקאמר ריב"ב ואפי' תימר וכו' מבוס כיון דאפשר שימלא הנגנב ויהא לנו לדון גם על הנגנב שייך תו לומר כל דפריש ועי' ברשב"א ובפוסקי' ספ' ק' ודו"ק :

[ב]שוורים כמותנין הן. עי' פ"מ ועי' כתובו' צ"ג דף יג ד"ה כשור ובחידושי הרמב"ן שם :

תורה אור

אדא בר אחווה לא הוה תמן אלא כד מר וודאי. *רב ירמיה בשם רב אמר [א] הילכתא כר' מאיר בתמה וכר' יודה בהועדה. הוינן סברין מימר מאי טעמא דר' יודה מכיון דו חמי לון [ז]לבושין נקיין עוד הוא משנה דעתיה:

הלכה ג מתני'

[י] *שור של ישראל שנגח לשור של הקדש ושל הקדש שנגח לשור של ישראל פטור שנאמר °שור רעהו ולא שור של קדש שור של ישראל שנגח לשור של עכו"ם פטור ושל עכו"ם שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: **גמ'** רב *אמר °ראה ויתר גוים התיר ממונם של עכו"ם חזקיה אמר °הופיע מהר פארן והופיע פנים כנגד עכו"ם. רבי יוסי בן חנינה אמר הורידן מנכסיהן. *רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר [ג] כדיניהן. א"ר לא על הדא איתאמרת אלא כהדא דתני רבי חייה שור של עכו"ם שנגח שור של עכו"ם אחר חבירו אע"פ שקיבל עליו לדון בדיני ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם על הדא איתאמרת ר' אבהו בשם ר' יוחנן כדיניהן. [ז]*מעשה ששילח המלכות שני איסטרטיוטות ללמוד תורה מרבן גמליאל ולמדו ממנו מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות ובסוף אמרו לו כל תורתכם נאה ומשובחת חוץ משני דברים הללו שאתם אומרים *בת ישראל [ד] לא תיילד לעכו"ם אבל עכו"ם מיילדת לבת ישראל בת ישראל לא תניק בנה של עכו"ם אבל עכו"ם מניקה לבת ישראל ברשותה גזילו של ישראל אסור "ושל עכו"ם מותר. באותו שעה גזר רבן גמליאל על גזילות עכו"ם שיהא אסור מפני חילול השם. שור של ישראל שנגח לשור של עכו"ם פטור וכו' בדבר הזה אין אנו מודיעין אפי' כן לא מטין לסולמיה דצור עד דשכחון כולן:

הלכה ד מתני'

*שור של פיקח שנגח לשור חרש שוטה וקטן חייב [ה] שור חרש שוטה וקטן שנגח לשור של פיקח פטור שור חרש שוטה וקטן שנגחו [ו] מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין בהן בפני אפוטרופוס נתפקח החרש נשתפה השוטה הגדיל הקטן חזר לתמותו דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [ז] הרי הוא בחזקתו [ח] שור האיסטדין אינו חייב מיתה שנאמר °כי יגח ולא שיגיחוהו אחרים: **גמ'** כיני מתניתא שור של חרש שור של שוטה שור של קטן. [ז]והא תנינן שור חרש שוטה וקטן שנגחו מעמידין להן אפוטרופוס. ומעידין להן בפני אפוטרופוס. עד כדון בשהועדו לפני אפוטרופין ומסרום לבעלים הועדו לפני הבעלים ומסרום לאפוטרופין מהו [ז]נישמעיניה מן הדא שאלו

(שמות כא; שמות כב; חבקוק ג; דברים לג; שמות כא)

רידב"ז

ביני מתניתא שור של חרש כו' והא תנינן. שור שנגחו הוא כפי' גליון הש"ס דמביא ראי' דפי' שור חרש הוא שור של חרש: **עד** כדון כשהועדו לפני האפוטרפין ומסרום לבעלים פי' אז ס"ל לר"מ דרשות משנה הועדו לפני הבעלים ומסרום לאפוטרפין מהו אם גם בזה ס"ל לר"מ דרשות משנה ופשוט נשמעינ' מן הדא שאלו כחזקת שהוא תם ונמצא מועד הבעלים משלמין ח"נ והשואל ח"נ וס"ל להגמ' דלאו דמיירי דהשאיל לו והתנה עמו שהיא תם ז"א אלא דמיירי דלא התנה עמו כלום אלא השאיל לו סתם וסתם שוורים בחזקת שימור קיימי בחזקת תמין שאינן נגחנין ונמצא שהוא מועד. וע"כ משלם השואל מחצה והבעלים מחצה משום דרשות משנה וצריך השואל לשלם רק ח"נ. אך משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו ע"כ לא הוי רשות משנה כדאיתא בדף מ' ע"ב וכיון שכן דהחיוב דח"נ השני הוא משום הבעלים אפילו לאחר שבא ליד השומר הוי ג"כ החיוב דח"נ השני משום הבעלים ע"כ משלם השואל חצי והבעלים חצי ואך כשמסר לו מועד בפירוש הרי קבל עליו תשלומי מיעד בפירוש יהי' איך שיהי' אבל במסר לו סתם בודאי קבל עליו לשלם בעד נגיחותיו ואפילו אם הוא מועד אך החוב שנעשה ברשותו שבעד עצמו אבל לא הח"נ שבעד הבעלים הוי לא קבל עליו לשלם תשלומי מועד בפירוש. א"כ:

פני משה

מאי טעמא דר' יהודה. דבעי חזרה מימי שבתות: מכיון דחמי לון וכו'. כלומר דמסתמא מה שהוא רגיל לנגוח בשבתות ולא בימות החול הוא מחמת שרואה בני אדם לובשין מלבושי שבת מכובדין ונקיים והוא רגיל בזה ונעשה משונה מכח זה ומשתגע ונוגח ואם כן אינו חוזר להיות תם לשבתות עד שראינו שחוזר בשלשה שבתות ואינו משתגע עוד:

הלכה ג מתני' לשור של עכו"ם פטור. דרעהו דוקא:

גמ' רב אמר ראה ויתר גוים. טעמא דסיפא מפרש ושל עכו"ם וכו' בין תם בין מועד משלם נזק שלם דאמר קרא ראה ויתר גוים ראה שבע מצות שנצטוו בני נח ולא קיימו והתיר ממונם של עכו"ם לישראל דאפילו שור תם שלהן שנגח שור של ישראל משלם נזק שלם: הופיע מהר פארן. שסיבב את התורה לפני העכו"ם ולא קבלוה הופיע נגלה פנים כנגדם לחייבן ולהפקיר ממונם: הורידן מנכסיהן. סיפיה דקרא דחבקוק קדרים ויתפוצצו הררי עד שחו גבעות עולם: כדיניהן. פסק להן שאין להן הפרש בין תם למועד: על הדא איתאמרת. בתמיה וכי זה הקנס להן שיהא כדיניהן אלא על הדא איתאמרת כדיניהן דר' יוחנן דתני ר"ח בתוספתא שאם קיבל עליו דין ישראל עושים לזה כדיניהן: איסטרטיוטות. פקידי המלך: בת ישראל. מתני' בפ"ב דע"ז וזה קשה להם: אין אנו מודיעים. טעמו של דבר: עד דשכחון כולן. כל מה שלמדו ומן השמים היה זה:

הלכה ד מתני' שור חרש שוטה וקטן וכו' פטור. ובגמרא מקשי רישא לסיפא ומפרש רישא בתם ואין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ובסיפא דקתני מעמידים להן אפוטרופוס שהוחזקו נגחנים מעמידין להם לשוויה מועד דכי הדר נגח משלם מן העליה: חזר לתמותו. דקסבר רשות משנה מועד שילא מרשות זה ונכנס לרשות בעלים אחרים משנה את דין התראתו וחוזר לתמותו: הרי הוא בחזקתו. שהיה מתחלה דאין רשות משנה והלכה כר' יוסי: שור האסטדין. שמיוחד לנגיחות ומלמדין אותו לכך:

גמ' כיני מתניתא שור של חרש וכו'. לישנא בעלמא מפרש ומשום דבנוסחת המשנה דהכא כתוב שור חרש שוטה וקטן פירש דהכי מתנינן שור של חרש וכו' דלא תפרש כשור חרש שוטה וקטן הנשנה במתני' בפרק דלקמן: והא תנינן. בסיפא שור חרש שוטה וקטן שנגחו מעמידין להן אפוטרופוס. וברישא קתני פטור וקשיא רישא וסיפא אהדדי: ומעידין להן בפני אפוטרופוס. קתני כלומר דמשני מעידין דייקא שמעידין בהן להשוותן מועדים שאם יגנחו אח"כ משלמין וברישא דתם הוא פטור ואין מעמידין אפוטרופוס להם: עד כדון הועדו לפני אפוטרופין ומכרום לבעלים הועדו לפני הבעלים ומסרו' לאפוטרופין מהו. ובספרי הדפוס נתחלפו השיטות וטעות דמוכח הוא. עד כאן לא שמענו ממתני' פלוגתא דר"מ ור' יוסי אלא כשנעשו מועדין ברשות האפטרו' והחזירום לבעלים כדקתני נתפקח החרש וכו' דפליגי אם הוא בחזקתו או לא ואיכא למימר דבהא קסבר ר' מאיר דהעדתו ברשות אחרים לאו כלום הוא: הועדו לפני הבעלים. אבל הועדו ברשות הבעלים ומסרום ברשות אחרים ונגחו מהו מי פליג ר"מ אפילו בכה"ג או דילמא הואיל וברשות הבעלים נעשה מועד מודה ר"מ בזה דאין רשות אחרת משנה: נישמעינה מן הדא. ברייתא דתני בתוספתא פ"ה: שאלו

תוס' הרי"ד

עד כדון שהיו ביד האפוטרופוס ומכרוה לבעלים כו' עיין בפנים וכזה מובן מאד טונת רש"י ז"ל בדף מ' ע"ב ד"ה רישא נמי רשות משנה כלומר חד תנא הוא ולתנא דרישא ס"ל נמי הך סיפא דרשות משנה ורישא מש"ה הרי הוא בחזקתו שאין כאן שינוי רשות שכ"מ שהולך שם בעליו עליו. ול"כ מדוע לא פירש בהיפוך דתנא דסיפא ס"ל נמי הך דרישא ורישא מש"ה הוא בחזקתו שאין כאן שינוי רשות. ומדוע פירש דתנא דרישא ס"ל נמי הך סיפא. אבל לפי דברינו ניחא שפיר דהגם הי' מקום לפרש רישא נמי רשות משנה ורישא היינו טעמא משום דכ"מ שהולך כו' וע"כ בכה"ג זה משלם השואל חצי והבעלים חצי משום דהוי חיוב תשלומין של חצי נזק משום הבעלים וכשקיבל עליו לשלם בעד הנגיחות סתמא ולא התנה בפירוש שהוא תם לא

לכן כ' יהודה דבשבת איכא נמי מילתא אחריתא דחמי לון וכו' והילכך חזרה דימות החול אפילו שבת ממלאכה לא הוי חזרה לשבת ועד שיחזור בו שלשה שבתות:

התיר ממונם. התוס' בדף ל"ח כתבו משמע דוקא בענין זה שנגח שור שלנו שור שלהם ולמ"ד בפ' בתרא גזל עכו"ם אסור ניחא אבל למ"ד מותר קשה ר"ל דלמה לי קרא הכא. ונראה דהאי מ"ד מהכא יליף לה. וכהא פליגי דמ"ד גזל עכו"ם מותר ס"ל דקרא לא אתי אלא לדין דסיפא ושל עכו"ם שנגח לשל ישראל דבין תם וכו' וכו'

מראה הפנים

מכיון דו חמין לון לבושין נקיין. התוספות שם דיקדקו להאי פירושא דהא ככר אשמעינן לר' יהודה לעיל פ"ב דבעי חזרה ג' ימים וכתבו דאפ"ה איצטריך דס"ד הואיל ולא הוי מועד אלא לשבתות לא בעי חזרה כל כך ולפ"ה ניחא דמשרש מועד לשבתות לפי שאינם עושה מלאכה דקמ"ל דאפי' שבת ממלאכה כימי החול ולא נגח לא הוי חזרה. ולפירושא דהאי תלמודא י"ל דס"ק דטעמא דר' יהודה דתרתי מילי איתנהו בימי שבתות שהוא בטל ממלאכה ועוד דחמי לון כלבושין נקיין והיינו דקאמר עוד הוא משנה דעתיה כלומר יותר ויותר מימות החול ואפי' היה ג"כ שבת ממלאכה. ובהכי ניחא דשאלו תלמידיו מר' יהודה ולא איפשיטא להו מאי דקאמר לעיל דבעינן חזרה ג' ימים ועיין להכ"י שדחק עצמו בזה. והנכון דהיא גופא מספקא להו אי טעמא מפני שהוא בטל ממלאכה וה"מ אם היה בטל ממלאכה בימות החול ולא נגח אי הוה חזרה והשיב

עין משפט נר מצוה

י
א מיימו' פ"ו מנ"מ הל"א והל"ג

יא
ב מיימו' שם פ"ח הל"א

יב
ג מיימו' שם לס שו"ע שם סי' תו ס"א

יג
ד מיי' פ"ט מפכו"ם הט"ז טוש"ע יו"ד סי' קיד

יד
ה מיימו' פ"ו מנ"מ הל"ב טוש"ע חו"מ סי' תו ס"ב

טו
ו מיימו' שם הל"ד

טז
ז מיימו' שם הל"ו

יז
ח מיימו' שם הל"ה

גליון הש"ס

[ז]לבושין נקיין וכו'. עי' תו' ב"ק דף לו ע"א ד"ה וכו' ובשמ"ק שם ובכס"מ פ"ו מנ"מ:

[ז]מעשה וכו' עי' בבבא"ב ובשמ"ק דף לח ע"ב:

[ז]והא תנינן ע' פ"מ ופירושו דחוק וחסר מן הספר והדבר כבוד דאין זו קושיא כי אם ...

מסורת הש"ס

ב"ק כד ע"א:

שם לו ע"ב:

שם קיג ע"א

שם

שם לח ע"א וספרי פ' ברכה

(ע"ז פ"ב) ע"ז כו ע"א

ב"ק לט ע"א

ציון ירושלים

[illegible]

ו *שאלו בחזקת שהוא תם ונמצא מועד הבעלין משלמין חצי נזק והשואל חצי נזק. א"ר אלעזר דר' יוסי היא דרבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו. ואין כרבי יוסי ישלם את הכל בששאלו בחזקת שהוא תם. ואין בששאלו בחזקת שהוא תם לא ישלם כלום ביודע בו שהוא ננחן. *תני ג המית בפני השואל ומסרו לבעלים עד שלא נגמר דינו פטור משנגמר דינו חייב ר' יעקב אומר אף משנגמר דינו עד שלא נסקל פטור. *א"ר יוחנן בתחילה ג אין ממנין אפוטרופין על מנת לחוב להן אלא לזכות להן ואם חבו חבו. רבי יוסי בן חנינה אמר בין בתחילה בין בסוף אין ממנין אפוטרופין על היתומין לא לזכות ולא לחובה. מתניתין פליגא על דרבי יוסי בן חנינה מעמידין להן אפוטרופין ומעידין להן בפני אפוטרופין. א"ל שנייא הוא בשור שלא יצא ויזיק. *שורו של יתומין ושל אופטרופין שיצא והזיק מהו ר' יוחנן אמר משל יתומין שאם אתה אומר ד משל אפוטרופין לא נעשה אדם מעולם אפיטרופוס. רבי יוסי בן חנינה אמר משל אפיטרופין ה ותייא דרבי יוסי בן חנינא כאבא שאול ודרבי יוחנן כרבנין דתנינן תמן *אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין ישבע מינהו

שאלו בחזקת שהוא תם. וקס"ד דלא ידע מכלום ובחזקת תם דקאמר שלא ידע שהוא מועד: ונמצא מועד. והזיק בבית השואל וקתני דמשלם חצי נזק אלמא רשות אחרת משנה אפי' הועד בבית הבעלים וקס"ד דרבי מאיר היא וכדלקמיה: דרבי יוסי היא. דקסבר אפילו נעשה מועד ברשות אחרת אין רשות הבעלי' משנה ולעולם הרי הוא בחזקתו וכ"ש בהאי גוונא ולפיכך הבעלי' משלמין ח"נ לתשלום נ"ש כמו שהוא בחזקתו וכדמסיק: ואי כר' יוסי ישלם את הכל. השואל ישלם נ"ש שהרי מסתמא נתפרסם שהועד בב"ד ובחזקת מועד הוא ובשלמא לר"מ שפיר דרשות משנה והילכך השואל משלם ח"נ ובעלים דמשלמו ח"נ השני נשום דעכ"פ צריך להשלים לזה נזקי תשלומין דמועד אבל לר' יוסי הרי בחזקתו הוא בבית השואל: בששאלו בחזקת שהוא תם. שידע מתמותו ולא ידע מזה שנעשה מועד בב"ד ולא קיבל עליו שמירת מועד: ואין בששאלו בחזקת שהוא תם. וכלומר השתא טפי קשיא דבשלמא מעיקרא ס"ד דלאו בדעת השואל תליא אלא ברשות משנה וכדאמרן אבל השתא דאוקימתא כר' יוסי ומטעמא דידע ביה דתם הוא אדרבא איפכא מסתברא דאי ידע ביה ולא ידע אלא מתמותו א"כ לא ישלם כלום דיכול לומר אילו הייתי יודע שהוא מועד לא הייתי מקבל שמירתו עלי: ביודע בו שהוא נגחן. כלומר סוף סוף ידע בו שהוא נגחן מנגיחת תם ומה"כ לא מיפטר דהא על כל פנים נטירותא דתם קביל עליה: תני. בתוספתא שם: עד שלא נגמר דינו. בב"ד מסרו ליד הבעלים ואח"כ נגמר דינו פטור השואל מלשלם לבעלים משום דאומר לו הוה לך לאערוקיה לאגמא: אף משנגמר דינו. פטור דאומר לו הרי שלך לפניך: א"ר יוחנן. גרסינן לה בפרק הנזקין הלכה ד' והכא מקלר הש"ס במקלת: בתחלה אין ממנין אפוטרופין. לירד לדין בשביל היתומין אם יודעין שלחוב' הוא להן אלא בתחלה ממנין על מנת לזכות להן: ואם חבו חבו. ואם מחמת טענות האפוטרופין נתחייבו היתומין נתחייבו: לא לזכות ולא לחובה. כלומר אפילו על מנת לזכות אין ממנין ואם נתחייבו מחמת טענותיהם אין היתומין נפסדין: מתני' פליגא על דר' יוסי בן חנינה. דקתני מעמידין ומעידין בפני האפוטרופוס ואם נתחייבו נתחייבו: שנייא היא בשור. מפני תקנת העולם תקנו כן שלא ילא ויזיק: ושורו של אפוטרופין. כלומר שביד האפוטרופין הוא ועכשיו שילא והזיק מהו משל מי הוא משתלם: משל אפוטרופין. ולכשיגדילו יפרעו מהן: ואתיא דר' יוסי ב"ח כאבא שאול. דלקמיה: דתנינן תמן. שם במתני' מינהו אבי יתומי' ישבע כשיגדלו היתומי' ישבע להן וכדמפרש התם שאין דרך בני אדם לבחון אם הוא נאמן או לא. אבל מינהו

א"כ מוכח מכאן דהועד בבעלים ומסרו לשואל דמשלם נ"ש משום דכ"מ שהולך שם בעליו עליו. ע"ז מדחה ר"א דז"א דמהברייתא הזאת אין מוכח כלל. דהברייתא ר"י הוא דלא ס"ל רשות משנה וע"כ משלמין נ"ש. ופריך א"כ דר"י הוא וישלם השואל הכל דהא אין הה"נ השני משום הבעלים. ומשני דמיירי הברייתא ששאלו בפירוש בחזקת שהוא תם והתנה עמו בפירוש שהוא תם ע"כ בעד חצי השני משלם בעה"ב דלא קבל עליו השואל בפירוש אך משום תם. ופריך א"כ כיון דהתנה עמו בפירוש שהוא תם לא ישלם כלל דהא תורת שאלו אריא לא שאלו כדפריך בבבלי משום דסתם תם בחזקה שאינו נוגח וס"ל להירושלמי אי לא התנה בפירוש שהוא תם ע"כ קיבל עליו השומר על כל אופנים. אבל אם התנה בפירוש שהוא תם שאינו נוגח לא ישלם כלל. ומשני דידע שהוא נגחן כדאיתא בבבלי עיי"ש. אך דבבבלי לא מחלק בזה בין שאל סתם בין התנה בפירוש ועל כל אופנים פריך ולימא תורה שאילי אריא לא שאילי. אך בהכיר בו שהוא נגחן. אבל הירושלמי מחלק בזה באם שאל סתם ולא יכול לטעון לא ידענא דנגחן הוא. אלא בהתנה בפירוש שהוא תם. ע"ז משני דידע דנגחן הוא:

אמר

(תוספת' פ"ה) ב"ק מ ע"א
(תוספת' פ"ב) שם מב ע"א
פי' קדושין מב ע"א (גיטין פ"ה כל"ד)
ב"ק לט ע"א
(גיטין פ"ה כל"ד) גיטין נב ע"א

עין משפט נר מצוה

יח
א מיימו' פ"ד מנ"מ הל"ת
יט
ב מיימו' פי"ד שם הל"ט
כ
ג מיימו' פי"א מנחלות הל"ג ובהשגות טוש"ע שם סי' רל סי"ב
כא
ד מיימו' פ"ו מנ"מ הל"ד

מראה הפנים

וכוי כגזל ואשמעינן דמותר אבל ברישא דהוי כהפקעת הלואתו ל"ל קרא דהא לכ"ע מותר כדרבא בתם דף קי"ג. ועוד דמרעכו אימעיט. ומ"ד גזל עכו"ם אסור ס"ל דבעלמא אסור והכא בנזקין גלי לן קרא דמותר וטעמא משום קנסא כי היכי דלינטרי' לתיריס וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מנ"מ קנס זה הוא לעכו"ם לפי שאין זהירין במלות ואינן מסלקין הנזק וכו' ע"ש. והמהרש"א כתב בזה לקיים הנוסחא בתוס' ולא תירץ כלום. והפקעת הלואתו ל"ל קרא. ורהיט לזה דבסיפא מיקרי גזילו מהכא דאמרו אין מפני דברים הללו וכו' גזילו של ישראל אסור ושל עכו"ם מותר ועל שלמדו במתני' קאי: **דרבי** יוסי היא. משמע דמפרש לה משום דרשות אינה משנה וכדפרישית בפנים והוא אתיא כרבה בבבלי דף מ' ע"ב דמקשה הש"ס התם רישא וסיפא דברייתא אהדדי דקתני בסיפא הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין ח"נ והשואל פטור אלמא רשות משנה וקאמר רבה מדרישא רשות אינה משנה סיפא נמי אינה משנה והיינו טעמא משום דא"ל לאו כל כמינך דמייעדת לי לתוראי. ולא קשיא למאי דאוקמא כר' יוסי אמאי בסיפא משלמין ח"נ הא בשועדו לפני האפטרופין ומסרו לבעלים דמתניתין דדמיא להא וקתני לר' יוסי הרי הוא בחזקתו משום דיש לחלק דדוקא לשואל יכול לומר לו כן דשוא של ממנו לטובתו ולאו כל כמינך וכו' אבל במתני' האפטרופין אין דין שואל להן שלא מסרו להם לטובתן ואם רשות אינה משנה הרי הוא בחזקתו. ויש לפרש נמי הא דהכא כר"פ דהתם דאמר מדסיפא רשות משנה רישא נמי רשות משנה והא דהבעלים צריכין לשלם עד תשלום דין מועד משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו. והשתא אי מוקמי' להאי ברייתא כר' יוסי ע"כ ל"ל דטעמא דר' יוסי במתני' נמי משום דשם בעליו עליו. אבל קשה דהא ע"כ לרב פפא ל"ל דלא אמרי' ה"ט דשם בעליו עליו אלא בשהועד בבית בעלים ומסרו לשואל וכלומר שכבר נעשה מועד אלל בעליו ושם זה נשאר לו אפי' הוא בבית שואל דעדיין שם בעליו עליו אבל בהועד בבית השואל והחזירו לבעלים ע"כ לא אמרינן הכי דאל"כ תקשה לי' סיפא וא"כ מתני' דדמיא לסיפא אמאי קאמר ר' יוסי הרי הוא בחזקתו. והא הכא מדמי לה דין דאפטרופין לדין דשואל. וקושיא זו קשה גם על הרמב"ם דפסק בפ"ו מנ"מ הלכה ו' כרב פפא דבעלמא רשות משנה וכמסרו לשואל ובדין דאפטרופין כתב הרי הן מועדין בחזקתן שהרי ברשות בעלים הן והא לרב פפא כשהועד בבית שואל והחזירו לבעלים לאו מועד הוא וכסיפא דברייתא והרי דין אפטרופין דמיא לסיפא דברייתא. ול"ל לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דגמרא דילן לא מדמי דין דאפטרופין להועד בבית השואל. וטעמא דבאפטרופין לעולם הרי הן ברשות בעלים ואפי' הועד בביתן נקרא שם בעליו עליו. וע"כ לחלק כן כי היכי דלא תיקמי הברייתא אליבא פירושא דרב פפא דלא כרבי יוסי דמתני' דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ והוא ז"ל פסק כרב פפא דהלכתא הוא:

רבי יעקב אומר אף משנגמר דינו. בבבלי דף מ"ה ע"א מסיק דכ"ע אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך והכא קמפלגי דר' יעקב סבר גומרין דין השור שלא בפניו ולא אפסדי' מידי דלא אהדר ליה מקמיה דנגמר דינו ורבנן סברי אין גומרין דינו שלא בפניו דגזירת הכתוב כמיתת בעלו כך מיתת השור והוה ליה לאסדורי קודם נגמר דין והוה יכול לאערוקיה לאגמא:

ואתייא דר' יוסי ב"ח כאבא שאול וכו'. ובהנזקין מדחי לה הש"ס דלא תוקמי מילתייהו כהני תנאי וכמה שהביאו התוס' בכאן דף ל"ט. ועיין בפ' הנזקין בחיבורי דף י"ד שם הוכחתי לדעת הרמב"ם ז"ל בדין אפטרופין דס"ל כדעת התוס' והרא"ש דאפטרופוס מתחייב בשבועה ודלא כהר"ר חיים. אבל אינו מחויב לישבע שלא פשע כ"א שלא גזל מן היתומים בלבד ועיין במראה שם ד"ה אדם מכרית עצמו מן השבועה:

תוס' הרי"ד

לא קבל עליו השואל שמירה שבשביל הבעלים דהא אי לא הבעלים לא הי' משלם אלא חצי דהא רשות משנה וכל חיובא בחצי נזק השני הוא משום בעלים וי"ל דכיון דרשות משנה וכ"מ שהולך שם בעליו עליו בשביל זה נופס הוי טעמא דרישא ונמלא דטעמא דרישא נמי הוא משום רשות משנה. ובאמת לפי הסקלא וטריא בסוגיא תם הוי משתלם מגופו מעליקתא ליה לאגמא משמע דאיירי אפילו בהתנה בפירוש על תם ומיירי הברייתא על כל אופנים וע"כ פשוט בלא"ה דאינו משלם השואל רק חצי אפילו לא הי' רשות משנה. ע"כ פירש דהכונה הוא על התנא דהתנא דרישא יכול לסבור דרשות משנה בסיפא ולא התנא דסיפא סובר ברישא דרשות משנה ובשביל זה משלם זה מחלה וזה מחלה ז"א אלא דברישא בודאי א"ל לרשות משנה. ובזה מובן הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' נז"מ ה"ח וז"ל שאלו בחזקת תם ונמלא מועד אם ידע השואל שהוא נגחן הבעלים משלמין ח"נ שכ"מ שהוא הולך הרי שם בעליו עליו והשואל משלם ח"נ ואפילו הי' תם [כשעלה בדעתו] ח"נ הי' משלם שהרי ידע שהוא נגחן ואם לא ידע שהוא נגחן אין השואל חייב כלום והבעלים משלמין נ"ש עכ"ל ז"ל והק' הלח"מ ז"ל אמאי הוצרך רבינו ז"ל לתת טעם על חיובא דח"נ דבעלים משום דכ"מ שהוא הולך שם בעלים עליו דזה הטעם לא הלריך ר"פ בגמ' רק על הא דתני דהזיק בבית שואל דתשלומיו הוא נ"ש והא רשות משנה ע"ז קאמר ר"פ דלא הוי רשות משנה משום דכ"מ שהוא הולך הרי שם בעליו עליו אבל הא דהבעלים משלמין ח"נ בודאי דראוי לחייבם בח"נ מאחר דלשואל אין ראוי לחייבו אלא מה שהי' משלם כשהוא תם. וכתב הלח"מ ז"ל שיש לפרש דעת רבינו ז"ל ג"כ דכוונתו ז"ל דלמה משלם נ"ש לא הוי ליה לשלם אלא ח"נ והח"נ ישלם השואל והבעלים לא ישלמו כלל משום דרשות משנה ע"ז כתב משום דכ"מ שהולך כו' והם דברי ר"פ עיי"ש. ולכאורה פשטות לשון הרמב"ם ז"ל משמע דזהו נתינת טעם על חיובא ח"נ דבעלים ביחוד ולא על עיקר החיוב של נ"ש כלל משום רשות משנה דאל"כ הי' לו למימר בסוף לכתר דמסיים והבעלים משלמין נ"ש משום דכ"מ שהולך כו' אם זהו כל עיקר להורות שאינו פטור משום רשות משנה. ועוד הרי לשון הרמב"ם ז"ל שכתב ב' טעמים על חיובא של זה ושל זה. על חיובא דבעלים כתב הטעם משום דכ"מ שהולך כו' ועל חיובא דהשואל כתב הטעם שאפילו הי' תם ח"נ הי' משלם משמע דכל עיקר משמע לן טעם החיוב של הבעלים ביחוד ולא על עיקר החיוב של נ"ש. ועוד דעיקר חסר מן הספר והול"ל בפירוש דלא הוי רשות משנה משום דכ"מ שהולך משמע מזה דעיקר הטעם הוא על חיובא דבעלים. ולפי דברינו ניחא שפיר דאם שאלו בתם בחזקת תם כי סתם שורים בחזקת תמין הן עומדין אע"פ שהוא נגח ולא התנה כלום הי' החיוב על השואל לשלם הכל ע"כ כתב הרמב"ם ז"ל הטעם הזה כדי שיהא לפ"ז החיוב על הבעלים לשלם ח"נ על כל הופנים ופסק כשיטת הבבלי דס"ל דבעינן שידע שהוא נגחן על כל אופנים בין שאיל בתם בין אם בתנאי שתם הוא:

א"ר

גליון הש"ס

ר"מ דאין רשות משנה. דס"ל דשואל דומה לאפטרופסין ועי"ז דחה ר"א דרישא ר"י הוא וכדמוקי לה בבבלי תגרא מי שמנה כו' ולעולם ר"מ לעולם רשות משנה ודו"ק:

ה ותייא דריב"ח וכו'. ועיין בתוס' ב"ק ד"ה דאי ובשטמ"ק שם ביאור דברי הירושלמי בזה:

מינהו בית דין לא ישבע שבית דין מבחנין אותו אבא שאול אומר [א] חילוף הדברים אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין לא ישבע דבעי ממשכנא ליה מינהו בית דין ישבע אית בר נש בעי מיתן כמה ומיתקרי הימן. אמר אבא בר רב הונא הדא אמרה *המכיש בהמת חבירו [ב] והלכה והזיקה חייב בנזקיה:

הלכה ה מתני'

*שור שנגח את האדם ומת [ג] מועד משלם את הכופר ותם פטור מן הכופר וזה וזה חייבין מיתה וכן בבן וכן בבת [ד] נגח עבד או אמה נותן שלשים סלעים בין שהוא יפה מנה בין שאינו יפה אלא דינר זהב: **גמ'** *תני °ובעל השור נקי נקי מחצי כופר דברי ר' אליעזר אמר לו רבי עקיבא רבי והלא מוקדם הוא לבית הסקילה חמורה אמר לו לא אמרתי אלא בנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם וכו'. *עד דו מקשי לה על דרבי ליעזר יקשינה על דידיה אמר רבי מיישא תיפתר בשעבר ושחטו. ואית דבעי מימר מאן דילפה מן דר' ליעזר [ה]עוד הוא אמר כן לא אמרתי אלא

(שמות כא)

רידב"ז

אמר אבא בר רב הונא הדא אמרה. המכיש בהמת חבירו והלכה והזיקה חייב בנזקיה. כפי' הפ"מ ז"ל דמוכח מסור איצטדין דווקא במיתה דפטור מגזה"כ אבל לענין נזקין חייב בעל השור:

עד דהוא מקשה על דר"א יקשה על דידי' כדאיתא בבבלי. כיון דר"ע דרש בעהש"כ לדמי עבד. וניחא ר"ע לנפשי' הביאוהו לב"ד וישלם לך. א"ר מיישא תיפתר בשעבר ושחטו. וכן משני בבבלי. ואית דבעי מימר מן דילפה מן דר"א ר"ל לאחר שלמד תירוצא דר"א דרש נ"כ לנקי מדמי עבד כדמסיק מה מקיים ר"ע ובעהש"כ לדמי עבד כו' א"ר יוסה מילה שמעית מר"ש בר"י כו' מתחלה אינו מדבר אלא בתם החזיר ר"ל הפרשה החזיר על מועד בכופר ולהוציא התם ואח"כ החזיר שניהן לנזקין ע"כ יכול כשם שהחזירו לנזקין כך החזירו לדמי עבד. ר"ל דהא"מ דכיון דפרט מועד אך לענין כופר א"כ ממילא הא"מ כשם שהחזיר שניהם לנזקין כן החזיר לדמי עבד וישתלם דמי עבד מהעלי' ע"כ צריך קרא לאשמעינן נקי מדמי עבד ולא צריך לאפטורה הא דר"ע בשעבר ושחטו. א"כ בתר דילפי מן דר"א באוקימתי' דנתכוין כו' אלא משום דהא"מ דלדמי עבד החזיר הכתוב והא"מ דישתלם דמי עבד מהעלי' ור' לא משני תירוצא אחריני דלפיכך הא"מ דמשלם דמי עבד מהעלי' כדמסיק א"ר לא ככל אחר את מחמיר בעבד יותר מב"ח שאפילו מו"ש נותן שלשים כדאיתא בבבלי דמשום זה הא"מ דמשלם דמי עבד מהעלי'. ומסיק דכן הייתי אומר אף באביו ואמו. כן ר"ל דהא דתני במתניתין וכן בבן וכן בבת כדפרש"י ז"ל דאם נגח בן קטן ותינוקת קטנה חייב עליהן סקילה וכיפר כגדולים עכ"ל ז"ל ע"כ הא"מ דכיון דמשלם כיפר על בן ובת קטנים ימשלם דמי ניזק על קטן כגדול אימא נמי כיון דההמירה תורה בקטן. ע"כ בבן ובת הייתי אומר דמשלם לאביו ולאמו בתם ג"כ כופר מהעלי' ע"כ צריך קרא בעה"ש נקי על תרווייהו על דמי עבד ועל בן ובת. ועי"ז מסיק ת"ל ובעה"ש נקי. ותו לא מידי. ולא מסיק נקי מדמי עבד כדמסיק לעיל משום דכאן קאי

פני משה

מינהו בית דין לא ישבע שבית דין מבחנין אותו ואם לא היה מוחזק להן בנאמן לא היה מעמידין אותו לאפוטרופוס: דבעי ממשכנא ליה. ושם גריס דיכיל מימר טבות הוינא עבדנא לך. יהיינו הך וממשכנה מל' שכנות ואהבה וכלומר אני עשיתי טובה מחמת קירוב הדעת ומחמת שהיינו שכנים נעשיתי אפוטרופו' ולא מתוך הנאת ממון ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי: מינהו ב"ד ישבע אית בר נש וכו' משום דחשיבות הוא שמחזיקין אותו לאינש מהימנא ויש אדם שרוצה ליתן איזה דבר בשביל שיחזיקו אותו לנאמן. והשתא דר' יוסי ב"ח כאבא שאול דלא חייש במינוהו ב"ד משום אמנועי וה"נ לא חיישינן להא והלכך אפוטרופין משלמין שרוצה אדם ליתן כמה וכמה בשביל זה ודר' יוחנן כרבנן דחיישי לאמנועי במינוהו ב"ד כדאיירי במתני': הדא אמרה. על מתני' קאי שור האצטדין אינו חייב מיתה דמשמע השור הוא דאינו נהרג דמיעטו הכתוב אבל אם הזיק חייב בנזקו זאת אומרת המכיש בהמת חבירו ומחמת כן הלכה והזיקה המכיש חייב בנזקיה והכא נמי במתני' זה שמלמדו ומרגילו לנגוח אם הזיק הוא חייב בנזקו:

הלכה ה מתני' זה וזה חייבין מיתה. דבתם נמי כתי' סקול יסקל: וכן בבן וכן בבת. בן קטן ותינוקת קטנה חייב עליהן סקילה וכופר כגדולים:

גמ' ובעל השור נקי. בשור תם שהמית את האדם כתיב ודריש נקי מחצי כופר משום דבנזקים משלם ח"נ ואשמועינן קרא דאם המית השור הוא דיסקל אבל בעלים פטורין מחצי כופר: והלא מוקדם הוא וכו'. הלא השור מקדימין אותו להסקל ותם אינו משתלם אלא מגופו וא"כ למה לי קרא דפטור מחצי כופר פשיטא פטור הוא דמהיכא ישלם: לא אמרתי אלא בנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם וכו'. או לעכו"ם והרג את ישראל וכו' כדתסיב במתניתין דלקמן דבכה"ג השור פטור ממיתה וה"א דחצי כופר משתלם מגופו הוא להכי איצטריך קרא דלעולם פטור מממון הוא בהם: עד דהוא מקשי לה וכו'. ומתמה הש"ס עד דרבי עקיבא מקשה לר' אליעזר הקשה ליה לדידיה גופיה דדריש לקמן נקי מדמי עבד ולמה לי קרא והלא מוקדם לבית הסקילה הוא: תיפתר. לר"ע דלא קשיא ליה: בשעבר ושחטו. האי עבר ליסנא דהקדומי הוא. עובר לעשייתן. כלומר שהקדים עצמו ושחטו עד שלא נגמר דינו דה"א דהשתא משלם ליה מיניה להכי הילטריך קרא מעוטי: ואית דבעי מימר מאן דילפה וכו'. היכא דאמרי דלאחר שקיבל ר"ע מן ר"א האי שינויא דשני ליה לא אמרתי אלא

מראה הפנים

הדא אמרה המכיש בהמת חבירו וכו'. כדאביי דאמר לרב יוסף הכישה אמרת לן בבבלי ריש פ' הכונס דף נ"ו ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ד מנ"מ הל' ג'. שכתב המעמיד בהמת חבירו ע"ג קמת חבירו המעמיד חייב לשלם מה שהזיק וכן אם הכישה עד שהלכה לקמת חבירו והזיקה זה שהכישה חייב. מיהו אכתי מספקא לי בהאי דינא. שהרי לפי הנראה במה דהאי תלמודא מדמי שור האיצטדין לענין נזקין להאי דינא דהכישה והזיקה דהמכיש חייב. לא מתברר לן הכי מהש"ס דילן ומדעת הפוסקים וגדולי המפרשים. דהא גרסי' בפ"ב דף כ"ד ע"ב איבעיא להו המשסה כלב של חבירו בחבירו מהו משסה ודאי פטור דגרמא בנזקין הוא. בעל הכלב מהו וכו' אמר רבא את"ל המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב וכו' ומסקנת הפוסקים דאת"ל דרבא פשיטותא היא כדכתב הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ב מנ"מ הל' יט דבעל הכלב חייב ח"נ והמשסה פטור מדיני אדם. הרי דהמשסה לעולם פטור גם מדין נזקין. ובענין חיוב בעל הכלב. כתוס' כתבו שם ולא דמי לשור האיצטדין שהאדם גלחם עמו לשרגו. א"כ בעל השור מ"מ פטור הוא גם מדין נזקין אפי' במה דמחייבינן לבעל הכלב. וכן מבואר בדברי הרמב"ם פ"י הלכה ח'. המשסה כלב בחבירו והרגו אין הכלב נסקל וכן אם גרה בו בהמה או חיה והרגוהו וזהו דין שור האיצטדין לפי הנראה ובתק שם. מדין הנזקין לענין בעל השור ואם דעתו ז"ל כשור האיצטדין לענין חיובא. דבעל השור בנזקין לדמות לדין בעל הכלב ובמך עצמו על מה שכתב בפ"ב כדין הנזק וכאן לא ביאר כי"א לענין שפטור ממיתה. וכן משמע מפי' הה"מ בפ"ב שנתן טעם למה שלא כתב הרמב"ם אם היה מועד משלם נ"ש כדעת הראב"ד וכתב וז"ל משום דלא עשה מעצמו אלא ע"י שיסוי וכדאמרינן בדין מיתת אדם שור האיצטדין פטור כי יגח שור ולא שיגיתוהו אף כאן דינו כתם ואינו משלם אלא ח"נ עכ"ל. אבל עדיין לא נתה הדעת בזה. אם דעת הרמב"ם ז"ל כן דממ"נ אם מתשבינן שור האיצטדין כאנוס גם לענין נזקין וכנראה מדעת התוס' שנזכר א"כ פטור לגמרי הוא ולא דמי לבעל הכלב וכ"כ הנ"י בפ"ב גבי המשסה וכו' וז"ל וכתב הריטב"א ז"ל דשור האצטדין דפטור היינו ממיתה אבל לשלם נזקין אפשר דחייב ולי נראה דשור ההוא אנוס הוא שאינו מנגח ע"י שיסוי לבד אלא ע"י שמלמדין אותו שאין בו דעת ואינו כמו הכלב דסגי ליה בשיסוי עכ"ל. וזה כדעת התוספות אלא שהתוספות נתנו טעם יותר פשוט דהתם נלח' עמו האדם וא"כ לדעת הזה ודאי פטור לגמרי הוא ואי דאמרינן דדעת הרמב"ם בזה אינו כדעת התוספות אלא דשור האצטדין הוא דומה לשיסוי הכלב וסמך על מה שכתב בפ"ב לענין חיוב בעל הכלב וכן חייב בעל השור בח"נ. קשה לענ"ד מאד הדבר הזה לאומרו דאם לא מתשבינן ליה כאנוס לענין נזקין א"כ כמועד ודאי נ"ש משלם ולמה לא ביאר דעתו בזה. ולא עוד אלא דשור האיצטדין כמועד הוא שהרי הורגל בכך ואם מחלקינן בין מיתה לנזקין לענין אונס א"כ לעולם נ"ש משלם וגם במ"ש כדין השיסוי שהם דבעל הכלב ח"נ הוא דמשלם אכתי טעמא בעי. ולפי דברינו נתחזקה קושית הראב"ד בפ"ו בדין זה דשם כתב הרמב"ם גוף הדין דשור האצטדין הל' ה' שורים שמתקין בהן ומלמדין אותן ליגח זה את זה אינם מועדים זה לזה ואפילו המיתו את האדם אינן חייבין מיתה שנאמר כי יגח ולא שיגיתוהו. וכתב עליו הראב"ד ולמה לא ולימוי כשור שהוא מועד לשוורות ועוד שבכבר פסק למעלה משסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב. והה"מ תמה על הראב"ד וכתב שרבינו נזכר מזה ואמר בפרק ב' שבעל הכלב חייב בח"נ וכן הוא האמת וכו' וכיון שהם פטורין ממיתה דין הוא שלא יעשה מועדין עכ"ל. החליט בדבריו בדעת הרמב"ם לחייב בעל השור ח"נ כמו שם בעל הכלב. ולפענ"ד זו היא קושית הראב"ד דר"ל דאם כמ"ש למעלה גבי בעל הכלב חייב ח"נ בתם הוא דכך הם דבריו שם המשסה וכו' שאירע דרך מקרה והלכך ח"נ הוא ולפי שכיון שהוא יודע וכו' כדכתב שם אבל עכ"פ אינו מועד לכך ועל זה כתב הראב"ד שם דרך פשיטות ואם הוא מועד נ"ש הוא משלם ולא דיקדק אלא על סתימת דבריו וכאן הקשה דלמה לא יהא מועד לשלם נ"ש דהרי זה דומה לשיסוי דהכלב. וכבר כתב בעצמו למעלה דבייך חיובא לבעל הכלב אלא דשם מיירי בתם וכאן דמועדין הן לענין נזקין ולמה לא יהו משלמין נ"ש ואם דממיתה פטור מטעם גזרת הכתוב בנזקין יהא חייב דהרי זה דומה לשיסוי וזהו כוונת הראב"ד ז"ל והקושיא עדיין במקומה עומדת למה שדימה הראב"ד דין דהאצטדין לדין דשיסוי. וכן דעת הה"מ בזה אבל לא העלה ארוכה לעיקר הקושיא דהראב"ד ז"ל לפי זה. אבל על כן לענ"ד נראה ברור דאין דעת הרמב"ם בזה כמו שהלה הה"מ לפרש דבריו אלא בדעתו ז"ל כדעת התוספות דלא דמי כלל דין דאיצטדין לדין שיסוי דהכא אנוס הוא ופטור הוא לגמרי בין לענין מיתה בין לענין נזקין. וזהו שכתב ואפילו המיתו וכו'. ולהכי כתב ג"כ אינם מועדין זה לזה מפני שאין לכנוס להם שם אחר. ואם היה בהן לד חיוב היו כמועדין שהרי הורגלו לזה אלא שאין בהן לד חיוב כלל שהן כאנוסין שמשתקין בהן ומלמדין אותן וכו'. ובמשסה לא כתב אלא דין דהתם דהיה איירי בהש"ס בדין זה המשסה וכו' שאירע זה במקרה. ופשוט הוא שאם הועד לכך כמועד לכל דבריו כמו שביאר במקום אחר שצריך העדה בפני בעלים ובית דין ולפיכך לא כתב בדין דמשסה אלא כלשון הש"ס דלא היה כאן העדה ולא התראה. ואם היה העדה ודאי דינו כדין שנתבאר בדבריו בריש פרק ו' בדין המועד. זה נלע"ד ברור ואמת ונכון לדעת הרמב"ם ז"ל:

תיפתר בשעבר ושחטו. והא דר"א לא משני ליה הכי מפרק לה בבבלי דף מ"ב ע"ב משום דס"ל לר"א דאכתי להכי לא איצטריך קרא דמכיון דמעיקרא בר קטלא הוא לאו בר תשלומין הוא משום דמעיקרא היכא למימר שביאהו לב"ד ואשלם הילכך אע"ג דקדם ושחטיה מיפטר. והא דאקשי' לי' ר"ע לר"א ולא ניחא לי' אליביה דר"א בהאי שינויא דמשני אליבא דנפשיה מפרק לה התם דסבר דילמא אית ליה טעמא אחרינא דעדיף מהאי וניחא ליה. ולשיטתא דהאי תלמודא לאית דאמרי דמן דילפה מן דר"א עוד הוא אומר כן ניחא טפי. והיכא למימר דהיינו טעמא דאית בעי מימר משום דלוי' קמא אכתי קשה מאי מקשי ליה ר"ע לר"א. והתוס' שם בד"ה וניחא ר"ע לנפשיה כתבו דלא בעי הש"ס התם למימר הכי דלאחר ששמע מר"א וקיבל ממנו אמר לדיניה משום דמסתמא היה יודע ר"ע מהני שינויי אלא שלא היה חושש להם משום דר"ע ס"ל כרבנן דאמר לקמן אם אין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר. וא"כ אכתי קרא ל"ל:

עין משפט נר מצוה

כב
א מיי' פי"א מנחלות הל"ה טוש"ע חו"מ סי' רל סע"ו

כג
ב מיי' פ"ד מנ"מ הל"ג טוש"ע שם סי' שלד ס"ג

כד
ג מיימו' שם פ"י הלכה א' והל"ב

כה
ד מיי' שם בי"א הל"א

גליון הש"ס

[א]פ"ד הוא המר כן עי' תוס' ב"ק דף מב ע"ב ד"ה וניחא:

מסורת הש"ס

פי' ב"ק מ ע"ב

שם מא ע"א

שם ע"ב

שם מב ע"ב

מסורת הש"ס

ב"ק מב ע"א

עין משפט נר מצוה

אלא בשנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג ישראל לנפלים והרג של קיימה פטור. *מה מקיים ר' עקיבא ובעל השור נקי נקי מדמי עבד. ולית ליה לרבי עקיבה נקי מחצי כופר. אם כופר יושת עליו [z]במועד הכתוב מדבר. ולית ליה לר' ליעזר נקי מדמי עבד נאמר כאן השור יסקל ונאמר להלן השור יסקל מה שור שנאמר להלן במועד הכתוב מדבר אף השור יסקל שנאמר כאן במועד הכתוב מדבר. ולית כתיב סקול יסקל השור אמר מוטב ילמד השור יסקל משור יסקל ואל ילמד שור יסקל מסקול יסקל השור. א"ר יסא מיליה שמעית מן דרבי שמואל בר רב יצחק הבא ולית אני ידע מה הוא. אמר ליה רבי זעירא דלמא דא היא בתחילה אינו מדבר אלא בתם החזיר.

פני משה

אלא בנתכוון לבהמה וכו' למד ממנו. ג"כ לשנויי הכי אליבא דרשא דידיה דדריש נקי מדמי עבד ומוקי לה נמי בכה"ג דהשור לאו בר קטלא הוא כלל ומקמי דשמיעא ליה מדר"א האי שינויא לא הוה דריש ליה נמי דרשא דידיה: מה מקיים ר"ע וכו'. השתא מייתי לה לדרשא דר"ע דדריש דבא הכתוב להשמיענו דבתם שהמית העבד פטור הוא מדמי עבד: ולית ליה לר"ע נקי מחצי כופר אם כופר וכו' כצ"ל. ובספרי הדפוס נתחלפו השיטות משיטפא ולית ליה: ולית ליה לר"ע. אם ר"ע פליג על ר"א גם בעיקר הדין וס"ל דתם חייב בחצי כופר וקאמר הש"ס דאית ליה ודריש לה דכתיב אם כופר יושת עליו. במועד דוקא הכתוב מדבר דעליו כתיב ולא על התם: ולית ליה לר"א נקי מדמי עבד. אם פליג בהא עם ר"ע וקאמר דאית ליה מג"ש: נאמר כאן. בעבד אם עבד יגח השור וגו' והשור יסקל ונאמר להלן ואם שור נגח הוא וגו'. השור יסקל וגם בעליו יומת מה שור וכו'. במועד הכתוב מדבר דחייב בעבד ולא בתם: ולית כתיב סקול יסקל השור. הא בתם נמי כתיב סקול וגו' ונילף שור דעבד משור דתם: אמר. ומשני אמרי דלא דמי דמוטב ילמד השור יסקל וכו' דהכא בתרווייהו כתיב השור יסקל אבל בתם סקול יסקל השור כתיב והיכא דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה הוא דילפינן: מילה שמעית וכו'. שמעתי דין אחד מר' שמואל בהאי ענינא ואיני יודע עכשיו מה ששמעתי בזה: דילמא דא היא. שמא זה הדבר ששמעת ממנו בענין מיעוטא דקשיא ל"ל קרא למעוטי דמי עבד בתם דמהיכא תיתי לחייביה ואני אזכיר אותך דהכי אמר לך: בתחילה. בריש הפרשה הינו מדבר הכתוב אלא בתם כי יגח איש וגו' סקול יסקל השור ולא כתיבא ביה כופר:

רידב"ז

קאי אתרווייהו על דמי עבד ועל בן ובת. יאח"כ מתחיל דרשא אחריתי נקי מדמי ולדות: ועי"ז פריך בכל אתר את מחמיר במועד יותר מן התם והכא את מהמיר בתם יותר מבמועד דהא כיון דאפילו מועד פטור מדמי ולדות מדכתיב כי ינצו אנשים ולא שורים א"כ ל"ל למעוטי תם. והאיך הא"מ דתם חמור יותר ממועד. ע"ז מתרץ אנשים שאינן מתכוונים חייבין שוורין כו' הא מתכוונין יהא הייבין ת"ל ובעה"ש נקי נקי מדמי ולדות ווהו כאוקימתא דרב אדא בר אהבה בבבלי דף כ"ב תני' חורן תני ר"ל תניא אידך ובעה"ש נקי נקי מדמי עבד [ולאגס הגי' המפרשים ז"ל וולדות אלא הגי' כמו שהוא] ולית כתיב וכי ינצו אנשים אנשים ולא שורים. כן הוא פיום ליסנא דברייתא. והפי' פשוט דלפיכך ממעטינן נקי מדמי עבד ולא דרשינן על דמי וולדות משום דזה ממעטינן כבר מוכי ינצו אנשים ולא שוורים וע"ז אמר ר"ח כיני מתניתא [ר"ל כן הוא מתניתא כליסנא דירושלמי בכ"מ ובבבלי דף מ"ב גרסינן כי אתא רב חגי מדרומא אתא ואייתי מתניתי' בידי' כר"א. ב"א דהי' לו לר"ח ברייתא בגירסא הזאת אנשים כי נתכונו כו' ולא שוורים אע"ג דכי נתכונו כו' עיי"ש והי' לו לר"ח ברייתא בגירסא הזאת] דמבאר האיך שינוי' הברייתא בידו אנשים שאין מתכונים חייבים שוורים שאין מתכונין פטורין הי' אם הי' מתכונין חייבין ת"ל בעה"ש נקי נקי מדמי עבד. דהברייתא גופה מסיק דיש מקום לומר דנקי מדמי וולדות ומ"מ מסיק הברייתא ת"ל נקי מדמי עבד [ויש בבבלי ג"כ כן במס' קידושין דף ד' ע"ב ותנא מייתי לה מהכא כי יקח אין קיחה אלא בכסף והלא דין הוא כו' יבמה תוכיח כו' מה ליבמה כו' ת"ל כי יקח. כן הוא ליסנא דברייתא ופריך הגמ' הא ל"ל קרא

גליון הש"ס

[z]במועד הכי מדבר ע' תוס' ב"ק דף מב ע"ב ד"ה מס:

מראה הפנים

ל"ל למעוטי בתם הא בכה"ג אפי' מועד אינו משלם כופר. ולקמן בד"ה מה כשחייב בבן תורין ופי' כתבו להוכית זה דר"ע לא קיבל תשובה דר"א דהא לא דריש ר"ע נקי מתלי כופר ואפ"ה פוטר כאן בתם והיינו משום דכי לא מחייב בקילה פשיטא דפטור מכופר. פי' דבריהם כך הוא. דלכאורה קשה הא ע"כ הכא במתכוין איירי והשור בסקילה דהא ר"ע קאמר בתם בברייתא מה כשחייב בב"ת חלקת בו בין תם למועד ואי בשאין מתכוין אף במועד פטור מכופר אי ס"ל כרבה. ועוד מאי האי דקאמרי דהא לא דריש ר"ע נקי מתלי כופר ואפ"ה פוטר כאן בתם למה לי דרשא הא בתם מסברא ידעינן דפטור מכופר והיינו דאקשי ליה ר"ע לר"א הביאהו לב"ד וכולה הך ברייתא במתכוין איירי. אבל באמת לק"מ דמהאי גופא הוכיחו לומר כן. דהוה קשיא להו הא דקאמר ר"ע והלא דין הוא וכו' מה בב"ת חלקת בו בין תם למועד וכו' מה ראיה היא זו דמה בחלקנו בין תם למועד הוא דבמועד הסבר לשלם כופר מן בעליה ובתם לא שייכא תשלומין דהביאהו לב"ד ואי דהה"נ קאמר דמש"ה גם בדמי עבד נאמר כן. א"כ קשה למה לו לר"ע להאריך ולסבר בדברים וללמוד בדרך בנין אב ה"ל לאקשויי בפשיטות והלא דין הוא דהביאהו לב"ד וכדאקשי לעיל לר"א ועוד דליבנא חלקת בו וכו' לא שייך מש"ט דע"כ לחלק בו. אלא ע"כ דה"ק מה בבן תורין חלקת בו בין תם למועד דלא אשכחן בשום פנים כופר בתם ולא אמרינן דכל חד מבלם כופר היכא דשייך ביה מועד אפילו במתכוין ותם בשאינו מתכוין וקשה מהיכן. למד זה ר"ע דהא לא דריש נקי מתלי כופר אלא ע"כ דס"ל כרבה דכי לא מחייב בקילה פשיטא דפטור מכופר ומועד במתכוין דוקא, ובתם לא משכחת לה כלל ומש"ה נמי לא דריש נקי מתלי כופר אפילו שאינו מתכוין כר"א. וכן מדמי עבד לא דריש כ"א משום טעמיה דמסיק מחמירני בעבד וכו' וא"כ לא קיבל ר"ע תשובת ר"א. והמהרש"א כתב דבריהם תמוהים והניח בצ"ע. ולענ"ד שדברים מבוארין. ולהאי שיטתא דהכא לאית דבעי מימר דס"ל דר"ע קיבלה להתשובה מר"א והילכך דריש מנקי לדמי עבד בשאינו מתכוין לא קשיא האי ברייתא דחלקת בו וכו' דלשיטתא דהכא גם ר"ע ס"ל דתם פטור מחצי כופר דדריש לה מואם כופר יושת עליו דבמועד דוקא כדקאמר לקמיה ולא צריך לדחוק דר"ע ס"ל כרבה. ומזה ודאי קשה על התוס' דבשתא לא מוכחא האי ברייתא דר"ע לא קיבל מר"א ומדלא בעי למימר התם שלא היה יודע וכו' כתבו בדיבור דלעיל ודאי אינו הוכחה דכל כמה דאיכא לשנויי בשינויא כל דהוא משנינן ולא בעינן למימר דלא ידע ר"ע וביותר אני תמה על הרשב"א ז"ל דנהירין ליה שבילי דרקיע דהאי תלמודא והוא פי' הברייתא כדברי התוס' והכא מבואר בהדיא דקיבלה מיניה ר"ע מדר"א וכופר דריש לה מאם כופר וגו' עליו דוקא. ולמה לנו לעשות מחלוקת בין הסוגיות בתגם והתם אינו מוכר כלל וגם לא מוכחא דלא קיבלה ר"ע. והברייתא מתפרשת כפשטה. ועכ"פ נשמע מהאי סוגיא דהכא דכ"ע מודים בתם כופר וכן בדמי עבד אלא דמר דריש לה מהאי קרא ומר דריש מקרא אחרינא. ור"ע שפיר קיבלה התשובה מר"א לענין דמשני כהכי לדרשא דידיה כדמשני ר"א לדידיה. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק עשירי מנ"מ הל' י"ג דתם לעולם פטור מן הכופר ומן קנס של עבד וזה כר"ע. כדקאמר הכא בהדיא. דאית ליה תרווייהו. ובענין שפסק שם דשלא בכוונה חייב בחצי דמי העבד עיין לקמן ד"ה לא תהא תוספת וכו'. ובענין דמי ולדות כלאו הכי לא שייך בשוורים דאנשים כתיב ולא שוורים ועיין לקמן ד"ה אלא כיני. ודע דכענין התשובה שהשיב ר"א לר"ע גרסינן בבבלי דף מ"א ע"ב עוד אחרת שהשיב לו אין דיני אלא כשהמית את האדם ע"פ עד אחד וכו' וקאמר התם כי' א"ל ברישא רב כהנא מתמיה דרבא אמר מתכוין א"ל ברישא מבל גלייד וכו' משכח רברבי וכו' ע"ש. ובאמת טעמא בעי לכני מתלי דמתלי להו כמילי דעלמא וחכמי הש"ס לא נקטו למילתייהו בפטומי כבהר אינשי. וכן לא איכא נ"מ רבתא בהי א"ל ברישא לפי' רש"י והרמב"ן ז"ל אם הדר ביה ר"א מקדמייתא או לא. ואדרבה לכאורה נראה נ"מ טפי לפי' בעל המאור ז"ל דפי' לרב טביומי היה צריך ר"א להודי לר"ע ולרב כהנא לא הוה צריך ע"ש ווה ללמדינו בענין תשובת הרב לתלמיד דכל היכא דידע ביה דלא בעי תו לאודויה מיבעי ליה למימר מילתיה להדיא בהדיה. ולכל הפירושים עדיין דוגמת המשלים מבלתי מובן הם. וראיתי בזה דברים מאוד מתכר על דרך דרוש ודרך רחוקה ואם לדברים כאלה באנו כבר נוכל לסבב ולהקיף בחבילי תילתין לתלות חבל בחבל עד נאמר דפליגי בפז"ר קפ"ב ובשני פעמים לגוה גבוה הלפרדע והלב. ולענ"ד הדברים מתבארים במקומן בהמת לאמיתו ובמדת סלה נדושה מדד כל א' וא' סלהו לרמז לנו סברתו ודעתו. ובמקום דבעלמא בעי הש"ס קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה למילתא הדא רמזו לנו כאן כדרך משל וחידה. ובהא פליגי דרב טביומי סבר המית א"ל ברישא דאכתי לא אבנת ר"א טעמא אחרינא וסבור שיקבל ר"ע ממנו לפי שהתשובה הזאת ובגרעה שלא קיבלה מפני דמוקשה בואת דפשיטא דפטור הוא ול"ל קרא למעוטי וכדפרש"י ז"ל אהדר ר"א בתר טעמא דעדיף טפי וה"נ מכוין וזו התשובה קיבלה מיניה ר"ע מבל גלייד וכו' דמשיקרא שקיל זוטרי ואפילו מסופק הוא אם ימלא קונים למינים קטנים דאכתי לית ליה אחריני וכדמשכח רברבי. בדי לזוטרי דלרברבי שבן מינים מבוכחי' שביתי קונים ומחמת שאין הכלי מחזיק לכולן מבליך ומוליא את הספק מפני הודאי. וכזה רמז לנו רב טביומי דודאי קיבלה ר"ע מר"א לתשובה זו. ורב כהנא סבר דמתכוין א"ל ברישא ואפ"ה לא קיבלה מיניה ר"ע וא"כ למה אמר לו עוד לטעמא דהמית דגריע מינה לזה אמר מבל גלייד וכו' משכח רברבי שקיל זוטרי שקיל וכלומר ודאי דלא קיבל ר"ע התשובה אלא דמית מילתיה דר"א להגלייד דבתר דאשכח רברבי ועדיין לא מכרם ומטריח עלמו לחזור אחר מינים הקטנים ושתותין מפני שמחשב בדעתו אם עדיין לא מלאתי קונים להחשובים מה איכפת לי אם יהיה לי גם מאלו ואפשר כשאמלא קונים איכא דניחא להו בהני ואיכא דניחא להו בהני וכך מילתיה. דר"א אע"פ שלא קיבלה ר"ע מיניה מ"מ לפי דרכו מסדר בתר אחריתא ואם דלא עדיפא כקדמייתא. הרי ברמזו לנו הני אמוראי בהני מתלי במה דפליגי אליבא דר"ע ואיכא נ"מ רבתא לדינא דאם נאמר שלא קיבלה ל"ל דאית ליה לר"ע הא דרבה דכל שאינו בסקילה הבעלים פטורין מכופר וכדעת התוס' ומפרשינן להברייתא לא חלקת בו וכו' כפירוש התוס' הנזכר. ואם אמרינן דקיבלה מיניה וכדעת האי תלמודא שלא כעתיקו. כאן הלא התשובה דנתכוין וכו' מפני שהיא אחרונה ועיקרית א"כ ר"ע לית ליה דרבה ומתפרשת הברייתא כפשטה וכתר דקיבלה אית ליה נמי הא דר"א בדין כופר ומדרבא אחריתא כדאמר הכא ומהטעם והסברא אשר בארנו לעיל. ודע דלמאי דקאמר התם בהא קדמייתא כשהמית ע"פ עד או ע"פ בעלים מודה בקנס הוא קסבר כופרא כפרה. משמע מדקאמר בפשיטות הכי דלמ"ד כופרא כפרה לא מיפטר משום מודה בקנס והא ודאי למ"ד ממונא פשיטא דלא שייך מודה בקנס אלא דקאמר הכי למאי דקיימינן הכא בתם דבולא מילתיה קנסא הוא כדכתבו התוספות דקי"ל פלגא נזקא קנסא. ועכ"פ נשמע מפשיטות הש"ס דאפילו למ"ד כופרא כפרה לא שייך גביה מודה בקנס ומזה לכאורה קשה על מה שפירש רש"י ז"ל במתניתין דסוף פ' אלו נערות דף מ"א ע"א המית שורי את פלוני וכו' קסבר כופרא ממונא הוא. וכן דעת התוספות שם דמה שכתבו בד"ה זה הכלל וכו' לא שייך לפלוגתא אי כפרה או ממונא דהתוספות לא כתבו זה אלא דלכ"ע כמה שהזיק הוא ולמ"ד דמי מזיק פדיון נפשו היא נותן ור"ל אע"פ בלפעמים הוא שוה יותר מהניזק משלם לפי מה שהזיק בנפשו ופדיון שלו הוא נותן. ודע דלמאי דקאמר התם דכ"ע כפרה והכא בשיימינן קמיפלגי וכדרשא דקראי וא"כ הפי' אם נאמר דכ"ע כיפרא ממונא היה יכול לתרץ כן אלא דקאמר הכי משום דקאי אברייתא' דהתם דס"ל דכופרא כפרה ובעי רב חסדא לאוקמא כתנאי קאמר רב פפא עלה דכ"ע כפרה והך ברייתא ככ"ע אתיא ומ"מ עיקר פלוגתייהו לא שייכא להא אי משום כפרה אי משום ממונא ורב פפא מוקי לה לכ"ע אליביה דאמת ומשום דהכי מוכחא מכמה מקומות בש"ס דכופרא כפרה כדקאמר התם לקמן בפשיטות חייבי כופרין מאי כיון דכפרה הוא יכו' וכן הכא קסבר כופרא כפרה ור"ע לא הביא לו ע"ז וכן בריש פ"ק דמכות גבי ברייתא ד' דברים נאמרו בעדים זוממין וכו'. וכבר כתבתי בחיבורי מסדר נשים בסוף פ' אלו נערות דמהאי תלמודא סייעתא לדעת רש"י דקאמר התם בפשיטות ואין כמ"ד דמי מזיק כולו קנס הוא ולענין דאינו משלם ע"פ עצמו איתמר התם ע"ש וכד"ה ואין כמ"ד וכו' ומסוגיא דהכא הוה קשה לרש"י ושם הקשיתי לדעת הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה י"ד דפסק דכופר משלם ע"פ עצמו אבל לק"מ דמהאי סוגיא למד לומר כן דהא בפשיטות קאמר הכא דכופרא כפרה הוא ולא מיפטר משום מודה בקנס ור"ע לא השיב כלום ש"מ דר"ע נמי אית ליה האי סברא דהך אם כופרא כפרה וכדמלינו לר"ע בפ"ק דמכות שם דקאמר משום ר"ע אמרו אף וכו' ש"מ דמ"ד בקמייתא דהתם אפ"ה לא מיפטר כמודה עצמו. ולמאי דנתבאר לעיל ניחא גם לרש"י שהרי מבמע מסוגיא דהתם דר"א חזר בו מקמייתא לרב טביומי מבמיה דרבא וזהו מטעמא דקדמייתא פריכא היא וכפי' רש"י לעיל דרא"ה קטנה היא דאיכא לאותבי מודה בקנס פטור ואע"ג דבני להא דקאמר קסבר כופרא כפרה ע"כ אב אמרינן דחזר בו ר"א משום

עין משפט נר מצוה

כו
א מיימו' פי"א מנ"מ הל"ג

מסורת הש"ס

ב"ק מב ע"א

במות כא

פי' ירושלמי סנהדרין פ"ט הלכה ג'

החזיר את המועד לכופר. החזיר את שניהן לניזקין. יכול כשם שהחזירו לנזקין כך החזירו לדמי עבד ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי עבד. א"ר לא בכל אתר את מחמיר בעבד יותר מן הכל שאפילו מוכה שחין נותן שלשים סלע. הייתי אומר אף באביו ובאמו כן תלמוד לומר ובעל השור נקי *נקי מדמי וולדות. בכל אתר את מחמיר במועד מתם והכא את מחמיר בתם יותר מבמועד. אלא כיני אנשים שאינן מתכוונין חייבים שוורין שאינן מתכוונין פטורין. הא אם היו מתכוונין יהו חייבין ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות. תניי חורן תני ובעל השור נקי נקי מדמי (עבד) [וולדות] ולית כתיב °וכי ינצו אנשים אנשים ולא שוורים. א"ר חגיי כיני מתניתא אנשים שאין מתכוונין חייבין שוורים שאין מתכוונין פטורין. הא אם היו מתכוונין יהו חייבין ת"ל ובעל השור נקי נקי מדמי (עבד) [וולדות].

*ולית כתיב כי ינצו כי יריבון והלא היא מצות היא מריבה. אי מה להלן במתכוין אף כאן במתכוין. מה כאן בשאינו מתכוין אף להלן בשאינו מתכוין.

מאי

קרא הא אתיא לה אמר רב אסי משום דאיכא למימר מפיקרא דדינא פירכא. וכן מביא הגמ' אח"כ הברייתא דוכעלה דהברייתא גופי' דן ק"ו ומסיק ת"ל ובעלה ופריך הגמ' על הברייתא ומשני משום דק"ו פריכא הוא. וה"פ דברייתא דהברייתא מביא הק"ו ומסיק עכ"ז ת"ל הקרא ומובן מאליו דיש לפרוך הק"ו והגמ' מפרש כתר הכי דאמאי יש למיפרך הק"ו. וה"נ דכוותי' דהברייתא דרש נקי מדמי עבד. ומסיק הברייתא ואע"פ דיש לדון הקרא על דמי וולדות מ"מ ת"ל נקי על דמי עבד ולא על דמי וולדות ואתא הגמ' בתר הכי ומבאר למה אין אני דנין על דמי וולדות ומבאר הגמ' ולית כתוב כי ינצו אנשים כי יריבון והלא היא מצה ומריבה אי מה להלן במתכוין כו' מה כאן שאין מתכוין כו' א"כ ליכא למימר דאנשים כי נתכונו פטורין דהא אפילו נתכונו חייבין א"כ לא צריך למעט בעה"ש נקי מדמי וולדות. וע"כ דרשינן ת"ל בעה"ש נקי נקי מדמי עבד. מיי כדון ר"ל מאי טעמא צריך למעט מדמי עבד דמהכ"ת נימא דמשלם דמי עבד הא הביאוהו לב"ד הוא כיי דמר ר"ש בר"י בתחלה אינו מדבר אלא בתם כו' ר"ל כו' כמו דמסיק לעיל דיכול כשם שהחזירו לנזקין כך החזירו לדמי עבד. וכן מה דמסיק ר' לא משום דבכל אתר את מחמיר בעבד יותר מכ"ה כו' ובתיבת כו' הכונה כל מה שמבואר לעיל כזה:

אית

החזיר את המועד לכופר. כלומר הוליאו הכתוב ופרטו לחייבו בכופר: החזיר את שניהן לנזקין. דכתיב בתריה או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו דהאי קרא אתרוייהו קאי משפט דתם ומשפט דמועד והיינו דבמיתה ודאי יש חילוק ביניהן לענין כופר אלא דלנזקין החזיר את שניהן דשניהן חייבין בנזקי קטנים כמו בנזקי גדולים: יכול. מדהחזירו הכתוב עכשיו להכר בתם כמו ממועד דבשניהן משתעי האי קרא ושניהן שוין לדין דנזקין: כך החזירו. הכתוב בקרא דבתריה אם עבד וגו' ולחייבו נמי לתם בדמי עבד כמו דהשוו לנזקין לפיכך הולרך הכתוב למעטו: בכל אתר את מחמיר בעבד. ר' אילא נותן טעם ג"כ לדרשא דר"ע וקאמר דהיינו טעמא דאיצטריך קרא למעוטי מפני שמלינו שבכל מקום חמור הוא העבד וכלומר בכל דין תשלומין של עבד חמור הוא מבן חורין דאם הזיק בן חורין אינו נותן אלא לפי שויו ובעבד אפי' הוא מוכה שחין ואינו שוה אלא סלע נותן שלשים וה"א דמחמיר אני גם כן בתם שאע"פ שהוא פטור (הוא) מכופר בבן חורין חייב הוא בדמי עבד להכי איצטריך נקי למעוטי בתם: הייתי אומר אף באביו ובאמו כן. בודאי אלו דברים קשים להולמן ואין להם פירוש וחפשתי בכל התוספתא ובספרא וספרי ומכילתא אולי ימלא איזו ברייתא השייכא להאי ענינא ויהיה ניכר המובן ואם שיהיה החסרון מן הגירסא אבל לא מלאתי. ודעתי נוטה שהוא ט"ס מן המעתיק שהיה כתוב ר"ת אף באו"א וטעה וסבור שהם מלות באביו ובאמו אבל אינו כן אלא שהן מתבארין כך. בכל אתר ובכל אתר. והן סיום דברי ר' אילא. וכלומר מפני שמלינו שבכל אתר את מחמיר בעבד כמבואר והייתי אומר שאף בכל מקום ובכל מקום כלומר בכל וכל הדינים חמור בעבד יותר מבן חורין ולענין תם נמי שאף על פי שבבן חורין פטור מכופר חייב בדמי העבד הוא תלמוד לומר ובעל השור נקי למעוטי תם מדמי עבד. וכן דרך הש"ס הזה פעמים מקצר ובלישנא קלילא ופעמים מתני בלישנא כפילא: נקי מדמי ולדות. זהו דרשא אחריתא וכמו תניא אידך דדריש מלת נקי נקי מדמי ולדות שאם נגח האשה וילאו ילדיה אינו משלם דמי ולדות לבעל: בכל אתר את מחמיר במועד מתם. כלומר דפריך הא למעוטי שור מדמי ולדות לא איצטריך למידרש מנקי דהא כבר נפקא לן מדכתיב וכי ינצו אנשי' ודרשינן אנשים ולא שוורים וכדלקמן ועל כרחך דתימא הכי דמאנשים לא אימעוט אלא מועד דשוורים דממעטינן הדומין לאנשי' הן מה אנשים מועדים דאדם מועד לעולם אף שוורים מועדים אבל בתם הוה אמינא דמיחייב ולהכי איצטריך נקי למעוטי ולפיכך פריך היכי ס"ד למימר כן הא בכל מקום מועד חמור ומהיכי תיתי לומר דהכא תם חמור ממועד דאיצטריך קרא למעוטי: אלא כיני. ומשני דהכי דרשינן למיעוטא דאנשים ולא שוורים ולא תקשי לך: אנשים שאינן מתכוונין חייבין. כלומר מדכתיב ולא יהיה אסון ענוש יענש ודרשינן הכי אם לא יהיה דין אסון אע"פ שיש אסון באשה אלא שאין כאן דין מיתה וכגון שלא נתכוונו להאשה אלא זה לזה נתכוונו ופטורין ממיתה בשביל אסון האשה והילכך ענוש יענש וחייבין בדמי ולדות והשתא דרשינן נמי למיעוטא דשוורים בגוונא דחיובא דאנשים שבאנשים שאינן מתכוונין לאשה חייבין ממון ולא שוורים שאינן מתכוונין דבכה"ג פטורין הן מממון: הא אם היו. השוורים מתכוונין לאשה הוה אמינא דחייבין בממון ואע"ג דבאנשים כי נתכוונו לאשה פטורין הן מממון התם טעמא משום דקם ליה בדרבה מיניה אבל בשוורים דלא שייכא האי טעמא הייתי מחייבין בממון משום דנתכוונו להאשה גופה תלמוד לומר ובעל השור נקי דלעולם הוא נקי מדמי וולדות: תנייא חורן תני. תנא דהאי ברייתא אידך תני ובעל השור נקי מדמי וולדות לריך להיות. וטעות דמוכח הוא בספרים: ולית כתיב וכו'. וכולה מיתפרשא כדלעיל אלא דהכא מסיים הש"ס כדתני בבית המדרש לאידך קושיא דלקמן ולית כתיב כי ינלו כי יריבון וכדמשנינן: הא אם מתכוונין יהו חייבין תלמוד לומר ובעל השור נקי נקי מדמי וולדות: ולית כתיב כי ינלו כי יריבון. הכא כתיב וכי ינלו אנשים ונגפו אשה וגו' ולעיל בפרשה כתיב וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו'. כלומר דפריך הש"ס אהא דמוקי לה לפרשתא דוכי ינלו בשאינן מתכוונין מיירי והלא היא מלות היא מריבה וכלומר וכי מדשני קרא בלישניה אתה לומד לפרש דהאי פרשה לא מיירי במה דאיירי לעיל ודאי הא ליתא הלא היא מלות היא מריבה דמאי שנא ומשינוי הלשון הזה. אי אתה יכול ללמוד שינוי הדין ולומר דבגוונא אחרינא משתעי קרא וא"כ קשיא דנימא אי מה להלן במתכוין איירי דהכי משמע לישנא דקרא והכה איש את רעהו אף כאן במתכוין: מה כאן בשאינו מתכוין. ומתמה דמהיכא קים לך הכי דקרא דלעיל במתכוין דוקא ואימא איפכא דמה כאן בשאין מתכוין ואף על פי דונגפו כתיב הא לא הוה קשיא לך דהפ"ה אפשר לפרש דבשאין מתכוין לאשה איירי אלא שנתכוונו זה לזה ועל ידי כך ונגפו אשה וא"כ ה"נ נימא דאף להלן בשאין מתכוין לזה שהכהו איירי אלא שנתכוין לחבירו והכה את זה:

מאי

מראה הפנים

משום דסדר ביה מהאי סברא הוא דלמאי דס"ל כופרא כפרה כקנס הוי ואינו משלם ע"פ עצמו דלאו ממונו הוא וכסברת האי ש"ס בכתובות ולפיכך פי' רש"י בכתובות כן דמשמע ממסקנא דהכא דראיה קטנה עכ"פ לכ"ע הוי ואיכא לאותביה. וכל זה לשיטת רש"י דהכא בפירושו וכן בכתובות הולך לשיטתו כמה שפירש שם וכמבואר. אבל לשיטת הרמב"ם אין אנו לריכין לזה דככר נתבאר דאיהו סבירא ליה דרבי עקיבא קיבלה נהא מדר"א כדמוכח מש"ם דהכא ואע"ג דלא הביא האי ש"ס אלא האי בתרייתא משום דהיא ראיה פשוטה ביותר מכל מקום איכא למימר דגם להאי קדמייתא קיבל ועוד דאף אם נאמר דלא קיבלה לקדמייתא הוא מטעמא דאמר לו כדבריו נמי כעד א' והא ודאי פריכא היא דתרי בעינן לאפוקי ממונא ועכ"פ כסברא דר"א דאף אם כופרא כפרה לא מיפטר על פי עצמו מודה בה ר"ע אלא דניחא ליה טפי טעמא דבתרייתא כעיקרא דמילתא ותני לה הכי:

החזיר את שניהן לנזקין. האי טעמא הליכא דר"ע היא דסבירא ליה לעיל בפ"ג אף תם שהכל באדם משלם חק שלם וסייט שחזיר את שניהן לנזקין דבנזקי אדם שוין הן דאע"ג דלענין שישלם מן העליה לא משוי ליה ר"ע לתם כמועד כדאמר התם בסוגיא דף הנזכר ובכמה מקומות דתכרי' ר"ע לגזיזיה מ"מ לענין נ"ש שוין הן וכבר נתבאר דלשיטתא דהכא דקיבלה ר"ע להתשובה מר"א וא"ס כן מגופו לק"מ דבשאינו מתכוין מיתוקמא ולר"א דהכא דמודה נמי דפטור מדמי עבד כדדריש לה מג"ש ולא מיגנו לר"א דס"ל דמועד ותם שוין בנזקי אדם הן. לדידיה נ"ל דטעמא דאיצטריך ג"ש כר' אילא לקמיה דבכל אתר את מחמי' בעבד כדברי ר"ע דהתם. וסני אמוראי ר' שמואל ור' אילא לא פליגא בטעמייהו אלא מר מפרש לה אליבא דר"ע ומר מפרש לה אליבא דר"א ועיין לקמן ד"ה לא תהא תוספת:

אלא כיני אנשים שאינן מתכוונין וכו'. האי דיוקא דהכא אתייא כדיוקיה דרב אדא בר אהבה בבבלי דף מ"ב ע"א. במסקנא ולא כבוליה. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות סי' ס':

שלא

מסורת הש"ס

ב"ק מד ע"א

סנהדרין פח ע"א

ב"ק מב ע"ב

שם מו ע"א (שבועות פ"ה) (כתובות פ"ג) שם מ ע"ב

פני משה

מאי כדון. השתא מאי מסקינן דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי: כיי דמר רבי שמואל. ומסיק הש"ס לעולם כדאמרינן מעיקרא דבשאינו מתכוין מיירי הכא ודקשיא לך מה להלן במתכוין אף כאן במתכוין לא קשי' משום דילפינן לפרש הכי מהאי דאמר ר' שמואל לעיל לתרץ הקושיא להך תנא דדריש נקי למעוטי מדמי עבד וקשיא לו קרא למה לי דמהיכא תיתי לן לחייביה בתם וקאמר ר' שמואל משום דבתחלה בתם הוא מדבר והוציא את המועד לחייבו בכופר וכו' כדאמרינן לעיל: ומנין לנזקי העבד. ומסיק ר' שמואל לעיל דמנין היה לנו לרבות נזקי העבד בתם דאיצטריך קרא למעוטי משום דכתיב או בן יגח וגו' ואם עבד יגח וגו' בהדדי והיינו משום דאפסקיה קרא וכתב או בן יגח וגו' כמשפט הזה וגו' דהחזירו הכתוב לתם בהאי קרא לנזקין דבתרוייהו משתעי בין בתם בין במועד כדאמרי' לעיל ומש"ה ה"א דגם קרא דעבד בתם נמי מישתעי והילכך איצטריך קרא למעוטי לתם מדמי עבד והשתא להאי תנית אידך דדריש לה לנקי לדרשא אחריתא לפוטרו מדמי וולדות ואוקמינן אליביה דקרא וכי ינגפו בשאינן מתכוונין לאשה מיירי. מפרשינן אליביה כעין גוונא דמפרש ר' שמואל להאי תנא דלעיל והיינו דהכא נמי איכא למידרש בהכי קראי כן דבתחלה אינו מדבר אלא במתכוין דקרא דוכי יריבון וכשבא הכתוב בקרא דכי ינצו החזירן לשאין מתכוין וא"כ איכא למידרש כדדרשינן לעיל דה"א דשוורים כי נתכוונו חייבין ואיצטריך קרא למעוטי נקי מדמי וולדות והשתא איפרוק להאי תנא כעין דפרקינן להך תנא דלעיל אליבא דרשא דידה נקי מדמי עבד: ר' חייה ור' שמואל. פליגי אהדדי ואדלעיל קמהדרי דדריש נקי מדמי עבד וממאי הוא דפטור אם משלשים של קנס או מכל דמי העבד: חד אמר לא תהא וכו'. כלומר דס"ל דפטור מכל דמי העבד ומכ"ש דפטור מהקנס שלא תהא תוספת והוא הקנס יתירה וחשוב' על העיקר והוא דמי העבד וכלומר דעיקר מיעט הכתוב שלא יהא האם משלם דמי שויו של העבד וממילא אימעוט קנס דהא תוספת הוי: והרנה. ואידך אמר: משלם לו כל נזקו. דלא מיעט אלא קנס אבל דמי נזקו משלם וכ"מ דאם אינו שוה אלא סלע אין לו אלא דמי שויו:

הלכה ו מתני' שור שהי' מתחכך בכותל. להנאתו ונפל על האדם פטור מן המיתה ואם היה מועד לכך להתחכך בכתלים ולהפילם על בני האדם והפיל הכותל ע"י חיכוך להנאתו על האדם ומת פטור מן המיתה דשלא במתכוין הוא אבל בעלים משלמין את הכופר דדרשינן אם כופר יושת עליו מאי אם כופר לרבות ההורג שלא בכוונה לחייבו כופר וכן הדין בכולהו דחשיב נתכוין להרוג את הבהמה וכו' פטור מן המיתה והבעלים משלמין כופר: **גמ'** ואיש כי יכה כל נפש אדם. ודרשינן שיהא במכה כדי להמית נפש: להביא את המכה ויש בו כדי להמית. כלומר לרבות אם הכהו שנים בזה אחר זה והאחרון קירב מיתתו האחרון חייב שאף על פי שיש בו כדי להמית ממכה הראשון הואיל והאחרון קירב המיתה הוא חייב וכל נפש קדרים לרבות אפילו כל דהוא נפש: אית תניי תני אין בו כדי להמית. כלומר דדוקא בשהמכה מהראשון אין בו כדי להמית היה בהא הוא דהאחרון חייב: אמר רבי אילא. לא היא דבאין בו כדי להמית מן הראשון פשיטא דאחרון חייב ומאי קמ"ל אלא אפי' יש בו כדי להמית מן הראשון ובא אחר והמית אותו שגמר מיתתו להמית מיד הוא חייב שהוא הממיתו עכשיו וקירב מיתתו וכדאמרינן מעיקרא: והמית איש או אשה. במועד כתיב ואם שור נגח הוא וגו' והמית וגו' ומה תלמוד לומר והרי כבר נאמר ברים הפרשה וכי יגח שור את איש או אשה: מה האיש. להקיש אשה לאיש מה האיש וכו' אף אשה מה שנתחייבו לה מחמת נזקיה מורשת לבניה ולא לבעלה: ואין הבעל יורש את אשתו. בתמיה והא כתיב ונתתם את נחלתו לשארו וגו' וירש אותה ודרשינן שארו זו אשתו וה"ק שארו וירש הוא אותה: בכופר שלאחר מיתה שנו. כאן לענין כופר הוא דתנינן דאין הבעל יורשה מפני שלא זכתה בו מחיים דכופר לאחר מיתה הוא דמשתלם והוי ליה ראוי וקי"ל דאין הבעל יורש את אשתו בראוי כבמוחזק: מקח טעות הוא. ואפילו בשלא ידע בו שלקחו לחרישה ויעכב השור אצלו מ"מ הואיל ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני אזלינן בתר רובא והוי מקח טעות: לשחיטה מכרתיו לך. דאין הולכין בממון אחר הרוב: ונתן פדיון נפשו. בכופר כתיב: נפש מזיק. בדמזיק שיימינן מה שהוא שוה נותן פדיון נפשו ותניא אידך דנפשו של ניזק קאמר קרא מה שהיה שוה ניזק שיימינן: מאן דאמר נפש ניזוק. כלומר ומאי בינייהו עוד כ"מ לדינא ומפרש ואזיל:

הכהו

תורה אור: ויקרא כד · שמות כא · שם

מאי כדון כיי דמר רבי שמואל בר רב יצחק בתחילה אינו מדבר אלא בתם כו'. ומניין לניזקי העבד תלמוד לומר או בן יגח או בת יגח. ואם עבד וגו' רבי חייה בר ווא ורבי שמואל בר רב יצחק חד אמר לא תהא תוספת יתירה על העיקר והרנה אמר משלם לו כל נזקו:

הלכה ו מתני' *שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם נתכוון [ג] להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג את ישראל לנפלים והרג בן קיימא פטור:

גמ' *°ואיש כי יכה כל נפש אדם. להביא את המכה ויש בו כדי להמית. אית תניי תני [ג] אין בו כדי להמית. א"ר לא ואפילו יש בו כדי להמית ובא אחר והמית הממית חייב. *°והמית איש או אשה [ד] מה האיש מוריש נזקיו לבניו אף אשה מורשת נזקיה לבניה. ואין הבעל יורש את אשתו. אמר ר"ל כך פירשה ר' הושעיה אבי המשנה בכופר של אחר מיתה שנו. *תני *המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר מקח טעות הוא [ה] ושמואל אמר יכיל הוא מימר ליה לשחיטה מכרתיו לך. °ונתן פדיון נפשו. *אית תניי תני נפש מזיק אית תניי תני [ו]. נפש ניזק. מאן דאמר נפש ניזק

הבהו

רידב"ז

אית תניי תני נפש מזיק אית תניי תני נפש ניזק מ"ד נפש ניזק כו'. יתפרש עפ"מ שכתב ר"ח ז"ל מובא ברשב"א ז"ל במס' ב"ק דף כ"ז גבי בא שור וקיבלו בקרניו דמפרש שם למ"ד דמי ניזק חייב בעה"ש בכופר שהרי שורו הרג. אבל למאן דאמר דמי מזיק פי' המזיק חייב מפני שלא שמר שורו וכאילו הוא הרג ורחמנא חס עליו לשלם כופר לפי שלא עשה מעשה בידים. והכא אפילו היה בעצמו כה"ג לא הי' מתחייב דהא רבנן דפליגי אריב"כ פטרי לי'. וכ"ש שורו. עכ"ל ז"ל. וע"כ ע"ז קאמר מ"ד נפש ניזק ר"ל דלא תלי זה הדין דכופר בדין דאדם שהרג לחבירו ולא דיינינן לי' דינא כאילו האדם בעצמו הרג להאדם אלא דינא אחריתי הוא דינא דכופר ולא דיינינן לי' דינא כל נפש דבעינן שיהרוג כל הנפש אלא אפילו מקצת נפש וע"כ החיוב מוטל על שניהם הראשון כלומר בעל השור הראשון שהכהו שיר כדי להמית. ובעל השור השני שגורו כילכלו. תלי בזה אין תימר יש נזקין בכולו ר"ל אם שייך דין נזקין בשהרג את כל האדם אם תימר דשייך בזה ג"כ דין נזקין. וא"כ שניהן חייבין הראשון נותן נזקו דהא אפילו בהרג כולו מ"מ שייך

דין

עין משפט נר מצוה

כז
א מיימו' פ"י מנ"מ הל"י

כח
ב מיימו' שם הל"ט

כט
ג מיימו' פ"ד מרוצח הל"ז

ל
ד מיי' פי"א מנ"מ הל"ב

לא
ה מיי' פי"ז ממכירה הל"ס טוש"ע חו"מ סי' רלב סכ"ג

לב
ו מיי' פי"א מנ"מ הל"א

מראה הפנים

שלא תהא תוספת יתירה על העיקר. התוס' כתבו דף מ"ב ע"ב ד"ה נקי מדמי עבד פירוש משלשים של עבד ויש מפרשים דאפילו דמים לא משלם וכ"ש קנס. ומבואר הוא דהכא פלוגתא דאמוראי היא. ונראה דהני אמוראי פליגי כמה דפליגי ר' שמואל ור' אילא לעיל כמה דאיצטריך מיעוטא לדמי עבד בתם דלמר דס"ל משום דבכל אתר מחמיר בעבד וזה לענין קנס הוא דמחמרינן והילכך מיעוטא נמי לענין קנס הוא דאימעיט אבל לא מדמים ולמר דס"ל דטעמא הוי משום דהתחיר את שניהן לנזקין וזה בדמים איירי והילכך מיעוטא נמי אפילו לענין דמים ומכ"ש לענין קנס. ומזה הטעם היה אפשר לומר דהכריע הרמב"ם בסוף פ"י מנ"מ וכתב שם נראה לי וכו' אם המית שלא בכוונה משלם חצי דמי העבד. וזה כהאי מ"ד דטעמא משום דמחמירינן וכו' וכדר"ע בכוונית כבבלי והוא ז"ל הוסיף בסברא כאלו המית שור חבירו או חמורו. ומזה היה אפשר ג"כ לבאר בענין השגת הראב"ד ז"ל דלמה לא נאמר בב"ת כן וככר הטיר הכ"מ בזה ואין להאריך יותר בהלכה זו:

שור שהיה מתחכך בכותל. מהאי דינא נתבאר לעיל פ"ב הלכה א' ע"ב בד"ה מהו שתקבל העדאה:

ואיש כי יכה וכו' להביא וכו'. דין זה פלוגתא דר"י בן בתירא ורבנן בבבלי סנהדרין דף ע"ח וכן נתבאר מזה הענין בהאי תלמודא פ' סנהדרין. ואיידי דתני במתני' נתכוין להרוג את הבהמה וכו' דמשמע נתכוין להרוג אדם זה והרג זה חייב כדדייק בבבלי הכא דף מ"ד ע"ב כן ותליא האי דינא בדינא דנתכוין וכו' וכזורק אבן לגו מייתי לה הכא. ועיקרא דמילתא יתבאר אי"ה בסנהדרין כשנגיעו לשם בס"ד:

בכופר שלאחר מיתה שנו. כדר"ל אליבא דר"ע בבבלי דף מ"ב ע"ב ומוכחש הוא ועיין בפרק דלקמן בהלכה ד"ה בא על אמו מה שכתבתי שם בס"ד:

המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן. במס' שביעית פ"ה גרים לה האי פלוגתא ומוקי לפלוגתייהו במכרו לכרסור וכדמוקי לה בבלי רים פ' הפרה בגברא דזבין לסא ולבא ופכיך כתם ונתזי בדמי לא לריכא דאייקור בישרא וקאי בדמי רדיא. והרמב"ם לא כתב לאוקמתא זו דאיקר ולא חילק בפי"ו מהל' מכירה הל' ס'. וטעמו דפסק כרבנן בפ' הספינה דאין הדמים ראיה. והתוס' שם ד"ה ונתזי וכו' כתבו דאפילו כרבנן דהתם אתיא. ועיין במ"ש רים פ' המנית ובפ' הספינה הל' ב' יתבאר מזה בס"ד:

אית תניי תני נפש ניזק. כרבנן בבלי פרקין דף מ' ע"א. ובענין הנפקותא לא נתבאר מזה ועיין לעיל ד"ה תיפתר בעבר ובחטו מה שכתבתי בסוף הדיבור מענין זה. ולפי מאי דמבואר מהכא דתליא בפלוגתא דקירוב מיתה מילתא היא או לא ולמאי דקיימא לן כרבנן דר"י בן בתירא שבוכא לעיל דסבירא ליה דשניהם פטורין אם כן לענין כופר דמשום מיתה הוא שניהם פטורין ולענין נזקין

נרא'

עין משפט
נר מצוה

לג
א מיימו' פ"כ מנ"ש הל"ו

לד
ב מיימו' שם פ"ח הל"ד טוש"ע חו"מ סי' תו ס"ג

לה
ג מיימו' שם פי"א הל"ט

לו
ד מיימו' שם הלי"ג

לז
ה מיימו' שם פ"ד הלכה ד טוש"ע שם סי' שלו סעיף ח

לח
ו מיימו' שם פ"ז הל"א טוש"ע שם ס"א

דין נזקין. וע"כ משלם דין נזקין ו שני משלם כופר דהא לענין כופר לא שייך הדין דכל נפש. אבל אין תאמר אין שני דנין דין נזקין בשהרג כולו א"כ לפ"ז הראשון שהכהו כדי להמית הוי תשלומיו לא כתורת נזקין אלא בתורת כופר וממילא ב' כופרין לא מצינו בתורה. וע"כ ממילא השני פטור דהא הראשון הרגו אפילו בלא השני א"כ פשיטא דהיובא דכופר הוא על הראשון. אבל למ"ד נפשו של מזיק.

א"כ צריך אתה לדון דינא דאדם שהרג את הנפש א"כ ממילא שניהן פטורין מכופר דהא הכופר הוא דהם רחמנא עליו אבל החיובא הוא מכח דדמי כאילו הוא הרג מכיון דזה כל היוכו היא א"כ ממילא שניהן פטורין. אך א"ת דדיינינן דינא דנזקין בהרג כולו נהי דפטור מכופר אבל חיוב דנזקין אל על הראשון והרי זה כופרו ר"ל דפטור מכופר ע"כ הראשון נותן כופרו ר"ל דבדמי הנזקין כבר ניתן כופר. ובדפוס אמשטרדם גרסינן ניתן כופרו כיוד ולא ביהו. והשני פטור א"ת אין נזקין בכולו שניהם פטורין:

רבב"כ

הכהו הראשון הכיית מיתה [ו]ובא השני ובילבלו. אין תימר [ז]יש נזקים בכולו הראשון נותן נזקו והשני נותן כופרו אין תימר אין נזקין בכולו הראשון נותן כופרו והשני פטור כמאן דמר פדיון נפשו של מזיק: אין תימר יש ניזקין בכולו הראשון נותן כופרו והשני פטור אין תימר אין נזקין בכולו שניהן פטורין:

הלכה ז מתני' [א] *שור האשה שור היתומים שור אפיטרופוס שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין הרי אילו חייבין מיתה ר' יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין פטורין מן המיתה מפני שאין להן בעלים: גמ' *מאי טעמא דרבי יודן והועד בבעליו ולא ישמרנו. אין בעלים לאילו לענין נזקין. *תני רבי הושעיה לעניין נזקין רבי מאיר מחייב [ב] ורבי יודן פוטר. לכופר מה רבי פדת בשם ר' הושעיה הכל מודין בכופר שהוא חייב. ואית דאמרין רבי יוחנן בשם רבי ינאי כשם שחולקין בנזקין כך הן חולקים בכופר. ר' ירמיה בעי קומי ר' זעירא היך עבדין עובדא א"ל כר' הושעי' לעניין נזקין ר' מאיר מחייב ורבי יודן פוטר הא לכופר דברי הכל חייב:

הלכה ח מתני' [ג] *שור שהוא יוצא ליסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש ואם שחטו בשרו אסור אם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש ואם שחטו בשרו מותר: גמ' [ד] *תני *שור שהיה יוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין רבי יוחנן אמר כל הקודם בו זכה ריש לקיש אמר ייאוש טעות הוא וכן [ה]עבד היוצא ליהרג ונמצאו עדיו זוממין רבי יוחנן אמר זכה עצמו ריש לקיש אמר ייאוש טעות הוא:

הלכה ט מתני' *מסרו לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר והשוכר [ו] נכנסו תחת הבעלים יצא והזיק מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק *קשרו בעליו במוסירה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק חייב ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור שנא' °ולא ישמרנו בעליו שמור הוא זה ר' אליעזר אומר אין

שמות כב

פני משה

הכהו הראשון. הא מילתא איכא נמי לפקותא בהא שאם הכהו שני שוורים של שני אנשים זה אחר זה והכהו הראשון הכיית מיתה שהיה בו כדי מיתה: ובא השני ובילבלו. מחמת כן נתבלבל ומת מיד שיקרב מיתתו: אין תימר יש נזקין בכולו. כלומר דשייך דין תורה אור דהנזק בכולו של הניזק בתחלה ובסוף וכלומר דפטהם גרמנו ועשו הנזק הראשון הכהו מכת מיתה והשני קירב המיתה ולמ"ד בנפש ניזק שיימינן הראשון משלם נזקו כדין שור שחבל באדם ובכופר לא שייך הראשון שהרי לא על ידו מת ואע"פ שהכהו מכת מיתה מ"מ הא אמרי' דשני שייך במיתה מפני שקירב' לפיכך הוא נותן את הכופר: אין תימר אין נזקין בכולו. דאין לשני חלק בנזקיו וכלומר במיתתו דלא הוא הגורם דכבר הוכה מכת מיתה מהראשון וגברא קטילא הוא דקטיל הראשון הוא דנותן כופרו והשני פטור דלאו מידי קעביד וקירוב מיתה לאו כלום הוא להאי מ"ד: כמ"ד. אבל להאי מ"ד דבנפשו של מזיק תלה הכתוב א"כ הכא תליא בפלוגתא דהני תנאי אם אמרינן דיש נזקין בכולו או לא וכל"ל אין תימר אין נזקין בכולו הראשון נותן כופרו והשני פטור אין תימר יש נזקין בכולו שניהן פטורין משום דהואיל ושניהם שייכין בנזק לא קרינן הכא פדיון נפשו של מזיק דחד בלא חבריה לא הוי כולי' המזיק:

הלכה ז מתני' שור היתומין. שאין להן אפוטרופוס או שור אפוטרופוס של יתומין אלא שעל האפוטרופוס לשומרו: הרי אלו חייבין מיתה. דז' שור כתיבי בפרשה חד לגופיה וו' לאתויי הני: גמ' מאי טעמא דר' יודן. דפוטר באלו: והועד בבעליו. כתיב ואין בעלים לאלו: לענין נזקין. מאי אי פליג ר' יהודה גם בנזקין ופוטר לאלו שאין להם בעלים: תני ר' הושעיה. דלענין נזקין נ"כ פליגי: לכופר מה. אם המיתו את האדם מה סבירא ליה לר' יהודה: הכל מודין בכופר שהוא חייב. ואפי' לר' יהודה דאם כופר יושת עליו כתי' בקרא אחרינא ואפי' אין לו בעלים הזוכה בהן משלם את הכופר: כך הן חולקין בכופר. דעליו אדלעיל קאי: היך עבדין עובדא. משום דר"מ ור' יהודה הלכה כר"י לפיכך שואלו מה אנן קי"ל בדעתיה דר' יהודה ופשיט ליה כר' הושעיה דלענין נזקין פוטר ר' יהודה ובכופר מחייב:

הלכה ח מתני' שור שהוא יוצא ליסקל. שנגמר דינו לסקילה: ואם שחטו בשרו אסור. דכתיב ולא יאכל את בשרו ודרשינן מיתורא דאת בשרו דאע"ג דעבדיה כעין בשר ששחטו אם לאחר שנגמר דינו אסור: מוקדש. וכ"מ דהמתהנה מיניה מעל: גמ' כל הקודם בו זכה. דמשנגמר דינו הפקר הוא שכבר נתייאשו בעליו ממנו: ייאוש טעות הוא. שאילו ידע שיזומו עדיו לא היה מתייאש והיאוש נעשה ע"פ עדי שקרים בטעות:

הלכה ט מתני' מסרו לשומר חנם. עד שלא הזיק: יצא והזיק. שפשעו בשמירתן ויצא והזיק: נכנסו תחת הבעלים. מתחייבין בנזקו כמו הבעלים: ונעל בפניו כראוי. בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצוי' ושמירה פחותה היא: אחד תם ואחד מועד חייב. דס"ל לר"מ דתם שמירה מעולה בעי כמו במועד: ומועד פטור. מלד העדאה שבו אבל לד תמות במקומה עומד' ומשלם ח"נ ובמועד הוא דגלי קרא ולא ישמרנו דלא עביד ליה שמירה כלל הא אם שמרו שמירה כל דהוא פטור מלד העדאה.
אין

מסורת הש"ס

ב"ק מד ע"ב

שם

ע"ז יג ע"ב

שם מד ע"ב

עי' כריתות כד ע"א (סנהדרין פ"ז ה"ז)

ב"ק מד ע"ב

שם מה ע"ב

גליון הש"ס

[ו]ובא השני ובילבלו. עי' תוס' ב"ק דף מ ע"א ד"ה שור:

[ז]יש נזקים בכולו. פי' הפ"מ דחוק ועיקר כמו שפי' מהרא"פ ועי' בב"ק דכ"ו ע"א בפרש"י ובשטמ"ק שם בשם ר"ת ודו"ק:

[ה]עבד היוצא ליהרג. ל"ע מה ענין יאוש לכאן הא בעודנו חי לאוי להשתמש בו ואינו דומה לשור היוצא ליסקל דלאסר מחיים ועיין בתוס' זבחים דף ע"א ד"ה ו[?]פי' דכתבו דאי לא נאסר מחיים ה"ל להנות בו עד שעת סקילה ליכוב עליו ותביב ממוניה ע"ב וא"כ ה"ה הכא ועי' בתו' בכריתות ד"ה דאמרו לו נרבע שורו וע"ש ועיין בב"ש סוף"ק דערכין ואסבר דמש"ס כשמיט ברמב"ם דין זה ועי' במס"ם ודו"ק:

מראה הפנים

נראה דתליא בפלוגתא דר' יהודה ור"ש התם דף מ"ד ע"ב דפליגי בנזקין בלא בכוונה אם ילפינן מכופר או מקטלא ולר' יהודה דאמר דנין תשלומין מתשלומין ה"נ לענין האי דינא כן. ומימרא דרבה בסוף פ"ב שתם דזרק תינוק מראש הגג ובא שור וקיבלו בקרניו דמוקי לה בפלוגתא דר' ישמעאל בנו של ר"י ב"ב ורבנן אי בנפש ניזק או בנפש מזיק שיימינן לא שייך למיפשט הכא מידי ומשום דבענין הוקמתא דהתם דפליגי לענין השור בלבד יש לומר דלמ"ד נפש ניזק גברא קטילא הוא ופטור כפי' רש"י שם או איפכא כמה שהביא הרשב"א שם בשם ר"ח דלמ"ד נפש מזיק פטור ומשום דלאי אמרינן קירוב מיתה לאו כלום הוא כרבנן דר' יהודה בן בתירא א"כ אם הוא פטור כ"ש שורו. ומדברי התוס' בפ"ק דף י' ע"ב ד"ה כולן פטורין מוכח דמתבינן להזורק דלעיל לנכהו מכת מיתה שכתבו שם דבשאין בראשון כדי להמית אפילו רבנן מודו דהאחרון חייב וא"כ למאי דאוקי התם מימרא דרבה דלעיל בזורק תינוק ובא אחר וקיבלו בסייף כהאי פלוגתא דר"י בן בתירא ורבנן ולרבנן שניהן פטורין ע"מ דמתבינן להזורק כשהכהו מכת מיתה. וכמה שכתבו התוס' שם בדמוכח בפ' כל הנשרפין כוונתם בהא דקאמר התם כתני תנא קמיה דרב שבת וכו' אין בו כדי להמית פשיטא וכו' ומשמע דהאי פשיטותא לכ"ע הוא וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' רוצח הל' ו' והל' ז' ע"ש:

היך עבדין עובדא וכו'. לענין נזקין מסקנת הפוסקים כר' יהודה כמ"ש בפ"ק הל' ב' במתני' ע"ש ד"ה מנכסין המיוחדין, ותמלא מילתא בטעמא. ולענין כופר לא נתבאר ומשמע מדברי הרמב"ם פ"י מנ"מ הל' ו' דלענין כופר לא פסק כהאי דהכא. ובענין כופר שור היתומין והאפוטרופין דאין משלמין מבואר בבבלי וכמה שפסק שם ומ

מטעם אחר דאע"ג דאית ליה בעלים יתמי לאו בני כפרה נינהו וכופרא כפרה הוא. ומצאתי בכתבי מוהר"ר בצלאל שכתב בשם הרב המאירי דהפקר והקדש אינם בני כפרה:

רבי יוחנן אמר כל הקודם בו זכה. וכן אמר בבבלי כריתות דף כ"ד ע"א וכדאסיק רבא למילתיה התם דמסתברא דאמרו לי' נרבע שורו אבל אמרו רבע שורו הוא בעצמו מידע ידע דלא רבע ולא מפקיר ליה וטרח ומייתי עדים. ולא פליג התם ר"ל כדהכא. והא דקאמר ר"ל התם בעיר הנדחת שהוזמו עדים כל המחזיק בה זכה בה לא קשיא אדידיה דהכא ס"ל יאוש טעות הוא דמשנינן כדמשני התם אהא דפריך מדר"ל אהא דרבא דשאני עיר הנדחת דרבי' נינהו כל חד אמר בדעתיה אנא לא חטאי אחרינא חטא ומפקיר ממוניה. אבל הכא ס"ל ר"ל דלעולם אמרינן יאוש טעות הוא ואפילו בנרבע שורו משום דבענין יאוש טעות גופי' איכא לחלק בין דיחיד לדרבים מהאי סברי' דהתם עפי מיאש כל חד דלא ידע כדההכריה וכולהו. והשיא דעבד לא הוזכר בבבלי וכן לא זכר הרמב"ם מדין זה בעבד כ"א בשור הנסקל פסק כר' יוחנן בסוף פי"א מנ"מ ולא נתבאר בדבריו כדין העבד ולא במקום אחר. ונראה דהיינו טעמיה דהוא ז"ל פסק בפ"ח מהל' עבדים כרב וכר' יוחנן דפ' השולח דהתם גרסינן כר' יוחנן דס"ל שמפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שיחרור. וכיון דבעי גיטא עדיין הוא ברשות רבו ועכ"פ לא יכול לזכות בעצמו וכן יכול אדם אחר לזכות בו כל זמן שמעוכב גט שיחרור.. אבל שיטתיה דר' יוחנן דהכא אזלא כהא דגרים לה בהאי תלמודא בפ' השולח הלכה ד' ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר המפקיר את עבדו אינו רבאי לשעבדו ואינו רבאי לכתוב לו גט שיחרור. והאי אינו רבאי אינו מחויב הוא כדפריכית התם ודקאמר ר' זעירא כהדיא שם אליבא

דר'

אין לו שמירה אלא סכין: **גמ'** אמר רבי לעזר דברי רבי מאיר שמירת נזקין בשמירת שומר חנם. דברי רבי יודן שמירת נזקין כשומר שכר. אמר ר' לעזר דברי רבי מאיר מסר שור לשומר חנם יצא והזיק פטור יצא [ב]ונטרף פטור לשומר שכר יצא והזיק חייב יצא ונטרף פטור. *א"ר לעזר דברי ר' יודן [א] מסר שור מועד לשומר חנם יצא והזיק חייב יצא ונטרף פטור לשומר שכר יצא והזיק חייב נטרף חייב. אמר ר' לעזר והלא שמור הוא והתורה חייבתו. אמר ר' לעזר כל שמירה שאמרה תורה אפילו הקיפו חומת ברזל אין משערין אותו אלא בגופו. לפיכך רואין אותו אם ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב:

הדרן עלך שור שנגח ד' וה'

הלכה א מתני' שור *שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לוולד וכן פרה שנגחה את השור ונמצא וולדה בצידה ואין ידוע אם עד שלא ילדה נגחה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק מן הפרה ורביע מן הוולד:

גמ' *וכי כל הפרו' מפילות נהלך בהן אחר הרו' ואמור מחמת נגיחה הפילה. זאת אומרת שלא

אין לו שמירה. למועד: אלא סכין. שישחטנו. ושלש מחלוקת בדבר לרבי מאיר שמירה פחותה לאו כלום הוא וחייב בין בתם בין במועד ושמירה מעולה פטור הוא בשניהן. ולר' יהודה מלך העדאה שהו פטור הוא בשמירה פחותה אבל על לד תמות שהו חייב עד שישמרנו שמירה מעולה ולר"א במעולה נמי חייב והלכה כר' יהודה ומיהו מלוה לכתחילה לשחוט שור המועד כדי לסלק ההיזק: **גמ'** דברי ר"מ שמירת נזקין כשמירת שומר חנם. לדברי רבי מאיר דמחייב בשמירה פחות' בשניהם לא תימא משום דסבירא ליה דסתם שוורים לא סגי להו בשמירה פחותה דא"כ דאלינן טעמיה דרבי מאיר בהא הוה קשה מ"ט דר' יהודה דאי משום דס"ל דבשמירה פחותה סגי מ"ט בתם הוא דמיחייב הלכך צריך לפרש דאיפכא ס"ל דהיינו טעמייהו דר"מ ס"ל שמירת נזקין כש"ח דבשמירה פחותה היא דש"ח אינו מתחייב אלא בפשיעה ואי שמר בשמירה כל דהוא סגי וה"נ בשמירת נזקין וכלומר דסתם שמירה שהשוורים משומרין הן שלא ילאו ויזיקו בשמירה פחותה היא דבכי הא סגי ובכי הא נמי בעי וכשבא הכתוב במועד ולא ישמרנו הוסיף בזה שמירה דדוקא שמירה מעולה הוא דבעינן בנזקין וממועד ילפינן להם דגזירת הכתוב הוא דאם לא שמרו בשמירה מעולה מיחייב: דברי ר' יודן. אבל לר' יהודה איפכא הוא דס"ל סתם שמירת השוורים שלא ילאו ויזיקו בשמירה מעולה היא דוקא כשמירת ש"ש דשמירה מעולה הוא דצריך שלא יבא לידי גניבה ואבידה וה"נ בסתמא ג"כ לענין נזקין וכשבא הכתוב במועד ולא ישמרנו לא בא אלא להקל עליו דבשמירה פחותה שמר מיפטר בכך אבל בתם נשאר בחיובו כסתם שמירת נזקין דשמירה מעולה היא וס"ל לר' יהודה דלא ילפינן תם ממועד לענין זה דולא ישמרנו משמע לזה ולא לאחר ולפיכך בתם חייב ובמועד פטור: דברי ר' מאיר. ועוד שמענו מדבריהם דיש נ"מ לענין חיוב השומרין בשור המזיק דלדברי ר"מ דס"ל סתם שמירת שוורים לענין נזקים בשמירה פחותה סגי אלא דבבעלים גזירת הכתוב הוא דאינהו בעי למינטריה בשמירה מעולה. והשתא אם מסר שורו לש"ח ושמרו בשמירה פחותה כדינו דשומר חנם בעלמא ויצא והזיק לאחרים פטור השומר דהא מאי דעליה רמיא למיעבד עביד. ומתני' דקתני נכנסו תחת הבעלי' בשפשע ולא שמר כלל מיירי כדפרישית במתני': יצא ונטרף. שהוזק הוא מאחרים ונטרף פטור בלאו הכי פטור הוא דמסתמא כשהוא יודע שהוא נגחן אדעתא דלא יזיק הוא לאחרים קביל עליה נטירותא אבל שלא יוזק מאחרים לא אסיק אדעתיה ולא קביל עליו נטירותא להא: לשומר שכר יצא והזיק חייב. דשומר שכר שמירה מעולה בעי למינטר כדין שומר שכר בכל מה שימסרו לו לשמור: יצא ונטרף פטור. כדאמרן: דברי ר' יודן. ולדברי ר' יהודה שמענו דס"ל דסתם שוורים בשמירה מעולה הוא דנשמרים אלא דבבעלים הקל עליהן הכתוב במועד והשתא אם מסרו לש"ח ומועד ל"ד קאמר אלא כלומר אפילו מועד ושמרו בשמירה פחותה ויצא והזיק חייב דלענין נזקין שמירת ש"ח בעלמא לא מהני: יצא ונטרף פטור. דהא לא קביל עליה: לשומר שכר. לעולם חייב אפילו ביצא ונטרף דהואיל ושקיל שכרא אדעת' למנטר שמירה מעולה ואי הוה מנטר ליה לא יצא: אמר ר' לעזר. ר' אליעזר דמתני' הוא ומפרש טעמיה דהלא שמור הוא אלא שהתורה חייבתו וכלומר דמפרש ולא ישמרנו דקרא שאינו מועיל לו שמירה דכיון שהועד שוב אין שמירה לזה וכדמסיק כל שמירה שאמרה תורה אינו מועיל אפי' מקיפין אותו בחומת ברזל לשומרו שלא ילא: ואין משערין אותו אלא בגופו. כלומר לשוחטו: לפיכך. הש"ס קאמר לה מדנקט ר"א אין משערין וכו'. ש"מ נמי דאם שיערו אותו שאינו צריך לשוחטו אלא ראוי לשמירה הוא עדיין כשישמרו אותו בשמירה מעולה ביותר וסמך ע"ז ולא שחטו ויצא והזיק פטור דבמשערין תלה הדבר:

הדרן עלך פרק שור שנגח ארבעה וחמשה

הלכה א מתני' שור שנגח את הפרה. המעוברת ונמצא עוברה בצדה מת: אם עד שלא נגחה ילדה. ולא היה מחמת הנגיחה אם משנגחה ומחמת נגיחה הפילתו: ורביע נזק לולד. דתם משלם חצי נזק והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין ומפרש בבבלי דמתני' סומכוס הוא דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה והלכה כחכמים ואפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא וכן פרה שנגחה את השור וכו' מפרש בגמרא: **גמ'** וכי כל הפרות מפילות. בתמיה ונהלך בהן אחר הרוב דרוב הפרות אינן מפילות וזו אמור מחמת נגיחה הפילה וישלם חצי נזק לולד: שלא

מראה הפנים

דר' יותנן דה"ל גט שיחרור וא"כ לא אגיד ביה ומדמייתא מיניה ספקר גמור הוא והילכך קאמר הכא זכה פלוני:

שמירת נזקין כו'. ככר מבואר היטיב בפנים ולמה שביארתי הזלא האי סוגיא בכל חלוקי דיניה לכל חד כדאית ליה כמבואר. ומבואר הוא דהיכא שקיבל סתם מקבל עליו שמירת הכל והכא כשהכיר בו שהוא נגחן כהא אמרינן דסתמא דמילתא דלא אזיל איהו ומזיק לאחרינא קיבל עליו דהתו. אחרינא ומזקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה וככר נתבאר זה כדברינו בפ"ק הל' ב' שהוא מוסכם מרוב הפוסקים וע"ש ד"ה אלא זה שומר חנם מ"ב שם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה **שור** שנגח את הפרה. זאת אומרת שלא הילכו במידת הדין בממון אחר הרוב. כשמואל דקי"ל כוותיה דאין הולכין בממון אחר הרוב כדאמר בהאית דהמוכר שור לחבירו ונמלא נגחן שהובא בפרק דלעיל הלכה ו' ובבבלי ריש פרקין. ובפ' המוכר פירות דף ל"ג התם פריך לה מהאי מתני' עליה דרב ומשני לה משום דבמתני' איכא ספיקא אפילו אי אזלינן בתר רובא ונגח ג"כ להולד אכתי מספקא לן אי מקמיה אתא ומחמת ביעתותיה הפילה וגרמא בעלמא הוא או מאחורה אתא ומחמת נגיחה הפילה. ולהאי תלמודא לא ניתא ליה לאוקמי ככר אלא אליבא דשמואל דלעיל והתם נמי בדרך אפילו תימא קאמר דנוכל לשנויי אפילו אליביה דרב. וסוגיא דהכא כולה כשמואל היא דאמר ר' יוסי לקמיה במקום אחר וכו' כלומר אפילו לשמואל נמי אתיא ודלא כהתם אמר לך שמואל אנא דאמרי אפילו לר' אתא דהתם הוא גופיה מוחזק הוא בגמל האוחר ואיכא אומדנא בהדי רובא אבל בתר רובא דליכא חזקה בהדה לא אזלינן.

והרי"ף פסק כאן הלכה כת"ק וכן הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ח מנ"מ דלא כר' אחא. ולא ראיתי למי שנתן טעם לזה דאף דמהתם אין ראיה לפסוק כר' אחא והע"ג דאמרינן דשמואל דקי"ל כוותיה מודה ליה משום דהבית דכך דתים בעלמא איתמר הכא דאמר התם לימא כתנאי וכו'. מ"מ מסוגיא דהכא דכתר שמואל אזלא ופוסק כר' אחא ולא מלינו בהדיא בבבלי דהכריעו דלא כהאי סוגיא. אכתי טעמא בעי אמאי לא פסקו כהכרעת האי תלמודא. ונראה דה"ט דמוכחא מכתם מתני' דלא כר' אחא דתנינן בפ' במנית היה א' תם וא' מועד זה אומר מועד הזיק וזה אומר תם הזיק המע"ה ולא תלינן באומדנא וחזקה שהוא מועד ליגח דאף דהתוס' כתבו שם דגם ר' אחא מודה בהאי מפני שהיו שניהם רודפים ויש לתלות בתם כמו במועד. לא הוה ניחא להו להאי תירוצא דהא גם בהאי דר' אחא גמל בין הגמלים קאמר דמשמע נמי בהדי גמלים שם ויש לתלות גם בהם אפ"ה כזה אנו תולין ומפני שהוא מועד לכך. וכן נראה מדברי הרמב"ם שם שהיה מפרש לדר' אחא כן דכתב אע"פ שזה מנוגח וזה מועד ליגח וכו'. ואפילו גמל האוחר בין הגמלים וכו' ולא פסק כן משום דמתני' קשיתי'. והתוס' לא כתבו כן אלא דהאפשר לומר דגם ר' אחא מודה וכו' כי היכי דלא תיקשי ליה מתני'. ואפילו אם נאמר לר' אחא האי טעמא. שכריעו הם ז"ל מכח האי מתני' דלא כוותיה וכטעמיה והרמב"ם ז"ל פי' שם ורבותא נקט גמל אוחר אע"פ שמעולם לא נגח ולא נשך. ולפי האי פירושא הוה קשיא לכאורה טפי מהאי מתני' דהאי א' מועד אין תולין במועד מאחר שבניהן רודפין והכא תלינן בזה ולא באחרים שנוכל ג"כ לומר שמא בתחלה גמל אחר שהיה אוחר נגהו לזה. והבתא מאי דאמר בפ' הילד הרגל דף כ"ד ע"ב לרבינא דאוקי במכירין את בעל השור ואין מכירין את השור ופסק הרמב"ם בפ"א מהל' עדות גם כהאי אוקימתא ומייעדי ליה כדאמר התם תורא נגחנא אית לך בנקרך איבעי לך לנטורי לכולי בקרא. ז"ל אליבי' כתירוץ הבני של התוס' שם בזה דמיירי שהכירוהו העדים אחר הנגיחה

עין משפט נר מצוה

לט א מיימו' פ"ד מנזקי ממון הל' ... טוש"ע חו"מ סי' ... סעיף א

מסורת הש"ס

בבלי ב"ק מה ע"ב

ב"ק מו ע"א

(כתובות פ"ב ה"א ב"ב לג ע"א)

גליון הש"ס

[ב]ונטרף פטור. עי' בשטמ"ק בשם הקדמונים גי' אחרת בזה:

עין משפט נר מצוה

א

א טוש"ע חו"מ סי' רלב סכ"ג

מסורת הש"ס

ב"ב לג ע"א

עי' ב"ק מד ע"ב

שלא הילכו במידת הדין בממון. לענין דין ממון אין הולכין אחר הרוב: אלא במיעוט. כלומר שתולין הדבר בספק ואפילו אם הוא מיעוט ולא אזלינן בתר רובא אלא בדיני נפשות ובאיסורא: במקום אחר. יש איזה דבר במקום אחר שהלכו בו אחר הרוב אפי' בדין ממון: גמל האוחר. עוסק בתשמיש ועל שם שתשמישו אחור כנגד אחור כדאמ' בבכורות קרי ליה אוחר ושאר בהמות מתגעות בשעת תשמיש והזכרים מכין זה את זה: חייב. בעל הגמל הזה שבידוע שזה האוחר הרגו. וש"מ דהכא אזלינן בתר רובא וטעמא דאומדנא דמוכח הוא שזה הרגו שהיה עומד בצדו: אמר ר' ינאי כיני מתניתא. אסיפא דמתני' וכן פרה שנגחה וכו' קאי משום דקשיא ליה הא דקתני משלם ח"נ מן הפרה ורביע נזק מן הולד דמשמע מינה שלשה רביעי נזק ואמאי הא תם הוא ואינו מגיע לו אלא ח"נ ולפיכך מפרש ר' ינאי דהכא קתני ומתני' מיירי בשהפרה לחד והוולדות לחד כגון שמכר לו הפרה חוץ מעוברה והילכך הניזק גובה ח"נ מן הפרה ובעל הוולדות הוא עולה בתשלומי רביע לבעל הפרה דהא השתא שותפי נינהו בהזיקא וצריך להחזיר לו המגיע על חלקו לשלם והוא רביע. ובעל השור אינו גובה אלא ח"נ: זה נותן מחצה. ר' יוסי ס"ל דלא מצי בעל השור לגבות מעיקרא ח"נ מן בעל הפרה על מנת שיחזיר לו בעל הוולדות רביע אלא בתחלה גובה מזה מחצה מחלקו והוא רביע נזקו ומחצה והוא רביע נזק מזה ואח"כ מן הפרה דקתני חצי המגיע לו ממנו בעד נזקו והוא רביע: מה מפקה מביניהון. מאי שנא אם כך הוא גובה סוף סוף כל א' נותן רביע הנזק ומאי בינייהו: מתו הוולדות. אא"כ איכא בינייהו: דמ"ד משלם ח"נ לפרה וכו'. וכלומר מן הפרה ומן הולד: אהן יהב ניזקיה. זה בעל הפרה נותן נזקו המגיע אליו: ואהן. בעל הוולדות יהב נזקיה וכלומר דבעל השור הוא מפסיד שהרי תם הוא ומגופו הוא משתלם והולד מת אלא משום דלהאי מ"ד האחרינ' גובה בעל השור כל ח"נ מן האחד והוא אינו מפסיד כלום מחצי נזקו קאמר הכא ואהן יהיב נזקיה וכלומר מה שהוא מולא אללו יש לו: ומ"ד משלם ח"נ מן הפרה וכו'. הרי בעל השור אינו מפסיד בחצי נזקו שהוא הולך בתחלה לגבות מן הפרה וכשיחזור בעל הפרה על בעל הוולד שיעלה לו חלקו רביע הנזק: ואהן אמר לא לדין בעית. לא לזה הוולד אתה רוצה לגבות שאחזיר לך רביע הנזק המשתלם מגופו: איידי ליקומיך. הריני משליך הנבלה לפניך טול וקח אותה וכלומר דהשתא בעל הפרה הוא המפסיד שאינו יכול לחזור ולגבות מן בעל הולד: מפני שהוא ספק. טעמא דיש כאן ספק שמא עד שלא נגחה ילדה ולא הוה ולד בהדה כי נגחה ולפיכך הוא גובה מן הפרה תחלה דהיא ודאי נגחה ואח"כ חוזר בעל הפרה על בעל הולד שיעלה לו חלקו: הא אילו וודאי. אבל אם היינו יודעין בודאי שמשנגחה ילדה והיא וולדה נגחו: זה נותן מחצה וכו'. גובה מכל א' מחצית חלקו ומשלם בעל הוולדות חלקו כמו בעל הפרה בתמיה: כך אני אומר רגלה וכו'. בהמה של שנים ואין לאחד מהן חלק בה אלא רגלה בלבד וכולה של האדם אחר והזיקה וכי כך אנו אומרים שזה יתן מחצה להנזק מפני חלק הרגל שהיה שלו כמו שזה נותן מפני חלק כולה שהיא שלו וה"נ אמאי ישלם בעל הולד כמו בעל הפרה: א"ל במועד היא מתניתא. לשון מועד אי אפשר ליישב כאן דודאי מתני' בתם מיירי ומאן דמפרש במועד לא ידע לפרש מתני' והיאך נשאו לבו לפרש דברים הנעלמים ממנו ומדכוותיה וכ"ל שנתחלפו האותיות בהעתקה וכך צ"ל א"ל בעומד היא מתניתא וכלומר שהשיב לו ר' אימי מה אתה מתמה בזה כך אני אומר רגלה של אדם אחד וכו' ודאי דאשכחן הכי ובאוקמתא דהאי ברייתא דלקמיה: רגלה מכור לך. האומר לחבירו רגלה של בהמה זו מכורה לך: מכר חצייה. חצייה של בהמה מכורה היא ויש להלוקח החצייה ולהמוכר חצייה ולפיכך אם חזר ואמר רגלה שנייה מכור לך מכר לו חצי חצייה של הבהמה והשתא נוכל להעמיד האי דינא שפיר רגלה של אדם א' וכו' שאם אמר לו רגלה מכורה לך הרי יש לו חלק בה כמו המוכר ואם הזיקה זה נותן מחצה וזה נותן מחצה דשותפין הן ובמתני' נמי דהוי כמו שותף בהנזק מחמת הולד שלו והיא וולדה נגחו ולדבריך שאתה בעצמך מדמה דין דמתני' לרגלה של אדם א' וכו' לא קשיא נמי הקושיא שלך: כל אלין שמועתא דלוי אינון. כל אילו הברייתות ודומיהן בהגא דבי לוי הן ולא סמכינן עלה דהאי ברייתא דכל ברייתא דלא נשניה בתוספתא דבי ר' חייא ור' הושעי' לאו דכמנא היא ולא מקשינן בבי מדרשא:

הלכה

א שלא הילכו במידת הדין בממון אחר הרוב אלא במיעוט. א"ר יוסי במקום אחר הילכו במידת הדין בממון אחר הרוב כהדא *דתני ר' אחא גמל האוחר בין הגמלים ונמצא שם אחד מת חייב בידוע שזה הרגו. ואמר ר' ינאי *כיני מתניתא משלם חצי נזק מן הפרה ובעל הוולדות עולה לבעל הפרה רביע. א"ר יוסי זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. מה מפקה מביניהון מתו הוולדות מאן דמר משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לוולד אהן יהיב נזקיה ואהן יהיב נזקיה מאן דמר משלם חצי נזק מן הפרה ובעל הוולדות עולה לבעל הפרה רביע אהן יהיב ניזקיה ואהן אמר לא לדין בעית אידי ליקומיך: וכן פרה שנגחה את השור כו'. ר' בון בר כהנא בעא קומי ר' אימי מפני שהוא ספק. הא אילו וודאי זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. כך אני אומר רגלה של אדם אחד כולה של אדם אחד זה נותן מחצה וזה נותן מחצה. אמר ליה [ג]במועד היא מתניתא. רגלה מכורה לך מכר חציה רגלה שנייה מכורה לך מכר חצי חצייה. אמר ר"ל כל אילין שמועתא דלוי אינון:

קרבן העדה

רבב"כ בעי קומי ר"א מפני שהוא ספק כו' א"ל במועד הוא מתניתא. הפ"מ ז"ל מגי' כאומד. וכתב שאי אפשר להעמיד כלל הגירסא במועד. ולא אבין מדוע לא נפרש בפשיטות בסיפא דמיירי במועד כמו שמבואר היטב בגליון. ובמהרא"פ מבאר כיון דבמועד משלם מן העלי' אפילו המזיק שוה חלק עשירית מן הניזק א"כ שוה הולד והפרה בהנזקין. מה שא"כ בתם דקיובו הוא מגופו אזלינן נמי בתר חלקו שיש לו בגופו. מה שא"כ במועד לא אזלינן בתר חלקו שבגופו. וכשהזיקו שניהם כל אחד משלם ח"נ:

גליון הש"ס

[ג]במועד הוא מתניתא וכו'. עפ"מ ומה"פ שהגי' כאן וגם כדברי הרשב"א אבל בקדמוני' מבואר הגי' שלפנינו וא"א להגיה. דהיינו באומד שהרי בשטמ"ק הביא דברי הירושלמי כאשר היא לפנינו. ואח"כ הביא מ"ש התוס' דלאו דוקא רביע רק לפי ערך ע"ש. אמנם נראה דבאמת קושית הירושלמי כאן לכאורה לא קשיא דהרי בירושל' לעיל פ"ד ה"א תמן תנינן והאחרון נוטל מנה וכו' ר"ש בשם ר"ז וכן לשכר הא דר"ז פליגא על דר"ל והיינו דלר"ל שותפי' שהטילו לכיס וכו' לעולם חולקין בין בשכר בין בהפסד ומשני בורי' כמוהכין כן פי' משום דלא נשתתפו לדעת ועי' פ"מ שם. וא"כ נכי דכאן הולד לא הזיק לפרה אבל כאן כיון שנשתתפו בדעת א"כ שוין הן להפסד ולכך זה נותן מחצה. וזה נותן מחצה. אמנם באמת צריך להבין סברת הירושלמי לעיל. דנהי דשותפין חולקין בהמלוא וההפסדים היינו משום דבך כא ההפסד ממיעוט כמו במריבה דאילו לא עברת דנהי וכו' וזה דוקא לענין השותפות שיש ביניהם לשכר ולהפסד אבל כתב דאין ההיזק על הבעלים כי אם על השור להשתלם מגופו ואנו באין לדין מהמזיק כגופו כן ישלם ולענין הגוף ודאי אין הולד הזיק כמו הפרה. וגם דיש לומר דעכ"פ שיש הילד להפרה להזיק דאלמלא הולד גם הפרה לא הזיקה ועי' בתוס' ובשטמ"ק אבל החיוב על הביוע אין רק מכח גרמא וזה שייך לענין תשלומין אבל אין זו תשלומין מגופו של מזיק דעיקר המזיק היא הפרה. אמנם באמת הירושלמי שם לא קאי רק על הא דאמר ר"ז וכן לשכר היינו לענין השבית המזיק וע"ז שפיר אמר דחולקין לפ"ע כיון שנשתתפו שלא לדעת אבל ממתני' לק"מ כמ"ש ולזה אין הא דקאמר בירושלמי, שם הא דר"ז פליגא על דר"ל ולא הקשה על ר"ל ממתניתין שבניה הראשונים נוטלין דינרי זהב משום דממתניתין לא קשיא דהתם לא שייך לומר כן כיון דמגופו משלם וכמ"ש וז"ב. ומעתה א"ש דברי הירושלמי כאן דמשני במועד היא מתניתא וכיון דבמועד משלם מן העלייה ולא מגופו א"כ בנשתתפו לדעת כי הכא בפרה דחד וולד דחד דין הוא ביניה' ההפסד והמלוא כמבואר בירושל' שם לענין שכר. וז"פ קתני במתני' דמפני שהוא ספק בעל הפרה משלם מחצה משום דאמר לניזק מידע ידעית דשותפי אית לי כדאמר בבבלי ובעל הולד רביע משום ממון המוטל בספק חולקין ואילו היה ודאי היה גם בעל הולד נותן מחצה וז"ב. ובזה מיושב קושיית התוס' ד"ה רביע שהקשו גם על קושיית הירושלמי כאן משום דהרי הר"ן פי' מי שהיה שבוי כתב דאף במתני' התם נמי כשנשתתפו לדעת זה נותן מחצה וזה מחצה בהפסד א"כ לא קשה קושיית התוס' דבדין הוא כאן שישלמו זה מחצה וזה מחצה אף שהולד לא הזיק כמו הפרה ודוק. ומה שעורר הפ"מ הא מתני' בתם מיירי ברישא וה"ה בסיפא ואיך מוקי הירושלמי במועד נראה דגם זה אתי שפיר דהכא מוקי דהיה הפרה מועדת שהעידו בה ג"פ. אמנם הולד שאנו דנין עליו הוא תם כיון דמה שנגח זה יצא לו רה"ב וא"ה משלם מן הולד מחצה משום דכיון דכל עיקר שהתם משלם רק ח"נ הוא משום דלמ"ד פלגא נזקא קנסא התם שורים בחזקת שימור קיימי א"כ זה דוקא בתם אבל כאן הרי הפרה מועדת להזיק ובמירתה על שניהם יחד דבנגיחת הפרה גם הולד נוגח א"כ כדין היא לשלם נ"ש והרי כמועד לקרן ימין ולא לקרן. במאי כתבו הקדמונים דגם על שמ"א משלם נ"ש וכ"ש כאן דבגוף אחד הוא כניזקן בשוה בכל אבריהם ודוק היטב כי חריף הוא:

מראה הפנים

הנגיחה רביעית בזה הוא שנגח ג' נגיחות ואתיא כרבנן. וכן פי' בחידושי הרמב"ן שם והרשב"א במכלתין בפ"ב בשם ר"ת ז"ל דכרבנן אתיא שפיר:

כיני מתני' וכו'. האי כאוקמתא דאביי בדף מ"ו ע"ב דמוקי בפרה דחד וולד דחד אבל לא כטעמיה דאיהו ס"ל דאם קדים ותבעי' לבעל פרה א"ל פרה דידך אזיקתן הב לי ראיה דאית לך שותפו. וא"כ אינו יכול לחזור ולגבות מבעל הוולד כלום. ומתני' דתבעי' לבעל הוולד תחילה וכו' ואלי נזק הוא רביע הנזק ורביע שמינית הנזק הוא ורבא פריך ליה התם ומוקי בפרה וולד דחד וכו' ואין להאריך במה שהמסקנא מבוארת: במועד היא מתני'. הרשב"א ז"ל בחידושיו הביא גירסא זו כצורתה ולא פי' כלום. והוא ז"ל לא הביא אלא לראיה דהאי תלמודא מקשי בהדיא להא דתמהו התוס' שם ד"ה ורביע נזק תימא היאך משום הולד לפרה דאטו אם יש לו לאחד ע' חלקים ולאחד חלק א' וכי ישלם זה כמו זה וכו' והעתיק להא דהכא אבל בלי פירוש ומאד קשה זו הגירסא דא"א להעמיד במועד מטעם המתני' וכמה דוחקים ושינויים צריך לזה אבל לא עלה ולא יעלה על דעת נכונה ומפרש אמיתי בעולם. אבל ע"כ לענ"ד הוא ברור והאמת בחילופי אותיות יש כאן וכמו שכתבתי בפנים שכל"ל א"ל בעומד היא מתניתין. והפי' הנכון כך הוא בעומד הוא כמו כאומד ר"ל כאומד וכערך וכן דרכו של הש"ס הזה להשתמש בחילוף האותיות מהמוצא א' וכן תמצא בסוף נזיר עמדוהו לחיים עומד ל' ועומד שני וכו' וכן בפ' הנשרפין ובכמה מקומות והכוונה שהשיב לו דודאי אינו משלם בעל הולד אלא לפי ערך ואומד החלק אשר לו בנזק זה. והרי זה ממש כפירוש הריב"א בתוס' שם דלשמינית בעלמא נקט כאילו עשה הולד ח"נ וכו' וכלומר דבאמת אינו משלם במתני' אלא אחר אומדן דעת וחשבון החלק של כל אחד. וברייתא דנקט הכא רגלה

מסורת הש"ס

הלכה ב מתני' ואם הכנים ברשות. ושברתן בהמתו של בה"ב חייב בנזקו מפני דכל ברשות בעל החצר קבל עליו שמירת הקדירות אבל בעל הקדרות לא קיבל עליו שמירת בהמתו של בה"ב. אם הכנים ברשות:
גמ' הכנים קדרותיו וכו'. תוספתא פ"ה: ובא השור ממקום אחר. שלא ברשות ושברן פטור בעל השור וכדמפרש לקמיה הדא אמרה הקרן פטורה וכו' דס"ל להאי תנא דחיובא דקרן בר"ה היא שלשניהם יש רשות ומכ"ש בחצר הניזק אבל בחצר שאינה של שניהן מי נתן לו רשות להכנים כליו לשם: הוזק בהן פטור. ובתוספתא גרים חייב. וגי' דהכא נכונה היא דהא לשור נ"כ אין רשות:

הלכה ג מתני' ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב. ודוקא שהוחלקה ונכשלה בהן אבל אם אכלה בהן עד שמתה פטור בעל הפירות דהוה לה שלא תאכל:
גמ' הכנים פירותיו וכו'. תוספתא שם: הדא אמרה שהשן פטורה בחצר שאינה של שניהן. דאיכא למ"ד בפ"ק הל' ב' דחצר שאינה של שניהן חייבת בשן והכא דקתני ואכלן פטור כמ"ד דהתם דחצר ניזק הוא דחייבת בשן אבל שאינה של שניהן כר"ה דמיא לגבי שן:

הלכה ד מתני' או שנשכו כלבו של בעה"ב. אע"ג דיותר שכיח הוא מנגיחת השור אפ"ה בעה"ב פטור דלא הוה לי' למינטר כלבו מכיון שזה הכנים שלא ברשות: היה אביו או בנו. של בעה"ב בתוכו והה"ד לשאר אנשים אלא אורחא דמילתא נקט: משלם את הכופר. ומפרש לה בבבלי כגון שהיה מועד להפיל עצמו בבור על בני אדם מהמת דחזא ירקא שרואה עשב על פי הבור ובא לאכול ונופל והאידנא נמי דחזא ירקא ונפל לבור על האדם והרגו וממיתה פטור הוא שאינו מתכוין אבל בכופר מחייב כדאמרינן לעיל דאם כופר לרבות שלא בכוונה: רבי אומר עד שיקבל עליו לשמור. והלכה כרבי והילכך אם לא קיבל עליו בעה"ב פטור דהא לא קביל עליה נטירותא וכן המכנים אם שורו הוא נגח לשל בעה"ב נמי פטור שהרי ברשות הכנים: **גמ'** הכנים שור וכו' שלא ברשות ובא שור ממקום אחר נגח וכו' משלם נזק שלם. כך כתוב בתוספתא וא"א להעמידה דאם שלא ברשות ליכא למ"ד דמשלם קרן נ"ש ונראה בעיני דט"ס הוא וצריך להיות ברשות ואגב שיטפא דהני ברייתות דאיתא התם והובאו כאן לעיל דשם הגי' נכונה שלא ברשות נדפס ה"נ בטעות כן והכנים ברשות היינו טעמא דר"מ ס"ל כר' טרפון דאמר קרן ברשות הניזק נזק שלם משלם וכן קאמר ר"מ התם לעיל מהאי ברייתא והכי איתא בתוספתא סוף פ"ק בהדיא לר"מ: על השן ועל הרגל. הוא דחייב נזק שלם דכיון שהכנים פירות ברשות חצר הניזק אבל בקרן ותולדותיו אין חילוק דבחצר הניזק נ"כ תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם כמו בר"ה: הלכה כרבי. דאע"פ שהכנים ברשות אין בעל חצר מתחייב בנזקיו עד שיקבל עליו לשמור: הכל מודין בבית. שאין דרך הבהמה להכנים לבית ולאכול פירות והכנס ואשמור קאמר ליה וזה נ"כ סמך עליו דע"מ כן נתן לו רשות להכניסן שיהיו משומרין שם: בשדה. שדרך בהמות להלך שם ומסתמא לא קיבל עליו להיות משגיח תמיד עליהן והכנס ותשמרהו קאמר ליה ואפילו חכמים מודים שעד שיקבל עליו בפירוש לשמור: מה פליגין. כי פליגי בחצר דמר סבירא ליה חצר כשדה שדרך החצר נ"כ להיות הבהמות מהלכין שם ומסתמא לא קיבל עליו טרחא זו שיהא יושב ומשמר פירותיו וחכמים ס"ל חצר כבית דלא שכיחי כ"כ בהמות בחצר ומסתמא נתרצה בשמירתן וזה נ"כ סמך עליו וכמאן דאמר ליה עייל ואנטר לך: תמן תנינן. והא תנינן תמן בפ' דלקמן הל' ג': המגדיש בשדה חבירו וכו'. וקתני התם בסיפא אם הגדיש ברשות בעל השדה ואכלתו בהמתו של בעל השדה חייב ולא פליג רבי: גדישים בשדה ככלים בבית. בתמיה הא בשדה דרכן של בהמתן שם תמיד ואמאי מודה רבי התם וכי דין גדיש בשדה כמו כלים בבית: תיפתר בהאי דאית ליה מסגר. בגדיש שיש בו מנעול להסגיר והוי כפירות וכלים בבית שסמך זה דעתו שלא תכנס בהמתו לשם ועייל ואנטר לך קאמר ליה ולפיכך בעל השדה חייב:

הלכה

הלכה ב מתני' [א] *הקדר שהכנים קדירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות שברתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב: **גמ'** *הכנים קדירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ושברן פטור הוזק בהן פטור. הדא אמרה הקרן פטורה בחצר שאינה של שניהן:

הלכה ג מתני' [ב] הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות אכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב: **גמ'** *הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור הוזק בהן פטור. הדא אמרה שהשן פטורה בחצר שאינה לשניהן:

הלכה ד מתני' [ג] הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות נגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור [ד] נגח הוא לשורו של בעל הבית חייב [ה] נפל לבור והבאיש את מימיו חייב [ו] היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב רבי אומר בכולן עד שיקבל בעל הבית לשמור: **גמ'** *הכנים שור לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר נגח נגף נשך רבץ בעט משלם נזק שלם דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על השן ועל הרגל חייב על הנגיחה על הנגיפה ועל הנשיכה ועל הרביצה ועל הבעיטה ועל הדחייה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם מן העלייה. *רב יהודה בשם שמואל [ז] הלכה כרבי רב זעירא אמר הלכה כרבי. אמר ר' ירמיה הכל מודין בבית שהוא אומר לו הכנס ואני משמרו הכל מודין בשדה שאומר לו הכניסהו ושמרהו מה פליגין בחצר ר' אומר חצר כשדה וחכמים אומרים חצר כבית. *תמן תנינן [ח] המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות. גדישים בשדה ככלים בבית. א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר בהיא דאית לה מסגר:

הלכה

אמר ר' ירמי' הכל מודין בבית כו' הכל מודין בשדה כו' ע"ז פריך תמן תנינן המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ומסיק שם המשנה ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב אלמא מפורש דשדה דומה כמו בית. דלהת"ק א"צ לקבל עליו שמור והיינו דמסיק גדישים בשדה ככלים בבית והיכי קאמר רבי ירמיה דהכל מודין בשדה ע"ז מסני ריבר"ב דמיירי במגדיש בשדה דמוסגר דאית לה מסגר לפיכך חשובה כבית:

וכי

ב"ק מז ע"א

(תוספתא פ"ב)

שם ע"ב (תוספתא פ"ב)

(תוספתא פ"ה הל"ה)

ב"ק מח ע"ב

(לקמן פ"ו הל"ג)

עין משפט נר מצוה

ב
א מיימו' פ"ג מנ"מ הל"ג טוש"ע חו"מ סי' שצג ס"א

ג
ב מיימו' שם הלי"ד טוש"ע שם

ד
ג מיימו' שם פ"ו הלכה ז טוש"ע שם סי' שצח ס"א

ה
ד מיימו' שם הלי"ד טוש"ע שם סעיף ג

ו
ה מיימו' שם הל"ה טוש"ע שם סעיף ד

ז
ו מיימו' שם פ"י הלכה י

ח
ז מיימו' שם פ"ג הלכה יג יד ופ"ו הל"ה טוש"ע שם סי' שצג ס"א וסי' שצח ס"ס

ט
ח מיימו' שם פ"ג הלכ"ו טוש"ע שם סי' שצג ס"ב

מראה הפנים

רגלה וכו' מילתא באנפי נפשה הוא דמייתי ברייתא א בתר הכי וכלומר דלפי האי ברייתא היה אפשר לאוקמי במתני' כס"ג ואל תתמה בהכי כדאמר רגלה של בהמה זו מטרה לך יש לו חלק בחליה וכו' ועלה קאמר ר"ל של אילין שמועתא דלוי איתן ולית דכמכה וכדאמרינן בחולין דף קמ"א כל מתניתא דלא תנית בי ר"ח ובי ר' אושעיא משבשתא היא ולא תותבו מינה בי מדרשא. והטעם מפני שאין זה אבר שהנשמה תלויה בו ודוקא באבר שהנשמה תלויה בו אמרינן כן וכמו דאיתא בתוספתא פ"ג דערכין ראש עבד זה מכור לך ראש חמור זה מכור לך משלימין ביניהן ומייתי לה בבבלי פ"ק דערכין דף ד' ופסק' הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ז מהל' מכירה הל' ח' וכלומר אלא מתוורתא כדשנינן מעיקרא:
הדא אמרה הקרן פטורה וכו'. וכל הני תוספתות בדינים אלו כר"ע הן כדפרישית והכי איתא התם:
תיפתר בהיא דאית לה מסגר. ובבבלי פ' הכונס דף נ"ט ע"ב מוקי לה רב פפא בנטר בי דרי עסקינן דכיון דא"ל עייל וגדיש עייל ואנטר לך הוא ובהכיא אפילו רבי מודה. ופשוט הוא דהנ"מ דלשינויא ואוקמתא דרב פפא צריך השומר שיאמר לו עייל וגדיש ואם של הגדיש בעצמו הוא שאמר לו אפשר ברבי אינו מודה בזה ולשיטתא דהאי תלמודא אם הגדיש הוא בבית שהוא סגור מודה רבי בהא. ובעיקרא דדינא כבר מבואר הוא דהרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל דאמר התם בפרקין הלכה כרבי וכמה דאמר הכא. וכן דעת רוב האחרונים והטור כתב בסי' שצ"ג בשם התוס' ואביו הרא"ש ז"ל דפסקו הלכה כחכמים ואין להאריך במה שכבר פלפלו האחרונים בזה אם הוא מוסכם כן אפי' להרא"ש מפני שכתב כדרך אפשר וכן במה שכתבו התוס' בדף מ"ח ע"ב ד"ה ושמואל אמר הלכתא כרבי וכו' וצ"ע דרבא קאמר לעיל הכנים וכו' ואי כרבי אפי' ברשות חייב וכו' ע"ש כבר דברו מזה שאין הכרע מזה וכן הב"י בסי' רל"ח כתב דלא מכרעת כלל שהרי הרי"ף אע"פ שפסק כר' פסק לאסיא דרבא וע"כ צ"ל שהוא מפרשה כגוונא דאתיא כרבי עכ"ל. אבל לא כתב היאך מפרשה. ולפענ"ד פשוט הוא דהכי מפרשה דהא דקאמר רבא התם שלא ברשות לאו למידק מינה דאם ברשות אין בעל הבור מתחייב אלא לרבותא מפום סיפא נקט הכי דאפילו הכנים שורו שלא ברשות ואפר וכו' בעל החצר חייב בנזקי הבור וכו'. ועוד דכבר נתבאר דאף לרבי דס"ל עד שיקבל וכו' זה החילוק דוקא לענין בה"ב אבל בעל הקדירות ובעל הפירות ובעל הבור הם לעולם פטורין בנזקי בה"ב שלא קיבלו עליהן כלום וכשהכנים ברשות פטור כדפרישית במתני' וזה דעת רוב המפרשים וא"כ גם לרבי הא דרבא בדוקא הוא ואם הכנים ברשות בעל הבור פטור.

ואין

תורה אור

הלכה ה מתני' *שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי וולדות [א] אדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי וולדות [ב] כיצד משלם דמי וולדות שמין את האשה כמה היתה יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם כן משהאשה יולדה היא משבחת אלא שמין את הוולדות כמה הן יפין ונותנין לבעל ואם אין לו בעל נותנים ליורשיו היתה שפחה ונשתחררה או גיורת [ג] פטור: **גמ'** *שור שהיה מתכוין לחבירו הא אם היה מתכוין לאשה חייב. ולא שנייא היא [ד] בין שהוא מתכוין להכות את האשה בין שנתכוין להכות חבירו. ולמה תנינה הכא אמר אבא בר רב חנן בגין מתניתין הא דבתרה אדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי וולדות. תני האומר לחבירו שפחה וולדנית אני מוכר לך בניה משביחין אותה רבן שמעון בן גמליאל אומר קוטיזמי היא זו. כתיב °כי ינצו אנשים (שמות כא) ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה *אבא יוסי בן חנן אומר ממשמע שנאמר ויצאו ילדיה איני יודע שהוא הרה מה ת"ל הרה מגיד שאין מתחייב עד שיכה במקום עוברה הא אם הכה על כף ידה או על כף רגלה פטור. כאשר ישית עליו בעל האשה שומעני אע"פ שאין הריון שלו ת"ל הרה מגיד שאינו משלם אלא לבעל ההריון. ר' עוקבא שאל [ה] בא על אמו בא על אחותו אף הוא בעל הריון הוא. ת"ל בעל את שראוי ליקרות בעל יצאו אילו שאינן ראוין להיות בעל. ר' יוסא בשם ר' יוחנן [ו] עוברין אין יוצאין בשן ועין. ניחא בשן. ועין. א"ר יוסא בי ר' בון כיני מתניתין עוברין אין יוצאין בשן ועין של אימן:

הלכה ו מתני' [ז] *החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב [ח] אחד החופר בור ושיח ומערה חריצים ונעיצין א"כ למה נאמר בור אלא מה הבור שהוא

הלכה ה מתני' שור שהיה מתכוין לחבירו. בגמרא מפרש. איידי דקתני סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו קתני נמי רישא מתכוין לחבירו דבשור אפילו מתכוין לאשה פטור מדמי וולדות: שמין את האשה כמה היתה יפה וכו'. שהיא נראית משובחת ובעלת איברים מפני העובר ודמים יקרין ודמי וולדות דקאמר היינו שבח וולדות שהן משביחין את האשה וזה משלם לבעל שהפסידו השבח: א"כ משהאשה יולדת הוא משבחת. אם כן דכך שמין אשתכח דלא יהיב ליה מידי שהרי האשה משוולדת היא משבחת שמפני שקודם שתלד מסוכנת הוא למות בצער לידה דמיה פחותין ודוקא במבכרת קאמר רבן שמעון ב"ג שהיא מסוכנת: היתה שפחה ונשתחררה או גיורת. והיא גיורת ומשוחררת נשואות לגר ולמשוחרר ואם מת הבעל פטור דהמחזיק בנכסי הגר שאין לו יורשין זכה וזה קודם לזכות במה שיש בידו וה"ה נמי לישראלית הנשואה לגר אלא סתמא דמילתא קתני. ובשפחה נמי שאין לה בנים הימנו מיירי והיינו דקתני ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב ועדיין לא היו להם בנים ומשפחה נשמע לגיורת:

גמ' שור שהיה מתכוין לחבירו ופריך הא אם היה מתכוין לאשה חייב בתמיה והא ולא שנייא היא בין שנתכוין וכו' דאנשים כתיב ולא שוורים: ולמה תנינתה הכא. מתכוין לחבירו: בגין מתני' הא דבתרה אדם וכו'. איידי דקתני סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו ודוקא הוא דאלו מתכוין לאשה אינו משלם ממון דמתחייב מיתה הוא הילכך קתני נמי ברישא לחבירו: שפחה וולדנית. שעדיין ראויה היא לילד: בניה משביחין אותה. כלומר משובחת הוא מחמת שעדיין ראויה להוליד בנים:

קוטיזמי היא זו. מלשון קטומה ונכרתת ובמבכרת קאמר וכלומר שמסוכנת היא למות מחמת לידה, וכ"מ לרבן שמעון בן גמליאל שאף על פי שזה אמר לו בשעת מכר וולדנית היא יכול זה לטעון לא הייתי יודע שמבכרת היא ואילו היית מפרש דצריך לא הייתי קונה אותה ות"ק סבירא ליה דלעולם משובחת היא אפילו במבכרת. א"נ קוטיזמי מלשון שבח הוא וכן הוא בב"ר פ"ה מלך ב"ו מתקלס וכו' בתחילה מזכיר שמו ולבסוף קטיזמה שלו ולשון בתמיה מיתפרשא וכי משובחת היא בשביל כך: עד שיכה במקום עוברה. כנגד בית הריון שלה: אע"פ שאין ההריון שלו. כגון שנתגרשה מזה ונשאת לזה וכן אמר בתוספתא פ"ט בהדיא: אף הוא בעל הריון הוא. אם צריך לשלם דמי וולדות לו שהוא בעל הריון או דילמא באיסור הוא וכדהדר פשטה לקמיה: ת"ל בעל וכו'. כלומר הדר פשטה שאינו משלם לו דילאו אלו שאין ראויין להיות לה בעל שאין קידושין תופסין בהן: אין יוצאין בשן ובעין. וקס"ד בשלהן קאמר כגון שהושיט ידו למעי שפחה. וכן נמי ס"ד דאין יוצאין דקאמר משום דלא שייכא בעוברין: והיינו דפריך ניחא וכו' ניחא בשן כלומר דלא שייך שן בעוברין והיינו דקאמר אין יוצאין דלא משכחת לה: ועין. בתמיה אמאי לא הא שפיר נשכחת לה בעוברין: כיני מתניתא. כן צריך למיתני' בבה"מ דאין יוצאין בשן ועין של אימן דלא מהני להו שן ועין דאמן ובשלהן לא מיירי:

הלכה ו מתני' אחד החופר בור. הוא עשוי עגול: שיח. ארוך וקצר: ומערה. מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה: חריצין. רחבין ומרובעין כמערה אלא שאינן מקורין: נעיצין. קצרים מלמטה ורחבים מלמעלה; שהוא

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' א' סמ"ג עשין ע' טוש"ע חו"מ סי' תכג ס"א

יא
ב מיי' שם הל"ב טוש"ע שם

יב
ג מיי' שם הלג"ד

יג
ד מיי' פי"א מנ"מ הל"ג טוש"ע שם סי' תס ס"א

יד
ה מיי' פ"ה מעבדים הל' יב טוש"ע י"ד סי' רכז סעיף לו

טו
ו מיי' פי"ב מנ"מ הל"א

טז
ז מיי' שם הל"ו טוש"ע ח"מ סי' תי ס"ו

מסורת הש"ס

ב"ק מח ע"ב

שם מט ע"א

שם (מכילתא פ' משפטים)

ב"ק נ ע"ב

גליון הש"ס

בבא על אמו. ע' תוס' דף מג ע"א ד"ה אפילו ואף דבא עליה בזנות נמי דמי וולדות. לבעל הוולדות מ"מ בעינן שיהא ראוי לתפוס קידושין וע"י בבעת"ק שם בפנים המאירי:

מראה הפנים

ואין להאריך במוכרע מרוב הפוסקים, ומ"מ אני תמה על שהשמיטו הא דמחלק התי"ט בין תגר לבית דבבית אפילו ר' מודה. ואינו נראה בזה כותר להבעיא בבבלי פ' השוכרין דף פ"א ע"ב נהגית כתם ולא איפשיטא. וכן כתב בהגהת אשרי מא"ז וז"ל ודוקא בתגר אינו חייב עד שיקבל עליו שמירה אבל אם הכניס פירותיו לבית בעה"ב ברשות בתמה דמילתא קביל עליה בעה"ב נטירותא ואפי' ר' מודה ואם אמר לו בעה"ב הא ביתא קמך אפי' ב"ח לא הוי ואפי' פשע במירה פטור דהאי ליגנא גרע מרשות בתמא עכ"ל. הא ביתא קמך דאמר רבא בפ' הזהב דף מ"ט ע"ב ודאי גרע. ולדעת הג"א צ"ל דהנח שתם נמי גרע מהכנים ברשות בבית לר'. והב"ך בסימן רל"א מביא להג"א הנ"ל וכתב בכן עיקר ומבואר שוא מדבכא ואם שלא הזכירו מבירושלמי כלום ובפ' השוכרין יתבאר עוד מזה בס"ד:

ולא שנייא היא וכו'. כמו דמבני שתם דף מ"ט ע"א לרב אדא בר אהבה ובנר נתבאר מזה בארוכה בפרק דלעיל הלכה ה' ועיין ממה שדקדקנו היטב הדק ב"ה בהוגיא ובדברי התוס' ובדברי הרמב"ם מדינים האלו בדיבור אלא כיני אנשים:

אבא יוסי בן חנן אומר ממשמע וכו'. בברייתא במכילתא משפטים פרשה ח' ושתם דרים לה לדרשה אחריתא דלקמן כדבר אחר מהרה וכו' שאינו משלם אלא לבעל הריון וצריך לפרש הכא נמי כן דכמו דבר אחר ודרשה אחריתא היא. והאי דרשה קמייתא עד שיכה במקום עוברה כרשב"ג אתיא דדריש הכי בבבלי פירקין דף מ"ט ע"א ורבנן דרשי לה התם הרה ללמד שבח הריון לבעל דרשב"ג אית ליה דחולקין הבעל והאשה בשבח וולדות בשאינה מבכרת. ודרשה דלקמן שהוא לבעל הריון נפקא להו כדדריש רב פפא התם בפירקין דלעיל דף מ"ג ע"א התורה זכתה דמי וולדות לבעל הפי' בא עליה בזנות דכתיב בעל האשה אבועל קפיד קרא ועיין בדיבור דלקמן:

רבי עוקבא שאל בא על אמו וכו'. התוס' הביאו לזה בכיניה דפ"ד דלעיל דגרסינן התם בהדיא דר"ע אשה נוקיה ליורשיה וכו' לא אמר ר"ע אלא בכופר וכו' בגרושה אמרי גרושה נמי תיפלוג בדמי וולדות אמר רב פפא התורה זכתה לבעל אפי' בא עליה בזנות וכתבו התוס' בירושלמי בעי ר"ע בא על אמו וכו' לפי גירסתם הוה קשה דהא ר"ע ס"ל בחייבי לאוין נמי אין קידושין תופסין בהן. והרשב"א ז"ל כתב דאפ"ה כן לר"ע גם חייבי לאוין אין ראוין לקרותן בעל. ומ"מ אכתי קשה מ"מ חייבי כריתות דנקט. ולגי' דהכא ניחא ובענין טוגית התוס' דהביאו להך דהכא על הא דרב פפא נראה דכך כן כלשון הדברים דהא איכא למידק הא דפריך גרושה נמי תיפלוג וכו'. לפי הס"ד הוי ליה למיפרך היבקול כוליה והרשב"א ז"ל גורס בלשת כי מכת האי קובית ויש לייבב הגי' בשפינו. וזה דכרב פפא נמי לכאורה איכא למידק דקאמר אפי' בא עליה בזנות מאן דכר שמיה לא ה"ל למימר אלא התורה זכתה לבעל כדכתיב, אלא דס"פ דקס"ד דגרושה דקאמר שנתגרשה מזה ונשאת לאחר דאל"כ מאי קמ"ל בגרושה פשיטא דאין הבעל יורשה ואם אין האשה ודאי ליורשיה הוא אלא ודאי בנשאת לאחר והוה אמינא דבשבת זה זכה בדמי נזקה קמ"ל דלא, מכום דהתכל מקודש שיבבה תחתיו היתה. ובשאת פריך אי הכי בגרושה נמי תיפלוג בדמי וולדות וכלומר דנכי דמן השבח הוא דהבעל בזה לא מצי למיבקל כוליה דלאו בעל הריון הוא והאשה נמי לא תיבקי כוליה, דבעל האשה כתיב וקס"ד דלבעל האשה שיושבת תחתיו בעינן. וכדהשבירו התוס' בדיבור דלעיל. וא"כ תיפלוג עם זה הבעל בדמי ולדות ויורשיה עם יורשיו. וז"ל תתמה מה שייך זה הבעל לדמי הולדות דהא בהדיא קאמר הכא דהאי לאו קרא שומע אני אע"פ שאין ההריון שלו וכן בתוספתא נתגרשה מזה ונשאת לזה וכו' ת"ל וכו'. ועוד דלרשב"ג דס"ל דשבח ולדות חולקין והיינו דהאשה משבחת. לימכר כשהיא הרה יותר משהיא ריקנית כדפי' רש"י. ז"ל גם א"כ פשיטא דיש סברה לפי ה"א דלהבעל שהיא יושבת תחתיו היום דיש לו חלק בשבח זה ועלה קאמר רב פפא לא כדקס"ד אלא הכל לבעל הריון הוא ועליה הוא דקפיד קרא תדע דמבעל דרבינן אפי' בא עליה בזנות וכלומר משיכא נפקא לן זה מדכתיב בעל בראוי לקרותו בעל אם היה נושאה ולאפוקי אם בא על אלו שאין ראוי לקרותו בעל כדמכיימנו התוספות מדרשה דהכא וא"כ מדלא קפיד אלא בראוי לקרותו בעל ואפי' בא עליה בזנות ולאו בעלה הוא הא"ה זכתה התורה לו אלמא לבעל הריון הכל הוא ואין לאחר בזה חלק בכן. ובענין הדיקדוק שדיקדקתי מאי קמ"ל בגרושה רש"י ז"ל הרגיש בזה ופי' שגירשה אחר כתכלי הכל עדיין יש לפקפק לפי דבריו דפשיטא דהכי הוא:

כיני מתני' עוברין אין יוצאין בשן ועין של אימן. למאי דקאמר בפשיטות בבבלי קידושין דף כ"ד ע"ב ורבנן הלי ובתתה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתניא ר"א אומר הרי שהושיט ידו למעי בהמתו וסימא עובר שבמעיה פטור דאמר קרא ובתתה עד שיכוין לבחתה. ומשמע התם דכ"ע מודו בהאי יש לפרש הכא דה"ק דלמאי דס"ד דבעל עוברין עלמן קאמר והוה קשיא ליה ועין דקאמר ובדפריבית בפנים והשיב ר' יוסי דעל אימן קאי וכלומר

מסורת הש"ס

שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים. כלומר שיש בו עשרה טפחים דסתם בור הוא עשרה טפחים והוא כדי להמית: ואם הוזק בו חייב. ואפי' בחפירה כל שהוא כדאמרי' הכא בפ"ק הלכה ג': ופתחו לר"ה. וכ"ש אם חפרו בר"ה ופתחו לר"ה כדמפרשינן בגמרא: בר"ה ופתחו לרה"י. וכגון שהפקיר רשותו דלא מצי למימר מאי בעית ברשותי ונפל דרך פיו לתוכו: ברה"י ופתחו לרה"י אחר. אע"ג דאין כאן לד ר"ה: חייב. ובלבד אם הפקיר רשותו אותו שפי הבור לתוכו:

גמ' כתיב כי יפתח איש בור וגו'. בור תרי זימנא למה לי: אחד בור לנזקין וכו'. כלומר דאי לא הוה כתיב אלא חד בור לא הוי ידעינן בור לנזקין דקרא במיתה משתעי דכתיב והמת יהיה לו הילכך איצטריך בור שני לנזקין: אמר ר' יצחק. להכי לא איצטריך דאחד למיתה ואחד לנזקין שניהן ממקרא א' נתרבו דונפל שמה שור כתיב ומשמע בין מת בין הוזק אלא כי איצטריך לחלקן בדיניהן: וכשהוא בא לבור של מיתה אתה אומר פטור על הכלים וכו'. דגזירת הכתוב הוא דממעטינן כלים מבור כדדרים לקמן משור ולא בכליו חמור ולא בכליו ואי

וכי יש לו רשות להפקיר נזקיו ברשות הרבים. פי' דבור ברשותו הוא שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו והאיך יכול הוא להפקיר נזקיו ברשות הרבים אמר רבי יוסי בר"ב תיפתר כר"י בר"י דאמר שלשה טפחים כנ"ל וכן גי' מהרא"פ ז"ל שהן סמוכין לרשות ר"ל לרשות הרבים כרשות הרבים הוא וכן היא בבבלי דף ג' ע"א עיי"ש:

ר' מנא בעי מהו שיעשה העומק כגובה ר"ל אם היזק בגובה לכו"ע חייב אך אם נתקל בגובה והוזק בעומק מיבעיא ליה ובמס' ב"ק בבבלי דף נ' ע"ב פליגי בזה רב ושמואל. ומפרש התוס' ז"ל דבהוזק בגובה לכו"ע חייב. ולא נחלקו אלא בנתקל בגובה והוזק בעומק עיי"ש והכא מיבעיא לי' לר"מ:

א"ר

תורה אור

שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים אף כל דבר שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הוזק בו חייב [א] החופר בור ברשות היחיד ופתחו לר"ה בר"ה ופתחו לרשות היחיד ברה"י ופתחו לרה"י אחר חייב:

גמ' כתיב °כי יפתח איש בור וכי יכרה איש בור אחד בור לנזקין ואחד בור למיתה. א"ר יצחק [ז]אחד בור של מיתה ואחד בור לנזקין שניהן ממקרא אחד נתרבו. וכשהוא בא לבור של מיתה [ז]את מר פטור על הכלים וכשהוא בא לבור של נזקין את מך חייב על הכלים. אין לי אלא בשחפר [ב] לקח ירש ניתן לו במתנה מניין שנאמר °או כי יכרה איש בור. וכי יש לו רשות להפקיר נזקיו ברשות הרבים אמר רבי יוסי בי ר' בון תיפתר *כר' יוסי בי רבי יהודה דאמר שלשה דברים שהן סמוכין לרשות כרשות. *ר' מנא בעי מהו שיעשה את [ג] העומק כגובה. והיכי דמי אין בהוא דאתי מן עיל חמי ליה. אלא בההוא דאתי מן לרע:

הלכה ז מתני'

[ד] *בור של שני שותפין ועבר עליו הראשון ולא כיסהו השני ולא כיסהו הראשון ובא השני וגילהו השני חייב *כיסהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כיסהו [ה] השני חייב [ו] כיסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור לא כיסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב נפל [ז] לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור [ח] נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים נפל לתוכו

שור

לא הוה כתיב אלא חד בור ה"א דממעטינן כלים אפי' בבור של נזקין להכי כתב בור אחרינא לרבות בבור של נזקין לחייב בו על הכלים: מנין שנאמר או כי יכרה. או לרבות הלקוח וירש וניתן לו במתנה שאם לא כיסהו חייב: וכי יש לו רשות וכו'. אמתני' פריך דקתני החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים וקס"ד דבדוקא קתני שחפר ברשותו ופתחו לרשות הרבים אבל אם חפרו ופתחו ברשות הרבים דהכל הפקר הוא פטור ואמאי וכי יש לו רשות להפקיר נזקיו ברשות הרבים והרי נזקיו הוא שחפרו שם: תיפתר כר' יוסי בר' יהודה דאמר שלשה דברים וכו'. כלומר לא תידוק מינה הכי דאדרבא עיקר חיובא דבור ברשות הרבים הוא ואפי' הפקר הוא דמי נתן לו רשות לחפור ברשות הרבים ומתני' רבותא קתני דלא תימא הואיל וחפר ברשותו לא מיחייב קמ"ל כר' יוסי בר"י דאמר לעיל בפ"ג הלכה ג' שלשה דברים בבור שהן סמוכין לרשות הרבים כרשות הרבים נחשבין והכא נמי טעמא מש"ה היא דאע"פ שהחפירה ברשותו היא הואיל וסמוך לרשות הרבים ופתחו לתוכו חייב. דר' יוסי בר"י פירשתי שם עיין עליו: מהו שיעשה את העומק כגובה. כמו כעס ככהן. וכלומר אם חייב ג"כ בשעשה מקום גבוה ברשות הרבים והוזקו בה כמו החופר בור בעומק או דילמא דוקא בור חייבה התורה דאית ביה הבלא אבל מקום גבוה לא: והיכי דמי. הבעיא שלך: אין בהוא דאתי מן עיל. כלומר אם המקום גבוה (הוה) שעשה בא לו להולך כנגדו מלמעלה כגון שעשאו באמצע שיפוע ההר וזה ההולך מלמטה פוגע בו כנגדו מלמעלה בלאו הכי פטור הוא דהא חמו ליה והיה לו להזהר בעצמו שהוא רואה מקום גבוה לפניו ובלאו הכי לא דמי לבור שאין דרך אדם להתבונן בחפירה בדרך ומאי קמיבעיא לך: אלא בההוא דאתי מן לרע. שהמקום הגבוה בא לו מלמטה כנגדו שהוא הולך מלמעלה למטה ולא ראה זה המקום גבוה לפניו ודמיא לבור שאין דרך להתבונן בו ומיבעיא לן אם דוקא במקום דאית ביה הבלא קפדה התורה או כל היכא דאית ביה תקלה ואפי' ליכא הבלא. ולא איפשיטא:

הלכה ז מתני' השני חייב. בבבלי מסיק לה כגון שהראשון כשהלך לו מסרו לכיסוי הבור להשני לכסותו ולא כיסהו: ובא השני ומצאו מגולה. כגון שהתליע ונשבר הכיסוי ולא כיסהו השני חייב: כיסהו כראוי ונפל לתוכו. כגון שהתליע הכיסוי: נפל לפניו מקול הכרייה. שהיה חופר בבור ושמע השור ההולך על שפת הבור קול הפטיש ונבעת ונפל על פניו בבור חייב: לאחריו מקול הכרייה. שנבעת וחזר על עקבו לאחריו ונפל פטור שאין זה דרך נפילה: ונשתברו ונתקרעו. בכלי שור שייכא שביר' העול והמחרישה' ובכלי חמור שייכא קריעה חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו: ופטור על הכלים. בגמרא פליגי בפירושא:

יש

עין משפט נר מצוה

יז

א מיימו' פי"ב מנ"מ הל"ב טוש"ע חו"מ סי' תי סעיף ו

יח

ב מיימו' שם הל"ג טוש"ע שם סעיף ד

יט

ג מיימו' שם הלט"ו טוש"ע שם סעיף יח

כ

ד מיימו' שם הל"ו טוש"ע שם סעיף כס

כא

ה מיימו' שם טוש"ע שם סעיף כו

כב

ו מיימו' שם הל"ד טוש"ע שם סעיף כב

כג

ז מיימו' שם הלי"ת טוש"ע שם סעיף לא

כד

ח מיימו' שם פי"ג הל"א טוש"ע שם סעיף כא

גליון הש"ס

[ז]אחד בור של מיתה. עי' תוס' ב"ק דף ג' ע"א ד"ה לא ובשטמ"ק שם:

[ז]את מר חייב על הכלים. עי' גרבב"א ובשטמ"ק וב"ק דף נג ע"א:

(right margin notes: ב"ק ג' ע"א (לעיל פ"ג הל"ג) | פ"ש ע"ב | שם נא ע"א | שם נג ע"א)

מראה הפנים

וכלומר דהא קמ"ל דאף על של אימן אין יוצאה ובעין של עוברין בלאו הכי ידעינן דעד שיתכוין בעינן: ברה"י ופתחו לרה"י אחר. כפי' רש"י וגירכתו וכמו שהוא כתוב לפנינו. אותו שפי הבור לתוכו ואין נ"ל כפי' תוספות כדברי רש"י ע"ש ואם זה הפקיר רשותו החופר ופתחו לתוכו חייב מפני שהוא בעל התקלה ומדברי הטור סי' ת"י נראה שפי' לענין שנפל בהמת חבירו של בעל רה"י אחר וא"כ נ"ל לאוקמי שהפקיר זה רשותו והב"ח שם לא היה לו פירש"י שלפנינו ואין להאריך בזה:

וכשהוא בא לבור של נזקין את אומר חייב על הכלים. לאו שיש חילוק בכלים בין הוזקו או נשברו לגמרי דהא כלים נזקן ושבירתן זו היא מיתתן אלא בא לאו שני מיני בור קאמר דס"ל להאי מ"ד דלהכי כתבה התורה בור בור תרי זימני לחלק בין בור לבור לענין כלים ומשום דמיעוטא דכלים דנפקא לן מבור וחמור אכיר של מיתה הוא דקאי. והאי דקאמר לקמן הלכה ז' שור ולא כליו וחמור ולא כליו אליבא דהאי מ"ד הוא וכדפרישית התם ומשום דאי לא כתב אלא חד ה"א ליליף בור של מיתה מבור של נזקין לחייב ביה את הכלים מק"ו והיינו היכא דנפלו עם הבהמה ולא פטר ביה אלא היכא דנפלו כלים בפני עצמן ואהני קרא למעט כלים כחד גוונא ואהני ק"ו לחייבן באידך גוונא ולהכי איצטריך תרי מיעוטי שור ולא כליו חמור ולא כליו למעט אפילו שור בכליו וכו'. ולהאי תלמודא דנפקא ליה למעט אדם מוחמת יהיה לו כדדרים בפ"ק הלכה א' יצא אדם שאין לו בעלים כמותו והילכך הוא דדריש הכי דאיצטריך הני תרי מיעוטי. והא דקשיא לפי זה עבד ונכרי מנא לן למעוטי כבר תירצתי זה לעיל בפ"ק ד"ה יצא אדם ע"ש. ולשיטתא דתלמודא דילן דדרים למעט אדם מבור והלכך לא נחית להני דרשות ולא מחלק בין בור לבור לענין כלים. והא דכתב תרי בור ל"ק דאיצטריך למדר' כי יכרה א"כ בור ולא שור בור. כדאמר בפרקין דף נ"ח. ושמא לפי דרשא דהכא הוה קשיא לן

הא דאסיק רבא בקושיא לר' יהודה דף כ"ד ע"א וקאמר תמור דבור לר' יהודה קשיא הא אסבר לשנויי אליבא דר' יהודה כדדרים האי ש"ס אליבא דהאי מ"ד והיינו דר' יהודה דדרים או לרבות את הכלים והו בבור של נזקין ותמור למעט את הכלים בבור של מיתה ואין לומר דלא בעי למימר הכי מטעמא דדרים מאו לרבות דכתיב גבי מיתה דהיא גופא קשיא מנא ליה להש"ס למידרש הכי אליביה דר' יהודה ולאסוקיה בקשיא דילמא הא דתניא ר' יהודה מחייב נזקי כלים בבור כדרבא וטעמא דהאי ש"ס מדכתב בור תרי זמני וכוליה כדאסיקנא להאי מ"ד הכא. וצ"ל דקים להו דר' יהודה לא מחלק בין בור לבור וסתמא קאמר בברייתא מחייב בנזקי כלים בבור ולר' יוחנן דשמעינן ליה דאמר לעיל בפ"ג הל' א' דלעולם פטור על הכלים בבור ואפילו בבור של נזקין והילכך קאמר לקמן אפי' נחבטו בקרקע פטור דלא אשכחן בום חיובא בכלים בבור וכא דקאמר לעיל שם ואם בדרך סטתה סטית חייב על נזקי גלותית נ"ל דס"ל דהתם לאו מדין בור הוא מכיון דלא נחבט בקרקע. אלא דקשיא דלקמן אמר אפילו נחבטו פטור בו הכלים. וא"ת להעמיד דברי ר' יוחנן בזה בשום פנים כרב או כשמואל דמתרלין לסאי דגלותית בפ"ג דף כ"ח ע"ב ועיין לקמן ד"ה שמואל אמר בשהריפו מ"ש עוד מזה:

אין לי אלא בשחפר לקח וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל פי"ב מנ"מ הל' ג' והמפרשים לא ציינו מקומו:

תיפתר כר' יוסי בר' יהודה. מהתוספתא הוא ועיין לעיל פ"ג הלכה ג' ד"ה כר' יוסי ב"י שם ביארתי התוספתא והפירוש של שלשה דברים הסמוכין:

מהו שיעשה את העומק כגובה. בבבלי דף נ' ע"ב קאמר דהיינו בינייהו לרב ושמואל דעבד גובה בר"ה ועיין לקמן ד"ה שמואל אמר בשהריפו שם תמצא ביאור הסוגיא ואלו הדינים בס"ד:

שור חרש שוטה וקטן חייב. בן או בת עבד או אמה פטור: **גמ'** *היך אפשר לבור של שני שותפין אמר רבי ינאי תיפתר שנתנו שניהן אבן האחרונה. ולמה לא פתר לה בחפר זה עשרה וזה עשרה. דו בעי מיפתריניה בבור של עשרה טפחים של שני שותפין: עבר עליו הראשון ולא כיסהו השני ולא כיסהו השני חייב. *ר' בא בר ביזנא ר' יוסא בשם ר' יוחנן א נותנין לו שהות לכרות ארזים מן הלבנון אית בה לחומרא ואית בה לקולא פעמים שסמוכין ללבנון פעמים שרחוקין ללבנון: כיסהו כראוי. עד היכן כיסהו ייבא כיי דתנינן תמן *כדי שתהא עגלה מהלכת טעונה אבנים. אמר רבי ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחריו פטור חוצה לו לפניו פטור לאחריו חייב: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים. שמואל אמר ב[ב]שהתריפו מחמת אוירו אבל אם נחבט בקרקעו חייב. רבי יוחנן ור"ל תריהון אמרין אפילו

רידב"ז

א"ר ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחריו חייב. חוצה לו לפניו חייב לאחריו פטור כצ"ל וגי' מוכחת הוא וכן נירסת מהרא"פ כצ"ל ופשוט הוא:

שמואל אמר כשהתריפו מחמת אוירו אבל אם נחבט בקרקעו חייב. כפי' בגליון בשם הרמב"ן ז"ל דכהבטה הוי ממונו כמו שור ולא בור. ע"ז מסיק ר"י ורשב"ל תריהון אמרין אפילו נחבט בקרקעו פטור דרך נפילה פטרה תורה ר"ל כיון דהוי דרך נפילה פטרה תורה את הכלים. והירושלמי הזה מובא בשטמ"ק בדף נ"ג סוף ע"ב עיי"ש:

שמואל

פני משה

שור חרש שוטה וקטן. כדמפרש בגמרא שור שהוא חרש או שוטה או קטן חייבין עליו אם נפל לבור אבל שור שהוא פיקח אינו חייב עליו דאיבעי ליה לעיוני ומיזל: בן ובת וכו'. אפי' קטני' פטור מגזירת הכתוב שור ולא אדם: **גמ'** היך אפשר לבור של שני שותפין. ואע"ג דמשכחת לה בחלר השותפין והבור של שניהן והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן דהא קי"ל בורו ברשותו נמי מיחייב בכה"ג וכדאמר הכא לעיל מ"מ לא ניחא לי' להש"ס לאוקמי סתמא דמתני' אליבא דחד דהא איכא למ"ד דחיובא דבור דוקא ברה"ר הוא וברה"ר בור של שותפין היכי משכחת לה דאפי' בשניהם כרוה אי אפשר שלא יגמור כ"א א' מהן לבסוף וא"כ איסתליק ליה מעשה הראשון: תיפתר. דמשכחת לה שיגמרו שניהן בבת אחת שנתנו שניהן כאחת אבן האחרונה העשויה לחזק הבור וגמלא דעיקר גמר הבור של שניהן הוי: ולמה לא פתר לה. בהאי גוונא שזה חפר עשרה וזה הוסיף וחפר בור עשרה דקי"ל דשניהן חייבין דכל חד שיעור מיתה עבי' וכדאמרי' לעיל פ"ק הלכה ב': דו בעי מיפתריניה. מפני שהוא רוצה לפרש ולאוקמי המתני' בבור עשרה ושל שותפין דאמתני' דלעיל קאי ובבור עשרה מיירי: עבר עליו וכו'. וקתני השני שהשתמש בו ולא כסהו הוא חייב אבל הראשון אפי' נודע לו שהבור מגולה הוא פטור ומפרש ר' יוחנן לא דלעולם פטור הוא אלא נותנין לו שהות אחר שנודע לו כדי לכרות ארזים מן הלבנון ולכסותו ואם היה שהות כל כך ולא כיסהו גם הראשון חייב: אית בה לחומרא. האי שיעורא פעמים שהיא חומרא בשהן סמוכים להלבנון ופעמים שהיא קולא שהן רחוקין מן הלבנון וצריך שהות הרבה וקמ"ל בזה דאע"פ שהיה מלוי לעשות איזה כיסוי בלא שיצטרך לכרות ארזי הלבנון אין הולכין אלא אחרי הכיסוי החזק הנעשה מהן בין לקולא בין לחומרא: עד היכן כיסהו. עד היכן לריך לכסותו שיהא נקרא כראוי: ייבא כיי דתנינן תמן. יבא האי דינא כהאי דתנינן בסוף חזקת הבתים אין עושין חלל תחת ר"ה בורות שיחין ומערות ר"א מתיר כדי שתהא עגלה מהלכת טעונה אבנים שיהא חזק כ"כ כדי שראויה להיות עגלה טעונה אבנים מהלכת עליה וה"נ כן ולא חיישינן שמא יתקלקל לזמן: אמר ר' ינאי לתוכו וכו'. אמתני' קאי והכי פירושא דר' ינאי בכורה קאמר דיניה והיינו דקאמר שלפניו שלאחריו ובסיפא חוצה לו וכו' דמשמע שהכוונה שחילוק נפילת השור בין לפניו נפל או לאחוריו נפל הוא דוקא אם נפל חוצה לו להכורה אבל לא בענין שנפל למקום שהכורה שם דבחיובא ופטורא דהכורה קיימינן הכא ומתוך היאך נלמד דבריו מפרש המתני' וכדלקמן וה"ק לתוכו אם נפל לתוך הבור בזה בעל הכורה לעולם פטור בין שנפל לפניו בין שנפל לאחריו דאע"ג דאיכא למימר דהכורה גרם ליה ליפול שנבעת מחמת קול הכרייה קמ"ל דהכא אמרינן קול גרמא בעלמא הוא ומשום דאי לאו הבור לא היה נופל. והשתא אם הכורה לאו בעל הבור הוא אלא שהבור כבר היתה כרויה וירד זה הכורה לתקנו למטה א"כ עיקר חיובא על בעל הבור הוא דאומר לו אי לאו בורך לא נפיל ולא אשכחן חיובא להכורה כשנפל לתוך הבור: חוצה לו. לא נפל תוך הבור אלא חוצה לו והכא לבעל הבור ליכא חיובא כ"א על הכורה וטעמא דחיובא דכורה משום דסבר ר' ינאי דהיכא דלא נפל כ"א מחמת קול הכריה לא אמרי' קול גרמא בעלמא הוא ולא אמרינן הכי אלא בנפל לתוך הבור דעיקר ההיזק בתוך הבור הוא אלא שנבעת מחמת הקול ונפל בזה גרמא בעלמא הוי אבל בשנפל חוצה לו הא חזינן דלא נפל אלא מחמת שנבעת ולא היה מעשה דבר אחר שמסייע להיזק זה. אלא דבכה"ג דהחיוב על הכורה איפכא הוא מדין נפל לבור דבזה דוקא אם נפל לאחריו הוא דחייב דהשתא חזינן דלא נפל אלא מחמת שנבעת ונרתע ונפל לאחוריו והכורה חייב אבל אם לפניו נפל בזה הכורה פטור הוא דיכול לומר אפשר בלאו הכי היה נופל שאם לא היה נופל כ"א מחמת שנבעת לאחוריו היה נופל אבל השתא איכא למימר דנתקל מחמת איזה דבר ונפל דרך הליכתו. והשתא מפרשי' המתני' כפשטה לר' ינאי דמתני' שנפל לתוכו מיירי וחיובא על בעל הבור הוא כדאמרן והילכך במתני' לפניו הוא דחייב דונפל שמה כתיב דרך נפילה דוקא ולאחריו פטור דלאו דרך נפילה הוא ולהכורה ליכא למיחייביה דהשתא גרמא בעלמא הואי: שמואל אמר בשהתריפו מחמת אוירו. הא דבמתני' פוטר בכלים דוקא בשנטרפו ונשברו מחמת אויר והבל הבור דשמואל סבירא ליה בור שחייבה עליו התורה בין להבלו בין לחבטו וכלים דממעטינן מחיובא דבור אם פקעי מחמת הבלא הוא דאימעוט כגון בכלים חדשים דעשוין להתקלקל מחמת חום האויר אבל אם נפלו לתחתית הבור ונחבטו בקרקע ונשברו חייב גם על הכלים וטעמיה דשמואל דדייק הכי מדאשמעינן במתני' פטורא דכלים דוקא בהאי גוונא דקתני שור וכליו חמור וכליו ואמאי לא קתני בפשיטות נפל לתוכו שור וחמור חייב וכלים פטור ומאי שנא בכליו דקתני אלא ודאי לאשמעינן האי דיוקא ומשום דלא משכחת לה שלא יהו הכלים נופלין לקרקע הבור וגם שיהא נודע לנו שנשברו מחמת האויר כ"א בכה"ג שנפלו בעודן על הבהמה והיא נפלה לבור והכלים נשארו עליה באויר הבור וקמ"ל תנא דמתני' דבכה"ג הוא דחייב על הבהמה ופטור על הכלים:

אפילו

עין משפט נר מצוה

כה

א מיימו' פי"ב מנ"מ הל"ו טוש"ע חו"מ סי' תי' סכ"ז

מסורת הש"ס

ב"ק נא ע"א

עי' שם נב ע"א

(כ"ב פ"ג) פ"ס ע ע"א

גליון הש"ס

[ב]כשהתריפו מחמת אוירו וכו'. עי' ש"מ ומה"פ ונפלא הדבר אמאי לא פי' כמו שפירש הרמב"ן ז"ל במלחמות והוא להיפך מפירושו דהירושלמי סובר דאליבא דשמואל להבלו ולא לחבטו ובבור כרבותי' של התנשט מתחייב מכח שור דממוני' הוא מש"ה בהבלו דאין בו ממש ולא שייך ממונו מתחייב מחמת בור ולכך בהבלו פטר בו את הכלים מש"כ בחבט' דממוני' שהזיק חייב אף בכלים: ור"י סובר להבלו וכ"ש לחבטו ותרוויהו מבורו היא ופטר בו את הכלים ע"ש:

תוס' הרי"ד

א"ר ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחריו חייב חוצה לו לפניו חייב לאחריו פטור כצ"ל וכן גי' המהרא"פ ז"ל ופשוט הוא אבל לפי שיטת הבבלי משמע דחוצה לו בין לפניו בין לאחריו פטור והא דקתני במתניתין נפל לפניו מקול הכרי' חייב פי' בשטמ"ק ז"ל בשם המאירי ז"ל לפניו ולאחריו דגבית כמבנה קאי על הבור ולא על הבהמה. וה"פ לפניו ר"ל לפני הבור ר"ל בתוכו. וכן לא נאמר לאחריו פטור אלא לאחרי הבור כגון שנתקל בבור ונפל חוץ לבור עכ"ל ז"ל. אבל ר' ינאי בירושלמי מפרש דקאי על הבהמה. וה"פ נפל לפניו ר"ל הבהמה נפלה לפניו מקול הכרי' חייב לאחריו מקול הכרי' פטור לבניהן בחוץ לבור. ובנפ"מ בין אם הבהמה נפלה על פני' או על אחרי'. אבל בבבלי ע"כ מפרש על הבור אבל אם מחוץ לבור אין נפ"מ בין אם הבהמה נפלה לפני' או לאחרי'. ונראה לפענ"ד דמוכח כן מלשון הגמ' דגרסינן שם אמר רב לפניו פניו ממש לאחריו אחריו ממש וזה וזה בבור מלשון זה משמע דרב הוא דמפרש לפניו פניו ממש. אבל שמואל דס"ל דבבור בין לפניו בין לאחריו חייב. והלא ה"ד לאחרי' מקול הכרי' דפטור

אמר ר' ינאי לתוכו וכו'. עיקרא דמילתא דר' ינאי נתבאר היטב הדק כמה שפירשתי בפנים אחר העיון דכל מילתיה אחיובא ופטורא דהכורה קאי וא"צ לשבש הגירסא כלל וכמו שנתתי טעם לסברת ר' ינאי בענין חיובא דהכורה. וב-ירוש מתניתנו נלמד מתוך דברי ר' ינאי דמפרש להמתני' כמו דמפרש רב התם בפרקין דף נ"ג וכמבואר בפנים והוסיף עוד לבאר לקמן אי"ה. ועיין בקונטרס האחרון בביאור הסוגיות סימן ו':

שמואל אמר בשהתריפו מחמת אוירו. למאי דפרישית בפנים אתייא הא דשמואל כמאי דס"ל בבבלי דף נ' והובא לעיל בענין דחיובא דבור בין להבלו ובין לחבטו אלא דהכא מוסיף בזה בענין מיעוטא דכלים דקסבר דלא אימעוט אלא מהבלא וכבר מבואר בפנים מילתיה בטעמא דדייק מהמתני' דקתני שור וכליו. ומוכרח הוא דס"ל הכא

מראה הפנים

תיפתר שנתנו שניהן אבן האחרונה. כדאמר ר' יוחנן התם דף נ"א שעקרו שניהם חוליא בבת אחת וסלימו לעשרה ויש לפרש הכא שנתנו שניהן אבן האחרונה למעלה להשלים הגובה בעמקו והיינו הך:

נותנין לו שהות וכו'. כדאמר שם דף נ"ב בכדי שיודיעוהו ויגדור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו. ומדקאמר הכא אית בה לחומרא וכו' משמעא דמוכחת לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"ב מנ"מ הלכה ו' שצריך עד שידע הראשון ויודיעהו ממש הוא דבשלמא אם הודיעוהו במקום אחר הוא גם שפיר שייך הקולא והחומרא אם הוא רחוק מן הלבנון כאשר הוא גם או סמוך לו אבל אי אמרינן כדעת החולקים וס"ל בכדי שידע ולא שצריך להודיע לו א"כ היך נדע במקום אשר הוא עכשיו אם הוא רחוק או סמוך מן הלבנון והאי דינא השמיענו כאן ר' יוחנן בזה שפירש דבריו אית בה לחומרא ואית בה לקולא:

כדי שתהא עגלה וכו'. לא מבואר זה בהדיא התם ומשמעא כיסוי חזק כעין ואם דכן דברי ר"א התם לדוגמא בעלמא נקטיה:

הכא

מסורת הש"ס

אפילו נחבט בקרקעו. ונשתברו הכלים מחמת קרקע הבור פטור על הכלים דדרך נפילה פטרה התורה דכתיב ונפל שמה שור או חמור וממעטינן כלים אפי' נפלו גם הם עם הבהמה ומגיעו עד לקרקע הבור ונחבטו: שור וכו' חמור וכו'. ותרתי מיעוטי בכלים למה לי וקאמר הש"ס דלהכי איצטריך: שהיה בדין מה אם בור נזקין. שאין בו עשרה טפחים שפטור מן המיתה ואינו חייב אלא על הנזקין ואפ"ה חייב בו על הכלים כדאמרינן בהלכה דלעיל לר' ינחק דקאמר דבור תרי זמני דכתבה התורה ללמדנו שיש חילוק בין בור של מיתה לבור נזקין לענין כלים והשתא קאמר הש"ס דאי לאו תרי מיעוטא שור וחמור דכתבה לנו התורה בבור של מיתה למעט בה את הכלים ה"א אייתי בק"ו לחייב את הכלים בבור של מיתה שהוא חייב על המיתה אינו דין שחייב על הכלים והיינו דהייתי אומר דהא דכתבה התורה בור בור תרי זמני לחייב את הכלים בבור של נזקין ולפטור בהן בבור של מיתה דוקא אם נפלו בתוכו בפני עצמן אבל בכלים שעל גבי הבהמה ונפלו עמה לתוכו מגו דחייב על הבהמה חייב נמי על הכלים אפי' בבור של מיתה מכח הק"ו והאי קרא והאי קל וחומר תלמוד לומר ונפל שמה שור או חמור שור וכו' חמור וכו'. להכי איצטריך תרווייהו למעוטי דלעולם פטור על הכלים בבור של מיתה אפי' הן שור בכליו וחמור בכליו וכלומר שנפלו עם הבהמה חייב על הבהמה ופטור על הכלים: כיני מתני'. שור חרש שוטה וקטן דקאמר לא של חרש שוטה וקטן אלא שהוא חרש או שוטה או קטן בהני חייביה רחמנא בבור אבל שור פיקח פטור דאיבעי ליה לעיוני ומיזל: בן ובת וכו'. והני לעולם פטור ואפי' הן קטנים דלא שייך עיוני ומיזל דגזירת הכתוב דאימעוט אדם מוהמת יהיה לו כדדרים הכא בפ"ק הלכה א' ילא אדם שאין לו הנאה:

הלכה ח מתני' אחד השור וכו'. מפרש בגמרא מהיכא איתרבו: בהווה. בדבר הרגיל להיות: גמ' לנפילת הבור. דכתיב ונפל שמה שור או חמור ריבוייא הוא לרבות כל הבהמות וחיה בכלל בהמה היא וכן עופות אתי מריבוייא: אם בהמה. יתירה לכל הבהמות וכן כולהו דרים הכא מריבויא: לא תחסום שור בדישו. ויליף שור שור מהני דכתיב בהו שור ואיתרבו: בהמתך. ריבויא הוא כל בהמה: אווז ים עם אווז יבוב. אע"פ שהן דומין זה לזה כלאים זה בזה

מתניתא

תורה אור

אפילו נחבט בקרקעו פטור דרך נפילה פטרה תורה. ונפל שמה שור או חמור *שור ולא שור בכליו חמור ולא חמור בכליו שהיה בדין מה אם בור נזקין שפטור מן המיתה חייב על הכלים בור של י"ט שחייב על המיתה אינו דין שיהא חייב על הכלים ת"ל ונפל שמה שור או חמור שור [א] ולא שור בכליו חמור ולא חמור בכליו: נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב. *אמר ר' לעזר כיני מתני' [ג] שור והוא חרש שור והוא שוטה. [ג] בן ובת עבד או אמה פטור:

הלכה ח מתני' אחד השור ואחד כל הבהמה [ד] לנפילת הבור להפרשת הר סיני לתשלומי כפל ולהשיב אבידה לפריקה [ה] ולחסימה [ו] לכלאים [ז] ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן אם כן למה נאמר שור או חמור אלא שדיבר הכתוב בהווה: גמ' לנפילת הבור °ונפל שמה שור או חמור. להפרשת הר סיני °אם בהמה אם איש לא יחיה. לתשלומי כפל °משור עד חמור. להשב אבידה °השב תשיבם. לפריקה °עזוב תעזוב. לחסימה °לא תחסום שור בדישו. לכלאים °בהמתך לא תרביע כלאים. לשבת °למען ינוח שורך וחמורך: וכן חיה ועוף כיוצא בהן. [ז]שמואל אמר אווז ים עם אווז יישוב כלאים זה בזה. א"ר יוסי

שמות כא | שם יט | שם כב | דברים כב | שם כה | ויקרא יט | שמות כג | דברים ה

מתניתא

שמואל אמר אווז ים עם אווז ישוב כלאים זכ"ז אע"פ שדומין זל"ז משום דלא מלינו ב' מיני עופות בעולם לענין כלאים דהא כולהו עופות דיבשה הוי מין אחד דעופות. ע"כ קמ"ל שמואל דמלינן בעופות ג"כ כלאים וה"ד כגון אווז דים ואווז דישוב. וע"ז אמר ר' יוסי מתניתא לא אמרה כן אלא שור עם שור בר חמור עם חמור בר כלאים זכ"ז הרי דמלינו מין אחד שיהי' כלאים כגון שור עם שור בר דווקא גבי בהמה ולא גבי עופות דבעופות לא מלינו כלאים במין אחד אף שחולקין בין יבשה וים:

ריש

מסורת הש"ס: (מכילתא פ' משפטים) | ב"ק נד ע"ב

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פי"ג מנ"מ הל"א

כז
ב מיי' שם פי"ב הט"ז טוש"ע חו"מ סי' תי סי"ט

כח
ג מיי' שם טוש"ע שם ס"כ

כט
ד מיי' שם פי"ב הל"א

ל
ה מיי' פי"ג מהכירו' הל"ב טוש"ע שם סי' שלח ס"ב

לא
ו מיי' פ"ט מכלאים הל"א טוש"ע י"ד סי' רצו ס"א וסי'

לב
ז מיי' פ"כ מהלכות שבת הל"א

גליון השס"ם

[ז]שמואל אמר אווז ים וכו'. עיי' פ"מ ודבריו נפלאו שפי' דמקשה ותני רבותה טפי דאפילו מין דים וד כזה כלאים וכ"ש ב' מיני יבשה. ומלבד דאין סברא לומר כן דמסתמא דיבשה ודים יותר כלאים מבני מיני יבשה אף גם הדבר מבואר בירושלמי פ"ח דכלאים בסופו לסיפך שאמרו ומה בשעה שבניס ביבשה את חמור הר"ר בשעה שהחד בים וא' ביבש' לא כ"ש ע"ש וגם גוף הגמ' דשמואל באווז ים ואווז ישוב א"א לפעמידו שהרי מיבעית להו בירושלמי שם אליבא דשמואל. ונראה שכך צ"ל אמר שמואל אווז בר עם אווז ישוב כלאים זה בזה וכן הוא מימרא דשמואל בבלי דף כה כאן ובירושלמי דכלאים פ"ח שם וע"ז אמר ר"י מתניתא

מראה הפנים

הכא נ"כ תיובתא דבור גם בתבנית דהא קאמר בהדיא אבל אם נתבט בקרקעו חייב ומהיכי תיתי לחלק בתבנית דבור בין כלים לבהמה. וכתבתי זה מפני שראיתי להרמב"ן ז"ל שכתב בס' המלחמות בפ' המניח גבי הא דפליפל עם בעל המאור בענין פלוגתייהו דרב ושמואל בתקלה דלא אפקריה דרב ס"ל מבורו למדנו ושמואל ס"ל משורו למדנו ובירכו שם כל חד לשיטתו כל הפלוגתות השייכים בדיני דבור. ועיין בקונטרס שאתגן בביאור הסוגיות והשיטות ס' ז':

שהיה כדין מה אם בור נזקין וכו' הכי איתא במכילתא משפטים פ' י"א שור ולא שור בכליו וכו' שהיה בדין ומה אם במקום שלא חייב על הבהמה חייב על הכלים וכאן שחייב על הבהמה אינו דין שחייב על הכלים תלמוד לומר ונפל וגו' שור ולא כליו חמור ולא כליו ע"כ. וזה ממש כדהכא וכש"ס מפרש לה באיזה מקום הוא שלא חייב על מיתת בהמה. ומבואר היטב כפנים הטעם והכוונה ואתיא כדר' ינחק:

תוס' הרי"ד

דפטור כגון דאיתקל בבור ונפל לאחורי הבור תוך לבור משמע דשמואל לא מפרש כרב לפניו פניו ממש אלא לפניו קאי על הבור כפי' המאירי ז"ל. וי"ל דלהרמב"ם ז"ל הוי ספיקא דדינא האיך לפסוק הלכה אי כסוגית הבבלי או כסוגית דר' ינאי בירושלמי. ועי"כ פסק בפי"ב מה' נו"מ ה' י"ח דאם נפל על פניו תוך לבור הוי ספיקא דדינא ואם תפס אין מוציאין מידו. אבל לאחריו פטור וכבר גלאו המפרשים ז"ל ע"ז. ולדברינו הוא פלוגתא בין התלמודים ופסק הרמב"ם ז"ל דהוי ספיקא דדינא. ומה שפסק הרמב"ם ז"ל גם דבתוך הבור מאחרי' פטור והא הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל. נראה לפענ"ד דהוא משום דהוי שנפילה מקול הכרי' וע"ז תני ר"ח לסיועי לרב. ובזה מבואר כל שיטות הרמב"ם ז"ל הנ"ל:

ארבב"מ

לנפילת הבור ונפל שמה שור או חמור: הש"ס מקצר כדרכו וסמך על התוספתא שהיו בקיאין בה וז"ל התוספתא פ' שני אחד שור וחמור ואחד שאר בהמה חיה ועוף לנזקין מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק אחד שור וחמור וא' שאר בהמה חיה ועוף להרבעה ולכלאים ר"ע אומר כל אחד ואחד יתרבה במקומו ר' יוסי אומר משום ר' ישמעאל בדברות הראשונים הוא אומר אתה ובנך וגו' ובהמתך ובדברות אחרונים הוא אומר אתה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך שור וחמור בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהן מה שור וחמור האמורים לענין שבת עשה שאר בהמה חיה ועוף כשור וחמור אף שור וחמור האמורים לענין כל דבר שאר בהמה חיה ועוף כשור וחמור ע"כ. ויש שם טעות דמוכח וכצ"ל וכמו שכתוב בבבלי שלהי פרקין לר' יוסי משום ר' ישמעאל ופי' דברי ר"ע הכי הוא דאיהו לא ס"ל למידרש בכלל ופרט כר' ישמעאל כמה דאמר התם דאליביה דרשינן בכתוב בדברות הראשונות ובדברות האחרונות בכלל ופרט וכלל ור"ע לא ס"ל הכי וכדפריך התם על דרשא דכללא ופרטא וכללא דא"כ עופות מנלן. ומסיק אלא וכל בהמתך ריבויא הוא. כלומר לא כר' ישמעאל דדרים בכלל ופרט אלא מריבויא. וקאמר התם הבתא דאמרת כל ריבויא הוא בהמתך דדברות הראשונות ושור וחמור דדברות האחרונות למה לי אמרי שור לאגמורי לחסימה חמור לפריקה בהמתך לכלאים. וכן הן דברי ר"ע דכל אחד צריך ריבוי במקומו כלומר מקרא יתירא לאגמורי לכל הני מכבת וכל אחד ואחד במקומו צריך ריבוי כדי לילף מכבת ומיהו מכבת הוא דילפי' כל היכא דכתיב קרא לאגמורי מינה כגון שור דנזקין ילפינן מכבת וכן כלאים דהנהגה ילפינן שור שור מכבת וכן בחסימה ולא כדרלה התיו"ט נומר דבמסקנא ילפינן כלאים מכלאים וכו' אלא כדאמר מעיקרא אי כלאים דהנהגה יליף שור שור מכבת. ודיקדוק דאי הכי לאו דקדוק הוא הכא דהאדלעיל קאי אלא מדאפסקינהו הש"ס ובבת גופיה מנלן מסיק לה למילתיה והדר פריך. וכן כמה שנסתפק התיו"ט לעיל תלת מתלת וכו' למאי איצטריך קרא וכו' מבואר בהדיא בתוספתא כדברי ר"ע דכל א' במקומו צריך ריבויא. ומשור דשבת ילפינן כל הני תלתא כמבואר. ור"ש את"ק לא פליג אלא בהא דקאמר אחד שור וכו' להרבעה לכלאים. וא"כ לדידיה הוא דאמרינן דגם כלאים תדא היא ויליפי' משור דשבת ועלה קאמר ר"ע כל א' וכו' ולהרבעה ילפינן בהמתך בהמתך ולכלאים דהנהגה שור שור מכבת וכן כולהו כמסקנא דהתם דאיהו ר"ע דתוספתא דפליג אר"י בדרשא דכללי ופרטי ואיהו דרים בריבויי ומיעוטי כדאמרי' פ"ק דשבועות ובכמה מקומות וזה ברור. ור"ע דתוספתא דאיהו מאי דמסיק אליביה התם דדרים כל לטעמיה אזיל דדרים בזבחים דף פ"ד ע"א וכל תעלת. ואיבעית אימא וכו' דקאמר התם לרווחא דמילתא הוא דאפי' למאן דלא דרים בעלמא כל הכא דרים. ועיין בתוס' פסחים דף מ"ג ע"ב ד"ה מאן שמעת ליה דדרים כל. ובענין נפילת הבור דיליף הכא שור שור מכבת כדמשמע מהתוספתא להאי מ"ד וכדאמרן דכל היכא דאיכא ריבויא במקומו ילפינן כולהו מכבת. אבל בבבלי דף נ"ד ע"א מסיק לה אתא דבעי התם מעיקרא למילף נמי מכלל ופרט וכלל ופריך דאכתי עופות מנלן ומסיק מוהכסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים. והתוס' מקשו התם דלמה לא ילפינן שור שור מכבת ובמסקנא נמי וכו' ותירצו דבמקום שצריך לדרוש בכלל ופרט לא ילפינן שור שור מכבת וכו' וכן יש לפרש בהשבת אבידה וכו' ור"ל דאף דהתם לא שייך למידרש בכלל ופרט אלא בפרט וכלל כדכתבו לקמן מ"מ לענין האי כללא דכל היכא שצייך לדרוש וכו' חדא היא ולא ילפינן בג"ש. והאי תלמודא לית ליה להאי כללא וכן בהשבת אבידה יליף שור שור מכבת. ובענין קושית מהרש"א שהקשה דהיכי מצי למילף מכבת דא"כ תרי פרטי למה לי דלמאן דלית ליה שביתת כלים א"כ כלים נמי אימעוט י"ל דאי לאו דכתב רחמנא חמור למעט את הכלים ה"א דשבת גופיה אית ביה שביתת כלים דהדר ניליף שבת מבור דהא מן הסברא שייכא תיובתא דבור על הכל דהא בעינן קרא למעט וא"כ אי לא כתב אלא חד פרטא ה"א דבור או חמור דהוה כתיבא אתי למילף טור מכבת דכל בהמה וחיה ועוף כמשמע וכן נמי למסדר ולמילף שבת מבור מה בור כלים מכלל ונפל כדאמרן הכא לעיל פ"ג בשבת חייב משום שביתת כלים דהא למאן דאמר שביתת כלים לאו דאורייתא לית ליה קרא למעטינהו בשבת אלא דלית ליה דרשא לרבות כדדרים אידך וככל אשר אמרתי וגו'. ועוד יש לתרץ דאי לאו כתב חד פרטא למעטינהו בהדיא מבור נכי דידעי' דכלים לא שייכי בבור דהוה ילפי' מכבת מ"מ הבתא איכא למיטעי בדרשא דוהמת יהיה לו למידרש לבעלים מעטלין ולחיובי בור פסולי המוקדשין בבור כדפריך לעיל ואיפוך אנא דהא לא ידעינן להא אלא מדכתב קרא פטורא דכלים בבור כדמבני לעיל מסתברא פטור גבי בור הואיל ופטר בה את הכלים כלומר דהואיל דאשכחן קרא דפטר בהדיא כלים למדנו דגילתה לנו התורה למידרש גם שארי פטורי בבור ולא בשור. ומכח פטורא דכלים לפי דהוה ילפינן מכבת לא הוה ידעינן להאי מילתא דגילתה התורה למידרש פטורא בבור דהא מכבת ילפינן לחיובא אלא דכלים ממילא לא הוי שייכי בבור מכח האי ילפותא. ויש בסברות אלו לתרץ כמה קושיות בסוגיא ובתוספתא והפוך בה והפוך בה ואין להאריך יותר בזה. ולשיטתא דהאי תלמודא בלאו הכי לק"מ דהא איצטריך למידרש שור ולא בכליו וכו' דאפילו נפל הבהמה עם הכלים למיפטר בכלים דה"א מיגו דחייב על הבהמה חייב נמי על הכלים כמה שנתבאר לעיל בפנים ובמראה בפני דיבורי דלעיל דאית להאי תלמודא האי סברא. ותרווייהו איצטריך חד למילף מכבת וחד דלא אמרינן מיגו בהא. והאי אתיא שפיר אפילו להאי מאן דאמר דבור של נזקין נמי פטור בה על הכלים כפי שנתבאר לעיל ובשיטת הבבלי. ולפי זה יש לתרץ בהאי סברא גם לשיטת הבבלי דאיצטריך אידך פרטא למעט הכלים אפי' בבהמ"ג דלא נימא מיגו. וכדאשכחן מיגו טובא לענין נזקין במכלתין. והאי סברא נראית

דאיכא

*מתני׳ לא אמרה כן אלא שור עם שור בר. א חמור עם חמור בר כלאים זה בזה. ריש לקיש אמר משנה שלימה שנה ר׳ וכן חיה ועוף כיוצא בהן. א״ר יוחנן *ואנא דאייתיתיה מן דבית לוי *תרנגול עם פיסיוני תרנגול עם הטווסת אע״פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

הלכה א מתני׳ י הכונס *צאן לדיר ונפל בפניה כראוי ויצתה והזיקה

פטור ג לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב נפרצה בלילה או שפרצוה ליסטים ויצתה והזיקה פטור הוציאוה ליסטים הליסטין חייבין: גמ׳ *ר׳ לא בשם ר׳ ינאי במחלוקת רבי לעזר אמר דברי הכל הוא. א״ר לא מסתברא הדא דר׳ לעזר. שהרי אין כתיב שמירה בגופו אלא בקרן. מאי כדון ריש לקיש אמר במחלוקת ר׳ לעזר אמר דברי הכל היא. ואית דאמרין *דר׳ ליעזר בן יעקב היא *דאמר בין כך ובין כך פטור. עד כדון בשהיתה גדורה מד׳ רוחות היתה גדורה משלש רוחותיו ופרוצה מרוח אחת ויצאת ממקום הפרצה מהו נישמעינה מן הדא *נפל כותלו מקול הזוועות מקול הרעמים אם עמד ובנאו כצורכו פטור ואם לאו חייב. כלום צריכה לא בשנפלו

רידב״ז

רשב״ל אמר משנה שלימה שנה רבי וכן חי׳ ועוף כיוצא בהן. מילתא אחריתא הוא וגרסינן זאת במס׳ כלאים פ״ק ה״י לענין דקאמרינן שם אם נוהג כלל כלאים בעופות. קאמר ע״ז רשב״ל משנה שלימה שנה רבי חיה ועוף כיוצא בהם דנוהג בהם כלאים. אמר ר״י ואנא דאייתיתיה מן דבית לוי תרנגול עם פיסיוני כלאים וכו״ז. והתם במס׳ כלאים מפרש דלמה למד ר״י מן דבית לוי ולא למד ממשנה שלימה עיי״ש:

סליק פירקא בס״ד

עד כדון בשהיתה גדירה מד׳ רוחות פי׳ וכולן הי׳ שמירה פחותה שיכולין לעמוד ברוח מצוי׳ וא״י לעמוד ברוח שאין מצוי׳ ונפל איזה מחיצה ברוח שאינו מצוי׳ או מחתרה פטור משום דשני לשן ורגל בשמירה פחותה. אבל אם הי׳ גדורה מג׳ רוחות בשמירה פחותה שא״י לעמוד ברוח שאינו מצוי׳ ואחת פרוצה לגמרי ויצאת מהפרוצה. והגם דהג׳ מחיצות נפלו ג״כ ע״י רוח שאינו מצוי׳ וא״כ הוא פטור על היציאה מרוח הפרוץ כיון דאפילו היתה גדורה נמי כבר היתה נופלת ע״י רוח שאינו מצוי׳ כמו הג׳ גדירות ואיהו אינו מחויב בשמירה מעולה יותר מדלת שיכולה לעמוד ברוח מצוי׳ וא״י לעמוד ברוח שאינו מצוי׳. וקאי האיבעיא זאת על המשנה דגרסינן הכונס צאן לדיר ונעל בפני׳ כראוי ויצתה והזיקה פטור. והוא דהי׳ ע״י נפילת דלת ברוח שאינו מצוי׳ או מחתרה. ע״ז מיבעיא עד כדון פטרינן בנפל הדלת בשהיתה גדורה מד׳ רוחות אבל אם לא היתה גדורה אך מג׳ רוחות ואחת פרוצה ונפלו הגדורות ברוח שאינו מצוי׳ ויצתה דרך הפרוצה אם יש לפוטרו דהא בלא״ה נפלו הגדורות ברוח שאינו מצוי׳ ואפילו אם הי׳ גדרה נמי הי׳ נפל ויוצאת. ונמצא דאפילו בלא הפשיעה היתה יוצאת בלא״ה ע״י הרוח שאינה מצוי׳. שמא פטור או דילמא כיון דסוף סוף היתה יוצאת אפילו מכח הפשיעה לחוד חייב. ע״ז פשיט נשמעינ׳ מן הדא נפל כותלו מקול הזוועות מקול הרעמים אם עמד ובנאו כצורכו ר״ל דבנאה מתחלה כצורכו פטור. ובתוספתא גרסינן אם בנאה ואם לאו חייב כלום צריכה לא בשנפלו

פני משה

מתניתא. תוספתא דכלאים פ״א: לא אמרה כן. אינו נשמע מהברייתא כן דקתני שור עם שור בר חמור. עם חמור בר כלאים ואם איתא ליתני רבותא טפי דאפי׳ מין דיס ומין דיבשה כלאים ומכ״ש ב׳ מיני יבשה: משנה שלמה שנה רבי וכן חיה ועוף כיוצא בהן. דקאי נמי על כלאים ומשנה שלימה קאמר בין שני מיני יבשה בין א׳ דיס וא׳ דיבשה: ואנא דאייתיתיה. ואני למדתי מברייתא דתנא דבית לוי דמיני עופות של יישוב ושל מדבר אע״פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

הלכה א מתני׳ הכונס צאן לדיר. ויצאה והזיקה פטור. דהא נטרה ומאי הוה ליה למיעבד: נפרצה בלילה. ואפילו נודע לו שנפרצה ויצאה אין לו לטרוח ולחזור אחריה בלילה: או שפרצוה ליסטים. וקמ״ל דאפי׳ הליסטים פטורין שלא הוליאוה הן: הוליאוה ליסטים. אע״ג דלא הוליאוה ממש אלא שעמדו בפניה עד שילאה הוי כאילו הוליאוהו בידים וחייבין: גמ׳ ר׳ אילא בשם ר׳ ינאי במחלוקת. מתני׳ דקתני נעל בפני׳ כראוי והיינו בדלת שאינה יכולה לעמוד אלא ברוח מצויה דהוי שמיר׳ פחותה וקתני פטור במחלוקה היא שנויה דלא אתיא אלא כר׳ יהודה לעיל בשלהי שור שנגח ארבעה וחמשה דס״ל לר׳ יהודה מועד בשמירה פחותה סגי ליה ומהני׳ נמי במועד מיירי דהא לאן קתני והזיקה בשן ורגל דמועד מתחלתו הוי וס״ל להאי מ״ד דמועד דשן ורגל דינו כמועד דקרן ולר״מ דאמר התם דלמועד גם כן שמירה מעולה בעינן לא אתיא מתני׳ דידן כוותיה: דברי הכל היא. ואפי׳ כרבי מאיר אתיא כדמסיק טעמי׳ לקמיה: אמר ר׳ אילא מסתברא הדא דר׳ אלעזר. ולא כר׳ ינאי דאמרה ר׳ אילא משמיה: שהרי אין כתיב שמירה בגופו. ולא ישמרנו בעליו אלא בקרן הוא דכתיבא וא״כ לא הקפידה התורה אלא במועד דקרן אבל בשן ורגל מיעטה התורה בשמירתן ואפילו ר״מ מודה דבשמירה פחותה סגי: מאי כדון. מאי הוי עלה השתא וקאמר הש״ס דשמעינן דר״ל נמי פליג עם ר׳ לעזר וכר׳ ינאי ס״ל דקסבר במחלוקת שנויה: דר׳ אליעזר בן יעקב היא. מתני׳ דאמר בתוספתא פרק ה׳ זה וזה פטורין והיינו נמי בין כך ובין כך בין שהוא תם בין שהוא מועד פטור בשמירה פחותה: עד כדון וכו׳. מתני׳ דקתני נפרצה בלילה פטור עד כאן לא שמענו אלא כשהיתה גדורה מארבע רוחותיו וכלומר דהשתא לא שמעינן ממתני׳ אלא דאם נפל הכותל מאליה כגון שהיה הכותל רעוע ונפל ויצאת הבהמה משם דבהא חייב דהוה ליה לאסוקי אדעתיה. ומתני׳ בשהיתה גדורה מארבע רוחותיה מיירי וכלומר שהיו כל הכתלים בריאים וחזקים והילכך הכי דייקינן דוקא בכה״ג שנפרצה מהבהמה שלא היו הכתלים עומדין ליפול אבל אם מחמת נפילת הכותל יצאה וכגון בכותל רעוע חייב: היתה גדורה וכו׳. אלא דאם היו כאן שלשה כתלים בריאים ופרוצה מרוח אחת כלומר רוח אחת היא חריבה ורעוע ועומד הכותל לפרוץ וליפול מעצמו: ויצאת ממקום הפרצה מהו. כלומר ולא נפל הכותל רעוע אלא שהבהמה פרצה ויצאת משם וממקום הפרוצה דקאמר כלומר ממקום שבלאו הכי עומד לפרוץ הוא: מהו. מי אמרינן כיון דתחילתו בפשיעה שהרי כותל רעוע הוא אע״פ שסופו באונס הוא שלא נפל אלא שהבהמה פרצה אותו חייב או דילמא תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור: נשמעינה מן הדא נפל וכו׳. תוספתא פ״א דב״מ דקתני התם נפל כותלו מחמת הזוועות ומחמת הרוח ומחמת הגשמים אם בנאו כדרכו פטור ואם לאו חייב ובשנפל והזיק אחר זמן בית דין מיירי כדקתני התם. וה״נ אם עמד ובנאו דקאמר שבתחלה עמד ובנאו כדרכו וכצורכו: כלום צריכה. כלומר וקשיא לן במאי עסקינן אילימא כדקתני פשיטא שאם היו בנוי כדרכה דפטור שהרי מחמת אונס נפל אלא לאו דבהכי מיירי: בשנפלו

מסורת הש״ס

(תוספתא דכלאים פ״ק)

(כלאים פ״ק הל״ו)

כ״ק נס ע״א

נס פ״ב

נס

(תוס׳ פ״ס)

נס מו ע״ב

(תוס׳ דב״מ פ״א)

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי׳ פ״ט מכלאים הל״ד טוש״ע יו״ד סי׳ רצז ס״ו

א
ב מיי׳ פ״ד מנ״מ הל״א טוש״ע חו״מ סי׳ שצו ס״א וס״ב

ב
ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג

גליון הש״ס

מתניתא לא אמרה כן אלא שור עם שור בר וכו׳ ומשמע דוקא בשור ולא בעוף ועי׳ בירוש׳ דכלאים פ״ק הל״ו ובקדושים בשטמ״ק כאן. ועי״ז אמר ריש לקיש משנה שלימה וכו׳ חיה ועוף כיוצא בהן הכי דלכל ענין שוה חיה ועוף לבהמה וכשם דבהמה אע״פ שדומין זה לזה שור הבר עם שור ישוב כאחד כמו כן בעוף ועי׳ בר״ש כלאים פ״א מ״ו. אמר ר״י ואנא אייתיתי׳ מדבית לוי תרנגול עם פסיוני וכו׳ והכי תבו״ל דאף בעופות אע״פ שדומין זה לזה כלאים וז״כ ודו״ק:

מראה הפנים

דאיכא רבותא בכה״ג כמו שלמדנו זה גם כן מדברי הרמב״ם ז״ל בריש פרק י״ג שכתב כלים שנפלו לבור ונשתברו פטור וכו׳ מפני השמועה למדו שור ולא אדם חמור ולא כלים אפילו נפל שור בכליו וכו׳ חייב על הבהמה ופטור על הכלים. הרי שכתב בלשון אפילו וכלומר דס״ד דלימא מיגו קמ״ל:

ריש לקיש אמר משנה שלימה שנה רבי. סוגיא זו כתובה לעיל פ״ק דכלאים הלכה ו׳ וקאת בנוסחא אחרת ולריכה ביאור הרבה. ויש כמה דינים ומהני מילי מפלייתא דאית בה ושלמדין ממשנה ובמקום אחר יתבאר מזה בעזה״י ב״ס לאו״א:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו הכונס לאן לדיר. ואית דאמרין דר״א בן יעקב היא. ובתוס׳ ריש פרקין ד״ה מאן תנא כתבו דלא בעי למימר דמתני׳ בין בתם בין במועד וכדר״א בן יעקב לעיל דף מ״ה משום דמשמע ליה דבמתני׳ במועד לחודיה מיירי מדנקט לאן דאין רגילות להיות בהו קרן אלא שן ורגל שאין רגילות שיתכוונו להזיק וכו׳ ע״ש. וצ״ל להאי אית דאמרין דס״ע דיתא להו לאוקמי כר״א ב״י משום דס״ל דלא שייך למילף מועד דשן ורגל ממועד דקרן דבהני בקרן דהתם שוורים בחזקת שימור קיימי כדקי״ל

להאי מ״ד דפלגא נזקא קנסא וא״כ בדין הוא דסגי ליה בשמירה פחותה שהרי תם אלד הסברא אפילו שמירה כלל לא בעי דבחזקת שימור הוא אלא דהתורה התמורה עליו מתמת קנסא ובמועד דאודא ליה חזקת שימור שילכך די בזה בנתמור דלריך שמירה ובשמירה פחותה סגי ליה כמו בתם. משא״כ בשן ורגל דדרכן להזיק ולאו בחזקת שימור הן כלל ולא דמי לקרן כלל והילכך מתני׳ דלא״ג דודאי במועד איירי לא אתיא בשיר אלא כר״א ב״י דס״ל דלעולם לא בעינן אלא שמירה פחותה ולאו דיליף לה ממועד דקרן דהא לא דמי כדאמרן אלא כיון דלא מלינו שמירה בתורה אלא בכה״ג מזה נלמד דבכל נזקין הדין כן:

עד כדון בשהיתה גדורה מד׳ רוחות. מיפשט פשיטא ליה להאי ש״ס דבכותל בריא מיירי המתני׳. ודייק ליה מדקתני נפרלה ולא קתני נפל הכותל וכדפריבית בפנים והשתא ליכא למידק ממתני׳ אלא בכי נפרלה דוקא והיינו שחתרה הבהמה ויצאת שלא היה אפשר לה לצאת אלא כשחתרה שהכותל היה בריא אבל אם נפל הכותל שהיה רעוע ומחמת כן יצאת. ודאי חייב דתחלתו וסופו בפשיעה הוי כי קא מיבעיא ליה בשהיה כותל א׳ רעוע ולא נפל אלא שחתרה ויצאת ממקום הפרלה מאי דמספקא ליה להש״ס בתחלתו בפשיעה וסופו באונס ופשיט ליה מהתיכפתא דחייב. ובבבלי דף נ״ו אדברי רבה הוא דמקשה דמפרש לה לפטורא דוקא בשחתרה וא״כ משמע דבנפלה מתרה אלא נפלה ויצאת חייב

הלכה ... בשנפלו שם שלשה כתלים בריאים ממנה. *תני ר' יהושע אומר [א] ארבעה אין חייבין לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין להן עד שישלמו. היודע עדות לחבירו ואינו מעידו אין חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם [ב] השוכר עידי שקר וגבה אין חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם [ג] הכובש קמה לפני האור [ד] והפורץ גדר לפני בהמה אין חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם: הוציאוה ליסטין הליסטין חייבין. א"ר הושעיה כשהוציאוה לגוזלה [ה] אבל אם הוציאוה לאבדה הליסטין פטורין:

הלכה ב

מתני' [ו] *הניחה בחמה [ז] או שמסרה ביד חרש שוטה וקטן ויצאתה והזיקה חייב [ח] מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו [ט] נפלה לגינה והזיקה משלמת מה שנהנית ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה [י] כיצד משלם מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ר"ש אומר [כ] אכלה פירות גמורין משלם פירות גמורין אם סאה סאה ואם סאתים סאתים:

גמ' *תני [ל] רועה שמסר צאנו לרועה הראשון חייב והשני פטור רב וריש לקיש תריהון אמרין מכיון שמסרה לבן דעת פטור. מסרה לרועה ונכנס רועה תחתיו ונפלה לגינה והזיקה משלם מה שנהנית *רב הונא אמר [מ] בשנחבטה על גבי עשבים אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה ירדה כדרכה והזיקה משלם מה שהזיקה. *ר' יוסי בי ר' חנינה אמר אותה השדה פטורה ושדה אחרת חייבת. ר' יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין אפילו

פני משה

בשנפלו שם שלשה כתלים בריאים ממנה. כלומר כשנפל זה הכותל שהזיק היו שם שלשה כתלים בריאים ממנה שנפלו ג"כ עמו שנפל כל הבית וזה הכותל היה רעוע וה"ק אם היו כל הכתלים בנוין כדרכן ונפלו מחמת אונס הזועות וקול הרעמים הוא דפטור ואם לאו אלא שאחד מהן רעוע חייב אע"פ שאנו רואין שמחמת הזועות והרעמים נפל שהרי גם הכתלים בריאים נפלו עמו אפ"ה כיון דכותל הרעוע בלאו הכי עומד ליפול הוא מיחייב אלמא דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב: תני. בתוספתא דשבועות פ"ג: אין חייבין לשלם מן הדין. בב"ד אבל חייבין בדיני שמים: ואינו מעידו. ומחייב בדיני שמים דאי הוה מעיד הוה מחייבו שבועה ושמא לא היה נשבע על שקר והיה משלם: השוכר עידי שקר וגבה. כלומר לא בשוכר עדי שקר והוציא ממנו לעצמו דזה אפי' בדיני אדם מיחייב אלא שגבה לאחרים מחמת עידי השקר והוציא מראובן לשמעון: בשהוליאו לגוזלה. דקנאוה וקמה לה ברשותייהו ומתחייבין בנזקה אבל הוליאוה לאבדה ואח"כ הזיקה פטורין:

הלכה ב מתני' הניחה בחמה. מלערה לה שמשא ולא סגי לה בנעילה כראוי שהיא בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה בלבד דמחמת לערא כל עלדקא דאית לה למיעבד עבדה ונפקה: נכנס הרועה תחתיו. בבבלי מסיק לה אפי' למאי דקי"ל שומר שמסר לשומר חייב הכא מיירי שמסרו לרועה ברזיליה לתלמידו שתחתיו שדרך הרועה הגדול למסור לרועה שתחתיו ולפיכך הרועה שתחתיו חייב: נפלה לגינה והזיקה. דוקא שנפלה באונס כגון שהיתה רשות הרבים גבוה מגינת חבירו ונפלה או שהוחלקה ונפלה אינה משלמת אלא מה שנהנית ולא לפי הזיקה אבל דחו אותה חברותיה והפילוה הוה פשע דהוה ליה לאעבוריהו חדא חדא ודינו כמו שירדה כדרכה ומשלם מה שהזיקה: שמין בית סאה באותה שדה. אין שמין הערוגה שהזיקה לבדה מפני שמפסיד המזיק ששמין אותה בכל שוייה ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן מלמד ששמין אותה ע"ג שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שאכלה ממנה הערוג' הזאת וכמה היא שוה עכשיו והשתא לא משלם כולהו דמים דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מוזלז בה בשביל הפסד ערוגה א' כ"א דבר מועט: אכלה פירות גמורין. שכבר בשלו כל לרכן משלמ' כל הסיזק והיכא שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו והלכה כר"ש:

גמ' תני. בתוספתא פ"ו: הראשון חייב. באומנין דלא ה"ל למסור לאחר דהבעלי' אומרים לו את מהימנת לי איהו לא מהימן לי: מכיון שמסרה לבן דעת פטור וכו'. כלומר דלא ס"ל כהאי ברייתא אלא שומר שמסר לשומר בן דעת פטור כדקתני במתני' מסרה לרועה דמשמע שהרועה מסרה לאחר נכנס הרועה אחר תחתיו והשני חייב: בשנחבטה על גבי עשבים. והפסידה אותן מחמת נפילתה עליהן בהא משלם מה שנהנית היא בנפילה ע"ג עשבים ולא נחבטה בקרקע: אבל עמדה ורעת. לאחר שנפלה עמדה והיתה רועה ואוכלת משלם מה שהזיקה: ירדה כדרכה וכו'. כלומר האי גלמד מסיפא ירדה וכו' שאם עמדה ורועה את עלמה משלם כמה שהזיקה דהוה כמו שירדה כדרכה דתנן דמשלם מה שהזיקה דהא השתא לאו אונס הוא: אותה השדה פטורה. שדה קרי לערוגה שבגינה ומשדה לשדה מערוגה לערוגה ובהכי מיתפרשא הסוגיא. ר' יוסי בר' חנינא פליג דבאותה שדה אפילו עמדה ואכלה פטורה משום שבתחילה ירידת' לאותה שדה באונס היתה שנפלה שמה: ושדה אחרת. אם לאחר שעמדה הלכה משדה זו לשדה אחרת בהאי שדה הוא דהוה כמו שירדה כדרכה וחייבת לשלם מה שהזיקה:

אפילו

קרבן העדה

בשנפלו ג' כתלים בריאים ממנה ואינו יכול לטעון אפילו אם הייתי בונה כדרכו סוף סוף הי' נופל ע"י אונס מכל מקום חייב כיון דהי' נופל ע"י הפשיעה להוד אפילו בלא האונס. וה"נ דכותי' דהגם דאפילו אם לא היתה פרוצה היתה נמי נופלת על ידי הרוח מכל מקום כיון דאפילו בלא הרוח נמי היתה יוצאת על ידי פשיעת הפירצה ע"כ חייב:

ר"ה אמר בשנחבטה ע"ג עשבים אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה כיון דעמדה אח"כ הוי כירדה כדרכה והזיקה כדמסיק. אבל עמדה ורעת משלם מה שהזיקה ירדה כדרכה והזיקה משלם מה שהזיקה. וע"ז פליג ר"י כר"ח ואמר דאותה השדה פטורה אפילו דעמדה ואכלה כדרכה אבל שדה אחרת חייבת וע"ז פליג ר"י ורשב"ל דאפילו דהלכה ואכלה שדה אחרת נמי פטורה עד שתצא מתיכה לר"ה ותכנס מר"ה לשדה אחרת. ושאל הגמ' אלא נפלה לגינה וירדה לתוך גינה אחרת מהו ר"ל דע"כ לא אשמעינן פלוגתייהו אלא דיוקא שאכלה והלכה ואכלה בשדה זו ובשדה אחרת אבל אם לא אכלה בשדה זו שנפלה כלל אלא נפלה לגינה זו ולא אכלה כלל אלא עמדה והלכה בגינה אחרת ואכלה בם ע"ז מסיק הגמ' דזה אין נפ"מ דע"ד דר"י כר"ח דאמר אותה השדה פטורה. ר"ל אבל שדה אחרת חייבת וכא נמי חייבת. וע"ד דר"י ורשב"ל דינון אמרין אפילו רעת כל השדה פטורה גם כאן אפילו שלא אכלה בשדה הראשונה כלל. ג"כ פטורה. ואח"כ שאל הגמ' אלא נפלה למקום שראוי לירד. ירדה למקום שראוי ליפול [ובדין הזה נחלקו התוס' והראב"ד ז"ל מובא ברשב"א ז"ל דהתוס' ז"ל דף נ"ז ע"ב כתבו דכנפלה במקום שיכולה לירד חייב משום דהוי תחלתו בפשיעה

מסורת הש"ס

(תוס' דשבועו' פ"ג) ב"ק נה ע"ב

שם

ב"ק נו ע"ב (תוספתא פ"ו)

שם נה ע"ב

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פי"ג מעדות הל"ג טוש"ע חו"מ סי' כח ס"א

ד
ב מיי' שם טוש"ע שם סי' לב ס"ב

ה
ג מיי' פי"ד מנ"מ הל"ד טוש"ע שם סי' תית סי"א

ו
ד מיי' שם פ"ד ה"ב טוש"ע שם סי' שצו ס"ד

ז
ה טוש"ע שם ס"ג

ח
ו מיי' שם הל"ה טוש"ע שם ס"ה

ט
ז מיי' שם הל"ו טוש"ע שם ס"ו

י
ח מיי' שם הי"א טוש"ע שם ס"ט

יא
ט מיי' שם פ"ג הי"א טוש"ע שם סי' שצד ס"א

יב
י מיי' שם פ"ד הלי"ג טוש"ע שם ס"ד

יג
כ מיי' שם הלי"ד טוש"ע שם ס"ס

יד
ל מיי' שם הלי"א טוש"ע שם סי' שצו ס"ט

טו
מ מיי' שם פ"ג הלי"א טוש"ע שם סי' שצד ס"א

מראה הפנים

חייב ב"ד וכו'. ולפי הסברא אשר הולאתי ולדקדק מדלא תני נפל יש לדקדק מכח זה כהסוגיא שם ואין להאריך. ועיין לעיל בפ"ב הלכה ה' ד"ה בזו מתני' שקפלו בדין תחלתו בפשיעה מ"ש מזה בס"ד:

הכובש קמה. בכפה קמה של חבירו שתבער בה האור ומוקי לה התם דוקא דמטית ברות בתיגה מלויה דאי ברות מלויה אפי' בדיני אדם מיחייב ועיין בפ' ב' הלכה ה' ד"ה במלית את האור בביאור סוגיא דהכא מה שביארתי מזה בע"ה:

והפורץ גדר לפני בהמה. כבר מבואר הוא בדברי הפוסקים והמפרשים דמה דאיתמר בבבלי דף נ"ה ע"ב עלה ה"ד אלימא בכותל בריא בדיני אדם נמי מתייב אלא בכותל רעוע. ברוב המפרשים פירשו דעל הכותל קאי כמבואר בדברי התוס' שם וכן פי' הרשב"א ז"ל דאי על הבהמה אפילו בכותל בריא פטור דהא גרמא בעלמא הוא ועוד דהא תנן פרצוה ליסטין פטורין. והרא"ש ז"ל דמפרש אתרווייהו קאי לענין דינא דעתו כדעת התוס' ע"ש. אבל הרמב"ם ז"ל מפרש דאבהמה קאי. וכבר הועתקה תשובתו להכמי לוניל על זה במה שתיקן כזה מההיא דליסטין דהתם דעתן לגזול ולפיכך כל זמן שלא הוליאוה מרשות הבעלים לא נתחייבו ולא עמדה ברשותן. ולפיכך נמי לריך לאוקמי בריתא דמתני' הוליאוה ליסטין וכו' בשהכישה במקל דבזה קנאו אותה וברשותן היא. ובפורץ קאי דגרמא בעלמא הוי ראיתי שהרב המאירי ז"ל תיקן דבריו דהכא גרמת הוי בשבה מטבה בידים. ומיהו בדין כותל רעוע לענין חיוב דכותל האדם. דלדעת הרמב"ם ז"ל בהבית נרים פ"ד דהוי כנעל שלא כראוי וחייב. ולפיכך נמי כתב בדין הפורץ גדר

בכותל רעוע שחייב בדיני שמים מפני שגרם לחבירו לשלם וכמו שמבואר בתשובתו שם הובא כמ"ע. ולדעת האי תלמודא היה נראה מדקאמר לעיל היתה גדורה מג' רוחותיו ופרוצה וכו' דמיבעיא ליה אם יצאת ממקום שפרצה היא כמבואר משמע דעכ"פ כנפל בפניה דמי לפי ה"א אלא דלהמסקנא ניחא וכמו שמפורש לעיל:

כשהוציאוה לגוזלה. ומסיק לה התם דף נ"ו שהכישוה במקל וקמ"ל התם דכוס קנאוה ונעשית ברשותם. וזה מוכרח הוא. וכמבואר בדברי התוס' שם. וכבר כתבתי מזה לעיל פ"ד סוף הל' ד' ע"ש:

תני רועה וכו'. האי תוספתא כמסקנת הבבלי לרבא בם נמי אתיא כפירושא דמתני' דאפילו שומר שמסר לשומר חייב. מתניתא איירי דמסריה לברזיליה דאורחיה הוא וכדפריבית במתני':

ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין וכו'. וכן ס"ל לר' יוחנן שם דף נ"ח אפי' מערוגה לערוגה וכו' אלא דהכא מוכיח הש"ס לקמיה דאפילו מגינה לגינה ס"ל הכי ופשוט הוא דכן נמי דינא למאי דאמר התם דהא עד שתלא לדעת קאמר דבעי' שידעו הבעלים ביליאתה ואי"כ מערוגה לערוגה ומגנה לגנה חדא טעמא ותדא דינא אית להו דכל זמן שלא ידעו הבעלים מיליאתה משם אינו מוטל עליו לשומרה והיינו דקאמר עד שתלא מתוכה לר"ה שאז בודאי נודע לו יליאתה. אלא דבעינן חזרה לשם כבר מוכרח מכל הפוסקים כרב פפא דהתם דאפילו חזרה שלא לדעת הבעלים חייב שהיה לו לשומרה שלא תחזור. ובענין אם שמרה אח"כ בנעילת דלת כראוי כבר כתב הה"מ בפ"ג מנ"מ הל' י':

עין משפט נר מצוה

טו

א טוש"ע חו"מ סי' שלד סעג"ב

רידב"ז

כפשיעה. והא דקתני בסיפא ירדה ולא קתני נפלה כיון דמיירי במקום שראוי לירד אורחא דמילתא נקט וה"ה נפלה כיון שיכולה לירד עכ"ל ז"ל. והראב"ד ז"ל ס"ל דאפי' נפלה במקום שיכולה לירד נמי פטור] ע"ז אמר ריב"ח היא מתניתין. אלא נפלה למקום שהיא ראוי ליפול ירדה למקום שראוי לירד [כן הגי' בכ"י שנמצא במדינת אקספארד על הפרקים הללו] וה"פ דריב"ח קאמר דמוכח כן ממתניתין דידן דע"כ נפלה דווקא במקום שראוי ליפול וירד למקום שראוי לירד דאל"כ יקשה רישא וסיפא כיון דרישא מיירי במקום הראוי ליפול למה נקט נפלה הו"ל רבותה אפי' ירדה וכן בסיפא דמיירי במקום שראוי לירד למה נקט ירדה הו"ל למיתני רבותא יתירה דאפילו נפלה [כדמסיק בתוס' ז"ל] וכדמסיק דא צריכה לדא. ודא צריכה לדא. ר"ל דנפלה הו"ל לאשמועינן בסיפא. וירדה הו"ל לאשמיעינן ברישא [ולשון צריכה בירושלמי הוא דצריך לאשמועינן כדאיתא במס' מע"ש פ"ב חדא צורכה וחדא לא צורכה עיי"ש דפירושו דצורכה הוא דצריך לאשמועינן] עיי"ש כדמפרש ואזיל דא צריכה. לדא שמשלם מה שנהנית פי' דהא דירד דסיפא הי' צריך לאשמועינן רבותא בהרישא דמשלם מה שנהנית. ודא צריכה לדא שמשלם מה שהזיקה. ר"ל נפלה דרישא הוי צריך לאשמועינן בסיפא דמשלם מה שהזיקה אלא ע"כ דמוכח ממתניתן דדווקא נפלה במקום שראוי ליפול וירדה למקום שראוי לירד אבל איפכא לא. והירושלמי הזה ראי' עצומה לשיטת הראב"ד ז"ל:

אפילו רעת כל השדה פטורה לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לרשות הרבים ותיכנס מרשות הרבים לשדה אחרת. אלא נפלה לגינה וירדה לתוך גינה אחרת מהו על דעתיה דר' יוסי בן חנינה דאמר אותה השדה פטורה וכא חייב'. על דעתיה דרבי יוחנן וריש לקיש דינון אמרין אפילו רעת כל השדה פטור. לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לרשות הרבים ומרשות הרבים לשדה אחרת. אלא [א] נפלה למקום שראויה לירד ירדה למקום שראויה ליפול. א"ר יוסי בר חנינה היא מתני'. אלא נפלה למקום שראויה ליפול נפלה למקום שראויה לירד. דא צריכה לדא ודא צריכה לדא דא צריכה לדא שמשלם מה שנהנית ודא צריכה לדא שמשלם מה שהזיקה. *תני אין שמין בית כור מפני שהוא פוגם ולא בית קב מפני שמשביח אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה. *א"ר יודה

פני משה

אפילו רעת כל השדה פטורה. ר"י ור"ל מוסיפין אדר' יוסי ב"ח וסבירא להו דמכיון שבתחלה באונס נפלה כל השדות כאחד נחשבות ואפילו הלכה משדה זו והיתה רועה כל השדות שאללה בגינה זו פטורה ממה שהזיקה כל השדה היינו כל הערוגות שבגינה: לעולם אינה חייבת וכו'. דבכה"ג הויא כירדה כדרכה דמכיון שיצאת מתוכה לר"ה וממנה לשדה אחרת הליכה אחרת היא אבל בהליכה משדה זו לשדה שאצלה כאחת נחשבת ותחילת ירידתה באונס היתה לפיכך פטורה: אלא נפלה לגינה וכו'. כמו אלא בהא איכא לספוקי שאם נפלה לגינה זו וירדה לתוך גינה אחרת ואכלה מהו אי מחשבינן לה כמו שירדה כדרכה שהרי לא נפלה לאותה גינה בתחלה: על דעתיה דר' יוסי ב"ח. פשיטא לן דחייבת: דאמר אותה השדה פטורה. שהרי אפילו באותה גינה עצמה קאמר דוקא אותה השדה כלומר בערוגה זו שנפלה ואכלה הוא דפטורה הא מערוגה לערוגה חייבת: וכא חייבת. והכא פשיטא דחייבת שאכלה בגינה אחרת: על דעתיה דר"י ור"ל וכו'. לדידהו הוא דאיכא לספוקי דאינון אמרין אפילו רועת כל השדה שבאותה גינה שנפלה היא פטורה אבל אם ירדה מגינה לגינה בזו לא שמענו דאפשר דמודו דהוי כמו שירדה כדרכה בתחלה: לעולם אינה חייבת וכו'. הש"ס קאמר לה דמדבריה' דר"י ודר"ל איכא למיפשט דהכא נמי פטורה שהרי אמרו לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לר"ה דוקא ומשם תחזור ותכנס לשדה אחרת וטעמא דמילתא לפי שלא ידעו בה הבעלים להזהר בה עד שתצא לר"ה ואז נודע להם שחזרה ממקום שנפלה ולפיכך אינה חייבת אלא על המקום שירדה אח"כ מר"ה לתוכו בין באותו גינה בין בגינה אחרת: אלא נפלה למקום שראויה לירד וכו'. בעיא אחרת היא ולא שייכא לפלוגתייהו אלא הא מיבעיא לן בעיקרא דדינא שאם נפלה למקום שראויה לירד לתוכו כדרכה שלא היה איזה דבר המכריחה ליפול וכן לא היה המקום גורם לזה כגון שהלכה בעמק השוה ולא היתה ראויה ליפול אלא שאירע לה מקרה שנפלה אם כאונס דיינינן לה שהרי נפלה ואינה משלמת אלא מה שנהנית או דילמא הואיל והמקום הוא ראוי שתרד לתוכו אע"פ שנפלה לא מחשבינן לה כאונס גמור דקס"ד דתחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא ומשלמת מה שהזיקה: ירדה למקום שראויה ליפול. וכן בסיפא איכא למיבעי שאם ירדה למקום שהיתה ראוי ליפול לתוכו כגון שהמקום הוא מדרון משופע והיא הלכה במקום הגבוה וראויה היא ליפול אלא שדחקה עצמה וירדה כדרכה אם בזה משלמת מה שהזיקה שהרי ירדה כדרכה או דילמא הואיל והמקום ההוא אינו ראוי שתרד לתוכו לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה להזהר בה: אמר ר' יוסי ב"ח היא מתניתא. מאי קא מיבעיא לך הרי דין זה מפורש במתני' דהא לא קתני ברישא אלא נפלה וכן בסיפא ירדה קתני אלמא בתרה דידה הוא דאזלינן אם נפלה הוי אונס ואפילו במקום שראויה לירד וכן אם ירדה אפי' במקום שראויה ליפול הרי ירדה כדרכה ולא הוי אונס בירידתה ובהא לא מספקא לן כלל: אלא נפלה לייקום שראויה ליפול נפלה למקום שראויה לירד. כלומר אלא אי איכא למיבעי לן בבבא דרישא הוא והכי קא מיבעי לן אי מדמינן נפלה למקום שראויה ליפול כמו בנפלה למקום שראויה לירד וה"פ דודאי פשטא דמתני' בנפלה למקום שראויה לירד מיירי שהרי עלה קתני ירדה וכו' דמשמע שנפלה לזה המקום שתוכל לירד ומשלם מה שנהנית ואם ירדה לתוכו משלם מה שהזיקה ואם ירדה אפילו למקום שראויה ליפול בהא ודאי נמי לא מיבעיא לן כדאמרן שהרי עכ"פ ירדה כדרכה. אלא בדין דנפלה בהא איכא למיבעי אם לעולם חד דינא אית ליה בין שנפלה למקום שראויה לירד כמשמעות פשטה דמתני' ובין שנפלה למקום שראוי ליפול או לא וכדמסיק במאי הוא דאיכא לספוקי: דא צריכה לדא ודא צריכה לדא. כלומר והאי בעיא צריכא ומסתפקא לן להאי גיסא וכן איכא למבעי לאידך גיסא וכדמפרש ואזיל: דא צריכה לדא שמשלם מה שנהנית. להך גיסא הכי הוא דמספקא לן אם בכה"ג משלמת מה שנהנית דמה לי שנפלה במקום הראויה לירד כדמתני' ומה לי שנפלה במקום הראויה ליפול על כל פנים נהנית היא שלא נחבטה בקרקע או דילמא כיון שא"א לה אלא א"כ שתפול שהרי המקום הוא שגורם לכך ואפילו מה שנהנית פטור מלשלם: ודא צריכ' לדא שמשלם מה שהזיקה. וכן נמי מיבעיא לן לאידך גיסא דבהא איפכא מסתברא שהרי מכיון שהמקום הוא ראוי ליפול לתוכו טפי היה לו להזהר ולהעביר אותה בנחת שלא תפול וכיון שלא נזהר איכא למימר דמשלם מה שהזיקה ולא איפשיטא: אין שמין בית כור. אם אכלה ערוגה אחת אין שמין לערוגה זו בבית כור כמה נפחת כל הבית כור בשביל ערוגה זו: מפני שהוא פוגם. לניזק שהרי בשביל קרחת דבר מועט אינו ניכר במקום בית כור ולא נפחת מדמי שויו כל כך: ולא בית קב. וכן אין שמין בית קב כמה נפחת בשביל קרחת ערוגה זו מפני שמשביח ביותר להניזק שאפי' דבר מועט ניכר בבית קב ועולה הפחת לדמים הרבה: אלא שמין בית סאה. כמה נפחתה בשביל קרחת הערוגה ונמצא לא פוגם הרבה ולא משביח הרבה:

מסורת הש"ס

(תוס' פ"ו) ב"ק נח ע"ב

בס נט ע"א

מראה הפנים

י"ב שדעת הרמב"ם ז"ל שפטור אם אח"כ חזרה ויצאת והזיקה והראב"ד ז"ל בעצמו חזר בו בפירושיו מביאו הרשב"א ז"ל בחידושיו. ומה שכתב הכ"מ וכן בב"י שדברי רבינו כתומים הם וסובלים איזה פירוש משני הפירושים. לענ"ד נראה להדיא מסתימת דברי הרמב"ם כפי' הה"מ שהרי כתב מפני שהיה לו לשמרה שלא תחזור והדבר ידוע דהתם שמירה בנעילת דלת כראוי סגי כמו שביאר ריש פ"ד ואם היה דעתו ז"ל לחלק כאן מפום שככר יצאתה פעם אחת היה לו לבארו לומר שהיה לו לשומרה בשמירה מעולה:

אמר ר' יוסי בר חנינה היא מתניתא. מבואר להדיא מהכא דמפרש בפשיטות להמתני' דנפלה אפי' במקום שראויה לירד פטור ולא הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס שהרי יש לו רשות להעביר בהמתו בר"ה וכל שנפלה פטור. וכ"כ הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל. ודתימא על התוס' בסוף דף נ"ז וכן הרא"ש ז"ל שכתבו דוקא שאינה יכולה לירד ומחמת זה הוצרכו לדחוק דמה דקתני בסיפא ירדה כדרכה אלא הה"ד נפלה. והוא נגד המסקנא דהכא. וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל והרמ"א בהגהה סי' שצ"ד הביא לדעת הרשב"א והראב"ד בשם יש מי שחולק. והוא תלמוד ערוך דהכא ועיין בדיבור דלקמן: דא צריכה לדא וכו'. מבואר הוא לכל מי שמורגל בלשון הש"ס הזה דצריכה לשון בעיא היא בכל מקום בתלמוד הזה. וכבר פירשתי היטב בפנים מה הוא הספק להאי גיסא ולאידך גיסא. ולכאורה נראה לפניא ראיה מדמספקא ליה הכא דהיכא דשכיחא נפילה טפי כגון במקום שראויה ליפול דאיכא למימר דמשלם מה שהזיקה ומטעמא דהיה לו להזהר ביותר וא"כ ש"מ להא דרב כהנא דכמה דנתלקו שם הוא ורבא דרב כהנא פי' שנפלה מחמת שהוחלקה וקא"ר התם דלדידיה דחפה חבירתה הוי פשיעה דהוה ליה לעבורי חדא חדא וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' י"א והרי זה דומה להאי דהכא דכל מקום דשכיחא ליפול טפי יש לו להזהר אלא דהכא בעיא דלא איפשיטא היא ומספקא ליה להאי גיסא ולהאי גיסא ומ"מ בתיו"ט בזה לימא מסייע ליה להרא"ש וסייעתו דס"ל דחפו חברותיה לא הוי פשיעה מדקתני בסיפא ירדה כדרכה ולא קתני רבותא דאפי' כפלוה חברותיה משלם מה שהזיקה. ואי מהא לא איריא דמי לא נוכל לפרש להרמב"ם וסייעתו דה"ק נפלה דוקא אבל הפילום נעשה כמי שירדה כדרכה וכדאמרי' בגמ'. וכדפשיטא במתני'. ועוד דבירדה כדרכה איכא רבותא טפי דאפי' ירדה למקום שראויה ליפול וכדקאמר הכא. והא לא הוה שמעינן אי הוי תני הפילום חברותיה ובהא איכא סייעתא נמי להאי פירושא דהרשב"א והראב"ד בדיבור דלעיל דמפרשינן למתני' דכדוקא קתני נפלה ואפי' במקום שראויה לירד וירדה אפילו במקום שראויה ליפול דבתר הבהמה אזלינן בין ברישא ובין בסיפא:

תני אין שמין בית כור וכו'. מה שפירשתי בפנים הוא מרווח לפי' התוספתא ולסוגיא דהכא עד המתני' ועולה לפי פי' התוס' דף נ"ח ע"ב ד"ה שמין בית סאה וע"ש:

אימתי בזמן שאכלה ייחורי תאנים וקירטמה לולבי גפנים אבל אם אכלה בוסר או פגין שמין לו פירות גמורין. אמר רבי יודן משום ר' עקיבא אכלה פירות גמורין משל' פירות גמורין נטיעות שמין לו נטיעות נטיעות שמין לו בית סאה רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' עקיבה תבואה שלא הביאה שליש נידונת כנטיעות *דבי ר' ינאי אמרין [א] שמין תרקב בששי' תרקבים ר"י בי ר' חנינה אומר שמין קלת בששים קלחיים. *חד בר נש [ב] נגב חדא כפוני אתא עובדא קמי שמואל אמר ליה זיל שיימה ליה בריש דיקלא. א"ר יוסי בי ר' בון כבשה דאהיני הוה:

הלכה ג מתני'

[ג] *המגדיש לתוך שדה חבירו שלא ברשות אכלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הוזק בהן בעל הגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב: גמ' *א"ר יצחק גדישין בשדה ככלים בבית. א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר בההיא דאית ליה מסגר:

הלכה ד מתני'

*השולח [ד] את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים [ה] שילחה ביד פיקח הפיקח חייב [ו] אחד הביא את האש ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב בא אחר וליבה המלבה חייב ליבתו הרוח הרי כולן פטורין: גמ' *חזקיה אמר [ז]בשמסר לו גחלת [ז] אבל מסר לו שלהבת חייב א"ר יוחנן היא גחלת היא שלהבת. וקשי' על דעתיה דחזקיה אילו מי שראה נחלתו של חבירו מגלגלת והולכת ואין כולה אותו שמא

פני משה

אימתי. נשומין אגב קרקע ולא בפני עצמן: ייחורי תאנים. בחניטתן נקראין ייחורי וכן לולבים בגפנים שעדיין לא ניכר בהם שום היכר הפרי: בוסר. ענבים שלא בשלו כל צרכן וכן פגים בתאנים ומכל מקום כבר הוכר הפרי שמין לו בפני עצמן כמו שאכלה פירות גמורין: ר' יודן משום ר' עקיבא. דוקא אם אכלה פירות גמורין הוא דמשלם פירות גמורין אבל בוסר ופגין אין רואין אותן כאלו הן פירות גמורין: נטיעות. אילנות רכין בת שנתן נקראין נטיעות: שמין לו נטיעות נטיעות שמין לו בית סאה. כלומר לפעמים שמין אותו בפני עצמן כגון שהם יפים וחשובים ולפעמים כשאינן חשובות כל כך שמין לכן אגב קרקע בבית סאה שהוזכר במתני': תבואה שלא הביאה שליש נידונת כנטיעות. שאף תבואה לפעמים כשהיא חשובה ואם שעדיין לא הביאה שליש נידונת כנטיעות שלפעמים נשומין בפני עצמן: שמין תרקב בששים תרקבים. לפרושי שמין בית סאה דמתני' קאי דדין השומא שמשערין אותה בששים ולא ששמין הבית סאה שאכלה בששים אלא שמין תרקב והוא שלשה קבין שהן חצי סאה בשלשים סאין ובין שאכלה מעט או הרבה שמין בדרך זה ואין המזיק נפסד כל כך: שמין קלח בששים קלחים. כלומר הכל לפי מה שאכלה בין הרבה בין מעט שמין מה שאכלה בששים ואפי' אכלה קלח אחד משערין בששים קלחים כמה נפחתין מדמיהן בשביל קלח זה: חדא כפוני. התמרה שלא בישלה כל צרכה: זיל שיימיה בריש דיקלא. כמה היה שוה הדקל וכמה נפחת בשביל זה: כבשה דאהיני הוה. אשכול של תמרים שבישלו כל צרכן היו ולפיכך אמר שמואל שישומו אגב הדקל בפני עצמן דאילו כפוני אינן נישומין אלא אגב הקרקע:

הלכה ג מתני' ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב. מסיק לה בבבלי בשומר הגדיש שכיון שאומר לו עייל וגדיש עייל ואשמור לך קאמר ואפילו רבי דאמר בפרק דלעיל אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור מודה בהא: **גמ'** גדישים בשדה ככלים בבית. דמודה רבי דכלים בבית אם אמר לו בעה"ב להכנים מסתמא קיבל שמירתו עליו וכן גדישים בשדה וכדמסיק ר' יוסי בר' בון בהאי דאית ליה מסגר דהוי כמו בית ובהא מודה רבי וכן הוא המסקנא הכא לעיל פ' הפרה הל' ד':

הלכה ד מתני' המביא את העצים חייב. דאי לאו אחרון הראשון לא עביד כלום: וליבה. נפח את האש: ליבתה הרוח. כולן פטורין. מפרש בגמרא: **גמ'** בשמסר לו גחלת. לחש"ו בהא הוא דפטור אבל אם מסר לו שלהבת חייב וקס"ד השתא דטעמיה דחזקיה משום דס"ל אשו משום ממונו הוא והילכך ע"כ דמוקי למתני' בגחלת שאינו שלו ומשום הכי בשמסר לו גחלת של חבירו פטור אבל בשלהבת ס"ל דאף שאינו שלו מ"מ כיון דברי היזיקא הוא והוא שמסרו לו חייב: א"ר יוחנן היא גחלת היא שלהבת. לעולם פטור דקסבר אשו משום חציו הוא והילכך הכא לא חציו הוא דבלא נבתא דחרש לא הוה מדליק ולפיכך אין חילוק ופטור הוא: וקשיא על דעתיה דחזקיה. דלדידיה מתני' בגחלת של חבירו מיתוקמא: אילו מי שראה גחלת של חבירו מגלגלת והולכת. כלומר לוחשת והולכת והשלהבת עולה ממנה א"כ הגחלת מגלגלת בר"ה והולכת ואינו מכבה אותה שלא תעלה השלהבת מאליה: ואין כולה אותה. שאינו מכלה ומכבה אותה: שמא

רידב"ז

חזקי' אמר בשמסר לו גחלת אבל מסר לו שלהבת פטור. ור"י אמר אפילו מסר לו שלהבת פטור משום דר"י לטעמי' דס"ל אשו משום חציו וחציו דחרש הן אבל לרשב"ל דס"ל משום ממונו מקשה הגמ' בבבלי למה פטור אלו מסר שורו לחשו"ק ה"נ דלא מחייב בתמי' ומשני שם רשב"ל בשם חזקיה ל"ש אלא שמסר לו גחלת וליבה. ופירש"י ז"ל דכיון דהחרש ליבה הרש עביד לי' ההיזק. והיינו דהבבלי מחלק בין שור לגחלת שור דרכו לנתוקי. אבל גחלת מעמיא וחזלא. וכל ההיזק הוא ע"י החרש. אבל הירושלמי אינו מחלק בין שור וזכור לגחלת. וע"כ פריך הגמ' וקשיא ע"ד דחזקי' אילו מי שראה גחלתו ש"ח מגלגלת והולכת ואין כולה [כמו מכיבה] אותו שמא אינו פטור בתמי' ר"ל למה פטר בעל הגחלת וכי יפטר משום זה דמי שראה הגחלת מתגלגל ביד החרש מחויב לכבותה ולא דמי לשור וכשלא יכבה יתחייב הרואה בתמיה והא בהמת הרואה פטור וע"כ חייב הוא ולמה פטור בעל הגחלת כיון דנתלבה גחלתו יתחייב הוא. ומשני תיפתר בגחלת של הפקר וע"כ לא הוי ממונו. ומ"מ במוסר שלהבת הפקר חייב משום דברי היזיקא. ור"י ס"ל אפילו בשלהבת הפקר נמי פטור. ובכ"י מאקספארד גרס אמרי תיפתר בגחלת של הפקר אמרי תיפתר בשלהבת של הפקר. פי' דאמרי תיפתר אליבא דרשב"ל בגחלת של הפקר. ואמרי כמו אית דאמרי תיפתר בשלהבת הפקר אליבא דר"י אבל בשלהבת שלו חייב אפילו לר"י דס"ל משום ממונו ג"כ. ועיי' בתוס' ז"ל דף כב ע"ב ד"ה חציו עיי"ש ובזה נחלקו ר"י ורשב"ל דר"י ס"ל כיון דהפקר הוא פטור אפילו אשלהבת. אבל רשב"ל ס"ל דבשלהבת דברי היזיקא חייב. אבל גחלת דלא ברי היזיקא פטור עיי"ש בתוס' ז"ל הנ"ל:

יצא

מראה הפנים

נטיעות שמין לו נטיעות. ובתוספתא פ"ו גרים ר' יהודה אומר משום ר"ע אכלה פירות נטיעות שמין לכן נטיעות נטיעות עלמן שמין לכן בית סאה. ולפי האי גי' היה לריך לחלק אליבא דר"ע בין פירות גמורין ובין פירות נטיעות שמין לכן אגב נטיעות. ולפי הגי' דהכא ולמאי דפירשתי עולה שפיר כפי המסקנא דהתם בכעין דין זה וכפי' הרמב"ם בסוף פ"ד מנ"מ דכתב גם לחלק בין דקל רומי שאין התמרות שלו יפות דשמין אגב קרקע ובין דקל פרסי שהתמרים שלו יפות ששמין הדקל בפני עלמו. ונכון הוא לפרש לנטיעות ג"כ בכיולא בו: גדישין בשדה וכו'. עיין לעיל פ' הפרה הלכה ד' ד"ה תיפתר מה שכתבתי בזה בסייעתא דשמיא:

חזקיה אמר בשמסר לו גחלת. פלוגתא דר"י ור"ל התם דף נ"ט ע"ב ופסקו הפוסקים כר"ל משמיה דחזקיה. וכבר ביארתי היטב בפנים סוגיא דהכא אחר העיון ומאוקמתא דהכא דמוקי בשל הפקר ניחא לן מה דקשיא מסוגיא דתרי' בפ"ב דמוקי התם כששימר גחלתו ואי לאו הכי בעל הגחלת חייב וה"נ מי גרע מהכלב שנטל את החרר' וכו' והדלי' הגדיש אם פשע בעל הגחלת חייב הוא ג"כ כדאמר התם וא"כ הכא אמאי לא אשכחן חיובא בבעל הגחלת לכל הפחות בשלהבת לכ"ע ונהא דקאמר הכא ניחא. ועיין לעיל בפ"ב הלכה ד' והל' ה' שם נתבאר במרה' מסוגיו' ודברי המפרשים והפוסקים השייכים לזה ובמה שחדשתי בדינים אלו בס"ד:

מאן

וצ"ל טעמא דחייב לחזקיה וכן לריש לקיש דסובר כוותיה בבבלי כאן. הוא משום דכיון דשלהבת קשורה בגחלת אף השלהבת יש בו ממשא מיקרי. וכעין דאמרינן בכילה דף לט דאם הוליאו בקיסם חייב על השלהבת אף דבקיסם לית ביה ביטורא משא"כ כדאדיי אדווי או אין בו ממש ע"ש. וא"כ יש לומר דבזה נחלקו חזקיה ור"י היכא שעל הגחלת הוא פטור כגון שאינו כמו הכא נתש"ו א"כ כיון דעל הממש פטור דלא פשע כ"ל לר"י דאף על השלהבת נמי פטור שאין בו ממש בעצמותו דאף דר"י ס"ל אשו משום חציו מ"מ כאן כלו לי' חציו דצוותא דחרש הוא כדאמרו בבבלי דף כב. וחזקיה סובר כיון דעכ"פ קשורה בגחלת מיקרי יש בו ממש. וחייב על השלהבת אף דעל הגחלת פטור משום שאינו שלו מ"מ על השלהבת חייב דכיון דבעצמותו אין בו ממשות לא נופל עליו ענין קנין שהוא שלו או אינו שלו ורק החיוב הוא על הגורם והגורם בעצמותו בא מגחלת שיש בו ממשות ולכך חייב לריש לקיש. ועי' בקדמונים בשטמ"ק שם דף כב. ועי"ז מקשה לחזקיה אילו מי שראה גחלת של חבירו וכו' [illegible]
[illegible] כיון שאינו שלו. [illegible] ודוק:

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ד מנ"מ הל"ג טוש"ע חו"מ סי' שצ"ד ס"ד

יח
ב מיי' שם הלי"ד טוש"ע שם ס"ו

יט
ג מיי' שם פ"ג הלט"ו טוש"ע שם סי' שצ"ג ס"ד

כ
ד מיי' שם פי"ד הל"ס טוש"ע שם סי' תי"ח ס"ז

כא
ה מיי' שם הל"ו טוש"ע שם ס"ח

כב
ו מיי' שם ה"ז טוש"ע שם ס"ט

כג
ז מיי' שם הל"ח טוש"ע שם ס"ו

גליון הש"ס

[ז]בשמסר לו גחלת וכו'. פי' פ"מ ופירשו דחוק ומה גם לא ביאר אם מיירי בגחלת שאינו שלו. ובעיקר רש"י דבגחלת שאינו שלו לר"ל דאשו משום ממונו פטור א"כ אמאי ביארה ביד פקח הפקח חייב הא אינו שלו. וע"כ דמיירי בגחלת שלו וביד פקח הפקח חייב דנכנס תחת הבעלים כמבואר ברמב"ם וטוש"ע משא"כ בחש"ו. כן אמת דלפי זה קשה מאי מקשי' בירושלמי לחזקי' אלו מי שראה גחלת וכו' שמא אינו פטור מאי ענין זה לכאן שבגחלת שלו מיירי. וגם תירוצו אינו מובן. ונראה דבאמת הרי אמרו דשלהבת לית בי' ממשא ולא שייך בי' ממונו עי' בבלי דף כב.

מסורת הש"ס

ב"ק נח ע"ב

פ"ט נט ע"ב

שם

לעיל פ"ה הל"ד

ב"ק נט ע"ב

שם

עין משפט
נר מצוה

כד
א מיי' פי"ד מנ"מ הל' ז טוש"ע חו"מ סי' תית ס"ט

כה
ב מיי' שם הל"ח טוש"ע שם ס"ב

כו
ג מיימוני שם הל"ג טוש"ע שם ס"ד

מסורת הש"ס
ב"ק ס ע"א
שם
ע"ש.

תורה אור

שמא אינו פטור. אמרי תיפתר בשמסר לו גחלת הפקר אי נמי שלהבת הפקר ולית שמע מינה כלום. *אית תניי תני ליבה אית תניי תני וניבה מאן דמר וליבה דכתיב °בלבת אש מאן דמר וניבה °והיה בליבי כאש בוערת: ליבתו הרוח הרי כולן פטורין. "תמן אמרין א ברוח של אונסין היא מתניתא אבל ברוח שהעולם מתנהג בו חייב. ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין אפי' רוח שהעולם מתנהג בו פטור שפעמים בא פעמים לא בא:

הלכה ה מתני' ג *השולח את הבעירה ואכלה עצים או אבנים

או עפר חייב שנאמר °כי תצא אש ומצאה קוצים וגו' ג ׳עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר פטור: גמ' *מה קוצים מיוחדין שדרכן לידלק אף אין לי אלא דברים שדרכן לידלק ת"ל גדיש. אי מה גדיש מיוחד שתלוש מן הקרקע אף אין לי אלא דבר שתלוש מן הקרקע תלמוד לומר קמה. או מה אילו ואילו מיוחדין שדרכן לידלק אף אין לי אלא דבר שדרכו לידלק. ליחכה נירו סיפספה אבניו מניין

שמא אינו פטור. בתמיה וכי עליו מוטל החיוב לכבות גחלת של חבירו וא"כ קשיא לחזקיה מאי קמ"ל במתני' דאי לפטורא דגחלת ודאי לא איצטריך דלאו שלו הוא ולא ברי היזיקא ואי משום חיובא דשלהבת והכי הוא מפרש להמתני' השולח את הבערה ביד חש"ו שהם הבעירוה בידים והוא לא מסר להם אלא הגחלת פטור אבל אם כבר הובערה בשלהבת ומסר להם הוא חייב. הא נמי קשיא דהא הגחלת לאו דידיה הוא ולא על דידיה חיובא רמיא כ"א על בעל הגחלת שהניח תקלה בר"ה בדין דאיהו הוא דמיחייב ואי אמרת דמשכחת חיובא על המולא גחלת של חבירו והובערה בשלהבת אם כן ש"מ דעליו מוטל לכלות ולכבות גחלת של חבירו שהניחה בר"ה. בתמיה: אמרי. לא קשיא ולא תידוק הכי אליבא דחזקיה דתיפתר בשמסר לו גחלת של הפקר: א"נ שלהבת הפקר. האי אי נמי וכן הוא וכלומר דבגחלת הפקר וכן נמי בשלהבת של הפקר מיירי וא"כ לית ש"מ כלום דדייק' דהרואה גחלת של חבירו דהוא חייב לכלותה דהא ודאי ליתא דלאו בגחלת חבירו חיובא על בעל הגחלת הוא דרמיא והכא ה"ט דחזקי' דכיון דהגחלת הפקר הוא ולא ידעינן מי שהפקיר אותה כשהגביה הוא זכה בה וכשמסר לו הגחלת בלא שלהבת פטור משום דלא ברי היזיקא ואיהו לא קעביד מידי

דגרמא בעלמא הוא אבל בשלהב' דברי היזיקא כעושה מעשה בידי' הוא שמסרן לאלו חייב: וניבה. מלשון ניב שפתים ומייתי ראיה מקרא דירמיה שאמר ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר והיה בלבי כאש בוערת וצריך אני להוציא בניב שפתי מה שהוא כאש בוערת בלבי ואף זה בניב שפתיו מוליא ומבעיר האש: תמן אמרין. בבבל מפרשין דדוקא ברוח של אונסין שבא בסערה ואינו מצויה מיירי מתני' ובהא הוא דפטורין דלא אסיקו אדעתייהו אבל ברוח מצויה והעולם מתנהג בו חייב: שפעמים בא פעמים לא בא. כלומר לאו ברוח מצויה תמיד קאמרי דבהא ליכא מ"ד דפטור אלא כלפי מה שאמרו ברוח של אונסין הוא דוקא דפטור עלה קאמרי דאפי' ברוח שהעולם מתנהג בו לפעמים ואינו רוח סערה פטור שלפעמים לא בא ולא הוה להו לאסוקי אדעתייהו:

הלכה ה מתני' או עפר. שליחכה נירו ונתקלקל: או דרך הרבים. ט"ז אמות כדגלי המדבר: גמ' מה קוצים וכו'. ומלאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה כתיב ודריש לה דכולהו איצטריכו דאי מקוצים ה"א מה קוצים מיוחדין שדרכן לידלק מהר אף אין לי וכו' ת"ל גדיש דלא שכיחא כ"כ לידלק כמו קוצים ואפ"ה חייביה רחמנ': או מה אילו ואילו וכו'. שעכ"פ נוחין לידלק הן וה"ל פסיעה לגבייהו: מניין

גליון הש"ס
°עברה גדר כו'. עי' בשטמ"ק ב"ק דף סא ע"א:

מראה הפנים

מאן דאמר וניבה והיה בלבי כאש בוערת. נראה דאיכא נ"מ לדינא בהני דרבות דהני תנאי ובפירוש דהאי דרשא מקרא דירמיהו. וזה דלמ"ד וליבה וכדכתיב בלבת אש משמעות דרש זה שליבה ברוח בנפיו כדרך המלכה להבעיר האש במוליא רוח קר מפיו ובזה מוסיף הלהב כענין שברוח הקר הנושב ומנפת באש ומגדיל המדורה והיינו נמי דמייתי ראיה מקרא דסנה דבלבת האש דהתם בהכי מיבתעי שהבערה היתה מתחזקת והולכת כדכתיב והנה הסנה בוער באש וגו'. ומאן דתני וניבה ומייתי לה מקרא דוהיה וגו' ואם דלא הוזכר משמעות זה הלבון הנוגה בזה למי שהוא מוליא חום ההבל שבפיו וטבע ההבל בזה שהוא בא מקירות לגו ומוסיף תמימות באויר ואינו מצטרף עם האויר הקר. והיינו דמייתי מקרא דירמיהו דבהכי מיבתעי התם ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי ונלאיתי כלכל ולא אוכל. כטבע האדם שמוליא ברוח שפתיו התמימות שבאה מן הדאגה שבלבו לגוף לו. וה"נ בכפין זה. והשתא נ"מ לדינא איכא בדין ליבה וליבתו הרוח עמו דלחד מ"ד כל היכא שלא נשב ברוח שבפיו כ"א הוליא חום ההבל וכדאמר ר' זירא התם דלמר' למורי וזה אינו מצטרף לפעולת הרוח המנשב וכדכתבו התוס' גם שבלימ"ר אם והרוח קר ולא שבית כ"כ שיסייעו זה לזה וא"כ בזה הוא פטור כהכ"ג שלא עשה כלום כ"א בניבה הוא לבדו ודאי חייב שעכ"פ מכחו בא. אבל אם היה מנשב ברוח פי: כדרך המנשבין מצטרף הוא בסיוע הרוח והוי כזורה ורוח מסייעתו להאי מ"ד. וא"כ בהא פליגי מאן דתני וליבה מפרש לבתה הרוח דסיפא. הכי אם לבתה הרוח לבדו פטור אבל ליבה וליבתה הרוח עמו דמשכחת לה לפי האי מ"ד איכא למימר דמיחייב. ומאן דתני וניבה כוונתו בזה דס"ל דהתנא דמתניתין השמיענו בזה דלא משכחת לה שיסייע עם הרוח ואם עשה באופן שילטרף עם הרוח ס"ל נמי דפטור וכהאי מ"ד דס"ל ש. הכי וה"ק וכא אחר וניבה חייב לבת' הרוח לעול' פטור דביועו לאו כלום היא כמו אם ניבה עם הרוח דודאי לא שביתי' שיסייע ויעשה איזה פעולה בהלטרפו וה"נ פטור הוא אפי' עשה באופן שיכול להצטרף והא קמ"ל ועיין בדיבור דלקמן:

תמן אמרין ברוח של אונסין היא מתניתא. וכן מסקו התוס' שם ד"ה ליבתה הרוח וכו' מהאי דהכא דברוח שאינה מצויה מיירי ולא כמה שגלה הר"י לפרש מתחילה ובריי' דליבה וליבתו הרוח בין אין מצויה וכו' ע"ש. וכן פי' הרשב"א ז"ל להמתני'. ובגמרא שם לקמן ת"ר ליבה וליבתו הרוח אם יש בליבויו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור וכו' עד רב אשי אמר וכו' וגרמא בנזקין פטור והרמב"ם ז"ל כתב בפי"ד הל' ז' א' הכיא את השור כו' ליבה וליבתו הרוח חייב שהרי הוא גרם וכל הגורם להזיק מבלם נ"ש מן היפה שבנכסיו כשאר כל המזיקין ע"כ. וכבר עמדו על דבריו המפרשים ז"ל בענין קושית הראב"ד מ"ש לא חילק כדברי הברייתא והה"מ כתב דדעת רבינו לפרש הא' כאוקימתא וכו' ופסק דלא כרב אשי דלדידיה פטור בכל גוונא וגרמא בנזקין הוא אלא שקשה מהכית דפי"ת דנ"ש ותירץ הכ"מ וכן בכ"י דהתם אין הנזק בא מכח מזיק עלמו וכו' ע"ש והש"ך בסי' ת"ת הקשה ע"ז דהכתי למה לא פסק הדין דהני אוקימתו' וכו' וכתב שכולן לא ירדו לסוף דעת הרמב"ם יע"ש שהאריך ותוכן דבריו כוכב על מ"ש לדעת הרמב"ם דס"ל דאין חילוק בין גרמי לגרמא ולעולם חייב וא"כ לא קי"ל כהאי דרב אשי וכו' ולבסוף הביא ראיה מפי' הרמב"ן ז"ל לדעת הרמב"ם ע"ש. והנה כיון בדבריו שזה ברור לדעת הרמב"ם וירד לסוף דעתו והאלו נגוב הוא אתו אבל לא נמלא גידו הגניבה. ומתחילה אני אומר שיסוד הבנין כדבריו לדעת הרמב"ם נופל ונהרס וממילא נסתרו כל דבריו. ונעלם ממנו דברי הרמב"ם בהלכות האלו שכתב בריש פ"ד הפורץ גדר לפני בהמת חבירו וכו' אם היה שכותל בריא חייב ואם היה כותל רעוע פטור מדיני אדם וכו' ע"ש. וכבר כתבתי מזה בריש פרקין כמה שנתן הוא ז"ל בעלמו ט"ס לדבריו בתשובתו לחכמי לוניל הובא כמ"ע. ושם מפורש להדיא דס"ל גרמא בנזקין פטור והילך בכותל רעוע פטור אלא שבדיני שמים חייב ובכותל בריא דחייב ע"כ מפני שהוא בידים ממש והוא לבדו המזיק וה"ל דינא דגרמי. וכ"כ הרב המאירי ז"ל לחזק דבריו בטעם הזה וכתב שזה הוא החילוק לדעת הרמב"ם ז"ל בין גרמי לגרמא דבעינן כוונתו להזיק ובעל ידו לבדו יבא הנזק. הובא דבריו בשיטת מהר"ב אשכנזי ז"ל וע"ש שהזיק בראיות ואין כאן מקומו להאריך בזה ויתבאר אי"ה עוד במקומו פ' שבועת הדיינים

מדינים האלו ועכ"פ די בזה עכשיו שברור הוא דהרמב"ם מחלק בין גרמי לגרמא כמה שכתבו המפרשים לחלק בזה ומטעם הנזכר וא"כ אמאי לא יפסוק הכא כדברי רב אשי במה שנתן טעם לשיטה דברייתא שאם אין בליבויו שלו לבד כדי ללבותה שהוא פטור מטעם דלא הוי אלא גרמא ולא הוא המזיק לבדו ואם בכותל רעוע פוטר מדיני אדם. מטעם זה ואע"פ שבשעת מעשה נראה שהיא מוכה הנזק לבדו מ"מ הואיל ואפילו לא היה הפורץ מאיליו היה נופל לא נקרא מזיק לבדו מכ"ש כאן שבשעת מעשה הזיק לא הוא הגורם לבדו. וזה אינו לריך לפנים יותר באמת ונכון הוא כאן לדעת הרמב"ם ז"ל כן. אבל עיקרן של דברים כך הן דבאמת דעתו של הרמב"ם כאן ג"כ כמו דמוכרת משם. ובאמת כרב אשי פסק וזה מלמדינו בדבריו המדוקדקים שהרי לריך לדקדק בדבריו הנראים לכאורה כשפת יתר והב"ך התחיל לדקדק אבל לא גמר. ואנחנו בעז"ה נגמור עד נגד לכוין דעתו הרחבה. כתב גם שהרי הוא גרם וכל הגורם בכפילת הדברים ולכאורה לא היה לריך יותר לסיים כן ועוד. מה זה בא להשמיענו במה שכתב מבלם נ"ש וכו' וכי דין אדם מועד לעולם בא להשמיענו כאן וכבר מבואר הוא במקומו בהלכות חובל. אלא ודאי כך הלעתן של דבריו ז"ל. ובתחלה אביא כמה שבקשה הרשב"א ז"ל ותירץ בענין זה להמתיק הדברים ביותר שהוא ז"ל פירש הברייתא והסוגיא בענין זה וז"ל בקיצור ליבה וליבתו הרוח כלומר שליבה וכבר בא הרוח רוח שאינה מצויה אם יש בליבויו כדי ללבות חייב שהרי אפי' בלא סיוע הרוח היה בליבויו כדי להדליק ומתכוין הוא להדליק ולפיכך חייב ומדקתני חייב סתם משמע שחייב בכל וקשיא לי אמאי חייב בכל כיון שיש גם בליבוי הרוח כדי ללבות להוו כשנים שהביאו האש והעלים שבשניהם חייבין וכדאמרינן בפ"ק דמכלתין במרבה בתכילות וי"ל דהתיא כר' נתן דכל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי א"נ י"ל דכיון שבא הרוח בשעת ליבויו ויש בליבויו כדי ללבות מטילין עליו את הכל דהוה ליה כמביא את האש ויש בו כדי לילך ברוח מצויה ולהזיק ואם לאו שאין בו כדי ללבות פטור שאין במעשיו כלום ופריך ואמאי להוי כזורה והרוח מסייעתו כיון שכבר בא הרוח ואוקמה אביי בשלבה מלד זה וכו' ורבא אמר לא כמו שביינו סבורין שכבר בא הרוח שאינה מצויה בשעת ליבויו אלא כשהתחיל ללבות עדיין לא בא ואח"כ בא דלאו פושע הוא דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה עכ"ל הרשב"א ז"ל. והשתא ממילא מבוארת לן במסקנא דרבא דאביי אוקי לעולם כדאמרינן מעיקרא שכבר בא רוח שאינה מצויה בשעת ליבויו ושמא דתיובתא דריפא מבואר וכסיפא דפטור מטעמא דהוי גרמא בנזקין ואין במעשיו כלום. וכן הן דברי הרמב"ם ז"ל ממש אות באות כפירושו בברייתא כפירוש הרשב"א ולא כפירוש התוס' בד"ה ליבה וליבתו הרוח וכו' ע"ש וכפי טעמו וסברתו ופסק כרב אשי בענין גרמא ואין לנו להוסיף בזה כ"א להראות רמז כוונתו בדבריו כדרכו ז"ל שלפעמים מבאר בפירוש ולפעמים מרמז לנו בכיוב דבריו ללמדינו כוונתו שבתחלה כתב ליבתו הרוח שאינה מצויה תמיד הרי כולן פטורין ליבה וליבתו רוח זה. שאינו מצויה דאיירינן בה וכבר בא. חייב. שהרי הוא גרם כלומר ללמדינו שיש בליבויו כדי ללבות דאי לאו הכי לא קרינן ליה הוא גרם והשמיענו בזה שלפ"ש שהרוח שאינה מצויה כבר בא הוא חייב דס"ל כמביא את האש ברוח מצויה וכדלעיל והיינו דסיים דלא תקשי מ"מ הוא מתחייב בכל הא גם בליבוי הרוח יש בו כדי ללבות לזה אמר מפני שכן הדין כל הגורם להזיק מבלם נ"ש וכו' כדין שאר כל המזיקין ר"ל אע"פ שהיה לכאורה נראה שלא בלבדו הוא המזיק מ"מ אני אומר לך הטעם דהוא הגורם דמכוין שליבה ויש בליבויו כדי ללבות מתחייב בכל ומבלם נ"ש כשאר כל המזיקין לבדן שהוא ג"כ לבדו נקרא מזיק כמבואר לעיל. וא"כ ממילא נלמד שאם לא היה בליבויו כדי ללבות שהוא פטור שלא עשה הוא הנזק לבדו אלא גרמא בנזקין הוא ואינו כשאר כל המזיקין. ובסוף דבריו אלו הורה לנו כוונתו ודעתו כמבואר במקום אחר כפי אשר הכרתנו מדין הפורץ גדר הנזכר. ויתבאר עוד במקומו אי"ה בדין דגרמי ודגרמא לכל השיטות. ועכ"פ נתבאר לנו עכשיו שיטב דעת הרמב"ם בחילוק דין זה. ומה"ט פסק בהאי דפי"ג מנ"ש דפטור דאינו בא מכח עלמו. וזהו כדברי הכ"מ במקלת. אלא שלריך להוסיף דיש עוד טעם לזה לפי שאין כוונתו להזיק כדאיירי התם. ואלו שני התנאים לריך בדינא דגרמי לדעתו ז"ל כפי אשר נתבאר. ונקטינן השתא לפי מה שבארנו ואחר העיון היטב בדברי הרמב"ם ובמקומות השייכים למקור דינים אלו שפסק כאן כדינא דברייתא וכאוקימתא דרב אשי: וכטעמים

ציון
ירושלים

°תמן אמרו ברוח של אונסין כו'. עמה"פ מ"ש על דברי הרמב"ם ועל דברי הש"ך סי' תית ועשו"ת כנכפת לספר מנחת יעקב ס"ע:

תורה אור

מניין תלמוד לומר או השדה. ויאמר קוצים קמה שדה ואל יאמר גדיש על דעתיה דרבי יודן ניחא דאמר משלם כל מה שבתוכו ועל דעתיה דרבנין דאמר אינו משלם אלא גדיש הטים שדה שעורים לאי זה דבר נאמר *גדיש ולאי זה דבר נאמר גדיש. עברה גדר שגבוהה ארבע אמות או דרך הרבים או נהר פטור *אמר רבה בקודחת היא מתניתא אבל במקטפת דברי הכל חייב רבי יוחנן אמר במקטפת היא מתניתא אבל בקודחת פטור:

הלכה ו מתני׳

*המדליק בתוך שלו עד כמה תעבור הדליקה ר׳ אלעזר בן עזריה אומר רואין אותם כאילו היא באמצע בית כור ר׳ ליעזר אומר שש עשרה אמה כדרך הרבים ורבי עקיבה אומר חמשים אמה ור"ש אומר °שלם ישלם המבעיר את הבעירה [א] הכל לפי המדליק: **גמ׳** תני *מעשה שעברה דליקה את הירדן שהיתה קשה. עד כמה תעבור הדליקה רבי ליעזר אומר שש עשרה אמה כדרך הרבים בשעת הרוח שלשים אמה רבי יהודה אומר שלשים אמה בשעת הרוח חמשים אמה רבי עקיבא אומר חמשים אמה בשעת הרוח מאה אמה. מעשה בערב שקפץ האור יותר משלשה מאות אמה *אימתי בזמן שקפץ [ב] אבל [ג]אם היו עצים מצויין לפניו או שהיה מספסף והולך אפילו עד מיל חייב. [ג] עברה נהר או שלולית רחבין שמונה אמות פטור:

הלכה ז מתני׳

[ד] *המדליק את הגדיש והיו בו כלים ר׳ יהודה אומר ישלם כל מה שבתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חיטין או גדיש של שעורין [ה] היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור [ו] ומודין חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שהיה בתוכה שדרך בני אדם להניח בבתים: **גמ׳** רבי אבהו בשם ר׳ יוחנן מודין חכמים לרבי יודן בכלי גורן שדרכן להטמין. *מחלפה שיטת רבי יודן תמן הוא אומר פרט להטמון והכא הוא אמר לרבות הטמון. ולית רבי יודן דריש הכא אלא גדיש לאי זה דבר נאמר גדיש שמשלם כל מה שבתוכו. מחלפה

פני משה

מנין שאין נותנין לידלק כ"כ ת"ל או השדה לרבות לאלו: ויאמר קולים קמה שדה ואל יאמר גדיש. כל"ל: על דעתיה דר׳ יודן ניחא. דאמר לקמן דמחייב על הגדיש לשלם כל מה שבתוכו ואפי׳ טמון בו כלים ניחא דאיצטריך גדיש לרבות את הטמון: ועל דעתיה דרבנן. דאינן מחייבין אלא מה שהגדיש בתוכו ודרכן לעשות מהן גדיש קשיא: לאיזה דבר נאמר שדה וכו׳. כלומר אחר שנאמר שדה לאיזה דבר נאמר גדיש. ולא איפרקא הקושיא: בקודחת היא מתני׳. מלשון אש קדחה באפי כלומר שמקדח ועולה למעלה ולפיכך אם עברה גדר וכו׳ פטור דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה: אבל במקטפת. שנכפפת ונסרכה בעשבים והולכת למרחוק חייב. ולגי׳ הספר ד"ה חייב י"ל לכל הנך דפליגי במתני׳ דלקמן בהא ד"ה מודים בה וכן נראה דאדלקמן קאי: ור׳ יוחנן אמר במקטפת היא מתניתא. ובהא פליגי לקמן אבל בקודחת במקומה למעלה פטור לד"ה:

הלכה ו מתני׳ כאילו הוא באמצע בית כור. אם יש לו חלי בית כור לכל רוח פטור: הכל לפי המדליק. כל כמה שהדליק בין רחוק בין קרוב. ובבבלי מסקינן הכל לפי גובה הדליקה קאמר לפי ערך שיעורה שכשהאש גדולה קופצת למרחוק והלכה כרבי שמעון:

גמ׳ תני. בתוספתא פ"ו: שהיתה קשה. הדליקה: בשעת הרוח. ומוליכה יותר: בערב. שם מקום: בזמן שקפץ. ממקום למקום ואע"פ כן אינו הולך למרחוק כ"כ כמו במספסף: שהיה מספסף. מסכסך בעשבים והולך: שלולית. אמת המים ועל שם שמחלקת שלל לאגפיה:

הלכה ז מתני׳ המדליק את הגדיש. שהדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך גדיש של חבירו: ישלם כל מה שבתוכו. דר׳ יהודה מחייב על נזקי טמון באש: וחכמים אומרים אינו משלם וכו׳. דחכמים דרשי מדכתיב הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי ופטרי על נזקי טמון באש אלא דסבירא ליה שמשערין מקום הכלים כאלו הוא גדיש ומשלם שיעור גדיש אם של חטין חטין ואם של שעורין שעורין כשיעור גופן של כלים: היה גדי כפות לו. דבעלי חיים נמי נתרבו מאו הקמה לרבות כל בעלי קומה ומשום דקם ליה בדרבה מיניה ליכא למיפטריה דאינו חייב מיתה על העבד הואיל ואינו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיתה ומתשלומין: עבד כפות לו. פטור על הכל ואפי׳ על הגדי ועל הגדיש דקם ליה בדרבה מינה דחייב מיתה על העבד: ומודים חכמים לר"י במדליק את הבירה. בבבלי מסקינן מדלא קתני ומודים חכמי׳ במדליק בתוך של חבירו ש"מ דבתרתי פליגי ר׳ יהודה וחכמי׳. במדליק בתוך שלו פליגי כדלעיל דר"י מחייב על נזקי טמון באש וחכמים פוטרין. ופליגי נמי במדליק בתוך של חבירו דר׳ יהודה סבר אם הדליק בתוך של חבירו אפי׳ בגדיש משלם כל מה שבתוכו. ואפי׳ ארנקי וחכמים סברי כלים שדרכן להטמין בגדיש כגון מוריגין וכלי בקר משלם אבל כלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא משלם ומודים חכמים לר׳ יהודה במדליק בתוך של חבירו את הבירה שדרך בני אדם להניח כלים בבתים שמשלם כל מה שבתוכו והלכה כחכמים:

גמ׳ מודים חכמים לר׳ יהודה. אע"ג דפליגי עליה בנזקי טמון היינו שאינו משלם כלים הטמונין בתוכו שאין דרכן להטמין בגדיש אבל בכלי גורן שדרכן להטמין שם כגון מוריגין וכלי בקר מודים חכמים לר׳ יהודה שמשלם: מחלפה שיטתיה דר׳ יודן. קשיא דר"י אדר"י דתנן בפ"ו דפאה הלכה ט׳ כל הטמוני׳ בארץ כגון הלוף והשום והבצלים ר׳ יהודה אומר אין להם שכחה דאין שכחה לטמון וחכמים אומרים יש להן שכחה. וגרסינן נמי להא שם בפאה: תמן הוא אומר פרט לטמון. בשכחה ממעט ר"י טמון והכא בנזקי אש הוא מרבה טמון: ומשני ולית ר׳ יודן דריש הכא אלא גדיש. היינו טעמיה דר"י הכי דמכדי כתיב השדה לאיזה דבר נאמר גדיש אלא לרבות הטמון שבתוכו אבל התם שדך כתיב דמשמע בגלוי פרט לטמון: מחלפה

עין משפט נר מצוה

כז
[א] מיי׳ פי"ד מנ"מ הלכה ב טוש"ע חו"מ סי׳ תית ס"ג

כח
[ב] מיי׳ שם ה"ג טוש"ע שם ס"ב

כט
[ג] מיי׳ שם הל"ב טוש"ע שם ס"ד

ל
[ד] מיי׳ שם ה"ט טוש"ע שם סעיף יג

לא
[ה] מיי׳ שם ה"ו

לב
[ו] מיי׳ שם הלי"ב טוש"ע שם

מסורת הש"ס

* נ"ל בדס וכ"ה בס"י

ב"ק כה ע"א

שם ע"ב

שבת כב

(תוספתא פ"ו)

שם ע"א

שם ע"ב

(פאה פ"ו)

גליון הש"ס

א"כ היו עצים מצויין. עי׳ בשטמ"ק דף סא ע"א:

מראה הפנים

וכטעמים בדינא דגרמי ואי קי׳ בדינא דגרמא. ומבואר בכל בטוב טעם וברמז דבריו הנחמדים ובמתק שפתיו הנוטפות בושמי׳ כפי אשר הורגלנו לדקדק וללמוד מרמזי דבריו והוא הדרך הישר והאמת לאמתו וכל המעיין ומבין ומודה על האמת יודה בזה:

ועל דעתיה דרבנן וכו׳ לאיזה דבר וכו׳. הכא לא איפרקא הקושיא. והתם דף ס׳ ע"א קאמר וליכתוב רחמנא שדה ולא ליבעי הנך לריכא דאי כתב שדה ה"א מה שבשדה אין מידי אחרינא לא קמ"ל ופי׳ רש"י ז"ל דה"א תבואה ולא קרקע ממש להכי כתב קמה כהדיא דהשתא אתרבי שדה לגופה של קרקע. ולפ"ז אכתי גדיש למה לי. והרשב"א ז"ל פי׳ דה"א מה שבשדה כגון ניר ואכנו עכ"ל ולפ"ז ניחא דאי משדה ה"א דוקא גופה של קרקע מגזירת הכתוב הוא להכי כתב קמה ואי מקמה ה"א דוקא מחובר לקרקע כדאמר הכא לעיל וכן ה"א איפכא מגזירת הכתוב להכי כתב גדיש:

בקודחת היא מתני׳. כדפרישית וכדגרס התם דף ס"א ופסק הרמב"ם ז"ל שם הל׳ ג׳ כן דתניא כוותיה. וכן כנהר ושלולית דלקמן:

היה גדי כפות לו. כבר נתבאר מזה בפ"ב הלכה ה׳. ושם הכרחתי דבענין דמה דנקט כלל גדי כמתני׳ י"ל כפי׳ רש"י דקמ"ל בגדי דחד ועבד דחד וזה צריך ג"כ לאוקמי אליבא דר׳ יוחנן דהתם כפי אשר נתבאר שם מכח הכרח הקושיא. וכן ביארתי דגם כן ע"כ לר׳ יוחנן נמי מיירי בשלית בגופו של עבדו מכח קושית הא׳ ש"כ התם ועי"ש בד"ה מתני׳ מכריע לר"ל ומבואר היטב. ובענין דנקט גדי כפות. רש"י ז"ל פי׳ דאיירי דנקט עבד כפות נקט נמי גדי הכי. והרשב"ם ז"ל פי׳ שם בענין אחר הכיאו התוס׳ דף כ"ב ע"ב וכן כתב הרשב"א שם בשם הראב"ד ז"ל אלא דלפירושם צריך לבנות הג"ר׳ התם או לפרש בדוחק כדכתב הרשב"א ז"ל יע"ש. ויותר מתיישב הוא פי׳ ר"ת מביאין התוס׳ שם דקמ"ל דאף דגדי אין דרכו להיות כפות וס"ד דלאו אורחיה הוא בגדיש קמ"ל ובזה מיישב שם ג"כ הא דאפסקיה בהאי דינא בתוך פלוגתייהו דר"י ורבנן בענין טמון וכו׳ ע"ש ומשום דשייך ג"כ להאי דאשמעינן דאורחיה הוא בגדיש וא"כ מחייב גם לרבנן וכדלקמן. וכן נוטים דברי הרמב"ם ז"ל להאי פירושא במתני׳ ודע דהרמב"ם ז"ל כתב בפי"ד הל׳ י׳ בזה הלשון המדליק בתוך שדה חבירו וכו׳ והיה גדי כפות לו וכו׳ שכן דרך בני אדם וכו׳. וכתב עליו הראב"ד ז"ל זה איני יודע מהו דהכא לאו בממון איירי. או בטמון כפי הנראה במה והיינו כך לענין הכוונה וכלומר דהאי דינא לאו משום עסקי ממון בענין זה הוא דאתינן שיכתוב כן וכדלקמן. ומלת בטמון יותר מתיישב כלשון. וכתב הה"מ על השגתו ונעלם מעיני ולא ידעתי מה איני יודע שהפטור הוא בשעבד כפות משום דקים לכ"מ וכו׳ ע"ש. ואני לא ידעתי מדוע נעלם ממנו כוונת הראב"ד דמבואר הוא שהוא ז"ל השיג על מה שכתב הרמב"ם בתוך שדה חבירו. וזה דהראב"ד הולך לשיטתו כפירוש גדי כפות דמתני׳ וכפי׳ הרשב"ם שם וא"כ אין דין זה שייך כלל לענין טמון או לענין ממון וכלומר שיהא חילוק זה בענין ממון לחייבו בתוך שדה חבירו ולא במדליק בתוך שלו שהרי אין דין חיוב ממון זה או פטורו תולה בעסק טמון ולומר דבהא"ג מודו רבנן וא"כ מהי שנא בהדליק בתוך שלו או בשל חבירו בדין זה. וזהו לשיטתו ופירושו. אבל לפי׳ הרמב"ם שהוא ז"ל דעתו היה לפרש כפי׳ ר"ת במתני׳ ושייכא שפיר דינא דטמון וא"כ ודאי במתני׳ צריך לפרש בכישא במדליק בתוך שלו וכאוקמתא דהכא דבתרתי פליגי וכו׳ וכיפא במדליק בתוך של חבירו וכו׳ כמבואר שם

עין משפט
נר מצוה

לג
א מיי' פי"ד מנ"מ הל"ח
לד
ב מיי' שם הל"ח טוש"ע ח"מ סי' ת"ח סי"ט
לה
ג מיי' פ"ה מהלכה הל"ז ה'
ד טוש"ע שם סי' סב בהג"ה

מחלפה שיטת רבנין תמן אמרין לרבות טמון וכא אמרין פ"ט לטמון ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן [ה] [ז]מודין חכמים לרבי יודן בכלי גורן שדרכו ליטמן. אמר ר' הושעיה בשאין עדים אבל אם יש עדים כל עמא מודו על הדא דרבי יודה. *דתני כן *היה [ו] גדיש חטים מחופה שעורין או גדיש שעורין מחופה בחיטין נותן לו גדיש שעורים. כהדא חד בר נש אפקד גבי חבריה [ג] חד שק צרור ואירעו אונס אהן אמר סיגין הוה מלא ואהן הוה אמר מטקסין הוה מלא [ז]ה"ז נשבע ונוטל. רבי יוחנן בעא מהו שיטענו לו דבר שאין ראויין לו. נישמעינה מן הדא *דאריסיה דבר זיזא אפקד גבי חד בר נש ליטרא דהב מית בר זיזא ומית אריסיה דבר זיזא. אתא עובדא קומי ר' ישמעאל בי ר"י אמר מאן הוא דלא ידע דכל מאי דאית לאריסיה דבר זיזא לבר זיזא אינון יתייהבון לבנוי דבר זיזא. הוון לבר זיזא בנין רברבין ובנין דקיקין אמר יסבון רברביא פלגא וכד רבו דקוקיא יסבון פלגא. דמך רבי ישמעאל בי רבי יוסי אתא עובדא קומי רבי חייה אמר אין מן הדא לית ש"מ כלום [ד] [ז]יתייהבון לבנוי דאריסא. א"ל מריה דפיקדונא כבר יהבית פלגא *א"ל מה שנתתה ע"פ ב"ד נתתה ומה שאתה נותן ע"פ ב"ד אתה נותן. מהו

מחלפא שיטת רבנן. דהתם אמרי לרבות הטמון והכא אמרי פרט לטמון. והסר כאן התירוץ ודרך ש"ס הזה לקצר וסמך אדהתם. והתם משני לה הכי. תמן או הקמה או השדה מה שדה בגלוי אף כל דבר שהוא גלוי ברש הכא. גבי שכחה. שדך בגלוי פרט לטמון קלירך בגלוי פרט לטמון והוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות הטמון והשתא שייך שפיר מאי דפריך הש"ס לקמיה: ולא כן אמר ר' אבהו וכו'. לעיל דבכלים שדרכן להטמין בגדים מודים חכמים לר' יהודה שמשלם ואי אמרת דטעמייהו דרבנן משום גזירת הכתוב הוא דלא מחייב על נזקי טמון בהא מאי שנא בהני כלים דמודו ליה הא עכ"פ טמון הוא: אמר רבי הושעיה בשאין עדים. ה"פ דר' הושעיה בא לתרץ על הא דמקשי דאי טעמייהו דרבנן מגזירת הכתוב אמאי אמר ר' אבהו דמודים בכלי גורן שדרכן להטמין וקאמר דהכא במילתא אחריתא פליגי וכלומר ודאי ברישא דמתני' דמדליק בתוך שלו איירי בנזקי טמון בהא הוא דפליגי ולרבנן לעולם פטור על הטמון ואפי' בכלים שדרכן להטמין וכדדרשי מקרא וקרא לא איירי אלא במדליק בתוך שלו דכי תצא אש כתיב. אלא דבסיפא ומודים חכמים וכו' דבמדליק בתוך של חבירו איירי. ומינה דייקינן דבמדליק בגדישו של חבירו נמי פליגי ובכלים שאין דרכן להטמין כדפרישית במתני' ובשאין עדים מיירי כלומר שאין עדים בדבר מהכלים שזה טוען עליהם ובהאי סברא הוא דפליגי דר' יהודה סבר דמשלם כל מה דטעין הלה שהי' בתוכו והיינו בשבועה שהרי אין עדים בדבר. וע"כ דמשתבע על מה דטעין וטעמיה דר' יהודה משום דס"ל עשו תקנת נגזל באשו כדאמרינן בפ' כל הנשבעין דתקינו ליה רבנן לנגזל דנשבע ונוטל וה"נ באשו נשבע על מה דטעין ונוטל ולר' יהודה גם ברישא בהדליק בתוך שלו מיבעי לן למימר הכי אלא דלרבנן לא איצטריך לן למימר דטעמייהו ברישא דלא סבירא ליה עשו תקנת נגזל באשו דבלאו הכי פטור על נזקי טמון מגזירת הכתוב כ"א בסיפא דמדליק בתוך של חבירו דמודו במקום שדרכו להניח כגון בביר' ובהא נמי מודו דעשו תקנת נגזל דהא אי אפשר למיסקל כ"א בשבועה ובגדים בכלים שאין דרכן להטמין הוא דפליגי דס"ל לרבנן דבכי הא לא עשו תקנת נגזל באשו דלאו כל כמיניה למיטען עליה בכלים שאין דרכן להניחן בגדים ולא מהימנינן ליה אפילו בשבועה אלא בכלים שדרכן להטמין בגדים כגון בכלי גורן השייכין לו בהא הוא דמהימני' ליה בשבועה דהוי כמו כלים בבתים דמשתבע כמה הוו וכמה שווין ושקיל וא"כ עיקר טעם פלוגתייהו במדליק בתוך גדיש של חבירו בכלים שאין דרכן להטמין משום דס"ל לרבנן דבכה"ג לא עשו תקנת נגזל באשו ולאו משום טעמא דפטרי בטמון כמו ברישא והיינו דמסיק ר' הושעיה אבל אם יש עדים כל עמא מודה על הדא דר' יהודה וכל"ל וכן היא גירס' כל הגאונים ודר' יוסי הנמצא בספרי הדפוס ט"ס הוא. וכלומר דכיש עדים מהכלים אשר היו שם מודין חכמים לר' יהודה דמשלם ואע"פ שטמון הוא אלא ע"כ משום דלא שייכא טעמא דטמון גבי מדליק בתוך של חבירו כדאמרן: דתני כן. בתוספתא פ"ו היה גדיש חטים מחופה שעורים או גדיש שעורים מחופה בחטין נותן לו גדיש שעורין וקאמר התם דכ"ע נודין בה דקתני שם ומודה ר"י לחכמים במשאיל מקום לחבירו להגדיש והטמין כלים שאינו משלם אלא גדיש חטים או של שעורין וכו' עד הי' גדיש חטים מחופה וכו' נותן לו גדיש שעורין וטעמא דלא קיבל עליה אלא נטירותא דשעורין ועכ"פ שמעינן מינה דהכל מודין בה והיינו דמייתי סייעתא למילתיה שהרי הכא טמון הוא דמחופה קתני ואפ"ה במה דבדין הוא דליחייב לא פטרי רבנן הכא משום טמון ומטעמא דלא שייכא טמון במדליק בתוך של חבירו דבהכי איירי התם דהמשאיל מקום וכו' קתני והיינו סייעתא לר' הושעיא בהא: כהדא. עובדא דמינה נמי סייעת' דכל היכי דטעין ליה בדברים שדרכן להשים בתוכו דמהמנינן ליה בשבועה ובהא כ"ע מודים וכר' הושעי' דמוקי פלוגתייהו במתניתין בשאין עדים ובכלים שאין דרכן להטמין בגדים הוא דפליגי ומטעמא דס"ל לרבנן דבכה"ג לא עשו תקנת נגזל באשו לפי שאין דרך להשים כלים כאלו בגדים אבל בכלים שדרכן להטמין שם מודו רבנן ומהמנינן ליה בשבועה וכן נמי שמעינן מהאי עובדא דבפקדון מיירי דמהמנינן לי' בשבועה בדבר שדרך להשים שם וכ"ע מודין בה: שק צרור. מקושר ולא ידע הנפקד מה הי' בתוכו: ואירע אונס. שנגנב או נאבד ממנו וכגון שזה טען עליו שבפשיעתו נאבדה ובזה לא היו מחולקין בטענותיהן שהיו עדים בענין האונס או שהודה לו בזה אלא שבזה היו מחולקין: אהן וכו'. זה אמר הנפקד אפשר שהיו סיגין בתוכו וזה אמר מטכסין בגדי משי ותשובין הי' מלא ופסקו בזה דהמפקיד נשבע ונוטל אלמא דכל היכי שדרך בני אדם להשים שם כלים כאלו שהוא טוען מהמנינן ליה בשבוע' וכר' הושעי' אליבא דרבנן בדינא דהכא: מהו שיטענו לו. אם המפקיד יכול לטוענו בדבר שאינו ראוי לו כלומר שאינו אמיד הוא בכך שיש לו חפץ כזה ואי אמרינן דאפ"ה מהימן דעביד איניש דלא מפרסם נפשיה: נישמעינה מן הדא. עובדא דפסק ר' חייא דאמרינן עביד איניש דלא מפרסם נפשיה: אריסי' דבר זיזא. האריס שלו הפקיד ליטרא דדהב בסתם אצל א' ולא אמר לו אם הוא שלו ופסק ר' ישמעאל בר' יוסי מתחלה דמסתמא של בר זיזא היו וינתן לבניו ולא לבני האריס: הוון לבר זיזא וכו'. שהיו היתומין חליין גדולים ואמר ר' ישמעאל ינתן להם חלקם מיד וחלק הקטנים אמר שישארו ביד הנפקד עד שיגדלו ובתוך כך מת ר' ישמעאל בר"י ובא הדין לפני ר' חייא ופסק שהדין הוא שמגיע הפקדון כולו לבני האריס' דעביד איניש דלא מפרסם נפשיה ושל האריס הי' הפקדון וכשאמר לו הנפקד שכבר נתן החצי לבני בר זיזא אמר לו ר' חייא מן זה החצי פטור אתה שכשנתתם ע"פ ב"ד של רבי ישמעאל נתתם ועכשיו תן ע"פ ב"ד שלנו החצי האחר לבני האריס: מהו

(תוספתא פ"ו) ב"ק סב ע"ב

(כתובות פ"ז) ה"ב

עי' סנהדרין כט ע"ב

גליון הש"ס

[ז]מודים חכמים. עי' בפ"מ ולא נזכר מדברי הרמב"ן במלחמות סוף פ' הכונס שפי' הירושלמי פי' הריטב"א בחידושיו ובכתובות דף מג ע"ב:

[ז]ה"ז נשבע ונוטל. פי' בפ"ך כי' ע"ב סקנ"א ופי' כלא כק"ד ופי' שפת:

[ז]יתייהבון לבנוי דאריסא פי' ב"ך ס"ס סב:

מראה הפנים

שם. והרמב"ם ז"ל סידר דבריו לפי מאי דקי"ל כרבנן וביאר למעלה שם דין דהדליק בתוך שלו ודין דהדליק בשל חבירו כל אחד כדינו וכשבא לבאר דין זה צריך לומר דוקא בתוך שדה חבירו דהא לביעתו ופירושו טעמא דגדי כפות ועבד כמוך שכן דרך וכו' וכ"ל דזה קאי על העבד וכן טעמא דגדי דאורחיה הוא ומה דאורחיה הוא בגדים מודו רבנן וזה דוקא במדליק בתוך של חבירו דאלו מדליק בתוך שלו אינו חייב אפי' על הכלים שדרכן להטמין בגדים כמבואר וכדכתב שם לעיל וא"כ גם בגדי כפות פטור דאינו מתחייב כ"א כמ"ש שם ורואין אותו כאלו הוא מלא וכו'. וזה נכון וברור לכל אחד ואחד כפי ביעתו ופירושו. ובענין רודף שליינתי לעיל שם בפ"ב וביארתי לשיטות בדין נשבות לזה וממון לזה ונסתפקתי בענין שכד שלו אם נותנין לו דין רודף לכה"ג וכן בעלמא לענין להצילו בנפשו. וטעמא דהספק זהו לפי מה שמבואר בדברי הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח בענין הרודף וכתב שם בהל' ט' ענין הכתוב שכל החושב להכות חבירו הכאה הממיתה אותו מצילין הנרדף וכו' אף בנפשו. וא"כ בעבדו שהות כדין יום ויומים ואפי' בהכהו הכאה שיש בו כדי להמית כמבואר בדבריו ז"ל שם פ"ב הל' י"ב. יש לומר דאין לו דין רודף לענין להצילו בנפשו דמי יימר שימות השבד בתוך מעל"ע ואינו נהרג עליו ואמאי ניתן להצילו בנפשו. ולא מצאתי עדיין ביאור דין זה לסיכן הוא נוטה ובמקום אחר יתבאר עוד מזה אי"ה:

כהדא חד בר נש אפקד גבי חבריה חד שק צרור. הרי"ף ז"ל הביא כל זה בסוף פרקין וגרים התם אתא עובדא קמי רב ואמר ה"ז נשבע ונוטל וכבר עמדו אבות העולם על סוגיא זו ופירושם יש מראים פנים לכאן ויש מראים פנים לכאן. ומ"מ כעיקר פירוש האי עובדא כבכימו רוב הגאונים דבפקדון ובדיני' מיירי. וכן כתב הרא"ש ז"ל

תלמוד ירושלמי

תורה אור

מהו דיימרון בנוי דאריסיה דבר זיזא לבנוי דבר זיזא יבין לון מה דנסתון. יכלין מימר לון מה שנעשית על פי בית דין נעשה. מהו דיימרון דקיקייה לרברבייא ניפלוג עימכון. יכלין מימר לון מציאה מצאנו. א"ר יצחק לית בין רברביא לדקיקייא אלא כמי שניתן להן מתנה:

הלכה ח מתני׳

ח *גץ שיצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב י גמל שהוא טעון פשתן ועובר בר"ה נכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל הגמל חייב הניח החנווני את נירו מבחוץ החנווני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור:

גמ׳ *תני רבי יודן בנר חנוכה פטור מפני שהוא רשות וחכמים אומרין בין כך ובין כך חייב. "כגון אילו ^ז^שהן עושין סוכות בפיתחי חניותיהם בחג מפני שהוא רשות ובא אחר והוזק בהן חייב:

הדרן עלך פרק הכונס צאן לדיר

הלכה א מתני׳

מרובה *מידת תשלומי כפל ממידת תשלומי ארבעה וחמשה ^ג^ שמידת תשלומי כפל נוהגת בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים ומידת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד שנאמר °כי יגנב איש (שמות כא) שור או שה וגו׳ ^ד^ אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

(שם) גמ׳ *מניין תיתי ליה. °מאם המצא תמצא וגו׳. אין לי אלא שור וחמור ושה. כשהוא אומר חיים לרבות כל בעלי חיים. הגניבה לרבות את המיטלטלין. ולמה שור וחמור ושה אם דבר שיש בו הנייה למזבח ניתני שור ושה. תני רבי ישמעאל ^ס^ יצאו קרקעות שאין מיטלטלין יצאו

פני משה

מהו דיימרון בנוי דאריסיה וכו׳. אם יכולין הם להוציא החלי מיד בני דבר זיזא ולומר להם תחזירו מה שלקחתם שהרי כפי דינו של ר׳ חייא הכל שלנו הוא וקאמר הש"ס דלא שיכולין ג"כ לומר להן מה שנעשה ע"פ בית דין הוא דנעשה: מהו דיימרון. אלא שעכשיו השאלה היא כך אם שמחזיקין בני בר זיזא הגדולים חלקן מה שבא לידן או שיכולין הקטנים לומר להן א"כ נחלק עכשיו במה שקבלתם בזוה וקאמר הש"ס דלא שיכולין הגדולים לומר להן מה לכם חלק בזה שהרי הוא כמו שמציאה מצאני במה שיזכה לנו ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי בתחלה: אמר רבי יצחק לית בין דקיקייא לרברביא וכו׳. ובגי׳ הרי"ף ז"ל לית דין דקיקייא לרברביא והיינו הך כלומר שר׳ יצחק גם כן אמר כזה שאין לקטנים דין על הגדולים אלא דהוה כמי שניתן להם מתנה בתחלה:

הלכה ח מתני׳ גץ. ניצוץ של אש: בעל הגמל חייב. מפני שהרבה במשאוי: בנר חנוכה פטור. כיון דבמצוה קא עסיק ואין הלכ׳ כר׳ יהודה:

גמ׳ תני. בתוספתא פ"ו: מפני שהוא רשות. דמצוה: וחכ"א בין כך ובין כך חייב. בין שהוא דבר מצוה בין לאו מצוה וטעמייהו שהיה לו לישב ולשמור: כגון אלו. וכן הדין בסוכות שעושין על פתח החנות ברשות הרבים: מפני שהוא רשות. כלומר מפני שהוא ברשות מצוה עושין ברשות הרבים ואם בא אחר והוזק בהן חייב בנזקו לפי שבעל הבית צריך להזהר שלא יעשה אפי׳ בעסק מצוה בענין שיוכלו ליזוק בני ר"ה בכך:

הדרן עלך פרק הכונס צאן לדיר

הלכה א מתני׳ מרובה בדבר שיש בו רוח חיים וכו׳. כדמפרש בגמרא: אין הגונב אחר הגנב וכו׳. דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב:

גמ׳ מנן תיתי ליה. מנא לן לרבות בתשלומי כפל אפילו בדבר שאין בו רוח חיים הא משור עד חמור עד שה חיים וגו׳ כתיבי ואימא בעלי חיים אין מידי אחרינא לא: מאם המצא תמצא. דריש לה לרבות כל דבר: אין לי אלא שור וחמור ושה. ברייתא היא והאי תנא דריש לה מהגניבה לרבות דבר שאין בו רוח חיים כדלקמי׳ וה"ק אלו לא נאמר אלא שור וכו׳ ה"א דוקא שור וחמור ושה. כלומר בהמה אין עופות לא כשהוא אומר חיים לרבות וכו׳ אפי׳ עופות: הגניבה. והשתא מרבינן מהגניבה לרבות את המטלטלין כלומר כל דבר אפי׳ אין בו רוח חיים: ולמה שור וחמור ושה. וכיון דמרבינן לכל דבר כל הני פרטי למה לי: אם דבר שיש בו הנייה למזבח. כלומר דהא ליכא למימר דאיצטריכי פרטי למדרש בכלל ופרט וכלל דהגניבה כלל שור וגו׳ פרט חיים חזר וכלל דהכתי ליכתוב שור לחודיה וכ"ת אי הוה כתב שור לא הוה מרבינן אלא שה שכשיולא בו קרב לגבי מזבח ולא הוה ידעינן דבר שאינו קרב למזבח א"כ אכתי קשה ניתני שור ושה וכלומר נכתוב שור ושה וניתני כמו ונסנה דליכתוב הני תרי פרטי ואנא ידענא מדכתב רחמנא ש"מ לאו למדרש כעין הפרט בדבר שקרב למזבח דא"כ שה למה לי אלא ע"כ מדכתיבי כל הני פרטי לדרשא קאתו וכדמסיק תני ר׳ ישמעאל וכו׳: יצאו קרקעות. חד למעוטי קרקעות שאין מטלטלין וכגון שהיו כאן נטיעות המחוברין לקרקע וגנב מהן דאימעוט מתשלומי כפל: יצאו

מראה הפנים

ז"ל אחר שרצה לפרש דהאי עובדא ג"כ באונס אבו מיירי סיים בדבריו וז"ל וממפתי שהגאונים פירשוהו בפקדון וכתבו דעשו תקנת נגזל בפקדון ואין לזוז מדבריהם עכ"ל. וא"כ אכן מה נעני אבתרייהו כ"א למ נקט כשיפולי גלימייהו. והאומר אני דאחר שכלתתי בפנים היטב הדק אחר העיון כל הסוגיא והראתי פנים דאף להסכמת הגאונים ז"ל דהאי גופא דעובדא ודאי בפקדון ודיני׳ מיירי ויתד שיא שלא תמוט מ"מ צריך להמשיך במסיכה הנקיית לכל מעיין ומודה על האמת כל הדברים שכתבו ברים הסוגיא שיהא גות לנו להבין האי סייעתא מהתוספתא ומהאי עובדא. ולפענ"ד מבואר כל שלורך בפנים על דרך פי׳ הגאונים בהאי עובדא והקצר קצר אמיץ כמה שמקובר להא דלעיל. ולא נשאר לנו לבאר כ"א ראשי הדברים ולהיכן נוטה הפי׳ שפירשתי ומה שתירצתי בס"ד כמה שראיתי לא׳ קדום מדבר בענין זה והוקשה לו דבר מה וכן לפלפל במקצת על דברי הר"ן ז"ל שהעמיד דבריו דהאי עובדא באונס אבו מיירי ועיין בקונטרס האחרון בביאור הסוגיות והשיטות בסימן ה׳ שם נתבאר הכל בס"ד:

גמל שהיה טעון פשתן וכו׳. בבבלי דף כ"ב ע"א מוקי לה אליבא דר"ל במסכסכת כל הבירה וכו׳ ובשעמדה לשטיל מימיה. וא"כ למאי דקי"ל כוותיה דר"י באשו לא אתינן להני אוקימתות ובריטא לעולם חיובא על בעל הגמל חייב ואין חילוק בין עמדה לבין לא עמדה ומפני שהרבה במשאוי הוא. וכך הם דברי הרמב"ם הל׳ י"ג שם. וכלומר וכן נמי בין מסכסכת או לא. אלא דלכאורה נראה לחלק אף אליבא דהלכתא בהא דאם אינה מסכסכת א"כ יש חילוק בין מקום שהדליק ובין שאר כל הבירה דומיא דגדיש בהררה דעל מקום הגחלת משלם נ"ש ועל הגדיש משלם ח"נ וה"נ הכא לכאורה כן. והדברי הטור בסימן ת"ת כך הם ויש מקום עיון בזה בדבריו שם. ואין להאריך כאן בבבר מבואר היטב לעיל בפ"ב מדינים האלו ולהרמב"ם לשיטתו ולמאי שנתבאר שם ל"ק כלל דלא חילק כאן דלא שייכה כאן טעמא דצרורות ולא טעם אחר אלא דכתו רחבון הוא ולפיכך לעולם חייב ועיש שנתבאר היטב הכל בהלכות השייכים לזה ובהלכה ה׳ ד"ה במלית את האור על כל שיבולת:

כגון אילו שהן עושין סוכות בפתחי חניותיהן. הרשב"א ז"ל בחידושיו כתב על דברי ר׳ יהודה וז"ל בנר חנוכה פטור מפני שהוא ברשות כלומר ברשות דמצוה ומיהו לא כל מוציא ברשות מצוה פטור שאלו עשה כוגתו סוכה דמצוה על פתח ביתו מבחוץ והוזקו בו חייב כדאיתא בירושלמי כגון אילו שעושין כוכות בפתחי חניותיהן בחג וכו׳ חייב אלא כי קאמר ר׳ יהודה בנר חנוכה שהוא מצוה להניחה על פתח ביתו משום פרסומי ניסא עכ"ל. כן הועתקו דבריו בשיטה של מג"ת ז"ל ובדפוס חידושי הרשב"א יש חסרון בהעתקה. ואני תמה על כבוד תורתו ותפארת גדולתו של הרשב"א ז"ל שפירש הא דהכא אליבא דר"י ושיא תוספתא ערוכה בפ"ו אליבא דרבנן דהכי איתא התם ר׳ יהודה אמר בנר חנוכה פטור מפני שהניחה ברשות וחכ"א בין זה ובין זה חייב כגון אלו שמסככין וכו׳ אע"פ שיש להן רשות ובא אחר והוזק בהן ה"ז חייב. והיינו הך דהכא. ועוד מנא לן למימר דמודה ר"י בסוכה ואם בחנוכה פרסומי ניסא הוא בסוכה רשות דמצוה דאורייתא הוי. ודי לנו לומר לר"י דשניהן שוין לדינא האי אע"ג דרשות מצוה דרבנן פרסומי מצוה איכא והאי דליכא משום פרסומי ניסא רשות דמצוה דאורייתא היא. ולדברי התוספתא ולדהכא בפיר טפי מיתפרשא לפי משמעות הפשט דקאי אליבא דרבנן ולא זו אף זו קתני והרמב"ם ז"ל השמיט דין דסוכה ואפשר דלדעתו אי בנר חנוכה חייב דאיכא פרסומי ניסא ממילא שמעינן בסוכה דחייב:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז מרובה מנין תיתי ליה מאם המצא תמצא. בבבלי דף ס"ג ע"ב איכא פלוגתא דתנאי בדרשי דקראי דכתיבי לקמן בפ׳ ש"ח אם ימצא הגנב וגו׳ ואם לא ימצא הגנב וגו׳ דחד מ"ד ס"ל דתרווייהו בטוען טענת גנב מיבתעו והני קראי איצטריכו דחד למעוטי טענת אבד בפקדון ויש עדים שגנב דאינו משלם תשלומי כפל ומגנב הגנב דריש לדרשא דר׳ חייא בר אבא התם דהטוען טענת גנב בפקדון

ציון ירושלים

"כגון אלו שהן עושין סוכות כו׳. עפ"מ ומה"פ מה שתמהו על הרשב"א וכמג"א כי׳ תלו וכקונטרס ימרות טהורות בנדפס על שמי מה שכתבתי בזה ומה שהקשיתי שם מהא דמבואר בכתוב ויעשו סכות בגגותיהם ובחצרותיהם. א"כ בשנת כת"ר מצאתי שכ"ת הראשונים הוא בספר המנהיג הלכות סוכה. וכתוב דירושלים נעשו הסכאלים בחג לכל האורחים. ומותרים לעשות סוכה יעו"ש. וע׳ בכפתור ופרח פ"ד דבר חדש דהוא מחלק בין מטלטלי לקרקע דאף אם נימא דבמטלטלין ל"ש גזל פכו"ם ומותר אבל במקרקע יש להם קנין נכסים ויש להאריך בזה בם גיה דאוונכרי וגם מ"ב באמרות טהורות ואכ"מ:

מסורת הש"ס

ב"ק כב ע"ב

(תוספתא׳ שם)

שם כב ע"ב

פ"ט סד ע"א

עין משפט נר מצוה

לו
א מיי׳ פ"יו מהל׳ שכנים הל״א טוש"ע ח"מ סי׳ קפד סעי׳ ב

לח
ב מיי׳ פי"ד מהל׳ נ"מ הל"ג טוש"ע שם סי׳ תית סעי׳ יב

א
ג מיי׳ פ"א מגנבה ה"ו

ב
ד מיי׳ שם הלי"ז

ג
ס מיי׳ שם פ"ב הל"ב

גליון הש"ס

^ז^כגון שהן עושין סוכות. עי׳ מ"א סי׳ תרלז סק"ג וכרש"י סוכה דף ע"א ד"ה וכן נבנת וע"ש:

יצאו עבדים [ה]שאין לך בהן אלא תשמיש יצאו שטרות שאין לך בהן אלא ראייה. *רבי אבהו שאל למה לא שנינו שמידת תשלומי כפל נוהגת בטוען טענת גנב בשותפין מה שאין כן בתשלומי ארבעה וחמשה. תני וגונב מבית האיש [ו]ולא מבית האשה. כל עצמו אין כתיב רעהו אלא בשואל ותימר הכין. אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב ונגנבה ממנו ותפשו בעלים את השני ונשבע להן אין תימר מוציאין מן השני מביא קרבן על השבועה אין תימר אין מוציאין מן השני אינו מביא קרבן שבוע'. גנב ונגנבה ממנו ונמלך השני להחזיר אין תימר יחזיר לבעלים פעמים שאין מודיעין לגנב אין תימר יחזיר לגנב פעמים שאין מודיעים לבעלים. כיצד יעשה יחזיר לבעלים בפני גנב:

הלכה ב מתני' [א] *גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם או ע"פ שנים אחרים משלם תשלומי ארבעה והמשה [ב] גנב ומכר בשבת גנב ומכר לע"ז [ג] גנב וטבח ומכר ביום הכיפורים [ד] גנב משל אביו וטבח

וטבח

רידב"ז

יצאו עבדים שאין לך בהם אלא תשמיש ר"ל דקאי על ע"ע ועל עב"כ לא צריך מיעוטא דהוקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם וגו' כדפירש"י. ז"ל אלא ממעט גם ע"ע כמבואר בגליון הש"ס ונכון הוא:

ר"א שאל למה לא שנינו שמידת תשלומי כפל נוהגת בטוען טענת גנב בשותפין צ"ל ובשותפין דחייב בכפל ופטור מדו"ה:

תני וגונב מבית האיש ולא מבית האשה ר"ל נכסי מלוג של אשה שגנב מן הבעל פטור מן הכפל. ע"ז פריך כל עצמו אין כתוב רעהו אלא בשואל. ותימר הכין בתמי' הא בעל בנכסי אשתו שואל הוא ושפיר קרינן רעהו:

אר"ז

פני משה

יצאו עבדים. אתא למעוטי עבדים שאין לך בהן אלא תשמיש שהוא משמשו ולא דמו להני שהוא נהנה מגופן ואימעוט מכפל: **יצאו** שטרות. אתא למעוטי שטרות שאין גופן ממון ואינן עומדות אלא לראיה: **למה לא שנינו.** במתני' עוד שני דברים שיש בתשלומי כפל מה שאין בד' וה' וזהו בטוען טענת גנב בפקדון שטוען נגנב ממני ונמצא שהוא הגנב דאינו משלם אלא כפל: **בשותפין.** וכן נמי שותפין שגנבו או שותף שגנב מחבירו משלמין את הכפל ואין משלמין תשלומי ארבעה וחמשה ולא משני הכא מידי: **תני וגונב מבית האיש ולא מבית האשה.** בתמיה וכי להוציא אם גנב מבית האשה שאינו משלם את הכפל אלא מבית האיש ולא מבית השואל כצ"ל וחסר זה כאן והכי איתא בברייתא דמייתי לה האי תלמודא בריש פ' ארבעה שומרין וגונב מבית האיש ולא מבית השואל. והכא לא מייתי הש"ס כ"א רישא דברייתא כדרכו לפעמים לפי שהיתה שגורה בפיהם. וטרחתי לחפש אחר גופה דהברייתא ולא מצאתיה לא בתוספתא ולא בשום מקום ואפשר ברייתא דתני דבי לוי היא דשכיחא דמייתי לה האי ש"ס ומקשי עלה וכן מקשי עלה הכא לקמיה: **כל עצמו וכו'.** כלומר דפריך מהיכי תיתי לן למדרש מהאיש למעט שאם גנב מבית השואל שיהא פטור מן הכפל אדרבה כל עצמו של הכתוב כאן רעהו אינו מדבר אלא אפי' בשומר חנם ומכ"ש בשואל ואת אומר הכין בתמיה וכלומר דודאי דפרשה ראשונה דכתיב בה וגונב מבית האיש בש"ח הוא דמיירי שאם נגנב ממנו ונמצא הגנב משלם כפל לבעלים ומכל מקום מהיכי תיתי לן למעט אם נגנב מבית השואל וכי רעהו דכתיב בפרשה לא שייך על השואל גם כן אדרבה כל עצמו של רעהו ודמשתעי בהאי דינא טפי שייכא בשואל מבשאר שומרי' ובפ"ח דשבועות פריך לה פירכא אחריתא דאימא למעוטי מבית ש"ש ושוכר אתי ומשני לה התם: **אין הגונב וכו' גנב ונגנב ממנו וכו'.** בעיא היא לענין אם הבעלים עושין דין עם הגנב השני וכדמפרש ואזיל: **ותפשו בעלים את השני.** לתבוע אותו בבית דין שישלם לו את הקרן ונשבע להן שלא גנב ואח"כ הודה ולענין תשלומי כפל לא קא מיבעיא לן דהא גנב מן הגנב הוא כי קא מיבעי לן לענין קרבן שבועה דמי אמרינן דהבעלים עושין דין עם הגנב השני וא"כ ממונא כפר מעיקרא וכשהודה מתחייב קרבן שבועה או הם נימא דאין הבעלים עושין דין אלא עם הגנב הראשון והוא חוזר וגובה מן השני וא"כ כפירתו מן השני מעיקרא לאו כלום הוא ואם הודה אח"כ אינו צריך להבי' קרבן שבועה ולא איפשטא: **ונמלך השני להחזיר.** מה תקנתו דאי תימר שיחזיר לבעלים אפשר שאין מודיעין לגנב הראשון ויחזרו ויתבעו ממנו: **אין תימר יחזיר.** הוא לגנב הראשון שגנב ממנו נמי אין תקנה לפי שלפעמי' הוא לא יודיע להבעלי' שהוחזרה הגניבה לידו ואף על גב שהגנב הראשון צריך עכ"פ לשלם להבעלים מ"מ הבעלים חפצין יותר בשלהן ושיוחזר להם הגניבה בעינה: **כיצד יעשה.** שיהא לו תקנה לצאת י"ח השבת הגניבה יחזיר לבעלים בפני גנב הראשון:

הלכה ב מתני' על פי שנים. כלומר שנים מעידין אותו שגנב: **ומכר בשבת.** אבל טבח לא משלם דקם ליה בדרבה מיניה וכן לע"ז: **וטבח ומכר ביום הכיפורים.** דביום הכפורים אין חילוק ואפי' בטבח משלם דאין זדונו אלא כרת וכגון דלא אתרו ביה ולא לקי דקי"ל חייבי מלקות שוגגים חייבין בתשלומין אבל חייבי מיתות ב"ד אפי' שוגגים פטורין מן התשלומין:

וטבח

מראה הפנים

נפקדון כשם שמשלם תשלומי כפל כך משלם תשלומי ד' וה' בטבח ומכר. ואם המצא דריש ליה לגנב עצמו לכפל. ואיכא מ"ד דדריש לקראי דש"ח חד לגנב עצמו וחד לטוען טענת גנב ומגנב הגנב למעוטי טענת אבד ואם המצא תמצא דריש לה להדרבה דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור אם המצא בעדים תמצא בדיינים. ומסיק התם בדף ס"ד דלתנא דבי חזקיה דהיינו הך ברייתא דלקמיה הכא דריש לה מאם המצא תמצא לרבות כל דבר וכמ"ד דהאי קרא מיבעי ליה לגנב עצמו. וצ"ל הא דמייתי הכא האי ברייתא ומשמע דמהגניבה אתי לרבות כל דבר וכדבעי למימר התם מעיקרא וא"כ לענין מאי מייתי דרשה דהמצא תמצא דהא מוקמינן לה בגנב עצמו ממילא מרבינן מכפילת הדברים המצא תמצא לרבות כל דבר. אלא דהדעת דהסוגיא כך הוא דהאי מהאי ברייתא איכא למיפרך כדפריך התם דהאי דרשינן מכללא ופרטא כמשמעות הברייתא אייתרו פרטי כדקאמר התם אלא משום דהוו שתי כללות הסמוכות זו לזו לא דרשינן בכלל ופרט אלא בריבה ומיעט כדתנא דבי ר"י וכל הני פרטי למעוטי הני דלקמן עבדים שטרות וקרקעות ותיים לכדרבה אתי דמשלם כשעת הגניבה אתייה לקרן כעין שגנב כדקאמר התם. ובזה ניחא הסוגיא דהכא כדפרישית דבתר דדרשינן מאם המצא תמצא לגנב עצמו ואיתרבו כל דבר מהאי קרא דרשינן שפיר להני פרטי למעוטי כל הני והיינו דקאמר ולמה שור וכו' כלומר דמאחר דמרבינן לעיל מאם המצא כל דבר ובכלל ופרט לא מצינו למידרש דא"כ אייתר פרטא וכו' כדפרישית וכדאסיק התם להאי מ"ד דאידך קראי תרווייהו בטוען טענת גנב מיירי. וקו ס"ל נמי כמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב כדבעינן למימר התם להאי מ"ד וכן נמי לכתמה דהאי תלמודא דהא אם המצא תמצא לרבות מיבעי ליה ובגנב עצמו. והשתא ניחא נמי הא דלא דריש הכא לקמן דהגונב אחר הגנב אינו משלם כפל מוגנב מבית האיש ולא מבית הגנב וכדדריש התם דף ס"ט ע"ב משום דסתמא דהש"ס ס"ל דתרווייהו בטוען טענת גנב נינהו וא"כ לא שייך כלל למידרש הכי מהאי קרא דלאו בגנב עצמו מיבעי וכדכתבו התוס' בדף ס"ז ע"ב ד"ה אין הגנב וכו' ע"ש שכתבו דלדידיה נפקא ליה גנב אחר הגנב מקרא אחרינא. והכתי לא ידעינן מהי קרא ועיין לקמן בפרק המפקיד גם יתבאר אי"ה. ומיהו לכאורה קשיא לי לדברי התוס' דהא דרשא דמבית האיש ולא מבית הגנב אליבא דר' יוחנן אמרינן התם ואיהו ס"ל בריש פרקין דטוען טענת גנב משלם ד' וה' וא"כ לכאורה הוה שפיר בהא דלשיטתיה אזיל דע"כ דס"ל כמ"ד חד לגנב וחד לטענת גנב ודרשא דידיה מהיקישא אתיא וכדאמר התם אליבא דהאי מ"ד. ולדידיה דרשינן מאם המצא תמצא למודה בקנס ואח"כ באו עדים בפטור כדרבה כמבואר התם וכן נמי ס"ל לר' יוחנן בדף ע"ה כרבה בהא. אלא דהא קשיא השתא בין לרבה ובין לר' יוחנן דס"ל כוותיה בהכי כדדרשינן מאם המצא תמצא למודה בקנס וכו' וא"כ צ"ל דלא כדמסקינן אליבא דתנא דבי חזקיה בדרשא דהמצא תמצא. וא"כ לרבות כל דבר מגניבה ותיים דריש לה כדאמר התם מעיקרא וא"כ ליכא למידרש השתא לדרשא דרבה אתייה לקרן כעין שגנב. והאי מילתא איכא למידק אליבא דרבה גופיה וכן לר"י דס"ל כוותיה. ובגמרא לא אמרו כך דרבה דרבא אתייה לקרן אלא למאן דדריש מאם המצא תמצא כדמסקינן לתנא דבי חזקיה ואייתרו להו הני פרטי וכו' ותיים לכדרבה. והא רבה גופיה לא מצי למידרש הכי. ועיין בריש המפקיד מה שכתבתי בזה בס"ד:

בשותפין. הכי אמרינן נמי בבבלי פרקין דף ע"ח ע"ב דבשותפין ליכא ד' וה' וכדמסיק רב נחמן התם בשטבח שלא לדעת חבירו. וכן כתבו התוס' בריש פרקין ד"ה מרובה קתני וכו' דמשייר נמי שותף וכו'. ולכאורה יש לעיין בדבריהם שכתבו לעיל דשייר טענת גנב באבידה וכו' ואי טעין טענת גנב בפקדון לא משלם ד' וה'. ה"ה בטוען טענת גנב באבידה. דמנא להו למימר הכי דילמא דוקא בפקדון הוא דאמרינן הכי דלית ליה לדרשא דר' יוחנן בהא כדקיימינן השתא בהאי ליבנא בתרא דלית ליה דר' יוחנן בטענת גנב בפקדון וטעמא משום דלא ס"ל כר' יוחנן בעיקרא דמילתא משיכא דנפקא ליה האי דרשא בפקדון ודהו היקשא דקאמר לקמן דסמיכי קראי דחד בגנב וחד בטענת גנב וכדפירש"י שם וכמ"ש לעיל דלר"י גופיה ע"כ לומר דהאיקשא במין דהא איהו לא מצי סבר כמ"ד תרווייהו בטענת גנב דא"כ לא מייתר ליה המצא תמצא למידרש למודה בקנס ואח"כ באו עדים דפטור כרבה ואיהו נמי ס"ל לרבה כמבואר בדיבור דלעיל ומנ"ל דס"ל באבידה דמשלם כפל וצ"ל דהשתא למאי דקיימינן הכא לאיכא דאמרי דקאמר דלא מבייע ליה לר"י בטענת גנב בפקדון א"כ ע"כ צ"ל דהאי ליבנא ס"ל דתרווייהו בטענת גנב דאל"כ אלא דחד בגנב וכו' היקישא הוא ואין משיבין על היקש. וכן נמי לא ס"ל דרשא דגנב הגנב כדאמר התם לאידך מ"ד דס"ל תרווייהו בטענת גנב ושפיר ס"ל נמי לדר"י. אבל להאי ליבנא ע"כ דלית ליה שום דרשא לדר"י בפקדון לענין ד' וה' וא"כ ע"כ דס"ל באבידה דמשלם כפל דהאי דרשה דר"י מעל כל אבידה בשיר אית להאי ליבנא דהא באבידה לכ"ע סמיכי קראי כן וכמו דבפקדון כפל הוא דמשלם ולא ד' וה' להאי ליבנא ה"נ באבידה כן דהשתא איתקשו להדדי פקדון ואבידה לענין טענת גנב וק"ל. והאי תלמודא לא חש להביא על קושית למה לא שנינו וכו' דטובא איכא דשייר דהא גם באבידה שייך להאי שיטתא דס"ל תרווייהו בטענת גנב והכי ס"ל נ"כ האי סתמא דהש"ס כמש שביארתי לעיל וכמו שפירשתי בדברי התוס' דהאי למ"ד ע"כ פקדון ואבידה שוין הן בטענת גנב:

מבית האיש ולא מבית האשה. לגי' הספר שלפנינו א"א לפרש כ"א כדרך תמיה וניכר החסרון מתוכו בענין דרשה ולא מבית השואל כמו שמבואר בפנים. ומבואר הוא בפ"ק דדין האיש והאשה שוין בכל הדינין. ולהדיא מבואר בפרק המפקיד דאין שום ס"א למעט האשה בדין זה. וכ"כ התוספות בפ"ק דבכורות דף י"ח ד"ה וגונב מבית האיש וכו' דלא משתמע כלל מאיש למעוטי דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון איש וכו'. וכן הוא בריש פרקין ד"ה רעהו ע"ש:

גנב ונגנבה ממנו ותפשו וכו'. דוגמא לזה מצינו בבבלי הגוזל דף ק"ח ע"ב בענין נגנב מבית השומר והוכר הגנב דפליגי אמוראי בכעין זה אבל התם טעמא אחרינא הוא כמבואר התם. ובדין דהכא בגנב מן הגנב נראה דפשיטא ליה לתלמודא דילן דהבעלים עושין דין עם גנב הראשון והוא גובה מן השני שהרי שהגנב הראשון משלם כפל והשני אינו משלם אלא הקרן וכדאמר בדף ס"ח. ואם כן מדנחתי לדינא הבעלים עם הראשון בכפלא נחתי נמי לקרנא. וכעין דאמר אביי בסוף השואל נקיטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה אבל נחית לפירי מיגו דנחית לפירי נחית נמי לגופיה:

הזיד

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פרק ג מגניבה הל' ז
ה
ב מיי' שם הל"ה
ו
ג מיי' שם הל"כ
ז
ד מיי' שם פ"ב ה"ו

מסורת הש"ס

ב"ק סב ע"ב
שם פ ע"א

גליון הש"ס

[ה] שאין לך בהם אלא תשמיש. עי' פ"מ ופירושו אינו מובן ואפשר דקשיא ליה לירושלמי למה לנו מיעוט לעבדי' תיפוק לי' דאיתקוש לקרקעות וכמו שהקשו בתוס' ורשב"א בבבלי כאן ולזה פירש דהמיעוט הוא לעבד עברי דלא איתקש לקרקע כדאיתא בתו' בקידושין ובכמה דוכתי ולזה אימעוט משום דאין לך בו אלא תשמיש שלא יגנוב ממנו הגוף דע"ע אין גופו קנוי כי אם לתשמיש ומה דאמרינן בקידושין ע"ע גופו קנוי היינו לענין שמותר בשפחה כנענית כמ"ש הריטב"א שם ובנימוקי יוסף פ' החולץ ולענין גרעונו שאינו מחול כמ"ש התוס' בב"מ דף לט ע"א ד"ה דלא אבל גופו לא קני ליה רבו וע' יבמו' ד"ע ע"ב ועי' ח"מ סי' רכו סל"ג ודוק:

[ו] ולא מבית האשה וכו'. אין לו ביאור כלל והפ"מ מחק והגיה ולא עלתה לו. ואפשר דבא למעט דאין הגונב אחר הגנב משלם כפל רק באיש אבל אם אשתו גנבה מהבעל והגנב גנב מן האשה פטור מן הכפל כיון דלא

מסורת הש"ס

(תרומות פ"ז) ה"א
ב"ת פ"א
(כתובות פ"ג) ה"א
ע' בנת פט
פ"א ולקמן הל"ד
ב"ק עב פ"ב
(מכות פ"ג) ה"ד

וטבח ומכר ואח"כ מת אביו וכו'. האי לא הוה צ"ל למתני דפשיטא דמשלם שהרי כבר נתחייב קודם שמת אביו וקודם שהקדיש אלא משום דתני בסיפא במתני' דלקמן מת אביו ואח"כ טבח ומכר דפטור ולאשמועינן דבעינן וטבחו כולו באיסור תנא לה נמי ברישא לחובה: ר"ש פוטר בשני אלו. בטריפה ובחולין בעזרה דקסבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה דגמר מטבות טבח והכן. אבל לרפואה ולכלבים שחיטה ראויה היא דאי בעי מלי אכיל מיניה ואין הלכה כר"ש:

גמ' ולא כן אמר ר' אבהו וכו'. עיקרה דהאי מילתא בפ"ז דתרומות ובפ' אלו נערות הלכה א' ושם אמר רבי יוחנן לעיל מינה דבמקו' מכות ותשלומין משלם ואינו לוקה ופריך עלה ולא כן אמר וכו' ואגב דמיירי במתני' בחילוק מחייבי מיתות ומלקיות מייתי לה הכא וכן קשיא ממתני' על ר' יוחנן לפי הס"ד דקתני ומכר בשבת אבל טבח לא והכי מייתי נמי לקמן לדר"י הסיפא גנב וטבח בשבת: הזיד בחלב ושגג בקרבן. שידע שהוא חלב ולא ידע שחייבין עליו חטאת: מתרין בו. משום חלב ולוקה ומביא נמי קרבן הואיל ושוגג בקרבן הוא שמעת מינה דמחייבינן ליה בשתי עונשין ואמאי קאמר ר' יוחנן לעיל דמשלם ואינו לוקה: רבי בון וכו'. כלומר דמשני דהא טעמא דאינו מיחייב משום שתי רשעיות משום דכדי רשעתו כתיב משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות: שני דברים מסורין לב"ד. במיתה המסורה לב"ד או במלקות התם הוא דאמרינן שאם נתחייב בשתים מיתה וממון או מלקות וממון: התופש א' מהן. כלומר צריך שיהא אתה תופש אחד מהן ולא לחייבו בשתיהן: יצא דבר שמסור לשמים. כרת שמסור לשמים הוא ולא לב"ד לפיכך מחייבינן ליה גם בעונש קרבן דעל כרת הוא בא ולוקה על המזיד ומביא קרבן על מה ששגג דבכה"ג לא מיעטי' קרא:

הלכה ג מתני' משלמין לו את הכל. מוקי לה בבבלי כגון שהוזמו על הטביחה בתחלה דאחר שהוזמו על הגניבה ממילא בטלה לה עדות הטביחה דשמא בעלים מכרוהו לו וא"כ כי מהזמי עלה אמאי משלמו: והאחרונים משלמין תשלומי שלשה. וה"כ כגון שהוזמו אחרונים תחילה מהא טעמא דלעיל: בטלה עדות שניה. והוא משלם כפל משום דיש כאן עדות ראשונים והן פטורים דאין העדים נעשים זוממין עד שיוזמו שניהם: בטלה כל העדות. והוא פטור והן פטורין. ואפי' חזרו והוזמו גם האחרונים אח"כ אין משלמין שהרי כבר הוכחשו בעדותן דכיון שלא גנב לא טבח ואהכחש' לא מיחייבי דגזירת הכתוב דלא מיחייבו אלא בהזמה בעצמו הייתם שהוא בגופה של עדות. וכ"ש שאם הוזמו שנים הראשונים בתחלה שעדות שניה לאו כלום היא ולא מיחייבי. אהזמה שלה אלא שבזמן שלא הוזמו שניהן אלא אחד בטלה כל העדות אבל כשהוזמו שניהם לא בטלה עדות ראשונה אלא משלמין כפל: גמ' אמר ר' זעירה הדא אמרה עד זומם וכו'. הכא שייך האי סוגיא דארישא קאי ולבתר שייך הסוגיא עד כדון כשבאו עידי גניבה וכו' דאסיפא קאי ובספרי הדפוס נתחלפו הסוגיות בטעות והכי פירוש' עד זומם אין נפסל בב"ד כלומר לא אמרינן משעה שהוזם בב"ד הוא דנפסל דמכאן ולהבא אין עדותו אלא מעצמו הוא נפסל משעה שהעיד בעצמו בתחלה איזו עדות ואע"פ שלא הוזם עדיין ואח"כ הוזם בב"ד נפסל למפרע כל עדות שהעיד אחר עדות הראשונה והוזם עליה. לאחר זמן ומפרש ואזיל מהיכא הוא דדייק לה ר' זעירא למימר הכי ובהאי גוונא הוא דמפרש להמתני':

וטבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ארבעה והמשה גנב וטבח ומכר ואח"כ הקדיש משלם תשלומי ד' וה' גנב וטבח ומכר [א] לרפואה ולכלבים השוחט ונמצא טריפה השוחט חולין בעזרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה ר' שמעון פוטר בשני אלו: גמ' ולא כן *אמר ר' אבהו בשם רבי יוחנן *הזיד בחלב ושגג בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן. רבי בון בר חייה בשם ר' שמואל בר יצחק כדי רשעתו שני דברים מסורין לבית דין התופש אחד מהן "יצא דבר שמסור לשמים:

הלכה ג מתני' *גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהן ונמצאו זוממין [ב] משלמין לו את הכל גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים אילו ואילו נמצאו זוממין הראשונים משלמים · תשלומי כפל והאחרונים משלמין תשלומי שלשה נמצאו האחרונים זוממין הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי ג' אחד מן האחרונים זומם בטלה עדות שנייה אחד מן הראשונים זומם בטלה כל העדות שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה:

גמ' אמר רבי זעירא *הדא אמרת עד זומם [ג] אין נפסל בבית דין אלא מעצמו נפסל

פתר

אר"ז הדא אמרת דעד זומם אין נפסל בב"ד. אלא מעצמו נפסל פי' לא משעת הזמה נפסל ע"י ב"ד אלא למפרע הוא נפסל משעת הגדת עדותו ויליף לה ר"ז מהא ברייתא דמוכח בבבלי דף ע"ג היו שנים מעידין אותו שגנב כו' הוזמו עדי גניבה כו'. הוזמו עדי טביחה הוא משלם תשלומי כפל כו' א"ר יוסי בד"א בשתי עדיות אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקצתו בטל כולו ע"כ הברייתא. ושקיל וטרי הגמ' מאי ב' עדות ומאי עדות אחת כו' בכת אחת בזה אה"ז ואר"י בכת אחת בזה אה"ז כי איתזום אטביחה איתזום נמי אגניבה מהיכי תיתי הך אלא לאו כו' בעדות אחת בכ"א ושבורה דכו"ע תוכ"ד כדיבור דמי מאי לאו בהא קמיפליגי דמר סבר למפרע הוא נפסל וכו' ומ"ס מכאן ולהבא נפסל עיי"ש בפירש"י ז"ל דאי למפרע הוא נפסל ונמצא דבתוכ"ד נפסל ע"כ בטל גם עדות גניבה מפא"כ אי מכאן ולהבא הוא נפסל לא בטל עדות גניבה דהא לא נפסל בתוכ"ד עיי"ש. והגם דקי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וכיון דבתוכ"ד נתבטל למה לא נתבטל גם עדות גניבה הוא משום דב' דברים הן וב' עדיות הוא. אך שהעיד בתוך כדי דיבור ב' פעמים ב' עדיות דהא ב' מעשיות הן מעשה הגניבה הי' ביום זה ומעשה הטביחה הי' ביום זה. אך שהעיד ב' העדות הללו בתוך כדי דיבור אחד זה אה"ז ע"כ אף שנתבטל עדות ממעשה זה לא נתבטל עדות ממעשה זה. משא"כ אי הי' פסול עדות במעשה אחד נתבטל מעשה השני משום דהי' בתוכ"ד אחד [ועיי' בתוס' הרי"ד שמבואר זה בשם האחרונים ז"ל] וע"ז אמר ר"ז דמברייתא הזאת מוכח דלמפרעו הוא נפסל ומפרש הברייתא דר"י בשתי עדות ובעדות אחת כמו הוקימתא דבבבלי דמיירי בעדות אחת בכ"א וכדמסיק דהוא פתר לה בהתראה אחת כן גי' המהרא"פ ז"ל ומוכח הוא ומסיק ותני כן מפורש בברייתא אחריתי שמבואר כן בדברי ר' יוסי בד"א בשתי עדיות ובשתי התריות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקצתו בטלה כולה. פי' בהתרייה אחת דהיא בכ"א ומסיק ומפרש מהו עדות שבטלה מקצתו בטלה כולו היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן וטבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מב' בניסן כן הגיר' במס' מכות פ"ק ה"ד עד חמשה עשר בניסן למפרעה הרי אלו פסולות. אלמא דמוכח מכאן דלמפרע הוא נפסל דאי ב"ד מכאן ולהבא הוא נפסל. א"כ המעשה דגניבה דלא איתזום לא איתזום דאפילו דהי' בתוכ"ד אחד מ"מ כיון דב' מעשיות הן וב' עדיות הן. אך דהעידו ב' עדות ב' פעמים בזה אה"ז בתוכ"ד אחד. לא נתבטל עדות דמעשה זה משום עדות השני מפני שהי' בתוכ"ד אחד א"ו דלמפרע הוא נפסל וע"כ נתבטל העדות דמעשה זה משום העדות השני שהי' פסול או משום דביטול העדות משום פסול נתבטל

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ב מגניבה הל"ח
ט
ב מיי' פכ"א מעדות הל"ו
י
ג מיי' שם פ"י ה"ד טוש"ע חו"מ סי' לד ס"ח

גליון הש"ס

דלא קרינן ביה וגונב מבית האיש דהיינו בעל התפץ ואתתו אינה בעלת התפץ ועי"ז מקשה בירושלמי כל עלמו אין כתיב רעהו אלא בשאלה. וגונב מבית שבואלה חייב כפל דיד בומר כיד בעלים קרינן בי' וגונב מבית האיש כמבואר בב"מ פרק המפקיד. ואתתו דהיא כבואלה דיד האשה כיד בעלה. ועי' ברמב"ם ובטו' ב"ע הסע"ז סי' פ' א"כ פסוקה דקרינן כוס וגונב מבית האיש כפ"ל:

מראה הפנים

הזיד בחלב ושגג בקרבן. כבר מבואר הוא בדברי בפ' אלו נערות מדינים אלו ושם ביארתי דדברי ר' יוחנן בענין קרבן כמוגבו בפ' כלל גדול אתיא דס"ל שגגת קרבן שמה שגגה ולא קי"ל כן אלא דבמקום כרת לאו שמה שגגה. ובספרי באר מים חיים והוא ס' הכולל מכל השיטות בהש"ס השייכי' לדיני ארבע רבוות ודיני מוקלה ודיני מלאכה. שא"ל לגופם ודיני דבר שאינו מתכוין ופסיק רישיה שמה ביארתי היטב בסוגיות השייכים ג"כ לדין זה ולר"ע דהוא דרבנן דמוגבו לר"י אליביה המקום יזכה אותי להוציאו לאורה כי תיבור נחמד הוא מכמה וכמה מקלועי התורה:

פתר לה בהתרייה. כדפרישית דאעדות קאי וכלומר שעיקר הדבר בענין שלא נתבוב אותן כפסולין בשעת עדות הטבית' משום שחזרו והוזמו על הגניבה ואגלאי מילתא למפרע בעדותן הוא תלוי שאם העידו על הגניבה היום ועל הטביחה ביום שלאחריו או אפילו באותו היום אלא שלא היה במעמד אחד ובתוך כדי דיבור א' בהא הוא דשייך למימר הכי אבל אם עדותן על שתיהן בתוך כדי דיבור היה אפילו הוזמו על הטביחה ותזרו והוזמו על הגניבה לא אמרינן דהוו כפסולין למפרע בשעת עדות הטביחה מחמת הזמת הגניבה אח"כ דלא שייך הכא לומר למפרע כיון שבתוך כדי דיבור א' העידו כל העדות וכהוזמה לא איכפת לן אם הוזמו כאחת על שתיהן או אפילו בזא"ז כדפי' רש"י ז"ל ומטעמא דהזמה אריכתא היא וכדבעינן למימר לקמן. ועיקר פי' התרייה מבואר לסדיא הכא לקמן דקאמר הש"ס כפי' דברי ר' יוסי בתוספתא דהי' דקתני שתי עדות על שתי התריות מיתפרשא ועדות אחת על התרייה אחת וזה ממש כפי' הבבלי בענין דברי ר' יוסי ואוקמתא דפלוגתייהו התם לפי המסקנא וכדפרישית בפנים. אלא דהתם לא נתית לחלק בענין שרלה לחלק ר' בא בר ממל הכא לפי בלקא אדעתין בענין כרך אחד וזהו במעשה גניבה והטביחה אם כא' היו או לא וככר דחה לה גם הש"ס דהכא ולא קיימא המסקנא הכי ולא כדבעי לאתויי סייעתא מהתוספתא דב"ב. ואם יש באיזה ענין לומר ולחלק כסברת ר' בא בר ממל בכרך אחד או לא ובאיזה אופן יתבאר לקמן ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות בכי' ט':

באו

ציון ירושלים *ילא דבר שאסור לשמים עפ"מ ולפענ"ד הכוונה פשוטה ומכאן ראיה ברורה למה שחידש הגלי"ת בפסחים כט דכל דבר שהוא לשמים לי"ם קלב"ס דדווקא הב"ד אינם יכולים לעונשו שני דברים אבל לא בדיני שמים. וזהו שאמר יצא דבר שמסור לשמים דלוקה ומביא קרבן וע' שבועות דף לג דאמרינן או דלמא הא והא עבדינן וכתב בחדושי הריטב"א שם דהיינו טעמא דגבי קרבן שהוא לגבוה לא דרשינן ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות והיינו כסברת הגלי"ת הנ"ל ובשתגה לוי בחדושיו שם לא עמד על דבריו. והקשה עליו ולפמש"כ הגלי"ת שם לא קשה והנך דוחה שהדבר מבואר בירושלמי כאן וכפ"ב מכתובות ה"א ... [illegible] ... ע"כ אליבא דהנהק' קאי דח"כ ... [illegible]

עין משפט
נר מצוה

מסורת
הש"ס

פתר לה בהתרייה. ותני כן *א"ר יוסי במה דברים אמורים בשתי עדיות ובשתי התריות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. מהו שבטלה מקצתה בטלה כולה. היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן טבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מעשרה בניסן עד חמשה עשר בניסן למפריעה הרי אילו פסולות. א"ר בא בר ממל תיפתר במעידין עליו בברך אחד ולית שמעת מינה לכלום. ותני

(תוספ' פ"ז)
עיין כ"ק פ"א

פני משה

פתר לה בהתרייה. התרייה קרי לה לעדו' שמעיד עליו ועל שם שדרך העד להעיד כן אני התריתי בו לא תעשה כך וכך והוא עשה וכלומר דרבי זעירא מפרש דבהתראה ועדות הדבר תלוי אם הוא בעדות אחת שהעידו כאחת ואף על פי שמעשה הגניבה ומעשה טביחה לא היו ביום אחד ובשעה אחת לא איכפת לן בזה או אם העדות הוא בזה אחר זה ומוקי לה להמתני' בהתרייה אחת בעדות אחת שהעידו עליו הגניבה והטביחה ומכירה כאחת בזה וזה היום גנב ובזה ובזה היום טבח או מכר ואם כן שפיר משכחת לה דינא דמתני' דמשלמין את הכל וכגון שהוזמו על הטביחה תחלה וכדמסיק מותני כן לקמן דכיון שעדות הגניבה והטביחה בתוך כדי דיבור אחד היה וכמלא כשהוזמו על הטביחה וחזרו והוזמו על הגניבה חדא הזמה אריכתא היא שעל עדות אחת היא באה ובכה"ג שפיר קרינן בהו כאשר זמם שהרי בשעת עדות כשרים והוויין לעדות היו אבל אם הוזמו על הגניבה תחלה לא משכחת לה שהרי למפרע משעת עדות גניבה נפסלו וא"כ בשעת עדות הטביחה כבר היו נפסלין ולא קרינן בהו כאשר זמם על הטביחה וכן נמי בשהעידו על הגניבה היום וחזרו והעידו על הטביחה א"כ נמי לא משכחת לה דסוף סוף כשהוזמו על הגניבה א"כ איגלאי מילתא למפרע דנפסלו ובשעת עדות טביחה לא היו ראוין לעדות ולא קרינן בהו כאשר זמם על הטביחה הילכך לא משכחת לה אלא בגוונא דפרישית: ותני כן. ותניא נמי הכי דעד זומם למפרע הוא נפסל משעה שהעיד בעצמו וכדמוכח מהאי תוספתא דלקמיה ובמה דפליגי ר' יוסי וחכמים: אמר ר' יוסי. תוספתא היא בסוף פ"ז דמכילתין והכי גרים התם שנים מעידין בו שגנב והן מעידין בו שטבח ומכר כמלאו זוממין על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה אמר ר' יוסי בד"א בזמן שהן שתי עדיות אבל אינם אלא עדות אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ע"כ. והשתא מפרש לה הש"ס מעיקרא דברי ר' יוסי בהא דקאמר בשתי עדיות ובשתי התריות קאמר וכלומר לא בשתי עדיות ממש שהן שתי כתי עדים דא"כ לא שייך סוף דברי ר' יוסי אבל אם הם כת אחת והוזמו על הטביחה בטלה עדותן גם לענין הגניבה דמהיכי תיתי תיבטל עדות הגניבה שהעידו קודם לכן והרי לא נעשו זוממין אלא על הטביחה שהעידו אח"כ אלא ודאי הכי קאמר בד"א שעדותן לענין גניבה קיימת והוא משלם הכפל שהעידו כעין שתי כתי עדים כלומר בשתי התריות והיינו שתי עדיות שהעידו על הגניבה היום וחזרו והעידו לאחר מכאן על הטביחה ולא נפסלו אלא משעת עדות הטביחה. אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כלומר בעדות אחת דקאמר בהתרייה אחת הוא שהעידו במעמד אחד ובבת אחת על הגניבה ועל הטביחה והוזמו על הטביחה בטלה עדותן גם לענין הגניבה: מהו שבטלה מקצתה בטלה כולה. השתא מפרש לה מהו דקאמר שבטלה מקצתה וכו' וכלומר ומהו זה ומה טעמא דרבי יוסי דאמרינן הכי ומפרש דה"ק כגון שהעידו בעשרה בניסן על הגניבה של א' בניסן ועל הטביח' שנעשית היום וכלומר דבהאי גוונא איירי דאף דהגניבה והטביחה ומכירה לא היו ביום אחד בהא לא איכפת לן אלא שעדותן ביום אחד ובמעמד אחד היו שבעדות אחת העידו על הגניבה שהיתה מקודם ועל הטביחה שהית' לאחר יום או כמה ימים והוזמו אח"כ בט"ו בניסן או באיזה יום אח"כ נפסלו למפרע משעת עדותן שהי' בעשרה בניסן וס"ל לר' יוסי דמכיון דעדות הגניבה ועדות טביחה ומכירה במעמד אחד הי' וכעדות אחת נחשבת וכשהוזמו על הטביחה נפסלו משעת התחלת עדותן ובטלו עדותן אף על הגניבה ופטור הוא מן הכפל ורבנן סברי דמה שהוזמו הוזמו ועל הגניבה לא הוזמו ומשלם את הכפל דלהאי מילתא לא אמרינן דכעדות אחת נחשבת שתיבטל עדות הגניבה מחמת הזמת הטביחה ובמתני' דחזרו והוזמו על הגניבה לענין זה הוא דאמרינן דעדות אחת היא דכולה כהזמה אחת נחשבת וכדלעיל ועכ"פ שמעת מינה דכ"ע ס"ל דעד זומם למפרע הוא נפסל דאי מכאן ולהבא הוא נפסל לא שייך כלל לומר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דהא לא נתבטל העדות ולא נפסלו כי אם משעת הזמה ואילך וליכא למימר דבהא פליגי ר"י ורבנן דפשטא דברייתא משמע דלא פליגי ר' יוסי ורבנן אלא אם נתבטל גם כן התחלת עדותן שהיא על הגניבה או לא ופליגי בהאי סברא אם אמרינן הואיל ועדותן על הגניבה ועל הטביחה בבת אחת היא כעדות אחת נחשבת גם לענין זה שאם נתבטל מקצת העדות שיבטל כולו דרבנן סברי דלענין זה לאו כעדות אחת הוי ומאי דאיתזום איתזום והגניבה לא איתזמו אבל אי אמרינן דבהא פליגי דרבנן סברי עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל ור"י סבר למפרע הוא נפסל א"כ הוה קשה מ"ט הוא דפליגי בכה"ג ליפלוגי בעלמא בהא אלא לאו שמע מינה דכ"ע למפרע הוא נפסל ובהאי סברא דלעיל הוא דפליגי: א"ר בא בר ממל תיפתר. הברייתא במעידין עליו בברך אחד הגניבה והטביחה והמכירה וכלומר לא כדקאמרת שהעידו שגנב באחד בניסן וטבח בעשר' בניסן ושמעת מינה מדקאמר בהזמת הטביחה בטלה גם עדות הגניבה ע"כ דלמפרע הוא נפסל שאע"פ שמעידין שהגניבה קדמה כמה ימים מ"מ נתבטל עדותן הואיל וכאחת נחשבת גם לענין זה לר' יוסי לא הוא אלא דהכא מיירי שהעידו על הגניבה ועל הטביחה שהיו כאחד וכגון שאמרו מעידין אנו בפלוני שגנב שורו של פלוני וטבחו באחד ניסן והוזמו בעמנו הייתם בשעת הטביחה שאמרו והילכך לענין הזמה לא נחשבו כזוממין כ"א על שעת הטביחה שהרי על שעת הגניבה לא הוזמו בפירוש ומיהו לענין ביטול העדות ס"ל לר' יוסי דהואיל ובכרך אחד העידו שגנב וטבח כשהוזמו על הטביחה ובטלה מקצתה ממילא בטלה כולה: ולית שמעת מינה כלום. דלמפרע הוא נפסל דאיכא למימר דכ"ע מכאן ולהבא הוא נפסל ומשעת הזמה ואילך הוא דנפסלו אלא דבהאי סברא פליגי דרבנן סברי דמדלא איתזום אגניבה עדותן קיימת בגניבה ור' יוסי סבר נהי דלענין פיסול לא נפסלו אלא משעת הזמה וכל עדות שהעידו בנתיים אכתי בחזקת כשרות הוו מ"מ באותה עדות שהוזמו במקלתה בטלה כל העדות משום שהעידו על כל העדות בכרך אחד:: ותני

רידב"ז

נתבטל מעשה השני שהעידו עליו בתוכ"ד כמו שיטת הבבלי וכמו שפסק בחו"מ סי' ל"א בהגה. דאם נתבטל ענין אחד משטר לא נתבטל כל השטר וכתב הסמ"ע ז"ל דווקא בנמלא קרוב או פסול לענין אחד בטל השני משא"כ כשנתבטל משום ד"א לא נתבטל ענין אחד משום ענין השני. וא"כ מוכח דע"כ למפרע הוא נפסל. ושיטת הירושלמי דלא נחלקו ת"ק ור' יוסי בזה ור' יוסי מפרש דברי הת"ק. א"נ דנחלקו בתוכ"ד כדיבור דמי כדאיתא בבבלי. ועי"ז אמר רבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד. ולית שמעית מינה כלום. פי' דלא כציור שלך דמעשה הגניבה הי' באחד בניסן ומעשה הטביחה בי' בניסן והי' ב' מעשיות ז"א אלא דהי' הגניבה והטביחה בכ"א. כדאיתא במס' ב"מ דף ל"ז תיבת כרך אחד להוראת שהיו בכ"א ממש. וע"כ כשהעידו על הגניבה ועל הטביחה הוא מעשה אחד ולא ב' מעשיות. ע"כ כשנתבטל על הטביחה נתבטל כל המעשה דעדות שנתבטל מקלת מעשה בטלה כל המעשה. אבל אם הי' ב' המעשיות בב' זמנים כל אחד כפני עצמו לא נתבטל ענין אחד מפני חבירו כיון דלא נתבטל הענין משום פסול עדית דעד זומם מכאן ולהבא נפסל. עי"ז מסיק רבב"מ רחי' לדבריו ותני

תוס' הרי"ד

ארבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום עיי' בדברינו. ועי' דברינו מתורץ מה דסק' שאחרונים ז"ל ומוכח בנו"י ז"ל כיון דמוכח מדברי בגמ' דף ע"ב ע"א דאם נתבטל שענין לא מפני פסלות העדים לא נתבטל הענין האחר אע"פ שהעידו עליו בתכ"ד ואם נתבטל ענין אחד מפני פסלות העדים נתבטל ענין השני שהעידו עליו בתכ"ד. א"כ קשה מהא דאיתא בירושלמי פ' שני ד"ג דגרסינן שם היתה כתובתה ד' מאות ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה של אחרון מכרה בטל ושל כולן מכרה קיים. עד כדין כשמכרה כאחבעה בשטרות מכרה להם בשטר אחד תפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון כתב כל נכסיו לב' ב"א כאחת והיו העדים כשרים לזה ופסולין לזה כו'. א"כ מוכח מהירושלמי דאפילו נתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים כגון יפה מנה ודינר במנה דמי לעדות שבטלה מחמת קרוב או פסול דנתבטל מקלתו נתבטל כולו. והנו"י ז"ל כתב דפלוגתא היא בין בבלי וירושלמי אבל לפי דברינו נפנים לא קשה כלל ואין כאן שום פלוגתא. דאימתי לא דמי ביטול ענין אחד מחמת דבר אחר לביטול ענין אחד מכח פסול דהעדים דווקא בשני ענינים נפרדים דנעשו בב' זמנים אז לא נתבטל ענין אחד מפני ביטול דחבירו אע"פ דהעידו בכ"א בתכ"ד משא"כ כשנעשו בכרך אחד הב' ענינים. הוי ב' הדברים כדבר אחד וע"כ כשהעידו עליהם בתכ"ד בכ"א נתבטל ענין אחד כשנתבטל חבירו אפילו כלא פסלות דעדים וע"כ התם דנעשה המעשה הקנין של הד' שדות בשטר אחד והוי בשטר קיום וכמלא דהעדים בשטר עם המעשה נעשה כאחת דכי' ע"י העדים נעשית המעשה והוי כל הד' שדות קנינם בכרך אחד. וע"כ אפילו נתבטל שדה אחת לא מפני פסלות דעדים אלא מפני דבר אחר נמי אמרינן עדות שבטלה מקלתה בטלה את כולה וליכא כלל פלוגתא

מסורת הש"ס

(תוספת' דב"ב פ"ב)

עין משפט נר מצות

ותני כן *הן היו ראשונים והן היו האחרונים. הוזמו בראשונה אין בכך כלום בשנייה הרי אילו עדות אחד שלישית הרי אילו שתי עדיות. והיכי דמי אם במעידין עליו בכרך אחד ולית שמע מינה כלום. לא אתייא דא אלא על ידי עדות סגיא. עד כדון בשבאו עידי גניבה ועידי טביחה כאחת באו עידי גניבה ולא קיבלום ואחר כך באו עידי טביחה אמר להן הוו יודעין שכבר באו עידי גניבה ולא קיבלום ועל ידיכם אנו מקבלין אותן נמצאו עידי טביחה זוממין משלמין על ידי עידי גניבה. רבי חזקיה לא מר כן אלא עד כדון בשבאו עידי גניבה ועידי טביחה כאחת באו עידי טביחה ולא קיבלו אותן ואחר כך באו עידי גניבה אמר להן הוו יודעין שכבר באו עידי טביחה ולא קיבלנום ועל ידיכם אנו מקבלין אותן ונמצאו זוממין עידי גניבה משלמין על ידי עידי טביחה:

הלכה

פני משה

ותני כן. דמכאן ולהבא הוא נפסל: הן היו הראשונים. תוספתא דפ"ב דב"ב גבי חזקת ג' שנים והכי גרסי' התם החזיק האדם בפני שנים שנה הראשונה בפני שנים שנה שניה בפני שנים שנה השלישית הרי אלו שלש עדיות והן עדות אחת כלומר שאלו שלשה עדיות מצטרפין לחזקת שלש שנים והן עדות אחת להזמה שאין משלמין עד שיוזמו כולן וקתני התם נמצאת כת הראשונה זוממת הרי בידו שתי שנים כלומר נהי דלענין תשלומין כעדות אחת הן שאין משלמין עד שיוזמו כולן מ"מ לענין חזקת המחזיק כל כת וכת על שנה בפני עצמה מעידה והשנה הראשונה שהוזמה אותה הכת עליה אין להמחזיק עדות עליה ואין בידו אלא חזקת שתי שנים מעדות שתי כתות האחרונים: שניה. אם נמצאו זוממין גם הכת השניה. הרי בידו שנה אחת שלישית אין בידו כלום. הן היו הראשונים והן האחרונים שכת אחת העידו על כל השלש שנים נמצאו זוממין בראשונה אין בידו כלום שניה הרי בידו שנה אחת שלישית הרי בידו שתי שנים ופי' דמכיון שאין כאן עדות אלא הן וכשהוזמו על השנה הראשונה בטלה כל עדותן שהרי התחלת החזקה שהעידו עליה שקר הוא ומכאן ואילך שוב אינם נאמנין על כל הג' שנים ואם נמצאו זוממין בשנה שניה ושוב אין נאמנין על השלישית והרי בידו שנה אחת היא השנה הראשונה שלא בטלה עדותן אלא משניה ואילך שלישית נמצאו זוממין בשנה שלישית הרי בידו שתי שנים הראשונים עד כאן מהתוספתא. וכן מפרשינן להא דהכא הוזמו בראשונה אין בכך כלום כלומר שאין בחזקה זו כלום בשניה הרי אילו עדות אחד על השנה הראשונה ושלישית הרי אלו שתי עדיות על שתי שנים וכ"מ שאם ימצא עוד עדות אחרת לשנה שלישית הרי אלו מצטרפין וקס"ד דהאי דינא דברייתא דמיא להאי דלעיל והילכך מייתי סייעתא דמכאן ולהבא הוא דנפסל שהרי אם נמצאו זוממין בשנה שניה יש לו עכ"פ שנה ראשונה ואם ימצא עדות אחרים על השתי שנים עלתה לו חזקה. והיינו דמתמה הש"ס עליה דלא דמיא כלל לדלעיל: והיכי דמי. ובפ"ק דמכות דאיתא נמי להאי סוגיא גרים והיכי אמר והיא נכחא יותר מתיישבת ואם דלפי הענין חדא היא וכלומר דהש"ס מתמה על ר' בא בר ממל דהיכי אמרת דבמעידין עליו בכרך אחד מיתוקמא ברייתא דלעיל ולית ש"מ כלום ומייתי ראיה מהאי ברייתא הא לא דמיא כדמסיק: לא אתיא דא אלא ע"י עדות סגיא. כלומר דהיא ברייתא דחזקה לא איירי אלא בעדיות הרבה שהרי כל שנה ושנה בפני עצמה נחשבת שהרי אתה יכול להעיד על שנה זו בפני עצמה ועל זו בפני עצמה וכשיש כאן עדות על ג' שנים מצטרפין לחזקה וא"כ הוי כמי שמעידין על דברים הרבה הנפרדין זה מזה והילכך לפעמים בעדות שנה זו עדותן קיימת אע"פ שבטלה עדותן בעדות שנה אחרת דאין שנה זו שייכא לשנה זו אבל הכא דעדות גניבה ועדות טביחה כחדא הוו שהרי כשהן מעידין על הטביחה אכתי צריך לעדות הגניבה דהא איכא למימר כי טבח דידיה הוא קא טבח וא"כ מאי איכפת לן הכא אם העידו על שניהן בכרך אחד או לא אלא לאו ש"מ כדאוקמינן לעיל והכתי ש"מ כדר' זעירא ובפ"ק דמכות מסיים להדיא אמר ר' זעירא הדא אמרה. וכו' כדלעיל כלומר אלא ע"כ דאתינן דלר' זעירא: עד כדון כשבאו וכו'. הא דקתני במתני' גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים וכו' שאלו משלמין כפל מה שהיו מחייבין אותו בעדותן והלו משלמין תשלומי שלשה כפי מה שהן היו מחייבין אותו בתחל' עד כאן לא אמרו כן אלא כשבאו עדי גניבה ועדי טביחה כאחת וכל כת הית' מעידה על עדות שלה וקיבלה עדותן לכת זו על הגניבה שהרי אינה צריכה לעדי הטביחה וכן קיבלו לעדי הטביח' מאחר שיש כאן עדי הגניבה וכשנמצאו זוממין כל אחת ואחת משלמת חלקה מה שרצו לחייבו לזה: באו עדי גניבה ולא קיבלום. הב"ד שלא היה בעדותן כדי לחייבו וכגון שהעידו שגנב שור אבל לא היו יודעין של מי הוא אלא שהן יודעין שהשור הזה גנוב הוא אתו ולפיכך לא קבלו עדותן דלמי ישלם: ואח"כ באו עדי טביחה. והעידו שזה השור שטבח מכירין הן בסימניו כך וכך שהוא של ראובן: אמר להן וכו'. אומרים הב"ד להן הוו יודעין שעל ידיכם נתחייב הוא גם על הגניבה שאילולי עדות שלכם לא קבלנו עדות הגניבה בתחלה שלא מצינו בו צד חיוב אבל עכשיו שאתם מעידים שזה השור של ראובן הוא והן מעידין שגנוב הוא א"כ על ידיכם מקבלים אנו גם לעדי הגניבה: נמצאו עדי טביחה זוממין משלמין ע"י עדי הגניבה. כלומר הן משלמין את הכל ואפי' חלקן של עדי הגניבה שהרי בלאו עדותן של עדי טביחה לא היו עדי הגניבה מחייבין אותו כלום ולא קרינן בהו כאשר זמם וקמ"ל דלפעמים תמצא בכת אחת משלמת על ידי כולן: ר' חזקיה לא אמר כן. דפליג עלה דבכה"ג לא משכחת לה שמשלם כת אחת ע"י כת השניה וטעמא דנהי שכת הגניבה לא היו מחייבין אותו כלום בלא עדי הטביחה מ"מ יכולין עדי הטביחה לומר מה לנו ולעידי הגניבה ומה איכפת לנו שאתם מקבלים עכשיו לעדי הגניבה הלא אילולי עדי הגניבה גם אנו לא היינו מחייבין אותו כלום שאפשר שראובן מכר לו את השור או נתנו במתנה והנחנו מה שראינו הגדנו אלא אי משכחת לה בכה"ג הוא דמשכחת לה כדלקמן והכי בעינן למימר אמתני' עד כדון כשבאו וכו': באו עדי טביחה. בתחלה ולא קבלו אותן שאין בעדותן כלום דאמרינן שלו הוא טבח ואח"כ באו עדי גניבה ואמרו להן הב"ד הוו יודעין וכו' ונמצאו זוממין עדי גניבה בהא הוא דאמרינן שהן משלמין ג"כ ע"י עדי טביחה את חלקן שהרי הן יודעין שאילולא עדותן לא היה מתחייב כלום ובעדותן על הגניבה היו מחייבין אותו כפל ותשלומי שלשה ולפיכך כשהן נמצאו זוממין משלמין את הכל:

הלכה

רידב"ז

ותני כן דע"כ הדין כן דע"כ הך ברייתא מיירי בכרך אחד שגנב וטבח או דווקא כשהוזמו על הטביחה הוזמו על גניבה. הי' הראשונים והן האחרונים קאי על ג' שני חזקה הוזמו בראשונה אין בכך כלום ר"ל שהוזמו על שנה ראשונה ממילא למפרע הוא נפסל וכשהעיד אח"כ על שנה הב' כבר היה פסול. בשני' הרי יש כאן עדות שנה ראשונה בג' הרי יש כאן עדות מב' שנים הראשונים. והיכי דמי ר"ל והיכי מיירי הך ברייתא דלא תסתור להאי ברייתא הראשונה דהא מברייתא הזאת מוכח דלא נתבטל העדות של שנה ראשונה ושני' כשהוזם על השלישי. ובברייתא הראשונה מוכח דנתבטל עדות הגניבה כשהוזם על הטביחה. אך אם כמעידין עליו בכרך אחד אית ש"מ כלום אוקימתא דילי' ניחא לא אתא דא ר"ל הברייתא השני' אלא ע"י עדות סגיא דהא כאן ליכא למימר בכרך אחד דהא כל שנה ושנה היא בפ"ע והיי כל שנה ושנה ענין בפ"ע והך שהעידו ג' פעמים בב"א ג' עדיות וע"כ כשהוזם על השלישי לא נפסל למפרע וע"כ לא נתבטל עדות דענין אחד בשביל העדות חבירו שנתבטל כיון דלא הוי פסול עדות כאן. משא"כ הברייתא דלעיל דמיירי בכרך אחד הגניבה והטביחה והעדותן הוא על מעשה אחד וחד עדות הוא ולא השיבי' שהעידו שלשה עדיות שלשה פעמים זה אחר זה ע"כ נתבטל עדות גנבה כהוזמת עדי טביחה ועיי' בתוס' הרי"ד ותמצא טעם בע"ה:

ר'

מראה הפנים

באו עדי גניבה ולא קיבלום. כבר מפורש היטב בפנים וכהי גוונא משכחת לה דאין עדי גניבה לבד מועילים כלום. והתם דף ע' ע"ב בענין דבר ולא תלי דבר שאינו ענין כלל לזה אבל בפשיטות קאמר הש"ס גם דאין עדי גניבה צריכין לעדי טביחה ועל סתמא דמילתא קאמר אבל לפעמים משכחת לה דצריכין ומיהו אינו מתבאר מהגמרא דילן האי דינא ולא כדר' חזקיה דלקמן. וכדין תלי דבר וכפסקא דהרי"ף ופירושו יתבאר במקומו בפ' זה בורר אי"ה בהגיעי לשם ברחמי דשמיא: כפנים בדברינו בפ"ה ודע דהסוגיא הזאת מובא בירושלמי במס' מכות פ"ק ובייך התם משום דמיירי גם בענינים דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ובייך הסוגיא אחר משנה השני' דס"ה ולהגם תלקו המפרשים משנה ד' וה' אלא דסגמ' אזיל לנתר ה"ס. ומה שמסיק בסיף א"כ זעירא הדא אמרת מיותר וכל הגירסא דהכא מתוקנת כהוגן ודוק:

מאן

תוס' הרי"ד

פלוגתא בזה בין בבלי וירושלמי והא דפסק בסמ"ג בחו"מ סי' ל"א אם היו כתובין בשטר ב' או ג' דברים ונתבטל השטר בדבר אחד השאר לא נתבטל. וכתב בסמ"ע ז"ל כיון שנתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים מש"ה מתקיים עדותן לשאר ענינים שבשטר והגם דהתם נמי נעשה בכרך אחד. ז"א דהתם לא מיירי בשטר קנין לקיום הדבר אלא שטר ראי' והמעשים נעשו בזמנים מחולקים אך הדעת עדים שבשטר לראי' נעשה בכרך אחד והוי כמו שהעידו על הגניבה בהי' באחד בניסן והטביחה בי' בניסן והעידו בב"א אם לא נפסלו למפרע לא נתבטל הגניבה מפני הזמה דטביחה כמבואר

הפודה

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פ"ג מגניבה ה"ז
יב
ב מיי' שם הל"ג
יג
ג מיי' שם פ"ב הל"ו

ר' יוסטא בי ר' מתון שאל הפודה כלכלה מן הגיזבר ר"ל המקדיש כלכלה ופדה אותו מן הגיזבר מהו שיטבל למעשרות אם המקדיש הפודה חשוב כלוקח מהדש לענין מקח שקובע למעשרות. ע"ז התיב רשב"ל והתנינן גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר כמה דאת אמר מקדיש אינו כמוכר [דאל"כ מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים] ודכוותה הפודה אינו כלוקח ולא פירש רשב"ל טעמא דמילתא מפני מה לא חשוב מכר. ע"ז מפרש הגמ' מילתי' דרשב"ל מה כונתו בזה ומסיק הגמ' מילתי' דרשב"ל אמרה מכירה כפדיון דלאו משים זה אמרינן דהפודה אינו כלוקח משום דלא הוי מכר אלא אדרבה מכירה דהקדש הוא כפדיון אמר ראוי הוא לפדותו ולאוכלו ר"ל דרשב"ל אמר משום דראוי לפדותו ולאוכלו ופדיון אינו חשוב מקח הדש אלא שלו הוא פריק וע"כ לא הוי חשוב מכירה דכמו דהפדיון אינו חשוב מקח כמו כן לא חשוב מכירה משום דראוי הוא להזור אצלו הכלכלה ולא צריך קנין מהדש אלא כמו פודה משכנו ע"כ לא חשוב מכירה משום דראוי הוא לפדותו ולהחזירו אצלו בלא קנין הדש [עיי' בתוס' הרי"ד שמבואר שם דבמס' ב"ק דף ס"ט ע"ב ס"ל לרבא כן דהבעלים הפודים דמוסיפין חומש אוקמי' רחמנא ברשותו לענין פדי' דאמינא דדידי' הוא פריק דקרי' רחמנא מעשרו אפילו דהוי ממון גבוה. וכן קרי' רחמנא ביתו אם המקדיש יגאל את ביתו] והא דקאמר רשב"ל דפודה אינו כלוקח משום דלא חשוב נוכר הוא משום דר' יוסטה בר ר' מתון שאל על פדיון הכלכלה. אם חשוב מקח. ע"ז השיב לו רשב"ל ראי' ממתניתין דחזינן דמקדיש אינו כמוכר. וע"כ הפודה אינו כלוקח אבל באמת הוא אדרבה מפני מה לא חשוב מכר הוא משום דפודה אינו כלוקח וממילא ראוי הוא לפדותו ולאוכלו בלא קנין הדש. ועיי' בתוס' הרי"ד :

ר"ז

הלכה ד מתני'

*גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי עד אחד או ע"פ עצמו [א] משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ב] גנב וטבח ומכר בשבת גנב וטבח ומכר לע"ז [ג] גנב משל אביו מת אביו ואח"כ טבח ומכר גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה רבי שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושאינו חייב באחריותן פטור:

גמ' לא כן א"ר אבהו בשם רבי יוחנן *מזיד בחלב ושוגג בקרבן מתרין בו ולוקה ומביא קרבן. מאן תניתה רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושאין חייב באחריותן פטור. רבי יוסטא בי רבי מתון שאל הפודה כלכלה מיד הגזבר

מהו

הלכה ד מתני'

משלם תשלומי כפל. דהאיכא סהדי אגניבה: ואינו משלם תשלומי ד' וה'. על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור והא דקתני ע"פ עד אחד אע"ג דמילתא דפשיטא היא שאין עדותו של עד מחייבו כלום הא קמ"ל ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד מה עד אחד כי הדר אתי עד אחרינא מלטרף בהדיה ומיחייב ה"נ ע"פ עצמו משכחת לה דאי אתו עדים בתר הודאתו מיחייבי ליה וכגון שלא חייב עצמו בהודאתו בתחלה כלום שאמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי דההיא הודאה לאו כלום היא שיודע שמודה בקנס פטור ולא מחייב עצמו בכלום והילכך אם באו עדים אח"כ שטבח ומכר חייב אבל אם בתחלה אמר גנבתי א"כ מתחייב עצמו עכ"פ בקרן בזה אע"פ שבאו עדים אח"כ שגנב פטור מתשלומי כפל שהודאתו שהודה בתחלה הודאה גמורה הואי שחייב עצמו מיהא בקרן: גנב וטבח בשבת. פטור אטביחה דמתחייב בנפשיה הוא: מת אביו. והוא יורשו ולא הוית טביחה כולה באיסורא: גנב והקדיש. כי קא טבח דהקדש טבח ולא דבעלים: ר"ש אומר. מפרש בבבלי דלאו אמילתיה דת"ק קמהדר ר"ש דבגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר לא פליג עליה דפטור מתשלומי ד' וה' אלא דשמעינהו ר"ש לרבנן בעלמא דאמרי הגונב הקדש מבית בעלים פטור. דכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש ועלה קאי ר"ש ואמר קדשים שחייב באחריותן חייב דקרינן ביה וגונב מבית האיש שהרי הבעלים חייבין באחריותן וכי טבח דמריה קא טבח ואפילו בהני קדשים נמי לא מחייב ר"ש אלא בהאי גוונא ששחטן תמימים בפנים לשם בעלי' ונשפך הדם דלא חזרה קרן לבעלים אי נמי ששחט בעלי מומין בחוץ ובעלי מומין מעיקרא היו ועומדין לפדות ואע"פ שלא נפדו ס"ל לר"ש כל העומד לפדות כפדוי דמי והילכך בכה"ג הוא דמחייב לר"ש דהויא לה שחיטה ראויה אבל אם שחט תמימין בחוץ הויא שחיטה שאינה ראויה וטעמי' לר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה ולא מחייב עלה תשלומי ארבעה וחמשה ואין הלכה כר"ש: **גמ'** לא כן אמר ר' אבהו וכו'. לעיל נמי פריך בהלכה ב' ומשני והכא לא חש הש"ס להביא התירוץ וקיצר וסמיך אדלעיל וכמו וכו' הוא ועיין לעיל שם פירשתי: מאן תניתה. הא דקתני גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר דמשמע הא על הקדש גופו שהקדיש לא מחייב ולא אמרינן דהוי כמוכרו דמה לי מכרו לשמים ומה לי מכרו להדיוט מאן תנא דתני להא: ר' שמעון. דקתני בסיפא דמתני' היא ר"ש אומר קדשים שחייבין באחריותן משלם תשלומי ד' וה' אלמא קסבר ברשותא דמרה קיימא וה"נ ברישא בהכי עסקינן שהקדישו הגנב לנדרו שאמר הרי עלי עולה והפריש גניבה זו עליה הילכך בשביל שהקדיש לא מחייב דכיון דחייב באחריותו לאו מכירה היא ומיהו לענין טביחה חל עליה שם הקדש לאפוקי מרשות מרה קמא ולאו דמרה קא טבח ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ומתני' הכי מיתפרשא גנב והקדיש וכו' אינו משלם ד' וה' דברי ר"ש שר"ש אומר בגונב הקדש מבית בעלים משלם ד' וה' בקדשים שחייבין באחריותן דהכתי ברשות דמרה קמא קיימא ולפיכך גנב והקדיש פטור נמי על שהקדיש דלאו כמכירה הוי: הפודה כלכלה מיד הגזבר. כלכלה של פירות הקדש ועדיין לא הוקבעו למעשרות:

מהו

מסורת הש"ס

ב"ק נד פ"ב

(לעיל נס"ט)

מראה הפנים

מאן תניתה ר"ש. ובבבלי דף ע"ו ע"א דקאמר מעיקרא על דפריך דליחייב אהקדש דמה לי מכרו לשמים וכו' הא מני ר"ש היא והא מדסיפא ר"ש היא רישא לאו ר"ש וכו' ולא בעי הש"ס לשנות כולה ר"ש היא וכדפריבית וכגוונא דאמרי' בעלמא כולה הא' תנא היא בר"ש תומר וכו' משום דאמסקנא דהתם סמיך דלא אמרי' מה לי מכרו לשמים וכו' דמעיקרא תורת דראובן והשתא תורת דראובן והילכך לא בעי לדחוקי ולאוקמי הכי. והש' דלקמן דף ע"ט ע"א גרסי' שם בברייתא גנב והקדיש וכו' משלם תשלומי ד' וה' וכו' דמה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים ופירשו התוס' והרא"ש דהכא איירי בקדשי המזבח דהכא אמרי' מעיקרא הורא דראובן וכו' משום דצריך לשחטו לשם בעלים וגא הוי הקדש כמכירה אבל התם מיירי בקדשי בדק הבית והוי הקדש כמכירה. ודעת הרמב"ם ז"ל אינו כן דהתם וכתב בפ"ב מהל' גניבה הל' ו' דבגנב והקדיש אינו משלם תשלומי ד' וה' ומשמע אפי' בקדשי בדק הבית וטעמיה דס"ל דהך ברייתא דתויה היא מקמי דמתני' דמשמע דבכל הקדש אמרינן דלא הוי כמכירה וכן הוא דעת הרי"ף ז"ל. ואל תשגית על הגהות של בעל דרך תמים שהגיה בספרי הרי"ף שלפנינו בהובאה הברייתא וכתב עליו ולאו הכי הלכתא וכו' והגיה הוא מדעת עצמו בכתב וליין על ולאו הכי הלכתא נראה שזה אינו מן ההלכות עד סוף העמוד עכ"ל. וכבר בדקתי אחריו ועמדתי בכמה מקומות וראיתי שמדעת עצמו הגיה ברוב המקומות. והעיקר שלא הובאה הברייתא כלל בהלכות מפני שחולקת על המשנה וכן כתב הנ"י על דברי הרא"ש שאין דעת רב אלפס ז"ל כן. וכ"כ הה"מ שהרי"ף השמיט הברייתא וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפ' הגוזל בתרא דדעת הרי"ף ז"ל בהקדש בדק הבית דלא הוי כמכירה והביא ראיה לדבריו ועיין בדיבור דלקמן ומיהו במ"ש הה"מ לתרץ בזה השגת הראב"ד ז"ל שהשיג עליו מפני מה לא חילק בקדשי בדק הבית ודימה הוא שהראב"ד השיג מכח האי ברייתא לענ"ד אין הדברים כן שהרי הראב"ד כתב מה לי משעבדי לשמים וכו' וזה הוא דלא ככוונת הה"מ בדבריו ועיקר כוונת הראב"ד הוא להשיג מההיא דאמרי' בפ' שבועת הדיינין דף מ"ב ע"ב גבי הא דתנן התם אין נשבעין וכו' אבל נשבעין לקטן ולהקדש ומפרש במוהל התם להקדש ליפרע מנכסי הקדש ופריך תניא מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה אילטריך וכו'. ופסק הרמב"ם בעצמו כן בפ' ז' מהל' ערכין הל' י"ו בדין המקדיש של נכסיו וכו' דכשבא ב"ח ליפרע מן ההקדש או האשה בכתובתה משביעין אותן כדרך כל הבא ליפרע מנכסים משועבדים וכו' ע"ש וא"כ הרי הוא ז"ל בעצמו סובר לדינא כן דבקדשי בדק הבית דאיירי התם הוי כמשועבדים להדיוט וה"נ אמאי לא ליהוי כמכירה לענין ד' וה' והשתא מוכחא מילתא דצריך לחלק בין המתני' דהכא לברייתא דלקמן כדעת המוכרים לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית וזהו כוונת השגת הראב"ד ז"ל. ולדעת הרמב"ם יש לומר דס"ל דדוקא לענין גביית ב"ח אמרו כן מטעמא דחייבינן לקנייתא וכדאסיק התם כדרב הונא דכבכרייתא אמרינן דאדם עושה קנוניא על הקדש והילכך רמו שבועה עליה. ולדעתו ז"ל מפרש הוא דהמתני' דהתם קמ"ל הא דמתלקינן בזה בין ברייתא לש"מ והילכך פסק שם לקמן באותו הפרק בדין המקדיש כל נכסיו ואח"כ גרש את אשתו שידירנה בגלה וכו' וכבר עמדו ע"ז מ"ט פסק כר"א וכתבתי מזה בפ"ה מסכת גיטין. והעיקר הוא דפסק כהאי כתמא דמתני' דשבועות וכשמואל ואין להאריך בזה והדברים עתיקים ומבוארים במקומן. אבל כדין דמתני' דהכא אין לנו לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית דהקדש לא הוי כמכירה אלא דהקדש שהקדיש תלה מטעמא דלאתר יאוש הוא. ובענין דין יאוש פסק הרמב"ם בסוף פ"א מהלכות גניבה דיאוש כדי לא קני כ"א דוקא בשינוי רשות עמו כדפסק בריש פ"ה שם וזה כדרב נחמן ור' יוחנן בפרקין דף ס"ח ובענין שינוי רשות עמו כדמוכח בהגוזל דף קי"ד ומה שפסק בפרק ה' מאיסורי המזבח הל' ו' בדין הגונב והגוזל והקרי' קרבן וכו' דאם נתייאשו הבעלים הקרבן כשר ולכאורה משמע דפסק כרב יהודה בהנזקין דף נ"ה ע"א גבי חטאת הגזולה וש' דס"ל דיאוש כדי קנה וא"כ סותר להא דהכא ומה שרלה הכ"מ לתרץ שם דאע"ג דבעלמא לא קני הכא קני וכו' דנתר הכי שקיל וטרי רבא אליבא דהאי אוקמתא ע"ש ולאו מילתא התם דהא רבא גופיה ס"ל בפרקין דף ס"ז ע"ב כעולא דגם בקרבן יאוש כדי לא קני כדקאמר שם מהכא קרבנו ולא הגזול וכו' וכן מוכח מסוגיא דהנזקין שפה דרבא ס"ל הכי כדכתבו התוס' בפרקין שם ד"ה רבא אמר מהכא וכו'. אבל עיקר טעם של הרמב"ם בקרבן משום דהוי יאוש עם שינוי השם וכהאי ברייתא בפרקין שם הגונב והגוזל והאנס הקדישן הקדש וכו' כדמפרש דמעיקרא חולין והשתא הקדש וא"כ אזלא האי פיסקא דאיסורי המזבח כדברי רב יהודה דהתם אבל לא כטעמיה. אי נמי דלא גרים התם בדרב יהודה מ"ט קסבר יאוש כדי קני וכדכתבו התוס' בפרקין שם ד"ה אמר שלא מגין ליאוש שאינו קונה וכו' בתירוץ א"נ דרב יהודה נמי אית ליה דיאוש לא קני וכו' ע"ש והוו ברור. ובענין טומאת משכב דפסק הרמב"ם בפ' כ"ד מהל' כלים הל' ז' דהתם גניבה יאוש בעלים הוא וקנאו לענין טומאה כרבנן דר"ש בפ' כ"ו ממסכת כלים טעמו כדכתבו התוס' כאן ד"ה דגזל מבכב דתנריה וכו' דמייתו ברייתא דת"כ דמרבה לה כגנוב מקרא ע"ש. וכאשר עלינו לבאר בעיקר דין דמשכב דפסק שם הרמב"ם כהאי ברייתא דאין אדם מטמא כמדרס משכב שאינו שלו וכו' כדדרים הכא משכבו ולא הגזול וכבריית' דת"כ בפרשה ב' דזבים בענין חילוק גזילה לגניבה. ודין מרכב למד הוא ז"ל מדקאמר שם בת"כ לקמן דדין מרכב קל הוא מדין משכב לענין טומאת בגדים במגע וכו' וא"כ מה במשכב עשור הה"ד במרכב. אלא דלכאורה קשיא קושית התוס' דהכא מהכיא מתני' דפ"ז דטהרות הגנבין שנכנסו לתוך הבית וכו' אבל המשכבות והמושבות וכו' אם יש עמהם עכו"ם או אשה הכל טמא. ופסקה הרמב"ם בפי"ג ממשכב ומושב הל' י"ב וי"ג ע"ש דמשמע דאם יש עמהן עכו"ם או אשה וכו' אגנאין קאי כדמתני'

מסורת הש״ס

פי׳ ב״ק פט ע״ב

פ״ש ס ע״ב

שם עח ע״ב

שם עט ע״א

מהו שהיטבל למעשרות. בפדיון שפודה דקי״ל מקח טובל למעשרות כדאמרינן הכא ברים פ״ד דמעשרות ומיבעיא ליה אם הפדיון כמקח הוא דהוי כלוקחו ומוציאו מיד הקדש או לא: מתיב ריש לקיש. השיב ר״ל תשובה לדבריו ופשט ליה ממתני׳ דהתנינן גנב והקדי׳ ואח״כ טבח ומכר וש״מ דהקדיש לאו כמוכר הוא מדלא מחייב אהקדש גופיה: כמה דאת אמר תמן המקדיש וכו׳. וכמה דאמרינן דהמקדיש לאו כמוכר הוא א״כ ממילא נמי דהפודה לאו כלוקח נחשב הוא דחדא טעמא היא ומשום דאף שהקדיש אכתי ברשותא דמרא קיימא: מילתיה דר״ל אמרה. קושיא היא הא שמעינן מדר״ל דאמר מכירה כפדיון הוא כמו במכירה כך הוא פדיון כלומר שדין אחד להם ומילתי׳ דר״ל לעיל בפ״ה דמעשרות שנויה גבי פלוגתא דידיה ור״י בדין הממרח כריו של חבירו שלא מדעתו דמותיב התם ר״ל לר״י ממתני׳ דתנינן בפ״ד דפאה ובתלה הקדישן עד שלא נגמרו למעשרות וגמרן הגזבר ואח״כ פדאן פטורין וס״ל התם דיד הגזבר כיד אחר דמיא ולא כיד הבעלים אלמא כשהוא ביד הגזבר לא אמרינן דברשות מרה קיימא וא״כ הפדיון כמכירה הויא ואמאי קאמר הכא הפודה לאו כלוקח הוא: אמר. ומשני אמרי: ראוי הוא לפדותו ולאוכלו. כלומר לענין זה הוא דקאמר התם דיד גזבר לאו כרשות מרא קמא הוא שראוי לפדות הפירות ולהוציאן מן ההקדש לחולין ולאוכלן כך כדמשמע התם שהמירות ביד הגזבר לא הוי כנתמרח ביד הבעלים לאסרן לאכול מהן עראי אבל לא נחשב הפודה כלוקח משום הכי דנימא אם פדאן אחר קודם שהוקבעו למעשר שיטבלו למעשרות: ראו אותו שוחט שור שחור ביער. שחור לאו דוקא אלא משום דסתם שור שחור יותר שמן ויפה לאכילה הוא כדאמרינן ברים פ״ה דנזיר דבתורא לאו דקרמנאי אוכמא מעלי טפי לבישרא הילכך נקט שור שחור: חזקה גנוב הוא. דטמון לשחטו ביער ומיחייב אטביחה: חש לומר. ופריך דניחוש שמא מלאו כשהוא רבוץ בעצמו שם ועכשיו הוא שוחטו ולא מיחייב אטביחה אלא דווקא היכא שגנבו בתחלה והוציאו מרשות הבעלים כדתנן לקמן בפירקין: תיפתר בשראוהו מושך. ויוצא מרשות הבעלים אבל לא ידעו שגנב עד שראוהו נטמן ביער ושוחטו: שהטובח בשבת חייב. מיתה לפיכך אינו משלם וכן יש במוכר. מה שאין בטובח מהאי טעמא גופה דהמוכר בשבת משלם והטובח פטור מתשלומין: מצינו שהמכירה חייבין עליה בשבת. מיתה דהגע עצמך אם אומר לחבירו תלוש מן הקרקע הזה ותקנה לי את הגניבה שלך בכך מי לא קנה זה הלוקח וא״כ אמאי אמרת יש בטובח וכו׳ הא מצינו דלפעמי׳ גם במוכר הגניבה מתחייב מית׳ עליה שהרי תלש בשבת ופטור מן התשלומין הוא: תלישה היא שמחייבת אותו. משום שבת ולא המכירה בעצמה וא״כ חיוב המיתה אינה באה כ״א מחמת דבר אחר:

מהו שתיטבל למעשרות. מתיב ריש לקיש והתנינן גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר. כמה דאת אמר תמן המקדיש אינו כמוכר ודכוותה הפודה אינו כלוקח. [ה]מילתיה דריש לקיש אמרה מכירה כפדיון אמר ראוי הוא לפדותו ולאוכלו. *א״ר לעזר [א] ראו אותו שוחט שור שחור ביער חזקה גנוב הוא. חש לומר שמא ראוהו רבוץ. תיפתר כשראהו מושך. יש בטובח מה שאין במוכר ויש במוכר שאין בטובח. שהטובח בשבת חייב והמוכ׳ בשבת פטור. *א״ר ינאי בי רבי ישמעאל [ב] מצינו שהמכיר׳ חייבין עליה בשבת. הגע עצמך באומר לחבירו תלוש מן הקרקע הזה וקנה אותו לא קניין. א״ר יוסי בי ר׳ בון תלישה הוא שמחייבת אותו ולא מכירה:

הלכה ה מתני׳

*מכרו [ג] חוץ מאחד ממאה שבו או [ד] שהיתה לו בו שותפות [ה] השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה *גנב [ו] ברשות הבעלים טבח ומכר חוץ מרשותן או שגנב חוץ מרשותן וטבח ומכר ברשותן או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותן משלם תשלומי ארבעה וחמשה אבל אם גנב וטבח ומכר ברשותן פטור: **גמ׳** רבי זעירה בעי מכרה חציין מהו מכר חציה לזה וחציה לזה מהו. נישמעינה

ר״ז בעי מכר׳ חציין מהו פי׳ דבמתניתין דתנינן חוץ מאחד ממאה שבו פירושו דבכל הבהמה שייר לנפשו חלק אחד ממאה ואינו מבורר חלק ש״ז ושל זה. נמצא דלא מכר אפילו אבר אחד בשלימות דהא שייר לנפשו חלק בכל אבר ואבר. אבל אם מכר חצי בהמה נמצא דמכר לכל הפחות חלק אחד מן הבהמה בשלימות אפשר דבזה משלם דו״ה. ע״ז פשיט לי׳ מברייתא דמפורש דאפילו מכר חלק אחד בשלימות אך דשייר אבר אחד ג״כ אינו משלם ארבעה וחמשה. ומתורץ קושית גליון הש״ס:

תני

הלכה ה מתני׳

מכרו חוץ מאחד ממאה שבו. גנב שמכר כל השור חוץ מן דבר מועט שבו בבבלי מסקינן שאם שייר דבר הנתריס עמו בשחיטה הוי שיור ופטור מתשלומי ד׳ וה׳ דכתיב וטבחו או מכרו עד שימכור כל הדברים שעמו בטביחה אבל אם שייר גיזותיה וקרניה לא הוי שיור ולא מיפטר בהכי: או שהיתה לו בו שותפות. קודם שגנבו ואפילו באבר אחד לא קרינן ביה ומכרו כולו באיסור: ונתנבלה בידו. שלא מדעת: הנוחר ומעקר. מדעת נוחר שתחבו בנחיריו וקורעו עד לבו והמעקר שעקר הסימנים אינו משלם ד׳ וה׳ ואפילו לרבנן דאמרי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה הא לאו שחיטה היא כלל: וטבח ומכר חוץ מרשותן. שכשהוציאו מרשותן נעשה עליו גנב וקנאו: או שגנב חוץ מרשותן. קנאו במשיכה מיד ונעשה גנב עליו אבל גנב וטבח ומכר ברשותן פטור דלא נעשה עליו גנב וכשלא הגביהו עסקינן דאי בהגביהו קנאו וחייב: **גמ׳** מכרה חליין מהו. משום דמתני׳ קתני חוץ מאחד ממאה שבו דמשמע דוקא ששייר לעצמו ולא מכר זה החלק כלל הילכך קא מיבעיא ליה אם מכרה להלאין שבתחילה מכר לו חליה הא׳ וחזר ומכרה לו חליה השניה אם הוי כמכר כולה או דלמא כל חלק הוי שיור לחבירו וכן אם מכר לשנים חלי לזה וחלי לזה אם כל אחד הוי שיור לחבירו:

נישמעינה

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי׳ פ״ב מגניבה הל׳ י״ז

טו
ב מיי׳ שם פ״ג הל״ה

טז
ג מיי׳ שם פ״ב הל״א

יז
ד מיי׳ שם הל״ג

יח
ה מיי׳ שם הל״ח

יט
ו מיי׳ שם הט״ז

גליון הש״ס

[ה]מילתיה דר״ל וכו׳. פי׳ פ״מ ופירושו דחוק ותסר מן הספר ואפשר דכוונת הירוש׳ לדחות מה דבעי למפשט ממתניתין דפדיון אינו כמכר מדלא תבעינ׳ מכירה להקדש כמכיר׳ להדיוט ולזה אמר מילתא דר״ל אמרה דלעולם פדיון כמכירה ומה דלא מחייבין ד׳ וה׳ על הקדשו משום דראוי הוא לפדותו והוא כעין דאמרו בירוש׳ פ״ק דמעשרו׳ ה״א מה בין הפקר ומה בין הקדש הפקר יצא ידי בעלים הקדש וכו׳ אמר ר׳ אבין אף ידי בעלים לא יצא מאחר שאמר לו פדה את ראשון ע״ש והיינו משום דכל כמה דיש עדיין יד הבעלים בו וקודמין לכל אדם דאמרינן ליה פדה את ראשון א״כ אינו חשוב מוכר להקדש דלא יצא מיד בעלים וא״כ מה״ט נמי לא חשוב שינוי רשות ביד הקד׳ ולא הוה מכור כולו. ועי׳ בתו׳ ב״ק דף כז ד״ה מעיקרא וכשמ״ק אבל בפודה כל ההקדש יוצא כולו מיד ההקדש. ובזה מיושב שיטת הרמב״ם ז״ל דאיט

מראה הפנים

הפודה כדכמתני׳ וא״כ משמע דמשכב ומושב שאינו כלו מטמא. והתוס׳ הקשו זה מדין דגנבים פ״ב ובודאי היכון התוס׳ די״ל לדחות דהתם מדרבנן לא שייכא בדברי הרמב״ם דשתה וכתב גם בדיני משכב ומושב דבטומא׳ דאורייתא איירי וראיתי למי שהקש׳ כן אלא דנלמ״ד דלדעת הרמב״ם מעיקרא ל״ק כלל לא מהתם ולא מברייתא דת״כ כדרלו התוס׳ להקשות ע״ש דהוא ז״ל מפרש ברייתא דת״כ כפשטה ולרבנן גנוב מרבה קרא דהתם גניבה יאוש בעלים הוא והוי כשלו לענין טומאה כדלעיל והיינו דמחלק הוא ז״ל בהלכות כלים בין גנב לגזל ואם נודע בנתייאשו הבעלים פשוט הוא דאף בגזל טמא. וכן ההיא מתני׳ דטהרות כיון דהגנבים נכנסו לביתו ובודאי נודע להבעלים מזה דבהכי איירי במתני׳ ונלמד מדאמר התם וכן הגנבים כלומר כמו דאיירי בגבאים ומסתמא מייאש ליה מהכלים שבבית וכשנכנסו גבאי המלך לתוך ביתו למשכנו בודאי נודע לו ומסתמא מייאש לבו ותו לא מידי. וכמה שתמה הכ״מ גם בענין נוגע אין מקום לתמיהתו וראיתי לאחד שנדחק בזה ואין להאריך:

ודכוותה הפודה אינו כלוקח. האי מסקנא קאי. וכן הרמב״ם ז״ל בפ״ג מהל׳ מעשר הל׳ ג׳ לא חשיב התם אלא ששה דברים הקובעין למעשר. דהא דקתני במתני׳ דפיאה הקדישן עד שלא נגמרן וכו׳ כדהביא הרמב״ם גם סוף הפרק המקדיש פירות תלושין ופדאן קודם שתגמר מלאכתו חייב לעשר שיינו אם נגמרו בידו אח״כ ולאפוקי אם נגמרו ביד הקדש כדמסיק. ור״י ור״ל גם ל״פ בהאי דינא דהכא. ומכאן ראיה לפסק הרמב״ם דבהקדש בדק הבית לא אמרינן דהוי כמכירה כמו שנתבאר לעיל בסברי כלכלה הקדש בדק הבית הוא ואמרו הכא דלא הוי כמוכר ומלאתי לרא״י זו בס׳ המלחמות להרמב״ן ז״ל בפ׳ הגוזל בתרא לתוך דברי הרי״ף ז״ל שסובר כן:

מצינו שהמכירה חייבין עליה בשבת וכו׳. הכא דתי לה הש״ס מטעמא דתלישה היא שמחייבת וכו׳ ובבבלי דף ע׳ ע״ב על אוקמתא דרמי בר חמא הא דתניא פטור כאומר לו עקוץ תאינה וכו׳ פריך לה בענין אחר דכיון דתבע לקמן כדינא וכו׳ ומוקי לה רב פפא כאומר זרוק גניבותיך לחצירי וכו׳ ולא תקנה עד שתנוח. ופסק כן הרמב״ם ז״ל בפ״ג מהל׳ גניבה הלכה ה׳. וצריך טעם אמאי לא פסק כשינויא דרבא דאמר אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו ואפי׳ דבדינא לא מיחייבינן ליה לשלם מ״מ הואיל וכי יהבה לה הוי אתנן כ״ג וכו׳ והא בעיקר דינא דאתנן פסק הוא ז״ל כרבא בפ״ד מהלכות איסורי מזבח הל׳ ח׳ לעיקר אתנן בעריות כתיב וא״כ אמאי לא פסק כסבריה לא ככאן ולא כדין שחוסם את הפרה וכו׳ דהשוכר את הפועלים דף צ״א ע״ש. ואפשר דטעמו משום דאמרינן בפ׳ בן סורר ומורה דף ע״ב בההיא דאיגנוב דיכרי לרבא כמתתר׳ ולא קבלינהו וכו׳ ובדכתבו התוס׳ ד״ה אילו תבע וכו׳ ע״ש ואע״ג דהתוספות תירצו משום שהיו סבורים שחייבין להחזי׳ מן הדין להרמב״ם לא ניחא ליה לפרש כן דאהדרינהו משמע שמעצמן החזירו לצאת ידי שמים ובענין כי יהבה לה וכו׳ מפרש לה כפי׳ התוספות דטעמא משום שצריך לצאת ידי שמים הוי מכירה ומדחזינן דרבא לא קבלינהו ש״מ דהדר ביה רבא גופיה מסברא דנפשי׳ דקניינהו

תום׳ הרי״ד

הפודה אינו כלוקח כו׳ משום דראוי לפדות ולאוכלו עיי׳ בפנים בדברינו ועיי׳ בשו״ת רידב״ז בחיבורי שמבאר שם פלוגתא דתנאים והמוראים אם המקדיש דומה למכר או כמו שאסר עליו בקונם דהא לא נכנס ברשות בעלים ודמי להפקר כמו דאיתא בירושלמי רפ״ק דמס׳ מעשרות דכמו דהפקר ידך וידו שוין בו כך הקדש שאין ידך וידו שוין בו שוי כמו שידך וידו שוין בו. ותשוב הקדש דאין לו בעלים וגיזבר אינו כבעלים [ופלוגתא הוא בירושלמי פ״ק דמס׳ תרומות וס״פ בתרא דמעשרות ופ״ק דמס׳ חלה] ור״י ס״ל אפילו גנח ואח״כ הקדיש ואח״כ הפקיר פטור משום שנאמר והועד בבעליו. ולשיטת הרמב״ם ז״ל העיקר שאין לו בעלים וס״ל דגיזבר כאחר הוא והוי הקדש דומה להפקר וכגנב והפקיר פטור מדו״ה. וכן מבואר בחיבורי מגדל דוד דשיטת רבה במס׳ ב״ק דף ס״ט דהבעלים הפודין ומוסיפין חומש לא הוי הפדיון כקנין חדש ועיי׳ בתוס׳ ז״ל במס׳ פסחים דף מ״ו ע״ב דגבי הקדש דאמרינן הואיל ואי בעי מתשאל ולא אמרינן הואיל ואי בעי פריק הוא משום דפדיון הוי קנין חדש ולא שייך הואיל ואי בעי קני חמץ בל אחרים ועיי״ש דלשיטת רבה״ל בירושלמי הכא דס״ל בהמת דפודה לא הוי קנין חדש ע״כ לא ס״ל כלל הסברא דהואיל ואי בעי מתשאל לעבור משום זה בב״י עיי״ש בתריכות:

רב

כדמ״ס

נשמעינה מן הדא. דפליגי תנאי בענין שיור דמתני' ומהתם נפשט בעיא דילן: מכרה חוץ מידה וכו'. תוספתא פ"ז והתם גריס בדברי ר"א בר"ש חוץ מידה וחוץ מרגלה משלם תשלומי כפל חוץ מקרנה וחוץ מגיזתה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. והיא הגירסא הנכונה דר"א בר"ש פליג את"ק דקאמר דאלו כלם לא הוי שיור וטעמיה דס"ל דבר המעכב בשחיטה בעינן דוקא דהכי הוי שיור כגון שאר איברים שאם ניטלו הימנה מחיים נעשית נבילה בכך כמו אם ניטל הירך וחלל שלה או שארי איברים הפנימיים וכיוצא בהן אבל ידה ורגלה מן הארכובה ולמטה אינם תורה אור

מעכבים בשחיטה לא הוי שיור ור"א בר"ש ס"ל דבר הניתר בשחיטה כגון ידה ורגלה הוי שיור אבל קרנה וגיזותיה דהן אין צריכין היתר שחיטה לא הוי שיור: רבי אומר חוץ מדבר וכו'. כן הגי' נמי בתוספתא אבל טעות דמוכח הוא וכצ"ל חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו אינו משלם וכו' שאין הנשמה תלויה בו משלם ד' וה' ועכ"פ שמעינן מדפליגי תנאי באיזה אופן הוי שיור או לא ושמעינן דדבר שהנשמה תלויה בו לכ"ע הוי שיור וא"כ במכר לחלאין נמי כל אחד הוי שיור לחבירו דהא ודאי דבר שהנשמה תלויה בו ואף על פי שאח"כ חזר ומכרו לו גם חלי' השנייה כל מכירה ומכירה בפני עצמה לאו כלום היא ולא מצטרפי:

נישמעינה מן הדא *מכרה חוץ מידה חוץ מרגלה חוץ מקרנה חוץ מגיזתה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. רבי לעזר בי ר' שמעון אומר חוץ מקרנה משלם תשלומי כפל חוץ מגיזותיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה. רבי אומר "חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו משלם תשלומי ארבעה וחמשה חוץ מדבר שאין הנשמה תלויה בו פטור:

תני אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים וכהנים בכל א"י מפני הטהרות יכול אף בירושלים כן ר"ל דהא דתנינן אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים היינו משום ישראלים אבל בכהנים א"צ לטעמא דמפני הקדשים אלא מפני הטעם דטהרות דשייך בכהנים בכל א"י וכן בירושלים או ייבא כיי דמר ריב"ל ירושלים הבנוי' וגו' עיר שמחברת ישראל זל"ז. ועי"כ בירושלים כל ישראל מחוברין בחיבור אחד דכולם אין מגדלין בירושלים מכוס טעם אחד משום הקדשים:

הלכה ו מתני'

*היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או שהוציאו חוץ מרשות הבעלים ומת חייב נתנו לבכורת בנו לבעל חובו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או שהוציאו חוץ מרשות הבעלים ומת חייב:

גמ' אמר ר' מנא מאן דמר לי הדא מילתא אנא נסיב בנרייתיה מהו פטור נפטר מחובו נפטר מגניבה:

הלכה ז מתני'

*אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין בסורייא ובמדברות שבארץ ישראל אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות ולא יגדל ישראל הזרין בכל מקום ולא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת אין פורסין נשבין ליונים אלא אם כן היה רחוק מן היישוב שלשים רים: **גמ'** *אמר ר' בא כגון מהיר שהיא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל. תני אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות יכול אף בירושלם כן. או ייבא כיי דמר רבי יהושע בן לוי °ירושלם הבנויה וגו' עיר שמחברת ישראל זה לזה. כתיב °טמאים הם לכם מה תלמוד לומר וטמאים יהיו לכם אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנייה. *כל דבר שאיסורו מדבריהן מותר לעשות בו סחורה. והרי

הלכה ו מתני'

היה מושכו. הגנב להבהמה ויולא ומת קודם שהוליאוהו מרשות בעלים: פטור. מן הכפל דעדיין לא קנאו להתחייב כפל על הגניבה: הגביהו. אפילו ברשות בעלים שהגבהה קונה בכ"מ: נתנו. הגנב בבית הבעלים להכהן בשביל פדיון בכורת בנו או שנתנו לב"ח או שמסרו לש"ח וכו' והיה מושכו הכהן או הב"ח או השומר ומת ברשות בעלים פטור ובגמ' קאמר מאן פטור: **גמ'** מאן דאמר לי הדא מילתא. פירושא דמתני': אנא נסיב בנרייתיה. אני לוקח בגדי המרחץ שלו להטעין עלי ולהוליך אחריו לבית המרחץ. בנרייתיה כלי המרחץ והסורס בני והוא מרחץ וכן מלינו במ"ר פ' מ"ה בנריו' הוליכה לה למרחץ ודוגמתו בבבלי מליעא מאן מתרגם לי חבית וכו' מובילנא מניה אבתריה לבי מסותא ומשום דקשיא לי מהו פטור והיכא קאי: נפטר מחובו נפטר מגניבה. אם נפטר הגנב מחובו קאמר ואשמועינן שאע"פ שהמסירה בבית בעלים היא נפטר מחובו שהיה עליו בשביל בכורת בנו או לזה הב"ח מפני שכבר קבלו עליהם ונתרלו במסירה זו שמסר לידם שם או נפטר מגניבה קאמר וכמו פטור דרישא הוא ואשמועינן בסיפא שאע"פ שהגנב מסר הגניבה ליד ב"ח לא אמרינן דהוי כמו שהיא כבר ברשותו להתחייב כפל כיון שעדיין בבית הבעלים היא:

הלכה ז מתני'

אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. משום ישוב ארץ ישראל שמבערים את השדות וסתמן דישראל הן: אבל מגדלין בסוריא. ארלות שכבש דוד דלאו שמיה כבוש והוו כח"ל לענין זה דלא חיישינן לישוב ואם יפסידו שדות אחרים ישלם: אין מגדלין תרנגולים בירושלים. אפילו ישראל מפני הקדשים שאוכלין ישראל שם בשר שלמים ותודה ומעשר בהמה ודרך תרנגולים לנקר באשפה שמא יביאו עלם כעדשה מן השרץ ויטמאו את הקדשים: ולא הכהנים. מגדלין בכל א"י: מפני הטהרות. שהכהנים אוכלין תרומ' וצריכין להזהר בטהרה: ולא יגדל ישראל חזירים. בבבלי קאמר דגזרו משום מעשה שהיה והכא מפרש בגמרא טעמא אחרינא: את הכלב. מפני שנושך ומנבח ומפלת אשה מיראתו: נשבין. פחים שלא ילכדו בהן יוני בני הישוב: שלשים רים. ארבע מילין: **גמ'** כגון מהיר. שם מדבר קרוב לארץ ישראל שהוא י"ו מיל על י"ו מיל ושם מותר לגדל בהמה דקה וכן הוא בפרק מקום שנהגו הלכה ג': יכול אף בירושלים כן. לשון שאילה הוא ועל הטהרות קאי דיכול שנאמר אף בירושלים צריכין אפילו ישראל להשמר שלא לגדל מפני הטהרות שהרי כל ישראל כשהם בירושלים נקראים חברים לענין טהרות כדלקמן וא"כ הוה קשיא מ"ש דמפני הקדשים הוא דנקט: או יבא כהאי דאמר ר' יהושע בן לוי. לעיל בפ' חומר בקודש דדריש מקר' ירושלם הבנויה וגו' כעיר שחוברה וגו' עיר שמחברת ישראל זה לזה כשעולים לתוכה נעשים הכל כחבירים וכולן שוין זה לזה ולפיכך נאמנין על הטהרות כדתנן התם וש"ס קילר כאן כדרכו והוא כמו. וכו' וסמוך על המסקנא דהתם דפריך שם מעתה אפילו בשאר ימות השנה ואמאי תנן במתני' שם ובשעת הרגל אף על התרומה ומשני התם ר' זעירא ובלבד בשעה ששם עלו שבטים. דוקא בשעה שכל השבטים עולים לרגל שם כדכתיב ששם וגו' והיינו נמי דקאמר הכא והאי או כמו הלא הוא כדרך לשון הש"ס הזה כלומר לא כדס"ד דאף בירושלים שייכא טעמא דטהרות אלא דאתייא כהאי דרשא דר' יהושע בן לוי שם דדוקא בשעת הרגל הם כחבירים לענין טהרות והלכך אצטריך הכא לטעמא דמפני הקדשים משום שאר ימות השנה: כתיב טמאים הם לכם. אטעמא דלא יגדל חזירים דתני במתני' מהדר ודריש לה מיתורא דקראי דאיסור הנאה ג"כ אסרה התורה בבהמה טמאה והיינו לסחורה דוקא וכדאמר נמי בפ"ז דשביעית אמתני' דהתם אין עושין סחורה וכו'. וחסר כאן הרישא דגרסינן בשביעית כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו מדבריהן וכו': והרי

מראה הפנים

מאן דאמר לי הדא מילתא וכו'. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן י': כדמים ועל כן לריך לאוקמתא דרב פפא:

אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה. בסתירה קאמר וכן הוא בשביעית פ"ז ומשמע דאסור מן התורה לעשות סחורה בדבר העומד לאכילה דהא מקרא דריש וכ"כ התוספ' דף פ"ב ע"כ ד"ה לא יגדל וכו' שהקשו ת"ל דאסור לעשות סחורה וכו' וכדדרים התם וכו' ותירך ר"ת דהיינו דוקא בדבר העומד לאכילה וכו' וכל חלב ...תר למכור וכו' כלומר דאפילו חלב בהמה טמאה מותר למכור היכא שאין עומד לאכילה אלא למצות אבל עומד לאכילה אסור כ"א דוקא בחלב בהמה טהורה התירה התורה בפירוש ישמש לכל מלאכ' ובטהורה מבעיי' כדדרים בזבחים דף ע' ע"א את כים כמינו נבילה וכו'. ובירושלמי נמי מפרש וכו' והיינו דדרשא דקרא דמייתי הכא דלא קתי אלא בדבר העומד לאכילה וא"כ היה מותר לגדל חזירים מן התורה כדי למכרן למצות עורות בחלב שלכן אלא שחכמים אסרו ודוקא בחזיר משום מעשה שהיה דאמר התם וכן הוא דעת הרא"ש ז"ל

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פ"ב מגניבה הל"א

כא
ב מיי' שם הט"ז

כב
ג מיי' פ"ה מנ"מ הל"ב טוש"ע ח"מ סי' תט ס"א

כג
ד מיי' פ"ז מבית הבחירה הלי"ד

כד
ה מיי' פ"ה מנ"מ הל"ט טוש"ע שם ס"ב

כה
ו מיי' שם טוש"ע שם ס"ג

כו
ז מיי' פ"ו מגזילה הל"ח

כז
ח מיי' פ"ח מאה"ז הט"ז יח טוש"ע יו"ד סי' קי"ז

גליון הש"ס

דאינו. מחלק כפ"ב מגניבה בין קדשי מזבח לקדשי בה"ב ובסוף הבה"כ"ד ז"ל הא הך טעמא דקאמר הש"ס הכא מעיקרא תורה דראובן והשתא תורה דראובן לא שייך רק בקדשי מזבח דשם בעלים עליהם. עי' כתו' וקדמוני שם ולפמ"ש א"ש דבקדשי בה"ב מעיקר' לק"מ כיון דיש ליה פדיון וכיון שאומרים לו פדה את ראשון א"כ כל בראוי לשבינו לרשותו בלי שום סיוע אחרים אין כאן מכרו כולו ועיקר קושיית הש"ס הוא רק על קדשי מזבח דאין לו פדיון א"כ מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים. והולרך לומר כיון דעדיין שמה דראובן עלה ודו"ק:

נישמעינה מן הדא וכו'. אין לו ביאור מאי מביא מהברייתא יותר ממתניתין דקתני ג"כ חוץ מא' ממאה פטור ואפשר

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ז) ב"ק עט ע"ב

שם עט ע"א

שם ע"ב

ירוש' פ"ז פ"א ה"ו (פסחים פ"ד)

(שביעית פ"ז)

ציון ירושלים

"חוץ מדבר שהנשמה תלוי בו. פפ"מ בפנים להיפך וכן מלאתי בשמ"ק וכן כתב הגר"א כהגהתו ע"ש:

תורה אור

והרי חמור. למלאכתו הוא גדל. והרי גמל. למלאכתו הוא גדל: לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת. *א"ר יוסי בי ר' חנינה כל המגדל כלב רע בתוך שלו עליו הכתוב אומר °למס מרעהו חסד וגו': אין פורשין נשבין ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס. *ולהלן את אמר חמשים אמה. אמר רבי יוסי בי רבי בון לריעות מריעה חמשים אמה לפרוח פורחת אפילו ארבעת מילין:

הדרן עלך פרק מרובה

הלכה א מתני'

החובל *בחבירו [א] חייב עליו משום חמשה דברים בנזק בצער בריפוי בשבת ובבושת [ב] בנזק כיצד סימא את עינו קטע את ידו שבר את רגלו רואין אותו כאילו עבד נמכר כמה היה יפה וכמה הוא יפה [ג] צער כוייו בשפוד או במסמר אפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: **גמ'** *תני החובל בחבירו [ד] חמשה נותן לו חמשה ארבעה נותן לו ארבעה שלשה נותן לו שלשה שנים נותן לו שנים אחד נותן לו אחד. והיכי הכהו על ידו וקטעה נותן לו חמשה נזק צער ריפוי שבת ובושת הכהו על ידו וצבת נותן לו ארבעה צער ריפוי שבת ובושת הכהו על ראשו וצבת נותן לו שלשה צער ריפוי שבת במקום שאינו נראה נותן לו שנים צער ריפוי בטומום שבידו נותן לו אחד בושת. ר' ירמיה בעי [ה] קטע ידו וחזר וקטע ידו ממעלן מהו שיתן לו צער של שעה ראשונה. כתי' °עין תחת עין שן תחת שן ובמקום אחר הוא אומר °ולא תחוס עיניך אחד שוגג ואחד מזיד. יאמר שוגג ואל יאמר מזיד שאילו נאמר שוגג ולא נאמר מזיד הייתי אומר שוגג ישלם ממון מזיד לא ישלם כלום הוי

פני משה

והרי חמור. או גמל שאיסורן מד"ת וא"כ יהא אסור לעשות בהן סחורה ומשני למלאכתן הן גדילים ואינן עומדין לאכילה ולא אסרה התורה אלא בהעומדין לאכילה: למס מרעהו חסד. למס הוא רמז לכלב כדאמר בפרק במה אשה שכן קורין אותו בלשון יוונית וכשהוא מגדלו בתוך ביתו נוטל מרעהו החסד ומונעהו מתוך ביתו: ולהלן את אמר נ' אמה. בפרק לא יחפור דתנן התם מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה ותו לא והכא קאמר שלשים ריס. ומשני ר' יוסי בר' בון לרעות ולאכול מן הזרעים מריעה עצמה וממלא כריסה בחמשים אמה אבל לפרוח פורחת אפי' ארבעת מילין שהוא שיעור שלשים ריס בקירוב וטעמא דמתני' דהכא כדי שלא ילוד יוני בני הישוב ולפיכך צריך שיעור שלשים ריס:

הדרן עלך מרובה

הלכה א מתני' וכמה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה צריך היה מוכר עצמו בעבד עברי: כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעונג נתרבה צערו וכאבו: רוצה ליטול. מפרש בגמרא: **גמ'** תני. בתוספתא פרק תשיעי: חמשה. אם יש בהחבלה כל החמשה דברים משלם לו חמשה ארבעה וכו' וקמ"ל דצריכין הב"ד לדון באומד דלא כל החבלות שוין: והיכי. ומפרש הש"ס להברייתא והיכי דמי הוא: הכהו על ידו וקטעה. והרי אין סופה לחזור משלם לו כל החמשה דברים: וצבת. הרי אין כאן נזק דסופה לחזור: הכהו על ראשו וצבת. דליכא נמי שבת שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו: נותן לו ג' צער רפוי בשת. כצ"ל: במקום שאין נראה. דליכא נמי בשת: בטומום שבידו. באגודה של שערות שבידו דליכא לא צער ולא רפוי כ"א בשת לבד ובמתכוין לביישו מיירי והרא"ש בשם הערוך פי' בטומום קלף שעושין מקליפה של עץ ובתוספתא בשילהי פרק הנזכר הכהו אחד ידו בנייר בעורות שאינן עבודין בטומום של שערות שבידו נותן לו ד' מאות זוז לא מפני שהיא מכה של צער אלא מפני שהיא מכה של בזיון. וכן ברים כל כתבי נטל טומום של ברכות ופירש"י קבולות: וחזר וקטע ידו ממעלן. דבכה"ג אינו משלם אלא נזק אחד כי אם הספק הוא בשביל הצער שהיה לו פעמיים והילכך בעי אם הוא צריך ליתן לו גם הצער של פעם הראשון וכגון שלא אמדוהו עד שחזר וקטע א"ד אין משלם לו אלא הצער שהוא עם הנזק וכיון דנזק אחד הוא דמשלם אינו נותן לו ג"כ רק משום צער אחד ולא איפשיטא: ובמקום אחר הוא אומר. בפרשת שופטים ולא תחוס עיניך נפש בנפש עין בעין וגו' שני מקראות הללו למה נאמרו אחד לשוגג ואחד למזיד שישלם ממון ולא עין ממש וכדמסיק: מזיד לא ישלם כלום. כלומר אילו לא נאמר אלא מקרא אחד הייתי אומר במזיד הכתוב מדבר ולא ישלם ממון אלא עין תחת עין ממש הוי

מסורת הש"ס
שבת סג ע"א
איוב ו
ב"ק פג ע"א וירושלמי ב"ב פ"ב הל"ה
ב"ק פג ע"ב
(תוספ' פ"ט)
שמות כא
דברים יט

עין משפט נר מצוה
א
א מיי' פ"א מהל' חובל ה"א ב טוש"ע ח"מ סי' תכ ס"ג
ב
ב מיי' שם טוש"ע שם סט"ו
ג
ג מיי' שם פ"ב הל"ג טוש"ע שם ס"ט וסט"ז
ד
ד מיי' שם ה"א ב טוש"ע שם ס"ג
ה
ה טוש"ע שם סעיף כו בהג"ה

גליוני הש"ס

ולפסר דנאמת סברת ר"ז דבני נמכר אליין נראה דסרי נטעם דמכרו הוץ ממאה פטור הוא הו משום דלבון ומכרו משמש כלי. או משום דמקבינן מכ"ר לטביחה וכבס דכטביחה לא מבכחת ביור כמו כן במכירה וכמבואר בבבלי כאן וג"מ כין הנהו טעמים הוא דאי משום משמעות לבון ומכרו א"כ במכר אליין דכאמת נמכר את"כ כולן סרי יש כאן ומכרו אמנם אי משום סקישא לטביחה א"כ כסם דכטביחה לא מבכחת תלי תלי כמו כן במכירה אינו נמכר לתלאין וזהו דתיבעית לי' לר"ז וגזה פביט לי' דוקא מברייתא דבעי ביור בנתר בבחיטה הרי דבעינן דומיא דטביחה וכדקאמר בבלי שם וממילא הף במכר אליין נמי פטור מד' וה' משא"כ ממתניתין לא מוכח מידי ודוק:

מראה הפנים

ז"ל וכך הם דברי הרמב"ם בסוף פ"ח ממ"א דמן התורה אסור לעשות סחורה בדבר שאיסורו מן התורה כדמסיק התם זה הכלל כל שאיסורו מן התורה וכו' והם דברי האי תלמודא דדרים לה מקרא. והתיו"ט בפ"ז דשביעית נסתפק בזה לדעת הרמב"ם ז"ל אם מן התורה אסור הוא ואין כאן ספק ובפ"ה מנ"מ כתב ואמרו חכמים ארור מגדל כלבים ומגדל חזירים מפני שהזיקן מרובה ומצוי נראה שהוא נותן טעם על מה שאמרו חכמים אסור לגדל חזירים כדכתב שם כריש דבריו והוקשה לו וכלא מן התורה אסור וע"ז קאמר דבמגדל חזירים לא להשתכר בהן ולא למכרן לדבר אכילה אלא דומיא דכלבים וע"ז אמרו דקאי בארור והיינו דכלינהו כחדא וכברייתא דר"א הגדול שם סוף פרקין המגדל כלבים כמגדל חזירים למאי נ"מ למיקם עליה בארור. ואע"ג דכלאו הכי הרי הוא בכלל מונע חסד כדאמר בפ' במה אשה. אלא לאשמועינן דארור שאמרו בחזירים דומיא דכלבים מיירי. ומה שהקשה התיו"ט שם מההיא דפ"ק דבכורות דף ו' ע"ב ודילמא לסחורה והמשנה למלך שם כמ"א כתב דהוי כנזדמנו וכו'. ולענ"ד מעיקרא לק"מ דהתם על הא דקאמר ותלב בהמה טהורה מנלן וכו' אלא מדכתב ודי חלב עזים ללחמך ואת עשרת חריצי החלב וא"כ גילה לנו הכתוב להוציא חלב מן איסור אבר מן החי ועלה פריך ודילמא לסחורה שלא הוציא הכתוב מכלל איסור אבר מן החי אלא לענין סחורה דמותר ואף דאסור בשאר איסורי ד"ת ולאכילה כדקאי קאי:

לפרוח פורחת אפילו ד' מילין. כן תירץ אביי התם בסוף פרקין ופריך שם והתניא ביבוב אפילו מאה מיל לא יפרוס רב יוסף אמר ביבוב כרמים. ופי' רש"י ז"ל שהולך מכרם לכרם עד למרחוק. רבה אמר ביבוב שובכין וכו' ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מגזל ואבידה הל' ח' כבולהו דל"פ. וביבוב כרמים פירש הטעם שהיונים של בעלי כרמים כן. ולזה הטעם אפילו הוא בענין שאין יכולין לילך מכרם לכרם. ונראה דטעמו דלפירש"י יש לדייק דא"כ מאי אתא רבה לאשמועינן דקאמר ביבוב שובכין הא לדידיה פ"כ ג"כ הטעם שהולכי' משובך לשובך כדמסיק וא"כ היינו דרב יוסף אבל להאי טעמא אתי שפיר דרבה אשמועי' אע"ג דלשובכין גופייהו ליכא למיחש כדאמר אב"א וכו' אפ"ה לא יפרוס מפני שבאות דרך השובכין:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח החובל רואין אותו כאילו עבד נמכר. עיין לקמן הל' ג' ד"ה אמר ר' יצחק מ"ש מזה על קושית הרא"ש בפי' רש"י הכא:

חמשה נותן לו חמשה וכו'. לכאורה יש לפרש דקמ"ל בתוספתא מה דלאשמועינן תנא כמתני' דלצער שלא במקום נזק משלם מדקתני אפי' על צפורנו וכן אשמועינן בתנא דברייתא ארבעה וכו' דאע"ג דליכא נזק משלם לו כל הד' דברים והגב תני נמי לאינך. והאי תלמודא מייתי לקמן דרשה דכויה וכו' ויליף לה דמתחייב בצער אפילו שלא במקום נזק כדיליף לה בבבלי. ואפשר לומר דהא דדריש לקמן מכויה ותכורה לענין דחייב בצער וכן ברפואה שלא במקום נזק וממנו למדין אנו ג"כ לשארי דברים ויש נ"מ בזה כדלקמן. ודברי הרמב"ם ז"ל גריס פ"ב מהוכל הם ממש דברי התוספתא וכפירושא דהאי ב"ש ולא נמצאו הדברים מסודרין כן בש"ס דילן כמו שציין הש"מ ואם דלדינא אינם מחולקין האי ש"ס דהכא ודהתם:

במקום שאינו נראה. כגון על כרכיו או בגבו וכיוצא בזה כן פי' הרמב"ם שם וכלומר שאינו נראה לאחר מכאן והראב"ד ז"ל כתב שם שלא במקום רואין. נראה בהוא מחולק בפירוש שאינו נראה דקאמר הכא ופשוט הוא דאלו במקום רואין איכא נמי בשת בשעת הכאה כדמיירי לקמן:

רבי ירמיה בעי קטע ידו וכו'. האי בעיא דר' ירמיה הוי כעין בעיא דרבא דף פ"ב ע"ב דגרסי' התם בעי רבא קטע את ידו ולא אמדוהו שיבר את רגלו ולא אמדוהו ולבסוף תירצו מהו וכו' נ"מ דבעי למיתב ליה צער ובשת דכל חדא נמי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא לא יהבינן ליה דכיון דיהי' ליה דמי כולו וכו' ואת"ל כיון דלא אמדוהו קא יהיב ליה דמי כולהו כהדדי אמדוהו מהו וכו' תיקו ומשמע לפי גירסת רש"י ז"ל ופירושו דמספקא ליה בלא אמדוהו אם צריך ליתן צער ובושת וריפוי לא מספקא ליה כלל דלא בעי למיתב ליה כמו שפי' שם שהרי לא נתרפא בינתיים וכו' והתוס' כד"ה נהי דנזק וכו' הקשו על זה ע"ש דהעלו שם דפשיטא ליה לאידך גיסא דבעי למיתב צער וריפוי ושב' דכל חדא ומבעי ליה לענין אומדנא וכו'. ובעיא דהכא מסתייעא ליה לגי' רש"י ופירושו דהא לענין צער מבואר להדיא הכא דמספקא לן וטעמא דהכא דכיון דמשלם לו דמי ידיה וצערו דהשתא איכא למימר דלא בעי למיתב ליה צערא דמעיקרא מכיון דלא אמדוהו כתחל' תשבינן ליה הכל כאומד אחד ומובלע בו גם צערו דבעה ראשונה וא"כ מכ"ש לענין הבעיא דהתם דכיון דיהיב ליה דמי כולו וכמאן דקטליה דמי כדאמר התם מעיקרא ולא אמדוהו בתחלה איכא למימר דלא יהיב ליה אלא דמי כולו נזקים ותו לא. ומה שהקשו התוס' ועוד דלעיל אשכחן דחייב ריפוי שלא במקום נזק וכלומר דנהי דהכא הוי כמו שלא במקום נזק לענין כל אבר ואבר דהא אינו משלם אלא נזק דמי כולו לפי האי ה"א מ"מ הא אשכחן לעיל דחייב ריפוי שלא במקום נזק. י"ל דהכל נכלל בטעמא דהאי בעיא דכיון דלא אמדוהו עד השתא ובאומד דהשתא יהיב ליה דמי כוליה לא מחייבינן ליה ריפוי ושבת דכל חדא. וכן במה שתמהו התוס' פעמים שהוא מרוית וכו' זה ג"כ מתיישב בכך דכיון דלא אמדוהו מעיקרא מה איכפת לן דירווית לפעמים ירוית וירווית. ועיין במהרש"א במה שפירש בדברי התוס' בהאי ועוד דלעיל אשכחן וכו' וכמ"ש מתיישב דקדוקו וא"צ לדחוק בדבריהם. ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דהיה גורס כגי' רש"י ופירושו שהרי כתב כדין זה בפ"ב מחובל הל' י"ג סימא את עינו וכו' הואיל ולא אמדוהו וכו' נותן לו דמי כולו וזה כדרכו ז"ל לפסוק בכ"מ כפשיטות ואת"ל אמדוהו וכו' ואם תפס הניזק נזק כל אבר ואבר ודמי כולו אין מוציאין מידו. הרי שדקדק וכתב נזק וכו' דלגירסת התוס' היה הספק בזו הבעיא ג"כ לענין צער וכו' ולענין אומדנא וה"ק כיון דאמדוהו חדא ותדא בפני עצמה בעא למיתב ליה לפי אומדנא דכל חדא עם הצער ורפוי ושבת דכל חדא ותדא שהוא עולה הרבה או דילמא כיון דלא שלים וכו' ויהיב באומד הכל ביחד ולצער וכו' של כל א' וא'. וזהו שי' הראב"ד ובה"ג. וזהו שהשיג שם הראב"ד אלא דהוא ז"ל בריפוי לא ס"ל כדעת התוס'. והש"מ היה לו דרך אחרת ע"ש ואין להאריך:

עין משפט
נר מצוה

ו
א מיימו' פ"ב מחובל הל"ו טוש"ע חו"מ סי' תכ סע"ז
ז
ב פ"ט שם פ"ג בכנ"ס
ח
ג מיי' שם הל"ט טוש"ע שם סעי' יט

תורה אור

הוי צורך לומר שוגג וצורך לומר מזיד. *שאם היה סומא וסימא את עינו קיטע וקיטע את ידו האיך זה מתקיים °ועשיתם לו (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו. מגיד שאינו משלם אלא ממון. צער כוויו בשפוד או במסמר אפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה. *כתיב °כוייה תחת כוייה וגו' (שמות כא) היכי דמי אם בשפצעו והוציא דמו כבר כתיב °פצע תחת פצע (שם) מה תלמוד לומר חבורה. אלא שאם כווין בשפוד על כף ידו וצבת על כף רגלו וצבת או שהטיל עליו שלג או צינים במקום שאינו נראה חייב לרפותו. אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער בכך. א"ר זעירה חמיי בר נש ואמרין ליה א כמה את בעי למיתן ולא ייאבך אהן צערא. ומה דהוא אמר יהבין ליה. *אמר מר עוקבא כמה אדם רוצה ליטול היא מתניתא ותימר אכן. אלא חמיי בר נש ואמרין ליה כמה את בעי מיסב וייאבך אהן צערא ומה דו אמר יהבין ליה. *תני בן עזאי אומר ב נותנין נכאי מזון מהו נכאי מזון בקדמיתא הוינא אכל טלופחין וירק וכדון לית בי מיכל אלא ביעין ותרנגולין ומה דו אמר יהבין ליה. א"ר יוסי בר יעקב אהן רומיי כד מיבאש לא נפיק לקרבא עד דייכול מה דחסר יומין ביומין:

הלכה ב מתני' ג *ריפוי הכהו חייב לרפותו עלו בו צמחים אם מחמת המכה חייב ושלא מחמת המכה פטור חייתה ונסתרה חיית' ונסתרה חייב לרפותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפותו: **גמ'** רבי ירמיה בעי עלו בו צמחין סביבות המכה

הוי צ"ל שניהם והוקשו מזיד ושוגג שבשניהם ממון הוא דישלם: שאם היה סומא. ברייתא אחריתא היא ודריש לה מגופיה דקרא שאם אתה אומר עין ממש הרי שהיה סומא וסימא וכו' היאך זה מתקיים ועשיתם לו וכו' וכלומר שאין אתה יכול לעשות בו כאשר עשה לזה וקרא דועשיתם לו לאו דוקא הכא אלא משום דכתיב גבי עדים זוממין עין תחת עין נקט לה: צער כויי בשפוד וכו'. ומפרש לה הש"ס דמנלן לומר דמשלם צער כזה שאינו עושה בו רושם ואינו נראה והוא שלא במקום נזק וקאמר משום דכתיב כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה: היכי דמי. חבורה דקרא: אם בשפצעו וכו'. כלומר ודאי משמעות חבורה משמע שפצעו והוציא את דמו דהוי חבורה וקשיא דהא כבר כתיב פצע תחת פצע ומה ת"ל חבורה: אלא שאם כווין בשפוד וכו'. כלומר אלא חבורה דמיותר הוא לגלוי על כויה דרישא דקרא דבכויה דלית בה חבורה מיירי כגון שכואו בשפוד על כף ידו ורגלו וצבת וסופה לחזור דאין כאן נזק וללמדנו דמשלם צער שלא במקום נזק: או שהטיל עליו שלג וכו'. וכן בכיוצא בזה במקום שאינו נראה בו לאחר מכאן ולא נעשה רושם: חייב לרפאותו. כלומר כמו דמשלם צער שלא במקום נזק כן נמי ריפוי ולאו דוקא אלא ה"ה שארי דברים במקום דשייכין הן: חמיי בר נש. לפרושי להמתני' אומרים וכו' כלומר שאומדין ורואין להאדם אחד שיאמרו לו כמה אתה רוצה ליתן שלא יגיעך להצער כזה: ומה דו אמר יהבין ליה. ומה שזה אומר שהיה נותן כך וכך וכן יתנו לזה הנחבל: אמר מר עוקבא. בקשה על זה מר עוקבא דכמה אדם רוצה ליטול תנן במתניתין: ותימר אכן. בתמיה דלדידך כמה רוצה ליתן מיבעי ליה: כמה את בעי מיסב. כמה אתה רוצה ליטול בעד הצער כזה שיגיע ויבא לך וכשיעור הזה שאומר כך נותנין להנחבל: נכאי מזון. הפסד המזונות ישלם לו כדמפרש ואזיל ובתוספתא פ"ט גרים זכי מזון: בקדמיתא. עד שלא הגעתי לצער החבלה הייתי יכול לאכול עדשים וירק ועכשיו אין בי כח וצריך אני למאכלים חשובים ודקים: אהן רומיי. כלומר דמייתי ראיה כמו בעל מלחמה הרומיי כשנופל לחולי וחוזר לבריאתו אינו יוצא למלחמה עד שיאכל כל כך לחזק כחו ולמלאות כפי הימים אשר נחסר לו בימי חליו והכא נמי כן: **הלכה ב מתני'** אם מחמת המכה. והוא לא פשע בה: חייב לרפותו. דכ"ז שלא חייתה כל צורכה נסתרה מחמת המכה היא: **גמ'** עלו בו למחים סביבות המכה

מסורת הש"ס
ב"ק פד ע"א
פ"ש פ"ב
פ"ש פה ע"א
(תוספ' פ"ט)
שם פג ע"ב

מראה הפנים

הוי צריך לומר שוגג וכו'. מסוגיא דהכא משמע דפשיטא ליה להש"ס דבשוגג ממון הוא דמשלם דהיה לא שייכא עין ממש ולא צריכא לדרשא אחרת וקרא אחריגא דאתי למזיד ילפינן ליה מקרא דנאמר בשוגג דעל ממון קאי. וכעין דרשה זו מצאתי בספרי פ' שופטים ר' יהודה אומר נאמר כאן יד ורגל ונאמר להלן יד ורגל מה כאן ממון אף להלן ממון. ובבבלי לא נחית להא כ"א דכולהו תנאי ואמוראי דילפי כל חד וחד מדרשא דידיה דעל ממון נאמר סתמא קאמרי. וממילא ידעינן דאין חילוק בין שוגג למזיד לענין זה דהא דרשינן מפלע תחת פלע לחייבו על שוגג כמזיד וא"כ בתרווייהו משתעי קרא. ואפשר נמי לומר דהיינו דמסיים הכא שאם היה סומא וכו' וכלומר וכ"ת דמנא לן למילף מזיד משוגג ודילמא במזיד עין ממש קאמרינן ועלה קאמר הא לא מצית אמרת שהרי אם היה סומא וכו'. והוי כחד מדרשות הבבלי בענין זה ועיין בדיבור דלקמן:

שאם היה סומא וכו'. כדרשה דר"ש בן יוחי בבבלי דף פ"ד ע"א. והתם דחי לה דילמא היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן ליה. והא דלא קאמר דילמא כל כי האי שקיל ממונא דהא כבר איפרוק לעיל התורה אמרה משפט א' וגו' ובפטרינן ליה לק"מ דמידי דה"ה אטריפה שהרג את השלם. והתם דריש לה עוד מכמה דרשות דבי ר' ישמעאל הנא וכו' רב אבי אמר אתיא תחת תחת וכו' מתחת אשר עיגה. והרמב"ם ז"ל לא הביא שום חד דרשה מכל הני דאיתא התם כ"א כדורש כפני עצמו שכתב בפ"א מחובל הל' ה' ומנין שזה שנאמר בהכרים עין תחת עין תשלומין שנא' חבורה תחת חבורה ובפירוש נאמר וכי יכה וגו' רק שבתו יתן וגו'. הא למדת שתחת שנא' בחבורה תשלומין וה"ה לתחת האמור בעין ובשאר איברים. ובאמת זה קשה שלקח ובירר דרך לעצמו ולא מצינו דרשה זו בהש"ס. ושמ"מ דיקדק בדרשה דלקמן הל' ז' ומנין שמזיק בחבירו וכו'. ווה יותר קשה ואם נאמר מפני שדרשה זו מפורש' היא כמו שאמר ובפירוש נאמר וכו' א"כ קשה כל התנאי ואמוראי דדרשי התם אמאי לא דרשי כהאי. וכמה שמפורש במקרא במקומו. וראיתי לקושיא זו שהובא בשיטת מב"א ז"ל בשם הר"מ וז"ל הקשה הר"מ היכי מצינן למימר עין תחת עין ממש הא כתיב בחובל בחבירו רק שבתו יתן ורפא ירפא ושמא היינו דוקא חבלה של' ראשי איברים אימא ממש עכ"ל. והשתא קשה טפי על הרמב"ם דמנא ליה למידרש הכי באיברים דאין לו ללמוד ג"ש בעצמו מה שלא נמסר בהדיא וקרא דכי יכה לא נאמרו איברים. ומצאתי במכילתא משפטים בפסוק אם יקום וגו' דדריש הכי ונקה המכה מן המיתה שומע אני מן השבת וריפוי ת"ל רק שבתו יתן ורפא ירפא חוץ ממה שנותנין לו דמי איבריו נותנין לו דמי שבתו וריפויו ע"כ. ועיקר האי דרשא ללמדנו שמשלם שבת וריפוי מלבד דמי נזק וזהו שכתב הרמב"ם שם הל' ח' ומנין שהוא חייב בשבת בפני עצמו וכו' ועכ"פ למדין אנו דגם באיברים הדין כן והא הוא ז"ל להביא כדרשת המכילתא בענין שמפורש במקומו שבחובל תשלומין הוא וז"ש ובפירוש נאמר וכו' ומה שסיים הא למדת וכו' והנלמד מן המכילתא ובפירוש דברי הברייתא הוא דמהיכן למדו לומר כן חוץ ממה שנותן לו דמי איבריו וכו' הא איברים לא נאמרו שם ודילמא חבלה באיברים ממש הוא ולא דמים אלא ודאי דכמו על תחת שנא' בחבורה דדמים הוא כמו שמפורש וה"ה לתחת שנאמרו באיברים. ובירר הוא ז"ל דרשא דמכילתא משום דמפורש במקרא במקומו. הוא בענין עיקר הלימוד דחובל בחבירו בתשלומין הוא ונלמד ג"כ בחובל בראשי איברים. ובענין צער במקום נזק בהל' ז' סמיך אג"ב דרב אשי דיליף ממון מפס וממילא נשמע דמשלם צער בפני עצמו כמו דהוא משלם שם הצער מלבד הקנס ובזה מסולקת תמיהת הה"מ. וממה שנתבאר תבין ג"כ הא דכתב הרמב"ם לקמן בפ"ד הל' ט' החובל בחבירו ביוה"כ וכו' שהרי בפי' רבתה התורה חובל בחבירו לתשלומין שנא' רק שבתו יתן. ולכאורה הוא דלא כדרשת הש"ס בפ' אלו נערות דף ל"ב ע"ב חובל בחבירו נמי מכדי כתיב כאשר עשה וגו' כן ינתן בו ל"ל דבר ביה בו נתינה ומאי ניהו ממון והה"מ כתב שם וכר"י האי פיסקא הוא כר"י אבל בהאי דרשה לא דיקדק כלום ובפירוש המשנה כתב הוא ז"ל דרשה דיד ביד דהתם ודיקדק התיו"ט עליו במשנה ג' ע"ש. ובחבורו לא השגית וכן במה בדקדק בענין כהיכי דאתיא ביה והוא מדברי התוס' שם ד"ה חובל בחבירו וכו' ולא השגית בדיבור דלעיל מכדי כתיב וכו' דהעלו דסוגיא דהתם אתיא כמאן דמפיק הכא עין תחת עין ממון מקרא דיד ביד והיינו דקאמר מכדי וכו' ע"ש וכן במ"ש גרים דיבור דחובל וכו' דמשמע ממון כדאוכח מייתורא דיד ביד וכו' וא"כ האי אתיא כולא כדתני דבי ר"ת הכא כדרשא דממון. ומהשתא ממילא מבואר הכל דהרמב"ם בחיבורו שחזר בו מטעמא דתפס לדרשא דמכילתא לעיקר בענין חובל בחבירו דתשלומין הוא דדרשה מפורשת במקומה היא וסוגיא דכתובות כדתני דבי ר' חייא דהכא והכל ניחא בס"ד:

כתיב כויה תחת כויה וכו'. ברייתא במכילתא היא שם ואתיא נמי כמסקנת הבבלי דף פ"ד ע"ב דחבורה לגלוי עליו דכויה הוא וכו'. והעיקר דמה דצריך הש"ס למידרש לצער שלא במקום נזק היינו במקום שלא נעשה בו רושם כדבמתני' וכדכתבו התוס' לעיל בפ"ב דף כ"ו ע"ב ד"ה שאי מיבעי ליה וכו'. ולצער שלא במקום נזק בגוונא דהנזק עושה בו רושם פשוט הוא דמשלם ול"צ קרא וכדכתבו שם וזהו דתאמר הכא נעיל אתוספתא הכהו על ידו וצבת וכו'. וכן אנו למדין לשארי דברים שלא במקום נזק כדלעיל ובענין צער במקום נזק דכתבו שם דלרב זביד דהכא כדף פ"ה ע"א ילפינן כולהו מלצער ולרב פפא ילפינן כולהו מריפוי ולכאורה צריך טעם מאי נ"מ בהא וכן בעיקר הלימוד כלצער גופיה בהני דרשי דקראי דמר דריש לה מפלע וגו' ומר דריש לה מרפא ירפא. ונראה דנ"מ היכא דלמאן דדריש מפלע לא משנינן כ"א בראשי איברים דנאמרו שם ולמאן דדריש לה מרפא שמעינן גם בשארי חבלות כדמיירי וממילא נשמע גם לתשלום דראשי איברים וכעין דרשת המכילתא שנתבאר לעיל וכן לענין צער שלא במקום נזק דיליף מכויה ובדרשה שהביא הרמב"ם גם בזה כבר נתבאר בדיבור דלעיל:

אמר ר' זעירה חמיי בר נש וכו'. לר' זעירה לא הוה קשיא ליה קושיא דמר עוקבא דהוא מפרש לה כרב הונא בריה דרב יהושע התם דף פ"ה ע"א ליטול מזה וליתן לזה והילכך מפרש דשמין כמה אדם רוצה ליתן שלא יגיע לו הצער הזה. כגון שהיה ידו מוכתבת למלכות לקטוע בסייף וכמה רוצה ליתן שיקטעו בסם וכדאמרינן דשואל שם אלא דלמר עוקבא דמפרש ליטול כפשטה דמתני' קשיא הא דאקשו שם מעיקרא דמי פתי יכול הנה ולשקול כל ממון שבעולם ונצער נפשו ונראה דהתם לפרש לצער במקום נזק היכי שיימינן קאי והילכך פריך הכי אבל הכא לפרושי להמתני' קאי דקתני על צפורנו וכו' והוי לצער שלא במקום נזק וכעין שכתב הרא"ש ז"ל דבצער שלא במקום נזק אי אפשר לשום בענין אחר אלא כמה אדם רוצה ליטול להיות מצטער בכך וכלומר דבכה"ג ל"ק נמי הא דלעיל דאפשר דבוא"ל שלא במקום נזק הוא ימצא איזו שרוצה ליטול היזה סך בעד צער לפי שעה כזה ובכך שמין ליתן לו וכתב עוד הרא"ש א"כ ממילתי' דאשו דשואל שמעינן נמי פי' דמתני' דלעולם אין שמין כמה רוצה ליטול דכל אשר לאדם יתן בעד נפשו ואין ערך לשומא זו אלא שמין מי שחייב למלכות לכוותו על צפורנו כמה היה נותן להנצל מצער כזה ושומא להנצל מצער יותר קלה משומא לקבל צער. ולפ"ז נוכל לפרש דבהאי סברא פליגי הכא ר' זעירא ומר עוקבא דקאי אמתני' דר' זעירא סבר דאפילו בצער כזה א"א לשום כמה אדם רוצה ליטול אלא ליתן להנצל מזה ומר עוקבא ס"ל דבצער שהוא לפי שעה נוכל לשום כמה רוצה ליטול:

תני בן עזאי אומר נכאי מזון. דיני' דבן עזאי הוא בתוספתא בלי שום חולק ולא זכרו עוסקים הראשונים מזה ואפשר דבכלל ריפוי הוא כדכתב הרמ"א בהגהה סימן ת"כ:

רבי ירמיה בעי עלו בו למחים וכו'. האי בעיא אזלא כפרושא דרבה דמפרש לה לרבנן דבי רב שם דף פ"ה ע"א דבאגד יתירא פליגי התם בברייתא וקמיבעיא ליה אי כר' יהודה דמחייב ליה בריפוי ולא בשבת או אי כרבנן קמאי דמחייבי בתרווייהו
ואי

תורה אור

המכה ונסתרה מחמת המכה מהו. מן מה דכתיב °ורפא ירפא *שאם עבר [א] על דבר רופא. תני חורין ורפא ירפא שאם עלת גרגותני חייב לרפותו. *תני ר' יוסי בי ר' יודן אומר עלו בו צמחים סביבות המכה אע"פ שנסתרה המכה חייב לרפותו ואין חייב ליתן לו דמי שבתו. רבי שמעון אומר חידוש חידש הכתוב בפרשה הזאת שיתן לו שבת וריפוי. °רק שבתו יתן ורפא ירפא:

הלכה ג מתני' *שבת רואין אותו כאילו שומר קישואין שכבר נתן

לו דמי ידו ודמי רגלו בושת [ב] הכל לפי המבייש והמתבייש *המבייש את הערום [ג] המבייש את הסומא [ד] המבייש את הישן חייב [ה] וישן שבייש פטור [ו] נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת שנאמר °ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין: **גמ'** הכא את מר *רואין אותו כאילו שומר קישואין והכא את מר [ז]היה עושה מנה ביום נותן לו מנה סלע נותן לו סלע. *א"ר יצחק [ח] תרין שבתין אינון הכהו על ידו וקטעה אין רואין אותו כאילו עושה מנה ביום אלא רואין אותו כאילו חיגר יושב ושומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. שאם כויו על כף ידו וצבת על כף ראשו וצבה או שהטיל עליו שלג או צונן במקום שאינו נראה חייב לרפותו. תני

פני משה

המכה. ואם בודאי שלא מחמת המכה היא בהא לא הוה מיבעי לן אלא בכה"ג הוא דמיבעיא לן אם נסתרה מחמת המכה כגון שאגדו ועטפו הרבה למקום המכה ומחמת כן עלו בו למחים סביבות המכה ונסתרו לאחר שחיו אם הוי כמחמת המכה או דלמא אמרינן לא היה לו לעטוף ולאגוד המכה כל כך וא"כ מחמת פשיעותו הוי ולא מחמת המכה: מן מה דכתיב ורפא ירפא. ודרשינן שאם עבר על דברי רופא שאוה לו שלא לעשות כך וכך או שלא לאכול דברים המזיקים לו ועבר על דבריו שאינו חייב לרפותו דלהכי כתב כפל ורפא ירפא דמשמע כשהוא שומע לדברי הרופא אז מוטל על זה לרפותו וא"כ תפשוט דכל שאין דרך לאגוד ולקשור המכה כן הרי הוא בכלל עבר על דברי הרופא: תני חורין. תניא אידך דלהכי כתב רחמנא ורפא ירפא ללמד שאם עלה גרגותני והוא כמו בשר המת על המכה הרי הוא בכלל מחמת המכה וחייב לרפותו: סביבות המכה אע"פ שנסתרה המכה. כלומר אע"פ שהמכה עלמה ג"כ נסתרה לא אמרינן דחייב ליתן לו גם דמי שבתו אלא לרפותו הוא דחייב הואיל ושנה בו הכתוב ורפא ירפא אבל לא דמי שבתו שמחמת סתירת המכה: חידוש חידש הכתוב בפרש' הזאת. שהרי מלינו שנתחייב בכל החמשה דברים כדדרשינן מקראי דלקמן ומאשר כתובים לצער ונזק ובושת וחידש הכתוב בפרשה זו ולא כתב אלא שבת ורפוי בהדדי רק שבתו וגו' לומר לך כל שחייב בריפוי חייב בשבת:

הלכה ג מתני' שבת. כל ימי החולי רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין וכשחסרו אבר מיירי כגון שקטע ידו דצריך לשלם לו נזק דמי ידו ועכשיו אפילו לאחר שיבריא שוב אינו ראוי למלאכה אחרת אלא לשמור קישואין ומה שהוא מתבטל מחמת חליו משמירת קישואין הוא דמשלם לו כפי שכירות שמירת קישואין של כל יום החולי ודמי ידו כבר נתן לו וכן בדמי רגלו:

גמ' הכא את אומר רואין אותו כאלו שומר קישואין והכא את אומר היה עושה וכו'. בתוספתא ריש פ"ט שנינו כן בנזק כילד הכהו וקטע ידו וקטע רגלו אין רואין אותו כאלו עושה סלע ביום וכאלו עושה מנה ביום אלא רואין אותו כאלו חגר שומר קישואין וא"ת לקתה מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו אבל הכהו ולמתה ידו הכהו ולמתה רגלו רואין אותו כאלו עושה סלע ביום נותן לו סלע ביום מנה ביום נותן לו מנה ביום ונותנין לו כל נזקו ע"כ. ומפרש הש"ס מ"ש רישא ומ"ש סיפא: תרין שבתין אינון. שני מיני שבת יש בחלוקי דינים האלו: אין רואין אותו כאלו עושה מנה ביום. בריבא ה"ט דאין רואין אותו וכו' שהרי כבר צריך ליתן לו דמי ידו והיינו נזק ובכללו הוא מה שבטל ממלאכתו וא"כ אין צריך לשלם לו שבת כ"א כאלו שומר קשואין הוא כדמפרש שכבר נתן לו דמי ידו ורגלו: שאם כויו וכו'. אבל אם הכהו מכה שאינו נראה בו לאחר זמן וסופה לחזור וא"כ אינו משלם לו דמי ידו: חייב לרפותו. וכלומר לרפותו הוא דחייב אבל דמי ידו ונזקו לא שייך כאן ובכה"ג צריך שישלם דמי שכירו' פעולתו מה שמתבטל מחמת ימי חליו ואם סלע היה יכול להשתכר נותן לו סלע ואם מנה מנה:

תני

מסורת הש"ס

[א] ב"ק פה ע"א פ"ט ע"א
[ב] שם פג ע"ב
[ג] שם פו ע"ב
(תוס' פ"ט)
[ז] ב"ק פו ע"א

עין משפט נר מצוה

ט
א מיימו' פ"ב מחובל ה"כ טוש"ע ח"מ סי' תכ ס"כ
י
ב מיי' שם פ"ג ה"א טוש"ע שם סכ"ד
יא
ג מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף לד
יב
ד מיי' שם ה"ג
יג
ה מיי' שם פ"א הט"ו טוש"ע שם סעי' לו וסי' תכא ס"א
יד
ו מיי' שם הלי"ב טוש"ע שם סי' תכא סעיף יא
טו
ז מיי' שם פ"ב הלי"א טוש"ע שם סי' תכ סי"ג

מראה הפנים

ואי כרבנן בתרא' דפטרי מתרווייהו ופשיט ליה דהוי כעבר על דברי רופא ופטור מריפוי ומכ"ש משבת. ור' יוסי בר' יודן דהכא כדס"ל התם למאי דאמר התם לאיכא דאמרי דהלכה ס"ל ור"ש דהכא כת"ק באידך ברייתא דהתם. ומ"ש כספרי הרמב"ם שלפנינו כדבריו פ"ב מהובל הלכה י"ט עלו בו למחים שלא מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו נותן לו דמי שבתו. ותמהו עליו כל המפרשים דבשלא מחמת המכה ליכא למ"ד דמחייב בריפוי ובשבת כראב"ד והכ"מ רלה להגיה שם והכ"מ הקשה על הגהתו ופי' שם והפיך בעלמו שהוא דוחק. ולענ"ד נראה שאם אנחנו מוכרחין להגיה בדבריו כך היא הגהה דא"ל למחוק אלא תיבת שלא ועלו בו למחים מחמת המכה ל"ל והלעת הדברים כך הן המתחילה כתב דברי המשנה נסתרה המכה וכו' ואח"כ כתב עלו למחים מחמת המכה וזהו דין הברייתא דפליגי בה ובפירושה שם כאגד יתירא וזהו מחמת המכה והכריע הוא ז"ל כר' יהודה וטעמא משום דר' יוסי ברי' קאי כוותיה וכאיכא דאמרי התם וא"כ פליגי על הת"ק. וכרבנן בתרא' באלו הכי לא רלה לפסוק דהא לדידהו האי ורפא ירפא כדתני דבי ר' ישמעאל דניתנה רשות לרופא לרפאות והוא ז"ל לא ס"ל הכך דרשה אלא ורפא ירפא אתי דבריפוי חייב בכה"ג ולא בשבת כדדרשי ר"י ור' יוסי בר"י להך דרשה:

אמר רבי יצחק תרין שבתין אינון וכו'. וזהו ברכתא בש דף פ"ו ע"א דשבשו על ידו ולמתה וסופה לחזור דבזה אינו נותן לו דמי ידו והילכך בכה"ג לא שיימינן השבת כאלו הוא שומר קישואין אלא צריך שיתן לו דמי שבתו בכל יום ויום כפי מה שהוא בטל ממלאכתו. ובענין השומא של שבת זו כבר כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל דשמין אותו כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה. ובקטע ידו או רגלו שצריך לשלם לו דמי ידו או רגלו בזה אין לו השבת כ"א כאלו שומר קישואין בקטע ידו וכאלו שומר הפתח בקטע רגלו ובדרבא לעיל. וזה הפירוש מוכרח לפי הגי' שלפנינו כאן ובתוספתא ועולה כפי שוגית הבבלי הנזכרת וכפי הסוגיא דשם אשר יתבאר. וכן הדין מוסכם הוא מכל גדולי הפוסקים והמפרשים מלבד מה שנראה מדברי הרמב"ן ז"ל כדלקמן. והכא דאמר אביי התם כדין למתה ידו נותנין לו שבת גדולה ושבת קטנה פרש"י ז"ל שבת גדולה דמי ידו ולכאורה קשה דמאי דמי ידו שייך כאן. והרי"ף ז"ל פי' אליבא דאביי לאו דמי ידו לגמרי הוא אלא שמין אותו כמה הוא שוה קודם שלמתה וכמה הוא שוה לאחר שלמתה ידו וסופו לחזור ויהיב ליה ההוא דביני ביני וטעמו של רש"י ז"ל משום דקאמר התם מילתא דבעיא ליה לרבה פשיטא ליה לאביי וכו' והיינו כדקאמר שבת שפוחתתו בדמים וכדפי' התוס' לעיל דפחתו מדמים אם היה רוצה למכור עלמו שאין בני אדם בקיאין וכו' והלכך פי' דמי ידו ושמעינן עכ"פ כפי הנראה מסוגיא זו וכן מדאמר לעיל דף פ"ד ע"א לר"ה דאין שמין אותו בניזק וכו' אבל לכולהו תנאי דהתם לא דרשי כר"א אית להו דבדניזק שמין א"כ כמוכר עלמו הוא דשמין וס"ע דרש"י שפי' במתני' שהיה מוכר עלמו בעבד עברי. ומה שהקשה הרא"ש ז"ל דבע"ע אין לו שומא לימכר לעולם וכו'. וכלומר שהרי אם ישומו אותו שימכור עלמו לשש ויחזור וימכור עלמו אחר שש וכן כל ימיו א"כ השומא הזאת עולה הרבה ותנן קי"ל דשמין להקל ובעין שכתב לקמן בענין דאין שמין היד בפני עלמה ולפיכך פירש הוא ז"ל דרואין אותו כאלו הוא עבד כנעני. יש לומר לדעת רש"י דהס"ג דאין שמין אותו אלא כפי שהוא שוה עתה להמכר בשעה זו ולא בשומת מכירה אחר מכירה ומ"מ גופיה דכל שומא בענין זה רואין אותו להקל וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"א הל' ב' ע"ש. נחזור להענין שלפנינו דבדין קטע ידו ורגלו והשבת שלו גרסי' לעיל דף פ"ה ע"ב ת"ר שבת רואין אותו כאלו הוא שומר קישואין וא"ת לקתה מדת הדין וכו' אלא דלי דוולא וכו'. כבר נודע זה דגמס שפי' רש"י ז"ל בדלי דוולא שנקטעה רגלו ובאזל בשליחותא שנקטעה ידו רלה מהרש"ל להגיה ולהפיך הדברים ומטעמא שבוקשה לו דהא אהכי אפי' נותן לו דמי ידו ורגלו ושבת כשומר קישואין לקתה מדת הדין שהרי בנקטע רגלו יכול הוא לכשיתרפא לדלות דוולא ובנקטע ידו למיזל בשליחותא. וכתב שם לפרש דברי רש"י כפירוש התוס' דכי מיתפח האי גברא בתחלה שהיה בריא קודם שנקטע ידו ורגלו וכלומר דהשתא הכל נכלל בדמי ידו ורגלו שנותן לו. וכתב שע"ם הוא כרש"י ומי שטעה ולא הבין שמיתפח וכו' כמו שפי' התוס' וכו' ע"ש. ובמתחלת כ"א אפשר שבא לידו פי' יבן אבל לא מפי' רש"י והרבה פי' יבנים ראיתי ונדפסו עכשיו כשיטה של מב"א ז"ל והנה כולם הם כפירוש התוס' ואין לנו לערב פירוש רש"י והתוס' זע"ז ולפי הגהתו היה לריך להגיה גם זה בדברי רש"י בענין כי מיתפח מתולי זה דאינו סובל כשום פנים כפי' התוס' ובגמרא לבון דכי מיתפח האי גברא יותר סובל פי' רש"י מפי' התוס' וכן פי' רש"י ז"ל בהדיא בפ"ק דגיטין דף י"ב ע"ב בדין הקוטע יד עבדו וע"ש ועיקר כל הדברים הוא כפי' רש"י כפי' הגי' שהיא לפנינו כריבא רגלו ובסיפא ידו וכבר עמדו על ענין זה בעל המאור והרמב"ן ז"ל בס' המלחמות ע"ש. ובענין הקושיא דלקתה מדת הדין דברי הרשב"א ז"ל הם עיקר אחר שעיינתי בכל הפירושים והובא ג"כ בשיטה הנזכרת שפי' בשם הראב"ד ז"ל שאע"פ שנשברה רגלו יכול הוא לדלות דוולא ובנקטע ידו למיזל בשליחות לא לקתה מדת הדין שכבר נתן לו דמי ידו ורגלו וכלומר שהרי אמדוהו כמה היה שוה ביד וכמה הוא שוה עכשיו בלא יד וכל הלוקח אותו בלא יד אינו לוקח אותו אלא כשומר קישואין מפני כי הוא רוב מלאכתו ופוחת מדמיו עד דמי שומר קישואין וכל מה שפוחת זה מדמיו מוסיף זה בתשלומין ומש"ה אין לנו לשום את שבתו עכשיו אלא כשומר קישואין עכ"ל. ובסברא זו נוח לנו לפרש גם דברי רש"י והיינו דכתב מדת הדין לא לקתה וכו' ולכשיתרפא אינו ראוי לדלות ולילך בשליחות ולכאורה אלו הדברים לריכין פירוש דהרי ראוי ורא' הוא זה לדלות וזה לילך בשליחות אלא כוונתו דאינו ראוי לימכר בכך. לפי שרוב מלאכתו אינו עכשיו אלא לשמור קישואין ועל זה אמרו רואין אותו כאלו שומר קישואין שלזה ראוי הוא מכתמת ולזה רואין אותו לכשיתרפא ועכשיו מחמת חליו הוא מתבטל מזה ונותנין לו דמי שבת ככך ומדת הדין לא לקתה עכשיו שהרי כבר נתן לו דמי ידו ודמי רגליו ושבתו כפי מה שהוא ראוי להמכר אח"כ לכך ועכשיו פי' רש"י וכפי הגי' שלפנינו מתיישב ביותר דלפי' התוס' קשה האי ליסנא דכי מתפח כמו שהקשו על זה וכן דחה הרשב"א ז"ל פירושם ועוד קשה דהכתי לדידן הוי האי מילתא כמו שלקתה מדת הדין שהרי עכ"פ ראוי הוא לדלות בנקטעה רגלו וכו' וכמו שהקשה מהרש"א ואמר ליישב בדוחק. ולפי פי' רש"י והמבואר בכוונת דבריו לפי האי סברא ניחא והרמב"ן ז"ל שם לא גריס כלל בגמרא דכי מיתפח וכו' וכמה שנראה מדבריו שם דרלה לומר דלאחר נותנין לו בשבת דמי דוולא או מלאכתו שיהיה ראוי לעשות לכשיבריא וכתב על זה ומלינו בירושלמי דאמרי הכי הכא את אמר וכו' וכרים דבריו שם בהעתקת האי סוגיא ודאי ט"ס הוא ול"ל רואין אותו כאלו הוא חגר וכו' אלא מה שמסיים בגי' אחר תיבת חייב לרפותו והשבת רואין אותו אם היה עושה מנה ביום וכו' וכלשון הזה שנוייה בתוספתא עכ"ל. לא ידעתי אפשר היתה הגי' זו לפניו והגי' שלפנינו הכא וגם בתוספתא היא נכונה ומתפרשת בלי שום דוחק ואין לפקפק בפירוש זה שהוא עולה כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל. ודעתי נוטה בדברי הרמב"ן ז"ל שגם הוא לא רלה לפרש שהשבת של אם היה עושה מנה וכו' קאי אקטעה

יד

גליון הש"ס

[ז]היה עוש' מנה וכו' פי' בשטמ"ק דף פו ע"א מוכיח דלא כדעת הרמב"ם וכו' ע"ש:

עין משפט נר מצוה

תני ושלחה ידה. ברייתא בספרי פרשה תצא כי ינצו אנשים יחדו וגו' וקרבה אשת האחד וגו' ודריש לה התם אשת איש ולא אשת שליח ב"ד כלומר אשת האחד של זה האיש שהיה מתכוו' להצילו ושלחה ידה וגו' חייבת בבושת פרט לאשת שליח ב"ד כדאמר טעמא לקמיה: תניי חורן. ותניא אידך דתני ודריש לה מושלחה ידה דמיותר דהל"ל והחזיקה ידה וגו' ותו לא אלא לרבות אשת שליח ב"ד ומפרש הש"ס דלא פליגי: מאן דאמר וכו' בשהכהו ברשות. שבעלה הלך ברשות ב"ד להכותו ועמד זה עליו ושלחה ידה להציל את אישה פטורה: שלא ברשות. ב"ד דהוי כאחר: תני לא אשת שנים. אשת האחד קדריש וכלומר דוקא האשה אחת שבאת בתחלה להציל אישה ושלחה ידה וגו' חייבת אבל לא אשת שנים אם אח"כ באת אשה של השני להציל אישה ג"כ כשאחר חזר ועמד עליו ועשת כמו כן השניה פטורה לפי שהיא לא התחילה בזה:

הלכה ד מתני' ושור אינו משלם אלא נזק. אבל לא אינך ד' דברים כדממעט ליה מקרא בפ"ג: ופטור מדמי ולדות. דכתיב כי ינצו אנשים ולא שוורי': ולא עשה בהן חבורה. ואינו חייב מיתה עד שיעשה בהן חבורה כדאמר פי"א דסנהדרין לפיכך משלם ה' דברים: והחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן. ואע"ג דבכל התורה כולה עובר עבירה שחייבין עליה מלקות לוקה ואינו משלם הכא משלם ואינו לוקה שבפירוש רבתה התורה חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות: ר' יהוד' אומר אין לעבדים בושת. דכתיב כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו במי שיש לו אחוה יצא העבד שאין לו אחוה. ורבנן סברי אחיו הוא במצות שהוא חייב במצות שהאשה חייבת בה והלכה כחכמים: **גמ'** תני והעדים שאמרו. ברייתא במכילת' משפטים פרשה ט' והכי גריס התם הפיל שתי שיניו כאחת וסימא שתי עיניו כאחת הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום זו אחר זו יוצא לחירות על הראשונה ונוטל נזקו על השניה. ולפי גי' דהכא דגרים דמי שניה אתיא

תורה אור

*תני ושלחה ידה ולא אשת שליח ב"ד תניי חורין תני ושלחה ידה לרבות אשת שליח ב"ד. מאן דמר ושלחה ידה ולא אשת שליח ב"ד בשהכהו ברשות מאן דמר לרבות אשת שליח ב"ד בשהכהו שלא ברשות. תני לא אשת שנים:

הלכה ד מתני' *זה חומר באדם מבשור שאדם משלם את הנזק צער רפוי שבת ובשת [א] ומשלם דמי ולדות [ב] ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי וולדות המכה אביו ואמו [ג] ולא עשה בהן חבורה [ד] החובל בחבירו ביה"כ חייב בכולן [ה] החובל בעבד עברי חייב בכולן [ו] חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו החובל [ז] בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת:

גמ' *תני והעדים שאמרו מעידין אנו על פלוני שסימא [ב]שתי עיניו כאחת שהפיל שתי שיניו כאחת אינו נותן לו כלום. *זו אחר זו יוצא לחירות בראשונה. ונותן לו דמי שנייה. ר' אבהו בשם ר' יוחנן זאת אומרת [ג]שמין לעבדים בושת. ר' לא בשם רבי יוחנן *המקדיש מעשה ידי עצמו כולן קידש. וחזר ותנא *המקדיש [ח] מעשה ידי עבדו יוציא לו מהן פרנסתו והשאר הקדש הכא את אמר השאר הקדש והכא את מר כולו קדש. א"ר אחא מצווים ישראל לפרנס בני חורין יותר מעבדים. לא כן *אמר ר' יוחנן [ט] הקוטע ידי עבד חבירו רבו נוטל נזקו צערו ריפיו שבתו בושתו והלה יתפרנס מן הצדקה. אמר ר' אחא מצווין ישראל לפרנס עבדים קוטעין יותר מן השלימין. והא ר' יוחנן אכול קופד ויהיב לעבדיה שתי חמר ויהיב לעבדיה וקרי אנפשיה °הלא בבטן עושני עשהו. אמרי תמן במידת הדין ברם הכא במידת רחמים:

(איוב לא)

הלכה

שפיר דקאמר עלה זאת אומרת שמין לעבדים בושה דמדקתני דמי משמע כל דמי החבלה השייכין לבן חורין וכן הגירסא בגיטין פרק השולח הלכה ד' ושם הברייתא מתחלת כמו במכילתא וגרים כמו הכא ונותן דמים בשניה ולפי גי' המכילתא היה צריך לגרוס שאין לעבדים בושת ולפיכך נוטל נזקו קתני וכל אינך ג' דברים נכללין בנזק שלו והיינו דקתני נזקו ולא נזק סתם ואתיא כר' יהודה: המקדיש מעשה ידי עצמו. שאמר יקדשו ידי לעושיהן: כולן קודש. כל מעשה ידיו ואין לו אפילו כדי פרנסתו מהן: וחזר ותנא. ר' יוחנן כברייתא השנויה בתוספתא דערכין פ"ג המקדיש מעשה ידי עבדו וכו' וסוגיא זו שנויה לעיל בפ' אע"פ הלכה ה' וגי' דהכא עיקר כאשר ביארתי שם: הכא את אמר. ופריך הש"ס מ"ש במקדיש ידי עבדו דהא אמר מוליאין לו מהם כדי פרנסתו של העבד והשאר הוא הקדש והכא את אמר במקדיש מעשה ידי עצמו דכולו הקדש ונימא נמי דמוליאין לו כדי פרנסתו מהן: מצווין ישראל לפרנס בני חורין יותר מן העבדים. והלכך הוא בעצמו ימצא במה להתפרנס שיתנו לו אחרים אבל העבד לא ימצא במה להתפרנס ולפיכך מוליאין לו לפרנסה ממעשה ידיו: לא כן אמר ר' יוחנן הקוטע ידי עבד חבירו רבו נוטל הכל נזקו וכו'. ואפילו דמי שבתו שמתבטל ממלאכתו והלה העבד יצא ומתפרנס מן הצדקה אלמא דבני ישראל מצווין לפרנס אף העבדים: עבדים קיטעין. שאני דאין יכול להתפרנס בעצמו ויש להם רחמנות עליהן ומצוין ישראל לפרנס אותם יותר מן השלמין: והא ר' יוחנן אכיל קופד. כשאכל בשר והוה יהיב לעבדים וכו' והוה קרי עליה הלא בבטן עושני עשהו. אלמא דאפילו עבדים שלמין מפרנסין: תמן במדת הדין. מה שאמרנו דאין בני ישראל מצוין לפרנס עבדים השלימין על פי הדין קאמרינן ברם הכא מה שנהג ר' יוחנן בעצמו במדת הרחמים עשה ובדרך חסד:

הלכה

מראה הפנים

יד אלא אלמתה ידו וכן הוא שאמת ולא הביא הירושלמי והתוספתא לראיה לדבריו שכתב לפניו אלא ענין אחר הוא מה שהתחיל ומלינו וכו' ולראיה למה שסיים אח"כ בדבריו שכתב ולמדנו מכאן שבמירת הקיבוצין לאחר שהוא חגר הוא. ויפה מה שיהיה ככר נות לנו הגירסא שלפנינו ופירושה לפי דעת גדולי הפוסקים האלה. אלא שבענין שבת בנשברה רגלו ככר נתבאר בפסקו ז"ל כשומר על הפתח ובדברי רבא בגמרא דילן ואין להאריך יותר:

ולא אשת שליח ב"ד. ובבבלי ריש פ' המניח דף כ"ח ע"א דרבו בהאי דינא פרט לשליח ב"ד ולפי פי' רש"י על השליח ב"ד גופיה קאי דפטור על הבושת וי"ל כדרשת הברייתא בספרי דעל אשת שליח ב"ד קאי דבה מיירי ובדברי הרמב"ם ז"ל אינו מבואר מדין בושת בשליח ב"ד אבל נלמד במכ"ש מדבריו פ"ה מהל' רוצח דהוא ז"ל פסק דאפילו הרגו לבעל הדין כשוגג פטור מגלות כפי פירושו דילא שליח ב"ד שאמרו אם הכה בבעל הדין שנמנע לבא לדין ויתבאר מזה במקומו אי"ה:

והחובל ביום הכפורים. עיין לעיל הלכה א' ד"ה שאם היה סומא מ"ש מזה: זו אחר זו יוצא לחירות וכו'. עיין בהלכה דלקמן מ"ש שם:

המקדיש מעשה ידי עבדו. כבר כתבתי וביארתי מזה בכתובות פ"ה דהרמב"ם בפ"ו מערכין הלכה י"ו פסק כסתמא דהכא בברייתא השנויה התם דמחלק בין המקדיש עבדו וכין מעשה ידי עבדו וכמסקנת הבבלי פ' השולח דף ל"ח ע"ב דרבה ורב יוסף פליגי התם נכא ואיתותב רבה ושני אליביה רב תנא ופליג ותכמים דברייתא כדהכא ובענין המקדיש עצמו פסק כתוספתא דערכין וכשי' הבבלי שם דעושה והוכל שלא הקדיש אלא לדמיו:

הקוטע ידי עבד חבירו. ובבבלי ס"ק דגיטין דף י"ב א"ר יוחנן הקוטע יד עבדו כל חבירו טוחן שנתו ורפואתו לרבו וכו' וכן לערו ובשתו כדפי' שם רש"י והתוס' ומשמע מהתם דאין לרבו מדמי רפואתו אלא המותר על כדי רפיו מחמת לערו דפריך רפואתו דידיה הוא דבעי איתסויי ביה לא צריכא דאמדוהו לה' יומי ועבדו ליה כמא חריפא ואיתסי לתלתא יומי מ"ד לעגא דידיה הוא קמ"ל. ומשכא משמע דכל דמי רפואתו לרבו והוא מתרפא מן הלדקה כמו החובל בעבד כנעני שלו דפטור. מכלן וכן הרי"ף ז"ל הביא כך דהכא כפשטה. והרמב"ם ז"ל ביאר להדיא כן שכתב בפ"ד מחובל הל' י' החובל בעבד כנעני של חבירו רבו של עבד נוטל חמשה דברים ואפילו לערו בשה ונתרפא במהרה הרי כל רפואתו לרבו ולא ראיתי למי שדקדק בדברי הרמב"ם בזה ומלאתי בספר דרך תמים שהקשה קושיא זו בשם רבינו הפרים על הרי"ף וכתב אישתמיטתיה למרן ז"ל הא דאמרן בפ"ק דגיטין א"ר יוחנן הקוטע וכו' דלא שקיל רבו אלא ההוא שיורא הילכך ליתא לסברת דירושלמי ברפואתו ובהמת לי"ע. ואפשר גי' אחרת היתה לפני דלא גרסי רפואתו דידיה הוא אלא דגרסי רפואתו נמי פשיטא דכיון דניזוק מן הלדקה רפואה. בכלל מזונות הוי ל"ל דאמדוהו וכו'. ובענין הסוגיא דהתם איכא למידק דהא דקאמר. ב"מ מדר"י יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך ע"כ מדקאמר שבתו לרבו דייק לה דהא כהן אינו עושה העבד שהרי חולה הוא ועוד דלפי הסברא דקאמר הכא דשאני עבד קיטע דמצויין וכו' יותר מן השלימין וא"כ אין ראיה לעבד בעלמא מדברי ר"י אלא מדשבתו לרבו ולפ"ז מאי פריך שבתו פשיטא הא איצטריך לאשמעי' דיכול הרב לומר וכו' דהי לא קאמר אלא ניזון מן הלדקה לא שמעינן מידי. ומכח האי קושיא איכא כייעתא להגירסא דלא הוו גרסי שבתו פשיטא אלא רפואתו פשיטא הוא דפריך וא"כ דין עבד כנעני של חבירו שוה לדין עבד שלו בזה בקושית התוס' שם מהמתני' ולא ניתא להו לחלק כדמחלקי התוס' וע"ש:

אבל

גליון הש"ס

[ב]שתי עיניו כאחת. עיי' ברמב"ם פ"ה מעבדים ה"ד ובהגהות ומ"מ שם כמ"ש ועיין בכ"מ וט"ז סי' רסז ספי' לט וכ"ע:

[ג]שמין לעבדים בושת. לא כיון שנפסק לחירות בעינו או בשינו א"כ תו אינו עבד דע"כ סובר דא"ל גם שיתרור דא"כ לא צריך לשלם דמי עינו ועי' בבבלי גיטין דף מב ע"ב ומבואר שם בירושלמי גיטין פ"ד וא"כ תו אינו עבד כלל והאיך מוכיח דשמין לעבד בושת. ואפשר דגלי' דסובר דאין לעבדים בושת מפום שאין לו אחוה היינו במותר באחותו. וכן הוא בשטמ"ק שם א"כ גם לאחר שנשתחרר אין לו בושת אמנם לביעת כתו' ורשב"א קשה לא יש לו יחס לאחר שנשתחרר:

מסורת הש"ס

ב"ק פו פ"א

(תוספתא פ"ק דמכות)

שם ל פ"א

הלכה ה מתני'

א *חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין ב העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין *אבל משלמין לאחר זמן נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייבין לשלם המכה אביו ואמו ועשה בהן חבור' והחובל בחבירו בשבת ג פטור מכולן מפני שהוא נידון בנפשו ד והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: גמ' *תני והעדים שאמרו מעידים אנו על פלוני שסימא עין עבדו והפיל שינו שכן הרב אומר ונמצאו זוממין ה משלמין לעבד וכו'. מן אהן עובדא מימר כן. אמר ר' נסה ויגון דמרון כן מעידין אנו על פלוני שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול בשתים יוצא לחירות בראשונה. ונותן לו דמי שנייה:

הלכה ו מתני'

ו *התוקע לחבירו נותן לו סלע ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה סטרו נותן לו מאתים זוז לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז צרם באזנו תלש בשערו רקק והגיע בו הרוק העביר טליתו ממנו ופרע ראשה של אשה נותן ארבע מאות זוז ז והכל לפי כבודו אמר רבי עקיבה אפילו

פני משה

הלכה ה מתני' העבד והאשה שחבלו באחרים פטורין. שאין להם ממה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה: נתגרשה האשה ונשתחרר העבד. וקנו נכסים: חייבין לשלם. שהרי מתחלה בני חיוב הן אלא שאין להם מה לשלם: בשבת פטור מכולן. מפני שהוא נידון בנפשו ואע"ג דחובל מקלקל הוא מתקן היא אצל יצרו שמשכך חמתו ונח רוגזו בכך: בעבד כנעני שלו פטור מכולן. ואפילו מרפואתו שכיון שהוא שלו זכה בכל:

גמ' תני. בתוספתא בפ"ק דמכות. והכי תנינן התם העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שסימא את עין עבדו ואח"כ הפיל את שינו. שכן הרב אומר. כלומר דניחא ליה להרב לומר כן לפי שבעינו יוצא לחירות וא"צ לשלם לו אלא דמי שינו דפחות הוא מדמי עינו. ואח"כ נמצאו זוממין. שבאו עדים והזימום והעידו שבהיפוך היה שהפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו וצריך לשלם לו דמי עינו דעפי הוי מדמי שינו. משלמין לעבד. דמי עינו שרצו להפסידו. הפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו שכן העבד אומר דניחא ליה בכך. ונמצאו זוממין שהזימום והעידו בהיפוך הדבר. משלמין לרב. דמי עינו שרצו לחייבו. סימא שתיהן כאחת והפיל שינו כאחת. ונמצא שאינו נותן לו כלום אלא יוצא הוא לחירות ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן זו אחר זו ונמצאו זוממין כלומר שבעדות אלו האחרים נמצאו הראשונים זוממין שאמרו להן עמנו הייתם משלמין לעבד. דמי השניה שרצו להפסידו. סימא שתיהן זו אחר זו והפיל שתיהן זו אחר זו ובראשונה יוצא לחירות ודמי השניה הי' צריך ליתן לו. ובאו אחרים ואמרו לו כי אלא שתיהן כאחד ונמצאו זוממין. הראשונים. משלמין דמי העבד הסומא לרב כלומר שהרי הן רצו לחייב אותו בדמי השניה. וכבר סומא היה באחד משתי עיניו לפי עדותן ונמצא שבעדותן היו מחייבין לרב לשלם כפי אומד עבד הסומא באחד מעיניו והוא סימא את השניה שסומא זו קלה היא ועכשיו שנמצאו זוממין כך הם משלמין להרב. ע"כ בתוספתא. והשתא פריך הש"ס אסיפא דהתם כמו שמציין וכו' דקתני שהעידו סימא שתיהן כאחת והפיל שינו כאחת: מן אהן עובדא מימר כן. מן איזה מעשה יכולין הן לומר ולהעיד כן דסימא את שתי עיניו כאחת הא א"א למצוא שיהא בבת אחת ונמצא דאף לפי עדותן לא היו מפסידין להעבד כלום שהרי ודאי מעשה של אחד משתי עיניו קדם ולעולם היה הרב חייב לשלם לו בעד דמי השניה וא"כ אפי' נמצאו זוממין אמאי משלמין לעבד: א"ר נסה. מאי קושיא דשפיר משכחת לה ואיכון דאמרין כן מעידין אנו וכו' וכלומר כמו דאמרינן בעדות חבלה בעלמא שמעידין שנכנס תחת ידו כשהוא שלם ויצא כשהוא חבול בשתים חבלות וה"נ כן שהעידו שנכנס תחת יד רבו כשהוא שלם בשתי עיניו ויצא מתחת ידו כשהכהו חבול בשתים ובעדות כזה ודאי אי אתה יכול לחייב להרב לשלם בעד א' משתים דאפשר דאיתרמי ליה שבהכאה אחת סימא את שתיהן כאחת: יוצא לחרות בראשונה וכו'. כלומר והרי כבר שנינו בברייתא דלעיל ריש הלכה ד' דאם סימא זו אחר זו יוצא לחירות בראשונה ונותן לו דמי שניה וא"כ השתא דבאמת הכי הוה שהרי נמצאו זוממין והאחרים אמרו לא כי אלא בזו אחר זו היה ובעדותן היו רוצין להפסידו דמי השניה ולפיכך משלמין הן להעבד:

הלכה ו מתני' התוקע לחבירו. שחיבר אצבעותיו בפס ידו והכה אותו באגרוף: נותן לו סלע. סלע מדינה שהוא ארבעה זוזים וקצבת חכמים היא: מנה. ואין הלכה כר' יהודה: סטרו. הכהו בפס ידו על הלחי ואיכא בשת טפי: לאחר ידו. שהכהו באחר ידו דהוי קלון ביותר: צרם. פגם: והגיע בו הרוק. בגופו אבל בבגדו פטור דאין זה בושת לחייבו: והכל לפי כבודו. כל אלו הדמים שהוזכרו במשנה אינם אלא למכובד ביותר אבל שאינו מכובד כ"כ פוחתין לו והכל לפי ערך כבודו: אמר ר' עקיבא אפילו

קרבן העדה

תני והעדים אמרו מעידין אנו באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו שכן הרב אומר ונמצא זוממין משלמין לעבד כו' והוא הסיפא מעידין אנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו וסימא את עינו שהרי העבד אומר כן. ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לרב. ופריך הגמ' מן אהן עובדא ר"ל מן איזו עובדא אמרי כן. משום דקשה על הסיפא כקושית הבבלי דמי כולה עבד לרב בעי שלומי. בשלמא ברישא מוקמינן שפיר בג' כיתות דאתו בי תרי ואמרי שינו והדר עינו ואתו בי תרי מציעאי ואמרי עינו והדר שינו ולא אתכחשי מציעאי דהא דינא כוותיהו פסקינן ונמצא דכשהוזמו משלמי דמי עין לעבד ולא הוי עדים שהוכחשו ולסוף הוזמו דפטורין משום דקמאי איתכחשו מציעאי לא איתכחשו כלל דדינא כוותיה פסקינן דיש בכלל מאתים מנה כדאיתא כ"ז בבבלי. אבל סיפא קשה דאמאי משלמין דמי עין לרב דמי כולה עבד בעי שלומי ואי דמוקמינן בסיפא נ"כ בג' כיתות דקמאי אמרי עינו והדר שינו ואתו מציעאי ואמרי שינו והדר עינו ולבסוף הוזמו מציעאי א"כ הוי עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו דפטורין כשיטת אביי [ובבבלי מוקי רבא נ"כ הסיפא כן ומדייק מזה דעדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין ואביי פליג שם עלין] ע"כ פריך מן איזה עובדא הי' שהעידו כן ע"ז אמר ר' נסה ויכון דמרון כן מעידין אנו על איש פלוני שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול בשתים [תפס לשון המשנה במס' שבועות דף פ"ז דהדין תורה הממ"א ע"ה] ולפ"ז העבד אין ה"נ דיצא לחירות אבל לא משלם הרב דמי עין דשמא הי' ביחד אי נמי בתחלה עינו והדר שינו וכשהעידו הם דמתחלה שינו והדר עינו לא נתכחשו מן קמאי דהא הקמאי אין יודעין מה הי' בראשונה. וע"כ כשהוזמו משלמין דמי עין לרב דהא יוצא לחירות בראשונה ונותן לו דמי שני'. כדמסיק הפירוש ע"ז דנפ"מ בעדותן לשלם ממון להעבד דהא קי"ל יוצא בראשונה ונותן לו דמי שני' אבל דמי כולה עבד לא בעי לשלומי דהא יוצא לחירות ע"י עדות הראשונה שנכנס ת"י שלם ויצא חבול בשתים אך לענין חיוב הפרעון להעבד לא הי' שום עדות זולתם:

אמר

מראה הפנים

אבל משלמין לאחר זמן. מדברי הרא"ש ז"ל משמע דדוקא בעבד ואשה אבל קטן אפילו לאחר שיגדיל פטור מלשלם כיון דבשעת מעשה לאו בר עונשין הוה. ובהג"א כתב דקטן חייב לשלם כשיגדיל וכן פי' רש"י בהגוזל וכו' ואפשר דבילדותו דקאמר לאו בקטנותו מיתפרשא אלא דכוונת רש"י היא דרב אשי ודאי לא היה שורף בער חבירו לאחר שבא לכלל דעת. ויש לי ראיה מהתוס' דקידושין דף י' ע"א דקטן חייב לשלם כשיגדיל מה שעשה בקטנותו דשם בד"ה ומקבל את גיטה כתבו להוכיח דלאחר שנשאת אף כשהיא קטנה עכשיו אין אביה מקבל גיטה מאי תלמודא ריש פ"ח דתרומות דפריך גירשך מי לא ידעה תפתר כשאמרה התקבל גטי במקום פלוני וכו' ומדדחיק לאוקמי בכה"ג ולא מוקי לה בשנשאת כשהיא קטנה ואביה מקבל גיטה משמע דמשנשאת אין אביה מקבל גיטה ובודאי דבריהם בשהיא עדיין קטנה בשעת קבלת הגט דאי נשאת כשהיא קטנה קאמר. ועכשיו נתגדלה בהא ליכא לספוקי דאין אביה מקבל גיטה וא"ל ראיה לזה דהא גדלי נשואיה עמה. וכן נראה מדברי הר"ן בפ' התקבל במתני' אין נערה מאורסה וכו' דכשעדיין קטנה היא מיירי. והשתא אי סלקא דעתיה דקטן אינו חייב לשלם כשיגדיל מאי מביאין ראי' מדין דתרומה הא התם לענין חיוב קרן וחומש מיתניא גבי פלוגתא דר"א ור"י ואי אפשר לאוקמי בקטנה אלא ודאי דסבירא להו להתוספות דקטן חייב לשלם כשיגדיל. ודעת הרמב"ם ז"ל מבואר הוא דפטור אפילו לאחר שהגדיל כדכתב בהדיא פ"ד מהלכות חובל הלכה כ' שבשעה שחבלו בהן לא הוו בני דעת. וכן כתב בפרק א' מהלכות גניבה הלכה ח' קטן שגנב פטור מן התשלומין וכו' ואפילו לאחר שהגדיל ומכל מקום יש לומר דסבירא להו כדעת התוספות בקידושין לענין דאין אביה מקבל את גיטה לאחר שנשאת ולא מטעמייהו אלא מטעמא דמה שאמרו משהשיאה שוב אין לאביה רשות בה לכל מילי אמרו:

שכן הרב אומר. למאי דפרישית בבתי כיתי עדים ל"ק למה ליה לרב דאמר הכי וכדהקשה בעל המאור ז"ל במרובה במעתתא דמיפך והזמה שכבר תירץ הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שם דכמה פעמים שאדם מודה על האמת לטובתו או מפני שהוא סבור ליפטר בכך מדמי העין וכו' ע"ש ועיין בכתב שם נמצא בתוס' בשהיא במעתתא ואין להאריך בזה. ומסיפא דהתוספתא דמדייק עלה שכא כימא בתיהן כאחת וכו' דשהוא שפיר מתפרשא בשני כיתי עדים מוכחא ג"כ דכל הברייתא מתפרשת כפשטה הכי ושמעינן עכ"פ מהאי ברייתא דמכילתא דלעיל ומהתוספתא וכן ממסקנת הבבלי דפ' מרובה דף ע"ד דבזו אחר זו יוצא הוא לחירות בראשונה ומשלם לו דמי שניה וכן בשינו ועינו. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' עבדים הלכה י"ד. ומ"ש בפ"ד מהל' חובל הל' י"א לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו וכו'. והשיגו הראב"ד בהל' עבדים דבריו סותרין זה את זה וכו'. נלע"ד דדברי הכ"מ בתירוץ הראשון שם הוא העיקר דשם מיירי שכבר כתב לו גט ביחד. והרי לשונו משמע שם כן שכתב הרי יצא לחירות בשינו ובהלכות חובל כתב יצא בשינו וכו' ודלא כהכ"מ בי"ד סי' רס"ז שנדחק והביא לבעל מ"ע כמסייע לו וכתב שכאן עמד על העיקר. ומה שתמה הכ"מ וכתב א"נ מאי נותן לו וכו' זה ודאי אינו סובל בפי' דברי הרמב"ם.

אלא

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"ד מהל' חובל הלכ' כ
טוש"ע חו"מ סי' תכד ס"ח

כז
ב מיי' שם הלכ"א טוש"ע שם ס"ט

כח
ג מיי' שם ס"ז טוש"ע שם ס"ב

כט
ד מיי' שם סי' טוש"ע ס"ג

ל
ה מיי' פכ"א מעדות ה"ד ובהשגות

לא
ו מיי' פ"ג מחובל ה"ט טוש"ע שם סי' תכ סמ"א

לב
ז מיי' שם ה"א טוש"ע שם סמ"ג

גליון הש"ס

אבל משלמין לאחר זמן כו'. פי' מהר"ש ובמהרש"א אין ראייתו מדברי התוס' בקדושין ראי' כלל לדברי ר"א האומר דמחויב קרן וחומש ופטורה דקטנה פטורה מחומש וע"כ מיירי כשאכלה גדולה היתה ורק התוס' שם כתבו דיכול לאוקמי כשקיבל אביה גיטה בעודנה קטנה והיא לא ידעה ואכלה כשגדלה ושפיר חייבת קרן וחומש וזה פשוט וברור. גם ראייתו מדברי הרמב"ם פ"א מגניבה דקטן פטור לשלם מדפטרו מן הכפל. תמוה וכי ס"ד לחייב כפל שהוא קנס ע"פ מעשה קטן ומה ענין זה לחיוב ממון וגם נעלם ממנו דברי הרמב"ם פ"ה מטוען ה"א דאיתא דקטן שלוה והיה לו הנאה מזה חייב לכשיגדיל לשלם אבל בחבלות וכדומה פטור לשלם אף כשיגדיל ומטעם דמעשה קטן אינו כלום דלאו בר דעת הוא וכמ"ש הרמב"ם כאן וזה מבואר:

אפילו עני שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב מעשה באחד שפרע ראשה של אשה ובאת לפני רבי עקיבה וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו שימרה עומדת על פתח חצירה שיבר את הפך בפניה ובו כאיסר שמן גילת את ראשה והיתה מטפחת ומנחת על ראשה והעמיד לה עדים ובא לפני רבי עקיבה ואמר לו רבי לזו אני נותן ארבע מאות זוז אמר לו לא אמרת כלום שהחובל בעצמו א אע"פ שאינו רשאי פטור ואחרים שחבלו בו חייבין הקוצץ את נטיעותו ב ואע"פ שאינו רשאי פטור אחרים שקצצו נטיעותיו חייבין: **גמ'** *תני רב קרני "לבעיטה אחת לרכובה שלשה לסקלונקית חמש עשרה. חד אמר בשם ריש לקיש *המבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו משלם. חד בר נש איקפד לרבי יודה בר חנינה אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה ג ליטרא דדהב. רקק והגיע בו הרוק. עד היכן הגיע בו הרוק עד גופו עד כליו. אלא רקק ולא הגיע בו הרוק מהו. *א"ר יוסי הדא אמרה המבייש את חבירו בדברים ד פטור. תני רבי אבהו קומי רבי יוחנן הרגתה שורי קצצתה נטיעותי והלה אומר איני יודע חייב. אמר ליה הן תניתה אילין למקרילות למקבילות. אמר ליה אנא הוא דטעית ואינון דמרין כן *מעידין אנו איש פלוני שהרג שור פלוני והלה אומר איני יודע חייב:

הלכה ז מתני'

ה *אע"פ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר °ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומניין שלא יהא המוחל אכזרי שנאמר °ויתפלל אברהם אל האלהים וגו': **גמ'** *תני ר' יודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר °ונתן לך רחמים וגו'. *סימן זה יהא בידך כל ו זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. *רב אמר אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו ז יעשה שורת בני אדם ויפייסנו דכתיב °ישור על אנשים וגו'. ואם עשה כן מה כתיב תמן °פדה נפשו מעבור בשחת וגו'. א"ר ייסה הדא דתימר שלא הוציא לו שם רע ח אבל הוציא לו שם רע אין לו מחילה עולמית:

הלכה

פני משה

אפילו עני שבישראל וכו'. ר"ע ס"ל בין מכובד בין בזוי כולן שוין לדיני קנסות הללו ואין הלכה כר"ע: תן לי זמן ונתן לו. דלבשת דלא חסריה ממונא יהבינן ליה זמן ב"ד אבל לנזקין דחסריה ממונא לא יהבינן זמן: שימרה. המתין וארב לה עד שראה אותה עומדת על פתח חצירה: ובו כאיסר שמן. שלא היה בו אלא שמן שיעור הקנוי באיסר: והיתה מטפחת. בידה את השמן ומנחת ידה לסוך על ראשה: לזו אני נותן ד' מאות זוז. שעל כאיסר שמן זלזלה בעצמה לגלות ראשה ומראה היא שאינה מקפדת על הבשת: אע"פ שאינו רשאי. דאסור הוא לצעורי נפשיה: אע"פ שאינו רשאי. לקוץ נטיעותיו דאיכא משום בל תשחית: פטור. דלא שייך ביה לד חיוב מה שהוא עושה לעצמו אחרים שעשו כן חייבין: **גמ'** לבעיט'. להכאה שבועט בו ברגליו: אחת. סלע אחת כך היה קנבת החכמים בקנסות הללו: לרכובה. שבעטו בארכבותיו לחבירו שלש סלעים: לסקלונקת. מלשון סקילה הוא שסוקלו באבנים ועפרו בעפר. ורש"י ז"ל בפ' המניח דף כ"ז ע"ב גבי הא דאמרו התם לרכובה שלש ולבעיטה חמש ולסנוקרת י"ג וכן הוא גי' הרי"ף ז"ל הכא לסנוקרת פי' סנוקרת אוכף של חמור שהכהו בו: חד. מדרבנן אמר בשם ר"ל: המבייש את הזקן. תלמיד חכם: משלם. כלומר שנותן לו דמי בושתו השלם לפי כבודו ולא דמי לבשת של שארי אנשים וכמו דמסיק דהוי ליטרא דדהב וגרסי' להאי בפ"ד דכתובות הלכה ח': עד גופו עד כליו. או הגיע לגופו או אפי' עד בגדיו: ולא הגיע בו הרוק. כלל אלא עבר מכנגד פניו מהו. ולא איפשיטא ולקולא: הדא אמרה המבייש את חבירו בדברים. שהרי בשלא הגיע בו הרוק כלל כמביישו בדברים הוא ופטור מדמי בשת דבעיא דלא איפשיטא היא: הן תניתה אילין. מהיכן ולפני מי למדת דברים הללו: למקרילות למקבילות. ל' גנאי הוא ומלשון מקור ומקבת דתנן בכלים בפרק כ"ט יד המקור יד המקבת וכדאמרינן בפרק מומין אלו בבכורות המקבן ופרש"י שוקע שדומה ראשו למקבת שבולט לחוץ וכן בערפו מאחריו או שאינו בולט מאחורו כלל ודומה כמי שהוא מחוסר חתיכה וכלומר לפני עקומי הדעת ומחוסרי ראש למדת דין זה דמהיכי תיתי יתחייב כשזה תובעו והוא משיבו איני יודע: אנא הוא דטעית. אני הוא שטעיתי בדברי שלא פירשתי דהתביעה על פי עדים היתה אבל אינון רבותי שלמדוני לפניהם אמרין כן דמיירי שהעדים היו מעידין עליו שזה פלוני הרג שור פלוני אבל לא היו יודעין של מי הוא ואח"כ בא זה ואמר שורי הוא זה שהרגת והלה אומר איני יודע חייב שהרי יש עדים שהעידו שעכ"פ הרג איזה שור:

הלכה ז מתני' אע"פ שהוא נותן לו. דמי בשתו אינו נמחל לו צערו שדואג על מה שביישו: עד שיבקש ממנו. ויפייסו: שנאמר ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. ויתפלל בעדך וחיה צריך אתה שתפייסו בדברים שיתפלל בעדך ואז וחיה: שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים. נתפייס מיד והתפלל עבורו: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ט: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך. דכפל דברים הן והלכך דריש לה הכי ונתן לך רחמים שיתן בלבך מדת הרחמים על אחרים ואז ורחמך וסימן זה יהא בידך ומייתי לה הכא לראיה שלא יהא אכזרי ואפילו נגד זה שהרע לך וחטא לפניך אם הוא מפייס אותך צריך שתרחם ותמחול לו: ישור על אנשים. במענה אליהוא ולעיל מניה כתיב יעתר אל אלוה וירצהו וגו' וישב לאנוש צדקתו. הכוונה אם למקום הוא חטא יעתר אל אלוה וירצהו וירא פניו בתרועה בהכנעה אשר מכניע עצמו. ואם לאנוש היא חטא וישב לאנוש צדקתו ישוב לו כפי צדקתו של זה ויפייסו ואם לא קיבל ממנו ישור על אנשים יעשה שורות וכו': ואם עשה כן מה כתיב תמן. בתריה דקרא ישור על אנשים: פדה נפשו מעבור בשחת. וזה קאי ארישיה דקרא דלעיל יעתר אל אלוה וירצהו ויפדה נפשו מעבור בשחת. וחיתו באור תראה: אסיפא דקרא לעיל אם לאנוש חטא וכו' ויפייסהו ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי ואז חיתו באור תראה: הדא דתימר. שצריך זה שיקבל פיוס וימחול לו בשלא הוציא עליו שם רע וכו': אין לו מחילה עולמית. ואין צריך שימחול לו:

הלכה

מראה הפנים

אלא דסוקבה לו דהאם כתב לו ג"ש א"כ מאי קמ"ל וי"ל דהא קמ"ל דאע"פ שהוא עדיין תחת ידו ובשכתב לו ג"ש וזיכה לו ע"י אחר אבל לא מסרו לידו ועדיין מצוי אצלו הוא כמשמע דבהכי מיירי וע"ש:

עד גופו עד כליו. נפי משמעות הסוגיא מתפרשת כמ"ש בפנים והוא נגד מסקנת הבבלי דף צ"א ע"א ויש לדחוק ולפרש דעד כליו אגלמטה קאי כדי להשוות אותן לדינא ואם באין הלשון סובל כן:

מעידין אנו כאיש פלוני שהרג וכו'. הרי למאי דפרישית בפנים יש קצת סברא דאשמעינן אע"פ שהעדים לא העידו ששורו של זה הרג ובתוספתא דסנהדרין ריש פ"ו גרסינן העדים שאמרו מעידין אנו כאיש פ' שהרג שורו של פלוני וקצץ נטיעותיו של פ' והלה אומר איני יודע חייב. ולגירסא זו קשה מאי קמ"ל פשיטא דאיני יודע לא מהני בהעדת העדים והפשר משום הסיפא נקט לה אתה אמרת לקוצצו ולהרגו וכו' כדגרים לקמן פ"ד דשבועות הל' ה' וע"ש. ובבבלי פרקין דף ל"ח ע"ב גרסי' הני רבה בב"ת קמיה דרב שורי הרגת ונטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצן פטור א"ל לא שבקת חיי לכל בריה כל כמיניה א"ל אסמייה א"ל תתרגם במעתך בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה אי הכי מאי קא טעין דאמר ליה אנא בעינא למיעבד מצוה וכו' וכתב הנ"י ואי תימא ומאי קושיא לא שבקת חיי וכו' לוקמא כגון דליכא עדים בקוצץ ונאמן במגו דאי בעי אמר לא קצצתי. וי"ל דאם כן לא אשמעינן מידי אלא דין מגו ומאי לאשמעינן עוד. כתב הר"א ז"ל בשם רבו זקנו הר"ז ז"ל דכיון דהא מילתא מיחזי כשקרא שאין כן דרך בני אדם הרי הוא כמגו במקום חזקה ולא אמרינן וכתב ז"ל וכן מפורש בירושלמי עכ"ל ובודאי רמז הוא ז"ל על האי דגרסינן בשבועות שם דהוזכר מענין מגו ולכאורה התם לא קאמר רב חגיי אלא בשור העומד ליהרג ובנטיעות בטילות העומדות ליקצץ דנאמן לומר אתה אמרת לי וכמסקנת הבבלי ור' יודן דפליג עם הרב חגיי ומתמה וקאמר ואין אומר כממון מאחר וכו' ולפי דברי הר"א ז"ל צריך לגרוס גם איפכא מאחר דו יכיל למימר ליה לא הרגתי ולא קצצתי הע"ג דו אמר ליה אתה אמרת לי להרוג ולקוץ פטור וא"כ הוא כך פירושו דמתמה הכא דקאמר רב חגיי דבעומדות לכך הוא דנאמן לומר אתה אמרת לי הא אפילו באין עומדות לכך מצינו דנאמן במגו אם אין עדים כדבר ולפ"ז איני מפורש בירושלמי כדבריו ז"ל הם לא דנפרש דברי ר' יודן בניתותא וכאמת דברי התוספתא שהבאתי שם בעדים מיירי וכבר עמדתי במקומו על זה בענין פירושא דדברי ר' יודן דשם עוד איכא הכא טעמא אחרינא דלא נימא מגו דהוי מגו דהעזה ועיין שם במה שציינתי בכמה מקומות כמה שביארתי בענין מגו דהעזה ובמה שנראה מסוגיא דשאר תלמודא:

יעשה שורת בני אדם ויפייסנו. אסבר שמזה יצא לו להרמב"ם ז"ל במ"ש בפרק ה' מחובל הלכה י' כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וכו' דכשלא מחל לו פעם ראשונה צריך לו עוד להרבות רעים כפעם שניה:

בהן

הלכה ח מתני׳

*האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב על מנת לפטור חייב [י] קרע את כסותי שבר את כדי חייב על מנת לפטור פטור [ג] עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב. בין בגופו בין בממונו: **גמ׳** *האומר סמא עיני שמזיקתני קטע ידי שמזיקתני חייב על מנת לפטור חייב. אמר רבי לעזר בהן שהוא כלאו מתניתא [ד] אבל בהן שהוא כהין פטור. *מילתיה דר׳ לעזר משום פגם משפחה. ריש לקיש אמר בהין שהוא כהין הוא מתניתא אבל בהן שהוא כלאו חייב. מילתיה דריש לקיש אמר ששמין לקרובין בושת. *תני [ה] ישראל שאנסוהו עכו"ם ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור. נטל ונתן להם חייב אמר ר׳ יוסי הדא דתימר בשאמר לו ממון סתם [ז]אבל ממון פלוני אפילו נטל ונתן ביד פטור:

הדרן עלך פרק החובל

הלכה א מתני׳

*הגוזל [י] עצים ועשאן כלים צמר ועשאו בגדים משלם כשעת הגזילה [י] גזל פרה מעוברת וילדה ורחל טעונה וגזזה משלם

הלכה ח מתני׳ על מנת לפטור חייב. שאלו החובל לנחבל אם ע"מ לפטור אותי אתה אומר סמא את עיני והשיבו הנחבל הן אע"פ כן חייב כדמפרש בגמ׳ שיש הן שהוא כלאו ובלשון תימה אמר לו הן לפי שאין דרך בני אדם למחול על צער גופן אבל האומר לחבירו שבר את כדי ושאלו זה ע"מ לפטור אותי אתה אומר אע"פ שהשיבו לאו זה הלאו הוא כהן וכאלו אמר לו וכי לא אמרתי לך על מנת לפטור: פטור. ולפיכך פטור שכן בני אדם למחול על נזקי ממון:

גמ׳ האומר סמא עיני שמזיקתני. הכי תני לה בתוספתא פ"ט וזהו כמו דמפרש המתני׳ וכי מה עלתה על דעתו לומר כן אלא מפני שיש לו יסורין וכואב לו הרבה והוא אומר לו סמא וכו׳ או קטע ידי שמזיקתני ועושה לו רע וכו׳ אפ"ה חייב: בהן שהוא בלאו מתניתא. מתני׳ דמחלק בין רישא לסיפא מיירי בהן שהוא מתפרש שכוונתו בלאו הוא וכלומר שאמר על ששאלו ע"מ לפטור הן בדרך תימה ובלשון שאפשר לפרשו על לאו והלכך ברישא דנזקי גופא הוא מפרשי׳ כוונתו על לאו וחייב ובסיפא דנזקי ממונו הוא מפרשינן כוונתו על הן ממש ופטור: אבל בהין שהוא כהין. שממשמעותו לפרשו על הן ממש כגון שאמר בניחותא פטור אפי׳ ברישא דהרי הן ממש קאמר: מילתיה דר׳ לעזר. טעמיה דר"א הוא משום דס"ל מה דמחייב במתני׳ בנזקי גופו אפילו בע"מ לפטור משום פגם משפחה הוא שבושת הוא להם שיהא כרוא מחוסר אבר אבל לא משום צער גופו והילכך כשנראה מדבריו דמוחל הוא על צער גופו דאמר הן בניחותא פטור כ"א היכא דמשתמע האי הן אלאו חושבין אנו לפגם משפח׳ אבל בלאו הכי לא: ור"ל אמר בהין שהיא כהין היא מתניתא. כלומר אפילו בהן שהוא משתמע להן ממש כגון שאמר בניחותא אפ"ה ברישא דנזקי גופו הוי חייב אבל בהן שהוא משתמע ואפשר לפרשו בלאו שאמרו בדרך תימה חייב אפילו בסיפא דהוי נזקי ממונו שהרי בדרך תימה אמר הן וכי תפטור אתה ולא תשלם כלום וא"כ לא היה לו לזה לעשות כזה: מילתיה דר"ל אמר ששמין לקרובים בושת. כלומר ר"ל לא ס"ל דהטעם משום פגם משפחה הוי דהרי אפשר לשום הבושת שיש להן בשביל זה ואותן הדמים יתן להם אבל עיקר הטעם משום צער גופו הוא ובדמי הצער הוא דקאמרינן דלעולם אין אדם מוחל על צער גופו ואפילו אמר הן בניחותא חייב: תני. בתוספתא סוף פ׳ הנזכר: שאנסוהו עכו"ם ליתן ממון חבירו. שהיו מופקדים אצלו: ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו. כלומר שלא מסר להן בידו אלא בפניו הוא דנטלו אבל הוא לא עשה כלום פטור: נטל ונתן להם. דעשה מעשה בידים חייב דמציל עצמו בממון חבירו הוא: ממון סתם. אנסוהו ואמרו לו תן לנו ממון ולא באו על עסקי ממון של חבירו: אבל. אמרו בפירוש תן לנו ממון פלוני שהן בידך ונראין הדברים שלא באו עליו אלא בשביל ממונו של חבירו אפילו נטל ונתן ביד פטור: הדרן עלך פרק החובל

הלכה א מתני׳ הגוזל. משלם כשעת הגזילה. דמי עצים וצמר ואין חייב להחזיר לו כלים דקני בשינוי: משלם

אמר ר"א כהן שהוא כלאו מתניתא אבל כהן שהוא כהין פטור פי׳ דהא דתני ברישא חייב דווקא כהן שיכולין לפרשו כלאו דקאמר בלשון תמי׳ כדאיתא ברש"י ז"ל ותוס׳ ז"ל דף צ"ג ע"א דבנזקי גופו כיון שיש לך מקום לפרש ההן שלו כלאו אנו מפרשין אותו ללאו משא"כ בנזקי ממונו עיי"ש בסוגיא. אבל כהן שהוא כהין ר"ל דאין שום מקום לפרש ההן שלו כלאו. אלא הן פשוט וברור. וכל"ע שמתרלה פטיר. מילתי׳ דר"א משום פגם משפחה ר"ל דאיתא בשטמ"ק ז"ל ב׳ טעמים על הא דפגם משפחה דאיתא בבבלי דף כ"ג. טעם א׳ הוא משום דלאו כל כמיני׳ למחול. וטעם ב׳ דאמרינן דמשום פגם משפחה לא גמר למחול בלב שלם והנפ"מ בזה אם באמת צריך לשלם לכל המשפחה הבושת. אם אינו צריך לשלם להמשפחה הבושת והתשלומין שייך לו ע"כ בידו למחול התשלומין ואך דאמרינן דמשום פגם משפחה אינו רוצה למחול. אבל אם התשלומין של בושת שייך להמשפחה ע"כ אין בידו למחול התשלומין שאינו שייך לו וע"כ אין רשות להחובל להחבילו. ועי׳ במס׳ כתובות דף ס"ו ע"א דא"ל רבינא לרב אשי א"מ כיון לעני בן טובים דאיכא זילותא לבני משפחה ה"נ דיהבינן להו בושת עיי"ש וע"כ קאמר דלר"א דס"ל דאם הי׳ הן כהין גמור ופשוט וברור דמוחל פטור ע"כ אית לי׳ דהחילוק בין רישא לסיפא הוא משום פגם משפחה לפיכך הוי נפ"מ בין רישא לסיפא בכוונתו דברישא בהן שהוא יכולין לפרשו כלאו מפרשינן לי׳ ללאו ואמרינן כונתו ללאו משום פגם משפחה. אבל בסיפא מפרשינן כונתו להן. אבל אם אין שום משמעות לפרש כונתו ללאו גם ברישא פטור דהא בידו למחול התשלומין. אבל רשב"ל ס"ל בהן שהוא כהין מתניתא ר"ל אפילו אמר הן פשוט שאין מקום לפרשו כי אם להן פשוט וכודאי ניחא לי׳ ומוחל התשלומין מ"מ חייב דלא כר"א דס"ל דמשום דמפרשינן ללאו ז"א דאי הי׳ מקום לפרש כונתו ללאו גם בממון הי׳ חייב כיון דאפשר לפרש ללאו אין לו רשות לקרוע כסותו. הלא ע"כ דמיירי כל המתניתין בהן פשוט ומוחל בלב שלם וע"כ פטור בסיפא והא דהייב ברישא היא משום דאפילו מחל בלב שלם בל"ס לאו כל כמיני׳ למחול התשלומין. וכיון דאין בידו למחול התשלומין ששייך לקרובים ע"כ לא הי׳ לו רשות להכול כל עיקר דחלק המשפחה מי התירו וע"כ אין בידו למחול על ההכלה ולא חל המחילה כל עיקר וכהני ב׳ סברות דאיכא בשיטה מקובצת ז"ל:

הדרן עלך פרק החובל

מראה הפנים

בהן שהוא כלאו היא מתניתא. למאי דפרישית בפנים פליגי ר׳ לעזר ור"ל בפלוגתא דר׳ אושעיא ובנא ובסברת ר׳ יוחנן דהתם סוף פרקין. וסוגי׳ דהתם מבמע דלר׳ יוחנן ל"ל להני טעמי אלא בנזקי גופו שאני דלעולם הן הוא כלאו ובנזקי ממונו לעולם לאו הוא כהן ועיין בתוס׳ שם והרי הוא כר"ל דהכא כפירושא דידיה:

אבל ממון פלוני אפי׳ נטל ונתן ביד פטור. בפירושא דהאי מילתא פליגי בה רבוותא דרבינו האי גאון ור"ת ובעל העיטור ז"ל למדו מכאן לומר דכשייחד לו ממון של פלוני אפילו נשא ונתן ביד פטור והא דאמרינן בבבלי פ׳ הגוזל בתרא דף קי"ז ע"א ואם נטל ונתן ביד חייב היינו כשאנסוהו להראות ממון סתם והרי"ף ז"ל חולק עליהם וס"ל בנשא ונתן ביד לעולם הוא חייב ככתוב שם בביאור ראיותיו באורך וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ח מהל׳ חובל ומזיק בהל׳ ד׳ ולזה הסכימו רוב גדולי האחרונים ז"ל ופי׳ הרמב"ן ז"ל דהא דהכא מיירי כנפקד ודמייא להאי עובדא דכספא דהתם ע"כ דאמר רב אבי אי אדעתא דכספא אתו פטור כמ"ש הוא ז"ל בס׳ המלחמות וכן הוכח בנ"י בשמו וכתב הלשון דהירושל׳ מוכית כן דתנו בה אנסוהו ונטלו ממנו בפניו משמע שהיו מופקדין אצלו משל חבירו וכ"כ הרא"ש ז"ל בפ׳ הגוזל בתרא ויש לפרש בירושלמי כגון שידע האנס הממון שבבית אותו פלוני ואנסוהו להביאו. ובזה שוין הסוגיות לדינא דברייתא דהתם מיירי שלא היה ממון חברו אצלו וכי הא אפילו אנסוהו להביא של פלוני והביא חייב לשלם ומשום דלאו אדעתא דהאי ממונא דפלוני דהיתא לגביה קאתו והכי מוכחת נמי ליבנא דהתוספתא דמייתי הכא דקתני ממונו כמוזכר. ואין לנו להוסיף במה שמבואר הכל בדבריהם ז"ל אלא בענין מה שהביא הרמב"ן ז"ל גם ראיה לדין זה מסוגיא דהכונס דף ס׳ ע"ב גבי דוד דקאמרו קא מיבעי ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו ואם הוא חייב לשלם כשמציל עצמו מפני פיקוח נפש ואמרו לו שאסור אלא על מנת ליתן דמי׳ ואין הפרש בין אונסין אותו להביא ממון חבירו ובין מציל עצמו ע"י ממון חבירו בכולן חייב לשלם ועי"ש. ולא תקשי מהא דאמר רבא בפשיטות בפ"ב דכתובות דף י"ח ע"א הבתא אילו אתו הני סהדי לקמן לאמלוכי אמרינן זילו תתומו ולא תתקטלון דאמר מר אין לך דבר בעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד בלבד והרי הכא מציל עצמו בממון תבירו הוא ומשמע דפטורים מלשלם ואע"ג דמפסידין ממון לזה ע"י תתימתן בשקר דהא ליתא דבהאי גרמא ממעשה בידים וכדמחלק הרי"ף ז"ל משום האי טעמא בין הכא ממון חבירו לגובא וכותן בידים וע"ש דמייתי סייעתיה לסברייה מסוגיא דמותיב ר׳ אבהו לרב אבי בממתין דהגוזל אמר לו אנס הוביע לו פקיע פמיר זה וכו׳ חייב ומשני הב"ע דקאי כתרי עברי נהרא דלא מצי בקיל ליה ומ"ה חייב אלמא דמאן דשקיל ליה ממונא דתברת וממטי ליה בידיה לגבי דאנס חייב והראב"ד ז"ל בספרו הקשה עליו דמאי סייעתא היא: דהא אנס דקתני התם לא קא אניס ליה כלל תדע דהא אוקי ליה רב אשי דקאי כתרי עברי דנהרא וא"כ מאי אונכת קא ממעט ליה מיניה אלא להכי קרי ליה אנס משום שהוא נוטל ממון חבירו שלא מדעת חבירו ור׳ אבהו דהוי מותיב ליה הוה ס"ל דכל נשא ונתן ביד חייב לא שנא ייחד לו ממונו של פלוני ול"ש ממון סתם וכו׳ ומיהו אנן המסקנא דגמרא סמכינן וכדמוכח מההיא כשא דכספא. ובמה שמבואר לעיל אין ראיה מהכא דכספא וכמ"ש התוס׳ ג"כ בזה שם ומההיא דדוד ראיה גמורה היא וכדמחלקי׳ לבין ההיא דכתובות כדלעיל ועי"ע מזה לקמן בפ"ב דע"ז בהלכה ב׳ ד"ה לא סוף דבר באמר לו הרוג את איש פלוני. ומהאי דגרסינן הכא לעיל בריש פ׳ המניח בדין מציל עצמו בממון חבירו נמי ראיה דכל היכא שמציל עצמו בשל חבירו חייב מאחר דלא בא האונס עליו מכח ממון חבירו בידו וע"ש. ומיהו מוכחא מהתם דדוקא במציל עצמו בשל חבירו אחר בשכבר בא האונס עליו ורוצה לפטור עצמו ולגלגל ההיזק על חבירו אבל אם עושה איזה דבר או אומר לשלטון איזה דבר כדי שלא יגיע לו היזק אע"פ שמתוך כך יוגרם היזק לאחר אין זה נקרא מציל עצמו בממון חבירו הכי מוכח בהדיא שם והביא לזה הרמב"ן ז"ל בחידושיו בפ"ק דב"ב והבאתי לעיל שם בהלכה א׳ מקצת דבריו בענין פירוקא כרימו ארגילא ועי"ש:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט הגוזל. משלם דמי פרה מעוברת לילד וכגוכחת הבבלי העומדת לילד ועיין לקמן בד"ה סלא אמרה גזל שמינה מ"ם מזה:

מסורת הש"ס

ב"ק לג ע"א

(תוספתא׳ פ"ט)

שם לג ע"א

שם קיז ע"א (תוספתא׳ שם)

שם לג ע"ב

עין משפט נר מצוה

מא
א מיי׳ פ"ה מחובל ה"ח טוש"ע חו"מ סי׳ תכא סעי׳ יב

מב
ב מיי׳ שם טוש"ע שם סי׳ שפ ס"ח

מג
ג מיי׳ שם ה"ג טוש"ע שם ס"ב

מד
ד טוש"ע שם סי׳ תכא סי"ב בהג"ה

מה
ה מיי׳ פ"ח שם ה"ב טוש"ע שם סי׳ שפח ס"ב

א
ו מיי׳ פ"ב מגזילה הי"ב טוש"ע שם סי׳ שם ס"ו

ב
ז מיי׳ שם ה"ז טוש"ע שם סי׳ שסב ס"ח

גליון הש"ס

[ז]אבל ממון פלוני. פ׳ כב"ק חו"מ סי׳ שפח ס"ק כד:

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פ"ב מגזילה הל"ז טוש"ע חו"מ סי' שסב ס"ו

ד
ב מיי' שם ה"א טוש"ע שם ס"א

ה
ג מיי' שם סי"ב טוש"ע שם סי' שם ס"ו

ו
ד מיי' פ"א שם ה"ה טוש"ע שם ס"א

ז
ה מיי' שם פ"י ה"ט טוש"ע שם סי' שפד ס"ו

רידב"ז

ר' יב"א בשם ריב"ל משום ישוב א"י. הסוגיא זאת כפולה. במס' גיטין פ"ה ושם הגי' מדויקת יותר. ופירש הא האמירה פי' הרא"ש ז"ל בפ' מצות חליצה הא האמירה כלומר שיכול להיות עיי"ש:

משלם דמי פרה מעוברת לילד ודמי רחל טעונה להיגזז. א גזל פרה ועיברה אצלו וילדה ורחל ונטענה עמו וגזזה משלם כשעת הגזילה ב זה הכלל כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה:

גמ' *הכא את מר ליבון כשינוי והכא את מר אין ליבון כשינוי. הן דתימר ג ליבון כשינוי בשעשאו צופים והן דתימר אין ליבון כשינוי בשהניחו כמות שהוא. מצינו ליבון בלא צופים שמא יש צופים בלא ליבון. אמר ר' יודן קל הוא שהיקלו בגזלן שישלם כשעת הגזילה. גזל שלח וליבנו אית לך מימר בשעשאו צופים. עוד קל הוא שהיקלו בגזלן שיהא משלם כשעת הגזילה. *גזל מריש ובנאו בבירה בית שמאי אומרים יקעקע כל הבירה כולה ויתנינו לו. ד ובית הלל אומר יתן לו דמיו מפני תקנת שבים. *ירד לחרבה ובנייה שלא ברשות ה שמין לו וידו על התחתונה בנייה ברשות שמין לו וידו על העליונה. ביקש ליטול אבניו ועציו אין שומעין לו. ר' יעקב בר אחא בשם ר' יהושע בן לוי משום יישוב ארץ ישראל. רב נחמן בר יצחק שאל אילו מי שנכנס לחורבתו של חבירו ופירק חבילתו לשעה וביקש ליטלו שמא אין שומעין לו.

אלא

כיון

פני משה

משלם דמי פרה וכו'. והטודף מה ששוה יותר הולד והגיזה שלו הוא דקננהו בשינוי: זה הכלל. לאתויי גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור קנאו בשינוי ואם טבחו ומכרו פטור מתשלומי ארבעה וחמשה דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר: גמ' הכא את אמר ליבון כשינוי. בתוספתא ריש פ' עשירי הגוזל את הפרה וכו' גזל צמר ולבנו טווי ולבנו פשתן ינקהו אבנים ושיפן משלם כשעת הגזילה. ופריך הש"ס הכא בברייתא אתה אומר דליבון לחודיה הוי כשינוי בידו ולפיכך אינו משלם אלא כשעת הגזלה והכא במתני' אתה אומר דאין ליבון כשינוי דקתני ועשאו בגדים דוקא אבל בשעת ליבון הצמר שהוא קודם הטוויה לא קנאו דלא הוי כשינוי: הן דתימר. ומשני האי דאמרת התם דליבון כשינוי בשעשאו צופים איירי מלשון ליפי צמר כההי דאמרינן בריש פ' במה טומנין בגיזי צמר ובליפי צמר והוא צמר המנופץ ועושין אותו כעין משטיחין ולשונות ארוכין לטוותן דבמעשה כזה הוי שינוי: והן דתימר וכו'. במתני' דדייקינן דבליבון לא הוי שינוי כשהניחו כמות שהוא מלובן ולא התקינו עדיין לעשות מהן טווי: מצינו ליבון בלא צופים. שהרי בתחלה מלבנו ואחר כך עושה צופים כדי לטוות או שמא יש צופים בלא ליבון בתמיה וא"כ הכתי תקשי סיפא דהוספתא דקתני טווי ולבנו והא לא משכחת לה שיהא טווי ויהא צריך ללבנו שהרי כבר עשאו צופים ולבנו בתחלה ולהאי טעמא דאמרת היכי מפרשינן להסיפא דברייתא: א"ר יודן קל הוא שהקילו. כלומר הלא לאו היינו טעמא כדקאמרת דיוקמת להברייתא בגוונא דליקני בשינוי דהא ליתא כדפרכינן וע"כ דטעמא דברייתא לאו משום דקנייא בשינוי דבין ליבון ובין עשאו צופים לאו שינוי גמור הוא ובדין הוא דלא ליקני וקל הוא שהקילו בגזלן שיהא משלם כשעת הגזילה מפני תקנת השבים שאם אתה מחמיר עליו ימנע מלהשיב ומתני' דקתני ועשאו בגדים בשינוי דאורייתא קתני דבכה"ג ודאי שינוי הוא ומדינא דאורייתא קני: גזל שלח וליבנו. שלח הוא העור בלמרו כדתנינא בפ"ה דמכשירין החובט על השלח אין למים בכי יותן ומלשון שלחין הוא טומנין בשלחין. וכלומר דהש"ס א"כ ר' יודן גופיה מסיים למילתיה ולאוכחי דע"כ טעמא דברייתא מפני תקנת השבים הוא דהא גזל צמר סתמא קתני ובכללו ג"כ אם גזל העור בלמרו ואית לך מימר בזה בשעשאו ליפי צמר לטוות ממנו בתמיה אלא עוד קל היא וכו' וע"כ דשמעי' נמי להאי טעמא מהא דקל הוא שהקלו בגזלן: גזיל מריש. כל הני ברייתות בתוספתא שם. וסוגיא זו שנויה בגיטין פ"ה הלכה ו' ובמתנית בנוסחה: יקעקע כל הבירה. יקלקל הכל ולריך להחזיר לו הקורה דלא קנאו בשינוי: מפני תקנת השבים. מדינא מודו ב"ה דלא קני דשינוי החוזר לברייתו הוא דכשורה הוי כדמעיקרא אלא מפני תקנת השבים שלא יצטרך לסתור כל הבירה וימנע מהשבה אמרו חכמים שיתן לו את דמיו: ירד לחורבה. של חבירו ובנאה שלא ברשותו: וידו על התחתונה. אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח ואם השבח יותר על ההוצאה נוטל את הוצאה: שמין לו וידו על העליונה. ונוטל היותר שבשתיהן הוצאה או השבח: אין שומעין לו. לקלקל ולהרישא וירד שלא ברשות קאי: משום ישוב ארץ ישראל. שיהו הבתים בנוין ולא חריבין: שמא אין שומעין לו. בתמיה. וה"כ דהוי כפורק משאו לפי שעה בחורבה של חבירו ואמאי יכופו אותו להיות ידו על התחתונה ולא יטול את שלו:

כיון

מסורת הש"ס

כ"ק לג פ"ב

(תוספתא שם, גיטין פ"ה ה"ו)

שם קא פ"א

מראה הפנים

שמא יש צופים בלא ליבון. לאו דפליגית בפנים דהקושיא על התוספתא קאי ומשני ר' יודן דהתם קל הוא שהקלו בגזלן אבל באמת לא קני דלא ליבון ולא צופים הוי שינוי ולפ"ז הוה אזלא האי סוגיא כסוגית הבבלי לפי הוקמתא דרבא התם בריש פרקין דמשני על הא דפריך וליבון מי הוי שינוי וכו' הא והא ר"ש והא דנפלי נפולי וכו' וא"כ לרבא ע"כ לומר דס"ל דלרבנן ליבון לא הוי שינוי מדלא הוקי למתני' דידן כרבנן וכרב אשי דמתרץ לה רומיא דמתני' ודברייתא דמתני' איירי בצמר ועשאן בגדים נמטי דליכא ליבון אבל היכא דאיכא ליבון הוי שינוי וכדפרש"י אלא ש"מ דרבא ס"ל איכא דרבנן דליבון לא הוי שינוי ולר"ש נמי נפצו נפולי בליבון לא הוי שינוי והיינו ליפי צמר דהכא אלא דוקא בכבק כבוק כדאמר התם וכפי פי' רש"י בזה. אלא דאכתי איכא מידק הכא דלמאי דס"ד אדמקשן ליה אברייתא ליקשי אמתני' דאי צופים הוי שינוי א"כ מאי אריא דקתני צמר ועשאן בגדים תיפוק ליה דקנאו בשינוי משעה שעשאו צופים נכתי וטוהו ולכך נראה דבאמת הכי הוא דפריך שמא יש צופים בלא ליבון וכלומר לדידך דאמרת מכיון שלבנו ונפצו ועשאו לפי צמר לטוות כבר שינוי הוי א"כ אכתי קשיא מתני' מאי אריא ועשאו בגדים דקתני. ומשני קל הוא שהקלו בגזלן כלומר לעולם דלא הוי שינוי בגוונא דאיירי בה מתני' כדלקמן ומתני' לאו טעמא משום דקנייה בשינוי הוא אלא טעמא דקל הוא שהקלו מפני תקנת השבים ואזלא האי סוגיא כר' יוחנן דהתם דף ל"ד ע"ב דאמר דבר תורה גזל הנעשית חוזרת בעיניה ואם תאמר משנתינו מפני תקנת השבים וכדמסיק התם דמוקי למתני' בשינוי החוזר לברייתו כי היכי דלא תקשי משתם משנה דרא"ש הגז ומתני' בעלים משופין ועשאן כלים. וא"כ צמר ועשאן בגדים נמי בצמר טווי דשינוי דהדר לברייתא הוא כדאביי בריש פרקין דהא אוקמתא דיליה ופירושיה במתניתא כאביי אזלא אבל לא כטעמיה דלאביי משמע דמטעם שינוי החוזר דקני הוא מדרבנן ולר' יוחנן לא קני אלא טעמא משום תקנת השבים הוא. ואע"ג דבדינא דבמתני' הוה מלינ' לפרושי דלאביי נמי טעמא משום תקנת השבים אית ליה ולהכי אמר רבנן דשינוי החוזר קני בגזיל' מ"מ נ"מ לענין דינא דבעלמא דמשמע דלאביי אית ליה דשינוי החוזר קני מדרבנן וכדבעינן למימר לקמן. וברייתא דקתני לרבנן משלם כשעת הגזילה מוקמי' נמי טעמא משום תקנת השבים הוי דהא ליבון לא הוי שינוי לרבנן כדרבא. והשתא להכא נמי מתרלינן רומיא דמתני' ודברייתא כפירושא דאביי וכר' יוחנן דבעלים משופין ובצמר טווי מיירי דהא לדידיה ס"ל דלרבנן ליבון לא הוי שינוי וא"כ לא מצי לאוקמי כרב אשי דלדידיה ליבון הוי שינוי ס"ל כדלעיל. ומיהו בדינא דשינוי החוזר מלינן למימר דרבא כר' יוחנן ס"ל דבעלמא לא קני אפילו מדרבנן והכא משום תקנת השבים נגעו בה וכאשר יתבאר לקמן אי"ה. מלינו למדין עכשיו דבשינוי החוזר ג' מחלוקת בדבר דלרבה בפ' מרובה דף ס"ו ע"א ס"ל דשינוי החוזר אפילו מדאורייתא קני כדדריש מקרא והשיב את הגזילה אשר גזל כעין שגזל דוקא וקאמר כתיבא ותניא ומייתי ראי' מתני' וממתני' דראשית הגז דקתני לגעו פטור ולביעה שינוי החוזר הוי כדקאמר הכא דיכול להעבירו ע"י לפון והתם בדינא דאורייתא משתעי דפטור מראשית הגז וב"מ דמדאורייתא קני ומתני' דהכא מוקי רבה בשינוי החוזר. וברייתא קמ"ל דשינוי בעלמא שינוי וכו' כדכתבו התוס' ריש פרקין. ור' יותנן דדרים מאשר גזל מ"מ דס"ל שינוי

החוזר לא קני ובכבי מבתעי קרא דמ"מ ישיב לו אבל בשינוי שאינו חוזר אפי' מדאורייתא קני כדאיכא מראשית הגז ומוקי למתני' דראשית הגז שלבעו בקלא אילן דלא עבר כדאמר רבא הכא ובדכתבו התוס' בפ' מרובה דף ס"ס ע"ב ד"ה כן ולא שינויים ומתני' דהכא בשינוי החוזר מוקי לה וטעמא משום תקנת השבים אבל בעלמא אפילו מדרבנן לא קני. ואביי ס"ל דשינוי החוזר קני מדרבנן ולרבא איכא למימר דבשינוי החוזר ס"ל כר"י בעלמא ואיכא למימר כאביי. ולקמן בד"ה והגניבה יתבאר הכל אי"ה. וכן יתבאר שם דנראה לדעת הרמב"ם דלא אמרי' משום תקנת השבים אלא לענין יאוש ולא לענין שינוי החוזר וטעמו בזה. ונאר לנו לבאר כאן בדעתו דכתב בפ"ב מהל' גזילה הלכה י"ב דגזל צמר ולבנו או נפצו ולבנו או שגזל טווי ועשהו בגד וכו' ה"ז שנוי בידו וכו' והנית כבי' כל"ע כשי' ש"ס בדין דטווי ועשהו בגד דהא משמע מהסוגיא דשינוי החוזר הוי והוא ז"ל פסק דשינוי החוזר אינו שינוי בגזילה כדכתב שם בריש דבריו. ובדרישה האריך בזה להבריית דאביי סבר כיה וכד אתינן להא דרבא אבי ס"ל דלא הוי שינוי החוזר וכו' ע"ש. ולענ"ד טעמו של הרמב"ם בדינים אלו לאו משום דס"ל דהוי שינוי שאינו חוזר דהא עכ"פ מוכחא מהסוגיא דר"י לא ס"ל הכי בטווי ועשה בגד וא"כ אמאי נדחוק כדאביי נמי דלא קאמר בהדיא הכי. אלא דטעמו דהוא ז"ל ס"ל דהוי פנים חדשות כדסיים שם בהא דכתב לענין מטבע שאם ישבה מעות אחרות פנים חדשות הן וכן כל כיוצא בהן. וקאי על כל אלו שהזכיר למעלה דשייך בהו לומר כן. וכך מלאתי בשם הרב המאירי ז"ל בהדיא כן הובא בבי' מכ"ת ז"ל שכתב בטווי ועשה בגד אע"פ שאפשר לסתרו ולהיות חוטין כבתחלה כל כיוצא בהן פנים חדשות הן שהכבר נפסד צורת החוט כשעשיה בגד. ואפשר בנפצו וליבנו נמי. טעמא משה"ה הוי דהוי כפנים חדשות אע"פ דלא הוי שינוי גמור כדמוכח מהסוגיא. והשתא תירץ דברי הרמב"ם בדין דלבנו דנפצו ולבנו קאמר הכא וברא"ש הגז לבנו לחוד קאמר והכתי לא ניחא דהא בהדיא קאמר רבא דנפצי נפולי לא מהני כלבנו אפי' לר"ש. ואין להאריך עוד בזה. ובדיבור הנזכר יתבאר עוד ובמה שילא לנו מהסוגיות והשיטות ודעות החולקים בדינים אלו ומה שמלאנו בש"ד. ודע דיש עוד דין בשינוי צמר ולבעו וזהו שינוי הנעשה כדבעי בע"ז פ"ג דף מ"ז ע"א המשתחוה לבהמה לימרה מהו לתכלת ויתבאר שם:

גזל שלח וליבנו. נראה דלמנין דינא מוסכם הוא אפילו לדעת הרא"ש והטור שכתבו דבעינן בליבנו שיהא בענין שאינו חוזר לברייתו דהכריע כנפרית וכיולא בזה והכא בשלח וליבנו לפי דרך האומנין שאין מלבנין את הצמר כ"א העור דרכן לעבדו וללבנו ובכזה הוי כשינוי שאינו חוזר אלא דמשמע מסוגיא דהכא דהליבון על הצמר קאי ומדמה לה להא דלעיל ואין טעמו אלא משום תקנת השבים ועי' לקמן ד"ה והגנב:

משום יישוב ארץ ישראל. ובגיטין פ"ה גרים לה משום יישוב ומסיק התם דמדקאמר משום יישוב שהמא הדא אמרה היא בארץ היא כת"ל. ושם כתבתי לדעת הרמב"ם ומגוין שם בפ"י מהל' גזילה הלכה ה' וט"ס הוא וצ"ל הל' ט' דדין חורבה שם היא כתובה. ולכאורה נראה דהרמב"ם מפרש לה להא דאמרינן בפ' השואל דף ק"א ע"ב מאי הוי עלה א"ר יעקב א"ר יוחנן בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו מ"ט משום יישוב א"י א"ד משום כתבא דהרפתא מאי בינייהו א"כ ת"ל. ולפי רש"י בשדה היורד

לתוך

מסורת הש"ס | עין משפט נר מצוה

כיון דשמע. רב נחמן טעמא דאמר ר' יעקב משום ישוב א"י נגעו בה: אמר האמירה. חיבבה. מלשון את ה' האמרת היום א"כ הא אמירה הא ודאי יש לאומרה ודוגמתו בריש פ"ו דסנהדרין סוף הלכה א' וכלומר טעמא קאמר דמשום ישוב ארץ ישראל להיותה מיושבת ולא חריבה אין שומעין לו: אלא בנה וכו'. רב נחמן בר יצחק חזר ושאל אלא בכה"ג אם בנה או נטע במקום שאין ראוי לכך לפי שהוא מעבר לרבים מהו הדין: שמין לו. כיורד שלא ברשות: אלא שמערים עליו. כלומר כמה שהוא עשה לבנות ולנטוע במקום שהוא מעבר לרבים מערימין עליו ג"כ ואין משגיחין על מה שבנה ונטע ונכנסין לשם בימות החמה מפני החמה ובימות הגשמים מפני הגשמים: א"ל. זה שאל לפניו רב נחמן בר יצחק: הא תניתה. מאי מספקא לך בזה מי לא תנינן ביורד שלא ברשות שמין לו וידו לתחתונה והרי זה יורד שלא ברשות הוא והם דין זה אמרו ביורד לתוך חרבתו של חבירו מכ"ש אם בנה במקום שאין ראוי לבנות ולנטוע כלל וידו על התחתונה הן לענין השומא הן לענין שנכנסין לשם בעת שהן צריכין לכך: הדא אמרה. על המתני' קאי דקתני גזל פרה מעוברת וילדה משלם דמי פרה מעוברת לילד ומפרש ר' זירא דה"ק דאע"פ שילדה אצל הגזלן לא אמרינן דקני הוא לדמי הולד ואינו משלם אלא דמי פרה ריקנית אלא דצריך לשלם דמי פרה מעוברת כמו שהיתה בשעת הגזילה והילכך קאמר דש"מ ממתני' דכמו כן הדין בגזל שמינה והכחישה אללו מחזיר לו הגזלן דמי השומן דצריך לשלם לו כמו שהיתה שמינה בשעת הגזילה: הדא אמרה גזל כחושה וכו'. רב חסדא דייק דיניה מסיפא דמתני' מדקתני גזל פרה ועיברה אצלו וילדה דמשלם דמי פרה ריקנית כשעת הגזלה מפני שילדה הוא דאמרינן כן דנמצא שמחזיר לו הפרה כמות שהיא בעינה וכשעת הגזילה הא לא ילדה מחזיר לו כמות שהיא אף על פי שנתעברה אצלו וא"כ בכחושה והשמינה אצלו מחזיר לו ג"כ כמות שהיא בעינה עכשיו: מאן תניתא. אזה הכלל דמתני' קאי מאן תנא להא דהדר קתני זה הכלל ולאתויי מאי: ר' יעקב הוא דתני וכו'. ולא נשתנית מברייתא. בגופה מכמות שהיתה אף על פי שבאת לידי שינוי בדבר שהוא חוץ לגופה כגון שנאסרה בהנאה כמו חמץ ועבר עליו הפסח כדתנן לקמן וכיוצא בזה אומר לו הרי שלך לפניך: והגנב. בין נשתנית מברייתה בין לא נשתנית לעולם משלם כשעת הגניבה:

כיון דשמע דמר רבי יעקב בר אחא משום יישוב ארץ ישראל אמר האמירה. אלא בנה במקום שאין ראוי לבנות ונטע במקום שאינו ראוי ליטע רב אמר שמין לו אלא שמערימין עליו ליכנס לשם בימות החמה ובימות הגשמים אמר לו הא תניתה שמין לו, וידו לתחתונה. א"ר זירא הדא אמרה *גזל שמינה והכחישה מחזיר לו את השומן אמר רב חסדא הדא אמרה [א] גזל כחושה והשמינה מחזירה בעינה מפני שעיברה אצלו וילדה משלם כשעת הגזילה. מאן תניתה ר' יעקב דתני זה הכלל שהיה ר' יעקב אומר כל גזילה שהיא קיימת בעיניה ולא נישתנית מברייתה אומר לו הרי שלך לפניך. *והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה:

הלכה ב מתני'

[ב] *גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה רבי מאיר אומר יאמר לו בעבדים הרי שלך לפניך: גמ' רב הונא אמר בשגזל עגל ונעשה שור אבל גזל שור והזקין אומר לו הרי שלך לפניך שמואל אמר אפילו גזל עגל ונעשה שור אומר לו הרי שלך לפניך. *תני רב קרנא ואפילו גזל עגל ונעשה שור וטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה עגל *אמר אבוי דשמואל בר אמי בשם רב יהודה הלכה כרבי מאיר:

אלא בנה במקום שאין ראוי לבנות כו' רב אמר שמין לו אלא שמערימין עליו לכנס שם בימות החמה ובימות הגשמים. פי' מהרא"פ ז"ל דמערימין על בה"ב שיכנס לדור שם וע"כ גלי אדעתי' דניחא לי'. א"ל הא תניתה שמין לו וידו על התחתונה ול"ל להעריס על הבע"ב:

הלכה ב מתני'

בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. דעבדא כקרקע דמי וברשותיה דמריה קיימא והלכה כר"מ: גמ' בשגזל עגל ונעשה שור. הוא דאמר במתני' בהמה והזקינה משלם דמי עגל כשעת הגזילה דנעשה שינוי בידו וקנאו אבל גזל שור והזקין אללו לא אמרי' דמשלם כעין שהיה שוה בשעת הגזילה אלא אומר לו הרי שלך לפניך דס"ל לרב הונא דלא אמרינן משלם כשעת הגזלה להחמיר עליו אלא להקל עליו והיינו דפליג שמואל עליה וקאמר בתמיה דא"כ אפי' גזל עגל ונעשה שור אומר לו הרי שלך לפניך וכלומר דמאי חזית הכא לחלק כן ואפילו כשנשתנה בידו למעליותא נימא נמי דמחזיר לו כמות שהיא עכשיו אלא דתנא דמתני' סתמא קאמר משלם כשעת הגזילה בין להקל בין להחמיר: כדי רב קרנא. כרב הונא בעגל ונעשה שור וטבח ומכר דאינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה אלא דמי עגל: הלכה כרבי מאיר. בעבדים והזקינו:

(ב"ק סה ע"א) (תוס' פ"י) (שם לו ע"א) (שם סה ע"ב) (לו ע"ב)

ח א טוש"ע ח"מ סי' שנד ס"ד בהג"ה
ט ב מיי' פ"ג מגזילה ה"ד טוש"ע שם סי' שנג ס"א

מראה הפנים

לתוך שדה ונטעה שלא ברשות קאי דהם אמר נטיעותי אני נוטל אין שומעין לו ולפ"ז הוה משמע דבחורבה לעולם שומעין לו כדפי' שם דבנית אחורבה קאי אבל הרמב"ם מפרש דהכל אחורבה קאי כדמוכח התם דבחורבה מיירי פלוגתא דלעיל ועלה קאמר מאי הוי עלה וכו' שאם בנאה בשדה חורבה של חבירו אין שומעין לו כמו דמשמע מהכא דהכנין קאי ומשום ישוב א"י. ופסק כליבנא בתרא מפני שמכחיש את הקרקע וסתמא קאמר ואפילו בח"ל. וכמו בדין שדה דלעיל הלכה ה' דדעתו ג"כ כדעת הראב"ד ז"ל דאפילו בח"ל דהתם וכתב מפני שמכחיש את הקרקע והשתא סוגיא דהכא כמ"ד התם משום ישוב א"י וסוגיא דגיטין כליבנא בתרא דהתם וכדפסק הרמב"ם. אבל ממה שראינו דלא הביא שום אחד מהמפרשים ומהאחרונים דעת הרמב"ם לחלק אפילו בבונה בחורבה בין בית לבדה וכולם כאחד כתבו כסימן שע"ה דהכנין לא שייך הכחשת קרקע וא"כ צריך לפרש גם דברי הרמב"ם כן דבהלכה ט' בבית וכו' אבנה דלעיל קאי ובשדה אנטיעה קאי. ובענין מה שפירשתי סוף הסוגי' בגיטין שם ראיתי בס' המלחמות להרמב"ן ז"ל כפ' שבואל דגרים בביקא ליטול בתרא דמי עליו ואבניו וכבר פירשתי שמה על דרך הזה כמו שהוא כתוב לפנינו ועולה יפה:

הדא אמרה גזל שמינה והכחישה וכו'. עיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן י"א:

והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה. הכי גרסינן בתוספתא פ"י זה הכלל כל גזילה שהיא בעינה ולא שינה אותה מברייתא אומר לו הרי שלך לפניך ואם שינה אותה מברייתה משלם כשעת הגזילה והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה ע"כ. ובודאי לענין הקרן לא מיתפרשא שאין חילוק בין גנב לגזלן בזה דאם קנאה בשינוי משלם כשעת הגזילה והגניבה ואם לא נשתנית מחזיר כמות שהיא. ורב דאמר בפ' מרובה דף ס"ה ע"א קרן כעין שגנב וכו' הא מסקינן התם דלענין יוקרא וזולא וכו' כדאיתא. ולדברי האי תלמודא דמייתי לסיפא דתוספתא אהא דלעיל ומשמע דהאי לעולם קאי בין נשתנית או לא והיינו בשמינה והוכחשה מאליה או כחושה והשמינה כדמוכח דהאי דלעיל ע"כ במאליה מיירי דאי בשהולית הוצאות עליה ליכא למ"ד דאיכא לנגזל שבחא ביה ולא שייכא דיוקים דרב חסדא וכן מאי קמ"ל ר"ז דאי בהכחישה בידים פשיטא דמחזיר לו השומן אלא ודאי במאליה מיירי וא"כ הא דקאמר והגנב לעולם וכו' אתשלומי כפל קאי וזהו כדעת הר"י בתוספות פרק הגוזל שם ד"ה אלא משמינה כו' דאפילו נשתפטמה מאליה משלם כפל ארבעה וחמשה כעין שגנב דמאי א"ל אטו שמינה גנבי ממך. ואין כן דעת הרי"ף ז"ל, וכמו שכתב הרא"ש דדוקא בפיטמה הוא אבל פטום דממילא משלם כדהשתא וכן דעת הרמב"ם ז"ל פ"א הלכות גניבה הלכה י"ג גנב כחושה והשמינה וכו' דוקא השמינה הוא והכחישה משלם כפל ארבעה וחמשה כעין שגנב. ודברי התוספתא משמע נמי כן דקתני ואם שינה ועלה קאמר והגנב לעולם וכו' ועיין עוד מזה

ביאור הדיבור שייחדתי בענין דין שינוי ויאוש וחלוקי הדינים לכל השיטות ודעות מתחלקות ומה שחדשתי ומצאתי בס"ד בהסוגיות אשר מהם נובעים מקור הדינים וברשיהם והמסתעפים מהן תמצאנו בעזה"י בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן י"ב:

שמואל אמר אפילו גזל עגל וכו'. כדפרישית דבלשון תמיה מיתפרשא דהא שמואל לא פליג אמתני' וכן היא מסקנת הבבלי ואפילו הוכחשה בכחשה דלא הדר נמי בכלל הזקינה ומשלם כשעת הגזילה וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' ג' מהלכות גזילה הלכה ד'. ומסוגיא דהכא למדתי פי' במה דאמר התם בבבלי זו דף צ"ו ע"ב בתר הכיא דרב פפא לא הזקינה הזקינה ממש וכו' א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי קאמרי' משמיה דר' יוחנן אפי' גנב טלה ונעשה איל וכו' א"ל לאו אמינא לך לא תתליף גברי ההוא משמיה דרבי אלעא איתמר. דלכאורה מה שייך זה הכא אם לא פילפלו אלא משמיה דמאן איתמר הא כדמשמע לכאורה ועוד מאי ריתחיה כולם האי דקאמר להו אמינא לך וכו' לא ה"ל למימר אלא היא וכו' וממאי דאמר הכא התם נמי מיתפרשא כן דמר קשישא הקשה לפני רב אשי על הא דפי' רב פפא אפילו הכחישה וקא"ל ה"ק משמיה דר' יוחנן לפרש המתני' דהזקינה דקתני אפילו עגל ונעשה שור בידו שלו הוא וכו' ואינו משלם אלא כשעת הגזילה ולא הזקינה וכיחשה כדפי' רב פפא ולומר דמחמירין עליו לשלם כשעת הגזילה אלא להקל כר' יוחנן א"ל להו אמינא לך וכו' דמעולם לא אמר ר' יוחנן הכי לפרש האי מתני' כן ההוא משמיה דר' אלעי איתמר לפרש זה הכלל דמתני' דלעיל כדאמר התם:

הלכה כר"מ. וכן קאמר רב בבבלי שם למאי דהפכיתו הלכה כר"מ וכך פסק הרמב"ם בפ"ג שם דבעבדים והזקינו א"ל הרי שלך לפניך וס"ל דעבדי כקרקע דמיין. וכבר כתבתי טעם לסברת הרמב"ם בפ' י"ח מהל' מלוה דס"ל דאין גובין מן העבדים של יתומין כרב נחמן בפ"ק דמכילתין דף י"ב ובפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"א ועיין בפ"ק דקידושין בחיבורי שם הלכה ד' ד"ה מהו לגבות מן העבדים מ"ש מזה. ואם דדברי הרמב"ם היגם מבוארין בהדיא כן מ"מ משמע מדבריו שם הל' ה' כן דכתב בדין מבה עבדו אפותיקי וכו' מפני שיש לו קול. הא לאו הכי לא א"כ כמטלטלי הם לענין גבייה וכסברים דר"נ ובמעינן דלא גבי מיתמי מדיגא דגמרא וכן נראה מדבריו פ"ג מהל' מכירה הל' י"ב דפסק כברייתא דר"נ דאמר בפ"ק שם הנא מתני' ידענא וכו' ואין מטלטלין נקנין עם העבדים ע"ש. ולמאי שכתבו התוס' שם דלהע"ג בכל דוכתי עבדי כקרקע דמי לענין שבועה ואונאה ודיני שומרין ופדיון בכור מ"מ לענין גבייה מילי דרבנן הוי דשיעבודא לאו דאורייתא וכ"כ הרא"ש ז"ל שם בפ"ק וכאן וכן דעת הראב"ד והר"מ הלוי ז"ל. כתבתי שם ישוב לקושית הרשב"א ז"ל שהקשה בפ"ק לדעת הרי"ף ז"ל דפסק שלהי גט פשוט כמ"ד שיעבודא דאורייתא ופסק כרב נחמן דאין גובין מן העבדים והניח בצ"ע

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ג מגזילה הל"ד טוש"ע חו"מ סי' שכג ס"א
יא
ב מיי' שם טוש"ע שם
יב
ג מיי' שם טוש"ע שם
יג
ד מיי' פ"י משכירות ה"ז טוש"ע שם סי' שו ס"ג
יד
ה מיי' פ"ו מחובל ה"א טוש"ע שם בהג"ה וסי' שפד ס"ג
טו
ו מיי' פ"י משכירות ה"ד טוש"ע שם סי' שו ס"ג

מסורת הש"ס

ב"ק לו ע"ב

פ"ט לו ע"א

(גיטין פ"ה) ס"ס

שם לה ע"ב

הלכה ג מתני' מטבע ונסדק. שינוי הניכר הוא: פירות והרקיבו. כשהרקיבו מקצתן אומר לו הרי שלך לפניך אבל הרקיבו כולן הוי כיין והחמיץ דהוי היזק הניכר משלם כשעת הגזלה: מטבע ונפסל. שאינו עובר בזו המדינה אבל עובר הוא במדינה אחרת אומר לו הרי שלך לפניך ולך והוציאו שם: תרומה ונטמאת דלא נשתנית בגופה וכחמץ ועבר עליו הפסח: ונעבדה בה עבירה. שנרבעת ונעבדה לע"ז והרי היא פסולה לקרבן אומר לו הרי שלך לפניך דכל הבהמות לאו למזבח קיימי: או שנפסלה מע"ג המזבח. במום שאינו ניכר כגון בדוקין שבעין: **גמ'** בשפסלתו מלכות. נסדק דקאמר בשפסלתו מלכות לגמרי שלא יצא בשום מדינה והוי כנסדק דהיזק הניכר הוא והלכך משלם כשעת הגזלה ונפסל דסיפא מפרש רב הונא בשפסלתו מדינה כדלקמן: בשנסדק ודאי. נסדק ממש הוא דמשלם כשעת הגזלה: והן שהרקיבו מן הכנימה. הא דקתני פירות והרקיבו משלם כשעת הגזלה דוקא שהרקיבו מחמת הכנימה שרך קטן שקורין מולבין שדרך הכנימה להתפשט וכשהרקיבו כולן הוי אבל אם הרקיבו מתולעת הוי כשהרקיבו מקצתן דהשאר כבריאין הן ואומר לו הרי שלך לפניך: רב הונא אמר בשפסלתו מלכות. כלומר לרב הונא דמפרש מטבע ונסדק דרישא כשפסלתו מלכות אבל פסלתו מדינה אומר לו הרי שלך לפניך שהרי יכול הוא להוציאו במדינה אחרת ובהכי מיירי נפסל דסיפא: ושמואל אומר אפי' פסלתו מלכות. סיפא דקתני אומר לו הרי שלך לפניך אפי' פסלתו מלכות כמי דהיזק דלא מינכר הויא והלכך קאמר לעיל דנסדק דרישא נסדק ממש הוא: ר' יודן לא נחית לבית וועדא. לא נכנס לבית המדרש ופגע בר' מנא וא"ל מה חידוש היה לכם בבית המדרש היום וגרסי' לה להאי לעיל בפ' הנזקין הלכה ה': א"ל מילא פלן. הש"ס סמיך אהא דקאמר התם וכמליין למאי דאמר שם שהשיב לו ר' מנא כן א"ר יוסי המטמא אינו כעושה מעשה טימא טהרותיו של חבירו פטור שאינו כעושה מעשה דהיזק שאינו ניכר הוא: ולאו מתניתא היא תרומה ונטמאת. וקתני אומר לו הרי שלך לפניך ואינו משלם היזיקו וקס"ד דאפילו טימא בידים: א"ל תיפתר בשנטמאת מאליה. שלא שמרה מלהטמא ולית ש"מ כלום למטמא במזיד בידו שיהא פטור דזה עושה מעשה הוא. והתם גרים לה דר' מנא גופיה הביא ראיה מהאי מתני' דממנה למד ר' יוסי למילתיה והשיב לו ר' יודן תיפתר וכו' ולית ש"מ כלום: נשבע לו קודם הפסח. אחמץ ועבר עליו הפסח קאי דקתני במתני' אומר לו הרי שלך לפניך ואע"פ שעכשיו אסור בהנאה הוא וקאמר חילפיי דמשכחת לה שלפעמים אפילו עבר עליו הפסח צריך לשלם לו חמץ יפה שהוא מותר וראוי לאכול וכגון שתבעו הנגזל קודם הפסח ונשבע לו וחזר והודה לו אחר הפסח צריך לשלם חמץ היפה וראוי לו. הואיל ובשעה שנשבע לו קודם הפסח הוה ובעי למיעבד השבה על שעת השבועה וכמו שהיה יפה באותו שעה דאי לאו הכי לאו השבה מעלייתא היא: דדריש לה משום דר' יעקב בר אחא. להאי מילתא דחילפיי. ומתמה עלה במילתא דפשיטותא וקאמר הש"ס אין אית וכו' האם יש אדם חולק על הא דחילפיי בזה דמילתא דפשיטא היא דבכה"ג הכל מודים בחמץ כזה שנשבע עליו קודם הפסח שמשלם לו חמץ יפה:

רבי יודן לא נחת לבית וועדא כו'. הסוגיא הזאת נתבארת יפה בעז"ה במס' גיטין פרק ה' עיי"ש בדברינו:

הלכה ג מתני' א *גזל מטבע ונסדק פירות והרקיבו יין והחמיץ משלם כשעת הגזילה ב מטבע ונפסל תרומה ונטמאת ג חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה או שנפסלה מעל גבי המזבח או שהיתה יוצאה ליסקל אומר הרי שלך לפניך: **גמ'** *רב הונא אמר בשפסלתו מלכות שמואל אמר בשנסדק ודאי. רבי יודה בן פזי בשם ר' יוסי בר חנינה והן שהרקיבו ᶻמן הכנימה אבל אם הרקיבו מתולעת כבריאין הן. רב הונא אמר בשפסלתו מלכות אבל פסלתו מדינה אומר לו הרי שלך לפניך. שמואל אמר אפילו פסלתו מלכות אומר לו הרי שלך לפניך. *רבי יודן לא נחית לבית וועדא קם עם רבי מנא א"ל מה הידות הוה לכון בבי מדרשא יומא דין א"ל מילה פלן. א"ל ולאו מתניתא היא תרומה ונטמאת אמר ליה תיפתר ᶻבשניטמאת מאליה ולית שמע מינה כלום. חילפיי אמר ᶻנשבע לו קודם הפסח אחר הפסח משלם לו חמץ יפה. א"ר מנא אזלית לקיסרין ואשכחית לר' חזקיה דדריש לה משום דר' יעקב בר אחא אין אית בר נש פליג על חילפיי שאין משלם חמץ יפה "הכל מודין בחמץ שמשל' חמץ יפה:

הלכה ד מתני' ד *נתן לאומנין לתקן וקילקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקילקל חייב לשלם ה הבנאי שקיבל עליו את הכותל לסותרו ושיבר את האבנים או שהזיק חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב: **גמ'** רב הונא אמר והוא שקבע בו ו מסמר האחרון כדי לזכות לכליו:

הלכה

הלכה ד מתני' נתן לאומנין לתקן. לפי מסקנת הש"ס הבבלי הכי מתפרשא נתן להם עצים לעשות כלי ואחר שנעשה הכלי קילקלוה חייבין לשלם כל דמי הכלי ולא דמי עצים בלבד כדין הגזלן שמשלם כשעת הגזלה דשאני אומן דלא נתכוין מעולם לגזול ולא זכה בה לפי שאין אומן קונה בשבח כלי: נתן לחרש. השתא קתני שאם נתן לאומן כלי העשוי כדי לתקנו וקלקלו חייבין לשלם דמי הכל. ואיצטריך האי סיפא לגלויי רישא דלא מיירי בכלי העשוי אלא שנתן עצים ואפ"ה משלמין דמי הכלי: שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים: **גמ'** רב הונא אמר וכו'. רב הונא מפרש להמתני' דחדא קתני ופרושי קא מפרש לה נתן לאומנין לתקן וקילקלו חייבין לשלם כיצד כגון שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל וכולה מתני' בכלי העשוי מיירי והלכך קאמר הא דקתני חייבים לשלם דמי הכלי והוא שקבע בו מסמר האחרון כדי לזכות בהן לכליו של זה וכלומר דס"ל לרב הונא דהאומן קונה בשבח כלי והלכך לא מיתוקמא רישא דמתני' בשנתן לו עצים לעשות מהן כלי דא"כ היה פטור מדמי הכלי ולא היה משלם אלא דמי עצים בלבד שהרי הוא קנה בשבח הכלי וזכה בה עד שיתן לו שכרו אלא דס"ל דאינו מתחייב אפי' בשנתן לו כלי העשוי לתקן וקילקלה עד שיתכוין לזכות בה בעד שכרו והיינו דקאמר שקבע בו מסמר האחרון לתקנו וכיון בה לזכות לכליו ובזה הוא דמתחייב בדמי הכלי:

הלכה

גליון הש"ס

ᶻמן הכנימ' וכו'. עי' בהג"א וכש"ך חו"מ סימן שסג סק"ו:

ᶻבשנטמאת מאליה וכו'. ע' תוס' גיטין דף נג ע"ב ד"ה גזלן וכמ"ל פ"ב מגזילה ה"ד:

ᶻנשבע לו קודם פסח וכו'. עיין מה"פ שכ' דהוא דבר פשוט. ועיי' ברמב"ם פ"ח מגזילה ה"ח וכמ"ל פ"ב מגזילה ה"ה ול"ע:

ציון ירושלים

"הכל מודים בחמץ. עמה"פ שכתב שמרוב פשיטתו לא נזכר כדין בפוסקי' ודבריו תמוהים שבפי' הגהות הרי"ף לא פסק כן ועי' מ"ל פ"ב מגזילה שהאריך בדין זה ובדברי הרי"ף וגם אני הארכתי לישב דברי הרי"ף שבס"פ אינו פשוט:

מראה הפנים

בנ"ע וזה דס"ל כסברת הנ"י שמביא כאן בשם הרא"ה ז"ל דטעמא מפני שאין דעתו של המלוה סומכת עליהן שהלוה יכול להבריחן. ובענין שיעבודא דאורייתא שרבו דעות החולקות בזה והש"כ בסי' ל"ע האריך למעניתו והעלה דספיקא דדינא הוי. והשכרעה דהאי ש"ס הכרעה היא וכדעת הרמב"ם שהכריע בין קרקע למטלטלין כמ"ש פי"א מהלכות מלוה הל' ד' כל מלוה וכו' ומלוה ע"פ גובה אותה מן היורשין וכו' שכל נכסי הלוה תחת שעבוד המלוה מן התורה ובהל' ז' כתב אבל הבא ליפרע מן היורש לא יפרע מן המטלטלין וכו' שהמטלטלין אינן תחת שעבוד ב"ח מן התורה. וראה הוא ז"ל להכריע כן מהש"ס גופיה דבכל הש"ס אמרי' דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח. ועוד דבהדיא הכריעו בהאי ש"ס הכי כדאמרינן בגיטין פ"ו הל' ה' אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן מלוה בעדים נגבית מן היורשין ובלבד יורשין קרקע. ואין ספק דמשם למד הרמב"ם לומר כן ובהכי ניחא ליה לתרץ קושית התוס' דפ"ק דקידושין דף י"ג ע"ב דפסק רב פפא שיעבודא דאורייתא ואמאי צריכא ליה לרב פפא לטעמא דגובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לווין כדאמר בשילהי גט פשוט וע"ש דמה שהועתק בדבריהם מפ' ג"פ דשיעבודא לאו דאורייתא לא נמצא כדברי רב פפא בהדיא אלא שהם פירשו כך בדבריו שם ומש"ה שאלו בקידושין במלוה הכתובה בתורה איירי ולדידיה בלאו הכי ניחא דבגט פשוט קאמר רב פפא טעמא דבקרקעות הוא דגובה מן היורשין ולא מן המטלטלין משום דלא תנעול דלת וכו' וכלומר כדבר שסומך המלוה עליו והיינו נכסים שיש להן אחריות וזהו דאורייתא וכן ביורשין דינא הכי. וכדאמר רב פפא גופיה בריש פ"ו דערכין דף כ"ב דטעמא דנפרעין מיתומים גדולים דפריעת ב"ח מלוה היא וכו'. ונכסים שיש להן אחריות מיירי וכ"כ התוס' בפ' הכותב דף פ"א ע"א ד"ה פריעת ב"ח מלוה וע"ש. ועיין בריש פ"ק דמציעא ד"ה מכנים הותזין וכו' מה שביארתי בענין שיעבודא דאורייתא בס"ד:

רב הונא אמר בשפסלתו מלכות. זהו כדברי רב יהודה בבבלי דף צ"ז ע"א ורב הונא דהתם ס"ל כשמואל דהכא וכבר כתבתי כמה פעמים שדרך הש"ס הזה כהליפין. ובפלוגתא דרב הונא ורב יהודה דהתם פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות גזילה הלכה ד' כרב יהודה דפסלו המלך הוי כנסדק ופסלתו מדינה אומר לו הרי שלך לפניך ומשום דפסלו המלך מינכר היזיקא הוי כדשני ליה רב יהודה לרבא ומשמע דקיבלה. והרא"ש פסק כרב הונא דהוא רביה דרב יהודה. וכבר הוזכר זה דלהרמב"ם האי כללא לאו דוקא הוא. ועיין בהרא"ש בפ' מוכין פסין דכתב שם בשם הרמב"ם דדעתו לפסוק כרבה נגד רבא דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ומאביי ורבא ואילך הוא דקי"ל כבתראי ולא כאביי ורבא כנגד רבן עכ"ל שם וזה סותר למה שכתב פ' שנים אוחזין גבי עדיו בחתומיו זכה לו שכתב דהלכה כאביי נגד רבה רביה משום דקי"ל מאביי ורבא ואילך הלכה כאמוראי בתראי אף כנגד רבותייהו וכן כתב רב אלפס ז"ל בכמה מקומות וע"ש:

הכל מודין בחמץ וכו'. נראה דמרוב פשיטות דין זה לא הוזכר במקום אחר דשנשבע לו קודם השבת דמים הוא חייב לו והיה לו להחזיר מקודם ופשיטא שמשלם לו אחר הפסח שצריך לשלם לו מה שיכול ליהנות כדקאמר הש"ס בפשיטות כן: רב הונא אמר והוא שקבע בו מסמר וכו' מילתיה דרב הונא ע"כ מיתפרשא כדרב אסי התם דף צ"ח ע"ב וס"ל דהאומן קונה בשבח כלי דהא בהדיא אמר כדי לזכות לכליו. והתם מסקינן דאין האומן קונה בשבח כלי ומתני' מיתפרשא דתני סיפא לגלויי רישא כדפרישית במתני':

שמואל

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

הלכה ה מתני' *נתן צמר לצבע והקדיחה

היורה נותן לו דמי צמרו צבעו כאור אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתרה על השבח נותן לו את השבח לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח: **גמ'** רב הונא אמר שהקדיחו סממנין אבל הקדיחה יורה אומר לו הרי שלך לפניך. שמואל אמר אפילו הקדיחו סממנין אומר לו הרי שלך לפניך. [א]מהו אם השבח יותר על ההוצאה נותן לו ההוצאה. בר נש דיהב לחבריה חמשה מיני עמר וחמשה מיני סממנין ועשרה מנוי אגריה א"ל ציבעיה סומק וצבעו אוכם. א"ל אילו צבעתיה סומק הוה טב עשרים וחמשה מנוי. וכדו דצבעתיה אוכם לית הוא טב אלא עשרין מנוי. את אובדת דידך אנא לא אובד דידי. אמר רבי יונה ותשמע מינה בר נש דיהב לחבריה שמנה דינרין דזבין ליה חיטין מטיבריה וזבן ליה מציפורי. א"ל אילו זבנת לי מטיבריא הוון עשרין וחמשה מודי. כדון דזבנת מציפורי ליתנון אלא עשרין מודיי. את אובדת דידך אנא לא אובד דידי. *תני הנותן מעות לחבירו ליקח לו חטים ולקח לו שעורים אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו ותני

(ב"ק ק ע"ב)

(תוספתא דמציעא פ"ד)

(שם קב ע"ב)

גליון הש"ס

[א]מהו אם השבח וכו' ע' בש"ך חו"מ סי' שו סק"ב ועיי' בתוס' ורא"ש והגה"ה:

פני משה

הלכה ה מתני' והקדיח' היורה. שרפתו שהרתיחה יותר מדאי: נותן לו דמי צמרו. בהא כ"ע מודו משום דליכא שבחא כלל דהא שרפתו לגמרי וליכא למימר אם השבח יותר וכיון שהוא נושא שכר חייב לשלם לו דמי צמרו: צבעו כאור. כמו כעור שצבעו בפסול' ובשירי הצבע ומזיק בכוונה הוא לפיכך ידו על התחתונה לדברי הכל ואם השבח שהשביח הצמר יתר על ההוצאה של הצבע נותן לו לצבע את ההוצאה ולא שכר שלם ומקבל את צמרו. ולא אמרי' הכא דיקנה שבח הצמר ויתן לו דמי צמרו דהא בצבע שהתנה עמו צבע וליכא שינוי דליקני: לצבוע לו אדום וכו'. קני בשינוי לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי שבחו או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר: ר' יהודה אומר וכו'. דקנסינן ליה להאי דשינה להיות ידו על התחתונה ולא ליתהני מסבחא והגריה נמי לא לשקול כוליה אלא ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח שהשביח הצמר יתן לו השבח ואם ירצה ליתן לו שכרו משלם כגון שהשבח יותר על השכר הוא יתן שכרו והלכה כר' יהודה: **גמ'** רב הונא אמר שהקדיחו סממנין. הא דקתני הקדיחה יורה מפרש לה רב הונא דלאו מכח היורה ממש נשרפה דא"כ איהו לאו מידי עביד אלא בשנשרפה מחמת הסממנין שלו שהיו גרועין ולפיכך נותן דמי צמרו והיורה דקאמר מלאכת היורה קאמר: אבל הקדיחה יורה. ממש אומר לו הרי שלך לפניך דהיהו לא פשע מידי: שמואל אמר אפי' הקדיחו סממנין. בלשון תמיה מתפרשא כדלעיל הלכה ב' וכלומר לדידך א"כ אפילו בהקדיחו סממנין נמי לימא ליה הרי שלך לפניך שיכול הצובע לומר לו בסממנין אלו אני צובע מלאכת הכל ודידך הוא דהפסיד ומאי אית לי למיעבד אלא ודאי תני דמתני' סתמא קתני והקדיחה היורה וביור' ממש נמי פשע בה שהיה לו להזהר שלא תרתיח יותר מדאי ונותן לו דמי צמרו: מהו אם השבח וכו'. על הסיפא קאי אם שינה לצבוע לו אדום וכו' דקאמר ר' יהודה אם השבח וכו' ובעי הש"ס היאך אנו מפרשין להא דר' יהודה דודאי הא דקתני ברישא צבעו כאור אם השבח וכו' בפשיטות מתפרשא דהתם לא נתן לו בעל הצמר הסממנין להצבע דלא מיירי בהכי שהרי אמרי' דלא שינה במידי ומזיק בכוונה קרינן ליה שצבעו בפסולת ובשירי הצבע ולצבע דידיה הויא וא"כ הכל נחשב בהוצאה דמי עצים וסממנין ושכירות הפועלים ומפני שהפסיד בידים ידו על התחתונה ואם השבח שהשבית עכ"פ הצמר מחמת שנצבע הוא יותר על ההוצאה אין לו אלא הוצאה ואם הוצאה יתירה אין לו אלא כשיעור השבח אבל הכא דקתני לצבוע לו אדום וכו' ויש לפרשו שנתן לו זה את הסממנין לצבוע ושינה זה והשתא איכא לספוקי היאך אנו מחשבין השבח וההוצאה דעכשיו אין הסממנין שלו והוא שינה והפסד אם לא היה משנה היה השבח יותר ויותר והיינו דבעי הש"ס הכא מהו אם השבח וכלומר דנכלל בתוך הבעיא נמי אם דנפרש שהוא נתן לו הסממנין לצבוע אדום ולפ"ז צריך לפרש מהו אם השבח וכו' ומפרש לה דהכי הוא: בר נש דיהיב לחבריה חמשה מנוי עמר וה' מנוי סממנין כצ"ל: ועשרה מנוי אגריה. התנה עמו בעד הוצאה מדמי העצים ושכירת פועלים ושכר טרחו עשרה ליטרין ויהיה החשבון בזה חמשה ליטרין בעד הוצאתו וחמשה ליטרין בעד שכר טרחו שכן דרך האומנין לחשוב שכר טרחתו נגד ההוצאה שהוא מוציא על המלאכה: הוה טב עשרים וחמשה מנוי. אילו לא שניתה והיית עושה כאשר צויתי כבר היה החשבון שלי שהיה שוה עשרים וחמשה ליטרין והייתי מרויח חמשה ליטרין על העשרים ליטרין שהיה לי הוצאה עם השכר שלם שלך ועכשיו שעשית אותו לבע שחור אינגו שוה כי אם עשרים ליטרין: את אובדת דידך. אתה צריך שתפסיד שכר הטרחא שלך ואין לך אלא החמשה בעד ההוצאה ואני לא צריך שאפסיד את שלי ומה שהייתי מרויח כן גם עתה צריך שארויח החמשה ליטרין ואתה הוא המשנה ותפסיד חלקך. והיינו אם השבח וכו' שהשבח שהיה ראוי להשביח יתר על ההוצאה של זה שהרי ההוצאה שלו לעולם אינה נחשבת אלא כפי חצי סך פיסוק השכר שלו משלם והשבח נחשב על שיווי הצמר והסממנין שהיה שוה מקודם ומה שמשביח מחמת הצבע וא"כ הצמר והסממנין היו שוין עשרה ליטרין וההוצאה שצריך לזה להוציא ולצבוע הם חמשה ובין הכל חמשה עשר והיה משביח עד עשרים וחמשה נמצא השבח עשרה ואין לזה עכשיו אלא ההוצאה ובעל הצמר יש לו הריוח חמשה כפי אשר היה מרויח אם לא שינה ושכר טרחו של זה שהוא ג"כ חמשה יפסיד והיינו נמי את אובדת דידך וכו' שהם ממש שוין כחלקו של זה שהוא מפסיד כך חלקו של זה בריוח לעולם: ותשמע מינה. שמע מינה מהאי דינא דכן נמי אמרינן בשליח ששינה בשליחתו שמפסיד שכר שליחותו כפי הריוח שהיה לזה אם לא היה משנה והמשלח אינו מפסיד כלום כדמפרש ואזיל: דזבין ליה חיטין מטבריה. על מנת שיקנה לו חטין מטבריא שהמדה שם מרובה היא והלך ושינה וקנה מצפורי שהמדה היא פחותה חלק החמישית: אילו. קנית מטבריא היה לי בעד השמנה דינרין עשרים וחמשה מדות ועכשיו מצפורי אינן אלא עשרים אתה שנית הפסיד משכר שליחותך כפי ערך החמשה מדות ואני לא אפסיד את שלי: תני. בתוספ' דב"מ פ"ד ושם הגי' כתני חורן: אם פחתו וכו'. דמכיון דשינה כשלו הוא בין לשכר בין להפסד ומחזיר להמשלח מעותיו וכר"מ במתניתין דס"ל שינוי קונה: ותני

רידב"ז

תני הנותן מעות לחבירו ליקח לו חיטין ולקח לו שעורין אם פיחתו פיחתו לו ואם הותירו הותירו לו. ותני חורן אם פיחתו פיחתו לו אם הותירו הותירו לשניהן פי' היתירו הוא דנתן לו אחת יתירה כדמוכח במס' דמאי פ"ו. מ"ט דר' יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא להלוקח כנ"ל וכן מפורש במס' דמאי פ"ו דנהלקו בזה בתוספתא ר' יהודא ור' יוסי דר' יהודא ס"ל דבלקח לשם חבירו סתם וחבירו לא עשו שליח אם נתן לו אחת יתירה דס"ל לר' יהודא דשייך להלוקח מ"ט דר' יהודא דלא נתכוין המוכר לזכות אלא ללוקח. ור' יוסי ס"ל דלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ופריך שם למה נוטל הלוקח חלק מחצה בהיתרון. ומשנה ע"י מעותיו ש"ו וע"י רגליו ש"ו שניהן חולקין עיי"ש בדברינו היטב והא דלר"י לא אמרינן ג"כ דיזכה הוי בעל המעות דנימא ע"י מעותיו ש"ו יזכה התני

מראה הפנים

שמואל אמר אפי' הקדיחו סממנין וכו' ס"ג בלשון תמיה מיתפרשא כדפרישית בפנים דלא פליג שמואל אמתניתין וכן נראה מסתמא דהש"ס דילן לעולם כשנשרף ונתקלקל מחמת מלאכתו צריך ליתן לו דמי צמרו שנושא שכר הוא:

מהו אם השבח יתר על הוצאה וכו' בתוספ' בדף ק' ע"ב ד"ה אם השבח וכו'. מביאין להאי דהכא וככר הקשה ר"י על הפי' שפירשו והגה"א מביא בשם הר' אלחנן לפרש ואינו מבורר כ"כ וראיתי בשיטה למהר"א ז"ל שמביא בשם תוס' שאנץ לפי' הר' אלחנן יותר בקלות ביאור ומקשה על זה ג"כ אם כשנתן לו גם הסממנין א"כ נותן לו דמי צמרו וסממנין מיבעי ליה כדמקשה הש"ס התם לעיל דף ל"ט ע"א ויש שם עוד פי' אחר לא רציתי להעתיקו מפני שהוא מלא טעיות ודוחק הרבה. וכבר עמדתי על מה שיש לדקדק ומתוך מה שפירשתי בפנים יתבאר הכל ומדויק בזה דבהא הש"ס הכא מהו אם השבח וכו'. וכן הפירוש שבח יתר על הוצאה וכו'. כמבואר הכל בפנים. והש"ס הזה אינו חושש לדיוקא דהתם דמי צמרו וסממנין מיבעי ליה לפי שהולך לשיטתו דלעיל פסק כרב אסי דאומן קונה בשבח כלי וכדבעי התם לשנויי לפי ה"א דשמואל אית ליה דרב אסי ע"ש. ואם דלא קי"ל בהא כרב אסי לא נ"מ לדינא דהכא שהדין אמת הוא בזה אירע שנתן לו גם הסממנין והיה החשבון כן יכול הוא לומר לו את אובדת דידך וכו' וכן הכל לפי החשבון אם היה הריות או ההוצאה באופן אחר פחות או יותר. וכן הא דקאמר לענין דין השליח ואת תשמע מינה וכו' זהו בכלל באמרו בדין השליח המעביר על דעת משלחו לענין שאם רצה לקיים המקח אלא שטוען אתה הפסדת שלא הלכת למקום פלוני דהפסד

עין משפט
נר מצוה

טו
א מיי׳ פ״ח משלוחין ה״ה טוש״ע חו״מ סי׳ קפג ס״ה
יז
ב מיי׳ פ״ג מערכין ה״ד

ותני חורין [א] אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לשניהן. מאי טעמא דר׳ יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ולמה אין חולק עמו שאסור ליהנות מחבירו. מעתה אפילו אמר לו ליקח לו חטים ולקח לו חטים לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות ובשעה שאמר לו ליקח חטים ולקח לו שעורים לא נתכוון מוכר לזכות אלא ללוקח וקיים מה בידיה. א״ר נסא בשעה שקיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות לבעל המעות לא קיים שליחותו נתכוון לזכות ללוקח ולמה חולק עמו אמר הואיל ובאת לו הנייה מתחת ידו אף הוא חולק עמו. התיב ר׳ שמואל בר בא קומי רבי יוחנן והתנינן [ב] *אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו אין לו בכסות אשתו ובניו. אמר לו
עלת

רידב״ז

ההלי ז״א דמהכ״ת עולה על המוכר ע״ד לזכות לבעל המעות דהא הוא אינו יודע אם יש כאן כלל בעל המעות אחר. משא״כ לר׳ יוסי דס״ל דלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות אבל כיון דהמוכר קבל הנאה מן הלוקח שהוא לפניו דהא הי׳ בידו לקח מאיש אחר ע״כ הוסיף אחת יתירה שיהא גם שכיר הלוקח. וז״פ. ובזה יתבאר הסוגיא דידן בע״ה דמביא ב׳ ברייתות ברייתא ראשונה דתני דשייך להלוקח וברייתא אחרונה דשייך לשניהן ומפרש הגמ׳ תחלה הברייתא ראשונה ואח״כ הברייתא אחרונה. והתחיל הברייתא הראשונה מ״ט דר׳ יודן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא להלוקח כדגרסינן מפורש במס׳ דמאי פ״ו ופריך ולמה אין חולק עמו ר״ל שיטול גם בעל המעות הלי חלק דנימא ג״כ ע״י מעותיו ש״ז וע״י רגליו של זה שניהן חולקין. ומשני שאסור להנות מחבירו דהא הוא שייך הכל להבירו הלוקח דהא המוכר לא עלה על דעתו לזכות להבעל המעות כלל ע״כ לא יכול לטעון להלוקח דהא ע״י מעותי הגיע לך זאת ז״א דעכ״פ הרי שייך להבירו ואסור ליהנות בדבר של חבירו. ופריך מעתה כיון דקאמרת לא נתכוין המוכר לזכות אלא להלוקח שהוא לפניו ולא עלה על דעתו שיזכה הבעל המעות מעתה אפילו אמר לו ליקח חטים ולקח לו חטים היכי שייך הכל לבעל המעות כשהוסף לו אחת יתירה לא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות בתמי׳ ובשעה שאמר ליקח חטים ולקח שעורים לא נתכוין מוכר לזכות אלא ללוקח וקיים מה בידו בתמי׳ פי׳ מנא לן לתימר כן דהמוכר נביא הוא כשלא משנה הלוקח מדעת המשלח לא נתכוין אלא לזכות להמשלח בעל המעות. וכשמשנה נתכוין לזכות להלוקח. ע״ז השיב ר׳ נסא כשעה שקיים שליחותו לא נתכוין המוכר לזכות לבעל המעות לא קייב שליחותו נתכוין לזכות ללוקח. פי׳ דלא כדקס״ד דבשעה שקיים שליחותי׳ לא נתכוין המוכר אלא לזכות לבעל המעות ולמעט ללוקח ז״א אלא דלעולם המוכר לא ידע אך מהלוקח לבד ומתכוין לזכות להלוקח

פני משה

ותני חורן. תניא אידך דאם הותירו הותירו לשניהן: מ״ט דר׳ יודן. מיפשט פשיטא ליה להש״ס דברייתא בתרייתא כר׳ יהודה אתיא דס״ל שינוי אינו קונה וכן נראה מהתוספתא שם דר׳ יהודה היא דאיירי לעיל התם ואם פיחתו לא בעי טעמא משום דמלי א״ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אלא אם הותירו הוא דבעי מ״ט דכיון דלא קני השליח הכל למשלח הוא: שלא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות. בלשון תמיה מתפרשא וכלומר וכי אמרינן שלא נתכוין המוכר לזכות אלא לבעל המעות לבדו הא לא ידע ממנו כלום ומי הודיע לו שבשביל בעל המעות הוא קונה ולקמן מפרש טעמא הא דנוטל בעל המעות החלי מן המותר: ולמה אין חולק עמו. השתא פריך דלהאי טעמא דקאמרת משום דהמוכר לא ידע מבעל המעות אלא להשליח הוא דהקנה ומש״ה נוטל השליח חלק כהמוכר א״כ ולמה אין חולק עמו לעולם ואפילו בלא הותירו יהיה המקח לשניהם דהא עכ״פ המוכר להשליח הוא דמקנה וכמו דאמרינן דמה״ט יש להשליח חלק בהמותר ה״נ נימא דלעולם זכה השליח בחלקו בגוף המקח: שאסור ליהנות מחבירו. ה״ט דבלא הותירו אין להשליח כלום בגוף המקח ואפי׳ אם ירצה ליתן להמשלח חצי סך מעותיו בעד חצי הסחורה לפי שאסור ליהנות מחבירו שלא קנה תחילה אלא במעות חבירו ואין לו שייכות בזה אבל כשהותירו לא הוי של חבירו וזכה השליח בחלקו וטעמא דהמשלח נוטל בחלק המותר אכתי לא מפרש הכא עד לקמן לבתר דשקיל וטרי ומפרש גוף הדין והחילוק בין הותירו או לא ובין חטין ובעורים לבין חטין וחטין: ופריך מעתה אפילו אמר וכו׳. ולקח לו חטים נמי נימא לא נתכוין וכו׳ בתמי׳ כדלעיל שהרי לא ידע המוכר מבעל המעות: ובשעה וכו׳ ולקח לו שעורים. מסקנת הקושיא היא וכלומר ומ״ש באמר לו ליקח חטים ולקח שעורים דאמרת ה״ט דלא זכה בעל המעות בכל המותר משום דלא נתכוון מוכר לזכות אלא ללוקח דלא ידע מבעל המעות כלום וא״כ בחטים ולקח לו חטים נמי נימא הכי יקיים מה בידו. יחזיק זה הלוקח מה שבידו החטים שקנה שהרי הוא זכה בהן ולא הבעל המעות ויחזיר דמיהן לבעל המעות: א״ר נסא. לא דמי דבשעה שקיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות לבעל המעות בתמיה דהא קיים זה שליחותו וקנה חטים בשביל בעל המעות ומהיכי תיתי דנימא בזה שלא נתכוין המוכר לזכות לבעל המעו׳ דאפי׳ לא ידע הוא לבעל המעות לא איכפת לן בזה שהרי זה עשה שליחותו ומה שקנה ודאי בשבילו קנה: לא קיים שליחותו. אלא קנה שעורין בהא הוא דשייך למימר נתכוין לזכות ללוקח ולא לבעל המעות והרי השליח לא קנה בשבילו שהוא אמר לו חטים והוא לקח שעורים ובכה״ג הוא דאיכא למימר דטעמא דלא ידע המוכר לבעל המעות. לא נתכוין לזכות אלא ללוקח: ולמה חולק עמו. המשלח דמכיון דאמרת שהמוכר לא נתכוין לזכות אלא להלוקח שלא ידע מבעל המעות א״כ כל המותר ללוקח הוא ואמאי יטול בעל המעות חלק בהמותר: אמר. ומשני אמרי הואיל ובאת לו הנייה מתחת ידו של בעל המעות להשליח שהרי עכ״פ אי לאו מעותיו שנתן לו זה לא היה קונה כלום וא״כ בדין הוא שאף הוא חולק עמו בהמותר: והתנינן. בפ״ו דערכין: אין לו. לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו שלקח בשבילן אין להגזבר לגבות מאלו לפי שמלהן הוא וקשיא דה״כ נימא מי ידע המוכר שמכר לו המלבושים או הלבע שלבע להן מאשתו ובניו של זה ואמאי זכו בהן אשתו ובניו שאינו יכול ההקדש לגבות מאלו: אמר לו. התם טעמא אחרינא איכא:
עלה

מראה הפנים

דהשפסד לבלית וכמבואר בדברי הטור והמחבר בסי׳ קפ״ז וקפ״ג בענין אם שינה והוליך הסחורה למכור למקום אחר דהפסד לעצמו ואם היה ריוח להמשלח ואם היה למחצית שכר הפסד לעצמו והריוח לשניהם והוא ממש דין הנזכר כאן בענין קניית השליח דהיינו הך ועיין בדיבור דלקמן:

אמר ר׳ נסא בשעה שקיים שליחותו וכו׳ כדפרישית בפנים דכששנה שליחותו לא שייך האי קושיא מי הודיעו להמוכר וכו׳ דלא בעינן שידע שהרי זה קונה בשבילו ומה שזכה השליח זכה בשביל משלחו אבל שינה ולא עשה שליחותו מהיכן בא לו הזכות להמשלח שיקנה והשליח לא רצה לזכות לו כפי אשר ליוה לו. ויש להוסיף עוד דכששה שליחותו איכא למימר דהשליח הודיעו להמוכר תמכור לי חטים בשביל פלוני ששלחני אצלך אבל אם לא עשה שליחותו אין סברא לומר שהודיעו שזה שלחו לקנות חטים והוא קונה עכשיו שעורים ואין מקיים שליחותו וכן אין סברא לומר שמשקר ואומר פלוני ליוה לי לקנות שעורים דלמה לו זה אלא מסתמא אמרינן דשותק ועושה עצמו כאלו בשביל עצמו הוא קונה וא״כ מי הודיעו וכו׳. ובסברא זו יש לפרש דברי התוס׳ בסוגית הבבלי בהאי ענינא דף ק״ב ע״ב תני חדא וכו׳ מתני עלה במערבא וכו׳ והיינו קושיא דטעמא דהכא. וכתבו התוס׳ ד״ה שאני חטין וחטין וכו׳ תימא וכו׳ וי״ל דברייתא מלינו לאוקמי כגון שהודיעו וכו׳ דבריהם דלקמן צריכין ביאור. ועוד דלכאורה קשה לפ״ז נוכל לחלק אפילו בחטים ובעורים בין הודיעו ובין לא הודיעו וא״כ מאי דוחקים דאמוראי לאוקמי הני ברייתות כתנאי או לחלק בין להכילה ולכאורה ליבני קמייתא בשלא הודיעו מיירי ובתרייתא בשהודיעו מיירי וכפתחו ודאי פתחו לו כמבואר אלא ע״כ דלא שייך לאוקמי בשהודיעו בששינה ולא עשה שליחותו כדאמרן. ובשתא ביאור דבריהם כך הוא דהקשו אמאי אילטריך וכו׳ דמדויקא דברייתא גופה משמע דכל היכא דעשה שליחותו קנה המשלח לחלקו ואפי׳ לא ידע המוכר וזה יש לו ג״כ חלק בריוח בעד טרחתו ועשיית שליחותו כמו דאמרינן סברא זו לר״א דלכאורה הוי נעשה שליחותו כיון דהאי לא קפיד והריוח להמלע ועל זה תירצו דמגופה דברייתא ליכא למידק דמלינו לאוקמיה וכו׳ וכלומר דהאי דייקינן דבחטין וחטין קנה זה הוי מלי לאוקמי דהיינו טעמא משום דכששה שליחותו שייך לומר דבהודיעו מיירי משא״כ כששינה ולעולם בשלא הודיעו אפי׳ חטין וחטין נמי לא קנה בעל המעות. והיינו דסיימו והא דפריך וכו׳ כלומר וכ״ת א״כ מאי פריך מעיקרא מי הודיעו וכו׳ כיון דמשכחת לה בשהודיעו וזי אמרת דבלא עשה שליחותו אין סברא לומר שהודיעו א״כ מאי קאמר רב במותל א״ה אפי׳ חטין וחטין נמי לא קנה דמי הודיעו. כיון דבחטין וחטין מן הסברא לומר דמסתמא הודיעו א״כ מאי מקשה. ותירצו דבעי וכו׳

וכלומר ודאי יש סברא לחלק ולומר דבכה״ג מודיע הוא להמוכר ובשינה אינו מודיעו אלא דלרב במותל לא הוי ניחא ליה לאוקמי ברייתא ודיוקא בתרי גווני ולא בעי נמי לאוקמי ברייתא בשהודיעו ו:לה לומר דבהכי עסקי׳ שהודיעו ואמר לו שמשלחו לקנות שעורין שאע״פ דמסתמא לא אמרי הכי כדלעיל מ״מ הא ודאי איכא לאוקמי לברייתא דבכה״ג מיירי. משום דרב במותל רהט דפריך מעיקרא מי הודיעו א״כ בעי לנימר המקשה דמסתמא הברייתא בכל ענין מיירי דסתמא קתני ולהכי פריך מי הודיעו והשתא פריך רב במותל עלה אי לדבריך דאמרת דבכל ענין מיירי הברייתא ופרכת מי הודיעו א״כ אפילו בחטין וחטין נמי דינא הכי דלא קנה בעל המעות וליתני רבותא טפי דאפי׳ חטין וחטין לא אלא ע״כ דברייתא מיירי בהודיעו. וא״כ מאי פרכת וכי מי הודיעו. ומשני שאני חטין וחטין וכו׳ וכלומר לעולם בברייתא מיירי בכל ענין וכמו דאמרי׳ דמסתמא כששינה שליחותו אין דרכו להודיעו והייט דמתני עלה וכי מי הודיעו ושאני חטין וחטין דבשליחותיה קעביד ואע״פ שלא הודיעו קנה הבעל מעות וכדלעיל דתנן וכו׳ והשתא ודאי לריך וכו׳ ור״ל דכד בעינן למידק מגופה דברייתא לענין חטין וחטין ליכא למשמע מידי דאפילו בלא הודיעו קנה כדמיירי הברייתא משום דאיכא לאוקמי בשהודיעו והיינו בחטין וחטין שדרכו להודיעו ובכה״ג דוקא דקנה והיינו טעמא דלא קתני בברייתא בחטין ובחטין משום דפשיטא לן דקנה בכה״ג והכל לבעל המעות ולהכי קתני בחטין ובעורין דבזה אמרינן מן הסתם הוא שאינו מודיעו והדרא לן קושיין כדהוכתה וכי מי הודיעו וכו׳ שיקנה חלק בריות. והיינו נמי שכתבו התוס׳ לקמן בדיבור זה ונראה דל״ד וכו׳ ר״ל בכה״ג בעושה שליחותו ודאי איכא למימר הוא מודיע וכו׳ ולא מוכחא מידי בשלא הודיעו והילכך מייתי מדתנן וכו׳. ובזה יונתו דבריהם כמ״ש דמגופא דברייתא ליכא למשמע מידי דאיכא לאוקמי בשהודיעו דלכאורה קשה הא מאי דמקשה וכי מי הודיעו איכו דקאמר שאני חטין וחטין והיכי מצי לאוקמי בשהודיעו ולפי דרכינו ניחא וכן מבוארין כל דבריהם בהאי סברא דלעיל ועיין מהרש״א ולפי מה שפירשנו לק״מ. ובמעיין לכאורה מבוגיא דהתם דהוגה כהאי סוגיא דהכא דקמה שאי תוכא מכת הקושיא וכי מי הודיעו דהא כד שקיל וטרי התם מהביא דערכין והולרך ר׳ אבא לטעמא דכל המקדיש וכו׳ ובדמסיק הכא. אבל הרא״ש ז״ל כתב וליתא להוכא דבני מפרבא דלא בעינן שידע המוכר מבעל המעות ובהוא יזכה לו אלא ע״י השליח הוא וזכה שהשליח דעתו לזכות לצורך בעל המעות שאע״ג דשני השליח מ״מ אין מתכוין הוא לקנותו וע״ש. ויש ראיה לסברא זו מפי׳ ר״ה שכתבו התוס׳ לעיל דף נ״ה ע״א בד״ה כשכת שמ״ג נגלה דכל היכי דאין מתכוין לקנותם לא קנה אע״פ שיננה ואפילו למ״ד שינוי קונה ואף בהרא״ש
אינו

מסורת הש"ס.

ב"ק קג ע"א

עלת על דעתו לומר בכסות אשתו ובניו. והתנינן ערכי עלי כיון שאמר ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא נ' סלע. האומר ערכי עלי על מנת שלא לסדר מה שעל אשתי ובני. ר' נסא בשם ר' בון בר חייה האומר ערכי עלי על מנת שלא לסדר מחפץ פלוני אין מסדרין לו מאותו החפץ. רב הושעיה בשם שמואל בר אבא זאת אומרת שאין שמין ערכין מן המטלטלין דבר תורה אלא מדבריהן:

הלכה ו מתני'

[א] *הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי [ב] לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו אבל נותן הוא לשליח בית דין [ג] ואם מת יחזיר ליורשיו [ד] נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש מחל לו את הקרן ולא מחל לו את החומש מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך לילך אחריו נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן מחל לו על זה ועל זה חוץ משוה פרוטה בקרן ה"ז צריך לילך אחריו נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש [ה] הרי זה משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה [ו] וכן בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר הרי זה משלם קרן וחומש ואשם:

גמ'

פני משה

עלת על דעתו וכו'. וכלו' וכי עלת על דעתו בשעה שהקדיש נכסיו לומר שגם כסות אשתו ובניו בכלל הא ודאי לא לפי שאין דעתו של אדם להקדיש כסות אשתו ובניו: והתנינן ערכי עלי. כלומר והא אף ערכין שנו כאן אחד המעריך עצמו וכיון שאמר ערכי עלי ודין דערכין דכופין אותו בע"כ לשלם כדתנן חייבי ערכין ממשכנין אותם וא"כ ה"נ נימא לא קבע לעצמו אלא חמשים סלע שהוא הערך מבן עשרים בתמיה וכלומר וכי עלתה זה על דעתו שיקבע החוב חמשים סלע על עצמו ושיכופו אותו בעל כרחו בודאי לא אלמא דלאו משום דעתו הוא: האומר ערכי עלי. ומשני דה"ע באומר ערכי עלי דאמרינן דהוי כמו שמתנה בפירוש על מנת שלא לסדר החוב ממה שעל אשתו ובניו דשלהן הוי מעיקרא בשעה שהקנה להן. והיותר נראה דל"ג להאומר ערכי עלי בתרא וה"פ דהקושיא והתנינן ערכי עלי כלומר דין ערכין ג"כ וא' המעריך ואמאי לא יגבו להערך שלו מהן ומשני דה"נ כן. כיון שאמר ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא נ' סלע וע"מ שלא לסדר וכו': ר' נסא וכו'. קאמר נמי דהדין כן באומר על מנת שלא לסדר מחפץ פלוני שאין מסדרין לו מזה ובכסות אשתו ובניו נמי טעמא דהוי כאומר בתחלה כן: זאת אומרת. מדאמרינן דמועיל דעתו והולכין בתר אומדן דעת שלו שאין שמין לערכין מן המטלטלין מדברי תורה דמן התורה לא חייל אלא על הקרקעות דאי מן התורה לא הוה אזלינן בתר אומדן דעתיה. אלא מדבריהן שמין גם מן המטלטלין והם אמרו דאומדן דעת מילתא הוא במטלטלין:

הלכה ו מתני' ונשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דגבי נשבע על שקר כתיב לאשר הוא לו יתננו: לא יתן לא לבנו. של הנגזל ולא לשלוחו דלא הוי השבה עד דמטי לידיה: אבל נותן הוא לשליח ב"ד. אם יש אחריות הדרך נותן הוא לשליח ב"ד ובזה יש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הנגזל: ואם מת. הנגזל יחזיר ליורשיו דמהו דתימא לאשר הוא לו כתיב ואם מת לא קיים מצות השבה קמ"ל: או שמחל לו על הקרן. לאחר שהודה מחל לו הנגזל את הקרן ולא מחל לו בפירוש גם על החומש: חוץ מפחות שוה פרוטה. ולא חיישינן שמא יתייקר וישוב על שוה פרוטה ואפילו הגזל הוא בעין אין צריך לילך אחריו: נתן לו את הקרן. לאחר שנשבע והודה לו שילם לו הקרן ועל החומש שנתחייב נשבע לו שנתן לו גם כן וחזר והודה שלא נתנו לו הרי זה החומש נעשה קרן ומשלם לו חומש על חומש חומשו של חומש: חומש על חומש. שאם חזר ונתן לו חומש ראשון ונשבע על השני והודה משלם חומשו וחומש שני וכן לעולם דכתיב וחמישיתיו יוסיף עליו התורה רבתה חמישיות הרבה לקרן אחד עד שיתמעט החומש האחרון פחות משוה פרוטה: תשומת יד. הלואה: עשק את עמיתו. שכר שכיר: הרי זה משלם קרן וחומש. אם כפר ונשבע על שקר והודה בכל אלו משלם קרן וחומש ואשם:

גמ'

קרבן העדה

להלוקח ולא דקמכוין דאינו מזכה אלא להלוקח ז"א אלא דהמוכר אינו מכוין כלל למעט לזה אלא דמתכוין לזכות סתמא למי שלוקח ממנו ולא מתכוין כלל דלא יזכה אחר אלא זה ולא מתכוין כלל למעט אחר אלא מתכוין לזכות למי שקונה ממנו דהיא הלוקח שהוא לפניו ואפילו בשעה שקיים שליחותו לא נתכוין לזכות לבעל המעות. ובשעה שלא קיים שליחותו נתכוין לזכות להלוקח ולא נתכוין למעט בעל המעות ז"א דבשעה שקיים השליחות לא נתכוין לזכות להמשלח ולמעט להלוקח ובשעה שאינו מקיים השליחות לא נתכוין למעט המשלח אלא דהיא מתכוין לזכות להלוקח שהוא לפניו סתם ע"כ ממילא כשקיים השליחות זכה המשלח ממילא דשלוחו הוא ושלוחו של אדם כמותו. וכשלא קיים השליחות נמצא דאינו שליח שלו זכה ממילא הלוקח דנתכוין למכרו סתם עד כאן מפרש הגמ' הברייתא הראשונה דאין חולק עמו. והשתא מפרש הברייתא השני' לר' יוסי דס"ל לא נתכוין המוכר אלא לזכות לבעל המעות ולמה חולק עמו ר"ל למה ס"ל התנא הזה דחולק עמו הלוקח. ע"ז קאמר אמר פי' דהמוכר אמר הואיל ובאת לי הנייה מתחת ידו ר"ל הואיל ובא להמוכר הנייה ע"י הלוקח דהא הלוקח שביק כו"ע ולקח אצלו ע"כ אף הוא חולק עמו. וכאן מבואר הטעם דאיתא במס' דמאי ע"י מעותיו של זה וע"י רגליו של זה שניהן חולקין. והכא מבואר דהמוכר מזכה מחצה להלוקח בשביל רגליו דבאת לו הנייה מרגליו ש"ז. התיב ר"ש ב"ב קומי ר' יוחנן והתנינן אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו אין לו בכסות אשתו ובניו. וא"כ קשיא ה"נ לימא מי הודיעו למוכר הכסות שהקנה הכסות לאשתו ובניו א"ו דאמרינן דלא נתכוין המוכר אלא לזכות לאשתו ובניו ולמה קאמרינן הכא דנתכוין להלוקח להוד וקושיא זו פרכינן גם בבבלי דף ק"ב ע"ב. ע"ז משני א"ל עלת על דעתו לומר בכסות אשתו ובניו בתמי' דודאי אנן סהדי שאין דעתו להקדיש אלא נכסיו אחרים אבל לא מה שמיחד עבור אשתו ובניו וכן משני בבבלי. ע"ז פריך והתנינן ערכי עלי כיון שאמר ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא נ' סלע בתמי' בשלמא מקדיש נכסיו אין עליו חוב אלא מה שנמצא מנכסיו הוא שייך להקדש ע"כ אין דעתו על כסות אשתו ובניו משא"כ ערכין כיון דאמר ערכי עלי הרי החוב מוטל לשלם דמי שוויו ומגבינן מנכסיו וב"ד יורדין בנכסיו ומגבינן החמשים סלעים בע"כ מכל מה שימצא בנכסיו ואין שואלין את דעתו אם מסכים על חפץ זה למכרו או לא מסכים ואם לא יספיק חפץ זה מוכרין הכל ואך מסדרין כסידור בע"ח מה להניח לפניו וכל המותר יגבו ומוכרין עלי הנ' סלעים ואין תלוי הדבר בדידי' הכי האומר ערכי עלי לא נקבע החוב אלא בנ' סלעים כסף מזומן כמפורש בתורה בתמי' הא אם אין לו סלעים מזומנים ב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין נכסיו בע"כ על הכך נ' סלעים. והיכי שייך דאין דעתו על כסות אשתו ובניו הא אם בדעתו הדבר תלוי. ומשני דאין ה"נ דהאומר ערכי עלי ע"מ שלא לסדר מה שעל אשתי ובני. וכן אמר ר' נסא בשם רבב"ח האומר ערכי עלי ע"מ שלא לסדר מחפץ פלוני אין מסדרין לו מאותו חפץ ורשות בידו להעריך דאם אין לו סלעים מזומנים וירדו ב"ד לנכסיו לסדר לא יסדרו מחפץ פלוני ואנן סהדי שבדעתו שלא לסדר מכסות אשתו ובניו:

רב

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פ"ז מגזילה ה"ט טוש"ע חו"מ סי' שסז ס"א

יט
ב מיי' שם פ"י טוש"ע שם ס"ב

כ
ג מיי' שם פ"ח ס"א טוש"ע שם ס"ד

כא
ד מיי' שם פ"ז ה"א טוש"ע שם ס"ג

כב
ה מיי' שם ה"ב

כג
ו מיי' שם ה"ג ופ"א משבועות ה"ט

מראה הפנים

אינו מסכים שם לתירוץ ר"ת אליבא דר' יהודה כמו שכתבתי וביארתי לעיל הלכה א' ד"ה סדא אמרה גזל שמינה וכו' ע"ש מ"ש שסברת אמת לכ"ע. ובענין מאי דמשמע מהכא דאפילו בשליח גרידא שאינו שותף נמי דינא הכי דאם בינה והותירו לאמצע הוא לא קיימא הכי לדינא כמבואר בדברי הרי"ף ז"ל שביאר מהסוגיא דהתם דלמאי דקי"ל כר' יהודה וכו' בשליח שבינה והותירו שכל הוא לבעל המעות ובשותף הוא דאמרינן הותירו הותירו לאמצע וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"א משלוחין הלכה ה' נתן מעות לקנות בהן חטין בין לאכילה וכו' וכן דעת כל הפוסקים וגדולי האחרונים מלבד בעל העיטור שהוא יחיד בדבר ומביא בשם בעל מתיבות דעתם לפסוק כהירושלמי ומש"ה תמה אני על הש"ך שכתב בסימן קפ"ג סעיף ה' וכתב שכן דעת הב"י בשם הרא"ש ז"ל והמעיין שם יראה שלא כתב הרא"ש כ"א שמן הירושלמי נראה שאף בשלוחו גרידא שאין לו שותפות וכו' ולבסוף הביא דברי הרי"ף ז"ל וכמ"ש להלכה. וכן ראיתי בשיט' מק"א ז"ל שהביא כן בשם הרמ"ה ובשם הרשב"א ז"ל להלכה ובשם שארי גדולי האחרונים וא"כ מי יכריע וישים אל לבו לומר קים לי כבעל העיטור ובעל מתיבות נגד כולהו הני רברבתא ואריוותא. ואלו ראה הש"ך לאלו גדולים שכתבו כן שנתפרסמו בדפוס מחדש והוה לא מנה אותם גם בודאי לא היה אומר כן לומר קים לי וכו' ומ"ש וכן נ"ל עיקר כש"ס אין לנו עיקר לבבר כ"א מה שביארו הני רברבתא. ואפשר בדעתו היה מכח דברי בעל העיטור ועיינתי בס' העיטור במה שדקדק מהסוגיא ועיקר דבריו שסמך עצמו על הקושיא דלא ליבתמיט תנא וליתני הותירו לבעל המעות ומה שדקדק עוד שם הרוצה לעיין יעיין ויראה שאינם כ"כ מוכרחים וכבר מבוארים בשיט' מק"א ז"ל ואין להאריך. וכן בענין הקושיא דלא ליבתמיט וכו' י"ל דגדולי הפוסקים הנזכרים ס"ל דזה כבר מבואר מברייתא פ' הכותב והובאה בדברי הפוסקים דבהוסיפו לשליח בדבר שאין לו קצבה שהכל לבעל המעות והרי זה דומה לדין השליח דהכא וכבר מבואר הוא בשיט' הנזכרת ע"ש:

זאת אומרת שאין שמין ערכין מן המטלטלין דברי תורה. קשיא לי כלא משנה שלימה שנינו בפ"ק דסנהדרין הערכין המטלטלין בשלשה ר' יהודה אומר א' מהן כהן וע"כ לא פליגי אלא דלר"י כהן שכתוב בפרשה אמטלטלין נמי קאי ולרבנן אקרקעות דוקא כדקתני התם ולכ"ע שומת ערכין מן המטלטלין ד"ת כדמפרש התם הא' תלמודא וכן בבבלי להמתני'. והאומר ערכי עלי ובא לסדרו מקרקע שמין לו בעשרה ממטלטלין בשלשה ולא מצינו בשום מקום דאיכא למ"ד דמן התורה אין שומת ערכין ממטלטלין וכן משמע מפ"ה דערכין חייבי ערכין ממשכנין אותן וכו' דמן התורה הוא וכן בענין סידור כדמוכחא בכמה מקומות דמן התורה נגבית מן המטלטלין לכך נראה לפרש לרב הושעיה דהכא בלשון קושיא ועל הא דקאמר ר' נסא בשם ר' בון האומר ערכי עלי וכו' הוא דפריך זאת אומרת וכו' בתמיה דמ"מ מדנריך דמהני תנאיה שהתנה ע"מ שלא לסדר מחפץ פלוני וכי שומת ערכין ממטלטלין מדבריהן הוי הא מן התורה שמין גם מן המטלטלין והוי כמתנה על מה שכתוב בתורה ודמיא דין זה לאא דכתב הטור בסי' ל"ז בשם בעל התרומות דאם אמר ע"מ שלא יהא בחוב זה דין סידור הוי מתנה על מה שכתוב בתורה דסידור בע"ח גמר מיכה מיכה מערכין כדאמרי' בסוף פ' המקבל וה"נ מחפץ זה. ושאני כסות אשתו ובניו דלא היה דעתו מתחלה עליהן ושלהן הן ואין הקדש חל עליהן. ואפשר לתרץ האי קושיא אליבא דר' בון דס"ל דהוי כמתן דאמר על מנת שלא יסדרו לו בחוב זה דמהני כמבואר שם ולא הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה וכמתנה ע"מ שלא תשמטני שביעית דמהני:

לא

גמ' כיני מתניתא עד שיתמעט חומש האחרון פחות משוה פרוטה. אמר ר' יונתן בנתינת החומש נעשה חומש קרן לא אתיא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן:

הלכה ז מתני'

*איכן פקדוני א"ל אבד משביעך אני ואמר אמן [א] והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה מעצמו משלם קרן והומש ואשם. איכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן [ב] והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם [ג] הגוזל את אביו ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו אם אינו רוצה או שאין לו לווה ובעלי החוב באין ונפרעין:

גמ' *תני [ד] אין מקבלין פקדון מנשים ועבדים וקטנים. קיבל מאשה יחזיר לה מתה יחזיר לבעלה מעבד יחזיר לו ואם מת יחזיר לרבו. מקטן יחזיר לו מת יחזיר לאביו ועושה בהן סגולה. וכולן שאמרו בשעת מותן יינתנו לפלוני שהן שלו יעשה פירוש לפירושו. ר' זביד' בשם ר' בא בר ממל ובלבד בעדים *כהדא איתת דר' בא בר חנא מי דמבא אמרה אהן קירושא דברתי והוא אמר לית הוא אלא דידי אתא עובדא קומי רב אמר אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה:

הלכה

פני משה

גמ' כיני מתניתא. הא דקתני עד שיתמעט הקרן לאו הקרן ממש הוא אלא כן צריך לפרש עד שיתמעט חומש האחרון שהוא נקרא קרן עכשיו וכדפרישי' במתני' וקס"ד דלכל מילי הוי כקרן וכדיני' שצריך להוליך אחריו אפילו למדי. והיינו דקא מתמה ר' יונתן וכי בנתינת חומש הראשון נעשה זה החומש כקרן ממש דמסתמא קרי ליה התנא דמתניתין קרן בתמיה והא אנן תנן נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש אין צריך לילך אחריו ואת אמרת דבנתינת החומש נעשה כקרן וכן כל החומש מחומש וכי עדיפי הן מחומש הראשון לענין זה: לא אתייא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן. כלומר ולאי אמרינן דכקרן הוי לא אתיא אלא לדינים האלו: בשעת עדים. אם עדים העידו על כפירת החומש לאחר שנשבע לו והודה וחזר וכפר ובאו עדים והעידו דאנן קי"ל דאין חומש בא אא"כ הודה מעצמו אבל ע"י עדים אינו משלם אלא קרן ולא חומש אבל חומש זה מאחר שנשבע עליו וכבר הודה נעשה כקרן הוא ואם חזר וכפר משתלם הוא ע"פ העדים כשאר קרן: ובשעת הקרבן. וכן לענין דין שעת הקרבן וכלומר אין שעת הקרבן מעכב בו דדין החומש דאינו בא אלא עם הקרבן לכפרה והיינו כשהודה ואם אין קרבן שלא הודה אלא שבאו עדים אין חומש אבל חומש זה לאחר שנשבע והודה נעשה כקרן הוא ואם חזר וכפר בו ואח"כ באו עדים אף על פי שאינו מביא קרבן עליו שהרי עכשיו ע"פ עדים הוא ואין קרבן על זה מכל מקום משלם הוא דכקרן הוא דמשתלם אפילו שלא בשעת הקרבן:

הלכה ז מתני' איכן פקדוני אמר לו אבד. ובטוען טענת אבד ליכא כפל: והעדים מעידין אותו שאכלו. לא מיבעיא אם מעידין שגנבו אלא אפילו אכלו ואינו בעולם פטור מן הכפל הואיל וטען טענת אבד ובטוען טענת גנב כדקתני בס"פ ז' משלם הוא כפל כגנב עצמו כדילפינן בפ' מרובה: משלם את הקרן. וחומש ואשם נמי ליכא דאין חומש ואשם אלא בהודה מעצמו אחר שנשבע דילפינן מגזל הגר בפ' נשא דכתיב ביה והתודה: משלם תשלומי כפל. אבל בהודה מעצמו אינו משלם כפל דכתיב אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו: ומת. אביו ולאחר מיתת האב הודה: הרי זה משלם קרן וחומש לבניו. של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בנים כ"א הוא ואע"ג דנפלה ירושה קמיה דהאיך בעי למיעבד תשובה ואינו מעכב אצלו אפילו כנגד חלקו דכתיב והשיב את הגזלה אין לו תקנה עד שיוציא הגזלה מתחת ידו ודוקא שהגזלה היא בעינה אבל אם נשתנית קנייה בשינוי ואין לו לשלם אלא דמים ועושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החומש: ואם אינו רוצה. להפסיד חלקו או שאין לו נכסים כל כך שיוכל לוותר על חלקו: לוה. מאחרים ומחזיר את הגזל לאחיו לקיים מצות תשובה: ובעלי חובות. שלוה זה הגזלן מהם: באין ונפרעין. מן הגזלה הזאת החלק שיש לגזלן בה:

גמ' תני. בתוספתא ריש פי"א: אין מקבלין פקדון וכו'. דחזקה שאינו שלהן: יחזיר לה. שמאחר שקיבל צריך להחזיר למי שהפקיד אצלו: מקטן יעשה בהן סגולה מת יחזיר לאביו כצ"ל. וכן הוא בתוספתא סגולה קרן קיימת והקטן אוכל פירות: יעשה פירוש לפירושו. כלומר שיעשה הפירוש כמו שפירשו ויקיים צוואה שלהן דחזקה שאינם משקרין בשעת מיתה: ובלבד בעדים. שימסור לפלוני שאמרו בפני עדים: כהדא. מייתי סייעתא דסומכין על מה שמצווין בשעת מיתה: מי דמבא. בשעת מיתתה אמרה זה הגוס של בתי הוא גוס זהב תרגומו קרסא דדהבא: והוא אמר. בעלה: אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה. ואפילו בגוונא שלא היתה נאמנת בחייה דליכא מיגו דאי בעי' מחזיר לה משום דהוי מיגו במקום חזקה:

הלכה

מראה הפנים

לא אתיא אלא בשעת עדים ובשעת הקרבן. הא בשעת עדים כמו לענין אם יש עדים מיתפרשא והיידי דנקט בשעת הקרבן נקט האי ליבנא גם בעדים. ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' גזילה הל' י"ב שכתב המחזיר את הקרן לבעלים וכפר פעם שניה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן לכל דבר וכו' משמע דגם לענין שצריך להוליך אחריו אפי' למדי הוי כקרן. ולדברי התוס' בדף ק"ד ע"ב ד"ה נתן לו את הקרן שכתבו הס"ד הס לא נתן לו את הקרן ונשבע אתרווייהו הקרן וחומש היה מוסיף חומש על חומש אלא הורתא דמילתא נקט דהקרן אין נשבעין שני פעמים דהס"ד אם נשבע על החומש דיוליכנו אחריו למדי דכיון שנשבע עליו נעשה כגזלן. ולפ"ז היה אפשר לפרש הא דהכא ג"כ בענין זה דר' יונתן בזה מתמה על המתני' דקתני נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש דמשמע בנתינת הקרן ונשבע על החומש תליא מילתא ולאפוקי אם נשבע על שניהם ואמאי הרי עכ"פ נשבע על החומש ג"כ ונעשה ככר כקרן והיינו דקאמר בנתינת החומש וכו' כלומר וכי בנתינת החומש תליא מילתא הלא בנשבע על החומש הדבר תלוי וא"כ מאי אריא דקתני נתן לו את הקרן ומפרש לה אה"נ דלא אתיא אלא בשעת עדים וכו' כלומר דבאמת נתן לו את הקרן לאו דוקא קתני אלא נשבע על החומש דוקא הוא דכשנשבע עליו ואח"כ הודה הוה דינו כקרן ואם כפר אח"כ ובאו עדים וכו' וכן דינו כקרן שאין שעת הקרבן מעכב וכו' כדלעיל. וא"כ לפשיטתא דהכא נמי כקרן לכל דבר הוא. אלא דנראה דאין דעת הרמב"ם כדעת התוספות בענין נתינת הקרן דמשמע דמפרש להמתני' דכולא בדוקא קתני ודבריו אינן מתפרשין כהורתא דמילתא בהא דקאמר המחזיר את הקרן וכו'. ואפשר דלא ניחא ליה לפרש כן להא דהכא דא"כ היה צריך לגרוס כדברי ר' יונתן וכתמיהתו בנתינת קרן נעשה חומש קרן. והא דקאמר לא אתיא וכו' לא דבעי למימר שאינו נעשה כקרן לכל דבר אלא ה"ק על הא דמתמה וכי בנתינת החומש הראשון וכו' וכדפרישית בפנים בענין הקושיא. ועלה קאמר דהאי בריתא דלא נתן לו את החומש אבל לא כפר ונשבע לו עליו והכא מיירי שנשבע לו וכלומר דקמ"ל דעיקר הדבר בשבועת החומש תלוי וכשהודה לו ואם אח"כ חזר וכפר בזה החומש בודאי לענין שהוא משתלם בעצמו כבר כקרן הוא לכל דבר ואפי' ע"י עדים ואפי' בלא קרבן וכן צריך לילך אחריו כדין הקרן אחר שנשבע פעם אחד והודה לו אלא דלענין חומש החומש והאי דינו כחומש הראשון ועיקר הכוונה דלאחר שהחזיר הקרן הראשון לבעלים נעשה החומש כקרן לענין שאם נשבע וכו' ובזה אין הדבר תלוי בנתינת החומש:

ונשבע לו ומת. אביו ולאחר מיתת האב הודה. כן פי' רש"י ז"ל ונראה דרצה לפרש הכי למאי דס"ד בסוגיא שם דף ק"ט ע"א דלר"י הגלילי זקפו גלאו דוקא והא הודה קודם מיתת אב הוה מצי מחיל לנפשיה ופי' המתני' למאי דס"ד כדרכו לפעמים וככ"ע דהכי עכ"פ הודה בענין אפילו לר"י הגלילי וא"כ במתני' מיירי שלא הודה עד שמת האב ולכ"ע צריך להחזיר והא דפי' בגמ' ד"ה ל"ש לנפשיה וכו' וה"ה גוזל את אביו וכו' היינו נמי כשהודה לו קודם שמת האב דאי לאו הכי לא שייך מחיל לנפשיה כיון שעדיין בכפירתו הוא עומד בשעת מיתת האב ואם הודה אח"כ צריך שבכה ועי' במהרש"א ואין להאריך ועיין בפי' מב"א ז"ל בסבי"א כפי' רש"י דז"ל אפי' להמסקנא כן וע"ש:

לבנין או לאחיו. משמעות לשון המשנה משמע כפי' רש"י דלבניו אבי הנגזל קאי דבן קודמין לאחי אביו והן ג"כ קודמין לבניו של גזלן וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח הל' ב' ע"ש ואין להאריך בזה כאן:

אין מקבלין פקדון מנשים וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי פ' חזקת הבתים דף נ"א ע"ב ושם גרים וכולן שאמרו וכו' יעשה כפירושן ואם לאו יעשה פירוש לפירושן ופירש רשב"ם ז"ל ואם לאו דלא מהימני להיות נפקד אלא מתוך גונבה אומרים כך יעשה פירוש אחר לפירושן ויחזיר לבעליהם של אלו. ומייתי נמי התם האי עובדא דדביתהו דרבה בר בר חנה וכו' אתא לקמיה דרב א"ל אי מהימנת לך עשה כפירושה וא"ל עשה פירוש לפירושה ותחזיק לעצמך. וא"ד הכי א"ל אם אמידא לך וכו' ודברי הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מהלכות אישות הל' ל"ב ופ"ו מהלכות שאלה ופקדון הל' י' אין מקבלין פקדונות וכו' וכולן שאמרו בשעת מיתתן וכו' אם היו נאמנים אצל זה שהפקדון אצלו יעשה כמו שצוו ואם לאו יתן ליורשיהם וזהו כליבנא קמא והב"י בטא"ע סי' פ"ו כתב שדעת הטור כדעת הרמב"ם וע"ש. ורש דבריו בודאי שלא כדעת הרמב"ם כן אלא כדעת אביו הרא"ש ז"ל שכתב אם היתה בריאה נאמנת ומטעם מגו שאם היתה רוצה תקחנה ותתנו לו ואם היתה חולה דליכא מגו אם היתה נאמנת וכו' ואין זה כדברי הרמב"ם אלא כענין שכתב אם היתה נאמנת וכליבנא קמא. והרמב"ם לא נחית כלל לטעם מגו ולהאמינה אם אמרה בשעת בריאותה ומשום דהוי מגו במקום חזקה דחזקה מה שבידה אינה אלא של בעליהן ואם דמגו במקום חזקה בספקא הוא ובעיא דלא איפשיטא היא בריש פ"ק דב"ב מ"מ כאן נמי להוליא היא דמכיון בחזקה מה שבידם של בעליהן הן אפי' שם אצל הנפקד הכי הם כעומדים ברשות בעלים דמטעם זה אסור לקבל מהן בתחלה ומגו כזה בודאי לא אמרינן. וזהו עיקר הטעם של הרמב"ם ומסולקת הקושיא של הכ"מ ע"ש. ומ"מ צריך טעם לדבריו במה שפסק כל' קמא בענין אמרו בשעת מיתתן ודרכו לפסוק ככ"מ כל' בתרא. והרמב"ן ז"ל כתב בפ' חזקת ונתן טעם לל' בתרא וא"ת אי אמידא למה נאמנת בבבל זה מפרש בירושלמי פ' הגוזל משום שאין אדם עשוי לשקר בשעת מיתה והואיל ויש רגלים לדבר שהיא אמידה נאמנת עכ"ל משמע דהוא דלדעתו ז"ל משום דהכא חזקה נגד חזקה הוי דחזקה מה שבידם אינו שלהן סותרת לחזקה שאין אדם עשוי לשקר וכו' והלכך צריך רגלים לדבר ולדעת הרמב"ם י"ל דס"ל מה"ט דאין אנו סומכין על חזקה שאין אדם עשוי וכו' נגד הבית חזקה מה שבידם וכו' וכיון שמתו בחזקת יורשיהן קיימא והילכך צריך שיהיו בחזקת נאמנין מסולם אצל זה ובהא הוא דסומכין עליהן להוציא מחזקת יורשיהן ודוקא בכה"ג קאמר הכא אין אדם מצוי וכו' וכלומר מכיון שהיא בחזקת נאמנת הנך כל ימי חייה לא תשקר עכשיו. דשבתא אלימתא האי חזקה טפי שאין אדם מצוי וכו' והילכך.

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"ז מגזילה הל"ח

כה
ב מיי' פ"ד מגנבה ה"א

כו
ג מיי' פ"ח מגזילה ה"ב טוש"ע חו"מ סי' שסו ס"ס

כז
ד מיי' פ"ו מפקדון ה"י ופכ"ב מאישות הלכה לב טוש"ע אה"ע סי' פו ס"א

מסורת הש"ס

ב"ק קח ע"ב

ב"ב נא ע"ב (ותוספתא ריש פרק יא)

בב כג ע"א

הלכה ח

מתני' *האומ' לבנו [א] קונם שאתה נהנה לי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו ויתן לבניו או לאחיו [ב] ואם אין לו לווה ובעלי החוב באין ונפרעין: **גמ'** *א"ר ירמיה חמי היך תנינן הכא האומ' לבנו קונם שאת נהנה לי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו והתני בחיי אם מת יירשנו במותי אם מת יירשנו בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו. [ג]מה בין אהן דמר הדא חדא להן דמר תרתי תרתי. רב ירמיה ור' יוסי בן חנינה תריהון אמרין [ג] קונם לבית זה שאיני נכנס בחיי ובמותי כיון שאמר לבית זה אסרו עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. אמר ר' יוסי תנינן בנזקין מה דלא תנינן בנדרין קונם הניית נכסיי אילו עליו בחיי ובמותי כיון שאמר אילו אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מיתה:

הלכה ט

מתני' [ד] *הגוזל את הגר ונשבע לו ומת ה"ז משלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר °ואם אין לאיש גואל להשיב האשם וגו'. [ה] היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת הכסף יינתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה [ו] נתן את הכסף לאנשי משמר ומת אין היורשין יכולין להוציא מידן שנאמר °אשר יתן לכהן לו יהיה: **גמ'** חילפיי ור' יוסי בר חנינה אמר דרבי יוסי הגלילי היא *דדריש רבי יוסי הגלילי במה הכתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. ואם

הלכה ח מתני' אם מת יירשנו. דלי בחיי משמע: ואם אין לו. מה יאכל: לוה. ואוכל וב"ח באים ונפרעים מן הירושה את חלקו ולא חשיבה הנאה מה שפורע את חובו באותן מעות כדתנן בפ"ד דנדרים המודר הנאה מחבירו פורע את חובו דמניעת התביעה אינה בכלל הנאה: **גמ'** אמר ר' ירמיה. סוגיא זו כתובה בפ"ה דנדרים הלכה א' ושם הגהתי במקלת כפי הגירסא עיקרית דהכא: חמי היך תנינן הכא. כלומר ראה ושתדקדק במה ששנינו הכא במתני' ותדע שהיא עיקר ולא תסמוך על הברייתא דלקמן דמיפרך מיפרכא היא: בחיי ובמותי אם מת לא יירשנו. כלומר לא תטעה לפרש דדוקא דקאמר בחיי ובמותי דהא ליתא אלא דטעמא משום דהוסיף וקאמר נמי במותי ואה"נ אם אמר במותי לחוד אם מת לא יירשנו והא דקאמר בחיי משום ברנה לאסור עליו הנכסים אף בחייו: והתני בחיי וכו' במותי אם מת יירשנו. וכלומר ואי משכחת לה להדא ברייתא דקתני במותי לחוד יירשנו ודווקא בדאמר תרווייהו בחיי ובמותי הוא דאם מת לא יירשנו לא תסמוך עלה דמשבשתא היא דהא קשיא עלה: מה בין אהן דאמר חדא חדא וכו'. וכי מה בין דאמר במותי לחוד לבין דאמר בחיי ובמותי לענין ירושה דקתני בהא יירשנו ובהא לא יירשנו דמאי שנא דהאי אמרי' אדם אוסר על חבירו דבר שברשותו לכשיצא מרשותו אפילו אם אמר במותי לחוד נמי אם מת לא יירשנו. ואי אין אדם אוסר על חבירו דבר שברשותו לכשיצא מרשותו א"כ אפילו אמר תרווייהו בחיי ובמותי לאו כלום הוא דמה מועיל הא דאמר בחיי לזה אלא הך ברייתא לאו דסמכא היא: תריהון אמרין קונם הניית נכסי אילו עליך בחיי ובמותי מכיון שאמר אילו אסרן עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. כצ"ל ואחר מה דלא תנינן בנדרים צריך לגרוס קונם לבית זה שאיני נכנס וכו' עד לאחר מיתה וכן הוא שם. ונתחלפו השיטות כאן: קונם הניית נכסי אילו עליך. אם א"ל נכסי אילו: בחיי ובמותי. כלומר הוי כמאן דאמר בהדיא בחיי ובמותי כדמפרש ואזיל מכיון שאמר אלו לעולם משמע: תנינן בנזקין מה דלא תנינן בנדרים. בתמי' כלומר דר' יוסי מתמה מאי קמ"ל רב ירמיה ור"י בן חנינא וכי הוסיפו איזה דבר כאן בסדר נזיקין מה דלא תנינן כבר בנדרי' הא שמעינן להאי מילתא ממתני' דנדרים דקתני התם קונם לבית זה שאיני נכנס מת או מכרו לאחר מותר קונם לבית זה שאיני נכנס מת או שמכרו לאחר אסור אלמא קונם לבית זה שאיני נכנס בחיי ובמותי משמע אע"ג דלא אמר בהדיא הכי מכיון שאמר לבית זה אסרו עליו לעולם וה"נ כן אם אמר אילו לחוד סגי:

הלכה ט מתני' שנאמ' ואם אין לאיש גואל. ואין לך אדם בישראל שאין לו גואלים למעלה עד יעקב אבינו אלא זה הגר שמת ואין לו יורשין: היה מעלה את הכסף ואת האשם. לירושלם ומת בדרך: הכסף ייתנן לבניו. של גזלן שכבר זכה בהן בתחלה במיתת הגר אלא דהוה בעי

למיעבד השבה כי היכי דתהוי עליה כפרה והשתא כיון דמית ליה תו ליכא כפרה: והאשם ירעה עד שיסתאב. כדין האשם שמתו בעליו דקיי"ל כל שבחטאת מתה באשם רועה עד שיפול בו מום: וימכר ויפלו דמיו לנדבה. לשופרות נדבה שהיו לוקחין מהן עולות לקיץ המזבח: נתן את הכסף לאנשי משמר ומת. הגזלן קודם כפרה: אין היורשין. של הגזלן יכולין להוציא מיד הכהנים ולא אמרינן דאדעתא שיתכפר לו נתן והכא ליכא כפרה דלהכי גלי קרא איש אשר יתן לכהן לו יהיה לומר דכיון שזכו אין יכולין להוציא מידם: **גמ'** דר' יוסי הגלילי היא. פלוגתא דר' יוסי הגלילי ור"ע בתוספתא פ"י והש"ס קיצר כאן וסמיך על שהיתה שגורה בפיהם. והכי איתא התם דרש ר"י הגלילי בגוזל את הגר והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו ומלאו וזקפו עליו במלוה הביא אשמו ואחר כך מת הגר יצא לא הספיק להביא את אשמו עד שמת הגר ה"ז צריך להביא אשם והמעות זכה בהן וחכ"א לא עשה כלום עד שיתנ' לו ויחזור ויטלם ממנו דרש ר"ע כשבא מזופרין בגוזל את הגר ונשבע לו והיה עולה לירושלם ומעותיו ואשמו בידו ומת בדרך הכסף ייתנן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שנאמר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו מי שצריך כפרה יצא זה שאין צריך כפרה ע"כ. ויש חסרון הניכר שם דבדברי ר"י הגלילי צ"ל בגוזל את הגר ונשבע לו ושמע שמת והיה עולה וכו'. דאי בלא שמע שמת למה היה מעלה המעות לירושלם. וכן הועתק בבבלי דף ק"ט ע"א. ובדברי ר"ע צ"ל ונשבע לו ומת והיה עולה וכו'. והשתא התוספתא מבוארת. ופלוגתייהו בהכי דר"י הגלילי סבר דכשמלא להגר בדרך שעדיין לא מת וזקפו להגזלה עליו במלוה ואח"כ מת הגר מהני זקיפת מלוה לענין שיצאה מתורת גזלה וזכה בהן הגזלן כשמת הגר ואינו צריך להוציא מידו. הביא אשמו וכו'. פשוט הוא דלעולם צריך להביא אשם על שבועתו ובמעות זכה ואין חילוק בין רישא לסיפא. וחכ"א לא עשה כלום. במה שזקפן במלוה ולא נפקא ליה מתורת גזלה עד שיתנם לו וכו' וחכמים היינו ר"ע והיינו דקאמר דרש ר"ע וכו' וכלומר דלא דריש למעוטי מהשבת הגזלה אלא דוקא בכה"ג שמת הגזלן בדרך עד שלא נתן הכסף לכהנים כדין גזילת הגר שמת בלא יורשים דבהא הוא דאמרי' הכסף ינתן לבניו של גזלן כדדריש מדכתיב בהאי קרא אשר יכפר בו מי שצריך כפרה וכו' וכ"ע מודים בזה אבל בדין זקפו במלוה פליג אר"י הגלילי וס"ל כחכמים דלא מהני ולא מידי והשתא מפרשינן להסוגיא: דר"י הגלילי היא. הא דקתני במתני' ונשבע לו ומת ה"ז משלם וכו' דוקא קתני שמת הגר אחר שנשבע לו וכשבא אח"כ לצאת י"ח צריך ליתן הכסף לכהנים כדכתיב אבל אם הודה לו אחר שנשבע וזקפן במלוה עליו ואח"כ מת הגר כבר יצא מתורת גזלה וזכה הלה במה שבידו ומתני' כר"י הגלילי אתיא: דדרש ר"י הגלילי וכו' ונשבע לו ומת שמשלם. וכדיוקא דדייקינן במתני' לאפוקי אם הודה וזקפן עליו במלוה כדאמר בתוספתא: ואם

מסורת הש"ס: ב"ק קח ע"ב | (נדרים פ"ה) ה"ג | שם קי ע"א | שם קט ע"א (תוספת' פ"י)

עין משפט נר מצוה: בח א מיי' פ"ה מנדרים הי"ו טוש"ע יו"ד סי' רכו ס"ב | כט ב מיי' שם פ"ח טוש"ע שם ס"ד | ל ג מיי' שם פ"ח הי"א טוש"ע שם סי' רכו ס"ה | לא ד מיי' פ"ח מגזילה הד"ם | לב ה מיי' שם ה"י | לג ו מיי' שם הי"א

גליון הש"ס

[ג]מה בין אהן דמר חדא וכו'. דברי הירושלמי פה אין להם ביאור ופי' הפ"מ כאן וגם פי' הק"ע בנדרים שם דחוקים וגם מדברי הב"ח וב"ך ביו"ד סי' רטו סקי"ע מבואר הדין להיפך דדוקא כשאמר לבנו הא סו' כעודנו ברשותו אבל אם אמ' לכשילא מרשותו א"י לאסרו ע"ש ונראה שהב"ח והש"ך מפרשי דברי הירושלמי ג"כ כן דמקש' מה בין אהן דמר חדא חדא היינו במותי לבד וכן דמר תרתי תרתי דהיינו בחיי ובמותי דיכול לאסור לאח"מ אף כשילא מרשותו ולזה קאמר ר"י ור"י דאמרין קונם בית זה שאיני נכנס בחיי ובמותי כיון שאמר לבית זה אסרו עליו בין בחיים בין לאחר מיתה. ומבוס דכיון דהל בחייס חל נמי לכשילא מרשותו של חבירו ולכך בתרתי תרתי נמי כיון דחל בחיי' חל לאחר מיתה משא"כ בחדא היינו במותי לחוד א"י לאסור ולזה אתי שפיר הא דהסיק אמר ר"י תמן תנינן בנזקין דלא תנינן בנדרים קונם הניית נכסי אלו עליו

מראה הפנים

והילכך פסק כליב' קמא דהתם. ועכ"פ מבואר דעתו וטעמו וללמוד בזה בענין דאין סומכין על רגלים לדבר במקום דאיכא חזקה נגדה ולהוציא מחזקת יורשין או כיוצא בזה ויתבאר עוד במקום אחר מזה אי"ה: **כיון** שאמר אילו וכו'. כבר מבואר בנדרים דדין זה מוסכם הוא: **חילפיי** ור"י ב"ח וכו' סוגיא זו נתבררה בפירושה שפירשתי בפנים ודרב ודר"ל אזלו כמסקנא דהתם דף ק"ט ע"א דלריך לעולם שיוציא הגזל מתחת ידו וכרב פפא וכאוקמתא דרבא דכר"ע אתיא: רבי

וכו' והיינו לא מוכח רק בנודר שאוסר על עצמו נכסי חבירו. וזה ודאי דנודר יכול לאסור עליו אף דבר שאינו ברשותו אבל ממתני' דידן בנזקין קונם הניית נכסיי אלו עליו דהוא כנודר שמדיר אחר יכול לאסור לאחר מיתה כל שאמר בחיי ובמותי כיון דחל בחיים וז"ב ועי' בר"ן בנדרים דף מו ובחידושי הרשב"א שם מבואר בדברים אלה ודוק:

עין משפט נר מצוה
לד
א מיי' פ"ח מגזילה ה"ו
לה
ב מיי' שם ה"יב
לו
ג מיי' שם הל"ג

ואם אין לאיש גואל הטעון כפרה וכו'. אסיפא דקרא סמיך דאשר יכפר בו כתיב כדדרים בתוספתא והסיפא דמתני' קאי היה מעלה את הכסף וכו' דמכיון שמת אין טעון כפרה והע"ג דבתוספתא אחר דברי ר"ע איתמר לא איכפת לן דבהא כ"ע מודו ואגב דמפרשי חילפיי ור"י ב"ח הרישא דכר"י הגלילי היא מסיימי ומפרשי לטעמא דסיפא ולא שייכא לפלוגתייהו: והשתא מייתי לה הש"ס לדרשה דר"ע התם דפליג אר"י הגלילי ואם דלא הועתק כאן משמעות הפלוגתא כ"א דרך קצרה בהא דל"פ וסמיך אדהתם כדלעיל: ר"ע היא. המתני' ולא ס"ל לרב ור"ל לפרש המתני' כחילפיי ור"י ב"ח דרישא בדוקא קתני ונשבע לו ומת אלא אפילו הודה לו ואפילו זקפן במלוה ואח"כ מת הגר לא מהני כלום וכדמסקי דאמר תושב אשמה בכל מקום. כלומר שמ"מ צריך להשיב אשם והיינו החוב הגזלה אשר עליו כדכתיבא קרא להשיב האשם וגו' ועל הגזלה נאמר והע"פ שזקפן הגר עליו קודם שמת ועכשיו שמת ואין לו יורשין לא זכה כהן זה להחזיקן בידו אלא שצריך להוציא הגזלה מתחת ידו וכדין הגוזל את אביו וכו' דעכ"פ השבת האשמה בעינן:

הלכה י מתני' נתן. הגזלן: את הכסף ליהויריב. היא המשמרה ראשונה של עשרים וארבעה משמרות הכהונה שבמקדש ושל ידעיה אחריה ונתן את הכסף ליהויריב במשמרתו ואח"כ נתן האשם לידעיה במשמרתו יצא כדמפרש ואזיל שהמביא גזלו עד שלא הביא קרבן אשמו יצא וזה המשמר זכה בשלו וזה בשלו אבל נתן אשם ליהויריב שהביא אשמו תחילה ואח"כ הביא הגזלה ונתן לידעיה שהיא משמרת שלאחריו לא יצא באשם שנתן ליהויריב ואם קיים האשם שלא הקריבוהו בני יהויריב יחזירו האשם לידעיה ויקריבוהו בני ידעיה ויהא גזלו ואשמו להם: ואם לאו. שכבר הקריבוהו בני יהויריב והוא לא יצא באשם זה שהביא אותו עד שלא הביא גזלו יחזור ויביא אשם אחר: שהמביא גזלו וכו'. דכתיב האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר לשון עתיד ודרשינן שבשעה שהשיב האשם והיינו הכסף עדיין לא כיפר אלא יכפר אח"כ: נתן את הקרן. לבעלים או בגזל הגר לכהנים: אין החומש מעכב. הכפרה ויקריבו האשם ויתן החומש אחר הכפרה: **גמ'** ר' חזקיה וכו'. גם בכאן קיצר הש"ס בהעתק התוספתא דהוה מרגלא בפומייהו. והכי איתא התם בפ"י. נתן הכסף ליהויריב והאשם לידעיה יצא האשם ליהויריב וכסף לידעיה יחזיר הכסף אחר האשם דברי ר' יהודה וחכ"א אשם אחר הכסף אמר רבי אם כדברי ר' יהודה הקריבו בני יהויריב את האשם לא נתכפר לו אלא א"כ קיים אשם יחזור הכסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר לו עבר משמרו של יהויריב יחזור האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה ויקריבו בני ידעיה את האשם ויתכפר לו ע"כ. ויש שם טעות דמוכח בהעתקת הדפוס ברישא דתוספתא. והשתא פליגי הכא ר' חזקיה ור' יוסי בפירוש הברייתא ובפלוגתייהו דר' יהודה ורבנן: רבי חזקיה אמר בשתי שבתות פליגין. כלומר שכל אחת ואחת מן המשמרות האלו לא קיבלו במשמרת שבת שלה אלא כל אחת קיבלה בשבת של חבירת' כדמפרש ואזיל: רבי יוסי אמר בשבת אחת. לא מוקי פלוגתייהו

תורה אור

במדב' ה ואם אין לאיש גואל הטעון כפרה חייב. יצא זה שאין טעון כפרה. דריש ר' עקיבה כשבא מזופרין במה הכתוב מדבר בגוזל את הגר ונשבע לו ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר

שם ואם אין לאיש גואל וגו' אין לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא זה הגר. רב וריש לקיש אמרי ר"ע היא דאמר תושב אשמה בכל מקום:

הלכה י מתני' *נתן את הכסף ליהויריב ואשם לידעיה יצא אשם ליהויריב וכסף לידעיה אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה ואם לאו יחזיר ויביא אשם אחר שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמו יצא. אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא. נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב: **גמ'** *ר' חזקיה אמר בשתי שבתות פליגן רבי יוסי אמר בשבת אחת. מאן דמר בשתי שבתות *נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה ואשם לידעיה במשמר יהויריב יצא. ר' אומר אם כדברי ר' יודן אם הקריבו בני יהויריב את האשם לא נתכפר להן אלא יוליך את הכסף מבני ידעיה אל בני יהויריב. ויקריבו בני יהויריב את האשם ויתכפר להן.

זאת

שכל אחת ואחת קיבלה בשבת שאינה שלה אלא אחת קיבלה בשבת של חבירתה ואחרת קיבלה בשבתה והיינו בשבת אחת. והשתא מפרש הש"ס לכל חד כדאית ליה כל הברייתא ובמה דפליגי ר"י ורבנן והיוצא מהן: מאן דאמר בשתי שבתות. מפרש הברייתא הכי ובין רישא ובין סיפא דפליגי בה ר"י ורבנן ע"כ בחד גוונא מפרש לה ר' חזקיה ור' יוסי למאי דאית להו. ור' חזקיה מפרש רישא דברייתא נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה וכו' והה"ד דברישא הוה מצינן לאוקמי דכל אחת קיבלה שלא בשבתה דהא יצא קתני אלא משום סיפא דע"כ לא מצי לאוקמי לכל אחת בשבת שלה דא"כ לא הוו פליגין ר"י ורבנן בהא שאפילו נתן שלא כסדר אשם לזו קודם הכסף לזו כל אחת ואחת זכתה בשלה הילכך מוקי לרישא נמי הכי ועוד דברישא אם כל אחת ואחת קיבלה בשבתה א"כ מאי קמ"ל פשיטא דיצא: ואשם לידעיה במשמר יהויריב. א"כ כשבא משמר יהויריב שחזר חלילה קיבלה ידעיה האשם ויצא דהא כסדר נתן ואע"פ שכל אחת קיבלה שלא בשבתה זכתה במה שבידה. והשתא מוקמינן להסיפא נמי בהאי גוונא והש"ס לא העתיק וסמך על הידוע וכמו וכו' הוא וכך מתפרשת כל הסוגיא בקיצור ובמובן הידוע. נתן את האשם ליהויריב במשמר ידעיה וכסף לידעיה במשמר יהויריב יחזיר הכסף אחר האשם דברי ר' יהודה הס"ל דלידעיה קנסינן ליה דלא היה לו לקבל בשבת שאינו שלו והכסף אחר האשם שלא כסדר הוא וליהויריב לא קניס ר' יהודה שאע"פ שקיבל בשבת שאינו שלו והאשם קודם הכסף שלא כסדר הוא מכל מקום ס"ל לר' יהודה דמה שקיבל יהויריב אשם בתחלה לא מיקרי שלא כדין דליקנסו ליה דנהי דלא מצי להקריב קודם נתינת הכסף אפ"ה כיון דעדיין לא נתן הכסף איכא תקנתא שימתינו מלהקריב עד שיחזור חלילה ויגיע משמר שלו ויקבל הכסף ואז יקריב אחר כך האשם וכ"ז שלא נתן הכסף לא ניכר עדיין היפוך הסדר דהרי יש תקנה לזה ולידעיה הוא דקניס ר' יהודה דמחמת הקבלה שקיבלו הכסף אחר האשם נראה וניכר היפוך הסדר ולפיכך יחזיר הכסף אחר האשם ליהויריב ואחר שקיבלו הכסף יקריבו האשם כדברי ר' לקמן אליבא דר"י דמפרש להקנתא דקרבן. וחכ"א אשם אחר הכסף ואחר האשם אינו חוזר דס"ל לרבנן דלעולם קנסינן למי שהתחיל בתחלה וקיבל שלא כסדר ולא היה לו ליהויריב לקבל האשם קודם נתינת הכסף ובמשמר שאינו שלו והלכך לדידיה הוא דקנסינן ליה ולא לידעיה ואחר שיחזיר האשם אלגן יקריבו שכבר קיבלו הכסף: רבי אומר אם כדברי ר' יודן וכו'. ומפרש רבי אליבא דר' יהודה תקנת הקרבן דלדברי חכמים א"צ לפרש דממילא נשמע שאם יהויריב יחזיר האשם לידעיה בודאי עדיין לא הקריבו ולר' יהודה הוא דצריך לפרש דלדידיה דקניס לידעיה וקמ"ל נמי בזה שאם כבר הקריבו בני יהויריב להאשם א"כ אין תקנה לקרבן זה וצריך שיביא אשם אחר ולא תימא דבכה"ג יתן אשם השני לידעיה והם יקריבו אחרי שהכסף בידם ולא יחזירו הכסף ליהויריב הילכך קאמר דלא היא דלעולם צריך ידעיה שיחזיר את הכסף ליהויריב ואם לא הקריבו יש תקנה לאשם זה ואם לאו יביא אשם אחר ובני יהויריב הוא שיקריבו שהכסף עכשיו ג"כ בידם הוא:

זאת

מסורת הש"ס
ב"ק קי ע"א
שם קיא ע"א
תוספתא שם

מראה הפנים

רבי חזקיה אמר בשתי שבתות פליגין. סוגיא זו בירדתי אחר העיון עם פי' התוספתא כאשר היא לפנינו. ובענין זה הוגלה בבבלי בכלבי פרקין ויש שם כמה נוסחאות מהברייתות ואנכי כתבתי ופרשתי כאן לפי אשר כתובה והועתקה ובהסברות לפי הענין ואשר נאמר בה. ומתוך דברי ר' חזקיה הנו למדין דאית ליה ג"כ הא' סברא אליבא דרבנן דקנסינן ליה למי שפתח בתחלה וקיבל שלא כסדר ובהדבלא התם אליבא דרבנן בזה. אלא דלרבא ס"ל דקנסין ליהויריב אפילו קיבל בשבתו משום שקיבל האשם בתחלה והלא א"א לומר כן אלא טעמא דקיבלו שלא בשבתן וכפי אשר מוכח מנוסחת האי ברייתא וכפי זאת אומרת וכו'. ומהאי סברא שכתבתי בענין דלר"י קנסינן ליה למי שגרם בקבלתו שינוי והיפוך הסדר יש ליתן טעם למאי דאוקי רבא התם דוקא כשקיבלו בשבת אחת ומשום דהתם אינו מוכרח לזה אלא אפילו קיבלו יהויריב במשמרתן בפיר איכא טעמא לכל חד כדאית ליה. וכן להנוסחא שלפנינו צ"ק מאי דהקשי התם לרב אליבא דר' יהודה פשיטא הכי אית ליה דקמ"ל תקנת הקרבן לר' יהודה וקמ"ל נמי דבני יהויריב הן שיקריבו

את

א זאת אומרת. אנשי משמר שזכו במשמר שלא בשבתן מוציאין אותו מידן. מאן דמר בשבת אחת פלינין נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה. אשם לידעיה במשמר יהויריב לא יצא כו'. "זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן בשבתן אין מוציאין אותן מידן ואם עיבר משמר בני יהויריב. כיני מתני' ואם היה שעיבר לאחר ימים זכו בני יהויריב את האשם לא נתכפר להן אלא יוליך את הכסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב. ויקריבו בני יהוידע את האשם ויתכפר להן. זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן בשבתן נתעצלו ולא הקריבוהו מוציאין אותן מידו:

הדרן עלך פרק הגוזל עצים

הלכה א מתני' הגוזל ומאכיל את בניו ומניח לפניהן פטורין מלשל' אם היה דבר שיש בו אחריות נכסים חייבין לשלם אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכים של גבאין ואין נוטלין מהן צדקה אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק: **גמ'** *תני ישראל שלוה בריבית ועשה תשובה חייב להחזיר

מת

זאת אומרת אנשי משמר וכו'. השתא מדברי כולן נלמד דלא זכו במה שקיבלו שלא בשבתן וכ"ע ס"ל הכי דלרבנן צריך שיחזירו בני יהויריב הואיל וקיבל במשמר שאינו שלו וכן לר' יהודה ידעיה אלא דפליגי למי קנסינן מפני אם שניהם קיבלו שלא בשבתן ובסברא דלעיל וכן לכ"ע אם היו מקבלין כל אחד בשבת שלו אפי' שלא כסדר היו זוכין במה שבידן: מאן דאמר בשבת אחת פליגין. קיצור הנוסחא יש כאן והש"ס מליין וכו' וצריך לתקן ג"כ במקלת וכצ"ל לפי' התוספתא לאוקמתא דהאי מ"ד דבשבת אחת מיתוקמא ולמאי דאמר הש"ס לקמן. נתן את הכסף ליהויריב במשמר ידעיה ואת האשם לידעיה במשמר ידעיה יצא והיינו בשבת אחת ובבבא דרישא כ"ע לא פליגי דילא דכסדר הוא ובהא לא קנסינן לשום א' מהן. נתן אשם ליהויריב במשמר ידעיה וכסף לידעיה במשמר ידעיה יחזיר הכסף אחר אשם דברי ר' יהודה וחכ"א אשם אחר הכסף. ובהא פליגי להאי מ"ד דר"י ס"ל דלידעיה קנסינן ליה שהוא עשה שלא כהוגן שקיבל הכסף אחר שניתן האשם בתחלה שלא כסדר ואע"פ שבמשמרתו הוא קיבל נו"מ בקבלתו להכסף נעשה ונתגלה שינוי והיפוך הסדר וליהויריב לא קנים דאכתי היה לו תקנה להמתין וכסברא דלעיל ורבנן קנסי ליה ליהויריב שהתחיל בשינוי הסדר אמר ר' כדברי ר"י וכו' כדלעיל. ול"פ הני אמוראי אלא באוקמתא דפלוגתייהו ובסברא דפליגי ר"י ורבנן בחדא שיטתא קיימי. ועוד יש חילוק בין הני אמוראי הכ"מ כדאמורי זאת אומרת ובהא הוא דפליגי בעיקר חילוק האוקימתות: זאת אומרת אנשי משמר וכו'. השתא ש"מ להאי מ"ד כדאוקי פלוגתייהו דאנשי משמר שזכו בקרבן בשבת שלהן אין מוציאין מידן לכ"ע דעד כאן ל"פ רבנן וסברי דקנסינן ליהויריב משום דקיבלו במשמר ידעיה אבל אם היו מקבלין בשבתן אע"פ שלא כסדר היה לא היו מוציאין מידן והיינו דקאמר שזכו בקרבן וכו'. כלומר אע"פ שלא כסדר הוא דהא"ה פשיטא שזכו: ואם עיבר משמר בני יהויריב. השתא מפרש הש"ס לסיומא דהאי ברייתא כפי אבר העתקתי לעיל עבר משמרו וכו': כיני מתניתא. משום דקשיא לי' לפי האי מ"ד דאוקי בשבת אחת וע"כ צריך לאוקמי דיהויריב קיבל במשמר של ידעיה דאל"ה לא מתפרשא וכדמוכח מהאי דקאמר אליביה זאת אומרת וכו' וא"כ מאי האי דקאמר עבר משמרו של יהויריב והלא בתחלה לא קיבל במשמרו אלא בשל ידעיה והלכך מפרש לה כיני מתני' כן צריך לפרש דה"ק ואם היה שעיבר לאחר ימים זכו בני יהויריב את האשם. כלומר ואם עברו כל כך ימים שכבר זכו בני יהויריב והיינו שהמתינו ולא הקריבו עד שחזרו חלילה כל המשמרות והגיע עוד משמר יהויריב בשבתו וא"כ כבר היה להן זכות בקרבן זה: לא נתכפר להן. כלומר ועוד לא הקריבו גם עתה ולא זכו בכפרה שלהן וכלומר שהיא תחת ידן ונתעצלו ולא הקריבו: אלא יוליך את הכסף מבני ידעיה אצל בני יהויריב. לשון בתמיה כפולה היא וכלומר דעוד יש לך לומר דאפילו בכה"ג עלתה על דעת שיוליכו

הכסף לבני יהויריב אחר שנתעצלו כל כך בהקרבה וכדי שיקריבו עכשיו הא ודאי ליכא למ"ד ואפילו ר' יהודה מודה בהא: ויקריבו בני יהוידע. או ידעיה וכלומר אלא ודאי בכי הא אין שום ס"א שיקריבו עוד בני יהויריב אלא ויקריבו בני ידעיה את האשם עכשיו מכיון שהכסף בידם הוא אין צריכין להחזיר הכסף לכ"ע ויחזור האשם מבני יהויריב אצל בני ידעיה כדתני התם: ויתכפר להן. כלומר ועכשיו זכו הן בכפרה זו להקריבה ולכפר באשם זה עליו: זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן בשבתן. כמו אלו בני יהויריב שעכשיו לאחר ימים שעברו וחזרו חלילה והגיע שבתן וכבר זכו בקרבן זה: ונתעצלו. ועודם הן נתעצלו ולא הקריבוהו מוציאין אותן מידן ובני משמרת אחרת הן שזכו בקרבן זה:

הדרן עלך הגוזל עצים

הלכה א מתני' הגוזל ומאכיל את בניו ומניח לפניהם. או שמניח לפניהם הגזילה קיימת: פטורין מלשלם. אם אכלוה לאחר מיתת אביהם פטורין מלשלם דהא אינהו לא גזול מידי ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב והגזילה ליתא בעיניה וכגון שאכלו לאחר יאוש דאי לאו הכי הוו כמו שגזלו הם אבל כי איאוש ואין הגזילה קיימת פטורין דאלו לא אכלוה והיא בעינה חייבין להחזיר דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ויאוש כדי בלא שינוי רשות לא קני: אם היה דבר שיש בו אחריות נכסים. כלומר ואם הניח להם אביהם קרקעות שהם דברים שיש בהן אחריות חייבין לשלם אע"פ שכבר אכלוה. וזהו מדינא דגמרא אבל לאחר שתקנו דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב"ח חייבין לשלם מממון שהניח להן אביהן בין מדבר שיש בו אחריות נכסים בין מדבר שאין בו אחריות נכסים בין אכלו לפני יאוש ובין אכלו לאחר יאוש ואם לא הניח להם אביהם כלום בזה יש חילוק שאם אכלו הגזלה לפני יאוש חייבין לשלם משלהם ואם לאחר יאוש אכלו פטורין מלשלם: אין פורטין. אין מחליפין סלעים בפרוטות: לא מתיבת המוכסין. ליטול פרוטות מן התיבה שנותנין בה מעות המכס: ולא מכים של גבאי. המלך שגובה כסף גולגולת וארנונא לפי שהן של גזל ודוקא במוכס עכו"ם או מוכס ישראל העומד מאליו או אפילו מוכס המלך ואין לו קצבה שלוקח מה שירצה אבל מוכס ישראל העומד מחמת המלך ויש לו קצבה שלוקח דבר קצוב בחוק המלכות ואפילו המלך עכו"ם אינו בחזקת גזלן דדינא דמלכותא דינא ולא עוד אלא שהמבריח עצמו מן המוכס הזה עובר על לא תגזול: אבל נוטל הוא. פרוטות מתוך ביתו של מוכס הגזלן ממעות שלו: או מן השוק. אם יש לו מעות בשוק שאינם מתיבת המוכס ואם חייב אדם פרוטות למוכס בחצי דינר ואין לו פרוטות ונותן לו דינר כסף מקבל ממנו פרוטות בשוה חצי דינר ואע"פ שהן מתיבת המוכס מפני שהוא כמציל מידו: **גמ'** תני. בתוספתא דמציעא סוף פ"ה: ועשה תשובה חייב להחזיר. כלומר לא יצא ידי שמים עד שיחזיר:

מת

מסורת הש"ס

(תוספתא דמציעא פ"ה)

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פ"ח מגזילה הי"ב

ציון ירושלים

"זאת אומרת אנשי משמר שזכו בקרבן. הנה פשטות הלשון מבואר כפיקו של המ"ל פ"ח מגזילה הי"ב ואף שלפי פריכו של הפ"מ יש לדחו' אבל פשטות הלשון מורה כן וצ"ע ועבו"ת בית יעקב:

מראה הפנים

את האשם אחר ג"כ כדפרישית. ולמדנו ג"כ מכאן לפי זאת אומרת דמסיק דסיכא שזכו בשלהן כמה שהגיע ימי משמר שלהן אחר ימים ועדיין נתעצלו ולא רצו לזכות כמה שבידן אבדו זכותן והתם קאמר כגון דנפק ממשמרתו וכו' ומילתא אחריתי היא. אבל הכא דייק מדקתני בתוספתא עבר משמרתו וכו' דבזה כ"ע מודו דאם הגיע משמרתן ונתעצלו ולא הקריבו הפסידו וזכו הן שלאחריהן בהכסף שבידם ובזכותן של אלו להוציא מידם ולמכור זכות הקרבן להם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י **הגוזל** ומאכיל. אזל תנייה לגזילות. למאי דפרישית בפנים וכן נראה מהסוגי' דמפרשינן להתוספתא דקתני מת והניח וכו' בשלא עשה תשובה מיירי דהא קאמר עליו הכתוב אומר יכין וגו' וא"כ מפני כבוד אביהן ליכא כדאמרינן בבבלי כהגוזל קמא דף צ"ד ע"ב וכרים איזהו כבך דהתם גרים בברייתא הניח להם אביהם פרה וטלית וכו' חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם ומוקי לה בשעשה תשובה דאי לאו הכי לאו עמך מעשה עמך הוא ועי"כ לפ"ז דהטעם הוא כאן משום שהבריות מבזין אותם כעצמן שהולכין ומתכסין מן הגזל אלא דלהאי פירושא ליכנא דחייבין לא דייקא ועוד דמסוגית דהתם משמע דאי ליכא טעמא מפני כבוד אביהן כגון שלא עשה תשובה אין צריכין להחזיר כלל אפי' בדבר מסוים וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות מלוה הלכה ד' הניח להם אביהם מעות של רבית וכו' אבל אם לא עשה תשובה אין חוששין לכבודו ואפי' דבר המסוים אין מחזירין. ומשמע דאין חוששין ג"כ לטעם אחר שיהיה להן לעצמן איזה בזיון ולכך נראה דסיפא הניח לפניהם פרה וכו' אריישא בשעשה תשובה קאי וברייתא מחלק בין עשה תשובה ובין מת בלא תשובה דבזה אין צריכין להחזיר אפי' דבר מסוים ועליו הכתוב אומר וכו' ובסיפא קמ"ל דהא דקתני ברישא חייב להחזיר ולגופה לא איצטריך דאם עשה תשובה ודאי חייב להחזיר הוא אלא לדיוקא איצטריך הוא

דחייב

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה ה"א טוש"ע חו"מ סי' שנג ס"ו וסי' שפא ס"ז וסי' שכב ס"א

רב אמר יורש כמשועבד כשם שאין מלוה בעדים גובה ממשועבדין כך אינו גובה מיורשין שמואל אמר דאקני אינו גובה ממשועבדים הא מבני חרי גבה. פי' דהירושלמי ס"ל דליכא למ"ד דדאקני לא גבי מיורשין. וכן ס"ל לזעירא חברין ב"ב דף קנז ע"ב עיי"ש [ולפיכך מדייק בבבלי כו"כ פעמים דאקני קנה והוריש למה להאריך ולפרש. במקום הזה לוקח ויורש א"ו משום דיש סברא לחלק] וע"כ שמואל בהאי מימרא הוא בר פלוגתא על ההיא מימרא דרב. דרב ס"ל יורש כמשועבד ואתא מימרא ההיא דשמואל ופליג עליו וס"ל דאקני אינו גובה ממשועבדין [והא דמסיק הא מב"ח גובה הוא ביגרת הלשון דמובא כן במס' ב"מ כדרך הש"ס הזה] ובדאקני ליכא למ"ד דאינו גובה מיורשין אלמא דלשמואל יורש אינו כמשועבד. ע"ז קאמר ולית היא פליגא על רב דרב אמר יורש כמשועבד כו' כו'. לכאורה הי' נראה דהגי' מהופך והא דגרסינן פתר לה בשירשו קרקע לתרוצי על רב ואח"כ גרסינן פתר לה בשהניח לפניהם גוף הגזילה לתרוצי אליבא דשמואל. הוא מהופך. דפתר לה בשהניח לפניהן קרקע הוא לתרוצי אליבא דשמואל. והפתר לה בשהניח לפניהן גוף הגזילה הוא לתרוצי אליבא דרב. אבל יש לקיים הגי' כמ"ש ממש. וה"פ לית היא פליגא על רב בניחותא ר"ל דהיא סייעתא לרב ממתניתן דידן. וכן איתא לפעמים בירושלמי ולית היא פליגא בניחותא וכן פירש הרשב"א ז"ל במס' גיטין פ"ג ר"ל בניחותא דמביא ראי' ממתני' להאי מ"ד ואח"כ מדחה הגמ' דאין ראי' עיי"ש. וה"נ ה"פ דלית היא פליגא על רב בניחותא ר"ל דמתני' מוכח כרב דלפיכך פטורין היורשין מלשלם כשאכלום [כאוקימתא דרבא בבבלי דף קי"א ע"ב] ואינן חייבין לשלם בשביל אביהן אך בדבר שיש בו אחריות דהיא לדבר מסויים בשביל כבוד אביהם וכרשב"ל דמוקי הא דתני ואם הי' דבר שיש בו אחריות הוא שהניח גוף הגזילה אבל בלא"ה לא. ע"כ הוא משום דהיורש כמשועבד דמלוה ע"פ אינו גובה מיורשין. ע"ז מדחה הגמ' דמזה אין ראי'. פתר לה בשהניח לפניהן קרקע. ר"ל דפירוש המתניתן הוא כר' יונתן דמוקי הא דתני ואם הי' דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם דהניח לפניהן קרקע. הרי דאדרבה מוכח מכאן דאין יורש כמשועבד ומלוה ע"פ גובה מן היורשין. וע"ז מסיק דלפ"ז לית היא פליגא על שמואל דס"ל דאין יורש כמשועבד ר"ל דלפ"ז הוי ראי' לשמואל ממתניתן ע"ז מדחה ג"כ פתר לה בשהניח לפניהם גוף הגזילה והוא כאוקימתא דרשב"ל. אבל בשירשו קרקע אין חייבין לשלם דמלוה ע"פ אינו גובה מהיורשין ומאוקימתא דר' יונתן אין ראי' לרב ומאוקימתא דרשב"ל אין ראי' לשמואל:

מת. ולא עשה תשובה והניח מעות הרבית לפני בניו: יכין וצדיק ילבש. על הרשע נאמר בא"יוב שהרשע יכין וצדיק נהנה ממנו ואין הבנים חייבין להחזיר: פרה וטלית. שהוא דבר מסוים ונראה לכל חייבין להחזיר כדמפרש טעמא: אזל תנייה לגזילייא. כלומר מפני שהבריות אומרים זה הולך ומתהל' או מתגלה מן הגזלה ודבר מגונה הוא תנייה מלשון נוי ומתגאה: אם הי' דבר שיש לו אחריות. לפרושי מתני' קאי: בשהניח לפניהם. אביהם קרקע זהו מקרי דבר שיש לו אחריות וחייבין לשלם אבל לא הניח אחריות נכסים אע"פ שהניח לפניהם גוף הגזלה אין חייבין להחזיר כדלקמן: ר"ל אמר בשהניח לפניהם גוף הגזלה. קיימת נמי חייבין להחזיר: רב אמר יורש כמשועבד. דין היורש כדין הלוקח דהוי נכסים משועבדין ואין מלוה ע"פ נגבית מהן וכך אינה נגבית מן היורשין. ופלוגתא דרב ושמואל לקמן פ"ק דב"מ וכן מייתי להא דרב בפ"ג דגיטין הלכה ז': שמואל אמר דאיקני. כמו דייקנא כלומר הכי דאיקנא ותנינא דדוקא הוא דמלוה ע"פ אינו גובה ממשועבדים הוא דקאמרינן הא מבני חורין גובה ואפילו מן היורשין דרשות יורש לאו כמשועבד הוי: ולית היא פליגא. מתני' על רב דקתני אם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם וקס"ד דאגזלה קאי והא לרב רשות יורש כרשות לוקח הוא: פתר לה. דבר שיש בו אחריות דקתני שהניח לפניהם קרקע ומחייס נשתעבדו להנגזל. וכן יש לפרש בניחותא ולית היא פליגא מתני' על רב דהוא פתר לה אחריות היינו שהניח להם אחריות נכסים וכר' יונתן: ואפילו כשמואל לית היא פליגא. וכן מוקמינן להמתני' דאפילו כשמואל אתיא דאיהו ס"ל מנכסים משועבדים דייקא אבל מב"ח גובה אפילו מן היורשין דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ואיהו פתר להמתני' כר"ל בשהניח לפניהם גוף הגזלה קיימת וחייבין להחזיר ולר"ל ולשמואל הא דקתני ברישא ומניח לפניהם פטורין מלשלם בשאכלוה מיירי: מוליאין מראשון. הוא חייב לשלם אבל אין מוליאין מן השני דקנאו בשינוי רשות: אף מן השני. ודלה מזה גובה דלה מזה גובה: אף ר' חייה כדעתיה. דר' יוחנן דשמעינן מהא דתני בתוספתא דס"ל נמי דמוליאין אף מהשני כדמייתי האי ברייתא לקמיה:
נתהלפו

תורה אור

מת והניח לפני בניו עליו הכתוב אומר °יכין וצדיק ילבש. הניח לפניהן פרה או טלית חייבין להחזיר אזל תניה לגזילייא. אם היה דבר שיש לו אחריות חייבין להחזיר איזהו דבר שיש לו אחריות רבי יונתן אומר בשהניח לפניהן קרקע ריש לקיש אמר בשהניח לפניהן גוף הגזילה. *רב אמר יורש כמשועבד כשם שאין מלוה בעדים גובה ממשועבדין כך אינה גובה מיורשין שמואל אמר דאיקני אינו גובה ממשועבדין הא מבני חרי גובה. ולית היא פליגא על רב דרב אמר א יורש כמשועבד כשם שאין מלוה בעדים גובה ממשועבדים כך אינה גובה מיורשין. פתר לה בשהניח לפניהן קרקע. ואפילו כשמואל לית היא פליגא לא כן אמר שמואל דאיקני אינו גובה ממשועבדין. פתר לה בשהניח לפניהן גוף הגזילה. גזל טלית ונתנה לאחר ר' לעזר בשם רבי חייה אמר מוציאין מראשון ולא משני ר' יוחנן אמר בשם ר' ינאי מוציאין אף מן השני. ר' בא בר ממל אמר אף ר' חייה כדעתיה דר' חייה אמר מוציאין אף משני.
נתהלפו

°איוב כז

מסורת הש"ס
(גיטין פ"ג ב"מ פ"ק)

תוס' הרי"ד

רב אמר היורש כמשועבד עיי' בדברינו בפ"ט וכהדין שזה הוי פלוגתא בין הפוסקים ז"ל דיש פוסקין דלבתר דתיקנו הגאונים ז"ל לגבות ממטלטלין חייבין לשלם ויש פוסקים דאפילו בירשו קרקע אין חייבין לשלם משום דמלוה ע"פ אינו גובה מהיורשין אך משום נעילת דלת ובגזלן ליכא נעילת דלת וכתב השטמ"ק במס' ב"ק דף קי"א דהפוסקים הללו פירשו הא דמוקי רבא שהניח להם אביהם אחריות נכסים דמיירי בשעמד בדין והוי כמלוה בשטר עיי"ש ומהירושלמי הזה ראי' גדולה מפורשת לדעת הפוסקים ז"ל:

סליק מס' ב"ק בס"ד והדרן עלך מס' ב"ק

מראה הפנים

דחייב להחזיר אבל לא הספיק להחזיר עד שמת בניו פטורין מלהחזיר והיינו בדבר שאינו מסוים. הניח פרה וטלית חייבין להחזיר אזל תנייה לגזילייה כלומר מפני שהבריות אומרין הרי כאן הולך הבני להגזלן וא"כ טעמא מפני כבוד אביהן הוא וכמסקנא דהתם:
איזהו דבר שיש לו אחריות וכו' מתוך הסוגיא וממה שפירשתי בפנים נתבאר לדברי שמואל דהכא הם כדברי רבא דהתם בסוגיא דריש פרקין וכמאי דס"ל דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ורישא דמתני' דקתני פטורין מלשלם ע"כ בשאכלום מיירי ומשום דלאחר יאוש מיתוקמא מתני' כדמוקי התם אליבא דרב חסדא והילכך פטורין בשאין הגזילה קיימת דאי לפני יאוש אפי' אין הגזילה קיימת חייבין וכדרב חסדא דאם אכל את הגזילה קודם שנתייאשו הבעלים רצה מזה גובה רצה מזה גובה והכא דגזלן ליכא הם חייבין ואם הגזילה קיימת אפי' לאחר יאוש חייבין דהא יאוש כדי הוא ולא קני היכא דבאיסורא קא לידיה ושינוי רשות לא הוי דרשות יורש לאו כרשות לוקח ומש"ה לא מיתוקמא רישא דמתני' אלא בשאין גזילה קיימת ובלאחר יאוש ורבא ורב חסדא בחדא שיטתא קיימי. וסיפא דמתני' ודאי לענין דינא הוא מלינן לפרושי דאגזילה קאי וכדמפרש לה הכא אליבא דשמואל ור"ל דכרבא דהתם ס"ל וה"ק אם היה דבר שיש בו וכו' כלומר שהגזילה קיימת היא חייבין והא דמוקי לה רבא התם לסיפא דמתני' דס"ק ואם הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין היינו מכח הקושיא דמקשה והא מדקתני סיפא אם היה וכו' מכלל דרישא בגזילה קיימת עסקינן ולא ניחא ליה להש"ס דהתם לאוקמי רישא וסיפא בתרי גווני כדמוקי הכא אליבא דשמואל והילכך דחוק רבא ומוקי לכולהו דמתני' בשאין גזילה קיימת ובחבורי מתברא וסיפא בהניח אחריות נכסים מיתפרשא. ולענין דינא רבא דהתם ור"ל ושמואל דהכא בחדא שיטתא הוו. ולרב דהכא דס"ל כרמי בר חמא דהתם דרשות יורש כרשות לוקח דמי ואי מתני' בלאחר יאוש מיתוקמא א"כ אפי' הגזילה קיימת פטורין דהוי יאוש ושינוי רשות והיינו דמוקי לה הכא אליבא דרב לסיפא דמתני' דבשהניח להן אחריות נכסים קאמר ומשום דבעי לאוקמי למתני' דבלאחר יאוש מיירי. וכדפי' רש"י ז"ל שם ד"ה רשות יורש כרשות לוקח דמי וע"ש. והא דמוקי התם לקמן אליבא דרמי בר חמא בלפני יאוש היינו משום דבהדיא קתני בברייתא דר' אושעיא גזילה קיימת חייבין והיא לא מיתוקמא אליביה אלא בלפני יאוש ולית ליה לרב חסדא כדפי' רש"י שם. ובענין האי אוקמתא דהכא לרב דס"ל דרשות יורש כרשות לוקח דמי ומוקי לסיפא דמתני' בהניח אחריות נכסים לכאורה היה קשה דהא לדידיה מלוה ע"פ אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות ס"ל כדקאמר וא"כ כי הניח להן אחריות נכסים מאי הוי והתוס' כתבו שם ד"ה ואם הניח להן אביהן אחריות נכסים וכו' למ"ד מלוה ע"פ אין גובה לא מן היורשים וכו' איכא לאוקמי בעמד בדין וכו' וע"ש וזה לפי גי' הבבלי סוף פ' ג"פ דרב ושמואל תרווייהו ס"ל התם כן. ועכ"פ לרב דהכא קשה דלא אוקי הכא בעמד בדין. אלא די"ל דלמאי דפי' רש"י ז"ל לעיל פרק הגוזל קמא דף ק"ד ע"ב גבי הא דקאמר התם וניחייב בנו חומש וכו' וי"ל דאיכא אחריות וכי איכא אחריות נכסים מאי הוי מלוה ע"פ הוא וכו' ורש"י ז"ל לא גרים לה להאי קושיא שם דטעמא דחייבין להחזיר משום כבוד אביהן הוא והתוס' קיימו הגי' וע"ש ובשיטתייהו דהכא. והשתא יש לומר דהאי טעמא דהכא נמי משום כבוד אביהן הוא ובשהניח להן אחריות נכסים כמבואר. ורש"י שפי' כאן כדברי רבא באוקמתא דהכא באחריות נכסים וחייבין לשלם משום דאשתעבוד נכסיה אליבא דהלכתא פי' הכי דקי"ל שיעבודא דאורייתא ולי"ל הכא לפרש אליבא דרבא דקי"ל כוותיה בהא דהכא דטעמא משום כבוד אביהן הוא. ובדמוכחא הסוגיא דאלא קאמר אלא אמר רבא וכו' ולא חייב לה לסא דמתני' ר' לר"ש כרי' דבגזילה קיימת ובדבר מסויים מיירי ומשום כבוד אביהן אלא דטעמא דהכא משום שהניח אחריות נכסים ואפילו אין הגזילה קיימת חייבין דמחיים אשתעבד נכסים. והשתא מבואר דמכאן ראיה גדולה ומוכרחת דקי"ל כמ"ד שעבודא דאורייתא בקרקע וכמ"ש לעיל לדעת הרמב"ם ז"ל וכמסקנא דהכא אליבא דרבא. ועיין בהגוזל קמא הלכה ב' ד"ה הלכה כר"מ:

שמואל אמר דאיקני אינו גובה ממשועבדין וכו'. כבר נתבאר דבבבלי פ' ג"פ קמו רב ושמואל בחדא שיטתא ובגופא דהכא פליגי בענין מלוה ע"פ אם נגבית מן היורשין. ומאן דבעי לפרושי דאיקני דהכא על נוסח השטר דאיקני כמו שהורגל בש"ס דילן מתקבב. דהכא במתני' במלוה ע"פ איירי. ולא שייכא נוסחת כתיבת דאיקני לא כאן ולא לקמן גבי פלוגתייהו בפ"ק דב"מ ואם באנו לפרש על כתיבת דאיקני בשטר היה צריך לדחוק ולומר דה"ק שמואל דדינא דמלוה ע"פ גבי יורשין הוי כעין דינא דאיקני בשטר דאינו גובה מנכסים משועבדים הא מבני חורי גובה ואפי' מן היורשין וה"נ במלוה ע"פ כן דנגבית מבני חרי אפילו מן היורשין. ובבבלי פ' מי שמת דף קנ"ז ע"א מיבעיא ליה לשמואל אי כתיבת דאיקני מהני לגבי לקוחות והכא הוי משמע דס"ל בפשיטות דלא מהני ומיהו דוחק גדול הוא לפרש כן דמאי אילטריך ליה לדמות דינא דמלוה ע"פ מן היורשין לדין כתיבת דאיקני לגבי לקוחות אם לגבי יורשין ולימא בפשיטות אין יורש כמשועבד וגבי כנן הוי. ולמאי דפרישית בפנים דיוקא דמתני' דפ' ג"פ קמ"ל וכן מוכרח עוד האי פירושא מסוגיא דפ"ק דב"מ בהלכה ו' וע"ש: גזל טלית ונתן לאחר. בבבלי פרקין דף קט"ו ע"א האי פלוגתא בגנב גנב ומכר והת"כ הוכר הגנב רב משמיה דר' חייא אמר הדין עם הראשון ר' יוחנן משמיה דר' ינאי אמר הדין עם השני וקאמר אביי התם דקמפלגי בדרב חסדא ודר' יוחנן כרב חסדא. והשתא למאי דפסקו הפוסקים כרב חסדא דלעיל דרבה

מסורת הש"ס

(תוספתא ב"מ פ"ב)

(שם)

ב"ק קיב ע"א

שם קיד ע"א

(תוספתא ב"מ פ"ב)

*נתחלפו כליו בבית האומן ישתמש בהן ויצא ויבקש את שלו בבית האבל או בבית המשתה אל ישתמש בהן אלא יצא ויבקש את שלו. א"ר בא בר חנה לא הוה ר' חייה חביבי פתר לה אלא כגון הדין בר קורא שכל הנוטל מאצלו נוטל ברשות וכל המניח אצלו מניח ברשות. הגנבי' שבאו במהתרת ועשו תשובה חייבין להחזיר עשה אחד מהן תשובה חייב להחזיר את שלו ואם היה מוציא ונותן להן הוא משלם על ידי כולן. *תני *הגוזל ומאכיל בניו בין גדולים בין קטנים פטורין מלשלם א הניח לפניהן בין גדולים בין קטנים חייבין לשלם סומכוס אומר גדולים חייבין קטנים פטורין אם אמרו אין אנו יודעין אם עשה אבינו חשבון באחרונה הרי אילו פטורים. התיב ר' בא בר ממל הגע עצמך בשהניח לפניהן קרקע לא הכל מהן לומר אין אנו יודעין מה חשבון עשה אבינו באחרונה. התיב רב המנונא הגע עצמך שהיתה גזילה מפורסמת לא הכל מהן לומר אין אנו יודעין מה עשה אבינו חשבון באחרונה. התיב רב ששת אפילו קטנים נטענין להן בבית דין מה אית לך למימר. א"ר מנא תיפתר בשטענו הן אין אנו יודעין כו'. יודעין אנן דעסק אבינו עמך על הדין חושבנא ולית נן ידעין מה נפק מדינא:

הלכה ב מתני'

ג *נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר נטלו הליסטין כסותו ונתנו לו כסות אחרת הרי אילו שלו מפני שהבעלין מתייאשין מהן ג המציל מיד הנהר מיד הליסטין אם נתייאשו הבעלין הרי אילו שלו וכן נחיל של דבורים אם נתייאשו הבעלי' הרי אילו שלו אמר ר' יוחנן בן ברוקה ד נאמנת אשה או קטן לומר מיכן יצא נחיל זה. ומהלך לתוך שדהו ונוטל את נחילו ואם הזיק משלם מה שהזיק אבל ה לא יקוץ את הסוכה על מנת ליתן דמים ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר קוצץ ונותן דמים: **גמ'** *תני המציל מן הגיים מן הדליקה משנונית הים משלולית הנהר הרי אילו שלו וכן נחיל של דבורים אם נתייאשו בעליו הרי אילו שלו. ר' חיננא בר פפא בשם ר' יוחנן מתניתא

נתחלפו לו כליו. תוספתא דמכילתין פ"י ושם נשתבשה הגי'. וצ"ל כדהכא בהיא עיקרית: ישתמש בהן. שהרי אומן מדעתו נותן לו ומותר להשתמש בהן עד שילא זה בעל הכלי ויבקש את שלו ויטול ממנו: בבית האבל ובבית המשתה. דשלא מדעה הוא אל ישתמש בהן אלא ילא הוא ויבקש את שלו ליטול מיד מי שהן בידו וקתני מיהת דבעל הכלי נוטל את שלו מיד השני וא"ל לחזור אחר האומן שנתן לו וס"מ דר' חייא כר' יוחנן ס"ל דרלה גובה אף מהשני שהטלית בידו: לא הוה ר' חייא חביבי פתר לה וכו'. כלומר דר' בא דחי לה דמהתם לאו מוכחא כר' יוחנן דהא ר' חייא מפרש לה דלא איירי אלא כגון הדין בר קורא שם האומן אשר היה בימיהם: שכל הנוטל מאללו וכו'. וכלומר דהאי התם דה"ט דישתמש בהן משום דאמרינן דהכל הוא ברשות הוא והאומן נתן לו ברשות וברלון של בעל הכלי שליוה לו למכור או להחליף וכשיבא בעל הכלי נוטל את שלו מיד זה דאפשר שחוזר בו עכשיו ואינו רולה להחליף ולמכור וה"ז לא קנה עדיין הכלי ולריך להחזיר לו אבל הכא גבי גזלן מנא ידע זה שאינו שלו והוא קנאו מיד הגזלן בתורת מקח או בתורת מתנה והיכא למימר דאף ר' חייא ס"ל דאינו חוזר אלא על הגזלן: הגנבים שבאו במחתרת. לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט שהבא במחתרת נושא נפשו בכפו ודרכו לבא בסיעת חבורה ולא כל אחד בפני עצמו: חייבין להחזיר. משום דבעיא קתני אם עשה אחד מהן תשובה א"ל להחזיר אלא חלקו ולא אמרינן הואיל ובחבורה אחת היו לא תועיל לו השבת חלקו לבד הלכך נקט ברישא דאם עשו כולן תשובה חייבין כולן להחזיר ואע"ג דמילתא דפשיטא היא: ואם היה. הוא המוליא ונותן להן אינו יולא י"ח עד שישלם ע"י כולן ואע"פ שהם כבר נטלו חלקן ואינם תחת ידו: תני. בתוספתא שם ונוסחא אחרינא גרים התם: הניח לפניהן. גזלה קיימת אפילו הן קטנים לריכין להחזיר: אם אמרו הגדולים אין אנו יודעין. אפשר עשה אבינו עמך איזה חשבון והיה מגיע לו כפי הסך הזה או החזיר באחרונה אף גדולים פטירין. ות"ק קאמר

לה: התיב ר' בא בר ממל. עלה הגע עלמך אם הניח לפניהם קרקע ומחיים נשתעבד להנגזל וכי כל הימנן של אלו לטעון אין אנו יודעין: התיב רב המנונא. אפילו לא הניח להן קרקע נמי קשיא דהגע עלמך שהיתה הגזלה מפורסמת ונודע שבידן היא וכי כל הימנן לומר אין אנו יודעין: התיב רב ששת. עוד קושיא אחריתא לדידך אם טוענין הגדולים אין אנו יודעין פטורין א"כ אפילו בקטנים אמאי חייבין ואם שאין יכולין לטעון יטענו הב"ד בשבילן ומה טעם אית לך מימר דבקטנים חייבין: אמר ר' מנא. ומשני הקושיא דהגע עלמך בגזלה מפורסמת דתיפתר שאין אנו יודעין שטוענין. כך היא טענתם יודעין אנו שערער אבינו עמך על עסק זה וזה החשבון ועמד עמך בדין אבל אין אנו יודעין מה ילא מלפני הב"ד ואפשר שאינו מגיע לך כלום לפי החשבון:

הלכה ב מתני' הרי אלו שלו. דמסתמא נתייאשו הבעלים וקננהו האיך ביאוש ושינוי רשות: או מן הלסטים. אם נתייאשו הבעלים דשמעינהו דאיאש דאמרי ויי לחסרון כיס הרי אלו שלו אבל מסתמא לא ורישא דנטלו לסטים את כסותו דמשמע דמסתמא מתיאשו מוקי לה בבבלי בלסטים ישראל דכיון דדייני ישראל אומרים הבא עדים שגנבו ממך מכי נטלו לסטים מייאש וסיפא בלסטים עכו"ם שדייני עכו"ם דנין באומדן דעת בלא עדים ובלא ראי' והנגזל מהם לא מיאש ומש"ה אי שמעינהו דאיאש אין הא סתמא לא: וכן נחיל של דבורים. קבוץ שנקבלים עם המלך שלהם ופרחו למקום אחד: נאמנת אשה או קטן. מפרש בגמרא: לא יקוץ את הסוכה. אם נתישבו דבורים על סוכת חבירו וירא ליטלן אחד אחד שלא יברחו לא יקוץ את הסוכה כולה ואפילו על מנת ליתן את הדמים: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ב דמליעא: משנונית הים. יש מקומות שהים חוזר לאחוריו כמה פרסאות פעמיים ביום ובא ושוטף מה שמולא והולך: משלולית הנהר. כשהוא מלא על כל גדותיו ויולא לחוץ ושולל ושוטף הנמלא: הרי אלו שלו. שמסתמא הבעלים מתיאשין מהן: מתני'

עין משפט נר מצוה

ב

א טוש"ע חו"מ סי' שסא ס"ז

ג

ב מיי' פ"ה מהלכות גזילה ואבידה ה"י טוש"ע שם סי' שסט ס"ט

ד

ג מיי' שם פ"ו ה"ב טוש"ע שם סי' רנט ס"ז וסי' שסח ס"א

ה

ד מיי' פ"ו שם הט"ו טוח"מ סי' שע

ו

ה מיי' שם הי"ד טוח"מ שם

מראה הפנים

דרלה מזה גובה וכו' ה"נ הדין כן אם לפני יאוש הוא. ובמאי דבעי לאתויי ראי' מהביא דנתחלפו כליו ודחי לה ה"נ אמרינן בבבלי פ' חזקת הבתים דף מ"ו ע"א אמר רב הוה יתיבנא קמיה דחטיבי וא"ל וכי אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי וכדפריבית בפנים: **ואם** היה מוליא ונותן לכן וכו'. פשוט הוא וקמ"ל דאינו יולא י"ח עד שיגנה הוא מהן או ישלם ע"י כולן:

יודעין אנן דעסק אבונן עמך וכו'. זהו כדמתרץ רבא בבבלי דף קי"ב ע"א גדולים שאמרו יודעין אנו חשבונות שחשב אבינו עמך ולא שם לך גביה ולא מידי. ומשמע מהכא דבגזילה מפורסמת נמי קאי האי תירוצא וזהו כתירוץ הא' של התוס' שם ד"ה ולא שם דנאמנין במגו שהחזרנו לך וזהו ג"כ דעת הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות וכתבו עוד התוס' א"כ כגון שאין עדי גזלה אלא הודאת הבנים בלבד. ולזה הסכים הרא"ש ז"ל וכתב דאילו היה ידעינן בעדים שבאת הגזילה ליד אביהם לא היו נאמנים לומר שאביהם שלם את הגזילה כמו שהאב גופיה לא היה מהימן לומר החזרתיו לך ולקחתיה ממך. וזהו דלא כדמשמע מהכא ותליא בפלוגתת הפוסקים לענין במה בטוענין בשביל יתומים ובאיזה אופן ויתבאר אי"ה במקומו פ' שבועות הדיינין. ודע דדעת הפוסקים דפסקו כדינא דברייתא כרבנן דסומכוס דבין גדולים ובין קטנים חייבים ואע"ג דבעלמא אין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין שאני הכא דבגזילה מקבלין אפילו שלא בפני בעל דין וכ"כ בס' התרומות בשער י"ד ח"א דין א'. ובעיין תיובתא דקטנים משמע מסוגיא דהתם דדוקא בשהגזילה קיימת חייבין להחזיר הכל בשאכלוה לא בייכא תיובתא גבי דידהו כדאמר התם לא יהא אלא דאזיק אזוקי מי מיחייבי וקאמר רב פפא ה"ק הניח לפניהם ועדיין לא אכלוה בין גדולים בין קטנים חייבין ומשמע דבקטנים הוא דבעינן שתהא הגזילה קיימת אבל בגדולים אפילו אכלו חייבין וכדמשמע מפירש"י ופ"ש. וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל שכתב דאלו אכלום הבנים לא הוה אמרי רבנן דקטנים חייבין. ולפ"ז לריך לפרש דברי הטור בסימן שס"א שכתב והאידנא דמטלטלי משתעבדי אפילו לא הניח אלא מטלטלין חייבין לשלם ואין חילוק בין אם הם גדולים או קטנים ואפילו בגדולים אם אכלום פטורין ואפילו בקטנים אם היא קיימת חייבין. האי ואין חילוק ק"י אדלעיל בשלא הניח להן אכיהן כלום דמתחילה כתב בשלא הניח להן אחריות נכסים פטורין בשאכלום אחר יאוש ואם הניח אחריות נכסים חייבין והאידנא מטלטלין כאחריות נכסים נינהו ואין חילוק וכו' בשלא הניח להם כלום ככרים דבריו. ואם הניח מטלטלין בזמן הזה כהא איכא למימר דאפילו קטנים חייבין אפילו בשאכלום שהרי מחיים נשתעבדו לו הנכסים שהניח ולא איכפת לן כמה דהזיקו הקטנים ואכלו הגזילה דלאו מדידהו משתלמי אלא מביעבוד מחיים ממה שהניח להן אביהן. וכזה מיושב גם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מגזילה הלכה ו' שכתב ככר תקנו הגאונים לגבות ב"ח מן המטלטלין ואפילו במלוה ע"פ לפיכך חייבין לשלם בין אכלו בין לא אכלו וכו'. דלכאורה קשה במה דלא חילק בקטנים שאכלו דמשמע מהש"ס דפטורין אלא דהתם מדינא דגמרא ובשלא הניח אחריות נכסים איירי כדמשמע מפשטא דהברייתא דבהא יש חילוק בין גדולים לקטנים אם אכלום אבל לאחר שתקנו לגבות מן המטלטלין ואם הניח להן אביהן אפילו קטנים חייבין אפילו בשאכלום כנלע"ד לדעתו ז"ל:
מתניתא

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ו מהל' גניבה סי"א טוש"ע חו"מ סי' שנ"ז ס"ח
ח
ב מיי' פי"ב מהל' גזילה ואבידה ה"ה טוש"ע שם סי' רכד ס"ס
ט
ג מיי' שם ס"ג טוש"ע שם ס"ג

מתני' *בנחיל שגזלו מן ההליכה ובפורח. ובלבד על אתר אבל אם יצא וחזר אני אומר מפני יראה ופיתוי אמרו. *תני ר' ישמעאל בן ר' יוחנן בן ברוקה אומר תניי בית דין הוא לקוץ זה סוכה ונותן דמים שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ:

הלכה ג

מתני' א *המכיר כליו או ספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע הלוקח כמה הוציא ויטול ואם לאו לא כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה ממנו: גמ' אמר רבי בא בר ממל *בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע שלא יהו בעלי בתים נטפלין לגנבים. ר' יהושע בן לוי אמר והוא שיצא לו שם שנגנבו ספריו. רב אמר צריך להביא ראייה שלן עמו באותו הלילה. אסי אמר אם טעון לומר מפלוני לקחתים נאמן אתא עובדא קומי ר' נסא ולא קביל מה פליג אמר בר נש דעקין הוה בגין כן לא קביל:

הלכה ד

מתני' ב *זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו אם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו: גמ' *תני שנים במדבר ביד זה חבית מים וביד זה חבית דבש נסדק חבית מים תניי בית דין הוא שישפוך זה דבשו ויציל את מימיו שהמים מחייה במדבר ולא הדבש. *תני פועל ועני שעלו לראש אילן ושיברו סוכה בזמן שדרך פועלין לעלות באילן פטורין ואם לאו חייבין:

הלכה ה

מתני' ג *שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו אם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לו דמי שלי חייב ליתן לו: גמ' *תני הניח שלו להציל של חבירו ועלה של חבירו מאיליו אין נזקק לו כלום. אלא הניח שלו להציל של חבירו ועלה שלו מאליו מהו דיימר לו נתייאשתי נישמעינה מהדא שטף נהר חמורו והיה צווח ואומר לא נתייאשתי ריש לקיש אמר כל זמן שצווח לא נתייאש ר' יוחנן אמר חזקה מייאש הוא:

הלכה

מתניתא. דקתני נאמנת אשה או קטן ואע"ג דלאו בני עדות ניהו: בנחיל שגזלו מן ההליכה. כלומר זה שהן עכשיו בשדהו מן ההליכה גזל אותן שהלכו ויצאו מתוך של חבירו להוך שלו ובהא הוא דנאמנין דקנין דרבנן הוא מפני דרכי שלום ולאו עדות להוציא מיקרי: ובפורח. שעדיין מפריחות הן ולא נחו על סוכו של אילן חבירו אבל אם כבר נחו לא דכבר מוחזק הוא ואין נאמנין להוציא אפילו במילי דרבנן: ובלבד על אתר. וכן דוקא לאלתר נאמנין הן שהגידו מיד כשראו שילא הנחיל משם: אבל אם יצא. הקטן או האשה ולא הגידו וחזרו ואמרו לא: אני אומר. שאני אומר מפני יראה ופיתוי שהיו מפחדין אותן או שהיו משדלין ומפתין אותן בדברים אמרו כן:

הלכה ג מתני' אם יצא לו שם גניבה. שילא קול שנגנבו כליו ובבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו איירי דכיון שילא לו שם גניבה בעיר ואיכא סהדי שאלו הכלים והספרים שלו היו לא חיישינן שמא הוא מכרן: ישבע. הלוקח כמה נתן ויטול ויחזיר לו כליו ובלפני יאוש קמיירי:

גמ' בדין הוא שלא ישבע. אלא יהא נאמן בלא שבועה כמה נתן בשבילה שהרי הם תחת ידו: ולמה אמרו. שאינו נוטל דמים מבעל הכלי עד שישבע: שלא יהו בעלי בתים נטפלין לגנבים. שלא ירגילו לקנות מן הגנבים ומחמת זה כטפילה לגנבים הן שאלו לא היו מוצאין למכור לא היו גונבים והטילו חכמים שבועה על הלוקח כדי שלא יהו מצוים לקנות מהן שהוא אומר למחר יוציאו מידי וצריך אני לישבע לקבל מעות שלי: שנגנבו ספריו. אם ספריו הכיר לא סגי בשם גניבה בסתם דדילמא לא היו ספרים אלא כלים אחרים וצריך שם גניבה על הספרים: רב אמר. הא דקתני יצא לו שם גניבה לא מהני עד שיביא ראיה שלן עמו זה שמכר כליו באותו הלילה דאי לאו חיישינן דילמא זבנינהו והוא ניהו קנפיק במא דגניבה: אם

טען. זה שמכרן להלוקח שהם עתה בידו טוען לומר מפלוני לקחתים וזה הפלוני אינו לפנינו נאמן ואין צריך הלוקח להחזיר את הכלים: ולא קביל. לא קיבל ממנו טענה זו: מה פליג. שואל הש"ס דאם ר' נסא פליג ולא ס"ל כאסי: אמרי. לא אלא בר נש דעקין הוה לשון קלר הוא וכמו דעקבין ומלשון עקבה מדם עוקב אחר המנהף וכלומר שהי' מכיר בו שאדם עוקב ורמאי הוא ובשביל זה לא קיבל דבריו:

הלכה ד מתני' אין לו אלא שכרו. שכר הכלי ושכר הפעולה דכיון שהבעלים הם שם והיה לו להתנות ולא התנה הפסיד ואין לו אלא שכר טרחו:

גמ' תני. בתוספתא פ"י: שנים שהיו באין במדבר וכו' ולא הדבש. והתם מסיים וכשיגיע לייסוב נותן לו דמי דבשו: תני. שם: פועל ועני. פועל לעשות מלאכתו ועני לנקף בראש האילן: בזמן שדרך. שעלה במקום שדרך בני אדם לעלות בו:

הלכה ה מתני' שטף נהר חמורו. אשמעינן בסיפא דאפי' לא הפסיד בידים אלא ממילא הוא שהניח את שלו אפ"ה כי התנה עמו חייב ליתן לו וברישא אשמעינן דאפילו בפסיד' בידים ששופך את יינו בשבילו אפ"ה כי לא התנה עמו אין לו אלא שכרו:

גמ' אין נזקק לו כלום. אין צריך ליתן לו כפי שהתנה שהרי זה ירד להציל ולא הציל ואינו נותן לו אלא שכר הראוי בעד טרחתו: אלא. הא קמיבעי' לן אם שלו הוא שעלה מאליו מהו ולענין דנותן לו כפי שהתנה נמי לא מיבעיא לן דצריך ליתן לו דמן שמיא הוא דרחימו עליה אלא מהו דיימר לא נתייאשתי ממנו ואם אדם א' ירצה לזכות בו לא זכה או דילמא כזוכה מן ההפקר הוא דמסתמא כבר אייאש ואין משגיחין עליו שעומד וצווח לא נתייאשתי: נשמעינה מן הדא. דפלוגתא דר"י ור"ל היא: חזקה מייאש הוא. בתחלה ואין משגיחין עליו שחוזר בו:

הלכה

מסורת הש"ס: (כתובות פ"ב) (שם) ב"ק פא ע"ב ב"מ קית ע"ב; ב"ק קיד ע"ב; שם קטו ע"א; (תוספ' פ"י); (שם); שם ע"ב; (שם)

מראה הפנים

מתניתא בנחיל וכו' ובלבד על אתר. יש לפרש בזהו כעין דמסיק בבבלי דף קי"ד ע"ב כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהן וכיינו ובפורח דקאמר הכא שעדיין הנחיל פורח ולא נחו על הסוכה והבעלים מרדפין אחריהן. ובלבד על אתר מיד כשראוה אמרו ומסיחין לפי תומן כדמסיק התם דבכה"ג הוא דנאמנין. וגרסי' לה כהאי תלמודא סוף פ' אלו נערות וע"ש כמו שהובאה התוספתא שם וכמה דגרים התם לא אמר ר' יוחנן בן ברוקה וכו' לאו דוקא הוא. וניחא נוסחא דהכא:

שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. ובבבלי פ' מרובה דף פ"א מסיק עלה דיתידאה היא והילכך לא חשיב לה התם בברייתא דעשרה תנאים וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מגזילה הל' י"ד דלא כר' ישמעאל. וקאמר התם והא איכא הא דר' יוחנן א' האילן הנוטה לתוך שדה חבירו ואחד אילן הסמוך למצר מביא וקורא שע"מ כן הנחיל וכו' אלא מאן תנא עשרה תנאים שהתנה יהושע ר' יהושע בן לוי היא ופי' רש"י ז"ל ולא מתניתא היא דריב"ל אמורא הוה ור' יוחנן פליג עליה ולכאורה איכא למידק במה שהביא הרמב"ם ז"ל בפ"ה מנ"מ עשרה תנאים וכו' ואלו הן וקחשיב התם כמו דחשיב בברייתא דמרובה ובפ"ב מביכורים הל' י"א פסק כר' יוחנן. וכס"מ דקדק שם מההיא דר' יהודה ושם לא ביאר הרמב"ם שהוא מתנאי יהושע ובההיא דר' יוחנן כ"ש שם בהדיא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ. וי"ל דעשרה תנאים דקחשיב בנ"מ לאו דוקא הן אלא בענין נזקין עשרה הן ובביכורים פסק כר' יוחנן דס"ל דטפי מעשרה תנאים הן

ועעמו בזה עיין ברי"ב פ' הספינה ד"ה בשם ר' יהושע בן לוי: **בדין** הוא שלא ישבע וכו'. משמע מהכא דלפרש טעמא דתקנת חכמים דאינו נוטל אלא בשבועה קמ"ל דמן הדין הוא שיחזיר לו זה דמיו בלא שבועה אלא כדי שלא יהו נטפלין לגנבים רמו רבנן שבועה עליה כמבו"ר בפנים ועיין בנ"י במ"ש במתני' בענין מה שאמרו בש"ס דילן דטעמא שצריך זה להחזיר לו הדמים משום תקנת השוק הוא דמן הדין מחזיר הוא לו בלא כלום וכן אמרו בירושלמי דתקנת חכמים הוא שלא יהו נ"ב נטפלין לגנבים עכ"ל ולכאורה הא דהכא מילתא אחריתא היא וטעמא דתקנת חכמים בשבועה קמפרש לה ולא טעמא דחזרת דמים ואפשר דס"ק דמלך הסברא שאמרו בירושלמי שלא יהו כ"כ נטפלין לגנבים לענין טעמא דתקנתא דשבועה א"כ מן הדין היה ג"כ דנימא מכח סברא זו שצריך להחזיר לו כליו בלא כלום כדי שלא יהו נטפלין לגנבים שהרי זה לא נתייאש מהם כדמוקמינן התם ולא היה לו להלוקח לקנות מן הגנב אלא משום תקנת השוק הוא דאמרו שלא יחזיר לו בלא דמים הואיל וגנב שאינו מפורסם הוא:

בר נש דעקין הוה. כן מצאתי הגי' כדברי הרא"ש ז"ל בספרו תמים דעים סי' ס"ח וענין עקום הוא ומעקם. דרכיו תרגומו דמעקן ארחותיה וכלומר מפני שהכירו דאדם עקש הוא לא קיבל דבריו א"נ עקן לשון לוחץ וגזלן וגר לא תלחצנו תרגומו לא תעיקן ליה: **חזקה** מייאש הוא. והוה הפקר אפ"ה בחוזר בו ועיין בפ' אלו מציאות מזה בר"פ:

אין

ציון ירושלים *בדין הוא שלא ישבע. עמה"פ מ"ש בזה ועי' ר"ן פ' כל הנשבעין שכתב במזה בירושלמי ראיה לשיטת הגאונים דכל שאינו טוען בגופו של משכון צריך לישבע בנק"ת ע"ש ודו"ק:

הלכה ו מתני' [א] *הגוזל שדה ונטלוה מסיקים אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך ואם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה [ב] *שטפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך [ג] *הגוזל את חבירו או שלוה ממנו או שהפקיד לו ביישוב לא יחזיר לו במדבר על מנת לצאת במדבר יחזיר לו במדבר:

גמ' אמר רבי יוחנן *והלא אמרו אין הקרקע נגזלת ולמה אמרו חייב להעמיד לו שדה. קנס קנסוהו. נטלוה מסיקין מן הגזלן מחמת הנגזל מהו דו יכיל מימר ליה מ"מ הב לי דידי ומאן דבעי ייתי ויסיב מיני. *ר' יהושע בן לוי אמר אין אדם נתפש על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ונולגולת. רב אמר יכיל מימר ליה את שרי עביטיך מיני:

הלכה ז מתני' [ד] *האומר לחבירו גזלתיך והלויתני הפקדתה אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך ואם לא החזרתי לך חייב לשלם אבל א"ל איני יודע אם גזלתיך ואם הלויתני אם הפקדתה אצלי ואם לא הפקדתה פטור מלשלם: גמ' ר' יוחנן אמר בבא לצאת ידי שמים. גזלתיך והלויתני הפקדתה אצלי והחזרתי לך והלה אומר איני יודע ר' ירמיה סבר מימר חייב להעמיד לו מן הדין ר' יוסי סבר מימר עוד היא לצאת ידי שמים. הוצאתי מן הכים ונתתי לך והוא אומר איני יודע *רב הונא אמר אומרין לו את לית ידע אהן ידע:

הלכה ח מתני' [ה] *הגונב טלה מן העדר והחזירו מת או נגנב חייב באחריותו. אם לא ידעו הבעלים בגניבתו ובחזירתו מנו את הצאן והיא שלמה פטור מלשלם: גמ' א"ר יוחנן אם ידעו הבעלים בגניבה צריכין לידע בחזירה לא ידעו בגניבה אין צריכין לידע בחזירה ריש לקיש אמר אע"פ שלא ידעו בגניבה צריכין לידע בחזירה

הלכה ו מתני' ונטלוה מסיקים. אנסים חזרו וגזלוה מן הגזלן. גל'ל תרגומו סקאה ועל שם שהארבה גזלן הוא שהגוזל ואוכל בשדות: אם מכת מדינה היא. שאנסו קרקע של אחרים עם זו: ואם מחמת הגזלן. שאנסוהו להראות את שלו והראה לשדה זו: שטפה נהר. שהיתה על שפת הנהר ובא הנהר ושטפה: לא יחזיר לו במדבר. אם אין זה תובעו אין זה יכול לכופו לקבל חובו או פקדונו במדבר דלאו מקום שימור הוא: על מנת לצאת במדבר. לא שיאמר לו בפירוש על מנת שנלא במדבר ותפרעני דהא מלתא דפשיטא היא אלא כגון שאמר לו ליהוי האי פקדון גבך דהנא למדבר נפיקנא וא"ל אידך אנא נמי למדבר בעינא למיפק דהשתא אי בעי לאהדרינהו במדבר מהדר ליה:

גמ' והלא אמרו אין הקרקע נגזלת. ואמאי תנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה הלא אין קרקע נגזלת ויאמר לו הרי שלך לפניך: קנס קנסוהו. בגזלן הם אנסוהו מחמתו אבל מן הדין אינו חייב: מחמת הנגזל. שאנסוהו להראות שדה של הנגזל והראה לשדה זו: מהו דהוא יכיל מימר ליה. הנגזל מ"מ אתה החזיר לי את שלי וכל הרוצה ליטול ממני יבא ויטול ואע"ג שאנסוהו בשבילו מ"מ הוי כמי שנתפס על חבירו דאין חבירו חייב להחזיר לו וה"נ דהגזלן נתפס בשביל הנגזל ואין הנגזל חייב להחזיר לו וא"כ צריך הגזלן להחזיר לו שדהו או לא ופליגי בה ריב"ל ורב: אלא בארנון ובגולגולת. שאם נתפס בשביל המס והגולגולת של חבירו ושילם צריך חבירו שיחזיר לו שהרי א"א להפטר מהן ועכ"פ היה צריך לשלם אבל בחוב דעלמא יכול הוא לומר הייתי מפייסו בדבר מועט או היה פוטרני בלא כלום: רב אמר יכיל מימר ליה. זה הנתפס בשבילו יכול הוא שיאמר לו את שרי עביטיך מיני הרי עכ"פ נפטרת מהובך על ידי וסוף סוף היית צריך לשלם וה"נ כן דסוף סוף היו הונסין מהתת ידך לשדה זו. שרי עביטיך. לשון התרת הקשר מהמשכון והחוב אשר עליך:

הלכה ז מתני' האומר לחבירו גזלתיך. מפרש בגמ' שאם לא היה זה תובעו ומעלמו א"ל גזלתיך וכו' ואיני יודע אם החזרתי לך או לא פטור מן הדין אבל אם בא לצאת ידי שמים משלם לו ואם זה היה תובעו גזלתני הלויתיך הפקדתי אצלך והוא משיבו אמת שגזלתיך וכו' ואיני יודע אם החזרתי לך או לא חייב לשלם מן הדין: אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך וכו'. אפי' כשזה תובעו ברי לי שאתה חייב לי פטור מלשלם מן הדין ומיהו ישבע שבועת היסת שאינו יודע שחייב לו דהא לא עדיף שמא מברי דא"כ הוה טעין אין לך בידי כלום משביעי' לי' שבועת היסת: גמ' ר' יוחנן אמר בבא לצאת ידי שמים. איירי מתני' דאיהו מוקי לה בשלא תבעו אלא מעצמו אמר לו כן הלכך ברישא דאמר לו גזלתיך ואיני יודע אם החזרתי פטור מדינא וחייב לשלם דקאמר בבא לצאת ידי שמים ובסיפא דקאמר פטור אפילו לצאת ידי שמים לא צריך דהא ליכא שום טענת ברי לא מהנגזל ולא מהגזלן: והלה אומר איני יודע. אם קבלתי או לא והיה ר' ירמיה סבר מימר דבכה"ג שהודה בטענת ברי אע"פ שאמר ג"כ ברי לי שהחזרתי חייב לשלם לו מן הדין מכיון שזה טוען איני יודע מהחזרה כלום: ר' יוסי סבר מימר. דלא היא אלא עוד הוא לצאת ידי שמים גם בזה אמרינן דלצאת ידי שמים אם ירצה הוא דישלם אבל לא מן הדין דמכיון שזה לא תבעו והוא עצמו שאמר גזלתיך הוא אומר ג"כ ברי לי שהחזרתי לך: הוצאתי מן הכים. כך וכך מעות וזכור אני שנתתי לך: את לית ידע. אתה אינו זוכר אהן זה המלוה הוא יודע דבר, שלו עדיף:

הלכה ח מתני' והחזירו. שלא מדעת בעלים: חייב באחריותו. דמכי גנבה קם ליה ברשותיה והשבה דעביד לאו השבה היא עד דמודע להו להבעלים: ומנו את הצאן. אחר שהחזירו והיא שלימה הרי יש כאן דעת בעלים ופטור:

גמ' אם ידעו הבעלים בגניבה וכו'. ר' יוחנן ס"ל לפרש המתני' כפשטא דרישא איירי שידעו הבעלים בגניבה ובזה צריכין דעת הבעלים בחזרה והוא החזירו שלא מדעת בעלים הלכך חייב באחריותו וסיפא דלא ידעו מגניבה א"צ לידע בחזרה אלא מנין הוא דפוטר ומנו את הצאן דקתני אסיפא קאי: אע"פ שלא ידעו בגניבה צריכין לידע בחזירה

מראה הפנים

אין אדם נתפס על חבירו. מבואר הוא בפ' שני דייני גזילות הלכה א' דהמסקנא כריב"ל וכמ"ש שם:

את לית ידע. רב הונא לטעמיה דס"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב. וככר ביארתי הסוגיא דהכא דעולה כפי' הסוגיא דהתם דף קי"ח ובפירושא דמתני' אליבא דר' יוחנן דקי"ל כוותיה ועיין לקמן סוף פרק שבועת הדיינין:

ריש לקיש אמר אע"פ שלא ידעו בגניבה וכו'. מבואר הוא דדברי ר"ל דהכא הם ממש דברי רב חסדא דהתם דף קי"ח ופסקו הפוסקים כוותיה בבעלי חיים הוא"ל דרבא מפרש דבריו וכוותיה ס"ל דקאמר טעמא הוא"ל והנקטיה נגרי ברייתא. ור' יוחנן דהכא כדברי רב דהתם והדך הב"ם הוה כחליפין. והאי דר' לעזר אין הוה כגון ההן ברתא הוא כהאי דאמר התם מודה רב ברקעותא דלדעת מי שבוכר מנין פוטר מודה בכגון זה דא"ל מנין מכיון דניכר הוא וככר הרגים ואפי' לא מנה וכן הכא בתיובתא רבא ולר"ל נמי ברישא דאיכא דעת בעלים ומנין פוטר בכה"ג א"ל מנין. וממה שפירשתי מוכן דברי רש"י ז"ל שכתב כדברי רב חסדא ואם מנו סנך דריבא וכו' כלומר הך בעלים דמיירי ברישא דמתני' דהיא ודאי בשידעו בגניבה מיתפרשא. והרמב"ם ז"ל בפ"ב מגניבה כל' י"ב לא הביא האי דינא דרקעותא ונראה דהוא ז"ל מפרש דדוקא אליבא דרב איתמר דאיהו ס"ל שלא לדעת מנין פוטר וכיון דטלה זה יש לו סימן לא בעיך שלא לדעת דהיכר כשנגנב וכן כשהחזירו ולפיכך א"ל מנין אבל למאן דס"ל דשלא לדעת צריך דעת דוקא לא מהני אפי' בכה"ג דמכיון דאנקטיה נגרי ברייתא צריך הוא להודיע דזימנין לאו אדעתיה ואע"פ שיש לו סימן אינו מבגית ע"ז וכן נמי אפי' בגניבה היתה לדעת וס"ל לרב חסדא דמנין פוטר כדוקא קאמר מנין דהא עכ"פ אנקטיה נגרי ברייתא וזמנין לאו אדעתיה אלא דבכה"ג פוטר המנין מפום שהבעלים ידעו בגניבה ובשמנו ככר יש להם להזהר בו ולא איתמר האי מילתא כ"א אליבא דרב דאיהו דקאמר שחזירו לעדר בבמדבר יצא. וכן נראה מפירש"י ז"ל שפירש שטלה ניכר כשנגנב ולכאורה מיותר הוא אלא הכוונה כדפרישית ולפיכך לא הביאו הפוסקים להא דאיתמר אליבא דרב: כלי

ציון ירושלים ר"ה אמר אמרו לו את לית ידע אהן ידע. פי' הפ"מ דהכוונה דהוא ידע כיון שטוען ברי דברי ושמא ברי עדיף לר"ה אבל הב"ך חו"מ סי' עה ס"ק כז לא פירש כ וכאמת שפירש הפ"מ יותר נראה וכן מצינו כלשון הזה בירושלמי פ' שבועות הדיינין ה"א אנת לית ידע אהן ידע. ופירשו הרמב"ן והרא"ש והריטב"א גם דהכוונה דזה טוען ברי ואף שבמה"פ שם דחה דברי הפי' דרב הונא לשיטתו דס"ל ברי ושמא ברי עדיף אבל לא קשה והמעיין ברמב"ן ורא"ש וריטב"א ימצא דשם אין הגירסא ר"ה רק רב יוסף בשם רב. אבל הפירוש הוא אמת. ובאמת דקשיא לי לרמב"ן ורא"ש וריטב"א שפסקו דהא ר"ל מחייב שבועה ואי"ל ומשלם וכן הוקשו על ירושלמי פ' הכונס גבי מעקסין והרי הגירסא לפניני המיומנא בשם רב ורב ס"ל דלא אמרינן מחויב שבועה ואי"ל משלם. עכ"פ הפירוש הוא דלא כש"ך בזה ראיתי בתומים סי' עה גם הוא פירש הפ"מ והביא הך דשבועות הדיינין והגהתי:

מסורת הש"ס: ב"ק קטו ע"ב | שם קיז ע"ב | שם קיח ע"א | (תוס' פ"ד) | (כתובו' פי"א) | ב"ק קיח | שם

עין משפט נר מצוה: י | א מיי' פ"ב מגזילה ואבידה ה"ב טוש"ע חו"מ סי' שעא ס"ג | יא | ב מיי' שם הלכה א טוש"ע שם ס"א | יב | ג מיי' שם פ"א ה"ז טוש"ע שם סי' שפו ס"ד | יג | ד מיי' פ"א מהל' טוען ונטען ה"ט טוש"ע שם סי' עה ס"י וסי' שסה ס"ב בהג"ה | יד | ה מיי' פ"ד מה' גנבה הי"ב טוש"ע ח"מ סי' שנה ס"ב

עין משפט
נר מצוה

טו
א מיי׳ פ״ו מגניבה ס״א טוש״ע חו״מ סי׳ שנח ס״א
טז
ב מיי׳ שם ה״ו טוש״ע שם ס״ז
יז
ג מיי׳ שם ה״ז ועיין בהשגו׳ וכמ״מ שם ס״ט
יח
ד מיי׳ שם הל׳ א׳ טוש״ע שם סי׳ שנח ס״י

בחזרה. לא דס״ל לר״ל דלעולם לריך דעת בעלים בחזרה ואע״פ שלא ידע בגניבה ומכ״ש כשידע בגניבה דא״כ מתני׳ היכא מיתוקמא דקתני ומנו את הצאן והיא שלימה פטור. אלא הכי אע״פ דקאמר אדברי ר׳ יוחנן קאי דקאמר לא ידעו בגניבה א״צ לידע בחזרה וקא״ל דלא היא אלא דבזה צריכין לידע בחזרה ואע״פ דלדידך קיל הוא בשלא ידעו בגניבה לדידי בשלא ידעו בגניבה גרע מהיכא דידעו וטעמא דכל צאן שהיא רגילה לצאת חוץ צריך ליזהר בה ביותר וזו הואיל ולא ידעו הבעלים בגניבה ושהיתה למודה לצאת מחמת הגנב שהרגילה לכך לא נזהרו הבעלים בה אבל היכא דידעו הבעלים בגניבה כבר היו יודעים שיש להם אחת בתוך העדר שהיא למודה לצאת והיה להם להזהר בה ואם לא נזהרו אינהו הוא דאפסיד אנפשייהו והשתא ומנו את הצאן דקתני ארישא קאי ומתני׳ הכי מתפרשא מת או נגנב אחר שהחזירו חייב הגנב באחריותו אע״פ שמנו את הצאן והיא שלימה אימתי בזמן שלא ידעו הבעלים בגניבה ובחזרה והא דקתני בחזירה ה״ק כשלא ידעו בגניבה הוי נמי כמו שלא ידעו בחזרה ובכה״ג הגנב לעולם חייב באחריותה דמכיון דהשבה דעביד לאו השבה היא קמה ליה ברשותיה ואפילו אם מת חייב בה אבל אם ידעו הבעלים בגניבתו ואחר החזירה מנו וידעו גם בחזירתו מחמת כן ומעתה היה להם להזהר בה והשבה דעביד השבה מעליית׳ היא ולפיכך פטר הגנב מאחריותה והשתא ומנו את הצאן ארישא דמתני׳ הגונב טלה מן העדר קאי דמיירי שידעו הבעלים בגניבה ובהא מיין הוא דפוטר והוי ידיעת בעלים: אין הוה כגון ההין ברחא. אם היה הצאן שגנב כגון זה העז דאמרינן לקמן אין צריכין לידע בחזירה וכלומר למ״ד מנין פוטר ובכה״ג דאמרינן לעיל היכא דידעו הבעלים בגניבה דמנין הוי כדעת הבעלים בחזירה אבל בכגון זה העז אפילו מנין לא צריך: אית דאמרין חוטרא. בפ׳ חזקת הבתים הלכה א׳ קאמר ריב״ל המוכר צאן לחבירו כיון שמסר לו משכוכית קנה מהו משכוכית אית דאמרין חוטרא. מקל של רועה והצאן מכירות אותו כשרומז במקל והולכין כל העדר אחריו: ואית דאמרין פנדורא. הוא בלשון יונית פנדורא ובפרק קמא דקידושין גרים שרקוקיתא וכמו קרקשתא זוג המקשקש לפני העדר והולכין אחריו: ואית דאמרין תיישא רבא. תיש גדול וחריף שהולך לפני העדר וכל העדר נמשכין אחריו. והשתא קאמר הכא שאם גנב זה התיש הגדול אע״פ שלא מנו את הצאן כבר ידעו בחזירה מפני שזה ניכר בגניבתו וניכר בחזירה כשנתוסף על הצאן:

הלכה ט מתני׳ אין לוקחין מן הרועים. דהיכא למימר שמא גנבום מצאנו של בעל הבית המסור להם: כלי פשתן מן הגליל מן הנשים. מפני שמלאכת הנשים היא והן עצמן עושות ומוכרות ולדעת בעליהן הוא: ועגלים בשרון. שם מקום הוא שהעגלים מצוין והן בזול והנשים לוקחות ומגדלין אותן ושלהן הן: הטמן אסור. מפני שהן בחזקת גניבה: בכל מקום. ומכל אדם ואם אמרו הטמן אסור: גמ׳ תני אין מקבלין פקדונות: מבואר הוא בפרק דלעיל הלכה ז׳ ע״ש:

הלכה י מתני׳ מוכין שהכובס מוציא. המלבן הצמר הוא מוליא מן הצמר דבר מועט על ידי שטיפה: הרי אלו שלו. שאין בעה״ב מקפיד עליהן והמקפיד לא הוי קפידיה קפידא: שהסורק מוליא. הסורק את הצמר והמנפצו מה שמוליא הוא הוי דבר חשוב ורגילין להקפיד: הכובס נוטל שלשה חוטין. דרך אורגי בגדי צמר לארוג בסוף הבגד שלשה חוטין ממין אחר והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומייפהו: יותר מכאן. הוי מידי דחזי ליה ומקפיד עליה אכוליה והכל של בעל הבית: ואם היה השחור ע״ג לבן. שהיו חוטים שחורין ארוגים בבגד לבן רשאי הכובס ליטול הכל לפי שהשחור בלבן מגנה אותו ביותר:

גמ׳ הוה קצר. כובס היה: איסטדכין. מין מלבוש אחד. ובב״ר פרשה י״ט ויעשו להם חגורות חגורי חגורות אסטכיון גליון סדינים ופי׳ הערוך כולן מיני מלבושים של זכר הן: מן חד עמר. של מין צמר אחד שלא יהא מעורב בו הרבה מיני צמר ויהיו הבריות אומרים מן שלנו הוא לבוש ומעורב בו מינים הרבה מכמה אנשים שנתנו לו לכבוס לפי שצריך אדם לצאת ידי הבריות כשם שצריך לצאת ידי המקום שלא יביא עצמו לידי חשד שיהיו חושדין בו:

הלכה יא מתני׳ החייט ששייר מן החוט. שנתן לו הבעה״ב: כדי לתפור בו: מפרש בגמרא כמה שיעור כדי תפירה: ומטלית שהיא שלש על שלש. לאחר שהשוה החייט את תפירתו קולע ממנה מטלית קטנה שיש בה שלש אצבעות על שלש אצבעות חייב להחזיר להבעלים: במעצד. כלי שמחליק בו הנגר את פני הלוח ושפאין שהוא מוליא דקין הן ואין בעל הבית מקפיד עליהן: ובכשיל. קרדום רחב ומפיל שפאין גסין: אצל בעל הבית. שהוא שכיר יום ודרכו לנגוש אצל בעל הבית: אף הנסורת. דק דק היוצא מתחת המקדח שהוא דק מאד של בעל הבית הוא ורישא בקבלן שקיבל לבנות הבית בדמים קצובים: גמ׳ תני ר׳ חייא מלא מחט. הוא שיעור כדי לתפור בו: פתרין לה. לקמיה מפרש פתרין לה אהיכא קאי: כפליים. כמלא מחט ותוך למחט כמלא מחט: מלא משיכת המחט. כדי שיכול להחוב בבגד ולמשוך בתפירת מחט: מה ופליג. אם דבי ר׳ חייא ודבי בר קפרא לפרושי מתני׳ קאמרי ופליגי אר׳ חייא ובר קפרא רבותיהם ולפי גירסת הספר ה״ק היאך פליגי דבי ר׳ ינאי על ר׳ חייא ובר קפרא רבותיהם וקאמר הש״ס דלא היא אלא שהן מפרשי׳ כל אחד לדברי רבם: מה דתני ר׳ חייא כמלא מחט. מפרשין לה דה״ק כמלא שני מחטין לפי שמלא מחט אחת אינו ראוי לתפור ומה דתני בר קפרא מלא משיכת המחט שהוא מעט יותר ממלא מחט מפרשין לה שצריך כפלים כמשיכת מחט יותר ממלא מחט לפי שבמשיכה אחת שהיא יותר ממלא מחט עדיין אינו ראוי כל כך לתפור הלכך כפליים בעינן: הדרן עלך הגוזל ומאביל

בחזיר׳. א״ר לעזר אין הוה כגון ההין ברחא אין צריכין לידע בחזירה מהו כגון אהן ברחא. *אית דמרין חוטרא אית דמרין פנדורה אית דמרין תיישא רבא:

הלכה ט מתני׳

א *אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים ולא משומרי פירות עצים ופירות אבל לוקחין כלי פשתן בגליל מן הנשים ועגלים בשרון וכולן שאמרו הטמן אסור ולוקחין בצים ותרנגולין בכל מקום: גמ׳ *תני אין מקבלין פקדונות לא מנשים ולא מעבדים ולא מקטנים קיבל מן האשה יחזיר לה מתה יחזיר לבעלה:

הלכה י מתני׳

ב מוכין שהכובס מוציא הרי אילו שלו שהסורק מוציא הרי הן של בעל הבית הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו יותר מיכן של בעל הבית ואם היה שחור על גבי לבן נוטל את הכל והן שלו: גמ׳ אבא הושעיה איש טרייא הוה קצר והוה עבד ליה חדא איסטדכין מן חד עמר. דלא יהוון ברייתא אמרין מדידן לבש:

הלכה יא מתני׳

ג *החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו מטלית שהיא ג׳ על ג׳ חייב להחזיר לבעלין מה שהרש מוציא במעצד ד הרי אילו שלו ובכשיל של בעל הבית ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת של בעל הבית: גמ׳ תני רבי חייה *מלא מחט דבי ר׳ חייה פתרין לה כפליים במלוא מחט. תני בר קפרא מלא משיכת המחט דבי רבי ינאי פתרין לה במשיכת מחט. מה ופליג מה דתני רבי חייה מלא מחט דבי ר׳ ינאי פתרין לה כפליים במלא מחט. מה דתני בר קפרא מלא משיכת מחט דבי רבי ינאי פתרין לה כפליים כמשיכת מחט:

הדרן עלך הגוזל ומאביל וסליקא לה מסכת בבא קמא

מסורת הש״ס
(קידושין פ״ק כ״ב ס״ג)
ב״ק קיט פ״ב
(לעיל פ״ט ס״ז)
שם
עי׳ ב״ק קי׳ פ״ב

מראה הפנים

כלי פשתן בגליל. ובנוסחת הבבלי כלי למר ביהודה. והרמב״ם ז״ל בפ״ו מגניבה הל׳ ד׳ העתיק כנוסחת המשנה דהכא:

תני אין מקבלין פקדונות מן הנשים מבואר הוא לעיל פ״ק הגוזל קמא הלכה ז׳ ע״ש:

כפליים כמלא מחט. שהוא כמלא מחט ותוך למחט כמלא מחט וכבר ראוי לתפור בו׳ ולריך להחזירו וכן הוי המסקנא התם בבלשי מכילתין:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא.

מסורת הש"ס

ב"מ דף ב ע"א

(תוספתא בשבועות פ"ה)

שם ג ע"א

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ט מהל' טוען ונטען ה"ו סמ"ג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' קלח ס"א

ב
ב מיי' שם ה"א טוש"ע שם ס"ב

ג
ג מיי' שם פ"ד הלכה סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' פח ס"ד

שנים

א *אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה ויחלוקו זה י אומר כולה שלי וזה אומר חצייה שלי האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלש' חלקים והאומר חצייה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע: **גמ'** *תני אדם שאמר לחבירו תן לי מנה שאתה חייב לי אמר לו לא היו דברים מעולם הלך והביא עדים שהייב לו חמשים זוז. *רבי חייה ג רבה אמר הודיית עדים כהודיית פיו וישבע על השאר רבי יוחנן אמר אין הודיית עדים כהודיית פיו שישבע על השאר. אמר רבי לא

משנים

הלכה א מתני' שנים אוחזין בטלית. דוקא אוחזין דשניהם מוחזקין בה ואין לזה שום כח בה יותר מזה שאלו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה בעדים שהיא שלו ואינו נאמן ליטול בשבועה ומסקינן דמתני' מיירי כגון שהיו אוחזין בחוטין שבשפת הטלית אבל אם היו אדוקין בטלית עצמו זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין בשוה ובשבועה: זה אומר כולה שלי. סיפא מיירי במקח וממכר זה אומר אני קניתיה ולי מכרה המוכר ולא לך ומיירי שהמוכר נטל מעות משניהם מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו ולא ידע מהי מדעתו ומהי בעל כרחו שאין כאן עדות כלל והילכך חולקין ובשבועה וכדין הוא שמאחר ששניהם תופסין ועומדין בשוה שיחלוקו בלא שבועה אלא שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא תיקנו חכמים שבועה זו: זה ישבע שאין לו בה פחות מחליה. ואינו נשבע שכולה שלו כדקטעין מעיקרא דהא לא יהבינן לי' כולה וחליה שלו נ"כ אינו נשבע דא"כ הוה מכחיש לדיבוריה דאמר כולה שלי והלכך ישבע שאין לו בה פחות מחליה דמשמע הכי כולה שלי כדאמרי מעיקרא ולדבריכם שאין אתם מאמינים לי שבועה שאין לי בה פחות מחליה: וזה אומר חליה שלי. מודה הוא שהחלי של חבירו הוא ואין דנין אלא על חליה והלכך זה האומר כולה שלי וכו' ונשבעין שניהן שאין לכל אחד בו פחות מחלי הדבר שטוענין עליו ונוטל כל אחד חליו: **גמ'** תני. בתוספתא דשבועות פ"ה ושם הגירסא דלא כר"ח דהכי והכי תני התם היה טוענו מנה במעמד ב"ד וכפר בו ובאו שנים והעידוהו שהוא חייב לו נ' זוז הרי זה משלם ופטור מן השבועה ואם היה עד א' מעידו הרי זה נשבע על הכל: וישבע על השאר. כדין מודה במקצת הטענה: אין הודיית עדים כהודיית פיו. חשובה דנימא שישבע על השאר אלא משלם החמשים זוז שהעידו ופטור מן השבועה וגרסינן לה להאי סוגיא בהאי תלמודא ריש פ"ב דכתובות:

ר"ח רבה אמר הודיית עדים כהודיית פיו כו' ר"י אמר אין הודיית עדים כו'. אמר ר' לא משנים אוחזין בטלית דר"ח רובה; וכמס' כתובות פ"ב ה"א גרסינן משנים אוחזין בטלית למד ר"ח רובה מכיון שתפס כחצי' אלא [והוא כמו לא] כמביא עדים שחצי' שלו ותימר נשבע ונוטל אף הכא דמייא לה. דהוא כמו בש"ס דילן דהוא תובע הכל וזה כופר הכל ואנן סהדי דמאי דתפס האי דידי' הוא ולפיכך נשבע על החצי' ונוטל אוף הכא דמייא לה. ומפרש הגמ' בטעמא דר"ח רובה דטעמא דמתניתן דשנים אוחזין בטלית הוא משום אנן סהדי ולא משום כדס"ל לר' יוחנן משום תקנה שלא יהא כאו"א הולך ותוקף בטלית חבירו רבה בר ממל ורב עמרם סליקו הן דרב ביניי פי' דעומדין הן לעילא דרב ביניי כדאיתא במס' שבת דף ל"ז אר"ה עומדין היינו לעילא מר"ח רבה ופילפלו בזה הדין א"ל. ר"ל חד לחברי' אין מוסרין שבועה לחשוד. ר"ל לחשיד הממונא חשוד אשבועתא. א"ל אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו פי' אפילו חשוד על לשון השבועה ג"כ אין מוסרין לו דהיינו אם ישבע שאין לו בה פחות מחצי' אמדינן לי' שאין לו בה כלום כדפרש"י ז"ל עיי"ש דף ה' ע"ב ולא מיבעיא דאין מוסרין שבועה לחשוד דהא מביאין לי' לידי שבועת שקר. אלא אפילו לשון שבועה. אפי' שיש להשדו בלשון השבועה ג"כ אין מוסרין לו לשון שבועה זו. וכילד נשבע במתניתן דידן ר"ה אמר שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מהלי'. וא"כ כיון דלחשוד אין מוסרין לו שביעה. ע"כ דל"ל כר' יוחנן דמשום שבועת תקנה. דא"כ הוא חשוד אממונא והחשוד על הממונא חשוד אשבועתא [וכן היא בבבלי דגרסינן אמר ר' יוחנן שבועה זו תק"ח הוא שלא יהא כאו"א הולך ותוקף בטלית חבירו וכו'. ונימא מגו דחשוד אממונא חשיד אשבועתא פירש"י ז"ל דלר' יוחנן קפריך וכן פי' כל הקדמונים ז"ל] דאי לאו דר' יוחנן לא הוי חשוד אממונא משום דר"פ לעיל דף ב' דמורי ואמר. אבל לר"י דהיישינן שמא הולך ותוקף בטלית ש"ח שפיר קשה ונימא מיגו דהחשוד אממונא כי' ע"כ טעמא דר"ח רבה דטעמא דמתניתן היא לאו כדר' יוחנן משום שבועת תקנה אלא משום אנן סהדי וזהו טעמא דר"ח רבה ע"ז מסיק אמר ר' יוחנן אם מזו שבועת תקנה הוא. פי' דאין ממתניתן דשנים אוחזין שום ראי' דהיא משום שבועת תקנה דס"ל לר' יוחנן דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא כדאיתא בבבלי דף ה' ע"ב עיי"ש:

אמר

מראה הפנים

שנים אוחזין בטלית. הא דנקט טלית ולא שאר דבר משום דסתם טלית דבר שאינו ראוי ליחלק הוא וכדמסיק בגמ' דהתם דף ח' ע"א דתלוקה דקתני במתני' לדמי הוא ומוכח מדקתני סיפא היו שנים רוכבין וכו' מה התם לדמי ה"נ לדמי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מטוען הל' י'. וכל תלוקה האמורה כאן בדמים לא שיפסידו עצמו של כלי או של טלית או בימיתו בהמה. ומשמע דלהמסקנא אף בבהמה טהורה אמרינן דהחלוקה לדמי הוית ולפיכך כתב דבריו. ולהכי נקט הני תרי דיני במתני' טלית ובהמה ללמוד מזה על זה דאין כאן חלוקה אלא בדמים. והרשב"א ז"ל כתב בביאור הה"מ שם בדין ז"א כולה שלי וז"א חליה שלי וז"ל ומתבררת דבדבר הראוי ליחלק לשלים ולרביע אילו רצה נוטל ממנו החלי ואח"כ נשבע על מחלית מה שנשאר שאין לו בה פחות מחליה אבל בדבר שאין ראוי ליחלק נשבע על כל השלשה חלקים עכ"ל ואפשר שלמד זה מדדייק התנא במתני' ונקט כלישנא' הכי דברים שאינן ראוין ליחלק אבל מסתימת שאר הפוסקים אינו נראה כן אלא לעולם לריך הוא ליטבע על כל השלשה חלקים וכדלקמן. וטלית ובהמה דנקט לאשמעינן דבכל כה"ג אין אחד יכול לכוף לחבירו לחלק אלא דוקא בדמים:

זה אומר אני מצאתיה. כתב הרמ"ה ז"ל ובמקום שרוב של מוצאה כגון בעיר שרובה עכו"ם עכ"ל וכלומר מפני שבכבר נתייאשו הבעלים והרי היא של מוצאה דהא טלית כתם קאמר ואפי' ניכר שהיא של ישראל ומכאן ראיה לדעת הכוכבים דאפי' בא בעל האבידה ואמר סימני' ועומד וצווח לא נתייאשתי אינו כלום דאל"כ ניחוש שמא יבאו בעליה ויאמר לא נתייאשתי ויתן הסימן. ולא יוציאו הב"ד מידם וזה אפי' לפי' הרמב"ם ז"ל דבעיר שרובה עכו"ם מודה הוא דעומד וצווח לא מהני ועיין בס' דלקמן בריש הפ' ובד"ה מה שמלה שם ביארתי לכל השיטות והדעות מתחלקות והיוצא מהן בס"ד:

זה אומר כולה שלי. מסקינן התם רישא במציאה וסיפא במקח וממכר ולריכא וכו'. לכאורה קשה לדעת התוס' והרא"ש ז"ל דהפי' במקום דאיכא ודאי רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה וכו' יחלוקו וא"כ המאי לא מוקי סיפא כדאיכא רמאי ואשמעינן דאפ"ה יחלוקו ולא אמרי' יהא מונח עד שיבא אליהו ואפי' לר' יוסי גבי שנים שהפקידו וכו' דהתם אין החלוקה יכולה להיות אמת דודאי מנה השלישית דחד מינייהו אבל הכא אפ"פ שבטענתם ודאי חד מינייהו רמאי מ"מ החלוקה יכולה להיות אמת דאימר דתרוייהו הוא כדפי' התוס' ד"ה יחלוקו. וראיתי שמעינן דלעולם החלוקה בשבועה היא ומשום תקנת חכמים שלא יהא כל א' תוקף וכו' וזה שייך יותר בשיטות גבי מציאה דבמכר לריך לידע ממי לקח וכאיזה אופן הוא כדפריך לקמן ולאוי זוזי ממאן נקט וכו'. וראיתי בשיטה מקובצת למב"א ז"ל שכתב בשם אחד מהגדולים וז"ל והא דלא מוקי סיפא בדאיכא ודאי רמאי דאי משום הא ליתני כולה שלי ותו לא דכולה שלי משמע בכל גוונא א"נ ליתני אני ארגתיה ותרתי למה לי עכ"ל ומבואר הוא דלא הוכן כלום דעיקר הרבותא לאשמעינן ברישא דאפ"ג דבדין הוא שיחלוקו בלא שבועה מ"מ רמו רבנן שבועה עליה מפני התקנה שלא יהא כל אחד תוקף וכו' והא לא הוי ידעינן אי הוה תני הני ארגתיה לחוד או כולה שלי כתמה דה"א בדאיכא רמאי מיירי ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דליפרוש וקמ"ל דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא. ולענ"ד נראה ליישב קושיא זו בפשיטות דמאי דכתב הרא"ש ז"ל גבי זה אומר כולה שלי וזה אומר חליה שלי וכו' דמן הדין

היה לו ליטול החלי שהוא מודה לו בלא שבועה והחלי האחר שהן דנין עליו יחלוקו בשבועה אלא כדי שלא יוכל לכוין שום דמאות בשבועתו וכו' ע"ש והשתא אפילו לא הוה תני אלא שתי החלוקות דסיפא שפיר הוה ידעינן דאף דבמקום דאיכא למימר דמן הדין הוא דהחלוקה יהא שלא בשבועה דהכא בסיפא דסיפא ג"כ נראה שאינו רמאי בזה לא טען אלא החלי והודה לו על החלי ואפ"ה חייב שבועה גם על אותו החלי ומלד התקנה וה"ג במציאה כן וע"כ מדתני לכ"להו הני כבי דאתינן לאריכותא דהש"ס ומטעם הנזכר נתבאר דאף בדבר שראוי ליחלק לריך ליטבע על כל השלשה חלקים וכדלעיל:

וזה נוטל רביע. הקשו התוס' דיהא נאמן בשבועה דחליה שלו כמגו דאי בעי אמר כולה שלי ותירץ ריב"ם דמגו להוציא לא אמרינן וכו' ומלבד דהאי מילתא לאו מוסכם הוא דמוכח מכמה דוכתי בש"ס דאמרינן מיגו להוציא כדלקמן וכבר כתב הריב"ש בתשו' של"ו דרוב האחרונים הסכימו והוכיחו בראיות גמורות דאמרי' מגו להוציא והובא דעתו בתה"מ בכנה"ג סי' פ"ב סעיף י"ב. אלא דקשיא לי הא רב פפא דאיהו מרה דשמעתתא הכא דמפרש למתני' ומוקי לה רישא במציאה וכו' ואיהו ס"ל דאמרינן מגו להוציא כדמוכח מהאי דאמר בשבועות דף מ"ב ע"א גבי ההוא דאמר לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל פרעתיך א"ל הנהו סטרא' נינהו ואמר רב נחמן איתרע שטרא ורב פפא אמר לא איתרע שטרא וכו' והילכתא איתרע שטרא וה"מ דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מיגו דיכיל למימר להד"מ יכול נמי למימר סיטראי נינהו. וא"כ לרב פפא דאמר לא איתרע שטרא והוי בטרא מעליא לעולם פשיטא הוא דס"ל דהיכא דפרעי' שלא בעדים דמהימן המלוה מטעמא דמגו והכי כאן מגו להוציא הוא וכן מוכח מהסיא דלקמן פ' המקבל דף ק"י ע"א דרב פפא ס"ל דאמרי' מגו להוציא ועיין לקמן. ובעיקר קושית התוס' דהכא ראיתי כמה תירוצים בדברי המפרשים דהנ"י כתב דהוי מגו מדבר לדבר ולא אמרי' מגו אלא בהותו דבר עלמו שהוא תובע או כופר וכבר נסתר טעם הזה הובא בשיטה מקובצת בשם הר מקולי ז"ל שהרי אמרו בגמרא מפני מה אמרה תורה מודה במקלת הטענה ישבע וכו' הרי דאמרי' מגו ממעון לממון אחר. וכן כמה שפי' עוד הנ"י והם דברי הרמב"ן ז"ל בחידושיו תמלא בחזקת הבתים גבי הסיא עובדא דגחין ולחיש ליה דמייתו התוס'. ותירץ העיקר הוא מה שהוגה בשם הסר מקולי דהיינו טעמא דהכא לא נחית לשקר אלא שסבר שהגביה חלקו כשעה שהגביה חבירו ואילו נחית לשקר הוה אמר כולה שלי וראיה לדבר מהא דאמרי' המרה את בעלה במלחמה אינה נאמנת מת במטתו נאמנת ונימנה במגו דאי בעיא אמרה מת במטתו אלא משום שסבורה היא דבאמת מת במלחמה הוא וכל כה"ג לא אמרי' מגו עכ"ד. ולפי טעם זה ניחא לפירש"י וכן לדעת הרמב"ן ז"ל מביאו הטור בסי' קל"ח דבליכא רמאי מיירי במתני'. אבל לדעת התוס' והרא"ש דאפילו בדאיכא רמאי כמי דינא הכי ולא שייך האי טעמא בטוען חליה שלי ונחית לשקר הוא. ודע דדעת הרמב"ם ז"ל לא פירשו המפרשים היכן דעתו נוטה בזה אם כדעת רש"י והרמב"ן או כדעת התוס' והרא"ש ולענ"ד נראה מסתימת דבריו בפ"ט מטוען דלא כתב אלא טענת כולה שלי וכו' ולא זכר כלל מלשון מליאה אלא דהכל נכלל בטענה זו וא"כ טענת אני ארגתיה ג"כ בכלל דלא ביאר אם יש חילוק בזה. ובענין מגו להוציא כבר ביארתי

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ב משוען ונטען ה"א סמ"ג עשין לפ טוש"ע חו"מ סי' לב ס"ו
ה
ב ש"ע שם סי' קלח ס"א.

מסורת הש"ס

משנים אוחזין בטלית דרבי חייה רובה. מכיון שתפוש בחצייה אלא כמי שהביא עדים שחצייה שלו ותימר נשבע ונוטל. אוף הדא דמייא לה. רבה בר ממל ורב עמרם סליקו הן דרב ביניי אמר ליה אין מוסרין שבועה לחשוד. אמר ליה אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו. כיצד נשבע רב הונא אמר שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות משוה פרוטה אמר רבי יוחנן
אם

משנים אוחזין בטלית דר"ח רובה. ממתני' למד ר' חייה רבה לומר כן ואיידי דנקט התם האי לישנא נקט לה נמי הכא כן: מכיון שתפוס בחליה אלא כמי שהביא עדים שחלייה שלו. כלומר הא חזינן במתני' דכל אחד תופס בחלייה ומכיון שתפוס בחלייה הא לא הוי אלא כמי שהביא עדים שהחלי שלו דאנן סהדי דמאי דתפיס כל חד דידיה הוא והלה אומר כולה שלי וכופר בכל הוא וכן חבירו: ותימר דישבע ונוטל. ואת אומר שכל אחד נשבע שאין לו בה פחות מחליה ונוטל ואנו מעידין שיש לו בה החלי ומחייבין לכל אחד שבועה על השאר והיינו החלי שכל אחד מעכב לעצמו אלמא דהעדאת עדים במקצת מחייבו שבועה כהודאת פיו: אוף הדא. דינא דברייתא דמייא לה לדינא דמתני': סליקו הן דרב ביניי. שנו והעלו הא דהקשה רב לר' חייא על דינא דמתני' בין הדברים של ר' חייא ור' יוחנן דהשיב לו לקמן בענין הדין שלו במה שלמד ממתני' ורבה בר ממל ור"ע הכניסו דברי הרב ותשובתו באמצע הדברים וכלומר דרב היה רוצה לידע טעם ופירוש השבועה דמתני' ואם דלא שייכה להא דר' חייא דבלאו הכי בעי לפרושי מתני': א"ל. רב לר' חייא אין מוסרין שבועה לחשוד. בתמיה וכי מוסרין שבועה לחשוד והרי זה חשוד הוא שכפר בכל: אפי' לשון שבועה וכו'. כלומר

פשיטא הוא ולדידי נמי ס"ל דאפי' לשון שבועה אין מוסרין לו למי שהוא חשוד על השבועה אבל הכא לא חשיד על השבועה אלא חשוד אממונא וחשיד אממונא לא חשיד על השבועה: כיצד נשבע. במתני' שהרי זה טוען כולה שלי והשבועה היא שאין לו בה פחות מחליה ואם כך היא השבועה ותו לא א"כ אפי' אין לו בה כלום יכול הוא לישבע כן שהרי הוא אומר שאין לו בה פחות מחליה ואם אין לו בה כלום הרי שאין לו בה לא פחות מחליה ולא כלום וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן: רב הונא אמר. ה"ק צריך שישבע שיש לי בה. ואין לי בה פחות משוה פרוטה וכלומ' דהשבועה היא שיש לי בה ואין לי בה פחות מחליה דהשתא אחר שאמר שבועה שיש לי בה א"כ עכ"פ אין לו בה פחות משוה פרוטה דהא יש לי בה אמר ועכשיו כשמסיים דבריו ואמר ואין לי בה פחות מחליה סומכין על שבועתו דאם לא היה לו החלייה הרי נשבע לשקר הוא במה שאמר אין לי בה פחות מחלייה דהא עכ"פ שוה פרוטה יש לו בה והרי היא פחות מחליה אלא ודאי דיש לו באמת החליה: אמר ר' יוחנן. השתא מסיק לדברי ר' יוחנן במה שהשיב לר' חייא על מה שרלה ללמוד דיניה ממתני' והפסיק בדברי רב וכפי' השבוע' ביניהם וכדלעיל:
אם

ציון ירושלים

א אמר ליה אין מסרין שבועה לחשוד אמר ליה אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו. כל המאמר הוא תמוה עפ"מ שנדחק וגם מה זאת אומרת אפילו לשון שבועה. ולפענ"ד נראה דרב הקשה על ר"ח כיון דעדים מעידים שיש לו חמשים הוי חשוד גמור והיך מוסרין לו שבועה א"כ לא דמי להך דשנים אוחזין דאינו חשוד גמור רק דאנן סהדי לזה ולזה יש שם עכ"פ ונשבע שבועה שיש לו בה ואין לו בה פחות מש"פ כדאמר לקמן א"כ אינו הלשון כ"כ מורה שיהיה חשוד על השבועה ולזה השיב ר"ח אפילו לשון שבועה אין מוסרין לו דהיינו שאף הכ מבנה הלשון בשבועה מ"מ אין מוסרין לו דסוף סוף הוא חשוד דאנן סהדי לזה ולזה עכ"פ כספק לנו מי החשוד א"כ שוב דומה להך דשנים אוחזין ולזה מביא הך דכיצד נשבע ר"ה אמר שבועה שיש לו ולזה אמר ר' יוחנן אם מזו שבועת תקנה הוא ואין ראי' מזה כמו שכ' בפ"מ בפירוש ודו"ק:

מראה הפנים

ביארתי במקצת בחיבורי מסדר נשים בכתובות פ"ק הלכה ז' גבי מוכת עץ ודעת הרא"ש כדעת התוס' שכתבו בכמה וכמה מקומות דלא אמרי' מגו להוציא. אבל שכאתי שם שדעה דבל היכא דאיכא טענת ברי אמרי' מגו להוציא כמו התם והה"ד הכא במתני'. ודעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הביא הב"ח בפי"ג ממלוה בהל' ו' דאמרי' מגו להוציא. וכן ראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בפ' חזקת בס שבהליט כן מכמה ראיות וחדא היא. מהא דהמקבל דלעיל גבי מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש וכו'. דאף דסטור בסי' ק"ג כתב בשם ה"ר יונה דלא הוי מגו להוציא כיון שכבר זכה בקרקע והחזיק בה וכו' מ"מ רואין אנו לדעת הרמב"ן שבהליט שם דהוי מגו להוציא דקרקע בחזקת בעלים עומדת. ומהתם מוכח לרב פפא דס"ל הכי מדאמר שם על דברי רב יהודה דאמר מלוה נאמן מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי וא"ל רב פפא לרב אמי רב זביד ורב עוירא לא ס"ל הא דרב יהודה מ"ט האי שטרא כיון דלגוביינא קאי מיזהר זהיר ביה וכו' ע"ש. ותיפוק ליה דהוי מגו לאפוקי ממונא אלא מדלא אמר הכי ש"מ דס"ל דאמרי' מגו לאפוקי ממונא וכמו שביינתי לעיל. ודעת הרמב"ם ז"ל בענין מגו להוציא נראה להדיא דס"ל כדעת רבו הר"י מיגש ז"ל ואם שלא זכרוהו המפרשים לענין זה. והובא בספר התרומות בשער י"ז ח"ב שכתב לחלק דבהיא עובדא דחזקת דהוי שטרא זייפא הוא דלא אמרי' מגו לאפוקי ממונא אבל בשטרא מעליא כהיא דשטרא' בשבועות כמזכר וכהיא דהכימי בכרי' דר' אבוה בפ' הכותב דף פ"ה ע"א דלקיומי שטרא מעליא אמרי' מגו לאפוקי ממונא. זהו תוכן דבריו ז"ל וזהו דעת הרמב"ם בפי"ד ממלוה בהל' ו' בדין טענת בשטרא זייפא דאינו נאמן במגו כדכייס שם שהרי זה השטר כחרס הוא חשוב ובהל' ט' שם כתב כדין דשטרא דנאמן היכא דיש לו מגו. וא"כ מבואר דעתו ז"ל בגוף החילוק בענין מגו להוציא. ואם נאמר שדעתו כאן בדינא דמתני' כדעת התוס' והרא"ש דאפילו בדאיכא במאי שייך הכא התלוקה בשבועה וכמו שזכרנו א"כ ליתא לתי' הכר מקולי לדעתו ונ"ל דהוא ז"ל ס"ל דאין אומרין כאן מגו להוציא וכתירוץ התוס' בקושייתם ומטעמא דאע"ג דטוען ברי לא אמרי' מגו להוציא אלא דוקא בהיכא דאיכא שטרא מעליא: והכיא דמוכת עץ דכתובות איכא נמי טעמא אחרינא בהדי טענת ברי דידה דבחזקת בתולה ניבאת. ואין להאריך כאן יותר ויתבאר עוד במקום אחר בעזה"י ב"ה:

משנים אוחזין בטלית דרבי חייה רובה. היינו הני ר"ח קמייתא דהתם בדף ג' ע"א ופסקו כל הפוסקים כוותיה דר' חייא דאע"ג דבגמ' מקשה התם על הא דקאמר ותנא תונא וכו' היינו דדחי לה דממתני' ליכא סייעתא וכדדחי ר' יוחנן הכא לקמן אבל דיניה דר' חייא אהיא ונלמד מבינייא מפיו ועד א' וכו' כדאמר התם. ומשמע מהכא שהעדים מעידים שעדיין הוא חייב לו החמשים זוז כגון שאומרים לא זזה ידינו ממנו ויודעין אנו שלא פרעו דהא שחייב לו וכו' קאמר וכן משמע ליבנא דהתם דקאמר והעדים מעידין אותו שיש לו חמשים זוז. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ד דטוען להדיא שכתב והעדים מעידין עליו שעדיין יש לו אלו חמשים. והר"ן ז"ל הקשה על זה דא"כ למה נשבע והא קי"ל שעבודא דאורייתא וכיון שכן חמשים הללו שמעידין בה העדים בעבוד קרקעות ניהו ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ולפיכך פי' דהכא מיירי שהעדים אינם מעידין אלא שהלוהו ומיניה הוא דגבי דכיון דהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי אבל מן הלקוחות לא גבי דאינהו לית להו למיסמך אטענה דידיה אלא אמרינן דילמא לוה ופרע עכ"ל. ולדברי הרמב"ם ז"ל דלית ליה האי סברא דהוה ליה שעבוד קרקעות וכדלקמן וכמו דמוכח מדבריו מכמה דוכתי וכן בהאי פרק הנזכר בהל' ד' אין מודה במקצת חייב שבועה וכו'. ומשמע שם דדוקא בשטר ס"ל כן אבל לא במלוה ע"פ ואע"ג דס"ל שעבודא דאורייתא כמו שפסק בפי"א מהלכות מלוה והבאתי דעתו בפרק הגוזל קמא הלכה ב' במה שכתב לחלק בענין יורשין בין ירשו קרקע לבין ירשו מטלטלין ונלמד כן מההיא תלמודא דפרק התקבל וע"ש. ולדעתו ז"ל נמי א"א לפרש כמו שמסיק שם הר"ן דהשתא דתקון רבנן דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות אפילו מהכדי דאוזפיה ולא פרעיה ויש לו קרקע ישבע על השאר משום דלבתר תקנתא אין כאן שעבוד קרקעות עכ"ל דלא משמע כן מדעתו ז"ל שהרי לגבי יורשין יש לו שיעבוד מדאורייתא כמבואר מדבריו והכתי שיעבוד קרקעות הוי והיינו נראה מדבריו דמחלק בזה בין יורשין לבין לקוחות ונ"ל לדעתו דס"ל דהא דאמרו אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות דוקא בשכתב לו בפירוש בשטר כן. ואע"ג דממילא נשתעבדו לו לא הוי כטענו קרקעות וכלים וכו' דהא לא טענו אלא כחוב שנתחייב לו בע"פ. ודע דהתוס' מקשין קושיא זו בענין מודה מקצת היכי משכחת לה שבועה מן התורה הא שעבודא דאורייתא ותירצו בכמה דוכתי במכלתין דף ד' ע"ב ובשבועות דף ל"ז דלא משכחת לה אלא שאין לו קרקע א"נ במחל לו השעבוד ושני תירוצים האלו הביאו בכל מקום ומלבד בפרק גט פשוט דף קע"ה בסופו הוסיפו עוד לתרץ על קושית הר"י מקורבי"ל שהקשה קושיא זו וכתבו ותומר ר' כשמחל שעבודו או בדליכא עדים דהא דשעבודא דאורייתא היינו ע"פ עדים אבל ע"פ עצמו לא עכ"ל. ומזה אמרתי לתרץ קושית הסמ"ע בסימן פ"ח על מה שהביא הטור שם בסעיף ל"ת דעת התוס' והרא"ש דלא משכחת לה שבועה במודה מקצת אא"כ אין לו קרקע א"נ במחל השעבוד והקשה הוא ז"ל מהא דאמר בפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"ב שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא המוציא

שט"ח על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר פרעתי מחצה והעדים מעידין שפרע כולו מ"ז נשבע וגובה מחצה מנכסים בני חורין אבל ממשועבדין לא דאמרי' אנן אעדים סמכינן. והשתא קשה ע"ז קושית התוס' הא אפילו במלוה ע"פ הוי שיעבוד קרקעות וליכא לשנויי דמיירי שאין לו קרקע או שמחל כתירוץ התוספות דהא קאמר גובה מחצה מבי"ח אלמא דיש לו קרקע וכן מדקאמר דלא גבי מלקוחות דאמרי אנן אעדים סמכינן א"כ ע"מ דיש שיעבוד עכ"פ ע"כ הקושיא שלו וכתב מי שיכול ליישב דבריהם בדבר זה אומן יקרא ושכר הרבה יקח מן השמים ואח"כ כתב שנגלה לו בחלום תירוץ על קושיא זו שמיירי שמחל לו את"כ השעבוד וכו' ואין להאריך בתירוץ הזה והרוצה לעמוד על דבריו יע"ש. ולפי תירוץ התוס' דפ' גט פשוט הנזכר כבר מיושב בטוב טעם הקושיא זו שהרי כתב בעל התרומות בטעם דין הנזכר שהביאו הסמ"ע בסוף סימן פ"ב דהטעם דמשלם שמחצה דלגבי דידיה מחשבינן העדות כמאן דליתא שהות הכתים העדים בהודאתו והודאתו כמאה עדים דמי וע"ש. וכן נראה מדברי התוס' פ' י"נ שם וא"כ הוי כמלוה ע"פ בלא עדים ולפי הכלל שכתבו התוס' בזה לכ"ע לא אמרינן במלוה ע"פ בלא עדים דשעבודא דאורייתא וה"נ משלם ע"פ עצמו הוא ולא ע"פ העדים וזה ברור. שוב עיינתי בספר התרומות בעצמו וז"ל בשער שמיני ח"א סי' ג' והא דינא דנשבע וגובה אית ביה כמה פרכי שהקשו הראשונים ז"ל וכו' למה צריך לישבע על המחצה שכפר והלא העדים מעידין כדבריו ודבר שיש עליו עדים למה צריך שבועה וכי מודה במקצת בעלמא אם יבאו עדים כדבריו משביעין אותו ויש לומר דהאי דאמר פרעתי מחצה יש לומר הכחשה הוא ויש לומר שאינו הכחשה לגבי לקוחות לא חשבינן ליה הכחשה דאמרי אנן אעדים סמכינן ובטל שטרא אבל לגבי נפשיה הכחשה היא דכיון דאיכא עדים אמרתי אירתא ולאו כמשיב אבידה הוא אלא כמודה מקצת דעלמא הוא ולא סמכינן עלייהו גם יש להקשות כאן דטענת מלוה מחמת שטרא הוא וכפירת לוה כפירה דשטרא היכי משתבע ליה שבועת התורה והא קי"ל דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ויש לומר מכי אשכחו סהדא עליה דפריעה הוה ולא גבי ביה מידי מלקוחות אזל ליה שעבוד קרקעות והבטיל ליה דליתה תביעה בשטר אלא כשאר תביעה דעל פה סדרא ולפיכך קרינן ליה מודה מקצת ונשבע עכ"ל מדבריו למדנו בדעתו ז"ל כדעת הרמב"ם בענין כפירת שעבוד קרקעות דליתא אלא דוקא כתביעה בשטר אלא שלדעת התוס' הוא קשה כנ"ל ולפי מה שנתבאר מסברתו ודבריו ז"ל דלגבי דידיה הוי הכחשה וכמאן דליתנהו לעדים דמי ולפי כלל התוס' הנזכר גם לדעת התוס' ניחא כמו שנתבאר:

סליקו הן דרב ביניי. קושית רב שהקשה לר' חייא לכאורה שייכא ג"כ אדר' חייא גופיה דהא חשוד הוא שכפר בו אבל הא ליתא דהא רב לא ס"ל האי דאמרו הכא בסוגיא דהתם דף ד' ובכמה דוכתי דהכופר במלוה כשר לעדות ובזה כ"ע מודים ולא מצינו חולק בהא ומשום דהישתמוטי הוא משתמט עד דאית ליה הלכך נראה דרב אדינא דמתני' קאי והיינו דקאמר סליקו הן דרב ביניי וכדפרישית בפנים. ור' חייא שלא השיבו אלא כדרך שאלתו ולא בא לפשיטו בעיקר הקושיא מ"ט מסרינן ליה שבועה במתני' הא חשוד הוא. מצינו לפרש בב' אופנים אי משום דס"ל דודאי חשוד אממונא הוא אלא דחשוד אממונא לא חשוד אשבועתא וכנראה דכן מסקנת הש"ס דהתם בדף ו' ע"א אסא דפריך התם אטעמא דקאמר ר' יוחנן התם וכן הכא דשבועה דמתני' תקנת חכמים הוא שמא ילך ויתפוס ויטיל תוקף בטליתו של חבירו וא"כ חשוד הוא ונימא מגו דחשוד אממונא וכו' אלא לא אמרינן מגו דחשוד אממונא חשיד אשבועתא. וכן נראה מדברי התוס' דלעיל דף ג' ע"ב ד"ה בכוליה וכו' דלמסקנא איתמר הכי. וכן נמי מצינו לפרש אליבא דסוגיא דהאי ש"ס דהיינו מבואר להדיא כדמייתי התם דר' חייא הוא דתני גבי חנוני על פנקסו שניהם נשבעין ונוטלין מבה"ב. וא"כ אפשר דס"ל כאביי דהתם דקאמר גם טעמא דמתני' משום דחיישינן שמא כספק מלוה יבנה יש לו עליו וא"כ לאו חשוד אפי' אממונא אבל בעלמא ס"ל דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. וכדפרש"י שם דאביי פליג עם ר' יוחנן. וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל דפליגי שכתב ומדלא הביא רב אלפס ז"ל אלא דברי אביי מכלל דס"ל דאמרינן מאן דחשיד אממונא חשיד אשבועתא וכו' ע"ש דמ"ב ומיהו אין נפקותא בזה דלא אשכחן לאביי מאן דחשיד אממונא בלא עדים דאמר שמא כספק מלוה יבנה יש לו עליו דאל"כ תקשה לאביי מכל הלין דמוכח מינייהו דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא עכ"ל נראה דאף דודאי לענין למסור לו שבועה לכתחילה אין כ"מ דכל זמן שאין עדים שלקח ממון חבירו אינו חשוד על השבועה הוא וכן קבע הטור להלכה בסי' צ"ב ומשום האי טעמא דשמא כספק מלוה יבנה יש לו עליו מ"מ איכא נ"מ בעלמא אם חשוד על ממון קרינן ליה דגבי לענין שבועה לאו חשוד הוא דלאו גזלן בעדים הוא אפ"ה לדעת ר' יוחנן דקרינן ליה חשוד אממונא לאו מהימן אממונא הוא לענין למכור לו ממון יתומים וכה"ג ולאביי לא מיקרי חשוד כלל מטעמא דכספק מלוה. ועוד דלדעת התוס' שכתבו בדף ה' ע"ב ד"ה דחשיד וכו' דלמאן דס"ל דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא אפילו גזלן בעדים לא פסיל לשבועה אלא מדרבנן ע"ש דכן מוכרח דבגזלן בעדים איירי שם וא"כ לאביי בגזלן בעדים פסול מדאורייתא לשבועה כמו לעדות וכ"מ טובא איכא. ודעת הרמב"ם ז"ל כבר נתבאר לעיל שהוא תופס דברי ר' יוחנן שכתב בפ"ט מטוען הל' ז' ושבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל א'
תופס

מסורת הש"ס

ב"מ דף ג עמוד א וזף ה ע"ב (תוספתא דמיכלתין פרק א) ב"מ דף ז ע"ב (גיטין פ"ק)

ב"מ ח ע"א

קדושין סב

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ט מטוען ס"ז סמ"ג עשין לב טוש"ע חו"מ סי' קסה ס"א

ז
ב פי' טוש"ע שם סי' סה סע"ו

ח
ג טוש"ע שם סי' קלח ס"ב בסג"ה

ט
ד מיי' פ"ט שם טוש"ע שם סעיף א

י
ה מיי' פי"ב מגירושין ה"י

יא
ו מיי' פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ב סמ"ג עשין עו"ע יד סי' רסט חו"מ

אם מזו. אתה למד דצריך יש להשיב עליהם דאלו מתני' דשבועת תקנה היא וע"כ לומר כן שהרי לדבריך דאתה מדמה דין זה לעדים שהעידו דאמן שהדי א"כ כי היכי דאמן שהדי להאי במאי דתפיס ה"נ אמן שהדי להאי ושבועה זו למה ויחלוקו בלא שבועה אלא ודאי טעמא אחרינא איכא הכא ושבועה זו תקנת חכמים הוא כדי שלא יהא כל א' תוקף טליתו של חבירו ויאמר שלי הוא הלכך רמו רבנן שבועה עליה ואין ראיה ממתני' לדבריך: תני. בתוספתא דמכילתין פ"א: זה אומר שלי. המלוה אומר שלי הוא ואבד ממני ומצאתיו: יתקיים השטר בחותמיו. ר' סבר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ואי מקיים ליה המלוה יש לו חלק בשטר ויחלוקו בסך השטר ואי לא לא פליג המלוה: ר"ג אומר יחלוקו. ובתוספתא הגי' ר"ש ב"ג וכן הוא בהאי תלמודא בפ"ק דגיטין הל' א' וס"ל דא"צ לקיימו ובין כך ובין כך יחלוקו: הכל הולך אחר התפוס בעדים. שאם אחד מהן תופס במקום העדים והשני בשאר המקום שבשטר הכל הולך אחר זה שתופס במקום העדים שהוא עיקר השטר: אין שמעתונה. אם שמעת אתה לחלק כן אתיית כר"ש ב"ג. וכלומר דאליבא דר"ש איכא למימר הכי אבל לר' הכל הולך אחר קיום השטר: זה אומר חליה שלי. אדינא דמתני' קאי ובתוספתא ריש פ"ק גרים הכי זה אומר כולה שלי וזה אומר שליש שלי האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות מחמשה חלקים והאומר שליש ישבע שאין לו בה פחות משתות כללו של דבר אינו נשבע אלא על חצי טוענו בלבד. וה"ג בחליה שלי הכי מיתפרשא זה אומר חליה שלי וכו'. כלומר כמו דאמרינן בדינא דמתני' דאם השני טוען חליה שלי נשבע על חצי טענתו ועל חצי שהודה לזה באין לו בה פחות מרביע והכי נמי אם השני טען ואמר שליש שלי ישבע על חצי ממה שהודה לזה שטען כולה שלי ושבועתו שאין לו בה פחות משתות והוא חצי טוענו:

*אם מזו שבועת [א] תקנה היא. *ותני *שנים שהיו תופסין בשטר זה אומר שלי ואבד ממני וזה אומר שלי הוא שפרעתיו לך יתקיים השטר בחותמיו דברי רבי. רבן גמליאל אומר יחלוקו. *אמר רבי לעזר הכל הולך אחר [ב] התפוס בעדים. אמר רב חסדא אין שמעתוניה אתיית כרבי שמעון. זה אומר חצייה שלי וזה אומר שלישה שלי האומר חצייה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע והאומר שלישה שלי ישבע שאין לו בה פחות משתות. כללו [ג] של דבר אינו נשבע אלא על חצי שהודה:

הלכה ב מתני' *היו [ד] שנים רוכבין על גבי בהמה או שהיה אחד רכוב ואחד מהלך זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה ויחלוקו בזמן שהן מודין או שיש להן עדים חולקין שלא בשבועה: **גמ'** אמר רב הונא תניי תמן *[ה]אשה שהיתה רכובה על גבי בהמה ושנים מנהיגין אותה ואומרה אילו עבדי והחמור והמשאוי שלי. וזה אומר זו אשתי וזה עבדי והחמור והמשאוי שלי. וזה אומר זו אשתי וזה עבדי והחמור והמשאוי שלי [ו] צריכה גט משניהם וצריכה לשחרר את שניהן. ושניהן משחררין זה את זה. בחמור ובמשאוי שלשתן שוין:

הלכה ג מתני' [ז] היה רכוב על הבהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו תנייה לי ונטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה בתחילה לא אמר כלום: **גמ'** אמר רבי יצחק הדא הילכתא לית שמע מינה כלום לא מראשה ולא מסיפה. היה

אמר ר"א הכל הולך אחר התפוס בעדים א' רב חסדא אין שמעתוני' אתיית כר"ש. פי' הרמב"ן ז"ל דאי לרבי דאמר יתקיים השטר בחותמיו פשיטא דהכל הולך אחר העדי' שכיון שאחד מהן תפוס בלבד אין אתה יכול לקיימו שדינו שיטול עד מקום שידו מגעת. ויש לפרש דבני מערבא סברי דגבי לי כולה לרבי וביון שטניהן תפוסין בעדים אינם חולקין אף כשהלוה תפוס בלבד אין הולכין אחר תפיסתו וגבי לי' מלוה. מ"מ נראה מכאן שהתורף הוא עם ה"י העדים שלא כדברי רש"י ור"ח ז"ל עכ"ל הרמב"ן ז"ל מובא בשטמ"ק ז"ל עיי"ש:

חזקיה

הלכה ב מתני' היו שנים רוכבין ע"ג בהמה. מתני' הא קמ"ל דרוכב לחודיה קני ואע"פ שאינו מנהיג: ואחד מהלך. ומנהיג את הבהמה: בזמן שהם מודין. בבבלי דייק ממשנה יתירה ומפרש לה דאמציאה קאי והא קמ"ל המגביה מציאה בשביל חבירו שיזכה בה קנה חבירו ואין אחר יכול לזכות בה: **גמ'** צריכה גט משניהם. מספק ואע"פ שאין כאן עדים חיישינן לכל א' שמא קידשה בפני עדים: וצריכה לשחרר וכו'. מספק דשמא היא אומרת האמת וכן כל א' מחבירו: שלשתן שוין. דכולן יש בהן צד זכיה בשוה וחולקין וקמ"ל דרוכב במקום מנהיג קנה וכפשטא דמתני':

הלכה ג מתני' תנה לי. דוקא דאמר תנה לי הוא דיכול המגביה לומר אני זכיתי בה אבל אם אמר זכה לי בה קנה הרוכב ואין זה יכול לומר אני זכיתי בה: לא אמר כלום. שסבר קנאה זה כשמסרה ממנו דכל זמן שהיתה ביד המגביה הפקר היתה: **גמ'** הדא הלכתא. דלקמן וכלומר דין דהמגביה מציאה לחבירו ומשום דפלוגתא היא בעלמא דגרסינן לעיל בנזק' פיאה פ"ד דפליגי ר"י ור"ל דר' יוחנן סבר אדם זוכה לחבירו במציאה אם הגביה מציאה לחבירו ובשבילו קנה חבירו ור"ל סבר אין אדם זוכה לחבירו במציאה וקאמר ר' יצחק הכא דהדא הלכתא לית שמע מינה דמתני' כלום ואע"ג דלכאורה היינו דינא דמתני' אפ"ה לית ש"מ מהכא ולא תפשוט האי דינא לא מרישא דמתני' ולא מסיפא כדמפרש ואזיל:

ציון ירושלים

[ה]אשה שהיתה רכובה על גבי בהמה כעין זה בש"ס דילן בקדושין סה ובתומים סי' קלה הקשה דהוי כטענו חיטין והודה לו בשעורין וכן הקשה בקצוה"ח סי' פח ובאבני מילואים סי' לא תירץ וכתב ישיב על זה. אבל כולם לא ראו דברי השטמ"ק בב"מ מליעא כאן שהרמ"ך הרגי' בזה. ובתשובה האריכתי ואכ"מ:

מראה הפנים

תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה נראה מדבריו דס"ל דתביד אמומנא לא תביד אשבועתא בלאו האי טעמא דאביי ובנראה מסתמא דהש"ס אליבא דר' יוחנן. אלא די"ש לסתפק בדבריו אם ס"ל כדעת התוס' בזה דגזלן פסול מדרבנן הוא לשבועה ובפ"ב מבואר כתם דבריו. והא דאמרינן בפ"ז דשבועות דף מ"ז גבי חשוד היה א' מהן משחק בקוביא וכו' תנא פסולי דאורייתא וקתני פסולי דרבנן לכאורה הוא קשה על סברת התוס' הנזכר דהא משמע מהכא דדוקא גזלן דרבנן פסול מדרבנן קרינן ליה וג"ל דמפרשי' דאפסולי עדות קאי ויתבאר עוד במקומו אי"ה. ודע דלסברת אביי לא מבכתת לה ודאי כמאי בדינא דמתני' דאפילו אומר אני הרגתיה איכא למימר דניחוש לספק מלוה וכו' ולעולם יחלוקו בשבועה וכ"כ הראב"ד ז"ל בספרו סי' קל"א. ובסברא זו יש לתרץ כמה קושיות בשיטתא דשים פרקין דהתם ואין להאריך:

שנים שהיו תופסין בשטר. וכן הובא ברייתא זו בבבלי דף ז' ע"א ור"א דקאמר התם לחלק בין טופס לתורף והוי כעין דקאמר הכא די"ש סברא לחלק בין תופס במקום עיקר השטר לבין שאר מקום השטר. וכן פי' הרמב"ן ז"ל הובא בשיטה למב"א ז"ל שהתפוס בעדים האמור כאן הוא תורף הנאמר שם וחולק עם רש"י ז"ל בענין פירושו בתורף. ושם אינו גורס זמן כפי הגי' אשר לפנינו. ובתוס' אמרו דבירושלמי פליג בענין דר"א וע"ש. וכמה שפירשו בענין עידי מסירה כרתי בשאר שטרות יתבאר במקומו אי"ה. ומשמע מהכא דדברי ר"א לא קאי במסקנא דאליבא דר"ש אתיא. ומחלוקת ר' ור"ש במודה בשטר וכו' ולענין קיום הוא דאם מקיים ליה פליג מלוה ואי לא לא והלכה כדברי ר' וכמה שפסקו הרי"ף והרמב"ם בפי"ד ממלוה הלכה י"ד ולא זכרו כלום מהחילוק בין טופס לתורף. וכבר נודע מה שהעידו האחרונים בדבר דהב"י תמה ע"ז בסימן ס"ס וכן הש"ך ביאר שם טעם דהרמב"ם דלא מפרש כפי' רש"י וע"ש שמאריך בדקדוקים על דברי רש"י ובקל נוכל לייבב אותם ואין להאריך כ"א זה ארמוז בקלרה וכגון דא צריך להודוע' שדברי רש"י שפי' בשם ר"י בר מנחם דמחלוקת דקאמר ר"א פירושו יתלוקו הוא ועל דברי ר"ש קאי וכו' ע"ש. המה נלקחים מדברי הש"ס דהכא דקאמר רב חסדא כהדיא הכי אין שמעתוניה אתיא כר"ש אבל לדברי ר' הכל הולך אחר קיום השטר. וא"כ דברי ר' יוחנן דהתם ג"כ לפרש דאדברי ר"א קאי ואליבא דר"ש וכמה שפרש"י בזה ופסקו רוב הפוסקים כאוקמתא דהכא לעיל וכו' וכמבואר:

זה אומר חליה שלי. כלומר טענת חליה שלי האמור במתני' ודינו הכי נמי הוא כשזה אומר שליש שלי והשבועה והחלוקה לפי החשבון וזה פשוט וגלמד מהתוספתא וכדפרישית בפנים:

תניי תמן אשה וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי קידושין פרק האומר דף ס"ס ע"ב. והרמב"ם ז"ל הביא לדין כפי המוזכר שם בפי"ב מהל' גירושין הלכה י' וכתב שם שהיא מותרת לכל הוא"ל וכל אחד העיד לעצמו אינן נאמנין להחזיקה בא"א וטעמו מדקאמר התם בפשיטות ותסברא עד א' בהכחשה מי מהימן אלא למברי לעלמא לכ"ע לא פליגי דברית והכא ה"ק צריכה ב' גיטין כדי לגבות כתובתה מן התבילה ור"מ היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה. וא"כ אליבא דרבנן מדינא דגמרא אינו גובה כלום. ומ"מ היה לו לבאר דין התבילה המוזכר בברייתא ומה יעשה בה ואפשר דסמך עצמו על הדין המוזכר במקומו שאם כולם מוחזקין בהן אם כן דינא דכולן חולקין בשוה ואם לאו כל דאלים גבר כדין הטוענין בדבר ואין אחד מהם מוחזק בו. אלא דאכתי מדין השחרור דקאמר הכא לא ביאר כלום. וג"ל דבזה נמי ס"ל דאין כל אחד נאמן בשביל הכחשת חבירו. ושם לא הוזכר ג"כ מדין שחרור בברייתא. ולא הובא דין זה בדברי אחרונים. שוב מצאתי בחידושי הרשב"א ז"ל שם שפילפל שם בדין זה עם דעת הרמב"ן ז"ל והאריך בענין זה ובסוף סיים בדבריו והא דגרסינן בירושלמי פ' שנים אוחזין צריכה גט משניהם והיא משחררת את שניהן ושניהם משחררין זה את זה ובבהמה ובמשוי שלשתן שוין התם כשהתבילה יוצא מתחת ידן ומפני שכל אחד הכחיש טענתו ע"י קבלת גיטיהן ונמלאת טענת כלן והכחשתן בזה לפיכך שלשתן שוין בתבילה והאי דלא קתני גיטלת יתובתה איכא למימר דרבנן היא דאמרי מטלטלי לכתובה לא משתעבדי עכ"ל ולפי גי' דהכא דקתני וצריכה לשחרר משמע דמדינא בעי שיחרור ולפי פירושו ז"ל הוא דוקא אם קיבלו גט שחרור דבזה הכחישו טענתן הראשונה. ואם באנו לפרש דבשים עדים מיירי א"כ הדין נכתנה לפי העדאת עדים וכתמא דברייתא מיתוקמא שם לפי המסקנא דבשאין עדים מיירי וכפשטה וכנראה מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל באלו הדינים:

הדא הילכתא לית ש"מ כלום. יש לפרש נמי מהדא הילכתא דמתני' לית ש"מ כלום לענין דינא דהמגביה מציאה לחבירו והיינו כך כגוונא דפרישית בפנים דאי אפשר למידק ממתני' דהכא לא מרישא ולא מסיפא. ובבבלי נמי למד רמי בר חמא האי דינא

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ח סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסח ס"א

יג
ב מיי' שם ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

יד
ג מיי' פי"ז מגזילה ה"ח ופ"ד מזכי' ומתנה הלכ' ט סמ"ג עשין עב טוש"ע שם סעיף ב וסי' רמג סעיף כב

טו
ד מיי' פ"ב ממתנות עניים הלכה יח סמ"ג לאוין רפד

היה רכוב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו תניה לי נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה אילו אמר זכה לי זכה. הוי לית שמע מינה כלום לא מרישא ולא מסיפא:

הלכה ד מתני' [א] ראה את המציאה ונפל לו עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה [ב] בה ראה אותן רצין אחר המציאה אחד צבי שבור אחד גוזלות שלא פירחו ואמר זכת לי שדי זכת לו היה צבי רץ כדרכו או שהיו הגוזלות מפריחין ואמר זכת לי שדי לא אמר כלום: גמ' *ריש *לקיש אמר אבא כהן ברדלייה אדם זכה במציאה בתוך ד' [ג] אמות שלו ר' יוחנן אמר והוא שתפול לתוך ידו. מתניתא פליגא על ריש לקיש *נטל [ד] מקצת הפיאה וזרק בשאר אין לו בה כלום. אמר תיפתר בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. ומור דבתרה *נפל עליה ופרס טליתו עליה מעבירין אותו ממנה. עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתני רבי חייה *שנים שהיו מתכתשין בעומר ובא עני וחטפו מלפניהן זכה בו. עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתנינן ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה. עוד

היה רכוב ע"ג בהמה וכו' זכה בה. כלומר אם תרלה לפשוט מרישא דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו דהא קתני דהמגביה הוא שזכה ולא חבירו הא ליתא דאיכא לדחוי כדמסיק: אלו אמר זכה לי זכה. כלומר רישא ה"ט דלא זכה זה משום דאמר תנה לי ולא עשאו שליח שיזכה בשבילו והלכך אע"פ שהגביה בשבילו יכול הוא לחזור בו ולזכות בה לצורך עצמו הא אילו אמר לו זכה לי בה זכה זה מיד כשהגביה בשבילו ושוב לא היה יכול לחזור בו ואע"פ שעדיין לא נתנו לידו דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו וכן מסיפא לא תפשוט איפכא דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דשאני התם שכבר נתנו לידו הילכך ודאי מה שאמר אני זכיתי בה מתחלה לאו כלום הוא אבל אם עדיין לא נתנו לידו יכול הוא לזכות בו לעצמו דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו: הוי לית ש"מ כלום וכו'. וכלומר דהשתא מלמדינו במה דחוזר ואומר הוי לית ש"מ דלא תימא למאי דאמר דמרישא לא תידוק מינה דלא קנה חבירו דמשום דלא אמר לו זכה לי א"כ דוק מינה לאידך גיסא טעמא דלא אמר זכה הא אמר זכה לי זכה וש"מ המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דליתא משום דאיכא למימר הא דלא תני ברישא זכה לי לאשמעינן רבותא בסיפא הוא דנקט הכי והא קמ"ל דאע"ג דאמר תנה לי לא מהני במה דא"ל אני זכיתי בה תחילה ומשום דכבר נתנו לידו אבל אם עדיין לא נתנו אע"פ שאמר לו זה זכה לי יכול המגביה לזכות לעצמו דלא קנה חבירו בהגבהה בשבילו והיינו דקאמר הוי כי דייקת לית ש"מ כלום לא מרישא ולא מסיפא לא להאי גיסא ולא להידך גיסא:

הלכה ד מתני' זה שהחזיק בה זכה בה. ודוקא אם היתה המציאה ברשות הרבים דקי"ל אין ד' אמות של אדם קונות לו בר"ה אלא דוקא בסימטא שהוא שביל שאינו של רבים או בלידי ר"ה שם קונות לו ד' אמות שלו כל מציאה והפקר שסמוכין בתוך ד' אמותיו. ואין אחר רשאי

לתופסו ותקינו לה רבנן כי היכי דלא ליתי לאנצויי. א"נ היכא דנפיל עלה גלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד' אמות לא ניחא ליה דליקני וכדאמר בגמ': אחד צבי שבור. שאינו יכול לרוץ וכגון שהוא משתמר בתוך שדהו אם לא יטלהו אחרים והוי כמציאה: זכת לו. שדהו ודוקא שעומד בלד שדהו וכן נמי בעינן שיכול לרוץ אחריהן ולהגיען קודם שילאו משדהו דכיון דאחרים רלין אחריהן בעינן עומד בלד שדהו ושיוכל לרוץ ולהגיען: גמ' בתוך ד' אמות שלו. ברשות הרבים: ר' יוחנן אמר והוא שתפול לתוך ידו. אין ד' אמות שלו קונין לו בר"ה ועד שתבא לתוך ידו הוא דקונה אותה: נטל מקלת פיאה. מתני' בפ"ד דפיאה. וגרסינן להאי סוגיא שם ובפ"ח דגיטין הלכה ג'. והנוסחא כשהגית שם: אין לו בה כלום. ואע"פ שהיא בתוך ד' אמות שלו וקשיא לר"ל: תיפתר בשלא אמר יזכו לי וכו'. דגלי אדעתיה דבזריק' שזרק מקלת פיאה עליה ניחא ליה דליקני ולא בד' אמות והאיך זריקה לאו כלום היא: ומור דבתרה. ותאמר הסיפא דהתם וקשיא לך דתנינן נפל עליה וכו' וקס"ד דהכא הוי ממש בתוך ד' אמות שלו ואפ"ה לא זכה: עוד היא בשלא אמר וכו'. הכא נמי מהאי טעמא הוא והא קמ"ל בסיפא דאע"ג דתחתיו ממש היא אפ"ה כיון דנפל עליה גלי אדעתיה דבנפילה הוא דניחא ליה דליקני והאיך לאו כלום היא: והתנא ר' חייה בתוספתא דפיאה פ"ב שני עניים שהיו מתכתשין כותשין ומריבין זה עם זה בשביל עומר אחד: זכה בו. האחר והא הכא לא נפילה איכא ולא גילוי דעת איכא ואפ"ה האחר זכה ולא הם: עוד היא. הכא נמי משום האי טעמא דבשלא אמרו הוא דכיון שהיו מריבין יחד ולא אמרו כל הקוד' בד' אמות יזכה גלו אדעתיהו דבד' אמות לא ניחא להו דליקנו: והתנינן ראה את המציאה. וקס"ד דהכא כיון שראה אותה ונתקרב בתוך ד' אמות להמציאה לא איכפת לן במאי שנפל עליה אחר כך ואי ד' אמות קונה אמאי זכה זה שהחזיק בה: עוד

(פיאה פ"ד) ב"ק דף י' ירושלמי
גוזק ה"ג פ"ה
פיאה פ"ד מ"ג
שם
(תוספתא דפיאה פ"ב)

מסורת הש"ס

מראה הפנים

דינא דהמגביה מציאה לחבירו. קנה חבירו דף ח' ע"א ממשנה יתירה דלעיל כדיוקא דקתני בזמן שהן מודין וכו'. ומאי קמ"ל אי לאו לאשמעינן האי דינא. והיינו דקאמר התם ר' יוחנן על משנה זו דף י' ע"א המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו וא"ת משנתינו דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי כלומר ממשנתינו ל"ק האי דינא משום דאיכא למימר דהיינו טעמא דלא אמר זכה לי. ואי קשיא א"כ ליתני במתני' זכה לי וליבמעינן האי דינא בהדיא וליתני הכי ואמר לחבירו זכה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה לא זכה בה הא ליתא משום דאיכא למימר דהא קמ"ל דכי אמר תנה לי אע"ג דלא אמר המגביה תחילה זכה ואפי' בשעת הגבהה הגביה בשביל חבירו ומשמע דלא אמר זה זכה לי ורישא כודאי דלא אמר תחילה מיירי דהא בסיפא הוא דמיירי דאמר תחילה והנא סיפא לגלויי רישא דלא אמר תחילה וכעין דאמר התם לעיל לאידך מ"ד ה"נ מלינן למימר להאי ועיקרי הדברים מוכנים דלא אפשר למידק ממתני' האי דינא וגם כי נקטינן להאי דינא מעלמא אי אתה יכול להקשות עלה ממתני' משום דאיכא למידחי להאי גיסא ולהאי גיסא. ושמעינן ממה שנתבאר דבדאמר תנה לי מעולם אינו זוכה זה עד שיגיע לידו ואע"פ שהגביה מתחלה לצורך חבירו יכול הוא לחזור בו וכך הם דברי הטור בסי' רס"ט. ומה שדיקדק בזה התוי"ט אין דבריו מוכרחים ולא ידענא מאי קאמר וריהטא דמתניתא וכו' ע"ש. והא מתניתא דלעיל לא מוכחא מידי דאיכא לתרולי ולדחויי להאי גיסא ולהאי גיסא כדאי' בסוגיא ורב נחמן גופיה דס"ל לא קנה חבירו הדר ביה מדיוקא דמתני' דבעי לאוכוחי מעיקרא אלא דטעמיה דמדמי לה לדין התופס לב"ח במקום שחב לאחרים והכא פליגי עם ר' יוחנן וכדלקמן ומהא גופא ראיה והוכחה דלא דייקינן מידי ממתני' כדבעי לאקשויי ברים הסוגיא דהא ר"נ מהדר אחר טעמא אחרינא. אלא ודאי עיקר הדין בהומר זכה לי זכוס הדבר תלוי באם עדיין לא נתנה לו וכשבעה דמתני' וכדמפרש ר' יוחנן. וכך המה מדויקים דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהל' אבידה הל' ב' היה רוכב וכו' ואמר לחבירו זכה לי בה. כיון שהגביה לו קנה וכו' ואע"פ שלא הגיע לידו ואם אמר לו תנה לי ונטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בו הנוטל ואם מבנתנה וכו' הרי דקאמר ונטלה ואמר וכו' משמע שנטלה לצורך חבירו והגביהו בשבילו ואעפ"כ יכול הוא לומר אני זכיתי בה עד שיתן לרוכב וכן בתשובה לרשב"א ז"ל שהביא הא דקאמר לאחר בהגבהה ואתננה לך ודוקא הגבהה ואתננה והו לא מידי בזה. ופסקו הפוסקים כר' יוחנן דלא דמי האי דינא לתופס לב"ח וכו' דקאמר ר' יוחנן גופיה בפ' הכותב דף פ"ד דלא קנה דבהאי מציאה דאיכא טעמא דמגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ותופס לב"ח נמי אם היה חייב נמי להתופס הוה זכי נמי לחבריה במגו דאי בעי הוה זכי לנפשיה כ"כ הרא"ש בשם ר"ת ז"ל וכ"כ התוספות שם ד"ה א"ר יוחנן וכו'. וכן פסק הטור בסימן ק"ה אם הלוהו חייב גם כן ליהודה מהני מה שתפס לצורך שמעון ואפילו לא תפס לצורך עלמו כ"ה בשביל שמעון מגו דאי בעי זכי לנפשיה וכו'. אבל הרמב"ן ז"ל מביאו הר"ן ז"ל כתב לתרץ בענין אחר הקושיא דלעיל דמה שפסק

ר' יוחנן במציאה דקנה חבירו ובתופס לב"ח במקום שחב לאחרים דלא קנה דשאני במציאה דאין כאן חוב לאחרים דכיון דלא זכה בה אדם לאו חובה היא הם אינה מוצאה ובעל אבידה גופיה כבר נתייאש ממנה ולא מפסיד מידי בהאי הגבהה. ולדבריו אין חילוק בין אם היה חייב שלוה להתופס או לא דלעולם חובה לאחרים היא ולא אמרינן ביה מגו דלא דמי למציאה. ודעת הרמב"ם ז"ל נראין כשתומין בענין חילוק דין זה ולא הביאו האחרונים דעתו משום דלא חילק בהדיא. ולעניות דעתי נלמד מדקדוק דבריו שגם הוא מודה לדעת רוב הפוסקים שאם התופס גם הוא בעל חוב של שלוה מהני תפיסתו בשביל בעל חוב אחר שבדברי בפרק עשרים דמלוה הלכה ב' כתב לוה וכו' וחזר ולוה וכו'. אין דין קדימה במטלטלין וכו' קדם אחד מבעלי חובות ותפס מן המטלטלין של זה כדי לזכות לאחד מבעלי חובות לא זכה בכל התופס וכו'. דקדק הוא ז"ל בלשונו וכתב קדם אחד מבעלי חובות ותפס וכו' וזה לאפוקי אם אחד מבעלי חובות תפס בשביל חבירו כמו דמיירי בהלכה זו וכמו כן נמלא בלשון הגאונים בענין דין זה כמו שכתב בס' התרומות בשער ס"ז ריש ח"ב בענין דין זה אדם מן השוק שתפס מטלטלין של ראובן לצורך שמעון וכו' וכמו שמבואר לדעת רוב הפוסקים:

זכת לו וכדפרישית וכך היא מסקנת הש"ס דהתם ומסקנת הפוסקים דבעינן שיהא עומד בלד שדהו לפי שהשדה חלר שאינה משתמרת היא ושיכול לרוץ אחריהן ומגיען דאי לאו הכי לאו כלום הוא שעומד בלד שדהו שהאחרים רלין וכל הקודם זכה ולדעת הרמב"ם ז"ל בעינן נמי שיאמר זכתה לי שדי כמבואר בדבריו בפרק י"ז מהל' הגזכר בהל' י"ח וע"ש עוד בהל' ח':

אדם זכה במציאה בתוך ד' אמות שלו. עיקרה דהאי סוגיא שנויה בפרק הזורק ומבואר שם ובארתי כאן לפי הכרת הענין ולא נעתקה הכא הסוגיא בשלימות וכמבואר בפנים. והמסקנא דאין ד' אמות קונות לו בר"ה וכן היא המסקנא שם ודוקא בסימטא ובלדי ר"ה קונות לו ד' אמות שלו. ומתוך מה שנתבאר בפנים די"ם בפיאה מה שאין במציאה וים במציאה מה שאין בפיאה לפי הס"ד והיינו דמקשי ליה מתרווייהו ואע"ג דידע בינוייא כיון דנפל גלי אדעתיה וכו' וכמו כן נראה מדאמר התם מותיב ר' חייא בר יוסף פיאה מותיב ר' יעקב בר אידי נזקין ובחד בינוייא הוא דדמי להו וא"כ מאי דייקא להו דלמר קבי' ליה מפיאה ומבני לה ולמר מנזיקין ומבני לה נמי הכי אלא משום דאיכא סברא בכל חדא מה דליתא בהידך והיינו דבפיאה איכא למימר כיון דהתורה זכתה לו גילוי דעתיה לאו כלום הוא וכדאמר התם דזכי לה רחמנא דס"ד דהתם קני לה מיקני אי אמרינן דד' אמות קונות קמ"ל דלא היא וכן במציאה איכא למימר כיון דהוא ראה אותה בתחלה ולא היה שם אחר כשראה ונתקרב אללה הלכך לאו כלום הוא מה דנפל עליה ולא אמרינן דגלי דעתיה דבנפילה הוא דליקני מבא"כ בפיאה יש עניים אחרים שם קמ"ל דאפ"ה אמרי' בתרווייהו כיון דנפל גלי אדעתיה וכו'. ולמסקנא אע"ג דלא נפל ולא גלי אדעתיה אין ד' אמות קונות לו בבדה חבירו וכר"ה וזה מבואר. כהומר

מסורת הש״ס

(גיטין פ״א)

גיטין פח

תורה אור

עוד היא בשלא אמר יזכו לי בד' אמות שלי. והתנינן א *קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה *מגורשת מחצה למחצה מגורשת ואינה מגורשת. חזקיה אמר בשבר הליבלר היא מתניתא. דס״א ההיבון והכתיב °ואני בעוניי הכינותי וגו' והיכי כב אם בנתונין בתוך ידו עשיר הוא אי בשאינן נתונין לתוך ידו ז יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו הוי אומר בנתונין בתוך ד' אמות שלו.

אמר

פני משה

עוד היא. ה״ג כן דמכיון שנפל עליה ולא אמר שיזכו לו ד' אמות גלי אדעתיה דבנפילה הוא דניחא ליה דליקני ולאו כלום הוא: והתנינן קרוב לה מגורשת. בהזורק שם ואסיפא סמיך. וחסר כאן וכדרך הש״ס הזה שהוא מקצר ועולה וסמיך על מה דגרים ככר בפיאה ובגיטין דהתם שנה ר' יוחנן המתני' דתנינן אם היתה עומדת בר״ה וזרק לה גיטה קרוב לד' אמות שלה מגורשת קרוב לו וכו' וקאמר ר' יוחנן התם עלה זו בגיטין אבל במתנה אין ד' אמות קונין לו בר״ה ומותיב התם ממתני' וכן לענין קידושין וכו' ומפרק עד לבסוף הסוגיא ולא שייכא לכאן: ר' חזקיה אמר בשבר הליבלר היא מתניתא. הא לא שייכא כלל לסוגיא דלעיל ואגב מייתי ומעתיק לה הכא כדרך הש״ס הזה והתם קאי חזקיה לפרושי הא דקתני במתני' מחלה על מחלה מגורשת ואינה מגורשת ולא קתני שהם אינה מגורשת אלא הא קמ״ל שאם נאבד הגט וצריך לכתוב גט אחר דבעלמא הבעל הוא דנותן שכר הלבלר כדאמר בהאי תלמודא בגיטין וכאן דמחלה על מחלה היה הגט ונאבד ומגורשת ואינה מגורשת מספק היא וכיון דמספק הוא דצריך גט אחר שניהם נותנים שכר הסופר: התיבון והכתיב וכו'. זהו תשובה לדברי האומר דאין ד' אמות של אדם קונות לו וכן הוא התם ברים הסוגיא דר״ל מייתי ראי' לדבריו מהאי קרא שאמר דוד המלך לשלמה ואני בעניי הכינותי לבית ה' זהב ככרים מאה אלף וגו'. והיכי מיתפרשא האי קרא אם בנתונין בתוך ידו עשיר הוא ומי שייך לומר על כל העושר הזה ואני בעניי וגו' ואי בשאינן וכו' הוי אומר בנתונין בתוך ד' אמות. על כרחך א״א לפרש הכתוב אלא בענין זה שהיו נתונין בתוך ד' אמות שלו בשעה שהקדישן וברשותו הוא והא דקאמר ואני בעניי לפי שהיו נתונים בתוך ידו ממש ואשמעינן האי קרא דד' אמות שלו קונות לו:

אמר

(חזקי' אמר בשכר הלבלר שנו במס' גיטין פ' הזורק) ר״א בשם חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' הא לתנינן מעמ״ח יחלוקו ולא אמרינן הממהמ״ה כיון דלהירושלמי לא מוקמינן ביוצא מד' אמות של זה לזה בין בגט בין בחוב אלא בספק כמו בב' כתי עדים כמבואר היטב בתוס' הרי״ד ע״כ קשה למה יחלוקו הא י״ל הממהמ״ה [וקושיא זו הקשה המהרש״א ז״ל בבבלי ותירוצו לא שייך לשיטת הירושלמי כמבואר בתוס' הרי״ד] ע״כ מוקי ר״א בשם חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' דהמעות הם בעין וע״כ אם זרק קרוב להמלוה זכה הלוה ולא חייב עוד הלוה בשמירת הממון ונבטל השטר וקרוב להלוה עדיין החוב על הלוה וחייב לשמור המעות והשטר בחזקתו אבל אם קרוב להמלוה זכה הלוה ונפטר מן החוב והמעות לא נאבד וכשנתרצו ביניהם להלות לו המעות עוד הפעם הוי חוב חדש אבל מהחוב שבשטר כבר נפטר הלוה ולא היי שוב מליה בשטר. וכיון שכבר זכה הלוה ע״כ כשחוזר ולוה אותן עוד הפעם צריך שטר חדש והוי נפ״מ בין אם זכה הלוה ונפטר פ״א מן החוב או לא נפטר עדיין מהחוב לענין שצריך לכתוב שטר חדש אם השטר הראשון. נמחל שיעבודו או לא ולפיכך מהעמ״ח הוי ספק ויחלוקו בשכר הלבלר של שטר החדש דבהא לא שייך הממהמע״ה דלא שייך המלוה לקרות אותו מוציא מן הלוה דעל הלוה ליתן שכר הסופר ולא מצי למיפק מיני' דע״ה דשמא השטר הזה הוא כשר ונקרא הלוה מוחזק בשכר הלבלר ז״א דהא הלוה מוחזק על החוב דהוי מלוה בע״פ ולא מלוה בשטר דהא הורע כח השטר לגבות ממשועבדין דהא אי אפשר להוציא מן הלקוחות בשטר זה. וגם מוחזק הוא דפטור מן השמירה א״כ היכי תחשוב לו מוחזק והממהמע״ה דממנפ״ש כיון דהשיב מוחזק לענין דלא הוי מלוה בשטר ופטיר משמירה וע״כ צריך אתה לחשוב לו שטר שנמחל שיעבודו והאיך תחשבהו מוחזק שלא יצטרך לשלם שכר הלבלר וע״כ לא שייך בזה הממהמע״ה. ודכוותי' איתא בתוס' ז״ל במס' בבא קמא דף י״א ע״א ד״ה דקא עיי״ש דאם באת לטהר מטעם ספק ספיקא ואחר כך לענין מ״א נמי תטהר מכח ספק ספיקא אם כן הוי הרי קולי דסתרי אהדדי עיין שם והרי ספק ספיקא היא מטעם רוב ותרי רובא דסתרי אהדדי לא הוי רוב ורובא עדיף מחזקה כ״ש ב' חזקות דסתרי אהדדי לא השיב חזקה וע״כ יחלוקו בשכר הלבלר ודו״ק:

תני

עין משפט נר מצוה

מו

א מיי' פ״ט מגרושין הי״ז סמ״ג עשין נ: טוש״ע אה״ע סי' קלט ס״ג

ציון ירושלים

ב יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו. עקלב״ת סימן רסט ובסימן ריב:

תום' הרי״ד

ר' אבין בשם חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' דקאי על מתניתן גבי חוב דקרוב למלוה זכה הלוה קרוב ללוה הלוה חייב מתעמ״ח יחלוקו. והנה רש״י ז״ל פי' דמיירי בנאבד המעות לפיכך קרוב למלוה נפטר הלוה מן החוב וקרוב ללוה חייב הלוה בחוב מתעמ״ח יחלוקו. אבל המרדכי ז״ל פירש דמיירי שהמעות בעין וזרק לו קודם זמנו ורצה הלוה לחזור בו ולהמתין עד הזמן. ע״כ קרוב למלוה זכה המלוה וקרוב ללוה המלוה חייב וכתב הק״נ ז״ל בע״כ לגירסת רש״י ז״ל גרסינן קרוב למלוה זכה הלוה קרוב ללוה הלוה חייב ולגי' המרדכי ז״ל ה״ג קרוב למלוה זכה המלוה קרוב ללוה המלוה חייב עיי״ש בקרבן נתנאל ז״ל ובתוס' ז״ל ד״ה מחלה כו' בניהם יחלוקו הכא לא שייך לומר הממעה״ה דאין כאן ספק עכ״ל ז״ל וכתב המהרש״א ז״ל דלר' יוחנן דמוקי מתעמ״ח בשנים יכולין לשומרו ניחא דלהו. משום שפיקא היא דיחלוקו אלא דקושטא כן היא. אבל לרבה ור' יוסף דמוקי בב' כיתי עדים ספיקא ממש היא וניחא הממהע״ה. ויש ליישב דרבה ור' יוסף לא פירשו מתניתין בנאבד כדפרש״י ז״ל. אלא כפי' המרדכי ז״ל דמקשה אמאי לא ניחא הממהמע״ה. ע״כ פי' ר״י ז״ל דמיירי דהמעות בעין ומתולקים המלוה עם הלוה למי שייך המעות אי למלוה שכבר זכה בהם או ללוה שהוי עדיין קודם זמנו. וכתב הק״נ ז״ל דתירוצו דהמהרש״א ז״ל הוא דוחק דהא לשיטת המרדכי ז״ל הוי גירסא אחרת במתני' והאיך הסבר שיחלוקו רבה ור' יוסף בפלוגתא עם ר' יוחנן בגי' המשנה. אבל באמת אינו מוכרח כדברי הק״נ ז״ל די״ל דגם לרבה ור' יוסף גרסינן במתניתין קרוב למלוה זכה המלוה קרוב ללוה הלוה חייב. וה״פ קרוב למלוה זכה המלוה ושייך להמלוה קרוב ללוה הלוה חייב פי' דנשאר הלוה עדיין חייב. ועדיין לא נפרע החוב ע״כ שייך המעות בעין להלוה והלוה נשאר חייב למלוה. אבל אם זכה המלוה גובה הוא הובו והלוה פטור וגי' המשנה בבבלי היא קרוב להמלוה זכה המלוה קרוב להלוה הלוה חייב. והנוסחא בזה סובל ב' הפירושים בין פירש״י ז״ל ובין פי' המרדכי ז״ל דגם לפירש״י ז״ל ניחא דקרוב למלוה זכה כבר המלוה וכיון שזכה ברשותו נאבד ופטור הלוה קרוב להלוה הלוה חייב. אבל בנוסחא קרוב למלוה זכה הלוה לא מתוקם רק כפירש״י ז״ל ולא כהמרדכי ז״ל. והנה בבבלי גרסינן גבי גט יוצא מד״א שלו לד״א שלה וכא אגיד גבי' ואוקמי' רבה ור״י בבתי כיתי עדים ור״י מוקי מתניתן דקרוב להו היינו ד״א אלא יכול לשמרו בגי' ומהלא עמ״ח בשניהן יכולין לשומרו ובזה לא קשה והא אגיד גבי' כדפירש הר״נ ז״ל דווקא גבי רשות קשה אבל במקום שמירה מבטיל הבעל מקום שלו להאשה עיי״ש. והנה לשיטת ר״י דמוקי במקום שמירה כתב הרא״ש ז״ל והר״נ ז״ל דהוא דווקא בגט מהני משום תקנת עגונות אבל בעלמא לא מהני רק ד״א והא דס״ל לר״י לגיטין אמרו ולא לדבר אחר הוא רק במקום שמירה ס״ל דלא לדבר אחר אבל בד״א מהני בדבר אחר נ״כ [וזהו דלא כפירש״י ז״ל] והא דפריך הגמ' מוכן לענין החוב. ולכאורה קשה דלשני דלענין החוב מיירי בד״א דבזה לא פליג ר״י אלא ע״כ דס״ל להגמ' דכולא מתניתין בחדא מחתא מתניתנהו אם בגירושין מיירי במקום שמירה קאי וכן לענין החוב ג״כ בהאי ענין דמקום שמירה וע״כ בשיר הקשה המהרש״א ז״ל לרבה ור' יוסף דמוקי בב' כיתי עדים א״כ הוי בחוב כמהעמ״ה הממהע״ה ומשני דסבירא ליה כפירש המרדכי ז״ל:

ולכאורה למה לא משני דגבי חוב מוקמי נ״כ ביוצא מד״א שלו לד״א שלה וכממון לא קשה והא אגיד גבי' אלא רק בגט קשה. כדפירש רש״י ז״ל דבעינן ונתן בידה שיהא כולו ברשותה אלא ע״כ משום דלא מחלקינן במתניתין בין גיטין לחוב וכולהו מיירי בחד גוונא ואי בגט מיירי בב' כיתי עדים ע״כ גם בחוב כן וע״כ ס״ל כהמרדכי ז״ל. וכן להרא״ש ז״ל ולהר״נ ז״ל דלא ממעט ר״י לענין דבר אחר אלא דווקא מקום שמירה אבל בד״א. מודה. א״כ קשה למה פריך מחוב דילמא בחוב קרוב לה ולו ומתעמ״ח מיירי בד״א אלא וודאי משום דלא מחלקינן בין גיטין לחוב וכולהו מתניתן מיירי ע״כ בחד גוונא. וכיון שכן מבואר בירושלמי היטב דהנה בירושלמי לא מוקמינן במקום שמירה אלא בד״א ומפורש דר' י פליג על ד״א דעלמא ופליג על רבנ״ל דסבירא ליה דד״א קונות במציאה. ע״ז פריך ר״ז קומי ר' יוסא והא תנינן וכן לענין החוב. ומשני שכן אם אמר לו זרקהו ליס ויהיי' מחול לך כו' וא״כ מוקמינן מתניתין בד״א בין בגירושין בין בקידושין בין בחוב וכיון שכן אי אפשר לאוקמי' מחלה עמ״ח כשהגט יוצא מד״א שלו לד״א שלה משום דאגיד גבי' וע״כ בבהוי ספק בעלה אם היה קרוב לו או לה א״כ ע״כ דבחוב גם כן מיירי כן ע״כ דהוי ספק דכולהו בחד גוונא מתוקמא

כדפירשנו וא״כ יקשה הא דגבי מעמ״ח יחלוקו של ניחא דהמוציא מחבירו עליו הראי'. וגי' הנוסחת בהמשנה גרסינן בירושלמי קרוב למלוה זכה הלוה א״כ ליכא לפרושי כפי' המרדכי ז״ל אלא ע״כ דלהאי נוסחא הוא כפירש רש״י ז״ל וכיון דמוקמינן בד״א ולא במקום שמירה א״כ בשהגט יוצא מד״א של זה לזה ליכא לאוקמי בגט דהא אגוד גבי' ומיירי בדאיכא ספק בעלם א״כ קשה הא הממהע״ה ע״כ מפרש ר' אבין בשם ר' חזקי' בשכר הלבלר שנו פי' דהמעות הם בעין וע״כ אם זרק קרוב להמלוה זכה הלוה ולא חייב הלוה עוד בשמירת הממון ונבטל השטר. וקרוב להלוה עדיין החוב על הלוה וחייב לשמור המעות והשטר בחזקתו אבל אם קרוב להמלוה זכה הלוה ונפטר מן החוב והמעות לא נאבד וכשנתרצו ביניהם להלות לו המעות עוד הפעם הוי חוב חדש אבל מהחוב שבשטר כבר נפטר הלוה ולא הוי שיב מלוה בשטר וכיון שכבר זכה הלוה ע״כ כשחוזר ולוה אותן עוד הפעם צריך שטר חדש והוי נפ״מ בין אם זכה הלוה ונפטר פ״א מן החוב או לא נפטר עדיין מן החוב לענין שצריך לכתוב שטר חדש אם השטר הראשון נמחל שיעבודו או לא. ולפיכך מהעמ״ח הוי ספק ויחלוקו בשכר הלבלר של שטר החדש דבהא לא שייך הממהמע״ה דלא שייך המלוה לקרות אותו מוציא מן הלוה דעל הלוה ליתן שכר הסופר ולא מצי למיפק מניה דע״ה דשמא השטר הזה היא כשר ונקרא הלוה מוחזק בשכר הלבלר ז״א דהא הלוה מוחזק על החוב דהוי מלוה בע״פ ולא מלוה בשטר דהא הורע כח השטר לגבות ממשועבדין דהאי אי אפשר להוציא מן הלקוחות בשטר זה וגם מוחזק הוא דפטור מן השמירה. א״כ היכי תחשוב לו מוחזק והממהמע״ה דממנפ״ש כיון דחשיב מוחזק לענין דלא הוי מלוה בשטר ופטור משמירה וע״כ צריך אתה לחשוב לו שטר שנמחל שיעבודו והאיך תחשיבהו מוחזק שלא יצטרך לשלם שכר הלבלר וע״כ לא שייך בזה הממהמע״ה. ודכוותי' איתא במס' ב״ק בתוס' ז״ל דף י״א ע״א ד״ה דקא עיי״ש דאם באת לטהר מטעם ס״ס וא״כ לענין מ״א נמי תטהר מכח ספק ספיקא א״כ הוי תרי קולא דסתרי אהדדי עיי״ש והרי ספק ספיקא היא מטעם רוב ותרי רובא דסתרן אהדדי לא הוי רוב ורובא עדיף מחזקה כ״ש ב' חזקות דסתרי אהדדי לא חשיב חזקה וע״כ יחלוקו בשכר הלבלר ודו״ק:

ואני בעניי הכינותי. ר״י אמר רב הושעיא בעי כמה אנן קיימין אם בנתונין לתוך ידו עשיר הוא ואם בתוך לד' אמותיו ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו אלא כי תנן קיימין בנתון תוך ד' אמותיו וקיימינן במקדיש ראשון ראשון. כך הגירסא הנכונה וה״פ דמוכיח מפסוק זה דד״א קונות לו דא״א לומר דהיו נתונים לתוך ידו וזכה בהם וא״כ הקדישם דא״כ הוא עשיר. וא״א לומר בתוך לד' אמותיו דהא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אלא ע״כ מיירי בנתונים בתוך ד' אמותיו וזכה בהם להקדש ולא לעצמו כמ״ש הר״ן ז״ל בנדרים ל״ד ע״ב על הא דאמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו להקדש וכו' ופי' הר״נ ז״ל דמיירי שהיתה בתוך ד״א ואמר דזוכה להקדש ולא לעצמו והו״ל כמגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו עיי״ש. וה״נ זכה להקדש מטעם מגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ולא הוא ונמצא דהקדיש והוא עני. וזהו דמסיק במקדיש ראשון ראשון; כלומר דהוא לא זכה כלל אלא ראשון ראשון הוא הקדש. וכן ראיתי בספר אחד בפי' כן אך הקשה הא ר״ל ס״ל לקמן ה״ו דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו וגם בגליון הש״ס כאן נדחקו בזה. ועוד קשה דאי משום מגביה מציאה לחבירו מנא לן דבד״א דילמא זכה בידו עבור הקדש. ונלפענ״ד לבאר ענין קנין ד״א וממילא רואה לן שמעתתא בע״ה. בשו״ע אה״ע סי' ל' פסק המחבר ז״ל התקדשי לי במנה והמרה לו תנם ע״ג סלע א״מ וכו' ואם הי' סלע של שניהם הר״ז ספק מקודשת. וכתבו שם הח״מ והב״ש ז״ל דלשיטת התוס' ז״ל בקידושין ח' ע״ב אפשר דאפילו קידושי ספק אין כאן. והאב״מ ז״ל כתב דנ״א דהא משנה מפורשת היא בגיטין ע״ח ע״א היתה עומדת ברה״ר וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחלה ע״מ מגורשת ואינה מגורשת. וכן לענין קידושין. והרי הא דד' אמות קונות הוא מתורת חצר כמ״ש הר״ן ז״ל או משום דהוי מקום המשומר והוא חצר של שניהם ומ״מ מקודשת ואינה מקודשת. והא דמיבעיא כלל לרב היכי בסלע של שניהם ולא פשיט ממשנה זו כתב האב״מ ז״ל לתרץ ע״פ דברי הר״ן ז״ל בקידושין שם דכתב לתרץ קושית התוס' ז״ל מהא דחצר השותפין אין קונין זמ״ז משום דכיון דדעתה להתקדש ודעתו לקדשה בודאי דקנויי מקנה לו מקום אלא מ״מ גבי ד' אמות או מקום שמירה לא נוכל לומר דמקנה לה המקום דהא המקום אינו שלו ולא תקינו לי' רבנן ד' אמות רק לקנין החפץ אבל גוף המקום אינו שלו ואין בידו להקנות

עין משפט
נר מצוה

מסורת
הש"ס

תני האומר יזכה לי ביתי במציאה שנפלה לתוכה לא אמר כלום מפני שלא ידע בזה כהדא אריסא דר' בא בר' מינא סליק לדיקלא אשכח גוזלין ונסתון. ר"ל ולקחם כמו ונסבון אזל שאל לרב לא א"ל כלום. פי' דשאל לי' אם שייך לו או דשייך לר' בא בר מינא משום שקנה לו הדקל שהיא חצירו לא א"ל כלום ואזל חזר אמר ר' בא בר מינא. קשייא לן הויתא חזר פי' יונים הקטים דהוא הזקנים לנו הוית חזר הית צריך להחזיר לנו שמן הזקנים כבר ידעת וזכתה לו חצירו ותייתר ר"ל והנותר ממציאותו פי' זה הוא ממציאותו של האחרים שעדיין לא ידעת מהן שהיו על הדקל ולא זכית בהן והן ממציאותו של האחרים כן פי' מהרא"פ ז"ל:

אמר רבי אבין מהו בעוני שאין עשירות לפני מי שאמר והיה העולם. דבר אחר שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים. *תני האומר יזכה לי ביתי במציאה שנפלה לתוכה לא אמר כלום יצא שם למציאתו דבריו קיימין. כהדא אריסיה דרבי בא בר מינא סליק לדיקלא אשכח גוזלין ונסתון. אזל שאיל לרב לא א"ל כלום. אזל חזר אמר רבי בא בר מינא קשייא לן הויתא חזר ותייתר מכציאתו:

הלכה

אמר ר' אבין וכו'. וחסר כאן עיקר התירוץ דגרים התם קיימונה להכתוב במקדים ראשון ראשון. ראשון שבא לידו הקדים והיינו נמי בעניי ולא מוכחא מידי. ור' אבין נ"כ בא לפרש הכתוב ואני בעניי לפי שאין להתפאר בעשירות לפני מי שאמר והיה העולם שהכל שלו הוא: שהיה מתענה. מצמצם בסעודתו ודרך עניי הוא שלא סעד כסעודות המלכים בשביל להקדים לשמים: תני. בתוספתא פ"ק: במציאה שנפל לתוכה. כלומר במה שתפול לתוכה היום. וכן הוא להדיא בתוספתא: לא אמר כלום. שעדיין לא היתה שם בשעת דיבורו ולא באה לעולם: יצא שם למציאתו. שכבר נפלה לתוך ביתו דבריו קיימין וזכתה לו ביתו דחצר המשתמרת קונה: כהדא. עובדא באריסי' דר' בא שמצא גוזלין על דיקלו ולקחום והלך ושאל לרב אם דקלו קונה לו ויפה עשה שלקחום ולא השיב לו כלום: אזל וחזר. הלך והחזיר הגוזלין למקומן שכסבור היה שלא קנה אותן ולפיכך לא השיב לו רב כלום: קשייא לן הויתא חזר. כלומר משום דקשיא לן ומספקא לן מעיקרא בהאי מילתא ולפיכך לא השיב לך רב עד שיתברר לו הדין ואתה החזרת אותן מיד ולמה היה זה לך לעשות כן שלאחר שלקחתם היה לך לעכבן ותייתר ממציאתו לפי שהם שלך וכבר קנית אותם במציאתן ובלקיחתן:

הלכה

(תוספ' פ"ק)

מראה הפנים

האומר יזכה לי ביתי במציאה וכו' מבואר הוא דמאי דאמר ר' יוסי ב"ח שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו בחצר המשתמרת דוקא ובשכבר באה המציאה בחצירו ובדמיירי בסיפא דהאי ברייתא אבל מה שאמר יזכה לי ביתי במה שעתיד ליפול לתוכה לא אמר כלום כמבואר בתוספתא:

לא

תום' הרי"ד

להקנות דבר שאינו שלו ממש [כעין טובת הנאה דלמ"ד דאינה ממון לא מצי להקנות עיין ב"מ י"א ע"ב עיי"ש] והא דכתב הר"ן ז"ל בנדרים ל"ד ע"ב דד"א שלו וזוכין להקדש בתם גבי מציאה והפקר שייך שפיר דקונה בלא הקנאת מקום דהוה מגביה מציאה לחבירו מאח"כ במקנה חפץ שלו דצריך להקנות מקומו כדאיתא בחו"מ סי' ר' עיי"ש. וזה אי אפשר בד"א דלא מצי להקנות אותה דאינה שלו רק לקנות החפץ אבל הגוף אינו שלו זהו תמצית דברי הגה"מ ז"ל. ולפע"ד נראה להוכיח דלא כהגה"מ ז"ל. ונקדים מה דגרסי' בגיטין כ"ב ע"א עלין של אחד וזרעים של אחר מכר בעל עלין לבעל זרעים כיון שמכר קנה. מכר בעל זרעים לבעל עלין לא קנה עד שיחזיק בזרעים. ופירש"י ז"ל עלין הוי תלוש ומיקני במשיכה וזרעים הוי קרקע ונקנה בחזקה ובלא יהיב מעות קמיירי. והתוס' ז"ל כתבו שם ס"ה דהוי מצי לאשמעינן הכל בעלין וזרעים של אחד אלא לרבותא נקט הכי דאף על גב דבעל עלין קונה זרעים לא קנה אף על פי שהם בתוך העלין שלו עכ"ל. ומשמע מהך סוגיא דקרקע אינה ניקנית בקנין חצר דחצר אינו קונה אלא מטלטלין אבל לא קרקע. דאל"כ אמאי אינו קונה. בעל העלין את הזרעים הא קיי"ל כליו של אדם קונים לו בכ"מ שיש לו רשות להניחו עיין ב"ב פ"ה ע"א והוא מדין חצירו ורשותו כמ"ש המח"א ז"ל וכיון דחזינן דכליו אינם קונים את הזרעים מוכח דחצר ג"כ אינו קונה זרעים. וע"כ הוא משום דקרקע אינה ניקנית. בקנין חצר וגם מכיון דחזינן דעלין נקנה במשיכה וזרעים אינם ניקנין במשיכה רק בחזקה וע"כ הוא משום דקרקע אינה ניקנית במשיכה וכיון דקרקע אינה ניקנית במשיכה חזינן דלא מהני לה יד מכש"כ דלא מהני לה חצר דהא חצר משום יד איתרבאי ומאי שאין לו יד אין לו נמי חצר כמ"ש התוס' ז"ל בב"ב ע"ע פ"א דלפיכך אינו קונה חצר להקדש דחצר משום יד איתרבאי ולא מצינו יד להקדש וכ"כ הקצוה"ח ז"ל סי' קנ"ח להדיא דבמקום דלא מהני משיכה לא מהני נמי חצר מטעם הנ"ל. עכ"פ מהא דלא נקנו הזרעים לא במשיכה ולא מדין כליו מוכח דאין קרקע ניקנית בקנין חצר [וליכא למימר דמיירי ברה"ר או ברשות המוכר ולפיכך לא קנו כליו דא"כ אמאי נקנה שעלין במשיכה הא גם משיכה אינה קונה ברשות הרבים וברשות המוכר] ולכאורה יש להוכיח מדברי התוס' ז"ל דקרקע ניקנית בקנין חצר דגרסינן בב"ק י"ב ע"א. והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים התם בעומדין בתוכה וכו' וכתבו התוס' ז"ל בד"ה ל"ל דמטעם חצר לא קני דהתם עבדים אינם משתמרים לדעתו ואפילו עומד. אלא שדהו דדומה לגבי רגלו כדרכו. ול"ל נמי מטעם אגב דהא קרקע אינה ניקנית אגב קרקע וכו' אלא ע"כ מטעם מתוכר דעבד בדות כעשר מדינות יעוי"ש. ואי נימא דקרקע אינה ניקנית בתורת חצר ל"ל להתוס' ז"ל לומר דלפיכך לא נקנו העבדים בחצר משום דאינם משתמרים לדעתו תיפוק להו דקרקע אינה ניקנית בחצר כמו דסיימו התוס' ז"ל דל"ל מטעם אגב דקרקע אינה ניקנית אג"ק. כן היה להם נמי לומר גבי חצר ומוכח לכאורה דהתוס' סברי דקרקע ניקנית בחצר אך באמת ז"א דודאי קרקע לא ניקנית בחצר כדמוכח מהא דזרעים הנ"ל. אך הכא דווקא גבי עבדים דהוו מקרקעי דניידו מיקנו נמי בדין חצר כמו דניקנים במשיכה כדאיתא בקידושין כ"ב ע"ב וכיון דניקנים במשיכה מיקנו נמי בתורת חצר, ותדע דלא דמי זרעים לעבד דהא זרעים אינם ניקנים במשיכה ועבדים נקנים במשיכה וע"כ דשאני קרקע דנייד מקרקע דלא נייד. והרי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' מכירה פסק דעבד נקנה באגב וביאר הכ"מ ז"ל דאע"ג דקרקע אינה ניקנית באגב מ"מ לא דמי עבד לקרקע בזה עיי"ש וע"כ אין מדברי התוס' ראיה דקרקע ניקנית בחצר [וכן אין להביא ראי' מדברי התוס' ז"ל בב"ב ס"ז ע"א גבי לך ויפה לך קרקע כ"ש וקני כל מה שעליה דקנה הפשתן מתורת חצר עיי"ש דהתם מיירי שאינו צריך. עוד לקרקע והוה הפשתן כמטלטלין דהתוס' ז"ל ס"ל כהרמב"ם ז"ל דפירות שא"צ לקרקע דינם כמטלטלין וע"כ ניקנים בתורת חצר אבל להרא"ד ז"ל אה"נ דלא מהני] וע"כ שפיר הוכחנו מהא דגיטין הנ"ל דקרקע אינה ניקנית בחצר. וכיון שכן אי נימא כהגה"מ ז"ל דגוף הד"א לא תקינו ליה רבנן יקשה לן הא דפריך בב"מ י' ע"א והא דאמר רשב"ל ד"א של אדם קונות לו בכ"מ דתקינו לי' רבנן דלא ליתי לאנצויי ממתניתין דידן נטל מקצת פיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום נפל לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותו הימנה ואי אמרת ד' אמות קונות נקנו לו ד' אמות דידי' וכו' ומשני ר"ש דשכבה בע"כ אף על גב דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקוטי בה פיאה אבל למזכי למיהוי חצרו לא זכי לי' רחמנא עיי"ש ומדקאמר לנקוטי בה פיאה משמע דהקושיא היתה מפיאה וקשה מאי פריך דהד"א יזכו לו את הפיאה הא הכא ע"כ מיירי דהפיאה מחוברת לקרקע דאי בפאת עומרין בתלוש הא אמרינן בירושלמי בפרקין לעיל סוף פ"א דבפאת עומרין תלוין בעה"ב מחלק בידו [עי' בפירושינו שם בשם הבנו"א ז"ל] ואין העני נוטל כלל מעצמו. אלא וודאי דאיירי הכא בפאה מחוברת לקרקע והא קיי"ל כל המחובר לקרקע כקרקע דמי ובשיטת הראב"ד ז"ל דאף בא"צ לקרקע נמי כקרקע דמי וכן פסק הטור ז"ל בחו"מ סי' קנ"ב דאף דא"צ לקרקע אינו נקנה בקנין מטלטלין רק כקרקע. וא"כ האיך יקנו הד"א את הפיאה הא מה דד"א קונות הוא מטעם חצר כמ"ש לעיל בשם הר"ן ז"ל והרי בארנו דחצר אינו קונה קרקע והכא יש על הפיאה דין קרקע לפיכך אין הד"א קונין אותה ומאי פריך על רשב"ל מפאה הא מצינן למימר דלעולם ד' אמות קונות מטלטלין בכ"מ ושאני הכא דהפאה היא כקרקע הלכך אינה ניקנית בד"א דאין קרקע ניקנית בחצר אלא וודאי מוכח מזה דלא כהגה"מ ז"ל דקנין ד' אמות היא דקונה לבעה גם גוף הד"א וכיון דגוף הד"א הם שלו אם יש בתוך הד"א מחובר לקרקע בדינו כקרקע גם הוא נקנה ולא שהד"א זוכין את המחובר לקרקע אלא דהמחובר לקרקע גופא הוא חצירו מתקנת חכמים דכשם שהקנו לו חכמים בכח הפקר ב"ד את גוף הד"א כן הקנו לו חכמים את המחובר לקרקע בימי' חצרו וע"כ פריך שפיר כיון דד"א קונות לו אמאי לא קנה העני את הפאה שנפל עליה הרי הפאה גופה הוא חצרו מתקנת חכמים [דלהגה"מ ז"ל דגוף הד"א אינם קונים לו מתקנת חכמים אלא דיש להד"א הכח לקנות כחצירו וא"כ הפאה מעצמה אינה קנוי' לו אלא דצריך לקנות אותה בכח הד"א ע"ז קשה הא אין קרקע ניקנית בחצר. משא"כ לדברינו דגוף הד"א קנוים לו מתקנת חכמים א"כ גם הפאה עצמה שהיא כקרקע קנוים לו לכתחילה מתקנת חכמים וא"צ לזכות בה מכח הד"א] ועוד קשה לי ע"ד הגה"מ ז"ל דהנה בהפקר איכא מ"ד בנדרים מג ע"א אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י הבעלים עד דאתיא לרשות זוכה עיי"ש ובירושלמי לקמן ריש פ"ו ובכ"ד אמרינן דהיא מחלוקת ר"מ ור"י דר"מ סבר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו ור"י סבר דאין הפקר יוצא מת"י בעלים אלא בזכי'. ויש לחקור בפאה אם יוצא מת"י הבעלים תיכף כשקרא שם פאה קודם זכיית העני או דהיא כהפקר דעלמא אליבא דר"י דאינו יוצא מת"י בעלים אלא בזכי'. ומצאתי להמל"מ ז"ל פ"ב מה' תרומות שחקר בזה ומסיק דבפאה כו"ע מודים דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני. והביא ראי' לזה מהא דאמרי' בגיטין מ"ז ע"א הלקט והשכחה והפאה של נכרים חייבין במעשר אלא א"כ הפקיר וכו' לעולם דישראל ולקטינהו נכרים ודקאמרת הא מפקרי וקיימי נהי דמפקרא אדעתא דישראל אדעתא דנכרים מי מפקרי ואי נימא דיצא תיכף מת"י הבעלים קודם זכיית העני א"כ למה חייב במעשרות אם זכה הנכרי הא כבר הוא הפקר מקודם. אלא ע"כ דאינו יוצא מת"י הבעלים אלא בזכיית העני וע"כ כשזכה נכרי לאו כלום הוא עיי"ש [וכדברי המל"מ ז"ל מבואר לקמן בירושלמי ריש פ"ו דקאמר הפקיר לעניים וזכו בהן עשירים. ע"ד דר"מ דאמר כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו הפקרו הפקר ע"ד דר"י דאמר אין הפקר יוצא מת"י הבעלים אלא בזכי' אין הפקרו הפקר. הרי מבואר דאי נימא דפאה יוצא מת"י הבעלים קודם זכיית העני אפילו אם זכה נכרי צריכה להיות פטורה מן המעשר] ועיין בב"מ ק"ב ע"א לענין הזבל בחצר המושכר מתורי דאתי מעלמא דזכה המשכיר כיון שגוף החצר היא שלו אע"ג דרשות התשמיש הוא להשוכר וכן הוא בחו"מ סי' ש"ג עיי"ש חזינן מהכא דגוף החצר היא בר קנין יותר מרשות תשמיש. וא"כ לפ"ד הגה"מ ז"ל קשה מאי פריך לרשב"ל ממתני' דנפל לו עלי' פירס טליתו עליה וכו' דיקנה העני את הפיאה בד"א דלמא לעולם ד"א קונות לו היכא דאין בעלים אחרים על הד"א כגון בצדי רה"ר או בסמטא דהתם אף דגוף הד"א אינם שלו הא כמו כן אינם קנוים לשום אדם ושפיר יכול לקנות בהם אבל הכא בשדה דבעה"ב כיון דלהעני אין לו בהד"א רק הרשות לקנות בהם אבל גוף הד"א הם של בעל השדה וכבר בארנו דגוף החצר היא בר קנין יותר מרשות תשמיש א"כ איך יזכה העני בקנין ד"א הא אף דבעל השדה אינו יכול לזכות פאה של עצמו מ"מ הא כל זמן שלא זכה אחר בפאה לא יצא מתחת יד הבעלים א"כ צריך העני לעשות קנין להוציא מתחת יד הבעלים וזה לא מהני ברשות הד"א כיון דגוף הד"א שהוא קנין יותר חזק היא של בעל השדה וכמה יצא מת"י הבעלים. ואם כן מאי פריך לרשב"ל אלא וודאי מוכח מהכא דקנין ד"א של אדם היא דגם גוף הד"א הכי נמי בשדה של בעה"ב כיון דזכי לי' רחמנא להלוכי בה ולנקוטי בה פאה זכי לי' נמי למיהוי חצירו וע"כ פריך שפיר דיקנה העני את הפאה בד"א [ועיין בשטמ"ק ז"ל בשם דהא דמסיק הגמ' אף על גב דזכי לי' רחמנא וכו' הוא דמשום זה סליק אדעתין מעיקרא דבשדה של בעה"ב נמי תקינו לי' ד"א ע"ז מסיק דאינו. כן דלמזכי ולמיהוי חצירו לא זכי ליה רחמנא עיי"ש] ולפי דברינו נסתר תירוצו של הגה"מ ז"ל במה דמחלק בין בעית דרב ביבי כבלע של בניהם למתני' דמתלה על מ"ח דכבלע של בניהם מקנה לה מקום בחצרו אבל במע"מ דהוה ד' אמות או מקום שמירה אינו יכול להקנות לה משום דגוף המקום אינו שלו. דלפי דברינו גם בד"א או מקום שמירה מצי להקנות לה כמו בכבלע של בניהם דגם בד' אמות גוף המקום קנוי לו לשעה. וכ"ה במצאתי להר"ן ז"ל בגיטין פ' הזורק שכתב כדברי. דעל מה שהקשה הרמב"ן ז"ל הא דבניהם יכולין למכרו מגורשת ואינה מגורשת הא אגיד גביה כקושית הגמ' גבי יוצא מד' אמות שלה לד' אמות שלו תירץ הר"ן ז"ל דדוקא התם דהמקום מיוחד לו אינו מקנה לה מקום בחצירו בלכך הוה אגיד גבי' אבל הכא במקום המשומר ע"י בניהם או בתוך ד' אמות של בניהם לא שייך אגיד גבי' דכיון דאין המקום מיוחד לו אמרינן דכשאיל לה המקום עיי"ש. הרי מבואר להדיא כדברי הר"ן ז"ל דגם בד' אמות יכול להקנות המקום שלא כדברי הגה"מ ז"ל ומוכח מזה דגם גוף הד"א תקינו לי' רבנן דאל"כ איך מצי להקנות דבר שאינו שלו וכמ"ש הגה"מ ז"ל בעצמו. [וקושיתו דמאי מיבעי לי' לר"ב כבלע של בניהם הא מבנה מפורשת היא במתלה על מתלה וכן לענין קידושין י"ל בפשיטות דר"ב סבירא ליה כאוקימתא דרבה ור"י בבתי כיתי עדים עיי"ש וליכא למיפשט מינה כלל לכבלע של בניהם. ואחרי שבארנו דגוף הד' אמות היא שלו לפי שעה מתקנת חכמים נכון לביאור הירושלמי בע"ה דהנה הראשונים ז"ל הקשו למ"ד חצר משום שליחות איתרבאי מהא דתנן בב"מ י"א ע"א ראה אותם רצין אחר מציאה כו' ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. והרי מגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ואפי' שהוא שליח לא מהני ואפילו למ"ד דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו היא רק משום מיגו דזכי לנפשי' וא"כ איך זכתה לו שדהו כיון דחצר היא משום שליחות הא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ומיגו דזכי לנפשי' לא שייך הכא. ומסקנת הראשונים ז"ל דבמציאה ע"כ כו"ע מודים דחצר היא משום יד כיון דמבנה מפורשת היא דחצר קונה מציאה עי' בשטמ"ק פ"ק דב"מ ובתומים ז"ל סי' ק"ה. והנה אם יזכה אדם לחבירו את הד"א גופייהו בלא שום דבר מציאה בודאי דלא שייך בזה תופס לבע"ח דדווקא אם תופס מעות שלוה לאחד או שזוכה באיזה מציאה לאחד או הוי חב לאחרים דהאחרים לא ימצאו עוד המעות או המציאה משא"כ בד"א דאינם קנוים לו עד עולם אלא בשעה קלה שהיא עומד בה ובשעה ההיא לא הי' בה שום אדם ואחרי

מסורת הש"ס

(פאה פ"ד)

(כתובות פ"ו)

כתובות נט פ"ב

ב"מ יב פ"ב ודף יז ודף יט כתובות נא

הלכה ה מתני' הקטני'. מפרש בגמרא כל שהוא סומך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומציאתו של אביו מפני איבה והבת בין קטנה בין נערה מציאת' לאביה דהתורה זכתה כל שבח נעוריה לאביה: הכנענים. שהרי גופן קנוי לו דכתיב והתנחלתם אותם: מציאת אשתו. תיקנו לו רבנן משום איבה: שגירשה אע"פ וכו'. מפרש בגמרא:

גמ' בשאינן טפולין על אביהן. הא דקתני במתני' דמציאת בניו הגדולין לעצמן בשאינן סמוכין על שולחן אביהם אבל אם הם סמוכין על שלחנו דינן כמו קטני' ומציאתן לאביהן משום איבה: ר"ל אומר וכו'. כמו שהבאתי לעיל בהלכה ד' כדפליגי בפ"ד דפאה: א"ר יוסא נ"ל. וכן הוא מקשי בפאה שם אלא ששם נשנית בהיפוך במקצת: לא דאמר ר"ש בן לקיש אכן. כלומר הא דר"ל לאו בפירוש איתמר אלא דנשמע זה מכלל דבריו ממה דקשיא ליה על הא דר' הושעיה כדמסיק: דתני ר' הושעיה בתוספתא. השוכר את הפועל לעשות בכל מלאכה מה שירצה בה"ב מציאת הפועל הוא של בה"ב שיכול לומר לו גם זה בכלל מלאכה הוא שבשעה שאתה עוסק ומטפל במציאה בטל אתה ממלאכה: אמר ר"ל. והשתא מסיק מה שלמדין אנו מכלל דבריו דאמר ר"ל ותמה על הא דר' הושעיה וכי אדם שיש לו רשות לחזור בו כדין פועל שהוא יכול לחזור בו תהא מציאתו לבעה"ב בתמיה הרי הוא יכול לומר חוזר אני משכירות שלך וא"כ לא יהא אלא אחר ואין מציאתו לבה"ב שמעינן מיהת דס"ל דאין אדם זוכה לחבירו במציאה: מה בין עבדו וכו'. לפרושי טעמא דמתני' קאי והרי הם נכסיו עבדי אמאי אין מציאתן שלו וקאמר מפני שאינו יכול לשנותו ממלאכתו שהוא ראוי לעשות בה ולא לקח אותם ללקט מציאות אבל בכנענים שהן ברשותו ויכול הוא לשנותן ממלאכתן ולצוות אותם ללקט מציאות והלכך מציאתן שלו: התיבון הרי אשתו וכו'. דתנינן תמן פ' אע"פ כופה לעשות בצמר דוקא שהיא מלאכ' הנשים אבל לא למלאכה אחרת ואמאי מציאת' לבעלה: טעם אחר יש באשה. ולא מפני שהוא ברשותו: מפני הקטטה. משום איבה שהרי מזונותיה עליו ואם תעכב מציאת' לעצמה תהי' קטטה ואיבה ביניהם: שלא תהא מברחת. ותגנוב מנכסי בעלה ותאמר מציא' מצאתי: התיבון בעדים. חסר כאן ובכתובות ריש פ' מציאות האשה גרסינן להאי סוגיא ופריך הגע עצמך שנתן לה אחר מתנה כלומר דאכתי אי חיישת למברחת א"כ תאמר זה נתן לי פלוני במתנה ומה הועילו חכמים בתקנתן ומשני קול יוצא למתנה אם היה אחד נותן לה מתנה היה מפורסם אבל אין קול למציאה הלכך למציאה לבד הוא דאיכא למיחש שלא תהא מברחת. ועלה קאמר התיבון בעדים דהגע עצמך שיש עדים במציאה שמצאת וכמה היא המציאה והרי אין כאן לחוש במידי ואמאי תקנו חכמים אפי' במציאה בעדים שהיא של בעלה: לא אסרו זה. במציאה בעדים אלא מפני זה משום מציאה שלא בעדים דלא פלוג רבנן: עד שיתן לה פרוטה אחרונה. כל זמן שלא שילם לה כל כתובתה ואפי' פרוטה אחרונה חייב במזונותי': מתניתא אמרה כן. תנינן נמי במתני' כן וכדדייק ר' הושעיה: מציאת אשתו שגירשה. אע"פ שלא נתן לה כתובתה ולמאי איצטריך לאשמעינן דמציאת' שלה אם גירשה ועוד מאי אע"פ שלא נתן לה כתובתה דקתני: שלא תאמר וכו'. וכלו' אלא ה"ק אע"פ שלא סילק לה עדיין כל כתובתה וכל זמן שלא סילק לה חייב במזונותיה ושלא תאמר הואיל וחייב במזונותי' א"כ בדין הוא שתהא מציאתה שלו לפום כן צריך מתניתא לאשמעינן דאפ"ה שלה הוא מכיון דהשתא לא חיישינן לאיבה וש"מ דחייב במזונותיה הוא:

הלכה ה מתני'

הלכה ה מתני' [א] מציאת בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים [ג] ומציאת אשתו הרי אילו שלו [ג] מציאת בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים מציאת אשתו שגירשה אע"פ שלא נתן לה כתובתה הרי אילו שלהן: **גמ'** א"ר יוחנן [ד] בשאינן טפולין לאביהן אבל אם היו טפולין לאביהן מציאתן שלו. *ריש לקיש אמר אין אדם זוכה לחבירו במציאה. א"ר לא דמר ר"ש אבן אלא דקשיא ליה על הדא דתני ר' הושעיה השוכר את הפועל לעשות בכל מלאכה מציאתו לבעל הבית. אמר ר"ל אדם שיש בו רשות לחזור בו תהא מציאתו לרבו. *מה בין עבדו ושפחתו העברים לעבדו ושפחתו הכנענים. א"ר יוחנן [ה] עבדו ושפחתו העברים הואיל ואינו רשאי לשנותו ממלאכתו מציאתו לעצמו עבדו ושפחתו הכנענים הואיל ורשאי לשנותן ממלאכתן מציאתן לרבן התיבון הרי אשתו שאינו רשאי לשנות ממלאכתה ומציאתה שלו דתנינן תמן *כופה לעשות [ו] בצמר ואינו כופה לעשות בדבר אחר. א"ר בא בר מינא ורבי יסא בשם רבי יוחנן טעם אחר באשה. מה טעם אחר באשה רב' חגיי אמר מפני הקטטה רבי ייסה אומר שלא תהא מברחת נכסיי בעלה ואומרת מציא' הוא. התיבון בעדים לא אסרו זה אלא מפני זה. מציאת אשתו שגירשה. רבי יוסנא בשם רבי אחא אדם שגירש אשתו ולא נתן לה כתובתה חייב [ז] במזונותיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה. א"ר יוסי מתניתא אמרה כן מציאת אשתו שגירשה א"ר הושעיה שלא תאמר הואיל וחייב במזונותיה עד שיתן לה פרוטה האחרונה תהא מציאתה שלו לפום כן צריך מתניתא:

הלכה ו מתני' *מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר אם אין בהן אחריות נכסים יחזור מפני שאין בית דין נפרעין מהן דברי רבי מאיר [ח] וחכ"א בין כך ובין כך לא יחזיר מפני שבית דין נפרעין מהן:

גמ'

אמר ר"י בשאין טפילין לאביהם סוגיא זו כפי' הפ"מ ז"ל וכן היא במס' פיאה הפורש עיי"ש:

תני

הלכה ו מתני' אחריות נכסים. שעבוד קרקעות שיגבה מהם: לא יחזיר. ואפילו חייב מודה דחיישינן לפרעון ולקנוניא שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל והא דמודה לא פרעתי עלה של רמאות הוא ביניהם לטרוף את הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות ויחלקו ביניהם: בין כך ובין כך לא יחזיר. דשטר שאין בו אחריות גבי נמי ממשעבדי דאחריות טעות סופר הוא וחיישינן לפרעון ולקנוניא ודוקא בשטר סתם ושלא פירש בו מאחריות נכסים וגבי ממשעבדי כאלו הוה כתוב בו האחריות אבל אם פירש בשטר שאינו רוצה לקבל עליו אחריות נכסים מודים חכמים דיחזיר דהשתא ליכא למיחש לקנוניא והלכה כחכמים:

גמ'

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פי"ז מהלכות גזילה ואבידה הי"ג סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' ער ס"ב

יח
ב מיי' שם ופי"ב מהלכות אישות הלכה ג ופכ"א שם הלכה א סמ"ג שם וסי' מח טוש"ע שם וטוש"ע אה"ע סי' סט ס"ג וסי' פד

יט
ג מיי' פי"ז מהלכות גזילה ואבידה הי"ג סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' ער ס"ב

כ
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

כא
ה מיי' פ"ט מהלכות ה"א ופי"ז מאבידה הלכה יג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ג

כב
ו מיי' פכ"א מאישות ה"א סמ"ג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' פ סעיף א

כג
ז טור אה"ע סי' צג ועי' בב"י שם

כד
ח מיי' פי"ח מהלכו' אבידה ה"א סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' ער סעיף ו

מראה הפנים

לא דאמר ר"ש בן לקיש אכן. כפירוש אלא דנלמד מכח האי קושיא מה דמקשה על דר' הושעיה כו'. וכלומר דבאמת לאו פירכא מעיקרא היא כלל דנהי דמצי הדר ביה כל כמה דלא הדר ביד בעל הבית הוא כדאמר התם בדף י' ע"א וכי הדר ביה טעמא אחרינא הוא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים וכו'. וליכא למשמע מינה לענין אם אחר זוכה ממש לחבירו במציאה דליכא מהאי ברייתא לא תיובתא למ"ד המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו דאיכא למימר דשאני פועל דידו כבה"ב ולא סייעתא למ"ד קנה חבירו. והמסקנא כר' יוחנן דהתם וכן בהאי ש"ס בפ"ד דפאה דקנה חבירו. ובענין דין דמציאת פועל המסקנא התם דף י"ב ע"ב ברב פפא דלעולם היא לעצמו שלא הגביה הותה בבבל כבה"ב אא"כ שכרו ללקט מציאות כגון דאקפי אגמא בכוורי דאז אפי' מלא כיס מלא מעות הרי הוא של בה"ב כדכתב הרמב"ם בסוף פ"ע מהל' שכירות:

מציאת אשתו שגירשה וכו'. הרי"ף ז"ל כתב ומסתברא לן דגמרא דילן לית ליה האי סברא דהאי אית ליה לי"ל לאוקומי במגורשת ואינה מגורשת והשכתן סייעתא

תוס' הרי"ד

רגע שיעבור מהד"א יסי'. רשות לכל אדם לזכות בהד"א ע"כ לא שייך בזה כלל תב לאחרים [בו"ר דבלא"ה לא שייך כאן תופס לבע"ת כיון דהד"א הם שלו לפי שעה הרשות בידו לתת אותם לכל מי שירצה דאטו מי שזוכה תלר מהפקר לא יוכל לתת אותו למי שירצה ורק היכא דאינו זוכה לעצמו כלל ולכתחלה זוכה לחבירו שייך בזה תופס לבע"ת וכאן אין אנו צריכים לזה כלל דאה"נ דהוא זוכה בהד' אמות מתקנת חכמים אך הזהב והכסף וכו' גלה דעתו דאינו רוצה לקנות ואחר כך זיכה הד"א להקדש ודוק] ואף דאח"כ יזכה האחר בהד"א איזה מציאה ג"כ לא שייך בזה תופס לבע"ת כיון דהוא לא זכה עבורו את המציאה רק נתן לו הד"א והוא בעצמו קונה את המציאה בהד' אמות והרי זה דומה לבע"ת ברצה לתפוס מהלוה אך היתה ידו שבורה ובא האחד ורפא את ידו דפשיטא דלא שייך בזה כלל תופס לבע"ת כיון דהוא לא תפס רק נתן יד להבע"ת שיתפוס בעצמו. ומעתה מבואר הירושלמי היטב דרבכ"ל לשיטתו דס"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו שפיר יליף דהאדם זוכה במציאה בד' אמות מהא דכתיב ואני בעניי הכינותי וכו' דאם בנתונין לתוך ידו [ר"ל דהוא זכה מתחלה ואחר כך הקדיש] פשיטא היא וצ"ל דזכה בידו לכתחילה להקדש דהא דרבכ"ל ס"ל דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. אלא כי אתן קיימין בנתון תוך ד' אמותיו ר"ל דהוא זיכה להקדש את הד' אמות והקדש בעצמו זכה בזהב והכסף והנחושת ותלר במציאה לכו"ע משום יד ולפיכך לא הוי מגביה מציאה לחבירו. ורק כאופן זה היה יכול להקדיש והוא יסי' עני ושפיר מוכח מזה דד"א קונות במציאה. ואין להקשות מדברי התוס' בכ"ב ע"ט ע"א שכתבו דתלר אינו קונה להקדש דתלר משום יד אתרבאי ולא מצינו יד להקדש. חדא דהרמב"ן ז"ל חולק ובכבר דתלר קונה להקדש. ועוד הא בכבר הקשה הקצוה"ח ז"ל סי' ר' הא לא גרע מציאות והגיזבר הוא שליח ותירץ ע"פ דעת התוס' ז"ל בגיטין כ"א ע"א דסיכא דלא דמי ליד אפילו שליח לא הוי עיי"ש. ובירושלמי דתרומות פ"א וכבר"ד איכא פלוגתא אם גזבר כבעלים או כאחר. ולמ"ד דגזבר כבעלים יש יד להקדש. וכבר כתבתי בחיבורי שו"ת רידב"ז סי' י"ד דהיא מחלוקת תנאים. ועי' במס' מעשרות פ"א שכתבתי גם דלרשב"ל הגזבר כבעלים ודו"ק:

גמ' תני בשם רבי מאיר. בין שטר שיש בו אחריות נכסים. ובין שטר שאין בו אחריות נכסים. גובה מנכסין בני חורין. על דעתיה דרבי מאיר לאי זה דבר הוא מחזיר. לצור על פי צלוחיתו. *רב אמר יורש *כמשועבד. כשם שמלוה בעדים אינה נגבית ממשועבדין כך אינה ננבית מן היורשין. שמואל אמר *דאיקני אינו גובה ממשועבדין הא מבני חרי גבי. הכא את מר גובה והכא את מר אינו גובה. לא דמי מי ששיעבד מקצת למי שלא שיעבד כל עיקר. א"ר לעזר שאני אומר כתב ללוות ולא לווה. א"ר

תני בשם ר"מ בין שטר שיש בו אחריות כו'. כל"ס שיש כאן ט"ס ונרסינן שאין בו אחריות אינו גובה ממשעבדי ולא מב"ח. ופריך הגמ' ע"ד דר"מ לאיזה דבר הוא מחזיר פי' לר"מ דס"ל בשאין חייב מודה לא יחזור שטר שאין בו אחריות נכסים. ה"ג קשה לאיזה הועלת מחזיר לו שטר שאין בו אחריות נכסים הא לא יגבה בו. ומשני לצור ע"פ צלוחיתו והוא כמו דמשני בבבלי דף י"ג לשמואל אליבא דר"מ. ע"ז מביא הגמ' הפלוגתא דרב ושמואל דרב ס"ל דיורש כמשיעבד כשם כו' ושמואל ס"ל דאקני אינו גובה ממשועבדין פי' שטר שאין בו אחריות אף האחריות שלו דאקני אינו גובה ממשועבדין [ולא גרסינן כמו בבבלי דאקני קנה ומכר דמשמע דאינו גובה ממה שקנה אח"כ. אלא גרסינן סתם אינו גובה ממשועבדין דמשמעו דבשטר הזה אינו גובה כלל ממשעבדי והוא משום דמיירי שאין בו אחריות נכסים אלא אחריות דדאקני וס"ל דאחריות כזה אינו כלום] הא מב"ה גבה:

תני בשם ר"מ בין שטר שיש בו אחריות נכסים כו' המפרשים ז"ל מגיהים ובאמת פשוט הדבר דא"צ להגיה כלל דכן דרך הירושלמי בפרט בס' נזיקין להביא מברייתא ראשי פרקים מתחיל הרישא ומסיים בהסיפא ומדלג מה שבינתים [לדוגמא עי' במס' ב"ק פ' המניח ה"כ דמביא ברייתא מודין הכמים לר"י ומסיים סע"מ כן הנהיל יהושע לישראל את הארץ ומדלג כל מה שבינתים. וכן בפרקין בה' ד' קוזקי' אמר בבכר הלבלר והיא ראשי פרקים מהסוגיא דפ' הזורק. וכן בה"ה א"ר לא דמר דר"ש אכן כו' והוא ר"פ מסוגי' דמס' פ"ה] וה"פ תני בשם ר"מ הוא ר"פ ולא מסיים. כל מה שאמר ר"מ וחכמים אומרים בין שטר שיש בו אחריות נכסים בין שטר שאין בו אחריות נכסים גובה מנכסים ב"ח ודברי ר"מ דלא מסיים כאן הוא דשטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מב"ח כדאמר שמואל בבבלי אליבא דר"מ דאומר הי' ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מב"ח. ע"ז מביא הא דרב ושמואל דרב אמר יורש כמשועבד כו' שמואל אמר דאקני אינו גובה ממשועבדין הא מב"ח גובה פי' דהנכסים שקנה אח"כ ומכרם אינו גובה ממשועבדין דאינו משועבד לו אלא הנכסים שהיו לו בשעת הלואה אבל לא דאקני אח"כ. אבל מ"מ מב"ח גובה דמשועבד הב"ח. וזהו קאמר שמואל למילתא דפשיטא אליבא דכו"ע. ע"ז פריך הכא את מר גובה והכא את מר אינו גובה. ר"ל דהכא פליגי בזה בתוספתא ר"מ ורבנן בשאין לו שועבד על משועבדין אם גובה מב"ח והכא קאמר שמואל למילתא דפסיקא דהע"פ שאינו גובה ממשועבדין דאקני מ"מ גובה מב"ח דאקני. ומשני לא דמי מי ששועבד מקצתו למי שלא שועבד כל עיקר פי' דיש בשטר אחריות אך דלא שועבד הדאקני הרי עכ"פ השטר שטר כשר הוא משא"כ כשלא שועבד כלל דאין בו אחריות נכסים כלל אינו שטר כשר וגרע ממלוה ע"פ בעדים כדאיתא בשטמ"ק ז"ל בשם הראשונים ז"ל. או דכיון דאינו השוב שטר כשאין בו אחריות נכסים הוי עדות בכתב דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם אך בשטר כשר נזה"כ הוא. א"נ דבשטר שקר הוא דלא בדי איניש זוזי בכדי. עיי"ש. ע"כ ס"ל לר"מ דאינו גובה מב"ח וגרע ממלוה ע"פ בעדים משא"כ בשועבד מקלת והשטר כשר הוי הדין להדאקני דלא שיעבד דגובה מב"ח למילתא דפסיקא אליבא דכו"ע:

א"ר אלעזר שאני אומר כתב ללות ולא לוה עי' בשטמ"ק ז"ל באוקימתא דר"א בבבלי דף י"ג ע"ב. אם טענתו הוא מזוייף או כתב ללות ולא

גמ' תני בשם ר' מאיר בין שטר וכו'. א"א לפרש לברייתא זו בשם ר"מ לפי הגי' שלפנינו דהא"ל נאמר דמדין תורה קאמר וכהאי מ"ד בסוף ב"פ ד"ת אחד מלוה בשטר ואחד מלוה ע"פ אינו גובה אלא מנכסים ב"ח דשעבודא לאו דאורייתא ומ"ט אמרו מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים כדי שלא תנעול דלת בפני לווין. ולפ"ז היה אפשר לדחוק ולומר דה"נ מדין תורה קאמר וכלומר דמן התורה מלוה בשטר נמי מנכסים ב"ח הוא דגובה ולא מנכסי' משועבדים וא"כ לא איכפת לן בין שכתוב בו אחריות נכסים בין שאין בו אחריות נכסים דין אחד הוא למלוה שבשטר ואינו גובה אלא מנכסים ב"ח ואם דלענין הברייתא היה לנו לסבול פי' זה מ"מ היה צריך לדחוק ולפרש לטעמא דר"מ במתני' לפ"ז וגם לענין מה דנאמר לקמן בהסוגיא. וטרחתי וחפשתי בכל התוספתא ובכל שיטת התלמוד הזה ולא מצאתי עוד במקום אחר לדיעה זו בשם ר"מ ולא לשום מ"ד כ"א הא מאי דאמרן. ואם נאמר דטעות נפל בהעתקת הספר היה צריך לשבש כל הברייתא שהיא בספרים אשר לפנינו ולגרוס הכי שטר שיש בו אחריות נכסים גובה מנכסים משועבדים ושאין בו אחריות נכסים אינו גובה בין מנכסים משועבדים ובין מנכסים ב"ח והוי כדברי שמואל אליבא דר"מ בבבלי פרקין דף י"ג ע"א אומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריו' נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים ב"ח וטעמא דשטר זה גרע ממלוה בעדים הוא דכיון דמדרך השטר לשעבד לנכסים של לוה וליכא א"כ חיישינן שמא שקר ומזויף הוא וכן מוכח מהכא לקמן ולפ"ז ריש הסוגיא דהכא מתפרשת שפיר כמו התם אליבא דשמואל דאיהו מוקי למתני' בשאין חייב מודה ואם יש בו אחריות נכסים לא יחזיר דאתי למיגבי מלקוחות שלא כדין ואם אין בו אחריות נכסים יחזיר דליכא למיחש למידי דהא אינו גובה בו כלל ויחזיר לו וכדמפרש ואזיל: לאיזה דבר הוא מחזיר. בשאין בו אחריות נכסים דהא אמרת אינו גובה בו כלל וקאמר לצור ע"פ צלוחיתו של מלוה וללוה א"א להחזירה לצור ע"פ צלוחיתו דהא איהו קטעין מזוייף הוא וליתיה לשטרא כלל: רב אמר יורש כמשועבד. פלוגתא דרב ושמואל לענין אם מלוה ע"פ גובה מן היורשין או לא. וגרסינן להאי פלוגתא בפ' הגוזל בתרא הלכה א' ואיידי דנקט לה לקמן בדין מלוה בעדים נייתי לה הכא: יורש כמשועבד. דין יורש כדין לוקח כמו שהוא משועבד לו ואין מלוה בעדים גובה ממנו: שמואל אמר דאיקני. כלו' לא כדבריך אלא הכי דייקינא אנא ממתני' דתנן בשלהי גט פשוט המלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים ע"י עדים גובה מנכסים ב"ח ומדקתני ע"י עדים גובה וכו' דמשמע מהאי משועבדים דקתני ברישא הוא דאינו גובה ומן הלקוחות דוקא הוא הא מבני חרי גבי ואפי' מן היורשין דאין יורש כמשועבד ולאו בכלל משועבדים דקתני במתני' הוא: הכא את מר גובה. השתא פריך אליבא דשמואל דדייק ממתני' דהתם דמלוה בעדים לעולם גובה מב"ח הוא ולדידיה אפי' מן היורשין הוא וא"כ מתני' בדוקא קתני דמלוה בעדים גובה מב"ח עכ"פ ובכל מקום והכא את אמר אינו גובה בשטר שאין בו אחריות אפי' מב"ח לר"מ בהמיה וכי גרע שטר שאין בו אחריות נכסים ממלוה בעדים בלא שטר כלל וא"כ מי נימא הכיא מתני' דלא כר"מ: לא דמי. ומשני אין דודאי מיגרע גרע דלא דמי מי ששיעבד מקלת וכלומר שכתב לו שטר ושיעבד עלמו במקלת אבל לא שיעבד לו אחריות נכסים למי שלא שיעבד לו כל עיקר בשטר כ"א ע"י עדים הלוה לו דזה הלואה בעדים מיהת הואי אבל בשטר שאין בו אחריות לאו שטרא הוא כלל כדלעיל ולא כדאיכא עדים בהלואה אלא דהוה כמלוה ע"פ בלא עדים ולא גבי אפי' מב"ח לר"מ: א"ר לעזר. טעמיה דר"מ ביש בו אחריות נכסים מפרש דהיינו טעמא דחיישינן במה כתב ללות בו ולא לוה עדיין ועתה הוא ברולה ללות בשטר זה ואתי למיטרף לקוחות מיום הכתובה שלא כדין: אמר

(הגוזל בתרא הלכה א) ב"ב קעה ע"ב ושב"ע שם דף קפ"ז ע"א

מראה הפנים

סייעתא להאי סברא דילן בפ' שני ד"ג ובכר פירשנוה התם עכ"ל. וכבר תירץ הרא"ש ז"ל בפרקין הקושיא בהקשה הוא ז"ל בכתובות ע"ש וסיים. וכיון שאין ראיה דפליגא גמרא דילן אירושלמי עבדינן כגמ' הירושלמי. וכן פסק בעל העיטור וכתב דמה דאוקי בב"ס דילן במגורשת ואינה מגורשת רבותא קמ"ל דתפ"ס מליאתה לעצמה דליכא למיחש משום איבה דאלו מגורשת לגמרי ליכא שום חידוש וכתב הנ"י וכן קלא דעת אחרונים ז"ל לסמוך על הירושלמי ומיהו הר"ן ז"ל כתב הכי"ו הנ"י שאין לזוז מדברי הרי"ף ז"ל שדבריו דברי קבלה וכ"ש לאפ'קי ממונא. ובכתובות לא כתב הר"ן כן ולא מצאתי שם אלא שפירש בדברי הרי"ף שם וכתב הסבר דכי אמרי' בירושלמי דחייב במזונותיה דוקא בחייו וכו' ע"ש והרמב"ם ז"ל לא הביא כלל מהאי דהכא. ולענין אם תפסה על מזונותיה יש לנו לסמוך על אלו גדולי האחרונים ז"ל:

תני בשם ר' מאיר וכו'. כבר הערתי בפנים בזה דגירסא זו א"א נבהמידה ואם נאמר דטעות יש כאן צריך לשבש הברייתא כולם. אם לא נאמר דברייתא זו כאנפי נפשה מיתניא ולא שייך להא דלקמן ותפשר כך מאחו איזה ברייתא השנויה בשם ר"מ הכי. ומאי דקאמר על דעתיה דר"מ וכו' לא מצינן לפרש על הברייתא ולא על המתני' וא"כ צ"ל דתסר הגי' בכאן וצריך להיות עוד ברייתא א' בשם ר"מ כמו שהיא במואל שונה במו בבבלי דף י"ג ע"א אומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי ומפרש על דעתיה דר"מ וכו' כמה דאיתמר התם וטעות דמוכח הוא וא"א לפרש בענין אחר ואם נפרש דעל דעתיה דר"מ על האי ברייתא קאי ולפי סאי סברא דר"מ מוקי הש"ס להמתני' בשאין חייב מודה וא"כ מדינא הוא דלא יחזיר ובאין בו אחריות יחזיר לצור ע"פ צלוחיתו. וא"כ צריך לדחוק ולומר דבים מ אחריות לא יחזיר לו כדי לצור וכו' דלא ליפוק מיניה ריעותא דאתי למיגבי מיניה כיון שיש בו אחריות. וכל זה דוחק דהא שוין כן לר"מ לפי האי סברא ולא נצריך כדוחקים:

שמואל אמר דאיקני אינו גובה ממשועבדין. ככר ביארתי לעיל בפ' הגוזל בתרא הלכה א' כזה. דע"כ עיקר פלוגתייהו במלוה ע"פ הוא דעל מילתי' דרב קאי דקאמר כשם שמלוה בעדים וכו' ועלה קאמר שמואל אנא דאיקנא הכי דדוקא ממשועבדים הוא דאינו גובה הא מבני חרי גובה לא בעא מדידיה ול"ש מיורשין דיורש אינו כמשועבדין. וזה מוכרח מהענין דהתם דמפרש לכל חד להמתני' דהגוזל דמלוה ע"פ היא וכן מהכא דקאמר אינו דומה וכו' למי שלא שיעבד כל עיקר ומילתי' דשמואל היא ושטר שאין בו אחריות גרע ממלוה בעדים כדאמר התם אליבא דהך ברייתא לר"מ וכדפי' רש"י ז"ל ועיין במה שנתבאר לעיל פ' הגוזל. ובבבלי סוף פרק ג"פ בענין מלוה ע"פ קאמר רב ושמואל דאמרי תרווייהו מלוה ע"פ אינו גובה לא מן היורשים וכו' וכבר נודע דמלוי הוא בב"ס כזה בחלופי דעות לתנאי ואמוראי וה"י תלמידא כמהדורא קמא לתלמודא דילן כמו שאתה מוצא טוסתא דהכא בככף קונה את הזהב ויש נוסחא בכי בילדותו. ומ"מ אפכחן סייעתא מהאי דיוקא דשמואל דהכא כדדייק ממתני' דהתם למאי דקי"ל כמסקנא דהתם מלוה ע"פ אינו גובה מן הלקוחות אבל מן היורשין גובה דשעבודא דאורייתא וכו' יותנן דגיטין בהאי תלמודא ובלבד בעדים אבל מליה ע"פ בלא עדים לא הוי

א"ר לעזר אם היה הלווה מודה הרי זה יחזיר. א"ר לעזר אם הוחזק השטר ביד המלוה הרי זה יחזיר. ותליתהון מתברן. וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר. רבי אבהו בשם רבי יוחנן מפני קינוניא. רבי יסא בשם רבי יוחנן אם היה *זמנו יוצא לבו ביום יחזיר:

הלכה ז מתני' *מצא גיטי נשים ושיחרורי עבדים דייתיקי מתנה ושוברין הרי זה לא יחזיר שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנן: **גמ'** תני מצא גיטין וכתובות הרי זה יחזיר וכתוב' לא היא חזקה. *שטר שלוה בו ופרעו לא יחזיר ויגבה בו מפני מירע כוחן של לקוחות. ר' יסא בשם ר' יוחנן ואפילו לבו ביום. רבי זירא בעא קומי ר' יסא הכא את מר אפילו לבו ביום והכא את מר אם זמנו יוצא לבו ביום ויחזיר. אמר ליה אדם מצוי ללות ולפרוע לבו ביום ואין אדם עשוי לפרוע וללות לבו ביום. ר' חגיי בעא קומי רבי יסא הוא הזמן והן העדים והוא המלוה מהו מפני מרע כוחן של לקוחות. אמר ליה בשלא

פני משה

מסורת הש"ס: ב"ב יז; גיטין כז; ב"מ יג; שם יז; כתובות פה; גיטין כו

אמר ר' לעזר. ועוד אמר ר' לעזר אם היה הלוה מודה ה"ז יחזיר ולקמן מקשי עלה: ואמר ר' לעזר אם הוחזק השטר ביד המלוה. שנתקיים בב"ד ה"ז יחזיר וקאמר הש"ס על דברי ר' לעזר: ותליתהון מתברן. אלו השלשה דברים שאמר מתברין הן וסותרין זה את זה שהרי לדעתו דחיישינן הכא שמא כתב ללות ולא לוה א"כ כי חייב מודה אמאי יחזיר ואפי' נפרש דבריו דהא ל"ק דהכי קאמר אם היא בענין דליכא למיחש לשמא כתב ללות ולא לוה כגון בשטרי הקנאה דמשעבד ליה נכסיה בין ילוה ממנו בין לא ילוה ושפיר הוא גובה מיום הכתיבה ומיהו חייב מודה בעינן דאי לאו הכי חיישינן לפרעון. ומתני' מוקי לה ר' לעזר בשטרי דלאו הקנאה והלכך לא יחזיר ואפי' חייב מודה דחיישינן שמא כתב ללות ולא לוה ונהי דאלו ב' דברים של ר' לעזר שפיר הוה מהדרינן מכל מקום אכתי קשה מאי דקאמר עוד אם היה השטר מוחזק יחזיר הא לדידיה דחיים לפרעון א"כ כי הוי השטר מקוים מאי הוי הא אכתי לפרעון ניחוש לה והיינו דקאמר ותליתהון מתברן דע"י שסיים בדבריו אם הוחזק וכו' א"כ כל השלש דברים שאמר הם נסתרין דהשתא לא ידעינן לפרושי טעם דבריו ולא לפרש המתני' אליביה: וחכ"א וכו' מפני קינוניא. ר' יוחנן מפרש לה למתני' הכי דלשמא כתב ללות ולא לוה לא חיישינן כלל דהא תנן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ולא חיישינן להא ומתני' ה"ט דחיישינן לפרעון ולקנוניא שעושה המלוה עם הלוה שיודה לו ולטרוף מן הלקוחות ויחלוקו ביניהן ופליגי ר"מ וחכמים בשטר שאין בו אחריות נכסים אם טורף ממשעבדי או לא דר"מ סבר דאינו טורף וא"כ כי חייב מודה יחזיר דליכא למיחש למידי וחכמי' סברי דטורף ממשעבדי אע"פ שלא כתוב בו אחריות דהאחריות ט"ס הוא והלכך לא יחזיר דחיישינן לקנוניא. ודייק לה ר' יוחנן דפלוגתייהו בהכי הויא משום דקתני בדברי חכמים בין כך וכו' מפני שב"ד נפרעין מהן וקמ"ל בהאי ליפלא יתירה דעיקר פלוגתייהו משום ה"ט דב"ד נפרעין מהן או לא וכדפרישית. והיינו דמליין ר' יוחנן בדברי חכמים בין כך ובין כך וכו' דנלמוד דחכמים ס"ל דדין אין בו אחריות הוי לדידהו כיש בו אחריות לר"מ ובהא דפליגי: אם היה זמנו יוצא לבו ביום. בו ביום שנכתב הוא נמצא יחזיר למלוה דלפריעה בת יומא לא חיישינן:

הלכה ז מתני' דייתיקי. צוואת שכיב מרע ונוטריקון הוא דא תהי למיקם ולהיות: ושוברין. שעושה מלוה ללוה שנפרע ממנו שטר חוב: **גמ'** מצא גיטין וכתובות. שמצא הגט והכתובה שלה עמו ומיירי שהכתובה נקרעת בק"ע ב"ד ה"ז יחזיר כדמפרש ואזיל: וכתובה לא היא חזקה. טעמא קמפרש כלומר וכי לא הוי הכתובה שנמצא עמו חזקה לזה דהא טעמא דמתני' דלא יחזיר שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנן והכא כיון דנמצא הכתובה עמו ונראין הדברים שכבר קבלה הגט ממנו והוא פרע לה הכתובה ונקרעה בקרע ב"ד והיא הניחתה עם הגט ונמצא נפל לפיכך יחזיר הגט לאשה להיות בידה לראיה שנתגרשה: שטר שלוה בו ופרעו. והוא רוצה לחזור וללות ממנו על זה השטר: לא יחזיר ויגבה בו. כלומר אינו חוזר ולוה ממנו על מנת לגבות בו מן הלקוחות כדמפרש טעמא: מפני מרע כוחן של לקוחות. מפני שהוא רוצה להרע כחן של לקוחות ולטרוף מהן בכח שטר זה ושלא כדין הוא דכשפרע לו חוב הראשון כבר נמחל שיעבודו של השטר ואין בו כח לגבות מהן: ואפי' לבו ביום. בו ביום שנכתב ולוה ופרע בו ביום אינו יכול לחזור וללות ממנו בהותו יום עצמו על סמך זה השטר: הכא את אמר אפי' בו ביום. אלמא עביד איניש דפרע ביומיה דלוה והכא את אמר לעיל דקאמר בשם ר' יוחנן אם היה זמנו יוצא לבו ביום יחזיר ולא חיישינן דפרעיה ביומיה וקשיא דר"י אדר' יוחנן: א"ל אדם מצוי ללות ולפרוע בו ביום. בתמיה בודאי אין דבר זה מצוי ושכיח שילוה ויפרע בו ביום הלכך קאמר לעיל דלא חיישינן מהתמא להא לפי שאינו דבר מצוי: ואין אדם עשוי וכו'. אבל וכי אין אדם עשוי לפעמים כשהוא פורע ובו ביום אם יזדמן לו אחר כך איזה סחורה חוזר ולוה בו ביום הלכך אילטריך ליה לר' יוחנן למימר דאי איתרמי הכי אינו חוזר ולוה על אותו השטר בעצמו: ר' חגיי בעא קומי ר' יסא. על עיקר דיניה דר' יוחנן הקשה לו והלא הוא הזמן בעצמו והן העדים והוא המלוה ומיהו מפני מרע כחן של לקוחות איכא הכא ולא יהא אלא החוב הראשון דג"כ מאותו הזמן בעצמו הי' טורף מהן ואין כאן הורע כחן דהא בדין טורף מהלקוחות: בשלא

רידב"ז

ולא לוה. ואמר ר"א אם הי' הלוה מודה כו' ותליתהון מתברן דר"ל דקשה על כל הג' מימרות שלו וכמו דאיתא בבבלי שם קשיא לר"א בחדא מברייתא. והירושלמי לא מביא הברייתא דקשה על דר"א וסמך על שהי' בקיאין בברייתות: **תני** מצא גיטין וכתובות הר"ז יחזיר ומיירי בכתובה בעודה תחת בעלה כדמסיק וכתובה לא היא חזקה פי' חזקה דאין פורע תוך זמנו: **שטר** שלוה בו ופרעו לא יחזיר ויגבה בו ר"ל לא יחזור וילוה מפני מירע כחן של לקיחות כדמפרש לקמן שמה יגבה בו מלקוחות שלא כדין ר' יסא בשם ר' יוחנן ואפילו לבו ביום נמי אינו גיבה מלקיחות. ר"ז בעי קומי ר' יסא הכא מר אפילו לבו ביום והכא את מר אם זמנו יוצא לבו ביום יחזור פי' דלעיל בה"ו גרסינן וחכ"א לא יחזור. ר"א בשם ר"י מפני קנוניא ובשחייב מודה ר' יוסא בשם ר' יוחנן אם הי' זמנו יוצא לבו ביום יחזור משום דלא חיישינן לקנוניא. כדאיתא בשטמ"ק ז"ל באוקימתא דר"כ דמיירי שחייב מודה וניחוש לקנוניא וי"ל דלקנוניא בת יומא לא חיישינן תלמיד הרי"פ ז"ל עיי"ש. ע"ז מקשה ר"ז קומי ר' יוסא כיון דס"ל דאפילו לבו ביום נמי שייך נמחל לו שיעבודו. א"כ קשה למה קאמר ר"י דזמנו בו ביום יחזור הא ניחוש שמא היום לפשיטא דספרא ואיבעי למיהדר ולמזפי זימנא אחריתי כדאיתא בבבלי דף י"ז. ע"ז משני אדם מצוי ללות ולפרוע בו ביום אבל אין אדם עשוי לאחר הפרעון לחזור וללות בו ביום וע"כ לא שייך כאן החשש הזה ועי' בתוס' הרי"ד:

ר"ח בעי קומי ר' יוסי הוא הזמן והן העדים והוא המלוה מהו הירע כוחן של לקוחות. פי' דבבבלי קאמר מפורש אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שיעבודו אבל בירושלמי לא גרים הא דנמחל שיעבודו. אך שהוא מירע ללקוחות. ע"כ שאל ר"ח הטעם למה הורע כחן של לקוחות. ע"ז השיב לו תפרש ליה הטעם משום שלא נשתעבדו הנכסים שהיא נמחל שיעבודו. ויש אומרים שלא התמו העדים על אותה המלוה. לאו משום דנמחל שיעבוד הראשון אלא דלכתחלה לא נשתעבד על אותה הלואה:

תני

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פי"א מגזילה ואבידה הלכה ב סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' סה סעיף ז

מראה הפנים

אמר ר' לעזר אם היה הלוה מודה וכו'. לפי שיטת הגמרא שלנו היינו דר' אלעזר ס"ל דבשעבודא דאורייתא וכמבואר בתוס' כמה שנתבאר הכל לעיל בהלכה א' ד"ה משנים אוחזין בטלית דר' חייב רובא ועי"ב מ"ש בס"ד: **ותליתהון** מתברן. כדי לבאר תוכן סוגיא זו אבאר מסוגיא דאיתמר התם לפי האוקימתות דאמוראי בפי' המתני' ומה דשייך לענין זה ובקצרה מה שמגלהו בס"ד. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' א': **אם** היה זמנו יוצא לבו ביום. עיין לקמן בד"ה אדם מלוי שם יתבאר מקור הדין והשייך לזה בס"ד: **תני** מלא גיטין וכתובות ה"ז יחזיר. לא מצאתי לדין זה בתוספתא שלפנינו ולא במקום אחר ולמאי דפירשתי בפנים וכפי הנראה דין זה פשוט הוא דאלו מלא כתובה כמות שהיא לא עדיפא מגט דאפילו שבעל מודה לא יחזיר דחיישינן לקנוניא וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהלכות אבידה הל' י"ב וכס"מ כתב שם פשוט הוא. ולפשר דמכאן נלמד דבריו בכתובה דדוקא מלא הגט והכתובה ביחד הוא דיחזיר דנראין הדברים שנתגרשה וכבר נפרע כתובתה כדפרישית ויחזיר הגט לראיה שנתגרשה ולפשר לפרש נמי הא דקאמר וכתובה לא היא חזקה בניחותא כלומר אבל אם מלא כתובה כמות שהיא לא יחזיר:

אדם מלוי ללות ולפרוע לבו ביום וכו'. מבואר הוא וכמו דמשני לי' ר' אסי לר' זירא התם בדף י"ז ע"א גבי האי מימרא דר' אסי א"ר יוחנן שמולא בס"ת וכו' זמנו בו ביום והכתבתי לעיל בד"ה ותליתהון מתברן ותמלא זה בקונטרס אחרון בסימן א' ושם כתבתי דבענין קושית הריב"ש בסימן בס"ב שהקשה לדעת רב"י דס"ל בעט"ם

תוס' הרי"ד

א"ל אדם מלוי ללות ולפרוע בו ביום עי' בפנים שמבואר יפה. והנה בבבלי דף י"ז גרסינן ר"כ אמר כשחייב מודה א"כ מאי למימרא מ"ד כאי מפרע פרע והא דקאמר לא פרעתי משום דהדר למיזפי זימנא אחריתי ולפשיטא דספרא חיים קמ"ל דא"כ מלוה גופיה לא שביק כו'. ולכאורה קשה למה קאמר דא"כ מלוה גופי' לא שביק. ולמה לא קאמר קמ"ל דלפריעה ב"י לא חיישינן כמו דאמר רב אסי. וע"כ דמוכרח הגמ' למימר כן דאי ס"ד דהטעם הוא משום דלא חיישינן לפירעון בת יומא דלא שכיח א"כ למה פליג ר"כ על רב אסי ומוקי כשחייב מודה אבל כשאין מודה ס"ל דחיישינן לפירעון בת יומא דשכיח הוא ע"כ ליכא למימר דלא חיישינן לפירעון בת יומא דלא שכיח ושפיר חיישינן דפרעו וחיים אפשיטא דספרא [הגם דלא חיישי' לקנוניא בת יומא] אך משום דהמלוה לא שביק. אבל בירושלמי מבמי תירולא אחרינא דלעולם שכיח פרעון בת יומא. אך לא שכיח דמיהדר ומיזף מיני' ביומא והיינו דגרסינן אדם מלוי ללות ולפרוע בו ביום ואין אדם עשוי לפרוע וללות בו ביום. וזה הנפ"מ בין הבבלי והירושלמי ודו"ק:

ר"ז

בשלא נשתעבדו נכסים ויש אומרים בשלא חתמו העדים על אותה המלוה:

הלכה ח מתני׳

א *מצא איגרות שום ואיגרות מזון ושטרי חליצה ומיאונין ושטרי בירורין *וכל מעשה בית דין הרי זה יחזיר. ב *מצא בחפיסה או בגלוסקמא ג *תכריך של שטרות או אגודה של שטרות הרי זה יחזיר וכמה היא אגודה של שטרות שלשה קשורין זה בזה רבן שמעון בן גמליאל אומר ד אחד לווה משלשה יחזיר ללוה שלשה לווין מאחד יחזיר למלוה ה מצא שטר בין שטרותיו ואין ידוע מה טיבו יהא מונח עד שיבא אליהו אם יש עמהן *סימפון יעשה מה שבסימפון:

גמ׳ רב ירמיה בשם רב אם היה אישר הדיינין

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי׳ פי״ח מהלכות גזילה ואבידה הי״ג סמ״ג עשין עד טוש״ע חו״מ סי׳ סה סי״ב

כז
ב מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעיף טו

כח
ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף י

כט
ד מיי׳ שם ה״ד טוש״ע שם סעיף יא

ל
ה מיי׳ פט״ז מהלכות מלוה ולוה הלכה יא סמ״ג עשין לד טוש״ע שם סעיף א

מסורת הש״ס

עיין תוספות כתובות ק ד״ה אגרת
ב״מ דף טז וית ע״ב
פ׳ תוספות כ ע״ב ד״ה מלא ועי׳ תוספות גיטין כח ד״ה מלא
ב״מ כח ע״א
ב״מ כ ע״ב עיין רש״י ב״מ דף כ ע״ב

בשלא נשתעבדו נכסים. בפעם השנייה לא התנה עמו בפירוש שישתעבדו לו נכסיו והשתא מרע הוא כחו של הלקוחות דטורף מהן בכח שיעבוד שנכתב במלוה ראשונה וזה כבר נמחל: ויש אומרים. דהכא מיירי בשלא חתמו עדים עדיין על אותה המלוה ראשונה שלא הספיקו לחתום עד שפרעו בו ביום ועכשיו כשחוזר ולוה ממנו מלוה הוא להעדים לחתום ואין זה מלוה בעלמא שראו העדים ולפיכך לא יחזור ללות על אותו השטר:

הלכה ח מתני׳ אגרות שום. ששמו ב״ד נכסי לוה למלוה ברובו: ואגרת מזון. שקבל עליו לזון את בת אשתו א״נ שכתבו ב״ד הורדה בקרקע שימכור למזון האשה והבנות: ומיאונין. קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה מדעתה ויוצאת במיאון ואינה צריכה גט וכותבין בשטר בפנינו מיאנה פלונית בפלוני בעלה: שטרי בירורין. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שידונו להם ומשכתבו אינן יכולין לחזור בהן: מצא. שטרו׳ בחפיסה חמת של עור קטנה: בגלוסקמא. כלי עור שהזקנים מניחים בה כלי תשמיש שלא יצטרכו לחפש אחריהן: תכריך של שטרות. שלשה שטרות או יותר כרוכין זה בתוך זה: ואגודה. מושכבי׳ זה על זה ארכו של זה על ארכו של זה ואח״כ כורכן ביד: הרי זה יחזיר. דדבר שיש בו סימן הוא שהכלי סימן הוא כשיאמרו הבעלי׳ בכלי פלוני מצאת אותם וכן תכריך ואגודה סימן הוא: אחד לוה משלשה. אם שלשה שטרות של לוה א׳ הן שלוה משלשה בני אדם: יחזיר. המוצא ללוה דודאי הוא פרעם ומידו נפלו שאם מידם נפלו מי קבצם למקום אחד ודוקא שהשטרות כבר מקויימים בב״ד אבל אם אינם מקויימים חיישינן דילמא שלשה המלוים לקיומינהו הוליכום אצל סופר הדיינים ונפלו מיד הסופר אבל לאחר שקיימו אותם אין לחוש שמא נפלו מיד הסופר דלא משהי אינש קיומיה בידא דספרא: שלשה הלווי׳. ממלוה אחד יחזיר המוצא למלוה בהדבר ידוע שממנו נפל ואם היה שלשתן כתיבת יד סופר אחד חיישינן שמא מיד הסופר נפלו ולא לוו מעולם ולפיכך לא יחזיר: ואינו יודע מה טיבו אלו. אם הלוה הפקידו אצלו או המלוה או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות שליש ביניהם: יהא מונח. בידו עד שיבא אליהו ולא יחזיר לא לזה ולא לזה: ואם יש עמהן סימפון. המוצא בין שטרות שלו סימפון והוא שובר שנכתב על א׳ משטרותיו: יעשה מה שבסימפון. והשטר בחזקת פרוע הוא ואע״פ שהיה ראוי לשובר הזה להיות מונח ביד הלוה ולא ביד המלוה אמרינן האמינו הלוה להמלוה ושכח המלוה מליתנו לו והוא שמצא המלוה השטר הזה שנכתב עליו השובר בין השטרות קרועים שלו אע״פ שלא נקרע שטר הזה: גמ׳ אם היה אישר הדיינין. לפרש המתני׳ קאי הא דקתני וכל מעשה ב״ד היינו אישר הדיינין.

מראה הפנים

המוקדמין פסולין הייגו לטרוף ממשועבדין אבל מבנ״ת מיגבא גבי אם כן מאי קאמר התם בהא תיפוק לי׳ דהוה ליה מוקדם והא נמחל שעבודו גריעא הוא דאפי׳ מבנ״ת לא גבי ואמרתי שלדעת רש״י יש לומר דגם בנמחל שעבודו גובה מבנ״ת ה״ל ושוב ראיתי דכהדיא כתב רש״י ז״ל כן בפ׳ הכותב דף פ״ט ע״א בסופו דנמחל שעבודו הוי כמלוה על פה ואינו גובה מן הלקוחות וכן פי׳ הוא ז״ל בפ״ג דגיטין וכמו דנראה מפירושו דהכא במה שפי׳ ד״ה ומפסדי לי וכו׳ דמדמי נמחל שעבודו לדין שט״ח מוקדם ולטרוף מן הלקוחות הוא דפסול. וא״כ לדעת רש״י ז״ל לק״מ אלא דאכתי יש לעיין לדעת הרמב״ם ז״ל בענין זה דס״ל כשט״ח המוקדמין כדעת רש״י דאינו פסול כ״א לטרוף מן הלקוחות אבל מבנ״ת גובה כמו שכתב ברים פכ״ג ממלוה ובנמחל שעבודו פסק בפי״ד מהלכות הנזכר הלכה ז׳ דהרי הוא וא״כ אינו גובה בו כלום ואפי׳ מבנ״ת ולפ״ז הדרי קושית הריב״ש אליביה לדוכתה. ובסוף הדיבור תמצא ישוב נכון לקושיא זו ועל קו האמת. ובודאי לרב כהנא דמוקי התם להא דר׳ יוחנן במצא שט״ח בזמנו בו ביום דבחייב מודה מיירי וי״ל דגם הא מילתיה דר׳ יוחנן בענין נמחל שעבודו בהודאת מודה מיירי וכדלקמן וכלאו הכי נראה כן דקאמר אינו חוזר ולוה בו דמשמע שהלוה רוצה ללות ומודה לו ואפ״ה אינו לוה משום שנמחל שעבודו ולענין לטרוף מן הלקוחות ולפ״ז לא הוי קשה מהא דערבא דא״ל הב לי מאה זוזי וכו׳ דבפ׳ חזקת דף ל״ב ע״ב דמשמע דאף מבנ״ת אינו גובה בנמחל שעבודו דהתני התם דא״ל ולאו פרעתיך. אלא שמדברי הרמב״ם בפי״ד לא משמע לחלק כן שהרי כתב שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שעבודו ונעשה כחרס. וא״כ אפי׳ הוא מודה בו אינו גובה ממנו מכח השטר הזה דכחרס בעלמא הוא אלא כמלוה ע״פ ממש הוי ויתבאר מזה לקמן. ובתחלה אבאר לפי שיטת הפוסקים בעיקר דין דמצא שט״ח ומכח מה שנתבאר בהלכה דלעיל בביאור הסוגיות ואין מן הצורך להאריך במה שכבר מבואר חילוקי הדעות בפוסקים כ״א במה שמצאתי ראיה לדעת הרי״ף והרמב״ם והסוברים כוותייהו ומוכרח כדבריהם. כבר מבואר הוא דבדינא דמתני׳ מצא שט״ח וכו׳ פסקו הרי״ף והרמב״ם ז״ל בפי״ח מאבידה כטעמיה ואוקמתא דר׳ יוחנן דחיישינן לפרעון ולקנוניא. וא״כ אפי׳ השטר מקוים חיישינן לזה וכמ״ש הרמב״ם להדיא ברים פ׳ הנזכר. ועיקר טעמייהו דפסקו כר׳ יוחנן כתב הרי״ף דתניא כוותיה וכו׳ וכלומר דהא הינהו פסקו כרב אסי בהא דכותבין שטר ללוה וכו׳ דדוקא בשטר שיש בו קנין הוא כדפירשו ז״ל בשטר הקנאה דקאמר וכמ״ש הרמב״ם בפכ״ג ממלוה הלכה ה׳ ובשטר שאין בו קנין אין כותבין דחוששין שמא כתבו ללוה ממנו בניסן ולא ילוה עד תשרי. אלא משום דמתני׳ סתמא קתני ומשמע בין שטרי הקנאה ולאו הקנאה ובין מקוים או לא והלכך לא מתוקמא כרב אסי וכמו שנתבאר לעיל. גם שם בארתי דמילתיה דרב אסי בענין אוקימתיה אליבא דר״מ אזלא כפי שיטתיה דפ׳ א״נ דס״ל דמודה בשטר שכתבו א״צ לקיימו וכר״מ דס״ל הכי. ור׳ יוחנן דס״ל נמי דמודה בשטר שכתבו א״צ לקיימו כדאמר בהדיא בפ׳ מי שמת דף קנ״ד ע״ב. אבל לדידים אין מנין כלל לפי אוקמתיה דמתני׳ בדין זה דחיישינן לפרעון ולקנוניא. ומ״מ בעיקר דין וחשש שמא כתבו ללות וכו׳ הסכמת גדולי הפוסקים ורוב הדעות כרב אסי ודלא כאביי דלא ס״ל כוותיה בענין עדיו בחתומיו זכין לו כמבואר בדברי הטור סי׳ ל״ט בחלוקי הדעות בענין זה. וכמה שהקשה הרא״ש ז״ל כאן על דברי הרי״ף בהא דלא פסק כאביי מכח האי כללא דהלכתא כבתראי אף כנגד רבותייהו. כבר כתבתי בפ׳ הגוזל קמא הלכה ג׳ שהוא נגד דבריו בפ׳ עושין פסין בענין זה וע״ש. וכן נמי נתבאר לעיל בביאור הסוגיות דלר׳ יוחנן נמי ס״ל דחיישינן שמא כתב ללות וכו׳ והיכא דאיכא חשש קנוניא חיישינן לקנוניא והיכא דליכא חשש קנוניא כגון בשטר שנמצא בו ביום אכתי אם לית ביה הנפק חיישינן להרוות פסיעי דספרא ושמא כתב ללות ולא לוה עדיין כלל וכמבואר ומוכרח שם מסוגיא דדף י״ז בד״ה ור׳ יוחנן מוקי לה התם וכו׳ ע״ש. ובזה נתבארו דברי הרי״ף והרמב״ם והסוברים כוותייהו גם בדין זה בשטר שנמצא בו ביום שפסקו דאף אם חייב מודה בעינן ג״כ שיהיה השטר מקוים וכמ״ש הרמב״ם בפי״ח מאבידה הלכה ב׳ ואם אינו מקוים לא יחזיר שמא כתבו ללות ועדיין לא לוה. ובדין זה רבתה המבוכ׳ באחרונים וכמה מהם סמכו על קושית הרשב״א ז״ל הביאו הכ״מ שם שהקשה למאי דפסקו כרב כהנא בחייב מודה א״כ למה הצריכו הנפק דאי משום קנוניא ליכא דאי בעי כתיב ליה שטר אחר מהשתא דלא בירושלם יתבינן דכתבי שעות אלא לרב כהנא ודאי לא צריך שיהא כתוב בו הנפק ולדבריו ליתא כדרב אסי א״ר יוחנן בנפק כלל עכ״ל. ובש״כ סי׳ ס״ה ס״ז הביא דברי מעד״מ שכתב דאיכא למיחש שעכשיו רוצים לעשות קנוניא והשיג עליו דהא משמע בהש״ס דבזמנו בו ביום ליכא חשש קנוניא וע״ש דהעלה דלא כהרי״ף והרמב״ם. ושבוש הוא דבזמנו בו ביום חשש קנוניא ליכא. אבל כבר נתבאר דחשש פסיעי דספרא איכא. ומוכרח מהסוגיא דגם לרב כהנא אית לי׳ הא דרב אסי דהנפק בעינן ולא פליגי עליה אלא בענין פריעה בת יומא דס״ל לרב כהנא דבשאין חייב מודה חיישינן גם לפריעה בת יומא וכמו שהסברתי לעיל בביאור הסוגיות שם בזה דאל״כ קשה הא דאמר רב כהנא מ״ד האי מיפרע פרעיה וכו׳ ואי בדלית ביה הנפק מיירי אמאי לא קאמר דעדיין לא אוזפיה כלל. וכבר מוכרח הוא ג״כ מהסוגיא דלרב כהנא נמי ס״ל האי חששא שמא כתב ללות ולא לוה דאל״כ מאי מקשה עליה לקמן ומ״ש וכו׳ ואוקימנא וכו׳ ומשום שמא כתב ללות וכו׳ וכפי אשר נתבאר הכל לעיל. מכל הלין מוכרח הוא דגם לרב כהנא הנפק בעינן והעיקר כדברי הרי״ף והרמב״ם וזה שדקדק הרמב״ם וכתב שמא וכו׳ ועדיין לא לוה. והחשש הוא משום דהלוה רוצה להרוית פסיעי דספרא ולא משום קנוניא וכבר התוקתי שם בסברא ובראיות דבכה״ג אמרינן דשביק מלוה ומתרצה להלוה. וכן הרא״ש ז״ל כתב להא דא״ר אסי א״ר יוחנן וכו׳ והוא שחייב מודה והיינו כרב כהנא והיינו וליכא למיחש לכתב ללות ולא לוה דכתיב ביה הנפק. וכבר תמה הדרישה על הב״י בזה דכתב בשם הרא״ש שלא הביא הנפק וע״ש שכתב ג״כ הסברא דפסיעי דספרא אבל לא הכרית מהסוגיא דמוכרחת הוא לרב כהנא לומר כן כאשר נתבאר. וכן הטור בקיצור פסקי הרא״ש כתב המוצא שטר מקוים וביום שנכתב וכו׳. וכן פסק בס׳ התרומות בשער נ״ב ח״א. ובס׳ ב״ת מצאתי שם שדקדק ג״כ כענין שכתבתי לעיל מ״ד מיפרע פרעיה וכו׳ ולא קאמר כתב ללות ולא לוה עדיין. אבל עדיין יש לטעון ע״ז דמנא לן דס״ל לרב כהנא הא חששא שמא כתב ללות וכו׳ וכמה שהוכחתי לעיל נתבאר הכל בס״ד. נשאר עלינו לבאר עוד בענין דין שט״ח המוקדמין שכתבתי לעיל דלדעת הרמב״ם דס״ל דגובה מבנ״ת ובנמחל שעבודו ס״ל דכחרס הוא ואינו גובה בו כלל ואפי׳ בחייב מודה כמלוה ע״פ הוא וא״כ נשאר עדיין דקדוק הריב״ש במקומו הא דקאמר תיפוק ליה דמוקדם הוי. ואם דאפשר לדחות לזה ולומר דעיקר הקושיא על לכתחלה הוא דקאמר אינו חוזר ולוה בו מאי אריא שכבר נמחל שעבודו ואסור ללות בו תיפוק ליה דהוי מוקדם ואסור לכתחלה אפי׳ מוקדם כי אתי שלא ילוה לו בזמן הכתיבה כמבואר הוא וכך רצה לומר בעל ב״ת שם. אבל האמת יורה דרכו דל״ק כלל האי קושית הריב״ש דהא הכא אליבא דר׳ יוחנן קיימינן ואיהו ס״ל דגם בנמחל שעבודו מלקוחות הוא דאינו טורף אבל מבנ״ת גבי כדמשמע פי׳ הכותב כדאיתא לעיל וכפי׳ רש״י שם וכן בפ״ג דגיטין וא״כ דין מוקדם ונמחל שעבודו דמיין להדדי אליביה דקאמר בפ׳ איזהו נשך דף ע״ב דלרבנן משום גזירה שמא יגבה מזמן הראשון הוא וכפרש״י שם והתוס׳ דרצו לדחוקי ולפרש שם הא דר׳ יוחנן גם לענין ב״ח ע״ש שלא כהלכתא אליבא דרבנן אלא אליבא דר״מ וכן משמע מדבריהם בפ׳ מי שמת דף קנ״ז ע״ב ד״ה מוקדמין פסולין וכו׳ ע״ש. ועכ״פ נוכל לפרש לדברי ר׳ יוחנן כפי׳ רש״י וכן לדעת הרמב״ם דכתרווייהו כמוקדם ובנמחל שעבודו מבנ״ת הוא גובה וא״כ בסוגיא דהכא אליבא דר׳ יוחנן לק״מ. ובהא בדין מוקדם פסק הרמב״ם שם כר׳ יוחנן וכפי׳ רש״י שם ובדין נמחל שעבודו פסק כאביי דפ׳ חזקת גבי ההוא ערבא שהבאתי לעיל דבתראה הוא וכן מסקנת הש״ס שם והכל ניחא בס״ד:

בשלא נשתעבדו הנכסים. למאי דפרישית בפנים קשה מה בכך שלא התנה בפירוש שעבודו אם מוכר לו השטר כמות שהוא מהמלוה הראשונה ויש לפרש דה״ק בשלא נשתעבדו הנכסים כלל בשטר שפירש לו ע״מ שאין בו אחריות וכלומר דצריך הא בשאין כאן שיעבוד נכסים אלא מלוה עצמו הוא גובה. דהא צריך לומר שלא באותו הזמן ואלו העדים בעלמא הן ואין חשש כלל אבל אם יש שיעבוד נכסים אפי׳ באותו יום נמחל שיעבודו הוי והולא כמסקנא דהתם והרי מכאן ראיה ברורה למה שפסקו הפ״ש והכמ״פ בסי׳ מ״ח דכתיבת יד שאינה אלא לראיה בעלמא ואינו טורף בו ממשעבדי בחוזר ולוה בו דהכא נמי הוי ככת״י לענין זה. וכן היש אומרים דהכא נמי פירושו כן בשלא חתמו העדים וכו׳. התם צריך דצריך בחוזר ולוה בו וזהו ממש הדין בכת״י כמ״ש. ועוד יש לפרש וג״כ בענין זה בשלא חתמו העדים על אותה המלוה הראשונה וא״כ לא צריך בזה בטלה עדותם כשפרעו. ובכה״ג הוא דחוזר ולוה בו וחותמים העדים על המלוה השנים. א״נ בעידי מסירה דג״כ חוזר ולוה בו וכדכתב הב״י בשם השם המרדכי ע״ש:

אם היה אישור הדיינין ה״ז יחזיר. הא׳ כמילתי׳ דר׳ ירמיה גופיה בבבלי דף י״ז ע״ב

מסורת הש"ס

הדיינים קיום הדבר וע"ש שכותבין ואשרנוהו וקיימנוהו נקרא אשרתא דדייני כדאמרינן פ' הכותב דף פ"ה ע"א וסבר ר' ירמיה דכל היכא דשטר מקוים לא חיישינן מידי ויחזיר למלוה: אשלי דיינים שבגליות. איידי דאיירי באישור הדיינין והוא לשון חיזוק ותוקף נקט כמי להא דר' חמא דהי' רגיל לומר אשלי דיינין החזקים והגדולים שבגולה ומלשון אשלי רברבי הוא הם הגוזלי דיינין שבארץ ישראל מלשון גוזליו ירחף גוזלים ובני יונה וכלומר תקיפי דייני דגולה הם הקטנים שבא"י וכעין דאמר בפ"ו דנדרים חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל מסנהדרי גדולה שבח"ל: נכתבה אונו בא' בניסן. שטר שכתבוהו בא' בניסן וכסף הלואה לא ניתן עד עשרה בניסן צריכין לכתוב כך בשטר אע"פ שנכתב הוא בא' בניסן כן נגמר והותנה ביניהם שיתן לו הכסף בעשרה בניסן כדי שלא יהיה מוקדם: סימפון שילא מתחת ידי מלוה. שנמלא בין שטרות המלוה שובר על א' משטע"ח שלו והוא בכתב ידי מלוה פסול ואין הולכין אחריו שאני אומר למתעסק בעלמא כתבו שראה שטרותיו והכין לו שובר שאם יפרע לו הלוה יהא מוכן בידו ליתן לו: הא מתחת ידי אחר כשר. לשון בעיא הוא אם דוקא קאמר שילא מתחת ידי מלוה אבל אם הוא יולא מתחת ידי אחר כשר הוא או לא וקאמר ר' ילחק דלעולם אין סימפון כשר עד שילא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה וכלומר אם הוא בכתב ידי הלוה אע"פ שיולא מידי המלוה כשר הוא ודקאמר בכתב ידי מלוה פסול ה"ט דחיישינן דלמתעסק בעלמא כתבו וא"כ אפילו יולא מידי אחר לאו כלום הוא שאני אומר זה האחר מלאו אבל אם הוא בכתב ידי הלוה ומונח בין שטרות המלוה כשר הוא דנראין הדברים שלאחר שפרעו כולו או מקלתו כתבו והאמינו להמלוה שיהא מונח תחת ידו: והתנינן. בסוף פרק כל הנשבעין גבי שבועת יתומין שנשבעין שלא פיקדנו

(שבועות פ"ז) דף מס

פ' תוס' ב"מ כג ע"ב ד"ה מחרוזות

(תוספתא פ"ב) ב"מ כג ע"ב

דברים כב

תורה אור

הדיינין הרי זה יחזיר. ר' חמא אבוי דרבי הושעיה אמר אשלי דיינין שבגליות גזלי דיינין שבארץ ישראל. רב המנונא אמר נכתבה אונו באחד בניסן ניתן הכסף בעשרה בניסן צריכין לכתוב אע"פ שכתבנו כתב באחד בניסן כן נגמר שיתן הכסף בעשרה בניסן. רב ירמיה בשם רב [א] סימפון שיוצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי המלוה פסול אני אומר מתעסק היה בשטרותיו. הא מתחת ידי אחר כשר. רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל לעולם אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה. והתניא *שלא [ב] פיקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו ששטר זה פרוע. הא אם נמצא פרוע. מאי כדון אמר ר' יוסי בי ר' בון תיפתר כגון הדא דייתיקי שאין אדם מצוי לפגם דייתיקן שלו:

הדרן עלך פרק שנים אוחזין

הלכה א מתני' אילו מציאות שלו ואילו שחיי' להכריז

אילו מציאות שלו [ג] מצא פירות מפוזרין [ד] מעות מפוזרות [ה] כריכות ברשות הרבים [ו] ועיגולי דבילה וככרות של נחתום *מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר וגיזי צמר הבאות ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן הרי אילו שלו: **גמ'** מניין לייאוש בעלין מן התורה רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק °כן תעשה לחמורו וגו' את שאבוד לו ומצוי לך את חייב להכריז ואת שאינו אבוד לו ומצוי לך אין את חייב להכריז יצא ייאוש בעלים שאבוד ממנו ומכל אדם. תני *מצא כריכות

אבא ושלא מלינו וכו' דמשמע הא אם נמלא פרוע הוא וסמכינן עליו: תיפתר. להאי מתני' כגון הדא דייתיקי ושלא מלינו דקאמרי בשטר לוואה הוא שאם מלאו בשטר לוואה כן היינו סומכין עליו אע"פ שלא ליוה להם בפירוש לפי שאין אדם מלוי לפגום בדייתיקין שלו ובודאי אמת הוא:

הדרן עלך שנים אוחזין

הלכה א מתני' אלו מליאות. מלא פירות מפוזרין. דמסתמא ידעו הבעלים מהן שנפלו ממנו וכיון שאין בהם סימן ודאי נתייאשו והפקר הן וכן במעות מפוזרות והיינו טעמא דכולהו דחשיב במתני': כריכות. עמרים קטנים. מאלמים אלומים מתרגם בירושלמי מכרכן כריכן: ברשות הרבים. שהכל דשין עליהן ואפי' היה בהן סימן נפסד: ועגולי דבילה. אין בהם סימן: וככרות של נחתום. כל ככרות הנחתומין שוין הן אבל של בעל הבית יש להם סימן: וחתיכות של בשר. כשנוהגין לעשות החתיכות שוין במשקל: הבאות ממדינתן. כמות שהן גזוזות כשאר כל גיזות המדינה ולאפוקי הבאות מבית האומן כדקתני סיפא: ואנילי פשתן. ריסט"א בלשון אשכנז ובלע"ז פופי"ר: ולשונות של ארגמן. למר לבוע ארגמן ושרוק ומשוך כמין לשון: **גמ'** מנין ליאוש בעלין מן התורה. יאוש בעלים שקונה באבידה מנין: כן תעשה לחמורו וגו'. מסיפיה דקרא קדריס וכן תעשה לכל וגו' ואשר תאבד ממנו קרא יתירא הוא אלא לומר לך: את שאבוד לו ומלוי לך. אינו אבוד אלא ממנו אבל מלוי הוא לך ולכל אדם שחוזר אחריה ומולאה: את חייב להכריז. ולהחזיר למי שיתן סימן לפי שלא נתייאשו הבעלים שהרי יכול לחזר אחריה עד שימלאה: ואת שאינו אבוד לו וכו'. כלומר שאינו אבוד ממנו לבדו אלא שאבוד ממנו ולכל האדם וכגון אבדה ששטפה נהר שאין אדם מלוי לחזר אחריה ומסתמא נתייאשו הבעלים הימנה ואם מלאה אחד אינו חייב להכריז והרי היא שלו: תני. בתוספתא פ"ב: כריכות

עין משפט נר מצוה

לא
א מיי' פי"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ח'
סמ"ג עשין צד
טוש"ע חו"מ סי' סה ס"א

לב
ב מיי' שם פי"ז הלכה א ב
סמ"ג שם
טוש"ע שם סי' קח ס"ס א

ג מיי' פט"ו מהלכות גזילה ואבידה ה"ח
סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סי' רסב ס"ז ב

ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו ג

ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט ד

ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו

מראה הפנים

פ"ב דשבועות לר' אבהו בהא דאמר אע"פ שכתוב בו הנפק ה"ז לא יחזיר והא קתני כל מעשה ב"ד וכו'. ומסקנא דהתם דמתני' בשטרי תלטתא ואדרכתא:

נכתבה אונו באחד בניסן וכו'. בבבלי פרק גט פשוט דף קע"ב ע"א גרסינן א"ל רבה בר שילא לספרי כתבי בשטרי אקניתא כי כתביתו שטרי אקניתא אי ידיעתו יומא דקניתו ביה כתבו ואי לא כתבו יומא דקיימיתו ביה כי היכי דלא מתחזי כשיקרא. ופירש הרמב"ן ז"ל בחדושיו שם דבשטרי קנין קאמר ול"ש בשטרי מכר ול"ש בשטרי הלואה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ג ממלוה הל' ו' עדים שקנו מיד הלוה או המוכר וכיולא בהן ונתאחר' כתיבת השטר אם יודעים יום שקנו בו וכו'. ופשוט הוא דהתם כשיש בו קנין וא"כ אין חשש מוקדם ולהכי אמרינן טעמא משום דלא ליתחזי כשיקרא. אבל הכא בהתם בשטרות שאין בו קנין איירי ואיכא חששא דמוקדם ולהכך קאמר אם יודעין בו יום נתינת הכסף שהוא מאוחר ונתעכב מאיזו סיבה כמה ימים אחר יום הכתיבה כותבין כך וקמ"ל דמהני שלא יהא מוקדם שהרי בשעת הכתיבה לא ידעו מזה דנימא דפסולין מן מלהעיד ובלאו הכי ברור הוא דבמוקדם כי האי שלא נתכוונו לשקר ולא הקדימו הזמן מיום הכתיבה דאין העדים פסולין בכך:

סימפון שיולא מתחת ידי המלוה וכו'. בבבלי סוף פירקין א"ר ירמיה אמר רב סימפון היולא מתחת ידי מלוה אע"פ שהוא כתוב בכתב ידו אינו אלא כמשחק ופסול וכו' ומסיק התם דמתני' דקתני יעשה מה שבסימפון איירי שנמלא בין שטרות פרועין וקרועין שלו. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ו ממלוה הלכה ח' וכתב אע"פ שהוא בכתב ידי המלוה וכו' והטור בסימן ס"ה כתב אפי' אם הוא כתב ידי הלוה או המלוה עלמו וכן העתיק הרב המחבר בש"ע שם סעיף י"ח והוא מדברי בעל התרומות וז"ל בשער כ"ג ח"ג סימן ז' ויש לברר שובר היולא מתחת ידי מלוה וכתוב בכתיבת ידו של לוה מה דינו על זה נסתפק ה"ר יהודה אלברללוני ז"ל וכתב שיש לנו לומר כיון שבכתיבת ידי שלוה נתחברו יחד המלוה והלוה וי"ל שפרע הממון ובאת השובר ביד המלוה או יש לנו לומר דאדרבא כיון שכתב אותו שובר בכתיבת הלוה ובודאי נתחברו יחד הלוה והמלוה אם איתא שפרע הלוה בודאי היה מוליך השובר ומדלא הוליכו ודאי לא פרע לו הממון והשובר אינו אלא כמלחק ופסול ע"כ וכתב על זה ולדידן מסתברא דפסול דכללא הוא דכל סימפון שאין עליו עדים וקיום אותו סימפון פסול אא"כ נמלא בשטר בין שטרות קרועין ומה לנו לחוש לכתיבת הלוה וכו' עכ"ל. ובאמת דבר תימה הוא שלא כתבו כאן דהכא וכיון שיש סברא לכאן ולכאן לא היו מכריעים בן אבל מה נעשה והרמב"ם ז"ל כתם דבריו. וא"כ הכריע הוא ג"כ דדוקא בנמלא בין שטרות פרועין בעינן לעולם. והש"ך כתב שם שמלא זה בירושלמי ומה שהאריך בפירושו ותילוק בין אם הוא ביד הלוה שנקרא שובר וכו' ומדברי התוס' הוא וכל זה הוא שלא לורך והרי סוגיא דהכא מתפרשת כפשטה וכמבואר. ולפי פשטות הסוגיא דהתם אין לנו הכרח לומר דפליג אהסכא כ"א מדעת רוב הפוסקים שלא הביאו זה וכתבו דדוקא בין שטרות קרועין אם היא יולא מתחת ידי המלוה כ"א בהא דקאמר הכא לעולם וכו' דמשמע אפילו יולא מידי אחר וזה לכאורה דלא כמסקנא דהתם ומסקנת הפוסקים דביולא מידי השליש כשר. וכן רלה הש"ך שם דאתיא כליבנא בתרא דר"נ דזה בורר אבל הא ליתא דהשתא לומר דהכא מיירי שלא עשאוהו שליש לכך א"נ שאין עליו עדים ואין השטר עמו ביד השליש דבכה"ג לא מהני וכמבואר בטור שם והוא ג"כ מדברי בעה"ת וזה ברור שהרי בסימפון ביד מלוה ג"כ בלא עדים מיירי ועלה קאי הא דקאמר לעולם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב **אילו** מליאות. מנין ליאוש מן התורה. משמע מהכא דעיקר דין יאוש שקונה באבדה נלמד מהאי קרא. ובתוס' פ' מריבה דף ס"ו ע"א ד"ה מולא אבדה וכו' כתבו בשם הר"י דנפקא לן דיאוש קני באבדה מהא דאמר באילו מליאות מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעין ופי' ע"י שיש לה סימנין יש לה תובעין שאין הבעלים מתיאשין כיון שיש בהם סימן והעלו שם דהאי ע"ג דלמ"ד סימנין לאו דאורייתא ואין מחזירין אבדה אלא בעדים מ"מ ע"י שיש לו בה סימן ימלא עדים שבואל לבני אדם ראיתם הדבר שאבדתי וכך וכך סימנין יש לי בו ואינו מתיאש הימנו אבל אם אין בו סימן מתיאש וכ"כ עוד בפרקין דף כ"ז ע"א ד"ה מה שמלה וכיימו ומיהו בירושלמי יליף מנין ליאוש מן התורה א"ר יוחנן אשר תאבד ממנו וכו' עכ"ל. מדבריהם נראה דהאי לימודא דיליף הכא מוכל ליישב גם לביטת' דתלמודא דהתם ולכאורה אין נראה כן דהתם יליף לה מהאי קרא לאבדה בשטפה נהר כדאמר בדף כ"ב ע"ב והתם לעולם מותר בין לא איאש בין לא איאש ואפי' עומד וגוות דרחמנא שרייה ונעשה כמי שגוות על ביתו שנפל וכדקאמר בהגיא התם דף כ"א בריש במעתא דיאוש שלא מדעת בדבר שיש

עין משפט נר מצוה

ה
א ב מיי' פט"ו מאבידה ה"י ופי"ג שם הלכה ה סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רס"ב סי"ט וסי' רסז ס"ג

ו
ג מיי' פט"ו מהלכות גזילה ואבידה ה"א טוש"ע שם סעיף טו

ז
ד מיי' שם הלכה יג סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סעיף י

ח
ה מיי' שם פי"ז הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף כ

ט
ו מיי' שם פט"ז הלכה יג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף י

י
ז מיי' שם פי"ז הלכה כ סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יא

יא
ח מיי' שם הלכה כ סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יב

יב
ט מיי' שם פט"ו הלכה י סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ט

יג
י מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ח

כריכות בר"ה אינו חייב להכריז ברשות היחיד חייב להכריז. [א] אלומות בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד חייב להכריז. עיגולי דבילה. הדא דתימר באילון עיגולייא רברביא ברם באילין זעירייא דאתיין מבצרה חייב להכריז משום [ב] סימני מקום. חתיכות של בשר ובתוכן כבד אחת או כוליה אחת חייב להכריז. מחרוזות של דגים ובתוכן ירק אחד או לבים אחד חייב להכריז:

הלכה ב מתני'

רבי יהודה אומר *כל דבר שיש בו שינוי חייב להכריז כיצד [ג] מצא עיגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות ר' שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אינו חייב להכריז: **גמ'** תני במשוקע בו. הכא את מר במשוקע בו וכא את מר בנתון בו דרך הינוח. הן דתימר במשוקע בו ברשות הרבי' והן דתימר בנתון בו דרך הינוח ברשות היחיד. ואפי' ברשות הרבים בנתון בו דרך הינוח אני אומר דרך נפילה נפלה עליו. רבי שמעון בן אלעזר אומר כלי אנפוריא אינו חייב להכריז. אמרה ר' יוחנן ותני לה *ואילו הן כגון בדי מחטין וצינוריות ומהרוזות של קרדומות. אמוריה דרב יצחק בר טבליי אשכח עזיל כריך במקטורה אתא גבי רבי יצחק ואורי ליה כהדא דרבי שמעון בן אלעזר דמתניתן. אמוריה דר' יוחנן אשכח עזיל כריך במקטורה אתא לגבי רבי יוחנן א"ל הן אשכחתיניה בסימטא בפלטיא. די בעי מיפתרינה כהדא דר' שמעון בן אלעזר דמתניתן:

הלכה ג מתני'

[ד] ואילו חייב להכריז מצא פירות בכלי או כלי כמות שהוא [ה] מעות בכים או כים כמות שהוא [ו] ציבורי פירות [ז] וציבורי מעות [ח] שלשה מטביעות זה על גבי זה [ט] כריכות ברשות היחיד [י] וכברות של בעל הבית וגיזי צמר הלקוחות מבית האומן *כדי יין וכדי שמן חייב להכריז: **גמ'** רב יהודה אומר *שלשה מטביעות של שלשה מלכים אמר רבי לעזר

ואפילו

תני במשוקע בו הן דתימר במשוקע בו כר"ה והן דתימר בנתון בו דרך הינוח ברשות היחיד אבל בר"ה דרך הינוח לאו כלום הוא כדמסיק בר"ה אפילו נתון בו דרך הינוח אני אומר דרך נפילה נפלה עליו. תיבת אפילו נ"ל אחר תיבת בר"ה ומסיק הענין דבר"ה אפילו דרך הינוח לאו סימן הוא משום די"ל דרך נפילה נפלה עליו ולא הוי סימן משא"כ ברה"י הוי דרך הינוח סימן:

אמר

פני משה

כריכות בר"ה אינו חייב להכריז. דמכיון דקטנות הן מתגלגלין ברגלי העוברין בר"ה ממקום למקום ואין זה יכול ליתן סימן במקום שנפלו תחלה: ברה"י. יכול הוא ליתן סימן המקום שנפלו שם: והאלומות. עומרים גדולים וכבדים ואינם נדים כל כך מחמת רגלי העוברים אפי' בר"ה חייב להכריז: עגולי דבילה. דקתני במתני' הרי אלו שלו: הדא דתימר באילין עיגוליא דרבריא. עיגולין הגדולים שהם נעשים בכל מקום ומלוין הן ואין בהם סימן: ברם באילין זעירייא דאתיין מבצרה. ניכרות הן כמו שעושין אותן בבצרה וקטנות הן: חייב להכריז משום סימני מקום. לפי שיש בהן סימנים כמו שבאים ממקום בצרה ויכול זה ליתן בהם סימן ולפיכך חייב להכריז: חתיכות של בשר ובתוכן כבד א' או כוליא אחת. סימן הוא וחייב להכריז: ובתוכן ירק אחד או לבים אחד. שמות מיני דגים שבים הם וכפ"ק דכלאים הלכה ו' גבי מרכיע מיני חיות שבים קאמר מייתי חוט וקשר באודניה דלכיסא ובאודניה דיריקא ואיגון שייפין דין עם דין ומזרעין והכא כיון שאינם מלוין הן וכשישנן בתוך מחרוזות של דגים אחרים כבר יכול ליתן בהם סימן וחייב להכריז:

הלכה ב מתני' מצא עיגול. של דבילה ובתוכו חרס שאינו דרך ליתנה בתוכו וקסבר ר' יהודה דהוי סימן: כל כלי אנפוריא. כלים חדשים שלא שבעתן העין כדמפרש בגמרא ולשון אנפוריא נוטריקון אין פה ראיה: **גמ'** תני במשוקע בו. שנינו בברייתא אחת דמפרשה להמתני' דהא דקאמר ר' יהודה עיגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות הוי סימן דוקא במשוקע בו וקא ס"ד דה"ט משום שאני אומר לדעת נתנו בתוכו ולפיכך חייב להכריז שהנותן בתוכו ישים אל לבו ויאמר כך וכך נתון בתוכו אבל אם הי' עליו דרך הינוח בעלמא אפשר שמאליו נפל ואין זה מרים אל לבו לומר סימן כזה לפי שהוא בעצמו אינו יודע כלום מזה ומהיאש ממנו ולהכי אינו חייב להכריז ובתוספתא שלפנינו בפ"ב תניא איפכא דגרים התם כתוב בחרס ונתון ע"פ חבית בכייר ונתון ע"פ עיגול חייב להכריז. והיינו דמקשי הש"ם הברייתות אהדדי הכא את אמר וכו' והכא את אמר בנתון דרך הינוח. ולפי שהיו הברייתות מורגלין בפיהם קיצר הש"ם ולא העתיקה: הן דתימר. ומשני לא כדקס"ד אלא אפי' הוא בדרך הינוח עליו לפעמים מסים אל לבו לזכור שהוא בתוכו ואומר לסימן והא דקתני דוקא במשוקע בו בשנפל בר"ה ובשאינו משוקע בו מתיאש הימנו לפי שחושב שהסימן לא יהא מונח במקומו ויפול ממנו מחמת רגלי העוברין עליו והא דקאמר אפי' בנתון בו דרך הינוח בשנפל ברשות היחיד: ואפי' ברשות הרבים. וקאמר הש"ם דלא היא אלא אפי' ברשות הרבים בנתון בו דרך הינוח ואני אומר דרך נפילה נפלה עליו בתמיה וכלומר שאפי' בר"ה הוא אם אנחנו רואין שנתון בו דרך הינוח ובמתכוין מהיכי תיתי אני אומר עליו שדרך נפילה נפלה עליו דודאי נראין הדברים שבמתכוין הניח זה החרס הכתוב עליו להיות לו לסימן: אמרה ר' יוחנן ותני לה. אמרה להא דרשב"א ופירש לה מטמיה ואלו הן כלי אנפוריא: כגון בדי מחטין. שתולין בו המחטין והצינוריות והן מזלגות קטנות וכן מחרוזות של קרדומות שיש הרבה כיוצא בהן ואין להם סימן: אשכח עזיל כריך במקטורה. מצא מטוה אחד שכרוך במקטורן ובמלבוש אחד. בידיה טוו וביאו מטוה תרגומו בידהא מעזלא ומייתן כד עזל: כהדא דרשב"א דמתני'. כשהם דבריו של רשב"א במתני' דכל שמלוי כמותו שוב אין לו סימן ואין חילוק בין מצאו ברה"י או בר"ה ולפיכך לא שאל לו באיזה מקום מצאת כדשאל ר' יוחנן לאמוריה לקמיה: אמר לו הן אשכחתיניה. באיזה מקום מצאת לזה אם בסימטא והוא שביל היחיד או בפלטיא בר"ה: דהוא בעי מיפתריניה וכו'. כלומר ר' יוחנן לטעמיה אזיל כדמפרש לה לעיל לרשב"א דמתני' דלאו כל הדברים שוין בענין כלי אנפוריא דקאמר אלא כגון אלו שפירש בדין מחטין וכו' אבל מטוה זה אע"פ שאין בו סימן יש למקומו סי' ואם ברה"י מצא המקום סימן וחייב להכריז:

הלכה ג מתני' פירות בכלי. שהם כלי יש בו סימן: כמות שהוא. ריקן: כים. יש בו סימן לבעלים: ציבורי פירות. סימנן מנין או מקום: שלשה מטביעות זה ע"ג זה. או יותר והמכריז אומר מטבעות מצאתי וזה בא ואומר כך וכך היו או כך וכך היו מונחים זה על זה: **גמ'** שלשה מטביעות של שלשה מלכים. הא דקתני שלשה מטביעות הוי סימן. דוקא אם הם משונות בצורתן זה מזה כגון של שלשה מלכים:

ואפילו

מסורת הש"ס

ב"מ כג ע"א

(תוספ' פ"ב) ב"מ כד

שם כג ע"ב

שם כה

מראה הפנים

שיש בו סימן כ"ע ל"פ דלא הוי יאוש וכו' בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה והפילו בא ליד המוצא לפני יאוש וכדפי' רש"י ז"ל וא"כ אין ללמו' מהתם לסיתרה דאבידה מחמת יאוש. וכדי לברר הדבר בעיקר הדין דיאוש ברכדה ובכ"מ בין הלימודים האלו והיוצא מזה לדינא הראה לבאר בהאי ענינא ומה דאשכחן בגויה בס"ד. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' ב':

אלומות בין ברה"ר בין ברה"י חייב להכריז. כדפריבית והזולת אליבא דרבא דהתם דף כ"ג ע"א דהכי מסקינן ומתקנת כל הפוסקים כוותיה דסימן העשוי לידרס הוי סימן וכדפסק הרמב"ם בפ' ט"ו הלכה ח' ומקום נמי הוי סימן והלכך כריכו' ברה"י דקתני נוטל ומכריז מקום הוא דמכריז דהא כולה ברייתא וכן המתני' בשאין בו סימן מיתוקמא לרבא. והא בהא תליא וכן לרבה איפכא הוי דקאמר דמקום לא הוי סימן ומתני' בכריכות שיש בהן סימן מיירי והילכך ע"כ לדידיה סימן לידרס נמי לא הוי סימן וכדכתבו התוס' ד"ה ורבה אמר ולפי דס"ל לרבה וכו' כלומר דלא תיקשי מנ"ל לרבה הא ולאוקמי מתני' בדבר שיש בו סימן לפי דס"ל לרבה מקום לא הוי סימן וא"כ ע"כ בשיש בו סימן מיירי והולכך לומר דסימן העשוי לידרס נמי לא הוי סימן ובר"ה הכי אינו שלו. וכן לרבא איפכא והלכך דחיק לאוקמי מתני' וכן הברייתא בדבר שאין בו סימן. וביאתא דהכא מוכרחת ומוכחא כרבא מדקאמר בעגול של דבילה דדוקא באילין מגולייא רברביא מיירי א"כ ע"כ מתני' בשאין בו סימן מיתוקמא והלכך באלין זעירייא שיש בהן סימן כפי אשר נעשים בבצרה חייב להכריז כדפריבית בפנים. ודברבייא דקאמר לאו שהן גדולים וכבידים הרבה קאמר דא"כ דין אלומות להם והמקום הוי סימן אלא לאפוקי מאותן הקטנים הנעשים בבצרה קאמר לפי שהמה ניכרים וסימני המקום אבר נעשים שם עליהם. וכן צריך לפרש הא דקאמר התם דף כ"ה ע"ב בעגולי דבילה אגב דיקירי מידע ידיע. ובלאו הכי הא כתב הטור בסי' רס"ב שלכל אלו אין דרך להניח ע"ג קרקע ודרך נפילה כאן שם ואין ידוע מקומן. ולא דמו לאלומות. ובהא דהקשו התוס' ד"ה אי דליכא סימן וכו' על פי' רש"י בענין מכריז מקום וכו' יתבאר אי"ה לקמן בהלכה דמלה:

ר' יהודה אומר כל דבר שיש בו שינוי וכו'. גי' דהכא מסייע ליה להרא"ש דלא גרים במתני' לר"מ בריטא ולפיכך פסק כסתם מתני' דלעיל. דסימן הבא מאליו לא הוי סימן וכדכתב הב"מ בפ' ט"ו וכן בב"י בסי' רס"ב והרמב"ם גרים בריטא דברי ר"מ ופסק בס' הל' י"א כר' יהודה דהלכתא כוותיה לגבי דר"מ. ובלאו הכי סתמא דהתוספתא שהבאתי בפנים כר' יהודה היא:

ואפילו

ואפילו [א] שלשתן של מלך אחד ועשויין גודלין. של שלשה מלכים ועשויין שלשה גודלין או אפילו שלשתן של מלך אחד ועשויין גודלין (כדי יין וכדי שמן חייב להכריז). א"ר יוחנן אין הוה כגון אהן מצובה אין חייב להכריז. מהו כגון אהן מצובה כגון אהן קרפיפא של שלשה בני אדם מכיון דלא ידע למאן מחזרה אין חייב להכריז. אמר רבי יוסי את שמע מינה בר נש הוה מהלך חורי רבי חלפתא נפל מינייהו חד דינר מביון דלא ידע למאן מחזרה אינו חייב להכריז. שמעון בר ווה הוה מהלך חורי ר' לעזר נפל מיניה דינר אושטיה ליה שמעון בר ווה. א"ל כבר נתייאשתי מיניה. אמרי לא איתכוין ר' לעזר אלא לזכוייה לרבי שמעון בר ווה בגין דהוה אינש מסכן:

הלכה ד מתני' [ב] מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע *בהן [ג] מצא כלי באשפות אם מכוסה לא יגע בו ואם מגולה נוטל ומכריז מצא [ד] בגל או בכותל ישן הרי *אילו שלו [ה] מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית [ו] אם היה משכירו לאחרים אפילו מצא בתוך הבית הרי אילו שלו:

גמ' רב יהודה אמר ובלבד *גוזלות [ז] מקושרין בכנפיהן. ר' בא בר זבדא אשכח חמר מכסי בחפיסה ונסתיה. אזל שאל לרב א"ל לא עבדת טבות. א"ל הזריה א"ל לא דנימא אתא מריה בעי ליה ולא אשכהיה ואיתייאש מיניה. *תני מצא באשפה חייב להכריז שדרך האשפה להיטלטל מצא בגל ובכותל ישן הרי אילו שלו שאני אומר
של

ואפי' שלשתן של מלך אחד וכו'. ר' אלעזר פליג וס"ל דלאו בשלשה מלכים תליא מילתא דאימור דהכי מיתרמי ונפלו בהדדי ולא הוי סימן אלא דוקא שעשוין גודלין כמו מגדלין זה על גב זה התחתון רחב והאמצעי קצר ממנו והעליון הקצר שבכולן כמגדל הזה שהוא רחב מלמטה והולך ומקצר ועולה: של ג' מלכים וכו'. מסקנת מילתיה דר' אלעזר היא דבין של ג' מלכים ובין של מלך אחד והוא שעשוין כמגדלין דבהכי הוי סימן דלא איתרמי דנפל הכי: כדי יין וכו'. הנמצא בספרי הדפוס כאן נמחק: אין הוה כגון אהן מצובה. אם היה כעין מצובה והוא מלשון מצובה, כג' רגלי הקנקן ולדמיון בעלמא נאמר כאן כדמפרש ואזיל: כגון אהן קרפיפא. כעין הקרפיף של דירת ג' בני אדם שהוא בנוי כל אחד כנגד אוירו של השתים וכלומר אם יש כאן הספק משל מי הן מכיון דלא ידע למי מהם יחזיר ובשביל כך הם בעצמם ג"כ מתייאשים הלכך אינו חייב להכריז: את שמע מינה. מהא דר' חלפתא דלקמן דלאו דוקא מג' בני אדם שהרי לטעמיה דאמר דלא ידע למאן מחזרה אפי' בשני בני אדם נמי שייכא וכדשמעינן ג"כ מהאי דאזל אחרי ר' חלפתא שאמר לו מכיון דלא ידע המוצאו למי יחזיר הרי זה שלו: אושטי ליה. שמצאו והושיט לו הדינר להחזירו וא"ל כבר נתייאשתי ממנו לפני כל מי שימצא שלא ידע למי יחזיר והשתא הרי הוא שלך שהגבהת אותו אחר יאוש: אמרי. אמרו דבאמת לא היה טעמו של ר"א אלא כדי לעשות זה במתכוין ולזכות לר' שמעון בר ווה שהי' איש עני ורצה לזכות בכבוד:

הלכה ד מתני' אחר הגפה. סתימת כותל של עץ או של קנים: גדר. של אבנים: ה"ז לא יגע בהן. דאמרינן איש א' הצניע אותם שם ואם יקח אין לבעלים סימן בהן הילכך יניחם שם עד שיבאו הבעלים ויקחו להם: מכוסה לא יגע בו. ואפי' יש בו סימן שאין זה אבידה שהוא מוזהר עליה בלא תוכל להתעלם דמשתמר הוא: בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. בגל של אבנים מחומה שנפלה וכדמפרש טעמא בגמ' שאני אומר של אמוריים היו ובלבד שהעלו חלודה רבה וניכר שמזמן רב טמון שם: מחציו ולחוץ שלו. באחד מחורי הכותל הסמוכין לרשות הרבים אם מצאה מחצי עביו של הכותל ולחוץ ה"ז שלו דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח וכגון שהעלה חלודה וניכר שהוא מזמן הרבה ובודאי נתייאשו הבעלים. ודין זה דוקא בלשון של זהב ושל כסף וכיוצא בזה אבל אם היה כלי ובתוכו מעות אם פי הכלי לחוץ הרי הוא שלו ואם פי הכלי לפנים הרי הוא של בעל הבית: אם היה. בעל הבית משכיר ביתו לאחרים אפי' מצא בתוך הבית הרי אלו שלו דלא ידע דמאן נינהו ובעליו נתייאשו:

גמ' מקושרות בכנפיהן. דכולי עלמא מקשרי להו הכי דאי לאו הכי הוי הקשר סימן: מכסי בחפיסה. בנוד של עור שהי' עליו ולקחו: לא עבדת טבות. לא עשית בטוב דשמא הבעלים הניחוהו שם ואין זה אבידה: א"ל חזריה. א"ל ר' בא א"כ אחזירנו למקומו וא"ל רב לא תעשה כן: דנימר וכו'. לפי שחוששין אנו שמא בתוך כך יבאו הבעלים ולא ימצאו אותו ויתייאשו הימנו אלא הכריז ויבאו הבעלים ויקחו את שלהם: תני. בתוספתא פ"ב: שדרך האשפה להיטלטל. ממקומו ולהפנות ואם לא יקח שמא לכשתפנה האשפה ימצאנה עכו"ם או ישראל חשוד והילכך הוי אבידה ומוזהר עליה:
של

מראה הפנים

ואפילו נראה כנתון בו וכו'. כדפרישית דכשנתון בו דרך הינוח שוב אין אנו חוששין לשמא נפלה עליו דרך נפילה וזהו כפי' רש"י ז"ל בסימן הבא מאליו שפי' שהוא לפעמים נופל מאליו ובזה כיון במוכח אמרינן לשם סימן נתנו שם ולא נפל מאליו. דלפי' התוס' ד"ה סימן הבא מאליו צריך לדחוק די"ל דאימר ידע שנפל לו לשם ע"ש וכ"כ הטור בזה לפי שלפעמים יתן אל לבו לזכור שהוא בתוכו. וזהו דוחק דכיון דאין דרך לתת מעות בככר כדהקשו התוס' מאין ישים אל לבו לדבר זה אלא כפי' רש"י מוכרח הוא מדהכא דאמרינן שנתנו לדעת לשם מכיון שמצאו דרך הינוח וכן הם דברי הרמב"ם שם מצא עיגול ובתוכו חרס ככר ובתוכו מעות וכו' חייב להכריז שלא עשאום בעליהם אלא לסימן וכן מוכח מהתוספתא:

דין כעין מיפתרוגיה כהדא דרשב"א במתני'. כדפרישית בפנים דר' יוחנן לטעמיה אזיל דקאמר לעיל ותני לה ואלו הן וכו' דמשמע דוקא כגון אלו מיקרו שלא שבעתן עין דאין רגילות להיות מכיר בהן אבל מסוה זה דמיא לדינא דמתני' דלקמן גיזי צמר הלקוחות מבית האומן דניכרין הן וכן כמעות. כי האי דכריך במקטורה א"נ דבאה לו הם בפלטיא מלא דטעמא אחריתא איכא דרבים מצוין שם והבעלים מתיאשין ממנו. ולפ"ז נ"ל לפרשו דבשאין בו סימן מיירי אלא אפי' יש בו סימן ובפלטיא שרובו עכו"ם מיירי. ומילתיה דר' יוחנן תני לה הכי איתא בתוספתא ריש פ"ב ומייתי לה בבבלי דף כ"ד ע"א. ומסיים שם וכן היה רשב"א אומר כל אלו שאמרו הרי אלו שלו אימתי בזמן שמצאן א' א' אבל אם מצאן שנים שנים חייב להכריז וכן פסק הרמב"ם ז"ל בריש פ' ט"ז מאבידה ומה שתמה הכ"מ וכן בב"י סי' רס"ב מ"ש מבי' מטבעות וכן מ"ש שינה הרמב"ם מלשון הברייתא דקאמר כדי מתנין והוא ז"ל כתב המוצא מתנין כבר רבו התירוצים בענין זה ולענ"ד גם הוא ז"ל מפרש כפי' רש"י דמעיקרא קאמר ואלו הן כלים חדשים וכו' כגון כדי מתנין ועליה קאי הא דמפרש הש"ס לקמן מאי כדי בוכו אלא דמתחלה סיים הברייתא והדר מפרש לה וא"כ בריתא דברייתא דקאמר כדי מתנין היינו מתם א' בכד א' וזה אינו חייב להכריז דאין כאן סימן והדר קאמר אימתי וכו' אבל מצאן שנים שנים כלומר לא בכדין אלא שנים שנים מתנין ביחד הוי סימן כך וכן זוגות מתנין ולפ"ז לא היה מן הצורך להרמב"ם להעתיק בריתא בכדין דאין נ"מ בזה ועיקר הדין דשנן שנים שנים הוי סימן ולא דמי לשני מטבעות. ובעיקר הדין דכלים שלא שבעתן העין הרי"ף ז"ל הבית לאה דרשב"א משמע דס"ל דהלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ד הלכה י"ב וכן פסק הרא"ש ז"ל כרשב"א וכדפי' רב יהודה אמר שמואל כתם כלים חדשים וכו' נ"מ לאהדורי לאורחא מרבנן בטביעות עינא ומסתימת דברי גדולי הפוסקים שלו משמע דאפילו במקום שאין ת"ח מצוין במקום שנמצא מלבד הטור שכתב במקום שת"ח מצוין כגון בבית המדרש והוא דעת הרמב"ן ז"ל מביאו הכ"מ ולא ידעתי מ"ט כתב הרמ"א בהגהה סוף סימן רס"ב בפשיטות ודוקא אם מצאו במקום שת"ח מצוין בלתי רמז דעת החולקין: ואפילו שלשתן של מלך אחד וכו'. הכי מסיק לה נמי בבבלי דף כ"ה ע"א אלא אי איתמר הכי איתמר וכו' וה"ד דעשוי כמגדלין וכו' ודקאמר מאי מכריז טבעא וכו' וכמו שפי' הרא"ש ז"ל:

מהו כגון אהן מצובה כגון אהין קרפיפא וכו'. האי מילתא לא דמי' להיא דבתלוכה דקאמר התם דפל מנין צורת מלית כמטבעות קאי והכא מפרש לה להא דר' יוחנן לענין אחר. והא דנמצא בספרי הדפוס כדי יין וכו' לא שייך ג"כ הכא. ומילתיה דר' יוחנן למאי דמפרש לה הש"ס אזלא כדרב נחמן התם בדף כ"ו ע"ב דדוקא אם נפל משלשה אינו חייב להחזיר ולא שמע מינה דקאמר ממילתיה דר' חלפתא ס"ל דאף משנים ולענין אם מצאה אחר דנמי לא ידע למאן ליהדר ועיין לקמן ד"ה כפונדק איתפלגון:

אשכח חמר בחפיסה ונסביה וכו' התוספות והרא"ש דקדקו מכאן גבי הא דאמר ר' אבא בר זבדא גופיה התם בשם רב בדף כ"ה ע"ב כל ספק הינוח לכתחלה לא יטול ואם נטל לא יחזיר דדוקא כשנטלה והלך לו לביתו דבהא יש לחוש שמא יבאו הבעלים בתוך כך ולא ימצאו מה שהניחו שם ובוב לא יחזרו לבקשה וכדמוכח מהאי דקאמר ליה רב אבל אם נטלו ולא זז משם ורואה שלא באו בעלים בתוך כך יחזיר. והאי סברא מוכרחת היא ואף דמדברי התוס' שם ד"ה ואם נטל וכו' משמע שחזרו מזה בכתבו ומיהו אם נטל משמע הע"ג דלא הוליכה לבית מקום לא יחזיר מדברי הנ"י שהביא בשם מפרשים לא משמע כן כדלקמן אלא דסברא מוכרחת היא דמכיון שלא זז משם ורואה בעדיין לא באו הבעלים אין כאן שום חשש ואמאי לא יחזיר. ובענין הפירוש דהאי עובדא העלו שם התוס' דבדבר שהיה בו סימן הוא דהתם חפיסה יש בו סימן ומש"ה כתבו דהכא במקום שמשתמר לגמרי איירי דאי לא הוה משתמר לגמרי א"כ שפיר עשה שנטלה שהרי יש בה סימן ואם יבאו הבעלים יחזיר להם בסימן ואמאי אמר דלא עבדת טבות וסוגיא דהתם דמוכחא דבדבר שאין בו סימן מיירי דהא לפרוכי מתני' קאי התם ר' אבא בר זבדא אמאי דפריך וליהוי קשר סימן ואמאי לא יגע בהן יטול ויחזור למי שיאמר הסימן ותירץ דבמקושרין בכנפיהן וכו' וא"כ הוה ליה כספק הינוח וכל דאפילו ספק הינוח לא יטול וכו'. פירשו התוס' דבמקום שמשתמר קצת מיירי ובספק אבידה וכלומר דאפילו אמרינן איגם אגנביהו יש להסתפק אם מדעת הניחה שם או שמא בכחוש שמש וכיון שכן לא יטול דאם היה ודאי אבדה היה מחויב להתעסק בהשבתה עכשיו שהוא ספק לא יטלנה ואם נטלה והגביהה כבר נתחייב בשמירתה מספק והלכך לא יחזיר. וזהו כוונת התוס' לביאתם דאם נטלה והגביהה אע"פ שלא הוליכה לביתו לא יחזיר מטעם המוכר. נקטינן מיהת דהאי עובדא דהכא ביש בו סימן מיירי והתם אף דמיירי בשאין בו סימן כדמוכחת הסוגיא מ"מ לאתר שלמד ר' אבא הדין מרב מהאי דאמר לו לא יאות עבדת וליוה לו שלא יחזיר למד ג"כ הדין בדבר שאין בו סימן וכל חד וחד לפי טעמו וכדלקמן ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והביעות סי' ג':

שדרך האשפה להיטלטל כן כתוב בתוספתא ולפי נוסחא זו הוה מסייע ליה לפירושא דרב פפא דהתם דף כ"ה ע"ב דרמי ברייתא אמתני' ומוקי לה רב פפא להברייתא

מסורת הש"ס
ב"מ כד ע"א
עי' תוס' ב"ב דף כג ע"א ד"ה ודעתא
ב"מ כה ע"ב
(תוספ' פ"ב)

עין משפט נר מצוה
יד
א מיי' פט"ו מהלכות גזילה ואבידה ה"ב סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסב סעיף ט
טו
ב מיי' שם פט"ו ה"ז ופי' בהשגו' וכמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רס סעיף [illegible]
טז
ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף יא
יז
ד ה מיי' שם פט"ז הלכה ט ועיין בהשגות וכמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף א
יח
ו מיי' שם הלכה יא ועי' בהשגות וכמ"מ טוש"ע שם סעיף ב
יט
ז מיי' שם פט"ו הלכה ו טוש"ע שם סעיף י

עין משפט
נר מצוה

כ
א מיי' פט"ו מהלכות גזילה ואבידה ה"ד וה' ועיין בהשגות וכמ"מ סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רס ס"ס

כא
ב מיי' שם ה"י סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רסב סעי"ז

כב
ג מיי' שם פי"ד הלכה א

כג
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ג וסי' רנט ס"ג

א"ר ירמי' בפונדק איתפלגון אבל בחצר כו"ע מודו שחייב להכריז פי' דחכמים ורשב"א דפליגי במולא במקום שהרבים מצוין שם הרי אלו שלו לרשב"א ולרבנן חייב להכריז אימת פליגי רק דווקא במקום שהרבים מצוין שם אבל במקום שהרבים אינן מצוין שם אלא עוברין דרך שם לר"ה דעוברין דרך שם למקום שהרבים מצוין שם כו"ע מודו דחייב להכריז ולפיכך בחצר שלפני הפונדק דעוברין דרך החצר להפונדק לכו"ע חייב להכריז וע"כ מתניתן דידן דתני ואם הי' משכירו לאחרים הוא כשהוא פונדק כדאוקמי' בבבלי מתניתן דרשב"א היא. אבל ר' יוסי סבירא לי' דבחצר דלפני הפונדק פליגי רבנן ארשב"א. אבל בפונדק עצמו לכו"ע הרי אלו שלו ומתניתן ד"ה היא:
מגן

של אמוריים היו. *תני [ה]מצא בין פסים לפסים מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ. אם היה מפולש לפנים אפילו מחציו לחוץ הרי אילו של בעל הבית אם היה מפולש לחוץ אפילו מחציו ולפנים הרי אילו של מוצאיהן. היה משכירן לאחרים אפילו מצא בתוך הבית הרי אילו שלו. א"ר ירמיה *בפונדק איתפלגון אבל בחצר כל עמא מודו שחייב להכריז. א"ר יוסי בחצר איתפלגון אבל בפונדק כל עמא מודו שהוא של מוצאו:

הלכה ה מתני'

[א] מצא בחנות הרי אילו שלו בין התיבה לחנוני הרי הוא של חנוני לפני השולחני הרי הוא שלו בין הכסא ולשולחני הרי הוא של שולחני [ב] לקח פירות מחבירו או ששולח לו חבירו פירות ומצא בתוכו מעות הרי אילו שלו ואם היו צרורין נוטל ומכריז אף [ג] השמלה היתה בבלל כל אילו ולמה יצאת להקיש אליה אלא מה השמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין אף [ד] כל דבר שיש לו סימנין ויש לו תובעין חייב להכרי:
גמ'

של אמוריים. שהורישו אבותינו היו: תני. בתוספתא שם: בין פסים לפסים. בין פנימין שעל גבי הפתח: מן האגף ולפנים. מקום שהדלת מוגף עליה קרוי אגוף ומשם ולפנים הרי הוא של בעל הבית: כלחוץ. והרי הוא שלו שא' מבני רשות הרבים היניחו ושכחו וכבר נתייאש: אם היה מפולש לפנים. שניכר שהחור והחלל מפולש מלפנים הוא לעולם הרי הוא של בעל הבית: הי' משכירו לאחרים וכו'. אמר ר' ירמיה בפונדק איתפלגון. הך דר' ירמיה אפלוגתא דר' שמעון בן אלעזר ורבנן קאי ושייכא לדינא דמתני' והפלוגתא היא בתוספתא ריש פ"ב דגרסי' שם מודה רשב"א בכלי אנפריא שמשתמשין בהן חייב להכריז וכו' וכן הי' ר' שמעון בן אלעזר אומר המציל מפי הארי וכו' והמוצא באסרטיא ופלטיא גדולה שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן. ומדקתני מודה רשב"א מכלל דרבנן פליגי עליה בעלמא וכן פליגי בסיפא אהא דקתני והמוצא באסרטיא וכו' דרשב"א סבר דבכל מקום שרוב העם מצוין הרי אלו שלו דמסתמא הבעלים מתייאשין. ומפרש ר' ירמיה פלוגתייהו דנדע מתני' מני וקאמר דבפונדק פליגי וכלומר דמתני' דקתני אם היה משכיר לאחרים הרי אלו שלו בשעשאו פונדק להרבה בני אדם מיירי וס"ל לרשב"א דאפי' בשעשאו פונדק לישראל הרי אלו שלו דמאן דנפל מיניה מייאש דלא ידע ממאן ליבעי: אבל בחצר. סתם חצר בשלא עשאו פונדק אפי' הי' משכירו לאחרים חייב להכריז ומתני' רשב"א היא אבל חכמים פליגי דס"ל ברוב ישראל אפי' בפונדק חייב להכריז: ר' יוסי. אמר בחצר איתפלגון אבל בפונדק כולי עלמא מודו שהוא שלו ומתני' דבשעשאו פונדק מיירי דברי הכל היא:

מסורת הש"ס
(תוספ' פ"ב)
ב"מ דף ט"

הלכה ה מתני' מצא בחנות הרי אלו שלו. בדבר שאין בו סימן מיירי דהוא דנפל מיניה מייאש שהכל נכנסים לשם: בין התיבה. שהחנווני יושב לפניה ותמיד נוטל ממנה ונותן לפניו ומוכר ומעות שנותנין לו נותן לתיבה ולא נפל שום דבר אלא מיד החנוני: שלחני. מחליף מעות ונותן מטבעותיו בשלחן שלפניו והבאין להחליף אף הן נותנין שם מעותיהן: הרי אלו שלו. דאמרינן מן הבאין נפלו שהרי השלחן מפסיק בין השולחני להמעות שנמצאו ואם מן השולחני נפלו היה להם להמצא בינו ולכסא שהשלחן מונח עליו: לקח פירות מחבירו וכו'. וכגון שחבירו זה תגר הוא שלוקח תבואה זו או פירות הללו מאנשי' הרבה ולא ידיע דמאן ניגהו וכיון דלית בהו סימן נתייאשו הבעלים אבל אם זה שמכר את הפירות לקטן הוא עצמו מן הקרקע שלו ודאי הוא שודאי המעות שלו הן חייב להחזיר: ואם היו צרורין. הקשר או המנין שלהם הוי סימן: אף השמלה היתה בכלל כל אילו. בכלל כל אבדת אחיך: ולמה יצאת. שפרט הכתוב וכן תעשה לשמלתו: מה שמלה מיוחדת. סתם שמלה יש בה סימן וכן יש לה בעלים תובעין אותה שהרי נעשית בידי אדם ולא באה מן ההפקר: אף כל שיש לו סימנין ותובעין. למעוטי דידעינן ביה דמייאש ושמעיניה דאמר וי ליה לחסרון כיס:
גמ'

ציון ירושלים

[ה]מצא בין פסים לפסים. עב"ך תו"מ סי' רס ס"ק ס:

מראה הפנים

הכרייתא כשעבויה ליפנות וכלומר דלפעמים כשנמלך עליה עבויה ליפנית ולאו דודאי עבויה ליפנות דאי הכי אבדה מדעת היא ואינו מחויב להיטפל בה אלא אינה עבויה ליפנות אם לא כשנמלך עליה לפניתה. והכי נמי מפרשינן לנוסחא דהכא שהיא עבויה לפעמים להיטלטל ממקומה והלכך חייב להכריז דאלו לרב זביד דמוקי התם לברייתא בכלים קטנים כגון סכינים וכיוצא בהן ופירש לגזון הברייתא שכן דרך אפשה לפנות לה כלים קטנים. וגם נוסחא דהכא אין במשמע לפרש כן שהרי האפשה קאמר והמשמעות להיטלטל על האפשה קאי. ומ"מ כל הפוסקים הסכימו דבתי אוקימתות האלו הלכתא לנינהו. ויש לדחוק ולפרש נוסחא דהכא והתוספתא גם כן כפירוש דרב זביד שכן דרך האפשה להיטלטל לתוכה כלים קטנים:

של אמוריים היו. ובבבלי נמי קאמר כגון דבתיך טפי וניכר שהוא מימים רבים ובנים קדמוניות. והקשו בתוס' ולמה לא יקנה לו חצירו לבעל הכותל ותירצו דהפסר שלא ימצא לעולם ובהכס"ג אין חצירו של אדם קונה לו וה"ט דמצא בחנות דלקמן במקום שהוא שלו ולא אמרי' דחצירו קונה לחנוני אי לשלחני לפי שהמעות דבר קטן הם ולא שכיחי להמצא. ומהרש"ל ז"ל לכאורה מדבריהם ממאי דמייתו דהיה מחנות הא גבי חנות הוי יאוש שלא מדעת אלא ש"מ דגבי חצר כל זמן שהבעלים מתייאשין קנה ואע"פ שבשעת נפילה לא היה מתייאש דחצר עדיפא מידו לענין זה והלכך צריכין לטעמא דלעיל ודלא כהרא"ש והג"י דכתבו דחצר כידו לענין יאוש שלא מדעת. וכמה שהשיגו מהרש"א וכתב דגבי חנות ברוב עכו"ם מיירי ולא שייכא טעמא דיאוש של"מ ובדכתבו התוס' שם ד"ה אפילו צרורין וכו' ככר השיב ע"ז הש"כ בסי' רס"ח דהתוס' בעצמן לא כתבו שם אלא ביש לגרוס צרורין וברוב עכו"ם מיירי ע"ש. וכן מה שהקשה הוא שם דאי אמרת טעמא דחנות משום יאוש של"מ הוי א"כ מתני' דחנות קביעי' לרבא ומ"ט לא הותבי הש"ס מהאי מתני' ותיובתא אלימתא היא. גם זה אינו מוכרח דהשו גבי חנות לאו טעמא אחרינא נמי איכא והרבה טעמים נאמרו בזה כמו שהביא הדרישה בסי' ר"ס ואי' מכן מה שהביא בשם ר' ברוך ממגנצא הביאו המרדכי דלא אמרי' חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אלא בהפקר גמור אבל לא גבי אבידה אפילו היכא דהיכא יאוש כיון דהאי הוה ידע ליה לא הוה מפקירו וכתב דזהו כטעם הכולל לכל הדינים הנאמרים בענין זה וליק קניית חצר. וא"כ לאו הוכחה ולאו תיובתא לרבא איכא ממתני' דחנות דלעולם טעמא דחנות משום יאוש של"מ והא דלא מותבינן לרבא מינה משום דאיכא למידחי ולמימר בה טעמא אחרינא. ומ"מ דיני' דהרא"ש והג"י אמת הוא דלא עדיפא חצירו מידו כדמייתי הג"י ראיה מהסיא דאבבה כופרא בי מעצרתא דף כ"ג ע"ב דלא קני ליה לבעל הגת וזה אפילו לטעם הנזכר בשם ר' ברוך דהא קאמר התם דהזיא דקדית בה תילפי וא"כ מזמן מרובה היה וכודאי לבתר הריבכר יאתי בתא הוו דהוית כהפקר גמור ואינו בכלל אבידה וכמ"ש כביטה בשם תוספות תילוניות דנפקא לן מדכתיב נכתתי כמת מלב הייתי ככלי אובד וגזרו על המת ביבתכת מן הלב לבתר י"ב חדש ומקים כלי אובד למת. וכזה מתיישב ג"כ קושית התוס' על רש"י בדף כ"ד ע"ב ד"ה לבתר תריכר ירחי שתא וכו' ע"ש. וא"כ השתא מ"ט לא מיקני האי כופרא דבי מעצרתא לבעל הגת דהוי כהפקר גמור אלא ודאי משום דמעיקרא באיסורא אתי לידי' שנפל שם קודם יאוש וחצר כידו לענין יאוש של"מ דלא קני. וכמה שאמר שם הש"כ דדברי הרמב"ם בפ' ט"ז הלכה ד' וה' בדין חנות ושלחני כגי' התוס' הם דגרים צרורין אינו מוכרח ואין אנו צריכים לכל זה דהרמב"ם כתב שם לדינא אפילו היו צרורין וכו' והוא שיהיו רוב עכו"ם וכו' וכלומר ברוב ישראל אם אינם צרורין וברוב עכו"ם אפילו צרורין זכה כ"ע מודים ולא צייך כאן חלופי גירסאות. וכמו הדין בלוקח מן התגר וכו' ואם היו צרורין וכו'. ובדין

הנמצא בגל נתן הרמב"ם טעם שם הלכה ח' דחצירו אינו קונה כאן לפי שאינה ידועה לו והרי זה כמטמון אבוד ממנו ומכל האדם וכו' וכתב שם הראב"ד שיש כאן טעם אחר שאינה חצר המשתמרת וכו' ובודאי שגם הרמב"ם מודה לטעם הזה כמו שכתב שם גבי חנות אלא לרווחא דמילתא כתב כאן שאפי' היה עומד בלדו ואמר תזכה לי חצירי לא מהני בכה"ג ולא שייך כאן כלל כל"ש שהרי אינה ידועה לו ולכל האדם:

בפונדק איתפלגון. לאחי שפירשתי בפנים מתאמר דר' ירמיה ור' יוסי דהכא כפלוגתא דפליגי רב מנשיא ור"נ התם דף כ"ו ע"א באוקמתא דמתני'. והכא כפונדק סתמא קאמר ומשמע אפילו של ישראל. ודברי ר' ירמיה כדברי רב מנשיא דלרשב"א אפי' בפונדק לישראל אבל לרבנן דוקא בפונדק של עכו"ם דאין הלכה כרשב"א אלא ברוב עכו"ם. ודברי רב מנשיא קאי למסקנא דרבא ההם לקמן כוותיה ס"ל כדכתב הרי"ף ז"ל וכ"ס הרמב"ם ז"ל בסוף פט"ו:

מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין. כבר נתבאר בדברי בארוכה בריש פרקין ד"ס מנין ליאוש מן התורה ותמצא זה בקונטרס אחרון סימן ב'. דלדעת התוס' יאוש דקני באבידה מהכא נפקא לן. ולדעת הרמב"ם תרווייהו לריכי קרא דשמלה וקרא דממנו דדר"ש האי פ"ס וכמבואר שם דקרא דשמלה אתי להיכא דאין לו תובעין ודשמעיניה מיניה דמייאש דהיא גופה בעי קרא ומקרא דממנו למדנו להיכא דלא בעינן דלידע דאמר והיאש אלא דמסתמא אמרינן דבחזקת יאוש הוי כגון אבידה שבשטפה נהר וכיוצא בה. ושם ביארתי הנ"מ בין הני דרשות והשיטות לענין עומד וצווח לא נתיאשתי דלדעת הרמב"ם בכל גוונא דאמרינן מסתמא מייאש הוא עומד וצווח מהני ותולק על דעת התוס' והרא"ש בזה מלבד במוצא במקום שרוב עכו"ם מצוין דבהא מודה הרמב"ם דעומד וצוות לא מהני כמבואר שם בטעמו דמתחלה הוא אומר שמא באת ליד העכו"ם ואין לי תקנה אבל בשאר מקומות אע"פ שכן בחזקת יאוש מסתמא מ"מ כיון שלא עלה על דעתו שימצאנו שום אחד ושלא יכול להוציא מתחת ידו ואם מצאו ישראל ואומר סימנים מהני לדעת הרמב"ם ז"ל. וזה מבואר מהש"ס להדי' גבי רוב עכו"ם. כדאמר בהאי בוקא דגלדאי וכדמוכח נ"כ ממתני' דריש מכלתין זה אומר אני מצאתיה וכו' ובודאי במצאו במקום שרוב עכו"ם מצויין מיירי וכדכתב שם הרא"ש ז"ל וא"כ אפילו עומד וצווח לא מהני דהל"ה ניאוש שמא יבא ישראל ויתן סימניה ויאמר לא נתיאשתי. ועוד נ"מ בין הני דרשות דלעיל דאי ילפינן ליאוש מקרא דשמלה. דהתורה אמרה דדוקא שמלה שיש בה סימנין וע"י זה יש לה תובעין דלא נתיאשו הבעלים אבל אם אין בו סימן נתיאשו וכדפי' התוס' א"כ משמע מינה דסימנין דאורייתא נינהו. דהא דהתוס' כתבו כאן וכן בפ' מרובה דהא למ"ד סימנין לאו דאורייתא וכדתירצו שם לפי' ר"ת בההיא דאמר סימנין כדי נסבה וע"ש שצריך לדחוק בפירושם ובפי' כדי נסבה. מכ"ש לדעת הרמב"ם ז"ל דאיהו סובר בפירוש דרשת דשמלה כפי' התוס' כמבואר לעיל ובהדיא כתב בריש פי"ד מה שמלה מיוחדת שיש גה סימנין ותוקתה שיש לה תובעין וחייב להחזיר וכו' וזהו כפי' התוס' מעיקרא בפ' מרובה ודלא כפי' ר"ת שפי' ע"י סימנין ושלא עדים. ומפרש בסוגיא כפשטה דאי אמרינן סימנין דרבנן כדי נסבה אבל למ"ד סימנין דאורייתא בדוקא קתני סימנין. וזה מבואר דהוא ז"ל לשיטתו הולך שכתב בפי"ג הלכה ה' דסימנין דאורייתא לענין אבידה. ולדעת התוס' והרא"ש דמבואר לעיל דס"ל דעיקר דרשה דיאוש משמלה נפקא לן ודרשה דממנו לא איצטריך אלא למציאה אבודה מכל אדם דלעולם הוי שלו ואפילו עומד וצווח לא נתיאשתי דלא מטעם יאוש נגעו בה אלא מגזרת הכתוב ורחמנא אפקריה כמבואר הכל שם א"כ איכא למימר דסימנין לאו דאורייתא וכפי' ר"ת כדרשה דשמלה. ולפ"ז כמה דכתב הרא"ש ז"ל דיש לומר דלרבא בסוגיא מספקא ליה אי סימנין דאורייתא

מסורת הש"ס

גמ' אמר רבי לעזר זכיני מתניתא על גבי כסא שלו ע"ג תיבה שלו. שמעון בן שטח הוה עסיק בהדא כיתנא אמרין ליה תלמידוי ר' ארפי מינך ואנן זבנין לך חדא חמר ולית את לעי סוגין. ואזלון זבנון ליה חדא חמר מחד סירקאי ותלי ביה חדא מרגלי. אתון לגביה אמרין ליה מן כדון לית את צריך לעי תובן. אמר לון למה אמרין ליה זבנינן לך חד חמר מחד סירקיי ותלי ביה חדא מרגלי. אמר לון וידע בה מרה אמרין ליה לא *א"ל לון איזל חזר. לא כן אמר רב הונא ביבי בר גוזלון בשם רב התיבון קומי רבי אפילו כמאן דמר גזילו של עכו"ם אסור כל עמא מודיי שאבידתו מותרת. מה אתון סברין שמעון בן שטח ברברין הוה. בעי הוה שמעון בן שטח משמע בריך אלההון דיהודאי מאגר כל הדין עלמא. ויידא אמרה דא רבי חנינה משתעי הדין עובדא רבנין סבייא זבנין חד כרי דחיטין מאילין דאיסרטוס ואשכחון ביה חדא צררא דדינרי והזרוניה להון אמרין בריך אלההון יהודאי. אבא אושעיה איש טורייא אמרה אהין להן. לי אהן מהו חשוב עלי אית לי טבין מיניה אית לי סוגין מיניה. א"ל אורייתא גזרת דנחזור אמר בריך אלההון דיהודאי. ר' שמואל בר סוסרטיי סלק לרומי אובדת מלכתא דילנית דידה ואשכחיה. אפקת כרוז במדינתא מאן דמחזר לה בגו שלשים יומין יסב אכן ואכן. בתר שלשים יומין איתרים רישיה. לא חזריה גו שלשים יומין. בתר שלשים יומין חזריה. אמרה ליה לא היית במדינתא אמר לה אין. אמרה ליה ולא שמעת קלא דכרוזא אמר לה אין. אמרה ליה ומה מר. אמר לה מאן דמחזר לה גו שלשים יומין יסב אכן ואבן בתר שלשי' יומין יתרים רישיה. אמרה ליה ולמה לא חזרתוניה גו שלשים יומין אמר לה דלא תימרון בגין דחלתיך עבדית אלא בגין דחלתיה דרחמנא. אמרה לי' בריך אלהון דיהודאי. *אלכסנדרום מקדון סליק גבי מלכא קצייא חמא ליה דהב סגין כסף סגין. א"ל לא דהבך ולא כספך אנא צריך. לא אתית אלא מיחמי פרוכסין דידכון היך אתון יהבין היך אתון דיינין. עד דו עסוק עימיה אתא בר' נש חד דאין עם חבריה דזבן חדא חלקא וחספתה ואשכחון בה סימא דדינרי. אהן דזבין הוה מר קיקילתא זבנית סימא לא זבנית. אהן דזבין הוה מר קיקילת' וכל דאית בה זבינית. עד דאינון עסיקין דין עם דין. אמר מלכא לחד מינייהו אית לך בר דכר א"ל אין. אמר לחבריה אית לך ברת נוקבה א"ל אין. אמר לון אסבון דין לדין וסימא יהוי לתרויהון.

שרי

גמ' כיני מתניתא על גבי כסא שלו. הא דקתני בין הכסא ולשלחני הוא דדייק דמשמע דוקא שנמצאו בין הכסא ולשלחני אבל נמצא ע"ג כסא שהשלחן מונח עליו הרי אלו שלו וכן אם נמצא ע"ג השלחן דא"כ ליתני רבותא טפי על השלחן או על הכסא הרי אלו של שלחני: ע"ג תיבה שלו. וכן דייקינן ברישא דדוקא בין התיבה ולחנוני הא ע"ג תיבה שלו: בהדא כיתנא. היה מתעסק בפשתן להרויח: ארפי מינך. עזוב סחורה זו ואנחנו נקנה לך חמור אחד ולא תצטרך להטריח עצמך כל כך הרבה: מחד סירקאי. מישמעאל א' והיה תולה בו אבן טובה א' שמצאו בו: מן כדון לית את צריך לעי תובן. מעכשיו לא תצטרך להטריח עצמך עוד: וידע בה מרה. אם הבעל החמור יודע מזה והשיבו לא ואמר להם א"כ תלכו והחזירו לו: לא כן וכו' התיבון. שהשיבו לפני רבי והעלו דאפי' למ"ד גזל עכו"ם אסור אבידתו מותרת ומפני מה אתה מצוה להחזיר אבידתו: מה אתון סברין. השיב להם וכי אתם חושבין שמעון בן שטח ברברין הוה שנעשה חטפן ואץ להעשיר הוא: בעי הוה שמעון בן שטח משמע. לא כן אלא רוצה הוא שיתקדש שם שמים על ידו ולשמוע שיאמרו בריך אלההון דיהודאי וזה נוח לו יותר מכל שכר וריוח ממון שבעולם: ויידא אמרה. ואיזה דבר הי' ומאיזו מעשה למד שמעון בן שטח כן: דא. זה המעשה דמשתעי ר' חנינא: רבנין סבייא. הזקנים לקחו כרי של חטים מאלו אנשי הכנא ומצאו בו צרור של דינרים והחזירו להן ושבחן ואמרו בריך אלההון דיהודאי שצוה להם להחזיר אבדה ובוטחים בו ומקיימים מצותיו: אבא אושעיא איש טרייא. חסר כאן ובמדרש יש שאבא אושעיא זה כובס היה ובאה המלכה לרחוץ שם ואבדה הכסיטין וכלי זהב שלה ומצאם והחזירן לה: אמרה אהין להן. הרי אלו שלכם שזכיתם בם: לי אהן מהו חשוב עלי. אלו מה הם חשובים בעיני יש לי הרבה ויותר טובים ואמר לה אורייתא גזרת הכי דנחזיר אבדה: אובדת מלכתא דילניא דידה. אבדה התפלים והתכשיטין שלה והוא מצאן: יסב אכן ואכן. יקח כך וכך בעד החזרתו ואם יעכב עד לאחר ל' יום ירימו ראשו ממנו והוא שמע הכרוז ועשה במתכוין ועיכב עד לאחר ל' יום להראות לה שלא מחמת פחד הכרוז הוא מחזיר אלא מחמת יראה שמים: מלכא קצייא. ממלכי הודו ובמ"ר פ' אמור לגבית מלכא קצייה לאחורי הרי החשך: חמא ליה. הראה לו האי מלכא קציא דהב וכו' וא"ל אני לא באתי אלא לראות פרוכסין המנהג שלכם והדין והמשפט היאך אתם נוהגים לדון ובעוד שהיו עסוקים בדברים באו שנים לדין: דזבן חדא חלקה. שקנה מאחד חלקת שדה אחת עם האשפה והחורבה בתוכה: אהן דזבן. זה שקנה טוען ואמר האשפה היא שקניתי אבל לא האוצר שבתוכה ושלך הוא וזה שמכרו טוען הרי מכרתי לך הכל האשפה וכל מה שבתוכה ושלך הוא: עד. בעוד שהן טוענין ועוסקין זה עם זה אמר להן המלך לאחד יש לך בן זכר ולהאחר יש לך בת והשיבו הן וא"ל א"כ תשיאו אותם זה לזה וישאר האוצר בין שניכם והאבנים שלכם:

שרי

*נ"ל אמר לון

מדרש רבה נח פל"ג

עין משפט נר מצוה

ציון ירושלים

זכיני מתניתא על גבי כסא שלו. עש"ך סי' רס ס"ק יז:

מראה הפנים

דאורייתא או דרבנן. איכא למימר דלרבה דס"ל דיאוש שלא מדעת הוי יאוש א"כ ע"כ דס"ל לדרבא דקרא דממנו דלעיקר יאוש דקני באבדה הוא וקושית הרמב"ן ז"ל דמבואר לעיל ס"ל לרבה לדידיה באמת הכי ומדרבא דשמלה לא נפקא ליה יאוש אלא דמפרש לה כפי' רש"י במתני' ותובעין אילטריך ליה וסימנין כדי נסבה וכמש שפסק הרמב"ם ז"ל כאן סימנין דאורייתא ככר מבואר וזכרתי מזה בחיבורי מסדר נשים בפ' האשה בתרא שלכם ג' דדעת הש"ס בזה דסימנין דאורייתא בכל מקום ופסקים דהרמב"ם אזלא למאי דאמרו בש בפ"ק דמכלתין דף כ"ח ע"ב רב אשי מספקא ליה סימנין דאורייתא או דרבנן. והלכך בממונא פסק הוא ז"ל דאורייתא וכדנפקא לן מדרבה דשמלה לשיטתו ולפירושו ובמילתא דאיסורא פסק דרבנן. וכעין דאמרינן נמי בפ' א"ט לענין סימני עוברי דגים דלא סמכינן עליהן משום דסימנין לאו דאורייתא. ויתבאר מזה בסוף פרק ב' דע"ז. והיינו בסימנין מובהקין במקצת דלא סמכינן אלא בממונא אבל לא במידי דאסורא וכמובכס מהמפרשים דבעיא דסוגיא אי סימנין דאורייתא או דרבנן בסימנין מובהקין במקצת היא. ובסימנין מובהקין ביותר סמכינן אפילו במידי דאסורא ודאורייתא הוו כגון גבי גט נקב בצד אות פ' וביוצא בזה ובמעידין עליו להשיא את אשתו בשינוי א' מאבריו וביוצא בזה אבל בסימנין שאינן מובהקין כלל וכלל כגון בחיוור וסומק ארוך וגוץ וביוצא בזה לא סמכינן כלל אפילו בממונא כמבואר הכל שם. והבאתי שם ראיה והוכחה למאי דכתב הב"י באה"ע סי' י"ז דהרי"ף והרמב"ם ז"ל סבירא להו דחיישינן לשאלה וזה אינו מבואר להדיא ואדרבה לכאורה נראה הדברים בהיפוך דלדידהו שפסקו כליבנא בתרא דהתם ואם כן לא חיישינן לשאלה דהא קאמר ולכך ליבנא דרבא דאמר סימנין דאורייתא וכו' חיישינן לשאלה אבל להאי ליבנא לא וכדכתבו התוספות. וכבר עמדו הרבה מאחרונים על דבר זה. ואני הבאתי ראיה לדברי הב"י כדעת הרמב"ם בזה מדפסק בפ"ג מגירושין הלכה ט' אבד הגט אם מצאו בכלי שהניחו בו ויש לו טביעת עין באורכו וכו' וגירסתו במתני' דפ' כל הגט המביא גט וכו' מצאו בתפיסה או בדלוסקמא אם מכירו כשר ולא ככך כפרים דגרסי או מכירו וס"ל אפילו מכיר לתפיסה צריך שיכיר הגט ואי דלא חיישינן לשאלה כיון שמכיר להכלי אפילו אינו מכיר להגט די בכך כדדייקו התוס' בס דף ק"כ ד"ה והיבעית אימא ע"ש וב"מ דס"ל דחיישינן לשאלה. ודע דעוד איכא מילתא דאיסורא וג"מ בה אי סימנין דאורייתא או דרבנן וזהו איסורא דכלאים ובדגרסינן פ' אותו ואת בנו דף ע"ט ע"ב א"ל ר' אחא לשמעיה אי מעליית לי כודנייתא כריספק עיין להנך דדמיין להדדי ועייל לי אלמא קסבר אין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא ובודאי האי מילתא לכאורה נגד שיטת הרמב"ם כענין דפסק בפ"ט מהלכות כלאים הלכה א' גבי כלאים דהנהגה שאין לוקה עליהם מן התורה אלא דוקא בב' מינין שאחד טמא ואחד טהור ובב' מינין שהן טמאין או טהורין אין איסורן אלא מד"ס וא"כ אמאי קאמר דס"ל סימנין דאורייתא. והראב"ד כתב כלל ב' סי' י"ז הקשה זה על הרמב"ם ז"ל ושאל להרשב"א כמ"ש שם. ולפי הנראה מדבריו שם הלכה ו' דס"ל בכלאים דהרבעה בכל ב' מינין מן התורה הוא. וכן נראה מדבריו הלכה א' הנזכר שהרי כתב אבל מד"ס ב' מינין שהן כלאים בהרבעה אסורין לחרוש בהן א"כ משמע דהרבעה מן התורה הוא וגי' שהביא הכ"מ עיקר והכ"מ שם בעצמו לא הכריע הגי' ע"ש. וכתב שם לפיכך הרוצה להרכיב פרד על פירדה או למשוך בב' פרדות בודק בסימנין אזנים וכו' כידוע שאמן מין אחד ומותרין. וא"כ צ"ל דהני סימנין מובהקין לגמרי הן וסומכין עליהן באיסור כלאים דהרבעה כמו בכלאים דהנהגה. ובענין קושית הראב"ד הנזכר וכן בענין כמה בתמה בדין דלעיל הלכה ו' מביאו הכ"מ יתבאר במקום אחר בעזה"י:

כיני מתניתא ע"ג כסא שלו ע"ג תיבה שלו. נראה הא דדייק בתחלה מהסיפא משום דברישא מלא בחנות קתני דלכאורה משמע בחנות דוקא והילכך דייק מעיקרא מסיפא דאפילו על כסא שלו מדלא קתני רבותא מצאו על הכסא הרי אלו של שלחני וכד דייקא ליה מסיפא מפרש הכין גם ברישא דסובר ר' לעזר דאין סברא לחלק בין תגרי לשלחני בזה דגם בחנות דרך הקונים להניח מעותיהן ע"ג התיבה עד שיקבלו הסחורה והלכך היכא למתלי דשל הבאין הן ולא של תגרי. ובבבלי דף כ"ו ע"ב לא דייק ר' אלעזר אלא בסיפא דקאמר אפילו מונחין ע"ג שלחן ומש"ה כתב הטור בסי' רס"ט על הרמב"ם ז"ל שפסק פ' ט"ו מאבדה הל' ד' כהאי דהכא על התיבה וכו' הרי הוא של מוצאו והשיג עליו ואמר ולא נהירא ומה שרצה הב"י ליישב שם ככר השיב עליו בדרישה ובאמת אינו נראה כן מן הסוגיא דהא בהדיא קאמר רבה מתני' קשיתי' מאי הרית וכו' א"כ מלא בשלחנות כדקתני רישא מלא בחנות וכו' וא"כ תנינן דלא דייק ליה הכי ברישא. אבל מצאתי בשיטה דהאי אי נמי וכו' גירסת הראב"ד והרשב"א ז"ל וגרסינן

הדברים

שרי גחיך אמר ליה למה את גחיך לא דנית טבאות. א"ל אילו הוה הדין דינא גבכון היך הויתון דנין. א"ל קטלין דין ודין וסימא עלת למלכא. א"ל כל הכי אתון רחמין דהב סוגי. עבד ליה אריסטון אפיק קומיי קופד דדהב תרנגולין דדהב. א"ל דהב אנא אכיל. א"ל תיפח רוחיה דההוא גברא דהב לית אתון אכלין. ולמה אתון רחמין דהב סוגין. א"ל דנחא עליכון שמשא א"ל אין נחית עליכון מיטרא א"ל אין. א"ל דילמא אית גביכון בעיר דקיק. א"ל אין תיפח רוחיה דההוא גברא לית אתון חיין אלא בזכות בעירא דקיקא דכתיב °אדם ובהמה תושיע ה':

הלכה ו מתני' עד אימתי חייב להכריז עד כדי שידעו בו שכנים דברי ר"מ רבי יהודה אומר שלשה רגלים [א] ואחר רגל האחרון שבעת ימים כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום א': גמ' *תני בראשונה היו מכריזין שלשה רגלים ואחר רגל האחרון שבעת ימים כדי שילך שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד. משחרב בית המקדש התקינו שיהו מכריזין שלשה ימים [ז]מן הסכנה ואילך התקינו שיהא מודיע [ב] לקרוביו ולשכיניו ודיין:

הלכה ז מתני' [ג] אמר את האבידה ולא אמר את סימניה הרי זה לא [ד] יתן הרמאי אע"פ שאמר את סימניה הרי זה לא יתן לו שנאמר °עד דרוש אחיך אותו עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא ואם אינו רמאי: גמ' איזהו רמאי. עבד גרמיה מחזר מציאן ועבד חדא רבה וטבא. היך הוא עביד רבה וטבא חמי ליה בירייתא מחזר מציאן ומפקידין גביה והוא נסיב כולא ואזיל ליה. ואית דמרין אזיל לכנישתא ושמע סימנין ואזל לכנישתא חורי ואמר סימנא ונסב ליה:

הלכה ח מתני' [ה] כל דבר שהוא עושה ואוכל יעשה ויאכל ודבר שאינו עושה ואוכל ימכור שנאמר °והשבותו לו. ראה היאך תשיבנו לו מה יהא בדמים [ו] רבי טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן רבי עקיבא אומר לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו [ז] חייב באחריותן: גמ' *תני שלא יאכל עגל לעגלים וסייח לסייחין ותרנגול לתרנגולין. עובדא הוה בחד בר נש דאשכח חמשה עגלין והוה מזבין ומוכלינון עד דקמון על חד. רב יהודה בשם רב הלכה כרבי טרפון בדבר שיש בו סימן. רבי בא ורב יהודה בשם רב מעשה היה והודה רבי כרבי טרפון בדבר שיש בו סימן. רב יהודה אמר תלמידי חכמים אין צריך ליתן סימן. אמר רב הונא. הכל

תורה אור (תהלים לו) (דברים כב) (שם)

פרי. התחיל אלכסנדרוס לגחך וא"ל מפני אתה מגחך וכי לא יפה דנתי ואם הי' המשפט הזה ביניכם היאך הייתם דנים לזה, והשיבו אנחנו היו הורגים לשניהם והאוצר לבית המלך: א"ל כל כך אתם אוהבים זהב וכסף ולהכין ככרות זהב ושל כסף ובשר של זהב ותרנגולין זהב וא"ל אלכסנדרוס וכי זהב אני אוכל וא"ל תיפח רוחיה אם אין אתם אוכלים זהב ומפני מה אתם מרדפין אחריו ואוהבים אותו כל כך ושאל לו דנחא עליכון שמשא אם השמש זורחת עליכם במדינתכם ואם הגשם יורד עליכם וא"ל הן וא"ל אפשר זה הוא בזכות בהמה דקה אשר היא מצויה ביניכם ואין אתם חיים בזכותכם לפי המנהג והמשפט אשר ביניכם אלא בזכות בהמה אתם נושעים וכדכתיב:

הלכה ו מתני' שכינים. שכיני המקום שנמצאת בו האבדה שמא שלהן היא: ואחר הרגל האחרון. הוא ממתין עוד ז' ימים: כדי שילך. כל אחד לביתו בשלשה ימים. משישמע ההכרזה וידע אם אבד לו כלום. ואם יראה שנאבד לו יחזיר שלשה ויכריז יום אחד אני הוא שאבדתי ואלו סימניה והלכה כר' יהודה:

גמ' תני. בתוספתא פ"ב: מן הסכנה ואילך. שהיו אומרי' אבדתא למלכא:

הלכה ז מתני' ולא אמר את סימניה. סימנין מובהקין שלה: ה"ז לא יתן לו. עד שיביא עדים שהיא שלו:

גמ' איזהו רמאי. שצריך לדרוש ולחקור אחריו: עביד גרמיה. עושה עצמו מחזיר מציאותו לבני אדם ומתוך כך הוא עושה לו עושר הרבה וכדמפרש ואזיל: היך הוא עביד וכו'. שמתוך שהוא מוציא קול עליו שאיש כשר ונאמן הוא והבריות רואין אותו ומפקידין אצלו פקדונות והוא לוקח הכל והולך לו ובכגון זה צריך לדרוש אחריו אם הוא מחזיר מציאות ולבדוק אחריו אם אין כונתו כדי לרמות בני אדם בזה: ואית דאמרין. דמשום רמאי כפשוטו חוששין אנו שיש ששומע קול הכרוז בבית הכנסת זו ומרגיש בסימנין והולך ואומר בבה"כ אחרת אבדה זו שלי ואלו סימניה:

הלכה ח מתני' כל דבר שהוא עושה ואוכל. אם האבדה זו דבר שיכולין להאכילו את שכר מעשיו כגון שור וחמור: יעשה ויאכל. ולא ימכור אותו המוצא אם שהו בעליו מלדרשו לפי שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרצונו: ראה היאך תשיבנו לו. שלא תאכילנו חצי דמיו שא"כ אין זו השבה: לפיכך. מכיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בהו אע"ג דלא אשתמש בהו כמאן דאשתמש דמי ואם אבדו חייב באחריותן ואפי' באונסין דכשואל הוי:

גמ' שלא יאכיל עגל לעגלים. מן העגלים שמצא לא יאכיל לו דמי עגל וכלומר שלא יאכילו עד כדי שוין וכדמייתי האי עובדא שזה הי' צריך למכור להאחרים בשביל להאכיל להאחד אלא אם אינו עושה ואוכל מיטפל בהן כמה ימים כל א' כדינו ומכאן ואילך מוכרן בב"ד: הלכה כר' טרפון בדבר שיש בו סימן. דכיון שיש בו סימן ודאי יבאו הבעלים לחזור אחריו דלא מייאשי מיניה והלכך אם מכרו ברשות הבעלים הוא וחייב באחריותן: תלמידי חכמים אין צריך ליתן סימן. דבטביעות העין סגי להו ומהימני: הכל

הכל

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פי"ג מהלכות אבידה הלכה ה סמ"ג עשין עד

כה
ב מיי' פי"ג מגזילה ואביד' הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' רס"ז סעיף ג

כו
ג מיי' שם הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

כז
ד מיי' שם ועיין בהשגות וכמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם

כח
ה מיי' שם פט"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף כב

כט
ו ז מיי' שם פי"ז טוש"ע שם סעיף כה

ציון ירושלים

ז מן הסכנה ואילך. כן הוא בב"ס ד"ל; בה"ה אומרין אבידתא למלכא וכזה יכנתי לנכון דברי הרמב"ם פ"ו מגנת הכ"כ ונפסק כ' שם בכת' דכמליה' ל' יתן לעכו"ם ה"ה מוגיבה פחות פחות מד"א ועכ"מ שכלם הקבו עלו דכמליה לא התירו להוליכו כ"א בסכנה וגם למה לא יתן לעכו"ם והרמב"ם בעצמו כתבו' נדחק בזה ולפענ"ד כיון עינו על ירושלמי הלז וב"ס דילי' דכין בסיה סכנה דאמרו אבידתא למלכא ולא רצו לגלות לעכו"ם ע"כ התירו לו להוליכו פחות פחות מד"א כדהתירו מפני סכנה. וכזה יכנתי גם דברי הכל בו בתמונו בענין זה ולרמב"ם:

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ב ב"מ כח פ"ב בשינוי קצת)

(תוספ' פ"ב)

מראה הפנים

בדברים דגי' אחרת היה לו להרמב"ם שם. ולא גרים אי נמי וכו' ועיקר הדיוק מדלא תני על הגלתן יתו לא וסמיך אדהכא דבהדיא פסק ר' אלעזר גופיה בתרווייהו וכגרא מדבריו שם בדין הגלתני שכתב כליבנא דהאי ש"ס מגלן על הכסא לפני השלחני וכו' וכמ"ש שם אפילו היו צרורין וכו' מבואר הוא דרוב עכו"ם אצרורין קאי ואם אינן צרורין אפילו ברוב ישראל דאין סימן למעות וכבר כתבתי מזה בהלכה דלעיל ד"ה של אמוריה היו וכן בענין הטעם דלא קנה לו התנית הכל מבואר שם והרא"ב ז"ל שכתב כאן הטעם מביה דלא סמכה דעתו לפי שרבים מצוין שם לביעתיה אזיל דס"ל כתלר שאינה משתמרת בעומד בלדו סגי ולא בעינן עד שיאמר תזכה לי תלירי והרמב"ם לטעמיה אזיל עד שיאמר תזכה לי כמבואר ב' דעות אלו בטור סי' רס"ח בענין דין זה:

התקינו שיהיו מכריזין שלשה ימים. ובתוספתא גרים שלשים יום. ולמאי דגני אביי התם דף כ"ח ע"א אהא דרמי' ממתני' דתענית שואלין את הגשמים וכו' שבות ע"ו יום אחר החג וקאמר איפכא מסתברא הא במקדש ראשון דנפישי ישראל טובא דמלות עלמא וכו' וא"כ גי' התוספתא ניחא דמשתבש במקדש ראשון קאמר דבעינן שלשים יום להליכה ולחזרה. וכן יש לגרוס הכא. והתם גרים לקמן בבריתא משחרב בית המקדש שיבנה במהרה בימינו התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבה"מ. משרבו האנסין וכו' כדהכא:

ואית דאמרין אזיל לכנישתא ושמע סימנין וכו'. כהא דשני תרי לישני פליגי במאי דפליגי רב יהודה ורב נחמן שם דף כ"ח ע"ב דרב יהודה אמר אבדתא מכריז ולא גלימא דחיישינן לרמאי ורב נחמן סבר גלימא מכריז ולא חיישינן לרמאי. והיינו דקאמר הכא איזהו רמאי שחוששין לו וקאמר עבד גרמיה וכו'. כלומר דלרמאי כזה שעושה עצמו לבוע חוששין ובודקין אחריו אבל בסתם אין חוששין לרמאי וגלימא מכריז כרב נחמן ואית דאמרין סברין דלעולם חוששין לרמאי והיינו דקאמר ושמע סימנין וכלומר מכין הסימנין שהרי סימניה בודאי אין מכריזין אלא דה"ק דאי אמרת דגלימא מכריז א"כ חוששין אנו שישים אל לבו ויבין סימני האבדה שמכיר בם וילך לבהכ"נ אחרת ויגיד ולפיכך אבידתא מכריז כרב יהודה. ופסק הרי"ף כר"נ וכן הרמב"ם גריש פ' י"ג דאין חוששין דהא בעינן עד שיאמר סימנין מובהקין בבה:

הלכה כר' טרפון בדבר שיש בו סימן. נכאורה היה נראה לפרש דעל מעות אבידה קאי דאי על דמי אבידה מאי בדבר שיש בו סימן דקאמר פשיטא הוא דאם אין בו סימן לא שייך האי דינא כלל דהכבר נתבאר דין שאין בו סימן דאם דבך שיעות הוא ואפילו ספק לא יטול וכו' ולפי שיטות החולקין בזה כמבואר הכל לעיל ואם דרך נפילה היא ה"ז שלו ולא שייך לדינא דמתני' ובחילוקי דינים הנאמרים כה אבל גמעות אבידה שייך שפיר והכוונה דר"ט במעות אבידה נמי קאמר ולא מבכחא לה מעות אבידה לענין דין זה אלא בדבר שיש בו סימנין כגון שמצוין כמגדלין או צרורין כקבר שיש בו סימן. אבל הא ליתא דהא רב הונא קאמר בפשיטות לקמן הכל מודין שאם היה צרור מעות לא יגע בהן ובדקאמר התם דף כ"ט ע"ב ל"ש אלא בדמי אבידה הואיל ופסת כהו וכו' ובהא נחלקו והלכה כר"ט אבל בדמי אבידה אף ר"ט מודה. ומשמע דרב הונא דהכא לא פליג ארב רביה דלעיל ואמעטה דהורה רבי. לכך נראה דודאי בהא ל"ש סוגיא דהכא ודהתם ובדרב הונא והא דקאמר בדבר שיש בו סימן ה"פ דלמאי דגרסי' שם דף כ"ח ע"ב בברייתא כל דבר שעושה ואוכל וכו' מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן. ובתוספתא גרים יתר על כן מוכרן בב"ד. וזה מבואר כפי' רש"י ז"ל בהא דפירש שם דמיהן מוכרן ומניח הדמים אצלו. וכמו שפי' הרא"ש ז"ל לכוונת רש"י בזה דמשמע לפירושו שצריך למוכרן בב"ד. ומהתימה על הרא"ש ז"ל שכתב שם פי' התוס' שהביא דליכנא דשם דמיהן משמע כפירושם שם לעצמן ולא בעינן בב"ד וכ"כ לקמן על דברי הרי"ף ז"ל שכתב ומוכרן בב"ד ולא ידענא טעמא מאי והרי בתוספתא מבואר להדיא כפרש"י ובדברי הרי"ף בזה ועיין לקמן ומה שדקדק הוא ז"ל אליבא דשם דמיהן לפירושו וכן כתב דמסתברא כפי' התוס' דלא תיהוי הך בברייתא דלא כהלכתא ור"ל דאי כמשמעות מפי' רש"י שיהיה הדמים אצלו ולא ישתמש בהן א"כ הך ברייתא דלא כהלכתא דקי"ל כר"ט וכן פי' בדריפב לכוונת הרא"ש ע"ש. יש לומר לפי' רש"י דלא היה כוונתו כזה. דלא

מסורת הש"ס

תורה אור

הכל מודין שאם היה צרור מעות לא יגע בהן. יהודה ברבי עאל לכנישתא שבק סנדלוי ואזלין. אמר אילו לא אזלית לכנישתא לא אזלון סנדליי. *רבי יוסי היה יתיב מתני ועל מיתא מן דקם לא אמר ליה כלום ומן דיתיב ליה לא א"ל כלום:

(ברכות פ"ג הלכה ו' נזיר פ"ז הלכה א)

הלכה ט מתני'

א מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן אבל לא ילמד בהן בתחילה ולא יקרא אחר עמו מצא ב כסות מנערה אחת לשלשים יום ושוטחה לצורכה אבל לא לכבודו כלי ג כסף וכלי נחושת משתמש בהן לצורכן אבל לא לשוחקן כלי ד זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבוא אליהו ה *מצא שק או קופה אם אין דרכו ליטול הרי זה לא יטול: **גמ'** *תני מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום אם אינו יודע לקרות גוללן ולא יקרא ו פרשה וישנה ולא יקרא פרשה ויתרגם ולא יפתח בו יותר משלשה דפין ולא יקרו בו שלשה בכרך אחד. במה דברים אמורים בחדשים אבל בישנים שנים עשר חדש. כלי ז כסף משתמש *בהן בצונין אבל לא בחמין מפני שמשחירן. כלי נחושת משתמש בהן בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמפחיתן. ח מגריפות וקרדומות משתמש בהן ברך אבל לא בקשה. מגריפה מקבל בה את הטיט ומדיחה ומניחה במקומה. קורדום מבקע בו עצים אבל לא צינים ועצי זית. כשם שאת אומר במוצא כך אתה אומר במפקיד. והמפקיד כסות אצל חבירו מנערה אחת לשלשים יום ואם היתה מרובה גובה שכרו ממנה:

(שבועות דף ל' ע"ב (תוספתא פ"ב))

(ב"מ דף ל)

הלכה י מתני'

אי זו היא אבידה מצא ט חמור ופרה רועין בדרך אין זו אבידה חמור וכליו הפוכין ופרה רצה בין הכרמים הרי זה אבידה י החזירה וברחה החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנא' °השב תשיבם כ היה בטל מן הסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל בטל ל *אם יש שם ב"ד מתנה עמו בפני ב"ד אין מ שם לפני מי יתנה שלו קודם

מצאה

(דברים כב)

(פי' תוס' ב"מ לא ע"ב ד"ה אם)

הכל מודין וכו'. כלו' לא נחלקו ר"ט ור"ע אלא בדמי אבדה שמכר אבל אם מצא צרור מעות ויש בהן סימן הקשר וכיוצא בו וצריך להחזיר הכל מודים שלא יגע בהן ולא ישתמש בהן כלל: ואזלין. נגנבו ואמר אילו לא הלכתי לבית הכנסת לא היו הולכין ממנו סנדליי ולמדך בזה שלא לסמוך על אלו שהולכין תמיד לבה"כ ועושין עצמם כמתפללין ואינם אלא גנבין ורמאים וצריך להזהר מהן: ר' יוסי הוה יתיב וכו'. לא שייך הכא מידי אלא אגב דאיירי בבי כניסתא מייתי לה הכא ובברכות פ"ג וכן בפ"ז דנזיר הלכה א' גרסינן להא והכי איתא התם מהו שיטמא כהן לתלמוד תורה אם צריך לעבור במקום טומאה כדי לילך וללמוד תורה אם מותר וקאמר עלה ר' יוסי הוה יתיב ומתני. היה יושב בבה"מ ושונה: ועל מיתה. ונכנס טומאת המת לשם ומי שישב לו ולא יצא מפני הטומאה לא מיחה בידו וכן מי שיצא משם לא א"ל ולא מידי וטעמיה משום דמספקא ליה אם מותר להטמאות בשביל ללמוד תורה:

הלכה ט מתני' אחת לשלשים יום. שמתעפשין כשסוגרין מלפתחן וכל ספריהן היו עשוין בגליון: גוללן. מתחלתן לסופן שיכנס בהן האויר: בתחלה. מה שלא למד מעולם לפי שצריך להשהותן לפניו: ולא יקרא אחר עמו. לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע: מנערה. מפני האבק: ושוטחה לצורכה. לשטוח ביה אויר שלא תתעפש: אבל לא לכבודו. להתנאות בה: לצרכן. לפי שצריך לתתם בקרקע שזו היא שמירתן והן מתעפשין ולפיכך משתמש בהן לפרקים: אבל לא לשחקן. שלא ישתמש בהן זמן ארוך עד שישחקן: לא יגע בהן. זהב אינו מתעפש בארץ וכן זכוכית ועוד שהן נוחין להשבר: אם אין דרכו ליטול. דבר שגנאי הוא לו שאדם חשוב הוא ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן החוץ לבית שמור לא יטול ופטור הוא מהשבת אבידה והתורה אמרה והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו: גמ' תני. בתוספתא פ"ב: ויתרגם. לפי שצריך שהות ועיון: בכרך אחד. בבת אחת ובענין אחד: בחדשים. שמהרין להתעפש מן הישנין וצריך לפותחן אחת לשלשים יום: מפני שמשחירן. מן העשן א"נ חמין גופם משחירין הכסף: מפני שמפחיתן. משחקן: אבל לא בקשה. מפני שהוא פוגמן: צינים. עצים הקשים מסיג"א וקשים הן וצריך לגור אותן במגירה וכן עצי זית קשין הן הרבה. ובתוספתא גרים אבל לא יבקע בהן לא ארז ולא זית. ונ"ל מפני שמעלין חלודה כדרך הדברים החריפים: כך אתה אומר במפקיד. שצריך הנפקד ליזהר שלא יתקלקלו וכגון שהלכו בעלים למדינת הים ואין מי שיטפל בו: ואם היתה מרובה. שהי' טרחתה מרובה שגדולה וכבידה היא שוכר לפועלים וגובה שכרה ממנה:

הלכה י מתני' איזו היא אבדה. שניכר בה שאין הבעלים יודעין שהוא שם: רועין בדרך אין זו אבדה. ואינו חייב להחזיר שמדעת הניחוה שם: רצה בין הכרמים. שמתקלקלים רגליה ואם היה הכרם של ישראל אפי' רועה שם צריך להחזירה מפני אבידת הכרם: השב תשיבם. אפי' מאה פעמים במשמע. השב הוא מקור ונופל על המעט ועל הרוב: לא יאמר תן לי סלע. לפי שזה אומר לו אם עשית מלאכתך הי' לך טורח הרבה עכשיו טול לפי מה שטרחת: כפועל בטל. כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכ' כבידה שהוא עוסק בה ולהתעסק במלאכה קלה כזו: אם יש שם בית דין. אם אינו רוצה לבטל ממלאכתו שמשכרה מרובה מה יעשה אם יש שלשה בני אדם מתנה בפניהם ואומר ראו שאני משתכר כך וכך ואי איפשי ליבטל לטול שכר מועט אם תאמרו שאטול שכרי מושלם אבטל בהשבת אבידה זו: שלו קודם. ומניח את האבדה:

מלאה

מראה הפנים

דלא ישתמש בהן וכן שלא ישום אותן לעצמן דמודה הוא ז"ל בזה אלא דס"ל לרש"י שאף שישום אותן לעצמן צריך השומא להיות בפני ב"ד וזהו כדעת הרמ"ה ז"ל שהביאו הטור בסי' רס"ז שיכול לשום לעצמו אבל ב"ד מיהא צריך. וכדברי התוספתא. וכן אין כוונת רש"י שאינו רשאי להשתמש בהן דלא נחית השתא לזה שהרי הברייתא פירושא דרישא דמתני' כהא דקתני יעשה ויאכל וקאמר הש"ס ולעולם וכו' וכן בדבר שאינו עושה ואוכל ימכר. והדר מפרש התנא מהו יהא בדמים וכו' וא"כ עד כאן לא איירינן מה יעשה בדמים וזה לענ"ד ברור בכוונת רש"י ז"ל. והשתא למאי דקי"ל כר"ט דישתמש בהן א"כ לעולם מותר להשתמש בדמי אבידה ואפילו בשם האבידה לעצמו דאין זה ענין לזה והדמים יניח הגלן כ"ל עד שיבאו בעליהן ובין כך ובין כך ישתמש בהן דעכ"פ טרח בהו וזהו עיקר טעמיה דר"ט כדקאמר התם. והשתא היינו נמי דקאמר הכא דבדבר שיש בו סימן והוא טרח בו להשיבו וליטפל בשומא עד שיבאו הבעלים ויגידו הסימן ויחזיר להן דמי שיווי האבידה מסתברא דהלכה כר"ט דמותר להשתמש בהן. ואגב שמעינן נמי דלעצמו ג"כ יכול לשום האבידה ובלבד בב"ד לפי דעת הרמ"ה ומבואר שי"ל ג"כ לדעת רש"י. ודעת הרמב"ם ז"ל בענין פי' השומא בענין אחר הוא שכתב בפי' י"ג הלכה ט' אם היה דבר שעושה ואוכל וכו' מכאן ואילך שם דמיהן עליו והרי הן שלו ושם הבעלים כשותפות כדין כל שם בהמה מחבירו. ובפי' השומא מודה לו הראב"ד ז"ל וכן הסכימו האחרונים. ואח"כ כתב שלא עגלים וסייחין וכו' מיכן והילך מוכרן בב"ד וכו' נראה מדעתו ז"ל שפי' התוספתא דקתני מוכרן בב"ד על אסיפא דוקא ולא על דבר שעושה ואוכל. והכי איתא בתוספתא כל דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור יעשה ויאכל לא יעשה בהן יותר ממה שהן אוכלין. כל דבר שאין עושין ואוכלין כגון אווזין ותרנגולין מיטפל בהן ג' ימים בעגלין וסייחין ל' יום יתר על כן מוכרן בב"ד. ובענין חילוקי הזמנים כבר מבואר הוא בש"ס שם. אלא דבענין השומא גרים התם בכל אלו הדינים שם דמיהן ומניחן ולא מצאתי מי שדקדק בזה לפי התוספתא ולפי הברייתא שבגמ' התם ולחלק בענין השומא לפני הב"ד או לא בין דבר שעושה ואוכל או לא. ומדברי הטור נראה בכל אלו הדינים תליא בפלוגתא זו לדעת החולקין שסברי אחר שכתב כל הדינים של דבר העושה ואוכל ודבר שאינו עושה ואוכל לפי חילוקי הזמנים כתב דעת החולקים אם צריך ב"ד או לא וכן הרמ"א בהגהה סעיף כ"ד כתב על דין אווזים ותרנגולים זכריה וכו' - דעת התוספות והרא"ש שאין צריך ב"ד ויכול לשום וכו' מזה נראה דלפי התוספתא אין לחלק בענין ב"ד. וכדעת הרמ"ה וכן לדעתי לשיטת רש"י וכמה שנתבאר. ועיין בדרישה בענין הפי' של ולא ידענא טעמא מאי שכתב הרא"ש ז"ל. ובכל הדברים שהביאו לא ראיתי מי שהזכיר התוספתא. ולדעת הרמב"ם היה נלע"ד שבעינן השומא שכתב ולא הזכיר ב"ד סמך עצמו על מקום אחר דמבואר הוא לדעתו שאין לחלק בין הכבדה לשארי דינים דלא ס"ל סברת התוס' וא"כ דמיא להא דאמרינן בפ' אלמנה ניזונת דף ל"ת ע"א גבי ההוא גברא דאפקידו גביה כיסתא דיתמי אזל שמא לנפשיה וכו' אתא לקמיה דר' אמי א"ל מאן שם לך ומבואר במקומו הוא:

רבי יוסי הוה יתיב מתני וכו'. כבר מבואר הוא בפ"ז דנזיר וכדפרישית בפנים דמספק' ליה אם מותר להטמאות כדי ללמוד תורה. ומסקינן בבבלי מסכת ע"ז דף י"ג ע"א דדוקא בטומאה דרבנן כגון ארץ העמים וכיוצא בזה מותר כדאמר התם מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידון ללמוד תורה אבל לא בטומאה דאורייתא כדפסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל והובא בטור וש"ע י"ד סי' שע"ב. ומ"מ יש ללמוד מזה אם הכהן יושב ושונה אם מחוייב להפסיק ולצאת בשביל טומאה דרבנן כגון בבית הסמוך לבית שהטומאה בתוכו דאינה אלא דרבנן כמבואר שם בדברי האחרונים ואין כאן מקומו:

ולא יקרו בו שלשה בכרך אחד. בבלי דף כ"ט ע"ב רמי המתני' דהא משמע מהברייתא דשנים קורין ואמר אביי ל"ק כאן בענין א' כאן בשני ענינים ופי' רש"י ז"ל בשני ענינים קורין דלא אתו לאמשוכי מהדדי בענין א' אין קורין והרמב"ם ז"ל פ' י"ג הל' י"ג פי' בהיפוך ולא יהיו שנים קורין בשני ענינים שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר אבל בענין א' קורין ולא יקראו ג' בספר א' ואפילו בענין אחד. והביאו האחרונים לדברי הרמב"ם ולא כתבו מאיזה טעם פי' כן ונראה דדעתו ז"ל לדקדק מזה

דקתני

עין משפט נר מצוה

ל
א מיי' פי"ג מהלכות גזילה ואבידה הי"ג טוש"ע חו"מ סי' רסז ס"כ

לא
ב מיי' שם הי"ה טוש"ע שם סעיף יח

לב
ג ד מיי' שם הי"ב טוש"ע שם סעיף יט

לג
ה מיי' פי"א שם הלכה יג סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סי' רסג ס"א

לד
ו מיי' שם פי"ג הלכ' יג טוש"ע שם סי' רסז סעיף יח

לה
ז ח שם

לו
ט מיי' שם פט"ו סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סי' רסא ס"א

לז
י מיי' פי"א שם הי"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רסה ס"ב

לח
כ ל מ מיי' שם פי"ב ה"ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רסה

ציון ירושלים

צע"ל לכנישתא שבק סנדלוי. היינו מפני שאסור ליכנס לביהכ"נ בסנדלו והיה מנהגם שהיו מניחין סנדלין נעולין בביה"כ וסנדלין שהיו הולכין לבי"ה היו מניחין חוץ לבהכ"נ וכן כ' במ"א סי' צא בק"ס בשם מהר"ם מינ"ץ של"ת א' ל' לא כתב מקור לזה. ומהירושלמי מבואר כן. ואחרי שנים רבות מצאתי בספר כפתור ופרח ברמז להירושלמי הנ"ל וכתב שמזה ראי' למנהגינו שמניחין נעליי' בפתחי בהכ"נ לא כמנהג לועזי' ושמחתי מאד שזכיתי בה תהלה ת"ל ועמ"א סי' צב ס"ק יז בשם מהרי"ל שם הוא כמנהגינו מנהג לועזים ודו"ק:

מצאה ברפת אינו חייב בה ברשות הרבים חייב בה היתה בין הקברות אל יטמא לו אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר הרי זה לא ישמע לו פירק וטען פירק וטען אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר °עזוב תעזוב (שמות כג) הלך וישב לו אמר לו הואיל עליך מצוה אם רצית לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו היה חולה או זקן חייב מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון ר"ש אומר אף לטעון ר' יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יותר ממשואו אין זקוק לו שנאמר °תחת משאו משאוי שהוא יכול לעמוד בו: (שם)

גמ' בכל אתר את מר מצות עשה קודמת למצות לא תעשה וכא את אמר אין מצות עשה קודמת למצות לא תעשה. שנייא היא שהוא ואביו חייבין בכבוד המקום. תני רובץ *ולא רבצן וחזר *תני פורק עמו אפילו מאה פעמים ביום. הן דתימר רובץ ולא רבצן בההוא דמפיל גרמיה והן דתימר פורק עמו אפילו מאה פעמים בההוא דאנים. °כי תפגע *יכול פגיעה ממש (שם) ת"ל °כי תראה אי כי תראה יכול אפילו רחוק (שם) מאה מיל תלמוד לומר כי תפגע. הא כיצד שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל וזהו ריס. עזוב תעזוב זו פריקה הקם תקים זו טעינה. רבי שמעון בן יוחי אומר כשם שפורקו מן התורה כך טוענו מן התורה. חמור ישראל ומשאוי של עכו"ם דברי הכל פורק וטוען. חמור עכו"ם ומשאוי של ישראל *כדברי חכמים לא פורק ולא טוען כדברי ר' שמעון פורק לא טוען:

הלכה יא מתני'

*אבידתו ואבידת אביו שלו קודמת אבידתו ואבידת רבו שלו קודמת. אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת לשל אביו שאביו הביאו לחיי העה"ז ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העה"ב אם היה אביו שקול כנגד רבו אבידת אביו קודמת היה אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואח"כ מניח את של אביו היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו אבל אם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו:

גמ' *תני אי זהו רבו שלימדו חכמה כל שפתח לו תחילה. דברי ר' מאיר רבי יודן אומר כל שרוב *תלמודו ממנו רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו. רב כרבי מאיר ורבי יוחנן כרבי יודה שמואל כר' יוסי. רב כרבי מאיר חד בר נש פתח פומיה דרב ושמע דדמך ובזע עלוי. ר' יוחנן כרבי יודה רבי יוחנן הוה סליק מטיבריה לציפורי חמא חד בר נש נחת

נחת

תורה אור

פני משה

מצאה ברפת. אע"פ שאינה משתמרת בה כגון שאינה נעולה אלא שג"כ אינה מהעה להרגילה לברוח כגון שאין לה ד' פתחים לארבע רוחותיה: היתה בין הקברות. והוא כהן אל יטמא לה שהשבת אבדה עשה והשב תשיבם וטומאת כהן עשה דקדושים יהיו ולא תעשה דלנפש לא יטמא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה או שאמר לו אל תחזור. והאבדה היא במקום שמצוה להחזיר ה"ז לא ישמע לו דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו שאם אביך אומר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצות: עזוב תעזוב. אפי' מאה פעמים: הלך וישב לו. בעל החמור: אם היה. בעל החמור זקן או חולה חייב זה: מצוה מן התורה לפרוק. בחנם: אבל לא לטעון. בחנם אלא בשכר: ר"ש אומר אף לטעון. בחנם ואין הלכה כר' שמעון: משאוי שהוא יכול לעמוד בו. אבל לא יותר על משאוי שאינו ראוי לו ואין הלכה כר' יוסי הגלילי:

גמ' בכל אתר את אמר וכו'. אם אמר לו אביו אל תחזיר פריך אמאי אין עשה דכיבוד דוחה ל"ת דלא תוכל להתעלם דאבידה: שניית היא. הכא שהוא ואביו חייבין בכבוד המקום והתורה גילתה שאם אמר לו אביו עבור על ד"ת אל ישמע לו: תני. בתוספתא פ"ב גרסינן כאידך ברייתא אם היה חמורו נפלן פורק עמו אפי' מאה פעמים: ולא רבצן. שרגיל הוא לרבוץ תחת משאוי: וחזר ותני. ותניא אידך אפי' נפלן פורק וכו' קשיין אהדדי ומשני הן דתימר וכו' בההוא דמפיל גרמיה שניכר שמעצמו עושה זאת ואידך ברייתא מיירי שניכר הוא שבאונס נופל הוא שהטעינו עליו יותר מדאי: פגיעה ממש. בסמוך לו: שיערו חכמים וכו'. וזהו ראיה שיש בה פגיעה: עזוב תעזוב וכו'. ולמאי הלכתא כתביה רחמנא לפריקה והא לצער ב"ח הוי וק"ו מטעינה אלא ללמדך פריקה בחנם וטעינה בשכר: כשם שפורקו מן התור'. בחנם כך טוענו בחנם דאי לא כתב רחמנא אלא חדא ה"א לפריקה הוא דאתא: ד"ה פורק וטוען. דהחמור של ישראל הוא וכתיב גבי טעינה חמור אחיך ומכ"ש לענין פריקה דאיכא נמי לצער בעלי חיים: חמור של עכו"ם והמשאוי של ישראל. תליא בפלוגתא דכדברי חכמים דסברי טעינה בשכר ולהכי כתבי' רחמנא ומשום דס"ל דאי לא כתבי' לפריקה הוי אתי בק"ו מטעינה השתא דכתבה לפריקה ילפינן נמי פריקה מטעינה לענין זה דדוקא של אחיך אבל לר"ש דס"ל תרווייהו לריכי ולא ילפינן מהדדי א"כ מטעינה פטור הוא דאחיך כתיב אבל בפריקה חייב דהאיכא לער ב"ח ומטעינה לא ילפינן:

הלכה יא מתני' שלו קודמת. דאמר קרא אפס כי לא יהי' בך אביון הזהר שלא תהי' אתה אביון: של רבו קודמת. והוא שיהי' רבו מובהק שלמד רוב חכמתו ממנו וכן כל הנך רבו דאמרינן במתניתין שקודמין לאביו דוקא ברבו מובהק:

גמ' תני. בתוספתא שם סוף פרקין: כל שפתח לו תחלה. בתורה ללמוד עמו: כל שהאיר עיניו במשנתו. אפי' האיר עיניו במשנה אחת רבו מקרי וכן פליגי במ"ק פ"ג הלכ' ז' לענין קריעה וכן בהוריות פ"ג הלכה ז' להחיותו קודם: רב כר"מ. שמענו ממילתיה דרב דלקמן שפוסק כר"מ וכן מדר"י לקמן כר' יודה ומדשמואל כר' יוסי: פתח פומי' דרב. בקטנותו פתח עמו ללמדו תורה ושמע רב שנפטר וקרע עליו כדין רבו:

נחת

מראה הפנים

דקתני בכולן אחד דמשמע ג"כ בענין אחד וא"כ לפרש"י מדייק המקשה הא שנים קורין בענין אחד והשתא קשה מאי משני כאן בענין אחד וכו'. הכתי מאי שנא ג' דנקט אפילו שנים אין קורין בענין א' ולפי' הרמב"ם ניחא דברייתא מיירי בענין א' ואפ"ה ג' אין קורין דנפישי גברי ושנים קורין ומתני' בשני ענינים מיירי. וכמה דמחלק הכא בין חדשים לישנים לא גרים בבבלי כן בהאבידה כ"א במפקיד גרים התם אליבא דשומכוס הכי והרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' שאלה ופקדון פסק כהת"ק דברייתא דלא מחלק אלא לעולם כל י"ב חדש ודוקא במפקיד כדמשמע מפשטה דברייתא והב"י בשי' רל"ב כתב דנראה דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל. ובודאי דעת הרא"ש נראה כן דהעתיק כלישנא דברייתא. וכש"כ נטה לדברי הב"ח ע"ש:

בבל אתר את אמר מצות עשה וכו'. הטומאה דאל יטמא מפני השבת אבדה לא פריך דטומאה אית בה עשה ולא תעשה ואע"ג דהשבת אבידה נמי ל"ת איכא כבר תירצו בזה בענין הסוגיא דהתם דלענין הדחייה לא חשיב הל"ת אלא העשה כדכתב הרי"ף ז"ל. ועי דיש להרמב"ן ז"ל בהלכה אחת בענין זה דפי' דהשבת אבידה כך דינה שהואה הבידה ואינו משיבה אינו עובר אלא אל"ת דלא תוכל להתעלם לבד ופילפלו בזה ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל כדים פי"א ובהל' י"ע ע"ש בענין טעם דאל ישמע לאביו וכו' לפי שהאבדה עשה ול"ת היא והוא להורם קשה דהא בדף ל"ב אמרו טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו וכו' כד"א הואיל וכוקש וכו' וככר כארתי מזה בתיבורי בגדול ומכל בשיין לשיטות האלו. וכן במה שהביא הג"י כאן בענין הקושיא דהא קי"ל דבעינן בעידנא וכו' ובטומאה משום השבת אבדה בלאו הכי לא משכחת לה בעידנא אפילו אי ליכא כה אלא לאו גרידא דהא כי מטמא עבר ללאו דטומאה ועשה דהאבדה לא מקיים עד דמהדר למריה. וכבר הרנכ"ר תירץ דהכא נמי איכא בעידנא דהואיל ומתעסק בהשבתה והתחלתה דמצוה היא ולא כמכשירי מצוה ודמיא למילה בגרע' דדחיא ואע"ג דקי"ל מל ולא פרע כאילו לא מל אלא משום דהוית התחלתה דמצוה וכבר כר"י יוסף הבית שכתב דלא דמיא למילה דהתם הוי התחלה בגוף המצוה אבל גבי אבידה עיקר גוף המצוה הוי ההשבה לבית בעלים והשאר הוי כמכשירי מצוה. והכל בארתי שמה מחלוקי הדינים המתעפים והמתבארי' מפי' הש"ס ואין כאן מקום להאריך:

כדברי חכמים לא פורק ולא טוען וכו' מבואר הוא ממה שפירשתי בפנים דרבנן דס"ל דמקיימי קראי כדמפרש התם דף ל"ב ע"א בענין עיקר פלוגתייהו ופריקה לגופה לא אצטרי' אלא דאי לא הוה כתיבא והוה ילפי' לגופה מטעינה לא הוה ידעינן דטעינה בשכר היא. ולפ"ז נהי דאיצטריך כדי ללמד על הטעינה מ"מ בפיר הדר ילפינן פריקה מטעינה לענין אחיך ולא תיקשי דא"כ לכתוב אחיך בפריק דקדים וניליף טעינה מינה בק"ו לענין דפטור מבהמת עכו"ם זה אינו דאי הוה כתב אחיך בפריקה ה"א דלהכי איצטריך פריקה לגלות דאפי' בפריקה דאיכא צער ב"ח אחיך דוקא ולא הוה ידעינן דטעינה בשכר. ולר"ש פשוט הוא דאחיך גבי טעינה כתיב ולדידים בלא"ה תרווייהו לריכי. וכל זה לסוגיא דהכא דחזינן דתלי' הא דינא בפלוגתייהו דר"ש ורבנן. אבל מסיעתא דהתם המסקנא כדאמר רבא מדברי שניהם נלמד דצער ב"ח דאורייתא. ובענין הא דינא דקאמר התם לימא מסייע ליה בהמת עכו"ם וכו' ולדיתויא קאמר דלא תסייע מהכא ועכ"פ נלמד דלרבנן דקי"ל כוותייהו ס"ל דצער ב"ח דאורייתא ובהמת עכו"ם ומשאוי לפרוק חייב משום צער ב"ח אבל לטעון תליא כאם המחמר עכו"ם פטור ואם לאו חייב אף לטעון משום צער ישראל וכדברי הרמב"ם ז"ל פ' י"ג מהל' במירת נפש ע"ש. שכתב ובבהמת ישראל והמשאוי של עכו"ם חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל. וכלומר דבהא; א"ל לחלוק בין מחמר וכו' כדאמרינן דבהא דמילתא אינה כתר תמרי' א"ל ועי"ש ואין להאריך:

רבי יודן אומר כל שרוב תלמודו ממנו. ור' יוחנן כר' יהודה וכן אמר התם דף ל"ג ע"א

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פט"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסא ס"ג

מ
ב מיי' שם פ"א הלכה יח ופי"ג מהלכות רוצח הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רעב ס"ב

מא
ג מיי' שם ופ"ו מהלכות ממרים הי"ב סמ"ג שם ועשין עה טוש"ע שם סי' רכו ס"ה טוש"ע יו"ד סי' רמ סט"ו

מב
ד מיי' פי"ג מהלכות רוצח ה"ה סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' רעב סעיף ד

מג
ה ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ז

מד
ז טוש"ע שם ועיין בב"י

מה
ח מיי' פי"ג מהלכות רוצח הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

מו
ט מיי' פי"ב מהלכות גזילה ואבידה ה"א סמ"ג עשין עד טוש"ע שם סי' רסד ס"א

מז
י כ מיי' שם ופ"ה מהלכות ת"ת הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ב וטוש"ע יו"ד סי' רמב סעיף לד

מח
ל מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רמב כל"ד

מט
מ נ מיי' שם ופ"ח מהלכות מתנת עניים הי"ח סמ"ג שם וסי' קסב טוש"ע שם וסי' רנב ס"ט

נ
ס מיי' פי"ב מגזילה ה"ב ופ"ה מת"ת הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רמ"ב ס"ל וטוש"ע חו"מ סי' רסד ס"ב

מסורת הש"ס

ב"מ לג ע"ב (תוספתא פ"ב)

ב"מ לג

שם לג

סנהדרין סד ע"ב

(תוספתא פ"ב) מ"ק פ"ג ה"ז (הוריות פ"ג) הלכה ז ב"מ לג

מסורת הש"ס

נחת מן תמן. מלפורי ומשום שלפורי יושבת בראש ההר קרי ליה נחית: חד רבן דמך. רב א' נפטר וכל העם רלים להטפל בו וידע ר' יוחנן שהוא ר' חנינא שהי' ראש ישיבה בלפורי: מאנין טבין דשובתא. הבגדים החשובים שלו שלובש בשבת וקרע אותם עליו: ולא כן תני כל קרע שאינו של בהלה. בשעת מעשה וחימום אינו קרע ואמאי המתין ר' יוחנן עד ששלח להביאן לו בגדי שבת ובין כך עבר שעת החימום ובהלה ומשני ר' יוחנן בעי מיעבד דרבה הי' רולה לעשות דבר גדול וחידוש ומוקריתיה בשביל לכבדו והלכך שלח אחר בגדי שבת החשובין שלו ולקרוע עליו: ולא ידעינן. וקאמר הש"ס דאפ"ה לא ידעינן אם טעמי דר' יוחנן כר' יהודה ומשום דהוה רביה מובהק ר' חנינא או משום שמועות הרעות דלריך לקרוע על אב"ד שמת משום שמועות רעות ואע"פ שלא הי' רבו: מילתיה דר' חייא בר ווא בלפורי. וממלתי' דר' חייא שמעינו שלא הי' ר' חנינא רבו מובהק של ר' יוחנן. והא דר' הייא מבואר ביותר בהוריות דגרסי' התם ר' חנינא הוה מיסתמיך בר' חייא בר' בא בליפורן חמא כל עמא פריי. ראה ר' חנינא כל העם היו רלין ושאל לר' חייה על מה זה כל העם רלין כל כך והשיב דר' יוחנן יושב ודורש בבית מדרשו של ר' בנאה וכל העם רלין לשמוע הדרשה: אמר. ר' חנינא בריך רחמנא דחמי לי פורין. שהראה לעיני הפירות שעשיתי עם תלמידי והראני בעוד שאני בחיים: וכל אגדתא פשטת לי'. מה שלמד ר' יוחנן ממני הוא שפשטתי לו כל דברי הגדה חוץ מעל משלי וקהלת: הדא אמרה כל תלמיד ותלמיד. השתא מסיק לה דממילתיה דר' חייה בר בא שמעינן דלאו רבו מובהק הי' ר' חנינא שהרי א"ל שלא למד עם ר' יוחנן אלא מלתא דאגדתא ואפ"ה קרע עליו ש"מ דלאו דוקא רבו מובהק כדאמרינן מעיקרא אליבא דר' יוחנן אלא דס"ל כל תלמיד אע"פ שלא הי' רוב חכמתו ממנו חייב לקרוע עליו: שמואל כר' יוסי אמר. אמרו על שמואל דחד בר נש הסבריה ליה האי מתני' דפ"ג דתמיד וב' מפתחות היו לו א' יורד לאמת השחי וא' פותח כיון ופירש לו אמת השחי שהיה מוריד ידו בחור שבכותל עד בית השחי שלו והיה פותח בידו מבפנים. והשני הי' פותח כיון מיד בלא טורח וכדרכו וכששמע שמואל שנפטר קרע עליו כדין רבו וכר' יוסי שאפי' האיר עיניו במשנה אחת רבו מיקרי:

תורה אור

נחת מן תמן א"ל מה קלא במדינתא. א"ל חד רבן דמך וכל עמא פריין מיטפלא ביה. ידע ר' יוחנן דהוא רבי חנינא. שלח ואייתי מאנין טבין דשובתא ובזעון. ולא כן תני *כל קרע [א] שאינו של בהלה אינו קרע. רבי יוחנן בעה מיעבד דרבה ומוקריתיה. ולא ידעין אין משום דהוא רביה אין משום [ב] שמועות הרעות. מילתיה דרבי חייה בר ווא בציפורי חמא כל עמא פריי א"ל למה כולי עלמא פריי. א"ל רבי יוחנן יתיב דריש בבי מדרשא דרבי בנייה וכל עמא פריי מישמעיניה. אמר בריך רחמנא דחמי לי פורין עד דאנא בחיים. ובאגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקהלת. הדא אמרה כל תלמיד ותלמיד. שמואל כר' יוסי אמר חד בר נש אסבר לשמואל בשני מפתיחות אחד יורד לאמת בית השיחי ואחד פותח כיון. שהיה מוריד ידו עד שיחיו היה פותח כיון. ושמע דדמך ובזע עלוי:

הדרן עלך פרק אלו מציאות

הלכה א מתני' המפקיד *אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע [ג] שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא [ד] נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ה] למי שהפקדון אצלו [י] נשבע ולא רצה לשלם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי הוא משלם לבעל הפיקדון: **גמ'** *מנן תיתי ליה °אם המצא תמצא בידו הגניבה וכי אין אנו יודעין שאם ימצא הגנב ישלם שנים ומה ת"ל שנים ישלם אם אינו עניין לו תניהו עניין לשלפניו. רבי עאל לפירקא דרבי יודן אמר קומיה הדא א"ל אמור דבתרה נשבע ולא רצה לשלם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי משלם לבעל הפקדון. וישלם למי שהפקדון אצלו רבי

מנן תיתי לי' אם המלא תמלא בידו הגניבה וכי אין אנו יודעין שאם ימלא הגנב ישלם שנים ומה ת"ל שנים ישלם. פי' המהרא"פ ז"ל דהכונה הוא על הפסוק דמשתעי בש"ח וגונב מבית האיש אם ימלא הגנב ישלם שנים מיותר הוא דהא כבר כתב אם המלא תמלא בידו הגניבה שנים ישלם אלא ע"כ דקאי אשלפניו דהוא על השומר דקמ"ל דמשלם שנים להשומר כן פי' מהרא"פ ז"ל: א"ל אמור דבתרה נשבע ולא רלה לשלם כו'. וישלם לבעל הפיקדון פי' דהא בהאי קרא קמיירי ונקרב בעה"ב אל האלקי' לשבועה. ואם כן מיירי הקרא בשומר שנשבע ג"כ ולפ"ז לריך לשלם להשומר אף שנשבע ג"כ: ע"ז משני ר"כ בשם ר"י חיים וכו' למקום שהקרן מהלך:

הי'

עין משפט נר מצוה

נא
א מיי' פ"ח מאבל הלכה ג סמ"ג עשין מד"ס ב טור יו"ד סי' שמ

נב
ב מיי' שם פ"ט הלכה ז טוש"ע שם סעיף לו

א
ג מיי' פ"א מהלכות שכירו' הלכה ג סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' רלא כ"א

ב
ד ה ו מיי' שם ופ"ח מהלכות שאלה ופקדון ה"א סמ"ג עשין פח טוש"ע שם סי' רלס

הדרן עלך אלו מציאות

הלכה א מתני' המפקיד שילם ולא רלה לישבע. שבועת השומרין שהי' יכול לפטור בשבועה שלא פשע בה ושלא שלח בה יד כדין ש"ח שהרי אמרו וכו': למי שהפקדון אללו. דכיון ששילם ואפי' עדיין לא שילם ממש אלא מכיון שאמר לפני הב"ד הריני משלם קנה כל תשלומיה לא שנא תשלומי כפל ולא שנא תשלומי ארבעה וחמשה: **גמ'** מנן תיתי לי'. מנא לי' להתנא דין זה מן התור' דהיכא דשילם השומר דקני לי' כפילא: אם המלא תמלא וכו'. דכתיב בפ' כי יגנוב איש שור או שה וגו' אם המלא תמלא בידו הגנבה וגו' שנים ישלם ודרשינן להאי קרא בפ' מרובה דבגנב עלמו הכתוב מדבר: וכי אין אנו יודעין וכו'. שהרי כתב קרא אם ימלא הגנב ישלם שנים ומה ת"ל כאן שנים ישלם: אם אינו ענין לו. לגנב עלמו שישלם כפל למי שגנב ממנו: תניהו ענין לשלפניו. כלומר לפרשה שכתובה לפניו לקמן כי יתן איש אל רעהו וגו' דבש"ח מישתעי ובטוען טענת גנב בפקדון כדמוקמינן במרובה ולמדנו הכתוב שם דברול' לפטור עלמו בטענת גנב דאם ימלא שהוא הגנב ישלם שנים וכאן למדנו דאם טען טענת גנב ושילם לו להמפקיד דאם נמלא הגנב אח"כ שנים ישלם להנפקד: רבי. נכנס לשמוע דרשה דר' יודא ואמר לפניו דרשה זו מן הכתוב: א"ל אמור דבתרה. אם כדבריך דמן התורה למדנו דמקני לי' כפילא להשומר א"כ אימא סיפא נשבע וכו' דמשלם לבעל הפקדון אמאי וישלם למי שהפקדון אללו אפי' בסיפא דכיון דאמרת דמקרא יתירה דרשינן להאי מילתא היכא רמיזא בהאי קרא דדוקא בשילם ואימא אפי' בנשבע שלא פשע בה דג"כ פוטר עלמו מן המפקיד ושוב אין עליו כלום ואם אח"כ נמלא הגנב נהי דהקרן ודאי דמשלם להבעלים הכפל מיהת ישלם להשומר שהרי התורה זכתה לו:

רבי

מראה הפנים

ע"א כלכה כר' יהודה וכן פסק הרמב"ם ז"ל פי"ב מאבלה הלכה י"ב ודבריו שם עיקר כדכתב בהגהת מיימוני' ריש פ"ה מתלמוד תורה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג **המפקיד** מנן תיתי ליה וכו'. מסוגיא דהכא דדרים לה דמקני ליה כפילא לשומר מקראי יתירי וטעמיה דלביעתיה אזיל האי ש"ס דס"ל דהני קראי דכתיבי בפ' ש"ח אם ימלא הגנב. ואם לא ימלא הגנב תרווייהו בטוען טענת גנב מיבתעו וחד מינייהו למעוטי טוען טענת אבד בפקדון דאינו משלם תשלומי כפל וכמ"ד דס"ל בבבלי שכי ברים פ' מרובה וא"כ קרא דהמלא תמלא לגנב עלמו אתא וכדרשא דתנא דבי חזקיה כמבואר התם וכבר כיארתי שם מהסוגיות להני תנאי דפליגי בהא והיולא מזה ע"ש. ולא נכא כאן אלא מה דשייך לדינא דהכא כהנ"מ מדרבי דקראי לכל חד כדאית ליה. דלכאורה קשה הא להאי מ"ד שנים ישלם דכתיב בהאי קרא לגנב גופיה אילטריך ומק"ו מטוען טענת גנב לא נפקא לן דא"כ נימא דיו ובשבועה דוקא כדאמר התם וא"כ מאי אם אינו ענין לו דקאמר. ומבואר הוא דאין לפרש בע"א כ"א מוכרח הוא. דהאי קרא דחיים שנים ישלם דריש ליה לענין קניית הכפל להשומר וכחילוק דינו בין רישא לסיפא דמתני' כדקאמר בסדיא. וכן אין לומר דהאי ש"ס ס"ל כמ"ד התם דהני קראי דש"ח חד לגנב וחד לטוען טענת גנב דהא מוכרח הוא מסוגיא דרים מרובה דהאי סתמא דש"ס ס"ל כמ"ד דתרווייהו לטוען טענת גנב אתו כמו שביררתי והוכחתי שם וכן נראה מסוגיא דהכא. ונראה דבזה ס"ל להאי ש"ס דמיפרך ק"ו הוא דאי לבשעה מי גרע גנב עלמו מטוען טענת גנב והא כתיבא דמשלם כפל בשבועה והילכך לית ליה דיו וסוגיא דהתם דמרובה כרבנן דר' טרפון דפ' כילד הרגל אתיא דס"ל אפי' היכא דמיפריך ק"ו אמרינן דיו וכן מוכח בפ"ה דבוטה הלכה ב' דהאי תלמודא כר' טרפון ס"ל בהא וע"ב מ"ב בזה בשם שליכות עולם דכל היכא דהק"ו אינו אלא לגלויי מילתא בעלמא

עין משפט נר מצוה

ג

א מיי' פ"ד מהל' שאלה ופקדון הלכה א סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצה

תורה אור

רבי נסה בשם רבי יונה °חיים שנים ישל' למקום שהקרן מהלך שם הכפל מהלך. רבי יוחנן ורבי לעזר רבי נסא מוסיף בשם רבי יוסי בן חנינה לא סוף דבר *שילם אלא מכיון שקיבל א עליו לשלם כמי ששילם. אמר משלם אני חוששין שמא שלח בו יד. אמר נשבע אני וראה אותן שמגלגלין עליו שבועות אחרות וחזר ואמר משלם אני חוששין. א"ר יוסי לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל שאם רצה לשלם ישלם ואם רצה לישבע ישבע. היו לו עדים שנגנבה באונס הדא היא דמר רבי לעזר המוכר קנסיו לאחר לא עשה כלום. היו לו עדים שנגנבה בפשיעה הרי הוא בכלל ישלם ואחר כך נמצאת הגניבה למי משלם לראשון או לשניהן:

הלכה

°שמות כב

רידב"ז

הי' לו עדים שנגנבה באונס ואעפ"כ שילם מי נימר אע"פ שפטור מכיון ששילם השומר שייך הכפל להשומר או לא. ע"ז מסיק הדא דמר ר"א המוכר קנסי' לחבירו לא עשה כלום דהא לפ"ז הוי השומר כלוקח בעלמא ולא משלם מדין שומרין אלא כמו לוקח בעלמא והתורה לא זיכה הכפל להשומר אלא כשהוא משלם מדין שומרין אבל לא כשמשלם מדין לוקח בעלמא ועי' בחידושי רע"א ז"ל בדף ל"ד במקום שהשומר פטור ושילם עיי"ש. ע"ז שאל היו לו עדים שנגנבה בפשיעה הרי הוא בכלל שילם ואח"כ נמצאת הגניבה למי הוא משלם והוא דהיו לו עדים שנגנבה בפשיעה דהשתא משלם מדין שומרין. אבל כיון דפושע הוא וצריך לשלם. והקרא מיירי בשומר שצריך לישבע כדמסיים ואם לא ימצא הגנב ונקרב בעה"ב אל האלקי' דהוא לשבועה בזה הוי איבעיא דלא איפשיטא אם שייך להבעלים או לשומר או לשניהן. וכ"ז היא דווקא לשיטת הירושלמי דגזה"כ הוא ע"כ שייך האי איבעיא אבל לשיטת הבבלי דהיא משום דנעשה כא"ל לכשתגנוב ותרצה ותשלמינו ע"כ פשיטא דאם הי' עדים שפשע והתשלומין הוא לאו מרצונו פשיטא דלא קני הגנב הכפל ושייך לבעלים:

וכא

פני משה

רבי נסה וכו'. משני לעולם אימא לך דמן התורה הוא דקני כפל כששילם ושאני הוא כנשבע שהכתוב גילה לנו במקרא הזה דכתיב חיים שנים ישלם וחיים לשון קרן הוא דכל דבר שהוא משלם כמו שגנב או גזל קרוי חיים כלומר התשלומין שלם מבלתי חסרון וכעין דדרשינן במרובה אחייה לקרן וכו' וה"נ דרשי' למקום שהקרן מהלך שם הכפל מהלך והלכך בסיפא ישלם לבעל הפקדון: ר' יוחנן ור' לעזר. אמרי תרווייהו דר' נסה מוסיף בשם ריב"ח אמתני' דקתני שילם וקאמר דלא סוף דבר שכבר שילם אלא מכיון שקיבל עליו לשלם ולא הטריחו לבא לב"ד ולדון עמו כמי ששילם הוא וקני לי' כפילא: אמר משלם אני. מילתא אחריתא היא דאם הנפקד אומר משלם אני אעפ"כ חוששין אנו שמא שלח בו יד וכלומר שעיניו נתן בו לשלוח בו יד ולהסתירו וצריך לישבע שאינו ברשותו: וחזר ואמר משלם אני חוששין. שמא לפטור עלמו משבועה על הגילגול הוא מתכוין אלא או ישבע על הכל או ישלם את הכל: הי' לו עדים שנגנבה באונס. ולא בפשיעה ופטור הוא מלשלם מן הדין ואפ"ה אמר לו לשלם ואם אח"כ נמצא הגנב אם משלם לו הכפל דהוי כמו ששילם או לא: הדא היא דאמר ר' לעזר. על דין זה דלא קני לה כפילה דהמוכר קנסו לאחר מאחר שמתחייב הגנב כבר ליתן להמפקיד הכפל והוא מוכר עכשיו הקנס לאחר כשיבא לידו לא עשה כלום דלא מלי המפקיד למקני ליה אלא בתחל' בשעה שהפקידו הללו דלכשיגנב ממנו ויגל' לשלם לו אבל השתא לא מלי למקני לי' ובכה"ג לא אסיק המפקיד אדעתי' מעיקרא: היו לו עדים שנגנבה בפשיעה. ובכה"ג ודאי אסיק אדעתיה מעיקרא דכשיתברר שיגנבו ממנו ע"י פשיעה צריך לשלם לו והילכך הרי הוא בכלל ישלם ומן הסברא הוא דמקני ליה כפילא ואם ימצא הגנב למי הוא משלם תשלומי כפל להמפקיד או להנפקד או לשניהן כלומר שיחלוקו בהכפל ולא איפשיטא:

הלכה

מסורת הש"ס

ב"מ לד ע"א

מראה הפנים

בעלמא לא אמרינן דיו זכוה ודאי ניחא הכא דלענין מיפרך הק"ו יש לפקפק דלא דמי לכא דאמרי' בעלמא מיפרך הק"ו ועיין בדיבור דלקמן:

חיים שנים ישלם למקום שהקרן מהלך וכו'. מכולא סוגיא דהכא משמע דכל האי דינא דמתניתין מדרשי דקראי נפקא לן. ולא נמצא כן בסוגית הבבלי ואדרבא פשיטא דהתם מוכחא דלאו מן התורה הוא אלא דתכמים אמרו כן דאי מגזרת הכתוב הוי לא הוי מקשי והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו' וכן הא דאמר רבא לקמן נעשה כאומר לו וכו' וכדפרש"י ז"ל דקים להו לרבנן דניחא להו לבעלים וכו'. וכן לא הוה מהלקינן בדינא דרבא כדאמר התם כתנא דמלתא וכו' מכל הלין נראה דסוגית דהש"ס. דהתם לא ס"ל דהאי דינא דקניית הכפל בשומרין מד"ת הוא אלא מדרבנן. ונראה דהיינו דסוגיית הש"ס דהתם ס"ל כדרבא דרב במרובה דדריש לה חיים וגנבה אחייה לקרן כעין שגנב כדמוכח התם בדף ס"ה ע"א דנקטיה לדרבא דרב למסקנא וכדמוקי התם לענין יוקרא וזולא וכו'. וא"כ לא מצינן למדרש לדינא דהכא מקרא דא"כ קשיא סיפא דמתני' ולא מצי לשנויי כדמשני הכא דחיים אילטריך לכדרב ועוד דלרב ע"כ לא מצינן למדרש האי דרשא למקום שהקרן מהלך וכו' וגומר תרתי ש"מ דאי הכי גם לענין דיניה דרב נמי נימא כן דהכי היכי דמשלם קרן כעין שגנב ה"נ כפל דמאי שנא אי נהא מלהא איתקיש ה"נ לענין תשלומין ורב לא ס"ל הכי כמבואר התם דאמר כפל כשעת העמדה בדין. ויצא לנו מזה דגם מסקנת כתמא דהש"ס דהתם דשקיל וטרי אליביה דדיניה דרב וכן מסקנת הפוסקים בדינו שם א"כ נמי ס"ל כהאי מ"ד דתרווייהו בטוען טענת גנב מיבתעו וגנב עלמו מאם המצא תמצא וכדתנא דבי חזקיה דהא להאי מ"ד דוקא הוא דדרשינן התם לחיים וגנבה להרב אחייה לקרן וכו' וכבר נתבאר לעיל דטעמא דהש"ס דהתם דלא דריש לדינא דמתני' מקרא כדדריש הכא הוי משום דאית ליה לדרבא דרב לעיקר. ולסוגיא דהאי ש"ס ע"כ צריך לת"ן לענין זה דס"ל תרתי ש"מ מחיים שכרי מבואר הוא דבענין זה הוטוו הסוגיות דהני קראי בפ' ש"ת בטוען טענת גנב מיבתעו. ובמה שהקשיתי ברים מדובה לדברי התוס' דף ס"ז ע"ב ד"ה אין הגנב וכו' דהא האי דרבא בדף ס"ט ע"ב אליבא דר' יוחנן אמרינן שם וא"כ הניחא בהא דקאמרי דלמאן דדריש חד לגנב וחד לטוען טענת גנב א"ש ומשום דלר' יוחנן אית לן לומר דס"ל כהאי מ"ד דאיהו הוא דס"ל כרים הפרק שם דטוען טענת גנב משלם ג"כ ד' וה' ולהאי מ"ד דרשינן מסיקתא וכדאמר התם בסוגיא לקמן בדף ס"ג ע"ב ואין משיבין על הסיקא מיהו הא קשיא דהא להאי מ"ד אמרינן בסוף הסוגיא דף ס"ד ע"ב דאליביה דרשינן מאם המצא תמצא לאידך דרב דאמר מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור ור' יוחנן ג"כ ס"ל כוותיה כדאמר התם דף ע"ה ע"א ואי דרשינן מאם המצא תמצא למודה בקנס ע"כ צ"ל דלא ס"ל להאי מ"ד כדמסיק שם אליביה דתנא דבי חזקיה לענין דרשה דהמצא תמצא וא"כ צ"ל דדריש לרבות כל דבר מגנבה וחיים כדאמר התם מעיקרא וא"כ בשתא דרשה דרב דאחייה לקרן מנא לן דהא לא אמרו התם הך דרשה דרב אחייה לקרן אלא אליבא דמ"ד דס"ל תרווייהו בטוען טענת גנב ודריש לגנב עלמו מהמצא תמצא כדמסיק אליבא דתני דבי חזקיה ודריש ליה ברישה ומיעט וכל הני פרטי חד למעוטי קרקע וכו' וחיים וגנבה לכדרב. וגם דלר' יוחנן מצינן לתרוצי דהא דאיהו נמי ס"ל אחייה לקרן וכו' דמוכחש הוא וס"ל מודה בקנס וכו' מ"מ לא שמעינן מיניה דדריש לה כדרב דהא מלתיה דידיה כרב במתנא אזלא התם בענין מודה בקנס ואח"כ באו עדים דלא פטור אלא כשחייב עלמו בקרן כדאמר מסתברא מלתיה דרב בהא ולא דריש לה כוותיה דליפטור בכל גווני מיהו לרב גופיה קשיא דאי דריש ליה למודה בקנס וכו' מאם המצא תמצא תו לית לן למידרש להך דרשא דאחייה לקרן מגנבה וחיים דלא מייתרי דהא מבעי לן למדרש לרבות כל דבר אליביה דהאי מ"ד וכשיטתיה דרב וכמבואר שם להמעיין בהסוגיות מריש הפרק עד סוף דף ס"ד וזה צ"ע:

לא סוף דבר וכו'. וכן המסקנא התם. וכן בהא דאמר חוששין שמא שלח בו יד וכדפרישית בפנים דעל שליחות יד ממש א"א לאמרו שהרי משלם הוא אלא משביעין אותו שאינו ברשותו אע"פ שמשלם כדאמר רב הונא התם וכמסקנת הפוסקים וכן מלאתי בפי' הרא"ש ז"ל ועיין דיבור דלקמן:

אמר ר' יוסי לא חייבה אותו התורה שבועה וכו'. בפי"ש מילתא דהכא וכפלוגתא דת"ק ודר' יוסי נחלקו הפוסקים דהרי"ף בפ' כל הנשבעין מפרש דלענין דין גלגול דשבועה דלעיל פליג דהא דקאמר ת"ק דאם בא לגלגל עליו ורוצה לשלם חוששין ואומרין לו או תשבע על הכל או תשלם הכל ואהא פליג ר' יוסי ואמר לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר וכו' והרשות בידו לחזור בו ופסק שם כת"ק וכר' זעירא דהכא בפ' הנזכר ודין זה מוסכם הוא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק א' מטוען הלכה י"ג והטור וב"ע סי' ל"ד ומה שכתב שם הראב"ד דאם אמר הנתבע על הגלגולים אני נשבע ונפטר ועל השענה הראשונה השבע וטול הרשות בידו גם הרמב"ם מודה בזה וזה מבואר הוא בדברי הה"מ שם וכמו דקבע זה להלכה בש"ע שם סעיף ו'. מיהו בפירושא דמלתא חולק הרא"ש ז"ל בסוף פרק הנזכר וכתב דלא פליג אלא לענין מיקני כפילא ולא איירי הכא בענין שבועה כלל וז"ל שם אחר שהביא הא דלעיל אמר משלם אני חוששין שמא שלח בו יד פירוש ומשביעין אותו שבועה שאינו ברשותו אמר נשבע אני וראה שמגלגל עליו שבועות אחרות וחזר ואמר משלם אני חוששין פי' שמא ליפטר מן השבועות אמר הריני משלם ולא לעשות נחת רוח להמפקיד ולא מקני ליה כפילא וקאמר ר' יוסי לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו וכיון דאמר הריני משלם הוי כאלו אמר מתחלה איני נשבע ומקני ליה כפילא וניחא להאי פירושא דאלו לרב אלפס נ"ל שהירושלמי פליג אגמרא דידן דהכא דאין מגלגלין כדרבנן דכי אמר נמי הריני משלם אכתי מחויב שבועה דרבנן שאין ברשותו כדאיתא בירושלמי אהך מלתא גופיה עכ"ל העתקתי זה מפני שראיתי להש"כ בסי' רצ"ה סעיף כ' ס"ק ד' כתב בשם הרא"ש בסוף שבועות מי שאמר אני נשבע ורצה לגלגל עליו טענות אחרות ואמר הריני משלם אעפ"כ מקני ליה כפילא. והוא תמוה דמאין הוציא זה מדברי הרא"ש דר' יוסי הוא דס"ל הכי והלכה כת"ק דהא ודאי לא פליג הרא"ש על הרי"ף דשמר שכלל הלכה כת"ק אלא בענין פירושא הוא דפליג וכאיזה מהן דפליגי ודאי לא יחלוק דאין הלכה כר' יוסי וזה מבואר. ובענין עיקר הדין במה שכתב הרא"ש בגילגול יתבאר אי"ה בפ' כל הנשבעין בסייעתא דשמיא:

היו לו עדים שנגנבה באונס וכו'. לאו דוקא באונס שהרי בש"ת משמע אלא שלא בפשיעה. א"נ לאשמועינן גם בש"ש דהא דינא דמתני' גם בש"ש שייכא כדאמר רב פפא התם דף ל"ד ע"א ש"ש שאמר נגנבה מקני ליה כפילה כיון דאי בעי פטר נפשיה בשבורה ומתה וכו' ואשמועינן הכא דכיון שיש עדים בכך לא מקני ליה כפילא וטעמא דמשום דמעיקרא לא אסיק המפקיד אדעתיה שיתרלה לשלם בדבר שהוא פטור מן הדין. כללא דמילתא בהאי דינא דבעינן שלא יטריחוהו לבא עמו בדין אלא כשיתרלה מאליו לשלם משום נחת רוח זה מקני ליה כפילא וגם בענין שיהיה באופן שיעלה על דעת המפקיד בתחלה בשעה שהפקידו הללו שאם יגנב ממנו באופן שיתחייב ויתרלה לשלם בהא הוא דמקנה ליה מעכשיו להכפל וגלל שבא דאתי מגילא כגון שנתייקר וכדאמר רבא בליי' קמא התם וכן הסכימו הפוסקים. ואי לאו הכי הוה מקנה דבר שלא בא לעולם כדאמר התם והיינו נמי דקאמר ר' לעזר הכא בהאי דינא דכיון דבשעה שהפקידו לא אסיק אדעתיה שישלם לו בכה"ג והוה כמוכר עכשיו לאחר שנגנב מה שיבא לו מהקנס כשם שימלא הגנב ולא כלום הוא דהוי מקנה דבר שלא בא לעולם. ולזה הדין דר' לעזר הביאו הרמב"ן ז"ל מביאו הס"מ בריש פ"ח משאלה ופקדון וכמבואר ממה שכתבתי לעיל הטעם. ודוקא לענין שאמר הריני משלם שייכא כך סברא דהסיק אדעתיה וכו' אבל אם שילם כזה ודאי אפי' בהאי דינא דיש עדים וכו' קני ליה כפילא דהא קי"ל כרבא ס' הגזול דהפי' אם נשבע ושילם אח"כ קני הכפל ומכ"ש הכא דלא אטרחיה לב"ד וזה מבואר. וכה"י בשם הרשב"א ז"ל כתב דפסק גם בדין דלקמיה הכי דהיכא דיש עדים שנגנבה בפשיעה דג"כ מקני ליה כפילא והטעם דגם בהא היכא למימר האי סברא דמעיקרא אסיק אדעתיה שאם יגנב ממנו בפשיעה ויתרלה לשלם לו מיד. וזהו סברא מה שי"ל לדעת הרשב"א. ועיין בנ"י בש"ש דאי בעי פטר נפשיה וכו' ור"ל דאסיק אדעתיה שאם היה רוצה ישבע לשקר וכו' ומ"מ בדברים דתוקים וכן מ"ש שם כשמו דהכי משמע בירושלמי תמוה הוא דהיכי משמע הכא וג"כ הא בעיא דלא איפשיטא היא. ובודאי א"א לפרש הכא בענין אחר. ועוד דבדין זה ודאי כבר הטריחו לב"ד שהרי אין דרך להביא עדים שנגנבה בפשיעה אלא המפקיד לאחר שיטעון הנפקד נגדו ואם נתרלה מיד בתחלה קודם שהטריחו. לדין מה לנו ולעדים והלשון היו לו עדים לא משמע כן ואפילו נדחק לפרש דכיון שידע שיש להמפקיד עדים בכך נתרלה לשלם מיד עכ"פ מבואר הוא דהש"ס נסתפק בזה. למי משלם לראשון דלא אמרי' אסיק אדעתיה כל כך ובמהמת כן ירלה לשלם לו או לשני דנימא דאפ"ה אסיק אדעתיה דכל כה"ג דמתחייב לשלם לו מן הדין ואם לא יטריחוהו ויתרלה לשלם לו מקני ליה כפילא. או לשניהן כלומר דכיון דיש סברא לכאן ולכאן הדבר בספק ויחליקו בכפל. וזה מבואר ומוכרח הוא. וכן מוכח

מדיוקא

הלכה ב מתני' השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה *והשואל משלם לשוכר א"ר יוסי [א] כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של זה הלא תחזור הפרה לבעלים:

גמ' ויש לו רשות להשאיל. ולא כן *תני רבי חייה [ג]אין [ג] השואל רשאי להשאיל ולא [ג] השוכר רשאי להשכיר ולא השואל רשאי להשכיר ולא השוכר רשאי להשאיל אלא אם כן נטל רשות מן הבעלים. רבי לא בשם רבי ינאי והוא שנתן לו להשכיר. וכא והוא שנתן לו רשות לעשות בה אפיטרופא. ר' אבהו שאל שאלוה בעלים משוכר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר. ואין כיני אפילו אכלוה. א"ר אבינא אכלו שלהן אכלו. א"ר יוסה היאך הלה עושה סחורה בפרה של זה אלא תחזור פרה לבעלים:

הלכה ג מתני' [ד] אמר לשנים גזלתי את אחד מכם מנה ואיני יודע אי זה מכם אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע אי זה הוא נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה *מפי עצמו [ה] שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו [ו] וכן שני כלים אחד יפה מנה ואחד יפה אלף זוז זה אומר יפה שלי וזה אומר יפה שלי נותן את הקטן לאחד מהן ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו אמר רבי יוסי א"כ *מה הפסיד הרמאי אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו:

גמ'

פני משה

הלכה ב מתני' השוכר פרה מחבירו. ועמד השוכר והשאילה לאחר ומסקינן בגמרא שנתן לו המשכיר רשות דאי לאו הכי אין השואל רשאי להשאיל וכן כל שומר: ישבע השוכר. להמשכיר שמתה כדרכה ופטור שהשוכר פטור מן האונסין: והשואל. שהוא חייב באונסין משלם להשוכר: א"ר יוסי כיצד וכו'. והלכה כר' יוסי:

גמ' ויש לו רשות להשאיל. פרתו של חבירו שלא מדעתו בתמיה ולא כן תני ר"ח וכו' בתוספתא פ"ג. וגרסינן להאי סוגיא בפ' הכותב הלכה ה' על המתני' כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך וכו'. ושם עיקר הסוגיא וכאן מביא הש"ס בקצרה וברמז כדרכו ומה שצריך למשנתינו והיינו דקאמר ר' לא לקמיה והוא שנתן וכו' וכא והוא שנתן וכו' ומשום דהתם מקשי הש"ס אמתני' וכי היאך בניה נאמנים בשבועה הלא יכול הוא לומר לה לך האמנתי ולא לבניך. ומשני כי היכי דמוקמי למתני' דהמפקיד והוא שנתן לו המשכי' רשות להשכיר או להשאיל לאחרים וה"נ במתני' דהתם והוא שנתן לה רשות לעשות בניה אפיטרופין: ר' אבהו שאל. אם דוקא השאילו לאחר קתני במתני' או נימא דאפי' חזרו ושאלוהו הבעלים מהשוכר ומתה כדרכה דהשתא איהו חייב ובכה"ג אם צריכין הבעלים לשלם להשוכר. ותיבות ישבע השוכר שמתה כדרכה. מיותרין הן ואגב ריהט' לישנא דמתני' כתוב' כאן וכן לא גרים לה התם שהרי בבית הבעלים מתה ולא ידע זה ומה שבועה שייך לו: ואין כיני. חסר כאן התשובה וכמיך על סוגיא דהתם שהשיב הנשאל שם וא"ל כן אנן אומרין. שאפי' הבעלים עצמן משלמין: ואין כיני. חזר ושאל לו ואם כן אפי' אכלוה הבעלים נמי נימא שישלמו להשוכר: אכלו שלהן אכלו. שאני אכלו דשלהן הוא שאכלו דלא אמרי' אלא כל זמן שהיא אצלו עדיין ברשות השוכר היא כל ימי שכירתו לעשות בה מלאכה ולפיכך חייבין בעלים באונסין אבל אם אכלו אין להשוכר עליהם כלום מהפרה אלא שאינו משלם לו שכירות כ"א אותן הימים שעמדה אצלו: אמר ר' יוסי וכו'. כמו במתני' ואין מוסיף הש"ס כלום ע"ז כ"א לשנות לדברי ר' יוסי לפי שהן עיקר להלכה:

הלכה ג מתני' אמר לשנים גזלתי את אחד מכם מנה. והם אינם תובעים לו כלום אלא הוא בא לצאת ידי שמים: נותן לזה מנה ולזה מנה. אבל שנים שתבעוהו והודה שגזל לאחד מהן ישבע כל אחד מהן שאותו הוא גזל ונותן מנה לזה ומנה לזה וקנס חכמים הוא שקנסוהו לפי שעבר על לאו לא תגזול. וכן בדין דסיפא אם שנים תובעין לאחד וכל א' אומר אבי הפקיד אצלך מנה והוא אומר אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואינו יודע איזהו הרי כל אחד מהם נשבע שאביו הניח אצלו מנה ונותן מנה לזה ומנה לזה דאיהו פשע בנפשיה דהוה לי' למידק ולזכור מי הניח אצלו. ודוקא באביו של א' מכם הפקיד וכו' אבל במפקיד גופי' אמרי' דהמפקיד עצמו הוה לי' למידק: שנים שהפקידו וכו'. כגון דאפקידו תרוייהו כי הדדי זה בפני זה: נותן לזה מנה ולזה מנה וכו'. דאומר להו אתון לא קפדיתו אהדדי ולא חשדתם זה את זה שמא חבירו יתבע המאתים הנא נמי לא רמאי אנפשאי למידק המאתים של מי הן ונעשה כאלו הניחו כל הג' מאות בצרור אחד דלא הוה ליה למידק מה יש לכל א' מהן בתוכו: מה הפסיד הרמאי. ולעולם לא יודה על האמת אלא הכל וכו': וכן שני כלים. לרבנן אילטריך ולא זו אף זו קתני לא מיבעיא במנה ומאתים דליכא שום פסידא אמרו רבנן נותן לזה מנה ולזה מנה אלא אפי' בשני כלים דאיכא פסידא שצריך לשבר כלי הגדול כדי לתת ממנו דמי הקטן ולכשיבא אליהו ויאמר של מי הוא נמלא מפסיד בשבירתו וסד"א דבהא מודו רבנן שהכל יהא מונח עד שיבא אליהו קמ"ל והלכה כחכמים:

גמ'

וכא והיא שנתן לו רשות לעשות בה אפטריפיא הוא ברמיזא והוא הסוגיא דמס' כתובות פ"ט כדרך הש"ס הזה כפי' הפ"מ ז"ל ר' אבוה שאל זבכתובות גרסינן ר"ז שאל מר' אבוה ושם הגי' כתיקונה עיי"ש:

אמר ר"א אכלו שלהם אכלו. ר"ז שאל לר' אבינא שאלוה הבעלים ומתה. פי' אם הבעלים חייבין לשלם להשוכר כיון דהוי שואל שלו. א"ל כן אנן אמרין דחייב ואפילו אכלוה דהוי שליחות יד. ע"ז אמר ר"י בר אבין אכלו שלהם אכלו דלא דמי למתה דהתם הוי עלי' דין חיובא דשומר משא"כ אם שלח בה יד דאז אין עליו חיוב דשומר אלא חיובא דגזלן כדכתב בשטמ"ק ז"ל במס' ב"ק דף קי"א גבי סוגיא היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור דכתב בשטמ"ק ז"ל דכששלח יד נעשה עליו חיוב הדם חיובא דגזלן ולא חיובא דשומר עיי"ש וכיון דהוי גזלן ולא חיוב דשומר. א"כ הכא דהוי שלו לא הוי גזלן אלא שלהן אכלו. וא"צ לשלם לו רק מה שקיבל ממנו על שכירות היום ולא גוף הבהמה משא"כ אם מתה כדרכה דהוי עליו חיובא דשומר דצריך לשלם להשוכר מתורת חיובא דשומר ודו"ק:

ר"א

מראה הפנים

מדיוקא דהש"ס דהתם דאמר רב פפא ש"מ שאמר פשעתי וכו' משמע דטעמא הוי משום דאי בעי פטר נפשיה בטענת גניבה הוא ולאפוקי בים עדים שהגניבה בפשיעה הוה וכבר מבואר הוא בשיטה למב"א ז"ל בהעתקת דברי רמב"ן וכן דיקדק התם מהמתני' מדקתני שהרי אמרו ב"ה וכו' ולכאורה מיותר הוא אלא לאשמעינן דוקא בכה"ג שיכול לפטור עצמו בשבועה ולאפוקי בים עדים בפשיעה. וא"כ בעיקרא דדינא נוכל לומר דמתני' אתא למ:ועי דבכה"ג דלא אמרי' דודאי מקני לי' כפילא אלא הדבר בספק הוא ויחלוקו כדאמר הכא. ודעת הרמב"ם ז"ל סתום בהלו הדינין. וכמה שפילפלו המפרשים בדבריו כמ"ש בפ"ת מהלו התילוקי דינים דמתני' ככר שמה בכתובים. ואין לי לבאר אלא מה שנלע"ד דמה שכתב הש"כ שם דגם הרמב"ם יודה להרא"ש ד בענין שבא היוקר שבא אחר הפקדון עד שעת הגניבה שהוא של המפקיד ע"ש ס"ק ז'. ובודאי דעתו היה לדקדק מדכתב הרמב"ם שם הלכה ג' והרי הן שוין סלע ונגנבו או אבדו ואמר וכו' והרי הן שוין ארבע וכו' דלכאורה משמע מדבריו דמיירי בשעת הגניבה עדיין סלע היו שוין ואח"כ הוקרו. ואין זה מוכרח כ"כ. ולענ"ד יש לדייק מדבריו איפכא והוא כמ"ש שם בריש הפרק דאיירי בדין הכפל וכתב ונגנבו או אבדו וכו' ולא בתנם כתב שם ואבדו דלא שייך כפל כלל ולא כטוען טענת אבד כמבואר לאתי דקי"ל. ובמתני' כבר מבואר מה שדחקו התוס' בזה לקיים הגי' שלפנינו. ובודאי משום זה לא היה הרמב"ם מעתיק ואבדו שם אלא כפי' דכמתני' למדנו ממה שכתבו התוס' שהג"ן הוכא כשיטה וזה לאשמעינן דאי אייקר בזה השבח שלו וקמ"ל דלא הוי כשבח דאתי מגופה כעין ולדות אלא דאתי מעלמא הוא דככפל דמו ואי לא אטרחיה לב"ד ברשותי' אייקר ודינו ככפל ע"כ. ובודאי זהו דעת הרמב"ם כמה שהעתיק ואבדו בדין הכפל לדמות שבח היוקר דנלמד מן ואבדו לדין הכפל והרי הוא כדינו ממש אפילו כמה שנתייקר אחר הפקדון דכל כה"ג אמרי' אסיק אדעתי' מעיקרא כאם שירצה לשלם להקנות לו משכשיו. וזהו סייעתא להש"ך ולהסמ"ע כדעת הרמב"ם ז"ל. וכן כמ"ש הרמב"ם שם הל' ה' מדין גיזות וולדות. תזרו שבהמה עצמה וכו' וכבר ביארנו שאין הגנב מחזיר גיזות וולדות אלא לפני יאוש. הלעת הדברים כך הן לפי שהדין מתחלק בענין גיזות וולדות למי הן לפעמים להמפקיד ולפעמים להגנב ולעולם לא יהיו של הנפקד וכמו שכתב הפרישה ע"ש וזהו לדעת הטור והפוסקים דכוותיה דבשינוי תליא מילתא. ולדעת הרמב"ם כן הוא דהגיזות וולדות שהיו בשעת שגניבה שהיתה עוברה ומעוברת ועדיין עליה דחוזה בעינה הכל להמפקיד חוץ מן הכפל שהוא של הנפקד ואם ילדה או גוזה בבית הגנב והוא אחר היאוש הרי הן של הגנב והכפל להנפקד. וכבר הארתי מהדעות לכל השיטות ומהבכרת מהסוגיות לעיל בהגוזל ועיין בסוף מסכת בבא קמא תמצא הכל מבואר ומה שיצא לנו שם בס"ד. וזהו מה שרציתי לבאר כאן בהלכה זו:

אין השואל רשאי להשאיל. כבר כתבתי בחיבורי מסדר נשים בפ' הכותב שם ד"ה תריי כל קבל ארבעה דמסוגיא דהאי ש"ס משמע דהאי מלתא דר' חייא כמ"ד שומר שמסר לשומר חייב וכן משמע בקידושין פ"ק הלכה ד' אשר ציינתי שם דמכיים התם וכולן שאינו שלא מדעת הבעלים חייבין וכתבתי שם דמדעת התוס' משמע דלא ס"ל הכי כדכתבו כאן דף ל"ו ע"א ד"ה רב אמר פטור וכו' ע"ש ומבואר יותר בדבריהם דגיטין דף כ"ט ע"א ד"ה כאן שנה ר' אין השואל וכו' שכתבו אפילו למ"ד שומר שמסרו לשומר פטור נהי דלא מחייב מ"מ לכתחלה אין לו לעשות. וטעמא דהתוס' דלא נוקמי למלתיה דרב דאמר פטור כשימרא הכא ע"ש דלא ליפלוג אמתני' דגיטין ולפ"ז שא דמוקי התם בהסוגיא ג"כ באוקימתא דהכא דמיירי שנתנו לו הבעלים רשות כי היכי דלא תקשי אלכתחלה ואם דלא משמע הכי לכאורה בהסוגיא. מ"מ הדין דין אמת דאף דקי"ל

דשומר

מסורת הש"ס

ב"מ לו ע"ב

(תוספתא פ"ג הלכה ה כתובות פ"ט הלכה ד קידושין פ"ק הלכה ד)

כ"ב לד פ"ב

ב"מ ג פ"א

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"א מהלכות שכירו' הלכה ו סמ"ג עשין פב טור חו"מ סי' שז סעיף ה

ה
ב מיי' שם הלכה ד סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' שמב וברב אלפס ב"מ פ"ב דף עה וע"ש פ"ג דף ס

ו
ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שם ס"ד

ז
ד מיי' פ"ד מהלכות גזילה ואבידה הלכה י סמ"ג עשין עג טוש"ע שם סי' שסה ס"ב

ח
ה מיי' פ"ה מהלכות שאלה ופקדון ה"ד ועי' במ"מ סמ"ג עשין פת טוש"ע שם סי' ש סעיף א

ט
ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב

ציון ירושלים

ג אין השואל רשאי להשאיל עמפ"ס מ"ש על דברת הפ"ך כי בו ושבועות פמ"ח ח"א סי' עב ודו"ק:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ז מהלכות גזלה ופקדון ה"א ועיין בהגהות ובמ"מ במ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רלב סע"ו
יא
ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע או"ח סי' תמג סי"ב וטוב"ע שם סי' רלב סי"ז

מסורת
הש"ס

ב"מ יז ע"א (יבמות פט"ו)

פסחים יג ע"א

ב"מ לח ע"ב (פסחים פ"ק) ובבבלי יג

גמ' ר' אבהו בשם ר' יוחנן כאן בעוררין כאן בשותקין *ר' יסא בשם ר' יוחנן כאן בשיש עדים יודעין וכאן בשאין עדים יודעין רב ירמיה בשם רב כאן בנשבע כאן בשלא נשבע תמן אמרין בשם רב שם בנשבע כאן בשלא נשבע. ר' ירמיה בעי אם בשנשבע היה לו לשתוק. ר' ירמיה סבר מימר היה לו לשתוק ולא להודות ר' יסא סבר מימר היה לו לשתוק ולא לישבע. ר' יוחנן אמר אם בשנשבע היה לו לעשות שליח ב"ד. ר' יוחנן סבר מימר שליח ב"ד שעשה גוזל תניי חורן תני שליח ב"ד שעשה נגזל ולא שליח ב"ד שעשה גוזל. אמר ר' אילא אוף אנן תנינא ואמר. היא גזילה היא בעילה היא מלוה. הכל מודין בפיקדון דמתניתא מהדא אמר לשנים גזלתי אחד מכם מנה ואיני יודע אי זה הוא:

הלכה ד מתני' [א] *המפקיד פירות אצל חבירו. אפי' הן אובדין הרי זה לא יגע בהן רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכור בפני בית דין מפני השב אבידה לבעלין: **גמ'** אמר רבי אבהו אם אומר את אבודין הן אל יגע בהן אף הוא ממציא להן. רבי אבא בר יעקב בשם רבי יוחנן רבי אבהו בשם רבי יוחנן [ב]הלכה *כרבן שמעון בן גמליאל. כהדא רבי יוחנן *חקוקה אפקד [ג] גבי רבי חייה רובה חד דיסיקיא

ר"א בשם ר"י כו' כל הסוגיא הוא שייך למס' יבמות והוכפל כאן ושם מבואר יותר עיי"ש: אמר

גמ' כאן בעוררין כאן בשותקין. התם ביבמות קאי וסוגיא זו כתובה שם פט"ו הלכה ט' על המתני' דתנינן גזל א' מחמש' ואין ידוע איזה מהן גזל וכל א' וא' אומר אותי. גזל מניח את הגזלה ביניהם ומסתלק דברי ר' טרפון ר"ע אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל א' א' וגרסינן התם בריש הסוגיא א"ר אסי מתני' דר"ע דלא כר' טרפון דתנינן תמן אמר לשנים גזלתי את א' מכם וכו' וכלומר מתני' דהכא דקתני נותן לזה מנה ולזה מנה לא אתי' אלא כר"ע דהתם דאלו לר"ט הא קסבר מספיקא לא מפקינן ממונא וקאמר התם עלה ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן דברי הכל היא וכדמתרלין כל הני אמוראי דלקמן והגי' שם מסורסת במקצת ודרך הש"ס הזה להביא בקצרה כמה שנאמרה ונשנית בבית המדרש במקום אחר: כאן בעוררין וכו'. אפי' תימא ר"ט היא והתם מיירי כשהבעלים עוררין ותובעין אותו והוא לא הודה להם בתחלה והלכך אמרינן דכיון דספיקא הוא אינם יכולים כל א' להוציא מידו ומניח גזלה ביניהן ומסתלק ומתני' דהכא מיירי כשהבעלים שותקין וכדקתני שהודה מפי עצמו שלא הי' אדם תובעו כלום אלא שהוא בא לימלך ולצאת ידי שמים. אומרים לו לא יצאת עד שתשלם לשניהן: כאן בשיש עדים יודעין. הכא במתני' איירי בשיש עדים מהגזילה או מהפקדון שאלו אבל אינם יודעים משל מי והלכך אפי' ר"ט מודה שצריך ליתן לכל א' וא' לפי שכל א' וא' יכול לתובעו בעדים: כאן בנשבע וכו'. וכדמפרש ואזיל דברי ר' ירמיה בשם רב דסתם דבריו: תמן אמרין. בבבל פירשו הא דרב שם בשנשבע ועל מתני' דהכא קאי ודרך הש"ס הזה כשהוא מעתיק סוגיא הנשנית נקט בלישניה כדהתם דתירצו דמתני' דשם בהמפקיד כשנשבע על הגזילה ואח"כ הודה ומודה ר"ט היכא דמשתבע דצריך לשלם לכל א' ומתני' דיבמות בשלא נשבע: ר' ירמי' בעי. על הא אוקמתא בשם רב אם בשנשבע הי' לו לשתוק ומפרש הש"ס ואזיל להקושיא דר' ירמיה: ר' ירמי' סבר מימר. כלומר הכי פירושא דהבעיא הי' לו לשתוק ולא להודות וכלומר דאם שנשבע מאי שהודה מפי עצמו דקתני ולענין מאי הי' לו להודות ואם לצאת ידי שמים היא רוצה ונמלך על שנשבע א"כ מאי אריא בנשבע הכא הא עיקר חיובו הודאתו גורם ואפי' לא נשבע והודה לצאת ידי שמים נמי דינא הכי: ר' ייסא סבר מימר. דהכי מפרשינן לכוונת ר' ירמי' דהי' לו לישתק ולא לישבע שהרי ע"כ הכא איירי שלא הי' אדם תובעו כדקתני שהודה מפי עצמו והיאך שייך כאן נשבע דאם לכפור היה רוצה בתחלה א"כ היה לו לשתוק והרי אין כאן תובע: אם בשנשבע. ר' יוחנן מקשה ג"כ על האי אוקמתא דאם כשנשבע מיירי אמאי צריך ליתן לכל א' וא' כשהודה. א"כ הי' לו לעשות שליח ב"ד ולמסור בידו הגזילה והוא יודע שלא גזל אלא מנה וכשיתן לשליח ב"ד כבר יצא י"ח כדתנן פ' הגוזל קמא אבל הוא נותן לשליח ב"ד ובשאינו יכול למסור להנגזל מיירי התם וה"נ כן: ר' יוחנן סבר מימר. ומפרש הש"ס דר' יוחנן דפריך הכי משום דסבר מימר הוא שליח ב"ד דתנן דעבדי רבנן תקנת השבים כדי לצאת י"ח שעשאו הגזלן ולא הנגזל יוצא י"ח כשימסור לידו: תניי חורן תני. תניא אחר לא תני הכי אלא שליח ב"ד שעשאו נגזל דוקא ולא שעשאו גוזל ופליגא על ר' יוחנן: אוף אנן תנינא ואמרי. התם ביבמות קאי דקאמר ר' יודן דמחלקינן בין גזל לפקדון אלא דמלתא דר' יודן נשנית התם בענין אחר במקצת ור' אילא קאמר אף אנן נמי תנינן דר' טרפון חולק ולהלכעיל קאי דקאמר שם דמתני' בדין הגזילה דלא כר"ט: היא גזילה היא בעילה היא מלוה. כלומר בכל אלו הדינים חולק ר"ט עם ר"ע גזילה הא דאמרן בעילה בדין קידש א' מב' נשים ואינו יודע איזו קידש וכדמוקי התם דקידש ע"י בעילה קאמר וקסבר ר"ט נותן גט לכל א' ומניח כתובה ביניהן ומסתלק וכן במלוה אם לוה מא' משנים ואינו יודע ממי לוה: הכל מודין בפקדון דמתניתא. אפי' ר"ט: מהדא אמר לשנים וכו'. ואסיפא קאי אביו של א' מכם הפקיד וכו' וטעמא דפשע בנפשיה הוא דהוה לי' למידק:

הלכה ד מתני' אפי' הן אובדין. ע"י עכברים או רקבון: לא יגע בהן. למכרן לפי שאדם רוצה בקב שלו ע"י שעמל בו חביב עליו ביותר מתשעה קבין של חבירו שיקח בדמיהן אם ימכרם זה. והני מילי בשלא אבדו אלא עד כדי חסרונן המפורש במשנה דלקמן לחטין ולאורז ט' חצאי קבין לכור וכו' אבל אם אבדו יותר מכדי חסרונן מודים חכמים לרשב"ג שמוכרן בבית דין. והלכה כחכמים: **גמ'** אם אומר את אבודין הן וכו'. טעמיה דרשב"ג מפרש דאם אתה אומר אל יגע בהן חוששין אנו שאף הוא ממציא להן חסרון כלומר שיגרום שיבאו לידי רקבון ויכוונו בזה ויאמר שהכל נפסד ונרקב ומה הי' לו לעשות שהרי אסור ליגע בהן למכרן: הלכה כרשב"ג כהדא וכו'. מזה המעשה למדנו דהורה רבי כרשב"ג שאמר לו לימכר קודם שיבא זמן איסורו ויאבד מהבעלים וכן הורה רב בהדא גרבא דכותח שיש בו חמץ: דיסיקיא

ציון
ירושלים

[א]הל' כרשב"ג. שמה"פ מ"ש בכלל דהלכה כרבא נגד אביי אף דפליגי בלא אליבא דנפשייהו. ועיי' ביד מלאכי כלל כ' אות קנט ותראה כי הי' דבר כ' ביד מלאכי ולענין אי הלכה כר' שמעון ב"ג במשנתים עיי' ב"ד כי' קעא כק"ט ובספרי הכללים וביד מלאכי:

מראה הפנים

דשומר שמסר לשומר חייב מ"מ דינא דמתני' לכ"ע שייכא לענין זה שאין צריך בדוקא שיתן לו המשכיר רשות אלא אפילו עבר והשאיל לאחר למ"ד דקי"ל כר' יוסי דסיאך הלה עושה בתורה וכו' וסברא זו בכל גווני שייכי ואפילו היכא שלא נתן לו רשות וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"א משכירות הלכה ו' שכתב שומר שמסר לשומר והוסיף במירתו ומתה הנאה לבעלים כילד השוכר פרה מחבירו וכו' הואיל והשואל חייב בכל וכו' שאין זה השוכר עושה סחורה וכו'. הרי שלא הצריך רשות אלא אפילו עבר ומסר לשומר אחר שאפילו הוסיף במירתו אסיר וחייב כדקי"ל לענין דין זה לא נ"מ מידי דאפילו עבר לעולם אין עושה סחורה בפרתו של חבירו וכש"כ דאוקמת הכי היינו לשנויי הקושיא אפי' לת"ק להאי מ"ד. ומה שכתב הש"כ בס' ש"ז סעיף ה' על הסמ"ע שפי' השאלה לאחר בעבר והשאיל וכתב ובתגם דתק אלא בשנתן לו רשות מיירי ומבואר הוא שדברי הסמ"ע הן כדברי הרמב"ם ז"ל וכל דברי הרמב"ם שם בעבר מיירי כדכתב שם לעיל בהלכה ד' עבר השומר וכו' וכן בדין זה. ועכ"פ לא שייך כאן רשות לדינא דר' יוסי. וכן מוכח מדברי הרא"ש ז"ל בפירוש לטעמא דר' יוסי משום דחשיב שוכר כאלו השאילו בשליחות המשכיר הלכך דין המשכיר עם השואל. הרי שנתן טעם וכתב דחשיב כאלו השאילו וכו' ולא בשנתן לו רשות דוקא מיירי:

כאן בעוררין כאן בשותקין. כבר מוזכר הוא בפ' ט"ו דיבמות. ופירושא דהכא עיקר ושם פירשתי לפי הנראה מהסוגיא דמאן דשני כאן בשותקין כאן במדברים שינויא אחרינא הוא ממאי דשני התם ר' יעקב לעיל דד"ה היא באומר לא ידי שמים וע"ש.

ויש לומר נמי שתם דר' הילא דמשני הכי סובר כמו ר' יעקב. וכן קאי שאי תירוצא בבבלי פירקין דף ל"ז ע"א. וכבר מבואר הוא מדעות החולקין בהאי דינא אם הלכה כר"ט או כר"ע כמובא בטור סימן שס"ה והסכמת רוב גדולי הפוסקים תכריע דפסקו כר"ע דהתם:

היא גזילה היא בעילה היא מלוה. משמע מהכא דדין מלוה שוה לדין גזל. והכי איתא בתוספתא פ"ג האומר מנה אני חייב ואיני יודע אם לפלוני ואם לפלוני נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפני עצמו אמר לשנים גזלתי את א' מכם מנה ואת אחד מכם מאתים ואיני יודע איזה מכם נותן לזה ר' ולזה ר' ואם לאו היה לו לשתוק זה אומר ר' שלי וזה אומר ר' שלי נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר לא יתן להם עד שיעשו ביניהן פשרה. ע"כ מבואר כהדיא דרישא דתוספתא בבא לצאת י"ש צריך ליתן לכל א' מנה. ובטור סי' ע"ז מביא חלוקי דעות בשם בעה"ת בדינים אלו וע"ש. ועיינתי בספר התרומות ולא מצאתי שהביאו וזכרו מהתוספתא. וחילוק בין כרך א' לב' כריכות בדין לזה ק' ולזה ר' מבואר הוא שם ונלמד מדין פקדון. ומ"מ בדין לזה מנה ולזה מנה ולא תבעי ליה מביא שם ב' דעות וכן הובא בטור וש"ע והש"כ. ולא להכריע שם כסברת הראשונה דאף לצאת ידי שמים פטור ובתוספתא מבואר להדיא. כסברא שניה דלצאת ידי שמים צריך לתת לכל אחד ואחד מנה. וכן משמע מסוגיא דהאי ש"ס דמדמי לה לגזל וכדעת המפרשים לדעת התוס' דלצאת י"ש צריך ואין להאריך:

רבי אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כרשב"ג וכן פסק ר' יוחנן בתם דף ל"ח ע"ב כרשב"ג. והבא א"כ נתמן הלכה כדברי חכמים. והרא"ש ז"ל כתב לכאורה נראה דהלכה כר'

מסורת הש"ס

דיסקיא מלייא חמץ אתא שאל לרבי אמר ימכר על פי בית דין בשעת הביעור. חד בר נש אפקיד גבי ר' חייה בר אשי חד גרב דכותח אתא שאל לרב אמר ימכר על פי בית דין בשעת הביעור:

הלכה ה מתני' [א] המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה יוציא לו חסרונות לחיטין ולאורז תשעת חצאי קבין לכור לשעורין ולדוחן תשעת קבין לכור לכוסמין ולזרע פשתן שלשת סאין לכור הכל לפי המידה הכל לפי הזמן א"ר יוחנן בן נורי וכי מה איכפת לו לעכבר והלא אוכל בין מהרבה בין מקימעא אלא אינו מוציא לו אלא לכור בלבד ר' יהודה אומר אם היתה מידה מרובה אינו מוציא חסרונות מפני שהן מותירות [ב] יוציא לו שתות ליין רבי יהודה אומר חומש [ג] יוציא לו שלשת לוגין שמן למאה לוג ומחצה שמרים ולוג ומחצה בלע אם היה שמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים קנקנים ישנות אינו מוציא לו בלע ר' יהודה אומר אף המוכר שמן מזוקק לחבירו כל ימות השנה הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה:

גמ' א"ר אמי בשעת הגורן שנו. תמן אמרין אילין עכברייא רשיעיא כד חמיין פירי סגין קרויין לחביריהון ואכלין עמהון. א"ר יוחנן אובדות הן מתפזרות הן: יוציא לו שתות ליין ר' יהודה אומר חומש. אמר רב אושעיה בשלא אמר לו [ד] שמן מזוקק אני מעמיד לך כל השנה אבל אם אמר לו כן חייב להעמיד לו שמן מזוקק:

הלכה ו מתני' [ה] המפקיד חבית אצל חבירו ולא ייחדו לה הבעלים מקום וטילטלה ונשברה אם מתוך ידו נשברה לצורכו חייב לצורכה פטור ואם משהניחה בין לצורכו בין לצורכה פטור ייחדו לה הבעלים מקום וטילטלה ונשברה בין מתוך ידו בין משהניחה לצורכו חייב לצורכה פטור:

גמ'

דיסקיא. שק. והאי דר' יוחנן חקוקה גרים לי' בפ"ק דפסחים על מתני' ר"מ אוכלין כל חמש:

הלכה ה מתני' המפקיד פירות אצל חבירו ה"ז יוציא לו חסרונות. מוקמינן התם בגמרא כגון שערבן הנפקד עם פירותיו והי' מסתפק מהן ואינו יודע כמה איסתפק והלכך כשבא להחזירן יוציא לו חסרונות כמה שהן רגילין לחסר ולפחות לפי החשבון: תשעת חצאי קבין לכור. הכור שלשים סאין והסאה ששה קבין: הכל לפי המידה. כן לכל כור וכור: הכל לפי הזמן. לכל שנה ושנה שהניחן בידו יוציא לו כך: ר' יוחנן בן נורי. אהכל לפי המידה פליג: וכי מה איכפת לו. לעכבר הלא כך הוא אוכל בין מהרבה בין מקימעא הלכך לעול' אינו מוציא לו חסרונות אלא לשיעור כור בלבד לכל שנה בין מכור אחד בין מעשרה כורין: ר' יהודה אומר אם היתה מידה מרובה. שהפקיד אצלו עשרה כורין וזה קרוי מדה מרובה אינו מוציא לו חסרונות: מפני שהן מותירות. שבימות הגורן כשמפקידין החטים הן יבשין ובימות הגשמים כשמחזיר הן נופחות מחמת לחות הזמן ובאכילת עכברים אינן נחסרין כל כך לכל כור וכור דכולי האי לא אכלי עכברין מעשרה כורין ונפיחתו משלמת למה שעכברין אוכלין. והלכה כר' יהודה ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי וכל שיעורים הללו בארץ ישראל ובימי התנאים נאמרו אבל בשאר ארצות ובזמנים הללו הכל כפי מה שרגילים הזרעים להסר באותה מדינה ובאותו זמן: יוציא לו שתות ליין. אם הפקיד אצלו יין וערבו עם יינו מוציא לו מה שהקנקנים בולעים והוא שתות: ר' יהודה אומר חומש. באתריה דר' יהודה הקנקנים שהיו עושין מהקרקע אשר שם היו בולעין חומש והכל לפי המקום: ר' יהודה אומר אף המוכר וכו'. כשם שאמרו שמרי' במפקיד כך אמרו במוכר שהמוכר שמן מזוקק לחבירו אעפ"כ מקבל הלוקח עליו לוג ומחצה שמרים למאה לוג ואם נותן לו שמן מזוקק המיד מנכה לו בעד השמרים לוג ומחצה לכל מאה לוג ואין הלכה כר' יהודה בשמן מזוקק:

גמ' בשעת הגורן שנו. שהפקיד לו בימות הגורן והחזיר לו בימות הגורן אבל אם החזיר לו בימות הגשמים אינו מוציא לו חסרונות מפני שהן מותירות: תמן. בבבל אמרין היינו טעמייהו דרבנן דלא ס"ל הא דר' יוחנן בן נורי דאילין עכברייא רשיעי' אינון וכשהן רואין הרבה פירות באוצר קורין לחביריהן לאכול עמהן והלכך הכל לפי המידה: ר' יוחנן. דהכא אמר טעמא אחרינא דכשהן רואין פירות הרבה מאבדין ומפזרין הרבה: ר' יהודה אומר חומש וכו'. א"ר אושעיא בשלא אמר לו שמן מזוקק וכו' כלומר דאף לרבנן דפליגי עליה דר' יהודה הייני דוקא אם אמר לו בפירוש שמן מזוקק אני מעמיד לך והלכך אינו מקבל עליו שמרים אבל בשלא אמר לו שמן מזוקק אלא שמן סתם הכל מודים דמקבל עליו לוג ומחלה שמרים למאה. והיינו דקאמר רב אושעיא בשלא אמר לו שמן מזוקק דכ"ע ס"ל דמקבל שמרים אבל אם אמר לו שמן מזוקק כדמיירי ר' יהודה במתני' חייב וכו' לרבנן ובהא הוא דפליגי:

הלכה ו מתני' המפקיד חבית אצל חבירו. בבבלי מסיק דרישא ר' ישמעאל דאמר בגוגב טלה מן העדר והחזירו למקומו פטור דלא בעינן דעת בעלים וסיפא ר"ע היא דאמר בעינן דעת בעלים: ולא ייחדו לה הבעלים מקום. בבית השומר לומר לו השאילני זוית זו וטילטלה ונשברה מתוך ידו אם לצורכו נטלה להשתמש בה חייב: לצרכה. שהיתה במקום שהיא קרובה להשתבר פטור: אם משהניחה. לאחר שכילה תשמישו החזירה למקומה והיה מקום המשתמר ונשברה אפילו טילטלה מתחלה לצורכו פטור דמשהחזירה הרי היא ברשות הבעלים כבתחלה ואינו עליו אלא ש"ח ופטור על אונסה ואע"פ שלא הודיע לבעלים מנטילה וחזרה והא דקתני לא ייחדו לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא יחדו לה הבעלים מקום והחזירה למקומה לאחר שנשתמש בה לצורכו שהוא פטור שהרי החזירה למקום שהיתה והמיוחד לה אלא אפי' לא ייחדו לה הבעלים המקום דלאו למקום מיוחד לה החזירה פטור הואיל והחזירה למקום המשתמר דלא בעינן דעת בעלים: ייחדו לה הבעלים מקום. לעולם הוא חייב ר"ס טלטלה לצורכו והך סיפא ר' עקיבא היא וה"נ לא מיבעיא קאמר לא ייחדו שהוא הייב אם טלטלה בתחלה לצורכו אפי' נשברה לאחר שהניחה דהא לא הניחה במקום המיוחד ואע"פ שמקום משתמר הוא הרי מקום זה אינו מיוחד לה אלא אפי' ייחדו לה הבעלים והחזירה למקום המיוחד לה חייב מאחר שלא הודיע לבעלים ואין דעת בעלים בעינן:

גמ'

עין משפט נר מצוה

יב

א מיי' פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ו סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצב סי"ח

יג

ב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג

יד

ד מיי' פי"ח מהלכות מכירה הלכה ט סמ"ג לאוין קט טוש"ע שם סי' רכט ס"ב ודלא כר"י

טו

ה מיי' פ"ז מהלכות שאלה ופקדון הל"ט סמ"ג עשין פח טוש"ע שם סי' רצב סעיף ו

מראה הפנים

כר' יוחנן וכשמואל ע"ש ונראה דלא החליט כן ובענין מה שדקדק שם על הרב אלפס ז"ל שפסק ברבא דבתרהא הוא וכתב דרבא לאו מטעמיה דנפשיה קאמר. וכתבו' מהרי"ק שורש קל"ז כתב דהאי כללא דהלכתא ברבא לגבי' דאביי אפילו היכא דפליגי לאו מטעמי' דנפשייהו ומשמע שם מדבריו שכתב בשם הסמ"ג דכללא כבתרהא גמי הכין הוא וע"ש. ועיין לקמן ריש פ' השואל שהבאתי דברי התוס' שקיימו לכלל זה וכן הרמב"ם ריש פ"ז מהלכה ופקדון פסק כדברי חכמים וכרבא אמר רב נחמן וכן דעת רוב הפוסקים. ונראה דסתמא דהאי ש"ס נמי ס"ל הכי דהא מייתי עלה כהדא דר' יוחנן חקוקה וכו' וכלומר בכי הא הורה רבי דמוכרן בב"ד וככה"ג כ"ע מודים בזה דהא אפילו אכרו יתר מכדי חסרונן קאמר התם דדברי הכל מוכרן בב"ד ומכ"ש הכא דאזלו לאיבוד לגמרי. וזה מוסכם הוא כדפסק הרמב"ם שם:

מפני שהן מותירות. דיני' דר' יהודה מוסכם מן הפוסקים הוא בענין שאם הפקיד אלגו בימות הגורן והחזירו בימות הגשמים שאינו מוציא לו חסרונות ובדמוכח מהסוגיא דהתם דמפרש להאי ברייתא כד"א שמדד לו מתוך גרנו וכו' שמדד לו בימות הגורן וכו' והך ברייתא ר' יהודה בתוספתא קתני לה וכן הביא הה"מ בשם הרשב"א ז"ל בפ"ה מהלכה ופקדון הל' ח' דפסק הרמב"ם גם כן וכ"כ הנ"י וע"ש ומזה תבין דברי הרמב"ם בפי' המשנה לפי התוספתא שלפנינו אבל בחיבורו חזר בו. מיהו משמע דלא מחלקינן בין מדה מרובה או לא כדסתם גם הרמב"ם דבריו וכן הרא"ש בשם הרי"ף שפתיק הברייתא כסתמה וזהו הספק שנסתפק הרשב"א ז"ל בענין חילוק במדה מרובה. והר"ב כתב ואין הלכה כר' יהודה ולא דקדק בתי"ט כלום. ועיקר דיני' דר' יהודה וסברא דיליה הלכה היא:

תמן אמרין אלין עכברייא רשיעא. והתם מייתי טעמיה דר' יוחנן דהכא אמרו לו לר"י בן נורי הרבה אובדות מהן וכו' וכתבו התוס' שם דלדבריו דר"י בן נורי קאמרי אפילו לית לך טעמא דמפרש בירושלמי וכו' ור"ל דלהכי לא הביאו שם טעמייהו דאמרין תמן. ועיקר כוונתם בזה דהך גי' דברייתא עיקר דאמרו לו לר"י בן נורי תשובה זו ולא כמו שהוא בתוספתא דהביאו ק לדברי ר' יהודה ולכאורה היה נראה כן דהא לדברי ר"י בן נורי תשובה אחרינא איכא וכהאי טעמא קמייתא לזה אמרו דה"ק אפילו לית לך האי טעמא וכו' וכמו שנתבאר לעיל דבעיקר סברא דר' יהודה מודו ליה רבנן:

בשלא אמר לו שמן מזוקק וכו'. כדפרישית בפנים ועל מלתייהו דרבנן קאי דס"ק לר' יהודה מודים אנו לדבריך בשלא אמר לו שמן מזוקק אבל אמר לו שמן מזוקק חייב להעמיד לו כן וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהל' מכירה הל' ט'. והה"מ הביא שם בשם יש מי שפירש שאפי' ר' יהודה מודה באומר לו שמן מזוקק ולא נחלק אלא באומר שמן סתם ונתן לו בסתם מזוקק ונבאר בידו השמרים ואומר ר' יהודה בנותן השמרים עכ"ל. לפ"ז דברי רב אושעיה אדר' יהודה קאי. וכן מצאתי בשיטה בשם הרשב"א ז"ל שהביא קיוע לפי' הראב"ד ז"ל שפי' כן אבל ליבנא דמתני' בדר' יהודה לכאורה לא משמע כן:

לא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכה ו סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצ"ב ס"כ ו:
ב מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף כא

גמ' לא כן אמר רבי לעזר למה הדבר דומה לגונב חבית ממרתף חבירו אע"פ שלא ידעו הבעלים בגניבה צריכין לידע בחזרה. אמר שנייה היא שיש רשות עליה. א"ר לעזר אית אמר שיש רשות לשומר עליה. מהו לצורכה בשייחדו לה הבעלים באותו מקום אבל במקום אחר בין לצורכו בין לצורכה פטור. אית אנן אמרין שאין רשות לשומר עליה לא שנייא בין באותו מקום בין במקום אחר לצורכו חייב לצורכה פטור:

הלכה ז מתני' א *המפקיד מעות אצל חבירו צררן והפשילן לאחוריו ב מסרן לבנו

גמ' לא כן אמר ר' לעזר וכו'. מילתיה דר' לעזר נלמד מן התוספתא דב"ק פ"י דגרים התם הגונב טלה מן הדיר והחזירו ואח"כ נגנב כל הדיר כולו אם הודיעו בו לבעלים פטור ואם לאו חייב. גונב חבית מן המרתף והחזירה למרתף ואח"כ נגנב כל המרתף כולו אם הודיעו בו לבעלים פטור ואם לאו חייב. והשתא פריך הש"ס דלמאי ברישא אם משהניחה נשברה אפילו הטלטול לצורכו הי' פטור והא דעת בעלים בעינן וכר' לעזר דמדמי האי דינא לגונב חבית מהמרתף דלעולם צריך להודיע לבעלים בחזרה והכא לא הודיע לבעלי': אמר. וחוזר ומתמה הש"ס על מילתיה דר' לעזר גופיה דקאמר למה הדבר דומה אמרי שנייא היא הכא בנפקד שיש רשות עליה כלומר עדיין יש רשות בעלים עליה לפי שכשהחזירה למקומה הרי הוא ברשותם כבתחילה שהרי לא יחדו לה מקום וכל מקום המשתמר מקומה מיקרי ושאני גבי גנב דכשנגנב משם ברשותו היתה ולפיכך צריך הוא להודיע להבעלים בהחזרה וקשיא לר' לעזר דמדמי להו להדדי: אמר ר' לעזר אית אמר. כלומר אמר לך ר' אלעזר אנא דאמרי כהאי איכא דאמרי דסבירא להו שיש רשות לשומר עלי' כלומר לאו עומדת ברשות בעלים מיקרי אלא מכיון שטלטלה לצורכו נעשה כגזלן עליה וברשותו היא עומדת ודמיא לגונב חבית ממרתף וצריך להודיע לבעלים ואנא כהאי תנא סבירא לי ומתני' אתיא כמ"ד דלא בעינן דעת בעלים בשומר והיינו טעמא דרישא: מהו לצורכה בשייחדו לה הבעלים. השתא מפרש סתמא דהש"ס להסיפא וכלומר לדידך דאמרת דרישא בשלא יחדו דמשהניחה לעולם פטור הוא משום דתנא דמתני' ס"ל דבשומר לא צריך דעת בעלים ובלבד שיחזירנה למקומה ורישא בכל מקום המשתמר מקומה הוי א"כ בסיפא דיחדו לה הבעלים מקום וקתני לצורכה פטור וטעמא בעי מהו לצורכה בשייחדו לה הבעלים כלומר מ"ט דפטור בלצורכה אם יחדו לה הבעלים מקום: באותו מקום. כלומר על כרחך בשהחזירה באותו מקום שיחדו לה מיירי: אבל במקום אחר בין לצורכו בין לצורכה חייב כצ"ל. ופטור הכתוב כאן בספרי דפוס טעות הוא ואגב שיטפא דלקמן הוא דכיון דתלי טעמה ברישא דפטור משהניחה דמכיון שהחזירה למקומה א"צ דעת בעלים לפ"ז בסיפא לעולם חייב הוא אם החזירה למקום שאינו מיוחד לה ואע"ג דלצורכה טילטלה דמכיון דקפדי הבעלים לייחד לה מקום צריך שיחזירנה למקומו ולצורכו ה"ט דמיחייב בסיפא ואע"ג שהחזירה למקומה משום דביחדו לה מקום אין לו רשות לשומר לטלטל לצורכו והוי כגונב מרשות הבעלים דבהא צריך דעת בעלים אלא דלצורכה יש לו רשות ובלבד שיחזירנה למקומה. ובאמת הדבר קשה דמאי בעי לן טעמא בפטורא דלצורכה ואם באנו להגיה ולגרוס מהו לצורכו וכו' א"כ צריך ג"כ להפוך כל הגי' והכי מיבעי לגרוס במקום אחר אבל באותו מקום בין לצורכו בין לצורכה פטור: אית איכן אמרין. ואיכא דאמרי דלעולם אין רשות לשומר עליה לטלטלה לצורכו ביחדו ומכיון שטלטלה כלתה לו שמירתו וברשותו עומדת. ולא שנייא לן בסיפא בין שהחזיר' באותו מקום בין למקום אחר לעולם לצורכו חייב ולצורכה פטור ואין חילוק אלא כדמחלק במתני' בין רישא לסיפא דבלא יחדו לה מקום הוי כגונב מרשותו ולא צריך דעת בעלים והלכך משהניח' אפילו לצורכו פטור אבל בסיפא דיחדו לה מקום הוי כגונב מרשות הבעלים והלכך בעינן דעת בעלים ולצורכו לעולם חייב ואפי' הניחה במקומה ולצורכה לעולם פטור ואפילו הניחה במקום אחר:

הלכה ז מתני' צררן. בסודרו והפשילן לאחוריו אע"פ שמירה מעולה היא חייב שהמוליך מעות של פקדון ממקום למקום אין לו שמירה אלא בידו דכתיב וצרת הכסף בידך אע"פ שצרורים הם יהיו בידך ואם בבית אין להם שמירה אלא בקרקע ובכותל בטפח הסמוך לתקרה או בטפח הסמוך לארץ שאין דרך הגנבים לחפש שם ואם לא שמרן בענין זה פושע הוא וחייב והכל לפי מקומו ושעתו ואם נתנן במקום שנוהג ליתן את שלו כגון בתיבה נעולה וכיוצא בזה אמרינן בגמרא דפטור:

לבנו

מסורת הש"ס
ב"מ לו פ"א

מראה הפנים

לא כן אמר ר' לעזר למה הדבר דומה וכו' סוגיא. זו קשה היא ופירשתיה לפי משמעות הש"ס ולפי גי' הספרים אשר לפנינו מהו לצורכה וכו' וע"כ לפרש שיש רשות לשומר קמייתא במלתיה דר' אלעזר היינו לענין שעומד ברשותו לאחר שטלטלה והאי שאין רשות לשומר בתרייתא במלתא דאית אמרין היינו לענין שאין לו רשות לטלטלה דמוכרח הוא דמחלק בין גנב לשומר ולפ"ז מבואר הכל. אבל לא משמע הכי מסוגית הש"ס דהתם וכמו שיתבאר ובשנתבונן על איזה יסוד ועיקר סוגיא דהכא דהתם מיתפרשא נבין ההפרש בין הסוגיות בענין הביאור והסברות המתחלקות היוצאים מהן. העיקר שצריך לידע בסוגיא דהתם דפריך מני ר' ישמעאל היא וכו' אימא סיפא וכו' והא ודאי מסתברא ליה להש"ס דאין חילוק בין יחדו ללא יחדו אי לא בעינן דעת בעלים או לר"ע דס"ל בעינן כדדייקי התוס' ד"ה אי ר' ישמעאל וכו'. מדקתני טלה וסלע דהתם טלה לא מייחדי ליה מקום והתם סלע מייחדי ליה מקום בכיס. והאי דיוקא מלינן נמי למידק מהתוספתא שהבאתי בסוגיא דהכא בגוייה מליה. מדנקט טלה וחבית והתם חבית מייחדי לה מקום במרתף. והתם לא גרסינן בברייתא פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע. והיינו דקאמר הכא לא כן אמר ר' לעזר וכו' דהא מהאי ברייתא משמע דבעינן דעת בעלים ואין חילוק בין לא יחדו ובין יחדו. אלא דהכא מיבעי לן לפרושי לפי סוגיא דהתם דפריך לה מהאי ברייתא דגונב טלה וסלע דפליגי בה וכו'. ומנא ליה דהאי ברייתא בגונב מבית השומר מיירי והא ודאי איכא לפלוגי בין גונב מבית הבעלים לגונב בבית השומר והוא הנפקד בעצמו כשמשתמש בה שלא לדעת דנקרא גזלן להאי מ"ד דס"ל הכי. ויש הכרח לכאן ולכאן בענין החילוק מבית הבעלים או בבית השומר כדבעינן למימר לקמן. וע"כ דסוגיא דהש"ס דהתם לשיטתיה אזיל דמפרש להאי ברייתא בפרק הגוזל בתרא דף קי"ח ע"ב דבשומר שגנב מרשותיה מיירי ובהא פליגי דר"ע סבר כיון שנעשה גנב כלתה לו שמירתו וצריך דעת בעלים בחזרה ור' ישמעאל סבר לא כלתה לו שמירתו ולא בעי דעת בעלים וכן פי' הרי"ף ז"ל להסוגיא דאזלא לשיטתא דהתם. ובגונב מבית הבעלים בכר במעינן מהתם וכפי אשר נתבאר בפ' הגוזל בם לפי המסקנא דהדבר ש"ש. בו רוח חיים כגון טלה אם לא ידעו הבעלים בגניבה צריך להודיע להם בשעת החזרה וטעמא דתקנתא רבנן כרייתא. ואם ידעו הבעלים בגניבה א"צ להודיע להם בחזרה אלא מנין פוטר. ובדבר שאין בו רוח חיים כגון סלע ותבית אם לא ידעו הבעלים בגניבה א"צ להודיע להם בחזרה ואם ידעו ג"כ מנין פוטר. וזהו הליכא דמסקנא דפ' הגוזל. ואפי' לר' יוחנן דאמר התם בפירושא דמתני' דהגונב טלה וכדיניה דאם לא ידעו הבעלים בגניבה א"צ דעת בחזרה ואפי' מנין לא צריך. מ"מ בפירושא דברייתא מפרש לה רבא התם דבשומר שגנב מרשותיה הוא והיינו דרבא לטעמיה אזיל דס"ל דשומר שגנב מרשותיה גרע מגונב מבית הבעלים כדמפרש התם וכן ס"ל בדינא דמתני' היכא דמשתמש בה לצורכו דגזלן הוי וכלתה שמירתו כדקאמר רבא בסוף פירקין דשואל שלא מדעת גזלן הוי וצריך דעת בעלים כר"ע דהלכתא כוותיה וא"כ לר' יוחנן דהכא דאיהו מוקי למתני' כתרי תנאי וטעמיה דהניחה במקומה משמע עכ"פ ס"ל נמי לדיניה דרב ששת דשואל שלא מדעת גזלן הוי וזה מוכרח לר' יוחנן דס"ל הכי דהא לדידיה ממה דס"ל בהגוזל דאם לא ידעו הבעלים בגניבה א"צ שידעו בחזרה א"כ ע"כ דס"ל דשומר מרשותו גרע מגונב מבית הבעלים למאי דמוקי סיפא כר"ע והלכתא כוותיה כדקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולעולם צריך דעת בעלים משום דמשתמש בו וכלתה שמירתו. וזהו סייעתא והוכחה למאי דפסקו הפוסקים כאוקמתי' דר' יוחנן וכר"ע ואפ"ה דין דרב ששת דשואל שלא מדעת גזלן הוי הלכה וכר' יוחנן גופיה כמבואר. והשתא סוגיא דהכא ולפי הגי' אשר לפנינו ע"כ לומר ג"כ דלשיטתי' אזיל האי ש"ס דקאמר התם בהגוזל דלעולם צריך לידע הבעלים בחזרה כר"ל דס"ל הכי גם ועלה קאמר ר' אלעזר התם אין הוה כגון הסין ברתא וכו' דמשמע דס"ל לא דר"ל להמסקנא וע"ש מה שהארכתי בזה. ועכ"פ מסתמא דהתוספתא משמע דלעולם צריך דעת הבעלים בחזרה וקס"ד הכא דכן נמי בגנב השומר מרשותיה והיינו דשקיל וטרי הכא ומהדר לפרוקי למילתיה דר' אלעזר דשאני מבית השומר דעדיין כמו שהיא ברשות הבעלים הוי. ובדפריכית לר' לעזר דמדמי לה. וכן במילתא דהני תרי ליפני על כרחך לפרש דר"ע ס"ל דשואל שלא מדעת גזלן הוי אלא דהכא פליגי דלליבנא קמא דאתיא כר' לעזר דמדמי דין מתניתנו לדין גונב חבית ממרתף וכדאמר בהדיא אמר ר' לעזר אית אמר וכו' משמע דהכי סבירא ליה לדידיה א"כ לעולם בעינן דעת בעלים ואפי' ברישא ולא מיתוקמא רישא דר"ע אלא כר' ישמעאל דאיהו דסבר דלא בעינן דעת בעלים וסיפא דמתניתין אליבא דר' לעזר כר"ע היא דמיתוקמא ולא מיבעיא לא יחדו אלא אפילו יחדו כדמוקי בבבלי וכדפריכית במתני'. וללישנא בתרייתא דאית איכן אמרין ס"ל נמי דשואל שלא מדעת גזלן הוי אלא דבזה פליגי דס"ל דגונב מבית שומר לא דמיא ממש לגונב מבית הבעלים והלכך פליגי אלצורכה וסבירא להו דלעולם פטור כ"א דוקא בלצורכו ס"ל דאין רשות לשומר עליה ומכיון שטלטלה לצורכו נעשה כגזלן ועומדת ברשותו להתחייב עליה ומיהו אפילו בלצורכו מחלקינן בין יחדו לבין לא יחדו והלכך ברישא דמתני' דלא יחדו כשהחזירה למקום המשתמר בכל מקום מקומה הוי ואע"ג דאין לו רשות להשתמש מ"מ לא הוי כגונב מבית הבעלים וא"צ דעת בעלים ובסיפא כיון דיחדו והוא השתמש בה לצורכו אז כגונב מבית הבעלים הוי וצריך דעת בעלים בחזרה. ולפי אוקמתא זו לא יחדו ויחדו דנקט במתני' לדוקא נקט דזהו עיקר החילוק בהאי דינא. אבל בענין חזרה למקומה או לשאינה מקומה בזה לא מחלקינן מידי להאי לישנא בתרייתא דעיקרא דמילתא בחילוק דבין גונב בבית שומר לבין גונב מבית הבעלים תליא ובחד לד והיינו בטלטלה לצורכו ולא יחדו כגונב בבית השומר דמי ויחדו כגונב מבית הבעלים דמי. זהו המבואר לנו להני תרי לישני. ומיהו לסתמא דהאי ש"ס נתבאר לן דדעת שלישית היא. וזה דס"ל דגונב בבית שומר עדיפא בכל לדדין מגונב מבית בעלים וזהו דמקשי על מילתיה דר' לעזר שנייא היא הכא דבבית השומר הוא ועדיין כמו שהיא ברשות הבעלים הויא ומטעמא דס"ל דאפילו השתמש בה לצורכו לא הוי כגזלן אלא דס"ל כמ"ד בפרק הספינה דף פ"ח ע"א דשואל שלא מדעת שואל הוי ולהאי מ"ד ודאי עדיף בית השומר מגונב מבית הבעלים בכל לדדין אלא דאנן בעינן שיחדו שיחזירנה למקומה לעולם ואפילו בלצורכה ומהאי טעמא גופיה דאי אמרינן דבבית שומר עדיפא מבית בעלים א"כ שיחדו לה הבעלים מקום לעולם צריך שיחזיר למקום שיחדו דאל"כ הוי כגונב מבית הבעלים. כיון דיחדו לה מקום. והיינו דמפרש להך אוקמתא וטעמא מהו לצורכה בשיחדו וכו' כמבואר בפנים. ויצא לנו מסוגיא דהכא דג' שיטות יש בדין זה בענין בית השומר כמבואר ובענין אוקמתא דמתני'. זהו מה שיצא לנו בסוגיא דהכא לשיטתא דהאי ש"ס. ונתבאר לנו מזה ג"כ מתוך חלוקי הסברות שזכרנו דלר' יוחנן דס"ל בהגוזל דבשלא ידעו הבעלים בגניבה א"צ דעת בעלים בחזרה א"כ אפילו למאי דדייק שניחה במקומה משמע שפיר הוס מלי למתרגמה לחבית אליבא דחד תנא והאי דהכא אי לאו דס"ל .

לבנו ובתו הקטנים. אבל לגדולים כשבעין הם ששמרו כדרך השומרים ופטור ולא אמרינן בכי הא שומר שמסר לשומר חייב שכל המפקיד על דעת שיתנם הנפקד ביד אשתו ובניו הוא מפקיד: **גמ'** ותשמע מינה. ש"מ ממתני' מדקתני שמסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב וטעמא שהי' לו לנעול כראוי וזה מסרו לו בביתו הלכך הי' לו לשומרו כראוי והשתא ש"מ בר נש וכו': פליטורין. מיני תכשיטין ומסרו לו בשוק והוא מסרן לבנו ולבתו הקטנים וכו' פטור. ועדית עדי. יחזקאל י"ו ותרגומו ומנית פליטורין: לא על דעת פליטורין בשוק. כלומר דאמרינן שלא על דעת כן הוא נתן לו שיחזיק הפליטורין בשוק ומכיון שמסרן לבנו ולבתו הקטנים פטור. א"נ דלא עלתה על דעת שיחזיק זה פליטורין שלו בשוק: נשבע ויוצא. שכשנשבע ששמר כדרך שמירה זו כדמפרש ואזיל פטור בשבועה זו: באפונדתו. באזור רחב שלו: לפניו. שמירה מעולה היא: חייב בשבועה. שעשה כן ופטור: אם הי' ראוי לשמירה. שדרך הוא שנותנים שם את שלהם ומקום המשומר הוא:

הלכה ח מתני' אם

צרורין. מסקינן התם צרורין וחתומין או שהן קשורין בקשר משונה לא ישתמש בהן. אבל אם אינם חתומין ולא קשורין בקשר משונה אע"פ שצרורין הרי הן כמותרים ואינם קשורין כלל ומותר להשתמש בהן: חייב באחריותן. ואפי' לא נשתמש בהן חייב בגניבה ואבדה דהוי כשומר שכר מפני שיכול להשתמש בהן ואם נשתמש בהן הוי מלוה גביה וחייב אף באונסין: בעל הבית. אין דרכו להשתמש במעות כמו השלחני לפיכך אפי' מותרין לא ישתמש שלא ע"מ להשתמש הי' דעתו להפקיד אלו שאין דרכו בכך: כשלחני. והלכה כר' יהודה: **גמ'** מה צרורין. מהו הפירוש של צרורין אם דוקא בחותם או אפי' שלא בחותם אלא שהן צרורין בקשר משונה ג"כ לא ישתמש: אין תימר בחותם. דוקא בחותם אבל שלא בחותם אע"פ שקשורין בקשר משונה מותר: אין תימר. או דילמא אפילו שלא בחותם אלא שהן בקשר משונה אסור וכ"ש בחותם ואפי' בלא קשר. ולא איפשיטא:

הלכה ט מתני'

השולח יד בפקדון. שדינו להתחייב אף באונסין: ילקה בחסר וביתר. במה שחסר הפקדון ובמה שהותיר כגון שהפקיד אצלו רחל טעונה צמר או מעוברת ונגנזה או ילדה לאחר ששלח בה יד משלם אותה ואת גיזותיה וולדותיה ונמצא שהוא לוקה במה שחסר אלו: וביתר. שאם נתעבר' או נטענ' אצלו משלם אותה טעונה ומעובר' כמות שהוא עכשיו והרי לוקה ביתר: כשעת הוצאה. מבית הבעלים אם טעונה טעונה אם רקנית רקנית: כשעת התביעה. כמו שהפקדון הוא בשעת העמדה בדין דכתיב לאשר הוא לו יתננה ביום אשמתו יתן כמו שהוא ביום שמתחייב בדין והלכה כב"ה: החושב לשלוח יד. אמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי: ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין. כדמפרש טעמא בגמרא: כילד. השתא מפרש למילתייהו דב"ה: ונשברה. לאחר זמן דשליחות יד אינו מתחייב באונסין עד שימשוך או יגביה דהוי קנייה: הגביה. על מנת ליטול דכי אגבהה ע"מ כן חייב באונסין אפי' לא נטל ממנה כלום. ואם נטל רביעית מן החבית והחמיץ היין הנשאר בחבית אחר כן אע"פ שלא הגביה החבית משלם כל היין שהוא גרם ליין שהחמיץ וגירי דידי' הוא דאהנו לו: **גמ'** כיני מתניתא. הא דאמר ר"ע כשעת התביעה כשעת תביעתו בב"ד הוא דלא תימא כשעת התביעה שתבע המפקיד הפקדון ממנו ואע"פ שעדיין לא נתחייב בדין קמ"ל: בשאין עדים. כמה הי' שוה בשעה ששלח בו יד אבל אם יש עדים כ"ע מודיי על הדא דר"ע דמההוא שעתא הוא דאיכא עדים מיחייב עלה: על כל דבר פשע. משעה שדבר לשלוח בו יד הוי פושע:
יכול

לבנו ולבתו הקטנים *ונעל בפניהם שלא כראוי חייב שלא שמר כדרך השומרין ואם שמר כדרך השומרין פטור: **גמ'** א"ר יוסי ותשמע מינה בר נש דיהב לחבריה פליטורין בשוקא מסרן לבנו ובתו הקטנים נגנבו או אבדו פטור מלשלם שאני אומר לא על דעת פליטורין בשוק. מתי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא בזמן ששימר כדרך השומרין נעל כראוי קשר כראוי נתנן באפונדתו צררן בסדינו והשליכן לפניו נתנן בשידה ובתיבה ובמגדל נגנבו או אבדו חייב בשבועה ופטור מלשלם. ואם יש עדים שעשה כן אף משבועה פטור. נעל שלא כראוי קשר שלא כראוי הפשילן לאחוריו נתנן בראש גגו ונגנבו חייב לשלם. נתנן במקום שנוהג ליתן שלו אם היה ראוי לשמירה פטור ואי לא חייב:

הלכה ח מתני'

[א] המפקיד מעות אצל השולחני אם צרורין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חיי' באחריותן ואם מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן אצל בעל הבית בין כך ובין כך לא ישתמש בהן החנווני כבעל הבית דברי ר"מ [ב] רבי יהודה אומר כשולחני: **גמ'** ר"ה אמר רבי ירמיה בעי מה צרורין בחותם או צרורין שלא בחותם. אין תימר בחותם שלא בחותם מותר אין תימר שלא בחותם כל שכן בחותם:

הלכה ט מתני'

השולח יד בפקדון ב"ש אומרים ילקה בחסר ויתר ובית הלל אומרים כשעת [ג] הוצאה ורבי עקיבה אומר כשעת התביעה החושב לשלוח יד בפקדון ב"ש מחייבין ובית הלל אומרים אינו [ד] חייב עד שעה שישלח יד ביצד [ה] הטה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית [ו] הגביה ונטל ממנה רביעית ונשברה משלם את הכל: **גמ'** כיני מתניתא כשעת תביעתו בבית דין. ר' ירמיה בשם רב הלכה כרבי עקיבה אפילו ב"ה הלוקין עליו. ר' בון בר חייה מעשה הוה והורה רבי *כר' עקיבה אמר רב הושעיה בשאין עדים אבל אם יש עדים כל עמא מודיי על הדא דר' עקיבה. אתא עובדא קומי ר' נסא והורי כר' עקיבה. ומה טעמא דב"ש על כל דבר פשע מה מקיימין בית הלל על כל דבר פשע
יכול

אמר ר"ה בשאין עדים אבל אם יש עדים פי' דיש עדים בשעה ששלח בה יד ויודעין כמה הי' שוה כו"ע מודיי על הדא דר"ע ר"ל דטעמא דר"ע דדריש ביום אשמתו כמה הי' שוה ביום אשמתו. וביום אשמתו הוא בשעה דב"ד הייבין אותו ההיא שעתא הו"ל האשמה. וע"ז פליגי רבנן עלי' והנ"מ דפליגי אך על האשמה דנעשה בב"ד ע"פ ב"ד אבל כיש עדים לכו"ע דרשינן ביום אשמתו על האשמה דעדים: מילתי'

מראה הפנים

דס"ל באוקמתא דברייתא דהגונב טלה כאוקמתא דרבא דהתם דבשומר שגנב מרשותיה מיירי וס"ל נמי כדינים דרבא דשואל שלא מדעת גזלן הוי והלכך מבית השומר גרע מבית בעלים דכלתה שמירתו כשנשתמש בה ואע"פ שהחזירה למקומה לעולם צריך דעת בעלים והלכך דחיק לאוקמי מתני' כתרי תנאי ורישא ר' ישמעאל היא. וזהו מה שרציתי לבאר בהלכה זו. ובענין פירושא לביעתא דסתמא דהש"ס לפי הגי' אבר לפנינו מהו לצורכה וכו'. וכבר כתבתי בפנים דהיה צריך להגיה מהו לצורכו ולספוך כל גי' הספר ובהא הוי אתיא האי אוקמתא איכא דר' לעזר וכולא מתני' ר' ישמעאל היא והיינו אוקמתא דרב בבת התם וסיפא בשהחזירה למקום שאין מקומה ולפ"ז ליכנא בתרא אינון אמרין ג"כ מתפרשא כפשטה דס"ל דאין רשות וכו' כלומר דלאו עומדת ברשותו הויא אפי' אם עלטל כל צורכו ופליגי כחילוק דיתדו או לא והשאר מבואר:
מתי אמרו ש"ח נשבע ויוצא וכו'. נכאורה משמע דהאי ברייתא פליגא אדיוקא דר' יוסי דאמר ותשמע מינה וכו'. אלא דלעולם שמר כדרך השומרים בעינן ונעל כראוי. ומיהו איכא למימר דדמיא הא דר' יוסי דהכא למאי דאמר רבא התם דף מ"ב ע"א ומודה שמואל בע"ש בין השמשות דלא אטרחוה רבנן וה"נ לא על דעת דליטרחיה לטעון פליטורין בביקא. וכן נראה מדברי הריטב"א ז"ל הובא בשיטה שכתב על הא דר' יוסי ודוקא בב"ת אבל בב"ש חייב דלהכי יהיב ליה אגרי' דליטעון בבוקא או דלינטריהו

ספיר עכ"ל וא"כ נראה דהא דר' יוסי מוסכם הוא אפי' למאי דקי"ל כשמואל דאמר כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. והא דקאמר אם נתן במקום שנהג ליתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור מבמע דבכה"ג לא בעי שמירה בקרקע אלא במקום הראוי לשמירה וכמו שהוא משמר את שלו וכן נראה מדברי הרי"ף ז"ל שהביא להאי דהכא וכ"כ שם הגי'. וכן נראה מדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכה ופקדון הל' ג' שכתב וכתב ואע"פ שהניח הפקדון עם שלו אם ראוי לשמירה פטור וכו' א"כ כראוי לשמירה כפי שהוא נוהג בשלו פטור הוא. אלא שהרא"ש ז"ל כתב והא דירושלמי דנתנו במקום שנוהג ליתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור מיירי בכיפת אבנים דמינטר מגורה ומגנבי כמו שמירה בקרקע עכ"ל ולדבריו ז"ל איכא למידק לכאורה דא"כ למה ליה למנקט כלל במקום שנהג ליתן את שלו דאי בהכי מירי פשיטא דפטור ומאי הוה ליה למעבד טפי וכן הסכימו רוב המפרשים הובאו בשיטה למב"א ז"ל דהירושלמי לא פליג אדשמואל והגמרא דילן ויתבאר עוד מזה בפ' ארבעה שומרין בס"ד:
מה צרורין וכו'. זהו כלישנא בתרא התם דף מ"ג ע"א דמיבעי ליה לרב מרי קשר משונה תלי ופסקו הפוסקים כלישנא קמא דהתם דקשר משונה הוי כחותם ולא ישתמש בהן:
הלכה כר"ע. זהו כרב יהודה אמר שמואל דהתם. ובענין איכא עדים גרים שם. איפכא

מסורת הש"ס

גירסת הרי"ף והרא"ש או נעל

מג ע"ב

עין משפט נר מצוה

יח
א ב מיי' פ"ד מהלכות שאלה ופקדון ה"ו סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' רצא סעיף ז

יט
ג מיי' פ"ג מהלכות גזילה ואבידה ה"א סמ"ג עשין עג טוש"ע שם סעיף ס

כ
ד מיי' שם הלכה יא סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

כא
ה ו מיי' שם פי"ב וע' בהגהות וכמ"ש טוש"ע שם סעיף ב

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"ו מהלכות מכירה הלכה ג סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רג ס"ד ולסיפך כגי' ס"ס דילן
ב
ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה
ג
ג ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ח
ד
ה מיי' שם פ"ה הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף א
ה
ו מיי' שם פ"ז הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

מילתי' דר' אמר זהב כפירות מתניתא אמרה כסף כפירות. פי' מילתי' הוא בכל הש"ס הזה לכונת מדבריו דהאי תנא. ולא משנה וברייתא שנוי' כך אלא דבריו הוא כן. לזה אמר מילתי' דר' אמרה פי' שנאמרו מילי' דזהב הוא כפירות. אבל המשנה נשנית דכסף כפירות הוא המשנה דידן לפי גי' הירושלמי. ונמצא דמילתא דרבי והמשנה סותרין זל"ז והאיך עבד רבי עובדא אם כמילתי' או כהמשנה לא ידענא. ברת דר"ח רובה אוזפת לרב דינרין כו' טבין ותקילין מביא הגמ' ראי' מהאי מעשה לפסוק ההלכה כיון דר"ח רובה הורי לה ליקח טבון ותקילין אלמא דהבא טבע הוי כהמשנה דאל"כ אלא פירי הוי הוי סאה בסאה ואסור. ע"ז קאמר מברת דר"ח ילפין כתמי' דהא ר"ח פשיטא דסברי ליה לדידי' דדהבא טבעי הוי דהא רבי שנה עמו כל המשנה ושנה לו כהמשנה דהמילתי' אמרה לפני ר"ש בר"י ולא לפני ר"ח. ע"ז אמר ר"ח אף אבה אבוי דשמואל בעי קומי ר' מהו ללות דינרין בדינרין א"ל מותר אלמא דרבי ס"ל ג"כ כדאתני לי' לר"ש בר"י וס"ל דדהבא טבעי הוי. וכן אמר ר' יעקב בר אידי דר"י ורשב"ל ס"ל ג"כ דמותר ללות דינרין בדינרין משום דדהבא טבעי הוי:
ר"ז

יכול אין לי אלא הוא וכו'* :

הגאון אזולאי כתב וז"ל ומצאתי להרב השלם כמה"ר מנחס דילוואטו זלה"ה בהגהותיו לירושלמי מכתב ידו הקדושה שכתב מהו שחסר בדפוס בירושלמי כתיבת יד וראיתי להעתיקו לזכות את הרבים וזהו הלשון:

ומ"ט דב"ש פשע על כל דבר פשע מה מקיימין דב"ה פשע על כל דבר פשע תיפתר ששלח בו יד על ידי השליח. ר' יוסי בר חנינה בעי מה את אמרת ליטול נטל והתני ר' אושעיא נשברה או שהחמיצה נותן לו דמי כלה כלום החמיצה אלא מחמת טלטול. ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' לעזר שליחות יד שנאמרה בש"ח אינו חייב עד שעה שיחסור. ר' שמואל בעי קומי ר' אבהו מה את אמרת חיסר או אפילו לא חיסר א"ל ולא הא היא שאלתיה דר' יוסי בר חנינה ליטול נטל אין תימר ליטול אפילו לא חיסר ואין תימר נטל עד שעה שיחסר. אין תימר ליטול החזירה במקום למקומה בין למקום אחר פטור ואין תימר נטל החזירה למקומה פטור למקום אחר חייב. ר' אבהו בשם ר' יותנן נאמרה שמירה בש"ח ונאמרה שמירה בש"ש ולא דמייא שנאמרה בש"ח לשמירה שנאמרה בש"ש אפילו הקיפו חומה של ברזל אין רואין אותו כאילו הוא שמר. היה יכול להציל חייב שאינו יכול להציל פטור. אין אומרים אילו היה אחד שם היה יכול להציל. ר' אלעזר בשם ר' אושעיא נאמרה שליחות יד בש"ח ונאמרה שליחות יד בש"ש שליחות יד שנאמרה בש"ח אינו חייב עד שעה שימשוך שליחות יד שנאמרה בש"ש כיון שהגיח מקלו והרמילו עליו חייב. שמע ר' יוסי בן נהוראי ואמר אני איני מקבל עלי את המדה הזו אלא אחת זו ואחת זו אינו חייב אלא עד שימשוך. ר' אמי בשם ר' אלעזר ותני ר' אושעיא כך לא יאמר שליחות יד שנאמרה בש"ש שאינו צריך הייתי למד מש"ח מה אם נושא שכר שהחמירה בו תורה אינו חייב עד שעה שימשוך לאיזה דבר נאמרה שליחות יד בנושא שכר שא"צ להחמיר עליו כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב. א"ל ר' יוסה אם אומר את כן נמצאת למד קל מחמור להחמיר עליו דיכיל מימר ליה מה אם נושא שכר שהחמירה תורה בו אפילו משך יהא פטור אלא כיני לא יאמר שליחות יד שנאמרה בש"ח שא"צ הייתי אומר עד שעה שימשך נושא שכר שהחמירה בו התורה כיון שמשך (חייב) לאיזה דבר נאמרה שליחות יד בש"ח שאינו צריך להחמיר על נושא שכר כיון שהניח מקלו ותרמילו עליו חייב:

(כל זה חסר בירושלמי בדפוס)

הדרן עלך פרק המפקיד

הלכה א מתני' הכסף [א] קונה את הזהב והזהב אינו קונה את הכסף [ב] הנחושת קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הנחושת [ג] מעות הרעות קונות את היפות והיפות אינן קונות את הרעות [ד] אסימון קונה את המטבע והמטבע אינו קונה את אסימון המטלטלין קונין את המטבע והמטבע אינו קונין את המיטלטלין *זה [ה] הכלל כל המיטלטלין קונין זה את זה: **גמ'** זה. כללו של דבר כל הירוד מחבירו קונה את חבירו. א"ר חייה בר אשי מאן תניתה ר"ש ברבי א"ל אבוי זזור בך ותני כהדא [ו] הזהב קונה את הכסף. א"ל לינא חזור בי דעד הוא חילך עליך אתניתני הכסף קונה את הזהב. מילתיה דרבי אמר זהב כפירות מתני' אמרה כסף כפירות. *ברת ר' חייה רובה אוזפת לרב דינרין אתת שאלת לאבוה אמר לה שקילי מיניה דינרין טבין ותקילין. מברת ר' חייה ילפין. א"ר אידי אוף אבה אבוי דשמואל בעא קומי רבי מהו ללות דינרין בדינרין א"ל מותר. א"ר יעקב בר אהא אוף ר' יוחנן וריש לקיש תריהון מרין מותר ללות דינרין בדינרין.
קרט

יכול אין לי אלא הוא. עבדו ושלוחו מנין ת"ל על כל דבר פשע אפי' ע"י שלוחו מתחייב הוא ואע"ג דאין שליח לדבר עבירה כאן רבתה התורה בהדיא:

הדרן עלך המפקיד

הלכה א מתני' הכסף קונה את הזהב. קסבר האי תנא דדהבא דחשיב טבעא הוי וכספא דלא חשיב פירא הוי ובמטבע אין קונין אבל בפירות קונין בענין שכשימשוך זה הפירות הוא קיוס דבר ומתחייב זה במטבע שהתנה עמו. ולפיכך הכסף קונה את הזהב ואין הזהב שהוא המטבע קונה את הכסף דפירי הוו לגבי דהבא: הנחשת קונה את הכסף: דפרוטות של נחשת שאין טיבען חשוב כל כך הוו פירי לגבי דינרי כסף והכסף שהוא טיבעא לגבי נחשת אינו קונה את הנחשת: מעות הרעות. שאינן יוצאות אלא בדוחק פירי הוו לגבי היפות: אסימון. שנעשה במידת מטבע היוצא אלא שעדיין לא טבעו עליו צורה: המטלטלין קונין את המטבע. אפי' למעות הרעות ואסימון דמטבע הוו לגבי מטלטלין: כל המטלטלין קונין זה את זה. אם החליף אלו באלו כיון שמשך האחד קנה חבירו והאי כל לאתוי אפי' כים מלא מעות בכים מלא מעות: **גמ'** זהו כללו של דבר. לכל דיני דמתני' כל הירוד מחבירו הוי כפירי לגבי החשוב ממנו וקונה אותו במשיכתו של הירוד: מאן תניתא. מאן תנא להמתני' הכסף קונה את הזהב ר"ש בר' היא שלא רצה לחזור בו כמו שחזר ר': ותני כהדא. כמו שאנחנו שונים הזהב קונה את הכסף: א"ל לינא חזור בי. איני רוצה לחזור שעד שהיית אצלך בתוקפך ובילדותך שנית לי הכסף וכו' והוסם אני זה לעיקר: מילתיה דר' אמרה. שמעינן ממילתיה דר' שחזר בו בזקנותו וסבר דזהב כפירות הוו לגבי כסף דלאע"ג דחשיב מ"מ הכסף שהוא יותר חריף להוצאה ועובר לסוחר הוי טיבעא לגבי דהבא: מתני' אמרה. מברייתא דר' חייה רבה שמענו דס"ל כמו ששנה ר' בילדותו דכסף הוו כפירות לגבי זהב וכדמפרש ואזיל מהאי עובדא: ברת. בתו של ר' חייה רבו הלויתה לרב דינרין זהובים ובאת ושאלה לר' חייה אביה מפני שנתייקר הזהב אח"כ ועמדו ביוקר ממה בהיו בשעת הלואה ולפיכך שאלה אם מותרת לקבלן עכשיו משום רבית וכילד תתנהג: א"ל שקולי. מותר לך לקבל ממנו דינרי זהב טבין ותקילין וס"מ דדהבא טבעא הוו ואין היוקר והזול תלוי בהן אלא במעות הכסף דהן שהוזלו להנתן הרבה בדינר זהב ודינר זהב כדקאי קאי ומטבע הלוית' ומטבע יתקבל דאי אמרת פירא הוי א"כ הוה לי' כדין סאה בסאה שאסור להלות סאה פירות בשעת הזול וזה ישלם לו סאה בעת היוקר: מברת ר' חייה ילפין. ומתמה הש"ס וכי אנחנו לומדין לדינא דר"ח ס"ל הכי ממעשה דברתיה הא בהדיא לא קאמר דדהבא טבעא הוי וטעמיה דשרי לה אפשר מטעם אחר שהי' לו: אוף אבה שהוא אביו דשמואל היה לו ג"כ כמעשה זה ושאל לר' והתיר לו: אף ר"י ור"ל תרווייהו אמרין. הכי דמותר וכדמפרש ואזיל:
קרט

מראה הפנים

איפכא דלרב. בשעיא אין חילוק וכר' יוחנן שם. ומסקנת הפוסקים כרבא התם דבתרא הוא ואמר הלכה כבית הלל:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **הכסף** קונה את הזהב. מאן תניתה ר"ש ברבי משמע להדיא דאף לבתר דשמעיה מרב דחזר בו בזקנותיה לא קיבלה ממנו כדאמר הכא לינא חזור בו ולפיכך קבעוהו כאן לגירסת ר"ש בר' וכאכוה בילדותיה וכתם קבעו לגי' ר' בזקנותיה דהיא עיקרית וכמסקנת הפוסקים להלכה. ומזה נבין דהא דקאמר התם ר' בנית לנו בילדותיך וכו' לאו נדרך שאלה מתפרשא ובהיה מסופק ר"ש אם ר' חוזר בו או שכתב היא מלפניו וכמו. שפי' מהרש"ל בח"ש ומש"ה כתב דמאהר ששתק ולא שנהו דבר ממילא חזר בו ומש"ה מסיק תלמודא בילדותיה מאי סבר וכו' ובאמת אינו כן אלא דהתם לא העתיק הש"ס כ"א דברי ר"ש בר' שהשיב לאביו אחר שאמר לו לחזור בו והשיבו ר' שנית לנו וכו' כלומר ככר שנית לנו בילדותיך כן ותחזור וכו' וכי היאך תחזור מדבריך ואין אנו תוזרין מג' ילדותיך כדאמר הכא והיינו דמפרש בילדותיה מאי סבר וכו' לידע הטעם של הגי' זו ושלא חזר בו ר"ש בר' משום דסבר דהבא דחשיב וכו' וכ"נ מדברי הרי"ף ז"ל בגורס א"ל ר' ככר שנית לנו בילדותיך הכסף קונה את הזהב:
מילתיה דרבי אמרה זהב כפירות. וכלומר נהא לתודיה הוא דחזר בו אבל מכל הני דתני לקמן כדקאי קאי והנחבת כפירות אפילו לגבי זהב דהאי כללא לא פליג דקאמר על הירוד מחבירו קונה את חבירו כ"א בכספא לגבי דהבא הוא דפליג בזקנותיה מטעמא דמפרש שבר כספא דחריף וכו' וכן הסכימו רוב המפרשים דהנחשת פירות הוו אפי' לגבי זהב. ויש לפרש דהיינו נמי דקאמר התם בילדותיה מאי סבר וכו' ובזקנותיה וכו' לומר דבהא בלחוד קאמר בזקנותיה דדהבא פירא הוא לגבי כספא דלא כדאמר בילדותיה אבל לגבי נחשת דהבא טיבעא הוי:
מברת ר' חייה ילפין. בתמיה וכן דחי לה התם דרב דינרי הוו ליה וכו' ובכה"ג מותר ללות סאה בסאה. ועוד יש לומר דבלאו הכי לאו ראיה גמורה מהאי עובדא

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

קרט בקרט שרי לקן בלקן אסור. *תמן תנינן כל *הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב בחליפיו. א"ר יוחנן לא שנא אלא שור בפרה או חמור בשור הא ציבור בציבור לא קנה רב ירמיה בשם רב אפי' ציבור בציבור קנה. ר' אבא בר מינה בשם רב המחליף אברוקלון באמבורוקלון קנה. *ר' זירא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור והחליפו זה בזה ומשך בעל החמור את הפרה ובא בעל הפרה למשוך החמור ומצאה שבורה בעל החמור עליו להביא ראיה שהיה החמור שלם בשעה שמשך. מאן דלא סבר הא מילתא לא סבר בנזקין כלום. א"ר זירא לינה סבר הדא מילתא ולינה סבר בנזקין כלום. *תמן תנינן היו בה מומין ועודה בבית אביה כו'. רבי הונא ר' פינחס ר' חזקיה סלקון גבי ר' יוסי לגדפה אמרין קומוי הדא ואמר לון אמור דבתרה נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראייה ולא האב שהוא צריך להביא ראייה. ותימר הבעל צריך להביא ראייה. אוף הכא הבעל צריך להביא ראייה. וכי בא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור והחליפו

משך

קרט בקרט ולקן. קרט לשון משקל הוא מלשון קורט וכלומר שהוא מכוון בלתי חסרון ודוגמתו תמלא בפ"ד ממעשר שני הל' א'. גבי מטבעות דאמר התם מילה מקרטטא ועבא מכוונת במשקלה וטובה. לקן הוא מין משקלת קטנה שהי' בימיהם כמו שעכשיו אומרים הזהב משקלו כך וכך במשקלות קטנות לפי מנהג המדינה. וכן תמלא דוגמתו שם. דיגרא הכא בתרין אלפין ובארבאל בתרין אלפין ולקן. והכא נמי הכונה שאם הדינר זהב משקל במשקל הוא וכלומר שלא מחמת שהוסיפו במשקלו נתייקר אלא שהמשקל הוא בעצמו כמו שהי' בשעת הלואה מותר ואין אנו חוששין על שנתייקר דהמעות של כסף הן שהוזלו: לקן בלקן אסור. אבל אם אנו רואין שההפרש הוא לקן בלקן שבתחלה הי' משקל הדינר זהב לקן א' פחות ממה שהוסיפו עליו עכשיו וא"כ מחמת משקלו שניתוסף בו נתייקר אסור דהוי רבית וקמ"ל שצריך לחקור אחר זה: תמן תנינן. בפ"ק דקידושין הלכה ו'. וסוגיא זו כתובה שם וביותר ביאור בכמה דברים: כל הנעשה דמים באחר. ה"ק כל הנישום דמים באחר כל דבר שאם בא לתת אותו בדבר אחר צריך לשומו כמה שוה והיינו כל המטלטלין חוץ מן המטבע: כיון שזכה זה. כיון שמשך האחד זה נתחייב זה בחליפיו בכל מקום שהם לפי שבמשיכת האחד את החפץ בתורת חליפין נקנה המקח לאחר בכל מקום שהוא: הא ציבור בציבור לא קנה. דכיון דקרי למטלטלין נעשה ונישום בדמים ש"מ דבעינן שומא בשעת חליפין שצריך לשום זה כנגד זה ולידע כמה הן שוין אבל צבור בצבור דאין כאן שומא אינן נקנין בתורת חליפין: ר' ירמיה בשם רב. קאמר דאפילו צבור בצבור קנה דלא ממעט ההנא אלא מטבע דאין דרך לשומו ואינו נקנה בחליפין אבל כל המטלטלין שדרכן לשומן נקנין אע"פ שלא שמו עכשיו לידע ערכו של כל אחד ואחד דלצבור בליבור החליפו ואינו ידוע כמה הן שוין נקנין הן בתורת חליפין: ר' אבא. וכן אמר ר' אבא בשם רב: אמברוקלין. אוצר ובפ' הנזקין דף כ"ו קמו וקליגהו להנהו אמברי דחיטי ושערי: המחליף. שהחליף אוצר באוצר בלתי לדעת כמה ערכן קנה: ומשך בעל החמור את הפרה. ובמשיכתו נקנה החמור שהוא בבית בעליו לבעל הפרה כדתנן כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו בכל מקום שהוא: ובא בעל הפרה למשוך החמור. לביתו ומלאה שבורה או מתה ונולד לנו הספק בעל הפרה אומר עד שלא משכת את הפרה שלי מת. חמורך או נשבר. וברשותך מת ובעל החמור אומר משמשכתי נשבר או מת וכבר היה קנוי לך ולך מת: בעל החמור עליו להביא ראיה וכו'. דאע"ג דבעל החמור מוחזק הוא וקי"ל כל המוציא מחבירו והוא בעל הפרה עליו להביא ראיה שאני הכא בחליפין דכיון דנולד הספק בעיקר הקנייה לאו מוחזק מיקרי ועליו להביא ראיה: מאן דלא סבר להא מילתא. ואינו יודע לחלק כן לא סבר במילי דנזיקין כלום: לינא סבר הדא מלתא. אנא לית סבר כן ולית אנא סבר לחלק בניזיקין כלום. ומכח קושיא דמתני' דכתובות והש"ס קיצר כאן וסמיך על השנוי התם: תמן תנינן. בפ' המדיר הלכה ז': היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה נולדו בה מומין אלו ונסתחפה שדהו. אם בא האב לתבוע כתובתה מן האירוסין מזה שממאן לקחתה צריך שיביא ראיה שלאחר שנתארסה נולדו לה אלו המומין ואע"ג דאית לה חזקה דגופה מ"מ הואיל ונמצאו המומין ברשות האב יש לומר כאן נמצאו כאן היו קודם האירוסין ולפיכך צריך האב להביא ראיה. ואם לא הביא הבעל מהימן. ומהכא אין כאן קושיא לכאורה על דיניה דשמואל שהרי גם כאן נולד הספק ברשות בעל החמור. אלא דלא אמרי' התם האי טעמא עד למסקנא דהתם וכמו דמייתי הש"ס הכא בקלרה לקמן. והתם מסיק להקושיא הכי דקאמר מתני' פליגא על שמואל דקתני האב צריך להביא ראיה ולא הבעל צריך להביא ראיה בהמיה דקס"ד דלשמואל לעולם על המחזיק להביא ראיה בכה"ג שיש כאן ספק זה אם נקנה לו או לא ולדידיה גם כאן על הבעל היה לו להביא ראיה: סלקון גבי ר' יוסי לגדפה. והתם גרים למילף וכן הכא יש לפרשו דעלו קמיה לגדף ולהקשות להא דשמואל ואמר לון על קושיא זו שהקשו לשמואל מרישא דמתני' הא אפי' לטעמא דידכו אמור דבתרה אימא סיפא נכנסה לרשות הבעל וכו' ותקשי נמי ולא האב שהוא צריך להביא להוציא הכתובה מן הבעל וא"כ סיפא מסייעא ליה לשמואל דבכה"ג על המחזיק להביא ראיה: ותימר. קיצר הש"ס כאן למסקנא דהתם דהכי מסיק לה דאמר לון לא מודה שמואל שאם משך בעל הפרה את החמור שהוא צריך להביא ראיה וזה כיון שנכנס כמי שמשך צריך להביא ראיה שהיו בה מומין אלו עד שלא תיכנס לרשותו. וכלומר לא כדסלקא אדעתייכו לא בקושיא ולא בטעמא דידכו לדשמואל דהא מי לא מודה שמואל שאם כבר משך בעל הפרה את החמור וכלומר שהיה החמור בתחלה בביתו של בעל הפרה כגון שהכניסו בעליו לשמרו שם ואח"כ הסכימו להחליף זה עם זה והואיל שמת או נשבר החמור בביתו של בעל הפרה ונולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה וה"נ מכיון שנכנסה דינו כמו שמשך שם בעל הפרה דמכיון שנולד הספק ברשות הבעל על הבעל להביא ראיה והיינו טעמא נמי דרישא דהספק נולד ברשות האב על האב להבי' ראיה והיינו דשמואל: מן ר' בא רב יהודה וכו' עד משך בעל החמור את הפרה. ל"ג ומשובשת בכאן הגירסא בזה והגב ריהטא דדינא דלעיל נכתבה. והכי גרסינן בקידושין ר' בא רב המנונא רב אדא בר אחוה בשם רב מכר לו פרה בדמים דתקיה א"ל הב לי איכון פריטייא א"ל מה את בעי מינהון א"ל מיזבין ליה חמור

משך

ר"ז רב יהודה בשם שמואל לזה פרה כו' עד אוף הכא הבעל צריך לה"ר הלכה זו כפולה במס' כתובות פ"ז ה"ו ושם הגירסא ישרה ונתפרש יפה ומבואר שם:

חמור

(קידושין פ"ק הלכה ו קידושין כח)

(קידושין פ"ק)

(כתובות פ"ז הלכה ו)

מראה הפנים

עובדא דדילמא דהכא לגביה נפשיה הוי טבעא ולא לגבי כספא וכדדקשו התוספות דף מ"ה ע"א ד"ה לגבי נפשיה וכו' ע"ש דתירולם דהתם לא שייכא הכא להאי תלמודא: אפילו ציבור בליבור קונה. כבר כתבתי בקידושין שם דזהו דעת הר"ן ז"ל ושם הבאתי למ"ש ר"ת ז"ל בפרקין שצריך לשום המטלטלין בשעת חליפין ולראות כמה שוה כל א' מהם והיינו ליבנא דכל הנישום לומר שצריך שומא בשעת החליפין ולאו למימרא שצריך שישומו שאחד כנגד חבירו כדי שיהא ערכן שוה דבכה"ג גרע טפי דהא איבעיא לן בדף מ"ז חליפין ומקפיד עלייהו אי קנה או לא ואע"ג דמסקינן קנה מכל מקום משמע דכשאין מקפידין עליהן טפי עדיף אלא לומר שצריך שישומו כל אחד בעצמו כדי שידע כל אחד מהו מחליף. וזהו דעת ר"ת וכתב עליו הר"ן ולא נהירא דהתם משמע דלא צריך שומא בחליפין כלל דאמרינן התם דמכור לי באלו קנה ואע"ג דלא משך דכיון דלא קפיד כחליפין דמי אלמא דבחליפין ליכא קפידא כלל דומיא דבאלו וכי אמרינן הכא כל הנישום לאו כחליפין קאמר אלא ה"ק כל דבר שאין ערכו קצוב כמטבע אלא דרכי לשומו כשמוכרין לו כאחד עכ"ל. ומלינו למדין דסברת ר"ת ור"ן ז"ל פלוגתא דאמוראי דהכא ודכ"ע כ"ל כפירושא דמתני' דכל הנעשה בדמים דקתני כל הנישום הוא ופליגי בסברא זו הנזכרת. ובספר המלחמות מלאתי שכתב דמן האי סוגיא דקידושין סיוע לדברי ר"ת ז"ל ובגלע"ד כתבתי דנראה דהני אמוראי פליגי בהא. ומדברי הפוסקים משמע כדינו' דרב דאפילו צבור כצבורין קנה ואם לא כזכירו בפירוש דכ"כ הרמב"ם ז"ל גרים פ"ה מהל' מכירה כל המטלטלין קונין זא"ז וכו' אע"פ שמקפידין על הדמים ושיערו כמה שוה זה וכו' וכך הם דברי הטור רים סי' ר"ג לא מיבעיא אם אין המקנה מקפיד לידע שכוס החפץ שנוטל בחליפין כעין שקונים בסודר דהיינו קנין גמור שמועיל לכל הדברים וכו' אלמא דבחליפין ליכא קפידא כלל ואפי' לבור בלבור קנה:

אברוקלון באמברוקלון. ובשיטא למבי"א ז"ל מלאתי בשם ר"ת שגי' אמכרו קלון באמכורו קלון ופי' אמכורו קלון בלשון יון כריכות של ירישות של שבתן עכ"ל ולענין הכוונה דא ודא אחת היא דהוי כלבור בלבור:

רבי זירא רב יהודה בשם שמואל לזה פרה ולזה חמור וכו'. בקידושין גרים ר' בא בשם רב יהודה וכו' וכן עיקר דהא ר' זירא היה רוצה להקשות על הא דשמואל. ובקידושין

משך בעל החמור את הפרה לא קנאה. חמור מהו שתקנה *רבי בא אמר קנה רבי יסא אמר לא קנה. א"ר מנא אית הכא מילי דיודי בה רבי יוסי. אדם שיאמר לחבירו פרתי אני מבקש למכור א"ל בכמה א"ל בשמונה דינרין. אזל סמכיה גבי טרפוניטיה בצפרא עבר ואשכחיה תמן קאים. אמר ליה מה את עביד הכא אמר ליה אנא בעי מיסב דינרין דאסמיכתני. אמר ליה מה את בעי מיזבון לך בהון אמר ליה חמור. אמר ליה חמורך אצלי משך זה לא קנה זה משך זה לא קנה זה אלא כל אחד ואחד נקנה בגופו:

הלכה ב מתני'

א כיצד משך ממנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור ב *נתן לו מעות ולא משך לו פירות יכול לחזור בו אבל ג אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו

רבי

רידב"ז

חמור מהו שיקנה גרסינן כמס' קידושין ר' בא רב המנונא רב אדא בר אהוא בשם רב מכר לו פרה בדמים דחקיה א"ל הב לי אינון פריטיא א"ל מה את בעי מינהון א"ל מיזבן לי' חמור משך בעל הפרה את החמור לא ניקנית הפרה דהא כיון שלא משך את הפרה לא קנה חמור מהו שיקנה ר' בא אמר נקנית ר' יוסי אומר אינה ניקנית סבר ר' בא דאינון חליפין ולית אילין חליפין ר' מנא בשם ר' יוסי פעמים שהיא תחלת מקח לזה ותחלת מקח לזה כו'. הסוגיא הזאת דחקו המפרשים ז"ל לפרשה וקשה להבין מאוד וכן הגנ"י ז"ל מפרש בפירושו וכתב לפי' הק"ע והפ"מ ז"ל דחוק וגם פירושו אינו מובן ותמיה לי מדוע לא הגיהו המפרשים ז"ל כאן הג"ה דמוכח ומבורר כשמש דכן היא ליפנא דר' יוסי בעלמא דהמפרשים ז"ל מפרשים דהאי סבר ר' בא דאינון חליפין ולית אינון חליפין היא דברי ר' יוסי דר' יוסי קאמר דר"ב ס"ל דהוי חליפין ולית אינון חליפין כן פי' הק"ע ז"ל והפ"מ ז"ל מפרש דהש"ס בעצמו קאמר לה ולא מצינו בכל הש"ס זה הלשון ובאמת ברור דל"ג תיבת ר' בא ולפ"ז היא ליפנא דר' יוסי בעלמא עי' במס' שבועות פ"ד ה"ב מאימתי אדם זוכה בפירותיו בשביעית ר' ירמי' סבר מימר משיתנם בתוך כליו ר' יוסי סבר מימר אפי' נתנם בתוך כליו לא זכה בהו דהוא סבר דאינון דידי' ולית אינון דידי' ע"כ וה"נ קאמר ר' יוסי אינה ניקנית סבר דאינון חליפין ולית אינון חליפין והוא ליפנא דר' יוסי בעלמא והשתא פשיט הפי' דהך שמעתא דזה פשיטא דלא ניקנית הפרה דהא מכרה לו בדמים כדגרסינן מכר לו פרה בדמים וכיון שלא משך לא קנה את הפרה רק את"כ כשתבעו הממון ונתן לו בעד הדמים החמור ומשך את החמור הוי החמור במקום הדמים ולא נקנה הפרה ע"י דמים דלא עדיפא ממעות דאינו קונה. אבל החמור ס"ל לר' בא דקנה דהא משך את החמור ונקנה במשיכה וס"ל כר' ירמי' בשביעית שם. וע"ז השיב לו ר' יוסי דאינו קונה דהוי כמו שס"ל התם בשביעית דהוי זכי' בטעות. דהוא סבר דאינון חליפין ובאמת אינן חליפין משום דכיון דעדיין לא קבל מדמי הפרה כלום ונותן השתא בעד הפרה חמור ע"כ הוא סובר דהוא זוכה בתורת חליפין ואינו זוכה בתורת דמים ובאמת אינו חליפין משום דכבר מכר לו הפרה בפירוש בדמים ונמצא דהחמור היא במקום דמים וכיון שלא קיבל עדיין כלל בעד הפרה הוא סובר דהשתא דנותן לו החמור בעד הפרה היא דנותן לא דנותן לו במקום דמי הפרה אלא דהוי השתא חליפין ונמצא דהיי קנין בטעות היא סובר דקונה בתורת חליפין ובאמת צריך לקנות בתורת דמים וע"כ לא קנה. כלל דהא כיון שהתנו תחלה בדמים הוי אח"כ חליפין דברים שבלב וע"כ לא קנה גם החמור והנ"מ בשלא נטל כלל דמי הפרה ע"כ השתא שנותן לו החמור טעי וסבר מימר דהשתא אינו נותן לו החמור בעד דמי הפרה אלא השתא היא חליפי הפרה ובאמת אינו חליפין והוי זכי' בטעות משא"כ אם כבר נתן לו דמי הפרה רק שנשאר לו רק פרוטה אחת בזה לא טעי ואינו סבר מימר דהשתא החמור היא חליפין מהפרה והמעות שנתן לו בעד הפרה בראשונה בתורת דמים בטל בזה לא טעי וע"כ יודע שהחמור היא מעות מדמי הפרה וע"כ מסיק ר' מנא בשם ר' יוסי פעמים שתחלת מקח לזה ותחלת מקח לזה כדמסיק ההיך עובדא מכרה לו פרה בדמים סמיכה גבי' הדא פרוטה כו' א"ל הרי חמור לפניך משך זה לא קנה זה כו' אלא זה קנה לעצמו וזה קנה לעצמו דבזה הכל יודעין שהיא תחלת מקח ונקנה כל אחד במשיכה וכל אחד הוי דמים לחבירו ומקח לעצמו ואינו טעי וסובר שהיא חליפין וזהו הפי' האמיתי בע"ה ודו"ק. ודע דלא שייך הא דהכא להא דאיתא בבבלי דף כ"ח ע"ב ובמס' ב"מ דף מ"ז ע"ב יש דמים שהן כחליפין משום דהתם מיירי שקנה הפרה תחלה במשיכה והכא מיירי שלא קנה עדיין שלא משך ודו"ק:

אמר

פני משה

משך בעל הפרה את החמור לא נקנית הפרה חמור מהו שיקנה. וזהו דין אחר וה"פ מכר לו פרה בדמים ונשאר לו חייב הדמים. דחקיה. דחקו בשביל החוב וא"ל תן לי המעות שאתה חייב לי וא"ל מה אתה רוצה לעשות בהן והשיבו שרוצה לקנות חמור ונתרצה זה ליתן לו חמור א' בשביל חוב הדמים אשר עליו. משך בעל הפרה את החמור לא נקנית הפרה. כלומר בדין הזה אפילו כשמשך בעל הפרה את החמור עכשיו ממנו לא נקנית הפרה לא שייך כאן קניית הפרה בשביל חליפי החמור שהרי כבר היא קנויה לו מאז ודמים הוא שנתחייב לו והילכך מיבעיא לן חמור מהו שתקנה חוב המכר הזה. אם לא משך עדיין את החמור מי אמרינן דהוו כחליפין בשעת המקח וקונין או דילמא הדמים כחוב בעלמא והוי כמלוה דאינה קונה במכר: ר' בא אומר קנה. דהוו כחליפין: ר' יסא אמר לא קנה. דחוב המכר אינו קונה בחליפין כמו חוב המלוה: א"ר מנא אית הכא מילי דיודי ר' בא לר' יוסי כ"ל. וכן מוכח מסם דהתם גרסי' ר' מנא בשם ר' יוסי אמרה. והכי מוכרח דהא בהאי דינא ודאי לא קנה כדמסיק אדם וכו': אזל סמכיה גבי טרפוניטיה. אצל השלחני ושם גרים סמכיה גבי חדא פריטייא והיינו הך שסמכו אצל השלחני לפרוע לו בשביל זה ונתרצו במעמד שלשתן: ואשכחיה תמן קאים. לפני השלחני ליקח מעותו: א"ל חמורך אצלי. אם חמור אתה רוצה לקנות הרי יש לי חמור ותקח לך בשביל חוב הפרה שהייתי חייב לך: משך זה לא קנה זה וכו'. כלו' דכמו דבמשיכת מעות מזה לא קנה עכשיו זה החמור כן נמי לא קנה במשך מזה וטעמא דמכיון שסמכו אצל זה השלחני כבר נסתלק ממנו ואין לו שום חוב עליו שהרי במעמד שלשתן הוא ואינו יכול לחזור וא"כ במה יקנה עכשיו הא ודאי אין כאן חליפין: אלא כל אחד ואחד נקנה בגופו. כל א' צריך קנין בגופו ובעצמו הקנין דשייך ביה והרי כאן לא שייכא קנין חליפין ואינו קונה החמור אלא במשיכה וכיוצא בו מדרכי הקניה:

הלכה ב מתני'

כיצד. לפרושי מתני' דלעיל קאי דקתני המטלטלי' וכן הפירות קונות את המעות ואין המעות קונה אותם ומפרש דין הקנייה: משך ממנו פירות. הנקנין במשיכה אין יכול לחזור בו אע"פ שלא נתן לו המעות: נתן לו מעות ולא משך הימנו הפירות יכול לחזור בו. זה וזה ומדין תורה מעות קונות שהרי הן בכלל קנין דכתיב או קנה מיד עמיתך והקנת חכמים הוא דמשיכה דוקא קונה ולא מעות גזירה שמא יתן לו הלוקח דמי החפץ ויניח מקחו בבית המוכר ובתוך כך תפול הדליקה בבית המוכר או אונס אחר שיבאו לסטים עליו ואם יהיה ברשות לוקח יתמהמה המוכר ולא יחוס להציל ולפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר כדי שיטרית וישתדל להציל שהרי אם יאבד יהיה חייב לשלם: אבל אמרו. חכמים מי שפרע וכו' ואע"פ שיכול לחזור בו אוררין אותו בב"ד ואומרים לפניו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו ואח"כ יחזיר לו את מעותיו:

ר"ש

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ג מהלכות מכירה הלכה א סמ"ג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קצח ס"א

ז
ב מיי' שם וטוש"ע שם סעיף ה

ח
ג מיי' שם פ"ו הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רד סעיף א וסעיף ד

מסורת הש"ס

(קידושין פ"א)

גיטין ל ע"א

מראה הפנים

ובקידושין למזהי בקלרה דגרסה מבמעתתא. דהכא ראיה לפי' בעל המאור והר"ן ז"ל בשמעתתא דהמדיר וע"ש. וכבר בררתי האי סוגיא דעולה המסקנא כמסקנת הסוגיא דהתם בפ' המוכר וע"ש:

ר' בא אמר קנה. כבר בארתי בקידושין שם דפלוגתייהו דהרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ"ה מהל' מכירה הל' ד' תליא בפלוגתא דבני המערבי דהכא בדין זה דביעת הרמב"ם הולך כפי' הרי"ף בענין פירושא דיש דמים שהן כחליפין בנאמר בסוגיא דהתם דף מ"ו ע"ב וכר' בא דהכא דחוב הבא מחמת מכר הוו כחליפין וקנה והא דמשמע בקידושין דף מ"ו ע"א דמלוה אינו קונה במכר כדאמר בשביעות אימא כיפא ובוין במכר שוה קנה ואי מלוה להוצאה ניתנה כמאי קנה וכו' ומוקי התם לברייתא אחריתא. וזה כמה שהקשה הרמב"ן ז"ל על פי' הרי"ף והרמב"ם כבר תירצו המפרשים דבאלי לאו בין חוב הבא מחמת מכר כדאיירי בפרקין ובין חוב הבא מחמת מלוה דאיירי בקידושין בהאי ברייתא. וטעמא כמו שכתב הכ"מ שם. ועוד איכא טעמא אחרינא משום דבקנין חוב הבא מחמת המכר מילתא דלא שכיחא היא ולא גזרו בה רבנן. וזה הטעם כתב הרי"ף להדיא ע"ש. אבל בחוב הלואה שעליו דכ"ע לא קנה במכר. וא"ל לדחוק לחילוק שכתבו התוס' בפרקין בה ד"ה יש דמים וכו' דבהגאת מחילת מלוה מיירי דקנה כמו לענין קידושין וע"ש וליפנא דהתליף דמי שור וכו' משמע בחוב שהוא חייב לו בעד השור התליף עמו עכשיו בעד דמי החמור וכדמפרש הכא בהדיא. ומ"מ יש כאן מקום עיון על דברי הרמב"ם ז"ל דכאן כתב בחוב הבא מהלואה לא קנה ובפ"ו כתב דבקרקעות קנה ולענין מטלטלין מקבל עליו מי שפרע והי"ב צ"ל לדעתו דמחלק בין מטלטלין לקרקעות בחוב הבא מחמת מלוה דדבריו בפ"ב לענין מטלטלין הוא כדכתב בהדיא ע"ש. ומה שכתב הר"ן ז"ל בפ"ק דקידושין בשתם דלדעת הרי"ף והרמב"ם מלוה במכר קנה. וליין שם בפ"ו ממלוה. אבל באמת המעיין בפ"ג ובפ"ו יראה דדעת הרמב"ם לחלק בין מטלטלין לקרקעות בשתם מלוה לענין קניה. והכ"מ כתב בפ"ו דדעת הראב"ד דסובר שם דבחוב הבא מחמת מלוה אפילו מי שפרע אין כאן דלא הוי כנתינת מעות כלל גלמד מהאי תלמודא בקידושין בפ"ב הלכה ה' דקאמר ר' חייה בשם ר' יוחנן בקידושי מלוה להומרין ובקרקעות לא קנה ובמטלטלין אין מוכרין אותו למי שפרע. ומעיין בירושלמי שם יראה דגם לא כדעת הראב"ד אתיא שמי מחלק התם בין מוכר ללוקח ופשיט ליה ממתני' דפ' איזהו נשך דהמוכר אין יכול לחזור בו. ולא מצאתי טעם לדעת הרמב"ם במה שהוא מחלק בין מטלטלין לקרקעות בשתם חוב דעלמא. ושוב ראיתי דמפ' איזהו נשך דף כ"ג ע"א ראיה לדבריו דבמטלטלין קונה לענין מי שפרע דתני התם הרי שהיה נושה בחבירו מנה וכו' אם יש לו מיהא וכדפרש"י שם דטעמא דכיון דאית ביה משום מי שפרע הוי נכסותיה דלוקח וזה מוכרת. ובענין מה שהקשה הרשב"א ז"ל על האי תלמודא דמחלק בין לוקח למוכר בזה כבר בארתי בקידושין ע"ש ועוד יתבאר בפ' איזהו נשך אי"ה:

אזל סמכיה גבי טריפוניטיה. בקידושין פירשתי בענין אחר ופירושא דהכא עיקר. ודע דהרמב"ן ז"ל פילפל בענין פירושא דהאי סוגיא הובא בשיטה למהר"א ז"ל. ולשיטתיה אזיל דחולק על דעת הרי"ף והרמב"ם כמבואר לעיל. ולמנ"ד מהכא סייעתא לדעת הרמב"ם בענין חוב הבא מחמת מכר בהדי אמרו אית הכא מילי דיודי וכו'. משמע דהאי דינא לא דמי להא דלעיל ואפי' מאן דאית ליה דקנה התם הכא מודה. וכן נראה ג"כ מהגי' בקידושין דאמר ר' מנא על האי דינא פעמים שתחלת מקח לזה וכו' וכלומר בכי הא ודאי לאו חליפין הוו וטעמא כדפירשנא דמכיון שמסר לו אצל השלחני כבר נסתלק זה ממנו לגמרי במה יקנה הכל בדינא דלעיל והוא חוב הבא מחמת המכר שעדיין אל עליו בזה הוא דומה ממש להאי דאמרו יש דמים שהן כחליפין לפי שיטת הסוברים כן:

הלכה

רבי שמעון אומר *כל שהכסף בודו ידו על העליונה : גמ' א"ר אחא כתיב °כי מלאה הארץ חמס מפניהם. ומה היה *חמסן הוה בר נש נפיק טעין קופה מלאה תורמוסין והיו מתכוונין ונוטלין פחות משוה פרוטה דבר שאינו יוצא בדיינין. אמר רבי חייה בר ווה רבה רבה כמעשי אילו כך מעשי אילו. א"ר הנינה הלכה כר"ש. ולא אמרין לה לכל אפין. רב ירמיה בשם רב מעשה היה והורה ר' כר"ש. *ר' חייה בר יוסף יהב דינר למלחא. חזר ביה ההוא אמר לא ידע דכבר יהבון מגלא גו שקיה דההוא גברא מי שפרע מאנשי דור המבול עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. הד בר נש יהב דינרין למטכסה חזר ביה אתא עובדא קומי רבי חייה בר יוסף ור' יוחנן. ר' חייה בר יוסף אמר או יתן לו כדי עירבונו או ימסור אותו למי שפרע ורבי יוחנן אמר או יתן לו כל ^א מקחו או ימסור אותו למי שפרע. ר' לא אמר עירבון היה ר' זירא אמר מקצת דמים נתן לו. מודה ר' חייה בר יוסף לר' יוחנן במקח שאין דרכו ליקנות חציין כגון פרה וטלית. *ר' יעקב בר אידי ר' אבהו בשם ר' יוחנן טבעת אין בה משום עירבון. כל הנושא ונותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע. ר' יעקב בר זבדי ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר ליתן מתנה לחבירו *וביקש לחזור בו חוזר

ר"ש אומר וכו'. ר"ש פליג אמילתי' דת"ק דקאמר נתן לו מעות ולא משך הפירות יכול לחזור בו בין מוכר בין לוקח וקאמר ר"ש דלא תקנו חזרה אלא במוכר דכל שהכסף בידו ידו על העליונה והוא יכול לחזור בו ולא הלוקח וטעמא דעיקר תקנת החזרה כדי שיטרח להציל אם תפול דליקה בביתו וכשהעמידו חכמים ברשות המוכר כבר יטריח עצמו להציל שהרי אם יתייקר ברשותו נתייקר ובשביל כך ימסור עצמו להציל שחושב אם יתייקר אחזור בי ואין הלוקח בחזרה ואין הלכה כר"ש ואם היתה עלייתו של הלוקח שיש בו חפץ הנמכר מושכרת להמוכר לכ"ע משנתן את המעות אין א' משניהם יכולין לחזור בהן דטעמא מאי אמור רבנן משיכה קונה ולא מעות גזירה שמא יאמר מוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה הכא דעליה דלוקח הוא איהו בעצמו טרח ומציל ליה ובכה"ג לא תקנו חכמים משיכה :

גמ' ומה היה חמסין. דחמס משמע לאו גזל ממש וכדאמרינן חמסן דיהיב דמי והן היו גוזלין ממש והלכך מפרש לה שהיו מתכוונין ליטול פחות משוה פרוטה שאינו יוצא בדיינין ואע"פ שהיו גוזלין ממש כחמס הוא : רבה רבה. לג"ש כתיב וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכתיב באנשי סדום זעקת סדום ועמורה כי רבה : כמעשה אלו. של דור המבול כך של אנשי סדום שהיו עושין כן וכדדרים באגדת חלק רעים אילו לאילו וחטאים בג"ע וכו' : ולא אמרין לה לכל אפין. לאו כל אפין שוין בהא דהיכא דלא אמרו הלכה כר"ש : למלחא. על קניית מלח מאיש אחד וחזר ביה ההוא גברא שנתייקר המלח : אמר לא ידע. וכי אין אתה יודע שיבא מגל להכרית שוקו וכלומר שצריך אתה לקבל עליך מי שפרע : יהב דינרין למטכסה. על בגדי משי שקנה ממנו נתן לו מקצת הדמים וחזר בו המוכר : או יתן לו כדי עירבונו. כנגד מקצת דמים שיש בידו ליתן לו כל סחורה או יקבל עליו מי שפרע : או יתן לו כל מקחו. דס"ל לר' יוחנן במקצת דמים שקיבל קנה זה כל הסחורה לענין שצריך לקבל עליו מי שפרע אם חוזר בו : ר' אילא אמר. עירבון ממש הוה שנתן לו משכון על המקח ופליגי ר' חייה ור' יוחנן אם קנה כל המקח לענין זה : מקצת דמים נתן לו. ופליגי כדלעיל במקח שאין דרכו לקנות חציין. אלא שדרכן למכור כמו שהן שלימין כגון פרה וטלית בזה מודה לר' יוחנן דבמקצת דמים קנה כל המקח : טבעת אין בה משום עירבון. אם נותן טבעת לערבון על המקח לאו כלום הוא וכן אמר בהאי תלמודא סוף מסכת שביעית וכדמפרש התם טעמא מה בין זהוב ומה בין טבעת זהוב דרכו להשהגות טבעת בעינה הוא וכלומר אם נתן לו דינר זהוב לערבון דרכו להוציא ולשנות וליתן לו זהוב אחר כשיביא לו מעות כסף בעד מקחו אבל טבעת נשארת בעינה שהרי זה אינו יכול להוציאה ומתחלה לא לקחה אלא לסימן בעלמא ולא הקנה לזה המקח בשביל הטבעת שאין לו בה הנאה של כלום : בדברים. ולא קיבל ממנו מעות אין מוסרין אותו למי שפרע אם חוזר בו שאין בהם אלא משום מחוסרי אמנה : חוזר

מסורת הש"ס: ב"א מו ע"ב · בראשית רבה פרשה לד · ב"מ מח ע"ב · (שבועות פ"י) · ב"ב מט

אמר ר' אחא כתיב כי מלאה הארץ חמס וכו' פחות משוה פרוטה דבר שא"י כדיינין פי' מהרא"פ ז"ל דמייתי הכא משום דתנינן במתניתן מי שפרע מאנשי דור המבול. וכן מאנשי סדום למה הגי דקתיב משים דהתם מלאה הארץ חמס שאינו יוצא בדיינין להי' פחות משו"פ והי' הקב"ה פירע מהן. כן נמי בקנין מעות אע"פ שאין ביד ב"ד לכופו לקיים מקחו אבל אמרו מי שפרע :

ר"ח ב"י אמר או יתן לו כדי ערבונו או ימסיר אותו למש"פ ור"י אמר או יתן לו כל מקחו או ימסור אותו למש"פ. ע"ז נחלקו ר' לא ור' יוחנן. דר' לא אמר עירבון הי' ר"ל דנתן לו מקצת דמים לעירבון ומשכון לקנות את החוזר בו כדפירש"י ז"ל דף מ"ח ע"מ דאם חוזר בו מחול העירבון בזה ס"ל לר"ח ב"י דלא קנה הכל. אבל אם נתן לו בתורת דמים לכו"ע ס"ל דקנה הכל. והיא כרשב"ג בבבלי דף מ"ח ע"ב ור"ז ס"ל דמקצת דמים נתן לו ר"ל דנתן לו בתורת פירעון. ועכ"ז סבירא ליה לרהב"י דלא קנה הכל :

ר"י בר אידי ר"א בשם ר"י טבעת אין בה משום עירבון פי' בשטמ"ק ז"ל דף מ"ח ע"ב דבנותן טבעת אין בו אפילו מש"פ משום דהוא לסימן ולמשכון בעלמא ובעירבון זה לא קנה אפי' לקבל מש"פ אבל בנותן דינר לעירבון לקטם החוזר בו קנה כנגדו לקבל מש"פ כדמפרש בירושלמי סוף מס' שביעית דטבעת חוזר בעינו אבל דינר דרכו להשתנות וליתן אחר :

ריב"ז ר"א בשם ר"י אמר ליתן מתנה לחבירו כו' בבעה שאמר קילר כאן כדרך הסדר הזה שנביא אך ר"פ ובשביעית מבואר :

ר"ש

עין משפט נר מצוה

ט

א מיי' פ"ז מהלכות מכירה הלכה א יפ"ח שם הלכה א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רד ס"א וסי' קל סעי' ו

מראה הפנים

הלכה כר' שמעון ולא אמרין לה לכל אפין. יש לפרש דלא אמרין לה לכל אפין לומר דלאו בכל ענין אמרו כר"ש דאין הלוקח יכול להזיר בו דיש אופן אחד דגם הלוקח יכול לחזר בו כגון דליהניכו הפירות ביד המוכר דבהא אפי' ר"ש מודה לדעת ר"ת שכתבו התוס' דף מ"ז ע"ב ד"ה את"ב וכו' ע"ש. ודין זה דאם נשרפו חטים הלוקח חוזר בו והמוכר חייב לשלם מוסכם הוא מכל הגאונים ז"ל מלבד בעל המאור ז"ל שחולק בדבר זה ועיין לקמן ד"ה במוזל וכו' נשרפו חטיך וכו' מה שכתבתי מזה. ומיהו כבר מוסכם מהמסקנא דש"ס דילן דהלכה כחכמים בכל אפין :

אמר לא ידע דכבר יהבון וכו'. שילכו המגלים לתוך שוקיו וכו' ממי שאינו עומד בדיבורו. ומשמע דאף שאוררין אותו אפ"ה אין אומרים לו לנוכח הוא יפרע ממך וכו' וזהו הפי' דאמר רבא התם דף מ"ח ע"ב מילט לייטינן ליה. כלומר שאוררין בפניו והומרי' הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז ממכירה הל' ב' אוררין אותו בב"ד וכו' הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו. וכן הסכימו רוב האחרונים. ואוררין אותו דקאמר ר"ל בפניו. ולפ"ז הא דפי' רש"י שם בדברי אביי אודועי מודעינן ליה דע שאם תחזור סופך לפפרע ממך ולכאורה הא אביי מקיל טפי מרבא דהא קאמר טעמא דכתיב ונשיא בעמך וגו' אלא דלאביי ה"פ דלא אמרינן ליה שום קללה בהחלט אלא דע שאם תחזור וכו' בדרך תנאי ולרבא אמרי' בהחלט מי שפרע וכו' ומ"מ שלא לנוכח. והאי עובדא דרב חייא בר יוסף איפכא איתא התם דיהבו ליה זוזי אמלחא :

מקצת דמים נתן לו. והכי מסקינן מהתם דערבון דקאמר בנתן מקצת דמים מיירי והכא הוא דפליגי ר' חייא בר יוסף ור' יוחנן וקי"ל כוותיה דר' יוחנן דקנה כנגד כולו ובמטלטלין לענין מי שפרע כמסקנת הפוסקים. אבל בנתן משכון על הדמים לא קנה כלום כמבואר בדבריהם בדברי הרמב"ם ריש פ"ז שם ובטור סי' ק"ל וסי' פ"ד. וגמה שהבית הב"מ בל"ע בריש פ"ח ממכירה בת"ש בם הרמב"ם בדין עייל ונפיק הזוזי דלא קנה הנלמד מדברי רבא פ' האומנין דף ע"ז ע"ב ותמה מ"מ לא ביאר הרמב"ם בפירוש בדין קרקע דבנתן מקצת דמים קנה הכל יש לתמוה על תמיהתו דהא ביאר שם בפירוש הדין בסוף הלכה ב' ואם לא היה יוצא ונכנס ותובע קנה הלוקח את כלה וכו'. ובענין מ"ש הטור בסי' ק"ץ בדין עייל ונפיק הזוזי בנזה יש חילוק במטלטלין אם הוא דבר שאינו ראוי ליחלק כגון שמכר לו חמור וכו' המקח בטל לגמרי וכו' והרמב"ם לא חילק בזה אלא בנתן למטלטלין כל דין מקרקעי. וכתב הב"י שם שכן דעת המפרשים וכמו שהביא הב"מ שם הל' ד' וסיים הב"י בשם הר"ן על דין החילוק במטלטלין ויש לנו הוכחה בירושלמי ע"ש. ואיני רואה שום הוכחה מכאן ואיפכא מבואר הכא דהא אמר מודה ר' חייה בר יוסף לר' יוחנן במקח שאין דרכו ליקנות חליין וזהו כדעת שיש חולקין שהבי' שם דבכה"ג קנה כנגד כולו וכן הוא דעת הרמב"ם דלא מחלק ועוד דהכא סתמא קאמר ולא מיירי בדעייל ונפק הזוזי. ומ"מ לא נמלינו למדין אלא דבסתמא בדבר שאינו ראוי ליחלק הוא דכ"ע מודים דקנה כולו וא"כ בדעייל ונפיק אין לנו ראיה מכאן ותלי בגי' דהתם אם דגרים תמרת נאל"ף כגי' הרי"ף והרא"ש וכפי' רש"י שם או כגי' שאתרת תמרא יין וכמבואר שם. שוב מצאתי להרמב"ן ז"ל גם' המלחמות בפ' השוכר את האומנין דמפרש לשאי דמודה ר' חייה בר יוסף כמו שפירשתי והנאני :

טבעת אין בה משום עירבון. מכאן למדו המפרשים דבדבר שהוא שייך בו תורת דמים כגון שנתן לו זהוב כדמחלק האי תלמודא בשביעית והבאתי בפנים דהוי כמו שנתן מקצת דמים כדאמר טעמא שדרכו להשתנות והוכא דעת זה בדברי הה"מ ריש פ"ז ממכירה. ומשמע מהכא דבמשכון אין בו מי שפרע כדקאמר אין בה משום עירבון דלית בה האי דינא דלעיל וכדכתב הרי"ף ז"ל דברים ומשכון לא קתי' באבל אמרו. וכמה שהביא שם ראיה מפ"ק דקידושין דף ח' ע"ב גבי ההיא דזבן אמתא בפריטי וכו' אתו לקמיה דר' אמי א"ל פריטי אין כאן נכסי אין כאן והקשה הר"ן על הראיה הזאת הובא בבי' למב"א ז"ל דהתם דינא קאמר להו דיכול לחזור בו אבל לעולם מקבל עליו מי שפרע ועוד דהתם אמתא הוי דכמקרקעי דמי ואיפשר דליכא מי שפרע במקרקע. ובסוף הביא ראיה לדברי הרי"ף מההיא דהכא ע"ש. ולפ"ז אין לנו הוכחה דבוכר הרי"ף ז"ל דבמקרקע יש בו מי שפרע. ועיין בד"מ סי' ק"ל שכתב ומדברי הרי"ף נראה דס"ל דיש בקרקעות מי שפרע והר"ן נסתפק בדבר עכ"ל. ומה שהיה נראה כי להוכית מדעת הרי"ף הוא מכח קושית הר"ן בההיא דאמתא אבל כד אתינן להאי טעמא כדמוכח מהכא דבמשכון לית ביה מי שפרע א"כ בלאו הכי דברי הרי"ף נכונים הן ואין לנו ראיה דמטעם מקרקעי אמרו הכי בהאי דאמתא. ולא מכח קושיא דתיפוק ליה דמקרקעי הוה מטום דדינא קאמר וקמ"ל דבמשכון לא חייבי' כלל. ומדברי הרמב"ם נראה דיש בקרקעות מי שפרע דכתב בפ"ז ממכירה הל' ח' הלוקח מחבירו קרקע או עבדים וכו' ופסקו הדמים והניח משכון וכו' חוזר ואינו חייב לקבל מי שפרע. א"כ משמע דבענין אחר שייך גם בקרקע מי שפרע וכגון במקום שכותבין שטר דלא קני לקרקע בכסף לחוד וקאי במי שפרע :

אמר ליתן מתנה לחבירו וכו'. ובבבלי דף מ"ט מסיק דבמתנה מועטת דסמכא דעתיה אינו מותר לחזור בו לכתחלה ואם חזר בו הוי מחוסר אמנה וצריך לפרש

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ז מהלכות מכירה הלכה יט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רד סעיף יא:
ב י"ד סי' רנח

ר"ש בר סוסרטאי בשם ר' אבהו אם אמר נשרפו חיטיך בעליי' נאמן ופ"ז שאל ר' יצחק על תיבת נאמן למי נאמן דהא אם בשקנו לו מעותיו שלו נשרפו. ר"ל דלא קאי דברי ר"ש בר סוסרטאי בהאי דקאמר לשון נאמן אם לא דס"ל דמעות קונה בזה שייך למימר נשרפו חיטיך בעלי' דאי לא קני ליה מעותיו ש"ז נשרפו ר"ל היכי שייך למימר נאמן הא ההפסד שלו הוא. ולא שייך בזה לשון נאמן. כן פי' מהרא"פ ז"ל:

ר' סימון בשם ריב"ל בר נש דיהיב לחברי' עשרה דינרין א"ל אית לי' גבך מאה גרבון דחמרא מן הדין ביתא שרי. מן אהן כרמא אסור כן גי' הבעה"ט ז"ל כמאמר שני קנין מה בין כרם לבית בית אינו מצוי ליפול כרם מצוי ליפול. גי' הבע"ט ז"ל מצוי לשרוף ופי' הבע"ט ז"ל דכל עיקר דעקרו רבנן קנין כסף הוא משום כדי שלא יאמרו נשרפו חיטך בעלי' וע"כ במילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. וע"כ בבית דלא שכיחא דליקה ואינו מצוי ליפול לא גזרו רבנן משא"כ בכרם דשכיח דליקה [ומכאן פסק הבעה"ט ז"ל דדווקא בעלי' דשכיחא דליקה שייך לומר נשרפו חיטיך בעלי' משא"כ בבית דלא שכיחא דליקה לא שייך למימר נשרפו חיטיך בעלי' והא דנקט לשון אסור ולשון שרי הוא ע"כ לענין ריבית באם דקנה לי' לא הוי ריבית אבל אי לא קני עד דמשך הוי אגר נטר לי'] א"ר יוסי את שמע מינה בר נש דיהיב לחברי' עשרה דינרין א"ל ע"מ דתיקום לי בהון מאה גרבון מכיון שלח ידו בהן צריך להעמיד לו מקחו ומפרש הבעה"ט דבזה ג"כ לא גזרו דיאמר לו נשרפו חיטיך בעלי' דבכל כה"ג ששלח בו יד ליכא נשרפו חיטך בעלי' דמילתא דחיקא היא וכן הילכתא בכל מילתא דלא שכיח עכ"ל ז"ל. ונראה לפענ"ד דבמקום דחיקא נ"ל רחיקא הוא [וספר הבעה"ט שת"י אינו מוגה] וכיון דהוי דבר רחוק שישלח בו יד דהא נתן לו ע"מ דיקנה בהון המרא לא גזרו רבנן דבמעות שלא בהן יד לא גזרו רבנן:

חוזר. ואין בו משום מחוסר אמנה. וחסר כאן ובשביעית גרים. לה הקושיא שהקשה ר' יוסי לר' יעקב והאן לאו לדק זהן לדק. וכי זה ההן לדק שלו שדרשו חכמים שיהא לאו שלך לדק והן שלך לדק ומשני בשעה שאמר הין של לדק הוה.

א חוזר. אמר [ב]בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה מבתר כן אין חזר ביה לא חזר ביה. הדא דתימר בעני אבל בעשיר נעשה נדר. רב מפקד לשמשיה אימת דנימר לך תתן מתנה לבר נש אין הוה מסכן [ג]הב ליה מיד ואין עתיר אימליך בי תניינות. רבן יוחנן יהב דינרין לקריבוי על משח. יקר משח. אתא שאל להבי ינאי א"ל מדבר תורה מעות קונין ולמה אמרו אין קונין שלא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה. רבי שמואל בר סוסרטאי בשם רבי אבהו. אם אמר לו נשרפו חיטיך בעלייה נאמן. רבי יצחק מקשי מה נן קיימין אם בשקנו לו מעותיו שלו נשרפו ואי לא קנו לו מעותיו של זה נשרפו. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין א"ל אית לי גבך מאה דינרין מהדין ביתא שרי מהדין כרמא אסור. [ד]מה בין כרם לבית בית אינו מצוי ליפול כרם מצוי ליפול. א"ר יוסי את שמע מינה בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין א"ל במנת דתיקום לי בהון מאה גרבין מכיון ששלח ידו בהן צריך להעמיד לו מקחו. *רבי שמעון בן לקיש אמר

או

וכדהכא. אמרי. בשעה שאמר לו ליתן צריך שיהא בדעת גמורה שלא יאמר לו דרך כיזוב והיתול אבל מבתר כן אם חזר ביה חזר ביה כלו"ל ול"ג לא א"כ ה"ק לא איכפת בדבר אם חזר ביה או לא חזר: הדא דתימר בעני. שאמר ליתן מתנה דלא סמכה דעתו של המקבל אבל בעשיר שאמר ליתן מתנה לעני נעשה נדר וצריך לקיים נדרו: רב. היה מלוה למשרתו כשאומר לך תן מתנה לעני תתן לו מיד ולא תשאל אותי עוד לפי שאיני יכול לחזור בו ואם הוא עשיר המלך בי שנית אם לא החזרתי בו: יקר משח. נתייקר השמן ורצו קרוביו לחזור בהן: א"ל מד"ת. הוא דמעות קונין אבל כבר אמרו חכמים אין קונין שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חיטיך בעליה ומדברי חכמים יכולין לחזור בהן: נאמן. ומקשי ר' יצחק עלה לענין מאי נאמן הוא דקאמרת שהרי אחר שהקנו חכמים דאין מעות קונות לא שייך נאמן כאן וכדמסיק הקושיא: מהו אנן קיימין אם בשקנו לו מעותיו. האי קנו לאו לשון קנין הוא שהרי אין מעות קונות אלא הגיעו קאמר וכלומר אם כבר הגיעו לידו מעותיו והומר נשרפו חטיך בעלייה ואמרת נאמן הא לא מלית אמרת דשלו נשרפו דכיון דמעות אינן קונות המקח ברשות המוכר הוא וההפסד שלו היא וצריך להחזיר לו מעותיו: ואי בשלא קנו לו מעותיו. שעדיין לא קבל ממנו המעות והלה תובע תן לי המקח ואשלם לך והוא אומר לו נשרפו חטיך: של זה נשרפו. בתמיה וכי החטים של לוקח הוא דצריך זה לטעון נשרפו הלא לא קנה כלל ואפי' מי שפרע אין כאן ולא שייך הכא לומר נאמן כלל. ויש לפרש נמי בלשון קנין ממש: אית לי גבך מאה דינרין מהדין ביתא. כגון שהשכיר לו ביתו לדור בו והקדים המשכיר ונתן לשוכר עשרה דינרין להוציא על הבית להקנו וליפותו וכיולא בזה והתנה עמו שיוסיף בדמי שכירותו בכל שנה בשביל העשרה דינרים שהקדים לו עד שיעלו לסך מאה דינרין: שרי. ואין כאן משום רבית דמכיון שהמעות שהקדים לו בגוף הבית הוא דמפיק להו תוספות השכירות שמוסיף לו לאו בשביל שכר המעות הוו ומותר: מהדין כרמא. ואם הקדים לו מעות על הכרם שלו ויוסיף לו כך וכך בכל שנה אסור וכדמפרש ואזיל: בית אינו מצוי ליפול. שהבית קבוע הוא ולא שכיח שיפול ומפני כך מה שהוא מוסיף לו דמי שכירות הבית בשביל שהקדים לו עשרה דינרין לתקן את הבית ולצור בו צורות וכיולא בו מה שיוליא על גוף הבית דבר קביעות הוא וגמלא שלאו בשביל שכר המעות שהקדי' הוא מוסיף לו: כרם מצוי ליפול. שהכרם בעצמו אינו דבר קבוע ומצוי הוא ליפול ולא שייך בזה לומר שמה שמקדים לו להוציא על גוף הכרם הוא לפי שאינו עומד וקבוע הוא הלכך מה שהוא מוסיף לו בשביל שכר המעות שהקדים לו ואסור: את שמע מינה בר נש וכו'. מדין רבית שזכר ר' סימון כאן שמעינן ג"כ דין בקניית המקח: במנת דתיקום לי בהון מאה גרבין. על מנת שתעמוד לי מאה גרבין של יין וכיולא בהן מכיון בשלח ידו במעותיו להשתמש בהן: לריך להעמיד לו מקחו. ואינו יכול לחזור בו ושייך לומר כאן מעות אינן קונות דלא אמרו אלא על איזה סחורה ומטלטלין וכה"ג שמכר לו ששייך בהן קניה אחרת ואין מעות קונות לו עד שימשוך וכיולא בו מדרכי הקניה אבל במעות שנותן לו ע"מ להרויח מכיון ששלח בו יד אינו יכול לחזור בו וזה שמעינן מהאי דינא דלעיל דלא חילק אלא בגווני דאית ביה איסורא משום רבית או לא אבל מכל מקום המקח קיים ואינו חוזר:

או

ציון ירושלים

[ב]בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה. בזה פירשתי מ"ש כי לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה ועיין תרגום אונקלוס שם והיינו לפי שיטת הירוש' דהן שלך לדק היינו בשעת שאמר צריך להיות בדעת גמורה. אבל לבתר כן יכול לחזור ושיטת ב"ס דילן אפילו אח"כ ראוי שיפי' הן שלך לדק ולזה אמר ההבדל שבין בו"ד להקב"ה כו' שלא איש אל ויכזב היינו בשעת מעשה ובן אדם ויתנחם אח"כ וז"ש ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה אח"כ ע' תוס' כתובו' דף קב ודו"ק:

[ד]מה בין כרם לבית בית אינו מצוי לפול. ע' תוספתא ב"מ פ"ד ע"ב ד"ה ולא. ולפ"ג דלא הזכירו התוס' דברי הירושלמי הלז גם מ"ש שם התוס' לפרש הירושלמי דכל בשהורה התיר' לא רצו להחמיר זה ראי'. למ"ש הט"ז בא"ח סי' תקפ"ח וביו"ד סי' קיז גם מדברי התוס' ב"מ דף ע ד"ב תבין משמע כן ועיין בעס"מ ריש ה' יסודי התורה שהרגיש קלת מדברי התוס' דף ע הנ"ל אבל לא הרגיש דברי התוס' דף סד הנ"ל:

מסורת הש"ס
נדרים יב.

מראה הפנים

לפ"ז ה"נ דהוזר לכתחלה דקאמר במתנה מרובה הוא וכ"נ מדברי הרי"ף ז"ל שהביא הא דהכא על מסקנא. דהתם משמע דלא פליגא. ומה שכתב הב"י סוף סי' ר"ד דהרמב"ם כתב לירושלמי זה כפ"ז לא מצאתי בהלכות מכירה בנזכר שם מהאי דהכא ונפ"ז של' ע' כתב כפי המסקנא דהש"ס דילן. וחילוק בבין עני ועשיר דהכא הוזכר בי"ד סי' רנ"ח. ויש לגרום כאן הדא דתימר בעשיר אבל בעני נעשה נדר:

רבי שמואל וכו' אם אמר לו נשרפו חטיך בעליה נאמן. מה שפירשתי בפנים הוא לפי הנראה דלאחר שתקנו חכמים דאין מעות קונות וכדאמר לעיל אבל הנכון דקושית ר' ילחק אם כשקנו לו על קנין ממש מיתפרשא. וזהו למאי דכתב הרי"ף ז"ל על הא דאמרי' מ"ט אמרו משיכה קונה וכו' גזרה דילמא נפלה דליקה באונס דהאי מוקמי ליה כשבות מוכר מכר נפשיה וטרח ומציל. ושמעינן מהא דכמה דלא משכיה ללוקח לזבינא ואתנים דלמוכר איתנים ואית ליה ללוקח למימר תן לי את מקחי או תן לי את מעותי. ודין זה מוסכם הוא מכל הגאונים והמפרשים ומשנה שלימה שנינו בפ' אותו ואת בנו בד' פרקים בשנה המוכר בהמה לריך להודיע וכו' אבל בשאר ימות השנה אינו כן לפיכך אם מת מת למוכר. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממכירה הלכה ו' מלבד בעל המאור ז"ל שחולק בדין זה וכתב ולי לא נראה כן שאם נאנס ונשרף ונאבד מן העולם כיון דקי"ל דמעות קונות מד"ת אינו יכול לחזור בו אלא כל זמן שהוא קיים והאריך שם בראיות ופי' טעם המשנה בחולין בדוחק דהתם ישנו בעולם ואין בין בשר בחוטה לבין בשר נבילה שום שינוי בצורתה אלא. כמו שיש בין היוקר והזול וכיים שם וידעתי גם אני שאין כן דעת הגאונים כלם ז"ל. וכבר השיב עליו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות על פירושו ועל ראיותיו. ובהאת מיתפרשא הסוגיא כפשיטות דר' שמואל דקאמר דהם א"ל נשרפו חטיך בעליה נאמן משמע דס"ל כדעת בעל המאור דהיכא דנשרפו אינו יכול הלוקח לחזור בו דכבר קנו לו מעותיו בכה"ג והיינו דמקשי עליה ר' ילחק במאי עסקינן אם בשקנו לו וכלומר דהא מודית לן דכל זמן שהוא קיים אין המעות קונות ויכול הלוקח לחזור בו כ"א דוקא בנשרפו ונאבדו מן העולם בהא הוא. דאיכא סברא לדחק ולחלק דאינו יכול לחזור בו וא"כ לא משכחת לה דאין ללוקח לחזור בו אלא כגוונא דידעינן שנאבדו מן העולם ומאי נאמן דקאמרת דאי בשקנו לו מעותיו והיינו בידוע בנשרפו א"כ שלא נשרפו של הלוקח ואם בשלא קנו לו דלא ידעינן בודאי שנשרפו ודילמא קיים הוא ועדיין לא קנו לו דיוכל לחזור א"כ מעותיו של זה של המוכר נשרפו דהא לסברא דידך אי את משכחת לה דיד המוכר על עליונה אלא בידוע שנאבדו ולטוגם נאמנות של המוכר לא שייכא בהאי דינא דלעולם יכול הלוקח לומר אחזור בי ואם יביא המוכר ראיה שנשרפו שוב אין אנו לריכין לנאמנות שלו. ועכ"פ שמעינן דר' שמואל דהכא סובר כדעת בעל המאור ואם דככר נסתר דעת זה מן דעת הגאונים כלם ז"ל וכן דחי לה ר' ילחק הכא דאפי' אם נאמר כן קשיא לדבריך:

בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין וכו'. דין זה לענין היתר רבית נלמד ג"כ מהתם כגוונא דפרישית בפנים וכדאמרי' פ' איזהו נשך דף ס"ט ע"ב גבי דינא דמפרין על שדהו ואינו חושש משום רבית וכו' אבל אין מפרין על חנות ועל ספינה אמר רב נחמן פעמים שמפרין על חנות לצור בה צורה דלכו בה איניבי והוי אגרא טפי וכו' דכל היכא דמוליא על גוף הבית ליכא חששא דלא הוי ליה בשביל שכר מעות שהקדים לו. ולפ"ז נ"ל דהכרם דאסור היינו נמי בגוף הכרם וכדמפרש טעמא דכרם מצוי ליפול אינו דבר קבוע ולא סמכא דעתיה והוי כשכר המעות דאי בעבודת הכרם כשדה דמיא ועפי אית בה היתירא מבית כשהוא מפרין בשביל לפרנס את השדה ואת הכרם ומשיכי תיתי לחלק בזה בין שדה לכרם:

מכיון שלח ידו. בהן לריך להעמיד לו מקחו. ולענין מי שפרע קאמר דנקנה לו המקח שאם חוזר בו מקבל מי שפרע כן פי' הרמב"ן ז"ל בחדושיו הובא בשי' למב"א ז"ל בענין זה. ולא דמי לטבעת דלעיל דהתם בתורת משכון וסימן על המקח שנתן לו הוא וכמבואר כמה שכתבתי שם. ונשנגת מרדכי בפרקין ראיתי שכתב בשם העיטור וז"ל מסתברא דוקא עליה אמרו דשכיחא ביה דליקה אבל מכר לו חטין שבבית דלא שכיחא בה דליקה מעות קונות. וכ"ג בירושלמי בר נש דיהב וכו' עד מכיון דשלח ידו בהן

או קנה מיד עמיתך. מיד עמיתך את צריך משיכה אין את צריך משיכה מיד העבו"ם. על דעתיה דר"ש בן לקיש לאיזה דבר מוסרין אותו למי שפרע. אמר ר' יוסי בי ר' בון ותייא כהין תנאה *דתני הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע:

(ויקרא כה)

הלכה ג מתני' [א] *ההונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות למקח [ב] עד אימתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו הורה רבי טרפון בלוד ההונייה שמונת כסף לסלע שליש למקח ושמחו תגרי לוד אמר להן מותר להחזיר כל היום אמרו יניח לנו ר' טרפון את מקומינו וחזרו לדברי חכמים אחד [ג] הלוקח ואחד המוכר יש להם הונייה [ד] כשם שהונייה להדיוט כך הונייה לתגר רבי יהודה אומר אין לתגר הונייה מי שהוטל עליו ידו העליונה שהוא אומר לו תן לי את מעותיי או תן לי מה שהוניתני: **גמ'** רב אמר שיעור הוא רבי יוחנן אמר לית [ה] הוא שיעורא. רב *אמר כל הנושא ונותן במנת שאין לו [ו] אונאה יש לו אונאה. תני

או קנה מיד עמיתך. ומכאן למד דקנין משיכה מן התורה הוא דמיד כתיב דבר הנקנה מיד אל יד וכתוב בו עמיתך לומר מיד עמיתך את צריך לקנות במשיכה ולא במעות אבל מן יד העכו"ם אין את צריך משיכה אלא מעות קונות בו: על דעתיה דר"ל דאמר מעות אינן קונות מד"ת קשיא לאיזה דבר מוסרין וכו' דמכיון דאין כאן קנין כלל אמאי אמרו חכמים דצריך לקבל עליו מי שפרע: אמר ר' יוסי בר בון ואתייא כהן תנא דתני וכו'. כלומר דהיינו טעמא דמתני' אליבא דר"ל דהואיל דאיכא נתינת מעות בהדי דברים קאי עלייהו במי שפרע וכהאי ברייתא דתני בתוספתא פ"ג הנושא והנותן בדברים לבד ולא נתן מעות בהא הוא דאין מוסרין אותו למי שפרע אבל כי איכא מעות בהדי דברים דבאו לכלל מעשה לד"ה מוסרין אותו למי שפרע:

הלכה ג מתני' ההונאה ארבעה כסף. ארבעה מעות כסף שהן שש בדינר והסלע ד' דינרין: מעשרים וארבעה כסף לסלע. אם היה המקח שוה בדמי סלע שהן כ"ד מעות דהשתא הוי אונא' ד' מעות שתות למקח חייב להשיב לו כל אונאתו ד' כסף: עד אימתי מותר להחזיר. מי שנתאנה במקח או שיתן לו אונאתו והא דנקט לשון מותר לאשמועינן דאפי' מי שפרע ליכא: עד כדי שיראה. המקח לתגר או לאחד מקרוביו ואם שהה יותר מחל על אונאתו והמוכר לעולם חוזר שהרי אין המקח בידו שיוכל להראות לתגר או לקרובו אם נתאנה ואם נודע שבא לידו דבר כיוצא בממכרו וידע שטעה ושתק ולא תבע אינו יכול לחזור ולתבוע שהרי מחל. וכן אם הוא דבר הנמכר כיוצא בו בשוק ואין במינו שינוי אין המוכר חוזר אלא עד כדי שישאל על השער שבשוק בלבד: ושמחו תגרי לוד. שהיו בקיאין בסחורה ומוכרין ביוקר ואין הלכה כר' טרפון: אין לתגר הונייה. מפני שהוא בקי ומסתמא אחולי אוחיל גביה והאי דזבנה הכי משום דאיתרמי ליה זבינתא אחריתא והשתא הוא דקבעי למיהדר ביה ואין הלכה כר' יהודה: מי שהוטל עליו. מי שנתאנה: ידו על העליונה. ואם נתאנה לוקח אומר לו תן לי מעותי ואני חוזר במקח או תן לי מה שהוניתני ומסיק בבבלי דר' יהודה הנשיא היא ולית הלכתא כוותיה אלא אם האונאה שתות קנה המקח ומחזיר אונאה יותר משתות בטל מקח: **גמ'** רב אמר שיעור הוא. שתות למקח דקתני במתני' בדוקא קתני וזהו שיעור של אונאה הוא דאחר שתות של שיווי המקח אזלינן אבל אם אין כאן שתות לשווי המקח אע"פ שיש שתות למעות שנתן זה וכגון שמכר לו שוה חמשה בששה ונתאנה לוקח בזוז שהוא שתות המעות שנתן ויותר משתות הוא לשווי המקח אין לו דין אונאה אלא בטל המקח וכן אם מכר לו שוה שבעה בששה ונתאנה המוכר בזוז שהוא שתות המעות ולשווי המקח הוא פחות משתות אין לו דין אונאה אלא מחילה הוי כדין כל פחות משתות דמחילה היא: ר' יוחנן אמר לית היא שיעורא. בדוקא והוא הדין נמי לשתות מעות ואע"ג דליכא שתות למקח דין אונאה יש לו: במנת. על מנת שאין לו עליו הונאה והמקח בכהאי הוא שזה אינו יודע כמה הונאה יש בו כדי שימחול והלכך יש לו טענת אונאה: האונאה פרוטה. וקס"ד לדין פרוטה קאמר דיש אונאה והיינו דמתמה הש"ס ואונאה לפרוטה אלא הונאה עצמה מהו כיון דהמקח בפרוטה א"כ מהו האונאה דשייכא בה והכי ה"ל למימר ההונאה לפרוטו' כגון אם מכר לו שוה שש פרוטות בחמש:

תני

רב אמר שיעור הוא. פי' דאין אונאה פחות מארבעה כסף כמו דתנינן במתניתן האונאה ד' כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע. אבל מעה כסף לא הוי שיעור אונאה. כמו אין אונאה לפרוטות. ובעינן מטבע יותר מפרוטה דהוא מעה וזהו שיעור אונאה לפי מה דקי"ל כר"כ דאין אונאה לפרוטות ובעינן שיעור מעה כדפסק הב"י ז"ל סי' רכ"ח ובסמ"ע ז"ל שם עיי"ש. כמו כן ס"ל לרב דשיעור המטבע של אונאה היא ארבעה כסף כדאיתא במתניתן וזהו שיעורא דאונאה. ר"י אמר לית היא שיעורא אלא העיקר הוא השיעור שתות למקח והשבון בעלמא נקט התנא ארבעה כסף משום שהוא עשרים וארבעה בסלע. רב אמר כל הנושא ונותן במנת שאין לו עליו אונאה כו' משום דהנך תרתי מילי קאמר רב בהלכו' אונאה תני להו בהדדי. תני ר' לוי האונאה פרוטה וקס"ד דלא בעינן שיעור אונאה אלא העיקר דכיון דאיכא שיעור פרוטה הוי אונאה. וע"ז פריך והאונאה פרוטה בתמי'. אלא אונאה עצמה מהו פי' בשהי' אונאה בעלם כדינו שתות מקח או מעות מהו שיעורו של המטבע. ע"ז תני לוי דשיעורו פרוטה. אבל אי בעלם לא הי' דין אונאה ונתאנה בפרוטה לאו כלום הוא:

תני

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ב מהלכות מכירה הלכה ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רכז ס"ב

יג
ב מיי' שם הלכ' ה טוש"ע שם סעיף ז

יד
ג מיי' שם הלכה א סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סעיף א וס"ב

טו
ד מיי' שם הלכה ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יד

טז
ה מיי' שם הלכה ב ועיין כמ"מ ובל"מ טוש"ע שם סעיף ב

יז
ו מיי' שם פי"ג הלכה ג טוש"ע שם סעיף כא

מסורת הש"ס
(תוספ' פ"ג)
ב"מ נב ע"א
ב"מ נא מכות יג בכורות פ"ד

מראה הפנים

כהן צריך להעמיד לו מקחו. והא מעות אין קונות מלתא דלא שכיחא לא גזרו וש"מ דכל כה"ג ליכא למימר גברא תנין געליה דמלתא דלא שכיחא היא וכן הלכתא בכל מלתא דלא שכיחא עכ"ל. וכבר כתב הב"י ריש סי' קל"ח בהגהת ב"ה ודבריו דברי התוספות שם בענין חילוק הדין בין עליה לבית. וכן לא מסתבר פירושו וטעמו בהא דהכא:

מיד עמיתך את צריך משיכה וכו'. וא"כ לר' יוחנן דקי"ל כוותיה דמד"ת מעות קונות איפכא דרשינן מיד עמיתך במעות ומיד העכו"ם במשיכה דוקא. וזהו כדעת ר"ת בתוס' פ"ק דקידושין ובפ"ק דבכורות דף י"ג ע"א ד"ה גופו קנוי וכו' וכן דעת הרא"ש ז"ל כאן. וכבר מבואר בדין המצבת בטור י"ד סי' ש"כ דכתב דצריך לצאת ידי שני הדעות לכתחלה דעת רש"י דעכו"ם קונה בכסף ודעת ר"ת דבמשיכה וצריך לקבל המעות מיד העכו"ם ושימשוך לרשותו וכו'. והובא באחרונים חלוקי דיעות לענין דיעבד דאם מכר לו בקנין א' במשיכה או בכסף אם נפטרה מהבכורה הו לא. ובהג"א בפירקין כתיב בשם א"ז דאפילו לכתחלה בדבר שאין לו למשוך מעות קונות בעכו"ם אפילו לר' יוחנן וכתב הלכך נראה בעיני ישראל שיש לו בהמה מבכרת מותר לו לקבל מעות מן העכו"ם ולמכור לו העובר אע"ג דלא משך העכו"ם ולהפקיעו מבכורה וחוזר וקונהו מן העכו"ם לאחר שיוליד הואיל ואין יכול למשוך העובר מעות קונות ומשיכת האם אינה מועלת לעובר אלא בכפותה וכו' עכ"ל. ועכ"פ נוכל ללמוד מהג"א לענין דיעבד כדעת המקילין בזה. שוב מצאתי כתבו' מיימוני השייכין לספר קנין סי' ה' שפסק כשם הר' יצחק מויג"א כדעת הג"א בשם א"ז ע"ש. ודע דיש עוד נ"מ לדינא אי אמרינן משיכה קונה מן התורה כר"ל או מעות קונות מד"ת כר"י אפי' בשתא דתקון רבנן דאין מעות קונות ובעי משיכה וזהו כפי שפרש"י ז"ל בדף מ"ח ע"א וכ"מ לענין איסורא כגון אם קידש בו את שהקנה לר' יוחנן הוו קידושין דמדאורייתא קנייה ודידיה הוא ולר"ל לא הוו קידושין. והריטב"א ז"ל הביאו בשיטה כהב על פי' רש"י ואינו מחוור דכיון דמדרבנן אינן קונות הפקר ב"ד הפקר ואף לר' יוחנן אינה מקודשת למ"ד דלית ליה למוכר רשות להנפוקינון עכ"ל. ודין זה אם יש לו רשות למוכר להוציאן להמעות כל זמן דלא קנו לא חזר בו הלוקח ולא א"ל המוכר לא הדריכהו או אם לא אינו מבואר בש"ס להדיא. כ"א מבואר דעת גדולי הפוסקים שמעט דהסכימו שיש לו רשות למוכר להוציאן כמ"ש הרי"ף ז"ל ובשם רב האי גאון ז"ל. הביא דאפילו אמר ליה למרייהו תא שקול זוזך ולא אתי ואתגיבו חייב דהוו כהלואה גביה וכו' והסכים עמו שם וכן כתב הטור בסוף סי' קל"ח בשמו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז ממכירה הל' ג' בתורת המוכר ועכ"פ כל זמן שלא א"ל בוא וטול מעותיך לעולם חייב הוא באחריות המעות כמו שמבואר

מדבריו שם ואע"כ יש לו רשות להשתמש בהן וכן הוא דעת התוס' בפ' המפקיד דף מ"ג ע"א ד"ה מאי הריא הוליא וכו' לתירוץ הב' שכתבו שם ועוד יש לומר דלר' יוחנן ולרב הונא דאית להו ד"ת מעות קונות לא הפקיעו רבנן כח שיש לו למוכר במעות שיכול להשתמש בהן כיון דקונות מן התורה והוי שואל עלייהו וכו' ע"ש והשתא לכולהו הני גאונים דסברי שיש לו רשות למוכר להשתמש בהן אם כן אם קידש בהן אשה מקודשת מן התורה למאי דקי"ל כר' יוחנן:

רב אמר שיעור הוא. כדפרישית. ופלוגתא דרב ור' יוחנן הכא היא פלוגתא דרב ושמואל דהתם דף מ"ט ע"ב דרב אמר שתות מקח דוקא שנינו ואם מכר לו שוה חמש בשש דאיכא שתות משות אבל לגבי המקח הוא חומש בטל המקח מכיון דלגבי המקח הוא יותר משתות ולשמואל דאמר שתות מעות נמי שנינו אונאה הוי אע"ג דלגבי המקח חומש הוא מכיון דלגבי א' איכא שתות דין אונאה יש לו. וכן פליגי בשוה שבע בשש לענין אונאת המוכר כמבואר. ובשוה שש בחמש דלגבי המקח הוי שתות ולגבי מעות הוא דהוי חומש בהא שמואל נמי ס"ל דדין אונאה יש לו כדקאמר התם שתות מעות נמי שנינו ובשתא בחמשה וכו' כ"ע ל"פ דבתר מקח אזלינן. כללא דמילתא דהיכא דלגבי מקח שתות הוי אע"ג דלגבי המעות תמצא דביטול מקח הוי. או לפעמים מחילה כגון שוה שש בשבע דלגבי מעות פחות משתות הוא לעולם אזלינן בתר מקח לכ"ע ול"פ אלא בשהות בהפך דלגבי מעות הוא דהוי שתות ולגבי המקח הוי ביטול או מחילה כמבואר. וטעמא דמלתא דהשים מלגבי המקח שתות הכל מודין בה משום דמסתמא הטעות תלוי במקח ומלוי בו שבני אדם טועין בשוויו אבל לא במעות. ובזה תבין דברי התוס' שם ד"ה שתות מעות נמי שנינו אפי' למ"ד שתות מעות נראה יותר לילך אחר שתות מקח וכו'. ר"ל שהתוס' מפרשין הטעם דמאי שנא דהיכא שתות מלגבי המקח הכל מודים בזה והשים שתות מלגבי המעות דפליגי הלכך כתבו דמן הסברא הוא דיש לילך יותר אחר שתות מקחו משים לילך אחר המעות אפי' אין בו שתות מלגבי המעות לפי שההונאה והטעות תלויה במקח וכו'. ומצאתי סעד לפרושי בדברי התוס' בזה במה שהובא בשיטה למב"ת ז"ל שכתב שם בשם הרא"ש ז"ל אהא דקאמר שוי ביתא בתמניא כ"ע ל"פ וכו' וגם סברא היא דבדבר שהאונאה תלוי בה יש לנו לתלות השתות והאונאה תלויה במקח שטועין בני אדם בשוויו אבל במעות אין טעות עכ"ל וכן הן ממש דברי התוס' בלי פקפוק. ועיין במהרש"א שכתב כאן פירוש דחוק מאד ופי' שר"ל דהיכא דליכא לא שתות מעות ולא שתות מקח וכו'. ודרך רחוקה היא שהרי התוס' בפירוש כתבו יותר לילך אחר שתות. מקח וכו'. וכמה שהביא מ"ש המרדכי בשם הרמ"ך בזה. הב"י הביאו בריש סי' רכ"ז וזהו ענין אחר ונלמד מסברת התוספות ועיין לקמן הלכה ד' ד"ס משני פונדיון מה שכתבתי בזה:

תני

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פי"ב מהלכו' מכירה הלכה ד טוש"ע חו"מ סי' רכז סע"ד

תני וקנה המקח חוזר לו הונייתי דברי ר"י הנשיא ר"י אמר ביטול מקח. ובבבלי דף נ' ע"ב ודף נ"א ע"א גרסי' פלוגתא דר' נתן ור"י הנשיא ובאופן אחר:

כהנא בעי קומי רב בשעה שהמוכר מתאונה הוא עד חומש הוא שוה שש בחמש וכשהלוקח מתאונה הוא שוה חמש בשש הוא שתות מעות ומקשה על הברייתא דהתוספתא דבמוכר חשוב שוה שש בחמש. ובגי לוקח חשוב שוה חמש בשש ע"ז משני ליה. הוא והונייתו מצטרפין עד שתות פי' דשוה חמש בשש מצטרפין הזוז להמקח של חמש ובכ"א הוי שש ותשבינן שתות מלבר כפירש הפ"מ ז"ל:

מכר לו שוה חמשה בששה יכול מימר לי' חד דינר אינרבת כו' כפי' הפ"מ ז"ל:

מכר לו שוה חמשה בששה לא הספיק לישא וליתן עד שהוקיר משבע ר' יעקב בר אידי ר' אבוה בשם ר' יוחנן כשם שבטל מאצל זה כך בטל מזה. ופריך כמן תנינן ארבעה מדות במוכרין מכר לו חיטין יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו והיא כקושית הבבלי במס' ב"ב דף פ"ד על רב חסדא אמאי מוכר א"י לחזור בו. ע"ז משני אר"י בר"ב ותייא כהן תניא הנושא ונותן בדברים אין מוסרין אותו למס"פ ופי' הג"י ז"ל בב"ב שם דה"פ דקס"ד דמקשן דמאי דקאמר לא הספיק לישא וליתן היינו שלא משך אבל כסף כבר נתן וקמ"ל דפטור ממס"פ ולהכי אקשי ליה ממתניתן דקתני היכי דמשך דמתאנה חוזר בו ואינו מקבל מס"פ אבל מאנה אינו חוזר בו בלא מס"פ. ומשני אתיא כמ"ד הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למס"פ כלומר הביא דר"י שלא הספיק לישא המקח ולא ליתן המעות ואין כאן מס"פ. והא קמ"ל דיכולין לחזור בהם לגמרי ואפי' משום מחוסר אמנה אין בו כיון שנשתנה השער כדקפסק בהו"מ סי' ר"ד עיי"ש. והרמב"ן ז"ל מפרש דהא דר' יוחנן בירושלמי מיירי בשלא נתן דמים ויכול לחזור דבדברים אין מוסרין אותו למס"פ. וה"ה נמי היכי שלא הוקרו ולא נתאנה אחד מהן אלא אורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לחזור אלא א"כ היתה שם אונאה מתחלה. ועוד שיש בו משום חסרון אמנה. אבל עכשיו אין בהן חסרון אמנה שלא כיוון מתחלה בדעת גמורה לכך:

א"ר

תני רבי לוי *האונאה פרוטה והאונאה פרוטה. אלא הונאה עצמה מהו. *תני נקנה המקח חוזר. *לו הונייתו הברי ר' יהודה הנשיא ר' יוחנן אמר א בטל מקחו. כהנא בעא קומי רב בשעה שהמוכר מתאונה מתאונה עד חומש בשעה שהלוקח מתאונה מתאונה עד שתות. א"ל היא הונייתו ומצטרפין עד שתות. מכר לו שוה חמשה בששה יכיל מימר ליה חד דינר איגרבת סב דינרך. א"ר זירא יכיל מימר ליה לית איקרי דיהון ברייתא אמרין פלוני איגחך. ואית דבעי מימר יכיל מימר ליה לית הוא יקרי מלבוש בחמשה דינרין. ר' יוחנן ר' אלעזר ור' הושעיה אמרי מה טעמא דאהן תנייא ידע אנא דלא הוות מיקמתי תבא אלא חמשה דינרין על דהוות דחיק ליה יהבי אשתה דינרין סב דידך והב דידי. מכר לו שוה *חמשה בששה לא הספיק לישא וליתן עד שהוקיר משבע. ר' יעקב בר אידי רבי אבהו בשם ר' יוחנן כשם שבטל מאצל זה כך בטל מזה.

תמן

תני. בתוספתא פ"ג. והש"ס קיצר בהעתקה והכי איתא התם מי שהוטל עליו ידו על העליונה כיצד מכר לו חלוק שוה ה' בשש יד לוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי סלע רצה אומר לו הילך חלוקך ותן לי מעותי אבל אם מכר לו שוה שש בחמש יד המוכר על העליונה רצה אומר תן לי סלעי רצה אומר לו הילך מעותיו ותן לי חלוקי ורבי אומר לעולם יד המוכר על העליונה. והיינו דקאמר הכא דר' יהודה הנשיא סבר דלעולם נקנה המקח אם המוכר רוצה ואע"פ שמכר לו שוה חמש בשש ונתאנה הלוקח מחזיר לו הונייתו והמקח קיים: ר' יוחנן. פליג דבכה"ג בטל מקחו דהונייה בחומש הוא: כהנא בעא קומי רב. על הא דתנינן בתוספת' דבסיפא בשעה שהמוכר מתאונה שמכר לו שוה שש בחמש מתאונה עד חומש המעות שקיבל ובריטא בשעה שהלוקח מתאונה שמכר לו שוה חמש בשש הוא מתאנה עד שתות של המעות וכיצד מפרשינן להאי ברייתא דאם בתר המעות אזלינן ברישא הוי שתות ובסיפא חומש ואי בתר המקח אזלינן א"כ הניחא בסיפא דנתאנה המוכר בזוז והוא שתות המקח אלא רישא קשיא דאי בתר מקח אזלינן חומש הוא ותנותי קרי לה אונאה: א"ל. לעולם בתר המקח אזלינן ורישא הכי פירושא הוא והונייתו מצטרפין עד שתות דכשתצרף הזוז שאינה אותו עם שיווי המקח הוי שתות ושתות מלבר הוא אבל בסיפא בלאו הכי איכא שתות מלגיו. וכללא דמילת' דכל היכא דתמלא שתות בין מלבר בין מלגיו הוי אונאה ובלבד מן המקח: מכר לו שוה חמשה בששה. השתא מפרש טעמא להאי מ"ד שוה חמשה בששה ביד הלוקח הוא לחזור בו ופריך הש"ס ולמאי הא יכיל המוכר מימר ליה. חד דינר איגרבת. נפסדת הא לך דינרך בחזרה והמקח יהא מקח השוה: אמר ר' זירא. היינו טעמא דיכיל מימר ליה הלוקח לית איקרי אין זה כבוד שלי שיהו הבריות אומרין פלוני נתאנה ושתקו על מקחו שלקח ביוקר עד שהחזיר לו זה את הזוז: ואית דבעי מימר. דלאו היינו טעמא שהרי מכל מקום ישחקו עליו שיאמרו נתאנה זה ובשביל זוז אחד חזר בו אלא היינו טעמא דיכיל מימר ליה. לית הוא יקרי. אין זה כבודי לילך במלבוש שאינו שוה אלא חמשה דינרין ואני רוצה בחשוב ממנו: רבי יוחנן וכו'. אמרי טעמא אחרינא שהוא יכול לומר לו יודע הייתי בתחלה שאין הסחורה זו שוה אלא חמשה דינרין ועל שהייתי דחוק ונצרך לסחורה כזו נתתי לך ששה עתה קח הסחורה שלך ותן לי מעותי: חמשה בששה. והוי ביטול מקח אליבא דרב ולא הספיק לישא וליתן עמו בטענות ובחזירת הסחורה עד שנתייקר ועמד על שבע ועכשיו רוצה לקיים מקחו מהו: כשם שבטל מקח וכו'. שזה אומר לו אלמלא לא נתייקר היית חוזר בך עכשיו אני חוזר בו דלעולם יש כאן דין ביטול מקח לשניהם:

תמן

מסורת הש"ס

עיין ב"מ סב (תוספ' פ"ג) שם ד"ג

פ' ב"ב פג פד

מראה הפנים

תני ר' לוי האונאה פרוטה. בבבלי דף נ"ה ע"א קאמר על מתני' דלקמן חמש פרוטות הן וליתני נמי האונאה פרוטה אמר רב כהנא זאת אומרת אין אונאה לפרוטות ולוי אמר יש אונאה לפרוטות וכן תני לוי במתניתין וכו'. ויש בזה המימרא כמה פירושים ולא נצריך בזה והפשוט הוא כפי' הרמב"ם ז"ל וכן הובא בש"ע סי' רכ"ז ס"ה דלעולם אין חיוב התורה מהאונאה אלא כשהיא יותר על פרוטה אבל אם אין שיעור האונאה אלא כדי פרוטה אין חייב להחזיר דאין אונאה לפרוטות ר"ל אין שם אונאה אלא על שיווי פרוטה וכך הם דברי הרמב"ם בפי"ב ממכירה הל' ד' אין המאנה חייב להחזיר וכו' ע"ש. ולפ"ז גם דברי הש"ס דהכא מתפרשין בענין זה דמתמה על לוי והאונאה פרוטה אלא האונאה עצמה מהו תשובה היא בתמיה דהכי אמרו האונאה ב' כסף ולא תני התם במתני' האונאה בזה פרוטה וכדרב כהנא וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם כנ"ל:

רבי יוחנן אמר בטל מקחו. למאי דפרישית לעיל דר' יוחנן כשמואל דהתם סבירא ליה ולדידיה כי איכא שתות מבית נמי דין אונאה יש לו. ולפ"ז צריך לפרש דר' יוחנן לא קאי על גוונא דמיתני בתוספתא כמו שהבאתי בפנים אלא דאעיקרא דמילתיה דר' יהודה הנשיא הוא דפליג דקאמר נקנה מקחו וכו' דמשמע לעולם ואפילו יותר על שתית מקח ועל שתות מעות המקח קיים אלא שמחזיר ההונאה ע"ז קאמר דאם יש כאן יותר מכדי הונאה מכל לד בטל מקחו כדשמואל וכדאיפסיק הלכתא דלא כר' יהודה נשיאה:

כהנא בעא קומי רב וכו'. מסוגיא דהכא משמע דכל היכא דאיכא שתות בין מלבר בין מלגיו הוי שתות ובלבד במקח כביתתי' דרב דס"ל הכי. אבל סוגיא דהתם אינה מתפרשת אלא בשתות מלגיו. והאיתי בשיטה למב"א ז"ל שכתב בשם הרא"ב"ד ז"ל וקשיא לי דסוגיא דשמעתא דשתות מלגיו לרב והא גבי חומש פשיטא דחומש מלבר ובבבא בתרא בענין מוסיפין על המדות אמרי' שהיא מלבר עכ"ל. והסבר דטעמא כדכתבו התוס' בשמעתא דאונאה ד"ה שוי חמשה בשיתא וכו' ועוד דכשנתאנה המוכר לא תמלא שתות מלבר דשוי שיתא בחמשה הוי שתות מלגיו ע"כ ולפיכך השוו במידותיהן גם בנתאנה הלוקח לומר כן. וכמה שכתב הרמב"ם ז"ל שם הל' ג' היתה ההונייה פחות מזה בכל שהוא כגון שמכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו. והרבה תמה הכ"מ גם על זה ובדרישה האריך בביאור דברי הכ"מ ובתשובות רבים וא"ל לזה דדבריו במה שתמה מבוארין וכמה שרצה ליישב והולי דעת המחבר וכו' החשבון גדול לשם חלקים וכו' ובסוף לא הסכים בזה וכתב ועל דרך האמת שאין זה כדאי וכו' והניחם בדברי הרמב"ם וכתב שהוא ט"ס כמו שהוא לפנינו. וע"ש הגהתו קנע הב"י בש"ע כן. ולענ"ד אין מן הצורך לא להשבונות רבים ולא להוכחות רחוקות דפשיטא ופשיטה הוא דאין החשבון רק על החלקים ולא שנאמר דהיכא שמכר לו שיווי ההשן ככך וכך ככך הפחות מכך וכך דכשנתשוב על החלקים לפי ערך ההונאה משוה שבע בשש תהיה כך ההונאה ביותר ואם כן היה הדבר שוה ששה קושית הכ"מ על הרמב"ם דהאמרו שוה שיתא בחמשה הויא הונאה דמשמע הא אם מכר לו שוה שש בחמש ומעט יותר לא הוי הונאה דפחות משתות הוא ומתילה הויא ולמאי הא הכתי המוכר נתאנה יותר מכדי הונאה שוה שש בשש ונאמר דרך משל מכר לו שוה ששים דינרין כמ' דינרין ופונדיון א' ונמצא ההונאה י"א פונדיוני' וכשתחלק ששים דינרין לששה חלקים תמצא כחלק עשרה פונדיון ובגי חומשין וא"כ תקשי נ"ב למאי הוי הי"א פונדיון שנתאנה מתילה הרי הוא יותר מכדי הונאה של שוה ששה בששה. ולדבריו היה צ"ל דבגמרא לאו דוקא נקטי לפרש שוה שיתא בחמשה על אופן כך מבוייס של ששה חלקים אלא באמת על מעט יותר מחמשה נמי קאמר באופן שצריך לשמור שכשתחלקהו לשיווי לששה חלקים ויהיה בו כדי הונאה לערך שנתן לו בעד המקח הוא ג"כ בכלל הונאה והא ודאי ליתא ואין פי' זה הוגל בגמ"ם דה"כ היינו שוה ששה בשתא והתם אמרו דבשוה שיתא בחמשה כ"ע ל"פ ובשוה ששה בשיתא פליג רב וס"ל דמחילה הוי לדידי' דלעולם דוקא שתות למקח בעינן ואם כן הוא ע"כ דמפרשינן דשוה שיתא בחמשה דקאמר הוא באופן שכשהלכתנו מחשבין החלקים לערך שיווי המקח לששה חלקים יהיה המכר שוה שיתא בחמשה וכן בשש בשש כשנתשוב לחלק שיווי המקח בו' חלקים יהיה בשש בשש וכן עולם ואם על כרחינו לפרש בש"ס כן למה לא נפרש גם בדברי הרמב"ם וכוונתו כן דלעולם שיווי המקח מחשבין וערך המעות שנתן לו בעדו. ובזה שבים בחמשים ופרוטה בכוונה והחשבון הוא כשנבא לחלוק שיווי המקח לששה חלקים לא יהיה כאן שתות ומחילה הוי ואפילו אם נלך אחר המעות יהיה יותר משתות וביטול מקח הוי בהא לא אזלינן אחר המעות דלא קאמר שמואל אלא בדאיכא שתות בחד לד וזה פשוט. וזהו ג"כ דינו וסברתו של המרדכי שהובא בהגהה שם ונלמד מסברת התוס' דהכא. ועיין שכתב הב"ח גם אלא שנ"לה מדבריו שם דפי' להתוס' שזהו ממש דין המרדכי וכמו שפי' מהרש"א ובזה כבר כתבתי לעיל דאין כוונת התוס' ממש כן דלא איירי אלא לפרש דמ"ע כ"ע מודים שיש כאן שתות למקח ואין שתות למעות דהולכין אחר המקח והוי הונאה וכמו שפי' הרא"ש ז"ל ומשום דהטעות במקח הוא מלוי. אלא דנלמד ממילא דין המרדכי ג"כ להיכא דאין כאן לא שתות המקח ולא שתות המעות דאזלינן בתר חשבון שיווי המקח וג"כ מהאי טעמא. ודברי הרמב"ם נכונים ואינם צריכין שום תיקון והגהה וזה ברור:

עד שהוקיר משבע וכו' כשם שבטל מקח מאצל זה וכו'. בהא לכאורה פליגא על מימרי' דרב חסדא דהתם בפ' המוכר את הספינה דף פ"ג ע"ב דקאמר דכשהוקיר אא"כ הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר משום דא"ל דאלו לא אוניתן מעיקרא לא הוה מלית הדרת בך השתא דאוניתן מלית הדרת בך. אבל באמת אינו כן. ומשני שרבו השיטות והפירושים בהא דרב חסדא וכמו שהאריך הרא"ש ז"ל שם. וגם ראיתי מבוכה באחרונים בענין פירושא דהאי דהכא ורצו ללמוד מכאן דיני דבטל המאור ז"ל שסובר דבתרי תרעי

בנשא

*תמן תנינן ארבע מידות במוכרין מכר לו חטין יפות [א] ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו. א"ר יוסי בי רבי בון ותייא כהן תנא הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע:

הלכה ד מתני'

וכמה תהא הסלע *חסירה ולא יהא בה הונייה רבי מאיר אומר ארבעה איסורות מאיסר לדינר ר' יהודה אומר ארבעה פונדיונות מפונדיון לדינר רבי שמעון אומר [י] שמונה פונדיונות משני פונדיונין לדינר: **גמ'** *תני יותר מיכן מוציאה בשוה סלע *עד שקל. [ג] דינר עד רובע. פחות מיכן אפילו הוא כאיסר אין יכול להוציאה. היתה יוצא על אסימון בסלע ועל המטבע בשקל. על אסימון בשקל ועל המטבע בסלע. אין לו אלא צורת המטבע. [ד] לא יתנה לא להרם ולא להרג מפני שמרמין בה את אחרים אלא נוקבה ותולה בצואר בנו. במה דברים אמורים בדינרין ובסלעין אבל בדינר זהב ובמטביעות כסף מוציאין בשוייהן. כשם שמוציאין לחולין כך מוציאין למעשר שני ובלבד שלא יתכוין להוציאן:

הלכה ה מתני'

עד אימתי מותר להחזיר [ה] בכרכין עד כדי שיראה לשולחני ובכפרין עד ערבי שבתות אם היה [ו] מכירה אפילו לאחר שנים עשר חדש מקבלה ממנו ואין

תמן תנינן. פ' המוכר את הספינה ארבע מדות דינים חלוקים זה מזה במוכרין: יפות. התנה עמו שיתן לו חטים יפות ונמצאו רעות וטעות הוא שהטעהו הלוקח יכול לחזור בו: רעות ונמצאו יפות. הלוקח הטעהו וא"ל חטים אלו רעות הן ונמצאו שליפות נחשבו בכאן המוכר יכול לחזור בו:

ותייא כהן. תנא דלעיל דהנושא ונותן בדברים וכו' וכלומר דיכול לחזור לכתחלה קאמר ואפילו מי שפרע ליכא דנושא ונותן בדברים הוא:

הלכה ד מתני' וכמה תהא הסלע חסרה. מטבע היוצא ותמיד הוא שוחק וחסר כמה תחסר ואם הוציאה לא תהא הונאה. ובגמרא התם אמור בה טעמא לחילוק פלוגתייהו דלא דמי מטבע לחפץ דכיון דלא סגי לא מחל: ארבעה איסרות. לסלע: מאיסר לדינר. והאיסר א' מכ"ד בו השש מעה כסף הוא דינר מעה ב' פונדיון פונדיון ב' איסורין: שמנה פונדיונות. שתות כשאר אונאה והלכה כר"ש: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ג והגי' משובשת כאן במקלת וכן שם צריך קצת תיקון: יותר מכאן. משיעור האמור במתני': מוציאה בשויה. כפי שהוא שוה ושלא יוציאה בסלע: סלע עד שקל. הסלע מותר לקיימה ולהוציאה בשויה עד שתחסר עד שקל שהוא חצי סלע אבל משחסרה פחות משקל אסור לקיימה מפני שקלה היא לרמות שהיה הסלע שנתן לו מקבלה הימנו אפי' לאחר י"ב חדש: ואין

בה ואינו ניכר בה הפחת משקל לפי מרתבה כסלע: דינר. מותר לקיימו עד שיעמוד על רובע שקל שהוא חצי דינר: פחות מכאן אפי' הוא כאיסר אין יכול להוציאה. אפילו בשוויו שנוח לרמות בו: לא יתנה. מטבע שאסור לקיימה אסור ליתנה לאנס ולרוצח שמחמת יראתן מקבלין אותה מהן ומרמין בה לבריות: נוקבה. באמצע: בדינרין ובסלעין. של כסף: אבל בדינר זהב ובמטבעות נחשת. צ"ל וכן הוא בתוספתא: מוציאין בשוויהן. לעולם לפי שדרכן להוציאן במשקל ואינו יכול לרמות בהן: כך מוציאין למעשר שני. לפדיון מ"ש: ובלבד שלא יתכוין להוציאן. שלא יתכוין בתחלה להחזיקן בידו עד שיפדה מעשר שני שלו. ובתוספ' גרים בלבד שלא יתכוין להטיל סלע על השני:

הלכה ה מתני' עד אימתי מותר להחזיר. הסלע חסרה שיש בה אונאה דלא דמי לטלית דכל אינש קים ליה בגויה אבל סלע לאו כל אינש קים ליה בגוה: בכרכים. שיש שם שלחני עד כדי שיראה לשלחני: בכפרים. שאין שם שלחני: עד ערבי שבתות. שבא להוציא לסעודת שבת אז ידע אם יקבלוה ממנו ויכול להוציאה: אם היה מכירה. ה"ק אם חסיד הוא ורוצה לעשות לפנים משורת הדין אם מכיר

יט
א מיי' פי"ז מהלכות מכירה הלכה א סמ"ג עשין פב ולאוין קע טוש"ע חו"מ סי' רלג ס"א

כ
ב מיי' שם פי"ב הלכה י סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סי' רכז סע"ו

כא
ג ד מיי' פ"ז מגניבה הלכ' ד סמ"ג עשין עב טוש"ע שם סעיף יח

כב
ה ו מיי' פי"ב מהלכות מכיר' הלכה יא ופ"ו מהשגות וכמ"ש טוש"ע שם סעיף יז

(כ"ב פ"ס) דף פג

פ' תוס' חולין נד ד"ס כסלע

(תוספתא פ"ג) כ"מ נג

מראה הפנים

בנושא ונותן בדברים אפילו משום מחוסרי אמנה ליכא. וחולק על הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל שכתב וסתם בפ"ז ממכירה הלכה ה' דנושא ונותן בדברים בלבד וכו' ה"ז ממחוסרי אמנה. וכבר השיב עליו בהריכות הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות. וכן במה שחולק בדין מתנה מרובה כבר נתבאר לעיל בהלכה ב' מזה דהכא ג"כ במתנה מועטת מיירי והובאו שני התלמודים בזה ואין זה ענין לכאן. וגבה"ר כאן מהדין שלפנינו דהטור בסוף סי' ר"ד הביא לדעת בעל המאור בענין תרי תרעי וכתב הב"ח שם דלפי' הנ"י בהספינה להביא דהכא נראה מכאן כדעת בעל המאור ונראה יותר להשוות הבבלי עם הירושלמי והניח בצ"ע עכ"ל ובראותי זה היתה נפלאת בעיני דמה ענין מחוסרי אמנה לכאן. ולקמן אביא פי' הנ"י בזה. ומצאתי בחידושי הרמב"ן ז"ל כב"ב שפי' הנכון והאמיתי. ולא אביא אלא תוכן דבריו שהאריך שם ומתוך זה יתבאר דליכא מהכא סייעתא לבעל המאור והעיקר כפסק הרי"ף והרמב"ם וכדעת רוב הגאונים ז"ל. ומתחלה נבאר בטענות דרב ספדא דהתם דבעיקר בפי' הרי"ף ז"ל וכמו שחיזק הרמב"ן שם דבריו דבדיני' דרב הסדא לא קי"ל כוותיה דהיכו קאמר במכר שוה חמש בשש ולא הספיק וכו' ואנן קי"ל כרבא דהלכתא שתות קנה ומחזיר אונאה וגבה דין הונאה איכא. וכמו שפירשתי בפנים לפי דהכא אליבא דרב אתייא דבוגיא דלעיל הכל לפי שיטתיה. ועוד יתבאר לקמן מזה. ומיהו כביטול מקח כגון דמכר לו שוה ארבע בחמש בזה פסק הרי"ף ז"ל כרב חסדא דמשתכר עממיה וכבריה דמלי א"ל אי לאו דהוניתן וכו' וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב ממכירה הל' י"ג המוכר לחבירו שוה ארבע בחמש וכו' והוקר ועמד בשבע לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר וכו' דכיון שבא בתוספת נשכר. וכזה הולך ג"כ לשיטתו בענין החזרה בביטול המקח והחילוק בין המתנה להמתאנה שדעתו ז"ל כדעת הריב"ם שהביאו התוס' בהספינה שם ד"ה אי לאו דאוניתן וכו' דפיר' דהמתנה אינו יכול לחזור בו היכא דאיכא ביטול מקח אלא היכא דהמתאנה תובע אונאתו דכיון שתובע להחזיר לו מה שהונה אותו יותר משתות הוי מקח טעות וגם המאנה יכול לחזור בו אבל אם המתאנה אינו תובע אונאתו ורוצה להחזיק המקח כמו שקנה אין סברא שיוכל המאנה לחזור בו דמלי אמר לי' אי לאו דאוניתן וכו'. וכן כתב הוא ז"ל שם לעיל הל' ד' שיתה ההונייה יתירה על השתות וכו' והמתאנה יכול להחזיר וכו' אבל המאנה אותו אינו יכול לחזור אם רצה זה יקבל ואע"פ שנטל המקח. וזה הפי' בבנתייקר אתי"ב כמו בהוה בהל' י"ג בפירוש. א"כ גרירא לן מילתיה דרב חסדא דהתם. בענין שהסכימו גדולי הפוסקים והמפרשים לענין היכא דאיכא ביטול מקח. ומעתה נבאר בענין סוגיא דהכא. דהנ"י פי' שם במתני' ד' מדות במוכרין אחר שהביא להא דר' יעקב בר אידי וכו' וז"ל ואקשינן תמן תנינן ד' מדות במוכרין וכו' לוקח חוזר בו ולא מוכר ולא אמרת הכן פי' דקס"ד דהכיא דר' יוחנן בדאיכא כסף ומאי לא הספיק ליתא ולית בלא מכך וקאמר בניהם חוזרין ואינם מקבלין מי שפרע ולהכי אקשי ליה ממתני' דקתני דהיכא דמכך דמתאנה חוזר בו ואינו מקבל מי שפרע אבל מאנה אינו חוזר בו בלא מי שפרע ופריק אתיא כמ"ד הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע כלומר דהכיא דר' יוחנן שלא הספיק ליתן המקח ולא ליתן המעות ואין כאן מי שפרע והא קמ"ל דיכולין לחזור בהן לגמרי ואפילו משום מחוסרי אמנה אין בו כיון שנשתנה השער עכ"ל הנ"י. ומכאן השמו האחרונים לומר דנראה מכאן כדעת בעל המאור דבתרי תרעי לית ביה משום מחוסרי אמנה כמו שכתב הב"ח והובאת לעיל וכן הביא הש"כ דבריו. ותמוה מאד הוא דאפילו לפי' הנ"י אין ראיה מכאן דהא הכא בדאית ביה אונאה ומקח טעות בתחלה מיירי וכבר פירשו כל המפרשים דאין אדם עשוי לעמוד דיבורו במקום אונאה וכמו שהביא גם הרמב"ן ז"ל בחידושיו שם לבבא זו למאן דפירש שם להא דרב חסדא בענין אחר ואם דבעיקר הפירוש דחה אותו הוא ז"ל מ"מ הבבא זו קיימת דלא שייך מחוסר אמנה במקום דאיכא ביטול מקח או אונאה וכמו דמוכח מדבריו ז"ל בפרקין ופירושו דלקמן כאשר יתבאר ואם כן מה ענין זה להביא. ועובדא דאייקר כיתנא בפ' הזהב דף מ"ט ע"א ולהביא עובדא דזיל נדונית בפ' איזהו נשך דף ע"ד ע"ב דעיקר הפילפול וחלוקי הפירושים על סוגיות אלו בנויות ולא מיירי התם כלל מאונאה כמבואר ועוד דגם לפי' הנ"י גופי' קשה דאי הכי דהא דר"י דהכא דמיירי שלא היתה שם לא משיכה ולא נתינת מעות ועיקרא דמילתא לא צריכא אלא לאשמעינן דהואיל והוקר ונשתנה השער אין בו משום מחוסרי אמנה א"כ מה ענין מי שפרע כאן והוי עיקר חסר מן הספר וה"ל למימר ואתיא כהך דאין בו משום שן לדק וכמוזכר לעיל בהלכה ב' וכמבואר מכך דבביעית בהבאתי בפנים. אמנם למדנו עיקר הדין מתורתו של הרמב"ן ז"ל ובפירושו לסוגיא דהכא. בכתב גם אחר שהאריך לפלפל בענין חילוק הפירושים בהסוגיא דהספינה דלעיל וז"ל והוי יודע שאין פירושים כללו חלוקין בדינן אלא כולם מודים בדין המתנה שלא לחזור בשום ענין אלא כמי שאין שם אונאה הוא ואין חילוק בין מכך ללא מכך והאי לענין מי שפרע והאי לענין קנין גמור ושילך הירושלמי מי שנתלו בו לחלק ביניהם מכר שוה חמש בשש ולא הספיק וכו' עד אין מוסרין אותו למי שפרע וכך פירושו דקסבר ר' יעקב בתות מקח בינינו ובוה חמש בשש בטל מקח הוא ובכם בזה חוזר זה חוזר והקשו עליו ממשנתינו שבוה בטול מקח ואעפ"כ כן מתנה אינו חוזר ופריק הא דאמר ר' יוחנן בניהם חוזרין בשלא משכו ומשום דס"ל הנושא והנותן בדברים אין מוסרין אותו למי שפרע והוא הדין נמי להיכא שלא הוקרו ולא נתאנה אחד מהן אלא אורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לחזור בו אא"כ היתה שם אונאה מתחלה ועוד שיש בו משום מחוסרי אמנה אבל עכשיו אין שם חסרון אמנה שלא כיון מתחלה כדעת גמורה לכך כדאמרינן התם גמלא למד שאם נתן מעות דינן כדין משיכה לענין מי שפרע עכ"ל. מפירושו זה למדנו דעיקרא דמילתא להשמיענו כאן דהואיל ולא מכך חוזרין ולית ביה משום מי שפרע אבל אי מכך לא היה המתאנה יכול לחזור וכלומר דהיינו מתני' דהתם וכדשמעינן מתני' דהתם וכלומר דר"י דמתאנה יכול לחזור משום ביטול מקח המאנה לעולם אינו חוזר כדמסקו מבוגיא דהספינה היכא דהוי ביטול מקח קי"ל כרב חסדא. ולא תיקשי דהא הכא אליבא דר' יוחנן קיימינן ואיהו פליג ארב לעיל וס"ל כשמואל דשתות מעות נמי קניגו וכמו שכתבתי שם ד"ל כעין דמפרקינן בעלמא אמוראי ניהו אליבא דר"י ועל הרוב תמלא זה בדר' הנהו דשני מילתיה דר' יוחנן. וכן נמי אין בו משום מחוסר אמנה בדינא דהכא דהרי גם נתינת מעות אין כאן אבל אין הטעם משום דנשתנה השער אלא כדמסיק הוא ז"ל דהכא לא כיון מתחלה בדעת גמורה לכך והיינו דהואיל ורואה שנתאנה לא היתה דעתו מסכמת בלב שלם מתחלה למקח זה וכדאמר הכא לעיל דעיקר הכן לדק בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה. וכדמליין הוא ז"ל כדאמרינן התם. ועל כרחך צריך אתה לחלק בחילוק זה אליביה דביטתי' דליהו כר פלוגתי' דבעל המאור בפרקין וקים מה שכתיב בספר המלחמות לדעת הרי"ף והגאונים ז"ל דאפי' בתרי תרעי אית ביה משום מחוסרי אמנה אלא ודאי היינו טעמא דמכיון שנתאנה לא שייך כאן משום מחוסרי אמנה דאין אדם עומד בדבורו במקום אונאה אבל היכא דליכא אונאה אין לחלק בין חד תרעא לתרי תרעי. ואילו נתתי לבא וראו מה שפי' הרמב"ן ז"ל וסברתו וטעמו ונימוקו עמו לא הוו מייתי סייעתא מהכא לדעת בעל המאור ז"ל דעיקרא דמילתא איתמר הכא לענין מי שפרע. ונסיים כמו שסיים הוא ז"ל גם ומי שפרע שכר טוב לעוסקים בתורתו לשמה יזכינו להמנות עמהם:

משני פונדיונות לדינר. כמה שכתבו התוס' במתני' יש לכוין לדין המרדכי אבל במה שכתבו בדף מ"ט ע"ב ד"ה בתות מעות וכו' אין הכוונה כפירוש דבריהם לדין גופי' דהמרדכי אלא כסברתו וטעמו וכבר נתבאר לעיל בפי' כוונת דבריהם כפי' תוס' והרא"ש ז"ל. ומה שכתב המהרש"א כאן שצריך טוב טעם ודעת לדיני' דמרדכי כבר נתבאר לעיל ד"ה רב אמר הטעם והסברא וכ"ע מודין בה מלבד הה"מ ונתבאר שכן דעת הרמב"ם ז"ל כדעת התוס' והמרדכי וע"ש:

היתה יוצאה על אסימון בסלע וכו'. הך מילתא לא סגי ליה בתוספתא. ופירושו שאם הוא בענין זה דכשמחליף סלע בחברה על אסימון יוצא היא לפעמים לערך הסלע

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ט

כד
ב ג מיי' פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א סמ"ג עשין לט טוש"ע חו"מ סי' פח סעי' א

כה
ד מיי' פ"ג מהלכות אישות הלכה א סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כז ס"א

כו
ה מיי' פ"א מהלכות מעילה הלכה א כמ"ג עשין רי

כז
ו מיי' פי"א מהלכות גזילה ואבידה הל' יג סמ"ג עשין עג טוש"ע חו"מ סי' רנט ס"ב וסי' רסב ס"א

כח
ז מיי' שם פ"ז ה"ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שסז ס"א

כט
ח מיי' פ"י מה' תרומות ה"א ופ"ו שם ה"ו סמ"ג לאוין רנח

ל
ט י מיי' פ"י שם ה"א וה"ד סמ"ג שם

לא
כ מיי' שם ופ"ה מהל' בכורים ה"יד והט"ו

לב
ל מיי' פ"י מהל' תרומות ה"א וה"ד ופ"ב מהלכות בכורים ה"א

לג
מ מיי' פ"ס מה' מעשר שני ה"ב סמ"ג עשין קלו

לד
נ מיי' שם פ"ה ה"א סמ"ג עשין קלו

לה
ס מיי' פ"ז מה' ערכין ה"ב סמ"ג עשין קלב

לו
ע מיי' פ"א מה' מעילה ה"ג כמ"ג עשין רמ

לז
פ מיי' פ"ז מהל' גזילה ואבידה ה"א סמ"ג עשין עג

לח
צ מיי' פ"ס מעשר שני הלכה ד

ואין לו עליו אלא תרעומות. ואחר שאינו חסיד ולא רצה לקבלה ממנו אין לזה עליו אלא תרעומות דאיהו הוא דאפסיד אכפשיה שלא החזירו בזמנו: ונותנה למעשר שני. בשוויה ואינו חושש משום אסימון דקי"ל אין מחללין מעשר שני על אסימון אלא דוקא על מטבע שיש בו צורה וסלע זו שם מטבע יש עליה דמי שאינו לוקחה בשוויה בתורת מטבע אלא כמו נסכא של כסף אינו אלא נפש רעה: האונאה ארבעה כסף. למקח שוה סלע שהוא כ"ד מעות כסף וחזרה ושנאה משום דבעי למיתני הא דלקמן: והטענה שתי כסף. שאין שבועת הדיינין על טענה שהיא פחותה משתי כסף שטענו שתי מעות כסף יש לי בידך וזה יודה לו מהם שוה פרוטה ויכפור השאר או יודה לו הכל ויכפור בפרוטה: וההודיה. להיות הודאה במקצת ויתחייב שבועה צריך שוה פרוטה: המוציא שוה פרוטה. אבל בציר מהכי אינו חייב להכריז דכתיב אשר תאבד ממנו שהאה קרויה אבדה פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה: יוליכנו אחריו. אם אח"כ הודה שנשבע לשקר דאז אין לו כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא ליד שלוחו כדתנן פ' הגוזל קמא: האוכל תרומה. גדולה אם אכלה בשוגג: ותרומת מעשר. מעשר מן המעשר: ותרומת מעשר של דמאי. הלוקח תבואה מעם הארץ צריך להפריש תרומת מעשר אבל לא תרומה גדולה לפי שהיו הכל זהירים בה: והחלה והביכורים. כל הני חמשה חד ניהו דכולהו איקרו תרומה ומשם אחד הן באין: הפודה נטע רבעי. דגמר קדש קדש ממעשר שני דמוסיף חומש והני תרווייהו נמי חד חשיב להו דמחד קרא נפקי כיון דממעשר יליף: ומעשר שני שלו דוקא מוסיף חומש דאיש ממעשרו כתיב: הקדשו. ולא של אחרים המקדיש כתיב: הנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש. בשוגג חייב קרבן מעילה וחומש:

גמ' חזקיה אמר לצורפה בירושלים. הא דחזקיה גרסינן לה במסכת מעשר שני פ"ב על מתני' דתנינן התם סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו והוא רוצה להוציא של חולין חוץ לירושלם. מביא בסלע מעות. של פרוטות נחשת. ואומר סלע של מעשר שני בכל מקום שהוא מחוללת על מעות האלו ובורר את היפה שבהן ומחללן עליה. אחר שחילל הסלע בתחלה על המעות ונמצאו המעות מעשר שני הן חוזר ובורר את היפה שבשני הסלעים ומחללן להמעות האלו עליה ונמצאת היפה הוא מ"ש והסלע השני והמעות חולין הן וכדמפרש התם טעמא מפני שאמרו מחללין כסף על נחושת מדוחק ולא שיתקיים כן אלא חוזר ומחללן על הכסף. וקאמר חזקיה התם כשהוא מחללה עושה אותה ברעה וכשהוא מחלל עליה עושה אותה ביפה. והיינו הך דגרים הכא כשהוא לצורפה בירושלם שהוא מחלל המעות

ואין לו עליו אלא תרעומת [א] ונותנה למעשר שני ואינו חושש שאינה אלא נפש רעה. ההונייה ארבעה כסף [ב] והטענה שתי כסף וההודייה שוה פרוטה *חמש פרוטות הן [ג] ההודייה שוה פרוטה והאשה [ד] מתקדשת בשוה פרוטה [ה] הנהנה שוה פרוטה מן ההקדש מעל [ו] המוצא שוה פרוטה חייב להכריז *הגוזל את [ז] חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי. חמשה חומשין הן [ח] האוכל תרומה [ט] ותרומת מעשר [י] ותרומת מעשר של דמאי [כ] החלה [ל] וביכורין מוסיף חומש [מ] הפודה נטע רבעי [נ] ומעשר שני שלו מוסיף חומש [ס] הפודה הקדישו מוסיף חומש [ע] *והנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש מוסיף חומש [פ] והגוזל את חבירו *שוה פרוטה ונשבע לו מוסיף חומש: **גמ'** *חזקיה אמר לצורפה בירושלם *מצרפה ביפה. בא לחללה בגבולין מחללה ברעה. והתנינן בורר היפה שבהן ומחללן עליה. ויבור הרעה ויעשה אותה. אמר שנייא היא הכא שכבר הוכח בו מעשר שני. נותנה למעשר שני ואינו חושש שאינה אלא נפש רעה. יעקב בר זבדי ר' יוחנן בשם ר' סימון *וכל *מעשר שני שאין בקרנו שוה פרוטה אין מוסיף חומש. ר' יוחנן בשם ר' ינאי כל מעשר שני [צ] שאין בחומשו שוה פרוטה אין מוסיף חומש. אית מתני' מסייעא לדין ואית מתני' מסייעא לדין דתני ממעשרו פרט לפחות משוה פרוטה. הדא אמרה עד שיהא בקרנו שוה פרוטה. תניי חורן תני ממעשרו חמישיתיו פרט לפחות משוה פרוטה הדא אמרה עד שיהא בחומשו שוה פרוטה. אמר רבין בר ממל מתניתא לא כהדן ולא כהדן. דתנינן חמשה פרוטות הן ולא תנינן עד שיהא בקרנו שוה פרוטה ותנינן חמשה חומשין הן ולא תנינן עד שיהא בחומשו שוה פרוטה:

הלכה

עליה כדי להעלותה לירושלם ולצורפה שם על הפרוטות ולהוליאן בירושלם. וחזקיה טעמא דמתני' מפרש לה: מצרפה ביפה. כלו' מחלל המעות על סלע היפה מפני שצריך לעשות היפה למעשר ולהעלות היפה לירושלם: בא לחללה בגבולין מחללה ברעה. בתחלה כשמחללה אחר שנתערבה לא איכפת לן ומחללה ברעה ולפיכך מחלל בתחלה על מעות נחשת שהרי לא יתקיים כן אלא שחוזר ומחללן על היפה ויעלנה לירושלם: ופריך והא תנינן בורר את היפה שבהן ומחללן עליה ויבור וכו'. כלומר כיון דעיקר קפידא שצריך אח"כ לחללה על היפה שתהיה מעשר א"כ מאי האי דתנינן מחללה על המעות וחוזר ובורר את היפה וכו' למה ליה כולי האי ויבור בתחלה הסלע הרעה שבשתים ויעשה אותה ביפה ויחללה מיד על היפה והיא מעשר שני והרעה חולין ואמאי הצריכו לחללה בתחלה על המעות ולחזור ולחללן על היפה: אמרי. ומשני שנייא היא הכא שכבר הוכח בו מעשר שני וכן משני התם אני אומר היא היתה מעשר שני מכל מקום לא יצאת לחולין וכלומר דהכא שנתערבו שני הסלעים וכבר הוכח בהן אחת של מעשר שני א"כ אי אפשר לחלל בתחילה אחת על חבירתה דשמא היא של מעשר שני הסלע שרוצה שתחול עליה מעשר דילמא היא גופה מעשר ונמצא אין כאן חילול ואפי' תימא א"כ הראשונה חולין הוא מכל מקום לא יצאת לחולין דחוזר וחושש אני שמא זו היא של מעשר וא"ת יתנה ויאמר אם זו של מעשר מוטב ואם לאו הרי השנייה שהיא של מעשר מחוללת עליה אין ה"נ דהוי מצי למיעבד הכי אלא דאי שרית ליה להתנות כן חיישינן דילמא אתי למישקל חד מינייהו בלא תנאי לפיכך הצריכו חכמים ליקח מעות ולחלל בתחלה אחת מהן על המעות: נותנה למעשר שני וכו'. וכלומר היינו נמי דתנן הכא שנותנה להסלע חסרה למעשר ואינו חושש לפי שמותר לחלל מעשר בגבולין אע"פ שאינה יפה כל כך ובלבד שתהיה מטבע של צורה וכדחזקיה דמפרש למתני' דהתם והיינו דנקט לה הכא: כל מעשר שני שאין בקרן שלו שוה פרוטה אין צריך להוסיף חומש על פדיונו. וגרסינן להך מלתא שם פ"ד הלכה ג': כל מעשר שני שאין בחומשו. אע"פ שיש בקרן שלו שוה פרוטה ויותר אם אין חומשו עולה לשוה פרוטה אין מוסיף חומש: ממעשרו פרט וכו'. האי תנא דייק מיעוטא ממעשרו ועל הקרן הוא ותנא אחרינא דייק ממעשרו וחמישיתו דסמיכי להדדי במקרא דמקיש החומש לקרן שצריך ג"כ שיהא בחומשו שוה פרוטה ובהא חמישיתו יוסף עליו ומעשרו איצטריך ליה ללמד על מעשר שלו הוא מוסיף חומש ולא על של חבירו: מתני' דהכא דקתני חמש פרוטות הן לא כהדין תנא ולא כאידך דייקא דא"כ למר ליתני שש פרוטות ולמר ליתני שבע פרוטות הן:

הלכה

מסורת הש"ס
עיין תוספות גיטין יב ע"ב ד"ה פחות
ב"ק קג ע"א
מעילה יח ע"א
ב"ק קג ע"א
(מ"ש פ"ב)
ב"מ נג ע"ב
(שם פ"ד)
שם נג ע"ב

מראה הפנים

הסלע והברורה להחליף נגד המטבע אינו יוצא אלא בשקל או על אסימון בשקל ועל המטבע בסלע היינו על אסימון של כסף מזוקק אינו יוצא אלא בשקל ועל המטבע הפחותה המעורב עם הנחשת יוצא הוא לפעמים בסלע הכל הולך אחר חילוף על צורת מטבע וכפי הערך הזה מוציא אותה:

חזקיה אמר לצורפה בירושלם מצרפה ביפה. מאי דפרישית בפנים הוא לפי הנראה מהסוגיא דמעשר שני דחזקיה על מתני' דהתם קאי. אבל הנכון הוא דעל מתני' דהכא ועל סלע חסרה קאי. וכעין דמפרש לדחזקיה בבבלי דף נ"ב ע"ב דמסיק התם כשם שבאת לפירטה פורטה בשויה כך לחללה מחללה בתורת יפה. כמו שהיא. ותרי זילי לא מזלזלינן ביה. והיינו דקאמר הכא כשבא לצרפה בירושלם בפרוטות

מצרפה ביפה שלו כמו שהיא שוה כך אם בא לחללה בגבולין מחללה ברעה דאף שמותר לחללו עליה מעשר שני בגבולין אינו מחלל אלא ברעה כשוויה דתרי זילי לא מזלזלינן במעשר. ופריך והא תנינן וכו' כלומר הא עכ"פ חד זילותא מזלזלינן א"כ אמאי תנינן התם כמו שהבאתי בפנים בורר את היפה וכו' ויבור הרעה ויעשה אותה לחלל מעות נחשת עליה דהא מותר לחלל בגבולין על הרעה כפי שוויה ומשני שאני התם שכבר הוכח וכו' כלומר דהכי נתערבו ושמא היפה היא של מעשר ומשני שכבר הוכח בה ספק מעשר בורר את היפה אבל הכא נותנה וכו' וכן מפרשינן לסוגיא דהתם דחזקיה על מתני' דהכא קאי: **כל** מעשר שני שאין בקרנו וכו' פלוגתא דרב אמי ורב אשי התם דף נ"ג ע"ב ומסקינן כל שאין בחומשו. ולא הא סב"ם דהתם לקושיא דלקמן דלא תני

מסורת הש"ס

תמורה כז ע"א
שבועות מב ע"ב
ע' תוס' ב"מ נז ע"ב
מוכר בסנהדרין קיב ע"ב
ב"ב פח
*צ"ל שלא יפה יותר
שם

הלכה ו מתני' [א] *ואילו דברים שאין להם הונייה *העבדים והשטרות והקרקעות וההקדישות [ב] אין בהן לא תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה *וחמשה [ג] שומר חנם אינו נשבע ונושא שכר אינו משלם *ר' שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן יש להן הונייה ושאינו חייב באחריותן אין להן הונייה *רבי יהודה אומר אף ספר תורה ובהמה ומרגלית אין להן הונייה אמרו לו [ד] לא אמרו אלא את אילו: **גמ'** תני רבי יודה אומר אף ספר תורה בהמה ומרגלית אין להן אונאה. ספר תורה אין קץ לדמיו. בהמה ומרגלית צריכין לזווגם. אמרו לו והלא הכל אדם רוצה לזווג. תני ר' יהודה בן בתירה אומר סייף וסוס ותרים במלחמה אין להן הונייה:

הלכה ז מתני' [ה] כשם שהונייה במקח ובממכר כך הונייה בדברים לא יאמר לו [ו] בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מה היו מעשי אבותיך שנאמר (שמות כב) וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים [ז] אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים ואין צריך לומר חדשים בישנים [ח] באמת ביין התירו לערב קשה ברך מפני שהוא משביחו [ט] אין מערבין שמרי יין ביין אבל נותן לו את שמריו [י] מי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות אלא אם כן הודיעו ולא לתגר אע"פ שהוא מודיעו שאינו אלא לרמות בו [כ] מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו. [ל] התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת מחמשה גיתות ונותן לתוך פיטם אחד ובלבד שלא יתכוין לערב ר' יהודה אומר *לא יחלק החנווני קליות ואגוזים לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבוא אצלו [מ] וחכמים מתירין ולא יפחות את השער וחכמים אומרים [נ] זכור לטוב לא יבור את הגריסין כדברי אבא שאול וחכמים [ס] מתירין [ע] ומודין שלא יבור על פי המגורה שאינו אלא כגונב את העין [פ] ואין מפרקסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים: **גמ'** רבי אבדימא מלחא הוה מפתר סרדוותי' א"ל יעקב בר אחא והתנינן אין מפרקסין. מילתיה אמרה שיש פירקום באוכלין. ר' זירא הוה עסק בהדא כיתנא אתא גבי רבי אבהו אמר ליה מה אנא משפרה עיבידתיה. א"ל איזיל עביד מה דאת ידע. רבי אבהו הוה עסיק באילין לסוטיא אתא שאל לרבי יוסי בן חנינה אמר ליה מנן באילין לסוטיא. אמר ליה איזיל עביד מה דאת ידע. רבה שקר טהר. תנא

הלכה ו מתני' ואלו דברי' שאין להם הונייה. דאמר קרא וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות דכתיב וכי תמכרו ממכר דבר שגופו מכור וגופו קנוי יצאו שטרות שאין גופן ממון ואינן עומדין אלא לראיה שבהן: הקדישות. אמר קרא אחיו ולא הקדש: אין להן לא תשלומי כפל וכו'. כדאימעטו מקראי בפ' מרובה: קדשים שהוא חייב באחריותן. שאמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה יש להן אונאה דכיון דאם מתה או נגנבה ואבדה חייב באחריותה דיליה היא ואל תונו איש את אחיו קרי ביה: ושאינו חייב באחריותן. דאמר הרי זו ואין הלכה כר"ש: אף המוכר ספר תורה. לפי שאין קץ לדמיה: בהמה ומרגלית. מפני שאדם רוצה לזווגן כדמפרש בגמרא ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** צריכין לזווגם. מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו ללמדו עמו בעול שאם בא להצמיד שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא וכן מרגלית נאה למלאת בזהב עם חברתה יותר מן היחידית: הכל אדם רוצה לזווג. אין לך דבר *שהוא יותר חשוב ומתייקר ערכו כשיש לו עוד זווג כמותו יותר משהוא יחידי וא"כ אין אונאה לדבריך: במלחמה. שהכל והשעה צריכין לכך:

הלכה ז מתני' כך הונייה בדברים. שנאמר ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך זה נאמר באונאת דברים שאין טובתן ורעתן מסורה להכיר אלא ללבו של מדבר שיודע אם לרעה מתכוין אם לטובה לכך נאמר ויראת מאלהיך הוי ירא מהיודע מחשבות אם לטובה אם לאונאה: זכור מה היו מעשה אבותיך. אפילו מעשה אבותיו אל יזכיר לו ומכ"ש מעשה עצמו: כי גרים הייתם וגו'. וזה נאמר גם לדורות שהאבות הן שהיו גרים: אין מערבין פירות בפירות. בעה"ב האומר לחבירו פירות שדה פלונית אני מוכר לך כך וכך שאין לא יערבנו בפירות שדה אחרת: ואין צריך לומר חדשים בישנים. פסק למכור לו ישנים לא יערב עמהם חדשים שהישנים יבשים ועושים קמח יותר מן החדשים: מפני שהוא משביחו. קשה משבית את הרך. לפיכך פסק עמו רך מערב בו קשה אבל פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך ודוקא בשעת הגתות לפי שתוססין זה עם זה ונעשין טעם אחד אבל לאחר הגתות שכבר קלט כל אחד ריחו וטעמו אין משביחו אלא פוגמו: אין מערבין שמרי יין. של חבית זו ביין של חבית אחרת: אבל נותן לו את שמריו. של היין עצמו: לא ימכרנו בחנות. מעט

מעט אא"כ הודיעו לכל אחד ואחד מים מעורבין בו: ולא לתגר. לא ימכרנו ביחד אע"פ שהוא מודיעו לפי שאינו לוקחו אלא לרמות ולמכרו בחנות: מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו. ודוקא בין הגתות דכיון שנהגו בהן אינו טעות שכל הייכות בחזקת כן והמים קולטות לטעם היין כשמטילין לתוכו בין הגיתות אבל לאחר הגיתות נחשב כאלו הוא מזוג ואם הוא מקום שנהגו שטועמין תחלה קודם שיקנו מותר להטיל בו מים הניכרין בטעימה לעולם: התגר נוטל מחמש גרנות וכו'. שהכל יודעין בו שלא גדלו בשדותיו ומבני אדם הרבה לוקח ובחזקת כן לוקחין ממנו: מגורה. אוצר שאוצרין בו תבואה וגורן הוא שדשין בו את התבואה ודרך התגר לקנות מבעלי בתים בשעת הגורן ולהכניס למגורה שלו: פיטס. גיגית גדולה: ובלבד שלא יתכוין לערב. להוציא קול שקונה הכל מהטוב ולקנות הרוב מהטוב וקונה גם ממקום אחר ומערב עמו: מפני שהוא מרגילן לבא אללו. ומקפח מזונות חביריו: וחכמים מתירין. שאומר לחבירו גם אתה תעשה כן והלכה כחכמים: ולא יפחות את השער. למכור בזול: וחכמים אומרים זכור לטוב. שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול וכן הלכה: הגריסין. פולין גרוסות בריחים אחת לשתים לא יבור את הפסולת מהן לפי שמתוך שנראות יפות הוא מעלה בדמיהן הרבה מלפי ערך הפסולת שנוטל מהן: וחכמים מתירין. לפי שיכול הלוקח לראות ולהבחין כמה דמי הפסולת שנברר מאלו שישכן באחרים. וטוב לו להעלות בדמיהן של אלו שהן מבוררין מפני הטורח והלכה כחכמים: שלא יבור על פי המגורה. למעלה להראות יפות ואת הפסולות שבתוכו לא בירר לפי שאינו אלא כגונב את העין בברירתו: אין מפרקסין. מתקנין ומיפין: האדם. עבד כנעני העומד לימכר: **גמ'** מלחא. ממקום מלחייא ובב"ר כתיב ממלחייא: הוה מפתר סרדוותיה. היה מפשר ושורה במים בשר הכחוש שהיה לו למכור כדי שילבין ויראה כשמן: מלתיה אמרה. ש"מ מדר' יעקב בר אחא שיש פירקום באוכלין ולאו דוקא כלים תנן והה"ד שאין מפרקסין באוכלין: מה אנא משפרה עיבידתיה. אם מותר אני לייפות המלאכה שיראה הפשתן יפה והשיבו לך ותעשה כפי שיודע אתה לתקנו ולייפותו לפי שבדבר החדש מותר: לסוטיא. רדידי הנשים ובפ' במה אשה הרדידים לסוטא כמה דתימר נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות: רבה שקר טהר. שקר בשין השמאלית. טהר. מלשון המטהרת שבמרחן במסכת מקואות. שסקרה בסיקרא וצבעה לאמבטי אחת כדי שתהא נראית יפה: תנא

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פי"ג מהלכות מכיר' הלכה א סמ"ג לאוין קע טוש"ע חו"מ סי' רכז סכ"ע

מ
ב מיי' פ"ב מהלכות גניבה הלכה ב וה"ד טוח"מ סי' שנ סמ"ג עשין עא

מא
ג מיי' פ"ב מהלכו' שכירות הלכה א סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' ס של"ט וס"ע וסי' לה ס"א וסי' שא ס"א

מב
ד מיי' פי"ב מהלכות מכירה הי"ג ופי"ג שם הלכה ח סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סי' רכז סעיף טו

מג
ה מיי' שם פי"ד הלכה יב סמ"ג לאוין קעא טוש"ע שם סי' רכח סעיף ח

מד
ו טוש"ע שם סעיף ד

מה
ז מיי' שם פי"ח הלכה ס סמ"ג לאוין קע קנו. טוש"ע שם סעיף י

מו
ח מיי' שם סמ"ג לאוין קע טוש"ע שם סעיף יא

מז
ט מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סט"ו

מח
י מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף יב

מט
כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג

נ
ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו

נא
מ נ מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף יח

נב
ס ע מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז

נג
פ מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף טו

מראה הפנים

בני במתני' אלא עיקרי הדינים שהן של פרוטות: **איזיל** עבד מה דאת ידע. כדמחלק התם בסוף פרקין דבעתיקי הוא דאסור והכא בחדתי מיירי ומותר: **רבה** שקר טהר. י"ל סרק טהר וג"כ בשי"ן השמאלית. ופירושו דקאי אדלעיל בענין פסק בכיתנא וקאמר דרבה היה נוהג לסרוק את הפשתן ולהדקו היטב

תנא רבי יעקב עמסונייא מהו אין מפרקסין דלא יימא ליה צור גרמך:

הדרן עלך פרק הכסף

הלכה א מתני׳ אי זהו נשך ואי זהו תרבית אי זהו נשך א המלוה סלע בחמשה דינרין וסאתים חטים בשלש מפני שהוא נושך ואי זהו תרבית המרבה בפירות ב *כיצד *לקח הימינו חטים מדינר זהב הכור וכן השער עמדו חטים בשלשים דינר אמר לו תן לי חיטיי שאני מוכרן ולוקח אני בהן יין אמר לו הרי חיטיך עשויות עלי בשלשים דינר והרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו ג המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית: **גמ׳** א״ר ינאי זהו רבית שיוצא בדיינין. בעו קומי ר׳ יוחנן רבית מהו שיצא בדיינין. אמר לו אם מזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום. מודי ר׳ יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו. מודה רבי יוחנן שאם היה השטר קיים דמגבין ליה. אי זהו תרבית *תני *ישראל שהלוה בריבית לישראל אינו גובה לו את הקרן ולא את הריבית דברי ר׳ מאיר. וחכמים אומרים גובה ד את הקרן ולא את הריבית.

כתיב

רידב״ז

א״ר ינאי זהו ריבית שיוצאה בדיינין. בעון קומי ר׳ יוחנן ריבית מהו שיוצאה בדיינין. א״ל אם מזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום. וזהו דהוי׳ בעלמא. ומשום דס״ל אין יוצאה בדיינין. ע״ז מסיק ומודה ר׳ יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו פי׳ דאע״ג דס״ל אין יוצאה בדיינין לאחר שגבה המלוה הריבית ש״מ אין מוציאין מידו אבל אם עדיין לא גבה אלא שיש ללוה כנגדו עליו שט״ח והדין הוא דכל אחד עומד בשלו וזוקק שטר אחד לחבירו לקרוע השטר לא אמרינן דהוי כגבוי כבר ולא יכול עוד הלוה לתבוע בשט״ח שלו משום שהשט״ח שביד המלוה נחשב לפירעון לגבי׳ ולפ״ז הוי הריבית כאלו נגבה דהא ע״י זה בטל השטר של חבירו הלוה ז״א אלא דהלוה גובה בשטרו מה שכנגד הריבית שבשטר השני. דדווקא בשכבר גבה מעות מזומנים וגם קרע השטר חוב אז אין מוציאין מידו אבל כשלא גבה עדיין. אלא הגבוי הוא שנפטר מהשט״ח שביד חבירו זה לא הוי כגבוי אע״ג דבעלמא חשוב כגבוי זה עומד בשלו וזה בשלו אבל בריבית אינו כן כיון דלא גבה ממש וקרע השט״ח. עדיין ריבית בידו ומוציאין מידו. וכדמסיק דעוד מודה ר״י באם עוד השטר קיים דלא קרע עדיין השט״ח אע״ג שגבה מוציאין מידו דבעינן ב׳ תנאים דווקא בשגבה מעות מזומנים ונקרע השטר אז אין מוציאין מידו. ולדבריו שפיר מובן הא דמסמיך הברייתא דשטר שיש בו ריבית פלוגתא דר״מ וחכמים. ועי׳ בבבלי דף ס״ז דנחלקו אמוראים בשלוקי בלא זוזי אי חשיב אפוקי׳ ממונא או לא כיון דלא מפקע מיני׳ ממון אלא מנכין לו ממון. וזה ענין אחר:

חד

עין משפט נר מצוה

א
א מיי׳ פ״ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א סמ״ג לאוין קנג טוש״ע י״ד סי׳ קסא סעיף א

ב
ב מיי׳ שם הלכה ו סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קסג ס״ב

ג
ג מיי׳ שם הלכה ב ועיין בהשגות וכמ״מ סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קסו ס״א

ד
ד מיי׳ שם פ״ד הלכה ו סמ״ג לאוין קלו ועשין עג טוש״ע שם סי׳ קסה סעיף יא וטוש״ע חו״מ סי׳ נב ס״א

פני משה

תנא ר׳ יעקב עמסונית. לפרש מהו אין מפרקסין את האדם דלא יאמר לו צור גרמך צייר את עצמך בצבע ושרק על פניך שתהא נראה בחור ויפה: הדרן עלך הכסף

הלכה א מתני׳ איזהו נשך. המלוה סלע בחמשה דינרין וכו׳. מפני שהוא נושך. דשקיל מיניה מאי דלא יהיב ליה: המרבה בפירות. המרבה שכר לעצמו בפירות. ובין בהלואת כסף ובין בהלואת פירות הוי ריבית אלא דבסיפא ריבית דרבנן קמפרש שהיא דרך מקח וממכר: דינר זהב. כ״ה דינר כסף: וכן השער. שכך היו נמכרין בשער שבשוק וזה מותר לתת מעות מעכשיו על מנת ליתן לו זה חטים כל ימות השנה בדמים הללו כפי שיעור מעותיו ואע״פ שאין לזה חטים עכשיו דתנן לקמן בפרקין יצא השער פוסקין אע״פ שאין לזה יש לזה ויכול המוכר הזה לקנותם עתה בדמים הללו: עמדו חטים. לאחר זמן בשלשים דינרין ואמר לו תן לי חטים שלי וזה היה מותר אם היה נותן לו חטים אבל הוא פסק עמו על היין ליתן לו בעד החוב שלו אסור שמא יוקיר היין והרי עכשיו אין לו יין ובין לא מהני אע״פ שפוסק עמו כשער שיצא בשוק הואיל ואינו נותן לו דמים עכשיו שנוכל לומר יכול המוכר הזה לקנות יין בדמים שקבל אלא שפוסק עמו ליתן לו יין בעד חוב דמי חטין בעליו ואסור אם אין לו יין דאי הוה ליה יין הוי שרי ואע״ג דלא משך זה היין הוי קנוי לו מעכשיו ואפילו אין לו להמוכר מעות עכשיו מותר כשיש לו יין לפי שקנאו זה כבר בדמי החוב שלו ולענין דאי הוה בעי למיחזר ביה המוכר בעי לקבולי מי שפרע הלכך ברשותי׳ דלוקח הוא וכי אייקר ברשותיה הוא דאייקר: ולא ישכור ממנו בפחות. כל זמן שזה חייב לו: **גמ׳** זהו רבית שיוצא בדיינין. אדינא דרישא קאי שהוא דרך הלואה בין שהלוהו מעות בין שהלוהו פירות ופסק עמו להרבות לו בכך וכך ונתן לו הרבית כופין אותו להחזיר להלוה: אם מזו. אם אנחנו נוהגין כזאת אין אנו מניחין לגדולי א״י כלום מה לעבות ולהגזים הדבר. אמר כן דס״ל לר׳ יוחנן אפי׳ רבית קצוצה אינו יוצאה בדיינין. א״נ יש לפרש דבדרך תמוה ודחיה השיב להן אם מזו אתם שואלין ומסתפקין בה ואם אשיב אני לכם אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום מה שיטעו בדבר זה וכלומר דמה אתם מסתפקין בדבר ודאי יוצאה בדיינין. והכי מוכח מדלקמן: מודי ר׳ יוחנן. אע״ג דס״ל דיוצאה בדיינין מודה הוא שאין שטר זוקק לחבירו ולגבות בו הקרן קאמר דלא מחמיר אלא ברבית שאפילו נתן לו מוציאין מידו ומ״מ הקרן גובה אלא דאין לשטר שיש בו רבית כח השטר והיינו דקאמר דבשטר אין זוקק וכופה אותה לשלם הקרן דלא הוי אלא כמלוה ע״פ וטעמא דהא שטר שיש בו ריבית המוצא אותו צריך שיקרענו כדתני בתוספתא פ״ה והיינו נמי דקאמר מודי ר׳ יוחנן שאם היה השטר קיים ולא קרעו אותו ובא לפני הב״ד דמגבין ליה הקרן: תני. בתוספתא שם:

כתיב

מסורת הש״ס

עי׳ תוס׳ ב״מ סג ד״ה לקח

(תוספ׳ פ״ה) ב״ק ל ע״ב ב״מ עב ב״ב לד

מראה הפנים

היטב ולסרקו יפה כדי שיהא תוטן דק וכעין דאמר התם רבה שרא למידק גרדי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

איזהו נשך. לקח הימנו חטים וכו׳ דינא דהטיב בהיתר הוא כדפי׳ רש״י ז״ל וכבאתי בפנים. ומה שהקשו התוס׳ בדף ס״ב ע״ב ד״ה לקח הימנו וכו׳ היינו לענין פירושא דמתני׳ בענין הקושיא דמקשה הש״ס וכי אין לו יין וכו׳ ולפי חילוף הגרסאות דלקמן ומאי לקח וכו׳ כמבואר שם אבל לענין דינא גם להתוס׳ מותר כדמסקינן דפוסקין על השער ועיין לקמן בהל׳ ו׳ מ״ש בזה:

לא ידור בחצירו חנם וכו׳. לא זו אף זו קתני. ועוד נראה דדינא קמ״ל דאפי׳ בחצר דלא קיימא לאגרא וכדמסיק לה התם דף ס״ד ע״ב אי ממתני׳ ה״א הני מילי בחצר דקיימא לאגרא וכו׳ וכלומר דרב נחמן דיוקא דמתני׳ קמ״ל מדקתני מבנה יתירה לא ידור בחצירו בחנם לאשמעינן דאפי׳ עומדת לדור בה בחנם אסור. א״נ אתא לאשמעינן רישא דומיא דסיפא דבשכירות עמו מיירי כמו דלא ישכור ממנו בפחות דמשתמא בשכירות הוא ה״נ רישא בכה״ג וקמ״ל דבשכירות רבית קצוצה הוי ויוצאה בדיינין. ועיין לקמן עוד מזה:

אם מזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום. לכאורה היה נראה לפרש כפי׳ הא׳ שפירשתי דר׳ יוחנן ס״ל דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין וכן דעתיה דר״י בבבלי דף ס״א ע״ב אלא דאם כן לא שייכא הא דלקמיה מודי ר׳ יוחנן וכו׳ ומאי רבותא הא איהו מיקל טפי ואפי׳ ברבית אם כבר נתן לו אינו מחויב להחזיר לו. ולכך נראה דפי׳ הב׳ הוא העיקר. ואל תתמה שהוא נגד דבריו דקאמר התם כשכבר נודע בהרבה מקומות בדרך ש״ס הזה נחלפין לפי דעות והסברות בתנאי ואמוראי מהכא להתם ותלמודא דהתם מהדורא בתרא דידהו. ועיין לקמן ד״ה הקים נשך לתרבית שיתבאר בענין המסקנא דמסיק התם כר׳ אלעזר דרבית קצוצה יוצאה בדיינין וה״מ דהיכא בין הני דרבות:

מודי ר׳ יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו. עיין בסוף דיבור דלקמן:

תני ישראל שהלוה ברבית וכו׳. זה לשון התוספתא סוף פ״ה המלוה את חבירו ברבית ובא לפני ב״ד קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דר״מ שהיה ר״מ אומר שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית המוצא שטר רבית יקרענו בא לב״ד יקרעוהו רשב״ג אומר הכל כמנהג המדינה המלוה את חבירו ברבית והלך הלוה וירש עליו שטרי ריביות ואמר לו לא שלי בשלך מותר אם באו לבית החשבון אסור ע״כ ופירושה תמצא לקמן. שמעינן דלר״מ אפי׳ במלוה ע״פ קניס דריבא במלוה ע״פ איירי וכ״כ התוס׳ בפרקין דף ע״ב ע״א ד״ה שטר שיש בו רבית ולחכמים דקי״ל כוותייהו כדפסקו כל הפוסקים דאין הלכה כר״מ אלא בגזרותיו ולא בקנסותיו אפי׳ בשטר שיש בו רבית גובה הוא את הקרן ובלבד שיהא מפורש בו הרבית וכדפי׳ רש״י ז״ל שם וכן הסכימו התוס׳ שם אבל בנכלל הרבית בקרן גזרינן דילמא אתי למיגבי הכל ואינו גובה כלום אלא דוקא בשחייב מודה כמוכחש זה לדעת מוהרי״ק כתב׳ בשורש י״ג וכן הסכמת רוב האחרונים. ודברי הרמב״ם ז״ל נראין ג״כ כפי׳ רש״י והתוספות שבפ״ד מהל׳ מלוה הלכה ו׳ כתב שטר שכתוב בו רבית. וכו׳ גובה את הקרן. וכו׳ וכמפורש איירי וכן אפי׳ ברבית דאורייתא ובתירוץ הב׳ דהתוס׳ שם בענין. דלא מיפסלי העדים דלא תשימון לאיכא׳ במלוה ולוה משמע נהו ולא בערב ועדים ובסוף פרקין יתבאר אי״ה עוד מזה. ולכאורה הא דקאמר בסיפא המוצא שטר רבית יקרענו וכו׳ לר״מ הוא דאתיא אבל לקושטא דמלתא אפילו אליבא דחכמים ניתא וכמו שכתוב בהג״א פ׳ המניח דמייתי התם דף ל׳ ע״ב הא׳ ברייתא בהעלה שם דאע״פ שגובה בו את הקרן מכל מקום המוצאו יקרענו ואם בא לב״ד יקרעוהו אפי׳ לרבנן לפי שבעל השטר עובר בקיומו. וכן מסיק בספר התרומות בשער מ״ו ח״ב דין ג׳. ולפ״ז היינו דקאמר הכא לעיל אליבא דר׳ יוחנן מודה היה ר׳ יוחנן שאם היה השטר קיים דמגבין ליה דאע״ג דר׳ יוחנן ס״ל להחמיר ברבית קצוצה כדפרישית ואם בא לב״ד יקרעוהו ומ״מ הקרן מגבין ליה ע״פ השטר המפורש בו רבית ואפי׳ אין חייב מודה. וכן יש לפרש ע״פ התוספתא דקאמר אם באו לבית החשבון אסור וכלומר שאם הלוה הוציא גם עליו שטרי רבית וכגון שבאו לו מחמת ירושה כדקאמר וירש וטעמא דסל״ה מ״ש זה מזה לענין הרבית אבל בירושה מבכחת לה דקי״ל בדבר שאין משוים אין היתומים מחויבין להחזיר הרבית ואפילו בדבר מסוים דמחזירין טעמא מפני כבוד אביהן הוא. והתם שלא להחזיר אם כבר גבה אביהן קאמרינן והיינו דקאמר בתוספתא בשה״ל לא שלי בשלך מותר דאין כאן גבייה אבל אם באו לבית החשבון מה שזה עודף על זה אסור ואפי׳ בשטרי דירושת הלוה עודפים דהא אין מגבין הרבית ליתומים. והשתא לפרש ג״כ הא מודי קמייתא דהכא דקאמר מודי ר׳ יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו. נמי בגוונא דהתוספתא מיירי ואין שטר של רבית זוקק לשטר של רבית שהוציא זה כנגדו וכלומר אע״ג דקאמר רבית קצוצה יוצאה בדיינים אם זה הוציא חשבון עליו שגבה ממנו רבית כך וכך ורוצה לגבות על שטר שיש מכבר לחבירו עליו אין זוקק דהוי כבאו לבית החשבון ואסור. והיותר פשוט היה נראה לפרש הא דקאמר מודי ר׳ יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו פירושו כהאי דאמרי׳ התם דף ס״ז ע״א גבי משכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי אבל בשיעור זוזי מסלקינן ליה אבל טפי לא מפקינן מיניה ולא מחשבינן משטרא לשטרא. ולפ״ז הוה סייעתא מהכא לדעת הסוברים דמשכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי רבית קצוצה הוי ואפ״ה משטרא לשטרא לא מחשבינן דהא הכא על רבית ביוצאה בדיינין קאמר מודי ר׳ יוחנן שאין שטר זוקק לחבירו. ולפי׳ רש״י

ז״ל

מסורת הש"ס

ויקרא כה

כתיב °את כספך אל תתן לו בנשך אין לי אלא נשך בכסף וריבית באוכל. נשך *באוכל וריבית בכסף מניין תלמוד לומר אל תקח מאתו נשך ותרבית. הקיש נשך לתרבית ותרבית לנשך. מה נשך כסף אף תרבית כסף. מה תרבית אוכל אף נשך אוכל. לקח ממנו חטים. א"ר בא בר כהנא השער שהוא יפה לעולם פחות מיכן ווי לזבונא יותר מיכן ווי למזבנה. אמר לו תן לי חיטיי שאני מוכרן. במה קנה. רב נחמן בר יעקב סבר מימר חייב להעמיד לחבירו. המלוה את חבירו. חד בר נש אשאל לחבריה דינרין אשרוניה גו ביתיה. א"ל הב לי אגר ביתי. א"ל הב לי דינריי. אתא עובד' קומי רבי בא בר מינא. א"ל וקים ליה מה דהוה חמי מישרי. *תני יש דברים שהן רבית ומותרין. א כיצד לוקח אדם שטרות חברו בפחות ומלוותו של חבירו בפחות ואינו חושש משום רבית. ויש דברים שאינן רבית ואסורין משום הערמית רבית.

כיצד

פני משה

כתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן את אכלך. והרי כאן שני לאוין והראשון נאמר בהלואת מעות והשני בהלואת פירות: אין לי. שיהא עובר על לאו דנשך אלא בהלואת כסף ובלאו דמרבית על הלואת אוכל ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה: ת"ל אל תקח מאתו נשך ותרבית. הקיש הכתוב לשניהן בפסוק אחד ולומר דעובר בכל אחד על שני לאוין: מה נשך כסף אף תרבית כסף. כלומר מה לאו דנשך בכסף אף לאו דמרבית דנאמר במקרא הראשון בכסף וכן מה תרבית וכו' דעובר באוכל אף על לאו דנשך: לקח ממנו חטים וכו' וקתני וכן השער. ומדייק הש"ס ליסנא דמתני' דלא קתני כפי השער לאשמועינן דכן השער הבינוני ויפה הוא לעולם לשניהם ללוקח ולמוכר: פחות מכאן. מכור חטין בדינר זהב ווי לזבונא ללוקח שהוא ביוקר: יותר מכאן ווי להמוכר. ומילתא אגב אורחיה קמ"ל התנא דזהו השער בינוני ויפה לכל העולם כשהכור חטין נמכרין בדינר זהב: אמר לו תן לי חטיי שאני מוכרן וכו'. וקתני ויין אין לו דמשמע הא אי הוי ליה יין מותר ובמה קנה זה הלא אינו מקבל ממנו עכשיו כלום: רב נחמן בר יעקב סבר מימר. דהיינו טעמא דחייב להעמיד לחבירו כלומר הקונה דבר מחבירו בעד דמי חוב שיש לו עליו חייב להעמיד לו המקח ואם חוזר בו מקבל מי שפרע דהוי כנותן לו מעות לענין מי שפרע וכיון דכן הוא הרי כמו ברשותיה דלוקח הוא ואם היה לו יין מותר דאפי' נתייקר ברשותיה הוא דאייקור: המלוה את חבירו לא ידור בחצירו וכו'. ומפרש הא ש"ס דאפילו לא התנה עמו בתחלה ע"מ לדור בחצירו אסור כדמוכח מהאי עובדא: אשרוניה גו ביתיה. הניח הלוה אח"כ להמלוה לשכון ולדור בתוך ביתו ולבסוף תבע ממנו שכר הדירה וא"ל זה א"כ הב לי דינריי שאתה חייב לי ואני הייתי סבר שאינך תובע ממנו שכר דירת ביתך כל זמן שמעותיי בידך: אמר ליה וקים ליה מה דהוה חמי מישרי. בתמיה וכי לזה המלוה הוה קים ליה מה שהי' נראה בעיניו שמותר לעשות כן ומהיכן למד זה שעלתה על דעתו לדור בחצירו בחנם בשכר המתנת מעותיו דאפי' שלא התנה בתחלה עמו אסור הוא: תני. בתוספתא פ"ד: יש דברים שהן רבית. שנראין הן כרבית ומותרין לכתחלה: שטרות חבירו בפחות. שמקדים לפרוע לו קודם זמן שטרותיו ע"מ שימכרנו לו בפחות מכך השטר וכן במלוה ע"פ שיש לו לחבירו: ויש דברים שאינן נראין כרבית. ואעפ"כ אסור לעשות כן לכתחלה משום הערמת רבית:

כילד

רידב"ז

במה קנה ר"נ בר יעקב סבר מימר חייב להעמיד לחבירו פי' דמקשה למה דקאמר ויין אין לו משמע אבל חיטים אפילו אין לו נמי מותר דאל הקנין. ע"ז פריך במה קנאה ר"נ ב"י סבר מימר חייב להעמיד לחבירו. פי' המוכר לחבירו כשילא השער אע"פ שאין לו מחויב לטרוח ולקנות עבורו. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מה' מכירה ה"ג הפוסק על שער שבשוק וקיבל דמים ולא הי' אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק ואם חזר בו מקבל מש"פ. והמפרשים ז"ל עמלים להביא מקור להרמב"ם ז"ל לדין הזה עי' בפכ"ד שם בנושאי כליו. ובאמת מהירושלמי הזה מוכח כן מפורש דדווקא גבי יין תנא דיין אין לו אבל חיטין אפילו אין לו נמי מותר משום דכיון דאיסורו בא לידו דמה לי הן מה לי דמיהן כיון דיש לו דמים ומלוי לקנות הרי דמי כמי שיש לו ועי' בפירש"י ז"ל דף ס"ג ע"א ד"ה ומאי לקח. ולא עוד אלא שמחויב לכתחלה לטרוח ולקנות עבורו. וזהו ליסנא דרנב"י הכא דחייב להעמיד לחבירו ועי' בהה"מ ז"ל דמביא מקור מההיא מימרא דרבא דף ס"ג ע"ב והכ"מ ז"ל תמה ע"ז ואילו הכא בירושלמי מפורש כן:

חד בר נש אשאיל לחברי' דינרין אשריגהו גו ביתי' פי' דהכניסו לתוך ביתו בסתם. א"ל הב לי אגר ביתא א"ל הב לי דנריי אתא עובדא קומי ר' בא בר מינא א"ל נקום לי' ר"ל ינכה לו [והרא"ש ז"ל במס' ב"מ דף ס"ז גורס מפורש ינכה לון] מה דהוי חמי מישרי אע"ג דהכניס סתם בבית והוי אבק ריבית דאינה יוצאה בדיינין מ"מ כשמנכה לו לא חשיב מוציא בדיינין וע"ז מסיק הגמ' הטעם דלמה לא חשיב מוציא בדיינין הוא משום דיש מקום לתלות כיון שהכניס סתם ולא נקצב שכר הדירה ורוצה דמי דירה ביוקר. למשל אם ההלואה היתה ב' דינרין ותחשב דינר ריבית על דמי דירה אבל דמי הדירה הוא ביוקר והוא בב' דינרין וע"כ במקום דיש לתלות לא חשיב כמוציא הריבית. וע"ז מביא הגמ' התוספתא יש דברים שהן כו' הלוני מאה דינרין יש לי חיטים והזר ולקחן ממנו בעשרים וארבעה סלעים [ומאה דינרין הוא כ"ה סלעים] אין זה ריבית הגם דלכאורה הוא ריבית דהא כתכ"ד מכר לו בכ"ד סלעים ולמה נותן לו מאה דינרין הא אגר נער הוא משום דא"ל לית את צריך יהב אגר כלים או אגר הכתפין ע"כ אקיל ר"ל אנכה וסב דינרך ר"ל סב הכ"ד סלעין לאחר הניכוי שכר כתף ואגר כלים או כדאמר ר' לא שנחשב לו שכר רגלו שהי' צריך לחפש אחר קונה אחר לפיכך כשנזדמן לו על יותר למוכרו בלא שכר כתף ובלא טילטול הרגלים הוזיל הסלע. ונמצא דכיון דיש מקום לתלות תלינן כיון דאינו רבית גמור. וה"נ אמר ר"ז על הדא דידן נעשה כמשכיר לו דירה ביוקר. ומקדים הגמ' ומביא המימרא דסתמא דגמ' דא"ל לית את צריך יהב אגר כלים וכו' ומימרא דר' לא ומימרא דר"ז על הדא דידן:

הבוליך

עין משפט נר מצוה

ה

א מיי' פ"ה ממלוה הי"ד וסמ"ג טוש"ע יו"ד סי' קעב סעיף ד

(תוספ' פ"ד)

ב"מ. ס"ב

מראה הפנים

ז"ל שם טעמא הוי משום דאבק רבית הוא אבל ברבית קצוצה אין ה"נ דמתשבינן מבטרא לבטרא דהא מוציאין ממני ויתבאר מזה אי"ה לקמן הלכה ב':

הקיש נשך לתרבית ותרבית לנשך. והתם בריש פרקין קאמר ת"ל נשך אוכל נשך כסף אם אינו ענין לנשך כסף וכו' אין לי אלא בלוה וכו'. ובראה דלמאי דדריש הכא מהיקישא דקרא דכתיבא במלוה תו לא הוי צריכא לג"ש דהתם נאמר נשך בלוה ונאמר נשך במלוה וכו' אלא דלפי המסקנא דמסיק רבינא התם דלענין לעבור על שני לאוין בין בכסף בין באוכל באמת לא צריכא ג"ש דמגופה דקרא שמעינן את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך וכי איצטריך ג"ש דנשך נשך לרבות כל דבר הוא דאיצטריך דכתיב בקרא דלוה לא תשיך וגו' כל דבר אשר ישך וילפינן למלוה בג"ש. א"כ גם לדרשא דהאי תלמודא ע"כ דאתינן לג"ש לענין לרבות כל דבר גם במלוה. והתוס' ד"ה אם אינו ענין וכו' מסתפקא להו אם יש רבית בקרקע מן התורה או לא וכן בפ' נערה דף מ"ו ע"א הניחו בספק והרא"ש ז"ל החליט דאין רבית בקרקע דדרשינן מכלל ופרט וכלל כמ"ש התוס'. וכבר הביא הב"י בסי' קס"א בשם רבינו ירוחם שהביא בשמו של הרשב"א ז"ל דיש רבית בקרקע. ודברי הרשב"א ז"ל מוכחין גם בביטס למכ"א ז"ל שכתב דאין להוכיח מההיא דפ' הנערה ולא מידי דהתם הכי דקא בעי דכיון דקפיד רחמנא שישכיר עדים אי בעינן נכתם שכירות שהוא במטלטלין ובשום פרוטה או דילמא אפי' בקרקעות ופחות מש"פ דומיא דרבית דאיתיה בכל דבר עכ"ל. ולדידי קשיא לי אדברי הרא"ש דהא התוס' כתבו בפ"ה דב"ק דף נ"ד ד"ה ה"א קרב לגבי מזנת וכו' דבמקום ששייך לדרוש בכלל ופרט לא ילפינן ג"ש ע"ש דכ"כ לענין דלא ילפינן התם שור שור משבת וא"כ כיון דמסקנא הוי הכא דילפינן ג"ש לענין לרבית כל דבר תו לא מלינן למדרש בכלל ופרט ואי לכלל ופרט דרשינן תו ליכא למילף הג"ש. ומדברי הרשב"א הנזכר משמע דגם לענין פחות מש"פ פליג אדעת התוס' והרא"ש וכן הביא הטור בשם לדעת הרמ"ה ז"ל דאיסור רבית מן התורה הוא אפי' בתוספת פחות מש"פ. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד ממלוה הלכה י"א בדין המלוה על המטבע וכו' ואפי' הוסיפו עליו כל שהוא וכו' וע"ש. וכן מכתימות דבריו שם בראש הפרק משמע דס"ל כדעת השוברים שיש רבית בקרקע מן התורה וע"ש דרמז הג"ש לפי המסקנא נשך ומרבית אחד הוא וכו' ולהלן הוא אומר נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך וכו' ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין. וכן מוכרח מדבריו בפ"ו דמלוה בדיני משכנתא בבדס. ובהכי ניחא לי לייבב עיקר קושית התוס' כד"ה הנזכר דכיון דכתב כל דבר אפי' לרבות עלים ואבנים א"כ כסף אוכל למה לי די"ל לדעת השוברים דיש רבית בקרקע ולא דרשינן כלל ופרט כדלעיל דאיצטריך כסף ואוכל בקרא דלוה למילף דהלוה עובר בב' לאוין וג"ב איצטריך למילף לכל דבר למלוה. והכא לא בייך למימר אין ג"ש למחצה ומג"ש גופה ידעינן למילף ללוה ממלוה לענין לעבור בב' לאוין וכן למלוה מלוה לענין כל דבר דלאו בכה"ג איתמר אין ג"ש למחצה ואין היקש למחצה אלא אי איכא למילף עוד דבר א' מחבירו ושוה ככר נלמד ממנו בג"ש או בהיקש לענין דבר אחר בהא הוא דאמרינן אין ג"ש למחצה ואין היקש למחצה אבל לא לענין ללמוד זה מזה וזה מזה והכי מוכח מגמרא דכריתות דף כ"ב ע"א ומדברי רש"י ז"ל שתם דלא גרים ליה אין היקש למחצה בענין ללמוד עליון מתחתון ותחתון מעליון. וכתב דלאו היינו היקש למחצה וע"ב וממנו נלמד דגם בג"ש למחצה הכי הוי כדאמרי בם דנילף מהטאת חלב לענין זדונו כרת וכן לענין מה להלן בקביעה ודכ"ע הוו מודים בה בכה"ג אי לאו דלר"ע אתי היקשא דואם נפש ומפקא מג"ש לענין זדונו כרת. וראיתי בגליון רב אלפס ז"ל בהלכות ליוית שנדפס בה בשם תידושי אגבי שם ואחר שהביא דברי הרמב"ן ז"ל כתוב שם דל"ף ללמוד זה מזה אמרינן אין היקש למחצה ואלו מדברי רש"י בכריתות וכדמוכחא מסוגיא פ"ה דזבחים לא משמע הכי. ועיין בתוס' פ' המקבל דף קי"ד ע"א ד"ה ואידך הבוא לגדון בכבודו הוא דאתא ואין להאריך:

סבר מימר חייב להעמיד לחבירו. עיין בפרק דלעיל הלכה ב' שם נתבאר ומהסייעתא להרמב"ם ז"ל דכדמי חובו קנס במטלטלין לענין מי שפרע וכדאמר הכא:

וקים ליה וגי' הרמב"ן ז"ל מה דכוה ניחא ליה חמי מישרי. והרא"ש ז"ל מביא הגי' ינכה ליה מאי דהוה חזי למשרייה וכתב שיש מגיהין ראיה מכאן לדברי הר' אפרים ז"ל שחולק על דברי הרי"ף במה שפסק בדין המלוה את חבירו ודר בחצירו דלענין איסור הלכתא כליבנא קמא דאמר התם בדף ס"ד ע"ב דאפי' הלוהו ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר וכ"ש בהלויני אבל לענין להוציא ממנו בדיינין בהלויני ודר בחצירו מפקינן מיניה אגרא דהוי לה רבית קצוצה אבל הלוהו ודר בחצירו דלאו אדעתא דהכי אוזפיה אבק רבית הוא ולא מפקינן מיניה ואפילו קא תבע ליה מקמיה דפרעיה לא מחייבינן ליה לנכוייה ליה ביעור אגר ביתיה כדאמר רב אבי לקמן דף ס"ז דכל סלוקי בלא זוזי יתפוקי מיניה הוא. וה"ר אפרים חלק ע"ז דהוכר דלא אמר רב אבי הכי אלא במשכנתא דהוי ברשותי' לגמרי דלא מצי לסלוקי ליה עד דיהיב ליה זוזי וכמו שגבה תובו דמי והלכך כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אבל הלוהו דלאו אההוא ביתא אוזפיה ואי בעי מפיק ליה מההוא ביתא בלא זוזי כלוקי כלאו זוזי לאו אפוקי מיניה הוא ומנכה ליה אגר ביתא. ומביאין ראיה לדברי ה"ר אפרים דהכא קאמר ינכה ליה וכו' וכתב בשם הרמב"ן ז"ל שדחה לראיה זו דדילמא ר' אבא בר בזנא ס"ל כמ"ד לקמן דסלוקי בלאו זוזי לאו אפוקי מיניה הוא ואנן כרב אבי קי"ל דתביב אפוקי מיניה. ובלאו הכי קשה להם מביאין דלא שייכא האי ליסנא דהוה חזי למשרייה. ועיין לקמן ד"ה ר' אילא אמר גותן לו שכר רגלו מ"ש שם לדעת הרמב"ם בדין זה:

יש דברים שהן כרבית וכו'. דין זה דהתוספתא מוכבא מן הפוסקים והביא זה הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ה ממלוה הלכה י"ד והלכה. ע"ו לדינא דסיפא דהערמת רבית.

וככר

עין משפט
נר מצוה

ו
א מיי' פ"ס ממלוה ולוה סט"ו סמ"ג לאוין קנו טוש"ע יו"ד סי' קעג ס"ג
ז
ב מיי' שם פ"ז הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעו ס"ו
ח
ג מיי' שם פ"ח הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעג ס"א
ט
ד מיי' שם פ"ו הלכה ו ופ"ח טוש"ע שם סי' קעד סעיף ד
י
ה מיי' שם הלכה ד ועיין בהשגות וכמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קסד ס"ד

כיצד קיבל הימינו שדה [א] *בעשרה כור חיטין ואמר לו תן לי סלע אחד אמר לו אין לי אלא כור אחד חיטין טול לך וחזור ולקח ממנו בעשרים וארבע אין זה רבית אבל אסור משום הערמית רבית א"ל לית את צריך והב אגר כלים או אגר הכתפין אקולי וסב דינרך. ר' לא אמר בנותן לו שכר רגלו. ור' זירא אמר נעשה כמשכיר לו דירה ביוקר:

הלכה ב מתני' *מרבין על השכר ואין מרבין על המכר כיצד [ב] השכיר לו את החצר ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה ואם של חודש בחודש בסלע לחדש מותר. [ג] מכר לו את השדה ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך באלף זוז ואם לגורן בשנים עשר מנה אסור [ד] מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים ואמר לו אימתי שתרצה הבא מעות וטול את שלך אסור. [ה] הלווהו על שדהו ואמר לו אם אתה נותן לי מיכן ועד שלש שנים הרי הוא שלי הרי הוא שלו כך היה בייתום בן זונין עושה על פי חכמים:

גמ'

כילד וכו'. ובתוספתא גרסינן הכי כילד א"ל הלויני מנה וא"ל אין לי מנה טול לך עשרים סאה של חטים אע"פ שחזר ולקח ממנו עשרים וארבע אינן רבית אבל אסורין משום הערמת רבית. ופירושה שחזר זה ולקח מן הלוה החטין בעשרים וארבע סלע לפי שהיה לריך למעות ולא היה יכול להמתין ליום השוק. וגמלא זה משתכר סלע לפי השער של חטין עכשיו שהוא במנה והוא כ"ה סלעים והוי הערמת רבית. וגי' דהספר נשתבש כאן שדין קבל הימנו שדה וכו' ברייתא אחרת בתוספת' היא וזהו דרך היתר כמו שכתובה שם ויתבאר לקמן. והכא לא שייך אלא מן אמר תן לי סלע וכו' שביקש להלוות סלע ממנו וא"ל אין לי אלא כור א' חטין טול לך ותמכרנו וחזר ולקח ממנו זה בפחות אין זה רבית אבל אסור וכו'. ומה שכתוב כאן וחזר ולקח ממנו בעשרים וארבע. נלקח מברייתא דלעיל ועירבבו בהעתקה (ועכ"פ נתברר הכוונה והדין של הערמת רבית): א"ל לית את לריך. סיומא דעובדא דלעיל היא והפסיק בהאי ברייתא לפי שהן דברי ר' בא בר מנא שהיה תמה על זה שעלה על דעתו שהוא מותר לגמרי לדור בחלרו בחנם והביא הך ברייתא ללמוד ממנה דאפילו בכה"ג אמרו חכמים אסור לעשות כן לכתחלה משום הערמת רבית ומכ"ש בנדון זה שנראה שדר בחלירו של זה בשביל המתנת מעותיו. והשתא מהדר לסיים האי עובדא: א"ל. השיבו הלוה מאחר שאתה רולה שאחזיר לך מעותיך אין אתה לריך לדבר הרבה בשביל כך: והב אגר כלים וכו'. כלומר אין אתה לריך אלא ליתן שכר הכלים לישא המטלטלין שלך או שכר לישא המטלטלין על כתיפן בסלים ולך ותפנה מתוך ביתי והילך מעותיך: אקולי. בתוך הסל ודוגמתו באחרת, דמרי זיינא תלי כולבא רעיא קולתיה תלי ופליגי בה הני אמוראי דלקמיה כל חד לפי טעמי' אם חייב ליתן לו שכר ביתו או דאמרינן דמכיון שלא התנה עמו בתחלה ע"מ שידור בחלירו כ"א אח"כ אשרוניה בתוך ביתו בסתם. והיה זה סבור שלא יתבע ממנו כלום ועכשיו תובע ממנו אם מחייבין אותו לשלם ולנכות שכר דירה על החוב שלו הוי כאלו מוליאין ממנו אבק רבית ודין דאבק רבית הוא שאין מוליאין לא מן המלוה ללוה ולא מן הלוה למלוה: ר' לא אומר. דלא הוי כאלו מוליאין אבק רבית מיד המלוה אלא כנותן לו שכר רגלו כלומר שהרי אם זה לריך לפנות מן הבית לא יבצר שלריך להוליא על שכר כלים לישא המטלטלין שלו או שכר הכתפין וכפי השכר הזה עכ"פ ינכו לו מן חובו דלא הוי אלא כנותן לו שכר רגלו שלא להטריח עלמו לטלטל מבית לבית ולהוליא הולאות על זה: ר' זירא אמר. בה טעמא אחרינא וס"ל ג"כ דמנכין לו מחובו נגד שכר דירתו ולא הוי כמוליאין ממנו אבק רבית אלא דנעשה כמו שמשכיר לו הדירה ביוקר לפי שזה היה סבור שלא יתבע ממנו שכר דירה בשביל החוב שיש לו עליו ועכשיו אינו רולה כ"א שישלם לו כך וכך א"כ הוי כמשכיר לו דירה ביוקר ממה שהיה נראה בעיניו של המלוה:

הלכה ב מתני' מרבין על השכר. בשכר המתנת מעות השכירות ואין מרבין על המכר בשכר המתנת מעות המקח וטעמא משום דקי"ל שכירות אינה משתלמת אלא בסוף הלכך כי שקיל מיניה סלע בחדש דהוו להו י"ב סלעים אין שכר המתנת המעות שהרי לא נתחייב לו לשלם השכירות עד סוף החדש והאי דא"ל אם מעכשיו תתן לי הרי הוא שלך בעשר סלעים אי הוה מקדים ליה הוה מחול ליה מדמי השכירות ואוזולי הוא דמוזיל גביה דמוגר ליה פחות משווייה אבל גבי מכר משמשך המקח דינו ליתן המעות וכי א"ל אם מעכשיו תתן לי הרי הוא לך באלף זוז הן הן דמי שוויה וכי מטפי עלייהו לגורן שכר המתנת מעות הוא: השדה. וה"ה מטלטלין וכל סחורה אם מכר לו יותר משווייה בשכר המתנת מעות אסור והוי אבק רבית מדבריהם ודין אבק רבית לכתחילה אסור לו ליתן להמלוה ואם נתן לו אין מוליאין מידו שאינה יולאה בדיינים: מכר לו את השדה ונתן לו וכו'. ואמר לו המוכר ללוקח אימתי שתרלה הבא מותר המעות ולכשתביא תהיה השדה קנויה לך מעכשיו אסור לעשות כן שהרי כשא"ל מעכשיו אם המוכר יאכל פירות בתוך כך ולכשיביא זה המעות נמלאת השדה היתה קנויה לו מיום המכר וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו ואם הלוקח יאכל הפירות בתוך כך שמא לא יביא לו מותר המעות וזה יחזיר לו מה שקבל ממנו ונמלא שלא היתה השדה קנויה לו דהא לכי מייתית קנה מעכשיו אמר ליה והא לא אייתי ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אלל המוכר וזה אכל פירות בשכר המלוה. ואם מניחים הפירות ביד שליש מותר. ואם יביא שאר המעות יתנם ללוקח ואם לא יביא יחזירם להמוכר אבל אם לא א"ל מעכשיו אלא כשתביא מותר המעות תקנה המוכר הוא אוכל הפירות עד שיביא המעות ולא הלוקח: הלוהו על שדהו וכו' הרי הוא שלו. ודוקא בדא"ל מעכשיו היא קנויה לך אם לא אביא לך המעות מכאן ועד ג' שנים ואי לאו הכי הוי אסמכתא ולא קני ואם א"ל מעכשיו דין הפירות הוא שאם לא ישלם לו תוך ג' שנים הרי הן ללוקח ואם ישלם לו מקודם אין לו ללוקח הפירות ולפיכך יהיו הפירות מונחין ביד שליש שאם יחזיר לו מעותיו תוך ג' שנים יהיו הפירות להלוה והוא המוכר ואם לא יחזיר המעות עד אחר ג' שנים יהיו הפירות להמלוה לפי שהיתה השדה קנויה לו משעת הלואה ואותה הלואה דמי השדה היתה ואוזולי הוא דאוזיל גביה:

גמ'

מסורת הש"ס

כ"מ דף סב ע"ב

ע' תוס' כ"ב פו ד"ה דינר·

תוס' הרי"ד

ר"ז אמר נעשה כמשכיר לו דירה ביוקר עי' נפנים בדבריט. ובזה י"ל נפלוגתא דרבים אפרים והרמב"ן ז"ל מובא ברא"ש ז"ל דף ס"ז בענין הלוהו ודר בחלירו דאפוקי בדיינין דהלויני ודר בחלירו דהוי ר"ק מפקינן ממנו אגרא. אבל הלוהו ודר בחלירו דהוי אבק ריבית אינה יולאה בדיינין לא מחייבינן לי' לנכוי ביעור אגר ביתא כדאמרינן לקמן אמר רב אבי השתא דאמר אבל עפי לא מפקינן מיני' אבל שיעור זוזי נמי לא מסלקינן לי' בלא זוזי מ"ט כל סילוקי בלא זוזי אפוקי מיני' הוא. והר' אפרים ז"ל נחלק עליו בזה וכתב דלא אמר כל סילוקי בלא זוזי אפוקי' מיני' הוא אלא במשכנתא דהוי כרשותי' לגמרי דלא מלי לסלוקי לי' עד דיהיב זוזי וכמו שנכה חובו דמי הילכך כל סלוקי בלא זוזי אפוקי' הוא. אבל הלוהו דלאו על ההוא ביתא אוזפי' ואי בעי מפיק לי' מההיא ביתא בלא זוזי סלוקי' בלא זוזי לאו אפוקי הוא ומנכי לי' אגר ביתא. ויש מביאין ראי' לדבריהו מן הירושלמי חד בר נש אשאיל לחברי' דינרין אשרי' גו ביתא א"ל הב לי דינרא אתא עובדא קומי דר' אבא בר ביזני אמר ינכה לו מאי דהוי חזי למגריי' ודחא אותו הרמב"ן ז"ל דילמא ר' אבא בר ביזני ס"ל כמאן דאית לי' לקמן דאסלוקי בלא זוזי לאו אפוקי מיני'. ואנן כרב אבי קי"ל דאמר דחשיב אפוקי מיני' עכ"ל הרא"ש ז"ל. ובאמת לי"ב האיך מביאין ראי' מהאי ירושלמי דילמא ראב"ב ס"ל כמ"ד דחולק על ר"א. אבל לפי דברינו ניחא דהא מסיק בירושלמי הטעם דנעשה כמשכיר לו דירה ביוקר ע"כ בשביל זה לא חשוב אפוקי מיני' ממונא וע"כ דלא דמי למשכנתא ודו"ק:

מראה הפנים

וכבר הביא הטור בסי' קס"ג מה שכתב בספר התרומות בשם הרמב"ן ז"ל שלריך שיהיה אחריות השער בהוא שלא מחמת המוכר על הלוקח ולא על המוכר שלא יהיה קרוב לשכר ורחוק להפסד וכתב גם בשער מ"ו ח"ד סי' י"ג שהוא ז"ל מלד החומרא החמיר בזה. ובדין הערמת רבית דהיפא והובאה ברייתא זו בבבלי דף ס"ב ע"ב תני רב ספרא ברבית דבי ר' חייא וכו' כתב גם בשם הרמב"ן דהוי אבק רבית והביאו הטור בסי' קס"ג. והריב"ש בתשובה סי' של"ה כתב דדעת הרבה מהמפרשים כדעת הרמב"ם ז"ל דאין כאן אבק רבית אלא שלכתחלה אסור לעשות כן ואם עבר ועשה מוליאין מיד הלוה וכ"כ בסמ"ג לאוין קל"א. ולכ"ע אם לא א"ל הלויני מעות בתחלה אלא הלויני חטין מותר כמבואר שם:

רבי לא אמר כנותן לו שכר רגלו. עיקרי דינים אלו הנוגעים בדין משכנתא יתבארו לקמן בהלכה ג' עם מה שנתברר לנו מן השיטות בס"ד ולפי חלוקי דעות מהראשונים וגדולי האחרונים. וכאן אין לנו לבאר כ"א זה. דמבואר הוא להדיא דהאי עניגא דעובדא דלעיל קאי שבשאמר לו הב לי דינריי השיב לו זה לית את לריך והב אגר כלים וכו' וכדפרישית בפנים ואפי' נפרש דהאי אמר ליה לית את לריך וכו' אמתני' קאי יהיה איך שיהיה עכ"פ מבואר הוא דדין זה מיירי שלא התנה עמו בתחלה לדור בחלרו בחנם אלא שאחר ההלואה היה דר המלוה בחלירו וכשביקש הלוה שכרו וא"ל המלוה תן לי מעותי השיב זה א"כ לא מכיתי וכאו לדין. והרי זה ממש דין שנזכר בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו ממלוה כהל' ב' המלוה את חבירו וכו' ואם דר לריך להעלות לו שכר ואם בעלה ס"ז אבק רבית לפי שלא התנה עמו שילוהו וידור בחלירו לפיכך אם עדיין לא החזיר לו חובו ובא לנכות שכר החלר שדר בה מן החוב אם היה השכר כנגד החוב:

איש

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ד)

ב"מ סג מגילה כז ערכין לא (ערכין פ"ט)

ערכין שם

גמ' *תני המוכר שדה לחבירו ואמר לו על מנת שאהא בה [ו] ארים. על מנת שאהא בה שותף. [ז] על מנת שהמעשרות שלי. על מנת שכשתמכרנה לא תמכרנה אלא לי. שבל זמן שאני רוצה נותן דמיה ונוטלה מותר. היה חייב לו מעות וכתב לו שדהו במכר. כל זמן [י] שהמוכר אוכל פירות מותר. כל זמן שהלוקח אוכל פירות אסור. ר' יודה אומר בין כך ובין כך מותר. א"ר יודה כך היה בייתוס בן זונין עושה ע"פ חכמים. אמרו לו משם ראייה *מוכר אוכל פירות היה. ר' יוחנן ור' לעזר ור' הושעיה אמרי מבתי ערי חומה למד ר' יהודה. *דתני שנה האמורה בתורה ערי חומה הרי הן כמין רבית ואינה רבית. תניי חורן תני הרי זו ריבית אלא שהתירה התורה. מאן דמר הרי זו כמין *ריבית ואינה רבית ר"מ. מאן דמר הרי זו ריבית אלא שהתורה התירה ר' יודה. א"ר אידי כד סלקית מגלותא אשכחית עובדא קומי ר' אמי הרי זו כמין רבית ואינה רבית. א"ר חזקיה לא אמרו אלא זו רבית שהתורה התירה. כאן התורה התירה. הא במקום אחר לא. אפילו כן לא אשגח רבי אמי אמר בייתא עם דיירא דאיר:

הלכה

גמ' תני. בתוספתא פ"ד: ואמר לו. המוכר ללוקח על מנת שכשתמכור שדה זו לאריסות לא תמכרנה אלא לי: שאהא בה שותף. בפירות או על מנת שהמעשרות ממנה יהיו שלי אם היה לוי או התרומה אם הוא כהן: לא תמכרנה אלא לי. בדמי שוויה: שכל זמן. או שהתנה עמו כל זמן שאני רוצה אני מחזיר לך הדמים ונוטלה: וכתב לו שדהו במכר. אם איני משלם לך מכאן ועד זמן פלוני הרי השדה שלך: שהמוכר אוכל פירות. בתוך הזמן מותר: הלוקח אוכל פירות אסור. שמא לא יבא לידי מכר שזה יחזיר לו מעותיו בתוך הזמן ונמצא שבהלואה היו הללו והלוקח אוכל פירות ברבית: ר' יודה אומר בין כך ובין כך מותר. דלצד אחד ברבית הוא שמא יבא לידי רבית שמא לא יבא לצד הפדייה בא לידי רבית לצד המכר אינו בא לידי רבית: מבתי ערי חומה למד ר' יהודה. כדמייתי הא דתנינן בפ"ט דערכין גבי דין דבתי ערי חומה דגואל כל שנים עשר חדש והרי זה כמין רבית שכשמחזיר לו מעותיו בתוך השנה ואינו מנכה לו כלום נמצא מה שדר זה בביתו בשכר המתנת מעותיו הוא: ואינה רבית. ואעפ"כ אינה רבית גמורה מפני שעל ידי מכר היא ולא על ידי הלואה: תניי חורן. תניא אידך דתני דבתי ערי חומה הוי רבית אלא שהתורה התירה ומפרש דמ"ד שאינה רבית ר' מאיר היא דהוא חכמים דר"י דלעיל וקסבר דאין למדין מבתי ערי חומה דשם לא הוי על ידי הלואה: ר' יודה. דס"ל דשם נמי הוי רבית והתורה התירה וגילתה לנו דכל כה"ג דספק הוא שמא יבא לידי רבית שמא לא יבא מותר: כד סלקית מגלותא. כשהעלתי מן הגולה לארץ ישראל: אשכחית עובדא. דכה"ג שבאת לפני ר' אמי שהיה אחד חייב לחבירו ועשה לו הבית מכר שאם לא יפדנו תוך זמן פלוני יהא שלו והלוקח היה דר בתוכו ואח"כ החזיר לו מעותיו תוך הזמן ופסק ר' אמי כהך סתמא דה"ז כמין רבית ואינה רבית תנן ומותר ואינה מנכה לו כלום: אמר חזקיה. הקשה לו הא תניא הרי זה רבית אלא שהתורה התירה ולא אמרו וכו' דגזירת הכתוב הוא והתורה הפקירה והפקיעה מיניה ואין למדין מהתם למקום אחר: אפי' כן לא אשגח ר' אמי. על האי קושיא והתיר שיחזיר לו מעותיו בלי ניכוי משכר הדירה כדאמר טעמא: בייתא עם דיירא דאיר. הבית מתקיים עם דירת בני אדם שדרין בתוכו לפי שרואין מה שצריך תיקון ומתקנין אותו:

הלכה

עין משפט נר מצוה

יא

א ש"ע יו"ד סי' קסד ס"ג

יב

ב מיי' פט"ו ממלוה ולוה הלכה ה סמ"ג לאוין קצג טוש"ע שם סעיף ד וכסי' קעב

ציון ירושלים

ז על מנת שהמעשרו' שלי עמש"ש מ"ש ביאור דברי הרמב"ם. ובפר"ת יו"ד סי' סא שכתב כעין זה. ובהגהות זקיני הח"ל ז"ל בש"ע חו"מ סי' ריד כתב לדחות דברי ווכה וב' הארכתי:

מראה הפנים

אינו מנכה לו כלל אלא כמו שיראו הדיינין שאם מסלק אותו בלא כלום ה"ז כמי שהוציאו אותו בדיינים והבק רבית אינה יוצאה בדיינין. והראב"ד ז"ל השיג שם וכתב אין כאן מקום לבודא דדייני וכו'. ומבואר הוא דמכאן למד הרמב"ם לומר כן ולא רצה לפסוק כרבי זירא דלדידיה עכ"פ כמוציאין ממנו א"כ הוי אם השכר כנגד הטוב ולפיכך פסק כר' הילא דלפי ראות עיני הדיינים קאמר דרואין אותו כנותן לו שכר רגלו שלא להטריחו לצאת מן הבית תולה ולטרד ממקום למקום להוציא שכר הכתפין. וכפי ערך שכר זה הוא מנכה לו מתוכו. ולענ"ד פשוט הוא דדבריו ז"ל שם דברי ר' אילא דהכא:

המוכר שדה לחבירו ואמר לו על מנת שאהא בה אריס מותר. דין זה כתב הריב"ש בתשובה והביאו הב"י בסי' קס"ד. ועיינתי בהריב"ש בתשובה והוא בסוף סי' ש"ה ולא ראיתי שם שהביא התוספתא אלא מסברא דנפשיה וכמו שהיו נוהגין היתר לעשות בברצלונא לעשות כן. ומה שכתב שם הט"ז על זה ופשוט הוא גם כאן שצריך שיקנה הלוקח הבית תחלה בקנין גמור כדרך שהמכירה נקנית בעלמא דאל"כ הוא כהלואה ואסור עכ"ל. לא ידעתי להיכן נוטה דבריו דפשיטא דבמכר לחלוטין מיירי ואם הכוונה שצריך שבתחלה יהיה המכר בקנין גמור בלא תנאי כ"א אח"כ יתנה עמו היאך הוא התוכר. הא ודאי ליתא שאפי' התנה עמו בשעת המכר על מנת כך מותר וכ"כ הריב"ש שם להדיא ואע"פ שמתחלה כשמכר לו גוף הבית התנה שיחכירנה לו אח"כ אין בכך כלום. ומבואר הוא בתוספתא ובהאי תלמודא:

על מנת שהמעשרות שלי. וכן הוא בתוספתא פ"ו דדמאי. והובאה בבבלי פ' המוכר את הבית דף ס"ג ע"א ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' מעשר הלכה י"ט כהן שמכר שדה לישראל וא"ל ע"מ שהמעשרות שלה שלי לעולם הרי הן שלו כיון שאמר על מנת נעשה כמי ששייר מקום המעשר. ולא הוי כמקנה דבר שלא בא לעולם וכדקאמר התם אמאי הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומשני כיון דאמר על מנת שמעשר ראשון שלי שיורי שייר למקום מעשר וה"ל לא מיבעיא היכא דאמר חוץ דקי"ל בעלמא דחוץ שיורא הוא וע"מ תנאה הוי כדאמר בריש המגרש ובכמה מקומות אבל הכא אפילו אמר על מנת שיורא הוי. וכ"כ בחידושי הרמב"ן בשם רבינו הגאון ז"ל בספר המקח דלא שנא שיתנה על הלוקח בלשון חוץ או בשייר בלשון על מנת הכל שיורא כדאמרינן מקום מעשר שיורי שייר עכ"ל והטעם דע"כ לומר כן דאי לאו הכי הוי כמקנה דבר שלא בא לעולם ותנאיה לאו תנאה ובטל המכר והסכימו הר"י מיגא"ש ז"ל הביאו שם עיין עליו. ובהכי ניחא מה דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מביכורים הלכה י"א גבי כהן שמכר פרה לישראל התנה הכהן וכו' אבל אם אמר לו הכהן על מנת שהמתנות שלי הרי המתנות של ישראל ונותן לכל כהן שירצה אע"פ שהתנה עמו שכן שלו לא נפטר מן המתנות שבאומר על מנת לא שייר בעצמן של מתנות כלום. ולכאורה קשה אדבריו דלעיל בהלכות מעשר וכדתמה הט"ז ביו"ד סוף סי' ס"א. אבל באמת היינו טעמא דהתם במתנות הנאה הוי כדאמרי' בעלמא בעל מנת וכדאמר בפ' הזרוע דף קל"ד ע"א דה"ט דמ"ד דנותן לכל כהן שירצה ומשום דהתם דבר שבא לעולם הוא וקנה הלוקח מקחו אף שאין התנאי כלום. אבל הכא כיון דהוי דבר שלא בא לעולם ע"כ לנו לומר דשייר מקום הקרקע למעשר ובין דאמר חוץ ובין דאמר על מנת שיורא הוי דהלוקח מקנה לו כעין יפה המקום לשיור המעשר שאם יבטל התנאי גם הוא לא קנה וזהו עיקר טעם החילוק בין הני דימי: על מנת שכשתמכרנה לא תמכרנה אלא לי שכל זמן שאני רוצה וכו'. הך ברייתא כר' יהודה דלקמן אתיא דאמר לצד א' ברבית מותר וכדאמרי' התם בדף ס"ה ע"ב דתני בברייתא דבבלי המוכר ללוקח הן אסור שאין זה מכר ושאוכל הלוקח פירות שכר מעותיו הוא נוטל ומוקי לה התם דלא כר' יהודה ואם הלוקח הוא דהתנה כן לכשיהו לך מעות תחזירם לך מותר כדמסקינן שם ועיין בדיבור דלקמן:

היה חייב לו מעות וכתב לו שדהו במכר. כדי לבאר הסוגיא והדינים המסתעפים ממנה וחילוקי הדינים של צד אחד ברבית ופירושיהן. אמרתי להביא בתחלה מדיני המשכנתא ובבירור מה שנתברר לנו מדברי הראשונים וגדולי האחרונים בתכלית הקיצור האפשרי. ואם לפעמים ארחיב במקצת ללמוד איזה ישוב ותירוץ בהסוגיות ובשיטות הראשונים ומתוכן יתברר לנו דינים האלו ואשר מאתנו בזה כמ"ד. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' ד':

מאן דאמר ה"ז כמין רבית ואינה רבית ר' מאיר. ובערכין דף ל"א ע"א דרמי נמי מתני' וברייתא אהדדי והתניא ה"ז רבית גמורה אלא שהתורה התירה א"ר יוחנן לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן ופירשו רש"י והתוס' דמתני' כר' יהודה וברייתא דתני רבית גמורה אתיא כרבנן. ומ"מ נוכל ליישב גי' דהכא וכמה דפרישית בפנים וכעין דפירשו התוס' שם לדעת ר"ת והבאתי בדיבור דלעיל דלשיטתו דס"ל צד א' ברבית מדרבנן הוא דאסור ה"ק מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה גלי לן דכה"ג אין זה רבית דאורייתא. וזהו אליבא דרבנן ומיהו אסור מדרבנן הוא. והכא מפרשינן לה הברייתא אליבא דר' יהודה דגלי לן קרא דכל כה"ג אין זה רבית כלל ומותר. ולענין דינא חדא הויא דלרבנן מיהת מדרבנן אסור. ונראה דמהכא סייעתא לדעת ר"ת ושיטתו וכמה שנתבאר לעיל דמקילין במשכנתא בנכייתא באתרא דמסלקי דהא כאן בבתי ערי חומה באתרא דמסלקי הויא שהוא גואל מיד וגואל כל הי"ב חדש ובלא נכייתא וקאמר דלר' יהודה מותר הוא ולרבנן מדרבנן הוא דאסור דאבק רבית וא"כ בנכייתא לכ"ע מותר הוא וכבר נתבאר בדיבור דלעיל דהיכא דלא נחית לה בתורת משכונא אלא בתורת הלואה כגון המלוה את חבירו לא ישכור חצירו בפחות אפי' לדעת ר"ת א"ר הוי ועיין בדיבור דלקמן:

כאן התירה התורה הא במקום אחר לא. הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות כתב דמכאן סייעתא לדעת הרי"ף ז"ל דמשכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי רבית גמורה היא שהרי בית בבתי ערי חומה עד י"ב חדש משכונה היא לגמרי באתרא דמסלקי שאם מביא לו מעות כל שעה שירצה מסלקו ותניא ה"ז רבית גמורה אלא שהתורה התירתה בבתי ערי חומה אבל לא במקום אחר גם בירושלמי בפרקין היא שנויה ומפורשת כאן התירתה התורה אבל במקום אחר לא עכ"ל. ולכאורה תמוה הוא דאדמייתי ראיה וסייעתא מדר' חזקיה לותיב מיניה תיובתא מדר' אמי דלא אשגח ביה ועבד עובדא ומעשה רב והיינו יכולין ליישב קושיא זו להרמב"ן ז"ל דהיה סובר דר' אמי לא קאמר אלא בביתא דלא עבידא למיגר דהא בייתא עם דיירא דאיר קאמר וכהאי דאמרי' בפ' כיצד הרגל דף כ"א ע"א דמהאי טעמא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו בחצר דלא קיימא להגרא אין צריך להעלות לו שכר דביתא מיתבא יתיב ובכה"ג ס"ל להרמב"ן דלאו רבית כלל הוי ואפילו בהלויני ודר בחצירי דהא לא חסריה ממונא אלא דאסיר הוא לכתחלה וכדכתב הב"ת בשמו בטור חו"מ ת"ג סי' י"ט וכ"כ הרא"ש ז"ל לעיל במעשה דהמלוה את חבירו לא ידור וכו' ומפרש לדברי הרי"ף ז"ל דהא דקאמר בהלויני ודר בחצירי דרבית קצוצה הוי ומפקינן מיניה ובהלוהו ודר בחצירו אבק רבית הוי היינו בחצר דקיימא להגרא ומוכחש הוא שם בדברי הרא"ש ובטור סי' קס"ו בדין זה אבל כבר נתבאר לעיל בעיקר דין דמשכנתא שמוכחש הוא מגדולי האחרונים כדעת המקילין ובלא נכייתא אבק רבית הוי ובנכייתא מותר לעולם ואפי' באתרא דמסלקי ובין בבית ובין בשדה וכרם כדעת ר"ת והרשב"א והה"ת ז"ל וכן הסכים הראב"ד ז"ל בפירושיו. ומה שתמלא דעתו בהשגות בפ"ו ממלוה הוא לפי פירושו בענין הסוגיא ודעת המפרשים ומה שתירץ בענין קושיא דרבינא אדרבינא בהשגה בהלכה ד' הוא כפירוש התוס' ד"ה פירי מאי וכו' ומה שתירץ בהשגה בהלכה ז' הוא עולה לדעת הרי"ף כפי אשר נתבאר ויש שם ט"ס בהעתקה ול"ל אמת הוא זה שהחמירו בבית יותר מבשדה וכו' דכרם ושדה חד טעמא אית להו. וכדין דהמלוה את חבירו ודר אח"כ בחצירו אם מוציאין ממנו כבר באורתי בהלכה דלעיל דנראה להדיא מהכא כדעת הרמב"ם ז"ל דמנכין לו כפי ראות עיני הדיינין כמבואר בד"ה ר' לא אמר ע"ש. וכתב עוד הרמב"ם בדינים אלו בפ"ו ממלוה הלכה ג' הורו רבותי שהמלוה את חבירו ולאחר זמן תבע חובו וא"ל הלוה דר בחצירי עד שאחזיר לך הרי זה אבק רבית לפי שלא קצץ בשעת הלואה שנא' לא תתן לו בנשך. וכ"ש בסמ"ג לאוין קצ"ג. ותמהו רבים על זה וכדהשיג הראב"ד שם ת"י ראשי לא יפה הורו שאם הגיע זמן הפרעון והרוח ליה זמניה מפום הכא דירה כשעת מתן מעות דמיא וקידושין יוכיחו וזה עולה לפי שיטתו שפי' הא דאמרינן בפ"ק דקידושין דף ו' ע"ב בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית ה"ד אילימא דאזקפה דאמר לה ארבעה בחמשה הא רבית מעלייתא הוא אל"ל דארווח לה זימנא והיינו בהגיע הזמן לפרוע לו המלוה ומרווח לה הזמן ומתקדשת בשכר שהיתה נותנת מיד כגון דינר לפי שמאריך לה

הזמן

הלכה ג מתני' אין ^א מושיבין חנוני למחצית שכר לא יתן לו מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר אלא אם כן נתן לו שכרו כפועל בטל אין ^ב מושיבין תרנגולין למחצה ואין שמין עגלים וסייחים למחצה אלא אם כן נתן לו שכר עמלו ומזונות אבל מקבלין עגלים וסייחים למחצה ומגדלין אותן עד שיהו שלשין וחמור עד שתהא טוענת: **גמ'** חד בר נש אשאל לחבריה דינרין א"ל סב שני דינרין אגרך ומה דינון עבדין דילי ולך. *תני הנותן ^ג מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית ואמר לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת. ואם ידוע שלקח הרי זה מוציא ממנו על כרחו. הנותן ^ד מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר. רצה אחד מהן ליישנן חבירו מעכב על ידו. אם היה ערב שביעית אין חבירו מעכב על ידו. ששניהן על מנת כן לקחום. הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר אם אמר הא לך מנה *שאינו יכול לעמוד בפרוטרוט הרי זה אסור. ראה פירות מוקירין הרי זה מותר. הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי הלוקח ליקח מאותו המין. כשמוכר לא ימכור שנים כאחת אלא מוכר זה ראשון וזה אחרון. הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי ליקח מכל מין שירצה. לא יקח לו ^ה בהן כסות ועצים. *אמר רבי יצחק הדא אמרה ^ו המבטל כיס חבירו אין לו עליו אלא תרעומת.

המבטל

הלכה ג מתני' אין מושיבין חנוני למחצית שכר. לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרים ארבע סאין בסלע ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר מאה הילך פירות ושב ומכור בחנות והריוח נחלוק וטעמא דמילתא משום דקי"ל הך עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון שהם המקבל פרגמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסין וזולא הלכך היא פלגא כיון דמחייב באונסין מלוה היא אצלו שהרי היא שומא אצלו במעות בשער שבשוק ודינו ליטול חצי השכר והשאר מתעסק הוא באידך פלגא שהוא של בה"ב ופקדון אצלו מיקריא בשכר המתנת המלוה לפיכך אסור אא"כ נותן לו שכר עמלו שהוא עמל באותו החצי כפועל בטל: ולא יתן לו מעות וכו'. קמ"ל דאפי' במעות ליקח בהן פירות דנפיש טירחיה בגי ליה נמי בשכר כפועל בטל: אין מושיבין תרנגולים למחצה. לשום בלים בדמים לבעל התרנגולת להושיבה עליהם ולגדל האפרוחים למחצית שכר במה שיהיו האפרוחי' שוים יותר על דמי הבלים דהואיל וזה מקבל עליו אחריות חצי דמי הבילים אם יתקלקלו או אם ימותו הוה ליה פלגא מלוה נמצא זה מגדל את חציין השני בשכר המתנת מעותיו: ומזונו. מזון שהוא מוליא באפרוחין: ואין שמין עגלים וכו'. עכשיו הם שוין כך וכך קבלם עליך לגדלם שנה ושנתיים למחצית שכר ולמחצית הפסד אם ימותו: אבל מקבלין. בלא שומא שאם ימותו לא ישלם לו כלום ואם יחיו יחלקו ביניהם: עד שיהיו שלישין. שיעמדו על שליש גידולן ואז יחלוקו: וחמור. מגדלו עד שתהא טוענת משאוי כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה: **גמ'** חד בר נש וכו'. פירושא דמתני' מפרש דכשנותן לו מעות למחצית שכר צריך שיקצוץ לו איזה סך ליתן לו בעד שכר טרחתו ואח"כ יחלקו הריוח דאי לאו הכי הוי רבית במה שמתעסק בחלי של הנותן והיינו דקאמר כזה שאי' הלוה לחבירו ע"מ להתעסק למחצי' שכר והוא א"ל תקח ב' דינרין בעד שכר טרחתך ושאר הריוח שיעשו המעות יהיה שלי ושלך בשוה ובאופן זה שרי: תני. בתוספתא פ"ד: אין לו עליו אלא תרעומת. שיהיו מעותיו בטילים אצלו ואם ידוע וכו' שיש עדים שלקח בהן פירות לשותפות ועכשיו הוא רוצה לחזור בו מוליא ממנו בע"כ דמכיון שלקח במעותיו של הנותן זכה בו הנותן בחלקו: ליישנן. כלומר שלא להתעסק בהן עכשיו אלא לאחר זמן: חבירו מעכב על ידו. שעל מנת להרויח בסחורה נתן לו ולא ליישנן: ערב שביעית. שאין הפירות מצוין ובפירות שביעית אסור לעשות בהן סחורה: ע"מ כן לקחום. בתחלה כשנתן זה וקבל זה מסתמא ע"מ כן היה דעתם שיהיו המעות מופקדים אצלו עד לאחר שביעית ואז יתעסק בהן: אם אמר לו המקבל להנותן הא לך מנה בשביל חלק הריוח שלך שאיני יכול לעמוד בפרוטרוט החשבון ולחשוב כל פעם ופעם כמה ריוח מזה ומזה: ה"ז אסור. שהרי א"י כמה יעלה הריוח ואם יגיע לחלקו מנה ומיחזי כרבית: ראה פירות מוקירין. הפירות שלקח בעד מעותיו הן הולכין ומתייקרין ומסתמא יעלו לריוח הרבה ה"ז מותר לקבל ממנו בפעם אחת לפי אומדן הדעת שישתכרו בהן: מאותו המין. ממה שלקח כבר לשותפות רשאי ליקח עוד לעצמו מאותו המין בעד מעות שלו ואין זה יכול לומר לו אם תקח מדמי עצמך מאותו המין תשתדל יותר בשלך מבשל שותפות: כשמוכר לא ימכור שניהם כאחת. שלא יערב אותן למכרן כאחת שאפשר מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות ונמצא חבירו נפסד בכך: אלא מוכר זה ראשון. מה שלקח ראשון שלא יתקלקל ומה שלקח אחרון והוא יותר חדש ויכול להשתמר מוכרו אחרון: כסות ועצים. לפי שההפסד מצוי בהן וכשהן מונחין איזה זמן תאכלם העש ונוחין להתקלקל: הדא אמרה. ארישא דתוספתא קאי ועד כאן הוא מן התוספתא. מדקאמר הנותן מעו' לחבירו ליקח בהן פירות למחצית ואמר לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומות בעלמא שיהיו המעות בידו לבטלה שמע מינה המבטל כיס חבירו שמונע ממנו ריוח שהיה יכול להשתכרו להרויח בשופי: אין לו עליו אלא תרעומות. אתה גרמת למנוע ממני ריוח זה ומ"מ אינו חייב לשלם ולפייסו בעד הריוח:

המבטל

מראה הפנים

הזמן וכפי' רש"י והרי"ף ז"ל וזה פשוט דלהרמב"ם אין כאן שגגה מדין דקידושין דאיהו ז"ל לא כ"ל כהך פירושא. וכתב על זה בפ"ה מהלכות אישות הלכה ט"ו ופרשו רבותי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לגומען ומפרש הוא ז"ל דמתן מעות בעין ואומר לה תתקדשי לי בהנאת זמן שהרוית לך במלוה זו וכו'. אבל אני תמה בדברי הראב"ד ז"ל בפירושו שם ובדעתו כאן דלדידיה בשעת מתן מעות דמיי והוית רבית קצוצ' וכי דהא ל"ק כדפריך התם והא רבית מעלייתא היא דיש לומר דהוא ז"ל מפרש הכי ואמאי קרית לה הערמת רבית אי תוקפה לה ד' בה' הוי ניכו רבית ממש דלא קאמר והאסור לעשות כן משום רבית ומשני דאהרוות לה זימנא ולא מיחזי כקן לה רבית אבל לדינא כרבית קצוצה הויא. אלא דמ"מ קשיא ואם כדין רבית היא כדכתב כאן ואמאי תהיה מקודשת בשיטה לאביי דאיהו מודה דהאי במעתתא בקידושין וס"ל בפ"ק דתמורה דף כ' כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבר ועביד דמהני בשפיר אבל לרבא דס"ל התם דלא מהני א"כ קידושין לאו ניניהו. ונהי דהא כמי ל"ק דלמסקנא דאמר התם הכי ורבא במאי קא מיפלגי וכפי למימר ברבית קצוצה אם יוצאה בדיינין קמיפלגי ודחי לה דהתם בקראי פליג וכו'. וקאמר דבהני קונה קמיפלגי והשתא יהא מצינן לאשכוחי מאי בינייהו ברבית קצוצה כה"ג. וקדם לאשה דלרבא אינה מקודשת דהא אפשר למדחי דבעי למימר דאיכא בינייהו בעיקרא דדינא. א"נ דהה"נ דהוה מצי למימר בכה"ג ותדא מינייהו נקט. מיהו בעיקרא דמלתא קשיא דהא כדברי הראב"ד ז"ל דנאמת כדין ר"ק הויא ושל תורה היא א"כ לדידן דאמאי תהיה מקודשת הא ודאי קי"ל כרבא לגבי דאביי דהש"ל דהוי עביד לא מהני וצ"ע. ולדעת הרי"ף ז"ל דפי' בהא דקידושין כפי' הראב"ד ל"ק דהש"ג לדידים אפשר דס"ל דהכא לאו דין ר"ק אית לה לההיא דינא אלא הערמת רבית מיקרי וכן נראה מדברי רבינו ירוחם שפסק כחלק הוא בנתיב כ"ב ח"א שהביא שם דברי הרי"ף ז"ל ועוד פשוט ובהנאת מלוה כתב הרי"ף כיון דאהרוות לה זימנא מקודשת ואסור לעשות מפני הערמת רבית וברבית קצוצה כגון שהלוה לה ד' בה' וקדשה בהוספתו המיפי אינה מקודשת בך מוכח ופשוט בקידושין ובהנאת מלוה כתב הרי"ף כגון שהגיע זמנה לפרוע לו המלוה והרוית לה הזמן וא"ל תהיה לי מקודשת בהנאה שהרוחתי לך עד זמן פלוני והויא הנאת מלוה איתא ולפיכך הויא מקודשת עכ"ל. מזה מבואר כמה שכתבתי דהם היה כאן איסור רבית של תורה אינה מקודשת:

חד בר נש וכו'. לכאורה הוא דלא כדתנן דצריך ליתן שכרו של כל יום כפועל בטל ונראה דהכא מיירי אם יש לו עסק אחר בלאו הכי ומתעסק ג"כ עם מעותיו של זה וכדמסיק בבבלי דף ס"ט ע"א דבכה"ג די שקולן לו בדינר כדבמולל התם וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב' ובטור סי' קע"ז. וכתב עוד הרמב"ם שם וכן אם א"ל כל הריוח יהיה לך בשליחותו או בעבודתו בשכרך. וכלומר דמפרש הא דאמר רב התם מותר השליש וכו' פירושו מהמותר והוא הריוח יהיה שליחותך בשכרך. ומה שפסק הרי"ף ז"ל והלכתא כרב באיסורא היינו לומר דלא בעינן עד שיקלן לו דינר כשמולל והרמב"ם כתב לשניהם דלדינא או הא או הא מותר וכ"כ מדברי רבינו והוא ומביאו הב"י שם. ובמ"ש פירושו במותר שליש מתיישב הא דהקשה נעפ"ת בשער מ"ו ח"ג על הרמב"ם מביאו הב"י ע"ש:

תני שנותן מעות לחבירו וכו'. דינים אלו דהתוספתא מבוארין כולם בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות שלוחין ושותפין ובפ"ז. ומ"ש בפ"ה הלכה ה' אחד מן השותפין שבקש ליבן את הפירות עד זמן הידוע אין חבירו מעכב עליו ואם אין זמן לאותן פירות חבירו מעכב עליו. זה נלמד מדברי התוספתא אם היה ערב שביעית וכו' שהוא הזמן הידוע אחר השביעית ואם באחר השנים יכול לעכב וכן כיוצא בזה והכ"מ לא ציין שם מקומו הנכון:

הא לך מנה וכו'. הא דינא כעין דבעי' מתוגלי הוא דמגבר התם דף ס"ח ע"א וקאמר נמי דלית הלכתא כוותייהו דמי יימר דהוה כוותה. ואפשר דמשום דהכא לאו דוקיף ליה בבעלת איירי והילכך מתלק בתוספתא דהם ראה פירות מוקירין ה"ז מותר:

לא יקח בהן כסות ועצים. הכי איתא בתוספתא וכן העתיק הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ו מהלכות שלוחין ושותפין אבל הרא"ש ז"ל העתיק לא כסות ולא כלים וכתב הטעם דכל מידי בכלל פירות הן ואפילו בעלי חיים חוץ מאלו ובאמת שמאה תמיהא לי עכ"ל ולפי הגי' שלפנינו לק"מ דאין הנותן מקפיד על פירות דוקא וכן ליבנא דפירות לאו דוקא הוא אלא כל מילי העבוין להשתכר בהן ואין ההפסד מצוי בו כ"כ כמו בכסות ועצים וכן העתיק הב"י לגי' התוספתא ותלמודא דהכא לא כסות ולא עצים וכתב ולא נתפרש הטעם למה. וכבר פירשנו מילתא בטעמא:

הדא אמרה המבטל כיס חבירו אין לו עליו אלא תרעומות. התם בפרקין דף ע"ג ע"ב גרסינן אמר רב חמא האי מאן דיהיב ליה זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין ליה משלם ליה כדקאזיל אפרוותא דזולשפט וכתב הרא"ש ז"ל ומיירי בבחתנא עמו שאם לא יקנה ימלא לו יין משלו דאי לאו הכי הא קי"ל המבטל כיס של חבירו אין לא

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט סמ"ג לאוין קצו טוש"ע יו"ד סי' קעז סי"ב

יד ב מיי' שם הלכה ט ופ"ח מהלכות שלוחין ושותפין ה"ה סמ"ג שם וכו' שם וטוש"ע שם

טו ג ד מיי' פ"ה מהלכות שלוחין ושותפין ה"ה טוש"ע חו"מ סי' קעו סי"ב יד ופ"ב

טז ה מיי' שם פ"ז טוש"ע יו"ד סי' קעז סעיף לח

ציון ירושלים

אהמבטל כיסו של חבירו אין לו עליו אלא תרעומת

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ד)

עי' ב"מ דף סח.

(לקמן פ' המקבל הל"ג)

א המבטל שדה חבירו חייב לשפות לו. המבטל ספינת חבירו וחנות חבירו מהו. ב *המוליך *פירות ממקום הזול למקום היוקר אמר לחבירו תנם לי ואני נותן לך כדרך שאתה נותנן למקום פלוני אם באחריות הנותן אסור והלוקח מותר. המוליך חבילה ממקום למקום אמר לו תנייה לי ואני נותן לך כדרך שאת נותן במקום פלוני אם באחריות הנותן אסור ג והלוקח מותר. אבל חמרין המקבלין מבעלי בתים מעמידין להן פירות במקום היוקר כשער ד הזול. רבי יודה בר פזי עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום. רב הונא אמר נעשה שלוחו. ודא מתיבין הונה שליח שנאנס חייב על האונסין שנאנס פטור על האונסין. לא פעמים מתנה *שומר ה חנם להיות כשואל. והתני

המבטל שדה חבירו. שביטל וקילקל הריוח שלו שהיה לו להרויח מפירותיה: חייב לשפות לו. לפייסו בעד ההפסד שגרם בידים לשבות לו וטעמא דבפירות השדה הריוח מצוי הוא וידוע והוי כמאבד נכסי חבירו בידים וזהו כדתנן לקמן פ' המקבל שאם קיבל שדה והובירה שמין כמה ראויה לעשות ומשלם וגרסי' להא נמי שם: ספינת חבירו וחנותו מהו. מי אמרינן דהואיל ועבוין להשתכר ומצוי בהם הריוח כשדה דמיין או דילמא הואיל וגם ההפסד מצוי בהם וביותר מן השדה דהספינה עשויה להשתכר וכיוצא בזה וכן החנות מצוי ההפסד בו למבטל כיס חבירו דמיא דג"כ אינו ידוע אם היה קונה סחורה זו במעותיו מה יהא בה ולפעמים מצוי ההפסד כמו הריות יפטור מלשלם לו ולא איפשיטא: ואני נותן לך. בשער היוקר שאתה נותנן הפירות במקום פלוני אם באחריו' הנותן מותר והלוקח אסור כצ"ל וכן הוא בתוספתא שם. וכן צ"ל בסיפא. אם אחריות הדרך על הנותן מותר שהרי עדיין ברשותו הוא ולא הוי מלוה עד שימכר וכל מה שנמכר ביוקר ברשות של בעלים הראשונים הוא: והלוקח אסור. ואם האחריות על הלוקח אסור דמהשתא הוי מלוה גביה וכל מה שנותן לו יותר מדמיה שבמקום הזול הוי רבית: המוליך חבילה ממקום למקום וכו'. סיפא קמ"ל דאפי' לא א"ל בפירוש כן שנותן לו במקום היוקר וגם אין ידוע בודאי ששם הוא יותר ביוקר אלא שאומר לו אני נותן לך כדרך שחושב אתה למכרן שם אפ"ה אם הוא באחריות הלוקח אסור: אבל החמרין. המוליכין תבואה ממקום הזול למכרן במקום היוקר והן מקבלין מעות מבעלי הבתים של מקום היוקר להעמיד להן פירות מותרין להעמיד הפירות במקום היוקר כשער הזול וטעמא דניחא להו כן שמחמת ששומעין הבעלי בתים של מקום הזול שאין אלו משתכרין גם הם מוכרין להם ביותר בזול כדי שלא ימשכו ידיהם מהן ולהרגילן אצלם. ופליגי בה אמוראי דלקמיה בדין האחריות ובטעמיה: עד מקום שדרכו לילך וכו'. כלומר דהא סתמא קתני ומשמע דאפי' אין בעלי בתים מקבלין עליהן אחריות הדרך והלכך מפרש דלא שרי אלא באין דרך רחוקה ממקום ההוא לכאן ודרכן לילך ולבא בו ביום ואין כאן אחריות כל כך דס"ל לר' יודה בן פזי דכשיש אחריות והוא על החמרין אסור: רב הונא. פליג ואמר דאין חילוק דלעולם צריך שיהיה האחריות על הבעלי בתים ולא על החמרים שהרי נעשה שלוחו כלומר אלו החמרין כשלוחו של ב"ב הן שבשליחותן הולכין ומביאין להן פירות ממקום הזול בעד מעותיהן ואין האחריות עליהן: ודא מתיבין הונה. וקאמר הש"ס שהשיבו לרב הונה דקאמר בפשיטות דאין האחריות על השליח ותיובתא עליה מהאי ברייתא דתניא שליח שנאנס חייב על האונסין. והמקשה לא מסיים למילתיה עד דפריך הש"ס עלה שנאנס קאמרת בתמיה אם נאנס פטור על האונסין הוא דלא יהא אלא כשומר שכר בעד שכר השליחות שמקבל וכי ש"ש חייב באונסין: לא פעמים וכו'. כלומר הא לא קשיא דכי לא משכחת לה לפעמים שהתנה עמו שיהא חייב באונסין וכדתנן לקמן בפ"ז מתנה ש"ח להיות כשואל ומתחייב באונסין והך ברייתא בשהתנה עמו בכך איירי ומ"מ לרב הונא קשיא דקאמר סתמא נעשה כשלוחו ואין אחריות על השליח וכי לא מצינו דהשליח מתחייב באחריות ואפי' באונסין לפעמים וה"נ אע"ג דלא התנה כיון דמסתמא אדעתא דניחייבו באחריות משלחין אותן הב"ב לקנות להן משם דהא עכ"פ מטיא להו הנאה מהשליחות כדלעיל:
והתני

המוליך פירות ממקום הזול כו' אבל החמרין המקבלין מבע"ב מעמידין להם פירות במקום היוקר כשער הזול. פי' החמרין מקבלין מעות מבע"ב קודם שנוסעים למקום הזול וא"כ כשמביאין למקום היוקר מקבלין מהן הבע"ב הפירות כמו שקנאו הם בשער הזול מותר אפילו דהאחריות הוא על החמרין מ"מ לא הוי אגר נטר. ומפרש ר"י בפ"ז הטעם דמיירי שדרכו לילך ולבוא בו ביום פי' שאינו נראה כשכר המלוה כדפי' בשטמ"ק ז"ל עיי"ש אבל ר"ה סבר דמיירי דרך רחוקה לשנים רבים אעפ"כ מותר משום דנעשה שלוהו פי' דמיירי שהחמרים אין מקבלין שום פעולה טובה מהמעות אלא דהמה שלוחים של הבע"ב. ופריך הגמ' מתיבין לר"ה שליח שנאנס חייב באונסין פי' בתמי' הא שליח שנאנס פטור על האונסין. וא"כ כיון דהאחריות דאונסין הוא על החמרין היכי נאמר דהוי שליחו. ומשני ולא פעמים שמתנה ש"ח להיות כשואל בתמי' א"כ ה"נ מתנה ש"ח להיות כשואל וזהו דינו של בעה"ת בשער מ"ו ח"ג סי' כ"ח דאם המקבל מקבל עליו אחריות הבהמה בנכסי נ"ב. ונותן כל הריוח לבעל בהמה בהא ודאי שרי דהא לא מיקרי הלואה אלא שליחותי' קעביד עכ"ל ז"ל. ומיבא בשו"ע יור"ד סי' קע"ז ס' א' בהגה עיי"ש. ומוקי הירושלמי דמיירי דאין שום הנאה לחמרין [וכן פי' הגר"א ז"ל בסי' קע"ז ובסי' קע"ג עיי"ש] ע"כ לא איכפית לן מה דהוי באחריותו. ופריך הגמ' והתני ר"ה כשם שחייב בכולה כך חייב במקצתה פי' דמקשה ל"ל הנך אוקימתות דריב"פ ודרב הונא הא בלא"ה ניחא ובפשיטות ניחא דהא קי"ל הפוסק על שער שבשוק [פירש"י ז"ל בדף ס"ג ע"ב שער שבשוק הוא כשהחמרין מביאין תבואה למכור ממקום הזול למקום היוקר] וקיבל דמים ולא הי' אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק ואם חזר בו מקבל מש"פ כדאיתא בשו"ע חו"מ סי' ר"ע א"כ הרי החמרין מחויבין לטרוח ולקנות עבור בעה"ב להעמיד מקחם ועליו מוטל למיטרח ולמייתי לי' וכדאמר רנב"י לעיל בה"ב בדברינו. והחמרין שנוסעים להביא סחורה ממקום הזול הוי אצלם השער שבשוק וכיון שחייבין לטרוח ולקנות ולהעמיד מקחם ולמייתי לי' לבעה"ב הרי כל טרחתם הוא להעמיד מקחם כדי שלא לקבל מי שפרע ואי דהם לא נקטו אלא מקצת מעות ואינן מחויבין לקבל מש"פ או להעמיד מקחם אלא לנגד המקצת מעות. אבל הם נותנים במקח הזול הכל לבעלי בתים ז"א דהא תני ר"ה כשם שחייב בכולה ר"ל כשיקבל דמי כולה כך חייב במקצתה פי' שקיבל מקצת דמים ג"כ חייב למטרח ומייתי' לי' דכנגד כולו הוא קונה. א"כ למה לן הנך אוקימתות דריב"פ ורב הונא וכל עיקר דמביא הא דר' הושעיא הוא דתני ר"ה שמחויב למטרח ומייתי לי'. ור"ה תני הדין לענין מקצת או כולו אבל עכ"פ שמעינן דמחויב למרח ולייתי' לי' וכמו כן ידעינן דה"ה אפילו נתן לו מקצת דמים. דהא דרך הבע"כ שנותנים רק דמי יד להחמרין דכן דרך התגרין כדגרסינן דף מ"ט ע"א. ר"כ יהיב לי' זוזי אכיתנא כו' קמאי דנקיטת זוזי הב להו ואידך דכרים הוא כו' וכן בדף מ"ח גבי רחב"י יהבי לי' זוזי אמילתא כו' ערבון הוא דיהיב לי' כו'. ומשני מייתי' תמן ר"ל תמן טרח ומייתי' משלם כשער היוקר ברם הכא משלם כשער הזול. ר"ל דנהי דחייב לשלם ולמטרח ומייתי מקחו אבל המקח היא כשער היוקר שכאן אבל הכא החמרין אפילו נאמר דמטריחין בהליכה ובחזירה בעד עצמם כדי לקיים ולהעמיד מקחם ובשביל זה טרח ומייתי. אבל למה נותנין בשער הזול הא אפילו אי גוף הטירחא היא כדי להעמיד מקחם אבל שכר של הטירחא צריך להיות שייך להם והם יתנו במקח היוקר לבע"ב. ולמה נותנין במקח הזול כמו שקנו במקום הזול וע"כ מוכח דטורחין להעלות שכר אגר נטר לבעלים. וע"כ צריך להיא אוקימתא דריב"פ דדרכו לבוא ביום א' ודרב הונא דאין להם שום הנאה בהממון והוין אך ש"ח דהתנה להיות כשואל. והירושלמי לא ס"ל הטעם דמגלי תרעי' או דאוזל גבי' הנאמר בבבלי דף ע"ג. אלא דאין להם שום הנאת ריוח מהממון וכדינו דבה"ת ז"ל הנ"ל וכן ביאר הגר"א ז"ל הנ"ל ועיי"ש:
ר'

מסורת הש"ס
(תוספתא פ"ד) ב"מ סג ע' ב"מ לד וכפי גירסת התוס' ב"מ עג ורא"ש שם
ב"מ סח

עין משפט נר מצוה
יז
א מיי' פ"ו מהלוחין ס"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רלב ס"ז בהגהה
יח
ב ג מיי' פ"ט ממלוה ס"ט סמ"ג לאוין קלג קלו טוש"ע יו"ד סי' קעג סי"ז
יט
ד שם ס"ז ת טוש"ע שם סע"ז ועיין בב"י
כ
ה טוש"ע חו"מ סי' רלא סכ"ז

מראה הפנים

לו אלא תרעומות עכ"ל ור"ל דאף דבלאו הכי לא קיימא האי דינא דרב חמא דהא מסקו הפוסקים כרב אבי כתם דהוי אסמכתא דהא לאו גידו הוא שמא לא ימכרו לו מ"מ אי לאו דמיירי שהתנה עמו בפירוש שאם לא יקח לו שישלם לו ההפסד שלו לא הסיק רב חמא אדעתיה למימר הכי דאין כאן אלא מבטל כיס חבירו. וא"כ לדינא אפי' התנה עמו כך לאו כלום הוי דהוי אסמכתא. ובשי' למב"א ז"ל ראיתי שכתב בשם הריטב"א ז"ל וז"ל ומורי הרב תירץ דהכא אע"פ שלא קבל עליו תשלומין כלל כיון שנתן לו מעותיו לקנות כתורתו ואלמלא הוא היה לוקח ע"י עצמו או ע"י אחר אלא שזה הבטיחו וסמך עליו ונתן לו מעותיו על דעת כן הרי הוא חייב לשלם לו כל מה שהפסיד בהבטחתו דבפשוט הנאה דסמיך עליה משתעבד ליה מדין ערב וזה ענין דין פועלים דפרקין דלקמן שחייבין לשלם לבה"ב מה שהפסיד כשחזרו בהן וזה דין גדול עכ"ל ולא מצאתי חבר לו ולסברה זו וכל הפוסקים סתמו דבריהם בדין זה וכתבו שאין לו עליו אלא תרעומות. וכן במה שחילק הש"ס כאן בשדה ומה שנסתפק בספינת ותנות חבירו וכדאיתא בפ' המקבל ועיקר דין זה דרישא דתוספתא מבואר בדברי הרמב"ם בפ"ו מהלוחין הל' ו' ובטור חו"מ סי' קפ"ג ומדין אם מבטל שדה חבירו שגורם להזיק נלמד ממתני' דפ' המקבל ומצאתי בסמ"ג עשין פ"ב בבלי בותפין בסכית לאפי דהכא ופסק גם בחנות וספינה דפטור משום דבעיא דלא איפשיטא ובכל כה"ג הוי קולא לנתבע ובמבטל שדהו פי' הטעם דחייב שזה אינו תלוי בדעת אחרים כ"א בטורת עצמו. ועיין לקמן פ' המקבל הל' ג':
המוליך פירות ממקום הזול וכו'. ברייתות אלו הובאו שם דף ע"ג ע"א ובדין החמרין מחולקין שם רש"י והתוס' דלרש"י אפי' האחריות הדרך על החמרין מותר והתוס' פי' דלאחריות הדרך כתורה עם התבואה ממקום הזול על בה"ב הוא. ומדברי הרמב"ם בפ"ט ממלוה הלכה ח' נראה כדעת רש"י ז"ל. ומה שכתב הב"י בסימן קע"ג בדעת הרמב"ם כדעת התוספות והרא"ש לא ידעתי מקום לזה. וכתב הרמב"ן ז"ל בפירושיו דהכא מיירי שנותן להם שכר עמלן וטרחן וכדנראה מדברי רב הונא דנעשה שלוחו קאמר. ובזה אפי' אחריות הדרך על החמרין מותר. ומ"ש הה"מ שם במה דפירש הרמב"ם דמגלו להו תרעא מפני שמודיעין להם את השער ומשעדין אותו וכתב ולא ראיתי לאחד מן המפרשים שפירשו כדבריו ז"ל. ופי' ר"ת הוא מה שמביאין התוס' שם ד"ה ניחא להו וכו' וכן ראיתי בשי' למב"א ז"ל בשם הראב"ד ז"ל שפי' כן בפירושיו ועיקר שטת הראב"ד בקושית התוספות על פרש"י בענין האחריות. ומ"מ נראה ממסקנא דהכא בצריך שלא תהיה האחריות על החמרין והרמב"ן ז"ל לא כתב כלום מהמסקנא וצ"ע:
יותר

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"ח מהלכו' שלוחין ושותפין ה"ג סמ"ג עשין פב

כב
ב מיי' שם פ"א סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' קעז ס"ג

כג
ג מיי' שם הלכה ב ג סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סעיף כח

כד
ד מיי' שם הלכה ד סמ"ג עשין פה ולאוין קלג טוש"ע שם סעיף כג כל הענין

מסורת הש"ס
ב"מ סח פ"ב
(תוספ' פ"ה)
שם כט
שם פ"ב

והתני ר' הושעיה כשם שחייב בכולה כך חייב במקצתה. מאי כדון מייתה תמן משלם כשער היוקר ברם הכא משלם כשער הזול:

הלכה ד מתני'

א שמין פרה והחמור וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול למחצה ב מקום שנהגו לחלוק את הוולדות מיד חולקין מקום שנהגו לגדל יגדלו רשב"ג אומר *שמין עגל על אמו וסייח עם אמו ומפרין על שדהו ואינו חושש משום רבית: **גמ'** *תני שם הוא אדם מחבירו בהמה במנת לעלות לו וולד אחד וגיזה אחת לשנה. תרנגולת בעשרה ביצים לחודש. השמה תרנגולת מחבירתה מיטפלת באפרוחין כל זמן שצריכין לאימן. מיטפל בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום. ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים מפני שטיפולה מרובה יותר מיכן חלקו של בעל הבית והשוה עליו הכל כמנהג המדינה. מהו חלקו של בעל הבית והשוה עליו. בר נש דיהב לחבריה מאה דינרין עבדין עשרין דינרין אהן נסב פלגא ואהן פלגא של בעל הבית איתעבדון עליו קרן. בני אינש עבדין כן. אלא נסבין ויהבין ובסיפא פלגין. השם בהמה לחבירו כמה חייב באחריותו בבהמה טמיאה שנים עשר חדש. באדם עשרים וארבע חדש. ג *מקום שנהגו לעלות שכר כתף למעות מעלין. וולדות לבהמה מעלין הכל כמנהג המדינה: רבן שמעון בן גמליאל אומר שמין וכו'. אפילו במקום שמעלין שכר כתף למעות ואינו חושש משום רבית. *השם ד בהמה מחבירו עד כמה חייב באחריות'. סומכוס אומר הגודרות שנים עשר חדש. באתונות עשרים וארבע חדש. עמד עליו בתוך הזמן שמין לו. אחר הזמן אין שמין לו. לא דומה טיפול שנה אחת לשתי שנים. השם בהמה לחבירו אין פחות משנים עשר חדשים. מתה בכוסיא יהב כוליה. דלא בכוסיא יהב פלגא. כיצד שמה במנה והשביחה ושוה מאתים מתה בכוסיא יהב ששה של זהב. דלא בכוסיא יהב חמשים זוז. הכחישה ויפה חמשים זוז מתה בכוסיא יהב שלש' של זהב. דלא בכוסיא יהב חמשים זוז. השם בהמה מחבירו אין פחות משנים עשר חדש. עשה בה כל ימות החמה ואמר למוכרה בימות הגשמים כופין אותו שיאכילה כל ימות הגשמים. האכילה כל ימות הגשמים ואמר למוכרה בימות החמה כופין אותו שיעשה בה כל ימות החמה. תני

והתני. וכן נמי תני רב הושעיה גבי שליח כשם שחייב באחריות כולה כך חייב במקלתה ותיובתא דרב הונא: מאי כדון מייתה. ומהדר הש"ס ומתמה על כל הני תיובתא וכי מה מביאין עכשיו ראיה מהתם: תמן משלם כשער היוקר. כלומר גבי שליח דעלמא מביא בשליחותו כפי אשר קונה שם במעותיו של המשלח אם ביוקר ביוקר ואם בזול בזול וא"כ לפעמים משלם להבעל הבית כשער היוקר וכלומר לפי המקח אשר לקח משלים הוא שליחותו: ברם הכא משלם כשער הזול. שלעולם מתנין עם החמרין שיעמידו להן הפירות כשער הזול אשר שם ועל תנאי זה מקדימין להן המעות ובשכר שהחמרין משתכרין במעות האלו באיזה סחורה מתרלין בכך ואם אחריות הדרך בהליכה ובחזרה על החמרין הוי כרבית דבשכר הלואה של הליכה טורחין בשבילן בחזרה:

הלכה ד מתני' שמין פרה. גדולה וחמור גדול ומלאכתן כולה למקבל: למחצה. לחלוק בשבח שישביחו בדמים ובולדות: וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול. שראוין למלאכה: לחלק את הולדות מיד. כשתגא כשעת חלוקתן כדאמר התם בדקה שלשים יום ובגסה חמשים יום: שמין עגל על אמו. אין צריך ליתן לו עמלו ומזון לעגל אלא שמין עם אמו ואין הלכה כרשב"ג: ומפרין על שדהו. לשון פרה ורבה כלומר שמרבה לו בחכירות שהחוכר אומר להמחכיר אתה רגיל ליקח בחכירות שדך עשרה כורים לשנה הלויני מנה או מאתים שאוליא על שדה זו לזבלה ולזרעה ולחרשה היטב ואני מעלה לך בחכירותה שנים עשר כורים לשנה ואחזיר לך מעותיך וזה מותר הוא דהוי כאלו מעדיף לו שני כורים הללו מפני שחוכר ממנו שדה טובה ומשובחת וחכירתה יותר שוה משדה אחרת: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ה והכי איתא התם השם בהמה מחבירו אין פחות מי"ב חדש. וכן מיתפרשא הכא שעל מנת לעלות לו עכ"פ ולד אחד וגיזה אחת לשנה שם הוא לו ולא פחות מזה: תרנגולת. לגדל בלים: השמה תרנגולת מחבירתה לגדל אפרוחין: ר' יוסי אמר בדקה שלשה חדשים כל"ל וכן הוא שם: מפני שטיפולה מרובה. שמיניה דקות וצריכה לאמה ולאדם הרגיל בכך: יותר מכאן. מהזמן הנזכר לכל א' וא': חלקו של בעל הבית והשוה עליו. ובתוספתא שם עליו וה"נ והשום עליו צ"ל וכדמפרש ואזיל: עבדין עשרין דינרין. והרויחו המאה דינרין לעשרים יותר זה המקבל נוטל חצי חלק הריוח וזה הבה"ב החצי: של בעל הבית איתעבדון עלוי קרן. והיינו מכאן ואילך חלקו של בעל הבית שם עליו שלאחר שהגיע זמן החלוקה ולא חלק בה"ב עמו נוטל המקבל חצי חלק הריוח שלו והחצי חלקו של בעל הבית שם עליו להקרן שאף אותו חצי חלק נחשב לקרן ומאותו הזמן והילך נוטל המקבל חצי ריוח גם באותו חלק שהרי הוא כקרן: בני אינש עבדין כן. בתמיה וכי דרך בני אדם לעשות כן אלא נסבין וכו' כלומר כך הוא הדרך לוקחין לעצמן ונותנין לבה"ב כל א' כפי הצורך כל זמן אשר העסק בידו לוקחין מן האמצע ולבסוף חולקין ביניהן הריוח לפי חשבון של כל אחד ואחד מה שנטל מהשותפות: השם בהמה לחבירו. לטפל בה ולחלוק בה שבח כמה זמן חייב באחריותה לטפל בה: באתונות עשרים וארבע חדש צ"ל: לעלות שכר כתף למעות מעלין. להמקבל מעות מחבירו להתעסק נוהגין להעלות לו שכר הכתף בשביל שמטריח עצמו לשאת המעות על כתיפו מעלין לו השכר הזה שעל הבעה"ב לשלם שכר הכתף: ולדות לבהמה מעלין. אם בהמה הוא מקבל לגדלה ולחלק בולדות מעלין לו שכר שהוא מטריח עצמו בולדות להוציאן ולהכניסן על כתיפו והכל לפי המנהג: רשב"ג אומר וכו'. אפי' במקום שנוהגין להעלות לו שכר כתף למעות אין מעלין לו שכר כתף לולדות אלא שמין עגל עם אמו ואינו חושש משום רבית במה שמטריח המקבל עצמו בחלק ולדות של בעל הבית לפי שהן נחשבין בשומא אחת עם אימן והרי הוא נותן לו שכר עמל ומזונות בשביל אימן: השם. תניא אידך השם בהמה וכו': הגודרות. בהמה דקה: עמד עליו בתוך הזמן. לחלק שמין לו בעל כרחו שבתוך הזמן יכול חבירו לעכב על ידו: אחר הזמן אין שמין לו. בעל כרחו ואם רוצה המקבל לחלוק אין חבירו מעכב עליו: לא דומה וכו'. טעמא דרישא מפרש שבתוך הזמן חבירו מעכב לפי שאינו דומה טיפול שנה א' לטיפול של ב' שנים שבשניה היא צריך למזונות מרובים הלכך אם השנה שניה בתוך זמן הוא כפי המנהג חבירו מעכב בחלוקה: מתה בכוסית. בפשיעה של המקבל משלם לו כולה שלא בפשיעה משלם לו החצי כדמפרש ואזיל: והשביחה ושוה מאתים. והרי יש כאן חמשים זוז להמקבל כפי חצי השבח וכשמתה בפשיעתו צריך לשלם כל חלק של הנותן מנה שהיתה שוה וחמשים מחלק השבח שהן ששה של זהב: דלא בכוסית. אינו משלם אלא חצי שוויה: הכחישה. הוכחשה מאליה ואינה שוה כ"א כ' זוז מעתה ההפסד על שניהן ויש להנותן בה ע"ה זהובים ואם אח"כ מתה בפשיעת המקבל נותן להבעה"ב ג' של זהב ושלא בפשיעה לעולם אינו משלם אלא חצי שוויה של שעת הקבלה שכך הוא התנאי: עשה בה. המקבל מלאכתו בימות החמה ואמר למוכרה בימות הגשמים שאין זמן מלאכה: האכילה כל ימות הגשמים ואמר. בעל הבית למוכרה בימות החמה עופין אותו וכו' שכל א' מעכב על חבירו כל הי"ב חדש: תני

מראה הפנים

יותר מכאן חלקו של בעל הבית והשום עליו. כמו דגרים התם בברייתא דף ס"ט ע"א מכאן ואילך נוטל מחצה שלו וחצי מחלה בשל חבירו וכדמפרש הכא ומ"ש בני נש עבדין כן וכו' זהו פי' סיום הברייתא הכל כמנהג המדינה דבני נש לא נוהגין כן אלא נוטלין ונותנין עד שחולקין הכל בתורת ריוח וכן ראיתי בבי' למב"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל בפירושיו:

השם בהמה לחבירו וכו'. רוב דיני התוספתא מבוארין בפרקין שם:

מתניתא

מסורת הש"ס

תני. בתוספתא שם: תן לי סלע א'. ושם הגי' תן לי מאתים זוז ולענין דינא חדא היא וכדפריש' במתני': לגורן. כלומר אני מעמיד לך לשעת הגורן שנים עשר כורין בחכירתה: מפני שהשדה מצויה להתברך. טעמא דהיתירא משום שבשדה הברכה מצויה ביותר ויכול הוא להרבות בחכירתה ואין זה בשכר הלואת (תוספ' פ"ה) מעות: ריש לקיש אמר. היינו טעמא דכשנותן לו המעות לאו אדעתא שיוסיף לו בחכירות בשביל הלואה אלא דנעשה כמשכיר לו שדה ביוקר יותר ומפני שזה מוליא המעות על גוף השדה ומתעסק בה יפה יפה משתבחת היא וחכירתה יותר שוה ביוקר משאר שדות: מה ביניהון. לכאורה טעמייהו חדא הוי וקאמר (בכורות טו) חנות וספינה איכא בינייהו אם (ב"מ עא) שכר ממנו חנות או ספינה וזה נותן לו מעות בתחלה לקנות פרקמטיא ולהרויח ויוסיף לו בשכירות כך וכך לשנה: מאן דאמר. מפני שהשדה מצויה (ב"מ ע ע"ב ועי' תוס' שם ד"ה ואי ועי' בכורות טו בתוס' שם ב"מ לד וכפי גירסת בתוס' וכרא"ש ב"מ נח) להתברך ה"ק יש שנה מתברכת ביותר ויכול זה להרבות בחכירתה ולא מיחזי דבשביל מעותיו מרבה הוא לו וא"כ ס"ל דגם על חנות וספינה מותר להפרין דלפי (תוספ' פ"ד) שהשנה מתברכת שלפעמים נשתכר בה הרבה ומרבה לו בשכירות ולאו בשכר מעותיו הוא: ומ"ד נעשה לו כמשכיר לו שדה ביוקר. טעמיה שמפני שמוליא המעות על גוף השדה ונעשה משובחת וחכירתה שוה ביוקר א"כ דוקא בשדה שייך האי טעמא שמחמת שמוליא בגוף השדה שמזבלה ומעדרה נהרבה חכירתה אבל לא בעסק פרקמטיא שמתעסק בחנות וספינה תתרבה שכירות החנות והספינה ושכר הלואתו הוא נוטל ואסור: בפירוש פליגי. אני שמעתי דבהדיא פליגי בה לפי טעמייהו: מתניתא. תניא כוותיה דר"ל אין מפרין וכו': ועל דבר שאינו עושה בגופו. שאינו מוליא המעות על גוף הדבר ששכר ממנו:

עין משפט נר מצוה

ר' ירמי' בעי תמן את מר נושא שכר חייב על האונסין אסור. וכא את מר נושא שכר חייב על האונסין מותר. פי' דגבי אמרינן לעיל בה"ג אמרינן דאפילו דחייב באונסין מ"מ מותר והכא גבי צ"ב אמרינן דכיון דהוי צ"ב דחייב באונסין אסור ומשני לא פעמים שמתנה ש"ח להיות כשואל ר"ל לכך שם גבי אמרין מותר כיון שאין להם כלל הנאה משא"כ כאן דנוטל שכר ולהנאתו עושה אסור במקבל עליו האחריות. וכן פי' בביאור הגר"א ז"ל בס' קע"ז ס"ק ה' עיי"ש:

הטעו

כה
א מיי' פ"ז ממלוה כ"ט סמ"ג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סי' קסו סעיף ג

*תני רבן שמעון בן גמליאל אומר [א] מפרין על שדהו ואין חושש משום רבית. כיצד קיבל הימנו בעשרה כורין חטין אמר לו תן לי סלע אחד ואני נותן לך שנים עשר כורין לגורן מותר. רבי יוחנן אמר מפני שהשדה מצוי להתברך ריש לקיש אמר נעשה כמשכיר לו שדה ביוקר. מה בינֵיהון חנות וספינה. מאן דמר מפני שהשדה מצויה להתברך מפרין על חנות וספינה מאן דמר נעשה כמשכיר לו שדה ביוקר חנות וספינה אין [ב] מפרין. אמר רבי יעקב בר אחא בפירוש פליגי ר' יוחנן אמר מפרין על חנות וספינה ריש לקיש אמר אין מפרין. מתניתא מסייעא לריש לקיש אין מפרין על חנות וספינה ועל דבר שאינו עושה בגופו:

כו
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

כז
ג מיי' שם פ"ח הלכה יב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעז ס"א

הלכה ה מתני' *אין [ג] מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית אבל מקבלין צאן ברזל מן *העכו"ם [ד] ולוין מהן ומלוין אותן בריבית וכן בגר תושב מלוה הוא ישראל על מעותיו של עכו"ם מדעת העכו"ם אבל לא מדעת ישראל: **גמ'** אי זהו צאן ברזל היו לפניו מאה צאן אמר לו הרי הן עשויות עליך במאה של זהב וולדן וחלבן וגיזתן שלך ואם מתו את חייב באחריותן ואת מעלה לי סלע של כל אחת ואחת משלך באחרונה אסור. רבי ירמיה בעי תמן את *מר צאן ברזל לראשון וכא את מר לשני אמר ר' יוסי תמן שעיקרן לראשון וולדן לראשון ברם הכא עיקרן לשני וולדן לשני. רבי ירמיה בעי תמן את מר נושא שכר חייב על האונסין אסור וכא את מר נושא שכר חייב על האונסין מותר. לא *פעמים [ה] שמתנה שומר חנם להיות כשואל: ולווין מהן ומלוין אותן בריבית כו'. רבי *אמר תושב האמור בעבד עברי איני יודע מה

כח
ד מיי' שם פ"ס הלכה א וע"ש בהשגות ובמ"מ ובכ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנט ס"א

כט
ה טוש"ע חו"מ סי' רצא סכ"ג

הלכה ה מתני' אין מקבלין צאן ברזל מישראל. צאן ברזל נקרא אם כל האחריות על המקבל ושם עליו במעות כך וכך ועל שם שזה סומך עליו כברזל וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים בשכרו לפי התנאי שהתנו ואע"ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה אין מושיבין חנווני למחצית שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד וכ"ש הכא דמקבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם: מעותיו של העכו"ם מדעת העכו"ם. כגון ישראל שלוה מעות מן העכו"ם ברבית ובקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמר הנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אם העמידו אצל העכו"ם אע"פ שהישראל הוא שנותן לו במלות העכו"ם מותר ואם לא העמידו אצל העכו"ם אסור דהוא ניהו דקמוזיף ליה ברבית: אבל לא מדעת ישראל. כגון עכו"ם שלוה מישראל ברבית וביקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמר תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואם העמידה אצל הישראל אסור: **גמ'** הרי הן עשויות עליך במאה של זהב וכו'. כשתקבל כל אחריות עליך בכך מאה של זהב יהיה כל השבח שלך הולדות והגיזות ואיני רוצה ממך אלא שתתן לי באחרונה סלע מכל א' וא' והשאר הוא שלך אסור: תמן את מר. בפ"ב דבכורות תנן המקבל צאן ברזל מן העכו"ם ולדות פטורין מן הבכורה מפני שהן ברשותו של עכו"ם אלמא ברשותיה דנותן קיימי והיינו דבעי תמן אתה אומר ברשותו של ראשון הנותן הם והכא את אומר ברשותו של השני המקבל קיימי דהואיל ומתחייב באחריות אסור: תמן שעיקרן לראשון. שהאמהות של עכו"ם הן והישראל מקבל ממנו לגדל ולחלק בולדות והואיל ואימן ברשות עכו"ם קיימי גם הולדות ברשותו הן אבל הכא דמקבל על עיקרן באחריות שלו והרי הכל באחריותו העיקר והולדות: ר' ירמיה בעי תמן את מר וכו'. אמתני' דלעיל קאי ורמי אהאי מתני' דלעיל תנן אין מושיבין חנווני למחצית שכר וכו' ואין שמין עגלים וכו' אא"כ נותן לו שכר עמלו ומזונות אבל אם אין נותן לו שכר עמלו אסור מכיון דהמקבל יש עליו אחריות מפלגא דבעה"ב כדפרישנא התם והכא קאמר דאין מקבלין צאן ברזל משום דכל האחריות עליו ואין להנותן חלק בהפסד כ"א בריוח ומשמע דאם אין להמקבל בריוח מותר ואע"פ שכל האחריות עליו ואפילו אין נותן לו הבעל הבית שכר עמלו אין בכך כלום והיינו דמקשי תמן אמר נושא שכר וכו' כלומר במתני' דהתם כשאינו נותן לו שכר עמלו והוי שומר שכר כיון דחייב על האונסין שמקבל האחריות עליו אסור וכא את מר כלומר במתני' דהכא דקאמרת אע"ג שאין נותן לו שכר עמלו ואע"פ שחייב על האונסין שמקבל עליו אחריות דבעה"ב מותר: ומשני לא פעמים וכו'. וכי לא מלינו שמתנה ש"ח להיות כשואל וכלומר בדינא דמתני' שאני דמכיון שאין המקבל נוטל בריוח כלום והאחריות הוא דמקבל עליו מותר דמתנה ש"ח להיות כשואל דלא שקיל ברווחא מידי כי אם דוקא היכא שמקבל עליו כל האחריות ונוטל חלק בריוח בהא הוא דאמרו אע"פ שנותן לו שכר עמלו מ"מ כיון דכל אחריות ההפסד עליו אסור: תושב האמור בעבד עברי. בפ' כי ימוך אחיך ונמכר לך וגו' וכתיב התם וכי תשיג יד גר ותושב וגו' ונמכר לגר תושב ודריש ליה להאי גר ותושב דריש' דקרא דבגר שהוא תושב קאמר ולא בגר צדק וכדמוכיח סיפיה דקרא דונמכר לגר תושב כתיב וקאמר רבי דאיני יודע מה

מראה הפנים

מתניתא מסייע לר"ל. וכאי מסיק לה התם דף ס"ט ע"ב ולפיכך על חנות וכפינס גופה מותר להפרין כגון לגור בה טורתא דלבו בה אינשי וכוי אגרא טפי ועיין לעיל פ"ד הלכה ב' ד"ה כר נש דיהיב לחבריה מה שנתכאר מזה:

איזהו צאן ברזל וכו'. התוס' בדף ע' ע"ב ד"ה אין מקבלין צאן ברזל מביאין ראי' לפר"ת דפי' למתני' ברבית דאורייתא שפסק דמים על הצאן וגם פסק דמי השבח וקיבל עליו לתת דבר קצוב בכל שנה בין יהיה שם שבח בין לא יהיה וא"כ הוית רבית קצובה וכדמשמע מהכא וע"פ שי' זו פירשתי הסוגיא וכן הוא בתוס' בבכורות. והרמב"ם בפ"ח ממלוה הל' י"ב כתב שהוא אבק רבית. וכפי' רש"י ז"ל. ובתוספתא פ"ה גרים איזהו צאן ברזל היו לפניו מאה צאן ואמר לו הרי הן עשויות עליך למאה ולבלים ולרביע כמאה של זהב והולדות והגיזין שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואתה מעלה לי סלע מכל א' וא' אסור. ולפי גי' זו היה נראה דמקבל השבח למאה וכו' והולדות והגיזות שלך דקאמר כלומר עליך יהיו ובאחריות שלך. ומכל מקום אתה מעלה וכו' דבר קצוב הוא. ונראה דלא למד הרמב"ם מהאי תוספתא דהמעיין שם יראה דלאו עיקרית היא:

לא פעמים שמתנה ש"ח להיות כשואל. כתב בה"ת בשער מ"ו ח"ג סי' כ"ת בשם חכמי לוניל דאם המקבל מקבל עליו אחריות הבהמה בנכסי צאן ברזל ונותן כל הריוח לבעל הבהמה כהא אית דאמרי דודאי שרי דהא לא מיקרי הלואה אלא שליחותיה קעביד ומביא זה הב"י בשו סי' קע"ז וכן הרב בהגה"ה. ושם מאריך בפילפול בסיתר דרך זה ותלמוד ערוך הוא כאן. ומבואר שם בשם הראב"ד ז"ל בפירושיו דבצאן ברזל ובכה"ג דהמקבל קיבל עליו כל האחריות אפילו נותן לו שכר עמלו ומזונו אסור כ"א דוקא כשאין להמקבל חלק בריוח כלל כדהכא:

רבי אומר וכו'. כתם בדף ע"א גרים גר צדק האמור לענין מכירה וגר תושב האמור לענין רבית איני יודע מהו. וכן צ"ל הכא. והתם מפרק לה לקושיא דרבי וכתב הריטב"א ז"ל דרבי לא תא לה להאי פירוקי דקאמר התם ולאו למימרא דלא ידע להו:

אמר

עין משפט
נר מצוה

ל
א ב מיי' פ"ה ממלוה ה"ג ד סמ"ג לאוין קצג טוש"ע יו"ד סי' קסט ס"א וסעיף ו
לא
ג מיי' שם הלכה ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעא ס"א
לב
ד שם
לג
ה מיי' שם פ"ד הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קס סי"ז

מה טיבו משום דקשיא ליה הא איהו גופיה אינו נמכר בעבד עברי וכיון דאינו נקנה היאך הוא קונה עבד עברי : גר צדק האמור ברבית. נראה דגר תושב ל"ל דכתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וגו' אל תקח מאתו נשך ותרבית. וקשיא ליה לרבי הא אנן תנן דלוין לגר תושב ברבית : מלוה ישראל וכו'. מדעת דקתני במתני' מפרש וכן מפרש לה בתוספתא פ"ה : א"ר יוסי והוא שהעמידו אצל ישראל. כלומר דר' יוסי מפרש דבדוקא קתני שאם העמידו העכו"ם לישראל זה אצל ישראל שלוה ממנו הכור דלא תימא הא קי"ל אין שליחות לעכו"ם דשלוחו של אדם כמותו מתרומה הוא דגמרינן דכתיב אתם גם אתם ודרשינן מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית והכא שמקבל המעות מיד העכו"ם. כיון דאין שליחות לעכו"ם בדין היה דמותר דאף שהעכו"ם בשליחות של ישראל עושה לאו כלום הוא דלא הוי כמותו שהרי אין העכו"ם נעשה שליח וה"א דאינו אסור אלא בשהישראל המלוה קבל המעות מיד העכו"ם ונתנם לישראל זה הלכך קמ"ל ר' יוסי דבשהעמידו לחוד אסור הוא דאע"ג דאין שליחות לעכו"ם לחומרא מיהא יש שליחות לעכו"ם : ישראל שלוה מעכו"ם וכו' עד ולא הרבית. וחסר כאן ובתוספתא שם ה"ג דברי ר"מ ר' יוסי אומר עכו"ם שלוה מישראל ונתגייר בין שזקפן עליו במלוה עד שלא נתגייר ובין משנתגייר גובה הקרן ואינו גובה את הרבית אבל ישראל הלוה מן העכו"ם ונתגייר וזקפו עליו במלוה עד שלא נתגייר גובה את הקרן וגובה את הרבית משנתגייר גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית :

מה טיבו גר צדק האמור בריבית איני יודע מה טיבו. מלוה ישראל מעות עכו"ם מדעת העכו"ם אבל [לא] מדעת ישראל. *ישראל *שלוה מעכו"ם וביקש להחזירם לו אמר לו ישראל אחר תנם לי ואני נותן כדרך שאת נותן לו אסור. ואם העמידו עם העכו"ם מותר. עכו"ם א שלוה מישראל וביקש להחזירם לו אמר לו ישראל אחר תנם לי ואני מעלה לו רבית מותר ואם העמידו אצל ישראל אסור. א"ר יוסי והוא שהעמידו אצל ישראל. ב ישראל שלווה מעכו"ם ועכו"ם מישראל *ונתגייר בין שזקפן עד שלא נתגייר בין משנתגייר ג נובה הקרן ולא הריבית. אבל עכו"ם שלווה מישראל ונתגייר אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה גובה הקרן והריבית משנתגייר גובה הקרן ולא הריבית. בר קפרא אמר גובה את הקרן ד ואת הריבית. א"ר יעקב בר אחא *טעמא דבר קפרא מכיון שאת מבריחו מן הריבית אף הוא נעשה גר שקר. לווה *אדם מבניו ובנותיו בריבית אלא שמחנכן בריבית. אמר רב כגון ה אנא לרבה בר בר חנה ורבה בר בר חנה לי. לא יהא אדם לווה בשקל ומלוה בסלע אבל עכ"ום לווה בשקל ומלוה בסלע. ישראל לוה מעכו"ם ועכו"ם מישראל וישראל נעשה לו ערב ואינו

גובה את הרבית : שזקפן. שחישב הרבית וזקף הכל ביחד עם הקרן במלוה וכתב עליו בשטר. וס"ל לר"מ דכיון שנתגייר לא מהני הזקיפה שמקודם ובין שהעכו"ם הוא הלוה או המלוה גובה את הקרן ולא את הרבית דבתר השתא אזלינן ונתגייר הוא. ור' יוסי סבר דאם הוא הלוה בהא הוא דלא מהני הזקיפה ולעולם אינו נותן להישראל הרבית אבל אם הוא המלוה וזקפו על הישראל במלוה מקודם שנתגייר גובה הקרן והרבית וטעמא דחיישינן שמא יחזור לסורו אם אתה אוסר עליו את הרבית שזקפן בעוד שהיה בגיותו אבל אם זקפן אחר שנתגייר בהא מודה ר' יוסי דאינו גובה הרבית ולא חיישינן למידי דמשנתגייר כישראל הוא לכל דבר : בר קפרא אמר. לעולם גובה את הקרן והרבית ואפי' שזקפן לאחר שנתגייר וכדמפרש טעמיה דס"ל דלעולם חיישינן דמכיון שאתה מבריחו מן הרבית והוא מורגל בכך אף הוא נעשה גר שקר ושמא יחזור לסורו : אלא שמחנכן ברבית. כלומר מן הדין ליכא איסורא אלא שמחמת זה מחנכן הוא וגזרינן דילמא אתו למיסרך באיסור רבית : כגון אנא לרבה בר בר חנה וכו'. שקרובים היו דחנה ואחי ואייבו אבוה דרב אחי הוו וכן יודעים אנו שאסור ולאו מתורת רבית שקילי אלא בדרך מתנה לקרובים : לוה בשקל ומלוה בסלע. כלומר שלוה ממנו שקל על מנת שזה יחזור להלותו פעם אחרת סלע אבל לעכו"ם מותר להלותו שקל ע"מ שילוה לו העכו"ם בפעם אחר סלע. וקמ"ל דכיון דהתנה עמו בשעת הלואה בכך רבית גמורה היא ואינה מותרת אלא לעכו"ם :
ואינו

מסורת הש"ס
פי' ב"מ ע"א שם ע"ב
שם דף סב
פי' ב"מ סב
פי' ב"מ סא

מראה הפנים

אמר ר' יוסי והוא שהעמידו אצל ישראל. כדפרישית ור"ל דכשהעמידו תליא מילתא דמכיון שהעמידו אצל הישראל אע"פ שלא נתן ישראל המלוה את המעות בידו ליד ישראל האחר אלא העכו"ם הוא דנתן המעות לידו בשליחותו דהמלוה אסור דיש ש יחות לעכו"ם לחומרא וזהו כדאמר התם דף ע"א ע"ב בפשיטות בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא כיון דאין שליחות לעכו"ם איכו הוא. ניהו דבקיל ריבותא וכו' אלא א"ר פפא כגון שנטל ונתן ביד כלומר רישא הוא דמיירי שנתן העכו"ם בידו המעות לישראל אבל סיפא כיון שהעמידו הוא דאסור וכפי' רש"י ז"ל וכן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ה ממלוה הל' ד' דיש שליחות לעכו"ם לחומרא. ומ"ש הה"מ שם להיש חולקים וכן נראה מן הירושלמי אין כאן שום רמז לכייע להיש חולקין. דהא לדעת ר"ת בתוס' שם וביישתי' ז"ל דהאי בשלמא לא קאי והוקמתא דרב פפא בין אגישא בין אסיפא קאי וסיפא דוקא בשנתן הישראל המעות ליד ישראל זה כדכתבו שם א"כ מאי והוא שהעמידו דנקט הכא ולפי הגי' שלפנינו ופירושו הנראה. כייעתא מהכא לרש"י ולרי"ף ולר"ת ולהרמב"ם ז"ל והאיתי כבי' למג"א ז"ל שהביא בשם הרמב"ן ז"ל כפירושו ואחר שפלפל שם בדין זה כתב אבל מה אעשה והירושלמי משמע מפרש כדברי ר"ת דקאמר והכי איתא התם מלוה ישראל וכו' ואם העמידו אצל העכו"ם מותר א"ר ייסה והוא שהעמידו עם העכו"ם וכן עכו"ם שלוה מישראל וכו' ואם העמידו אצל ישראל אסור א"ר ייסה והוא שהעמידו עם הישראל ופירש בריבה והוא שהעמידו עם העכו"ם שנשא העכו"ם ונתן מידו ליד ישראל שבני וכסיפא והוא שהעמידו עם הישראל כלומר שנשא ונתן בידו מיד ישראל ליד ישראל משמע כדברי ר"ת להקל ודילמא לא ס"ל לבני מערבא דיש שליחות לעכו"ם לחומרא כדאמרינן בגמרין ובעל נפש יחוש לעצמו עכ"ל וכודאי לפי גי' זו דברים גם ברישא והוא שהעמידו וע"כ צריך לפרש דנשא ונתן ביד קאמר דהא לקולא לכ"ע אין שליחות לעכו"ם א"כ בסיפא נמי משמע כן והרי הוא כדברי ר"ת ומיהו כיון דאשכחת גי' דנוכל להשוות הסוגיות טפי עדיף וכן הסכימו רוב האחרונים וגדולי הפוסקים דיש שליחות לעכו"ם לחומרא :

בר קפרא אמר גובה את הקרן ואת הרבית. כבר הבאתי בפנים גי' התוספתא בפלוגתא דר"מ ור' יוסי ומפורשת בטעמה ובר קפרא חולק וס"ל דלסברת ר' יוסי א"כ לעולם חיישינן שלא יהא נעשה כגר שקר. וכתב הרשב"א ז"ל דבר קפרא דפליג בישראל שלוה מן העכו"ם אנן לא קי"ל כבר קפרא דירושלמי דיחיד היא. ובעיקר הדין גמתני' הגי' בברייתא התם בפרקין דף ע"ב ע"א דגרסינן התם בישראל הלוה מן העכו"ם ונתגייר אם זקף הרבית במלוה קודם שנתגייר גובה את הרבית ואם לאחר שנתגייר זקף אינו גובה את הרבית ובזה כ"ע מודים כה אבל בעכו"ם שלוה מישראל בהא פליגי ר"מ ור' יוסי דר"מ ס"ל דדינו ג"כ כמו ברישא ור' יוסי סבירא ליה דבעכו"ם שהוא הלוה לעולם משלם הרבית בין שזקף הישראל עליו קודם שנתגייר בין שזקפן עליו לאחר שנתגייר כדמפרש טעמא שלא יהו אומרים בשביל מעותיו נתגייר זה ואיפסיקא הלכתא כר' יוסי ולפי הטעם הזה. א"כ דוקא הרבית שעלו עליו קודם שנתגייר שלא יאמרו כדי שלא יצטרך לשלם הרבית שעליו נתגייר זה והיינו טעמיה דהרמב"ם ז"ל דפסק כן בפ"ה ממלוה הלכה ו' ודוקא שזקפן כדכתב שם דזקפן מיהת בעינן וכ"פ בעה"ת בשער מ"ו ח"ד סי' י"א דדוקא הרבית שעלו קודם שנתגייר וכן דוקא זקפן אבל אם כתב בשטרו רבית כל חדש וחדש והוא לא תבען מיד כל מה שיעלה אחר שנתגייר בהא ודאי אסור לו את הרבית ע"כ והב"י קבע להלכה בסי' קע"א בדעת הרמב"ם והרמ"ה ותפ"ד שכן רבים נגד הרשב"א והרא"ש ז"ל והיה לו לכתוב גם בה"ת שפסק כן :

אלא שמחנכן ברבית. כדאמר התם דף ע"ס ע"א ולאו מילתא היא משום דאתי למיסרך וכ"פ הרמב"ם בפ"ד אסור להלוות בניו וב"ב ברבית. והא דאמר בש בולא מפים עם בניו וב"ב וקאמר התם דאפי' מנה גדולה כנגד קטנה מותר ומייתי לה מדרב יהודה אמר רב וכו' והכא אידחי ליה י"ל התם משום קוביא בשלמא הוא דאסור עם אחר ועם בניו וב"ב מותר :

אמר רב כגון אנא וכו'. והכהי דאמר רב יהודה אמר שמואל שם ת"ח מותרין ללות זה מזה ברבית וכ"פ הרמב"ם שם והיינו שאינם קולבים בשעת הלואה אלא שאם נותן לו אח"כ בודאי לשם מתנה הוא נותן לו לפי שהן יודעין וכתוב בשי' בשם תשובת הר"י מיגש ז"ל הלכה ואין לסמוך עליה אלא היחידים הסבירים שנכנס לא ולתן וכ"כ בה"ת בשער מ"ו ח"ד סי' ב' וכ"כ בהג"א. וכן משמע מהכא דמפני שג"כ קרובים היו ולפיכך אמר כגון אנא לרבה בר בר חנה והוא לי אבל נולתן לא יעבו כן :

לא יהא אדם לוה בשקל ומלוה בסלע וכן הוא בתוספתא פ"ה ויש לפרש דקמ"ל דוקא בכה"ג הוא דאסור אבל אם לוה לו שקל על מנת שיחזיר וילוה לו זה ג"כ שקל מותר וכדעת הת"ד שכתב שם בה"ת סי' ב' על מתני' אומר אדם לחבירו נכוש עמי וכו' מכאן יש להוכיח דה"נ שרי ליה למימר לחבריה הלויני מנה חדש זה ואני אלוה לך מנה חדש אחר אבל לא יאמר לו הלויני מנה חדש ואני אלוה לך ב' חדשים או הלויני מנה חדש ואני אלוה לך מאתים חדש דה"ל כנגיד וכרביעה והסיר. ומביאו ב"י סי' ק"ס גם מביא שם דעת התוספין וכן הרב בהגהה. ומיהו מ"ש בשם המרדכי מיהו מלאתי דנראה לר' דאסור ור"ק היא. נראה דאין דעת הרא"ש ז"ל כן דהוא ג"כ מדעת התוספין כדכתב בתשו' כלל ק"ת סי' ט"ז ולמד זה מדאסרי רבית דברים ואם אפילו דיבור אסור כ"ש אם נודר להלוות לו מעות שאסור עכ"ל ור"ק לא שמענו כאן :

ישראל לוה מעכו"ם וכו' נעשה לו ערב ואינו חושש משום רבית. הכי איתא בתוספתא פ"ה. ובדין ישראל לוה מעכו"ם מבואר הוא התם דף ע"א ע"ב ומוקי לה דוקא כשהתנה עמו לדון כדין ישראל כזה שלא לתבוע הערב תחלה וזה מוסכם ופוסק הרמב"ם כן בפ"ה ממלוה הלכה ה'. ובדין עכו"ם שלוה מישראל אינו מבואר בגמרא ולא העתיק הרמב"ם סיפא דתוספתא ועיין לקמן. והרא"ש בשם הראב"ד ז"ל כתב דה"ה לישראל שהלוה לעכו"ם ברבית אין ישראל רשאי להיות ערב אא"כ התנה עם העכו"ם שלא ידחה אותו אצל הערב דאל"כ אין בידו לפרוע והכי תניא בתוספתא ישראל שלוה מעכו"ם ועכו"ם שלוה מישראל ישראל נעשה לו ערב ואינו חושש משום רבית אלמא כי הדדי נינהו עכ"ל ור"ל דכמו דמוקמינן לרישא דהברייתא שהובאה שם שבהתנה עמו ה"נ בסיפא דכי הדדי נינהו. והב"י מביא התוספתא וכתב וז"ל טעמא דאף עכו"ם שלוה מישראל ישראל נעשה לו ערב משום דישראל המלוה עיקר תביעתו על העכו"ם וממנו הוא גובה והכי איתא בירושלמי דכתובות גבי נפרעת שלא בפניו דגרסי' התם. כפ"ש הלכה ח'. וכי נפרעין מן האדם שלא בפניו א"ר כגון הפתר כשהרבית אוכלת בו וכ"ד גובין רבית כשערב לו מן העכו"ם היינו עכו"ם שלוה מישראל דליכא למימר ישראל שלוה מן העכו"ם ונעשה ישראל אחר ערב בשבילו דא"כ הערב בא לגבות מישראל הלוה והיכי דמי אי כשכבר פרעו הערב לעכו"ם הרי אין רבית אוכלת בכן ואם שלא פרעו עדיין א"כ לא נתחייב לו לוה כלום והיאך מקבלין בכופתו דתנן לא יפרע לו אלא בגופו' וכא לאו בעל דברים דידיה הוא כלל עד שיפרע את העכו"ם אלא ודאי בעכו"ם שלוה מישראל וישראל נעשה לו ערב עסקינן וכשתבעו מלוה לעכו"ם תחלה ועכשיו בא לפרוע מן הערב ולפיכך נפרעין אפילו שלא בפניו שבכל זמן שהחוב קיים הרבית מתרבה על העכו"ם ותיובו של ישראל שנעשה לו ערב מתרבה בכך ונמצא רבית אוכלת נכסיו אלמא שרי לעשות
לו

מסורת הש"ס

ב"מ עב

תוס' ב"מ עב

ואינו חושש משום רבית. ישראל שמינה עכו"ם אפוטרופא או סנטר מותר ללוות ממנו בריבית ועכו"ם שמינה ישראל אפוטרופא או סנטר אסור ללוות ממנו בריבית. מעות עכו"ם שהיו מופקדין אצל ישראל אסור ללוות בריבית. מעות ישראל שהיו מופקדין ביד עכו"ם מותר ללות ממנו בריבית. זה הכלל כל שהוא באחריות ישראל אסור באחריות עכו"ם מותר:

הלכה ו מתני'

*אין [א] פוסקין על הפירות עד שיצא השער [ב] היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש ועל העבט של ענבים ועל המעטן של זיתים ועל הביצין של יוצר ועל הסיד משישקע כבשנו פוסק [ג] עמו על הזבל כל ימות השנה ר' יוסי אומר אין פוסק עמו על הזבל עד שיהא לו זבל באשפות וחכמים מתירין [ד] פוסק עמו כשער הגבוה ר' יהודה אומר אע"פ שלא פסק עמו יכול לומר תן לי כזה או תן לי מעותיי. [ה] מלוה אדם את אריסיו חיטין בחיטין לזרע אבל לא לאכול שהיה ר"ג מלוה אריסיו חיטין ביוקר והוזלו או בזול והוקירו ונוטל מהן כשעת הזול לא שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו: **גמ'** מהו לפסוק בשער של *סירקי ר' יוחנן אמר פוסקין ריש לקיש אמר אין פוסקין. רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זירא לא מסתברא דיודי ריש לקיש לרבי יוחנן בשער סירקי של ציפורין שאינה פוסקת. אמר רבי בון בר כהנא

ותימה

ואינו חושש משום רבית. דס"ל דכיון שלא בא מיד הלוה למלוה אין בערב משום רבית: אפוטרופא. ממונה בתוך ביתו וכן סנטר פקיד על כל אשר לו: מותר ללות ממנו ברבית. ואין חוששין שמא מעות של ישראל הן דבתר המלוה אזלינן והלכך בסיפא אסור: מעות עכו"ם שהיו מופקדין וכו'. דהכל הולך אחר המלוה בעצמו: כל שהוא באחריות ישראל. אם הוא המלוה והמעות של עכו"ם מופקדין בידו על אחריות שלו אסור והלכך בסיפא דהאחריות על העכו"ם הוא מותר:

הלכה ו מתני'

אין פוסקין על הפירות. אין נותנין מעות לחבירו ע"מ ליתן לו להם פירות כך וכך לזמן פלוני דכיון שלא יצא השער שמא יתייקרו אח"כ כשיצא השער ונמצא זה נותן לו פירות בזול בשכר מעותיו שהקדים לו: היה הוא תחלה לקוצרים. ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער: פוסק עמו על הגדיש. באיזו שער שירצה להת לו מאותו גדיש דכיון שיש לו אין כאן רבית דמעכשיו הוא קנוי לו ואע"פ שלא משך דכי אין לו נמי אבק רבית מדרבנן הוא וכי יש לו לא גזור: ועל העבט. כלי גדול שצוברין בו את הענבים לפני דריסתן והם מתחממים להוציא יינם יפה: ושל זיתים קרוי מעטן: ועל הבילין של יוצר. אם הכניס עפר ועשאו כבילים לעשות מהן קדירות פוסק עמו על הקדרות באיזה שער שירצה ואע"פ שלא יצא השער: ועל הסיד. פוסק עמו באיזה שער שירצה משישקע העלים והאבנים בכבשן לשרוף ולעשות מהן סיד: וחכמים מתירין. איכא בינייהו בין חכמי' לת"ק דת"ק כל ימות השנה קאמר ופליג עליה ר' יוסי ואמר לא שנה ימות החמה ול"ש ימות הגשמים אין פוסקין עד שיהא לו למוכר זבל באשפה וחכמים מתירין דוקא בימות החמה שאע"פ שאין לו יש להאריס שהכל יש להן זבל שכבר נרקב וניסוף בימות הגשמים אבל בימות הגשמים לא והלכה כת"ק: פוסק עמו כשער הגבוה. היינו בזול שנותנין פירות גבוהים ורבים בדמים מעוטים ופוסק עמו אם יפחת השער ממה שהוא עכשיו תתן לי כשער הזול: תן לי כזה או תן לי את מעותי. שהרי לא משך ויכול לחזור בו ואפי' מי שפרע ליכא הואיל ולא נתן מעותיו על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן ובתוך כך נשתנה השער וסתם דעתיה דאינש כי פסיק אתרעא זילא פסיק ואין הלכה כר' יהודה: חטין בחטין לזרע. מותר להלוות לאריסים סאה בסאה ודוקא כשרוצה לזרעו וטעמא דהכא מיירי באתרא שהארים הוא נותן את הזרע ואם אין לו זרע לזרוע השדה יסלקנו בעל הבית וכשלוה הוא מהבעל הבית וזורע וכשיוקירו חטין יתן לבעה"ב את שלו אין זו הלואה ברבית אלא הרי הוא כיורד מעכשיו לתוכה על מנת שיטול בעל הבית הזרע תחלה מחלק שיגיע לארים והארים יטול השאר שכר טרחו שהרי עליו ליתן את הזרע: שהיה רבן גמליאל. כלומר לכך הוצרך לשנות משנה זו לפי שהיה ר"ג מחמיר שהיה נוטל מהן לעולם כשער הזול ואשמועינן מתניתין לא שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו:

גמ' מהו לפסוק בשער של סירקי. שוקי דטייעי הם הסוחרים הבאים בהקראי ואינו שער הקבוע שכשהולכין פוסק השער ואם אפי' כשיצא השער של הסוחרים האלו מותר לפסוק על הפירות: בעא. שאל לר' זירא אם לא מסתבר לומר דעד כאן לא פליגי אלא בשאר עיירות אבל בשער סירקי של ציפורי שהיו נוהגין לקבוע כשהשער הזה שטופין הסוחרים והואיל וקבוע הוא והשער אינו פוסק גם ר"ל יודה לר' יוחנן דפוסקין על השער כיוצא בו:

ותימה

עין משפט
נר מצוה

לד
א מיי' פ"ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א סמ"ג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סי' קעה סעיף א

לה
ב מיי' שם הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד

לו
ג מיי' שם

לז
ד מיי' שם הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ו

לח
ה מיי' שם פ"י הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעב ס"ד

מראה הפנים

לו ערב עכ"ל. ולכאורה נלמד מדבריו דבעכו"ם שלוה מישראל מותר לישראל ליעשות ערב אע"פ שלא התנה המלוה עם העכו"ם שלא לדחותו אצל הערב כדמפרש טעמא להדיא דהמלוה שהוא ישראל לדידיה אזיל בעיקר תביעתו על העכו"ם וממנו הוא גובה וא"כ סיפא דהתוספתא כפשטא מיתפרשא. וי"ל דדעת הרמב"ם היה לפרש כן ולפיכך השמיט דין זה שפשוט הוא. שמותר היכא שהמלוה ישראל ואין דעתו מתחלה אלא על העכו"ם הלוה והלכך ג"כ שם לא הוכחה ולפרשה בשתנה כמו שכתב הראב"ד. והבעל התרומות הצריך בדין זה והביא דעה חלוקות די"א כישראל שלוה מעכו"ם הוא קיל וא"צ לקבל שלא יתבע וכו' ובעכו"ם שלוה מישראל חמיר וצריך שיקבל וכן הביא הב"י מדעת הסוברים כן. וכבר הביא הרה"ב בכיוס דברי הראב"ד בשמו והאדנא דתזינא דעכו"ם נמי הכי דייני דכי מבעת ליה לא פרע מיני' דערבא הלכך כמי שקבל עליו בדיני ישראל דמי והביאו הטור בסי' ק"ע ולא נצריך בזה השתא לדידן. ומ"מ יצא אני לדון בענין הפירוש של הב"י בהאי דכתובות. ואני כבר פירשתי בחיבורי שם דהאי דקאמר שערב לו מן העכו"ם לאו ערב ממש הוא אלא שלוה מן העכו"ם וכגון שקיבל עליו לדון בדייני ישראל ולא קיבל עליו שלא ליקח רבית וא"כ שייכא שבועה וכעין דאמרי' בערכין שהבאתי שם. ואפי' אם נפרש בערב ממש וכמו שהבאתי שם בשם התוס' דגיטין ומוכח להדיא דלא כדברי הב"י שהרי התוס' בפ' הנזקין דף ג' ע"ב ד"ה יתומין שאמרו וכו' מפלפלין בענין השבועה שם ובסוף דבריהם כתבו א"נ כדמוקי לה בירושלמי בכתובות תיפתר כשערב לו מן העכו"ם. וקיבל העכו"ם להפרע מן החייב תחלה דאי לאו הכי עכו"ם בתר ערבא אזיל ואסור כדאמרינן באיזהו נשך. הרי שפירשו להדיא דהמלוה הוא העכו"ם איירי וכדמשמע ליישנא דהש"ס דקאמר כשערב לו מן העכו"ם. ובענין הקושיא שהקשה הב"י במאי עסקינן וכו' לק"מ דודאי איירי בשכבר פרע הערב להעכו"ם ולפיכך תקנו חכמים שיהא נפרע שלא בפניו שהרי טובה עשה לו שהרבית היתה אוכלת בו ולא דבעינן שיהא עדיין רבית אוכלת בו וזה פשוט וע"כ לומר כן לפירוש התוס' שנזכר. והע דבה"ת בשער מ"ו ח"ד סי' י' מביא פי' הירושלמי דכתובות לדעת הסוברים איפכא דהיכא דהמלוה ישראל חמיר הוא ופי' שם בדרך רחוקה ואין להאריך והוא ז"ל בסוף השכים כפי' שזכרנו בשם התוס' דגיטין:

ישראל שמינה עכו"ם אפוטרופא וכו'. זה לשון התוספתא בפ"ה ישראל שנעשה לו לעכו"ם אפוטרופוס או סנטר מותר ללות הימנו ברבית ועכו"ם שנעשה אפיטרופוס לישראל או סנטר אסור ללות הימנו ברבית. מעות של ישראל מופקדות אצל העכו"ם מותר להלותן ברבית ושל עכו"ם שמופקדות אצל ישראל אסור להלוותן ברבית זה הכלל כל שבאחריות ישראל אסור כל שבאחריות עכו"ם מותר ע"כ. ודין דרישא הוא לאחרים כותר לגי' דשכא. ובתוס' דף ע"א ע"ב ד"ה כגון שנשא ונתן ביד וכו' העתיקו בשם הא הגמרא כגי' התוספתא בדין הפקדון וכמו שכתוב כאן וז"ל כתוב בירושלמי ישראל שמינהו עכו"ם אפטרופוס או סנטר מותר ללות ממנו ברבית וכו'. מעות של עכו"ם שמופקדין ביד ישראל אסור ללות ממנו ברבית וכו'. ולפ"ז א"צ להגן אלא בריבא הכא ישראל שמינהו עכו"ם וכו' ובסיפא ועכו"ם שמינהו ישראל והרי הוא ממש כמו שהוא בתוספתא שכתובה לפנינו כמו שהועתק בתוס'. ויש כאן מבוכה רבה בגי' וחלוף נוסחאות בין שיטת הראשונים וגדולי האחרונים ויש שיש להם נוסחא אחרת בתוספתא ושבשו בירושלמי ויש שהפך ושבשו התוספתא מפני הירושלמי ובה"ת בשער הנזכר בח"ו סי' א' שבש התוספתא והאריך בזה. וכן כתוב בסי' למג"א ז"ל כמה וכמה דרכים מגדולי המפרשים והכל סובב והולך על דין דאין שליחות לעכו"ם ויש מדמין פקדון לשליחות ויש שחילקו ואחרי עמדי על כלן ראיתי להביא דרך ופי' הרשב"א ז"ל והוא הקולר והנכון. וזה אני אומר דודאי כגי' שכאן בדין אפטרופא כמו שהיא לפנינו ישראל שמינה את העכו"ם וכו' א"א להעמידה דהרי זה תולה מעותיו בשל עכו"ם הוא. ואם דהרבה מגדולי המפרשים רצו לדחוק גם בזה הנכון הוא כמו שהועתק בתוס' וכן הוא דרך הרמב"ן והרשב"א בזה וגרסינן ישראל שמינהו עכו"ם וכו' מותר וכו' וכמו שהוא בתוספתא. ובדין הפקדון. ז"ל הרשב"א מעותיו של ישראל מופקדות אצל העכו"ם מותר וכו' זה הכלל וכו' כך הגי' בכל הנוסחאות וכך היא גם בפירוש ר"ת ור"י מעות של ישראל המופקדות ביד העכו"ם שלא להלוותם אלא מופקדות בידו סתם ואין העכו"ם רשאי ליגע בהם ולא להלוותם ולפיכך אם בא העכו"ם ללות בהם יד ולהלוותם ברבית הרי המעות באחריותו של עכו"ם וכדידיה דמו ולפיכך מותר ללותם ברבית ואע"פ שהוא נותן הרבית לישראל המפקיד מתנה בעלמא הוא דקיהיב ליה והיפכא במעות של עכו"ם המופקדות ביד ישראל וכלפי מה שאמר שם בתוספתא לעיל ישראל שאמר לעכו"ם הילך שכרך וגא והלוה מעותי ברבית אסור תנא הכא שאם לא אמר להלוותם ברבית מותר כנ"ל פירושה ומקצת מרבותינו שבשו גירסת התוספתא וגרסי איפכא ואינה אלא כמה שכתבתי ואין למחוק ולהפך הנוסחאות וכ"ש שכתב ר"ת עכ"ל ובעיקר הדין הכל מודים דהכל הולך אחר שהאחריות על מי הוא וא"כ הם מופקדות ביד הנפקד על אחריות שלו הוי נמי דינא הכי וכמו שקבע הטור בסי' קס"ע לדין הזה ולפיכך השמיטו דינים אלו הרי"ף והרמב"ם ז"ל דזהו פשוט דמי שאחריות עליו הרי הן כמעותיו אלא שהוא ז"ל פי' כן מטעמא דאי כפשוטו שלעולם הן באחריות הנפקד א"כ מאי קמ"ל וזה הכלל לאתויי מאי והשתא אשמעינן חידוש דין זה דאפי' מופקדות סתם אלא כשנוגע בהם שלא ברשות המפקיד הרי הן באחריותו כנ"ל לדעת הרשב"א ז"ל: **רבי** יוחנן אמר פוסקין. זהו שער של עיירות המוזכר שם בדף ע"ב ע"ב ושם מחליף דעת ר' יוחנן דס"ל דאין פוסקין על שער עיירות וכדפסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל כוותי' ואין להאריך בשכבר נודע דרוב אחרונים דעתן להקל באיסור הזה שהוא דרבנן וס"ל כדעת התוס' והרא"ש וכן הטור בסי' קע"ה. וכן פסק הסמ"ג בהלכות רבית דרבא דקאמר בדף ס"ג ע"ב הבתא דאמר ר' ינאי וכו' מה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרי' אשמעינן דפוסקין על שער של עיירות והלכה כרבא וכר' ינאי רבו של ר' יוחנן ומ"מ למדנו מכאן דקאמר דמאן דס"ל דאין פוסקין בשער של סירקי והוא בשער עיירות מודה הוא בשער ציפורי ומטעם שאינה פוסקת א"כ להאי מ"ד בשער הנמשך בעינן וזהו שער המדינה ופירש דורמוס דקאמר התם דלמאי דהשיב לו ר' אסי לר' זירא מתני' בהכי איירי וכן פי' הסמ"ג דורמוס הוא איטליז רב וגדול של מדינה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט ממלוה הלכה ה' ע"ש:

ותימה

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ותימה אנא איך רבנן פליגי בין פוסק לפירות בין פוסק למעות בין מלוה לפירות. א"ר ירמיה במלוה אית פליגו אבל בפונדק כל עמא מודו שאסור. אמר ר' יוסה בפיסוק אית פלגון אבל במלוה כל עמא מודה שמותר. דבי ר' ינאי אמרי פוסקין על השחת רבי יוסי בן חנינה אומר אף על חלות דבש. ר' יוחנן אומר כל העיירות הסמוכות לטיבריא כיון שיצא שער של טיבריא פוסקין: היה הוא תהילה לקוצרין פוסק עמו על הגדיש כו'. רב אמר *מחוסר מעשה אחד פוסק מחוסר כמה מעשים אינו פוסק. רבי יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין אפילו מחוסר כמה מעשים פוסק. והא מתניתא פליגא על רב היה הוא תחילה לקוצרין כו' אבא בר זמינא יהב חד דינר לקפילה ונסב מיניה בשעה זלילה דבל שתא ולא מודי רב רבי חייה רובה הוה ליה כיתן אתו חמרייא מיזבנה מיניה. אמר לון לית בדעתי מזבנתיה כדון אלא בפוריא אמרו ליה זבנה לן כדין מה דאת עתיד מיזבנתיה בפוריא. אתא שאל לרבי א"ל אסור. נפק קבעה במתניתא ותני כן *היה *חייב לו מעות ובא ליטול ממנו בגורן ואמר לו עשם עלי כשער שבשוק ואני אעלה לך כל שנים עשר חדש אסור

ותימה אנא. כאדם תוהא ומשתומם כלומר מסתפק אני ומחשב לידע: איך רבנן פליגי. במאי פליגי ר"י ור"ל ובאיזה ענין ואופן: בין פוסק לפירות וכו'. מי נימא דבכל גווני פליגי בין שהוא פוסק עמו על הפירות שיתן לו פירות לזמן כך וכך לפי השער הזה ובין שמתנה עמו שישלם לו לאותו זמן במעות כפי השער של פירות בזמן פלוני או דילמא דבנ:עית כ"ע מחמירין דמיחזי כרבית: בין מלוה לפירות. ומי נימא דדוקא במלוה פירות על הפירות הוא דפליגי דהוי דרך מקח וממכר אבל בהלואת מעות על הפירות שיעמיד לו לזמן פלוני כפי השער שיצא בשוק כיון דדרך הלואה אסור הוא וכ"ע מודים דעל שער שאינו קבוע אין מלוין מעות או דילמא בהלואת מעות נמי פליגי כיון שעכ"פ מלוי הוא כפי זה השער יכול הוא עכשיו לקנות בדמים הללו: במלוה איתפליגו. האי במלוה ע"כ לאו במלוה מעות הוא דמהיכי תיתי תהא הלואה קילא מדרך מקח וממכר אלא בהלואת סאה בסאה הוא שזה מלוה לו פירות לשלם לו פירות לזמן פלוני כפי השער וקאמר רבי ירמיה דבמלוה פירות בפירות הוא דפליגי דכיון דפירות נותן לו ופירות הוא מחזיר לו בהא ס"ל לר' יוחנן דמותר מכיון שיצא השער של עיירות דהוי כמי שיש לו סאה דמותר להלות סאה בסאה אם יש לו ללוה וה"נ הרי הוא יכול לקנות עכשיו כפי השער הזה: אבל בפוסק ל"ל כדלקמיה כ"ע מודו שאסור. דכיון דמעות הוא נותן לו אע"ג דדרך מקח וממכר הוא כיון שהשער הזה אינו קבוע ושמא נתייקרו הפירות לזמן פלוני ומיחזי כשכר מעות: א"ר יוסה בפיסוק הוא דאיתפלגון. אבל במלוה פירות בפירות אפי' ר"ל מודי לר' יוחנן דמותר: פוסקין על השחת. אם יש למוכר שחת בתוך שדהו פוסק עמו שהרי היא גדילה מאיליה והוי כמי שיש לו: אף על חלות דבש. אע"פ שלא רדה אותן מן הכורת: כיון שיצא שער של טבריא. כל העיירות הסמוכין לה נגררות אחריה: רב אמר מחוסר מעשה אחד. אם אין הפירות מחוסרין אלא מעשה א' שלא נגמרה מלאכתן כגון שעדיין אינה זרויה ברוח פוסק דהוי כמי שיש לו: מחוסר כמה מעשים. שלריכה לייבש ולדוש ולזרות אינו פוסק דכיון שמחוסר כמה מלאכות הוי כמי שאין לו: והא מתניתא פליגא על רב. דקתני היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש והרי היא מחוסרת כל המלאכות הללו: לקפילה. לנחתום ולקח ממנו בשער הזול כל השנה ולא הודה לו רב דמיחזי כשכר המתנת מעות: רבי חייה רובה. הוה ליה כיתנא ואתו החמרין ליקח ממנו וא"ל אין דעתי למכרן עכשיו אלא להמתין עד זמן פורייא שבעת ההיא מתייקר ואמרו לו תמכר לנו עכשיו בזה השער שלאחר זמן ואנו משלמין לך לזמן היוקר: אסור. דהוי כמרבה על המכר בשכר המתנת מעות: נפיק. ר' חייא וקבעה במתניתא ותני כן בתוספתא סוף פ"ד: ובא ליטול ממנו בגורן. חטים בעד חוב שלו וא"ל עשה עלי החטים כשער של עכשיו היוצא בשוק ואני אעלה לך כפי אותו השער עד לאחר י"ב חדש ואפי' יתייקרו אתן לך בדמים הללו אסור

פ' ב"מ עד:

(תוספ' פ"ד)· ב"מ סב ע"ב

מראה הפנים

ותימה אנא וכו'. כפסק כזה הוא לפי מאי דפליגי התם. אי לווין על שער שבשוק ומפסקא דלוין. והא דר' ירמיה ור' יוסי דלקמיה אם נפרש דקאי לפרש בעיא ופסיקא דר' בון היה לריך להפוך הגי' והנכון דעל הלוואת סאה בסאה קאי וכדפרישית וקאמרי הני אמוראי דפלגתייהו דלעיל תליא וכלומר דמר סבר דלא פליגי אלא בהא אבל לא בפיסוק על שער עיירות ומר אמר איפכא. והדין הזה מבואר ואין להאריך:

פוסקין על השחת. דמיא להא דאמר התם דף ס"ד ע"א דין דקרי קרי האי מאן דיהיב זוזי לגינאה אקרי וכו' וכא"ד דאמר רבא דכיון דממילא קא רבו שפיר דמי ודקאמר אף על חלות דבש מחלק התם דמה שכורתי רודה בכך וכך מכור לך אסור דהני לאו מינייהו קא רבו דבקלי לסני ואתו אחריני כ"א מה שכורתי רודה בכתמא הן רב הן מעט מכור לך מותר:

כיון שיצא שער של טיבריא פוסקין. ר' יוחנן לטעמיה דס"ל הכא לעיל דפוסקין על שער עיירות וקאמר דעל שער של טבריא פוסקין כל העיירות הסמוכות אע"פ שבמקומן לא יצא השער וכן משמע דטבריא לאו שער שאינה פוסקת מיקרי דלא קאמר לעיל אלא כשער של ציפורי. וכב"י הביא זה בשם הגהמ"ג בסי' קע"ה וכתב ע"ז וה"נ משמע בגמרא דידן דאמרי' בעלה ס"ג הא חיטי בבילי ובהיני. אמת דמשמע הכי אבל זה קאי למאן דס"ל התם פוסקין על שער שבשוק כדקאמר התם מ"ט אמור רבנן פוסקין על שער שבשוק דא"ל שקולי טיבותיך וכו' אי הוו זוזי בידי הוה מזבנינא בבילי ובהיני בזולא. ולפי' רש"י וכן לפי' הרמב"ם ולמאי דפסק הב"י כוותייהו וכמ"ש גם לעיל א"כ האי מימרא לאו אליבא דהלכתא דהא לר' יוחנן דהתם אין פוסקין על שער שבשוק ס"ל ומתני' מפרש לה התם בשער שאינו פוסק כשער המדינה וכעין דהאמר הכא בשער ציפורי לכאי מ"ד ועיין לעיל ד"ה ר' יוחנן:

רב אמר מחוסר מעשה א' פוסק וכו'. למאי דקאמר רב התם דף ע"ד אפי' מחוסר שתים פוסק י"ל דה"נ לאו דוקא אחד קאמר אלא למעוטי מחוסר כמה מעשים כדקאמר התם מחוסר שלש אינו פוסק וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ט ממלוה הלכה ב' כל דבר שהוא מחוסר מלאכה אחת או שתים פוסק וכו'. ומאי דמקשה ממתני' מפרק לה התם כגון דשדא בחמה וכבר הוא יבש ואינו מחוסר אלא שתים והיה נראה דמדלא מפרק לה הכא כן א"כ רב דהכא דוקא מעשה אחד קאמר ולא מצינן לאוקמי דב"כ נידוש הוא דא"כ לאו גדיש מיקרי וכמשמע מפי' רש"י ז"ל ע"ש ובמאי דלא חש לה האי תלמודא להאי פירכא דאיכא שנויי כדהתם:

ולא מודי רב. נראה דהכא מיירי שלא פירש ופסק עמו בשעת מתן מעות שאם יוזלו יתן לו כשער הזול ומשום הכי לא מודי רב. ונלמד מכאן דין אחד מה שבסמ"ג מחולק עם הפוסקים ומביאו הב"י בסי' קע"ה אבל לא העתיק מה שכתב אח"כ דנלמד מדבריו דיקדוק בפי' המתני' והדין שחידש לדעתו וז"ל הסמ"ג בלאוין קצ"ג אחר שכתב שם דין דפוסקין כשיצא השער. כד"א כשפוסק על חשבון הסאין כאשר כתבנו אבל בפוסק על חשבון המעות שאמר לו הא לך כ"ה סלעים והפרנסני מדי חדש בחדשו כל השנה לריך לפסוק עמו כשער הגבוה שאם יוזלו יותר משער של עכשיו שיתן לו כשער הזול של אמצע השנה או סופה אבל אם לא פסק עמו כשער הגבוה והוזלו נותן לו כשער שהיו שוין כשנתן לו המעות ומי שיחזור בו יקבל מי שפרע רש"י פי' דפוסק על שער הגבוה אכולה מתני' קאי עכ"ל הסמ"ג. כוונתו במה שפי' לדעת רש"י משום דרש"י גריס במתני' ופוסק עמו כשער הגבוה ומשמע דלעולם אפי' לענין פסיקת על חשבון הפירות לריך שיפסוק עמו שאם יוזלו תעין יתן לו כשער הזול ואם לא פסק עמו כך אין נותן לו אלא כשער שהיה בשעת הפסיקה וכדכתב רש"י להדיא דף ע"ד ע"ב בפיסקא ופוסק עמו וכו' ואם לא פסק כן יקבל על כרחו כשער דפסק וכן הוא דעת הרמב"ם בפ"ט הלכה ה' כיון שנקבע השער מותר לפסוק על השער הגבוה וכו' נתן לו המעות סתם וכו' והוזלו נותן כשער שהיו שוין כשנתן לו המעות ומי שחזר מקבל מי שפרע וכו' וכן דעת הטור שם וטעמיה דהסמ"ג דלא הוי גרס במתני' כגי' רש"י אלא פוסק עמו וכו' וכדגרים הכא במתני'. ולפ"ז לדעת הסמ"ג אף שלא פסק עמו כשער הגבוה אם פסק עמו לפי החשבון הסאין אם הוזלו נותן לו כשער הזול ואם על חשבון המעות הוא שצריך שיפסוק עמו כשער הגבוה וכבר נתבאר שאין דעת הפוסקים לחלק כן. ולפ"ז יש לומר דהסמ"ג פירש להאי דהכא לפי דעתו ז"ל דהוה קשיא ליה מאי הוה דעתיה דר' אבא בר זמינא למיעבד הכי אלא דסבר דגם דפוסק בתחלה על חשבון המעות אע"פ שלא פירש כשער הגבוה צריך שיתן לו זה אם הוזלו כשער הזול ולא מודי ליה רב משום טעמא דפסק עמו על חשבון המעות אבל דעת הפוסקים לפרש דאין חילוק ור' אבא בר זמינא שלא פסק כשער הגבוה היה סבור כר' יהודה במתני' דאע"פ שלא פסק וכו' ונפיק לא הוה מודי ליה רב ונמצינו למדין דמה שנראה הסמ"ג לחלק כן ולפרש במתני' דפוסק וכו' לא קאי אלא אפסיק על חשבון המעות מהאי עובדא הוא דלמד וכפי אשר פירש לשיטתו ז"ל ומה שכתוב בהגהה מיימוני והביא שם דברי הסמ"ג וסיים כשעמוד עיין בב"י שם. ואין דברי הסמ"ג ענין כלל לדברי הרמב"ם ז"ל וי"ל מה שכתוב כשעמוד היינו כמו שכתב הרמב"ם לשיטתיה לענין הזרה ולקבל מי שפרע וכן הוא בסמ"ג לשיטתיה לענין הזרה וכמה שכתבתי לעיל:

רבי חייה רובה הוה ליה כיתן וכו'. דין זה הוא כטרשא המכר בש"ס ובפוסקים ודנו השיטות בכאן ולא אביא כ"א בקצרה. ומה שיש ללמוד בדינים אלו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות למד מכאן דטרשא אסור אפילו אם לא קצץ שלא א"ל בפירוש אם מעכשיו אתה מתן לי אמכור לך בכך וכך ואם לאחר זמן בכך וכך ביותר שהרי כאן לא קצץ ר' חייא ואסר ליה רבי וזהו כפי' הרי"ף ז"ל שלא הביא האי טרשא דרב נחמן המוזכרים בדף ס"ה ע"א וכפרש"י שם וכפי הגי' ברי"ף אשר לפניהם ז"ל. אבל לפי שיטת בעל המאור והרשב"א ז"ל שפוסקין כטרשא דרב נחמן וכן דעת ר"ת והרא"ש והטור והן מפרשין להאי דהכא דמיירי שיצא השער לכיתנא עכשיו וכל שיצא השער הרי הוא כקציצה וא"כ הוי כקצץ בתחלה ובסוף דבפוריא דמיו קצובין ליוקר הוה. ודמיא למתני' דהתם אין מרבין על המכר וכו' כך כתב הב"י בשם הרשב"א ז"ל והביא ראיה משם דקאמר דף ס"ה לית הלכתא כטרשי פפונאי. ולא קאמר כטרשי נהרדעאי. ובי' החולקין ס"ל דהא לית הילכתא כרב פפא כ"ש דלא כדר"נ שהוא מקיל יותר מרב פפא. וכמה שכתבו בפירושם דהא רב פפא טעמיה הוי דשרי כטרשא דידיה דכיון דסחורה דיליה לא שכיח ודעתו היה להניח עד הזמן היוקר ומוכר להן עכשיו שישלמו לו לאותו זמן כפי אשר יהיה שוה והלקוחות משתכרין בו ועל הרוב פורעין לו מדמיה שכר עצמו במוכרין ואין כאן אגר נטר ועדיפא מדר"נ דטרשא דידיה באשר בסחורות שאין דרך להניחם עד הזמן שקבע לפרעון והסבר שהמוכר היה צריך למכרן מקודם לכן בזול ואפ"ה אמר ליה רב. שבת לרב פפא מאי חזית דאזלת בתר דידך זיל בתר דידהו דאלו הוו להו זוזי הוו שקלי כדהשתא וא"כ הי לית הלכתא כרב פפא מכ"ש דלא קי"ל כהסיה דר"נ. ובי' המתירין בטרשא דר"נ ס"ל דהאי הא דרב פפא דעכשיו יצא השער של הזול כדמשמע מדקאמר ליה הוו שקלי כדהשתא וכל שיצא כבר השער של הזול הוה ליה כקצץ ואמר בפירוש אם מעכשיו בכך ואם לאחר זמן בכך אבל דר"נ כדלא קץ ליה ובדלא יצא השער וכן נמי אין לו שומא ידוע דאל"כ הוי כיצא השער והלכך מותר. וכבר המה כתובים והובאו בספר התרומות בשער מ"ו ח"ד סי' ל' וכן בבי' למכ"ה ז"ל ולא הבאתי אלא אשם קצתו מן הבריהם משום האי דלקמן. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סימן ס':

מסורת הש"ס

אסור : דלא כאיסרו הבא לידו . שאין זה דומה לנותן לו איסר או איזה מעות בשעת הפיסוק דנוכל לומר שזה יקנה עכשיו בשוק במעות שקיבל ממנו . וחסר כאן העתקת התוספתא דהאי דינא לא שייכא כלל לעובדא דכיתנא דלעיל והכי מסיים התם בסיפא דתוספתא . אמר לו הלויני כור אחד של חטין ואני נותן לך כשער שאתה מוכר בו אסור . והתם גרים מותר וט"ס הוא . והשתא על הסיפא קאי דקבעה ר' חייא במתניתא כמו שלמוד הדין מרבי : מודי ר' חייא חביבי . אע"פ שזה אסר ר' חייא להקדים ולעשות המקח עכשיו כפי השער (תוספתא פ"ד) שלאחר הזמן התם טעמא כדמפרש לקמן אבל מודה הוא בהא : דאילון יהבין ליה וקנה מן כבר שרי . שהפירות הן כבר ברשות המוכר והוא מיזיל גבייהו השתא (פ' כ"ק קג) שנותנין לו המעות עכשיו מותר : אגרא מן כבר וקנה בתר כן שרי . וכן אם מקדימין שכר הפירות שנותנין לו מעות לאחר שילא השער על מנת שיתן להם הפירות לאחר זמן כפי אותו השער שיהיה יותר בזול ג"כ שרי דהיינו מתני' פוסק עמו כשער הגבוה : קנה מכבר אגרא בתר כן אסור . כלומר דלא אסר (שביעית פ"ג) ר' חייה אלא כגוונא דהאי עובדא דכיתנא וכדתני בסיפא דתוספתא שהמקח נעשה עכשיו כפי השער שיתייקר אחר זמן ואז ישלמו לו שכר הפירות זהו (ב"מ סד מו) דאסור שהרי הן מוסיפין במקח בשביל המתנת המעות : מה דהינון עבדין . מה שיעלה הריוח מכאן ועד חנוכה יהיה שלי ולאחר מכאן אין לי עסק עמך ויהי' הכל על חשבון שלך בין לריוח ובין להפסד : בעא מיתן ליה . כשבא זה ורצה ליתן לו הריוח של קודם חנוכה חזר בו ר' לעזר ולא קבל כדמסיים הש"ס דהיה חושש שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד : ותני כן . בתוספתא פ"ד : כהדא דר' לעזר . ליתן לו הריוח של איזה זמן ואח"כ יהיה הכל עליו ולא קיבל עליה ר' יצחק : יקרא כיתנא . ומכרו אותו לאחרים : אתא שאל לרב . היאך להתנהג וא"ל איזיל וכו' תקח ממנו ארבעים מדות גדולות וכלומר שחייב להעמיד לך הפשתן או אם מכר אותו על סמך יתן לך הדמים כפי אשר מכר : קליטו שלים . כדמפרש לקמיה : בר נש דיהיב לחבריה מהו דינרין . איזה סך מעות להעמיד לו הסח ר' בזול לאחר זמן כדמפרש ואזיל : דיהבין עבידתא . שעושין משא ומתן עם אלו שמפרשין בספינה למקום ריסים להביא להן סחורה : מתרתין קסוסטבן . משתי מדות או משלשה ומוזלין לגבייהו בשביל הקדמת המעות : אין זה רבית אלא הטרשא . כלומר ודאי רבית גמורה לא הוי דלאו דרך הלואה היא ומ"מ אבק רבית הוי כטרשא דדרך מכר הוא ואסור משום אבק רבית : ר' יוסי . במתניתין דקאמר אין פוסקין על הזבל אא"כ היה לו זבל באשפה דגזר שמא לא יהי' לו זבל ור"א בן עזריה דלקמן שניהן אמרו דבר אחד דס"ל נמי הכי : דתנינן תמן . בפ"ג דשביעית הלכה ב' גבי עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה דלא מיחזי כמזבל שדהו בשביעית הואיל ואינו מפזרו היה לו דבר מועט שאין בו כשיעור האשפתות מוליא אותו ומוסיף עליו והולך . ר"א בן עזריה אוסר כדמפרש התם טעמא בהאי תלמודא שמא לא ימלא לו זבל ונמלא מזבל אותו מקום דכשלא יהיה לו יותר נראה כמזבל שדהו עד שיעמיד ג' או עד שיגביה ג' שיהא אותו מקום ניכר ומסוגה מסאר השדה ולא מיחזי כמזבל או עד שיתן על הסלע שאינו ראוי לזריעה וחכמים לא חיישי להא דזבל שכיח הוא וכן הכא : **הלכה ז מתני'** ואני נותן לך מן הגורן . כשיבא זמן הגורן : עד שיבא בני . דכיון שיש לו שפיר דמי לא גזור רבנן בסאה בסאה אלא כשאין לו ואם יש לו סאה אחת לוה עליה אפי' כמה כורין : וכך

אסור דלא כאיסרו הבא לידו . אמר רב מודי רבי חייה חביבי די לן יהבין ליה וקנה מן כבר שרי אגרא מן כבר וקנה בתר כן שרי קנה מכבר אגרא בתר כן אסור . ר' לעזר יהב דינר לחד בר נש א"ל מה דהינון עבדין מיכן ועד חנוכה דידי . מתמן ולהלן לית לי עמך עסוק אין פחתין ואין יתרין דידך . בעא מיתן ליה בתר חנוכה ולא קביל . ר' לעזר חשש על קרוב לשכר ורחוק להפסד . *ותני כן קירוב שכר וריחוק הפסד זו מידת רשעים קירב הפסד וריחוק שכר זו מדת צדיקים קרוב לזה ולזה רחוק לזה ולזה זו מידת כל אדם . ר' יצחק יהב דינרין לבר נש בעא מיעבד ליה כהדא דרבי לעזר ולא קיבל עילווי . *כהנא יהב מ' דינרין לבר נש מיזבן ליה כיתן יקרא כיתנא . אתא שאל לרב א"ל איזיל סב מיניה ארבעים כורין רברבין ביקש ר' להתיר קליטו שלים ולא הניחו ר' ישמעאל בי ר' יוסי . ואית דמרין רבי ישמעאל בי ר' יוסי ביקש להתיר ולא הניחו ר' . מאי קליטו שלים . בר נש דיהב לחבריה . מהו דינרין . כגון אילין דיהבין עיבידת' לאילין דמפרשין לריסים מתרתין קסוסטבן או משלשה קסוסטבן אין זו רבית אלא הטרשא . רבי יוסה ורבי לעזר בן עזריא . שניהן אמרו דבר אחד דתנינן תמן *היה לו [א] דבר מועט מוסף עליו והולך . ור"א בן עזריה אוסר עד שיעמיק ג' או עד שיתן על הסלע :

הלכה ז מתני' [ב] לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חיטין ואני נותן לך מן הגורן [ג] אלא אומר לו *עד שיבא בני או עד שאמצא המפתח והלל אוסר וכך

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פ"ב מ:מיטס ויובל הלכה א

ב
ב מיי' פ"י מהל' מלוה ולוה ה"ג ד סמ"ג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סימן קסב ס"א

מא
ג מיי' שם ה"ג טוש"ע שם ס"ב .

מראה הפנים

אסור דלא כאיסרו הבא לידו . ריפא דהאי תוספתא הובאה גרים פרקין התם דף ס"ג ע"ב וקאמר התם דלטעם הזה אפילו היה לו חטים הוה אסור דלא נותן לו מעות עכשיו אבל אידחי האי ברייתא והמסקנא כדתני ר' אושיא דאם יש לו חטים מותר הוא ואם אין לו אסור ודין זה מוסכם הוא . וכמוזכר בדברי הרמב"ם בסוף פ"י ממלוה :

מודי ר' חייה חביבי וכו' . מה שפירשתי בפנים הוא כפי אשר מצאתי בפי' למב"א בשם הרמב"ן ז"ל וכן גרים בם דאילון יהבין ליה אגרא וקנה וכו' אבל קשה לי על הפירוש הזה חדא דלאו דבר . ושיפוטו הוא דביין עלה מודי ר"ח חביבי ועיקר הדין לפי פירושו בריפא דאלו יהבין ליה אגרא וקנה מן כבר הוא הדין דקיראי דר"ג המוזכר בדף ס"ג והזכרתיו לעיל ד"ה ר"ת ועיקר החידוש להשמיענו דלריך שיהא ברשות המוכר כדאמר התם איתנהו שרי . ועוד דהאי וקנה מן כבר משמע לפירושו דהמוכר קאי שלריך שיהא ברשותו כבר ואידך קנה דלקמיה אלוקחין קאי . ועוד דהאי מליעתא אגרא מן כבר וקנה בתר כן מתני' היא דפוסק עמו כשער הגבוה ומאי קמ"ל ומאי מודי דקאמר דכ"ע הכי ס"ל דלר"י אפילו לא פסק עמו כן נוטל בשער הגבוה . והנלע"ד דדין דרישא הוא המוזכר בתוספתא בפ"ו הלוקח מקח מחבירו ע"מ ליתן לו מכאן ועד י"ב חדש כהאי שיאמר לו תן לי מיד כפחות ואינו חושש משום רבית ודין זה מוסכם הוא והביאה הרי"ף ז"ל להתוספתא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח הלכה ב' וכן שאר הפוסקים והיינו דקאמר מודי וכו' אע"ג דאסור למכור בהמתנה לזמן בתוספת המקח שקנה עכשיו מודי הוא דאלו יהבין ליה עכשיו אגרא והוא בשער היותר בזול ממה שקנה בכר ממנו בהמתנה בתוספת מזה מותר דמכיון שנגמר המקח באותו הכך לזמן והוא כפי שויו של המקח רשאי לפחות לו ע"מ ליתן מיד דהוזיל מוזיל גביה משויו של מקח ואין כאן רבית . אגרא מן כבר וקנה בתר כן שרי . כלומר אם השכר והשער שנתן לו הוא כפי השער שילא כבר כיוקר והוא קונה ממנו ע"מ ליתן לו לאחר זמן מותר וקמ"ל דאע"פ שאם היה נותן לו הדמים מיד היה המוכר הזה מוכר בפחות לא מיחזי כאגר נטר מה שהוא מוסיף לו ע"מ ליתן לאחר זמן מכיון דעכ"פ ככר אגרא דהמקח הוא וכל מי שירלה ליקח אפילו היה משלם מיד כזה הכך היה לוקח . ודין זה הוא מוזכר בדברי הרמב"ם שם הלכה ד' היו לו פירות שאם ירלה למכרן בשוק וליקח דמיהן מיד מוכרן בעשרה ואם תבע אותן הלוקח לקנות ויתן המעות מיד יקנה אותן בי"ב ה"ז מותר למכרן בי"ב עד שנים עשר חדש . והכ"מ הניח שם בצ"ע ולפענ"ד פשוט הוא דמכאן נלמד וכפי הפי' הזה . ודין דסיפא פשוט הוא דהוא דין התוספתא הלויני כור חטין וכו' כפי אשר הובא ונתבאר לעיל שקבעה אחר שקבלה מרבי . וכלומר בזה הוא דאסור :

מיכן ועד הנוכה דידי . יש לפרש דר' לעזר קבל עליו כל האחריות כל זמן שיהיה הריוח שלו ומדינא מותר הוא לומר לכלום עד זה הזמן יהיה הריוח שלי והאחריות עלי ומכאן ואילך הריוח והאחריות שלך הוא ודין זה מבואר הוא בטור סימן קס"ז והא דלא קביל ר' לעזר אח"כ חושש הוא מלד תומרא בעלמא ואע"ג דקרוב להפסד כמו לשכר הוא ה"ק חשש על קרוב לשכר וכו' כלומר דהואיל וקרוב לשכר וכו' מדינא אסור הוא החמיר על עלמו אפילו ככה"ג דהלא"ה אלא דלא קבל ר"א האחריות עליו א"כ מעיקרא היכי עביד הכי . א"נ י"ל דבעא מיתן לי' גם בתר חנוכה חלק הריוח שעלה וזהו לא קבל דקרוב לשכר ורחוק להפסד הוא אבל לפי תנאו דקודם חנוכה מותר אם האחריות עליו וכן נראה ממה שכתב הב"י שם בשם תשובת הראב"ד ז"ל יכול אדם לעשות מעשקיו מלוה וכו' וכן מלאתי בירושלמי עכ"ל ומכתמא על האי דר"א הוא דכיון וכהאי דאמרן :

כהנא יהב ארבעים דינרין וכו' . לפי הנוסחא דהכא פשוט הוא דפסק רב כהנא עמו לאחר שילא השער וכשנתייקרן ובקש המוכר לחזור בו ושאל לרב אם לריך לקיים המקח ואם אין בו משום איסור משום דמחלוקת דאמוראי היא אם פוסקין על שער העיירות כמבואר לעיל וס"ל לרב כמ"ד פוסקין . אבל בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ג גרים בהאי עובדא דרב כהנא לסוף אייקר כיתנא וזבני' מרי' דכיתנא ובתחלה היתה אם הדמים שקיבל זה שלו הן וקאמר התם דלא התיר רב ליקח במעות כפי אשר מכרו זה דאין עושין המנה בדמים כדאמר התם כ"א בפירות ואם עדיין לא היה מוכרו או היה מותר לקבל הפשתן ואם שנתייקר ולדינא הני תרי נוסחי אמת הן כפי שנתבאר דדעת רוב גדולי האחרונים דפוסקין על שער העיירות :

אין זו רבית אלא הטרשה . התם בפרקין דף ע"ג ע"א מתבאר מעיקר הדין כשורה אזלי ד' ד' וכו' מהו לעשות כגרוטאות כן א"ל בקש ר' ישמעאל בר' יוסי לעשות כן ולא הניחו רבי וא"ד וכו' כדהכא . ולפי פי' רש"י ודעתו ז"ל גבי חמרין מעלין במקום היוקר כמקום הזול שהתיר אפילו לא קבל הנותן האחריות שדרך עליו ומה שאסרו כן בשאר מיני פרקמטיא משום דלא שייך גבייהו הני טעמי דקאמר התם דמגלו תרעא וכו' וכפי פירושו ז"ל . ולמאי דנתבאר לעיל בהלכה ג' ד"ה המוליך פירות ממקום הזול וכו' דדעת הרמב"ם כדעת רש"י בדין החמרין ולא הצריך שם אחריות ונתבאר לעיל טעמו ופירושו וכדין זה בהלכה ז' שם הצריך שיהא ברשות לוקח כדנלמד מדרב התם ואפילו הכי במיני סחורה אסור כדכהב הטעם לפי שאין מיני סחורה מלוין כמו הפירות ונמלא זה שמקבל עליו להביא לו כך וכך מידות במקום היוקר כמו שהוא שם בריסים בזול מיחזי כשכר הקדמת מעות שהרי אינם מלוים כל כך ולפעמים לריך זה המקבל

עין משפט
נר מצוה

מב
א מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ג טוש"ע יו"ד סי' קסג ס"א בהג"ה ודלא כהלל

מג
ב מיי' שם פ"ז הלכה יא סמ"ג לאוין קלג טוש"ע שם סי' קס סעיף ט

מד
ג מיי' שם פ"ה הי"א יב יג סמ"ג לאוין קסה טוש"ע שם סעיף ו

מה
ד מיי' שם הלכ' יג טוש"ע שם סעיף יב

מו
ה מיי' שם פ"ד הלכה ב סמ"ג לאוין קלג טוש"ע שם סעיף א

מז
ו מיי' שם הלכה א

מח
ז מיי' שם פ"ה הלכה יב סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יא

וכך היה הלל אומר וכו'. ואין הלכה כהלל אלא כחכמים שאומרין לווין סתם ופורעין סתם: גמ' תני. בתוספתא פ"ו ושם שנויה קלא בלשון אחר. ומדייק הש"ס מדקתני לגורן דמשמע שהרחיב לו זמן וקבע לו לגורן הא בסתם עד שתים שלש שבתות מותר:

הלכה ח מתני' נכש עמי. עקור עשבים הרעים עמי היום ואנכש עמך למחר: עדור. חפור: ולא יאמר לו. עדור עמי ואנכש עמך. שלפעמים זו קשה מזו ויש אגר נטר ליה בשכר שממתין לו על שכר פעולתו עד אותו זמן הוא מקבל עליו מלאכה שהיא קשה מזו: כל ימי גריד אחד. ולא חיישינן אם יום אחד גדול מחבירו שאין מדקדקין בזה וכן כל ימי רביעה אחד ומותר לומר לו עדור עמי יום זה של גריד ואני אעדור עמך יום אחר של גריד וכן ברביעה. גריד לשון יובש שהארץ יבישה ואין הגשמים יורדין: רביעה. ימות הגשמים שהגשמי' מרביעין את הארץ: לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה. שימי רביעה קשים הם למלאכה שבשדות: יש רבית מוקדמת וכו'. ואסור

תורה אור

וכך היה הלל *אומר לא א תלוה אשה ככר לחבירתה עד שתעשינה בדמים שמא יוקירו ההיטים ונמצא באות לידי רבית: גמ' *תני לא יאמר אדם לחבירו הלוני כור חטים ואני נותן לך לגורן הא עד שתים שלש שבתות מותר והלל אוסר שמואל אמר *הלכה כהלל:

הלכה ח מתני' ב אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך עדור עמי ואעדור עמך ולא יאמר לו עדור עמי ואנכש עמך כל ימי גריד אחד כל ימי רביעה אחת לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני עמך ברביעה ר"ג אומר יש ג ריבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת כיצד נתן את עיניו ללוות ממנו היה משלח לו ואמר בשביל שילויני זו היא ריבית מוקדמת לווה ממנו והחזיר לו את מעותיו היה משלח לו ואמר בשביל מעותיו שהיו בטילות אצלי זו היא רבית מאוחרת רבי שמעון אומר יש רבית דברים לא ד יאמר לו דע אם בא איש פלוני ממקום *פלוני ה אילו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים וחכמים אומרים אף ו הסופר עוברים על בל תתן לו ועל בל תקח ממנו ועל לא תהיה לו כנושה ועל לא תשימון עליו נשך ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה': גמ' א"ר יסא בוא וראה כמה סמיות עיני מלוי רבית. אדם קורא לחבירו עובד ע"א ומגלה עריות ושופך דמים ומבקש לירד עמו לחייו. והלה שוכר העדים והלבלר ואומר להן בואו והעידו שכפר במקום. ללמדך שכל המלוה בריבית כופר בעיקר. רבי שמעון בן אלעזר אומר יותר ממה שכופרין בעיקר כופרין שעושין התורה *פלסטרן ואת משה טיפש ואומרין אילו היה יודע משה שכך היינו מרויחין לא היה כותבו. רבי עקיבה אומר קשה הריבית שאף הטובה רבית. הרי שאמר ליקח לו ירק מן השוק אע"פ שנתן לו מעותיו הרי זה רבית. רבי *שמעון אומר קשה הריבית שאף שאילת ז שלום רבית לא שאל לו שלום מימיו ועל שלווה ממנו הקדים לו שלום הרי זה רבית. וכן היה ר' שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ואינו מלוון בריבית עליו הכתוב אומר °כספו לא נתן בנשך וגו'. א"ר שמואל בר אימי המיטמוט הזה לא היינו יודעין מהו ובא שלמה ופירש °הצל לקוחים למות וגו':

מפום אבק רבית: לא יאמר לו דע אם בא וכו'. המלוה לא יאמר ללוה דע אם בא איש פלוני ותודיעני או שאם יבא זה תעשה לו כבוד: עוברים על כל תתן וכו'. המלוה עובר על כלן וכל חד וחד מאי דשייך ביה: גמ' שכל המלוה ברבית כופר בעיקר. שאלו היה לו אמונה ובטחון לא היה עושה כן: אלו היה יודע משה שכך היינו מרויחין. ורצונו בנתינת רבית לפי שאנו מרויחין במעות יותר ממה שנותנין אנחנו להמלוה: שאף הטובה רבית. אפי' איזה טובה בעלמא שעושה הלוה עם המלוה מה שלא היה רגיל בכך כגון שאומר לו המלוה ליקח לו הירק מן השוק במעותיו של המלוה או שמקדים לו שלום ולא היה רגיל בזה מקודם אף זה נקרא רבית: כספו לא נתן בנשך וגו' עושה אלה לא ימוט לעולם ומפרש ר' שמואל מה ענין המיטמוט הזה וממה הוא ניצול ומפסוק זה לא ידענו. עד שבא שלמה ופירש הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשוך למדנו דלא ימוט דקאמר דוד המלך ע"ה פירושו שינצל מהרג דמטים כתיב בהרג ולומר שיגצל ממיתה משונה וחיו יחיה:

הדרן עלך איזהו נשך
הלכה

מסורת הש"ס
שבת קמת
(תוספתא פ"ו)
ב"מ עב
שם כב ע"ב
שם עה
שם ע"ב
תהלים טו
משלי כד

הדרן עלך פרק איזהו נשך

הלכה

מראה הפנים

המקבל להוסיף על הסמקת ולהעמיד לזה כמו שהתנה עמו כזול וסיינו דקאמר הכא אין זו רבית וכו' כלומר רבית גמור לא הוי אלא מכל מקום ערבא והעלאה היא והאי ערבא הכורא ואע"פ שהנותן מקבל אחריות עליו מטעם שנתבאר. כנ"ל לדעתו ז"ל ויש לזה סמך מדהכא:

הא עד שתים שלש שבתות מותר. נראה דהטעם דלא קבע לו זמן וכדברי הרמב"ם בריש פ"י ממלוה דלוין על הפירות דוקא שלא קבע זמן ולגורן מפרש לזמן הגורן וכדדייק הכא ורבים תמהו והשיגו עליו כדברי הראב"ד ז"ל שם וכן הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ק"ח סי' ע"ו ומכאן הוא דלמד לומר כן ולפרש לווין סתם דקאמר התם דבלא קביעות זמן הוא:

שמואל אמר הלכה כהלל. וכן אמר רב נחמן אמר שמואל התם דף ע"ה ע"א ומסיק שם דלית הלכתא כוותיה:

המלוה והלוה וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממלוה הלכה ב' הא למדת שהמלוה ברבית עובר על ששה לאוין וכו' והלוה עובר בשנים וכו' וגירסתו בגמרא כגי' הרי"ף והרא"ש ז"ל אמר אביי מלוה עובר בכלן. לוה עובר משום לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול ומה שכתב המלוה עובר בששה ובמתני' לא חשיב אלא חמשה נראה דהא בהא תליא דהרמב"ם פוסק לקמן ריש פ"ה כברייתא דספרי מלות עבה להשיך לעכו"ם כדקתני התם לנכרי תשיך זו מלות עשה ולאחיך לא תשיך זו מלות לא תעשה וה"ע"ג דלא תשיך דריבא דקרא ללוה משמע מדלא כתיב לא תשיך ע"כ ברייתא דספרי למאי דדרים אפקה משמעה כאם אינו ענין ללוה דהא כתיב לא תשיך לאחיך נשך כסף וגו' תנהו ענין למלוה. ועוד מהאי קושיא דמקשה התם בדף ע' ע"ב לא קשי כלהו הכי. וכעין שכתב הר"ן ז"ל שם מכילו בכ"מ ועוד דשוגין לפי גי' הרי"ף מסתייע ליה דלא חשיב אביי ללוה אלא לא תשיך דריבוי' דקרא וא"כ כדרשת הסיפרי אתיא דקרא דלנכרי תשיך למלוה הוא דאתא למלות עשה ולא תשיך לאחיך למלות ל"ת והרי יש כאן למלוה ששה לאוין וללוה כ"א שני לאוין וזה הטעם נכון לפי דעתו ז"ל:

ובא שלמה ופירש. ז"ל בהוספתא סוף פ"ו כל שיש לו מעות ואין מלוה אותן ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך וגו'. הא למדת שמלוי רבית מתמוטטין והולכין מן העולם מטמוט זה איני יודע מהו כענין שנא' הצל לקוחים וגו'. ונראה דהאי דרשה אזלא למאי דאמרינן בשלהי מכות מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפילו באחת מאלה וכשם שלענין שכר אפילו באחת מאלה לא ימוט כך לענין עונש והיינו דקאמר הא למדת דכשם דקאמר עליו הכתוב אומר כספו וגו' והא בהאי קרא שחד על נקי לא לקח נמי כתיב אלא דדרשינן אחת מאלה וכן נמי אם עובר על רבית ימוט הא למדת וכו'. וכן הן דברי רש"י ז"ל בדף ע"א ע"א ד"ה מתמוטטים דוק הכי עושה אלה לא ימוט הא אם נתן בנשך ימוט ולכאורה דברי רש"י מוכחים כן עושה אלה דוקא הא אם עבר על אחת ימוט אלא דלפ"ז הוה קשה הא דאמר עליו הכתוב אומר וגו' הא כהאי קרא תרתי כתיבי והא מקיים אחת לא ימוט ואם עובר על אחת ימוט הא כילד. ונראה בזה דביאור הענין כך הוא דבקראי דבמזמור כתיבי מלות עשה ומלות לא תעשה הולך תמים ופועל לדק וגו' לא רגל על לשונו וגו' וכדאמר התם בא דוד והעמידן על אחת עשרה וא"כ הוה קשה אי דרשינן עושה אחת מאלה לא ימוט ואפילו עובר בכל הני אתמהה אלא ודאי ה"ק משום דאשכחן דדרש לה שם לכל הני קראי לאזהרה יתירה ולהמדקדק במלות הולך תמים זה אברהם וכו' דוק ותשכח כגון שמן על לד הרחק והזהרה יתירה מכלל העיקר העבירות וכן לתוספות זריזות בכלל המלות אשר נמנו כדדריש התם כל הפרשה וכזה הפסוק ג"כ דריש כספו לא נתן בנשך אפילו ברבית עכו"ם דמותר מדאורייתא הוא. וכן שחד על נקי לא לקח כגון ר' ישמעאל בר' יוסי ופרש"י אפילו שחד שהיה רשאי ליקח והיינו דאמר התם בתר הני דרשות ופי' הפרשה כהאי עושה אלה לא ימוט לעולם כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חדא מינייהו ימוט א"ל מי כתיב עושה כל אלה וגו' כלומר דר"ג היה מצטער דכיון דעל אזהרות וזריזות יתירות נאמרו א"כ הא חדא מינייהו הוא דעושה בזהירות יתירה והידך לא אע"פ שאינו עובר גופי עבירות שנאמרו ומקיים בגופי מלות ימוט חלילה א"ל לא כן הדבר אלא אם הוא זהיר במלות ובשמר מן העבירות ובאחת מאלו ההרחקות יתירות והתוספת זריזות אם הוא מקיים מובטח לו בלא ימוט לעולם והשתא לכ"ע אם הוא מקיים א' מהן ועובר על גופי עבירות על זה לא נאמר אלא כדאמרן. ודייקינן שפיר שאם הוא בהפך שעובר במזיד על א' מהן אע"פ שמקיים כל הני האזהרות יתירות ימוט ודרים בהאי קרא עליו הכתוב אומר וגו' דבאחת מאלה אם מדקדק ונזהר ביותר לא ימוט הא למדת שאם עובר על א' מהן כגוף העבירות ימוט ובזה יובן דמה שהקשו התוס' שם ד"ה הא תזינן ל"ק דבלאו הכי ע"כ נ"ל כפי' שני שכתבו דאזלא שפיר השוגיא והדרשא דלעיל אליביה. ובענין הדרשה דדריש התם נכסין מתמוטטין ופריך והא חזינן דלא מוזפי ברבית ומתמוטטין ומשני הללו מתמוטטין ועולין וכו' והאי הלמודא לא ניחא ליה בהאי שינויא דלפ"ז לריך לדחוק דוקא מי שבוי' לו נכסים ומתמוטט חוזר ועולה דהל"כ ר"א בן דוסא ור"א בן פדת יוכיחו והיינו דקאמר המיטמוט הזה לא היינו יודעין מהו אם הוא על מיטמוט נכסים הא חזינן דלא מוזפי וכו' ובא שלמה ופירש הצל לקוחים למות ומטים להרג וגו' במיטמוט הזה הוא דמבטחו דבזה בטוח לו שינצל ממ"מ ומכל פגע רע והיינו דקאמר ובא שלמה ופי' דבכשיו אנו למדין פי' המיטמוט וכן נמי פירושא דהולך קרא דהשתא נוכל לפרש פירוש אלה באחת מאלה. ולדרשת גמרא דילן יש"ל דס"ל דתרווייהו איתנהו ודניצל מכל רע נפקא לן מקרא דיתוקאל בנשך נתן ותרבית לקח וחיה לא יחיה ומכלל הן אתה שומע לאו דאם מכר חיה יחיה ולדקתו עומדת לעד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

השוכר

מסורת הש"ס

ב"כ קנג

(תוספתא' פ"ז) ב"מ עו ע"ב

(שם) שם

הלכה א מתני' השוכר את האומנין והטעו זה את זה

זה את זה [א] אין להן זה על זה אלא תרעומות [ב] שכר את החמר ואת הקדר להביא לו פרייא פרין והלילין לכלה או למת פועלין לעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שהוא אבד וחזרו בהן *מקום שאין אדם שוכר עליהן או מטען: גמ' הטעו זה את זה מהו. איתי אתון עבדין עמי. היך אתון עבדין מן חמש רבן. ואשכחון עבדין מן עשר רבן למלאכה אתון עבדין עמי היך אתון עבדין מן עשרה יומין ואשכחון עבדין מן חמשה יומין. הטען בעל הבי' מהו איתיי אתון עבדין עם חביריכון. היך הינון עבדין מעשר רבן ואשכחן עבדין מחמש רבן למלאכה. אתיי אתון עבדין עם חביריכון היך הינון עבדין מחמשה יומין ואשכחון עבדון מעשרה יומין. [ג] *במה דברים אמורים שלא הלכו ההמרים אבל הלכו ולא מצאו תבואה. פועלין לנכש ומצאו שדהו זלחה נותן להן שכר הליכה וחזירה. ולא דומה הבא טעון לבא ריקן. עושה מלאכה ליושב ובטל. היושב בצל ליושב בחמה. ר' חייה רובה אגר חמרין למיתא ליה כיתן הלכו ומצאוה לחה. אמר לון רב פוק והב לון אגרן משלם ואמר להון לא דאנא חייב מיתן לכון אגריכן אלא אנא חייה מתרית לכון [ד] *במה דברים אמורים שלא התחילו אבל אם קבל ממנו שדה לקצור בשני סלעים קצר חצייה והניח חצייה. בגד לארוג בשני סלעים ארג חציו והניח חציו שמין לו. ביצד שמין לו מה שעשה אם היה מה שעשה יפה ששה דינרין נותן לו סלע או ינמור מלאכתו. ואם סלע נותן לו סלע. ר' דוסא אומר [ה] שמין מה שעתיד ליעשות אם היה מה שעתיד ליעשות יפה שלשה דינרין נותן לו שקל

או

סלע

הלכה א מתני' השוכר את האומנין והטעו זה את זה. אחד מן האומנין שאמר בעה"ב להשכיר את חבירו והטעה אותו כגון שא"ל בעל הבית לשכור אומנין כל אחד בד' דינרים ליום והלך הוא והשכירם בשלשה אין להם עליו אלא תרעומות דהא שבור וקביל בג' אלא שאומרים לו לית לך אל תמנע טוב מבעליו ובגמרא מפרש לה עוד בענין אחר: ואת הקדר. בעל הקרון ועושה גם מלאכות כאלו: פרייא פרין. עלים משופין לעשות אפריון ושכרו להחמר להביאן ואת הקדר לעשותן: חלילים לכלה. לשמוח חתן וכלה או למת לקונן: מן המשרה. מים ששורין בהן פשתן כשהוא בגבעולין: מקום שאין אדם. שאינו מולא פועלין אחרים לשכרן והפשתן או איזה דבר שיהיה אבד שוכר בני אדם עליהן לאסר ימלא בשיעור שכרן אבל לא ביותר: או מטען. אומר להן שיתן להם יותר ואינו נותן להם אלא כפי שהתנה בתחלה:

גמ' הטעו זה את זה מהו. מדלא קתני חזרו זה בזה דהוי משמע דעל בה"ב ופועלים קאי וקתני והטעו זה את זה דמשמע דעל האומנין עלמן כמי קאי והלכך מפרש לה ואזיל מהו האי הטעו זה את זה: איתי אתון עבדין עמי. כגון שאחד מן האומנין אמר לחבירו בא ועשו עמי מלאכה לבעל הבית: היך אתון עבדין מן חמש רבן. כלומר והמלאכה שתעשו תהיה כמו ערך חמשה דינרין שוה והלכו ומלאו שהיו לריכין לעשות להמלאכה שהיא שוה עשרה דינרין: אתון עבדין עמי וכו'. או שאמר להם אתם תעשו עמי מלאכה שהיא לעשרה ימים ותרויחו הרבה והלכו ולא מלאו כי אם מלאכה לחמשה ימים: הטען בעל הבית מהו. כלומר וכן נמי מלינן לפרושי דהטעה בה"ב את האומנין כדמפרש ואזיל: אייתי אתון עבדין וכו'. באו לעשות מלאכה עם חבירים אומנין שיש לי לכל יום ויום והמלאכה גדולה ולריכה ימים הרבה שתרויחו בשכרה מעשרה דינרין שוה והלכו ומלאו שאין שכרה כ"א חמשה דינרין שוה למלאכה כזו שאין בה שהות לכמה ימים: אתיי אתון עבדין וכו'. כלומר אי נמי איפכא שאמר להן באו ותעשו עם חבירים אומנין שכברתי אותן בקבולת לכל המלאכה בכך וכך והמלאכה היא קלה ובחמשה ימים הולכו לעשותה והלכו ומלאו שלריכה עבודה לעשרה ימים בכל כה"ג אין להם אלא תרעומות דברים שיאמרו אלו היינו יודעים שאין בה ריוח כל כך לא היינו נשכרין או אם היינו יודעין במלאכה כבידה כזו אם היתה בקבולת: במה דברים. סיפא דתוספתא היא ריש פ"ז וברישא תני כבמתני' וכדמפרש לה דגם על בה"ב מיתניא. השוכר את הפועלים בין שהטעו את בה"ב בין שהבה"ב הטעה אותן אין להם זה על זה אלא תרעומות בד"א וכו' כדהכא: בין שהטעו וכו'. האי והטעו וחזרו מיתפרשא דאם חזרו או בה"ב או האומנין אין לא' על חבירו אלא תרעומות דברים בלבד: בד"א. דאם בה"ב חוזר בו אין להם עליו אלא תרעומות ואינו חייב לשלם: שלא הלכו החמרים. למקום "המלאכה וכשרואה אותם הבעה"ב אמר חזרני בי: אבל הלכו. למקום התבואה להביא לו ולא מלאו תבואה: פועלין. או ששכר פועלין לנכש שדהו והלכו ומלאו שדהו זלחה מטר עליה ואינה ראויה כעת למלאכה: ולא דומה וכו'. כלומר שאינו נותן להם אלא לפי הערך האומד שבין בא טעון במשא לבין הבא ריקן וכן בין העושה מלאכה ומתייגע בחום לבין היושב בטל ומעונג בלל וכפי אותו האומד שאדם רולה לפחות משכרו ולא לטעון במשא או להתייגע במלאכה כך יתן להם: ומלאו לחה. עדיין שרוי הפשתן במים ולא הביאו לו: דאנא חייה מהרית לכון. מוותרית מלשון ויתור הוא שאני מוותר עמכם שעל פי הדין אינו חייב ליתן לכם כל השכר משלם: בד"א שלא התחילו. סיפא דתוספתא היא והרישא קאי בד"א שאם חזרו אין להם זע"ז אלא תרעומות בזמן שלא התחילו כלומר בשכירי יום שלא קבלו עליהן עשיית המלאכה או קבלנים שקבלו עליהן כל המלאכה ועדיין לא התחילו: אבל אם קבל ממנו וכו'. וכבר התחילו וקלר או ארג חליו והניח חליו וחזר בו שמין לו מה שעשה לפי חשבון התנאי שהיה ביניהם בשכירות כדמפרש ואזיל: אם היה מה שעשה יפה ששה דינרין. כגון שנתייקרה שכירות המלאכה ואם היה בא לשכור פועל אחר לגמור החליו אינו מולא בפחות מששה דינרין ונמלא נפסד בה"ב שני דינרין במה שעתיד להעשות אפ"ה הולכין אחר מה שעשה זה ונותן לו סלע כפי שכר החליו לפי התנאי: או יגמור מלאכתו. בעד הסלע השני ויתן לו שניס ואע"פ שנתייקר השכירות הולכין אחר התנאי: ואם סלע. אם אין שוה מה שעשה אלא סלע נותן לו סלע ואע"פ שבתחלה לא היה שוה השכירות כ"כ נותן לו כפי תנאו: ר' דוסא. ס"ל דכל החוזר בו ידו על התחתונה לפיכך הולכין אחר מה שעתיד לעשות ויעכב הבה"ב בידו לפי חשבון כדי לשכור פועלים לגמור מלאכתו כפי התנאי: אם היה מה שעתיד לעשות יפה ששה דינרים. נ"ל: נותן לו שקל. שהוא שני דינרים וששה דינרים לריך הוא כדי לשכור פועלים לגמור מלאכתו:

או

הטעו זא"ז מהו איתי אתון עבדין עמי. ר"ל דפועל אחד אמר לפועלין אחרים באו ותעבדון אלל הבע"ב שלי ותעשו גם אתם אללינו אלל חבורתינו האיך אתון עבדין ר"ל דהפיעלין שאלו מאתו האיך אתון עבדין. וענה להם רבן מן חמש ר"ל הרוב לוקחין חמש דינרין ואשכחן עבדין מן עשר זהו שהטעה הוא את הפועלין אתון עבדין עמי השתא מפרש כילד הטעו הם אותו דאמר להו אתון עבדין עמי אלל בעה"ב שלי. האיך אתם עבדין. ר"ל דשאל מהן האיך אתון עבדין וענו לו מן עשרה רובן [במקום יומין גי' הראבונים ז"ל רובן] ר"ל דרובן נוטלין עשרה ואשכחן עבדין מן חמשה רובן. דרובן נוטלין חמשה. ובזה הטעו הפועלין אותו. והשתא מפרש האיך בע"ב מטעה הפועלין והפועלין את בעה"ב וקמפרש ואזיל הטען את בעה"ב מהו וקמפרש ואזיל איתי אתון עבדין עם חבריכון ר"ל באו אתם עם חביריכם האיך תינון עבדין ר"ל דשאל להם האיך חביריכון עבדין וענהו מעשר רובן ואשכחן עבדין מחמש זהו שהפועלין הטעו אותו. והאיך הבע"ב הטעה אותן עמך אנן עבדין [כן גי' הריטב"א ז"ל] היך חברין עבדין ר"ל דהפיעלין שאלוהו האיך חברין עבדין אגלך ענה להם רובן מן חמשה [ובמקום יומין גרס רובן] ואשכחין עבדין מעשרה:

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ט מהלכו' שכירות הלכה י סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שלג ס"א

ב
ב מיי' שם ופי' בבבא מציעא ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ה

ג
ג מיי' שם הלכה ד סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף א

ד
ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד

*נ"ל התבואה

מראה הפנים

פרק ו השוכר את האומנין. היך אתון עבדין מן חמש רבן. רבן מלבון רב וגדול כבוין כ"כ ודוגמתו תמלא בכריתות דף כ"ו ע"א דהוה ליה תיל רובן קרן ותומכו ומלה ירושלמית היא. וכתנס הוגה שם נתיו"ע דזנן. וכל ענין הפירוש דהטעו דקאמר הכא לענין הדין כולה מלתא חדא היא עם מה שמפורש בבבלי קלא כענין הזה דהכל לכלל בענין הטעו. וגם האומן כולל בין בשכירות יום בין בקבלנות כדכתבנו התוס' בריש פרקין. ובבי' למכ"א ז"ל דאיתי בשם שיטה אחת שהיתה הגירסא לפניהם רובן ועל דרך זה פי' שהיו סומכין על שאמר שרובם של הפועלים נשכרין בכך ומלאו שבכך הוא. ונפלא לו שם הדין והענין מגומגם וגם הפי' מגומגם ביותר. ולפי אשר לפניו ולמתי דפירשתי בפנים נוחא בס"ד וסוגיא דכריתות מסתייעא לן. ובענין הזה הוזכר בב"י סי' שלג בשם תלמידי הרשב"א ופלפלו האחרונים בהדין ועיין בש"כ שרלס להביא ראיה מכאן באם אמר להם שרובן נשכרים בה' וכו' שאין להם אלא ה' וכו' וזהו מה שהזכרתי לעיל בשם השיטה שהרשב"א בעלמו הניח הדבר והפי' בספק. ובאמת אין ללמוד מכאן זה הדין שהרי לא נאמר אלא כפי' הטעו בענין שיווי המלאכה ובענין הריוח והטורח כמו שאמרתי ואין להאריך: **אנא** חייה מהרית לכון. זה הוא כלישנא קמא דאמר התם דף ע"ו ע"ב אלא שמנויה בנסחא אחרת אמר לו חביבי אמר אילו אנא הואי לא הוה יהבנא להון אלא כפועל בטל דכפועל בטל מיהת אית להו מדינא. ומקשי שם מאידך ליסנא דאמר לא הוה יהבנא ליה כלל ל"ק הא דסיירא לארעא וכו'. ועיין פירש"י והרמב"ם מפ"ב ביקר בה"ב מלאכתו וכו' דמה בידו לעשות וכן הוקבע בש"ע בסי' של"ג:

ואם

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ט משכירות ה"ד ופ' כהשגות וכמ"מ טוש"ע חו"מ סי' שלג סעיף ה

ו
ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז

ז
ג מיי' שם פ"י ופי' כהשגות וכמ"מ סמ"ג עשין עט טוש"ע שם סי' שו ס"ג וסי' שלג ס"ה בהגה"ה

ח
ד מיי' שם פ"ט הלכה ד ופ"ט מהלכות מכירה ה"ב סמ"ג שם וסי' פ: טוש"ע שם סי' שלג ס"ד וסי' של סעיף יא

מסורת הש"ס

כ"ק קנ ע"א

סלע פסקתי לך שנים אני נותן לך. נוטל מזה ונותן לזה א"ר אילא ובלבד עד כדי שכרו ר"ל דלא יוכל לשכור יותר מסלע כגון אם נתיקרו פועלים ורוצים ב' סלעים בעד הגמר מלאכה א"י להוציא מאתו אך סלע אחד כפסיקת שכרו אבל לא ב' סלעים ע"ז מיבעיא עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום. ובלבד עד כדי שכרו לשעה ר"ל דמיבעיא אם חשבינן כדי שכרו של פסיקת כל המלאכה הגם דהגמר מלאכה שצריך ליתן בעד זה ב' סלעים הוא רק ב' או ג' שעות מ"מ צריך לחשוב כל פסיקת השכר של כל המלאכה או דא"צ לחשוב אלא הפסיקת שכר של אותו היום שפסק או דיחשוב כמה שכר מגיע לפי הפסיקה לשעה ויטול ממנו השכר ההוא לשלם להפועלין אחרים והיא בעיא דלא איפשיטא:

רב אמר כי לי ב"י עבדים אין ישראל קונין זה את זה פי' דהאזהרה הוא שלא ימכר ישראל לישראל וכשם שמוזהר ישראל שלא למכר לישראל חבירו בעבד כן מוזהר הישראל השני שלא יקנה ישראל לעבד

תורה אור

או יגמור מלאכתו. ואם שקל נותן לו שקל. ר' זירא בשם רב הונא רבי בינה רבי ירמיה בשם רב הלכה כרבי דוסא. במה [א] דברים אמורים בדבר שאינו אבד אבל בדבר האבד שוכר עליו ממקום אחר ומטעו ואומר לו סלע פסקתי לך שניים אני נותן לך נוטל מזה ונותן לזה. א"ר אילא ובלבד עד כדי שכרו. עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום ובלבד עד כדי שכרו לשעה. במה דברים אמורים במקום שאינו מוצא לשכור פועלים. [ג] אבל אם ראה חמרין שממשמשין ובאין או שפרק ספינתו בלמן אמר לו צא ושכור לך אחת מכל אילו אין לו עליו אלא תרעומת:

הלכה ב מתני' השוכר את האומנין וחזרו בהן ידן לתחתונה אם בעל הבית חזר בו ידו *לתחתונה כל [ג] המשנה ידו לתחתונה וכל [ד] החוזר בו ידו לתחתונה: גמ' רב אמר °כי לי בני ישראל עבדי' אין ישראל קונין זה את זה: א"ר

ויקרא כה

פני משה

או יגמור מלאכתו. ויטול שני סלעים: ואם שקל. כגון דזל עבידתא ואינו שוה מה שעשה אלא שקל וכן הוא מה שעתיד להעשות ידו על התחתונה ונותן לו שקל: במה דברים אמורים. שאינו מפסיד אלא לפי חשבון בדבר שאינו אבוד אם צריך להמתין עד שימלא פועלים לגמור מלאכתו אינו מפסיד הבה"ב דדבר שאינו אבוד הוא: שוכר עליו ממקום אחר. על חשבון שלו שוכר פועלים אחרים: ומטעו. או מטעו ואומר לו סלע וכו' ואעפ"כ אינו נותן לו אלא סלע: נוטל מזה ונותן לזה. אשוכר עליו ממקום אחר קאי כדפרישית ובתוספתא תני הכי בהדיא הולך ושוכר ממקום אחר ובא ונוטל מזה ונותן לזה: ובלבד עד כדי שכרו. לפי התנאי הוא ששוכר עליו ממקום אחר וכדמפרש ואזיל: עד כדון ובלבד וכו'. כלומר דלא תימא עד כנגד כל השכר שפסק עמו ואע"פ שאין ביד הבה"ב כלום משכרו כ"כ כגון שלא עשה אלא מקצת מהמלאכה וישלם זה מביתו מה ששוכר עליו פועל אחר קמ"ל דלא היא אלא עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום שכבר עשה עמו וחייב לו בה"ב השכר או ובלבד עד כדי שכרו לשעה שלא עשה עמו אלא שעה מועטת וכלומר כפי מה שיש ביד הבה"ב משכרו שכבר עשה כנגד אותו השכר הוא דשוכר עליו אחר ויוסיף לו מה שחייב לזה כדי לגמור מלאכתו: במה דברים. דשוכר עליהן בדבר האבד: במקום שאינו מוצא לשכור פועלים. כפי תנאי השכר של הראשון: שממשמשין ובאין. ורוצין להשכיר עצמן כפי שכר הראשון: או שפרק ספינתו בלמן. וכן הדין אם השכיר לו ספינה לטעון סחורתו יחזר בו ופרקה והניח הסחורה על שפת הנהר וא"ל לא ושכור לך אחת מכל אלו הספינות המצוין גם בזה אין לו עליו אלא תרעומות דברים בעלמא שאין הבעה"ב מפסיד כלום:

הלכה ב מתני' השוכר את האומנין. בקבלנות לעשות לך מלאכה בכך וכך: וחזרו בהן. לאחר שעשו מקצת: ידן על התחתונה. אם הקרו פועלים ואינו מוצא מי שיגמרנה בשכר שהיה מגיע לאלו על מה שעתיד לעשות מעכב משכרם ממה שעשו כל מה שיצטרך להוציא עד שתגמור מלאכתו בשכר שפסק עם אלו ואם הוזלו פועלים וימצא מי שיגמרנה בפחות ישומו להן מה שעשו ויתן להם לפי ערך שפסק עשו חציה יתן להם חצי שכרן ואין יכולים לומר לו הרי פועלים אחרים התחינו לגמור מלאכתך ותן לנו כל שכרנו חוץ ממה שיטלו אלו: ואם בה"ב חוזר בו ידו על התחתונה. יתן להם מה שעשו ואם הוזלה מלאכת הפועלים על כרחו יתן להם כמו שפסק חוץ ממה שצריך להוציא בהשלמתה: כל המשנה ידו לתחתונה. כגון נתן צמר לצבע לצבעו אדום וצבעו שחור אם השבח יתר על היציאה אין נותן לו שכרו משלם אלא דמי יציאת עצים וסממנים ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו השבח וכתם לן תנא כדר' יהודה בפ' הגוזל קמא: וכל החוזר בו ידו על התחתונה. לאתויי המוכר שדהו לחבירו באלף זוז ונתן לו מאתים מהן וחזר בו המוכר יד הלוקח על העליונה רצה אומר תן לי מעותי רצה אומר תן לי קרקע כנגד מעותי ואם לוקח חוזר בו יד המוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך רצה אומר לו הילך קרקע כנגד מעותיך: גמ' רב אמר כי לי בני ישראל עבדים. טעמא דהפועל יכול לחזור בו קא מפרש דהכי ס"ל לרב: אין ישראל קונין זה את זה. כלומר דאין קונה אותו שיהיה משועבד לו ושלא יוכל לחזור בו דלי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים:

א"ר

מראה הפנים

ואם שקל נותן לו שקל. הכי הוא בתוספתא. והתם גרים גם בדברי ר' דוסא ואם סלע נותן לו סלע ובגמרא שם לקמן פשיטא ל"ל דאוזילו היינו גביה זוזא מעיקרא ולבסוף זל עבידתא וכו' ואפ"ה נותן להם סלע שהרי עשו חצי מלאכה וכפי חשבון התנאי ויש כאן עוד רבותא איפכא דאם הוזלה המלאכה ויכול לגומרה בשקל לא יוכלו הפועלים לומר תן לנו עכשיו שש דינרין שהרי כשני דינרין אתה גומרה וזהו כפי התנאי דהפ"ה אינו צריך ליתן להם אלא סלע כפי שכר חצי המלאכה שעשו אלא מדקתני ואם סלע וכו' משמע דעל מה שעתיד לעשות קאי דבדברי ר' דוסא קיימינן הלכך הילטריך לאוקמי כב"ב הרבותא דקמ"ל אע"ג דאוזילו היינו מעיקרא אבל באמת היכי דזל עבידתא וקמה על שקל אינו נותן להם אלא סלע ומכל מקום סלע צריך ליתן דדי בזה שאני אומרין ידן על התחתונה לענין שא"צ ליתן שש דינרין והיה ג"כ כפי חשבון התנאי דמכיון שהן חזרו אין להן אלא שכר חצי המלאכה לפי התנאי. ובריטא דנתייקרה המלאכה ומה שעתיד לעשות הוא יפה שש דינרין נותן להן שקל כי היכי דלא ליהוו פסידא לבה"ב כללא דמלתא לר' דוסא דידן על התחתונה דהן חזרו מיבעי לן למיחזי דלא ליהוי פסידא לבעה"ב ומיהו היכא דלית ליה פסידא בעי לשלומי להו שכר מלאכתן שעשו עמו אלא דלית להו רווחא אפילו במקום דגם לבה"ב לית ליה פסידא כגון בגוונא דאמרן דמה שעתיד לעשות אינו שוה אלא שקל ומשום דידן על התחתונה. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שכירות הלכה ד'. ואם היה הנשאר יפה שני דינרין אינו נותן להן אלא סלע שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה ור"ל שלא יפיס להן ריוח אע"פ שאין הפסד לבה"ב ומ"מ סלע הוא דנותן להם ומטעמא דאמרן וכ"פ הטור בסי' הנזכר והראב"ד ז"ל בהשגות שם א"א אלא סלע יפה שני דינרין. הוא ז"ל רצה להשוות גי' התוספתא ודהכא להדדי וכוונתו דהואיל דידן על התחתונה לגמרי אמרינן ידן על התחתונה ואפי' דהשתא יהוית בעה"ב. וטעם הרמב"ם ז"ל והפוסקים נלע"ד דאי הכי מכוין פלוגתא רחוקה בין ת"ק לר' דוסא. ועוד דאי דינא הכי הוה ליה להש"ס דילן למיגרס הכי כדר' דוסא ולאשמעינן רבותא טפי אלא דהש"ס לא בעי למיגמר מהאי תוספתא מטעם הנ' ושם סלע הוא ד' דינרין ולא מיתפרשא בשום מקום על היפה ב' דינרין והש"כ שם הניח זה בצ"ע ולפענ"ד נתבאר דעת הפוסקים ז"ל בטעם נכון:

הלכה כר' דוסא. וכן אמר רב התם וכהמסקנא דבקבלן החוזר בו ידו על התחתונה וכדמתני' דלקמן כדאמר התם ותב"א כל החוזר לאתויי לכדתניא וכו' ומשום דלר' קמא דהכי דוסא תרתי קאמר והיינו כדמתני' דלאתויי פועל הוא וא"כ רב דפליג עלי' דר' דוסא בפועל הוה פליג נמי אמתני' ובכל מקום לא מצינן רב תנא ופליג כ"א היכא דליכא בינויא אחריתא ועיין בהלכה דלקמן ד"ה רב אמר ומכאן נמי ראיה דלא אמרי' ידו על התחתונה לענין למיהוי ליה רווחא לבה"ב כ"א דלא ליהוי ליה פסידה דאלת"ה א"כ מאי דוחקים להשכותי גוונא לאתויי מאי לימא לעולם בקבלן ולאתויי דלעולם ידו על התחתונה ואפילו בבה"ב דהא לא הוה שמעינן מרישא דמתני' ואתיא שפיר וכל החוזר לאתויי הא אלא כדאמרן ועיין בדיבור דלעיל:

עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום. מבואר מהכא למאי דפרישית בפנים וכפי הנראה דאתיא כפירש"י ז"ל בההיא דאמר רב נחמן התם דף ע"ח ע"א ג"כ עד כדי שכרן אם עשו אלו קצת המלאכה ולא קבלו כלום וכפי מה שהוא חייב להם יוסיף לאחרים ויגמרו והרא"ש ז"ל כתב ע"ז וי"מ בכפל שכרן וכן משמע בירושלמי דקאמר סלע פסקתי לך באו וטול שנים או נוטל מזה ונותן לזה ולפרש"י אם כבר פרע להם לא יטול מהם מה שעשו עכ"ל ולכאורה הוא דלא כר' אילא דמפרש לתוספתא כפי פי' רש"י וגירסא דהתוספתא הוא הפי' של מטען וסיפא ה"ק נוטל מה שמגיע לזה ונותן לזה. ויש עוד נ"מ לדינא בין הנך הב' פירושים למאי דכתב הרא"ש לעיל בשם הראב"ד ז"ל דדקדק מהמתני' דקאמר דבר האבד שוכר עליהן ומטען אפילו לא התחילו במלאכה דאוקימנא למתני' בשלא הלכו ע"כ וזהו כפי' הי"מ בעד כדי שכרן דאלו רש"י צריך שיהא חייב להן ומדברי הרמב"ם ז"ל ג"כ נראה כדעת הי"מ שהרי כתב שם כיצד שוכר עליהן שוכר פועלים אחרים וגומרים מלאכתן שלא תאבד וכל שיוסיף לאלו הפועלין האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל מן הראשונים עד כמה עד כדי שכרן של הראשונים וכו' דהכ"מ הניח גם לפרש"י ומבואר להדיא דדעתו כהי"מ שהרי על מה שפסק וכו' קאמר. ולמאי דבארתי הכ"מ לדין דהראב"ד הנזכר צריך לפרש ג"כ דהא דכתב בד"א בדבר שאינו אבוד וכו' הדלעיל קאי בשלא התחילו במלאכה דמחלק בין ביקר בעל הבית וכו' לענין השכר ובהתחילו במלאכה בין פועל לקבלן לענין החזרה ודינו ועלה קאמר בד"א דמתלקינן בכה"ג בדבר שאינו אבוד אבל בדבר האבוד לעולם אינו יכול לחזור אחד פועל ואחד קבלן ואפי' לא התחילו במלאכה הגא א"כ וכו'. ולפי דעתם הגדולה והרחבה ז"ל ל"ל דר' אילא מפרש להתוספתא כפשטה שוכר עליהן עד כדי שכרו וכדברי הרמב"ם והי"מ ז"ל. עד כדון וכו' הוא כתמא דהש"ס ולשון בעיא היא אם עד כדון אמרינן דהאי עד כדי שכרן של אותו היום ואותו השעה שעשו עמו קאמר או עד כדי שכרן ממש וכיון דמספקא ליה להש"ס ולא איפשיטא פסקו כפשטא דהתוספתא וכפי הנראה מגמ' דילן כדמוכח מהאי דהכרית הראב"ד לדינו דלעיל ושם כהא תליא כמבואר כנ"ל:

במה דברים אמורים כשאינו מוצא לשכור פועלים. כדפרישית והוא פי' רש"י ז"ל והרא"ש ז"ל כתב ופי' רש"י בלא תוספת אבל אם יש לשכור כדי שכרן אומר לו לא ושכור. וקשה לי פשיטא כיון שמוצא לשכור בלא תוספת למה יעשה מעותיו אגפרות ונ"ל דקאי אמטען דאם מצא אחרים לשכור א"ל לא ושכור ואם הטען צריך ליתן להם התוס' וכו' עכ"ל ודברי הרמב"ם גם כפרש"י ז"ל שכתב כד"א שאין שם פועלין לשכור בשכרן וכו' אבל יש פועלין לשכור בשכרן וכו' ונראה דלדידהו ל"ק להו מה שהקשה הרא"ש ז"ל דעיקר הרבותא להשמיענו דאין בה"ב יכול לומר אין רצוני לטרוח עצמי בהשכרת פועלים אחרים וכבר שכרתי לכם ואני חפץ בכם:

רב אמר כי לי בני ישראל עבדים. מבואר בפנים הוא. ומילתיה דרב דהכא אתיא כשינויא קמא אליביה דקאמר התם דף ע"ז ע"א דמקשי עליה דקאמר הלכה כר' דוסא ומי אמר רב הכי והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום וכו' רב ס"ל כוותי'

ז א"ר יוחנן עבד עברי היא מתני'. על דעתיה דרב בין פועל בין בעל הבית יכול לחזור בו על דעתיה דרבי *יוחנן א פועל יכול לחזור בו ולא בעל הבית:

הלכה ג מתני'

השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה בבקעה והוליכה בהר אפילו זו עשרה מילין וזו עשרה מילין ומתה חייב לשלם שכר את החמור והבריקה או שנישאת ב באנגריא אומר לו הרי שלך לפניך מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור ג השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה אם החליקה פטור ואם הוחמה חייב בבקעה ד והוליכ' בהר אם החליקה חייב ואם הוחמה פטור ואם מחמת המעלה חייב ה השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה ונשבר הקנקן פטור בבקעה וחרש בהר ונשבר הקנקן חייב ו לדוש בקטנית ודש בתבואה פטור בתבואה ודש בקטנית חייב שהקטנית מחלקת: גמ' ניחא בהר והוליכה בבקעה. בבקעה והוליכה בהר. ר"ש בן יקים אמר *בשמתה מחמת אויר ר' דוסתאי בן ינאי אמר שהכישה נחש. ר' יוחנן אמר ר"מ היא דאמר כל המשנה על דעת בעל הבית נקרא גזלן. שבר חמור והבריקה דבזק או שנעשי' אנגריא.

איח

אמר ר' יוחנן עבד עברי היא מתניתא. ר' יוחנן פליג עליה דרב בענין אוקימתא דמתני' דלרב דס"ל דפועל יכול לחזור בו ופליג על מתני' דאיהו מפרש לה בפועל וקתני ידו על התחתונה וע"כ דמוקי למתני' כמ"ד דאף פועל אינו יכול לחזור בו והלכך אם חזר בו ידו על התחתונה וקאמר ר' יוחנן דלא היא דמתני' לא איירי בפועל כלל אלא בקבלן דדינו כעבד עברי בזה דאינו יכול לחזור בו כמו ע"ע שקנוי הוא גופו לזמן והלכך הוא דידו על התחתונה אבל בפועל מודה הוא תנא דמתני' דיכול לחזור בו: על דעתיה דרב. ומפרש הש"ס דהפי' אם תמלא לומר דבין לרב ובין לר' יוחנן ס"ל דפועל יכול הוא לחזור בו ול"פ אלא בפירושא דמתני' אפ"ה כ"מ לדינא איכא בינייהו לענין הבעה"ב דעל דעתיה דרב מפרש למתני' בפועל ומיקי לה כמאן דס"ל דאינו יכול לחזור בו והלכך אם התחילו במלאכה כדמיירי במתני' דהא יקן על התחתונה קתני ס"ל להאי מ"ד דאין אחד מהם יכול לחזור בו לא הפועל ולא הבעה"ב וכל החוזר בו ידו על התחתונה והשתא לדידיה דפליג על המתני' דס"ל דפועל יכול לחזור בו לעולם ואפילו התחיל במלאכה ה"נ ס"ל דגם הבעה"ב יכול לחזור בו דמתני' דקתני אם בעה"ב חוזר בו מאחר שהתחילו במלאכה יד בעה"ב על התחתונה אתיא דלא כהלכתא למאי דס"ל לרב: על דעתיה דר' יוחנן. דמפרש למתני' דבקבלן מיירי וכיון שהתחיל במלאכה אינו יכול לחזור בו ואם חזר ידו על התחתונה וכן הבעה"ב ולדידיה דבפועל מודה הוא דיכול לחזור בו לעולם א"כ שמעינן דס"ל לר' יוחנן דבעה"ב אינו יכול לחזור בו לאחר שהתחילו במלאכה כדקתני במתני' דלר' יוחנן מתני' הלכתא היא ובבעל הבית אין חילוק בין פועל לקבלן לענין שאינו יכול לחזור בו מכיון שהתחילו במלאכה:

הלכה ג מתני'

השוכר את החמור וכו' בבקעה והוליכה בהר. ברלא ההר ואע"פ שהדרך חלק וישר חייב כדמוקי לה בגמ' שמתה מחמת אויר שלא הוחלקה ולא הוחמה אלא מחמת האויר הואיל ושנה בה יכול הוא לומר לא מתה זו אלא מחמת שלא היתה למודה באויר הר וקשה לה או לא היתה למודה באויר בקעה וקשה לה ומשום ה"נ לא מפליג הכא בין הוחלקה להוחמה כדמפליג בסיפא: והבריקה. שהתליעו רגליה: או שנישאת באנגריא. שנלקחה לעבודת המלך: אומר לו. משכיר לשוכר הרי שלך לפניך שאף מזלך גרם ונפסיד שניגו: מתה או נשברה. שמפסיד כל שכרו: חייב. המשכיר למכור העור והנבילה ולהוסיף מעות ולהעמיד לו חמור או ישכור לו אחר בדמי הנבילה או יחזיר לו שכרו: בהר והוליכה בבקעה אם החליקה פטור. שבהר היא ראויה להחליק יותר לפי שראש ההר חד ומשופע לצדדין ואם הוחמה חייב שמחמת הבקעה הוא לפי שהבקעה מעלה הבל וההרים סביבים לה ואין האויר שולט בה: ואם מחמת המעלה. שהוחמה מחמת העלותה בהר חייב שהמעלה גרם לה והוא שינה והוליכה בהר: לחרוש בהר וכו'. וכל כלי המחרישה לבעל הבקר ונעריו הולכין עם בהמתו זה אוחז הדרבן לכוין הפרה להלמיה וזה הולך אחר המחרישה ומכביד היתד בקרקע שבו הברזל והוא קנקן דמתני': בבקעה וחרש בהר ונשבר הקנקן חייב. שההרים קשים לחרוש מן הבקעים מפני הסלעי' שיש שם: ודש בתבואה פטור. אם החליקה: גמ' ניחא בהר והוליכה בבקעה. קס"ד דמדלא מחלק הכא בין הוחלקה להוחמה כדמחלק לקמן ע"כ שלא הוחלקה ולא הוחמה אלא שמתה כדרכה מיירי והלכך פריך ניחא בהאי חלוקה ששכרו להוליכה בהר והוליכה בבקעה שחייב משום דאיכא למימר שמחמת עייפות ויגיעת הדרך עם המשאוי שעליה מתה ואלו הוליכה בהר כמו ששנה עמו לא היתה מתייגעת לפי שהרוח והאויר שולט שם וס"ל להאי סתמא דתלמודא דסתם בהמה האויר יותר נוח לה ממה שטורח עליית ההר קשה לה ולפיכך אם שינה מהר לבקעה בדין הוא דחייב: בבקעה והוליכה בהר. בתמיה אמאי חייב: בשמתה מחמת אויר. מחמת שינוי האויר שלא היתה למודה באויר הזה והלכך לעולם חייב הוא כשינ' דאמרינן זה היה מכיר בבהמתו ובזה האויר שהורגלה התנה עמו וכל היכי ששינה תולין שמחמת שינוי האויר מתה: שהכישה נחש. ולפעמים מצוין הנחשים בהר יותר מבקעה ולפעמים איפכא והלכך כל ששינה ממה שהתנה עמו חייב: ר' יוחנן אמר ר' מאיר היא. לעולם שמתה כדרכה ומתני' כר"מ דס"ל כל המשנה על דעת בעל הבית נקרא גזלן וקמה לה ברשותיה להתחייב בכל אונסיה: והבריקה דבזק. שהתליעו רגליה וה"כ פי' רבא התם אבזקת. ומלשון סדק הוא כדאמרי' בפ"ב דיומא דהאי בזק ליסנא דמיבזק הוא. וכן הבריקה מלשון ברקא חלילה המוזכר ברים פ' המוכר את הבית כן הוא גי' הערוך שם:

איח

לעבד ושניהם מוזהרים הקונה והמוכר דאזהרה הוא דאין ישראל קונין זה את זה. ואין האזהרה על המקנה יותר מן הקונה והברייתא דריב"ז כמס' קידושין דף כ"ב ע"ב דדרש עבדי הם ולא עבדים לעבדים האזהרה הזאת על שניהן דאין ישראל קונין זה את זה וע"ז פליג ר"י ואמר דאינו כן אלא עבד עברי הוא מתניתא דהברייתא דדרשה עבדי הם ולא עבדים לעבדים הוא אזהרה על עבד עברי שאסור לו למכור א"ע בע"ע. אבל הישראל הקונה אינו עובר באזהרה זו דלי כ"י עבדים וע"ז מסיק ע"ד דרב בין פועל בין בעה"ב יכול לחזור בו. וע"ד דר"י פועל יכול לחזור בו ולא בעה"ב:

הרא

מראה הפנים

כוותיה בהדא ופליג עליה בהדא וא"כ רב פליג על מתני' דכר' דוסא אתיא דס"ל דאף פועל אינו יכול לחזור בו וכדכתבו התוס' שם ד"ה רב פליג וכו' להאי בינויא ומילתיה דר' יוחנן דהכא מיתוקמא כהמסקנא דהתם. וכשינויא בתרא אליביה דרב התם ואב"א וכו' ומתני' הלכתא היא. ומוכיח האי תלמודא דאיכא בינייהו לענין הבעה"ב והכי מוכחא הסוגיא דהתם לעיל דף ע"ו ע"ב כר' יוחנן דהכא דלדידן דקי"ל פועל יכול לחזור בו ומתני' בקבלן איירי. ונמלינו למדין מהמתני' דבעה"ב אינו יכול לחזור בו לאחר שהתחילו במלאכה בין בפועל בין בקבלן וזה מבואר הוא וכמ"ש הטור בסי' של"ג בד"א בזמן שלא התחילו במלאכה הלכך בעה"ב יכול לחזור. בו כ"ז וכו' אבל אם התחילו במלאכה אין בעה"ב יכול לחזור וכו' וכדנלמד מהסוגיא. ומיהת למדין אנו מסוגיא דהכא דמדמי קבלן לעבד עברי ואפשר דגם התוספות מודין בזה דמאי דכתבו בפ"ק דקידושין דף י"ז ע"א ד"ה הלה שלם וכו' לענין מלמדי תינוקות וכו' דאין לדמותן כלל לע"ע דעבד עברי גופו קניי לאדוני וכו' היינו נמי כפועל כדין מלמדי תינוקות לזמן. ומהברייתא דמייתי שהם בפרקין השוכר את הפועל ולאי היום שמע וכו' ומדייק טעמא דאנים וכו' והתם הוזכר קבלן נמי לפי המסקנא דהתם אין להוכיח מזה וכדמוקי לה רב נחמן בר יצחק בדבר האבוד וד"ה וה"ט דתני הוגם דוקא וא"כ אפילו לסברת התוספות דפועל אין לדמיהו לע"ע ודינו לענין אירעו אונס שאינו נוטל אלא מה שהרויח מ"מ בקבלן יש לדון דמהכא שמעינן דמדמי קבלן לע"ע וכי היכי דדמי לענין חזרה איכא למידן נמי לענין האי דינא דהא עכ"פ קורהו הש"ס לקבלן עבד עברי. ועיין בש"ך בס סעיף ה' דמאריך בענין זה:

ניחא בהר והוליכה בבקעה וכו'. מבואר הוא דסוגיא דהאי תלמודא לא כ"ל כשינויא דר' יוסי בר חנינא דהתם דף פ"ח ע"א דשנה שמתה מחמת אובצנא דלדידיה איכא סברא להאי גיסא ולהאי גיסא דלפעמים אובצנא דהר קשה לה ולפעמים אמרינן דאוירא דהר יותר ניחא לה מדבקעה אבל להאי תלמודא לא ס"ל הכי וכדפריבית כפנים דפריך בפשיטות ניחא בהר וכו' והלכך לא משני לה אלא כאינך שינויי דאמוראי דהתם. ולענין דינא פסקו רובי הפוסקים כאוקמתי דהני אמוראי דמוקמי למתני' שמתה מחמת אויר וכו' ומלבד באוקמתא דר' יוחנן דמוקי לה כר"מ דלא קי"ל כוותיה דר"מ כדכתב הרי"ף והרא"ש ז"ל וכן הטור סי' ש"ט. והרמב"ם ז"ל השמיט לגבא דרישא דמתני' ומבואר הוא דמה שנתן הכ"מ ברים פ"ד דשכירות טעם לזה דאפשר שר' יוחנן חולק על האוקמתות האחרונות אינגו טעם מספיק. ולענ"ד נראה דיש לומר דס"ל להרמב"ם דכל הרישא דמתני' עם אינך האוקמתות שנאמרו בה ס"ל כסברת אביי בפ' המפקיד דף ל"ו ע"ב כדין פשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה חייב והא דדחקי לאוקמי הכא בשמתה מחמת אויר ואובצנא ונחש משום דהכא לאו תחלתו בפשיעה הוי כדמסקו התום' ד"ה ר"י בר חנינא וכו' דלא תשיב הכא פשיעה במה ששינה דיכול להזהר שלא תחליק בהר ושלא תחום בבקעה וא"כ אינו דומה ממש לדינא דאביי ורבא דהתם ומיהת האי סברא נקטי הני דאמרן כדאביי דאמרינן הואיל והוא שינה הוא גרם לה. דאלו לרבא דס"ל התם פטור אע"ג דהתם במתה כדרכה איירי ע"כ דלית ליה נמי האי סברא דגימא דתלינן שמחמת ששינה בה אירע לה שמתה מדלא מחלק במידי. והתם תחלתו בפשיעה היא

ואפ"ס

עין משפט נר מצוה

ט
א מיי' פ"ט משכירות הל"ד סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שלג ס"ג
י
ב מיי' שם פ"ה הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שט ס"א
יא
ג מיי' שם פ"ד ה"א טוש"ע שם
יב
ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב
יג
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ד
יד
ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ה

ציון ירושלים

ז אמר ר' יוחנן עבד עברי. עפ"מ ומה"פ שנדחקו מאד ולפענ"ד הכוונה דרב ס"ל הטעם דפועל יכול לחזור משום דאין ישראל קונין זא"ז ולפ"ז גם הבעה"ב יכול לחזור כמ"ש בשו"ת חו"י סי' מ' דכל בזה יכול לחזור בו גם האחר לא גמר להקנות ועקנוה"ת סי' רה סק"ו א"כ גם כאן גם הבעה"ב יכול לחזור אבל ר' יוחנן ס"ל דטעם דפועל יכול לחזור בו הוא משום שאינו כדין שהבעה"ב יהי' לו עבד עברי כמו בעבד עברי דנרלע משום לי בני ישראל עבדים כו' וכיון שכן רק הפועל יכול לחזור משום שהבעה"ב פשע אבל הבעה"ב לא יכול לחזור כמ"ש התוי' שם לענין מסורת מודעא ואונס שלא יצא חוצה נשכר ומהגם כיון דכל כמה דלא חזר בו ידו כיד בעה"ב א"כ בעה"ב שוב לא יוכל לחזור ודו"ק:

מסורת הש"ס

ב"מ פו
ב"ק קטו
ב"מ עח ע"א

עין משפט נר מצוה

ביי
א מיי' פ"ד מהלכ' שכירות הלכה ד סמ"ג עשין פ"ט טוש"ע חו"מ סי' שח כ"ד
מז
ב טוש"ע שם ס"כ וסי"ו ופ"ס במ"מ וכנ"י

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ז) ב"מ עח ע"ב ב"ק קטז

אית תניי תני אנגריא כמיתה ואית תניי תני אומר לו הרי שלך לפניך. מאן דתני אנגריא כמיתה באותו שיכול לפשר מאן דמר אומר לו הרי שלך לפניך באותו שאין יכול לפשר. *תני ר"ש בן אלעזר אומר בדרך הליכתה אין חייב להעמיד לו חמור אחר שלא בדרך הליכתה חייב להעמיד לו חמור אחר. א"ר אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה בקפנדריא אין חייב להעמיד לו חמור אחר. בסילקי חייב להעמיד לו חמור אחר. ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה אגרא מיכא ללוד ואינסיבת אנגריא ללוד אין חייב להעמיד לו חמור אחר. מיכא ללוד ואינסיבת אנגריא לצור חייב להעמיד לו חמור אחר. מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור. ר' יוחנן אמר בשאמר לו חמור סתם אבל אם אמר לו חמור זה יכיל מימר ליה לדין בעית אייתי ליה קומין. רב הונא אמר חייב ליטפל בו באותו מקום. א"ר זירא אם יש בטפילה כדי לשכור לו גיידור קטן אינו חייב להעמיד לו חמור אחר ואם לאו חייב להעמיד לו חמור אחר. אמר ר' הונא אם יש בנבילה כדי ליקח גיידור קטן אין חייב להעמיד לו חמור אחר ואם לאו חייב להעמיד לו חמור אחר:

הלכה ד מתני' [א] השוכר את החמור להביא חיטין והביא שעורין תבואה והביא תבן חייב [ב] כמה יוסיף על משואו ויהא חייב סומכוס אומר משום רבי מאיר סאה לגמל ושלשת קבין לחמור:

גמ'

איה תניי תני אנגריא כמיתה דחייב להעמיד לו חמור ולא פליג אמתני' כדמפרש ואזיל: באותו שיכול לפשר. שהיה המשכיר יכול להתפשר עמם שלא יקחו אותה לעבודת המלך ולא רלה להתפשר ולפיכך חייב להעמיד לו חמור ומתני' דקתני אומר לו הרי שלך לפניך מיירי שאינו יכול לפשר עמם ואומר לו מזלך גרם: תני. בתוספתא פ"ז: בדרך הליכתה. שהאנגריא מוליך הבהמה בדרך שהיה זה רולה להלך: אין חייב להעמיד לו חמור אחר. שכן דרך האנגריא נוטל חמורו של זה עד שפוגע באחר ונוטלו ומחזיר להראשון את שלו והלכך אומר לו הואיל ואף מזלך גרם שכור לך חמור אחר ותלך אחר האנגריא עד שיפגע בחמור אחר: בקפנדריא. הא דקאמר ר"ש בן אלעזר שלא בדרך הליכתה חייב להעמיד לו חמור אחר מפרש לה ר"י ב"ח דלטעמיה דרשב"א מחלקינן כמי אפי' שלא בדרך הליכתה ממש דמ"מ לפעמים אין חייב להעמיד לו חמור וכגון שהאנגריא הולך בקפנדריא והוא שביל שמקלר הדרך דבזה ודאי בדרך הליכה מיקרי שהרי אין לזה טורח לילך אחריו ואע"פ שלא היה בדעתו בתחילה לילך בדרך הזה: בסילקי. בדרך עלייה וסיבוב. ויעל משה תרגומו וסליק משה. וכלומר דלפעמים אף שדרך הליכתו הוא מ"מ מכיון שהאנגריא מסבב והולך דרך עליה וסיבובת ההרים וכיולא בזה לאו דרך הליכה מקרי שזה אומר איני יכול לטרוח כ"כ ולעלות ולסבב ולחזור אחריו: ר' אבהו בשם ר' יוסי ב"ח אגרא מיכא ללוד וכו'. כלומר דכן נמי שמעינן ממילתיה דר"ש ב"א לחלק בכה"ג דאם שכרה לילך מכאן ללוד ונלקחה באנגריא שהולך גם כן עד ללוד אין חייב להעמיד לו חמור וכגון שהשוכר הזה א"ל להחמור אלא בחזרה להוליך המשא שיש לו בלוד וא"ל מאי איכפת לך בלוד יקח האנגריא חמור אחר ויחזיר לך חמורך אבל אם השוכר הולך מכאן ללוד ונלקחה באנגריא ללור בזה חייב להעמיד לו חמור אחר דלאו דרך הליכה הוא: כשאמר לו חמור סתם. וכגון שעדיין לא קבל המשכיר דמי השכר ממנו והלכך מחלק ר' יוחנן דהא דקתני חייב להעמיד לו חמור ומשמע שאם מעמיד לו אחר משלם לו שכרו בשהשכיר לו חמור סתם אבל אם א"ל חמור זה אני משכיר לך יכיל השוכר מימר ליה לדין בעית לזה הוא בהייתי רולה: אייתי ליה קומין. הביאהו לפני וכלומר והואיל וזה מת או נשבר איני רולה בחמור אחר ואין זה יכול לכופו ליקח האחר וליתן לו שכרו: רב הונא אמר חייב ליטפל בו באותו מקום. ר"ה דין אחר אתא לאשמועינן שאם אמר לו חמור סתם וכדלקמן ומת בחלי הדרך ואין לזה חמור אחר להשלים דרכו חייב ליטפל בנבילה באותו מקום ולמכרה בכדי שיהא בדמיה להשלים דרכו ורב הונא סתמא קאמר ולא מפרש לה באיזה ענין הטיפול הזה עד לקמן: ומשום דפליג עם ר' זירא בהא מקדים מילתיה דר"ז והדר מסיים רב הונא למילתיה: א"ר זירא אם יש בטפילה וכו'. ר"ז ס"ל דאפילו אם לא ימלא בכדי הטפילה של הנבילה ליקח אחר שאין בה אלא כדי לשכור אפילו חמור קטן להשלים דרכו ישכור: גיידור. בלשון יון חמור גידר"ו. הערוך. ודוגמתו בסוף פ' אין בין המודר גרדנא זוטרא: אינו חייב להעמיד לו חמור אחר. וכלומר דדין זה בשלא אמר לו חמור סתם שהרי אם אמר לו חמור סתם לעולם חייב להעמיד לו אחר כדקתני במתני' אלא דא"ל חמור זה וכשזה לריך לו ורולה להשלים דרכו וכשימלא לשכור אחר בדמי הנבילה ישכור ואינו חייב לו יותר מזה וקמ"ל דאע"ג דמכליא קרנא הוא שמוליא הדמים לשכור אין בכך כלום: אמר ר' הונא. דלא היא דלא כך אמרתי חייב ליטפל בו אלא אם יש בנבילה כדי ליקח גיידור קטן וכו' אבל לשכור אל ישכור דס"ל דלא מכלינן קרנא שכשמוליא הדמים אין לזה הנאה של כלום: ואם לאו וכו'. וכלומר דהא דקתני במתני' חייב וכו' כשמתה בעודה בביתו ובזה הדבר תלוי דאם מולא ליקח בדמי הנבילה יקח אחר ואז פטור ממנו ואם לאו יוסיף בדמים עד שיקח ויעמיד לו חמור אחר ולאפוקי להוליא הדמים בשכירות חמור אחר דלא מכלינן קרנא:

הלכה ד מתני' להביא חטין. לתך חטין והביא לתך שעורין אע"פ שהוא באותו משקל חייב אם מתה מחמת המשא מפני שהנפח קשה למשאוי והשעורין יש להן נפח וכן תבואה והביא תבן: כמה יוסיף על משאו. אם הביא עליה חטין כמו שהתנה חטין אלא שהוסיף עליה במשאוי כמה יוסיף ויהא חייב: סאה. הוי הוספה לגמל וג' קבין לחמור דס"ל דהכל הולך אחר הבהמה כמה שהיא:

גמ'

מראה הפנים

ואפ"ה פטור הואיל שאין האונס בא מחמת הפשיעה ומכ"ש הכא דלאו פשיעה מיקרי ולרבא דקי"ל כוותיה בדינא דהתם הכא דלא מיקרי פשיעה לא אמרינן דמתמתו בהם לה האונס הזה. וזהו סיפוך מסברת התוס' בד"ה הנזכר לענין זה וים לסברא זו פנים ורא"ה ממה שפי' המפרשים בביעה דהמפקיד ואין להאריך:

מאן דאמר אומר לו הרי שלך לפניך באותו שאין יכול לפשר: מאי דפריבית בפנים הוא לפי גי' הספר וכפי הנראה מן הסברא. ובבי' למכ"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל הגי' איפכא מאן דתני אנגריא כמיתה באותו שאין יכול לפשר וכו' וים בם ט"ס. ולפי האי גי' אתיא כרב דאמר התם דף ע"ח ע"ב דמתני' באנגריא החוזרת מיירי והייט שיכול לפשר עמם כדקאמר הכא ועתידה שתחזור להמשכיר ולא יפסיד כלום וא"כ בזה הוא דהומ' לו המשכיר הרי שלך לפניך שמזלך גרם שהרי לי אין הפסד כדבר ואם אין יכול לפשר ולא תחזור לי בזה אנגריא כמיתה שאינו יכול לומר לו מזלך גרם וחייב להעמיד לו חמור (יבב"י פי' ב"י מביא דברי הרמב"ן ז"ל שכתב פי' אנגריא חוזרת כדברי הירושלמי והועתק שם כפי הגי' שלפנינו וא"א להעמידה לפי החילוק המבואר שם לא בנו הלא באנגריא חוזרת וכו'). וזה הפי' אתיא כבי' הרמב"ם ז"ל ואפשר להשוות גם לרש"י לענין זה שא"ל מזלך גרם דמש שפי' רש"י ז"ל במתני' ואף מזלך גרם ונפסיד שינו היינו כמו ש"ל דקי"ל כוותיה בדיני דאפי' באנגריא שאינה חוזרת א"ל הרי שלך לפניך ובינו נפסיד אני תמורי ואתה השכר שהקדמת לי וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ"ה מהכירות נלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור וכו' וחייב ליתן לו שכרו משלם וכו' וכלומר שלא יחזיר לו כלום מהשכר שבידו דבהכי מיירי כמבואר מסוף דבריו ואם לא העמיד יחזיר השכר וכו' וים ביטות אחרות ופירושים בזה והנכון לפי האי גי' כבי' זו וכדמוכח מהכא. ובענין הפי' בדרך הליכה עיין בדיבור דלקמן:

תני ר' שמעון בן אלעזר אומר בדרך הליכתה וכו'. זה מובאם הוא וכשמואל התם דמסיק כוותי'. ובפירוש בדרך הליכתה נראה מהכא כפירש"י ז"ל ומתפרשא הסוגיא בפשיטות כמו שבארתי בפנים בלי שום דוחק. ובבי' למכ"א ז"ל ראיתי בשם שיטה אחת והרבה דוחקים נאמרו בפירושה די"מ בקפנדריא בדרך ובסילקי בבית מלבון אין כונין עמכן בסילקי והכוונה כפי' ר"ת ז"ל בתוס' שם דמחלק בין נלקחה בדרך לבית. וזה דוחק. ובבי"ת הראשונה היא במובית ובבנים היא מבפירש בשם דבר, ועוד יש בשם פי' אחר בסילקי היא ליר דרך אבור ואבור זה סילק ואין להאריך. ודברי הרמב"ם ז"ל בשם אינם כ"אין כפי' רש"י בזה שהרי באנגריא שאינה חוזרת מיירי ככתוב בריש דבריו אע"פ שאין סופה לחזור ועל זה סיים אם נלקחה דרך הלוכה וזה לא שייך לטעם רש"י שיכול לילך אחר האנגריא וליטול החמור כשפוגע באחר. ולפי' רש"י דלא תיקשי לדידיה מדבמואל סיה לריך לחלק ולפרש חוזר לאלתר או לא וכל זה לא שייך כדברי הרמב"ם והנכון דהרמב"ם לא למד מהסוגיא דהכא בענין זה דכשיטת רב הוא דהוא דמחלק בין חוזרת ובין אינה חוזרת כדמשמע מדלעיל והוא ז"ל פסק כשמואל וכמבואר בם. ואם באנו להשוות גם הסוגיא דהכא לפי' הזה היה מן הלורך לדחוקים הרבה ולא נאריך בענין זה. ובענין דמחלק בין שכרו לרכיבה למשאוי כבר פירשו המפרשים דלא קאי אאנגריא דאין טעם בזה לחלק בין משאוי לרכיבה ולא נמלא בשום מקום סיוע לזה כ"א אגים דבריו קאי אחלתה או נשברית וכדעת הראב"ד ז"ל בזה:

יכיל מימר ליה לדין בעית וכו'. דין זה אמרו התם גבי השוכר את הספינה וטבעה וכו'. דבספינה זו ויין כתם הומר לו הב לי ספינתא וכו' ובטור סי' ש"ית הביא דעת הרמ"ה ז"ל דגם בחמור הדין כן שכתב וכן המשכיר חמור זה אין יכול לדחותו וליתן לו חמור אחר. ולא הסכים בם לזה הלא כדעת הי"א דמלתא כאן דוקא מקיר קפידה לנות ונתה ועי"ב ומהכא סייעתא לדעת הרמ"ה אלא שלא הובא בדברי שאר הפוסקים:

רב הונא אמר חייב ליטפל וכו'. מבואר הוא דרב הונא ור"ז פליגי בפלוגתא דרב ושמואל דהתם ומסקנת הפוסקים כשמואל דמכלינן קרנא במקום שאינו מולא ליקח. ובמה שמחלק הרמב"ם בדין זה בין שכרו לרכיבה או למשא מבואר הוא לפי הגי' שלפנינו ואין להאריך:

להביא חטין וכו' בנוסחת המשנה דבבלי בשיפא להביא לתך חטין וכו' וזהו שהביא להר"ב לפרש כדאתיי ולפי נוסחת דהכא שפיר מיתפרשא כדקי"ל כהכא מפני שהנפח קשה למשאוי כדאי' בשמעת התם:

סאה לגמל. למאי דאיפסיק דתוספת א' משלשים הוי תוספת כדמוכח מהתם א"כ משא הגמל הוי כור כדכתבו התוס' והלכה כסומכוס בכל. והרמב"ם התם וכתב השוכר את הבהמה וכו' אם הוסיף חלק משלשים וכו' כמוזכר בפ"ד משכירות הלכה ו':

שיירה

גמ' *תני כמה יוסיף על משאו ויהא חייב סומכוס אומר משום ר' מאיר סאה לגמל ושלשה קבין לחמור. קב לכתף ושלשה סאין לעגלה. וספינה לפי מה שהיא. *שיירה [א] שנפל עליה גייס מחשבין לפי ממון ולא לפי נפשות שלחו לפניהן [ב] תרייר מחשבין לפי נפשות. אין משנין על המנהג של שיירה. [ג] ספינה שעמד עליה נחשול והיקל ממשואה מחשבין לפי משאוי ולפי ממון ולא לפי נפשות. אבל השוכר מחבירו קרון או ספינה מחשבין לפי משאוי ולפי נפשות ולא לפי ממון. שיירא שנפל עליה גייס ועמד אחד מהן והציל מידן הציל [ד] לאמצע ואם נתנו לו רשות הציל לעצמו. חמרין שנפלו עליהן ליסטין ועמד אחד מהן והציל הציל לאמצע ואם התנה עמם בבית דין הציל לעצמו. השותפין שמהלו להן מוכסין מחלו [ה] לאמצע [צ]ואם אמרו לשם פלוני מחלנו מה שמחלנ מחלו לו. *הנבאין [ו] והמוכסין תשובתן קשה הרי אילו מחזירין למי שמכירין. ולמי שאין מכירין יעשו מהן צורכי ציבור:

הלכה ה מתני' [ז] כל האומנין שומרי שכר וכולן [ח] שאמרו הבא מעות וטול את שלך שומר חנם שמור [ט] לי ואשמור לך שומר שכר שמור לי [י] ואמר לו הנח לפני שומר חנם [כ] המלוה על המשכון שומר שכר רבי יודה אומר הלוהו מעות ש"ח הלווהו פירות שומר שכר אבא שאול אומר מותר [ל] אדם לשכור משכונו של עני להיות פוסק עליו והולך מפני שהוא כמשיב אבידה:

גמ' הדא אנטיכריסים רבית הוא. שמואל אמר בשאמר לו הנח לפניי אבל אמר לו הנח לפניך *אינו [מ] לא שומר חנם ולא שומר שכר. א"ר יוחנן רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו על ידי משכון רבי אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו למי שיפייסנו על ידי משכון:

הלכה ו מתני' [נ] המעביר חבית ממקום למקום נשברה בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע אמר רבי *אליעזר תמיה אני אם יכולין זה וזה להישבע: **גמ'** תני ר' נחמיה קדר מסר קדרוי לבר נש תברין ארים גולתיה אתא גבי רבי יוסי בר חנינה אמר ליה

איזיל

גמ' תני. בתוספתא פ"ז: קב לכתף. לאדם הנושא על הכתף אם הוסיף עליו קב במשאוי מיחייב בקילקולו: וג' סאין. אם הוסיף במשאוי העגלה ונשבר' חייב: וספינה לפי מה שהיא. אם גדולה הויא התוספת לפי גדלה ואם קטנה לפי קטנה ולעולם הוי התוספת חלק אחד משלשים שבמשאוי הראויה לה וכמו דג' קבין התוספת לחמור שמשאו הראוי לו לתך הוא ט"ו סאין: שיירה. ההולכת במדבר שנפל עליה גייס ונתפשרו עמהן בממון: מחשבין לפי ממון. שבעל עסקי ממון הן באין ובעל ממון הרבה נותן לפי ממונו: שלחו לפניהם תייר. המראה להן את הדרך מחשבין שכרו לפי הנפשות שסכנת נפשות הוא והכל שוין בה: אין משנין על מנהג של שיירה. אם יש להן מנהג אחר שמשכרין את התייר לפי הממון הכל לפי מנהגם: ספינה שעמד עליה נחשול. לטובעה והקילו ממשואה להשליך בים מחשבין לפי משאוי ולא לפי ממון נ"ל וכן הוא בתוספתא. ולפי גירס' הספר אפשר לפרש דעל לא ישנו ממנהג הספנין קאי כדמסיים בתוספתא ולפי ממון דקאמר אם יש להן מנהג לחשוב לפי ממון ולא לפי משאוי הולכין אחריו ובלבד לא לפי נפשות דבזה אין המנהג כלום שמי שאין לו משא כלל א"צ ליתן לזה: אבל השוכר מחבירו קרון או ספינה. בשביל הרבה בני אדם מחשבין השכר לפי משאוי ולפי הנפשות שהכל שוין לזה ולא לפי ממון: ואם נתנו לו רשות. להציל אם יכול הוא מה שהציל הציל לעצמו: תשובתן קשה. שאינם יודעין למי להשיב שגוזלין את הרבים הן ולפיכך אם רוצין להשיב ואין מכירין למי יעשו בהן צורכי ציבור וזהו תקנתן:

הלכה ה מתני' כל האומנין. קבלנים שמקבלים עליהם לעשות מלאכה בבתיהן: שומר שכר. להתחייב בגניבה ואבידה דבהיא הנאה דתפס ליה אאגרא הוי שומר שכר: וכולן שאמרו הבא מעות. שכבר גמרתיו ולכשתביא טול את שלך שומר חנם: שמור לי ואשמור לך ש"ש. דוקא שא"ל שמר לי היום ואני אשמור לך למחר אבל שמר לי אתה זה ואני אשמר לך זה הדבר האחר במקומו והכל בזמן א' זו שמירה בבעלים היא ופטור אפילו בפשיעה: הנח לפני. דוקא הנח לפני אבל הנח לפניך אפי' שומר חנם לא הוי דלא קביל עליה נטירותא כלל כדאמר בגמרא: המלוה. מעות על המשכון שומר שכר הוא בשכר מצוה דבהיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעניא בשעה שהוא עוסק בזה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה נעשה עליו שומר שכר: הלוהו מעות שומר חנם. דלית ליה לר' יהודה שכר מצוה לענין דינא: הלוהו פירות שומר שכר. דדרך פירות להרקיב ואין הלכה כר' יהודה: מותר אדם לשכור. לאחרים משכונו של עני שבידו להיות פוסק עליו שכר והולך תמיד ופוחת מן החוב ודוקא במשכן דנפיש אגריה וזוטר פחתיה כגון מרא וקרדום וכיוצא בהן וכן הלכה: **גמ'** הדא אנטיכריסים רבית היא. לא נמצא זה במפרשי המלות ומלה מורכבת הוא ותיבת אנטי הנזה ובמ"ר אנטיקסר המשנה והבמקום לקיסר אנטיגריפין פהשגן שופס הכתב וכן הרבה. כריסים השתמשו בהרבה מקומות בתלמוד מלשון כניכה הוא יאכלנו האחרבה ת"י יכרסס ובמשנה קרסמוה נמלים ומלשון יכרסמנה חזיר מיער. ואכולן שאמרו הבא מעות וכו' קאי וכלומר הרי זה דומה למשנה לרבית הוא ואע"פ שאינו רבית שהרי זה אומר לו הבא מעות וטול את שלך משמע שעדיין הופסו בשביל שכרו ואף עפ"כ לא הוי אלא ש"ח כל זמן שאין זה מביא לו מעותיו ומיחזי מילתא דבשביל שממתין לו זה המעות נפטר מחיובו הוא ואנטיכריסים של נשך רבית הוא: שמואל אמר וכו'. דוקא הנח לפני קתני במתני' אבל הנח לפניך לא קבל עליו שמירה כלל: אמר ר' יוחנן רוצה אדם וכו'. טעמיה דר' יהודה במתני' הוא דמפרש דבהלוהו פירות הוא דהוי שומר שכר מפני שרוצה אדם ליתן כמה וכמה בשביל זה שימכור פירותיו וע"י משכון ומשום דר' יוחנן לא פירש דבריו ויותר היה נוח לו אם מכר פירותיו במעות מיד מפרש לה ר' אבהו ביותר ביאור דה"ק רוצה אדם ליתן כמה בשביל שיכול למכור פירותיו ויהיה בטוח שזה מפייסו במשכון ושלא ידאג על התשלומין וזה שמלוה לו פירות ורוצה הוא בכך מפני שהפירות דרכן להרקיב ובההיא הנאה דאית להאי דנקיט משכונא בידיה על מכירת פירותיו ס"ל לר' יהודה דהוי שומר שכר:

הלכה ו מתני' בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע. שלא פשע בזה ויפטר: אמר ר"א תמיה אני. על הדין הזה ששמעתי: אם יכולין זה וזה לישבע. כלומר דהאיך יכולין לפטור זה וזה בשבועה דאפילו שומר חנם נמי אינו יכול לישבע שלא פשע אם הוא שלא במקום מדרון דזה ודאי פושע הוא ועוד דנהי דש"ח מצי לאשתבע בש"ש לא שייכא שבועה שלא פשע וזה כגניבה ואבידה הוי ולאו כאונס ומסקנא דהש"ס דהתם דמן הדין ש"ש בעי לשלומי אלא תקנת חכמים היא שאם אין אתה אומר כן אין לך אדם שיעביר חבית חבירו ממקום למקום לפיכך התקינו שישבע שלא בכוונה שברתיה ויפטר: **גמ'** תני. בברייתא דר' נחמיה: קדר. קדר אחד מוכר קדרות היה ומסר קדרותיו לאדם אחד להעבירן בשכר ושברן: ארים גולתיה. נטל מלבוש שלו ממנו בעד הפסד קדרותיו:

איזיל

הדא אנטיכריסים. ריבית הוא. עי' פ"מ ז"ל והמראה"פ ז"ל פי' דקאי אשמור לי ואשמור לך דהוי כריבית כההיא יום גריד ורביעה לעיל בפ' א"נ ה"ח אנכש ואתה תעדור וה"ה שמירה דיום זה ויום זה אינן שוין:

אר"י רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו ע"י משכן מלשון זה משמע דיתן כמה להקונה שיקנה ממנו פירותיו ע"י משכן. וקשה להבין היכן מצינו שהמוכר ישלם להלוקח בעבור שקונה ממנו. ע"ז אתא ר"א בשם ריב"ח רוצה אדם ליתן כמה ולמכור פירותיו למי שיפייסנו ע"י משכן ר"ל שיתן לסרסור דמי סרסרותו שיפעול אצל הקונה פירותיו שיתן לו משכן על בטחון מעותיו:

אר"ה

עין משפט נר מצוה

יז
א ב מיי' פי"ב מאכירה ה"א סמ"ג עשין פד טוש"ע חו"מ סי' שרב:כע"ז

יח
ג מיי' שם סי"ד טוש"ע שם סעי' יז

יט
ד מיי' שם הלכה ח וט"ס משותפין ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפא ס"ב

כ
ה מיי' פ"ה משותפין ה"א טוש"ע שם סי' קעה ס"א

כא
ו טוש"ע שם סי' שסו ס"ב

כב
ז ח מיי' פ"י מהלכו' שכירות הלכה ג סמ"ג עשין פח טוש"ע שם סי' שו ס"א

כג
ט מיי' שם הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שם ס"ו

כד
י מיי' שם פ"ב הלכה ח טוש"ע שם סי' רלא ס"ב

כה
כ מיי' שם פ"י הלכה א סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' עב ס"ב

כו
ל מיי' פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ח סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סעיף ד

כז
מ מיי' פ"ב מכירות ה"ח סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' רלא ס"ב

כח
נ מיי' שם פ"ג הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רצ ס"א

ציון ירושלים

[צ]ואם אמרו לשם פלוני מחלנו עש"ך חו"מ סי' עז ס"ק יז:

מסורת הש"ס
(תוספ' פ"ז)
ב"ק קטז ע"ב
שם לד
ב"מ פא ע"ב
פ"ל ר' אלעזר וסוף ר' אלעזר בן שמוע

מראה הפנים

שיירה שנפל עליה גייס וכו' דינים אלו דהתוספתא הובאו בבבלי פ' הגוזל בתרא דף קי"ו ע"ב. ובענין אם נתנו לו רשות וכו' זהו כפי האוקמתא דהכא שם בפועלין עשקינן וכו' וכן האוקימתות אחרות שם לדינא כמבואר בפוסקים וכן בדין שותפין שמחלו להן מוכסין במבואר בדברי הרמב"ם בפ"ה מהותפין ובטור סי' קע"ח:

הדא אנטיכריסים רבית הוא. זהו לפי הנסחא דהכא במשנה א"ל הבא מעות וטול את שלך וכמבואר בפנים אבל נסחת דהתם א"ל טול את שלך והבא מעות. ואם אמר הבא מעות וטול את שלך באמת עדיין ש"ש הוא דהא תופסו בשכרו הוא כדאמר התם ומוכח בדברי הפוסקים ז"ל:

איזיל

איזיל אמור ליה. לזה הקדר אע"פ שמן הדין חייב הוא לשלם צריך אתה לעשות לפנים משורת הדין כדכתיב למען תלך בדרך טובים: א"ל יהב לך אגרך. כשחזר לר' יוסי ב"ח שאל לך נתן לו שכרך: זיל ואמור ליה וארחות צדיקים תשמור. צריך שיקיים בך כל המקרא הזה שזה עני הוא וטרח כל היום ותתן לו שכרו: הדרן עלך השוכר את האומנין

הלכה א מתני' השוכר את הפועלין. אינו יכול לכופן. ואע"ג דטפא להו אאגרייהו משאר פועלים לא מצי אמר להו האי דטפי לכו אאגרייכו אדעתיה דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי דאמרי ליה האי דטפאת לן אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא: מתיקה. לפתן: הכל כמנהג המדינה. לאתויי במקום שנוהגין פועלין לאכול ולשתות בבוקר בביתו של בעל הבית קודם שילכו למלאכתן ואי אמר להו בעל הבית לכו לעבודתכם בשדה ואביא לכם מאכלכם לשם יאמרו לו נאכל בבית קודם שנלך השדה כמנהג המדינה: מעשה בר' יוחנן בן מתיה. בגמרא דהתם אמר חסורי מחסרא והכי קתני ואם פסק להם מזונות ריבה להן. דכיון דלא צריך לאתנויי שהרי ממנהג מדינה היו אוכלים ואתני בהדייהו מזוני יתירי קאמר ומעשה נמי בר' יוחנן וכו': כסעודת שלמה בשעתו. בעת מלכותו: שהן בני אברהם יצחק ויעקב. וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה דהלא אברהם שלשה פרים לשלשה אנשים ובסעודת שלמה כתיב יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים: עד שלא יתחילו במלאכה. דאין כאן אלא דברים ואלו משיתחילו לא הוכל לחזור: לא היה צריך. לזה דהכל כמנהג המדינה וכן הלכה:

גמ' זאת אומרת. מדקתני אינו יכול לכופן משמע אפי' אומר שהתנה עמהם ע"מ להשכים ולהעריב והם מכחישין אותו אינו יכול לכופן ולתפוס שכרן לפי שאין המנהג כך ש"מ המנהג מבטל הלכה כדר' אימי לקמיה: כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. אע"ג דבכל התורה קי"ל המוציא מחבירו עליו הראיה וה"נ אם יש טענת הכחשה ביניהן מן הדין היה שעליהן להביא ראיה שלא היה התנאי ביניהם ע"מ כך אלא מבוס דהמנהג מבטל הלכה זו כאן דאמרינן מסתמא על מנהג העיר והמדינה הוא ששכרן: בני טבריא וכו'. כלומר הא פשיטא לן דהואיל ובטבריא המנהג שלא להשכים ולהעריב ובבית מעון המנהג להשכים ולהעריב א"כ הכל הולך אחר המנהג העיר שהפועלין נשכרין שם ואע"פ שהפועלים בני עיר אחרת הם והלכך בני טבריא שעלו לשכור עצמן בבית מעון נשכרין כמנהג בית מעון וכן איפכא. טבריא יושבת בעמק ולהכי נקט שעלו לבית מעון וירדו לטבריא: אבל שעולה וכו'. בעיא היא אם השוכר הוא שהלך לבית מעון לשכור פועלין מהם היאך הוא הדין וקאמר הש"ס דבהא אמרינן הכי: יכילו מימר לון כן וכו'. יכול הוא לומר להן וכי עלתה על דעתכם שלא הייתי מוצא לשכור פועלין בטבריא אלא בשביל ששמעתי שהמנהג בעירכם להשכים ולהעריב עליתי לכאן וכפי המנהג שהיו בשעת ששכרן צריכין לקיים כן: מקום שאין מנהג. כלל כגון בעיר חדשה ואין יודעין מנהג קבוע מהו: תניי בית דין הוא. במקום שאין מנהג קבוע סומכין על תנאי ב"ד: שתהא השכמה של פועלין. כלומר שלהן הוא ואינם צריכין להשכים מקודם זריחת השמש כדיליף בשמך מן הכתוב: והערבה של הבה"ב. בערבית שלו הוא היתור שצריכין להעריב ולעשות מלאכה עד לאחר צאת הכוכבים: ומאי טעמא. דכתיב תשת חשך וגו' תזרח השמש יאספון והדר יצא אדם לפעלו וכתיב ולעבודתו עדי ערב וקי"ל דעד צאת הכוכבים יממא הוא: ערבי שבתות כל"ל. בין השכמה בין הערבה משל בה"ב. כמו בהשכמה של כל היום הוא משל בה"ב שהוא מוותר ושל פועלים הוא כך הערבה של ע"ש הוא משל בה"ב לפועלין מפני שצריכי' להקדי' לכבוד שבת כדמסיק:

על

הורה אור

איזיל אמור ליה *למען °תלך בדרך טובים. אזל וא"ל ויהב גולתיה א"ל יהב לך אגרך א"ל לא א"ל זיל ואמור ליה °וארחות צדיקים תשמור אזל וא"ל ויהב ליה אגריה:

הדרן עלך השוכר את האומנין

הלכה א מתני' השוכר את הפועלין ואמר להן להשכים ולהעריב

א מקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב אינו יכול לכופן מקום שנהגו לזון ב יזון לספק מתיקה יספק הכל כמנהג המדינה *מעשה בר' יוחנן בן מתיה שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלין ופסק עמהן מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו אפי' את עושה להן כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להן על מנת שאין לכם אלא פת וקטנית בלבד רשב"ג אומר לא היה צריך הכל כמנהג המדינה: **גמ'** אמר רב הושעיה זאת אומרת המנהג מבטל את ההלכה א"ר אימי ב כל המוציא מחבירו עליו להביא ראייה חוץ מזו בני טיבריא לא משכימין ולא מעריבין בני בית מעון משכימין ומעריבין בני טיבריא שעלו לשכר בית מעון נשכרין בבית מעון בני בית מעון שירדו לשכר בטיבריא נשכרין בטיבריא אבל שעולה מטיבריא לשכר פועלין מבית מעון יכילו מימר לון כן סלקית במהשבתכון דלא הוינא משכח מיגר פועלין מטיבריא אלא בגין דשמעי' עליכון דאתון משכימין ומעריבין בגין כן סלקית הכא מקום שאין מנהג יהודה בן בוני רבי אמי רב יהודה תניי בית דין הוא שתהא *השכמה ג של פועלין והערבה של בעל הבית ומאי טעמא °תשת חשך ויהי לילה הכפירים שואגים לטרף תתן להם ילקוטון תזרח השמש יאספון יצא אדם לפעלו ערבית בין השכמה בין הערבה משל בעל הבית עד איכן עד כדי למלאות לו חבית מים ולצלות לו דגה ולהדליק לו נר

על

משלי ב / תהלים קד

אר"ה זאת אומרת מנהג מבטל את ההלכה אע"ג דטפי להו בע"ב על אגרייהו. והי' ע"פ הדין מקום למימר דע"ד דהכי טפי להו אגרייהו מ"מ המנהג מבטל ההלכה:

א"ר אימי כל המע"ה ע"ה חוץ מזו. דבמקום מנהג אם המנהג מסייע להמוציא א"צ להר':

ערבית. בין השכמה בין ערבה. גי' הרשב"א ז"ל ערבי שבתות בין השכמה בין ערבה:

כל

מראה הפנים

איזיל אמור ליה למען תלך בדרך טובים. לכאורה נראה דלא שייך כאן לומר תני ר' נחמיה להאי ברייתא קדר אחד וכו' דהא משמע דלדידיה שלא ליה ריב"ח. מיהו אפשר לפרש דלאותו קדר שלא ליה הכי ותני ר' נחמיה להאי עובדא וכעין האי עובדא מייתי נמי התם בסוף פרקין רבה בר בר חנה תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא וכו' ופי' רש"י ז"ל שמדינא הוו חייבין לשלם דבפשיעה היתה שלא במקום מדרון א"כ בדיגלא. ומדברי הרי"ף ז"ל נראה דלא היה ידוע בודאי זה וא"כ בשבועה שלא פשעו היו נפטרין אלא דבמקום רואין הוה ולמד מכאן לדאיכי בן יהודה ובפירושו דהתם דבמקום רואין ליכא שבועה אלא יביא ראיה ויפטר או ישלם ולפיכך הודה לו רב דאין כאן שבועה ובא לו מדרך אחרת למען תלך בדרך טובים. ונ"ל דעובדא דהכא נמי בהכי מיירי. ומה שכתוב כאן בשיטת למכ"ת בשם הריטב"א ז"ל דברים מהוסרי הבנה הן ואולי ט"ס או תסרון בהעתקה הוא וגלאו על האי עובדא קאי:

עוד הובא שם פי' אחד כמה שאמרו כאן מנהג מבטל הלכה שהכוונה על פועל הכתוב בתורה מזריחת השמש עד שקיעה הוי וגם זה דוחק. ולענ"ד נראה כשמש הוא דתוך מזו אדינא דמתני' קאי וכמו שכתבתי בפנים. וזה דבש"ס דהתם דפריך פשיטא דאינו יכול לכופן ל"ל דטפא להו וכו' והב"ם הזה מוסיף בשינויא הוא ושניהם אמת לדינא. דקמ"ל במתני' דאפי' יש טענת הכחשה ביניהם בענין התנאי הזה המנהג מבטל הלכה דקי"ל בעלמא כל המוציא מחבירו עליו להביא ראיה והכא עליו להביא ראיה הואיל וטענת הפועלין לפי מנהג העיר הוא. ור' אימי מפרש דברי ר' אושעיה הוא. והרי זה כפי' עולה הליכא דדינא דמ"ש התוס' בשם ר"י בשכרן סתמא אבל אם התנה מעיקרא הכל לפי הנאו וכדפסק הטור והש"ע בסי' של"א וזה ודאי מוסכם הוא ואם שהרמב"ם ז"ל סתם דבריו כאן סמך על הכלל שכתב לעיל בפ"ב הלכה ט' כל תנאי שבממון קיים. אבל אם יש הכחשה בענין התנאי דקי"ל בעלמא דהמוציא עליו הראיה והכא על הבה"ב להביא ראיה כדגלמד מהכא ואם שלא כיארו הפוסקים להדיא כזה מבואר הוא דעל האופן כזה אמרו כאן ג"כ דהמנהג מבטל הלכה והרי זה דומה למה דאמרי' פ' המקבל דף ק"י ע"א הרים אומר למהלה ירדתי ובה"ב אומר לבלים הורדתיו וכו' דהמחלקת כר"נ וכדפסק הרמב"ם ז"ל פ"ח מהל' שלוחין הל' ה' הולכין אחר מנהג המדינה וזה בטען שלא כמנהג עליו להביא ראיה. וזה מוסכם הוא וכ"כ המרדכי פ' הנזכר דין של"ז בשם רב האי גאון ז"ל בשערי שבועות כל הטוען תמורת המנהג עליו להביא ראיה ואם אין ראיה שהוא טוען כמנהג המקום עליו שבועת היסת שלא שינה ממנהג המקום וזה עיקר גדול בדין ע"כ:

מקום שאין מנהג וכו'. זהו כפי' רש"י כמה שאמר ר"ל התם פועל בכניסתו משלו וביציאתו משל בה"ב וכמו שהוא בב"ר הביאו התוספות בריש פרקין וכן הובא בהג"א ונעור בפי' הנזכר וכן במ"ש בערבי שבתות:

בשעת

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז השוכר את הפועלין. כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. הש"מ פירש כזה בריש פ"ט מהבירות על מ"ש שם הרמב"ם בדין זה הכל כמנהג המדינה והביא זה הירושלמי וכתב פירוש חוץ מזו שיתבאר לפנינו מהשוכר את הפועל וא"ל כאחד ובנים מבני העיר וכו'. המוזכר שם בהלכה ב'. עכ"ל וזה הפי' דחוק מאד ודברי האי תלמודא אינם שיכלין זה ולא הוזכר כאן מדין השני כלל כ"א דברי הרמב"ם בדין השני הן מדברי הש"ס דילן בדף פ"ג ע"א וכתכמים דהתם דאמרי מממנין ביניהם והאתי בפי' למכ"ת ז"ל בשם הרמ"ך ז"ל שהביא כפי' הה"מ והניח שם בצלמו בל"ע.

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ט מהלכו' שכירות הלכה א סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' של"א ס"א

ב
ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב

ג
ג טוש"ע שם ס"א בהגה"ה

ציון ירושלים

זיל ואמור לי' וארחות צדיקים תשמור כעין זה אמרו בש"ס דילן דף פג ופי' אלשיך משלי ב בהקדמה שהרי למען תלך הוא לפנים משורת הדין וארחות צדיקים היינו שפוטין לדק בלבד וא"כ מה שנתן להם שכרם הוא יותר חסידות מהחזרת גולפייתא. וא"כ איך אמר ע"ז שהחזיר גולפייתא למען תלך בדרך טובים ועל נתינת שכר אמר וארחות צדיקים תשמור להיפך וכמהד"ב למהרש"א כתב ליישב לפי שהוראת לדיקי' תשמור כתוב אחר למען תלך בדרך טובים וזה דחוק גם על הפסוק גופא קשה למה כתב להיפך ולפענ"ד נראה עפמ"ש בתוכחת הלבבות שלא יקובל התוספת טרם שעושה החובה. ולכך אמרו בחולין אנא לגבי הכא חלא בר חמרא וקשה למה לא קיים הוא ג"כ כך מבוס שבטעותו חשב עלמו שלא קיים: ועוד כתובה לכך לא קבל התוספת וזה מה שאמרו למען תלך בדרך טובים והיינו לפנים משורת הדין ועי"ז אמר וארחות לדיקי' תשמור היינו אימתי יקובל התוספת כשבת קיים פסיק ודו"ק:

ציון ירושלים

כל המוציא מחבירו עליו הראי' חוץ מזו עפ"מ ומה"פ ולפענ"ד הכוונה עפמ"ש בבו"ת תה"ד סי' ב"י"ט דלכך אין הולכין בממון אחר הרוב דלהוציא ממון בעינן ראיה והיינו עדים. ורובא לאו ראי' היא ע"ש ולזה אמר חוץ מזו דלפנין מנהג לא בעי ראי' ורוב בני וגם לפמ"ש הרמב"ן במלחמות גבי רובא דמסכלי דרוב שהוא כתיוב וטבע מודה שמותר דהולכין אחר הרוב א"כ. המנהג שהוא בטבע א"כ. ראיה ורוב. בני. ודו"ק:

ג מסורת הש"ס

עי' ב"מ פג.

ב"מ דף פג:

שם פג ע"ב

תורה אור

על דעתיה דרבי יוחנן בן מתיה אדם שהלך לקדש אשה ממקום אחר צריך להתנות עמה ולומר לה על מנת דתעבדי כן וכן ותאכלי כן וכן :

הלכה ב מתני' אילו א אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתן ובדבר שגידוליו מן הארץ ואילו שאינן אוכלין העושה במחובר לקרקע בשעה שאינה גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתן ובדבר שאין גידוליו מן הארץ היה ב עושה בידו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בידיו אפילו על כתיפו הרי זה יאכל רבי יוסי בי ר' יהודה אומר שיעשה בידיו וברגליו: **גמ'** א"ר לא דברים כג °כי תבוא בכרם רעך וגו' וכי עלה על דעת שיאכל עצים ואבנים מה ת"ל ענבים שלא יקלף בתאנים ג וימצמין *בענבים : היה עושה בידיו אבל לא שם ברגליו. א"ר לא כתיב °כי תבא בקמת רעך וגו'. *תני בידיו או ברגליו מקמץ אפילו על כתיפו טוען ר' יוסי בי ר' יודה אומר שיעשה בידיו ורגליו וגופו יצא עושה בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בגופו רבי יוסי בי רבי יודן אומר דייש מה *דייש ד מיוחד דבר שגידולי קרקע יצא החולב המגבן המחבץ שאין גידולי קרקע מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה ה מלאכתו יצא היין משיקפה משירד לעוקה. הבודל בתמרים והמפרד בגרוגרות דבר שנגמרה מלאכתו מה דייש שלא בא לזיקת המעשרות יצא הלש והמקטף והאופה שבא לזיקת ו מעשרות :

הלכה ג מתני' ז היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים בענבים לא יאכל *בתאנים אבל ח מונע הוא את עצמו עד שהוא מגיע למקום היפות ואוכל וכולן

ב"מ פו ע"ב

תוספתא פ"ח [מעשרות פ"ב]

ב"מ פט

[מעשרות פ"ב הלכה ח]

על דעתיה דר' יוחנן בן מתיה. דס"ל במתני' אם פסק וכו' וצריך להתנות ע"מ שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד מפני שצריך לנהוג י"ח עמהן ומקשה הש"ס א"כ נימא נמי אדם שהלך לקדש אשה ממקום אחר ומנהג אותה העיר מבונה באכילה ובמלאכה שהאשה חייבת לבעלה יהא צריך להתנות עמה ע"מ שתעשי כך וכך ותאכל כך וכך בתמיה אלא בכל אלו הדברים וכיוצא בהן הכל הולך אחר המנהג והמדינה והעיר אשר המה דרים שמה וא"ל שום תנאי בזה :

הלכה ב מתני' ואלו. פועלין אוכלין מן התורה ממה שעוסקין בו : בשעת גמר מלאכה. כשתולשין אותו דכתיב ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ואל כליך וגו' דהיינו כשתולשין אותו ובתלוש מן הקרקע. אם מתעסק בדבר התלוש אוכל באותו דבר עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר אם הוא בר מעשר ואם עושה בדבר שהוא בר חלה אפי' נגמרה למעשר אוכל עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה דאמר קרא לא תחסום שור בדישו שור דכתב רחמנא למה לי דהא כל מילי איתנהו בחסימה וליכתוב לא תדוש בחסימה ש"מ להקושי חוסם לנחסם ונחסם לחוסם מה נחסם שהוא שור אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה כך חוסם שהוא אדם אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה ומה חוסם אוכל במחובר אף נחסם אוכל במחובר ומדיש ילפינן מה דיש מיוחד דבר שגדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו אף כל דבר שהוא גדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו כשהוא בשעת גמר מלאכה יצא החולב והמחבץ והמגבן שאינן גדולי קרקע ויצא המבדיל בתמרים ובגרוגרות המחוברים יחד שכן נגמרה מלאכתן למעשר ויצא המכבש בשומים ובללים שמסיר הקטנים שאינם גדילים לעולם מבין האחרים להרחיב מקום לגדולים שאין זה שעת גמר מלאכה

שכל אלו וכיוצא בהן אין פועל אוכל בהן : ואילו שאינן אוכלין. כלל אפי' מהלכות מדינה : אפילו על כתיפו. שאינו מזיז ידיו ורגליו : עד שיעשה בידיו וברגליו. דס"ל דלענין זה נמי איתקש חוסם לנחסם מה שור בידיו וברגליו אף פועל כן ואין הלכה כר' יוסי בר' יהודה דכי תבא וגו' כתיב בכל מאי דעביד : **גמ'** כתיב כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים וגו'. פשיטא ענבים הוא שיאכל וכי עלת על דעת וכו' שלא יקלף וכו' ענבים כמות שהן אבל לא ימוץ ענבים ולא יקלף בתאנים שלא יאכל הרבה א"נ שלא יתבטל ממלאכתו של בה"ב : וגרסינן להא בפ"ב ממסכת מעשר והתם דריש לה מבבעך שלא יהא מקלף בתאנים ומלמץ בענבים : היה עושה בידיו וכו'. ל"ג הא דר' לא הכא ואגב שיטפא דלעיל היא וכן לא גרים לה התם במסכת מעשרות בהא אלא דמייתי הברייתא עלה תני וכו' ובתוספתא פ"ח היא העושה בכל גופו אוכל בכל שעה שירצה כלומר בכל גופו בין בידיו בין ברגליו בין בכתיפו : או ברגליו מקמץ. שהוא דוחק ברגליו וסומך בענין המלאכה : אפי' על כתיפו טוען. הוא ואינו מזיז שאר איבריו : ר' יוסי בי ר' יודן אומר דיש. כלומר טעמא דר' יוסי ברבי דכתיב דיש מה דיש שהוא עושה בידיו וברגליו ובגופו אף כל דבר שהוא עושה בידיו וברגליו ובגופו. כן הוא שם : מה דיש וכו'. סתמא דברייתא הוא ואליבא דרבנן וכדדריש התם כדפרישית במתני' : יצא היין משיקפה והשמן משירד לעוקה והבודל וכו'. דדבר שנגמר' מלאכתו למעשר הוא : שלא בא לזיקת המעשרות. לשום זיקה שהוא קרוי בשם תרומה ומעשר והיינו חלה יצא הלש וכו' שכבר בא לזיקת המעשרות שנגמרה מלאכתן לחלה :

הלכה ג מתני' היה עושה בתאנים וכו'. כדדריש בגמרא : וכולן לא אמרו. שיאכל אלא בשעת גמר מלאכה כלומר מאחר שיגמור עבודתו יכול הוא לישב ולאכול: אבל

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פי"ב מהלכות שכירות הלכה א סמ"ג עשין לא טוש"ע חו"מ סי' שלז סעיף א

ה
ב מיי' שם הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שלו ס"א

ו
ג מיי' שם הלכה י סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שלו ס"ב

ז
ד ה ו מיי' שם הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ב

ח
ז ח מיי' שם הלכה י יא יב סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ט

מראה הפנים

בשעת גמר מלאכה. כל המפרשים ז"ל פירשו אפי' בשעה שעוסק בגמר מלאכה אוכל מן התורה אלא מפני השב אבידה לבעלים וכו' כדתנן לקמן וכן פירשו לשון דקאמר בגמרא התם דף פ"ז ע"ב בשעת הרמיה אכיל. והרמב"ם ז"ל בפ' י"ב משכירות הל' ג' כתב המבטל ממלאכתו ואכל או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה ה"ז עובר בל"ת שנאמר וחרמש לא תניף וגו' מפי השמועה למדו שכל זמן שהוא עוסק בקצירה לא יניף חרמש לאכילתו ע"כ. והשיגו עליו הראב"ד והרמב"ן ז"ל וכתבו שטעה בפי' ברייתא דהספרי דאין פירושו מפני ביטול מלאכה אלא שלא יעשה אכילתו קבע וכו' ועוד האריך הרמב"ן ז"ל בזה הובא בפי' למכ"מ ז"ל וכתב שעיקר הכוונה בספרי להפוקי שאינו גמר מלאכה כגון עודר ומקשקש והביאו גם הב"י בסי' של"ז במקצת. ומפני שכמדומה לי שמצאתי סיוע וראיה לפירוש הרמב"ם ז"ל אעתיק לשון הברייתא וז"ל הסיפרי פרשת תצא כי תבא בקמת רעיך יכול לעולם ת"ל וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף הרמש על קמת רעיך מכלל שנא' רעיך פרט לאחרים פרט לגבוה וקטפת מלילות בידך שלא תהא קוצר במגל וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעל הבית. ע"כ. הנה לפי המפרשים ז"ל דרשא דרישא דברייתא ודסיפא חדא היא דלמעוטי בשעה שעוסק בדבר שאינו גמר מלאכה דבשעה שהוא מניף חרמש על קמת בעל הבית הוא דאוכל ומפרש בסיפא מה שפי' ברישא כמ"ש בפי' המוכרח לדברי המפרשים ולפי' הרמב"ם ז"ל דרשא דרישא בשעה שאתה מניף חרמש הוא דאתה אוכל ומחרמש הוא דמידרש בשעת חרמש דוקא וכדמפרש הוא ז"ל לדרשה הגמרא בשעת חרמש אכול ובזה אימעוט דבר שאינו גמר מלאכה ודרשא דסיפא דרשא אחריתא היא בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעל הבית לא תניף לצורך עצמך שלא תתבטל ממלאכתך. ואף דנראה כפירושו ע"מ הם ז"ל דקדקו עליו מנא ליה לפרושי הברייתא הכי ולא הוזכר בגמרא מביטול מלאכה מן התורה. ואני בעניי מצאתי ברייתא בירושלמי ומינה מסתייעא להך פירושא. וז"ל בפ"ב ממס' מעשרות כתיב כי תבא בקמת רעיך יכול בשאר כל אדם הכתוב מדבר ת"ל וחרמש לא תניף על קמת רעיך את שיש לו רשות להניף ואי זה זה הפועל איסי בן עקביא אומר בשאר כל אדם הכתוב מדבר מה ת"ל וחרמש לא תניף מכאן שאין לו רשות לאכול אלא בשעת הנפת מגל ע"כ. ואם נפרש להברייתא כפשטה דאיסי בן עקביא ס"ל דבאמת בשאר כל אדם הכתוב מדבר ובשעת הנפת מגל התירה התורה לאכול אלא דהאי פירושא לכאורה קשה דלא מצינו לשום תנא דס"ל דלאו בפועל הכתוב מדבר ואפי' איסי בן יהודה דקאמר התם בפרקין דף צ"ב בביאת כל אדם הכתוב מדבר מוקי שם למילתיה דלאו כפשטה אלא בעובין בכשעודתא ואכלי ועיין לקמן. ופליגי תנאי התם בדרבי דקראי דמר מפיק לה מכי תבא וכו' וכדמייתי רבא ברים פירקין להאי מ"ד ומר מפיק לה ומואל כליך וגו' בשעה שאתה נותן לכליו של בה"ב כדדרים בספרי שם לעיל וכזה מלינן לפרושי לאיסי בן עקביא בפירושא אחרינא כדלקמן. ועכ"פ גם אם דברי איסי כפשטן כן מיהו ת"ק דדריש לה מהכא לפועל וכהדיא קאמר את שיש לו רשות וכו' וא"כ הלאו דלא תניף על הפועל קאי דיש לו רשות להניף בשביל הבעל הבית ובלבד שלא יניף לצורך עצמו בשעה שמניף בשביל בעל הבית. והאי ברייתא ודאי לא מצינן לפרש כפי' המפרשים ז"ל לברייתא דספרי דהתם קאמר יכול לעולם וכו' וא"כ עיקר הדרשה לשעת גמר מלאכה קאי וכפירושם גם בסיפא. אבל בהאי ברייתא לא הוזכר בדברי ת"ק מענין גמר מלאכה אלא דממילא נשמע ודריש למעוטי שאר כל אדם לענין התירא לאכול וממילא הלאו דלא תניף על הפועל קאי וכלומר בעת שהוא מניף לצורך בה"ב לא יניף לצורך עצמו. ומזה כבר יש לנו סיוע לדברי הרמב"ם דדרשה דבפועל הכתוב מדבר שמענו מכי תבא וכו' כדקאמר התם והוזכר כרים דבריו ז"ל שם ובענין לאו דלא תניף פסק כת"ק דהאי ברייתא. וביותר היה נראה לפרש גם דברי איסי בן עקביא דלא פליג אכלהו תנאי כמו דנראה מפשטת דברי הברייתא אלא דבלשון תמיה מתפרשין דבריו וכהא גופה פליגי דת"ק סבר דעיקר דרשא דקרא ללמדינו דבפועל מדבר אתא לפתירו באכילם כשיגמור עבודתו ולהזהרות דעובר בלאו דלא תניף אם הניף לעצמו כשהוא עוסק ומניף לצורך בעל הבית ומתבטל ממלאכתו וע"ז פליג איסי וקאמר בשאר כל אדם הכתוב מדבר בתמיה וכי לזה אנו צריכין למידרש מהאי קרא דכי היכי דנילוף דהאי לאו לפועל בשעה שעוסק במלאכת בה"ב הוא דאיתא דהא פועל שמענו מקרא דלעיל וכדרשת הברייתא דסיפרי כזה או כדרשת ברייתא דמייתי רבא התם נאמר כאן כי תבוא וכו' אלא דעיקר דרשא להאי מלתא לאודא הוא דאתא כדמסיים ומה ת"ל וכו' דדוקא בשעת הנפת המגל לבה"ב אתה אוכל ולא תניף קודם לכן. וא"כ פליגי הנך תנאי בהך פירושא ודבריו ז"ל כדברי הת"ק בענין הלאו ואם כדרשא דבפועל משתעי כבר שמענו כדלעיל למד מכך ברייתא מדברי הת"ק דהלאו לפועל בשעה שהוא מניף הוא דאתא. כך היה נראה לפרש אלא דלפי האמת איסי בן עקביא היינו איסי בן יהודה כדאמר בע"פ דף קי"ג הוא איסי בן יהודה וכו' ומה שמו איסי בן עקביא שמו. והעיקר דגם לפי' הראב"ן למדנו

עין משפט
נר מצוה

ט
א ב מיי' פי"ב מהלכו' שכירות הלכה ב ועיין בהשגות יבמ"ת טוש"ע חו"מ סי' שלז סי"א

י
ג ד ה מיי' שם הלכה יא סמ"ג עשין נא טוש"ע שם סעיף ז

יא
ו ז מיי' שם פי"ג הלכה יד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שלו סעי"ז

יב
ח מיי' שם הלכה ז

יג
ט מיי' שם הלכה ו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

וכולן [ה] לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה אבל [ב] מפני השב אבידה לבעלים אמרו הפועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת וחמור כשתהא פורקת: גמ' א"ר לא כתיב [ס]כי תבא (דברים כג) בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך וכי מה יש בכרם לוכל אלא ענבים ללמדך היה עושה בענבים לא יאכל בתאנים:

הלכה ד מתני' [ג] אוכל פועל קישות אפי' בדינר וכותבת אפילו בדינר ר' לעזר חסמא אומר לא יאכל פועל יותר על שכרו [ד] וחכמים מתירין אבל [ס] מלמדין את האדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם הפתח בפניו [ו] *קוצץ אדם על ידי עצמו ועל ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו הגדולים ועל ידי אשתו מפני שיש בהן דעת אבל [ז] אינו קוצץ לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים מפני שאין בהן דעת: גמ' *ר' לעזר בן אנטיגנס אומר בשם רבי לעזר בי רבי ינאי. זאת אומרת אוכל פועל יותר על שכרו. ואית דמרין רבי יוחנן בשם רבי ינאי. זאת אומרת שיאכל פועל אשכול ראשון ואשכול אחרון:

הלכה ה מתני' [ח] *השוכר את הפועלין לעשות עמו בנטע רבעי שלו הרי אילו לא יאכלו אם לא הודיען פודה ומאכילן [ט] נתפרסו עיגוליו נתפתחו חביותיו הרי אילו לא יאכלו ואם לא הודיען מעשר ומאכילן: גמ' כל שיוצא בו בא לזיקת המעשרות ואיסור אחר גרם לו שכרו סתם פודה ומאביל מעשר ומאכיל קציץ עמו הרי זה אוכל. וכל שאין כיוצא בו בא לזיקת המעשרות ואיסור אחר גרם לו שכרו סתם אינו אוכל. קצץ עמו הרי זה אוכל:

הלכה

רידב"ז

כל שכיוצא בה בא לידי זיקת מעשרות. ואיסור אחר גרם לו. אולי צ"ל כל שאין כיוצא בה בא לידי זיקת מעשרות ואיסור אחר גרם לו שכרו סתם פודה ומאכיל מעשר ומאכיל כיון דאין כיוצא בה בא לידי עונת המעשרות לא הוי לי' לאסוקי אדעתי' שכבר בא לידי עונת המעשרות כמו נתפרסו עיגוליו לא הוי לי' לאסוקי אדעתי' שכבר נדרסו ונתחייב במעשר. או דהוי כ"ר ע"כ פודה להנט"ר ומאכיל ומעשר ומאכיל. וכל שכיוצא בו בא לידי זיקת המעשרות כצ"ל אע"פ שאלו עדיין לא נטבלה אך איסור אחר גרמה לו שכרו סתם אינו אוכל מפני שהי' לו לאסוקי אדעתי' שמא כבר נטבל למעשרות. ובתוספתא גי' אחרת היא וגם שם צריך קצת תיקון:

זה

פני משה

אבל מפני השב אבידה לבעלים. שלא יבטלו ממלאכתן וישבו לאכול: אמרו פועלים וכו'. כלומר שיאכלו כשהן מהלכין ואין מבטלין: מאומן. משורה לשורה: וחמור כשתהא פורקת. כלומר עד שתהא פורקת אוכלת בהליכתה ממשאוי שעל גבה: גמ' ללמדך היה עושה בענבים וכו'. וגמר עבודתו לא יאכל בתאנים:

תורה אור

מסורת הש"ס

הלכה ד מתני' אפי' בדינר. אפי' היא שוה דינר: לא יאכל פועל יותר על שכרו. דאמר קרא כנפשך כשכרו שעליו מוסר את נפשו לעלות בכבש ולתלות באילן: אבל מלמדין. אומרין לו דרך עלה הוגנת ות"ק פליג אחכמים וס"ל אין מלמדין והלכה כחכמים: ב"מ לב ויהא סותם הפתח בפניו. שימנעו מלשכרו: קוצץ אדם ע"י עצמו. שיקצוץ עם בעה"ב ליטול מעות ולא יאכל שם לא ע"א ודוקא בשביל עצמו ובשביל בניו ועבדיו הגדולים ואשתו שם לג. דידעי ומחלי: מפני שאין בהן דעת. ופועל משל שמים הוא אוכל ולית ליה למרייהו זכיה באכילתן: גמ' זאת אומרת. מדקאמר ת"ק אפילו בדינר ואפי' הוא יותר על שכרו וחכמים בתרתי נמי מתירין ומאי ביניי‍הו אלא ש"מ אוכל פועל יותר על שכרו וכלומר דמניחין אותו לאכול וס"ל לת"ק דאין מלמדין אותו ובהא פליג עם חכמים בתרתי: ואית דאמרין. דמילתא אחריתא איכא ביניי‍הו דת"ק ס"ל שיאכל אפי' אשכול ראשון ואחרון וכלומר שאפי' אין שם במה שהוא עושה אלא אשכול א' או שנים ואין כלום ליתן לכליו של בעה"ב אוכל הוא דזכתה לו התורה וחכמים בהרתי פליגי וזאת אומרת דאוכל וכת"ק:

הלכה ה מתני' לעשות עמו בנטע רבעי שלו. פירות האילן בשנה הרביעית שאינן נאכלין אלא בירושלים או פודה אותן ומעלה הדמים לירושלים: הרי אלו לא יאכלו. דידעי שאסור לאכול מנטע רבעי ואדעתא דהכי נחת: ואם לא הודיען. שהוא נטע רבעי: נתפרסו עיגולין. עיגולי דבילה שנתפרדו ושכר פועלין לחברן או חבית שנפתחו ושכר פועלין לסתמן: הרי אלו לא יאכלו. שכבר נגמרה מלאכתן והוקבעו למעשר והרי הן טבל: גמ' כל שכיוצא בו בא לזיקת המעשרות. כלומר לא שכבר בא וניכר שנגמרה מלאכתו והוקבע למעשר דא"כ דינו דאין פועל אוכל בו אלא ה"ק כל שכיוצא בו יש להסתפק ולומר בו שעוד הוא בא לזיקת המעשר' לאחר שיגמור מלאכתו ועכשיו נראה שעדיין לא נגמרה מלאכתו: ואיסור אחר גרם לו. כלומר אי נמי יש בו איסור אחר כגון שהוא נטע רבעי: שכרו סתם. שלא הודיעו ולא ידע הפועל שבאמת כבר הוקבע למעשר או שיש בו איסור נטע רבעי והוי כמקח טעות והלכך פודה ומאכיל או מעשר ומאכיל: קצץ עמו. הפועל שהתנה בפירוש אע"פ שאין לו לאכול מן הדין הריני מסכיר עצמי ע"מ לאכול: ה"ז אוכל. כלומר שהתנה אוכל הוא לעולם והכא לא איצטריך דבלאו הכי אוכל הוא אלא איידי דסיפא נקט לה: וכל שאין כיוצא בא לזיקת המעשרות. שיש לומר בו שאין כיוצא בו עוד הוא בא לזיקת המעשרות כלומר שלא יצטרך עוד מפני שכבר נגמרה מלאכתו ואע"פ שאינו ניכר ממש שנגמרה מלאכתו דאם כן פשיטא דאין פועל אוכל בו אלא דאיכא למימר ביה הוה ליה לפועל לאסוקי אדעתיה שאין כיוצא בו שוב בא לזיקת המעשרות לפי שכבר הוקבע ועומד למעשר וכגון נתפתחו חביותיו דקתני במתני' שנשברו ונצרכו לבור דיש לומר בזה הוה ליה לאסוקי אדעתיה דכבר הוקבעו למעשר ומפני שכבר הוקפה בזה אם שכרו אפי' סתם ולא הודיעו אינו אוכל: ואיסור אחר. השאין כיוצא בו קאי והיפוכא דריבא הוא וכלומר שאין כאן איסור גרם לו דנימא הוה ליה לאודעינהו אינו אוכל ואם קצץ בפירוש ה"ז אוכל:

הלכה

מראה הפנים

למדנו מדברי הת"ק דס"ל דלאו האמ"ר בפועל במבטל מלאכת בה"ב מחמת אכילתו הוא וכיפא דהספרי כוותיה אתיא כך נ"ל לדעתו ז"ל ובענין פי' המתני' דלקמן וכלן לא אמרו וכו' כל"ה ל"ק לדעתו ז"ל וכמו שיתבאר בדיבור דלקמן אי"ה:

וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה. וכגוסחת המשנה בבבלי אלא בשעת מלאכה. והרי מכאן ראיה גדולה לדעת הרמב"ם ז"ל שנתבאר לעיל דהכוונה לאחר שיגמור עבודתו ומתפרשת המשנה בשיר כמבואר בפנים וכן הן דברי הרמב"ם שם בהל' ב' ואין ספק שגירסתו היה במשנה כגי' דהכא וכן היא גי' הרי"ף ז"ל והולכך הנ"י לדחוק בם ולפרוש כלומר אלא עד שעת גמר מלאכה ולאפוקי דלאחר שנגמר מלאכתו לא יאכל וכו' וזהו כדעת החולקים ז"ל ולפי דעת הרמב"ם וגי' דהכא מתבאר יותר בפשיטות ומן התימה שלא תקנו אחר כל זה. וכבר נתבאר בדיבור דלעיל דמסוגיות הלי תלמודא במס' מעשרות כייעתא לדעתו ופירושו כפי הברייתא אבר נבנית שם ועיין עוד בדיבור דלקמן:

וכי מה יש בכרם לוכל אלא ענבים. ברייתא בספרי היא. ולפ"ז דריש שלא יקלף ולא ימוץ מבכעך כדדריש לעיל במסכ' מעשרות הכי אלא דלר' אילא קשה דהא איהו גופיה דריש לה לעיל מענבים והפשר דהכא נמי אשבעך קא סמיך ואיפכא הוא דס"ל בהני דרשות והיינו דמייתי ליה לקרא עד כשבעך ולא קאמר מה ת"ל ענבים כדלעיל וה"ק וכי מה יש בכרם וכו' ופשיטא שיאכל כשבעו מהן ללמדך וכו' שלא ישבע ממין אחר. ומהאי דרשא דסיפרי נ"כ קצת סמך לפי' הרמב"ם ז"ל וכמו שפירשתי בפנים דהלו לדעת החולקים ז"ל נ"ל היה עושה בענבים לא יושיט ידו בשעת המלאכה בכך וליטול תאנים ולאכול וזה קצת דוחק ולשיטת הרמב"ם אחר גמר עבודתו ניחא טפי שלאחר שגמר והלך וישב לו אצל התאנים לא יאכל מהן:

זאת אומרת שיאכל פועל אשכול ראשון ואחרון. וזהו כרבי יוסי התם דף צ"ב ע"א ודעת הריטב"א ז"ל לפסוק כרב הכי הכא אין דעת גדולי הפוסקים כן דהרי"ף והרמב"ם לא הביאו הא דרב הכי ונ‍ראה דתכמים בתרתי לית להו דכוותי' וכן פסק הבה"ם והט"ר דהלכה כחכמים:

כל שכיוצא בו בא לזיקת המעשרות. מבואר הוא דמתני' קביתיה דקתני נתפתחו חביותיו אם לא הודיעו מעשר ואוכל ואמאי הוה להו למידע דאיטביל להו למעשר וכמו דפריך התם דף צ"ב ע"ב למאי דאמרי' דפועל אוכל משל שמים והכי הוי המסקנא כדאמר התם לבסוף אלא דכ"ע משל שמים הוא אוכל וכו' ופסקו כל הפוסקים כהנא דידן והזכיר זה הרמב"ם בסוף פ"ט מהלכות מעשר ומתני' טעמא משום מקח טעות הוי וגבי נתפתחו חביותיו מאי מקח טעות איכא ומשני בנתפתחו חביותיו לבור וכר"ע דאמר ביין וכו' וקדתני רב זביד מבישלה בחביות וכו' נימא להו איבעי לכו למיסק אדעתייכו דילמא מבלי בתאראתא דהשוא בריק השוא מבלי. והשתא מתבאר נ"כ הסוגיא דהכא וכדפרישית דהאי כיוצא בו לא שכבר בא קאמר אלא שיש לומר בו שעוד הוא בא. וריבא מיירי בענין דלא היתה להו לאסוקי אדעתייהו שכבר נגמרה מלאכתן למעשר וכעין דאמר התם בתאראתא דהשוא גברא דגניד איכו מקפי הו לאוקמתא כתרייתא כבלא נתפתחו חביותיו לבור וכו' בתאראתא דהשוא דבריק איהו מבלי. וסיפא מיירי בענין דהוה להו לאסוקי אדעתייהו שבוב לא בא לזיקת מעשרות וכלומר מפני שכבר בא נגמרה מלאכתו למעשר וכל כיוצא בזה. ודע דבתוספתא פ"ח גרים הכי כל שאינו כיוצא בו בא לעונת המעשרות איסור אחר גרם לו שכרו סתם פודה ומאכיל מעשר ומאכיל ואם קצץ עמו ה"ז אינו אוכל כל שהוא כיוצא בו אינו בא לעונת המעשרות התיר אחר גרם לו שכרו סתם ה"ז אינו אוכל ואם קצץ עמו ה"ז אוכל. ע"כ. ולפי מה שפירשתי הא דהכא וכפי הנראה ומוכרח לדינא הוה ריבא דהתוספתא מתפרשת כפשטה כל שאינו כיוצא בו בא וכו' שעדיין לא בא. איסור וכו' כדפרישית וכדלקמן. ואם קצץ וכו' על כרחך קאי שהודיעו לו שהוא נטע רבעי או שעדיין לא נטלו מעשרותיו. אלא דבסיפא צריך להגיה כל שהוא כיוצא בו בא וכו'. התיר אחר היינו כך דנקט הכא כלומר שאין כאן איסור אחר. ואם קצץ עמו אפועל קאי. והאי והיסור אחר גרם לו ע"כ באי נמי הוא מתפרש וכן הכא פא כדפרישית בפנים דהא לא שייך מעשר כלל עם. איסור נטע רבעי ומסתמא ביה איירי דאמתני' קאי וקי"ל דנטע רבעי אין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות דטלו

קודש

הלכה ו מתני'

שומרי פירו' אוכלין מהילכו' מדינה אבל לא מן התורה *ארבעה שומרין הן שומר חנם *והשואל נושא שכר והשוכר שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל ונושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה ועל השבויה והמתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה: **גמ'** רב הונא אמר בשומרי פירות היא מתני' אבל בשומרי גנות ופרדסין אוכלין מן התורה. *שמואל אמר בשומרי גנות ופרדסין היא מתניתא אבל בשומרי פירו' אין אוכלין לא מהתורה ולא מהילכות מדינה. תני רב חייה ומסייע על רב הונא °וטמא הכהן עד הערב לרבות את השומרין *שיהו מטמין בגדיו:

הלכה ז מתני'

זאב אחד אינו אונס ושני זאבין אונס רבי יהודה אומר בשעת משלחת זאבים אף זאב אחד אונס שני כלבים אינן אונס ידוע הבבלי משום רבי מאיר מרוח אחת אינו אונס משתי רוחות אונס הליסטין הרי הן אונס והארי והדוב והנמר והברדלים והנחש הרי אילו אנסין אימתי בזמן שבאו מאיליהן אבל אם הוליכן למקום גדודי חיה וליסטין אין אילו אנסין מתה כדרכה הרי זה אונס סגפה ומתה אין זה אונס *עלת לראשי צוקין ונפלה הרי זה אונס העלה לראשי צוקין ונפלה אינו אונס מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם ונושא שכר והשוכר להיות פטור משבועה ומלשלם *וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנייו בטל וכל תנאי שהוא מעשה מתחלתו תנייו בטל וכל שאיפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנייו קיים: **גמ'** *תני כל המתנה על מה שכתוב בתורה *תנאי ממון תנאו קיים. תנאי שאינו של ממון תנאו בטל. כיצד אמר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת.

שאם

הלכה ו מתני' שומרי פירות. תלושין וכדמפרש בגמרא: מהילכות מדינה. שכבר נהגו כן: ארבעה שומרין הן. ודייקן שלשה דשוכר כנושא שכר דמי: שומר חנם נשבע על הכל. על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב הוא נשבע שכך עלתה לו ופטור: והשואל משלם את הכל. גניבה ואבידה ואונסין שהוזכרו בפרשה אבל מתה מחמת מלאכה פטור וכלהו נפקא לן מקראי בואלה המשפטים פרשה ראשונה כי יתן איש אל רעהו וגו' נאמרה בשומר חנם שכן פטר בו גניבה ואבידה שניה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה נאמרה בשומר שכר שכן חייב בו בגניבה ואבידה דכתיב ביה אם גנב יגנב מעמו (שלם) ישלם לבעליו אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל אם גנב יגנב מכל מקום ועוד ק"ו ומה גניבה שקרובה לאונס חייב אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן ושוכר כיון שאין כל הנאה שלו דינו כשומר שכר. והשואל מפורש בפרשה שלישית וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם: **גמ'** רב הונא אמר וכו'. טעות הניכר יש כאן שהוחלפו השיטות לפני המעתיקים וכצ"ל. רב הונא אמר בשומרי גנות ופרדיסין היא מתני' אבל בשומרי פירות אוכלין מן התורה שמואל אמר בשומרי פירות היא מתניתא אבל בשומרי גנות ופרדסין אין אוכלין לא מן התורה ולא מהלכות מדינה. רב הונא ס"ל שומר כעושה מעשה דמי הלכך בשומרי פירות התלושין כגון גתות וערימות מן התורה הן אוכלין דהוה כעושי מלאכה בתלוש עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר ובשומרי גנות ופרדסין דהן במחובר שלא בשעת גמר מלאכה אפי' עושה מעשה אינו אוכל מן התורה ומכ"ש שומר אלא דמהילכות מדינה אוכלין הן. ושמואל ס"ל משמר לאו כעושה מעשה דמי הלכך שומרי פירות תלושין אינם אוכלין מן התורה ומהלכות מדינה הוא דאוכלין אבל שומרי גנות ופרדסין אין אוכלין לא מן התורה ולא מהלכו' מדינה דאפי' עושה מעשה אינו אוכל כלל במחובר לקרקע שלא בשעת גמר מלאכה ואפי' מהלכות מדינה ומכ"ש שומרין: ומסייע על רב הונא. דקסבר שומר כעושה מעשה דמי: וטמא הכהן

עד הערב. גבי פרת חטאת כתיבא וכבר כתיב והשורף את הפרה יכבס בגדיו וגו' אלא לרבות את השומרין של הפרה שיהו מטמאין בגדיו כעושה מעשה שכל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים:

הלכה ז מתני' זאב אחד אינו אונס. ונושא שכר ושוכר חייבין עליו דכתיב הטרפה לא ישלם יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם: בשעת משלחת זאבים. שחיה רעה משולחת בגזירת המלך קופלת היא על אדם אחד ואין הלכה כר' יהודה ולא כידוע הבבלי: הליסטים. חד ליסטס ובליסטס מזוין שאע"פ שהרועה ג"כ מזוין האי מסר נפשיה והאי לא מסר נפשיה והוי אונס: סגפה. עינה אותה ברעב או שהושיבה בקיץ בחמה ובחורף בלינה לענות נפש מתרגם לסגפא נפש: עלת לראשי צוקין. שתקפתו על כרחו ולא היה יכול להחזיק בה ועלתה לראשי הרים גבוהים: ונפלה. ונשברה או מתה: מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה. ולא הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה אלא שאומר לו אי אפשי להיות שומר לך אלא בכך ושומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה והאי כי משיך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה ולא שעבד נפשיה בתורת שומרין אלא למקלא ולמה שירד ירד: כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנייו בטל. מתני' ר"מ היא דסבר אפי' בדבר שבממון תנאו בטל ואינה הלכה אלא בדבר שבממון אפי' התנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים: וכל תניי שיש בו מעשה בתחלתו. שהקדים מעשה שיש עליו לעשות לתנאי שהוא מתנה כגון הרי זה הדבר שלך אם תקיים לי דבר פלוני דלא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתתם היינו תנאי קודם למעשה: תנאו בטל. והמעשה קיים ואע"פ שזה לא קיים התנאי: וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחלתו. דהוי תנאי קודם למעשה תנאו קיים ולאפוקי בתנאי שאי אפשר לו לקיימו שאינו אלא כמפליגו בדברים שאין בלבו אלא להקניטו בעלמא ומרחיקו ודוחה אותו בדברים אין בתנאי זה כלום והמעשה קיים: **גמ'** תני. בתוספתא דקידושין פ"ג: הרי זו מקודשת. ותנאו קיים:

לא

מראה הפנים

קדש הוא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט ממ"ש הלכה ד'. ומסקנא דהאי תלמודא הכי היא בפ' כרם רבעי. ובענין אוקמתא דקאמר התם כגון שנפתחו חביותיו לגור וכו' הרמב"ם בהל' שכירות שם כתב דבריו בהל' ו' וטעמו משום דקאמר התם והאמר דתני רב זביד וכו' אפי' תימא כגון שנפתחו חביותיו לגור וכו' ולא היה צריך לשרש באתרא דהוות דשריק וכו' כדמסיים התם כ"א שהכוונה שיהיה בענין שצריך הוא להודיען בשכר נגמרה מלאכתן וזהו נכלל בכלל דבריו ז"ל הרי אלו לא יאכלו בשכר נגמרה מלאכתן וכו' וכלומר בשכר שומרה בחבית כדכתב בהל' מעשר וכו' ואם לא הודיען וכו' כלומר שהוא בענין שצריך הוא להודיען וכגון שלא הוכר שהוליכה או כיוצא בזה. והתם דקאמר באתרא דהוות שריק וכו' לאו דוקא אלא חדא מגווני נקט וה"ה כל כיוצא בזה דלא היה להו למידע ולאסוקי אדעתייהו. והטור בסי' של"ז נקט אוקמתא קמייתא דהש"ס משום דהתם קאמר אפי' תימא וכו' ולא צריכין לדחוקי לאוקמי בשנפתחו לגור דוקא אבל לדינא חד טעמא אית להו:

רב הונא אמר בשומרי פירות וכו'. ה"א להעמיד הגי' בכתובה בספרים דהא מילתיה דרב הונא כמילתיה דרב דהתם דף צ"ג ע"א אתיא כדמוכח דמייתי סייעתא מפרת חטאת אלמא דס"ל משמר כעושה מעשה דמי ובגנות ופרדיסין דמחובר שלא בשעת גמר מלאכה הוי אפי' עושה מעשה אינו אוכל מן התורה כדתנן במתני' ומשכי תיתי שומרין אלא ודאי כדפרשית והוחלפו השיטות בכאן ורב הונא ס"ל ממש כרב דהתם דקסבר דשומרין מלאכה במחובר לקרקע שלא בשעת גמר מלאכה אוכלין מהלכות מדינה כן ובדכתבנו התוס' בס אליביה דרב וה"ה ס"ל בשומרין. ושמואל דהכא היינו שמואל דהתם. ומסקנא כשמואל כדאמר רב אשי התם דדייקא מתני' כוותיה. ומיהו הא דמייתי סייעתא הכא לרב ודריש לה מקרא דשומר כעושה מעשה הוא לא קאי הכי התם אלא דמסיק דמדרבנן הוא גזירה שמא יזוז בה אבר וכן כתב הרמב"ם בריש פ"ה מהל' פרה ובמאי הכא נמי קרא לאסמכתא בעלמא הוא. וטרחתי וחפשתי אחר ברייתא זו ולא מצאתיה לא בתוספתא ולא בספרי ולא בשום מקום בברייתות הנמצאות לפנינו:

תני כל המתנה על מה שכתוב בתורה וכו'. דינים אלו מהתוספתא דגיטין וקידושין כמו שהבאתי בפנים מקצתן מבואר בסוף פרקין התם ומקצתן בפ' מי שאחזו. ומשמע מהאי תוספתא דקידושין דעונה נמי כתנאי ממון הוא ותנאו קיים והש"ס לא הב הכא לפרשם ולבארה משום דככר מפורשת היא בפ"ק דקידושין וכמו שיתבאר בדיבור דלקמן. הלא תראה דכך הש"ס הזה מביא ברייתות דהתוספתא ברמיזה ובקצרה ודולג ממקום למקום מקידושין לגיטין ואינו מביא אלא אפס קצתה משום דבקיאין היו בברייתות וסומך על פירושן במקום אחר. ובענין משפטי התנאי כבר מבוארים המה בדברי הפוסקים והמפרשים מענין הרבה חלוקי דעות בזה והמה בכתובים ולא אביא בכאן אלא כענין שלמדתי דבר ממנו לידע על נכון דעת הרמב"ם ז"ל ומה שנתבאר מזה בכמה דיניו מדיני התנאי כביאור לפי חלוקי השיטות והדעות מתחלקות במה שנלמד מהסוגיות ואגב אבאר פירוש סוגיא אחת מסוגי' תלמודא בפ"ג דקידושין. ובחיבורי שם פירשתי לפי הגי' שלפנינו. ועוד מצאתי גי' בס' המלחמות להרמב"ן ז"ל בפ"ב דכלה וגי' אחרת בחידושי הרשב"א ז"ל בפ' מי שאחזו ויתבארו אחת אל אחת עם התלמוד ויוצא מהן. ועיין בקונטרס אחרון בביאור הסוגיות והשיטות סי' ו' ובס המלחם כס"ד:

על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה ה"ז מקודשת. הכא לא מייתי הש"ס אלא התוספתא כצורתה ולא מפרש לה וסמיך אמאי דפירש בפ"ק דקידושין בהלכה ב' דקאמר

מסורת הש"ס

(שבועות פ"ח דף מט שבועות לד שם)

פי' תוס' ב"מ לד ע"ב ד"ה ס"מ

פ' תוס' שם כ"ה ד'

ב"מ לו ע"ב

קדושין יט ע"ב וס"ו

(תוספתא קדושין פ"ג) ב"מ צד

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פי"ג מהלכו' שכירות ס"ט טוש"ע חו"מ סי' שמז סעיף ו

טו
ב ג מיי' שם פ"א הלכה א ב ופ"ד מהלכות שאלה ופקדון ה"י סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' רלא ס"א

טז
ד מיי' שם הלכה ב ופ"א מהלכות שאלה ופקדון הלכ' א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שמ ס"א וסי' שנ ס"ב ג

יז
ה מיי' שם סמ"ג שם

יח
ו מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שו ס"א

יט
ז מיי' שם פי"ג הלכה ט טוש"ע שם סי' שלו ס"ו

כ
ח מיי' פ"ט מפ"ה אדומה הלכה א סמ"ג עשין רלב

כא
ט י מיי' פי"ג משכירות ה"ד סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' שג ס"ד

כב
כ מיי' שם טוש"ע שם ס"ג

כג
ל מ מיי' שם טוש"ע שם ס"ב

כד
נ מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף יב

כה
ס מיי' שם טוש"ע שם ס"ג

כו
ע מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד

כז
פ מיי' שם פ"ב ס"מ"ג שם טוש"ע סי' רלא ס"ז

כח
צ מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שם ס"ד

כט
ק מיי' פ"ו מאישות ה"ט ופ"ב שם ה"ג סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח ס"ב

ל
ר מיי' שם ה"ב טוש"ע שם סעיף כ

לא
ש מיי' שם ס"ט ופ"ב מאישות סמ"ג עשין מח טוש"ע שם סעיף ס

עין משפט נר מצוה

לב

א מיי' פ"ו מאישות ה"ז סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח ס"ב וסי' קמג סעיף יב

א

ב מיי' פ"א מהלכו' שכירות הלכה ג ופ"ב מהלכות שאלה ופקדון ה"א סמ"ג עשין פח טוש"ע חו"מ סי' שמו סעיף א

ב

ג מיי' שם ופ"ב שם טוש"ע שם סעיף ב

ג

ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

לא תהא זקוקה ליבם הרי זו מקודשת ותנאו בטל. כצ"ל וכן הוא בתוספתא שמתנה על מה שכתוב בתורה הוא: זה הכלל. בתוספתא פ"ה דגיטין היא ורישא קתני על מנת שתפריחי באויר ע"מ שתעבור הים ברגליך ה"ז אינו גט ר' יהודה בן תימא אומר כזה גט זה הכלל א"ר יהודה בן תימא כל תנאי שאי אפשר לה לעשות והתנה עמה לא נתכוין זה אלא להפליגה בין שאמר וכו': מתקיים בכתב. וכל שאינו מתקיים בכתב אינו מתקיים בפה: כפר עותני וכו'. רישא הכי איתא התם שאני הולך מיהודה לגליל והגיע לאנטיפרס וחזר בטל תנאו שאני הולך מגליל והגיע לכפר עותני וחזר בטל תנאו וקאמר התם כפר עותני בגליל ואנטיפרס ביהודה את שבנתיים מטילין אותו לחומרא מגורשת ואינו מגורשת. שאם התנאי ה"ז גיטך ע"נ שאני הולך מיהודה לגליל ואנטיפרס ביהודה הוא וכשהגיע לשם חזר בטל התנאי שלא הלך עדיין מיהודה וכן בסיפא: את שבנתיי'. שהלך מאנטיפרס ולכפר עותני לא בא ה"ז ספק אם דוקא לגליל קאמר שיגיע לשם ולא קיים התנאי או מיהודה דוקא וכשהלך מאנטיפרס ע"מ לילך לגליל קיים תנאו ומגורשת ואינה מגורשת וכדין כל ספק בגט ופסולה מן הכהונה:

הדרן עלך השוכר את הפועלין

מסורת הש"ס

(תוספתא דגיטין פ"ה) שם

ע' גיטין ע

תורה אור

זה הכלל שהי' ריב"ת אומר כל דבר שאיפשר להתקיים כו' כו' מכאן עד סוף הפרק הוא שייך למס' גיטין ומובא בכאן אגב גררא כדרך הש"ס הזה:

לילה

שאם מתי לא תהא זקוקה לייבום הרי זו מקודשת ותנאו בטל. *זה הכלל שהיה ר' *יודה בן [א] תימא אומר כל דבר שאיפשר להתקיים והתנה עמה לא נתכוון אלא להפליגה בין שאמר בכתב בין שאמר בפה כל המתקיים בפה מתקיים בכתב. וכפר עותני *בגליל ואנטיפטרס ביהודה את שבנתיים מטילין אותו לחומרו:

הדרן עלך השוכר את הפועלין

הלכה א מתני'

השואל את הפרה [י] ושאל בעליה עמה שאל את הפרה ושכר בעליה עמה שאל את [ג] הבעלים או שכרן ואח"כ שאל את הפרה ומתה פטור שנאמר °אם בעליו עמו לא ישלם אבל [ד] שאל את הפרה ואח"כ שאל את הבעלין או שכרן ומתה חייב שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם: גמ' א"ר אילא ממשמע שנאמר °שלם ישלם אין אנו יודעין אם בעליו עמו לא ישלם מה ת"ל בעליו אין עמו שלם ישלם. אלא מכיון ששאלה פרה ולא שאל בעלה עמהן אע"פ שהבעלין חורשין על גבה ומתה חייב. אבל שאל את הפרה ואחר כך שאל בעלה או שכרן ומתה חייב. א"ר לא ממשמע שנאמר °אם בעליו עמו לא ישלם איני יודע שאם אין בעליו עמו שלם ישלם מה ת"ל בעליו עמו לא ישלם. אלא מכיון ששאל הפרה ושכר בעלה עמה אף ע"פ שהבעלים חורשין במקום אחר ומתה פטור:

שמות כב

שם

שם

הלכה

הלכה א מתני'

השואל את הפרה ושאל בעליה עמה. אם היו הבעלים של הפרה אצל השואל לעשות מלאכתו בין שהיו שאולים אצלו או שכורים בין באותה מלאכה של פרה בין לעשות מלאכה אחרת אם מתה פטור: שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם. והכי משמע אם בעל השור עמו עם השואל שהוא שאל או שכר לו לעשות מלאכתו בשעה שהשאיל לו פרתו לא ישלם: אבל שאל את הפרה וכו'. שהיה עמו בשעת אונס ולא היה עמו בשעת שאלה חייב דלא הוי שאלה בבעלים לאיפטורי אלא אם כן היה עמו בשעת שאלה: שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם. והכי אשמעינן קרא בעליו אין עמו בשעת שאלה אע"פ שהיה עמו בשעת שבירה ומיתה שלם ישלם:

גמ' ממשמע שנאמר קרא' בשואל הכי כתיבי וכי ישאל איש וגו' בעליו אין עמו שלם ישלם אם בעליו עמו לא ישלם ודריש לה לקרא' הכי דלא תימא דהתורה הקפידה שיהא עמה בשעת שאילה ובשעת שבירה או מיתה ושיהא הבעלים שאולין ג"כ באותה מלאכה דוקא כגון פרה והבעלים חורשין עמה וכן נמי שלא תטעה לומר דהי אמרינן דלא בעינן שיהו הבעלים עמה בשניהן אלא בחדא נמי סגי א"כ נימא דאפי' היו בשעת שבירה ומיתה ולא היו בשעת שאלה יפטור הלכך מפרש לה ר' אילא שלא תטעה בכך והיינו טעמא דמתני': ממשמע שנאמר. ברישא דקרא בעליו אין עמו שלם ישלם וא"כ כבר אנו יודעין דאם בעליו עמו לא ישלם וקרא דבעליו עמו לא אילטריך: מה ת"ל בעליו אין עמו. כלומר וכ"ת דבעליו עמו איצטריך ללמדינו שיהא ג"כ בשעת שבירה ומיתה א"כ ליכתוב האי קרא לחודיה ומה ת"ל בעליו אין עמו שלם ישלם אלא ע"כ רישא דקרא בא ללמדינו דלא מהני מידי מה שהבעלים עמו בשעת שבירה ומיתה אלא מכיון ששאל את הפרה ולא שאל בעליו עמה או לא איכפת במה שהן עמה לבסוף ואפי' חורשין על גבה שהבעלי' עמה באותה מלאכה ומתה. חייב כיון דלא היו שאולין עמה בעידן שאלה: ממשמע שנאמר וכו'. השתא מסיים לדרשה דידיה וכלומר דלא תימא דודאי יודעין אנו עכשיו דבעידן שבירה ומיתה לא מהני מידי והיינו טעמא דסיפא אלא דאכתי מנא לך לומר דבעידנא דשאלה לחודיה מהני דילמא עד שיהא עמה בשתיהן הלכך מסיים וקאמר דהא נמי לא מלית אמרת: דממשמע שנא' סיפיה דקרא בעליו עמו לא ישלם. א"כ כבר אנו יודעין שאם אין עמו ישלם וקרא דרישא אם אין בעליו עמו לא אילטריך וכ"ת לאשמעינן דלא מהני מידי מה שהבעלים עמו בעידן שבירה ומתה מכיון שלא יהיו בשעת שאלה דאכן תרווייהו בעינן א"כ הו מה ת"ל בעליו עמו לא ישלם ליכתוב רישא דקרא לחודי' וליפתוק: אלא מכיון וכו'. וכלומר דע"כ ללמדינו דעידן שאלה בעינן ובהא לחודה הוא דסגי והיינו טעמא דרישא:

הלכה

מראה הפנים

דקאמר התם לר"מ דס"ל כאמה העבריה מתנה עמה ע"מ שלא יהו עליה יעודין וחכמים אומרים לא עשה כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה והנאו בטל ופריך ולית ליה לר"מ תנייו בטל אית ליה תניי אפשר לו לקיימו בסופו וזה אפשר לו לקיימו בסופו. וכדפרישית התם דס"ל לר"מ דהא דתנן הכא במתני' כל תנאי שאפשר לו לקיימו בסופו תנאו קיים אמתנה על מה שכתוב בתורה נמי קאי דלא אמרינן תנאו בטל אלא אם אי אפשר לקיימו והיינו שעכ"פ צריך הוא לעבור על מה שכתוב בתורה וזה אי אפשר לקיימו מיקרי אבל הכא אפשר לקיימו הוא שהרי אין חובה מן התורה עליו לייעד אלא אם רצה לייעד מייעד ולא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה. ופריך ולית לון לרבנן תניי אפשר לקיימו בסופו ומשני אית לון תניי ממון. דוקא היכא דתנאי ממון ואפשר לקיימו בסופו תנאו קיים ואפילו במתנה על מה שכתוב בתורה. וזה תניי גוף הוא. והא תני נושא הוא אדם אשה ומתנה עמה ע"מ שלא יהא לה עליו לא שאר ולא כסות ולא עונה ניחא שאר וכסות. ועונה לא תניי גוף הוא אמר ר' חייא בר אדא תיפתר בקטנה. ואינה מקפדת על העונה. מבואר הוא מהאי אוקמתא דאליבא דר"מ התוספתא סתמא מיתפרשא ולרבנן פתר לה בקטנה דס"ל עונה תנאי גוף הוא ולא תנאי ממון וה"ז דומה ממש למסקנא דגמרא דילן אליבא דחכמים וכפי' פירש"י ודעת הרמב"ם בפ"ו מאישות הלכה י' וכן דעת רוב הפוסקים דעונה תנאי גוף הוא ותנאו בטל והאיה וסייעתא לדעתם ז"ל והמשנה למלך אחר שהביא מקלת דעות החולקין בזה וכתב דדעתו שיש סומכין על הא דהכא קיים בדבריו. אך קשיא לי דבירושלמי דפ"ק דקידושין וכו' סבור הוא ז"ל דהכא סתמא דהש"ס הוא והוקשה לו דסותר להאי דקידושין. ובאמת תוספתא היא הא דמייתי הכא וכן דרך הש"ס להביא התוספתא בקצרה וברמז וסומך על מה שכבר מבורש במקום אחר הוא ואם הכוונה דמקשה הוא על דעת החולקין ממסקנא דקידושין ניחא: שאם מתי לא תהא זקוקה לייבום ע"ב סי' ז':

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

השואל את הפרה. ממשמע שנאמר שלם ישלם וכו'. ממאי דפרישית בפנים יתבאר הטעם במה דמהפך ר' אילא לפרש בתחלה טעמא דסיפא דמתני' וסדר מפרש רישא אלא משום דבעי לדייק בטעמיה ובדרשא דקרא' דע"כ שמענו דלא קפיד קרא אלא אחדא והיינו עידן שאלה אבל עידן אונסה לא איכפת לן וכן נמי לא מהני אם היו הבעלים בעידן אונסה לחוד והלכך מהפך בדרשיה ובפירושא דמתני' וכלומר דכי הוה כתב רחמנא רישא דקרא הכר הוה ידעינן סיפיה וכ"ת דאיצטריך וכו' וכמבואר בפנים. ונראה ג"כ דממשמעות המקרא הוא דורש דעידן שאלה הוא העיקר דבעליו אין עמו אריבא דקרא וכי ישאל קאי אלא שלא תטעה דעידן אונס נמי בעינן וכן נמי באותה מלאכה הלכך מסיים בדרשיה כמבואר. ויש לדמות דרשא דר' אילא דהכא לדרשא דרבא דהתם דף צ"ו ע"א דהא כבר לה כר' יונתן וכו' וכלומר דס"ל קאמר דע"כ אי אתה יכול לפרש דתרווייהו בעינן דהא מחד קרא משמע בעליו אין עמו וגו' כלומר דבעינן שהיו בשתיהן ומשמע נמי אפי' בעליו עמו בא' מהן לא ישלם וקרא דסיפא איפכא משמע אם לא היו בשתיהן ומשמע נמי באחת מהן היו ובאחת מהן אין בעליו עמו ישלם הא כילד וכו' אלא דהתם קאמר ואיפוך אנא מסתברא וכו' ובהא משמע דממשמעותיה דקרא קדריש ויש לומר דהיינו נמי דקאמר מסתברא שאלה עדיפא משום דקמייתי ליה לרבותי' והלכך רמינן בעליו אין עמו אריבא דקרא וכי ישאל דהבא לחוד קפיד קרא. ומכאן הוכיחו

הלכה ב מתני' השואל את הפרה ושאלה

חצי יום ושכרה חצי יום שאלה היום ושכרה למחר שאל אחת ושכר אחת המשאיל אומר שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה בשעה שהיתה שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב. השוכר אומר שכורה מתה ביום שהיתה שכורה מתה בשעה שהיתה שכורה מתה והלה אומר איני יודע פטור זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר שהשכורה מתה זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו:

גמ' לילה שבנתיים מהו. אית מרין דרך הפרות ללון על בעליהון וזו על ידי ששוכרה אצלו לא לנה כשאולה היא אצלה והוא חייב. ואית מרין אין דרך הפרות ללון על בעליהן וזו כשכורה אצלו פטור:

הלכה ג מתני' השואל את הפרה ושילחה לו ביד בנו וביד עבדו וביד

שלוחו או ביד בנו וביד עבדו או ביד שלוחו של שואל ומתה פטור אמר לו השואל שלחה לי ביד בני וביד עבדי וביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך *ואמר לו השואל שלח ושילחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה: **גמ'** תני השאילני פרתך עשרה ימים והשאל לי בהן חמשה ימים ראשונים. מתה בתוך האחרונים משעבוד

פני משה

הלכה ב מתני' המשאיל אמר שאולה מתה. השאל אחת ושכר אחת קאי ובמה דסיים פתח: ביום וכו'. קאי אהיך בבי: והלה אומר איני יודע חייב. למאי דקי"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ישבע שבועת היסת שאינו יודע ופטור א"א לאוקמי המתני' כמשמעה. ומוקי לה בגמרא התם כגון שיש עסק שבועה דאורייתא ביניהם וריש' מסכתת לה בתרתי דא"ל שתי פרות מסרתי לך פלגא דיומא בשאלה ופלגא דיומא בשכירות אי נמי חד יומא בשאלה וחד יומא בשכירות ומתו תרווייהו בעידן שאלה וא"ל שואל חדא אין בעידן שאלה מתה ואידך לא ידענא אי בעידן שאלה אי בעידן שכירות מתה דה"ל כאומר ידענא ואמשין לא ידענא דמתוך שאינו יכול לישבע משלם ודוקא מתו תרווייהו דאי בדקיימא חדא וקא"ל חדא שקלה ואידך לא ידענא הוי ליה בהא דמודה הילך וקי"ל כרב ששת דאמר הילך פטור משבועה דאורייתא וסיפא דשאל אחת ושכר אחת מסכתת לה בהלת דאמר ליה שלשה פרות מסרתי לך שתים בשאלה וחדא בשכירות ומתו תרתי דבשאלה וא"ל שואל אין חדא דשאלה מתה ואידך לא ידענא אי דשאלה מתה והך דקיימא דשכירות היא ואי דשכירות מתה והך דקיימא דשאלה היא דמתוך שאינו יכול לישבע משלם: השוכר אמר וכו' והלה אומר איני יודע פטור. וישבע השוכר שכדבריו כן הוא: זה אומר שאולה וכו'. הא נמי לא אפשר לאוקמה כמשמעה דהא קי"ל טענו חטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורי' וה"נ מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ומה מקום לשבועה זו והלכך מוקי לה התם דשבועה זו ע"י גלגול היא דא"ל אשתבע לי שבועת שומרים שאתה חייב לישבע שמתה כדרכה ומגו דמשתבע על השכורה שמתה כדרכה מגלגל עליו לישבע שהשכורה היא שמתה: יחלוקו. מתני' דתני יחלוקו מוקי לה התם כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל לא קי"ל הכי אלא כחכמים דס"ל המוציא מחבירו עליו הראיה ואם לא היתה שם ראיה ישבע השומר שאינו יודע ופטור: **גמ'** לילה שבנתיים מהו. שאלה היום ושכרה למחר ומתה בלילה שבנתיים מה דינו. וכלומר דמיבעיא ליה מי אמרינן דמיד שכלתה שאלתו תו לא הוי ליה שואל עלה ואע"פ שעדיין היא בביתו ולא החזירה לבעלים או דילמא דלא אתחיל השכירות עד שיחזירנו לבעלים אחר יום השאלה והדר למישקלה ליום השכירות ואי לא אהדרה ומתה בלילה עדיין כשואל הוי ומיחייב באונסין: אית אמרין. וקאמר הש"ס דפליגי בה בהאי דינא דאית אמרין דרך הפרות ללון על בעליהן כלומר שצריך השואל להחזירה להבעלים מיד אחר שנשתמש בה ביום שאלתו ודרך הוא שיוחזרו אצל בעליהן ללון שם וזו על ידי ששכרה ליום המחרת אצלו לא החזירה ולא לנה בבית הבעלים עדיין כשאולה היא אצלו ואם מתה בלילה חייב: ואית אמרין אין דרך וכו'. כלומר שאין החיוב מוטל על השואל להחזירה לבית הבעלים ללון שם ואפי' עדיין היא בביתו מיד אחר יום השאלה אמרינן דכלתה שאלתה וזו כשכורה אצלו ואם מתה בלילה פטור:

הלכה ג מתני' ביד בנו. המשאיל שלחה לשואל ביד בנו ועבדו ושלוחו של משאיל: או ביד בנו וביד עבדו או ביד שלוחו של שואל ומתה. בדרך פטור והאי שלוחו של שואל פליגי בה אמוראי בהגוזל קמא התם ולרב חסדא דס"ל שליח שעשאו בעדים הוי שליח מוקי לה להשליח דשואל דמתני' בשכירו ולקיטו שדר בביתו ולא עשאו שליח בעדים דאי איכא עדים דשויה שליח חייב השואל באונסים משמסרה זה לו: שלחה לי וכו' או ביד עבדך. האי עבדך בעבד עברי קאמר דאלו עבד כנעני יד עבד כיד רבו והוי כאלו לא יצאה מרשות משאיל וכאלו המשאיל עצמו הוליכה לו ואם נאנסה בדרך פטור השואל: וכן בשעה שמחזירה. אם שלח השואל ביד בנו ועבדו ושלוחו שלו או של המשאיל לא יצאת מרשותו של שואל עד שתבא ליד המשאיל ואם נאנסה בדרך חייב ואם אמר לו המשאיל שלחה לי או שאמר השואל הריני משלחה וכו' וא"ל המשאיל שלח ושלחה ונאנסה בדרך פטור ומתני' דוקא כשמחזירה בתוך ימי שאילתה אבל אם החזירה לאחר ימי שאילתו אין לו דין שואל אלא דין שומר שכר יש לו וכדמסקינן בפ' האומנין ואם שלחה לו ביד בנו ביד עבדו ושלוחו בין שלו בין של משאיל ונאנסה בדרך פטור: **גמ'** והשאיל לי בהן ה' ימים ראשונים. שתהיה שאול בעלמך לי ג"כ לעשות עמי בחמשה הימים הראשונים מעשרה ימים ההם: משעבוד

רידב"ז

לילה שבינתים מהו אית מרין דרך הפרות ללון על בעליהן כו'. הרשב"א ז"ל מהפך הגי' מובא במה"פ ז"ל והמרה"פ ז"ל כתב שהוא דוחק ובאמת אינו דוחק ומובן מאוד:

תני השאלני פרתך י' ימים והשאיל לו בהם ה' ימים ראשונים. מתה בתוך האחרונים משיעבוד הראשונים מתה וכיון דהה' ימים ראשונים הי' בבעלים והי' עמו בשעת שאלה א"ל להיות עמו בשעת שו"מ ע"כ פטור. אבל אם אמר לו השאלני פרתך לאחר עשרה ימים א"ל שבה כו'. פירש דהגה אם שאל הבעלים היום והפרה למלאכתה לאחר עשרה ימים ומשך הפרה לרשותו לקנות בה בשעת מלאכה על לאחר עשרה וקיבלה בתורת שואל אך התנה שיתחיל בה במלאכה לאחר עשרה ימים פשיטא דחיובא דשואל עליה ומשעת משיכה נתחייב כדאיתא בתוס' ז"ל דף ע"ט ע"א במס' ב"ק דמשעת משיכה נתחייב שואל בשמירתו. ובפרט להגך מרכוותא ז"ל דסבירא להו דמשעה שסילק

ב"ק קד פ"א

ב"מ ס פ"ב

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ב מהלכות שאלה ופקדון ה"ג סמ"ג עשין לב טוש"ע חו"מ סי' שדמ ס"ד וע"ש

ה
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

ו
ג מיי' שם פ"ו הלכה א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שמ ס"ס

ז
ד טוש"ע שם סעיף ס

מראה הפנים

הוכיחו התוס' בפ' שור שנגח את הפרה דף נ"ד ע"א ד"ה או מיבעי לחלק דהלכה כר' יונתן דס"ל בכל מקום עד שיפרוש לך הכתוב יחדיו דהא רבא דקי"ל כוותיה לגבי דאביי סבר לה כר' יונתן ומדבריהם משמע נמי דהאי דקי"ל דהלכה כרבא וכו' אפי' היכא דפליגי בפלוגתא דתנאי הוא. וכבר זכרתי מענין זה בשם תשובת מוהרי"ק בפ' המפקיד הלכה ד' ד"ה ר' אבהו אמר וע"ש:

שאל אחת ושכר אחת. לפי נוסחא זו ליכא סייעתא להא דכתב הנ"י בענין גלגול דמתני' כדלא שייכא ביה גלגול שבועה עסקינן דמיירי שיודעין שמתה וכנוסחא דהתם דגרים ומתה וע"ש מה שכתב לדעת המפרשים ז"ל. ואני פירשתי המשנה לפי שיטת הרמב"ם ז"ל בחיבורו וטעמא בדין הזה היכא דליכא עסק שבועה דאורייתא ביניהם כגון שתובעו פרה א' שמתה כדרכה והלה אומר איני יודע אם השאולה או השכורה שהדין בזה שישבע היסת שאינו יודע ויפטר ולא אמרינן מתוך שאיל"מ ברור הוא לדעת הרמב"ם משום דלא אמרינן בשבועה הבאה ע"י גלגול מתוך שאיל"מ. וכן בענין שפלפלו בהתובע טוען טענת שמא אם שייך כאן שבועה כדפריבית בסיפא המשאיל אומר וכו' וכתי"ע נסתפק בזה לדעת הרמב"ם ורצה לדחוק בדבריו דפ"ג מהלכות שאלה הלכה ג'. ומבואר הוא מדבריו שם דס"ל להדיא דישבע שאינו יודע ויפטר כנראה להמעיין בדבריו ויתבאר אי"ה בעיקרי דינים אלו ולפי דעות שיטות המתחלקות במס' שבועות בס"ד:

לילה שבנתיים מהו. מבואר הוא למאי דפרישית בפנים דפליגי הכא אי אמרינן דשואל אחר שכלו ימי שאילתו פטור הוא מתורת דשואל ואע"פ שעדיין בביתו הוא ולא החזירה לבעלים וכדשקיל וטרי התם בפ' האומנין דף פ"א ע"א בהאי דינא על המתני' כל האומנין וכו' וליבנא בתרא דהכא כמסקנא דהתם דלאחר ימי שאילתה פטור ואפי' בביתו של שואל ומיהו שומר שכר הוי ואף שעדיין לא הגיע יום השכירות משום דנהנה מהני כדאמר התם וכן הובא בנ"י בסימן סמ"ג בשם תלמידי הרשב"א בפירשו לסאי דהכא כן. ובשיטה למה"א ז"ל ראיתי שהביא בשם הרשב"א ז"ל ואחר שהביא לסוגיא דהכא כתב וז"ל וניל שיש טעות בנוסחאות שירושלמי והספר הוא ומדעתי שכך הגי' אית נן אמרין שדרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו ע"י שהיתה שכורה אצלו לא לנה כשכורה היא אצלו ופטור. ואם אין דרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו מפני שהיתה שאולה אצלו לא לנה כשאולה היא וחייב עכ"ל. ולפי היפוך הגי' הזאת צריך לדחוק בפירוש שדרך הפרות ללון וכו'. ועוד דלפ"ז לא אתיא האי סוגיא כמסקנא דהתם דהא דלליבנא קמא הטעם הוא דפטור משום שהוא החזיקה בביתו הואיל ושכורה אצלו למחר ומשמע הא לאו הכי מיחייב עלה ואנן קי"ל דלעולם פטור הוא מדיניה דשואל אחר ימי שאילתה ואפילו לא שכרה את"כ אלא דש"ש מיהת הוי ממילא הואיל ונהנה מהני ואם דאפשר ליישב זה בדוחק לפי דעתו ז"ל מוטב לנו שלא לשנות הנוסחאות אם מתפרש לנו הסוגיא כפשטה:

תני השאילני פרתך י' ימים וכו'. לא מצאתי ברייתא זו בתוספתא שלפנינו. ולפי גי' הספר נ"ל דרישא איידי דסיפא היא דהא מלתא דפשיטא היא דאם היו הבעלים בשעת שאלה אינם צריכין להיות בשעת מיתה וכבר שמעינן לה ממתני' ומברייתא דריש פרקין

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ד מהלכות מכירה הלכה י ועיין במ"מ סמ"ג עשין פכ טוש"ע חו"מ סי' רכג ס"א

ט
ב מיי' שם סי"ב טוש"ע שם סעיף ד

משעבוד הראשונים מתה. השאילני פרתך לאחד עשר ימים א"ל סבה מן כבר מתה משיעבוד האחרונים מתה. השאילני פרתך ואני נשאל לך. השאילני פרתך ובוא ועשה עמי השאילני קרדומך ובוא ונכש עמי השאילני תמחוייך ובוא ואכול עמי. שאלה מן הבייר או מן הסנטר או מן האיקומנוס ומתה כמי שהבעלים עמו:

הלכה ד מתני'

א המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי יחלוקו היו לו ב שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכן שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה הלוקח אומר הגדול לקחתי והמוכר אומר איני יודע זכה בגדול המוכר אומר הקטן מכרתי והלה אומר איני יודע אין לו אלא קטן זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר. *זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו: **גמ'** א"ר יוחנן זו להוציא מידי *סומכוס שאומר כל הספיקות יחלוקו. א"ר

מסורת הש"ס
ב"ק לו ע"ב
ב"ב לד ע"א

פני משה

משעבוד הראשונים מתה. כלומר אע"פ שלא היה שאול לו כ"א בימים הראשונים ולא בימים האחרונים בשעת מיתתה אפ"ה שאלה בבעלים הואי ופטור דהכל הולך אחר שעבוד הראשונים ובשעת שאלת ימים הראשונים היה מבועבד להיות שאול במלאכתו עמה והלכך כל הימים כשאלה בבעלים הן: השאילני פרתך לאחר עשרה ימים. ארישא דהשאל לי בהן קאי וכלומר אבל אם היה הוא שאול לו באי זה ימים ולא היתה פרתו שאולה עמו אלא שא"ל אחר עשרה ימים השאילני פרתך: אמר ליה סבה. והשיב לו הזקינה פרתי ואינה מוללת למלאכה כל כך: מן כבר מתה. כלומר שהיא חלושה הרבה וכמו כבר כמתה היא ואע"פ כן השאילה לו אח"כ ומתה בזה אמרינן דלא הוי כשאלה בבעלים אלא משעבוד הימים האחרונים מתה וכלומר שהרי באלו הימים האחרונים ששאל לו הפרה לא היו הבעלים שאולין עמה וקמ"ל דאע"ג דבימים הראשונים שהיה הוא בעצמו שאל לו הזכיר לו משאלת הפרה ואמר לו שרוצה הוא שישאיל לו פרתו לאחר עשרה ימים אפ"ה לאו שאלה בבעלים הוי אלא כשאלה אחרת היא: השאילני פרתך ואני נשאל לך. למלאכתך באותו היום: השאילני פרתך וכו'. כלו' כל אלו שאלה בבעלים הן: תמחוייך. לאכול בו ובא אתה ואכול עמי: שאלה מן הבייר. החופר בורות של הבעלים או מן הסנטר נאמן ביתו וכן האיקונומים פקיד בביתו וממונה על הכל והיו עמו במלאכתו ומתה כולן כמי שהבעלי' עמו שהן עומדין תחת הבעלים:

הלכה ד מתני' המחליף פרה בחמור. להכי נקט חליפין בפרה ומכירה בשפחה משום דפרה אינה נקנית בכסף אלא במשיכה וכיון דמשך מידע ידע אי ילדה כבר או לא ילדה מש"ה תני בחליפין דדינו כיון שמשך בעל הפרה בחמור זכה בעל החמור בפרה בכל מקום שהיא ולפיכך נולד הספק ביניהם אבל שפחה כיון דעבד כנעני נקנה בכסף וכשנתן הכסף נקנית לו השפחה בכל מקום שהיא ואין ידוע אם עד שלא ילדה נתן הכסף והעובר שלו או לאחר שילדה והולד של בעלים: יחלוקו. מפרש בגמ': היה לו שני עבדים וכו'. ישבע המוכר שהקטן מכר התם פריך עלה אמאי ישבע מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ועוד היילך הוא ועוד אין נשבעין על העבדים ומסיק בפירושא דמתני' כשטענו עבד בכסותו ושדה בעומרים ובדלייפי ומשתבע אכסות ועמרים דמודה מקלת הטענה הוא ומיגו דמשתבע אכסות מישתבע נמי אעבד בגלגול כדתנן נכסים שאין להן אחריות זוקקין לנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן: **גמ'** זו להוציא מידי סומכוס. הסיפא קאי זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר וקאמר ר' יוחנן דזו להוציא מידי סומכוס היא וכלומר דקשיא ליה לר' יוחנן בפירושא דמתני' דהא רישא דקתני יחלוקו כסומכוס אתיא דאמר כל הספיקות שנסתפק לנו הדין עם מי יחלוקו וא"כ אמאי קאמר בסיפא ישבע הא נמי ממון המוטל בספק הוא דהרי ספק הוא להב"ד מי הוא הטוען באמת ולסומכוס יחלוקו מיבעי ליה:
אמר

רידב"ז

שכילק הבעלים שמירתו מחויב כל שומר בשמירתו לפי דינו. עי' בהרא"ש ז"ל שם והכא נתחייב על עצמו שימור דשואל דקיבל הפרה לרשותו לשאלה. אך התנה בעשית מלאכה על לאחר עשרה ימים ומתחייב מהשתא בשמירה דשואל משום שיעבודא דלאחר עשרה ימים. ומ"מ אם מתה בתוך עשרה פטיר מן האונסין דהא כל חיובו היא משום השיעבוד דלאחר עשרה דהא יכול כל אדם להתחייב א"ע מעכשיו בשביל דבר דאחר כך כמו שמבואר בחושן משפט סי' ס"א והנ"מ כשבא הדבר אחר כך נשתעבד מעיקרא אבל כשלא בא הדבר אחר כך פטור וכן מפורש במסכת כתובות ר"פ אף על פי בירושלמי עיי"ש בדברינו דמשעבד מעכשיו בשביל הביאה דאחר כך משא"כ כשמת ולא בא לידי ביאה פטור וה"נ אם מת השואל בתוך עשרה ימים או הפרה מתה בתוך עשרה פשיטא דפטור דהא כל חיובו דנשתעבד מעכשיו הוא בשביל שיעבודו דאחר עשרה ימים וכיון דלא בא לכלל חיוב דשאלה אחר כך פשיטא דפטור ואם כן אם מתה בתוך עשרה פטור אלא א"כ היתה לאחר עשרה ברשותו אז חייב אם מתה. וא"כ לענין מיתת הפרה לא שייך שנתחייב בתוך עשרה ואי דמתה לאחר עשרה הרי אז הוי שלא בבעלים. אך השואל טוען להמשאיל שסיבת מיתתה היא שנעשה טריפה הוא בתוך עשרה וכאילו כבר מתה בתוך עשרה ואפילו מתה לאחר עשרה אבל כיון דהסיבה היתה בתוך עשרה וחשוב כאילו כבר מתה בתוך עשרה הגם שמחויב אנכי באונסין כיון שנכנסה לאחר עשרה בשאילתי ועשיתי בה מלאכה לאחר עשרה. אבל כיון דכל עיקר המיתה דעכשיו הוא מהסיבה דמכבר ומזה מתה עתה לאחר עשרה ואז הוי בבעלים ופטור אני. ע"ז אמרינן דז"א דמשיעבוד ימים האחרוני' מתה. כיון דכל החיוב של תוך עשרה הוא משיעבודא דלאחר עשרה והוי החיוב של שלא בבעלים וכה"ג כתב בהגהת אשרי ז"ל בפ' השואל וז"ל ז"ל דוקא שנדר להיות עמי במלאכתו תוך ימי שאילת הפרה אבל אחר ימי שאילת הפרה אע"פ שנדר קודם אין זה שאלה בבעלים עכ"ל ז"ל. וה"ה גבי הפרה דאם שאלה למלאכתה אחר ימי שאילת הבעלים אין זה שאילה בבעלים:

השאלני פרתך ואני נשאל לך. ר"ל דהשיב לו המשאיל ואני נשאל לך. השאלני פרתי ובוא עשה עמי ר"ל השאלני פרתך למלאכת השדה ובוא עשה עמי מלאכה בבית לחטוב עצים. השאלני קרדומך לחטוב בה עצים ובוא ונכש עמי בשדה כו' כל אלה שאלה בבעלים היא:
ר"י

מראה הפנים

פרקין אלא עיקר הרבותא משום הסיפא הוא דנקט לה שאע"פ שבאותן הימים שהיו הבעלים שאולין עמו התנה עמו ודיבר לו על דבר שאלת הפרה שישאיל לו אחר ימים לא מיקרי שאלה בבעלים לפי ששאלת הפרה שאלה אחרת היא ואינה נגררת אחר ימים הראשונים שהיה הוא שאול לו וכן השמעינן רבותא בהא דקא"ל סבה היא וכו'. וכלומר שאע"פ שזה אמר לו שהיא זקנה וחלושה ודומה כמו שכבר מתה אפ"ה לא אמרינן שאפשר דכלאו הכי היתה מתה אלא מכיון שמתה בבית השואל בימים שהיתה שאולה לו ולא היה שאלה בבעלים מתחייב באונסיה הוא. ויותר נראה אם היינו גירסין בריבא והשאל לי בהן ה' ימים אחרונים וכו' משעבוד האחרונים מתה ובשתא דינא קמ"ל גם ברישא שאע"פ שימים הראשונים שאלה שלא בבעלים הוי ולא אמרינן שהימים הראשונים גוררין את האחרונים למיהוי כשאלה שלא בבעלים ואע"ג דאם היה הדבר בהפך ששאלה בבעלים וחזר ושאלה שלא בבעלים קי"ל דשאלה השניה הוי כמי ששאלה בבעלים מחמת הראשונה מ"מ הכא הראשונה שלא בבעלים והשניה בבעלים אין הראשונה גוררת את השניה למיהוי שלא בבעלים וטעמא דלקולא אמרינן גבומרים. ודין זה מבואר בתוס' דף צ"ח ע"ב בבעיות שכתבו שם ודקדקו שם ד"ה שאלה בבעלים וכו' דמשמע דאם שכרה בבעלים וחזר ושכרה שלא בבעלים דזהו מלתא דפשיטא דשכירות כדקיימא קיימא והשמעינן הכא ברבותא דהיפכא לא אמרינן הכי וכן מבואר שם בדבריהם וכן פסק הטור וש"ע בסימן שמ"ו ע"ש. ומיהו דינא דסיפא דהכא לא שייכא כלל לדין דהראשונה שלא בבעלים וכו' דדוקא בשאלת הפרה עצמה אמרינן הכי כדכתבו התוס' שם דגזרת הכתוב הוא דכל היכא דאיכא בעלים או בראשונה או בשניה פטור אבל הכא לא היה כאן שאלה בבעלים כלל ומה דקמ"ל הא תלמודא הוא כדאמרן שאין במה שזכר לו משאלת הפרה בהיותו שאול עמו כלום וכדלעיל:

השאילני פרתך ואני נשאל לך. נראה לפרש דהאי ואני נשאל לך אכליה קאי כלומר שאני נ"כ אשאיל לך איזה דבר דהוי כשאילני ואשאלך באותו היום ובאותו הזמן והוי שאלה בבעלים כדעת הרמ"ה והרא"ש ז"ל בתשובה מביאו הטור סי' ש"ס וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות שכירות הלכה ב' כמו שדקדקו המפרשים דבדוקא למתר הוא דלא הוי שאלה בבעלים וכמבואר שם. ולפ"ז הוי הייעתא מהכא לדעתם ז"ל נגד דעת החולקין בדין השאילני ואשאילך וכמו דנראה מהכרעת הב"י בש"ע שהביאו שם סעיף ז' דין דתשובת הרא"ש. ואם נפרש כפשוטו ואני נשאל לך קשה דהכה"ג לא מלינו שיהא נקרא שאלה בבעלים כשהשואל במלאכתו של המשאיל ומהיכי תיתי לומר כן אם לא דנאמר דהאי ואני נשאל לך תשובת המשאיל לשואל הוא שא"ל ואני נשאל לך במלאכתך ואם כן היה הדין מוכרח אפי' לדעת החולקין בהשאילני והשאילך וכמו דמוכחא האי עובדא דהנהו תרלויי בפ' האומנין התם דף פ"א ע"א וכן חד אריך וחד גוצא דלקמן שם וכמו שנראה מפירש"י ז"ל דבכה"ג מודה הוא ז"ל היכא שהמשאיל במלאכתו של שואל הוא בשעה שזה השאיל ממנו דהוי שאלה בבעלים וע"ש:

שאלה מן הבייר וכו' כמו שהבעלים עמו. דין זה פלוגתת הפוסקים הוא דהרמ"ה ז"ל מביאו הטור סי' שמ"ו פסק דשלוחו של אדם כמותו למיהוי שאלה בבעלים ולא כן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ודעת רוב הפוסקים אלא דוקא בעבד כנעני אמרי' יד העבד כיד רבו. ותניא בפירושא הא דרבא מתנכרה יד העבד כיד רבו בפרקין דף צ"ו ע"א אם קאו דבריו לדוקא אליביה דמ"ד אין שלוחו כמותו במנין זה ופסק רבא כוותיה או דקאמר אפי' להאי מ"ד מודה הוא בעבדו כמבואר בדברי הרא"ש ז"ל. ומ"מ צריך טעם לדעת הרמב"ם דרגיל הוא ז"ל לפסוק כתלמוד' דהכא במקום שאין לו הכרע מוכרח מהתם דלא כהאי תלמודא כמבואר להמעיין ורגיל בדבריו שלא שבק חיבורו כ"א אחר שבירר כל ההלכות מהתוספתא ומהירושלמי ורמז הוא ז"ל בעצמו לזה בפי' המשנה דמס' תמיד וכ"כ בתשוב' מהר"י קולון שורש ק' בענין דעתו בהכרע מהאי ש"ס שכתב שם בענין דין דקורעין על הכנויין המבואר בפ' ואלו מגלחין ופ' ד' מיתות בהאי תלמודא וז"ל והוא דבר ידוע שרבינו משה רגיל לפסוק על פי הירושלמי יותר מכל הפוסקים הידועים אצלינו ואפי' במקום שאין תלמודינו מוכיח כדברי הירושלמי לפעמים יפסוק כמותו היכא שתלמודינו מעמיד משנה או ברייתא בשיטות דחיקא והירושלמי מפרשה כפשטה תופס לו שיטת הירושלמי עכ"ל בזה. והנראה בזה דהוא ז"ל היה מפרש להאי דהכא דלאו בשומר שלו ופועל שלו מיירי אלא בבייר ובנטר שומר העיר מיירי וכן האיקונומוס על העיר הוא וכדמוכח מריש פרק דלקמן וא"כ הוא דומה למה דאמר רבא התם דף צ"ג ע"א מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא ספר מתא כולהו כעידן עבידתייהו כשאילה בבעלים דמו וכמו שפסק בזה פ"ב משאלה הלכה ג' מלמד תינוקות וכו' כל אחד מאלו וכיוצא בהן וכו' הרי זה שמירה בבעלים וזה פשוט:

היו לו שני עבדים וכו'. עיין לקמן פרק שבועת הדיינין הלכה ז' במה שנתבאר מזה:

זו להוציא מידי סומכוס. למאי דשלייני התם דף ק' ע"א רבה ורבא בר רב הונא באוקמתה דמתני' ואליבא דסומכוס מתפרשת הסוגיא כמו שבארתי בפנים בענין זה ור' אילא דמתו לפרש ברבה התם דלא אמר סומכוס אלא בשמא ושמא אבל בברי וברי לא ורישא וסיפא ניחא לי' נאוקמי כסומכוס כדאמר התם. ור' יוסי דהכא מתמה עליה דא"כ מאי קשיא לי' לר' יוחנן. והשתא נמי לפרש דר' יוסי ס"ל כרבה בר רב הונא התם
דאמר

מסורת הש"ס

ב"מ ד"ק

(תוספתא פ"ו) ב"מ קא ע"א

א"ר לא תיפתר בשזה אומר בריא לי וזה אומר בריא לי. ר' יוסי בעי אם בשזה אומר בריא לי וזה אומר בריא לי על דא אמר ר' יוחנן להוציא מדברי סומכוס:

הלכה ה מתני' המוכר [א] זיתיו לעצים ועשו פחות מרביעית לסאה הרי הן לבעל הזיתים עשו רביעית לסאה זה אומר זיתיו גידלו וזה אומר ארצי גידלה יחלוקו [ב] שטף הנהר את זיתיו ונתנן לתוך שדה חבירו זה אומר זיתיי גידלו וזה אומר ארצי גידלה יחלוקו: גמ' ר' יוחנן בעי הרטיבו מה הן. רב הונא אמר בששטפן [ג] *בגושיהן ר' יוסי בן חנינא אומר שני ערלה ביניהן:

הלכה ו מתני' [ד] המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח ובימות החמה שלשים יום [ה] ובכרכין אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש [ו] ובחנויות אחד כרכין ואחד עיירות שנים עשר חדש רשב"ג אומר חנות של נחתומין ושל צבעין שלש שנים: גמ' *תני כל אילו שאמרו שלשים יום וי"ב חדש לא שידור בתוכן שלשים יום וי"ב חדש אלא [ז] *שיודיעו קודם שלשים יום וקודם י"ב הדש. בית הבד כל שעת בית הבד בית הגת כל שעת הגת. בית היוצרה אין פחות משנים עשר חודש. א"ר יוסי במה דברים אמורים באילין שהן עושין בעפר שחור אבל באילו שעושין בעפר לבן כונס גורנו ומסתלק:

הלכה

אמר ר' אילא. דסיפא לא קשיא דתיפתר בשטוענין ברי זה אומר ברי לי שהגדול לקחתי וזה אומר ברי לי שלא מכרתי אלא הקטן ובכי הא מודה סומכוס דעל הלוקח להביא ראיה או ישבע המוכר שהקטן מכר: אם בשזה אומר וכו'. כלומר דר' יוסי מתמה עליה לדברי ר' אילא דלדידיה דמפרש לרישא בשמא ושמא זה אומר שמא עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי ובהא הוא דאמר סומכוס יחלוקו אבל בסיפא זה אומר גדול וכו' מפרש לה כפשטה דבברי וברי מיירי וכי על זה הוה אמר ר' יוחנן להוציא מדברי סומכוס דהא לא מספקא לן כלל בדברי סומכוס דלא אמר אלא בשמא ושמא אבל בברי וברי לא אמר ולא הוה ליה לר' יוחנן לאקשויי מידי אלא ודאי דלא ניחא ליה לר' יוחנן לפרש רישא בשמא וסיפא בברי והלכך מתמה ר' יוחנן דסיפא משמע להוציא מדברי סומכוס ורישא לא אתייא אלא כסומכוס:

הלכה ה מתני' המוכר זיתיו לעצים. שיקוץ אותם לשריפה והשהא אותם בקרקע ועשו זיתים רעים שאין בסאה שלהם רביעית שמן: הרי הן לבעל הזיתים. דבפחות מרביעית לא קפדי אינשי ורביעית שאמרו חוץ מההוצאה שהוא מוציא במסיקתן ובעצירתן ומתני' בסתם אבל אמר לו לקוץ מיד אפילו בפחות מרביעית הרי הן לבעל הקרקע ואם אמר לקוץ כל זמן שירצה אפילו עשו יותר מרביעית הרי הן לבעל הזיתים: עשו רביעית לסאה. חוץ מן ההוצאה: יחלוקו. לפי שההנאה לשניהם ביחד: שטף הנהר את זיתיו. ומוקי לה בגמ' כגון ששטפן הנהר בגושיהן דהיינו עם הקרקע שסביבותיהן שהן יכולין לחיות על ידה ופטורין הן מערלה ובשלש שנים הראשונים הוא דיחלוקו דאע"ג דקרקע של זה מגדלן מ"מ אי לאו גושיהן לא הוי מצי למיכל מינייהו משום ערלה אבל לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע דאמר ליה אי אנא נטעי מי לא הוה אכילנא לאחר שלש: גמ' ר' יוחנן בעי. הא דקתני שטף נהר זיתיו וכו' יחלוקו ואם הרטיבו מחמת קרקע של זה מה הן דינם ומאי קאמרת בהא וכלומר דאמאי קתני יחלוקו סתם הא בעל הקרקע מצי למימ' אי אנא נטעי מי לא אכילנא וכדמפרש ר' יוסי בן חנינה דברי ר' יוחנן לקמיה: בששטפן בגושיהן. ואהנו גושיהן של בעל הזיתים: שני ערלה ביניהן. כלומר דלא תימא לפרש דברי ר' יוחנן דאיהו לא מוקי לה בששטפן בגושיהן הא ודאי ליתא דאי ליכא גושיהן א"כ מאי אית ליה לבעל הזיתים דלימא ליה זיתי גדלו (לימא) ליה עקור אילך וזיל ועוד דהא בתוך ג' מי מצי אכיל מינייהו אלא ודאי ר' יוחנן נמי מוקי לה בששטפן בגושיהן ושני ערלה איכא בינייהו דר' יוחנן ס"ל דאפי' כשנעקרו בגושיהן אין לבעל הזיתים חלק בהן אלא בתוך שני ערלה דאי לאו גושיהן לא הוי מצי למיכל אבל לאחר שני ערלה לא אהני ליה ולא מידי והיינו דמדייק ר' יוחנן הרטיבו מחמת הקרקע מפני מה הן כדין דחלוקה ומפרש להמתני' דבאמת דוקא בתוך שני ערלה הוא דיחלוקו אבל לאחר מכאן הכל לבעל הקרקע ורב הונא לא ס"ל הכי אלא מכיון שנעקרו בגושיהן מצי למימר זיתי גדלו ולאחר שלש יחלוקו:

הלכה ו מתני' המשכיר בית לחבירו. סתם ולא קבע לו זמן קבוע: בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח ובימות החמה שלשים יום. כלו' הדין הוא שאינו יכול להוציאו קודם הפסח ואם בא להוציאו קודם הפסח צריך שיודיעו שלשי' יום בימות החמה והיינו ט"ו באלול שהוא שלשים יום קודם החג דבימות החמה שכיחי בתים למיגר והוא הדין דבימות החמה גופייהו אם ירצה להוציאו צריך להודיעו שלשים יום מקודם ודיו בכך כיון דבימות החמה קא הא שכיחי ליה בתי: ובכרכין. שהכל נמשכין שם לגור והבתים אינם מצוין כ"כ צריך להודיעו י"ב חדש קודם יציאתו בי בימות החמה בין בימות הגשמים וכן בחניות בין בעיירות בין בכרכין וכשם שהמשכיר חייב להודיעו כך השוכר חייב להודיעו מקודם ל' יום בעיירות או מקודם י"ב חדש בכרכין כדי שיבקש שכן ולא ישאר ביתו פנוי ואם לא הודיעו אינו יכול לצאת אלא יתן השכר: של נחתומין ושל צבעים. שהקיפן מרובה לזמן ארוך: גמ' תני. בתוספתא פ"ח: לא שידור. לא על זמן הדיר' קאמר אלא שצריך להודיעו קודם שיוציאנו: בית הבד. אינו יכול להוציאו כל שעת עשייה בבית הבד: בעפר שחור. שמלאכתן וטיפולן מרובה: בעפר לבן. לא היו בימיהם מלאכה מרובה כל כך: גורנו. כליו וצרכיו ומסתלק:

הלכה

ר"י בעי הרטיבו מה הן פי' מהרא"פ ז"ל אם נתבשלו ולא נתבשלו כל צרכן למי שייך הזיתים דעד כאן לא שמעינן ממתניתן אלא דעד רביעית שאה שייך לבעל הזיתים. ויותר מרביעית שייך לבעל הקרקע חצי. אבל האיך הדין בשנתבשלו ולא נתבשלו כל צרכן למי היא שייך ולא איפשטא: ר"ה אמר בששטפה בגושיהן וע"ז מפרש ריב"ח. שני ערלה ביניהן. ר"ל בין בעל הזיתים בין בעל הקרקע. ומפרש ריב"ח הא דקאמר ר"ה בששטפה בגושיהן. ע"כ לפ"ז הטענית שביניהם הוא בשני ערלה דטען בעל הזיתים אילו נטעת אתה הי' עליך לשמור שני ערלה. והשתא ע"י גושיהן שלי מותר לאכול בג' שנים הראשונים ולפיכך יחלוקו אבל לאחר ג' שנים או בלא גושיהן שייך הכל לבעל הקרקע:

רב

עין משפט נר מצוה

י

א מיי' פ"ד מהלכו' שכינים הלכה יא טוש"ע חו"מ סי' קח ס"ב

יא

ב מיי' שם הלכה י ועיין בהשגות וכמ"מ טוש"ע שם סעיף א

יב

ג מיי' שם סמ"ג עשין לב טוש"ע שם סי' קסח ס"ב

יג

ד מיי' פ"ו מהלכות שכירו' הלכה יא סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' שיב ס"ס

יד

ה ו מיי' שם ועי' במ"מ טוש"ע שם ס"ז

טו

ז מיי' שם הלכה י סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ס

מראה הפנים

דאמר סומכוס אפי' בברי וברי וסיינו דקשיא לי' עלי' דר' אילא דאם כדבריך לא הוי לי' לר' יוחנן להקשות ולדייק כלום זו להוציא מידי סומכוס. דהא פשיטא לן דסיפא בברי וברי מיירי אלא ודאי קים ליה לר' יוחנן דאמר סומכוס אפי בברי וברי והיינו דקשיא לי' לר' יוחנן דסיפא זו להוציא מידי סומכוס היא. ובזה מתפרשין דברי ר' יוסי יותר כפשטן. והתם מתרץ לה אליבא דרבה בר ר' הונא דס"ל אליבא דסומכוס אפי' בברי וברי דסיפא איירי בבית שבק בבועה האורייתא ביניהם כגון דקטעה לידה. ושמא לא הוי ניחא ליה לר' יוחנן בהאי אוקמתא. ולמאי דסבר כרבה בר ר' הונא אליבא דסומכוס קשיא ליה דסיפא להוציא מידי סומכוס היא. ולכי אומר לי דהאמת והנכון הוא דסוגיא זו אין כאן עיקר מקומה אלא אגב דאיירי במתני' כדין דיחלוקו ואליבא דסומכוס נקט לה הכא. ועיקר מקומה על המתני' דסוף פ"ג דב"ק היו הנזוקין שנים וכו'. המוציא מחבירו עליו הראיה ועלה היו בונים בבית המדרש דר' יוחנן אמר דמתני' להוציא מידי סומכוס היא וכדאמר התם דף ל"ה ע"ב זאת אומרת חלוקין עליו חביריו על סומכים וכו' ועלה קאמר ר' אילא דאפי' תימא דמתני' דהתם כסומכוס אתייא ותיפתר דהמזיק והניזק טוענין ברי וברי וכי הא מודה סומכוס ומקשה ר' יוסי אם כדבריך בפירוש המשנה לא הוי אמר ר' יוחנן זו להוציא מידי סומכוס דהא לא מספקא לן דלא אמר סומכוס בברי וברי כלל. זהכי משמע מסוגיא דהתם דלא קאי אוקמתא ופירושא דרבה בר רב הונא במתני' שם. והרגיל בש"ס הזה לא יהיה כמתמיה כלל כמה שאמרנו דדרך הש"ס הזה מה דהוו תנו כי מדרשא בעלמא אמתני' מייתי לה עלה דמתני' אהריתא אויידי דאיירי בהאי ענינא ודוגמתו תמצא לעיל פ' כילד הרגל הלכה ז' ובמקומות הרבה ולכ"ע המסקנא דמתני' כסומכוס הוא אבל למאי דקי"ל כרבנן המוציא מחבירו על הראיה כמבואר בדברי הפוסקים. מלבד בדין דסיפא זה אומר איני יודע וכו' פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ' ממכירה הלכה י"א דכשאינם ברבות אחד מהן יחלוקו. ובאמת זה צריך עיון כאשר הניחו כל המפרשים ז"ל בדין זה. שהרי עכ"פ חזקת מרא קמא יש כאן כדמוכח מהסוגיא דאחר דקאמר דקיימא בכימעא פריך ונוקמא אחזקת דמרא קמא וכן מוכרח לדעתו ז"ל ממ"ש בם בהל' לעיל. והנ"י פי' במשנה וכתב ומיהו אין בם אחד מהם מוחזק בו. והוגה בפי'. פי' דליכא למימר אוקמא אחזקה דמרא קמא ואינו כחזקתו של זה יותר משל זה. אפי' אנן אמרינן הכי דיחלוקו. וזה קשה להבין דהיכי משכחת לה במכירה שיהא בה קנין גמור וליכא למימר בה אוקמא אחזקה דמרא קמא. וקשה לנו לפרש דברי הרמב"ם בדרך זה ובמקום אחר יתבאר מזה בעזה"י ב"ה:

שני ערלה ביניהן. למאי דפריבית בפנים מבואר הוא דסבריה דרב הונא כדעולא אמר ר"ל התם דף ק"א ע"א ור' יוחנן ס"ל כרבין אמר ר"ל וכן הוי המסקנא דדוקא בתוך שני ערלה הוא דיחלוקו ולאחר ג' הכל לבעל הקרקע:

לא שידור בתוכן וכו'. כלומר דלא מיירי בקביעות זמן לדירה וביהא תילוק כזה בין עיירות לכרכים אלא בשכרו סתם איירי בכך וכך לשבוע או לחדש דלעולם צריך להודיעו מקודם שלשים יום או י"ב חדש כפי תלוקי הדינים הנשנו במשנה. וגרסי' עוד שם בתוספתא הבותל פונדק מחבירו ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה אין פחות מב' ימים

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ו מהלכו' שכירות הלכה ג סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שיד ס"א

יז
ב מיי' שם הלכה ה ועיין בהשגו' ובמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שיג ס"ג

יח
ג טוש"ע שם סעיף ד

יט
ד מיי' שם פ"ז הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שיב סס"ז

כ
ה מיי' שם פ"ה הלכה ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יז

כא
ו מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

הלכה ז מתני'

א המשכיר בית לחבירו המשכיר חייב בדלת ובנגר ובמנעול ובכל דבר שהוא מעשה אומן אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו ב הזבל של בעל הבית אין לשוכר אלא ג היוצא מן התנור ומן הכיריים בלבד:

גמ' הורי ר' יצחק בר חקולה מזוזה מעשה ידי אומן:

הלכה ח מתני'

ד *המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר מעשה בציפורין באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהב לשנה מדינר זהב לחדש ובא מעשה לפני רשב"ג ולפני רבי יוסי ואמרו יחלקו את חדש העיבור:

גמ' והיכי. אם בשבא עליו בסוף החדש גביי ליה כולה ואם בשבא עליו בראש חדש א"ל פוק לך. *שמואל אמר כיני מתניתא בשבא עליו באמצע החדש. רב אמר דינא דגר. א"ר לא לית פשטא על דא שיטת בן ננס. דו אמר *ביטל לשון אחרון את הראשון:

הלכה ט מתני'

ה המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית היה קטן לא יעשנו גדול גדול לא יעשנו קטן אחד לא יעשנו שנים שנים לא יעשנו אחד ו לא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהן אלא מדעת שניהן:

גמ' *ריש לקיש אמר במעמידו על גביו. ר' יוחנן אמר באומר לו בית כזה אני משכיר לך. אלא *המשכיר בית לחבירו וביקש למוכרו. א"ר אמי לא על דעת שזה ימות ברעב. רבי זירא ור' הילא תריהון מרין מכל מקום קני לו. אלא דו א"ל שיבקיה דשרי עד ימלא אנקלווסים דידיה. אתא עובדא קומי רבי ניסי ולא קביל. מה פליג אמרי

רידב"ז

רב אמר דינא דגר פי' לא כשמואל דמוקי בבא באמצע החודש ז"א אלא אפילו בסוף החודש נמי שייך למשכיר והוא משום דמוקמינן כל ספק בחזקת מרא קמא ולא בתר השתא והיא דינא דגר שנתגייר והי' לו קמה ספק עד שלא נתגייר הגר ספק משנתגייר פטור מפיאה ולקט. והיא כדאיתא בירושלמי במס' פיאה אע"פ שספק לקט לקט מ"מ בספק דגר פטור כדמחלק בירושלמי בפ"ד דמס' פיאה. ישראל שעיקרו חייב ספיקו נמי חייב. גר שעיקר פטור ספיקו נמי פטור ר"ל במקום דאיכא ב' בעלים אזלינן בתר חזקת דמרא קמא. ומזה ידעינן חזקת מרא קמא. וע"כ ס"ל לרב דדינא דמתניתן הוא דינא דגר ואפילו בא בסוף החודש נמי שייך למשכיר ולא משום דינא דתפוס לשון אחרון ז"א אלא אפילו איפכא דינר לחודש שנים עשר דינר לשנה נמי שייך למשכיר משום דאזלינן בתר העיקר בקרקע דלא ניידי ולא ידעינן משום משנה וברייתא האי דינא דבדבר דלא ניידי אזלינן בתר העיקר בתר מרא קמא אלא מהוא דגר שנתגייר ומצאתי במהר"פ ז"ל שמפרש גם כן כעין זה:

א"ר לא לית פשטא על דא שיטת ב"נ דו אמר ביטל לשון אחרון את הראשון פי' דר' לא מילתא אחריתי קאמר וקאי על המתניתן דרשב"ג ור"י ס"ל דהולכין אחר ב' הלשונות היא דלא כשיטת ב"נ דלשיטת ב"נ שייך להמשכיר:

אתא עובדא קומי ר"נ ולא קיבל ר"ל לא הורי כר"ז ור"ה דס"ל דצריך להתנות עם הלוקח שימתין כל משך ימי שכירותו אלא דיכול למכור ללוקח ע"מ להוציא השוכר מיד. ושאל הגמ' מה ופליג אם פליג ע"ד דר"ז ור"ה. ע"ז אמר דלעולם ס"ל כר"ז וכר"ה אך בעובדא דאתא לפניו הי' ביתו ממשכונו גבי חד רומא. כן גי' המרדכי ז"ל ומפרש שהי' הבית ממושכן אצל נכרי רומי אחד בחוב או באנפרות ואם לא הי' פודה הי' נחלט הבית ביד נכרי. ע"כ הורי למכרו לישראל. והרשב"א והר"נ ז"ל גורסין ברתי' הוית ממשכנא גבי חד רומי. וכתב המרדכי ז"ל. אבל אי לא הי' הבית ממושכן גבי חד רומי אלא דצריך למעות אין להוציא השוכר בתוך זמנו ואלא יחזור על הפתחים. אך כשהיה הבית ממושכן ביד עכו"ם והי' נחלט הבית ונפ"מ לדינא בבית בחו"ל דלהגי' ברתי' אין נפ"מ בין א"י לחו"ל. אבל בבית לא נאמר הדין הזה אלא בא"י. וכדאיתא במס' פסחים פ"ד בירושלמי דהמעשה הי' בציפורי ומשום ישוב א"י אבל בחו"ל אין נפ"מ בזה דמה לן אם צריך המעות לפרנסתו או דהבית תהי' מוחלט ביד עכו"ם הכל אחד היא:

הגה

פני משה

הלכה ז מתני' ובנגר. שנועלין בו את הדלת ותוחבין אותו בחור האסקופה: הזבל של בעל הבית. וכגון שנעשה זבל מתורי דאתי מעלמא שאע"פ שהחצר מושכרת להשוכר לא קנה דבר שבא ממקום אחר והרי הוא של המשכיר ומתורי דשוכר הזבל של בעל השוכר: היוצא מן התנור. אפר ונעשה זבל:

גמ' מזוזה מעשה ידי אומן. והרי הוא על המשכיר:

הלכה ח מתני' נתעברה לשוכר. ולא יתבע לו שכר חדש שהעבור בכלל שנה: מעשה בציפורין. התם פריך מעשה לסתור דהא רישא קתני או כולה דשוכר או כולה דמשכיר ומייתי מעשה דיחלוקו ומשני חסורי מחסרא והכי קתני ואם אמר לו בי"ב זהובים לשנה מזהוב לחדש יחלוקו דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון ומעשה נמי וכו' ואין הלכה כרשב"ג ור' יוסי אלא כיון דקרקע בחזקת בעליה עומדת הלך אחר פחות שבלשונות בין שהיה לשון ראשון הפחות ובין לשון אחרון לעולם כלו למשכיר:

גמ' והיכי. הא דקתני יחלוקו היכי דמי הוא: אם כשבא עליו בסוף החדש. שכבר דר בו בזה החדש שחולקין עליו ובא המשכיר לתבוע שכרו: גבייה ליה כולה. כלומר של השוכר הוא וכמאן דגבייה כולו הוא דמי ואין מוציאין ממנו מספק: אמר ליה פוק לך. אם עדיין בתחלת החדש הוא יכול הוא להוציאו מביתו דבחזקתו קיימת עד דיהיב ליה שכר כל החדש: כיני מתניתא. כן אנחנו צריכין לאוקמי מעשה דמתני' דקאמרי יחלוקו בבא בעליו באמצע החדש וחצי החדש שדר בו אין מוציאין ממנו מספק וחצי האחרון ישלם לו: דינא דגר. דהגר כלומר הדין לעולם הוא עם המשכיר וכדמפרש ר' אילא דבריו: לית פשטא על דא שיטת בן ננס. אין אנחנו פושטים דברי רב אלא כשיטת בן ננס וכלומר דודאי טעמו דכבן ננס ס"ל דאמר לקמן פ' בית כור במתני' מדה בחבל וכו' דלעולם אמרי' ביטל לשון אחרון את הראשון וכן נמי טעמי' דרב דתפוס לשון אחרון ולפיכך הדין עם המשכיר:

הלכה ט מתני' חייב להעמיד לו בית. לימי שכירותו: היה קטן וכו'. שיכול לומר לו אי אפשי אלא כמדת הבית הראשון ודוקא שהראה לו מתחלה הבית וא"ל בית כזה אני משכיר לך אבל אם א"ל בית זה ונפל אינו חייב לבנותו א"ל בית סתם יעמיד לו אחר שהוא קרוי בית בין גדול ובין קטן: **גמ'** במעמידו על גביו. בשהעמידו להשוכר לפני הבית והראהו לו בשעת שכירותו איירי ולפיכך כשנפל אינו רשאי לשנותו לא מקטן לגדול ולא מגדול לקטן: בית כזה. אם אמר לו כזה שוב אין רשאי לשנותו: אלא. לשון בעיא הוא ובהרבה מקומות נשתמשו בלשון אלא ללשון בעיא בהאי תלמודא וכלומר אלא דא מילתא צריכין אנו למילף: וביקש למוכרו. המשכיר בתוך זמנו מי מעכב עליו השוכר: לא על דעת. וכי עלתה על דעת שזה ימות ברעב ואם הוכרח זה למכרו למזונות לא בשביל השוכר הזה ימות הוא ברעב: מכל מקום קנוי לו. כלומר דסברי על תנאי זה הוא דיכול למכור הוא וקנוי הוא להלוקח אלא דהוא אמר ליה המשכיר להלוקח שיבקיה דשרי צריך אתה להניחו להשוכר לשכון בבית הזה: עד ימלא אנקלווסים דידי'. אנקלווסים העת והעונה עד שימלא זמן שכירות שלו וא"ס אין הקונה הזה מתרצה בכך אינו יכול למכרו: אתא עובדא. כהאי קמי ר' ניסי ולא קביל דברי ר' זירא ור' אילא דאע"ג שלא היה לוקח מתרצה להניחו בבית לוה למכרו: מה פליג. שואל הש"ס אם ר' ניסי פליג עלייהו: אמרי

מראה הפנים

ימים לנישואין אין פתות מבשבים יום. והרי"ף ז"ל הביא זה בשם הירושלמי אבר הי' לפניו מועתק כל התוספתא. וכן הביא דין זה הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות הלכה ו' ושאר חילוקי דיני דהתוספתא לא העתיק אותם כלל:

היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד. ז"ל התוספתא אם השוכר בית מחבירו ממחה בידו על מקום התנור ואין ממחה בידו על מקום הכירה אבל סימנו אלא אין ממחה לא על מקום התנור ולא על מקום הכירה אלא מעמיד את התנור במקום הראוי לו ואת הכירה במקום הראוי לה הזבל היוצא מן החצר מה שהוא קולט באויר הרי הוא שלו בהרפת ובהחצר הרי הן של בעל החצר ע"כ והרי מכאן סייעתא וראיה גדולה לדברי הרמב"ם ז"ל שם הל' ה' שפסק שאע"פ שהחצר שכורה הית הזבל הבא מן אחרים הרי הוא של בעל החצר וכדמוכח להדיא מן התוספתא וממתני' דקתני מן התנור דמשמע שהחצר ג"כ מושכרת לו כמבואר לפי התוספתא דאי לאו הכי היה יכול למחות בידו להעמיד התנור. וכן הוא מפרש בהרפת וכו' משל בהמות אחרים קאמר. וכן הא דקאמר התם ר"ל בחצר דמשכיר כלומר והשכירה לו אלא שבהמות אינם שלו אלא של אחרים ואפ"ה קנתה לו חצירו:

מזוזה מעשה ידי אומן. לאו במזוזה עצמה קאמר דהא ליכא מאן דפליג דמזוזה חובת הדר היא אלא על מקום מזוזה קאי דס"ל לר' יצחק דצריך מעשה אומן לתקנו ועל המשכיר הוא אבל התם לא מסיק הכי אלא כיון דאפשר בגובתא דקניא לאו מעשה אומן הוא והרי הוא על השוכר:

שמואל אמר כיני מתניתא וכו'. כשמואל דהתם דף ק"ב ע"ב וקי רב כדאמר התם דהכירא ליה תפוס לשון אחרון ומסקנא כדרב נחמן התם: וכדפריבית במתני': **ריש** לקיש אמר במעמידו על גביו. והו כר"ל דהתם מעיקרא ופריך עלי' א"כ מאי למימרא ור' יוחנן כמסקנא דהתם לרבין אמר ריש לקיש. ברתיה

מסורת הש"ס

ב"ב קס פ"א

ב"מ קב פ"ב

עיין ב"ב קס

ב"מ קג

(פסחים ס"ד)

מסורה הש"ס

פאין ב"מ קג

(תוספתא פ"ט)

אמרי ברתיה הוות ממשכנה גבי חד רומי בגין כן הורי כרבי אימי:

הדרן עלך פרק השואל

הלכה א מתני' המקבל שדה חבירו מקום [א] שנהגו לקצור יקצור לעדור יעדור לחרוש אחריו יחרוש הכל כמנהג המדינה [ב] כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים ושניהן מספקין את הקנים: **גמ'** מקום שנהגו לקצור ותלש. אמר ליה את *בעיתה לתלוש וקצר. אמרין ליה פוק דריתה. *תני המקבל שדה מחבירו הרי זה קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר. החופר והכייל והסנטר שומרי העיר והאיקונומוס נוטלין שכרן מן האמצע. הבייר והבלן והספר בזמן שבאין מכח הארים נוטלין מכח הארים מכח בעל הבית נוטלין מכח בעל הבית. אין משנין על מנהג מדינה:

הלכה ב מתני' [ג] המקבל שדה מחבירו והיא בית שלחין או בית האילן יבש המעיין ונקצץ האילן אינו מנכה לו מחכירו [ד] אם אמר לו השכר לי בית שלחין זו או שדה בית האילן זו יבש המעיין ונקצץ האילן מנכה לו מחכירו: **גמ'** א"ר יצחק [ה] בשיבש כל המעיין ברם אין הוה עמוק תרתין קומין ואת עביד שלשה קומין עמוק. יכלין מימר ליה לעי ביה והוא סגי: נקצץ האילן. א"ר יצחק בשנקצץ כל האילן אבל אם נשתייר בו [ו] ממטע עשרה לבית סאה. יכיל מימר ליה בקדמיתא הוו דחשין ולא הוו עבדין סגין. ברם כדון הינון דלילין ועבדין סגין:

הלכה

פני משה

אמרי ביתיה וכו'. כלומר המעשה שהיה כך היה דביתו של זה היה ממושכן אצל עכו"ם אחד ואם לא היה מוכרו כדי לפדותו מידו היה הבית נחלט להעכו"ם ולפיכך הורה כר' אימי להוראת שעה אבל לדינא מודה הוא לר' זירא ור' אילא. וסוגיא זו כתובה גם כן בפ' מקום שנהגו ונשנית בענין אחר:

הדרן עלך השואל

הלכה א מתני' המקבל שדה מחבירו. באריסות למחצה ולשליש ולרביע או בחכירות בכך וכך כורים לשנה: מקום שנהגו לקצור יקצור. ולא יעקור ושניהן מעכבין זה על זה: לעדור. לעקור: לחרוש אחריו. אחר הקצירה ואחר העקירה חורשין כדי להפך שרשים של עשבים רעים שבשדה: כשם שחולקין בתבואה. הך סיפא בקבלנות היא דאלו בחכרנות לא שייכא חלוקה: בזמורות. הקוצצים מן הגפנים: ובקנים. המעמידים את הגפנים. ושניהם מספקין את הקנים. מה טעם קאמר מה טעם חולקין בקנים לפי ששניהן מספקין את הקנים החדשים בכל שנה:

גמ' מקום שנהגו לקצור ותלש. טעמא דמתני' מפרש שאינו רשאי לשנות ממה שנהגו ואפילו מטרחא מועטת ליתירתא כמו מקצירה לתלישה: אמר ליה את בעיתה. יכול הוא לומר לו אינני רוצה שתתלוש מפני שאתה עושה להשדה חריבה ואני רוצה שישארו בה מן הקשין שתזבל השדה ותהיה טובה לזריעה. בעיתה מלשון ואשיתהו בתה. ישעיה ה': לתלוש וקצר. אם נהגו לתלוש והוא קצר שישארו הקשין לזבל: אמרין ליה פוק דריתה. לא עם הדיר והזבל שאתה גורם להיות בשדה ואני רוצה שתהא שדה שלי נקייה שאינה צריכה לזבל: תני. בתוספתא פ"ט: ה"ז קוצר וכו'. כלומר אלו המלאכות הם על המקבל: החופר. סביבות השדה: והכייל. לשון מודד. כיילא ליה בקבא רבה. שהוא ממונה על מדידת הקרקעות לכל א' וא' כפי גבולו: והאיקונימוס. לשון לע"ז הוא המפקיד הממונה על צרכי העיר אלו כלן נוטלין שכרן שהוקבע להן מכל שדה ושדה כך וכך מן האמצע שהמקבל צריך ליתן לפי חלקו: הבייר. החופר בורות העיר ושכרו מכל בית ובית וכן הבלן וספר העיר: בזמן שבאין מכח הארים. שבאין לתבוע חוב הארים שעליו נוטלין מחלקו וכלומר שזה אין להם שייכות ליטול שכרן מן השדות אלא כל א' וא' משלם כפי המוטל עליו והכל כמנהג המדינ'.

הלכה ב מתני' המקבל שדה מחבירו. בין בקבלנות ובין בחכירות: בית השלחין. לשון מצלהי שאין די לה במי הגשמים וצריכה להשקותה: או בית האילן. ובשביל האילן היא חביבה על הארים שנוטל חלק בפירות בלא טורח: יבש. המעיין של בית השלחין ולא פסק הנהר הגדול ואפשר להביא ממנו בדלי: ונקצץ. או שנקצץ האילן של בית האילן: אינו מנכה לו מן חכירו. אם קבלו בחכירות כך וכך כורים לשנה או בקבלנות למחצה לשליש ולרביע אין בעה"ב מפסיד מחלקו דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום המעיין או האילן טפי ליה לפי תנאו: השכר לי בית השלחין זו. גלי דעתיה דבשביל שהוא בית השלחין או בית האילן טפי ליה בתנאיה:

גמ' בשיבש כל המעיין. הוא דחילקו בסיפא דמתני': ברם. אבל אם היה עמוק שתי קומות ואם אתה מעמיקו יותר עד שלשה קומות עמוק יכולין להשקות ממנו: יכלין מימר ליה. להחוכר לעי ביה והוא סגיי לך והטרח בו ותעמיקו ביותר עד שיהא די כדי להשקות ממנו ואפי' אמר לו חכור לי זה אינו מנכה לו מחכירו: בשנקצץ כל האילן. כל האילנות שבו: אבל אם נשתייר. בבית אילן זו אילנות שיש בהן ממטע עשרה לבית סאה אפי' אמר לו חכור לי בית אילן זו אינו מנכה לו מחכירו מפני שיכול לומר לו עכשיו היא יותר טובה ומשובחת שבתחלה הוו דחשין מעורבבין ודוחקין זה בזה ולא היו יכולין לעשות פירות הרבה אבל כמות שהן עכשיו הן דלילין ומרווחין א' מחבירו ועושין פירות מריבין ביותר:

הלכה

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ח. מהלכו' שכירות הלכה ו סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שכו ס"ב

ב
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

ג
ג מיי' שם הלכה ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שכא ס"א

ד
ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב

ה
ה טוש"ע שם בהג"ה

ו
ו שם

מראה הפנים

ברתיה הוות ממשכנה גבי חד רומי. ומה דפרישית בפנים בגי' ביתי' זהו כמו שהביא הרא"ש ז"ל וכן המרדכי בפירקין בשם רבינו מאיר ז"ל בתשו' כגירסתו כפירושו. אבל גי' הספר שלפנינו נותה היא לפי הסוגיא דפ' מקום שנהגו דגרים התם אחר פלוגתא דר' אימי עם ר' זירא ור' לא. ביומי דר' מנא הוות נימורה בליסורין והוון בניהון ממשכנין גבן מדאתאי מיזל לון הפיק ר' מנא כדון כהיא דר' אימי אמר לא דהגיא ככר כלעתיה דר' אימי אלא בגין ליפרייה דלא יתלטון בניהון. ופירושו שהיתה ביירא או חיל א' שרויה בליפורי והיו מלוין לאנשי ליפורי מעות על משכון בניהם ובנותיהם וכשרצו ללכת משם ולא היו להם לאנשי ליפורי לשלם החוב וכין כך אירע מעשה כהאי שהשכיר א' בית לחבירו על זמן והורה לו עכשיו ר' מנא למכור את הבית כדי לשלם החוב להעכו"ם ושלא יתלטו בנות ליפורי להם. ועל שם שדרך החיילות מתחלפות ממקום למקום פעם כאן ופעם במקום אחר קרי להו נימורה מלשון לא יחליפנו ולא ימיר אותו. והיינו נמי דקאמר הכא לא דפליג על ר' זירא ור' לא וכר' אימי ס"ל לדינא אלא ברתיה דההוא גברא דהשכיר הוות ממשכנא גביה חד רומי בעד חובו שהיה חייב לו והורה הוראת שעה כר' אימי למכור ביתו שיהא לו במה לפדות את בתו. וגי' זו ג"כ הובא בכ"י כי שי"ב בשם הרשב"א ז"ל בתשו' ברתיה הות ממשכנתא גבי חד רומאי ולא ה"ל למיפרקה והורה כר' אימי שימכרנה בגין כך הורה כר' אימי כלומר שימכרנה לביתו בשביל לפדות את בתו. וכן הובא הגי' בשי' למכ"א בשם הר"ן ז"ל ברתיה. ומ"מ לדינא חד טעמא וחד פירושא הוא לב' הנוסחאות. ודין זה מוסכם הוא והזכירו הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות שכירות הלכה ו' שכתב וכן אם חזר אחר שהשכירו לזה והשכירו או מכרו לעכו"ם או אנס שהפקיע שכירות הראשון ה"ז חייב להשכיר לו בית אחר כמוהו וכן כל כיוצא בזה ונלמד מר"ז ור' אילא דהכא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

המקבל מקום שנהגו לקצור ותלש וכו'. התם ברים פרקין קאמר ושניהם מעכבין זע"ז כהאי אמר בעינא דתיתבן לי ארעתי וכו' והיינו הך דקאמר הכא וכדפרישית לקצור ותלש משום דאמר בעינא תיבנא וזה מעכב וכו' פוק דריתא דבעינא דתינקר ארעתי אע"ג דהאי אמר לא מצינא למיטרח ולתלוש וכמבואר: **נוטלין** שכרן מן האמצע. התם קאמר כללא דמלתא כל עיקר בלמא ובמידס דנבסע"ב וכל נטירותא יתירתא דאריסא. ואין זה שייכות להתוספתא דהתם מצרכי שמירת השדה עצמה קאמר והך דתוספתא מבכר כמבתלם להממונין ותופרין ושומרי העיר ובאר לרכי העיר אם לפי הבתים או השדות איירי והכל לפי המנהג. והרמב"ם ז"ל בפ"ח משכירות לא הביא התוספתא משום דנכלל כמה שאמרו הכל כמנהג המדינה:

בשיבש כל המעיין וכו'. הרא"ש ז"ל מביא להא דהכא וכן פסק הטור בסי' שכ"א והאריכו בו המפרשים ז"ל. ולענ"ד נראה שה דהרי"ף והרמב"ם ז"ל השמיטו לזה דהיה נראה להם דדברי שאי ש"ס לפרושי דינא דאמר ליה חוכר למחכיר קאמר חכור לי זה וכפשטא דמתני' ובהא חילק הש"ס דאם לא יבש כל המעיין ולא נקצץ כל האילן יכול הוא לומר לו עדיין אני מקיים כפי התנאי ולך והטרח עלמך וכו' וכן באילן כדון אינון דלילין וכו' אבל למאי דפסקו ז"ל כרבינא דהתם דף ק"ד ע"א אידי ואידי דא"ל מחכיר לחוכר וכו' וכלומר אף דבמתני' משמע דא"ל חוכר למחכיר איכא דינא קמ"ל וכדלקמן דכא"ל מחכיר לחוכר ליכא לחלק אלא בהכי דהיכי דקאי בגוה א"ל זה ולמה ליה למימר בית השלחין זה אלא דוקא כדקיימא השתא. ופירשו הם ז"ל להסוגיא הכי דהא לכאורה קשה היכי מפרש רבינא להמתני' דקתני להדיא דא"ל חוכר למחכיר אלא דכלפת הדברים כך שן דהא מסתמא מדרך החוכר לחקור אחר חכירות שדה אשר ימלא לו ובתחלה ודאי החוכר הוא שאמר למחכיר אם יש לך שדה לחכור או חכור לי זו והמחכיר הוא שמשיבו זו וזו אני מחכיר לך. וא"כ לבמואל ה"פ דאיהו ס"ל היכי דא"ל חוכר למחכיר קפידא וכלומר שהחוכר הוא לבדו שא"ל להמחכיר חכור לי זו והמחכיר לא השיבו כדבריו אלא שתכר לו בכך וכך כפי תנאם בזה אמרינן דעל קפידת החוכר נשאר תנאי החכירות ודוקא כדקיימא השתא אבל אם המחכיר השיבו זו אני חוכר לך רצונו לומר כזו לשמא בעלמא שבך היא נקראת אבל לא בשביל המעיין או האילנות אני מעלה בענין החכירה והקבלנות זו היא סברת שמואל ורבינא איפכא ס"ל דאדרבה כשהחוכר א"ל בתחלה חכור לי זה כדקתני במתני' והמחכיר השיבו אחכיר לך זה ולמה היה לו לחזור ולומר זה אלא דוקא כדקיימא השתא קא"ל והסכים עם החוכר על קפידא דידיה. וסברא זו יש ללמוד מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' המוכר בהלכה ד' היה עומד

כתוך

עין משפט
נר מצוה

ז
א מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הי"ג סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שכח ס"ב

ח
ב מיי' פ"ו מהלוין ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רלב ס"ו בהג"ה

ט
ג מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הלכה ח סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' שכ ס"ד

י
ד ס מיי' שם הלכה יב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שכח ס"י

יא
ו מיי' שם הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם

יב
ז ח מיי' שם הלכה ס סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שכב ס"ס

הלכה ג מתני' המקבל שדה מחבירו. למחצה ולשליש ולרביע דאי בחכירות לא שייכא שמין דחכירתו הוא יתן: אם משובה בה הובירה. שלא חרש ולא זרעה: אם אוביר. אשבקה בורה: ולא אעביד. ולא אעשה בה פעולה הראויה לה: אשלם במיטבא. כפי מה שהיתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה כראוי:

גמ' הדא אמרה. לאו על האי מתני' קאי אלא איידי דשנויה האי סוגיא בפ' איזהו נשך על התוספתא הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומות ועלה אמר ר' יצחק התם הדא אמרה וכו' דאין זה אלא כמבטל כיסו וריוח של חבירו ולא דנקט שדה דזהו הנלמד ממתני' דהכא נקט לה לכולא מילתא: המבטל שדה חבירו. כדינא דמתני' שהובירה חייב לשפות לו לפייסו ולשלם כפי השומא הראויה שכך כותב לו אם אוביר וכו': המבטל ספינתו וחנותו. שהבטיחו להתעסק ולהטפל בהן ולא עשה מהו אם לשדה דמיא דמצוי בהן הריוח או כמבטל כיסו כגוונא דין הנזכר דמיא דמי יימר דהוי משתכר ביה דין קרובין ג"כ להפסד ולא איפשיטא:

הלכה ד מתני' המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בחכירותא דאי בקבלנותא פשיטא מי מצי מימר ליה מאי איכפת לך: ולא רצה לנכש. לנקות התבואה מעשבים רעים שמתישין כח הקרקע ומעכבין את התבואה מלעלות: מה איכפת לך. אם יחסר חלקי הואיל ואני נותן לך חכורך שפסקתי עמך: ומעלה לפני עשבים. ואפי' אומר לו באחרונה אני חורש אותה אין שומעין לו משום דאומר לו נהי דעקרת שרשי העשבים סוף סוף אם תניח עכשיו העשבים עד שיזריעו יפלו הזרעים לארץ ויצמחו לשנה הבאה ולאלו לא תועיל החרישה: המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בקבלנותא דאי בחכירותא מה לו לבעל השדה אם יחדל מלהטפל בה סוף סוף חכירו הוא נותן לו: ולא עשת. תבואה אלא מעט וכא לו האריס למנוע מלהתעסק בה עוד שאין בה כדי טרחו: אם יש בה. מתבואתה כדי להעמיד כרי וכדמפרש בגמרא: מה קיצבה כרי. מה קצבה יש אם קצבתם לו שיעור כרי לחיוב טיפול שדה גדולה וכן לשדה קטנה אין זו קצבה: אלא אם יש בה כדי ניפלה. כדי שיעור הזרע ממה שזרע בה חייב להיטפל בה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' ובלבד כדי שיעמיד הרחת. שזורין בה התבואה א"נ יש כל כך תבואה שאם תוחבין בתוכה הרחת עומדת זהו כרי: והוא שיהא בית מכנס שלה מלמעלה. העץ שהרחת נכנס ודבוק בו יהא לבדו מלמעלה: וכלומר שצריך שתהא הרחת מכוסה בתבואה כולה עם הנדדין שלה: חוץ מיציאותיו של זה. של הבעה"ב או של האריס הוא שצריך שיהא הכרי מלבד זה: של זה ושל זה. כלומר חוץ מן ההוצאה של שניהן הוא שצריך שיהיה כדי כרי: כדי ניפלה. דקאמר ר' יהודה כדי הזרע שנפל בה וע"ש שזורעין במפולת יד קאמר כדי ניפלה:

הלכה ה מתני' המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בחכירות' דאי בקבלנותא מאי מנכה איכא מה שימצאו יחלוקו: אם מכת מדינה היא. שאכל החגב או נשתדפו רוב שדות של אותה העיר: מנכה לו מחכירו. לפי ההפסד שאירעו: אינו מנכה לו מחכירו. ואפי' נשתדפו כל השדות של בעל הקרקע יכול הוא לומר מזלך הוא שגרם הואיל ולא נשתדפו רוב שארי השדות של אותה העיר: בין כך ובין כך. אפילו מכת מדינה היא אינו מנכה לו בעל המעות לא נגזרה גזירה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' כל אותה הרוח. כל השדות הסובבות אותה מכל הרוחות נשתדפו זו היא מכת מדינה: והוא שזורעה. ואכלה חגב או נשדפה מנכה לו אם מכת מדינה היא אבל לא זרעה כלל יכול הוא לומר לו אלו היית זורעה אפשר שהיתה עושת פירות הרבה וכדמפרש ואזיל:

הגע

הלכה ג מתני' המקבל [א] שדה מחבירו אם משובה בה הבירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותנין לו שהוא כותב לו *אם אוביר ולא אעביד אישלם במיטבא: **גמ'** *א"ר יצחק הדא אמרה המבטל כיס [ב] חבירו אין לו עליו אלא תרעומת המבטל שדה חבירו חייב לשפות לו. המבטל ספינתו וחנותו מהו:

הלכה ד מתני' המקבל [ג] שדה מחבירו ולא רצה לנכש אמר לו מה איכפת לך הואיל ואני נותן לך הכורך אין שומעין לו שהוא אומר למחר את יוצא ממנה והיא מעלה לפניי עשבים המקבל שדה מחבירו ולא עשת אם יש בה כדי להעמיד [ד] כרי חייב להיטפל בה א"ר יהודה מה קיצבה כרי אלא אם יש בה כדי ניפלה: **גמ'** כמה *כדי להעמיד בה כרי ר' יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי ובלבד כדי שיעמיד [ה] הרחת. ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה והוא שיהא בית מכנס שלה מלמעלה. ר' יהושע בן לוי אמר חוץ [ו] מיציאותיו של זה ר' יוסי בן חנינה אומר חוץ מיציאותיו של זה ושל זה. *א"ר אבהו כדי ניפלה כדי הזרע הנופל בה:

הלכה ה מתני' המקבל [ז] שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מחכירו ואם אינו מכת מדינה אינו מנכה לו מחכירו ר' יהודה אומר אם קיבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה מחכירו: **גמ'** רב *הונא אמר בשנשדפה [ח] כל אותה הרוח שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן והוא שזורעה. דו יכיל מימר ליה אילו הוות זרעתה הוות עבדה סגין.

הגע

מסורת הש"ס

ב"מ דף קב: ודף קט (לעיל פ"ה הלכה ג)

ב"מ קה:

(פאה פ"ה)

ב"מ קה ע"ב

מראה הפנים

בתוך השדה וא"ל בית השלחין הזה אני משכיר לך וכו' וכודאי לא איירי שפתח המשכיר עם השוכר לומר לו כן דמנין היה יודע ברצונו להשכיר ממנו אלא מסתמא כשמצאו עומד בתוך השדה התחיל השוכר ואמר לו השכר לי זה וכשהשיבו בית השלחין הזה אני משכיר לך דעתו היה כמות שהיא עתה. ואם שלא כיאר הוא ז"ל בפירוש כן נראה מדבריו שמסתמא כן הוא. וזהו שסיים שהרי הוא עומד בתוכה ולא אמר לו הזה אלא כמו שהוא אומר כמות שהיא עתה אני משכיר. ואם דמיירי שלא א"ל השוכר למשכיר בתחלה כלום אלא שהמשכיר הוא שפתח עמו בדברים א"כ ודאי מדקך לומר לו כן בית השלחין הזה אני משכיר לך אם רצונך לשכרו ומדדייק ליה דלמה א"ל הזה אלא כמי שאומר וכו' נראין הדברים שאחר שא"ל השוכר למשכיר השכר לי זה השיבו המשכיר כן והשתא מדייק שפיר. וגם מיושב נמי דיוקא לרבינא ממתני' כדלעיל ול"נ למה שכתבו התוס' דלאו דוקא נקט וכו' וזהו לשיטתם שעולה כפי פי' הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ובמה שכתב הרמב"ם האי דינא בין בשוכר בין במקבל וזהו כרב פפא שם הני תרתי מתני' קמייתא משכחת לה בין בחכרונותא בין בקבלנותא ועיין לקמן מה שכתבתי מזה בהלכה ח' ד"ה המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות ושם נתבאר לכל הפירושים א' אל אחת והמלא נתת: **אם** משובה בה הובירה. וכן הוא בנוסחת המשנה בהרי"ף וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בסוף הפרק שם. ונראה דיש ללמוד מזה דאפ"ב שלא כתב לו ממש לשון זה כמי שכתב דכתנאי ב"ד דמי כמ"ש התוס' שם ד"ה שיש דורש ואפי' לא נכתב כאילו נכתב. וכ"כ הרא"ש ז"ל וכ"כ הה"מ שם בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל וזהו משובה בה נתחייב בזה דתנאי ב"ד הוא:

הדא אמרה המבטל כיסו וכו'. כבר כתבתי באיזהו נשך הלכה ג' בשם הסמ"ג דפסק כן וכן בחנות וספינה פסק דפטור משום דבעיא דלא איפשיטא היא ולקולא להנתבע ובשדה חייב כדנלמד ממתני'. וכן הוא בהג"א במתני' כאן:

חוץ מיליאותיו של זה ושל זה. וכן אמר התם דף ק"ה ע"א חוץ מן ההוצאה וכמו שפסק הרמב"ם שם שאתים וכדברי ר' ינאי דקאי ר"ל כוותיה ומפרשה שאתים שאמרו חוץ מן ההוצאה:

כדי הזרע הנופל בה. וכן פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ואחריו נמשך הרב בעל מ"ה זורע בה. והר"י ז"ל פי' שיכול לחזור ולזורעה לשנה הבאה מתבואת שנה זו. ושייכו הך. ובריש פ"ה דפאה תנן הרוח שפיזר את העמרים וכו' רשב"ג אומר נותן לעניים בכדי נפילה ומפרש התם ר' אבהו בהאי תלמודא ארבעת קבין לבית כור ומקשה הש"ס דר' אבהו אדר' אבהו דהכא אמר הנופל לה כדי לזורעה והכא הוא אמר הכן ולא משני מידי ונראה דלא הב הש"ס להאי קושיא דשאני הכא דעיקר קפידא הוא על כדי זריעה שאז חייב האריס לטפל בה שאפשר שתגלה לשנה הבאה אבל התם מה שייך כדי זריעה ונותן לעניים ד' קבין למקום שזרעו בו כור והוא הפי' בית כור דשבים לי' ר' אבהו לר' ופירא ההם כפאה ובדאמר בתלמודא דילן בפרקין שם ע"ב וכן פי' הרמב"ם בחבורו פ"ד ממתנות עניים הלכה ה' למאי דפסק שם כרשב"ג. וזהו הטעם הנכון לפירוש הרמב"ם בחבורו ובפי' הר"ב שם דר' אבהו בעצמו שפי' הכא כדי זריעה פי' שם בדרך אחר ומטעמא דאמרן ופסק כרשב"ג. דהתם משום דבקיל וערי בש"ס אליביה ולפרש דבריו:

המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב וכו' פי' הר"י ז"ל הא ליתא אלא בחכרנותא וכו' כמה שכתבתי בפי' המשנה והרמב"ם ז"ל בפ"ח משכירות כתב בדין זה הלכה ה' השוכר או המקבל שדה מחבירו ותמה עליו הה"מ ע"ש בתירוץ ולא כלום. ובפי' למב"ח ז"ל מביא בשם הרמ"ך ז"ל אהא דקאמר התם אילו זרעתה תיתי הוה מיקיים בי ותגזר אומר ויקם לך ונראה לומר דהאי דינא דייניגן בין בחכרנותא בין בקבלניתא למחלה לשליש דכיון דבני מבלותיי פושע הוא ומצי נמי א"ל אילו לא שנית הוה מקיים בי ותגזר אומר וגו' וכן נראה מלשון הר"מ שכתב השוכר או המקבל עכ"ל וזה נראה דדבריו שכתב המקבל משום שיפא נקט לה והב"י קבע בש"ע לפי פי' הה"מ ופי' הרמ"ך הוא הנכון ועיין לקמן הלכה ח':

רב הונא אמר כשנשדפה כל אותה הרוח. וזהו כדעולא התם ורב יהודה קאמר כגון דאישתדוף רובא דבאגי וכתב הרי"ף ז"ל וסוגיין כרב יהודה. ומשום דבקיל ופרי הש"ס אליביה וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם וכן הסוגיא דהכא לקמן מוכרחת כרב יהודה.

ובדפריבית

מסורת הש"ס

הגע עצמך שהיו שדות אחרות. כלומר הרי אנו רואין שדות אחרו' שנשתדפו רובן ומאי אהני ליה אלו היה זורעה : ולא יכיל. ומשני וכי לא יכול לומר לו קודשא בריך הוא מגלגל עם רשיעייא מאריך אף עמהם ואפשר דהוה מתרחיש ניסא לדידי דלא ליסתדיף : היו שם שדות אחרות ולקו. כלומר שדות אחרות של החוכר ושהיו שם משמע הכי לפי שדרך לחכור שדה אלא שדותיו של עצמו ולקו ונשתדפו גם שדותיו : יכיל מימר ליה. המחכיר עד כא הוינא חייב בה עד כאן היית יכול לומר שמזלי גרם ונשתדפו שדותי בתוך רוב השדות העיר : מיכא ולהלן. כלומר השתא לית אנא חייב בה שבודאי מזלך הוא שגרם זה שהרי לא נשתייר לך כלום משדות שלך ואינו מנכה לו מחכירו :

ב"מ קו

הגע עצמך שהיו שדות אחרו'. ולא יכיל מימר ליה קודשא בריך הוא מגלגל עם רשיעייא. היו *שם שדות אחרות ולקו. יכול מימר ליה עד כא הוינא חייב בה מיכא ולהלן לינה חייב בה:

הלכה ו מתני'

א המקבל שדה מחבירו בעשרת כור חטים לקת נותן לו מתוכה היו חיטיה יפות לא יאמר לו הרי אני לוקח מן השוק אלא נותן לו מתוכה :

גמ' *תני המקבל שדה מישראל מעשר ונותן לו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין מאותו המין בין מאותו השדה תורם ונותן לו אבל משדה אחרת או ממין אחר מעשר ונותן לו. ר' מאיר אומר אף מאותה שדה מאותו המין תורם ונותן לו אבל משדה אחר או ממין אחר אין מעשר ונותן לו :

(תוספתא דמאי פ"ו)

הלכה ז מתני'

ב המקבל שדה מחבירו לזורעה שעורין לא יזרענה חיטין חטין יזרענה שעורין רשב"ג אוסר ג קטנית לא יזרענה תבואה תבואה יזרענה קטנית רשב"ג אוסר : גמ' ניחא שעורין לא יזרענה חיטין חיטין לא יזרענה שעורין. ואתייא כר' לא או כדברי הכל.

במקום

הלכה ו מתני' המקבל שדה מחבירו. בחכירות דאי בקבלנות פשיטא כל אחד זוכה ומחייב בחלקו : לקח. שהיו חטיה שדופו' נותן לו עשרה כור חטים שפסק עמו מתוכה מחטים שדופות הללו ומשום הסיפא נקט לה : היו חטיה יפות לא יאמר לו. אני פסקתי עמך עשרה כור חטים סתם והריני לוקח מן השוק ונותן לך אלא נותן לו חטים היפות מתוכה : גמ' תני. בתוספתא דמסכת דמאי פ"ו. והגי' דהכא חסרה ונשתבשה בספרי הדפוס וה"ג התם המקבל שדה מישראל תורם ונותן לו ר' מאיר אומר מעשר ונותן לו ר' יהודה אומר אם נתן לו מאותה השדה ומאותו המין תורם ונותן לו משדה אחרת וממין אחר מעשר ונותן לו. וחכ"א אם מאותו שדה נתן לו בין מאותו המין בין ממין אחר תורם ונותן לו אם משדה אחרת נתן לו בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו ע"כ. ובמקבל בחכירות איירי דאלו בקבלנות הא תנן התם דחולק ונותן לפניו וא"צ לא לתרום ולא לעשר ובחוכר הוא דפליגי. ת"ק סבר דחיוב התרומה הוא על המקבל ואחר שיתרום נותן לו כפי תנאו ובעל השדה מעשר שהרי המעשרות. ור"מ סבר אף מעשר ונותן לו ור' יהודה סבר דוקא אם נתן לו מאותה השדה ומאותו המין הוא דאינו אל חיוב המעשרות על המקבל אבל אם נתן לו משדה אחרת אפי' מאותו המין או שנתן לו ממין אחר ואפי' מאותה שדה כגון שזרע בהשדה מין אחר צריך לעשר כל המעשרות ואח"כ נותן לו חלקו של בעל השדה מן המעושר וטעמא דאי לאו הכי הוי כפורע חובו בטבל והוי כמוכרו אבל אם נותן לו מאותו השדה ומאותו המין לא הוי כפורע חובו וחכמים סברי דהכל הולך אחר אותה השדה לענין חיוב המעשר אבל לענין תרומה לד"ה על המקבל לפי שאי אפשר לגורן שתיעקר אא"כ נתרמה. ואיידי דתני במתני' דהכא דנותן לו מאותה השדה ומאותו המין מייתי הש"ס להאי תוספתא דפליגי בענין חיוב המעשרות בהאי דינא :

הלכה ז מתני' המקבל שדה מחבירו. הא ליתא אלא בחכירות דאי בקבלנות אמרינן תכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה והרי הוא נהנה בשינוי של זה : לא יזרענה חטין. שהחטים מכחישות את הקרקע יותר מן השעורין : קטנית לא יזרענה תבואה. שבקרקע שלהן התבואה מכחשת אותה יותר מן הקטנית : גמ' ניחא. על רשב"ג פריך דאמאי אוסר בשתיהן ניחא שעורין לא יזרענה חטים דאיכא טעמא שמכחישות את הקרקע חטין לא יזרענה שעורין בתמיה. ומשני ואתייא כר' לא או כד"ה וכו'. הך מילתא דר' לא ובר פלוגתיה נשנית בפ"ו דדמאי וצריכין אנו לבאר הסוגיא דהתם במקצתה כדי להבין הסוגיא שלפנינו דהתם תנן במתני' ריש הפ' המקבל שדה מן הישראל ומן העכו"ם ומן הכותי יחלק לפניהם החוכר שדה מישראל תורם ונותן לו א"ר יהודה אימתי בזמן שנתן לו מאותה השדה ומאותו המין אבל אם נותן לו משדה אחרת או ממין אחר מעשר ונותן לו. החוכר שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו. ומדייק הש"ס התם בסוף הלכה א' על דברי ר' יהודה דלפרש דברי ת"ק קאי. הא מאותו המין שלא מאותה השדה שלא מאותו המין מעשר ונותן לו תני ר' חייא מאותה השדה בין מאותו המין בין ממין אחר תורם ונותן לו שדה אחרת בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן לו מתניתא כרשב"ג מה דתני ר' חייא כחכמים ופליגא אתיבן מתני מתניתין

במקום

הגע עצמך שהי' שדות אחרות ולא יכול מימר גי' המהר"פ ז"ל ולא לקו הכי נאמר הואיל ולא לקו גם הם אין זה מכת מדינה. ע"ז אמרינן דיכול מימר לי' קוב"ה מגלגל עם רשיעיא. היו שם שדות אחרות ולקו ר"ל אם לא היתה מכת מדינה אך ששדות אחרות של מחכיר הי' שם סמוך לזה השדה ולקו. הא לפ"ז יכול החוכר למימר הרי חזינן דמזלך גרם. ז"א דיכול מימר לי' ר"ל המחכיר יכול מימר לי' להחוכר עד כאן הוינא חייב. ר"ל עד אותו השדה הייתי חייב למקום לפרוע משדות הללו מכאן ולהלן לא הוינא חייב לא הי' נשתדף יותר אלא מזלך גרם :

ניחא שעורין לא יזרענו חיטין משום דמכחשי לארעא חיטין אמאי לא יזרענו שעורין וקמקשה על רשב"ג. ומשני ואתיא כר' לא ר"ל כר' לא דסבירא ליה לקמן בה"ת דאין זורעין שעורין אחר שעורין ולא חיטים אחר חיטים. דלפיכך בשקיבל לזרוע שעורין לא יזרע חיטין דשמא רוצה בעה"ב לזרוע בשנה הבא חיטין וכיון שיזרע חיטין בשנה ההיא לא יוכל שוב לזרוע בשנה הבא. כן גם הכא בשקיבל לזרוע חיטין לא יזרע שעורין משום שרוצה לזרוע בשנה הבא שעורין א"נ דאתיא כד"ה ר"ל דרבנן נמי מודי לרשב"ג דבאתרי' דרשב"ג הוא

במקום

עין משפט נר מצוה

יג

א מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הלכה ז. סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שכג ס"א

יד

ב ג מיי' שם הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שכד ס"א

מראה הפנים

וכדפרישית דהוא כסוגיא וכמסקנא דהתם בענין החילוק דאישתדוף שדות המחכיר ובין אישתדוף שדות החוכר :

בעשרת כור חטין ולקת נותן לו מתוכה. דין דרישא לכאורה לא איצטריך אלא משום סיפא נקט לה כדפרישית. ויש לומר נמי דהא קמ"ל דוקא אם זרעם במין שקבל עליו אבל אם שינה אע"פ שלקתה נותן לו מן היפות המין שקבל עליו וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל שם הלכה ז' כדין דאספסתא וגלמד מהאי עובדא דהתם שהוא גברא דקביל ארעא וכו' וכן יש לדייק כן ממתני' :

תני המקבל שדה מישראל וכו'. מבוארת התוספתא כדפרישית בפנים. ומוכחא התם דבחוכר מיירי דברים הפ' תני התם דין המקבל ואח"כ דין דהחוכר. ובדר תני לה להך ברייתא ולפ"ז אתיא הא דר' יהודה דהתוספתא כר' יהודה דמתני' דהתם ריש פ"ו דקאי אדברי ת"ק א"ר יהודה אימתי וכו' ולא בא אלא לפרש ובמקבל הדין דיחלק לפניהם בין בישראל וכו' וא"צ לא לתרום ולא לעשר ובחוכר יש חילוק בין תרומה למעשר ובין נתן לו מאותו השדה ומאותו המין וכו'. וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל כהמתני' בפ"ו ממעשר הלכה י"א. ומה שכתב הכ"מ שם ומשתגר דמנכה לו התרומה מחכירתו דמ"מ תרומה ממעשר וזהו דעת הר"ש ז"ל והתי"ט לא כתב בזה כלום ואין זה כדעת הרמב"ם דמבואר להדיא בדבריו שם דאינו כן שכתב אם נתן לו מזרע אותה שדה תורם ואח"כ נותן לו מזו שקצץ ליתן לו ובעל השדה מעשר לעצמו. הרי דאתר בתורם נותן לו מה שקצץ ליתן לו וע"ש :

קטנית לא יזרענה תבואה תבואה יזרענה קטנית. ונוסחא דהתם נהפך. וגי' הרי"ף כנסחא דהכא וכן גי' הרמב"ם ז"ל שם הלכה ט' והם היו גורסין גם בסוגיא דהתם דף ק"ז ע"א בהפך מתני ליה רב יהודה לרבין תבואה לא יזרענה קטנית וכו' כמו שמבואר בדברי המפרשים ז"ל. ומה שהקשה בסמ"ע סימן שכ"ח והאריך בתמיהתו וכתב ליישב בדוחק ובדרישה כתב ליישב בדרך אחר. ורציתי בדרישה שיישב גם שם בדוחק הרבה וכתב דרישא דמתני' איירי בחכירות וסיפא בקבלנות. וזה ליישב דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל. וכהדיא כתב הרמב"ם בדין זה דחוכר שדה מחבירו ולא הזכיר המקבל. ובעצמו העיד בסוף דבריו שם וכתב ואפשר שכן הוא מבוארת לשון הרמב"ם וכו' שהוא בחכירות וע"ש וא"צ לפנים שדעת הרמב"ם לפרש כל המשנה בחכירות ולא בקבלנות. ובעיקר התמיהא וכמה שכתב והכרח רחוקה לומר שבא"י הטבע של הארץ מהופך מבבל שהתבואה מכחיש יותר. הוא ז"ל שאנן מנעוריו ושוקט על שמריו כיס ונגולה לא הלך. ואני בתוך הגולה ובעינינו ראינו ובאזנינו שמענו בטבע הארץ שנשתנית ונחלפת לפי שינוי ותילוף האקלימים וכמה שנשתנית בארץ העליא אשר אני שוכן בה כעת מכמות שהיא בארץ אשכנז ובשארי ארצות בענין גידולים מהתבואה ומהפירות ושינוי טבעה ומזג בני אדם היושבים עליה ואמרו בסוף כתובות מה צבי קל מכל החיות כך ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה הרי שנשתנית לטובה. והנה התורה העידה לשבח הארץ הטובה והרחבה. לא כארץ מצרים היא אשר אליה במוכה יותר מבבל ומארץ כשדים ההפוכה. וכמו כן נשתנית טבעה משכנותיה סביב ובעניניה ומידורה שמורה בכל וערוכה. המקום יזכני במהרה להעלות בתוכה בשמחה ולנשק כיפי למיגדר בעפרה בההנה כפולה וכרוכה. ובימינו יקוים המקרא ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה :

ואתייא כהדי לא או כדברי הכל. כבר בארתי בפנים כהסוגיא דדמאי ומתוכה להבין בסוגיא דהכא ומבואר הוא דהנ"מ בין ליבנא קמא לליבנא בתרא דהתם בהלכה א' דלוי קמא פליגי הכא רשב"ג וחכמים ולאית דאיתן מתני לא פליגי

אלא

עין משפט נר מצוה

טו

א ב מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הלכה י' טוש"ע חו"מ סי' שכח סעיף א

מסורת הש"ס

ב"מ קט ע"א

טעות הדפוס וכן בס"י ובבבלי ליתא

במקום שאין שעורין כפלים כחיטים אבל במקום ששעורין כפלים כחיטים לכו"ע מותר והלכך כאחרי' דת"ק שעורין כפלים כחיטים ע"כ מותר בזה גם רשב"ג מודה וכאחרי' לרשב"ג אין שעורין כפלים בחיטים ע"כ אסור ובזה גם ת"ק מודה: שמואל

במקום שאין שעורין כפליים בחיטין אבל במקום שמעלין שעורין כפליים בחיטין זורעה שעורים:

הלכה ח מתני' א *המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו קורת שקמה ב קיבלה ממנו לשבע שנים שנה ראשונה זורעה פשתן (*המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן) ויש לו קורת שקמה:

גמ'

במקום פלוני לא נהגו לעשות שעוריים כפליים בחטין מה דתני ר' חייא במקום שנהגו לעשות שעורים כפליים בחטים. וזה פירושא דליסנא קמא ס"ל דמתני' ור' חייא בתוספתא והוא כחכמי' שהבאתי בהלכה דלעיל פליגו בפלוגתא דרשב"ג וחכמים דהכא דתנא דמתני' ס"ל כרשב"ג דעל המין קפדינן וכדאמר הכא אפי' לזרעה חטים לא יזרענה שעורים והלכך ס"ל להאי תנא דהתם דאם נותן לו ממין אחר ממה שקיבל עליו לזרוע בהשדה צריך שיעשר ונותן לו דאדעתא דהכי לא הורידו בעל השדה ואם היה נותן לו מאותה השדה ומזה המין שקיבל עליו היה מתרלה בעל השדה שיתן לו זה בלתי מעושר והוא יהיה מפריש המעשר מחלקו ואדעתא דהכי הורידו. מה דתני ר' חייא דהכל הולך אחר אותה השדה וליכא קפידא במין כחכמים דהכא דלפעמים מתרלה בעל השדה כשזה זורעה מין אחר כגון א"ל לזרעה חטים והוא זרעה שעורים דלא איכפת ליה לבעל השדה ואדרבה נהנה בזה שאינם מכחישין את הקרקע. ופליגא בהכי כדאמרן: אית אבן מתני'. איכא דתני להו דלא היא דלא פליגי אלא שתני' מיירי במקום פלוני והיה ידוע להם שלא נהגו לעשות שעורים כפליים כחטין והלכך איכא קפיד' במין דבעל השדה אומר לו לא היה לך לשנות מהמין אשר קבלת עליך ומה איכפת לי בהכחשת קרקע ועכשיו אני מפסיד בחלקי מהחטין והלכך מעשר ונותן לו ומה דתני ר' חייא מיירי במקום שנהגו לעשות שעורים כפליים כחטים דמכיון שהקרקע אינה מכחשת ומשובחת היא ועושה שעורים כפליים נמלא זה לא הפסיד כלום והלכך לא קפיד אלא שיתן לו מאותה השדה ואפי' הוא נותן לו שעורים שזרע' כיון דנותן לו כפליים כחטין הוי כאלו היה נותן לו חטים ומשום הכי ס"ל לחכמים שאין לריך לעשר. וגרסי' שם עוד בריש הלכה א' החוכר שדה מן העכו"ם מעשר ונותן לו ופריך הש"ם הכא את אמר חורס ונותן לו לעיל במתני' בדין דחוכר והכא את אמר מעשר ונותן לו חברייא בשם ר' יוחנן קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם ולא קנסו בחוכר מישראל ר' לא בשם ר' יוחנן הפסה מדת הדין בחוכר מן העכו"ם ולא תפסה בחוכר מישראל כלומר לדברי חברייא לאו מדינא קאמר דחוכר מן העכו"ם לריך לעשר אלא מתורת קנס כדי שלא יחכור מן העכו"ם ומהנה לו ומפני כך תשאר בורה ועל כרחו ימכרנה. לישראל אבל מדינא אין על החוכר לעשר כ"א במקום דאיכא קפידא בנותן לו ממין אחר בהא הוא דאמרו במתני' דלעיל שלריך לעשר. ור' אילא סובר דמן הדין הוא שעל החוכר לעשר ומתני' דהכא מדינא אמרה ובמתני' דלעיל דבחוכר מישראל הוא לא רלו חכמים לפסוק ולתפוס בו מדת הדין אלא מכיון שנותן לו מאותה השדה ומאותו המין אמרו חכמי' שאין לריך לעשר ע"כ מהסוגיא דהתם עם ביאורה והשתא קאמר הכא דאתייא כר'. לא דשיטתו כלי' קמא במתני' דרים הפרק דהתם דהא איהו קאמר דמן הדין על החוכר לעשר ולא אמרו במתני' דלעיל דהתם בחוכר מישראל שא"ל לעשר ומפני שלא תפסו בו מדת הדין כ"א דוקא בנותן לו מאותו המין ג"כ אבל אם שינה מחטים לשעורים ואפי' במקום דעבדי שעורים כפליים כחטים לאו כלום הוא דכל היכא דאיכא שינוי אוקמוהו רבנן אדינא והיינו דקאמר ואתייא כר' לא דלדידיה לק"מ הא דרשב"ג אוסר בקיבל לזרוע חטין שלא יזרענה שעורים משום דלעולם אסור לו לשנות דעתו של בעל השדה ומהאי טעמא נמי אוקמוהו אדינא לענין מעשר ושמעינן נמי מינה לדידיה ע"כ דמתני' דהתם כרשב"ג דהכא מיתוקמא וכלי' קמא דמפרשי דלרשב"ג לעולם שנוי הוי ממין. למין ותני ר' חייא כחכמים דהכא ופליגי: או כדברי הכל. כלומר או דאמרינן כשיטת חברייא דהתם דאיכהו ס"ל דלעולם החוכר א"ל לעשר מדינו ובחוכר מהעכו"ם טעמא משום קנסא הוא ובחוכר מישראל לא קנסו בו והשתא לדידהו הא דאמרינן דחוכר מישראל לריך שיתן לו מאותה השדה ומאותו המין ואז הוא דא"ל לעשר ע"כ טעמא משום קפידא דבעל השדה הוא דהוית ומינה דכל היכא דליכא קפידא ואפי' במשנה ממין למין וכגון במקום שהשעורין עושין כפלים כחטין א"ל לעשר וזהו כליסנא בתרא דהתם לעיל דקאמר דמתני' ותני ר"ח לא פליגי ולכ"ע כל היכא דליכא פסידא וליכא קפידא דא"ל לעשר ואפי' נותן לו מין אחר שזרע באותה השדה אלא דמתני' מיירי במקום שאין השעורין עושין כפליים כחטים ותני ר"ח מיירי במקום שעושין כפליים כחטים וכיון שכן הוא ולהאי ליסנא בתרא דל"פ מתני' דהתם עם תני ר"ח וכדאמרן א"כ ממילא שמעת מינה דתרווייהו ככ"ע דהך מתני' דהכא ס"ל והיינו דכמו דאמרינן התם דכל היכא דשינה לו מחטים לשעורים לריך הוא לעשר דהכא מסתמא קפיד בעל השדה ובדלא עבדי כפליים כחטין ובהכי מיירי מתני' דהתם ובמקום שעושין כפליים כחטין דבהא אמרינן דמסתמא לא קפיד בעל השדה אם שינה לו מחטין לשעורין ובהכי מיירי ר"ח א"כ הוא הדין הכא נמי במתני' דהכא דרשב"ג וחכמים ל"פ כלל אלא לדברי הכל במקום שאין השעורין עושין כפליים כחטים אם א"ל חטין לא יזרענה שעורין: אבל במקום שמעלין שעורין כפליים כחטין. לדברי הכל אם אמר לו חטין זורעה שעורין ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

הלכה ח מתני' לשנים מועטות. פחות משבעה שנים: לא יזרענה פשתן. שזרע פשתן ממכחיש בארץ הרבה ושרשיו נשארים בקרקע עד שבע שנים: ואין לו קורת שקמה. עץ תאנה של יער הוא וקוללים ענפיו לקורות הבנין והן חוזרין וגדילים ופחות משבע שנים אינן נעשות קירות הלכך קבלה לפחות משבע שנים לא יקוץ קורות שבה דבלאו אדעתא דקורות נחית דבשנים מועטות אינן חוזרות לקורות קבלה ממנו לשבע שנים ויש לה עכשיו קורות שנה ראשונה זורעה פשתן וקולץ שקמה שבה:

גמ'

מראה הפנים

אלא מר אמר במקום שנהגו לעשות שעוריים כפליים כחטין ורשב"ג במקום דלא עבדי כפליים קאמר וכמו כן מתרלי המתני' והברייתא דר' חייא בהכי. וזה פשיט הוא דהש"ס לא רצה לפרש מין אחר דקתני במתני' דהתם כ"א דוקא כשינה מחטים לשעורי' אבל איפכא לא ומשום דשינה משעורי' לחטין מן הסברא הוא דלאו שינוי מיקרי לענין מעשר ואע"ג דהכא אמרינן לזרעה שעורים לא יזרענה חטים היינו דלכתחילה לא ישנה מטעמא דמכחישין הקרקע אבל אם שינה וזרע ונותן לו מן החטים תחת אשר קבל עליו ליתן לו שעורים לא בשביל כך יתחייב במעשר אם נותן לו ממין המשובח ביותר והלכך לא פירש הש"ס כ"א בשינה מחטין לשעורים. וכן מבואר ממה דמוקי ש"ס הכא או כדברי לא או כד"ה וכמה שנתבאר בפנים דנראה לבדיא דברי ר' לא דהתם אזלי כלי' קמא דחכמים ורשב"ג פליגי וכפי הטעם אשר בארתי דאם מן הדין הוא דלעולם על החוכר ליתן המעשר משלו אלא בחוכר מישראל הוא שלא רצו חכמים לפסוק בו במדת הדין ומטעמא דהמחכיר בעצמו מתרצה לזה שיתן המעשר מחלקו אם נותן לו מזה המין ולפיכך כשינה באיזה שינוי והוא ממין המשובח למין הגרוע ואפי' הוא כפליים כמין המשובח ככר שינוי מיקרי ואוקמוה רבנן אדינא שצריך החוכר לעשר ואזלא מתני' דהתם כרשב"ג דהכא כמבואר בפנים. וסברת האומרים דד"ה היא הכא וכלומר דל"פ רשב"ג עם חכמים כלל היא שיטת הברייתא דהתם דסברי מתורת קנס היא בחוכר מן העכו"ם ובחוכר מישראל הכי אין נותן לו מאותו המין שהחמירו עליו חכמים שצריך לעשר וכיון דמלד התורה הוא ולא מדינא די לנו שנחמיר עליו במקום דלא עבדי כפלים כחטין אבל במקום דעבדי לא החמירו שהרי אין לבעל השדה הפסד בזה ששינה. ובזה תמלא מבואר סוגיא דמתני' דהכא. אמנם צריכין אנו לבאר לדינא לדעת הרמב"ם ז"ל שפוסק בפ"ו מהל' בהלכה י"ב דחוכר מעכו"ם מעשר מטעמא דקנס והוא כשיטת הברייתא דהתם: ומה שאין הכ"מ מפ' השואל לא נמצא שם אלא טעם דקנס למקבל שדה אבותיו מן העכו"ם וכר' יהודה וכמו שפסק שם את"ז. ובודאי עיקר טעמו בחוכר משום דפסק כהברייתא נגד ר' אילא ולכאורה א"כ היה צריך לחלק בדין דהכא בין שעורים כפליים כחטין או לא וכשיטת הברייתא דלא פליגי רשב"ג וחכמים ומבואר לבדיא בכאן תלמודא. אבל טעמו ז"ל דבגמרא דילן אמרינן בדף ק"ו ע"ב בפשיטות דטעמיה דרשב"ג דכתיב בארית ישראל וגו' ודמסיק אביי דניחא ליה בדוקא דליזרע בתא חטי ובתא שערי וא"כ לרשב"ג אין חילוק בין מקום דעבדי כפליים או לא ופליג בכל מקום ופסק הוא ז"ל כחכמים. ועכשיו בזיכני המקום ב"ה לחבר גם על סדרים הראשונים תמלא זה מבואר ביותר במקומו בדמאי בס"ד:

המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות. רש"י ז"ל פירש הא לא מיתוקמא אלא בחכירות דאי בקבלנות מאי דבעי ליזרע בשדי השבלים חולקין בו. והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דלא מחוור דהאי מפני שהשבלים חולקים בו בעי דתיכתוב ארעיה אלא מסיפא הוא דדייקינן הכי דקתני שנה ראשונה יזרענה פשתן ואי בקבלנות כיון שקבלה ממנו לתבואה הרי זה אומר לו לתבואה אני צריך עכ"ל. והביאו הב"מ בפ"ח משכירות. והיה נ"ל לתרץ לדברי רש"י שהוא ז"ל סובר דהמקבל בתמא קאמר ולא בתנה שמו לזרעה תבואה דוקא וא"כ מסיפא לא מוכחא מידי. שוב מצאתי בשי' למב"א שהביא זה התירוץ בשם הר"ן ז"ל וכתב שם דהכי מוכחא דלעיל תנן לזרעה שעורין והכא בתמא המקבל תנן והלכך מריבא הוא דמוכחא דבחכירות הוא דמש"ה לא יזרענה פשתן דאמרינן דכיון שאין לו תועלת במה שהשדה טובה לא מכרה על דעת שיחזירנה כהוגה אבל בקבלנות כיון שאף הוא מרוית בדבר מאי דבעי ליזרע דמסתמא שפי קפיד אכתחא דידיה מכחשא דארעיה עכ"ל. ומתוך דבריהם למדנו דעת הרמב"ם ז"ל ותירוץ נכון למה שתמהו עליו שכתב בדין זה שם הלכ' ג' בין בחכירות בין בקבלנות כמו שתמה הכ"מ ועיקר הקושיא מדרב פפא הוא דאמר בריש פרקין הני תרתי מתני' קמייתא מבכתא לכו

כין

גמ' ניהא חטין לא יזרענה פשתן. פשתן לא יזרענה חיטין פשתן לוקה הארץ שלשה שנים ותימר כן. פי' ר' מנחם אחי רבי גוריון קומי ר' לא מוטב לזורעה פשתן אחר פשתן ולא שעורין אחר שעורין:

הלכה ט מתני' [א] המקבל שדה מחבירו שבע שנים בשבע מאות דינר אין השביעית מן המיניין שבוע אחד בשבע מאות דינר השביעית מן המיניין: גמ' * [ב]תני המקבל שדה מחבירו זורעה שנה אחת ולא צימיחה כופין אותו לזורעה שנייה. שנייה ולא צימיחה אין כופין אותו לזורעה שלישית. אמר ר"ל הדא דתימר בשדה שאינה בדוקה אבל בשדה שהיא בדוקה כופין אותו וזורעה שלישית:

הלכה י מתני' [ג] שכיר יום גובה כל הלילה [ד] ושכיר לילה גובה כל היום [ז] ושכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה. [ס] שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל הלילה יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום: גמ' שמואל אמר למחר עובר עליו משום ביומו תתן שכרו. ר' דוסא אומר יום

פני משה

גמ' ניהא חטין לא יזרענה פשתן. לאו אמתני' קאי אלא על התוספתא וחסרה ההעתקה בכאן או דסמכו על שם שהיו שגורין הברייתות בפיהם והכא איתא בתוספתא שם. המקבל שדה מחבירו לזרע' שעורין לא יזרענה תלתן וכו'. חיטים לא יזרענה פשתן פשתן לא יזרענה חטים. ושם ע"ש בסיפא וכל"ל וכפי גי' דהאי ש"ס בהאי ברייתא. ופריך ניחא חטין לא יזרענה פשתן שהפשתן מכחיש את הקרקע ביותר מן החטים אלא פשתן לא יזרענה חטין בתמיה והא פשתן לוקה הארץ שלשה שנים הרבה מן החטין ותימר כן: פירש ר' מנחם לפני ר' לא. דהיינו טעמא דהברייתא דמיירי שזרעה בשנה דהשתא שעורין ובשנה זו קבל זה ממנו לזרעה פשתן ומוטב לו לבעל השדה לזורעה פשתן אחר פשתן וכלומר שאף אם יזרענה פשתן אחר פשתן שתי שנים רצופות זא"ז לא איכפת לו כיון שאין דעתו שוב לזרוע תבואה בשדה זו: ולא שעורין אחר שעורין. כלומר ואפי' בשעורין אם היה רוצה זה לשנות ולזרעה דהא מדינא מותר לשנות מחטין לשעורין כחכמים במתני' דלעיל וס"ד דפשיטא דהוי רשאי לשנות מפשתן לשעורין קמ"ל דאפילו לשעורין לא הוה ניחא ליה וכעין דאמרי' לעיל דבשדה תבואה ניחא ליה לבעל השדה למיזרע שתא שערי ושתא חיטי ופשיטא דלא ניחא ליה השתא לשנות מפשתן לחיטין דהרי גם הם מכחישין את הקרקע ואם דלא כל כך כמו הפשתן מ"מ גלי אדעתי' דניחא לי' מכאן ואילך לזרוע פשתן בשדה זו ולא תבואה:

הלכה ט מתני' אין השביעית מן המנין. דכיון דפרט ואמר לו שבע שנים במספר שני תבואו' קאמר. והאי דינא איתא בין בחכירות בין בקבלנות: גמ' תני. בתוספתא פ"ט: כופין אותו לזורעה שניה. אולי תצלח בשנה זו: בשדה שאינ' בדוקה. שלא נזרע בה עדיין ומש"ה אמרי' בתרי זימני הויא חזקה דשוב לא תצמיח לפי שאינה ראויה לכך: בדוקה. שכבר זרעו בה וצמחה והשתא הוא דנתקלקלה לא הויא חזקה עד תלתא זימני:

הלכה י מתני' שכיר יום גובה כל הלילה. שלאחריו דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר וא"א לומר שבשכיר לילה הכתוב מדבר שהרי אין שכירות משתלמת אלא בסופה דכתיב כשכיר שנה בשנה. ודרשינן שכירות של שנה זו משתלמת בתחלת שנה אחרת אלמא לשכיר יום לא משתעבד ליה עד אחר שקיעת החמה וכן לשכיר לילה לא משתעבד ליה עד הבקר וכי כתיב לא תבא עליו השמש על כרחך בשכיר לילה מיתקמי שנשתעבד לו מבקר משכלה שכירותו ולא תבא עליו השמש וכל היום אינו עובר וקרא דלא תלין בשכיר יום הוא דמבעתי וכל הלילה אינו עובר עד הבקר: שכיר שעות. ה"ק שכיר שעות דיום גובה כל היום ושכיר שעו' דלילה גובה כל הלילה: שכיר שבוע. שמטה: יצא ביום. שכלתה שכירתו בבקר או ביום גובה כל היום וכיון שבקעה החמה עובר עליו: יצא בלילה. שכלתה שכירתו בלילה: גובה כל הלילה וכל היום. דס"ל להאי תנא דכיון דמשכה פעולתו משתחבך הוי ליה שכיר לילה ואינו עובר עליו בבקר אלא עד למחרתו בשקיעת החמה ואין הלכה כהאי מ"ד אלא יצא בלילה גובה כל הלילה: גמ' למחר עובר עליו משום ביומו תתן שכרו. אשכיר שעות דמתני' קאי דשכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום ולמחר בשקיעת החמה הוא דעובר עליו משום ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש דאמרינן דבשכיר לילה מיבעתי האי קרא וקסבר שמואל דכיון דשכיר שעו' בלילה הוא דינו כמו שכיר לילה: יום

רידב"ז

שמואל אמר למחר עובר עליו משום ביומו תתן שכרו פירש דקסבר שמואל דאפילו שכיר יום דזמנו כל הלילה ועובר משום לא תלין פ"ם מכל מקום למחר עובר גם כן משום ביומו תתן שכרו. ע"ז פריך ר"ד יום אחד היא ר"ל דמשמעות הכתוב ביומו תתן שכרו היא על יום אחד דאין לו זמן כל הלילה אלא זמן דיום אחד כגון שכיר שעות ביום דזמנו כל היום ולא יותר ע"ז עובר משום ביומו תתן שכרו. וה"פ ליישנא דר"ד דר"ד פריך על שמואל דקאמר למהר משכח"ל העשה דביומו תתן שכרו הגמא סבירא ליה לשמואל דעיכר משים כל החמשה שמות בב"א ואפילו למי שזמנו כל היום וכל הלילה עובר גם כן משום ביומו תתן שכרו ועובר למחר משום ביומו תתן שכרו. ע"ז פריך ר"ד יום

מראה הפנים

בין בחכירות בין בקבלנות מכאן ואילך דאיתיה בחכירות ליתיה בקבלנות ליתיה בחכירות. אבל נראה דהרמב"ם ז"ל סובר לפרש המקבל דסתמא מיירי כדעת רש"י בזה ומיהו בענין מה שפרש"י דאלו בקבלנות מאי דבעי ליזרע לא שבר כוותיה ותפס לסברת הרמב"ן ז"ל לעיקר דהטו הואיל ויש להבעלים חלק בו בעי דתיכחוש ארעיה להרעיה למין אחר ויהא ג"כ לבעלים חלק בו והרעיה נמי לא תיכחוש. והשתא לא מוכחא לא מרישא ולא מהסיפא דדוקא בחכירות איירי אלא דנוכל לפרש דין דפשתן בין בחכירות בין בקבלנות. ואי משום הא דרב פפא בזה לא מפרש הוא ז"ל כפרש"י ולא כפירוש הרשב"א ז"ל שכתבו הס"מ אלא דברי רב פפא כך הם הני תרתי מתני' וכו' תוכל לפרש כולהו דיני דאיירי במתני' בתרווייהו מכאן ואילך דאיתא בחכירות וכו' כלומר הדינים שנשנו מכאן ואילך אבולא מתני' הוא דקאי וכן הוא ממש במתני' דהכא דדין דפשתן ודאי תוכל לפרש בתרווייהו וכדאמרן אלא דבדין דבקורות שקמה ע"כ לא תוכל לפרש בחכירות דמאי שייכא לחוכר למיזקל חולקה באילנות אם לא הכר ממנו אלא השדה לזורעה כדלקמן וכולא סוגיא דדף ק"ט ע"ב לא מיירי אלא במקבל דוקא לענין שבח אילנות והיינו הם למתו במקום הראוי לזריעה דאית ליה פסידא להמקבל כדמוכחא סוגיא דרב פפא התם וכדפסק הוא ז"ל גם בהל' י' וסובר הוא ז"ל דדוקא במקבל הוא דמתפרשא כדכתב גם המקבל שדה מחבירו ושם הביא דין דקורות שקמה ובחילוק בין אם קבלה לז' שנים או לא ולא כללו הוא ז"ל עם דין הפשתן כדבעי"ל לי' כתנא במתני'. ודין דשביעית הוא דכלל הוא ז"ל בהל' ג' עם דין הפשתן משום דבמתני' חדא הוא דמיתני' והם שנתחלקם בדפוס והובא עם דין דשכיר יום ונהו ענין אחר. ואיירי בין בחכירות בין בקבלנות אבל דין דקורות שקמה ליתא אלא בקבלנותא. ובעיקר טעמא דרתה הוא ז"ל לפרש כך ולחלק בין חכירות לקבלנות בענין חלק באילנות למד זה מהתוספתא הכתובה בתחלת פ"ט הבוכר שדה מחבירו והיו בה אילנות מקום שנהגו להכיר האילנות עם השדות הרי הן של בוכר. בפני עצמן הרי הן של משכיר. וא"כ בכאמת אין לחוכר בהן כלום. וכן לקמן גם להדיא החוכר שדה מחבירו לזרע אין לו באילן. וא"כ סוגיא דהש"ס דהתם בהאי עניגא דוקא בקבלנות מיתפרשא. וחילוק דין דקורות שקמה מתבאר מהמתני' ודין זה ליתא אלא בקבלנות. ומתפרשא מילתיה דרב פפא והכל ניחא בס"ד זהו הנלע"ד בזה. ועיין לעיל בהלכה ס' בדין אכלה חגב. ומשם ראיה לפירושי בדעתו ז"ל דשם כלל חוכר ומקבל משום סוף דבריו שכתב לזרעה חטים וכו' וטעמי' דדינא וכמה שכתבתי שם בשם הרמ"ך ז"ל והא לא מיתני במתני' דהתם אלא בסוגית הש"ס וריש דבריו דהוא דינא דהמתני' באמת לא איירי אלא בחכירותא ע"ש. וכמה שבארתי לדעתו ז"ל יגוחו כל התמיהות בענין סידור דבריו ז"ל וכמ"ש בדין דהמתני' דלעיל החוכר דוקא. ועיין בתיו"ט. וכמה שתמה כל הרב המחבר כס"ע סי' שכ"ב והגית בל"ע. אפשר לומר לדרכינו כדעת הרמב"ם וכאשר למד מהתוספתא כמו

שנתבאר ורזה שהרמב"ם הביא דין דקורות שקמה בהמקבל דוקא והוא ז"ל רצה לכללו עם דין הפשתן כתב גם המקבל שדה מחבירו כתמא וכל חד וחד מתפרש לפי דינו:

שלשה שנים. היה נ"ל שבעה שנים אלא דלפי גי' הספר יש לומר שלש שנים יותר ממה שהחטין מכחישות הן:

אין כופין אותו לזרעה שלישית. התם דף ק"ו ע"ב אמר תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה ושלישית אינו זורעה וכו' הא כרבי והא כרשב"ג והתם אאכלה חגב מפרש לה ועלה איתמר דר"ל גם לא בנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל זרעה ולא צמחה מלי א"ל בעל הקרקע כל ימי זרעה זרעה לה ואזיל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל גם בהל' ה' לפסוק כר"ל דמפרש לגני ברייתות ומפרש הש"ם אליבים והפשוט לדעתו ז"ל דלא כתב הא דר"ל אלא אהא דאיירי לעיל שם לא זרעה כלל או שזרעה ולא צמחה וכו' ועד מתי וכו' וע"ש ובענין דר"ל דהכא מלינו לפרש דזורעה שלישית לאו דוקא קאמר אלא מכיון דשדה בדוקה היא זורעה כל זמן הראוי' לזריעה והכל לפי המקום והזמן כדהתם הלא דהתם לא מתלקינן בין בדוקה לשאינה בדוקה. והרא"ש ז"ל רצה ללמוד מדלא הביא הרי"ף ז"ל הנך ברייתות דעתו סי' לפרש דר"ל אמתני' דהתם קאי וע"ש והיינו מוכרת כ"כ וכן הטור בסי' שכ"ב לא כתב אלא כדעת הרמב"ם. וכמ"ש שם דכיון דלא אמרי' אלא דקי"ל כרבי בניסואין ומלקיות וכרשב"ג בווסתות ובשור המועד וכמאי דלא איפסיק הלכתא נראה דהלכה כרשב"ג דהוא אבוה ורביה דרבי עכ"ל נראה דלא היה צריך לזה דהא טעמא דקי"ל בשור המועד כרשב"ג משום דבדיני ממונות לא מפקינן אלא בדבר הברור וא"כ לדעתו בל"ה הי' לו לפסוק כרשב"ג הכא. ועיין בפ' הבא על יבמתו ובחיבורי שם בארתי בהאי עניגא וכוגיא דהאי ש"ס ס"ל התם דכי היכי דפליגי בניסואין פליגי במילה וכן גי' הרי"ף ז"ל בפ' א"ע וע"ש בפ"מ ובמראה הפנים:

שמואל אמר למחר עובר משום ביומו תתן שכרו. מה דפירשתי בפנים הוא לפי הנראה דשמואל דהכא כדאמר התם דף קי"א ע"א דפליג על רב ור' דוסא כרב דהתם הוי ס"ל ולפיכך מקשי עליה. והיותר היה נראה לפרש דשיטתיה דשמואל דהכא כרב דהתם הוא דשכיר שעות לילה נמי אינו גובה אלא כל הלילה ובבוקר הוא עובר עליו. ואל תתמה כי ככר בארתי בהרבה מקומות בדרך הש"ס הזה בתליפין בענין סברת תנאים ואמוראים ובזה מתפרשת הסוגיא יותר בפשיטות דהיינו דקאמר שמואל למחר עובר משום ביומו תתן שכרו וכלומר דתלקן הכתוב במקרא א' לעשה ביומו וגו' ול"ת דלא תבא ודכתביב בתוספתא שהבאתי בפנים וה' לאוין לאו דוקא אלא ה' שמות קאמר וע"כ לפרש התוספתא כן. וקסבר שמואל דשכיר שעות דלילה עובר משום ביומו תתן שכרו אם לא נתן לו ביום דאינו גובה אלא כל הלילה ולא תבא קאי על שכיר לילה ממש דגובה כל היום ובשקיעת החמה עובר עליו. ור' דוסא פליג וקסבר יום אחד הוא וביינו כסברת שמואל דהתם דהיום הולך אחר הלילה ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ח מהלכו' שכירות הלכה ג

יז
ב ג מיי' שם פי"א הלכה ב סמ"ג לאוין קפ"א טוש"ע חו"מ סי' שלט סעיף ג

יח
ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד

יט
ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה

מסורת הש"ם

(תוספ' פ"ט) ע' ב"מ קי' ע"ב

ציון ירושלים

[ז]תני המקבל שדה מחבירו. עיין מה"פ שתמה על הרא"ש כן דגלאו הכי בממון ראוי לפסוק כרשב"ג דצריך דבר ברור. והדבר תמוה דהאמת שכן כתבו התוס' ביבמות ס"ד לחלק בממון אבל דברי התוס' נ"פ גדול דברי כאן אמרו גבי ממון דלרבי א"ל שלשה פעמים וכבר תמה בזה ש"כ בגאון בעל כסא דרבנא בשם דו"ז בגאון מ' באול ז"ל אבד"ק האג ובתשובה הארכתי לישב:

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פ"ב מהלכו' שכירות הלכה ה טוש"ע חו"מ סי' של"ט ס"ד

כא
ב מיי' שם פי"א הלכה א סמ"ג לאוין קפ"ו טוש"ע שם סעיף א

כב
ג ד ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף י

כג
ו ז מיי' שם הלכה ו ועיין בהשגו' וכמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' פט ס"ג

כד
ח מיי' שם פ"א סמ"ג שם

כה
ט י מיי' פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' לז ס"ו

כו
כ מיי' שם הלכה ו ועיין בהשגו' וכמ"מ טוש"ע שם סעיף יח

כז
ל מיי' שם פ"ה ט ב"ע שם סעיף טו

כח
מ מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף יט

יום אחד. היא דתימה עובר עליו כל שמות הללו ר"ל הלא הקרא דביומו תתן שכרו קאי דווקא על שומני יום אחד דתימר אתה דאפילו למי שומנו כל היום וכל הלילה עובר בעשה. זה אין בגלל מקיימא קראי ר"ל אם כדי לקיים בכל שכיר כל הקראי. הלא תיפתר דתוכל לפתור בשכיר שעות יום ולילה שיכול לגבות כל היום וכל הלילה דהיי שכיר שעות בין ביום ובין בלילה דאז משכח"ל דעובר על כולן. ותני כן שכיר כו' שכיר שעות ביום ובלילה גובה כל הלילה וכל היום. ואז עובר משום ולא תלין פ"ש ועובר משום ביומו תתן שכרו:

יום אחד הוא דהימר עובר עליו כל השמות הללו. כלומר ר' דוסא הוא דפליך על דברי שמואל דלדידך דקאמרת יום אחד הוא הלילה והיום נחשבין ליום אחד דהיום הולך אחר הלילה ולפיכך סבירא לך דשכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל

תורה אור

יום אחד הוא דתמר *עובר עליו כל שימות הללו. אין בגלל מקיימא קראי תיפתר בשכיר שעות יום ולילה שיכול לגבות כל היום וכל הלילה. *ותני כן [א] שכיר שעות ביום גובה כל היום בלילה גובה כל הלילה שכיר שעות ביום ובלילה גובה כל הלילה וכל היום:

מישכנו

הלכה יא מתני'

[ב] אחד שכר האדם ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים יש בו משום °ביומו תתן שכרו ויש בו משום °לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר [ג] אימתי בזמן שתבעו [ד] לא תבעו אינו עובר עליו [ה] המחהו אצל החנווני או אצל שולחני אינו עובר עליו [ו] *השכיר נשבע בזמנו ונוטל *עיבר זמנו אינו נשבע ונוטל ואם יש [ז] עדים שתבעו הרי זה נשבע ונוטל. גר [ח] תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר: **גמ'** כתיב °לא תעשוק עני ואביון מאחיך אילו ישראל. מגרך זה גר צדק. בארצך לרבות הבהמה והעבדים. בשעריך לרבות המטלטלין. *תני יכול המחהו אצל חנווני או אצל שולחני יהא עובר עליו אינו עובר עליו אבל עוברין הן עליו אימתי בזמן שתבעו לא תבעו אינו עובר עליו. השכיר בזמנו נשבע ונוטל ריש לקיש אמר בשאמר לו נתתי אבל אם א"ל אתן למחר אם אמר לו נתתי אינו נאמן: ר' יוסי בן חנינה אומר ואפילו למחר אם אמר לו נתתי נאמן. כתיב °לא תעשוק את רעך *פרט לגר תושב:

דברים כד / ויקרא יט / דברים כד / ויקרא יט / דברים כד

הלכה יב מתני'

[ט] המלוה את חבירו לא ימשכננו אלא בבית דין [י] לא יכנס לביתו ויטול את משכונו שנאמר °בחוץ תעמוד וגו' [כ] היו לו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד [ל] *מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום ואם מת אינו מחזיר ליורשיו רבן שמעון בן גמליאל אומר אף [מ] לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום ומשלשים יום ולהלן מוכרן בבית דין:
גמ'

היום שלאחריה א"כ השתא תיקשי עלך דתימר לפרש הא דתניא בתוספתא פ"י השוכר שכר שכיר עובר משום ה' לאוין משום בל תעשוק ומשום בל תגזול ומשום בל תלין פעולת שכיר אתך עד הבקר ומשום ביומו תתן שכרו ומשום ולא תבא עליו השמש ולדידך היכא משכחת לה כל השמות הללו דהא ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש חדא הוא ועל שכיר לילה קאי ואפי' שכיר שעות דלילה קאמרת דיום אחד הוא ואינו עובר עליו ביום אלא לאחר שקיעת החמה ואמאי קחשיב ליה בברייתא לשתי שמות: אין בגלל. ומשני דאי משום הא לא קשיא דאם בשביל כדי לקיים כל שמות המקראות תיפתר בשכיר שעות דיום ודלילה וזה גובה כל היום לשכירתו דשעות דלילה ולשכירות שעה דיום גובה כל הלילה ושפיר משכחת לה כל השמות הללו: ותני כן. בתוספתא שם:

(ת כפתא פ"י) / (שם) / ב"מ קיא שם קג פ"א וע' תוס' שם קיב ע"ב ד"ה בשכיר / (תוספתא פ"י) / שבועות מה ע"ב ב"מ קיב פ"ב / תמורה דף ו

הלכה יא מתני'

ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים. התם מסקינן דיליף לה מדכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך כל שפעולתו אתך ואפילו בהמה וכלים: משום ביומו תתן שכרו. העשה ועובר על לאו דלא תלין: לא תבעו אינו עובר עליו. דכתיב אתך לדעתך ולא מדעתו: המחהו. נתקו מאללו והעמידו אצל חנוני ואמר לו תן לפועל זה בדינר פירות ואני אשלם או אמר לשלחני תן לו בדינר מעות אינו עובר עליו דכתיב אתך ולא שהמחהו אצל חנוני: השכיר נשבע בזמנו ונוטל. תקנת חכמי' הוא משום דבעל הבית טרוד בפועליו הוא ולפעמים סבור הוא שנתן ולא נתן הלכך שקלוה לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר: עיבר זמנו אינו נשבע ונוטל. ועליו להביא ראיה ואע"ג דבעל הבית טרוד בפועליו כי מטי זמן חוביה רמי אנפשיה דבכה"ג אמרינן דלא חשיד בעל הבית שיהא עובר על בל תלין: ואם יש עדים שתבעו. כל זמנו: ה"ז נשבע ונוטל. כנגד כל אותו היום של תביעה: גר תושב. שקבל עליו שלא לעבוד עכו"ם ואוכל הוא נבלות אין בו משום לא תלין כדדרים בגמרא דכתיב בריסיה דקרא לא תעשוק את רעך פרט לגר תושב: **גמ'** מאחיך אלו ישראל. פרט לעכו"ם: בארצך. כל שבארצך לרבות הבהמה והעבדים: תני. בתוספתא פ"י: אבל עוברין הן עליו. החנוני והשלחני אם קבלו עליהן: בשאמר לו נתתי. אעבר זמנו קאי דבעל הבית נאמן וקאמר ר"ל דוקא בשאמר לו נתתי לך שכרך בשעה שתבעת ממני אבל אם מודה הוא בעל הבית דבשעה שתבעו אמר לו אתן לך למחר אם אמר לו אח"כ נתתי לך אינו נאמן דאמרינן הואיל וטרוד היה כסבר שנתן לו בתוך זמנו ולא נתן: ואפי' למחר. דלא חלקו חכמים בזה ואפי' בתחלה אמר לו אתן למחר ולאחר שעבר זמנו אמר לו נתתי בה"ב נאמן והאי שתקנו שבועת היסת ישבע בה"ב שנתן לו:

הלכה יב מתני'

המלו' את חבירו. והגיע זמן ולא פרעו: לא ימשכננו. אפי' בשוק אלא ע"י שליח ב"ד: לא יכנס לביתו. אפי' השליח ב"ד לא יכנס למשכנו אלא עומד מבחוץ והלה נכנס לביתו ומוליא לו המשכון: היה לו ב' כלים. וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם נוטל אחד ומחזיר אחד בשעה שהוא לריך לזה יחזירנו ויעכב השני אללו וכדמפרש ואזיל מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום: ואם מת. הלוה אינו מחזיר העבוט ליורשים שאין כאן מלות השבת העבוט דהשב תשיב לו את העבוט כתיב לו ולא ליורש: אלא עד שלשים יום. שהוא זמן בית דין ואין הלכה כרשב"ג:
גמ'

מראה הפנים

זכל היום. דתימר וכו' היא קושית הש"ס על ר' דוסא דלדידיה היאך אתה אומר ומקיים המקראות דחשיב בתוספתא וחשיב ביומו התן שכרו ולא תבא לבנים ועל איזה מהן קאי ומשני אין בגלל מקיימא קראי כשר יכולין אנו לפתור בשכיר שעות דיום ודלילה ובכה"ג שפיר הוא דיש כאן שתי שמות על ב' הזמנים הללו. שוב מלאתי בספר המלחמות להרמב"ן ז"ל שפירש כעין שפירשתי בפנים אלא דגלוף הסוגיא משנה במקצת וכן הגי' נבתנית שם במקצת דברים ר' יוסי בן הנינה כפי יום אחד הוא דתימר עובר על כל השמות הללו אין בגין למוקמי קראי תיפתר בשכיר שעות יום ולילה שהוא יכול לגבות כל היום וכל הלילה שכיר שעות ביום גובה כל היום שכיר שעות בלילה גובה כל הלילה. ע"כ העתיק הסוגיא וכתב וכך נראה פירושו שמואל אמר בשכיר שעות דלילה שהוא עובר משום ביומו תתן שכרו כלומר גובה כל הלילה וכל היום והקשי ליה ר' יוסי ב"ח וכי יום אחד הוא שאתה אומר עובר בכל שמות הללו שאם היה יום אחד אפשר שיעבור בסוף היום משום לא תלין עד בוקר ומשום ביומו תתן שכרו אע"פ ששכרו ביום זה הואיל ונתחייב בשכירותו ביומו אבל עכשיו שהם כשני ימים שכרו בלילה היאך יעבור משום ביומו תתן שכרו והלא שכיר לילה הוא ואי משום דבעית לאוקמי קרא דביומו תתן שכרו דמשמע ביום עלמו ששכר בו תיפתר בשכיר שעות יום שהוא עובר משום ביומו תתן שכרו ובשכיר שעות דלילה משום בל תלין עכ"ל הוא ז"ל פירש דהכל מן הקושיא הוא ונוא לפי הגי' שהיתה לפניו ולפי הגי' שלפנינו א"א לפרש כן דלמאי דהעתיק הש"ס גי' הברייתא שכיר שעות ביום ובלילה מאי עבידתה להכא. והאמת גי' זו לא מלאתיה בתוספתא כ"א כתובה ברים פ"י כמו דשמואל מפרש למתני'. שכיר שעות ביום גובה כל היום שכיר שעות בלילה גובה כל הלילה וכל היום. ולפי גי' זו פשיטא דאין אנו יכולין לפרש דהכל מהקושיא על שמואל הוא. ומיהו יש ראיה לגי' הרמב"ן ז"ל וכן היה כתיב בתוספתא אשר לפני האמוראים כמו שהעתיקה שהרי מסיים בתוספתא שכיר שבת וכו' שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה. וזה כר' יהודה דמייתי ליה בברייתא התם וכרב דקי"ל כוותיה וסיפא דמתני' כר"ש אתיא וכמה שבארתי במתני' וא"כ קשיא ליה מסתמא דהתוספתא לשמואל. ובענין השמות הללו כתב הרמב"ם ז"ל בפי"א משכירות הל' ב' ועבר כד' אזהרות ועשה כדחשיב שם וזהו כגי' התוספתא וכך היא גי' הרי"ף ז"ל:

בארצך לרבות הבהמה והעבדים בשעריך לרבות המטלטלין. לפי דרשה זו דקאי אמתני' דתנא דידן אתיא וכא איכו לא יליף שכיר שכיר כדאמר התם דף קי"ג ע"ב דהא אית ליה גר תושב אינו משום בל תלין. ובהמה וכלים נפקא לן הכא מבארצך ובשעריך והיינו העשה והלאו מנא ליה וכתם דרים ליה תנא דברייתא מבשעריך לרבות גר תושב דאית ליה ג"ש דשכיר שכיר וכי פריך התם לתנא דידן מה נפשך אי יליף שכיר שכיר אפילו גר תושב נמי ואי לא יליף בהמה וכלים מנ"ל לעולם לא יליף ודרים בהמה וכלים מאתך משום למיגמר נמי הלאו דכתיב שם ומבארצך לא ילפינן אלא העשה דביומו וגו' דכתיבא התם. וא"כ לדרשא דהכא הכי. ע"כ צ"ל דאתינן לגזירה שוה דשכיר שכיר וגר תושב מיעוט מרעך כדלקמן:

אבל עוברין הן עליו. יש לפרש האי דינא דתוספתא בשקבלו מתחלה שכרו עליהן דהוי כשכרו ע"י שליח ולא אמר לו שכרך על הבעל הבית דשליח עובר עליו כדמשמע מהתם בדף קי"א וכ"פ הרמב"ם שם דאי לאו הכי הכי אמאי הן עוברין הרי הן לא שכרוהו:

ואפילו למחר. דברי ר' יוסי בן חנינה הם למסקנא לפי הש"ס דילן דלא חילק בהכי:

מסורת הש"ס

גמ' כתיב בנזקין *שיהא גובה בעידית שנא' °מיטב שדהו וגו' וכתיב במלוה שיהא גובה בבינונית שנאמר °והאיש אשר אתה נושה בו ונומר למדו קרקעות מן המשכונות. ודכוותה ילמדו משכונות מקרקעות. פירש *רבי סימאי דבר תורה שיהא שליח בית דין נכנס וגובה בבינונית שאם יכנס המלוה הרי הוא מוציא היפה ואם יכנס הלווה מוציא הרע אלא שליח בית דין נכנס וגובה בבינונית. תני רבי ישמעאל *דבר תורה שיהא הלווה נכנס שנאמר °והאיש אשר אתה נושה בו וגו'. א"ר לא תניי תמן *חבול בבית דין שלא בבית דין מניין ת"ל °אם חבול תחבול *מישכנו שלא ברשות עובר על כל שם ושם שיש לו. א"ר לא הוא גרם לעצמו על כל שם ושם שיש לו. מישכנו וחזר ונתן לו מידת הדין בידו שיהא גובה מנכסין משועבדין ואם מחזיר לו לאי זה דבר שמישכנו הוא ממשכנו. פירש *ר' שמא תבוא שמטה וישמיט או שמא ימות הלה ונמצאו המטלטלין ביד היורשין. *תני *חובל כסות יום בלילה וכסות לילה ביום מחזיר כסות יום ביום וכסות לילה בלילה. כר וסדין שדרכן לכסות בלילה חובלן ביום ומחזירן בלילה קורדום ומחרישה שדרכן לעשות בהן מלאכה ביום חובלן בלילה ומחזירן ביום. א"ר לא זימנין דתיפתר ההן קרא לא תבא עליו השמש לא תדנח עלוי שמשא וזימנין דתיפתר להלא תטמעי עלוי שמשא. דכתיב °השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש עם מעלי שמשא. עד בוא השמש תשיבנו לו עד מטמעי שמשא:

הלכה יג מתני' אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר °לא תחבול בגד אלמנה החובל את הריחים עובר בלא תעשה והייב משום שני כלים שנאמר °לא יחבל ריחים ורכב ולא ריחים ורכב בלבד אמרו אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש שנאמר °כי נפש הוא חובל:

גמ'

מישכנו חזר ונתן לו מדת הדין בידו שהוא גובה מנכסים משועבדים. ולא אמרינן כיון דקני ליה למשכן כמאן דגביא דמי. קמ"ל כיון שהחזירו על פי דין התורה יכול לגבות ממשועבדין:
ואם מחזיר לו לאיזה דבר הוא ממשכונו ותיכת שמישכנה כינתים מיותר:

הי'

גמ' כתיב בנזקין שיהא גובה בעידית וכו'. כלומר כמו שהנזקין מדאורייתא בעידית הוא כך בעל חוב דאמרי' דיניה בבינונית מדאורייתא הוא להאי תנא כדדרים לקמן וסוגיא זו מבוארת בהלכה א' פ"ק דגיטין: למדו קרקעות מן המשכונות. וכלומר דכן נמי אמרינן דלמדין אנו דין קרקעות מדין דמשכונות והן מטלטלין ועל שם שנלקחין ביד ומושכין אותן מזה לזה קראן בשם משכונות ודאמרינן בגיטין דמה משכונות והן מטלטלין דינן בבינונית בב"ח דכתיבי בהדיא כדדרש ר' סימאי לקמ ה כן נמי בקרקעות דב"ח גובה בבינונית: ודכוותה ילמדו משכונות מקרקעות. וכן נמי אמרינן התם דכוותה גבי נזקין דכתיבי בהדיא בקרקעות דמשלם ממיטב ולמדין אנו מטלטלין מקרקעות דכל דיהיב ליה ממיטב הוא דיהיב ליה. והש"ס מקצר והולך כאן וסמיך אדאיתמר התם: פירש ר' סימאי. השתא מסיים ומייתי לה הך דרשא דמהיכן למדו דבע"ח דינו בבינונ' מדאורייתא כדפי' ר' סימאי התם: דבר תורה שיהא שליח ב"ד נכנס. והאיש אשר אתה נושה וגו' אשליח ב"ד הוא דקאמר שלא המלוה ולא הלוה יכנסו ליטול את המשכון שזה מוציא היפה וזה מוציא הרע אלא השליח ב"ד הוא שיכנס ומה דרכו להוציא הבינונית הוא מוציא ולמדנו שהוא גובה בינונית ולמדין אנו קרקעות ממטלטלין: תני ר' ישמעאל. ופליג אר' סימאי דקסבר והאיש אשר אתה נושה בו אלוה קאי והוא יכנס להוציא את המשכון ומה דרכו להוציא את הזיבורית דזהו דין ב"ח מדאורייתא אלא שחכמים הוא שהיקנו שיהא ב"ח גובה בבינונית משום נעילת דלת בפני הלווין כדאמר התם: תניי תמן. בבבל שנו ברייתא זו דלקמיה ולמדין אנו דבשליח ב"ד הכתוב מדבר: חבול תחבול כתיב. למדנו דבשליח ב"ד הוא והזהירה התורה שאם נכנס למשכנו עד בא השמש תשיבנו לו ונוהג בו נ"כ דין השבת העבוט: בב"ד שלא בב"ד מנין וכו'. וכלומר אי לא הוה כתיב אלא התבול לחוד ה"א דשלא בב"ד מיירי אלא המלוה הוא בנכנס וכו הזהירה התורה להשיב העבוט וכשהוא אומר חבול תחבול ללמדך אפי' ע"י ב"ד: מישכנו שלא ברשות. תוספתא היא בפ"י ואם משכנו צריך לחזור לו ועובר על כל שם ושם שיש בו. אם לא החזיר העבוט עובר משום שלשה שמות משום לא תבא אל ביתו ומשום השב תשיב לו את העבוט ומשו' לא תשכב בעבוטו: הוא גרם לעצמו. כלומר דר' אילא מפרש ומדייק לפי שהוא גרם לעצמו זה שהוא נכנס למשכנו שלא ברשות ב"ד ולפיכך אם לא מחזיר עובר על כל שם ושם שיש לו שאלו לא נכנס בעצמו אלא ע"י שליח ב"ד אע"פ שאם לא החזיר עדיין היה עובר על השב תשיב וגו' מ"מ לא עבר על לא תבא לביתו והוא גרם לעצמו כשלא יחזיר לעבור בכל שמות הללו: מדת הדין בידו שיהא גובה מנכסין משועבדין. כלומר מן הדין שיהא גובה ממה שבידו שהן מנכסין משועבדי' לו ותחת ידו הן וא"כ אם הוא מחזיר לו לאיזה דבר שמישכנו הוא ממשכנו וכלומר מה יועיל לו עכשיו שמשכנו וצריך להחזיר לו: פירש רבי. הדבר שמועיל לו לענין שמיטה שעכשיו אין השמיטה משמטו או שמא ימות הלוה ונמצאו המטלטלין ביד היורשין ולא היה יכול לגבות מהן ועכשיו מועיל שלא יעשה כמטלטלין אצל היורשין: תני. בתוספתא שם ושנויה בלשון אחר: חובל כסות יום בלילה. כלומר מה שאינו צריך לזה חובל ומחזיק בידו ומחזיר לו את הצריך לו כדמפרש ואזיל חובל ומחזיק כסות יום בלילה ומחזיר כסות יום ביום: זימנין דתיפתר אהן קרא וכו'. כלומר דר' לא מפרש טעמא דברייתא דמהיכן למדו כן ומפרש לקראי דכתוב אחד אומר בפ' משפטים עד בא השמש תשיבנו לו ובכי תצא כתיב השב תשב לו את העבוט כבוא השמש הא כיצד אלא ע"כ זימנין דתפרש לה לשון זריחה וזימנין לשון שקיעה וקרא קמא לשון שקיעה הוא ובכסות לילה מיפתעי שתשיב להיות בלילה בידו עם מטמעי שימשא כשהשקע השמש והתבול לך כסות יום בלילה וקרא בתרא לשון זריחה הוא כבוא השמש עם מעלי שמשא השיב לו כסות יום להיות ביום בידו והתבול לך כסות לילה ביום:

הלכה יג מתני' אלמנ' בין שהיא עניה בין שהיא עשירה. משום דאיכא למ"ד בגמרא דוקא עניה הוא דאין ממשכנין שמתוך שאתה צריך לחזור לה והיא נכנסת ויוצאת אצלך אתה משיאה שם רע בשכנותיה אבל עשירה דלא צריכה וליכא למימר הכי ממשכנין קמ"ל תנא דמתני' דלא דכתיב לא תחבול בגד אלמנה אחת עניה ואחת עשירה במשמע: משום שני כלים. העליונה רכב והתחתונה ריחים:

גמ'

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פ"ג ממלוה כ"ד סמ"ג לאוין רעא טוש"ע חו"מ סי' צז סעיף טו

ל
ב מיי' שם הלכה ה סמ"ג לאוין קנו טוש"ע שם סעיף טז

לא
ג מיי' שם סמ"ג לאוין קפת טוש"ע שם

לב
ד ה מיי' שם הלכה א ג וט' בשבנו' וסמ"ג טוש"ע שם סעיף י

לג
ו מיי' שם ס"ב טוש"ע שם סעיף ו

פי' גיטין מט · [גיטין פ"ה] · ב"מ קיג ע"ב · שם לא ע"ב (תוספת' פ"י) · שם קטו (שם) · שם קיד ע"ב (שם)

תורה אור · שמות כב · דברים כד · שם

מראה הפנים

פירש רבי סימאי דבר תורה שיהא שליח ב"ד נכנס וגובה בבינונית פלוגתא דר' סימאי ותנא דר' ישמעאל נתבאר בריש פ' הנזקין. וג' דיעות יש בדבר ר' ישמעאל הוא כשיטת הבבלי דסובר ב"ח מדאורייתא דינו בזיבורית ותקנת חכמים היא דבבינונית ור' סימאי סבר מדאורייתא דינו בבינונית. ותנא דתוספתא ומייתי ליה התם דמדאורייתא ב"ח דינו בעידית כמו שנזקין ומפני הרמאין הוא דתיקנו בבינונית. וגם באתרי דאיכא נ"מ בין הני שיטות בדין דאביי קשיא' דאמר התם דף כ' יתומים שאמרו בין גדולים בין קטנים בין לשבועה בין לזיבורית דלדעת הרמב"ם ז"ל משמע דבין בב"ח בין בנזקין קאמר כדנראה מסתימת דבריו בפ"ח מהלכות נ"מ הל' י"א דאין ב"ד נזקקין למטלטלין של יתומים אלא לקרקע וגובין לניזק מן הזיבורית ודעת הרשב"א בשם מורו הר"ר יונה ז"ל דלא אמר אביי קשיא אלא בב"ח אבל לנזקין דמן התורה דינו בעידית לקטנים עבדינן תקנתא אבל לא לגדולים וכ"כ הרא"ש ז"ל. והשתא להאי שיטה דסובר דגם ב"ח מדאורייתא דינו בעידית או כמ"ד בבינונית לא שייך לחלק כן. וא"כ לפי' גמרא דילן דמן התורה ב"ח בזיבורית היה לכאורה לך קושיא לדברי הרמב"ם שיהא למד מדאביי קשיא דגם בנזקין אין חילוק בין יתומים גדולים לקטנים ואפשר מדאמרו התם במתני' שתם אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית וסבור הוא ז"ל דגם על בנזקין דריש קאי. גם בם באתרי דאיכא נ"מ בין הני שיטות כפירושא דק"ו להקדם דאמרו שתם וע"ש בריש הפרק ובהלכה ב' ד"ה כאן ביתום גדול:

הוא גרם לעצמו וכו'. זה עולה כפי' הרמב"ם ז"ל בפרק ג' ממלוה הל' ה' כענין כל השמות דתכיב לא תבא אל ביתו וכמבואר בפנים. ורש"י ז"ל פי' בדף קי"ד ע"ב ועובר בכל השמות וכו' בדרך אחר ע"ש:

תני חובל כסות יום בלילה וכו'. וכדרכא דמפרש ליה לרב שיזבי שם דה"ק עד בא השמש תשיבנו לו. זו כסות יום שניתנה לחבול בלילה. ומכאן למד הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות לתרץ הקושיא שהביא בעל המאור בשם הר"א ז"ל והיא קושית ר"ת בתוספות במתני' הא דתנן מחזיר את המחרישה ביום והיכי משכחת לה הא מחרישה עושין בה אוכל נפש כמו נמד בל פרות והיאך משכנו מחרישה ותירץ דאיכא למימר בשעבר ומשכנו חייב להחזיר לו והרמב"ן תירץ דאיכא למימר מתני' כגון שמשכנו מחרישה

עין משפט נר מצוה

לד

א מיי' פ"ג ממלוה ה"ג סמ"ג לאוין קפח טוש"ע חו"מ סי' צז סעיף י

א

ב מיי' פ"ד מהלכו' שכנים הלכה ב סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסד ס"ג

ב

ג ד מיי' פי"א ממעשר ה"ג ד

רידב"ז

הי' אחד מכיר מקצת אבניו נוטלן ועולות לו מן החשבון. אמר ר"ה זאת אומרת ששולטת היד מצד אחד פירש המהרא"פ ז"ל דסבירא ליה כרבא בבבלי דנוטל השני כנגד שבורות והאיך יכול להיות הא יש בילה והובללו כולן והאיך אפשר דאמרינן דנזדמן כך שהשלימות הוא מצד אחד. ע"כ דאמרינן היד שולטת מצד אחד ומביא ראיה ממתניתין דדמאי ק' טבל וכו' דאמרינן דהחולין עלה בידו ואמרינן אפשר שיזדמן כך:

סליק מס' ב"מ בס"ד

גמ' *תני *אלמנה בין ענייה בין עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר °לא תחבל בגד אלמנה אחד ענייה ואחד עשירה דברי ר"מ רבי יהודה אומר ענייה אין ממשכנין אותה כל עיקר עשירה ממשכנין אותה ואינו מחזיר שמתוך שבא אצלה משיאה שם רע. החובל זוג של ספרין עובר על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו *חבל אחד [ה] מהן אינו עובר על אחד מהן. הממשכן צמד פרות עובר על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו מישכן אחד מהם אינו עובר אלא על אחד מהן בלבד:

הדרן עלך פרק המקבל

הלכה א מתני' [י] הבית והעלייה של שנים שנפלו שניהן חולקין בעצים ובאבנים ובעפר רואין אלו אבנים ראויות להשתבר היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטלן ועולות לו מן החשבון: **גמ'** תני נכמר כתנור העליונות ראויות לישבר נפל לחוץ התחתונות ראויות לישבר. היה האחד מכיר מקצת אבניו נוטלן ועולות לו מן החשבון. א"ר הושעיה זאת אומרת ששולטת היד מצד אחד. *תמן תנינן מאה [ג] טבל ק' חולין נוטל ק' ואחת ק' טבל וק' [ד] מעשר נוטל מאה ואחת. א"ר יוסי אם אומר את נוטל מאה אני אומר כל חולין עלו בידו ונמצאו אילו בטיבלן. אלא נוטל מאה ואחת כדי להפריש תרומה ותרומת מעשר מן הטבל. אילין תקועייא רבי זעירא אמר ארעיה זקיק את מטעינני רבי לא אמר עילאי. בנאי אמרין תרויהון אילין יסודייא. ודא מסייעה למאן דאמר בנאי. *היתה *חורבתו סמוכה לכותל חצר חבירו לא יאמר לו הריני מייסד עמך כותל חצירי ועולה אלא מייסד עמו מלמטה ועולה היתה על גבי שיחין או על גבי מערות אינו נזקק לו כלום. א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר כגון אילין דהייא דבישן דלא יכיל ארעייא באני עד דבני עילייא:

הלכה

פני משה

גמ' תני. בתוספתא שם: החובל זוג של ספרים. כאחת: צמד פרות. הטול שלהן וכלי אוכל נפש הוא ושל פרקים הוא ואם חבלן כאחת עובר על שתיהן:

הדרן עלך המקבל

תורה אור: דברים כד

הלכה א מתני' הבית והעליה של שנים. הבית של אחד והעלי' של אחד: שניהם חולקין. לפי שאין ניכר איזו אבנים של עליון ואיזו אבנים של תחתון והכל לפי הנגבוה אם אחד גבוה מחבירו אבניו ועציו ועפרו מרובה משל חבירו: רואין אילו אבנים ראויו' להשתבר. ודבר זה ידוע מדרך הנפילה אם נחבט הבית מיסודו ונפל תחתיו יש לדעת שהתחתונו' נשברו ואם עליונו של כותל נפל להלן ממנו הרבה אז העליונו' נשברו שנפלו ממקום גבוה והתחתונות שלימות שנפלו ממקו' נמוך ורישא דקתני שניהן חולקין בכולן מיירי שאין ידוע כילד נפלו כגון שנפל בלילה ופנו את האבנים מיד: מכיר מקצת אבניו. והן שלימות: נוטלן. וכגון שהלה טוען במקצת מהן שהוא אמת ומקצת מהן אמר איני יודע דהוי ליה מחויב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע ומשלם. אבל אם זה אומר על כולן איני יודע ישבע היסת שאינו יודע וחולקין בשוה: **גמ'** תני בברייתא נכמר כתנור. נהרס ונפל במקומו העליונות ראויות לישבר מחמת שנפלו בכח על התחתונות נשברות: נפל לחוץ. על הארץ איכא למימר דטפי ראויו' התחתונו' לישבר: זאת אומרת ששולטות היד. מצד אחד. מדקתני היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטלן דמשמע אפילו אין הלה מודה לו כיון שהוא מכירן נוטלן וכגון שזה אומר איני יודע דכיון דלצד אחד יודע הוא ידו שולטת וכאמן: תמן תנינן. בסוף פ"ז דדמאי: א"ר יוסי. מפרש מה טעם אמרו בחולין מתוקנין שנתערבו במאה טבל והיינו שטבולין לתרומת מעשר נוטל מאה ואחד והלא בדין היה שלא יטול אלא המאה של טבל וא"ת שחוששין אנו שהתרומת מעשר נתערב בחולין אף אם היה כן הלא היא עולה באחד ומאה והרי כאן נטל המאה מן המאתים שנתערבו וישארו החולין כמות שהן הלכך קאמר ר' יוסי דהייט טעמא: אם את אומר נוטל מאה. של הטבל חוששין אנו שמא יחשוב הוא כל החולין עלו בידו והיינו אני אומר וכו' כלומר שיטעה לומ' שעלו החולין בידו ויחשוב אותן לחולין והמאה הנשארים הם של טבל ובאמת אינו כן אלא הטבל עלו בידו: ונמצאו אילו בטיבלן. אותן המאה שיחשוב שהם של חולין נשארו בטיבלן לפי שלא יפריש מהן ובאמת של טבל הן והלכך מפסיד אחת של החולין ונוטל מאה ואחת לשם טבל כדי שיפריש תרומת מעשר מן הטבל ונמצאו החולין מתוקנין ממה נפשך. ותרומה דנקט הכא לאו בדוקא ול"ג דלא איירי אלא בטבל הטבול לתרומת מעשר. ואיידי דקתני התם אם היה הטבל מרובה הוי כיש לו פרנסה ממקום אחר ומוציא לפי חשבון וכדקאמר התם בהאי תלמודא מיכן והילך לפי חשבון נקט לה הכא: אילין תקועייא. היסודות ועל שם שהבית תקוע ונשען עליהן ופליגי בה על מי מוטל לעשותן: ארעיה. התחתון הוא העושה היסודות: זקיק את מטעינני. כלומר העליון אומר להתחתון חייב אתה לישא ולהטעין עליך ומה איכפת לי ביסודות הבית שלך ואם אתה רוצה בחיזוק ביתך תעשה משלך: ר' לא אמר עילאי. העליון צריך ג"כ לסייע לעשותן: בנאי אמרין. הבונים אומרים תרויהון אילין יסודיא כלומר לשתיהן צריך לאלו היסודות לבעל העליה ולבעל הבית: ודא מסייעא. הברייתא זו מסייע למאי דאמרי הבנאי דשנינו בתוספתא פי"א: היתה חורבתו סמוכה לכותל חצר חבירו. וכגון שהחצר הוא למעלה מן החורבה ורוצין לבנות ולעשו' הכותל ביניהם ובתוספתא כתוב היתה למעלה מחצירו של חבירו וט"ס הוא וצ"ל מלמטה: לא יאמר לו. בעל החצר אתה תבנה הלמטה ואני מסייע עמך מכנגד כותל חצירי ועולה אלא מסייע ומייסד עמו מלמטה ועולה והיינו כדאמרי בנאי: היתה. חצירו בנויה ע"ג שיחין ומערות ועשויה כיפה על גביהן והתחתון רוצה לבנות למטה אין העליון נזקק לו כלום: תיפתר. להאי כגון אלו הדירות שנוהגות בעיר בישן דלא יכול התחתון לבנות עד שבונה העליון בתחלה ועושה כמין כיפה מלמטה ונמצא שאין העליון צריך לחיזוק היסודות של התחתון כלל:

הלכה

מסורת הש"ס: (תוספתא פ"י) ב"מ קטו — שם קטז פ"א — (דמאי פ"ז) פ' כ"ב ס ע"ב — (תוספ' פי"א) ב"מ קטז ע"ב

מראה הפנים

מתריסה בלילה או בשעה שאינו עושה בה מלאכה במותר דכי היכי דאין מחזירין אלא בשעת מלאכה ה"נ ממשכנין אלא בשעת מלאכה וכמפורש הכא קורדום ומחרישה חוכלן בלילה וזה דלא כדעת הרמ"ה הביאו הטור סי' צ"ז דאפי' שלא בשעת מלאכה אין ממשכני' כלי אוכל נפש. ודעת הרמב"ם ז"ל באלו הדינים הם בדרך אחרת דלדעתו אפי' בשעת שלואם אין ממשכנים כלי אוכל נפש ולא כן דעת רוב הפוסקים וכן חלקו עליו כמ"ש באלמנה דאין ממשכנין אותה אפי' בשעת הלואה:

דברי ר' מאיר. ובתוספתא גרים דברי ר' יהודה ר"ש אומר ענייה וכו' וכן היא גי' הבבלי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י' **הבית** והעליה. שניהן חולקין. מה שכתב הגי' בזה. נתבאר בפ"ד מב"ק הלכה א' ד"ה שלשה שהטילו לכיס וע"ש:

תני נכמר כתנור וכו'. והתם גרים פרקין אמרו אי בתבעא נפל עלייתא איתבור ואי בתכסא נפל תתייתא איתבור וכדפי' רש"י ז"ל והבאתיו במתני' ונראה דס"ל יש לגרוס כאן נכמר כתנור התחתונות ראויות להשתבר נפל לחוץ העליונות ראויות לישבר א"נ י"ל נכמר מלשון כומר של ענבים שנכפף ונפל להלן העליונות ראויות לישבר נפל לחוץ בחלק התחתון נדחק ומחמת זה נפל העליון לחוץ והייט בתכסא התחתונות ראויות לישבר:

זאת אומרת ששולטת היד מצד אחד. מילתיה דר' הושעיה אזלא כרב הונא ורב יהודה דאמרי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב וכדפרישית בפנים דבזה אומר איני יודע מיירי דאי מכחישו למה נוטל אבל התם מוקי להמתני' למאי דקי"ל כרב נחמן וכר"י דאמרי פטור וכגון שיש עסק שבועה ביניהם כדפרישית במתני':

אמר ר' יוסי אם אומר את וכו'. עיין בפי' המשנה להרמב"ם בפ"ז דדמאי ותבין עם מה שבארתי בפנים:

היתה חורבתו סמוכה לכותל חצר חבירו. דין זה דהתוספתא מבואר בבבלי לקמן פ' השותפין דף ו' ע"ב גבי פלוגתא דרב הונא ורב חסדא בבתי אוצרות זו למעלה מזו הניא כוותיה דרב חסדא בתי אוצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון וכו' ומסיים שם ואם היתה אוצרו למעלה מגגו של חבירו אין זקוק לו. וכן הוא בתוספתא דמכילתין. ומביאה הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שכנים הלכה ז' ופסק אין העליון זקוק לתחתון

הלכה ב מתני' הבית והעלייה של שנים נפחתה העלייה ואין בעל הבית רוצה לתקן הרי בעל העלייה יורד ודר למטה עד שיתקן לו את העליונה רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה והעליון את המעזיבה: **גמ'** *תני נפחת מקום התנור יורד למטה מקום הכירה יורד למטה. אלא דו א"ל עביד לך סולם דלא תיהוי עליל ונפיק גו ביתי. ר' יוסי אומר תחתון נותן את התקרה ועליון נותן את המעזיבה רבי יוסטא בשם ר"ל התחתון נותן תקרה ולווחים ועליון נותן המעזיבה. באיזה מעזיבה ר' יעקב בר אחא בשם ר' לעזר מעזיבה עבה ר' אבהו בשם ר' לעזר מעזיבה בינונית. לא אמרו אלא להדיח את הכוסות ברם אין הוה בעי משזגא מאנין אוף ר' אבהו בשם ר' לעזר מודי במעזיבה עבה. הורי ר' חנינה לאילין ציפוראי שיהו שניהן נותנין את התקרה ואת הלווחין. דאינון זקוקין מיסק חמריהון תמן ומיסק פיריהון תמן:

הלכה ג מתני' *הבית והעליה של שנים שנפלו אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה הרי בעל העלייה בונה את הבית ויושב בתוכו עד שיתן לו יציאותיו ר' יהודה אומר אף זה דר לתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר אלא בעל הבית בונה את הבית ואת העלייה ומקרה את העליה ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו: **גמ'** אלא בעל הבית מבקש לבנות ובעל העלייה אינו רוצה מהו שיאמר לו גופינו. נשמעינה מהדא *היתה חורבתו סמוכה לחורבת חבירו עמד הלה ובנאה בלא רשותו הרי זה מחשב יציאותיו בשער שבנה ויתן לו את כל יציאותיו. הדא אמרה שאינו אומר לו גופינו מן הצד. כשם שאינו אומר לו גופינו מן הצד כך אין אומר לו גופינו מלמעלן:

הלכה

פני משה

הלכה ב מתני' הבית והעליה. התם מוקי לה במשכיר ושוכר שהשכיר לחבירו עליה שע"ג ביתו וא"ל עליה זו שע"ג בית זה אני משכיר לך דהשתא שעביד הבית לעליה: נפחתה העליה. בארבעה טפחים ואם בא זה להשתמש בעליה צריך שישתמש חציו למעלה וחציו למטה ואין בעל הבית רוצה לתקן את העליה: יורד ודר למטה. לגמרי דהא שעביד ליה ביתי': והעליון את המעזיבה. טיח של טיט שנותנין על התקרה דקסבר ר' יוסי מעזיבה אשויי גומות היא ועל העליון לאשויי הגומות וחכמים סברי מעזיבה אחזוקי תקרה היא ועל התחתון לאחזוקי התקר' והלכה כחכמים: **גמ'** תני. בברייתא לפרושי נפחתה דקתני במתני' בכמה: נפחת מקום התנור. כלומר אפי' לא נפחת אלא מקום התנור או מקום הכירה יורד למטה וצריך זה לתקנו: אלא דו אמר ליה. כלומר דמסתברא דהאי הוא דיכיל אמר ליה עכ"פ תעשה לך סולם לעלות ולירד בו כל זמן שאתה צריך לילך למטה ולא תהא נכנס ויוצא דרך ביתי תמיד אם אין לך להשתמש כלום בביתי: התחתון נותן את התקרה ולווחים. הנסרים והתקרה דקא' מעשה תקרה הוא והנסרים ג"כ הוא נותן: מעזיבה עבה. שלא ירדו השופכין שלו למטה: לא אמרו. לא פליגי בשיעור מעזיבה אלא בשהעליון אין דרכו להשתמש בשופכין הרבה אלא כגון להדיח את הכוסות: משזגא מנין. אבל אם דרכו לכבס בגדים בעליה הכל מודים שצריך לעשות מעזיבה עבה שלא ירדו השופכין למטה: דאינון זקוקין. שלפעמים צריכין בני עליה ג"כ להחזקת התקרה לפי שדרכן להכניס החמרין שבאין אצלן בתבואות ופירות שלהן ולפיכך הורה ר' חנינא שיהו בני עליה מסייעים לבני התחתונים בעשיית התקרה ולווחים:

הלכה ג מתני' הבית והעליה של שנים. בית לזה ועליה לזה: אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות. החומה והתקרה המוטלין עליו לבנות: הרי בעל העליה בונה את הבית. כמו שהיה ויושב ודר בתוכו עד שיתן לו זה יציאותיו ואח"כ יוצא ממנו ויבנה עלייתו אם רצה: אף זה דר לתוך של חבירו. אם כן הוא אף בעל העליה הזה כשזה מחזיר לו מעותיו נמצא שהוא דר בכל ימים הללו בתוך של חבירו ואע"פ שזה לא חסר דהא בלאו הכי לא הוי בני לה איהו צריך להעלות לו שכר דהא הוא נהנה מיהת שאלולי בית זה לא היה לו מקום לדור שם וקסבר זה נהנה וזה אינו חסר חייב: אלא. בונה וגומר את הכל ומקרה את העליה למעלה וכל הצריך לה ויושב בבית התחתון דהוה ליה זה לא נהנה שהרי עלייתו מוכנת לו לדור בה וזה לא חסר דהא לא הוה בני לה ולא חזיא ליה ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** אלא. כלומר אלא דהך מיבעיא לן: בעל הבית מבקש לבנות. הבית ובעל העליה אינו רוצה לבנות כותל העליה: מהו שיאמר לו גופינו. צריך אתה לעשות המעקה וכותל עליה שע"ג הבית. גופינו תכנו ומלשון גיפופי ומעקה הוא ועשית מעקה תרגום ירושלמי ותעביד גיפוף: נשמעינה מן הדא. דתני בתוספתא פי"א: היתה חורבתו סמוכה לחורבת חבירו. והתם גרים בלד גינתו של חבירו והיינו הך: עמד הלה ובנאה. וגדר את הגינה או החורבה של חבירו: ויתן לו את כל יציאותיו. מה שהוציא בגדר הזה ולא יכול לומר לו הרי הכותל שהוא מצד חורבתך אתה צריך לו מפני שזה יכול לומר לא הייתי רוצה לסתום החורבה שלי כלל. ומיירי שזה היה בונה הגדר בלאו הכי והכי מוכח בהתוספתא דקתני מגלגלין עליו יציאותיו של כותל כדרך שהוא בונה: הדא אמרה. עכ"פ שמענו שאין זה יכול לומר לו גופינו ותסתמנו מן הצד וכך אינו אומר לו גופינו מלמעלן:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ט מהלכו' שכירות הלכה ח סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' שיב סעי' ח
ד
ב מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ג סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסד ס"ס

מסורת הש"ס

ב"מ קיז
ב"ק דף כ
(תוספ' פי"א)

מראה הפנים

לתחתון כלל וכתב עליו הראב"ד ז"ל אין דבריו ברורין כלל. וטעמו דהא לעיל בהתם מפרש לה ר"נ אין נזקקין לד' אמות הכל נזקקין למחילת עברה והרמב"ם ז"ל פסק בעצמו כן למעלה שם. ונראה דטעמו של הרמב"ם דס"ל דלא אמר ר"נ הכי אלא בין גג לגג הסמוכין זה לזה דאע"ג דאין כאן היזק ראיה שאין דרך להשתמש בגגין מ"מ מחילה עברה בעי למיתפס עליו כגנב כדאמר התם וזה שייך בסמוכין אבל בחבירו למעלה מגג חבירו כיון דאין לבעל החצר היזק ראיה מבעל הגג וגם אינגו כמון ולא שייכא האי טעמא משום למיתפס וכו' כל כך דהא בחבירו למעלה בלאו הכי מיתפס כגנב אם עומד זה על גגו ומגביה עצמו להסתכל ולידע מה בחבירו של זה אין העליון זקוק לתחתון כלל. ומפרש לדברי הש"ס דהתם לעיל הכי מאי לאו אין נזקקין לו כלל וכמו דהתם אין נזקקין לו כלל ה"נ בין גג לגג וקשיא לר"נ ומשני לא דלא דמי ולא תלמד מהתם לכאן אלא דאין נזקקין לד' אמות וכו' דהכא איכא טעמא למיתפס וכו'. ובענין מה שלמד הש"ס הכא מהאי תוספתא דצריך העליון לסייע התחתון בעשיית יסודות מתבאר ג"כ התם בהאי עובדא דהנהו בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי איתבר תתאי וכו' דבמעטא כשורי למטה מי' מלי א"ל למטה מי' רבותא דידי הוא. וצריך לבנות. וכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו שם דנראה לו שבשניהם בונים הכל ומביאו הב"י בסי' קס"ד וכ"פ הטור שם הושפלה התקרה וכו' ויש לסברא זו ראיה מדהכא:

הבית והעליה של שנים. רש"י ז"ל לא גרס כאן של שנים דבגמרא מוקי לה בשוכר ומשכיר וכתב הב"י שכן דעת רוב האחרונים ז"ל וכפי הגי' שלפניו בהרי"ף ז"ל היה ג"כ כגי' רש"י וסיים שם בשם הרנב"ר ז"ל דבשותפין ודאי התחתון נותן את הכל וראיה לדבר ממתני' דלעיל דקתני שניהן חולקין בעצים ובאבנים ובעפר ואלו היה העליון נותן מעזיבה בשל תחתונה היה לו ליטול מן העפר יותר מחבירו עכ"ל ולפי מה שכתב בעצמו במתני' דלעיל באבנים שהן ראוית להשתבר שהוא ספק שוה וחולקין בשוה אע"פ שחלקו של א' מרובה וכדכתבו המפרשים ז"ל ראיה לזה מתלמודא דהכא דפ' שור שנגח וע"ש וא"כ בעפר נמי נימא הכי ואין ראיה מדלעיל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל דבשותפין המעזיבה של בעל העליה כדפסק רפ"ד דהל' שכנים דאע"ג דמוקמינן למתני' בשוכר ומשכיר כבר כתבו מקצת מן המפרשים ז"ל משום דהכא"ג דוקא פליגי ר' יוסי ורבנן אבל בשותפין הכל מודין דהתחתון נותן את התקרה והעליון את המעזיבה ועיין בהלכה דלקמן ד"ה הורי ר' חנינה שם ביארתי דראיה לחלוק זה מהאי תלמודא:

נפחת מקום התנור וכו'. והיינו כשמואל דאין אדם דר חציו למעלה וחציו למטה ואפי' לא נפחתה ברובה צריך זה לתקנו אלא דהאי ש"מ מוסיף בה וקאמר דכל זמן שאין זה מתקן לו מקום התנור או הכירה יורד למטה להשתמש בה צרכו ובלבד שיעשה לו סולם לילך לדרכו כשאין לו להשתמש בביתו. ולכאורה הי' נראה לפרש הא דהכא כבבלי' דרב דקאמר דוקא נפחת ברובה אבל נפחות מכאן אינו צריך לתקן דאדם דר חציו למעלה וחציו למטה ולהכי אם נפחת מקום התנור או הכירה לבד ירד למטה כל זמן שצריך לו להשתמש בבית. אלא דגם כן טובא הפירוש למאי דקי"ל כשמואל וכדאמרן:

הורי ר' חנינה לאילין ציפוראי. נראה לפרש דהכא בשותפין איירי ומפני שדרכם של בני ציפורי היו בכך שמכניסין הסוחרים עם השקים והתבואות לביתן הורה להם שגם בעל העליה יסייע בתקרה והלווחים לפי שפעמים צריך הוא בהחזקת התקרה. דאי בשוכר ומשכיר איירי א"כ הא דר"ח דלא כמתני' דהכל מודים על בעל התחתון לתקן ולהחזיק התקרה ודוחק לומר דמפני שצריך גם בעל העליה לכך כדקאמר והורה ג"כ בשוכר מהאי טעמא חדא דמנא ליה לר"ח לחלק בכך ובמתני' סתמא תנן התחתון נותן את התקרה ועוד דבשוכר לא שייך האי טעמא דאין העליה מושכרת לו בקביעות ולכשיכלה זמנו המשכיר יכול להוציאו וא"כ היאך נחייב אותו בהחזקת התקרה בימים שהוא דר כאן דירת עראי ולא בקביעות אלא דנראין הדברים דבשותפין איירי ומכאן נוכל להביא ראיה לפסק הרמב"ם ז"ל דיש לחלק בין שוכר ומשכיר לשותפין ולפיכך בפ"ו משכירות הל' ד' פסק כת"ק דמתני' דעל המשכיר שהוא התחתון לתקן התקרה והמעזיבה שהמעזיבה חוזק התקרה הוא והפ"ס בריש פ"ד משכנים שהבאתי לעיל פסק בשותפין דהתקרה של בית הרי הוא של בעל הבית והמעזיבה של התקרה הרי הוא של בעל העליה וטעמא דהאי בשותפין שהם דרים בקביעות וא"כ גם בעל העליה צריך לסייע להחזקת התקרה. והכא לא אמרו אלא בלווחין ותקרה מפני שזה תלוי במנהג המקום כדאמרי' התם בפרקין דף י"ז ע"א מר כי אתריה וכו' ומ"מ למדנו מכאן דעכ"פ יש לחלק בין שוכר ומשכיר לדין דשותפין ולמד הוא ז"ל כן גם לדין המעזיבה וכבר האריכו בזה המפרשים. והנלפע"ד כתבתי שדרכו ז"ל ללמוד תמיד ובכ"מ מהאי תלמודא במקום שהי' יכול להוציא איזה חילוק דין בסברא:

אלא בעל הבית בונה. נראה שהוא ט"ס ואם דבספרי דפוס המשניות כתוב הגי' בשם הירושלמי כך המדפיס ראה זה וסבור שהיא נ"א אבל ה"א להעמידה דמתני' עד שיתן לו יציאותיו דקאמר אלא דה"ג גרסי' אלא בעל העליה בונה וכו'. וכמש שכתב הנ"י בדין המבנה עיין בהלכה דלקמן ד"ה שמענו:

כך אין אומר לו גופינו מלמעלן. מכאן הוא דלמד הרמב"ם ז"ל מה שכתב בדין דשותפין בריש פ"ד דשכנים אבל אין בעל הבית כופה לבעל העליה לבנות כותל עלייה

הלכה ד מתני' וכן בית [א] הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת הרי בעל הגינה יורד וזורע למטן עד שיעשה לבית בדו כיפין [ב] *הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטורין מלשלם נתנו לו זמן לסתור את הכותל ולקוץ את האילן ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב: **גמ'** א"ר לעזר מעשה בדלית אחת שהיתה מודלה על פרסיקו של חבירו ונפשח הפרסק. ובא מעשה לפני ר' חייה הגדול ואמר לו צא והעמד לו פרסק. א"ל ר' יוחנן ולא מתני' היא. וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת. שמענו שאין כופין והתני ר' חייה כופין. נימר ולא פליגי מאן דמר כופין שהוא שם ומאן דמר אין כופין בשאין עומד שם. נתנו לו זמן לקוץ. *כמה *הוא זמן ר' הושעיה אמר [ג] שלשים יום:

הלכה ה מתני' [ד] מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל אמר לו פנה את אבניך אמר לו הגיעוך אין שומעין לו [ה] משקיבל עליו אמר לו הילך את יציאותיך ואני נוטל את שלי אין שומעין לו [ו] השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש אמר לו תן לי שכרי אמר לו טול ממה שעשיתה בשכרך *אין שומעין לו [ז] משקיבל עליו אמר לו הילך את שכרך ואני נוטל את שלי אין שומעין לו [ח] המוציא זבלו לרשות הרבים המוציא מוציא והמזבל מזבל [ט] אין שורין טיט בר"ה ואין לובנין לבינים [י] וגובלין טיט בר"ה אבל לא ללבינים הבונה [כ] בר"ה והמביא אבנים המביא מביא והבונה בונה [ל] ואם הזיק משלם מה שהזיק רבן שמעון בן גמליאל אומר אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום:

גמ' *תני פורק אדם זבלו בפתח חצירו בר"ה לפנותו מיד אבל לשהותו אסור בא אחר והוזק הרי זה חייב. ר' יודה אומר [מ] בשעת הזבלים פורק אדם זבלו בפתח חצירו ברשות הרבים כדי שיתפרך ברגלי אדם ובהמה שלשים יום שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. פורק אדם עפרו בפתח חצירו ברשות הרבים לשהותו ולהעלותו על גבי דימוס מיד לשהותו אסור בא אחר והוזק בו חייב. לא יהא גובל בצד זה אלא במקום שבונהו. פורק אדם אבניו בפתח חצירו ברשות הרבים לפנותן מיד לשהותן אסור בא אחר והוזק בהן חייב *מסר [נ] ההוצב לגמל הגמל חייב גמל לסתת הסתת חייב סתת לסבל הסבל חייב. העלה על גבי בימוס והיה מפקפק בה ונפלה הארדכל חייב. מסרה הסתת לסבל והוזק בין בסיתות בין באבן הסתת חייב.

הסתת

הלכה ד מתני' וכן בית הבד. בית לעצור בו זיתים: שהוא בנוי בסלע. בעובי ההר: וגינה אחת על גביו. הגינה של אחד ובית הבד של אחר: ונפחת. שמן בית הבד בארבעה טפחים ואינו ראוי לזרוע כבתחלה: עד שיעשה לבית בדו כיפין. תקרה עשויה עגול כמין קשת ויתקן עליה בעל הגנה עפר ויזרע: פטורין מלשלם. דמאי הוה ליה למיעבד אנוס הוא: נתנו לו זמן. ב"ד שלשים יום לסתור ולקוץ: **גמ'** בדלית אחת. גפן מודלית: על פרסיקו. על אילן שפירותיו אפרסקין: ונפשח הפרסק. נעקר ממקומו: לא והעמד לו פרסק אחר. שמשועבד לו כל זמן שהדלית קיימת: ולא מתניתא היא. דלא קתני הכי והיאך אתה אומר דר' חייה כפה אותו להעמיד לו פרסק והא אנן לא תנן הכי: וכן בית הבד וכו'. וא"כ שמענו שאין כופין אותו לתקן אלא יורד וזורע למטה קתני עד שיעשה זה ואי דכופין הוה ליה למיתני כופין אותו לעשות כיפין: והתני ר' חייא כופין. וא"כ היאך אנו מפרשין הא דפסק ר' חייה ואמר לו לא והעמד לו אם נימא דר' חייא פליג על המתני': נימר. וקאמר הש"ס דאפילו תימא ולא פליגי דהא ר' חייא הוה עובדא בשהיה שם לפנינו ומתני' דמשמע דאין כופין לא תדוק הכי אלא דמיירי בשאין עומד שם לפני הב"ד ואיכנו שהלך לו למדינת הים: כמה הוא זמן. בית דין:

הלכה ה מתני' ונפל. לתוך גינת חבירו: הגיעוך. זכה אתה בהן ופנה אותן לעצמך: אין שומעין לו. אם אין זה רוצה אינו קונה אותן וחייב הלה לפנותן: הילך את יציאותיך. שהוצאת לפנות אותן: בתבן ובקש. ללקט לו משלו או מן ההפקר: טול ממה שעשית. כל מה שלקטת יהא שלך: אין שומעין לו. אע"ג דבכל דוכתא אית לן שוה כסף ככסף גבי פועל אינו כן דלא אלין פעולת שכיר כתיב מאי דאהני בהדיה משמע: המוליא מוליא והמזבל מזבל. כשזר מוליאו מן הרפת לרשות הרבים יהא מוכן הנושא לזבלו ואינו רשאי להשהותו שם: וגובלין טיט. לאת מיד בבנין: והבונה בונה. מקבלן מיד המביא ובונה: אף מתקן. מזמין מלאכתו ברשות הרבים כל שלשים יום ואינו חייב בנזקין ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

גמ' תני. בתוספתא פי"א: פורק אדם עפרו בפתח חצירו ברשות הרבים לברותו צ"ל וכן הוא בתוספתא לשרותו לטיט והם לשהותו ה"ז אסור: ע"ג דימוס. של בנין: ההוצב. את האבן מן ההר: לגמל. להנושאה על הגמל: לסתת. המחליקה ומתקנה: לסבל. הנושאה על כתיפו: והיה מפקפק בה. הפכה מלידה לצידה כדי להושיבה כדרך הארדכל שהוא ראש האומנין ומדקדק לייסב האבן ומחמת כן נפלה והזיקה הוא חייב: מסרה הסתת לסבל. הא דאמרי' בברייתא הסתת לסבל הסבל חייב וקאמר הש"ס דיש חילוק בין אם מסר הכל בידו או לא דאם מסר לו הכל האבן וכן מסיתות מקלת מן האבן שסיתת ממנה ולפעמים לריכין לזה לתתה במקלוע ונפל ממנו והוזק אחר בין באבן בין בסיתות הסבל חייב צ"ל. ולגי' הספר אפשר לפרש דאם בשעת מסירתו להסבל נפל ממנו לעולם הוא חייב בין בסיתות בין באבן:

הסתת

מראה הפנים

עלייה שנפל והס"מ כתב ג"ז שם וכו' ולא מצאתיו מבואר והסברא מ"ש והלא הבית שוה יותר כשאין עליה על גביו. כ"כ הרא"ש ז"ל במתני' דלעיל בדין שפחתה העליה ע"ש במ"ב לבי' הב"י ז"ל ובדין דשותפין כתב דאי בעי לסלוקי בעל העליה את הגג מתיגן בידים וכו' ולדעתא דהכי חלקו מתחילה שיתקן בעל העליה את גגו שלא יזיקו מי גשמים לתחתון. וכזה כ"ע מודים. והכא מיירי בכותל עליה שנפל ואין בעל הבית כופהו לבנותו:

שמענו שאין כופין וכו'. הנ"י במתני' דלעיל כתב וא"ת למה הוא צריך לבנות את הבית יכפהו לבה"ב לבנות ככר הקשו זה בירושלמי דאמרי' התם שמענו שאין כופין כלומר ממתני' שמעינן הכי דקתני והוא אינו רוצה לבנות אלמא אין כופין והא תני ר"ח כופין ומתרצינן בשאינו כלומר שהלך למדה"י דבכה"ג א"א לכפותו שאין ב"ד יורדין לנכסיו שלא בפניו ומ"מ שמעינן מינה דכל שישנו כופין אותו לבנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרשב"א ז"ל כתב דהתם בירושלמי ס"ל כר' אחא בר בירה דאית ליה שאין נפרעין מן האדם שלא בפניו ואפי' מן התקנה כדמוכח בפ' הכותב אבל אנן דס"ל כרב נחמן דאמר התם דנפרעין מן התקנה כדי שלא יהא כל אחד נוטל ממונו של חבירו והולך למדה"י אי איתא דכישנו כופין אותו אפי' בשאינו נמי כופין אלא דסברא דגמרא דילן היא שאין כופין אותו כלל שאין לבעל העליה שיעבוד אלא על הבית אבל לא על הבעל הבית שישתעבדו לו נכסיו כדי שנכוף אותו לבנות בעל כרחו עכ"ל. והוא אני דלדין יש תשובה דמ"ש הרשב"א ז"ל כדמוכח בפ' הכותב וזהו בהלכה ח' על המתני' דשבועות דמקשה הש"ס בשבועות ונפרעין מאדם שלא בפניו וכסברת רב אחא כתלמודא דילן שם דף פ"ח ע"א מיהו הא מסיק התם בתר כן דמנהגא דהכי מעלבא נמי כמנהג המוסכם מגמ' דילן דאמר ליה ר' מנא להלכתא אוף הנן עבדין כן משלחין בתרי' תלת אגרין אין אתא הא טבאות ואי לא אנן מחלטין נכסיו וכן גרסינן להא לקמן בשבועות פ"ז בהל' ז' וע"ש. דבעינן להודיע לשלוח היכי דמלינן לאודעי לי' ושין כן האי תלמודא עם מסקנת הפוסקים דפסקו כר"נ וכדכתב הרמב"ם ז"ל בריש פי"ג דמלוה וא"כ אין להשוות פלוגתא בין כתמי דתלמודי. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בדין דהכא כדעת הרמב"ן דכופין כדכתב שם וכופה את בעל הבית לבנותו. והא דכתב לקמן בהל' ג' כלשון המשנה והוא אינו רוצה. להשמיענו דין דבעל העליה בונה את הבית וכו' דאף דבדין כופין לבעל הבית מ"מ כל זמן שמסרב ואינו רוצה כתב מה שבעל העליה לעשות וזה פשוט. ומיהו במה שפירשו ז"ל להא דהכא דמדייק הש"ס מעיקרא שמענו שאין כופין ממתני' דלעיל לאו דוקא הוא דהא לא מליין אלא אהאי מתני'. ובאמת איכא למידק הא דלא דייק ליה ממתני' דלעיל. וכן הא דמכרית דר"ח ס"ל כופין מהאי עובדא דפרסק ואיתא נמי להאי עובדא התם בריש פרקין וא"כ הוה קשיא מהא דר' חייא על המתני' ובגמרא דילן לא דייק מהא מידי. ונראה בזה למאי דכתב הטור בשי' בי"כ בשם הרמ"ה ז"ל דמחלק בין בית עליה דנפל דאודא ליה ובין פרסק דאמרו חייב להעמיד לו אחר דשאני התם דאע"ג דנעקר ממקומו הא מ"מ איתי' להפרסק ולא פקע שיעבודיה מיני' כל היכא דאיתי' ופ"ש דהטור השיג עליו מ"מ סברא הוא לחלק בהכי והם ז"ל פירשו לפרסק דבשכירות מיירי וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל לזה בסוף פ"ה משכירות ובל"ם לא דמי להאי מתני' דבשותפין איירי. ולפי סברת האי תלמודא דמקשי ממתני' אהא דר' חייא נראה דמפרש לה דבשותפין היו בזה לזה במדלית ולזה הפרסק וניחא דלא מדייק ממתני' דלעיל דיש לחלק בין נפחת האפרסק לנפל הבית כסברת הרמ"ה שם כן נמי נוכל לחלק בדין דשותפין ולהכי לא מדייק אלא ממתני' דבית הבד דדמיא לפרסק דנפחתה קתני:

בשעת זבלים. בשעת הוצאתן ועיין בב"ק פ' המניח הלכה ד' ד"ה המוציא תבנו וגפתו ובדיבור שלאחריו שם באורתי הסוגיא ותרלתי לדעת הרמב"ם ז"ל שלא נכון בסייעתא דשמיא:

עלתה

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ח סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסה ס"א

ו
ב מיי' פי"ג מנזקי ממון הלכה יט סמ"ג עשין סח טוש"ע שם סי' תטז ס"א

ז
ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

ח
ד מיי' פ"ג מהלכות נזקי שכנים הלכה ח סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסו ס"א

ט
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

י
ו מיי' פ"ט מהלכו' שכירות הלכה י סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סי' שלו ס"ב

יא
ז מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ח סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסה ס"א

יב
ח מיי' פי"ג מנזקי ממון הלכ' יג סמ"ג עשין סז סח טוש"ע שם סי' תיד ס"ב

יג
ט י מיי' שם הלכה יג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' תיז ס"ה

יד
כ מיי' שם סי"ז טוש"ע שם סעיף ו

טו
ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז

טז
מ מיי' שם הט"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' תיד ס"ב

יז
נ מיי' שם הלכה יח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שפד ס"ד

מסורת הש"ס

ב"ק דף ו

(ב"ק פ"ג ה"ג) ב"מ קי"ח

פי' תוס' ב"ק טו ד"ה רב הונא

(תוספ' פי"א)

ב"מ קיח ב"ק ל ס"א

מסורת הש"ס

גיטין ד' כג

ב"מ קי"ח

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פ"ד מהלכות שכנים הלכה ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסו ס"א

יט
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

הסתת לסבל והוזק בסיתות הסתת חייב באבן הסבל חייב. עלתה וישבה בדימוס ונפלה פטור:

הלכה ו מתני'

*שתי גנות זו על גבי זו והירק בנתיים ר' מאיר אומר של עליון ר' יהודה אומר של תחתון א"ר מאיר ומה אם ירצה העליון ליטול את עפרו אין כאן ירק א"ר יהודה ומה אם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק א"ר מאיר וכי מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה מניין ירק זה חייה ר' שמעון אומר כל [א] שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הרי הוא שלו והשאר של תחתון: **גמ'** מה יעשו. אפרים בשם ריש לקיש אמר יחלוקו דבית ר' ינאי אמרי עד עשרה טפחים. ר' יוחנן אמר בשם ר' ינאי ובלבד שלא [ב] *יואנס [ג]כותל שבין שתי מחיצות ונפרץ. רב ושמואל חד אמר מחצה לזה ומחצה לזה וחד אמר כולו לזה וכולו לזה. מה מפקה מביניהון מצא מציאה. מאן דמר מחצה לזה ומחצה לזה ומחציו והילך לזה ומחציו והילך לזה ומאן דמר כולו לזה וכולו לזה המוציא זכה:

הדרן עלך הבית והעלייה וסליקא לה מסכת בבא מציעא

פני משה

הסתת לסבל. אחר שמסר לו האבן נפל האבן והסיתות והזיקו רואין אם בסיתות הוזק הסתת חייב דזה בידו הוא וממנו הוא שנפל ואם באבן הוזק מיד הסבל הוא והסבל חייב כללו של דבר כל שילא ההיזק מתחת ידו הוא חייב: פטור. כולן פטורין:

הלכה ו מתני' שתי גנות. של שני בני אדם סמוכות זו לזו האחת קרקעיתה גבוה ושאלה קרקעיתה נמוך: והירק בנתיים. בזקיפת הגובה עובי הארץ שביניהם: של עליון. שהרי עפרו הוא ומשלו הוא יונק: ר' יהודה אומר של תחתון. שעל אוירו היא מונחת: למלאת גינתו עפר. ולהשוות קרקעו לעליונה: וכי מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה. שלא יהא ירק זה כאן עליון ליטול עפרו ותחתון למלאות גינתו: מניין ירק זה חיה. הדין הוא שרואין מהיכן ירק זה חי וממקום שהוא יונק וגדל לו יכאן: כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הרי היא שלו. כדקאמר ר' מאיר הואיל ומעפרו הוא חי והשאר של תחתון. דכיון גופיה אפקורי הוא מפקיר ליה לגביה דתחתון שגנאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חבירו וללקטו. והלכה כרבי שמעון: **גמ'** מה יעשו. הלכה כמי מהני תנאי דמתני': יחלוקו. כיון דאיכא סברא כר"מ או כר' יהודה חולקין בזה: עד עשרה טפחים. אדר"ש קאי עד עשרה טפחים הוא בכלל כל שיכול לפשוט את ידו וליטלו: ר' יוחנן פליג דעד שיכול לפשט את ידו ממש משערינן ובלבד שלא יאנס את עצמו לפשוט ידו יותר מדאי: כותל שבין שתי מחילות. של שני בני אדם ונפרץ הכותל: מה מפקה מביניהון. במאי פליגי דליכא למימר באבנים של כותל והמקום זהו דין מפורש במתני' דריש מכלתין דלקמן דאם עשו מאמלע המקום והאבנים של שניהן. ועוד דמר אמר מחצה לזה ומחצה לזה ומר אמר כולו לזה וכולו לזה והיינו הך דיחלוקו ומאי בינייהו וקאמר הש"ס דבדין אחר פליגי מצא מציאה בתוך הכותל איכא בינייהו: מאן דאמר מחצה לזה ומחצה לזה. הכי קאמר אם נמצא מחציו והילך לזה הרי הוא שלו ובחציו האחר הרי הוא של אחר הסמוך לו וקמ"ל דלא תלינן דהמציאה מעלמא הוא דאתיא אלא הסמוך למקום שנמצא הוא זכה דתלינן דהוא הניחה שם: ומאן דאמר כולו לזה וכולו לזה. הכי קאמר דאע"פ שנמצא בחציו האחד הרי יש כאן ספק דאפשר זה האחר השתמש בכל הכותל כמו הזה שהוא סמוך לו ואיכא למימר או כולו לזה או כולו לזה והמוצא הוא שזכה דכיון דמוחזק הוא לא מפקינן מיניה ובמה שבידו הוא זכה:

ציון ירושלים

[ג] כותל שבין שתי מחילות ממס"פ מ"ב בזה ובקצוה"ת סי' ר"ס ביאר היטב דברי הירושלמי ועי' בנתיבות שם.

הדרן עלך הבית והעלייה וסליקא לה מסכת בבא מציעא

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

מראה הפנים

עלתה וישבה בדימוס ונפלה פטור. והתם קאמר דף קי"ח ע"ב ואם הניח אבן על הדימוס והזיק כולן חייבין לגלם והגיא אחרון חייב וכולן פטורין ל"ק כאן בשבירות כאן בקבלנות. ושמא דהכא מיירי לאחר שישבה ותיקנה היטב במושבה ע"ג הדימוס וא"כ לאו מינייהו אתי היזיקא והתם לאחר בהניחה קאמר וכמו שהעתיק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מה"מ הלכה י"ח ואם אחר שהעלוה ע"ג הדימוס נפלה והזיקה בקבלנות כולן חייבין ובשבירות האחרון חייב וכולן פטורין:

יחלוקו. והתם קאמר אפריס בשם ריש לקיש הלכה כר' שמעון. ואפשר לפרש דעל מה שאינו יכול להגיע בהפשטת ידו קאי וכעין דבעי התם לדברי ר"ש מגיע לנופו ואין מגיע לעיקרו ופלגא בתיקו ולהכי קאמר ה"נ כיון דספק הוא ואין אחד מהן מוחזק יחלוקו. וזהו ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד משכנים הל' ט' היה מגיע לנופו ואינו מגיע לעיקרו לא יטול העליון ואם נטל אין מוציאין מידו כדין כל תיקו דממונא לדעתו ז"ל דאין מוציאין מיד המוחזק וכל זמן שלא נטלו ואין כאן מוחזק מודה הוא דיחלוקו ולא כתב לא יטול העליון אלא משום סוף דבריו דאם נטל אין מוציאין מידו:

המוציא זכה. ליכא לאקשויי לה"א מ"ד מהא דתנן בפ' אלו מציאות מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית דשאני התם. כיון דאיכא רובא דעלמא ס"ל להאי מ"ד לחלק. ועוד דגם התם מחציו ולפנים דשל בעל הבית הוא דוקא אם הוא טומן שממון שלו או שהיה יורש שמוענין לו שהוא של אביו כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ו מהל' אבידה הל' י"א ירא"ה לי שאין הדברים אמורים אלא בשטען בעל הבית שהמטמון שלו וכו' אבל אם הודה שהן מציאה הרי הן של מוצא ומכאן ראיה לסברא זו. ולפ"ז דהכא מציאה קאמר קיימא הכא לדינא כהאי מ"ד דהואיל והוא מוחזק בו כל המוצא זכה:

סליק פירקא וכולא מסכת ברחמי ובסייעתא דשמיא

כבירת הש"ס

השותפין

הלכה א מתני' א שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל לאמצע מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפיסין ולבינים בונים י הכל כמנהג המדינה בגויל זה ג נותן שלשה טפחים וזה נותן שלשה טפחים בגזית זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה בכפיסין זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים בלבנים זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה לפיכך אם ד נפל הכותל המקום ואבנים של שניהן: **גמ'** היך תנינן תמן *אין ה חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. אמרי תמן בשאין שניהן רוצין ברם הכא בששניהן רוצין ואפילו תימר הכא בשאין שניהן רוצין רצה זה כופין לזה רצה זה כופין לזה. אמר רבי יוחנן כופין בחצירות ואין כופין בגגות רבי נסה סבר מימר בחצר שהוא

ב"ב ב ע"א סוגה ג

פני משה

הלכה א מתני' השותפין שרצו לעשות מחילה. מסקינן התם דבחצר שאין בה כדי חלוקה איירי שאין בה כדי ארבע אמות לכל א' מן השותפין הלכך שרצו דוקא דמשמע ששניהם רוצין אבל אין אחד מהם יכול לכוף את חבירו דהלו בחצר שיש בה דין חלוקה כל אחד יכול לכוף את חבירו לחלוקה והשתא אשמועינן דכיון שרצו לחלוק והחזיק כל אחד מהם בחלקו בונין את הכותל באמצע שזה נותן מחלקו חצי מקום עובי הכותל וכן זה: גויל. אבנים שאינם משופות ומתוקנות: גזית. אבנים משופות ומגוררות במגרה: כפיסין. אריח שהוא חצי לבנה והוא טפח ומחצה והלבנה שלשה טפחים: הכל כמנהג המדינה. לאתויי אתרא דנהיגי לעשות מחילה בלולבי גפנים ובקנים ובהולין שעושין כפי המנהג ובלבד שתהא המחילה עבה שלא יהיה אויר שלא יכול אחד מהם להסתכל בשל חבירו דהיזק ראיה שמיה היזק וגובה הכותל בחצר צריך שלא יהיה פחות מארבע אמות: בגויל זה נותן שלשה טפחים. לפי שכותל הגויל צריך טפח יותר מכותל הגזית בשביל ראשי האבני' שאינן חלקות ובולטות לחוץ: בכפיסין זה נותן טפחיים. שעובי כותל הכפיסין הוא טפח יותר מעובי כותל הלבינים לפי שמשים אריח מכאן ואריח מכאן וטפח של טיט באמצע כדי לחברן וכותל העשוי מלבינים נותן לבינה שלימה לעובי הכותל ואין צריך טיט: המקום והאבנים של שניהן. הא קמ"ל דאף על גב דנפלו האבנים לרשות א' מהן או שקדם ופנה כל האבנים לרשותו וטוען שזה מכר לו או נתן לו במתנה אינו נאמן אלא הרי הן ברשות של שניהן עד שיביא ראיה דבכי האי מילתא אמרי' שותפי לא קפדי אהדדי ואפילו מנחי ברשותא דחד מינייהו לא נפקי מחזקה דאידך: **גמ'** היך תנינן תמן. לקמן בפרקין: אין חולקין וכו'. וקס"ד דמודקתני בחצר סתמא אפי' בחצר שאין בו דין חלוקה איירי והיך תנינן תמן אין חולקין את החצר עד שתהא בה דין חלוקה: אמרי. מאי קשיא לך הא רצו קתני והתם בשאין שניהם רוצים ומתני' רצו דוקא הוא ובששניהן רוצין לחלוק ולעולם מתני' בשאין בה דין חלוקה איירי וקמ"ל כיון דרצו שניהן בחלוקה כופה אחד מהן את חבירו לבנות את הכותל בעל כרחו משום היזק ראיה: ואפי' תימר. וקאמר הש"ס דלא היא דאפי' תימא דמוקמינן למתניתין הכא בשאין שניהן רוצין דהכא מיירי בחצר שיש בה דין חלוקה ורצו דקתני לא תפרש בששניהן רוצין דוקא אלא רצו אשותפין דעלמא קאי וכל אחד מהן שרוצה בחלוקה כופה את חבירו לחלוק ולבנות הכותל באמצע משום היזק ראיה: כופין בחצירות. הסמוכות זו לזו כופה אחד מהן את חבירו לבנות הכותל ביניהן דאית בהו משום היזק ראיה ואין כופין בגגות וכדמפרש ואזיל: רבי נסה סבר מימר. לפרש דהא דקאמר רבי יוחנן אין כופין בגגות. לאו בגגות הסמוכין זה לזה קאמר דפשיטא הוא דליכא היזק ראיה בגגות דלא קביעי תשמישתייהו אלא ודאי בגג הסמוך לחצר מיירי והלכך מפרש לה דהני מילי בחצר שהוא

רידב"ז

האיך תנינן תמן אין חולקין את החצר עד שיהא ד"א לזה וד' אמות לזה. פי' דשאל אם המתניתין מיירי כהאיך דתנינן תמן אין חולקין את החצר עד שיהא ד"א לזה וד"א לזה ומיירי במתניתין בחצר דיש לו דין חלוקה והא דתני רצו קאי על הכותל אבל בלא רצו די במסיפס בעלמא דהיזק ראיה לאו שמיה היזק. ע"ז קאמר אמרי תמן בשאין שניהן רוצין ברם הכא בששניהם רוצין על החלוקה וכיון דתני רוצין אין לנו לאוקמי' מתניתין דידן כהאיך דתמן דמיירי ביש בו דין חלוקה ומוקמינן באין בו דין חלוקה ואך נתרצו לחלוק ברצונם דכופין על הכותל משום דהיזק ראיה שמיה היזק וע"ז קאמר הגמרא דהדיוק דמתניתין מלשון רוצין אין דיוק כלל לא לענין החלוקה ולא לענין הכותל דהא דקתני רוצין אשותפין דעלמא קאי. וע"ז קאמר והא לו תימר הכא ר"ל אפילו במתניתין דידן דתני רוצין כמו הכוונה בשאין שניהם רוצין אך אשותפין דעלמא קאי רצה זה כופין לזה רצה זה כופין לזה. וע"כ אין לעשות דיוק ממתניתין מלשון רצו דבין דמיירי ביש בו דין חלוקה ובין דמיירי באין בו דין חלוקה אין לדייק מלשון רצו שום דיוק כלל:

א"ר יוחנן כופין בחצירות ואין כופין בגגות דמשום דבגגין ליכא היזק ראיה. ע"ז קאמר ר' נסה דוקא בחצר שהוא למעלה מן הגג הגם דקביע ליה להמביט אבל כיון דלהמשמש אין קבוע תשמישו אין כופין אבל בגג שהוא למעל' מן החצר כופין כיון דהתשמיש קביע הגם דלהמביט אין קבוע ור"י סבירא ליה להיפך דהולכין אחר קביעות המביט ולא אחר קביעות התשמיש דבחצר שהוא למעלה מן הגג הוי קבוע להמביט כופין אבל גג שהוא למעלה מן החצר אע"פ שהוא קבוע לתשמיש אבל מכיון דלא קבוע להמביט אין כופין:

ר"ה

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ב מהל' שכנים הל' י סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנז ס"א

ב
ב מיי' שם הל' טו טוש"ע שם ס"ד

ג
ג מיי' שם הל' יח טוש"ע שם סעיף ג

ד
ד מיי' שם טוש"ע שם ס"ס

ה
ה מיי שם הל' א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קסא סעיף ג

מראה הפנים

השותפין. הכל כמנהג המדינה כדקאמר בגמרא כתב לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא ודפנא ומוכיח ר"ת ז"ל כמתני' ד"ה בגויל וכו' דמדלא קאמר לאתויי לפי מה שנהגו בכל המקומות אם פחות או יותר ש"מ דדוקא בהוצא ודפנא אבל בפחות מכאן אפי' נהגו מנהג הדיוט הוא ומכאן דיש מנהגים שאין לסמוך עליהם אפי' היכא דתנן הכל כמנהג המדינה וכן דעת הרא"ש ז"ל וכתב ואם נהגו ביותר לא כפינן ליה דקים להו לרבנן דלא בעו טפי בשיעור עובי החומות. אבל הרמב"ן ז"ל בחידושיו כתב על דברי ר"ת ואין זה נכון דמתניתין לא קתני מנהג בתחלה אלא לבנין הגויל והגזית אבל לא לרבנן ומסיק שם דאם היה מנהג ידוע לשותפין וכגון שהתנו עליו אנשי העיר במעמד כולן כופין זא"ז לבנות כמנהגה הידוע ואפי' נהגו לבנות בגויל רחב ארבע אמות וע"ש דבזה כיון הוא ז"ל להרץ מה שהביא לדייק בתחילת דבריו דליתני הכל כמנהג המדינה והכל בכלל ולמה פרט כל אלו וכמו שהקשה הרא"ש ז"ל וכן התוס' ולפי מה שנתבאר בדבריו לפי דעתו ניחא דמקום שנהגו אגויל וגזית וכו' קאי והכל כמנהג המדינה אשיעור רתבן קאי. וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב מהלכו' שכנים הל' ט"ו רוחב מקום הכותל מכל שניהם וכמה יהיה רחבו הכל כמנהג המדינה ואפי' נהגו לעשות ביניהם בקנים וכו' וכן הכוונה אם נהגו ברחב הכותל יותר מביעור המפורש במשנה. ולמטה בהל' י"ח כתב שם מקום שנהגו וכו' כלבון המשנה. ובהגה"ה כתב ג"כ כדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל:

אמרי תמן בשאין שניהם רוצין. מבואר הוא למאי דפרישית בפנים דסוגיא דהכא אזלא כליבנא בתרא דהתם דמאי מחילה פלוגתא וכמסקנת הפוסקים כהאי ליבנא. ולא מצינן לפרש הא דאמר הכא מעיקרא תמן בשניהם רוצין וכו' ודקאמר ואפי' תימר וכו' דפליגי בהני פירושים וסברות דהני הרי ליבני דהא ודאי ליתא דאי ליבנא דאפי' תימר כ"ל כליבנא דאמר התם מאי מחילה גודא א"כ פשיטא ופשיטא דדוקא בשניהם רוצים בעינן וזה פשוט. והילכך ע"כ כולא סוגיא אזלא כהאי ליבנא דמחילה פלוגתא היא והייני דקאמר מעיקרא ממש כדקאמר התם דמתני' מיתוקמא בשאין בה דין חלוקה וכיון דרצו אשמעינן דכופין לבנות הכותל באמצע דהיזק ראיה שמיה היזק. וכתר הכי קאמר הש"ס דאפי' תימא דמתני' אתא לאשמועינן הא דינא דהיזק ראיה שמיה היזק לא תדחק לאוקמי' באין בה דין חלוקה וטעמא דרצו שניהם דוקא אלא דמוקמינן שפיר להמתני' דביש בה דין חלוקה איירי ולא רצו שניהן דוקא קאמר אלא רצו אשותפין דעלמא מיתפרשא וכדפרישית בפנים. מבואר מכל זה דהסוגיא ל"פ אדהתם לדינא כלל וכהאי ליבנא בתרא דהתם. אלא דלענין הדיוק הדיוק אם נוכל לפרש רצו דלאו דוקא השניהם קאי בהא מתמע מהכא לפי האפי' תימר דלא מדייק האי תלמודא כדהתם והלכך לא מוקי לה התם להאי ליש' אלא בחצר שאין בה דין חלוקה והוא דרצו שניהם וכדאמר הכא מעיקרא. ולפי הברת האי ש"ס בפירושא דרצו נוכל להבין ביותר מה שכתבו התוס' דף ג' ע"א מאי קמ"ל וכו' ועיין בחידושי הרמב"ן ז"ל מ"ש על הא ומאי קמ"ל ונזה נוח ביותר להבין פי' התוס' וכפי הגי' ותירץ וכו' בתוס' שם וא"ל לומר בהג"י היה לו נסחא אחרת בגמרא כמ"ש המהרש"א ואין להאריך בזה. וכל זה בהתבתי בענין פירושא דהאי ואפי' תימר וכו' הוא לפי הנראה למאי דקי"ל דבשהם אין כופין זה את זה לחלוק במקום שאין בו דין חלוקה וא"כ צ"ל דביש בה דין חלוקה איירי אבל קשה לי ליבנא דהש"ס דמשמע דאדלעיל קאי דמוקי למתני' בשאין בה דין חלוקה ובששניהם רוצין והא קאמר ואפי' תימר בשאין שניהן רוצין ואם רצה זה כופין לזה לכך נראה לפרש דכולא סוגיא מיירי בשאין בה דין חלוקה וה"ק ואפי' תימר בשאין שניהן רוצין ואפ"ה משכחת לה דכשאחד רוצה כופה את חבירו לבנות את הכותל וכגון שהיה אחד מהן מכיר את חלקו וכמו דפסק הרמב"ם ז"ל בריש הלכות שכנים וכן הטור בסי' קע"א בד"א בשאין א' מהן מכיר את חלקו במקום שהן שותפין בו אלא יד כולן משתמשת בכל מקום אבל אם היה א' מהן מכיר חלקו אע"פ שאין בה דין חלוקה כופה כל א' מהן את חבירו להבדיל בין חלקו לחלק חבירו. והיינו בכותל ומשום היזק ראיה וכן מוכח מדברי הרי"ף ז"ל שכתב לזה אמתני' דסוף פרקין אין חולקין את החצר וכו' ודייק ליה מהש"ס דהתם והמעיין שם יראה להדיא דאחצר קאי וטעמא משום היזק ראיה הוא שהרי כתב ש"מ דמתני' דקתני רצו בשאין כל אחד מהן מכיר חלקו וכו' וכמ"ש הב"י וכן קבע בש"ע שם וזהו העיקר ולא כמ"ש בפרישה וכ"כ בסמ"ע דבשדה איירי הטור ולא מיירי כאן מהיזק ראיה והט"ז הביא ראיה לדבריו מהא דאמרי' למ"ד היזק ראיה לאו שמיה היזק והוא תמוה וכן ראיתי הראיות בפרישה ודרישה ואינם מוכרחות ובעצמו כתב שם לקמן בס"ע דלא משמע כן. וכפי הנראה מסוגיא דהכא דמיתפרשא כפשטה לפי החילוק הנזכר בדין זה מסתייע לן גם מה י סוגיא דבהיזק ראיה מיירי וכדמוכרח מדברי הרי"ף ז"ל. ומיהו גם לפירוש זה צ"ל דהאי ש"ס למאי דקאמר ואפי' תימר וכו' ע"כ הוא דמפרש רצו אשותפין דעלמא קאי ובהא הוא דמחולק עם הש"ס דהתם דמפרש רצו דוקא בששניהם רוצין כדאמר הכא מעיקרא. ומיהת לדינא לא פליגי כמבואר. ועיין לקמן פ"ג הלכה ט' בענין חזקה להיזק ראיה מה שנתבאר שם בס"ד:

כופין בחצירות ואין כופין בגגות. ראיתי בס' המרדכי בפ"ק דלא העתיק אלא ריש דברי רבי יוחנן ופירש שם כפשטה דבחצירות סמוכות זו לזו כופין לעשות כותל אבל בגגות סמוכין זה לזה דאין בהן משום היזק ראיה אין כופין וכדרב נחמן אמר שמואל דף ו' ע"ב. אבל לא משמע מהא דלקמן כהאי פירושא. ולפי מה שמבואר בפנים אתיא

עין משפט
נר מצוה

ז
א מיי' פ"ב מהל' שכנים הל' י סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנח סעיף א

ח
ב טוש"ע שם סעיף ד

ט
ג טוש"ע שם ס"ד

י
ד מיי' שם הל' יו טוש"ע שם ס"ב

יא
ה ו מיי' שם פ"ג הל' ג סמ"ג עשין פב טוש"ע שם ס"ו

יב
ז מיי' שם הל' ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנו ס"י

יג
ח טוש"ע שם

יד
ט י טוש"ע שם

טו
כ טוש"ע שם סעיף יא

שהוא למעלה מן הגג אבל גג שהוא למעלה מן החצר כופין. ר' יוחנן סבר מימר בחצר שהוא למעלה מן הגג כופין אבל גג שהוא למעלה מן החצר אין כופין:

הלכה ב מתני' וכן בגינה [א] מקום שנהגו לגדור יגדור אבל בבקעה [ב] מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו אלא אם רצה כונס לתוך שלו ועושה חזית מבחוץ לפיכך אם [ג] נפל הכותל המקום והאבנים שלו ואם עשו מדעת שניהם בונים את הכותל באמצע ועושים חזית מיכן ומיכן לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם: **גמ'** תני [ד] בגינה בין מקום שנהגו לגדור בין מקום שנהגו שלא לגדור כופין אבל בבקעה מקום שנהגו לגדור כופין שלא לגדור אין כופין:

הלכה ג מתני' [ה] *המקיף את חבירו משלש רוחותיו גדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית אין מחייבין אותו ר' יוסי אומר אם [ו] עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל [ז] *כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנות עד [ח] ארבע אמות בחזקת שנתן עד שיביא ראייה שלא נתן [ט] מד' אמות ולמעלן אין מחייבין אותו לבנות [י] וסמך לו כותל אחר אע"פ שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל [כ] בחזקת שלא נתן עד שיביא ראייה שנתן: **גמ'** רב חונה *אמר ובלבד בשעה שבנה עכשיו. דאין הוה בני דכיפין בני

ר"ה אמר ובלבד כשער שבנה עכשיו שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית כיפין והמקיף גדר כיפין משלם לו בנין של כיפין כרם היכי דבני הניקף דכיפין ובנתיה המקיף דלבינתי' דהיא גדר פחות מכיפין יכול הניקף למימר אם אשלם לו דמי לבינתי' מחר יפול ואצטרך לבנות אלא גבי ליה דמי כיפין וכל שעה שיפול יבננו מקיף משלו כן גי' הרמב"ן ז"ל וכן היא מפרש פירושו:

ר"י

שהוא למעלה מן הגג שקרקעיתה גבוה יותר מגגו של חבירו ואין בעל החצר כופה לבעל הגג לעשות מעקה לגגו דהא אין לו תשמיש קבוע בגגו ואפי' כשעומד לפעמים על גגו לא חיישינן שיגביה עצמו ולהסתכל בחצירו של חבירו: אבל גג שהוא למעלה מן החצר. ויכול בעל הגג לראות בחצירו של זה: כופין. אותו לעשות מעקה לגגו דיכול בעל החצר למימר ליה לא ידענא בהי עדנא דסלקת דאלטעא ממך: רבי יוחנן סבר מימר. הש"ס קאמר לה דאיכא לפרושי מילתיה דרבי יוחנן. איפכא דבחצר שהוא למעלה מן הגג כופין והבעל החצר קאי וכגון בגגין העשוין לדירה וה"ק רבי יוחנן כופין בחצירות כלומר לבעלי החצירות הסמוכין לגגות והיינו שהחצר למעלה מן הגג ויכול להביט מלמעלה למטה על גגו של זה כופין לבעל החצר לבנות את הכותל כדי שלא יראה מחצירו לגגו של חבירו דכיון שהוא עשוי לדירה וזה עומד בחצירו ומשתמש בה תדיר אין בעל הגג יכול ליזהר ממנו כשירצה להשתמש בגגו אבל בגג שהוא למעלה מחצירו של חבירו אין כופין לבעל הגג לעשות מעקה לגגו דאף ע"פ שבעל הגג יכול לראות לתוך חצירו של זה כשעומד ומשתמש בגגו מ"מ לא קביע תשמישתיה כל כך ואפילו עשוי לדירה הוא אינו דומה לחצר שמשתמשין בה ביותר ויכול זה ליזהר ממנו בשעה שמשתמש בגגו והיינו ואין כופין בגגות דקאמר רבי יוחנן:

הלכה ב מתני' וכן בגינה. המוכר גינה לחבירו ולא זכר לו שהיא מעורבת עם גנות אחרות מחייבין את הלוקח לגדור דסתם גינה אפי' מקום שלא נהגו לגדור כמקום שנהגו לגדור דמי: אבל בבקעה. אם מכר לו בסתם אין מחייבין אותו אלא במקום שנהגו לגדור: אלא אם רצה. זה לגדור במקום שלא נהגו כונס לתוך שלו עושה לו חזית לשון מחזה הוא לראות היכר שהוא שלו וטח ראש הכותל כמו אמה רחב בסיד: מבחוץ. לצד חבירו ולא לצד שלו שמא יעשה גם חבירו נגד שלו ויאמר שהכותל של שניהם הוא אבל כשטח לצד חבירו הוי סימן שהכותל שלו הוא ולא חיישינן שמא יקלפנו חבירו דקלופא מידע ידיע: ואם עשו מדעת שניהם. שלאחר שרצה אחד מהן לעשות נתרצה גם חבירו: **גמ'** תני. בברייתא: בגינה. לעולם כופין אותו לגדור ואפי' במקום שאין מנהג ידוע בין השותפין לגדור בין גינה שלו לשל חבירו אם רצו לכפות זה לחבירו כופין:

הלכה ג מתני' המקיף את חבירו משלש רוחותיו. שהיה לו שלשה שדות סביב לשדה חבירו לשלשת מצריה וגדר את שלשתן ונמצא שדהו של אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו: אין מחייבין אותו. ליתן מן ההוצאה כלום דהא לא אהני ליה מידי שעדיין שדהו פתוחה היא אבל אם גדר את הרביעית דהשתא ודאי אהני ליה מחייבין אותו לשלם המחצה וכפי דמי קנים בזול אבל לא חצי יציאותיו דא"ל לדידי סגי לי במחיצה של קנים ואי אפשי ביציאה של גדר אבנים: מגלגלין עליו את הכל. מחצית יציאותיו כפי מה שגדר והיינו דאיכא בין ת"ק לרבי יוסי והלכה כרבי יוסי ואין צריך לומר אם הניקף הוא שגדר רוח הרביעית דגלי דעתיה דניחא ליה במה שגדר חבירו שמגלגלין עליו את הכל ומשלם לחבירו חצי יציאותיו: כותל חצר. של שותפין: עד ארבע אמות. דבהכי סגי ליה להיזק ראיה: בחזקת שנתן. אם זה תובע חצי היציאה וזה אומר כבר נתתי חלקי נאמן עד שיביא התובע ראיה שלא נתן דמשפט זה גלוי לכל הוא שחובה עליו לסייעו ולא היה זה בונהו משלו אלא היה מביאו לבית דין: סמך לו כותל אחר. לאחר שבנה האחד למעלה מארבע אמות ולא רצה השני לסייע בהגבהתו סמך לו כותל אחר כנגד כותל זה כדי לסכך ולתת תקרה מכותל לכותל. אע"פ שלא נתן כ"יו עדיין את התקרה: מגלגלין עליו את הכל. לתת חלקו במה שהוסיף זה להגביה הכותל דגלי דעתיה דניחא ליה בהגבהתו דהאיך: בחזק' שלא נתן. אם בא הראשון ותבעו לדין לאחר שסמך את כתלו לכותל ראשון ואומר לו תן חלקך במה שהגבהתי אותו וזה אומר נתתי חלקי אינו נאמן עד שיביא ראיה שנתן לפי שאין משפט זה גלוי לכל ועד שחייבהו בית דין אינו עשוי ליתן: **גמ'** ובלבד בשע' שבנה עכשיו. כלומר הא דתנן משלש רוחותיו אין מחייבין אותו דמשמע אם הא"כ עמד המקיף וגדר גם את הרביעית מחייבין אותו ובלבד שיגדור את הרביעית כפי אשר בנה עכשיו אותן השלש רוחות ולא ימעט מהבנין ברוח הרביעית כדמפרש ואזיל: דאין הוה בני דכיפין. דאם בנה אותן השלש רוחות בכיפין של אבנים:

בני

בני

מסורת הש"ס

ב"ק כ ע"ב

ב"ב ב ע"ב

פ' בס ד ע"ב

מראה הפנים

אתיא הא דרבי נסה כסברת הר"ר יהודה ברצלוני שמביא הטור בסי' ק"ס שאם הגג נמוך מן החצר ארבע אמות א"צ לעשות דבזה אין לבעל החצר היזק ראיה. ודברי הפ"מ דמפרש לדר' יוחנן איפכא ע"כ דמיירי בגג העשוי לדירה ועיין שהארתי בפנים ומבואר סברא זו בדברי הפוסקים. ומה שהביאו התוספות שם סברת ר"ת והר"י דבור המתחיל בתי חצירות אינו ענין לזה דהא מיכת התם קביעא תשמישתא בתרוייהו ועיין בבית יוסף שם ואין להאריך. ובענין מה שהקשו בהאי ענינא לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל כתבתי זה לעיל בפ' שבית ובעליה הלכה ג' וע"ש דבור המתחיל היתה תורכתו סמוכה לכותל חצר חבירו:

תני בגינה בין מקום שנהגו וכו'. מכאן הוא דלמד הרמב"ם ז"ל דינו כפי אשר כתב בחיבורו בפ"ב מהל' שכנים הלכה י"ז המוכר גינה לחבירו סתם וכו'. וע"ש והתוי"ט כתב כי לקח אותו ממשנתינו זאת כפירושו בה. ותמיהני שלא הביא שבינה כדין הבקעה שהרי בפירושו כתב בבקעה סתם אין כופין את הלוקח לגדור ואפי' במקום שנהגו לגדור ובחיבורו כתב אבל אם מכר בקעה סתם אין מחייבין אותו לגדור אלא במקום שנהגו. ועוד דעיקר פירושו הכי לא הוה ידעינן מנא ליה וזאת היא הכוונה אשר השיגו עליו ז"ל. ומכלל. א מבואר להדיא כדבריו ז"ל בין בגינה בין בבקעה. וא"כ היה מפרש לדברי רבא דהתם דאזלא כהאי דהכא. בתם גינה אם מכר לו סתם אפי' במקום שאין מנהג ידוע ולא נהגו לגדור כמקום שנהגו לגדור דמי וכופין בעלי גנות האחרות את הלוקח כזה אם רוצין שיהא עכשיו מכר השבדל ביניהם אבל מכר לו בקעה סתם אזלינן אחר מנהג המקום. וטעמא. דאע"ג דגינה לית בה היזק ראיה כ"כ כמו בחצר כמו שיאמר הוא ז"ל למעלה שם ובמחילת עשרה טפחים להבדיל גינתו מגינת חבירו סגי מ"מ טעי' איה בה היזק ראיה מבקעה מפני שבית השפבד בזרעוני גינה יותר מתבואה וגם בגינה יש בה זרעים כל ימות השנה משא"כ בבקעה. וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו. ואם שבחילק שהבדל בין גינה לחצר, השיג על הרמב"ם שם מ"מ דין החילוק לענין מקום שנהגו בין גינה לבקעה מבואר להדיא הכא וכפי פירושו אשר פי' לשיטת דרבא כאשר נתבאר. והב"י קבע בש"ע סי' קנ"ח כדעת הרא"ש והטור וכתב לדעת הרמב"ם בשם יש מי שאומר ולא חקר ביותר בדעת הרמב"ם דמהאי תלמודא למד לומר כן בענין זה והעי"ז פי' לדברי הרמב"ם כדרך התוקה ע"ש:

דאין הוה בני דכיפין בני לה דכיפין. לפי גי' הספר אשר לפנינו מבואר הוא כדפרישית בפנים ולפי"ז פליגי בהא ת"ק ורבי יוסי דלת"ק אינו נותן לו אלא לפי חשבון בנין של כותל רביעית וכפי מה דאהני ליה ולרבי יוסי נותן לו הכל לפי מה שגדר וכדפירש רב הונא דבריו ורב הונא דהכא נדאמר התם הכל לפי מה שגדר. ואם כדברי הת"ק יש קלא תילוק דהא למאי דאוקי התם פלוגתייהו לרב הונא דלת"ק אינו נותן לו אלא כפי קנים בזול ומהכא הוה משמע לכאורה דעכ"פ משלם רוחות משלם לו כפי חשבון הכיפין אבל הא ליתא דלמאי דקאמר ומתמה וכל שעה דנפיל בני לה וא"כ אינו משלם אלא כפי מה דאהני ליה והוי כעין דהתם ואם דלא דמיא ממש למילתיה דת"ק מ"מ במילתי' דרבי יוסי דמיא לדהתם והכל לפי מה שגדר והיינו דרב הונא דהתם וכן נראה דהא דרב הונא דלקמן מגלגלין וכו' אדברי רבי יוסי קאי דהכי נפרש להא דרב הונא דלקמן אדבתרה קאי וכדלקמן א"כ דברי רבי יוסי מועתקים בלתי פירוש על דבריו. והרמב"ן ז"ל בחידושיו גי' אחרת היתה לו ופי' פי' אחר כפי גודל חכמתו ז"ל דגרים ובלבד כשער שבנה עכשיו דאי הוה בני ליה דכיפין גבי ליה דכיפין כרם אם הוה בני דכיפין ובנתיה דליבנין גבי ליה דכיפין כל שעה דנפיל בני לה וז"ל נראה שכך פירושו שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית (וכן כתוב הבלייבי' וע"ם הוא) כיפין והמקיף גדר שלו בכיפין גלי ניקף דעתיה דניחא ליה בבנין זה וגבי ליה דכיפין ברם אם הוה הניקף בני כיפין והמקיף בנתיה דליבנין שהוא בנין פחות יכול ניקף לומר לו אם

מסורת הש"ס

ב"ב ב ע"ב

סנהדרין קיב ע"ב

(תוספ' דפיאה פ"ד)

בני לה דכיפין. צריך שיבנה ג"כ לרוח הרביעית בבנין של כיפין ובכי הא הוא דמשלם לו חלקו לפי חשבון הוצאותיו לבנין הכיפין: ברם הכא הוה. אבל אם לא היה כן אלא דהכא הוה דבני כיפין לאותן שלש רוחות: ובנתיה בליבנין. ואח"כ כשהקיף את הרביעית לא בנאו של כיפין אלא בנאו לרוח הזה של לבינים ואינו חזק כמו הבנין של כיפין: גבי ליה כיפין. בתמיה וכל שעה דנפל בני לה וכלומר דבכה"ג לא אמרי' דישלם לו חלקו מאותן השלש רוחות לפי החשבון דבנין הכיפין דהא אכתי לא הועיל לו בבנין רוח הרביעית שבנה אותו בבנין שאינו חזק וכל שעה שיפול יצטרך זה לבנותו אלא אינו גובה ממנו כ"א לפי חשבון של בנין רוח רביעית כך ישלם לו ג"כ חלקו מאותן השלש רוחות: רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל. כלומר דרב הונא מפרש לה במאי פליגי הת"ק ורבי יוסי וקאמר דהא היכא ביניהו דלרבי יוסי לעולם מגלגלין עליו כפי פשוטו של כותל מהג' רוחות שגדר בתחלה ואם בנה אותו של כיפין משלם לפי החשבון של כיפין ואע"ג דלא בנאו לרוח הרביעית בבנין הזה מכל מקום מכיון שגדרו אהני ליה ומגלגלין עליו הכל לפי מה שגדר: עד כדון לארכו. אכותל חצר שנפל קאי עד כאן לא שנינו אלא לארכו באורך הגובה דשיעורו ארבע אמות גובה: לרחבו. בכמה הוא ובמקום שאין להם מנהג ידוע ברוחב הכותל בעי דהא מתני' סתמא קתני ולענין גובה הכותל נקט ליה שיעוריה דלעולם ובכל מקום ארבע אמות ולענין רחבו מאי: כותל חצר לא נעשה. להבדיל ביניהם אלא להציל לו מפני היזק ראיה וא"כ במקום שאין מנהג ידוע לרוחב הכותל אין שיעור לדבר אלא יעשה אותו כפי שהוא רוצה בכדי שלא יראו זה את זה: סברין מימר. דבכה"ג שאין ברוחב הכותל אלא כדי להציל מפני היזק ראיה וא"כ בכי הא אם רצה לקרות אינו מקרה וכלומר דבכותל כזה אפילו אם יסמוך לו כותל אחר אינו ראוי לתת התקרה עליו ואם כן קשיא לן מאי דתנן סמך לו כותל אחר אף על פי שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל דמשמע בכותל שראוי הוא לתת עליו את התקרה איירי ושמעת מינה דיש שיעור לרוחב הכותל: תיפתר על ידי מרישיו. הא לא קשיא מידי דעכ"פ משכחת לה שראוי לתת עליו את התקרה ועל ידי מרישיו של זה שיתן קורות חזקים בתוך כותלו שסמך לו ועל ידי כן יכול הוא להטען קורותיו על כותלו של זה ולתת עליו את התקרה:

הלכה ד מתני' כופין אותו. את בן החצר שאינו רוצה לסייע לבני החצר: לבנות. להחצר בית שער להיות שומר הפתח יושב שם בצלו ומרחיק את בני רשות הרבים מלהלך בחצר: ודלת. לשער החצר: לא כל החצירות ראויות לבית שער. חצר שאינה סמוכה לרשות הרבים אינה צריכה ורצויה לבית שער ואין הלכה כרשב"ג דאפילו אינה סמוכה לרה"ר זימנין דדחקי בני רה"ר ועיילי ואתו: לא כל העיירות ראויות לחומה. עיר שאינה סמוכה לגבול האויבים אינה צריכה לחומה ואין הל' כרשב"ג דאפ"ה צריכה לחומה דזימנין דמקרו ואתו גייסות: ויהא כאנשי העיר. לשאת עמס בעול: שנים עשר חדש. והאידנא דניידי נהוג עלמא שלשים יום: גמ' אמר רבי לא. טעמא דרשב"ג מפרש דקאמר לא כל החצירות וכו' דכן הוא הדרך דמאן דמתפרנס בשופי ובריות ועתיר בנכסין הוא בונה לו חומה סביב לביתו ובית שער לו כדכתיב הון עשיר וגו' ולא כל בני אדם ראוין לזה: תני. בתוספתא דפיאה פ"ד: לקופה. שהיא נגבית מע"ש לע"ש ומתחלקת לעניים: לכסות. עניים אם שהא ששה חדשים הרי הוא כאנשי העיר: לפסים ולזימיות. זימיות מיני מסים. והתם גרים לעניי העיר שנים עשר חדש:

תורה אור

בני לה דכיפין ברם הכא הוה בני דכיפין ובנתיה בליבנין. גבי ליה כיפין וכל שעה דנפיל בני לה. ר' יוסי אומר אם עמד וגדר הרביעית מגלגלין עליו את הכל. רב חונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל עד כדון לארכו לרחבו א"ר נסא כותל חצר לא נעשה אלא להציל לו. סברין מימר שאם רצה לקרות אינו מקרה א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר על ידי מרישיו:

הלכה ד מתני' א *כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל החצירות ראויות לבית שער ב כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל העיירות ראויות לחומה ג *כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר שנים עשר חדש קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד:

גמ' א"ר לא כיני אורחא דמאן דמתפרנס מבני ליה שור שנאמר °הון עשיר קרית עוזו וגו'. משלי יח

*תני שעה שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר ד לקופה. לכסות ששה חדשים. לפסים ולזימיות שנים עשר חדש ובתר

רידב"ז

ר"י אומר אם עמד ניקף וגדר את הרביעית ר"ה אמר מגלגלין עלי' פשוטו של כותל ר"ל לפי אורך פשטות הכותל. כן פי' הרמב"ן ז"ל ומפרש דקאי אסיפא כותל חצר שנפל כו' סמך לו כותל אחר מגלגלין כו'. ולפ"ז לא גרסינן כאן ר"א אם עמד ניקף כו' אלא הציון מגלגלין עליו את הכל וקאי על מגלגלין עליו את הכל דסיפא ושאל עד כדון לארכו האיך הדין לרחבו אם צריך לשלם לפי ערך הרוחב אר"נ כותל חצר לא נעשה אלא להציל לו. והרמב"ן ז"ל גרס לגללי' [ולפענ"ד דתיבת להציל היא ג"כ הכונה לעשות צל וכדאיתא במסכת פסחים דף נ' ובירושלמי שם עד כדי שהסום רץ ומציל ופי' שנעשה צל עיי"ש] סברין מימר שאם רצה לקרות אינו מקרה וקשה האיך תני בסיפא סמך לו כותל אחר אע"פ שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עלי' כו' משמע שיכול להקרות דאם אינו יכול למה מגלגלין עליו ומשני אמר ר"י בר"ב ע"י מורישי' פירוש שיסמוך על ידי מורים כן פי' הרמב"ן ז"ל:

תני שהה שם שלשים יום הרי היא כאנשי העיר לקופה לכסות ששה חדשים לפסים ולזימיות י"ב חודש ואינו מבורר על מה היא כאנשי העיר לקופה ולכסות אם ליטול או ליתן ע"ז מסיק ובתר כל הלין מילין איתמר לפסים ולזימיות י"ב חודש ואיתמר בהדדי לבתר תמחוי וכסות וכי היכי דפסים וזימיות היא לענין ליתן כמו כן הני דרישא [וכן משמע במס' פיאה] ע"ז מסיק ר"י בר"ב לחיטי הפסח בין ליטא בין ליתן דלענין חיטי הפסח אף ליטול צריך י"ב חודש:

אמר

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ה מהל' שכנים הל' א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קסא ס"א

טז
ב מיי' שם ה"ו הל' א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קסג ס"א

יז
ג מיי' שם טוש"ע שם ס"ב

יח
ד מיי' פ"ט ממתנות עניים הל' יב טוש"ע יו"ד סי' רנו סעיף ס

מראה הפנים

אם אני נותן עכשיו דמי לבינים למחר נופל ואני צריך לבנותו פעם אחרת אלא נותן לו דמי כיפין וכל בשעה שיפול יבנגו מקיף בשלו עכ"ל בזה. ובודאי לפי גירסתו ז"ל דגרים דהי הוה בני דכיפין גבי וכו' נראה הפירוש הזה והניקף קאי ואליבא דרבי יוסי מיתפרשא כמו שכתב שם דרגלים לדבר דרב הונא אמרה הכי בגמרא דילן והתם בגמר' דבני מערבא ובלשון עצמו משמע כן. וכן למד הוא ז"ל חידוש דין מסוגיא זו לפי פירושו. שאם עמד ניקף וגדר את הרביעית בגדר קנים בעלמא שאינו נותן לו אלא דמי קנים וכדאיתא בטור בסי' קנ"ח. ולדעת הרמב"ם ז"ל נראה דהיה לו גי' שלפנינו ולפיכך לא למד חידוש דין זה מכאן דבדברי ת"ק משמע בכן הוא ולפי מה דקי"ל הלכה כרבי יוסי לא למדנו מזה כלום דרב הונא דמפרש לה הכא דברי רבי יוסי כמבואר בפנים הם דבריו ממש כדשתם ואם היה מפרש כדעת הרמב"ן לא הוה שתק מלהודיענו חידוש דין כזה. גם יש קצת לפקפק על פי' הרמב"ן כמו שרמזתי לעיל דלפי פירושו נבארה העתקת דברי ר' יוסי דמתני' בלי ביאור וכמו שפי' שם לקמן דדברי רב הונא בתרא על מתני' קאי. ומי יבא אחרי האחרי הזה ועיין בדיבור דלקמן:

רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטו של כותל. כבר מבואר בפנים למאי דנראה לנו לפרש לפי הגי' שלפנינו. אבל מה נעשה ומי יבא אחר המלך את אשר כבר עשהו זה הנשר הגד' הרמב"ן ז"ל שפי' דברי רב הונא דהכא אדין סמך עליו את התקרה וגרים התם הא דלקמן הכי א"ר נסה כותל חצר לא נעשה אלא לצלליו סברין מימר הא אם רצה לקרות אינו מקרה וחזר ותנא סמך לו כותל אחר אע"פ שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין עליו את הכל הא אם רצה לקרות אינו מקרה א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר על ידי מרישיו. וכך פירושו רב הונא אמר מגלגלין עליו פשוטי של כותל כפי אורך הגירו של זה ולא יותר ויש לפרש מגלגלין עליו כל פשוטו של כותל אע"פ שלא סמך אלא לפלגא והיינו דרב הונא גופיה בגמרין עד כדון לאורך הליו של זה מגלגלין עליו או אף לרותב הכותל שאם בנה אותו עד כפי לורך הכותלים שנותנין עליהן את התקרה צריך זה לסייע עמו או במה יכול לומר איני רוצה להקרות עליו ודי לו בהוצאה ודפנא או בכותל בנין קל וא"ר נסה כותל חצר לא נעשה אלא לצלליו לפיכך אין מחייבין אותו לבנותו אפי' עד ארבע אמות אלא באורך סברין מימר שאם רצה לקרות אינו מקרה

וכתני בסיפא מגלגלין עליו את הכל משמע משום שיתן עליו למחר את הקורה שאם אינו יכול להקרות למה מגלגלין עליו כלום ומה הנאה יש לו בכותלו של חבירו למעלה מד' אמות תיפתר ע"י מרישיו שיתן מריש על כותל של עצמו ועליו יתן תקרתו ונמצא נהנה בצלו של כותל שתחת ביתו בנוים מכל צד אבל לא שיתן עליו את התקרה שאין מגלגלין עליו רוחב הכותל ואם רוצה נותן הכל וסומך עליה עכ"ל והרבה יש לפקפק על פירושו ז"ל ולפי מה שמבואר בפנים סובל הפי' גם לפי הגי' לצלליו ואתיא הסוגיא לפי הדין כמבואר בריש פרקין דרכו הדיעות דאין שיעור לרוחב כותל החצר. וכן בהא דרב הונא כמבואר לעיל וכן בהא דסברין מימר וכו' אזלא כדינא. ולפירושו ז"ל א"כ פסק הא תלמודא דאין מגלגלין עליו רוחב הכותל ולא יתן עליו את התקרה ואם רצה לסמוך צריך ליתן את הכל ולפי המסקנא מגמר' דילן ניתן לפי מה שנהנו ובודאי גם דעתו ז"ל נותן את הכל לפי חלקו גם ברוחב הכותל לפי מה שנהנה ומ"מ יש איזה דוחק בזה ואין להאריך:

בינ"י אורחא. טעמא דאמר התם לרשב"ג מפורש במתני'. והיינו הך דמי שאין ידו משגת כל כך אינו בונה סמוך לרה"ר ואינו צריך לבית שער:

תני שהה שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה. הא תוספתא מייתי הש"ס לעיל בפ"ת דפאה וגרים למזונות שלשים יום לכסות ששה חדשים וא"כ למזונות היינו לקופה שהעניים מתפרנסין ממנה מע"ש לע"ש ומסיק נמי התם דליתן קאמר דהרי הוא כאנשי העיר ליתן לאלו הדברים ופסק הרמב"ם ז"ל כן בפ"ט מהלכות מתנות עניים בהלכה י"ב ואף דבגמרא דילן גרסינן בפרקין דף ח' שלשים יום לתמחוי ג' חדשים לקופה כבר כתב מהרי"ק ז"ל בשורש י"ו סי' ד' דכך היה גי' הרמב"ם בגמרין כמו גירסת הירושלמי ונתן שם טעם לסברת הרמב"ם משום דתמחוי אינו דבר קבוע אלא אית כפי נדבת לבו ולפיכך אין מחייבין אותו עד לאחר שלשה חדשים אבל קופה דבר קבוע לפי הממון הוא ומשום כך מתחייב מיד אחר שלשים יום עכ"ד ולי נראה דה"ט דתמחוי הותיל ונגבה בכל יום וזה דבר כבד להבה"ב ולפיכך אין מחייבין אותו עד לאחר שלשה חדשים אבל קופה כיון דאינה נגבית אלא מע"ש לע"ש מחייבין אותו מיד אחר שלשים יום:

לחיטי

עין משפט נר מצוה

יט
א טוש"ע או"ח סי' תכט ס"א בהג"ה

כ
ב ג ד מיי' פ"ב מהל' שכנים הל' א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קעא ס"ג

כא
ה מיי' שם פ"א הל' ה סמ"ג שם

כב
ו ז מיי' שם פ"ב הל' ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קעג ס"א

כג
ח מיי' שם פ"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפז ס"ג

ובתר כל הלין מילין. ופריך הש"ס וכי אחר דחשיב כל הני דלעיל דלזה שיעורו אם שהה שם שלשים יום ולזה שהה חדשים א"כ לענין מאי איתמר לפסים וכו' י"ב חדש ומאי ניהו דהני בעי טפי: לחיטי הפסח. לפסים מלשון פיסת בר דלזה צריך י"ב חדש: בין ליטא. בטול אם שאר בני העיר לחיטי עניים לפסח אם שהה שם י"ב חדש: בין ליתן לו. אם עני הוא ושהה שם י"ב חדש נותנין לו מחיטי עניים:

אמר ר' יוחנן ד"א שאמרו לא שהן לו לקנין אלא שיהא מעמיד בהמתו לשעה ופורק חבילתו. פי' לא שבייך לו בקנין עולמית דאם יסתום הפתח ויפרוץ פלימי' שוב אין לו הד"א הללו וע"ז מקשי ר' יונתן כלום אמרו דנותנין לו ד"א אך לשעה בתמיה: ר"י

ובתר כל הלין מילין איתמר לפסים ולזימיות שנים עשר חדש. א"ר יוסי בי ר' בון לחיטי הפסח בין לישא בין [א] ליתן:

הלכה ה מתני'

*אין [ב] חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה ולא [ג] את השדה עד שיהא בה תשעת קבין לזה ותשעת קבין לזה ר' יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חצאי קבין לזה ותשעת חצאי קבין לזה ולא [ד] את הגנה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה *ר' עקיבה אומר בית רובע ולא את [ה] הטריקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את הטלית ולא את המרחץ ולא את בית הבד עד שיהא בהם כדי לזה וכדי לזה *אימתי בזמן שאין שניהם רוצין [ו] אבל בזמן ששניהן רוצין אפילו בפחות יחלוקו *וכתבי [ז] הקודש אע"פ ששניהן רוצין לא יחלוקו: **גמ'** אמר רבי יוחנן ארבע אמות שאמרו *חוץ [ח] מארבע אמות של פתחים ותני בר קפרא כן אין חולקין את החצר עד שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה. א"ר יוחנן ארבע אמות שאמרו לא שהן לו לקניין אלא שיהא מעמיד בהמתו לשעה ופורק חבילתו. ר' יונתן מקשי כלום אמרו ארבע אמות אלא שיהא מעמיד בהמתו ופורק חבילתו לשעה. תני *אף חוליית הבור יש לה ארבע אמות דבי רבי ינאי אמר אף בית *התרנגולין יש להן ארבע אמות. *ר' יוחנן בשם רבי בנייה *בכל השותפין ממחין זה על זה בחצר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות ישראל אמר רבי מתניה הדא דתימר במקום שהנשים מכבסות אבל מקום שהאנשים מכבסין לא בדא.

ודא

הלכה ה מתני' אין חולקין

את החצר. אין אחד מן השותפין יכול לכוף את חבירו לחלוק החצר עד שיהא בה ארבע אמות לכל אחד מן השותפין חוץ מן הפתחים שכל בית שבחצר צריך לפני פתחו ארבע אמות לפרק משאו מעל חמורו וחוץ מאותן ארבע אמות צריך שיהא בחצר ארבע אמות אחרות לכל אחד לשאר תשמישי' ואז יהיה בחצר דין חלוקה: תשעה חצאי קבין. ולא פליגי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה ובאתריה דר' יהודה היתה עושה תבואת שדה בת תשעה חצאי קבין כשדה בת תשעה קבין באתרייהו דרבנן: בית רובע. מקום לזרוע בו רובע הקב והלכה כת"ק וכל זה בארץ ישראל אבל בבבל בשדה שיעור כדי חרישת יום לזה וחרישת יום לזה ובגינה כמפורש התם: טריקלין ומורן. מיני פלטין הן: כדי לזה וכדי לזה. שלאחר שיחלוקו ויטול כל אחד חלקו יהיה בכל חלק כל אחד מהם מקום ראוי שיקרא טריקלין ומורן שישאר שמו עליו בקלתו מה שהיה בכולו: אימתי בזמן שאין שניהם רוצין. אין האחד יכול לכוף את חבירו לחלוק בעל כרחו אבל יכול לכופו לענין גוד או אגוד מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני חלקי כשער הזה: וכתבי הקודש. תורה ונביאים וכתובים לא יחלוקו. אם הם בכרך אחד אבל בכרכים הרבה כל ספר בפני עצמו אם רצו חולקים: **גמ'** ארבע אמות שאמרו וכו'. כדפרישית במתני': לא שהן לו לקניין. שיהא שלו לגמרי אלא לפי שעה להשתמש בה לפני פתחו להעמיד בהמתו ולפרק משאוי: ר' יונתן מקשי. על דברי ר' יוחנן שאמר לשעה: כלום אמרו ארבע אמות. לפני פתחים אלא שיהא וכו' לשעה בתמיה דהא אמרו ארבע אמות יש. לו משמע שהן שלו לגמרי: הכא תני. בתוספתא דב"מ פ' י"א: אף חוליות הבור יש לה ארבע אמות. לפני הבור להעמיד דליו שם ובזה ודאי לפי שעה הוא וא"כ ל"ק על דר' יוחנן: בכל. הדברים והתשמישים הקבועים יכולין בני חצר השותפין למחות זה בזה שלא לעשותן בחצר: מפני כבוד בנות ישראל. שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות ולעמוד על שפת הנהר יחפות וגרסי' להאי סוגיא במס' נדרים פ' השותפין הל' א': לא בדא. בזה לא אמרו דלא שייכא האי טעמא ויכולין למחות:

ודא

מסורת הש"ס

ב"ב ג ע"ב
סוכה ג ע"ב
ב"ב קב ע"א
כתובות נח ע"ב
ב"ב ג ע"א
שם יג ע"ב
שם דף יא
(תוספ' דב"מ פי"א)
פ' ב"ב יא ע"ב
(נדרים פ"ה הלכה א)
ב"ב נז ע"ב

מראה הפנים

לחיטי הפסח בין ליטא בין ליתן. והיינו דוקא לענין זה אבל לענין דברים שהוזכרו בריטא דברייתא כבר כתבתי בדבור דלעיל דמסקנא היא דלענין ליתן לתוך כוא דמיירי וכן אמרינן בבבלי פרקין ולפי גי' הספרים שנתבאר לעיל. ובפאה שם גרים לפסין וכן פסי העיר לחיזוק. והמרדכי הביא לזה בפרקין וכן כמיבריה בנתיב ל"ב ח"ב ומביאם הב"י ביו"ד סי' רנ"ו וכתב שם בשם הסמ"ק דעתה מרוב הגלות נהג העם דין שלשים יום לכל הזמנים שהוזכרו:

ארבע אמות שאמרו לא שהן לו לקנין וכו'. הרמב"ן ז"ל בחידושיו כתב אחר שהביא דעת הר"י הלוי מיגאש ז"ל שפירש הא דאמרו בחצר נותן לו ד' אמות וכו' דמיירי בראובן שבנה בית ברחבה ובא שמעון ובנה סמוך לו ונשתמשו ברחבה שלפני הבתים ולאחר זמן נמלכו וגדרו וכן הוא לדעת רש"י ז"ל שפי' גבי פלוגתא דרב הונא ורב חסדא בדף י"א ע"א דפליגי התם כעין דפליגי הכא לקמן רב הונא אמר חצר מתחלקת לפי פתחיה וכו' וכתב רש"י היה לו חצר ובה בני בתים וכו' וחלק נכסיו על פיו ונתן האחד לראובן בנו וכו' וע"ז כתב הוא ז"ל ומדברי שניהם נלמד שאין דין זה בחצירות במדינות שלפני בתי השותפין בקנו כל אחד בית והחצר לשניהם דבגי אנוהון איכא למימר כדדייר איהו יהיב להו וכן אם חלקו יורשי הבתים הם בעצמם אינו נוטל זה בעל בני פתחים בחצר יותר מאחיו בשביל פתח אחד. וכן דעת הרמב"ם כדעת רבו ז"ל שכתב בריש פ"ב משכנים חצרות הכפרים שכל אחד בונה לו בית וכו' הרי יש לכל פתח ופתח ד' אמות. ומשמע דאלו בחצירות במדינות אין הדין כן אלא דאפי' לבעל ב' פתחים אין לו כ"א ד' אמות לאחד מפתחיו ואם יש עוד ד' אמות בחצר לכל אחד יש בו דין חלוקה ובמ"ש הטור בסי' קע"ב לדעת הר"י מיגאש ז"ל ע"ש. וכתב עוד הרמב"ן אבל בירושלמי גרסי' א"ר יוחנן ד' אמות שאמרו לא שהן לו לקנין וכו' ולפי זה הדין בזה בכל החצירות ובכל השותפין שאם נטל זה בית וזה אחר שנוטל ד' אמות כנגד הפתח שיהא שם פורק חבילתו לשעה ולאחר יש ג"כ רשות להשתמש בעראי בשעה שאין זה משתמש בה וכו'. ולפי דרך זו מתפרשות שמועות הללו בגמרא דידן לענין הירושלמי וכן מצאתי בתוספתא שבנו בב"מ נותנין לו מכנים ומוציא ד"א בחצר משמע דניתנהו לד' אמות הללו אלא כדי להכניס ולהוציא תבילה ופירוק משא כענין הירושלמי שכתבנו עכ"ל כוונתו ז"ל דלמאי דאמר הכא דאינם לו אלא לשעה א"כ לא שייך לחלק בהא דחילקו הר"י מיגאש והרמב"ם ז"ל בין מדינות לכפרים לבין קנו החצר בשניהם או שנתן להם אביהם כך דהא לעולם אין ד' אמות שלו לגמרי לתשמיש אחר כ"א לפירוק משא לפי שעה ואפי' קנו החצר בין שניהם יהיה הדין כך. ולפענ"ד אין מכאן ראיה כ"כ דנהי דנאמר דדברי רבי יוחנן הכא מוסכמים כן משיקרא ומה דאקשי ליה רבי יונתן תירץ הש"ס כאן הכא תני וכו' כדכך הכא תני כש"ס הזה דאדלעיל קאי ולתרץ איזה דבר חדא דשינויא דחיקא היא. ועוד הא מסוגיא דהכא לקמן נראה להדיא דד' אמות שאמרו שלו הם לכל תשמישיו כדקאמר כרם כדי אמות דהכריה לא ממהי בידיה ואפי' אנשים מכבסין שם וזה פשוט דלא איירי אלא כדי אמות שלפני הפתח דהא קאמר בכל החצר יכול הוא למחות לאנשים חוץ מד' אמות דחבריה א"כ ע"כ דלא בחצר שאין בה אלא כדי ד' אמות לזה וד' אמות לזה מיירי הכא ולא בחצר שאין בה כדי חלוקה וכולן משתמשין בה ביחד וזה אין צריך לפנים וכן מהתוספתא שהביאו ז"ל יש לדון דאין משם ראיה כ"כ דהכי איתא התם בפ' י"א דב"מ. פתחים שבחצר גדולים של א' וקטנים של א' גדולים אין להן אלא ד' אמות וקטנים נותנין להן ד' אמות לכל א' וא' היה שם אחד רחב מעשר אמות נוטל ד' אמות בחצר פחות מכאן משלימין לו את המדה כנגדו נותנין לו מכניס ומוציא ד' אמות בחצר. ע"כ. ואם אנו מפרשים דהאי נותנין לו וכו' מילתא באנפי נפשה היא ולאשמועינן דאין לו סד' אמות שמינו כ"א בשביל להכניס ולהוציא א"כ הוה ליה למיתני הא ברישא דברייתא אלא דנראה דיש לפרש דאדלעיל מינה קאי דאם היה הפתח רחב מעשר אמות נוטל ארבע אמות כנגד כל הרוחב ואם היה פחות מכאן מד' אמות שלא היה אלא ב' וג' אמות אעפ"כ משלימין לו עד ד' אמות ברוחב כנגדו ונותנין לו כדי מכניס ומוציא בחצר שהוא השיעור של ד' אמות ולא דבדוקא נקיט לה דאין לו תשמיש אחר שם אלא לסימנא בעלמא נקט. והאמת נפלאתי מאד כמה שראיתי בתשובת הרשב"א ז"ל בסי' תתק"ט שכתב בענין ארבע אמות שלפני הפתח דהירושלמי פליג אגמרא דילן מהא דרבי יוחנן ומביק שם דד' אמות קנויות לו לגמרי כדמוכח מגמרא דילן וכן הרא"ש ז"ל במשנתא דרב הונא ורב חסדא פילפל בזה וכתב דהירושלמי נראה דאינם שלו לגמרי וחבירו משתמש שם כשהוא אינו פורק שם משאו. ובעל הפרישה והדרישה האריך באריכות דברים הרבה בכי' המנכר בזה. וביותר היה קשה לי על הגבר הגדול הרמב"ן ז"ל מהוע לא נלמד ממסקנת סוגיא דהכא דלא ס"ל כרבי יוחנן בזה וכדמפרש רב מתני' מילתיה דרבי יוחנן בשם ר' בניה דלקמן בענין הכביסה א"כ ע"כ לא קיימו דברי רבי יוחנן דהים במשמעתא בענין תשמיש הארבע אמות שלפני הפתח. עד שראיתי בסוגיא דפ' חזקת דף נ"ז ע"ב דאיתיה למילתיה דרבי יוחנן בשם רבי בנאה והביא שם הרמב"ן ז"ל הא דלקמן ולא גרים כדהכא אלא דגרים כרם כדי אמות דהבריה מצי ממחי בידיה והכביסת גביה קאי וכן העתיק הר"מ בשם הנ"י בכי' קס"א ופסק כן בהגהה שם. אבל האמת יורה דרכו דגי' שלפנינו היא הנכונה וכן היא בנדרים שם וכן היגה עכביו בהנ"י שם. וזהו הנכון דלפי גירסתם ז"ל היה צריך למחוק כל הדא דתימר נתרא וזה א"א וכך היתה גי' הרמב"ם ז"ל הכא. ולפ"ז כמו דמפרשין לדעתם הר"י הלוי והרמב"ם ז"ל שם כך היא מסקנא דהכא ובחצר כה"ג איירי דהד' אמית שלפני הפתח קנויות לו לגמרי לכל תשמישיו וזה ברור. וגמרינו למדין עוד לדין דהכביסה ג"כ דבד' אמית שלו אפי' לאנשים שרי ובלבד שלא יהיה במקום מדרון. ואלו ראה הר"מ ז"ל הגי' נכונה דהכא וכמו שהוגה בדפוס א"ד בהנ"י לא היה קובע כן בהגהה שם. ודע דאף דכתב הרמב"ם בפ"ב משכנים בהלכה ג' בדין הכסדרה וכו' שלא אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות אלא לפרק שם משאו, לא דדייקינן דס"ל דלא ניתנו אלא לזה אלא משום דבאכסדרה קאי כתב כזה דהיכא דלא צריכא לפירוק משא לא ניתנו כדי אמות אבל במקום דצריך בבית לפני הבית כשניתנו לפ"ק המשא לגמרי ניתנו ביהא משתמש בהן בכל מה שרוצה ובלבד שלא יזיק לחבירו וזה מוכרח לדעתי ז"ל שפסק כרבו בענין חילוק דין דחצירות כמבואר לעיל. ולפ כוונתו ז"ל דוקא לענין פירוק משא א"כ בחצר דאין לו ארבע אמות שלפני הפתח מדינא מיירי וזה א"א נומר לדעתו ז"ל אלא דה"ק דלענין פירוק משא הם שלו ואפילו בשותפין שלא חלקו וקמ"ל התילוק בדין אכסדרה וכפ"ה שם הל' ג' כתב כתם למנתיה דר' יוחנן בשם ר' בנאה כדין הכביסה דבכל החצר איירי: **אף** בית התרנגולין יש להן ארבע אמות. והתם ע"כ שם פשיט ליה לר' יוחנן דלוג של תרנגולין אין לו ד' אמות דלא אמרו אלא במקום דצריך פירוק משא ועיין לקמן פ' חזקת הלכה ז':

כופין

מסורת הש"ס

(עירובין פ"ז)

(תוספ' דב"מ פי"א)

ב"ב יא פ"א סוכה ג (תוספ' ב"מ פי"א) (שם) ב"ב קח

ודא דאת אמר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות ישראל: מותר היינו בשאר החלר ברם בארבע אמות דנפשיה שיש לכל אחד ואחד לחלקו ולצורכו יכול הוא למחות ואפילו להנשים שלא יכבסו שם: ודא דאת אמר בכל שותפין ממחין זה על זה בחלר.

ר"י בשם ר"א בר"ש מי שאינו רולה לערב נכנסין לביתו כו'. והא תני והוא אינו רולה ובמס' עירובין גרסינן תחלה ותני כן כופין הן בני מבוי וכו' ואח"כ גרסינן והא תני וזהו גי' נכונה ואמיתית. וה"פ דמביא ראיה להא דר"י בשם ר"א בר"ש ממתניתא דכיפין בני המבוי זא"ז לענין עירוב לעשות לחי וקורה כשאחד אינו רולה והיינו דר"א בר"ש. ע"ז פריך והא תני והוא אינו רולה לערב אינו ממאן ר"ל דרולה ואינו רולה דאינו ממאן ואינו רולה הו"ל רולה ואינו רולה כופין אותו ומערבין לו בע"כ אבל כשאינו רולה להוד אין מערבין בע"כ וא"כ היא דלא כר"א בר"ש. ע"ז משני ר"י בר"ב לא שאינו רולה לערב ר"ל הא דאמר ר"א בר"ש אינו רולה לערב ה"נ כוונתו דרולה ואינו רולה דרולה שיהא החלר מעורב אך דהוא נפש רעה דמוקמי אוזי כדאיתא במס' ב"מ דף כ"ב ע"ב האי מאן דאוקים אוזי נקרא נפש רעה וה"נ רולה הוא שיהא החלר מעורב אך דהוא נפש בישא והם על הממון וה"ל נמי רולה ואינו רולה ואינו ממאן ע"כ מערבין לו בע"כ כהברייתא הנ"ל:

כיני

ודא דתימר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות ישראל ברם בארבע אמות דנפשיה ממחי הוא בידיה. ודא דתימר בכל שותפין ממחין זה על זה בחצר בכל החצר ברם ארבע אמות דחבריה לא ממחי בידיה. ואם היה המקום מנדרון אפילו בד' אמות דחבריה ממחי בידיה דו יכיל מימר ליה את שפיך גו דידך והוא נחית גו דידי. רבי יוחנן בשם רבי לעזר בי רבי שמעון *מי שאינו רוצה לערב נכנסין לביתו א ומערבין לו בעל כרחו. והא תני והוא אינו רוצה לערב אינו ממאן נכנסין לביתו ומערבין לו על כורחו מפני שאין ממאן אבל אם היה ממאן לא *ותני כן כופין הן בני המבוי זה את זה לעשות להן לחי ב וקורה למבוי. א"ר יוסי בי רבי בון לא שאינו רוצה לערב אלא מנפש בישא לא בעי מערבא. רב *חונה אמר חצר מתחלקת לפתחין אמר רב חסדא לזבלין היא מתניתא *ותני כן בבירה טפח בזבלין לפי פתחים באכסדר' לפי אדם. *החצירות ג שהיו משתמשות באמה ונתקלקלה כולם מתקנות עם העליונה. והעליונה מתקנת כנגדה והשאר עם השנייה. והשנייה מתקנת כנגדה ותחתונה מתקנת עם כולם ומתקנת כנגדה. חמשה דיוטות שהיו משתמשות בבית ונתקלקל כולם מתקנות עם התחתונה והתחתונה מתקנת כנגדה והשאר עם השנייה. והשנייה מתקנת כנגדה והעליונה מתקנת כנגדה ומתקנת עם כולם. היו עשוין לגשמים יכולין למחות בידן לכביסה אין יכולין למחות בידן לגשמים: וכתבי הקודש אף ע"פ ששניהן רוצין לא יחלוקו. א"ר הושעיה כגון תילים ודברי הימים אבל תילין בתילין חולקין. אמר ר' עוקבה

אפילו

ואפילו בכביסה וכדדייקינן דבמקום שהאנשים מכבסין בהא לא אמרו: בכל החלר. דוקא בשאר החלר שכולן שותפין בה: ברם בארבע אמות דחבריה. שיש לו לזה אינו יכול למחות ואפילו להאנשים לפי שיש לו רשות להשתמש באותן ארבע אמות במה שירלה: מנדרון. משופע ומדרון יכול הוא למחות בידו מפני שאומר לו אתה שופך בתוך חלקך ומ"מ המים באים בתוך שלי: מי שאינו רולה לערב. ערובי חלירות נכנסין וכו' וכדמפרש לקמן: והא תני. בניחותא תניא נמי הכי א"נ קושיא היא דקס"ד בממאן קאמר ומקשי מברייתא דקתני דוקא אינו ממאן וכן מתרץ ליה רבי יוסי ברבי בון לקמיה להא דרבי יוחנן: מפני שאין ממאן. כלומר דוקא שאינו ממאן בהדיא ואומר איני רולה בעירוב: אבל אם היה ממאן לא. דחוששין אנו שמא לדוקי הוא ואינו מודה בעירוב וכדאמר בהאי תלמודא בסוף פ"ו דעירובין: ותני כן. בתוספתא דלעיל דכופין בני מבוי זה את זה וכו' והאי מסייעתא לברייתא דתני והוא אינו רולה לערב וכו': לא שאינו רולה לערב. כלל קאמר דשמענו ממנו שאינו רולה ולא מודה בעירוב בהא ודאי לא: אלא מנפש בישא. מחמת שנפשו רעה ועינו לרה אינו רולה' לתת חלקו בעירוב לזה הוא דכופין לתת חלקו בעל כרחו: חלר מתחלקת לפתחין. כגון שהניח חלירו לשני בניו וחלקו לזה יש לו בית ושתי פתחים פתוחין ממנה לחלר ולזה בית עם פתח אחד זה שיש לו שני פתחים נוטל שני חלקין בחלר והשני חלק אחד: לזבלין היא מתניתא. רב חסדא פליג עליה דרב הונא וקא"ל דהאי מברייתא דלקמן אתה רולה ללמוד לומר כן לא היא דלענין זבלים לחוד אמרו בברייי' דלפי פתחים מתחלקת אבל בחלר מי שיש לו שתי פתחים נוטל שמונה אמות ארבעה אמות לפני כל פתח ומי שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות לפני פתחו והשאר חולקין בשוה: ותני כן. בתוספתא שם: בבירה טפח לא שייכא הכא מידי ול"ג לה כאן וליתא בתוספתא ולקמן בפרק לא יחפור גרסינן: בזבלין לפי פתחים. הזבל שבחלר מתחלק לפי פתחים מפני שדרך הפתחים משליכין הזבל להעשות אשפה. באכסנייא ל"ל והכי הוא בתוספתא אכסניית של המלך המוטל על הבתים מתחלקת לפי בני אדם הדרים בחלר: החלירו'. בתוספתא שם: שהיו משתמשות באמה. של מים וכולן מסתפקות מאמת המים זו ונתקלקלה: כולם מתקנות עם העליונה. מסייעין אותה לתקן בקילקול שכנגדה לפי שהקילקול מעכבים את המים מלירד ונמלא תיקון העליונה לתועלת כולן היא: והעליונה מתקנת כנגדה. כלומר בקילקול שכנגדה היא גם כן לריכה ליתן ולאפוקי בקילקול שכנגד השנייה כדמסיים ואזיל: והשאר עם השניה. בקילקול שכנגד השניה השאר שהן למטה הימנה מסייעות אותה: והשניה מתקנת כנגדה. כלומר לאפוקי העליונה שאינה לריכה לתקן עמה: והתחתונה. היא מסייעת את כל העליונות שאם למעלה הימנה נתקלקל שוב אין המים יורדין לה: ומתקנת כנגדה. אם הקילקול כנגדה היא מתקנת לעלמה ואין העליוני' לריכין לסייע אותה לפי שהתיקון שלמטה אינו נוח להעליונים ורולים הן בקילקולה כדי שיהא להם מים בשופי ולא ירדו למטה: חמשה דיוטות. הן הדיוטות של החלר ששופכין דרך תוכה השופכין שלהן ויורדות להביב שבחלר וממנה לחוץ ובהא איפכא הוא שאם נתקלקל הביב כולן מתקנות עם התחתונה שכל זמן שלא יכלו לירד למטה יעמדו השופכים אללם: והתחתונה מתקנת כנגדה. אבל לא בקילקול שלפניה שנוח לה זה: והשניה מתקנת כנגדה. ולאפוקי התחתונ' שלמטה הימנה אינה מסייעת עמה: והעליונה מתקנת כנגדה. אם הוא כנגדה ואין כולן מתקנות עמה אבל היא מתקנת עם כולן: היו עשוים לגשמים. מקום שהיו לבני חלר לקבל מי גשמים יכולין למחות זה את זה להשתמש שם לכביסה. וכן אם אמת המים היתה עשויה לקבל מי גשמים לשתיה יכולין למחות מלהשתמש ממנה לכביסה שהיא מרובה: כגון תילים ודברי הימים. לחלוק זה כנגד זה ואע"פ שהם רולים בכך אין כבוד לכתבי הקדש שיעשו עמהן דרך חליפין. א"נ אע"פ ששניהם כתובים הן מ"מ קדושת תהלים תמורה שברוח הקדש נאמרה: אבל תילין בתילין. ספר אחד של תהלים עם ספר השני של תהלים חולקין ששתיהן שוין הן:

אפילו

מראה הפנים

כופין הן בני מבוי זא"ז לעשות להן לחי וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה משכנים הלכה י"ב. ובענין עירוב כתב בפ"ה מהלכות עירובין בהלכה ב' אחד מבני מבוי שהיה רגיל להשתתף וכו' נוטלין ממנו שתוף בע"כ ואחד מבני מבוי שאינו רולה להשתתף כלל וכו' כופין אותו להשתתף עמהן. הך סיפא להו כמי שאינו מודה בעירוב קאמר אלא כמי שאינו רולה מחמת נפש רעה כדאמר הכא אבל כמי שאינו מודה בעירוב כבר כתב גם בסוף פ"ב כל מי שאינו מודה במלות עירוב אין מערבין עמו כדר' יוסי בר' בון דהכא. וכדאמר בהדיא במסכת עירובין שם:

החצירות שהיו משתמשות באמה. מבואר מדין ברייתות האלו בבבלי ב"מ פ' המקבל דף ק"ח ע"א וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פי"ג משכנים. ובדין בור הקרוב לאמה עיין בהאי תלמודא פ' הנזקין הלכה ט' תמן אמרין דרחוק וכו' וש"מ כל דאלים גבר כדהתם וא"כ מה דאמרו במתני' גם בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום בדנות להקרוב למיבתי כמו להרחוק וזהו מ"ש הרמב"ם גם בהלכה י' וע"ש. והרא"ש ז"ל שם מלמדינו כלל גדול בשם ר"ת ז"ל דלא ע"ג דקי"ל כשמואל בדיני מ"מ במקום דקאמר תרגמה בהי אליביה דהאי כדאמר התם תרגמה שמואל אליבא דרב מפקה מהאי כללא דאמרו קי"ל כוותיה ע"כ. וכן הוא במקום דאמרו תרגמא רבא אליבא דאביי ויתבאר מזה במקום אחר אי"ה: כגון תילים וד"ה. המרדכי ז"ל הביא להא בסוף פרקין ופירש כגון תילים וד"ה אם אינו רולין לחלוק אמרי גוד או אגוד אבל תהילים ותילים חולקין והביאו הב"י בסי' קע"ג וכתב עליו ולא נזכר זה בדברי הפוסקים. ולענ"ד הכי הוא מתפרש פלוגתייהו. דהכא כעין דאמרי' התם דלר"ב אלא בכרך אחד אבל בב' כרכים

חולקין

תוס' הרי"ד

ר"י בשם ר"א בר"ש מי שאינו רולה לערב כו' עיי' בדברינו ובזה מובן מאוד בגי' שבמס' עירובין בפ"ז דגרסינן גם בברייתא דגרסינן והא תני הרי שאמרו לערב והוא אינו ממאן הי' ממאן כופין אותו ע"כ והמפרשים ז"ל מגיהים שם ובאמת א"ל להגיה אלא כמו שהיא ממש וכפ' והוא אינו ממאן הי' ממאן פי' דרולה ואינו רולה. ובזה מבואר גם הסוגיא היטב עיי"ש ודוק:

אף

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"ה מעירובין ה"ב טוש"ע או"ח סי' שפו ס"א

כה
ב מיי' פ"ה משכנים הי"ב טוש"ע חו"מ סי' קסב

כו
ג מיי' שם הל' ט כמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קסא ס"ו ועי' שם סי' קפ

אפילו תילים בתילים. אין חולקין ספר כנגד ספר ממנו לפי שאין לזה מה שיש לזה ומתוך שאין חולקין ונשאר כל ספרי תהליס ביחד אלו באין אצל אלו וקורין כולן לכל התהלים כאחד: הדרן עלך פרק השותפין.

הלכה א מתני' לא יחפור. בור. עגול. שיח. הוא ארוך וקצר. מערה. מרובעת ומכוסה בקירוי: נברכת הכובסין. חפירה מרובעת ומי גשמים מתקבלין בה ועשויה לכבס בגדים: א"כ הרחיק מכותלו של חבירו. שלשה טפחים. אם הוא סמוך לכותל של חבירו ואם הוא סמוך לבורו כדפתח ברישא מתני' צריך להרחיק מכותל בורו וכותל בור הוא שלשה טפחים. נמצא מחלל בורו לחלל בורו של חבירו ששה טפחים ואסור לאדם לסמוך אחד מן הנזקין לסוף המצר שלו בשוה אם הוא סמוך לשדה חבירו העשויה לבורות ואע"פ שאין לחבירו שם בור שמא ימלך ויחפור בור בתוך שדהו אא"כ הרחיק מן המצר שלשה טפחים וכשיבא חבירו לחפור ירחיק גם הוא שלשה טפחים ויחפור: וסד בסיד. את כותלי חפירתו: את הגפת. פסולת של זיתים לאחר שנעצרו בבית הבד: הסלעים. אבנים שעושין עפר תיחוח ומלקין את הכותל כדמפרש בגמרא: או סד בסיד. דהיזקן של אלו אין כ"כ מרובה כמו הנזקין דחשיב ברישא: הזרעים. קשים לכותל שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח:

(שבת פ"ד)

(תוספתא דמכילתין פ"ק)

אפילו תילים בתילים אין חולקין שמתוך שאין חולקין אילו באין וקורין באילו ואלו באין קורין באילו:

הדרן עלך השותפין

הלכה א מתני' לא [א] יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת הכובסין אלא אם כן הרחיק מכותלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד [ב] מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה טפחים או סד בסיד [ג] מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי הרגלים מן הכותל שלשה טפחים [ד] מרחיקין את הריחים שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב ואת [ה] התנור שלשה מן הכלייא שהן ארבעה מן השפה: **גמ'** כיני מתניתא [ו] וסד בסיד אם סד בסיד כל שהוא אם לא סד בסיד שלשה טפחים. מהדא מרחיקין הגפת והזבל והמלח והסיד והסלעים מכותל חבירו שלשה טפחים או סד בסיד. *הכא את מר מפני שהסלעים מרתיחין וכא את מר אין מרתיחין אמר רבי יוסי [ז]כאן וכאן אין הסלעים מרתיחין אלא מפני שעושין עפר תחוח ומלקין את ארצות הכותל. *תני בצונם מותר והיך אמרין ר' יוחנן נפק מכנישתא ושפך מים לחורי תרעא ולא ידעין אי משום דהוה צונם ואין משום דהוה ביה צער ולא הוה יכיל מסיבר. הדא דתימר בריחיא דתמן ברם

כיני מתניתא וכו' בסיד אם סד בסיד כ"ש כו'. פי' דמפרש למתני' וסד בסיד כמו בעל ועשה מאמר ונתן גט כו' דפירושו או בעל או עשה מאמר וה"נ מפרש להמתני' דהכי קתני אא"כ הרחיק מכותלו ש"ח ג' טפחים וסד בסיד הכוונה או סד בסיד כמו דמסיק ואזיל אם סד בסיד כ"ש אם לא סד בסיד ג' טפחים מהדא מרחיקין הגפת כו' מכותל חבירו ג"ט או סד בסיד והתם מפורש דסגי באחד וה"ה ברישא דכותי' דמ"ש האי מהאי ותנא בסיפא מפורש או סד בסיד וה"נ ברישא דהכוונה וסד בסיד הוא או סד בסיד:

תני

ואת המחרישה. אע"פ שאין זרעים כגון שחורש להילנות וקשה לכותל: ואת מי הרגלים. גומא שמתקבץ בה ממי רגלים צריך להרחיק שלשה טפחים. והמטיל מים סמוך לכותל אם כותל לבינ'. הוא צריך להרחיק שלשה טפחים ובכותל של אבנים מרחיק טפח ואם הוא של אבן קשה כגון צונמא אינו צריך להרחיק כלל: הרחים. קשים לכותל שמנידים את הקרקע בגלגול חביטתן: מן השכב. היא הריחים התחתונה שהיא רחבה טפח יותר מן הרכב העליונה הרוכבת עליה: שלשה מן הכלייא. בסיס שבונים מטיט ואבנים ומושיבין התנור עליו והוא רחב מלמטה וצר מלמעלה ושפה העליונה של הכלייא שעליה התנור יושב היא כמידת התנור וצריך שירחיק בסיס זה מן הכותל שלשה טפחים מתחתיתו שהן ארבעה משפתו לפי שהבל התנור מזיק לכותל: **גמ'** כיני מתניתא וסד בסיד. ברישא' דצריך הרחקה וגם לסוד בסיד לכותלי החפירה: אם סד בסיד וכו'. כלומר ובאיזה מקום ודין דאיכא לחלק ולומר דאם סד בסיד בהרחק כל שהו סגי ואם לא סד צריך ג' טפחים: מהדא. מדין דסיפא דהתם גרסי' במתני' הכי מרחיקין וכו' או סד בסיד וטעמא דאין היזקן מרובה: הכא את מר וכו'. בפ' במה טומנין מקשה בהאי תלמודא על הא דאמר התם כל דבר שמרחיקין אותו מן הכותל אסור לטמון בו מפני שמוסיף הבל ומתיב רבי שמאי הרי סלעים מרחיק אותם מן הכותל מעתה אסור לטמון בהן. ואנאי לא תנינן במתני' התם דאין טומנין בסלעים. והיינו נמי דפריך הכא: הכא. דקתני מרחיקין ש"מ דמעלין הבל ומרתיחין: וכא את אמר. והכא במתני' דשבת דלא חשיב סלעים ש"מ דאין מרתיחין הן: א"ר יוסי כאן וכאן. ס"ל דאין הסלעים מרתיחין והכא דמרחיקין לאו משום הבלא הוא אלא מפני שעושין עפר תיחוח במה שמתפרד מהחלודה ומתפזר מהן וכשהן סגוכין לכותל מלקין ומקלקלין את יסודות הכותל וכן משני לה רבי יוסי התם: תני. בתוספתא דמכילתן פ"ק: בצונם. אם היה כותל של צונמא מותר להטיל מי רגלים אצלו בלי הרחק: והיך אמרין. כמו והכי אמרין בדר' יוחנן דעביד עובדא: שפך. הטיל מים לאחורי השער בסמוך לכותל: ולא ידעין. ואמרו שנסתפקו בזה אם בשביל שהיה כותל צונמא עשה כן או משום דהיה נצטער ולא היה יכול להתאפק בעצמו ובמקום צער ושעת הדחק לא גזרו ומיהת שמעינן דבכותל צונם אפי' שלא במקום צער שרי: הדא דתימר. שיעור הרחקת הרחיים דקתני במתני': בריחיים דתמן. של בבל שכך הוא עבוי לפי מנהגם:

ברם

א מיי' פ"ט מהל' שכנים הל' א בח"ג פמין קכ טוש"ע חו"מ סי' קנה ס"י

ב מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף ד

ג מיי' שם טוש"ע שם ס"ב

ד מיי' שם הל' ג טוש"ע שם ס"ו

ה מיי' שם הל' ד טוש"ע שם ס"ח

ו מיי' שם ה"ה סמ"ג שם טוש"ע שם ס"י

ציון ירושלים

[ז]כאן וכאן אין הסלעים מרתיחין עי' מה"פ כאן ועי' ק"ע פ' במה טומנין ובשלום ירושלי' ויבשות יעקב סי' כח:

מראה הפנים

חולקין בכולו וכהא פליגי רבי הונא וכו' עוקבא דרבי הונא סבר אם הם נבגי ענינים אע"פ שהן בכ' כריכות אין חולקין ולית בהו דינא דגוד או אגוד דתרווייהו צריכי להו ולכתי וכו' כדאמר התם אבל אם הם ענין אחד כגון תילין בתילין חולקין וכן אית בהו דינא דגוד או אגוד ור"ע ס"ל דאפי' תילין בתילין אם הם מב' ספרים כב' ענינים הן כדמפרש טעמא וא"כ זהו הדין והחילוק בכתב בטור שם ובכסי' קע"ת בזה וע"ש:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב **לא** יחפור. כיני מתניתא וסד בסיד וכו'. וכן הגי' בהרי"ף ז"ל בסיפא דמתני' או סד בסיד וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים ובריש הפרק בדין דרישא א"כ הרחיק וכו' ויסוד בסיד. ואע"ג דבגמרא התם דף י"ט ע"א קאמר דילמא משום דלא דמי האי היזקא וכו' דיתויה בעלמא הוא וככר כתבתי בפרק השואל בבב תשובת מהרי"ק מדרכו של הרמב"ם דסומך בכל מקום בכה"ג על פשיטות דהאי תלמודא. ובענין פרושא דמתני' פירשתי לפי דעתו ז"ל כמבואר שם:

כאן וכאן אין סלעים מרתיחין. התוס' במתני' ד"ה סלעים הביאו סוף הסוגיא דפ' במה טומנין בהאי תלמודא דגרים התם בתר ההיא דלעיל שהבאתי בפנים. והא תני אין טומנין בסלעים תיפתר בסלעים של כסף אית תניי תני טומנין בסלעים ואית תניי תני אין טומנין אמר רב חסדא מ"ד טומנין בשל זהב ושל נחשת ומאן דאמר אין טומנין בסלעין של כסף וע"ז כתבו שם הוה מצי לשנויי כאן בסלעים של אבנים כאן בשל כסף אלא ניחא ליה לשנויי כולהו במתכת. ונראה דהאי פ"ם כולהו הכי לא הוה מצי לשנויי התם הא דתני טומנין בסלעים של אבנים דס"ל דאין דרכן של סלעים להטמין בהן וכדאמר רבא התם לקמן בדף י"ט על הא דפריך התם כעין דהכא היינו טעמא דלא קתני סלעים משום דמשתכי לה לקדרה שמעלין חלודה כפי' ר"ת שהביאו התוספות שם דאתיא כדהכא והא דפריך התם אמאי לא תני סלעים במתני' דהתם היינו משום דעכ"פ

היה צריך ההגה להשמיענו. איסורא דאין טומנין למאן דבעי להטמין או שאין לו דבר אחר להטמין בו ומשני דאין להם הבל והשתא האי ברייתא דטומנין ודאי לא ניחא ליה לאוקמי בשל אבנים דאין דרך להטמין בהן דלפנין כיתירה לא תני אלא כמידי דאורחי'. והא דכתבו כאן שינויא אחריתא לפי' רש"י האי הוא דאתיא בפיר שפי' שם משום דמשתכי שמשברין את הקדירה. ולפי זה מאי שנא של אבנים מבל כסף דהן ג"כ משברין את הקדירה והפ"ה מוקי האי פ"ם מעיקרא להאי ברייתא דאין טומנין דבסלעים כסף מיירי ואע"פ שאין בדרך להטמין בהן כמו בשל אבנים מ"מ האי תנא איסורא קמ"ל אם ירצה א' להטמין בהן ולהכי מקשו התוס' דהשתא הוי מצי לשנויי לאידך רומיא דברייתא כאן בשל אבנים וכו' ולאשמעי' יתירא דומיא דאיסורא למאן דבעי להטמין אלא ניחא ליה וכו' וכמה שכתבתי פירושא דפריך התם מעיקרא למאי דס"ד דבלעים מרתיחין וא"כ היה צריך התנא לאשמועי' איסורא דאין טומנין ואף ע"פ שאין דרך להטמין בהן מהורן ג"כ הא דקשה הרמב"ן ז"ל בחידושיו להכריח דגמרא דילן לית ליה האי סברא דקאמר הכא אין סלעים מרתיחין דאי אית ליה הכי מאי קשיא ליה נימא אין הסלעים מרתיחין אלא שהן מלקין ארעיתו של כותל. וכמאי דפירשנו ניחא הכא והתם וכמו שכיימו התוס' בדף י"ט לפי' ר"ת ע"ש. וכמ"ש המהרש"א שם ואין להאריך:

תני בצונם מותר. זה לשון התוספתא לא יטיל אדם מי רגליים בכותלו של חבירו אא"כ הרחיק שלשה טפחים ומאבנים טפח ובצונם זה מותר. פי' זה הטלת מי רגליים הוא דמותר ולאפוקי גומא או שופכין הרבה של מי רגליים אפי' מצונמא צריך להרחיק. וכדגלמד ממעובדא דרבי יוחנן הכא דשפך מים הטיל הוא דהא נפק מכנישתא קאמר ועלה אמרו ולא ידעין וכו' כדפרישית בפנים. וכן הם ממש דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים דבהלכה ב' כתב מרחיקין וכו' ואת הגומא שמתקבץ בה מימי רגליים מן הכותל ג' טפחים. ובזה לא חילק כלום ולקמן בהלכ' ו' כתב לא יטיל אדם מים וכו' בד"א בכותל לבנים אבל בכותל אבנים ירחיק טפח ואם היו האבנים צונמא כלע מטיל בצדו בלא הרחקה. ועיין בטור סי' קנ"ה ובמה שכתב הב"י ולפי' רבינו לדעת הרמב"ם וכו'

ברם בריחיא דידן שלשה מן האיצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת: ואת התנור שלשה מן הכיליא שהן ד' מן השפה. ר' יודן בן פזי אמר מן השפה החיצונה ולפנים ורבנן אמרי מן [א] השפה הפנימית ולחוץ. היה עשוי כשובך מהו נישמעינ' מהדא רבי יהודה אומר עד שתהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובכירה טפח. וכירה לא כמין שובך היא עשויה ותימר בין מלמעלן בין מלמטן טפח. וכא בין מלמעלן בין מלמטן שלשה טפחים:

הלכה ב מתני'

*לא [י] יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות היה מעמידו בעלייה עד שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובכירה טפח ואם הזיק [ג] משלם מה שהזיק רבי שמעון אומר לא נאמרו כל השיעורין האילו אלא שאם הזיק יהא פטור מלשלם: **גמ'** תני ולא של נפחין. תנא רב קרנא אין הוה כגון קיני או כנפח מתחילה מותר. כנגד דירתו מהו אמר ר' אהא כל שכן כנגד דירתו. א"ר יונתן המזיק

א"ר

פני משה

ברם בריחיא דידן. של א"י הוא כאותו ששנינו בתוספתא ושל חמור שלשה מן האצטרובל שהן ארבעה מן הקלת אצטרובל הוא מושב הריחיים הקלת אפרכסת שמשימין בו התבוא' לטחון וטעמא ד' דהרחקה מהני ריחיים משו' קלא הוא כדאמר התם: מן השפה החיצונה ולפנים. צריך להרחיק שיעור המפורש במתני' ואין עובי הכותל מן המנין: ורבנן אמרי מן השפה פנימית. ועובי הכותל מן החשבון דהא טעמא משום חום התנור הוא והשפה נחשבת כלחוץ: היה עשוי. התנור כמין שובך שהוא שוה מלמעלה ולמטה: מהו. אם בהרחקת שלשה טפחים סגי או דילמא לא אמרו שלשה טפחים מן הכלייא אלא דמשום דהיא רחבה טפח יותר מן התנור ולכן מהשפה חשבינן דהוא שוה לתנור וא"כ הרחקת ארבע טפחים בעינן: נשמעינה מן הדא. דתנן במתני' דלקמן העמידו בעליה צריך שיהא מעזיבה תחתיו שלשה טפחים שלא יזיק חומו להבית ובכירה טפח. וגרים לה האי ש"ס דת"ק דהתם רבי יהודה הוא: וכירה לא כמין שובך עשויה. שהרי שוה היא מלמעלה ולמטה ואפ"ה אמרי' בה דלעולם טפח סגי וה"נ שלשה טפחים ודקתני במתני' שהן ד' מן השפה לאו לענין הרחקה קאמר אלא לסימנא בעלמא קאמר לפי שהתנור עשוי כך ולעולם מהמעזיבה שלו הוא דחשבינן. א"נ כשובך שהוא עשוי כמין קדירה ופיה למעלה וכמו שהיו התנורים שלהם עשוין ובעי הש"ס אם בתנור כזה שמוליא חום הרבה צריך להרחיק מן הכלייא שהוא מעזיבה שלו יותר משלשה טפחים ופשיט ליה מן הכירה דג"כ כך עשויה היא ואפ"ה אין בה לעולם אלא כפי השיעור השנוי במשנה במעזיבה שלה וה"נ בתנור אע"פ שהוא עשוי כך בין מלמעלן בין מלמטן ג' טפחים כלומר בין אם נלך אחריו במה שהוא עשוי מלמעלן בין במלמטן לעולם שיעור הרחקתו מן הכלייא שלשה טפחים:

הלכה ב מתני' גובה ארבע אמות. חלל מפי התנור עד התקרה כדי שלא יאחוז האור בתקרה: עד שיהא תחתיו מעזיבה. טיח של טיט ג' טפחים שלא תבער תקרה התחתונה של עלייה ועל גבה גובה ארבע אמות: ובכירה. שהיא עשויה ששופתין קדירה על חללה ואין עושין בתוכה היסק גדול כמו שעושין לתנור בטפח סגי: ואם הזיק. אחר שהיו שם כל השיעורים הללו משלם מה שהזיק ואע"פ כן מעכבין עליו בכל שיעורים הללו שמא ידליק בתיהם ולא יהיה לו במה לשלם ואין הלכה כר"ש: גמ' תני. בברייתא ולא תנור של נפחין וכלומר דאע"ג שזה באומנתו הוא עוסק וה"א דאינו יכול למחות בידו להעמיד תנורו קמ"ל דאפי' באומן צריך להרחיק כשיעור המפורש במתני': אין הוה כגון קיני. צורף ויתגהו לצורף תרגומו ויהביתיה לקנאה: או כנפח מתחלה. כלומר שזה הצורף או הנפח העמיד כבר שם בתחלה תנורו מקודם שבא שכנו זה לדור שמה: מותר. ואינו יכול למחות בידו: כנגד דירתו מהו. הסיפא דמתני' קאי דקתני ואם הזיק משלם מה שהזיק ואם בדוקא קתני היה מעמידו בעלייה וכו' דמשמע משום היזק בעל עלייה הוא ואם מחמת זה הוזק הבית שכנגדו מהו שיהא חייב: כ"ש כנגד דירתו. שהוא חייב בהזיקו:

המזיק

רידב"ז

תני ולא של נפחין. תני רב קרנא אין הוה כגון קיני או כנפח מתחלה מותר כנגד דירתו מהו א"ר אחא כ"ש כנגד דירתו פי' הרמב"ן ז"ל דקאי על הא דה"נ לא יפתח אדם חנות של נחתומין תחת אוצרו של חבירו על הא שאל אם דוקא תחת אוצר אסור אבל תחת דירתו ש"ה מותר ע"ז אמר ר"א כ"ש כנגד דירתו ומקשה מהאי ירושלמי על שיטת הרא"ס ז"ל דכתב בפי' הגמרא דירה שאני דלפיכך אם קדמה החנות של נחתומין לאוצר מותר משום דדירה אין דרך לעשיתו אוצר וכיון שהיה מתחלה דירה אין לי להוש שמא ימלך ויעשה אותו אוצר לפי שאין אדם עושה מדירתו אוצר ורחוק הוא מאוד יותר משדה שאינה עשוי לבורות ולדבר רחוק כ"כ לא חששו עכ"ל ז"ל [מובא בשטמ"ק ז"ל] ואילו מהירושלמי הזה מוכח בפירוש דכ"ש דירה ונראה לפענ"ד דלפי הגי' שלפנינו דגרסינן הא כנגד דירתו מהו בה"ג בסוגיא דידן [ולפי הנראה דלגי' הרמב"ן ז"ל היה גרסינן זאת בה"ג] שפיר נכון שיטת הרא"ס ז"ל דה"פ כיון דתני אם היה נפח מתחלה קודם שבנה חבירו ביתו מותר הגם שהא מקום העשוי לבנות מ"מ מותר ע"ז שאל כנגד דירתו מהו אם החנות קדמה לאוצר אך היה כנגד דירתו מהו אם יש להוש שמא ימלך ויעשה אוצר ע"ז אמר ר"א כ"ש כנגד דירתו דמותר לפי שאין דרך של אדם לעשות מדירתו אוצר ורחוק הוא מאד יותר משדה שאינה עשוי לבורות ולדבר רחוק כ"כ לא חששו כדעת הרא"ס ז"ל:

מסורת הש"ס

יק פא פ"ב ב"מ קיח ע"ב

עין משפט נר מצוה

ז
א טוש"ע חו"מ סי' קנה ס"ם

ח
ב ג מיי' פ"ט מהל' שכנים הל' יא סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קנה ס"א

מראה הפנים

וכו' ע"ש ואינו כן ובפרישה ודרישה האריך בזה הרבה וא"ל כי דברי הרמב"ם הם דברי התוספתא וכן הוא הפי' בברייתא בדף י"ט ע"ב וכדעת הרמ"ה ז"ל ומה דהפסיק בתיובתא לרבה בר חנה בם בבר הירלו התוס' ע"ש:

מן השפה הפנימית ולחוץ. כן פסקו הטור והש"ע בסי' קנ"ה בעובי כותל התנור בכלל. ומיהו במ"ש הטור ומפרש בירושלמי משפת הפנימי בעובי כותלי התנור בכלל הג' טפחים. נ"ל דלאו דוקא הוא דהא משפה קאי אלא דר"ל כהם בעובי השפה בכלל הד' טפחים כך עובי קרקעיתו בכלל הג' דהא מהשפה ד' טפחים הוא ועיין בדיבור דלקמן:

היה עשוי כשובך מהו. מה דפרישית בפנים הוא לפי מה שמצויין בספרים שלפנינו המתני' דהכא וכל זה דוחק. אבל באמת לא קאי אלא אמתני' דלקמן לא יעמיד אדם תנור וכו' והם צריך לגרוס האי בעיא היה עשוי כשובך שפתחו מן הצד כעין תנורים שלנו אם בעינן על גביו ארבע אמות או דילמא לא קתני במתני' האי שיעורא אלא בתנורים שלהם שפתחן מלמעלה אבל בפתחו מן הצד לא בעינן כולי האי ופשיט ליה מכירה דפתחה מן הצד ובין מלמטה ובין מלמעלה על גבה בטפח ה"נ בתנור שהוא עשוי כן בין מלמטה בין בלמעלה בהרחקת ג' טפחים סגי וכן היא גי' הב"י ופירושו. והטור בריש סי' קנ"ה הביא דין החילוק בתנורים שלנו כן כשם הרשב"ם וכתב ולא נהירא לא"א ז"ל. ולא מצאתי בפסקי הרא"ש מזה ולא בתשובותיו ובב"י לא ציין כלום ובראותי מזה בפרישה ודרישה וכתב שם ג"כ ולא מצאתי לדברי הרא"ש הללו בפסקיו. וראיתי בפירש גם כדרך שפירשתי בפנים לענין זה דאמתניתין דלעיל קאי כמו שהוא בספרים שלפנינו. אלא דבענין הקושיא שהרגשתי דאם כשובך עניינו הוא שהוא שוה מלמעלה כלמטה מסיכי תיתי לומר כזו דגם מלמעלה בהרחקת ג' טפחים סגי אדרבה נאמר בו לחומרא דכיון דקרקעיתו היה כלמעלה גם מלמטה בעינן ד' טפחים כדמוכח מהמתני' דמן השפה ד' טפחים בעי דעיקר טעם ההרחק מפני חום התנור הוא ולפיכך כתבתי בפנים לתרץ זה כמקלת. או כפי' השני שפירשתי. וגם בדרישה אחר שביאר דאמתניתין דלעיל קאי כתב וז"ל ותפסר משום דשובך אינו עשוי כביפוע אלא למטה ולמעלה שוה וקמבעיא ליה אם טעם המשנה דמן הכלייא שלשה טפחים סגי משום דאין הלהב בולט שם ומן השפה דלהב התנור יוצא בם ד' טפחים בעינן וא"כ נאמר ג"כ בכירה כן שבעינן הרחקה טפי מלמטה ממלמעלה או נאמר שאין חילוק כמה שהלהב יוצא כיון שאין הלהב כנגד הכותל ומן הדין לא בעיא הרחקה טפי לממעלה מלמטה אלא כיון שכל תנור הוא רחב מלמטה ממילא נעשה למעלה הרחקה טפח טפי וכמשמעות לשון המשנה שהן ד' מן השפה דלשון שהן משמע שהוא ממילא כן וא"כ לפ"ז בכירה או בתנור עשוי כשובך שהן שוין למעלה ולמטה הרחקתן ג"כ שיעור אחד להן וקאמר נשמע מן הדא רבי יהודה אומר וכו' וס"ל דמה שאמר ר"י ובכירה טפח לא קאי אהרחקת מעזיבה או תקרה אלא אהרחקה מהכותל ומעלה ומטה דקתני ר"ל למטה כמוך לקרקעיתה ולמעלה בשפתה במקום שהלהב יוצא ופשט מינה לשובך עכ"ל בקיצור ולא ידעתי מאי דוחקי' לפרש דעיקר הבעיא לענין כירה היא ולא משמע הכי בהסוגיא ואם נאמר דמתני' לסימנא בעלמא קאמר א"כ פשוט הוא כמו שפירשתי בפירש הא'. אבל לא נחה דעתינו בעיקר הכוונה דנאמר דמתני' נאו דינא קאמרה דבעינן מן השפה הרחקת ארבע טפחים דוקא. ואם די"ל קצת ראיה מלשון הטור שהבאתי בדיבור דלעיל בכלל הג' טפחים מ"מ האמת דמדינא הוא וכמ"ש לעיל דדברי הטור אשפה דקרקעיתו קאי וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט משכנים הלכה ד' דלדינא קאמר שכן אורעם משפתו כדי שלא יחם הכותל. וגם בפי' שפי' הדרישה בדברי רבי יודא לא משמע הכי ומה שהביא ראיה לדבריו מדברי התוספתא דכתובה בפ"א דמכילתין מרחיקין את התנור ג"ט מן הכלייה שהן ארבע מן השפה ובכירה טפח הרי לפנינו דקתני גם האי ובכירה טפח אגב דין הרחקת התנור. לא ידעתי מה ראיה היא זו דדברי התוספתא הם דברי מתני' דהכא אלא שמוסיף בברייתא דין הרחקת כירה מן הכותל ומה שייך זה למאי דהביא הש"ס דברי רבי יודא בזה הדין הוא השנוי במשנה דלקמן. וגי' הב"י ופירושו טוב לנו בפי' הסוגיא אבל לדינא כבר כתב הטור שלא קבל כן מא"א הרא"ש ז"ל וכן נראה מדעת הרמב"ם שלא חילק בזה בהאי דינא שם הל' י"א:

מותר. בתשובת הרשב"א שהביא הב"י ריש סי' קנ"ה כתב כשקדם החנות או הרפת לאוצר אין בעל העלייה יכול לעכב עליו וכו' וע"ש. דמחלק בין היזק מניעות האורה וכו'. וכדאמרי' התם בדין דמתניתין דלקמן דף כ' ע"ב אם היתה רפת קודמת לאוצר מותר ולדעתו ז"ל גם נראה דהה"ד לדין דמתני' וכדאמר הכא ומכאן ראיה לדבריו:

כל שכן כנגד דירתו. לכאורה היה נראה לפרש כדפרישית בפנים דאי ארישא מאי שייכא האי בעיא לכנגד דירתו והרחקת התנור מן הכותל כבר תנינן לה לעיל אלא דלפ"ז האי כל שכן קשה לכך נראה דארישא קאי דקתני היה מעמידו בעלייה וכו' ולא קתני בהאי חלוקה מהרחקת התנור על גביו ומיבעיא ליה להש"ס אם בעל העלייה אינו צריך אלא לעשות המעזיבה תחתיו משום היזק הבית אבל למעלה לא צריך להרחיק התנור כנגד דירתו או דילמא דגם בעל העלי' צריך שיהא על גביו גובה ד' אמות ופשיט ליה דכ"ש הוא דבעל העליה צריך שישמור עצמו מהיזק הואיל ובגובה הוא והיזקו יותר מצוי ומתני' דלא קתני לה הכי סמיך אכ"ש. וכן הרמב"ם ז"ל בם הלכה י"א לא העתיק אלא כלשון המשנה דממילא נשמע דגם בעל העלייה צריך שירחיק כשיעור דעל גביו והטור בריש סי' קנ"ה הוא דכתב להדיא כן. וכל זה פירשתי מפני שהיה קשה לי לפרש דירתו על דירה ממש שלא הוזכר בדברי הפוסקים כדין דחנות שאכתוב לקמן אלא כאוצר וכן הגירסא שלפנינו על האי מתני' היא ולא על דין חנות דמתני' דלקמן ועכ"פ מה שפירשתי נכון הוא לדינא דמתני'. אבל בחידושי הרמב"ן ז"ל מצאתי שפירש להאי מילתא אמתניתין דלקמן שכתב על מה דאמרו בדין דחנות בדף י"ח ע"א דירה שאני

א *המזיק אין לו חזקה. ר' יהושע אומר ממחיי רבנין בעשן תדיר כהדא חדא איתא הוות מדלק' חולין תחות ר' אילפיי איבעה ממחייא בידה אתא עובדא קומי רבי נסה אמר לא אמרו אלא בעשן תדיר:

הלכה ג מתני'

*לא יפתח ג אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו ולא רפת בקר *באמת ביין התירו אבל לא רפת הבקר חנות ג שבחצר יכול הוא למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הנכנסים ולא מקול היוצאים עושה כלים יוצא ומוכר בשוק אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות: **גמ'** רבי יעקב בר אחא פני חד חליטר מן איסטיב לאיסטיב. ר' אבדומי אחי ר' יוסי הוה חד חליטר שרי תחותוהי עבר ר' אחא ולא מחא אמר רבנן עברין ולא מחוי כעס עלוי ר' אחא איבאש רבי אבדומי אחי ר' יוסה איבאש. סליק רבי יוסי מבקרתיה אמר איזיל ואיבעי מיניה אזל ומר בי דינא ורחם עלוי בי דינא ועתד ליה תכריכין. חד בר נש זבין כל דרתיה שייר בה חד מסטובא והוה עליל ויתיב ליה עליה אתא עובדא קומי רבי יונה בי רבי יוסי אמרין לא כולה מינך מיעל ויתיב עליה וחמי מיעל ונפק גו ביתיה. חד בר נש זבין פלגא דרתיה שייר בה חד נחתומר אתא עובדא קומיה רבי יונה ורבי יוסה אמרין אתת את עלוי הוא לא אתא עלך *ותני כן אם קדמה ד *הרפת או חנות לאוצר אין יכול למחות. *תני באמת ה *ביין התירו אף על פי שממעטו אלא שמשביחו. רב הושעיה כד שמע הדין תנייה יהב חמריה גו אגריה דבני אסריה חמריה. אמר המשנה היטעתי לא שהיטעתי המשנה אלא דריחא דבני מסרי המריה. *תני לשכינו

המזיק אין לו חזקה. דאע"פ שעמד כך הרבה שנים אינו יכול לטעון ככר נהרלית בכך דאין חזקה לנזקין: ממחיי רבנן בעשן תדיר. בהא דוקא אמרו דאין חזקה לנזקין ובזה מוחין החכמים מלעשות כן דכיון שתדיר הוא אין הדעת סובלתו ואין זה יכול לטעון טענת חזקה: כהדא. עובדא דשמעינן דבעשן שאינו תדיר אין מוחין: חדא איתתא הוה מדלקת חולין. מלשון חולטית והמגולה בפ' המוכר את הבית: פחמין הנעשין מעפר הקרקע והיתה מדלקת בהן תחת ביתו של רבי אילפיי והיה רוצה למחות בידה וא"ל רבי נסא דלא אמרו אין חזקה לנזקין אלא בעשן תדיר כגון עשן הכבשן שהוא תדיר ומזיק ביותר:

הלכה ג מתני' תחת אוצרו של חבירו. לפי שהחום מפסיד פירו' האוצר: ביין התירו. ביין של ארץ ישראל התירו שהעשן היוצא מן החנות של נחתומין ושל צבעים אינו קשה לו אבל במקום שידוע שהחום מזיק ליין לא יפתח חנות של נחתומין וצבעין: אבל לא רפת בקר. אפילו תחת יין של ארץ ישראל מפני שמפסיד ריח היין: חנות שבחצר יכול. השכן שלו למחות בידו למכור שם שהוא אומר לו איני יכול לישן וכו' אלא עושה מלאכתו וכלים בחנותו ומוכר בשוק: אבל אינו יכול למחות בידו וכו'. שהרי החזיק לעשות כן: ולא מקול התינוקות. של בית רבן ואע"ג דקול הבא מחמת אחרים הוא לא מלי מחי משום יגדיל תורה ויאדיר ואם אינו מלמד התינוקות תורה אלא איזו אומנות או תשבורת וכיוצא בהלו יכול הוא למחות ולומר לו איני יכול לישן מפני התינוקו' שנכנסים ויוצאים: **גמ'** פני. נוה אותו לפנות לחד ה..טר נחתום המוכר מיני חליטין ורקיקין: מן איסטיב. מן אגטוות של שכונתו לשכונה אחרת שלא יהיה תחת בית האוצר: שרי תחותיה. היה שכן ודר תחתיו ועבר רבי אחא ולא מיחה ביד החליטר ואמר רבי אבדומי ראה דרבנן עברין ורואין זה ואינם מוחין: כעס עלוי רבי אחא. על שאמר לו כן: איבאש. חלה ר' אבדומי: איבאש. כלומר דנעשה מסוכן ביותר ועלה ר' יוסי אחיו לביתו לבקר אותו וראה שמסוכן הוא ואין אחד בא לבקרו ולהשגיח בהיקון צרכיו מפני שר' אחא היה לו כעס עליו ואמר ר' יוסי איזיל

ואיבעי מיניה דרב אחא לפייסו בשבילך: אזל ואמר בי דינא. לפני הב"ד ושם היה רבי אחא ראש ב"ד ורחמו עליו ונזה להכין צרכיו ולעשות לו תכריכין ובזה הראה שנתפייס לו: זבין כל דרתיה. כל חצירו עם הבתים מכר לאחר ושייר בו לעצמו חד מסתובא עליית קיר קטנה והיה נכנס תמיד ויושב לו שם: אתא עובדא. לפני רבי יונה ורבי יוסי שזה היה טוען איני יכול להזהר ממנו ואיני רוצה שיהא תמיד נכנס ויוצא ורואה מה שעושים בתוך ביתי וכן פסקו לו רבי יונה ורבי יוסי דלא כל כמינך לעשות כן: פלגא דרתיה. חצי חצירו ודירתו מכר ושייר בה חד נחתום שהיה דר בתוכו החצי והאח עובדא שזה היה רוצה להוציאו: אתת אתה עלוי. אתה הוא שבאת עליו שהרי הוא היה דר בו בתחלה וקדם הוקך: ותני כן. בתוספתא פ"ק: תני. שם: באמת ביין התירו אע"פ שממעיטו אינו אלא שמשביחו. וכן הוא התם. וכלומר אף דהחום ממעט היין במקלת מ"מ משביחו הוא שנעשה חזק ביותר: כד שמע הדין תנייה. כששמע הברייתא זו שהחום משביח את היין: יהב חמריה גו אגריה דבני. הניח יינו על נגנו של בית המרחץ: אסריה חמריה. לבסוף הסריח יינו: אמר המשנה. זו הטעיתי ששמעתי עליה לתת ייני במקום החום: לא שהטעיתי המשנה. הדר ביה ואמר המשנה ודאי לא הטעיה אותי מפני שהדין אמת הוא אלא דריח המרחץ קשה ליין ומסריחו: תני. בתוספתא שם. והכי איתא התם אם קדמו חנות ורפת את האוצר אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחיים ולא מפני ריח רע ולא מקול התינוקות לשכנו אין יכולין לכופו רבן שמעון בן גמליאל אומר לשכנו יכולין לכופו ע"כ. והכי פירושא אם קדם הוא בחנות או ברפת שלו בחצר קודם שעשה זה את האוצר דין אחד להם שלעולם אין יכול למחות בידו לא מקול התינוקות ולא מפני הנכנסין והיוצאין מחמת חנותו של זה כמו שאין יכול למחות בידו לעולם שאינו יכול לישן מקול הפטיש ומקול הריחיים אפי' לא קדם החנות אלא שהחזיק בה כך אין יכול למחות מפני הנכנסין ויוצאין אם קדמו בחנות קודם שבא זה לדור בחצר וכן הדין אם קדם הרפה להאוצר אינו יכול למחות בידו מפני ריח רע: לשכינו

עין משפט נר מצוה

ט
א מיי' פי"א משכנים הל' ה סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סל"ו

י
ב מיי' שם פ"ט הלכה יב טוש"ע שם ס"ב

יא
ג מיי' שם פ"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם

יב
ד מיי' שם פ"ט טוש"ע שם סי' קנב ס"ב

יג
ה מיי' שם טוש"ע שם

מסורת הש"ס

ב"ב כג

שם יח פ"א

כלאים פי"ב מ"ב ובתרומות פ"ב מ"א ובב"מ נט במשנה איתא כאמת אמרו

(תוספתא דמכילתין פ"ק) שב"ב כ פ"ב (שם)

ב"ב שם

ע' ב"ב כה:

מראה הפנים

באלו וז"ל פי' רש"י ז"ל עיקר שפירש חנות ורפת דירתו. של אדם כן ואין לנו לאסור דירתו עליו אא"כ בהיזק מוכן. אבל מי שפירש שאין אדם עשוי לעשות דירתו אוצר. כלל כמדומה לי בטעה במלאתי בירושלמי כנגד דירתו מהו אמר ר' אחא כ"ש דירתו אלמא כי קתני תחת אוצרו של חבירו רבותא קתני וכ"ש דירה וזכי קתני היתה רפת קודמת לאוצר מותר כגון שהיה משתמש שם בליבי ותיבנא ונמלך לעשות אוצר עכ"ל וא"כ שוא ז"ל היה גורס להא סוגיא כולה על מתני' דלקמן:

המזיק אין לו חזקה. כדאמר התם דף כ"ג ע"א אין חזקה לנזקין ומיקי לה בקוטרא ובית הכסא. וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"א משכנים הלכה ד' דכל הרחקות שאמרו בנזקין כל המחזיק בו זכה וכמו שביאר שם לדעתו ז"ל דבנאה ושתק ה"ז מחל מיד וכיוצא בזה חוץ מד' מיני נזקין עשן וריח בית הכסא והאבק ונדנוד הקרקע שבכל אחד מאלו אין לו חזקה ואפי' לאחר כמה שנים. ובענין מה דמחלק הכא בין עשן תדיר או לא התוס' קיימו לסברא זו שם ד"ה קוטרא וכן הרא"ש ז"ל שם בשם ר"ת ומביא ראיה מדהכא. וגרים שם הוה מדלקא קלא. ובנמו"י שם בשם אביאסף שגם ר"ת ז"ל פסק כן וכתב שהריב"א פליג אדהא. ויתבאר לפנינו אי"ה ובענין חלוקי דיפות בהא דאמרו אין חזקה לנזקין. ועיין בהלכה דלקמן דמוכרת הוא כהסוברים דלכל הנזקין דשייכי חזקה בהו לאלתר הוי חזקה חוץ מאלו הנזכרים וא"כ מפרשי להא דאמר הכא ממחין בעשן תדיר לענין דאין להם חזקה בהכ"ג ולעולם ממחין נהם וזהו הוא החילוק בין אלו וכיוצא בהן ובין שארי נזקין:

עבר רבי אחא ולא מחה. לכאורה משמעינן מהאי עובדא דמפרש לה במתניתי' דלא קתני אלא לא יפתח לכתחילה ולא קתני נמי דיכול למחות כדתנן בכיפא ולפיכך לא מיחה רבי אחא וכעס עליו על שהיה בדעתו דגם כדי זה מוחין אלא דלפ"ז הוה קשה מאי דפתים דרבי אבדומי וי"ל דהכא הוה שלא החזיק זה החליטר והיה רבי אבדומי סובר דכיון דלא החזיק עדיין יכולין למחות בידו ולפיכך אמר רבנין עברין ולא מחוי ורבי אחא שכעס על זה משום דס"ל דכיון שראה ושתק בתחילה מחל ושוב אין למחות בידו דלא בעינן חזקה להרחקת נזקין אלו ובשאת אין זה המעשה סותר להא דר' יעקב בר אחא דלעיל דשם מיירי שמיחו בידו מיד ולפ"ז מסכא סייעתא לדעת הסוברים דבהרחקת נזקין הוי מחילה לאלתר דמהאי עובדא מוכח דדברי רבי אחא להלכה איתמר ובפ"ג בהלכה ט' יתבאר בס"ד:

תני לשכינו יכול לחזור בו. ברייתא שהבאתי בפנים מהתוספתא יש שנויים כיוצא בה התם דף כ"א ע"ב ולשכינו אינו כופהו רשב"ג אומר אף לשכינו כופהו ושם נבנית ומתפרשת לדין אחר ואינו ענין לכאן אלא כדין דבני מבוי אם כופין זה לזה מליזד לאומנותו. והתוספתא שהבאתי מוכרחת דמיירי מדינא דלעיל באם קדם הרפת והאוצר כדאיתא התם. וברייתא אחרת היא השנויים שם והיא בתוספתא דב"מ פ' י"א ומפורש שם לדין המוכר בבני מבוי. וברייתא זו דמייתי הכא עכ"פ מהאי דינא מיירי כדפריבית וכן מבואר הרמב"ן ז"ל בחידושיו מקלא מהאי דינא ועיינא על הלי דאיתמר התם אין חזקה לנזקין ושבתי לעיל. וכתב שם והדבר ידוע שאין הלכה כר"מ במומין וכ"ש בנזקין ומכל מקום יש ללמוד מן הירושלמי הזה שהיזק ריבוי הדרך של הומן בחצר היזק גדול הוא שאין אדם עשוי למחול בו ובקוטרא ובית הכסא דמי וכ"כ הרב ר' משה הספרדי ז"ל בשם הגאונים ז"ל עכ"ל וזהו מ"ש שם הרמב"ם בפרק י"א מהל' ה' וכן בני המבוי או בני חצר שנעשה א' מהן אומן ולא מיחו בו שהרי הוחזק והיו העם נכנסין ויוצאין נקנות ושתקו ולא החזיק בדבר זה וכו' שזה היזק קבוע כמו העשן והאבק וכיוצא בהן הגאונים. וזהו דלא כת"ק דהכא וכן משמע מדבריו ז"ל דאף מקבל עליו יכול הוא

*לשכינו יכול לחזור בו משקיבל עליו אינו יכול לחזור בו. רשב"ג אומר אף משקיבל עליו יכול להזור בו דו יכיל מימר ליה אינון אזלין ואתיין להכא בעיין לך ולא משכחין לך ומרבין עלינו הדרך. רבי חנינה ור' מנא חד אמר מהו לשכינו מישרתיה גו דרתיה. משקיבל עליו אין יכול לחזור בו. רב הונא אמר מהו לשכינו מיפתח ליה חנות. משקיבל עליו אין יכול לחזור בו. ׳אתייא דרשב"ג כר"מ דתנינן תמן *ועל כולן *אמר ר"מ אף ע"פ שהתנה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה: אבל אינו יכול למחות ולומר לו איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הריחים או מקול התינוקות. אילין דמלפין טלייא ואילין דעבדין מסוגין אילין לאילין יכלין חבריהון למימחי בידיהון דו יכיל מימר ליה אינון אזלין ואתיין בעיין לך ולא משכחין יתך והן מרבין עלינו את הדרך. אילין ציפוראי ממחין אילין לאילין מסמריה דנווליה. הורי ר' אבימי בר טובי מיתן הד נוול בין כותל לכותל הורי רבי יצחק בר הקילה מרחקת אילין מרושתיה מכותלה ד' אמות. א"ר יוסי בי ר' בון אילין עמודיא דרכינין מכוח קריית אינון רכינין. שורא דחמץ מן קל גורי פרסייא נפל:

הלכה ד מתני׳

מי ׳ שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות ׳ *ובחלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ד' אמות:

גמ׳

פני משה

לשכינו. אבל אם רוצה זה להשכיר לשכנו החנות או הרפת אין יכולין לכופו כלומר חבירו שבחצר אינו יכול לכוף אותו לומר לו לדידך שכרת וקבילית עלי ולא לשכנך משום דאמרי' ליה הואיל וזה קדמך ובעל כרחך צריך אתה לסובלו מאי איכפת לך בינו לבין אחר ובשקיבל עליו חבירו מיירי כדאמר הכא ורשב"ג סבר הא לשכנו אם רוצה להשכיר לו יכולין לכופו שלא יניח פס אחר במקומו ואע"פ שקדמו החנות או הרפת וכדמפרש טעמיה לקמן. וממילא רווח לן שמעתא בהסוגיא הלא דהש"ס מוסיף בה דברי' בהברייתא או שהיה גירסתם כך בהתוספתא ומכל מקום חדא היא לענין הדין והכוונה ולקמן פליגי בה אמוראי בפירושא דלשכנו באיזה ענין מיירי: לשכינו יכול לחזור בו. אדלעיל קאי דנייתי לה להרישא דתוספתא אם קדמה וכו' וכמו שהבאתי וכלומר אע"פ שקדמה החנות או הרפת וזה השכיר לשכנו יכול זה לחזור בו ולומר איני רוצה בשכן אחר: משקיבל עליו. לזה השכן האחר שוב אינו יכול לחזור בו והיינו אין יכולין לכופו דקתני בתוספתא וכדפרישית דכיון שקיבל עליו לשכנו אין יכולין לכופו לבעל החנות או לבעל הרפת להוציאו משם: אף משקיבל עליו. זה לשכנו שהשכירו לו זה יכול הוא לחזור בו ולומר איני רוצה בשכן זה ואינו יכול לומר לו מאי איכפת לך ביני ובין אחר מפני שיכול לומר ודאי איכפת לי: אינון אזלין. אלו שהורגלו לבא אצלך ילכו ויבאו תמיד לכאן לבקש אותך ולשאול אחריך כאשר לא ימצאוך ואינו רוצה שירבו עלי הדרך ואף ע"ג דכבר קיבל עליו לזה השכן בהתחלה משום דרשב"ג כר"מ ס"ל כדקאמר לקמן: רבי חנינא ורבי מנא. פליגי בה זה ענין מיירי הא דפליגי ת"ק ורשב"ג הכא: מהו לשכינו. דקאמר ת"ק משקיבל עליו אינו יכול לחזור בו: מישרתיה גו דרתיה. אם השכיר לו זה לשרות ולדור בדירתו תחתיו בהא הוא דאינו יכול לחזור בו חבירו דלא ס"ל לת"ק האי סברא דרשב"ג שמרבה עליו את הדרך אבל לפתוח לו חנות לזה השכן בהא לא פליג ת"ק אדרשב"ג משום דיכול חבירו לומר לו מה שקבלתי עלי ונתרציתי לזה השכן מפני שהייתי סבור שזה השכן לא בא אלא לדור כאן ולא לפתוח לו חנות: מהו לשכינו. אפי' מיפתח ליה חנות דקסבר ת"ק דאומר לו מאי איכפת לך בין אם הייתי פותח לי חנות או זה השכן וכבר קבלת עליך ונתרצית לשכן אחר: אתייא דרשב"ג. דקאמר אף משקבל עליו יכול לחזור בו ולומר סבור הייתי שיכולני לקבל ועכשיו איני יכול לקבל: כרבי מאיר דתנינן תמן. בכתובות סוף פ' המדיר ואלו שכופין אותו להוציא וכו' אע"פ שהתנה עמה וכו' וה"נ אפי' התנה עמו בפירוש וקבל עליו יכול הוא לומר לו כן: אבל אינו יכול למחות וכו'. פיסקא דמתני' היא: אילין דמלפין טלייא. מקול התינוקות דקאמר אינו יכול למחות דוקא באלו דמלמדין לתינוקות תורה: ואילין דעבדין מסוגין. אבל אלו שמלמדין התינוקות לעשות ליוגים וסימנים להבין אלו לאלו ברמזים והשבונות וכיולא בהן מסוגין מלשון סיגנוס ולשון לעז הוא והרבה נשתמשו במלה זו בזה התלמוד ובמ"ר ויש לו דוגמא בלשון המקרא סוגה בשושנים: יכלין חבריהון. באלו יכולין בני החצר למחות ולומר שהן מרבין עלינו את הדרך: מסמריה דנווליה. מחוש הטוּלה מהאשפה. סמרא מלשון סמר בשרי ויש לו דוגמא בהש"ס בפ' מקום שנהגו עד דלא פרח זימרא מינה. נוולא אשפה. בדניאל ב' ובתיכון נולי יתשמון. ובני ציפורי היו מקפידין על זה ומוחין זה לזה שלא יעשו אשפות אצל הכותל שבחצר: בין כותל לכותל. בין כותלו לכותל חבירו התיר להם ליתן שם אשפה א' לשניהם: אילין מרושתיה. מקומות שכורתין שם הארזים לנסרים. וטור כרותות ארזים. במלכים ו' תרגומו וסידרא חד דמריש אעי ארזין. והורה להם לרחק מהכותל ד' אמות כדמפרש ר' יוסי בר' בון טעמא: אילין עמודיא דרכינין. עמודי הבית שנעשו רכין וחלושין ונרתעין מכח קריית קול של כריתות ארזים אלו נעשו כן ולפיכך צריך להרחיק: שורא דחמץ. החומה שהיא אצל המחמצן והוא מקום ששורין הבגדים במים עם לואת הכלבים עד שמחמילין ומסריחין: מן קל גורי פרסייא נפל. היא חלושה כל כך שתוכל לנפול אפי' מקול שאגת גורי אריות השוכנים בארץ פרס וכלומר שנבררת הכובסין כזה קשה לכותל הרבה וצריך להרחיק:

הלכה ד מתני׳. מי שהיה כותל סמוך לכותל חבירו. כמין גא"ם ובא לעשות כותל שני כנגד כותל חבירו עד שיעש' השלשה כתלים כמין בי"ת הרי חבירו מעכב עליו עד שירחיק מכנגדו ד' אמות כדי שיהיה המקום בין שני הכותלים רחב כדי שיוכלו לדוש בו רבים שדריסת רגל בקרקע הסמוך לכותל מחזקת יסודות הכתלים ומעמדת אותם ודוקא בכותל גינה או בכותל חצר בעיר חדשה דלא דשו בה רבים ולא נתחזק הקרקע כל צרכה אבל בכותל חצר שבעיר ישנה סומך ואינו צריך להרחיק וכן אם לא היה בכותל חבירו ד' אמות או יותר אינו צריך להרחיק שכותל שהוא פחות מד' אמות אינו צריך חיזוק: ובחלונות. שבכתלים כן הוא הדין: מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות. אם החלון למעלה הוא בכותל חבירו ובנה זה כותל כנגד החלון מלמטה אם נשאר מראש הכותל פחות מד' אמות בגובה הרי זה כופהו למעט הכותל כדי שלא יעמוד על ראש הכותל וישקיף בעד החלון: ומלמטן. היתה החלון למטה בכותל חבירו כופה לזה שבנה הכותל כנגדו להגביה כותלו בגובה ארבע אמות מן החלון כדי שלא יביט בו: ומכנגדן. דצריך להרחיק הכותל מן החלון ד' אמות כדי שלא יאפיל אורו. וכן הדין בכתלים דרישא דמתני' כדמפרשינן בגמרא:
גמ׳

מראה הפנים

הוא לחזור בו ולכאורה כרשב"ג דהכא הוא אלא דכבר נרמז ג"כ מזה בדברי הרמב"ן ז"ל דעד כאן הנו למדים מכאן אלא לענין זה דטענת ריבוי הדרך בחנות וכאומן טענה היא דהוי היזק גדול כמי העשן והאבק דאין השתיקה וקבלה שקיבלו עליהם ולא מיחו בו כלום. ולא מהניא חזקה לכה"ג. ועוד דנלאו הכי ע"כ דלא פסק כהאי דהכא שהרי כאן מדמה לה קדם החנות לקדם הרפת וכדתני בתוספתא ומחלק הכא בין הוא לשכינו ואפילו לדברי רשב"ג דוקא לשכנו יכול הוא לומר כן אבל לדידיה מודה הוא דצריך לקבלו מכיון שקדמו. וכזה ז"ל לא פסק כן אלא ברפת כמ"ש בפ"ט הל' י"ב וטעמו דלא נבנית האי בריית' התם בדף כ' ע"ב אלא ברפת בלבד אבל לא בחנות ואומן מכיון בהיזק גדול הוא (ושכ"ה זו היא דבמעינן מסכת). דומה לעשן ובית הכסא דלא מהני חזקה כדפסק בפי"א שהבאתי בהלכה דלעיל. והיינו שכתב בפ"ט שם ואם הוחזקה החנות בתחלה לרפת או לנתחום וכיולא בו וכו' אינו יכול למחות בידו דדוקא בכגון אלו וזהו מוסכם עם מה דאיתמר הכא לעיל בהלכה ב' אין הוה כגון קיני או כנסת מתחילה אותר וכמ"ש גם אבל בחנות אומן לא ודתנן חנות שבחצר יכול למחות בידו וזהו כפירושו דאפילו החזיק בחנות כזה בדין דרישא יכולין לעכב ובדין דסיפא אין יכולין לעכב אם החזיק כדכתב בפ"ו הל' י"ב וכמה שהבאתי לעיל להדיא דקול הנכנסין והיוצאין בחנות אומן הוא דהוי היזק גדול והאי מילתא לתודה הוא דלמדנו מסוגיא זו. והארכתי בזה קצת לפי שיצטרך לנו ביאור זה לקמן בפ"ג ה"ה עיין בהל' ט' שם:
שורא דחמץ. בבבלי ריש פרקין דף י"ט ע"א מוקי נברכת הכובסין דמתני' דהתם במחמצן אבל דניידן ברחקת ארבע אמות בעי וצ"ל דהאי ש"ס ס"ל דנברכת הכובסין שבמשנה בריש פרקין דבג' טפחים סגי היינו במקום ששורין הבגדים במים בלבד וכדאיתא בתוספתא מרחיקין את הנברכת ואת הבקיע מכותל של חבירו ג' טפחים ובורא דתמן דקאמר הכא ומפליג בקילקול החומה הרבה דס"ל מקום שמחמצין שם מכין הבגדים עד שיתלבנו וכעין דפי' הרמב"ם להא דנדיין דהתם בפ"ט הלכה ה' ומפני שהיזקו מרובה צריך להרחיק מן החומה ביותר וכדמוכח דנקט בתר האי דמרושתיה דהרחק ד' אמות בעי. ואין בין האי ש"ס לדהתם אלא כינוי השם בלבד. וכל זה לפי מה שכתוב לפנינו ואי מטריח ת"ע בכל מקום לייש' סגי' אפי' בתיבה ואות א' בכל האפשרי

מסורת הש"ס
פ' ב"ב כא (תוספתא שכלתן פ"ק)
(כתובות פ"ו) כתובות עו
ב"ב כ פ"ב

עין משפט נר מצוה
יד
א מיי' פ"ט מהל' שכנים הל' ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנו סי"ב
טו
ב מיי' שם פ"ג הל' א ב ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנד ס"ג וסכ"א

ציון ירושלים
זאתי' דרשב"ג כר"מ. עמ"ל פ"ו מאישות הל' י שהאריך לענין [illegible]

עין משפט נר מצוה

טו

א מיי' פ"ט משכנים ה"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סע' יז

ב מיי' שם ה"ח טוש"ע שם סעיף יח

ג ד מיי' פ"י מהל' גזילה הל' ט סמ"ג עשין עג טוש"ע שם סכ"ד

גמ' דבי רבי ינאי אמרין בבאין ליישב עיר בתחילה היא *מתנית' א"ר לא בכותל אטום היא מתניתא א"ר יוסי בכותל סודמין היא מתניתא. א"ר יוסי בי רבי בון מתניתא אמרה כן ובחלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות. מלמעלן ארבעה אמות שלא יהא עומד ורואה מלמטן ארבעה אמות שלא יהא עומד ורואה מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין. *ותני כן מרחיקין הכותל מן החלון כמלוא חלון:

הלכה ה מתני' א מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה ואת ב הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם ג *מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה לא יעשה אדם שובך בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח רבי יהודה אומר בית ארבעת כורין מלא שגר היונה ואם ד לקחו אפילו בית רובע הרי הוא בחזקתו:

גמ'

א"ר לא בכותל אטום היא מתניתא. פי' אטום היא כמו אטום בריאה ר"ל סתום בלא חלונות ואע"פ שהוא אטום ואין כאן מאפיל האורה מ"מ אסור משום דוושא א"ר יוסי בכותל סודמין היא מתניתא ר"ל דהולך הכותל הזה כאורך הכותל השני אר"י. בר"ב מתניתא ר"ל ברייתא אמרה כן ובחלונות בין מלמעלן כו' מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין אלמא דמשום צדדין היא דבעינן בחלונות ד' אמות כדי שלא יאפיל אבל כנגדן לאו משום שיאפיל החלונות אלא אפילו כותל אטום נמי בעינן ד"א דאל"כ אמאי מפרש שלא יאפיל הצדדים לפרש כנגדן ממש א"ו דכנגדן לא בעינן חלונות אלא אפילו כותל אטים נמי בעינן ארבע אמות. וע"ז מסיק ותני כן מרחיקין הכותל מן החלון כמלוא חלון אלמא דהיא מן הצדדין דסגי בטפח כמלוא חלון כדכתב הרא"ש ז"ל ובב' צדדים בעינן ד"א כדאיתא בבבלי דף כ"ב ע"ב ע"ש:
א"ר

גמ' בבאין ליישב העיר בתחלה היא מתניתא. בעיר חדשה אבל בעיר ישנה אין חוששין בכותל חצר משום דוושא כדפרישי' במתני': בכותל אטום היא מתניתא. מלשון כיפה כנגד האטום בפ"ג דפרה ופי' בערוך איטום בלשון יוני בנין עשוי עמודים. וכלומר דר' אילא קשיא ליה דקתני לא יסמוך לו כותל אחר וכותל קמא היכי סמיך ולפיכך מוקי לה דמתני' מיירי בכותל בנוי ע"ג עמודים וכך היה כותל הראשון שסמך וכזה לא היה צריך להרחיק דאין כאן משום דוושא שהרי יכולין לילך ולדוש בין העמודים: א"ר יוסי. דלא היא דלעולם בכותל בנין ממש מיירי ולא קשיא כותל קמא היכי סמוך דבכותל סודמין היא מתניתא. סודמין כמו זודמין ופירושו כפול ונדבק הוא מלשון זוג וזווד והכל אחד ודוגמתו תמלא בנדה דף כ"ח ע"ב זוגא דמן חדייב. ויש גורסין זווא ולפי' פי' רש"י שני ת"ח והערוך פי' שם חכם אבל נמלא שם בערך זווא הגי' במגילה אייתי זווא מביתיה ופי' זוג של ספרים וכן בפרק מפנין בסופו דקאי מאדים בזווי והרבה כמו כן במקומות בש"ס לפי הגירסות. א"כ סודמין כמו לדמין שנעשה מלדדין וזהו העיקר ומבואר הוא כי דרך הש"ס להשתמש בחלוף האותיות וכן בהפך תמלא לעולם בת"י על סיטרא ליטרא ובריבוי יבא מ"ס או נו"ן. וכן מוכרח הא פירושא הכא מדלקמן. וכלומר דכותל הראשון שסמך מיירי שעשה מודבק לכותל חבירו בראש האחד מן הצד כמין ג"ם ולא שעשאו נגד כותל חבירו והילכך במקום מועט כזה לא היה חושש משום דוושא: מתניתא אמרה כן. ממתני' גופה ש"מ דבכותל בנין מיירי כולן ושנבנה כותל הראשון מצדי לכותל חבירו דקתני ובחלונות וכו' דמשמע דקאי על החלונות שבאלו הכתלים כילד יעשה דאף על גב דכן הדין בכל מי שירצה לסמוך כותל כנגד חלונות חבירו מכל מקום משמע דקאי נמי אריבא והיינו כך דחד דינא אית להו ועכ"פ שמעינן דבכותל בנין מיירי דכותל שע"ג עמודים לא צריך חלונות ולא שייך האי טעמא כדמסיים והזיל: שלא יהא עומד ע"ג כותלו ורואה בתוך חלון חבירו שמלמעלה וכן אם החלון מלמטה שלא יהא עומד סמוך לכותלו ורואה למטה בתוך חלון חבירו: מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין. דצריך להרחיק הכותל שהוא סומך עכשיו ד' אמות מן כותל שכנגדו ולא יאפיל הצדדין ויאפילו אורה של חלון חבירו שהוא בכותל האמצעי וש"מ דעכשיו הן עשוין כמין בי"ת לפי שהכותל הראשון כמין ג"ם היה והיינו בכותל סודמין: ותני. בתוספתא שם כן מרחיקין הכותל מן כנגד החלון כדי שלא יאפיל והיינו כמלא חלון והה"ד במתני' כדפרישית:

הלכה ה מתני' מרחיקין את הסולם מן השובך. מי שיש לו שובך של יונים בחצירו סמוך לכותל שבין שתי חצירות ובא חבירו להעמיד סולם אצל הכותל צריך להרחיק הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה והיא חיה קטנה מן הסולם לשובך ותהרוג את היונים: מן המזחילה. והוא צנור גדול המונח על אורך הכותל ומימי הגג זבים לתוכו ופעמים אותה המזחילה הולכת לאורך כל הכותל ואם זה הכותל הוא על פני חצר חבירו ומזחילה עליו צריך זה להרחיק ממנה אם בא לבנות כותל בצדה בארבע אמות כדי שיהא מקום לבעל המזחילה להיות זוקף שם סולם לעלות ולתקן המזחילה שלו ולנקותה מעפר וצרורות שיפלו שם הואיל ובעל מזחילה החזיק בזה שתהא מזחילתו מהלכת בפני חצירו של זה: ומרחיקין את השובך מן העיר. לפי שהיונים מפסידין זרעוני גנות: אלא אם כן יש לו חמשים אמה. שלא יפסידו היונים בשדה חבירו: בית ארבעת כורין. בית כור לכל רוח והכור שלשים סאין: מלא שגר היונה. מרוצת פריחתה בפעם אחת ואין הלכה כר' יהודה: ואם לקחו. מאחר כמות שהיא אפילו אין לו כל סביביו אלא בית רובע רחוק משדה חבירו: הרי הוא בחזקתו. שהרי הוחזק הראשון בכך ואין מחייבין אותו להרחיק:
גמ'

מסורת הש"ס

פ' ב"ב כב

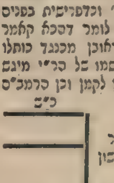
תוספ' פ"א

ב"ק פג ע"א

מראה הפנים

כאספרי וכלבד שלא יהא נגד הדין והשכל, אבל נראה שט"ס הוא וצ"ל צורת דתמן ואדלעיל קאי. בענין הרחק מריבתיה דקאמר רבי יוסי ברבי בון דקשה ומזיק הרבה לכותל שאפילו עמודים שבתוך הבית והבית נשען עליהם נפשן רכין וחלושים והכותל חומה בעצמה שהיא עומדת שם נעשת כל כך חלושה דממש מן קול גורי פרסיי נפל ולפיכך צריך להרחיק זה מן הכותל ארבע אמות. והיותר נראה דגי' תמן על מקום שבמו כך הוא כדאשכחן בריש פ"ו דדמאי וכן בסוף פ"ק דע"ז רבי הגיי נחת לתמן אתון שאלון ליה וכו' וכלומר חומה של כתי עיר תמן חלושה היא הרבה מן קל גורי פרסייא נפל וצריך הרחקה ד' אמות:

בכותל סודמין היא מתני'. יש לפרש בענין פלוגתייהו דרבי לא ורבי יוסי דפליגי כפשוטו דרבי לא בכותל אטום וסתום שאין בו חלונות מיירי וליכא טעמא דלא יאפיל אלא טעמא דדוושא בלבד ורבי יוסי מוקי לה בכותל שיש בו חלונות דאיכא טעמא משום דוושא וגם כן שייך הרחקה מהחלונות בכדי שלא יאפיל וכגון שהוא בנוי מן הצד וכדמוכח מסיפא דמתני' דקתני ובחלונות כגירסא דהכא במתני' דמשמע דאדלעיל קאי דבחלונות שבאלו כתלים צריך בין מלמעלן וכו'. וכדמתרץ התם בדף כ"ב ע"ב אליבא דרבא בבא מן הצד והיינו כפירוש הרמב"ם ז"ל כמ"ש בפירושו ובחיבורו בפ"ט משכנים הל' ט' שכתב ראובן שהיה כותלו סמוך לכותלו של שמעון כמין גם וכו' וזה כפירושו לתרץ ג"כ הא דפריך התם בריש הסוגיא כותל קמא היכי סמך וכו' וכדפרישית בפנים במתני'. וכל הסוגיא דמוכחא כפירושו וכדרכו ז"ל. ובמה שהיה נראה לומר דהכא קאמר מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין וזה לכאורה פירושו כותל שני של ראובן מכנגד כותלו הראשון וכעין שכתבתי בפנים וכמה שהביא הב"ח בשם מי שכתב בשמו של הר"י מיגש ז"ל ובאמת לא כן הדבר כי לא פירש כן הר"י הלוי כמו שאבאר פירושו לקמן וכן הרמב"ם כתב שם ובא ראובן לבנות כותל שני כנגד כותל שמעון וכו' כזה:

וכן הכא יש לפרש כן מכנגדן שלא יאפיל את הצדדין לצדי החלונות שבכותל שמעון שהוא כנגדו וכדמייתי ראיה מהתוספ' שגם כתוב מן כנגד החלון והיינו כמלא החלון צריך להרחיק זה הכותל. בכדי שלא יאפיל אור של החלון והשתא תרווייהו איתנהו משום דוושא ובכדי שלא יאפיל. והיינו בכותל שיש בו חלונות וה"ק ובחלונות בלאו הכי צריך ד' אמות מכנגדו בכדי שלא יאפיל ומפרש הוא ז"ל. והא דהתם נמי כן דמקשו ליה לרבא דקאמר טעמא משום דוושא והא בכדי שלא יאפיל קאמר אבל משום דוושא לא. ומשני הכ"פ בבא מן הצד וכלומר הא ע"כ מתני' מיירי דכותל הראשון עשאו מן הצד דאי לאו הכי היכי סמך ליה משום דוושא כדאמר לעיל ועכשיו שבא לסמוך כותל שני כנגד כותל שמעון צריך להרחיק משום דוושא ארבע אמות ואם יש חלונות בכותל שמעון בלאו הכי צריך הוא להרחיק מכנגדו בכדי שלא יאפיל. וזהו ובחלונות וכו' דקתני במתני' וברייתא מפרשא לה והכי איתא בהדיא בתוספתא החלונות ד' אמות מכנגדן כדי שלא יאפיל. וכמה שכתב הוא ז"ל בפ"ז מדין החלונות והוא כמו שנלמד מהא דקאמר התם לקמן וזה שייך אפי' במקום דליכא משום דוושא ונמצא פירושו ז"ל מכוון מסוגיא דהכא ודהתם. וכבר מבואר שיש פירושים ושיטות אחרות בענין זה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו ופירש בשם רבינו האי גאון ז"ל דהכא מיירי דכותל ראשון מחל לו והרשהו לסמוך והטור בסי' קנ"ה כתב ולדברי הרמב"ם ז"ל דרך אחרת בזה והסמ"ע כתב ודבריו כדברי רבו ז"ל. ובעיקר הקושיא שהקשו לא ביאר כלום דהא בריש הסוגיא קאמר וקמא היכי סמיך וכו' אלא אמר רבא וכו' ונפל לא יסמוך וכו' ובדרישה כתב שנראה לו דהרמב"ם לא גריס ונפל בדברי רבא והאריך שם בענין כותל פחות מד' אמות מהיכן למד לומר כן וע"ש. ובענין הגי' בדברי רבא ברחוק ד' אמות שהוא דוחק. וראיתי בפירוש הר"י הלוי מיג"ש ז"ל וז"ל דייקינן בגמרא וכותל קמא היכי סמוך ליה לכותל חבירו ואוקמה רבא דה"ק מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות פי' רוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו לא יסמוך לו כותל אחר כנגדו אלא כנגד אורך כותל של חבירו לעשות ממנו בית אא"כ הרחיק מכותלו של חבירו ד' אמות מ"ט דדוושא דהני ד' אמות מהני לכותל חבירו ומשום הכי מצי לעכובי עליה וליכא הכא לאקשויי וכותל קמא היכי סמך דהאי כותל קמא רחבו כנגד אורך כותלו של חבירו הוא דהוכתי היכא דוושא ואי משום רוחב כותל להוית פורתא לא חיישינן עכ"ל הרי לפניך לסדיא דלא היתה גירסתם ז"ל ונפל בדברי רבא. וכן עיקר יסודו של הדרישה נפל במה שרצה לפרש דברי הרמב"ם בענין כותל פחות ארבע אמות מהיא דאמר רבא ברחוק ארבע אמות ופי' בדוחק ע"ש אבל באמת לא היו גורסין כן כמו שהוא לפניך אבל פשוט הוא דלגירסתם ז"ל שגורסין בד' אמות א"כ מכאן למד הרמב"ם זה דדוקא בכותל חבירו בד' אמות הוא דקאמרי' דצריך חיזוק הארץ. וכך הם ז"ל מפרשין לדברי רבא כותל חבירו שהוא בד' אמות. ויתר הדקדוקים שהאריך בדרישה לעיל בהסוגיא לפי פי' הרמב"ם כבר מבוארין שם במה שביארתי לעיל ואין להאריך:

הדרא

גמ' א"ר לעזר הדא דתימר לימין אבל לשמאל זוקף מיד. *הכא *את מר חמשים אמה ולהלן את מר שלשים ריס. א"ר יוסה בן רבי בון לעניין לרעות רועה הוא חמשים אמה לעניין לפרוח פורחת אפי' עד ארבעת מיל:

הלכה ו מתני' [א] ניפול הנמצא בתוך חמשי' אמה הרי זה של בעל השובך חוץ מחמשים אמה הרי זה של מוצאו נמצא בין שני שובכות קרוב לזה שלו ולזה שלו מחצה על מחצה שניהן יחלוקו: גמ' הדא דתימר בשאין דרך הרבים מפסקת בנתיים אבל בזמן שמפסקת לא בדא. הדא ילפה מההיא וההיא ילפה מהדא הדא ילפה מההיא שאם היו שנים שחייב להכריז וההיא ילפה מהדא שאם היו שלשה שהוא של מוצאו:

הלכה ז מתני' [ב] *מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה והחרוב והשקמה חמשים אמה אבא שאול אומר כל אילן סרק חמשים אמה אם [ג] העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קדם קוצץ ונותן דמים *ספק זה קדם וזה קדם קוצץ ואינו נותן דמים [ד] מרחיקין גורן קבוע' מן העיר חמשים אמה לא [ה] יעשה אדם גורן קבועה בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח מרחיק

פני משה

גמ' הדא דתימר. דמרחיקין את הסולם מן השובך ואע"ג דקי"ל על הניזק להרחיק את עצמו דוקא בימין השובך הוא דצריך להרחיק משום דהוי כגירי דיליה והכל מודים בזה וכשהסולם בימין השובך מיומן ביותר להנמיה לקפוץ דרך שם להשובך אבל כשהסולם בשמאל השובך אינה ממהרת כל כך לקפוץ משם להשובך ולא מיחזי כגירי דיליה זוקף מיד ואין צריך להרחיק: הכא את אמר חמשים אמה. ליוני השובך ולהלן בסוף פ' מרובה את אומר אין פורסין נשבין ליונים אא"כ רחוק מן הישוב שלשים ריס ומשני רבי יוסי בר' בון לענין לרעות את עצמה די לה בחמשים אמה אבל לענין לפרות פורחת ד' מילין שהוא לערך שלשים ריס וכדאמר התם דטעמא שלא ילכדו יוני הישוב הוא:

הלכה ו מתני'. ניפול. גוזל הנמצא בתוך חמשים אמה של שובך: הרי זה של בעל השובך. דעד חמשים אמה מדדה הוא אבל לא יותר ולפיכך חוץ מנ' אמה ה"ז של מוצאו: בין שני שובכות. בתוך חמשים של שניהם ובששניהם שוין במנין איירי לפיכך הולכין אחר הקרוב אבל אם היו יוני שובך האחד רבים הולכין אחר הרוב אע"פ שהוא רחוק: גמ' הדא דתימר. הא דקתני במתני' קרוב לזה כלו דוקא בשאין דרך הרבים מפסקת בין שתי השובכת דליכא למיחש דילמא מרובא דעלמא ניהו: אבל בזמן שמפסקת. דרך הרבים שם: לא בדא. אמרו דהולכין אחר הקרוב משום דאיכא למיתלי בתר רובא דעלמא והוי של מוצאו: הדא ילפה מההיא וכו'. בפ' אלו מציאות תנן בהלכה ד' אם היה משכירו לאחרים אפי' מצא בתוך הבית הרי אלו שלו קאמר התם הש"ס דבפונדק והיינו שהשכירו לג' בני אדם דכ"ע מודה שהוא של מוצאו וכדפריש' התם אהי פלוגתא קאי והשתא קאמר דהאי דינא דהתם ילפא מההיא דמתני' דהכא דדוקא במקום דאיכא למימר דההוא דנפל מיניה מייאש וכגון הכא בדרך הרבים מפסקת בהא הוא דאמרינן דשל מוצאו וכן התם דוקא בעשהו פונדק לג' בני אדם דכל חד וחד דנפל מיני' מייאש הוא דכל א' מהשנים האחרים יאמר אני לא מצאתי והילכך הוי של מוצאו אבל אם היה שנים חייב להכריז דבהא מאן דנפיל מיניה לא מייאש סבור ליכא אחרינא בהדיה למחר תבענא ליה וכדאמרינן בדינא דמתני' דהכא דהיכי דאין דרך הרבים מפסקת לא הוי של מוצאו הלא להקרוב: וההיא. מתני' דהכא ילפא מן הדא דהתם שאם היו כאן שלשה שובכות דאיכא למימר כל חד וחד מייאש הוי של מוצאו כדאמרי' התם:

הלכה ז מתני' מרחיקין את האילן מן העיר. לפי שנוי הוא לעיר כשיש מקום מרחב לפניה: והחרוב והשקמה. שענפיהן מרובי' חמשים אמה: כל אילן סרק. מפני שהוא גנאי לעיר ואין הלכה כאבא שאול: ונותן דמים. מי שהעיר שלו או בני העיר כולן נותנין דמים לבעל האילן: ספק. קוצץ ואינו נותן דמים דכיון דדינא הוי דבין זה קדם ובין זה קדם קוצץ ולהא' שיקלוך אמרינן ליה לבעל האילן זיל אייתי ראיה שהאילן קדם ושקול: גורן קבוע. גורן שיש בו כרי גדול שזורין אותו ברחת קרוי גורן קבוע ושאין הכרי גדול ואין בו לזרות המוץ ברחת אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף מאיליו קרוי גורן שאינו קבוע ובכזה שהיזק מיעט הוא לא חשו לחייבו להרחיק: חמשים אמה. מפני המוץ שמזיק את בני העיר כשהוא זורה:

מרחיק

רידב"ז

א"ר אלעזר הדא דתימר לימין אבל לשמאל זוקף מיד. פי' דקאי על הכותל מן המזחילה ד"א כדי שיהא זוקף את הסולם משמע דאין לו רשות שיעמוד הסולם שם בקביעות אלא כ"ז שצריך לנקות המזחילה מטריח ומביא סולם ומתקן המזחילה ואח"כ מחוייב להסיר הסולם מן החצר הדא דתימר דוקא בימין החצר ר"ל שהוא כל עיקר הכניסה והיציאה בחצר אבל אם היא בשמאל החצר ר"ל דהיא בחצר מן הצד יש לו רשות לזקוף מיד שיעמוד הסולם בקביעות:

הדא דתימר בשאין דרך הרבים מפסקת בינתים אבל בזמן שמפסקת לא בדא ר"ל אימתי ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה הרי היא של בעל השובך דוקא כשאין דרך הרבים מפסקת אבל אם היה דרך הרבים מפסקת כבר נתיאש ממנה בעל השובך:

הדא ילפא מההיא וההיא ילפא מן הדא ר"ל המתניתא דב"מ דאיתא שם במקום שהרבים מצויין שם הרי היא שלו ילפה מההיא דידן דבמתניתין תנן נמצא בין ב' שובכות מחצה על מחצה שניהם יחלוקו ולא הוי של מוצא משום דכיון דלא הוי אלא שנים והוי שביל של כרמים כדאיתא בבבלי ובירושלמי כאן דאין דרך הרבים מפסיקתן וכמו שפי' הרמב"ן ז"ל שאין עוברין בתוכו אלא אותן ב' בני אדם של הב' שובכות וע"כ לא שייך למוצאו כדקי"ל ראה סלע שנפלה משנים חייב להכריז משום דלא מיחש כדאיתא במס' ב"מ דף כ"ו ע"א וההיא ילפה מן הדא ר"ל מתניתין דידן ילפה מההיא דב"מ דברבים מצוין שם הרי אלו שלו וע"כ אי הוה הכא שלשה שובכית ובדרך הזה עוברין שלשה בני אדם של אותן ג' השובכות הרי היא של מוצאו:

אמר

יט
א מיי' פט"ו מהל' אבידה הל' יח סמ"ג עשין פד טוש"ע חו"מ סי' רס ס"ח

כ
ב מיי' פ"י מהל' שכנים ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קנה

כא
ג מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סכ"ב בהג"ה

כב
ד ה מיי' שם הל' ב סמ"ג שם טוש"ע שם סכ"ב

(ב"ק פ"ק) ב"ב כג

ב"מ קטו פ"א

שם קי פ"ב

מראה הפנים

הדא דתימר לימין. כמה שמחלק האי תלמודא בזה יש לפרש דלימין דקאמר פירושו לאלתר הוא כמו דבר המיומן ומזומן מיד הוא ודוגמתו תמצא לקמן בסוף הפ' ונוטל בימין כלומר שצריך שיטהו לאלתר ובשמאל הוא היפוך סדבר שאינו מזומן מיד והוי כעין דאמרי' התם דזימנין דיתבא בתורא וכהדי דמנח לי' קפלה ובהכי הוי גירי דיליה ועיין לקמן בהלכה ט':

ולהלן את אומר שלשים ריס וכו'. עיין במה שכתבתי בסוף פ' מרובה בזה כענין פי' הרמב"ם ז"ל בישוב הכרמים:

הדא דתימר בשאין דרך הרבים מפסקת בנתיים. כדפרישית בפנים. ושוב מצאתי כן בחידושי הרמב"ן ז"ל ופי' נמי להא דמשני בבבלי דף כ"ד ע"א והא דפריך וליזיל בתר רובא דעלמא הב"ע בשביל של כרמים גם כן בענין זה דאין מקום זה דרך הרבים ואין בני אדם מצוין שם אלא בשביל של כרמים הוא שאין עוברין בתוכו כלל אלא אותן בני אדם של שני שובכות לפיכך אין לחוש לנפילה אלא דשני ואינהו לא מייאשי שכל מאן שבית התם הכרתי איהו מהדר לי אי נמי נקיטנא ליה כדינא כדאמרינן במציאת נגי סלע שנפלה משנים ולא כפי' רש"י ז"ל בהאי דשביל של כרמים ולא גריס התם דכל דמידדי והדר חזי לקינו וכו' ע"ש. ובענין פסקו של הרמב"ם ז"ל בדינים אלו כתבתי מזה בחיבורי הגדול המקום ישעייני ויזכני להוציאו לאורה ובחלק הא' במעיין הב' בירורתי ובארתי ת"ל בכל הסוגיות השייכות לדין דרוב וקרוב וכתבתי לפירוש הא' שפי' הרמב"ם בההיא דפריך התם בריש הסוגיא במסכת מתיב רבי זירא והיתה העיר הקרובה וגו' ואף ע"ג דאיכא דנפישה מינה בדליכא וכו' דלא פירש כפי' רש"י בדליכא דנפישא אלא כולן שוות. אלא ה"ק בדליכא הכא דנפישה מינה והא פריך ומי פסיקא לך למימר בדליכא וליזיל בתר רובא דעלמא ועל כרחך איכא טובא דנפישי מינה ומשני ביושבת בין ההרים וכלומר בהא קאמינא לך דליכא ובהכי משכחת לה אבל היכא דיש כאן שתים שבן שוות הא' קרובה וא' רחוקה לכ"ע אזלינן בתר קורבה ולא בעינן שתהא יושבת בין ההרים וכן אם אותה העיר הרחוקה נפישא מן הקרובה אזלינן בתר רובא ולא חיישינן עוד לדנפישה גם מינה דא"כ אין לדבר סוף ובהא לא איירי כלל לא המקשה וליזיל וכו' ולא המתרץ דהכל מודים בזה ולא פריך ליה וליזיל וכו' אלא אהא דנקט בליכא כדליכא ובכי ה"ל למימר בשניהם שוין והאה לא כוי פריך ליה מידי ומשני ביושבת וכו' כדאמרן והא דפריך לקמן התם גבי ב' שובכות דמוקי כששניהן שוין וליזל בתר רובא דעלמא .הם ביינה בפי' האי קושיא גם על שניהן שוין וליזל וכו' וליהוי של מוצאו אבל גבי נגנה ערופה לא שייכא כלל האי קושיא על שניהן שוין דא"כ אין לדבר סוף ומאיזה עיר יביאו עגלה ערופה דלעולם ניחוש דילמא איכא עוד דנפישא מינה ולא פריך אלא אהא דקאמר כדליכא דמשמע דליכא הכא כלל ובזה מתירך למאי דפסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות רוצח הלכה ו' אין בעיר הקרובה מביאה וכו' ולא הצריך שתהא יושבת בין ההרים. וכתבתי שם ראיה לפי' הזה בדליכא מהתוס' ד"ה ואי דליכא אחרינא וכו' ע"ש. ובבירור כל הסוגיא מדין הזה כתבתי שם דכל הקושיות ופירוקי דנאמרו בהסוגיא מתיב רבי זירא וכו' לא קאי אלא אהכי תניא לתודיה דאיהו ס"ל דאפי' בקורבא דמוכח אזלינן בתר רוב הרחוק וכדהוכיחו התוס' שם אליביה וע"ש אבל הרמב"ם לא פסק כוותיה בקורבא דמוכח וכדמוכח מההיא מימרא דלקמן התם חבית שנפש בנהר וכו' דפסק הוא ז"ל כפי"ב ממ"א הלכה כ"ח כרבה התם ואיהו ע"כ דלא ס"ל בקורבא דמוכח כר"ח ודקאמר התם דכ"ע אית להו דר' חנינא וכו' היינו בעיקרא מילתיה דר"ח דהוה ס"ד דלית ליה לרבה כלל להא דר"ח דהולכין אחר הרוב ואפילו בקורבא דלא מוכח ועיין בתוס' שם וכד"ה רוב וקרוב וכו' ולפיכך ניחא נמי הא דפסק הרמב"ם בסוף פט"ו מהלכות אבידה כדין דמתניתין דהכא גוזל בנמצא וכו' ולא הצריך גבי שתיהן השובכות שוין לומר בשביל של כרמים. וכדאוקי בגמרא התם משום דכל הא לא אתיא אלא לר"ח. והכא הוי קורבא דמוכח נגד רובא דעלמא ולפיכך לא חיישינן לרובא דעלמא בהא"נ ואפי' בשאין שביל של כרמים. וכל זה לא כתבתי שם אלא לפי הגי' שלפנינו בגמרא דילן וכפי פירש"י שם. אבל למאי דלא גרים הרמב"ן ז"ל כגי' רש"י ומפרש לה כדהכא דאין כאן דרך הרבים מפסקת וליכא למיחש כלל לרובא דעלמא פשוט הוא דלא צריכין לכל מה שאמרנו בענין דינא דמתני' דהכא דבהכי מיירי גם הרמב"ם שם דנמצא בין שני שובכות קאמר ואין כאן דרך הרבים מפסקת וזה לא היה צריך לבאר בפירוש. ואם דהאמת יורה דרכו דאין דעת הרמב"ם לפסוק בקורבא דמוכח כר"ח. גם שם דקדקתי בדעת הרמב"ם בפסק בס"ף פ"ג מהלכות שקלים לדין דהמשנה ריש פ"ז דשם מעות שנמצאו בין שקלים לנדבה וכו' ולמאי לא הצריך שיהו שניהם שוין וכדפי' הר"ב שם להאי מ"ד רוב וקרוב

עין משפט נר מצוה

כג
א ב מיי' פ"י מהל' שכנים הל' ג ד סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנה סכ"ג

כד
ג מיי' שם ה"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף לא

מרחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו כדי שלא יזיק: **גמ'** משם שעומד ומאפיל או משם שניאו רע. מה מפקה מביניהון היה עומד בתוך שלו אין תימר משם שעומד ומאפיל בתוך שלו מותר ואין תימר משם שניאו רע אפילו בתוך שלו אסור:

הלכה ח מתני'

א מרחיקין את הנבילות ואת הקברו' ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה ואין עושין ב בורסקי אלא למזרח העיר ר' עקיבה אומר לכל רוח הוא עושה חוץ מן המערבה ומרחיק חמשים אמה: **גמ'** ר' אבהו בשם רבי יוחנן עד מקום שעושה גלד. דבית ר' ינאי אמרי עד מקום שעומד ומריח. *ותני כן ר' עקיבה אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק חוץ מן המערבה מפני שהיא תדירה. רבי מנא היה מהלך עם מוכי שחין אמר ליה אביי לא תהלוך ממדינחיה אלא ממערביה:

הלכה ט מתני'

*מרחיקין את המשרה מן הירק ואת הכרישין מן הבצלים ואת החרדל מן הדבורים רבי יוסי מתיר ג בחרדל: **גמ'** תני מרחיקין את הבצלים מן הכרישין ור' לעזר בר' שמעון מתיר. א"ר יעקב בן דוסאי מגו אילין מתניתא כשם שזה מרחיק זה מזה כך זה מרחיק זה מזה. רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה מפני שפי הדבורים חד ומחריבות הדבש:

הלכה

מרחיק מנטיעותיו של חבירו. מה טעם. קאמר מה טעם לפי שצריך להרחיק מנטיעותיו ומנירו של חבירו בכדי שלא יזיק האילן לנטיעתו ולנירו לפי שנעשה צל ומייבש את הנטיעות ומקלקל את הניר. ניר חרישה שחורשין בימות הקיץ כדי שימותו שרשי הקולי' והעשבים:

גמ' משם. בעיא מ"ט דמרחיקין את האילן מן העיר אי משום שענפיו מרבין את הצל ועומד ומאפיל לבני העיר או משום שניאו רע אין זה לנוי ואינו יפה לעיר כשאין לה מקום פנוי סביבותיה א"כ בניחותא דהש"ס מפרש להמתני' משום הני טעמי: מה מפקה מביניהון. נפקא מינייהו בין הני טעמי: היה עומד בתוך שלו. אם השדה סביבות האילן של בעל האילן הוא ליכא טעמא דעומד ומאפיל ואי אמרי' דטעמא מפני שאין נוי לעיר אפילו עומד בתוך שלו אסור וצריך להרחיק:

הלכה ח מתני' את הנבילות ואת הקברות. מפני ריח רע: הבורסקי. מקום עיבוד העורות: אלא למזרח העיר. מפני שרוח מזרחית חמה וכשהיא באה לפורענות אינה קשה אלא מנשבת בנחת וממעט' היזק הריח ואינו מביאו להעיר: לכל רוח הוא עושה. ומרחיק חמשים אמה חוץ מן המערבה שאינו עושה כל עיקר מפני שמתפללין ועומדין לצד אותו הרוח ששכינה במערב ואין הלכה כר' עקיבה דשכינה בכל מקום: **גמ'** עד מקום שעושה גלד. אדר"ע קאי דקאמר לכל רוח הוא עושה ומפרש לה דעד כמה עושה הבורסקי לכל רוח עד מקום שנעשו העורות כמין גלד והוא מלשון דקיימי גילדי גילדי ובערוך פי' גילד בלשון ערבי עב. וכלומר דשוב אין מעלה ריח רע ואפי' הוא בתוך נ' אמה: עד מקום שעומד ומריח. כלומר דקסברי דהא דקאמר ר"ע ומרחיק נ' אמה אריש דבריו קאי לכל רוח הוא עושה ובלבד שירחיק עד מקום שיכול הרוח לבא לעיר והוא שיעור חמשים אמה חוץ ממערבה שאינו עושה כל עיקר: ותני כן. בתוספתא בהדיא בפ"ק: ר"ע אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק. חמשים אמה: חוץ מן המערבה מפני שהיא תדירה. ברוחות ומנשבת תדיר: לא תהלוך ממדינחיה. לפי שרוח מערבית מנשבת תדיר ויזיק לך רוח שבא מן המוכה שחין שהוא למערב שלך אלא הלך ממערבו ורוח תדירה לא תהא מנשבת עליך ממנו:

הלכה ט מתני' את המשרה. מקום ששורין בו פשתן ומפסיד את הירק הסמוך לו: ואת הכרישין. שהן מזיקין להבצלים הסמוכין להן: ואת החרדל מן הדבורים. שהוא מפסיד את הדבש ועושה אותו חריף וחד: ר' יוסי מתיר בחרדל. לפי שיכול לומר לו עד שאתה אומר לי הרחק חרדל מן דבוריי הרחק אתה דבוריך מחרדלי מפני שבאות ואוכלות פרחי חרדלי: (תוספ' פ"ק) **גמ'** תני. בברייתא: מרחיקין את הבצלים מן הכרישין. (ב"ב יח ע"א) דס"ל להאי תנא דבצלים מזיקין את הכרישין ואם בעל הכרישין קדם צריך זה להרחיק הבצלין מהן: ור' לעזר בר"ש מתיר. בבצלים לכרישין דס"ל כתנא דמתני' דהכרישין הוא דמזיקין הן להבצלים: מגו אילין מתני'. ר' יעקב ס"ל דלא פליג ת"ק דברייתא אתנא דידן והלכך קאמר דמתוך אלו מתניתן מהמשנה והברייתא אנו למדין דכשם שזה מרחיק זה מזה הכרישין מן הבצלים כך זה וכו' דשניהם מזיקין זה את זה וכל אחד שקדם באחד מהן צריך השני להרחיק ממנו כשירצה לזרוע מין השני שהוא מזיק לזה: מפני שפי הדבורים. חד. מילתיה דת"ק במתני' בחרדל מן הדבורים מפרש לפי שהדבורים באין ואוכלין את החרדל ונעשה פיהן חד והן אוכלות את הדבש ומחריבות ומפסידות אותו לפיכך ס"ל דבעל החרדל הוא דמזיק לבעל הדבורי' וצריך להרחיק:

מסורת הש"ס

ה'כה

מראה הפנים

זקרוב הולכין אחר הרוב מוקי למתני' בהבקלים וכנדבה שוין ולכאורה קושיא היא דהא לא שייך כאן קורבא דמוכח דלא אמרינן הכי אלא נגד רובא דמצאא וכמבואר בתוס' ד"ה מתיב ר"ז ובבה"ג הא פסק הוא ז"ל כר"ת דהולכין אחר הרוב. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בסוגיא דשמעתין למדתי תירוץ לקושיא זו דכתב שם וז"ל ואי קשיא לך היכי מקשינן ממתני' עליה דרבי חנינא הא אין הולכין בממון אחר הרוב לאו מילתא היא דכי אמרינן אין הולכין בממון אחר הרוב הני מילי דלא לאפוקי ממונא משום דקי"ל זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה אבל היכא דליכא חזקה הולכין בתר רובא ואי בתר רובא ליכא למיזל כ"ש בתר קורבא דהא רובא עדיף לרבי חנינא עכ"ל. וא"כ אף אנו נאמר דהך על גב דליכא הכא חזקת ממונא לענין לאפוקי מדתכרים מ"מ איכא חזקה ואומדנא דמוכח דלבקלים הוא מכיון דנמצאו קרוב לבקלים והכא אין הולכין אחר הרוב אלא אחר חזקה ואומדנא דמוכח ודמיא להא דרבי אחא בגמל האוחר בין הגמלי' ונמצא הרוג בצידו דאי לאו דהוה לאפוקי ממונא הוא הוו כ"ע מודים לדר' אחא ועיין ברים פור בנגח את הפרה מ"ש בענין זה בס"ד ועיין בתוס' פ' קמא דחולין דף י"א במ"ש בשם הר"ר חיים בענין רובא וחזקה דכתבתי במקום אחר דדעת הרמב"ם כדעת הר"ר חיים ואין כאן מקום להאריך:

מה מפקה מביניהון וכו'. והתם קאמר הא' טעמא מפני שהוא נוי לעיר לחוד וא"כ לעולם צריך להרחיק. והנ"י כתב דנ"מ בין טעם דנוי. ובין מקום דאיכא טעמא דהיזיקא כמו בגורן קבוע דאי משום נוי אין בני העיר יכולין למחול ואי משום היזק יכולין למחול. וכדין דהילן נופיה שייכא בעיר טפי הנ"מ דהכא הא עומד בתוך שלו ולהכי קאמר הא' נ"מ:

מפני שהיא תדירה. מהכא משמע דמפרש לה תדירה ברוחות וביין הא דבתרה מה דהא"ל אביי לר' מנא וכעין דאמרינן התם בכתובות בסוף פ' המדיר מכריז ר' יוחנן הזהרו מזבוביה של בעלי ראתן רבי זירא לא הוה יתב בזיקיה. אבל בבבלי דף כ"ה ע"א מסיק לפירושא דתדירה תדירה בשכינה וכדפרישית במתני':

בשם שזה מרחיק זה מזה וכו'. והתם בדף י"ח ע"ב בהסוגי' דמפרש לה לפלוגתייהו דת"ק ורבי יוסי קאמר בשביעות דקא"ל להו ר' יוסי לרבנן תינח מלח וירק דהני מזקי הני והני לא מזקי הני אלא חרדל ודבורים תרווייהו מזקי אהדדי וכו' וא"כ משמע דבצלים וכרישין ג"כ לא מזקי תרווייהו אהדדי מינהו דהא לא פליג ר' יוסי מהאי טעמא עלייהו דרבנן אלא בחרדל ומלח וירק דנקט משום דבהא דריבה נקט והה"ד לכרישין ובצלים הני מזקי הני וכו' וכה"א כר"ש דברייתא וכפשטה דת"ק דמתני'. והמסקנא התם לעולם רבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו ס"ל ולדבריהם דרבנן קא"ל וכו' והשתא הדר ביה מבינויא דלוקח דלעיל כן פי' הר"י הלוי ז"ל בפירושיו וכן הספים הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן פי' הרא"ש ז"ל שם. ופסק הפוסקים הלכה כרבי יוסי דמתני' וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י משכנים הלכה ה' אלא שהוא ז"ל הצריך שם שירחיק בכל הדינים השנוים במתני' שלשה טפחים כדי שלא יהיה היזק בידים דבטלא פירקין המרי' מודה רבי יוסי בגירי דיליה. והרבה האריכו בזה האחרונים וא"מ לא ביארו מהיכן למד הוא ז"ל לשיעור הרחקת ג"ט. והטור בסי' קנ"ה כתב וה"ר משה מיימון ז"ל כתב שצריך להרחיק משרה וכרישים וחרדל מירק ובצלים ודבורים ג"ט וכ"כ רב אלפס ואין נראה כן בגמרא ותמהו ע"ז מן האחרונים דהב"ח כתב דבספרי האלפסי שבידינו לא נמצא כתוב דבעי הרחקה ג"ט אלא במשרה וירק וכמו בבעתיק הרא"ש. ולא נמצא כתוב בפירוש ג"ט אפי' במשרה וירק בדברי הרי"ף ז"ל שבידינו אלא דכתב הוא ז"ל אלא מיהו צריך ודאי לארחוקי משרה מירק כי היכי דלא ליהוי גיריה כי היכי דמרחיק בור שית ומערה וכו' ומזה למדו לשיעור ג"ט. והקשו גדולי המפרשים על הרמב"ם דפסק כן גם בהינך והרי"ף לא כתב אלא במשרה וירק כן וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו בשמעתא דמרחיקין כולם מן השובך וז"ל ומה שכתב רבינו הגדול ז"ל לקמן מיהו צריך ודאי לארחוקי משרה מירק בכדי דלא ליהוו גיריה משמע דג' טפחים קאמר ואע"פ דבג"ט מיתם תיימי ושדר אגלי אפ"ה הוא דמשרה מקלקל ליה לירק ומתונתא דידיה מטי ליה בג"ט כי היכי דמטי לכותל אבל כרשים ובצלים לא מרחיק כלל כדעת רבינו ז"ל ודברי הרב רבי משה הספרדי ז"ל אינן כלום עכ"ל. והנה מבואר זה אם נאמר דמר פירש דברי הרי"ף ז"ל כך ומר פירש דאכולה מתני' קאמר ובכא דריבא נקט ליה בליבניה דלכאורה אין לחלק לטעמא שכתב הוא ז"ל בעצמו במשרה וירק וכן בהינך אלא דמוסיף אני מה שלמדתי מתוך דבריו ז"ל לקמן ומשם נדע לטעם הרמב"ם ז"ל בענין הרחקת ג"ט לכולי דיני דמתני' וממקום אחר הוא דלמד לומר כן דבמשנתינו דהכא כתב וז"ל תמהני כה למה לא פירש כמה מרחיקין אותן ולא שנו בכולהו מתני' הרחקה שהם חוץ מזאת. ולא מצאתי לא בתוספתא ולא בירושלמי כמה היא אלא שאני רואה מן התוספתא דהרחקת חרדל מן הדבורים חמשים אמה היא והרחקת משרה יש ללמדה מגררכת שהיא ד' אמות וכרישין מן בצלים הגה כל כך אלא יש ללמדה מדין כלאים ביניקתן וגם זה תמה שעירבן במשנתינו ולא פירש ולא חלק ביניהם וכו' ובסוף דבריו כתב ויש לפרש שהרחקת משרה וכרישין ודבורים חמשים אמה היא והגליל קאי ומרחיקים כ' אמה את המשרה מן הירק וכו' ואין זה מחוור עכ"ל בחידושיו. והנה הפליג הוא ז"ל בהרחקן ואם דמהתוספתא איכא כ"כ ראיה בלא"ה דשם נשנית לענין הרחקה מן העיר ורבי יוסי קאמר לה דתני התם וכן היה רבי יוסי אומר מרחיקין את הדבורים מן העיר חמשים אמה כדי שלא יעקצו את בני האדם וכן היא בנוסחת התוספתא כתיבת יד אשר לפני ונוסחא דווקנית היא כתובה על קלף ישן נושן לערך אלף שנה ובכמה וכמה מקומות מצאתי שם מוגה וכן מה שתכר באיזו מקומות בספרי הדפוס שנעתקה שם בשלימות. וכן הביא הוא ז"ל בעצמו להאי תוספתא דהכא בשמעתא דרים

פרקין

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

הלכה י מתני' והחרוב והשקמה חמשים אמה. לפי ששרשיהן מרובין: בין מלמעלן. שאחד מהן מלמעלה בגובה שפוע הר והשני בשפולו: בין מן הצד. בקרקע שוה: ונותן דמים. דכיון דברשות נטע שאינו מזיק עד זמן גדול לא חייבוהו חכמים לקוץ בלא דמים בשביל היזיקא דיחיד: וזה נוטע בתוך שלו. ובעת שנטע אינו מזיקו ואינו אלא כזק הבא מאליו לאחר זמן והלכה כר' יוסי: סמוך לשדה חבירו. בין שדה אילן בין שדה לבן: ארבע אמות. כדי עבודת הכרם שכשיחרוש את אילנותיו לא יהא צריך להכניס מחרישתו לתוך שדה חבירו: א' גפנים וא' כל האילנות. וה"מ בא"י אבל בחוץ לארץ שמחרשתן קצרה בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות בין גפנים לאילנות או לשדה לבן ד' אמות: וזה סומך לגדר. בכל מקום: מעמיק. בעל השדה שלשה טפחים וקוצץ ואינו חושש שמא ייבש האילן של חבירו שזה בתוך שלו הוא חופר כדי שלא יעכבו את המחרישה שלו: היה. בעל השדה חופר בור ושיח ומערה ומצא שרשיו של אילן חבירו קוצץ ויורד והעצים שלו ודוקא אם המקום שחופר רחוק הוא מן האילן ששה עשר אמה אבל בתוך י"ו אמות העצים הם של בעל האילן דעד ששה עשר אמות מינק יינקי מן האילן טפי לא יינקי: **גמ'** טעמון דרבנן כשהבור קדם קוצץ מפני שישוב העולם הוא בבורות ואי אפשר בלא בורות: אוף אנא אית לי. דיש ישוב העולם. ג"כ באילנות וכשם שזה חופר בתוך שלו כך זה נוטע בתוך שלו: אמר ר' יוסי ויאות אמר. התם אמה דתנינן בריש מס' ביכורים קאי דגרסי' התם אמתני' וכן המבריך מתוך של יחיד וכו' לתוך שלו אינו מביא. הני אם הבריך ברשות מביא וקורא ר' יוסי בשם ר' אמי והוא שנתן לו רשות לעולם הא לשעה לא ר' יונה בשם ר' אימי אפי' לשעה חייליה דר' יונה מן הדא היה חופר בור ושיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו ועלים לא לשעה. הן מה עבד לה ר' יוסי שרשים שדרכן להחליף לעולם מכיון שדרכן להחליף לעולם הן. כלומר דר' יונה היה רוצה להוויי סייעתיה מדקתני העצים שלו של בעל השדה א"כ לא הוי אלא כמי שנתן לו רשות לפי שעה שיטע סמוך אצל שדהו ושיהו שרשי אילן נכנסין בתוך שלו שהרי הוא קוצץ וא"כ ש"מ דאפי' רשות לשעה מהני וכן לענין ביכורים דמסתמא בעל האילן מביא ביכוריו של האילן ואע"פ ששרשיו יוצאים בתוך של חבירו ויש לו רשות לקצץ מ"מ כיון דנתן לו רשות אפי' הוא לשעה הוי כשלו. מה עבד לה ר' יוסי. ומשני שאני שרשים מהברכה דהשרשים הואיל ודרכן להחליף לאחר שנקצצו חוזרין ומחליפין לעולם א"כ הוי כנתן לו רבות לעולם משא"כ בהברכה. שמעינן דהשרשים שיוצאין לתוך שדה חבירו אינה כלום לומר שזה אינו מביא ביכורים לפי שהשרשים אינם עיקר לדין דביכורים. והיינו דקאמר הכא ויאות אמר שאין השרשים היוצאין לשדה חבירו מזיקים לביכורים שלא יוכל זה להביא שאם אתה אומר שהשרשים הם עיקר לעיכוב הביכורים א"כ אין לך אדם שיביא ביכורים לעולם כדמפרש ואזיל:

הלכה יא מתני' אילן שהוא נוטה לתוך שדה חבירו קוצץ. הענפים עד גובה מלא מרדע ע"ג המחרישה שלא יעכבהו מלהוליך מחרישתו שם. מרדע מלמד הבקר: החרוב והשקמה. שצלן מרובה וקשה לשדה: כנגד המשקולת. הוא חוט שבוני החומה תולין בה משקולת של אבר וכלומר קוצץ כל הנוטה עד שיהיה שקול כנגד המצר של שדהו: בית השלחין. היתה שדה חבירו בית השלחין והיא ארץ שצריכה תמיד להשקות אותה: כל האילן. אפי' אינו חרוב ושקמה קוצץ כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין: אבא שאול. הרישא קאי דקאמר ת"ק קוצץ מלא המרדע ואפי' הוא אילן סרק חוץ מחרוב ושקמה ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק שאינו עושה פירות קוצץ כנגד המשקולת ואין הלכה כאבא שאול: אילן שהוא נוטה לרשות הרבים קוצץ. את הענפים התחתונים כדי שיכול גמל להיות עובר עם רוכבו: גמל טעון פשתן. ואין צריך לקוץ כדי גמל ורוכבו דרוכב גחין וחליף תותיה: מפני הטומאה. שמא יאהילו הענפים על כזית מן המת וכיולא בה ויטמא האדם העובר שם והלכה כת"ק בלבד:

גמ'

הלכה י מתני' *מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה והחרוב והשקמה חמשים אמה בין מלמעלן בין מן הצד אם הבור קדם *קוצץ ונותן דמים ואם האילן קדם לא יקוץ *ספק זה קדם וזה קדם לא יקוץ רבי יוסי אומר אע"פ [א] שהבור קדם את האילן לא יקוץ *שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. *לא [ב] יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבעה אמות אחד גפנים ואחד כל האילנות [ג] *היה גדר בנתיים זה סומך לגדר וזה סומך לגדר היו [ד] שרשיו יוצאין לתוך שדה חבירו מעמיק שלשה טפחים כדי שלא יעכב את המחרישה היה [ה] חופר בור ושיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו: **גמ'** רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי טעמון דרבנן מפני שיישוב העולם בבורות. שמעון בר ווה אמר בשם רבי יוחנן כך משיב ר' יוסי להכמים כמה דאית לכון יישוב העולם בבורות אוף אנא אית לי יישוב העולם באילנות. אמר רבי יוסי *ויאות אמר שאם אומר שרשין עיקר הן לביכורים לא היה אדם יכול להביא ביכורים מעולם מפני ששרשין של זה יוצאין לתוך שרשיו של זה ושל זה בשל זה. לפום כן א"ר יסא בשם רבי יוחנן אין שרשיו לענין ביכורים כלום:

אמר ר' יוסי ויאות אמר שאם אומר שרשין עיקר הן לביכורים זה קאי אפ"ק דמס' ערלה ה"א ע"ש והגב גררא מייתי הכא כדרך הש"ס הזה: א"ר

הלכה יא מתני' [ו] *אילן שהוא נוטה לתוך שדה חבירו קוצץ מלא *מרדע ע"ג המחרישה החרוב והשקמה כנגד המשקולת [ז] בית השלחין וכל האילן כנגד המשקולת אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקולת [ח] אילן שהוא נוטה לר"ה קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ברוכבו ר' יהודה אומר טעון פשתן או זמורות ר' שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: גמ'

ב"מ קיז ע"א | ב"ב כו ע"ב | שם כד ע"ב | ב"מ קז ע"ב | ב"ב יז ע"ב | שם יח ע"א | פה ע"א | בס יח ע"א | (בכורים פ"ג) | ב"ב כח ע"ב | כמרדע ערך מ־דע פירש כביכול לחרוב זמרים כמ־דע לבכות כבכמה כחורב כה לא יכו כנפי שאילן מעכבין אותו

כה | א מיי' פ"י משכנים הל' ז | סמ"ג עשין סב | טוש"ע חו"מ סי' קנה סל"ב | כו | ב ג מיי' שם | ה"ח סמ"ג שם | טוש"ע שם סכ"ס | כז | ד ס מיי' שם | ס"ז טוש"ע | שם ס"ל | כח | ו ז מיי' שם | הל' ח סמ"ג | שם טוש"ע שם | סכ"ו | כט | ח מיי' פי"ג | מהל' נ"מ | סכ"ו סמ"ג | כ־ן כה | טוש"ע חו"מ | סי' קין ס"ד

מראה הפנים

פרקין ולכס הוא ז"ל ללמוד משם הפלגת כריחוק דעד כ' אמה כאים הדכירים שם. וזה הוא לת"ק וגם רלה לכשוות כל דינים השנויים במתני' וא"כ למה לא נאמר לענין הרחקת דגירי דיליה למאי דקי"ל כרבי יוסי ולהשוות כל הדינים כדברי הרי"ף דלעיל. אבל האמת יודם דרכו ומדבריו ז"ל בעלמו שהראה לנו את הדרך נלמד דעת הרמב"ם ז"ל דהכל למד מן דין דבלאים ובדגראה להדיא מהאי תלמודא במס' כלאים דמשום דין הרחקה הזרעים בנזקין ליניקת כלאים דהכי איתא התם אריס פ"ו אמתני' המבריך את הגפן בארץ אם אין עפר ע"ג שלשה טפחים לא יביא זרע עליה. התמן תנינן מרחיקין את הזרעים וכו' שלשה טפחים רבי ירמיה מקשי תמן את אמר אין השרשים מהלכין מן הלד והכא את אמר השרשים מהלכין מן הלד. פירוש תמן במתני' דהתם המבריך וכו' דלא קתני אלא על גבה אלמא דמן הלד לא חיישינן דהזרעים אין מהלכין מן הלד והכא בנזקין את אמר מרחיקין וכו' ש"מ דהשרשין מהלכין מן הלד. א"ר יוסי כאן וכאן אין השרשים מהלכין מן הלד אלא שהן עושין עפר תיחוח וכן מלקין ארעיתו של כותל תדע לך שהוא כן דתנינן תמן מי רגלים ומי רגלים מהלכין מן הלד. בתמיה אלא דטעמא שהם עושין עפר תיחות במקומן ומתוך כך נתקלקל יסודו של כותל התיב רבי יוסי ברבי בון והתנינן מחרישה אית לן מימר מחרישה מהלכת מן הלד. כלומר דרבי יוסי ברבי בון ג"כ התיב לקיים לשיטתו דרבי יוסי דהא מחרישה ג"כ אין דרכה להלך מן הלד אלא טעמא כדאמרן. ע"כ. ועכ"פ למדנו מהאי סוגיא דמדמה נזקין לשיעור יניקת כלאים וא"כ ילמד סתום מן המפורש דשיעור ג"ט נכל מקום הוי כגירי דיליה לענין נזקין דהא גם למאי דקי"ל כרבי יוסי במתני' וכן כדין דבור קי"ל ג"כ כדינא דמתני' דריש פרקין וגם רבי יוסי מודה בהן וש"מ דג' טפחים חשיב גירי דידיה לכל דיני הרחקת נזקין מה שלא פירש לנו התנא במתני' בהדיא וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל בזה. ואבעין דעתו בגירי דיליה מבואר הוא שם בזה הדין בעלמו דלא נקרא גירי דידיה אלא היכא דהניזק מזומן בשעת מעשה וזה נלמד מדין מרחיקין את הסולם מן השובך דמוקמינן דרבי יוסי מודה גדוקא במזומן הוא כעת מעשיו של זה כדלייגתי לעיל בהלכ' ה' ד"ה הדא דתימר לימין וכן בדיבור דלקמן ולפ"ז מפרש בהסוגיא הנזכרת דכך הדר משינויי דלעיל וס"ל לרבי יוסי על הניזק להרחיק את עלמו וכו' ואין על המזיק להרחיק כ"א בדבר שהוא מוכן ומזומן הניזק מעשה שלו ויתבאר מזה לקמן פ"ג הל' י' בענין סוגיא דהאי תלמודא:

אוף אנא אית לי ישוב העולם באילנות. והכי אמר בתוספתא פ"ק רבי יוסי מתיר שלא נתנו שדות אלא לנטיעה ומכאן מביא הריב"א ראיה הובא בשמ"י פירש דלא לכל מילי אמר ר' יוסי על הניזק להרחיק את עלמו אלא בדברים שהן עיקר ישוב או תשמיש שאין לו למזיק להניח ישובו או דירתו לי תשמישו אבל אם לא היה המעשה של מזיק עיקר ישוב אפי' רבי יוסי מודה דעל המזיק להרחיק את עלמו ע"כ. אבל מסתימות דברי הפוסקים אינו נראה כן דלא אמרו רבי יוסי מודה אלא בגירי דיליה וכן נראה מדאמרו גבי מרחיקין את הסולם מן השובך לימא מתניתין דלא כרבי יוסי אפי' תימא רבי יוסי ומודי בגירי דיליה וזמנין דבהדיה דמנא ליה יתבא בחור וקפלה ואי בכה"ג מודה רבי יוסי לא הוי לריך להאי בימוא דהא סולם מן השובך אין עיקר ישוב הוא להאי סולם דיליה ואין לנו לדמות כמה שמבחמם בו לפעמים לעיקר ישוב וכן מוכח מכמה מקומות בפרקין ומהכא נ"כ אין ראיה כל כך דכלפי דאמר רבנן יישוב העולם בבורות הוא הבינ להם רבי יוסי אם כן גם אני אומר ישוב העולם באילנות ופירות הוא:

לפום כן אמר רבי יסא בשם רבי יוחנן אין שרשין לענין ביכורים כלום הכי אמר רבי יוחנן בפ"ק דבכורים אתר הסוגיא שהבאתי בפנים והכי המסקנא התם בפרקין דף כ"ו ע"ב כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד אילן הסמוך למלר וכו' בעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפרק ב' מבכורים הלכ' י"א ובעני

עין משפט
נר מצוה

א
א ב מיי׳ פי״ב מהל׳ טוען ונטען ה״א סמ״ג עשין לס טוש״ע חו״מ סי׳ קמא ס״א

א״ר יוחנן שמענו מהולכי אושא משור המועד למדו ע״ז. מקשה לו רבי יוסי אמר ר׳ יוסי מאן אית ליה שור המועד לג׳ ימים לא ר׳ יהידא דאי ר״מ סגי דידי בג׳ פעמים א״כ ה״נ סגי בג׳ פירי אלא ע״כ הילפותא דמשור המועד היא אליבא דר׳ יהודא ותנינן תמן ר׳ יהודא אומר לא אמרו ג׳ שנים אלא כדי שיהא באספמיא ויחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבוא לשנה האחרת א״כ מלינו דג׳ שני חזקה היא מטעם אחר משום כדי שיהא באספמיא כו׳ ולא דיליף משור המועד אלא טעמא אחרינא היא ואי לר״מ הא ליכא למילף משור המועד כלל דהא סגי בג׳ פעמים וממנפ״ש קשה אי לר״מ הא ליכא למילף משור המועד ואי לר׳ יהודה הא א״צ למילף משור המועד. וכשאר בקושיא ועיי׳ בבבלי דף כ״ט ע״ב דפריך שם ולר״מ דאמר קירוב נגיחותיו חייב אכלה תלתא פירי בתלתא ירחי כגון אספסתא להוי חזקה כיון דילפית משור המועד והיא כההיא דירושלמי וזה דע״כ הילפותא דשור המועד הוא אליבא דר׳ יהודא:

ועבדים

גמ׳ רבי *יונתן הוה דאין טבאות והוה תמן חד רומיי והוה מגיריה בחקלא ובביתא. והוה לר׳ יונתן חד אילן נטה גו דהוא רומיי. אתא קומי חד דיין אכן. אמר לון אזלון ותון בצפרא. אמר ההוא רומייה בגיני לא נפק דינא למחר אנא מבטל אילו מדידי וחמי היאך דינא נפק אין הוה דאין כל עמא ולא דאין נפשי׳ לית הוא בר נש. באפתי רמשא שלח רבי יונתן בתר נגריה אמר פוק קוץ מה דנטה גו רומייה. בצפרא קרץ בעל דיניה לגביה א״ל זיל קוץ מה דנטה גו דידיה א״ל רומייה דידך מה. א״ל פוק חמי יתיה כמה דידי עבד דידיך. נפק חמיתיה אמר בריך אלההון דיהודאי. חדא איתא אוקרית תאנין לרבי יונתן אמר לה בבעו מינך אי אעילתינון מיגליין אפקינון מיגליין. ואין אעילתינון מיכסיין אפקינון מיכסיין דלא יימרון ברייתא דינרין יהבת ליה ואוקרה תאינין. רבי חנינה אעיל לרבי יונתן בגינתיה ואייבליה תאנין מדנפק חמא חד אילין דברת שובעין חיוורין. אמר ליה למה לא אוכלתני מן אילין א״ל דאינון לברי׳. רבי חנינה חשש משום גזל בנו. רבי יסא בשם רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון רבי חייה בשם רבי יוחנן כל עמא מודי שהלכה כר׳ שמעון:

הדרן עלך פרק לא יחפור

הלכה א מתני׳ חזקת א הבתים בורות שיחין ומערות ומרחצאות ושובכות בית הבדין בית השלחין ועבדים וכל שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום שדה ב הבעל חזקתה שלש שנים ואינה מיום ליום: גמ׳ מנין לחזקה א״ר יוחנן *שמענו מהולכי אושא משור המועד למדו. א״ר יוסי מאן אית ליה שור המועד לשלשה ימים לא רבי יודה דתנינן תמן *רבי יודה אומר לא אמרו שלש שנים אלא כדי שיהא באיספמיא ויחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבא שנה. שמעון בר ווא בשם רבי יוחנן

המוכר

מסורת חש״ס

פ׳ כ״ב ס

שם כח

שם מא

גמ׳ ר׳ יונתן הוה דאין טבאות. הוא היה הדיין שהיה יכול לדון בטוב שהיה מקיים בעצמו התקוששו וקשו קשוט עצמך ואח״כ קשוט אחרים כדמייתי הא׳ עובדא שהיה לו שכן עכו״ם אחד שכינו בבית ובשדה והיה לר׳ יונתן אילן נוטה לתוך שדהו של הנכרי: אתא קומי חד דיין אכן. בא לפניו דין אחד כן שהיה אילן של אחד נוטה לתוך שדה חבירו ותבעו לפניו לדין ואמר להן לכו עכשיו ובאו למחר וזה שכינו העכו״ם שמע ואמר בשבילי לא יצא דין הזה ממנו שסבר היה לחותם מעליו לזה להם שילכו לפי שגם אילן שלו נוטה לתוך שדהו: למחר אני מבטל אילו מדידי. אני משכים ומבטל וקוצץ אילו הענפים שלו הנוטים לתוך שלי שעכשיו אני רואה שאינו הגון לעשות כן שהרי אלו באים לדין על זה: וחמי היאך דינא נפק. ואח״כ אראה היאך יצא הדין ממנו ואם יצוה לזה לקצוץ ענפיו הנוטים אז אראה לעיני כל שהוא דן לכל העם ואינו עושה דין לנפשו ואינו נחשב לכלום: באפתי רמשא. לעתותי ערב שלח רבי יונתן אחר הבעל מלאכה שלו ואמר לו לא ותקוץ את כל הנוטה מאילן שלי לתוך שדהו של העכו״ם: בצפרא קרץ. בבקר השכים בעל הדין וחזר ובא אצל רבי יונתן וצוה לו לקוץ את הנוטה לתוך חבירו ואמר הנכרי לרבי יונתן ושלך מה הוא ומפני מה אתה מניח ענפי אילן שלך להיות נוטים לתוך שדה שלי ואמר לו לא וראה היאך שלי עושה בשלך ויצא וראה שכבר נקצצו ונתן השבח בריך אלההון דיהודאי שצוה להם על הדין ועל המשפט וזה קיים בעצמו כן: חדא איתא. ומייתי עוד עובדא משבחו של ר׳ יונתן אשה אחת שהיתה לה איזה דין ומשפט והביאה לו תאינים לכבדו ואמר לה בבקשה ממך הוליאם כמו שהכנסת אותן אם מגולין וראו כל העם שהם תאינים תוליאן מגולין ואם לאו תוליאן כמו שהיו מכוסין שלא יאמרו הבריות דינרין הביאה לו והוא כיבדה בשביל זה בתאינים שלו. ולמדין אנו מהמעשה הזה כמה לריך אדם ללאת ידי הבריות ושלא ליתן מקום לחשוד אותו: ואייבליה. והביא לו תאנים לאכול: מדנפק. כשילא מן הגינה ראה אילו התאנים הנקראו׳ בנות שבע הלבנים והן ממין היפה והמשובח וא״ל למה לא האכלתני ממין הזה ובודאי לא מעין רעה עשה זה והשיב לו שהן של בני ואם תרלה תקח לך ור׳ חנינא חשש משום גזל בנו ולא היה רולה לקחת אותן ואף שמסתמא היה בנו מתרלה בכך אעפ״כ החמיר על עלמו: הדרן עלך לא יחפור

הלכה א מתני׳ חזקת הבתים. כל הני דחשיב במתני׳ דבר שעושין פירות תדיר הן ובית השלחין מתוך שמעין בתוכו שמשקין אותו ממנו תמיד עושה פירות תדיר וכל אלו חזקתן שלשה שנים שאם יש לו עדים שהחזיק בהן אע״פ שאבד שטרו נאמן לומר שהם לקוחין בידו ולא אמרי׳ ליה אייתי שטרא שמכרו לך דעד תלת שנין מזדהר איניש בשטרי טפי לא מזדהר ואמרי׳ ליה להתובע אם איתא דלא זבנתיה הוה לך למחות בפני שני׳ ולומר להם תדעו דפלניא אכיל ארעאי בגזלנותא והיה הדבר מגיעו לאזניו דחברך חברא אית ליה והיה נזהר בשטרו ומדלא מחית את הוא דאפסדת וחזקת ג׳ שנים של אלו מיום אל יום: והעבדים. ואע״ג דקי״ל הגודרות והוא מלשון גדרות לאן והה״ד לכל בעלי חיים אין להם חזקה היינו דאין להן חזקה לאלתר שאם היו של אדם אחד ונכנסו לבית אדם אחר אין זה יכול לטעון לקוחים הם בידי שכן דרכן ללכת מבית אל בית אבל אם החזיק בהן שלשה שנים הוית חזקה: שדה הבעל. המסתפקת למי גשמים ואינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה חזקתה שלש שנים ואינה לריכה מיום אל יום: גמ׳ מנין לחזקות. שהן לשלש שנים: משור המועד למדו. כמו דשור המועד אחר שלשה נגיחות יצא מחזקת תם ונעשה מועד ובנגיחה רביעית משלם נזק שלם כך לענין חזקה כאן אחר ג׳ שנים יצא מחזקת המערער לחזקת המחזיק והמערער לריך להביא ראיה: לא רבי יודה. הא לא אמרי׳ דשור המועד לריך ג׳ נגיחות בג׳ ימים אלא אליבא דרבי יהודה בפרק כילד הרגל אבל ר״מ ס״ל התם דאפי׳ בג׳ נגיחות ביום א׳ נעשה מועד וא״כ אם אנו למדין חזקה משור המועד ודאי אליבא דרבי יהודה היא ומקשינן זמן חזקה לזמן שור המועד וכל חד לפי הענין השייך לו מה שור המועד לג׳ ימים אף חזקה לג׳ שנים דאלו לר״מ אפי׳ בחדא שתא ליהוי חזקה כדס״ל בשור המועד בחד יומא והשתא קשיא דתנינן תמן במתני׳ לקמן רבי יהודה אומר לא אמרו ג׳ שנים וכו׳ והא עיקר מילתא דחזקה שלש שנים בכל מקום לא אתיא אלא כר׳ יודא אלא לאו ש״מ דלאו משור המועד הוא דלמדו:

המוכר

מראה הפנים

ובענין מה שיש לדקדק בהאבון תנאי יהושע בכר באורתי לעיל פרק הגוזל ומתחיל הלכה ב׳ מזה ע״ש ד״ה שעל מנת כן ובפרק הספינה הלכה א׳ ד״ה בשם רבי יהושע בן לוי ארבעה:

רבי יונתן הוה דאין טבאות. ליטנא דהאי ש״ם בכל מקום כך הוא על טבא לומר טבאות וכעין האי עובדא גרית בבבלי פ׳ חזקת דף ס׳ ע״א ר׳ ינאי הוה ליה אילן נוטה לרבות הרבים וכו׳ והכא נ״ק מעיקרא מאי בכר משום דלא הוה נוטה אלא גו׳ דההוא רומאי:

הלכה כרבי שמעון. והרמב״ם ז״ל פסק בפי״ב מנ״מ הלכה כ״ו כתנא קמא דמתני׳. והרי״ף ז״ל הביא המשנה כלורתה וסמיך אכללא דהלכה כר״מ ונראה דטעמיה דהרי״ף והרמב״ם דלא פסקו כר כדעת דהאי ש״ס משום דבגמרא דילן שקיל וטרי שיטורא דרבי יהודה נפיש או דרבנן נפיש וכו׳ וש״מ דלא ס״ל להש״ס הלכתא כר״ש דאי אמרי׳ כנגד המשקול׳ הו לא איכפת לן כי משיעוריהו דר״י ורבנן נפישא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג. חזקת הבתים. מאן אית ליה שור המועד לג׳ ימים וכו׳. הכא מדתי לס. נראי היקישא דחזקה משור המועד דאי הכי לא הוה רבי יהודה אג״נ עלה לקמן והתם נריש פרקין בעי למימר מעיקרא דאפי׳ לר״מ שייכא האי היקשא וכו׳

כר

*המוכר [א] בית לחבירו כיון שמסר לו מפתח קנה. רבי אמי בשם רבי יוחנן המוכר בית לחבירו כיון שצבר לתוכו פירות קנה אמר רבי שמואל בר רב יצחק ובלבד פירות שראויין ליצבר: רבי יוחנן בשם רבי ינאי *המוכר בור לחבירו כיון [ג] שמסר לו דלייו קנה רבי יהושע בן לוי בשם ריש לקיש *המוכר צאן להבירו כיון שמסר לו [ד] משכוכית קנה מאי משכוכית *אית דמרין חוטרא ואית דמרין פנדורא ואית דמרין תיישא רבא. ריש לקיש בשם בר קפרא המוכר קבר לחבירו כיון שקבר מת אחד בכוך חזקה לכל הכוך קבר שלשה מתים בשלשה כוכין חזקה לכל הקבר: ועבדים. רבי סימון אהוה דרבי יהודה בר זבדי בשם רב *תינוק [ו] כל זמן שמושלך בשוק אביו או אמו מעידין עליו נאסף כן השוק צריך שני עדים ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. א"ר אבהו וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו דילמא בניכסי הגר אתאמר'. א"ל הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו שכך שמענוה מפי רב אדא בר אבוה אמר רב חסדא הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע אבל בתינוק המרגיע הדא היא דמר רבי יוחנן *עגלים וסייחים [ה] המקפצין ממקום למקום אין להן חזקה. רבי יסא בשם ר' יוחנן [ו] שתי שדות בניכסי הגר המיצר בנתיים *תלש מאחת מהן לקנות חבירתה ולא לקנות המיצר היא נקנית וחבירתה אינה נקנית. *ר' זירא בעא [ז] קומי רבי יסא

נתכוין

פני משה

המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו מפתח. הוה כמאן דאמר ליה לך חזק וקני וקנה. וגרסי' ליה בפ"ק דקידושין הלכה ד' עד ר"ל בשם בר קפרא: שראוין ליצבר. לתוך הבית: משכוכית. כדמפרש ואזיל: אית דאמרין חוטרא. מקל של הרועה והצאן מכירין אותו כשרומז עליהן במקל והולך כל העדר אחריו: פנדורא. תוף בלשון יוני פנדורא ובקידושין גרים שרקוקיתא זוג המקשקש לפני העדר והולכין אחריו וכן בתוף: תיישא רבא. תיש גדול וחריף והולך לפני העדר וכולן נמשכין אחריו. ואיתא להאי מילתא בשלהי ב"ק: המוכר. מקום קבר לחבירו וכו כוכין הרבה: ועבדים. קתני במתני' דיש להן חזקה ר' סימון וכו' אגב דלקמן מייתי לה וגרסי' להאי סוגיא בעשרה יוחסין הל' ב' והתם נשנית לפי המסקנא דהכא: כל זמן שמושלך בשוק. אין דין אסופי עליו ואביו או אמו מעידין עליו: נאסף מן השוק. שם אסופי עליו וצריך שני עדים להעיד עליו שהוא כשר: ואביו ואמו. אם שניהם מעידין עליו שהוא בנם נעשין לו כשני עדים כשירין ונאמנין: וחשוד אדם לומר. ר' אבהו אסיפא הוא דפריך מ"ט דאביו לבדו אינו נאמן וכי חשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו ואע"פ שהוא נאסף מן השוק מ"מ ליהמניה מטעמא דאין אדם חשוד בזה ומה לו לשקר בכך: דילמא בניכסי הגר איתאמרת. שמא לא אמרו אלא בגר שאין לו יורשין ובהא הוא דאיכא למימר שאוסף לו אחד מן השוק ולומר עליו בנו הוא כדי שירשנו ולפיכך הוא אינו נאמן לפי שכתב לאחרים הוא דנכסי הגר שמת ואין לו יורשין כל הקודם זכה: א"ל. רבי סימון הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו וכו' וכך קבלנו שלאחר שנאסף מן השוק אין אביו בלבדו נאמן עליו: הדא דתימר. דכל זמן שאינו נאסף מן השוק אחד מהן מעיד עליו בתינוק שאינו מרגיע עצמו ואינו יכול עדיין לדדות ממקום למקו': אבל בתינוק המרגיע. שיכול להרגיע ולהיות רגע כאן ורגע כאן: הדא היא דאמר רבי יוחנן. בעלי חיים המקפלין שיכולין לקפוץ ממקום למקום אין להם חזקה שיהא המחזיק בהן נאמן לטעון טענת חזקה לאלתר דשמא מעלמא באו לבית וה"נ הואיל והתינוק הזה יכול לדדות הוא חיישינן שמא לא זהו התינוק שהשליכו וממקום אחר בא לכאן ואע"פ שלא נאסף מן השוק צריך שני עדים שיעידו עליו: תלש עלים ועשבים כדי לתקן את השדה דבנכסי הגר קנה בכה"ג: מאחת מהן. לקנות חבירתה. כלומר לקנות גם חבירתה עם אותה השדה שהחזיק בה: ולא לקנות המיצר. לא נתכוון להחזיק במיצר שבנתיים דאלו החזיק במיצר בעיא היא לקמיה: היא נקנית. לא קנה אלא אותה השדה שהחזיק בה לבד ולא את חבירתה:

נתכוין

רידב"ז

ועבדים ר"ס אחוה דר"י בר זבדא בשם רב תינוק כ"ז שמושלך בשוק אביו או אמו מעידין עליו ר"ל דמעידין עליו שהם השליכו את התינוק שהוא בנם אבל נאסף מן השוק צריך ב' עדים ואביו ואמו נעשין לו כב' עדים. ובבבלי פריך הגמ' מ"ט אמר רבא הואיל ויצא עליו שם אסופי וע"כ לפי שיטת הבבלי לפי טעמא דרבא לא מהני אפילו אביו ואמו ביחד כיון דכבר יצא עליו שם אסופי ע"כ צריך ב' עדים כשרים להכשירו אבל שיטת הירושלמי היא דלא כטעמא דרבא אלא כך מקובל הלכה זאת כדמסיק כל רבותינו שבגולה מעידין עלינו שכך שמענוהו והיא מג' דברים שנאמנין על אתר. וזהו שיעור לאלתר אם הוא עדיין במקום הראשון היא לאלתר אבל אם נטלטל למקום אחר אין זה לאלתר אבל לא אמרינן דהיהזק בפסול כיון שילא ממקום הראשון ע"כ נאמנים אביו ואמו עליו ונפ"מ בין הוא עדיין במקום הראשון או שנטלטל למקום אחר לענין אם אביו להוד או אמו לחוד מעידין או דאביו ואמו ביחד מעידין וע"ז פריך ר' אבוה והשוד אדם לומר על אינו בנו שהוא בנו מה בין שהוא עדיין במקום הראשון או נזו למקום אחר כיון דלא הוחזק בזה בבתיקי וא"ל עדים כשרים להכשירו למה לא נאמן אביו עליו דאיזה השד יש להשוד את אביו בזה דלא נאמין לו הלא לאלתר דהוא מקום הראשון. דילמא בנכסי הגר איתאמרת פי' דקי"ל המציע מלעות בנכסי הגר ושכב עליהן קנה עיי' במס' ב"ב דף נ"ג ע"ב וע"כ חשוד הוא לומר אני היא שהלעתי ושכבתי את בני כדי שיקנה בזה נכסי הגר אבל בשוק לא נאמרה הלכה זו. א"ל הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו שכך שמענוהו מפי רב אדא בר אבוה. ע"ז אמר ר"ח הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע אבל בתינוק המרגיע כיון דמרגיע יכול להיות שהוא מקום השני ואינו אתר הראשון ואינו נאמן אלא באתר הראשון. והוי כדאמר ר"י עגלים וסייחים המקפלין ממקום למקום אין להם הזקה. ושייך הסוגיא הזאת לכאן על הא דקתני לענין הזקה עבדים ומוקמינן בקטן המוטל בעריסה דיש לו חזקה משום שאינו מרגיע כדאיתא בבבלי דף ל"ו עיי"ש. ואיידי דקאמר ר' אבוה דילמא בנכסי הגר איתאמרת מביא הגמ' הנך דינים דבסמוך דבנכסי הגר שם המימרא אמר רב הכדונא נחותא בנכסי הגר איתאמר ומימרא דר"ח אר"י בגין דלא תימר קביה לשמואל את מר בנכסי הגר איתאמרת. ומסמיך אה"כ עוד המימרא דאמר ר"ה בעניני קנין ואח"כ מסמיך ומסיק הא דר' בא בשם ר"ח דג' הן שהן נאמנין לאלתר החיה וכו' זהו תמצית הסוגיא הזאת:

ר"ש

מסורת הש"ס

(קידושין פ"ק הל' ד) ב"ק נג

שם נה ע"ב

שם נג

(ב"ק פ"ג הלכה ס)

(קידושין פ"ד ה"ב) קדושין עג ע"ב

פ' ב"ב לו ע"א

שם נג ע"א

(פאה פ"ב ה"א קידושין פ"ק ה"ס) שם

עין משפט נר מצוה

ב
א ב מיי' פ"א ממכירה ה"ע. סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קצב ס"ע

ג
ג מיי' שם פ"ג ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קלו ס"ד

ד
ד מיי' פט"ו מאיסורי ביאה ה"ל טוש"ע אה"ע סי' ד סל"ב

ה
ה מיי' פ"ו מטוען הל' א סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' קלה ס"א וסי' פב ככ"א

ו
ו מיי' פ"א מזכי' ומתנה הל' ז סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' ערס סעיף ה

ז
ז מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ס

מראה הפנים

שור המועד בעידנא דאיתא להאי נגיחא ליתא להא וכו' עד דמסיק מאן הולכי אובה כבי ישמעאל והאמת לרבנן לאו מהיקשא דשור המועד למדו אלא כדמסיק רבא עד תלת שנין מיזדכר איניש בטרא וכו'. ונראה כא דדתיק התם להוקמי אפי' כר"מ משום דגמריס דר"מ מרבי ישמעאל הוא דקיבלה כדאמרי' בעירובין דף י"ג כל מקום שאתם מולא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע ר' מאיר הוא:

המוכר בית לחבירו. כבר ביארתי בחיבורי בקידושין שם דמסוגית הבבלי. פרק שור שנגח את הפרה דף נ"א ונ"ב דשם מבוארין דינים אלו והמסקנא התם דלא קנה לגמרי אלא דמהני אלו המסירות לענין זה שלא יצטרך לומר לו לך חזק וקני הא הוא שלא בפני הבעלים אבל עכ"פ צריך שיקנה בדרכי הקניה כל א' וא' כדינו נזה בחזקה ולזה במשיכה וסוגיא דהאי ש"ס אף דלכאורה נוכל לפרש ג"כ דלאו לענין קנין לגמרי הוא אלא לענין דהוה כאומר לו לך חזק וקנה אלא דבקידושין לא משמע הכי דהתם מוקי לה דין דמסירת המפתח כפלוגתייהו דר"ש ורבנן בתוספתא דטהרות דלרבנן דקאמרי המוכר מפתחו לעם הארץ הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח וה"נ מסירת המפתח לאו מילתא היא ולר"ש דמטמא מסירה במפתח מילתא היא א"כ משמע דלענין קניה לגמרי מיתפרשא דאם לענין דהוי כא"ל לך הזק וקני וכגמרין א"כ הוי האי דינא למאי דאיתמר בגמרא דילן כר"ש ולא כרבנן אבל אי מתפרשת לה להא דמוקי לה בפלוגתא לענין קניה לגמרי לק"מ למסקנת סוגיא גמרא דילן דאמת קי"ל כרבנן ובהתם מתני' דריש פ"ז דעהרות ומסירת מפתח לאו מילתא היא לענין שיקנה לגמרי עד שיחזיק בו כל חד וחד לפי דינו והתם דלא מסר לו אלא לשמירה ולכך הבית טהור:

ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. בקידושין שם כתבתי דלמאי דפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מא"ב מהל' ל' כדין זה הולד שהיה מושלך בדרך ובא אחד ואמר בני הוא ואני השלכתיו נאמן וכן אמו כאמנת נאסף מן השוק ובאו אביו ואמו אחר כך ואמרו בנינו הוא אין נאמנין וכתב הכ"מ דבתי' או אביו או אמו כן הוא בירושלמי. וכן היה הוא ז"ל מפרש נוסח דרב דהתם אביו או אמו א' מהן. ולפ"ז לכאורה קשה הסיפא דמשמע מדבריו דאפי' שניהם אין נאמנין והא בסוגיא דהכא מבואר להדיא דאביו ואמו כב' עדים הן ורבי אבהו בעי למימר דאפי' בסיפא אביו לחוד הוא דנאמן ועכ"פ שניהן נאמנין לכ"ע וכדאמר הרי כל רבותינו בגולה מעידין עלינו משמע הכא שדין זה מוסכם הוא אב לא שנדחק ולומר דגם בסיפא הכוונה בדבריו ז"ל אביו או אמו. ואם כך היה ג"כ כוונת הכ"מ לפרש א"כ נ"ל דבבני רעבון דקאמר דנאמנין ג"כ או אביו או אמו קאמר והיינו דליין על הא דבבית אמר רבא ובשני רעבון אע"פ שנאסף מן השוק אביו ואמו נאמנין ופירש רבינו אביו או אמו וכן הוא בירושלמי לפ"ז היה ביותר קשה דהכא לא חילקו בכך אלא כל זמן שלא נאסף א' מהן נאמן ואם נאסף צריך שיהו שניהם מעידין עליו כדמסיק. ונראה דלא פסק הוא ז"ל כהא דהכא אלא כדין דריבא ולא מחלק בין מרגיע או לא משום דהתם בגמרא דילן סתמא קאמר ולא מחלק בהכי ש"מ דבתינוק קטן לא חיישינן לענין יוחסין כענין זה ולא מדמינן לה לדין חזקה ובפירוש' דאו אביו או אמו ברישא הוא דסמיך על הא דמבואר להדיא הכא אבל בנאסף מן השוק אין אביו ואמו נאמנין אפי' שניהם מעידין וטעמיה מדאמר רבא ובשני רעבון אפי' נאסף מן השוק נאמנין שניהם הא לאו הכי אין נאמנין דכיון דנאסף מן השוק ויצא עליו שם אסופי צריך ב' עדים כשרים להעיד עליו ופסק כרבא דבתראה הוא. וגם כתבתי לשיטת הרשב"א ז"ל בדין זה ע"ש: עגלים וסייחין המקפלין ממקום למקום אין להן חזק'. היינו שאינן מסורי' לרועה אבל אם הם מסורים לרועה יש להן חזקה כדקאמר התם דף ל"ו ע"א גבי הגודרות אין להן חזקה ובעבדים אמר התם דוקא לאלתר אבל לאחר ג' שנים יש להן חזקה ובדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' טוען ובבעלי חיים לא כתב שלש שנים משום דבמסור לרועה תליא מילתא:

שתי שדות בנכסי הגר והמצר בנתיים. מילתיה דרבי יוחנן בבבלי פרקין דף נ"ג ע"א ובדפריבית כפנים וכן בעיא דרב חסדא התם ג"כ בעיא דלא איפשיטא ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מזכייה ומתנה הלכ' ז' דהרי זה ספק ואם בא אחר והחזיק בה לקנותה זכה האחרון וכבר נתבאר מזה בפ"ק דקידושין וכן הא דתלש לפונה וכו' זהו הדין מסדה שאינה מלויינת במלריה הנזכר שם לקמן וכפי' התום' והרמב"ן ז"ל וכן דעת הרמב"ם שם בהל' י':

בגין

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ג ממכירה הי"ח סמ"ג עשין פב
ט
ב ג מיי' שם פכ"ב ה"ד טוש"ע חו"מ סי' סע ס"ד
י
ד טוש"ע שם סי' ריב ס"ב

נתכוון לקנות המיצר ושרע מינה. אמר רב חסדא בניכסי הגר תלש צפונה של שדה לקנות דרומה ולא אמצעיתה צפונה נקנית דרומה לא נקנית. *תמן תנינן אם *היה [א] מחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה שמואל אמר לא קנה אלא מה שתלש. אמר רבי אבדומא נחותא בניכסי הגר אתאמר. רב חסדא אמר ר' יצחק בגין דלא תימר קשיא לשמואל את מר בניכסי הגר איתאמרת. רב חסדא אמר משך בהמה זו לקנות קנה לקנות וולדתיה קנה לקנות היא וולדותיה לא קנה א"ר נסה הדא דתימר בשלא היתה עברה אבל אם היתה עברה עשו אותה כאחד מאיבריה. והתני *המוכר [ב] עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום וולדי [ג] שפחתו לחבירו לא עשה כלום מעשרות שדה לחבירו לא עשה כלום [ד] אויר חורבתו לחבירו לא עשה כלום. אלא מוכר לו בהמה ומשייר

נתכוון לקנות המיצר ושרע מינה. ולמטה ממנה מן המיצר וכלומר שהחזיק המיצר ע"מ לקנות אותן השדות מהו אם מהני חזקת המיצר להשדות דהאפשר דהרגעא הוא או לא ולא איפשיטא: לקנות דרומה ולא אמצעיתה. שלא נתכוון לקנות כלום באמצע השדה והוי כמיצר המפסיק בין שתי השדות לא קנה אלא מקום צפונה בלבד וכגון שאין השדה זו מצויינת במצריה: תמן תנינן. לקמן בפ' הספינה הלוקח פשתן מחבירו ה"ז לא קנה עד שיטלטלו ממקום למקום ואם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה: לא קנה אלא מה שתלש. כדמפרש רבי אבדומא למילתיה: נחותא. שהיה רגיל לירד לבבל: בניכסי הגר אתאמר. לא אמר שמואל לא קנה אלא מה שתלש אלא בנכסי הגר דס"ל דכיון דאויר באמצע לא קנה השאר ודמיא להא דרב חסדא דלעיל ובנכסי הגר הוא דאמרי' הכי שאין דעת אחרת מקנה אותו: בגין דלא תימר קשיא לשמואל. וכי בשביל שאתה סבור משום דלא תקשה לשמואל ממתני' דקתני ותלש כל שהוא קנה דמשמע דקנה הכל את דחיק אנפשיך לאוקמי לדידיה בנכסי הגר לא היא אלא דשמואל אפי' בעלמא קאמר למילתיה: משוך בהמה זו לקנות. שתקנה במשיכה זו קנה: לקנות וולדותיה לא קנה. כן היא הגי' בפ"ק דקידושין הלכה ד' ונכונה היא דמשיכה דבהמה לא מהני לוולדותיה וכדמפרש ואזיל: לקנות היא וולדותיה קנה. והכי איתא התם דמגו דמהני משיכה לדידה מהני נמי לוולדותיה: הדא דתימר. לקנות ולדותיה לא קנה: בשלא היתה. הבהמה עוברה אבל אם היתה מעוברת עשו אותה כאחד מאיבריה ומהני משיכה דידה לעוברה: והתני. ופריך לה הש"ס על הא דקאמר אם היתה עוברה קנה והתניא בברייתא המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום משום דהוי דבר שלא בא לעולם: אויר חורבתו לחבירו. להוציא בו זיזין לא עשה כלום דאין כאן על מה לחול הקנין: ומשייר

מסורת הש"ס
(לקמן פ"ה) ב"ב פד ע"ב
(דמאי פ"ו קידושין פ"ק)

מראה הפנים

בגין דלא תימר קשיא לשמואל וכו'. וכלומר דבאמת לא קשיא מידי לשמואל דמדינא קאמר דלא קנה אלא מה שתלש ומתני' מפרש שמואל כאומר לו לך קנה מה שעליה כמה שאתה מיפה לי קרקע כל שהוא וכדמוקי לה רב ששת התם דף פ"ז ע"א וכלומר בשכירות שיפוי. שהקרקע נקנה בכסף והמטלטלין נקנין בהגבה וכך היא גירסת הרי"ף ז"ל ויפה לי קרקע כל שהוא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג מהל' מכיר' והיינו דהצריך שם שיהא הפשתן יבש שאינו צריך לקרקע דלפירוש הזה צריך שעומדת כשאינו צריך לקרקע ודינו כמטלטלין. וכן כתב הרמב"ן ז"ל שם בחידושיו שכך פי' רבינו הגדול ז"ל בתשובותיו. וכך ראיתי בפי' רבינו יוסף הלוי ז"ל תלמידו ורבו של הרמב"ם וזהו דלא כפי' הרשב"ם והתוס' ונ"י בב"מ שרצו לפרש דברי הרמב"ם כדברי הנ"י ואינו מוכרח כל כך דלפירוש הרמב"ם ורבו דלעיל אין צריך שישכיר לו בפירוש מקום הקרקע בשביל שיפוי אלא בשכר שיפוי קנה הפשתן בתורת שכירות וכן הוא בהדיא בפי' הר"י מיגאש. וזהו שכתב הרמב"ם קנה הכל מפני שתנאי הוא כלומר מפני תנאי השכירות הוא דקנה מקום הקרקע לקנות הפשתן שעליה. ולפי' הרשב"ם וסייעתיה צריך לפעמים כשאינו עומד ליתלש שהרי כתב לך והחזק בקרקע לקנות השבתן המחובר בה דקרקע נקנית בחזקה וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע וכו' וכ"פ הרמב"ן שם לדעת פירוש הזה. ומ"ש הוא ז"ל על זה וכן משמע וכן מוכיח בירושלמי בפ"ק דקידושין נעלמה מעיני דעתו הגדולה היכי מוכח משם. והתם משמע דדברי שמואל קיימין בנכסי הגר כפי' רב אבדומא ומשיך הש"ס על הא דהכא דלא מסיק לה כהאי אוקימתא דר' אבדומא גם לא מצאתי שם בכל הפרק ראיה לזה:

משוך בהמה זו לקנות וכו'. הגי' הנכונה היא בקידושין וכמו שהבאתי בפנים וכך העתיק הרמב"ן ז"ל בחידושיו פרק הספינה בסוגיא דכליו של לוקח ברשות מוכר וכו' והביא הסוגיא דקידושין ולא זכר כלל מהאי ברייתא דמקשי לה הכא מינה ועיין לקמן ודע דבקידושין פריך עלה דאמר רב חסדא לקנות ולדותיה לא קנה אילו האומר לחבירו משוך את הבהמה זו שתקנה משאוי שלה שמא לא קנה ומשני הדא דתימר בשלא היתה עוברה אבל אם היתה עוברה עשו אותה כמשאה. וכבר כתבתי בקידושין שם דהאי סוגיא דהתם לאו דהלכתא היא וכדעת רוב הפוסקים דסוברים דמשוך בהמה לקנות כלים שעליה לא קנה הכלים ואפי' הבהמה כפותה. אלא דחלוקין הפוסקין בטעם הדין הזה דלדעת הרמב"ם ז"ל הטעם הוא משום דהוי כמשיכה לפירות בתוך כליו של מוכר ולא קנה וכך כתב בפ"ג ממכירה הלכה י"ד אמר לו המקנה משוך בהמה וקנה כלים שעליה הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה וכו' והיא כפותה לא קנה כלים וכו' א"כ מבואר שזה הוא הטעם לדעתו ז"ל דאין ללוקח בגוף הבהמה כלום וזהו לפי שיטתו דמפרש לבעיא דרבי אלעזר בפ"ק דמציעא דף ט' ע"ב משוך בהמה זו וקני כלים שעליה מהו וכו' ומדאתקשי ליה רבא דאפי' א"ל קני בהמה וקני כלים שעליה לא קנה דתנן מהלכת היא וכו' ואי אמרת דמשיכת הבהמה הוי משיכה לענין משיכת הכלים היכי אמרי' תנן מהלכת היא והא מטעם משיכת הכלים עצמן הוא קונה וכך כתב הרמב"ן ז"ל שם לכייע מהאי סוגיא דב"מ להיש מפרשין בשביא דס"ל דלא הוי משיכה וכתב שם ב' טעמים לדיעה זו אי מטעם דהוי בכליו דמוכר אי מטעם דהן מונחין ועומדין ואין זזין ממקומן. ומבואר הוא דטעם הרמב"ם כטעם האחד של הי"מ שהביא הרמב"ן ז"ל שם אכתוב לקמן. ודעת הרא"ש ז"ל וכן הטור בסי' ר"ב הוא ג"כ דאינו קונה הכלים במשיכת הבהמה אבל מטעם אחר כדכתב הרא"ש ז"ל שם בדין המכר. ובעיא זו לא איפשיטא הילכך אם א"ל משוך בהמה זו וקני כלים שעליה לא קנה הכלים במשיכת הבהמה ואפי' בכפותה כיון דבעיא דלא איפשיטא היא אוקי ממונא בחזקת מרה קמא ועי"ש דמחלק בין מציאה והפקר לדין מכר מטעם הנזכר ומבואר הוא דלדעת הי"מ שהביא הרמב"ן ז"ל וכדהוכיחו מהתם אין לחלק בין מכר למציאה והפקר. ועוד איכא נ"מ בין הני שיטות בדין דכלים בקופה שהביא הטור שם בסוף הסי' אם אמר לו משוך קופה זו ובמשיכתה קנה מה שבתוכה קנה מה שבתוכה. אע"פ שלא קנה הקופה וזהו כדעת התוס' והרא"ש בזה דלמדו לחלק בין בהמה לקופה מדנקט ר"א בהמה בבעיא דיליה והדכתבו שם הטעם לחלק זה לפי שהקופה ומה שבתוכה משיכתה שוה אבל משיכת הבהמה ע"י הילוך ומשיכת הכלים ע"י גרירה וכיון שכן ש"מ דלדעת הי"מ ודעת הרמב"ם אין לחלק בין בהמה לקופה שהרי מטעם אחר נגעו בה לפי שלא הקנה לו גוף הבהמה והוי בכליו של מוכר וא"כ הה"ד לקופה והם ז"ל לא דקדקו מדנקט ר"א בהמה דהדא מגווני נקט ולמ"ו לדעתם ז"ל מדברי רבא כדלעיל. ומשום הכי תימה יש כאן על הב"י שקבע בש"ע שם לדברי הרמב"ם בסעיף י"ד ומטעם הואיל ולא הקנה לו בגוף הבהמה ובסעיף שאחריו קבע כדעת הרא"ש והטור ומבואר הוא לכל המעיין דאין דעת הרמב"ם וסייעתיה בדין הקופה כן ולא דקדקו הא"ת וגים בזה כלום והש"ך לייין שם לסי' ר' דשם מבוארים הדינים דכליו של לוקח וכו' אבל כמדומה לי שלא כיון לזה ולא הביא האחד מהעיקר והשורש במה שתלוין דעות החולקין בענין משיכת הבהמה לקניית הכלים והנה מבוארין בדברי הרמב"ן ז"ל. ודעתו ז"ל שם לחלק על עיקר הדין דקניית הכלים הכ"ל שם בפשיטות דהא"ג דלא א"ל משוך הבהמה אלא משוך הכלים והוא משך הבהמה דקני הכלים דהא איממשיכו להו הכלים ומפרש להבעיא דר"א בב"מ דמיירי דא"ל משוך בהמה זו וקני הכלים אגבה ומשום הכי הוא דמקשה רבא עליה כיון דנהגו מקני ליה היכי ליקני והא תאר מהלכת היא ומבית שם ראיה לדבריו דבמשיכת הבהמה קונה הוא הכלים שעליה. מסוגיא דהאי תלמודא דקידושין וכמה שהבאתי לעיל דהתם מיפשט פשיטא ליה להש"ס כאומר משוך הבהמה לקנות משאו שעליה דקנה וכן לולדה אם היתה עוברה דהוי כמשאוי שעליה. אבל צריך לי לעיין בזה לדעתו הגדולה ז"ל דהכא משמע דלא קאי המסקנא כן דהא בהדיא פריך עלה מהאי ברייתא והתני המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום וברור הוא דליכא לפרש במנין אחר אלא לקושיא דמקשי על הא דבעי לחלק בין אם היתה עוברה או לא והתני המוכר לו עוברי בהמתו דמשמע דבכר מעוברת היא ואפ"ה לא קנה ובודאי מטעמא אחרינא הוא משום דהוי דבר שלא בא לעולם ועכ"פ קשיא על הא דרבי נסה הדא דתימר וכו' וזה אין צריך לפנים דלא מצינו לפרושי להאי והתני בניחותא ולסייעתא לדרב חסדא דמעיקרא דאמר לקנות ולדותיה לא קנה דסייעתא לדרב חסדא ודאי ליכא למילף מהאי ברייתא דמה נפשך אי רב חסדא בוולדותיה שבכר ילדה מיירי וכדמשמע למאי דס"ד מעיקרא והיינו דמקשי עליה בקידושין אילו האומר לחבירו משוך בהמה לקנות המשא וכו' א"כ לא דמי לדינא דברייתא דהתם איכא למימר דטעמא משום דדבר שלא בא לעולם הוא ואי דמפרשינן להא דרב חסדא דבוולדותיה שיהיו לה הא"כ קאמר א"כ מאי מקשו עליה ממשיכת הבהמה לקניית משאוי שעליה וע"כ לא קאי אלא לקושיא ופירכא על דמפרש ומוקי למילתיה דרב חסדא דבשלא היתה עוברה הוא דלא קנה ומטעמא דוולדותיה שבכר ילדה לא הוי משאוי שלה ולא מהני משיכת בהמה לוולדות אבל אם היתה עוברה הוי כמשאוי שעליה ומקשי עלה דתיפוק ליה דאפי' מעוברת היא לא עשה ולא כלום כדתני בברייתא ואסבר דדעת הרמב"ן הי' לפרש דלא פריך עלה אלא מהאי טעמא משום דהוי דבר שלא בא לעולם וזה דוקא בעוברי בהמתו אבל במשאוי שעליה כדקאי קאי דמשמע דפשיטא ליה להאי ש"ס דמהני משיכת הבהמה להכלים והמשאוי שעליה. ודעת הרמב"ם כבר מבואר לעיל דדעתו כהי"מ ולמדו מסוגיא דב"מ דהתם. ובעיקרא דדינא דברייתא במוכר עוברי בהמתו יתבאר בדיבור דלקמן. והארכתי בפירוש האי סוגיא להראות לפני המעיין דעל כרחך סוגיא דהכא מיתפרשא דמיסתבר סבירא ליה להאי ש"ס לפירושא דהאי ברייתא דאפי' בשהיתה בהמה מעוברת לא עשה כלום והיינו דמקשי והתני וכו' על הא דקאמר אם היתה עוברה עשו אותה כמשאוי. וגי' מאיבריה ועיין בדיבור דלקמן:

והתני המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום. הרא"ש ז"ל מייתי להאי בפ' המוכר את הבית בשמעתתא בן לוי שמכר בדה לישראל בדף ס"ג ע"א וכתב שם והאיתא הא דר"ל בהא דתניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי בפ' חזקת הבתים המוכר עובר בפתחו וכו'. ובאמת בתוספתא שלפנינו לא מצאתי' ותפשתי בכל התוספתא וגם בנסחא הדווקנית נוסחא הישנה של כתובת יד אשר לפני ולא מצאתי כלום מזה ובהאי תלמודא פ"ו דדמאי מייתי להו לדינים אלו בשם רבי אבהו אמר ר"ל. ואיך שיהיה הרא"ש ז"ל למד מכאן דאפי' היתה הבהמה מעוברת לא עשה כלום מטעמא דהוי דבר שלא בא לעולם וכמה דפסק הטור בסי' ר"ט להדיא כן. ומה שכתב הב"י בסי' רי"ב אחר שהביא דברי הרא"ש הנז' ואיכא לספוקי אם הי' הבהמה או השפחה מעוברת בשמכר לו ולדותיהן אם קנה ואין הכרע בדברי הירושלמי כי יש לפרש בו בקנה ויש לפרש בו שלא קנה כי בני הפירושים עולים כהוגן בלשון הירושלמי עכ"ל והדריכה האריך לפלפל בדברי הב"י. ומבואר הוא דהם ז"ל לא פילפלו אלא כמה שראו בהעתקת הרא"ש בהאי ברייתא וא"כ יש לפרש עוברי בהמתו בשתי פנים אבל המעיין בסוגיא כולה דהכא יראה

ציון ירושלים [א]המוכר עוברי בהמתו. ע' מה"פ שהאריך בזה וע' חדושי מהרי"ט אלגאזי בבכורות פ"ק דף ג' ע"א שהביא דברי הב"י סי' ריב שהביא דברי הרא"ש פרק הספינה ודבריו סתומים דמה מוכית מדברי הרא"ש אלו לענין עובר. ופ"ז כתב דרלה להוכית דעובר לא הוי דשב"ל רק דשלב"ל דאל"כ הוי צריך שישייר בגוף הפרה והשפחה שהרי שיור בדשלב"ל לא מועיל והי' לו לשייר בגוף הפרה ע"ב ודבריו תמוהין דלא דמי להך דשייר פירות השדה כמבואר בסי' רע ס"ו: ה"ת דשם השדה הוא לפירות עומד א"כ הפירות בכלל השדה ולכך אינו יכול לשייר מקצת פירותיו דס"ל דשלב"ל משא"כ כאן הוא מכר הפרה ואטו כל הפרות יש להם וולדות שיהי' בכלל המכירה וכל שאינו בכלל הפרה והשפחה לי"ל לומר אין אדם משייר דשלב"ל דהא לא נמכרו כלל בכלל הפרה והשפחה. וכל שלא נמכר הוי בחזקת בעליהן. וכן נכתב מתמתו מ"ש בקצוה"ת סי' רט להקשות הא דאמרו מכר חוץ מעוברה אי הוי שיור או לא והקשה דהא הוי דשלב"ל והיינו מועיל שיור. ולפמ"ש א"ש דשם לא שייך אין אדם משייר דשלב"ל דכל באמר חוץ מעוברה ממילא נשאר הולד בחזקת בעליו. ובגוף כוונת הב"י נראה דהנה הרא"ש כתב דבתוספתא משמע דדוקא בשפחה מעוברת מועיל לולד ולא בשפחה סתם והיינו משום דבשפחה מעוברת משמע דמוכר השפחה לולד והיינו שפחה למוכרה והוי כמו דקל לפירותיו. אבל בשפחה סתם לא מכר הולד והרא"ש כתב כיון דעובר ירך אמו הוי השוכר כמי תלק הפרה ולכך מועיל ולפ"ז משמע דאם מקנה הולד גרידא אינו מעיל. וח"ב ופשוט בכוונת הב"י. ועי' מתנה אפרים הלכות מוכר דבר שלא בא לעולם ה"ג :

ומשייר לו. לעצמו דכל כה"ג אמרינן בעין יפה הוא משייר לעצמו: שלשה הן שהן נאמנין. בעודן לאלתר אבל לאחר זמן אין נאמנין: החיה. המילדת נאמנת לומר זה יצא ראשון ובכור הוא: והשיירה. העוברת ממקום למקום ואמרו תינוק מושלך וכשהוא עדיין בשוק בהא הוא דאמרו דאחד מהם נאמן כדר' סימון לעיל: והמטהרת חברותיה. מחמת שאומרת על עצמה טמאה היא מטהרת חברותיה כהאי דתנינן בפ"ט דנדה: כולן טמאות. ובמשולבות ודבוקות זו בזו איירי ואין ידוע מאיזו מהן: ובלבד מעת לעת. משעה שנמצא הדם תולין בזו לטהר חברותיה אבל לאחר מעת לעת אין תולין בה. והיתא להא בפ' עשרה יוחסין שם:

תורה אור

ומשייר לו עוברה מוכר לו שפחה ומשייר לו וולדה מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרות מוכר לו חורבה ומשייר לו אוירה. רבי בא בשם רב חסדא *ג' הן שהן נאמנין לאלתר *החייה והשייר' והמטהר' חברותיה. [א] החיה בשעה שיושבת על המשבר מהדא דכתיב [ז]ותקח המילדת ותקשר וגומר. שיירא כיי דמר ר' סימון אחוי דיהודה בר זבדי בשם רב כל זמן שמושלך לשוק או אביו או אמו מעידין עליו נאסף צריך שני עדים ואביו ואמו נעשין לו כשני עדים. והמטהרת הברותיה כיי דתנינן תמן *שלש [ג] נשים שהיו ישנות במיטה ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות בדקה אחת ומצתה טמא היא טמאה וכולן טהורות. א"ר בא ובלבד מעת לעת:

הלכה ב מתני'

*רבי ישמעאל אומר שלשה חדשים בראשונה ושלשה חדשים באחרונה ושנים עשר חדש באמצע שמנה עשר חדש ר' עקיבה אומר חדש אחד בראשונה וחדש אחד באחרונה ושנים עשר חדש באמצע ארבעה עשר חדש א"ר ישמעאל במה דברים אמורים בשדה הלבן אבל בשדה האילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייציו הרי אילו שלש שנים: **גמ'** שמואל אמר זו דברי ר' ישמעאל ורבי עקיבה אבל חכמים *אומרים [ג] שלשה שנים קציר שלשה שנים בציר שלשה שנים מסיק. רב אמר זו דברי רבי ישמעאל ור' עקיבה אבל חכמים אומרים שלשה שנים מעת לעת. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן כשם שחלוקין כאן [ז]כך חלוקין בשני אליהו [א"ר חנינא שני ערלה ביניהון]:

הלכה ג מתני'

*שלש ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל היה ביהודה והחזיק בגליל בגליל והחזיק ביהודה אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אמר רבי יהודה לא אמרו שלש שנים אלא כדי שיהא באיספמיא ויחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבוא לשנה אחרת:

גמ'

ר"ש כשם ר' יונתן כשם שחלוקין כאן כו' הרמב"ן ז"ל מפרש כשם המדרש ומובא במה"פ ז"ל:

תמן

הלכה ב מתני' שלשה חדשים בראשונה וכו'. לפי שיש תבואה גדילה לג' חדשים כגון שעורים ושבולת שועל ועדשים ונמצא אוכל שלש תבואות בשמנה עשר חדש: ר"ע אומר חדש שיש דבר שגדל לשלשים יום כגון שחת וירקות לפיכך אם אכלה ארבעה עשר חדש הוי חזקה ור' ישמעאל סבר אכילת שחת וירקות לאו כלום הוא ולא הוי חזקה אלא באכילת תבואה ופירות גמורים ומיהו לכ"ע צריך י"ב חדש באמצע מפני שבאמצע צריך אכילה חשובה לשנה שלימה: בד"א. שצריך שמנה עשר חדש לשדה הבעל: בשדה לבן. של תבואות שהכל נלקט בפרק אחד ולפיכך שיעור שלשה שנים בעינן: אבל בשדה האילן. שפירותיה נלקטין לפרקים ענבים בפרק אחד וזיתים בפרק אחד והתאינים בפרק אחד: כנס את תבואתו. יין של גפנים: ומסק את זיתיו וכנס את קייצו. ליקט תאינים ויבשן והכניסן לביתו הרי זו חזקה כאלו הן שלש שנים ואין הלכה לא כר' ישמעאל ולא כר"ע: **גמ'** שלש שנים קציר וכו'. כלומר שלש שנים יקצור את התבואה וימסוק את הזיתים ויבצור את הענבים דשלשה שנים בעינן לכל מה שיאכל מהשדה אשר החזיק בה: מעת לעת. שלש שנים שלימות ממש: כשני אליהו. דאמר אם יהיה טל ומטר שלש שנים וגו' וחלוקין אם היו שלשה שנים מיום אל יום או לא:

הלכה ג מתני' שלש ארצות לחזקה. שלש ארצות בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין חזקה שאם החזיק באחת מאלו הארצות והיה בעל הקרקע באחרת אין חזקתו חזקה לפי שאין שיירות מצויות מזו לזו ואע"פ שאינן שעת חירום ומלחמה שהם יהודה וגליל כשעת חירום דמי ואם היה בעל הקרקע מוחה לא היה מי שיודיע לזה המחזיק לפיכך היה ראוי לזה המחזיק ליזהר בשטרו וכיון שלא נזהר הפסיד: עד שיהא עמו במדינה. אחת שיהיו שניהם ביהודה או שניהם בעבר הירדן ואע"פ שזה בעיר אחת וזה בעיר אחרת דכיון דשיירות מצויות היה לו למחות וכיון דלא מיחה הפסיד: אמר ר' יהודה טעמי' דר' יהודה דקסבר דטעמא דחזקה לאו משום דעד תלת שנין מזדהר איניש בשטריה טפי לא מזדהר אלא דס"ל דטעמא הוי משום דלא שבק איניש דאכלי ארעא דידיה אפי' בשעה אחת ושתיק והאי דנקטו שיעור שלשה שנים כדי שאם היה באספמיא שהוא רחוק מהלך שנה מארץ ישראל ויחזיק שנה וכו' אבל אם היה עמו בעיר הוי חזקה לאלתר ובשלש ארצות הללו שאין שיירות מצויות בתלת שנין מיהת הוי חזקה ואין הלכה כרבי יהודה:

גמ'

מסורת הש"ס

(עשרה יוחסין הל' ב) . קדושין סג מ"ר בראשית פ' סס

(נדה פ"ט)

פ' תוס' ערובין מח פ"א ד"ה ר"י וכו'

ב"ב לו פ"ב

כתובות עז ע"ב

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פ"ב מנחלות הל' יד סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רפו סי"ב

יב
ב מיי' פ"ט מאסורי ביאה הל' כ טוש"ע יו"ד סי' קצ ס"ו

יג
ג מיי' פי"ב מטוען ה"א סמ"ג עשין לס טוש"ע חו"מ סי' קמא ס"א

ציון ירושלים

[ז]ס דכתיב ותקח המילדת עמה"פ ופ' כ"ס ס"ד סק"ס:

[ז]כך חלוקין בשני אליהו פרמב"ן מה שהביא בשם המדרש רבה ויקרא פ' יט והובא במה"פ כאן. ועי' יפה תואר מ"ש בזה:

מראה הפנים

ירחא לבדית דאין לפרש בענין אחר אלא בענין המבואר דהאי ש"ס ס"ל לפרש לברייתא דאפי' היתה הבהמה מעוברת לא קנה והיינו דמקשי על הא דקאמר אבל אם היתה עוברה וכו' וכבר רמזתי בזה בדיבור דלעיל ומכאן מבורר דין המוכר בטור סי' ר"ט בענין זה. ובמה שהביא הרא"ש בפ' הספינה להתוס' הכתובה בפ"ד דמכלתין המוכר שפחה לחבירו מכר כלים שעליה וכו' שפחה מעוברת אני מוכר לך מכר את הולד וכו' והביא הרי"ף ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ז הל' ז' וכן דין אחר דכתם מכר לו גם השפחה למניעו כחילוק דאם א"ל שפחה מעוברת אני מוכר לך דדעתו על הולד וכין א"ל שפחה מיניקה אני מוכר לך אין דעתו אלא במכרה לו לחלבה וכדין המוכר במתני' שם ובמה שהשוה אותו הרמב"ם שם ואין התוספתא זו סותרת לברייתא השנויה כאן דלא מכר לו אלא העוברים והולדות ומטעם דדבר שלא בא לעולם הוא ואלו הקנה לו גוף הבהמה לולדות קנה באמת וזה מבואר. וכן אין אנו מוכרחין לדייק מהתוס' דדוקא באמר לו שפחה מעוברת הא בשפחה סתם לא מכר לו את הולד וכדדייק הרא"ש ולפיכך תמה שם וכתב עלה ולא מסתבר כלל אלא דבאמת גם אם מכר לו שפחה סתם מכר לו את הולד אבל תלד ומשום שיפא נקט לה דאם א"ל מיניקה וכדלעיל. וכדין דבר שלא בא לעולם גם בזה אין דעת הרמב"ם ז"ל ללמוד מכאן כמו שלא למד דין מכירת הבהמה לקטות הכלים המוזכר בדיבור דלעיל ולפיכך כתב דבריו בריש פ' כ"ב ממכירה אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו' תנו מה שתלד בהמה זו לפלוני. ולא כתב אפי' היתה מעוברת. והפשר דדעתו ז"ל במעוברת והוכר עוברה דקנה וכמו שפסק בפ"ז מהל' אישות הל' י"ז לענין קידושין וכבר רמזתי בזה בפ"ג דקידושין הל' ה' דגם כדין דקידושין סוגיא דהאי ש"ס כתם אזלא כדעת החולקין בזה ע"ש:

מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרות. כבר באר תי מזה לעיל בפ' איזהו נשך הלכה ב' ד"ה ע"מ שהמעשרות שלי וע"ש:

מוכר לו חורבה ומשייר לו אוירה כן פסק הטור סי' רי"ב ועי' לקמן פ' המוכר את הבית הל' ב' דמכאן למד הרמב"ן ז"ל דמוכר את הבית וכתב לו עומק' ורומא אפ"ה לא קנה לוקח העלייה הבנויה ע"ג דיומדין בהוא כאויר ואם נפלה חוזר ובונה אותה כמוכר דקאמר הכא ומשייר לו אוירה וכיון שמשייר הוא אם נפלה חוזר ובונה אותה והביאו הטור והש"ע סי' רי"ד ועי"ש דעת הרמב"ם ז"ל בזה:

מהדא דכתיב ותקח המילדת וגו'. כבר כתבתי בעשרה יוחסין דהבבלי שם לא הביא מהמקרא ומשום דאיכא למימר דשאני התם שקשרה החוט והיתה לס' בו וכן הא דמייתי לה הכא אסמכתא בעלמא היא ועיקר הטעם כתב הר"ן ז"ל שם מפני שבעל הבית אי אפשר בלאו הכי אלא לסמוך על החיה והלכך כל שכת

עד א' ומכתיבה אפי' לאחר בהעידה אינה נאמנת. ומצאתי בתוספתא דמכלתין בתחילת פרק שביעי בהדיא כן. נאמנת היא לומר זה יצא ראשון אימתי בזמן שאין שם ערער אבל יש שם ערער הרי זו אינה נאמנת:

שלשה שנים מעת לעת. פלוגתא דרב ושמואל גם התם בד' ל"ו ע"ב ואמרי' מאי בינייהו אמר אביי דקל נערה איכא בינייהו ופי' רשב"ם ז"ל דקל ילדה ובחורה דפחות מג' שנים שלימות טוענת ג' פעמים והכריע הרמב"ן ז"ל כפי' הזה מדהכא דאמר ג' שנים קציר וכו' אלמא לשמואל נמי ג' שנים בעינן אלא דאינן שלימות ולא כפי' ר"ח ז"ל ע"ש. ונראה דהיינו נמי דקאמר כך חלוקין בשני אליהו דמה צריך חלוקין כמאי דהוה אלא כל א' מתרץ הפסוק לפי דעתו דלמר ג' שנים דאמרי' בעלמא לאו דוקא שלימות והכ"ד הכא ולמר ג' שנים דקרא שלימות היו והה"ד כאן ולכ"ע עכ"פ ג' שנים בעינן ויהיב הש"ס לסימנא כדרך שחלוקין וכו' לומר דלא הטעם לבנות לדשמואל דלאו דוקא ג' שנים כפי האחר אלא כדכתיבי קראי ג' שנים אבל בחידושי הרמב"ן ז"ל מצאתי שכתב גבי מה דאמר התם לעיל לרבי ישמעאל ור"ע דכ"ע ניר לא הוי חזקה והכא פירא רבא ופירא זוטא איכא בינייהו ובירושלמי גרסינן כשם שחלוקין כאן כך חלוקין בשני אליהו פירוש שהיו זורעין שדותיהן על דעת תבואה ולא היתה באה לכלל תבואה אלא לכלל שחת מתוך שלא היו גשמים יורדין לרבי ישמעאל לא הויא חזקה ולר"ע הוי חזקה אמר רבי חנינא שני ערלה ביניהן פירוש שהערלה פרי האסור לרבי ישמעאל דבעי פירא רבא לא הויא חזקה ולר"ע דאמר פירא זוטא נמי הויא חזקה ערלה נמי הויא חזקה דהא איכא פירא זוטא כגון עלין וקנוקנות ושמדה לדברי האומר באינו פרי ומכאן אתה למד שמחלוקותם בדבר שלא הגיע לגמר בישולו כך פי' לי רבינו נ"ע. אחר כך מצאתי מדרש האגדה בויקרא רבא בפרשת זכה שדורשין ויהי ימים רבים ויהי דבר ה' אל אליהו בשנה השלישית לאמר רבי ברכיה רבי חלבו בשם רבי יוחנן ג' חדשים בראשונה וג' חדשים באחרונה ושנים עשר חדש באמצע הרי י"ח חדש ואחרונה אמר חדש אחד בראשונה וחדש אחד באחרונה וי"ב חדש באמצע הרי ארבעה עשר חדש ומזו שהגדה אמרו בזה בירושלמי שכשם שהן חלוקין כאן כך הם חלוקים ממש בשני אליהו לא ראה מורי ז"ל המדרש הזה והולך להוציא פי' אחר מפילפולו ואין הענין אלא כמו שכתבתי ומה שאמרו בירושלמי בדליכא זמורות אבל אבל זמורות כל שנה ושנה כשהגיע זמנן אכילה רבתי היא ואפילו לרבנן הויא חזקה עכ"ל. למדנו מדבריו ג"כ דסגי' שלפנינו מבוכבת כמה דגרים לפה דרבי חנינא בהלכה דלקמן וטעות המעתיקים היא ומקומה כאן אחר תיבות בשני אליהו וכמו שכתב הוא ז"ל. מיהו הא דפירש בשני ערלה דר"ל זמורות הולך לשיטתו דדעתו כדעת הראב"ד ז"ל לפרש הא דרב יהודה שם אכלה ערלה אינה

חזקה

עין משפט
נר מצוה

יד
א מיי' פי"א מטוען ה"ב סמ"ג עשין לב טוש"ע חו"מ סי' קמג ס"ה

טו
ב מיי' שם פ"ד ה"ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמו ס"ס

גמ' רב אמר *בשעת [א] החירום שנו (א"ר חנינה שני ערלה ביניהון). רב אמר *אין חזקה לבורח ולא מארץ לארץ שמואל אמר יש חזקה לבורח ויש חזקה מארץ לארץ. אמר רב נחמן בר רב יצחק קרייא מסייע למה דמר שמואל ויתן לה המלך סרים אחד וגומר. אמר רבי לעזר ואפילו שתי אבטיניות כגון שלומי ונבירו והירדן מפסיק בנתיים ועומד שם ורואה אחד המחזיק בשדה ומחזיק בשלו אינה חזקה עד שתהא עמו באותה העיר ובאותה המדינה רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות. לא מודה רב במנכש ובמעדר. מודה רב במנכש ומעדר. מהו דאמר רב עיקר חזקה הכנסת פירות אלא שאם ראו אותו חורש וקוצר ומעמר ודש ובורר ולא ראוהו מכנים פירות אינה חזקה אלא הכנסת פירות. *רב אמר עיקר חליצה התרת רצועות. לא כן א"ר בא בשם רב יהודה רבי זריקן מטי בה בשם רב דברי הכמים חלצה ולא *רקקה רקקה ולא חלצה חליצתה פסולה עד תחלוץ ותרוק. מודה רב עד שתחלוץ ותרוק מהדא דאמר רב עיקר חליצה התרת רצועות. רבי יוסי בן חנינה שאל לרבי יוחנן ערר מהו שצריך ב"ד ר' יוסה בשם רבי יוחנן ערר אין צריך ב"ד. ואית דמרין ר' יוסי בן חנינה שאל לתלמידיו דרבי יוחנן ערר מהו שצריך ב"ד. רבי חייה בשם רבי יוחנן ערר צריך ב"ד שמואל אמר אפילו ערר עמו בפני פועלין ערר הוא *וצריך [י] לעורר על כל שלשה שנים. גידול בר מניימין הוה ליה עובדא והוו דייניה חלקיה בר טובי ורב הונא וחייה בר רב. אמר לון חייה בר רב כן אמר אבא מכיון שערר עמו שלשה שנים הראשונות עוד אין צריך לעורר עליו. *ותני כן היה אוכל שלו שש שנים ערר שלש שנים הראשונות אמר לו אתה מכרתה לי אתה נתתה לי מתנה אינה חזקה. מחמת טענה הראשונה הרי זו חזקה שכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה. שמואל אמר *אם בזו אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום:

הלכה

תורה אור
(מלכים ב ח) ויתן לה המלך סרים אחד

גמ' בשעת חירום שנו. הא דקתני עד שיהא עמו במדינה אחת דוקא בשעת חירום ומלחמה שאין השיירות מצויות אבל שלא בשעת חירום אין צריך שיהא במדינה אחת עמו דמחאה שלא בפניו הוי מחאה ואיבעי ליה להאי למימחי דחברא חברא אית ליה והא דקתני יהודה וגליל משום דאין השיירות מצויות מזו לזו וכשעת חירום דמי כדפרישית במתני': אין חזקה לבורח. אין מחזיקין בנכסי בורח שלא היה יכול למחות דמתיירא פן יודע מקומו שנחבא שם: ולא מארץ לארץ. וכגון שאין השיירות מצויות מארץ זו לאחרת כדאמר רב לעיל: יש חזקה לבורח. דעכ"פ היה לו למחות בפני שנים ואע"פ שלא יגידו לזה או שלא יוכלו לבא לשם דקסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה: קרייא. המקרא הזה מסייע למה דאמר שמואל דמחזיקין בנכסי בורח: ויתן לה המלך סריס אחד לאמר השב את כל אשר לה וגו'. גבי שונמית כתיב במלכים והנה האשה אשר החיה את בנה צועקת אל המלך על ביתה ועל שדה וגו' ובארץ פלשתים היתה שבע שנים שברחה מפני הרעב כדכתי' התם ומדהוצרך המלך לצוות להשיב את כל אשר לה ש"מ דמחזיקין בנכסי בורח ולא היתה יכולת בידה להוציא מיד המחזיקין בדין ועל כן צעקה אל המלך וצוה להוציא מידם: שתי אבטוניות. שתי אפרכיות כמו אלו המקומות שלומי ונבירו שהן סמוכות זו לזו והירדן מפסיק ביניהם ואינם מצוין לבא מזו לזו: עיקר החזקה הכנסת פירות. צריך שיעידו שהיו רואין אותו מכנים פירותיו לביתו דעיקר החזקה שיהא נהנה מהשדה שמחזיק בה. וגרסינן להא בפ' מצות חליצה הלכה א' ואגב מייתי להא דלקמן: לא מודה רב במנכש ומעדר. קס"ד דרב סבירא ליה בהכנסת פירות לחוד סגי ופריך וכי לא מודה רב שצריך שיראוהו עושה מלאכה ומתעסק בעבודת הקרקע באלו השנים שהחזיק בה: מהו דאמר רב וכו'. הא דאמר רב עיקר החזקה הכנסת פירות הכי קאמר הפי' אם ראו אותו מתעסק בעבודת הקרקע אינה חזקה עד שיראו ג"כ שהכנים פירות דתרווייהו בעינן: עיקר חליצה התרת רצועות. קס"ד דחליצה היא דמעכבת קאמר והו לא ופריך והא רב קאמר בשם חכמים עד שתחלוץ ותרוק: מודה רב וכו'. והתם הנסחא מתישבת ביותר. אף על גב דאמר רב עד שתחלוץ ותרוק מודה רב עיקר חליצה התרת הרצועות. וכלומר ודאי תרתי בעינן אלא דבחליצה קאמר דעיקר חליצה התרת הרצועות הוא ולא בעי עד שתשמט היא המנעל מעל רגלו: ערר. העירעור מה שמערער מוחה במחזיק מהו שיהא צריך למחות בפני ב"ד דוקא: אין צריך ב"ד. אלא אם מחה בפני שנים הויא מחאה: אפילו ערער עמו בפני פועלין. שלו ערער הוא וכלומר דאף דהפועלין שלו לא יגידו לו אפ"ה הויא מחאה דחברא חברא אית ליה: וצריך לעוררו על כל שלש שנים. בעיא היא אם זה היה בידו השדה שנים הרבה אם צריך למחות בידו בכל שלש שנים או במיחה בשלשה שנים הראשונים שוב אין צריך למחות וקאמר הש"ס דמהאי עובדא פשטי' לה דאין צריך: הוה ליה עובדא. שהחזיק א' בשלו ומיחה בראשונה ושוב לא מיחה והיו הב"ד שלו ר' חלקיה וכו' ואמר כן אמר אבא רב שאין צריך למחות ולחזור ולמחות: ותני. תוספתא פ"ב כן: אתה מכרתה לי. הכי גרסינן בתוספתא וערער עליו שלש שנים הראשונות ובאחרונה אמר לו אתה מכרתה לי ואתה נתת לי במתנה אם מחמת טענה הראשונה אינה חזקה שכל חזקה וכו' כלומר באחרונה אחר שערער זה בתחלה והשיב לו שלא אמר לי דבר מעולם או כה"ג טענה דלאו כלום היא ואע"פ שבאחרונה השיב לו אתה מכרת לי ולא השיב כבתחילה אע"פ כן לא הויא חזקה דמחמת טענה ראשונה היא ואותה טענה לא היה טענה והכי מסיים לה בתוספתא שכל טענה שמקצתה בטלה כולה בטלה. והכא הגי' משובשת במקצת. וש"מ מיהת דמכיון שערער בראשונה וזה לא היה לו טענה שוב אין יכול לומר באחרונה אתה מכרת לי ואף על פי שבג' אחרונות לא מיחה בו: אם בזו. אם אנחנו נוהגין כזאת ואין חוקרין יותר בדין אין אנו מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום שלא לשאול מהם בספק זה ולהגזים הדבר אמר כן. ודוגמתו בריש איזה נשך:

הלכה

מסורת הש"ס
ב"ב לג
שם פ"ב
(יבמות פי"ב)
פ' יבמות קד
שם לט ע"ב
(תוספ' פ"ב)
(ב"מ פ"ה)

מראה הפנים

חזקה ובכתובות דף ס' קאמר. עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות כרב יהודה לטעמי' דאמר אכלה ערלה ה"ז חזקה ומחלקי בין זמורות לפירות אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן שכתב בפי"ב מטוען הל' י"ב אכלה ערלה וכו' אף ע"פ שנהנה בעבירה ה"ז חזקה וגירסתו בגמרא כגי' הרי"ף ור"ת ז"ל:

אמר ר' חנינה שני ערלה ביניהון. אין כאן מקומו וגרסי' לעיל סוף הלכה ב' כמו שנתבאר בדיבור דלעיל ואפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קאי וש"ב:

אין חזקה לבורח ולא מארץ לארץ. פלוגתייהו דרב ושמואל בדין בורח ע"כ גם בבורח מחמת ממון מיתפרשא דהא מייתי ראיה לשמואל מקרא דשונמית והיא לא ברחה מחמת מרדין שנאמר בה שהיתה יראה למחות ואין הטעם אלא מפני שברחה מן הארץ לא היה יכול למחות והכי מיתפרשא פלוגתייהו התם דף ל"ח ע"ב והכא הכריע שם לחלק בין מחמת ממון למחמת מרדין וכדפסקו הפוסקים כוותיה ואתיא שפיר האי קרא דשונמית לפי המסקנא וכדין מארץ לארץ כבר פירשתי בפנים דלא תיקשי דברי רב אהדדי מהא דלעיל:

רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות. הרמב"ן ז"ל בחידושיו רצה ללמוד מכאן בהא דאמרו התם דף ל"ו ניר אינו חזקה היינו שאף ימים שחרש אין עולין לו וכבר השיב עליו בטור בסי' קמ"א. ולדידי צ"ע בדעתו ז"ל דמה ראיה איכא מדהכא הא בהדיא קאמר מודה רב במנכש ומעדר וכו' אלמא דה"ק דתרווייהו בעינן דהא עבד בה בדבר שלא נהנה הכתי לא הויא חזקה עד שיהנה ממנה לבסוף וכיון דנהנה חזקתו חזקה ומונין משעה שנכנס לתוכה דהל"כ לענין מאי מודה רב במנכש ומעדר ומה שכתב שם וה"נ משמע כדלקמן בפרקין וכו'. גם משם אין ראיה מוכרחת כ"כ ואין להאריך. וכן דעת הרמב"ם ז"ל כדעת רוב הפוסקים דאם נהנה הוא לבסוף מונין לו משעה שהתחיל לחרוש בה כדנראה מדבריו בפרק י"ב מטוען הלכה ט' ע"ש. ובדין דחליצה כבר נתבאר בחיבורי שם במקומו:

אפילו ערר עמו בפני פועלין ערר הוא. כן המסקנא לדינא דאפילו מיחה בפני שנים שאין יכולין לומר לו הויא מחאה וכן הוא סוגיא דהכא דאף דמסתמא הפועלין שלו אין מודיעין אותו מ"מ יודיעו לאחרים וחברא חברא אית ליה עד שיאמר להם אל תגלהו דבר זה מפיכם כדכתבו הרמב"ם בפי"א שם הלכה ו' ואתיא כשמואל דהכא כדרב דהתם ולמאי דאמר רב יהודה משמיה דשמואל התם יש לפרשו כעין דהכא:

גידול בר מניימין הוה ליה עובדא וכו'. והכי איתא גם התם דף ל"ט ע"ב האי עובדא וא"ל חייא בר רב כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אין צריך למחות. ומשמע דא"צ למחות כלל כדמשמע מדהכא כדמייתי ראיה מהתוספתא אבל הרשב"ם ז"ל פירש שם דה"ק שוב אין צריך למחות בשני ג' אבל בסוף ג' צריך למחות וכר"ל משום בר קפרא לקמן שם וכן מסקנת הפוסקים דבסוף כל ג' שנים צריך למחות. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל שהביא להא דהכא וגרים שם הגירסא נכונה כמה שהגהתי בפנים לפי התוספתא. ותני כן היה אוכל שש שנים ערר עמו ג' ראשונות א"ל אתה מכרתו לי אתה נתת לי אינה חזקה שמע משמואל וכו' וכתב הוא ז"ל ושמעת מכאן גמ' דכיון מערער דאינו צריך למחות לעולם קאמר. ופי' שם בתוספתא ב' פירושים ואין להאריך בשכבר פירשתי' בפנים. ובענין עיקר הדין י"ל דגם מסקנת האי תלמודא כ"ל הכי והיינו דקאמר

הלכה ד מתני' *כל [א] חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה כיצד אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי שלא אמר לי אדם דבר אינה חזקה אתה מכרתה לי אתה נתתה לי במתנה הרי זו *חזקה [ב] והבא משום ירושה אינו צריך טענה: **גמ'** וצריך חזקה. *תמן תנינן מודה *רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו וכו' כהדא ראובן אוכל שדה בחזקת שהיא שלו והביא שמעון עדים שמת אביו מתוכה מפקין לה מראובן ויהבין לשמעון. אלא הלך ראובן והביא עדים שלא מת אביו מתוכה. אמר רב נחמן בר יעקב אנא אפיקתיה מראובן אנא מחזרנה ליה. רב אמר כשנתתה על פי בית דין נהתה מיכן והילך המוציא מחבירו עליו הראייה. [ז]מי מודיע א"ר בא עידי מיתה מודיעין. הגע עצמך שאין העדים יודעין אמר רבי יוסי לעולם השדה בחזקת בעליה מיכן והילך המוציא מחבירו עליו הראייה:

הלכה ה מתני' [ג] השותפין [ד] והאריסין [ה] והאפיטרופין אין להן חזקה אין [ו] לאיש חזקה בניכסי אשתו ולא לאשה בניכסי בעלה ולא [ו] לאב בניכסי הבן ולא לבן בניכסי האב במה דברים אמורים במחזיק אבל

פני משה

הלכה ד מתני' כל חזקה שאין עמה טענה. שיטעון למה הוא מחזיק בשל חבירו אינה חזקה: והבא משום ירושה. שהחזיק בה שלש שנים מכח ירושת אביו אין צריך טענה לברר איך באה ליד אביו ומיהו ראיה בעי שראו לאביו שהיה דר בו יום אחד: **גמ'** וצריך חזקה. כלומר אע"ג דטענה א"צ היורש חזקה ג' שנים מיהת צריך הוא: תמן תנינן. בפ"ב דכתובות הלכה ב' ואיתא להאי סוגיא שם וביותר ביאור והכא מייתי לה לדין דהבא משום ירושה דאיירינן ביה ובמקצת מסוגיא דהתם: מודה ר' יהושע. לחכמים דהאי מגו אמרינן באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה ממנו אינו נאמן וקאמר התם. בשלא אכלה שני חזקה. הא דקתני אם יש עדים שהיא של אביו אינו נאמן בשלא אכל זה עדיין שני חזקה אבל אם אכלה שני חזקה נאמן לומר לקחתיה ממנו. בשלא מת אביו מתוכה. והא דאמרינן אם אכלה שני חזקה נאמן דוקא שאין העדים מעידין אלא שהיתה של אביו של המערער ואינם יודעים אם מת מתוכה אבל אם הם מעידין שמת אביו מתוכה שבשעת מיתתו עדיין היתה מוחזקת שהיא של אביו של זה אין חזקתו של זה כלום שהרי הוכחש הוא במה שאומר לקחתיה מאביך. ועלה קאמר התם כהדא ראובן וכו' דמפקין לה מראובן המחזיק ויהבין ליה לשמעון משום שיש לו עדים שמת אביו מתוכה וממי לקח שהרי לא טען לקחתיה ממך: אלא. בעיא היא כלומר אלא הא הוא דמספקא לן: הלך ראובן. וחזר והביא עדים שלא מת אביו של שמעון מתוכה והכחישו עדי שמעון מהו: אנא אפיקתיה מראובן. בתחילה ואנא מחזרנא ליה השתא דאוקי תרי לבהדי תרי ומחזיקין אותה לרשות המחזיק שהיתה בידו: רב. פליג וס"ל דחיישינן לזלותא דבי דינא וכשנתת לשמעון ע"פ ב"ד נהתה לפיכך מכאן ואילך כשחזר זה והביא עדים לא כלום הוא דהמוציא מחבירו וכו' וכלומר דהדרינן להאי דינא לכל דאלים גבר וכל המתגבר יהיה בידו ואידך הוי המוציא מחבירו עליו הראיה וכדמסיק: מי מודיע. דקס"ד דהמוציא מחבירו דקאמר בצריך זה עכשיו להביא ראיה לחזור ולהכחיש עדי ראובן וקרי ליה לשמעון המוציא מפני שבחזקת ראובן היתה בתחלה והשתא דאוקי תרי לבהדי תרי חזר הדין לכבתחילה ומי מודיע עכשיו לזה: עדי מיתה מודיעין. צריך שמעון לחזור ולהביא עדים אחרים שיעידו שמת אביו מתוכה: הגע עצמך. שאין כאן עדים יותר היודעין מזה: אמר ר' יוסי. לא היא אלא דהכי אמרינן לעולם השדה בחזקת בעליה וכדפרישית דכיד מי שהיא עכשיו בחזקתו היא ואם גבר זה וירד בתוכה ה"ז בחזקתו והוי אידך המוציא מחבירו אבל אין אחר יכול לתקוף ולירד לתוכה:

הלכה ה מתני' השותפין. שיש להן קרקע בשותפות ואכל אחד מהן שלש שנים כל הפירות אינה חזקה ודוקא בקרקע שאין בה דין חלוקה אבל אם יש בה דין חלוקה ואכלה אחד מהן ג' שנים הוי חזקה: והאריסין. שיורדין לקרקע למחצה לשליש ולרביע ואכל כל הפירות ג' שנים אינה חזקה ודוקא באריסי בתי אבות שהיה אריס לאביו של בעל השדה או לאנשי משפחתו של אלו אין הבעלים ממחין בידם אבל אריס שהורידו בעל השדה בעצמו בתחלה ואכל כל הפירות שלש שנים יש לו חזקה: והאפיטרופוס. שהוא אפיטרופוס על ביתו או על שדה זו ומשתמש ברשות אין לו חזקה: אין לאיש חזקה בנכסי אשתו. ואפילו כתב לה בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בנכסייך ולא בפירותיהן דהשתא אינו אוכל פירות מן הדין ואח"כ הביא ראיה שאכל פירות שלש שנים לא הוי חזקה דדרך האשה להניח לבעלה שיאכל פירות נכסיה ואפילו אין לו לאכול מן הדין: ולא לאשה בנכסי בעלה. ואפילו ייחד לה קרקע למזונותיה ואכלה פירות משדה אחרת של בעלה שלש שנים לא הוי חזקה דדרך האיש להניח לאשתו שתאכל בנכסיו אפילו אין לה זכות בהן: ולא לאב וכו'. כל זמן שהבן סומך על שלחן אביו ולא פירשו זה מזה אין להם חזקה זה על זה: במה דברים אמורים. כל חזקות הללו דאינן חזקה: במחזיק. כלומר בענין חזקה דאמרינן בה שיש לנגדה טענה שזה טוען גזולה היא בידך:

אבל

קרבן העדה

תמן תנינן מודה ר' יהושע באומר לחבירו כו' ראובן אוכל שדה בחזקת שהוא שלו. והביא שמעון עדים שמת אביו מתוכה מפקינן לה מראובן ויהבינן לשמעון פי' דשמעון הביא עדים שעה אחת קודם מיתת אביו הי' השדה ביד אביו וכההיא דבר חמוה דר' ירמי' פרק גלי' כו' במס' ב"ק דף קי"ב ובשו"ע חו"מ סי' קמ"ע ס"ג דאפילו החזיק כל ג' שנים בחיי האב אך בעת מיתת האב היתה שעה אחת ברשות האב ומת מתוכה אין חזקתו חזקה חזר ראובן והביא עדים שלא מת אביו מתוכה ס"ל לרב נחמן בר יעקב דהשתא חוזר לראובן כמו אלו הי' בשעה הראשונה ב' כתי עדים כת אחת אומרת שלא מת אביו מתוכה. וכת אחת אומרת שמת מתוכה דהוי מוקמינן בחזקת ראובן ה"נ אפילו השתא דיצאה מת"י לת"י שמעון כשיש ב' כתי עדים הרי הוא בחזקת ראובן. ורב ס"ל כיון שיצאה מת"י ראובן לת"י שמעון הוי השתא ראובן המוציא ותרי לגבי תרי הרי השדה בחזקת שמעון דהממ"ח עליו הראיה. וכמס' כתובות פ"ב מסיק הגמ' דלכו"ע אי מעיקרא הראשונה שנים אומרים מת אביו מתוכה ושנים אומרים לא מת אביו מתוכה שהשדה בחזקת ראובן ולא נחלקו אלא לאחר שיצאה לרשות שמעון דלרב נחמן בר יעקב מחזירין לי' לראובן ולרב הוי כעת ראובן הממהע"ה:

מי מודיע זה לא בעיך הכא אלא אגב גררא דקאמר השדה בחזקת בעלי' קיימא והממע"ה מייתי להאי דגרסינן נמי השדה בחזקת בעלי' קיימא והמוציא מחבירו עליו הראיה כדרך הש"ס הזה ובפרט בסדר הזה והאי ענין מפורש היא במס' קידושין בירושלמי פ"ק ה"ה חד בר נש מי דמיך אמר ינתנו כל נכסי לפלוני חזר ואמר כתבו ותנו ר"א ורבי שמעון בר יקום ועלון עובדא קומי ר' יוחנן אמר אם אמר לזכותו ד"ה זכה ואם לזכותו בכתב כ"ע מודי שאין אדם מזכה בכתב לאחר מיתה מי מודיע תיפתר שהיו שם עדים ידעים ר"ל העדים שהיו בשעת מיתה שאמר לפניהם. הגע עצמך שאין שם עדים יודעים. אמר ר' יוסי לעולם השדה בחזקת בעלי' ומוציא מחבירו עליו הראיה ע"כ לשון הגמ' במס' קידושין פ"ק ה"ה ונסיב אגב גררא הכא כדרך הש"ס הזה וז"כ כשמש להרגילין בש"ס הזה. וכן לקמן בה"ו הר"ז עד זומם אינו נפסל בב"ד ושם הרגיש הפ"מ ז"ל דשייך למס' ב"ק עיי"ש ולא הבנתי מדוע לא כתבו כן הפ"מ ז"ל והג"ון ירושלמי ז"ל והגו"י ז"ל:

ר"ל

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פי"ד מהל' טוען ונטען הי"ב סמ"ג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' קמו ס"ט

יז
ב מיי' שם הל' יג טוש"ע שם ס"י

יח
ג מיי' שם פי"ג ה"א טוש"ע שם סי' קמט ס"א

יט
ד מיי' שם טוש"ע שם סכ"ב

כ
ה מיי' שם טוש"ע שם ס"א

כא
ו מיי' שם טוש"ע שם ס"ט

כב
ז מיי' שם טוש"ע שם ס ג וס"ו

מסורת הש"ס

ב"ב כח ע"ב
שם כג ע"א
(כת ס"ג) כתובות טו ע"ב

מראה הפנים

השותפין והאריסין. וכנוסחת הבבלי האומנין והשותפין. וכתב הרמב"ם ז"ל וכסדר משנת רבינו גרסם ז"ל ה"ג השותפין וכו' אבל אומנין לא קתני ונתן הוא ז"ל טעם לגי' ר"ג והיא גי' דהאי ש"ס דמסקינן בגמרא דכ"ע יש שותף שאין לו חזקה וא"כ כ"ש אומן. ולפי מה דאמרו כאן בגמרא ומיהו מייתי תותיה האומנין וכו' לא בייך האי טעמא דבמואל הוא דסבר לה דיש שותף שאין לו חזקה ואפ"ה מתני לאומנין במתני' והרבה דברים נשנו במשנה ולא סמיך התנא אכל שכן. אבל עיקר הטעם הוא להאי נוסחא דס"ל סתם אומן כמטלטלין הוא דאיירי ואינו דומה לשארי דינים השנוים במשנה דבחזקת שלשה שנים איירי ושמואל ס"ל דמשכחת לה באומנין הבונין לאיזה בנין או המתקנין להשדה וכדעת הרמב"ם ז"ל ופירושו בפי"ג מטוען

דקאמר שמואל אם מזו אין אנו מניחין לגדולי א"י כלום וכלומר דעדיין הדבר שקול הוא וצריכין לשאול גדולי א"י מה יאמרו בדין הזה משום דס"ל דבאמת צריך למחות בסוף כל שלש שנים ולפ"ז יש לפרש ג"כ הא דלעיל בניחותא וצריך לעוררו על כל שלש שנים דלדינא קאמר דצריך הוא למחות בסוף כל שלש שנים ודברי שמואל דלעיל הן דבריו דכאן ופליג על הא דקאמר חייא בר רב שם:

כהדא ראובן אוכל שדה וכו'. סוגיא זו ביארתי היטב לדינא בכתובות ומה שהביאו הרמב"ן והר"ן ז"ל ראיה מהתם לשיטתם אבל הכריעו להלכה כפי' הרמב"ם ז"ל. ומשנה מבוארת המסקנא כמבואר בפנים וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מטוען הלכה ד' ע"ש:

ציון ירושלים [ז]מי מודיע אמר ר' בא עידי מיתה מודיעין כו' עפ"מ שנדחק ומלבד הדוחק אני תמה דאף אם יביאו עוד עדים תרי כמאה. ולפענ"ד נראה הדבר ברור דכוונת הירושלמי הוא דעדים הראשונים שאמרו דמת מתוכו. הם הם המודיעים וע"ז ש"ל דנהי דהם עדים שמת מתוכה אבל אין העדים יודעים אם כדין הי' או שמא מכר לאחר וכדומה וע"ז אמר כיון דהשדה בחזקת בעלי' האחר צריך לברר:

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ג מהל' זכיה הל' א ופ"א מהל' מכירה ה"א סמ"ג עשין פד וס' טוש"ע חו"מ סי' קלג ס"ז וסי' רמא ס"א

כד
ב מיי' פ"ב מהל' שכנים ה"א וע' בסבנות ונמ"מ ובטו"א סי' קעב בכב תבונת הרא"ם ופ"א מהל' מכירה ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קלב שם וסי' קנז ס"ב

כה
ג מיי' פ"ב מהל' זכיה הל' א ב ג ופ"א מהל' מכירה ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קלב ס"א וסי' ערה סעיף יב

כו
ד מיי' פ"י מגזילה ה"ז סמ"ג עשין עג טוש"ע שם סי' בעה ס"ב

כז
ה טוש"ע שם סי' קלא ס"א

כח
ו מיי' פ"ד מטופן הל' ג סמ"ג עשין לה טוש"ע שם סי' קנב ס"א

כט
ז טוש"ע שם סי' קלב ס"ה

אבל. בענין חזקה שהיא לקנין כגון בנותן מתנה או שמוכר לו וא"ל לך חזק וקני וכן כל הני דאמרינן לעיל במתני' דאין להם חזקה משהחזיקו כשאר מקבלי מתנה קנה ואין הנותן יכול לחזור בו והאשה שנתנה או מכרה לבעלה מנכסי מלוג שלה משהחזיק הבעל בהן קנה ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי דדוקא בשדה שכתב לה בכתובתה להיות דעתה סומכת עליה יותר משאר נכסים שלו המשועבדין לה לכתובתה או שייחד לה קרקע אחת לכתובתה אחר הנשואין להיות לה לאפותיקי או בקרקע שהכניסה לו שום משלה וכתבו בכתובה שהוא מקבל שוויה בדמים והן נקראין נכסי צאן ברזל באלו אמרינן שאין המכר והמתנה לבעלה כלום שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי מפני שיש לבעלה שייכות בהן אבל בנכסי מלוג שלה שאין להבעל שייכות בעיקרן של הנכסים אינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. וכן האיש שמכר לאשתו מנכסיו אם לא היו המעות טמונים אלא המכר קיים ועיקר הנכסים להאשה והבעל אוכל פירות ואם היו אותן המעות שקנתה בהן טמונים אלא המכר בטל דיכול הוא לומר לגלויי זוזי הוא דבעינא: והאחין שחלקו. והחזיק אחד מהן בחלקו אין יכולין לחזור: והמחזיק בנכסי הגר. שמת ואין לו יורשין וכל הקודם להחזיק בנכסיו זכה: נעל. שעשה דלת או גדר בה או שפרץ בה פרצה אפילו כל שהוא כל שהועיל איזה דבר בה הרי זה חזקה:

גמ' שמואל אמר לית כאן שותף. לא גרסי' במתני' כאן שותף: שותף אין לו חזקה. בתמיה אמאי לא יהי' לשותף דין חזקה וכדמפרש ואזיל לקמיה: לא כן. ופריך הש"ס דלא כן אמר שמואל שותף שירד ונטע כנוטע ברשות חבירו הוא אלמא דס"ל דאין לשותף חזקה אלא דהוי כשאר אריס שיורד ברשות: הן דתימר. ומשני הא דשמעינן לשמואל דאמר כיורד ברשות הוא ואין לו טענת חזקה: באותו שעומד שם. שחבירו ג"כ עומד שם וכל אחד משתמש בחלקו שהוא עומד בה לפי שדרך השותפין הוא להשתמש זה בחציה זו של שדה וזה בחציה האחרת בשלשה או ארבעה שנים ואח"כ מחליפין את של זה לזה וחוזר ומשתמש כל אחד בחצי שנשתמש בה חבירו כל כך שנים ולפיכך אין להן טענת חזקה זה על זה שכן דרך השותפין: והן דתימר כי שותף אין לו חזקה. והא דמתמה שמואל ואמר וכי שותף אין לו חזקה ואמאי לא יוכל לטעון טענת חזקה אם הניח לו חבירו להשתמש לבדו שלשה שנים: בשאינו עומד שם. מיירי כלומר באותו החלק האחר שאין חבירו עומד בה להשתמש כמו זה אלא שהניחו להשתמש בכולה דכיון שהחזיק זה ג' שנים בכל השדה אמרינן דמכר לו את חלקו והלכך הויא חזקה: מהו מייתי תחותיה. מה מייתי שמואל למיתני במתני' במקום שותף דלא

א אבל בנותן מתנה ג והאחין שחלקו והמחזיק בנכסי הגר *נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה: **גמ'** שותף שמואל אמר לית *כן שותף. שותף אין לו חזקה. לא כן אמר שמואל שותף שירד ונטע כנוטע ד ברשות. הן דתימר שותף שירד ונטע כנוטע ברשות באותו שעומד שם והן דתימר כי שותף אין לו חזקה בשאינו עומד שם. מהו מייתי תחותיה האומנין והגוזלין אין להן חזקה. *ראה ה עבדו אל האומי וכליו אל הכובס אמר לו הן לי עבדי תן לי כיליי אמר לו אתה נתתו לי במתנה אתה מכרתו לי אינה חזקה אתה אמרת לי למוכרו לי אתה אמרת ליתנו לי מתנה הרי זו חזקה: האריסים. רב הונא אמר באריס לעולם אבל באריס לשעה יש לו חזקה רבי יוחנן וריש לקיש תריהון מרין אפי' באריס לשעה אין לו חזקה דנימר נחת רוחיה מיניה ושבקי'. תמן אמרין אריס אין לו *חזקה בן ו אריס יש לו חזקה רבי יוחנן ור"ל אמרין אף אריס ובן אריס אין לו חזקה דנימר נחת רוחי' מאבוי ושבק בריה. דמר ר"י *אריס שהוריד אריס אין לו חזקה שדרך אריס להוריד אריס. אבל אדם שמפקח על ניכסי אשתו יש לו חזקה שדרך הבעלים לפקח על ניכסי נשותיהן: אין לאיש חזקה *בניכסי אשתו. בחיי אשתו אבל אחר מיתתה יש לו חזקה: ולא לאשה בניכסי בעלה. בחייו אבל לאחר מותו יש לו חזקה: ולא לבן בניכסי האב. בחייו אבל לאחר מיתת האב יש לו חזקה: ולא לאב בניכסי הבן. בחייו אבל לאחר מיתת הבן יש לו חזקה. רב אמר בפוחת מעשרה או מוסיף על עשרה. שמואל אמר ז *אפילו פרץ מקום שאינו ראוי לפרוץ וגדר מקום שאינו ראוי לגדור הרי זה חזקה והתני המוכר לחבירו ונתעצל לוקח ולא החזיק בה וירד המוכר והחזיק בה ביטלה

תני ליה: האומנין והגוזלין. הני הוא דגרים להו במתני' דאין להן חזקה. האומן כגון שנתן לו לבנות בקרקע או לתקן בה ועמד בה שנים רבות כל זמן שהוא עוסק בה אין לו טענת חזקה וכן הגזלן אין לו חזקה לעולם ואפי' הביא ראיה שהודו הבעלים בפני עדים שמכר לו את השדה אינו כלום שמפני יראה הודו לו: ראה עבדו אצל האומן. ואומר שנתן לו ללמדו איזה אומנות וכיוצא בזה: אתה אמרת לי למוכרו. וכגון שלא ראה אצל האומן אלא ביד אחר ואומר שלקחה מן האומן והאומן טוען אתה אמרת לי למוכרו או ליתנו במתנה נאמן: באריס לעולם. שהוא אריסו בכל השנים והילכך אין לו חזקה: אבל באריס לשעה. שלא הורידו אלא לפי שעה לזמן מועט: יש לו חזקה. כשנתעכב בה שלש שנים דהא מתחילה לא ירד ברשות אלא לפי שעה ולא היה לו לבעל השדה להניחו בה זמן כל כך: דנימא נחת רוח מיניה ושבקיה. שיכול בעל השדה לומר שהיה לו נחת רוח ממנו ולפיכך הניחו שנים רבות ואע"פ שבתחלה לא הורידו אלא לפי שעה: תמן. בבבל אמרין דדוקא האריס עצמו שהוא רגיל בו אין לו טענת חזקה אבל בן אריס כאחר דמי ור"י ור"ל פליגי דיכול לומר מפני שהיה לו נחת רוח מאביו לפיכך הניח לבנו לשנים רבות: דאמר ר' יוחנן אריס שהורד אריס. שחילק מאריסותו לאחר אין לזה האריס אחר חזקה כמו שאין לזה שכן דרך אריס להוריד אריס ולחלק לאריסין הרבה ומחמת אריס הראשון הם וה"נ בנו זה מחמת אביו הוא שהניחו בה:

אבל אדם. אמתני' קאי: אין לאיש חזקה וכו'. ולשון אבל בתמיה הוא וכלומר בתמיה דהיינו טעמא דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו דאמרינן וכי אדם שמפקח על נכסי אשתו יש לו לטעון טענת חזקה בתמיה אלא שכן דרך הבעלים לפקח על נכסי נשותיהן ולהתעסק בהן שלא ילכו לאיבוד ולפיכך אין לו חזקה: אין לאיש וכו'. והא דאמרינן באלו שאין להן חזקה זה על זה דוקא בחייהן אבל לאחר מותן לא שייך האי טעמא ויש להן טענת חזקה נגד היורשין: רב אמר. לפרושי גדר ופרץ כל שהוא דקתני במתני': בפוחת מעשרה. שהיה שם פירצה עשרה וגדר בה כל שהוא לפחתו מעשרה והועיל שלא יכנסו בה ברוח כל כך כבתחילה או שפרץ כל שהוא שהוסיף על הפרצה על עשרה שבתחלה והועיל שנכנסין בה יותר ברוח מעט מבתחילה: אפילו פרץ מקום שאינו ראוי וכו'. והייתו כל שהוא וגרסינן הכא להא דכתוב' לקמן והתני המוכר לחבירו ונתעצל וכו' ובטעות נדפס שם ושייך לכאן: והתני. בניחותא דלא קנה הלוקח עד שיחזיק בה: וירד המוכר והחזיק בה. כלומר שחזר בו המוכר והקדים את עצמו לתקן איזה דבר בהשדה וכיוצא בה מה שהיה צריך להלוקח לעשות כדי שיקנה בזה:

ביטלה

מסורת הש"ס
גיטין פז ע"ב ופ' תוס' ב"ב נב ע"ב ד"ה נפל
ב"ב מג ע"ב
שם מה ע"ב
שם מו
שם מה
ע' שם מו
שם נג

מראה הפנים

מטוען הל' ד' יבוב מלאתי שם בהגמי"י שכתב כעין זה בספר ר"נ אין גורם האומני; ולכפרים שגורסין יש לפרש שנתן עבדו לאומן ללמדו אומנות והוא בביתו ג' שנים כענין זה דומה לשותפין וכו' אבן כעמוד לא פירש כן. וככר נתבאר דטעמו של הרמב"ם לפי פירושי הוא דומה ממש לכאר שכנו בענין שמחזיקין בקרקע:

לית כאן שותף וכו'. מבואר היטב בפנים והקושיא ופירוקא כדאמר התם אליביה דשמואל מעיקרא דף מ"ב ע"ב ל"ק הא דנחית לכולה הא דנחית לפלגא וכחד גיסא. והמסקנא כשינויא דרבינא כדפריבית במתני': ראה עבדו וכו'. תוספתא בית כפ"ב ומייתי לה התם בדף מ"ה ע"ב וכדפרישית בפנים. ונתבאר מענין זה בהגוזל בתרא הל' א': באריס לעולם וכו'. מבואר למאי דפרישית כמסקנת הסוגיות דהתם וכר"י ור"ל דלא מחלקינן וכן בבן אריס כדפרישית:

בחייו אשתו וכו'. והתם מסיק לה דאפילו בחייהן מחלקינן כדאמרי' בדף מ"ז ע"א בן שחלק ואשה שנתגרשה הרי הן ככל אדם:

רב אמר בפוחת מעשרה וכו'. מ לתיה דרב הכא כשמואל דהתם דף נ"ג ע"א גדר גדר והשלימו לעשרה וכו' והייתו כן כדפרישית בפנים דהשלימו לעשרה לאו דוקא הוא כדפירש הטור בסי' קל"ב. דאורחא דמילתא נקט וכן יש לפרש דברי הרמב"ם בפ"א ממכירה הל' י"א ולי' דגמרא נקט:

ביטלה חזקה את המכר ואת המתנה:

הלכה ו מתני' [א] שנים מעידין אותו שאכלה שלש שנים ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל שנים בראשונה ושנים בשניי' ושנים בשלישית משלשין ביניהן *שלשה [ג] אחין ואחד מצטרף עמהן הרי אילו שלש עדיות והן עדות אחת: **גמ'** אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי שיש לי בה שני חזקה והלך והביא עידים שיש לו בה שני חזקה והלך זה והוזמו עדיו הרי זה נותן לו השדה ואוכל פירות של שלשה שנים. *א"ר זירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בבית דין:

הלכה ז מתני' אילו דברים שיש להן חזקה ואילו שאין להן חזקה [ג] היה מעמיד בהמה בחצר ומעמיד תנור וכירי' וריחים ומגדל תרנגולין ונותן זבלו בחצר אינה חזקה אבל עשה לבהמתו מחיצה גבוהה עשרה טפחים וכן לתנור וכן לכיריים וכן לריחים הכנים תרנגולים לתוך הבית עשה מקום לזבלו עמוק שלשה או גבוה שלשה הרי זו חזקה: **גמ'** א"ר לעזר נהגו השותפין להיות מתרין זה לזה בתרנגולין אמר ר' יוסה מתניתא לא אמרה כן אלא [ד] *שניהן אסורין להעמיד ריחים ותנור ולגדל תרנגולין. א"ר לעזר גידל תרנגולין בחצר שאינה שלו הרי זו חזקה. א"ר יוסי ויאות מה נפשך אם יש לו רשות לגדל הרי זה גידל אם אין לו רשות לגדל הרי זה חזקה:

הלכה ח מתני' [ה] המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה המזחילה יש לה חזקה [ו] סולם המצרי אין לו חזקה ולצורי יש לו חזקה חלון [ז] המצרית אין לו חזקה ולצורית

מסורת הש"ס

סנהדרין כח פ"א

(מרובה פ"ג)

(נזיר פ"ב) נדרים מו

ביטלה חזקה. כלומר אע"פ שלא אמר המוכר בפירוש כחוזר בו מ"מ מכח חזקה זו שהיה לו ללוקח לעשות וכהעלו וקדו המוכר בטלה המוכר והמתנה וכדתנינן במתני' דלריך שיחזיק בה הלוקח או המקבל המתנה:

הלכה ו מתני' משלמין לו את הכל. מה שרלו להפסידו דמי הקרקע וכן הפירות שהיה לריך לשלם להמערער: משלשין ביניהן. כל מה שיתנו השלים שהרי הן שלשה כיתות לשלשה שנים: שלשה אחין. שהן מעידין לכל שנה ושנה את אחד ואחד מלטרף עמהן ומעיד עם כולן: הרי אלו שלש עדיות. דהשנה דמסהיד האי לא מסהיד האי ולפיכך עדותן כשרה: והן עדות אחת. לענין הזמה שאין נעשין זוממין עד שיוזמו כולן ואם הוזמו [כולן] משלמין השלשה אחין שלישי וזה שנלטרף עם כל אחד מהן משלם החלי האחר:

גמ' אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי וכו'. לפרש משלמין לו את הכל קאי דמאי את הכל דקתני והלכך מפרש הש"ס דכשזה טוענו בתחלה מה אתה עושה בתוך שלי ואם לא בירר חזקתו בעדים לריך להחזיר לו את הקרקע וגם דמי הפירות שאכל בשנים האלו והלך זה והביא לו עדים וכשהוזמו עדיו אח"כ ה"ז לריך להחזיר לו את השדה ואוכל פירות כלומר דמי אוכל הפירות של ג' שנים ונמלא שאלו זוממין רלו להפסידו לזה את הכל והיינו משלמין לו את הכל דמי הקרקע ודמי הפירות: והתני המוכר לחבירו וכו'. מה שנמלא בספרי הדפוס כתוב כאן טעות הוא ולא שייכא הכא אלא לעיל בסוף הלכה אחר תיבת ה"ז חזקה וכדפרישית לעיל: הדא אמרה עד זומם וכו'. מילתיה דר"ז אמתני' דפ' מרובה הל' ג' נשנית ואגב דמייתי ליה הש"ס התם הוספתא דהכא הנשנית בדין דמתני' ושייכא לדר' זירא כדנשנית שם מייתי לדר' זירא הכא דרך רמז וקלרה וסמיך אדלעיל ועי"ש כי הסוגיא קלרה וארוכה היא ומבואר היטב בס"ד:

הלכה ז מתני' שיש להן חזקה. אם החזיק בקרקע חבירו שלשה שנים בענין זה הויא חזקה: היה מעמיד בהמתו בחלר. האי תנא בחלר השותפין קמיירי דלהעמדת בהמה כדי וכיולא בה לא קפדי אהדדי ומשום הכי לא הויא חזקה ואפילו אי אחזיק להאי מילתא שלשה שנים: אבל עשה לבהמתו מחילה וכו'. דכה"ג ודאי קפדי אי שתיק לה ג' שנים ולא מיחה ודאי הויא חזקה: הכנים תרנגולין לתוך הבית. אף על גב דלא עביד מעשה מקפיד אדם בהם משום דמטנפי כל מה שבבית: **גמ'** נהגו השותפין להיות מוותרין זה לזה בתרנגולין. אין מקפידין זה על זה בגידול תרנגולין ואף על פי דבחלר חבירו מעכב עליו אפי' בגידול תרנגולין וכיולא בהן לחוד בלי העמדת מחילה מ"מ השותפי נהגו להיות מוותרין זה לזה ומתני' היה מעמיד וכו' בחלר השותפין מיירי: מתניתא. דריש פ"ה דנדרים לא אמרה כך דקתני השותפין שנדרו הנאה זה מזה שניהן אסורין מלהעמיד שם ריחיים ותנור ומלגדל תרנגולין. והש"ס לא חש להשיבו לו כאן וסמיך א־שני ליה התם דקאמר מפני שנדרו הנייה זה מזה הא אם לא נדרו הנייה זה מזה סתמן כמוותרין אילו לאילו ור"א ס"ל דאף ויהוק אסור במודר הנאה: א"ר יוסי ויאות. הוא דדוקא בחלר השותפין קתני במתני' משום דלא קפדי אהדדי הלכך אין לו חזקה אבל בחלר שאינה שלו מה נפשך אם נתן לו זה רשות לגדל הרי זה מגדל ברשות ואם אין לו רשות לגדל ואף על פי כן גידל וזה ראה ולא מיחה בו א"כ הרי החזיק לזה:

הלכה ח מתני' המרזב. לנור קטן שנותנין אותו בסוף לנור הגדול ההולך על פני כל הגג ורגילין לתלותו פעם כאן ופעם כאן לכל ראש שירלו להרחיק קילוח המים מן הכותל ולשון מרזב טיפה של מים זב דרך שם מר מלשון כמר מדלי: אין לו חזקה. שאם בא בעל החלר להפכו שהיה מונח לרוח דרומי ובא להת אותו לרוח לפוני אין בעל המרזב יכול לעכב עליו דלאו מידי אפסדיה ואין לו חזקה שיהיה תמיד ברוח זו: ויש למקומו חזקה. אם בא בעל החלר לעקרו משם לגמרי שלא ישפכו מי הגג לתוך חלירו אינו יכול דלענין זה יש לו חזקה וכבר החזיק זה שיהו מי גגו שופכים דרך אותו מרזב לחלירו: המזחילה. לינור גדול המחזיק כל אורך הגג והוי מילתא דקביעותא והלכך יש לו חזקה דלא עביד אינש דשתיק בדבר כזה ומדשתק ולא קפיד הדין עם בעל המזחילה המחזיק ואין בעל החלר יכול לזוז אותו ממקומו: סולם המלרי. קטן הוא ואינו קבוע ולא מקפיד עליו אם נותן אותו לתוך חלר חבירו כדי לעלות בו לגגו או לשובכו והלכך אין לו חזקה: ולצורי. הוא סולם גדול ומקפידין עליו והלכך יש לו חזקה: חלון המלרית. חלון קטן שאין ראשו של אדם נכנס בו אין לו חזקה ואם רלה בעל החלר לבנות כנגד החלון ולסתמו אין בעל החלון יכול לומר לו כבר החזקתי בו ואינך יכול לסתום משום דאמר ליה לא נתפייסתי אלא לפי שלא היה לי היזק בו אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין לא הנחתי ואפילו הכי אמרינן בזה אם היה רולה בעל החלר לעכב עליו בתחלה כשפתחו מלי מעכב עליה משום היזק ראי' ואפי' היתה גבוה יותר מד' אמות דמלי אמר ליה שמא תשים ספסל סמוך לחלון ותביט בו: ולצורית

עין משפט נר מצוה

ל

א מיי' פכ"א מהל' עדות ה"ז טוש"ע סי' לח

לא

ב מיי' שם ה"ד טוש"ע שם

לב

ג מיי' פי"ב מהל' טוען ונטען ה"ד ופ"ה מהל' שכנים ה"ט סמ"ג עשין לה וכו' שב טוש"ע חו"מ סי' קמ סעי' וסי' קכה ס"ה ועי' כב"י

לג

ד מיי' פ"ו מנדרים ה"ד סמ"ג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רכו ס"א טוש"ע חו"מ סי' קס

לד

ה מיי' פ"ח מהל' שכנים ה"ס סמ"ג עשין פ"ב טוש"ע חו"מ סי' קנג ס"ג

לה

ו מיי' שם ה"ד טוש"ע שם סעיף יג

לו

ז מיי' שם פ"ג ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנד פ"ו

מראה הפנים

עד זומם אין נפסל בב"ד. כלומר אין בעת פסולו מעעה שהוזם בב"ד אלא מבעת עדותו שהעיד נפסל הוא למפרע ובפ' מרובה שם ביארתי מענין הסוגיא בענין זה ופירובא דעדי עביתה ומכירה השייך להסוגיא ע"ש:

גידל תרנגולין בחלר שאינה שלו ה"ז חזקה. בחזקת ג' שנים ויש עמה טענה קאמר וקמ"ל דאף דבחלר השותפין לא מהני חזקה ג' שנים בדברים אלו וכיולא בכן לפי שאין דרך השותפין להקפיד בכך אם לא עשה מחילה והילכך אין לדברים אלו חזקה לעולם בחלר השותפין דבשירלה אי יכול לעכב על חבירו מלעשות כך מיכו בחלר חבירו דמקפיד בכך אפילו בלא מחילה אם כן החזיק ג' שנים הוי חזקה וכדנהן רבי יוסי טעם לדברי רבי אלעזר. וכך המס דברי הרמב"ם ז"ל דבפי"ב מהלכות טוען הל' י"ד כתב דחזקת ג' שנים הוי חזקה בחלר חבירו לדברים אלו אפילו בלא מחילה וטעמא כדברי רבי יוסי דהכא דהא חבירו ודאי מקפיד בכך ומדלא מיחה כל ג' שנים הוי חזקה אלא דלאחר לא הוי חזקה בחלר חבירו ואפי' עשה מחילה דדרך שאלה הוא וכמו שכתב הוא ז"ל בפ"ה משכנים הלכ' ס' ובחלר השותפין איפכא הוא בזה דבעשה מחילה הוי חזקה לאלתר וכדפי' הר"י הלוי מיג"ש ז"ל להא דמוקי לה התם בחלר השותפין עסקינן דבחלר השותפין הוא דהיכא לאפלוגי בין עשה מחילה ללא עשה מחילה אבל בחלר חבירו אפי' מחילה לא מהני לענין דלא הוי חזקה לאלתר דבודאי דרך שאלה היא. והובא דבריו בדברי הה"מ שם וכזה מתיישב מה דכתב גם הראב"ד ז"ל על דין דחלר חבירו שירו' חולק עליו וכו' ולק"מ דהכא בחזקת ג' שנים איירי וכמו שפירש הה"מ כזה וזם מוכרח מדברי רבי יוסי דאם נפרש להא דהכא בחזקה דלאלתר ומטעמא דמחילה א"כ מאי האי דקאמר מה נפשך וכו' אם אין לו רשות לגדל וכו' הא אכתי הבתא יכול למחות בידו הוא ולפי' הראב"ד ובעל המיטור ז"ל ז"ל דפירושו ואם דהכנים שלא ברשות א"כ ראם זה ומחל לו וזה דותק לפרש הרי זה חזקה דקאמר אלא ודאי דה"ק ואם לא ברשותו הוא דעשה כן מפני מה לא מיחה בידו עד הנה ומדלא מיחה ה"ז חזקה כדין כל חזקה בעולם וממילא בחזקת שלש שנים ויש עמה טענה איירי. וכמה שהקשה ר' יוסה הכא ממתני' דנדרי' כבר הבאתי בפנים דבנדרים משני לה ובשינויא דרבינא התם בפרקין: להאריך

עין משפט
נר מצוה

לז
א מיי' פ"ז מהל' שכנים ה"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנד סעיף י

ולצורית יש לה חזקה אי זו היא חלון המצרית א כל שאין ראשו של אדם יכול ליכנס בתוכה ר' יהודה אומר אם יש לה מלבן אע"פ שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה הרי זו חזקה:

גמ' ריש לקיש אמר להאריך ולהרחיב בו רבי יוהנן אמר *לכל אותה הרוח. והתנינן המזחילה יש לה רשות ארבעה אמות אית לך מימר כל אותו הרוח. ודכוותא המרזב אין לו חזקה לכל אותה הרוח *ותני כן מקום המרזב בחצר יש לו חזקה מקום קילוחו בחצר אין לו חזקה. *דבי רבי ינאי אמרו עד שלשה עווקין בקסא אמר רבי לא בשם דבי רבי ינאי לעניין טומאה איתאמרת רבי חזקיה בשם דבי רבי ינאי לעניין הזקות איתאמרת ר' יוסי בשם דבי רבי ינאי לעניין שבת איתאמרת.

אמר

ר"ל אמר להאריך ולהרחיב היינו כאוקימתא דר"ח בבבלי שאם הי' ארוך מקצרו ר"י אמר לכל אותו הרוח פי' כאוקימתא דשמואל בבבלי שם ע"ז קאמר הגמ' והתנינן המזחילה יש לה רשות ד"א אית לך מימר כל אותו רוח פי' דמביא ראי' לאוקימתא דר"י דמרזב אין לו חזקה הוא ע"כ לכל הרוח מדמסיק דבר והפוכו דהמזחילה יש לה חזקה וע"כ אי תימר כר"י דמרזב אין לו חזקה לכל אותו הרוח ניחא דאית לך מימר במזחילה דבר והפוכו דיש לו חזקה ד"א להעמדת סולם לכל אותו הרוח דאיני יכול בעל החצר למימר לבעל המזחילה איחד מקום מיוחד להעמדת סולם. משום דשמא תתקלקל היום כאן ולמחר כאן. ודכותי' דבר והפיכו המרזב אין לו חזקה היא דאין לו חזקה לכל אותו הרוח. משא"כ לרשב"ל דמרזב אין לו חזקה להאריך ולהרחיב מאי אית לך מימר גבי מזחילה דיש לו חזקה דבר והפיכו להאריך:

אמר

מסורת הש"ס

ולצורית. חלון שראשו של אדם נכנס בו אפילו הוא למעלה מד' אמות יש לה חזקה. וכן אם היה החלון עשוי לאורה ואפילו הוא קטן מאד והוא למעלה מד' אמות. או חלון שהוא למטה מד' אמות. בכל אלו אם הניחו בתחילה לפתוח יש לו חזקה ושוב אין יכול זה לבנות כנגדו ולסתמו דיש חזקה לנזקין חוץ מעשן ואבק ובית הכסא ונידנוד הקרקע שאלו ארבעה אין להם חזקה ואפילו החזיק בהם כמה שנים אבל היזק ראיה בעשיית מעשה כגון פותח חלונות לחצר חבירו יש לו חזקה. וחזקה לנזקים שאמרנו לא בעינן ג' שנים אלא מכי קא נזקא בכדי שיוכל לומר לניזק כבר ידעת בנזק ולא מחית הוית חזקה: מלבן. בנין מבחוץ כעין משקוף מלמעלה ואסקופה מלמטה ואין הלכה כרבי יהודה:

פ' כ"כ נח ע"ב

(תוספתא פ"ב)

(שבת פ"ג)

גמ' להאריך ולהרחיב בו. הא דקתני המרזב אין לו חזקה לענין זה הוא שאם רצה בעל החצר למחות ביד בעל המרזב שלא להאריך ולהרחיב אותו שלא יתפוס באויר חצירו הרבה הרשות בידו לעכב עליו בזה דאין לו חזקה לכך אבל יש למקומו חזקה שאם בא בעל החצר לעקרו לגמרי אינו יכול: לכל אותו הרוח. ה"ק לכל אותו הרוח אין לו חזקה שאם בא בעל החצר לשנותו מרוח זו לרוח אחרת הרשות בידו אבל אם בא לעקרו לגמרי אינו יכול: והתנינן. בניחותא וסייעתא לר' יוחנן היא דמתני' דייקא כוותיה דקתני המזחילה יש לה רשות ארבעה אמות כלומר יש לה חזקה והא דנקט ד' אמות לפי שכך הוא הדין למזחילה שיש לה רשות עד ארבע אמות בענין שזה צריך להרחיק בנין הכותל שלו ממנה מפני זקיפת הסולם כדתנינן בפ' לא יחפור מרחיקין את הכותל ממזחילה ארבע אמות כדי שיזקוף את הסולם והלכך נקט בהאי ליטנא: אית לך מימר כל אותו הרוח. כלומר מאי אית לך למימר במזחילה יש לה חזקה דלענין מאי הוא ודאי ליכא לפרש אלא כל אותו הרוח שאם החזיק זה במזחילה שלו בכל אותו הרוח שעשאה אין בעל החצר יכול לשנות מרוח זו לרוח אחרת: ודכוותא המרזב וכו'. כלומר דמהא סייעתא לפירושא דר' יוחנן במרזב דבמאי דקתני בסיפא דמזחילה יש לה חזקה בהא גופה הוא דקתני במרזב אין לו חזקה דבמרזב ליכא פסידא לבכליו אם נותן אותו ברשא מזחילה זו או ברשא האחרת ובמזחילה ודאי מקפיד הוא לשנותה כולה לרוח אחרת והלכך מחלקי' בין מרזב למזחילה בזה: ותני. בתוספתא פ"ב בהדיא כן. ושם ט"ס הוא והגי' בכאן היא עיקרית: המרזב בחצר יש לו חזקה. אם רוצה לעקרו לגמרי אינו יכול דיש למקומו חזקה בחצר אבל מקום קילוחו אין לו חזקה ויכול לשנותו מרוח זו לאחרת: דבי רבי ינאי אמרי. לפרושי לסולם מצרי קאי. ועיקרא דהאי מילתא בסוף פ' כירה היא והכי גרסינן התם דבי ר' ינאי אמרין עד שלשה ככסא מיכן והילך כסולם. עד שלשה חווקים דין כסא יש לו מכאן ואילך דינו כסולם ופליגי בה אמוראי לענין מאי איתאמרת בדבי ר' ינאי: לענין טומאה איתאמרת. דאם אין לו ד' עווקין אינו אלא ככסא לענין טומאה ופירושו בענין כסא החווקין כחפוין וכעין דתנן בפכ"ו דכלים כסא שניטלו שנים מחפיו זה בלד זה ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרין מפני שבטל העיקר בטלה הטפלה שעיקר הכסא ליסיבה הוא ואף על פי שנשתייר בו בית קיבול טהור הוא והיינו דקאמר לענין טומאה דעד שלשה חיפוין ליסיבה עומדת ודין כסא יש לו לענין טומאה מכאן ואילך אינו עומד ליסיבה אלא דינו כסולם וכל זמן שראוי לתשמישו מקבל טומאה הוא כדין הסולם: לענין חזקות איתאמרת. לענין דינא דמתני' דעד ג' שליבות סולם מצרי הוא ואין לו דין סולם שאינו אלא ליסיבה כמו הכסא: לענין שבת איתאמרת. לענין מיעוט הכותל שבין שתי חצירות כדאמרינן בפ' חלון דף ע"ז ע"ב סולם המצרי ממעט סולם הצורי אינו ממעט משום דכובדו. קובעו. וה"כ קאמר דעד שלשה דינו ככסא וחזי לטלטלו ככסא ואינו ממעט בגובה הכותל וכן היא פלוגתא דאמוראי בהאי תלמודא בענין דין מיעוט בסולם צורי בריש פ' חלון:

אמר

מראה הפנים

להאריך ולהרחיב בו וכו'. שכא מקיים הש"ס פירושא דרבי יוחנן לחוד כדמייתי ראיה מסיפא דמתני' וכן מהתוס' ומשמע דלאוקימתא דר"ל לא מיתפרשא המתני' שפיר בענין החילוק בין מרזב למזחילה. והתם בדף נ"ח ע"ב ג' אוקימתות נאמרו בפירושא דמתני' שמואל מפרש לה כרבי יוחנן דהכא ורבי חנינא כעין דר"ל דהכא ורבי ירמיה בר אבא אמר לענין בנין שאם רצה לבנות תחתיו בונה תנן המזחילה יש לה חזקה בבלמא למ"ד הנך תרתי קמייתא שפיר וכו'. וא"כ גם לרבי חנינא שפיר מיתוקמא כדפי' הרשב"ם ז"ל דהמזחילה יש לה חזקה ואין מקצרין אותה. ונראה דנ"מ איכא בין פירושא דר' חנינא דהתם ובין פירושא דר"ל דהכא דלר' חנינא דקאמר שאם היה ארוך מקצרו א"כ שפיר מיתפרשא הסיפא דלמזחילה יש לה חזקה ואין בעל החצר יכול לקצר המזחיל' אלא כפי מה שהחזיק זה כארכה החזיק אבל למאי דקאמר ר"ל הכא להאריך ולהרחיב בו ועל האי גיסא קאי והיינו כמה שבעל החצר יכול לעכב עליו שלא להאריך ולהרחיב בו אלא כפי אשר עשאו בתחלה כך יניחנו וא"כ מהיכי תיתי לחלק בזה בין מרזב למזחילה דהא דיש למזחילה חזקה ודאי אין חזקתו אלא כאשר החזיק בה במדתה שלא לקצר אותה גם לא להאריך אותה ובהא מסתברא דבעל החצר מעכב עליו דאין לו אלא חזקתו בה והילכך לא מיתוקמא מתניתין אליבא דר"ל שפיר והיינו טעמא דהש"ס מכריע הכא לבא דרבי יוחנן. ולמדנו מזה דהא דיש למזחילה חזקה מ"מ בעל החצר מעכב עליו שלא להאריך ולהרחיב אותה אלא יניחנה כאשר היא במדתה ועיין לקמן. ובעיקר דינא דמתני' הרי"ף ז"ל הביא כל הג' אוקימתות משמע דס"ל דכולהו הלכתא נינהו וכ"כ הנ"י והני תלתא אמוראי לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא הלכך קי"ל ככלהו וכ"כ דעת הרי"ף וכ"כ דעת הרמב"ם עכ"ל גבם הרנב"ר ז"ל. ובאמת דכך נראה לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ח משכנים הל' ה' ואף כי הב"מ רצה לפרש אליביה דהני אוקימתות פליגי ופסק כבתרא ולמד ממה שכתב ז"ל וכן אם רצה בעל החצר לבנות וכו' ובאחרי אוקימתות לא כתב אלא בענין בעל הגג וכו' ע"ש אבל מזה אינו מוכרח גם כי בעיקר הלוגות כהראב"ד ז"ל לא שעלה ארוכה כי מה לו לבעל החצר אם רוצה זה לקצרו או לשנותו לצד אחר וא"כ מה צורך להשמיענו זה ואם דדעתו הוא דדוקא בצינור הדין כך הוא אבל לא במזחילה. קשה למה יעכב וכו' וזהו נכלל בכל בכוונת ההשגה ונראה דודאי הני אוקימתות מפרש הרמב"ם כפשטן וכדעת המפרשים ז"ל דהבעל החצר קאי דלענין אלו השינויים הרשות ביד בעל החצר לבנות ואין בעל הגג מעכב עליו ולא פליגי. ומה דנקט הוא ז"ל בדבריו רצה בעל הגג לעקור הצנור וכו' הוא מבי' טעמים חדא דרצה הוא ז"ל לכלול גם דין המזחילה בדבריו כאשר פתח בבל' זו ברוצה לבוליא צינור וכו' או שעשה מזחילה על כותלו וכו' וכתב הדין דבתחילה מעכב עליו ואח"כ כתב אם החזיק והביא דרב יהודה אמר שמואל לקמן דאם בעל הגג בא לסותמו בעל החצר מעכב עליו שגם הוא החזיק ביהו מימי גגו של זה יורדין לחצירו וקיים ותילק

כמה שאין שבעל חצר מעכב על בעל הגג. רצה בעל הגג לעקור וכו' וכלומר דלענין זה בין בריבא כמה שבעל החצר מעכב ובין בכיפא במה שאינו מעכב נכלל נ"כ דין המזחילה בזה ואם היה כותבו כפי פשיטות האוקימתות בגמרא לענין שאין בעל הגג מעכב על בעל החצר היה צריך לחלק במזחילה במה שבעל הגג יכול לעכב על בעל החצר שלא לקצר במזחילה ושלא לעקור אותה מצד זה להחזירה לצד אחר ורצה הוא ז"ל לקצר בדבריו וממילא נשמע דכמה שאין לבעל הגג פסידא הרשות ביד בעל החצר לשנותו כגון לבנית המרזב לצד אחר או לקצרו דגם בזה אין בעל הגג נפסד בכך ובעל החצר מרוית שלא יתפוס באויר חצירו הרבה מה שאין כן במזחילה שאלו שתי השינויים דודאי בעל הגג מעכב ויש לו להשתמש כפי אשר החזיק בה וזה דבר הלמד מעניינו הוא דכמו שהדין הוא עם בעל החצר במה שיכול לעכב כמה שמפסיד ואינו יכול לעכב כמה שאינו מפסיד כך הוא הדין עם בעל הגג ואח"כ כתב דין הבנין וגם בזה השמיענו הוא ז"ל בדבריו חילוק הדין שלפעמים דין המזחילה שוה לדין המרזב שאין בעל הגג יכול לעכב ולפעמים יכול לעכב וזה כדמסיק התם בכותל בנין שפסקינן דהכה"ג בעל הגג מעכב והיינו דנשמר ז"ל בדבריו וכתב וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצינור וכו' ולא קתי דין זה על המזחילה שהזכיר בריש דבריו או שעשה מזחילה על כותלו וכו' דבזה ודאי בעל הגג מעכב עליו מלבנות תחתיה כי סיכי דלא ליתרע אביתיה כדאמר התם והלכך לא נקט הכא אלא צנור. ומה שהביא גם ברצה בעל הגג לעקור הצנור וכו' אין בכוונה למעט המזחילה מדין זה וכמו שרצה הראב"ד ז"ל לפרשו וזה הוא עיקר כוונת השגתו שהקשה ובעל החצר למה יעכב על בעל המזחילה מלקצר וכו'. אבל באמת אין כוונת הרמב"ם כן ולמעט מזחילה מדין זה דפשיטא הוא דגם במזחילה אין לו לעכב בכך דמה איכפת ליה לבעל החצר בזה אלא דאורחא דמילתא נקט דאין מדרך בעל הגג כפלמו לעבית במזחילה שעל כל הכותל כן ולקצרה וכן לשנותה לצד אחר שהרי אפילו בבנין שתחתיה הוא מקפיד כדאמרינן ומכ"ש לשנותה בעצמה מצד זה לצד אחר וכל דבריו במזחילה של בנין איירי כדמוכח וכמוזכר והילכך לא נקט ג"כ כאן אלא צנור שמדרך נקלר הצינור שיוצא או לשנותו ממקום למקום וכזה נתבארו דבריו ז"ל ונלמד מכלל דבריו במקום שיש לחלק במזחילה ובמקום שאין לחלק ולא היה צריך לבאר זה בפירוש. ועוד הוסיף לומר דלמאי שנתבאר דנלמד מהכא דלהאריך ולהרחיב לעולם בעל החצר מעכב עליו בין בצינור בין במזחילה והכי מסתברא וא"כ יש לומר דגם דין זה השמיענו בדבריו ז"ל דכבר נתבאר הטעם במאי דנקיט בלשונו בענין רצה בעל הגג וכו'. ואגב השמיענו דגם כמה שאין בעל החצר מעכב היינו במידי דלא איכפת ליה וזהו שכתב ורצה לקצרו אין בעל החצר יכול לעכב עליו לומר דדוקא לקצרו אינו מעכב אבל להאריך ולהרחיב ודאי מעכב עליו לעולם ובענין זה נכלל גם דין המזחילה ואורחא דמילתא נקט כמבואר וזהו מה שלע"ד כדעתו ז"ל. ועיין בדרישה סי' קנ"ג בהאריך ובפי' דברי הנ"י וכל דבריו אינם מוכרחים:

אמר

אמר רבי הושעיה לא אמרו אלא בחצר אבל בגגות אפי' למעלה מד' אמות מעכבות. שמע ר' אושעיה והוה ביש ליה אמר אנא אמרית שמעתא ולא אמריה משמי לא אמרו אלא בחצר אבל בגגות אפילו למעלה מארבע אמות מעכבו:

הלכה ט מתני' זיז, עד [א] טפח יש לו חזקה ויכול למחות פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות: **גמ'** ר' לא בשם ר' ינאי זיז היוצא טפח מוציאו את אפילו כמה. למשוך כמה נתן ברבי הושעיה בחולק את ביתו:

הלכה י מתני' לא [ב] יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין [ג] לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנו לחצר השותפין [ד] בנה עלייה על גבי ביתו לא יפתחנה לחצר השותפין אלא אם רצה בונה חדר לפנים מביתו ובונה עלייה על גבי ביתו ופותחה לתוך ביתו לא [ה] יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח חלון כנגד חלון [ו] היה קטן לא יעשנו גדול אחד לא יעשנו שנים [ז] אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון [ח] היה קטן עושה אותו גדול אחד עושה אותו שנים:

גמ'

מסורת הש"ס

פני משה

אמר ר' הושעיה לא אמרו וכו'. אהא דאמרי במסכת יבמות בהאי תלמודא בעניגא דמתני' קאי דהתם בפי"ב הלכה ג' אמרו מהו לפתוח חלון מלרית לחלר השותפין למעלה מארבע אמות א"ל כן אנן אמרין לסתום אוירא בעלמא באפוי. בתמיה אם כן נאמר דיכול למחות בידו ולסתום אויר העולם בפניו אלא ודאי אין יכול למחות בידו למעלה מד' אמות והאי סייך ספיר הא דרבי הושעיא דלא אמרו בפשיטות דלמעלה מארבע אמות אין זה יכול לעכב אלא בחלר אם הוא פותח לחלר דכיון דחלון קטן הוא ולמעלה מד' אמות אין לחוש כל כך שיסתכל למטה בחלר: אבל בגגות. גגות שלהם שוים היו ונוח להשתמש עליהן ואם רולה לפתוח חלון כנגד גגו של חבירו אפילו הוא למעלה מד' אמות יכול זה לעכב עליו דלגגו שהוא כנגדו בקל הוא יכול להסתכל בו ואפי' בחלון קטן: שמע ר' הושעיה. דהוי אמרי בבי מדרשא להאי דינא ולא אמרו משמיה והורע בעיניו שהיה להם להזכיר את שמו:

הלכה ט מתני' זיז. ען או אבן היולא מכותלו לאויר חלר חבירו אם יש בו טפח או יותר יש לו חזקה ואין יכול בעל החלר לבנות כנגדו ולסתור את הזיז מאחר שהחזיק בו: ויכול למחות בו. בתחילה כשבא בעל הכותל להוליא זיז שיש בו טפח יכול בעל החלר למחות בו שלא יוליאנו: פחות מטפח. לא הוי מידי דקביעותא הלכך לא הוי חזקה ויכול לבנות כנגדו וכשבא בעל הכותל להוליאו בתחלה אין בעל החלר יכול לעכב עליו: **גמ'** מוליאו את אפי' כמה. דכיון שהחזיק בטפח יכול הוא להוליאו כמה שהוא רולה באורך הזיז: למשוך כמה. במשך רחבו כמה: בחולק את ביתו. בשיעור שעושין בין בית לבית בבליטת הכתלים היולאים כדי לחלק בין בית לחבירו כך הוא יכול למשכו. א"נ יש לפרש מוליאו את אפילו כמה ארחבו קאי דרחבו של זיז יכול הוא להוליאו אפילו כמה באורך טפח שהחזיק בו למשוך בארכו כמה אם יכול הוא למשכו יותר באורך לאויר החלר וקאמר כדרך שעושין בסימן לחלק בין בית לבית כך הוא יכול למשוך בארכו:

הלכה י מתני' לא יפתח אדם חלונותיו לחלר השותפין. שיש לו שותפות בה וכ"ש לחלר חבירו משום היזק ראיה: בחלר אחרת. הסמוכה לחלר זו שיש לו בה שותפות לא יפתח לו פתח לחלר זו שמרבה עליהם דריסת הרגל מדיורי אותו הבית: בנה עלייה וכו'. ג"כ מהאי טעמא שמרבה דיורין: בונה חדר לפנים מביתו. שאינו מוסיף כלום אלא חולק ביתו לשנים דבלאו הכי יכול למלאות ביתו דיורין אם ירלה: פתח כנגד פתח. דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה ראה שלא היו פתחיהן מכוונים זה כנגד זה ואמר ראויים הם לברכה: היה קטן לא יעשנו גדול. דאמר לי' בפתחא זוטא מליגא לאלטנועי מינך בפתחא רבא לא מליגא: אחד לא יעשנו שנים. ואפי' עושה השנים כמו רוחב האחד דא"ל בחד פתחא מליגא לאלטנועי מינך כשהיא נעול בתרי פתחא לא מליגא שכן דרך בשני פתחים מניחין האחד פתוח: אבל פותח הוא לרה"ר פתח כנגד פתח. חבירו בלד שכנגדו ורשות הרבים עוברת ביניהם דא"ל סוף סוף קא בעית לאלטנועי מבני רשות הרבים:

גמ'

קרבן העדה

אמר ר"ה לא אמרו אלא בחלר דלפיכך חלון המלרי אין לו חזקה כיון דאינו יכול להכנים ראשו לתוכו ולהביט לחלר אבל לגגות אפי' למעלה מד"א מעכבו שיכול מרחוק להביט על תשמישו שבגג חבירו אף דלא יכנים ראשו לתוכו:

סוף

עין משפט נר מצוה

לח
א מיי' פ"ח מהל' שכנים ס"ב סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנג סעיף ג

לט
ב מיי' שם פ"ה ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנד ס"ג

מ
ג ד מיי' שם ה"ח טוש"ע שם ס"א

מא
ה מיי' שם ה"ו טוש"ע שם ס"ג

מב
ו טוש"ע שם ס"ד

מג
ז טוש"ע שם ס"ג

מד
ח טוש"ע שם ס"ד

מראה הפנים

אמר רבי הושעיה לא אמרו אלא בחלר וכו'. מה דפרישית בפנים הוא לפי הגרסא להגי' שלפנינו דכתובה בהלכה זו ובמתני' לא הוזכר ד' אמות לענין חלון ופירשתי בה לפי הסוגיא דיבמות שהבאתי, אבל הנכון דהא דרבי הושעיה אין כאן מקומו אלא במהני' דלקמן אדין הזיז קאי ושם מקומו וכדאמרינן התם דף. נט ע"ב אמר רב הונא לא שנו אלא בעל הגג בבעל החלר הוא דאינו יכול למחות להשתמש בו אבל בעל החלר בבעל הגג יכול למחות מלהוליא אפילו בזיז פחות מטפח משום היזק ראיה והיינו נמי דקאמר רבי הושעיה הכא לא אמרו אלא בחלר שאין יכול למחות לבעל החלר אבל בגגות כלומר הוא יכול למחות בבעל הגג ואפי' הוא למעלה מד' אמות יש בו משום היזק ראיה בעת שבעל הזיז רולה להשתמש בו. וכן י"ל נמי דבגגות דקאמר דבעל הגג א' מעכב בחבירו במקום שדרכן להשתמש בגגות כגון שהן שוין והיינו הך דלדינא חדא היא ועיין לקמן בדין הזיז. ובענין הסוגיא דיבמות שהבאתי בפנים ככר כתרתי שם כהאי פירושא והנה מלאתי עכשיו כך בחידושי הרמב"ן ז"ל כפי' הזה ודחה פי' אחר שנאמר בה. ועכ"פ מוכחא הסוגיא דפרקין בבבלי דף נט ע"א בפלוגתא דר' זירא ור' אילעא דבחלון המלרית איירי כפי' ר"ת וכך הוא פי' הרמב"ם ז"ל בהסוגיא דהתם דר' אימי דהתם הוא ר' אמי דבגמ' דילן והלכך בההוא דאתא לקמיה לא רלה לפסוק כר' אילעא דלטעמי' אזיל כדאמר התם כן אנן אמרין וכו' ושד"יה לקמיה דרבי אבא בר ממל וכ"כ שם הרמב"ן. ובענין הדין פסק הוא ז"ל כרבי אילעא וכן פסק הרי"ף ז"ל משום דמעשה רב ובענין החזקה מה שפסק שם בדין החלונות בפ"ז משכנים הל' ו' והל' ז' ככר מבואר במפרשים בהוא שיט' רבו הר"י מיגאש ז"ל:

נתן ברבי הושעיה בחולק את ביתו. גם בזה הנכון הוא דאין כאן מקומו והרבה חלופי ביטות יש בפרק הזה שנתחלפו בטעות המעתקים ובדפוס ומה שפירשתי בפנים הוא לפי אשר לפנינו. אבל עיקר מקומו אמתני' דלקמן ברים ההלכה בדין לקח בית וכו' אלא אם רלה בונה חדר וכו' ומפרש נתן ברבי הושעיה בחולק את ביתו לשנים דבהכ"ג רהאי וכדמסיק התם דף ס' ע"א. ולפ"ז האי למשוך כמה דזיז יש לפרשו דלדינא קאמר וכלומר יש לו להוליא כמה וכן למשוך כמה כפי שיעור האורך כך במשך רחבו וכמה י"ל בזין תשובות. הוא דר"ל מקום ד' על ד' שהוא מקום חשוב בכל דוכתא והוי כהאי דאמר התם דף נט ע"ב החזיק טפח במשך ד' החזיק ברוחב ד'. ודע דבדין הזה דמתני' פירשתי כדברי הר"ב ואם שדרכי לפרש המשנה בכל מקום לפי דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו והמוסכם להלכה ומה שיש בדברי הר"ב לתקן תמלאנו בפירוש המשנה אשר אמי מפרש בכל מקום בחיבורי העתקתי כאן דברי הר"ב בענין זיז פחות מטפח דאינו יכול למחות דאתיא כרב יהודה דהתם וכמו שכתב בתיו"ט אבל לא זכר דאין דעת הפוסקים ז"ל כן אלא דפסקו כרב הונא הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל אלא במה שפי' שם הרא"ש החלוק בין פחות מטפח לטפח זהו לשיטתו ז"ל דס"ל דגם לנזקין ג' שנים בעינן וכשי' הרשב"ם ז"ל ומבואר הוא דפי' הרמב"ם וסייעתי' דלנזקין דשייך בהן חזקה לאלתר הויא חזקה. ופירושו בזיז מבואר הוא לפי מה שכתב שם ברים פ"ח. והיינו דאינו יכול למחות בעל הגג לבעל החלר מלהשתמש ואין לו חזקה לבעל הגג, בזה שאם רלה בעל החלר לבנות בונה ומבטל להזיז ואם הוא טפח יש לו חזקה ואין לזה לבנות ולסתור הזיז ויכול הוא למחות בתשמיש בעל החלר אבל בתחלה כשבא להוליא לעולם בעל החלר מוחה בבעל הגג מלהוליא זיז ואפילו פחות מטפח משום היזק ראיה וכרב הונא וכר' הושעיה הכא למאי דפרישית בהלכה דלעיל. ודע דהקשה הר"י מיגאש על רבו הרי"ף ז"ל ברים מכלתי בפירושיו על שפסק הרי"ף בתשובותיו כדעת הסוברים דאין להיזק ראיה חזקה והא בהדיא תנינן חלון המלרי אין לו חזקה ולאידך יש לו חזקה והרמב"ן ז"ל תירץ לזה ברים מכלתין דהתם בחלון שאין בו היזק ראיה עסקינן ויש לו חזקה לענין לבנות כנגדו שאם החזיק בחלון לורי והלה רולה לבנות כנגדו לריך להרחיק ד' אמות כדי שלא יאפיל אבל בחלון שיש בו היזק ראיה לחבירו לעולם אין לו חזקה שיכול לומר סבור הייתי לקבל ומפני שהוא היזק תדיר אין אדם יכול ליזהר ממנו כל שעה ושעה ואיני יכול לקבל זה דעת רבינו הגדול ז"ל ומלאתי לו סיוע בירושלמי ובפ' ח"ה אפרש בס"ד עכ"ל שם. והנה ממתניתין דזיז אכתי מוכח דיש להיזק ראיה חזקה אלא שהוא ז"ל תירץ גם בזה במתניתין שכתב וכן הא דתנן הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות בבעל חלר שאין בו היזק ראיה עסקינן ושאין בעל החלר יכול לבנות תחתיו אבל בעל הגג על בעל החלר כלומר אם יש בו היזק ראיה לעולם אין לו חזקה בכל דבר שיש בו היזק ראיה כגון חלונות וכל שכיולא בהן אין לו חזקה וכקופרא וכבית הכסא דמי כך השיב רבינו הגדול בתשובותיו עכ"ל. ופי' הרמב"ם ורבו ז"ל ככר נתבאר לשיטתם בענין פי' המתני' ודעתם ז"ל לחלק בין היזק ראיה שאין בו מעשה כגון ברים מכילתין בכותל חלר דאין לו חזקה ובין שיש בו מעשה כגון הני דיני דמתני' חלון וזיז דיש להן חזקה וזה הוכח כדברי הס"מ ז"ל בפ"ב משכנים הל' י"ד. עוד כתב הר"י הלוי ז"ל בפירושיו לחלק בין אם ההיזק ראיה בוה לשניהם כגון חלר דרים מכילתין דתרווייהו מזקו אהדדי יכול הוא לומר הא דבתקי ג' שנים לאו משום מחילה אלא משום דתרוינן שוין בהיזק וה"א היום או מחר תתרלה לעשות מחילה אבל לא מחלתי אבל בחלון וזיז הוא מזיק לבעל החלר ואין בעל החלר מזיקו וכיון דפתח ושתק בעל החלר ב"מ אחולי אחיל ליה ע"כ וכעין זה כתב הרא"ש ז"ל ברים מכילתין והביאו הטור בסי' קנ"ז ובסברא זו יש לתרץ בהרבה מקומות. ועיין בהלכה דלקמן ד"ה הכא את אמר ומדברי הס"מ נראה שרמז גם לחילוק זה שכתב שם דממילא מזיקין זה את זה כלא עביית שום מעשה וכו' אבל לענ"ד נראה דאין לערבב אלו ב' הטעמים וגם נפקא מינה לפי חילוקי הסברות האלו וזה כדין השנוי לקמן לא יפתח אדם חלונותיו לחלר השותפין והדין דלא יפתח לחלר השותפין פתח כנגד פתח דלטעם הרא"ש בכי דינים האלו שוין הן דבעביית מעשה הדבר תלוי ומיד כשעשה זה מעשה שפתח חלונותיו וידע זה ושתק הויא חזקה ואלו לטעם השני אין הדבר תלוי בעביית מעשה לחוד אלא אפילו כמעשה החילוק הוא בין פותח חלונותיו לחלר השותפין דבזה הוא דיש לו חזקה כיון דהוא מזיק לבעל החלר ואין בעל החלר מזיקו אבל בפתח כנגד פתח מכיון דשניהן מזיקין זה את זה לעולם לא הויא חזקה וה"ז דומה לכותל דחלר השותפין דרים מכילתין והכי מסתברא והכי מוכח לקמן והמדקדק בדברי הרמב"ם יראה להדיא דתפס הטעם וחילוק השני לעיקר וזהו שכתב בדין שיש חזקה להיזק ראיה בפ"ז הל' ו' הרי שפתח חלון לחלר חבירו וכו' ולא נקט אלא חלוקה זו. וכן בפ' חמישי הל' ו' חילק שני דינים אלו לשתי בבות מפני שאין דומין אלא לענין לכתחילה אבל לא לענין חזקה וזה מוכרח הוא כמו דמבואר הוא במקומו בהלכה הסמוכה. וכמה שכתב הרמב"ן לסיוע מן הירושלמי דעתו על הא דלקמן ד"ה תני תמן ויתבאר שם. וכמ"ש לסייע בסברא זו סבור הייתי לקבל ועכשיו איני יכול והוא מסוגיא דלא יתפור וכבר ביארתי שם לדעת הרמב"ם בהלכה ג' ד"ה תני לשכינו וכו' גם בהלכה זו הבאתי ראיה

נכונה

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

גמ' הכא את מר פתח כנגד פתח מותר והכא את מר פתח כנגד פתח אסור. הן דתימר מותר במבוי והן דתימר אסור בחצר השותפין. *והתני כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר כך בני מבוי יכולין למחות זה על ידי זה במבוי אמר רבי לא כאן בשנתן רשות כאן בשלא נתן רשות. אמר רבי יוחנן שנייא היא בגנות שניתנו לחפירה. אמר רבי נסא והרבות לא ניתנו להיבנות. אמר ר' יעקב בר אחא תני תמן הפותח חלון בכותל חצירו במעמד חבירו ארבע אמות פותח בשמאל נועל בימין. הגע עצמך שהיה עומד שם יכיל מימר ליה הוינא בעיית לעי היה מושיט לו צרורות יכיל מימר ליה מגחך הוינא באו גברא.

(תוספ' פ"ב)

היו

גמ' גרסינן כאן להא דנתן בר' הושעיא וכו' הכתובה בספרים לסוף הלכה דלעיל והכא הוא דשייך כמו שפירשתי למעלה: הכא את אמר פתח כנגד הפתח מותר וכו'. כלומר דהש"ס מקשה דיוקא דרישא וסיפא אהדדי דמרישא משמע דדוקא לחצר השותפין פתח כנגד הפתח אסור הא במקום אחר אף ע"פ דלא הויא ר"ה אלא דלא הוי כחצר השותפין וכגון במבוי שאינו מפולש מותר ובסיפא קתני אבל פותח הוא לר"ה פתח כנגד פתח דמשמע הא במבוי שאינו מפולש אסור: הן דתימר מותר וכו'. כלומר דיוקא דרישא דוקא הוא דבמבוי שאינו מפולש מותר דלא אמרו אסור אלא בחצר השותפין אבל במבוי אע"ג דאינו מפולש שכיחי ביה רבים יותר מבחצר ויכול לומר לו סוף סוף בעית לאסטנועי מהרבים העוברים שם: והתני. בתוספתא פ"ב: אמר ר' אילא. לא קשיא: כאן בשנתן רשות. הא דדייקינן במתניתן דבמבוי מותר בשנתנו לו רשות לפתוח ושוב אינן יכולין למחות בו ואפ"ה בחצר השותפין אסור דאף על פי שנתנו לו רשות מכיון דהיזק ראי' בחצר השותפין יותר מצוי ותדיר הוא יכולין למחות בו והא דתני בתוספתא דבני מבוי יכולין לעכב עליו בתחלה הוא דלא נתנו לו רשות: שנייא היא בגנות שניתנו לחפירה. רבי יוחנן בעי לשנויי הפירכא דפריך מהתוספתא בגוונא אחרינא דגרסינן התם אחר דקתני כשם וכו' כך בני מבוי יכולין למחות זה את זה במבוי השותפין כילד וכו' ומפרש התם דבדבר שכבר עשה א' תקלה אין יכול למחות בחבירו דאומר לו כדרך שעשיתה בתוך שלך אף אני עושה בתוך שלי היו מימיו עוברין דרך גגו של חבירו ועמד והפסיקן יכול לעכב על ידו וכו' יש לו באר בחצרו של חבירו והרי בעל החצר מבקש לחפור לו באר אחרת יכול לעכב על ידו ע"כ.

והשתא קאמר ר' יוחנן דמסבריי' דהתם לא קשיא דשאני התם דמיירי בדבר שעומד לכך כגון בגנות שעומדין לחפירה וכיוצא בזה ולהכי קתני התם דבדבר שחבירו גם כן יכול לעשות כמוהו חבירו מעכב על ידו שאמר ליה למחר אני עושה כן בתוך שלי ואם כבר עשה יכול גם הוא לעשות כן או אם כבר החזיק זה בחצירו של חבירו כגון הא דתני בדין הבאר בזה אין חבירו יכול לעשות כן ועכ"פ שמעינן מהתם דלא מיירי אלא בדבר שגם חבירו יכול לעשות כמוהו אבל הכא דאמרי' במבוי מותר מיירי שבתחלה עשה זה פתח לחצירו של זה במבוי ולא הי' שם עדיין פתח כנגדו ובכה"ג אין יכול זה לעכב על ידו והיינו דמתמה ר' נסא על האי שינויא: וחרבות לא ניתנו להבנות. וכי זה ג"כ אין יכול לבנות בחצירו ולפתוח ג"כ בפתח כנגדו וא"כ היינו דינא דברייתא דבמקום שיכול לעכב מטעם הזה גם בזה יכול לעכב ולומר למחר אני רוצה לבנות ויהא פתחך כנגד פתחי ואם אינו יכול לעכב שכבר קדם זה אם כן גם התם כך הוא דמאי שנא ולא משני מידי: תני תמן. בבבל הני להך ברייתא: פותח בשמאל נועל בימין. כלומר בידו אחת פתח ובידו שנית יסתום מיד לפי שזה מעכב עליו: הגע עצמך שהיה שם. דהא במעמד חבירו קתני וא"כ זה ראה ושתק ומחל לו: יכול לומר לו הוינא בעיית לעי. לא מפני שמחלתי לך הייתי שותק אלא חפץ הייתי לראות היאך אתה מטריח ומיגע עצמך בחנם דצריך אתה לחזור ולסתום: היה מושיט לו צרורות. והיה מסייע אותו בבנין ובפתיחה מאי הרי מעשיו מוכיחין שנתרצה בכך: מגחך הוינא באו גברא. בהוא האיש. אע"פ כן יכול לומר לו משחק הייתי בך ועשיתי עצמי כמסייע אותך לפי שהייתי יודע שצריך אתה לסותמו:

היו

מראה הפנים

נכונה לדעת הרמב"ם בענין חזקה לנזקין דרכו הדעות החולקין בזה כמבו"ר בדברי הרא"ש ז"ל והטור סי' קנ"ד וקנ"ה ומשם מוכח להדיא כדעת הרמב"ם וסייעתיה דחזקה לנזקין במקום דאיכא לאלתר הוית חזקה וע"ש בד"ה עבר רבי אחא:

הכא את אמר פתח כנגד פתח מותר. הרמב"ן ז"ל הביא לזה בחידושיו פ' לא יחפור במשנתא דחרדל ודבורים וכתב שם אחר שהאריך בענין הסוגיא דהתם וז"ל נקיטינן השתא לפום נוסחא דר"ש ז"ל ולפירושו דכל הני הרחקות דמתניתין כגון הבא לסמוך גפת וזבל וריחיים ותנור למצר חבירו ואין שם כותל אי נמי הבא לפתוח חלונותיו לחרבתו של חבירו שאינו מזיקו עכשיו לענין היזק ראיה שאין שבוי לתשמיש. אעפ"כ יכול לעכב עליו ולומר לו אני בונה שם כותל או אני בונה חרבתי ונמצאת מזיק אותי והביא שעתא סוו גירי דידיה ויכול לעכב עליו דמודה ר' יוסי בגיריה וכו' וכענין זה אמרו בירושלמי פ' חזקת הבתים הכא את אמר פתח כנגד פתח מותר פירוש בתוספתא והכא את אמר פתח כנגד פתח אסור פירוש במשנתינו אמר ר' יוחנן שנייא היא בגנות שנתנו לחפירה אמר ר' נסא וחרבות לא נתנו לבנות וסליקא התם בתיובתא ושמעינן מינה דחורבה שעשויה ליבנות אינו רשאי לפתוח בה פתח וחלון כנגד חלון וכן כתב הראב"ד ז"ל בתשובה אלא שהוא פירש הירושלמי בענין אחר ומכל מקום עלה לו ממנו שחורבות עשויות הן ליבנות עכ"ל. וכנה בפירושו ז"ל הכא את אמר בתוספתא קאי וכיון למה דתני בתוס' לעיל ממה שהבאתי בפנים וכן היה ר"מ אומר לא יפתח אדם פתח ע"ג פתחו של חבירו וחלון ע"ג חלון של חבירו וחכמים מתירין ואם כך הוא לכאורה לא הוי פריך הש"ס מידי דמתני' כר"מ אתיא ובתים לן רבי כוותיה ולא נמצא שם יותר מה במפורש לסיתר לפתח כנגד פתח כ"א מה שהבאתי מהדינים הכתבו שם ויעוד כיולא באלו. גם כי הוא ז"ל לא פי' הא דר' יוחנן כל הצורך. וכמה שלמד הוא ז"ל בענין חרבה היא עשויה ליבנות וא"כ אין לפתוח או לסמוך בתחלה אע"ג דאין ההיזק בכרי עכשיו זהו לשיטתם ז"ל להסוברים דבכה"ג הוי גירי דידיה לרבי יוסי וכבר נתבאר בפ"ב שיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתיה דסוברים דלא מיקרי גירי דידיה אלא א"כ ההיזק מזומן בשעת מעשה כדכתב בפ"י ופי"א משכנים וכמבואר לעיל בם מהסוגיות לפי שיטתם ופירושם. ואפשר לומר דלשי' הרמב"ם וסייעתיה ל"ק לדידהו מסוגיא דהכא דר' יוחנן לא חש ליה לשינוי ושאני בגנות דקאמר במקום שההיזק מזומן לפי שנתנו לחפירה או להפרית כגי' הרמב"ן וכלומר באיזה ענין שיהיה לזה איזה היזק בשעת מעשה כמה שזה פותח או סומך. ובעיקר פירושא שפירשתי לרים הסוגיא בפנים הוא כדברי הנ"י שהביא שם בשם הרמ"ה ז"ל דמשמע דפריך דיוקי דמתניתין אהדדי אלא דגם שם אינו מבואר כל הצורך. ומיהו מ"מ שם דמכאן מוכח דלא כדברי הר"י ברצלוני שמביא הטור בסי' קנ"ד בענין מבוי מפולש דס"ל דינו כר"ה מדלא משני הכא כאן במפולש כאן בשאינו מפולש נראה דאי משום הא לא אריא דבכל מקום מבואות המפולשין לר"ה כר"ה חשבינן ליה וא"כ היינו כר"ה דמתני' וזהו העיקר דנלמד גם מכאן דמבוי שאינו מפולש כחצר השותפין הוא ומבוי המפולש כר"ה הוא דכיון דמפולש לר"ה שכיחי ביה רבים ביותר וא"ל סוף סוף וכו'. וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל בזה שכתב בפ"ה משכנים הל' י"ד מי שבקש וכו' ואם היה מבוי מפולש פותח כל פתח שירצה לכתחילה ור"ל אפילו פתח כנגד פתח והיינו כל פתח שכתב בדינו כר"ה ממש. גם מה שכתב הנ"י שם ומ"מ שמעינן מן הירושלמי דבחצר אף שנתן לו רשות אסור דיכול לומר סבור הייתי לקבל ועכשיו איני יכול לקבל אלמא דלהיזק ראיה דחלון לא מהני שום ראיה עכ"ל ומביאו ב"י בסי' הנזכר ולפ"ז היה קשה להרמב"ם ולסייעתו דס"ל דיש חזקה להיזק ראיה. אבל לפי הכרת רבו ז"ל שהבאתי בדבור דלעיל דיש עוד לחלק בהיזק ראיה בין מקום שבניהם מזיקין זה לזה או א' הוא המזיק לחבירו לק"מ דשאני חצר השותפין דשניהן מזיקין זה לזה בפתח כנגד פתח וכל כה"ג ודאי לא מהני חזקה להיזק ראיה וזהו כמ"ש לעיל דהטעם הנ' הוא העיקר לחלק בענין חזקת היזק ראיה והיינו דלא דייקינן מהכא דאין חזקה להיזק ראיה אלא בפתח כנגד פתח אבל לא בדין דרישא לא יפתח אדם חלונותיו וכו' דבזה חצר חבירו ואינו השותפין שוין הן לדינא ולענין חזקה היכא דידע ושתק מחל. וה"ז ג"כ דבר אחד ממה שלא זכרו האחרונים ז"ל לחלק בזה ומוכרח הוא מדהכא וכן להמדקדק בפירושי הר"י הלוי ודברי הרמב"ם ז"ל ועיין בסי' קנ"ד סעיף ג' בהגהה ומטעם הנזכר שבארתי אין לחלק בין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון ולעולם אין חזקה להם לדעתם ז"ל וכמבואר:

תני תמן וכו'. ברייתא זו הוא נשנית בבבלי דף נ"ט ע"ב ת"ר מעשה באדם אחד שפתח חלונותיו לחצר השותפין וכו' ובא לפני ר' חייא ואמר יגעת ופתחת יגע וסתום. גם מכאן טען הרמב"ן ז"ל על דברי האומרים וסוברים דיש חזקה להיזק ראיה דרבי חייה משמע דס"ל דלעולם אין לו חזקה ומפורש בירושלמי הפותח חלון וכו' עד מגחך הוינא באהין גברא ושמעת מינה שאין להם חזקה שאלו היה חזקה להיזק ראיה לעולם כיון שהוא פתח במעמד חבירו והוא מושיט לו צרורות מיד נתקיימו חזקתו כדאמרינן אי דלי לגא דפירי לאלתר הוי חזקה ואמרינן נמי והא אית לי סהדי דאתא וסייע בגודא בהדאי וכיון שלא נתקיימה חזקה בכך לא מקיימא ליה חזקה לעולם היכא שיש בם היזק ראיה כדעת רבינו הגדול ז"ל ומסתברא כוותיה עכ"ל. וזהו בשיטתו ברמז הוא ז"ל ברים מלחין והבאתיו בהלכה דלעיל. ולדעת הר"י הלוי והרמב"ם והרא"ש ז"ל וסייעתי' דס"ל דיש חזקה להיזק ראיה א"כ נאמר דמשם ראיה דספקו הר' אבא בגמ' דילן דלעיל דף ל"ט ע"ב ואי דלי ליה איהו גופה לגא דפירי וכו' וזהו מוסכם לפי מסקנת דהש"ס דילן וכדפסק הרמב"ם בפי"א מטוען הלכ' ט' וא"כ תפשי לדברי רבי ישמעאל לעיקר דהיכא דשתק זה הוית חזקה לאלתר כדא"ל התזקת בני החזקת ומכ"ש היכא דעשה מעשה וסייע אותו וזהו שכתב הרמב"ם בפ"ז משכנים הל' ו' הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו' כגון שבא וסייע עמו וכו' ה"ז החזיק בחלון וכו' וכן בפי"א הל' ו' מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה כגון שפתח חלון וכו' והמ"מ כתב שם דין זה אע"פ שלא נזכר בגמ' בפירוש פשוט הוא וכו' ודברי ר' ישמעאל בר' יוסי הם בענין שהחזיק לאלתר וא"כ אם זה טוען כנגדו באיזה טענה שיהיה עליו להביא ראיה ומקלא מזו זכר הכ"מ שם בהל' ד' והביא שם חלוקי הדיעות בין הרי"ף ז"ל בתשב' הירושלמי ובין הר"י מיגש והרמב"ם ז"ל שלא פסקו כהך דהכא. ולענ"ד נראה דמדין הנזכר בהל' ו' מוכח להדיא דפסק כר' ישמעאל בר' יוסי וזה בגוונא דהניזק היה לו לידע בשעת מעשה דמה דאמר ר"נ בדף מ"א ע"א גבי האי דרב ענן בקל בידקא בארעיה וכו' לית הלכתא כר' ישמעאל היינו היכא דלא הוה מסייע ליה אבל היכא דסייע בהדיה א"נ היכא דלא טעה זה אלא דהוה ליה לידע מודה ר"נ. כדמוכח דקאמר אבא דא"ל הא אחיל דאתא וסייע בגודא בהדאי. א"ל מחילה בטעות היא וכו' וכן פי' שם הר"י מיגש ז"ל וכתב לתרץ בזה קושיות התוס' דהתם דהא בפ' איזהו נשך משמע דס"ל לר"נ מחילה בטעות הויא מחילה דשאני התם דידע דלא הוו פירות כפולים בשעת מכירה ומחיל אבל הכא לא ידע מאי דעביד ליה בארעיה דניחול וא"כ הכרח זו קיימת לדעתם ז"ל דבמקום דידע מחיל ואין חילוק לדעתם בין דין דדלי לגא דפירי הנזכר ובין דין דפתח חלון. ומ"ש הטור בסי' קמ"ב בדעת הרב יונה ז"ל לחלק בזה וזהו כפי' דעת הרי"ף ז"ל כמו שזכר הב"י שם בהגהה ב"י ע"ש וכבר נתבאר לעיל כמה שהכרחתי לדעתו ז"ל לחלק בין פותח חלון לחצר ובין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון בחצר השותפין:

היו

היו חמשה פתחים זה לפנים מזה וכו'. ברייתא זו לענין טומאה נשנית וכדתנן בפ' י"ג דאהלות העושה מאור בתחלה שיעורו מלא מקדח לענין להביא ולהוציא את הטומאה ובתוספתא אשר לפנינו גרים שם ריש פ' י"ד פתח שעשאו למאור שיעורו מלא מקדח הגיפו למאור (שסתמו להאורה שכנגדו כגון שבנה שם איזה בנין ואין כאן מאור הלכך הוי דינו כמו העשוי לתשמיש ושיעורו בפותח טפח) שיעורו בפותח טפח שתי חלונות זו לפנים מזו החילונה העשויה למאור שיעורה מלא מקדח. והיא הגי' נכונה כדמוכח מדלקמיה: ודא מסייעא למאן דאמרין בנאי. הברייתא זו סיוע למאי דאמרי הבונים חלון שהוא פתוחה לאיסטיב לאויר לא נעשית אלא להכנים את האורה והלכך החילונה שהיא לאויר העולם שיעורה כמלא מקדח אבל שלפנים ממנה אין מביאה את הטומאה במלא המקדח אלא שיעורא כדתנן התם במשנה ב' בנה בית חוצה לה שיעורה בפותח טפח לפי שהוא כחלון העשוי לתשמיש: מכיון שאין לה חזקה. זו שאינה עשויה לאורה אין לה חזקה אלא דינה כחלון המצרית אינה מביאה את הטומאה כשיעור מלא נוקדח לפי שאין חזקה לחלון הקטן אלא אם כן עשוי לאורה וכשיעורו לטומאה כך שיעורו לחזקה אם הוא לאורה:

*היו חמשה פתחים זה לפנים מזה. שיעור כולן כמלוא מקדח. ודא מסייעא למאן דמרין בנאי חלון שהיא פתוחה לאיסטיב לא נעשית אלא להכנים את האורה מכיון שאין לה חזקה אינה מביאה את הטומאה:

הלכה יא מתני' *אין [א] עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות ר"א מתיר כדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים [ב] אין מוציאין זיזין וכצוצטראות לרשות הרבים אלא אם רצה כונס לתוך שלו *ומוציא [ג] לקח חצר ובה זיזין וכצוצטראות הרי זו בחזקתה: **גמ'** נפלו ומבקש לבנותן רבי *יוחנן אמר [ד] וויתר ריש לקיש אמר לא וויתר מתניתא מסייעה לדין ומתניתא מסייעה לרבי יוחנן *מי שהיתה [ה] דרך הרבים עוברת בתוך שדהו ונטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיע מתני' מסייעה לריש לקיש *לקח חצר ובה זיזין וכצוצטראו' ונפלו בונה אותן בחזקתן:

הדרן עלך פרק חזקת הבתים

הלכה א מתני' המוכר את הבית לא מכר [ו] את היציע אע"פ שהיא פתוחה לתוכו ולא [ז] את החדר שלפנים ממנו ולא [ח] את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים רבי יהודה אומר אם יש לו צורת פתח אע"פ שאינו גבוה עשרה טפחים אינו מכור: **גמ'** רבי נחום בשם רבי חייה בר בא והוא שיהא בה ארבע על ארבע על רום עשרה ובלבד במקורה ובמגופף. אמר לון רבי זירא כל הדין פירושא הפרש לכון ר' חייה בר אבא ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עש"ה טפחים. סוף דבר מעקה היו אחורי בתים מקיפין אותו היו שם עמודים וכלונסיות על גביהן. נישמעינה מהדא ר' יהודה אומר אם יש לו צורת פתח אף על פי שאינו גבוה עשרה טפחים אינו מכור. אמרין והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים:

הלכה

הלכה יא מתני' אין עושין חלל תחת רשות הרבים. כמו שעושין לפעמים חלל תחת הקרקע וכן לא בורות ולא שוחין ולא מערות ואע"ג דקביל עליה היזיקא דאתי מחמתיה לפי שאין בני אדם רוצין ליזוק ולירד לדין על עסקי ממונא: ר"א מתיר. ובלבד שיכסנו בחוזק בכדי שתהא עגלה מהלכת עליו וטעונה אבנים ואין הלכה כר"א דחיישינן שמא תתקלקל ותפחת מלמטה שלא מדעתו: זיזין. רהיטנים קטנים: וכצוצטראות. קורות גדולות שמא יכשלו בהן בני רשות הרבים אא"כ היו למעלה מגמל ורוכבו והוא שלא יאפיל הדרך על בני ר"ה: כונס לתוך שלו. שמכניס בקרקע שלו כשיעור הוצאת הזיזין ומוציא: הרי זו בחזקתה. דטוענין ללוקח ואמרינן שמא זה שמכרו לו כנס בתוך שלו: **גמ'** נפלו. זיזין והגזוזטראות ומבקש לבנותן להוציאן לר"ה כבתחלה ואלקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות קאי: וויתר. לבני ר"ה ואינו יכול להוציא: מי שהיתה דרך הרבים וכו'. מתני' היא לקמן בפ"ו משום דמילר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו וה"נ כיון שנפלו כמו שהחזיקו בו רבים הוא: מתניתא. תוספתא בפ"ב מסייעה לר"ל דקתני בהדיא נפלו בונה אותן במקומן: הדרן עלך חזקת הבתים

הלכה א מתני' המוכר את הבית. היציע. כמין חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיו עושין במקדש דכתיב והיציע התחתונה ויש שעושין אותה בעובי הכותל ואע"פ שפתוח לבית ותשמישו בתוכו אפ"ה אינו מכור והוא דהוי ד' אמות כדאמר בגמרא: ולא את החדר שלפנים. מן הבית ואע"פ שהוא פתוח לבית ודריסתו עליו וקמ"ל בחדר דאע"ג דמלר לו מלרים החילונים של הבית לא אמרינן דהחדר בכלל הבית הוא מדלא כתב מלר חדר הפלוני אלא אמרינן מלרים הרחיב לו שמלרי הבית החילונים ניכרים הם: בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. יהוי מקום חשוב בפני עצמו ולא בטל לגבי הבית: אם יש לו צורת הפתח. ואין הלכה כרבי יהודה: **גמ'** והוא שיש בה ארבע. ארבע אמות ואיליע קאי דבפחות מד' אמות לא חשיב ובטל לגבי בית: כל הדין פירושא הפרש לכון ר' חייא בר בא. היה מתמה ר' זירא על שהלריך דוקא ד' על ד' ומקורה ומגופף ועל רום עשרה: ולא את הגג וכו' סוף דבר מעקה. בעיא היא אם סוף דבר הוא כלומר אי נימא דוקא מעקה נקט הת"ק ואם היו אחורי בתים מקיפין אותו והיו שם עמודים ע"ג הבתי' וכלונסיות על גביהן מהו אי הוו כמעקה או לא: נישמעינה מן הדא. דר' יהודה דאמר אם יש לו צורת הפתח וכו' ועמודים וכלונסות על גביהן כצורת הפתח הוו ור' יהודה הוא דס"ל דצורת הפתח מהני: אמרין. סיומא דמילתא היא כלומר ש"מ דשמעיה ר' יהודה לחכמים דאמרין והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים אבל מילתא אחריתא לא מהני ועלה קאמר ר' יהודה דאם יש לו צורת הפתח נמי מהני:

הלכה

סוף דבר מעקה הי' אחורי בתים מקיפין אותו פי' דמיבעיא לי' אם דווקא כשיש לו צורת מעקה דווקא ואפי' בתים מקיפין אותו מכל צד ונמצא דמוקף הגג מכל הצדדים אך דאינו צורת מעקה. ע"ז קאמר נשמעינ' מן הדא רי"א אם יש לו צורת הפתח אע"פ שאינו גבוה עשרה טפחים מכלל דבגבוה עשרה טפחים לא בעינן צורת הפתח וכ"ש כן לא בעינן נמי צורת מעקה. ע"ז מדחה הגמ' אמרין והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים דאע"פ דבגבוה עשרה טפחים מ"מ בעינן מעקה גבוה עשרה טפחים. אבל כשאינו צורת מעקה לא מהני עשרה טפחים:

תמן

מסורת הש"ס
(תוספתא דאהלות פ"ד)
ב"ב כו ע"ב
שם כג ע"א
שם ס ע"ב
(לקמן פ"ו)
ב"ב לט ע"ב
ב"ק כו
(תוספתא פ"ב)

עין משפט נר מצוה
מה
א מיי' פי"ג מהל' נ"מ הל' כג סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' תיז ס"א
מו
ב מיי' שם הל' כד טוש"ע שם ס"ב
מז
ג מיי' שם הל' כא טוש"ע שם ס"ג
מח
ד מיי' שם הל' כה טוש"ע שם ס"ב
מט
ס מיי' שם הל' כז סמ"ג עשין סו טוש"ע שם סי' שעז ס"א
א
ו מיי' פכ"ה מהל' מכירה ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריד ס"ה
ב
ז ח מיי' שם ה"ב טוש"ע שם ס"ג

מראה הפנים

היו חמשה פתחים וכו'. כבר הבאתי התוספתא דאהלות בפנים. והרמב"ן ז"ל הביא להסוגיא בפשט ולא זכר כלום מהתוספתא. והסבר לדחוק ולפרש הגי' דהכא דבזה כנגד זה הוי ככולן לאורה ומהתילונה בא האור לכולן והלכך שיעור כולן כמלא מקדח אבל לא משמע הכי מהתוספתא. ומכל מקום למד הוא ז"ל דמה שאמר שמוחל כתם ולאורה אפילו כל שהו יש לו חזקה היינו מלא מקדח כדמשמע הכא דכשיעורו לטומאה שיעורו לחזקה. ודעת הרמב"ם ז"ל כזה סתם ומשמע מדבריו אפילו כל שהוא ממש כדכתב בפ"ז משכנים הלכ' ז' אבל אם פתחה לאורה אפי' היתה קטנה ביותר וכו' וא"כ לא למד מטומאה בענין השיעור אבל באיזה חלון יהיה עניינו לאורה כבר גילה דעתו בפ' י"ד מטו"מ בהל' א' שכתב וחלון העשוי לאורה הוא שאין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמים. וזהו כדברי התוספתא שהבאתי. ובפ"ז דלעיל שם כתב הכ"מ בדין האורה ובדרכה פירושין נאמרו בה ובי' רבינו כלשון רבו ז"ל. ובפי' הר"ר יוסף הלוי ז"ל אשר לפני לא מצאתי מזה: **מתניתא** מסייעא לריש לקיש. כדברי התוספתא כך פסק רב סונא התם בשלהי פרקין ומוסכם הוא להלכה והתם לא פריך עליה ממתניתין דלקמן אלא מברייתא אחריתא ומשני לה. ויש לומר דמהאי מתני' ל"ק דלא מיקרי מצר הרבים אלא כשהחזיקו באיזה דרך יותר ממה שהיה כגון התם במתני' וכן כדין דמתני' דהכא דפליגי התם ר"י ור"ל בענין אם כנס להחזיר כתלים למקומן דפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ג מנ"מ הל' כ"ד כותיה דר' יוחנן כהא אבל בענין אם נפלו הזיזין או שנפל הכותל חוזר ובונה אותו במקומו ומוציא כדתני בתוספתא ולאו מצר שהחזיקו בו רבים הוא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **המוכר** את הבית. היליע. מה דפריבית בפנים הם דברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל בריש פכ"ה מהל' מכירה לא כתב אלא את היליע שבסיבות הבית ומשמע לדעתו דאם היה בתוך עוביו של כותל בכלל הבית הוא ולטעמיה אזיל דהכי מפרש ליה ליליע דקרא שהיו סביבות הכותלים כדכתב בחבורו פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ט' והכי פי' לברקא תלילה דקאמר רב יוסף התם בריש פרקין וקאמר התם אבל הפתא מזדבנת ופירש הר"י הלוי ז"ל עליה שעל גב הבית ושייע פתוחה לתוך הבית וכן פסק הוא ז"ל שם:

כל הדין פירושא וכו'. בתמיה. והכי משמע התם דלא קפיד מר זוטרא אלא שיהא ברחבו ארבע אמות וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם והרשב"א ז"ל פירש ארבע על ארבע:

לאיזה

הלכה ב מתני' *ולא את [א] הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקה ורומה [ב] וצריך ליקח לו דרך דברי רבי עקיבה וחכמים אומרים אינו צריך ליקח [ג] לו דרך ומודה ר' עקיבה בזמן שאמר לו חוץ מאילו שאינו צריך ליקח לו דרך מכרן לאחר [ד] ר' עקיבה אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך:

גמ' לאיזה דבר כתב עומקה ורומה שאם רצה להשפיל ישפיל הגביה יגביה. רבה בר רב הונא בשם רב הלכה כרבי עקיבה דידן דהוא רבנן דרבי חייה. ר' זעירא רב ירמיה בשם רב הלכה כרבי עקיבה דרבי חייה דהוא רבנן דבבלאי. *תמן אמרין אדמון ורבי עקיבה אמר ר' לא בסתם חלוקין. מה נן קיימין אם דבר בריא שיש לו דרך כל עמא מודי שאין צריך ליקח לו דרך אם דבר בריא שאין לו דרך כל עמא מודו שהוא צריך ליקח לו דרך. אלא כי נן קיימין בסתם רבי עקיבה אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך:

הלכה ג מתני' [ה] המוכר את הבית מכר את הדלת אבל לא המפתח מכר את המכתשת הקבועה אבל לא את המיטלטלת מכר את האיסטרוביל אבל לא את הקלת מכר תנור. מכר כיריים [ו] בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין: **גמ'** כיני מתניתא מכר את המכתשת החקוקה אבל לא את הקבועה:

הלכה ד מתני' [ז] המוכר את החצר מכר בתים שיחין ומערות [ח] אבל לא את המטלטלין [ט] בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין בין [י] כך ובין כך לא מכר את המרחץ ולא את בית הבד שבתוכה ר' לעזר אומר המוכר את החצר לא מכר אלא אוירה של חצר:

גמ' רבי יצחק שאל על דעתיה דרבנן מכר לו חצר סתם מכר בתים בורות שיחין ומערות אבל לא המטלטלין או מכר לו אפילו המטלטלין.

רבי

תמן אמרין אדמון ור"ע. וכמס' כתובות פי"ג גרסינן אמר ר' ירמי' אדמון ור"ע שניהם אמרו דבר אחד דקס"ד לטעמא דר"ע משום דכיון דיש לו שדה את"כ דיש לו דרך וזהו טעמא דאדמון דבאבדה דרך שדהו דע"כ יש לו דרך. וע"ז מדחה ר"ל דר"ע וחכמים פליגי בסתם דטעמא דר"ע דמוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי דבע"ר מוכר אבל באם הותנו בפירוש דיש לו דרך לכו"ע יש לו דרך והכא אפילו כיש לו דרך בברור ס"ל לרבנן דאין לו דרך משום דכל חד וחד מדחי לי' כן מסיק הגמ' במס' כתובות בפירוש עיי"ש:

רבי יצחק שאל ע"ד דרבנן מכר לו חצר סתם ר"ל ע"כ לא שמעינן לרבנן אלא במכר לו חצר סתם. או נמכר אף בתים בורות שו"מ אבל לא מטלטלין. אבל מכר לו בתים בוש"מ אבל לא את המטלטלין. ר"ל אבל אם מכר לו החצר ופרט גם בתים בוש"מ בזה ג"כ אמרינן אבל לא את המטלטלין או דילמא דליכא יתירה לטפוי קאתי דהא מה שפרט לו בתים בוש"מ הוי ליכא יתירה והפסר לטפוי קאתי לרבות הכל אפילו מטלטלין דס"ל לר' יצחק דהאי וכל מה שבתוכה דקני מטלטלין לאו משום דנכלל בי' מגילא מטלטלין. ז"א אלא משום ליכא יתירה לטפוי קאתי וע"כ מסיק וכן שאל

הלכה ב מתני' ולא את הבור. חפירה בקרקע: ולא את הדות. בנין הבנוי בבור אע"פ שכתב לו עומקה ורומה לפי שהעומק והרום אינו נקנה בסתם ומהני הא דכתב לו עומקא ורומא שיקנה הרום שהוא האויר בלבד והעומק שהוא עובי הארץ אבל לא קנה הבניינים שבעומק ובאויר עד שיכתוב לו מארעי' תהומא עד רום רקיעא שאז קנה הבור והדות שבעובי הקרקע: וצריך ליקח לו דרך. המוכר צריך ליקח לו דרך מן הלוקח כדי שיכול לילך לבור ודות ששייר שכל המוכר בעין יפה הוא מוכר ולא שייר לו דרך: וחכמים אומרים אינו צריך. דקסברי מוכר בעין רעה הוא מוכר ושייר דרך לעצמו: חוץ מאילו. שא"ל בפירוש חוץ מבור ודות דתנאי בלא לצורך הוא ולאטפויי דרך קאמר: מכרן לאחר. מכר הבור והדות בלבד לאחר ושייר הבית לעצמו: ר"ע אומר א"צ. להלוקח ליקח לו דרך שהמוכר בעין יפה הוא מוכר וכשמוכר לו הבור והדות מכר לו הדרך ג"כ והלכה כר' עקיבא:

גמ' לאיזה דבר כתב עומקה ורומה. אם לא קנה בור ודות: שאם רצה להשפיל. לחפור בקרקע ישפיל ויחפור בה בורות ואם רצה להגביה ולבנות ע"ג הבית בונה אבל בור ודות של מוכר לא קנה: הלכה כר' עקיבא דידן. דמתני' דהוא רבנן דר' חייא בברייתא ששונה דבריו בלשון חכמים דאינהו סברי מוכר בעין יפה מוכר: הלכה כר"ע דר' חייא. ר' זעירא היה שונה בברייתא דר' חייא דברי ר"ע כמתני'. דהוא רבנן דבבלאי שבבבלי היו מחליפין דברי ר"ע לדברי חכמים: תמן אמרין. בכתובות אמרנו אדמון ור"ע שניהם אמרו דבר אחד דתנינן התם פ' שני דייני גזילות מי שהלך לו למדינת הים ואבדה דרך שדהו שהחזיקו בה בעלי השדו' שבמצריו אדמון אומר ילך לו בקצרה בעל כרחם יקח לו דרך לשדהו אלא שיברור לו דרך קצרה ולא ירבה ליטול וזהו כר"ע דמתני' דקאמר מכרן לאחר א"ל ליקח ממנו דרך אלא יטול לו הדרך בע"כ של מוכר וקס"ד דאפילו מכר לו בלא דרך יטול בע"כ והיינו כאדמון: אמר ר' לא. ר' אילא דחי לה דלא היא דבסתם חלוקין ר"ע וחכמים דעל כרחך במה אנן קיימין מתני' דהכא: אם דבר בריא שיש לו דרך. שפירש לו בבירור שמכר לו הדרך כ"ע מודים שיש לו וא"צ ליקח ממנו: ואם דבר בריא. שפירש לו שאין לו דרך כ"ע לא פליגי בזה שאין לו אלא ע"כ כן אנן קיימין דבסתם הוא דפליגי אם מוכר בעין יפה הוא מוכר או לא ושאני התם דאפילו הכל יודעין כן שיש לזה דרך שם אפ"ה כל חד וחד מלי מדחי ליה לאו דרכך גבאי ומודה ר"ע לחכמים דהתם והכי איתא להאי סוגיא בכתובות שם הלכה ז':

הלכה ג מתני' המוכר את הבית. סתם: מכר את הדלת. שכל תשמישי הבית הקבועים בו בכלל הבית הם: אבל לא המפתח. דאע"ג דלפעמים קבוע הוא אין קביעותו קביעות גמור: המכתשת הקבועה. בקרקע: האיסטרובל. עגול של עץ שעליו מעמידין הריחיים וקבוע הוא: אבל לא את הקלה. הכלי שהקמח יורד לתוכו שהוא כמו כפיפה של עץ ומיטלטל הוא: מכר תנור. הקבוע וכן כיריים הקבועים: הרי כולן מכורין. כל הני תשמישי דמני ברישא אבל שאר כלי תשמיש אינם מכורין דאפילו אמר וכל מה שבתוכו לא רבה אלא התשמישין המיוחדים לבית כגון מפתח וקלת וכיוצא בהן:

גמ' כיני מתניתא. כן צריך לגרוס במתני' כמו שהוא בתוספתא ריש פרק ג': החקוקה. כגון סלע היוצא מן הכותל וחקק שם מכתשת אבל לא את הקבועה דס"ל להאי מ"ד כל המחובר לקרקע אינו כקרקע:

הלכה ד מתני' מכר בתים. הפתוחים לתוכה ובורות שיחין ומערות שבתוך החצר ואע"ג דהמוכר בית לא מכר בור ושיח ומערה לגבי חצר מיהא בטלין הן: בין כך ובין כך. אפי' אמר כל מה שבתוכה לא מכר את המרחץ ובית הבד שאינן בכלל החצר: לא מכר אלא אוירה. של חצר אבל לא בתים ואינך ואין הלכה כר"א: **גמ'** ר' יצחק שאל על דעתי' דרבנן וכו'. כלומר מתני' היאך מיתפרשא אי כפשטה דבמוכר חצר סתם מיירי ובתים בורות שיחין ומערות בכלל הן חוץ מן המטלטלין או דילמא ה"ק המוכר את החצר ומכר בתים בורות שיחין ומערות וכלומר שפי' לו ואמר חצר עם הבתים ובורות שיחין ומערות אני מוכר לך בהא הוא דאמרינן דלא מכר לו את המטלטלין והא קמ"ל דטעמא הוא דכיון דנחית לפירושא מה שפירש פירש ולא מכר אלא אלו אבל אם מכר לו חצר סתמא ולא נחית למנינא אמרינן דבסתם הכל בכלל ואפי' המטלטלין:

רבי

עין משפט נר מצוה

ג

[א] מיי' פכ"ד מהל' מכירה הט"ו ופכ"ה שם הלכה ב סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריד ס"ב ג

ד

[ב] [ג] [ד] מיי' שם ס"ג טוש"ע שם ס"ב

ה

[ה] [ו] מיי' שם פכ"ה הל' ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יח

ו

[ז] [ח] [ט] [י] מיי' שם ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רטו ס"א

מסורת הש"ס

ב"ב סג ע"ב קלח ע"ב ערכין יט ע"א גזיר ד' ז ע"ב

(כתובות פי"ג הל' ז)

מראה הפנים

לאיזה דבר כתב עומקא ורומא. תוספתא היא בפ"ג וכמס דפריש' בפנים וכמתני' כך הוא דרך הרמב"ם ז"ל שם ובפכ"ד וכן פי' הרמב"ן בשם רבו ז"ל להא דהכא. ובענין שיור האויר דעתו כדעת רבו ז"ל והביאו הפ"מ שם וא"כ פי' להא דהכא בפ"ג הל' א' דדוקא שיכא דשייר לו בהדיא כאויר הוא דמשויר ופ"ם מ"ב בשם הרמב"ן ז"ל ד"ס מוכר לו:

רב ירמיה. בשם רב הלכה כרבי עקיבה וכו' הכי אמר רב ירמיה בשם דף ב"ח

ע"א איפכא תניא ומשום הכי לא אמר ליה רב ולא מידי:

מכר תנור. מכר כיריים. וכן הוא נוסחת הרי"ף ז"ל במשנה וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' ב':

כיני מתניתא מכר את המכתשת החקוקה. הכי איתא בתוספתא ומייתי לה בבבלי בפלוגתא דר"א ורבנן והרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו כסתם מתני' ובענין המחובר לקרקע כה"ג דין אמרינן הרי הוא כקרקע יתבאר במקום אחר אי"ה:

רבי

עין משפט נר מצוה

ז
א ב ג מיי' פכ"ס מהלכות מכירה ה"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רטו ס"ב

ח
ד מיי' שם פ"ט טוש"ע שם ס"ג

ט
ה ו מיי' שם פ"ט טוש"ע שם

י
ח מיי' שם פכ"ו סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ד

יא
ט מיי' שם פ"ח סמ"ג שם טוש"ע שם

מסורת הש"ס

רבי יצחק שאל על דעתי' דר' אלעזר וכו'. וכן נמי איכא לספוקי בפלוגתא דר"א מי נימא דלא פליג ר"א אלא במוכר חצר סתם דבמעינהו לרבנן דקאמרי דבתים בורות שיחין ומערות בכלל מוכר חצר סתם הן ועלה הוא דפליג וקאמר דלא מכר אלא אוירה של חצר אבל בסיפא דבזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין מודה להו לרבנן דהכל מכור אפי' המטלטלין או דילמא דלר"א דס"ל דבסתם לא מכר לו אלא האויר א"כ כשאמר לו היא וכל מה שבתוכה לא אתא אלא לרבויי בתים בורות שיחין ומערות אבל לא את המטלטלין:

א"ר יוחנן ואנא אייתיתיה מדבית לוי. ואני איני מסופק בפירושא דמתני' דודאי מילתי' דת"ק במוכר חצר סתם מיתפרשא ואייתיתי להיה מברייתא דתני בי לוי על המתני' היו שם וכו' אלמא דבמוכר חצר סתמא קאמר דהא ודאי אלו לא מצי ליה המוכר לפרש לו דמה לו למנות אלו שאינם בתוך חצירו ועוד אי דחשיב ליה בהדיא א"כ מ"ט פתוחות לחוץ אין מכורות:

הלכה ה מתני' מכר את הים. האבן הגדולה הבנויה בארץ שטוחנין עליה זיתים: הממל. הרכב העליונה ובה מפרכין הזיתים: הבתולות. כלונסות של ארז שמעמידין בהן את הקורות שנועצין אותן בארץ בראש הגת מכאן ומכאן ונוקבין זה כנגד זה ונותנין בריחיים מזה לזה ומעמיד הקורה על הבריחים: אבל לא מכר את הכירים. נסרים כבדים שנותנין על האמתחת שמשימים בהם הזיתים הכתושים כדי לכבשן: הגלגל. שמגלגל האבן ומכביד על הזיתים הכתושים להוציא שמנן: מכר את הקורה. ואין הלכה כר"א:

גמ' ותימר אכן. בתמי' והלא עיקר בית הבד על שם הקורה הוא ואמאי לא מכר את הקורה: ומאן תניתה ר' אלעזר וכו'. ותרי תנאי ואליבא דר"א: דתני. בתוספתא שם ולא גריס התם בשם ר"א: היקבין. הסלים שמניחין בהן הזיתים: האסורין. הנסרין העולרים:

בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו. מכורין נ"ל בין כך וכו': היצוען וכו'. מיני כלים ואינן שייכים כ"כ לבית הבד:

הלכה ו מתני' הנסרים. לוחות שמשימין עליהן הבגדים: הספסלים. שיושבין עליהן: הבילניות. וילאות שמסתפגין בהן: מגורות של מים. בריכות השופכות מים למרחץ: אוצרות של עצים. שמניחין בהן העצים להחם את המרחץ: **גמ'** תני. בתוספתא שם: ובסלקי. בית היורות: וקמין. בית היקמין וכן הוא שם: ובית האורירן. מקום שיושבין האולייארין המסיקין את המרחץ: ולא את היורה. עצמה: מקום הבלן. בעל המרחץ: בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה. מכורין נ"ל אע"פ וכו':

הלכה ז מתני' המוכר את העיר מכר בתים. וכל שכן חצירות שהן עיקר העיר: בית השלחין. גנות ופרדסין השייכין לעיר: אבל לא את המיטלטלין. מאני תשמישתא כגון תנור וכיריים וכיוצא בהן וכ"ש שלא מכר חטי ושערי: אפילו היו בה בהמה ועבדים. דמטלטלי דניידי נינהו כלן מכורין וכ"ש חיטי ושערי דהוו מטלטלי דלא ניידי: מכר את הסנטר. העבד הממונה לשמור העיר ואין הלכה כרשב"ג: **גמ'** תני. בתוספתא שם וגריס התם רב יהודה במקום רשב"ג: אבל לא האיקומנוס. סופר המלך וממונה על המסים: בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה. מכורין אע"פ וכו': שוריה בזיה. הפסקי בקעות שהם חוץ לעיר: כופרניה. הכפרים שלה: חולק בים ובנהר. החלק שיש לה בים ובנהר פליגי בה תנאי וקאמר רב חסדא דלא פליגי:

רבי יצחק שאל על דעתיה דרבי לעזר מבור לו חצר סתם לא מכר אלא אויר החצר. בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה מכר בתים בורות שיחין ומערות אבל לא המטלטלין או אפילו המטלטלין. אמר רבי יוחנן ואנא אייתיתיה מדבית לוי היו שם חצירות פתוחות לפנים מכורות פתוחות לחוץ אין מכורות לפנים ולחוץ אילו ואילו מכורות:

הלכה ה מתני' [א] המוכר את בית הבד מכר את הים ואת הממל ואת הבתולות [ב] אבל לא מכר את הכיריים ולא את הגלגל ולא את הקורה [ג] בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורים *רבי לעזר אומר המוכר את בית הבד מכר את הקורה: **גמ'** כל עצמו אם אין לו קורה אינו קרוי בית הבד. ותימר אכן. ומאן תניתה ר' אלעזר דתני בשם ר' אלעזר *המוכר את בית הבד מכר את היקבין ואת האסירין ואת המפרכות ואת הריחים התחתונה אבל לא את העליונה ולא את השקין ולא את המרצופין שבתוכו. בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו בין כך ובין כך לא מכר היצוען והשכוין והחרותין שבתוכו:

הלכה ו מתני' [ד] המוכר את המרחץ לא מכר לא את הנסרים ולא את הספסלים ולא את הבילניות בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר לא את המגורות של מים ולא את אוצרות של עצים: **גמ'** *תני המוכר *את [ה] המרחץ מכר בתים הפנימין והחיצונים ובסלקי וקמין ובית האורירין אבל לא את המגדלין ולא את היורה. ר"ש בן אלעזר אומר מקום הבלן מכור ומקום האורייר אינו מכור. בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה. בין כך [ו] ובין כך לא מכר את המגורות של מים שמשתמש בהן בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא בית הכנסת של עצים. אמר לו היא [ז] ומשמשיה אני מוכר לך הרי כולן מכורין:

הלכה ז מתני' [ח] *המוכר את העיר מכר בתים בורות שיחין ומערות מרחצאות ושובכות ובית הבדים ובית השלחין אבל לא את המטלטלין בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אפי' היו בה בהמה ועבדים הרי כולן מכורין רבן שמעון בן גמליאל אומר *המוכר את העיר מכר את הסנטר: **גמ'** *תני המוכר את העיר רשב"ג אומר המוכר העיר מכר את הסנטר אבל לא האיקמונס בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה בין כך ובין כך לא מכר לא את [ט] *שורה ובנותיה והטרשים המוקצין ממנה. והביברין של חיה ושל עופות ושל דגים. שוריה בזייה. בנותיה כופרניה. חולק *בים ובנהר אית תניי תני מכורין ואית תניי תני אינן מכורין אמר רב חסדא מאן דמר מכורין את שהן בתחומה ומאן דמר אינן מכורין את שאינן בתחומה:

שאל ר' יצחק על דר"א אם אמר כל מה שבתוכה דלטפוי קאתי לר"א הוי רק לטפוי בתים בוש"מ או אפילו מטלטלין. ע"ז אמר ר"י אנא אייתיתה מדבית לוי היו שם חצירות פתוחות לפנים. ובבבלי דף ס"ח ע"א גרסינן חניות פתוחות לפנים. כו' פתוחות לפנים ולחוץ אלו ואלו מכורות. אלמא דכל דיש לאמר דנכנס בכלל המכירה דרבינן לטובות הלוקח:

רבי

מראה הפנים

רבי יצחק שאל על דעתיה דר' לעזר וכו'. נראה דהדא בעיא תליא באידך דלא תיקבי מאי מספקא ליה בבעיא קמייתא פשיטא דבמוכר סתם איירי רישא דאל"כ מאי האי דקתני בזמן שא"ל היא וכל מה שבתוכה הרי כלן מכורין הא אפילו בכתב נמי מטלטלין מכורין הלכך קאמר משום דאיכא למיבעי אליבא דר"א נמי וא"כ איכא למימר דמב"ה קתני בזמן שא"ל היא וכל מה שבתוכה לאשמועינן דב"ה מודין בה ולעולם ת"ק ס"ל דאפילו בכתב הכל מכור או דילמא מתני' כפשטה היא ולת"ק בסתם לא מכר לו מטלטלין ור"א ס"ל דהא א"ל היא וכל מה שבתוכה מכר לו בתים בורות שיחין ומערות אבל לא מטלטלין ותדא מגו חדא הוא דקמיבעיא ליה. ור' יוחנן פשיטא ליה דמתניתין כפשטה מיתפרשא וכן לא מספקא ליה להש"ס דילן בהא וכדנראה מהאי ברייתא ומייתי לה נמי התם ויש לגרוס חנויות ה"נ כדהתם וכדמפרש לה דרוב תשמישתייהו לגו. וכן בתוספתא פ"ג תני לה כליבנא דהכא ואם דמייתי לה מדתני בי לוי וגריס התם ג"כ חנויות. ותלירות הכתוב כאן ט"ס הוא:

ומאן תניתה ר' לעזר. משמע דכמה נוסחאות שונות היו להם בדין הזה. ועיין בכ"מ בפכ"ה מהלכות מכירה הלכה ז' שתמה על דפסק הרמב"ם ז"ל דאפילו א"ל הוא וכל מה שבתוכו לא מכר את הגלגל ואת הקורה והא אפילו בברייתא לא קתני הכי וא"ל ברבינו היה גורס כן במשנה ע"כ וניר' הרמב"ם בברייתא כגי' הרי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל תמה ע"ז דבמתני' לא מיתני הכי ומתני' היא עיקר ומביאו בב"י סי' רט"ו. ואפשר דהוה משמע להו מדמוקי למתני' הכא כחד תנא ואליבא דר"א והלכך סמכו על הברייתא ופסקו כת"ק דהתם ולא חבו למה דמתמה הש"ס הכא: **מאן** דאמר מכורין את שהן בתחומה. והתם דף ס"ח ע"ב גירסי' הרמב"ם ז"ל היה לה חלק אחד בים וכו' הרי אלו נמכרין עמה וגי' הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ז אין נמכרין עמה ולא מחלק כלום. וכן מוכח מפ"י דנדרים דתנן הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה אלמא דלא בלשון ב"א וכן לא בלשון הכתוב תחומי העיר בכלל העיר כדיליף התם מקרא דומדותם וגו' ולהאי תנא דהכא צ"ל דפליג על מתני' דנדרים וס"ל דבלשון בני אדם תחומי העיר בכלל העיר הן:

ואת

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פכ"ו מהלכות מכירה ה"ח סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רטו סעיף ד

יג
ב ג ד מיי' שם ה"ג ד סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

יד
ה מיי' שם ה"ה טוש"ע שם ס"ו

טו
ו ז ח מיי' שם ה"ו טוש"ע שם סעי' ז

הלכה ח מתני'

[א] המוכר את השדה מכר את האבנים שהן לצורכה ואת הקנים שבכרם שהן לצורכו ואת התבואה שהיא מחוברת לקרקע ואת מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע ואת השומירה שאינה עשויה בטיט ואת החרוב שאינו מורכב ואת בתולת השקמה אבל לא מכר לא את האבנים שאינן לצורכה ולא את הקנים שבכרם שאינן לצורכו ולא את התבואה שהיא תלושה מן הקרקע בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר לא את מחיצת הקנים שהיא בית רובע ולא את השומירה העשויה בטיט ולא את החרוב המורכב ולא את סדן השקמה *לא את [ב] הבור ולא את הגת ולא את השובך בין חריבין בין שלימין [ג] וצריך ליקח לו דרך דברי רבי עקיבה וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך [ד] ומודה ר' עקיבה בזמן שאמר לו חוץ מאילו שאינו צריך ליקח לו דרך מכרן לאחר ר' עקיבה אומר אינו צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך [ה] *במה דברים אמורים במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן [ו] האחין שחלקו זכו בשדה זכו בכולן [ז] המחזיק בניכסי הגר החזיק בשדה החזיק בכולן [ח] *המקדיש את השדה הקדיש את כולן ר' שמעון אומר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא החרוב המורכב ואת סדן השקמה: **גמ'** דבית רבי ינאי אמרי במחולקין לגפנים. רבי חייה רובה שאל היו שם חליות מחולקות לכרות רבי יצחק בר טבליי שאל היו *שם טבליות של שיש מחולקות לכתלין רב יודן בר רבי ישמעאל שאל היו שם מלבנין מחולקו' לחלונות. רבי חייה בשם רבי יוחנן יש שם ערוגה שהיא ששה על ששה ויש לה שם בפני עצמה אינה מכורה. אמר רבי יוחנן הקונה סדן שקמה בתוך של חבירו מחלוקת ר' ישמעאל בר רבי יוסי ורבנין רבי ישמעאל בי רבי יוסי אומר קנה קרקע ורבנין אמרין לא קנה. ר' חייה בר ווא שאל מכר לו כל האילן ושייר לו סדן שקמה על דעתיה דרבי ישמעאל בי רבי יוסי קנה קרקע על דעתיה דרבנין לא קנה קרקע. רבי יצחק בר טבליי שאל מכר לו כל האילן וזית שבמקום פלוני כל זיתים שיש שם מכורין. ר' יודן בי ר' ישמעאל שאל הקונה שלשה כיתי קנים קנה ארז גדול שבארץ ישראל. במה דברים אמורים במוכר אבל (לא) בנותן מתנה נותן את כולם. מה בין מוכר ומה בין נותן מתנה

רבי

הלכה ח מתני' את האבנים שהן לצורכה. לעשות גדר וסדורות לזה או שמונחין על העמרים: ואת הקנים שבכרם. קנים החלקין המונחין תחת הגפנים כדי להעמיד את הכרם: ואת התבואה שהיא מחוברת לקרקע. ואע"פ שהגיע להקצר: ואת מחיצת הקנים. קנים הרבה גדלים בקלח אחד כשהיא פחותה מבית רובע אז היא בטלה לגבי השדה: ואת השמירה. סוכת השומרים שאינה טוחה בטיט: ואת החרוב שאינו מורכב. שהוא בבחרותו עדיין ובטל לגבי השדה אבל כשמזקין ומתגבר מרכיבין אותו ויש לו שם בפני עצמו ולא בטיל לגבי שדה: ואת בתולת השקמה. בבחרותה קודם שחתכו ענפיה דכשמזקין קוצצין הענפין כדי שיגדלו הרבה במקומן וקרוי סדן השקמה: אבל לא מכר וכו'. שכל אלו חשובין בפני עצמן הן: שהיא תלושה מן הקרקע. אע"פ שעדיין צריכה לשדה לשוטחה וליבשה: לא את הבור. כשמכר לו השדה לא מכר לו לכל אלו ואפי' אמר לו וכל מה שבתוכה: וצריך. המוכר ליקח לו דרך מן הלוקח לבא לבור ולגת ולשובך דמוכר בעין יפה מוכר וכדתנן לעיל: במה דברים אמורים במוכר. מפני שהיה לו ללוקח לפרש ולא פי' ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה: אבל בנותן מתנה. שהמקבל מתביים לומר לנותן פרש לי מה שאתה נותן לי אמרינן בעין יפה הוא נתן את הכל וכל הני דאמרן לעיל דאינן בכלל השדה במכר אבל במתנה הן בכלל דבעין יפה יותר מדאי הוא נותן וכן אין המקבל מתנה צריך ליקח ממנו דרך: זכו בשדה זכו בכולן. בכל הני דלעיל ואפי' בור וגת ושובך שבשדה מפני שכל אחד זוכה בשלו ומסתלק מחבירו מכל וכל: החזיק בכולן. ואע"ג דחרוב ושקמה לא בטילי לגבי שדה הוו כשתי שדות ואין מצר ביניהן דאם החזיק אחת מהן קנה חבירתה: הקדיש את כולן. דמקדיש בעין יפה היא דמקדיש: לא הקדיש אלא החרוב. דסבירא ליה דדעת מקדיש כדעת מוכר וכל דגבי מכר לא מכר גבי הקדש נמי לא הקדיש ואי איכא לחלק בחרוב המורכב וסדן השקמה הוא דאיכא לחלק דאף על גב דבמכר לא מכר בהקדש קדשי וטעמא הואיל ומשדה הקדש ינקי ולדבריהם דרבנן קאמר ואין הלכה כרבי שמעון: **גמ'** במחולקין לגפנים. לפרש קנים בכרם קאמרי וכדפרישית במתני': היו שם חליות. של קנים מחולקות לכרות אותן ולברר מהן א"כ לכרות ולהעמיד את הגפנים מהו אם כלן הוו כמו שהן לצורכה: מחולקות לכתלים. לצורך הכותל ובמוכר את הבית קאי ואגב הני בעיי נקט נמי להא הכא: מלבנין מחולקות. כדי לעשות מהן סביב החלונות אם הם בכלל המכר: אינה מכורה. דכשדה חשובה בפני עצמה היא: הקונה סדן שקמה בתוך של חבירו. וכגון שקנה עוד שני אילנות עמה ובהא פליגי דרב ישמעאל ברב יוסי ס"ל דסדן של שקמה הוי כאילן וקנה קרקע כדין הקונה ג' אילנות בתוך של חבירו דיש לו קרקע ורבנן ס"ל דלא הוי כאילן אחר שהרי המקדיש שדה הקדיש גם הסדן שקמה אלמא בכלל שדה הוא ובמוכר שדה טעמא דלא קנה סדן שקמה משום דמוכר בעין רעה הוא מוכר: ושייר לו סדן שקמה לעצמו. בתוך שני אילנות אם נימא דלר' ישמעאל דאית ליה כאילן הוא וא"כ קנה קרקע כלומר דשייר לו קרקע ולרבנן לא שייר לו קרקע או דילמא בהא לא פליגי רבנן עליה דמכיון דלעצמו שייר אמרינן בעין יפה הוא דשייר ולכ"ע יש לו קרקע: וזית שבמקום פלוני. מהו מי אמרינן דלאו דוקא זית שבמקום פלוני בלבד הוא דמכר לו אלא כל זיתים שיש שם מכורין שהרי מכר לו כל האילן והא דפרט לו זית פלוני משום חשיבותו הוא דפרט לו או דילמא אמרינן מכיון דפרט לו גלי אדעתיה דלא מכר לו הזיתים בכלל כל האילן ולא מכר לו מן הזיתים אלא הזית שבמקום פלוני בלבד: ר' יודן ברבי ישמעאל שאל. אהא דקתני במתני' דמכר לו מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע וא"כ אי נימא דאם קנה שלשה כתי קנים ואינן בית רובע דקנה ואפי' היה בהן ארז עבה וגדולה כארז גדול שבארץ ישראל. ושלשה כתי קנים דנקט לאו דוקא הוא אלא כלומר שקנה כמה כתי קנים מי נימא דאפילו ארז הגדול שבתוכן הוא בכלל:

להיות

מסורת הש"ס

ב"ב כד ע"א

שם כט ע"א

עירובין יד ע"ב

ע' ב"ב כט

מראה הפנים

ואת השומירה שאינה עשויה בטיט. וכך הוא בנוסחת המשנה בגמרא דילן. אבל גי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ' כ"ו שהיא עשויה בטיט וכסיפא גרסי אבל לא השומירה שאינה עשויה בטיט ומבואר הוא:

היו שם טבליות וכו'. כעין הני בעיות גרים גם התם דף כ"ט ע"א בעי ר"א מלבנות של פתחים וכו' וסלקא גם התם בתיקו:

ערוגה שהיא ששה על ששה. והתם קאמר אפי' ערוגה קטנה של בשמים ויש לה שם בפני עצמה אינה נמכרת עמה. ואפשר דדוקא של בשמים קאמר ולכך אפי' ערוגה קטנה וכך העתיק הרמב"ם ז"ל שם:

הקונה סדן שקמה בתוך של חבירו וכו'. לכאורה היה נראה דסדן שקמה ממש בלאוד קאמר ור' ישמעאל ס"ל דמפני חשיבותו יש לו קרקע ובזה היה מתיישב ביותר בעיא שלאחריה מכר לו כל האילן וכו' אלא דלא מצינו לזה תנא דס"ל דבאילן אחד קנה קרקע ולא מיתפרשא אלא כדפרישית בפנים וכעין דרב הונא דהתם דף פ"ב ע"ב חרוב המורכב וסדן השקמה תורת אילן עליו דהיכא דאקדיש או זבין בי אילנות והאי יש לו קרקע וכו' וכן לענין בעיא שניה וכדפרישית נמצא הדין מדאמר רב הונא בדף ע"א ע"ב מכר קרקע ושייר שני אילנות לפניו דיש לו קרקע וה"נ דכוותיה:

מכר לו כל האילן וזית שבמקום פלוני וכו'. דין זה לא נמצא מבואר ואם יש לדמות להאי דאמר התם דף ס"ט ע"ב כענין שיור דאמר לבר מדקלא פלניא וכו' או דתני שיור דהתם אמרינן שפיר אי דקלא טבא הוא לתודיה הוא דשייריה וכו' אבל הכא לענין קניה הספק הוא אם בהא דאמר וזית שבמקום פלוני אזר בו ממאי דאמר בתחלה כל האילן הרי מוכר לך ולענין שאר הזיתים ולא קנה אלא אותו הזית בלבד או דילמא כיון דהאי זיתא טבא הוא יחודי הוא דמייחדא ליה בשמיה ועדיין בדבר בספק הוא:

הקונה שלשה כתי קנים וכו'. והתם בשבועות קאמר לה ואף על גב דאלימי ומוכסס הוא:

מסורת הש"ס

ב"ב ס"א

שם ז ע"ב ודף סה

עין משפט נר מצוה

רבי בא בר טבליי בשם רב שכן דרך הנותן מתנה להיות נותן בעין יפה. רבי שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן *שכן דרך הלקוחות להיות מדקדקין. ומה ביניהון הקדש מאן דמר שכן דרך הנותן מתנה להיות נותן בעין יפה אף המקדיש בעין יפה מקדיש ומאן דמר שכן דרך הלקוחות להיות מדקדקין מה אמר במקדיש. נישמעינה מהדא *האחין שחלקו יש להן דרך זה על גבי זה. ואית דבעי מימר כן אמר רבי לעזר האחין שהלקו זכו בשדה זכו בכולן המחזיק בניכסי הגר קנה החזיק בשדה החזיק בכולן הקדיש את השדה הקדיש את כולן. ר' שמעון אומר המקדיש את השדה (לא) הקדיש החרוב המורכב ושקמה הישנה מפני שיונקין משל הקדש מפני ששייר לו דרך. אם לא שייר לו דרך אף הן יונקין משל הקדש:

הדרן עלך המוכר את הבית

פני משה

להיות נותן בעין יפה. ויותר מהמוכר: שכן דרך הלקוחות להיות מדקדקין. בדבר ולפרש להמוכר זה וזה תמכור לי ומדלא דקדק ופירש מפסיד מה שאין כן במקבלי מתנה שהן מתביישין לפרש והיינו טעמא דמחלק במתני' בין המוכר להנותן: ומה ביניהון. בין הני טעמי הקדש איכא בינייהו ופירכא הוא דפריך הש"ס לאידך דבשלמא למ"ד משום דנותן בעין יפה נותן יותר מהמוכר ולא משום דאיכא טעמא אחרינא במוכר שפיר הוא דתנינן במתני' גם במקדיש דינו כנותן דאף המקדיש בעין יפה הוא מקדיש אלא למ"ד טעמא במוכר הוא שכן דרך הלוקחין להיות מדקדקין אבל לא במקבלי מתנה א"כ מה אמר במקדיש מ"ט דהמקדיש את השדה סתם הקדיש את כולן הא לא שייך למימר טעמא דמקדיש כמו במקבלי מתנה דאין דרך הגיזבר של הקדש להתבייש ולשאול אותו מה אתה מקדיש ומה בכלל הקדש שלך: נישמעינה מהדא. חסר כאן ומלאתי הגי' בחידושי הרמב"ן ז"ל וה"ג ר' לעזר שאל על כל התורה הושבה או על הראשונה הושבה נישמעינה וכו'. ופי' דעל במה דברים אמורים דמתני' קאי דמחלק בין מוכר לנותן ובעי ר"א דאם על כל התורה ששנו במתני' הוא חוזר בין על כל הני דחשיב ברישא דלא מכר לו את מחילת הקנים וכו' ובין על הדרך דבמוכר פליגי חכמים וסברי דמכר לו אלו צריך ליקח לו דרך אבל בנותן מתנה מודו דאינו צריך ליקח לו דרך או דילמא על הראשונה בלבד הושבה האי במה דברים אמורים על הא דחשיב ברישא ולא על הדרך: נישמעינה מן הדא. דתניא האחין שחלקו יש להן דרך זה על זה אלמא בעין רעה הן חולקין והרי במתני' שנו גם אחין בהדי נותן מתנה וש"מ דלא קאי על דרך אלא בדיני דרישא בלחוד הוא דשאני לן בין מכר לבין מתנה דנותן מתנה נותן את כולן וכן באחין זכו בשדה זכו בכולן אבל לא בדין הדרך ובזה שוין הן לדין דמכר: ואית דבעי מימר. דכן אמר רבי לעזר גופיה דבתר דבעי הדר פשטה דהא קתני במתני' האחין שחלקו וכו' וכן המחזיק בנכסי הגר קנה בשדה קנה בכולן והא ודאי אם החזיק בנכסי הגר בשדה זו אין לו דרך על שדה אחרת ושמע מינה דלא קאי האי במה דברים אמורים על דין הדרך כלל: מפני שיונקין משל הקדש. היינו טעמא דרבי שמעון דחרוב ושקמה הקדיש מפני שהן יונקין משדה הקדש והכי תני לה בתוספתא סוף פ"ג האי טעמא: מפני ששייר לו דרך אם לא. בעיא היא מי נימא דסבירא ליה לר' שמעון דמקדיש בעין רעה מקדיש ומשוה לי' לגמרי כמוכר ושייר לו דרך לעצמו כ"א דוקא החרוב והשקמה לבדן הוא דהקדיש כדמפרש טעמא בברייתא מפני שהן יונקין משל הקדש או אם לא דלא אמרינן לר' שמעון דשייר לו דרך וכי סבירא ליה דחרוב ושקמה הקדיש את הכל הקדיש והיינו דלא שייר לו דרך: שייר לו דרך. בתמיה הוא כלומר דמתמה הש"ס דמאי מספקא לך אם נימא דלרבי שמעון שייר לו הדרך א"כ אף הן אין יונקין משל הקדש אלא מדנפשיה קא ינקי אלא ודאי ס"ל לר"ש דגם הדרך לא שייר ליה ושייכא שפיר טעמא דיונקין משדה הקדש:

הדרן עלך פרק המוכר את הבית

רידב"ז

רבי בא בר טבליי בשם רב שכן דרך הנותן כו' כו'. מה אמר במקדיש כפי' הפ"מ ז"ל: נשמעיניה מן הדא גי' הרמב"ן ז"ל מובא בפ"מ ז"ל דה"ג ר"א שאל על כל התורה הושבה או על הראשונה הושבה נשמעינה מן הדא האחין שחלקו יש להן דרך זע"ז ואית דבעי מימר הכי אמר ר"א האחין שחלקי זכו בשדה זכו בכולן המחזיק בנכסי הגר כו'. וכן נראה פירושו ר"א שאל זו ששנינו במד"א במוכר אבל כו' על כל התורה כולה ששנו כאן במוכר שדהו הוא חוזר דהיינו אפילו דרך לומר שאף לדברי חכמים א"צ ליקח לו דרך או על הראשונה בלבד דהיינו הכל לא מכר מחילת הקנים וכו' ומיכח דעל הראשונה הושבה שהרי שנו כאן אחין ותניא יש להם דרך זע"ז אלמא בעין רעה חולקין במכר לענין דרך. ואית דבעי מימר דר"א גופי' פשטי' ממתניתין דקתני אחין ומחזיק בנכסי הגר והתם ל"ל אכולה שאם החזיק בנכסי הגר בשדה זו וודאי אין לו דרך על שדה אחרת עכ"ל הרמב"ן ז"ל וכן הא דמסיק המקדיש את השדה הקדיש את כולן הוא נמי דע"כ דאין דרך בכלל דפשיטא דאם הקדיש שדהו אין לו דרך על שדה אחרת. ומכאן סייעתא למה שפירשתי במס' ברכות פ"ב ה"ג ובמס' מע"ש פ"ג ה"ו ובמס' ביכורים פ"ב ה"ב דלשון הושבה דנמצא בש"ס הזה הוא כמו השוו דבזה נחלקו ובזה השוו כדאיתא במס' שבת ד' י"ח בו ביום נחלקו ולמחר השוו וה"נ ה"פ על כל התורה השוו דלא נחלקו ר"ע וחכמים בדרך אך במוכר אבל בנותן מתנה השוה דא"צ ליקח לו דרך וכן אי קאי על הראשונה בלבד השוו לענין הנך מילי דאיתנוהו בתוך השדה כגון אגר דנחלקו ר"א וחכמים וכן לענין בית הבד דנחלקו ר"א וחכמים וכן לענין סנטר דפליגי רשב"ג ורבנן במה ד"א במוכר אבל בנותן מתנה השוו דנותן את כולן:

ר"ש אומר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדין השקמה מפני שיונקין משל הקדש. מפני ששייר לו דרך אם לא שייר לו דרך אף הן יונקין משל הקדש ה"פ דהנה הא דס"ל לר"ש דיונקין משל הקדש אף דקונה ב' אילנות שייך היניקה לבעל האילנות כ"ז שהאילן חי כתב התוס' רי"ד ז"ל דהיא דבהקדש אפילו יתנה עם הגיזבר שיהא שייך היניקה להמקדיש אינו מועיל כלום משום מאן מחיל גבי' וזולת אם יש לו הקרקע אז ככ' שדות השיבי ומשועבד שדה חבירו להיניקה דע"ז אמה. מפני שע"מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. עיי"ש באריכות והסבר לזה למה כשתנה יניקה מן דרך דדרך שייך לבעל הגת והשובך בשדה דהקדש משא"כ יניקה היא פשוט דבדרך שיש לו על שדה הקדש לא יצא השדה לחולין אלא דהוי הקדש ואך משועבד לבעל האילן ולהגת ולהשובך דרך לעבור בשדה הקדש משא"כ היניקה כשתניק לאילן דהדיוט יצא היניקה לחולין ומה מועיל שיתנה עם הגיזבר שיהא היניקה לחולין דהיניקה לא תתקדש הא כיון דהקרקע הוי הקדש הוי ממילא היניקה הקדש כיון דהיניקה בא מקרקע הקדש והוי כמו דמתנה דההקדש לא יהי' קדוש משא"כ בקנה הקרקע וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תקס"ג עיי"ש דזה אי אפשר בשדה הקדש תינוק לאילן של הדיוט עיי"ש. וע"כ נתבאר הסוגיא הזאת שפיר וכיון דקאמר הגמ' דע"כ רבי שמעון סבירא ליה כרבנן דשייר לו דרך דכששייר לעצמו דבר אינו משייר באופן שיצטרך לקנות לו דרך לזה הדבר שמשייר אלא שמשייר דבר משייר דבר שלם ולא יצטרך לקנות דרך. וע"כ בור וגת ושובך דמשייר לא צריך לקנות דרך וכן חרוב המורכב וסדין השקמה שייר לו דרך. ולפ"ז ממילא היניקה דלא מצי לשייר בהקדש וע"כ הקדיש חרוב המורכב וסדין השקמה דל"ל דמשייר לעצמו חרוב המורכב וסדין השקמה כמו בהדיוט ז"א דא"כ יצטרך לקנות קרקע דהא בהדיוט לא קנה קרקע אלא היניקה בלבד. דהירושלמי לא סבירא ליה כשיטת ר"ה בבבלי דף ע"א ע"א דבהדיוט קני קרקע משום מגו דנחית בשיור איניקה נחית בשיור אכולהו ז"א אלא דבהדיוט לא קני קרקע אלא היניקה שייר לעצמו ממילא דבהקדש שאינו יכול לשייר היניקה ממילא לא שייך לעצמו החרוב וסדין השקמה משא"כ אם לא שייר לו דרך לבור וגת ושובך נמצא דאף הן יונקין משדה הקדש. ואלא יצטרך לקנות דרך מהקדש ואמרי' דשייר לעצמו וצריך לקנות לו דרך ואמרינן דשייר אדם לעצמו דבר ויקנה לזה עוד דבר מן הלוקח וההקדש א"כ כמו כן נימא בהחרוב המורכב וסדין השקמה דשייר לעצמו וצריך לקנות לו קרקע מן ההקדש:

סלקטין

מראה הפנים

מה אמר במקדיש. הכא מקשי ליה להאי מ"ד והתם דף ע"א ע"א קאי האי טעמא לחלק בין מוכר לנותן כדפירש יהודה נקוטא לפני רבי זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש וכפי' ר"ח שהביא הרשב"ם ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל כדפרישית. ול"ק ממקדיש דבמקדיש אמרי' טעמא משום דבעין יפה הוא מקדיש: נישמעינה מהדא. ככר הבאתי הגי' נכונה בפנים ממה שהעתיק הרמב"ן ז"ל מנוסחא אחר היה לפניו ובמקום אחר כתב אחר זכה הוא ז"ל לנוסחא כראשונה של הירושלמי. וכתב עם דמכאן ראיה לפי' הר"י הלוי ז"ל דלא קאי במה דברים אמורים אלא אריכא אבל במידי אחרינא לא שנא מכר ממתנה ומשום הכי אמר רב לעיל גבי אחין שחלקו לקוחות הן ויש להן דרך זה על זה משום דבעין רעה הוא מוכר דהא לא קתני במתני' דשני הני ממוכר לגבי דרך וביוצא בה אלא לגבי מילי דשדה עכ"ל. ומיהו שאי דינא לעיל פלוגתא דרב ושמואל היא בדף ס"ה ע"א ולשמואל אין להן דרך זה על זה ואם דהלכתא כרב מוכחא אפ"ה לא פסק הרמב"ם ז"ל כפ"כ משכנים הל' י"ב אלא כשמואל ומשום דר"נ קאי כוותיה ואמר עם הזהרו בהן שהלכות קבועות הן: שייר לו דרך אף הן אין יונקין משל הקדש. כדפריכית בפנים והכי מקשה ליה כעין זה בבבלי אליבא דר"ש ונקיל וטרי ובפירושא דר"ש מסיק דלדבריהם דרבנן קאמר להו וכדפריכית במתני':

תוס' הרי"ד

אף הן יונקין משל הקדש עיי' דברינו בפנים ועיי' בבבלי דף ע"א ע"ב קאמר הגמ' להיפוך דר"ש כר"ע ור"ה דאמר כרבנן הוא משום דבבבלי דס"ל לר"ה דבהדיוט קונה בשייר האילן לעצמו שייר לו קרקע ע"כ קאמר הגמ' דר"ש כר"ע ע"כ דלא כרבנן דאי כרבנן א"כ שייר קרקע ולא נמצא יונק משדה הקדש וע"כ כר"ע ס"ל דלא שייר קרקע וא"כ יונק משדה הקדש. וע"כ מוכרחין לומר דר"ש ס"ל כר"ע דלא קנה קרקע וע"כ

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

המוכר

עין משפט נר מצוה

א

הלכה א מתני׳ המוכר א את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת ההוגין ואת כל המנהיגין אותה אבל לא מכר לא את העבדים ולא את המרצופין ולא את האנתיקי בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין *מכר את ב הקרון לא מכר את הפרדות מכר את הפרדות לא מכר את הקרון *מכר את ג הצמד לא מכר את הבקר מכר את הבקר לא מכר את הצמד *רבי יהודה אומר הדמים מודיעין כיצד אמר לו מכור לי צמדך במאתים זוז הדבר ידוע שאין הצמד במאתים זוז וחכמים אומרים אין הדמים ד ראייה המוכר את ה החמור לא מכר את כליו נחום המדי אומר מכר את כליו רבי יהודה אומר פעמים מכורין ופעמים אינן מכורין כיצד היה המור לפניו וכליו עליו אמר לו מכור לי חמורך זו כליו מכורין. חמורך הוא אין כליו מכורין ו המוכר את החמור מכר את הסייח מכר פרה לא מכר את בנה מכר ז אשפות מכר זיבלה *מכר בור מכר מימיו מכר ח שובך מכר יונים ט מכר כוורת מכר דבורים הלוקח י פירות שובך מפריח בריכה הראשונה כ כוורת נוטל שלשה נחילין ומסרס חלות דבש ל מניח שתי חלות מ זיתים לקוץ מניח שני גרופיות:

גמ׳ *תני המוכר את הספינה מכר את האסכלה ובור המים שבתוכו אבל לא מכר היצועין והעובין והאיסקופה והביצית. סומכוס אומר מכר דוגית. *תנאים *שהתנה יהושע רבי לוי בן ביריי בשם רבי יהושע בן לוי ארבעה. מלקטין

הלכה א מתני׳ המוכר את הספינה. סתם: מכר את התורן. עץ גבוה שתולין עליו את הנס והנס הוא כמין וילון שפורסין אותו לנגד הרוח: ההוגין. עוגין הוא הברזל שקושרין אותו בחבל וזורקין אותו בעומק המים לארץ לעכב ולעגן הספינה: המנהיגין. המשוטות שבהם מוליכין את הספינה למקום שרוצין: העבדים. שיש לו לבעל הספינה להנהיגה: המרצופין. אמתחות שנותנין בהן הסחורה: אנתיקי. הפרקמטיא שבתוך הספינה: מכר את הקרון. עגלה: לא מכר את הפרדות. המושכות את הקרון בזמן שאינן קשורות עמו: הצמד. הוא העול שצומד ומחבר את השוורים יחד: לא מכר את הבקר. ואפי׳ במקום שמקלתן קורין לצמד בקר: אין הדמים ראיה. והא דאמרינן גבי מכר דשתות קנה ומחזיר אונאה מיותר משתות בטל מקח הני מילי בכדי שהדעת טועה דסבור הלוקח ששוה כן והוי מקח טעות אבל בכדי שאין הדעת טועה כגון דקנה צמד ששוה זוז במאתים אמרינן במתנה נתנם לו ואין כאן ביטול מקח ואין הלכה כר׳ יהודה: לא מכר את כליו. בכלים העשוים לרכיבה כגון אוכף ומרדעת דכ״ע לא פליגי דקנה ואפי׳ אינם עליו בשעת מכירה כי פליגי בכלים של משאוי כגון שק ודיסקיא ת״ק סבר לא מכר ונחום המדי סבר מכר כיון שהם עליו והלכה כת״ק ולא קנה הכלים של משאוי ואפי׳ היו עליו בשעת מכירה: חמורך זו. משמע כמות שהוא עם כליו: חמורך הוא. הוי כשואל לו אם חמורך הוא מכור אותו לי והוי כמוכר חמורו סתם ואין כליו מכורין ואפילו הן עליו בשעת מכירה ואין הלכה כר׳ יהודה: מכר את הסייח. בנו של חמור וכגון דא״ל חמור מניקה אני מוכר לך שאין אדם קונה חמור לחלבה וא״כ דעתו היה על החמור עם הסייח אבל בפרה אם א״ל פרה מניקה אני מוכר לך לא קנה את בנה דפרה לחלבה עומדת ופרה וחלבה קאמר ליה: מכר אשפה. מקום גבוה או עמוק שלשה טפחים ויותר שרגיל שם להניח זבל בהמות מכר גם זבלה: מכר בור מכר מימיו. מוקי לה בבבלי דמתני׳ יחידאה היא כר׳ נתן והלכה כחכמים דמכר בור לא מכר מימיו: הלוקח פירות שובך. מה שילדו היונים כל השנה אינו יכול ליטול כל היונים שילדו מעתה אלא מפריח מניח בריכה הראשונה להמוכר כדי שיהיו צוותא לאמם שלא יברחו מן השובך. ושני ולדות קרוין בריכה ומניח שתים כדי שילטוותו האמהות עמהן וכן הוא צריך להניח שתי ולדות מאלו הבנות שיולדו כדי שילטוותו הבנות עם ולדותיהן וכל הנולד מאחר כך הרי אלו שלו: פירות כוורת. דבורים הנולדים מן הכוורת בשנה זו: נוטל הלוקח שלשה נחילין. הן שלשה חבורות מולדות הדבורים הראשונים היוצאין מן הכוורת ומכניסן לתוך הכוורת שלו. שהן החשובים והאחרון אחרון גרוע: ומסרס. מכאן והילך מסרס שנוטל נחיל אחת ומניח אחת למוכר כדי לייסב את הכוורת: חלות דבש. לקח מנגנו החלות והן הדבש עם השעוה יחד מעורבין ועשוין כחלות: מניח שתי חלות. כדי שיתפרנסו הדבורים מהן ולא יברחו: זיתים לקוץ מניח שני גרופיות. כמו שני אגרופין סמוך לארץ וקוצן:

גמ׳ תני. בתוספתא ריש פ״ד: האסכלה. כבש של ספינה שעולין בו: ובור המים. מים מתוקין לפי שמי הים מלוחין הן ואין ראוין לשתיה: היצועין וכו׳. כדברים פ׳ המוכר את הבית: והבילית. היא ספינה קטנה שהולכין בה על המים הקרובין ליבשה: דוגית. היא הספינה קטנה שצדין המלחין את הדגים: תנאים שהתנה יהושע. בפ״ב דכלאים תני לה לתנאי יהושע ואגב דמייתי לקמן בסוף הלכה דיני השייכין לפרקין מייתי לה להך סוגיא דכלאים ולסוגיא דנזיר דג״כ שייכי לתנאי יהושע ולדינים הנוהגין במה שהוא תיקון לצרכי רבי׳: ארבעה. תנאים הן ולקמן חשיב להו: מלקטין

תוס׳ הרי״ד

וע״כ לא שייך חרוב המורכב וכדין הבקמה דלא ינק משדה הקדש. וע״כ דלא אמרינן דישייך לעצמו ויקנה קרקע מן ההקדש. ז״א דס״ל להבבלי דע״כ מוכרחין למימר דכ״ל לר״ע כיון דלא קנה הקרקע אלא להעלים בלבד כיון דלא קנה היניקה מן ההקדש א״כ למיעקר קאי והוי לעלים בלבד א״כ אין יחוס בחרוב המורכב וסדין הבקמה כיון דהיא עלים בעלמא לא שייך בי׳ היתיב דא״ל לגבול. אבל לשיטת הירושלמי אין אנו מוכרחין למימר כן בדר״ע. אלא אמרינן דס״ל דלעולם חרוב המורכב וסדין הבקמה הוי מיוחס אפילו דבהקדש דלא שייך היניקה מ״מ שייכו דהיינו בכלל שדה וצריך ליקח לו קרקע ודרך מן ההקדש אליבא דר״ה דס״ל כרבנן דשייך לו דרך לדבר המצויר לו. וע״כ בהדיוט כשמכר שדה להדיוט שייך לו חרוב המורכב וסדין הבקמה וא״ל לקנות לו שום דבר לא דרך ולא קרקע דהיניקה שייך ממילא. וע״כ לפ״ז בהקדש דלא יכול לשייך לו היניקה וע״כ יצטרך לקנות קרקע לחרוב המורכב וסדין הבקמה ע״כ לא שייכו ושייך להקדש:

מראה הפנים

פרק ה המוכר את הספינה. אבל לא מכר וכו׳. כתב הר״ב וכל הני דתשיב הכא דבמכר לא מכר אם נתן והקדיש את הספינה לא הוו הנך בכלל כמתנה וההקדש ולא דמו לבור ודות וגת דפרקין דלעיל דכולהו מקרקעי נינהו ובטלי לגבי שדה והקדש לענין הקדש ומתנה אבל הנך לא בטילי כלל. וזהו דעת הרמב״ם ז״ל בהבוה דין הקדש ומתנה בכל הדינים דכמו דנותן בעין יפה נותן כך המקדיש בעין יפה מקדיש והיינו בדברים השייכין להמכר כגון בשדה דברים המחוברין וקבועים בה וכמ״ש בפכ״ו ממכירה בהל׳ ה׳ והל׳ ו׳ כללו של דבר הנותן קרקע קנה המקבל כל המחובר לה וכו׳ והמקדיש את השדה הקדיש כולן. וכזה דין הקדש ומתנה שוין הן ותלוקין הן מדין מכר אבל לענין מטלטלין דין הקדש ומתנה שוין הן לדין המכר דלא שייך לומר בעין יפה הוא נותן או מקדיש אלא בדברים השייכין לה ומחוברין בשדה אבל במטלטלין כל שבמכר לא קנה גם בהקדש ומתנה לא הוי בכלל. וזהו דוקא במטלטלין ממש דבהו דין מתנה והקדש שוין בהן למכר אבל יש לך דבר דבהקדש הקדיש ובמכר ומתנה לא הוי בכלל וזהו דין המוזכר במתני׳ מכר בור מכר מימיו ובכר מבואר הוא דבגמרא אמרו

ר״י

מתני׳ יחידאה היא כדפריבית כדפסק הרמב״ם בפכ״ו שם הלכה י׳ המוכר את הבור לא מכר מימיו ואפ״ה בהקדיש בור הקדיש גם מימיו ומועלין בהן כדתנן בפ״ג דמעילה וכדמפרש בבבלי פרקין דף ע״ט ע״ב בבור ובשובך מליאין כמאי פליגי שהקדיש בור סתם וכ״ת ברבי שמעון סבר לא כאבוה וכו׳ וא״כ למאי דקי״ל כרבנן דר׳ שמעון בסוף פרק דלעיל אין דנין דין גבוה מדין הדיוט בזה ובירא הקדיש ומיא הקדיש הוא״ל ומלא היה בשעת הקדישו ואין זה דומה לשאר מטלטלין והיינו דפסק הרמב״ם בריש פ״ה מהלכות מעילה בהאי מתני׳ דמעילה דכתב שם אחד המקדיש לבדק הבית וכו׳ אפילו הקדיש אשפה מליאה זבל וכו׳ ור״ל דזה אינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית ומכ״ש בור מלא מים שראוין המים לבדק הבית דמועלין בהן וכמבואר מהסוגיא דפרקין הנזכרת. ומזה תבין דמה שתמה התיו״ט בדברי הרמב״ם בדין המכר ודין הקדיש בור עם מימיו. וזהו מפני ברוא בבי״ י שכתב ומים מטלטלי נינהו. וכיים בם ומסתברא שהרמב״ם מחמיר בהקדש יותר ממתנה. ולדעתו ממה שלמד מהגי׳ דדין המים כשאר מטלטלין הן וא״כ בהקדש לעולם תמור היא ממתנה לענין מטלטלין. ולענ״ד נראה דאין דעת הרמב״ם כדעת הגי׳ אלא דס״ל דבכל מטלטלין שוין הן מתנה והקדש ולא הוו בכלל והינו מדמה הוא ז״ל מים לשאר מטלטלין. ומלבד דבכמה מקומות מלינו דקאמר בש״ם מים. כארעא כמיכתא נינהו אבל אין אנו צריכין לזה אלא דמבואר הוא טעמו של הרמב״ם בהקדיש בור מלא מים כדאיתא בבסוגיא כדלעיל אבל אין דעתו ז״ל בהקדש בשאר מטלטלין כן אלא כמו דביאר בבלי מכירה המוכר וכ״כ עוד בהל׳ ערכין פ״ד הל׳ ס״ו היתה מליאה אילנות אע״פ שלא פירש הרי הקדיש גם האילנות שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. הרי דדוקא בדבר המחובר נתן זה הטעם ודין הקדש כדין המתנה בכל המטלטלין וכאשר נתבאר:

סומכוס אומר מכר דוגית. הסם בריש פירקין לא מייתי לדברי ר׳ נתן דאמר מכר את הבולית ודברי סומכוס דאמר מכר את הדוגית וקאמר הכא בולית היינו דוגית כו׳. והרמב״ם ז״ל בריש פרק כ״ז מהל׳ מכירה כתב לא מכר את הבולית ולא את הדוגית. וזה כדברי הת״ק ומשמע ליה מדקאמר סומכוס בתוספתא אדברי ת״ק מכר את הדוגית ש״מ דשמיע ליה מהת״ק דאף הדוגית לא מכר וא״כ בולית ודוגית לאו חדא נינהו וכבא דאמר חדא נינהו היינו לפרש דר׳ נתן וסומכוס אמרו דבר אחד ומה דקרי סומכוס דוגית קרי ליה ר׳ נתן בולית אבל לא לפרש בולית דקאמר הת״ק ופסק הוא ז״ל כת״ק דהתוספתא כך נ״ל ועיין בכ״מ שם:

בשם ר׳ יהושע בן לוי ארבעה. בבבלי פ׳ מרובה דף פ״א תב״ר לכו לעשרה תנאים בסתנה יהושע ובדמפרש לה התם. ובמקצת מהטעמים והדינים נשנית סוגיא דהכא לקמן ובתניית על פי התוספתא דב״ק פ״ח ופריך בה ותו ליכא וכו׳ ובמכילתא קאמר מאן הגא עשרה תנ״ים רבי יהושע בן לוי היא ופירש הכ״י ז״ל ור׳ יוחנן פליג עליה. דאמר אילן בנוטה וכו׳ נמי מתנאי יהושע הוא וכבר כתבתי בפ׳ הגוזל כתרא הלכה ג׳ דהרמב״ם דקחשיב בעשרה תנאים בפ״ה מהלכות נזקי ממון ואפ״ה פסק בפ״ב מהלכות

מסורת הש"ס

(כלאים פ"ב)

(נזיר פ"ט מ"ח) נזיר כד

סנהדרין מז ע"ב

נזיר סה ע"א

מלקטין עשבים. משדה חבירו בכל מקוס: חוץ משדה תלתן. והן מיני קטנית: שאסורין משוס גזל. לפי שהעשבי' הגדלות בשדה תלתן מעלין לה והתולשן מפסיד את התלתן: תמן תנינן. בפ"ב דכלאים תבואה שעלה בה ספיחי אסטיס וכן מקום הגרנות שעלו בהן מינין הרבה וכן תלתן שהעלה מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש. וכדמפרש לה כיני מתני' וכו' האי לנכש דקאמר אין מחייבין אותו לעקור הוא ומשום דבלאו הכי סופו לעוקרן לפי שהאיסטיס קשה לתבואה והעשבין קשין לתלתן וכדמפרש ואזיל: בתנאי יהושע וכו'. ופריך הש"ס והא מתנאי יהושע משמע דמעלין הן עשבים לתלתן והדא אמרה שאינו רוצה בהן ובמתני' אמרו דבלאו הכי סופו לעקור ואינו רוצה בהן אלמא קשין הן לו: אמרי. תמן בתנאי יהושע מיירי שזרען להתלתן לעמיר לעשות מהן קש לקשר העמרים של תבואה והלכך המלקט עשבים משדה תלתן מפסידן כדלקמן: ברם הכא. במתני' דכלאים בשזרעו לזרע למאכל אדם וקשים העשבים לו לפי שמכחישין אותו ונפסד טעמו: מה. ומתמה הש"ס מאי האי דקאמרת וכי התנה יהושע לעוברי עבירה למקיימי כלאים דאס כשזרען לעמיר מעלין הן א"כ אף הוא יניח אותס וכי לא בא יהושע לאסור לעקור משדה תלתן אלא לעשות תקנה לעוברי עבירה בתמיה: שהוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין מפניו. כלומר ה"ק שלא ילקטו העשבים משדה תלתן לצורך עצמן מפני שזה רוצה בהן שיהו עקורים ומונחים לפניו וכלומר שבודאי הוא עצמו ג"כ יעקור אותן ולא יקיים כלאים אלא שרוצה שיהיו לפניו ולצורכו לפי שהעשבים ג"כ ראוין לעמיר הן: ואמר בשדה כרם. קושיא היא וא"כ אף בכלאים בכרם נמי נימא הכי והכי פריך לה התם מעתה אלא כלאים בכרם יהו אסורין משום גזל שהוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו והתם משני לה והדר קאמר מיליהון דרבנן פליגין ועל הא דמייתי הכא לקמיה וכלומר דבאמת ס"ל בכרם כן. וכן יש לפרש להאי ואמר בשדה כרם בניחותא וכפי דמסיק התם דאמרינן אף בשדה כרם כן: דאמר ר' ינאי כל הספיחין אסורין. משום גזל חוץ וכו' כדמפרש טעמא: בשדה בור דלא משגח עליה. אין הבעלים חוששין בספיחין העולין בשדה בורה: בשדה ניר. העומדת לחרישה היינו טעמא דהוא בעי מתקנא חקליה שרוצה בכך שיתוקן שדהו ובלאו הכי יחרוש את העשבים ממנה: בשדה כרם. מפני שהוא רוצה בכך לעקור מינים אלו שלא לאסור את כרמו: בשדה זרע. של תלתן האמור במתני' דכשהוא לזרע אינו רוצה בהן לפי שהעשבים מפסידין אותו: ואם תאמר רוצה בהן. אדלעיל קאי מתנאי יהושע וסייעתא דמילתא היא כלומר ואם תאמר משדה תלתן שאינו לזרע מפני מה אסור עכ"פ הא כמקיים כלאים הוא התם רוצה בהן ושיהו עקורין ומונחין לפניו ולא שילקטו מהן כדאמרן אבל כשהוא לזרע ניחא ליה דכל מה שהן בשדה מפסידין את התלתן ולפיכך מתרלה הוא שילקוט אותן לצורך עצמן: תמן תנינן. בפ"ט דנזיר וגרסי' שם להאי סוגיא נשתנית במקלתה ואיידי דא' מתנאי יהושע הוא מת מצוה קנה מקומו נקט לה הכא וכדלקמן: המוציא מת בתחלה. שלא היה ידוע שהיה שם קבר מושכב כדרכו ולא שהיה יושב ולא שהיה ראשו מונח בין ירכותיו דכל הני חיישינן שמא עכו"ם הן שאין דרכן של ישראל לקבור מתיהן בכך: נוטלו ואת תבוסתו. כדמפרש לקמיה שחופר בקרקע בתולה ג' אצבעות עד מקום שהמוהל יורד ונוטלו עמו. ופליגי רב חסדא ור"ז בפירושא דנוטלו דקתני: זאת אומרת מת מצוה מותר לפנותו. ומתני' לכתחילה קאמר וכדמוקי לה לקמן:

א"ר

מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן סוגיא במס' כלאים פ"ב ה"ג וכן גרסינן שם. תניי יהושע היו מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן ר' יעקב בר אחא בשם ר' ילחק בר נחמן כשזרעה לעמיר היא מתניתא והא תנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש ר"י בר אחא בשם גרמי' כשהעלת לזרע אמר ר' יוסי וכי לא בא יהושע לפרש אלא לעוברי עבירה עבר עבירה אסור משום גזל לא עבר עבר עבירה מיתר משום גזל הוי לא שניא היא שזרעה לזרע היא שזרעה לעמיר. והתנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש אם את שדעתו עליהם יחייבו אותו לנכש ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה הוא בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. ר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף הוא רוצה בהם כאלו עקורין ומונחין לפניו מעתה אלא כלאים בכרם יהו אסירין משום גזל שבסוף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. כאן יש לו עם מי להכנס וכאן אין לו עם מי להכנס ר"כ אמר ר' מני בעי הגע עצמך שהי' שם שדה אחרת של תלתן סמוכה לו הרי יש לו עם מי להכנס. מיליהון דרבנין פליגין דאמר ר' זריקן בשם דבית ר' ינאי כל הספיחין מותרין חוץ מן העולין בשדה בור בשדה ניר בשדה כרם ואמר חוץ משדה תלתן שזרען לזרע. עד כאן לשון הגמרא שם. תנאי יהושע כשזרעה לעמיר היא מתניא. דבזה ניחא לי' אבל כשעלתה לזרע לא ניחא לי' לבע"ב בזה משום דמין זה מפסיד התלתן. והא תנינן וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש אלמא דלא ניחא לי' לעשבים ואין לחשיד אותו בזרע בכין בכלן משום דהעשבים מפסידין את התלתן ומשני ריב"א בשם גרמי' דמיירי בעשבים שהעלוה לשם זרע דעשבים הללו מפסידין התלתן ובעשבים הללו מותרין משום גזל ואין בו תנאי יהושע ע"ז מקשה ר' יוסי א"כ מה שאמר יהושע משום גזל לא אסר אלא אותן העשבים דהוי בעיברי עבירה דאותן אסירין משום גזל אבל עשבים דאין בהן עבירה מותרין משום גזל בתמי' א"ו דפשיטא דלא שנייא בין לזרע בין לעמיר בכולהו אסר יהושע אפילו לזרע דמותר משום כלאים. ע"ז מקשה כיון שדעתו עליהן דקאמרת אסורין משום גזל א"כ ניחא לי' לבעה"ב אע"פ שמפסיד התלתן א"כ יהא הייב לנכש דהא יחשדו אותו שזרען הוא. ע"ז משני ר' אחא בשם ר' מיישא רוצה הוא בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו ר"ל דלעולם לא ניחא לי' מה שעלו בכאן ורוצה שיהי' עקורין ומונחין יהי' עבורו אבל לא שיטלם אחר. ופריך א"כ לפ"ז כלאי הכרם יהא אסור משום גזל דאף דניחא לבעה"ב שיעקרם כדי שלא יאסור את כרמו בשיוסיפו מאתים אבל כ"ז להניח לפניו ולא שיטלם האחר לעצמו א"כ קשה על תירוצא דר' אחא בשם ר' מיישא. ע"ז קאמר דר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו. ר"ל דאף שלכתחלה לא הי' רוצה שיעלו העשבים ויפסידו את התלתן מ"מ לאחר שעלו וכבר הפסידו נמלא דלבסוף הוא רוצה שיהי' מונחין לפניו ולא ביאר עדיין טעמו וע"כ מקשה א"כ קשה נמי לדידי' ג"כ מכלאי הכרם שלבסוף הוא רוצה קודם שעלה למאתים. וע"ז מסיק טעמו כאן יש לו עם מי להכנס וכאן אין לו עם מי להכנס ר"ל דבכלאי הכרם לא ניחא לי' ג"כ בסוף שעלה כלאים במקום הזה טוב יותר שהי' עולה במקום אחר ויכנסם ממקום אחר משא"כ בעשבים של תלתן ניחא לי' בסוף שעלו אצל תלתן דעם התלתן יכנסם אבל בלא תלתן אין לו עם מי להכנס דבפ"ע לא חשיב כלל הילכך הגם דלכתחלה אינו כדאי ההפסד דתלתן אבל בדיעבד שעלו כבר ניחא לי' על עלם העשבים שעלו בכאן עם התלתן דבלא תלתן לא הי' לי' עם מי להכנס וניחא לי' בהרכבה הזאת. וע"ז פריך ר"כ אמר ר"מ בעי הגע עצמך שהיתה לו שדה אחרת של תלתן סמוכה לו הרי יש לו עם מי להכנס וא"כ לא ניחא ליה מהרכבה הזאת מה שעלו ביחד עם התלתן דהא אז הי' ניחא לי' שלא יעלה ביחד עם התלתן. ע"ז אמר מיליהון דרבנן פליגין ר"ל על קושית ר' מנא דר"מ סבירא ליה דתלתן עם עשבים דומה לכלאי הכרם כמו דכלאי הכרם מותר משום גזל כמו כן תלתן בעשבים מותר ואילו מיליהון דרבנן פליגין ע"ז דאמר ר"ז בשם דבית ר"י כל הספיחין אסורין ר"ל משום גזל חוץ משדה בור וניר. ובשדה כרם ר"ל כלאי הכרם מותרין משום גזל ואי כר"מ קשה יאמר גם חוץ משדה תלתן של זרעים אלא ודאי דכלאי הכרם לא דמי לשדה של תלתן לזרעים דבשדה תלתן לזרעים אסור משום גזל:

תמן תנינן המוציא מת בתחלה מושלך כדרכו נוטלו ואת תבוסתו. משנה הוא בפ"ט דמס' נזיר. ובסיפא שם גרסינן מצא שלשה בודק הימנו ולהלן עשרים אמה כו' אמר ר"ח זאת אומרת מת מצוה מותר לפנותו דתנינן נוטלו ואת תבוסתו כו' ואי ס"ד דמ"מ אסור לפנותו. א"כ ניחוש דילמא מ"מ הוא דקסבר ר"ח דמ"מ מצוי ג"כ. וכן איתא בירושלמי מפירש בפ"ט דמס' נזיר

א"ר

מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן שאסורין משום גזל *תמן תנינן [א] וכן תלתן שהעלת מיני עשבים אין מחייבין אותו לנכש כיני מתני' אין מחייבין אותו לעקור. כתנאי יהושע את מר מלקטין עשבים מכל מקום חוץ משדה תלתן שאסורין משום גזל הדא אמרה שאינו רוצה בהן אמר תמן משזרען לעמיר ברם הכא שזרעו לזרע. מה התנה יהושע לעוברי עבירה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שהוא רוצה בהן כילו עקורין ומונחין מפניו ומר בשדה כרם. דמר ר' ינאי [ב] כל הספחין אסורין חוץ מן העולים בשדה בור ובשדה ניר בשדה כרם ובשדה זרע. בשדה בור דלא משגח עליה בשדה ניר דו בעי מתקנה חקליה בשדה כרם שלא לאסור את כרמו בשדה זרע שאינו רוצה בהן ואם תאמר רוצה בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו. *תמן תנינן [ג] המוציא מת בתחילה מושלך כדרכו נוטלו ואת תבוסתו. אמר רב הסדא זאת אומרת *מת מצוה מותר לפנותו דתנינן נוטלו ואת תבוסתו. וכמה רבי שמואל בשם רבי יונתן [ג] עד שלשה אצבעות עד *מקום שמוהל יורד.

א"ר

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ב מכלאים הי"ב טוש"ע יו"ד סי' רצז סי"ט

יג
ב מיי' פ"ט מטומאת מת ה"ג

יד
ג מיי' שם ה"ג פ"ט ה"ב

ציון ירושלים

[ב] כל הספחין אסורין עיין פ"מ שביעית משום גזל אבל כרמב"ם פ"ד משמטה סביאה לעמון בספיחי שביעית ופ"ס ועיין למכין פ"ב נכבר

מראה הפנים

מסלי ביכורים כסאי דר' יוחנן וסיים בהדיא בפ"מ כן הנחיל יהושע את הארץ. משום דס"ל דהכי סברה לענין נזקין איתמר אבל בעלמא עפי איכא. ומ"מ לריך טעם הא לא משני הכי בגמרא שם ומשמעות הסוגיא דר' יוחנן פליג עליה דריב"ל כפרש"י וא"כ פ"ע ספק דלא כריב"ל דהלכתא כותיה לגבי ר' יוחנן כדאי' בהרבה מקומות. ובברכות דף ד' ע"ב נתנו התוס' טעם דפסקו כר' יוחנן לגביה דריב"ל משום דברייתא מסייע ליה וכן במכילתין דף ל"ו ע"א משום דדרומאי ורבא בפרק בתרא. דע"ז קאי כוותיה וכמה שכתב הכ"מ בפ"ט מהל' תרומות הל' כ"ד. ואפשר דטעמו הוא"ל ומשמע דסתמא דהש"ס בסוף פ' לא יחפור נקט למילתיה דר' יוחנן להלכתא פסיקתא כדאיתא התם:

משמונה

עין משפט
נר מצוה

מו
א מיי' פ"ח מטומאת מת ה"ז טוש"ע י"ד סי' רנז סעיף ג

מז
ב מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון ה"ג סמ"ג עשין סו טוש"ע חו"מ סי' רעד כ"א כל התנאים

מסורת הש"ס
פירובין יז וס"ב:
(כרתות פ"ב:)

א"ר זעירא לא מסתברא דלא מת מצוה [א] אסור *לפנותו שאם אומר את מותר לפנותו אילו הואיל ומאבדין כל השדה לא כל שכן שמותר לפנותו. ממה דפשיטא לתנא מת מצוה אסור לפנותו לפום כן צריך מתניתא. אמר רב חסדא אתייא כמאן דמר מת מצוה מותר לפנותו אני אומר בשבילי הרשות נקבר. וחש לומר שמא מת מצוה היה. ואין מיתי מצוה מצויין ומוטלין. בשבילי הרשות משתיעקר התבואה עד שתרד רביעה שנייה. ולוקחין נטיעות מכל מקום חוץ משל זית ומשל גפן. בזית מן החדש שבחדש ומן הישן שבישן אבל אם היה עשוי' כמין טרגול אפילו מן החדש שבחדש אסור. רבי תנחום דכפר גון בשם רבי לעזר בי רבי יוסי ארבעה מלקטין עשבין [ב] מכל מקום ובלבד שלא ישרשו ופונים לאחורי הגדר. רבי לעזר בי רבי יוסי בשם ר' תנחום עד מקום שמתעטש ואין קולו נשמע ורועין בהורשין. אפי' שבט יהודה בשבט נפתלי. ונותנין לנפתלי מלא חבל לדרומו של ים שנאמר [דברים לג] ים ודרום ירשה דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבה אומר ים זה ים של סמכו ודרום זה ים של טבריה. *ומסתלקין לצדדין. רב יהודה בשם רב אפילו שדה מליאה ברכום מה נותן דמים או לאו. מן מה דמר רב יהודה אפילו מליאה כרכום הדא אמר נותן דמים. א"ר לא מכיון דמר רב יהודא אפילו לשדה מליאה כורכום הדא אמרה אין נותן דמים. ואינו יכול לרחוק את עצמו יותר מדאי. נישמעינ' מהדא מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו מהלכין בדרך וראו את יהודה בן פפוס משתקע ובא בנגדן אמר רבן גמליאל לר' יהושע מי זה שמראה עצמו באצבע אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו לשום שמים. ר' שמואל בשם רבי יונתן הרוצה לבנות עיר בתחילה נותנין לו ארבעה דרכים לארבע רוחות העולם. ר' חנינה בעי קומי ר' מנא מה

א"ר זעירא לא מסתברא דלא מת מצוה אסור לפנותי דקנה מקומו. שאם אומר את דמותר לפנותו אילו הואיל ומאבדין כל השדה לא כל שכן שמותר לפנותו ר"ל מה מת מצוה הידוע שיש כאן מת מצוה מותר לפנותו ולא קני המקום אף על גב דלא הפסיד לבעל השדה אך מקום הזה ולא כל השדה דהא אינו צריך לבדוק כל השדה דהא מת מצוה ידוע הוא והעפ"כ אמרינן דלא הקנה בעל השדה לקברו של זה ולא קנה את קברו. הכא במת שאינו ידוע דכ' הכ"מ ז"ל דכיון דלא היו יודעין בו מסתמא נקבר שם שלא מדעת בעל השדה ובגזילה הקבירוהו שם כדפירש"י ז"ל במס' סנהדרין דף מ"ז עיי"ש. ובכ"מ ז"ל פ"ט מה' טו"מ ה"ה עיי"ש דמאבדין ע"י שנקברו שם את כל השדה דהא צריך בדיקה בכל השדה ובלא בדיקה כל השדה אסורה פשיטא דלא ניחי' לי' לבעל השדה מה שנקבר שם ופשיטא דמותר לפנותו ומאי קמ"ל התנא בזה דהא בסיפא במתני' ג' כל השדה אבודה ופשיטא דלא קני מקומן ומאי קמ"ל. שם דמותר לפנותו א"ו ממה דפשיטא לתנא דמ"מ אסיר לפנותו לפום כן צריך מתניתא. ר"ל דקמ"ל דלא חיישינן שמא מת מצוה הוא ואסור לפנותו וקמ"ל התנא דלא חיישינן למ"מ משום דמ"מ לא שכיח. וכן ס"ל לר"ז בירושלמי דלפיכך לא חיישינן למ"מ משום דמ"מ לא שכיח. אבל ר"ח ס"ל שם דשכיח ומדלא חיישינן למ"מ ש"מ דמ"מ נמי מותר לפנותו וכדמסיק אמר ר"ח אתיא כמאן דמר מ"מ מותר לפנותו. כדמסיק אני אומר בשבילי הרשות נקבר בתמי' דהא מסתבר יותר לתלות במ"מ מלהלות דנקבר בגזילה דמאי תימר אני אומר דבשבילי הרשות נקבר בתמי' דקברו בעת שלא הי' הפסד לבעל השדה דהי' בשבילי הרשות משתיעקר התבואה עד שתרד רביעה שני' כדאיתא בסמוך. וי"א דבזה לא שייך שבילי הרשות [זולת במסלקין כדאיתא בסמוך] וחש לומר שמא מת מצוה הי' ואין מתי מצוה מצוין ומוטלין בתמי' דסבירא לי' לר"ח דגם זה דבר מצוי וטוב יותר לתלות במת מצוה משנקבר בגזילה וכי יש לומר דבשבילי הרשות מותר לקבור בתמי':

א"ר זעירא לא היא. דלא תפרש דנוטלו לכתחילה קאמר דאדרבה ממתני' מוכחא דאסור לפנותו לכתחילה אלא ה"ק אם נוטלו צריך שיטול את תבוסתו עמו וכדמסיק ואזיל: לא מסתברא דלא מת מצוה אסור לפנותו. לא מסתברא ממתני' אלא איפכא דאסור לפנותו לכתחילה דמת מצוה קנה מקומו הוא שאם אתה אומר מותר לפנותו לכתחילה אם כן קשיא: אילו הואיל ומאבדין כל השדה בתמיה לא כל שכן שמותר לפנותו. כלומר אי ס"ד שמותר לפנותו לגמרי לכתחילה וליטלו ממקום זה ולקברו במקום אחר אם כן מפני מה התירו לאלו שנוטלין אותו שיהיו מאבדין השדה ויחפרו בקרקע עד ג' אצבעות ואמאי התירו להן ולמה לא יטלו אותו כך בלא חפירת קרקע עמו. והיינו דקאמר לא כל שכן שמותר לפנותו וכלומר שהרי מותר לפנותו ולסלקו משם וא"כ לא כל שכן הוא שאין להן לאבד שדהו של זה שהוא מונח שם אלא יטלו אותו כך: ממה דפשיטא וכו'. אלא על כרחיך דפשיטא ליה לתנא דמתני' דמת מצוה אסור לפנותו ממקומו בתחילה כך ובלא חפירת קרקע עמו: לפום כן צריך מתניתא. להשמיענו דאם רוצה ליטלו על כל פנים אין לו ליטלו בלא חפירת קרקע עמו בהרי מן הדין קנה מקומו ולפיכך צריך הוא שיטול את תבוסתו עמו: אמר רב חסדא אתיית כמאן דאמר וכו'. כלומר לעולם ממתני' לא תידוק מידי דאיכא למימר ולדחות דסבירא ליה מת מצוה בעלמא מותר לפנותו לגמרי ולא צריך תבוסה עמו והאי במתני': אני אומר בשבילי הרשות נקבר. כלו' דלאו מת מצוה הוא אלא שנתן לו זה רשות לקבור שם מהו דרך שאלה על זמן מועט ועל מנת ליטלו משם ולקברו במקום אחר והלכך נוטל את תבוסתו עמו: וחש לומר שמא מת מצוה הוא. אמאי תלינן שנקבר ברשות ניחוש דשמא מת מצוה הוא ואי אמרת מותר לפנותו הדרא קושיא לדוכתיה אמאי נוטל את תבוסתו: ואין מיתי מצוה מצוין ומוטלין. היינו טעמא דלא חיישינן הואיל ואין מתי מצוה שכיחין להיות מוטלין על הדרך ולפיכך תלינן שמא נקבר שם ברשות: בשבילי הרשות. השתא חוזר הש"ס לתקנות יהושע דזו אחת מן התקנות שיהו מהלכין בשבילי הרשות ומפרש לה מאי היא: משתיעקר התבואה. מן השדה ומכניסין אותה לביתו ואז אין מקפידין הבעלים שיכנסו בני אדם בה לקצר דרכם והן נקראין שבילי הרשות ומתקנת יהושע שלא יקפידו זה על זה עד שתרד רביעה שניה והיא בי"ז מרחשון ומתחילין הזרעים לצמוח וקשה להן דריסת הרגל: ולוקחין נטיעות מכל מקום. אף זו מתקנות יהושע שיהו קוטמין נטיעות מכל האילנות ואין חוששין: חוץ משל זית ומשל גפן בזית. באלו צריך להניח כדי שיעור זית סמוך לגזע ולא יקטום הכל: מן החדש שבחדש. ובשאר אילנות שהתיר לקטום דוקא מן החדש לגמרי שאינו עושה פירות וכן מן הישן שבישן שכבר הזקין לגמרי ואינו עושה פירות: אבל אם היה עשוי כמין טרגול. כמין מבולם שהיו הענפים מגודלין ומבולסין לעולם אסור. טרגול כמו טרגין מלסין בית טריגון בפי"ב דנגעים: ארבעה: הוא פירש אלו ארבעה תנאים מתנאי יהושע: ובלבד שלא ישרשו. שלא לעקור עם השרשין שלהן: ופינים. כשרולין לפנות וצריך להרחיק עד מקום שמתעטש וכו' כדקאמר לקמיה פונים לאחורי הגדר ליטול משם צרור לקנח: ורועין בחורשין. שיהו מרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין: אפילו שבט יהודה בשבט נפתלי. מילתא אחריתא היא כלומר אפילו שבט אחר מותר להשתמש בחלק ים שהוא בחלקו של נפתלי להטיל חכה לצוד דגים: ונותנין לנפתלי כמלא חבל. ביבשה לדרומו של ים כדי להטיל ולמשוך שם הרשתות: ים ודרום ירשה. ים זה שהוא בחלקו ועוד חלק ביבשה לדרומו: ר"ע אומר. שניהם אמורין הם על הימים שהיו בחלקו ואין נותנין לו ביבשה מחלק של שבט אחר כלום: ומסתלקין לצדדין. מפני יתידות הדרכים שבדרך הרבים מותר להסתלק לצד הדרך אפילו הוא בשדה שיש לה בעלים: מה. בעיא היא אם הוא שדה כרכום צריך ליתן זה דמים לפי שמקלקלה או לא: הדא אמרה נותן דמים. לפי שבשדה כרכום שהיא חשוב' ודאי לא התירו לו אלא להסתלק שם ואם תתקלקל צריך הוא ליתן דמים ואמר לו ר' אילא אדרבה מדקאמר אפילו אם הוא מליאה כרכום ש"מ דאינו נותן דמים דא"כ מאי אפילו דקאמר: ואינו יכול לרחוק וכו'. בעיא היא אם הוא רוצה להחמיר על עצמו ולרחוק מן הדרך יותר מדאי שלא להסתלק לתוך שדה חבירו מה שהוא רשאי. א"כ לבון קושיא היא וכי אינו יכול וכו' ופשיט ליה מהאי מעשה דמדינא אין צריך להרחיק ואם רוצה להחמיר על עצמו כמו שהיה עושה יהודה בן פפוס דשאי: משתקע. הרבה מן הדרך ולא רצה להסתלק לצד הדרך לתוך שדה אחר: מי זה שמראה עצמו באצבע. מראה חסידותו לפנינו ויוהרא הוא: שכל מעשיו לשם שמים. ואין לחושדו בכלום: נותנין לו ארבעה דרכים. כדרך הרבים כדמפרש ואזיל:

מה מארבע אמות עד שמנה או משמנה עד שש עשרה אמר לו משמנה ועד שש עשרה כדי שיהא קרון הולך וקרון בא :

הלכה ב מתני'

א *הקונה שני אילנות בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע רבי מאיר אומר קנה קרקע הגדילו לא ישפה ב *העולה מן הגזע שלו ומן השרשים של בעל הבית ג ואם מתו אין לו קרקע קנה שלשה ד קנה קרקע ה הגדילו ישפה העולה מן ו השרשין שלו ז ואם מתו יש לו קרקע: גמ' דבי ר' ינאי אמרי הרואה את הצל זה שורש הרואה את החמה זהו גזע. ר' חמא בר עוקבה בשם ר' יוסי *העולה משרשיו ומגזעו זהו שורש מגזעו ולא משרשיו זהו אילן. א"ר יוחנן *הקונה שלשה אילנות ח קנה קרקע שביניהן ותחתיהן וחוצה להן כמלוא אורה וסלו. א"ר לעזר ודרך אין לו ומלוא אורה וסלו יש לו חוצה לו :

הלכה ג מתני'

המוכר את הראש ט בבהמה גסה לא מכר את הרגלים מכר את הרגלים לא מכר את הראש מכר את הקנה לא מכר את הכבד מכר את הכבד לא מכר את הקנה אבל בבהמה י דקה מכר את הראש מכר את הרגלים מכר את הרגלים לא מכר את הראש מכר את הקנה מכר את הכבד מכר את הכבד לא מכר את הקנה: גמ' כ רבי יצחק שאל מכר חצי הראש מכר חצי הרגלים מכר חצי קנה מכר חצי כבד מכר חצי קנה נישמעינה מהדא *מכר לו יד כמות שהיא ראש כמות שהוא *בני מעיים ל כמות שהן נותנן לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים לקחן במשקל נותנן לכהן ומנכה לו מן הדמים :

הלכה ד מתני'

ארבע ל מידות במוכרים מכר לו חיטים יפות ונמצאו רעות הלוקח יכול לחזור בו רעות ונמצאו יפות המוכר יכול לחזור בו

רעות

פני משה

מה. כן הדרכים וכמה שיעורן : קרון הולך וקרון בא. אם יפגעו שהיהם זה בזה :

הלכה ב מתני' הקונה שני אילנות. סתמא לא קנה קרקע כלל ואפילו מקום האילן כדתנן בכיפא והרי הוא כמי שקנאן לפירותיו : הגדילו. הרחיבו הענפים : לא ישפה. לא יכרות אותם בעל הקרקע אע"פ שהצל שלהם מזיק לקרקע שלו דכיון דאין לו קרקע לבעל האילנות הרי בעל הקרקע שיעבד לו קרקעו כל צרכן כל זמן שהן קיימים : והעולה. מגוף האילן מן הגזע כל שהוא למעלה מן הארץ ורואה פני החמה : שלו. של בעל האילן ולא שיניחנו שם ויגדל דחיישינן שמא תגביה הקרקע עד שיתעבה האילן היוצא מן הגזע מקצתו בקרקע ויראו כשלשה אילנות. ויאמר לו לוקח שלש אילנות מכרת לי ויש לי קרקע אלא יקוץ אותו לאריפה : ומן השרשין. כל שהן למטה מן הארץ של בעל הקרקע : ואם מתו. שיבשו האילנות אין לו קרקע שיוכל ליטע אחרים במקומן : קנה שלשה. דחשיבי שדה האילן קנה קרקע שיש בין אילן לאילן ותחתיהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו כדי שיכול לעמוד מלקט הפירות עם הסל שלו והני מילי כשיש בין אילן לאילן לא פחות מארבע אמות ולא יותר על ט"ז אמה אבל אם יש בין אילן לאילן פחות מארבע אמות או יותר מט"ז אמה לא קנה קרקע : גמ' הרואה את הצל. כלומר שהוא תחת הארץ ואינו רואה החמה : העולה משרשיו ומגזעו. כלומר אע"פ שהוא רואה החמה כשעלה למעלה מן הארץ אם עיקר גידוליו מן השורש זהו דין שרש לו והרי הוא של בעל הקרקע ואפילו אותו החלק שהוא למעלה מן הארץ ומתערב בעובי הגזע : מגזעו. שאינו יוצא אלא ממקום הגזע שהוא למעלה מן הארץ זהו אילן והרי הוא של בעל האילן : ודרך אין לו. השתא דרך אין לו לילך לאילנותיו אלא צריך שיקנה לו דרך ואת אמרת דמלא אורה וסלו יש חוצה לו בתמיה :

הלכה ג מתני' בבהמה גסה. אין דרך למכור מכל אלו אלא כל אחד בפני עצמו ומ"ה לא מכר אבל בבהמה דקה לא חשיבי כולי האי ודרך למכור את הרגלים עם הראש ואת הכבד עם הקנה אבל איפכא לא שהחשוב אינו נמכר עם מי שאינו חשוב : הקנה. הריאה ונקראת על שם הקנה שלה וכל אלו הדברים במקום שלא נהגו אבל במקום שנהגו הכל כמנהג המדינ': גמ' ר' יצחק שאל. למאי דתנינן בבהמה דקה מכר את הראש מכר את הרגלים אם לפי המנהג הזה גם במכר לו חצי הראש הדין כן דמכר לו חצי הרגלים וכן בחצי קנה מכר לו חצי הכבד או דילמא דוקא במכר כולו נהגו כן : מכר חצי קנה. מיותר הוא ול"ג דהא תרוייהו איפשטו : נישמעינה מהדא. דתנינן בתוספתא דחולין פ"ט : כמות שהיא. ולא במשקל : נותנן. הלוקח הזרוע או הלחיים או הקיבה לכהן שהרי היה יודע שהמתנות שם וזה לא מכר לו את המתנות ואינו מנכה לו להמוכר מן הדמים כלום : לקחן במשקל. בכך וכך הליטרא ושקל לו המתנות נותנן הלוקח לכהן שהרי הגזילה אצלו ומנכה לו להמוכר מן הדמים שהרי מכר דבר שאינו שלו. והשתא איפשיטא הבעיא דאי אמרה במכר חצי הראש לא מכר חצי הרגלים א"כ קשיא מאי אריא ליה להתנא לחלק בין לקחן כמות שהן לבין לקחן במשקל הא אפילו בכמות שהן מצינו לחלק דלפעמים מנכה לו מן הדמים וכגון שמכר לו הזרוע שביד או הלחיים מן הראש או הקיבה מן בני המעיים דלאיזה ענין מכר לו דבר שאינו שלו אלא לאו ע"כ דש"מ מכר לו חצי הראש מכר לו חצי הרגלים וא"כ יכול המוכר לומר סבור הייתי שבשביל החצי הרגלים השייכין להלחיים במכר קנית ולא מכרתי לך את הלחיים שהן לכהן וכן בקיבה בשביל חצי הכבד קנית והלכך לא מצינן דמנכה לו מן הדמים אלא כשלקחן במשקל :

הלכה ד מתני' ארבע מידות. דינין הלוקין זה מזה : מכר לו חטים יפות. התנה עמו שיתן לו חטין יפות ונמצאו רעות הוי כאונאה והלכך הלוקח שנתאנה הוא שיכול לחזור בו אבל מוכר אינו יכול לחזור בו אפי' אם הוקרו החטין הרבה :

רידב"ז

רבי יצחק שאל מכר חצי הראש מכר חצי רגלים כו' פי' דבסתם מכירת ראש נכלל בכלל ראש מה שייך להקני' לפי מנהג המדינה אבל אם מדקדק ומתנה כפירוש חצי ראש א"כ דווקא הוא חצי הראש ולא יותר או דילמא אפילו במדקדק נמי הכונה הוא כפי מנהג העולם. וכעין זו איתא במס' נדרים דף כ"ח ע"א א"ל רבינא לר"א עפי מסלע כו' עיי' בר"נ ז"ל דמפרש דמיבעיא לי' כיון דמדקדק ע"כ. דווקא קא"ל או לא עיי"ש. ע"ז קאמר נשמעני' מן הדא מכר לו יד כמו שהוא כו' אינו מנכה לו מן הדמים משום דלוקח לפי מנהג העולם שצריך הליקח ליתן המתנות לכהן בלא נכוי דמים. אבל אם לקחן במשקל ומדקדק עמו ע"כ דלא לקחן ע"פ מנהג העולם. ע"כ גם כאן במכר לו בדיקדוק חצי הראש הוי כמו שלקח במשקל ודווקא קאמר לי' ולא לפי מנהג העולם בסתם :

ר"ח

מסורת הש"ס

ב"ב פא ע"א

ב"מ קיח ע"ב דפת ר' יהודה

(מפכרית ס"ד)

כ"כ פב

(תוספ' דחולין פ"ט)

חולין קלב

עין משפט נר מצוה

יז

א מיי' פכ"ד מהל' מכירה

ה"ו סמ"ג

עשין פב

טוש"ע חו"מ

סי' רטו ס"ט

יח

ב מיי' שם

ה"ו טוש"ע

שם ס"י

יט

ג מיי' שם

ה"ו טוש"ע שם

סעיף ס

כ

ד מיי' שם

ה"ה טוש"ע

שם ס"ו

כא

ה ו מיי' שם

טוש"ע שם ס"ח

כב

ז טוש"ע שם ס"ו

כג

ח מיי' שם הל'

א טוש"ע שם

כד

ט י מיי' שם

ה"ט טוש"ע שם

סי' רכ סי"ד

כה

כ מיי' פ"ט

מבכורים הל"ו

טוש"ע יו"ד

סי' סא סל"ב

כו

ל מיי' פי"ז

מהלכות מכירה

הל' א סמ"ג

עשין פב ולאוין

קס טוש"ע

חו"מ סי' רלג

סעיף א

מראה הפנים

משמנה ועד שש עשרה וכו'. והתם בפרק דלקמן דף ק' ע"א קאמר דמהאי טעמא כדרך מעיר לעיר כת' אמות סגי והם הוא דרך הרבים י"ו אמה וי"ל דה"נ קאמר פעמים ח' ופעמים שש עשרה והיינו משמנה ועד י"ו : ודרך אין לו וכו'. הכי אתקיף ליה ר' אלעזר לר' יוחנן גם התם דף פ"ב ע"ב והמסקנא שם כר' יוחנן וא"כ יש לו דרך למאי דקי"ל כר"ע גבי בור ודות דמוכר בעין יפה מוכר :

רבי יצחק שאל מכר חצי הראש וכו'. הרמב"ם ז"ל לא הביא לזה. והסמ"ע הביאו בשם הרשב"א ז"ל בפכ"ז ממכירה הל' ט' ולא פירש כלום. ואפשר דטעמו של הרמב"ם דדבר הלמד מענינו הוא דבמקום שנהגו כן הה"ד בחצי נמי דינא הכי דמכר לו חצי הבייך למכרו. והא דפשיט ליה הכא מהתוספתא ולא מהמתני' דתנן בפרק הזרוע אמר מכור לי בני מעיה של פרה וכו' משום דבתוספתא תני בהדיא גם בראש הדין כן. א"כ י"ל דממתני' איכא למידחי ומשום דסתם מיירי דהלוקח אמר להמוכר מכור לי וא"כ יש לומר דלהכי איצטריך ליה למיתני לקחן סימנו במשקל לאשמועינן אגב דינא אחרינא דדוקא שבקלן לעצמו דין הכהן עם הלוקח דמסתמא הכי הוא כשהלוקח מתחיל ואומר מכור לי הוא שוקל בעצמו אבל שקלן לו שבקת הדין אף עם הטבח כדאמר התם. ואף דהרמב"ם שם בהל' ט' כתב כהאומר לחבירו ראש עגל זה או רגלו חמור אני מוכר לך פ"ו מכר חציו וכו' ראש פרה זו אני מוכר לך לא מכר אלא הראש בלבד וכו' וכתב הראב"ד ז"ל דבר זה לא אותו בערכין וכו' וע"ש פ' האומר משקלי עלי. וכתב הכ"מ פ"ו ולא מצאתי אותו בגמרתינו והאי להיות בירושלמי במס' ערכין פכ"ל. ואין לנו ירושלמי על ערכין אבל גמרתינו היא בפ"ק דערכין דף ד' ע"ב והוא מהתוספתא פ"ג דערכין והבאתי לעיל בפ"ה דב"ק בהל' א'. ומ"ש הראב"ד ועיין בפ' האומר משקלו עלי כוונתו להשיג על פי' הרמב"ם שפי' שהן שותפין בו ועיין בפ"ס מהל' ערכין וחרמין בהל' י"ז ותמצא כעין השגה זו גם ואין כאן מקומו להאריך :

ארבע מדות במוכרין וכו'. פירשתי כל דיני המשנה על דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו וכפי המוסכם. ועיין עוד בתוספת הכתים הלכה א' מה שנתבאר מזה בס"ד. ומה שכתב התוי"ט במשנה זו דפי' הבי' עולה כדרך הרמב"ם בחיבורו רים פי"ז שמעיין בם יראה דבענין הפירוש מי שרוצה לחזור בו ענין אחר הוא ובדפריסית בפנים :

כשהיתה

ציון ירושלים ר' יצחק שאל מכר חצי הראש. עיין מס"פ מ"ש דברי הרמב"ם פכ"ז ממכירה ס"ט ותמה על הסמ"ע שם שכתב שלא מצא בערכין והרי הוא מפורש בערכין דף ד סוף גם אני הרגשתי בזה בגליון הרמב"ם שם אבל לא נעלם זאת מהרב המגיד וכוונתו שלא נמצא שם מה שחילק רבינו בין דבר שהגבמם תלוי בו או לא ודוק ועיין הבנת הראב"ד וב"י סי' רכ בחו"מ ותבין כוונת הרמב"ם והבנת הראב"ד והמ"מ שם כמש"כ לא הבין הבנת הראב"ד על דברי הרמב"ם גם הלח"מ פ"ס מערכין סי"ז גם הוא לא ראה דברי הב"י הנ"ל :

הורה אור

רעות ונמצאו רעות יפות ונמצאו יפות אין אחד מהן יכול לחזור בו שחמתי' ונמצאת לבנה לבנה ונמצאת שחמתית עצים של זית ונמצאו של שקמה של שקמה ונמצאו של זית יין ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין שניהן יכולין לחזור בהן *המוכר א פירות לחבירו משך ולא מדד קנה מדד ולא משך לא קנה אם היה פיקח ב שוכר את מקומן הלוקח ג פשתן מחבירו הרי זה לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום ד ואם היה במחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה ה המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו או שהוזלו עד שלא נתמלאת המידה למוכר משנתמלאת המידה ללוקח היה ו סרסור ביניהן נשברה החבית נשברה לסרסור ז חייב להטיף לו שלש טיפין ח הרכינה ומיצת הרי זה של מוכר ט והחנווני אינו חייב להטיף לו שלש טיפין רבי יהודה אומר בלילי שבת עם חשיכה פטור: **גמ'** והיכי אם בשהיתה המידה למוכר חזקה למוכר אם היתה ללוקח חזקה ללוקח. ר' יהודה בשם שמואל ר' לא בשם ר' יהודה ברבי כיני מתני' *כשהיתה י המדה לאדם אחר. תני ר' יודה אומר לילי שבת עם חשיכה פטור מפני שהוא רשות וחכמים אומרים בין כך ובין כך חייב. מאי טעמא אמר ר' יודן °אם שכיר הוא בא בשכרו:

הלכה ה מתני' כ השולח את בנו אצל החנווני ומדד לו באיסר שמן ונתן לו את האיסר שבר את הצלוחית ואיבד את האיסר החנווני חייב ורבי יהודה פוטר שעל מנת כן שילחו ומודין חכמים לר' יהודה בזמן שהצלוחית ביד התינוק ומדד החנווני לתוכה החנווני פטור ל הסיטון מקנח מידותיו לשלשים יום ובעל הבית אחת לשנים עשר חדש ר"ש בן גמליאל אומר חילוף הדברים מ החנווני מקנח את מידותיו פעמים בשבת נ וממחה את משקלותיו פעם אחת בשבת ס ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בלח אבל ביבש אינו צריך ע וחייב להכריע לו טפח

היה

רעות ונמלאו רעות. אע"פ שאינן רעות כל כך שאין למטה מהן לא יכול המוכר לומר לרעות יותר מהן נתכוונתי וכן יפות ונמלאו יפות אע"פ שאינן יפות כל כך שאין למעלן מהן לא יכול הלוקח לומר ליפות יותר מהן נתכוונתי ואין אחד מהן יכול לחזור בו אם היה שם אונאה אלא קנה ומחזיר אונאה: שחמתית. אדומה. וכל חום תרגומו שחום: ונמלאת לבנה וכו'. ואין זה המין שמכר לו והוי מקח טעות לשניהם והלכך שניהם יכולין לחזור בהן: המוכר פירות לחבירו. ואותן הפירות היו ברשות הרבים: משך. הלוקח מר"ה לסימטא או בחצר של שניהם דאלו בר"ה לא מהניא משיכה: ולא מדד. אע"פ שעדיין לא מדד קנה וכגון שפסק לו מתחלה הדמים בכך וכך המדה דאלו לא פסק לו הדמים אפי' מדד ומשך לא קנה דלא סמכא דעתייהו שהמוכר יכול להעלות הדמים כמו שרוצה והקונה אומר איני קונה אלא בזול: מדד. המוכר ללוקח ברשות הרבים או ברשותו של מוכר ואפי' לתוך כליו של לוקח לא קנה שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות הרבי' ולא ברשותו של מוכר אבל אם הלוקח הוא שמדדן קנה ראשון ראשון בהגבהה: אם היה פיקח. הלוקח שוכר את מקומן אם הם מונחים ברשות המוכר ומקומן קונה לו. ומתני' במשאות גדולות איירי דאין דרכן להגביה והילכך שייכא בהו משיכה: עד שיטלטלנו ממקום למקום. היינו הגבהה ואורחא דמילתא נקט דדרך מגביה לטלטל ממקום למקום: ואם היה במחובר לקרקע. בגמרא התם מוקי לה כגון שא"ל מוכר ללוקח לך ויפה לי קרקע כל שהוא וקני כל מה שעליה דכיון ששכרו לעשות מלאכה בקרקע שלו ועשה בה מלאכה כל שהו קנה שכירותו וקנה נמי אותו דבר שרוצה להקנות לו עם השכירות לפיכך אם תלש כל שהוא קנה הכל: והוקרו או שהוזלו. לאו דוקא הוקרו והוזלו אלא לפי שאין דרך לחזור בתגס: עד שלא נתמלאת המדה. בגמרא מוקי לה דבמדה שאינה של שניהם מיירי אלא אחר השאילה לשניהם ועד שנתמלאה הרי היא שאולה למוכר ומכאן ואילך הרי היא שאולה ללוקח והלכך כל זמן שהיא ברשות מוכר לא קנה לוקח ומשנתמלאת המידה הרי היא ברשות לוקח וקנה וכגון בסימטא או בחצר של שניהם או ברשות לוקח דכליו של לוקח קונים לו שם: היה סרסור ביניהם. ומדד להן כדרך סרסורים שמודדין בשכר שנותנין להן ונשברה החבית ע"י מדידה נשברה לסרסור וכגון שלא היה מחמת אונס אלא על ידי שלא נזהר יפה במדידה: חייב להטיף לו שלש טיפין. המוכר ללוקח מן הנדבק בדופני המדה לאחר שעירה היין והשמן: הרכינה ומילה. הטה את המדה על לידה אחר שעירה ממנה הטיף ג' טיפין ואח"כ נתאסף מילת המדה אל שולי הכלי אלא מקום אחד: הרי זה של מוכר. לפי שהלוקח נתיאש ממנו: והחנוני אינו חייב להטיף לו שלש טיפין. לפי שהוא טרוד שהוא מוכר כל שעה: ר' יהודה אומר. לא אמרו שחנווני

פטור מלהטיף ג' טיפין אלא ערב שבת עם חשיכה ואין הלכ' כר' יהודה: **גמ'** והיכי. דמי הא דקתני עד שלא נתמלאת המדה וכו' במדה של איזה מהן מיירי: חזקה למוכר. הרי הן ברשות המוכר ואפילו משנתמלאה המידה: כיני מתניתא. הכי מוקמינן להמתני' בשהיתה המדה לאדם אחר והשאילה לשניהם וכדפרישי' במתני': תני. בברייתא ר' יודה אומר וכו' ארישא קאי דקתני חייב להטיף לו ג' טיפין ורבי יהודה ס"ל דע"ש עם חשיכה פטור מפני שהוא טרוד ברשות מלוה וחכמים אומרים לעולם הוא חייב אם אינו חנוני: מאי טעמא. דחנוני פטור אמר ר' יודן כדכתיב אם שכיר הוא בא בשכרו וכלומר שזה כמו שכיר יום הוא וטרוד הוא למכור על יד על יד מפני שכרו ולפיכך הקילו עליו. א"נ י"ל דאדלעיל קאי לפרושי טעמא דנשברה לסרסור מפני שהוא כשומר שכיר לפיכך נתחייב אם נשברה שלא באונס:

הלכה ה מתני' השולח את בנו. קטן אצל החנוני ובידו פונדיון שהם שני איסרין והביא לו באיסר שמן והאיסר אחד יתן לו וכן עשה ושבר התינוק את הצלוחית ונשפך השמן ואיבד את האיסר שנתן לו החנוני: החנוני חייב. בשמן ובצלוחית ובאיסר שלא שלח זה את בנו הקטן להחנוני אלא להודיעו שהוא צריך לשמן ולא היה לו לשלח אלא עם בן דעת. והתם פריך לה אמאי חייב החנוני על הצלוחית הא אבידה מדעת היא שהוא עצמו נתן הצלוחית ביד התינוק ומשני כגון שנטלה החנוני למוד בה שמן לאחרים והלכך נעשה גזלן עליה דקי"ל שואל שלא מדעת גזלן הוי וקמה ליה ברשותיה עד דמהדר למריה ואע"ג דאהדריה לתינוק בהכי לא מיפטר: שעל מנת כן שלחו. לשלוח לו ביד התינוק ואפי' על הצלוחית שלקח למוד בה לאחרים ס"ל לר' יהודה פטור דלא הוי אלא כשואל ומשהחזירו ליד התינוק פטור ואין הלכה כר' יהודה: בזמן שהצלוחית ביד התינוק. ולא נטלה למוד בה לאחרים ואע"פ שנטלה למוד בה להתינוק שהוא פטור מדמי הצלוחית: הסיטון. סוחר שקונה הרבה ביחד ומוכר להחנונים ואינו מוכר בתדירות כל כך כמו החנוני: מקנח מדותיו. בשביל היין והשמן שנקרש בתוכן והמדה מתמעטת: ובעל הבית. שאינו מוכר תדיר כסיטון מקנח פעם אחת לי"ב חדש: חילוף הדברים. דכיון שהסיטון מוכר יותר בתדירות אין המשקה נקרש בתוכו ואין הלכה כרשב"ג: החנוני. שהוא מוכר תדיר ועוד שאינו חייב להטיף ג' טיפין כמו הסיטון ובעל הבית ומשתייר בכלי ונדבק בו מקנח מדותיו פעמיים בשבת: וממחה. מקנח אבני משקלותיו ששוקל בהן דבר לח: על כל משקל ומשקל. כל פעם ששוקל מקנח המאזנים כדי שלא יחלידו: וחייב להכריע לו טפח. במקום שנהגו להכריע חייב להכריע הטפח אם הוא משקל ליטרא או יותר אבל אם הוא פחות מליטרא א"צ הכרע כ"כ:

עין משפט נר מצוה

כז
א מיי' פ"ד מהל' מכירה הל' ה סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רכו

כח
ב מיי' שם פ"ג סי"ן סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קלח ס"ט

כט
ג מיי' שם ס"א סמ"ג שם טוש"ע שם ס"א ועי' בהשגות

ל
ד מיי' שם הל' יח סמ"ג שם

לא
ה מיי' פ"ד שם ס"ח ועי' בהשגות סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ר ס"ט

לב
ו מיי' פ"ב מהל' גלותין ונזקין ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפס ס"ו

לג
ז ח ט טוש"ע שם סי' רלא ס"ו

לד
י מיי' פ"ד ממכירה ס"ח סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' ר ס"ט

לה
כ מיי' פ"ב מהל' גלותין ונזקין ס"ב סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' קפת ס"ה

לו
ל מ מיי' פ"ח מהל' גניבה ה"ח סמ"ג עשין עב טוש"ע שם סי' רלא ס"ו

לז
נ ס מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג

לח
ע מיי' שם ס"ג יד סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ד

מסורת הש"ס

תוספות קיג פ"א

שבועות כו:

ב"ב פז

מראה הפנים

כשהיתה המדה לאדם אחר. וכן מוקי לה התם בדף פ"ז וזה עולה לפי' הרמב"ם ז"ל פ"ד ממכירה הל' ס': **תני** ר' יודה אומר וכו'. מהכא משמע דר' יודה דמתני' ארישא קאי ולקולא אבל התם מייתי ברייתא אחריתא דקתני בהדיא בדברי ר' יהודה חנוני פטור ואסיפא קאי ולחומרא: **השולח** את בנו אצל החנוני וכו'. בתוספתא דהכא ל"ג בהדיא ופונדיון בידו וכן היא גי' הרי"ף ז"ל וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מגלותין ומ"מ ע"כ הכי מיתפרשא כמו כמו שמתבאר בהכלל: בעשירות

תורה אור

היה שוקל לו עין בעין נותן לו [א] גירומים אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש [ב] מקום שנהגו למוד בדקה לא ימוד בגסה בגסה לא ימוד בדקה למחוק לא יגדוש לגדוש לא ימחוק:

גמ' א"ר בא בר ממל בעשירות חייב להכריע לו טפח. כתיב °מאזני צדק אבני צדק מיכן אמרו חכמים כל מצוה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד מוזהרין עליה. °יהיה לך מנה לך אנגרמוס על כך ותימר הכן. א"ר בון בר חייה [ג] ביני מתני' כל *מצוה שמתן שכרה בצידה אין בית דין נענשין עליה. רב מנייה ריש גלותא *אנגרמוס והוה מחי על מכילתא ולא על שיעוריא חבשיה ריש גלותא. עאל רב קרנא גביה א"ל אנגרמוס שאמרו למידות ולא לשיעורין א"ל והא תנית אנגרמוס [ג] למידות ולשיעורין א"ל פוק אמר לון אנגרמוס שאמרו למידות ולא לשיעורין נפק ואמר לון בר נש דתנה כבשה דאהינו חבשין ליה:

הדרן עלך פרק המוכר את הספינה

הלכה א מתני'

המוכר [ד] פירות לחבירו ולא צימחו אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותו רבן שמעון בן גמליאל אומר [ה] זירעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותן [ו] המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טנופת לסאה תאנים מקבל עליו עשר מתליעות למאה [ז] מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה [ח] קנקנים בשרון מקבל עליו עשר פיטסאות למאה [ט] המוכר יין לחבירו והחמיץ אינו חייב באחריותו [י] ואם יודע שיינו מחמיץ הרי זה מקח טעות אם אמר לו יין [כ] מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד עצרת [ל] ישן משל אשתקד [מ] מיושן משל שלש שנים:

גמ'

פני משה

היה שוקל לו עין בעין. כגון במקום שלא נהגו להכריע ומעמיד קנה המאזנים בשוה: נותן לו גירומים. הכרעות: אחד לעשרה בלח. אחד מעשרה לעשרה אם מוכר לו עשר ליטרין לח מוסיף לו עשירית הליטרא שהוא אחד ממאה: ואחד לעשרים ביבש. אחד מעשרים לעשרים אם מוכר לו עשרים ליטרין ביבש מוסיף לו אחד מעשרים בליטרא שהוא אחד מארבע מאות. ומפני שהלח נדבק בכלי צריך להוסיף לו יותר מביבש. וכן לפי חשבון זה לעולם: מקום שנהגו למוד בדקה. במדה קטנה: לא ימוד בגסה. במדה גדולה דהוי פסידא ללוקח שאינו נותן לו אלא הכרע אחד והיה צריך ליתן לו הכרעות רבות: למחוק. להסיר מה שעולה על שפת המדה: לא יגדוש. ואע"פ שמוסיף לו בדמים: לגדוש לא ימחוק. ואע"פ שפוחת לו מן הדמים אלא מודד כמנהג המדינה:

גמ' בעשירות חייב להכריע לו טפח. טעמא דהכרעת טפח קמ"ל דאם הוא במקום שנהגו להכריע ואין שוקלין עין בעין ההכרעה היא במקום העשיריות כמו שאם היה שוקל עין בעין שאז היה צריך להוסיף לו עשיריות שנו ולפיכך במקום שמכריעין שיערו שיכריע טפח תחת העשיריות: כתיב מאזני צדק ואבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם ודרשו כשיהיו מאזני צדק וגו' יהיה לכם ממון הרי מתן שכרה בצידה: אין ב"ד מוזהרין עליה. שאם זה אינו רוצה לקבל השכר אין הב"ד נזקקין לכך ופריך הש"ס יהיה לך כתיב במשנה תורה אבן שלמה וצדק יהיה לך ודרשו מכאן שצריך למנות אנגרמוס אגרדמין הם הממונים להשגיח על המדות: ותימר הכן. בתמיה שאין ב"ד מוזהרין עליה: ביני מתניתא. כן צריך לשנות בברייתא שאין ב"ד נענשין עליה אבל מוזהרים הם על כך: והוה מחי על מכילתא. על המדות היה מוחה ומלקה אותן אבל לא על השערים שלא היה מקפיד אם מוכרין בשער היוקר: חבשיה. הניחו ריש גלותא לרב במאסר דהוה סבירא ליה דמעמידין אגרדמים גם על השערים ומפני מה לא השגיח על כך: גביה. דרב וא"ל רב אנגרמוס וכו' ואין אנו מוזהרין על השערים: דתנא כבשה דאהינו. שהוא שונה דברים העיקרים והכבושים. ומענין דאמרינן ממני יגלו הדברים כבושים: חבשין ליה. והין חובשין אותו בתמיה וכלומר דודאי הוא יודע עיקרו של הדבר והדין עמו: הדרן עלך המוכר את הספינה

הלכה א מתני' המוכר פירות לחבירו. סתם ולא פירש אם לאכילה או לזריעה: אפי' זרע פשתן. דרובא דאינשי קונים אותו לזריעה מלי למימר אני לאכילה מכרתיו דאין הולכין בממון אחר הרוב: זרעוני גינה. התם בגמרא מוקי לה כולה מתני' אליבא דרבן שמעון בן גמליאל וחסורי מחסרא והכי קתני אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותן הא זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותן דברי רשב"ג שרשב"ג אומר זרעוני גינה שאינן נאכלין דודאי לזריעה קנגהו הוי מקח טעות וחייב: הרי זה. הלוקח מקבל עליו רובע טנופת לכל סאה דדרך הפירות בכך ולא יותר: עשר מתליעות. אכילות מהתולעים לכל מאה והוא הדין אחד לעשר: עשר קוססות. יין רע שכבר התחיל להשתנות לכל מאה חביות או כדים ודוקא שאמר מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה כלומר לשום בתוך התבשיל ודרך להסתפק מעט מעט ממנו או שא"ל מרתף של יין סתם אבל אם א"ל מרתף זה של יין ולא א"ל למקפה נותן לו יין בינוני הנמכר בחנות ואם א"ל מרתף זה אני מוכר לך ולא הזכיר יין אפילו כולו חומץ הגיעו. ואם א"ל מרתף של יין אני מוכר לך למקפה ולא אמר זה או שא"ל חבית של יין אני מוכר לך אע"פ שלא אמר למקפה נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל: קנקנים בשרון. באותו המלכות: עשר פיטסאות. שאינן מבושלות כל צרכן ושואבות את היין ומקבלן לכל מאה: המוכר יין לחבירו והחמיץ. וכגון שנתנו הלוקח בכליו ואע"פ שא"ל למקפה אני צריך אינו חייב באחריותו אבל אם הוא בכליו של מוכר מצי א"ל הא חמרך והא קנקנך ולא מצי המוכר אומר לו לא איבעי לך לשהויי בקנקנים משום דאומר לו הרי הודעתיך שלמקפה אני צריך ולהסתפק ממנו מעט מעט: ואם יודע שיינו מחמיץ. שאינו מתקיים וזה אמר ליה דלמקפה הוא צריך ולשהותו הרי זה מקח טעות דהוה ליה לאודועי שאין יינו מתקיים: יין מבושם. שיתקיים חייב להעמיד לו שיתקיים עד העצרת ומשם ואילך החום מקלקל: וישן. אם מכר לו יין ישן נותן לו משל אשתקד משנה שעברה הקודמת לזו: מיושן. צריך ליתן משל שלש שנים משנה דקודם אשתקד וצריך שיתקיים ולא יחמיץ עד החג כדי שיהו שלשה שנים שלימות:

גמ'

מראה

בעשירות חייב להכריע לו טפח. יש לפרש דקאי על הכרע אחד לעשרת ליטרין וכהאי דאמר התם דף פ"ד ע"א היה מבקש ממנו עשר ליטרין לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכריעה אלא שוקל לו בבת אחת ונותן הכרע אחד לכולן. וה"נ קאמר דלעשרה ליטרין שישקל לו בבת אחת הוא דחייב להכריע לו טפח:

ביני מתניתא כל מצוה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד נענשין עליה. התוספות בפ"ק דמכילתין דף ח' ע"ב ד"ה אכפייה לרב נתן כתבו בשם הרשב"א לתרץ דלא תיקשי מהסיא דפ' כל הכשר אייתוהו לקמיה גברא דלא הוה מוקיר לאבוה כפתוהו א"ל שבקוהו דתני' כל מצות עשה וכו' אלמא אין מוזהרין עליה אלא דהתם נמי ס"ק אין אתם נענשין עליה ולסיות מוזהרין להכריחו עד שיעשה. וכן מצאתי כתוב' מיימוני בהל' שכנים דהסיא לא פליגא אירושלמי דס"ק שבקוה כיון שכפיתם אותו אין אתם צריכין לטרוח יותר שאין אתם נענשים כמו בשאר מצות עשה. עוד כתבו שם וכן בחולין לתרץ מהסיא דאכפייה לגדקה דשאני גדקה דאית בית לאו לא תקפוץ ולא תאמץ. ולפ"ז נוכל לתרץ גם כאן אפי' למ"ד בעלמא אין מוזהרין עליה כלל דשאני הכא דאית ביה לאו לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן וגו' איפה ואיפה וגו' ולכך מוזהרין עליה ונראה דהכא פליגי נמי הני תנאי דברייתא דלקמן וכן מייתי לה התם בענין הפלוגתא דמר סבר מעמידין אגרדמין למדות אבל לא לשערים ומר סבר אף לשערים ומשום דהאי לאו לא יהיה לך וגו' במדות הוא דכתיב והלכך סבר האי מ"ד דאינן מוזהרין כ"א על המדות ומ"ד אף לשערים ס"ל כר' בון בר חייה דאין נענשים עליה תנינא אבל מוזהרין עליה

הפנים

לכתחלה אף במקום דליכא לאו כ"א עשה לחוד. וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דתפס דעת ר' בון דהכא לעיקר דמשמע דהמסקנא הכי הוי דאין נענשין עליה תנינא ולפיכך פסק בסוף פ"ח מהל' גניבה חייבין ב"ד להעמיד וכו' את המדות ופוסקין השערים יש להם רשות להכותו וכו' וכן וכו' מי שמפקיע את השער וכו' דמכיון שמוזהרין על שניהם יש להם רשות להכות ולכוף עליהן והיינו טעמיה נמי דפסק כענין מקלה אביו ואמו בסוף פ"ה מהל' ממרים דיש לב"ד להכות על זה מכת מרדות ולענוש כפי מה שיראו דאף דאין נענשין מ"מ אם ירצו יש להם רשות הואיל ומוזהרין בכך:

בר נש דתנא כבשה דאהינו חבשין ליה. יש לפרש כבשה דאהינו מענין אשכול של תמרים וכלומר דבר נאה ומשובח אלא דבכ"מ בש"ס משמע דאהינו פירושו תמרים שלא בישלו כל צרכן. ולפ"ז לא היה ממלין בעד רב. ואפשר דבניחותא קאמר דלהכי חבשין ליה משום דתני דבר שאינו עיקר ולטעמיה אזיל רב קרנא דפליג אדרב כדס"ל התם וכן נראה דהאי עובדא דהכא היינו דקאמר התם דבי נשיאה אוקימו אגרדמין וכו' נפק דרש להו מעמידין אגרדמין בין למדות בין לשערים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו המוכר פירות. נותן לו דמי זרעו וכו'. הכי מייתי לה להפלוגתא בברייתא התם דף צ"ג ע"ב ופסקו הפוסקים כת"ק דאינו נותן לו אלא דמי זרע:

מהו

מסורת הש"ס

ויקרא יט

דברים כה

חולין קי

ב"ב פט

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פ"ח מהל' גניבה הל' יג יד סמ"ג עשין עב טוש"ע חו"מ סי' רלא ס"ד

מ
ב מיי' שם סמ"ג טוש"ע שם ס"ח

מא
ג מיי' שם ס"ד טוש"ע שם ס"ב

א
ד מיי' פט"ז מהל' מכירה ה"ב סמ"ג לאוין קפ טוש"ע שם סי' רלב סכ"א

ב
ה מיי' שם ה"א טוש"ע שם ס"כ

ג
ו מיי' שם פי"ח ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רכט ס"א

ד
ז מיי' פי"ז שם ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רל ס"א

ה
ח מיי' שם פי"ח ה"ד

ו
ט י מיי' שם פי"ז ה"ג סמ"ג לאוין שיט ועשין כו [?] טוש"ע שם ס"ה

ז
כ ל מ מיי' שם ה"ו סמ"ג [?] טוש"ע שם ס"ו

ציון ירושלים

[ג] ביני מתניתא כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין בית דין מוזהרין עליו. עמ"ל פ"ג מהלכו' עבדים הי"ד שהאריך בענין הלז והקשה מחולין ד' קמא ובכל ק"מו בסנ"מ פי"ב מאיבות ס"ק כ הרגים כזה:

גמ' תני המוכר פירות לחבירו ולא צימחו אפי' זרע פשתן אין חייב באחריותו ואם התנה עמו מתחילת הזרע חייב באחריותו. מהו *נותן לו [ח] דמי זרעו ויש אומרים נותן לו דמי יציאותיו. הכא מקבל עליו ברם תמן ימעט הכא ובלבד טנופת ברם תמן מין הכא ובלבד כדרך מגעו ברם תמן ובלבד כדרך משואו. הכא ר"ש מודה ברם תמן ר"ש אומר שני מינין הן ואין מצטרפין. רבי חייה בר בא שאל סאה חיטין שנפלה לתוך מאה של שעורין כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח ר' יצחק בר טבליי שאל סאה תרומה שנפלה להוך מאה של חולין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר. א"ר בון בר חייה נישמעינה מהדא [א]*הבורר [ט] צרורות מתוך כריין של חבירו חייב לשפות לו. ר' בון בר כהנא אמר באומר צבור ואקנה אבל אם היו צבורין משעה ראשונה לא בדא. *תני מאה חביות אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה כרוב היין הנמכר באותו מקום מאה חביות יין אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה כרוב היין הנמכר באותו חנות

מאה

פני משה

גמ' אם התנה מתחילה הזרע. שהוא קונה אותו לזריעה חייב באחריותו: מהו מתן לו. כשהוא חייב באחריותו כמה ישלם לו: דמי זרעו. צריך להחזיר לו הדמים שקיבל ממנו בעד זרעו: נותן לו. דמי יציאותיו. אף דמי יציאותיו שהוציא עליהן לחרוש ולזרוע צריך לשלם לו: הכא. בדין מקח וממכר קתני במתני' המוכר פירות לחבירו מקבל עליו רובע טנופת לסאה: ברם תמן. בכלאים ריש פ"ב דתנן כה"ג כל סאה שיש בו רובע זרע ממין אחר ימעט עד שיהא פחות מרובע ומשום חומרא דכלאים הוא דאמרו דאין רובע בטל בסאה כדתנן במתני' וכדמפרש ואזיל: הכא ובלבד טנופת. הוא דמקבל עליו שכן דרך להתערב רובע בסאה אבל מין אחר לא: ברם תמן מין. אבל התם משום כלאים הוא ואם יש בו מין אחר צריך למעט: הכא ובלבד בדרך מגעו. כלומר שמקבל עליו רובע טנופת לסאה כמות שהן לפניו ולא אחר שהשיאן ממקום למקום דמחמת כן יורדין הטנופת למטה והוא נוכר לו ממה שלמעלה ואז אין צריך זה לקבל עליו הטנופת לפי חשבון דהוי כמערב בתחלה טנופת בתוך פירות שלו וזה אסור: ברם תמן ובלבד בדרך משואו. אבל התם דלענין איסורא הוא ע"כ דמוקמינן להמתני' דהתם שנתערבו לו בדרך משאו ממקום למקום וכדשקיל וטרי בהאי תלמודא התם מה אנן קיימין אם במתכוין לזרע אפילו חטה אחת אסור אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב ומשיק לה בשנתערבו דרך מכנס בשעה שהיה מכניס את התבואה מן השדה לתוך ביתו נפלו מאותו המין ונתערבו: הכא ר' שמעון מודה. דהתם במתני' פליג ר' שמעון על הא דקאמר ת"ק בין שהיה הרובע ממין אחד בין משני מינין ואמר ר' שמעון לא אמרו אלא בשהרובע ממין אחד והכא ודאי מודה דאפילו הפסולת מכמה מינין מקבל עליו הרובע אלא דהתם משום כלאים הוא וקסבר ר"ש שני מינין אין מצטרפין: סאה של חטין. יש בכאן חלופי הסיטות שנתחלפו בטעות וכל"ל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח. ובשאלה השניה הוא דשייך סאה של חטין שנפלה לתוך מאה של שעורין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר. והבעיא לענין תרומה הוא משום דקי"ל תרומה בטלה באחד ומאה אלא דצריך להעלות הסאה תרומה מפני גזל השבט ונותנה לכהן ואם לא העלה את התרומה אלא זרע את הכל כמות שהן בתערובת אותה הסאה וגידולי מדומע חולין הן כדתנן בפ"ט דתרומות מיהו מיבעיא לן אם צריך ליתן להכהן השבח של אותה הסאה לפי חשבון או לא משום דהא נתבטלה והוי דסאה עכ"פ צריך ליתן לו מ"מ אין לכהן חלק בשבח. ואגב דדמיא לענין השאלה שני' בענין הביטול נקט נמי להא: ר' יצחק בר טבליי שאל סאה חטין שנפלה לתוך מאה של שעורין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר. כלומר שמכר לו מאה סאה של שעורין ונפלה בהן אחת של חטין של המוכר מהו מי אמרינן דצריך הלוקח להחזיר לו הסאה יתירה שלא מכר לו ומן התערובות הוא מחזיר לו כמות שנתערב עכשיו או דילמא גלי הלוקח למימר אי אפשי בחטין שלך והשתא הואיל ואי איפשר לזה שיבור חטה חטה מן הכרי שנתערב וזה ממאי ליתן לו סאה מן התערובות א"כ דין הוא שיחלוקו באותה הסאה: נשמעינה מהדא. דאיתמר התם במסכת כלאים: הבורר צרורות. עפרורית בורר מתוך כרי של חבירו: חייב לשפות לו. לשלם כפי שיווי הכרי אם חטין חטין ואם שעורין שעורין כך ישלם לו הערך מה שבירר שהרי הפחיתו במידה שהיה יכול למוכרה כך והלוקח צריך לקבל רובע לסאה אבל עכשיו אינו יכול להחזירן לתוך הכרי דהוי כמערב פסולת בידים ושמעינן מיהת דמה שנתערב לתוך הכרי הוי כמו אותן מין של הכרי עלמו וא"כ ה"נ הוא כן דלאחר שנתערב סאה חטין לתוך כרי שעורים ואי אפשר לבררן הרי הוא כמין הכרי וצריך זה להחזיר לו סאה מן הכרי כמות שהוא: באומר צבור ואקנה. הא דאמרי' דמחזיר לו התערובות באומר לו צבור מאה סאה שעורין לך וקנה אותן ואח"כ נפלה לתוכו סאה חטין: אבל אם היו צבורין משעה ראשונה. כך ונמצא אח"כ סאה חטין שנתערבו בו בתחלה: לא בדא. אמרו דמחזיר לו הסאה דמכיון דכך היו בשעה ראשונה שמכר לו ודאי דעתו היה להקנות לו כל הציבור כמות שהוא ולא היה מקפיד על סאה ממין אחר שנתערב בתוך הכרי: תני. בתוספתא פ"ו: מאה חביות של יין אני מוכר לך. ולא אמר אלו: חייב להעמיד לו יין יפה כמו רוב יין יפה של אותו המקום. דהוי כאלו אומר לו חבית של יין אני מוכר לך דצריך ליתן לו מן היפה שבאותו מקום: מאה חביות יין אלו אני מוכר לך. והכי הוא בתוספתא וחסר כאן מן המליעתא תיבת אלו ובזה נותן לו יין בינוני הנמכר בחנות ויין יפה דקאמר כלומר יין יפה של הנמכר בחנות:

מאה

רידב"ז

ר"ח בר בא שאל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין. כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח פי' דכיון דנפלה התרומה בחולין נתבטל לה ונעשה כולה חולין ויכול לסלק להכהן בדמים בדמי תרומה כשיטת רש"י ז"ל במס' בכורות דף כ"ב ע"ב עיי"ש. א"כ כמה שעולה היוקר דמי החולין על התרומה טוען הכהן הסאה שלי נשבח. והישראל טוען ע"י הכרי שלי נשבח אם יחלקו השבח ביניהן. ונשאר האיבעיא דלא איפשטא בכאן אבל במס' תרומות פ"ה שם פשט הגמ' הדין ומייתי לה הכא איבעיא הזאת משום איבעיא אחריתי דמביא בשם ר' יצחק בר טבליי. ואח"כ ראיתי שפי' כן בנו"י ז"ל:

רבי יצחק בר טבלי' שאל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין נ"ל כהיפוך סאה חיטין שנפלה לתוך סאה שעורין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השאר וכן גי' הפ"מ ז"ל וגירסא דמוכח היא. וה"פ דהא מכר לו לצבור לו צבור שעורין מאה סאה והפיל בתוכה סאה חיטים ונמצא דנשבח בגופו אבל למכור בשוק לא יקח אך דמי שעורין וע"כ מה שבין מקח הסאה חיטין השיוו ממש לבין הנשבח הציבור בגופו יחלקו המוכר והלוקח דהלוקח צריך לשלם לו לפי שבח העלם הציבור אף דלא עלה בדמים אבל לא לפי שווין סאה של חיטים. ע"ז פשיט מהא הבורר צרורות מתוך כריו של חבירו חייב לשפות לו משום דאפחתי' בדמים וישלם לו דמי חיטין כדאיתא בבבלי הגס דנשבח בגופו ואינו מנכה לו מה שנשבח בגופו משום דעיקר אזלינן בתר שיוו הדמים העומד להכור וחייב לשפות לו חיטין כנגד הצרורות שהבריר. וע"ז מסיק ר"ב ב"כ באומר צבור ואקנה כמו שפירשנו דכל האיבעיא והפשיטות הוא באומר לו הלוקח צבור לי כרי מאה סאין שעורין ואקנה והוא הפיל בתוכו סאה חיטים. מאח"כ אם הי' ציבורין משעה ראשונה. ואמר לו שיש כאן סאה אחת חיטין בזה צריך הלוקח לשלם לפי השבח שבגופו דהא הגיד לו מתחילה שמוכר לו הכרי שנשבח בגופו ובודאי אדעתא דהכי שישלם לו עבור זה ועיי' בתוס' הרי"ד:

הכא

מראה הפנים

מהו שיחלקו את השאר. ועיקר הבעיא דכיון דמין שאינו במינו הוא אם אמרינן דבטל ברוב למין זה. ומשמע דהמסקנא הכא דצריך ליתן ולהחזיר לו כל הסאה והכי משמע נמי כסוגיא דכילה דף ל"ח ע"ב דקאמר התם הרי שנתערב לו קב חטין וכו' יאכל כלה ותדי וכו' אלמא כיילא חבריה וכו' דלא בעיך ביטול בממונא. ולפ"ז גם בבעיא ראשונה כהן וישראל חולקין בשבח דממונא דכהן הוא אלא די"ב לחלק בין ממון שיש לו תובעין לאין לו תובעין דמלי אמר לכהן אחרינא יהיבנא ואין לכהריך כאן:

רבי

תוס' הרי"ד

ר"י בר טבלי' שאל סאה חיטים שנפלה לתוך סאה שעורין כו' עיי' בפנים בדברינו ועיי' בתשו' חכ"ל סי' ק"כ נראה שקנה אתרוג הדור בדמים יקרים ובא שמעון ואיבדו ממנו קודם כתב או תוך ימי כתב האיך משלם. ומביא תשו' מהר"י מינץ ז"ל דא"ל לשלם כי אם דמי אתרוג שאינו הדור שיוצא בו י"ח אתרוג. והאייתו מפ' מרובה דהאומר הרי עלי עולה והפרים שור ובא אחר וגנבו פטר גנב נכסי' כהנים וכתב הח"ל ז"ל דלא דמי להתם דהתם אין לה דמים דאינה בת מכירה כדאמרינן במס' פסחים פ' האשה דף פ"ט ע"ב. ת"ר המוכר עולתו ושלמים לא עשה ולא כלום. וכיון דאינה בת דמים כלל אי אפשר לחייבו מטעם שיוו העולה אלא מטעם שהוא חייב לצאת י"ח שקיבל עליו להקריב עולה וכיון שאין כאן תורת דמים אלא החיוב שעליו להקריב עולה להכי פטר גנב נכסי' כהנים. אבל באתרוג הדור דמים לו ויכול למוכרו אף בשילו [illegible] עכ"ל ז"ל עיי"ש הרי דלא אזלינן בתר שבח [illegible] לכהר הדמים כמה דמים יתן לוקח כשימכור. ועיי' בתוס' ב"מ דף מ' ע"ב מותר לערב [illegible] וסיינו טעמא דמקבל דא"ל אי בעי לעירובי מי לא עביד לך בשבח נמי קביל ולימא ליה אי מכירת לי כוי מוזבן ליה בשבח מאי עביד ליה לחודא לא מוזבן ליה [illegible] דניחא ליה [illegible] דאזלינן בתר שבח הפלס ולריך לשלם לו לפי שבח הפלס הס"ם שאינו יכול להתנות לו לפי שיוו הדמים [illegible] דאזלינן בתר שיוו הדמים בשולם [illegible] דגנב פטר נכסי' כהנים כיון דאין לו דמים וים לחלק מהספת דב"מ הנ"ל:

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פט"ז מהל' מכירה ה"א סמ"ג לאוין קפ טוש"ע חו"מ סי' רו ס"ד

ט
ב מיי' שם פי"ח ה"ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רכח ס"ב

ציון ירושלים

אהבורר צרורו' מתוך כריו של חבירו. ע' ביל' דף לח ובמסכת"א שם ובתשובה להרב הגאון מוה' דוד אב"ד דק' נאווהרדק ז"ל כתבתי בזה ואכ"מ:

מסורת הש"ס

כ"ב א

שם כילה לח (כלאים פ"ב)

(תוספ' פ"ו)

מסורת הש"ס

בי"ב נ: (גיטין פ"ג הלכה ח) ב"ב לו. נדה ב קדושין נט

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ה מתרומות הל' כד סמ"ג עשין קלד טוש"ע יו"ד סי' שלא יא

ב מיי' שם פכ"ז ה"ד סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריד סי"ג

מאה חביות אילו *אני מוכר לך אפילו חומץ הגיעו. רבי חייה בר ווה בשהיו הקנקנים ללוקח יכיל מימר ליה לשתייה מכרתיו לך. *בדק חבית להיות מפריש עליה והולך עד שלשה [א] ימים ודאי מיכן והילך ספק. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים ודאי יין האחרונים חומץ אמצעיים ספק. א"ר אבהו אני שמעתיה ממנו מה מעבד ומר ר' יוחנן עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק. ר' לא בשם רבי לעזר ר' יסא בשם רבנין דעלין ושמעין מבי מדרשא דבר עיטיין במחט כהדא דר' יהושע בן לוי בחבית איבד מחט שופה ובא ומצאה חלודה ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי ג' ימים הראשונים וודאי טמאה אחרונים טהורה אמצעיים ספק. א"ר אבהו אוף שמעתיה ממנו מה מיעבד ומר ר' יוחנן עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק. רבי חייה בר ווה שאל בא בסוף שבוע ומצאו חומץ ברור או מיכן ולהבא. ר' יצחק שאל עבר הפרק בסוף ארבעים יום כוחו של פרק ביטל כח של ארבעים יום או כח ארבעים יום ביטל כוחו של פרק. ר' קריספה שאל בכל שנה בודק או אחת לשלשה שנים נישמעינה מהדא המוכר יין לשנה חייב באחריותו עד החג. א"ר יודן תיפתר כגון אילין גלילאי דלא קטפין כרמיהון אלא בתר חגא ולית שמע מינה כלום. ויידא אמרה דא ישן משל אשתקד מיושן של שלשה שנים. נימר משם הדא מטמועיתה מה חבית אחת הוא בודק כולהון תלויות בה כל אחת וא' הוא בודק ואין מחמיצות. א"ר שמי אית בני נש מקשין על גרבא מדלעיל וידעין מה דאית ביה מלגיו:

הלכה ב מתני' [ב] המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית וכן המקבל מקום מחבירו לבנות לו בית חתנות לבנו בית אלמנות לבתו בונה ארבע אמות על שש דברי רבי עקיבה ר' ישמעאל אומר

רפת

מאה חביות אלו אני מוכר לך. ולא אמר יין אפילו כולו חומץ הגיעו דכמות אילו שהן קאמר: כשהיו הקנקנים ללוקח. הא דקתני במתני' אינו חייב באחריותו כשנתנו להקנקנים של הלוקח דיכיל מימר ליה לשתיה אני מכרתיו לך ולא היה לך להשהותו בתוך קנקנים שלך:

בדק חבית להיות מפריש עליה והולך. שסומך עליה לשתות משאר חביות ונותן עיניו בזו להפריש ממנה תרומה עליהן שהתרומה ניטלת במחשבה ולאחר זמן בא ומצאה חומץ וקתני בברייתא עד שלשה ימים ודאי מיכן והילך ספק ופליגי בה בפירושה. וגרסינן להאי סוגיא בפ"ג דגיטין הלכה ח' ושם היא ביותר ביאור במקצת: שלשה ימים הראשונים. לאחר בדיקה הראשונה שבדקה ומצאה בחזקת': ודאי יין. הויא ואם אמר ה"ז תרומה על אלו הסמוכין לה בחזקת מתוקנים הן: האחרונים. ג' ימים אחרונים שהם קודם בדיקה אחרונה שמצאה חומץ ודאי חומץ הן ואין כאן תרומה כלל: אמצעיים. ימים שבנתיים ספק הוא ותרומה היא ויחזור ויתרום: אמר ר' אבהו אני שמעתיה ממנו. מן ר' יהושע בן לוי שמעתי כן אבל מה נעבד והאמר ר' יוחנן לא כן אלא עד שלשה ימים הראשונים ודאי יין מיכן והילך ספק ואפילו ג' ימים אחרונים: במחט כהדא דריב"ל בחבית. שמעו בבה"מ דבר עיטיין בדין מחט דלקמיה כאותו דסבר ריב"ל בדין חבית: איבד מחט שופה. במס' טהרות בפ"ג תנן מחט שנמצאת חלודה ומעכבת את התפירה וחלודה מטהרה מטומאתה כמו שבירתה טהורה ולא חיישינן שמא כשהיתה שלימה נטמאת וכשיתקנוה תחזור לטומאת' הישנה כדין כלי מתכות לפי שכל הטומאות והטהרות כשעת מציאתן אם טהורות טהורות. והשתא קאמר איבד מחט כשהיא שיפה חלקה ויפה ובא לאחר זמן ומצאה חלודה: שלשה ימים הראשונים. אחר שהניחה שיפה ודאי טמאה וכל הטהרות שנעשו על גבה טמאות והאחרונים ודאי טהורים והאמצעיים ספק: אוף שמעתיה ממנו. אף זה הדין של מחט שמעתי גם אנכי ממנו ומה מיעבד ור' יוחנן פליג גם עלה: בא בסוף שבוע ומצאו חומץ. האי בעיא מבוארה בגיטין ביותר דהתם גרסינן לה על דין יין מגיתו דמפרישין תרומה עליה בחזקת שהוא יין עד ארבעים יום ור' יהודה פליג וקאמר עד הפרק והיינו פרק אחד של ג' פרקים דאמר במתני' שם שבהן בודקין את היין. ועלה קאי הבעיא והתם גרים לה בדר' סימון דבעי הגיע ארבעים יום ולא בדק נתעלל שנים ושלשה ימים ובא ומצאו חומץ למפרע הוא נעשה חומץ או מכאן ולהבא. והיינו בעיא דהכא אם חומץ ברור הוא ודינו כחומץ אפילו למפרע או מכאן ולהבא הוא דדינו כחומץ וכ"מ אם הפריש תרומה ממנו בתוך ג' ימים קודם שבדקו ומצאו חומץ. והש"ס קיצר כאן וסמיך אדהתם כדרכו: עבר הפרק בתוך ארבעים יום. כלומר שעברו עליו ארבעים יום ועדיין לא הגיע הפרק שבודקין את היין בו לעולם מהו ובעיא זו שייכא גם אליבא דרבנן דאמרי ביין מגיתו עד מ' יום ואם דוקא לחומרא הוא דאמרו שאם עברו עליו מ' יום שוב אין מפריקין ממנו דדרכו להתקלקל ואע"פ שעדיין לא הגיע הפרק של בדיקת היין אבל לקולא לא אמרו שאם עבר הפרק קודם שעברו עליו מ' יום ג"כ אין מפרישין ממנו והיינו דקאמר כחו של פרק ביטל כח ארבעים יום או דילמא הך לקולא אמרו ואע"פ שעבר הפרק עדיין הוא בחזקתו עד שיעברו עליו מ' יום והיינו או כח מ' יום ביטל כחו של פרק. והתם פשיט לה דלעולם פליגי לר' יהודה בפרק תליא מילתא ולרבנן בארבעים יום תליא מילתא בין לקולא בין לחומרא: ר' קריספה שאל. אמתני' דהתם קאי דקתני בג' פרקים בודקין את היין בקדים של מוצאי החג וכו' ואם בכל שנה ושנה אמרו דבג' פרקים אלו בודקין את היין או אחת לשלשה שנים אם בדק באלו הפרקים סגי וכ"מ לדלקמן: נישמעינה מהדא. ברייתא דקתני המוכר יין לשנה והתם גרים המוכר יין לחבירו סתם והיינו הך דסתם מכירתו לשנה זו היא: חייב באחריותו עד החג. אם החמיץ קודם החג ומשעבר החג שוב אינו חייב באחריותו לפי שדרכו להחמיץ בקדים של מוצאי החג אלמא דבדיקה דמתני' בכל שנה ושנה היא: תיפתר. להברייתא כגון אלו בני גליל שאין בוצרין את כרמיהן אלא לאחר החג ומוכרין וקמ"ל דכיון דאמר לו לשנה חייב באחריותו עד החג ותו לא דכבר כלתה לו שנה ולית ש"מ כלום מהכא ואכתי תיבעי לך אם במתני' בכל שנה הוא בודק או לא: ויידא אמרה. ומהיכן שמענו זה: דא. מזו המתני' דהכא נוכל לפשוט הבעיא דקתני אם אמר לו יין מיושן אני מוכר לך משל שלש שנים נימר משום הדא מטעימתא כלומר דמשום הכי בדיקה מפני שצריך לבודקו ולטעמו בפרקים אלו והלכך צריך להעמיד לו שיהו שלש שנים שלימות וכדמסיים התם הדא אמרה מתייסן חייב באחריותו עד החג. אם אמר לו יין מתייסן ועמד בחג הזה שהיו ליין כבר שתי שנים חייב באחריותו עד החג הבא ומפני שצריך לבודקו בקדים של מוצאי חג הזה ואם נתקלקלו חייב באחריותו עד חג של שנה השלישית שמע מינה שבכל שנה ושנה הוא בודק: מה. שאלה הוא מה הוא בודק אם יש לו חביות הרבה: חבית אחת הוא בודק. ודי בכך: כולהון תלויות בה. בתמיה אלא כל אחת ואחת הוא בודק: ואין מחמיצות. אם הוא צריך לבדוק כל אחת ואחת וכי אינן מחמיצות אם הוא פותח את כולן: אמר ר' שמי. יש בני אדם שאינם צריכין לפתוח החבית אלא כשמכין באגרופן על החבית מבחוץ ומקול ההכאה מבינים ומרגישין הן מה שיש בה מבפנים אם היין יפה הוא:

הלכה ב מתני' בית חתנות לבנו. שדרך אדם לעשות לבנו בית כשנושא אשה לפי שאין דרך החתן לדור אצל חמיו מפני חסד חמותו: בית אלמנות לבתו. כשמת בעלה היא שבה אל בית אביה אבל בחיי בעלה היא אצל בעלה ולא היה דר בבית חמיו:

רפת

מראה הפנים

רבי חייה בר ווה שאל בא בסוף שבוע וכו'. האי בעיא הג"ה בפלוגתא דריב"ל ור' יוחנן וכבר כתבתי שתם דמסקנת הפוסקים כר' יוחנן ומבואר דהכא בפ' בתרא דע"ז קאי כוותיה דאמר כל דריתיה הלא וטעמיה חמרא חמרא ומבואר בגיטין שם:

ויידא אמרה דא. ממסקנא דהכא משמע כפי' הרשב"ם ז"ל דהאי דקאמר ומייסן והולך עד החג על מיושן קאי שצריך שיהא ג' שנים שלימות וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז ממכירה הל' ו' דעל המיושן כתב וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג

תורה אור

רפת בקר הוא זו הרוצה [א] לעשות רפת בקר בונה ארבע אמות על שש בית קטן שש על שמנה [ב] גדול שמנה על עשר [ג] טריקלין עשר על עשר *רומו כחצי אורכו וכחצי רחבו וראייה לדבר היכל וכתליו רבן שמעון בן גמליאל אומר כבנין היכל: גמ׳ *תני קנטר חייב להעמיד לו שתים עשרה על שתים עשרה. רב המנונא ספרא שאל לר׳ חנינה *כתוב אחד אומר °קומתו שלשים אמה וכתוב אחד אומר קומתו עשרים אמה. ולא הוה דשמעה ולא אמרין ליה כלום. שאל לרבי ירמיה אמר ליה מן הקרקע ולמעלן שלשים אמה ומן הדביר ולמעלן עשרים אמה אמר רבי אבהו מפבליה דביר. דביר היה עומד מן הקרקע ועד הקורות דכתיב וספון בארז מן הקרקע ועד הקורות אלא מן הקרקע ולמעלן שלשים אמה מן הכרוב ולמעלן עשרים אמה. אמר רבי תנחומא מסורת אגדה היא שאין מקום דביר עולה מן המניין. א״ר לוי ולא *מקום ארון עולה מן המניין אמר רבי לוי ותני כן בשם ר׳ יודה בי ר׳ אלעאי ארון עומד באמצע וחולק הבית עשר אמות לכל רוח:

הלכה ג׳ מתני׳ [ד] מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכנים בהמתו ומשקה מבורו אלא ממלא ומשקה מבחוץ זה עושה לו פותחת וזה עושה לו פותחת מי [ה] שיש לו גינה לפנים מגינתו של חבירו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכנים לתוכה תגרים ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת *והחיצון זורע את הדרך נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שהוא רוצה ומכנים לתובה תגרים ולא יכנום מתוכה לתוך שדה אחרת *וזה וזה אינן רשאין לזורעה:

גמ׳ תני החיצון אין זורע את הדרך דו - א״ל מעלל אנא שרע. הפנימי אין זורע את הדרך דו אמר ליה את חיים על דידך ודייש על דידי:

הלכה

רפת בקר הוא זה. וצריך לעשותו יותר גדול: הרוצה לעשות רפת בקר. ר׳ עקיבא קתני לה וה״ק אף על פי ברפת בקר היא פעמים שאדם עושה דירתו כרפת בקר: בית קטן. סיומא דמילתא דר׳ ישמעאל היא דפליג עליה דר׳ עקיבא וקאמר הפתות שבבתים הוא שש על שמנה והמוכר מקום לחבירו לעשות לו בית סתם צריך שיהיה שש על שמנה והלכה כר״ע: גדול. אם פירש לעשות לו בית גדול: טרקלין. עשוי למושב שרים: רומו. אכולהו קאי רום כל בית ובית כחצי ארכו וכחצי רחבו שלו: וראיה לדבר היכל וכותליו. בבית הראשון שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים וגובה כתליו שלשים דהיינו חצי ארכו וחצי רוחבו: כבנין היכל. איכא דאמרי ראיה לדבר היכל רשב״ג קתני לה וה״ק שרשב״ג אומר הכל כבנין היכל ואיכא דאמרי רשב״ג פליג את״ק ואתמוהי קא מתמה וכי הכל בונים כבנין היכל ואין הדבר תלוי אלא במנהג המדינה:

גמ׳ תני. בתוספתא פ״ו: קנטר. מוכר לו מקום לעשות לו קנטר תרבץ אפדני חצר שעושין שרים בצד אפדני שלהן. ובתוספתא גרים בן קנטינר: כתוב אחד אומר קומתו שלשים אמה. במלכים ו׳ והבית אשר בנה המלך שלמה לה׳ ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשי׳ אמה קומתו: וכתוב אחד אומר. שם ודביר בתוך הבית מפנימה וגו׳ ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו והוא בית קדשי הקדשים ולפני הדביר הוא פנימיות הדביר היה עשרים וגו׳ ולא קתיב קומתו אלא עשרים אמה: ולא הוה דשמעה. לא הוה בידיה ולא השיב לו כלום: מן הקרקע ולמעלן וכו׳ מן הדביר ולמעלן עשרים אמה. כלומר בכותל ההיכל גבהו שלשי׳ אמה והדביר אין גבהו אלא עשרה וקתיב מן הדביר ולמעלן עשרים אמה ומתמה רבי אבהו על זה וקאמר מפכליה דביר הוא פורך ופותח את הדביר משיעורו והלא דביר היה קומתו כקומת ההיכל מן הקרקע ועד הקורות כדכתיב התם ויבן את עשרים אמה מירכתי הבית בצלעות ארזים מן הקרקע עד הקירות ויבן לו מבית לדביר לקדש הקדשים. ורפסיק הגרסא בספר טעות הוא ובאולם לקמן הוא דכתיב בבית יער הלבנון ואולם הכסא וגו׳ וספון בארז וגו׳. מפכליה מלשון פרלה הוא עת לפרוץ תרגום ירושלמי עידן כבירה: מן הכרוב ולמעלן עשרים אמה. דבכתוב השני לא קתיב אלא משפת הכרובים ולמעלה שהכרובים על הקרקע היו עומדין וגבהן עשרה: שאין מקום דביר עולה מן המנין. כלומר מקום גופי הכרובים אינו מן המנין וקרי להו דביר משום דבהאי קרא דביר כתיב ומפרש לה אכרובים כדלעיל וקמ״ל קרא במה דלא קתיב אלא מן הכרובים ולמעלן לומר לך באף אלו העשרה הם כהעשרים שלמעלן מה למעלן חלל הוא אף אלו אין גוף הכרובים אוכל בתוך האויר כלום שהרי כנפי הכרובים היו מחזיקין עשרים אמה כמו רחב בית קדשי הקדשי׳ כדכתיב וחמש אמות כנף הכרוב האחת וגו׳ ונמלא גוף הכרובים בנס היו עומדין: ולא מקום ארון. כדמייתי מהברייתא שהיה עומד באמצע והיה ריוח וחלק בבית עשר אמות לכל רוח סביב ובנס היה עומד:

הלכה ג מתני׳ מי שיש לו בור וכו׳. על ידי חלוקה או שלקחו מבעל הבית: בשעה שדרך בני אדם נכנסין. ולא יטריחנו לבעל הבית לעמוד בלילה ולפתוח לו: זה עושה לו פותחת. בעל הבור שלא יגנוב את מימיו ובעל הבית עושה לו פותחת אחרת באותו פתח הפתוח לבור שלא יוכל לבא לשאוב בלא דעת בעל הבית ומשום חשד אשתו תקנו כן: מי שיש לו גינה וכו׳. כגון יורשין או שותפין שחלקו ונתרלה חילון לפנימי לתת לו דרך באמצע שדהו: תגרין. לקנות מירקות. גינתו: ולא יכנס מתוכה. כלומר לא יכנס בתוכה כשאין צריך לזו הגינה כלום אלא רוצה ליכנס לשדה אחרת כדי לקצר את דרכו דלא נתרצה לו אלא לצורך גינתו בלבד ולא שיכנס לצורך השמים אחר: והחילון זורע את הדרך. דכיון דבאמצע שדהו הוא אנן סהדי דלא מחל לו הדרך לגמרי ושלא יוכל הוא לזורעה: נתנו לו. כלומר שהחזירו את הדרך מן הצד ונתרצו לזה מדעת שניהם: ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת. דלזה לא נתרצה אלא שיכנס לצורך גינתו: וזה וזה אינן רשאין לזורעה. דכיון דמן הצד הוא להילוך גרידא יחדוהו לו ובגמרא מפרש עוד טעמא: גמ׳ החילון אינו זורע את הדרך. כשנתנו להם דרך מן הצד כל אחד מעכב על חבירו מלזרוע הדרך: דהוא אמר ליה מעלל אנא שרע. שהפנימי אומר לו רוצה אני להכנס לכאן מלמטה וכשאתה זורע הדרך צריך אני להקיף שלא אדרוס על זריעתך ותקפיד: דהוא אמר ליה. החילון את תהא חיים על זרע שלך ותלך מן הצד ותדרוס על שלי:

הלכה

עין משפט נר מצוה

יב
א ב ג מיי׳ פכ״א מתרומו׳ כ״ד סמ״ג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ ריד סי״ג
יג
ד מיי׳ פ״ו מהל׳ שכנים סי״ג טוש״ע שם סי׳ קסט ס״א
יד
ה מיי׳ שם טוש״ע שם

מסורת הש״ס

ב״ב ז ע״א
(תוספתא פ״ז)
ב״ב לח ע״ב
מלכים א ו
שם לט ע״א
שם פב ע״ב
ג״ז שם

מראה הפנים

התג. ובגיטין כתבתי דגם לפי׳ הרא״ש ז״ל שפי׳ דעל היבן מצל אפתקד קאי מהפרשה הסוגיא דהכא וע״ש:

ארון עומד באמצע וחולק הבית עשר אמות לכל רוח. והכי גרים בברייתא ההם דף צ״ט ע״א ארון שעשה משה יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח. וא״כ לכל רוח ורוח ממש קאמר. והרמב״ם ז״ל פי׳ יש לו עשר אמות ריוח לכל רוח ורוח לימינו ולשמאלו הרי עשרים בלא ארון ולפניו כ׳ עד הדביר. ובהדיא קאמר הכא דהארון באמצע היה עומד. וכן פירש רש״י ז״ל ביומא דף נ״ב ע״ב במתני׳ החיצונה היתה פרופה וכו׳ כפ״ק דמגילה דף י׳ ע״ב בהאי ברייתא ארון שעשה משה וכו׳ ומה שתמה התיו״ט ביומא פ״ה משנה ב׳ מהאי ברייתא על הרמב״ם ז״ל. מברייתא גופה דהתם ליכא לתמוה דאפשר לפרש כמו שפי׳ הרמב״ם ז״ל כאן אלא דמהכא הוא דקשיא ואפשר לומר דמה שכתב הרמב״ם ריש פרק ד׳ מהל׳ בית הבחירה אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח. אין כוונתו שעליה ממש היה מונח ואף הארון היה במערבו אלא דאפשר דהארון לעולם באמצע היה עומד כדתני בברייתא דהכא כהדיא ומקלתו מהארון הי׳ מונח ונוגע על האבן שהיתה במערבו וזה היה לסימן שבית אבן שתיה שממנה הושתת העולם. וכך נראה קצת מלשונו שלא כתב עליה היה הארון עומד. כן יש לדחוק לפרש שלא יהיו דבריו נגד ברייתא מפורשת להדיא:

וזה עושה לו פותחת. מפרש בגמ׳ כתם משום חשד אשתו ופי׳ רש״י שהגולים אותו נכנס בלא רשות תמיד אפשר יוליאו לעז על אשתו ויבואו לתגרה ובדברי הרמב״ם ז״ל שכתב בפ״ו מהל׳ שכנים הלכה י״ג. ובעל חצר משום חשד אשתו שלא תכנס לשם אלא מדעתו נראה שהוא ט״ס וצ״ל שלא יכנס:

בונה

הלכה ד מתני'

*מי [א] שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו דרך [ב] היחיד ארבע אמות *ודרך [ג] הרבים שש עשרה אמה *דרך [ד] המלך אין לה שיעור ודרך [ה] הקבר אין לה שיעור המעמד דייני ציפורין אמרו [ו] בית ארבעת קבין [ז] המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכן המקבל מקום מחבירו לעשות לו קבר עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש ופותח לתוכה שמנה כוכין שלשה מיכן וג' מיכן ושנים מכנגדן והכוכין ארכן ארבע אמות ורומן שבעה ורחבן ששה ר"ש אומר עושה תוכה של מערה שש על שמנה ופותח לתוכה שלש עשר כוך ארבעה מיכן וארבעה מיכן ושלש' מכנגדן ושנים אחד מימין הפתח ואחד מן השמאל ועושה חצר על פתח המערה שש על שש כמלוא המיטה וקובריה ופותח לתוכה שתי מערות אחת מיכן ואחת מיכן ר"ש אומר ארבע לארבע רוחותיה רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הסלע: **גמ'** רב חייה בר יוסף אמר עושה אותן כמין נגרין א"ל ר' יוחנן והלא הכלבים אינן נקברין כן. כיצד עושה בונה מלפני' כבחוץ ואין העוברת נוגעות בו. אינו עבר בני חדא מדלעיל וחדא מלרע:

הדרן עלך פרק המוכר פירות

הלכה א מתני'

*האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך היו שם [ח] נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדין עמה [ט] פחות מיכן נמדדין עמה [י] ואם אמר לו כבית כור אפילו היו שם נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים או סלעים גבוהים יותר מעשרה טפחים הרי אילו נמדדין עמה: **גמ'** ר' יסא בשם ר' יוחנן ובלבד במעוטי שדהו [כ] במובלעים בה *ובסלע [ל] ששילחו בית רובע אין נמדד עמה. שבאמצע נמדד שבצד אין נמדד. אי זהו צד ואי זהו אמצע דבית ר' ינאי אמרי כל שמחרישה סובבתו זהו אמצע אין המחרישה סובבתו זהו הצד. אתא ר' יוסי בשם ר' יוחנן היה רובה מצד אחד שאם תפזרנה ויש לה מיעוט נמדד עמה.

רחבין

הלכה ד מתני' מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו. שהחזיקו בו רבים מעולם לעבור שם וסתם דרך הרבים אין פחות משש עשר אמה: מה שנתן נתן. וזכו בהם ושלו לא הגיעו ויש להרבים שני הדרכים דקי"ל מילר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו: דרך היחיד. לילך אדם אחד לשדה שלו: דרך הרבים. מעבר שאין דרך שם מארץ רחוקה: דרך המלך אין לו שיעור. שהמלך פורץ גדר לפניו לעשות לו דרך: דרך הקבר. שנושאין המת לקברו אין לו שיעור תקנת חכמים הוא משום יקרא דמת שצריכין ללותו הרבה בני אדם: המעמד. מקום שעושין שבעה מעמדות ושבעה מושבות כשהן חוזרין מלקבור המת כנגד שבעה הבלים שבתחלת ספר קהלת: בית ארבעת קבין. לפי חשבון חצר המשכן שאתים דהוו מאה על חמשים נמצאת בית סאה נ' על נ' והסאה ו' קבין נמצא בית ד' קבין שלשי' ושלש אמות ושני טפחים רוחב על אורך חמשים: וכן המקבל מחבירו. בקבולת שיחפור לו קבר: עושה תוכה של מערה. חללה של מערה ארבע אמות רוחב באורך שש. וגובה המערה היא ד' אמות: שמנה כוכין. שמנה קברים שלשה מכאן ושלשה מכאן לשני לדדין של אורך המער' ושנים מכנגד הנכנס למערה וכל קבר וקבר ארבע אמות אורך ורחב ששה טפחים ורום שבעה נמצא בין כל קבר וקבר שמן הלדדין אמה ומחצה ובין השנים האמצעים שתי אמות: הכל לפי הסלע. אם המקום קשה אין המקבל חייב לחפור אלא שש אמות באורך וארבע ברוחב כדברי הת"ק ואם המקום רך ותיחות חייב המקבל לחפור שש על שמנה כדברי ר"ש והלכה כת"ק:

גמ' עושה אותן כמין נגרין. לפרש דברי ר"ש קאי דאמר א' מימין הפתח ואחד מן השמאל והיכן עושה אלו השתים הרי אין שם מקום להם וקאמר דעושה אותן כמין נגרין של הפתח זקופין ויורדין ממעלה למטה ונותן שם המתים זקופין ומקשי ר' יוחנן וכי מדרך לקבור המתים כך והלא אפי' הכלבים אינן נקברין כן אלא כילד עושה בונה אלו השתים מלפנים והיינו בקרן זוית ועושה אותן שוין כאלו הכוכין שבחוץ והן של הלדדין: ואין העוברות. ופריך הלא הלדדין נוגעות בו שהרי כוכין של הלדדין הן סמוכין להקרן וא"כ הרי נוגעות בהן והיכי חפיר להו ומשני אינו עובר שיעשה בכדי שלא יגעו באותן של הלדדין והיינו שלא יחפור אותן בעומק שוה כעומק הלדדין אלא שמעמיק אותן של קרן הזוית ביותר מאחת עומק הלדדין ובני חדא מלעיל וזהו הכוך שבלדו וחד מלרע זהו הכוך שבהקרן וכן מצד השני ולא נגעי בהדי הדדי:

הדרן עלך המוכר פירות

הלכה א מתני' האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך. כשיעור בית כור שהוא ברבוע מאתים וארבעה ושבעים אמות על מאתים וארבעה ושבעים אמות בקירוב: עפר. הראוי לזריעה משמע אבל אם אמר בית כור סתם אפילו היה כולו סלעים הגיעו דאיכא למימר לבנות בית או למישטח בי' פירות בעי ליה: נקעים. בקעים עמוקים עשרה טפחים אע"פ שאין בהן מים: אין נמדדין עמה. לפי שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד ויהא נראה כשנים או שלשה מקומות ולוקח אלו הנקעים והסלעים בכלל הבית כור בלא דמים: כבית כור. משמע כמות שהיא בין סלעים בין עפר: **גמ'** ובלבד במעוטי שדהו. הא דקתני פחות מכאן נמדדין עמה ובלבד שיהו מיעוט של שדהו ולא יותר מד' קבין כדאמר לקמן בסוף ההלכה: במובלעין בה. שלא יהיו במקום אחד: ובסלע. יחידי: ששילחו. גדלו הוא בית רובע אין נמדד עמה דיש לו שם בפני עצמו ולא בטיל לגבי שדה: שבאמלע. הפחות מעשרה טפחים שהיא באמלע השדה הוא שנמדד עמה אבל אם הוא מן הלד כדמפרש והזיל שאין המחרישה סובבתו שהוא עומד סמוך למילר כל כך שאין יכול לסבבו במחרישה זהו מן הלד ואין נמדד עמה: אתא ר' יוסי בשם ר' יוחנן. ופירש הא דקאמר לעיל במובלעים בה ומשמע שיהו מפוזרים ומובלעים בתוך כל השדה או ברובה ככולה והשתא קאמר שאם היה רובן מלד אחד במיעוט השדה שאם תפזרנה ויש לה מיעוט כלומר שיתמעטו ויהיו מובלעין ברוב של השדה נמדד עמה ועל סלע יחידי קאי וכן משמע מדלקמן וחסר כאן היה חלוק וכו' וגרסינן הכא היה חלוק נמדד עמה כמו לקמן שאם היה הסלע חלוק לשנים בטל ונמדד הדא אמרה היה רובה מלד אחד וכו' וכדפרישית:

רחבין

מראה הפנים

בונה מלפנים כבחוץ. כמה דאמר ר' יוחנן נמי התם דעביד להו בקרן זוית וכפי' הרשב"ם ז"ל דלא לגד הפתח קאמר כדעת הי"מ אלא באותן הזוית שכנגד הפתח. וכהדיא קאמר הכא בונה מלפנים. ומיהו כמה שפירש הוא ז"ל לפי שיטתו לקא דמשני כמעמיק שהכוך שבקרן מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן וכו' ולא הוי ניחא ליה לפרש כמעמיק זה תחת זה מחמת הקושיא שהקשה דא"כ יעשה כן בכל המערה. אבל קושיא זו כבר מתורלת היא בתוס' ד"ה דעביד להו וכו' דכל המערה א"א לעשות כן לפי שהיה מתקלקל כותל המערה. וכהדיא קאמר הכא בני חדא מלעיל וחדא מלרע וא"כ לפי' זו בעלמא דעושה אותן בקרן זוית ממש מתפרש הוא לענין מעמיק כפי' הי"מ הנז:

ז"ל וכ"כ הרמ"ה ז"ל שהביאו הטור סי' רי"ח וכבר דקדקו על הרב שהביא בהגהה בסי' הנזכר על דברי הרמב"ם שכתב המחבר בש"ע והה"ד אם אמר בית כור לגד וזהו דעת אחרת כדעת התוס' והרא"ש והנ"י ז"ל:

ובסלע ששילחו בית רובע אין נמדד עמה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם הלכ' ג' וכך היתה גירסתו ז"ל בגמ' דילן וכגי' רב האי גאון שהביא הרמב"ן ו"ל וככל הסוגיא זו כמה דפרישית עולה כפי הסוגיא דהתם וכן בהני בעיות דלא איפשיטו לקמן הוא כעין הבעיות דהתם ומלבד ממה שנראה מסוגיא דהכא דר' יוחנן קאמר היה רובה מלד אחד וכו' והיא בעייא דרב חייא בר אבא דהתם רוב במיעוטה ועלתה בתיקו שם. וכן בשיעור רחבין כדלקמן. וכן הא דמפרש הכא בסלע יחידי כל שאין המחרישה סובבתו זהו מן הלד והיינו סמוך למילר דאמר התם בברייתא דאפי' כל שהוא אין נמדד עמה והכא פירשו מהו סמוך למילר. ובנ"י בשם הר"ן ז"ל על הא דבעי רב פפא מיפסק עפר בנתיים מהו וסלקא בתיקו וכתב ולא איתפרש בגמ' כמה עפר מפסיק בעי אבל בירושלמי פירשו דכל שהמחרישה סובבתו זהו באמלע עכ"ל. ולפי נ"י

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז האומר לחבירו בית כור עפר. דוקא א"ל עפר וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ' כ"א מהל' מכירה שכתב בכל הדינים האלו עפר וכן פי' הרשב"ם

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פי"ג מהל' נ"מ הכ"ו סמ"ג עשין טוש"ע חו"מ סי' שעז ס"א

טז
ב מיי' פכ"א מהל' מכירה ה"ט ופ"ג מהל' מתנת עניים הלכה ג סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' ריז ס"ד

יז
ג מיי' פכ"א מהל' מכירה ה"ט ופ"ג מהלכות נ"מ הכ"ו טוש"ע שם

יח
ד מיי' פכ"א מהלכות מכירה ה"י ופ"ג מהל' מלכים ה"ב טוש"ע שם

יט
ה מיי' פכ"א מהל' מכירה הלכה י

כ
ו מיי' שם הל' יא טוש"ע שם

כא
ז מיי' שם ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם

ח מיי' שם פכ"א ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ריח ס"א

ב
ט מיי' שם טוש"ע שם ס"ב

ג
י מיי' שם ה"ד טוש"ע שם ס"ג

ד
כ ל מיי' שם הל' ב ג טוש"ע שם

מסורת הש"ס

ב"ק כח ע"א

שבת לט ע"א

סנהדרין כ ע"ב

קדושין פא ע"א

ב"ב קג

רחבין כמה רבי חגי אמר עד ארבע אמות ר' יוסי בי ר' בון אמר עד עשרה טפחים. היה שם נקע א' עמוק עשרה טפחים ואין בו ארבעה מהו נישמעינ' מהדא. דמר ר' יסא בשם רבי יוחנן ובלבד במיעוט השדה ובמובלעין בה ובסלע ששילחו בית רובע אין נמדד עמה היה חלוק נמדד עמה. הדא אמרה היה רובה מצד אחד שאם תפזרנה ויש בה מיעוט אין נמדד עמה. היה שם נקע אחד אריך והוא מסתלק לבית רובע. ר' חייה בר ווא שאל היה עשוי כמין מקלות נמדד עמה אי לא ר' יודן בר ישמעאל שאל היה עשוי כמין טבליות של שייש נמדד עמה אי לא ר' יצחק בר טבליי שאל היה עשוי כמין קתדריות ממקום דופנו הוא מודד או ממקום שיפועו מודד. רב הונא בשם רב חייה בשם ר' יוחנן והוא שיהא שם בית ארבע כור עפר:

הלכה ב מתני'

[א] בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל פחת כל שהוא נכה הותיר כל שהוא יחזיר ואם אמר לו [ב] אם חסר ואם יתר אפילו אם פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו יותר מיכן יעשה חשבון [ג] ומהו מחזיר לו מעות ואם רצה מחזיר לו קרקע ולמה אמרו מחזיר לו מעות [ד] לייפות כוחו של מוכר שאם [ה] שייר בשדה *בית תשעת קבין ובגינה [ו] בית חצי קב וכדברי רבי עקיבה בית רובע מחזיר לו את הקרקע ולא [ז] את הרובע בלבד הוא מחזיר לו אלא את כל המות': **גמ'** הכא את מר הגיעו והכא את מר לא את הרובע בלבד מחזיר לו אלא כל המותר. אמר מכיון שאת מוציאו לפחות

פני משה

רחבין כמה. עמקן וגבהן קתני עשרה טפחים רחבן כמה: ואין בו ארבעה מהו. כלומר דהבעיא היא אם הא דקתני פחות מכאן נמדדין עמה אתרוייהו קאי אעמקן ורחבן שאם היו פחותין מעשרה עומק או גובה ופחותין מרחב ארבעה נמדד אבל אם היו עמוקין או גבוהין עשרה אע"פ שאין ברחבן ד' אין נמדד ומש"ה נמי לא קתני במתני' בהדיא שיעור רחבן או דילמא מכיון דקאמר דבעינן שיעור רחבן ארבעה אם הן פחותין מרחבן אע"פ שיש בהן שיעורי עומק או גובה נמדד ופשיט ליה מדקאמר לעיל גבי סלע יחידי דוקא אם הוא בית רובע ושלם הוא דאין נמדד אבל אם היה חלוק לשנים אע"פ שהוא במקום אחד נמדד הוא ש"מ שיעורין אלו בדוקא קאמרינן: הדא אמרה וכו'. אגב דלעיל נקט לה: היה שם נקע א' ארוך. וקצר אבל מסתלק הוא לבית רובע אם תצטרף אותו לארכו יהיה בו שיעור בית רובע במקום אחד מהו שיהא נמדד עמה: כמין מקלות. כלומר שאינו שוה אלא דרך עקלתון כמין מקלות: כמין טבליות של שיש. שהוא כמשולש: כמין קתדריות. עגול כמין קתדרא מאיזה מקום הוא מודד מלמעלה או ממקום שיפועו: והוא שיהא שם בית ארבע קבין עפר כל"ל. אבל אם היו יתירין על ד' קבין לעולם אין נמדדין עמה:

הלכה ב מתני' מדה בחבל. כלומר בלימצום כמו שתמדוד במדת החבל בית כור לא פחות ולא יותר: פחת כל שהוא. שלא היה הבית כור שלם ינכה לו כפי הפחת והמקח קיים: הותיר כל שהוא. על הבית כור יחזיר למוכר הקרקע שהותיר או הדמים כדלקמן: אם חסר או יתיר. אני מוכר לך בכך וכך ולא ה"ל מדה בחבל: אפי' אם פחת. או הותיר רובע הקב לכל סאה דהיינו שלשים רביעיות לבית כור הגיעו. והא דקאמר אפילו פחת רובע לסאה ולא קאמר אפי' פחת שבעה קבין ומחצה לכור לאשמועינן אתא דאפי' במכירה מועטת כגון בית סאה אני מוכר לך הן חסר הן יתר ואיכא חסר או יתר רובע הגיעו ומסקינן בגמרא התם דאם אמר בית כור עפר סתם ה"ז כמי שפירש הן חסר הן יתיר לענין פחת או הותיר: יותר מכאן. אם הותיר יותר מרובע לכל סאה או שפיחת יותר מרובע: יעשה חשבון. יחשוב עמו על כל הרבעין כולן שחסרו או הוסיפו וכל שפיחת מבית כור ינכה לו מן הדמים וכל שהוסיף על בית כור יחזיר לו: ומהו מחזיר לו מעות. אם הוא לטובתו של מוכר כדמפרש ואזיל: ולמה אמרו מחזיר לו מעות. שהרי מן הדין אין לו להחזיר לו אלא קרקע שלא קנה הלוקח אלא הבית כור בלבד: לייפות כחו של מוכר. לא תקנו חכמים שיתן לו מעות כפי המותר אלא משום יפוי כח של מוכר שלא יפסיד אותו קרקע מועט דלא חזי ליה למידי: שאם שייר בשדה. אם היה המותר בית תשעה קבין דהשתא חזי ליה האי קרקע כדאמרינן בפ"ק דבית תשעה קבין חשוב להיות נקראת שדה אז אין מחזיר לו מעות אלא המוכר נוטל את הקרקע שלו: ולא את הרובע בלבד וכו'. אכולה מתני' קאי כדמפרשינן בגמרא: **גמ'** הכא את אמר הגיעו והכא את אמר וכו'. כלומר דפריך הא ברישא קתני אם אמר הן חסר הן יתיר עד רובע הגיעו יותר מכאן יעשה חשבון וקס"ד דלעולם הרובע הגיעו ואפי' המותר יותר מהרובע ויותר מכאן יעשה חשבון דקאמר מה שהוא בתוספת יתר על כדי רובע לסאה על זה יעשה חשבון להחזיר לו הקרקע או המעות במו דמפרש לקמיה ומה הוא מחזיר לו וכו' אבל הרובע לעולם אין צריך להחזיר לו וא"כ קשיא הא דקתני בסיפא לא את הרובע וכו' ומשמע דה"ק לא את המותר בלבד הוא מחזיר אלא אף כל הרבעין כלן דכשיש הוספת יתר על כדי רובע לסאה שוב אין כאן מחילה וצריך להחזיר לו את הכל או בקרקע או במעו' והא רישא הגיעו על הרובע קתני: אמר. ומשני אמוראי. לא כדקס"ד אלא דרישא ה"נ קאמר יותר מכאן על כדי רובע לסאה יעשה עמו חשבון על הכל וכדפרישית במתני' דהא דקאמר לא את הרובע וכו' אכולה מתני' קאי וטעמא כדמסיק: מכיון שאת מוציאו לפחות

קרבן העדה

הכא את מר הגיעו והכא את מר לא את הרובע בלבד מחזיר לו אלא כל המותר אמר מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל מחזירו את למידה בחבל. פי' דמקשה הגמ' קושית הגמ' הבבלית כלפי לייא דהכי נ"ל למיתני ולא את המותר בלבד מחזיר אלא כל הרבעין דהא רבע הגיע אך כשיש מותר מחזיר וקמ"ל דאז אפילו רבע דהגיע גם כן מחזיר דאילו לפי לשון הזה ולא את הרבע בלבד מחזיר אלא כל המותר משמע דרבע לא הגיע ובשבילו מחזיר את המותר ובאמת הרבע הגיע אך משום המותר מחזיר הרבע והיינו דקפריך הכא את מר הגיע. והכא את מר ולא את הרבע בלבד מחזיר אלא כל המותר דמשמע דמחזיר המותר בשביל הרבע והא אמרת דרבע הגיע והול"ל ולא את המותר בלבד אלא כל הרבעים דהיא דמחזיר הרבע משום המותר. ע"ז משני אמרי מכיון שאת מוצאו לפחות מחבל מחזירו את למדה בחבל. וה"פ דהא קמ"ל התנא דלא תימא דהכי קאמר אם הותיר רובע לסאה הגיע יותר מכאן יעשה חשבון דאם הוי יותר מכאן אז יעשה חשבון מחלקים ויחזור חלק הרבע והיותר מכאן הכ"ש הגיע דלא מחזיר אך החלק הרבע אבל היתרון כ"ש לא מחזיר. ע"ז מדייק התנא וקמ"ל דלא את הרובע בלבד הוא מחזיר דיעשה חשבון אך על חלק הרבע ז"א אלא דאז מחזיר כל המותר אפילו הכ"ש דמשום דמחזירו את למידה בחבל דדינו אפילו הותיר כ"ש יחזיר וזהו העיקר דקמ"ל התנא דמחזיר המיתיר כ"ש דדינו כמדה בחבל. אבל בבבלי תני רבין בר נחמן לא את המותר בלבד הוא מחזיר אלא כל הרבעים דס"ל דזה פשיטא דמותיר אפילו כ"ש יחזור אבל הא"מ דהרובע לא יחזיר כיון דאמר הן חסר הן יתר וויתר הרובע אך היתר לא וויתר. וקמ"ל התנא כמו דמחזיר היתר כ"ש כך מחזיר הרבעים. אבל בירושלמי משני דעיקר קמ"ל דמחזיר גם היתר כ"ש דהא"מ דתמיד אין להחזיר אלא הרובע בלבד ולא הרובע והיתר כ"ש ע"כ קמ"ל דדינו כמידה בהבל בהחזרת יתר כ"ש. א"נ והיא העיקר דה"פ דמקשה כאן כקושית הש"ס בבבלי דף נ"ד ע"ב אלמא היכי דבעי אהדורי כולי' מהדר ואמאי לא יחזור רק המותר בלבד אבל הרבע דאמרת ברישא הגיע אמאי יחזור. ומשני הגמ' דמחזירו את למידה בחבל וכתירוצא דהבבלי שם עיי"ש דכיון דסתם בית כור הוי נ"כ דווקא כמאן דא"ל מידה בחבל אף דהן חסר הן יתר מבטל לי' וכיון דהוי יותר מרובע הזר הדין למידה בחבל ועל כרחך אפילו הותיר כל שהוא חוזר:

לא

עין משפט נר מצוה

ה
[א] מיי' פכ"ת מהל' מכירה ה"ב סמ"ג עשין כב טוש"ע חו"מ סי' ריח ס"ז

ו
[ב] מיי' שם טוש"ע שם ס"ח

ז
[ג] [ד] מיי' שם טוש"ע שם ס"ט

ח
[ה] מיי' שם ה"ט טוש"ע שם ס"י

ט
[ו] מיי' שם טוש"ע שם סי"ב וסע"ב

י
[ז] מיי' שם ה"ט טוש"ע שם ס"י וסעיף יב

מסורת הש"ס

כתובות

מראה הפנים

גי' ופי' זה א"כ פליגא הא דהכא אתלמודא דילן. דהא קאמר בפשיטות דאין נמדד ולפי גי' שלפנינו ופירושה שפיר אתיא כדהתם:

רבי תני אמר עד ארבעה טפחים. כצ"ל וכן נראה מדברי הרשב"א ז"ל הביאו הה"מ שם. ובכל מקום רחב ארבעה מקום חשוב הוי. וכתב שם דמשמע מתוך בעיא זו שאם יש ברחבן ד' על ד' אין נמדדין כדברי הרב"ם ז"ל. אבל דעת הרמב"ם ז"ל אינו נראה כן דלא זכר שיעור הרוחב ומפני שלא הוזכר בגמ' דילן:

והוא שיהא שם בית ארבע קבין עפר. כצ"ל. והכי אמרינן התם בריש פרקין א"ר יצחק שרבין שאמרו בית ד' קבין וכו' והרשב"ם ז"ל כתב וה"ה קביים בתלי טור ומבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ת מהל' מכירה אין נראה לדעתו כן דלא כתב שם אלא כדברי ר' יצחק וכהאי דמסקינן שם בדין זה וע"ש:

מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל מחזירו את למדה בחבל. משמע להדיא מכאן דלעולם היכא דאיכא יתר על כדי רובע לסאה צריך להחזיר לו את הכל ואע"פ שאין וכאן שתוספת כין בכל בדה של תשעה קבין ודקתני בסיפא שאם שייר וכו' ולא את הרובע בלבד וכו' הרובע נמי קאי דכשתילוק הוא אם יש בכאן ט' קבין כין הכל מחזיר לו קרקע ואם לאו מחזיר לו מעות אבל לעולם צריך הוא להחזיר את הכל דאין כאן מחילה אם יש במותר יותר מכדי רובע לסאה וכיינו דקאמר מחזירו את למדה בחבל וזה עולה כפירוש הרשב"ם ופי' רב האי גאון ז"ל הובא בפירושי הרי"ף בלוי מיגש ז"ל והוא ז"ל חולק עליו ומפני שאין ומלא ביד בל מעתיק דבריו למען ידלה הרואה להבין דדברי הרמב"ם ז"ל בכל דיני דמתני' עולין גם כפי' ודעת רבו ז"ל וי"ל לא את המותר בלבד יחזיר אלא את כל הרבעין הולך פי' כשיהיה המותר יתר על רובע לסאה

לפחות מחבל מחזירו את למידה בחבל:

הלכה ג מתני׳ מידה בחבל אם חסר אם יתר ביטל אם חסר אם יתר מידה בחבל הן חסר הן יתר מדה בחבל ביטל מידה בחבל את הן חסר הן יתר כדברי בן ננס [א] בסימניו במצריו פחת משתות הגיעו עד שתות ינכה: **גמ׳** *תני ר׳ חייה *המוכר [ב] עבד להבירו נמצא גנב או קיביוסטוס הגיעו. [ג] נמצא ליסטים או מוכתב למלהות לא הגיעו. רבי הונא אמר השתות *עצמו מנכה:

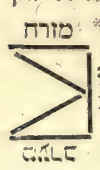
הלכה ד מתני׳ [ד] האומר להבירו חצי שדה אני מוכר לך משמנין ביניהן נוטל חצי שדהו חצייה בדרום אני מוכר לך משמנין ונוטל חצייה בדרום והוא מקבל עליו מקום הגדר והחריץ ובין חריץ וכמה הוא חריץ ששה טפחים ובין חריץ לשלשה: **גמ׳** תני האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך ופלוני מקיפך ופלוני מקיפך והצי פלוני מקיפך רב הונא ורב יהודה ור׳ ירמיה חד אמר נותן לו כמין פנדור וחד אמר נותן לו כמין מטלית וחד אמר נותן לו כמין פסיקיא:

הדרן עלך פרק האומר לחבירו

לפחות מחבל. כלומר מכיון שאתה מוליא מדין הזה לדין פחות מחבל וכלו׳ כאין כאן דינו כפחות מחבל דפחות מחבל היינו היכא דאמר ליה הן חסר הן יתיר ונקרא פחות מחבל לפי שאינו בלימצוס. וכאן חסר הן יתיר הוא דאמרינן דעד רובע הגיעו ומכיון שכאן הוא יותר מרובע אזב אין דינו כהן חסר או יתיר דלא אמרו אלא רובע דוקא וא״כ מחזירו אתה לדין יותר מרבע לדין מדה בחבל דכמו מדה בחבל דינו יוחזר כל שהוא יחזיר ה״נ יעשה חשבון דקאמר שלריך לחזיר לו את הכל ואף הרבעין כולן והשתא לא את הרובע וכו׳ דסיפא אכולה מתני׳ קאי:

הלכה ג מתני׳ מדה בחבל אם חסר אם יתר. האומר לחבירו שתי לשונות הללו הסותרים זה את זה: ביטל. לשון אחרון שהוא אם חסר או יתר את לשון הראשון שהוא מדה בחבל ואפי׳ פיחת או הותיר רובע לשאה הגיעו: כדברי בן ננס. דס״ל תפוס לשון אחרון אבל חכמים פליגי עליה ואמרי הלך אחר פחות שבלשונות דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון ולעולם נוטל הלוקח הפחות שבהן והלכה כחכמים: בסימניו ובמלריו. אמר לו בית כור עפר אני מוכר לך בתוך הסימנים והמלרים האלה: פחות משתות הגיעו עד שתות ינכה. מה שהוא יותר על שתות מן הבית כור ועד שתות ולא שתות בכלל ינכה ושתות עלמו כפחות משתות הוא והגיעו: **גמ׳** תני רבי חייה. בתוספתא פ״ד והגב דתני הכא דיני דהגיעו ולריך לקיים מקחו מייתי לה נמי להא: קוביוסטוס. גונב נפשות: הגיעו. דכל העבדים בחזקת שיש בהן אלו המדות הרעות: ליסטים. מזוין הורג נפשות וסופו ליהרג: מוכתב למלכות. למלאכתו והמלך תופשו בכל עת שירלה לא הגיעו דהוי מקח טעות: השתות עלמה מנכה. הא דקתני עד שתות ינכה עד ועד בכלל הוא:

הלכה ד מתני׳ משמנין ביניהן. כלומר השומן יהא ביניהן ששמין כמה שוה כל השדה ומשוין שני החלקין בשווי הדמים ונותן ללוקח חלק הכתוב שבה מה שהוא חצי הדמים של כל השדה. כגון שמכר לו שדה בת מאה במאה דינרין ויש בה שלשים אמה מקום שמן ששוה חמשים דינרין נוטלו המוכר ונותן ללוקח שבעים אמה החלק הכחוש בחמשים. דינרין ונפקא מינה שרולה המוכר בקב עידית משני קבין זיבורית ואף על פי שדמי שניהן שוין: חצייה בדרום אני מוכר לך משמנין ביניהן. שמין מה ששוה כל השדה כולה ונותן לו חצייה בדרומה בחצי דמי השדה: והוא מקבל עליו. הלוקח לתת מקום בחלקו שקנה לעשות גדר וחריץ ובן חריץ ותרווייהו אחורי הגדר מבחוץ כדי שלא תקפוץ הבהמה והנכנס בשדה דאי עביד חריץ ולא עביד בן חריץ איידי דחריץ רווח נכנסת בתוכו וקופלת למעלה על שפת השני ואי עביד בן חריץ ולא עביד חריץ איידי דקיין קיימא אשפתיה וקפלא אבל כשהן שנים אינה יכולה להכנס בקטן למיעוט רחבו ולא תקפוץ לרוחב שני החרילין ובין חריץ לבין בן חריץ לריך שיהא רחב טפח: **גמ׳** תני האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך. ומלר לו מלרים לסמן לו חצי השדה וא״ל פלוני מקיפך זה הלד מזרח שפלוני מקיפו הוא סמוך לו מלשון תורמין מן המוקף וזה לד דרום שפלוני מקיפו וזה חצי לד מערב שהוא החצי שפלוני מקיפו ופליגי בה כילד הוא נותן לו אותה חצי השדה: כמין פנדור. מלשון פנדא והוא אזור רחב וחלול וכלומר שנותן רלועה אחת רחבה כנגד מזרח וכנגד דרום וכנגד חצי מערב שיהא לערך חצי השדה: כמין מטלית. ארוך כלומר דלכך אמר ליה רוח השלישית וחצי פלוני * מקיפך לומר שמשם הוא חצי חלקו ומשם הוא מודד לו חצייה באורך על פני השדה כולה: כמין פסיקייא. חתיכות חתיכות ובהא פליגי עם המ״ד כמין פנדור דלדידיה נותן לו רלועה א׳ על פני כל המלרים כדלעיל והאי מ״ד סבר דלהכי א״ל וחצי פלוני שיהא נוטל אלו החתוכות עד כנגד אותו החצי וכמו שני משולשין כזה * ובלבד שיהא חצי השדה:

הדרן עלך פרק האומר לחבירו

הלכה

מסורת הש״ס
(תוספ׳ פ״ד ב״ב לג וש״נ)
פ׳ שם קי

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי׳ פכ״ח מהל׳ מכירה הל׳ יב סמ״ג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ ריח סע״ו

יב
ב מיי׳ שם פט״ו ה״ג סמ״ג לאוין קסח טוש״ע שם סי׳ רלב ס״י

יג
ג מיי׳ שם פכ״א הכ״ב טוש״ע שם סי׳ ריח ס״כ

מראה הפנים

לכאס שהוא בכאס קבין ומתלס לכור אם יגיע זה המותר לתשעה קבין שהוא שיעור שדה לא את סיתר על שבעת קבין ומחלס לכור הוא שמחזיר לו בלבד אלא את כל המותר כולו מחזיר לו ואין בם ויתור כלל הואיל ויש בו באותו מותר שיעור שדה ורבינו האי ז״ל כתב בספר מקח וממכר דהיכא דאיכא יתר על שבעת קבין ומחלה אע״ג דלא מטי לתשעה קבין מהדר ליה הכל ואפי׳ בנהו בבעה קבין ומחלס ובמעינן מינה דס״ל לגאון ז״ל דהאי דקתני שאם משייר בשדה תשעה קבין וכו׳ לא אסיפא בלחוד אלא ארישא נמי דקתני יתר מיכן יעשה חשבון הוא וקבי״ל לן להאי פירושא דאמרינן לעיל אמר רב הונא תשעה קבין שאמרו הפי׳ בבקעה גדולה ורב נחמן אמר נותן לכל כור וכור בבעה קבין ומחלס ואי איכא טופיינא למליותא דתשעה קבין הוא דהדר הכל אבל אי איכא טופיינא על שבעה קבין ומחלה ולא מטי עד תשעה קבין ההוא טופיינא בלחוד הוא דהדר. אבל כנהו בבעה קבין ומחלה לא הדרי עכ״ל הר״י הלוי ז״ל. ומעתה יראה שמעיין בדברי הרמב״ם בפ׳ כ״ח מהל׳ מכירה הל׳ ו׳ והל׳ ז׳ שהן ממש כדברי רבו ז״ל והה״מ שפי׳ לדבריו שכתב בהל׳ ו׳ יתר על כן יתשוב עמו על כל הרבעין כולן וכו׳ וכמו שהעתקתי דבריו בפירש המשנה בלי דכתב דר״ל כפירש הרשב״ם ורבינו האי ולא כדברי רבו ומתמת כן הוקשה לו הא דכתב לקמן בהל׳ ז׳ היתה התוספת יתירה וכו׳ והנאמר יתר על הרבעים וכו׳ שהוא סותר לדבריו דלעיל ורלה לחלק לדעתו ז״ל דכל שאין בם תשעה קבין יתר על הרבעין החוזרים כמעות אע״פ שיש בין הכל תשעה קבין ובשים ע׳ קבין יתר על הרבעין החוזרה בקרקע ודברי תימה הם וכו׳ ע״ש ובודאי אם נפרש כך דברי תימה הן ואין הדעת סובלתו אבל האמת יורה דרבו דמה שכתב בהל׳ ו׳ יתר על כן וכו׳ לא היה דעתו ז״ל כלל לנטות לפי׳ שהבין הה״מ דלא כתב יתשוב עמו על כל הרבעין כולן לומר דמחזיר לו הכל אם הוסיפו וכו׳ וכדעת החולקין דזה לא עלה על דעתו ז״ל אלא שביאר בכאן דין א״ל הן חסר הן יתר או בית כור עפר כתם ויתשוב כל הרבעין אם פחתו וכו׳ וכל שהוסיף על בית כור יחזיר לו ולא ביאר בהלכה זו אלא לענין החשבון ובענין אם ההוספה יתר על כן והוא לריך להחזיר ומה בית החוזרה וכילד היא החזרה מסיים בהלכה דלקמן ומה הוא מחזיר לו אם היתה התוספת פחותה מט׳ קבין מחזיר לו דמיה וכו׳ אם יש בו ט׳ קבין וכו׳ ר״ל ואם לאו בטופיינא בלחוד הוא דהדר ואגב ביאר דין הסמוך לשדה שלו וכו׳ ודין היוקר והזול המבוארים שם וכפי דעתו ז״ל ובעיקר דין התוספת והמזרה הראה בפירוש שדעתו כדעת רבו ז״ל שנתבאר ופסק כרב נחמן לפי הפירוש שפי׳ רבו ז״ל ולענ״ד אין כאן ספק בזה:

מוכתב למלכות. כדפריטית וכך הוא פירש הרמב״ם ז״ל בפ׳ ט״ו ממכירה הל׳ י״ג והרשב״ם ז״ל פי׳ בדף נ״ב ע״ב מוכתב למלכות ליהרג. והיינו ליסטים מזוין:

רבי הונא אמר השתות עלמו מנכה. מחלפה שיטתיה דרב הונא דהתם בדף ק״ו ע״א דאמר שתות כפחות משתות ופסקו הפוסקים טותיה וכדפריטית במתני׳:

חצי שדי אני מוכר לך ופלוני מקיפך וכו׳. בבבלי פ׳ המוכר את הבית דף ס״ב ע״א גרסינן מלר לו מלר אחד ארוך ומלר אחד קלר אמר רב לא קנה אלא כנגד הקלר א״ל רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד רחב תוך שתיק רב ומודה רב היכא דאיכא מלר ראובן ושמעון וכו׳. ובודאי דלא דמיא להאי דהכא דהתם פליגי כמה הוא דקנה והכא בהדיא אמר לו חצי שדי אני מוכר לך ופליגי איזה מקום שקנה לו בחצי שדהו. ומכל מקום שמעינן דלרב דאמר התם דלהכי מלר לו מלר הקלר לומר דמשם וכנגדו הוא דמקני ליה ולא יותר יהוא הדין להא דהכא דמשם הוא מודד לו חצי שדהו וכמ״ד כמין מטלית. ומבואר הוא דמחלוקת הפוסקים הוא בהאי דינא דהתם דדעת הרי״ף ז״ל לפסוק כרב כ״כ בחידושי הרמב״ן ז״ל לדעתו דס״ל דהא דשתיק רב שלא תב להשיב להם וכן פסק הרמב״ם ז״ל בפכ״א ממכירה הל׳ י״ג כרב. ודעת התוספת והרא״ש ז״ל לפסוק כרב כהנא ורב אסי דהא דשתיק משמע מפני שהודה להם והרמב״ן ז״ל הכריע כדעת הרי״ף ודעת הרמב״ם ז״ל וכתב דמסקיא דב״ק דף י״א גבי ההוא גברא דאזיל כרגא וכו׳ ראיה לפסק זה דספיקא דב״ם היא התם אי קבלה מינייהו ואי לא קיבלה והיינו דאילטריך גמרא למיפסק שם והלכתא כרב כהנא ורב אסי אלמה לא סדר ליה רב וכתב שם כלל גדול בדין זה כל מקום דנמלא בב״ם שתיק רב לגביה דרב כהנא ורב אסי אם הוא באיסורא כגון גבי אפרות בפ״ק דבילה דף ו׳ אזלינן לחומרא ובדיני ממונות המוליא מחבירו עליו הראיה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

יש

ציון ירושלים [ג] נמלא לסטים או מוכתב למלכות ע׳ מה״פ בהבית ב׳ פרושים בזה. וע׳ ת״מ סי׳ רלב ס״י ומזה למדתי למי שקונה עבד ונקח ללבה המלך דאין רשות לו לעבור מקיר החולה בלי רשיון הוי מוס במקח ומלאתי בטור אהע״ז סי׳ קנד שבבית שטור תבוני׳ הרא״ש אביו דמי שהוא מוכתב למלכות ואשתו טוענת שיכפהו לבעלה לגרשה כו׳ ובהתפסו לא מלאתי מקור לתשובת הרא״ש ולע״ד ז״ל דפירש כן כך דמוכתב למלכות ובתשובה האריכתי הרבה בזה:

הלכה א מתני' יש *נוחלין ומנחילין נוחלין ולא מנחילין מנחילין ולא נוחלין לא נוחלין ולא מנחילין אילו נוחלין ומנחילין [א] האב את הבנים והבנים את האב ואחין מן האב נוחלין ומנחילין האיש את אמו והאיש את אשתו ובני אחיות נוחלין ולא מנחילין האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ולא נוחלין והאחין מן האם לא נוחלין ולא מנחילין [ב] סדר נחלות כך הוא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו *הבן קודם לבת וכל יוצאי יריכו של בן קודם לבת הבת קודמת לאחין וכל יוצאי יריכה של בת קודמין לאחין האחין קודמין לאחי האב כל יוצאי יריכן של אחין קודמין לאחי האב זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין *והאב קודם לכל יוצאי יריכו:

גמ' כתיב (במדבר כז) איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. תני ר' ישמעאל שינה הכתוב נחלה זאת מכל נחלות שבתורה שבכולן כתוב ונתתם וכאן כתוב והעברתם. עיבור הדין הוא שתהא הבת יורשת. *חכמי העכו"ם אומרים בן ובת שוין כאחת דאינון דרשי ובן אין לו הא אם יש לו שניהן שוין התיבון והכתיב ואם אין לו בת הא אם יש לו שניהן שוין ואתון מודין דליתי בר אף הכא ליתי בר. הצדוקין אומרים בת הבן והבת שניהן שוין דאינון דרשי מה בת בנו הבאה מכח בני יורשתני בתי הבאה מכוחי אינו דין שתירשני. אמרו להן לא אם אמרתם בבת הבן שאינה באה אלא מכח האחים תאמרו

תורה אור

הלכה א מתני' יש נוחלין ומנחילין. יש קרובים שנוחלין את קרוביהם כשהן מתים ואף כשמתים הן מנחילין להם את ממונם והא דלא קתני יש נוחלין זה את זה משום דבעי למיתני סיפא נוחלין ולא מנחילין תני נמי רישא נוחלין ומנחילין: האב את הבנים. דכתיב איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין של המת: והבנים את האב. דכתיב ובן אין לו הא יש לו בן הבן קודם: ואחין מן האב. דכתיב ממשפחתו וירש אותה ומשפחת האב קרויה משפחה דכתיב למשפחותם לבית אבותם: האיש את אמו. דכתיב וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל ריאך בת יורשת שני מטות אלא זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר וירשתן ומדכתיב מטות הקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב בן קודם לבת אף מטה האם בן קודם לבת: והאיש את אשתו. דכתיב שארו זו אשתו וקרינן הכי ונתתם את נחלת שארו לו וגורעין ומוסיפין ודורשין יכול אף היא תירשנו ת"ל וירש אותה הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו: ובני אחיות. בני אחותו כגון בני דינה: נוחלין את ראובן. שהרי דינה יורשת את אחיה ובניה באין מכחה: ולא מנחילין. לראובן שאין ראובן בא אלא מכח אחותו דינה והלא דינה עצמה אין יורשת אותו כדאמרינן דאין האם נוחלת את בנה: זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין. ואם אין יוצאי יריכו קיימין חוזרה נחלתו אצל האב כיצד ראובן שמת בנו יורשו לא נמצא לו בן רואין אם יש לו זרע לבן זכר או נקבה עד סוף כל הדורות עומד במקומו ויורש הכל לא נמצא זרע לבן אם יש לו בת תירשנו לא נמצא לו בת רואין אם יש לה זרע זכר או נקבה עד סוף כל הדורות ירוש הכל לא נמצא לה זרע תחזור הנחלה לאביו של מת ואם אין אביו קיים תחזור לזרעו שהן אחי המת אם יש לו אח יורש את הכל ואם אין האח קיים ויש לו זרע זרעו עומדים במקומו לירש לא נמצא לו אח ולא זרע ממנו תחזור הנחלה לאחות המת או לזרה עד סוף כל הדורות לא נמצא לו אחות ולא זרע ממנה תחזור הנחלה לאבי אביו של מת ואם אינו קיים חוזרת לזרעו שהן אחי אבי המת או לזרעם ואח"כ לאחות אבי המת או לזרעם ואם לא נמצאו חוזרת הנחלה לאב אבי אביו של מת וכן לעולם עד ראש הדורות: והאב קודם לכל יוצאי יריכו. שלו כדאמרן: **גמ'** מכל נחלות שבתורה. הכתובין בפרשה: עיבור הדין הוא. לשון עבירה הוא: דאינון דרשי ובן אין לו. ונתתם לבתו הכל הא אם יש לו שניהן שוין: התיבון. להם הא כתיב ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו א"כ נמי נדרוש הכי הא אם יש לו בת ואחין שניהן שוין בנחלה בתמיה: והא אתון מודין דליתי בת אוף הכא ליתי בר כלל. וכלומר הרי אתם מודים דאין לאחין כלום במקום הבת וא"כ אין לו בת דקאמר קרא דליתיה לבת כלל אז ונתתם לאחיו הא אם יש בת אין להן כלום אף ה"נ אם אין לו בן אז והעברתם לבתו הא אם יש בן אין להבת כלום: דאינון דרשי. מק"ו מה בת בנו שאינה באה אלא מכח הבן של מת יורשתו בתו שהיא באה מכחו לכ"ש שתחלוק עמה: שאינה באה אלא מכח האחין. כלומר שהרי היא באה במקום אביה לירש את הזקן וא"כ היא ובני הזקן שהן האחין של אביה שוין הן והרי כחה ככח האחין והיינו אינה באה אלא מכח האחין כלומר שלא הורע כחה מכח האחין של אביה:

תאמרו

לא אם אמרתם בבת הבן שאינה באה אלא מכח האחין תאמרו בבת שאינה באה אלא מכח הזקן פי' והוי כאחין. אבל אינה כאחין אלא באה מכח הזקן והוי כההיא דאיתא בבבלי דף קט"ו ע"ב מה לבת הבן שכן יפה כוחו אצל אחין והיינו דקאמר שאינה באה אלא מכח אחין שכל שעיקר כוחה הוא מכח האחין משא"כ בת שאין לה כח אחים אלא באה מכח זקן ר"ל המת אבי' וע"כ הורע כוחה במקום אחין: ת"ל

עין משפט נר מצוה

א
[א] מיי' פ"א מהל' נחלות ה"א סמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רעו ס"א
ב
[ב] מיי' שם הל' [ג] טוש"ע שם

מסורות הש"ס

נדרים כ ע"ב מיר כ ע"ב
ב"ב קכב ע"ב כתובות נג ע"א
יבמות מ ע"א
פ' ב"ב קי

מראה הפנים

פרק ח **יש** נוחלין. תני רבי ישמעאל שנה הכתוב נחלה זאת וכו'. לאו לדרשה גמורה קאמר לה אלא לרמז בעלמא כדרשב"י שהם דף קי"ו כתיב שהם יום עברה וכו'. ועיקר דרשה דדרשינן תוהעברתם להקדים אב לאחין הוא דאתא כדדריש ר' ישמעאל ברי יוסי התם וכן ס"ל לסוגית הש"ס דהכא כדמוכרח מלקמן ועיין בדיבור הסמוך:

חכמי העכו"ם אומרים בן ובת שוין כאחת. אשמעינן האי ש"ס דרשה שלהם כדי לידע מה להשיב לאפיקורסין כמה שהשיבו להן הכא ואין לך תשובה גלאת יותר מזו וכדאמרינן בעלמא שטיה בפיל לכיפיה דקרא. ובאמת צריך לעיין אמאי לא מייתי לה בש"ס דילן לתשובה זו וכן מ"ט לא קאמר הכא כדאמר התם דהקושיא כדרשת חכמי העכו"ם שקשה ליה רב פפא לאביי בדף ק"י ע"א אימא אי איכא בן וכו' איכא בן ובת כי הדדי לירתו א"ל אביי ואיצטריך קרא לאשמועינן היכא דלית ליה אלא חד ברא לירתינהו לכולהו נכסי וכו' אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא וכדפי' הרשב"ם ז"ל דא"כ הכי איבעי ליה למיכתב איש כי ימות וזרע אין לו ונתתם את נחלתו לאחיו. ונראה דנ"מ לדינא איכא בין הני דרשות דתשובות דהכא ודהתם וזה אם אמרינן ירושת הבעל דאורייתא או דרבנן כדלקמן והש"ס דהכא לשיטתיה אזיל וכן הש"ס דהתם לשיטתיה הוא דמקיים לתשובת אביי אבל לא כטעמיה וכאשר יתבאר. וזה לאתי דאמרינן התם בריש פרקין שארו זה האב מלמד שהאב קודם לאחין וכו' והא קראי לאו הכי כתיבי דכתיב ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו וגו' קראי שלא כסדרן כתיבי והאי תנא מייתי לה מהכא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום האחין וכו' ולמאן דנפקא ליה מוהעברתם האי שארו מאי עביד ליה לכדתניא שארו זו אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו. והתוס' בסוגיא דדף ק"י ד"ה טעמא וכו' כתבו שני פירושים לתשובת אביי הנזכר. דהרשב"א פי' דאביי ס"ל כמ"ד שלא כסדרן כתיבי קראי דאל"כ היכי קאמר ליפתוק מקרא דוהעברתם הא איצטריך למידרש במקום בת אתה מעביר וכו' ואי אתה מעביר מן האב במקום האחין. והר"י פי' דאפי' למ"ד כסדרן כתיבי אתא ואביי הכי דריש מדלא כתיב איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבנו דהוה מצי למידרש במקום הבן אתה מעביר נחלה מן האב וכו'. ולכאורה אליבא דאביי גופיה מוכרח הוא כפירו' הר"י דהא איהו הוא דס"ל לקמן דף קי"א ע"ב כהאי תנא דדריש שארו זו אשתו כדמתרץ אליביה וא"כ היכי מצי למיסבר כהאי מ"ד שלא כסדרן כתיבי ודריש שארו זה האב אבל הא ליתא דלא תיקשי מהכא לפי' הרשב"א דאביי לא קאמר התם אלא לפרש אליביה דהאי תנא דדריש שארו זו אשתו אבל איהו גופיה לא ס"ל כהאי דרשא אלא דדריש ירושת הבעל כרבי ישמעאל התם מולא תסוב נחלה וגו' וכדאשכחן כהדיא לאביי דאמר הכי בדף קי"ג ע"ב גמאר סיפא בבעל וכו' אלמא דנפקא ליה לירושת הבעל מהכא והשתא איפכא הוי דמוכרח הוא כפי' הרשב"א דלא ס"ל לאביי למידרש שארו זו אשתו דלא איצטריך אליביה לפאי דרשא אלא דדרשא שארו זה האב וקסבר שלא כסדרן כתיבי. ומשנינן מיסת דלאביי ס"ל ירושת הבעל דבר תורה. ובאמת היכא למימר דסתמא דהש"ס דהתם דמסיק לה כאביי וקאמר אלא מחוורתא וכו' מדלא קאמר אלא מחוורתא כדאביי היינו טעמא משום דלאביי שמעי' בהדיא דס"ל ירושת הבעל ד"ת ודריש ליה מקרא דלא תסוב וכילכך ס"ל כמאן דדריש שארו זה האב ומהאי טעמא הוא דמצי למיבני ליה לרב פפא ואיצטריך קרא לאשמעינן וכו' כפי אשר נתבאר. אבל סתמא דהש"ס לא ס"ל כעיקר טעמיה דאביי כוותיה אלא דס"ל ירושת הבעל דרבנן כדדחו ליה התם לדרשא דלא תסוב דילמא בסיבת הבן לתודיה ולעבור עליו בשני לאוין ועשה וכו' וכדאיתא התם בסוגיא לכל הני דאיות דדחי לקמן. כ"א בהא ס"ל להש"ס כאביי דדרשינן שארו זה האב וקראי שלא כסדרן כתיבי ולהכי מלינן למיבני כדאביי וכהדרשיה אבל לא כטעמיה והיינו דקאמר אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא ולא קאמר כדאביי ושמעינן השתא דסתמא דהש"ס דהתם ס"ל דקראי שלא כסדרן כתיבי וס"ל נמי דירושת הבעל דרבנן. אבל סתמא דהאי ש"ס ס"ל כמ"ד ירושת הבעל דבר תורה כדאמר בכתובות בפרק האשה הלכה ה' דפלוגתא דר"י ור"ל היא התם ובפ' הכותב הלכה א' מסיק לה בהדיא כמ"ד ד"ת דקאמר התם גבי טענה דראבי האבות לפני מבה רבינו הדרבה אתא מימר לך אפי' בשעה שהיוכל נוהג והנחלות חוזרות ירושת התורה אינה חוזרת וש"ב. ואף דאכתי מלינן למימר הכית דרשה ותשובה דאביי דהתם כדאמר איהו גופיה וס"ל ירושת הבעל ד"ת כדלעיל מ"מ לא ניחא ליה לש"ס דהכא בכגון תשובת האפיקורסין להשיב בעין זה דקראי שלא כסדרן כתיבי דעל כרחך האי מילתא דשלא כסדרן בעינן למימר לפי התשובה דהתם וכפי אשר הכרית הרשב"א בתוס' וכבר הכרחנו לעיל כפירושו ודבר כזה לא נתקבל להם ולהכך קאמר האי תשובה גלאת שאין להשיב עליה. וש"ס דהתם לא בעי למימר כדהכא שאע"פ שהתשובה גלאת היא מ"מ לאשמעינן אתא דס"ל כהאי מ"ד דירושת הבעל דרבנן היא וגם לאשמעינן כהאי מ"ד דקראי שלא כסדרן כתיבי וכאשר נתבאר. ויצא לנו מזה דמסוגיא דהתם כייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל והפוסקים כוותיה דירושת הבעל מדרבנן כדכתב בפט"ו מהלכות אישות הלכה ג' ובפ"א מהל' נחלות הל' ח' וכמה שנתבאר מתייבב השגת הראב"ד ז"ל כמה שטען עליו גם ממשנה בתרא דפרק מי שמת דהתם אביי קאמר לה וכתמא דהש"ס כהאי סוגיא בפרקין לא ס"ל כוותיה דאביי בהא ועיין לקמן ד"ה לא הוא האיש יורש: **אם** אמרתם בבת הבן שאינה באה אלא מכח האחין. כדפריסית ובתשובת רבן יוחנן בן זכאי להצדוקין בדף קי"ו ע"א:

תורה אור

תאמרו בבת שאינה באה אלא מכח הזקן. תלמוד לומר °וכל בת יורשת נהלה ממטות וגו' וכי היאך איפשר לבת לירש שני מטות אלא תיפתר אביה משבט זה ואמה משבט אחר. עד כדון בן את האב האב את הבן מה אם הבן שאינו בא אלא מכח האב הרי הוא יורשו האב שאין הבן בא אלא מכוחו אינו דין שיורשו. אמר קרא קרוב קרוב קודם. עד כדון בת בן מה אם הבת שהורעתה כוחה בניכסי האב ייפיתה כיחה בניכסי האם בן שייפיתה כוחו בניכסי האב אינו דין שנייפה כוחו בניכסי האם נמצאת הבת למידה מן הכתוב והבן מקל וחומר. בן קודם לבת רבי שמעון בן לעזר אומר משום רבי זכריה בן הקצב כך היה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון אחד *הבן ואחד הבת שווין במטה האם רבי מלוך בשם ר' יהושע בן לוי הלכה כרבי זכריה. ר' ינאי קפודקייא הוה ליה עובדא והוו דיינין רב הונא ורבי יהודה בן פזי ורב אחא אמר לון רבי אחא אחינו שבחוצה לארץ הדיוטות הן והן טועין את ההלכה ועוד דאינון סמכין על הדא דרבי מלוך בשם רבי יהושע בן לוי ולית הוא כן ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אין הלכ' כרבי זכריה רבי בא בריה דר' חייה בשם רבי יוחנן אין הלכה כרבי זכריה [א] בן הקצב רבי לעזר אבוי דרבי יצחק בר נחמן בשם ר' הושעי' אין הלכה כרבי זכריה. רב ינאי ורבי יוחנן הווו יתבין עאל ר' יודן נשייא ושאל וכל בת יורשת נחלה ממטות מהו. א"ל מקיש מטה האב למטה האם מה מטה האב אין לבת במקום הבן אף מטה האם אין לבת במקום בן. או חילוף מה מטה האם יש לבת במקום בן אף מטה האב יש לבת במקום בן. א"ל ר' יוחנן איתא מן תמן לית אהן גוברא בעי מישמע מילה דאורייא והאיש את אמו והאיש את אשתו לא הוא האיש את אמו הוא האיש את אשתו. רבי יצחק בעי מימר פ[נ]סטה ולא אשכח. ומר הדא הילכתא תינייתא בן אין לי אלא בן בן בת מניין תלמוד לומר בן מכל מקום. בת אין לי אלא בת בן בת בת בן בן מניין תלמוד לומר בת מכל מקום. אחים אין [לי] אלא אחים בני אחים בנות אחים בני בנות אחים מניין תלמוד לומר לשאירו הקרוב מכל מקום:

הלכה

מסורת הש"ס

במדבר לו

ב"ב קיא

פני משה

האמרו בבת שאינה באה אלא מכח הזקן. כלומר שהרי אתם מודין אם יש כאן אחין והן בני הזקן ובת שאין הבת נוטלת כלום במקום האחין ואם היא באה עכשיו לדעתכם לירש אינה באה אלא מכח הזקן והיינו במקום שאין לה אחים וא"כ הורע כחה אצל האחין וכשם שאינה יורשת עם אחיה כך אינה יורשת עם בית אחיה: תלמוד לומר וכו'. אמתני' קאי האיש את אמו מנלן ת"ל וכל בת וכו': עד כדון. לא שמענו מן הכתוב אלא בן יורש את האב: האב את הבן. מנין שיהא קודם להאחין של מת אמרת ק"ו מה אם הבן וכו' אינו דין שהוא יורשו ולא האחין שאין באין אלא מכח האב: אמר קרא קרוב. כלומר דלא תיקשי א"כ מהאי ק"ו יהא האב קודם אף להבן של המת הלכך מסיים אמר קרא הקרוב קרוב קודם: עד כדון בת. אדרשה דלעיל קאי דדריש וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל וכי היאך אפשר וכו' ומן המקרא הזה לא שמענו אלא שהבת יורשת את אמה: בן. מנין שיורש את אמו אמרת ק"ו מה אם הבת וכו' אינו דין שנייפה כחו לירש בנכסי האם: בן קודם לבת. שאלה היא אם הבן קודם לבת בנכסי האם: שוין במטה האם. יורשין בשוה. דמכיון דנפקא לן ירושת הבן בנכסיה אם מק"ו מהבת אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון: הוה ליה עובדא. בדין ירושת הבן והבת בנכסי האם ושאל לפני הדיינין: הדיוטות הן. אינן בקיאין וטועין בהלכה זו דסוברין שוין הן בנכסי האם: על הדא דרבי מלוך. דאמר בשמיה דריב"ל הלכה כר' זכריה ולית הוא כן דהאמר רבי סימון בשמיה אין הלכה וכן אמרי כל אלו החכמים דלית הלכתא כרבי זכריה: ושאל. הא דכתיב וכל בת יורשת נחלה ממטות והרבינן מההכא דבת יורשת נכסי אמה וכן בן מק"ו מהו שיהא הוא קודם לבת: א"ל. מהאי קרא גופיה שמעינן דממטות כולל הוא לשניהם מטה אב ומטה אם והקישן הכתוב: מטה אב למטה האם. כלומר ממטה אב ילפינן הקישא למטה האם: או חילוף. דלמדך הכתוב דלא ניליף גם בנכסי האב דבן קודם לבת כדיליף לעיל אלא דנקיש מטה אב למטה האם מה מטה האם יש לבת במקום הבן כדאמרינן דיו אף מטה האב כן: איתא. בא וגלה משם אין זה רוצה לשמוע ולהבין בדברי תורה: לא הוא האיש את אמו וכו'. כלומר דמפרש מנא לן דהאיש יורש את אשתו וקאמר דלאו היינו מדא דהא דילפינן האיש יורש את אמו מהאי קרא דכל בת יורשת ממטות וגו' הוא דנפקא לן כדאמרינן לעיל וכי היאך אפשר וכו' וממילא נשמע לבן מק"ו והרי הכתוב שם מדבר בהסבת הבעל דהקפידה התורה דלא תסוב נחלה ממטה אל מטה דמאחר דהיא בת יורשת כשתנשא לאחד ממטה אחר והוא יורשה תסוב הנחלה וא"כ מהיכן דשמעו דהאיש יורש את אמו משם שמענו ג"כ דהאיש יורש את אשתו: בעי מימר פנסטה. רלה לומר עיקר הדבר בבירור מהיכן שמענו דהאיש יורש את אשתו ולא אשכח ואמר הדא הלכתא השניה בן וכו' דמסיק דילפינן מלשארו דעל קורבה קאי הקרוב קרוב מכל מקום והיינו דקאמר ולא אשכח שלא מלא ללמוד מכאן לירושת הבעל משארו כדבעי למימר מעיקרא ותני כהאי ברייתא. פנסטה דוגמתו לקמן פרק נגמר הדין אמר לי' עכן מה בגורל אתה תופסיני לית בכל הכן דרא כשר אלא אתה ופנחס אסקין ניבזין ביניכון פנטוס דמיתפיס חד מיגכון כשיטילו גורלות בין שניכם דבר ברור הוא שיתפוס אחד מכם ומלה יונית הוא:

הלכה

רידב"ז

ת"ל וכל בת יורשת נחלה כו' עד כדון בן את האב כו' כו' עד כדון בת בן כו' כו' נראה לפי עניות דעתי ברור דהאי ת"ל וכל בת יורשת נחלה דנדפס בכאן קודם עד כדון בן את האב נדפס בטעות ומקומו היא קודם עד כדון בת בן כו' וקאי אמתניתן כסדר דנקט האב את הבנים. ע"ז מפרש הגמ' עד כדון בן את האב האב את הבן מנין דילמא אחין דהוא בנו של האב קודם לאב כדפריך בבבלי. ע"ז קאמר ק"ו מה הבן שאינו בא אלא מכח האב הרי הוא יורשו ר"ל הא האחים באים מכח שהם בני אביו הרי הם יורשים אותו האב שאין הבן בא אלא מכחו לא כ"ש ונמצא דהאב קרוב יותר מבניו להמת וא"ק הקרוב קרוב קודם. וע"כ צ"ל דירשו אותו ביחד האב עם בניו. ז"א כיון דבא האב קרוב יותר וא"ק הקרוב קרוב קודם ואינו יורשים ביחד אלא הקרוב קרוב קודם דוחה את השני. והשתא מפרש הגמ' במתניתן האיש את אמו מנ"ל ת"ל וכל בת יורשת נחלה כו' אבי' משבט אחד ואמה משבט אחר כו' כדאיתא בבבלי דף קמ"א ע"א עיי"ש וע"ז פריך עד כדון בת בן מנין ומסיק ק"ו כדאיתא בבלי דף קי"א ע"א עיי"ש:

כתיב

עין משפט נר מצוה

ג

א מיי' פ"א מהל' נחלות ה"ג סמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רעו ס"ד

מראה הפנים

נמצאת הבת למידה מן הכתוב והבן מק"ו. והתם בדף קי"א ע"א מיפרך הק"ו דאמרי' דיו והס"רה רבי זכריה ומסיק לה מהיקשא דמטות כדהשיבו ליה לרבי יודן נשיאה לקמן. והתם בהאי שבדא לא גרים ליה לתשובת רבי יודה נשיאה על הסיקש כדאמר הכא או חילוף וכו'. ונראה דגם בהאי מילתא לשיטתייהו אזלי בסוגיות דהכא ודהתם דהא למאי דנתבאר לעיל כדיבור חכמי העכו"ם לטעמא דדריש התם דבן קודם לבת בנכסי האב מדכתיב האי קרא ובן אין לו וגו' ולפ"ז לא מצי למיפרך התם או חילוף דנקיש מטה האב למטה האם דתיקשי ליה א"כ לא ליכתוב לא ב"א ולא וי"ו דלא לקרא ובן אין לו והעברתם וגו' ולא להיקישא דמטות אילטריך וממילא ידעינן דבן ובת שוין בכל מקום והלכך פריך ליה התם שיבנא אחריתא אי מה מטה האב בכור נוטל פי שנים וכו'. אבל לפי דרשא דנפקא לן הכא דבן קודם לבת בנכסי האב דמדמי ליה להאי קרא דכתריה ואם אין לו בת כדהשיבו לעיל לחכמי העכו"ם א"כ שפיר מצי למיפרך או חילוף וכו' אימא דגני לן קרא בהיקישא דמטות דהאי קרא מקרא דכתריה ולא מדמינן והיינו טעמא דבעס ר' יוחנן ואמר לית אהן גברא בעי למישמע מילה דאורייתא דאין לנו לשלול בזה אחר שככר קבלנו מחכמינו ז"ל לסתור דרשת דחכמי העכו"ם:

לא הוא האיש יורש את אמו והאיש יורש את אשתו. מה דפריבית בפנים לפי הנראה לכאורה דמליין הפ"מ על הרישא וכן היה נראה מדלקמיה דהשתא בייכא שפיר הא דמסיים ואמר הדא הלכתא תנייתה וכו' דמדלא אשכח טעמא לדינא דירושת הבעל ומשום דלא כ"ל כהך דרשא דדריש לה התם מקרא דלא תסוב וכדדתי ליה כמי התם לחד מ"ד וכן לא' ב"ל לדרשא דשארו ואמר לכן ברייתא. זו דדרשין מלשארו כפשטו הקרוב קרוב קודם. אבל הנכון הוא דלא על הרישא קאי אלא על הסיפא כאשה את בנה והאשה את בעלה ופירכא הוא דפריך בש"ס ולא הוא האיש את אמו וכו' וכדפריך התם דף קי"ד ע"ב הא תו למה לי הא תנא ליה רישא האיש את אמו והאיש את אשתו וקאמר רבי יצחק בע' מימר פנסטה הסיפא ומלה לעז היא. סוף הענין. וכלומר דרלה לפרש הא דאילטריך הסיפא ולא אשכח תירוצא ואמר הדא הלכתא תנייתא והגית הקושיא כהלכה הרלבוגה דבאמת משנה יתירה היא הסיפא כדאמרינן בעלמא ושנה לכן הלכה שנים דבתרה סדר נחלות כך הוא ופירש לכן כדתנינן בברייתא בן אין לי וכו' וזה פשוט. והתם משני לה הא קמ"ל דהאשה את בנה דומיא דהאשה את בעלה מה האשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו בקבר וגו' ובמא רבי יצחק דהכא לא פשיטא ליה בהי מילתא דבעיא היא בסוף פ' מי שמת אם הבן יורש את אמו בקבר והלכך לא אבכת שינויא למשנה יתירה דהסיפא. ודע דבענין ירושת הבעל כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נחלות הלכה ח' מי שנתגרשה ספק גירושין ומתה אין הבעל יורשה וכתב עליו הראב"ד ז"ל מה שאמרו במס' גיטין בירושלמי נראה שהוא חולק עליו וכו' ועיין במ"ש בה"מ שם בענין זה וכמה שרלה לפרש מילתיה דר' זעירא דהתם. אבל האמת יורה דרכו ובפירוש הנכון ככר באתי בתבורי שם בפרק מי שאחזו בהלכה ד' דהאי מילתא לא קאי אדלעיל כלל במה דאיתמר התם ממתני' דהזורק המגרש את אשתו ולנה עמו

כפונדקי

עין משפט נר מצוה

הלכה ב מתני׳

*בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים והלקו עם אחיו בניכסי חפר *ושהיה בכור נטל ש״י חלקים:

גמ׳ בנות צלפחד אמרו לפני משה רבינו אם אנו בנות צלפחד נירש את אבינו אם אין בנות צלפחד *תתייבם אמינו מיד °ויקרב משה את משפטן לפני ה׳ (במדב׳ כז) אמר לו הקדוש ברוך הוא כן בנות צלפחד דוברות תן להן אחוזת נחלה תן להן בקרקעות תן להן במטלטלין תן להן חלק אביהן בתוך אחי אביהן. ר׳ יאשיה אמר *ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דכתיב °לשמות מטות (שם כו) *אבותיו ואם כן מה תלמוד לומר לאלה אלא מפני הנשים ומפני הקטנים. רבי יוחנן אמר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר °לאלה תחלק (שם) אם כן מה תלמוד לומר לשמות מטות אבותיו משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם שכל נחלות שבעולם חיים יורשין מתים וכא מתים יורשין חיים. תני ר׳ יהושע בן קרחה אומר ליוצאי מצרים ולעומדים בערבות מואב נתחלקה הארץ כיצד מי שהיה מיוצאי מצרים ומעומדים בערבות מואב נטל שני חלקים. מיוצאי מצרים ולא מעומדים בערבות מואב מעומדים בערבות מואב ולא מיוצאי מצרים נטל חלק אחד. בנות צלפחד נטלו חמשה חלקים חלקן עם יוצאי מצרים והלקן עם העומדים בערבות מואב ושהיה בכור נטלו שני חלקים והלק אביהן בתוך אחי אביהן. אמר ר׳ יוסי מתניהא לא אמרה כן אלא נתן תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהן הדא הוא דכתיב °ויפלו חבלי מנשה עשרה. (יהושע יז) יהושע וכלב נטלו שלשה חלקים חלקן עם יוצאי מצרים והלקן עם העומדים בערבות מואב ונטלו חלק מרגלים הדא הוא דכתיב °יהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו (במדב׳ טו) מן האנשים וגו׳. אבל חלק מתלוננים ועדת קרח נפל לאמצע. ובניהם בזכות אבי אביהן ואמותיהן הדא הוא דכתיב °ובני קרח לא מתו. (שם כו) רבי מושלו משל למה הדבר דומה לשני אחים שותפין שיצאו במצרים לזה תשעה בנים ולזה בן אחד וירשו בית עשרה כורין כל אחד ואחד נוטל לתך. החזירם לאבותיהן והחלקום נמצא בן זה נוטל מחצה ובני זה נוטלין מחצה. ר׳ דוסתאי בן יהודה מושלו משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שותפין שהיו עומדין על הגורן לזה תשעה בנים ולזה בן אחד ונטלו בית עשרה קבין החזירום לאבותיהן והחלקום נמצא בן זה נוטל מחצה ובני זה מחצה.

רבי

הורה אור

הלכה ב מתני׳ בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה. בנחלת ארץ ישראל: חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים. קסבר האי תנא ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דכתיב לשמות מטות אבותם ינחלו וכלומר כפי חשבון יוצאי מצרים נתחלקה הארץ לבאי הארץ וצלפחד וחפר אביו שניהן מיוצאי מצרים היו ונטלו בנות צלפחד חלק אביהן שהיה מגיעו לו בארץ וחלקו עם אחיו המגיע לו בירושת חפר אביו וחלק בכורתו שהי׳ בכור ונוטל פי שנים ואע״פ שעדיין לא ירשו את הארץ ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתה ארץ ישראל מוחזקת היא:

גמ׳ אם אנו בנות צלפחד. שאנו נחשבין כזרעו לענין ירושה כמו אם היה לו בן: אם אין בנות צלפחד. כלומר שאין הבנות נחשבות כזרעו במקום שאין בן א״כ תתייבם אמנו: תן להן בקרקעות תן להן במטלטלין: כלומר תן להם החלק בכורה בקרקעות ארץ ישראל כמו שמגיע להן חלק בכורה במטלטלין המוחזקין לפי שגם ארץ ישראל מוחזקת היא והחוזת נחלה קדרים ונתון תתן לרבות חלק בכורה: תן להם חלק אביהן. נתן תתן להם בתוך אחי אביהן כתיב אחד על חלק אביהן וא׳ לחלק בתוך אחי אביהן בנחלת אבי אביהן: ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ. לפי חשבון היוצאין נתחלקה כאלו ירשוה הם עצמן מי שהיה לו בן אחד בבאי הארץ נטל כל חלקו ומי שהיו לו עשרה בנים ג״כ לא נטלו בין כולם אלא חלק אחד: אם כן מה תלמוד לומר לאלה. תחלק הארץ וכתיב לעיל אלה פקודי בני ישראל וגו׳ דמשמע לבאי הארץ קאמר: אלא מפני הנשים ומפני הקטנים. כלומר כאלה דוקא שהן בני עשרים אף יוצאי מצרים שהיו בני עשרים זכו בארץ ולהוציא הקטנים שלא היו בני עשרים ביציאתן ממצרים אוהן לא זכו בחלק הארץ ולהוציא את הנשים שאין להן חלק בארץ מחמת עצמן אלא א״כ זכו מחמת מורישן שהיה מיוצאי מצרים כמו בנות צלפחד: וכא מתים יורשים את החיים. שאם היו שני אחין מיוצאי מצרים והולידו במדבר לזה עשרה בנים ולזה אין לו אלא בן אחד וא״כ כשנתחלקה לבאי הארץ היה בדין שיטלו אלו עשרה חלקים וזה לא יהיה לו אלא חלק אחד להכי אהני קרא דלשמות מטות אבותם ינחלו דאאחין קאי וללמדך שאם אביהן של אלו אחין היו לא יחלקו כן אלא חוזרה הנחלה לאביהן כאלו מתים ירשו את החיים והי״א חלקים אלו חוזרין לאביהן לחלוק בשוה ועכשיו כשהן יורשין את אביהן חולקין גם הם בשוה והשתא אהנו הני תרי קראי לאלה תחלק הארץ אם לא היו אחין אין הולכין אחר יוצאי מצרים אלא בנים שיצאו ממצרים ולזה עשרה בנים מבאי הארץ ולזה אחד אלו נוטלין עשרה חלקים וזה אינו נוטל אלא חלק אחד ולשמות מטות אבותם בא ללמד אם היו אביהן אחין דחולקין בשוה כדאמרן: מי שהיה מיוצאי מצרים מעומדין בערבות מואב. שהן באי הארץ וכגון שהיה יותר מבן ששים כשיצא ממצרים דעל אותן לא נגזרה גזרת מרגלים נטל שני חלקים וכמאלו שני כהובים קיימין: וחלקן עם העומדין בערבות מואב: שאף הן מבאי הארץ היו וכשזיכה להם השם זיכה גם חלקן בין באי הארץ: מתני׳ לא אמרה כן. דלא חשיב אלא שלשה חלקים כדדריש ליה מהאי קרא נתן תתן וגו׳ כדלעיל וכמ״ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ: הדא הוא דכתיב ויפלו חבלי מנשה עשרה. ששה חלקים לששה בתי אבות דחשיב להו התם לעיל ושלשה חלקים דבנות צלפחד דקחשיב במתניתין ועוד חלק אחד מאחת דאבא דהוה להו ונטלו חלק אביהן הראוי לו בנכסי אחיו: חיו מן האנשים וגו׳. שחיו מחלקם: נפל לאמצע. לכל ישראל: ובניהם בזכות אבי אביהן ואמותיהן. ואבי אמותיהן שהיו מיוצאי מצרים זכו בחלקן אבל לא בחלק אביהן: הדא הוא דכתיב ובני קרח לא מתו. שלא מתו מחלק הארץ לגמרי אלא נטלו בזכות אבי אמותיהן: משל למה הדבר דומה וכו׳. אדלעיל קמהדר וכאן המתים יורשין את החיים:

רבי

מסורת הש״ס: ב״ב קכב ע״ב · שם · שם קיט ע״ב · שם קח · *צ״ל אבותם

מראה הפנים

בפונדקי דקאמר התם אתיא דכ״ש כרבנן וב״ה כר׳ יוסי בר׳ יהודה. והכא סליק עניינא. ליידא מילה אמתני׳ קא מהדר דמה היא באותן סימנים דבי יהודה אומר כאבת אינו לכל דבר ועלה מפרש לאיזה ענין קאמר הרי היא וכו׳ ומאי אתא לרבות בכל דבר וקאמר ר׳ לעזר ליורשה כהאי דתנינן בכתובות ובתוספתא דהתם מפרש לה בה:י״ד דהבעל זכאי במציאתה וכו׳ ובירושתה ועלה קאמר ר׳ זעירא זאת אומרת שהיא כאבת אינו לכל דבר וביומא דמילתא היא ולא פליג הר׳ לעזר כלום אלא כלומר לזאת אמר רבי יהודה לכל דבר. והשתא כפה מלא נוכל לומר דמשם ראיה לפסק הרמב״ם. ומשם למד הוא ז״ל לומר כן דהא לא איתמר כל כי האי מילתא אלא לפרש דברי ר׳ יהודה וא״כ ר׳ יוסי דפליג עליה במתני׳ והלכתא כוותיה וס״ל דמגורשת ואינה מגורשת ואינה כאבתו ולפ מתם היא אין הבעל יורשה וזה ברור:- **מי** שהיה מיוצאי מצרים ומעומדים בערבות מואב נטל שני חלקים. כן הוא בתוספתא פ״ז וזהו כהי״מ שהביא הרמב״ם ז״ל בדף קי״ז ע״ב ופ״ש שהוא ז״ל הביא ראיה לפירושם מהספיא דתני התם וכן היה רשב״א אומר וכו׳ ובריתא תני נמי בהדיא כן כדהכא:

הדא הוא דכתיב ובני קרח לא מתו זכו ראיה שגם בזכות אבי אמותיהן זכו בני מתלוננים ועדת קרח שהרי בני קרח לוים היו:

רבי מושלו משל למה הדבר דומה וכו׳. זהו בריית׳ בספרי פרשת פנחס והתם גריס דרבי אמר משל כעין דרבי דוסתאי דלקמיה וכדגרים בבבלי דף קי״ז ע״א. ומגי׳ דהכא דגרים לבני אחים כהנים שותפין כייעתא לפירוש הרשב״ם ז״ל ולגירסתו ומחזירין אצל אביהן וכו׳ וכדפירש שהתנו ביניהן לחלוק כל התרומות הניתנות לשניהן בשוה. דאל״כ למה יחלקו בשוה כשמחזיר כל אחד לאביו והלא כל אב יחזור ויורים לבניו ולא לבני אחיו. ומשתי טעמא פירש רש״י ז״ל כתומם ומחזירין אצל אבי אביהן וכו׳ כדכתבו התוספתא שם לפירושו. ומיהו מה שכתב הרשב״ם כך היא הלשון של בריית׳ בסיפרי וכו׳. לכאורה מהברייתא דסיפרי לא משמע כפירושו ובגירסתו שבספרי התם גרים והורישו את אבותיהם וירשו מתים את החיים ותזרו ותלקו בשוה וא״כ משמע דהורישו את אבותיהן על אבי אביהן קאי דאל״כ היינו וירשו מתים את החיים דקאמר וא״כ והורישו את אבותיהן מיותר הוא. ובזה מצאתי להרמב״ן ז״ל בחידושיו שכתב כן דבספרי גרסינן לה כדברי רש״י ז״ל אלא בתוספתא נראית כפירוש הרשב״ם כמו שהביא שם. ונראה דהיינו דאיכא הכא בין דברי רבי לדברי ר׳ דוסתאי בן יהודה דלכאורה היינו כך דקאמרי אלא דדברי רבי הם כדברי הברייתא השנויה בסיפרי ולא גרים בדברי רבי שותפין וכן אינו בספרי שם וא״כ צריך לומר דמחזירין אצל אבי אביהן דאל״כ למה חולקין בשוה ודברי רבי דוסתאי בן יהודה כדעת תנא דברייתא דתוספתא ומחזירין אצל אביהן דשותפין הן וחוזרין וחולקין בשוה:

רבי

רבי יוחנן מתיב °והבאתי אתכם אל ארץ אבותיכם ונומר אם מתנה למה ירושה ואם ירושה למה מתנה. אלא מאחר שנתנה להן לשום מתנה חזר ונתנה להן לשום ירושה. א"ר הושעיה כל מקום שנאמר מורשה לשון דיהא התיבון והכתיב °מורשה קהלת יעקב אמר לית דיהא סוגין מיניה. מן דו לעי היא משכח כולה:

הלכה ג מתני' אחד הבן ואחד הבת בנחלה אלא [א] *שהבן נוטל פי שנים בניכסי האב ואינו נוטל פי שנים בניכסי האם והבנות ניזונות מניכסי האב ואינן ניזונות מניכסי האם: **גמ'** כתיב °בכל אשר ימצא לו וגו' כיצד יורש בראוי כבמוחזק כיצד מת אביו בחיי אבי אביו נוטל פי שנים מניכסי אביו ואין נוטל פי שנים מניכסי אבי אביו ואם היה אביו בכור כשם שנטל מניכסי אביו כך נוטל בניכסי אבי אביו. ריש לקיש בשם אבא בר דלייה נאמר משפט לעניין כפילה ונאמר משפט לעניין פשוטה מה לעניין פשוטה את רואה את הבן כילו קיים ליטול פשיטות אביו אף לעניין כפילה את רואה את הבן כילו קיים ליטול כפילת אביו:

הלכה ד מתני' [ג] האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה [ז] *המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד השווה להן את הבכור

דבריו

מסורת הש"ס

שמות ו

דברים לג

בכורות נא ע"א

דברים כא

יבמות לז ע"ב

תורה אור

פני משה

רבי יוחנן מתיב. הא דקתני במתני' ושהיה בכור נוטל שני חלקים אלמא ארץ ישראל מוחזקת היא וא"כ מאי מספקא ליה למשה שהיה צריך לשאול על זה ואמאי לא פשיט ליה מדאמר לו הקב"ה במצרים והבאתי אתכם וגו' ונתתי לכם מורשה וקשיא אם מתנה למה ירושה וכו' דלשון מתנה לחוד ולשון ירושה לחוד דירושה היא מחמת שמוחזקין כבר מירושת אבותינו אברהם יצחק ויעקב ולשון מתנה משמע שעדיין יתן להם ואינם מוחזקין אלא ודאי ה"ק מאחר שנתן להם משום מתנה חזר ונתן להם אף משום ירושה ועכ"פ היה לו ללמוד דמוחזקת היא כירושה מכבר: א"ר הושעיה. האי ליסנא דמורשה הוה מספקא ליה דכל מקום שנאמר מורשה לשון דיהא הוא לשון כהה וספק ואף כאן יש לפרש על הספק דמורשה משמע נמי שמורישין לבניהם והם אינם יורשין בעצמן שלא באו לארץ. והיינו דמספקא ליה למשה ופשיט ליה הקב"ה דאף לשון ירושה משמע ומוחזקת היא: התיבון. על הכלל דאמר ר' הושעיה והכתיב מורשה קהלת יעקב ומה שייך לשון דיהא על התורה ומשני אין דלית דיהא וספק יותר ממנה בתחלה כשבא להתעסק וללמוד בתורה כמה וכמה ספיקות יבאו לו ואין מבין על בוריה: מן דהוא לעי. ואחר שהוא יגע הרבה בה הוא מוצא את כלה עם טעמה ונימוקה:

הלכה ג מתני' אחד הבן ואחד הבת בנחלה. הכי קאמר אחד הבן ואחד הבת במקום שאין בן שוין בירושת נכסי האם כדין נכסי האב ואין הפרש בין ירושת נכסי האם לירושת נכסי האב אלא בענין שני דברים: שהבן. הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב אבל אינו נוטל פי שנים בנכסי האם דאמר קרא לו משפט הבכורה משפט הבכורה לאיש ולא משפט הבכורה לאשה: והבנות ניזונות. מתנאי כתובה מנכסי האב דוקא: **גמ'** כתיב בכל אשר ימצא לו וגו'. ודרשינן מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים אלא במוחזק ומלוי לו אבל לא בראוי ומפרש לה כילד אין יורש בראוי כבמוחזק מת אביו וכו' כצ"ל ותוספתא היא בפ"ז דמכילתין וכן בבכורות בסוף פ"ח. ויש לפרש לפי גי' הספר בלשון תמוה ועל הקרא קאי דאשר ימצא לו כתיב א"כ כילד יהיה יורש בראוי כבמוחזק. וכילד מת אביו וכו' התחלת הברייתא הוא: מת אביו בחיי אבי אביו. כגון ראובן בכור יעקב ומת יעקב אביו בחיי יצחק אבי אביו. ואח"כ מת יצחק אבי אביו: ואינו נוטל פי שנים מנכסי אבי אביו. מחלק ירושת יעקב בנכסי יצחק אינו נוטל פי שנים שהרי ראויים היו ליעקב אביו: ואם היה אביו בכור. אם היה יעקב בכור אז ראובן נוטל פי שנים ג"כ מנכסי יצחק כשם שהוא נוטל מנכסי יעקב לפי שבשמת יעקב בניו עומדין בירושתו בין לחלק בכורה בין לחלק פשיטות: ריש לקיש בשם אבא בר דלייה. פירש הטעם דכשאביו היה בכור נוטל פי שנים אף בנכסי אבי אביו: נאמר משפט לענין כפילה. לו משפט הבכורה: ונאמר משפט לענין פשוטה. בפרשת נחלות והיתה לבני ישראל לחקת משפט: את רואה את הבן כילו קיים. כאלו אביו קיים בשעת מיתה מורישו והוא אבי אביו ויורש חלק פשיטות במקום אביו וכן נמי לענין חלק בכורה אם היה אביו בכור יורש במקומו חלק בכורתו בנכסי אבי אביו:

הלכה ד מתני' לא אמר כלום. ואפי' לר' יוחנן בן ברוקה דקי"ל כוותיה ואמר לקמן אם אמר על מי שראוי ליורשו זה יירש כל נכסי דבריו קיימין מ"מ אם אמר בלשון לא יירש או לא יטול הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה מיהו אם אמר על בן בין הבנים וכיוצא פלוני בני או בתי או אחי יירש מכלל בניי או יורשיי דבריו קיימין אם אמר כשהוא שכיב מרע ואפילו לשון ירושה הוא חוץ מן הבכור אינו יכול לסלקו בלשון ירושה כדאמרי' לקמן: המחלק נכסיו על פיו. כשהוא שכיב מרע ומשום דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ואין צריך קנין משום הכי תני על פיו דאלו בבריא צריך אחד מדרכי הקנאות:

דבריו

כתיב בכל אשר ימצא לו וגו' כילד יורש בראוי כבמוחזק מת אביו בחיי אבי אביו נוטל פי שנים (ותיבת כילד השני מיותר) מנכסי אביו ואין נוטל פ"ש מנכסי אבי אביו. משום דיורש את אבי אביו בכח של אביו ולא דיורש את אבי אביו אלא דיורש את אביו בראוי כבמוחזק משום דכ"ר אשר ימצא פרט לראוי גבי חלק בכורה מכלל דחלק פשיט יורש בראוי כבמוחזק וכיון דאביו אינו בכור נוטל חלק בחלק עם אחי אביו. משום דהוא אינו יורש את אבי אביו אלא נקרא יורש את אביו משום דירושה שייך בראוי לאביו כבמוחזק וע"כ יורש את אביו מה שנפל לאביו אחרי מותו מאבי אביו וכיון דאביו אינו בכור. ע"כ כשחולק עם אחי אביו אינו נוטל חלק בכורה. אע"פ דהוא בכור אך אם הי' אביו בכור נוטל פ"ש מנכסי אבי אביו דנוטל מכח חלק בכורה של אביו וכל עיקר דקמ"ל דירושה שייך בראוי כבמוחזק ע"כ יורש את אבי אביו בכוחו של אביו:

רבי

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ב מנחלות ה"א סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רעח ס"א

ה
ב מיי' פי"ט מהל' אישות ה"י סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קיב ס"א

ו
ג מיי' פ"ב מהל' נחלות ה"ו סמ"ג עשין כו טוש"ע חו"מ סי' רעח ס"ח

ז
ד מיי' שם הל' ה ופ' כמ"ת טוש"ע שם ס"ג

מראה הפנים

רבי יוחנן מתיב וכו'. יש לפרש לפשטה דהסוגיא דר' יוחנן על מתני' פריך דאמאי נטלו חלק בכורה הא ראוי הוא ומקרא לשון מתנה כתיב ומשני ליה דהא כתיב גם לשון ירושה ואם מתנה וכו' וא"כ מוחזקת היא ולפ"ז דברי רבי הושעיא ענין בפני עצמו הוא. ומאי דפריבית בפנים עולה כעין קושיא ופירוקא דהתם דמאי מספקא ליה משה ומשני דהיא גופה ספוקי מספקא ליה. וגם לפי ענין זה יש לפרש דהא דקאמר אם מתנה וכו' על הספק קאי דהא הוא דמספקא ליה מפני שנאמר לו בתי לשונות והאי אלא מאחר וכו' היינו דהספק הוא דאם כך הוא הדבר דמאחר שנתן לשם מתנה חזר ונתן להם לשם ירושה וכך השיב לו הקב"ה. ודברי רבי הושעיה הם לפרש לשון מורשה דקאמר ומילתא באפי נפשה היא וכדפירשית בפנים כזה:

ואם היו, אביו בכור וכו'. דין זה מוסכם הוא והביאו הרמב"ם ז"ל להתוס' ולהאי דהכא במתני' דבנות צלפחד שבנות צלפחד נטלו חלק בכורה ואפי' אם מת צלפחד בחיי חפר אביו וכן פסקו הפוסקים וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' נחלות הל' ז' מי שהיו לו שני בנים בכור ופשוט וכו'. וזהו דין בנות צלפחד. וסיים שם וכן הדין בבני האחין ובני אחי האב ובכל היורשים אם היה אבי אחד מן היורשים בכור נוטל חלק בכורה שלו זה היורש מחמתו. וכתב עליו הטור בסוף סי' רע"ז ואיני מבין דבריו דלא שייך בכורה אלא בבן היורש את אביו ולא בשאר היורשין. ועיין בהמ"מ במה שפירש וסיים ועוד צריך לי לשונו עיון וכמה שרצה לפרש בתחלה כבר סתר בעצמו וכתב שהוא דבר מתמיה וכו' וכן כמה שפי' אח"כ שמת יעקב וכו' אם היה שם בכור ליצחק וכו' ור"ל לא שיעקב היה הבכור אלא היה שם בכור אחר ליצחק הוא או בניו וכו' וגם על זה קשה דפשיטא הוא כמו שמסיים בעצמו ע"ש. ולענ"ד דברי הרמב"ם כך הם וכן הדין אם אין בניו ממש של הבכור יורשין אותו אלא שאר יורשין וכן אם הירושה של א' מבני הזקן חוזרת להאחין או לאחי האב שלו או לבניהן אם אין אחין ולא זרען כדין הירושה שחוזרת לאלו אם לא היה האב של מת קיים כדמיירי שם בדבריו ז"ל בכל אלו כשבאין עכשיו לחלוק עם היורשין הבאין מחמת זה הבכור הדין הוא שאלו זוכין בחלק בכורה שלו כמו שזוכין בחלק הפשיטות. וזהו דקאמר אבי אחד מן היורשין. או לגירסת הטור א' מן האחין. אין הכוונה על אביו ממש של אותו היורש עכשיו דלאיזה ענין היה אומר כן אלא הכוונה על אבי של היורש הראשון מאלו היורשין כגון הבאין מחמתו ור"ל שהבכור הזה שמת והלכה ירושתו באיזה אופן שיהיה מזה לזה ע"פ סדר ירושה כולן זוכין בחלק בכורה שלו ועיקר חידוש הדין דאף דחלק הבכורה לא בא לו אלא לאחר מיתה שהרי הוא מת בחיי אביו לא הוי כראוי כדקאמר הכא וכל דזוכין בירושתו מחמתן הרי הן באין תחתיו ולא חשיב כראוי גם אצליהן ואע"פ שמוריבן היותר קרוב להן גם הוא מת בחיי הזקן אבי הבכור וכדי להמתיק הדבר ביותר נאמר ע"ד משל בבנות צלפחד הואיל ואשכחנן קיימין בענין זה ובכפין ירושתם מיירי. בנות צלפחד זכו בחלק בכורה של אביהן אע"פ שצלפחד מת בחיי חפר אביו מ"מ לא הוי כראוי כאשר נתבאר ונטלו חלק בכורתו כשמת חפר ובודאי אם עכשיו ימותו בנות צלפחד בלא זרע הרי הנחלה חוזרת לאחי אביהן שהרי אין חפר קיים וזה אין צריך לפנים שעכשיו יורשין האחין כל נחלתן וכן בניהן אחריהן ומזה לא נדבר כי אי זה חידוש דין וכבר כתב הוא ז"ל סדר הנחלות בפ"א אלא דכאן השמיענו חידוש דין שלא נחשב כראוי גם לכל היורשין הבאין מחמת הראשון הבכור וכגון שאם היה עדיין חפר קיים בשעת מיתת בנות צלפחד והן הניחו בנים כשימות חפר ג"כ זוכין הן בחלק בכורה של צלפחד אע"פ שהיה להן כראוי שהרי בשעת מיתת אמותיהן עדיין היה חפר קיים ונמצא אלו בנות צלפחד חולקין עם אחי אבי אמותיהן בנכסי חפר ונוטלין חלק הבכורה של צלפחד שהן באין מחמתו וזהו אבי א' מן היורשין בכור דקאמר הוא ז"ל אלא שאנחנו דברנו בבנות צלפחד ויורשיהן והחלוקה היתה עם אחי אבי אמותיהן שהן חלקו עם בני בנות אחיהן ומזה תקיש כמה שדיבר הוא ז"ל בכה"ג שהאחין וכן בני חפר היו חולקין עם בני צלפחד אם היו לו בנים וא"כ היתה החלוקה עם בני האחין ולהן מגיע חלק הבכורה אע"פ שמת אביהן בחיי חפר וכן הדין אם החלוקה היא עוד דור א' למטה וכאופן אשר דברנו וזהו דקאמר וכן הדין בבני האחין ובני אחי האב ר"ל שהן באין לחלוק בנכסי חפר הזקן וכוונה וכן הדין דקאמר

אבי

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ג מהל' נחלות הל' ה ו ופ' במ"מ טוש"ע חו"מ סי' רפח ס"ז

ט ב מיי' שם פ"ו ה"ב במ"ג עשין לו טוש"ע שם סי' רפא ס"א

י ג מיי' שם ופי"ב מהלכות זכיה ומתנה ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם

מסורת הש"ס

(קדושין פ"ג ס"ג)

ב"ב קכב קכא: ע"ב קמא ע"ב

רבי לא השוה את הבכורה לאחין ר"ל דהורה לכתחלה להשוות הבכור לאחין משום מתנה אמר לון ר"ח ולא קריא הוא לא יוכל לבכר אמר ר' לעזר העבודה שיכול אלא שאינו רשאי אי כן יכול משום מתנה פי' דבקרא כתיב לבין לא יוכל וקס"ד דהכי משמע דאינו בכחו לעשות בן פשוט בתורת בכור וליתן בירושה לבן פשוט בתורת בכור כיון דאינו בכור דכמו דאינו יכול לשנות ולעשות מעפר זהב ע"ז הוי אזהרת הל"ת אבל מה שיכול ובכוחו לעשות דהיינו במתנה יכול ליתן ב' חלקים לפשוט. ע"ז לא הוי הל"ת והל"ת היא אך על מה שאינו יכול. ואמר ר"א העבודה שיכול אלא שאינו רשאי דה"פ הקרא לא יוכל הוא דאינו רשאי אפילו מה שיוכל ואם כן מה היא היכול הי"א משום מתנה. אלמא דאזהרת הכתוב דאפילו לשם מתנה נמי אסור לכתחילה אך בדיעבד דבריו קיימין משום דעביד מהני כל קנין הנעשה באיסור דמהני בדיעבד כדאיתא בחו"מ סי' ר"ח משא"כ באומר בני בכור לא יטול פ"ש בני לא ירש. וכשאומר הפשוט ירש חלק בכורה זה מתנה על מ"ש בת"ת דירושה לא שייך בפשוט חלק בכורה. ובכור לא יטול פ"ש הוי מתנה עמ"ש ב"ת כיון דהוא בכור האיך לא יטול פ"ש בני פלוני לא יירש הוי ג"כ מתנה עמשב"ת דהאיך בן לא ירש דזהו הכל היפוך מן התורה משא"כ בלשם מתנה הגם דנעשה באיסור הוי ככל מקח הנעשה באיסור דקיים בדיעבד דמקח הנעשה באיסור ומתנה עמשב"ת ב' ענינים הן. וא"כ קשה על הא דר' לא דהורה לכתחילה להשוות הבכורה לאחין. א"כ יש לפרש דר"ח אמר לון והוא לחבריא על הדא פיסקא דר' לא ולא קריא היא לא יוכל לבכר כתמי' א"כ מוכח בפירוש דדווקא על מי שלא יוכל אזהר רחמנא אבל לא על מה שיוכל. וא"כ פשיטא הוא דר"ח ואתא ר"א ופליג ואמר העבודה שיכול אלא שאינו רשאי ומסיק הגמ' ומפרש דברי ר"א דאם כן לדברי ר"א יכול משום מתנה ועכ"ז אזהר רחמנא:

א"ל

דבריו קיימין ואם אמר משם ירושה לא אמר כלום כתב בין [א] בתחילה בין באמצע בין בסוף משם מתנה דבריו קיימין: **גמ'** ר' לא השווה את הבכורה לאחין אמר לון רבי חגיי ולא קרייא היא °לא יוכל לבכר. אמר רבי לעזר [ז]העבודה שיכול אלא שאינו רשאי. אי כן יכיל משום מתנה: כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף משם מתנה דבריו קיימין. אמר רבי הושעיה ייתנן לאיש פלוני ירושה שהורשתיו יירש איש פלוני מתנה שהורשתיו יירש פלוני ירושה שנתתי לו. *כתבו ותנו שדה פלוני לפלוני רבי לעזר ור"ש בן יקים אעלון עובדא קומי ר' יוחנן אמר לו אם לזכרון דברים כתבו ותנו אם לזכותו בכתב כל עמה מודו שאין אדם מזכה בכתב לאחר מיתה. שמואל שאל לרב חונה מתנה שכתוב בה בלשון מכר מהו א"ל ארכביה אתרי ריכשי ברקי. א"ר חזקיה לא אמרין אלא כייתו תרין סוסיין חיוורין ומרכיבין על תריהון ודין אזלא בדא ודין אזלא בדא ומשתכח לא צייד כלום:

דברים כח

הלכה ה מתני'

[י] האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה *רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם [ג] אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ועל מי שאין ראוי לו ליורשו אין דבריו קיימין:

גמ'

דבריו קיימין. אם אמר בלשון מתנה ולא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה שיש לו לאדם ליתן ממונו במתנה לכל מי שירצה: ואם אמר משם ירושה לא אמר כלום. דכיון שיש שם בכור הוי מתנה על מה שכתוב בתורה: כתב בין בתחלה וכו'. כילד הנותן שדה פלונית לפלוני בני ויירשנה זהו בתחלה או שאמר ירשנה ותנתן לו ויירשנה זהו באמצע או שאמר ירשנה ותנתן לו זהו בסוף הואיל ויש כאן לשון מתנה אע"פ שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף דבריו קיימין: **גמ'** רבי לא השוה את הבכורה לאחין. כלומר דר' אילא עביד עובדא והשוה את הבכור לאחין ולא סיימוה קמיה דר' חגי ולפיכך הוה מקשי עליה וכדלקמן. אמר לון ר' חגי. והיכי עביד הכי ולא קרא כתיב לא יוכל לבכר וגו' וילפינן מיניה דלא יוכל לעקור את הבכורה מהבכור: העבודה שיכול. הוא ואם עשה דבריו קיימין אלא שאינו רשאי לכתחילה לעשות כן ולעבור על מה שכתוב בתורה ור' אלעזר סתם דבריו ורלה שר' חגי יבין מאליו עובדא היכי הוה וכדחזר והשיב לקמיה: אי כן. אם כן הוא דאמרת בשבועה שיכול הוא ודבריו קיימין: יכול משם מתנה. עכשיו אני מרגיש ומבין בדבר דמשם מתנה הוה עובדא דודאי יכול הוא להשוות את הבכור אם לא אמר משם ירושה אלא משם מתנה ודבריו קיימין כדתנן במתני': כתב בין בתחלה וכו'. דקתני במתני' ומפרש רב הושעיה כגון שאמר ייתנן וכו' כדפרישית במתני': כתבו ותנו שדה פלוני לפלוני. הש"ס קיצר כאן וסמיך אהא דבפ"ק דקידושין בהלכה ה' דשם הסוגיא מבוארת בהאי עובדא דבשכ"מ הוה כדאמרינן התם חד בר נש מי דמיך אמר יתנו כל נכסי לפלוני חזר ואמר כתבו ותנו: רבי לעזר ור' שמעון בר יקים אעלין עובדא קמי רבי יוחנן. מה היא אומר בדבר זה משום דאיכא למיחש שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואמר לון רבי יוחנן חזינן אם לזכרון דברים אמר להם כתבו ותנו ולא לזכותו בכתיבת שטר זה וכגון שאמר להם אף כתבו ותתנו ותנו לו ואין זה אלא כמייפה את כחו ולתוספת זכרון דברים בעלמא וקנה: ואם לזכותו בכתב. שלא נתכוון אלא להקנותו בשטר זה הכל מודים דלא כלום הוא שאין אדם מזכה בשטר לאחר מיתה: מתנה שכתוב בה לשון מכר. שדי נתונה ומכורה לך מהו דינה: ארכביה אתרי ריכשי ברקי. ופירש רב חזקיה דלא אמר לן רב הונא זה אלא לפרש דעתו דס"ל להורע כחו נתכוין וכמו המביא שני סוסים לבנים והן פראים ומשתגעים וקושרן לשניהן במרכבה זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ונמצא הוא על מקומו ולא אהני ליה כלום. וה"נ כן הוא משום דבלשון מתנה מרע כחו לענין אחריות דקי"ל מתנה אין בה אחריות ובלשון מכר מרע כחו לענין דינא דבר מצרא דמכר אית ביה דינא דבר מצרא ומתנה ליה בה משום בר מצרא:

הלכה ה מתני' לא אמר כלום. שאינו יכול לעקור את הירושה ממקומה: אם אמר על מי שראוי ליורשו. לא אמר רבי יוחנן בן ברוקה אלא על בן בין הבנים או בת בין הבנות וכיוצא בזה בשאר יורשין יכול הוא לומר זה יירשני בכלל היורשין וילף לה מקרא דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לבנים. למי שירצה ומודה רבי יוחנן דעל בת במקום בן ועל אח במקום בת לא אמר כלום שאין הבת ראויה לירש במקום הבן ולא האח במקום הבת וכן מודה רבי יוחנן שאם השוה את הבכור להאחין ואמר בלשון ירושה לא אמר כלום דכתיב לא יוכל לבכר והלכה כרבי יוחנן בן ברוקה:

גמ'

מראה הפנים

אריב דבריו קאי דכמו שהדין שאמרנו בבכור פשוט ומתו שניהן בחייו והניחו בנים וכו' כן הדין נמי בבני האחין ועם בני אחי האב וכלומר שאם א' מבני בניו נפל חלק ירושתו לאחי האב שלו ובשמת הזקן עכשיו באין לחלוק בנכסיו עם שאר היורשין וכן בכל היורשין והיה בתחלה א' מבני הזקן בכור לעולם הדין כן שזוכין אלו הבאין מחמת הבכור בחלק הבכורה שלו ואע"פ שלא בא לידו בחייב תיותו לא הוי כראוי הואיל והוא היה הבכור ואלו באין לירש מכחו וגם מורישין ממש אף הוא מת בחיי הזקן וזהו עיקר חידוש הדין שבא להשמיענו והדין דין אמת הוא וכ"כ בסמ"ג עשין צ"ו ושם הגי'. אבי אחד מן האחין. כגי' הטור והיינו הך למאי שנתבאר דלעולם כן הדין בחלוקת בני אחין עם בני אחי האב או עם מי שיחלוקו ואבי אחד מהאחין היה בכור אלו הבאין מחמת הבכור זוכין בחלק בכורה אע"פ שמת זה הבכור הבאין מחמתו בחיי אביו. וכ"כ רבינו ירוחם במישרים. נתיב כ"ה בן ובת שיורשין אביהם אם היה אביהם בכור נוטלין פי שנים בנכסי אבי אביהן כך דקדק רב אלפס פירש ואפילו מת אביהן בחיי אבי אביהן ע"כ וזהו הדין שמוסכם בזכרנו דהוא נלמד מההוספתא ומדבכא וא"כ זה הדין לעולם הוא עד סוף כל היורשין ולזה היה ג"כ כוונת הרמב"ם ז"ל. שוב ראיתי אחרי כותבי שגם הכ"מ פי' בנ"ל פירש כעין זה ופי' א"כ באו בני אחי האב מורעו כל א' מבני הזקן לחלוק עם שאר יורשין באו ג"כ משאר בניו אם היה אחד מבני הזקן בכור וכו' והיינו הך דאמרן:

העבודה שיכול אלא שאינו רשאי. משמע מהכא דבמתנה אף דמה שעבה עשוי מ"מ בחלק בכורה אסור לכתחילה משום לא יוכל לבכר ובשויית הבכור לאחין נמי בכלל הוא. ואפשר דכוונת ר' אלעזר לומר שאינו רשאי משום מדת חסידות ולא דעובר על לא יוכל לבכר בהשויית הבכור להאחין וכעין דאי"ל במוהל לגב יהודה בינו"ג לא תיהוי מעוברי אחסנתא וכו' כדף קל"ג ע"ב וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' נחלות הל' י"א דמשום מדת חסידות הוא ומשמע דעל כל מה שנזכר שם בפרק זה קאמר דלא תילוק כלום:

אמר לון אם לזכרון דברים וכו'. וכן אמר ר' יוחנן התם בפרקין דף קל"ט ע"ב: היבדק הכי הוי המסקנא:

ארכביה אתרי ריכשי ברקי. הכא לא מייתי אלא פירושא דר' חזקיה ובקידושין פליגי בה דאיכא מ"ד דס"ל לייפות כחו נתכוין ובכברת רב אבי בקידושין שתם ובמכילתין פ' חזקת דף נ"א ע"ב וככר באדתי בקידושין דמש שפי' המפרשים בהא דלא פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מכירה כביעיא דרב אבי אלא כרב המנונא דאינו:

ציון ירושלים [ז] העבודה שיכול אלא שאינו רשאי לפמ"ד דכוונה ע"ד דבריו לא תוכל לאכול בבריך סוגה כר"י גם יכול אתה אלא באיסך רשאי וגם כאן לא יוכל לבכר שינו שיכול אבל אינו רשאי וזה קושיא על ר' לא ועיין רמב"ן על התורה על לא יוכל לבכר ובספר המצות בשבעות להרמב"ם מלוס יב' במנס זאת למנות עשה. וכפי הנראה ר' לא לא חשיב לה למצות עשה [illegible] דבכי הירושלמי כאן כמין הומר העבודה שיכול. אלא שאינו רשאי אי כן יכול משם מתנה [illegible] דבריו [illegible] להאריך:

גמ' *אמר ר' יוחנן לא א"ר יוחנן בן ברוקה אלא על בן בין הבנים ועל בת בין הבנות בת בין האחין אח בין הבנות לא אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. רבי שאל לר' נתן בר בא אמר אכן שאילה מאי טעמא דר' יוחנן בן ברוקה. רבי זעירא אמר הכן שאלה מה ראו לומר הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. א"ל ואת לא שניתה לנו כן *אינון ירתון. כיני מתנית' אינון יטלון. אמר לו ואפילו כמאן דאמר ירתון כח ב"ד מיופה כמה דתימר תמן אין אדם מזכה בלשון מתנה והכא מזכה ודכוותה אין אדם מזכה בלשון ירושה והכא מזכה. *תמן *תנינן רשב"ג אומר אם [א] מתה יירשנה שהתנה על מה שכתוב בתורה רב ירמיה בשם רב מפני שהתנה על *הכתוב בתורה והמתנה על הכתוב בתורה [ב] תנייו בטל. בתנאי שאינו של ממון וכא בתנאי ממון בן קיימין. מה טעמא דרב בסוף הוא זכה. אמר רבי *יוחנן הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה דמר ר' יוחנן מכרה ונתנה בדין הוא להיות קיים ולמה אמרו מכרה בטל שלא תהא מברחת נכסיה מבעלה ואומרת שלי הן.

רבי

פני משה

מסורת הש"ס: (כתובות פ"ק סי"א) | ב"ב קלא | כתובות פג (כתובות רפט) | קדושין יט וש"נ | ב"ב קל

גמ' לא אמר רב יוחנן בן ברוקה וכו'. כדפרישית במתני'. וגרסינן לריש סוגיא דהאי דהכא בכתובות פ"ד הלכה י"א: ר' שאל לרב נתן בר בא. האי שאלה דלקמיה ופליגי בה היכי הוה השאלה: אמרי. יש אומרים דהכין שאלו לידע הטעם דר"י בן ברוקה ועל דפסק הלכתא כוותיה לא הוה קשה לי' ולא מידי: רב זעירא אמר. דהכין הוה השאלה מה ראוי לומר הלכה כוותיה נגד החכמים: אמר ליה. ר' נתן לרבי ואת לא שניתה לנו כן. בכתובות שם בנין דוכרין דיהון ליכי מינאי אינון ירתין כסף כתובתיך והאי נמי לבן בין הבנים הוא ולמאי דשנית לנו לשון ירושה אלמא כר"י בן ברוקה סבירא לך דיש כח לאב להוריש לבן בין הבנים: כיני מתניתא. השיב לו רבי דלאו הכי שניתי אלא כיני שניתי אינון יטלון ולשון מתנה הוא ולא משום ירושה ובהא אפי' רבנן מודו: אמר לו. הוא ר' נתן ואפי' כמ"ד אינון ירתון תנן לא קשיא דשאני התם דמתנאי ב"ד הוא וכח ב"ד מיופה ויש להם כח לתקן כן דהפקר ב"ד הפקר: כמה דתימר תמן. בסוף פ"ק דגיטין אין אדם מזכה בלשון מתנה והאומר תן מנה לפלוני לאו כזכי דמי ואם רצה לחזור יחזור: והכא מזכה. ואפילו הכי במתני' דהתם גבי שכ"מ מזכה הוא כדתנן התם תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה: ודכוותה. ה"נ כן דאע"ג דבעלמא אין אדם מזכה בלשון ירושה לבן בין הבנים אליבא דרבנן והכא בכתובת בנין דוכרין מזכה הוא משום דתנאי ב"ד הוא: תמן תנינן. ריש פ' הכותב דין ודברים אין לי בנכסייך וכו' בחייך ובמותך אינו אוכל פירות בחייה ואם מתה אינו יורשה רשב"ג אומר מתה יורשה מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה דקסבר ירושת הבעל מדאורייתא ותנאו בטל: רב ירמיה בשם רב. קיצר הש"ס כאן והכי גרים התם רב ירמי' בשם רב הלכה כרשב"ג אבל לא לענין דברים. הלכתא כוותיה דאם מתה יורשה אבל לא לענין דבריו והטעם שאמר משום שהתנה על מה שכתוב בתורה דלא אמרו תנאו בטל בהתנה על מה שכתב בתורה אלא בתנאי שאינו של ממון אלא תנאי גוף כגון האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עונה: וכא בתנאי ממון אבן קיימין. אבל הכא בירושתה הרי תנאי ממון הוא: מאי טעמא דרב. דפסק הלכה כר"ש בן גמליאל: בסוף הוא זכה. כלומר דירושתה לאחר מיתתה הוא דזוכה בה מתנאי ב"ד וכיון שאין הדבר ברשותו אינו יכול לסלק עצמו מירושתה כשם שאין אדם יכול לסלק עצמו מירושת אביו בחיי אביו שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה: אמר רב יוחנן הלכה כרשב"ג. כצ"ל וכן הוא התם דאף ר' יוחנן ס"ל כרשב"ג דתנאו בטל וכטעמי' דרב דבסוף הוא זכה: דאמר רב יוחנן מכרה ונתנה. באשה דעלמא קאמר שלא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ואם מכרה ונתנה נכסי מלוג שלה מכרה בטל. והכי גרסינן לדברי ר' יוחנן התם בדין היה שאם מכרה ונתנה שיהא מכרה קיים שבסוף הוא זוכה בהן ולמה אמרו בטל שלא תהא אשה מוכרת נכסים משל בעלה ואומרת שלי הן. כלומר בדין היה שיהא מכרה קיים לעולם בנכסי מלוג שלה שהרי אין להבעל זכות בגוף הקרקע אלא לבסוף כשהמות היא יורשת ולא אמרו מכרה בטל אלא כדי שלא תהא מברחת ומוכרת נכסים משל בעלה ותאמר שלי הן. ושמעינן מיהת מדרב יוחנן דכטעמיה דרב סבירא ליה שבסוף הוא זוכה בהן והלכה כרשב"ג:

רבי

א"ל ואפילו כמ"ד ירתין כח ב"ד מיופה כמה דתימר תמן אין אדם מזכה בלשון מתנה והכא מזכה פי' כמו דאיתא בבבלי דף קל"ח בין למ"ד ירתין בין למ"ד יטלון הא אין אדם מקנה לדבר שלב"ל אלא תנאי בית דין שאני ודכותי' אין אדם מזכה בלשון ירושה והכא מזכה משום תנאי בית דין שאני:

תמן תנינן רשב"ג אומר כו' הגי' הנכונה כמו שהוא במסכתא כתובות פ"ט מובא בפ"מ ז"ל:

מ"ט דרב בסוף הוא זכה בהם הרא"ש ז"ל במסכתא כתובות מפרש דלפיכך אינו יכול לסלק א"ע מירושתה מפני שהזכות בא לו בסוף ע"כ קודם שזכה אינו יכול לסלק א"ע דהוי כבן שסילק א"ע מירושת אביו:

אמר ר"י הלכה כריב"ב דמר ר"י מכרה ונתנה בדין הוא להיות קיים שבסוף הוא זוכה בהם כן הגי' במס' כתובות שם. ולמה אמרו מכרה בטל שלא תהא מברחת פי' דהנה בבבלי יליף טעמא דר"י ב"ב מקרא אבל בירושלמי שאל מ"ט דר"י ב"ב ולא מפרש טעמא אבל ר"י מפרש טעמא דלפיכך הלכה כריב"ב משום דיש לו רשות מה"ת להוריש לבנו אחד דדוקא בנותן בלשון ירושה לאיש אחר אז לא מהני דהוי מתנה עמשכ"ת דאומר איש פלוני ירשני והוא אינו יורש משא"כ באומר בני ירשני שפיר דמי דלא הוי מתנה על משכ"ת דהא באמת יורש הוא אך משום דמסלק השאר בניו מירושה והאיך יכולת בידו לסלקם מירושה בשלמא כשמוכר ונותן בחיו אז לא נשאר ירושה. משא"כ כשמוריש לאחד מבניו ונשאר. אחריו ירושה האיך יכולת בידו לסלק בניו מירושה. ז"א דהא הבנים אין להם שום זכות בחיו על עזבון הירושה זולת כשהורים מחיים אבל ירושה דממילא אין לבנים שום זכות מחיים ולפיכך אין בכח ביד הבן לסלק את עצמו מירושת אביו משום דכ"ז דאביו חי אין לו שום זכות על העיזבון שישאר אחרי אביו. וע"כ הלכה כרשב"ג דאם מתה ירשנה מפני שאין בכוחו לסלק א"ע משום דלבסוף הוא זוכה. וכיון שכן ממילא רשות ביד האב לסלק הבן מירושה אפילו שלא ימכור הנכסים בחיו וישאר אחריו ירושה מ"מ יסלק להבן משום דיזכה לבנו האחר בתורת ירושה. ובן אחד יזכה הירושה בתורת ירושה ובן השני לא יזכה דהא כ"ז שאביו חי אין לבן שום זכות בהירושה אפילו שישאר ירושה והזכות מתחיל לאחר מיתה לבסוף ע"כ בכח ביד האב להוריש לבנו האחר אך אין בכח האב להוריש לאיש אחר משום מעמשכב"ת דהא האחר אינו יורש. משא"כ כשמוריש בחיו לבנו האחד פשיטא דיש כח ביד האב להוריש בחיו ירושת של בן זה שלא זכה עדיין בו לבנו האחר בשלמא אם הי' זכות להבן מה"ת בחיי האב על הירושה שלאחר מותו אז לא הי' בכח להאב להוריש נחלה מבן זה לבן אחר אבל כיון

דבחיים

עין משפט נר מצוה

יא

א מיי' פכ"ג מאישות הי"ג סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' צב כ"ד

יב

ב מיי' שם פ"ו הל' ט ופי"ב ה"ו מזכיה סמ"ג שם טוש"ע שם סי' לא ס"ב וסי' לט ס"ז

מראה הפנים

דאינו עולה אלא כפי שי' הרמב"ן ז"ל בפ' חזקת שם ולא כפי' רש"י ז"ל בקידושין וכבר יישבתי שם גם לפי פי' רש"י ז"ל דמוכח בסוגיא דקידושין דהאי תלמודא כפי פירושו והביא הרבנים אתרי דיבורי דהתם בפ' מי שמת דף קנ"ב ע"ב אינו ענין לכאן דהתם במתנת שכ"מ שיש בה קנין קאמר והביא דהכא במתנת בריא איירי וגם באתרי ג"כ מזה דאפי' למ"ד בשכ"מ אמרי' ליפות כחו וכענין הביא דר' יוחנן דלעיל מ"מ בבריא יש סברא לומר דאי ליפות כחו נתכוין הוי ליה למיכתביה בשטר מתנה באחריות מפורש ובשיר הוי יפוי כח לכל מילי וע"ש:

אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. והכי איפסיקא הלכתא התם. וכבר באתי בפנים במתני' בענין חילוקי הדינים בפסק הלכה זו וכן במתני' דלעיל דאתיא כר"י בן ברוקה ועל דרך הרמב"ם ז"ל. ובתוספתא סוף פ"ז ר' יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין כיצד אמר על בת הבן בין הבנים ועל בן הבת בין הבנות דבריו קיימין ופשוט הוא דהיינו כך ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא זה. ודעת גדולי הפוסקים דלענין בן בין הבנים יש חילוק בפסק הלכה זו דדוקא באומר אבל בכותב כל נכסיו לבן בין הבנים לא עשאו אלא אפטרופא כדשמואל בדף קמ"ח ע"ב כדכתב הרי"ף ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בהל' נחלות פ"ו הל' ב' ובפ"ו מזכייה ומתנה הלכה ב' שכתב וכן הכותב כל נכסיו מתנה לאחד מבניו בין שהיה בריא בין שהיה שכ"מ וכו' לא עשאו אלא אפוטרופוס. ומשמע דדבריו כדעת הרשב"ם ז"ל כזה דדוקא בלשון מתנה אבל אם כתב בלשון ירושה קנה דאף מדבריו בהל' נחלות לכאורה לא הוה משמע כן ע"ש מ"מ הוא ז"ל סמך על מ"ש כמו שביארנו בהל' זכייה ובכה"ג כתב שם הכותב כל נכסיו מתנה. והרב בעל הגהה כתב בסי' רמ"ו סעיף ג' על דברי הסמ"ע שם דברי הרמב"ם וי"א דדוקא שכתב לו בלשון מתנה וכו' וכבר אפשר לומר דזהו דעת הרמב"ם בעצמו בענין החילוק בין מתנה לירושה. וכן נראין דבריו להמעיין בפ"ט מזכייה הל' ה' וכן הוא דעת הרי"ף דבשכ"מ שכתב לשון ירושה קנה:

מאי טעמא דרב וכו' אמר ר' יוחנן בן ברוקה. כבר כתבתי בפנים דלפי סוגיא דכתובות צ"ל כרשב"ג וכן נראה דלא שייך ר"י בן ברוקה להא דאיירי שכא ומ"מ יש לקיים גי' הספר דהכי קאמר וכן סבירא ליה לר' יוחנן דהלכה כרשב"ג דכתובות ומטעמיה דרב דהא דקאמר לעיל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה וא"כ סוה לכאורה דלא כטעמיה דרב אליבא דרשב"ג שהרי לר"י בן ברוקה והאי דגרסינן בפשיטות דמתני' דכתובות אינון ירתון וכדמשמע נמי מהבבלי דף קל"ח ע"א גבהי עניגא דקאמר רבי ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי. אלמא דסדר כיה רבי ומשום דלמאי דקי"ל כר"י בן ברוקה שפיר מיתני התם אינון ירתון וא"כ אין אנו צריכין לטעמא דקאמר לעיל מפני שכח ב"ד מיופה מפני שהוא תנאי ב"ד לענין כתובת בנין דכרין דהא מדינא הכי הוא וע"ז קאמר הש"ס דאפ"ה שמעינן מדאמר ר' יוחנן בכתובות בדין הוא להיות קיים וכו' אלמא דס"ל כרב דתלמודו רבנן לתנאי ב"ד בענין ירושת הבעל. ודע דכל זה לר' יוחנן שכא דאמר סתמא הלכה כר"י בן ברוקה אבל למאי דקאמר הש"ס בכתמא ואפי' כמ"ד ירתון כח ב"ד מיופה משמע דהמסקנא דמתני' דכתובות דכ"ע היא ואפילו כרבנן דר"י בן ברוקה וכדפרישית דשאני התם דמשום תנאי ב"ד הוא ולפ"ז איכא למימר דגם לר' יוחנן בן ברוקה בכתובות בנין דכרין טעמא משום הכי הוא אבל בעלמא בבריא אפי' ר"י בן ברוקה מודה דאינו יכול להוריש לבן בין הבנים ומכאן הביא הרמב"ן ז"ל ראיה לדעת הרי"ף ור"ח ז"ל וכן הרבה מהגאונים דס"ל דבעיא דרבא שם בבריא היאך אמר ר"י בן ברוקה לא איפשיטא וא"כ אינו יכול להוציא הירושה מבלעדי הבנים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בריש פי"ב מהל' זכייה ובפ"ו דנחלות הל' ד':

התיב

עין משפט נר מצוה

יג
א מיי' פ"ב מהל' ס"ז סמ"ג לאוין רלה טוש"ע חו"מ סי' מג ס"ד וסי' שעד

יד
ב מיי' פי"א מנחלות הי"א סמ"ג עשין לו ע ב"ע אה"ע סי' ל ס"א

טו
ג מיי' פ"ו מאבות ה"ט ופי"ב ה"ו ז סמ"ג עשין מח טוש"ע שם סי' לח ס"ה וסי' לט ס"ז

טז
ד מיי' פ"ו מהל' נחלות הי"א סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רפב ס"א

מסורת הש"ס

רבי יוסטיני הוה ליה עובדא קומי רבנן וחייבוניה קם קומי ריש לקיש אמר זיל חות לניכסך. ר' ירמיה בעא קומי ר' זירא אמר רב בסוף הוא זכה בהן א"ר יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. אמר ריש לקיש איזיל חות לניכסך. מאן אינון רבנן רבנן דר' יוסטני. °וירש אותה יכול כשם שהוא יורשה כך היא יורשתו ת"ל אותה הוא יורשה היא אינה יורשתו. א"ר יוחנן דברי חכמים אביה יורשה אחיה יורשים אותה. התיב ר' בא בר ממל אם אומר את שאין יורשת אשה דבר תורה מעתה יירש את ארוסתו. כמה דתימר מן °הקרובה לא גרושה ודכוותה [א] הקרובה לא ארוסה. התיב רב המנונא אם אומר את שאין אשה יורשת דבר תורה מעתה יירש הבעל בראוי כבמוחזק אמר רבי יוסי *כך שנה רבי אין [ב] הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. אמר רבי יוסי בי רבי בון הרי בכור הרי ירושתו תורה ואינו יורש בראוי כבמוחזק. אמר רבי יצחק *וילין דכתבין אין מיתת דלא בנין כל דלה יחזור לאביה תנאי ממון [ג] הוא ותנאו קיים. °ושגוב הוליד את יאיר וגו' וכי *מניין היו ליאיר ערים בהר הגלעד אלא שנשא אשה מבנות מנשה ומתה וירשה. אם אומר את שאין ירושת אשה דבר תורה נימר ויהי לשגוב אלא ויהי לו ליאיר. ודכוותה °ואלעזר בן אהרן מת וכי מניין היו לו לפינחס בהר אפרים אלא שנשא אשה מבנות אפרים וירשה. אם אומר את שאין ירושת אשה דבר תורה נימר ויהי לאלעזר אלא ויהי לפינחס:

(במדבר כז) (ויקרא כא) (ד"ה א ב) (יהושע כד) (יחזקאל לב)

ב"ב קיז וש"נ

(כתובות פ"ט)

שם

הלכה ו מתני' [ד] הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו רבן שמעון בן גמליאל אומ' אם לא היו בניו נוהגין כשורה זכור לטוב: גמ' א"ר בא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו עליו הוא אומ' °ותהי עוונותם על עצמותם. כהדא חד בר נש אפקד ניכסיי גבי ר' בא בר ממל א"ל אין הויין בנוי דהנייה הב לון פלגא וסב פלגא אתון בנוי ונסבין פלגא. בתר יומין אתון בעיין מיעור עיניה אמר לון לא אמר לי אבוכון אלא אי הוין בניי דהנייה הב לון פלגא וסב פלגא. כדון אתון קקו פדיפטי הבו לי מה דיהבית לכון:

הלכה

תורה אור

דבהיים אין לו זכות כלל על הירושה דלאחר מיתה למה לא יהי' כח ביד האב לסלק בן זה מנחלתו ולהוריש בחיו לבנו האחר. וכיון דאין כח ביד הבן לסלק את עצמו מירושת אביו דלאחר מותו משום דבחיי האב אין לו שום זכות על הירושה שלאחר מותו ממילא יש כח ביד האב לסלק לבן אחד מירושה ולהוריש לבנו האחר. ונמצא דלשיטת רב בטעמא דרשב"ג דאין להיורש שום זכות בחיי המורים על הירושה דלאח"כ ממילא הלכה כריב"ב ד[ל]כן אמר ר"י הלכה כריב"ב כדמסיק דלבסוף הוא זוכה בהן ר' יוסטיני הו"ל עיבדא שסילק הבעל מירושת אשתו קומי רבנן וחייבין דאיני יורשה ורשב"ל אמר לו דיחזור לנכסיו דירושה דאינו יכול לסלק עצמו משום דלבסוף הוא זוכה ע"ז פריך ר' ירמי' קומי ר"ז אמר רב בסוף הוא זכה בהן. ור' יוחנן אמר הלכה כריב"ב ורשב"ל אמר לי' איזל חות לנכסיך מאן אינון רבנן דר' יוסטיני. ומשני רבנן דר' יוסטיני דרבנן דר' יוסטיני הוא רבנן לכל מהגך רבנן:

אמר

רבי יוסטנה הוה לי' עובדא. שסילק עצמו מנכסי אשתו וכשמתה היה רוצה לירש בנכסיה: וחייבוניה. אלו רבנן דס"ל שאין לו זכות בהן מאחר שסילק עצמו מירושתה: זיל חות בניכסך. דהלכה כרשב"ג: בעא קומי רבי זעירא. איכהו רבנן כמאן ס"ל הא רב דפסק כרשב"י כדאמר טעמא בסוף הוא זכה וכן אמר רב יוחנן הלכה כרשב"ג וכן אמר ר"ל דליזה לו לירד לנכסיה מאן אינון רבנן דחייבוהו: רבנן דר' יוסטני. רב זעירא השיב לו מה את מתמה מאן אינון רבנן דר' יוסטני הם כלומר אלו שהורו לו רבנן בפני עצמן הם וסבירא להו דלא כרשב"ג: וירש אותה וכו'. איידי דאיירי בירושת הבעל דס"ל לרשב"ג דד"ת הוא מוירש אותה מסיק לה הדרשה יכול וכו': א"ר יוחנן דברי חכמים. לדברי חכמים דפליגי התם אדרשב"ג והמרי אם מתה אינה יורשה מי הוא יורשה אביה יורשה או אחיה דהא משניסאת שוב אין לאביה רשות בה: אם אומר את שאין יורשת אשה ד"ת מעתה יירש את ארוסתו. כלומר מאחר שהבעל יורש את אשתו ד"ת מהיכן למדו לומר דאינו יורש את ארוסתו והא דפריך לה מכח המיעוט דאין האשה יורשת אותו ולא פריך אם ירושת אשתו ד"ת משום דבעי לאלומי לפירכיה וכלומר הא אי לאו מיעוטא ה"א דהאשה יורשת בעלה כמו דהוא יורש אותה ומעתה ארוסתו מנא לן למעוטי שאינו יורשה: כמה דתימר הקרובה לא ארוסה

ל"ל. וכן הוא בת"כ פ' אמור הקרוב ולא ארוסה שאין מטמא לארוסתו ודכוותה דרשינן מהקרוב דירושת הבעל דמהכא דרשינן לה לשארו וכו' כדאמרי' בריש פרקין: אם אומר את שאין אשה יורשת וכו'. כדלעיל דלריך קרא למעוטי שהיא אינה יורשתו אלמא דאלומי' ליה להאי דרשא דהבעל יורש את אשתו מעתה יירש הבעל בראוי כבמוחזק והנן קי"ל דאין הבעל יורשה בראוי לה לאחר מיתה ומהיכא נפקא לן: כך שנה רבי. במתני' פ"א דבכורות ולית לן קרא להא: אמר רב יוסי בר' בון. מאי קשיא ליה הואיל וד"ת הוא הרי בכור וכו': והילין דכתבין. בשעת הנישואין אם תמות האשה בלא זרע יהא כל נכסיה חוזרין לבית אביה תנאי ממון הוא וקיים שעל מנת כן כנסה בתחלה: ושגוב הוליד את יאיר ויהו לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד. וכי מנין היו ליאיר ערים מה שלא היו לשגוב אביו אלא מלמד וכו' ואם אין ירושת אשה ד"ת א"כ משגוב ירשן נימר ויהי לשגוב אלא ויהי ליאיר בתמיה אלא ש"מ דקמ"ל דד"ת הוא: ודכוותה. אמרינן גבי פינחס דכתיב ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים וכי מנין וכו' נימר ויהי לאלעזר היה לקרות אותה בשם אלעזר אלא ויהי לפנחס בתמיה אלא כדאמרן:

הלכה ו מתני' אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין לחכמים נחת רוח במעשיו: זכור לטוב. ואין הלכה כרשב"ג שאפי' אין בניו נוהגין כשורה דילמא נפיק מינייהו זרעא מעלייא: גמ' ותהי עונותם על עצמותם. שהעון קיים על עצמותיו בקבר לעולם: כהדא. על דרבן שמעון בן גמליאל קאי דמהאי עובדא ראיה שביקש ליטול מהם מה שנהן מפני שלא היו נוהגין כשורה ולא רצו לקיים צוואת אביהם: אין הוויין בנוי דהנייה. אם יהיו נוהגין כשורה ותראה נחת רוח ממעשיהם תתן להם החצי וקח לך החצי: אתון בעיין מיעור עינייה. באו לעורר עליו שיחזיר החצי מנכסי אביהם להן: קקו פדיפטי. הרבות אנשים חטאים. ולשון יוני הוא ובלע"ז נקרא"דוררם. ועכשיו צריכים אתם להחזיר לי החצי שנתתי לכם דסבירא ליה כרשב"ג:

הלכה.

מראה הפנים

התיב ר' בא בר ממל אם אומר את שאין יורשת אשה דבר תורה וכו'. מה דפריבית בפנים לקיים גי' הספר הוא. אבל הנכון דאין אנו צריכין לדחוק בזה דתיבת שאין ט"ס הוא בכאן והגב שיטפיה דלקמן הוא ושגוב וכו' דהתם שייך לזה אם את אומר שאין וכו' וטעו והדפיסו כאלו שתי הבעיות דר' בא ודר' המנונא נמי שאין, ויורשת היינו ירושת אשה שהבעל יורשה לפי ליבנא דהאי תלמודא כדלקמן גבי שגוב ופינחס. ולפ"ז מתפרבין הלו התיב ר' בא ור' המנונא כפשטן דלמ"ד ירושת הבעל דבר תורה הקבו ומשני כדפריבית בפנים:

ושגוב הוליד את יאיר וכו'. זהו כדרשת הברייתא התם בדף קי"ב ע"א דלענין ירושת הבעל מידרשא דמקרא נפקא לן והתם דחי לה דאימא דיאיר זבן מיזבן ופינחס דנפלה ליה משדה חרמים וכו' וכבר הוזכר לעיל מזה דלא אתברר התם דירושת הבעל דאורייתא וסמכו הפוסקים הסיכרים דרבנן הוא על הסוגיא דריש פרק הכותב דאיפסיק הלכתא כרשב"ג ולאו מטעמיה כמבואר ועיין במה שנתבאר ריש פרקין ד"ה חכמי הגוים ובדף קי"ג גם מייתי להמימרא דר' אבהו דדריש מהאי קרא שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשא שגוב אשה וכו' ומשמע דלא תפס כתמא דהש"ס לדרשה זו דאיכא למידחי ולומר כדרשת הברייתא מלמד שנשא יאיר אשה וכו' והיינו דאיצטריך ליה למיפסק הלכתא בדף קכ"ה ע"ב אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ואע"ג דלאהורה לא אשכחן פלוגתא להדיא בזה. וכבר מוסכם הוא מדעת רוב הפוסקים דמלוה הוי ראוי לגבי ירושת הבעל כמו לגבי בכור ואין הבעל יורש ממלוה שאין הבכור נוטל פי שנים ובחידושי הרמב"ן ז"ל מביא גירסא בשם השאלתות פ' וירא בלק דגרים בהדיא הלכתא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואין הבעל נוטל במלוה ומסיגיא דהכא נמי משמע כן דלא למהו לבעל שאינו נוטל בראוי אלא מבכור כדאמר ר' יוסי בר' בון ואם כן דינו כבכור לענין מה דנקרא ראוי. ואפשר דאף הרמב"ם ז"ל לא זכר כלום מדין מלוה גבי בעל דעתו נ"כ כאחר גדולי הפוסקים ומש"ה כתב בהל' ע' פרק ח' מנחלות שהוא יורש נכסי אשתו שבאו לירושתה וחזקו. וסמך על מה שביאר בפ"ג גבי בכור מה הן חזקו:

אמר ר' בא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים וכו'. הנ"י פירש דר' בא בר ממל כשמואל דהתם ס"ל דפליגי רבנן עליה דרשב"ג דאפילו לא היה נוהג כשורה אין רוח חכמים נוחה הימנו כדאמר לא תיהוי מעבורי אחסנתא ואפילו מברא בישא לברא טבא. ופי' בם על עצמותם בעבור בניהם בשם עצמותם. אבל קשה דהא ר' בא בר ממל גופיה אמר להו להני קקו פדיפטי הבו לי מה דיהבית לכון דלא אמר אביכם אלא כשתהיו נוהגין כשורה וא"כ כרשב"ג ס"ל ובמאי י"ל דלהפסידם אמר כן שלא יתכבד ממנו בהלי בניתן לו אבל לא ביטול מהם חלקם דהלכה כחכמים וכדמפרש במואל:

זיכה

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ז)

(קדושין פ"ד ה"ז) ב"ב קכז

(תוספ' פ"ח) שם קלח וש"נ

שם קנב ע"ב וש"נ

הלכה ז מתני'

א האומר זה בני נאמן וזה אחי אינו נאמן ב יטול עמו בחלקו. מת יחזרו נכסים למקומן נפלו לו נכסים ממקום אחר יורשו אחיו עמו מי ג שמת ונמצאת דייתיקי קשורה לו על יריכו הרי זו אינה כלום ד זיכה בה לאחר בין מן היורשין ובין שאין מן היורשין דבריו קיימין: **גמ'** *אם היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אינו בני ושאינו בנו אמר בני נאמן. *היה עומד בצד המוכס ואמר בני הוא וחזר *ואמר ה עבדי הוא נאמן. עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן אית תני תניי נאמן. א"ר מנא כגון אילין נפתאי דמשעבדין בבניהון יתיר. *האומר *יינתנו נכסיי לפלוני והוא כהן והיו שם עבדים אף ע"פ שאמר אי איפשי בהן יאכלו עבדיו בתרומה ו רשב"ג אומר מכיון שאמר אי איפשי בהן זכו בהן היורשין. א"ר לא בסתם חלוקין. מה נן קיימין אם דבר בריא שרוצה בהן כל עמא מודו שיאכלו עבדיו בתרומה ואם דבר בריא שאינו רוצה בהן כל עמא מודו שזכו בהן היורשין אלא כי נן קיימין בסתם. ורבנן סברין משעה ראשונה היה רוצה בהן ועכשיו חזר בו רשב"ג אומר מכיון שאמר אי איפשי זכו בהן היורשין. תני ר"ש בן גמליאל *אומר ז רייתיקי מבטלת דייתיקי אין

פני משה

הלכה ז מתני' האומר זה בני נאמן. להורישו עם אחיו או לפטור את אשתו מן היבום ואף על גב דמוחזק ליה בהא: זה אחי אינו נאמן. לאסור אשתו לשוק אם היא בחזקת מותרת כגון דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני. וכן אינו נאמן לענין ירושה אם יש לו שאר אחין והן אינם מכירין אותו אינו נאמן לומר גם זה אחינו הוא שירש עמנו: ונוטל עמו בחלקו. כגון אם הם שני אחין לבד הספק ויש להם לחלק ג' שדות יקח האחד שדה ומחצה וזה שמעיד על הספק יקח שדה אחת שהוא השלים ולפי עדותו אינו מגיע לו יותר ויתן חצי שדה להספק שמעיד עליו ומהאח האחר אין להספק כלום: מת. הספק יחזרו אותן נכסים למקומן למי שנתגם לו: נפלו לו. לזה הספק נכסים מנוקום אחר ומת: וירשו אחיו. של זה המעיד עליו עמו דהא מודה להם שאחיהן הוא ודוקא שלא הכחישו שאר האחין לומר שידוע להם שאין זה אחיהם אלא טוענים שאין מכירין אותו אבל אם הכחישו ואמרו שאין זה אחיהן לא יירשנו אלא זה שהעיד עליו בלבד: דייתיקי. שטר צוואת שכיב מרע. ול' דייתיקי דא תהא למיקם ולמיהוי: קשורה לו על יריכו. רבותא קתני דליכא למימר אחר כתבה ונתנה שם אפ"ה הר"ז אינו כלום שאני אומר כתבה ונמלך: זיכה בה לאחר. זיכה השכ"מ לאחר מחיים אף על פי שלא נכתב לשם אותו האיש אלא כך אמר לו נכסים הכתובים בשטר זה אני מקנה לך בקבלת השטר שתקבל ממני הרי זה קנה דלא גרע מלוואת פיו: **גמ'** אם היו מוחזקין שהוא בנו. תוספתא היא בפ"ז. ושם הגי' נכונה וכאן נשמטו כמה תיבות. והכי איתא התם היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מתתו אמר אינו בני אינו נאמן שאינו בנו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן. וכך הוא נשנה בההי' הלמודה פ' עשרה יוחסין הל' ז':

היה עומד בצד המוכס. ודרך המוכסין ליקח מכס מן העבדים ולא מן הבנים ואמר בני הוא: וחזר ואמר עבדי הוא. כשעבר מן המכס: נאמן. במאי דחזר ואמר עבדי הוא דהא דאמר מעיקרא בני הוא להבריחו מן המכס אמר: אינו נאמן. בהאי דחזר ואמר בני הוא שאלו כן לא הי' אומר להמוכס עבדי הוא ולהיות נפסד בהכנס אלא ודאי מעיקרא קושטא הוא דקאמר: אית תני תנייא. דאפי' בסיפא נאמן ומוקי לה ר' מנא כגון אלין נפתאי. שם מקום שרגילין להיות משעבדין בבניהן ביותר ועושין להן עבודת עבד ולפיכך נאמן הוא לחזור ולומר בני הוא דהא דאמר מעיקרא עבדי הוא לפי שמשמשו כעבד: האומר יינתנו נכסי לפלוני. תוספתא ברים פ"ח: והוא כהן. המקבל: יאכלו עבדיו בתרומה. דמ"מ עבדיו הם אע"פ שהוא אומר אי אפשי בהן וכדמוקי לה לקמיה: זכו בהן היורשין. של הראשון והוא ישראל: אמר רבי לא. מפרש הוא לפלוגתייהו דבסתם הן חלוקין כדמסיים ואזיל: מה אנן קיימין. דבמאי עסקינן אם דבר ברי שרוצה בהן כלומר שהיה ברור לנו שרוצה בהן מעיקרא כגון דשתק וקבל ממנו שטר המתנה ועכשיו הוא צווח כ"ע מודו דקנה ויאכלו עבדיו בתרומה: ואם דבר ברי שאינו רוצה בהן דמעיקרא קצווח ואמר אי אפשי בהן כ"ע פליגי דלא קנה: אלא. ע"כ כן אנן קיימין בסתם שאינו ברור לנו וכגון שזיכה לו שטר המתנה ע"י אחר ושתק ולבסוף צווח דרבנן סברי משעה ראשונה היה רוצה בהן שהרי שתק ועכשיו רוצה לחזור בו ואין בחזרתו כלום ורשב"ג סבר הוכיח סופו על תחלתו והא דשתק מעיקרא קסבר כי לא אתי לידי אמאי אצווח: דייתיקי מבטלת דייתיקי. שכ"מ שכתב נכסיו לאחד וחזר וכתב לשני השני קנה והראשון לא קנה שהשכ"מ יכול לחזור במתנתו: אין

מראה הפנים

זיכה בה לאחר. פירשתי כה כפי' הרמב"ם ז"ל ועיין לקמן ד"ה דייתיקי מה שכתבתי שם בס"ד:

אם היו מוחזקין בו שהוא בנו וכו'. כדברי התוספתא שהבאתי כך אגלה הסוגיא דקידושין שם. וגרסינן תו התם אית תניי תני על קדמייתא נאמן ר' חזקיה ר' זריקן בשם ר' הונא היו מחזיקין אותו שהוא משפחתו נאמן ופירשתי שם דר' חזקיה לפרש נהאי אית תניי קאי דבעי למימר דאפי' בקדמייתא אם היו מוחזקין בו שהוא בנו ואמר עליו שאינו בנו נאמן ופליג אהנא דתוספתא דס"ל אינו נאמן ואפילו לר' יהודה דס"ל האומר בני זה ממזר הוא נאמן משום דר' יוחנן מפרש התם לעיל למילתיה דר' יהודה לתת לו הוא דנאמן אבל לא ליקח ממנו וכדפריש שם וכלומר באופן שאינו מפסידו מירושתו הוא דנאמן עליו לומר ממזר הוא וכגון דמחזיק לנו בבנו אלא שאומר שנולד לו מחייבי כריתות אבל אם כשהוא אומר עליו ממזר הוא מפסידו מירושתו אינו נאמן להוציאו מחזקתו ועלה מייתי הברייתא דתוספתא שהיא כדברי ר' יוחנן וכדאמר ר' חזקיה שם עוד היא מתניתא. אף אנן נמי תנינא היו מוחזקין וכו' ולאית תניי דקאמר נאמן ומשמע דפליג מפרש לה ר' חזקיה בשם ר' הונא דלא פליג אלא דבכה"ג מיירי כגון שהיו מחזיקין אותו שהוא בנו משפחתו והיו מחזיקין אותה במשפחת וכנו הוא ועכשיו הוא אומר שלא בתרה ואין זה בנו בכה הוא דאמר האית תניא דנאמן משום דלא מפיק ליה מחזקתו אלא שהם טעו וקסברי שהוא שתרה ואין זה אלא גילוי מילתא בעלמא ועוד דלא מבוי ליה לממזר אלא לעבד והיכא למימר דבכה"ג אפי' לרבנן נאמן הוא. ע"כ דבריו שם. ולפ"ז זה מסתייעא מהאי סוגיא להדעות הסוברים דאף לר' יהודה אינו נאמן להבווייה ממזר לפוסלו ולהפסידו מירושתו כ"א דוקא בדאיכא בכור והוא דעת בה"ג שכתב בהל' מילה וז"ל האומר זה בני ממזר אינו נאמן דכי קיימא לן כר' יהודה דאמר נאמן היכא דאיכא בכור אבל ליכא בכור אינו נאמן דשלא ליה ר' אבא לרב יוסף בר תמא האומר על התינוק בין הבנים בכור הוא נאמן כר' יהודה דכיון דקאמר על בריה דזוטא מגדול בכור הוא פסלינן לגדול ומגו דהימניה רחמנא לאכתוביה לבוכריה דכתיב יכיר יכירנו לאחרים ממילא קא הוי גדול ממזר אבל ודאי במקום שאין בכור לא מהימן דליכא יכיר דתליא רחמנא בגוויה לא מהימן ולא הוי ממזר ואפילו אבתו פרולה ביותר רוב בעילות אחר הבעל עכ"ל. והביאו הרמב"ן ז"ל בחידושיו במסכתא דבלא ר' אבא בדף קכ"ז וקכ"ח. וכן ראיתי בכ"י אחד מכונה בשם ספר המכריע והוא מריא"ז הזקן ז"ל דפסק כדעת בה"ג וראיתי שם שברוב המקומות ממש רובו ככולו מכריע הוא נגד גדולי הפוסקים הרי"ף ור"ת ז"ל. וככר יש לנו מכריעים מגדולי האחרונים ז"ל כמאירים עינינו וכמו שכתב שם הרמב"ן ז"ל עד דברי בה"ג והכתי לא דייקא דשא היפסיקא שתב בהלכתא כרב נחמן בר יצחק וכדפסק רבינו הגדול ז"ל עכ"ל ר"ל כר"נ בר יצחק דפ' הח לן דף מ"ז. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפט"ו מא"ב הל' ט"ו לענין לפוסלו וכן נהפסידו מירושתו נאמן הוא בכל מקום ואפי' בשאינו נאמן לפסלו כגון שיש להכן בנים כדכתב בפ"ד מהל' נחלות הל' ב' הכל נאמן הוא על מי שהוחזק שהוא בנו לומר אינו בני ולא יבנו ויראה לי שאפילו היו לבן בנים אע"פ שאינו נאמן וכו' לפנין יחוס נאמן הוא לענין ירושה. וזהו כפשטה של הברייתא דאית תנייא בקידושין דאולא כסוגיא דהתולן שם וכסוגיא דפירקין הנזכר. והאית דר' חזקיה ר' זריקן וכו' דהתם נראה לפרש ג"כ אליבא דהלכתא דלא כלו לפרש האית תנייא וכדנראה נכאורה דר' חזקיה גופיה קאמר לעיל עוד היא מתניתא כמו שמובא לעיל אבל מהא לא דייקא דר' חזקיה דלעיל קאמר לפי הברייתא דתוספתא ועלה קאמר אית תנייא דפליג אריבא והבתא מפרש לה לרישא דתוספתא היו מוחזקין בו שאינו בנו ובשעת מיתתו אמר שהוא בנו נאמן וקאמר ר' חזקיה בשם ר' הונא כגון שהיו מחזיקין אותו שהוא משפחתו ולא היו מחזיקין בו לבנו ועכשיו אומר שנתגרה והוא היפוך הפירוש שפירשתי שם וכגון הוא ומכאן ראיה נמי לסברת הרמב"ם בפ"ד שם הל' ג' ע"ש דבענין ירושה נאמן הוא כדכתב הה"מ שם דבמקום שיש לו חזקת אחרי' מגו לפי שיש בידו לפנחילו את נכסיו במתנה והוא ז"ל כתב שם אם ת"ח הוא או אדם כשר וכו' וטעמא שחזקתו אינו משקר ולמד זה מדאמר בתוספתא וקאמר בשעת מיתתו וכו' נאמן ופירשו התם דעל כנו מן השפחה הוא ומהאי טעמא נמי כדאמרי' בעלמא אין אדם משקר בשעת מיתה וכן כיוצא בזה ואין להאריך יותר:

כגון אילין נפתאי וכו'. ובבבלי פירקין דף קכ"ז ע"ב לא אמרו האי סברא אלא איפכא אמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא נאמן דמשמש לי כעבדא קאמר. ותילופיה אבית המכס וכו'. ונראה דס"ל להו אבית המכס קאי דמשום זה לא יהיה מפסיד לתת המכס כהנס אלא האי אית תניי ריבא דהך ברייתא היה עומד בצד המכס כתוס' הוא דקאמר התם היו מוחזקין בו שהוא עבדו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן ועלה קאמר כגון אלין נפתאי וכו' דמשמש לי כעבדא קאמר והויא כדהתם:

האומר יינתנו נכסי לפלוני והוא כהן וכו'. הך ברייתא הובאה התם בפרקין דף קל"ח ע"א ובכמה מקומות ומיתפרשא כפי האוקימתא דהכא ומדאמרינן בפ' הבותע דף ל"ט ע"ב בדין הוכיח סופו על תחלתו זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרי בה לא איסור ולא היתר איסור משום כבודן דרבנן ולא היתר משום כבודו דרשב"ג פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' זכייה הל' ג' דהוי הדבר בספק כדכתב הה"מ שם ויד המוחזק על העליונה וכן פסק בפ"ה מהלכות תרומות הל' ו' דאין אוכלין העבדים בתרומה ולחומרא וגרסי' להא דפ"ק דגיטין הל' ה' וכאן מבואר ביותר:

דייתיקי מבטלת דייתיקי. ז"ל התוספתא בפ"ח הכותב דייתיקי יכול לחזור בו מתנה אין יכול לחזור בו איזה הוא דייתיקי תהא לי לעמוד ולהיות שאם מתי ינתנו נכסי לפלוני איזו היא מתנה מן היום ינתנו לפלוני. הכותב דייתיקי עד שלא זכה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו מזכה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו ע"כ. ורישא דהתוספתא הוא קדין דהכא דגרים לאחי ברייתא בשם רשב"ג. והיינו דכי אתא רב דימי התם בפרקין ועיקרה בפרק מי שמת דף קנ"כ ע"ב דאמר דייתיקי מבטלת דייתיקי. אלא דבלשון מתנה גבי שכ"מ לא איפסקא הלכתא כהתוספתא ופלוגתא דאמוראי התם כתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה דאמר רב הראשון קנה ושמואל אמר השני קנה ופסקו הפוסקים כוותיה דשמואל דלעולם מתנת שכ"מ היא ויכול לחזור בו וכר"י

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ד מהל' נחלות ה"ח סמ"ג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' ערה ס"א

יח
ב מיי' שם ה"ח וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' רפ ס"ב

יט
ג מיי' פ"ט מהל' זכיה ומתנה הכ"ד טוש"ע שם סי' רנ סכ"ס

כ
ד מיי' שם טוש"ע שם

כא
ה מיי' פ"ד מנחלות ה"ד טוש"ע שם סי' רנג ס"ד

כב
ו מיי' פ"ט מתרומות ה"ו

כג
ז מיי' פ"ט מזכיה הט"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רנ סי"ג

אין מתנה מבטלת מתנה ר' אבא בר חנה ר' יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין כל שאילו יבריא ויחזור בדייתיקתו [א] חוזר אף במתנתו. כההיא אחתיה דר' חונייא כתבת ניכסה לרבי חונייא. צרכת וזבנת לבעלה. מן דדמכת אתא בעי מיעור עימיה. א"ל ולמה לא תבעתינון בחייה אמר ליה לא בעית מעיקתה אף על פי כך אפיק רבי אמי:

הלכה ח מתני'

*הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [ב] אינו צריך [ג] *הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו האב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב [ד] מכר האב מכורין עד שימות מכר [ה] הבן אין ללוקח בהן כלום עד שימות האב [ו] האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשין: **גמ'** *רבי שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי ר' יוחנן מהיום לאחר מיתתו מתנתו מתנה *מהיום ולאחר מיתה אינו [ז] גט. חברייא אמרין כן א"ל אינה היא איסרטה. א"ר יוסי בי ר' בון כן א"ל אינה כגיטין ואינה כמתנה. א"ר לא במתנה אם כתב מהיום מתנה ברורה היא לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר בה אכילת פירות אבל בגיטין אם כתב בה מהיום כרות הוא לאי זה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לו גופה. א"ר בון בר כהנא קומי רבי לא לשייר לה מעשה ידיה א"ל לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה לזה. ר' זירא מקיים ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא. *האומר טבי עבדי עשיתי בן חורין עשיתיו בן חורין עושה אני אותו בן חורין הרי הוא בן חורין הרי זה בן חורין הרי זה זכה ר' חייא בשם ר' *יוחנן ובלבד

אין מתנה מבטלת מתנה. במתנת בריא אינו יכול לחזור בו וראשון קנה: כל שאלו יבריא וכו'. שדין שכ"מ שאם עמד חוזר הוא וחוזר לעולם אפי' זיכה לזה בלשון מתנה: כההיא. עובדא דאפיק רב אמי מיניה: כתבת ניכסה. במתנת שכיב מרע: צרכת. היתה צריכה להוצאה ומכרה לבעלה: מן דדמכת. לאחר שמתה בא רב חונייא לעורר עם הבעל עם שטר מתנה שלו וא"ל למה לא תבעת הנכסים בחייה והשיב שלא היה רוצה לצערה בחולייה ואעפ"כ אפיק רב אמי מר' חוניא הראשון והעמיד הנכסים ביד בעלה שהרי היא יכולה לחזור במתנתה:

הלכה ח מתני' הכותב נכסיו לבניו. והוא שיהא גוף הקרקע קנוי לו מעכשיו והפירות לא יאכל ממנה עד לאחר מותו: צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה. דמשמע הגוף קנוי לו מהיום והפירות לאחר מיתה ואם לא כתב מהיום לא כלום הוא דאין מתנה לאחר מיתה: ר' יוסי אומר אינו צריך. לכתוב מהיום דזמנו של שטר שנכתב בו בכך וכך בשבת וכו' מוכיח עליו שמאותו היום התחילה המתנה דאל"כ זמן שנכתב בשטר למה הוא נכתב והלכה כר' יוסי: לאחר מותו. שיהא הגוף נקנה לו מהיום והפירות לאחר מיתה: האב אינו יכול למכור. בלא הבן שהגוף קנוי לבן והבן אינו יכול למכור בלא האב מפני שהן ברשות אב להפירות שקנוין לו: מכר האב. שהם מכורין הפירות ללוקח עד שימות האב: מכר הבן. בחיי האב אין ללוקח פירות עד שימות האב: האב תולש. הפירות ומאכיל לכל מי שירצה בחייו אבל מה שהניח פירות מחוברין לקרקע בשעת מיתה הרי הן של הבן המקבל המתנה מפני שדעתו של אדם קרובין אצל בנו אבל הכותב נכסיו לאחר אפילו במה שהניח במחובר לקרקע בשעת מיתה הרי הוא של היורשין: ומה שהניח תלוש. או שעומדין ליתלש הרי הוא של היורשין כלן: **גמ'** ר' שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי ר' יוחנן. כלו' השאלה זו הכנים לפניו ששאל לו מאי שנא גבי מתנה דכ"ע מודים אם כתב לו מהיום ולאחר מיתה דהוי מתנה ומאי שנא גבי גט דתנן בפ' מי שאחזו מהיום ולאחר מיתה אינה גט. וגרסינן להא שם הלכה ג': חברייא אמרין כן אמר ליה. בלשון הזה השיב לו אינה היא איסרטה לא זו הדרך של גט הוי הדרך של מתנה: כן אמר ליה. בזה הלשון השיב לו אינה כגיטין אינה כמתנה. כלומר לא כגיטין המתנה ולא כמתנה הגט והיינו הך ובלישנא בעלמא פליגי ומפרש ר' הילא טעמא: במתנה. מכיון שכתב מהיום מתנה ברורה היא לגוף הקרקע ולאיזה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לעצמו אכילת פירות כל זמן שהוא קיים ושייכא בה שפיר לומר דהאי דאמר לאחר מיתה שיורא הוי ולא חזרה: אבל בגיטין. מכיון שכתב מהיום גט כרות וגמור הוא ולאיזה דבר כתב לאחר מיתה על כרחך לשייר לו גופה וא"כ חזרה היא דאם שייר לו גופה לאו גט כריתות הוא אלא שחזר בו מדבריו הראשונים: ר' בון בר כהנא הקשה קמי ר' לא. אלמא לא שייך גם כן שיורא בגט דנימא לשייר לו מעשה ידיה כתב לה כן שאפילו תנשא לאחר יהיו מעשה ידיה שלו: לא מצינו וכו'. דא"כ אכתי אגידא ביה אלא ודאי חזרה היא או דמספקא לן דילמא תנאה הוי כדמפרשינן לה התם במתני': ר' זירא מקיים לי'. להאי טעמא והיה משבחו וקוראו בנייה דאורייתא מבוני ומקיימי התורה הוא בהוטב זה בעיניו: האומר טבי עבדי. לאו דוקא טבי אלא אים פלוני עבדי וכן הוא בתוספ' סוף פ"ט. וגרסינן להא בפ"ק דגיטין הלכה ה': עשיתי בן חורין וכו'. כלומר אם אמר באחד מכל הלשונות הללו ה"ז זכה העבד: ובלבד

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"ט מזכיה הט"ו טז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנ סי"ג

כה
ב מיי' שם פי"ב הט"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנח ס"א

כו
ג מיי' שם הל' יג וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנז ס"א

כז
ד מיי' שם פי"ב הי"ג טוש"ע שם ס"ג

כח
ה מיי' שם טוש"ע שם ס"ד

כט
ו מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ב

ל
ז מיי' פ"ט מגרושין הי"ד סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמה ס"ג

מסורת הש"ס

תוספתא כתובות פח

יבמות לו ע"א ב"ק פח ע"ב

(גיטין פ"ז ה"ג)

ב"ב קלו וש"נ

(תוספתא פ"ט גיטין פ"ק הלכה ב)

גיטין מ ע"ב

מראה הפנים

וכד"י ור"ל תריהון דאמרין הכא דכל שאלו יבריא וכו' חוזר אף במתנתו וכדמוכח מהאי עובדא דלקמן וה"נ קאמר רב נחמן בשמיה דשמואל התם לעיל דף קנ"א ע"א גבי אימיה דרמי בר חמא וכו' דהוי כעין האי עובדא כל שאילו עמד חוזר במתנתו וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהל' זכייה ומתנה הל' ט"ו וזה פשוט ולא כתבתי לכל זה אלא להתלמד דהסיפא דהתוספתא הלכתא היא והיא סיפא דהמתני' זיכה בה לאחר וכו' דבריו קיימין וכן להתלמד הפירוש במתני' ובדברי הרמב"ם דדברי התוספתא ודאי אינן מתפרשין בענין אחר אלא דהכוונה כשזכה מחיים בין הוא המקבל מתנה ובין אחר שזיכה לו ע"י אחר ואמר תזכה בזה בשביל פלוני אינו יכול לחזור בו וכן פירש הנ"י המתני' וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ט מזכיה הל' כ"ד מי שמת ונמצאת מתנה קשורה על ירכו וכו' ה"ז אינה כלום שאני אומר כתבה ונמלך ואם זכה בה לאחר בין מן היורשין בין שאינו מן היורשין כל הדברים שבה קיימין ככל מתנת שכ"מ. ולומר לומר דבריתא לא מהני לא עדים ולא קנין ביפוי כח וכוונת דבריו נתבאר ממה דכתב לעיל בפ"ח הל' י' מתנת שכ"מ שכתוב בה קנין בין שהיתה במקצת נכסיו וכו' הרי המתנה בטילה ואם קנו ממנו כדי ליפות כח המקבל וכו' הרי היא קיימת וזהו דיניה דשמואל דף קנ"ב ע"א והוזכר לעיל. ובהל' ט"ו שם כתב שייר כלום לעצמו וכו' במתנת שכ"מ במקצת צריכה קנין בין עמד בין לא עמד כדמסיים שם דמיירי שנתן סתם אבל נתן המקצת בפירוש כמתנת שכ"מ א"צ קנין וכו' ואם היה בה קנין לא קנה אא"כ היה מיפה כחו וכדמסיק התם לשמואל במיפה את כחו. למדנו מזה לדעתו ז"ל דכשנראה בפירוש שהיא מתנת שכ"מ והיינו שאינה אלא לאחר מיתה הקנין מגרע כשהוא כתוב בשטר אא"כ מוכח שליפוי כח בלבד כתב לו כן כגון שכתב וקנינו ממנו מוסיף על המתנה וכל זה הוא לענין אם יקנה או לא יקנה כלל המקבל מתנה אע"פ שאין השכ"מ חוזר בו אלא יטלו היורשין אבל לענין חזרה עדיין לא למדנו וזהו מבואר בדבריו לקמן וזה אם כתב לו בפירוש שהקנה לו מעכשיו מחיים א"כ לאו דין מתנת שכ"מ יש לה אלא כמתנת בריא כדביאר אח"כ בדבריו בהל' י"ח אל תטעה בשכ"מ שכתב כל נכסיו ופירש שנתן הכל מעכשיו והקנה מחיים שאין זה מתנת שכ"מ אלא כשאר כל מתנות הבריאים שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו מיד הנותן קנה הכל ואין יכול לחזור בו. מבואר הוא בדעתו ז"ל כרוב גדולי האחרונים שחולקין על הרי"ף ז"ל כמו שנתבאר בפ"ק דמציעא דס"ל דאפילו בשטרי הקנאה לא קנה עד דמטא שטרא לידיה אלא דס"ל להרמב"ם דבשטר שיש בו קנין לא בעינן עד שיגיע השטר ליד המקבל וזהו דבריו כאן כשיש למתנה זו דין מתנת בריא והיינו שהקנה לו מחיים ואם היא בפירוש מתנת שכ"מ בזה ביאר דבריו לענין חזרה בפ"ט הל' ט"ו והל' י"ו שכתב שם אבל שכיב מרע שכתב וזכה וקנו מידו אין לאחר קנין כלום ואינו יכול לחזור בו וכו' בין שנתן הכל בין שנתן מקצת. ביאר בכאן שאם קנו ממנו בקנין גמור וזיכה לו ג"כ המתנה בשטר אין חילוק בין אם היא בכל או במקצת ואין יכול לחזור בו. והשתא נמלאו דבריו מבוארין כדינא דמתני' מה שכתב בהל' כ"ד וכ"ש דבריתא בקנין שכתוב בה היה ליפוי כח בעלמא וכודאי אם הגיע ליד המקבל והוא לא היה חוזר בו קנה מצד יפוי כח של הקנין כנזכר לעיל אלא לענין חזרה יכול הוא לחזור בו ולפיכך אינה כלום שאני אומר כתבה ונמלך וחזר בו אבל אם זכה בה לאחר מחיים וא"ל חוזר בו לזה הפלוני כל הדברים שבה קיימין פירוש בין אם כתוב בה מקצת נכסיו בין שכתוב כל נכסיו וזהו דסיים ככל מתנות שכ"מ וכלומר המבוארים לעיל. ואין לנו לכפול ולחזור בדברים ביותר כ"א מזה נבין דדברי הכ"מ בענין שהלכה לפרש סוף דבריו קיים לי להבין ושבמ"ע פי' לסוף דבריו ואם זכה בה לאחר דר"ל שהלכה לזכות לאותו שנתן בידו השטר והיינו כפי' הרמב"ם וכו' ומי יתן והיינו יכולין להבין הפי' הזה כדברי הרמב"ם ואם דדברי הרמב"ם הם נראין כן וכמו שהעתקתי בפי' המשנה דברי הרמב"ם אינם סובלין כלל וכלל לפירוש הזה. ועיקר דעת הרמב"ם כבואר הכ"מ שאם היה בו קנין גמור זכה בכן ואע"ג דלא מטא שטרא לידיה וזהו ודאי אמת לדעתו ז"ל וכמו שנתבאר לעיל. ועיינתי בדברי הריב"ש ז"ל בתשובו' סימן קס"א שהביא הכ"מ וכן בנ"י בכד"ה ס"י ר"ן וראיתי שעיקר דבריו הם להוקן שסברא לדעת הרמב"ם דבשטרי הקנאה לא בעינן עד דמטי לידיה ולא כמו שהלכה הנ"י לבאר דעת הרמב"ם בזה והכרי הנ"י תמלא בפ"ק דב"מ במשנתא דמלא שט"ח ומה שכתוב בכ"מ בסוף פ"ק ע"ש הוא. סוף דבר דנראה אחר העיון שדברי הרמב"ם הם ממש כדברי רבנו ז"ל ובסמ"ע זכר מקצת דברי הרב אוגא"ש ז"ל ולא ביארן. והילך דברי הר"י הלוי מיגאש ז"ל בפירו' המשנה מי שמת ונמצאת דייתיקי וכו' פירוש צוואת שכ"מ קשורה על ירכו ה"ז אינה כלום פי' שכיון שלא זיכה נכסיו וגם לא צוה בשעת מיתתו שיעשו מה שבצוואה דייתיקי ואינה הקנאה מחיים בקנין כדי שנאמר שעבד נפשיה משעת קנין לפיכך אינה כלום שיש לומר כתבה לצוות בה ואח"כ חזר בו ולא רצה ליתנה ולא לצוות בה אבל אם זיכה בה על ידי אחר כגון שאמר זכה בצוואה זו לפלוני כאלו צוה בפיו בשעת מיתתו זה שכתוב בה לפיכך דבריו קיימין עכ"ל. מזה נראה ונבין כל דברי הרמב"ם כדין זה וכפי אשר נתבאר דעתו מכל מה שכתבתי לעיל ודי בזה:

ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשין. וכן אם עומדין להתלש כדכתב הרמב"ם ז"ל בפי"ב

ובלבד בשטר. יעשה בן חורין ר' אומר זכה וחכמים אומרים לא [א] זכה. [ב]*האומר שדה פלוני נתתי לפלוני נתונה לו תהא שלו ינחל פלוני בנכסיי יחזיק פלוני בנכסיי לא אמר כלום. תינתן לו מתנה ר' אומר זכה וחכמים אומרים לא זכה וכופין את היורשים לקיים דברי המת: *תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הכותב דיאתימון בלעז הרי זו כמתנה. ר' חנין בשם רבי יהושע בן לוי חיזרתי על כל בעלי לשונות לידע מהו דיאתימון ולא אמר לי אדם דבר. *האומר יינתנו נכסי לפלוני מת פלוני לפלוני מת פלוני לפלוני הראשון ראשון קודם. מת השני בחיי ראשון הראשון אוכל פירו' ואם מת יחזיר ליורשי הנותן. מת השלישי בחיי שני הראשון אוכל פירות ואם מת יחזיר ליורשי הנותן. מת השני והשלישי בחיי ראשון הראשון אוכל פירות וקונה קרקע דברי ר' [ג] רבן שבג"א אין לו אלא *אכילת פירות בלבד חזקיה אמר הלכה כרבי. א"ר ינאי מודה רבי שאינו [ג] נותנה במתנת שביב מרע. רבי יוחנן אמר ולא במתנת בריא. כהדא ההיא איתא כתבת ניכסה לחד בר נש צרכת וזבנת לבעלה רבי חייה בר מדייא אעול עובדא קומי ר' יוסי לא כן א"ר ינאי מודה רבי שאינה נותנה במתנת שביב מרע א"ל ר' יוחנן ולא במתנת בריא הוא. הדא איתא מכיון דבעלה זקוק מספקא ליה מזוני ולא כמתנת שביב מרע הוא. עד כדון זקוק מספקא פיתא וקיטני. דילמא ביעי דילמא תרנגולין. ממה דתני הראשון אוכל פירות וקונה קרקע.

הדא

פני משה

ובלבד בשטר. האי האומר דקתני כותב הוא שכותב לו א' מן אלו הלשונות בשטר ומוסר לו אבל באמירה בעלמא לא מהני: יעשה בן חורין. ל' עתיד הוא: רבי אומר זכה. דהכי קאמר יעשה עכשיו בן חורין בשטר זה שאני מוסר לו: וחכ"א לא זכה. שאין זה אלא הבטחה שמבטיחו הוא לעשות אותו בן חורין לאחר זמן ובשטר אחר: האומר שדה פלוני וכו'. בתוספתא שם: וכופין. אם אמר כשהוא שכ"מ כופין את היורשין לקיים דברי המת: תני רשב"ג וכו'. שם: ולא אמר לי אדם דבר. פירושו וטעמו: האומר יינתנו נכסי לפלוני וכו'. בתוספתא פ"ח וכתובה האי סוגיא בפ' הכותב הל' א' עם קצת תוספת ביאור: הראשון ראשון קודם. שכך אמר אם מת הראשון יינתנו לשני מת השני יינתנו לשלישי: מת השני בחיי הראשון. לא זכה בהן השלישי והראשון אוכל פירות וכשימות יחזרו ליורשי הנותן ודוקא כשאמר אחריו לפלוני ואחריו לפלוני כדמוקי לה בפ' הכותב אבל אם לא אמר ואחריו אין הדין כשהשלישי קיים שלא ינתנו לשלישי אלא הדין הוא דהראשון אוכל פירות עד שימות וכשימות הראשון ינתנו לשלישי ואע"פ שמת השני בחייו: מת השלישי בחיי שני. כלומר שאף השלישי מת בעוד שהשני חי ומת גם השני והראשון קיים בזה פשוט הוא דמכיון דלא זכה השני דלא זכו לא יורשיו ולא יורשי שלישי אלא שהראשון אוכל פירות וכשימות יחזרו ליורשי הנותן: מת השני והשלישי בחיי הראשון. כלומר וכן הדין אם מת השני מקודם ואח"כ השלישי ועדיין הראשון קיים שלא זכו בהן יורשי שניהם אלא הראשון אוכל פירות ואם מת יחזור ליורשי הנותן: הראשון אוכל פירות וקונה קרקע. ומוכר קרקע נ"ל וכן הוא שם ולפי גי' דהכא נמי יש לפרש לשון קנין והיינו שנושא ונותן בה וכלומר דכל זמן שהוא בידו יש לו רשות למכור הקרקע ואע"פ שכתובה לשני אם מכר הראשון מכור: אין לו אלא אכילת פירות בלבד. כל זמן שהוא קיים אבל אין לו למכור הקרקע שיש להשני זכות אחריו: מודה רבי שאינו נותנה במתנת שכ"מ. אע"ג דאמר הראשון מוכר מודה הוא שאינו יכול ליתן את הקרקע במתנת שכ"מ לפי שאינה אלא לאחר מיתה וכשמת הראשון כבר קדמו השני: ר' יוחנן אמר ולא במתנת בריא. אינו יכול ליתן. דאע"ג דלר' יכול למכור הוא אבל במתנה אין לו ליתן שלא נתן לו הראשון אלא לצרכיו שיהנה בה בלבד: כהדא ההיא איתא. התם בפרק הכותב מדמי לה דין מכר האשה בנכסי מלוג. שלה לדין דהכא דכיון דבחייה הבעל אוכל פירות ולא זכה בגוף הקרקע כ"א היא יש לה זכות בגוף הקרקע וכשמתו' הבעל יורשה א"כ האשה הוי כהראשון דהכא לרבי דסבירא ליה דיש לו זכות בגוף הקרקע והבעל כהשני דהכא ופשיט לה התם דכמו דסבירא ליה לרבי דאם מכר הראשון הוי מכר ה"נ באשה הדין כן ובעי עלה למאי דאמר מודה ר' במתנת שכיב מרע וכן הכא כדלקמיה: כהדא. עובדא בהאי איתתא דכתבת ניכסה לחד בר נש ואח"כ הוצרכה להוצאת איזה דבר ומכרה לבעלה: אעיל עובדא. הביאו לו המעשה והיה רוצה לפשוט דאין במתנתה שבתחלה כלום דהא לא כן אמר ר' ינאי וכו' ור' יוחנן ס"ל אפילו במתנת בריא לא ועכ"פ כ"ע סבירא ליה דאין הראשון יכול ליתן במתנת שכיב מרע לאחר: הדא איתא. והרי האשה זו מכיון דבעלה זקוק להספיק לה מזונות א"כ מה שהיא מוכרת ונותנת אינה אלא לאחר מיתה שהרי בחייה אינה יכולה למכור שהקרקע משועבדת להבעל לפירות וא"ת לצורכה הוא דמוכרת הא נמי ליתא שהרי הבעל מספיק לה מזונות וא"כ לאו כמתנת שכ"מ היא שמאחר שתמות הבעל קודם וכיון דאמרת לר' במתנת שכ"מ אין הראשון יכול ליתן הה"ד באשה כן ואין במתנתה כלום: עד כדון. ומשני לה דאפ"ה אשכחן באשה שתוכל ליתן ולמכור לצורכה דעד כאן הבעל זקוק לספק מזונות הראוין לה שאי אפשר לה זולתן כמו פת וקטנית וכיוצא או שמא בילים ותרנגולין מחויב הוא להת לה בתמיה דכשהיא רוצה לדברים יתירים ולקנות לה תרנגולין אין בזה חיוב על בעלה והיא צריכה למכור מנכסיה והלכך לא הוי כמתנת שכ"מ: ממה דתני הראשון וכו'. השתא דאמרת דיכול הראשון למכור הקרקע ש"מ דכשלו הוא ויכול למכור לכל צורכיו:

הדא

קרבן העדה

אמר ר' ינאי מודה רבי שאינו נותנו במתנת שכ"מ פי' דהירושלמי ס"ל מטעם דכיון דאמר לו ואחריך לפלוני לא זיכה להראשון אלא מטעם שצריך לפרנסתו וע"כ לא זיכה לו אלא כ"ז שהוא חי וצריך לפרנסתו ע"כ. אם נתן במתנת שכ"מ שלאחר מיתה לא זכה המקבל מתנה מטעם דמעולם לא זכה הראשון אלא כ"ז שהוא צריך כשהוא חי [ולא כשיטת הבבלי דטעמא הוא מטעם דמתנת שכ"מ לא קנה אלא לאחר מיתה וכבר קדמו אחריך] ר"י אמר ולא במתנת בריא כיון שלא נטל מעות בעד צרכו אלא מתנה בעלמא ע"ז לא זיכה לו המזכה הראשון. כהדא חדא איתא כתבת נכסה לחד בר נש ר"ל דהי' נכתבה נכסי' מן הנותן לה הנכסים לאחריה לחד בר נש וצריכת וזבנה לבעלה. ר"ל דצרכה לפרנסתיה וכתבה לבעלה דאי הי' כתבה לאחר קי"ל האשה שמכרה בנ"מ בחיי בעלה כו'. והירושלמי ס"ל כמס' כתובות פ"ט ה"א דבעל בנכסי אשתו יורש הוי ולא לוקח ואעפ"כ הבעל מוציא מיד הלקוחות מטעם תקנה שלא תבריח נכסיה מבעלה ותמכור ותאמר שלה היא. וע"כ אי לא היתה מוכרת לבעלה לא הי' בעל הלוקח ממילא. אך כשמכרה לבעלה הוי הבעל הלוקח שלה וכשמכרה לבעלה אל המכירה דלא שייך התקנה שלא תבריח. ר"ח בר מדייא אעיל עובדא קומי ר' יוסי האיך הדין כשמתה האשה אם הפלוני מוציא מיד הבעל. או דאליבא דרבי אין הפלוני מוציא מיד הלקוחות דלא כן אמר ר' ינאי שאינו נותן במתנת שכ"מ. ור"י אמר אפילו במתנת בריא משום דלא זיכה להראשון אלא כ"ז שצריך לצרכי והדא איתא מכיון ד' עלה זקוק מספקא לה מזוני ולא כמתנת שכ"מ. ע"כ לפ"ז מוציא מיד הבעל. ע"ז המר לי' עד כדון זקיק מספקא פיתא וקיטני דילמא ביעי בתמי'. דילמא תרנגולין בתמי' דהראשון דזכה לצרכו דאי לימכר אף למיזכן ביעי ותרנגולי. וכן מסיק במס' כתיבות שם ועיי"ש ובדברינו שם:

נישמעינה

(תוספתא שם)

(שם פ"ח)

(כתובות פ"ט הלכה א)

פ' ב"ב קלו

עין משפט נר מצוה

לא
א מיי' פ"ו מעבדים ה"כ טוש"ע יו"ד סי' רסז סע"ד

לב
ב ג מיי' פי"ב מזכי' ומתנה ה"ח ה י סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמח ס"ג

ציון ירושלים

[א] האומר שדה פלוני נתתי לפלוני פתוח ב"ב דף קמח ד"ה דקא מגמרי טעמא ובמהרש"א שם וכפי הנראה הוס' כיון לכך דאמרו בירושל' ופסק"ת סי' רנב ס"ב מש בהאריך בזה ועי' במה"פ כאן:

מראה הפנים

כפי"ב מהל' זכייה ומתנה הל' י"ג היו תלושין או שהגיעו להבצר הרי הן של יורשין דכל העומד ליבצר כבצור דמי ויתבאר מחלוקי דינים בענין זה במקומו פרק ו' דכתובות בס"ד:

האומר שדה פלונית נתתי לפלוני וכו' לא אמר כלום. ובתוספתא גרים האומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתתיה לו נתונה לו תהא שלו והרי היא שלו יטול פלוני נכסי ויקנה פלוני ויחלוק פלוני נכסי ויזכה פלוני בנכסי הרי זו במתנה תנתן לו רבי אמר זכה וכו'. לפי גי' זו אם במתנת שכ"מ איירי שפיר הוא דבשכ"מ מהני בין בלשון עבר בין בלשון להבא וכדאמר רב ששת התם בפ' דלקמן דף קמ"ח ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מזכייה הל' ג'. וכפ' השולח בבבלי דף מ' ע"ב לא גרים אלא ריבא דברייתא האומר נתתי שדה לפלוני וכו' הרי היא שלו ומשמע דוקא בלשון עבר משום דהתם במתנת בריא איירי והיו כדעת הרמב"ם דמחלק בין בריא לשכ"מ בזה דבבריא לא מהני שום לשון להבא וכמו שהעתיק הוא ז"ל ברייתא דגיטין בפ"ד מזכייה הל' י"א. ומ"מ נ"ל דעירבוב סגי' איכא הכא או דחסר כאן ואחר לשונות שעבר גרסי' הרי היא שלו תהא שלו יטול פלוני ינחל וכו' לא אמר כלום משום דלשון להבא הן ובמתנת בריא איירי בריבא וכ"נ לכאורה מדסיים וכופין את היורשין וכו' דמשמע דה"ק ואם שכ"מ הוא כופין וכו'. והרמב"ם לא העתיק הא דכופין וכו' כ"א כדין דשטר שחזור בעבד דגרים בתוספתא ג"כ וכופין את היורשין וכו' כתב הוא ז"ל כן בפ"ו מהל' עבדים סוף הל' ד' גוס ואמר שתרגום כופין את היורשין לשחרר אותה וכן דברי התוספתא ופשוט הוא דגם במתנה הדין כן:

חזרתי על כל בעלי לשונות לידע מהו דיאתימון. לפי פשטה דהתוספתא מתפרשת דהכותב לווהה בלעז מהני דהכל לשון שליוס ס"ז כמתנה והמלה דיאתימון בלע"ז דיססימינט"א והיא לווהה וקיום הדבר וכן נמצא דוגמתו לקמן בפ' כל הנשבעין מבלחין דיאטינמתן אלא דנראה דריב"ל היה מתמה על שפינה הלשון ממה ששנוי בתוספתא לעיל דכל הדינים בלשון דייתיקי שנויים שם ואם כוונת רשב"ג על איזה ענין אחר הוא ועל זה חזרתי על כל בעלי לשונות ולא אמרו לי דבר:

האומר יינתנו נכסי לפלוני וכו'. באחריך מיתוקמא וכדפירשה רבי יהושעיה אבי המשנה בפ' הכותב והבאתי שם דמכאן תירץ הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות לקושית בעל המאור ז"ל מהתוספתא. ודברי רשב"ג דהתוספתא לאידך ברייתא דהתם בפרקין דף קל"ו ע"א דמיתוקמא בלכתחילה:

נסבין

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פי"ט מהל' א"לת פ"ה ופי"ח מהל' אבות סב"ב סמ"ג עשין נו טוש"ע חו"מ סי' רנ ס"א
ב ג טוש"ע שם ס"ג
א
ד ה מיי' פי"ט מהל' אבות הל' יז סמ"ג עשין פח טוש"ע אה"ע סי' קיב ס"א

הדא אמרה מוכר קרקע ולוקח קבורה. ובכתובות גרים לה בתחלה הדא אמרה שאם ביקש הראשון מזבנה ומיכל תרנגולין מזבן. כלומר אפילו לצורך דברים יתירים יכול הוא למכור שדין הראשון ודין האשה שוים הן: ואילין דכתבי. איידי דקאמר דאין הבעל מחויב להת לה דברים יתירים שלא הורגלה קאמר ואילין דכתבין וכו' שאם נתחייב בתחלה לתת לה לאכול אפי' דברים מעולין ויקרים התנאי קיים: אמר ר' יעקב וכו'. הגי' משובשת בכאן וה"ג התם תני תמן קבורה כמזונות כמה דאת אמר תמן מוכר קרקע ולוקח מזונות אף הכא מוכר קרקע ולוקח קבורה. וכלומר דהתמן תנינן בפ"ד דכתובות דדין הקבורה כמו דין מזונות וכן הכא בדין הראשון דדמי לאשה וכמו דאמרינן לעיל דמוכר הקרקע למזונות ואפילו לצורך דברים יתירים וכן מוכר הוא לצורך קבורה: ואילין דכתבין וכו'. לא שייך הכא מידי ובפ' אע"פ סוף הל' ח' גרסינן לה בדין מורדת: אין סנת אין סנות. אלו הכותבין בכתובה ומתנין אם ישנא הוא אותה וימרוד עליה יהיה כך וכך ואם תשנא היא ותמרוד עליו יהיה כך וכך תנאי שבממון הוא וכל תנאי שבממון קיים. ובכתובות בסוגיא דלעיל בפרק הכותב גרסינן הכא ואילין דכתבין אין מיתה דלא בנין וכו' והובא לעיל בהלכה ה' תנאי ממון הוא ותנאו קיים:

הלכה ט מתני' הניח. מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסין בלבוש וכסות מתפוסת הבית כמו שהקטנים מתפרנסין וכן אין הקטנים ניזונין מתפוסת הבית כמו שניזונין הגדולים לפי שפרנסת הגדולים מרובה יותר מפרנסת הקטנים ומזונות הקטנים מרובין הן משל גדולים שאוכלין פעמים רבות ומפזרין לפיכך הקטנים מעכבים על הגדולים מלהתפרנס והגדולים מעכבים הקטנים מליזון אלא חולקין תפוסת הבית בשוה ויתפרנס ויזון כל אחד מחלקו: נשאו גדולים. ועשו צרכי חופה לאחר מיתת אביהם מתפוסה הבית ישאו גם הקטנים מתפוסת הבית: אם אמרו וכו'. הרי שנשאו הגדולים בחיי אביהן ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן הרי אנו נושאין כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להן אלא מה שנתן להן אביהן בחייו נתן: הניח בנות. ולא בנים: וזה חומר בבנות מבנים. היכא דבנות יורשות מהיכא דהבנים יורשין ואיכא נמי בנות בהדייהו: ההבנות ניזונות. מן הבנים בתנאי כתובה ואין בנות קטנות ניזונות מן הגדולות דבמקום שאין בנים יורשין אין הבנות אוכלות בתנאי כתובה אלא חולקות בשוה וכל אחת ניזונת משלה:

הדא אמרה מוכרת קרקע ולוקח קבורה. אמר רבי יוסי ואילין דכתבי אפילו לוכל דברים מעולין. אמר רבי יעקב בר אחא תניי תמן קבורה כמזונות לא היה לה קבורה מן מה דתני הראשון אוכל פירות וקונה קרקע הדא אמרה מוכר קרקע ולוקח קבורה. *א"ר יוסי ואילין דכתבין אין סנת אין סנות תנאי ממון הוא וקיימנוה רבנן:

הלכה ט מתני' הניח [ה] בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסין על הקטנים ולא הקטנים ניזונין על הגדולים אלא חולקין בשוה [י] נשאו גדולים ישאו קטנים אם אמרו קטנים הרי אנו נושאין כדרך שנשאתם אתם אין [ג] שומעין להן אלא מה שנתן להן אביהן נתן הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולו' מתפרנסות על הקטנות ולא הקטנות ניזונות על הגדולות אלא חולקות בשוה נישאו גדולות ישאו הקטנות וזה חומר בבנות מבנים שהבנות ניזונות על הבנים ואינן ניזונות על הבנות: גמ' רבי ירמיה בעא קומי ר' זירא נסבין רברבייא מאה גרבין ואינון טבין עשרים דינרין. נסבין זעירייא מאה גרבין דינון טבין עשרה דינרין. אמר ליה כמה דנסבין אילין יסבין אילין:

הדרן עלך יש נוחלין

הלכה א מתני' מי *שמת והניח בנים ובנות [ד] בזמן שהנכסים מרובים הבנים יירשו והבנות ייזונו נכסים [ה] ממועטין הבנות ייזונו והבנים ישאלו על הפתחים אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון: גמ' *כיני מתני' הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. ר' ירמיה בשם רב והוא שיהא שם לאילו מזונות שנים עשר חדש. שמואל אמר זו דברי רבן גמליאל בר רבי *אבל דברי הכמים עד [ו] שיבגרו או עד שינשאו. ואית בה לקולא ואית בה לחומרא פעמים שסמוכין לבגר ופעמים שרחוקות מן הבגר. בעון קומי ר' חייה בר ווה איך שמעתנה מר' יוחנן אמר לון אנא לא שמעית מיניה הדא מילתא אלא מה דנתן בר הושעיה בעא קמי ר' יוחנן היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ונתמעטו נכסין א"ל הואיל והתחילו בהיתר התחילו:

רבי

גמ' ר' ירמיה בעא קומי ר' זירא. הא דתנן נשאו הגדולים ישאו הקטנים אם כך הוא דכל אחד ישאו לפי ערכן הראוי להם ואם לקחו הגדולים מאה גרבין חביות של יין וכיוצא בהן והם שוין עשרים דינרין יקחו הקטנים לצרכן מאה גרבין כנגדן שאינן שוין כ"א עשרה דינרין וא"ל לא היא אלא כערך וכפי הסך שלקחו אלו כך יקחו אלו מתפוסת הבית ואחר כך יחלוקו:

הדרן עלך יש נוחלין

הלכה א מתני' מי שמת בזמן שהנכסים מרובין. שיש בהן כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו הבנות: נכסים ממועטין. משיעור זה: בשביל שאני זכר. ורלוי אני לירש בנכסים מרובים הפסדתי בנכסים מועטין בתמיה אלא לא הפסיד וזון כולנו יחד ואין הלכה כאדמון:

גמ' כיני מתניתא. הבנות יזונו. כלומר דוקא יזונו קאמר אבל לא יפרנסו והיינו מלבושין וצרכי נישואין: והוא שיהא שם לאילו ולאילו מזונות וכו'. אם יש מזון לבנים ולבנות י"ב חדש נקראין נכסים מרובין. וגרסינן להסוגיא בפ' בתרא דכתובות הל' ג': עד שיבגרו. אין נקראים נכסים מרובים אלא א"כ שיש להלו ולהלו מזונות עד שיבגרו הבנות וכו' וכדמסיק דאית בה נמי לקולא לגבי היורשין דפעמים שהן סמוכין לבגר קודם שיכלו י"ב חדש: איך שמעתנה מר' יוחנן. מה ר' יוחנן אומר בדבר זה: אנא לא שמעית מיניה הדא מילתא. בהדיא אלא דפשטינא לה מהאי דבעא נתן בר הושעיה מיניה ונקט בליבניה י"ב חדש ור' יוחנן השיבו על זה בעניינו ש"מ דר' יוחנן ס"ל די"ב חדש נכסים מרובין הן: היה שם וכו'. בתחלה בשעת מיתת האב היה שם כדי שיעור נכסים מרובים ונתמעטו הנכסים כגון שהוזלו או נתקלקלו מהו וא"ל ר' יוחנן הואיל והתחילו הבנים לירש מהן בהיתר התחילו וזכו בהן ושמעינן מיהת דלר' יוחנן בכדי מזון י"ב חדש לאלו ולאלו נקראים נכסים מרובין דהא התחילו בהיתר קאמר ליה ודין מרובין ונתמעטו חשיב להו:

רבי

מסורת הש"ס
(כתובות פ"ס ב"ת)
כתובות קפ ע"ב
(בס פ"ג ס"נ)
ב"ב קלט ע"ב

מראה הפנים

נסבין רברבייא מאה גרבין וכו'. מה שנסתפק לו לר' ירמיה מכום דבמתני' קתני נשאו גדולים ישאו הקטנים ואם אמרו קטנים וכו' אין שומעין להן וס"ד דהכל בלאחר מיתת אביהן איירי וישאו הקטנים ג"כ מתפוסת הבית אבל לא כדרך שנשאו הגדולים ממש ופשיט ליה דליתא אלא ממש ישאו הקטנים כמו הגדולים וסיפא ואם אמרו וכו' אם נשאו הגדולים בחיי אביהן הוא דקאמר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט מי שמת והניח בנים. כיני מתניתא הבנות יזונו. כמה דפרישית בפנים הוא לדינא וכמו שכתבו התוס' בשם ריב"ן דמה שהזכיר רבנים בהדי מזונות פרנסה אין נראה לו דמזונות היינו אכילה ובתים ופרנסה היינו מלבושים וצרכי נישואין ותרי מילי נינהו וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר בפי"ט מהל' אישות אלא מזונות וכן דעת הנ"י בשנין עשור נכסין וכתב בשם הריטב"א ז"ל דמה שכתב הר"ב ז"ל במשנתינו פרנסת הבת בכלל מזונות גבי נכסים מרובים כתב לאשמועינן עיקר הדין אבל לא שיהא בכלל ניזונות ולא בתקנת מזונות ואין מתבנין הותן בנכסים מועטין כלל. ומ"מ בפירושא דכיני מתניתא דקאמר הכא נראה דאליבא בעלמא קאי וכהאי דאמר בפ' בני דייני גזילות הלכה ג' על הא מתני' אית תניי תני ישבעו מאן דאמר ישבעו והשבעו תחת הען ומאן דאמר ישאלו על הפתחים ונוע ינועו בניו ושאלו ודרשו מחרבותיהם. וה"נ קאמר דכיני מתניתא ישאלו על הפתחים גרסינן. ויש לומר נמי דלמאן דגרים ישבעו יש נ"מ גם לדינא דישבעו מבמע שהם נשבעין על אחרים מלבון והשבעו תחת הען ואיכא למימר דדוקא בנים להם היתה קורבה ושמיכות להשען עליהם אבל לא שיחזרו על הפתחים ולהכי קאמר ישאלו גרסינן דאפי' אם אין להם אלא זה הדרך להלך ולחזור על הפתחים הבנות יזונו והם יחזרו על הפתחים והו כיני מתניתא: היה שם לאילו ולאילו מזון י"ב חדש. כגולת סוגיא דלקמן קרי לה ככב"

מסורת הש"ס

ב"ב קמ וש"נ

כתובות נד

(תוספ' פ"ג ס"ד)

ר' חנינה ור' מנא חד אמר והוא שיהא בסוף מזון שנים עשר חדש וחרנה אמר אפילו מתהילה לא היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש והותירו יש שם מזון לאילו ולאילו שנים עשר חדש. א"ר אמי בבלייא נישמעינה מהדא אם *עמדו [א] יתומין ומכרו שלהן מכרו כל שכן אם הותירו יחלוקו. היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ואלמנה לזון מהו שיאמרו בנים לבנות כלום אין לכם אלא מזון שנים עשר חדש. א"ר אבדומי נישמעינה מהדא *אם אמרו היתומים הרי אנו מעלין ניכסי אבינו יותר דינר אין שומעין להן. רב חסדא בעי היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ואלמנה לזון מהו שיאמרו בנים לבנות אין לכם אלא מזון שנים עשר חדש. ודא דתימר והוא שיהא שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש חוץ מכתובת אשה חוץ ממזונות אלמנה חוץ מפרנסת בנות חוץ ממלוה בשטר חוץ ממלו' בעדים חוץ מקבורת'. אלמנה ובנות שתים שוות אלמנה ובנים שניהן שוין אין אלמנה דוחה לבנות ולא בנות דוחות לאלמנה. פעמים שאלמנה דוחה לבנות על ידי בנים כשם שהאלמנ' דוחה לבנות על ידי בנים כך תדחה אלמנה לבנים. אמר ראויה היא לתבוע ולאבד מזונותי' *בהדא ארמלתיה דר' שובתי הות

ר' חנינה ור' מנא. פליגי בדין מוטעין ונתרבו. והכי משמע בסוגיא דכתובות דאלו במרובין ונתמעטו כ"ע לא פליגי דכבר זכו בהן היורשין: והוא שיהא שם בסוף וכו'. כלומר מתחלה ועד סוף צריך שיהא שם כדי שיעור הזה ואחרינא אמר אפי' מתחילה וכו' והותירו כגון שהוקרו הנכסים: יש שם מזון. כלומר דהוי כמי שיש שם בתחלה מזון לאלו ולאלו י"ב חדש דמה שהותירו ברשות היורשין הותירו יזכו בהן: בבלייא נישמעינה מהדא. חסר בכאן הבעיא והש"ס סמיך על הסוגיא דכתובות כדרכו לקצר והתם גרים דרב חסדאי בעי לה לא היה שם מזון י"ב חדש והוקירו הנכסים מהו: נישמעינה מהדא. דאמר ר' יוחנן התם אם עמדו היתומין ומכרו בנכסים מועטין שלהן מכרו כלומר מה שמכרו מכרו אלמא דברשותן קיימי הנכסים: כל שכן אם הותירו יחלוקו. כלומר דזכו בה וברשותן הותירו ודין דנכסים מרובים להן ויחלוקו והיינו הבנים נוטלין ירושתן ומשיירין כדי המזונות להבנות: היו שם לאילו ולאילו וכו'. הגי' מוטעת ונתבלבל' כאן ואגב שיטפה דלקמן דבבעיא השניה גרסינן הכי. ובעיא הראשונה גרסינן בכתובות הכי לא היה שם מזון שנים עשר חדש מהו שיאמרו בנים לבנות עלו את שלכם ולאו. כלומר הרי הדין הוא דהבנות יזונו מהן מהו שיכולין הבנים לומר להן הרי אנו נותנין לכם מעות בכדי שיווי הנכסים והזונו ועלו את שלכם ולאו מן הנכסים והנחנו נירש אותן שבעינינו הן שוין הרבה: נישמעינה מהדא. מתני' בפ' מי שהיה נשוי גבי כתובות בנין דכרין דאין נוהגת אלא בשיש שם מותר דינר בנכסים מכדי שתי הכתובות ואם אמרו היתומים הרי אנו מעלין נכסי אבינו ונקח במותר דינר מכדי שווין כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להן אלא שמי"ן את הנכסים בב"ד ואם אין שם מותר דינר חולקין בשוה וה"נ אין שומעין להן במה שאומרים אנחנו מעלין את הנכסים והרי לכם מה שמגיע אלא שמין את הנכסים בבית דין ואם אין שם כדי מזון י"ב חדש הרי כולן להבנות: היה שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש ואלמנה לזון מהו. שהרי מזונות האלמנה ממעטת בנכסים מרובין. והאי שיאמרו בנים וכו' עד שנים עשר חדש לא שייכא הכא ובבעיא הראשונה דלעיל הוא דשייכא ונתחלפו השיטות והוטעו בהעתקת הדפוס דאלמנה לזון הכתוב לעיל הכא הוא דשייך ושיאמרו הבנים וכו' שייך לעיל וכדפרישית ובכתובות הגי' יותר מתוקנת היא: ודא דתימר וכו'. גם בכאן הגי' מוטעת ומבולבלת וה"ג בכתובות. ודא דתימר והוא שיש שם לאילו ולאילו מזון שנים עשר חדש חוץ מכתובת אשה חוץ ממלוה בשטר חוץ ממלוה בעדים חוץ מקבורתו. כלומר בכל אלו פשיטא לן דצריך שיהא שיעור נכסים מרובים חוץ מאלו דכתובת אשה וב"ח בין בשטר בין בע"פ קודמין הן וכן צריך שיהא חוץ מדמי הוצאת הקבורה של האב: חוץ מפרנסת בנות חוץ ממזונות אלמנה. כלומר באלו השתים הוא דמיבעיא לן אם אלו ממעטין בנכסים מרובין. והתם קאמר בפרנסת בנות דתליא בפלוגתא אם נגבית מן משועבדים או לא. ובמזונות אלמנה פשיט לה מברייתא דלקמיה כדקאמר הכא. וגרים התם ניסמעינה מן הדא. ממה דתנינן בברייתא: אלמנה ובנות. ולא היו שם בנים שתים שוות וניזונין בשוה וכן אלמנה ובנים: אין אלמנה דוחה וכו'. כדאמרן: פעמים. מלינו שאלמנה דוחה לבנות ע"י בנים. כלומר שדוחה היא לכלן אם יש שם אלמנה ובנים ובנות דוחה היא אותן ואלמנה קודמת וניזונת מהנכסים ועל ידי כך יתמעטו הנכסים וידחו גם הבנים ושמעינן מהכא דאם יש אלמנה בהדי בנים ובנות דמזונות אלמנה קודמת וממעטת בנכסים: כשם. ופריך דכשם דאמרינן שהאלמנה דוחה לבנות ע"י בנים כך נימא דהכא אלמנה דוחה לבנים גרידי ואפילו אין כאן בנות דמאי שנא: אמרי. היינו טעמא דאינה דוחה את הבנים כבכן לבדן שהרי ראויה היא לתבוע כתובתה ולאבד מזונותיה וכלומר שאין לה יפוי כח כ"כ במזונותיה דאינם אלא מתקנת חכמים כל זמן שאינה תובעת כתובתה ואם תתבע ראויה היא להבדן וא"כ לא אתיא מזונות אלמנה שהיא מתקנת חכמים ועקרה כח ירושה דאורייי' של הבנים והלכך אינה דוחה את הבנים לבדן אבל כשיש שם אלמנה ובנים ובנות הואיל דבלאו הכי ברשות הבנות הן ואינן באות אלא מכח תקנת חכמים וכשהאלמנה מוליאן מהן אין כאן עקירה לירושה דאורייתא שהרי בלא כך אין הנכסים ברשות הבנים שהן הן יורשין מן התורה: כהדא. דלמידין אנו מהאי עובדא דהתובעת כתובתה אין לה מזונו': הות

נשמעיניה מן הדא עמדו יתומין ומכרו כו' בירושלמי במס' כתובות פ"ג גרסינן ר"ח בעי הי' שם נ"ל לא הי' שם מזון ש"י עשר הודש והקירו הנכסים נשמעיני' מן הדא דאמר ר' יוסי בשם ר' יוחנן עמדו היתומים ומכרו שלהם מכרו אלמא דקאי ברשות היורשין. לא הי' שם מזון י"ב חודש מהו שיאמרו בנים לבנות עלו שלכם ולאו פי' דהרי אנו מקבלין אלקינו ביוקר ושלכם בשלימות כמלא דים מזון י"ב חודש לשניגו דהלקינו אנו מקבלין בתלי ושלכם עלו ולאו וקפשיט מהמתני' הרי אנו מעלין על נכסי אבינו כו' ר"ח בעי הי' שם לאלו ולאלו מזון י"ב חודש והאלמנה לזון מהו שיאמרו בנים לבנים כנ"ל אין לכם אלא מזון י"ב חודש דר"ל דהאלמנה תמעט לה נכסים המרובין ע"ז קאמר הדא דתימר והיא שיהא כם לאלו ולאלו מזון י"ב חודש חוץ מכתובת אשה חוץ ממזונות אלמנה כו' והרי מפורש דמזון אלמנה ממעט בנכסים מרובים [וטיב יותר לפי הנראה שבמקום הדא דתימר. נ"ל נשמעיני' מן הדא וכן נראה ממס' כתובות הנ"ל והיכא הדא דתימר נשתרבב משם דמיבעיא שם כמה דתימר חוץ מכתובת אשה כו' פרנסת בנות מהו עי"ש במס' כתובות ותיבת נשמעיני' מן הדא דליתא שם שייך על האיבעיא דכאן עיי"ש בירושלמי במס' כתובות הנ"ל דהיא סוגיא כפולה דכאן ולהרגיל בלשון הירושלמי מבין שכן הוא האמת והוא הגהה אמיתית דמוכח] אלמנה ובנית שתים שוות כו' פעמים שהאלמנה דוחה לבנים ע"י הבנות וכן היא במס' כתובות הנ"ל. ומסיק שם במס' כתובות האיך עבידא הי' שם מזון י"ב חודש והאלמנה לזון הדא היא פעמים שאלמנה דוחה להבנים ע"י בנות דהלק מזון אלמנה משווי לה נכסין מועטין ודוחה להבנים ופריך כשם שהאלמנה דוחה לבנים ע"י הבנות כך תדחה אלמנה לבנים ר"ל דאם אין כאן בנות ג"כ יהיו מזון האשה קודם ירושת הבנים ומשני דראוי לתבוע כתובתה ולאבד מזונותי' וע"כ קלים כח מזונות אלמנה לדחות להבנים ואין בכח מזונות האלמנה רק להזיק כח המזונות דבנות דאלים ועיי' במס' יבמות פ"ו בירושלמי דאיתא ג"כ האי סברא דכח מזונות דאלמנה קלים אך כח המזונות של הבנות אלים והסוגיא הזאת הכפולה ממס' כתובות. ומכאן הוי ביחד סוגיא מתוקנה ונשתרבב כאן מטעו וכאן מטעו ותיהן ביחד מתוקן כהלכתו ונמצא כזה בירושלמי איזה פעמים:

שמואל

עין משפט נר מצוה

ב

רמב"ם פי"ט מהל' אבות [?] כ"ין סמ"ג עשין מח לו טוש"ע אה"ע סי' קיב ס"ד

מראה הפנים

בכס"ג נכסים מרובין. וכר' יוחנן דהלכה אבל התם גרים אליבא דר' יוחנן דכשמואל ס"ל דלדברי תכמים אם יש עד שיגדלו וכו' וכן מסקנת הפוסקים:

אלמנה ובנות וכו'. כבר נתבאר בכתובות דמחלוקת הפוסקים בזה דהתוס' והרא"ש פסקו כהך דהכא ולפירושם הא דקאמר התם עבו אלמנה אלל הבת כבת אלל האחין בנכסים מועטים היינו אם יש שם בנים עם הבנות אבל אין דעת הרי"ף ז"ל כן דגרים בבעיות דהתם ב"ת מהו שימעט נכסים אלמנתו מהו שתתמעט בת אבתו מהו שתמעט אלמנה ובת איזה מהן קודם ואיפשיטא מינייהו חדא דא"ר יוחנן עבו אלמנה אלל הבת וכו' משמע דמפרש לה כפשטה אלמנה ובת בלא שיו ב"א אלמנה ובת ולא גרים הכי בעיות דאלמנה במיכן לחדדי ואיפשט חדא דאלמנה ובת וכו' וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ט מאישות. ומבואר הוא בקצת הפוסקים כאינך בעיות ב"ת וכו' כדמשמע מדהתם כדכתב הרא"ש ז"ל דמשמע דפליג הירושלמי אגמרא דידן דפלקא בתיקו וכתב הרי"ף דלא איפשיטו ולקולא עבדינן ולא ממעטי דנכסי בחזקת בנים קיימי ולא מפקינן מינייהו אלא בראיה. ודין אם הוצאת קבורה ממעטת לא הוזכר בפוסקים ומסתברא דהא לא מספקא התם וכמו דכתב הרא"ש לענין כתובה והא דלא איבעיא ליה בכתובת אלמנה אי ממעטת משום דפשיטא ליה כיון דבתנאי ב"ד אית לה דכמאן דגביא דמי וממעטת עכ"ל. וא"כ בדין דכתובה ודקבורה קמה פשיטותה דהכא דממעטין. וכתב הרמב"ן ז"ל שכיון שאמרו שהאלמנה קודמת פשיטא שהיא ממעטת בנכסים במוציאין לה למזונותיה בתחלה והביאו הש"מ שם וזהו נמי כפשיטותא דהכא בזה דקאמר ת"ן ממזונות האלמנה:

כל

הות מבוזבזה בניכסי' אתון בנוי קרבון לרבי לעזר אמר לון ומה ניעביד לכון ואינון עמא שטייא. מי נחתון אמרון אמרו לכתובה מה נעביד אמר לון [ה]איתחמון זבנון מן ניכסי ואתייא ותבעת פרנא ולית לה מזונין. בתר יומין אתת וקריבת לרבי לעזר *אמרה ליה יבא עלי אם אמרתי להן דבר ומה ניעביד ומכת פירושין נגעו בה. רב חננאל בשם רבי זעירא בשם אבא בר ירמיה שני דברים אמר חנן והלכה כמותו. *שבעה דברים אמר אדמון ואין הלכה כמותו. ר' בא בר זבדא בשם ר' יצחק בן חקולה כל מקום ששנינו אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כאדמון. *שמואל אמר זכין לעוברין רבי לעזר אמר [א] *אין זכין לעוברין. מתני' פליגא על רבי לעזר *גר [ב] שמת וביזבזו ישראל את נכסיו ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר. החזירו ואחר כך מת הבן או שהפילה אשתו המחזיק באחרונה זכה. בראשונה זכה אי לא פתר לה משום ייאוש ואפי' כשמואל לית הוא פליגא. או אפילו באחרונה לא יזכה עוד הוא משום יאוש:

הלכה ב מתני' [ג] הניח בנים ובנות וטומטום בזמן שהנכסים מרובין הזכרים דוחין אותו אצל הנקיבות נכסים מועטין

הנקיבות דוחות אותו אצל הזכרים האומר אם [ד] ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקיבה מאתים ילדה נקיבה נוטלת מאתים אם זכר מנה ואם נקיבה מאתים וילדה זכר ונקיבה הזכר נוטל מנה והנקיבה מאתים ילדה טומטום אינו נוטל ואם אמר כל מה שתלד אשתי יטול הרי זה יטול ואם אין שם יורש אלא הוא יורש את הכל: גמ' *תני האומר המבשריני אם ילדה אשתי זכר יטול מאתים. ילדה זכר נוטל מאתים. אם נקיבה מנה ילדה נקיבה נוטל מנה. זכר ונקיבה אין *לו אלא מנה. א"ר מנא ביטלה צרת נקיבה שמחת זכר:

הלכה ג מתני' [ה] *הניח בנים גדולים וקטני' השביחו הגדולים את הנכסים

שמואל אמר זכין בעוברין כו' מתניתא פליגי על ר"א גר שמת כו' אשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר. וכמש' יבמות בירושלמי פ"ד ה"א גרסינן מה עבד לה ר"א הא אין לו זכי' לעובר ומשני בניא. היא הכא שהוא בנו. ופריך מסיפא החזירו ואח"כ מת הבן או שהפילה כו' המחזיק כו' בראשונה לא זכה וקשיא לשמואל לא כן אמר ר' יוסי אע"ג דשמואל אמר זכין לעוברין מודה והיא שילא ראשו ורבו בחיים הרי אינו בן קיימא וא"כ סיפא פליגא אפילו לשמואל. והיינו דגרסינן הכא ואפילו דשמואל לית היא פליגא וכ"ש נר"א אפילו בראשונה זכה דמסיפא כיון שהפילה גם שמואל מודה ומפרש הק"ע ז"ל שם דהכא בסיפא ליכא לתרוצי דדעתו קרובה אצל בנו. דבנפל לא שייך למימר דקריבה דעתו אצל בנו ומשני משום יאוש ובכאן קיצר הגמ' וסמך על הסוגיא דשם כדרך הירושלמי בפרט בסדר הזאת ודע דהסוגיא הזאת שייך לבתר המשנה דסוף הלכה ב' ובטעות נדפס כאן לבסוף הלכה א'. וכן ביבמות שם מביא המשנה ד"ה ב' תמן תנינן האומר אם הלד אשתי זכר שמואל אמר זכין בעוברין כו':

אמר

הות מבוזבזה בניכסיה. היתה מוליכה יותר מדאי למזונותיה: קרבין. לעקו לפני ר' אליעזר עליה ואמר להן ומה אעשה לכם ואתם עמא דשטייא ואין לכם עלה לדחות אותה ממזונותיה: מי נחתון. כשירדו מלפני ר"א ויצאו לחוץ אמרו לאיזה אנשים שפגעו בהן הוא אמר לנו מכח הכתובה שנשלם לה ומה נעביד אם היא אינה תובעת אותה: אמר לון. איש אחד כך היא העלה תעשו עצמיכם כאלו אתם רוצים למכור הנכסים ומחמת כן תתבע מעצמה כתובתה מכם ותאבד מזונותיה: בתר יומין. אח"כ באת האלמנה ונעקה לפני ר"א: אמר לה יבא עלי. אם אמרתי להם איזה דבר מאותה עלה ולא היה דעתי אלא שישלמו הכתובה ברצונה ומה אעשה לזו ומכת פירושין נגעו בה. וגרסינן להאי עובדא בפ"ג דסוטה הל' ד': שני דברים אמר חנן. בריש פ' שני ד"ג והלכה כמותו ושבעה דברים שאמר אדמון שם וא' הוא משנתינו והניח בנים ובנות וכו' ואין הלכה כמותו: שמואל אמר. פלוגתא דשמואל ור' לעזר בהאי תלמודא ביבמות פ' החולץ הלכה א' והאי מילתא שייכא טפי למיגרס על הלכה דלקמן האומר אם ילדה אשתי וכו' וכן גרים התם על האי מתני': זכין לעוברין. יש זכיה לעובר והמזכה לו על ידי אחר קנה: מתניתא. האי ברייתא דלקמיה פליגא על ר"א דקתני או שהיתה אשתו מעוברת כולן חייבין להחזיר אלמא דיש זכייה לעובר. והתם מפני לה שנייא היא הכא שהוא בנו ודעתו של אדם קרובה אצל בנו ומודה ר"א והש"ס קיצר כאן וכן בהא דלקמיה: החזירו ואחר כך. נודע להם שמת הבן או שהפילה אשתו: המחזיק באחרונה זכה. מאחר שמת או הפילה הוו נכסי הפקר: בראשונה זכה אי לא. התם גרים בהדיא בראשונה לא זכה ולשמואל פריך לה התם מהסיפא דמפרש לה שם למילתיה דשמואל דהא דקאמר זכין לעוברין דוקא שהעובר בן קיימא ויצא ראשו ורובו מחיים וא"כ קשיא סיפא לשמואל דהא הפילה היא ואפילו המחזיק בראשונה יזכה. וה"נ דכעין בעיא גרים לה וה"פ המחזיק בראשונה זכה בה או לא דקאמרת המחזיק באחרונה הוא דזכה ובראשונה מאי דיניה והא לשמואל וכדמפרש ר' יוסי למילתיה אפי' בראשונה יזכה המחזיק דהרי אין לעובר כזה זכייה: פתר לה משום יאוש. שאני התם דמחזיקים בראשונה הן מתייאשין בעצמו מתחלה ששמעו שהיא מעוברת לפי שהן בספק שמא לא תפיל ולא נתכוונו להחזיק חזקה גמורה וא"כ אפילו כשמואל אתיא ולית היא פליגא: או אפילו באחרונה לא יזכה. כלומר דהש"ס בעי לה אהאי שינויא דלטעמיך דקאמרת משום יאוש הוא א"כ אמאי קאמר סתמא המחזיק באחרונה זכה דמשמע שהחזקה היא שהיתה אחר שמת הבן או הפילה ואע"פ שלא נודע זה להמחזיק והרי לדידך מצינו דאף לזה שהחזיק באחרונה מ"מ לא יזכה דעוד הוא משום יאוש שהרי לא ידע עדיין שהפילה או שמת הבן וא"כ חזקתו בספק היתה ואינה כלום:

הלכה ב מתני' וטומטו'. ספק זכר ספק נקיבה: הזכרים דוחין אותו אצל הנקיבות. דאמרי ליה אייתי ראיה דזכר את ובקול וניזון הוא עם הנקבות: הנקבות דוחות אותו אצל הזכרים. ואומרות לו זכר אתה ואין לך עמנו מזונות: ילדה זכר יטול מנה. ואע"ג דהמזכה לעובר לא קנה בבנו קנה דדעתו של אדם קרובה היא אצל בנו: וילדה זכר ונקבה. תאומים יחד: זכר וכו'. ואע"פ שלא הזכיר תאומים: ילדה טומטום אינו נוטל. מוקי לה התם כרשב"ג ולית הילכתא כוותיה אלא נוטל כפחות שבשניהן: יורש את הכל. דלא תימא בריה בפני עצמו הוא ולא בר ירושה הוא קמ"ל: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ט: יטול. המבשר מאתים בשביל שכר הבשורה: זכר ונקיבה. ילדה תאומים אין לו אלא מנה ואע"ג דעל בשורת הזכר אמר ליתן מאתים משום דלא היה דעתו אלא אם תלד הזכר לבדו וכדקאמר ר' מנא טעמא דביטלה צרת נקיבה שמע לשמחת בשורת הזכר:

הלכה ג מתני' הניח בנים גדולים וקטנים. אפי' גדולים וקטנים ואין הקטנים יכולין להשביח: השביחו גדולים את הנכסים

מסורת הש"ס
*נ"ל אמר לה
כתובות קא (כתובות פי"ג)
(יבמות פ"ד ה"א) פכ"ב קמא פ"ב שם קמא
(תוספ' פ"ט)
כ"מ לג ע"ב
שם

עין משפט נר מצוה
ג
א מיי' פכ"ב מהלכות ס"י ופ"א מזכי' ומתנה ה"ס סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רי ס"א
ד
ב מיי' פ"ב מזכי' ומתנה ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ערה ס"ל
ה
ג מיי' פ"ב מהל' נחלות ה"ב סמ"ג עשין לו טוש"ע שם סי' רפ ס"ח וע"ש בהג"ה
ו
ד מיי' פ"ח מהל' זכי' ומתנה ה"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רי ס"א וסי' רנג סכ"ו וסכ"ז
ז
ה מיי' פ"ט מהל' נחלות ה"ב ג ופ' בשגגות וכמ"מ סמ"ג עשין לו טוש"ע שם סי' רפו ס"א

מראה הפנים

כל מקום ששנינו אמר ר"ג וכו'. והכי קאמר בבבלי כתובות ומ"מ לא פסקו הפוסקים כאדמון אלא כסתמא דהש"ס בהרבה מקומות דהלכה כחכמים בנכסים מועטין: **שמואל** אמר זכין לעוברין. פלוגתא דהמזכה לעובר אם קנה אתם בפירקין דף קמ"ב. וסוגיא דהכא מתבארת בפרק החולץ ביותר ביאור ושם הבאתי דעת הרמב"ן ז"ל בחידושיו דרצה ללמוד מסוגיא דהאי ש"ס בענין בנו דדוקא בשכ"מ ולא בבריא אבל אין כן דעת הרי"ף ז"ל דלא חילק וכן הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מהל' מכירה הל' י' סתם וכתב והמזכה לעובר לא קנה ואם היה בנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו קנה וע"ש. והכי מוכח מדלקמן: **אם** ילדה אשתי זכר יטול מנה. כתב הרי"ף ז"ל מתני' בשכיב מרע וכן דעת הרמב"ם ז"ל לפרש במתני' וכמ"ש זה הדין גבי שכ"מ בפ"ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה ו'. ובודאי לא מטעם דזכיה לעובר דוקא בשכ"מ הוא שהרי כבר נתבאר דבהדיא כתב הרמב"ם בהל' מכירה דאף בבריא בבנו קנה אלא דהטעם כמה שפי' הרי"ף ז"ל דמתני' בשכ"מ דוקא דדבריו ככתובין וכמסורין דמו אבל בבריא לא משכחת לה דהשתא היא דהא אם ילדה קאמר: **ביטלה** צרת נקבה שמחת זכר. דבתאומים לא הוי ניחא ליה וכן פי' הרמב"ן והנ"י ז"ל וגירסתם בש הכא דלא כגי' התוספתא אלא גרסי' בזכר מנה ובנקבה מאתים ולענין פירושא וטעמא היינו הך וכתב שם דה"א לדמות לפא דאמר התם שלם. והא זכר ונקבה לא קאמר וכו' ע"ש:

אם

ציון ירושלים [ה]אתחמון זבנון מן נכסי ואתי' ותבעת פרנא ולית לה מזונין וכו'. ומה נעביד ומכת פרושין נגעו בה. מכאן מבואר דאף ברמוס אפ"ה כל שתבעה כתובה אין לה מזוני ול"ע דהרי בש"ע באה"ע סי' צג ס"ה מבואר דכל שהיא בערמה ורמיה יש לה מזונות ומקורו מירושלמי ובלבד מן השופי ע"ש וא"כ דברי הירושלמי סותרין וכזה נראה דלכך השמיטו הרי"ף והר"ש שם הך ירושה משום דכאן מבואר כתירס לזה וצ"ע:

מסורת הש"ס.

הנכסים. בעודן בתפוסת הבית: השביחו לאמצע. והני מילי כששבחו הנכסים מחמת נכסים עצמן שלא הוציאו משלהן כלום אלא מנכסי אביהן שכרו פועלים והשביחו הנכסים מחמת עצמן אבל אם חפרו ונטעו והוציאו משלהן מה שהשביחו השביחו לעצמן: וכן האשה שהשביחה. כגון באשה יורשת שנשא ראובן את בת שמעון אחיו. ומת בלא בנים ובנות שמעון אחיו יורשות אותו. והיא חולקת עם שאר אחיותיה וסד"א דבהאי הנאה דנפק עלה קלא שבולטה ומשבחת אפי' כי אמרה ראו מה הניח לי בעלי וכו' אפ"ה מחלה ורוצה שיהיה השבח לאמצע קמ"ל שהשביחה לעצמה:

ב"ב קמד וש"נ

פס

גמ' אם אמרו בב"ד. דכיון שבפני ב"ד אמרו ראו מה שהניח לנו אבא וכו' וכדי שהב"ד יתעלמו בדבר לתקן מי שיטריח בשביל הקטנים ומדלא תקנו להם ודאי לא מלאו ומחלו הכל: אפי' עירניה. כלי גדול וגבוה שעומדים עליו שומרי השדות וכרמים לראות עליו מרחוק: אפילו סל וכו'. ואפילו כלי חרס מוקף צמיד פתיל כל אלו שהניח להן והי' להן שכר השבר לאמצע: חילק את הטריקלין. שהשיא את בנו בחדר אחד של הטרקלין וחלקו ביניהן להיות החדר אחד של בנו והשאר שלו: ר' חגי בעא ר' יוסי. שאל לר' יוסי אם היתה חופתו בקיטון וזהו חדר קטן שלפנים מן הטרקלין ועשה לו הסב כלומר הסעודה עשה לו בטריקלין מהו אם קנה הכל דהא סעודת הנשואין עשה לו בשאר הטרקלין והוי כמי שהשיאו בבית אחד: חמי ליה מפקה. בתמיה אם כן רואה הבן להאב יוצא מן הבית ומפקי ליה לגמרי אלא מכיון בהחופה בקיטון הוא שעשה וזהו עיקר הנשואין לא קנה אלא הקיטון: חולקין לקטנים מפני גדולים. אם אמרו הגדולים ראו מה שהניח לנו אבא ב"ד מפקחין בדבר שיחלוקו ויהא חלק הקטנים בפני עצמן וליתן לאחד להטריח בשבילן דכל זמן שלא יחלוקו יהיה השבח להגדולים לבדן: אלא. הא מיבעיא לן עמדו הקטנים אח"כ ומלאו דבר יתר ממה שאמרו הגדולים ומיחו בחלוקה זו מהו: נשבעין להן. הגדולים צריכין שישבעו לפני הב"ד שאין שם יותר לחלק ממה שאמרו בראשונה: כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. מפני שקטנים הן ואינם יודעין בעסק אביהן ואף ע"פ שהן מוליאין יכולין הן למחות הואיל ומלאו דבר יותר: סתם אחין שותפין. כל זמן שלא חלקו בתפוסת הבית כשותפין הן בכל הדינים: עד שלשה דורות. כלומר בכתם הן שותפין עד שלשה דורות ומתפרנסין מתפוסת הבית ביחד וכל מה שסיגלו סיגלו לאמצע אבל אם עשו שותפו' בפירוש אפי' כמה וכמה דורות: בן שנראה חלוק בחיי אביו. כלומר שראו אותו מתעסק בפני עצמו בחיי אביו מה שסיגל והרויח סיגל לעצמו ואין האחין יכולין לומר מתפוסת הבית הוא: איתעביד ספר. סופר ורצו אחיו לחלוק עמו בשכר שמחמת אביהן בא לו מלאכה זו שהוליא עליו ללמדו אומנות זו: כך אנו אומרים וכו'. בתמיה הרי עכשיו השכר שמרויח במלאכתו הוא: בעא אחוי מיפלג עמיה. בשכר השליחות שהיו סוברין כל זמן שלא חלקו בתפוסת הבית הכל הוא לאמצע ולהכך נמי היה מתמיה רב אמי וכי אם יצא לליסטיה לבקש לו אומנות הליסטים יהו ג"כ חולקין אחיו עמו ולהפריז בדבר אמר כן: בעא אחוי מיפלג עמיה. והוא ג"כ מתעסק בפני עצמו היה ואמר לאחד מהן אלכסנדר אחי יודע אתה דשבק אבונן אלפים כל כך א"ל הלא אתה יודע בעצמך מה שהניח לנו אבינו לא היו אלא אלפיים משלו ומה שהוא יותר הוא מה שסיגלתי בחיי אבי ולעצמי סיגלתי. ולגי' הספר אלכסנדר אחיו וכו' משמע שאחד מן האחין השיב לשאר אחיו כן שלא יטענו לרבי הוריינא כלום: וכן האשה וכו'. ופירש רבי אילא דה"ג דאמרם בפני הב"ד כן כדלעיל:

הלכה

הנכסים השביחו לאמצע ואם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן וכן [א] האשה שהשביחה את הנכסים השביחה לאמצע אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה:

גמ' אמר רבי לא אם אמרו בבית דין. דבי ר' ינאי אמרי אפילו *עירניה רב אמר אפילו סל אפילו קורדום. תני רבי חייה אפילו מחט אפילו מוקף צמיד פתיל. א"ר חנינה *המשיא [י] את בנו בבית זכה בבית. תני רב הושעיה בבית ולא במטלטלין. רבי לא חילק את הטריקלין בינו לבין בנו. ר' חגיי בעא רבי יוסי היתה חופתו בקיטון ועשה לו הסב בטריקלין מהו אמר ליה לית חמי ליה מפקה. ר' יהושע בן לוי אמר חולקין לקטנים מפני גדולים. אלא עמדו קטנים ומצאו דבר יתר ומיחו. ר' אבהו אמר נשבעין להן. א"ר מנא כל המוציא מחבירו עליו הראייה חוץ מזו. ר' חייה רובה אמר סתם אחין שותפין עד שלשה דורות א"ר בר בון אף רב המנונא הורי כן. א"ר אימי בן שנראה חלוק בחיי אביו מה שסיגל סיגל לעצמו כהדא חד בר נש איתעביד ספר בעא אחוי מיפלג עימיה אתא עובדא קומי ר' אמי אמר כך אנו אומרים אדם שמצא מציאה אחיו חולקין עמו. חד בר נש נפק לשליחותא בעא אחוי מיפלוג עימיה אתא עובדא קומי ר' אמי אמר כך אנו אומרים אדם שיצא לליסטייא אחיו חולקין עמו. ר' הוריינא אחוי דר' שמואל בר סוסרטיי בעא אחוי מיפלוג עימיה אמר לו אלכסנדרי אחוי ידע את דשבק אבונן אלפים: וכן האשה וכו'. א"ר לא אמרה בבית דין:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"ט מהל' נחלות הל' ב ג ופ' בהשגו' וסמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רפו ס"א

ט
ב מיי' פ"ו מזכי' ומתנה הט"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע אה"ע סי' נט ס"א

מראה הפנים

אם אמרו בבית דין. התוס' בדף קמ"ג ע"ב הביאו זה בשם התוספתא אשר היה לפניהם וכתבו ומיהו רשב"ם פירש דהוא הדין בפני עדים וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' נחלות הל' ב' שכתב כתם אמרו ראו מה שהניח לנו אבא. ויש להרמב"ם ג"י אחרת בדין כזה מהגי' הנמצאות כמבואר בדברי המפרשים:

המשיא את בנו בבית זכה בבית. הלי חדא מהני תלת מילי דבוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא כדקאמר התם ודוקא לבנו גדול ואשתו רהבונה וכו' ובבתי בתים זו לפנים מזו בעיא דלא איפשיטא התם וא"כ אין לו אלא האחד שבא בו וכמסקנת הפוסקים וכדמוכח מהכא בהדיא מדפשיט לר' חגיי:

כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו. יש לפרש דר' מנא פליג אדר' אבהו וס"ל דאין יכולין למחות וה"ק כל המוציא מחבירו עליו הראיה ואם לא מצא ראיה הדין הוא שכנגדו נשבע ונפטר. חוץ מזו. כלומר בזו אין אנו מזקקין לזה ואין צריכין לישבע להן ולפ"ז דמית פלוגתייהו לפלוגתא דשמואל ורב נחמן בבבלי קדושין דף מ"ג יתומים שבאו לחלוק ב"ד מעמידין להן אפוטרופוס ובוררין להן חלק יפה ואם הגדילו ס"ל דיכולין למחות ור"נ קאמר דאין יכולין למחות א"כ מה כח ב"ד יפה ופסקו הפוסקים כר"נ. ולמאי דמסיק התם דר"נ לא קאמר אלא בשלא טעו בשומא אבל טעו בשומא מודה ר"נ דיכולין למחות. והיינו אם פחתו שתות כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' נחלות הל' ד'. והשתא נוכל לפרש דהכא פליגי בסברת ר"נ גופה דר' אבהו ס"ל לעולם אין יכולין למחות אלא הגדולים נשבעין להן ונפטרין ועלה קאמר ר' מנא דלא בכל מקום אמרינן הכא כל המוציא וכו' ושכנגדו נשבע ונפטר חוץ מזו דאם מצאו דבר יתר והיינו טעות השומא יכולין הקטנים למחות כדפרישית בפנים והוא הנכון ולולא דר' מנא דהכא כמסקנא דהתם אליבא דרב נחמן:

סתם אחין שותפין עד שלשה דורות. ראיתי בספר תמים דעים המכונס לפסקי הראב"ד ז"ל שכתב בסי' כ"ח לשואל אותו לפרש זה וז"ל ומה שראינו בירושלמי ר' חייה רובה אמר סתם אחין שותפין עד ג' דורות כך מלינו עינינו בתוספתא האחים שהניח להם אביהם נכסים והניחום לבית הריבוי לא יאמר להם תנו לי מה שהשביחו בני את הנכסים וכן הם לא יאמרו לו תן לנו מה שאכלו בניך אלא מה שאכלו אכלו מן האמצע ומה שהשביחו השביחו לאמצע ועל זה הענין אמר ר' חייא כי זה השותף אינו אלא עד ג' דורות ובחיי אבי אביהם קא מיירי כי הכא שאם השביחו הבנים או בני בנים לא יאמרו תנו לי מה שהשביחו בני או בני בני אלא מה שהשביחו השביחו לאמצע ומה שאכלו אכלו מן האמצע לפי שהם נטפלים בתפיסת הבית אחר אבי אביהם אבל יותר מכאן כאחרים דמו ואם השביחו או שאכלו כללו תובעים שבהם והללו תובעים מהם מזונותיהם מפני שהם כנכרים בהשביחו או שאכלו שהרי אין להם לעצמם חלק בנכסים אלא מקורבות אבי אביהם וכבר נתרחקה קורבתם ולפיכך אין להם להתפרנס וכן אם השביחו שמין להם כאריסין וכו כדרך הטוב ויבואר בענין זה אבל אם מתו האבות ונשארו הנכסים מבותפים בין הבנים אפילו עד כמה דורות אם השביחו האחים את הנכסים השביחו לאמצע ומה שאכלו אכלו מן האמצע שהרי יורשים שותפים הם עכ"ל ועוד הארוך שם בענין זה וכמדומה דמה שפירש הוא ז"ל בחיי אביהם קא מיירי וזהו מפני שהיה חסר בהתוספתא שלפניו. ובתוספתא שלפנינו כך היא כתובה בפ"י האחים שהניח להן אביהן נכסים ולאחד מהן יש לו בנים ועמדו בניו של זה והשביחו את הנכסים והניחום לבית הריבוי לא יאמר להם תנו לי מה שהשביחו בני את הנכסים וכן לא יאמרו לו תן לנו מה שאכלו בניך אלא מה שאכלו אכלו מן האמצע ומה שהשביחו השביחו לאמצע. והתוספתא מתפרשת בפשטה בתפוסת הבית אחר מות אביהן. וכן כעיקר הפי' מה שפי' כא דהכא בענין רחוק הוא וכך מעתיקת התוספתא בדברי הכ"מ בפ"י מהל' נחלות כמו שהבאתי ע"ש. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל שכתב על מתני' דלקמן האחין השותפין פי' האחין שהן שותפין וכן פי' זו שבנינו בבכורות האחין השותפין ובירושלמי מפרש שעד שלשה דורות הן שותפין בכתם לכל דבר והגדולים ואוכלין ומתפרנסין מתפוסת הבית ביחד עסקינן עכ"ל וכן בענין התוספתא כתב לקמן וכהוספתא משמע שאפי' היו לאחד בנים אין אותם מתפוסת הבית אין מחשבין לו הנאת מה שאכלו מן האמצע ויש לרב ר' אברהם בר דוד ז"ל דברים אחרים בכל זה ומה שנראה יותר נכון כתבתי ע"כ ורמז להא שהבאתי לעיל. הרי לפניך הפי' הנכון בהא דאמרו עד ג' דורות וכן אמרו בב"ר והביאו הב"י והרמז מקרא אם תשקור לי ולניני ולנכדי ע"ש. ואם תשאל לאיזה ענין הוא שאמרו בכתם עד ג' דורות לכל דבר בתשובה ס"א לדין דמתני' דלקמן נפל להומנות נפל לאמצע ודוקא אם הוא מחמת אביהן אז כשותפין הן ועד כמה עד ג' דורות בכתם וכן כל כיוצא בזה שהוא מחמת תפוסת הבית ואם עשו בפי' שותפות לעולם הן כשותפין לכל דבר:

בן שנראה חלוק בחיי אביו. כהאי דאמרו התם פ' חזקת הבתים דף נ"ב ע"ב דאם חלוק בעיסתו איתמר מעיסתו קמן והתם אפי' לאחר מיתת אביו הוא ובעיא אם נראה חלוק בחיי אביו:

הלכה ד מתני' האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע

הלה ונתרפא נתרפא משל עצמו [א] האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב חזרה השושבינות הזרה לאמצע שהשושבינות נגבית [ב] בבית דין אבל שילח [ג] לו חבירו כדי יין וכדי שמן אינן ניגבין מפני שהוא גמילת חסדים:

גמ' *תני האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות המלך בזמן שבאין *מכח [ד] הארים נוטלין מכח הארים מכח בעל הבית נוטלין מכח בעל הבית כהדא דרב נחמן בר שמואל בר נחמן נתפש לבולי אתא עובדא קומי ר' אמי אמר אין אית בניכסוי דנחמן שנתפש לו ינתן לו מנכסיו ואם לאו ינתן לו מן האמצע. חלה ונתרפא נתרפא מן האמצע. *תני רשב"ג אומר כל מכה שיש לה קיצה מתרפא מכתובתה [ה] שאין לה קיצה מתרפא מן הנכסים. כהדא קריבתיה דר' שמעון בר ווא הוות חששה עיינה אתת גבי ר' יוחנן אמר לה קציץ הוא אסיך אין קציץ מן פרניך. אין לא קציץ בעליך יהיב ליך. ולא כן תנינן אל תעשה עצמך כערכי הדיינין ומדר' חגיי בשם ר' יהושע בן לוי [ו]אסור לגלות ליחיד דינו. אמר ידע הוה רבי יוחנן דהוא איתא כשירה בגין כן גלי לה. בעלה בעי הן דקציץ והיא בעייה הן דלא קציץ למאן שמעין לא לבעלה. אמר ר' מתנייה הדא דתימר בהוא דלית דיניה עימיה ברם בהוא דאית דיניה עימיה א"ל מילתא:

הלכה ה מתני' השולח סבלונות לבית חמיו

שילח שם מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפילו בדינר אינן ניגבין לא אכל שם סעודת חתן הרי אילו נגבין [ז] שילח סבלונות מרובין כדי שיבואו עמה לבית בעלה הרי אילו נגבין סבלונית מועטין כדי שתשתמש בהן והיא בבית אביה אינן נגבין:

גמ' הד בר נש שילח לארוכתו סבלונות מרובין אמרו ליה קריבוי לא תטעום תמן כלום. אזל ולא שמע לון וכל ונפל ביתא וזכון בכולא. חד בר נש שילח לארוסתו עשרים וארבע קריות

פני משה

הלכה ד מתני' האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות. לעבודת המלך שכן מנהג המלך להעמיד מכל בתי העיר אדם אחד למוכס אדם אחד או ב' אדם: נפל לאמצע. כל הריוח מפני שמחמת אביהן באת לו אבל אם מחמת עצמו הוא מפני חריפותו וחשיבותו וחכמתו נלקח לעבודת המלך מה שהרויח הרויח לעצמו: נתרפא משל עצמו. דוקא שחלה בפשיעה כגון מלינים ופחים וכיוצא בהן דכתיב בהו שומר נפשו ירחק מהם אבל אם חלה באונס שלא פשע הוא בעצמו נתרפא מן האמצע: שושבינות. דרך השושבינות נוטל סעודה ודורון לחופה ואוכל עמו וחוזר זה ועושה גם כן לזה כשישא אשה ואם שלח האב שושבינות בשמם על יד אחד מבניו וחזרה השושבינות אח"כ לאחר שמת האב חוזרה לאמצע מפני שהיא כמלוה שהיא נגבית בב"ד שהמוליך שושבינות לחבירו יכול לחזור ולתבוע ממנו בב"ד שיתן לו שושבינות כדרך שנתן לו והוא שיהו נישואי השני כנשואי הראשון אם בתולה בתולה ואם אלמנה אלמנה ואם פרהסיא פרהסיא ואם בצינעא בצינעא שיכול זה לומר לו איני עושה עמך אלא כדרך שעשית עמי: אבל שילח לו חבירו כדי יין וכדי שמן. בלא חופה ואי נמי בחופה ואינו הולך לאכול עמו אין זו שושבינות אלא מתנה ואינה נגבית בב"ד:

גמ' תני. בתוספתא פ"י ובנסחא אחרת. אם מחמת נכסים נפל נפל לאמצע ואם מחמת עצמו נפל נפל לעצמו. ולפי גירסת הספר נמי הכין הוא דמחמת מי שנפל והוא מחמת אביהם או מחמת ארים של בתי האבות נפל לאמצע: נתפש לבולי. לשון חשיבות ומלה יונית הוא ועל שם זה קראו קוסטנטינבולי עיר המלוכה של קוסטנטין ור"ל שנלקח לעבודת המלך: אין אית בניכסוי דנחמן שנתפש לו. אם מחמת חשיבותו גרם לו זה: ינתן לו מנכסיו. כלומר יחשוב לו לנכסיו ושל עצמו הוא: ואם לאו. אלא מחמת נכסי אביהן ינתן לו מן האמצע יחשוב לו השכר כמו שהוא מן האמצע והריוח לאמצע: תני רבן שמעון בן גמליאל אומר. בפ"ד דכתובות הלכה י' גרסינן לה בענין רפואות אשתו ואיידי דאיירי בהאי עניינא מייתי לה הכא: כל מכה שיש לה קיצה. חולי שיש לה קיצבה שאינה חולה תדיר אינה בכלל מזונות ומתרפאת מכתובתה וכן אם עשו קיצבה עם הרופא בשכרו

קרבן העדה

כדלקמן: ושאין לה גילה. הוי בכלל מזונות ומתרפאת משל נכסי בעלה: הוה חששה עיינה. היתה לה מיחוש עינים ובאת לפני ר' יוחנן ושאל לה אם קלן זה הרופא שלך: אין קלין. אם עשית קלבה עמו בעד שכרו: מן פרניך. צריכה את לשלם מכתובתיך ואם לאו בעלך צריך שיתן לך לשלם הרופא דכל שאין לו קלבה בכלל מזונות הוא: ולא כן תנינן וכו'. והיכי עביד ר' יוחנן דכעורכי הדיינין הוא זה שמתוכה תלמד לעשות כן וכהאי דאמר ר' חגי דאסור ליחיד לגלות דינו אם כך הוא יהיה כך: אמרי. ידע הוה ר' יוחנן בה דאשה כשירה היא ולא תעשה אלא ברצון בעלה ובשביל כך גילה לה וכדמסיק ואזיל: בעלה בעי וכו'. כלומר שהרי ברצון בעלה הדבר תלוי שאם הבעל רוצה שתעשה קלבה עם הרופא והיא אינה חפצה למי שומעין לא להבעל וא"כ אין חשש לגלות לה שלא תעשה עד שיסכים בעלה עמה: הדא דתימר. על הא דריב"ל קאי דאמר אסור לגלות ליחיד דינו דדוקא שאין הדיין יודע שהדין עמו אלא אומר אם כך היה הדבר יהיה כן וא"כ ילמד מתוך דבריו לטעון כך וכיוצא בזה: ברם בהוא דאית דיניה עמיה. אבל אם הוא יודע שהדין עמו וזה בא לשאול מטעמו אם כך הוא הדין: אמר ליה מילתא. אומר לו הרי הדין עמך דאין כאן חשש שילמוד לטעון מתוך דבריו שאינו אומר לו אלא לפי טענותיו הדין הוא כן:

הלכה ה מתני' השולח סבלונות. מנהג חתנים למחרת הקידושין שולחי' לבית ארוסה תכשיטין ומיני מגדנות וכדי יין וכדי שמן ופעמים הולך החתן ואוכל שם: אינן נגבין. אם מת הוא או שמתה היא או שבא לגרשה דמחמת חבת שמחת אכילה מחל ודוקא שאכל בדינר אבל אכל פחות מדינר לא מחל וגובה הסבלונות: שלח סבלונות מרובין. וסתמן שיחזרו עמה לבית בעלה או אפי' מועטין ופירש על מנת שיחזרו עמה לבית בעלה הרי אלו נגבין ואורחא דמילתא נקט שדרך סבלונות החוזרין עמה לבית בעלה להיות מרובין ואותן שנשלחו כדי שתתקשט בהן בבית אביה דרכן להיות מועטין: **גמ'** חד בר נש שלח לארוסתו סבלונות מרובין. והלך גם בעצמו לשם ונתנו לו קרוביו עלה שלא יטעום בבית חמיו כלום כדי שלא יעמדו שם אם ימות והוא לא שמע להם ואכל שם ונפל הבית עליו ומת וזכו בבית חמיו בכל מה ששלח:

קריות

מראה הפנים

כהדא דרב נחמן וכו' נתפש לבולי וכו'. כמו שפירשתי בפנים כן נראה מדקאמר כהדא משמע דאדלעיל קאי. וכתבו' להרמב"ן ז"ל סי' כ"ה מצאתי בפי' שנתפש' בתוך העשירים מחמת עשרו שהמלך תבע מן העשירים שיתנו לו וקאמר ר' אמי שאם מחמת נכסיו נתפש אינו נותן מתפוסת הבית אלא מנכסי עצמו אבל אם בשביל עשירותו מחמת ממון הבית על אותו ממון הוא נתבע ולפיכך יתן מתפוסת הבית עכ"ל ולפ"ז הא דקאמר כהדא כלומר כמו דאמרי' לענין הרווחה ה"ה נמי לענין פסידא:

אין לא קציץ בעליך יהיב לך. הרב בעל העיטור למד מכאן דאף כאשת איש כתיי בעלה הדין כן לחלק בין רפואה שיש לה קצבה לבין רפואה שאין לה קצבה כדמחלק התם בסוף פ"ד דכתובות דהא בעליך יהיב לך קאמר וכ"כ הר"ן במו שכתבו הב"י באה"ע סי' ע"ט והר"ן ז"ל דחה דבריו די"ל דאלמנה הוות וכי קאמר בעליך יהיב לך מנכסי בעליך קאמר. ומיהו מליבנא דהש"ס דלקמן משמע דבחיי בעלה הוה. מוכחא דהא קאמר טעמא דגלי לה ר' יוחנן משום דבעלה בעי הן דקלן וכו' למאן שמעין לא לבעלה. ושא והאי ליכא לפרושי דבעיא באנפי נפשה היא דשלטון למאן שמעין לא לבעלה לא משמע כן דמוכחא דספבינות היא מסקנת בינויית דהש"ס על דגלי לה לר' יוחנן כדפרישית בפנים. ועוד דהא גופה לבעיא ולפשיטותא באנפי נפשה ע"פ שמעינן מהכא דהא בחיי בעלה הדין כן ומהתימא על הר"ן ז"ל דנהי דהגירסא בכה כות איכא למידחי כדדחי מ"ו' דהכא מוכחא להזיא כדברי בעל העיטור ומ"מ הוא. וכב"ס דיק לא כוזכר לחלק כ"ה באלמנה הסכימו הפוסקים כן כדמסיים שם וכן דעת הרמב"ם בחילק באלמנה בפ' י"ח מאישות ולא חילק. בא"ה בפ' י"ד:

ברם בהוא דאית דיניה עימיה אמר ליה מילתא. לכאורה יש לדמות לפא דר' מתניים הכא דהוי כהאי דאמר בהאי תלמודא פ' זה בורר רב הונא כי הוה חזי זכו לחד בר נש והוא לא הוה ידע הוה פתח ליה על שם פתח פיך לאלם והניא לזה הרא"ש והטור חו"מ בסי' י"ז ושם במקומו הי"ב יתבאר מענין זה:

אזל ולא שמע לון ואכל וכו'. כעין האי עובדא מייתי לה התם. ומשמע מהסוגיא דאכל דוקא ובדקתני במתני'. וכשיטת הפוסקים דמתני' דוקא היא. אבל דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכ' זכיה ומתנה הל' כ"א דכן אכל בין לא אכל כסלונות חוזרין.

תון

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ט מהל' נחלות הי"ד ופ' בשבנות וכמ"מ סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רפו ס"ד ס

יא
ב מיי' פ"ז מהל' זכי' ומתנה ה"ב וי"ג סמ"ג עשין שם טוש"ע אה"ע סי' ס ס"א

יב
ג מיי' שם סט"ו טוש"ע שם סי' ס

יג
ד מיי' פ"ט מנחלות ה"ז סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קעו ס"ה וסי' רפע ס"ג

יד
ה מיי' פכ"ח מלוה ה"ג סמ"ג לאוין פה טוש"ע אה"ע סי' פט ס"א וסי' לד ס"ז

טו
ו מיי' פ"ו מהל' זכיה ומתנה הכ"א יב טוש"ע שם סי' נ ס"ג

ציון ירושלים

[ו]אסור לגלות ליחיד דינו עבה"י פ"ק דאבות הנדפס במדרש שמו"ל על המשנה דאל תעש עצמך כעורכי הדיינין בשמו להירושלמי הנ"ל ומה שכתב כאן הדא דתימר בהוא דלית דיניה עמיה עפ"מ ואני מוסיף דאם ידע שאין הדין עמו אסור לומר לו שאין הדין עמו בפי"ז יבמות עצמו מן הדין אבל במקום שיודע שהדין עמו יוכל לומר לו כמ"ש הפ"מ עצמו ולכאו"ה רש"י שם בשם מר יהודאי גאון ז"ל יש לפרש דכוונת הירושלמי היא דוקא כשאין בעל דינו עמו אבל אם בעל דין עמו יכול לגלות לו. ושבו"ת מעיל צדקה סי' שסכיא דברי הפ"י הנ"ל:

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"י) ע' כ"כ קמד

(כתובות פ"ד הלכה י) כתובות דף נב

מסורת הש"ס

קריות מיני חרת בין פסח לעצרת ולא איתקשי לרבנן אלא מנן אייתי זרע דכיתן וזיתין. *ר' פרידא אוקר לרבי יהודה נשייא תרין פוגלין בין ריש שתא לצומא והוה פקי שמיטתא והוה אית בון טעונא דגמלא. אמר ליה רבי לית אינון אסירין לאו ספחין אינון. אמר ליה בפקי שמיטתא איזדרעין. באותה שעה התיר ר' ליקח ירק מוצאי [א] שביעית מיד:

הלכה ו מתני' [ב] *שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים *שייר קרקע

כל שהוא מתנתו קיימת לא [ג] שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת לא כתב בה שכיב מרע והוא אומר שכיב מרע הייתי והן אומרין בריא היה צריך להביא ראייה ששכיב מרע היה דברי ר"מ וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו [ד] הראייה: **גמ'** רב ירמיה בשם רב שייר מטלטלין לא עשה כלום אלא הניח לו מעות ולקח קרקע כמי ששייר לו קרקע. *ודא דתימר לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה באותו שלא הבריא אבל אם הבריא הדא היא דמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי *עשו דברי שכיב מרע כבריא שכתב ונתן והוא שמת מאותו החולי. מסוכן שחילק נכסיו בין בחול בין בשבת מה שעשה עשוי ואם היה בריא עד שיכתוב בכסף בשטר ובחזקה. א"ר יוחנן ניטמא *בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים מחלוקת רבי מאיר וחכמים. בא לישאל בימות החמה נשאלין לו בימות החמה בימות הגשמים נשאלין לו בימות הגשמים אמר רבי יוחנן ובלבד ימים הסמוכי' לגשמים

קריות. קרונות ממיני חרת הם חסיות וכיוצא ולא הוה קשה לרבנן ולא תמהו על כל המינים שמלא בזמן שבין פסח לעצרת אלא על זרע פשתן וזיתים חדשים התמהו ביותר מנין היה לו זה בימים הללו: אוקר. כיבד לר' יהודה נשיאה הוא רבינו הקדוש בשני מיני לפת בין ראש השנה ליום הכפורים והוה באותו זמן מוצאי שביעית והיו שכיחין כל כך שהיו יכולין להטעין בהם משאות שהגמל צריך לישא אותם: לית אינון אסירין. דהא ודאי משביעית הן וכי לאו ספיחין אינון וספיחי שביעית אסורין והשיב לו רבי פרידא שבמוצאי שביעית נזדרעו אחר ראש השנה ואע"פ כן היו שכיחים הרבה קודם יה"כ: באותה שעה התיר ר' ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. מפני שראה שמצוין הן בזמן קצר אחר שנה השביעית וכדתנן בפ' ששי דשביעית:

(פאה פ"ז)
(שביעית פ"ו)

פיאה פ"ז מ"ו
כתו' ק' ע"ב
בס קנא ע"ב

(פאה פ"ג)

הלכה ו מתני' שייר קרקע

(כתובו' פי"א)
כתובות לה

פ' ב"ב קמג
ועתוס'

כל שהוא. והוא הדין אם שייר לעצמו מטלטלין מתנתו קיימת ואם עמד אינו חוזר והוא שקנו מידו על אותה מתנה דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין בין עמד בין לא עמד ואם לא קנו מידו לא קנה המקבל מתנה אפילו מת השכיב מרע ודוקא בשנתן סתם ולא פירוש בה שהיא מתנת שכ"מ ובזה אנו אומדין דעתו הואיל ושייר לא נתכוין אלא להקנות לו מחיים במתנת בריא והלכך צריכה קנין אבל אם נתן לו המקצת בפירוש במתנת שכ"מ שאינו אלא לאחר מיתה אין צריך קנין ואם עמד חוזר ואם מת קנה זה המקצת ואם היה בה קנין הוא מגרע כח המקבל אלא א"כ נראה בשטר שאין הקנין אלא ליפות כחו כגון שכתוב וקנינו ממנו מוסיף על המתנה זו שאז המתנה קיימת ואם לא שייר לעצמו כלום ועמד חוזר ואפי' קנו מידו כדי ליפות את כחו ואם כתב בפירוש שנותן כל נכסיו מהיום והקנה לו מחיים אין זה מתנת שכיב מרע כלל אלא כשאר מתנת בריא שאם קנו מידו קנה המקבל ואין זה יכול לחזור בו. ומלוה מחמת מיתה דבמטינן ליה דקאמר ווי ליה דמיית וכיוצא בזה שניכר שלוה מחמת שהיתה דעתו נוטה שהוא מת ודאי אם עמד לעולם חוזר בין שייר בין לא שייר ואפילו קנו מידו ואם מת קנה המקבל אפילו בלא קנין: לא כתב בה שכיב מרע. לא היה במתנה לשון שכ"מ כדקליר ורמי בערסיה ואף לא לשון מתנת בריא כד הלך על רגלוהי בשוקא ולא שייר כלום: והוא אומר שכ"מ הייתי. ועכשיו עמדתי והוזרני בי והמקבל אומר בריא היה ולא יכול לחזור: צריך להביא ראיה שהיה שכ"מ. דבתר השתא אזלינן והאידנא בריא הוא ועליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע בשעת המתנה: וחכמים אומרים. לא אזלינן בתר השתא אלא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה ומקבל המתנה שבא להוציא מיד הנותן בדבר שהוא מוחזק בו עליו להביא ראיה שבריא היה באותה שעה והלכה כחכמים: **גמ'** שייר מטלטלין לא עשה כלום. לא הוי שיור אלא א"כ הניח מעות ולקח קרקע כלומר שיש בהן כדי ליקח קרקע כמי ששייר לו קרקע: ודא דתימר וכו'. הגי' נשתבשה בכאן והגי' במס' פיאה פ"ג היא הנכונה וה"ג התם שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת ואפי' לא הבריא לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת והוא שהבריא. ופירושו נתבאר למאי דפרישית במתני': הדא היא דאמר ר' יוחנן וכו'. דדברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמי ואם הוא בפירוש מתנת שכ"מ א"צ קנין: והוא שמת מאותו החולי. דוקא אם מת מאותו החולי שלוה אבל אם הבריא אפי' אח"כ מת לא דאז אין דינו כמתנת שכיב מרע דכשהבריא היה יכול לחזור בו: מסוכן. והוא שקפץ עליו החולי כדאמרינן בפ' האומר התקבל והוי כמלוה מחמת מיתה דלעולם מה שעשה עשוי ואם מת מקיימין דבריו: עד שיכתוב. שטר בקנין: בכסף. כלומר באחד מן הקנינים הללו כדין קנין המבואר בפ"ק דקידושין: נטמא בספק בקעה וכו'. כלומר שהטומאה היתה בספק ואירע לו בבקעה ודין בקעה בימות החמה שאין הזרעים בתוכה הוי כרשות הרבים ובימות הגשמים שהזרעים בתוכה ואין רגל אדם מצוי בה הויא כרשות היחיד והשתא קאמר דאם אירע לו ספק טומאה בה בין בימות החמה בין בימות הגשמים אלא דהשאלה לא היתה באותו זמן אלא אח"כ כדמסיק ואזיל ומחלוקת ר"מ וחכמים דמתני' היא אי הולכין בתר השתא או לא: בא לישאל בימות החמה. לדברי ר"מ מפרש לה דהכל הולך אחר זמן השאלה: נשאלין לו בימות החמה. כלומר שנזקקין לו בשאלתו כאלו ספק טומאתו בימות החמה היתה דבתר השתא אזלינן והוי ספק טומאה ברה"ר וטהור: ובלבד ימים הסמוכים לגשמים

אמר ר"י נטמא בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים מחלוקת ר"מ וחכמים פי' הר"י ז"ל בתוס' דף קנ"ד ע"א דמיירי שהוי לו ספק אימתי נכנס אם בימות החמה או בימות הגשמים. ע"ז אמרינן דתלי בר"מ וחכמים דמתניתן דידן אם אזלינן בתר השתא בעת שבא לשאול השאלה אם בימות החמה אמרינן דאירע לו הטומאה בימות החמה. וכן בימות הגשמים. אמר ר"י ובלבד ימים הסמוכים לגשמים פי' כיון דהספק שלו אימת נטמא או בתחלת ימות הגשמים קרוב לסוף ימות החמה או בתחלת ימות החמה קרוב לסוף ימות הגשמים. ע"ז אמר כן אם בא לישאל בתחלת ימות החמה אזלינן בתר השתא. ואם בא לישאל בתחלת ימות הגשמים אזלינן בתר השתא אבל אם עברו עליו כל ימות הגשמים והספק היא לו אימת אירע לו הטומאה או בתחלת ימי הגשמים או בתחלת ימות החמה אז אפילו בא לשאול בימות החמה כיון שעברו כל ימות הגשמים לא אזלינן בתר השתא דכיון דאורעת הטומאה היה זמן רב לא אזלינן בתר השתא:

א"ל

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ד מהל' שמטה הלכה ז

יז
ב מיי' פ"ח מהל' זכי' ומתנה הל"ו סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנ ס"ד

יח
ג מיי' שם הל' יד טוש"ע שם ס"ב

יט
ד מיי' שם פ"ט הכ"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנא ס"ב

מראה הפנים

חוץ מן המאכל והמשקה וכדעת רבו ז"ל שהכריע בחידושיו נגד דרבין שכא בדף קמ"ו ע"ב דקאי על שנותות מוטטין וכו' ומשמע דאפילו אבל דהא דקתני במתני' שנותות מרובין נגבין ומועטין אין נגבין איכא דהכל קאי ומוכרת הוא דהא קאמר שם מעשה באדם אחד ששגר לבית חמיו וכו' וזו הלכה וכו' בעי רבא וכו' ופשיט ליה מזו הל' וכו' ודתי לה והדר פשיט ממתני' שנותות מועטין וכו' אלמא דכל הני במאכל מיירי וא"כ כי אתא רבין שבא ואמר בין שמתה היא ובין שמת הוא שנותות הדרי מאכל ומשתה לא הדרי פליג הוא אמתני' דמחלק בין נכסים מרובין לבין נכסים מועטים במאכל ואיהו קאמר אפילו במאכל לעולם שנותות הדרי ופסק כוותיה משום דמשמע דרב ספרא הודה לו:

באותה שעה התיר רבי ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. בפ"ו דשביעית לא מייתי להך עובדא ומשמע מהתם דטעמא דהתיר ר' בירק מפני שהתקינו שיהא מותר להביא ירק מחוצה לארץ וא"כ שכיחי דח"ל וכן נראה מפי' הר"ש ז"ל שם. אבל הרמב"ם ז"ל שתב וכתב בפ"ד מהלכות שמטה הלכה ז' ומותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד ומשמע מדבריו כדין הזה שם דאיירי בענין אחד משום דסבירא ליה לפרש דטעמא הוי מפני שעושין כיוצא בהן מיד ע"ש וכדמשמע הכא דבאותה שעה הוא דהתיר:

שייר קרקע כל שהוא. ביארתי בפנים מכל חלוקי הדינים השייכים לדין הזה בפירוש המשנה ועל פי דינים המבוארים בדברי הרמב"ם ז"ל בפרקים השייכים לזה ועיין בפ' דלעיל הל' ה' ד"ה דייתיקי מבטלת דייתיקי שם נתבאר מתוכן דינים הללו וגם שכונת דברי הרמב"ם על נכון בס"ד:

שייר מטלטלין לא עשה כלום. והתם בדף קמ"ט ע"ב המסקנא דמטלטלין הוי שיור כמו קרקע דאי קאי סמיך עילויה. וכן בהאי תלמודא במס' פיאה מיפרך דברי ר' ירמיה ומידחי דמקשי עליה אתא תמי שייר קרקע כל שהוא יש לו מחיה שייר אבנים טובות ומרגליות אין לו מחיה. בתמיה. ומכאן דאין ללמוד מדברי האי תלמודא הא"כ מבואר בכל המקומות השייכים להענין וזכרתי מזה במקום אחר ועיין במה שכתבתי סוף פ' המוכר את הפועלים ובהלכה דלעיל ד"ה בלותה שעה:

ובלבד ימים הסמוכים לגשמים. כדפרישית ומכאן הביאו התוס' ראיה לפירושם בדף קנ"ג ע"ב דדברי רבא דהתם אדברי ר"א קאי וע"ש בד"ה אמר רבא:

חברייא

עין משפט נר מצוה

כ
א טוש"ע חו"מ סי' מג

כא
ב מיי' פ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"א סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' רמא ס"א

כב
ג מיי' שם פ"א ה"ד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רנ ס"א

לגשמים. כלומר הא דאמרינן דאם בא לשאול בימות הגשמים מורין לו כאלו היתה ספק טומאתו בימות הגשמים והוי ספק טומאה ברשות היחיד וטמא דוקא שאירע לו בימים הסמוכים לגשמים דבהא הוא דשייך לומר דניזל בתר השתא אבל אם אירע לו הספק זמן רב מקודם השאלה לא שייך בכי הא למימר דבתר השתא אזלינן ולעשות הדבר כמי שאירע לו היום הואיל וימים רבים בין המקרה לבין השאלה. וה"ה נמי ברישא אם בא לשאול בימות החמה דבעי ג"כ שאירע לו הספק בימים הסמוכים לימות החמה וחדא מינייהו נקט וה"ה דנוסיים מפרש לה: יד השטרות לתחתונה. כל היכא דאית ביה ספיקא בלשון הכתוב בשטר ויש לפרשו כך או כך אמרינן יד בעל השטר על התחתונה ומפרשינן לחובה שלו: ולאו מתניתא היא. וכי לא שמענו זה ממתני' לא כתוב בה וכו' דקי"ל כחכמים דס"ל המוציא מחבירו עליו הראיה ויד בעל השטר על התחתונה: והוה ר' ינאי מקלס ליה. לר' יוחנן וקרא עליו המקרא הזה הזלים זהב מכיס על שם שהוציא זה הטעם מדין משנתינו ומלא בה הדין כאמר בשם רבי וקרא עליו בני וגו': חד טלי זבין נכסוי. נער אחד מכר נכסיו והאתא עובדא וכו' משום שהקרובים טענו כשהוא קטן מכר ואין במכירתו כלום: חזקה על בן דעת חתמו. אין העדים חותמין על השטר אא"כ יודעין בו שהוא גדול ובן דעת ויד הלוקח על העליונה ורבי יוחנן פליג דמכיון שהלוקח הזה קיבל עליו כלומר שבא לעקור הנכסין מחזקת המשפחה עליו להביא ראיה שהיה בן דעת בשעת מכירה: אומר ר' יוחנן. בעלמא קאי היה אומר ר"י דלעולם אמרי' יד בעל השטר על העליונה ולקמן פריך עלה ממילתא דר"י גופיה: מה ברבי. מה את עביד להא דרבי דאמר ר' ינאי בשמיה דיד בעל השטר להתחתונה: אמר ליה. דליתא להא מילתה אלא ד"ה מודים דאמרינן יד בעל השטר לעליונה: והיך אתון אמרין וכו'. חזר ר' יסא והקשה לו ואיך אתה אומר בדבר הזה דאתא האי עובדא דלעיל לפניכם ואתה בעצמך אמרת מכיון שקיבל עליו הלוקח לעקור וכו' עליו להביא ראיה אלמא דיד בעל השטר לתחתונה סבירא לך: אנא לא אמריה הדא מילהא. ושקר אמרו משמי: אפילו בעי ר' יוחנן מיכפר. אפילו רוצה להכחיש אלו דברים שאמרו בשמו בהאי עובדא על כל פנים זה לא יכול להכחיש הא דלעיל דלא כן אמר ר' ינאי ל"ל בשם רבי יד בעל השטר לתחתונה ועל זה אמר רבי יוחנן בפשיטות ולאו מתניתא היא אלמא דהכי סבירא ליה: אלא. ומשני דהא ל"ק דר' יוחנן לא אמר אלא דדברי חכמים שהן הולכין כרבי אבל ר' יוחנן לא פסק הלכה כחכמים דסבירא ליה כרב ירמיה בשם רב דאמר הלכה כר' מאיר והיינו דקאמר יד בעל השטר לעליונה: חילופין היא מתניתא'. בשתי לשונות חלופין זה מזה יש לפרש המתני' כדמסיים ואזיל: חברי רברבייא. הגדולים שבחבורת הישיבה אמרי עדים כלומר דמפרשי ראיה דקתני במתני' ראיה בעדים הוא דבואלין את העדים שבשטר אם שכיב מרע היה אם לאו: חברייא זעירייא אמרי אין עדים. שאין כאן עדים שבשטר וכלומר שאין עדי השטר כלום בעדות זה כדמסיק: כלום פליגי אלא על העדים. קושיא היא דמ"ט פליגי בזה ולמה לא יהו עדי השטר נאמנין בדבר: אמר רבי אחא. היינו טעמא דאין בעדותן כלום מפני שזה אומר להם מכיון שאמרתי לכם לכתוב בשטר לשון שכיב מרע ולא כתבתם א"כ שקרים אתם ושוב אין אתם נאמנים בעדות זה והיינו טעמא דקאמרי אין עדים:

הלכה ז מתני' רבי אליעזר אומר אחד בריא ואחד מסוכן. ר"א לית ליה דברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמי ואפילו מלוה מחמת מיתה ס"ל דאין מתנתו מתנה אלא בקנין כמתנת בריא ואין הלכה כר"א: רוכל. שם אביהן: כבינתי. תרגום רדידין כבנתא: בני רוכל תיקברן אימן. כלומר אין מביאין ראיה מהם שרשעים היו והלואי תיקברן אמן וקנסי רבנן להו והלכך קיימו לבת המתנה ואע"פ שלא היה מן הדין: גמ' עד כדון וכו'. התם בקידושין קאי וגרסינן לה להאי סוגיא בפ"ק הלכה ה' אמתני' נכסין שאין להם אחריות נקנין עם נכסין שיש להן אחריות בכסף ובשטר ובחזקה ויליף לה מקרא דכתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי בצורות ביהודה ועלה קאמר התם עד כדון שמענו בשהיו קרקעות ומטלטלין במקום א' כדמשמעי קרא שהיו המתנות בערי בצורות ואיידי דאיירי בשכ"מ כדלקמן מייתי לה הכא: היו הקרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. מהו אם בעינן המטלטלין לצורין בתוך הקרקע או לא: נישמעינה מן הדא. דתניא בתוספתא פרק י' ורישא דתוספתא הכי היא המסוכן שחלק נכסיו על פיו בין בחול בין בשבת דברי המת יעשו אבל בריא עד שיקנה בכסף ובשטר ובחזקה ר"א אומר נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה אמר ר' אליעזר מעשה במרוני אחד על שם מקומו: ומבקש לחלקן. ולא היה לו קרקע להקנות אגבה:
וקיימו

תורה אור

לגשמים. ר' ינאי בשם ר' יד השטרות א לתחתונ' א"ל ר' יוחנן ולאו מתניתא היא לא כתב לה שכיב מרע והוא אומר שכיב מרע וכו'. והוה ר' ינאי מקלס ליה °הזלים זהב מכיס °בני אל יליזו מעיניך וגו'. חד טלי זבין ניכסוי אתא עובדא קומי ר' חייה בר יוסף ור' יוחנן. ר' חייה בר יוסף אמר חזקה על בן דעת חתמו רבי יוחנן אמר מכיון שקיבל עליו לעקור נכסין ממשפחה עליו להביא הראייה אומר רבי יוחנן יד השטרות לעליונה. רבי יסא בעא קומי ר' יוחנן מה בר' דרבי אמר יד בעל השטר לתחתונה. אמר ליה דברי הכל היא יד השטרות לעליונה. והיך אתון אמרין אתא עובדא קומי ר' חייה בר יוסף ואמר חזקה על בן דעת חתמו ואת אמרת מכיון שקיבל עליו לעקור נכסים ממשפחה למשפחה עליו להביא ראייה. אמר ליה אנא לא אמרית הדא מילתא. אמר רבי זירא קומי רבי יסא אפילו בעי ר' יוחנן מיכפור. ולא כן אמר רבי יוחנן בשם רבי יד בעל השטר לתחתונה. א"ל רבי יוחנן ולאו מתני' היא אלא חכמים שהם כרבי. רב ירמיה בשם רב הלכה כר"מ. שמואל אמר חילופין היא מתניתא מהו חילופין היא מתניתא חברייא רברבייא אמרי עדים חברייא זעירייא אמרי אין עדים כלום פליגי אלא על העדים. אמר רבי אחא כיון שאמרתי לכם לכתוב שכיב מרע ולא כתבתם שקרים אתם:

(פני הדף, מול השורות: פסוק מ"ז... "ישעיה מו" / "משלי ד")

א"ל ד"ה היא יד השטרות לעליונה והאיך את אמרת אתא עובדא כצ"ל וכן איתא בסמוך ואת אמרת מכיון שקיבל עליו כו': אמר

הלכה ז מתני' *המחלק נכסיו על פיו רבי אליעזר אומר אחד בריא ג ואחד מסוכן נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה *אמרו ג לו מעש' באימן של בני רוכל שהיתה חולה ואמרה תינתן כבינתי לבתי והיא בשנים עשר מנה ומתה וקיימו חכמים את דבריה אמר להן בני רוכל תיקברן אימן: גמ' עד כדון בשהיו קרקעות ומטלטלין במקום אחד היו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר א"ר בון נישמעינה מהדא *אמר להן ר' אליעזר מעשה *במרוני שהיה בירושלים והיו לו מטלטלין הרבה ומבקש לחלקן אמרו לו אין לך תקנה אלא אם כן קנית קרקע. מה עשה הלך וקנה סלע אחד סמוך לירושלים. אמר חצייה צפוני אני נותן לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות של יין. מחצייה דרומי אני נותן לפלוני עם מאה חביות של שמן. ובא מעשה לפני חכמים וקיימו

מסורת הש"ס

גיטין יד: פ"א

ב"ב קנג פ"ב
גיטין יד פ"א

(פאה פ"ג
קידושין פ"א)
ב"ב קנו וש"נ

מראה הפנים

חברייא רברבייא אמרין בעדים וכו'. כעין פלוגתא דאיתמר התם דף קנ"ד ע"א רב הונא אמר ראיה בעדים ורבה בר רב הונא ורב חסדא אמרי ראיה בקיום השטר והיינו רברבייא וזעירייא. ומבואר הוא דהרי"ף והרמב"ם ז"ל פסקו לביעתם כחכמים דמתני' וראיה בעדים כרב הונא ואידחי הא סברא דקאמר הכא לזעירייא כיון שאמרתי לכם לכתוב וכו' אלא דאם יבנן העדים שואלין להם וסומכין עליהן וכדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות זכיית מתנה שכיב מרע שאין כתוב בה וכו' ואין העדים מלוין כאלו לכם וכו' עד שיביא ראיה. וכו' ע"כ:

וקיימו את דבריו. א"ר חנניה קומי רבי מנא ולא שכיב מרע הוא לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב וכא אפי' בדברים לפי שבכל מקום אין אדם מזכה עד שיהיו קרקעות ומטלטלין במקום אחד וכא אפי' קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר. א"ל ולא רבי אליעזר היא. שנייא היא שכיב מרע דרבי ליעזר כבריא דרבנן. אמר ליה שכיב מרע דר' אליעזר כבריא דרבנן. תמן תנינן רבי עקיבה אומר קרקע כל שהוא א"ר מתנייה תיפתר מקום שיבולת אחת ומרגלית טמונה בו. א"ר יוסי בי רבי בון עילא היה רוצה לקללן שהן זורעין כורכמין בכרם:

הלכה ח מתני' וחכמים אומרים בשבת דבריו קיימין מפני שאינו יכול לכתוב אבל לא בחול רבי יהושע אומר בשבת אמרו קל [ה] וחומר בחול כיוצא בו זכין לקטן ואין זכין לגדול ר' יהושע אומר לקטן אמרו קל וחומר [ו] לגדול: **גמ'** אית תניי תני ומחליף רבי יהושע בן לוי אמר כיני מתניתא אם בשבת אמרו קל והומר בחול. אית תניי תני ומחליף ר' יהושע בן לוי אמר כיני מתניתא אם בקטן אמרו קל וחומר בגדול:

הלכה ט מתני' *נפל הבית עליו על אביו או עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה ובעלי חוב יורשי האב אומרים הבן מת ראשון ואחר כך מת האב ובעלי החוב אומרים האב מת ראשון ואחר כך מת הבן בית שמאי אומרים יחלוקו ובית הלל אומרין הנכסים [ז] בחזקתן נפל הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרים האשה מתה ראשון ואח"כ מת הבעל ויורשי האשה אומרים הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האשה ב"ש אומרים יחלוקו וב"ה אומרים הנכסין [ז] בחזקתן כתובה בחזקת יורשי הבעל ונכסין הנכנסין והיוצאין עמה בחזקת יורשי האב *נפל הבית עליו ועל אמו אילו ואילו מודין שיחלוקו אמר ר' עקיבה מודה

פני משה

יקיימו את דבריו. אלמא קנין בעי דשכ"מ היה כדלקמן שמעינן מיהא מדקאמר סלע אחת משמע קרקע גבוה וחדוד ואי אפשר להעמיד כל אלו עליה ש"מ דלא בעינן לבורין: ולא שכ"מ הוא. וכי לא בשכ"מ איירי האי מעשה דהא ר"א מביא ראיה לדבריו דשכ"מ בעי קנין וא"כ לא שמעינן מידי לענין בעיין דשאני שכ"מ הואיל ומלינו שהקילו חכמים בו לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב והכא בשכ"מ אפי' בדברים והוא הדין נמי לענין לבורין לפי שבכל מקום בעינן עד שיהיו לבורין בתוך הקרקע והכא בשכ"מ לא בעינן ואין ראיה מכאן למתנת בריא: ולא ר' אליעזר היא. בתמיה דהא ר"א קאמר לה וכי שנייא הוא לר"א בין שכ"מ לבריא והלא שכ"מ לדר"א הוא כבריא אליבא דרבנן ודין אחד להם דלדידיה שכ"מ בעי קנין כבריא ומדלא הצריך לבורין ע"כ דבעלמא נמי לא בעינן לבורין ואפי' בבריא אליבא דרבנן: אמר ליה. אין ודאי שפיר קאמרת דשכ"מ אליבא דר"א כבריא אליבא דרבנן ונפשטה הבעיא דלא בעינן לבורין: תמן תנינן. בפ"ג דפיאה ר"ע אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובביכורים ולקנות עמה נכסים שאין להן אחריות וקרקע כל שהוא למאי חזי הא אי אפשר להעמיד ותיפשוט נמי מהא דלא בעינן לבורין: אמר ר' מתני'. מהתם ליכא למיפשט דאיכא למידחי דתיפתר שהיה שם מקום שיבולת אחת ומרגלית טמונה בו והקנה אותה אגב קרקע כל שהוא זו: עילא היה. על תשובת רבי אליעזר לחכמים במתני' קאי ר"א עילא מלא על בני רוכל והיה רוצה לקללן בשביל כך מפני שהיו זורעין כורכמין בכרם וחכמים סבירא להו דקולין בכרם הין וס"ל דהמקיים קולין בכרם לא קידש:

הלכה ח מתני' וחכמים אומרים בשבת דבריו קיימין. בלא כתיבה: אבל לא בחול. אם חלק השכ"מ נכסיו בחול: בשבת אמרו. ואף ע"ג דליכא למימר מגו דיכול לקנות ולכתוב כי לא עביד נמי קנה וק"ו בחול דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכן הלכה דבין בחול בין בשבת דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי ואין צריך קנין ואם שאל שיקנו מידו קונים ממנו בין בחול בין בשבת ואע"ג דקנין אסור בשבת משום שבות כיון דהאי קנין לא בעי מן הדין התירו בשכ"מ כדי שלא תטרוף דעתו עליו: כיוצא בו. אמרו זכין לקטן הואיל ואין לו יד לזכות לעצמו מה שנותנין לו תקנו חכמים שיהא אחר זוכה בשבילו ומקביל לצרכו ואין זכין לגדול שהרי יכול לזכות בעצמו: לקטן אמרו. משום דזכין לו שלא בפניו וק"ו לגדול שיש לו יד לקבל ולזכות וסליק נמי מלי משוי וכן הלכה דזכין לאדם שלא בפניו: **גמ'** אית תניי תני ומחליף. וחכמים אומרים בחול דבריו קיימין אבל לא בשבת: ר' יהושע בן לוי. מקיים הנכחא שלפנינו במשנה וכיני המתני' כדתנינן ועלה קאמר ר' יהושע אם בשבת אמרו ק"ו בחול: אית תניי תני ומחליף. גם בסיפא זכין לגדול ואין זכין לקטן וריב"ל מקיים נסחא דתנינן במתני':

הלכה ט מתני' ועל מורישיו. על שאר מורישיו: יורשי האב אומרים הבן מת ראשון. ולא הניח כלום ואין ב"ח יכול להפרע מנכסים האלו שהרי לא זכה בהן הבן מעולם: ובעלי החוב אומרים האב מת ראשון. וזכה הבן בירושתו ויש לנו לגבות מחלקו: בית שמאי אומרים יחלוקו. דקסברי בית שמאי שטר העומד לגבות כגבוי דמי ויורשי האב ובעל חוב תרוייהו מוחזקים הוו לפיכך יחלוקו: וב"ה אומרין נכסין בחזקתן. בחזקת יורשין ובעלי החוב באו להוציא מידן ועליהם להביא ראיה שהאב מת תחלה או ילכו להם בלא כלום: האשה מתה ראשונה. ונמצאו הן יורשין כל הנכסים ואין ליורשי האשה כלום שהרי הבעל יורש את אשתו והוא מת אחרון: נכסים בחזקתן. נכסי צאן ברזל בחזקתן הן ולא פירשו בית הלל בחזקת מי אי בחזקת יורשי האשה שהיו שלה אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותן עליו והוי כשלו והלכך בנכסי צאן ברזל יחלוקו: כתובה. מנה מאתים שהן העיקר וכן התוספת נשארים בחזקת יורשי הבעל: ונכסין הנכנסין ויוצאין עמה. הן נכסי מלוג שבשעה שהיא נכנסת נכנסין עמה וכשהיא יוצאה יוצאין עמה אם פחתו פחתו לה ואם הותירו הותירו לה אלו הן בחזקת יורשי האב שהן יורשי אשה נמצאו יורשי אשה נוטלין כל נכסי מלוג וחצי נכסי צאן ברזל: נפל הבית עליו ועל אמו. ואין לה בן אחר מאבי הבן אלא זה: יורשי הבן אומרים האשה מתה תחלה. וירש הבן נכסיה ואנחנו יורשים הבן ויורשי האשה ממשפחת בית אביה אומרים הבן מת תחלה ולא ירש כלום ואנחנו יורשים את האשה: אילו ואילו מודים. ב"ש וב"ה שיחלוקו דכיון דשניהם באים מכח ירושה הוי ספק וספק ויחלוקו ולא דמי לנפל הבית עליו ועל אשתו דהתם יש נכסים שהבעל מוחזק ויש שהאשה מוחזקת אבל הכא הכל בחזקת האשה כיון שהיתה אלמנה ושניהם באים מכח ירושה לירש הכל הלכך יחלוקו:
מודה

אמר ר"ח קומי ר"מ ולא שכ"מ היא לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא בכתב וכאן אפילו בדברים לפי שבכל מקום אין אדם מזכה אלא עד שיהא קרקעות ומטלטלין במקום אחד וכאן אפילו קרקעות במקום אחד ומטלטלין במקום אחר ואפילו דלר"א הוי שכ"מ כבריא מ"מ לא דמי ממש לבריא דהא לרבנן מזכה השכ"מ אפילו בדברים ע"כ אפילו לר"א דצריך קנין לא צריך קנין כל כך כמו בריא ממש אבל ר"מ פריך ליה ולא ר"א היא ומשני שניא היא שכ"מ דר"א מבריא דרבנן. ותיבת שניא היא הוא תשובת ר"ח [והסר היבת א"ל ומצוי לפעמים בירושלמי] ר"ל בניחותא דשניא שכ"מ דר"א מבריא דרבנן הגם דר"א ס"ל דשכ"מ היא כבריא לרבנן מ"מ אינו כמו בריא ממש לרבנן. ע"ז א"ל ר"מ דשכ"מ דר"א כבריא דרבנן ממש:
אמר

מראה הפנים

עילא היה רוצה לקללן שהן זורעין כורכמין בכרם. ובבבלי דף קנ"ו אמר מקיימי קולים בכרם הין וככי אמר נמי בהדיא בהאי תלמודא בסוף פ"ה דכלאים דטעמיה דר"א דהתם דאמר המקיים קולים בכרם קידש שכן מקיימין אותן לגמלים בערביא ובפ"ק דכלאים קאמר לר"א דמכיון שמקיימין אותן במקום אחד נאסור מינן בכל מקום שהוא ולפ"ז צריך טעם אמאי לא קאמר נמי הכא כן וגראה דסבירא ליה להאי ש"ס דהאי' לר"א דגזר במקומות שאין מקיימין אותן אטו מקומות המקיימין היינו דוקא לאסור ולקדש וגבה גזרינן כרם אטו שדות והיינו דאף שאין דרך בערביא לקיים קולים כ"א בשדות כדאמר התם בהדיא וכן בשבת דף קמ"ד מ"ט דר"א שכן בערביא מקיימי קולי שדות לגמליהן אפ"ה לענין איסור וקידוש מחמיר בה תרי חומרי וגזר כרם אטו שדות ומקומות שאין מקיימין אטו מקומות המקיימין אבל מ"מ לא היה מקללן בשביל כך הואיל והיא גופא חומרא יתירא היא ביותר והלכך מפרש הכא דעילא מלא שהיה רוצה לקללן לפי שהן זורעין כרכום בכרם וזהו חזי למאכל אדם וזהו סברת דהאי ש"ס אליבא דר"א וסברת הש"ס הבבלי אליביה דג"כ מילט לייט להו בשביל כך ואף שלא היה המעשה במקום שדרך לקיים אותן מכל מקום ר"א מחמיר הוא בכלאי הכרם דתמירי ואסירי ואף בהנאה. ובמקומו באלתי בעזה"י ב"ה מה דנקטינן אליבא דרבנן לדינא מכל הלין שזכרנו ומתוך כך יתבאר לנו דברי הרמב"ם ז"ל בענין זה בפ"א ובפ"ס מהל' כלאים וע"ש במה שנתבאר הכל בס"ד:

אית תניי תני ומחליף. פלוגתא היא בתוספתא היכי תנן במתניתי' דגרים התם כתר דברי ר"א הובאת בהלכה דלעיל במה דברים אמורים בחול אבל בשבת לא יעשה והפ עשה עשוי ר' יהושע אומר בחול אמרו ק"ו בשבת דברי ר"מ ר' יהודה ור' אליעזר אמרו

מסורת הש"ס

ב"ב קנ"ז יבמות לח ע"ב

ב"מ לז ע"ב ע"ב

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ח מהלכות זכיה ומתנה הל"ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנ ס"א

כד
ב מיי' שם פ"ד ה"ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רמג סי"ח

כה
ג מיי' פ"ס מהל' נחלות ה"ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רפ סי"ב

כו
ד מיי' שם פ"ס ה"ו סמ"ג שם לו טוש"ע אה"ע סי' צ ס"ז

עין משפט נר מצוה

כז
א מיי' פ"ב מהל' נחלות ה"ו וסמ"ג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רפ סעיף י'

מודה אני א בזה שהנכנסים בחזקתן אמר לו בן עזאי על חלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השווין: **גמ'** אמר ר' שמואל בר רב יצחק *זאת אומרת *שבן עזאי חבר ותלמיד לרבי עקיבה:

הדרן עלך פרק מי שמת

הלכה א מתני'

*גט פשוט עידיו מתוכו ומקושר מאחוריו פשוט שכתבו עידיו מאחוריו ומקושר שכתבו עדיו מתוכו שניהן פסולין ר' חנניה בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר מפני שהוא יכול לעשותו פשוט רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה: **גמ'** *ומניין לגט המקושר א"ר אימי *°ואקח את ספר המקנה ואת החתום זה המקושר ואת הגלוי זה הפשוט שבמקושר. ואת המצוה ואת החקים שבין זה לזה אלא שזה בשנים וזה בשלשה זה מתוכו וזה מאחריו. ורבנן דקיסרין אמרין ואקח את ספר המקנה זה הפשוט ואת החתום זה המוקשר ואת הגלוי זה הפשוט שבמקושר ואת המצוה ואת החוקים שבין זה לזה אלא שזה בשנים וזה בשלשה וזה מתוכו וזה מאחוריו. ר' אידי בשם ר' ירמיה הלכה מקושר כך הוא כותב שם המלוה ושם הלווה ושם העדים וזמן. ומקשרו וחוזר וכותב כן מלמטה. חש לומר שמא זייף. אמר רב הונא לעולם אין העדים חותמין מלמטן עד שיקראו בו מלמעלן אני פלוני בן פלוני מקובל עלי כל הכתוב למעלן. ר' בא בשם רב ירמיה *צריכין העדים להיות רחוקים מן הכתב מקום שתי שיטין. ר' אידי בשם רב ירמיה מקושר שכתבו עדיו לארכו. פשוט שכתבו עידיו לרחבו אהן מלגיו ואהן מלבר איכי עביד. א"ר מנא כיצד העדים חותמין בגט המקושר אמר רב חונה בין קשר לקשר אמר ר' אידי ובלבד שלא יהא בין עדים לשטר מקום שני שיטין. שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן חלק מקום שני שיטין לעניין אחר אפילו כל שהוא. א"ר שמואל בר רב יצחק מתני' אמרה כן *עד אחד עברי ועד אחד יווני

ירמיה לב

פני משה

מודה אני בזה. דלדברי בית הלל הכא נמי אמרינן נכסים בחזקתן בחזקת יורשי האשה שהרי כל ימי חיי האשה לאחר שמת בעלה כל הנכסי' היו בחזקתה ונמלאו יורשיה שהן ממשפחת בית אביה יורשין ודאין הן אבל יורשי הבן ספק הן שאם הבן מת תחלה אין לאחיו מאביו בנכסי אמן כלום והלכך נשארים הנכסים בחזקת יורשי האשה: על חלוקין אנו מצטערין. על מחלוקת דלעיל דבית שמאי ובית הלל אנו מצטערין שלא השוו דעתם ואתה אומר שגם בזה חלוקין ובאת לחלוק על ת"ק שאומר שהן שוין: **גמ'** זאת אומרת שבן עזאי חבר ותלמיד לרבי עקיבא. שאמר לו בלשון ז"ה שבאת לחלוק עלינו. ולא אמר שבא רבינו:

הדרן עלך מי שמת

הלכה א מתני' גט פשוט. שטר פשוט. כעין שלנו שאינן תפורין ומקושרין וכל שטר קרוי גט: עדיו מתוכו. מבפנים כעין שאנו עושין: ומקושר מאחוריו. כותב שטה אחת או שתים וכורכן על החלק ותופר ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ וחוזר וכותב כמה שיטין מבפנים וכורכן על החלק ותופר ועד שני חותם על הכרך מבחוץ וכן עד שלישי ותקון רבנן גט מקושר מפני כהנים שהן קפדנים והיו כותבין בכעס גט לנשותיהן ומתחרטין ולא היו יכולין להחזירן והתקינו להם גט מקושר שאינו נוח לכתוב מהרה שמא בתוך כך יתפייס וכשם שתקנו מקושר בגט כך תקנו בשאר שטרות שלא חילקו חכמים: שניהן פסולין. שלא נעשה כתיקון חכמים: מפני שהוא יכול לעשותו פשוט. שאם יקרע התפירו' ויפתח השטר יהיה פשוט: רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה. פלוגתא דת"ק ורשב"ג באתרא דנהיגי בפשוט ובמקושר וא"ל להסופר עביד לי מקושר ואזל ועביד ליה פשוט או פשוט ועבד ליה מקושר ת"ק סבר מיקפד קפיד ופסל ורשב"ג סבר הואיל ומנהג המדינה בתרוייהו לא קפיד וכשר והלכה כת"ק: **גמ'** ומנין לגט המוקשר. מנין לנו רמז שיש מינין חלוקין בשטרות. וגרסינן להסוגיא בגיטין סוף פ' הזורק: ואקח. בירמיה גבי קניית השדה מאת חנמאל כתיב ואקח את ספר המקנה את החתום המצוה והחקים ואת הגלוי: את החתום זה המקושר. לפי שהיא צרור וחתום בקשריו: ואת הגלוי זה הפשוט שבמוקשר. זהו טופס השטר שהוא כתוב לעין הפשוט: את המצוה ואת החקים. משמע שיש חלוקי דינים וחקים ומלות בין זה לזה שזה פשוט עדיו בשנים ומקושר עדיו בשלשה ופשוט עדיו חותמין מתוכו ומקושר עדיו

קרבן העדה

מאחוריו על קשריו: ורבנן דקסרין אמרין. דמספר המקנה דרשינן לגט פשוט ד"אלו לדרשת ר' אימי לא נפקא לן פשוט אלא מכח דרשת פשוט שבמקושר: הל' מקושר. דין גט מקושר כך הוא עושין אותו וחוזר וכותב כן מלמטה. כלו' חוזר וכותב להלן כמה שיטין ומקשרו: וחש לומר שמא זייף. על חתימת העדים פריך ובגיטין גרים הכא הא דלקמן כיצד העדים חותמין בגט המוקשר אמר רב הונא בין קשר לקשר ובלבד מלמעלן. כלומר על הכרך מבחוץ ועלה פריך וניחוש שמא זייף וכתב מאי דבעי בסוף השטר: עד שיקראו בו מלמעלן. כלומר עד שיראו מתחלה כתוב בשטר אני פלוני בן פלוני מקבל עלי וזהו שכתוב בסוף השטר שריר וקיים לקיים כל הכתוב מלמעלן ואחר שכתוב שריר וקיים אין יכול להוסיף עוד: צריכין העדים שלא להיות רחוקי' מן הכתב מקום שתי שיטין. כצ"ל כדלקמן וכן הוא בגיטין פרק המגרש הלכה ז' וגרסינן שם להא דלקמן. ועירבוב הסיגות יש בכאן דהא דרבי אודי ורבי מנא שייך לעיל קודם הקושיא וחש לומר כמו שהוא בגיטין: ר' אידי בשם ר' ירמיה מקושר שכתבו עדיו לארכו. כלומר כך הוא המנהג במקושר חותמין העדים לארכו של השטר ובפשוט חותמין לרחבו: אהין מלגיו ואהין מלבר ול"ג איכי עביד. ואי נמי הכי עביד ל"ל. וכלומר דמפרש דזה הפשוט חותמין לרחבו מבפנים כדרך שאנו עושין ואהן המקושר חותמין מלבר לארכו ומתחילין לחתום מכנגד שיטה אחרונה וחותמין לאורך השטר כדי שלא יוכל להוסיף ולזייף בשטר ואין השטר מתקיים אלא מכנגד החתימות ולמעלה: ורבי מנה פליג וס"ל כרב הונא דאמר בין קשר לקשר חותמין ועלה שייך הא פירכא וחש לומר שמא זייף וכו' כדלעיל: ובלבד שלא יהא בין עדים לשטר מקום שני שיטין. אשטרות דעלמא קאי משום דחיישינן דילמא מזייף וכתב מאי דבעי בריוח שבין השטר להעדים: חלק מקום שני שיטין לענין אחר. כלומר לאו דוקא שיש כאן חלק ממש בין השטר להעדים מקום ב' שיטין דפסול אלא אפילו כתב ענין אחר שם בין השטר להעדים דהשתא לאו חלק ניהו פסול: אפילו כל שהוא. כלומר כל מה שהוא כתוב שם פסול דהשתא נראה דהעדים חותמין על אותו ענין ולא על השטר: מתניתא אמרה כן. דלאו דוקא חלק ב' שיטין דתנינן שם גבי שני גיטין שכתבן זה בלד זה עד א' עברי ועד א' יוני באין מתחת זה לתחת זה וכמפורש שם שהעברי חתום על הראשון והיונו על השני נמצא שם אביו של העברי מפסיק בין הגט השני לעד היוני וכן שם אביו של היוני מפסיק לעברי השני:

מסורת הש"ס

(בקלים פ"ג) ב"ב קנח ע"ב

קדושין מט פ"ה

(גיטין פ"ח הלכה י') ב"ב קס ע"ב

(גיטין פ"ט הלכה ז)

גיטין פז

תורה אור

עברי

מראה הפנים

אמרו בד"א בשבת אבל בחול לא יעשה ואם עשה עשוי ר' יהושע אומר בשבת אמרו ק"ו בחול. ויש ט"ס בהתוספתא ועיין בתוס' שפירשו דאמתני' קאי ולא אמילתא דר"א דרישא דתוספתא אלא אמילתא דרבנן דאמרי לא בעינן קנין:

זאת אומרת שבן עזאי חבר ותלמיד לר"ע. ככי אמר התם דף קנ"ח ע"ב וכן בהאי תלמודא בריש פ"ג דבקלים אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה אלא בבאת לחלוק עלינו וכלו' דלא ליבעי בבאת ולא ליבעי דלחלוק עלינו בייבא אם היה רבו ממש:

פרק י **גט** פשוט. מקושר עדיו בשלשה. מסקינן בגמרא דמקושר מדרבנן אתרא דכהנים כוי וכוי קפדי טובא וכו' ומשמע דלא היתה התקנה אלא לפי שעה ואחר כך בטלה ומש"ה לא הזכיר הרמב"ם ז"ל כלל מדין המקושר דאין דרכו להביא אלא מה בנהג ועתיד לנהוג ולא מדברים שאינן אלא לפי שעה:

מתניתא אמרה כן עד אחד עברי וכו'. כבר נתבאר בגיטין דלטעם הבבלי הוא מענין אחר משום דחיישינן שמא גוונדלית תתמו ויש כמה נ"מ בין טעמא דהאי תלמודא והתם ולהמעיין שם ואין להאריך בשכבר נתבארו מענינים אלו בפ' הזורק ובפ' המגרש וע"ש:

במה

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

מסורת הש"ס

(תוספ' פי"א)

ב"ב קסג

בס קסג:

בס

עין משפט נר מצוה

א

א מיי' פכ"ז ממלוה ה"ד : סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ : סי' מב ס"ו

ב

ב ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ח ט

עברי גבי יווני לא בענין אחר הוא. *כמה יהו העדים רחוקים מן הכתב כדי שיהו מקרים עמו דברי ר' ר"ש בן אלעזר אומר [א] *מלא שיטה ר' דוסהא בן יהודה אומר מלא חתימת ידי העדים. רב ירמיה בשם רב אמר משערין אותו *עד כדי לך [ב] ולך. באי זה כתב משערין אותו ר' יסא בשם רבי שובתי מלא *חתימת [ג] ידי העדים. חזקיה אמר ובלבד לקולא שאם היה חותם ידי העדים דק והכתב גס הולכין אחר הגס. חותם ידי העדים גס והכתב דק הולכין אחר הדק. א"ר יצחק אין הוה כגון יוסי בן ינאי משערין כדי מלך ובן מלך. ר' אידי בשם ר' ירמיה צריך להרחיק מן המחק מקום שתי שיטין א"ר יצחק ואפילו פשוט. רב אמר מחק או תלות שבכתב הזה זהו קיומו. רב אמר זהו קיומו. ר' אבהו בשם ר' יצחק בן חקולא כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה. מאי כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה ר' יסא קוצירה חתניה דר' יוסה בשם ר' יוסה סימפון כתוב מלעיל וסימפון מחיק מלרע אני אומר גמרו לעשותן קידושין גמורין בנין דלא מיצר ביניה גט מחקיה. ורבנן חששין דלא מיצר ביניה גט. שטר נפק ר' חונה לר' שמי אוגרוי מחיק קונטא לא מחיק. א"ר חונה לר' שמי פוק חמי עד ההן אהן קונטא משמש נפק וכר עם טרייא קונטא. מי

עברי גבי יוני לא כענין אחר הוא. כלומר דודאי כענין אחר הוא ומש"ה קתני התם שניהן פסולין אלמא דענין אחר פוסל במקום שבין השטר להעדים: כמה יהו רחוקים מן הכתב. תוספתא הוא בפ' י"א: כדי שיהו מקרין עמו. שיהיו נקרין חתימת ידי העדים בשוה עם השטר: מלא שיטה. אחת כשר: מלא חתימת ידי העדים. כפי חתימת ב' עדים: משערין אותו עד כדי לך לך. שתי שיטות שאמרו משערין הן ואוירן וכדי לך לך זה ע"ג זה שאם יהיו כתובין בב' שיטין זה בעליון וזה בתחתון צריך שלא יגע למ"ד של התחתון בך' העליון והיינו ב' שיטין ושלש' אוירין: באיזה כתב וכו' מלא חתימת ידי עדים. כפי כתב העדים בעלמא משערין וכדמסיק חזקיה לקולא שדרך כתיבת עדים להיות יותר גס מכתיבת ידי סופר ואם כתב עדים יותר דק מן הכתב משערין בעדים דעלמא שהוא גס כמו הכתב חותם ידי העדים גס והכתב דק הולכין אחר הגס צ"ל. וטעמא שכל המזייף אינו הולך אצל הסופר אלא מחזר אחר העדים: אין הוה כגון יוסי בן ינאי משערין כדי מלך ובן מלך. כלומר הא דאמרינן כדי לך לך אין הולכין אחר חתימת העדים באף ע"פ שאין בחתימתן לא למ"ד ולא ך' משערין כמו אלו היה שם כגון מלך בן מלך. ובפ' המגרש קאמר חתימת יוסי בן ינאי כחתימת שאול בן ברוך: צריך להרחיק מן המחק מקום שתי שיטין. כלומר אם השטר כתוב על המחק לא יחתמו העדים אחר השטר הזה מפני שהשטר על המחק ועדיו על הנייר פסול הוא דחיישינן שמא יחזור וימחוק פעם שניה ויזייף ויכתוב מה שירצה ואע"פ שנמחק ב' פעמים אינו ניכר כיון שאין אלו מקום שנמחק פעם אחת שיוכלו להבחין בין זה לזה והיינו דקאמר צריך להרחיק שתי שיטין וכלומר בשם יכתבו השטר ואחר כך יחתמו העדים דאי לאו הכי פסול הוא: ואפילו פשוט. כלומר לא מיבעיא בגט מקושר שלא יעשה השטר על המחק דכיון דעדיו חתומים מבחוץ טפי איכא למיחש לזיופא אלא אפילו בגט פשוט דעדיו חתומין אחר השטר מבפנים נמי איכא למיחש וקמ"ל הרבותא בגט פשוט דאף דאיכא למימר דהואיל ואת השטר הן חותמין א"כ יש תיקון לזה שיכתבו העדים קודם חתימתן אנחנו העדים חתמנו על הנייר והשטר על המחק להכי קאמר דאפי' בכה"ג פסול דאכתי איכא למיחש שימחוק פעם שניה את השטר כדאמרן: מחק או תלות שבכתב הזה זהו קיומו. כלומר אם יש מחק או תיבה תלויה בשטר צריך לקיימן בסוף השטר ויכתוב תיבה פלונית או אות פלוני על המחק הוא או תלויה היא ודי בזה שזהו קיומו: רב אמר זהו קיומו. כמו איכא דאמרי הוא כלומר ואיכא דאמרי בשם רב שצריך לכתוב וזהו קיומו אחרי שחוזר ומקיים: כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה. וכדמפרש ואזיל לענין מאי הוא דקאמר: ר' יוסי קוצירה. מפרש לה בשם רבי יוסה חמיו כגון שהיה סימפון כתוב מלעיל סימפון בלשון התלמוד הזה הוא התנאי שהיו נוהגין לכתוב בשטר קידושין שלהם כדגרסינן בפ' מי שאחזו הלכה ו' אמר ר' אבהו בשם ר' יותנן סדר סימפון כך הוא אנא פלן בר פלן מקדש ליך אנת פלניה בת פלן על מנת ליתן לך מיקנוה פלן ומנכסיך ליום פלן דאין אתא יום פלן ולא כנסתיך לא יהוי לי עליך כלום. והשתא קאמר הכא דאם היה אזה תנאי כתוב בשטר הקידושין מלמעלה וזה התנאי בעצמו חזור הוא מלמטה וממחוק הוא על ענין כזה אמרו כל מה שאתה יכול לתלות במחק תלה בו וכלומר דתלינן שחזרו בהן בתנאי הזה מפני שאני אומר גמרו אח"כ והוסכם ביניהן לעשותן קידושין גמורין בלי שום תנאי והלכך מחקו אח"כ התנאי והואיל ולא נתקיים זה שכתוב על המחק תולין בו לומר שחזרו בהן ולא אמרינן דאי איתא שחזרו בהן מהתנאי נהי דלא רצו להטריח עצמן ולכתוב שטר קידושין אחר מכל מקום היה להם לתלות ביני שיטי וליכתוב שנגמרו בדעתם לעשות הקידושין בלי תנאי דלא היא דזה ג"כ לא רצו לעשות כדמסיק: בגין דלא מיצר ביניה גט מחקיה. דבשביל שלא לעשות תלוים ודוחקים ביני שיטי של השטר מחקו להתנאי לגמרי: ורבנן חששין דלא מיצר ביניה גט. שומא דמילהא היא כלומר דמשום כך לא רצו לעשות כן דרבנן חוששין ומקפידין על כך שלא לעשות תלוים ביני שיטי בתחלה דעירבוב הכתב הוא: שטר נפק ר' חונה לר' שמי. ר' חונה הוציא שטר על ר' שמי: אוגרוי מחיק קונטא לא מחיק סך הכל שלו היה מחוק והחשבון של פרטי הדברים לא היה מחוק כדרך שנוהגין לכתוב בתחלה חשבון פרטי מכל דבר הנזכר בשטר דבר פלוני בכך כך ודבר פלוני בכך ואח"כ כוללין כל הפרטים בסך הכל סך כך וכך. אוגרוי מלשון זית אגורי שמנו קבון בתוכו. וזהו סך המקובן. קונטא חשבון בלעז: פוק חמי עד ההן אהן קונטא משמש. לא וחשוב עד היכן זה החשבון הפרטי מגיע והשלם לי מפני שמחשבון הכללי אע"פ שהוא ניכר קצת אין למדין ממנו שהוא מחוק ולא היה מקוים המחק: נפק ואמר עם טרייה קונטא. יצא וחשב ואמר עם שלשה אני מרויח בחשבון הפרטי שהוא פחות מנגד הסך הכללי שנכתב ועדיין היה ניכר. טרייא שלשה בלעז והרבה היו משמשין בלשון הזה ובב"ר לאי חמור טרייה ומהו טרייה בר תלתא יומין:

מי

מראה הפנים

כמה יהו העדים רחוקים מן הכתב. בתוספתא הכי גרסינן הרחיק את העדים מן הכתב שני שיטין פסול פחות מכאן כשר וכמה יהיו עדיו רחוקין וכו' עד ר' דוסתאי בן יהודה אומר מלא חתימת ידי העדים. ובגמר פירשו בתוס' בדף קס"ט ע"ב דלא לסתור הכיפא לריבה דכתבו דנראה לר"מ ולר"ת דכיפא מן הלד איירי. ור"ל כמה יהו עדיו רחוקין בהתחלת שטת חתימתן מן הכתב ואם יכולין להניח גליון מן הלד לפני חתימתן וקאמר כדי שיהו נקרים עמו כלומר שלא יניחו גליון כלום לפני החתימתן אלא יתחילו לחתום בתחלת השטה תחת הכתב ממש עד שיהו נראים לקרות בשוה עם הכתב וטעמא דחיישינן שמא יכתוב שטר בזה החלק לפני העדים ויחתוך כל השטר מלמעלה ויהיה שטר ועדיו כשטה אחת וכשר. ואין ההש"כזה כ"א בהותמין זה אצל זה אבל לא בזה תחת זה וכדכתב הרא"ש ז"ל בענין פי' הבעיא דהתם. ולפ"ז צריך לפרש כא דרשב"א דה"ק מלא שיטה אחת כלומר דלעולם כשהן אין רחוקין מתחת השטר אלא מקום שיטה אחת כשר ואין חוששין לכלום כשהשטר מסיים בסוף השיטה כדכתם באין חוששין שמא יכתוב שם שני שיטין בדוחק. ודברי ר' דוסתאי יש לפרש על דרך מלא חתימת ידי עדים דקאמר ר' יסא לקמן:

כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה. התם גרסינן דף קס"ח ע"ב אמר ר' יוחנן כל המתקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהן וכתב הנ"י אמרו בירוש' כל מה שאתה יכול לתלות במחק תלה ומשום הכי נקט הכא מתקין בכולל מתקין וגרדין ולא נקט התלויות משום דבתלויות אין צורך. כ"כ דהתם כי לא מקיים להו כל השטר כשר אלא שאין למדין מאותה תלויה אבל במתקין או גררין שאינן מקויימין כל השטר נפסל דחייבי' שמא היה שם איזה תנאי ותלינן כל מה שאפשר לתלות בו כן כתוב בתוספת וכן דעת הריטב"א וכנו כהרא"ה ז"ל עכ"ל. ובאמת דמהכא נראה היפך מסברא וחילוק זה שבין מחקים לתלויות שבכרי אמרו בגין דלא מיצר ביניה גט מחקיה וא"כ כחרו במחק יותר מבתלויות. ועוד דאי איתא כדבריו א"כ אמאי לא פסלו הכא כל השטר שהרי ע"כ כשאינו מקוי' המחק איירי דאל"כ היו למדין ממנו לקיים התנאי ומדקאמר גמרו לעשות קדושין גמורין ש"מ שהשטר בתוקפו הוא והתנאי הוא שבטל מפני שכתוב על המחק ואינו מקויים וזה ודאי ג"כ אין לומר דלעולם דבמקוים המחק איירי ומש"ה הכשירו השטר דליכא למיחש לזיוף מפני שהוא מקויים והתנאי בטל מפני שנמחק וחזרו בהן דא"כ פשיטא דקבה דמה שייך לומר על זה כל מה שאת יכול לתלות במחק תלה דהכי אין הטעם מפני שאנו תולין במחק אלא מפני שמקוים הוא וע"כ כשאינו מקוים המחק ולפ"ז בהדיא נראה מהכא כדעת הרשב"א ז"ל דאין חילוק בין מחק לבין תליות שבשתיהן בה"מ בס"ק ז' ממלוה הל' ח' והוא ז"ל למד מהתוספתא דמפורש בהדיא כל מחק או תלות שהוא שלא בגופו של שטר כשר ותוספתא זו הובאה בהאי תלמודא בפ' המגרש שם. ומה שפי' הש"כ בסי' מ"ד סעיף ה' להתוספתא דמיירי שהוא מוכח מתוך השטר מה הוא ועיקר הרבותא דאפ"ה אם הוא בגופו של השטר פסול. ומשום זה הכריע שם כדעת הי"ת והרואה יראה שאין הפי' הזה עולה בתוספתא בסתמא אמרו שטר שיש בו מחק או תלות וכו' ועוד דהשוו דין המחק להתלות ולפי דעת הי"ת והוא העור יש חילוק בין מחק לתלות בזה כמבואר בדבריו שכתב כדברי הנ"י וסוף כוף קשה עליהם מהתוספתא. ואם הרשב"א ז"ל ראה החילוק שמחלקים מקלת מרבותיו ודחה דבריהם מהתוספתא וכתוספתא

מי נפק אמר הדא מיבעי מיתגרה תלת אפסדת עשר. השיב ר' לקיים דברי ר' חנניה בן גמליאל גופו של גט מוכיח עליו אם פשוט הוא אם אינו פשוט. מהו גופו של גט א"ר בא מדמר הונא לעולם אין העדים חותמין מלמטה עד שיקראו בו מלמעלן אני פלוני בן פלוני מקובל אני עלי כל מה שכתוב למעלן. והתני טופס שטרות כן הוא א"ר מני טופס שטרות מקושרות כן הוא. א"ר אבין ואפילו תימר הוא פשוט הוא מקושר בפשוט מעכב במקושר אינו מעכב. ר' יודה אומר במוסיף על ההלכה פשוט בשנים מקושר בשלשה והן עושין אותו בשלשה. פשוט מתוכו מקושר מאחריו והן עושין אותו מתוכו ומאחריו:

הלכה ב מתני'

גט פשוט עדיו שנים ומקושר עדיו שלשה פשוט שכתב בו עד אחד ומקושר שכתוב בו שני עדים שניהן פסולין [א] כתוב בו זוזין מאה די הינון סילעין עשרין אין לו אלא עשרים זוזין מאה די הינון סילעין תלתין אין לו אלא מנה כסף זוזין די אינון ונמחקו אין פחות [ב] משנים כסף סלעין די אינון ונמחקו אין פחות משנים דרכונות די אינון ונמחקו אין פחות משנים: **גמ'** תני זוזין דינון ונמחקו חמשה והלה אומר אינו אלא שנים. *תמן אמרי בן עזאי ור' עקיבה חד אמר נותן שנים ונשבע על השאר וחד אמר כיון שאילו לא הודה לו כל עיקר לא היה לו אלא שנים אינו נשבע אלא על מה שהודה:

הלכה ג מתני'

כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים מלמעלה מאתים ומלמטה מנה הכל הולך אחר [ג] התחתון ואם כן למה כותבין את העליון *שאם [ד] תימחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון:

גמ' *תני לעולם [ה] התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת או בשתי אותיות. בין חנן לחנני בין ענן לענני באות אחת מקיימין אותו בשתי אותיות אין מקיימין אותו. ר' יצחק שאל מלמעלן כתוב חנן ומלמטן נני מהו ללמד התחתון מעליון חנן ועליון מתחתון נני:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הי"ד סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' מב ס"ה
ד
ב טוש"ע שם סעיף יא
ה
ג מיי' פכ"ז שם טוש"ע שם ס"ס
ו
ד מיי' שם טוש"ע שם ס"ו
ז
ה מיי' שם פי"ז סמ"ג שם טוש"ע שם

פני משה

מי נפק. לאחר שילא ר' שמי חזר וחשב ר' הונא בעלמו ומלא שטעה בעשרה יותר ואמר הוא היה רולה להרויח שלשה לפי חשבונו בפחות מן הסך הכללי אבל טעה והפסיד עשר ולריך אני להחזיר לו: השיב ר' לקיים דברי רחב"ג. משום דפלוגתא דת"ק ורחב"ג במתני' בהכי הוא דת"ק ס"ל אע"ג דיכול לעשותו פשוט אינו רשאי דזמנין דנפק מיניה חורבא דלוה מיניה זוזי במקושר ופרע ליה וא"ל הב לי שטרי והלה אומר נאבד ממני וכותב עליו שובר והדר משוי ליה פשוט ואומר לו השתא הוא דיזפת מנאי ורחב"ג ס"ל דאין כותבין שובר ולא פרע ליה עד דקרעיה ליה לשטריה וקאמר רבי תשובה לקיים דברי רחב"ג דבלאו הכי גופו של שטר מוכיח הוא עליו אם פשוט היה מתחילה או לא וא"כ ליכא למיחש לחורבה ומפרש מהו גופו של גט מוכיח עליו דקאמר: אמר ר' בא מהא דאמר ר' הונא. לעיל לעולם אין העדים חותמין וכו' דלריך שיהא כתוב בשטר והכל שריר וקיים וקס"ד דדוקא במקושר הוא דאמר כן וא"כ גופו מוכיח עליו אם מקושר הוא או פשוט הוא: והתני טופס שטרות כן הוא. כל השטרות לריך לכתוב בו שריר וקיים ואפי' בפשוט: אמר ר' מני. לא היא אלא טופס שטרות מקושרות דוקא כן הוא: א"ר אבין. מדחי לה ר' אבין דאין כאן תשובה לדברי רחב"ג דאפי' תימר בטופס שטרות מקושרות דוקא קאמר לענין לעכב אפי' בדיעבד הוא דקאמר אבל לכתחלה הוא פשוט הוא מקושר חד דינא אית להו דכותבין שריר וקיים ומיהו אינו מעכב בפשוט וא"כ אכתי איכא למיחש לחורבה כדאמר ת"ק: רבי יהודה אומר כמוסיף על ההלכה. כלומר דרבי יהודה נמי ס"ל דאין כאן גופו מוכיח אם פשוט הוא או מקושר שאפילו אנו רואין שכתוב בו שריר וקיים ואין טופס הפשוט כן אפ"ה איכא למימר פשוט הוא מתחלתו אלא שזה הוסיף על ההלכה וכתב בו כן לשופרא דשטרי וכן לענין העדים שהוסיף עליו ותתמו בג' עדים כמוסיף על ההלכה הוא אע"פ שאינו לריך וכדמסיק ואזיל: פשוט. דינו בשנים ומקושר דינו בשלשה והן עושין אותו להפשוט לשופרא ולתוספות בג' עדים וכן לענין מתוכו והן עושין מתוכו ומאחוריו שהרי אם רולה לחתום בפשוט מתוכו ומאחוריו חותם הוא דמה בכך ובכל כה"ג אמרינן לתוספת בעלמא הוא דעביד הכי ואין כאן גופו מוכיח:

הלכה ב מתני' גט פשוט עדיו בשנים. מי שרולה

לעשות שטר פשוט אין לריך לחתום בו אלא שני עדים ומקושר לריך בשלשה: פשוט שכתוב בו עד אחד. ה"ק כשם שפשוט שכתוב בו עד אחד פסול מדאורייתא כך מקושר שכתוב בו שני עדים הטילו עליו חכמים פסול דאוריי': אין לו אלא עשרים. דאע"ג דמאה זוזי חמשה ועשרים סלעים הן יד בעל השטר על התחתונה דהכי נפרשינן לשטרא מאה זוזים גרועים שאינן שוין אלא עשרים סלעים: אין לו אלא מנה. כ"ה סלעים דהכי מפרשינן לשטרא מאה זוזין דאינון תלתין סלעים קלים וגרועין שהם כ"ה מן הטובים: ונמחקו. שנמחק מנין שנכתב אחריו: אין פחות משנים. ויותר נמי לא דיד בעל השטר על התחתונה:

גמ' תני. בברייתא שטר שכתוב בו זוזין דאינון ונמחק השכום שאחריו: חמשה והלה וכו'. כלומר המלוה אומר חמשה והלוה אומר אינו אלא שנים: תמן. בבבל אמרי בן עזאי ור"ע פליגי בזה: ונשבע על השאר. כדין מודה מקלת: לא היו לו אלא שנים. כדקתני במתני' וא"כ השטר נמי כדבריו הוא ואין כאן מודה מקלת ואינו נשבע אלא על מה שהודה וכלו' שאין כאן שבועה כלל ואין לו עליו אלא על מה שהודה לו בשנים ואותן הוא דנותן לו:

הלכה ג מתני' כתוב בו מלמעלה מנה ולמטה. כשכופל את דבריו בשטר כתוב מאתים: הכל הולך אחר התחתון. ובלבד שלא יהא כתוב בשיטה אחרונה לפי שאין למדין הימנה. ואין הולכין אחר פחות שבלשונות לפי שאין האחד תלוי בחבירו שאם היה כתוב מאה שהן מאתים או איפכא היה נוטל הפחות אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון הולכין אחר האחרון: וא"כ למה כותבין את העליון. הואיל ובסוף השטר חוזר וכופל וכותב ואחריות סך ממון זה קבלתי עלי: שאם תימחק אות אחת מן התחתון. כגון שהיה בעליון חנני ובתחתון חנן בזה הוא דילמד מן העליון שהוא אותו השם שכתוב עליון אבל לא דילמד לגמרי ובכל מקום מן העליון: **גמ'** תני. בתוספתא פי"א והכי איתא התם לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת ולא בשתי אותיות וכו' וע"ש יש כאן: מה. שהרי כאן אינכו חסר כלום אלא שסותרין זה את זה ולמי נותנין אם ללמד התחתון מעליון ויתן לחנן או דילמא בזה לא אמרו ילמד התחתון מהעליון אלא התחתון הוא העיקר ויתן לנני ולא איפשיטא:

הלכה

מסורות הש"ס

ע' ב"מ ד
(תוספ' פי"א)
ב"ב קסג

מראה הפנים

וכתוספתא ובירושלמי מפורש כהדיא כן א"כ מי יכריע שכנגד דעת המתכר וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל כדכתב הס"מ שהרי כללם בדין אחד:

השיב רבי לקיים דברי ר' חנניה בן גמליאל. כן הגי' הכא וכן הביא הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכפי אשר מבואר בפנים ומ"מ נראה דהגי' בפ' הזורק יותר נכונה שיא השיב רבי על דברי ר"ח בן גמליאל. וכעין דאמר התם בפרקין דף קס"ד ע"א הלא דהתם השיב עליו שאין זמנו של זה כזמנו של זה והכא מקשה משריר וקיים שלא היו נוהגין לכתוב בפשוט וא"כ אין המקושר נעשה פשוט ומהפרשת הסוגיא יותר כפשטה ובענין התשובה ובענין שדחו להתשובה כמבואר:

תמן אמרי בן עזאי ור"ע וכו'. פלוגתא דרשב"א ור"ע התם כריש פ"ק דמציעא דף ד' ע"ב מלוה אומר חמש ולוה אמר שלש ומסיק התם דלוה אמר שהיו כ"ע מודים דאינו נשבע דמסייע ליה שטרא א"נ משום דהוה ליה שטר כעבד קרקעות וכו' ואם דפעמים כראשון לא שייך הכא כדברים כפלוגתייהו דפליגי בנמחקו מ"מ עמא

כתרא איכא דאינו נשבע. ולמ"ד הילך בשטר בלא"ה הדין כן כ"א שבועת היסת הוא דאיכא ויתבאר מזה אי"ה במס' שבועות פ"ו:

לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר. בתוס' דף קס"ו ע"ב בהגהה כתבו על זה ונראה לר"י דבתורת וקינא מיירי דמתלקין במקושר וצ"ע. ור"ל לפי מה שלא היו נוהגין לכתוב בפשוט וקינא וכו' והכל שריר וקיים כדכתבו לעיל ודרך לחזור השם כתורת וקינא:

רבי יצחק שאל ממעלן כתוב חנן וכו' והרמב"ם ז"ל שם הלכה י"ד כתב היה בו מלמעלה שם ולמטה שם קרוב לו הכל אחר התחתון ואף ע"ג דבעיא דלא איפשיטא היא הכא הוא ז"ל דימה דין זה לדין מלמעלה מנה ולמטה מאתים דבכל דברים הסותרים הולכין אחר התחתון וגבי פפא בשביעות קאמר התם כפל מלמעלה וקפל מלמטה הכל הולך אחר התחתון והב"ד נמי לענין השם ועיין בב"י סי' מ"ב שכתב על זה וצ"ל דלא יגבה בשטר זה משום אחד מהם. ואם הוא שטר מתנה לא יתן נמי להו:

הלכה ד מתני׳

[א] כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו [ב] ושובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה [ג] ובלבד שיהא מכירן [ד] והבעל נותן את השכר [ה] *כותבין שטר ללווה אע"פ שאין המלוה עמו ואין כותבין למלוה עד שיהא הלווה עמו [ו] והלווה נותן *שכר [ז] *כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו ואין כותבין ללוקח עד שיהא המוכר עמו והלוקח [ח] נותן את השכר *אין [ט] כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהן [י] והחתן נותן את השכר אין [כ] כותבין שטרי אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהן [ל] והמקבל נותן את השכר אין [מ] כותבין שטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מדעת שניהן ושניהן נותנין את השכר רשב"ג אומר לשניהן כותבין שנים לזה בעצמו ולזה בעצמו: **גמ׳** *אמר ר׳ בא צריך שיהא מכיר לשניהן. א"ר לא צריך *שיהא [נ] מכיר לאיש בגיטו ולאשה [ס] בשוברה. מתני׳ פליגא על ר׳ בא *התקין רבן [ע] גמליאל הזקן שיכתוב איש פלוני וכל שם שיש לו אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תיקון העולם. ואפילו כרבי לא לית היא פליגא בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה:

הלכה

פני משה

הלכה ד מתני׳ כותבין גט לאיש. והוא יגרש מתי שירצה ואע"פ שאין אשתו עמו שהרי היא מתגרשת בעל כרחה: ושובר לאשה. שהיא עושה לבעל׳ בכתובתה דזכות הוא לבעלה וזכין לאדם שלא בפניו: ובלבד שיהא מכירן. שיהא הסופר והעדים מכירין האיש והאשה בין בגט בין בשובר שאם אינו מכירין שמא יכתוב גט על שם אשת איש אחר ששמו כשמו ותוליא אותו הגט אשה שאינה נתגרשה בו וכן בשובר חששו שמא תערים ותתן שובר זה ליד איש ששמו כשם בעלה ותפסיד כתובת אשתו: כותבין שטר ללוה. להיות מזומן בידו לתת למלוה כשילוה לו מעות: והלוה נותן שכר. הסופר ואפי׳ היא עסקא דפלגא מלוה ופלגא פקדון אפ"ה המקבל העסקא הוא נותן כל השכר: כותבין שטר למוכר אף ע"פ שאין לוקח עמו. לפי שאינו מפסיד ללוקח כלום שכתיבת השטר אין מחייב ללוקח ליתן מעות שלא מדעתו: והלוקח נותן שכר. קמ"ל דאף במוכר שדהו מפני רעתה דס"ד אמינא שהמוכר נותן השכר דהנאה דידיה הוא: שטרי אירוסין. שטרי פסיקתא כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכו׳: אלא מדעת שניהם. אבי החתן ואבי כלה: ונישואין. כתובה: והחתן נותן את השכר. שהרי הוא קונה: שטרי אריסות. מקבל שדה למחצה ולשליש ולרביע: וקבלנות. בחכירות כך וכך כורים לשנה: שטרי בירורין. זה בורר לו א׳ וזה בורר לו א׳ וכותבין בכתב פלוני בירר דיין פלוני או שני טענות של הבעלי דינין כדי שלא יהיו חוזרים וטוענין: לשניהן. הוא צריך וכותבין שנים לכל אחד מבעלי דינים שטר בפני עצמו שיהו טענותיו סדורין בו ואין הלכה כרשב"ג אלא בשטר א׳ כותבין טענות של שני בעלי דינין ושפלוני בירר פלוני דיין שידון לו ופלוני בירר לו דיין פלוני: **גמ׳** צריך שיהא מכיר לשניהן. הא דקתני ובלבד שיהא מכירן לא תימא דהגט לאיש והשובר לאשה הוא דקאמר בגט יכירו לאיש ובשובר לאשה אלא דבכל א׳ צריך שיכירו שניהן האיש והאשה ושיהא מכירן אתרווייהו קאי: ר׳ לא. פליג וקאמר צריך וכו׳ כלומר לא צריך אלא שיהא מכיר האיש בגטו שרוצה לכתבו כדי שלא יבא לרמות ולשנות שמו בשם אחר ולהגבות כתובה לאשתו כדתנן הוליאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה אבל האשה בגט לא צריך שיכיר וכן בשובר אין צריך להכיר אלא האשה שלא תרמה לשנות שמה ותתן השובר לאיש שגירש אשתו ושמו כשם בעלה ותפסיד כתובתה של זו: מתני׳. פליגא על ר׳ בא התקין וכו׳ מתני׳ בפ׳ השולח וסוגיא זו כתובה שם הלכה ב׳ ביותר ביאור וקילר הש"ס כאן: התקין. דקתני התם בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. כשהיו לו שני שמות א׳ כאן וא׳ במדינת הים היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם התקין ר"ג הזקן וכו׳ וקשיא לרבי בא מרישא וכדגרים התם אם במכירה בזה צריך לשנות את שמותם דלר׳ בא דס"ל שצריך שיכיר בגט גם להאשה א"כ בזה צריך וכו׳ כלומר וכי צריך לשנות את שמותם הלא מכירין אותם ואמאי קתני ושמה דבשלמא לר׳ אילא ל"ק הא דקתני שהיה משנה בשמו דאיידי דבשמה היו יכולין לשנות שהרי א"צ להכיר אותה נקט נמי בשמו וכי תקנו בשמה תקנו נמי בשמו אלא לר׳ בא קשיא דהא מכירין לשניהם ואיכם יכולין לשנות לא לאיש ולא לאשה והתם משני לה אית בר נש דחכמין לחבריהן באפין ולא ידעין שמהתהון הרבה בני אדם יש שמכירין אותם בפניהם כשרואין אותם ולא נודע להן שמותם ומשום זה עדיין יכולין לשנות שמותם וקאמר התם מתני׳ פליגא על ר׳ לא דמסיפא קשיא ליה דהא דקדק ר"ג הזקן לתקן ג"כ לכתוב אשה פלונית וכל שם שיש לה אלמא דחששו גם לאשה ומשני לה התם מה דאמר רבי אילי במגרש במקומה ומתני׳ במגרש במקומות אחרים ועוד שינויא אחרינא משני שם. וכן צריך לגרום הכא דמרישא הוא דמקשי לר׳ בא והדר גרסי׳ ואפי׳ לר׳ אילי לית הוא פליגא התקין ר"ג הזקן וכו׳ כדהתם:

הלכה

מראה הפנים

אמר ר׳ בא צריך שיהא מכיר לשניהן כו׳ עד סוף הסוגיא הזאת כפולה במס׳ גיטין פ"ד ה"ב ושם הגי׳ אמר ר׳ אבא צריך שיהא מכיר את שניהן. א"ר לא צריך שיהא מכיר לאיש בגט ולאשה בשוברה ר׳ אבון בר חייה בעי קומי ר׳ הגע עצמך שהביא אשה אחרת וגירש בה א"ל לכשיבאו ויעידו העדים ולא כן אמר ר"ל עשו עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד. תמן בשאמרו לא חתמנו כל עיקר ברם הכא באומר בזה חתמנו ולא חתמנו על זה מתניתא פליגא על ר׳ אבא בראשונה הי׳ משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. אם במכירה בזה צריך לשנות את שמותם: אית בר נש דחכמין לחבריהון באפין ולא ידעין שמהתהון. מתניתא פליגי על ר׳ אילי התקין רשב"ג שיהיו כותבין איש פלוני וכל שם שיש לו אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תיקון העולם. מתניתא במגרש בע"כ מה דאמר ר׳ אילא במגרש ברצונו. ואית דבעי מימר במגרש במקומות אחרים מה דאמר ר׳ אילי במגרש באותן מקום. ע"כ נוסח הגמ׳. וה"פ אמר ר׳ אבא צריך שיהא מכיר את שניהן ר"ל שאין כותבין לאיש גט אא"כ מכירין אותו ואת אשתו דחיישינן שמא רולה לגרש אשת חבירו. לכן ס"ל דצריך שיהא מכיר את שניהן שזה שמי וזו אשתו וזה שמה. ארב"י לא צריך שיהא מכיר לאיש בגט ולאשה בשוברה אבל לא בעינן רק שמו ולהכיר אותו. ע"ז פריך ר׳ אבין ב"ח קומי ר׳ הגע עצמך שהביא אשה אחרת וגירש בה כיון שאין אנו מכירין שזה הוא שם אשתו. ומשני לכשיבאו עדים ויעידו פי׳ דאין לה היתר להנשא אלא א"כ יעידו העדים של בעלה של זו התמו הגט. ופריך מעדים החתומין על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד. ומשני תנן באומר לא חתמנו כל עיקר. ברם הכא באומר בזה חתמנו ולא חתמנו על זה וצריכה להביא עדים שלבעלה חתמו הגט. ופריך מנותיתן דרישא על ר׳ אבא. דהנה נ"מ בין ר׳ אבא ור"א הוא באופן ההכרה דלר׳ אבא צריך ע"כ להכיר שזה שמו. ולר"א א"צ להכיר שזה שמו דמאי מהני לן שיודעים את שמו כיון שאין מכירין שם אשתו וע"כ כל עיקר ההכרה עלי׳ היא רק הכרת פנים שלו כדי שידעו להעיד שלזה חתמו ולזה לא חתמו. וא"כ קשה על ר׳ אבא מרישא דמתניתן בראשונה הי׳ משנה שמו ושמה הלא כיצד הי׳ יכול לשנות שמו כיון דאין כותבין אא"כ מכירין אותו ואת שמו והאיך יוכל לשנות שמו בשלמא לר"א שכותבין אע"פ שאין מכירין אותו בשמו ואפילו הוא אורח שבא היום ממדינה אחרת מכל מקום כותבין גט עבורו רק בלבד שיהא העדים מכירין הכרת פנים שלו. כההיא דאמרינן בירושלמי מס׳ ר"ה פ"ב ובמס׳ סוטה פ"ט. ב"ד שראו את ההורג אמרו אם רואין אנו אותו אנו מכירין אותו פי׳ לא שהיו מכירין אותו מעולם אלא מהיום והלאה יהי׳ מכירין את צורתו כדי שיוכלו לומר לזה התמנו. ולא התמנו לזה. אבל ר׳ אבא דע"כ צריכין להיות מכירין אותו מכבר מי הוא וכיון דיודעים שיש לו שם עריסה א"כ האיך ישנה את שמו לשם אחר. והיכא משכחת באיש שיגיד לפני מכיריו שיודעין אותו ששמו ראובן. והיא יאמר להם ששמו שמעון. והוא רולה לשנות שמו כדי לגרש אשת תבירו והאיך תלי על הדעת שישמעו לו. ומשני אית בר נש דחכמין להבריהון באפין ולא ידעין שמהתהון. ר"ל יש אנשים דחכמין לי׳ שמכירין אותו ואת שמו לא יודעים. ע"כ רולה לשנות כדי לגרש אשת חבירו וע"כ בדאתחזק בשני שמות שיש לו שם אחר מעריסה ע"כ צריך לכתוב מתקנת ר"ג הזקן כל שם שיש לו ואז לא יוכל לגרש בשמו דפקע השתא שמעון את אשת שמעון כיון דנכתב כל שם שיש לו הרי מוכח שיש לו שם אחר מעריסה. או שכותבין בפירוש דמתקרי על שם ראובן. ולא יכול לגרש בשנוי שמו את אשת שמעון וגמרינן מתניתא פליגי על ר׳ אילא. התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו. ואי כר׳ אילא למה לן התקנה ומאי איכפת לן אם ישנה את שמו ולא יתפון לגרש את אשתו מכל מקום לא יוכל לגרש בזה אשת שמעון דהא אין יכול להנשא עד שיבאו עדים ויאמרו לזה חתמנו ועל זה לא חתמנו וא"כ למה לא יכתבו לו. בשלמא לר׳ אבא דס"ל דיכולה להנשא בגט שילא מתחת ידה על שמה ושם בעלה ולא צריכה להביא אח"כ עדים א"כ שפיר צריך תקנת ר"ג הזקן בכדי שלא יהא תקלה מזה. משא"כ לר׳ אילא מאי חשש איכא בזה. ומשני מתניתא במגרש בע"כ ומה דאמר ר׳ אילא במגרש

הלכה

מראה הפנים

אמר רבי. בא צריך שיהא מכיר לשניהן. והכי מסיק לה התם בדף קס"ז ע"ב ופי׳ הסוגיא מתבארת ביותר מכאן וכפי אשר סידרתיה בפנים מהסוגיא דגיטין וע"ש:

אחד דהמע"ס עכ"ל ונראה שחזר בו ומש"ה לא קבע כן בש"ע וכן אין דברי הרמב"ם מורים כן:

בודה

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי׳ פ"ב מגרושין ה"ג ופכ"ד מהלכות מלוה ולוה ה"א סמ"ג עשין נ וסי׳ לד ט"ש אה"ע סי׳ קכ סעיף ג

ט
ב מיי׳ פכ"ד מהל׳ מלוה ולוה ה"א סמ"ג עשין לב טוש"ע שם סי׳ קי ס"א

י
ג ד מיי׳ שם ה"ב וע במ"מ ופ"ב מגרושין ה"ג סמ"ג שם טוש"ע שם וסי׳ קכ ס"ג

יא
ה מיי׳ פכ"ג מהל׳ מלוה ולוה ה"ה ופכ"ד שם ה"א סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי׳ לט ס"ג

יב
ו מיי׳ שם פכ"ד ה"ב טוש"ע שם סי"ז

יג
ז מיי׳ שם ס"ג ח סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ לנו ס"ה

יד
ח מיי׳ שם ס"ב טוש"ע שם ס"ג

טו
ט מיי׳ שם ס"א סמ"ג שם טוש"ע אה"ע סי׳ לג ס"א וסי׳ נא ס"א

טז
י מיי׳ שם ס"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי׳ נא ס"א בהג"ה

יז
כ מיי׳ שם ס"א

יח
ל מיי׳ שם ס"ב שמכירין

יט
מ מיי׳ שם ס"א סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי׳ יג ס"ב

כ
נ מיי׳ פ"ב מגרושין ה"ג סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי׳ קכ ס"א

כא
ס מיי׳ פכ"ד ממלוה ולוה סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי׳ קי ס"א

כב
ע מיי׳ פ"ג מגרושין הי"ב סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי׳ קכט ס"א

מסורת הש"ס

ב"ב קסב ע"א כ"מ יב ע"ב
ב"ב קסז ע"א
פ"ז עכ
קדושין נו ע"א ט ע"ב כתובות קב ע"ב
גיטין פ"ד הלכה ב ב"ב קכז ע"ב
(שם)

הלכה ה מתני' *מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו ואמר לו אם לא נתתי לך מיכן ועד יום פלוני תן לו שטרו הגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן א ר' יהודה אומר לא יתן *מי שנמחק ב שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני ב"ד והן עושין לו קיום איש פלוני בן איש פלוני נמחק שטרו ביום פלוני ופלוני ופלוני עידיו:

גמ' *תני עיצומים ר' אבהו גבי ר' אחא גבי רבי אמי גבי ר' יונה ור' יוסי לא גבי *א"ר מנא אף על גב דלית ר' יוסי גבי עיצומים מודה בהוא דיהב בריה גו אומנתה ועצמון ביניהון דהוא גבי. אמר רבי עוקבא תנה בכתובות דבי לוי האומר אבד שטרי ב"ד עושין לו קיום. תני רשב"ג אומר אפילו בשטרי בירורין ב"ד עושין לו קיום:

הלכה ו מתני' *מי שפרע מקצת חובו ר"י אומר יחליף ור' יוסי אומר *יכתוב שובר אר"י נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים אמר לו ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כוחו של זה:

גמ' *רב ג אמר עושין לו קיום בית דין תני ר' חייה אין עושין לו קיום ב"ד. א"ר ירמיה אילו שמע רב מתנייה לא הוה מימר הדא מילתא. כגון דמרין כן אני פלוני בן פלוני לווה ממך פלוני ופלוני ערב רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשני ושמואל אמר אין צריך להזכיר זמן ראשון בשני תני ר' חייה אין צריך להזכיר זמן ראשון בשני.

ר'

פני משה

הלכה ה מתני' והשליש את שטרו. המלוה והלוה מסרו השטר ביד שליש שטורת היה להם לכתוב שובר וסמכו על השליש: רבי יוסי אומר יתן. דסבירא ליה אסמכתא קניא המבטיח לחבירו דבר ואומר לו כשיהיה כך יש לפלוני עלי כך וכך וסומך בלבו בשעת התנאי שיוכל לקיים וכשהגיע הזמן אינו יכול לקיים זו קרויה אסמכתא ולדברי ר' יוסי קניא ולענין פסק הלכה אסמכתא לא קניא אא"כ קנו מידו בב"ד חשוב והקנה לו מעכשיו: מי שנמחק שטר חובו. ויש עדים שראו שנמחק מעצמו או נטשטש על ידי מים: מעמיד עליו עדים. שיודעים מאימתי נכתב ומה היה כתוב בו והן עושין לו קיום בפני ב"ד וכותבין לו כל מה שהיה כתוב באותו שטר:

גמ' עילומים: זהו תנאי אסמכתא. והכי איתא בתוספתא בפ"ק דמליעא שנים שנתעלמו זה בזה ואמר אחד מהן לחבירו אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני יהא לך בידי כך וכך הגיע הזמן ולא בא יתקיים התנאי דברי ר' יוסי א"ר יהודה היאך זוכה זה בדבר שלא בא לתוך ידו. ופליגי הני אמוראי בהלכתא ר' אבהו גבי בהני שטרות דס"ל כמ"ד אסמכתא קניא: ר' יונה ור' יוסה לא גבי. דס"ל כמ"ד אסמכתא לא קניא: אע"ג דלית ר' יוסי גבי עילומים. האי ר' יוסי אמורא חבירו דר' יונה וס"ל דלא קניא מ"מ מודה הוא בזה שנותן בנו לאומן ללמדו אומנות: ועלמון ביניהון. וכתבו בשטר על זמן פלוני בתנאי כך וכך דבכה"ג גובין באלו עלומין וכן אמר בהאי תלמודא פ' הניזקין הלכה ח' ויהיב טעמא מפני חיי הבריות שימלאו ללמד אומנות להתפרנס מהן: האומר אבד שטרי. דבמתני' לא קתני אלא נמחק ומוסיף התנא דבי לוי דאפי' אם אמר אבד שטרי ב"ד עושין לו קיום וכותבין לו שטר אחר: אפי' בשטרי בירורין. דאין עומדין לגבות ואשמעינן רבותא דאף על גב דאינו מפסיד כלום אם נמחק או אבד שטר כזה ומהו דתימא דכל כי האי לא מטריחינן להב"ד קמ"ל:

הלכה ו מתני' מי שפרע מקצת חובו. במלוה בשטר ואיכא למיחש פן יחזור המלוה ויתבע כל החוב: יחליף. יקרע אותו השטר ויכתבו לו אחר כפי חשבון הנשאר: יכתוב שובר. אם רוצה המלוה יכתוב שובר ללוה: א"ר יהודה נמצא זה. הלוה צריך לשמור שוברו מן העכברים שמא יאבד ויגבה המלוה את כל חובו: וכן יפה לו. להמלוה שיהא הלוה צריך לשמור שוברו וימהר לפרוע לו: ואל ירע כחו של זה. המלוה לכתוב לו שטר אחר שיהיה זמן חובו מוקדם וישוב עתה מאוחר ולא יוכל לטרוף לקוחות אלא מזמן השטר השני והלכה כר' יוסי שכותבין שובר: גמ' רב אמר עושין לו קיום ב"ד. הא דקתני יחליף ב"ד הוא דעושין לו שטר אחר אבל לא העדים: אין עושין לו קיום ב"ד. כלומר אין צריך בב"ד דוקא אלא אפי' העדים יכולין לעשות לו שטר אחר: אילו שמע רב מתנייה. אלו שמע רב להא מתנייה דתני ר' חייה דאין צריך ב"ד לא הוה מימר הדא מילתא דדוקא בב"ד והוי חזר ביה: כגון דאמרין כן אני פלוני וכו'. לקמן אמרי' הכי לענין עדות שטרי המוקדמין והתם הוא דשייכא ואיידי דנקט התם פלוגתא דרב ושמואל לקמיה דשייכא על האי מתני' נקט נמי להא כדרך הש"ס הזה. ובספרי הדפוס מלוין זה על הלכה דלקמן וטעות המדפיסים הוא וכן בכמה ליונים בפרקין הועתק שם בטעות: רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשני. אם מחליף הוא את השטר וכותב לו שטר אחר על חוב הנשאר צריך לכתוב בו הזמן שהוזכר בראשון: ושמואל אמר אין צריך. וכותב בשטר השני זמן היום אשר נכתב בו וכן תני ר' חייה:

ר'

רידב"ז

במגרש ברצונו. ר"ל דלעולם לא חיישינן שישנה את שמו למען גרש את אשת חבירו דהא צריכה להביא עדים אח"כ. אך הכא איירי באותן שכופין אותם להוציא והוא אינו רוצה לגרש אך בית דין כופין אותו לזאת משנה שמו בכדי שלא יועיל הגט. אבל במגרש ברצונו דהתם כל עיקר שמשנה את שמו הוא משום שרוצה לגרש אשת חבירו. בזה לית לן למיחש. ואית דאמרי במגרש במקומות אחרים בזה ס"ל לר' אילא לכשיבאו העדים ויעידו משום דבמגרש במקומות אחרים ס"ל לר' אילא כר' אבא. דצריך להכיר שם האשה ג"כ משא"כ במגרש במקומה אז יכולין לכתוב אף בשאין מכירין האשה כי במקומה יוכלו ב"ד לקרוא את העדים ויעידו אם התמו על זה או לא. ודע דלר' אבא תקנת ר"ג הזקן והיא מתניתן ובלבד שיכירן היא הכל אחד דמתניתן בלבד שיכירן היא לאפוקי מאיש שאין אנו מכירין אותו כלל. ותקנת ר"ג היא באיש שמכירין אותו ומשנה שמו לזה. מהני שיכתוב וכל שום שיש לו:

רב אמר עושין לו קיום ב"ד פי' דרב ס"ל דדוקא ב"ד עושין לו שטר אחר מזמן ראשון אבל עדים לבד אינן יכולין לעשות לו שטר מזמן ראשון כדפירש הרשב"ם ז"ל במס' ב"ב דף ע' ע"ב בטעמא דרב' דלא אלימי עדים לקרוע שטר ולהחליף לגבות מזמן ראשון עיי"ש. ובכל הסוגיא שם תני ר"ח אין עושין לו קיום ב"ד ודי בעדים כדאיתא בבבלי עיי"ש כגון דמרין כן כו' פי' דקשה לי' לשון השטר היאך כותבין באנפנא שהדי לוה פלוני מפלוני ביום פלוני (בזמן השני) הא ביום פלוני לא לוה. ע"כ מפרש כילד כותבין השטר. ומפרש דכותבין שטר הודעה וכותבין בפנינו שמענו דאמר פלוני ביום פלוני אני פלוני לויתי מפלוני מנה ופלוני ערב. רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשני פי' דע"כ צריך להזכיר זמן ראשון בשני אבל אי לא כתב זמן ראשון לא מהני הגדת העדים למימר דהשטר אע"פ שנכתב בזמן שני מ"מ אנחנו לא התמנו על זמן שני אלא זמנו הוא בראשון לא מהני דלא יכול לגבות בשטר שזמנו ביום זה לגבות בי' מזמן אחר אף על פי שידעינן דהאמת היא בזמן אחר. וע"כ לגבות מזמן ראשון צריך ע"כ להזכיר זמן ראשון וצריך ואין לו תקנה כדאיתא גבי נזיר ממורע דעדים לא אלימי לקרוע שטר ולהחליף לגבות מזמן ראשון. וע"כ רב לטעמי' דס"ל צריך קיום ב"ד. אבל שמואל ס"ל דא"צ להזכיר זמן ראשון בשטר משום דמהני מה דהעדים אומרים לא התמנו על זמן השני אלא זמנו מראשון כדאיתא בירושלמי סוף מס' שביעית מפירש כן דלא נקרא מגיד וחוזר ומגיד בשינוי הזמן עיי"ש. ר"י בעי על שמואל א"צ להזכיר זמן ראשון בשני בתמי'. על הדא אמר ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה בתמי' הא כיון דיכול לגבות מזמן ראשון א"כ אין כאן הרעת כח אלא ע"כ דסבירא ליה מזמן שני דאין העדים יכולין לכתוב זמן ראשון ולא מגבינן בשטר וכיון שנכתב זמן זה לא מגבינן בי' מזמן אחר. ורב ושמואל לא פליגי אם העדים יכולין לכתוב זמן ראשון בשטר ולכו"ע אין יכולין לכתוב זמן ראשון משום דעשו שליחותן כדאיתא בבבלי. אך דנחלקו אם צריך כלל לכתוב זמן ראשון בשטר משום דנאמנים לומר דלא התמנו על זמן שני אלא עיקר זמנו הוא בראשון ונחלקו בשטר שיש בו זמן אם גובין בו מזמן אחר או לא. דרב אמר דצריך לכתוב זמן הראשון. וצריך ואין לו תקנה. דכיון דלא נכתב זמן הראשון שוב אינו יכול לגבות מזמן הראשון כיון שנכתב בשטר זמן השני. אבל שמואל סבירא ליה דגובין מזמן הראשון ולא איכפית לן מה שנכתיב בשטר זמן השני כמו במוקדם דגובה מזמן השני אף על פי שנכתב בשטר זמן אחר. כדס"ל לרשב"ל במס' שביעית:

ר"ה

מסורת הש"ס

ב"מ קיז נדרים כד פ"ב

פ' תוס' כתובו' ד פ"ב ד"ה ור"י ותוס' שם נט ד"ה כתבו תוס' ב"ב קע ד"ה אין כלכם (תוספ' פ"ק דמליעא) (גיטין פ"ס הלכה ח)

כתובות ט פ"א

שם סז פ"ב וש"נ

ב"ב. קע פ"ב

עין משפט נר מצוה

כג

א מיי' פי"א מהל' מכירה ה"ס סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' נה ס"א וסי' רז סי"ב

כד

ב מיי' פכ"ג מהל' מלוה ולוה הי"ב ופ' בהשגו' ובמ"מ סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' מא ס"א וכ

כה

ג מיי' שם הט"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סי' נד ס"א

מראה הפנים

מודה בהוא דיהיב בריה גו אומנתה. דין זה אינו מפורש להדיא בדברי הפוסקים ויש לדמות לדין המוזכר בהגהמיי' בפ"ח מהל' מכירות על הסיא דאם הוכיר לא תעביד אשלם כמיטבא מכאן פסק ר"י שהשוכר מלמד תינוקות וקבל עליו שמלמד קנס אם יחזור בו וכו' אין זה אסמכתא דלא חשיב גוזם כיון שמפסיד בחזירתו והוי כמו הוכר ולא תעביד דכל דבר שבידו ולא גוזם לא חשיב לעבות אסמכתא ודין זה מוסכם הוא בכי' ר"ן וס"ג בדין האומנות דדבר שבידו הוא ולא גוזם. ומפני חיי הבריות' כדקאמר הש"ס בפ' הנזקין:

האומר אבד שטרי ב"ד עושין לו קיום: וכן הוא בתוספתא פי' י"א: והתם בדף קס"ח ע"ב גרסינן בברייתא הרי שבא ואמר אבד שטר חובי אף ע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו וכו' אין כותבין לו את השטר כד"א בשטרי הלוואות אבל שטרי מקח וממכר כותבין חוץ מן האחריות שבו. וכך הוא מוסכם בפוסקים ויש לומר דס"ג בשטרי מקח וממכר איירי:

אילו שמע רב מתנייה לא הוה מימר הדא מילתא. והכי אמר התם בדף ק"ע ע"ב: אי שמיעא ליה לרב הא ברייתא דתניא עדים מקרעין את השטר וכותבין וכו' הוה

ר' יוחנן בעי אם צריך להזכיר זמן ראשון בשני על הדא א"ר יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה :

הלכה ז מתני' [א] *שני אחין אחד עני ואחד עשיר הניח להן אביהן מרחץ ובית הבד עשאן לשכר השכר לאמצע עשאן לעצמו הרי העשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחצו במרחץ קח לך זיתים ובוא ועשה בבית הבד [ב] שנים שהיו בעיר שם אחד יוסה בן שמעון ושם אחד יוסה בן שמעון אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה *ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב [ג] *נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסה בן שמעון פרוע שטרות שניהן פרועין כיצד יעשו ישלשו אם היו משולשין יכתבו סימן אם היו בסימנין *יכתבו כהן [ד] האומר לבנו שטר בין שטרותיו פרוע ואין ידוע אי זהו שטרות כולם פרועין נמצא לאחד שם שנים הגדול פרוע והקטן אינו פרוע: **גמ'** תני לא דומה אימת שטר גדול לאימת שטר קטן :

הלכה ח מתני' *המלוה [ה] את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב אם אמר [ו] על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב רשב"ג אומר אם יש נכסים ללווה בין כך בין כך לא יפרע מן הערב :

גמ' ר' אבהו בשם ר' יוחנן *בשיש [ז] נכסים ללוה אבל אין נכסים ללוה יפרע מן הערב ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב ואפי' יש נכסים ללוה. תמן מרין בכל מקום הלכה כרשב"ג *חוץ מערב וציידן וראיה אחרונה. אמרין ובלבד במשנתינו. ר' אמי בר קרחה בשם רב ולמה אמרו בכל מקום הלכה כרשב"ג שהלכות קצובות היה אומר מפי בית דינו :

הלכה ט מתני' כיוצא בו אמר רשב"ג אף [ח] *הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידיר הנייה שמא יעשו קינונייא על נכסיו של זה ויחזיר את אשתו : **גמ'** חמוי דברתיה דר' חגי הוה ערבא בפורנה דברתיה דרבי חגיי והוה מבזבזה בנכסייא. אתא עובדא קומי ר' אחא אמר צריך להדיר הנייה. אמר רבי יוסי אין צריך להדיר הנייה. אמרין

ר' יוחנן בעי. על הא דרב דאם צריך להזכיר זמן ראשון בשני א"כ היאך אמר ר' יוסי על הדא וכן יפה לו ואל ירע כח זה והרי לא הורע כחו של המלוה דהא זמן הראשון כתוב בו ונמצא טורף הוא הלקוחות שקנו אחר זמן הראשון :

הלכה ז מתני' שני אחין. איידי דתני רישא מי שפרע מקצת חובו דסבר ר' יוסי כתבינן שובר ואי אבד שוברו יאכל הלה וחדי תנא נמי שני אחין א' עני ואחד עשיר דדמיא לה דאי לית ליה לעני עבדים ולא זיתים אכיל הלה וחדי וכן נמי הא מתני' שנים שהיו בעיר דמיא להו בהאי ענינא : קח לך עבדים. שיחממו לך המרחץ או קח לך זיתים וכו' ותשמש בהם או אשמש אני בו וכלומר דבהיא חזקה שהניח לנו אבינו והיה כן לעולם ואין העני כופה את העשיר לקנות חלקו אלא א"כ אמר לו קנה ממני או מכור לי והריני לוה וקונה או אני מוכר לאחרים וקונה הדין עמו : אינן יכולין להוציא שט"ח זה על זה. דכל אחד מהן יכול לטעון זה השטר שבידך אני החזרתיו לך כשפרעת לי המעות שהלויתיך : ולא אחר יכול להוציא עליהן שט"ח. דכל חד מלי מדחי ליה לגבי חבריה : נמצא לאחד בין שטרותיו. שובר ששטרו של יוסף בן שמעון פרוע שטרות שניהן שעליו פרועין : ישלשו. יכתבו שם אבי אביו : אם היו משולשין. שהיו גם שמות אבי אבותיהן שוין : יכתבו סי'. פלוני שהוא ארוך או גוץ וכיוצא בזה : ואם היו. שוין בסימנין יכתבו כהן אם היה א' מהן כהן ואם היו שניהם כהנים יכתבו דורות דור רביעי : שטרות כולם. שלו בחזקת פרועין הן : נמצא לאחד שם שנים. אם נמצא שם על לוה אחד שני שטרות אחד גדול ואחד קטן : הגדול פרוע. דמסתמא הוא פרוע כדמפרש בגמרא : והקטן אינו פרוע. דשטר אחד בין שטרותיו קאמר ולא שנים : **גמ'** לא דומה אימת שטר גדול. טעמא דהגדול פרוע מפרש דזה יש לו אימה ביותר בשטר גדול שעליו ומסתמא פורע אותו בתחלה ואפי' אין לו לפרוע כל הסך מסתמא כל מה שנותן נותן הוא על שטר הגדול כדי לפטור החוב הזה וכשאמר זה השטר פרוע כולו הוא ודאי הגדול פרוע :

הלכה ח מתני' לא יפרע מן הערב. לדין תחלה עד שיתבע את הלוה לדין ויחייבו אותו ב"ד ואם אין לו מה לשלם או שאין בית דין יכולין להוציא

ממנו אז יפרע מן הערב : אם יש נכסים ללוה. התם קאמר דחסורי מחסרא וה"ק ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב במד"א כשאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב וקבלן אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן רשב"ג אומר אם יש נכסים ללוה אחד ערב ואחד קבלן לא יפרע מהן. ערב הוא שאמר תן לו ואני ערב קבלן הוא שאומר תן לי ואני נותן לך ואין הלכה כרשב"ג : **גמ'** ר' אבהו בשם ר' יוחנן. מפרש לפלוגתייהו דת"ק ורשב"ג הכי : בשיש נכסים ללוה. הוא דלא יפרע מן הערב תחלה אבל אם אין נכסים ללוה יפרע מן הערב ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב תחלה ואפי' יש נכסים ללוה ועלה קאמר רשב"ג דאם יש נכסים ללוה אפי' אמר על מנת שאפרע ממי שארצה לא יפרע מן הערב : תמן. בבבל אמרין בכל מקום הלכה כרשב"ג חוץ מערב דמתני' ולידן בפ' מי שאחז וראיה אחרונה בפ' זה בורר דקתני התם בסוף הפרק בני דינים של ראיה ובראיה אחרונה אין הלכה כמותו. ובלבד במשנתינו. הלכה כרשב"ג במקום ששנה במשנה אבל לא בברייתא : שהלכות קצובות. עיקרות ומקובלות מפי בית דינו :

הלכה ט מתני' כיוצא בו אמר רשב"ג אף הערב לאשה בכתובתה. ואין לבעל נכסים וצריך הערב לפרוע לה כתובתה כשמגרשה בעלה לא יפרע הכתובה עד שידירנה הבעל תחלה הנאה על דעת הרבים נדר שאין לו התרה שלא יוכל להחזירנה דחיישינן שמא דעתו להחזירה ולאכול כתובתה לאחר שהגבנה מן הערב. ומסקנא דערב דכתובה לא משתעבד כלל ואפי' אין לו נכסים לבעל מאי טעמא מלוה קעביד ולאו מידי חסרה ואי ערב דכתובתיה דכלתיה הוא בשביל בנו משתעבד דהכא לגבי בריה שעבודי שעביד נפשיה וקבלן דכתובה משתעבד הוא אפי' לאשה דעלמא וכשהיא רוצה להפרע ממנו לא יפרע עד שידירנה בעלה הנאה על דעת רבים : **גמ'** חמוי דברתיה דר' חגיי. היה ערב בעד בנו לכתובת כלתו והוה מבזבזה בניכסה ועשתה חובות הרבה ומשום כן היה בעלה רוצה לגרשה ופסק רב אחא כרשב"ג דצריך לידור הנאה שלא יעשו קנוניא ויחזירנה : אמר ר' יוסי אין צריך לידור הנאה. דלא חיישינן לקנוניא : אמרין

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"א מהל' שכנים ה"ב סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קעא ס"ו

כז
ב מיי' פכ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ח סמ"ג עשין צד טוש"ע חו"מ סי' מט סעיף ו

כח
ג מיי' שם טוש"ע שם ס"א

כט
ד מיי' שם פט"ו ה"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' סה סכ"ג

ל
ה מיי' שם פכ"ה ה"ג סמ"ג עשין צד טוש"ע שם סי' קכט ס"ט

לא
ו מיי' שם ה"ד סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ו

לב
ז מיי' שם ה"ב ד סמ"ג שם טוש"ע שם

לג
ח מיי' פי"ז מהלכות אישות ה"ט וע' בהשגו' ובכ"מ סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קב ס"ו

מסורת הש"ס

ב"ב יג ע"א

גיטין כד ע"ב
ב"מ כ ע"ב

תוס' כתובות כד ד"ה אמנה

בכורות מח ע"א

ב"ב קעג

גיטין כה וע"ב

ערכין כג ע"א

מראה הפנים

הוה הדר ביה וקאמר התם דשמיע ליה ולא הדר ביה דעדים שעשו שליחותן אין תוזין ועוזין ודוקא בי דינא דאלימי לאפקועי ממונא :

על הדא אמר רבי יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה. הכי מקשה גם כן התם למאי דגרים בברייתא דכותבין לו שטר אחר מזמן הראשון. והא רבי יהודה נמי מזמן הראשון קאמר ומשני ה"ק ליה ר' יוסי לר' יהודה אי מזמן ראשון קאמרת פליגנא עלך בחדא וכו'. והשתא למאי דקי"ל כר' יוסי והברירה ביד המלוה אם רוצה מחליפין לו בית דין שטר אחר וכותבין מזמן הראשון או אם רצה יכתוב שובר וכן מסקנת הפוסקים :

רבי אבהו בשם ר' יוחנן בשיש נכסים ללוה וכו'. משמע דהחילוק בין יש נכסים ללוה או אין לו אריכא קאי ואם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה לעולם יפרע מן הערב ואפי' יש נכסים ללוה. והתם דף קע"ג ע"ב גרים אפיסקא אם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה אמר רב"ח א"ר יוחנן לא שנו הלא שאין נכסים אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב וקאי התם נמי לא שנו כדקאמר חסורי מחסרא וכו' כמו שהבאתי במתני'. ולפ"ז הכי לא שנו דהכא ודהתם מתרי אסדדי. ולפי פי' הרמב"ן ז"ל שפירש נמי דהתם דעל יפרע מן הערב תחלה קאי ועלה אמר ל"ש אלא כשאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מהערב תחלה ודקדק בחידושיו על פי' הר"י הלוי ז"ל שפי' דעל פרעון מן הערב כלל לו לא יפרע כלל קאמר. ומעתה ניחא הא דהכא דהתם מפרשינן דעל תחלה קאי ואם יש נכסים ללוה לא יפרע לעולם מן הערב תחלה והכא ס"ק בשיש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב כלל ואפילו לאחר שתבע מן הלוה דהא יש לו נכסים ללוה וירד עמו לדין ויכופנו אבל אין נכסים ללוה יפרע מן הערב אחר שתבע את הלוה ולא פרעו ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה אפילו יש נכסים ללוה יפרע מן הערב אחר שתבעו ללוה ולא פרעו אבל בתחלה לא יפרע מן הערב לעולם בשיש נכסים ללוה ואפי' א"ל ע"מ שאפרע ממי שארצה והשתא אתיא כדהתם ודעת הרמב"ם ז"ל לפרש לא שנו דהתם כפי' רבו ז"ל כמו שנראה מדבריו פכ"ה ממלוה הלכה ג' והלכה ד'. וכמה שפסק אם אמר בפי' תחלה לעולם יפרע מן הערב ודינו כקבלן כבר הסכימו רוב גדולי האחרונים לזה וטעמא דכל ליכא יתירה לעפויי אתא והרי התנה כמו בתחלה הוא :

ונפק

עין משפט נר מצוה

לד
א מיי' פי"א ממלוה ולוה ה"ד סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' לט ס"א וסי' קיא סעיף א

לה
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' לט ס"א

לו
ג מיי' שם פ"ג וה"כ פ"א ופי' כהבגות ומ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' כט ס"א ובטור סי' לט

לז
ד מיי' שם פכ"ו ה"א וע' כמ"מ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' הקט ס"ד

לח
ה מיי' שם פכ"ה ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם ס"א

לט
ו מיי' פ"ט מהמטה הכ"ג טוש"ע חו"מ סי' מו סל"ב

מ
ז מיי' פ"א מגרשין ה"ג סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלו ס"ו

מא
ח מיי' שם הכ"ח ופ"ג שם ז"ס סמ"ג שם טוש"ע שם

מב
ט מיי' פ"ג מעדות סמ"ג עשין קט טוש"ע חו"מ סי' מו סל"ח בהג"ה

אמרין חברייה קומי ר' יוסי ומה אילו דיחזיר ויסבינה לית מרי חובה אתי וטרף. אמר דלא יחזיר ויעבדינון מטלטלין. או פרא פרנון ולא משכח מרי חובא מה מתפס ונפק עובדא כרבי אחא:

הלכה י מתני' *המלוה [א] את חבירו בשטר גובה מנכסין משועבדין

על ידי [ב] עדים גובה מנכסין בני חורין הוציא עליו [ג] כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין [ד] *והערב שהוא יוצא אחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין מעשה בא לפני ר' ישמעאל ואמר גובה מנכסים בני חורין אמר לו בן ננס אינו גובה לא מנכסים משועבדין ולא מנכסים בני חורין אמר לו למה אמר לו [ה] החונק את אחד בשוק אמר לו הנח ואני נותן לך פטור שלא על אמונתו הלווהו ואי זהו ערב שהוא חייב לו אמר לו הלווהו ואני נותן לך חייב שכן על אמונתו הלווהו אמר רבי ישמעאל *הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות שאין מקצוע בתורה גדול מהן שהן כמעיין הנובע וכל הרוצה לעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס:

גמ' *רב הונא אמר הקדמה פסולה והשטר כשר. והתנינן [ו] *פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול הדא דתימר דרב הונה ר' לעזר ור"ש בן יקים הדא דרב הונא ר' לעזר אמר אע"פ *שאין עליו [ז] עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדין שאין העדים [ח] חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. והיכי אם באותן שהכחישו עדותן הכחיש עדותן כמי שאינה והשטר כשר. אם באותו שלא הכחישו עדותן אמר. הא אמר ריש לקיש עשו העדים *החתומין בשטר כמי [ט] שנחקרה עדותן בב"ד. מאי

סליק מסכתא בבא בתרא בסייעתא דשמיא

ר"ה אמר הקדמה פסולה והשטר כשר וקאי על שט"ח המוקדמין וכן ס"ל לרשב"ל כמס' שביעית ופריך והא תנינן פרוזבל המוקדם כשר והתם בסוף מס' שביעית מסיק דמוקדם ומאוחר כשר ואינו מוגה אלא מטעת הכתב. אם אומר את כן בשטרות מה בין פרוזבל מה בין שטר והש"ס קיצר כאן וסמך על הא דמס' שביעית כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה הדא דתימר דר' הונא מיותר. ר"א ורשב"י הדא דר"ה כר"א דר"א אמר אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לו בפני עדים כשר. דע"כ הא דר"ה מיירי בע"מ וכר"א דע"מ כרתי כדמסיק והיכי אם באותן שהכחשו עדותן הכחיש עדותן כמי שאינה והשטר כשר בתמי' כיון דהוכחשו העדים והוין פסולין לאותו עדות האיך תימר דהשטר כשר ואם באותן שלא הוכחשו עדותן אלא העדים בעצמם אומרים שהיא מוקדם הא אמר רשב"ל עשו עדים החתומים בשטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד וא"כ שוב אינן יכולין להגיד מוקדם הי' דבריגו. ואלא ע"כ מיירי בהוכחשו עדותן א"כ היכי השטר כשר מזמן השני. אלא ע"כ מיירי בע"מ וכר"א דעמ"כ ואע"פ דר"א מודה במזויף מתוכו שהיא פסול כדאיתא בכו"כ מקומות הא הוא משום דילמא אתא למיסמך עלי'. ולפיכך כשר בשמות מובהקין כדאיתא במס' גיטין דף י' ע"ב וכיון דר"ה ס"ל כב' כיתי עדים המכחישות זו את זו דזו באה כפ"ע ומעידה א"כ כשירין הם במקום אחר ולא איכפת לן על מה שיסמכו עליהם במקום אחר. מאי כדון באינן דמרין כן זה מוכא לעיל על מתניתין מי שפרע מקצת חובו דהיכי יהלוף שטר אחר בזמן שני דהיכי יכתבו להשטר בפנינו עדים בזמן פלוני (דהיא זמן השני) לוה פלוני מפלוני דהא בזמן שני לא לוה. ומפרש דלא כותבין שטר הלואה אלא שטר הידעה בפנינו עדים בזמן פלוני הודה פלוני בן פלוני. ואמר אני פלוני בן פלוני לויתי מפלוני. ופלוני ערב רב אמר צריך להזכיר זמנו של ראשון בשני כדפירשנו לעיל צריך ואין לו תקנה. וכיון שלא נכתב בשטר זמן הראשון אלא זמן השני לא יכול לגבות מזמן הראשון דס"ל כר' יוחנן גבי שטר מוקדם דבשטר דאין מגבינן בי' בזמן הכתוב בי' לא מגבינן בי' בזמן אחר. וע"כ ס"ל לרב לעיל בה"ו דעושה לו קיום ב"ד. ושמואל אמר א"צ להזכיר בשטר זמן הראשון דאפילו אם לא נכתב זמן הראשון גמי יגבה מזמן הראשון דאפילו דנכתב בשטר זמן אחר מ"מ גובה בזמן אחר. דס"ל כרשב"ל גבי מוקדם דאפילו נכתב בשטר זמן זה מ"מ כשר לגבות מזמן אחר כדאיתא בירושלמי סוף מס' שביעית פלוגתא דר"י ורשב"ל בזה. וע"ז קאמר דאתיא דרב כר' יוחנן ושמואל כרשב"ל דפליגי בשטר מוקדם אם גבינן בזמן אחר שלא בזמן השטר:

אמרין חברייה קומי ר' יוסי. אפילו לטעמא דידך נהי דלא חיישת לקנוניא בשביל הבעל הא אכתי איכא למיחש דאלו יחזור ויקחנה וכי לית בעלי חובות שלה כאן וטורפין ממנו את דמי כתובתה: אמרי דלא יחזור. כלומר דלא יהא שיחזור ויקחנה אין חשש מבוס כ"ח דיש תקנה לזה שיעשה מן מעות הכתובה מטלטלין דברים שיכול להבריחן מפני הב"ח: או פרא פרנון. הוא כמו נכסי צאן ברזל. ובהרבה מקומות נשתמשו בזה הלשון במסכת כתובות וכלומר שיעשו מן המעות קרן קיימת שיהו כמו נכסי צאן ברזל שלא תוכל לאבדן וב"ח יבא ולא ימצא מה לטרוף וא"כ יש תקנה לזה ואפ"ה נפק עובדא והכריעו כר' אחא:

הלכה י מתני' המלוה את חבירו בשטר. אע"פ שאין כתוב בו אחריות נכסים גובה מנכסים משועבדים דקי"ל אחריות טעות סופר הוא אם לא כתבו בשטר והרי הוא כאלו נכתב: הוציא עליו. המלוה כתב ידו של הלוה שהוא חייב לו ואין כאן עדות אחרת: גובה מנכסים בני חורין. ולא ממשועבדים דכיון דאין בו עדים לית ליה קלא ולא ידעי ביה לקוחות כי היכי דליזדהרו: אחר חיתום שטרות. אחר שחתמו העדים בשטר כתב אני פלוני בן פלוני ערב: גובה מנכסים בני חורין. של הערב דכיון דלא חתימי סהדי על הערבות הויא לה מלוה על פה: א"ל בן ננס. אינו גובה כלל דס"ל לבן ננס כל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב שלא על אמונת הערב והבטחתו הלוהו. ואמרינן בגמרא ואע"פ שקילס רבי ישמעאל את בן ננס אין הלכה כבן ננס: גמ' הקדמה פסולה והשטר כשר. עיקרה דהאי סוגיא היא בפ' בתרא דשביעית ולא מייתי לה הכא אלא איידי דאיירי במשועבדין ומביאה בקצרה כדרך הש"ס הזה דהתם תנן שט"ח המוקדמין פסולין והמאוחרין כשירין ופליגי התם רבי יוחנן ור"ל דר"ל ס"ל פסולין ממש ואינן נגבין לא מזמן ראשון ולא מזמן שני ור"ל קאמר אינו מוגה אלא מטעת הכתב והיינו דרב הונא הכא דס"ל לענין הקדמת הזמן פסול הוא לגבות בו מאותו זמן שהקדימו וכתבו אבל השטר כשר לגבות בו מזמן כתיבת השטר: והתנינן. התם פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול לפי שמייפה את כחו שיכול לגבות בו כל השטרות הנעשים לפני הזמן שכתוב בפרוזבול ואמרינן התם דתני עלה פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר ואינו מוגה אלא מטעת הכתב כלומר הא דתנן במתני' המאוחר פסול לענין זה הוא פסול שאינו גובה בו מזמן המאוחר הכתוב בו אבל כשר הוא למנות מזמן כתיבת הפרוזבול וכל השטרות הנעשים לפני יום הכתיבה גובה אותן והשתא מסיק התם הקושיא אם אומר את כן בשטרות מה בין פרוזבול מה בין שטר ואמאי קתני לה בברייתא גבי פרוזבול הא בשטרות נ"כ הדין כן: הדא. דתימר דרב הונא דס"ל דכשר הוא לגבות בו מזמן כתיבת השטר כר' אלעזר ס"ל וכן אמר ר' שמעון בן יקים דמילתיה דרב הונא כר"א אתיא דאמר בפ' המגרש אע"פ שאין עליו עדים וכו' דאין חתימת עדים מעכבין בשטרות דאינו אלא מפני תיקון עולם וה"נ ס"ל לרב הונא דהא השתא השטר הזה כמי שאין עליו עדים דמי וכדמסיק ואזיל: והיכי. כלומר דהיכי דמי האי מתני' דשטרי המוקדמין: אם באותן שהכחישו עדותן. שאומרי' העדים מעולם לא חתמנו על שטר כזה א"כ הוי כמי שאין כאן שטר כלל והיכי קאמר עלה רב הונא והשטר כשר בתמיה: אם באותן שלא הכחישו. אלא דמיירי שלא הכחישו עדותן שחתמו עליו אבל אומרים הן שלא ידעו שמוקדם הוא כגון שאומרים שטעו בעיבורא דירחא וכיוצא בזה: אמרי. אכתי קשה הא אמר ר"ל התם ובכתובות ובכמה דוכתי אומר ר"ל עדים החתומין על השטר וכו' וכלומר שוב אינן נאמנין להעיד בענין אחר דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והשתא מסיק הש"ס אליבא דרב הונא דכר' אלעזר סבירא ליה דהא אין עדותן עדות כלל אלא ש"מ ס"ל דלא בעינן עדים בשטרות אלא מפני תיקון העולם:

מאי

מסורת הש"ס
כ"ב קנו פ"ע
שם קכו ע"א כתובות כא
גיטין דף כא כתובות ד' קכ
(שביעית פ"י) ברכות כב
גיטין פו (גיטין פ"ט ה"ד)
כתובות יט ע"ב

תוס' הרי"ד

לא כן אמר רשב"ל עשו עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד עיין כדבריגו בפנים דמוזה מוכח ד"א ורשב"י דמיירי בע"מ אבל במס' שבועות מסיק שמעון בר וות בשם ר"י עשו עדים החתומין על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד הנ"מ כשאומרים לא חתמנו כל עיקר ברם הכא באומרים ע"ז חתמנו ולא חתמנו על זה. ומהתי ירושלמי למד בעה"מ ז"ל במס' ד"ב דכל עדות דהעדים מגוין לטעות נאמנים בן בעצמם וברמב"ן ז"ל בפ' א"נ כתב דהירושלמי מיירי באין כתב ידם יוצא ממקום אחר ומוכא בטור ז"ל חו"מ סי' מ"ב וג"פ שלא כביתו כסוגיא דידן דר"א ורשב"י מוקמי בבבלי זה כפ"מ אבל העדים בעצמם אין נאמנים משום דעשו עדים החתומין על השטר כמו שנחקרה

מראה הפנים

ונפק. עובדא כרבי אחא. והכי הוי המסקנא כתם דלריך להדירה:
רב הונא אמר הקדמה פסולה והשטר כשר. מבואר היטב בפנים ולהבין ג"כ הסוגיא בשביעית והכר מבואר הוא. במאי דפליגי הפוסקים בענין מה דלמדין אנו מסוגיא דשביעית דבפ"ת בספר כ"ז ת"א מייתי לגיה הסוגיא דהתם ומיזכרים בטור ובב"י סי' מ"ג ויש לברר מסוגיא זו דמשמע כהמפרשים דנתקיים כתב ידן בב"ד הוא:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

בס"י איתא איפכא אמר לו בן ננס וכו'

כ"ב קטו

מאי כדון באינון דמרין כן אני פלוני בן פלוני לויתי מפלוני ופלוני ערב. רב אמר צריך להזכיר זמנו של ראשון בשני ושמואל אמר אין צריך להזכיר זמנו של ראשון בשני. רב ושמואל רב כר' יוחנן ושמואל כרשב"ל. *ר' יסא בשם ר' יוחנן אמר אע"פ שקילסו ר' ישמעאל את בן ננס על מדרשו קילסו אבל אינה כבן ננס. שמעון בר ווה בשם ר' יוחנן *אף בחנוק הלכה כרבי. א"ר יוסי ואת שמע מינה בר נש דהוה צייד לחבריה בשוקא אתא חד ומר שבקיה ונא יהב מן אהן נביי ומן אהן לא נביי:

הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא ברחמי שמייא

מאי כדון. השתא מקשי לר"ל גופיה דהא איהו התם בשביעית כרב הונא קאמר דאינו מוגה אלא משעת הכתב ועכ"פ מזמן השני גובה ס"ל והרי אין כאן עדים דעדים החתומין בשטר כמי שנחקרה עדותן הוא ומשני דאפ"ה לענין זה סומכין על עדותן: באינון דאמרין כן אני פלוני וכו'. כלומר דמיירי שהעדים מעידין אין אנו יודעין יותר מעדות זה שזה אמר לפנינו אני פלוני לויתי מנה וכן פלוני ערב הוא מזה אנו יודעין ועל זה חתמנו ולא חתמנו על זמן המוקדם והכי משני לה בשביעית אליבא דר"ל הא דאמרינן עדים החתומין כמי שנחקרה עדותן ואין חוזרין ומגידין בשאמרו לא חתמנו כל עיקר ברם הכא אמרי על זה חתמנו ולא חתמנו על זה: רב אמר צריך להזכיר וכו' רב ושמואל וכו'. כלומר פלוגתא דרב ושמואל לעיל בהלכה ו' אתיא כפלוגתא דרבי יוחנן ור"ל דפליגי בשטרי מוקדמין דהרי רב דאמר לעיל גבי מי שנמחק שטר חובו יחליף את השטר וקאמר רב דכשמחליף צריך להזכיר זמן שטר הראשון בשטר השני והיינו משום דרב ס"ל התם דדוקא בית דין הוא דעושין לו קיום משטר אחר אבל לא העדים דכיון שהעידו כבר ועשו שליחותן שוב אין יכולין לחזור ולהעיד והלכך כיון דב"ד הוא דעושין השטר זמן הראשון הוא דכותבין דאין לפניהם אלא השטר הנמחק שמעידין עליו פלוני לוה מפלוני סך כך וכך בזמן כך ואותו הוא דכותבין ומיהא שמעינן דמילתיה דרב כרבי יוחנן דאמר בשטרי מוקדמין פסולין לגמרי ואפי' מזמן השני אינו נגבה ומשום דאין סומכין על העדים דאחר שכבר חתמו בשטר הזה אין חוזרין ומגידין והכי נמי ס"ל לרב בהא דלעיל: ושמואל. דס"ל דא"ל להזכיר זמן ראשון בשני והיינו משום דס"ל דאפי' העדים יכולין לעשות לו שטר אחר וכותבין מזמן השני ס"ל כר' שמעון בן לקיש דקאמר אינו מוגה אלא משעת הכתב וכדאמרן לעיל אליביה דנאמנין לומר על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו: אמר לו בן ננס וכו'. אע"פ שקילסו לו ר' ישמעאל למדרשו הוא שקילסו שיפה דורש הוא אבל אינה הלכה כבן ננס אלא אע"פ שערב לאחר מתן מעות הוא משתעבד הוא בקנין: אף בחנוק הלכה כר' ישמעאל נ"ל. וכלומר דר' ישמעאל חולק על בן ננס אף בחנוק וס"ל דזה משעבד נפשיה הוא כשא"ל הנח לו ואני נותן לך: אמר רבי יוסי. כמתמיה ואם כן את שמע מינה בר נש דהוה צייד לחבריה בשוקא מלשון צודה לקחת נפשו ואתא חד ואמר שבקיה ואנא יהב לה מן אהן גביי מזה האיש דאמר שבקיה הוא דגובה ומזה הלוה אינו גובה בתמיה במה נעשה זה בעל חוב שלו דלא היה מתכוין אלא להציל את זה וקסבר מלוה קעביד:

הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא

מראה הפנים

הוא דמיירי דהא בשבועות קאמר הכא אם כאותן שבכתיבו עדותן וכו' ואם לא נתקיים כ"י מאי הוכחתו דאיכא ויש לדחות ואין לי להאריך. ובעיקר הדין של שטרי מוקדמין נתבאר היטב בפ"ק דמליעא בשמעתתא דמלא שע"ת ובהלכה הסמוכה וגם ביארתי מחלוקי הדעות ובענין תירוץ הקושיות ומה שנלמד במקור הדין ושייך לו מסוגיות ע"ש מ"ש בסייעתא דשמיא:

אמר ר' יוסי ואת שמע מינה וכו'. דברי ר' יוסי ע"כ בתמיהה מיהפרשא דאל"כ מה לו לחזור בדברים ובהכי אזלא המסקנא דהכא בדהתם דאין הלכה בחנוק כמותו ובגר כתבו בתוספות גם דיש בספרים שלא היה כתוב כבן כלל הא דר' יוחנן דהתם כזה ונתת לזה מזה:

תוס' הרי"ד

שנחקרה עדותן בב"ד. ול"ש על שיטת הגמ"ש ז"ל אבל לפי הרמב"ן ז"ל ניחא דשמעון בר ווא בשם ר' יוחנן בירושלמי דמס' שבועות מוקי כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אבל ר"א ובש"ס מוקי על כל אופנים אפילו שכת"י יוצא ממקום אחר ע"כ מוקי כר"א דס"ל דעמ"כ ודוק:

סליק מס' ב"ב בסייעתא דשמיא

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

דיני

ממונות [א] בשלשה [ב] גזילות וחובות בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה האונס [ג] והמפתה ומוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכמים אומרים המוציא שם רע [ד] בעשרים ושלשה שיש בו דיני נפשות: **גמ'** מנן תיתי ליה °והיו אלה לכם לחקת משפט הייתי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה. ומניין לדיני ממונות שהן בשלשה *°ונקרב בעל הבית אל האלהים ריבה בה דיין אחד °עד האלהים הרי שנים °אשר ירשיעון אלהים הרי כאן שלשה דברי ר' יאשיה רבי יונתן אמר הראשון תחילה נאמר. ואין דורשין תחילות. אלא עד האלהים הרי אחד אשר ירשיעון אלהים הרי שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שלשה. ר' אומר בשנים הכתוב מדבר אתה אומר בשנים או אינו אלא באחד כשהוא אומר אשר ירשיעון אלהים אין כתיב כאן אלא אשר ירשיעון אלהים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שלשה. ר' אבהו בעי וכרבי דיני ממונות בחמשה ושיגמר בכ"ג. אשכח תני רבי חזקיה הואיל ואמרה תורה הרוג על פי מטים הרוג על פי עדים מה עדים שנים אף מטים שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן אחד הרי חמשה.

לא

תורה אור: במדבר לה. שמות כב. שם. שם.

הלכה א מתני' דיני ממונות. דהיינו הודאות והלואות: בשלשה. אפילו הדיוטות דמן התורה אלהים כתיב בפרשה ומשמע מומחין וחכמים הקילו שלא להצריך שלשה מומחין כדי שלא תנעול דלת בפני לווין שמא יכפור הלוה ולא ימצא מומחין לכופו לדין: אבל גזילות וחובות. וזהו חבלות בג' מוחין דאלהים כתיב בפרק שומרין ג' פעמים ומינה ילפינן לשלשה מומחין: נזק. אדם שהזיק או שור המועד דמשלמין נזק שלם: וחצי נזק. שור תם שהזיק והע"ג דהיינו חבלות איידי דבעי למיתני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאינו משלם כמה שהזיק אלא יותר תני נמי חצי נזק שאינו משלם כמה שהזיק בהרי משלם פחות ואיידי דתני חצי נזק תנא נמי נזק: ומוציא שם רע. לא מצאתי לבהך בתולים וענשו אותו מאה כסף: שיש בו דיני נפשות. דאם אמת היה הדבר וזנתה תחתיו וסקלוה ודיני נפשות בעשרים ושלשה הן והלכה כחכמים:

גמ' מנן תיתי ליה. דדיני ממונות בשלשה דהא ג' אלהים הכתובים בפרשה בשומרים הוא דכתיבי וזהו גזילות וכן חבלות דמה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו אבל בהודאות והלואות מנא לן: והיו אלה לכם לחקת משפט. כתיב בפרשת ערי מקלט: הייתי אומר. לשון קושיא היא וכלומר דמהאי קרא נימא דהקישן הכתוב לענין שיהא צריך דרישה וחקירה בדיני ממונות כמו בדיני נפשות ולעולם דיני ממונו' בשלשה מנא לן. א"כ הייתי אומר בניחותא היא וכלומר דממשפט ילפינן דדין אחד לכל דיני ממונות והוקשו דיני הודאות והלואות לגזילות וחבלות דבשלשה וכמו דהוקשו דיני ממונות לדיני נפשו' דאפילו דרישה וחקירה בעו מן התורה. והך ומנין וכו' דלקמיה ברייתא אחריתא היא וכמו והאי תנא מייתי לה מהכא: ריבה בה דיין אחד. מדלא כתיב אל השופט: ואין דורשין תחילות. דלגופיה איצטריך דליבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: אין ב"ד שקול. דס"ל דבעינן בית דין נוטה כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים: בשנים הכתוב מדבר. קרא דאשר ירשיעון אלהים בשני' הוא מדבר וכדמסיק דאשר ירשיעון מלא כתיב: וכרבי. ולדברי רבי א"כ ניבעי דיני ממונות בחמשה וכדי שיגמור בב"ד של ג' דהא לדידי' ארבעה כתיבי ואין ב"ד שקול הרי כאן חמשה: אשכח תני ר' חזקיה. כלומר דבאמת אשכחן ברייתא דתני ר' חזקיה דבעי חמשה וכרבי אתיא: הרוג על פי מטים. דכתיב אחרי רבים להטות והרוג דקאמר לאו דוקא הוא דהא בדיני ממונות מיבעי אלא כלו' דהואיל ואמרה תורה לנטות בדין ומקשינן לעדים מה עדים שנים דכתיב על פי שנים עדים וגו' אף מטים בדין צריך שיהו שנים מזכין ושנים מחייבין ואין בית דין שקול מוסיפין עוד אחד הרי חמשה:

לא

מנן תיתי לי' והיו אלה לכם כו' הייתי אומר אחד דיני ממונו' ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ומנין לד"מ שהן בשלשה פי' הא מלינו דדמי דיני ממונות לדיני נפשות מקרא דיהיו אלה לכם דהא בשביל זה הייתי אומר דדיני ממונות בעי נמי דרוח"ק אך מדרבנן היא מפני נעילת דלת אמרו חכמים דד"מ לא בעי דו"ח [כדאיתא בבבלי דף ב' ע"ב עיי"ש] וא"כ לפ"ז מנ"ל דד"מ לא שוה לד"נ דצריך כ"ג כמו ד"נ ומנין לדיני ממונות שהן בשלשה ויליף לה מג' פעמים אלקים הכתובים בפרשה ופלוגתא דר"י ור"י אם דורשין תחלות:

רבי אומר בשנים הכתיב מדבר כו' אשר ירשיעון אלקים אין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי שלשה וע"כ הכונה בברייתא הזאת דמסיים הרי שלשה דע"כ דבעינן שלשה בגמר הדין דיגמור הדין ע"פ שלשה כדאיתא בבבלי ד"ג ע"ב עיי"ש דל"ל דלא בעינן כל עיקר אלא שלשה ז"א דממנ"פ אי לא דרשינן תחלות א"כ הוי שלשה מפורש בקרא אפילו בלא הסברא דאין ב"ד שקול ואי דדורשין תחלות א"כ ע"י הסברא דאין ב"ד שקול בעינן חמשה והו"ל לרבי לסיים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי חמשה ואלא ע"כ דלעולם בעי חמשה והא דמסיים הרי כאן שלשה ה"פ דבעינן שיגמור הדין ע"פ שלשה כדאיתא בבבלי והא דבעינן חמשה היא משום דבעינן ג"ד ע"י שלשה וזהו עיקר הקפדת הכתוב דבעינן ג"ד ע"י ג' וממילא צריך ה' ולא משום דצריך חמשה ע"כ יוגמר ע"י ג' ז"א אלא דהעיקר דבעינן ג"ד בג' ע"כ צריך ממילא ה'. ורבי נמי דריש מסורת וע"כ המסורת מלמד דג הכתובים בפרשה קאי על ג"ד וילפינן זאת מהאם למקרא ואהני מקרא והני מסורת לאשמעינן דהכתיבין בפרשה קאי על ג"ד. ע"ז מקשה ר"א א"כ בעינן לפ"ז בסנהדרי קטנה ארבעים וחמשה כדי שיוגמר הדין בכ"ג כדמקשה ר"א בבבלי דף ג' ע"ב עיי"ש. וה"נ פריך הכא ר"א בעי ולרבי דיני ממונות בחמשה ושיגמור בכ"ג וכדברינו דע"כ בעינן חמשה וג' דמסורת דכתיב בקרא קאי על הגמר דין א"כ בעינן שיגגור בכ"ג בסנהדרי קטנה דהא לפי הכתוב דמסורת קאי על ג"ד. אשכח תני ברייתא אחריתי דתנא ר' חזקי' דמסיק בהאי ברייתא מפורש דמסיק דבעינן חמשה ולא כהברייתא הזאת דבעינן לרבי חמשה ומסיק הרי כאן שלשה לגמר דין לפי הכתוב ז"א דלא מסיק אלא הרי כאן חמשה וגזה"כ כאן דבעיי' חמשה והקרא לא מיירי בג"ד ומביא הברייתא לא בשביל דיליף מדרש אחר הנפ"מ. ז"א דאין נפ"מ בין מדרש דברייתא הזאת לבין הדרש דברייתא דתני חזקי' אלא מהמסקנא דמסיק שם הרי כאן חמשה. ולא כהברייתא הזאת דמסיק הרי כאן שלשה. אלא דלדרשא דהברייתא הזאת נמי בעינן חמשה מה"ת על עיקר הדין:

לא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין ה"א בש"ג פמין ל' טוש"ע ח"מ סי' ג ס"א

ב ג מיי' שם הלכה ט'

ג ד מיי' שם ה"ח וה"ג

ספ"ת הש"ס

סנהדרין ג ע"ב

מראה הפנים

דיני ממונות בשלשה. הקשו התוס' הא דלא תני כופר ושלשים של עבד כדהתנן באלו קנסות וי"מ משום דשור מיתתו בכ"ג וכזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר וכו'. וכלומר דלא משכחת לה כופר אא"כ השור בסקילה ואז הבעלים ג"כ נידונין בכ"ג. דהך דינא הוי וכפשיטותא דהאי ש"ס בסוף ההלכ'. ולפ"ז למאי דמדחו להי"מ ימשום דאיכא המוגלי דבכרי אפי' ר"ע בתם אית ליה כופר שלא בכוונה. והכי קי"ל א"כ בכה"ג דאיכא כופר אף במקום דאין השור בסקילה בהא דין הכופר בשלשה וכן הקנס של עבד ומיהו מומחין בעינן דהא קנסות נינהו וכמ"ד כופרא כפרה הוי והכי קי"ל והכ"ג דמשלם ע"פ עצמו הוא עכ"פ קנסא מיקרי ולאו ממונא הוא לענין זה ועיין בפ"ד דב"ק הלכה ה' ד"ה תיפתר שעבר ושמטו בם כיארתי לבי' הרמב"ם ז"ל ולפי' רש"י והתוס' בענין כופרא כפרה ומשלם ע"פ עצמו. וסיימו התוס' א"נ התנא לא איירי אלא בממון הניתן מיד ליד ור"ל דניתן ליד הניזק עצמו משא"כ בכופר ושלשים של עבד. ועיין עוד מזה בסוף ההלכה ד"ה שור הנסקל כולו ממון הוא:

מנן תיתי ליה והיו אלה לכם לחקת משפט. בהאי פרשתא לא כתיבא דיני ממונות ואפשר דהכי דריש לה דהתורה אמרה בין שיהיה דיני נפשות בין דליכא כגון רוצח בשגגה דאיירי בפרשה משפט א' לכם והש"ד לדיני ממונות דליבעי דרישה וחקירה וא"כ בדין הוא דליבעי נמי מומחין בכל דיני ממונות אלא דתקנת חכמים היא בהודאות והלואות כדי שלא תנעול דלת בפני לווין והתם דריש לה לאה דר' חנינא מקרא דמשפט אחד יהיה לכם דכתיבא דיני ממונות בפרשת מכה בהמה וגו' והתוס' בריש פרקין ד"ה דכרי שכל אין דיניכן דין פלפלו בזה אם הוקשו דיני ממונות אהדדי מהאי קרא וכתבו למאן דלית ליה עירוב פרשיות ס"ל דהוקשו דיני ממונות אהדדי. ונראה לפרש דכשת הסוגיה דהכא דמעיקרא קאמר מנן תיתי ליה דדיני ממונות והיינו הודאות והלואות דבשלשה וקאמר דמקרא לחקת משפט הוקשו כל הדינים אהדדי דאפי' בדרישה וחקירה הייתי אומר דהוקשו דיני ממונות לדיני נפשות אי לאו דתקנו חכמים דבד"מ לא בעינן דרישה וחקירה ומכל מקום הוקשו ג"כ דיני ממונות אהדדי לענין זה דכמו דגזילות וחבלות בג' כך דיני הודאות והלואות וה"ה קאמר ומנין לדיני ממונות בג' כלומר לכל דיני ממונות דקאמרת דגזילות וחבלות גופייהו מנלן וקאמר ונקרב וכו' דהתם גזילות וחבלות הוא דכתיבי. ובענין מה דמתלק כתנא וקתני להו בתרתי בבי לא איירי הכא עד לקמן דפריך קושית הש"ס דהתם לא הן גזילות הן חבלות ועיין לקמן:

אשר ירשיעון אלהים אין כתיב כאן אלא אשר ירשיעון. כדדריש אליבא דרבי התם כדף ג' ע"ב וקאמר ורבנן ירשיעון כתיב ופליגי במסורת וכדכתב הר"ן ז"ל בהא דלקמן קרנות קרנת קרנת משמע מהכא דלפום גמ' צריך להיות בס"ת קרנות בוא"ו בפרשה כבשה דיחיד וכתבו מקלת מפרשים ז"ל בשם הר"ר שלמי' ז"ל דלא כתיב קרנות לא במכתב ולא במסורה וא"כ הוא ל"ע ויש כיוצא בזה ביום כלות משה מלא ורבותינו אמרו דכלת כתיב וכן ולבני הפילגשים מלא ורבותינו אמרו פילגשם חסר וכתב הרשב"א ז"ל דהא הוי פלוגתא דמדינחאי ומערבאי כפלוגתא בן אשר ובן נפתלי ובכל מקום שאנו מולאים מחלוקת בספרים אמרו במס' סופרים שהולכים אחר הרוב עכ"ל וכלומר אחר רוב ס"ת המוגהים כתובין לפנינו:

אשכח תני ר' חזקיה וכו'. ובתוספתא ריש פ"ק קתני בהדיא רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה. ומייתי לה התם. וי"ל דלהכי מייתי להאי ברייתא דר' חזקיה דאפי' להספרים שלנו דירשיעון כתיב דהיינו אליבא דרבי חמשה מפיקינא דעדים:

לא

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ו מסנהדרין ה"ג סמ"ג עשין לז טוש"ע ח"מ סי' כ"ה ס"א
ה
ב מיי' שם פ"ב ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ג ס"ג

מסורת הש"ס

סנהדרין ב פ"ב

(לקמן פ"ז) פ' בכת מו

סנהדרין ד' לג וב'

(בכורות פ"ד) סנהדרין ל"ג וב'

(אבות פ"ד)

תורה אור

שמות כא
דברים יט
מלכים א כב

*לא הן גזילות הן חבלות. אשכח תני ר"ש בן יוחי °ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. אתא מימר לך בפשוטה דקרייא ותייא כרבי יוסי בר חלפתא. ר' יוסי בר חלפתא אתון תרין בר נש מידון קומוי א"ל על מנת שתדיננו דין תורה. אמר לון אני איני יודע דין תורה אלא היודע מחשבות יפרע מאותן האנשים. מקבלין עליבון מה דנא אמר לכון. רבי עקיבה כד הוה בר נש אזל בעי מידון קומיה הוה א"ל הוו יודעין לפני מי אתם עומדין לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר °ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ולא לפני עקיבה בן יוסף. *תני קודם לארבעים שנה עד שלא חרב *הבית ניטלו דיני נפשות ובימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות. אמר ר"ש בן יוחי בריך רחמנא דלינא חכים מידון. *שמואל אמר שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חצוף ר' יוחנן וריש לקיש תריהון מרין אפילו שנים שדנו אין דיניהן דין. תמן *תנינן היה [א] דן את הדין זיכה את החייב חייב לזכאי טימא לטהור טיהר לטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ר' בא בשם ר' אבהו בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים. מה אנן קיימין אם בשטעה ודנן משיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי. אם בשטעה ודנן דין תורה בדא ישלם מביתו. רבי בא בשם רבי אבהו בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה על מנת שתדיננו דין תורה וטעה ודנן משיקול הדעת מה שעשה עשוי מפני שטעה ודנן משיקול הדעת ישלם מביתו שהגים דעתו לדון יחידי דין תורה *דתנינן אל תהי דן [ב] יחידי שאין דן יחיד אלא אחד. א"ר יהודה בן פזי אף הקב"ה אין דן יחידי שנאמר °וכל צבא השמי' עומדי' עליו מימינו ומשמאלו אילו מטין לכף זכות ואילו מטין לכף חובה. אע"פ שאין דן יחידי

חותם

פני משה

לא הן גזילות הן חבלות. אטו בכלל דיני ממונו' לא הן גזילות הן חבלות ומפני מה חלקן התנא לשנותן בתרתי : אשכח תני ר"ש בן יוחי. אשכחן ברייתא דתני רשב"י ומפרש לטעמא דהתנא במתני' דאקרא קאי כדכתיב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ומפרש ברישא דיני ממונות כי תקנה עבד עברי והדר גזילות וחבלות בפרשה: ואתא התנא מימר לך כפשוטה דקרייא כמו שהן כתובין במקרא : ותייא כר' יוסי בן חלפתא. כלומר דאגב דהתנא שונה כמו שהן כתובין בא להשמיענו פשוטה דקרא ג"כ לענין זה דאשר תשים לפניהם כתיב ומכאן דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות וכמו שאמר ר' יוסי בן חלפתא לאלו שבאו לפניו לדון ואמרו לו שידון אותם בדין תורה : אני איני יודע דין תורה. אלא לפי טענותיכם אני דן אתכם והיודע מחשבות הוא יפרע מאותן האנשי' הטוענין שקר אבל צריך שתקבלו עליכם מה שאני אומר לכם : לפני מי אתם עומדים. לא לפני אלא לפני מי שאמר והיה העולם דלפני ה' כתיב : בריך רחמנא דלית אנא חכים מידון. שאיני יכול לדון ואין עלי עונש המשפט וחושך עצמו מן הדין היה ולפיכך אמר כן : ב"ד חצוף. שעברו על תקנת חכמים : אפילו שנים שדנו. כלומר אפי' דנו כבר אין דיניהן דין : תמן תנינן. בפ"ד דבכורות מי שאינו מומחה וראה את הבכור וכו' ישלם מביתו דן את הדין וכו' ומוקי לה ר' בא דמיירי שקבלוהו עליהם ואמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה נ"ל כדלקמיה דאי לאו הכי הא ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו דאפי' שנים שדנו אין דיניהן דין : מה אנן קיימין. הש"ס מסיק לה להכרית אוקימתא דר' בא בשם ר' אבהו דאי לא תימא הכי קשיא במאי עסקינן דבאיזה הדבר היה הטעות שלו : אם בשטעה ודנן משיקול הדעת. שלו ואינו מפורש בהדיא הדין דאינו כן אלא דכגון דאיכא פלוגתא וסוגיא דעלמא אזלא כחד ואיהו אזל ועביד כאידך : בדא מה שעשה עשוי. בתמיה והרי לא קבלו אותו עליהם ואפי' בשנים שדנו והן (אינם) מומחין אין דיניהן דין : אם בשטעה ודנן דין תורה. כלומר שהטעות היתה במה שמפורש בדין א"כ קשיא בדא ישלם מביתו והא קי"ל טעה בדבר משנה חוזר הדין וצריך זה מי שזיכה אותו להחזיר מידו : ר' בא וכו'. כלומר אלא ע"כ כדאמר ר' בא בשם ר' אבהו דהכא במאי עסקינן שקבלו אותו עליהם כשלשה ואמרו לו על מנת שתדיננו דין תורה ולפיכך מה שעשה עשוי דהרי קיבלו עליהם דינו והוא טעה בשיקול הדעת וישלם מביתו על שהגים דעתו לדון יחידי דין תור':

חותם

רידב"ז

לא הן גזילות הן חבלות פי' כקושית הבבלי אטו גזילות וחבלות לאו ד"מ נינהו וה"נ הכי מקשה וכי ד"מ לא הן גזילות וחבלות ולמה פלגינהו בתרתי [ובבבלי משני דלפיכך פלגינהו בתרתי משום דחלוקין בדיניהן דד"מ לא בעינן מומחין ובגזילות וחבלות בעי מומחין ופריך מאי קסבר אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן וקאי הקרא על הלואה א"כ ליבעי נמי מומחין דקאי עד האלקים על הלואה. ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה מנ"ל ומשני דלעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ובדין דליבעי נמי מומחין והאי דלא בעינן מומחין היא כדר"ח דהיא משום שלא תנעול דלת בפני לוין עיי"ש] ומשני כתירוצא דבבלי דתרתי קתני דד"מ בעי שלשה וגזילות והבלות בעי גם מומחין והא דד"מ לא בעי מומחין היא דג' פעמים אלקים קאי על גזילות וחבלות ולא על ד"מ דאין עירוב פרשיות כתוב כאן ולא בעינן מומחין גבי ד"מ והא דבעינן שלשה היא משום דתני רשב"י ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וע"כ אין דנין לפני יחיד דלפניהם כתוב ואין פחות משנים ואין ב"ד שקול ע"כ דבעינן ג' ובאמת אין עירוב פרשיות אלא כפשוטו וע"כ לא בעינן מומחין גבי ד"מ. וזהו דגרסינן אשכח תני רשב"י ואלה המשפטים וגו' לפניהם דמזה ידעינן ג' ואתא למימר לך ר"ל אתא התנא דחלקינהו לד"מ וגזילות וחבלות לתרתי. אתא מימר לך כפשוטה דקרייא ר"ל אין עירוב פרשיות אלא כפשוטו ובגזילות וחבלות בעינן מומחין ובד"מ לא בעינן מומחין וכאוקימתא דרבא בבבלי אך בבבלי קאמרינן דע"כ דס"ל עירוב פרשיות והילכך בעי ג' ומומחין לא בעינן משום דר"ח דנעילת דלת. והכא בירושלמי ס"ל דלא ס"ל עירוב פרשיות וע"כ לא בעי ד"מ מומחין וג' בעי משום תשים לפניהם. ומביא ראי' דלא בעינן מומחין ותייא כר"י ב"ח דאתון תרי בני נש למידן קומוי כו' א"ל אני איני יודע ד"ת. אלא כו' מקבלין עליכון מה דנא אמר לכון אלמא אע"פ מרוב ענותנותו לא החזיק א"ע למומחה מ"מ סבירא ליה דכשר לד"מ :

מה אנן קיימין אם בשטעה ודנן משיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי אם בשטעה ודנן ד"ת בדא ישלם מביתו. אם נפרש בלשון בתמי' כדרך בכל הש"ס צריך לגרוס בהיפוך כמו שכ' הש"כ ז"ל סי' כ"ה. גבי שיקול הדעת פריך בדא ישלם מביתו וגבי ד"ת גרסינן בדא מה שעשה עשוי. ואולי נפרש בניחותא אם בשטעה ודנן בשיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי. ר"ל אין לנו לומר אלא מה שעשה עשוי ואם בשטעו ודנו ד"ת בדא אין לנו למימר אלא ישלם מביתו אבל למימר תרויהו מה שעשה עשוי וישלם מביתו לא משכחת"ל אלא ע"כ באופן זה כאוקימתא דר"ב בשם ר"א כשקיבלו עליהם יחיד לדון ד"ת וטעה בשיקול הדעת ישלם מביתו משום שדן יחידי דיני ממונות :

ר"מ

מראה הפנים

לא הן גזילות הן חבלות. זו היא קושית הש"ס דהתם אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו ולא ניחא ליה להש"ס לשנוי כדר' אבהו דהתם דמה הן קתני משום האי קושיא דפריך לה התם שלשה שלשה למה לי וכן שינויא דרבא דתרתי קתני התם הוא דהייתא דמפרש לה הש"ס לבדיא דבהודאות ובהלואות לא בעינן מומחין משום דר"ח והלכך מפרש דמחלק להו התנא בתרי בבי וסוגיא דהש"ס דהכא לא ניחא לה ומשני לה בשינויא אחרינא :

ובימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות. יש לפרש דלענין יחיד מומחה שאינו יכול לכוף קאמר דמחמת קילקול הדור בימיו תיקן זה ובבבלי פ"ק דשבת דף ט"ו ע"א ל"ג אלא מ' שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין ובטלו דיני נפשות :

מה אנן קיימין אם בשטעה ודנן משיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי. למאי דנתבאר בפנים א"צ כאן להגיה הגי' כמו שגלה הש"כ בסי' כ"ה ולהפכה אם בשטעה ודנן דין תורה בדא מה שעשה עשוי אם בשטעה ודנן בשיקול הדעת בדא ישלם מביתו כלומר במאי עסקינן אם בטעה ודנן דין שהוא פשוט כתורה להפך אמאי מה שעשה עשוי ואי בשטעה ודנן בשיקול הדעת אמאי ישלם מביתו דהא קבלוהו עליהם וכך פריך הש"ס דילן פכ"ל ומחמת זה רצה לומר שם דלסוגי' דהאי ש"ס יש חילוק בין קבלוהו בהתם דפטור מתשלומין ובין אמרו בפירוש ע"מ שתדון לו דין תורה דחייב ובמ"כ אינו כן ולא כפירושי אלא מפני שרצה בתחלה אינו כתוב כדברי ר' בא אלא כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה ואח"כ כתוב גם ע"מ שתדיננו דין תורה דימה שהוא תירוץ אחר ומה אנן קיימין קושיא היא אחר דהירן דמיירי שקיבלו עליהם ונלה לדמות לגמרי לדהתם אף בענין סידור הקושיא והתירוץ ומכח הדמיון הזה יצא לחלק בם כמוזכר דבזה פלוגתא ולחלוק עלינו את הבוין. ומ"מ אינו דומה בענין סידור להדברים אף לפי דבריו דהתם דף ו' ע"א מקשה אח"כ דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה וכו' אלא דטעה בשיקול הדעת. אלא דלדינא שווין בם הסוגיות ואין זה צריך לפנים דהכא מה אנן קיימין דקאמר הוכחה היא לשינויא דר' בא והיינו ר' בא דמעיקרא ודלבסוף ואם אמרו הרי את מקובל עלינו אף בסתמא היינו לדון להם דין תורה וכדכתב הרא"ש ז"ל וכן המרדכי בשם רבינו מאיר ז"ל הביאו הב"י שם וכך היא סוגית הש"ס הזה להביא המסקנא בתחלה ואח"כ ההכרח לזה וכן פירושו דמה אנן קיימין אם תאמר שלא קבלו עליהם מיירי ובשטעה וכו' ואח"כ א"ל לשבש כלל ושפיר מיתפרשא כמבואר בפנים. ודוגמא לזה תמצא פ' יש נוחלין הלכה ז' בהתם חלוקין מה אנן קיימין וכו' אלא כן אנן קיימין בכתם וה"נ על ה"א מיתפרשא דהלת"ם מה אנן קיימין וזיל תתום אם לא כתוב כאן אלא דהיינו הך וכן מבואר בהרבה מקומות. ואתיא שפיר נמי כסוגית הש"ס דהתם ממא דמקשי לה על הא דר"י ור"ל דאמרו אין דיניהן דין ממתני' דבכורו' ומשני לה כדהתם והיינו דמותיב ליה ר' אבא לר' אבהו דגרסי' שם ואתר שקיבל ממנו שנה כן כדהכא וגבו בעצמו ר' בא בשם ר' אבהו ודרך הש"ס הזה לקצר ומבליע הפירכות והשינויים כחדא להעמ"ד המסקנא ועיין עוד בדיבור דלקמן ובענין מה שרבו השיטות ופירושי' בחילוקי דינים בהאי ענינא אין לי להאריך כמבואר בכתובים. ובמקצת אעיר בענין זה דלמאי דכתבו התוספות בר"ה מכלתין ד"ה דברי הכל אין דיניהן דין דלר' יוחנן דס"ל בגזול כרמי כר תמא דלית ליה עירוב פרשיות והכא קאמר דשנים שדנו אין דיניהן דין ומנא ליה

תורה אור

חותם יחידי שנאמר °אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת. אמר רבי יוחנן לעולם אין הקב"ה עושה בעולמו דבר עד שנמלך בבית דין שלמעלן מה טעם °ואמת הדבר וצבא גדול. אימתי חותמו של הקב"ה אמת בשעה שנמלך בבית דין שלמעלן. *א"ר לעזר [ז]כל מקום שנאמר וה' *הוא ובית דינו. ובניין אב שבכולם °וה' דבר עליו רעה. מהו חותמו של הקדוש ברוך הוא רבי ביבי בשם ר' ראובן אמת מהו אמת א"ר בון שהוא אלהים חיים ומלך עולם. אמר ריש לקיש **אל"ף רישיה דאלפא ביתא מ"ם באמצעיתה תי"ו בסופה לומר °אני ה' ראשון שלא קיבלתי מאחר ומבלעדי אין אלהים שאין לי שותף ואת אחרונים אני הוא שאיני עתיד למוסרה לאחר. רבי בא ורבי בנימין בר יפת הוו דיינין קומי ר' יצחק ונפק דינא עם רבי בנימין. אתא רבי בא בעי מיטרוף על רבי אמי ואלף *מומחה [א] שכפף ודן דינו דין. רבי אבהו הוה יתיב דיין בכנישתא מדרתא דקיסרין לגרמיה אמרין ליה תלמידיו ולא כן אלפן ר' אל תהא דן יחידי. אמר לון כיון דאנן חמי לי יתיב דיין לגרמי ואתון לגביי כמי שקיבלו עליהן. ותני כן במה דברים אמורים שלא קיבלו עליהן אבל [ב] אם *קיבלו עליהן דן אפילו יחידי. רבי יוחנן אזל מידון קומי רבי חייה רבה אייתוב גבי חד תלמיד. ולא כן *תני *אב ובנו [ג] הרב ותלמידו שניהן נימנין אחד. נימר חבר ותלמיד היה כרבי לעזר לר' יוחנן. גזר דין נפקו מן דרב לגרמיה מן דרבי אחא לגרמיה מן דרבי יונה ור' יוסי לגרמיהון. *תמן תנינן הנוטל [ד] שכרו לדון דיניו בטילין

כיני

חותם יחידי. כדכתיב הרשום בכתב אמת וזהו חותמו של הקב"ה: ואמת הדבר. מפני שנעשה ע"י המלכה בצבא גדול שלמעלה: אימתי חותמו של הקב"ה אמת. אימתי חותם בחות' זה אחר שנמלך בב"ד של מעלה: כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. וכן הוא בברכות פ' הרואה: ובנין אב שבכולם. שהוא ע"פ מדת הדין כדכתיב: מהו אמת. ולמה חותמו של הקב"ה אמת: א"ר בון. שהוא נוטריקון אלהים מלך תמיד: ר"ל אמר. היינו טעמא דאלף רישיה דאלפא ביתא מ"ם באמצעיתא תי"ו בסופה ורמז היה הוה יהיה: ונפק דינא עם ר' בנימין. יצא הדין זכאי עמו: אתא ר' בא בעי מיטרוף על ר' אמי. רצה להקים ולהטריח לר' אמי על שדנו ר' יצחק ביחידי: ואליף ליה ר' אמי דמומחה שכפה לדון לפניו ודן דינו דין ור' יצחק מומחה הוא: מדרתא. על שער העיר קסרין: לגרמיה. בעצמו וביחידי: כיון דאינון חמו לי. מאחר שהם רואין אותי אני יושב יחידי והן באים מאליהן לדון לפני הוי כמי שקיבלו אותי עליהן: ותני כן. דכשקיבלו דן יחידי: אייתיב גביה. הושיב ר' חייא רבה תלמיד אחד אצלו שלא יהא יחידי: ולא כן וכו'. בתוספ' פ"ז ובין בדיני ממונות בין בדיני נפשות ומשני דנימר תלמיד חבר הוה זה כר"א לר' יוחנן שהיה תלמיד חבר שלו ואותו נמנה בפני עצמו הוא: גזר דין נפק מן דרב לגרמיה. יצא פסק דין מלפניו ודן כשהוא יחידי וכן אלו כולם: תמן תנינן. פ"ד דבכורו':

כיני

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ב מסנהדרין הי"ח סמ"ג עשין לז טוש"ע ח"מ סי' ג ס"א בהגה"ה

ז
ב מיי' שם פ"ו ה"כ סמ"ג שם טוש"ע שם סי' כה ס"ב

ח
ג מיי' שם פי"ד ה"ז טוש"ע שם סי' יח ס"ה

ט
ד מיי' שם פכ"ג ה"ה טוש"ע שם סי' ט ס"ה

מסורת הש"ס

(ברכות פ"ט)
מ"ר קדושים פכ"ד
מ"ר דברים פ"א ופ' יומא פ"ט ע"ב
פ' סנהדרין דף ה
שם
(תוספת פ"ו) פ' סנהדרין לו
(בכורות פ"ד) בכורות כט

מראה הפנים

ליה הא וההוא דסמוך על משפט אחד יהיה לגם דבעינן שלשה. והשתא למאי דקי"ל כר' חייא בר' יוסף התם דהאי ליה עירוב פרשיות כתוב כאן בעינן שלשה וכדאמר התם בהדיא ואפי' מומחין הוה בעינן אי לאו משום דר' חנינא ולכאורה הוה קשה לר' אבהו בעצמו דקאמר שנים שדנו אין דיניהן דין והא משמע דמדאורייתא הוא דקאמר ג' הוא דבעינן כדמשמע בסוגיא דהיש מכילתין אליביה לעולם קסבר עירוב פרשיות וכו' וא"כ אמאי משני ר' אבהו בדף ו' הנזכר דמיירי שקבלוהו עליהם והא התם בלאו מומחה איירי והאי אמרינן דמדאורייתא ג' בעינן והאי לא משני מה שקבלוהו עליהם ליתיד אינו מומחה והילוק זה מבואר בדברי המפרשים ז"ל וכ"כ הר"ן ז"ל. ומזה מוכרח לומר דלמאי דמשני ר' אבהו התם וכן הכא דע"כ מדרבנן הוא דקאמר שנים שדנו אין דיניהן דין והלכך משני אם קבלו עליהם. והשתא סייעתא למאי דתירצו המפרשים לדעת הרמב"ם ז"ל בפסק בפ"ב דסנהדרין הל' ט' כרב אחא בריה דר' איקא דאפילו אחד מותר לדון מן התורה ונפ"ה פסק שנים שדנו אין דיניהם דין וכבר מבואר הוא דפירשו ז"ל דמדרבנן קאמר ולמאי שנתבאר בלאו הכי מוכרח לזה ואפי' אליבא דר' אבהו גופיה. והכי הרמב"ם ז"ל פוסק כר' חייא בר יוסף דעירוב פרשיות כתוב כאן דכי כתיב כי הוא זה אמלוה אית דכתיב ובוכר בזה בהי' הריב"א ז"ל בתוס' הגוזל דף ק"ז ע"א וגא ס"ל כהי' רש"י דפירש דבפקדון אפי' בכופר הכל בעי שבועה ור"ל אפי' אמר להד"מ ולא כהי' ר"ת דפי' שם דבפקדון בעינן הודאה בהדי שבועה דנהגו במקלת הוא מודה ובמקלת טוען נהגנו הכל כפירה לא בעינן בהדי טענת נהגנו והי' הריב"א שם הוא שיטה אחרת ומוסכמת לגדולי האחרונים ז"ל וזה דבטענה השייכי' בפקדון להוד והיא טענת נהגנו דלא שייכא במלוה התם הוא דלא בעינן הודאה במקלת דהאפי' טוען נהגנו הכל חייב שבועה דבענין זה אמרי' עירוב פרשיות ועקרינן כי הוא זה מפקדון אבל בטענה השייך גם במלוה כגון להד"מ בזה שוין מלוה ופקדון דבלא הודאה מקלת פטור משבועה מן התורה והיינו פקדון והיינו מלוה ככה"ג וכך הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שכירות שכתב שם בהל' ח' והאין אחד מן השומרים לריך להודות במקלת ובהל' י"א כתב טען שהפקיד אצלו וזה האומר לא אמרתי אלא המה לפניך ולא נשאתי לו שומר שבשה היכה שלא קבלו אלא בדרך זו. והיינו כהי' ריב"א דבהכה"ג פטור משבעת התורה וכן כתב ההרומות בשער ז' כשמו ז"ל וכן הטור בסי' פ"ז. ולא כתבתי זה אלא לצורך מקומו שיתברך לנו ביאור זה היטב. ועיין בפ' שבועת הדיינין הלכה א'. ומכ"פ אי אית לן עירוב פרשיות א"כ ע"כ לומר דקרא דבלדק תשפוט עמיתך מפקא ליה ממשמעותיה לענין זה דהא דכי הוא זה דכתיב בפרשה במלוה הן בטענות השייך למלוה מיבעתי מ"מ לא בעינן ג' כההוכין בפ' כ"א לגזילות ותבלות ובשאר ד"מ מדרבנן הוא דאמרו שנים שדנו אין דיניהן דין כדמוכרת לר' אבהו גופיה כמבואר לעיל:

מומחה שכפף ודן דינו דין. התם בדף ה' ע"א גרסינן ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא הו דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא ת"ש דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל אם קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים וש"מ דדיניה דינא אף דלא נקיט רשותא והתוס' שם הקשו על פירש"י ז"ל וכן הר"ן ז"ל בחידושיו הקשה עוד על מה שפירש"י אם קבלוך עלייהו בין לדין בין לטעות דהא פשיטא היא ולריכא למימר שאינו משלם ועוד דבלאו הכי היכי מוכח דדיניה דינא דילמא שאני הכא שקבלוהו עליהם כדין תורה אלא שלא קבלו עליהם טעותו ובשקבלוהו עליהם דינו אין מידום אם הוא כבר שאף הדיוט ואינו מומחה כלל דינו דין בשקבליהו עליהם כדאמרי' לקמן הב"ע כשקיבלוהו עלייהו אלא ודאי הכי עיקר הפירוש אי קבלוך עלייהו שהם פטור מן התשלומין מאחר שהוא מומחה וקבלוהו עליהם הרי הוא כאלו נקיט רשותא מריש גלותא שהרשות שנותנין לו בע"ד על עצמן עומדת לו במקום נטילת רשות שהן שליטין על עצמן כמו ריש גלותא על כל ישראל ואי לא קבלוך עלייהו זיל שלים מאחר שלא נטלת רשות מר"ג והא דלקמן דאע"ג דקבלוהו עלייהו משלם מביתו התם כשאינו מומחה מיירי ולפיכך לריך הוא לקבלתן אלא שקבלתן אינו מועיל לו שיפטר מן התשלומין עכ"ל הר"ן ומזה מסתייע למה שכתבתי לעיל דסתם קבלה הוי ע"מ שידון לפם דין תורה כדמוכרת מדבריו כענין תילוק בין מומחה לשאינו מומחה והכי פירושא דסוגיא דהאי תלמודא דלעיל במתני' דבכורות כמו שנתבאר ואין לדייק ולומר דלהאי תלמודא יש לחלק בין קבלוהו סתם או בפירוש שידון דין תורה וכמה שרלה הש"כ בזה הפי' וכבר הוזכר מזה לעיל. ודע דהרי"ף ז"ל גורס בהדיא דמר זוטרא בריה דר"נ דהכי א"ל רב יוסף אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קרו לך לא תשלם וכתב הר"ן שזו היא גי' הגאונים ז"ל וכלומר אם אתה שלחת להם מעלמך וכפית אותם לדין שזהו כחו של מומחה שהוא רשאי לכוף ולדון זיל שלים אתך שלא נטלת רשות ואי אינהו קרו לך כלומר שקבלוהו סתם לא תשלם וזה מפורש דקבלה בסתם מהני למומחה. ור"ל למומחה שיפטור מן התשלומין ולשאינו מומחה שיהא דינו די כדלעיל. וכדפריטנא לגי' הרא"ש. ולמדנו לפי גי' זו דיחיד מומחה יכול לכוף ולדון והכי איתא בירושלמי מומחה שכפף ודן דינו דין עכ"ל. מכל הדברים האלה מבואר ומוכרח הפי' שבארתי למעלה דאתיא כרבנן לדינא. וכמה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלו הדינים בפ"ו הל' ג' אם נשא ונתן ביד ישלם וכו' כבר מבואר הוא בדעתו ז"ל כזה כהרי"ף ז"ל שפסק כרב חסדא בפ' זה בורר ואין להאריך:

כיון דאינון חמי לי יתיב דיין לגרמי וכו'. למדנו מכאן דבאופן הזה כמי שקיבלו עליהן דמי וכדמש"מ הכי להברייתא והחילוק בענין התשלומין אם טעה כבר מבואר לעיל:

נימר חבר ותלמיד הוה. משמע דבין בד"נ ובין בד"מ אין נמנין לשנים אלא בתלמיד חבר דהא הכא בד"מ איירי. וכן הוא בתוספתא פ"ז דבין בד"מ ובין בד"נ הרב והתלמיד שניהן נמנין אחד. והיינו בסתם תלמיד. ומיהו אשכחן לחלק בין ד"נ לד"מ בתלמיד סתם והיינו באינו שונה הרב עמו בשעת מעשה דבזה יש סברא לומר דבד"מ מונין אותן לשנים ואפי' אינו תלמיד חבר הואיל וכבר למד הדין ממנו בתחלה ואינו שונה עמו בשעת מעשה כאחד דמי אבל ד"נ דחמירי אע"פ שאינו שונה עמו בשעת מעשה אינן נמנין אלא לאחד הואיל ותלמיד שאינו חבר הוא וכל גמריה וכל סבריה מרבו הוא כאחד הן חשיבין וכתלמיד חבר הוא דאין חילוק בין ד"מ לבין ד"נ ולעולם בשנים הן נמנין ואפי' בשונה עמו הדין בשעת מעשה הואיל דלא לריכא ליה לסברת דרביה ומסברא דנפשיה אשכח איהו טעמא לדעתיה דידיה ונראה דזהו דעתו של הרמב"ם ז"ל נהלק כן בין ד"מ לבין ד"נ בהלמיד שאינו חבר ולפיכך כתב בפי"א מהל' סנהדרין הל"ז דיני ממונות האב ובנו הרב ותלמידו מונין אותן כשנים ודיני נפשות מונין אותן כאחד. והיינו בתלמיד סתם ושאינו שונה הרב בשעת מעשה איירי. אבל בתלמיד חבר לעולם מונין אותן לשנים ואפי' בד"נ ואע"פ ששונה עמו הדין בשעת מעשה כדכתב שם לקמן בהל' י' תלמיד שהיה חכם ומבין והיה מתווכר קבלה הרי רבו מוסר לו הקבלה שהוא לריך לה כדין זה והוא דן עמו בדיני נפשות. והראב"ד ז"ל השיג עליו ממה דמחלק בסתם תלמיד בין ד"מ לבין ד"נ וכתב על זה אין הגמרא כן. ולענ"ד נראה דיש דרך לומר דלמד מהגמ' לחלק כן ודבריו בהל' ז' כשאינו שונה עמו בשעת מעשה הן ודבעינן להכרית סברא זו לקמן ואין אנו מוכרחין לדברי המפרשים דגי' אחרת היתה לו. דגרס' התם בפ"ג דף ל"ו ע"א אמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי בטהרות ובטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וקידוש החדש ועיבור שנה הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד כי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו לריכי ולסבריה לא הוו לריכי. והנה לכאורה בלאו האי סברא דמחלקינן לעיל באינו שונה עמו כנזכר היינו יכולין לתרץ דל"ק מגי' הגמרא אבל לפנינו לדעת הרמב"ם די"ל דהאי ברייתא אתיא כמ"ד ברים מכלתין דדיני ממונות בעינן שלשה מדאורייתא והלכך לא מחלק בזה בין ד"מ לבין ד"נ וכדפירש"י ז"ל שם דטעמא דטהרות וטמאות הוראתן ביחיד מונין להן בשנים אבל כל הני אמרינן דבתלתא לא. ולפ"ז הרמב"ם אזיל לשיטתיה דפוסק כרב אחא בריה דרב איקא דמדאורייתא בחד סגי כמ"ש בהלכות הנזכר בפ"ב הל' י' הע"פ שאין ב"ד פחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנא' בלדק תשפוט עמיתך ומד"ס עד שיהיו שלשה. ומכיון דבד"מ נמי סגי ביחיד מן התורה מן הסברא לומר דבענין זה שוין הן לדין בטמאות והטהרות דמונין להן לשנים וכטעמא דרש"י וברייתא אתיא כר' אבהו וכסברת תנאי דריש מכלתין דד"מ מדאורייתא בשלשה ול"ק מידי להרמב"ם ואין מן הלריך לשנות הגי' שלפנינו דהכי מבואר בתוספתא בהדיא. ומיהו אכתי יש לפקפק קלת דהא עכ"פ מדרבנן בעינן שלשה בד"מ. ולפיכך אתינן להאי סברא שזכרנו בענין החילוק לדעתו ז"ל בין ד"מ לבין ד"נ בתלמיד שאינו חבר ובשאינו שונה עמו הדין בשעת מעשה וראיה לסברא זו מן הסוגיא גופה. וזה דהא ע"כ לפרש דהברייתא דאיירי בתלמיד סתם כדאוקי לה הש"ס א"כ מן הסברא ג"כ לומר דביושב לפני רבו ושונה עמו הדין בשעת מעשה איירי והא הוא דאמרי' דד"מ וד"נ שוין הן ואין מונין להן אלא כאחד דהלת"ה אלא בסתם תלמיד אפי' באינו שונה עמו אין נמנין אלא כאחד דהא ברייתא בתמא קתני א"כ אכתי קשיא לרב דמאי אריא דהשמעינן רבותא דידיה בתלמיד חבר ובשונה עמו דנמנין בשנים הא השתא איכא למיעטי ולמידק ממילתיה דהלו בתלמיד סתם בשונה עמו בשעת מעשה הוא דאינן נמנין אלא כאחד אבל באינו שונה עמו אפי' בתלמיד סתם נמנין בשנים והוה ליה להש"ס למיפרך אכתי אליביה דרב הכי אלא טעמא דבתלמיד חבר הוא דנמנין בשנים ובשונה עמו הא בתלמיד סתם בשונה עמו הוא דאין נמנין אלא כאחד אבל באינו שונה עמו נמנין בשנים והא בברייתא סתמא קתני דאין נמנין אלא כאחד אלא ע"כ לומר דמיפשט פשיטא ליה להש"ס דבכל מקום דקתני הרב ותלמידו ביושב לפניו ושונה עמו קאמר והכי נמי איירינן בברייתא והשתא שפיר קאמר רב דבתלמיד חבר אפילו

בשונה

ציון ירושלים

[ז] כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו ובנין אב שבכולם וה' דבר עליו רעה וכן הוא במ"ר פ' קדושים וכתבתי שם על הגליון דקשי' לי' הא אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה ואיך כתיב וה' דבר עליך רעה ע"כ דהוא וב"ד ולכך קרי לי' בנין אב כנלפע"ד ודו"ק שוב מלאתי במ"ר סדר דברים פ"א שאין דן יחידי אלא א' שנאמר והוא באחד ומי ישיבנו מאי והוא באחד א"ר"ל הקב"ה דן וחותם לעצמו וזה סותר למ"ש כאן הא הקב"ה אין דן יחידי ומדרשי' חלוקים הם:

עין משפט נר מצוה

א ש"ע ח"מ סי' לד כהג"ה
יא
ב מיי' פ"א מברכות הי"ט סמ"ג עשין ט טוש"ע א"ח סי' קלו ס"א
יב
ג מיי' פכ"ב מסנהדרין ה"ד סמ"ג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' יב ס"ב
יג
ד ש"ב פ"ב הל' כה סע' א
יד
ה מיי' שם ס"כ סמ"ג שם טוש"ע י"ד ס' רמב סכ"ב בהג"ה וטוש"ע ח"מ סי' ט ס"ו

מסורת הש"ס

פ' כהונות כ"ב
סנהדרין ו ע"ב
שם

תורה אור

כיני מתניתא החשוד ליטול שכרו ודן. חד בר נש אזל מידון *קומי רב הונא א"ל אייתי לי בר נש דיסוק תחותי לדיקלא. רב הונא הוה רעי תורין והוה ידע שהדו לבר נש א"ל איתא שהד עלי א"ל הב לי אגרי ותני כן נותנין לדיין שכר א בטילו ולעד שכר עדותו. חד בר נש סאב לחד כהן אתא עובדא קומי ר' יצחק ואוכליה חולין. סברין מימר שיוצאין לו דמי תרומה מתוכם. תני ר' אליעזר בן רבי יוסי הגלילי אומר *המבצע חוטא והמברך את המבצע הרי זה כמנאץ לפני המקום שנאמר °ובוצע ברך נאץ ה'. אלא יקוב הדין את ההר (תהלים י) כשעשה משה אבל אהרן משים שלום שנאמר °בשלום ובמישור הלך אתי. (מלאכי ב) תני רבי ליעזר בן יעקב אומר מה תלמוד לומר ובוצע ברך נאץ ה' מישלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה חיטין והוליכה לנחתום והפריש חלתה והאכילה לבניו הרי זה מברך *ואינו אלא ב מנאץ. ר"מ אומר מה תלמוד לומר ובוצע ברך נאץ ה' אילו אחי יוסף שנאמר °מה בצע (בראשית לז) כי נהרוג את אחינו וגו'. רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה ג לבצע שנאמר °אמת ומשפט (זכריה ח) שלום כל מקום שיש אמת אין משפט שלום יש שלום אין משפט אמת ואי זה אמת שיש בו משפט שלום הוי אומר זה ביצוע. דן את הדין זיכה לזכאי חייב לחייב מעלה עליו הכתוב כילו עשה צדקה עם הזכוי וכילו עשה צדקה עם החייב. צדקה עם הזכוי שהחזיר לו ממונו ועם החייב שהוציא גזילו מתחת ידו. אמר ר' אבהו משפט משפט אמורין בפרשה אמת ומשפט שלום. שפטו בשעריכם. רבי זכריה בעי קומי רבי אמי עבדין עובדא כההן תנייא. תני ר' שמעון בן מנסיא אומר פעמים שאתה רשאי לבצע פעמים שאין אתה רשאי לבצוע כיצד שנים שבאו אל הדיין עד שלא שמע דבריהן או משששמע דבריהן ואינו יודע היכן הדין נוטה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ויודע אתה היכן הדין נוטה אין אתה רשאי לבצוע. שנאמר °פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע (משלי יז) הריב נטוש. עד שלא נתגלע הריב אתה רשאי לנוטשו משנתגלע הדין אין אתה רשאי לנוטשו. א"ר מתנייה אף הפשרה צריכה הכרע הדעת. ר' יהודה בן לקיש אמר שנים שבאו אל הדיין אחד ד רך ואחד חזק עד שלא שמע דבריהן רשאי לומר להן איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ויהא החזק אויבו משששמע דיבריהן אין רשאי לומר להן איני נזקק לכם שנאמר °לא תגורו מפני איש. (דברים א) רבי יהושע בן קרחה אומר הרי שהיה יושב אצל הדיין וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק ה שנא' °לא תגורו מפני איש אל תכנים דבריך מפני איש. (שם) ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ויהו העדים יודעין את מי מעידין ולפני מי מעידין לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר °ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ואומר °אלהים נצב בעדת אל. (שם יט; תהלים פב) וכן יהושפט אומר לשופטים °ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה' וכי אפשר לבשר ודם לדון את בוראו אלא אמר (ד"ה ב יט) הקב"ה אנא אמרית דיהא לראובן מאה דינר ולשמעון ולא כלום ואת נוטלן מזה ונותנן לזה עלי לשלם לו

וליפרע

פני משה

כיני מתני' החשוד ליטול שכרו ודן. כלומר שהוא חשוד ליטול השכר בעבור שהוא דן ולאפוקי שכר בטלה דמותר הוא כדלקמיה: דיסוק תחותי לדיקלא. שיעלה במקומי על הדקל וללקוט פירותיו וזה היה מלאכתו ושכר בטלה כגון זה שרי: הוה רעי תורין. היה רועה בהמות והיה יודע עדות לאחד ובא זה וביקש שיבא להעיד לו וא"ל תן לי שכר בטלה שלי ותני כן דשכר בטלה מותר בין בדיין בין בעד: סאב לחד כהן. טימא אותו ולא היה יכול לאכול תרומה שהיא יותר בזול מן החולין: ואוכליה חולין. ופסק שצריך להאכילו חולין: סברין. בני הישיבה נימר דמסתברא הוא שיוצאין לו דמי תרומה מתוכם דעכ"פ כפי דמי תרומה צריך זה הכהן לשלם לו: המבצע. שהוא מחזר אחר הפשרה: תני ר"א בן יעקב. ודריש להאי קרא לדרשא אחריתא: מלוה לבצע. כל זמן שהוא יכול: שנאמר אמת ומשפט שלום. אמת זה ע"פ הדין זכות לזה וחובה לזה ושלום משמע שהוא שלום לשניהם הא כיצד הוי אומר זה ביצוע שהוא מפשר לשניהם: דן את הדין וכו'. זהו אליבא דר"א בן ר' יוסי הגלילי דקאמר לעיל המבצע חוטא ולא דריש ליה להאי קרא כדדריש ר' יהושע בן קרחה אלא דדריש לה הכי דלאחר שדן את הדין וזכה לזכאי וחייב להחייב משפט שלום הוא בלשניהם עשה טובה לזה שהחזיר לו ממונו ולזה שהוציא הגזילה מתחת ידו: אמר ר' אבהו משפט משפט אמורין בפרשה. לא תכירו פנים במשפט כי המשפט לאלהים הוא ודרשי' כדוגמת זה הפסוק דכתיב משפט וכתיב שפטו וכלומר דר' אבהו ס"ל כהאי תנא דדריש לה לבילוע ומביא ראיה לדרשיה דעל שני מיני משפט נאמר א' לדין וא' לפשרה. כדלעיל דאלו להאי תנא דדריש לה משפט לזה לדקה ושלום לזה א"כ משפט משפט למה לי: עבדין עובדין כההן תנייא. הם עושין מעשה כהאי תנא דאמר מלוה לבצע: תני ר"ש בן מנסיא אומר. דפעמים רשאי הוא ופעמי' שאינו רשאי: פוטר מים. אם באת לפטור המריבה שהיא כמשלת למים ראשית מדון צריך שתפטיר אותה קודם שתשא ותתן בדין: נטוש. הדין ותעשה פשרה קודם שנתגלה לך להיכן הדין והריב נוטה א"כ סיפיה דקרא מידרש דעד שנתגלה לך הדין אתה רשאי לנוטשו ושלא להזדקק לו: אף הפשרה צריכה הכרע הדעת. דצריך שיכריע בדעתו עם מי הדין נוטה ביותר וכפי הכרעת הדעת בזה יעשה הפשרה: אחד רך ואחד חזק. שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו: הרי שהיה יושב אצל הדיין. והוא אינו מהדיינים כגון תלמיד לפני רבו: וראה זכות לעני וכו'. והדיין טועה בדין מנין שלא לחלוק לו כבוד וישתוק: אל תכנים דבריך. ולא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל: אנא אמרית. כך גזרתי בר"ה שיהא לראובן מאה דינר וכו' א"כ כביכול כאלו שופט ודן את בוראו שעליו לשלם לו לקיים גזירתו:

וליפרע

מראה הפנים

בשונה עמו נמנין לשנים הא כתלמיד סתם בשונה עמו הוא דאין נמנין אלא כאחד כדקתני בברייתא. והשתא כד אייתינן להאי פירושא בברייתא שפיר נמי דייקינן דבכה"ג הוא דתנינן דד"מ וד"נ שוין הן אבל כשאינו שונה עמו כשעת מעשה נהי אפי' כתלמיד סתם מתלקי' בין ד"מ לבין ד"נ דבד"מ הואיל ומן התורה בחד סגי אלא דמדרבנן בעינן שלשה א"כ מכתיים לן דנתמור כיושב ושונה עמו הדין בשעת מעשה דבזה אין נמנין אלא כאחד אבל כשאינו שונה עמו לשלש נמנין בשנים ובד"נ הוא דאין נמנין אלא כאחד. ולא היקשי דאי כדיוקא דדייקינן אליבא דרב א"כ דוק מיניה דאפי' בד"נ בתלמיד סתם נמנין בשנים באינו שונה עמו דהא ליתא דעיקר מילתיה דרב לאשמעינן רבותא בד"נ בתלמיד חבר ואפי' בשונה עמו ומתרצינן בברייתא אליביה כדאיתא וכדאמרן ותו דלא דייקינן מיניה דרב ולא בד"מ מידי דהא לא נקט בלישניה לד"מ כלל, אלא אהאי ברייתא סמכינן דאיירי גם בד"מ ובתלמיד סתם ובשונה עמו בשעת מעשה וקא הוא דמוכחא מפתמא דהש"ס מדמשני אליביה דרב ולא פריך תו מידי וכדאמרן. והשתא מהברייתא הוא דדייקינן שפיר דבתלמיד סתם ובשונה עמו הוא דלא מחלקינן בין ד"מ לד"נ ואין נמנין אלא כאחד אלא כשאינו שונה עמו בשעת מעשה מלד הסברא הוא להלק בין ד"מ לבין ד"נ כנזכר וזהו סברת הרמב"ם ז"ל וכים דבריו דבתלמיד סתם הוא ובשאינו שונה עמו הוא דאיירי כנלע"ד:

כיני מתני' החשוד ליטול שכר וכו'. מדברי הרמב"ן ז"ל משמע שפירש כפשוטו דאפילו אינו אלא חשוד ליטול שכר דיניו בטילין אע"פ שאין אנו יודעין שנטל שכר ומביאו הרא"ש ז"ל בכבירות גם אהאי סוגיא דהכא וז"ל. כתב הרמב"ן ז"ל מה שכתוב בברייתא החשוד ליטול שכר לדון דיניו בטלין אם נתברר לנו שלא נטל שכר בדין שדן אין הדין בטל וכתב הוא ז"ל על זה ומתברר טעמיי אבל לא ידענא היאך יתברר הדבר בעדים שלא נטל כיון שהוא חשוד עכ"ל ונראה דפליגי בסברא אם יכולין אנו לסמוך על העדים שאמרו לא זזה ידינו מתוך ידו ויודעין אנו שלא נטל בדין הזה כלום דלדעת הרמב"ן אע"פ שהוא חשוד בפעם אחרת בכל כה"ג סמכינן אהני עדים ודין הזה לא בטל:

אמר הב לי אגרי ותני כן וכו'. למדנו מכאן דדין העד כמו דין הדיין דשכר בטילה מותר וזכר הר"ן ז"ל מזה והובאו דבריו בהגהה סי' ל"ד:

תני ר"א בן ר' יוסי הגלילי אומר וכו'. כל זה עד בן יהושפט אומר הם דברי התוספתא בפ"ק והכר כאן אחר תיבת הוי אומר זה בילוע ל"ל וכן הוא אומר ויהי דוד עושה משפט ולדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין לדקה וכל מקום שיש לדקה אין משפט אלא איזה משפט שיש בו לדקה הוי אומר זה בילוע דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב אם חייב את העני מוליא ונותן לו משלו נמלא עושה לדקה עם זה ודן את זה רבי אומר דן את הדין זיכה לזכאי וכו' כדהכא. ע"כ הוא בתוספתא וכדאיתא בבבלי דף ו' ע"ב ומפרש התם דן את הדין קמייתא אתאן לת"ק דס"ל אסור לבלוע והשאר מבואר הוא דר' זכרי' הכא שאל לר' אמי מהו למעבד עובדא כהאי תנא דלעיל ולא דקאי על תני ר"ש בן מנסיא כמו שרלה היפ"מ אלא שהוא השיב לו הכי תני ר"ש בן מנסיא וכו' ודברי ר"ש בן מנסיא לאו קאי התם למסקנא אלא עד קודם גמר הדין מלוה לבלע אף משישמע דבריהם ויודע להיכן נוטה הדין וכן הוא מסקנת הפוסקים: אף הפשרה לריכה הכרע הדעת. התוס' בדף ו' ע"א ד"ה תנאי בתרי כתבו אע"ג דמפרש בירו' טעמא דר"מ משום דפשרה לריכה הכרע הדעת וכו' ולגירסתם היה כתוב כאן דברי ר"מ דאומר פשרה בשלשה ולפי הגי' שלפנינו פירשתי:

שמא יתחייב החזק ויהא החזק אויבו. זהו כפי' התוס' דף ו' ע"ב ד"ה וגמלא תוך רודפו וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ב מסנהדרין:

יפה

ר"מ אמר בנערה מאורסה פליגי דר"מ אמר מפסדת כתובתה כו' וחכמים אומרים מקום שנסקלת כו' דהוא כאדם אחד אבל במוציא שם רע כ"ע מודיי מקום שהעדים נסקלין כו' היא שיגרת הלשון מלקמן וכצ"ל שאין מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מ"ס וכן מגי' בני"י ז"ל. א"נ דצ"ל דלוקה ומשלם מאה סלע בג' והעדים נסקלין בכ"ג ומוכח הוא דכן ע"כ נ"ל דהא ר"מ גופי' ס"ל בסמוך דבמוציא ש"ר הבעל לוקה ונותן מ"ס בג' והעדים נסקלין בכ"ג והאיך יאמר הכא דלכו"ע מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מאה סלע אפילו לר"מ אלא ע"כ מוכרח דה"ג דבמוציא ש"ר לכו"ע הבעל לוקה ונותן מ"ס בג' והעדים נסקלין בכ"ג דאפילו רבנן נמי מודו. א"ל ר"י בר"ב אין דלא תניתא פליגין אלא במוציא ש"ר פליגין כו' ורבנן אמרי מקום שהעדים נסקלין כו' אבל בנערה מאורסה כו"ע מודיי מקום שנסקלת כו' משום שהוא ממון ונפשות לאדם אחד ואתיא ר' מנא כר"ז דס"ל דמוציא ש"ר כיון דהוי ב' בני אדם הבעל לוקה ומשלם מאה סלע בג' והעדים נסקלין בכ"ג ור"י בר"ב כר"א דס"ל דאף במוציא ש"ר ס"ל לרבנן דבמקום דהעדים נסקלין כו' ודין אחד היא והא דתנינן בברייתא אל זקני וגו' השערה וגו' אתיא כר"מ: ר"ב

וליפרע מאותו האיש. *תני רבן שמעון בן גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים יפה כח הפשרה מכח הדין ששנים שדנו יכולין לחזור בהן ושנים [א] שפישרו אין יכולין לחזור בהן: האונס והמפתה וכו'. *רבי מנא אמר בנערה מאורסה פליגי רבי מאיר אומר מפסדת כתובתה בשלשה ונסקלת בעשרים ושלשה. וחכמים אומרים מקום שנסקלת שם מפסדת כתובתה אבל במוציא שם רע כל עמא מודו מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מאה סלע. א"ל רבי יוסי בי רבי בון הן תנינתה פלגה את עביד פלגיה. אלא במוציא שם רע פליגי רבי מאיר אומר הבעל לוקה ונותן מאה סלע בשלשה והעדים נסקלין בכ"ג ורבנין מרין מקום שהעדים נסקלין שם הבעל לוקה ונותן מאה סלע אבל בנערה מאורסה כל עמא מודו מקום שנסקלת שם מפסדת כתובתה. ותייא דרבי מנא כרבי זעירא ודרבי יוסי בי רבי בון כרבי אבהו. *רבי אבהו שאל שור הנסקל כרבי מאיר מהו שיתן הכסף בשלשה ויסקל בעשרים ושלשה. אמר ליה רבי יוסי בי רבי בון שור הנסקל כולו ממון הוא וגזירת הכתוב שייסקל:

הלכה ב מתני'

[ב] *מכות בשלשה משום ר' ישמעאל אומר בעשרים ושלשה [ג] עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר רבן שמעון בן גמליאל אומר [ד] בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם נגמרו בשלשה מעוברת [ה] סמיכת *הזקנים ועריפת העגלה בשלשה דברי *רבי שמעון ורבי

וליפרע מאותו האיש. הדיין שגרם בעיוות הדין: יפה כח הפשרה מכח הדין. אם הדין הוא ג"כ בשנים: ששנים שדנו אין דיניהן דין. ויכולין הבעלי דינין לחזור בהן אבל שנים שפישרו הואיל והפשרה צריכה קנין לעולם ומסתמא אין יכולין לחזור בהן: ר' מנא אומר בנערה מאורסה פליגי. כלומר מוציא שם רע דקתני לאו בדין של הבעל מיירי וכגון שהוזמו עדיו ויהא הוא נידון לשלם את הקנס דבהא לא פליגי כדלקמן אלא בנערה המאורסה וכלומר בתחילת דין של מוציא שם רע ובדינה הא דפליגי וכגון שבא הבעל להפסיד את כתובתה וטוען פתח פתוח מצאתי ולא להורגה שאין כאן עדים שזנתה תחתיו דאי אנפשות קאתי לא אמר ר"מ בשלשה ובהא פליגי דר"מ קסבר אין חוששין ללעז דנימא שמא מחמת הקול שיצא שבאו לב"ד ישמעו עדים ויבאו להעיד עליה שזנתה תחתיו ועכשיו אין הבעל יודע בהן ותיבעי בתחלה עשרים ושלשה דשמא יבא לידי נפשות להא לא חיישינן והלכך מפסדת כתובתה בג': ונסקלת בעשרים ושלשה. ואם יבאו עדים אח"כ ויעידו עליה שזנתה תחתיו אז תהא נסקלת בעשרים ושלשה: וחכמים אומרים מקום שנסקלת. כלומר דקסברי חוששין ללעז ושמא יבאו עדים ותהא נסקלת בכ"ג והלכך מתחלה כ"ג בעינן ושם היא מפסדת כתובתה: אבל במוציא שם רע. אם הדין הוא על הבעל על שהוציא שם רע וכגון שהביא עדי נפשות והוזמו עדיו כ"ע מודים דמקום שהעדי' נסקלין וכלומר הואיל ובלאו הכי דיני נפשות איכא בשביל העדים זוממין נידון הבעל ג"כ באותו ב"ד של כ"ג ולוקה ונותן מאה סלע: הן תנינתה פלגיה. הלא במה ששנינו מפורש במתני' פליגי ואת עביד פלוגתא אחרת מה שלא הוזכר במשנה: אלא במוציא שם רע פליגי. בדינו של הבעל והוזמו עדיו דר"מ סבר שני דינין הן דדין הבעל בממון הוא ובשלשה ודין העדים הוא בכ"ג ורבנין אמרין מקום וכו' דקסברי דין א' הוא הואיל והוצרכו לכ"ג בשביל העדים שם נידון גם הבעל: אבל בנערה מאורסה וכו'. אם הדין הוא בתחלה בשביל כתובת' דכ"ע קסברי חיישינן ללעז ומקום שנסקלת אם יבאו עדים אח"כ שם היא מפסדת כתובתה "ונימנית בתחלה בכ"ג. וגרסינן להאי סוגיא בפ"ד דכתובות הלכה ה': ואתיא דר' מנא כר' זעירא. פלוגתא דר' זעירא ור' אבהו התם בכתובות הוא דפליגי גם כן אם אמרינן דין אחד הוא דין הבעל ודין העדים או שני דינין הן דלר' מנא כ"ע מודי' דדין א' הוא כר' זעירא דהתם ודר"י בר בון כר' אבהו דהתם בפי' האוקימתא: שור הנסקל כר"מ. לדברי ר"מ דס"ל שני דינין הן דין הבעל והעדים ומהו שנאמר כן גם בשור הנסקל דדינו בכ"ג ואם מועד הוא הבעלים משלמין כופר ואם דין הבעלים בשלשה הוא ודין השור הנסקל בכ"ג: שור הנסקל כולו ממון הוא. שהרי ממונו של הבעלים הוא ובדין הוא שיהא נידון בשלשה וגזירת הכתוב הוא שיסקל בעשרים ושלשה כדדרשינן לקמן וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור וא"כ ודאי דחד דינא הוי וגזירת הכתוב שיהא נידון הכל בעשרים ושלשה:

הלכה ב מתני' מכות. מלקות ארבעים: בשלשה. דכתיב ונגשו אל המשפט ושפטום. הרי כאן שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד: בעשרים ושלשה. אהיא רשע רשע כתיב הכא והרשיעו את הרשע וכתיב התם אשר הוא רשע למות מה להלן בכ"ג אף כאן בכ"ג: עיבור החדש. מפרש בגמרא קידוש החדש ואיידי דבעי למיתנא עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש: בשלשה מתחילין. לראות אם יש להושיב ב"ד על כך שנים אמרו לא נשב ולא נראה אם צריכה עיבור או לאו שאין ספק לנו שאינה צריכה עיבור ואחד אומר נשב ונבדוק בטל יחיד במיעוטו שנים אומרים נשב ונראה אם היא צריכה עיבור ואחד אומר לא נשב הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד כדי ליבא וליתן בדבר והרי כאן חמשה שנים אומרים צריכה עיבור ושלשה אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן שלשה אומרים צריכה עיבור ושנים אומרים אינה צריכה הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים כדי שיגמור בשבעה ועושין כמו שגמרו אלו שבעה ובגמרא מפרש הני שלשה וחמשה ושבעה כנגד מי: ואם גמרו בשלשה מעוברת. והוא שיהא הנשיא עמהן הלכה כרשב"ג: סמיכת הזקנים. על ראש פר העלם דבר של ציבור ועל שעיר המשתלח דאלו שתי סמיכות שהן בציבור וצריך שלשה מן הסנהדרין לסמוך עליהן. ויש במשמע סמיכת הזקנים גם מינוי הזקנים לדיינות וזה צריך בשלשה שהגדול הסומך והוא צריך שיהא ג"כ סמוך מצרף עוד שנים אחרים עמו וסומך ולשון סמיכה משום דכתיב ויסמוך את ידיו עליו ולאו דבעי למיסמך ידיה עליה אלא בשמא קרי ליה רבי ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות ואין סמיכה בחוצה לארץ אלא צריך שיהא הסומך והנסמך שניהם בארץ ישראל ואז יהיה לו רשות לדון דיני קנסות ואפי' בח"ל לפי שסנהדרין נוהגת בין בארץ בין בח"ל והוא שיהיו סמוכים בארץ: ור'

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין ה"ו סמ"ג עשין קו טוש"ע חו"מ סי' יב בש"ע ז

טז
ב מיי' שם פ"ה הלכה ד

יז
ג מיי' שם הלכה ·

יח
ד מיי' שם הל' ז ופ"ד מהל' קדוש החדש הל' ט והלכה ·

יט
ה מיי' פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הל' י ופ"ד מהל' סנהדרין הל' ג סמ"ג עשין לד וקפג

ביכורים [illegible] הי"ב

סנהדרין ה ע"ב

(כתובות ד"ד)

(לקמן בפירקין)

סנהדרין ט ע"א

שם ג ע"ב יבמות קא ע"ב כיבמות קא איתא ר' יוסי

מראה הפנים

יפה כח הפשרה מכח הדין וכו'. פירשתי לפי המסקנא דקאמר התם והלכתא פשרה צריכה קנין וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי' יפה כח הפשרה בס הל' ו' וליק קובית התוס' לפי' זה וע"ש דף ה' ע"ב:

בנערה מאורסה פליגי. כבר ביארתי זה בכתובות בס ועולה הפירוש לפי מה שכתבו התוס' כאן דף ח' ע"ב ד"ה והביא האב עדים וכו' ברשב"א מאלא בירושלמי פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש לענין כתובה כדפי' בקונטרס ואיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש ר"ת. וכהארתי בס הכ"מ בין פרש"י לפר"ת ז"ל לדינא בענין כותבו העדים ולא הוזמו ובדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מסנהדרין וכמ"ש בפ"ג מהל' נערה עולה כפי כפ"י וכפי שיטתו דדוקא הוזמו העדים מבלם כן סלע והוכחתי מהסוגיא

שור הנסקל כולו ממון הוא. מבמע דבהב"ג דהתם דמוכרת כפי ביטה זו וע"ש: דהשור נידון הוא דהבעלים ג"כ נידונין בב"ד של כ"ג לשלם כופר אבל אם אין השור נידון כגון שהוא שלא בכוונה והבעלים חייבין בכופר בזה נידון הוא בב"ד של ג' דבהא לא שייכא ס"ט דהואיל ודין אחד הוא וכן מוכח מדברי התוס' וכבר כתבתי מזה ברים ההלכה וע"ש:

סמיכת הזקנים. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' סנהדרין הל' י"א נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים ויש להם לדון דיני קנסות ויש להם לסמוך לאחרים א"כ למה היו החכמים מצטערין על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל לפי שישראל מפוזרין ואי אפשר

עין משפט נר מצוה

ור' יהודה אומר בחמשה. דכתיב וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול הוסיף עליהם עוד אחד הרי חמשה: החליצה. מלות חליצה בשלשה דכתיב ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים מיעוט זקנים שנים ואין ב"ד שקול הוסיף עליהן עוד א' הרי שלשה ושנים אחרים המוסיפים אינו אלא לפרסומי מילתא: והמיאונין. קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה מדעתה ויוצאת במיאון שממאנת בבעלה צריך שיהא בשלשה וביבמות מסקינן הלכה כמ"ד מיאון בשנים: נטע רבעי. בשנה הרביעית שצריך לחללו על המעות וכן מעשר שני ואם בא לחללן ואין דמיהן ידועין כגון פירות והרקיבו שאין להן שער ידוע: ההקדשות. אם בא לפדותן צריך שלשה לשומן: וערכים המטלטלין. הרי שאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי ואין לו מעות ליתן כפי דמים הקצובים בפרשה ובא ליתן מטלטלין צריך שלשה לשום אותן מטלטלין: ר' יהודה אומר אחד מהן כהן. דכהן כתיב בפרשה ואין הלכה כר' יהודה: ובקרקעות. אם אין לו מטלטלין ובא ליתן קרקע צריך שישומו עשרה אנשים ואחד מהן כהן לזו הקרקע שיהא כפי ערך שיש עליו ליתן: ואדם כיוצא בהן. אם אמר דמי עלי או דמי פלוני עלי שאמין אותו כמה הוא שוה לימכר בשוק ונותן דמיו צריך שישומו אותו עשרה ואחד מהן כהן: דיני נפשות בעשרים ושלשה. כדמפורש במתני' בסוף פרקין: והרגת את האשה ואת הבהמה. היינו רובע ואיתקש לאשה מה אשה בכ"ג אף הבהמה בכ"ג: ואומר ואת הבהמה תהרוגו. בנרבע כתיב ואיתקש לאיש: כמיתת הבעלים. כלומר אם היה חייב מיתה נידון בעשרים ושלשה כן מיתת השור בכ"ג: כל הקודם להרגן זכה. ואין צריך להביאם לב"ד אלא מיד כשהמיתו את האדם אחד הורג אותן: רבי עקיבא אומר מיתתן בכ"ג. מפרש התם בגמרא דנהי איכא בינייהו בין ת"ק לר"ע דלת"ק נחש מיתתו בעשרים ושלשה ולר"ע הארי והזאב והדוב והנמר והברדלס מיתתן בעשרים ושלשה אבל נחש כל הקודם להרגו זכה שסילק המזיק מן העולם והלכה כר"ע:

תורה אור

ורבי יהודה אומר [א] בחמשה *חליצה [ב] ומיאונין בשלשה נטע [ג] רבעי [ד] ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה [ה] וההקדשות בשלשה [ו] וערכים המיטלטלין בשלשה רבי יהודה אומר אחד מהן כהן [ז] *ובקרקעות *תשעה וכהן [ח] ואדם כיוצא בהן [ט] דיני נפשות בעשרים ושלשה [י] הרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר °והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו [כ] שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר °השור יסקל וגם בעליו יומת *כמיתת הבעלים כן מיתת השור [ל] *הארי הזאב והדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה ר' ליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה ר' עקיבה אומר מיתתן בעשרים ושלשה: **גמ'** רבי אבהו בעי מכות בעשרים ושלשה פעמים שמת ממכותיו והרי יש בו דיני נפשות. בר קפרא שמע כולהון מהדא °יברכך ה' וישמרך מיכן שמתחילין בשלשה. יאר ה' פניו אליך ויחנך מיכן שנושאין ונותנין בחמשה. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום מיכן שגומרין בשבעה. רבי יהושע בן לוי שמע כולהון מהדא °ויקח רב טבחים את שלשת *שומרי הסף מיכן שמתחילין בשלשה. וחמשה אנשים מרואי פני המלך מיכן שנושאין ונותנין בחמשה °ושבעה אנשים רואי פני המלך מיכן שגומרין בשבעה. א"ר יונתן מיכן לסנהדרין גדולה של כל ישראל °ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש ואת צפניה כהן הרי שנים ושבעה אנשים מרואי פני המלך הרי תשעה וששים איש מעם הארץ הרי שבעים חסר אחד ומן העיר סרים אחד הרי שבעים. אית תניי תני שבעים ואחד ויקח רב הטבחים את שלשת שומרי הסף ושבעה מרואי פני המלך וששים איש מעם הארץ ומן העיר לקח סרים אחד הרי שבעים ואחד ולמה קוריהו סרים שמסרס את ההלכה כתוב אחד אומר חמשה וכתוב אחד אומר שבעה להביא שני סופרי הדיינים. *לית כאן עיבור החדש אלא קידוש החדש. שמואל אמר אין קידוש החדש פחות מעשרה. חבירים מהו ליכנס לקידוש החדש אמר רבי הושעיה חבר הוינא ואעלי רבי שמואל בר רב יצחק לקידוש החדש ולינא ידע אין סלקית ממיניינא אין לא. פשיטא דלא סליק למה בגין דהוה חתניה או משום שאין חבירין נכנסין לקידוש דהחדש. א"ר כהנא חבר הוינא ואעלי רבי תנחום בר חייה לקידוש החדש וסלקית ממניינא הדא אמרה שחבירים נכנסין לקידוש החדש. חברים מהו ליכנס לעיבור שנה נישמעינה מהדא מעשה בר"ג שאמר *יקרוני שבעה זקינים לעלייה ונכנסו שמנה אמר מי הוא שנכנס שלא ברשות עמד שמואל הקטן על רגליו ואמר אני עליתי שלא ברשות הלכה נצרכה לי ונכנסתי לשאול עליה. אמר לו רבן גמליאל ומה אלדד ומידד שכל ישראל יודעים שאילו הן שנים אמרתי

גמ' ר' אבהו בעי. אם טעמי' דר' ישמעאל דפליג וס"ל מכות בכ"ג מפני שבדין הוא לפי שלפעמים שמת ממכותיו והרי יש בו דיני נפשות: שמע כולהון מהדא. טעמא דשלשה וחמשה ושבעה של עיבור השנה מפרש דתיקנו אותם כנגד ברכת כהנים והרמז כמו שבפסוקים הללו נתוספו בכל פסוק לברכה כך תיקנו שיתוספו בכל פעם לפי השנוי במשנה ושיחולו עליהם כל ברכת כהנים ולפיכך לא תקינו שיתחילו באותו מנין שהיו גומרין בו: שמע כולהון מהדא. דבפסוקים הללו נרמז מנין החלוקין: מיכן לסנהדרי גדולה של כל ישראל. כלומר מהפסוק דמייתי לקמיה ובכאן רמוז כמנין סנהדרי גדולה דס"ל כמ"ד שבעים: אית תניי תני שבעים ואחד. היה החשבון ומצרף פסוק דמלכים עם דירמיה וג"כ רמז לסנהדרי גדולה וכת"ק דאמר שבעים ואחד: שמסרס את ההלכה. בפילפולו ומקיימה: להביא שני סופרי הדיינים. לרמז שני סופרי הדיינים שהיו בסנהדרין ולפיכך חלקן וכאן כתוב חמשה וכאן כתוב שבעה: לית כאן עיבור החדש. לא תיתני עיבור החדש במתני' דכשהיו מעברין החדש ביום ל"א לא היו אומרים כלום וממילא הוא מעובר כשלא קדשו מאתמול: אלא קידוש החדש. כשבאו עדים וקדשוהו בזמנו ביום שלשים היו אומרים מקודש החדש: אין קידוש החדש פחות מעשרה. לפרסומי מילתא: חברים. תלמידים חברים ואינם מסנהדרין מהו שיעלו למני וליכנס לקידוש החדש: ואעלי והעלה אותי ר' שמואל בר יצחק במקום שהיו מקדשין החדש ולית אנא ידע אם מעלו יאותי במנין אם לא כדמפרש ואזיל: פשיטה דלא סליק. כלומר הש"ס מפרש לה וכי בהא שייך לומר ולית אנא ידע הלא היה יכול לראות אם הוא במנין אם לא אלא דפשיטא דלא סליק למניינא מיהו בהא הוה מספקא ליה: למה. לא העלו אותן למנין אי בגין דהוה חתניה שהיה חתנו של רבי שמואל שהכניס אותו ואין קרובי' מצטרפין לקידוש החדש או דילמ' משום דאין חבירים נכנסין למנין קידוש החדש והיינו דמספקא ליה: יקרוני. יקראו לפני:

אפשר שיסכימו כלן ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולן אלא דן דיני קנסות לכל שהרי נסמך מפי ב"ד והדבר צריך הכרע. וכתשובת הרלב"ח יש דעות מחולקות בזה כתוב בארך בקונטרס הסמיכה על מעשה שנעשה בענין זה:

רבי יהודה אומר בחמשה. בפ' עגלה ערופה בהאי תלמודא הל' א' וכן הכא לקמן בגמרא אמר רבי נראין דברי ר"ש בסמיכה ודברי ר' יהודה בעריפה וכן פסק הרמב"ם ז"ל להלכה דאף דרבי נראין קאמר במקום שאין חולק נגדו נראין הלכה היא וזה אחד מכללי הש"ס:

רבי אבהו בעי וכו'. דברי ר' אבהו אולי כטעמיה דהכא דף י' ע"א דאמר מלקות במקום מיתה עומדת וכפי' הי"מ שהביאו התוס' שם דזימנין מתים ע"י מלקות

וע"ש שהקשו על פי' זה לפי הסוגיא דהתם ואין כ"מ לדינא דהלכה כת"ק וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מסנהדרין:

בר קפרא שמע כלהון מהדא. הכי פליגי התם. ומשמע שם דתפסו לעיקר לטעמים דריב"ל דתני ר' יוסף הני ג' וה' וז' וכו' וא"ל אביי עד האידנא מ"ט לא פריש לן מר הכי וכו' ומשום דהכי קרא מיבעיא בסנהדרי גדולה כדכתבו התוס' בשם ר"ת ומייתי רא"ה מהכא ועיבור שנה ע"י זקנים מסנהדרי גדולה היא ורמזו בזה שיהו נצולין מעונש ולהגן עליהם כשמתאספין לעיבור שנה:

ומה אלדד ומידד. משום דכתיב בהו ויאלהו בני אנשים במחנה וגו' והמה בכתובים וגו' שהיו מבוררים לסנהדרין כדפי' רש"י ז"ל בתומש-ונקט רבן גמליאל לכו לומר שכולהו:

Marginal references (Ein Mishpat): כ א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין ה"ב. כא ב מיי' פ"ד מהל' יבום ה"ה כמ"ג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסט ס"א. כב ג מיי' פ"ה מהל' מעשר שני ה"ו. כג ד מיי' שם ה"כ. כד ה ו ז ח מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' ב. כה ט י כ ל מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הל' ג.

Marginal references (Masoret HaShas): מסורת הש"ס. יבמות קו ע"ב. מגילה כג ע"ב. פ' תוספות ערכין יט ד"ה או דלמא ותוס' מגילה כג ד"ה פסוק. סנהדרין טו ע"ב. ב"ק מד ע"ב. שם טו ע"ב. סנהדר' י ע"ב. עיין שם. שם יא.

Scripture references (Torah Or): ויקרא כ. שמות כא. במדבר ו. מלכים ב כה. ירמיה כב. שם.

מסורת הש"ס

אמרתי שאתה אחד מהן. כלומר אפילו הכל יודעים שאלדד ומידד שנים הן ולא יותר אעפ"כ הייתי אומר שאתה אחד מהן ותחשב כאחד מהן ובודאי ראוי הוא לעבר שנים עם אנשים חשובים כמותך: ואפילו כן לא עיברוה בההוא יומא. שעכ"פ היה שם אחד שנכנס שלא ברשות והפליגו אותו היום בדברי תורה וביום שלאחריו עיברוה: סנהדרין שראו את ההורג. ראו באחד שהרג את הנפש: שנים נעשו עדים. ומהשאר לוקחים לדיינים ואלו השנים מעידין בפני השאר: כולן עדים. הן מאחר שראו כלם כעדים הן ואין עד נעשה דיין ומעידין הן בפני אחרים: כך חולקים בעדות החדש. אם כלן ראו את החדש: ויקום חד. השתא מפרש לטעמיה דהניא אידך אמאי מעידין בפני אחרים ויקום חד ויעיד בפני השני שיושב ואח"כ ויקום זה ויתיב זה וכלו' שהרי יכולין שנים מהן להעיד בפני השאר ואפילו בעמידת השנים כאחת לא צריך אלא ויקום חד וכו' ואח"כ ישבו ומשני שהני הכא הואיל וכולן ראו אין עד נעשה דיין: אזל בעי מידון קומיה. נכנס לפני רב הונא לדון עם בעל דינו וכפר בבעל דינו ואף ע"פ שהיה יודע דרב הונא יודע עדות לחבירו: בגין דאת ידע דר' הונא אינשא רבה. ואין כבודו לילך ולהעיד לפני ב"ד אחר אתה סומך על זה וכפרת ביה: מהו דייזיל. ומה תעשה אם ירצה ר' הונא לילך ולהעיד עלך לפני ב"ד אחר: ועבדין כן. אם יכול אני לסלק עלמי מן הדין כדי ליעשות עד בדבר וא"ל אין ומיד סילק רב הונא לעלמו מן הדין הזה והלך והעיד לפני ב"ד אחר וגרסינן להא בפ' ראוהו ב"ד הלכה א': תני ר"ש בן יוחי. גרסי' להאי סוגיא בפ"ב דר"ה: שנים אתה מקדש. שנת היובל מקדשין ב"ד לשם יובל: ולא חדשים. וס"ל כר"א התם דאמר בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו: מהו מקודש מקוים. אחר שראו עדים את החדש מקוים הדבר אבל אין מקדשין אותו ממש כמו שמקדשין שנת היובל: מתחילין מגדול. הגדול שבהן אומר בתחלה כדתנן ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו: תני לעיבור השנה מתחילין מן הלד. כל"ל וכן הוא בר"ה: והקן ביתא דלרע. וזה הבית שלמטה ועל בית הנשיא רמז והם לא נהגו כן: ולא שמיע. ומתמה וכי לא שמעו דכל הני אמוראי מסכימים לדבר אחד שאמרו בשם ר' יוחנן כן: וכבר נכנס ר' יוחנן. לעיבור השנה והוא היה הקטן שבכולם וגוו לו לומר הרי השנה מקודשת בעיבורה: אמר הרי השנה מקודשת בעיבורה. דיקדק לומר בעיבורה במפיק ה"א: ראה לשון שלימדנו בן הנפח. ר' יוחנן קרו ליה בר נפחא ולימדנו במוצא פיו להוציא את הה"א בכח להבין הכוונה שאילו אמר בעיבורה בלא מפיק ה"א אפשר לטעות שאין הכוונה שמעברין אותה השנה בעיבור חדש אחד אלא על שהם עיבור של כל שנה ושנה והן י"א יום שיתירין ימות החמה על ימות הלבנה אבל עכשיו שאמר בעיבורה מפיק ה"א אין הכונה אלא על עיבור שלה מאות' השנה שהוסיפו לה חכמים חדש אחד: לעיבור הולכין אחר המינוי. להכניסו למנין עיבור השנה הולכין אחר מי שנתמנה בתחלה מכניסין אותו קודם להאחר שנתמנה אחריו: לבית הוועד. בבית המדרש לפתוח בהלכה: הולכין אחר הרגל. מי שהוא מורגל ביותר הוא פותח תחלה וכדמפרש ואזיל: והוא. וזהו שכל אחד יהיה מדבר במקומו הראוי לו וחותם ועונה אחר מי שפתח בתחלה כגון ר' חנינא הוא היה הראש והרגיל שבכולם היה פותח בהלכה ור"י ור"ל חותמין ועונין אחריו ואח"כ האחרים וכן ר' בא וכו' וכן כולם וכעין דאמרינן בפ' י"ג בישיבה הלך אחר החכמה: ר' כהנא אימני קומי ר' יעקב בר אחא. אותו סמכו והמנו מקודם שסמכו לר' יעקב ואע"פ כן נכנס ר' יעקב מקודם לר' כהנא למנין עיבור שנה: אמר אכן. אמר ר' כהנא וכי כן הוא דר' יעקב בר אחא גופיה הוא מרה דשמעתא דאמר לעיל לעיבור הולכין אחר המינוי ולא מקיים ליה שמעתיה שלא היה לו לקבל עליו להיות נכנס מקודם: הוה קאים מללו. היה עומד ומתפלל ונכנס רב כהנא ועמד לו מאחוריו להתפלל: חסל. סיים ר' חייה תפילתו והיה לריך ליסב כלומר לעכב ולהמתין מלפסוע אחוריו שלא יעבור לפני רב כהנא לפי שאין עוברין לפני העומד בתפלה והתחיל רב כהנא להאריך בתפלתו לאחר שסיים אמר לו ר' חייא וכי כך אתם נוהגין להאריך ולצער רבכם שהייתי מוכרח להמתין כל כך: א"ל רבי. אל ירע בעיניך שאני מאריך בתפלה דאנא מבית עלי קאתינא וזכות התפלה יגן עלי להאריך ימים והתפלל עליו ר' חייא וזכה להזקין עד שנעשו לפרניו אדומות כמו של התינוק הזה:

תורה אור

אמרתי שאתה אחד מהן. ואפילו כן לא עיברוה בההוא יומא ואפלגינה במילי דאורייא ועברוה ביומא דבתרה. תני סנהדרין *שראו את ההורג אית תניי תני שנים נעשין עדים ומעידין בפני השאר אית תניי תני כולן עדים [א] ומעידין בפני אחרים. ר' יהודה בר פזי בשם ר' זעירא *כשם שחולקין כאן כך חולקין בעדות החדש. ויקום חד ויתיב חד ויקום חד ויתיב חד. שנייא היא שאין העד נעשה [ב] דיין. רב הונא ידע שהדו לחד בר נש אזל בעי מידון קומיה וכפר ביה. א"ר שמואל בר רב יצחק בגין דאת ידע דר' הונא אינשא רבה את כפר ביה. מהו דייזיל ויסהוד עלך קומי בית דין חורין א"ל רב הונא ועבדין כן א"ל אין. ושרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא ואזל ואסהיד קומי בית דין חורון. תני ר' שמעון בן יוחי °וקדשתם את שנת החמשים שנה *שנים אתה מקדש ולא חדשים. והתנינן *ראש בית דין [ג] אומר מקודש. מהו מקודש מקויים. תני [ד] לקידוש החדש מתחילין מגדול א"ר חייה בר אדא מתניתא אמר' כן ראש בית דין אומר מקודש. תני לעיבור [ה] ההדש מתחילין מן הצד א"ר זבידא והכן ביתא דלרע לא נהגין כן. ולא שמיע דמר ר' חייה בר מרייה ורבי יונה רבי בא בר חייה בשם ר' יוחנן לעיבור החדש מתחילין מגדול לעיבור שנה מתחילין מן הצד. וכבר נכנס רבי יוחנן והיה קטן שבכולם אמרו לו אמור הרי השנה מקודשת בעיבורה אמר הרי השנה מקודשת בעיבורה. א"ר יונתן ראה לשון שלימדנו בן הנפח אילו אמר בעיבורה הייתי אומר אילו אחד עשר יום שהחמה עודפת על לבנה אלא בעיבורה שהוסיפו לה חכמים שלשים יום. ר' יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' יוחנן לעיבור הולכין אחר המינוי לבית הוועד הולכין אחר הרגל והוא שיש כל אחד מדבר במקומו והותם כגון ר' חנינה פתח ר"י וריש לקיש חותמין ר' בא בר זבדי פתח ר' יסא ור' אמי חותמין רבי חגי פתח רבי יונה ורבי יוסי הותמין. ר' כהנא אימני קומי רבי יעקב בר אחא ואעל רבי יעקב בר אחא קמיה מנייה לעיבורא. אמר אכן מרה דשמעתא לא מקיים לה. רבי חייה בר ווה הוה קאים מצלי עאל רב כהנא וקם ליה מן חורי מצלי. חסל ר' חייה ויתיב ליה בגין דלא מיעבר קומוי. שרי רב כהנא מאריך בצלותיה כיון דחסל אמר כן אתון נהגין לציעורי רבכון. א"ל רבי אנא מבית עלי קאתינא דכתיב בהו °אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה בזבח ומנחה אין מתכפר אבל מתכפר בתפילה. וצלי עלוי וזכה למיסב עד דאיתעבדון טופריי סומקין כהדא דקקה.

ויקרא כה

שמואל א' ג

ריש

ר"ב אימני קומי ר' י בר"א ואעאל. ר"י ב"א קמי' מנייה לעיבורא אמר אכן מרא דשמעתא לא מקיים לה. עיי' במס' שבת ר"פ ב"מ בדברינו שם דבאמת למה לא קיים ר"ב"א מרא דשמעתא כמימרא דידי' משום דספיר רשאי להקדים ג"כ אם ירצה עיי"ש ותמצא טעם בע"ה והו"ק: בעלה

הקדמון

מראה הפנים

שבודאי גם אתה מבורר היית ולא נכנסת שלא ברשות וכדאמר התם בהאי פונדא ולא שמואל הקטן הוא: סנהדרין שראו את ההורג וכו'. פלוגתא דר' טרפון ור"ע היא בבבלי פ' החובל דף ל"ו ע"ב ומשמע מסוגיא דהכא דמדמי להו לגמרי לעדות החדש דקאמר כשם שחלוקין כאן כך חולקין בעדות החדש. והתוספו' בפ"ק דראוהו ב"ד ובכמה מקומות כתבו דיש ג' חילוקים בעד אינו נעשה דיין בעדות החדש דוקא עד שמעיד אבל עד הרואה נעשה דיין ובדיני נפשות אפי' עד הרואה אינו נעשה דיין ובמילי דרבנן כגון קיום שטרות אף נעשה דיין אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן שהרי כתב בפ"ב מהל' עדות הל' ח' כל עד שהעיד בדיני נפשות אינו מורה בדין זה הנהרג. ומשמע עד הרואה נעשה הוא דיין אף בדיני נפשות וכמ"ש הכ"מ שם שפסק כר"ט וקא"ל ראיה יש מכאן דמדמי לה לעדות החדש ובעדות החדש מוכח להדיא ממתני' דר"ה דעד הרואה נעשה דיין. ועיין לקמן פ"ג הלכה ט' ד"ה ומנין שלא יהו העדים קרובים מ"ש שם: ושרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא. בהגהמי"י פרק כ"ד דסנהדרין כתב בשם הר"מ ז"ל ללמוד מכאן דאם הנתבע בירר דיין היודע עדות לתובע ואין עד נעשה דיין דותקין אותו לברור דיין אחר כי הוא צריך להעיד כדכתיב אם לא יגיד עכ"ל והביאו הב"י בסי' י"ג ולמדנו ג"כ מכאן באף לאחר שישב בדין להיות דיין מסלק עלמו כדי להעיד: לעיבור החדש מתחילין מן הגדול לעיבור השנה מתחילין מן הלד. כ"פ

עין משפט נר מצוה

כו
א ב מיי' פ"ט מעדות הל' ח
סמ"ג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ה

כז
ב מיי' פ"ב מקדוש החדש הלכה ה

כח
ד ה מיי' שם פ"ד הלכה י
והמפרש לא ציין ברמב"ם מקורו

ב"ק ל ע"ב

(ר"ה פ"ג)

ר"ה כה וש"נ שם

עין משפט
נר מצוה

כט
א מיי' פ"ד מקדוש החדש הלכה כ
ל
ב מיי' שם הלכה ד
לא
ג מיי' שם הלכה ז ח

מסורת הש"ס

אקדמון ליה חד סב בעיבור. הקדימו לפניו זקן א' להכניסו למנין עיבור שנה ואותו זקן לא היה ראוי לכך : ואעלוניה מן ההוא תרעא דלהון. ולבסוף העלוהו משם ודחפוהו מן השער שלהן ולחוץ שלא היה חכם וראוי לזה : אמר. ר"ל כן יהא בשכרן כך ראוי להן בשכר שעברו והקדימו לאותו הזקן לפני : ולא שמיע. ומתמה הש"ס וכי לא שמיע להו מה דאמר ר' יוחנן דאפילו ע"י שלשה רועי בקר עיברו את השנה כדלקמיה ומידי דהוה הזקן הזה כאחד מרועי הבקר ולמה דחו אותו : בביר ולקיש באדר מינך. אם הוא אדר צריך שיהא בו חום שיכולין זרע הבכיר והוא השעורה וזרע האפילה שהן החטין לצמוח כאחת : תור באדר בעדריה צ"ל וכן הוא בר"ה. אם הוא אדר דרך השור למות ממש בעדרו בבקר מחמת צינה ועם כל זה אין הקור מאריך כל היום ובצהרים בטול תאינתא ישלח משכיה צריך לו לילך להיות מיצל בצל התאינה ויפשיט עורו כלומר יתחכך שם מחמת החום : קדום באדר. אם הוא אדר דרך להיות השמש בה החורף כל כך שאפילו רוח קדים החזקה נושבת יהא פח בלועך הבל החום היוצא מפיך יוצא לנגדו ומחממו : ואנן חמיין. ואנחנו רואין בשנה זו ואין בו אחד מכל הסימנין הללו וא"כ אין זה אדר אלא שבט ועיברו החכמים אותה השנה על פיהם : וב"ד הסכים עמהן. עם הרועי בקר בתמיה והרי לא כן אמר ר"ז שצריך שיהו האומרים צריכה השנה לעבר הכל מודין מטעם א' ואלו הרועי בקר זה אומר כך וזה אומר כך ומשני כיון דאלו מודים לאלו הוי כמי שכולן מסכימין מטעם אחד : וריש לקיש מקפיד על הדא מילתא. ומאי טעמיה שהקפיד כל כך שלא הכניסוהו למנין העיבור וקאמר דחשש על הא דאמר ר' אליעזר דדריש לה מן הכתוב שהוא אחד מכלל העונשין מי שאינו זוכה ליכנס במנין סוד העיבור : זה המינוי. סמיכות : הא גביי חדא. הרי אלו האחת הראשונה שזכיתי לבא לא"י : טעמא דר"א בר' צדוק. התם בר"ה קאי דאמר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים וה"ג התם כיון שב"ד שלמעלן רואין שאין ב"ד שלמטה מקדשין אותו הן מקדשין אותו : קריות. קרונות : עקרוה. לעיבור השנה שלא יהו קובעים ביהודה אלא בגליל : אף אהן סימנא. סיימנא הסיום הדבר לקדש את השנה שאחר שקובעין לעיבור אומרין הרי השנה מקודשת בעיבורה כדלעיל ורצו לעקור אף קידוש השנה מיהודה : אמר לון רבי סימון. וכי אין אנו מניחין ביהודה אפילו זכר בעלמא והלא כבר מצינו שקידשו את השנה בבעלת והיא מיהודה : הדא בעלת. איידי דאיירי בבעלת דייק הש"ס במקרא דמצינו דפעם מונה אות' מערי יהודה : ופעם מונה מערי דן. ומוחלפין הקיבות כאן וכן צ"ל אלתקא וגבתון ובעלת הרי הן מדן בעלה ועיים ועצם הרי מיהודה וכן הוא ביהושע : מימר. כימר לתרץ המקראות בתים מיהודה העיר בעצמה היא בגבול יהודה והשדות שסביבותיה היו מגבול דן שבשפלה היו גבול יהודה אלא גבול דן כדכתיב התם בערי גבול בני יהודה בשפלה אשתאול וצרעה ואשנה ובני דן כתיב ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול ועיר שמש : ר' ירמיה. שאל מלפני ר"ז אם לוד לאו מיהודה הוא : הפך אפוי. ר' זעירא ורבה ר' אחא ור' יודה בן פזי עומדין מאחריו ומלוד היו : אמר ליה. ר"ז לר' ירמיה איטא. הא עכשיו מה עשית : עבדתני מבזה רבנן. ואתה ראיתה אותם ולא היה לך לבאול הדבר ממני לפניהם : על אביב. שלא בישלה התבואה ועדיין אפל הוא וקרא כתיב שמור את חדש האביב שיהא החדש הזה בזמן אביב : ועל פירות האילן. שלא צמחו פירות האילן שדרכן לצמוח בזמן הפסח : ועל התקופה. אם תקופת טבת נמשכת עד ששה עשר בניסן ולא יהא הבאת העומר בתקופת ניסן מעברין לדחות את המועדות : וכשהיה אביב אחת מהן. שמעברין את השנה עליהן היו הכל שמחין שאין חוששין בדחיית הפסח לפי שאין התבואה ראויה ואין איסור חדש נהרך עליהן : על שתים מהן. שלא הגיעו לסימנין הללו מעברין : וכשהיה יהודה אחת מהן. מן המאוחרות היו הכל שמחין לפי שאין העומר בא למלוה מן המובחר אלא מיהודה והלכך אם בישל ביהודה והיו צריכין לעבר בשביל השתים האחרות כשמגיע זמן העומר כבר יבשו התבואות שביהודה וצריך להביאו משאר הרצות דרך ומלא בעינן ולא הוי מן המובחר : לא מפני הצינה וכו'. ולא יוכלו עולי רגל לעלות מפני הדרכים אע"פ כן אין מעברין שבשביל כך לא יחדלו מלבא : לא מפני הגדיים. שהן דקין אין מעברין עליהן כדי שיגדלו ויעשו מהן פסחים שהרי יכול להקריב קטנים : ולא מפני הגוזלין. שצריכין להביא לקיני יולדות שבא"י שהרי יכולין להביא בני יונה שהן קטנים : ולא מפני החלב. עלאי חלב שהן רכים וקטנים ומביאין גם מהן לקרבן פסח :
וכולם

תורה אור

בעלה ועיים ועצם הרי מיהודה כצ"ל וכן הגי' הפ"מ ז"ל מימר בתים מיהודה ושדות מדן ומה שבנתיים מיותר :
ובשקידשו

ריש לקיש אקדמון ליה חד סב בעיבור ואעלוניה מן ההוא תרעא דלהן. אמר כן יהא בשכרן. ולא שמיע דמר ר' קריפסדא בשם ר' יוחנן מעשה *ועיברו את השנה שלשה רועי בקר חד אמר בביר ולקיש באדר מינץ וחד אמר תור באדר בעריה ימות ובטול תינתא ישלח משכיה וחד אמר קדום באדר פח בלועך יפיק לקיבליה. ונן חמיין הדין שתא ולית בה חד מינהון ועיברו השנה על פיהם. א"ר חלבו ובית דין הסכים עמהן ולא כן אמר ר' זעירא והוא שיהו הכל מודין מצד אחד. ז כיון דאילין מודין לאילין ואילין לאילין כמי שכולם מודין מצד אחד. וריש לקיש מקפיד על הדא מילתא חשש על מה דמר רבי לעזר דמר ר' לעזר °והיתה על ידי (יחזקאל יג) הנביאים החוזים שוא בסוד עמי לא יהיו זה עיבור ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה המינוי ואל אדמת ישראל לא יבואו זה ארץ ישראל. רבי לעזר כד סלק הכא אמר הא גביי חדא. כד מינוניה אמר הא גביי תרי. כד עאל לעיבורא אמר הא גביי תלת. רבי בא בר זבדא בשם רב טעמא דרבי לעזר בי רבי צדוק בשעה שרואין בית דין שלמעלן בית דין שלמטן שמקדשין אותו גם הם מקדשין אותו. ר' לעזר בשם ר' חנינה מעשה בעשרים וארבע קריות של בית רבי שנכנסו לעבר שנה בלוד ונכנסו בהן עין רע ומתו כולם בפרק אחד מאותה שעה עקרוה מיהודה וקבעוה בגליל. בעיון מיעקר אף אהן סימנא. אמר לון רבי סימון אין אנו מניחין ביהודה אפילו זכר והרי מצינו שקידשו את השנה בבעלת. הדא בעלת זימנין מיהודה וזימנין מדן. אלתקא וגבתון ובעלת הרי הן מיהודה בעלה ועיים ועצם הרי מדן. והרי מצינו שקידשו את השנה בבעלה מימר בתים מיהודה ושדות מדן. רבי ירמיה בעא קומי ר' זעירא ולוד לאו מיהודא היא א"ל אין ומפני מה אין מעברין בה. א"ל שהן גסי רוח ומעוטי תורה הפיך אפוי וחמא רבי אחא ורבי יודה בן פזי אמר ליה איטה עבדתני מבזה רבנן. על שלשה *סימנין א מעברין את השנה על אביב ועל התקופה ועל פירות האילן. על שנים מעברין על אחד אין מעברין ואם עיברוה הרי זה מעוברת. וכשהיה אביב אחת מהן היו שמיחין רשב"ג אומר אף על התקופה. על שלש ב ארצות מעברין לשנה על יהודה ועל עבר הירדן והגליל על שתים מעברין על אחת אין מעברין ואם עיברוה אינה מעוברת. וכשהיתה יהודה אחת מהן היו שמיחין מפני שהעומר בא ממנה. אין מעברין לא מפני הצינה ולא מפני הגשמים ואם עיברוה אינה מעוברת. אין *מעברין לא מפני ג הגדיים ולא מפני הגוזלין ולא מפני החלב.
וכולם

סנהדרין יח ע"ב

שם יא פ"ב

שם פא פ"ב

ציון ירושלים

ז כיון דאילין מודין לאילין ואילין לאילין כמו שכולן מודין מצד אחד חכם אחד כתב לי מקלפלק שמוה ראיה למ"ש המהרי"ק בסי' נב והובא ברמ"א סי' כה בחו"מ דאף אם אין רבים מסכימי' לטעם אחד מקרי רבים. והב"ח ביו"ד סי' רמב בפסק הוי"ה חולק פ"ז ואין מבוי' כדברי מהרי"ק והשבתי דזה אינו דהם צריך להיות רוב י"ל דאם כל אחד אומר מטעם אחר רוב אינו נחשב רוב לגבי היחי' דפל' כל טעם של כל אחד ואחד ביחיד חולק אבל כאן היה צריך לעבר השנה בשביל הרבה סימנים וא"כ מאי נ"מ אם זה הטעם אינו כטעם של חבירו הכל מכ"פ בגילוי מלתא הוא בים טעמים לעבר השנה ואדרבה נ"ל טעמים חלוקי' ולכך שפיר עברוהו והשבנו לרבים שוב ראיתי בהגהו' לנוב"י תניינא ס"ג שם הבאתי מהירוש' הנ"ל ראיה לסיפך מדברי ר' זעירא דאמר ובלבד שיהא כו' מודה מטעם אחד ומאי דמשני כיון דאילו מודין לאילו שכוונה כמ"ש וכן נראה מהק"ע פ"ב דר"ה ה"ה :

מראה הפנים

כ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות קידוש החדש : ריש לקיש אקדמון ליה חד סב וכו'. ועובדא דר"ל התם בפרק זה בורר דף כ"ו ע"א קצת בענין אחר :
דאמר ר' לעזר והיתה ידי על הנביאים. הכתוב נדרש על הראשון ראשון כמעלה לא מיבעיא שבסוד עמי לא יהיו אלא גם בכתב בית ישראל לא יכתבו. ואפי' על אדמת ישראל לא יבואו וכ"א כד סלק וכו' אמר על ראשון ראשון לפי הסדר וכמה בוכה :

על שלשה סימנין מעברין : תוספתא כ"ו בפ"ב וגרים שם בגי' דהכא דבכ"ג אומר אף על התקופה ומשמע דעל שמחין קאי אבל בבבלי ל"ג אף ואיבעיא להו וכו'. והרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ד גם דעל התקופה בלחוד מעברין משום דסוגית הש"ס דלקמן מוכחא הכי א"ר יהודה אמר שמואל וכו' ובדאמרי' בר"ה דף כ"א שלא ליבי רב הונא בר אבין לרבא כד תוית דמשכת תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להאי שתא ולא תחוש לה.

מסורת הש"ס

(מעבר בני פ"ב)

סנהדרין יג

בס: א

בס יג (נדרים פ"ו הלכה ח)

(פסה פ"ח שביעית פ"ו)

(פסחי' פ"ט) בס

תורה אור

וכולם סעד לשנה ואם עיברוה מעוברת. רבי ינאי אמר משום ר"ג שהיה אומר אימריא רכיכין וגוזלייא דקיקין ושפר באפוי ובאפי חבריי מוספא על שתא דא תלתין יומין. *תני אמר ר' יודן מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו יושבין על גב מעלה בהר הבית ויוחנן סופר הלז יושב לפניהן. אמר לו רבן גמליאל כתוב לאחנא בני דרומא עילאה ואחנא בני דרומא ארעייא שלמכון יסגא. מודענא לכון דמטא זמן ביעורא לאפוקי מעשרייא מעומרי שיבלייא ולאחנא בני גלילא עילאה ובני גלילא ארעייא שלמכון יסגא. מודענא לכון דמטא זמן ביעורא תפקון מעשרייא ממעטני זיתיא לאחנא בני גלותא דבבל בני גולתא דמדי בני גולתא דיוון ושאר כל גלוותא דישראל שלמכון יסגא. מודענא לכון דאימריא רכיכין וגוזליא דקיקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפר מילתא באפיי ואנפי חבריי מוספא על שתא דא תלתין יומין. *אין מעברין לשנה אלא אם כן היתה חסירה רוב החודש וכמה רוב החודש א ששה עשר יום. ר' יהודה אומר שתי ידות החודש אחד ועשרים יום. א"ר שמואל בר נחמן והוא שיקרב העומר סוף ניסן של תקופות. א"ר יוסי עד הפסח. אמר רב מתניה והוא שיטלו לולב בסוף תשרי של תקופות. אין מעברין לשנה *לא פחות מחדש ולא יותר על חדש ואם עיברוה אינה מעוברת. *אין *מעברין לא ב בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת. אימתי רגילין לעבר ג בערבי שביעיות ר' זעירא בשם ר' אבהו הדא דתימר עד שלא *התיר ר' ליקח ירק מחוץ לארץ לארץ אבל ה כשהתיר ר' ליקח ירק מחוצה לארץ לארץ היא שביעית שאר שני שבוע. היה ר"מ אומר מלכים ב ד הרי הוא אומר °ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים להם בכורים עשרים לחם וגו'. והואיל והיתה השנה צריכה לתתעבר מפני מה לא עיברה אלישע אלא מלמד שהיו שני רעבון והיו קופצים לגרנות. אית תניי תני *אין ד מעברין מפני הטומאה ר' יוסי אומר מעברין שכן מצינו בחזקיה שעיבר מפני הטומאה שנאמר ד"ה ב ל °כי מרבית העם מאפרים ומנשה וישראל וזבלון לא הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל יחזקיהו לאמר ה' הטוב יכפר בעד. ר"ש אומר אע"פ שעיברו ניסן אין מעובר אלא אדר ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש עישה יחזקיהו לציבור לעשות פסח שני. אית תניי תני מעברין מפני הטומאה אית תניי תני אין מעברין מאן דאמר אין מעברין מינה כי אכלו את הפסח בלא ככתוב ומאן דמר מעברין

מה

פני משה

וכולם סעד לשנה. עושין אם היתה צריכה לעבר מפני אחת מהג' דברים שהזכרו ועל אחת מהן אין מעברין לכתחילה אבל אם היו צריכין גם מפני הגדיים ועלאי חלב וגוזלות מצטרפין לאחד מהן ומעברין: דמטא זמן ביעורא. הגיע שנת השלישית או ששית לשמיטה והוא זמן הביעור כדתנן פ' בתרא דמ"ש: ממעטני זיתא. מקום קיבוץ הזיתים ועל שם שבגליל היו זיתים מרובין: לאחנא בני גלותא דבבל וכו'. צריך להודיע להם עיבור השנה לפי שהיו רחוקים וידעו קודם הפסח מפני החמץ: וזימנין דאביבא לא מטא. לפי שאלו הראשונים עושין אותן סעד לשנה לאחד מהג' דברים: אין מעברין לשנה אא"כ היתה חסירה וכו' וכמה וכו'. ובתוספתא גרים בריש' ר' יהודה ובסיפא ר' יוסי: אא"כ היתה חסירה רוב החדש. שהיתה התקופה חסירה ששה עשר יום שהן רוב החדש ולקמי' מפרש לה באיזו תקופה קאמר ועד כמה הוא חשבון החסרון: א"ר שמואל בר נחמן. לפרש דברי הת"ק: והוא שיקרב העומר סוף ניסן של תקופות. כלומר הא דקאמר ששה עשר יום היינו ביום ששה עשר דוקא שאם תמשך תקופת טבת עד ששה עשר בניסן וששה עשר בכלל וזה שתקופת ניסן נופלת ביום ששה עשר אז מעברין לפי שיום התקופה גומר והוא נחשב לימי התקופה שעברה ואם לא יהיו מעברין נמצא הקרבת העומר ביום ששה עשר יהיה בתקופה שעברה ואכן בעינן שיהיה בתקופת ניסן והיינו דקאמר שיקרב העומר סוף ניסן ולא סוף ממש הוא אלא כלומר במקצת ניסן של תקופות שצריך יום ששה עשר במקצת תקופת ניסן. וכדלקמן סוף תשרי ועל מקצתו קאמר סוף א"כ עכשיו שמעברין חדש אחד יהיה העומר קרב בסוף חדש מיום נפילת התקופה והיינו סוף ניסן של תקופה: אמר ר' יוסי עד הפסח. ר' יוסי פליג על ר' שמואל ומפרש לדברי ת"ק דה"ק דצריך שלא תהיה התקופה נופלת עד הפסח שהוא ט"ו בניסן ועד בכלל מפני שצריך שיהיה כל הפסח בחדש האביב שהיא התקופ' חדשה וס"ל נמי דיום התקופה גומר והלכך אם נופלת תקופת ניסן ביום ט"ו בניסן אין כל הפסח בתקופת ניסן: אמר רבי מתניה. לפרש דברי ר' יהודה קאי ודבריו בתקופת תשרי הן דאחד ועשרים יום דקאמר היינו שיחסרו כל האחד ועשרים יום מתקופת המוז ויהיו נמשכין עד לאחר כ"א יום בחדש תשרי ותקופת תשרי נופלת ביום כ"ב מעברין מפני שצריך שיהא הלולב ניטל בסוף תשרי וכלומר במקצת תשרי של התקופה ואם תפול ביום כ"ב אין כאן לולב בתקופת תשרי ומעברין אבל ביום כ"א אכתי יום כ"א שנוטלין לולב בו בתקופת תשרי הוא והאי מ"ד ס"ל יום התקופה מתחיל: לא בשביעית. מפני שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע: ולא במוצאי שביעית. בשמינית מפני שכלה הישן ומאריכין עליהן איסור חדש: בערבי שביעיות. שמוסיפין עליהן חדש אחד לעבודת קרקע: הדא דתימר. דאין מעברין בשביעית: היא שביעית היא שאר שני שבוע. הואיל ומביאין מח"ל שביאין הן בשביעית ואין חילוק בין שביעית לשאר שני שבוע ומעברין וגרסינן לכולא סוגיא בפ"ו דנדרים הלכה ח': היה ר"מ אומר הרי הוא אומר וכו'. והתם מסיים לה אין לך מבכר בא"י יותר מבעל שלישה אין לך קל לבכר פירות יותר מבעל שלישה ואע"פ כן לא ביכר אלא מאותו המין של שעורים כדכתיב לחם ביכורים וגו' דמשמע שעכשיו היה מבכר ואימתי הביאו מסתמ' לאחר שקרב העומר הביאו דכתיב ויאכלו ש"מ שקרב העומר והותר החדש וא"כ היתה השנה הזאת צריכה לעבר שהרי כשהגיע ניסן עדיין לא היה רוב אביב שלא ביכרו אלא בשעורים ומשהמוא פירות האילן נמי לא הוו וקי"ל דעל שנים מהן מעברין ומפני מה לא עיברה אלישע: והיו קופצים לגרנות. לפי שכלה התבואה והיו צריכין לאכול מן החדש ולפיכך לא עיברה: מפני הטומאה. כגון שהיו רובן טמאי מתים בסוף אדר וכלת' אפר הפרה ואין יכולין למצוא עכשיו פרה אדומה אין מעברין משום כך ועושין הפסח בטומאה: כי מרבית העם לא הטהרו. וכתיב התם לעיל ויועץ המלך וגו' לעשות הפסח בחדש השני כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא ולקמן מפרש מאי מפני הטומאה: אף על פי שעיברו ניסן וכו'. ר' שמעון ס"ל דמעברין מפני הטומאה ואין מעברין אלא אדר והיינו בלא ככתוב כדלקמן: עישה. על שהשיא יחזקיהו את הצבור לעשות פסח שני ביקש רחמים על עצמו לפי שלא היה מן הדין שהיו רוב טמאין ורובא לא מידחו לפסח שני: מאן דאמר אין מעברין. יליף מינה דכתיב כי אכלו וגו' כי התפלל יחזקיהו וגו' ולפיכך ביקש רחמים על עצמו שהוא עיבר מפני הטומאה:

מה

עין משפט נר מצוה

לב
א מיי' פ"ד מקדוש החדש הלכה ב

לג
ב ג מיי' שם פ"ג הל' טו

לד
ד מיי' שם הל' י ופ"ד מביאת מקדש הלכה ס

ציון ירושלים

ה משהתיר ר' ליקח ירק מח"ל נ"ע על השמטת הרמב"ם בפי' זה מטומאת ... זין זה ולימר דסמוך על הדין דהתיר רבי ליקח ירק מן הסוריא זה דוחק כדברי הרמב"ם:

מראה הפנים

לה ודכא קיבלה מיעוט ובתראה כזה ועיין לקמן: **אין** מעברין לשנה אא"כ היתה חסירה רוב החדש. גי' דהכא כגי' הברייתא דמייתי התם בדף י"ג ע"א. ופירשתי בפנים לדברי ר' יוסי דנראה לכאורה דאמורא הוא ולפרש פלוגתייהו בא והוי מילתי' כאחרים דהתם. אבל נראה דהך ר' יוסי תנא הוא וכדגרים התם בברייתא ר' יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין וכדמפרש התם דס"ל יום תקופה מתחיל והיינו עד הפסח דקאמר הכא ובמילתי' דאחרים עיין פירש"י ולעכבים. לאדר וכו' אבל אם חסרה י"ד ונפל תקופת ניסן בט"ו אין מעברין דמעברין לאדר ותפול תקופת ניסן בי"ד ויום תקופה מתחיל ויעשה פסח בתקופה חדשה. ור"ל דקרא כתיב שמור את חדש האביב ועשית פסח אלמא דעשיית קרבן פסח צריך שתהיה בתקופה חדשה ולפיכך כתב ויום תקופה מתחיל ווהו כשיטתיה דפירש כרי"ה כהאי דלעיל ודעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד גם כדעת רש"י ז"ל ע"ש: **ולא** יותר על חדש. בבבלי דף י"א ע"א המסקנא דלו חדש דלו שלשים ואפשר לומר דה"ה בסיפא לא יותר על חדש משלשים יום קאמר: **אין** מעברין לא בשביעית וכו'. מה דהייך להסוגיא מבואר הוא במ"ש בנדרים:

מה מקיים בלא ככתוב. מפני מה ביקש רחמים על עצמו: מפני שעיברו ניסן. שהיה יום ל' של אדר וראוי לקבעו ניסן ואין מעברין אלא אדר ואפי' בדיעבד אינה מעוברת כדקאמר ר"ש לעיל אע"פ שעיברו ניסן אינו מעובר אלא אדר הוא דמעברין ולפיכך ביקש רחמים על עצמו: ותנייא. הא דאמר מפני הטומאה עיברה כהאי דאמר ר' סימון בפ"ה דסוטה גולגולת ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח ונטמאו ולא היה הדבר מזומן להם להטהר עד הפסח: כתיב כל לבבו וגו' וסיפיה דקרא ולא בטהרת הקדש.

הורה אור

מה מקיים בלא ככתוב מפני שעיברו ניסן ואין מעברין אלא [א] אדר. ותנייא כיי *דמר ר' סימון בר זביד [ב]גולגולת ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח. כתיב °כל לבבו הכין לדרוש האלהים ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט. ר' סימון בר זביד ור' שמואל בר נחמן חד אמר אפילו כמה עשה לטהרת הקודש לא יצא ידי טהרת הקודש וחד אמר אפילו כל מעשים טובים שעושין לטהרת הקודש לא יצא ידי טהרת הקודש. כתיב °ויחילו באחד לחדש הראשון לקדש וביום שמונה לחודש באו לאולם ה' ויקדשו את בית ה' לימים שלשה וביום ששה עשר לחדש הראשון כילו. והלא ליום אחד היו יכולין לבער כל עבודה כוכבים שהיה שם א"ר אידי מפני צלמי כשדים שהיו חקוקים בששר. *ששה דברים עשה חזקיהו על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. שהיה גירר עצמות אביו על מיטת חבלים וכיתת נחש הנחושת וגנז טבלה של רפואות והודו לו. סתם מי גיחון העליון וקיצץ דלתות ההיכל ועיבר ניסן בניסן ולא הודו לו. *אין [ג] מעברין קודם ר"ה ואם עיברוה אינה מעוברת [ג] אבל מפני הדוחק מעברין אחר ר"ה מיד אעפ"כ אינו מעובר אלא אדר. *רבי אומר ניסן לא נתעבר מימיו והתנינן *אם בא החדש בזמנו. אם בא לא בא. רב אמר תשרי לא נתעבר מימיו והתנינן אם היה החדש מעובר. אם היה לא היה. וכשקידשו את השנה באושא ביום הראשון עבר ר' ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי רבי יוחנן בן נורי אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היינו נוהגין כן ביבנה. ביום השני עבר רבי חנניה בן רבי יוסי הגלילי ואמר כר' עקיבה אמר רבן שמעון בן גמליאל כך היינו נוהגין ביבנה. ותתני קידשוהו בראשון ובשני רבי זעירא בשם רב חסדאי אותה השנה נתקלקלה. מהו בראשון ומהו בשני רבא בשם רב שנה אחד ושנה שני'. והתני קידשוהו ביום הראשון וביום השני קידשוהו קודם זמנו או לאחר עיבורו יום אחד יכול יהא מקודש. תלמוד לומר אותם אותם אלה הם מועדי אין אלה הן מועדי קודם לזמנו תשעה ועשרים יום לאחר עיבורו שנים ושלשים יום. ומניין שמעברין את השנה על הגליות שגלו ואדיין לא [ד] הגיעו תלמוד לומר °בני ישראל מועדי עשה מועדות שיעשו כל ישראל. א"ר שמואל בר נחמן והן שהגיעו לנהר פרת. *אין מעברין את השנה [ה] אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל [ו] מעוברת. העיד חנינה איש אונו שאם אינה יכולה להתעבר ביהודה שמעברין אותה בגליל. אין מעברין אותה בח"ל ואם עיברוה אינה מעוברת. את המי בגליל אין מעברין בחוצה לארץ מעברין. בגליל אין מעברין ואם עיברוה מעוברת בחוצה לארץ אין מעברין ואם עיברוה אינה מעוברת. ביכולין לעבר בארץ ישראל אבל בשאינן יכולין לעבר בארץ ישראל שמעברין אותה בחוצה לארץ. ירמיה עיבר בחוצה לארץ. יחזקאל עיבר בחוצה לארץ. ברוך בן נריה עיבר בחוצה לארץ. *חנניה בן אחי רבי יהושע עיבר בחוצה לארץ שלח ליה רבי שלשה איגרין גבי ר' יצחק ורבי נתן. בחדא כתב לקדושת חנניה ובחדא כתב גדיים שהינחת נעשו תיישם ובחדא כתב אם אין את מקבל עליך צא לך למדבר האטד ותהי שוחט ונחונין

וכשקידשו את השנה באושא כו' ארשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה ומשני ר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שנייה. ופריך והתני יום הראשון ויום השני ומשני ר"ז בשם ר"ח אותו שנה נתקלקלה כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק במס' שבועות פ"ו:

אמר

ופליגי בה מאי ולא בטהרת הקדש: אפילו כמה עשה לטהרת הקדש. אע"פ שעשה כמה וכמה תקנות לצורך טהרת קדש מ"מ לא יצא ידי חובתו לגמרי לטהרת הקדש: אפי' כל מעשים טובים שעשה לא יצא כדי טהרת הקדש. כך הגי' בנדרים וכלומר בטהרת הקדש לא עשה כלום וכל לבבו הכין לדרוש בשאר כל מעשים טובים: מפני צלמי הכשדים שהיו חקוקים בששר. שהיו שם שעשאום לע"ז והיו טרודים למחקם ולבטלן: ו' דברים וכו'. כדתנן בפ' מקום שנהגו והיידי דקתני עיבר ניסן וכו' מייתי לה הכא: אין מעברין קודם ר"ה. אין ב"ד יושבין לעיין בשביל העיבור מקודם ר"ה שלא ישתכח הדבר קודם שיגיעו לעיבור ואתי לזלזולי בחמץ: מפני הדוחק. שמתפחדין שלא יוכלו לעבר אח"כ מפני העכו"ם: אינו מעובר. אין מעברין שום חדש אחר אלא אדר: ניסן לא נתעבר מימיו. לא הוקבע ר"ח ניסן מעולם ביום ל"א לפי שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר הוא: והתנינן אם בא החדש בזמנו. תוספת' היא בפ"ק דר"ה ניסן ר"ה למלכים וכו' ולתרומת שקלים וכו' כילד לתרומת שקלים כל קרבנות ליבור קריבין באחד בניסן אם בא חדש בזמנו קריבין מן החדש' ואם לאו קריבין מן הישנה וכעין דתנן בפ"ד דשקלים מותר הקטור' וכו' אם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה מפני שבא' בניסן היו צריכין להביא כל הקרבנו' מתרומה חדשה כדאמרי' בר"ה חדש והביא קרבן מתרומה חדשה וקס"ד דה"ק אם בא החדש בזמנו היינו שלא בא תרומה חדשה אלא עד זמנו שהוא יום שלשים קריבין למחר מן החדשה וכלומר שעל כרחך היו צריכין לעבר החדש ולקבוע ר"ח ניסן ביום ל"א כדי שיקרבו תמיד של שחר וכן הקטורת בא' בניסן מתרומה חדשה ואם לאו שלא בא עדיין מחדשה קריבין מן הישנה לפי שא"א בענין אחר ומיהת שמעינן דלפעמים עושין ר"ח ניסן ביום ל"א ומשני אם בא קאמר אבל באמת מעולם לא בא שלא נזדמן להיות כך לפי שהיו מקדימין להביא שקליהן כדתנן בא' באדר משמיעין על השקלים ומעולם לא נתאחר ובא עד זמנו שיצטרכו לעבר משום זה כדי להקריב מן החדש: תשרי לא נתעבר. לקבוע ביום ל"א לפי שאלול לעולם חסר: והתנינן. בפ"י דשביעית השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החדש מעובר משמט דשביעית אינה משמטת אלא בסופה: אם היה. אבל באמת לא היה שלא נזדמן להיות כך: וכשקידשו את השנה. תוספתא היא בפ"ד דר"ה ולקמיה פריך מהא אדאמר רב תשרי לא נתעבר מימיו: ואמר כדברי ר"י בן נורי. דקאמ' ההם כולל מלכיות עם קדושת השם ואינו תוקע: כר"ע. דאמר כולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע: והתני קידשוהו בראשון ובשני. כלומר הא מברייתא זו שמעינן דעשאו שני ימים ר"ה וקשיא לרב: ומשני אותה השנה נתקלקלה. אירע להם איזה קילקול וטעות בחשבון ועשו שני ימים: מהו. כמו והב"א הוא דמהו בראשון ומהו בשני דקאמר כדר'. בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שניה וליום השני בשנה הבאה היא ודחי לה הש"ס והתני ביום הראשון וביום השני אלמא דבשנה אחת היא אלא מחוורתא כדר' זעירא: קידשוהו קודם זמנו וכו'. כדמפרש לקמיה קודם לזמנו תשעה ועשרים יום לאחר עיבורו בשנים ושלשים יום ואע"פ שקידשוהו ליום זמנו שהוא יום שלשים או עיברוהו ליום העיבור: יכול יהא מקודש. וא"ל עוד לקדשו: ת"ל אותם. אותם הן מועדי אשר תקראו אותם במועדם בזמנן ואין אלה שלא קראו בזמנן מועדי: על הגליות שיצאו. גרסי' התם. שיצאו לעלות לרגל ואינן יכולין להגיע למקומן ולעשות הפסח בזמנו: והן שהגיעו לנהר פרת. דוקא כשנשמע שכבר הגיעו לגבול ארץ ישראל: את חמי. בתמיה בגליל אין מעברין צריכא למימר דבח"ל אין מעברין ומשני דלהכי קתני בח"ל לפי שבגליל לכתחלה הוא דאין מעברין ובדיעבד מעוברת וקמ"ל דבח"ל אפי' בדיעבד אינה מעוברת: גבי. אצל ר' יצחק ור' נתן ועל ידיהם: בחדא כתב לקדושת חנניה. היה משבחו ומזהירו שיחזור בו מחמת קדושתו וחסידותו: ובחדא כתב גדיים נעשו תישים. ולא תאמר שלא הנחת כמותך בא"י: ובחדא כתב וכו'. להראות לו אח"כ אם לא יקבל דבריהן:

ונחונין

עין משפט נר מצוה

לה
א מיי' פ"ד מביאת מקדש הלכה יח
לו
ב ג מיי' פ"ג מקדוש החדש הלכה יג
לז
ד מיי' פ"ד שם הל' ח
לח
ה ו מיי' שם הלכה יב

ציון ירושלים

[ב]גלגולת ארונה היבוסי מלאו תחת המזבח. ע' מלמ"ל פ"א מבית הבחירה ה"ג ובספר דרך הקודש הנדפס בסוף ספר מגיד מראשית ד' ז ודו"ק ול"ע על דרך הקודש ועל המלמ"ל בהרי בזבחים ד' קי"ג אמרו בש דא"י בדוקה ולר"ל מכ"פ ירושלים בדוקה כדאמרו בש א"כ איך אפשר שימלאו קבר ארונה היבוסי תחת המזבח ולפ"ג ובזבחים שם קשיא דאמרו בש איה מתי מבול והמוס דשא קברי עכו"ם אינו מטמא ונפרש מתים דקודם הדיבור ע' נזיר נ"ד ול"ע:

מסורת הש"ס
(סיטה פ"ה)
(פסחים פ"ד) פסחים דף ט סנהדרין יב וב"י
שם יא
(ר"ה פ"ג)
(שביעית פ"י תוספת' דר"ה פ"ק)
שם ע"ב
ברכות סג

דה"י ב ל
דה"י ב כט
ויקרא כג

ונחוניין. נמוכה שהיה ראש הגולה בימיו יהיה זורק: ואוקרון. כיבדם להשלוחים וכן בשניה וכשקרא אגרת השלישי' רצה לבזות אותם ואמרו לו שוב אין אתה יכול לבזות אותנו שכבר נספרס' מהכבוד שכיבדתנו: וקרא באורייתא אלה הם מועדי

מלא הם חסר והסוכר ששכר לחדש מפסיד היום שחסר: ואין כיני. אם באנו לדקדק כן יש לנו לומר דאפי' בדיני נפשות על פי עדותן הן תלוין דבת שלש שנים ויום א' הבא עליה והיא מאורסה הרי זה בסקולה שראויה לביאה היא ואם

תורה אור

ונחוניין זורק. קרא קדמייתא ואוקרון תנייתא ואוקרון תליתא בעי מבסרתהון. אמרין ליה לית את יכיל דכבר אוקרתנין. קם ר' יצחק וקרא באורייתא אלה מועדי חנניה בן אחי ר' יהושע אמר אלה הם מועדי ה' אמר לון גבן. קם רבי נתן ואשלים כי מבבל תצא תורה ודבר ה' מנהר פקוד. אמרין ליה °כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. אמר לון גבן אזל קבל עליהן קמי רבי יהודה בן בתירה לנציבין. א"ל אחריהם אחריהם. א"ל לי נא ידע מה תמן. מה מודע לי דאינון חכמין מחשבה דכוותי. מכיון דלא ידעי מחשבה דכוותיה ישמעון ליה ומכיון דאינון חכמין מחשבה דכוותיה ישמע לון. קם רכב סוסיא הן דמטא מטא והן דלא מטא נהגין בקילקול. כתיב °ואל יתר זקני הגולה אמר הקב"ה ביותר הם עלי זקני הגולה. חביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל יותר מסנהדרין גדולה שבחוצה לארץ. כתיב °החרש והמסגר אלף ואת מר הכן. רבי ברכיה בשם רבי חלבו ורבנן. רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר החרש אלף והמסגר אלף ורבנן אמרי כולהן אלף. רבי ברכיה בשם רבי אילו החבירים ורבנן אמרין אילו הבולבוטין. רבי הושעיה כד הוה מקבל סהדיא בעיני טב הוה אמר לון הוו יודעין כמה עדות יוצא מפיכם כמה שכר בתים יוצא מפיכם. א"ר אבונה ואין כיני אפילו בדיני נפשות. בת שלש שנים ויום אחד בא עליה הרי זה בסקילה נמלכו בית דין לעברו ובא עליה אינו בסקילה. א"ר אבין °אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי *בת שלש שנים ויום אחד נמלכו בית דין לעברו הבתולין חוזרין ואם לאו אין הבתולין חוזרין. *סמיכת הזקנים ועריפת העגלה בשלשה דברי רבי שמעון רבי יהודה אומר בחמשה. מה טעמיה דר' שמעון וסמכו שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן אחד הרי שלשה. מה טעמיה דרבי יהודה *וסמכו שנים זקני שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי חמשה ובעגלה *ערופה מה טעמיה דר' שמעון זקיניך שנים ושפטיך שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי חמשה. מה טעמיה דרבי יהודה זקיניך ושופטיך שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שלשה. אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בערופה דלא דריש ויצאו ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה דלא דריש וסמכו. אין תימר נראין דברי רבי יהודה בערופה כמו דודרש וסמכו ידרוש ויצאו אשכח תימר ויצאו שנים זקניך שנים ושפטיך שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי שבעה. מה מקיים רבי שמעון זקיניך ושפטיך זקיניך שהן שופטיך. תני רבי ליעזר בן יעקב אומר זקיניך זה בית דין הגדול ושפטיך זה מלך וכהן גדול. תני הסמיכות בשלשה לא סמיכה היא סמיכות. תמן קריי למנוייה סמיכותא. א"ר בא בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבי יוחנן בן זכיי מינה את רבי ליעזר ואת רבי יהושע ורבי יהושע את רבי עקיבה ורבי עקיבה את רבי מאיר ואת ר"ש. אמר ישב רבי מאיר תחילה

נתכרכמו

ישעיה ב · ירמיה כט · מלכים ב כד · תהלים נז

חנניה וא"ל מועדי ה' כתיב אמר לון גבן אלינו כך הוא כתוב אבל אליכם אינם אלא מועדי חנניה מאחר שהוא מעבר שנים בח"ל ואינם מוסכמים מהשם: אזל. חנניה וקבל עליה דרבי לפני ר"י בן בתירא שהיה בנציבין: אחריהם אחריהם. ראוי לילך ויפה כתב לך שאין ראוי לקבוע שנים בח"ל: א"ל. וכי לית אנא ידע למי הנחתי שם שאינן חכמים כמותי ומי מודיעני שהן חכמים ויודעים לחשב תקופות ומזלות כמוני ועליהם להביא ראיה שיודעים הן: מכיון. השיב לו ר"י בן בתירא מכיון דאת אמר שאינם יודעים נחשב ישמעון לך אדרבא מכיון שהם אומרים שיודעים לחשב כמותך להם ישמעון באין לחשוב ולקבוע בח"ל אלא א"כ נודע לו שבודאי אין כמותו שם: קם. חנניה א"כ ר"י ב"ב ורכב סוסיא להודיע להגולה זמן קביעות המועדות ע"פ חשבון ארץ ישראל: הן דמטא מטא. במקום שהיה יכול להגיע הגיע ובמקום שלא הגיע עדין הן נוהגין בקילקול שטועין ע"פ קביעות ח"ל: כתיב ואל יתר זקני הגולה. ודרים יתר מלשון חשיבות הוא שאמר הקב"ה חביבין עלי ביותר זקני הגולה ואעפ"כ ביותר הוא שחביבה עלי כת קטנה שבארץ ישראל יותר מסנהדרי גדולה שבח"ל: כתיב החרש והמסגר אלף ואת אמר הכן. כלומר דפריך על הא דדרים חביבה כת קטנה שבא"י וכו' הא זקני הגולה חשיבי טפי כדדרים בגיטין דף פ"ח חרש בשעה שפותחין בדברי תורה הכל נעשו כחרשין ומסגר כיון שסוגרין שוב אין פותחין ואמרי' שם צדקה עשה הקב"ה שהגלה גלות צדקיה ועדיין גליות יכניה קיימת שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה מהם היו אלמא זקני הגולה חשובים ביותר: אילו החבירים. שכלם חכמים היו: אילו הבולווטין. השרים והחשובים ולרבנן לא קשיא מידי שלא היו חכמים כל כך: כד הוה מקבל. עדים שראו את החדש בעין טב שהיה שם בית הוועד לקבל עדות החדש ולקדשו: הוו יודעין. והזהרו מלהעיד שקר שכמה עדות יוצא מפיכם שעל ידי עדות שלכם אתם גורמין להלקות לאותם המחללין ועושין מלאכה באלו המועדות שנקבעים על פיכם: כמה שכר בתים יוצא מפיכם.

(כתובות פ"ק) · (סוטה פ"ט) · סנהדרין י"ג ע"ב · גם יד

נמלכו בית דין לעבר החדש עדיין אינה בת ביאה ואינו חייב מיתה ועכשיו כשהעדים מעידים שראו את החדש אין הבית דין יכולים לעברו ונמצא זה נסקל על ידן: אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי. ודריש לה שהקב"ה מסכים עם הב"ד של מטה שאם היא בת ג' ויום אחד כשהיא נבעלת אין הבתולי' חוזרין ואם נמלכו הב"ד לעבר השנה או החדש כדלעיל הבתולין חוזרין אלא לאחר שנבעלה דאכתי לא הויא בת ג' שנים ויום אחד ולמדך הכתוב שאף הטבע מסכמת עמהן על פי גזרתו יתעלה ב"ה: מה טעמיה דרבי שמעון וסמכו זקני שנים. גרסינן כדלקמן דלא דריש כלום מוסמכו: ובעגלה ערופה מאי טעמיה דר' יהודה. ל"ל זקניך שנים ושופטך שנים וכו' מאי טעמיה דרבי שמעון זקניך ושופטך שנים וכן הוא בפ' עגלה ערופה: נראין דברי רבי יהודה בעריפה דלא דרים ויצאו. כלומר דעיקר הלימוד לר' יהוד' מזקניך שנים ושופטיך שנים ואין ב"ד שקול אבל ויצאו לא דרים כלל דלגופיה איצטריך שיהו יוצאין זקניך ושופטיך ונראין דבריו דהכתי מייתר לן למידרש מזקניך ומשופטיך: ונראין דברי ר"ש בסמיכה דלא דרים וסמכו. דנמי לגופיה איצטריך וא"כ לית לן למדרש כ"א מזקני שנים: אין תימר נראין דברי ר' יהודה בערופה וכו'. כלומר דאי תימא דהיינו טעמא דר' יהודה בעריפה דדרים נמי מויצאו כי היכי דדרים התם וסמכו ורבי דקאמר נראין דבריו בזה היינו משום דמסתבר טעמיה דשפיר דרשינן הכא ויצאו דהוה ליה למיכתב ומדדו זקניך וגו' אבל בסמיכה נראין דברי ר"ש דלא דרים וסמכו. משום דלאו מיותר הוא אם אתה אומר כן קשיא דאשכח תימר ויצאו שנים וכו' וא"כ שבעה מיבעי ליה לרבי יהודה אלא על כרחך דלא דרים רבי יהודה הכא ויצאו כמו דלא דרים רבי שמעון התם וסמכו ולפיכך הוא דקאמר נראין דבריו בעריפה: זקניך שהן שופטיך. המיוחדים שבשופטיך והם סנהדרי גדולה: ושופטיך זה מלך. כדכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ וכ"ג דכתיב ובאת אל הכהן ואל השופט: לא סמיכה היא סמיכות. ומאי מחדש תנא דברייתא וקאמר דעל המינוי

שכר בתים יוצא מפיכם. שאף הן תלוין בקביעות החדש אם הדיינות קאמר דג"כ בג' הוא וכמה דתמן קורין למנוייה סמיכותא:

נתכרכמו

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פ"א מאיסורי ביאה הלכה ו סמ"ג לאוין קנ

עין משפט נר מצוה

ם
א מיי׳ פ״ד מקדש החדש הלכה ו.
מא
ב מיי׳ פ״ד מתלה ויבום הלכה ל סמ״ג עשין קב טור אה״ע סי׳ קסט
מב
ג מיי׳ פי״ב ממלוה הלכ׳ יא סמ״ג עשין לד טוש״ע אה״ע סי׳ קד ס״ד טוש״ע חו״מ סי׳ קט ס״ג

נתברכמו פני ר׳ שמעון אמר לו רבי עקיבה דייך שאני ובוראך מבירין כוחך. חזרו וחלקו כבוד לבית הזה. אמרו *בית דין [א] שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי ונשיא שמינה שלא לדעת בית דין מינויו מינוי. חזרו והתקינו שלא יהו ב״ד ממנין אלא מדעת הנשיא ושלא יהא הנשיא ממנה אלא מדעת ב״ד. *תני בראשונה היו *כותבין שטרי חליצה [ב] במגתב פלוני ופלוני חלצה פלנית בת פלוני לפלוני בר פלוני בפנינו דקרבת לקדמנא ושרת סיניה מעילוי ריגליה דימינא ורקת קדמנא רוקא דמיתחזי לנא על ארעא ואמרת °ככה יעשה לאיש אשר יבנה את בית אחיו. תני בראשונה היו כותבין שטרי מיאונין במעמד פלוני ופלוני מיאנה פלנית בת פלוני בפלוני בר פלוני בפנינו לא רעינא ביה לא שוייהנא ליה לא *צבינא להיתנסבא ליה. *א״ר יוחנן הקדש שפדייו יותר על דמיו הרי זה פדוי ומעשר שני שפדייו יותר על דמיו הרי זה אינו פדוי. מה בין הקדש מה בין מעשר שני א״ר לא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. ר׳ יונה בעא כמאן דמר אינו כנכסיו ברם כמאן דמר כנכסיו הוא. מה בין הקדש מה בין מעשר שני א״ר יוסי ולא כבר נאמר טעמא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. ר׳ זירא בעא קומי רבי אמי נבדק אותו האיש ואמר לא נתכוונתי. אמר ליה לכי בדק. א״ר יוחנן הקדש שפדייו ולא הוסיף חומש הרי זה פדוי ומעשר שני שפדייו ולא הוסיף חומש אינו פדוי. מה בין מעשר שני להקדש אמר רבי לא שבן אדם מצוי להיות מרבה בהקדישו. רבי יונה בעי כמאן דמר אינו כנכסיו ברם כמאן דמר כנכסיו. מה בין הקדש למעשר שני אמר רבי יוסי ולא כבר את אמר טעם שאדם מצוי להרבות בהקדישו. תני *ההקדישות בשלשה. הדא דתימר במקדיש גוף השדה אבל אם אמר הרי עלי מנה להקדש. נישמעינה מהדא ערכים המיטלטלין בשלשה. וכי יש ערכים שאין מיטלטלין. רבי יעקב בר אחא ר׳ שמעון בר ווה בשם רבי חנינה האומר ערכי עלי ובא לסדרו מקרקע שמין לו בעשרה ממטלטלין בשלשה. האומר ערכי עלי אינו כאומר דמי שדי עלי אבל אם אמר הרי עלי מנה להקדיש שמין לו בשלשה. *לכשיעשיר נידון בהשג יד. *תני העבדים והשטרות והמטלטלין אין להן איגרות בקורת. רבי יודן בן פזי אמר [ג] *אכרזה. עולא בר ישמעאל אמר עבדים שלא יברחו השטרות והמטלטלין שלא יגנבו. רבי בא בר כהנא בעא קומי רבי יוסי לית הדא אמרה שעבדים נפדין בשלשה. אמר ליה אין והתנינן בקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן.
אמר

תורה אור
דברים כה

אמר ר״י הקדש שפדאו יותר. הגי׳ הנכונה כמו שהוא כמס׳ מע״ש וכאן נשתרבב קצת כפי׳ הפ״מ ז״ל: איתא

פני משה

נתברכמו פניו של ר״ש. שהיה סובר שאינו חושב אותו לכלום וא״ל לאו מסום זה דייך שאני ובוראך מכירין כוחך וכלומר מכיר אני בך שכחך גדול הוא ור״מ שהוא יותר זקן ממך אמרתי שישב בתחלה: לבית הזה. לבית הנשיא ואמרו בתחלה שהנשיא אפי׳ לדעת ב״ד אינו צריך חזרו והתקינו שלא יהיו סומכין זה בלא זה: תני בראשונה וכו׳. איידי דקאמר בראשונה חשיב גמי לשני שהיו נוהגין בראשונה ולפרושי חלילה ומיאונין דמתני׳: לא שוייגא ליה. איני יכול לשהות עמו: אמר רבי יוחנן הקדש שפדיו. הגי׳ נשתבשה בכאן ונתחלפה וה״ג בפ״ד ממעשר שני הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל מעשר שני שפדייו יותר על דמיו לא תפס את הכל מה בין הקדש מה בין מעשר שני א״ר אימי שכן אדם מלוי להיות מרבה בהקדשו. והלכך מה שהוסיף יותר על דמיו מדעתו עשה ולאו הקדש טעות הוא: ר׳ זעירא בעי קומי ר׳ אימי נבדק אותו האיש ואמר לא לכך נתכוונתי. מהו: א״ל לכשיבדוק. כלומר אם בדקוהו הולכין אחר דבריו אבל מסתמא אמרינן מרבה בהקדישו הוא: ר׳ יונה בעי כמאן דאמר אינו כנכסיו ברם כמ״ד כנכסיו הוא מה בין מעשר שני. כלומר הניחא למ״ד מעשר שני ממון גבוה הוא ואיכא למימר דאדעתא דהכי לא הוסיף בפדיונו הוא שיהא חל מעשר שני עליו על היותר וטעות הוא אלא למ״ד כנכסיו הוא א״כ מאי איכפת ליה שהרי דין נכסיו עליהן ונימא דהכל לשם פדיון מעשר שני מדעתו הוא דנתן: א״ר יוסי לא כן כבר איתמר טעמא שכן אדם מלוי להרבות בהקדשו. הא כבר אמרו הטעם דמרבה אדם בהקדישו אבל אין דרכו של אדם להיות מרבה בפדיון מעשר שני להוסיף לו. טורח בעלייותיו לירושלים: א״ר יוחנן הקדש פדייו ולא הוסיף חומש הרי זה פדוי מעשר שני שפדייו ולא הוסיף חומש הרי זה אינו פדוי מה בין הקדש ומה בין מעשר שני אמר רבי הילא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. בהקדש הגזבר תובעו ליתן החומש ולא הוי יאוש אבל במעשר שני אם לא יתן החומש בשעת פדיונו מי יתבענו ולפיכך התקינו חכמים שלא יהיה פדוי כלל עד שיתן גם החומש: ר׳ יונה בעי כמ״ד אינו כנכסיו ברם כנכסיו הוא מה בין הקדש ומה בין מעשר שני. דבשלמא אי אמרינן ממון גבוה אתי לאשתמוטי מן החומש אלא למ״ד ממונו הוא מאי איכפת ליה: אמר ר׳ יוסי ולא כבר איתמר טעמא הקדש יש לו תובעין מעשר שני אין לו תובעין. וכלומר דלפ״ה הואיל ואין לו תובעין במעשר שני חיישינן שמא יתיאש מליתן החומש. ע״כ הגירסא התם ונכונה היא: תני ההקדשות בג׳. פיסקא דמתני׳ היא ובעיא דלקמן אסיפא קאי וה״ג במגילה פ׳ הקורא עומד ובקרקעות תשעה וכהן עד כדון במקדיש גופה של שדה אמר דמי שדי עלי. והיא הגי׳ נכונה וכאן נשתבשה אגב שיטפה דלקמן. וכלומר עד כאן שמענו דבקרקעו׳ תשעה וכהן במקדיש גופה של שדה לבדק הבית שצריך להעריך אותה תשעה וכהן אבל אם אמר דמי שדי עלי מהו אם הוי כערכין המטלטלין שהרי דמים הקדיש או הקדיש קרקע: נישמעינה וכו׳ וכי יש ערכין שאינן מטלטלין. כלומר מדקאמר המטלטלין משמע דיש ערכין שאינן מטלטלין ומאי ניהו אי קרקעות הא תני להו בהדיא הכי ה״ל למיתני ערכין של מטלטלין: ר׳ יעקב וכו׳. ה״ק האומר ערכי עלי ובא הגזבר לסדרו ממה לגבות ממנו אם גובין מקרקע שמין וכו׳: האומר. מעתה האומר ערכי עלי וכי אינו הוא כאומר דמי שדי עלי וכלומר דמאי שנא אם אומר ערכי עלי או דמי ערך שדי עלי שהדין שוה בשניהן אם בא לגבות ממטלטלין בשלשה ומקרקעות בעשרה: אבל אם אמר וכו׳. דוקא באומר דמי שדי עלי אבל האומר הרי עלי מנה להקדש שמין לו לגבות ממנו הסך שהקדיש בשלשה: לכשיעשיר נידון בהשג יד. כלומר אם אין לו ממה לשלם ממתינין לו לכשיעשיר ועכשיו הוא כנידון בהשג יד: אין להן איגרת בקורת. כדמפרש ר׳ יודן שאין להן הכרזה כשרולין ב״ד למוכרן אין מכריזין עליהן כדקאמר טעמא עבדים שלא יברחו וכן השטרות והמטלטלין שלא יגנבו מהגלספים לראותם כדי ללוקחן. וגרסינן להא פ׳ אלמנה ניזונת הלכה ו׳: לית הדא אמרה. וכי לאו שמע מינה מהכא שהעבדים נפדין בשלשה אם הקדישן ופודן מן ההקדש אין צריך אלא שלשה כשאר מטלטלין כדי שלא לפרסם הדבר וישמעו ויברחו: א״ל אין. כן הוא הדבר שהעבד נפדה בשלשה: והתנינן וכו׳ ואדם כיוצא בהן. וצריך עשרה:
אמר

מסורת הש״ס:
עי׳ יבמות לט ע״ב
(מ״ק פ״ג)
עי׳ סנהדרין יא
יבמות קז ע״ב (מע״ש פ״ד)
(מגילה פ״ד)
(שם) (כתובר פי״א) כתובות ק ע״ב

מראה הפנים

אמר ר׳ יוחנן הקדש שפדיו ולא הוסיף חומש ה״ז פדוי. כדאמר ר׳ יוחנן גופיה בבבלי פ׳ הזהב דף נ״ד ע״א הכל מודים בהקדש שחילל הואיל וגזברים תוכפין אותו בשוק. ומדאורייתא אינו מעכב החומש כ״א מדרבנן קאמר התם ר׳ יהושע דחייבינן לשבועות׳. ופסק הרמב״ם בפ״ז מערכין הל׳ ג׳ כוותי׳ בחול ובשבת התירו לו מפני עונג שבת כדמסיק ר׳ יוחנן שם:
לכשיעשיר נידון בהשג יד. בבבלי פ״ה דערכין דף כ׳ ע״א קאמר בהדיא בברייתא חומר בנדרים מבערכין שהנדרים אין נידונים בהשג יד וכן כתב הרמב״ם ז״ל בפ״ג מערכין הל׳ ט׳ וכן האומר דמי עלי או דמי פלוני עלי אינו נידון בהשג יד שחייבי דמים הרי פירשו נדרן והרי הן כמי שאמר מנה עלי הקדש שהוא חייב ליתן מנה גמור. ואין נראה דסתמא דהאי ש״ס פליגא על ברייתא דהתם ול״ל דה״ק דלכשיעשיר צריך ליתן הכל ועכשיו הרי הוא כמו הנידון בהשג יד בערכין וקמ״ל דאין מסדרין להקדש ובזה נוכל לומר דס״ל להאי ש״ס כהני אמוראי בב״מ בפ׳ המקבל דף קי״ד ע״א דאין מסדרין להקדש והרמב״ם ז״ל פסק שם הלכ׳ ס״ו כר׳ יוחנן דאמר התם מה ערכין מסדרין אף הקדש מסדרין:
אדם

אמר ליה אכין אדם דכא בן חורין הוא. חנניה בר שלמיה אמר בשם רב אתא עובדא קומי רבי ובעא למיעבד כרבנן. א"ל רבי לעזר בן פרטא בן בן רבי ליעזר בן פרטא רבי לא כן לימדתנו משום זקיניך אלא אם עשו איגרת ביקורת. א"ל אין וחזר ועבד כר"ג: פיס'. דיני נפשות בעשרים ושלשה. ר' אבהו שאל *שור הנסקל כרבי מאיר מהו ליתן הכסף בשלשה ויסקל בעשרים ושלשה. א"ל רבי יוסי בי רבי בון שור הנסקל כולו ממון הוא ונזירת הכתוב שיסקול. אנגטוס הגמון שאל לרבי יוהנן בן זכאי °השור יסקל וגם בעליו יומת. אמר ליה שותף ליסטים כליסטים. ובשיצא אמרו לו תלמידיו רבי לזה דחיתה בקנה לנו מה את משיב. אמר להן כתיב °השור יסקל וגם בעליו יומת א *כמיתת הבעלים כן מיתת השור הקיש מיתת בעלים למיתת השור מה מיתת בעלים בדרישה וחקירה בעשרים ושלשה אף מיתת השור בדרישה וחקירה בעשרים ושלשה:

הלכה ג מתני'

ב *אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד *ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד *ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד ואין עושין סנהדריות לשבטים אלא בבית דין של שבעים ואחד *ואין ג עושין עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד אין עושין עיר נדחת בספר ולא שלש עיר נדחת אבל עושין אחת או שתים: **גמ'** איתא חמי שנים אין דנים לא כל שכן שבט. אמר רבי מתניה בנשיא שבטים היא מתניתא. אמר ר' ליעזר בחורש שבין שני שבטים היא מתניתא. אמר ר' זירא נאמר כאן °זדון ונאמר להלן *זדון °בזדון דברו הנביא מה זדון שנאמר להלן בנביא השקר הכתוב מדבר אף זדון שנאמר כאן בנביא השקר הכתוב מדבר. אמר ר' חזקיה נאמר כאן °דיבר ונאמר להלן °אשר ידבר הנביא בשם ה' מה דיבר שנא' להלן בנביא השקר הכתוב מדבר אף דיבר שנא' כאן בנביא השקר הכתוב מדבר: פיסקא אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד וכו'. *ר' יהודה אומר בתחילה °ויעל דוד בדבר גד זה מלך ונביא °ויחל שלמה לבנות את בית ה' אלהי ישראל בהר המוריה אשר נראה אלו אורים ותומים. לדוד אביהו זה סנהדרין. °שאל אביך ויגדך זקיניך ויאמרו לך. השיר. וילך

אמר ליה אכין. הוא אדם דהכא בבן חורין מיירי אבל עבד נפדה בשלשה: חנניה בר שלמיה וכו'. התם בכתובות קאי ואיידי דלעיל מייתי לה הכא: ובעא למיעבד כרבנן. דאמרי התם במתני' שום הדיינין שפחתו או הותירו שתות מכרן בטול כשלא עשו אגרת בקורת: לא כן לימדתנו משום זקיניך אלא הם עשו אגרת בקורת. דהא זקיניך רבי שמעון בן גמליאל פליג עלייהו ולא לימדתנו בשמו דדוקא אם עשו אגרת ביקורת וה"ה אפילו בלא אגרת ביקורת מכרן קיים דא"כ מה כח ב"ד יפה: ר' אבהו שאל. מפורש לעיל סוף הלכה א': השור יסקל וגם בעליו יומת. וכי מה עשו הבעלים: שותף ליסטים כליסטים. והבעלים כשותף הן שמחזיקין לשור רואה בביתם ולא רצה לגלות לו טעמו של דבר: כמיתת בעלים. כלומר לאו יומת ממש הוא אלא יומת להיקישא הוא דאתא להקיש דין מיתת השור לדין מיתת בעלים:

הלכה ג מתני'. אין דנין לא את השבט. שהודח כולו אלא בב"ד של שבעים ואחד דכתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אל שעריך איש ואשה אתה מוציא אל שעריך ואי אתה מוציא את השבט אל שעריך אלא בב"ד הגדול: ולא את נביא השקר. כדיליף בגמרא: ולא את כהן גדול. דאמר קרא את הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול יביאו אליך ומשה במקום שבעים וחד קאי ודוקא דיני נפשות של שלשה ועשרים אבל דיני ממונות שלו הרי הן בשלשה כשאר כל אדם: ואין מוציאין למלחמת הרשות. כל מלחמה חוץ ממלחמת ז' עממין ומלחמת עמלק קרויה מלחמת הרשות: אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד. דכתיב בדוד ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע אחיתופל זה יועץ ובניהו וכן אביו יהוידע בן בניהו דכתיב בקרא זו סנהדרין לפי שהיה מופלא שבכולם וכולם נגררין אחריו: ואין מוסיפין על העיר. ירושלים שקדושתה גדולה מאחר קדושת ארץ ישראל: העזרות. קדושתה גדולה מקדושת ירושלים ואי אפשר לחדש קידושה אלא בב"ד של ע"א דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו לדורות מה משכן קדוש ע"פ משה שהוא במקום סנהדרי גדולה אף לתוספת עיר ועזרות על פי סנהדרי גדולה: ואין עושין סנהדריות לשבטים וכו'. כדאשכחן במשה דהוא אוקי סנהדראות: ואין עושין עיר הנדחת וכו'. דכתיב והוצאתם את האיש וגו' ואי אתה מוציא כל העיר לשעריך אלא לשער המיוחד: בספר. עיר המבדלת בין ארץ ישראל לארץ העמים דכתיב מקרבך ולא מן הספר וטעמא דקרא שמא ישמעו עכו"ם ויבאו ויחריבו את הארץ ישראל לפיכך אין מניחין אותה העיר תל עולם כמשפט עיר הנדחת אלא הורגין את יושביה בלבד: ולא שלשה. עיירות קרובים זו לזו אבל בשנים ובשלשה מקומות עושין: **גמ'** איתא חמי שנים אין דנים לכ"ש שבט. אלו שנים דחשיב במתני' נביא שקר וכהן גדול וכלומר דמתמה דאי שבט כפשוטו הוא גריכא למימר דאין דנין אלא בבית דין של ע"א הרי אפילו אלו שהן יחידים הוציאן הכתוב מכלל שאר יחידים שבט כולו לכ"ש: בנשיא שבטים היא מתני'. וקמ"ל דנשיא שבט הרי הוא ככל השבט וצריך לדונו בבית דין הגדול: בחורש שבין שני שבטים. בנחלת יער וכיוצא בו שיש בין ב' שבטים ודנין עליה וקמ"ל דאף על גב דדיני ממונות נינהו אפ"ה בבית דין של ע"א כהתחלה של ארץ ישראל שנחלקה ע"פ בית דין של ע"א: אמר ר' זירא. טעמא דאין דנין לנביא השקר אלא בב"ד הגדול מפרש: נאמר כאן זדון. בזקן ממרא כתיב והאיש אשר יעשה בזדון: אף זדון שנאמר כאן בנביא שקר הכתוב מדבר. כלומר נביא שקר נמי דינו כמו שהכתוב מדבר כאן בזקן ממרא דכתיב ביה וקמת ועלית וילפינן מיניה דאין המראתו של זקן ממרא אלא בבית דין של שבעים ואחד: רבי חזקיה. יליף דבר דבר דכתיב בזקן ממרא ועשית ע"פ הדבר: פיסקא אין מוציאין וכו'. ומפרש טעמא דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ובנביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר כדתנן בפרק ב' דשבועות: בתחלה. כשקנה גורן ארנן היבוסי כתיב ויעל דוד בדבר גד שליוה לו להקים המזבח שם הרי כאן על פי מלך ונביא וכתיב בד"ה ויחל שלמה לבנות וגו' בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דוד בגרן ארנון היבוסי ודריש אשר נראה זה אורים ותומים שעל פי רוח הקדש נאמר לו לבנות שם לדוד אביהו רמז לסנהדרין כמה שנאמר שאל אביך ויגדך זקניך וגו': השיר מנלן. וקאמר דיליף מפסוקי נחמיה דכתיב ובתודות ובשיר: וילך

איתא חמי שנים אין דנין לא כ"ש שבט פי' שנים גלו דוקא אלא כלומר רבים כגון עיר אחת אין דנין בכ"ג כדאיתא בבבלי דף ס"ז והוצאת את האיש איש אתה מוצא אל ב"ד של כ"ג ואין אתה מוצא כל העיר לב"ד של כ"ג וא"ד ק"ו מה רבים אינן נדונין בב"ד של כ"ג כ"ש שבט ומשני ר"מ בנשיא שבטים היא מתניתא:

א"ר

עין משפט נר מצוה

מג
א מיי' פ"ה מסנהדר' הל' ב

מד
ב מיי' שם הלכה א

מה
ג מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ד

מסורת הש"ס

(לעיל כפרק ו)

שם

סנהדרין טו

שם יח ע"ב

שם כ ע"ב

שם יד ע"ב

סוטה מה שבועות יד ע"א

קתני: במי זקן ממרא ובבקשת סוטה דדינייהו

כע"א

פ' תוס' סוטה

ז ד"ה מה

להלן עתוס

בביעית ע'

ד"ה באין

ותוס' זכחים

לג ד"ה וליעבד

תמורה ת ע"א

סנהדרין טו

(שבועות פ"ב)

סנהדרין טו פ"ב

מראה הפנים

אדם דכא בן חורין הוא. משמע דלגיעת איתמר לחלק בין בן חורין לבין עבד וכן למדו התוס' מהכא במגילה דף כ"ג ע"ב ד"ה ואדם מי קדים אבל הרמב"ם ז"ל שם כתם דבריו ונראה שדעתו דלא איתמר כאן אלא לדיחוייא בעלמא:

בנשיא שבטים היא מתני'. הכי בעי לגמויי התם מכת קושיא אחריתא כאי שבט דתעא כמתי' וגו' ומסיק רבינא לעולם בשבט שהודח וכו' ולא קשיא לדיוקא דקאי ש"ס דבבלי דהתגא אתי לאשמעינן דין דכל השבט דאע"ג דמיתתן כיחיד בסייף מ"מ בבי דינא דרבים דיינינן להו:

אמר רבי חזקיה נאמר כאן דיבר וכו'. ולא ניחא ליה ג"ם דרבי זירא משום דקשיא ליה דזדון דזקן ממרא בקטלא הוא דכתיב ומיתתו בכ"ג הוא כדפריך התם והלכך קאמר ג"ש דדבר דבר:

עין משפט
נר מצוה

מו
א מיי' פ"ו מבית הבחירה הל' יב סמ"ג עשין קסג
מז
ב מיי' שם סמ"ג שם

א"ר אבהו איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר בונין ואח"כ מקדישין ר"ל דהקידוש של העיר והעזורות ע"י סנהדרין וכו' הי' לאחר הבנין כשבנה עזרה העיר והעזרות הי' מקדש אח"כ בתודה ושיר וכו'. וחרנה אמר מקדישין ואח"כ בונין ומפרש הגמ' דמ"ד בונין ואח"כ מקדישין אין רואין את המחיצות כאילו הן עולות לשון זה איתא בירושלמי במס' מע"ש פ"ג להכינה דמקריבין אע"פ שאין בית דרואין את המחילה כאילו הוא בנוי ועולה גם היום דקדושה ראשונה קידשה לע"ל וע"כ פליגי בזה דמ"ד דקדושה ראשונה קידשה לע"ל ועזרא זכר בעלמא היא דעביד כדאיתא במס' שבועות דף ט"ז ע"א וכיון דקדושת המחילה קיימת גם היום הזה אך בנין הגשמי בטל א"כ כשקידש עזרא לזכר בעלמא לא הי' צריך לקדש אחר בנין הגשמי אלא הקיף המחילות של הקדושה בתודה ושיר וכו'. אבל למ"ד דלא קידשה לע"ל א"כ הי' צריך עזרא לקדש קדוש גמור וכיון שנתבטל גם מחילת הקדושה ע"כ היו בונין תחלה המחילות ואח"כ קידש דהא אי אפשר להקיף בתודה ושיר וכו' כשאין מחילה דהא צריך להקיף המחילה וכיון שאין כאן לא מחילת גשמי ולא מחילת דקדושה את מה יקיף ע"כ הי' בונה תחלה המחילה הגשמי ומקיף אותן. וע"ז קאמר מ"ד בונין והה"כ מקדישין ס"ל דאין רואין המחילות כאילו הן עולות ועיי' במס' מנחות דף נ"ה ע"א דגרסינן שם ונכנע אוה"מ אע"פ שנשנע אוה"מ היא והא"כ ראיתי בס' נו"י ז"ל שפירש כעין זו:

בקשו להוסיף על היכל במה מוסיפין בשתי הלחם כדאיתא במס' שבועות דף ט"ו ע"א דבעינן לקידוש עזרה מנחה ופריך שם שמא בעינן גם מנחה מחמן ושקיל וטרי שם דלא איפשר בכל המן כדשקיל וטרי הכא בשתי הלחם ומקדישין ביו"ט כו' אר"י בר"ב במנחת מאפה אע"פ שאינה המן:

ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואח"כ קדשו דהי' תודה להקריב ולקדש בו משום דמקריבין אע"פ שאין בית דקד"ר קלע"ל [ולמ"ד דלא קדלע"ל פשיטא דלא קשה כלל דהא לדידי' באחת מכל אלו תנן ולא צריך כל הני לקדש כדאיתא בבבלי] אבל בכניסתן לארץ במה קידשו אר"י בר"כ בשתי תודות הבאות מנוב וגבעון:

וילך אחריהם וגו'. מכאן לבית דין שמהלכין אחר התודות כדכתיב התם לעיל מן המקרא הזה ואעמידה שתי תודות וגו': מה כתיב מהלכות. כלומר דמה היה לו לכתוב מהלכות ולא תהלוכות כדכתיב אלא שלשון מהלכות משמע על ידי עצמן והילכך כתיב תהלוכות לפי שהיו ניטלות ע"י אחר הנושאן: מייתי לה דבר תורה. יליף מלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין מן התורה דכתיב וכן תעשו לדורות כמו שהיה במשכן ושיר ותודות הוא דיליף מנחמיה כדלעיל: כיצד היו מהלכות. כיצד היו נושאין התודות: ושניהן מקרא אחד דרשו. דכתיב ההולכת למול דמר סבר כנגד מלשון והוא יושב ממלי ומר סבר אחר הראשונה מלשון ממול ערפו שהוא מול הרואה את העורף והוא אחורי הצואר: נמצא כל מקום ומקום. שהיו מהלכין אינו מתכפר ומתקדש אלא בתודה אחת וכלומר דלהאי מ"ד צ"ל שעל פי הנביא היו שתי תודות שהרי לא היו מקדשין המקומות כ"א בתודה אחת: יאות דתנינן הפנימית וכו'. דלשניה קרי פנימית שהיא בין הראשונה לבין הב"ד אלא למ"ד זו כנגד זו איזו היא הפנימית: זו שסמוכה לבית. לבית המקדש והך דמקרבה לחומה קרי לה חיצונה: על פי נביא נאכלת. דבין למ"ד זו כנגד זו ובין למ"ד זו אחר זו מאי שנא דהפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת הא עכ"פ שתי תודות בעינן ולא נתקדשה אחת יותר מחבירתה אלא ע"פ הנביא שהיו שם חגי זכריה ומלאכי ועל פיהם היו עושין הכל ואין טעם בדבר: תניי תמן. בבבל תנינן חדא ברייתא דאין צריך אורים ותומים דהם נביא יש כאן לאיזה צורך הוא לאורים ותומים שהרי על פי נביא יכולין לעשות הכל: אשכח תני ר' יהודה. דאף על פי כן צריך אורים ותומים כדתנן התם במתני' ורמיזא בקראי דלעיל: בונין. גומרין בנין המחילות מה שרוצין להוסיף ואח"כ מקדישין אותן כדמפרש טעמא לקמיה: אין רואין את המחילות כאילו הן עולות. בתמיה וכי אין המחילות לאחר שקידשו כאילו עולות הן לענין מעילה אי הוו קדשי וא"כ היאך אפשר לבנות בקודש שלא ימעלו בהן ולפיכך סבר בונין ואחר כך מקדישין: בקשו להוסיף על היכל במה מוסיפין. כלומר על העזרות ומשום דשתי תודות דכתיבי בהוספה על העיר כתיב ואותן היו חמץ דכתיב שתי תודות גדולות והן החלות חמץ שבתודה שהן גדולות משל המצה והן נאכלות בעיר ושואל הש"ס אם בהוספה על העזרות מוסיפין ג"כ בחמץ ובמה שנאכל בעזרה ומה הן: בשתי הלחם. שהן חמץ דכתיב חמץ תיאפינה: ומקדישין ביום טוב. בתמיה ואחר הי"ט אי אפשר להשהותן דנפסלו בלינה: אלא בלחם הפנים. השתא הדר ביה דלא מיוקמא בחמץ בדבר שהוא נאכל בעזרה דוקא אלא בלחם הפנים לאחר שמסלקן מן השלחן ונאכל לכהנים: ומקדישין בשבת. בתמיה וכן אין מקדישין בלילה: אלא אמר רבי יוסי בר בון במנחת מאפה. שהוא נאכל בעזרה מקדשין אותה: ניחא בעלייתן מן הגולה. דמשכחת להו תודות שהקריבו התודה וקדשו החלות אלא בכניסתן לארץ וכלומר בתחלת הבנין במה קדשו התודות: הבאות

מסורת הש"ס
שבועות טז ע"ב

תורה אור
נחמיה יב
שם
שמות כה
במדבר יא
שם כב
ויקרא ה

°וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. תודות. °ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל החומה לשער האשפות. אמר רבי שמואל בר יודן מה כתיב מהלכות לא תהלוכות. אלא בניטלות על ידי אחר. רב הונא בר חייה בשם רב מייתי לה דבר תורה °ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת כל כלין וכן תעשו כן תעשו לדורות. משה זה מלך ונביא אהרן אילו אורים ותומים. °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל זה סנהדרין. שאל אביך ויגדך וגו'. השיר. וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. תודות. ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל לחומה לשער האשפה. אמר רבי שמואל בר יודן מה כתיב מהלכות לא תהלוכות אלא בניטלות ע"י אחר. כיצד היו מהלכות. ר' חייה רבה ורבי שמעון בר רבי חד אמר זו כנגד זו *וחרנה אמר [א] זו אחר זו. ושניהן מקרא אחד דורשין. והתודה השנית ההולכת למול ואני אחריה. מאן דמר זו כנגד זו °והוא יושב ממולי ומאן דמר זו אחר זו °ומלק את ראשו ממול ערפו. ומאן דמר זו כנגד זו נמצא כל מקום ומקום מתכפר בתודה אחת ומאן דמר זו אחר זו נמצא כל מקום ומקום מתכפר בשתי תודות. מאן דמר זו אחר זו יאות דתנינן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת ומאן דמר זו כנגד זו אי זו היא הפנימית זו שסמוכה לבית. ר' יסא בשם רבי יוחנן על פי נביא [ב] נאכלת. אמר ר' זירא תניי תמן נביא יש כאן אורים ותומים למה אני צריך. אשכח תני ר' יהודה אומר צריך אורים ותומים. א"ר אבהו אתפלגון רבי יוחנן וריש לקיש חד אמר בונין ואחר כך מקדישין וחרנה אמר מקדישין ואחר כך בונין. מאן דמר בונין ואחר כך מקדישין אין רואין את המחיצות כילו הן עולות. ביקשו להוסיף על היכל בבה מוסיפין בשתי הלחם. ומקדישין ביום טוב אלא בלחם הפנים. ומקדישין בשבת אלא בלילה. ומקדישין בלילה. א"ר יוסי בי רבי בון *במנחת מאפה. ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואח"כ קידשו בהכנסתן לארץ במה קידשו. אמר רבי יוסי בי ר' בון בשתי תודות הבאות

התחתונה

מראה הפנים

אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. ואע"ג דלאו התם כתיבא מ"מ מהאי קרא ילפינן דסנהדרי גדולה ע"א כדאמרינן התם בפרקין דף י"ו ע"א וכתילכו שם עמך ואת בהדייהו. ומשה במקום ע"א קאי:

זו שסמוכה לבית. אבל בבבלי פ"ב דשבועות דף ט"ו ע"ב קאמר כך דמקרבא לחומה קרי ליה האי מ"ד פנימית ולפי' רש"י ז"ל בפי' שם ואעמיד' שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ וכו' דמשמע שהיו מקיפין מבחוץ אפשר לומר דהיינו כך דמקרבא להחומה היא סמוכה לבית. ומה שהקשו התוס' שם לפרש"י א"כ פנימית אמאי נאכלת והא נפסל ביוצא וכו' אפשר לומר דל"ק דהא כלאו הכי מסקינן התם דעל פי נביא נאכלת וכדאמר נמי הכא:

צריך אורים ותומים. משמע דגם על פי אורים ותומים היו עושים שהרי ההא דמדייק נביא יש כאן וכו' עלה קאמר דהפ"ה צריך אורים ותומים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' בית הבחירה הלכ' י"ד שכתב שם וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים וכו' ובפ"ד שם הלכה א' כתב שהיו בבית שני אורים ותומים אלא שלא היו משיבין ברוח הקדש ולא היו נשאלין בהן. ול"ל דהא דקאמר נביא יש כאן וכו' אדלעיל קאי דיליף לה מד"ת דבבית שני לא היו יכולין לעשות על פי אורים ותומים:

ומקדישין ביום טוב וכו'. בבבלי שם מדייק בהאי עניגא נבנייה ביו"ט ונקדשיה ביו"ט אין בנין בית מקדש דוחה יו"ט ויש לפרש הכא ג"כ כענין זה דסוגיא דהתם אזלא ג"כ כהאי מ"ד דבונין ואח"כ מקדשין וכדאמר בעינן קידוש בשעת הבנין והיינו דקאמר הכא ומקדישין ביו"ט הא בשעת גמר הבנין צריך לקדש ואי אפשר דהא אין בנין בית המקדש דוחה יום טוב:

בשתי תודות הבאות מנוב וגבעון. כתוס' בשבועות שם ד"ה אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה הקשו למ"ד אין מנחה בבמה היאך היו עושין בימי שלמה ויהושע וכו' ע"ש וזה לענין עזרה אבל הכא לענין קדושת העיר דבתודות היא כב"ע אתיא:

אבא

מסורת הש"ס

הבאות מנוב וגבעון. נוב לאו דוקא אלא כלומר שבנוב וגבעון היו מקריבין ומשכחת לה שהקריבו התודה בגבעון בבמה והביאו לחמי התודה לקדש. הבנין: שתי בילים היו שם. בהר הזיתים והוא בין אחים יפרא פירושו בלעין: התחתונה והעליונה. והיא לא היתה קדושתה גמורה לפי שלא נתקדשה בכל אלו אלא התחתונה והעליונה לא נתקדשה ובמלך שבעלייתן מן הגולה היו ולא באורים ותומים שלא היו בבית שני: וחבירים אין אוכלים שם קדשים קלין ומעשר שני. נ"ל וכן הוא בתוספתא: תלמוד לומר לשבטיך ושפטו וגו'. כלומר דמכאן למדנו דעושין סנהדריות לכל שבט ושבט דלשבטיך ושפטו כתיב ואין עושין אותן אלא ע"פ ב"ד של ע"א כדאמרן במשנה: תלתא אמורין. פליגי בדבר זה: אחת עושין שתים אין עושין. הא דקאמר אין עושין עיר הנדחת בספר היינו שאין עושין כמו באמצע הארץ דשם עושין שתים כדקתני במתני' אבל בספר אחת עושין ושתים הוא דאין עושין: ואחרנא אמר הסמוכות עושין והמפוזרות אין עושין. כלומר דמפרש הא דקתני אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש ה"ק ובספר אין עושין כמו שעושין בתוך הארץ והיינו דבתוך הארץ אין עושין שלש כשהן סמוכות זו לזו אבל אם הם מפוזרות ורחוקות זו מזו עושין ומינה הא שתים שעושין בתוך הארץ אפי' הן סמוכות עושין ומכ"ש מפוזרות ועלה קאמר דבספר אינו כן דסמוכות הוא דעושין אבל במפוזרות אין עושין וטעמיה דבספר טפי איכא למיחש במפוזרות שלא יתחלקו האויבים לבא מכאן ומכאן עליהם: מפוזרות אין עושין כל עיקר. אפי' בתוך הארץ חיישינן טפי למפוזרות במה יפולו יתחלקו העכו"ם לכאן ולכאן ויבאו לארץ ולהאי מ"ד הא דקתני שתים עושין בתוך הארץ היינו בסמוכות דוקא אבל לא שלש ובספר לדידיה ע"כ דאין עושין כל עיקר דאל"כ מה בין ספר לבין תוך הארץ: ואית דבעי מימר. ופליג אהני אמוראי דלדידהו עכ"פ במפוזרות חיישינן טפי אלא דמר לא חייש כ"א בספר ומר חייש אפילו בתוך הארץ ואית דבעי מימר איפכא ס"ל דבסמוכות חיישינן טפי שמא יבאו לידי קרחה ויפולו האויבים ויבאו עליהן:

תורה אור

הבאות מנוב וגבעון. אבא שאול אומר *שתי ביצים היו שם התחתונה והעליונה אין קדושתה גמורה. התחתונה נתקדשה בכולן והעליונה בעלייתן מן הגולה לא במלך ולא באורים ותומים. לפיכך התחתונה עם הארץ אוכלין שם קדשים קלין ומעשר שני וחברים אוכלים שם קדשים קלין אבל לא מעשר שני. והעליונה עם הארץ אוכלין שם קדשים קלין אבל לא מעשר שני וחבירים אוכלין שם קדשים קלין ומעשר שני. מפני מה לא קידשוה מפני שהיתה תורפת ירושלים שם והיתה יכולה ליכבש משם. ואין עושין סנהדריות לשבטים תלמוד לומר °לשבטיך ושפטו את העם. אין עושין עיר הנידחת רבן יוחנן בשם ר' הושעיה תלתא אמורין *חד אמר אחת עושין שתים אין עושין וחרנה אמר הסמוכות עושין המפוזרות אין עושין וחרנה אמר מפוזרות אין עושין כל עיקר שמא יפוצו עובדי כוכבים ויבואו לארץ ישראל. ואית דבעי מימר שמא יפוצו האויבים ויבואו לידי קרחה:

התחתונה נתקדשה בכולן כו' לפיכך התחתונה ע"ה אוכלין שם קק"ל אבל לא מע"ש וחברים אוכלין שם קק"ל ומע"ש. עליונה ע"ה נכנסים שם ואוכלין קק"ל אבל לא מע"ש וחברים אין אוכלין לא קק"ל ולא מע"ש כן גרסינן במס' שבועות דף ט"ז ע"א עיי"ש:

חד

הלכה ד מתני'

[א] סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מניין לגדולה שהוא של שבעים ואחד שנאמר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן הרי שבעים ואחד רבי יהודה אומר שבעים [ב] ומניין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה שנאמר °ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי עשרים ומניין לעדה שהיא עשרה שנאמר °עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומניין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר °לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאמר היה עמהן לטובה ואם כן למה נאמר °אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה על פי אחד [ג] ולרעה על פי שנים אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי עשרים ושלשה וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין [ד] מאה ועשרים רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים כדי שרי עשרות: **גמ'** *רבי בא רבי יסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן °עדה ונאמר להלן °עד מתי לעדה הרעה מה האמורה להלן עשרה אף כאן עשרה. א"ר סימון *נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך מה תוך שנאמר להלן עשרה אף כאן עשרה. א"ל רבי יסא בי רבי בון

אם

הלכה ד מתני' ומשה על גביהן. דאמר קרא ונשאו אתך ולא את בהדייהו: ר' יהודה אמר שבעים. דדריש אתך בדומין לך מיוחסין ומנוקים מנגוס. ולא שיהא ישב עמהן בדין ואין הלכה כר' יהודה: עדה שופטת. עשרה מחייבין ועדה מצלת עשרה מזכין ושמעינן מינה עשרים שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מזכין: לא כהטייתך לטובה וכו'. וה"ק קרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב על פי אחד שיהיה יותר על המזכין אבל אחרי רבים להטות בשנים אפילו לרעות כשיהיו המחייבין יותר בשנים על המזכין הלכך על כרחך כ"ג בעינן דבציר מעשרה מזכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה והו לה משכחת טובה בבציר משנים עשר: ואין ב"ד שקול. שאין עושין ב"ד זוגות שאם יחלקו לחצאין יהוו להו פלגא ופלגא ולא משכחת לה הטייתך לטובה ע"פ אחד הלכך מוסיפין עליהן עוד אחד והוו להו עשרים ושלשה: מאה ועשרים. עשרים ושלשה סנהדרי קטנה וג' שורות של כ"ג יושבים לפניהם הרי צ"ב ועשרה בטלנים שהן בטלים מכל מלאכה ויושבים תמיד בבית המדרש הרי ק"ב ושני סופרים לכתוב דברי המזכין ודברי המחייבין ושני חזנים הם שמשי ב"ד להזמין לדין ולהלקות החייב ושני בעלי דינין שאם לא כן את מי הם דנין ושני עדים ושני זוממין שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו ושני זוממי זוממין שיתייראו אלו מהן אם נבא להזים העדים יבאו אלו השנים ויזימו אותנו הרי קי"ד ושני גבאים ושלישי לחלק הצדקה שהצדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה הרי קי"ז. ורופא אומן למול תינוקות ולהקיז דם. ולבלר לכתוב ספרים. ומלמד תינוקות. הרי ק"ך: מאתים ושלשים כדי שרי עשרות. דהיינו כ"ג עשיריות שיהא כל דיין שר של עשרה דבציר משרי עשרה לא אשכחן שררה ואין הלכה כר' נחמיה: **גמ'** נאמר כאן עדה. ושפטו העדה ונאמר להלן וכו' כדיליף במתני': אמר ר' סימון נאמר כאן תוך. בברכות פ"ז גרסינן לה מנין שאין מזכירין את השם אלא בעשרה נאמר כאן ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר להלן ויבאו בני ישראל וגו' בתוך הבאים:

אם

עין משפט נר מצוה

מח
א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ג

מט
ב מיי' שם ופ"ה שם ה"ג

נ
ג מיי' פ"א שם הלכה א

נא
ד מיי' שם הל' ג והל' י

שבועות טז ע"א · פ' בסנהדרין טז ע"ב · (ברכות פ"ז) · מגילה כג

מראה הפנים

אבא שאול אומר שתי בילים היו שם. בתוספתא שלפנינו בפ"ג הגי' היא כמו שכתובה כאן, אבל הא"ת להולגוס ורש"י ז"ל היתה לו גירסא אחרת בתוספתא וכך גורס בשבועות דף ט"ז ע"א תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחבירים אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושת' גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלין קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחבירים אין אוכלים שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני וכך צריך לגרוס הכא וחלופי שיטות יש כאן. וכדפי' הוא ז"ל דלעמי הארץ התחתונה ועליונה שוין אלא שבמעשר שני היו מחמירים שטמאו הדרבה עבר תעשר עבר בבכיל בתתעבר ולא היו אוכלין אלא תוך ירושלים ממש. וגי' מפני מה לא קידשוה וכו' שכי איתא בתוספתא והתם גרים מפני מה לא קידשוה שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא וכו' ולמה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה ליכבש משם:

חד אמר אחת עושין שתים אין עושין. א"א לפרש האי סוגיא אלא דפליגי לענין ספר דהא לא פליג אמתני' דקתני שתים עושין ומ"מ פירשתי בפנים מאי בינייהו לענין שלש ולהאי מ"ד דקאמר מפוזרות אין עושין כל עיקר ע"כ אתוך הארץ קאי ולדידיה בספר אין עושין כלל וכדעת הש"ס הבבלי לענין ספר ואם נפרש דהא דקאמר תלתא אמורין לא דפליגי בהדדי אלא כל חד וחד מפרש מילתא כאנפי נפשיה ומ"ד קמא ע"כ אספר קאי כדפרישית והשני לפרש ולא שלש דמתני' קאמר ואתוך הארץ קאי. לפירוש כזה היה קשה והיה צריך להפוך הגי' סמוכות אין עושין מפוזרות עושין. ועוד דגם לפי' זה ע"כ לפרש דפליג עם המ"ד הג' בסברות הפוכות. ועוד דתלתא אמורין משמע דפליגי בהדדי וכבר ביארו המפרשים במה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' עכו"ם הלכה ד' דדוקא בסמוכות אין עושין לשלש אבל אם היו מרוחקות עושין ע"ש ויש סמך לזה למאי דפרישית מהאי אית בעי מימר דהכא:

אם

עין משפט נר מצוה

נב
א מיי׳ פ״ג ממרים הל׳ ד סמ״ג עשין קי׳ ולאוין ריג

מסורת הש״ס
(תוספ׳ פ״ז)
סנהדרין פח.
דברים יז
סוטה מב.
סנהדר׳ יז פ״ב
במדבר ג

אם מתוך אתה יליף סגין אינון. דכתיבי תוך הבדלו מתוך העדה ועוד כתיב והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה׳ בעדת קרח והרבה מעשרה היו וא״כ אין ללמוד ג״ש דתוך תוך אלא בני ישראל מבני ישראל דהתם גמיר: תני. בתוספתא ריש פ״ז: כשירות. שנישאו בהכשר: היה הוא. הנשאל ומופלא של הב״ד עמו באין לב״ד הסמוך וכלומר אם גם להמופלא היה הספק: אע״פ שהיתה של ע״א לא היו פחותין מכ״ג. כלומר שהיו נזהרין שלא ישארו שם פחותין מכ״ג תמיד: ומשם. מלישכת הגזית היו שולחין: שפוי. ריך ונכנס שייף ויולא: היו מושיבין אותו דיין בעירו. משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית. כן הוא בתוספתא: מפני כבוד הזקן. ר׳ צדוק היו מושיבין גם אחיו מימינו: כמה הן שופטי ישראל. מינוי השררות במדבר: ה״ג מה טעמא דרבנן. והוא שיהא שם בית דין של עשרים ושלשה וכו׳ ומה טעמא דרב,

נחמיה והוא שיהא שם עשר סנהדריות של שנים עשר שבטים. והיינו מאתים ושלשה וכדי שרי עשרות דקאמר לפי שכל אחד ראוי להיות שר עשרה: ומשה על גביהן. פיסקא דמתני׳ היא. ואיידי דקאמר לקמן בענין הזקנים תני נמי להא: דבר תקנה עשה משה. שלא יבאו לידי מחלוקת: ר״י ור׳ נחמיה מתיב תנייא לחברייא. השיב התנא אחד מהן לחבירו על זה והרי עדיין יש לכל א׳ מאלו רע״ג לטעון שהוא אומר לו אילו כתבתני לוי סילקת גם אנכי הייתי עולה בגורל בן לוי ומפני שלא היו אלא כ״ב אלף פיטקין בן לוי נפסדתי אלא כך עשה כתב על הכ״ב אלף בן לוי וכן על רע״ג בן לוי כנגד אלו הבכורות היתירים ועוד רע״ג כתב עליהן חמשת שקלים ועכשיו אין להם לטעון כלום שהרי גם רע״ג בן לוי היו בם: הגע עצמך. היאך עשה כן ואם כולם יעלו בידם בן לוי ונמלא אין אחד מהם נותן פדיון והרי לוים לא היו יותר מעשרים ושנים אלף:
מעשה

תורה אור

°אם מתוך את יליף לה סגין אינון. אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל °ויבואו בני ישראל לשבר וגו׳ מה בני ישראל שנאמר להלן עשרה אף כאן עשרה: פיסקא ומניין להביא עוד שלשה כו׳. *תני אמר רבן שמעון בן גמליאל בראשונה לא היו חותמין על כתובת נשים כשירות. אלא כהנים לויים וישראלים משיאין לכהונה. א״ר יוסי *בראשונה א לא היתה מחלוקת בישראל אלא סנהדרין של שבעים ואחד היתה יושבת בלשכת הגזית. ושני בתי דינין של שלשה היו יושבין אחד בחיל ואחד בהר הבית. ובתי דינין של שלשה ועשרים היו יושבין בכל עיירות ארץ ישראל. צריך אחד מהן לשאול דבר הלכה היה בא ושואלה בבית דין שבעירו. אם שמעו אמרו לו ואי לא היה הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבית דין הסמוך לעירו. אם שמעו אמרו להן ואי לא הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבית דין שבהר הבית. אם שמעו אמרו להן ואי לא היה הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבית דין שבחיל. אם שמעו אמרו להן ואם לאו היו אילו ואילו מתכנסין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצאה ורווחת לכל ישראל שנאמר °מן המקום ההוא אשר יבחר ה׳ וגו׳. סנהדרין שבלשכת הגזית אע״פ שהיתה של שבעים ואחד לא היו פחותין מעשרים ושלשה. *צריך אחד מהן לצאת היה מסתכל אם יש שם עשרים ושלשה היה יוצא ואם לאו לא היה יוצא. והיו יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים. ובשבתות ובימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית. נשאלה הלכה אם שמעו אמרו להן ואי לא עומדין על המניין רבו המזכין זיכו. רבו מחייבין חייבו רבו המטהרין טיהרו רבו המטמין טמאו שמשם תורה יוצאה ורווחת לכל ישראל. משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו רביהן כצורכן רבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות. ומשם שולחין בכל עיירות שבארץ ישראל וכל מי שהיו מוצאין אותו חכם עניו שפוי עין טובה נפש שפלה רוח נמוכה לב טוב יצר טוב חלק טוב היו מושיבין אותו בבית דין שבהר הבית ואחר כך בבית דין שבחיל ואחר כך בבית דין הגדול שבלשכת הגזית. סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהו רואין אותו ושומעין קולו. א״ר לעזר בי רבי צדוק כשהיה רבן גמליאל יושב ביבנה היה אבא ואחיו יושבין מימינו וזקנים משמאלו מפני כבוד הזקן. כמה הן שופטי ישראל שבע ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות. שרי אלפים שש מאות. שרי מאות ששה אלפים. ושרי חמשים שנים עשר אלף. שרי עשרות ששים אלף. נמצאו שופטי ישראל שבעה ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות. מה טעמא דרבי נחמיה והוא שיהא שם בית דין של עשרים ושלשה. *והנידונים והעדים וזוממיהן וזוממי זוממיהן וחזן וסופריהן ושמש. מה טעמא דרבנן והוא שיהא שם שנים עשר סנהדריות של שנים עשר שבטים: ומשה על גביהן. דבר תקנה עשה משה בשעה שאמר לו הקב״ה °פקוד כל בכור זכר בבני ישראל אמר אי זה מקבל עליו ליתן חמשה שקלים לגלגולת. מה עשה נטל שנים ועשרים אלף פיטקין וכתב עליהן בן לוי. ורע״ג כתב עליהן חמשת שקלים והטילן לקלפי אמר להו בואו וטלו פיטקיכם. כל מי שעלה בידו בן לוי היה אומר לו כבר פדאך בן לוי וכל מי שהיה עולה בידו חמשת שקלים היה אומר לו מה אעשה לך מן השמים הוא. ר׳ יהודה ור׳ נחמיה מתיב תנייא לחברייא אילו כתבתני לוי סילקת. אלא כך עשה נטל שנים ועשרים אלף פיטקין וכתב לוי ורע״ג כתב עליהן לוי ורע״ג כתב עליהן חמשת שקלים והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיטקיכם. כל מי שעלה בידו לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי וכל מי שעלה בידו חמשת שקלים היה אומר לו מה אעשה ומן השמים הוא. מתיב תניינא לחברייא הגע עצמך שעלו כולם לוי א״ל
מעשה

מראה הפנים

אם מתוך את יליף לה סגין אינון. בבבלי מגילה דף כ״ג ע״ב א״ר יוחנן ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר״ח אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת. והיינו דקאמר הכא לדחות ג״ש זו דאם מתוך את יליף א״כ סגין אינון ואין ללמוד גם מקרא דהבדלו אא״כ ילפת גם לג״ש דעדה עדה ובפיר טפי דניליף לה מחד ג״ש דבני ישראל. ולשיטת הבבלי אפשר לומר דלא בעי למיגף ג״ש מקרא שלפני הדיבור וכן מוכח מפ״ק דמ״ק דיליף התם דאין מערבין שמחה בשמחה מקרא דשלמה ויעש את החג וגו׳ ולא יליף מקרא הכתוב בתורה מלא שבוע זאת כדיליף בה בהאי תלמודא. ומיהו צ״ל דגם לפי׳ דהאי תלמודא פלוגתא דאמוראי היא אם למדין מקודם מ״ת דהא בפ׳ אלו מגלחין קאמר מנין לאבל ז׳ ימים שנא׳ ויעש לאביו אבל וגו׳. ופריך בפשיטות ולמדין דבר קודם למתן תורה וקאמר, ר׳ יעקב בר אחא בשם רבי זעירא שמע לה מן הדא ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה ושמרתם וגו׳ כשם שימר הקב״ה על עולמו שבעה כך אתם שמרו על אחיכם שבעה וכו׳ ואע״ג דר׳ יעקב בר אחא גופיה קאמר התם בפ״ק דילפינן להא דלעיל מקרא דמלא שבוע זאת איכא למימר דהכא משמיה דרבי זעירא קאמר והתם משמיה דנפשיה והיינו פלוגתא דאמוראי דאמרן. והתוס׳ במ״ק לא דקדקו בזה דבפ״ק דף ח׳ ע״ב ד״ה לפי שאין מערבין וכו׳ הביאו דרשת הירושלמי דשבועות ובפ״ג דף כ׳ ד״ה מה חג שבעה וכו׳ כתבו כמו ע׳ בשבועות ובירושלמי משני דאין למדין מקודם מ״ת. ובתיבורי פני המנורה כתרתי בזה:
ובשבתות ויו״ט היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית. ובבבלי פ׳ אלו הן הנחנקין דף פ״ח ע״ב גרים יושבין בחיל. וגירסא דתוספתא ודהכא מכייע לפירש״י ז״ל שתפס לעיקר דהטעם הוא שלא יהו נראין כיושבין בדין שבלשכת הגזית היו דנים דהלו לפי׳ הא׳ אכתי בבה״מ ג״כ היה צר להם ע״ש:
מתיב תנייא לחברייה וכו׳. כן השיב לו ר׳ נחמיה לר׳ יהודה במ״ר במדבר פ׳ ד׳. ורש״י ז״ל בנימוקי חומש לא הביא אלא דברי ר׳ יהודה וכדאיתא בבבלי פרק ד׳
דף

ציון ירושלים אם מתוך את יליף לה ע׳ מה״פ שהקשה על התוס׳ מ״ק דף כ שכתבו בשם הירושלמי דאין למדין מקודם מתן תורה ובדף ח הביאו דברי הירושלמי יאני כתבו׳ ג״כ הקשיתי זאת וכתבתי דמה דהי׳ מנהג נכון קודם מתן תורה פשיטא דיליף דגם לאחר מ״ת מהראוי לעשות כן אבל בדבר שאין לו טעם רק הקב הוא אין למדין מקודם מתן תורה ומצאתי ברמב״ן פי׳ ויצא על פסוק מלא שבוע זאת שהקשה על רש״י בם וכתב שמה שלמדו מכראשי׳ רנה מזה שאין מערבין שמחה בשמחה מנהג בעלמא של הקדמונים קודם התורה ובגמרא שלנו לא למדו מכאן ודבריו תמוהין דהרי אבילות למדו בירושלמי מויעש לאביו אבל שבעת ימים ופריך בירושלמי הא אין למדין מקודם מ״ת אע״כ יסי׳ יליבא כארעא דמיוכף בכי׳ ישראל לא נלמד מחמת קודם מ״ת ומלכן כילף וע׳ יפ״ת פ׳ ויצא פי״ג סי׳ יג ובפרשת ויחי סי׳ ז מה שהאריך בענין הלז המנס אחר זמן רב מצאתי במדרש רבה פ׳ ויצא פ׳ נז שאמרו שם איוב מעולי גולה היה וישראל היה לפיכך למד סימנו קריעה וברכת אבלים ומדבריו נראה שלכך אין למידין מקודם מ״ת משום שהי׳ להם דין בן נח וניתנה תורה ונתחדשה הלכה ואיוב היה ישראל ולכך למדין ומזה נראה דכל דהדבר מסתבר מהיכי תיתי לומר דניתנה תורה ונתחדשה הלכה. ולכך למדו ממלא שבוע זאת שאין מערבין שמחה בשמחה ולפ״ז במ״ק דף כ בם דבם יב לאקושי לסוכות דשמנה ימים בפיר אין למידין מקודם מ״ת דיסי׳ רק שבעה דלמא ניתנה תורה ונתחדשה הלכה. לאקושי לסכות דשמנה ודו״ק:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

מעשה נס היו. שלא עלה ביד כולם בן לוי אלא לכ"ב אלף ורע"ג הנותרי' עלו בידן ה' שקלים: ומסורגין עלו. בסירוגין אחר שעלו לכמה אלפים בן לוי עלו באמצע אלו ה' שקלים ואח"כ חזרו לעלות בן לוי וכן כלם וכדי שלא יהא להם שום טענה: על דעתיה דתנא אחורייא. לזה התנא האחר דאמר שכתב על הכ"ב אלף ועל הרע"ג בן לוי א"כ ע"כ לומר דמעשה ניסים היה שלא יעלו ביד כל הבכורים בן לוי אלא על דעתיה דתנא קדמייא שלא היו כ"א כ"ב אלף בן לוי א"כ לא צריך למעשה ניסים: א"ל. המשיב לרבי שמואל והוא ר' אבהו כדלקמן דלא היא דלכולהון ע"כ מעשה ניסים היו לפי שמסורגין. היו צריכין לעלות ולתנא קמא אם לא עלו מסורגין עדיין היה להם לטעון עוד אם אני היה נוטל הפיתק בעוד שהיו פיתקי בן לוי גם הייתי פדוי אלא ודאי במסורגין עלו ונמצא אף לדברי הת"ק אין להם לטעון כלום: בכלל חסירין. בחשבון הכלל של הלוים אין אתה מוצא אלא כ"ב אלף וכשאתה רואה בחשבון פרטן נמצא שלשה מאות יתירין וא"כ אמאי לא פדו לאלו הרע"ג בכורו' ולא היה להם ליתן חמשת שקלים: בכורי כהונה. כלומר בכורי לויה היו ואין קודש של בכור מוציא קודש אחר ודיין להפקיע את עצמן: כיוצא בו וכו'. כדלעיל: דכתיב בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש. וכשתחשוב לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים ישראל שהיו באותו מנין תמצא חשבון של הכסף מאתים ואחת ככר וי"א מנה שהרי הככר ששים מנה ומנה חמשה ועשרים סלעים שהן שקלים דשקל דאורייתא הוי סלע תכוב ס' פעמים כ"ה תמצא בככר אלף וחמש מאות שקלים שהן שלשת אלפים חצאי שקלים נמצא לשלשת אלפים ישראל ככר כסף לשלש מאות אלף מאת ככר לשש מאות אלף מאתים ככר ועוד לשלשת אלפים אית ככר אחת ולחמש מאות וחמשים אית מאתים וחמשה ושבעים שקלים שהן אחת עשרה מנה. וקרא כתיב וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש א"כ חסרו להן מאת ככר: אין תעביד קינטרא מאה ליטרן וחד מן איסתא גנב. ואפילו תעשה הככר שהחזיר למאה מנה לכל ככר אף על פי כן חסר כאן השתות שהרי ע"פ החשבון צריך להיות בכל ככר שהחזיר מאה ועשרים מנה וחסרו כאן עשרים מנה לכל ככר שהוא השתות ממאה ועשרים: ואין תעבידנה שיתין ליטרין פלגא גנב. ופשיטא אם תעשה להככר ששים מנה כששם ככר א"כ חסרו מאה ככר מן המאתים שהיה צריך: א"ל משה רבן גזבר נאמן ובקי בחשבון היה. כמו שהשיב לו לקמן שהמנה של קדש כפול הוא ונמצא בכל ככר ק"כ מנים שהן מאתים ככר סתם ולא רצה לגלות לו טעמו של דבר ומהיכן למדנו זה עד לבסוף ובתחלה הקשה לו לפי טעות השאלה שלו מן המקראות דלקמן ולא קיבל ההגמון ודחה אותו עד שאמר לו מקרא דיחזקאל: אמר ליה. רבן יוחנן בן זכאי הריני משיבך מן המקראות שבפרשה: והכתיב ונחשת התנופ' שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל והיידא לון סלקין תשעין ושית ליטרין. והרי תראה להן לאלו אלפים וד' מאות שקל שהן עולין לצ"ו מנה שהרי לכל מאה שקלים ד' מנה לאלפים שמנים מנה לד' מאות י"ו מנים הרי צ"ו מנה שהן ככר וששה ושלשים מנה: ואיתעביד ליה פרוטרוט. ואעפ"כ אתה רואה שהכתוב מנאן בפרוטרוט אלפים וארבע מאות שקל ולא חשבן לככר והוה ליה למיכתב שבעים ואחת ככר ותשעה מאות שקל אלא ש"מ דהככר של קדש כפול הוא והוא ק"כ מנים וכיון שאין כאן באלפים וד' מאות שקל ככר לא מנאן אלא בפרוטרו': אמר ליה. ההגמון לרבן יוחנן בן זכאי אעפ"כ אין ראיה מכאן שאני אומר לך משום דלא סליק קינטרא שאינן עולין לככר ואין תימר דהא סליק קינטרא שהרי אנו רואין שעולין הן לככר מ"מ אני אומר פלגא גנב דמוליכא למידחי דלהכי לא מנאן הכתוב בככר משום דלא חשיב להו אלא הסך הרב לככרים והן השבעים ככר שהן עשיריות אבל ככר אחד לא חשיב ליה ועשאן כחשבון הפרוטרוט ואני עומד בדיבורי דפלגא גנב: א"ל. רבן יוחנן בן זכאי הרי אני משיבך מן המקרא הזה: והכתיב ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים והיידא לון. והרי אתה רואה אותן שהן עולין לשבעים ואחת מנה שהן ככר ואחת עשרה מנה ואעפ"כ ואת עביד ליה פרוטרוט שלא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט והוה ליה למיכתב ואת הככר ומאתים וחמשה ושבעים שקל והרי כאן אי אתה מוצא חשבון עשיריות של ככרים ואפ"ה לא מנאן הכתוב בככר ש"מ דהככר הוא ק"כ מנים ומכיון שאין כאן ככר לא מנאן אלא בפרוטרוט: א"ל. ההגמון מכל מקום מוליכא למדחי דמשום דלא סליק קינטירא כלומ' מפני שאין עולין לחשבון ככרים של עשיריות ושל מאה לא מנאן אלא בפרוטרוט דלא מצינו שחישב הכתוב ככרים אלא של מאה ושל עשיריות ועדיין בדיבורי הראשון אני עומד דפלגא גנב: א"ל

תורה אור

מעשה נס היה ומסורגן עלו. א"ר שמואל על דעתיה דתנייה אהורייא מעשה ניסין על דעתיה דתנייא קדמייא אינו מעשה ניסין. א"ל בולהון מעשה ניסין היו ומסורגין עלו. אנטונינות הגמון שאל את רבן יוחנן בן זכאי בכלל חסירין ובפרט יתירין. אמר ליה אותן שלש מאות יתירין בכורי כהונה היו ואין קודש מוציא קודש. כיוצא בו במדבר יא °ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. אמר משה אם אטול ששה מכל שבט הרי שבעים ושנים. עשרה מששה ושנים מחמש'. אי זה שבט מקבל עליו להיות פגום. מה עשה נטל שבעים פיטקין וכתב עליהן זקן ושנים חלק והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיטקיכם כל שעלה בידו זקן היה אומר לו מינוך מן השמים וכל מי שעלה בידו חלק היה אומר לו ומה אעשה ומן השמים הוא. ר' יודה ורבי נחמיה מתיב תנייא להברייא אילו כתבתני זקן סילקת. אלא כך עשה נטל שבעים ושנים פיטקין וכתב עליהן זקן ושנים חלקין והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיטקיכם מי שעלה בידו זקן אמר לו כבר מינוך מן השמים ומי שעלה בידו חלק היה אומר לו ומה אעשה ומן השמים הוא. מתיב תנייא לחברייא הגע עצמך שעלו כולם זקן. א"ל מעשה ניסין היה ומסורגין עלו. א"ר שמואל קשיתיה קומי רבי אבהו על דעתיה דתנייא אחרייא מעשה ניסים על דעתיה דתנייא קדמייא אינו מעשה ניסים. א"ל מעשה ניסין היו ומסורגין עלו. שאל אנטינונס הגמון לרבן יוחנן בן זכאי משה *רבכם או גנב היה או לא היה בקי בחשבון. שמות לח דכתיב °בקע לגולגולת אין תעביד קינטרא מאה ליטרא וחד מן אישתא גנב. ואין תעבדיניה שיתין ליטרין פלגא גנב. א"ל משה רבן גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה. א"ל שם והכתיב °ונחושת התנופה עשרים ככר והיידא לון סלקין תשעין ושית ליטרין ואיתעביד ליה פרוטרוט. א"ל משום דלא סליק קינטירא ואין תימר דסלק קינטירא פלגא גנב. א"ל והכתיב שם °ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים והייד' לון סלקין שבעים וחד ליטרין ואת עביד ליה פרוטרוט. א"ל משום דלא סליק קינטרא פלגא גנב. א"ל

פ' בכורות דף ה

מראה הפנים

דף י"ז ע"א. וכמסקנא דהכא דאמר לד"ה במסורגין עלו א"כ גם לדברי ר' יהודה לק"מ בענין קושיא קמייתא' אילו כתבתני לוי סילקת ואין לטעון אחר זה כלום וע"כ היה צריך לסמוך על מעשה נסים לפי שא"א בענין אחר:

והכתיב ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים. בבבלי בכורות דף ה' ע"א דקאמר התם סתמא דש"ס מנא ליה דמנה של קודש כפול היה ולכך מייתי להו המקראות על הסדר ואת האלף וגו' והדר ונחשת התנופה וגו' ודחי לה ג"כ עד שלמד מקרא דיחזקאל. אבל הכא דגרים דרבן יוחנן בן זכאי גופיה פילפל עם ההגמון כן ולכאורה השיב לו שלא על הסדר המקרא ומשום זה רצה היפ"מ להפוך הגי' אבל ליתא וא"צ להפוך דהיינו טעמא לפי שבתחלה רצה להשיבו מקרא דונחושת התנופה שלא יהיה לו מקום לסתור. דקרא לא חשיב אלא כללי דמאה ככרים וכדדחי לה הש"ס התם ולפיכך הביא לו המקרא הזה בתחל' דלא הוו מאה וחשיב להו בככרי וכשראה דעדיין לא קיבל ומדחי ליה משום דבכתוב הזה לא קחשיב אלא ככרי עשיריות הביא לו המקרא הזה ואת האלף וגו' דבכתוב הזה לא נמצא חשבון הככרים כלל ומ"מ לא חשיב להו בככר אחת ומאתים וחמשה ושבעים שקל ובהכי ניחא נמי דמ"מ לא הביא לו מקרא הקודם וכסף פקודי העדה וגו'. דבהאי קרא גופיה כתובים הן ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל וגו' אלא משום דמהתם ניחא ליה טפי למידחי דמאת ככר כתיבא ביה ולא חשיב אלא כללי דמאה. וכשראה דאכתי מדחי ליה הכי דקרא לא קחשיב אלא כללי דמאה או של עשיריות גילה לו טעמו של דבר ומהיכן שלמדנו דמנה של קדש כפול היה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

אמר ליה והכתיב °והשקל עשרים גרה עשרים שקלים. חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם. ככרו של הקדוש ברוך הוא כפול היה. אמר ליה גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה:

(יחזקאל מה) (תורה אור)

הדרן עלך פרק דיני ממונות

הלכה א מתני'

כהן [א] גדול דן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו [ב] חולץ והולצין לאשתו ומייבמין לאשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא אסור באלמנה [ג] מת לו מת אינו יוצא לאחר המיטה אלא הן ניכסין והוא נגלה הן ניגלין והוא נכסה ויוצא עמהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר אינו [ד] יוצא מן המקדש שנאמר °ומן המקדש לא יצא: **גמ'** ניחא דן. דנין אותו [ז]וימנה ליה אנטלר. הגע עצמך שנפלה לו שבועה. ואנטלר בשבועה [ה] דיני ממונות שלו בכמה בשלשה ועשרים. נישמעינה מהדא *אין מלך [ו] יושב בסנהדרין ולא מלך [ז] וכהן גדול יושבין בעיבור. ר' חנינה ור' מנא חד אמר אין המלך יושב בסנהדרין מפני החשד ולא בעיבור מפני החשד ולא מלך וכהן גדול יושבין בעיבור שאין כבוד המלך לישב בשבעה. תא חמי בשבעה אין כבודו לישב לא כל שכן בשלשה. הדא אמרה דיני ממונות שלו בעשרים ושלשה. *א"ר לעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין [ח] מעבירין אותו מגדולתו. א"ר מנא כתיב °כי נזר שמן משחת אלהיו אני ה' כביכול מה אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו. ר' חנינה כתובא ר' אחא בשם ריש לקיש כהן גדול שחטא מלקין אותו. אין תימר בעשרים ושלשה נמצאת עלייתו ירידתו. וריש לקיש אמר נשיא שחטא מלקין אותו בב"ד של שלשה. מה מחזרן ליה א"ר חגיי משה אין [ט] מחזרין ליה די קטל לון. שמע ר' יודן נשייא וכעס שלח גנתן למיתפוס לריש לקיש טרפון. ערק לדא מוגדלא ואית דמרין להדא כפר חיטיא. למחר סלק ר' יוחנן לבית וועדא וסלק רבי יודן נשיא לבית וועדא. א"ל למה לית מרי אמר לון מילא דאורייא. שרי טפח בחדא ידיה א"ל ובחדא טפחין אלא א"ל לא ולא בן לקיש לא. א"ל

(ויקרא כא) (שם כא)

א"ל. רבן יוחנן בן זכאי והכתיב וכו' דמן המקרא הזה מפורש הוא דמנה של קדש כפול הוא: והשקל. המשקל של עשרים גרה הוא עשרים שקלים. ועוד חמשה ועשרים שקלים. ועוד עשרה וחמשה שקל. בין הכל המנה יהיה לכם והרי כאן ששים שקלי' ככתוב והמנה אינה אלא כ"ה שקלים אלא ש"מ דמנה של קדש כפול הוא והוא חמשים שקלים ועוד הוסיפו על המשקלות בימי יחזקאל שתות מלבר שהן עשרה על חמשים והרי כאן ס' שקלים: ככרו של הקב"ה. מכאן אתה למד שככר של קדש כפול היה ובו ק"כ מנים ומאת הככר של קדש שהחזיר הן מאתים של חול שקיבל ועכשיו צריך אתה להודות שמשה רבינו גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה:

הדרן עלך דיני ממונות

הלכה א מתני' כהן גדול דן ודנין אותו. איידי דקבעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי כ"ג דן ודנין אותו: אינו יוצא אחר המטה. דילמא אתי למיגנע מתוך טרדתו ורחמנא אמר ועל כל נפשות מת לא יבא: אלא הן ניכסין והוא נגלה. כיון שיצאו נושאי המטה מן הרחוב ונתכסו הוא נגלה ונכנס בתוכו אבל כל זמן שהן נגלין ונראין באותו הרחוב הוא נכסה ואינו נכנס לתוכן: ויוצא עמהן עד פתח העיר. לפי שבעיר מלוין מבואות ויכול להתכסות מהן אבל חוץ לעיר ליכא היכירא: שנאמר ומן המקדש לא יצא. ר' יהודה דריש ומן המקדש לא יצא כל עיקר ור"מ דריש ומקדושתו לא יצא כלומר יזהר שלא יבא לידי מגע ובתוך העיר שיש מבואות איכא היכירא ומזדהר ור' יהודא סבר אגב מרריה דילמא מיקרי ואתי ונגע והלכה כר' יהודה: **גמ'** ניחא דן. דזהו כבודו: דנין אותו. אמאי הא זילותא לגביה דאזל לבי דינא: אלא וימנה ליה אנטלר. מורשה אחד שילך לדין בשבילו ומשני הגע עצמך שמא נפלה לו שבועה מתוך טענתו ואנטלר בשבועה בתמיה וכי היאך אפשר להאנטלר לישבע תחתיו: דיני ממונות שלו. של הכהן גדול בכמה הוא אם בעשרים ושלשה וכדתנן בפ"ק אין דנין את הכהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד דהתם בדיני נפשות הוא דמיירי והשתא בי דיני ממונות שלו מי אמרינן דעל כל פנים בעשרים ושלשה הוא: נישמעינה

מן הדא. דתני בתוספ' סוף פ"ב: אין מלך יושב בסנהדרין מפני החשד. שלא יהו חושדין אותו שמטה הדין הוא ואין לחלוק עליו דכתיב לא תענה על ריב לא תענה על רב: ולא בעיבור מפני החשד. שלא יהו חושדין אותו שרוצה בעיבור שנה משום הפסינא ממון שהוא מחלק לחיילותיו לשנה ונוח לו בשנים מעוברות: שאין כבוד המלך. כלומר לכ"ג שכבודו כמלך ואין כבוד לו לישב בחבורה קטנה של שבעה: תא חמי. דמהכא נפשטה הבעיא דאם בשבעה אין כבודו לישב עמהם לא כ"ש דאין כבודו לדון לפני שלשה הדא אמרה דדיני ממונות שלו בעשרי' ושלשה הוא: אף אהרן בקדושתו. וכן זרעו אחריו ואע"פ שחטא כשמלקין אותו והרי הוא כאחיך אין מעבירין אותו מגדולתו: כ"ג שחטא מלקין אותו. בשלשה וכן הוא בפ"ג דהוריות בהדיא וגרסינן שם לכל הסוגיא: נמצאת עלייתו. דאינא מפני חשיבותו יהא נידון בעשרים ושלשה אבל ירידתו הוא שמתבזה בפני רבים: מה מחזרין ליה. אם מחזירין אותו אח"כ לגדולתו: משה. לשון שבועה הוא וכלומר בשבועה במשה דאין מחזרין ליה דהוא קטל לון ופשיטא שאין מחזירין אותו לנשיאותו ובהוריות כתוב מוטב וט"ס הוא. וכך היה דרכו של ר' חגיי לישבע בלשון הזה כמו שתמצא פ"ק דמגילה הלכה י"ב מהקינין לו כהן אחר תחתיו מה מייחדין ליה עימיה א"ר חגיי משה דיינון מייחדין ליה עימיה דו קטל ליה וכן הוא בהוריות לקמן בפ' הנזכר. ובפ"ק דיומא כתוב נשם וט"ס הוא. וכן בפ"ד דמגילה הלכה י' אמר ר' חגיי כלום אמרו אין מסתכלין לא מפני השיע הדעת משה דאנא מסתכל ולא משע דעתי: שמע ר' יודן נשייא וכעס. על ר"ל שדרש כן: שלח גנתון. גונדא חיל שלח לתפסו: טרפון. בקשו לטורפו וברח לאיזה מגדל שהיה שם ואית דאמרין בכפר חיטייא נחבא: לבית וועדא. לבה"מ: א"ל. ר' יהודה הנשיא לר' יוחנן למה לית מרי אמר לן מילה דאורייתא: שרי. התחיל ר' יוחנן לטפח באחת מידיו: ובחדא טפחין. וכי ביד אחת מטפחין: אמר ליה לאו אין לא בן לקיש לא. וכן הוא בהוריות. כלומר שהשיב לו יודע אני שאין מטפחין באחת יד אבל אני עושה לרמז שחסר לי יד אחת והוא בן לקיש ואם אין כאן בן לקיש לא אוכל לומר בדברי תורה ולא כלום: א"ל

מסורת הש"ס: סנהדרין יח (תוספתא פ"ב) (הוריות פ"ג)

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל' ח סמ"ג לאוין קכו
ב
ב מיי' שם הלכה י
ג
ג ד ה מיי' שם הלכה ס
ד
ו מיי' פ"ב מסנהדר' הל' ד
ה
ז מיי' פ"ד מקדוש החדש הלכה יד
ו
ח ט מיי' פי"ז מסנהדרין הל' ח ט

ציון ירושלים

[ז]וימנה. ליה אנטלר. הגע עצמך שנפל לו שבועה ואנטלר בשבועה. עמה"פ מ"ב בשם הרשב"א והמכ"ן וכלם לא כתבו טעם דלמה לא ישבע הנטלר ובאמת הב"ך סי' ע"ה ס"ק פ"ג הביא בשם רב"ל דיכול למנות אנטלר וישבע אותו ביודע וצ"ל דקושית הירושלמי דמה נעשה אם אנטלר לא ידע אמנם לפמ"ש התומים שם דא"א שאחר ישבע. דזה לא הוי רק שבועת ביטוי והשב"ד הוי שבועת הפקדון א"ש:

מראה הפנים

פרק ב **כהן** גדול דן ודנין אותו. לסוגיא דהאי ש"ס דס"ל דדיני ממונות של כ"ג בעשרים ושלשה כדאמר בגמרא איכא למימר דהא קמ"ל דנין אותו אבל לא כהדיוט דדינו בשלשה. אבל בבבלי דמסיק דדיני ממונות שלו בשלשה וכמ"ש בפ"ק וכמו דכתב הרמב"ם ז"ל בריש פ"ה דסנהדרין משני לה איידי דקבעו למיתני מלך וכו' ואכ"א וכו' וא"כ השמעינן הא גופיה דכשאתרי דינים דלאו דנפשות כהדיוט הוא ובשלשה ואפי' בדין מלקות דלא תימא בגופו הוא וכזה ס"ל נמי להאי ש"ס הכי כדאמר בגמרא: **וימנה** ליה אנטלר. וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה הביאו הב"י בחה"מ בסי' קכ"ד נראה לי שאם לא למנות אנטלר ימנה אלא לפי שבאלו ימנה אנטלר כלומר יתקנו שלא ידינו אותו מפני כבודו אלא שימנה אנטלר ולפיכך אמרו שא"א לחוש לכבודו בזה דפעמים שיצטרך לשבועה וצריך לישבע בפני ב"ד וכיון שכן לא תקנו שימנה אנטלר עכ"ל וככר כתב הרא"ש ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל בפ' שבועת העדות והביאו הטור שם דשכימו רבוותא דאין ללמוד מכאן שיוכל הנתבע למנות אנטלר דהכא משום יקרא דכ"ג אמרו שלא לבזותו דכתיב וקדשתו. ואפי' בת"ת לא התירו למנות אנטלר כשהוא נשבע אלא מפני הדברים ע"י שלוחי ב"ד ועיין בסוף הוריות ובתבו' הריב"ש סי' רל"ה מחלק בין ד"מ לד"נ בענין אנטלר דבד"נ שנתבע הוא שיכול למנות אנטלר וג"מ לענין דין מסור וע"ש:

משה אין מחזירין ליה דיהא קטל לון. ומשמע דאין מחזירין אותו לגדולתו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ' י"ז מסנהדרין כ"ג שחטא לוקה כבי' ומחזירין אותו לגדולתו אבל ראש הישיבה שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו וכו'. והכ"מ ראה בהוריות וכתוב שם מוטב ופירש פי' דחוק אבל ט"ס הוא כמו שכתבתי בפנים וכראתי בכמה מקומות וכל כך היה רגיל בשבוע' זו עד שאמרו עליו כשנסתפק להם איזה דבר בבית המדרש אם היה ר' חגיי היה אומר משה כך וכך הוא כמו שנמצא בפ' ד' דדמאי כדקאמר כשנכנס לבית המדרש של ר' חגיי אמרין כדין הוא מימר משה דאנא אמר טעמא אמר משה דאנא אמר טעמא.

תורה אור

א"ל אלא אנו מפתחה. א"ל בהדא מגדלא. א"ל למחר אנא ואת ניפוק לקדמיה. שלח ר' יוחנן גבי ריש לקיש עתיד לך מילה דאורייא דנשייא נפיק לקדמך. נפק לקדמון ומר דיגמא דידכון דמייא לבירייתכון כד אתא רחמנא למיפרוק ית ישראל לא שלח לא שליח ולא מלאך אלא הוא בעצמו דכתיב °ועברתי בארץ מצרים הוא וכל דרגון דידיה. א"ל ומה חמית מימר הא מילתא. אמר לון מה אתון סברין מה דחיל מינכון הוינא מנע אולפניה דרחמנא. דמר ר' שמואל בר רב יצחק °אל בני כי לא טובה השמועה. *ר' לעזר בשם כהנא למעלן למעלן מקנה שפה למטן למטן מקנה שפה ר' יוחנן אמר א למטן *ממש. ר' יוחנן סלק למבקרה לר' חנינה גו איסטרטה שמע דדמך אמר שלח ואייתי מנוי טבייא דשובתא ובזעיה. ר' יוחנן פליג על ר' יודן בתרתי. ואתייא דר' לעזר בשם כהנא כר' יודה ואי כר' יודה לא יפרום כל עיקר לא אתייא דלא אלא על אביו ועל אמו כר' מאיר. דתני *על כל המתים אין מבדיל קנה שפה אלא על ב אביו ועל אמו דברי ר' מאיר ר' יודן אומר כל קרע שאינו מבדיל קנה שפה הרי זה קרע של תפלות. מאי כדון חומר הוא בכהן גדול שיהא מבדיל קנה שפה. *כהן *גדול ג מקריב אונן ד ולא אוכל דברי ר"מ ר' יהודה אומר כל אותו היום ר"ש אומר ה גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו. בין ר' מאיר לר"ש חדא בין רבי יודא לר"ש חדא בין ר"מ לר' יודה הכנסה. ר' יעקב בן דסאי מפסיק ביניהן ר' מאיר אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ היה נכנס ר' יהודה אומר היה בפנים היה נכנס היה בחוץ לא היה נכנס ר"ש אומר גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב הונא ו מתני' לריש לקיש *ומן המקדש לא יצא עמהן אין יוצא אבל יוצא הוא אחריהן: הן ניכסין והוא נגלה ויוצא עמהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר ר' יודן אומר אינו יוצא מן המקדש שנאמר ומן המקדש לא יצא. יצא לא היה הוזר. ר' אבהו בשם רבי לעזר *אין אנינה אלא למת בלבד דכתיב °ואנו ואבלו פתחיה. התיב חייה בר אדא והכתיב °ואנו הדייגים. א"ר חנינה

כיני

שמות יב · שמואל-א ב · ישעיה ג · שם יט

פני משה

א"ל אלא אני מפתחה. שאל לו ר' יהודה הנשיא אלא היכן הוא סגור. ומפתחה לשון סגי נהור הוא: עתיד לך. תכין לך איזה חידוש בדברי תורה שהנשיא יוצא לקראתך: נפק לקדמון ואמר. יצא ר"ל לקראתם ואמר דוגמא שלכם דומה לבוראכם הוא שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו נגלה על עמו ולפדותן: וכל דרגון דידיה. המרכבה שלו: ומה חמית מימר הא מילתא. נשא שחטא מלקין אותו: מה אתון סברין מה. וכי מה אתם סבורין בדבר שבשביל היראה והפחד בפניכם אהיה בוש וירא והייתי מונע מלומר דבר בלימוד התורה דהא אמר ר' שמואל ודריש ליה אקרא דאין חושפין בכיוצא זה מפני הכבוד והיראה: אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירין עם ה'. עם ה' מעבירין אותו ומפרסמין ואין חושפין מפני היראה והכבוד: למעלן למעלן מקנה שפה. סוגיא זו עיקרה בהוריות פ"ג על מתני' דהתם כהן גדול פורם מלמטן וההדיוט מלמעלן. ופליגי בה דר' לעזר בשם כהנא דלמעלן דקאמר למעלן מקנה שפה מקמי שפה דקי"ל על אביו ואמו צריך לקרוע השפה העליונה ופלוגתא היא לקמן בשאר כל המתים וההדיוט היא שהוא קורע מקמי שפה ולמטן דכ"ג למטה מקמי שפה ואינו קורע שפה העליונה אבל לא למטה ממש ור' יוחנן סבר למטה ממש כנגד רגליו: גו איסטרטא. כשהיה עדיין בתוך הרחוב שמע שמת ואמר שישלחו אחרי בגדי השבת הטובים שלו והביאו וקרע אותם על שמועה זו: ר' יוחנן פליג על ר' יודן בתרתין. חדא הא דלקמן דס"ל לר' יהודה שצריך לקרוע על כל המתים מקמי שפה ואידך הא דאמר ר' יהודה בהוריות לקמן באותו הפ' דאין קורעין על הרב אלא כל שרוב תלמידו ממנו ור' יוחנן לא היה רוב תלמידו מר' חנינא כדאמר התם וכן גרסי' להא בפ"ג דמ"ק הלכה ח': ואתייא דר' לעזר בשם כהנא. דאמר למעלן למעלה מקמי שפה כר' יהודה דלקמן דלא מחלק בזה בין אביו ואמו לשאר המתים: ופריך הש"ס ואין כר' יהודה א"כ כהן גדול לא יפרום כל עיקר דהא ר' יהודה הוא דאמר כל קרע שאינו מבדיל קמי שפה ה"ז קרע של תיפלות ולא כלום הוא ולר' לעזר הא קאמר דלמטן דכהן גדול למטה מקמי שפה הוא: לא אתייא דא אלא על אביו ואמו כר"מ. לא מיתוקמא המתני' לפירושא דר' לעזר בשם כהנא אלא באביו ובאמו ואליבא דר"מ דס"ל באביו ובאמו הוא דצריך להבדיל מקמי שפה והלכך מפרש לה למעלן דכהן הדיוט למעלן מקמי שפה הוא ולקמיה פריך דאכתי בכהן גדול קשיא ומשני לה: מאי כדון. השתא בכהן

קרבן העדה

גדול היכי מיתוקמא ומשני חומר הוא בכהן גדול שאינו מבדיל בקנה שפה ל"ל וכן הגי' במ"ק. ולפי הגי' דכאן ודהוריות יש לפרש ג"כ בענין זה ובלשון תמיהא שאני כ"ג דקדושתו תמורה ויהא הוא מבדיל קמי שפה כהדיוט בתמיה והילכך כר"מ מיתוקמא ובאביו ואמו וכ"ג שאני: כ"ג מקריב אונן ולא אוכל וכו'. פלוגתייהו בתוספתא דזבחים פ' י"א. ומפרש ואזיל במאי פליגי: בין ר"מ לר"ש חדא. דלר"ש כששמע שמת לו מת והוא בתוך העבודה אז גומר כל העבודה שבידו אבל אם לא התחיל בעבודה לא וכן לאחר שגמר אותה העבודה שוב אינו מקריב ואלו לר"מ מקריב אפילו בתחלה: בין ר' יודה לר"ש חדא. דלר' יודה מקריב כל אותו יום ולר"ש אחר שגמר עבודה שהיתה בידו שוב אינו מקריב: בין ר"מ לר' יודה הכנסה. דלר"מ ס"ל דוקא אם לא יצא מן המקדש מקריב אפי' בתחלה אבל אם יצא אינו נכנס ור' יהודה סבר כל אותו היום ואע"פ שלא היה במקדש נכנס לכתחילה ומקריב: ר' יעקב בן דסאי. אומר מפסיק ביניהון אם הוא צריך להפסיק בתוך העבודה איכא בינייהו בין לר"מ ור"ש: ר' מאיר אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס. כצ"ל וכן הוא בהוריות. כלומר דר"מ ס"ל אפילו כששמע כשהיה בפנים ועבודה בידו צריך להפסיק ויצא ומכ"ש אם היה בחוץ לא הי' נכנס ולא קתני לה אלא איידי דר' יהודה דלקמיה: ר' יהודה אומר היה בפנים היה נכנס. כלומר כל אותו היום דקאמר אם הוא בפנים נכנס לעבודה ומקריב אפילו לכתחלה אבל מודה הוא לר"מ שאם היה בחוץ לא היה נכנס ור"ש ס"ל דא"צ להפסיק אם הוא עומד בתוך העבודה. לר' יעקב ר' יהודה היינו ר"מ אליבא דת"ק ור"מ מחמיר אליביה דאפילו להפסיק צריך: ר' יוסי בר' בון בשם ר' הונא נתניתא לריש לקיש. תני ליה האי ברייתא דלקמיה לפני ריש לקיש דמסייע ליה לר' יעקב בן דסאי ואליבא דר' יהודה: ומן המקדש לא יצא וכו'. ברייתא היא בסיפרא פ' אמור: עמהן. עם נושאי המטה אין יוצא בסוף אבל יוצא הוא אחריהן כדאמר במתני': שנאמר ומן המקדש לא יצא אינו יוצא כל עיקר. הכי מסיים לה התם ודייקינן אינו יוצא כל עיקר הא אם יצא לא היה חוזר והיינו כר' יעקב אליבא דר' יהודה: אין אנינה אלא למת בלבד. אין לשון אנינה אלא על מת כדכתיב ואנו ואבלו פתחיה בישעיה ג' וכתיב התם מתיך בחרב יפולו וגבורתך במלחמה: והכתיב ואנו הדייגים ואבלו כל משליכי ביאור חכה. שם י"ט ועל יאור מצרים נאמר וכתיב ואנו:

כיני

מסורת הש"ס

(מ"ק פ"ג הוריות שם)

הוריות יג ע"ב

שם וש"נ

(תוספתא זבחים פי"א) יומא ד' יג ע"ב

ת"כ פ' אמור

(פסחים פ"ח)

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ה מכלי מקדש הלכה ז ופ"ח מאבל הלכה א

ח
ב מיי' פ"ח מאבל הלכה ו סמ"ג עשין מדברי סופרים ב טוש"ע יו"ד סי' שמ סי"ב

ט
ג ד ה מיי' פ"ב מביאת מקדש הל' ו והל' ח

ציון ירושלים

ו מתניתי' לר"ל ומן המקדש לא יצא. פי' פ"מ מ"ב בזה וע' רמב"ן בשורש החמישי לספר המצות בסוף לפ"ין גרסא אחרת בזה וע' במ"א שם:

מראה הפנים

כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל וכו'. מהאי תוספתא הוכיחו התוס' בפ"ק דיומא דף י"ג ע"ב ד"ה היה עומד וכו' דהאי ברייתא דהתם בכ"ג מיירי. התם בברייתא גרים דר' יהודה ס"ל מנית עבודתו ויוצא ר' יוסי אומר יגמור. ומשום זה אני תמה על מה שכתב הכ"מ בפ"ב מהלכות ביאת המקדש דרבינו ס"ל כפי' התוס' דלאיזה ענין הוא דהא להך ברייתא היה צריך לפסוק הלכה כר' יוסי דאמר יגמור דוקא וכרי הוא ז"ל פסק דכ"ג אפילו לכתחילה עובד כדכתב שם בהלכה ו' אבל כ"ג עובד בשעת אונן וזהו כת"ק דהתם בברייתא קמייתא וכסתם מתני' דהוריות יבכהן הדיוט הוא דיב לעיין מ"ע לא פסק כהיפך דהתוספתא דאמרו התם אבל כהן הדיוט שהיה מקריב ומת לו מת מניח עבודתו ויוצא וכדכתבו התוס' שם דהא ליכא מאן דפליג. ואפשר דגי' אחרת היה לו בהתוספתא ולא גרים ויוצא:

כיני מתני' שאין אנינת טומאה אלא למת בלבד. תני אי זו היא אנינה משעת מיתה עד *שעת א קבורה דברי רבי וחכמים אומרים כל אותו היום. אשכחת מר קולת וחומרת על דעתיה דרבי קולת וחומרת על דעתיה דרבנן. מה מפקה מביניהון מת ונקבר בשעתו. על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דר' אינו אסור אלא אותה שעה בלבד. מת ונקבר לאחר שלשה ימים על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דר' אסור עד שלשה ימים. אתא רבי אבהו בשם ר' יוחנן ורב חסדא תרויהון מרין מודה ר' לחכמים שאין אסור אלא אותו היום בלבד כהדא דתני רבי אומר *תדע לך שאין אנינות לילה תורה שהרי אמרו אונן ב טובל ואוכל פסחו לערב. והרי אמרו אנינות תורה ר' יוסא בר' בון בשם ר' חונא תיפתר שנקבר בדמדומי חמה:

הלכה ב מתני' ג וכשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם

עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם כשהוא ד מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אני כפרתו והוא אומר להן תתברכו מן השמים. ה וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל: גמ' הדא אמרה ספסל אין בו משום כפיית המיטה. כהן גדול חייב בכפיית המיטה. *תני אין *מוציאין ו את המת סמוך לקרית שמע אלא אם כן הקדימו שעה אחת או איחרו שעה אחת כדי שיקראו ויתפלל. *והתנינן קברו את המת וחזרו תיפתר באינון דהוון סברין דאית בה ענה ולית בה ענה. *תני *ההספד וכל העסוקין בהספד מפסיקין לקרית שמע ולא לתפילה. מעשה היה והפסיקו רבותינו לקרית שמע ולתפילה. והתנינן

כיני מתני'. כן מיבעי ליה למיתני שאין אנינת טומאה לענין שאינו אוכל בקדשים כדין אונן וכברייתא דלקמן אלא למת בלבד כלומר ביום המיתה ולאפוקי יום שמועה קרובה או ליקוט עצמות דאין דינם כיום המיתה לפי שיום המיתה תופס גם לילו עמו מדבריהם ואסור לאכול בקדשים בלילה מדרבנן אבל יום שמועה וליקוט עצמות טובל ואוכל בקדשים לערב. וגרסינן להא בפסחים פ"ח: עד שעת קבורה. וכל זמן שלא נקבר אסור לאכול בקדשים: אשכחת אמר. כשתמצא לומר לדברי רבי קולא וחומרא איכא וכן לרבנן כדמפרש ואזיל: מה מפקה ביניהון. מאי בינייהו ולענין מאי איכא קולא וחומרא: מת ונקבר בשעתו. מיד לדברי רבנן אסור כל אותו היום ולדעתיה דרבי אינו אסור אלא עד שעה שנקבר ובהא חומרא לרבנן וקולא לרבי: מת ונקבר לאחר ג' ימים. הוי איפכא חומרא לרבי וקולא לרבנן דלדידהו אינו אסור אלא כל אותו היום מיתה בלבד: תרווייהון אמרין. דבכה"ג מודה רבי לחכמים שאינו אסור אלא אותו היום בלבד ולא פליג רבי אלא לקולא היכא דנקבר מיד: כהדא דתני. דס"ל לרבי אנינות לילה מדבריהם הוא ביום המיתה: שהרי אמרו. בפ"ח דפסחים אונן טובל ואוכל בפסחו לערב אבל לא בקדשים מפני שאנינות לילה דרבנן והעמידו דבריהם במקום עשה דאכילת קדשים אבל לא במקום כרת דאכילת פסח: והרי אנינות תורה. ובפסחים גרים והרי אנינות יום עשו אותה תורה. והיינו הך וכלומר הרי שמעטו דאנינות יום היא דעשו אותה מן התורה ואי אמרת בשלמא דרבי לא פליג היכא דיום קבורה אישתהי ולא היה ביום המיתה שפיר הוא דשמעינן לרבי דיום המיתה עצמו אינו תופס לילו אלא מדבריהם והלכך ביום הקבורה ס"ל נמי כרבנן דאינו תופס לילו כלל ואפילו מדבריהם לפי שהיום עצמו אינו אסור אלא מדרבנן וכדאמרן דמודה ר' לרבנן בכה"ג שלא היה יום קבורה ביום המיתה ולא פליג אלא בנקבר מיד דס"ל דאינו אסור לאחר קבורה אלא מדרבנן וכן בלילו ולרבנן כל היום מדאורייתא הוא ולילו הוא מדרבנן אלא אי אמרת דביום הקבורה נמי אית ליה לרבי דאסור וא"כ תופס הוא לילו עכ"פ מדרבנן והשתא יום המיתה דחמירא הוא אליבא דכ"ע אם כן לרבי על כרחך דתופס לילו מדאורייתא הוא והיכי קאמר במתני' אונן טובל ואוכל פסחו לערב ושמעינן לרבי דכהאי מתני' ס"ל: תיפתר בשנקבר בדמדומי חמה. כלומר דר"י בר' בון מדחי לעולם אימא לך דרבי ס"ל יום הקבורה אסור הוא ומדרבנן וכן תופס לילו עמו מדרבנן ודקשיא לך

הא דאמר רבי תדע שאין אנינות לילה מן התורה לאו בעלמא קאמר דתשמע מינה דס"ל לרבי אין אנינות בלילה מדברי תורה אפילו בליל של יום המיתה לא היא אלא דמיירי שנקבר ביום שלאחריו ונקבר עם שקיעת החמה וה"ק רבי אין אנינות בלילה זו מד"ת מאחר שאינה לילה של יום המיתה וקמ"ל דאע"ג דיום קבורה הוא אפ"ה אינו אלא מדרבנן ומוקי לה להמתניתין נמי דמיירי שנקבר עם דמדומי חמה בליל י"ד ע"י עממין ולאו בלילה של יום המיתה אלא ביום שלאחריו והואיל ומדרבנן הוא אוכל את פסחו ועיקר רבותא דקמ"ל דלא תימא יום הקבורה כיום המיתה הוא והואיל והלילה כיום קבורה הוא ליתסר בפסח קמ"ל דיום קבורה גופיה מדרבנן הוא ולעולם פליג רבי ביום הקבורה וסבירא ליה דעכ"פ מדרבנן הוא דאסור ותופס לילו עמו:

הלכה ב מתני' וכשהוא מנחם

את האחרים. דבמת שאינו שלו כ"ע מודים דיכול הוא לילך דלא טריד ולא אתי למגגע וכשחוזרין מן הקברות ועומדין בשורה לנחם האבלים וכל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין האבל שעומד במעמדו וכל אחד אומר לו תתנחם מן השמים: והממונה. הוא הסגן שהוא ממונה לעבוד עבודה תחתיו אם יארע פסול בכ"ג ממצעו בינו לבין העם שהוא הולך לימין כ"ג וכל העם משמאלו ונמצא כ"ג באמצע: אנו כפרתך. בנו תתכפר אתה ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבא עליך: התברכו מן השמים. וכשמברין אותו. לפי שאבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו וקרוביו ואוהביו מאכילין אותו: מסובין על הארץ. הן מיסבין ומתאבלין בצערו והוא מיסב בכבוד על הספסל: גמ' הדא אמרה ספסל אין בו משום כפיית המיטה. כלומר שאינו צריך לכופו משום כפיית המטה ואינו חושש כשהוא יושב על הספסל דהא קתני והוא מיסב על הספסל ופשיטא הוא דכהן גדול חייב בכפיית המיטה כשאר כל האבלים אלא לאו שמע מינה דאין חוששין בספסל: תני. באבל רבתי פ"י וגרסינן לכל הסוגיא בפרק מי שמתו הלכה ב': סמוך לקריאת שמע. בענין שאין יכולין לקברו קודם זמן קריאת שמע: והתנינן. בפרק מי שמתו קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו וכו' אלמא דסמוך לזמן ק"ש הוציאו: תיפתר וכו'. שהיו סבורין דיש עדיין עונה וזמן לקברו מקודם ק"ש ולא מצאו זמן אח"כ שנתאחרו ונתעכבו בקבורתו: תני. בתוספתא דברכות פ"ב וגריס התם הסופד וכל העוסקין וכו':
והתנינן

מראה הפנים

תני אי זו היא אנינה וכו'. ברייתא זו הובאה בזבחים דף ק' ע"ב ומסיק שם בפירושא דברייתא דפליגי בליל יום קבורה דלת"ק יום קבורה אסור מדרבנן ולא לילו ולרבי תפוס לילו עמו וגרסינן עלה אמרוהו קמיה דרבא מדקאמר ר' יום קבורה תפוס לילו מדרבנן מכלל דיום מיתה תפוס לילו מדאורייתא ובבר ר' אנינות לילה דאורייתא ובתניא וכו' ר' אומר אנינות לילה אינה מד"ת אלא מדברי סופרים. והיינו דפריכית דלכך סברא בעי לאוכוחי הכא דמדקאמר ר' אנינות לילה מדבריהם היא א"כ ע"כ דמודה ביום קבורה לרבנן דאינו תופס לילו אלא אותו היום. וכן היה צריך לפרש לאותו היום בלבד דקאמר הכא דהתם קאמר לעיל בשביעות דלא ס"ד דאית ליה לרבי דקברו איבתרי ליה דמי איכא דלית ליה ואתריתה כיום מר אלא דמסוגיא דהכא נראה בהדיא כדברי ר' כדס"ד התם מעיקרא. אליביה דקאמר על דעתיה דרבי אינו אסור אלא אותה שעה בלבד. ועכ"פ שמעינן מהאי סברא דלעיל דר' אבהו דלא לסברית דמודה רבי ביום הקבורה דאינו תופס לילו עמו דאלת"ה היכי מצי סבר אנינות לילה בעלמא מדבריהם הוא. וסבא מדחי לה בדחויא בעלמא ובדפריכית אבל התם מסיק אליבא דר' לעולם סבר אנינות לילה לעולם אינה אלא מדבריהם וביום הקבורה דתופס לילו משום דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה:

הדא אמרה ספסל אין בו משום כפיית המיטה. בתוס' בפ' ואלו מגלחין דף כ"ז ע"ב ד"ה מן המנח' ולמעלה כתבו נראה לי דמכאן סמכו שלא ליסב ע"ג כסא וספסל אע"פ שאין ראיה גמורה דהאי מטה הואיל וצריך כפייה ולא מצינו כפייה בכסא וספסל. ולכאורה ממתני' מוכח דמותר ליסב ע"ג ספסל ומשמע מהכא דמהמי כ"ג לבאר כל האדם בענין זה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' אבל לא כתב אלא מכפיית המיטה לפי מנהגם שהיו נוהגין. ובסוף פ"ד כתב וחייב ליסב על מטה כפייה ובאחר ימי האבל וכו' וליסב על גבי מפץ או קרקע וכו' והטור בי"ד סי' שפ"ז כתב בשם הרמב"ן ז"ל שנוהגין כן:
בתניתא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מביאת מקדש הל' ט ופ"ג מהל' אבל הלכה ז טוש"ע יו"ד סי' שמא ס"ב
יא
ב מיי' פ"ו מקרבן פסח הל' ט
יב
ג מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד
יג
ד מיי' שם הל' ה ופ"ז מהל' אבל ה"ו
יד
ה מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ו ופ"ו מהלכות אבל שם
טו
ו מיי' פ"ד מק"ש הל' ד סמ"ג עשין יח טוש"פ או"ח סי' עב ס"ב ויו"ד סי' שנח סעיף ב

מסורת הש"ס

זבחים ק ע"ב
ע' זבחים דף לט ע"ב
(אבל רבתי פ"י)
(ברכות פ"ג הלכה ב)
ברכות יט
שם יט ע"ב
(תוספתא דברכות פ"ב)
ע' ברכות יט

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

והתנינן אם יכולין להתחיל ולגמור. עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו לקרות והאמרת דאפילו בתוך ההספד מפסיקין לק"ש: מתני'. בהספד של יום הראשון ומה דתני בתוספתא מפסיקין ביום שני הוא: תני ר' יהודה וכו'. בתוספתא שם: הרואין פנים. עומדין בשורה פנימית ורואין פני האבל שעובר לפניהן: והדא דתנינן וכו' כמשנה הראשונה. כדלקמיה דבראשונה היו משפחות עוברות והאבלים עומדין וכל"ל והא דתנינן הפנימין פטורין והחיצונין חייבין כמשנה אחרונה נ"ל: דסופפתה. שם מקום ובפ' מי שמתו גרים דתוספתא:

הלכה ג מתני' מלך לא דן ולא דנין אותו. ודוקא מלכי ישראל שאינם נשמעים לדברי חכמים אבל למלכי בית דוד דנין ודנין אותן שנאמר בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט: אין שומעין לו. דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וגנאי הוא לו שיחלוץ ותרוק בפניו והואיל ואינו חולץ אינו מיבם וכן הלכה: נושא המלך וכו'. ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** ולא אמר הכין. דהא משמע דהאי עושה משפט שהיה הוא בעצמו דן וכדדרשינן בפ"ק משפט וצדקה: אמור מעתה וכו'. ולא משני מידי: כאלו עשה צדקה. אף עם החייב וכדאמר בפ"ק: מלפניך משפטי יצא. ואין אחרים דנין אותו: כמלאת פוגם בכבוד המלך. שגם ליבם אינו כבודו להקים על שם אחיו: ותהיין צרורות וגו'. שאפילו אחרי מות דוד אסורות לכל: מקלעתן וכו'. דס"ל שהיו מותרות לו לפי שאנוסות היו מאבשלום אלא שאסר על עצמו במותר לו: אסורות ממש היו. לו כדאמר מפני שנשתמש בהן הדיוט: ומה כלי הדיוט וכו'. שהרי אינו מייבם: זו רצפה פילגש שאול וזהו נשי אדוניך: ואביגיל ובת שבע. זהו בית אדוניך וכלומר שהנביא רמז לו שאינו מוכיחו על דבר ליקוחי בת שבע כי בהיתר לקחה כדדרשינן ואת אשתו לקחת לך לאשה ליקוחין

ברכות יט פ"ב

פ' סנהדרין יט

הוריות ח ע"ב

פ' סנהדרין ו פ"ב

פ' ר"ה טו

תורה אור

והתנינן אם יכולין להתחיל ולגמור. מתני' ביום ראשון מה דתני ביום שני. א"ר שמואל בר אבדומא זה שנבנם לכנסת ומצאן עומדין לתפילה אם יודע שיכול לגמור עד שלא יתחיל שליח ציבור לענות אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל. באי זה אמן אמרו תרין אמורין חד אמר של האל [א]הקדוש וחד אמר של שומע [ב]תפילה בחול. תני ר' יהודה אומר היו כולן עומדין בשורה משום כבוד חייבין משום אבל פטורין. ירדו לספד *הרואין פנים [ג]פטורין ושאין רואין פנים חייבין. והדא דתנינן כשמנחם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם כמשנה הראשונ' והא דתנינן הפנימין פטורין והחיצונין חייבין כמשנה הראשונה. א"ר חנינה *בראשונה היו משפחות עומדות והאבילין עוברין משרבת תחרות בציפרין התקין ר' יוסי שיהו משפחות עוברות והאבילים עומדין. אמר ר' שמואל דסופפתא חזרו הדברים ליושנן:

הלכה ג מתני' *מלך [ד]לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו לא [ה]חולץ ולא חולצין את אשתו לא מייבם ולא מייבמין את אשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ ולייבם זכור לטוב אמרו לו אם רצה אין [ו]שומעין לו ואין נושאין [ז]את אלמנתו רבי יהודה אומר נושא הוא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר (שמואל ב יב) °ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך: **גמ'** [ח]לא דן והכתיב (שם ח) °ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ותמר הכן אמור מעתה היה דן הדין זיכה הזכיי וחייב החייב היה החייב עני נותן לו משלו נמצא עושה דין *לזה וצדקה לזה. ר' אומר היה דן וזיכה הזכיי וחייב החייב מעלה עליו המקום כילו עשה צדקה עם החייב שהוציא גזילה מידו: ולא דנין אותו. על שם (תהלים יז) °מלפניך משפטי יצא. ר' יצחק בשם ר' המלך וצבור *נידונין לפניו בכל יום שנאמר (מלכים א ח) °לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. ר' יודן אומר אם רצה לחלוץ ולייבם זכור לטוב. אמרו לו אם אומר את כן נמצאת פוגם כבוד המלך: אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. על שם (שמואל ב כ) °ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות. ר' יודה בר פזי בשם ר' פזי בשם ר' יוחנן מלמד שהיה דוד מקלעתן ומקשטתן ומכניסן לפניו בכל יום ואומר ליצרו הרע תאבתה דבר האסור לך. חייך שאני מתאיבך דבר המותר לך. רבנין דקיסרין אמרין אסורות ממש היה [ט]ומה כלי הדיוט שנשתמש בהן הדיוט אסור למלך להשתמש בו בלי המלך שנשתמש בהן הדיוט אינו דין שיהא המלך אסור לשמש בהן: ר' יודן אומר נושא המלך אלמנות המלך שמצינו בדוד שנשא אלמנות שאול שנאמר (שמואל ב יב) °ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך. זו רצפה ואביגיל ובת שבע.

שלשה

וחד אמר של שומע תפלה בחול. ובמס' ברכות פ"ג גרסינן ולא פליגי כאן בשבת כאן בחול מ"ד האל הקדוש מיירי בשבת ומ"ד שומע תפלה מיירי בחול:

תני ר"י אומר הי' כולן עומדים בשורה כו' עד סוף הסוגיא והא דתנינן כשמנחם אחרים כל העם עוברים כו' כמשנה הראשונה עיי' במס' ברכות שם וברידב"ז שם תמצא שם הכל מבורר באר היטב ומכאן ראי' שהגי' כל העם עוברים כמשנה ראשונה דנדפס שם בשם ס"א זהו הגי' אמיתית עיי"ש:

מ"ט

מז
א ב ב"ע או"ח סי' קט ס"א בשג"ה

יז
ג מיי' פ"ד מק"ש הל' ו סמ"ג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעיף ב

יח
ד ה מיי' פ"ב מהל' סנהדרין ה"ה וש"ג מהל' מלכים הל' ז

יט
ו מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ג

כ
ז מיי' שם פ"ב

יש לך בה מפני שאוריה מורד במלכות היה והרי היא לך בהיתר. כמו שלקחת אביגיל אחרי מות נבל ולא נכשלת בה מקודם וכך היא לך בת שבע וזה ההיתר גרם לך מפני שנתתי לך בית אדוניך ומלך אתה אלא מדוע וגו' ואותו הרגת בחרב בני עמון וזהו עיקר התוכחה לדוד:

שלשה

מראה הפנים

מתניתא ביום ראשון מה דתני ביום שני. הרא"ש ז"ל הביא להך דשלא בפ' מי שמתו וכן בטור בא"ח סי' ע"ב והרמב"ם ז"ל השמיטו דסמיך על הא' בברייתא דקתני התם בדף י"ט ע"א ולא חילקו כלום:

עד שלא יתחיל ש"ל לענות אמן וכו'. ובבבלי שם דף כ"א ע"ב אמרו עד שלא יגיע למודים ולקדושה וכבר כתב הב"י בסי' ק"ט בשם תה"ד די"ש לנהוג באלו בני אמנים כהך דהכא. והתוס' והרא"ש הביאו שם להך דהכא ובגי' מפ' הפלת השחר ומתקו תיבת מוסף דגרים התם דאין מתפללין י"ח ברכות בתפילת מוסף של חול ועי"ש ולולי דבריהם היה נלע"ד דא"ל למחוק אלא דשם השמיענו דאם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע לאמן יתחיל וכו' והיינו באמן דהאל הקדוש והגב מייתי התם הא דאיתמר לעיל בפ' מי שמתו באיזה אמן אמרו וכו' כדרך הש"ס בזה דמייתי מה דאיתמר בעלמא אידי דאיידי בהאי ענינא וכלומר דמהתם נדע דבאמן דהאל הקדוש מיירי הכא דבשבת הוא ועי"ש וא"כ גם לפי גי' זו בוכר שאי הלגודא ג"כ דאין מתפללין י"ח ברכות במוסף של חול והיתי בחידושי הרשב"א ז"ל ומפרש ג"כ סוגיא דתפלת השחר כפשטה בדעתם ז"ל:

משום כבוד חייבין. כלומר משום כבוד עצמן וגי' בברייתא דהתם בפ"ג דף י"ט ע"ב מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין ופי' רש"י ז"ל מחמת עצמן ולא מחמת כבוד. והיינו הך דשייבית שלא לכבוד האבל וגי' הרי"ף ז"ל כגי' התוספתא בהא דקתני מחמת כבוד: **במשנה** ראשונה. ובפ' מי שמתו בי נוסחאות וס"א כמשנה אחרונה. ומ"מ עיקר הגי' הנכונה כדאיתא בבבלי פירקין דף י"ט ע"א בראשונה היו אבלי' עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זאת אומרת אני עוברת תחלה וכו' התקינו שיהו העם עומדין והאבלים עוברין וכן צריך לגרוס הכא דמשום תחרות התקין ר' יוסי בציפורי שיהו המשפחות עומדות והאבילים עוברין:

והכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה. ובבבלי קאמר דלמלכי בית דוד דנין. ולהאי ש"ס דלא מחלק יש לפרש דהמור מעתה בניחותא הוא וכלומר דשאני דוד שהיה עושה דין לזה וצדקה לזה ולא דמי לשאר מלכים:

המלך וציבור נידונין לפניו בכל יום וכו'. ובבבלי ר"ה דף י"ז ע"א יליף ר' יוסי מהכא דאדם נידון בכל יום ואפי' יחיד ונראה דהיינו דקאמר התם בתר מילתיה דר' יוסי ואמר רב חסדא מלך וציבור מלך נכנס תחלה לדין וכו'. וכלומר דזה קאי על דברי ת"ק דהתם דלא ס"ל כר' יוסי אלא דקרא קאי על מלך וציבור דוקא דהן נידונין בכל יום כדדרים הכא ולאשמעינן דמלך נכנס תחלה:

אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. ואפי' מלך אחר אסור לנושאן כ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' מלכים פ"ב הל' ב'. ונראה דהש"ס יליף גרושתו ג"כ מהאי קרא ותהיינה צרורות דאם היו מותרות לאחרים היה לו לדוד לגרשן דבזה לא שייך לומר קדין הגירושין דמוטב מצתהיינה צרורות ועגונות והיה נראה לכאורה ראיה מכאן למאן דגרסי פלגשים בקדושין בלא כתובה וכך היא דעת הה"מ בפ"א מהל' אישות לדעת הרמב"ם ז"ל וכן דעת הריב"ש בתשובה סי' שצ"ח לדעת הרמב"ם ובמקום אחר הארכתי בזה ועיין בתשובו' בדר נבים ס"א דכתובות:

זו רצפה ואביגיל ובת שבע. באורתי בפנים להא דקאמר אביגיל ובת שבע ואע"ג דבפרק במה בהמה קאמר טעמא דלקוחין יש לך בה דכל היוצא למלחמה גט כריתות כותב לאשתו

ציון ירושלים [א]לא דן. והא כתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה עפ"מ שלא תי' הש"ס כלל וע' מדרש רבה פ' שופטי' בידי מבה אות ב' שם ודוק: [ב]ומה כלי הדיוט שנשתמ' בהם עפמ"ד שתמה על דברי התוס' גיטין ד' ו ע"ב ד"ה זבוב מלא (בדרך המלך דרוש יב) בכתבו ראיה דלא הוי דרכם להזור פלגשות אחרי זנותם דכתיב בה את פלגשי אביך וכתיב ותהיינה צרור' וע"ז הקשה דהרי כאן אמרו דכאן דקפרין דאם רות היו באמת מק"ו דמה כלי הדיו' שנשתמש בהן הדיו' כו' כלי המלך שנשתמש בהן הדיו' אינו דין כו' ולפע"ד נראה דהרי באמת הק"ו צריך ביאור דהרי חזינן דכלי שבימש הדיוט אסור לגבוה ואפ"ה כלי גבוה שנשתמש בהן הדיוט מותר לגבוה א"כ חזינן דלא ק"ו היא והסר"ד שם נתקשה גם בזה אמנם נראה דהרי קי"ל יש מועל אחר מועל במוקדשים וכלי שרת כדאמרו במעילה דף יט וכ"כ הרמב"ם פ"ו ממעילה והטעם דלא נפקע קדושתה ולפ"ז לכך כלי גבוה שנשתמש בהן הדיוט לא נפסל לגבוה דלא פקע קדושה ועודן קדושתה קיים ולפ"ז לא דמי למלך שנשתמש בהן הדיוט דהוי בזיון למלך ושפיר אמר דאסורות למלך ולפ"ז שפיר מוכח דאסורות פלגשים אם זינו ונפקע לד הבית ע"ו דאל"כ היה יכול להחזירן והוי ככלי גבוה שנשתמש בהן הדיוט וע"כ דאסורי' להחזיר דכלים שנשתמש בהן הדיוט אסורים לגבוה משום דהן בזיון ודו"ק ובתשובה הארכתי ביבוב כל קושיות הספר"ד והכ"מ:

ומשלו איני חס שלא ישתייר שום זכר ממנו : עדיין מוניטה דמרן שאול קיים. מטבע שלו ועדיין לא יצא טבעך בעולם : ואני אמתך מלמד וכו'. אמתך דריש שאמרה איני ראויה אלא להיות אמתך : וכי רואין כתמין בלילה. והלא צריך אור להבחין המראה אם הוא טמא או טהור :

שלשה בנים היו לחצרון דכתיב °ובני חצרון ירחמאל ואת רם ואת כלובי. הוא ירחמאל קדמוי. אלא שנשא אשה גויה לחתעטר בה דכתיב °ותהיא אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה היא אם אונם שהכניסה אנינה לתוך ביתו. °ורם הוליד את עמינדב ועמינדב הוליד את נחשון ונחשון הוליד את שלמה ושלמון הוליד את בועז ובועז נשא את רות. הא נבל אתי מן דכלובי. אמר נבל לית בישראל בר טבין סגין מישראל. הדא הוא דכתיב °ואיש במעון ומעשהו בכרמל והאיש גדול מאוד. והוא כלובי דאתי מן כלובי. °וישמע דוד במדבר כי גוזז נבל °ואמרתם כה לחי לקיומא ואתה שלום וגו'. *א"ר יוסטא בר שונם נעשו מחנה. ויען נבל את עבדי דוד וגו'. *ומניין [א] לדיני *נפשות שמתחילין מן הצד תנא שמואל הזקן קומי ר' אחא °ויאמר דוד לאנשיו וגו' ויעט בהם מהו ויעט בהם אפחון במילין. °ועתה דעי וראי מה תעשי ותפגוש אותם. גילת שוקה והלכו לאורה. ותפגוש אותם הוקרו כולם. °ודוד אמר אך לשקר שמרתי וגו'. משתין בקיר מה עיסקיה דכלבא משתין בכתלא. אפילו על כלבא לינא חיים. °ותרא אביגיל את דוד וגו'. א"ל מרי דוד אנא מה עבדית בניי מה עבדון. בעיריי מה עבד. אמר לה מפני שקילל מלכות דוד. אמרה ליה ומלך אתה. אמר לה ולא משחני שמואל למלך. אמרה לו עדיין מוניטה דמרן שאול קיים. ואני אמתך מלמד שתבעה לתשמיש. מיד הוציאה כתמה והראת לו. אמר לה [ו]וכי רואין כתמין בלילה. אמרו ליה ולא ישמעו אזניך מה שפיך מדבר כתמין אין רואין בלילה ודיני נפשות דנין בלילה. אמר לה כבר נגמר דינו מבעוד יום. אמרה לו °ולא תהיה זאת לך לפוקה א"ר לעזר פיקפוקי דברים היה שם. ר' לוי הוה עבר פרשתא. והוה ר' זעירא מפקד לחברייא עלון ושמעון קליה דר' לוי דרש דלית איפשר ליה דהוא מפקא פרשתא דלא ריבוון עאל ומר לון לא ושמע ר' זעירא ומר אוף באגדתיה אית ריבוון. לפוקה פיקפוקי דברים היה שם. א"ל כד תיפוק פקפוקתך יהו אומרים עליך שופך דמים את ולמכשול עון אתה עומד להכשל באשת איש [ז]מוטב אחת ולא שתים עתידה רובה מן הדא מייתי לא תהא דא בדא. ולשפוך דם. עומד אתה למלוך על ישראל והן אומרים עליך שופך דמים היה. והדא דתימר כל המקלל מלכות בית דוד חייב מיתה. אדיין מחוסר כסא את. °וזכרת את אמתך מלמד שפקרה עצמה וכיון שפקרה עצמה פגמה הכתוב. בכל קרייא את קרי אביגיל בר מהדין פסוקא °ויאמר דוד לאביגל ברוך השם וגו'. מבוא בדמים דם נידה ושפיכות דמים :

הלכה ד מתני' [ג] מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטורין שלו ר' יהודה אומר אם רצה לצאת אחר המיטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר °והמלך דוד הולך אחרי המיטה אמרו לו לא [ג] היה הדבר אלא לפיים [ד] *וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש : (ש"ב ג) (מ"ק כז נדרים ט פ"א)

גמ'

שלשה בנים היו לחצרון וכו'. איידי דמייתי לקמן מילתיה דנבל דריש להני קראי : ואת כלובי. זהו כלב כדכתיב וכלב בן חצרון וממנו יצא נבל דכתיב והוא כלובי וכדלקמן שהיה נבל מתגאה שאין משפחתו פגומה והוא מן הבן השלישי לחצרון כמו שלדעתו משפחות משני בנים הראשונים פגומים הן וכדמפרש ואזיל : הוא ירחמאל קדמוי. דברי נבל הן כדלקמן כלומר שהרי ירחמאל הבן הראשון אלא שפגם בעצמו שנשא אשה גויה להתעטר ביפיה ובכבודה שבת מלך היתה כדכתיב שם ותהי וגו' ודריש היא אם אונם על שם שהכניסה אנינה לתוך ביתו שלא היה לו לקחת אותה : ורם. זהו הבן השני לחצרון וכתיב שם ורם הוליד את עמינדב וגו' ושלמון הוליד את בעז והרי בעז נשא את רות. כך היה במחשבת נבל שגם זו כפגם היא ולא ידע מואבי ולא מואבית : הא נבל אתי מן דכלובי. כלומר דברי נבל הם כך אמר הרי נבל דאתי מן דכלובי השלישי לחצרון ואין במשפחתו שום פגם כדמסיק אמר נבל לית בישראל בר טבין סגין אין בישראל בן טובים יותר ממני : מישראל. כלומר שכלנו מישראל אנחנו ולא נתערב זר במשפחתינו : הדא הוא דכתיב וכו'. כמו שהכתוב מעיד שבא מכלב : וישמע דוד וגו' וישלח דוד עשרה נערים וגו' ואמרתם כה לחי לקיומא. יהי רצון שתתקיימו לשנה הבאה : נעשו מחנה. ויגוחו קדרים וכן אמר בהאי תלמודא בסוף פרק קמא דעירובין ודריש מכאן למחנה שהיא עשרה וכלומר שכולם כאחד כוונתם היה בשביל כבוד דוד וטובתו : ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש את חרבו וגו' ואח"כ ויחגור גם דוד את חרבו : אפחין במילין. הפיחם בדברי רוח : גילת שוקה וכו'. נתגלה שוקה והלכו לאורה בשורק כלומר לאור תאותה : ותפגוש אותם דריש שפגעה בגופן ממש שנעשו בעלי קריין כולם מחמת שהסתכלו ביפיה : ודוד אמר וגו'. אם אשאיר מכל אשר לו עד אור הבקר משתין בקיר זהו הכלב ומה עסקיה להזכירו אלא כך אמר אפילו על הכלב

פיקפוקי דברים היו שם. שיחת בדברים של רמז ותידודין : הוה עבר פרשתא. היה דורש את הפרשה ואמר רבי זעירא להחבירים שיכנסו לשמוע קולו דר' לוי דורש שאי אפשר שהוא מוציא הפרשה בלא ריבוון בלא חידוש : עאל ואמר לון לא. נכנס אחד ושמע שהוא עוסק בפ' זו ואמר להם לא יש חידוש בדברים שאלו דברי אגדה הן : ושמע ר' זעירא ואמר להן. אעפ"כ דאף באגדתא יש לדרוש כמה חידושים וכדדריש לקמיה : כד תיפוק פיקפוקתך. כשיצא הקול מה שאתה רוצה לעשות אי נמי כשיתפרסם שמך בעולם ותקום למלכות יהו אומרים עליך שופך דמים אתה בחנם וזהו לפוקה והשתא דריש ולמכשול לב דמיותר הוא אלא דקאי על הדבר השני שתבעה לתשמיש ולמכשול עון קאמרה : אתה עומד להיכשל וכו'. ולמכשול בוי"ו קדריש : עתידה רובה מן הדה מייתי. עתיד שיבא לך מכשול גדול מזה ולא תיקח לך עוד מכשול זה עם זה : ולשפך דם חנם וכו' ומה שאתה אומר כל המקלל וכו'. כבר אמרתי לך שעדיין מחוסר כסא אתה ואין דינו כמורד במלכות : מלמד שפקרה עצמה. הפקירה עצמה בדבר זה שאמרה וזכרת את אמתך לרמוז לו שאחרי מות בעלה יקחנה לאשה : בכל קרייה. בכל הפסוקים שבפרשה כתוב אביגיל מלא וכאן אביגל חסר : מבוא בדמים. תרתי משמע :

הלכה ד מתני' אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. דגנאי הוא למלך להראות עגמת נפשו לפני העם : לא היה הדבר אלא לפיים. את העם כדי שיכירו שלא בעצתו הרג יואב את אבנר ואין הלכה כר' יהודה : דרגש. מטה של מזל העומדת בבית ונקראת דרגש :

גמ'

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פי"א מסנהדר' הל' ו

כב
ב מיי' פ"ב מהל' מלכים ה"ד ופ"ז מהל' אבל הל' ז סמ"ג עשין קטו

כג
ג מיי' פ"ז מהל' אבל ה' ז

כד
ד מיי' שם ה"ח ופ"ב מהל' מלכים ה"ד סמ"ג שם

ציון ירושלים

[ו] וכי רוא' כתמין בלילה כן אמרו במגילה ד' יד וקשיא הא בנדה דף כ אמרו דר' ראה דם בלילה ורציתי להרך עפ"י דברי המנחת יעקב ריש סי' קפח ומצאתי אריכות דברים ביד דוד במגילה שם :

[ז] מיטב אחת ולא שתים. פ' מדרש רבה פ' נח פ' ל"ב שאמרו וכי יש אבות לדוד שלא מורד במלכות היא ותביב כמת ונכסיו סותר קיטפתו והיא דבר הדב הכל בעומד ניתה שוב ליכא איסור ה"א ובתשובה באלרתי בזה כל דברי המיימוני והירושלמי כאן והכ"מ ועיין ביפ"ת :

מסורת הש"ס

(עירובין פ"ק)

(לקמן פ"ד) ע' סנהדרין לו

מראה הפנים

אשתו מ"מ שני טעמים אמת כן ובפיוס צריכין דמטעמא דגט כריתות היה הדבר מתחלה בלא כאיסור אבל כליקותין לא היו אלא אחרי מיתת אוריה וכמו לו הכניה שגל בתיכם לא חטא לא בתחלה ולא בזה שלוה להרוג את אוריה ולקחת בת שבע לו לאשה בסבי מורד במלכות הוה כדאמר התם שעיקר שהוכיחו בל; היה לו להרוג אותו בחרב בני עמון : **הוא** ירחמאל קדמוי וכו'. עיין לקמן בבלבי הוריות ד"ה אל תאמן בעבד : **כבר** נגמר דינו מבעוד יום. מהכא סייעתא לפירוש התוספ' במגילה דף י"ד ע"ב בפירוש לכא דקאמר התם מורד במלכות הוא ולא צריך למידיינים כיינו בשי"ל לבלין דינו ולהמתין עד למחר דהא משמע דמידן דייניה אלא בכבר נגמר דינו מבעוד יום קאמר לה. ובתוס' פ' אחד ד"מ דף ל"ז ע"א מביאין שם בעצמן ראיה לפירושם מהכא :

דם נדה ושפיכות דמים. הא דלא קאמר אשת איש הפסד לומר לדוד לביעתיה שום אזיל דחשיב ליה כאלו מת שכבר נגמר דינו ואין למדין מדברי אגדה :

הדרא

תורה אור

גמ' הדא אמרה דרגש יש בו משום כפיית המיטה המלך אינו חייב בכפיית המיטה. אית תניי תני הנשים מהלכות תחילה והאנשים אחריהם ואית *תניי תני אנשים תחילה והנשים אחריהם. מאן דמר הנשים תחילה שהן גרמו מיתה לעולם מאן דמר האנשים תחילה מפני כבוד בנות ישראל שלא יהו מביטין בנשים. והכתיב והמלך דוד הולך אחרי המיטה. אמרו לא היה דבר אלא לפיים. מאן דהוה מפיים לנשיא הוה מפיים לגובריא ומאן דהוה מפיים לגובריא הוה מפיים לנשייא. כתיב °ויסב דוד וגו'. מהו אחד *הריקים אמר רבי בא בר כהנא הריקים שבריקים זו ארכסטס. אמרת לו היום נגלה כבוד בית אבא. אמרו עליו על בית שאול שלא ראו אותן לא עקב °ולא גודל מימיהן הדא הוא דכתיב °ויבא אל גדרות הצאן. ר' בון בר ר' לעזר גדר *לפנים מגדר היה. °ויבא שאול להסך את רגליו הוה חמי ליה משלשל ציבחר ומסלק ציבחר. אמר ארור מגע בהדין צניעה הדא דו מר ליה °הנה היום הזה אשר ראו עיניך וגו'. ואחס עליך אין כתוב אלא והחס עליך צניעותך היא חסה עליך. °ויאמר דוד אל מיכל וגו'. ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה. שאינן אמהות אלא אימהות. ובמה נענשה °ולמיכל בת שאול לא היה לה וולד. והכתיב °והששי יתרעם לעגלה אשתו אלא שגעת כעגלה ומתה. אין לך אדם בישראל שביזה עצמו על המצות יותר מדוד. מפני מה ביזה עצמו על המצות שהיו מביטין בארון ומתים. דכתיב °ויך באנשי בית שמש וגו'. ר' חנינה ור' מנא חד אמר ויך בעם שבעים *איש זו סנהדרין וחמשים אלף שהיו שקולין כנגד חמשים אלף וחד אמר ויך בעם שבעים איש זו סנהדרין וחמשים אלף מעם הארץ. כתיב °שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל. ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גולית. ולא הלכתי בגדולות בשעה שהעליתי בארון ובנפלאות ממני בשע' שהחזירוני למלכותי. אלא אם לא שויתי ודוממתי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי. כהן ינקא דנחית ממעי אימיה כן הוות נפשי עלי:

הלכה ה מתני'

ומוציא [א] למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד *ופורץ [ב] לו דרך ואין ממחין בידו *דרך [ג] המלך אין לה שיעור וכל [ד] העם בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל חלק בראש:

גמ' דכתיב °על פיו יצאו ועל פיו יבואו: ופורץ לעשות לו דרך דכתיב °נהגו לפני המקנה ויאמרו זה שלל דוד. °הוא היה עם דוד באפס דמים. רבי יוחנן אמר בחקל סומקתה ורבי שמואל אמר שמשם נפסקו דמים. °ופלשתים נאספים וגו'. רבי יעקב דכפר חנן אמר עדשין היו אלא שהיתה ענבה שלהן יפה כשל שעורים. אמר רבי לוי אילו הן הפלשתיב שהיו באין זקופין כשעורין והולכין להן נמוכין כעדשין. כתוב אחד אומר °ותהי שם חלקת השדה מליאה שעורים וכתיב °מליאה עדשים. ר' שמואל בר נחמן אמר

שנה

גמ' הדא אמרה דרגש יש בו משום כפיית המטה. לשון שאלה הוא אם ש"מ ממתני' דאף דרגש יש בו משום כפיית המטה וצריך לכופו ולפיכך מיסב עליו וקאמר דלא היא אלא דהמלך אינו חייב בכפיית המטה ומיסב על הדרגש מפום דאין צריך לכוף את הדרגש: אית תניי תני הנשים מהלכות תחלה. אחרי המת ללותו ואיידי דדריש לקמן שהיה דוד מפיים את העם ויולא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים דריש נמי להא כדכתי' וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר וכל העם לרבות הנשים: שלא יהו מביטין בנשים. אם יהיו מהלכין אחריהן: והכתיב והמלך וגו'. וסיפיה דהתם וידע כל העם וגו' והעם אלו הנשים דמשמע דהנשים הלכו בתחלה: מאן דהוה מפיים נשייא. אחר שהיה מפיים להנשים היה מפיים להאנשים וכו' וכלומר שהיה יולא ונכנס מתוך אלו לתוך אלו ואין ללמוד מכאן מי הם ההולכין בתחלה: כתיב ויסב דוד לברך את ביתו וגו' ותלא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום וגו' כהגלות נגלות אחד הריקים מהו אחד הריקים. זה ארכסטס. ארכי ליסטן הרק שברקים: היום נגלה כבוד בית אבא. שהיו לנועין ביותר כדלקמיה והיום השני קדרים: משלשל ליבחר. משלשל בגדיו מעט ומסלק מעט כדי הצורך: אמר. דוד ארור הוא הנוגע בגוף הצנוע הזה כמו דהוא אמר ליה וכו': והחס. לניעותיך גרמה שאחוס עליך: עמם אכבדה. אני אכבד אותן שאת קראה אותן אמהות ואינן אלא אימהות ולדקות יותר ממך: אלא שגעת כעגלה ומתה. בלידתה והיינו עד יום מותה: מפני מה ביזה עצמו על המצות. לעיני כל מפני שהיו מביטין בארון ומתים כדמלינו באנשי בית שמש ונהג דוד בזיון בעצמו לכפר על העון הזה וכדי שילמדו ממנו לנהוג כבוד בארון: בשעה שהעלתי בארון. ונהגתי בזיון בעצמי לכבוד התורה: בשעה שהחזירוני למלכותי. ולא עשיתי נקמה בשמעי בן גרא: כן הות נפשי עלי. חשוב בעיני כתינוק הזה שיורד ממעי אמו ואינו יודע בגדולות:

הלכה ה מתני' ומוליא למלחמת הרשות. מלחמת שאר כל האומות חוץ ממלחמת עמלק ומלחמת שבעה עממין: על פי בית דין של שבעים ואחד. כדתנן בפ"ק והכא תני דאף על גב דיש רשות למלך כדחשיב במתני' מ"מ במלחמת הרשות צריך ע"פ ב"ד של שבעים ואחד: ופורץ. גדר של אחרים לעשות לו דרך ללכת לכרמו ולשדהו: אין לה שיעור. אלא כפי מה שהוא צריך: חלק בראש. חלק היפה בורר לו ראשון ונוטל מחלה מכל הבוזה ואוצרות מלכים הכל למלך: **גמ'** דכתיב על פיו יצאו וגו'. ואף על גב דמשמעות הכתוב על אלעזר הוא מ"מ דריש מהוא דכתיב בתריה דדרשינן הוא זה מלך שעל פיו ועל פי סנהדרין מוליאין למלחמת הרשות: ופורץ לעשות לו דרך וכו' וכל העם בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל חלק בראש. דכתיב נהגו לפני המקנה ויאמרו זה שלל דוד ומסתמא חלקו היפה נהגו לפניהם: הוא היה עם דוד באפס דמים. פסוק הוא בד"ה והפלשתים נאספו שם למלחמה ותהי חלקת שדה מלאה שעורים וגו' ודריש לה לקמן במה שנסתפק דוד בהלכה והיה צריך לשאול כדכתיב התם ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים וגו': בחקל סומקתה. פס דמים כמשמעו שהיתה שדה מלאה עדשים והן אדומים וכדלקמן עדשים היו וכו': שמשם נפסקו דמים. ר' שמואל ס"ל כהאי מ"ד לקמן דשתי שדות היו ודריש אפס דמים שבה נפסקו הדמים ועל שם דפשטו ליה שאינו צריך ליתן דמים כדלקמן: עדשין היו. כדכתיב בשמואל אלא שהיו יפים והיתה ענבה שלהן שוים כשל שעורים: ר' לוי. דריש לשתי מקראות אלו על הפלשתים עלמן: נמוכין כעדשים. על שם שנטמנו שם להרוג על ישראל א"כ שבאו זקופין לגזול את דוד ואח"כ כשנלחם דוד אותן הלכו להן הנשארים נופלים ונמוכין: כתוב אחד אומר. השתא דריש לאלו ב' כתובים כפי סברת הני דלקמן:

שנה

מראה הפנים

הדא אמרה דרגש יש בו משום כפיית המיטה. פירשתי בפנים לפי כגי' שלפנינו ומ"מ לא מליתי לחלק בזה בין מלך לשאר כל האדם והרמב"ם ז"ל כתב בהדיא בפ"ז מהלכו' אבל דכ"ג ומלך חייבים בכל דברי אבילות. והנכון דאין בו משום כפיית המטה גרסינן כדאמר לעיל ג' ,כ"ב נספכל והמלך אינו חייב בכפיית המטה בהמיה קאמר אלא לאו ש"מ דדרגש אין בו משום כפיית המטה ואתיא כדאמר התם דרגש אינו צריך לכפותו. והמסקנא התם דדרגש ערסא דגלא וכרשב"ג דמתיר קרביטיו והוא נופל מאליו: **שמשם** נפסקו דמים: ראיתי כיפ"מ שפי' פסקו דמים במלז לא היתה עוד מלחמה כי זו היתה המלחמה האחרונה שנלחם דוד עם הפלשתים. ובמדומה לי שאין הכתוב מעיד כן שבדברי כאן כתוב ודוד אז במצודה וגו' פלשתים אז בבית לחם וא"כ לזמן המאוחר ביותר היה המעשה הזה בזמן שמשחו לדוד למלך על ישראל כדכתיב וישמעו פלשתים כי משחו את דוד למלך על ישראל וגו' וישמע דוד וירד אל המלודה וכמה מלחמות היו לו עוד עם פלשתים כדכתיב אח"כ ויוסיפו עוד פלשתים לעלות וגו' ואחר שעלותו את ארון האלהים אשר היה אחר זה כתיב ויהי אחרי כן ויך דוד את פלשתים ויכניעם. ובענין סוגיא זו דברי ר' חייא בר בא דדריש הלכה נלרכה לו וכדקאמר לעיל במה היתה ההלכה אזלו כמ"ד בבבלי פ' הכונס דף ס' ע"ב דלמקליים היתה ההלכה וכמה שבארתי בפנים כפי דברי התוס' שם דאיבעיא ליה אי חייב לבלם כשהציל עלמו מפני פיקות נפש אלא דהכא מוכיח עוד בספיקות ושאלות ועיין סוף פ' החובל מענין מליל עלמו בממון חבירו מה שנתבאר שם בנ"ד:

בנין

מסורת הש"ס: סנהדרין כ | [ז] מ"ר במדבר פ"ד ירושלמי סוכה פ"ה ה"ד | ברכות כב ע"ב | סוטה לה ע"ב | פסחים קיט ב"ק ד' ס ב"ב ק ע"ב | דה"א יח | שם | דה"א יח | שמואל א כב

עין משפט נר מצוה: כה [א] מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' א ופ"ה מה' מלכים הל' ב סמ"ג עשין קיז | כו [ב] [ג] מיי' פ"ה מהל' מלכים הל' ג סמ"ג עשין שם | כז [ד] מיי' פ"ד שם הל' ט סמ"ג שם

עין משפט
נר מצוה

כח
א מיי' פ"ג מהל' מלכים הל' ב סמ"ג לאוין רכט

כט
ב מיי' שם הל' ג סמ"ג לאוין רכד

ל
ג מיי' שם הל' ד סמ"ג שם

לא
ד מיי' שם הל' א ופ"ז מהל' ס"ת ה"ב סמ"ג עשין כח

לב
ה מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה א

לג
ו מיי' שם ה"ג

שנה אחת היתה ושתי שדות היו אחת שעורים ואחת עדשים. *פשיטא ליה לאביד וליתן דמים. דילמא פשיטא ליה לאביד שלא ליתן דמים. אי זה מהן יאבד ואי זה מהן יתן דמים של עדשים ושל שעורין. אלא של עדשים מאכל אדם ושל שעורין מאכל בהמה של עדשים אינה חייבת בחלה ושל שעורין חייבת בחלה עדשים אין עומר בא ממנה שעורין עומר בא ממנה. ורבנין אמרין שדה אחת ושתי שנים היו. היה למד משל אשתקד ואין למדין משנה לחבירתה. °ויתיצבו בתוך החלקה ויצילוה. כתוב אחד אומר ויצילוה וכתוב אחד אומר °ויצילה אלא מלמד שהחזירה לבעליה והיתה חביבה עליו כשדה מליאה כרכום. כתיב °ויתאו דוד ויאמר מי ישקיני מים מבור בית לחם וגו' רבי חייה בר בא אמר הלכה נצרכה לו ויבקעו שלשה ולמה שלשה שאין הלכה מתבררת פחות משלשה °ולא אבה דוד לשתות לא אבה דוד שתיקבע הלכה על שמו ויסך אותם לה' קבעה מסכת לדורות: ופורץ לעשות לו דרך. בר קפרא אמר חג היה וניסיך מים והיתר במה היה ויבקעו שלשה ולמה שלשה אחד הורג ואחד מפנה הרוגים ואחד מכנים צלוחית בטהרה כתוב אחד אומר °וינסך אותם לה' וכתוב אחד אומר °ויסך מאן דמר ויסך מסייע לר' חייה בר בא מאן דמר וינסך מסייע לבר קפרא ר' הונא בשם ר' יוסי הילכות שבויים נצרכה לו ר"ש בר רבי אומר בניין בית המקדש נתאווה:

הלכה ז מתני'

לא ירבה [א] לו נשים אלא שמנה עשרה *ר' יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת והיא מסירה את לבו הרי זה לא ישאנה א"כ למה נאמר °ולא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל °ולא [ב] ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו [ג] וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי שיתן אפסנייא [ד] וכותב לו ספר תורה לשמו יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא אצלו מיסב והוא כנגדו שנאמר °והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. *אין [ה] רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא [ו] מסתפר ולא בבית המרחץ שנאמר °שום תשים עליך מלך *שתהא אימתו עליך: **גמ'** רב כהנא על שם °הששי יתרעם לעגלה ומה כתיב תמן °ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. על שם °ויעקר דוד את כל הרכב וגו': וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אפסנייא. רבי יהושע בן לוי אמר ובלבד אפסנייא של שנה זו בלבד אמר רבי אחא אמר שלמה שלשה

תורה אור
דה"א יא; שמואל ב כג; דה"א יא; שם; דברים יז; שם; שם; שם; שמואל ב ג; שם יב; שם ח

שנה אחת היתה. מעשה כי הוה בשנה אחת הוה והיו שם שתי שדות דהוו מיטמרי בהו פלשתים של עדשים ושל שעורין ורצה לשרוף אותן והלכה זו נסתפקה לו כדדריש לקמן מן ויתאו דוד וגו' הלכה נצרכה לו ומפרש ואזיל מאי דמסתפקא ליה: פשיטא ליה לאביד וליתן דמים. כלומר דהא ודאי פשיטא הוה ליה דאם הוא מאבד בשדות ושורפן מפני פיקוח נפש ומשלם הדמים לבעלים מותר הוא: דילמא פשיטא ליה לאבוד שלא ליתן דמים. בתמיה כלומר אלא דהא הוה מספקא ליה שמא יפשטו לו דהואיל ופיקוח נפש הוא אין צריך לשלם הדמים כשהוא מאבדן: איזה מהן יאבד ואיזה מהן יתן דמים. כלומר ואם דצריך ליתן דמים וא"כ אין רצונו לאבד אלא אחת מהן מאחר דמן הדין הוא דצריך לשלם מיהו אכתי הוה מספקא לאיזה מהן הוא דיאבד ויתן הדמים מפני שיש סברא לכאן ולכאן דאלא של עדשים מאכל אדם הן ואין לאבדן ומוטב לאבד לשל שעורין דמאכל בהמה הן ואיכא נמי למימר לאידך גיסא דמוטב לאבד של עדשים דאין חייבת בחלה ואין עומר בא ממנה והני ספקות כולהו דהוה מספקא ליה: שדה אחת. מעשה כי הוה בשדה אחת הוה ובשתי שנים שנה אחת היה המעשה בשל עדשים ושניה בשל שעורין: היה למד משל אשתקד. היה לו ללמוד ממה דפשטו ליה בשל אשתקד ולמה הולרך לשאול בשנה שניה אלא דאין לידון משנה לחבירתה דשמא אשתקד התירו שהיה מפני פיקוח נפש ביותר מכמו שהוא עכשיו א"כ דאין למדין איבוד של שעורין משל עדשים או איפכא כדלעיל: וכתוב אחד אומר. בשמואל ויתיצב בתוך החלקה ויצילה אלא מלמד שלא שרפוה מאחר שאמרו לו דבעלמא אסור להציל עצמו בממון חבירו והחזירה לבעליה והיתה חביבה עליו כמליאה כרכום וכתוב ויצילה אבעלים קאי: הלכה נצרכה לו. הא דאמרן לעיל: באין הלכה מתבררת פחות משלשה. שישמעו וידקדקו בדברי חכמים המשיבין לו: שתקבע הלכה על שמו. של זה המוסר עצמו על דברי תורה לפי שאין אומרים הלכ' משמו: קבעה מסכת לדורות. דאמרינהו משמיה דגמרא ולא משמיהו ומהו הלכה ופורץ לעשות לו דרך כדפשטו ליה. א"כ יש לפרש כפשוטו דאינהו פשטו ליה דמותר הוא מפני שהמלך פורץ לעשות לו דרך ולא אבה דוד לשתותם דלא קביל עליו לעשות כן ושתקבע הלכה על שמו שהוא עשה מעשה זו וכדאמר לעיל מלמד שהחזירה לבעליה כ"א קבעה לדורות להמלך

שירלה לעשות פורץ לעשות לו דרך: בר קפרא אמר. מים ממש ביקש לניסוך המים: והיתר במה היה. שעדיין לא נאסרו שכל ימי נוב וגבעון הותרו הבמות: ואחד מכנים ללוחית של ניסוך המים בטהרה. שלא יהיה נוגע בהרוגים: מסייע לר' חייא בר בא. דאמר הלכה נצרכה לו ויסך לשון מסכת דקבעה מס' לדורות: הילכות שבוים נצרכה לו. בדיני השבוים במלחמת הרשות אם יש בהן שבוים מז' עממין אם מותר להחיותן ופשטו ליה מושבית שביו דמותר ומי ישקני מבור קדרים ומלשון בור השבי ושאל לחכמים שהיו בבית לחם: בנין בית המקדש נתאוה. לידע מקומו ומבור בית לחם אקדרים כדכתיב עד אמלא מקום וגו' הנה שמענוה באפרתה והיא בית לחם כדכתיב ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם:

הלכה ז מתני' לא ירבה לו נשים אלא י"ח. כדדריש בגמרא שהרי דוד היו לו שש נשים וקאמר ליה נביא ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה קמא שית ובתרא שית הרי י"ח: מרבה הוא לו. יותר מי"ח ובלבד וכו' וג' מחלוקת בדבר ת"ק סבר נושא י"ח ואפי' פרוצו' ויותר מי"ח לא ישא ואפי' כשרות שכך היא גזירת הכתוב ור"י סבר נושא י"ח ואפי' פרוצות ויותר מי"ח פרוצות לא ישא אבל כשרות והגונות ישא יותר כמו שירצה ופליג את"ק בחדא ור"ש סבר אפי' אחת והיא פרוצה לא ישא וכשירות והגונות לא ישא יותר מי"ח ופליג את"ק בחדא ואר"י בתרתי והלכה כת"ק: אלא כדי מרכבתו. סוסים במלכי' ופנוים לא ירבה לו ואפי' א' אסור אבל כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו מותר: אפסניא. שכר חיילות הנכנסים ויוצאין עמו כל השנה: וכותב לו ס"ת לשמו. חוץ מהס"ת שחייב הוא כל אדם מישראל להיות לו ס"ת ואותו מונח הוא בבית גנזיו אבל ס"ת שכותב לשמו כשהוא מלך נכנס ויוצא עמו תמיד: מיסב. על השלחן: ואין נשתמשין בשרביטו. ולא באחד מכל כלי תשמישו: כשהוא מסתפר. כשמגלח שער ראשו: **גמ'** על שם הששי יתרעם לעגלה. וזה היה בחברון כדכתיב ויולדו לדוד בנים בחברון וכו' וקחשיב שם שש נשים ואח"כ במעשה בת שבע כתיב תמן ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: ויעקר דוד את כל הרכב. בהכותו את הדרעזר כתיב ויותר ממנו מאה רכב. כדי לרכו: של שנה זו בלבד. בכל שנה מרבה כסף וזהב כדי ליתן אפסנייא לשנה זו ולא לשנה אחרת: שלשה

מסורת הש"ס
ע' כ"ק דף ס:
ע' תוס' ספתי' פג ד"ס ר"ש. וקטן ד"ס ומותס ותוס' זבחים פג ד"ס סמוכת ועירובין מח ד"ה ר"י ומ"ק כד ד"ס ערלת
סנהדרין לס: ע"א
שם יט: כ ע"ב: כתובות יז ע"א: קדושין לב סוטה מא ע"ב:

מראה הפנים

בנין בית המקדש נתאוה. כדפרישית שנתאוה לידע מקום בנין ביהמ"ק ובזבחים דף נ"ד ע"ב קאמר שהיה עוסק עם שמואל בבנין רומו של עולם ודריש אתם באפרתה דאתי מאפרים וכו'. ולפי דרבא דפשא מתפרש באפרתה כפשוטו. ולפסר דאף במעמד על המקום בימי שמואל היה רוצה לתוק הדבר ולחזור ולתקור עוד ספשט: ומי

שלשה דברים ששחקה עליהן מידת הדין חיללתים לא ירבה לו נשים וכתיב °והמלך שלמה אהב נשים נכריות ר"ש בן יוחי אמר אהב ממש לזנות חנניה בן אחי ר' יהושע אומר על שם °לא תתחתן בם ר' יוסי אומר למושכן לדברי תורה ולקרבן תחת כנפי השכינה ר' ליעזר אומר על שם °גם אותו החטיאו הנשים הנכריות. אשכח תימר ר"ש בן יוחי וחנניה ור' ליעזר חדא ור' יוסי פליג על תלתיהון לא ירבה לו סוסים וכתיב °ויהי לשלמה ארבעים אלף אורוו' סוסים למרכב ושנים עשר אלף פרשים בטלנים היו וההדיוט מותר בכולן °וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד וכתיב °ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ולא היו נגנבות א"ר יוסי בן חנינה אבני עשר אמות ושמונה אמות תני ר"ש בן יוחי אפילו משקלות שהיו בימי שלמה לא היו של כסף אלא של זהב ומה טעם °אין כסף נחשב בימי שלמה כתיב °לשחוק אמרתי מהולל אמר הקב"ה לשלמה מה עטרה זו בראשך רד מכסאי ר' יוסי בן חנינה אמר באותה שעה ירד מלאך ונדמה כדמות שלמה והעמידו מכסאו וישב תחתיו והיה מחזר על בתי כניסיות ובתי מדרשות ואומר °אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלם והוו מרין ליה מלכא יתיב על בסיליון דידיה ותימר אני קהלת והיו מכין אותו בקנה ומביאין לפניו קערה גריסין באותה שעה אמר °וזה היה חלקי אית דמרין חוטרא ואית דמרין קניא אית דמרין קושרתיה ומי קיטרגו אמר ר' יהושע בן לוי יו"ד שבירבה קיטרגו תני ר' שמעון בן יוחי עלה ... תורה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו רבון העולם כתבת בתורתיך כל דייתיקי שבטלה מקצת בטלה כולה והרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטילין ודבר ממך אינו בטל ר' הונא בשם ר' אחא יו"ד שנטל הקב"ה מאמנו שרה ניתן חציו על שרה וחציו על אברהם תני ר' הושעיה עלה יו"ד ונשתטח לפני הקב"ה ואמר רבון העולמים עקרתני מן הצדקת הזאת אמר לו הקב"ה צא לך לשעבר היית נתון בשם נקיבה ובסוף תיבה הייך שאני נותנך בשם זכר ובראש תיבה הדא הוא דכתיב °ויקרא משה להושע בן נון יהושע: וכותב ספר תורה לשמו. שלא יהא ניאות לא בשל אביו ולא בשל רבו. ומגיהין אותו מספר *עזרה על פי בית דין של שבעים ואחד. יוצא למלחמה והיא עמו שנאמר °והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. והרי דברים קל והומר מה אם מלך ישראל שהיה עסוק בצרכי ישראל נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו ההדיוט על אחת כמה וכמה. כיוצא בו נאמר ביהושע °והגית בו יומם ולילה. והלא דברים ק"ו ומה אם יהושע שעוסק בצורכי ישראל נאמר בו והגית בו יומם ולילה הדיוט לא כל שכן: מלך ישראל אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על ניסלו (בס"א כסאו) ואין משתמשין לא בכתרו ולא בשרביטו ולא באחד מכל משמשיו. וכשמת כולן נשרפין לפניו שנא' °בשלום המות ובמשרפות אבותיך ישרפו עליך. ואין רואין אותו ערום ולא כשמכתפר ולא בבית המרחץ. על שם °מלך ביופיו תחזינה עיניך: רבי חנינה סלק גבי רבי יודן נשייא נפק לגביה לבוש אותניתיה אמר ליה חזור ולבוש לגין דידך משום מלך ביופיו תחזינה עיניך. ר' יוחנן סלק גבי ר' יודן נשייא נפק לגביה בחלוקא דכיתנא אמר ליה חזור ולבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביופיו וגו'. מי נפק א"ל אייתי עטעמה. א"ל שלח ואייתי לך מנחם טלמא דכתיב

מסורת הש"ס

מדרש קהלת פסוק לשחוק אמרתי מהולל

שלשה דברים וכו'. במדרש קהלת דריש לה על הפסוק ולשחוק אמרתי מהלל ושם גריס והוללים וערבבתים: אשכח תימר וכו' חדא. אמרו דבר אחד שחטא בדבר דמר סבר לזנות ממש ומר סבר שנתחתן בהם ועבר על לא תתחתן ומר סבר שהחטיאו אותו ממש אלו נשים נכריות ור' יוסי הוא דפליג על כלן וס"ל דלשם שמים נתכוון ולא נתחתן בהן בגיותן אלא גיירן והכניסן תחת כנפי השכינה: בטלנים היו. שלא היה מלחמה בימיו ובכה"ג אסור: וההדיוט מיתר בכולן. בהני לא ירבה דלא אסרה תורה אלא למלך דלו כתיב בכלהו: וכתיב ויתן וגו'. כלומר דחשיב מה שאמר שעבר על כל אלו: אבני עשר אמות וכו'. ולא היו יכולין לגנבן: ומה טעם אין כסף נחשב. אפילו הכלים למשקל עשו של זהב שהרי אין כסף נחשב בימי שלמה והלכך לא חששו ג"כ לגניבה: כתיב ולשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה. וה"ג במדרש שם אמר הקב"ה ולשמחה מה זו עושה מה עטרה זו בראשך: רד מכסאי. לפי שכתוב בו וישב שלמה על כסא ה': מלכא יתיב על בסיליון דידיה. על כסא כבודו והוא אומר אני קהלת הייתי מלך: ואית דאמרין קניא. ובמדרש ילמדנו פ' אחרי מות גריס קודייה.

עין משפט נר מצוה

לד

א מיי' פ"ג ממלכים הל' א

כוז לשתות בו: אית דאמרין קושרתיה. קשרתו ולשון ערבי הוא א"נ כפוקוסייר"א בלע"ז: שלא יהא ניאות. שלא יתנאה: ומגיהין אותו מספר העזרה. אשר היה מונח שם וצריך שיהיה ע"פ ב"ד הגדול להיות מגיהין נמנו: הדיוט. שאין מוטל עליו צרכי צבור לכ"ש: על כיסלו. כסא שלו: כולן נשרפין לפניו. לכבודו ושלא ישתמשו בהן: אותניתיה. פירש במוסף הערוך בגד פשתן בלשון יוני. ול"נ בגד מלוכלך ומאוס ומעושן. כקיטור הכבשן תרגומו כתננא דאתונא וציוה להשים עליו לגין והוא מלשון גולתיה הגלימא יפה שלו: בחלוקא דכיתנא. בלא מלבוש ע"ג והיה כמו מלבוש של פשתן וציוה לו ללבוש של הצמר: מי נפק. כשהיה ר' יוחנן רוצה לצאת אמר ליה ר' יודה נשיא אייתי טעטמה. מלה מורכבת היא מלשון טעה וטעם בדגיאל כלומר שא"ל הבא טלה וטעם באיזה דבר אשר דברו ביניהם והקפיד ר' יוחנן על זה ועל שאמר לו בזה הלשון וא"ל שלא ואייתי לך מנחם טלמא איש אחד שהיה שם שהיו רגילין לשאול ממנו והוא יתן לך הטלה ובמדרש קהלת מצאתי בפסוק ברבות הטובה רבו אוכליה: שאלון למנחם טלמיא מהו הדין וכו'. וסיים דכתיב

מראה הפנים

ומי קיטרגו אמר ריב"ל יו"ד שבירבה קיטרגו הא דקאמר על היו"ד דוקא נראה לפרש זה לפי פשט המקראות וזה שמצינו בשתי אזהרות הראשונות מפורש הטעם בהם לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה וגו' ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו ובאזהרה השלישית וכסף וזהב לא ירבה לו מאד לא כתוב בה הטעם ועוד דבשתים הראשונות הקדים הלאו להטעם לא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים והשלישית מקדים הטעם להלאו וכסף וזהב לא ירבה לו ולמאי דקאמר התם דף כ"א ע"ב א"ר יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהן גדול העולם כתיב לא ירבה וכו' אני ארבה ולא אסור אני ארבה ולא אשוב ולפ"ז צריך טעם מפני מה בהאי הג' בלא נתגלה הטעם ומצינו דהקטרוג היה עליו מפני שעבר על כל שלשה דלעיל שלשה דברים ששחקה עליהן מדת הדין חיללתים וא"כ אם היה לאיזה טעם לפי פירושו שגרם לו לעבור גם על השלישית מפני מה קטרגה מדת הדין ג"כ עליה ואם לאו מאיזה טעם הוא נכשל בה אלא ודאי דטעותו של שלמה היה מפני שראה שבהני לא נתגלה טעמה ובשבור היה שלאו לאזהרה נכתבה אלא דקאי על השתים הראשונות והשניות שם הוא בטעם נוסף על שתים האלה לא ירבה לו סוסים וגו' ולא ירבה לו נשים וגו' מפני וכסף וזהב לא ירבה לו מאד והיינו שלפעמים כסף וזהב לא יהיה לו הרבה ויהיה צריך להשיב העם מצרימה למען הרבות סוס ולסחור בהן כדי להשיג ריבוי סוסים וכן ריבוי הנשים יהיה ג"כ זה הגורם הראשון כדי להרבות על ידיהן כסף וזהב וכדמצינו בבת פרעה דכתיב פרעה מלך מצרים עלה וילכוד את גזר וגו' ויתנה שלוחים לבתו אשת שלמה. ועי"ז זה יהיה הגורם לסור לבבו. כך פי' שלמה להמקראות ושם טעותו לפי פירושו הוא מפני שראה דגבי כסף וזהב אין בו טעם מפורש. ועוד דבשתים הראשונות נאמר בהן בתחלה הלאו לא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים ובדבר הג' כתיב וכסף וזהב: לא ירבה וזה גרם לו לחזק פירושו וסברתו דלא לאזהרה נאמר הג' אלא לטעם הנוסף מפני שבכסף וזהב לא יהיה רב לו מאד וא"כ פן ישוב ופן יסור והשתא אמר שלמה אני ארבה ולא אשוב ולא אסור שבגר יש לי כסף וזהב הרבה מאד ואין כסף נחשב ואין לי לחוש כאלו הטעמים ואיני צריך לשוב העם מצרים וכן אין לי לחוש להסרת הלבב מהנשים לפי שאיני צריך לא לכסף ולא לזהב שלהן. והיינו דקאמר ומי קטרגו והכוונה מי קטרגו גם על השלישית כדלעיל שהרי עכשיו טעותו היה לפי פירושו בהמקרא והרי כשגגה מלפני השליט הוא ומה גם דעל שתים הראשונות נמי אין העון חמור כל כך לפי מה שהיה לו מקום לטעות בכן כדאמרן ועל זה אמר יו"ד שבירבה קטרגו דאם לפי פירושו דלא לאזהרה נאמר הג' אלא לטעם נוסף על הראשונות א"כ יותר יצדק לכתוב בו וכסף וזהב לא רבה לו מאד לשון עבר ולא לשון עתיד ירבה והיינו דאמר והרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני. דלפי פירושו אין צריך יו"ד בירבה ומיותר הוא ומהיו"ד שבירבה היה לו ללמוד דאין הפירוש והטעם כמו שעלתה על דעתו אלא דלאזהרה בפני עצמו נאמר ולא היה לו להתחכם על גזירת המלך יתעלה ב"ה כך נלענ"ד בזה:

כתבת גם בתורתך כל דייתיקי וכו'. לאו דייתיקי ממש קאמר דלא מצינו רמז לדין זה במקרא ובעדות הוא דמצינו דנלמד מן המקרא אם בטלה מקצתה בטלה כולה כדדרים בפ"ק דמכות מה שנים וכו' ת"ל עדים וה"נ כעין דייתיקי קאמר דעדות לקיום הדבר הוא כמו הדייתיקי וכן התורה עדות נקראת וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו:

ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א. כך הביא הרמב"ם ז"ל ריש פ"ג מהל' מלכים ובפ"ז מהל' ס"ת:

עין משפט נר מצוה

א

א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' א סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' יג סעיף א

מ"ט דר"מ כדי שיתבררו שלשתן מדעת אחת פי' דלהכמים לא נתבררו מדעת אחת אלא ב' דיינים נבררו מדעת הבע"ד ודיין אחד נברר מדעת הדיינים וטוב יותר לברר מדעת אחת. מ"ט דרבנן לאו כולה מינך ר"ל לאו כל כמינך מיבחר ומיסב. היבת ומיסב הוא כמו מותיב דמתהלפין ס' ות' באותיות וסבר"ן ר"ל להותיב בדין. א"כ לשון מסובין על השולחן. פי' דהדיינים יכולין לטעון לבע"ד לאו כל כמינך להיות בוחר לאחד ולהותיב עמנו בדין מה דאת בעי אלא מה דאנן בעיין. וכההיא דאמרינן בבבלי דף כ"ג ע"א דאין הדיינין יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהם. ע"כ הבחירה לבחור בהשלישי היא ניתן להדיינים וכדפרש"י ז"ל שם והגהת הב"ח ז"ל שם מברר שאילו בע"ד בוררין שמא לא יהיה הגון ולא יהי' השנים יכולין למימר אין אנו יושבין עם זה לפי שמביישין אותו אבל כשבורר לו זה אחד וזה אחד אם אחד מהן אמר איני יושב עם זה אין לחוש על כך דליכא בושה דהכתי לא אתקבע דינא עכ"ל ז"ל. וכן קאמרינן בירושלמי כאן למיסב עמנו בדין אין רשות בידך לבחור אלא אנחנו נבחר. ופריך וקשיא על דרבנן מת אחד לא נמצאו שלשתן מתבררין מדעת אחד פי' דמקשה דאם מת אחד מן הדיינין ונשארו שנים אחד שנברר מצד אחד ואחד שנברר מב' הדיינים וכשיבורר הבע"ד דיין אחר במקום המת הרי הוברר זה הדיין שלא בהסכם ב' דיינים שנקבעו כבר והשנים אינן יכולין למימר אין אנו יושבין עם זה לפי שמביישין אותו ובאמת אינו הגון להם וע"כ דאינו נברר רק מדעת אחת מדעת הבעל דין ולא נברר מדעת הדיינין:

אר"ז

דכתיב ותורת חסד על לשונה שצריך הת"ח ליזהר בלשונו היאך לדבר ובתורה חסד ויפוי: מי נפק. כשילא ר' יוחנן ראה לר' חנינא שהיה בוקע עלים בעלמו: א"ל אם לא היה לך מי שישמשך לא היה לך לקבל עליך התמנות הדיינות שאין לדיין לעשות מלאכה ולהתבזות בפני הרואים: תירגם יוסי מעוני. לזה הפסוק דלקמיה בכנסת טבריה ורמז בו התוכחה לכלם כדחשיב: למה לית אתון לעין באורייתא. וכי לא יהבית לכון כ"ד מתנות ע"מ שתחזיקו בתורתי: לכם אמרתי. בתשגיחו בדבר המשפט הזה שיתנו לכהנים ואתם בעצמיכם גוזלין אותם: הפשר כל. מה שאני שואל ממני הוא משיב לי: כבת כן אמה. ועל שם שקלקלו הבנים מבזה את אמם: כדור וכו'. לפי הדור הוא הנשיא וכן לפי הנשיא הוא הדור: כהנא אמר כן. וכהנא היה דורש כן לפי הגנה כך הוא הגנן: ה"ל. לא די לו שביזה אותי פעם א' שלא בפני אלא אף בפני וזה שלש פעמים כדור וכו' כנשיא וכו' כגנה וכו': כאמה בתה. ומה תאמר בפסוק הזה דמשמע דמעשה האם גרם להבת: פשטין יליאה מיליאה. כלומר דבאמת לאה יצאנית היתה אבל לא לומר דבר גנאי עליה אלא לפי שהיתה יצאנית גרמה לדינה שתהא יצאנית ואף היא לא נתכונה אלא לצאת ולראו' בבנות הארץ: את הוא רבהון דיהודאי. נתכון לקנתרו: אשים אין כתיב. דהוה משמע שמרצון הקב"ה הוא להשים המלך אלא השים דאת שוי עלך בעצמך:

תורה אור

משלי לא

הושע ה

שם

שם

דברים יח

הושע ד

יחזקאל טז

בראשית לד

שם ל

דברים יז

כ"ר פ"ב

דכתיב °ותורת חסד על לשונה. מי נפק חמא ר' חנינה בר סיסי מפצע קיסין א"ל ר' לית הוא כבודך א"ל ומה ניעביד ולית לי מאן דמשמשוני. א"ל אין לו הוה לך מאן דמשמשיך לא מקבלה עלך מתמניי. תירגם יוסי מעוני בכנישתא בטיבריה °שמעו זאת הכהנים. למה לית אתון *לעין באורייתא לא יהבית לכון כ"ד מתנתא א"ל לא יהבין לן כלום. °והקשיבו בית ישראל למה לית אתון יהבין כ"ד מתנתא דפקידת יתכון בסיני. א"ל מלכא נסיב כולא. °ובית המלך האזינו כי לכם המשפט. לכם אמרתי °וזה משפט הכהנים עתיד אני לישב עמהן בדין ולפסקן ולאבדן מן העולם שמע ר' יודן נשייא וכעס. דחל וערק. סלקון רבי יוחנן וריש לקיש לפיים ליה אמרו ליה ר' גברא רבא הוא. א"ל איפשר כל מאן דנא שאול ליה הוא מגיב לי אמרו ליה אין. א"ל מהו דין דכתיב °כי זנתה אמם ובי שרה אמנו זונה הייתה. א"ל כבת כן אמה כאמה בתה כדור כן הנשיא כנשיא כן הדור כמזבח כהניו. כהנא אמר כן כגנתה כן גננה. א"ל לא טב דקליל לי דלא באפוי חד זמן אלא באפיי תלתא זימנין. א"ל מהו דין דכתיב °הנה כל המושל עליך ימשול לאמר כאמה בתה. וכי אימינו לאה זונה היית דכתיב °ותצא דינה. א"ל לפום דכתיב °ותצא לאה לקראתו. פשטין יציאה מיציאה. ר' חזקיה הוה מהלך באורהא פגע ביה חד כותי א"ל ר' את הוא רבהון דיהודאי. א"ל אין. א"ל חמי מה כתיב °שום תשים עליך מלך אשים אין כתיב אלא תשים דאת שוי עלך:

הדרן עלך פרק כהן גדול

הלכה א מתני' דיני ממונות בשלשה *זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכמים אומרים שני [א] הדיינים בוררין להן עוד אחד: **גמ'** אמר רבי זירא שמתוך שבירדו מרדף זכותו מאי טעמא דר' מאיר כדי שיתבררו שלשתן מדעת אחת ומאי טעמא דרבנן לאו כולא מינך מיבחר ומיסב מה דאת בעי אלא אנא ואת מבחרין ומסבין מה דנן בעיין. וקשיא על דרבנן מת אחד לא נמצאו שלשתן מתבררין מדעת אחת:

הלכה

הדרן עלך כהן גדול

הלכה א מתני' דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד. אם אחד מהבעלי דינין בורר לו דיין אחד וכן השני בורר לו דיין אחד הרי שני הבעלי דינים ביחד בוררים להן עוד דיין שלישי שמתוך כך ילא הדין אמת לאמיתו דסבר החייב הרי אני בעלמי בררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיין השלישי בעלמו נוח לו להפך בזכות שניהן מפני ששניהן בירדו אותו: וחכמים אומרים שני הדיינים בוררים להן עוד אחד. בלא דעת הבעלי דינין שמתוך כך הוא שילא הדין לאמיתו והלכה כחכמים: **גמ'** שמותך שבירדו מרדף זכותו. כלומר שכל אחד מבעלי הדינין חושב בעלמו מתוך שבררתי לזה הדיין ודאי יהא מרדף זכותי בכל מה שיכול נמלאו לייתי הבעלי דינים: מ"ט דר' מאיר. דקסבר דלריך דעת בעלי הדינין כדי שיתבררו שלשתן מדעת אחת כלומר בהסכמה אחת משניהם שהרי על שנים הראשונים כבר הסכימו שניהם להיות כל אחד בורר לו דיין אחד ועכשיו שניהם מסכימים על השלים ונמלא השלישי מהפך בזכות שניהן וילא הדין לאמיתו: מ"ט דרבנן. דלא בעו דעת בעלי דינין: לאו כולא מינך מבחר וכו'. כלומר דא"כ אין לדבר סוף שאם ירלה א' מבעלי דינין לומר נבחור לזה השלים יאמר לו חבירו לא כל המינך שאתה תבחר לזה לקחת אותו לשלים ושאתרלה ג"כ אני אלא לריך שנבחור שנינו ביחד ונקח אותו בהסכמת שנינו ביחד וכן יאמר זה אם יאמר הוא על אחר ויהיה הדבר קשה שיבררו להם אחד בדעת אחת לפיכך מניחין הדבר לדעת הדיינים: וקשיא על דרבנן. קס"ד דלרבנן לא מהני לעולם דעת בעלי הדינין על השלישי כ"א דעת הדיינים הלכך מקשי הגע עלמך אם אחר שבירדו הדיינים להשלישי מת אחד מאלו שני הדיינים וכשיבורר זה הבעל דין שמת הדיין שלו לדיין אחר לא נמלא שעכשיו ע"כ הדיין השלישי מדעת שני הבעלי דינין הוא שהרי הדיין החדש לא בירר אותו ובודאי אין לדחותו מאחר שכבר הוברר לדיין שלישי ואף אם לא יסכים עליו זה הדיין החדש וא"כ לריך שיסכימו שני בעלי הדין עליו והרי תמלא עכשיו ששלשתן מתבררין מדעת אחת של הבעלי הדינין:

הלכה

מראה הפנים

אין לא הוה לך מאן דמשמשך וכו'. והכי אמר שמואל בבלי פ' עשרה יוחסין דף ע' ע"א כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה:

אמר ר' זירא וכו'. היינו דאמרי במערבא משמיה דר' זירא התם בריש פרקין וכדפי' רש"י ז"ל שכל א' וא' יתשוב בדעתו כך אבל הדיינים בעצמן לריך שיאמר ע"פ הדין כדכתב הרא"ש ז"ל שם. תפסי הדעת טועים בדברי רש"י ולא דקדקו בדבריו וכו' ע"ש:

וקשיא על דרבנן. נראה דלא תש הש"ס לבנות האי קושיא. דהא לכאורה איכא למידק למאי דס"ד דאין סברא לומר דהדיין החדש לריך שיסכים על הדיין השלישי שכבר נברר א"כ אם הבעלי דינין מסכימים לשלשתן הרי הן מסכימים דל"פ רבנן אלא לומר דבדעת דיינים שני ולכאורה קשה להבין הקושיא אמנם שנראה בזה לומר דלמאי דקאמר התם למשקלא דעת הדיינים כ"ע ל"פ דבעינן וכו' ס"ל נהאי מקשה שהא דביכא

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג **זה** בורר. בשזה בורר וכך אמרו בגמרא התם וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל ריש פ"ז דסנהדרין אחד מבעלי דינין שאמר אי' פלוני ידון לי וכו' ור"ל אחר שאין מסכימים לפני איזה ב"ד וזה בורר וכו' אז שני הדיינים האלו הם בוררין לכן דיין שליש' וא"ל דעת בעלי הדין לזה ולדברי חכמים וכך הם דברי הטור ריש סי' י"ג:

פ' הוס' סנהדרין ס ד"ס זן

הלכה ב מתני' זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר [א] וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובים או פסולין אבל אם היו כשרים או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן: **גמ'** כיני מתניתא זה פוסל דיינו של זה. הא דיינו לא. ריש לקיש אמר *בערכאות שבסוריא אמרו הא בדיני תורה לא ר' יוחנן אמר אפילו בדיני תורה. היך אמרין תרין בני נש הוה לון דין באנטוכיא אמר חד לחבריה מה דרבי יוחנן אמר מקבל עלי. שמע ר' יוחנן ומר לא כל מיניה מיטרפא בעל דיניה אלא שמעין מיליהון תמן ואין הוות צורכא כתבין ומשלחין עובדא לרבנן. א"ר לעזר [ב]זה אמר בטיבריא וזה אמר בציפורי שומעין לזה שאמר בטיבריא. ולעולם זה פוסל וזה מביא. א"ר זירא בטפילה שנו. אמר ר' לא והאי דמר רבי לעזר זה אומר בטיבריא וזה אומר בציפורי באינון דהוון יתיבין בחדא משכנא מן הכא להכא שבעה מילין מן הכא להכא תשעה מילין. אמר רבי יוסי ואת שמע מינה תרין בני נש הוה לון דין בטיבריה זה אומר בבית דין הגדול וזה אומר בבית דין הקטן שומעין לזה שאמר בבית דין הגדול:

הלכה ג מתני' זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי ר"מ וחכמים אומרים [י] אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין אינו יכול לפוסלן: **גמ'** ריש לקיש אמר כיני מתניתא עדו *הא עידיו לא ור' יוחנן אמר אפילו עדיו. דתני *לעולם מוסיפין דיינים עד שיינמר הדין והדיינין יכולין לחזור בהן נגמר הדין אין יכולין לחזור בהן. מודה ר' יוחנן שאם אין שם אלא הן שאין *יכולין לפוסלן. אמר זעירא והוא ואחד מן השוק מצטרפין לפסול עדות זה. רבי חנינה בעי ואין

הלכה ב מתני' זה פוסל דיינו של זה. יכול הוא לומר לו לא אדון לפני הדיין שבירךת: בזמן שמביא עליהן ראיה. שזה מביא ראיה על דיין שבירר זה לפסלו: אבל אם הם כשרים או מומחין. ה"ק אבל אם היו כשרים שאינן לא קרובים ולא פסולין מפיסול אחר אע"פ שהם יושבי קרנות נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפסלן והלכה כחכמים: **גמ'** הא דיינו לא. כלומר אבל דיין שלו אחר שבירר אין יכול לחזור בו ולומר פסול הוא: בערכאות שבסוריא. והדיוטות הן בהא הוא דקאמר ר' מאיר דפוסל דיינו של זה: הא בדיני תורה. כלומר בדייני מומחה בדנים דין תורה לא פליג ר"מ: ר' יוחנן אמר אפי' במומחין. קאמר ר"מ דיכול לפוסלו: היך אמרין. מילתא באנפי נפשה היא וכלומר דהכי אמרו משמיה דר' יוחנן א"כ דמייתי ראיה כמו שאמרו משמיה דר' יוחנן לקמיה דאפילו מומחה אינו יכול לכוף לבעל דין זה אם אינו מתרצה לו מאחר שחבירו בירךו: הוה להון דין. והם היו באנטוכיא ור' יוחנן היה בטבריא ואמר אחד לחבירו אני מקבל עלי מה שיאמר ר' יוחנן בדין זה ושמע ר' יוחנן ואמר לא כל הימנו של זה לכוף לבעל דינו שיבא לכאן לפני אלא ישמעו הב"ד טענותיהם שם באנטוכיא ואם יצטרכו לשאול בדין יכתבו הב"ד וישלחו המעשה לרבנן דכאן: זה אומר בטבריא. שני בעלי דינין שנתעלמו בדבר זה אומר נלך לדון בטבריא וזה אומר נלך לציפורי שומעין לזה שאומר בטברי' ששם הוא בית דין היותר גדול מבציפורי ולקמן מפרש לה: לעולם זה פוסל וזה מביא. בתמיה ואדברי ר"מ במתני' פריך וכי לעולם מה שזה מביא אחד ובורר לו יהא זה פוסלו וא"כ אין לדבר סוף: בטפילה שנו. כלומר בב"ד הטפל ואינו עיקר וכר"ל דלעיל דיושבי קרנות הן ויכול זה לומר לא תברור מהגסים כאלה ובפני דיין כזה איני רוצה לדון: והאי. וקאמר הש"ס הא דאמר ר' לעזר זה אומר בטבריא וזה אומר בציפורי שומעין לזה שאומר בטבריא דוקא אם אילו היו יושבין במשכנא בעיר א' א"כ לשון מדה הוא במשך אחד והרחק אחד לשתיהם בשוה כגון שהיו לכאן ולכאן ז' מלין או ט' מילין לכאן ולכאן אבל אם היה טבריא יותר רחוקה לכן מציפורי אינו יכול לכוף את חבירו לילך עמו למקום רחוק ואפי' הוא ב"ד יותר גדול: ואת שמע מינה. דלעיל אחרת הוא דאין יכול לכופו לילך לב"ד הגדול אם הוא יותר רחוק אבל בעיר אחת ויש שם שתי בתי דינין א' גדול וא' קטן שומעין לזה שאמר נדון בב"ד הגדול:

הלכה ג מתני' זה פוסל עדיו של זה. פלוגתייהו בהביא אחד שתי כתי עדים בדבר והלה טוען על השתי כיתות שפסולים הן ר"מ אומר שומען לו לפי שזה לא היה מביא עדים אחר עדים על ענין אחד אלא ודאי יודע הוא שיש בהן כת שאינה כשרה לעדות ומספק שאין אנו יודעין איזה מהן כשירה ואיזו מהן פסולה צריך זה להביא ראיה על הכשרים וחכמים סברי אין אנו חוששין אם הביא זה שתי כתי עדים שלא עשה אלא לחזק טענותיו ואין צריך לברר הדבר ע"פ כל השתי כתות. והלכך אין שומעין לזה עד שיברר שהן פסולין והלכה כחכמים: **גמ'** כיני מתניתא עדו. כן צריך למיתני לדברי ר"מ שפוסל לעד אחד של זה הא שני עדיו אין זה יכול לפוסלן: אפילו עדיו. אפילו הן שנים יכול זה לומר פסולין הן והבא לך עדים אחרים כדלקמן: דתני. בתוספתא פרק ששי. ונשתבש בהעתקה וה"ג התם לעולם מוסיפין הדיינין עד שיגמר הדין לעולם העדים יכולין לחזור בהן עד שיגמור הדין לעולם מביא עדיותיו לב"ד עד שיגמר הדין. ובספרי דפוס כתוב שם אין העדי' יכולין לחזור וט"ס הוא. וכלומר שהעדים עד שלא נחקרה עדותן יכולין לחזור בהן כדאמר בתוספתא התם לקמן וכן הבע"ד מביא עדיותיו כפי שיש לו עד שיגמור הדין נגמר הדין אין יכולין לחזור בהן ולומר יש לי עדים אחרים ושמעינן מיהת דכל זמן שלא נגמר הדין מביא זה עדיותיו כפי שהוא רוצה והיינו סייעתא לר' יוחנן דיכול הוא לפוסלן אפי' לשני עדיו שהרי יש לזה להביא עדים אחרים כל זמן שלא נגמר הדין: מודה ר' יוחנן. שאם אין לבעל דינו עדות אחרים אלא הן שאין זה יכול לפסלן דהשתא נוגע בעדות הוא: והוא ואחד מן השוק. אם יש עוד אחד מן השוק שאומר כדבריו על העדים מצטרפין לפסול עדות זה ולקמיה פריך עלה: ואין

מראה הפנים

דסיפא דמת א' מהדיינים הראשונים לא נמלאו בלבתן וכו' כלומר שהרי אין כאן דעת הדיינין על זה הבליבי וליכא כ"א דעת בעלי דינין לחוד וס"ל לסברא מוחלטת דה"ל דעת הדיין החדש ביככים להבליב והלכך מקבה הכי אבל באמת אין כאן קושיא לפי מסקנא דהתם דאם דעת הדיינים על כרחך הוא דבעינן לכ"ע א"כ אם מת א' מהן וזה בירר לו דיין אחר הוא הדין כבתחלה דהלו ב' הדיינים לריך שיסכימו על הג' ומרוב הפשיטות לא זכרו הפוסקים מזה כלום:

הא דיינו לא. לפי שיטתא דהאי תלמודא דס"ל משטענו בפניהם אין יכולין לחזור בהן אע"ג דלא כתבו למי שבירךו כדנראה מדלקמן הלכה ד' וכמ"ש הנ"י בפ"ק דמליעא בשם הרשב"א והר"ן ז"ל והביאו הב"י בסי' י"ג ולפ"ז צ"ל דאיירי הכא לאחר שטענו בפניהם ועיי' לקמן שם:

רבי יוחנן אמר אפילו בדייני תורה. מתלפה שיטתי' דר' יוחנן התם ריש פרקין דקאמר כדר"ל דהכא דבערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא פליג ר"מ. ומיהו מוכח מסוגיא דהכא כדמייתי ראיה היך אמרין וכו' דס"ל לר' יוחנן דאף דמומחה יכול לכוף וכדאמרינן בפ"ק היינו בשלא בירךו להמומחה שום אחד מהן אבל כשבירךו אחד מהן אז גם חבירו בורר לו א' כדאמרינן ריש פרקין וכ"כ הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכמו בפי' הטור לדברי הרמב"ם בסי' י"ג:

זה אומר בטיבריא וזה אומר בציפורי וכו'. זה מבואר התם בסוף פרקין א"ר יוחנן שנים שנתעלמו בדין א' אומר נדון כאן וכו' כדאמר הכא לעיל. ומסיק התם דאם המלוה אומר ללוה נלך לבית הוועד כופין ללוה וכמסקנת הפוסקים. ולמדו מכאן דבעיר אחת לעולם כופין זה לזה לילך לב"ד הגדול אפילו הלוה להמלוה וכן אם הן במרחק אחד כדאמר הכא. ומביא לזה הרמב"ן ז"ל וכן הנ"י בפרקין וגרסי' הכא לקמן באינון דהוון יתיבין בחדא משכנא מכא לכא תשעה [נ"ל שבעה] מילין ומהכא להכא תשעה מילין והיינו הך למאי דפרישית בפנים ויותר נוח הגי' דגרסי' בענין תפיסת הלשון וכ"כ הר"ן ז"ל בחידושיו: **כיני** מתניתא עדו. כדאמר ר"ל התם על דברי ר"מ פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו. ור' יוחנן דהכא לשיטתיה הוא דאזיל דקאמר בהלכה דלעיל דאפי' במומחין פליג ר"מ. ודין עדים כדין מומחין כדיינים והלכך ס"ל הכא דעדיו קתני:

מודה ר' יוחנן שאם אין שם אלא הן שאין יכולין לפסלן. הא כאוקמתא דרב דימי דהתם דהכא אתא ד"ה אינו יכול לפוסלן. והתם גרים לעיל לאוקמתא אחריתי דמוקי ר"א כגון הוא ואחר לפוסלן ובפגם משפחה דר"מ סבר אמשפחה קמסהדי ואינו ממילא הוא דאיפסיל ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא והאי אליבא דר"ל היא והכא קאמר ר"ז דהיינו כר"א דהתם דאף למאי דאמר דהכא אתא מודה ר' יוחנן אליבא דר"מ מ"מ בכה הוא ואחד מן השוק מצטרפין וכדמסיק דבפסול קורבה מיירי וקרוב אין צריך לפסול בב"ד. ומיהו בהא לא דמי לדהתם דמסיק לאוקמתא דר"א דבפסול משפחה קא מסהדי וא"כ למאי דקי"ל כרבנן סוף סוף נוגע בעדותו הוא וכדכתב הרא"ש ז"ל דהאי אוקמתא דר"א נמי דהלכתא היא וכ"פ בטור וש"ע סי' י"ג מ"מ למסקנא דהכא לאתי דר"ז יש לומר דפסול קורבה כגילוי מילתא בעלמא היא ואפשר דאפילו אליבא דרבנן קאמר ר"ז דהכס"ג מעיד עליו עם אחר והפוסקים לא דברו אלא בפסול משפחה דהכא שייך לומר נוגע בעדותו הוא:

שלשה

מסורת הש"ס

סנהדרין כג

שם

(תוספתא פ"ו)

שם

עין משפט נר מצוה

ב
א מוש"ע חו"מ סי' יג סעי' ד

ג
ב מיי' פי"ב מהלכות עדות הל' ב סמ"ג לאוין ריד טוש"ע חו"מ סי' נד סכ"ד וסכ"ס

ציון ירושלים

[ב]זה אומר בטבריא כו' מן הכא להכא ז מילין מן הכא להכא ט' מילין צ"ל מכא לכא ט' מילין. כמ"ש הפ"מ וכמה"פ בשם הרמב"ן ונמוק"י שחדושיו וכן מצאתי בבעל עיטור בספר נט תלולה. בפי' רבינו מבולם שי"ת מילין בין טברי' לצפורי וכן מצאתי במדרש איכה על פסוק בלע ה' ולא חמל נאות יעקב ומסתימא על הרי"ף מיג"ש בתשובה סימן מ"ה שפירש דטברי' וצפורי בתחום א' היו ולכן אמר יהי' תנקי ממכניסי שבת כו'. וכאן מבואר דהי' י"ח מילין ביניהם. ועי' בהגהות הגאון מו"ה ר"ע איגר שהביא דברי הרי"ף מיג"ש ולא הרגיש כלל:

עין משפט נר מצוה

ד
א ב מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ב סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' כב ס"ו ובסקט מידו

ה
ב טוש"ע שם סעיף ג

ואין עד אחד זוקקו לשבועה מכל מקום. אמר ר' זעירא פסול צריך ליפסל בבית דין קרוב אין צריך ליפסל בבית דין. אמר רבא בר בונא בשם רב שלשה כגמר דין:

הלכה ד מתני' א איל *נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך *נאמנין עלי שלשה רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו ב והכמים אומרים אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה. ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר' מאיר אומר יכול הוא לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו: **גמ'** אמר לו נאמן עלי אביך קיבל עליו בפני שנים יכול הוא לחזור בו בפני שלשה אין יכול לחזור בו. שמואל אמר בשלא נטל מזה ונתן לזה אבל נטל מזה ונתן לזה [אינו] יכול הוא לחזור בו. רבי

פני משה

ואין עד אחד זוקקו לשבועה מכל מקום. האי פירכא גם על דברי ר"ל קאי דקאמר לעד אחד יכול הוא לפוסלו ואמאי הא אכתי נוגע בעדות הוא שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון מכל מקום זוקקו לשבוע הוא והוא בא לפוסלו שלא להעיד עליו ולחייבו שבועה ופשיטא הוא דלר' יוחנן קשיא טפי אלא דר' חנינה פריך דלדברי ר' זעירא אכתי קשיא ואפילו אם עד אחד הוא שרוצה לפסלו: אמר רבי זעירא. הא לא קשיא דהכא מיירי שפוסלו מחמת שהוא אומרו קרוב הוא ואין ראוי להעיד: דפסול הוא שצריך לפסלו בב"ד. כלומר אם אומר עליו איזה פסול אחר בזה צריך עדות ממש ולפני ב"ד אבל במה שאומר עליו קרוב הוא גילוי מילתא בעלמא הוא ואין צריך להעיד בפני ב"ד על זה הלכך לאו נוגע בעדות מיקרי: שלשה כגמר דין. ארישא דתוספתא דהאיתי לעיל קאי בענין מוסיפין הדיינין דקתני התם עד כמה מוסיפין אין פחות משנים יוסיפו הדיינין אם אמרו זכאי זכאי אם אמרו חייב חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד לעולם מוסיפין הדיינין עד שיגמר הדין ע"כ. וט"ס יש כאן ובחלוקה אחרונה כצ"ל א' אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד ופירושה שאם מאלו השנים הנוספין אחד אומר כך או כך ואחד אומר איני יודע א"כ עדיין צריך להוסיף שהרי לעולם אין מוסיפין פחות משני' וכאן שא' אומר איני יודע לא הוסיפו עד עכשיו אלא אחד והשתא קאמ' רב עלה דלא שנו דמוסיפין אלא דוקא אם מעיקרא היה אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע וכשהוסיפו שנים אמר אחד מהן זכאי או חייב ואחד אמר איני יודע דהאי הוספה לאו כלום היא דאין כאן אלא אחד וצריך עוד להוסיף אבל אם מעיקרא היו שנים מזכין או מחייבין וכשהוסיפו אמר אחד זכאי ואחד אמר איני יודע הרי יש כאן ג' לדעת א' והוי כג"ד ושוב אין מוסיפין עליהן אלא הולכין אחר הרוב:

הלכה ד מתני' נאמן עלי אבא. בין להיות עד או להיות דיין אע"פ שהוא פסול מן התורה לא לזכות ולא לחובה כדנפקא לן מלא יומתו אבות על בנים: נאמנין עלי ג' רועי בקר. לדון דאלו לעדות רועי בקר כשירין הן: ר"מ אומר יכול לחזור בו. אפי' לאחר גמר דין: אינו יכול לחזור בו. לאחר גמר דין בלבד הוא דפליגי רבנן עליה דר"מ דאלו קודם גמר דין מודים חכמים לר"מ דיכול לחזור בו ואם קנו מידו שמקבל עליו עדות איש פלוני או דינו של איש פלוני אפילו קודם גמר דין אין יכול לחזור בו שאין לאחר קנין כלום וכן הלכה: דור לי בחיי ראשך. נדור לי בחיי ראשך והתן לך מה שאתה תובע והל"ל וממחול לך מה שיש לי בידך ונדר לו או קנו מידו אע"פ שעדיין לא נדר אינו יכול לחזור בו כדברי חכמים וכן הלכה: **גמ'** א"ל נאמן עלי אביך קיבל עליו בפני שנים. ולא בפני ב"ד בזה לכ"ע יכול הוא לחזור בו אבל משקיבל עליו בפני ב"ד של שלשה הוא דאמרי חכמים אין יכול לחזור בו: שמואל אמר. לפרושי פלוגתא דמתני' קאי הא דפליג ר"מ דוקא בשלא נטל מזה ונתן לזה והיינו לפני גמר דין וכל זמן שלא נטל מזה ונתן לזה קרי ליה לפני גמר דין אבל נטל מזה ונתן לזה והיינו לאחר גמר דין אינו יכול הוא לחזור בו כצ"ל וכלומר דבהא ל"פ ואפי' ר"מ מודה דאין יכול לחזור בו: רבי

רידב"ז

אר"ז פסול צריך לפסול בב"ד קרוב א"צ לפסול בב"ד אמר רבא ב"כ בשם רב שלשה כגמר דין הפ"מ ז"ל מפרש דקאי ארישא דתוספתא. ואינו מובן לי ולפענ"ד נראה דצריך לבתר. ה"ד בסמוך אחר המשנה דה"ד דגרסינן שם א"ל נאמן עלי אביך קובל עלי' בפני שנים יכול הוא לחזור בו בפני ג' א"י לחזור. בו ע"ז סייך אמר רבא ב"כ בשם רב שלשה כגמר דין. ועיי' שם בסמוך בסוגיא ה"ד וכמה"פ ז"ל בשם הראשונים ז"ל דכג"ד אינו יכול לחזור: אמר

מסורת הש"ס

ב"ב קכת סנהדרין כג שם כה

מראה הפנים

שלשה כגמר דין. לכאורה היה נראה דהאי אמר רבא בר בונא בשם רב ג' כגמר דין טפי שייך למיגרס בתר מתני' דלקמן והיא ריש הכלכה דלקמן. ג' כגמר דין אמר לו נאמן עלי אביך קיבל בפני שנים יכול היא לחזור בו אבל אם קיבל בפני ג' וכו' ועיין לקמן. ומ"מ העיקר כמו שפירשתי בפנים לפי הגי' שלפנינו דעל התוספתא שהובאה מקודם לעיל קאי. ודע דחלוקה השניה של התוספתא שהבאתי בפנים נראה ג"כ ט"ס ויותר נראה לגרוס כן א' אומר זכאי וא' אומר חייב וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול ופי' שאם לאחר שהוסיפו השנים היה א' מהן מזכה וא' מהן מחייב ונמצא יש כאן שנים מזכין ושנים מחייבין וא' מכולן אומר איני יודע ואין חילוק בין שהוא בעצמו שאמר בתחלה איני יודע ובין שהוא אחר ואין כאן רוב אלא ב"ד שקול ולפיכך יוסיפו הדיינין והחלוקה אחרונה כמו שפירשתי בפנים. וכמדומה לי שכך היתה גי' הרמב"ם ז"ל בתוספתא אשר לפניו. וכחילוף הטעות הוא לפי הגי' אשר לפנינו. ומזה תבין דעתו כמ"ש הוא ז"ל בענין זה בפ"ח מסנהדרין הל' ב' וע"ש וכמה בטעו הראב"ד ז"ל עליו ועוד יתבאר מזה אי"ה בפ"ס הלכה ה' בענין מה שלמדנו מהסוגיא דלקמן שם. וע"ש ד"ה תני למה אמרו מוסיפין דיינין:

קיבל עליו בפני שנים יכול הוא לחזור בו. הטעם דכל שלא קיבל עליו בפני שלשה הוי כקיבל עליו חוץ לב"ד וכמ"ש בהג"ה בפרקין וכולה מתני' מיירי שקבל עליו אבא ואביך ודור לי בחיי ראשך וגם קבל עליו קרוב או פסול היינו כשקבל עליו בב"ד דאי חוץ לב"ד ולא קנו מיניה אפי' לאחר גמר דין חוזר לכ"ע עכ"ל. ואפי' לרבינו יהוחס והנ"י שחולקין על זה והביאם הב"י סי' כ"ב היינו דוקא באם כבר נשבע דאז מהני הקבלה אף חוץ לב"ד אבל בלא נשבע מודו דאין הקבלה שחוץ לב"ד כלום ואפי' לאחר גמר דין חוזר וע"ש וז"ל ר"י במישרים נתיב ג' ח"ג שכתב שם בתחלה מחלוקת הפוסקים בדין א"ל השבע וטול לפי' רש"י יכול לחזור בו כל זמן שלא יצא מב"ד ולפי' רב אלפס אינו יכול לחזור בו אפי' לא יצא מב"ד מאחר שאמרו לו ב"ל השבע כמו שאמרת הוי גמר דין ומ"מ נראה שאם אמר כן חוץ לב"ד שיוכל לחזור בו אבל אם נשבע אינו יכול לחזור בו אפי' אמר כן חוץ לב"ד מאחר שנשבע וכן מי שנתחייב שבועה לחבירו וא"ל דור לי בחיי ראשך ונשבע אינו יכול לחזור בו בין נשבע ונוטל בין נשבע ונפטר אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו עכ"ל ובדין קיבל עליו קרוב או פסול כתב בנתיב א' ח' י"ג וגמר דין דנאמן עלי אבא הוי כגון שאמרו לו ב"ד יהיה כמו שאמרת גומרו כך וי"ש מי שכתב דלא הוי גמר דין עד שידון אבא או יעיד וכן כתב א' מיגאה כי אם לא היה בב"ד יכול לחזור בו כל זמן שלא קנו מידו מ"מ אם העיד בב"ד הוי גמר דין ואינו יכול לחזור בו אפי' לא קנו מידו וכ"כ רבינו מאיר בתשובה עכ"ל. הרי דאם שקיבל עליו שלא בב"ד יכול לחזור בו עד שיעשה מעשה או אם קנו מידו ודאי אין לאחר קנין כלום וכמבואר הכא דקבלה בפני שנים לאו כלום היא. ומיהו יש ללמוד ג"כ מכאן מה שהביא הב"י בסוף פ"ק דב"מ בשם הרשב"א והר"ן ז"ל בענין השיבורין והזכרתיו לעיל וז"ל והיכא מ"ד דתפ"ס שלא נכתב משטענו בפניהם אינן יכולין לחזור בהן ואע"פ שלא קבלו ולא כתבו. וכן משמע בירושלמי דגרסינן התם בפרק דיני ממונות בתרא קבל עליו בפני שנים יכול לחזר בו בפני ג' אין יכול לחזור בו ומשמע דקבלה הוי משהתחילו לטעון בפניהם כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל עכ"ל דאף ע"ג דהכא לענין קבל עליו קרוב ופסול מיירי מיהת שמעינן דאם הקבלה בפני ג' הוה הינו חוזר

ולדעתם ז"ל משטען בפניהם הוי קבלה בכל ענין ולא כתבתי כל זה אלא כדי להראות דלכל הדעות אי אתה מוצא דקבלה בפני ב' הוי קבלה דכחוץ לב"ד הוא דלא הוי קבלה אלא א"כ כבר נגמר הדין על פי זה להסוברים כן כמו שנתבאר ומיהו מכתא דהכא משמע כדעת הב"א דלעיל והא דשמואל דלקמן לא שייך לזה ועיין בדיבור דלקמן:

שמואל אמר בשלא נטל וכו' אבל נטל מזה ונתן לזה אינו יכול הוא לחזור בו. ובספרי הדפוס כתיב יכול וטעות דמוכח הוא. ובמעיינן דפ"ל לשמואל הכא דהאתן לך פליגי דהא בשנטל מזה ונתן לזה קאמר דלהא קרי לה גמר דין וא"כ ע"כ בקבלה בנהבע מיירי בשוה קבל עליו אבא ואביך ואם כבר נגמר הדין ונטל מזה ונתן לזה ס"ל לשמואל דלכ"ע אינו יכול לחזור בו. אבל בבבלי דף כ"ד ע"כ קאמר שמואל מחלוקת כשמחול לך אבל באתן לך ד"ה יכול לחזור בו. והיינו יכולין לתרץ דברי שמואל דהכא ודהתם דהא דקאמר התם באתן לך ד"ה יכול לחזור בו היינו לפני גמר דין וכלומר בשלא נטל מזה ונתן לזה דהא לדידיה כ"ע ל"פ דבאתן לך הוא דהייתא תורה ובמחול לך הוא דפליגי אבל בשנטל מזה ונתן לזה אפילו באתן לך לכ"ע אינו יכול לחזור לפי שכבר נעשה המעשה ודברי שמואל דהכא הם מבוארים ביותר מדהתם דהתם לא איירי מידי לדידיה בענין לפני גמר דין בלא קנין והכא הוא דגילה דעתו בענין זה ולא קרי ליה לאחר גמר דין אלא בשנטל מזה ונתן לזה והוי סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל לפי סברת שמואל שכתב בפ"ו מסנהדרין הל' ג' נגמר הדין והוציא הממון בדין זה הפסול או בעדותו אינו יכול לחזור. ומ"מ דברי ר"י ור"ל דהכא לא אזלו כדאמרי התם דר"ל קאמר מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין ד"ה אין יכול לחזור בו ור"י קאמר התם דלאחר גמר דין מחלוקת ולחכמים אינו יכול לחזור בו. ואם דדברי ר' יוחנן היינו יכולין ג"כ לתרץ דהכא קאמר אפילו בשנטל מזה וכו' וכלומר אפילו בלאחר גמר דין ממה פליג ר"מ וס"ל יכול הוא לחזור בו וא"כ לחכמים אינו יכול להזור בו וס"ל הכא דבין כזו ובין כזו מחלוקת דאף דקאמר התם כהא למסקנא בפירושא דדברי ר' יותנן דבלאחר גמר דין בלחוד הוא דפליגי מ"מ לענין מסקנא לדינא היינו הך דלמאי דקי"ל כחכמים לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו ומעיינן ג"כ מסברת ר' יוחנן כדעת הרמב"ם ז"ל דלאחר גמר דין היינו בשנטל מזה ונתן לזה הוא אלא דדברי ר"ל דהכא לא קמו כדבריו דהתם אבל בהא בלאו הכי לא איכפת לן מידי בשבבר מבואר בהרבה והרבה מקומות להמורגל בש"ס הזה דדרכו בחליפין בענין סברת התנאים והאמוראים ובבר אמר ג"כ הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן תמצא בס' המלחמות בכמה מקומות שכתב שדרך הירושלמי בחליפין בענין זה. ובפרקין גופיה מצינו לעיל בהלכה ב' כזה דאמר ר' יוחנן אפילו בדייני תורה והתם קאמר בערכאות שבסוריא שנו כר"ל דהכא. והתם כחדא שיטתא קיימי ע"ש וכן במקומות לאין מספר. ורא"תי להל"מ שפי' להא דשמואל דהכא דקאי על הא דלעיל קיבל בפני שנים יכול הוא לחזור בו ור"ל דוקא בשלא נטל מזה ונתן לזה אבל בשנטל מזה ונתן לזה אפילו קבל בפני שנים אינו יכול לחזור בו והביא מכאן סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל המובא ונפלפל שם לפי פירושו דהא"ג דר"י ור"ל פליגי עליה דשמואל בהא ואמרי אפילו בשנטל מזה ונתן לזה יכול הוא לחזור לא תא לפא רבינו דהא בגמרא דידן דבריהם כהיפוך הוא וכיון דגמרא דידן פליג עלי' דירושלמי בסברת ר"י ור"ל ראוי לפסוק כגמרא דילן אבל כהך פירוש דגמר דין ר"ל הוצאת הממון דלא פירש גמרה דילן הסבר דיודה לדברי הירושלמי ואתריו גמסך הש"כ בבי' כ"ב ס"ק ו' בענין פירושו דקאי אדלעיל

ר' יוחנן וריש לקיש אמרו אפילו נטל מזה ונתן לזה יכול הוא להזור בו. *קיטה במקטיה דנקוט קיבל עליו יכול להזור בו. ר' חייה בר בא אמר בשאמר לו יאמר לי אביך ואין לי עמך עסק אבל אם אמר לו יאמר אביך ואני מקבל עלי עילא היה רוצה להודות לו. ר' יוסי בן חנינה אמר ואפילו אמר יאמר לי אביך ואני מקבל עלי לא מצינו עדות יוצא מפי קרוב:

הלכה ה

מתני' *אילו הן הפסולין [א] המשחק בקוביא [ב] והמלוה בריבית ומפריחי [ג] יונים וסוחרי [ד] שביעית ועבדים אמר ר"ש מתחילה לא היו קורא אותן אלא אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית ר' יהודה אומר [ה] אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל אם יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר: גמ' *המשחק בקוביא זה המשחק *בפסיפסין. אחד המשחק בפשיפשין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ורימונים לעולם אין מקבלין אותו עד שישבר [ו] פסיפסיו ויבדק ויחזרו בהן חזרה גמורה. המלוה בריבית אין מקבלין אותן עד שיקרע [ז] שטרותיו ויבדק ויחזרו בהן חזרה גמורה. ומפריחי יונים אחד הממרה יונים ואחד הממרה שאר בהמה חיה ועוף אין מקבלין אותן עד שישברו [ח] פגימיו ויחזרו בהן חזרה גמורה סוחרי שביעית אי זהו תגר שביעית זה שיושב ובטל כל שני שבוע כיון שבא שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית ולעולם אין מקבלין אותן עד שהגיע שביעית אחרת ויבדק ויחזור בו הזרה גמורה. תני ר' יוסי אומר שתי שביעיות. ר' נחמיה אומר

חזרת

רבי יוחנן ור"ל אמרי. אפי' לאחר גמר דין ובשנטל מזה ונתן לזה פליגי וס"ל לר"מ דיכול הוא לחזור בו: קיטה. תוספתא היא ברים פ' חניסי ואסיפא דמתני' קאי וה"ג התם היה חייב לחבירו שבועה ואמר דור לי בחיי ראשך בקיטא במקטייורא דנקיט יכול לחזור עליו עד שיקבל עליו שבועה בפני הדיין דברי ר"מ וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו. וכלומר שקיבל עליו שידור לו בבגד זה במקטורן זה שתופס בידו ואפילו אין זה נדר כמו חיי ראשו סברי חכמים דאין יכול לחזור בו מאחר שקיבל עליו להתחייב בנדר זה. קיטה הוא בגד וכן אמר בהאי תלמודא בפ"ק דסוכה תלה בה קיטיות כשרה בגדים המצויירין: בשאמר לו יאמר לי אביך ואין לי עמך עסק. מחלוקת דר"מ וחכמים במחול לך והתובע הוא שאמר לו אם יאמר לי אביך שהדבר כן טוב אין לי עסק עמך ואיני תובע עמך כלום: אבל אם אמר לו יאמר לי אביך. שכדבריך כן הוא כלומר שהנתבע הוא שאמר אני מקבל עלי ליתן לך מה שאתה תובע ממני אין זה כלום: עילא. משום דאמרינן אין זה אלא בעילה הוא מבקש והיה רוצה להודות לו כלומר שהוא רוצה שזה יודה לו לפיכך אמר לו כן שסומך על אביו אבל לא גמר בדעתו ליתן לו ע"י עדות אביו: ואפילו א"ל וכו'. דמאי שנא דהא ברישא נמי על"פ לעדות אביו של זה הוא מקבל ולא מצינו לעדות יוצא מפי קרוב ואפ"ה אמרת דמהני והה"ד בסיפא אם א"ל ואני מקבל עלי:

הלכה ה מתני' אלו הן הפסולין. לדון ולהעיד: המשחק בקוביא. לפי שאינו מתעסק בישובו של עולם והסור לאדם שיתעסק בעולמו אלא או בתורה וגמילות חסדים או בסחורה ואומנות שיש בהן ישובו של עולם: והמלוה ברבית. מלוה הכא ברביה דאחד המלוה ואחד הלוה שניהן פסולין דקי"ל דשניהם עוברין בלא תעשה כדתנן בסוף א"כ ואף על גב דהתם תנן דהערב והעדי' ג"כ עוברים בלא תשימון מכל מקום לא תשימון לאינשי למלוה ולוה משמע להו: ומפריחי יונים. אית דמפרשי גוון מנייני השחוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך. ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים אחרים לבית בעלה בעל כרחן ויש בהן גזל מפני דרכי שלום. אבל לא גזל גמור דלא זכה בהן בעל השובך דממילא קאתי ורבו להתם: וסוחרי שביעית. עושין סחורה בפירות שביעית והתורה אמרה והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא לסחורה: א"ר שמעון. התם בגמרא מפרש לה לדברי ר"ש הכי בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית כלומר אוספי פירות שביעית לעצמן והיו פסולין כמו הסוחרי פירות שביעי' משרבו האנסין השולטים מנת המלך כך וכך כורין תבואה בכל שנה והיו צריכין לאסוף תבואה של שביעית לפרוע ממנה מנת המלך חזרו לומר סוחרי פירות שביעית בלבד הם פסולין אבל אוספי פירות שביעית לתת למלך כשרים לעדות כיון שאין אוספין לאצור לעצמן: בזמן שאין להן אומנות אלא הוא. המשחקי בקוביא קאי שאע"פ שאין בהן גזל אפי' מדבריהם פסולין הן לפי שאין מתעסקין בישוב העולם ואין בהן יראת שמים ודוקא שאין להן אומנות ומלאכה אחרת אלא הוא והלכה כר' יהודה דכל מקום שאמר אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים:

גמ' המשחק בקוביא וכו'. תוס' פ"ה: בפסיפסן. שברי עצים: בקליפי אגוזים ורמונים. אע"פ שאינן שוין לכך: עד שישבר פסיפסיו ויבדק. שלא יעשה עוד ויחזור בו חזרה גמורה דאפי' בחנם לא עבדי. וחסר כאן וה"ג בתוספתא המלוה ברבית אין יכול לחזור בו עד שיקרע שטרותיו. וכן הוא בפ"ק דר"ה וגרסינן להסוגיא התם עד ודר"מ כר' ליעזר: ויבדק. אם חוזר בו חזרה גמורה דאפי' לעובדי כוכבים לא מוזפי: הממרה. מרגיז אותן להלחם זה עם זה: פגימיו. דפין שמזרז אותן בהן: חזרה גמורה. להאי לישנא דמין שחוק הוא הויא חזרה גמורה דאפי' בחנם לא עבדי ולאידך לישנא דגזל הוא כדפרישי' במתני' מקבלי עלייהו דאפי' במדבר לא עבדי: ויבדק. שחוזר חזרה גמורה ושוב אינו נושא ונותן בפירות שביעית: שתי שביעיות. צריך שיעברו ושיבדק בהן:

חזרת

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ב)

פירוקין פב ד"ס כב פ"א סנהדרין כו ע"ב עדיות פ"ב מ"ו

(תוספתא פ"ה ר"ס פ"ק) סנהדרין כה ע"ב וע' בירושלמי שבועות פ"ז הלכה ד

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"י מהלכות עדות הל' ד סמ"ג לאוין ריד טוש"ע חו"מ סי' לד סי"ז

ז
ב טוש"ע שם סעיף י

ח
ג ד ה טוש"ע שם סכ"ג

ט
ו מיי' פי"ב מעדות הל' ו טוש"ע חו"מ סי' לד ס"ל

י
ז מיי' שם ה"ה טוש"ע שם סכ"ט

יא
ח מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף לג

מראה הפנים

אדלעיל והיקן שם דא"ל לדחוק דפליגי הש"ס דילן ודהכא אלא דהכא מיירי בשקבל בפני שנים וש"ס דילן דס"ל לר"י ור"ל לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו היינו בשקבל בפני ג' עכ"ל וכן פי' שם לעיל דשמואל אקבל בפני ב' דלעיל קאי. ולי תימא רבתא בדבריהם לפי פירושם זה דשם ז"ל לא פלפלו ודקדקו בענין זה אלא כסברת ר"י ור"ל אם הש"ס דילן פליג. בזה אדהכא או לא ולדעתם לא אזלו דברי הרמב"ם בעיקר סברתו אלא כסברת שמואל וכסברת שמואל גופיה ובדבריו לא דקדקו כלום. אם הם כדבריו דהתם או לא והרי לפי פירושם דאדלעיל קאי ולא אמתני' א"כ היאך מלאנו ידינו ורגלינו כבה"מ דשמואל דהכא ודהתם ולהשוותן זה לזה דשמואל קאמר התם באתן לך ד"ה יכול הוא לחזור בו. ומשמע אפי' לאחר גמר דין לפי פירושם והרי דבריו כאן ודאי באתן לך הוא דהא בשנטל מזה ונתן לזה נקט וא"כ קבלת הנתבע היתה וקאמר דאינו יכול לחזור בו דזה ודאי אין לומר לפי פירושם דהתם באתן לך ובשעדיין לא נטל מזה ונתן לזה והכא בשנטל מזה ונתן לזה הוא דאינו יכול לחזור בו והיינו גמר דין כנ"ל דא"כ היכי מחלק שמואל בין קבל בפני שנים ובין קבל בפני שלשה הא גם בשקיבל בפני ג' ע"כ באתן לך צריך דוקא שיהא נטל מזה ונתן לזה ובמדומה לי שאין זה צריך לפנים דאם הנתנו נלמד לדעת הרמב"ם ז"ל מהכא א"כ אפי' קבל בפני ג' הגמר דין הוא דוקא בשנטל מזה ונתן לזה בהדי הוא. ז"ל לא חילק כלום ואפי' בקיבל בפני ב"ד איירי וכמו שכ"כ בה בכל הדינים הדומין וכן מי שנתחייב שבועה בב"ד וכו' אע"פ שקבל בב"ד וכו' ע"ש וכן נמי אין לומר דלעולם דברי שמואל דהתם בלפני גמר דין הוא ובשקיבל בפני שנים מיירי דהכא קאמר דבאתן לך ד"ה יכול לחזור וא"כ אם הוא לאחר גמר דין אפי' קיבל בפני שנים אינו יכול לחזור לדברי חכמים ומינה דאם קיבל בפני שלשה אפילו לפני גמר דין אינו יכול לחזור והוא כדהכא והרמב"ם כסברת שמואל הוא דפסק דנטל ונתן הוא דמיקרי גמר דין אבל לא כדיני' בענין כאוקמתא אלא כאוקמתא דרבא דהתם דהא ודאי ליתא דאם נאמר דהתם שמואל מיירי דקיבל בפני שנים א"כ דברי שמואל גופיה טפי קבלה מ"מ במחול לך לדברי חכמים דאינו יכול לחזור אפילו בקיבל בפני שנים ואפי' בפני גמר דין זה ע"כ לן למימר הכי לפי פירוש. זה שהרי אם קבלה בפני שנים לאו קבלה היא ודוקא גמר דין בעו או אין סברה לחלק בכה בין מחול לבין אתן לך. כדלא

נחית לחלק הכא אלא בין קודם גמר דין לבין אחר גמר דין וכן לפי הסוגיא דהתם תינח לחלק בין אתן ובין מחול בענין חזרה ואם היא קודם גמר דין או לאחר מכאן אבל כך אתינן לחלק בענין הקבלה גופה ולומר דלא אהני קבלה כלל בפני שנים את"כ נגמר הדין א"כ מה בין מחול לבין אתן וזה מובן מאליו וא"ל להאריך בזה וא"כ לפי פירושם דשמואל אדלעיל קאי תוקמי היך דבעית לאוקמי ע"כ היה צ"ל דדברי שמואל דהכא פליגי נמי אדבריו דהתם או דקאי לן דברי שמואל דהתם אבל ע"כ נראה לענ"ד דכמה שפירשתי בפנים הוא נוח לנו בענין הדין ובענין הסוגיות והא דלעיל מילתא באנפי נפשה היא וכמו שהערתי בדיבור דלעיל דדברי הש"ס דהכא כסברת הב"ח בענין חילוק קבלה בפני ב' וקבל בפני ג'. ודברי שמואל ודברי ר"י ור"ל אמתני' קאי לפרש הפלוגתא ואפי' אם קבל בפני ג' מיתפרשא וככל ייפבתי דברי שמואל דהכא ודהתם וכן דברי ר' יוחנן לדינא. והשתא דברי הרמב"ם ז"ל לדעת הטור ורמ"ך דמפרשי להו דהוליא דוקא קאמר וכן נראה מדבריו. למדין הן גם מדברי ר' יוחנן כמבואר. ודברי ר"ח בר בא ור"י בר ב"ח כבר פרשתי בפנים דהם דפליגי אם במחול לך או אתן לך והא דקאמרי בעדות לרבותא אליבא דר"י בן חנינה הוא בכבר נודע מדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל דים מחמירין בעדות וכמבואר בדברי הרי"ף בשם גאון ז"ל וכן במיסרים והביאו הד"מ שם לענין קרן ומזה נלמד דעדות חמירא להו בקבלת קרוב או פסול. והמסקנא כר"י בן חנינה דאפילו בעדות ובאתן לך מהני והה"ד לענין קבלת דיין ואם לאחר גמר דין הוא אינו חוזר ובקנו מיניה לעולם אינו חוזר וכמסקנת רוב הפוסקים ז"ל:

ועבדים. בנוסחת הש"ס דילן לא גרים ועבדים הכא אלא בפ"ק דר"ה והתם הוא דאיצטריך למיתני כדכתבו התוס' בר"ה דאע"ג דפסולי עדות מדאורייתא נינהו אצטריך למיתני דלא תימא כיון דלא מחמת עבירה מיפסלי מכשרו לעדות החדש מידי דהוה אקרובים לר"ש. וכ"כ בפרקין דלי"ג עבדים במתני' דלא חשיב אלא פסולי עדות מדרבנן. והכא גרים לה אגב מתני' דר"ה. וכמה שכתבו התוס' דאפי' מתני' מיירי ברבית קצוצה לא משמע ליה היסוד כיון דמדעתיה יהיב ואינו פסול לעדות אלא מדרבנן אין כן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' עדות הל' ד' אלא דאם רבית קצוצה שניהם פסולין הן מן התורה המלוה והלוה: איזהו תגר שביעית. עיין לקמן ד"ה תני ר' חייא:

אמר

חזרת ממון לא חזרת [א] דברים שיאמר להם הא לכם מאתים זה והלקום לעניים מה שכנסתי מפירות עבירה. [ב] הוסיפו עליהן הרועין והחמסנין והגזלנין וכל החשודין על הממון עדותן בטילה. אמר רבי אבהו ובלבד ברועין בהמה דקה. אמר רב הונא מאן תנא מפריחי יונים ר' ליעזר דתנינן *תמן מפריחי יונים פסולין מן העדות. אמר ר' מנא קומי רבי יוסי עוד הדא דסנהדרין כרבי ליעזר. א"ל דברי הכל היא. הכא אמר ר' יוסי יודעין היינו שפסול מעדות ממון כה בא להעיד. אלא כשם שפסול מעדות ממון כך פסול מעדות [ג] נפשות ועידי החדש כעידי נפשות אינון. דתנינן זה הכלל כל עדות שאין אשה כשירה להן אף הן אינן כשירין לה. מאן תניתה רבנין. רבנין כר' ליעזר מודין ליה ופליגין עלוהי. ר' יונה בשם רב הונא אמר כולא כר' ליעזר. ואתייא אילין פלוגתא כאילין פלוגתא דתני *עד זומם [ד] פסול מכל עדיות שבתורה דברי ר' מאיר א"ר יוסי במה דברים אמורים בזמן שנמצא זומם בעדות נפשות אבל אם נמצא זומם בעדות ממון אין *פסול אלא מאותה עדות בלבד. ותייא דרבי יוסי כרבנין ודרבי מאיר כרבי ליעזר: ר' שמעון אומר מתחילה לא היו קורין אותן אלא אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. א"ר יודן אימתי בזמן שאין להן אלא היא אבל יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר. היך *עבידא יושב ובטל כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל פושט את ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אם יש עמו מלאכה אחרת כשר ואם לאו פסול. אבל אם היה עסוק במלאכתו כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשט את ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אף על פי שאין עמו מלאכה אחרת כשר. רבי בא בר זבדא רבי אבהו בשם רבי לעזר הלכה כרבי יודה דמתניתא. איקלם רבי בא בר זבדא דמר שמועה משום דזעיר מיניה.

תני

אמר ר"ה מ"ח מפריחי יונים כר"ח ר"ל דקאי על המתניתין דמס' ר"ה פ"ק ה"ז דקחשיב לעדות החודש מפריחי יונים כו' ח"ל ד"ה היח כח ה"ל הכח כר"ה ח"ר יוסי יודעין הי' שפסולין מעדות ממון. מה בח להעיד חלח כשם שפסול מעדות ממון כך פסול מעד"נ ועדי החודש כעד"נ חינון בתמי' וע"כ דכד"מ דמיח וע"כ חתיח מתניתין דר"ה דקחשיב לכל הנך דמתניתן דידן דפסולין לעדות החודש חתיח כד"ה. ע"ז פריך והתנינן זה הכלל כל העדות שחין חשה כשרה להן חף הן חינן כשרין לה. מחן תניתה רבנן כיון דמוקמת מתניתין דר"ה כד"ה חף כרבנן ח"כ סיפח נמי כד"ה היח חף לרבנן ע"ז קשה רבנן כר"ח מודין ליה בתמיה הח פליגין עלוי דהח חיכח ד"נ דנשים פסולין והם כשירים לה לרבנן והחיך תימר דמתניתין דר"ה חתיח כד"ה משום דמודין כד"מ ח"כ קשה מהסיפח דקתני זה הכלל כל עדות שחין חשה כשירה להן החיך חפשר למימר דרבנן תני לה. כן פי' הק"ע ז"ל במס' ר"ה פ"ק ה"ז עיי"ש ר"י בשם ר"ח המר כולה כר' חליעזר דחפילו ההיח דסנהדרין כר"ח דחילו לרבנן כשר היח חף בעדי ממונות וחתיח חילין פלוגתח כחילין פלוגתח דתני ע"ז פסול כו'. כד"ח שנמלח זומם בד"נ חבל חם נמלח זומם בעדי ממונות כו' ותייח דר' יוסי כרבנן ודר' מחיר כר' חליעזר חליבח דר' יוסי דסבירח ליה דפליגי בהפסול בעדות ממון חם פסול בעד"נ:

א"ר יהודח חימתי בזמן שחין לו חומנות חלח היח. כו' הי' יושב ובטל ממלחכתו כ"ש שבוע כיון שבחת שביעית התחיל מפשיט חת ידיו וליתן בפירות כו' חם יש עמו מלחכה חחרת כשר כו' חבל חם היה יושב ועוסק במלחכתו כ"ש שבוע כו' חע"פ שחין עמו מלחכה חחרת מותר פי' דכיון דחיכח חד לד חו הי' עוסק במלחכתו חו יש לו מלחכה חחרת ע"ז חמר ר' בח בר זבדי ר' חבוה בשם ר"ח הלכה כר"י דמתניתן חקלם כו' ומפרש הגמרח דילמח קחמר ר"י דמתניתין תיבת דמתניתן. מחי כינה חיכח בו ומפרש תני ר"ח להומרח [וכן חיתח בסנהדרין פ' שלישי] החיך עבידח הי' יושב ועוסק במלחכתו כו' חם יש עמו מלחכה חחרת מותר חבל חם לח הי' עוסק במלחכתו כו' חע"פ שיש עמו מלחכה חחרת חסור [וכן הגירסח בשנית חליהו ז"ל] וסבירח ליה דבעינן תרוייהו

חזרת ממון. דוקח שלריך לחלק לעניים מה שחסף מהן ולח מהני חזרת דברים שחומר שלח יוסיף לעשות עוד: והחמסנין. דיהבי דמי בעל כרחן דבעלים ופסליגהו רבנן: והגזלנין. לחו גזלנין ממש דפסולין מן התורה הן חלח בהני דחית בהו גזל מפני דרכי שלום בלבד כגון מליחת חרש שוטה וקטן וכיולח בהן: ובלבד ברועה בהמה דקה. רועין שחמרו בבהמה דקה חמרו לפי שהן עשוין להשתמט ורלים לשדות חחרות חבל גסה חפשר לשומרה: מחן תנח מפריחי יונים. דפסולין הן: ר' ליעזר היח דתנינן תמן. בפ"ב דעדיות שלש' דברים חמרו לפני ר"ע שנים משום ר' חליעזר יולחת חשה בעיר של זהב ומפריחי יונים פסולין לעדות ומתני' דר"ה כר' חליעזר היח כדחמר התם וכדלקמן: עוד הדח דסנהדרין כר"ח. חם מתני' דהכח נמי חליבח דר"ח מתנינן לה: ח"ל דברי הכל היח. כדמפרש וחזיל: הכח. כלומר בר"ה וחגב דגרים ליה הכי שם נקיט לה נמי הכח כן כדרך הש"ס הזה דהכח בר"ה הוח דחמר ר' יוסי דחליבח דר"ה מיתניח דכל עדותו של ר"ח הוח לענין עדות נפשות כדמסיק: יודעין היינו. בלחו עדותו של ר"ח שפסול הוח מעדות ממון דחשוד על ממון הוח: מה בח להעיד. ר' חליעזר חלח דכשם שפסול הוח לעדות ממון כך פסול לעדי נפשות דלח תימח נפשות חמירח ליה ולח חשדינן ליה קמ"ל ועדות החדש כדין עדות נפשות הוח דלחו לעדות ממון קמסהדי והלכך מוקי למתני' דר"ה כר"ח דס"ל פסול הוח לכל עדות שבעולם חבל הכח בסנהדרין דבעדות ממון מיירי דברי הכל היח: דתנינן. והח דתנינן התם בסיפח דמתני' זה הכלל כל עדות שחין חשה כשרה לה חף הן חינן כשרין לה דמשמע חבל עדות שהחשה כשרין לה כגון להעיד לחשה שמת בעלה וכן על סוטה שנטמחת שלח תשתה וכן בעגלה ערופה רחיתי חת ההורג שלח יהיו עורפין דבכל חלו החשה כשרה להעיד חף הן כשרין לה ומני היח הסיפח דמתני': ומחן תניתה רבנן. היח דחלו לר"ח פסולין הן לשחר עדיות כמו מפריחי יונים דקתני חליביה ברישח דחפי' עדות דלחו ממון הוח פסול: רבנן כר"ח מודין ליה ופליגי עלוהי. ומתמה הש"ס חי רבנן מודו ליה חו פליגי עליה וכלומר דהח מכיון דמוקמיח לרישח דמתני' דהתם כר"ח שמע מינה דפליגי רבנן עליה וסבירח להו דלח מיפסל חלח לעדות ממון וח"כ היכי מוקמת לה לסיפח דמתני' כרבנן רישח כר"ח וסיפח כרבנן בתמי' ועוד דלרבנן דפליגי עליה לח מלינן לחוקמי הסיפח חליבייהו כלל דהיכח קתני זה הכלל כל עדות שהחשה כשירה וכו' הח חיכח עדות נפשות שחין החשה כשרה לה והן כשרין לה: ר' יונה בשם רב הונח. לח תוקמי הסיפח כרבנן חלח כולה מתני' כר"ח דמודה ר"ח דפסולי עדות מדרבנן חלו כשירין הן לחלו עדיות הוחיל והחשה כשרה לה ולח הוסיף בעדותו חלח בעדות דלחו ממון וגם החשה חינה כשירה לה: וחתייח חילין פלוגתח. דר"ח ודרבנן כחילין פלוגתח דר"מ ורבנן דלקמיה: דתני. בתוספתח דמכות סוף פ"ק: פסול מכל עדיות שבתורה. חפי' לח הוזם חלח בעדות ממון פסול הוח גם לעדות נפשות ולח חמרי' דנפשות חמירח ליה ולח חתי למישקר: חין פסול חלח מחותה עדות בלבד. מענין של חותה עדות והוח לממון חבל לח נפשות דחמירח ליה וכרבנן ור' מחיר ס"ל כר"ח: רבי שמעון חומר וכו'. השתח מהדר לפרושי סיפח דהתוספתח דמכלתין דלעיל: היך עבידח. היחך חנו יודעין זה ובחיזה ענין חמר ר' יהודה לחלק בין יש לו חומנות חחרת חו לח: היה יושב וכו'. בזה דוקח חמר חם יש לו מלחכה חחרת הוח דכשר וחם לחו פסול וכלומר לזה כיוון ר' יהודה לפוסלו דהח כל שני שבוע יושב ובטל הוח וח"כ חין לו מלחכה חחרת בכל זמן חלח זו של עבירה ופסול חבל חם היה עוסק במלחכתו בכל זמן חע"פ שחין עמו מלחכה חחרת עכשיו בשביעית כשר הוחיל שחינו עוסק כל ימיו במלחכת עבירה דבשחר שני שבוע עוסק במלחכתו הוח: הלכה כר' יודה דמתניתח. דחם חין לו חומנות חחרת פסול: חיקלם ר' בח. נתקלס ושבח היח לו דחמר שמעתתח משום ר' חבהו והוח הוי זעיר מיניה:

תני

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"ב מעדות הל' ח סוש"ע חו"מ סי' לד ס"יב

יג
ב מיי' שם פ"י הל' ד טוש"ע שם סעיף יג

יד
ג ד מיי' שם פ"ב הל' א עוש"ע שם ס"ח

מסורת הש"ס

(עדיות פ"ב)

(תוספתא דמכות פ"ק)

ע' בסנהדרין כז

(שביעית פ"ז)

מראה הפנים

אמר ר' חבהו ובלבד ברועין בהמה דקה. בתם דף כ"ה ע"ב קחי המסקנח כרבח דחמר רועה שחמרו חחד בהמה דקה וחחד בהמה גסה כ"ח במגדלין הוח דוקח בבהמה דקה וכח"י וי"ב לפרש דר' חבהו דהכח נמי במגדלין חיתמר: דתני. עד זומם פסול מכל עדיות שבתורה. ברייתח זו הובחה שתם דף כ"ז ע"ח והמסקנח כר"מ הוחיל ושתם לן תנח במתני' דר"ה כר"מ ובמסקנח דהכח דמוקי לכולה מתני' כר"ח ור"ח כר"מ וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ' מהל' עדות שכתב ונפסלו לכל עדות שבתורה:

תני

תורה אור

תני ר' חיי לחומרא היך עבידא יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אף על פי שיש עמו מלאכה אחרת פסול. לא בדא *ר' בא בר זבדא רבי אבהו בשם ר' לעזר הלכה כר' א יהודה דמתני'. תמן ר' בא בר זבדא דמר שמועה משום זעיר מיניה אוף הכא כן. א"ר יוסי בי ר' בון תמן אין מלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת. בראשונה כשהיתה המלכות אונסת ב *הורי ר' ינאי שיהו חורשין חרישה הראשונה. חד מומר לעכו"ם הוה איעבר בשמיטתא חמתון רמיין קובעתיה. אמר לון האסטו שרה מרדה. שרא לכון מירמא קובעת. א"ר יעקב בר זבדי קשיתה קומי רבי אבהו לא כן אמר זעירא ורבי יוחנן בשם רבי ינאי. רבי ירמיה ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק *נמנו בעליית בית נתזה בלוד. על התורה מניין אם אמר עובד כוכבים לישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה חוץ מע"א וגילוי עריות ושפיכות דמים ג יעבור ואל יהרג. הדא דתימר בינו לבין עצמו אבל ד ברבים אפילו על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולוליינוס אחיו שנתנו להן מים בכלי זכוכית צבועה ולא קיבלו מהן. אמר לא אתכוין משמדתהון אלא מגבי ארנונין. כמה הן רבים רבנן דקיסרין אמרין עשרה דכתיב °ונקדשתי בתוך בני ישראל. ר' בינא זעירא חמוניה פרי חורי חמרא בשבתא. ר' יונה ור' יוסי הורון למפי לארטיקנס בשובתא. א"ר מני קשיתה קומי ר' יונה אבא ולא כן א"ר זעירא ר' יוחנן בשם ר' ינאי רבי ירמיה רבי יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק נמנו בעליית בית נתזה וכו'. לא אתכוון משמדתהון אלא איתכוון מיכול פיתא חמימא. כמה הן רבים רבנן דקיסרי אמרי ה עשרה דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל. ר' אבונא בעי רבי אמי עכו"ם מהו שיהו מצווין על קידוש השם. אמר ליה ונקדשתי בתוך בני ישראל *ישראל מצווין על קידוש השם ו ואין העכו"ם מצווין על קידוש השם. רבי ניסי בשם רבי לעזר שמע לה מהדא

לדבר

°ויקרא כב

פני משה

תני ר' חייה לחומרא. הא דפירשו לעיל לדברי ר' יהודה לחלק בין עסוק במלאכתו בשאר שני שבוע או לא ור' חייא לא תני הכי אלא לחומרא. כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' דאפי' עיסק במלאכתו כל שני שבוע ובשביעית הוא פושט את ידו ליסא וליתן בפירותיה לעולם פסול הוא ואע"פ שיש לו מלאכה אחרת: לא בדא וכו' תמן וכו'. חדא קושיא היא ובפ"ד דשביעית גרסינן לה וכל הסוגיא ומקלתה בפ"ז שם והתם שייכא האי קושיא ואגב תני לה הכא דהתם תנן שדה שנתקוצה תזרע במוצאי שביעית שניטייבה שנחרשה שתי פעמים בשביעית כדמפרש לקמן שבשעת האונס מיירי שהתירו להם חכמים לחרוש פעם א' ולזרעה בשביעית כדי לפרוע מנת המלך ומפני שזה חרשה שתי פעמים קנסוהו חכמים ולא תזרע במוצאי שביעית ופריך התם מעיקרא ולא בדא אמר ר' בא הלכה כר' יודה דפסול הוא בזמן שאין לו אומנות אחרת ולר' חייא לעולם פסול הוא אלמא דלא התירו חכמים שום פעם לעשות מלאכה וליסא וליתן בפירות שביעית ואמאי קתני שניטייבה דוקא: תמן. מסקנת הקושיא היא דהתם קלסו לר' בא דאמר משמעתא מסמיה דזעיר מיניה אלמא דכן הלכה וא"כ אוף הכא כן. ומשני רבי יוסי בר' בון תמן שאסרו בשאין המלכות אונסת ברם הכא במתני' דשביעית בשהמלכות אונסת מיירי ולפיכך התירו חכמים לחרוש פעם אחת: כשהיתה המלכות אונסת. לפרוע המס הורי רבי ינאי שיהו חורשין חרישה הראשונה שרגילין בכל שנה לחרוש בשביעית ולזרע: שיהא להם ממה לפרוע מס המלך: חד מומר לעכו"ם הוה איעבר בשמיטתא. היה עובר בשביעית והיו היהודים חורשין בשדה: חמתון רמיין קובעתיהו. שכשראו אותו התחילו להשליך כלי המחרישה' מעל פני החרישה ולכסותם שלא יראה אותם חורשין ויוכלו להשמיט עצמן ממס המלך שיאמרו אין להם ממה שיפרעו והוא ראה אותן עושין כן. קובע מלשון צנה ומגן וקובע ישימו עליך סביב ביחזקאל כ"ג: אמר לון האסטו. לשון מקרא הוא בדניאל ג' ענה נבוכדנצר ואמר להון הצדא ופירושו וכי כן הדבר ואמת הוא: שרה מרדה. התחילו אתם למרוד ולא לפרוע מס המלך והתחילו אתם להשליך ולהסתיר כדי להשמט מהמס א"כ רמיון קובעתיה שהרימו הגדר סביב השדה בכדי שלא יוכלו להכנס שם הרוצין לחרוש כדי שלא יהו חורשין בשביעית ועל זה אמר המומר אתם מתחילין למרוד במלך שלא לחרוש ולא תפרעו מנת המלך ועיקר: קשיתה קומי רבי אבהו. על הא דהתיר ר' ינאי לחרוש בשביעית ולא כן אמר זעירא וכו' דנמנו דעל התורה כולה לא יעבור אם הוא ברבים כדמפרש ואזיל: הדא דתימר. מסקנת הקושיא היא *דבשלשה אלו אמר יעבור ואל יהרג דוקא בצינעה ואם הוא בינו לבין עצמו אבל ברבים ובפרהסיא אפי' על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולוליינוס דמס' תענית שאפי' על דבר קל שנתנו להם מים לשתות בכלי זכוכית צבועה שם עכו"ם בתוכה ולא קיבלו מהן וקדשו השם על זה והיכי עביד ר' ינאי הכי להתיר ברבים: אמרי. שאני הכא דלא התכוונו משום גזירת שמד עליהן שיחרשו בשביעית ולעבור על התורה אלא בשביל הנאתן נתכוונו כדי להגבות ארנונין והמס מהן ובכה"ג מותר בשאר כל התורה: עשרה. אם הוא בפני עשרה מישראל אל יעבור אפי' על מצוה קלה ויקדש שם שמים כדכתיב ונקדשתי וגו' וילפינן בפ"ק דעשרה הן: חמוניה פרי. ראו אותו שהיה רץ אחר החמור בשבת שכפוהו עכו"ם להיות מחמר אחריו: הורון למפי. הורה להם לאפות לחם בשביל ראש החיל וחיילות שלו בשבת: ולא כן וכו'. כדלעיל ומשני שלא נתכוונו אלא להנאת עצמן לאכול פת חמה: עכו"ם מהו שיהו מצווין על קידוש השם. לפי שמוזהרין על עכו"ם הן ואם אומרים לו עבור ואל תיהרג אם מצוה עליו לקדש את השם:

לדבר

קרבן העדה

תרוויהו שיהא עסק במלאכתו ושיהי' לו מלאכה אחרת לא בדא פי' לא בזה הלכה כר"י אלא הלכה כר"י דמתניתין לקולא ולפום כן כצ"ל ר' בא בר זבדא בשם ר"א הלכה כר"י דמתניתין לקולא לאפוקי מהא דר"י דתני ר"ח ושאל אוף הכא כן פי' הגר"א ז"ל בשנו"א משמע דשאל אם גם במתניתן דידן הלכה כר"י או לא ע"ז אמר תמן אין המלכות אונסת פי' במתניתן דידן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת ברם כמתניתן דידן פי' במס' סנהדרין המלכות אונסת. ולשון תמן הוא בירושלמי כמה פעמים והתם במס' סנהדרין. איכא האי סוגיא ג"כ ושם קרי מתניתן דהכא תמן ודרך הירושלמי להעתיק הסוגיא כלשון הנשנה שם. א"נ הא דשאל אוף הכא כן פי' במתניתן דידן דר"י מתיר לקח כדרכו ובלבד שלא תהא אומנתו לכך אם יש לו אומנות אחרת נ"כ דיושב ועוסק במלאכתו אם מותר אפילו שלא בהזדמנות כמו בשביעית או לא ומסיק דהא דהתירו התם בשביעית משום דהמלכות אונסת דצריך לפרוע המס ברם הכא אין המלכות אונסת ועיין בתוס' ד"ה והוא במס' שביעית פ"ד:

בראשונה כשהיתה המלכות אונסת הורה ר' ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה פי' דדרך לחרוש ב' פעמים פעם הראשון ליטול הקוצין ובפעם השניה שילמח הרבה כדאיתא במס' שביעית והורה ר' ינאי לחרוש פעם הראשון בלבד כדי שלא תצמח הרבה אך מה שצריך לפרוע מס המלך ועיי' בדברינו ברידב"ז פ"ד דמס' שביעית:

טייב

עין משפט נר מצוה

טו
א טוש"ע חו"מ סי' לד סי"ג

טז
ב מיי' פ"א משמטה ויובל הל' יא

יז
ג ד מיי' פ"ה מיסודי התורה ה"ב ג סמ"ג עשין ה טוש"ע יו"ד סי' קנז סעיף א

יח
ה מיי' שם פ"ה הל' ב סמ"ג שם טוש"ע יו"ד שם

יט
ו מיי' פ"י ממלכים הל' ב

מסורת הש"ס

(שביעית פ"ד)

סנהדרין ט

שם פד

שם פ"ג

*נ"ל דתוך שלשה אלו

מראה הפנים

תני ר' חייא לתומרא. ובשביעית גרים תני ר' יודה לתומרא וכתני' אידך הוא וכן נראה דשם תני ר"ת כתוספתא הוא והתם גרים כברייתא דלעיל איזהו תגר שביעית כל שיושב ובטל כל שני שבוע וכו'. ולכאורה היה נראה דהא נמי פליגי דלברייתא דלעיל גם בשביעית קאמר ר' יהודה דאם יש לו אומנות אחרת כשר וכן הוא בתוספתא בהדיא ובשלן היה ר' יהודה אומר בזמן שאין להם אומנות אחרת הרי אלו פסולין ולתניא אידך דר' יהודה דמתמיר בשביעית ואפי' עוסק במלאכתו וכו' ואע"פ שיש עמו מלאכה אחרת עכשיו פסול ולפ"ז דברי ר' יהודה דמתני' אמסתק בקושיה היא דקאי וכן על מפריחי יונים לכך פירושא דמין שחוק הוא אבל לא על שביעית וכן נראה מדברי התוס' דף כ"ו ע"ב ד"ה הלכה כדברי יהודה דמשכר שיש לו אומנות שלא הוא וכן הלכה דמסתק בקושיה לאו אסמכתא היא וכו'. וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' עדות הלכה ד' בזה שלא כתב וכוה שלא תהיה לו אומנות אלא הוא כ"א במסתק בקושיה ונמצא שכתב שם בסוחרי שביעית במי אדם שיושבין בטילים וכו' ככר כתב הכ"מ דלגירסא דמילתא נקט. אבל אסור הוא לעולם כיון שאין אונס ודמוכח מהכא להך תני' אידך. ובענין שכאן כתב הוא ז"ל שהוא אבק גזל ובפ"ו מהל' גזילה על' ו' כתב שהוא גזל מדבריהם אפשר לומר שדעתו כדעת התוס' לחלק בין השותקים באמנה דהוי כאסמכתא ובהכי מיירי בהל' גזילה שכתב ועושים תנאי ביניהם וכו' וכאן לא כתב אלא בענין פסולי עדות ואפי' אין בו משום אסמכתא אלא אבק גזל בעלמא פסול הואיל ואינו עוסק ביישוב של עולם: לא אתכוון משמדתהון אלא מגבי ארנונין. וכרבא סוף פ' בן סורר ומורה דבהנאת עצמן שאני וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מיסודי התורה הלכה ב' דבשאר עבירות ושלא בשעת גזרה אם מתכוין להנאת עצמו יעבור ואל יהרג אפי' בפרהסיא: שמע לה מהדא לדבר הזה יסלח ה'. דמקרא קמא איכא למידחי דלגופיה איצטריך דברבים מחויב בישראל לקדש השם אפי' בשאר עבירות היכא דמתכוין כעובד כוכבים להעבירו על המצוה כדדרים הכא לעיל וכן התם בסוף פרק הנזכר והבעיא היא בבנ"נ על ע"ז. ומהכא מוכח הוא כגירסת התוספות וכפירושם דנפשטה הבעיא דאין בן נח מצווה על קידוש השם כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מלכים הלכה ב' וכמו שהוכיחו שם שלאמר לו אתה לך לשלום:

אילו

עין משפט
נר מצוה

ב
א מיי' פי"ג מהל' עדות הל' ג סמ"ג לאוין רטו טוש"ע חו"מ סי' לג ס"א סגל שם ע"ש
בא
ב מיי' פי"ד שם הל' א סמ"ג שם טוש"ע חו"מ שם סעיף יב

טייב בזה"ז מהו דאימתי גזרו במתניתן על הטיוב שנטייבה אסור לזורעה הנ"מ בשביעית דאורייתא אבל בזה"ז לא שמעינן דגזרו רבנן ואפילו דלא שמענו שעמד בית דין וביטל הגזירה ראשונה מכ"מ לא בעינן לבטל כיון דמדרבנן הוא בזה"ז ולא התקינו עוד הפעם שנטייבה לא תזרע מגיה תזרע ע"ז סבירא ליה לר' ירמיה דמותר לזורעה ופריך לי' ר' יוסי והא כיון דתקנו רבנן כעין דאורייתא תיקון דהא לוקה ופסול לעדות. ומשני כאינש דשמע כו' אמר ר' חזקי' אי תותבת קומי ר' ירמי' וכי איזה ב"ד עמד ובטל דהא צריך ב"ד לבטל הגזירה וכ"ז דלא עמד ב"ד וביטל לא נתבטל הגזירה ממילא וע"ז אומר חיילי' דר"י והי' כתיב בר"ח חיילי' דר"י והי' סובר המדפים דהיא ר' ירמי' ובאמת היא ר' יוסי בר פלוגתא דר' ירמיה דס"ל דכל זמן דלא עמד ב"ד ובטל להגזירה לא נתבטל הגזירה ממילא ולא אמרינן כיון דהוי מדרבנן בזה"ז הוי גזירה לגזירה דהא בת ישראל שבאת להדליק כו' לא עמד ב"ד וביטל כמה דתימר תמן לא עמד ב"ד וביטל אפילו לקולא וכן הכא לחומרא לא עמד ב"ד וביטל ודכוותי' מאימתי אדם זוכה בפירותי' בשביעית פי' בזה"ז דהוה הפקר מדרבנן ואם עבר וזכה בהם הוי בזה"ז כמו בעבר וטייבה דלר' ירמי' שרי וכן בעבר וזכה בהם בזה"ז הוי זכייתו זכיה ובדיעבד אין מוציאין מידו ע"כ סבר ר' ירמי' משיתן לתוך כליו ר' יוסי סבר מימר אפילו נתנם בתוך כליו לא זכה בהם דהוא סבר מימר דאינון דידי' ולית אינון דידיה דאין זכי' באיסורי הנאה אפילו בזה"ז אפילו בדיעבד:
ר"ה

תורה אור

°לדבר הזה יסלח ה' לעבדך וגו'. ישראל מצווין[מלכים ב ה] על קידוש השם ואין העובדי כוכבים מצווין על קידוש השם. רבי בא בר זמינא הוה מחיט גבי חד בר נש ברומי אייתי ליה בשר נבילה אמר ליה אכול א"ל לי נא אכיל. א"ל אכול דלא כן אנא קטיל לך. א"ל אין בעית מיקטול קטול דלי נא אכול בשר נבילה. א"ל מאן מודע לך דאילו אכלתה הוינה קטלין לך. אי יהודי יהודי אי ארמאי ארמאי. אמר רבי מנא אילו הוה רבי בא בר זמינא שמע מיליהון דרבנן מיזל הוה בהדא. טייב בזמן זה מהו ר' ירמיה סבר מימר בטל הדין בטלה גזירתא. ר' יוסי סבר מימר לעולם הגזירה במקומה עד שיעמיד בית דין אחר ויבטלה. ודכוותה מאימתי אדם זוכה לפירותיו בשביעית ר' ירמיה סבר מימר משיתנם לתוך כליו רבי יוסי סבר מימר אפילו נתונים בתוך כליו לא זכה סבר דינון דידיה ולית אינון דידיה. רבי מנא כד עאל פרוקלא בציפורי הורי מפקא נחתומיא בשוקא. רבנין דנוה הורו מפי המיע בפיסחא. א"ר יוסי בי רבי בון °אני פי מלך שמור אני פי מלך[קהלת ח] מלכי המלכין אשמור שאמר לי בסיני °אנכי[שמות כ] ה' אלהיך. ועל דברת לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. שבועת אלהים לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. כד כד הזה נבוא ההוא גברא והחן כלבא שניהן שוין. רב יהודה בשם רב הלכה כרבי יהודה:

הלכה ו מתני' ואילו הן [א] הקרובים אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו וחמיו ואגיסו הן ובניהן וחתניהן וחורגו לבדו א"ר יוסי זו משנת ר' עקיבה אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשיו וכל הקרוב לו באותה שעה [ב] היה קרוב ונתרחק כשר ר' יהודה אומר אפילו מתה בתו *ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב: **גמ'** מכיון דתנינן אחיו מה צורכה למיתני אחי אביו לומר בנו וחתנו *של חתן אחי אביו.

מכיון

מסורת הש"ס
*נ"ל אם יב: סנהדרין כח.

לדבר הזה יסלח ה' לעבדך. בבא אדוני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי בית רמון. ונעמן קבל עליו שלא לעבוד עכו"ם והודה לו אלישע ואמר לו לך לשלום ש"מ שאינן מצווין על קידוש השם: הוה מחיט. היה תופר בגדים אצל עכו"ם אחד ברומי ונתן לו בשר נבלה וא"ל אם תקטול אותי ואיני אוכל בשר נבלה: מאן מודע לך. מי הודיע לך הדבר ואני לא באתי אלא לנסות אותך ואם היית אוכל הייתי הורגך אם יהודי צריך להיות יהודי או ארמאי ארמאי: שמע מיליהון דרבנן. דאמרי לעיל דבצנעא יעבור ואל יהרג בשאר עבירות: מיכל הוה בהדא. וכן הוא בשביעית. היה אוכל והיה נהרג ולטובתו היה שלא שמע זה: טייב בזמן הזה מהו. התם קאי דבשדה שניטייבה קנסוהו רבנן שלא תזרע במוצאי שביעית ובעי אם גזירת חכמים עדיין במקומה עומדת ואפי' בזמן הזה: בטל הדין בטל גזירתא. כלומר שבזמן הזה בטל זה הדין מפני שבטלה גזירת חכמים בענין זה וכעין דאמר בשביעית דלא גזרו אלא על הגדר שהוא יכול לעמוד בו: ר' יוסי סבר מימר. דלא היא דלעולם הגזירה שגזרו חכמים באותה הזמן במקומה עומדת עד שיעמוד ב"ד אחר ויבטלה ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ומנין: ודכוותה. דפליגי ר' ירמיה ור' יוסי בהא: משיתנם לתוך כליו. זוכה הוא ואע"פ דלכתחלה אסור ללקט פירותיו בשביעית דהפקר לכל הן אם ליקט ונתן לתוך כליו זכה: ר' יוסי. פליג דלא זכה דבטעות הוא דסבר דאינון דידיה אבל לי' אינון דידיה דרחמנא אפקרינהו: פרוקלא. שם שר אחד. בע"ז פ"ג שאל פרוקלוס בן פילוספוס את ר"ג: הורי מפקא נחתומין בשוקא. שיוציאו הנחתומין את הלחם בשוק בשבת למכור לחיילותיו מפני האונס: דנוה. שם מקום והם הורו לאפות חמץ בפסח לעובדי כוכבים מפני האונס וכדאמרי' לעיל דלהנאת עצמן מותר מפני האונס בשאר עבירות: אני פי מלך שמור. איידי דאיירי לעיל בקידוש השם מביא להאי דרשה שדרשו רבותינו ז"ל על חנניה מישאל ועזריה מה שהשיבו לנבוכדנצר: ועל דברת שבועת אלהים. ודריש על דברת לא יהיה לך ושבועת על שום לא תשא: כד כד הזה נבוא. הכי גריס לה במדרש חזית בפסוק יונתי בחגוי הסלע. ונוטריקון של נבוכדנצר הוא וכדאמר התם דדריש תיבת למלכא נבוכדנצר בשאר דברים אתה למלכא במסים ובארנוניות אבל לדבר הזה ככד הריק ומשמיע קול וכנבוא לשון נבח ככלב הזה: ההוא גברא והחן כלבא שניהן שוין. אלילנו ואין אנו משתחוין לך: הלכה כר' יהודה. דאם יש לו אומנות אחרת ה"ז כשר:

הלכה ו מתני' ובעל אחותו. משום דבעל כאשתו דכתיב ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא והלא אשת דודו היא מכלל דאשה כבעלה: ואגיסו. בעל אחות אשתו: הן ובניהן וחתניהן. ודוקא בנים ובנות שיש להן מאשה זו קרובתו אבל בנים ובנות שיש להן מאשה אחרת אינן חשובין קרובין: וחורגו לבדו. בן אשתו מאיש אחר הוא לבדו חשוב קרוב אבל בן חורגו וחתן חורגו לא. ומיהו אשת חורגו לא יעיד לה דאשה כבעלה. והאחי' זה עם זה בין מן האב בין מן האם הרי הם ראשון בראשון ובניהם זה עם זה שני בשני. ובני בניהם זה עם זה שלישי בשלישי ולעולם שלישי בראשון כשר והא"ל שלישי בשני אבל שני בשני והא"ל שני בראשון שניהם פסולין וכדרך שאתה מונה בזכרים כך אתה מונה בנקבות וכל שאתה פסול לאיש כך אתה פסול לאשתו וכל שאתה פסול לאשה כך אתה פסול לבעלה: אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו. ואין הלכה כמשנה ראשונה: וכל הראוי ליורשו. אינו ממשנה הראשונה ותשלום משנת ר"ע הוא: היה קרוב ונתרחק. כגון חתנו שמתה אשתו קודם שראה עדות זו כשר: ר' יהודה אומר וכו'. ואין הלכה כר' יהודה: **גמ'** מכיון דתנינן אחיו. וקתני הן ובניהן א"כ בן אחי פסול לי ואני לו שאני אחי אביו והשתא מה צורכא למיתני אחי אביו: לומר בנו וחתנו של חתן. ומשני לאשמעינן בנו וחתנו של אחי האב דאע"ג דאיהו גופיה אחי מכללא דאחיו ובנו מ"מ בנו וחתנו לא הוי ידעינן ואשמעינן כמי דאפי' חתנו של חתן פסול. דאי חתנו ממש של אחי האב היינו בנו דהא בעל כאשתו אלא חתנו של בנו או של חתנו ונקט חתנו של חתן לרבותא דאפילו חתן חתנו פסול ולא אמרינן איפלוג דרא ומכ"ש חתן בנו:

מכיון

מראה הפנים

אילו הוה ר' בא בר זמינא שמע מיליהון דרבנן מיזל הוה: הרי מבמע להדיא מהכא דמן הדין אסור להחמיר על עצמו במקום שאמרו יעבור ואל יהרג וכגון הכא דמסתמא בצינעא היה בביתו של העובד כוכבים ור' בא בר זמינא החמיר על עצמו משום שלא שמע מיליהון דרבנן דלעיל והיינו דקאמר ר' מנא דעכשיו היה לטובתו שלא שמע זה הדין שאילו שמע היה עובר כמיליהון דרבנן ולא היה מחמיר על עצמו והיה נהרג מהעובד כוכבים הזה שהיה מתכוין לכך ומכאן סייעתא גמורה לדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ה מיסודי התורה הל' ד' כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. והתוס' בפ"ק דע"ז דף כ"ז ע"ב ד"ה יכול אפי' בפרהסיא וכו' כתבו לסברת ר"י דמכאן דאם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו בר' בא בר זמינא החמיר על עצמו וכ"כ הרא"ש ז"ל שם. ונהו קשה דגמרי מר' בא בר זמינא והבדיא מסיק ר' מנא לאו הכי וקאמר דמזלו היה דלא שמע הדין ולפי הגי' מיכל הוה פשיטא דמוכח דאין רשאי להחמיר על עצמו וכבר כתבתי בכמה וכמה מקומות בדרכו של הרמב"ם לתפוס המסקנא דהאי תלמודא כדתפסו הפוסקים ז"ל ללמוד ממסקנת תלמודא דילן ולא מדברי היחיד ור' מנא כתרא דהאי תלמודא כדמוכח מכמה מקומות ועוד דמיליהון דרבנן הוא דקאמר:

לומר בנו וחתנו של חתן. בכולה סוגיא דהכא דקדק הפ"מ לומר כן וכדפריך בספרים דלגרסא אחר כבר וזה כפי' התוס' ... וכו' ע"ב והאי סוגיא הגא ... ב"ח

מסורת הש"ס

מכיון דתנינן אחי אביו למה לי למיתני אחי אמו דהא קתני אחיו לחוד ובין אח מן האב ובין אח מן האם בכלל א"כ כי קתני אחי אביו נמי הוה ידעינן דגם אחי אמו פסול: לומר בנו וחתנו של חתן אחי אמו. כדלעיל וכלומר דודאי לגופי' לא איצטריך אלא כולא מתני' דקתני מילתא דאתיא מכללא משום בניהן וחתניהן קתני לה ואגב אורחא אשמועינן דחתנו היינו חתן בנו או חתן חתנו וקמ"ל נמי דדורות הבאות מכח קורבת האם כמו הבאות מכח קורבת האב הן : מכיון דתנינן בעל אחותו. וקתני הן ובניהן וא"כ בעל אחותו פסול לי ולבני והיינו בעל אחות אביו ולמה לי תו למיתני בעל אחות אביו : לומר בנו וחתנו וכו'. דאע"ג דאיהו גופיה הוה נפקא מכללא מ"מ משום בנו וחתן בנו וחתן חתנו איצטריך : מכיון דתנינן בעל אחות אביו וכו'. סנהדרין כח כדלעיל וקמ"ל דקורבת האם כקורבת האב הוו לכל הני דורות ואף לענין בעל כאשתו : והתנינן חורגו לבדו. קס"ד לאפוקי אשתו קאמר ומסיק הקושיא רב אמר וכו' כלומר דאיהו הוא דפריך לה אם חתן חמותו אסור דהא קתני וחמיו וחתנו וקי"ל אשה כבעלה וא"כ גם חתן חמותו אסור לו להעיד וקס"ד דאפילו אתנה שיש לה מבעלה הראשון וכגון יעקב שם שנשא רחל ויש לו בת מאשה אחרת וכן לרחל בת מבעלה הראשון ולקח ראובן את בת יעקב ושמעון את בת רחל והוי ליה שמעון חתן חמותו של ראובן ונשיהם אינן אלא חורגות זו לזו והרי איתפלג כל כך ואפ"ה אמרת דשמעון פסול הוא לראובן וכן הוא לו וא"כ מכ"ש דבעל חרגתו יהיה אסור לו דלא איתפלג מכח קורבת אבתו כמו אלו ואמאי קתני חורגו לבדו דמשמע אבל לאשתו כשר הוא וכן לבעל חרגתו : תיפתר. ומשני דלא היא ולא כדקס"ד דאפילו בחתן חמותו שיש לה מבעלה הראשון מיירי אלא תיפתר דיש לה בנים וחתנים ממנו מחמיו שלו הוא וכלומר דלמ"ד דחורגו לבדו דקאמר במתני' להפוקי אשתו היא א"כ בן וחתן חמותו כמי מפרשינן דוקא בבנים וחתנים שיש לה מבעלה שהוא חמיו ולדידיה אמרינן בחורגו וחרגתו בעל כאשתו ואשה כבעלה ולקמן בעי לה ומסיק לה : אגיסו. דקתני במתני' :

מכיון דתנינן אחי אביו מה צורכה למיתני אחי אמו לומר בנו וחתנו של חתן אחי אמו. מכיון דתנינן בעל אחותו מה צורכה למיתני בעל אחות אביו לומר בנו וחתנו של חתן בעל אחות אביו. מכיון דתנינן בעל אחות אביו מה צורכה למיתני בעל אחות אמו לומר בנו וחתנו של חתן בעל אחות אמו. והתנינן חורגו לבדו. רב אמר אם חתן חמותו אסור בעל וחרגתו לא כל שכן. תיפתר שיש לה בנים וחתנים ממנו. אגיסו אית תניי תני יש לו בנים וחתנים אית תניי תני אין לו בנים וחתנים. מאן דמר יש לו בנים וחתנים ממנה ומאן דמר אין לו בנים וחתנים ממקום אחר. רב נפק למיתרי משכון לרבי חייה רבה עבר בחד אתר ואשכח רבי יוחנן יתיב ומקשי תנינן חורגו לבדו אשת חורגו מהו בעל חורגתו מהו. אשה א *כבעלה ס ובעל כאשתו. וקמת אשת חורגו כחורגו והבעל כאשה. רב חסדא בעי דור שלישי מהו שיהא מותר באשת ראשון [ז]משה מהו שיהא מותר באשת פינחס. ריש לקיש אמר מקבלין דור שני ודור שלישי מדוחק רבי יוחנן אמר אפילו מריוח. כהדא אגיסיה דרב הונא הוה ליה דין עם חד בר נש אמר כל מה דרב הונא אמר אנא מקבל עלי. שמע רב הונא ואמר כהדין. יודעני כשם שאמרו מלמעלן כך אמרו מלמטן. רב ירמיה בשם רב *הלכה כרבי יודה :

הלכה ז מתני'

האוהב והשונא אי זהו האוהב זה שושבינו והשונ' כל שלא דיבר עמו שלשת ימים באיבה אמרו לו לא

אית תניי תני דגיסו יש לו בנים וחתנים גם כן לענין פסול דכמו שהוא פסול לו כך בניו וחתניו פסולין : ואית תניי תני אין לו בנים וחתנים. לפסול אלא דגיסו דקתני לבדו הוא ומפרש הש"ס דלא פליגי דמ"ד יש לו בנים וחתנים לאסור הייני ממנה מאחות אשתו ומ"ד דאין בנים וחתנים בכלל איסור היינו ממקום אחר באלו שיש לו מאשה אחרת : רב נפק למיתרי משכון לר"ח רבה. הלך לתור איזה מקום שכונה בשביל ר"ח רבה ובא למקום אחד ומצאו לר' יוחנן דיושב ומסתפק בזה אם חורגו לבדו דתנינן לאפוקי אשתו וכן לבעל חרגתו כשר הוא או דנימא גם בדין זה אשה כבעלה ובעל כאשתו: וקמת. המסקנא ביניהם דאמרינן בחורגו אשה כבעלה ובעל כאשתו ולבדו דקתני במתני' להוציא בניו וחתניו קאמר : דור שלישי מהו שיהא מותר באשת ראשון. אם מותר השלישי להעיד לאשת הראשון וכן איפכא כדמפרש ואזיל אם משה מותר להעיד לאשת פנחס שהוא השלישי ואם אמרינן בראשון בשלישי אשה כבעלה : מקבלין דור שני ודור שלישי מדוחק. ע"פ הדחק מכשרינן בדור שני בראשון בשני וכן בראשון בשלישי דוקא אם הוא ע"י הדחק כשר : ר' יוחנן אמר. אפילו מריוח שלא בשעת הדחק כשרין הן : כהדא. אמתני' קאי היה קרוב ונתרחק כשר כהדא עובדא דגיסו דרב הונא היה לו דין עם אחד וגיסו של רב הונא קרוב ונתרחק הוה והלכך אמר כל מה דאמר רב הונא מקבל אני עלי מפני שכשר לדון לי הוא : שמע רב הונא ואמר. ג"כ כזה שהוא כשר לו : יודע אני כשם שאמרו מלמעלן. כלומר דפשיטא הוא כשם שאמרו דין זה בדור שהוא מלמעלן כגון שמתה בתו דבהכי איירי מתני' מדפליג ר' יהודה ואמר אפי' מתה בתו וכו' אלמא דבדור מלמעלה שהיה חתנו ונתרחק ס"ל לת"ק דכשר א"כ ודאי כך אמרו בדור מלמטן בתרי גיסי ומתה אשתו של א' מהן דקרוב ונתרחק הוא וכשר:

הלכה ז מתני' האוהב והשונא. סיומא דדברי רבי יהודה הוא : איזהו האוהב זה שושבינו. שהי' רעהו בימי חופתו פסול כל ימי החופה : לא

עין משפט נר מצוה

כב

א ב מיי' פי"ג מהלכות עדות הלכה ו סמ"ג לאוין רטו טוש"ע חו"מ סי' לג. סעיף ג

ציון ירושלים

זמשה מהו שיהא מותר באשת פנחס. עי' תומים סי' לג ס"ק ז מ"ש בזה בשם זקינו הגאון מהו' ציון ז"ל ובהגהות הגאון מ' וואלף בהסקאוויין ז"ל שנים אהרן מש שיהא מותר. ועיין מהרש"א זב' ודוק היטב :

מראה הפנים

פ"א כשם שאתי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו והיינו שלישי בשני והפליג הש"ס הכא לומר דלהאי תנא מפרשינן במתני' דחתנו דקאמר היינו חתן בנו כדאמר התם ומוסיף הכא דפי' חתן חתנו דכל כי האי אמרינן בעל כאשתו אליבא דהאי תנא אבל לא קמה המסקנא הכי ואפי' בראשון בשלישי נמי מפיס איכא פלוגתא בין רבוותא וכדלקמן :

אגיסו אית תניי תני יש לו בנים וחתנים וכו'. מכאן למדו המפרשים לדעת הרי"ף ז"ל לומר דאף בראשון בשני אמרינן תרי בעל כאשתו וכמו דבן גיסו מאחות אשתו פסול הוא כן נמי חתן גיסו כדמתלק הכא בהדיא דדוקא מאשה אחרת הוא דאין לו בנים וחתנים אבל מאחות אשתו אף חתנים יש לו וכמו שהביא הוא ז"ל להך דהכא ואפשר שגם שהרי"ף ז"ל הביא לדהכא לא היה דעתו אלא ללמוד בן גיסו מאחות אשתו מכאן כמו שנראה דבזה הוא שחולק על גאון ז"ל וע"ש והביא בעל המאור ז"ל שלוה למחוק וכו' דאף דעת רב האי גאון ז"ל להכשיר בחתן גיסו דוקא ולא בבן גיסו ואין להאריך בזה בשככר מבואר בדברי גדולי האחרונים ז"ל. והרא"ש ז"ל כתב דאפשר דהירוש' פליג אגמרא דידן. ובזה אני אומר דמאחר שהוא ז"ל כתב בלשון אפשר יש לספיר בזה ולומר דגם דעת הש"ס כזה לפי שמסקנא דלקמן הוא כדעת הגמרא דילן דפסקו שם הלכה כר' יוסי בגיסו לבדו והיינו לאפוקי חתן גיסו דאלו בן גיסו פסול משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו הוי וכדפי' רש"י ז"ל וכן יסבור הש"ס דהכא ולקמן כד"ה משה מהו הבנתי דלדעת הסוברים להכרית מכאן דשלישי בראשון פסול הוא א"כ פ"כ דסובר הש"ס לפי המסקנא דבן גיסו מאחות אשתו הוא דפסול אבל לא חתן גיסו וכדעת רוב גדולי האחרונים ז"ל וע"ש :

רב נפק למיתרי משכון. אפשר דמשכון לשון גורות הוא וכגוונא דאמר התם בענין זה רב איקלע למיזבן גוולי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו וכו' והמסקנא דהתם כמסקנא דהכא :

משה מהו שיהא מותר באשת פינחס. מכאן למדו רוב הפוסקים ז"ל דשלישי בראשון פסול וכמו שהביאו התוס' ד"ה רב דאמר כר"א בבא ר"ת דמדקאמר הכא באשת פינחס משמע דלפנחס לא יעיד ור' יוחנן דמכשיר באשת פינחס דוקא הוא דמכשיר מאחר דאיפלג דהא לא אמרי' בזה אשה כבעלה וכן דעת ס"ג וסמ"ג אלא במה שכתב הסמ"ג בלאוין רט"ו בשם ס"ג דכתב מדרבנן הוא דפסול וכתב שם דע"ס הוא וצ"ל מדרב וכן הביא הב"י לשון הסמ"ג והיים מיהו אין להקל בדבר מאחר שחולק בו ר"ת וה"ג ובירושלמי. והרא"ש ז"ל הביא בפסיעות בשם בה"ג דשלישי בראשון פסול מדרבנן וגבי קידושין צריכה גט. ונראה דלדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דמכשרי בשלישי בראשון וסמכו על הא דהכא בפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"א וכן דעת רש"י ז"ל אפשר למר דהם מפרשים להא דאמר הכא ר' יוחנן אמר אפי' מריות היינו דבאשת פנחס לא מיבעיא לן כלל דפשיטא דכשר הוא דהא אפי' בשלישי בראשון גופיה כשר והיינו דקאמר מריות והא דבעו ר' חסדא בהאשת פנחס דוקא משום דלר"ל אפי' באשת פנחס לא מכשרינן אלא ע"י הדחק ומשום פלוגתייהו דר"י ור"ל נקט הבעיא באשת פינחס דלמר לא מכשר אלא ע"י כדהק ולמר כריוח משום דלעולם שלישי בראשון כשר כנ"ל להרץ הא דהכא אליביה דהרי"ף והרמב"ם. והאומר אני דלסוגיא זו ומכ"ש לדעת הפוסקים דפסלי בשלישי בראשון ומפרשי דר' יוחנן דקאמר אפי' מריות באשת פינחס דוקא הוא דקאמר א"כ מוכרח הוא דמסקנת הש"ס דהכא בדין חתן גיסו הנזכר לעיל כמסקנת הש"ס דהתם דכשר הוא ולא אמרי' בראשון בשני תרי בעל כאשתו וזה מדקאמר ר"ל מקבלין דור שני ודור שלישי מדוחק וע"כ אאשתו קאי וכדעתם ז"ל דהבעיא והפשיטות באשתו דוקא הוא ודור שני דקאמר ע"כ א"א לפרש בראשון בשני כחד בעל וזהו בן גיסו דהא לא פליגי אמתני' דקתני בעל אחות אמו ואיהו לבן גיסו בעל אחות אמו הוא וכדלעיל אלא דע"כ אדור ראשון בשני וכתרי בעל כאשתו קאמר וזהו חתן גיסו וקאמר ר"ל דמקבלין מדוחק אפי' כדור שני והיינו בתרי בעל וכדור שלישי בחד בעל נמי אין מקבלין אלא מדוחק ועלה קאמר ר' יוחנן דאפי' מריות מקבלין וא"כ אפי' בדור שני כשר הוא לר' יוחנן ואפי' לכתחילה דהא אכל דברי ר"ל קאי והשתא ע"כ דמוכרח הוא דלר' יוחנן דהכא והלכתא כוותיה לגבי ר"ל דחתן גיסו כשר לכתחלה הוא וזהו ראשון בשני בתרי בעל וכהכרעת רוב האחרונים ז"ל ולפי המסקנא לא פליג הש"ס דהכא אש"ס דילן :

הלכה כרבי יהודה. והכי קאמר רב התם בדף כ"ח ע"ב ומסקנת הפוסקים כרבא אמר רב נחמן דאין הלכה כרבי יהודה :

עין משפט
נר מצוה

כג
א מיי' פט"ו מהלכות עדות הל' ו סמ"ג לאוין רטו טוש"ע חו"מ סי' לג ס"ה

כד
ב מיי' שם פי"ז הל' ב סמ"ג לאוין ריז טוש"ע חו"מ סי' כח סעיף ח

כה
ג מיי' פי"ג מהלכות טוען ונטען הל' א טוש"ע חו"מ סי' פא ס"ח

כו
ד מיי' פ"ד מיבום הל' ב סמ"ג עשין נג טוש"ע אה"ע סי' קסו ס"ה

כז
ה ש"ע חו"מ סי' יז ס"ו

כח
ו טוש"ע חו"מ סי' כח ס"י

כט
ז טוש"ע חו"מ סי' יז ס"ח

ל
ח שם ס"ט

לא
ט מיי' פ"ו מטוען הל' ו סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' פח סי"א

לא [א] נחשדו ישראל על כך: **גמ'** רבי טבליי רבי אבינא בשם רב *בשבעת ימי המשתה שנו:

הלכה ח מתני' כיצד [ב] בודקין את העדים היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומר לו אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה *אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהיא חייב לא אמר כלום עד [ג] ע'יאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז: **גמ'** רבי יוסי בשם רבי יוחנן אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותן קיימת. *כיצד דנין הדיינין יושבין והנידונין עומדין והתובע פותח בדבריו ראשון שנאמר °מי בעל דברים יגש אליכם. *ומניין שהמוציא מחבירו עליו הראיה רבי קריספא בשם רבי חנניה בן גמליאל יגש אליכם יגש ראיותיו. רבי יוחנן בעי *ביבמה מי מרדף אחר מי. התיב רבי לעזר והכתיב °ועלתה יבמתו השערה אמר רבי יוחנן יפה לימדני [ד] *רבי לעזר. רבי ברכיה ורבי חלבו רבי בא בשם רבי ינאי התובע תובע והנתבע משיב והדיין מכריע. אמר רבי סימון צריך הדיין [ה] לשנות טענותיהן שנאמר °ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וגו'. רב הונא כד הוה חמי סהדי בכוונא הוה חקר [ל]וכד הוה חמי הכן [ו] הוה מכוון. רב הונא [ז] מיקל לדיינא דאמר מקבלין עליכון חד סהיד אלא ייתמרון אינון. רב הונא כד הוה [ח] ידע זכו לבר נש בדינא ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה על שם °פתח פיך לאלם. רבי אבהו בשם רבי יוחנן המכמין עידיו אחורי גדר לא עשה כלום. כהדא חד בר נש אשגח למיגום גו אריסטון א"ל הב לי מה דאת חייב לי אמר ליה אין. בתר דקמון אמר ליה לי נא חייב לך כלום אמר ליה אית לי סהדין. אמר ליה לא אמרית אלא בגין דלא מיערבב מגוסתך. אתא קומי רבי אמי ומר הדא דמר ר' יוחנן *המכמין [ט] עדיו אחורי גדר לא עשה כלום:

הלכה

תורה אור: שמות כד · דברים כה · מלכים א ג · משלי לא

ר"ה מיקל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהדי אלא אינון יימרון את לא תימר כן גי' הרב אלפס ז"ל:

כתיב

לא נחשדו ישראל על כך. להעיד שקר משום איבה ואהבה וכן הלכה ודוקא בעדות פליגי רבנן עליה אבל בדין מודו רבנן דפסול לו לדון דאי רחים עליה אינו רואה לו חובה ואי סני ליה לא מלי לאפוכי בזכותיה: **גמ'** בשבעת ימי המשתה שנו. לא ביום החופה בלבד אלא בכל שבעת ימי המשתה שושביני מיקרי ופסול לו וכן: לאפוקי מכאן ואילך דלא:

הלכה ח מתני' ומאיימין עליהן. מודיעים להם שהשוכרים עדי שקר הן עלמן מבזין אותן וקורין להם רשעים כדמלינו בנבות והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו והיא עלמה קראה להן בני בליעל: ומוליאין אותן לחוץ. ובנוסחת הבבלי מוליאין את כל האדם ולפי נוסחא דהכא מוליאין אותן אעדים קאי ולומר דבודקין כל אחד בפני עלמו: הוא אמר לי. הלוה אמר לי: לא אמר כלום. דעביד איניש דאמר פלוני נושה בי כדי שלא יחזיקוהו עשיר: בפנינו הודה לו. שהיו שניהם בפנינו ולהודות לו נתכון להיות לו עדים בדבר: **גמ'** אם היה מתכוין. הא דתנן אם אמר הוא אמר לי לאו כלום הוא דוקא אמירה בעלמא דעביד איניש הכי אבל אם אומר שבדרך הודאה גמורה אמר כן ונתכוין למסור לו עדות ביהא עד בדבר עדותן קיימת: כילד דנין. כילד סדר הדין ותוספתא היא בפ"ו: מי בעל דברים. שהוא התובע ויש לו דיני דברים על חבירו הוא יגש בתחלה אליכם: יגיש ראיותיו. מדלא כתיב יבא קדרים: ביבמה מי מרדף אחרי מי. אם הוא לריך לילך אחריה במקום שהיא או היא לריכה לילך למקומו: ועלתה יבמתו השערה. משמע שהיא רודפת אחריו ולריכה שתלך למקומו: יפה לימדני ר' אלעזר. מן המקרא הזה: והדיין מכריע. כלומר הדיין שותק ושומע טענותיהם ומכריע הדין לפי הטענות. ור' סימון ס"ל לריך הדיין לשנות טענותיהן זה אומר כך וזה אומר כך שלא יחשבו שלא השגיח בדבריהם וכדמלינו גבי שלמה המלך: כד הוה חמי סהדו בכוונא. כשהיה רואה שהן מכוונין ממש בעדותן כלשון זה כך לשון זה: הוה חקר. היה נותן דעתו לחקור ביותר אחרי עדותן שמא בעלה א' כיוונו ולמדו לשונם לשקר: וכד הוה חמי. וכמו שראה בדעתו כך היה מכוון באמת שאחרי שחקר אחריהן ולישא וליתן בדברים עמהם מלא שכדבריו כן הוא שלמדו לשונם לכוין בדבריהם ושקר היה: מיקל לדיינא. היה מבזה לאותו הדיין שפותח בעלמו לומר להבעל דין אם מקבל עליו עד אחד שהביא חבירו משום דהוי כעורכי הדיינין אלא יאמרו הן בעלמן הבעלי דינין מה שלריך כל א' לטעון ויאמר זה שלא עד אחד הוא: ולא הוה ידע ליה. לגמור הדברים ולא היו מסודרין בפיו אז פתח לו שמא כך דעתך לומר: המכמין עדיו אחורי הגדר. לשמוע מה שיודה לו חבירו לו עשה כלום שיכול זה לומר משטה הייתי בך מפני שלא ראיתי עדים בדבר: כהדא. עובדא דאחד היה משגיח ורלה לאכול על הסעודה שעשה חבירו ובתוך כך אמר לו בעל הסעודה תן לי מה שאתה חייב לי והושיבו לו הן אני אתן לך לאחר שקמו מלאכול א"ל איני חייב לך כלום: אית לי סהדין. שהודית לי וא"ל לא אמרתי כן אלא בשביל שלא רליתי לערבב סעודתך והייתי גם אני רולה לאכול עמך: ואמר הדא דאמר רבי יוחנן. הייתו דר' יוחנן דלכל היכא דיש לזה אמתלא על שהודה אין בהודאתו כלום וכמו הכמין זה עדים אחורי הגדר הוא:

הלכה

מסורת הש"ס

סנהדרין כט

סנהדרין לג ע"ב ופ"ש גירסת רש"י אם אמר הוא אמר לנו וכו' איש פלוני אמר לנו וכו' ופי' פירושו משום דהוה עד מפי עד

(תוספתא פ"ו) ב"ק מו (יבמות פי"ב) עי' סנהדרין לא ע"ב

שם כט

ציון ירושלים

[ל]וכד הוי חמי הכן. עפ"מ שנדחק בזה. אבל לא זכר שגרסת הרא"ש וטו"ת רמ"א סי' מס כד חמי סהדי הכן והכן והיינו שלא אמרו כולם מכוון בלשון רק זה אומר בנוסח זה וזה אומ' בנוסח א':

מראה הפנים

בשבעת ימי המשתה שנו. הכי קאמר רב התם בדף כ"ט ע"א ורבא אמר דוקא ביום ראשון כדפי' רש"י ז"ל והרמב"ם בסוף פי"ז מהלכות עדות לא כתב אלא התם שאוהב ושונא כשרין לעדות ופסולין לדון ונראה דאף דאיכא כ"מ לדידן לענין לדון סובר הרמב"ם ז"ל דכל הא לא איתמר בגמרא אלא לענין עדות אליבא דר' יהודה אבל לענין לדון כיון דטעמא דמילתא משום דמקרבא דעתיה ומרחקא דעתיה הוא כל שהוא אוהבו או שונאו פסול הוא:

אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותן קיימת. מכ"ן למד הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות להשיב על בעל המאור ז"ל שכתב דהודאה בפני עד אחד לאו הודאה היא דהא מבואר הכא בהדיא דאם למסור לו עדות נתכוין מהני וכדעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהל' טוען דזוקקו לשבועה הואיל ואמר דרך הודייה וכן דעת רוב הפוסקים ז"ל ומה שטען והאריך בזה הס"כ בספי' פ"א ככר יש להשיב על כל דקדוקיו ואין כאן מקום להאריך בזה כ"א בזאת אני אומר וזה שטען ואמר דהדרבה לשון הירושלמי משמע דבפני שנים קאמר מדנקט עדותן בגו"ן לשון רבים וע"ש ולא ידעתי מ"מ דקדק בגו"ן ובסיפא דוקא ולא דקדק בלו ובריש׳א דוקא ואלו באנו ללמוד מדקדוקים כאלה לא היו לומדים הראשונים ז"ל שום דין מהירושלמי וככר היו מאירי עינינו גדולי הראשונים והאחרונים ז"ל יותר מורגלים בלשון הש"ס הזה והרים דבריו הם בוטכין ממש ברוב המקומות דלפעמים מסיים בלישנא קייטא ותופס לשון רבים ביחיד או איפכא וכה"ג ועוד דאי כוונת ר' יוחנן אסיפא בפנינו הודה לו ומוסיף הוא דלריך שיהא מתכוין למסור וכו' היה לריך לשנות הכי והוא כשהיה מתכוין או הן דתימר ואם הוא ליבנא דאבל כאומר דבר ושיפוכו וזה נכור הוא למי שרגיל בלשון הש"ס הזה ואלו היה מביא בעל המאור ז"ל לדקדק מכאן הייתי לריכין לעיין אבל כיון שהוא ז"ל לא הזכיר מהירושלמי כלום והרמב"ן ז"ל מלא ראיה מבוארת כאן א"כ אין לנו להכריע יותר ומי יאמר קים לי נגד הראיות האלה והמבואר בש"ס דהכא:

ומנין שהמוליא מחבירו עליו הראיה. בבבלי פ"ה דב"ק דף מ"ו ע"ב פריך עלה רב אשי הא סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא לנזקקין לתובע תחלה איצטריך:

יפה לימדני ר' לעזר. ככר כארתי זה בס' מלות חלילה בהלכה ו' דכוונת ר' יוחנן הוא דלמאי דאמר בבבלי סוף פרקין דלמדו היבמה הולכת אחר היבם מדכתיב וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה ולא יליף לה כדהכא משום דמיבעי ליה למידרש מועלתה יבמתו יש לך יבמה שעולה לחלילה ואינה עולה לייבום ואיזו זו חייבי לאוין והייט כאלמנה לכה"ג מן הנשואין דאיכא עשה ול"ת אבל כשאר חייבי לאוין עולין לייבום מן התורה כמסקנת הש"ס דהתם וכמבואר בריש פ"ב דיבמות ובארתי בריש פ"ק דהתם בפני משה יע"ש אבל בהאי תלמודא יליף לה התם מדכתיב מאן יבמי ולא בשיהנו בשמים והייט דקאמר ר"י יפה לימדני דהשתא שפיר הוא דהילטרין לן למידרש לאלמנה לכה"ג דלריכה תלילה מקרא דמאן יבמי כדדרים התם וכתני רבי ישמעאל:

צריך הדיין לשנות טענותיהן. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכן הרא"ש ז"ל ולהא דלקמן רב הונא כד הוה חמי וכו' וגרים שם בסוף הדבר וכד הוה חמי סהדי הכי והכי הוה מכוון ופי' שאם לא היו אומרים ממש בלשון א' אלא זה אומר ככה וזה אומר ככה לא חקר רק שתהא עדותן מכוונת כלאו הכתבה ולפי הגי' אשר לפני פירשתיה:

רב הונא כד הוה ידע זכו לבר נש וכו'. הרמב"ם ז"ל כתב בזה בסוף פ' כ"א מהל' סנהדרין ולריך להתיישב בדבר זה הרבה שלא יהיה כעורכי הדיינין ומה שאמרו בשבועות בהאי תלמודא בפ' מי שמת בסוף הלכה ד' גרס בהוא דאית דיניה עימיה אמר ליה מילתא הייט בשאין שומד לפניו לדון מיירי כדמוכחא הסוגיא שם אלא בשאת לפניו בדרך שאלה ועלה ואם יודע שהדין עמו אז יאמר לו ובלבד שלא ילמד לו מתוך דבריו היאך לשבות וע"ש:

אתא קומי ר' אמי ואמר הדא דאמר רבי יוחנן המכמין עדיו וכו'. מזה למד הרמב"ם ז"ל לומר בריש פ"ז מהל' טוען המודה בפני שנים ואמר להן בדרך הודיה ולא בדרך שיחה ובענין הא' עובדא דהכא דמדמי לה להכמין עדים וכו' וכדאמר התם והכ"מ כתב דמהסיפא דלעיל אם היה מתכוין למסור וכו' למד וכן פי' שם דמלו למד שהוא בפני התובע ומלבד שזה דחוק הלא דלפ"ז מאין למד דהודאה בפני עד א' מהני וכבר נתבאר לעיל בד"ה אם היה מתכוין וכו' מזה וכפי שיטת הרמב"ן ז"ל. ומשמע נמי דזה טען ואמר משטה הייתי בך כדכתיב לו לא אמרית וכו' ומפני שזה תנאו וכדעת רוב הפוסקים ז"ל הביא הטור בסי' פ"א דלא מהני טענת השטאה אלא כשתכעו ואין כאן מקום להאריך:

אף

הלכה ט מתני' היו מכניסין את השני. דבשעת בדיקת הראשון לא היה שם כדתנן במתניתין דלעיל: יוסיפו הדיינין. שנים ונמלאו יש כאן חמשה ונושאין ונותנין בדבר: **גמ'** שעירים. ולקח את שני השעירים כתיב מיעוט שעירים וכו' שוין במראה ובקומה ובדמים. וכל אלו ברייתות בספרא וספרי הן וגרסינן מקלת הסוגיא בפ"ו דיומא וכל הסוגיא לקמן בפ' שבועת העדות: והכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב. ומעתה נדרוש נ"כ שיהו שני בעלי הדינין שוין במדרגתן והא קרא לא משמע הכי דכתי' לא תטה וגו' וא"כ הוא דן עם חבירו שאינו גר ואינו יתום אלא שני מופנה הוא לג"ש דאשה וקטן פסול לדון: ונאמר להלן וישארו שני אנשים. במחנה ובסנהדרין כתיב: ולא מעידה. לשון שאילה הוא אם אשה פסולה נמי להעיד: ונאמר להלן. על פי שנים עדים יקום דבר: אף כאן על פי שני עדים. כלומר דאף כאן בעדים הכתוב מדבר דועמדו שני האנשים בעדים זוממין משתעי וכתיב אנשים ולא נשים והשתא לא אילטריך ג"ש דפסולה לדון דממילא נפקא לן דמכיון דפסולה להעיד פסולה לדון כדתנן בפ' בא סימן כל הכשר לדון כשר להעיד: א"כ מה ת"ל שני. כלומר דהאי דשני אילטריך לג"ש ללמוד דבעדים הכתוב מדבר מ"מ בהאי קרא גם בבעלי דינין משתעי כדכתיב אשר להם הריב וא"כ שני אבעלי דינין נמי קאי דלא מפקינן קרא ממשמעותיה לגמרי ולענין מאי נאמר שני עליהן שהרי שלשה ג"כ באין לדין: שלא יהא אחד עומד וכו'. שיהיו שניהם שוין לפניך: אף הנידונין וכו'. דאע"ג דאם רצה להושיב את שניהן מושיב מיהו בשעה שמקבלין דינן והיינו שעת גמר דין שאומרים לכן אתה זכאי אתה חייב צריכין הן לעמוד דקרא בבעלי דינין נמי איירי: לא יומתו אבות בעדות בנים. דקרא דכתיב אבות לשון רבים באחין משתעי ולפי שהן קרובין מן הכל: מיכן שלא יהו עדים קרובין של נידונין כ"ל לומר. וכן הוא בשבועות: ומנין שלא יהו עדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן וכו' כצ"ל. דהכא שייכא להא ובספרי הדפוס נתחלפו השיטות: אם את אומר כן. שיהו העדים קרובים זה לזה לא נמצא שיהיה האחד נהרג על פיו של השני קרובו שהרי עדותו עמו גרם לו שיהרג ואי לאו דאסהיד עמיה לא הוה מיקטיל דהא עד שיוזמו שניהן בעינן: ומניין שלא יהו העדים קרובים של דיינין הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם נהרגין. שהרי הדיינים מקבלין הזמה עליהן ונמצאו נהרגין על פי קרוביהן:

ומניין

כתיב לא יומתו אבות וגו' כו' לא יומתו אבות בעדות בנים שלא יהו העדים קרובים לבע"ד ומניין אף הדיינים שנאמר ובנים לא יומתו על אבות כן גי' הרב אלפס ז"ל. מנין שלא יהא העדים קרובין של נידונין המודפס בספרים אינו מוגה ולפי הרב אלפס ז"ל לא גרסינן כלל ומנין שלא יהא העדים קרובין לדיינים הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין. ומניין שלא יהא העדים קרובים זל"ז הגע עצמך שאם הוזם א' מהם כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אומ' את כן לא מפיה' הם נהרגין ומנין שלא יהא הדיינים קרובים זל"ז כן גי' הרב אלפס ז"ל:

אין

תורה אור

הלכה ט מתני'

היו [א] מכניסין את השני ובודקין אותו נמצאו דבריהן מכוונין נושאין ונותנין בדבר [ב] *שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי. שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין *ואפילו שנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין: **גמ'** *מיעוט *°שעירים שנים מה תלמוד לומר שני שיהו שניהן [ג] שוין. כבשים מיעוט כבשים שנים מה ת"ל שני שיהו שניהן שוין. מיעוט צפרים שנים מה תלמוד לומר שתי שיהו שוות. מיעוט חצוצרות שתים מה תלמוד לומר שתי שיהו שוות. התיב רבי חגי לרבי יסא והכתיב °ועמדו שני האנשים מעתה מיעוט אנשים שנים מה תלמוד לומר שני שיהו שוין והכתיב °לא תטה משפט גר יתום הרי גר דן עם מי שאינו גר יתום דן עם מי שאינו יתום. אם כן למה נאמר שני. מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה שוה. נאמר כן שני ונאמר להלן °וישארו שני אנשים מה להלן אנשים ולא [ד] נשים [ז]אף כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים. הרי למדנו שאין האשה [ה] דנה ולא מעידה. ר' יוסי בי ר' בון בשם רב יוסף נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים עדים אם כן מה ת"ל שני שלא *יהא [ו] אחד עומד ואחד יושב אחד אומר כל צורכו ולאחד אומר לו קצר דבריך. א"ר יהודה שמעתי שאם רצה הדיין להושיב את שניהן מושיב. רבי ישמעאל אומר אומרין לו לבוש כשם שהוא לבוש או הלבישהו כשם שאת לבוש. אמר רבי בא בשם רב הונא צריכין העדים [ז] לעמוד בשעה שמעידין שנאמר °ועמדו שני האנשים. רבי ירמיה בשם רבי אבהו אף הנידונין צריכין לעמוד בשעה שמקבלין דינן שנאמר °אשר להם הריב לפני ה'. כתיב °לא יומתו אבות על בנים והלא כבר נאמר °איש בחטאו יומת מה ת"ל לא יומתו אבות על בנים. לא יומתו אבות בעדות *בנים ובנים לא יומתו בעדות אבות. [ז]מניין שלא יהו העדים קרובין של נידונין ומניין שלא יהו העדים [ח] קרובין זה לזה. הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהן נהרגין. ומניין שלא יהו [ט] העדים קרובין של דיינין הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו. אם את אומר כן לא היה נהרג על פיו.

ומניין

תורה אור: ויקרא טז · דברים יט · דברים כד · במדבר יא · דברים יט · שם · דברים כד · שם

מסורת הש"ס: סנהדרין ג ע"ב · שם ס ע"ב · יומא פ"ד (שביעית פ"ד) יומא סב · שבועות ל · סנהדר' כח ע"ב

עין משפט נר מצוה

לב
א מיי' פי"ז מהל' עדות הל' ב סמ"ג לאוין ריז טוש"ע חו"מ סי' כח סט"ו

לג
ב מיי' פ"ח מהל' סנהדרין ה"ב סמ"ג עשין לח טוש"ע שם סי' יח ס"א

לד
ג מיי' פ"א מטומאת לרעת הלכה ג

לה
ד מיי' פ"ט מעדות הל' א טוש"ע שם סי' לה ס"ד

לו
ה טוש"ע שם סי' ז ס"ד

לז
ו מיי' פכ"א מסנהדרין הל' ג טוש"ע שם סי' יז ס"א

לח
ז מיי' שם טוש"ע שם וסי' כח ס"ט

לט
ח טוש"ע שם סי' לג סי"ז

ט
ט טוש"ע שם

מראה הפנים

אף כאן אנשים ולא נשים וכו'. נראה דאיכא בינייהו אם נפקא לן מקרא דאשה לעדות פסולה היא ודכ"ע ס"ל דמסתמא דמתני' דנדה אליבא דכ"ע אתייא ואפי' לרבנן דר"מ כדלקמן ותנן התם כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון וא"כ למאן דיליף ג"ש מוישארו שני אנשים דאשה פסולה לדון אתי דפסולה לעדות לא ידעינן דיש כשר להעיד וכו' ולר' יוסי בר בון דיליף מג"ש דבעדים הכתוב מדבר וכדאמר בבבלי ריש פ' שבועת העדות א"כ כד ילפינן דאשה פסולה להעיד ממילא ידעינן דפסולה לדון דכל הכשר לדון וכו' וכדמוכחא הסוגיא דנאמר כאן שני דקאמר רבי יוסי ב"ר בון אעדות ואדין קאי. וכתוס' כפ"ק דב"ק ד' ט"ו ע"א ד"ה אשר תשים לפניהם כתבו דממתני' דנדה ליכא למישמע דאשה פסולה לדון די"ל דבאיש איירי כל איש הכשר לדון וכו' וכן כתבו עוד בנדה דף נ' ע"א וסיימו שם ובירושלמי פוסל אשה לדון אית דילפי מועמדו שני אנשים שני שני מעל פי שני עדים ואית דילפי מוישארו שני אנשים במחנה ונראה כוונתם הא דמספקא להו בפשיטות אם אשה פסולה לדון אם לא ולא יליפי מסוגית הש"ס דהכא דלא מפרש לה להאי מתני' כפירושם למעיקרא דבאיש איירי משום דלשיטתייהו אזלי וזה דאף דמוכח מהכא דהש"ס מפרש להמתני' דבסתמא איירי ולא באיש דוקא וכדפרישית בפנים מהא דקאמר א"כ מה ת"ל שני דמכיון דנפקא לן דאשה פסולה להעיד ממילא פסולה לדון כמתני' דנדה אפ"ה איכא למידחי דהסיא מתני' ר"מ היא ולא רבנן כדכתבו שם לקמן ד"ה ור"מ היא דמתני' ע"כ כרבנן לא מיתוקמא דהא קתני כל הכשר לדון כשר להעיד והרי סומא בשתי עיניו לרבנן דכשר לדון דהא לא מקשי ריבים לנגעים ואלו להעיד פסול מאו כהה. ולפירושם זה דהא דקאמר התם ומני ר"מ היא לאו אסיפא בלחוד קאי אלא אכולא מתני' דרישא נמי לא אתיא כרבנן וא"כ לא פשטינן מידי מהרישא דמתני' גם לענין אשה אם פסולה לדון דלדידהו לרבנן לית להו האי כללא כלל וכל זה לשיטתם הוא אבל לבי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דסומא בשתי עיניו פסול הוא לדון וכמ"ש בפ"ב מה' סנהדרין וא"כ רישא דמתני' ככ"ע אתי' ושפיר מוכחא מהאי מתני' דאשה פסולה לדון לכ"ע וכסברת הש"ס דהכא. וכבר כאתי מענין זה בפ"ע דנדרים הל' א' דלפי' הרמב"ם ע"כ דגם לרבנן אית להו היקישא דריבים לנגעים לענין סומא בשתי עיניו דאל"כ מנא להו למיפסל והקשיתי שם על הוכחת כ"י בפרקין דרצה להכריע מפ' מצות חליצה וע"ש:

ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן וכו'. כמו שהגהתי בפנים כן הוא הנכון וכך היא גי' הרי"ף ז"ל שהביא כל זה. ונראה דלא הביא הוא ז"ל ללמוד מכאן גם לענין הטעם שלא יהו עדים קרובים זה לזה כדאמר הכא דהאי כסברת רמי בר חמא היא בבבלי פרקין דף כ"ח ע"א וכבר דחי לה רבא התם להאי סברא ממתני' דפ' חזקת הבתים דמוכח דאמרי' הזמה מעלמא אתי ויליף מוכנים אפי' בנים לעלמא ולא הביא להאי דהכא אלא ללמוד דהעדים לא יהיו קרובים להדיינים ומטעם דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה ונלמד מכאן גם לענין דאין עד נעשה דיין דהטעם משום הכי הוא כדכתבו התוס' בכמה מקומות ובפרק החובל דף ל' ע"ב ד"ה כגון שראוהו בלילה מביאין לכמה טעמים ועל הטעם הזה הקשו דאלא מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהם ע"ש והכא קאמר בהדיא דבאמת לא יעידו מהאי טעמא שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין וא"כ עדות שאי אתה יכול להזימה היא

ומעתה

ציון ירושלים [ז]אף כאן אנשים ולא נשים. ע' תוס' ב"ק ד' טו ובכמה מקומות שפלפלו אם נשים כשרות לדין. והנה זה רבות בשנים אשר הרב הגאון מ' מרדכי ראבין ז"ל ראב"ד ומ"ץ פה ת"ל הקש' אותי קושיא חמורה ונדפס על שמו בס' פר"ת ס"י מו דאמאי לא הביאו תוס' ראיה מהא דאמר בגיטין ד' ה ע"ב דאמרו זימנין דמייתי לה אתתא וסמכו לה הרי דנשים פסולות בקיום שטרות אף דדין הוא. ובאמת שקושיא גדולה הוא. ומה שרצה ליישב ונדפס ע"ש דהכוונה שהיא בעצמה תביא ופסולה משום נוגע. במחכ"ת הא התוס' במקומו כתבו דהגירסא זימנין דמייתי לי' אתתא וע' מהרש"א ומהר"ם לובלין שכוונתם לבלול גרסת האלפס זימנין דמייתא בעצמה א"כ הקושיא במקומה ובמחכ"ת הפר"ת שם שקרא והטה כוונת התוס' שם לדברים אחרים דחוקים כאשר יראה המעיין ולא הזכיר דברי מהרש"א ומהר"ם הנ"ל גם בחדושי מהרש"א ומהר"ם כאלפסי דהתשב הוא דהם פסולים לדין ואני אמרתי דהנה בהא דאמרו הא כרבנן עד נעשה דיין והיינו קיום שטרות דרבנן כתב הפ"י אף דהם הבע"ד בעצמו מערער דעת רבינו אביגדור דבעי קיום מה"ת וכאן התשב שמא יבא הבעל ויערער מ"מ כ"ז שלא בא וערער שגי בעדות זה. דהקיום אינו רק מדרבנן א"כ גם אח"כ אף שיבא ויערער כל שנתקיים עדותן עדות וכעין מ"ש הב"ש סי' קמב ס"ק ג' והוא כיון דגם אח"כ צריך לבא עכ"פ מכח עד נעשה דיין ולעדות בוודאי אשה פסול כל שצריך קיום מה"ת בכה"ג בוודאי עד לא נעשה דיין דבשלמא כשלא בא וערער הקלו בעגונה דסגי אף בעדות אשה. ובזה בוודאי כשיבא הבעל ויערער לא יועיל. ולכך לא הביאו התוס' מכאן ויותר מ"ש כאן הארכתי בעניינים שונים ואכ"מ: [ז]מנין שלא יהיו העדים קרובים של נדונים, עי' בר"ן כתובות סוף פ"ב ובשטמ"ק שם שהאריכו בזה, ועש"ת נוב"י מהד"ק אהע"ז סי' ע"ב:

עין משפט נר מצוה

מא
א טוש"ע חו"מ סי' ז ס"ס וכסב"ס

מב
ב טוש"ע חו"מ סי' כח ס"א

מג
ג מיי' פ"ט מעדות הל' יג

אין לי אלא אבות ובנים שאר קרובין מנין אמר רבי זעירא ובנים לרבות שאר קרובין עד כדין כרבי עקיבא פי' כר"ע דדריש. ווין כדאיתא במס' יבמות דף ס"ח ע"ב ודף ס"ט ע"א ובמס' סנהדרין דף כ"ח ע"ב ע"כ מרבינן מואו דובנים שאר קרובין אבל כר' ישמעאל מנין תני ר' ישמעאל ושפטו העדה והצילו שלא יהא העדה כדמסיק אמר ר' יוסי אם אתה אומר כן נמצאת ב"ד גואלי הדם כו' והכא לא כתיב בנים אלא גואלי הדם :

בכשרים ולא בפסולין קאי על דינין של הלכות עדות בר"פ שבועות העדות ומסיק כאן כמה הלכות עדות דהא דשבועות העדות נוהגין בכשרים דווקא ולא בפסולין משום שנאמר אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד שלא בפני ב"ד א"ל יגיד ונשא עונו את שמגיד ומשלם ממון יצא חוץ לב"ד שאפילו מגיד אין חבירו משלם ממון. פי' ע"פ מה דגרסינן בבבלי במס' שבועות דף ל"ב ע"א כפירה בב"ד מנלן אמר אביי א"ק אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון ופירש רש"י ז"ל דכיון דקפיד קרא אהגדה משתמא אהגדה הטובה קפיד דהיינו בב"ד עכ"ל ז"ל. וקשה לי להבין הלא הגמ' פריך דילמא האי לא יגיד דכתיב בקרא היא אפילו חוץ לב"ד ומנין לן דהקרא מיירי בב"ד א"כ לפ"ז הי' לי' לאביי לתרולי דמסתברא דמיירי בב"ד דהיא הגדה חשובה ואמאי מביא הקרא אמר אביי אמר קרא א"ל יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה כו' ומצאתי ת"ל בריטב"א ז"ל שמפרש כך וז"ל ויותר נראה לי דא"ק אם לא יגיד ונשא עונו מכלל דהגדה בב"ד היא שיש בה חיוב ממון ואינו יכול להחזיר ולהגיד דאי לא נשיאת עון למה עכ"ל ז"ל ועוד מאריך הריטב"א ז"ל לקמן בגמ'. דע"כ אביי יליף לה מן הקרא ולא מן הסברא עיי"ש ולכאורה בלא קרא דנשיאת עון ידעינן ע"כ דבב"ד היא דאי חוץ לב"ד אמאי חייב קרבן הא יכול לחזור ולהגיד. ז"א דחייבו רחמנא קרבן משום שנשבע לשקר. אע"ג דלא עשה עון גזילה דלא נתחייב שום אדם על ידו מ"מ חטא על השבועה כדכתיב ונפש כי תחטא וגו' א"ל יגיד אבל מדמסיים הכתוב ונשא עונו מכלל דנתחייב זה ע"י העד שלא הגיד דאם בחוץ לב"ד יכול לחזור ולהגיד הרי דלא נתחייב זה א"כ נשיאת עון למה וכן איתא בת"כ לא אמרתי אלא במקום שאין מגיד נתחייב זה בממונו ואיזה זה ב"ד והיא כוונה אחת לדברי אביי ואביי נמי ה"ק לא אמרתי אלא במקום שאם היה מגיד היה מתחייב זה ממון והשתא שלא הגיד נתחייב זה וכ"כ התוס' ז"ל במס' ב"ק דף נ"ו ע"א ד"ה פטורא וכן מפרש המהרש"ל ז"ל שם ובזה יאיר עינינו מה דבסמוך :

אשכח תני ר' ישמעאל ב' עדים כן הגי' במס' שבועות :

תני

ומניין שלא יהו [א] הדיינין קרובין זה לזה. אמרה תורה הרוג על פי עדים הרוג על פי דיינין מה עדים אין קרובין זה לזה אף דיינין אין קרובין זה לזה. אין לי אלא אבות ובנים שאר קרובין מניין א"ר זעירא ובנים לרבות שאר קרובין. עד כדון כרבי עקיבה כרבי ישמעאל מניין תני רבי ישמעאל °ושפטו העדה והצילו העדה שלא יהא העדה לא קרובי מכה ולא קרובי מוכה. א"ר יוסי אם אתה אומר כן נמצאת אומר בית דין גואלי הדם מיכן שלא יהו הדיינין קרובי הנידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובי הנידונין אמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג על פי דיינין מה הדיינין אינן קרובי הנידונין אף העדים לא יהו קרובי הנידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובין זה לזה. הגע עצמך שהוזמו לא מפיהן הן נהרגין *בכשירים ולא בפסולים. שנאמר °אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד וחבירו משלם ממון יצא [י] פסול שאפילו מגיד אין חבירו משלם ממון. בפני בית דין להוציא עד אחד בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים. יכול יהא חייב תלמוד לומר ראה או ידע את שהוא כשר להעיד עדות תורה יצא עד אחד שאין כשר להעיד עדות תורה. *שלא [ג] בפני ב"ד אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד ומשלם ממון יצא חוץ לב"ד שאפילו מגיד אין חבירו משלם ממון. ומניין לשני עדים הוא ועד אחד הרי כאן שנים וכר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר כל מקום שכתוב *בתורה עד סתם הרי הוא בכלל שני עדים עד שיודיעך הכתוב שהוא עד אחד. אשכח תני רבי ישמעאל עד אחד מהו לחייב עליו משום שבועת ביטוי. איפשר לומר אחר ראוי לצרפו ולחייבו משום שבועת עדות ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. קרוב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי.

ייבא

במדבר לה

ויקרא ה

ומניין שלא יהו הדיינין קרובין וכו'. וקאמר דמהקישא אתיא: עד כדון כר' עקיבא. זו דברי ר"ע דדריש לה מקרא דלא יומתו בהאי ברייתא דלעיל: כר' ישמעאל. אבל ר' ישמעאל דריש לה מדרשא אחריתי. ול"ל לגרוס מנין וכן לא היתה בשבועות: שלא יהא העדה לא קרובי מכה וכו'. כדמפרש לה ר' יוסי שאם אתה אומר כן שיהו קרובין למוכה נמצאת אומר שב"ד בעצמן הן גואלי הדם וקרא כתיב ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם והשתא נפקא לן ג"כ שלא יהו קרובי מכה שמסתמא הן יהפכו בזכותו וכתיב ושפטו העדה והצילו העדה מה עדה השופטת צריך שלא יהו קרובי המוכה אף עדה המצלת לא יהו קרובי המכה ומיכן שלא יהו הדיינין כלן קרובי הנידונין: ומנין שלא יהו העדים וכו'. כדלעיל: בכשרים ולא בפסולין. מתני' דפ' שבועת העדות היא והגב דגרים התם לפרקה גרים לה כמי הכא ומייתי לכל הסוגיא: יצא פסול שאין בעדותו כלום. ואם לא הגיד אינו חייב: בפני ב"ד. קתני התם דאינן חייבין עד שיכפיע עליהן בפני ב"ד ולהוציא כמי עד אחד שאין הגדה שלו בפני ב"ד מהני לחיוב ממון: בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים. דמהני עדותו לחיוב ממון: יכול יהא חייב. בקרבן שבועה אם לא הגיד: ת"ל והוא ראה או ידע אם לא יגיד וגו' את שהוא כשר לעדות מן התורה. והן שני עדים יצא עד אחד שאין כשר מן התורה להעיד בלבדו ואפי' קבלוהו עליהם כשנים פטור: שלא בפני ב"ד. קתני התם לחכמים דלעולם אינו חייב דמקום כשהוא מגיד משלם זה ממון בעינן. יצא חוץ לב"ד שאין הגדתו מחייבו ממון לזה ויכול הוא לחזור מדבריו בב"ד: ומנין לשני עדים. דוקא הא קרא והוא עד כתיב: ת"ל והוא עד הרי כאן שנים וכר' ישמעאל. והכי גרסינן לה בשבועות: הרי הוא בכלל שנים. הרי משמעות הכתוב שהן שנים עד שיפרוט לך הכתוב שהוא עד אחד כדכתיב לא יקום עד אחד באיש ומדפרט הכתוב כאן אחד ש"מ דבכל מקום שנאמר עד סתם שנים במשמע: אשכח תני ר' ישמעאל שני עדים. כל"ל וכן הוא בשבועות. כלומר עד כאן מלינו מדרשת ר' ישמעאל דדוקא בשני עדים הוא דחייבינן בשבועת העדות: עד א' מהו לחייב עליו משום שבועת ביטוי. דנהי דמשבועת עדות פטור הוא שאין בהגדתו לחיוב ממון כלום מיהו הא קא מיבעיא לן אם הוא חייב קרבן שבועה משום שבועת ביטוי לשעבר שכפר בזה בהשביעו וכגון ששגג בקרבן כדין בשבועת ביטוי לשעבר שאומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל א"י שחייבין עליה קרבן: איפשר לומר. בתמי' ה"ז אחר ראוי נצרפו עמו לענין עדות ואם יכפור גם האחר ראוי הוא לצרפו לענין חיוב שבועת העדות והילך את מחייבו משום שבועת ביטוי הא שבועת הביטוי אינה נוהגת אלא בשבועה שאין הדיינין משביעין אותה: קרוב. שאין שייך כלל בשבועת העדות מהו שיהא חייב בכפירתו משום שבועת ביטוי:

ייבא

מסורת הש"ס

שבועות ל

שם לב

פ' כוסס כ

מראה הפנים

ומפתה גם לענין עד נעשה דיין אמרינן להאי טעמא ויש נ"מ בין הטעמים שהביאו התוס' שם כנראה מדבריהם וכן לענין עד הרואה בד"נ דלטעמא דכיון דחזו דקטיל לא מצו למיהפך בזכותיה אין עד הרואה נעשה דיין ולטעמא דעדות שאי אתה יכול להזימה א"כ דוקא עד המעיד הוא דאינו נעשה דיין וכבר נתבאר מזה לעיל בפ"ק הלכה א' ד"ה סנהדרין שרואו ע"ש. ותתשובה להרמב"ן ז"ל הרחיב הדיבור בענין זה יע"ש סי' קי"ב ואין להאריך: **תני** ר' ישמעאל ושפטו העדה והצילו העדה. נראה דהיכא נ"מ בין דרשת ר' עקיבא לר' ישמעאל דלר"ע דיליף מקרא דלא יומתו א"כ אין לי אלא קרובי האב דאבות כתיב וכדקאמר התם לכך דרשא דאתיא כר"ע שם אשכחן קרובי האב קרובי האם מנלן אמר קרא אבות אבות אם אינו ענין. לשקרובי האב תניהו ענין לקרובי האם ומש"ה קרא הרמב"ם ז"ל בריש פ' י"ג מהל' עדות לקרובי האם פסולים מדבריהם דלא אתיא אלא כאם אינו ענין כדכתב הכ"מ שם אבל לדרשת ר' ישמעאל דהכא דיליף מקרא דושפטו העדה א"כ קרובי האם מדאורייתא כמו קרובי האב דבסתמא דרשינן שלא יהו הב"ד גואלי הדם ודברי הרמב"ם אליבא דר"ע הן כדרשת סוגיא דהתם:

קרוב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי וכו'. פלוגתא דרב ושמואל אם שומרין חייבין משום שבועת ביטוי הן לא כבבלי סוף שבועות. ומשמע מהכא דמדמי לה דין קרוב לפלוגתייהו ולרב מיחייב כמו התם ולשמואל פטור וא"כ למאי דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' שבועות כרב דחייבין משום שבועת ביטוי ונתן הכ"מ טעם דהלכתא כוותיה דרב באיסורי. ויש עוד טעם לפסק זה דהא דשמואל אידחי ליה מסתמא דהש"ס בפ' המפקיד דף ל"ו ע"א דלא אתיא כשמואל וכדכתבו התוס' שם על הא דקאמר לאפוקי מדר' אמי והס"ד דהוי מצי למימר לאפוקי מדשמואל. וא"כ גם לענין קרוב לרב חייב משום שבועת ביטוי וכך הם דברי הרמב"ם בדיני שבועת העדות בפ"ט שכתב שם הל' י"ד כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי וזה קאי אכל הדינים שנזכרו שם ובפ' שלאחריו וע"ש שדקדק וכתב כקרוב וכעד אחד פטור משבועת העדות וא"כ בשבועת ביטוי חייב. ומיהו הא דעד אחד דקאמר הכא בפשיטות איפשר לומר אחר ראוי לצרפו וכו' ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. ולכאורה האי כר' אמי היא דאמר התם כל שבועה שבדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ומכיון דאידחו ליה דברי ר' אמי התם נדחה נמי הפשיטות דהכא ויש לחלק בין ראוי הוא לשבועת הדיינין כמו בעד א' דמטעמא אחרינא יש לפוטרו דכיון דראוי לצרפו ויתחייב מטעם שבועת העדות וא"כ הוי בכלל הא דקאמרי התם בדף כ"ה ע"ב תרתי לא מצית אמריתו דלאתא מאלה כתיב ואי אתה מחייבו שתים וכדכתב הרמב"ם שם אלא דכבר נתבאר לעיל דמשמע מדבריו דלא פסק כהך דהכא בעד אחד ושאני התם שכבר אלם עליו שבועת העדות:

רבי

ייבא כהדא דמר רבי בא בר שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה נמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. או כהדא אמר לו *היכן *שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד משביעך אני ואמר אמן פטור. רב אמר פטור משבועת פיקדון וחייב בשבועת בטוי א"ר יוחנן מאחר שמצוה להפיסו אין חייב משום שבועת ביטוי. על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. תני רבי ישמעאל ונשא עונו קרבן מנן ליה בית דין ילפין אגדה אגדה מה אגדה שנאמר להלן בית דין אף כאן בית דין. כהדא אין מקבלין *עדים אלא אם כן ראו שניהן כאחת. רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה. רבי ירמיה בשם רב מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעידי *בכורה ובעידי חזקה. רבי בא בשם רבי ירמיה אף בעידי סימנין כן. מה דפשיטא בשזה אומר *ראיתי שתי שערות בגבו וזה אומר ראיתי שתי שערות בגפו. אחד אומר ראיתי שערה אחת בגבו ואחד אומר ראיתי שערה אחת בכריסו ולא כלום כל שכן גבו וגפו. שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ושנים אומרים ראינו שערה אחת בכריסו. רב יוסי ורב הושעי' בר רב שמי חד אמר פסול וחד אמר כשר. מאן דמר פסול כמעיד על חצי סימן ומאן דמר כשר אני אומר שמא נשרו. אחד אומר שתי שערות בגבו ואחד אומר שתי בכריסו ר' בא אמר דברי הכל כשר א"ר חגיי ד"ה פסול ר' יוסי אומר במחלוקת. א"ר לרבי חגיי הא רבי יודן אמר דכוותי. א"ל ועל רביה אנא פליג כל שכן עלוי. א"ר מנא יאות א"ר חגא אילו שטר שחתום בארבעה חותמות זה מעיד על שנים וזה מעיד על שנים וקרא עליו ערער שמא כלום הוא. ואין כל חתימה צריכה שני עדים והבא

ייבא כהדא וכו'. מסקנת הבעיא היא כלומר מי נימא דפשטינן לה מדשמואל דאמר בעינן בשבועת ביטוי מילתא דאיתא בלשעבר ובלהבא ואם אמר שבועה שנתן פלוני לפלוני ונמצא שלא נתן פטור מאחר שאין בידו לבא שאינו יכול לומר השבועה להבא שבועה שיתן פלוני לפלוני אין בידו נמי לשעבר דמילתא דליתא בלהבא ליתא בלשעבר וה"נ הרי אינו יכול להשביעו להבא לכשיהיה יודע לו עדות וא"כ ליתא נמי בלשעבר: או כהדא וכו'. או דילמא כדרב דס"ל דלא קפדינן בשבוע' ביטוי אלא דליהוי מילתא דאיתיה בלאו והן אבל בלהבא לא קפדינן כדאמר על האי מתני' דלקמן: אמר לו. לש"ח היכן שורי וכפר בו וא"ל איני יודע מה את סח והוא שמת או נשבר וכו' דהכן בסוף דשבועות דפטור משבועת הפקדון הואיל ולא כפר ממון בשבועה זו דבלאו הכי ש"ח פטור מכולן ואמר רב עלה דפטור משום שבועת הפקדון אבל חייב הוא משום שבועת ביטוי ואע"ג דליתי' בלהבא שהרי אין בידו לשבע אם ימות או לא ימות וה"נ אע"ג דליתיה בלהבא יהא חייב משום שבועת ביטוי ולא איפשיטא עד לקמן: ר' יוחנן. פליג אדרב גבי שבועת הפקדון דמאחר שמצוה על הנפקד לפייסו להמפקיד שאע"פ דמדינא פטור הוא מ"מ מצוה שיפייסו על שנאבד ממונו על ידו וכיון דמפייסו לזה שוב אינו חייב משום שבועת ביטוי שכפר בו בתחלה: על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו. וכי לא מודה רב דעכ"פ מצוה עליו לפייסו: מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. כלומר ודאי דמצוה לפייסו אלא דיכול הוא לפייס אותו על האמת אשר אתו שהפקדון נאבד ממנו ואינו חייב בדבר ומפייסו בכל מה שיכול אבל אינו יכול לפייסו על השקר שכפר בו בתחילה ונשבע לשקר דבזה לא שייך פיוס והלכך חייב משום שבועת ביטוי: תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן. כלומר דר' ישמעאל כרב ס"ל דאף דבמקום דלא שייכא שבועה דאיתי' בדידיה כגון בשבועת הפקדון דלעיל מיחייב משום שבועת ביטוי וכן נמי לענין בעיא דלעיל קרוב מהו שיהא חייב משום שבועת ביטוי והשתא פשיט לה מדר' ישמעאל דונשא עונו כתיב מכל מקום בעי קרבן לכפרה ואם אינו חייב משום שבועת עדות דלאו בר הגדה הוא מיחייב הוא משום שבועת ביטוי: מנן ליה בית דין. כלומר בכה"ג דלאו בר הגדה הוא וליכא למילף דבמקום שהוא מגיד חבירו משלם ממון בעינן כדילפינן לעיל ומנין שעכ"פ שיכפור בפני ב"ד בעינן: ילפין אגדה אגדה. כתיב הכא אם לא יגיד וכתיב בזקן ממרא והגידו לך את דבר המשפט מה להלן ב"ד אף כאן בית דין: כהדא. השתא מהדר הש"ס לעניינא דהכא והמתני' קאי והא"כ מכניסין את השני וקאמר דדין לירוף העדות בפלוגתא דתנאי הוא א"כ אהא דקאמר לעיל אחד ראוי לגרפו וכו' קאי: אא"כ ראוי שניהן כאחת. את העדות: בעדי בכורה. שמעידין ששמעו מאביו שאמר זה פלוני בני בכור הוא דמצטרפין זה עם זה ואפי' לא שמעו שניהן כאחד דמילתא דעבידא לגלויי היא: ובעדי חזקה. שמעידין שאכל שלש שנים שהשדה בחזקת שהיא שלו מצטרפין אפילו זה מעיד שאכל שלש ראשונות של שמיטה וזה מעיד על שלש אחרונות משום דאחד קרקע מסהדי חזקה מעלייתא: אף בעדי סימנין כן. כשמעידין על ב' שערות מצטרפין כדמפרש ואזיל: מה דפשיטא. כלומר בהא ודאי פשיטא לן כשאחד אומר בגבו ואחד אומר בגפו דאמרינן במס' נידה שתי שערות שאמרו אפילו א' בגבה ואחד בכריסו אחד ע"ג קשרי אצבעותיו של יד והיינו בגפו דקאמר הכא וא' ע"ג קשרי אצבעותיו של רגל גבה וכריסה שתיהן במקום הערוה וגבו הוא למעלה במקום התפוח והשתא קאמר כשזה מעיד על ב' שערות בגבו וזה מעיד על ב' שערות בגפו בהן קשרי אצבעות ולא כלום הוא דהוי חצי עדות שאין על שתי שערות של מקום אחד כ"א עד אחד: אחד אומר ראיתי שערה וכו'. כלומר ופשיטא כשזה מעיד על שערה אחת בגבה וזה על שערה אחת בכריסה דלאו כלום הוא דהוי חצי עדות וחצי דבר: כ"ש גבו וגפו. בשאחד מעיד על שערה אחת בגבו ואחד על שערה אחת בגפו דכ"ש דלאו כלום הוא דכיון דהן רחוקין זו מזו גלמד במכ"ש מגבו וכריסו דלאו עדות הוי: שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ושנים אומרים ראינו שערה אחת בכריסו. דעדות שלם הוא אלא שחצי דבר הוא שאין כל כת וכת מעידה אלא על שערה אחת בזה פליגי ר' יוסי ורב הושעיה: מאן דמר פסול כמעיד על חצי סימן. דכיון דכל כת על חצי סימן היא דמעידה אינן מצטרפין: ומאן דמר כשר. ס"ל דלאו חצי סימן הוא דבכל אחד מן המקומות שמעידין אני אומר שמא נשרו והיתה שם עוד שערה אחת בהתחלה: ר' בא אומר דברי הכל כשר. דהואיל וכל אחד מעיד על סימן שלם אע"ג דחצי עדות הוא מצטרפין ולר' בא דבר שלם וחצי עדות עדיפא ליה ולא דמי לדלעיל אחד אומר ב' שערות בגבו ואחד אומר שתי שערות בגפו דשאני הכא הואיל ובמקומות הסמוכין הן מעידין כמקום אחד הוא: ר' חגיי. סבירא ליה דברי הכל פסול דלדידיה עדיפא ליה חצי דבר ועדות שלם מדבר שלם וחצי עדות והלכך אפי' מאן דמכשר לעיל מודה הכא דפסול: ר' יוסי אמר במחלוקת. כמו דפליגי לעיל רב יוסי ורב הושעיה בחצי דבר ועדות שלם כן נמי פליגי בדבר שלם וחצי עדות: אמר רבי יוסי לר' חגיי ל"ל וכן הוא בסוט' ובשבועות ובעיקר הסוגיא גירסא דהכא היא עיקר ובסוטה ובשבועות נשתבשה הגירסא: הא רבי יודן אמר דכוותי. ומה טעמא פליגת בהא: ועל רביה אנא פליג. אר' יוסי גופיה הוא דקאמר עלך אנא פליג שאתה רבו ומכ"ש עליו ומה אתה מביא ראיה ממנו: יאות אמר ר' חגיי. דד"ה מודים בזה שאין מצטרפין דמה אילו שטר שחתום בארבעה עדים עליו: זה מעיד על שנים וזה מעיד על שנים וקרא עליו ערעור. כלומר שלאחר שקרא על השטר ערער לומר שהוא מזויף ובאו עדים לקיים ולהעיד על חתימתן וא' מעיד על שנים מהן והשני על שנים האחרים: שמא כלום הוא ואין כל חתימה צריך שני עדים. בתמיה כלומר דהא ודאי לא כלום הוא ואפי' כל א' מעיד על השנים מהחתומים אין זה כלום דצריך שני עדים על כל חתימה והכא ליכא אלא עד אחד על כל השנים:

מסורת הש"ס
(שבועות ס"ח) בכיצוא מס ע"ב
סנהדרין ל ופ"ג
שם ע"ב
שם

תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן. ר"ל דר' ישמעאל מפרש האי נשיאת עון הוא קרבן אם לא יגיד נושא עון קרבן על שבועתו ע"ז פריך הגמרא א"כ מנ"ל דבעינן בית דין והיא כדברינו דע"כ כל הלימוד הוא מקרא דונשא עונו. אם יכול להזור נשיאת עון למה כדברינו. אבל לר' ישמעאל דמפרש דנושא עון הוא עון קרבן על שבועתו מנ"ל דבעינן ב"ד ע"ז מסיק דיליף הגדה הגדה דבעינן ב"ד. וכיון דבעינן ב"ד מובן ע"כ דהקפדת הכתוב הוא במקום דמתחייב ממון על ידו ומובן מאלי' דבעינן כשירים ולא פסולין דבכשרים מהני עדותן ומהאי ירושלמי מוכח ימובן כפי' הריטב"א ז"ל והתוס' ז"ל:
דחק

עין משפט נר מצוה
מד
א מיי' פ"ח משבועות הל' ס
מה
ב מיי' שם פ"ז הל' ב ג ד ס
מו
ג מיי' פ"ד מעדות הל' ד סמ"ג עשין קיז טוש"ע חו"מ סי' ל ס"ז
מז
ד מיי' שם הלכה ז סמ"ג עשין קט טוש"ע שם סעיף יג

והכא

עין משפט
נר מצוה

מה
א מיי' פט"ו מטוען הל' ב סמ"ג עשין לס טוש"ע חו"מ סי' קמה ס"א
מט
ב מיי' פ"ד מעדות ה"ד סמ"ג עשין קי טוש"ע שם סי' ל סעיף א
נ
ג מיי' פי"ב ממלוה הל' ז ופ"ג מעדות הלכה יא סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סי' כח סט"ו וסי' קי
נא
ד מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ז ט סמ"ג [illegible] לח טוש"ע שם סי' יט ס"א
נב
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

והכא. וכן ה"נ לריך שני עדים על כל סימן וסימן ואפילו למאן דמכשר לעיל בים ב' עדים על כל סימן הכא מודה הוא דפסול: שמע לה משני חזקה. נ"ל וכן הוא שם. משני חזקה הוא דיליף דאין מלטרפין דכמו גבי חזקה אלו א' מעיד וכו'. דלאו כלום הוא משום דכל חזקה וחזקה דמשלש שנים רלופות לריך שני עדים וליכא וה"נ כן: כהדא. אפלוגתא דר' יהושע בן קרחה ורבנן דלעיל קאי דתליא בהא דלקמן: אין שומעין מן העדים. לקבל עדותן אא"כ באו להעיד שניהן כאחת: ולכשיבא שני. אפי' למחר שומעין את דבריו: הא ר"ש בן יקים.

דחק ר"ה ועאל ואשכח לר' ירמיה כנ"ל ר' מלא לר' ירמיה מלטער וכו':

והכא כל סימן צריך שני עדים. רבי חיננא שמע לה משני חזקה אילו אחד *מעיד שאכלה שנה ראשונה שניה ושלישית ואחד מעיד שאכלה

מתניתא

רביעית חמישית וששית [א] שמא כלום הוא. ואין כל חזקה וחזקה צריכה שני עדים והכא כל סימן וסימן צריך שני עדים. כהדא אין שומעין מן העדים אלא אם כן באו שניהן כאחת. רבי נתן אומר שומעין [ב] דברי ראשון ולכשיבא *שני שומעין את דבריו. רבי יונתן הוה יתיב מקשי איפשר אית הכא בר נש דשמע הלכה כר' נתן. א"ל רבי יוסי בר חנינה הא רבי שמעון בן יקים אמר יקום לעיל. כיון דסלק אמר ליה שמעת הלכה כר' נתן. אמר ליה שמעתי מודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן. א"ל ולהדא צורכה. א"ל ולא אתכוון ר' יוסי בר חנינה אלא מסקא רבי שמעון בן יקים לעיל בגין דהוא אינשא רבא. רב חסדא בעי מהו לקבל עדים שלא בפני בעל דין. רבי יוסי בשם ר' שבתי *מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ועבדון ליה גזר דין. אם בא ועירער ערערו קיים. אדם ששלחו אחריו בית דין שלשה פעמים ולא בא. ר' יהושע בן לוי אמר מקבלין העדות בלא בעל דין ועבדין ליה גזר דין. כהדא כהנא דמך ושבק ירתו לרבי יאשיה וקביל רבי לעזר סהדו דלא באפוי וזכי לרבי יאשיה ולא עוד אלא דשבק ספרים. כתב רבי לעזר לירתוי ספרים שזכת בהן ארץ ישראל אין מוציאין אותם חוצה לארץ. רבי ניסי בשם ר' לעזר אם כתב על מנת להוציא מוציא. ר' חייה בר בא בעא קומי רבי יוסי מהו להוציא. אמר ליה לעובד' את שאיל לי א"ל לא. ובאיש לרבי זעירא דלא אמר ליה עובדא. בגין מידע מהו אמר. ר' ירמיה הוה ליה דין עם חד בר נש וקבלון לשהדייא דלא באפוי דרבי ירמיה וחייבון לר' ירמיה והוה יתיב ומיצטער איפשר מקבלין עדים בלא בעל דין. רבי הונא רבי פינחס ר' חזקיה חוקוק לא עלין בפירקא בההוא יומא. דחק רבי הונא ועאל ושכח רבי ירמיה מצטער ואמר [ג] איפשר מקבלין עדים בלא בעל דין אפילו עמהן באותה העיר. א"ל כן חמת דעתון דרבנן:

הלכה י מתני' *גמרו את הדבר היו מכניסין אותן [ד] גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב ומניין [ה] *כשיצא לא יאמר אני הוא המזכה וחביריי מחייבין ומה אעשה ורבו עלי על זה נאמר °הולך רכיל מגלה סוד:

גמ'

תורה אור
משלי יא

מסורת הש"ס
ב"ב נו ע"ב
סנהדרין ל
ב"ק קיב
סנהדרין מב ע"א
ב"ק לט ע"ב ע"ש

הוא יודע: אמר יקום לעיל. כלומר דסמכיה ואמר יהא למעלה במדרגה: כיון דסלק. לאחר שסמכו שאל לו אם שמע הלכה כר' נתן. א"ל זה שמעתי שמודה הוא ר"י בן קרחה לר' נתן א"ל ולהדא צורכא וכי לזה הוצרכתי לשאול פשיטא דמודה לו שהרי אפי' עיקר ראיית העדים ס"ל לר"י בן קרחה דאין לריך שיראו כאחד ומכ"ש בהגדת עדותן דלא בעינן שיעידו כאחד: ולא אתכוון וכו'. עכשיו יודע אני שלא נתכוון ר"י ב"ח לומר שר' שמעון בן יקים יודע מזה אלא כדי להעלותו ולסמכו שהיה יודע דגברא רבא הוא בלאו הכי ראוי לכך: ועבדין ליה גזר דין. כותבין פסק דין ע"פ אותן עדות שקיבל שלא בפניו ולשיבא ויערער ערעורו קיים ואם יש לו עדות להכחישן יבא ויכחיש וכלומר שלא הפסיד בזה כלום במה שקבלו שלא בפניו: מקבלין העדות בלא בעל דין. מאחר ששלחו אחריו ג"פ ולא בא וכותבין הפסק דין: כהדא. עובדא כהנא נפטר ושבק לר' יאשיה שהוא היה יורשו והיה לו איזה דין עם אחד וקיבל ר' אלעזר העדים שהיו יודעין בזכות של ר' יאשיה שלא בפניו וזיכה לו ושלא בפני הבעל דין האחר ג"כ היה: ולא עוד אלא דשבק ספרים. מילתא אחריתא היא דאסיק בהאי עובדא ולא עוד זאת עשה ר' אלעזר אלא דגם זו שמענו מעובדא דידיה דזה כהנא הנפטר הניח ספרים וכתב ר"א לירתוי דידיה דהוא ר' יאשיה ובחוץ לארץ היה דאין לך להוציא הספרים מכאן לפי שהספרים שזכתה בהן ארץ ישראל אין מוליאין אותן ח"ל: אם כתב. בתחלה ע"מ להוליאן ח"ל מוליא: לעובדא את שאיל לי. הלכה למעשה שיש לך ספרים ואתה רולה להוליאן וא"ל לא להלכה למעשה אלא לידע הדין והורע בעיני ר' זעירא דלא אמר ליה לעובדא והיה לריך להשיב לו ובשביל לידע מהו היה אומר בזה הדין ועכשיו דהשיב לא לאו לעובדא לא חש להשיבו: ר' ירמיה היה לו דין עם אחד. וקבלו העדות שלא בפניו ונתחייב בדין והיה מלטער על זה איפשר דהדין כך שמקבלין עדות שלא בפניו ולחייבו: לא עלון בפירקא. בדרשה בבה"מ בההוא יומא ודחק ר' הונא ונכנס ומלא לר' ירמיה שיושב ומלטער לידע דין זה אם מקבלין שלא בפניו ואפי' היה הבעל דין עמהן בתוך העיר וא"ל לשלוח אחריו והשיב לו ר' הונא ראיתי כן דעתון דרבנן דעבדי הכי:

הלכה י מתני' גמרו את הדבר. לפסק דין: היו מכניסין אותן. לבעלי דינין שלאחר ששמעו טענותיהן היו מוליאין אותן לחוץ כדי שישאו ויתנו בדבר ולא ישמעו הבעלי דינין מי מחייב מי מזכה:

גמ'

מראה הפנים

רבי חיננא שמע לה משני חזקה. משמע מהכא דמדמי לה לגמרי לדין חזקה וכמו בעדי חזקה דלא מהני בכה"ג דהאמר ר"ת כן נמי לא מהני כא' אומר שתי שערות בגבו וא' אומר שתי שערות בכריכו וא"כ כדין הפלוגת' דלעיל בשנים אומרים אחת בגבו ושנים אומרים אחת בכריכו אם אנו מדמין לדין חזקה מהני כמו דשני' אומרים אבל בשנה ראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית דמהני כדאמרי' בפ' חזקת הבתים דף כ"ו דלרבנן דפליגי עליה דר"ע דס"ל דהאי לאו תלי דבר מיקרי וכיון דיש שני' על כל שנה מלטרפין. ומיהו לענין פלוגתא דהכא בשתי שערות קאמר התם בפשיטות דלרבנן האי דבר ולא תלי דבר אתא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה דאף דעדות שלם הוא מ"מ הואיל ואתלי דבר מההדי אינן מלטרפין. וכבר נתנו טעם לזה דהרי"ף ז"ל פי' הטעם בפ' ח"ה דלענין חזקה מלטרפי דמיגו דהוי' עדות לענין פירי דהא אי לא הוו אלא ב' כתי עדים על שתי שנים הוה מיחייב לאהדורי פירי דתרתי שני אפומייהו וכד אתיא כת שלישית ומסהדא אשנה שלישית הויא נמי עדות לענין חזקה אבל בשערות כיון דחדא שערה לאו כלום היא לא מלטרפי דהגן בעינן ב' שערות במקום אחד וכזה פירשו התוס' בפ' חזקת הבתים אבל בפ' מרובה דף ע' התליטו לטעם אחר ונוטה הוא לדברי הר"י מיגאש הביאו בעל המאור ז"ל והרמב"ן ז"ל נטה לפי' רש"י ז"ל וטעמו והגי' בגמ' דמרובה דשאני בשערות דכל כת הקטנה קא מסהדי שלא ראו לה אלא שער' אחת ואף הקטנה שבקטנו' אפשר שיהיה לה שערה א' ומכל הפירושים נקטינן דעיקר הקפידא שלא יהיה תלי דבר אבל אם אדבר שלם קא מסהדי אפי' תלי עדות הוא כגון א' אומר שתים בגבה וא' אומר שתים בכריסה מלטרפין דאף דפלוגתא דר' חגיי ור' יוסי היא בהא ומשמע הסוגיא כר' חגיי דד"ה פסול בגמרא דילן לא משמע הכי דקאמר בדף ל' ע"ב בפרקין בפשיטות מאי וכן שנינו ששנת וכו' אלא אחד אומר שתים בגבה ואחד אומר שתים בכריסה ד"ה מודים חכמים לר' יהושע בן קרחה דמלטרפין כדפירש רש"י ז"ל דתרווייהו מסהדי דגדולה היא ומזה הטעם הוא דפסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ד מהל' עדות דבכה"ג מלטרפין וכמו בנסחא האמיתית בדבריו שכתב הכ"מ שמלא בספר ישן אלא שהוקשה לו בס"ז ורלה לדמות לעדות מיוחדת ולחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות וא"ל דש"ס ערוך הוא כנזכר וכפי' רש"י

דמשמע דגדול' היא לפוגמין וכיולא בזה וכבר רמזתי מזה בפ"ק דסוטה ויש שם טעות כדפוס וג"ל ד"ה כבר וכן משמע בבבלי פ' זה בורר:

אמר יקום לעיל. ובבבלי שם העובדא איפכא דר"ש בן אליקום הוא משתקיד עליה דר' יוסי בן חנינה למיסמכיה והעיד עליו לפני ר' יוחנן:

אדם ששלחו אחריו שלשה פעמים ולא בא וכו' מקבלין העדות שלא בבעל דין. הא מסייעא להני' הכתובה בתוס' פ' הגוזל ומאכיל דף קי"ב ע"ב גבי אין מקבלין עדים שלא בפני ב"ד אא"כ היה חולה או עדיו וכו' או שלחו אחריו ולא בא. והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' עדות הלכה י"א העתיק ושלחו כגי' הספרים אשר לפנינו שם וכבר עמדו הראשונים וגדולי האחרונים על דין זה והתוס' כתבו שם ודין גדול הוא זה. ומסקנת הפוסקים דאין מקבלין אלא היכא דאיכא אונס. ומיהו מה שהביא הב"י בשי' כ"ח בשם תשו' הריב"ש דאם קבלו שלא בפני בע"ד אין דנין על פיהם וכן הוא בירושלמי ע"ש מסוגיא זו לא נמלינו למדין כן דמה שאמרו אם בא וערער ערעורו קיים כדפרישית בפנים הוא ועל דעבדין ליה גזר דין קאמר וכשם תשובת הרשב"א הביא שם לקמן ללמוד מהכיא דר' ירמיה דאם אינו מלוי בעיר מודה הוא דמקבלין. ומסוגיא זו ראיה לפסק ר"י במיימונים נתיב ב' והביאו הב"י והרב בהגהה שם דכל ששלחו אחריו ולא בא ולריך היא לדון לפני אותן הדיינים דמקבלין ומהכיא דאלכסא פ' הכותב וכן לקמן פ' כל הנשבעין דקאמר כתם אין אתא הא טבאות ואי לא אנן מתלטין נכסייא אין ראיה דהא מסיק התם והוא שעמד בדין ונרת וכו' וא"כ משעמד בדין כבר קבלו העדות בפניו ופ"ש בהלכה ז' ד"ס ליכא:

ספרים שזכה בהן ארץ ישראל אין מוליאין אותן ח"ל. משמע דכל ספרים בכלל כן דליכא דהאי ש"ס בספרי תורה לומר בפירוש ס"ת או אורייתא כמו שתמלא בפ' אלו נאמרין וביומא פ"ז כד דהיא תדא אורייתא ובכמה מקומות. אא"כ התנה מתחלה ע"מ להוליא מוליא ולאו דוקא בכתב קאמר ומכ"ש אם הניח הספרים על מנת להוליא מוליא:

גדול שבדיינין אומר וכו'. הטעם כתב הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מהל' סנהדרין הל' ט' כדי שלא ידע אחד מבעלי הדינין איזה דיין הוא מי שזיכה אותו ולא איזה דיין מי מתחייב:

גמ' אמר רבי יוחנן כופין את המחייב שיכתוב זכאי ר"ש בן לקיש אמר המחייב כותב חייב והמזכה כותב זכאי. מתניתא פליגא על ריש לקיש מניין כשיצא לא יאמר אני מזכה וחביריי מחייבין. מה עבד לה רבי יוחנן דלא יהא מאן דהוא מימר כמה בעית מזכה לפלוני בדינא ולא שבקון לי. מאי טעמא דריש לקיש דלא ייתי חורן ויסבור דכוותיה ויימר אוף פלן הוה תמן אוף הוא טעה:

הלכה יא מתני' [א] כל זמן שהוא מביא ראיה סותר את הדין *אמרו לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן ועד שלשים יום הביא בתוך שלשים יום סותר לאחר שלשים יום אינו סותר אמר רשב"ג מה [ב] יעשה לא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים:

גמ' אמר ר' אושעיה תמן שאיפשר להן להוסיף דנין אילו כנגד אילו ברם הבא אי איפשר להן להוסיף. רבי יוחנן וריש לקיש תרויהון מרין אפילו הכא איפשר להן להוסיף:

הלכה יב מתני' אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה ולאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זה [ג] אינה כלום אמר רשב"ג מה יעשה לא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים ולא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ראה [ד] שהוא מתחייב ואמר

קרבו

*צ"ל ואמר לו

מסורת הש"ס

פני משה

גמ' כופין את המחייב שיכתוב זכאי. כופין אותו לחתום עמהן על זכאי מאחר שחביריו רבו עליו: המחייב כותב מחייב. כלומר כותבין בפסק דין כל הדעות החולקין פ' ופ' היו מחייבין ופ' מזכין ורבו אלו על אלו לזכות לזה ולחוב לזה וממילא שמעינן לר"ל דאין כופין לזה שחבירו רבו עליו לחתום עמהן: מתני' פליגא על ר"ל מנין וכו'. דלדידיה שכותבין מי המחייבין ומי המזכין א"כ כהולך רכיל הוא: מה עבד לה ר' יוחנן. כלומר מ"ט דר' יוחנן דקאמר דכופין אותו להסכים ולחתום עמהן לא יכתבו אלא סתם כדי שלא יהא כהולך רכיל כדמשמע במתני' ואזלא כר' יוחנן אלא טעמא דס"ל כופין בעי הש"ס: דלא יהא מאן דהוא מימר וכו'. אם לא יחתום עמהן חיישינן שמא אחד מהן שזיכה והוא לא חתם על פסק זה יאמר כמה הייתי רוצה לזכות לזה ולא הניחו חבירי שרבו עלי והלכך כופין אותו שיחתום עמהן כדי שלא יהא לו פתחון פה מלומר כן והא דקאמ' כופין את המחייב כלומר המחייב לזה וזיכה לזה שלא יאמר לא היה דעתי אלא לזכות לאותו פלוני: דלא ייתי חורן וכו'. לפי שזה שחביריו רבו עליו הוא מקפיד בזה שיכתבו דעתו בפירוש מפני שהוא אומר לא יבא אחר ויראה שהדין עמי והוא סובר ג"כ כוותי ויאמר מה זה אף זה הפלוני דיין היה שם ואף הוא טעה בדין ואין רצוני שיאמרו עלי טועה הייתי:

הלכה יא מתני' כל זמן שהוא מביא ראיה. זה שנתחייב בדין ומביא ראיה לזכותו סותר את הדין וחוזר הדין אף על פי שכבר נגמר: מה יעשה. לזה שלא מצא הראיה אלא לאחר שלשים אלא לעולם הוא סותר והלכה כרשב"ג: גמ' אמר ר' הושעיה תמן שאיפשר להן להוסיף. כלומר דלר' הושעיה הוי קשי' ליה מתני' דקתני כל ראיות שיש לך וכו' דמשמע שזה טוען יש לי ראיות לזכותו ואומרים לו הביאם מיכן עד שלשים יום ואם לא הביא גומרין הדין ושוב אין יכול לסותרו ואמאי ליהוי האי מילתא כמו שהיו מסופקים בדין ותנן לעיל דאפילו א' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין וה"נ לא יגמרו הדין עד שיוסיפו הדיינין וישאו ויתנו בדבר והלכך בעי לשנויי דהתם מיירי בשאיפשר להן להוסיף ומוסיפין עד ע"א ודנין אלו כנגד אלו וכו' כדתנן בפ"ה דהוא הדין לענין דיני ממונות כן אבל הכא מיירי שאי איפשר להן להוסיף עוד שאין כאן דיינין יותר או שכבר הוסיפו עד כמה שיכולין להוסיף: רבי יוחנן ור"ל תריהון אמרין. דלא היא אפי' הכא באיפשר להן להוסיף מיירי וכלומר דמעיקרא ל"ק ולא מידי דלא דמי להתם שמסופק אחד מהן בעיקר הדין והרי יש כאן מחלה על מחלה ואחד אומר איני יודע והלכך יוסיפו הדיינין אבל הכא מכיון שאין כאן ספק בעיקר הדין אלא שזה טוען יש לו ראיה לסתור הדין סבירא ליה להת"ק דנותנין לו זמן ואח"כ גומרין הדין ושוב אינו יכול לסתרו ורשב"ג סבירא ליה דלעולם סותר הוא. ולא קמה מילתיה דר' הושעיה דלא דמיא כלל להתם:

הלכה יב מתני' אמרו לו הבא עדים. לזכותך או ראיה בשטר: הרי זה אינה כלום. שהרי זה סתם טענותיו ואמר אין לי וחיישינן שמא זייף או שכר עדי שקר: אמר רשב"ג וכו'. ואין הלכה כרשב"ג בזה:

קרבן העדה

מתניתא פליגא על רשב"ל מנין כשיצא לא יאמר כו' מה עביד לה רשב"ל כצ"ל הא לדעתי' דרשב"ל צריך לכתוב כך מפורש מי הוא המזכאי ומי הוא המחייב. ומשני דה"פ במתניתן לא יאמר כמאן דהיא מימר כמה בעית מזכה לפלוני בדינא ולא שבקין לי' ר"ל דלא יאמר עמלתי מאוד לזכות לפלוני אך חבירי לא שבקין לי ואי דבלא"ה הרי כתיב בפסק דין דהוא המזכה לפלוני והם המחייבין הוא משום דכך הוא הד"ת לפי דעתו של המזכה אבל אסור ליה לומר דעמלתי הרבה בשביל פלוני לזכותו אך לא שבקין ליה ופריך, מ"ט דר"י כצ"ל למה כופין את היחיד שיחתום כהרבים הא מיחזי כשיקרא ומשני דאם יכתוב בפירוש דעתו של היחיד ייזול וייתי עוד אחרים שיסברו כוותי' ויראה להראות שהדין עמו ויאמר אף פלוני הוי תמן אף הוא טעה בתמי' ע"כ כותב היחיד ג"כ כהרבים וע"כ שוב לא יכול למימר כן:

א"ר הושעיה תמן שאיפשר להן להוסיף דנין אלו כנגד אלו ברם הכא אי איפשר להן להוסיף פי' דבמשנה ה"ט גרסינן יוסיפו הדיינין ומתחיל הלכה י' גמרו את הדבר והלכה י"א כ"ז שהוא מביא ראי' סותר את הדין. וע"כ האי גמרו את הדבר הוא ע"י רוב ולא בספק ומעמידין הדבר בחזקתו [עי' בחו"מ סי' י"ח וברמב"ם ז"ל בפ"ח מה' סנהדרין] דאל"כ האיך מסיק אמרו לו כל ראיות שיש לך הבא מכאן עד ל' יום ונחלקו בזה רשב"ג ורבנן הא כיון דב"ד לא פסקו דין תורה אלא העמידו הדבר בחזקתו פשיטא דכשמביא ראי' בטל הספק לעולם ואלא ע"כ מיירי בשנגמרו הדין ע"פ רוב ומדוע לא מסיים התנא כאן כמו במשנה דס"פ הי' בודקין דמסיק גם שם גבי ד"נ גבי' יוסיפו הדיינין וכמה מוסיפין שנים שנים עד ע"א כו' כו' דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין לדברי המזכין. ואילו במתניתן דידן מסיים יוסיפו הדיינין והתחיל גמרו את הדבר ולא מסיק כמה מוסיפין שנים שנים כו' דנין אלו כנגד אלו כו' כמו בד"נ. והיא ע"כ דבד"נ דמוסיפין עד ע"א מוסיפין שנים שנים ודנין אלו כנגד אלו וחוזרין ומוסיפין שנים ואם דני אלו כנגד אלו חוזרין ומוסיפין משום דכיון דאפשר להוסיף עד ע"א לא איכפת לן אם מוסיפין שנים שנים. אע"פ בעי"ז איפשר שלא יעמוד על רוב וידונו אלו כנגד אלו משום דיש בידינו להוסיף עוד ויקרוב הדבר שיכריעו משא"כ בד"מ דאי איפשר להוסיף עד ע"א ע"כ אין מוסיפין אלא אחד כדי שיכריע ויעמוד על הריב. והיינו דקאמר ר' הושעיה תמן שאיפשר להם להוסיף דנין אלו כנגד אלו ר"ל לא איכפת לן מה שניתוסף שנים ודנין אלו כנגד אלו משום שאם ידונו אלו כנגד אלו יוסיפו עוד משא"כ כאן בד"מ אין מוסיפין שנים משום שידונו אלו כנגד אלו אלא מוסיפין אחד כדי שיכריע. ורבי יוחנן ורשב"ל תריהון מרין אפילו הכא איפשר להם להוסיף דגם בד"מ ג"כ איפשר להוסיף עד שבעים ואחד ואם כן מוסיפין ג"כ שנים שנים ואם לא יכריעו המה יש לנו עוד להוסיף עד שבעים ואחד ובודאי יגיע לידי הכרעה ואם סוף כוף בע"א לא הכריעו אז אין ברירה ודנין בע"כ אלו כנגד אלו. ונמצא דלרבי יוחנן ולר' שמעון ב"ל הדין דהמשנה דס"פ היו בודקין השניה שם דמוסיפין שנים שנים עד שבעים ואחד ואם בשהגיעו לע"א וסוף כוף לא הגיעו לידי הכרעה דנין אלו כנגד אלו הוא גם בדיני ממונות במשנה הזאת. ומזה תבין מה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' ס' ה"כ ועיי' בלח"מ ז"ל שכתב ומפרש השגת הראב"ד ז"ל שם דע"כ הרמב"ם ז"ל למד הך דינא דדיני ממונות בזה לד"ל היא ע"כ מהתוספתא. ואח"כ קשה כיון שראה התוספתא האיך חסר ממנה הדין כשאמרו שנים זכים ואחד חייב יוסיפו הדיינים כו' כו' עיי"ש ואילו לפי המבואר הוא ירושלמי מפורש בכאן:

ביצד

עין משפט נר מצוה

נג

א ב מיי' פ"ט מהל' סנהדרין הלכה ו סמ"ג עשין צז טוש"ע חו"מ סי' ל סעיף ה

נד

ג ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם

מראה הפנים

שחייבו וכך הם דברי הטור בסי' י"ט ומזה פי' בסמ"ע כן והב"י רצה לפרש דברי הטור דהוא נתינת טעם למה מוציאין הבעלי דינין לחוץ. ודברי הטור נראין דכדברי הרמב"ם כן ואי"א לפרש דברי הרמב"ם בענין זה דברי מי שזכה אותו ומי שחייבו קאמר לבן עבר שלא ירגיש בזה שיאמר הפס"ד מי הוא שזיכהו ומי המחייבו והתוי"ט כתב שלא יפר בעיניו טעם הסמ"ע. ודברי הרמב"ם כן ומ"ש הטעם לחלוק כבוד להגדול ודאי טעמא הוית אלא דהנ"מ אפי' רוצה הגדול למחול על כבודו ולעשות כבוד לדיין אחר שיאמר הוא הפס"ד לא יעשה כן שלא יבא שום הרגש או חשד על א' מהדיינין אבל כשהגדול אומר יודעין הן שמדרך הוא לחלוק כבוד להגדול: אמר ר' יוחנן כופין את המחייב שיכתוב זכאי. בבבלי דף ל' ע"א פלוגתייהו במיכתב היכי כתבינן ר"י אומר זכאי ר"ל אומר פ' ופ' מזכין וכו' ומפרש דר"י סבר משום לא תלך רכיל ור"ל טעמי' משום דמתזי כשיקרא וכתבו התום' ומשום לא תלך רכיל אין כאן וכלומר דהואיל והוא בעצמו לא אמר מידי לא דמיא למתני' והכא מוסיף הוא ר' יוחנן במילתי' וקאמר דאף כופין את המחייב לכתוב זכאי ולחתום עמהן וכן נראה דאין לפרש כופין שלא יכתוב ויפרש דעתו בלבד קאמר חדא דלישנא דכופין לא משמע הכי ועוד דלא ה"ל למימר אלא כופין את המחייב שלא לכתוב חייב ועוד דא"כ מה בעי עוד טעמא מה עביד לה ר' יוחנן וכו' הלא דברי ר' יוחנן כדברי המתני' הן וככר אסיק וקאמר מתני' פליגא על ר"ל אלא דנראה דלהוסיף טעם על הא דאמר ר"י כופין הוא וכדפרישית. ובכנה"ג מביא מחלוקת הב"י והסמ"ע בזה והעת סוגיא דהכא משמע כדברי הב"י שכופין אותו לחתום עמהן:

תלתא

תורה אור

קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זו אינה כלום:

גמ' רבי יוחנן בשם רב הושעיה תלתא אמורין חד אמר כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין וחד אמר הביא בתוך שלשים סותר לאחר שלשים אינו סותר וחד אמר לעולם אין סותר עד שיביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר. והתנינן אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה לא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים שיש לו ראיה ומצא ראיה כו'. רבי לא ור' זירא חד אמר עד שיבטל ראיותיו וחד אמר עד שיכפר ^א בראיותיו. רבי לוי הוה ליה דין עם חד בר נש על עסק בתים והוון דיינין קומי ר' לעזר. לאחר גמר דין הביא ראיה. שאל לר' יוחנן א"ל כל זמן שמביא ראיה סותר הדין. ר' אבמכים הוה ליה דין עם חד בר נש על עיסק ריחייא והוון אידיינין קומי רבי לעזר לאחר גמר דין הביא עדים. שאל לרבי יוחנן א"ל אדיין את לזו כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. ולמה תרין עובדין. רבי לוי לא איתעביד ליה גזר דין רבי אבמכים איתעביד ליה גזר דין. אשר הדיינין מה שיהיה צריך בית דין. רבי הושעיה בשם שמואל רב בניי בשם שמואל חד אמר יתקיים או בכתב ידי עדים או בכתב ידי הדיינים וחד אמר אפילו בכתב אחד ובדיין אחד:

הדרן עלך פרק זה בורר

הלכה א מתני' אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה

ובחקירה. שנאמר °משפט אחד יהיה לכם ^י מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין בחובה:

ויקרא כד

גמ' אמר ר' יוהנן בשביל לחוס על ממון ישראל אמרו האיך אתה יודע שזה חייב לזה. ר' חייה בר בא בעא קומי ר' יוסי היך עבדין עובדא א"ל כר' יוהנן דר' יוהנן אמר בשביל לחוס על ממון ישראל אמרו היאך אתה יודע שזה חייב לזה. זעירא בר חיננא בשם רבי חנינה ורבי יהודה

חד

קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני. בהא אפי' רשב"ג מודה דכיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי ודאי שקרן הוא ודוקא בכה"ג שהיו עדים עמו כאן והראיה אצלו אבל אם באו לו עדים ממדינת הים או שהיו ראיות של אביו מופקדין אצל אחרים והביאו לו יכול הוא לסתור מפני שיכול לטעון ולומר זה שאמרתי אין לי מפני שלא היו מצוין אצלי: אפונדתו. אזור חלול א"כ מלבוש הסמוך לבשרו: **גמ'** תלתא אמורין. פליגי בהאי דינא דמתני' היכא דאמר אין לי עדים וראיה: חד אמר כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. כלומר דפסק כרשב"ג והא דלא קאמר הלכה כרשב"ג משום דבמילתיה גופיה איכא לספוקי היכי ס"ל אם לעולם הוא סותר או דוקא עד שלשים כדס"ל לאידך מ"ד הלכך קאמר דכל זמן שמביא ראיה סותר את הדין דמה יעשה שלא היה יודע שיש לו: וחד אמר. דהדין בזה דלא יכול לסתור הדין אלא עד שלשים יום ואליבא דרבי שמעון בן גמליאל פליגי הני אמוראי: וחד אמר. הדין בזה דלעולם אין סותר מאחר שאמר אין לי עד שיביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר ומפני כך אמר אין לי כגון שהיו שטרות של אביו מופקדו' אצל אחרים וכיוצא בזה כדפרישי' במתני': והתנינן אמר רשב"ג וכו'. על האי מ"ד פריך דס"ל אליבא דרשב"ג דאינו סותר אלא עד שלשים והא רשב"ג קאמר מה יעשה שלא היה יודע וא"כ כל זמן שיכול לטעון שלא ידע עד עכשיו יכול לסתור הוא אליביה: ר' לא ור' זירא. פליגי בהאי דינא היכא דהביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר וכהאי חד מ"ד דיכול לסתור בכה"ג ועד כמה סותר הוא: עד שיבטל ראיותיו. בפני ב"ד וכל זמן שלא ביטל יכול הוא לסתור מכיון שהביא ראיה שלא היה יודע בה כל עיקר: עד שיכפר בראיותיו. א"נ לבטל אלא מכיון שכפר בראיותיו ואמר אין לי ראיה כלל לא בידי ולא ביד אחרים שוב אינו יכול לסתור: אדיין את לזו. עדיין אתה מסופק בדבר הלא כבר אמרתי לך כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין: ולמה תרין עובדין. ואמאי מספקא ליה לר' לעזר בשניי' הלא כבר מיפשט ליה בקמייתא וקאמר דהך דר' לוי עדיין לא עשה הפסק דין אלא שנגמר הדין היה ולא הספיק להוציא מבעל דינו

עד שהביא זה ראיה ובההיא דר' אבמכים כבר הוציאו ממנו והיה סבור דבכה"ג אין סותרין ופשיט ליה ר' יוחנן דלעולם סותרין ואפי' לאחר שפרע כבר: אשר הדיינין. שטר שכתוב בו הנפק ואין מכירין לא חתימת ידי העדים ולא חתימת הדיינין: מהו שיהא צריך ב"ד. אם צריך שיתקיים כל החתימות שבשטר לפני הב"ד כמו בתחלת קיום השטר שצריך ב"ד ושיתקיימו כתב ידי העדים או חתימת הדיינין או דילמא כיון דמקוים הוא לא חיישינן לזיוף: ר' הושעיה ורב בניי. פליגי אליבא דשמואל חד אמר דהכי אמר שמואל דצריך שיתקיים והקיום הוא או בכתב ידי עדים או בכתב ידי הדיינין וח"א דהכי אמר שמואל אפי' בקיום כתב א' מהעדים ובכתיבת דיין א' סגי דס"ל עד ודיין מצטרפין בקיום:

הדרן עלך זה בורר

הלכה א מתני' אחד דיני ממונות. בדרישה וחקירה. שחוקרין את העדים: שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת וזהו דין תורה אבל אמרו חכמים בדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין אא"כ נראה להב"ד שהדין מרומה. ודרישה וחקירה היא השאלה בענין עצמו כגון כמה הלוהו ומתי הלוהו ובאיזה ענין הלוהו ובאיזה מקום הלוהו ויש מין אחר מן השאלה שנקראת בדיקה ואינה בענין עצמו כגון מה היה לבוש בכלים שחורים או בלבנים עומד היה או יושב בשעה שהלוהו: מה בין דיני ממונות וכו'. דאע"ג דשוין בדרישה וחקירה מן התורה מ"מ לענין מילי דתליא בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בדיני ממונות: פותחין. במשא ומתן של הדין: **גמ'** בשביל לחוס על ממון ישראל אמרו היאך וכו'. כלומר אע"ג דמן התורה בעי דרישה וחקירה בדיני ממונות חכמים הם שאמרו דלא בעי דרישה וחקירה ואפי' השאלה דתנן בפ' דלעיל אומרים לו האיך אתה יודע שזה חייב לזה לא הוי אלא מטעם בשביל לחוס על ממון ישראל: היך עבדין עובדא. אם בעינן דרישה וחקירה בד"מ: כר' יוחנן. דאף השאלה זו לא אמרו אלא לחוס על ממון ישראל שלא לחייבו בלי שום שאלה אפי' כזו היאך אתה יודע וכו' אבל דרישה וחקירה לא בעינן שלא תנעול דלת בפני לוין:

חד

עין משפט נר מצוה

נה

א מיי' פ"ז מסנהדרין הל' ח סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' כ ס"א

א

ב מיי' פ"א מהל' סנהדרין ה"א והל' שם

תלתא אמורין. כדפרישית דהאי דינא קאי אם אמר אין לי דאלו בסתם מתני' דכל זמן שמביא ראיה וכו' לא הוי פליגי וכן יש לפרש להני עובדי דלקמן דמיירי שלא היה ידוע לו כל עיקר ואח"כ נודע לו ולפיכך שאל לר"י דאי לאו הכי מאי מספקא ליה לר"א הא בהא סתם מתני' דלעיל היא. והמסקנא הכא כהאי מ"ד עד שיביא ראיה שלא היה יודע כל עיקר דהא סותר וכרב שמואל בר יהודה בשם ר' יוחנן התם בשלהי פרקין ועד שיכפור בראיותיו וכמו דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מסנהדרין הל' ח'. ודע דהות ז"ל מסיים שם בדיניה אלו מי שקנו מידו שאם לא יבא ביום פלוני שיבא חבירו נאמן בטענתו ויע"ל וכו' ואם הביא ראיה שהיה אנוס באותו היום ה"ז פטור מקנין זה והביא הכ"מ בשם הסמ"ג ראיה לזה מהירושלמי דגיטין ודקידושין וע"ש ובראותי נפלאתי ע"ז דאדרבה מהתם מוכח איפכא דהא ר' יוחנן ס"ל התם אין טענת אונס וא"א לפרש שם בענין אחר כדמוכרח התם ועיין בגיטין פ' מי שאחזו הלכה ו' וכן פי' הרשב"א ז"ל בחידושיו שם וכתבתי שם בשמו לענין מסקנת הדין אלא דמהתם ליק לדיניה דהרמב"ם דיש לחלק בין קידושין לדין זה וראיתי להש"כ בסי' כ"א שעמד על זה וע"ש:

אשר הדיינין. לאו בקיום שטרות גופיה קאמר דהא לא מצינו פלוגתא דקיום בשטרות בשלשה דוקא והרב נתמן בפ' חזקת הבתים דף מ' ע"א אלא כדפרישית ובמבואר להדיא מפלוגתייהו והתיא דאידך כמ"ד דהלא כרב יהודה אמר שמואל בפ"ב דכתובות דף כ"א ע"ב עד ודיין מצטרפין אבל התם דתי לה רבא ופריכה דאמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי. וע"ש בתוס' שכתבו מכאן משמע דאפי' בשטר מקוים חיישינן שמא זייף לחתימת הדיינין, וכן משמע בירושלמי דגיטין ובפ' בן סורר וע"ש שוא דליתא התם וצ"ל בפ' זה גוזר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **אחד** דיני ממונות. הא כיצד אם אתה רואה וכו'. בבבלי ריש פרקין ר"ל רמי כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק תרדוף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה. משמע דדרים מצדק צדק שצריך חקירה כדפי' רש"י ז"ל ומשום דהתם מייתי קרא דבצדק תשפוט למירמי בקרא דצדק צדק אבל הכא מייתי קרא דודרשת וחקרת וא"כ ע"כ דמצדק צדק לא שמעינן לחקירה ואסבר דהאי ש"ס לא משמע ליה לאידרש חקירה מהאי קרא וכעין דרב אבי דהתם דלא בעי ליה גמידרשיה לחקירה אלא להרצה אחריתא:

כד

מסורת הש"ס

סנהדרין נג פ"ב

פיזוכין יג

פני משה

חד אמר. דבעינן דרישה וחקירה. דכתיב ודרשת וחקרת וכתיב משפט אחד יהיה לכם: וחד אמר. דלא בעינן דכתיב לדק לדק תרדוף דמשמע דאין לריך לחקור כל כך: הא כילד. קשו קראי אהדדי: אם אתה רואה הדין שילא לאמיתו חקרהו. כלומר אם נראה לך שיש בדין זה איזה רמאות ומחמת שתחקור תבא על האמת ויצא הדין לאמיתו חקרהו ואם לאו שאינו נראה לך שהוא דין מרומה לדקהו ותחתוך הדין בלי חקירה ודרישה: שהדין מכוונה. שהם מכוונים ממש בלשון אחד היה חוקר שמא לקחו עלה ביניהם להעיד על זה: וכד הוה חמי הכין. וכמו שראה כן בדבריהם שכיוונו כאחד בעלה וכן היה מכוון באמת ומלא כפי החשש שלו וגרסי' לה בפ' דלעיל הלכה ח': כילד פותחין לזכות. בדיני נפשות אומרין להעדים היאך אפשר זה שזה הרג את הנפש ומי יאמר שכדבריכם כן הוא: אין כיני. אם כן הוא שהב"ד אומרים להעדים איפשר וכו' א"כ קשה דלפעמים יגרמו הב"ד קילקול הדין מתוך דבריהם כדמסיק הקושיא: אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות. דתנן בפ' דלקמן שמשתקין אותו ובתוספתא פ"ט פלוגתא דר' יוסי ברבי יהודה ורבנן היא דת"ק סבר העד אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה רבי יוסי ב"ר יהודה אומר מלמד זכות ואין מלמד חובה והשתא פריך אליבא דר' יוסי ב"ר יהודה דס"ל דאם העד מלמד זכות שומעין לו: ובא חבירו וסייעו. ג"כ ללמד עליו זכות: ויש כאן סיוע. כלומר דנמלא כאן לסיוע לזכות לזה שהרי שני עדים מלמדין עליו זכות ואם אתה אומר כן שהדיינים אומרים להעדים אין אנו מאמינים לכם שזה הרג את הנפש: לא נמלאת חב לדיינים. כלומר דהשתא חוב קילקול הדין עליהם שאיפשר מחמת שאמרו כן בתחלה להעדי' וכי היאך איפשר זה להאמין מה שאתם מעידים על זה חזרו בהן העדים ועושין כל טלדקאות שבעולם להפך בזכותו ואע"פ שבקר הוא וא"כ החוב מוטל על הדיינים שהן גרמו לכך: ויש עדים לשקרן. בתמיה וכלומר לזה אין אנו חוששין דאם שקר הוא באותו טענה שמהפך בזכותו אלא דזה ודאי הרג את הנפש תו ליכא למיחש שיבאו אח"כ ויעידו על שקר או שיהיה להם איזה סיוע בדבריהם ואם יהיה א"כ האמת הוא כך וסוב אין כאן חוב על הדיינין: לדון את השרץ. מתוך פילפולו ולטהרו ולחזור ולטמאו להראות פנים לכאן ולכאן עד ק' פעמים: אין יכול לפתוח בזכות. ואין מושיבין אותו בסנהדרין שאין בו כח לפתוח בזכות: מה אם הנחש שממית. אדם ובהמה ומרבה טומאה בעולם טהור הוא כשמת שאינו בכלל שמנה שרלים: עכבר. שהוא משמנה שרלים המטמאין במותם: או חילוף. דנילף מק"ו שיהא הנחש טמא: התיב ר' פינחס. דהאי ק"ו פריכא הוא דאיכא למימר עקרב יוכיח שממית וטהור הוא: אשכח הני אמר. מלינו לתנא א' שאומר הוא נחש הוא עקרב וכלומר דאין כאן יוכיח דעקרב גופיה גלמד ק"ו מעכבר כמו דיכולין ללמוד בנחש: לא הוה ידע מורייה. לא ידע כלום להורות כהלכה ופילפול של הבל היה לו: קטוע מטורא דסיני הוה. כלו' שלא קבל לחלקו בתורה כלום מהר סיני דכל הנשמות היו שם וקבל כל א' חלקו בתורה כדכתיב אשר ישנו פה ואשר איננו פה:

הלכה ב מתני' מטין על פי אחד. מטין את הדין על פי המרובין על פי דיין אחד כגון שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב או איפכא: ועל פי שנים לחוב. אין מטין לחוב עד שירבו המחייבין בשנים על המזכין כדדרשינן בפ"ק מלא תהיה אחרי רבים לרעות ובדיני ממונות לא מיתוקמא דמה שהוא רעה לזה זכות לזה: גמ' אילו ניתנה התורה חתוכה. בפסק הלכה בלא נטיית דעת לכאן ולכאן: לא היתה לרגל עמידה. לא היה קיום לעולם דהתורה לריך שתהיה נדרשת פנים לכאן ולכאן כדלקמיה ואלו ואלו דברי אלהים חיים הן. ואיידי דקתני במתני' מטין מייתי להא דרשא הכא:

מה

תורה אור

דברים יג ויקרא יט

טו

גמרא

חד אמר ודרשת וחקרת ושאלת היטב וחד אמר צדק צדק תרדוף. *הא כיצד אם את רואה הדין שיוצא לאמיתו חקרוהו א ואם לאו צדקיהו. רב הונא כד הוה חמי שהדין מכוונה הוה חקר וכד הוה חמי ב הכין והכין הוה מכוון. כיצד פותחין לזכות אומרין איפשר שזה הרג את הנפש. א"ר יוסי אין כיני אמר אחד מן העדים יש לו ללמד זכות ובא חבירו וסייעו ויש כאן סיוע. אם אומר את כאן לא נמצאת חב לדייני'. ויש עדים לשקרן. א"ר יוחנן כל שאינו יודע לדון את השרץ לטהרו ולטמאו מאה פעמים אין יכול לפתוח בזכות. כיצד דנין השרץ א"ר ינאי מה אם *הנחש שממית טהור עכבר שאין ממית אינו דין להיות טהור. או חילוף עכבר שאין ממית טמא נחש שממית אינו דין להיות טמא. התיב ר' פנחס הרי ועקרב ממית והרי הוא טהור. אשכח תני אמר הוא נחש הוא עקרב. אמר רבי תלמיד ותיק היה [לר"מ] והיה מטהר את השרץ ומטמאו מאה פעמים. אמרין ההוא תלמידא לא הוה ידע מורייה. אמר ר' יעקב בר דסאיי דההוא תלמידא קטוע מטורא דסיני הוה:

הלכה ב מתני' ג דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה: גמ' א"ר ינאי אילו ניתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל עמידה.

מה

רידב"ז

כיצד פותחין לזכות אומרין איפשר שזה הרג את הנפש ר"ל דהדיינים יתחילו לומר להעדים אי איפשר להאמין לכם שזה הרג את הנפש. ע"ז מקשה ר' יוסי אין כיני ר"ל אי הכא אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות ובא חבירו וסייעו קי"ל דמקבלין אותו. ואי ס"ד דהבית דין יאמרו להעדים דאי אפשר להאמין לכם א"כ אין כאן סיוע ר"ל דיגרמו הב"ד דלא יהי' שום סיוע דהעדים יחשבו הכי יש עדים לשקרן בתמיה ר"ל אם אנהגו שקרנים בעיני הב"ד אם כן לא יקבלו שום עדותינו לזכות א"כ הוי חוב לב"ד בזה שיגרמו להעדים אתו לאמנועי מללמד זכות. ונשאר בקושיא:

א"ר ינאי אילו נתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל עמידה פי' דהנה הכתוב הזה חתוך הוא לא תהי' אחרי רבים לרעות ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות דאם הכתיב הזה אינו חתוך ולא פסקינן ליה לפיסקא פיסקא אלא כמו שהוא ונדרש כב"א כבר פירש"י ז"ל כפי' החומש דלפי פשוטו כך פתרונו של מקרא לא תהי' אחרי רבים לרעות אם ראית רשעים מטים משפט לא תאמר הואיל ורבים הן הנני נוטה אחריהם ולא תענה על רב לנטות וגו' ואם ישאלך הנידון על אותו המשפט אל תענהו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמיתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בצואר הרבים עכ"ל רש"י ז"ל לפי פשוטו של לשון המקרא. אבל המסורה בידי חז"ל להתוך את הפסוק לפיסקא פיסקא ונחלק לשלשה ענינים וכל ענין וענין היא דיבר בפ"ע שדיבר הקב"ה עם משה. וכך קיבלו חז"ל פי' המקרא כדפירש"י ז"ל שם וז"ל לא תהי' אחרי רבים לרעות מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד. וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה ובד"נ הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו ל"ת על ריב על רב שאין חולקין על מופלא שבב"ד לפיכך מתחילין בד"נ מן הצד. ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא ל"ת אחרי רבים לרעות לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו מחייבין על המזכין. ולא תענה על רב לנטות מדבריהם אחרי רבים. להטות יש רבים שאתה נוטה אחריהם ואימתי בזמן שהם שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין. וממשמע שנאמר ל"ת אחרי רבים לרעות שומע אני אבל יהא עמהם לטובה מכאן אמרו ד"נ מטין ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחובה וכו' עכ"ל רש"י ז"ל. הרי דהפסוק הזה חתוך הוא לג' אמירות ואיתא בירושלמי כ' פעמים למשמעות דהפסוק נחלק לשנים לשון חותך פי' דהפסוק נחלק לפיסקי פיסקי במס' תענית פ"ד ה"ג ובמס' מגילה פ"ד ה"ב עיי"ש. וה"פ בסוגיא דידן א"ר ינאי אילו נתנה התורה חתוכה פי' אלו כמו אילולי [א"נ דגרסינן מפורש אלולי והכל אחד] ניתנה התורה חתוכה לחתוך הפסוק לפיסקי פיסקי ולכמה מאמרים לדיבור בפ"ע לא היתה לרגל עמידה דלא הי' בידינו איך לפסוק הלכה למעשה בכל מקום שיש פנים לכאן אלא התורה ניתנה חתוכה. ולפ"ז גילה לן הכתוב הזה שנחתך איך לעשות לפס"ק הלכה למעשה.

מ"ט

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ג מעדות הל' ב סמ"ג עשין קט טוש"ע חו"מ סי' לד סעיף ה

ג
ב טוש"ע שם סי' כח ס"י

ד
ג מיי' פי"א מסנהדרין ה"א

ציון ירושלים

[ה]מאי אם הנחש פ' עירובין דף יג ע"ב ופי' מהרש"א מ"ש על דברת התוס' עירובין הנ"ל דאפשר דקים לי' לר"ת בשום מקום במשנה או בתלמוד דהשרץ אינו מטמא משום טומאת מגע וטהור משום טומאת מגע. ואני תמה כאן ונלוות דנעלם במחכ"ת ממהרש"א משנה מפורש' פ"ח מכלאים מ"ה תולדת הסנויים ר"י אומר כ"ש אומרים מטמא כזית במשא וכעדשה במגע והיינו דמספקא ליה אי היינו חלד דקרא או חיה. והיינו דאם הוא שרץ אינו מטמא במגע ומשא ואם הוא נבילה אינה מטמאה וכמו שכתבו הרמב"ם והר"ש וכן כתבו התוס' ב"ק ד' פ' ד"ס דקטני וי"ב שם ט"ס במ"ב פ"ק דלהגות וא"כ מפורש דאינו מטמא במשא ובתשובה האלכתי בכל זה ואכ"מ:

מראה הפנים

כד סוה חמי שהדין מכוונה. עיין בפרק דלעיל הלכה ח' מ"ש בשם הרא"ש ז"ל:
אין כיני וכו'. הכא מתרץ לה להאי פירושא דפותחין בזכות והתם דחי לה דלא אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו מטעמא דלא דחינן להו בידים ומש"ק דליה הוא דאמרינן אם לא קטלת לא תדחל:
אמר רבי תלמיד ותיק היה לר"מ ז"ל. כדאמר בבבלי עירובין פ"ק דף י"ג ע"ב. והתם גרים תלמיד וותיק היה ביבנה והיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים אמר רבינא אני אדון ואטהרנו ומה נחש וכו' כדהכא. וכן במכלתין פ"ק דף י"ז ע"ב ופי' שם ר"ת דמה לנו בתריסות של שכל מאחר שבתורה טמאתו אלא דלענין טומאת משא קאמר. דכן הוא האמת שאין השרץ מטמא במשא כדאמרי' בשבת בריש פ' יר"ט וכת"כ דרים לה מהסיא דכתיב גבי נבלה היא ולא שרץ ועביד נמי ק"ו לטהרו במשא ולפ"ג דהיכא מיעוטא כדכתבו בעירובין ובמכלתין פ"ק כתבו עוד ובירושלמי ריש פ' אחד ד"מ קאמר או חילוף וכו' הכוא ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע וכו' ור"ל דלף דהק"ו מנח' לענין שלא יטמא טומאת משא הוא לפי' ר"ת מ"מ הק"ו דאו חילוף לא מיתוקמא אלא לענין מגע דהא שרץ גופיה לא מטמא במשא דהימעוט מדרשא דקרא ועיין במהרש"א בעירובין ובסנהדרין וכתב גם לפרש דלא מיתוקמא אלא לענין מגע דלענין משא הא מיעטיה קרא לנחש לפי' ר"ת וכו' ולא משמע כן דהא הכא קאמר הוא נחש הוא עקרב ומשמע דהק"ו גופיה דנוכל לדבות לנחש נידבוש לעקרב וכן איפכא ובעקרב ליכא מיעוטא ואין להאריך:

מה טעם וידבר ה' אל משה אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני היאך היא ההלכה אמר לו °אחרי רבים להטות רבו המזכין זכו רבו המחייבין חייבו כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מניין ודגל"ו. וכן הוא אומר °אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים ואומר °מישרים אהבוך:

הלכה ג מתני' דיני [א] ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה:

גמ' הרי שיצא מב"ד זכאי ומצאו לו חובה שומע אני שיחזירוהו ת"ל °צדיק אל תהרוג. הרי שיצא מבית דין חייב ומצאו לו זכות שומע אני שלא יחזירוהו ת"ל °ונקי אל תהרוג. יכול אם צדק בדינך יצדק בדיני ת"ל °כי לא אצדיק רשע. א"ר יצחק אמר לי ר' יוסי לא שנייא אלא אפילו נזדכה בטעות מחזירין אותו. ר' אמי בעא קומי ר' יוחנן *אפי' נואף ונואפת א"ל איתקלף מרקועך:

הלכה ד מתני' [ב] דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה ודיני נפשות

הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות המלמד זכות מלמד חובה והמלמד חובה מלמד זכות ודיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה: גמ' רבי אמר ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר איש פלוני אתה זכאי ואתה חייב אבל אם היו מחוסרין במשא ומתן לא בדא. ר' יוסי בן חנינה אמר אפילו מחוסרין במשא ומתן:

הלכה ה מתני' דיני [ג] *ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשו' דנין ביום וגומרין ביום: גמ' מנלן. °ושפטו את העם בכל עת. [ד]ואית קרי לשעבר. אמר רב שמואל בר רב יצחק

כיני

פני משה

מה טעם וידבר ה' אל משה. ואמר לו כל הדינים התלוים בכל פרשה ופרשה והדרשות הנוטות לכאן ולכאן: הודיעני היאך ההלכה. שלא יהיה בה ספק וא"ל זה אי אפשר אלא אחרי רבים להטות וכו' מפני שהתורה צריך שתהיה נדרשת במ"ט פנים לכאן ולכאן ואם אני מגלה לך ההלכה שוב לא תהיה נדרשת בהרבה פנים: מזוקק שבעתים. שבעה פעמים שבעה: ואומר מישרים אהבוך. עיקר אהבת התורה לעשות לה מישרים ע"י דעות הנוטים לכאן ולכאן ואחר כך מיישרים אותו ע"פ הרוב:

הלכה ג מתני' מחזירין. סותרין את הדין לאחר שגמרוהו וידעו שטעו מחזירין את הדבר בין לזכות בין לחובה: ואין מחזירין לחובה. כדדרים בגמרא: גמ' צדיק אל תהרוג. שנצטדק בדין אע"פ שבאמת אינו נקי הוא: ונקי אל תהרוג. נקי משמע מן החטא ואע"פ שנתחייב בדין: כי לא אצדיק רשע. אדלעיל קאי אע"פ שיצא מבית דינך זכאי ואי אתה רשאי להחזירו יהא דינו מסור לשמים: אמר ליה רבי יוסי לא שנייא. לפעמי' יש שאין חילוק בין לזכות בין לחובה ואפילו לחובה מחזירין אותו כדמפרש ואזיל: אלא אפי' נזדכה. אפי' יצא מב"ד זכאי אם הוא בטעות שזיכו אותו ע"י טעות גמור שטעו בדבר המפורש בתורה מחזירין אותו וגומרין דינו לחובה: רבי אמי בעא קומי רבי יוחנן אפי' נואף ונואפת. אם בנואף ונואפת מאינו ג"כ שיש דבר שפעמים מחזירין אותו לחובה אפילו כבר נזדכה ופעמים אין מחזירין אותו: איתקלף מרקועך. נקלף וניטל הטלאי והחיבור שלך דמאי שנא דגם בנואף ונואפת מאינו כן דאם טעו בבא על הערוה ממש טעו' המפורש בתורה הוא ומחזירין אותו לחובה ואם טעו בהערלה ובשלא כדרכה אין מחזירין אותו ויש לך ללמוד דבר מדבר. מרקוע לשון טלאי ונעלות בלות ומטלאות תרגומו בלן ומרקעין:

הלכה ד מתני' הכל מלמדין. ואפילו התלמידים היושבין לפני הדיינין ולא נתמנו ב"ד על כך: המלמד חובה. דיין שהתחיל תחלה להביא ראיות לחובה יכול לחזור בו וללמד לזכות: גמ' ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר וכו'. כלומר דמתני' איירי שאינן מחוסרין כ"א לומר איש פלוני אתה זכאי או לומר אתה חייב ובהא אמרו דהמלמד חובה הוא דיכול לחזור וללמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה דהואיל ושעת גמר דין הוא וכבר זיכהו אינו יכול לחזור בו: אבל אם היו מחוסרין במשא ומתן. שעדיין במשא ומתן של הדין הם ואינם מושווים בדעתם זה אומר כה וזה אומר כה ומחוסרין הם בהשוות הדעות: לא בדא. איירי המתני' דהואיל ועדיין שעת משא ומתן היא ולא גמר בדעתו לזכות יכול לחזור בו ללמד חובה: אפילו מחוסרין במשא ומתן. איירי המתני' וכלומר דרישא המלמד חובה מלמד זכות אפי' מחוסרין במשא ומתן הוא דבזה לעולם חוזר ועלה קאמר אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה היינו בשעת משא ומתן כדי שיהא מחזר אחרי ראיות לדבריו ושמא ימצא חיזוק לזכות אבל בשעת גמר דין שכבר בקש ולא מצא ונודע לו עכשיו שטעה יכול לחזור בו וללמד חובה:

הלכה ה מתני' דנין ביום וגומרין בלילה. דכתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום להחילת הדין ולילה לגמר דין: דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום. דכתיב והוקע אותם לה' נגד השמש: גמ' מנלן. דגמר דין בלילה דכתיב ושפטו את העם בכל עת: ואית קרי לשעבר. וכי היאך נלמוד מן המקרא הזה על גמר דין דנימא דלא כתבה התורה האי קרא אלא מה שכבר עבר שהרי התחלת דין עיקר המשפט הוא ואמאי נוקי ושפטו אגמר דין הוא דכתיב:

כיני

רידב"ז

מ"ט וידבר ה' אל משה במ"ט פנים. כצ"ל וכן היא במדרש תהלים פי"ב עיי"ש בנוסח קרוב לזה אמר לפניו הודיעני האיך היא ההלכה והאיך נפסוק הלכה א"ל אחרי רבים להטות רבו המזכין זכי כו' כדי שתהא התורה נדרשת במ"ט פנים כו'. ר"ל אם הי' כתוב הלכה מפורש לא היתה התורה נדרשת מ"ט פנים לכאן ולכאן על טמא ועל טהור ע"כ לא נכתב הדין מפורש אלא אחרי רבים להטות. ובמדרש תהלים פי"ב גרסינן אמר ר' ינאי לא ניתנה התורה חתיכה אלא כל דבר ודבר שהי' הקב"ה אומר למשה הי' אומר מ"ט פנים טהור כו' עיי"ש ועיי' ביפ"מ ז"ל דמפרש אם היתה התורה חתיכה ע"מ שיהי' פסוק ומבורר בטעמו כשיפול איזה ספק בהלכה לא הי' קיום והעמדה בשום הלכה שבכל דבר יש לדדין ופנים לכאן ולכאן שהתורה נידרשת במ"ט פנים ולכן נמסר הדין להסכמת דעת הרוב עי"ש:

א"ר יצחק אמר לי ר' יוסי ל"ש אלא אפילו נזדכה בטעות מחזירין אותו. המרה"פ ז"ל מגי' כאן דצ"ל אין מחזירין אותו. ובאמת אין צריך להגיה אלא כמו שפירש בפ"מ ז"ל כמו שמבואר בבבלי דף ל"ג ע"ב ולשון אפילו קאי אתיבת נזדכה ופשוט:

רבי אומר ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר איש פלוני אתה זכאי כו' אבל אם היו מחוסרין בנושא ומתן לא בדא ריב"ח אמר אפילו מחוסרין בנושא מתן. הפ"מ ז"ל דוחק א"ע בהא דריב"ח בתיבת אפילו כדי להעמידו כמו בבבלי אליבא דריב"ח. ובאמת דחוק מאד לפרש כן ומהוורתא דבאמת חלוק הבבלי עם הירושלמי בזה כדאשכחן כן בכמה מקומות:

מנ"ל א"ק ושפטו את העם בכ"ע ואיתקרי לשעבר. כן נראה לפענ"ד דתיבת ואית קרי נחלקה לב' תיבות בדפוס והיא תיבה אחת ואתקרי. ר"ל דהוא ברייתא שניטנית כך מנ"ל א"ק ושפטו את העם בכ"ע ואתקרי לשעבר ע"כ לשון הברייתא. פי' משום דאיכא ב' פסוקים בתורה ושפטו את העם אחד במה שאמר יתרו. ובפרשה השני של ויבחר משה כתיב עוד הפעם ושפטו את העם בכ"ע ופירש רש"י ז"ל בפי' החומש דהפסוק

עין משפט נר מצוה

ה

א מיי' פי"ח מסנהדרין כ"א

ו

ב ג מיי' שם

מסורת הש"ס

סנהדרין לג ע"ב

ד"ס כב פ"ב

ציון ירושלים

[ד]ואית קרי לשעבר. פי' בקליפ"ת ס"ס מה שהבי"א דברי הירושלמי ומה שפירש הרא"ש בו והוא רצה לפרש בענין אחר ודבריו דחוקים וגם דינו לענ"ד אינו נכון:

מראה הפנים

לא שנייא וכו'. ביותר נראה לגרוס אפי' נזדכה בטעות אין מחזירין אותו והיינו לא שנית דקאמר וכגון בדבר שאין הצדוקין מודין בו ולמען הכוונה והדין היינו כך דפריבית בפנים: איתקלף מרקועך. כעין זה גרסינן התם דף ל"ג ע"ב דבעא מיניה מר' יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו וא"ל הדמוקדך יקוד זיל קוץ קרך וגלי וכפי' התוס' דהבאלה היתה אם יש בנואף ונואפת דבר שאין הצדוקין מודין בו וכן בהא דלקמן בענין הערלה שלא כדרכה והוגה עכביו ככפרי הרמב"ם ז"ל ע"פ פי' התוס' ע"ש: אפילו מחוסרין במשא ומתן. כדפרישית דהאי אפי' אריבא קאי ופליגי הכא בסברות בענין החוזר בשעת גמר דין ואתיא דר"י בן חנינא כמסקנא דהתם דף ל"ד ע"א דדוקא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין יכול הוא המלמד זכות לחזור בו ועיין בפ' דלקמן הלכה ד' ד"ה מפני המזכה:

מנלן ושפטו את העם בכל עת. כתוב' ביבמות דף ק"ד ע"א ד"ה מר סבר בקבו ע' גי' זו וכתבו דומה שהוא טעות ועוד דלא פריך שפיר אגומרין בלילה ואית קרא לשעבר אלא גרסינן איפכא מנין שטעו ודנו בלילה שדינן דין שנא' ושפטו את העם בכ' עת ואית קרא לשעבר אלא מנין שגומרין בלילה וכו' וגמרא שלנו מוקי כמי האי קרא לגומרין בלילה והרבה דברים יש בירושלמי שצריך להפכם. וכן כתב הרא"ש ז"ל שם דיש להפך ולגרס הגי'. אבל הרמב"ן ז"ל בפ' יש נוחלין דף קי"ג ע"ב מקיים הגי' אלא בכתב וגמרא דילן מוכח לי שאף בדיעבד אין דינם דין דאמרינן בסנהדרין אין מקדשין החדש אלא ביום ואם קדשו בלילה אינו מקודש וגמר לה ממשפט וכן מסכית דיבמות מר סבר תלילה כתחילת דין דמיא אלמא תחילת דין בלילה אפילו דיעבד אינו דין ע"כ והביאו הרא"ש בפ' י"ג והב"י בח"מ בסי' ה' העתיקו. ובענין תלילה גופיה אשכחן דקאמר

מסורת הש"ס

כיני מתני'. כן בעי למתני' דמנלן שאם טעו ודנו בלילה אפילו לתחילת דין שדיניהם דין ת"ל ושפטו את העם בכל עת: הא אמירה. הא ודאי פירושא היא ושפיר קאמרת ודוגמתו בפרק הגוזל עצים הלכה א':

דהפסיק הראשון הוא בלשון צווי. והפסוק השני היא על המעשה ולכן תירגם התרגום בפסוק הראשון ייתון ידונון ופסוק השני היא עשיה עיי"ש. וע"כ פסוק הראשון נקרא על להבא. ופסוק השני איתקרי לעבר וכיון דאתקרי על לעבר יש לפרש דשפטו בכל עת דכמה פעמים שפטו אפילו בלילה ומשה לא חזר המשפט [וממקרא הראשון שאמר יתרו אין ללמוד מזה אך מהפסוק השני מפרשה השניה של ויבחר משה אנו למדין] כך היא נוסחת הברייתא. ע"ז מפרש ר"ש בר"י פירוש הברייתא כיני מתניתא ר"ל כך פירש הברייתא על מה קאי האי מנ"ל דקאי מנין שאם טעו ודנו בלילה שדיניהם דין בדיעבד שנאמר ושפטו את העם בכל עת ואתקרי ע"ז אמרין הא אמירה ר"ל. דיכול להיות כך כדפירש הרא"ש ז"ל. ולשון הא אמירה איתא בירושלמי בפ"ט דמס' ב"ק ובפ"ו דסנהדרין ה"א. אבל הרא"ש ז"ל מהפך הגי' משום דהגי' לפניו הי' ואית קרא בהלף אבל לפי הגי' שלפנינו דגרסינן ואית קרי ביוד יש לפרש כדפירשנו. והרמב"ן ז"ל מקיים הגירסא ואינה מהפכה. ולפי גי' הרא"ש ז"ל ופירושו לא אוכל להבין לשון כיני מתניתא:

תורה אור

כיני מתניתא שאם טעו ודנו בלילה שדינם דין ת"ל ושפטו את העם בכל עת. אמר הא אמירה:

הלכה ו מתני' דיני [א] ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה. לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב: **גמ'** *תני העד אין מלמד [ב] לא זכות ולא חובה. מנלן במדבר לה שנאמר °ועד לא *יענה בנפש למות. ומניין שאף הוא אין מלמד לא זכות ולא חובה ת"ל והוא לא יענה בנפש למות. ריש לקיש אמר פעמים שאדם רואה את עצמו מזדמם ומפליג דבריו שלא ימות. מניין שצריכין שני ימים סמוכין זה לזה. ר' חזקיה ר' אחי בשם ר' אבהו *אסור [ג] לדון דיני ממונות בערב שבת. והדא מתני' פליגא לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב דיני נפשות. הא דיני ממונות דנין. ותני ר' חייה כן דנין דיני ממונות בערב שבת ואין דנין דיני נפשות בערב שבת. אמר כאן להלכה כאן למעשה. ווידונו אותו בערב שבת ויגמר דינו בשבת ויהרג למוצאי שבת. אם אומר את כן נמצא דינו משתקע. ריש לקיש בעי וידונו אותו בשבת ויגמר דינו בשבת וייהרג בשבת. מה אם *עבודה שדוחה שבת רציחת מצוה דוחה שמות כא אותה שנאמר °מעם מזבחי תקחנו למות שבת שהעבודה דוחה אותה אין דין שתהא רציחת מצוה דוחה אותה. ר' לא בשם ר' ינאי מיכן לבתי דינין שלא יהו דנין [ד] בשבת מאי טעמא שם לה נאמר כאן °בכל מושבותיכם ונאמר להלן °והיו במדבר לה אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה להלן בבית דין הכתוב מדבר אף כאן בב"ד הכתוב מדבר:

הלכה

הלכה ו מתני' גומרין בו ביום לזכות. אם זיכוהו ביום ראשון פוסקין את דינו מיד והולך לו אבל אם לא היו יכולין לזכותו ביום ראשון אין פוסקין את דינו לחובה אלא מלינין את דינו למחר שמא ימצאו בלילה זכות: לפיכך אין דנין וכו'. שהרי אם יתחייב אין יכולין לגמרו למחר שאין מיתת ב"ד דוחה שבת וי"ט כדדריש לה בגמרא ולשהותו עד אחר השבת אי אפשר דמשנגמר הדין איכא עינוי הדין ושלא יגמרו הדין עד אחר השבת ג"כ אי אפשר דשמא בתוך כך יהא נשכח טעם המחייבין והמזכין מלבם: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ט והבאתי לעיל בהלכה א': ועד לא יענה בנפש למות. ודריש לה בנפש העומד למות לא יענה כלל בין לזכות בין לחובה: ת"ל והוא לא יענה. בקרא לא כתיבא הכי אלא כלומר דאף הוא לא יענה כלל בדין רשע למות: ר"ל אמר פעמים שאדם רואה וכו'. כלומר דסברא היא ולא בעי קרא שלא יענה לזכות לפי שלפעמים מתפחד שמא יגמר הדין לחובה ויביא זה עדים להזימן ושמא יזדמם ומפליג הוא בדברים ללמד זכות עליו שלא יזדמם וימות ונמצא כנוגע בדבר הוא: ומנין שצריכין שני ימים וכו'. על אין דנין בע"ש קאי ולפי שצריך לגמור דינו למחר ,אי אפשר ומנין שיהא ההריגה דוקא ביום הסמוך וליגמר דיניה למחר ויהרג אחר השבת ולא מסיק לה השתא עד לבתר ומפסיק בדין ע"ש והדר מסיק לה: אסור לדון דיני ממונות בערב שבת. מפני שטרודין להכין צרכי שבת: והדא מתני' פליגא. דדוקא דיני נפשות קתני וכן תני ר"ח בהדיא כן דדנין דיני ממונות בערב שבת: אמרי. כאן להלכה כאן למעשה. ובכתובות פ"ד הלכה א' גרים כאן להלכה כאן לדבר תורה והיינו הך וכלומר דמסתניתו איירי מד"ת דאין דנין דיני נפשות ודייקינן אבל דיני ממונות דנין וכן הא דתני ר"ח מד"ת קאמר דדנין והא דאמר רבי אבהו אסור לדון בערב שבת מדרבנן ולמעשה דאסור לכתחלה הוא אבל אם עבר ודן דינו דין: וידונו אותו. השתא מסיק להאי מנין דלעיל דאמאי אין דנין בערב שבת דאי משום שאי אפשר להורגו למחר יגמר דינו למחר ויהרג אחר השבת: דינו משתקע. לשהותו עד אחר השבת והוי עינוי הדין: ריש לקיש בעי. ואמאי לא יהרג בשבת נילף לרציחת מצוה שתהא דוחה את השבת מק"ו מעבודה: ממעם מזבחי תקחנו למות. שאם היה כהן רוצח ורוצה לעבוד עבודה מביאין אותו לב"ד ולדונו שבת שהיא נדחית מפני העבודה אינו דין שתהא רציחת מצוה דוחה אותה: מיכן. מקרא דלקמיה למדנו שאין מיתת בית דין דוחה את השבת: נאמר כאן בכל מושבותיכם. לא תבערו אש בכל מושבותיכם ונאמר להלן בפרשת רוצחים גבי מיתת ב"ד: אף כאן בבית דין הכתוב מדבר. ואמר רחמנא לא תבערו:

(תוספ' פ"ט)

[illegible] לג

(ביצה פרק ה כתובות פ"ק)

סנהדרין לג

תני העד אין מלמד לא זכות ולא חוב. מנ"ל ועד לא יענה בנפש למות וילפינן דלא מלמד זכות והגם דכתיב למות [כדס"ל לר"י בר"י במס' סנהדרין דף ל"ד ע"א דמשום זה אינה מלמד חובה אבל מלמד זכות] פי' הרמב"ס ז"ל בפ"ה מה"ע ה"ח דה"פ הכתוב כלומר עד שהעיד בנפש למות לא יענה אלא ישתוק עכ"ל ז"ל ולפ"ז לא ידעינן אלא דאינו מלמד זכות כיון שהעיד תחלה למות אבל מנ"ל דעד שהעיד לזכות אינו מלמד חובה קודם ג"ד דהא כל עיקר דקפד הכתוב היא על עד שהעיד למות דלא ילמוד זכות על חייב. אבל מנ"ל דהעד דהעיד על הייב שלא ילמוד זכות על מיתה ע"ז דרשינן הקרא לגוונא אחריתי ג"כ ועד אהד לא יענה בנפש למות כך שיעור הכתוב. ועד אחד שהעיד לא יענה עוד בנפש למות ר"ל דקאי האי בנפש למות על האזהרה של העני' שלא ילמוד חובה לנפש למות ולא קאי האי למות על העדות אלא היא אזהרה בהעני' שלא יענה בנפש למות וזה מבואר בירושלמי. תני העד אין מלמד לא זכות ולא חובה מנ"ל שנאמר ועד לא יענה בנפש למות היא העד בנפש למות לא יענה וקאי בנפש למות על עד. ופריך ומנין שאף אין מלמד לא זכות ולא חובה [ותיבת היא מיותר] ר"ל כיון דבנפש למות קאי על עד בנפש למות א"כ מנ"ל דאף לחוב אסור תלמוד לומר והוא לא יענה בנפש למות ר"ל דהוא אזהרה על האדם שלא יענה בנפש למות ולא שהיא עד בנפש למות. ועל כן מתפרש הקרא בב' אופנים או עד בנפש למות או דהעני' בנפש למות. והוא בין שהוא עד בנפש למות לא יענה או דהאזהרה היא שלא תהי' העני' בנפש למות. וע"ז מפרש רשב"ל מדוע דרשינן הכי הא פשטת הכתוב היא שהיא אזהרה על שלא יהי' עניה בנפש למות. כדסבירא ליה לר"י בר"י כדפריך בבבלי ד' ל"ד ע"א. ע"ז מפרש פעמים שאדם רואה את עצמו מוזדמם ומפליג דבריו פי' שמפליג בדברים אחרים כדאיתא לשון זה במסכת גיטין פרק האומר בירושלמי ובמס' מע"ש פ"ד הלכה ז כדי שלא ימות. ר"ל דמתירא שלא יוזם ולחזור מדברי' אינו יכול משום שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד על כרחך מפליג בדברים אחרים ללמד עלי' זכות כדי שינצא זכאי ולא יוגמר דינו וכן קאמר רשב"ל בבבלי שם וכפירש רש"י ז"ל עיי"ש. ע"כ מפרשינן הפסוק לאופן הזה גם כן דבנפש למות קאי על עד ואזהרה שלא יענה הוא על זכות:

רב

ז
א ב מיי' פ"ס מעדות הל' א

ח
ג טוש"ע חו"מ סי' ה ס"ב

ט
ד מיי' פי"א מסנהדרין ה"ב ופכ"ד משבת הלכה ז

הלכה

מראה הפנים

דקאמר בבלי תלמודא טעמא אחרינא בפ' מצות חליצה הלכה ב' מ"ט דר"א למיני הזקינים א"כ נראה דבגי' קיימת כדעת הרמב"ן ז"ל אלא דגמרא דילן פליגא:

ומנין שאף הוא לא יענה וכו'. לאו עליו ממש קאי דבהדיא תנן בפרק דלקמן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמו זכות שומעין לו ולא מלינו פלוגתא בזה אלא דה"ק דאין לי אלא למות הוא דלא יענה העד ומנין לך שאף הוא לא יענה בין לזכות בין לחובה דילמא דוקא לחובה קאמר קרא ת"ל והוא לא יענה בנפש למות כלומר מדלא כתיב ועד אחד לא יענה למות בנפש למה לי אלא ש"מ דה"ק בנפש העומד למות ודנין אותו הוא לא יענה כלל ואפילו לזכות ור"ל קאמר מסברא נפקא לן דלא יענה לזכות כדאמר התם דף ל"ד ע"א:

אסור לדון דיני ממונות בע"ש וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וגרים כגי' דכתובות כאן להלכה כאן לד"ת והיא עיקרית למשמעות הענין:

מה אם עבודה וכו'. כדאמר התם דף ל"ה ע"ב. והמסקנא התם כרבא דרציחה דוחה את העבודה אפילו בקרבן ליבור דמעם מזבחי כתיב מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד. והרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלל מדין רוצח בעבודה ולענין נשיאת כפים כתב בט"ו מהל' תפלה כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו והתמיד שאפילו עשה תשובה וא"כ ק"ו הוא דפסול לעבודה כדכתבו התוס' שם ד"ה בגה' מעם מזבחי ומ"מ נראה דס"ל דלא מחלל העבודה וכסברת התוס' ג"כ בזה מדלא הזכיר לענין פיסול עבודה ובסוף הל' ביאת המקדש לא מנה אלא שמנה עבר הפסולין לעבודה ותו לא ופ"ב:

רבי

הלכה ז מתני׳ דיני ממונות הטהרות והטמאות מתחילין מן הגדול ודיני נפשות מתחילין מן הצד הכל כשירין לדון דיני ממונות ואין הכל כשירין לדון דיני נפשות אלא כהנים ולויים וישראלים המשיאין לכהונה: **גמ׳** רבי אומר °לא תענה על ריב *רב כתי׳ שלא תענה אחר הרב אלא קודם לרב. ר׳ יוסי בן חנינה אמר לא תענה על ריב רב כתיב שלא תענה קודם לרב אלא אחר הרב. רב אמר ^ז^לא תענה אפילו אחד מאה הבהי ר׳ פינחס. ר׳ חלקיה בשם ר׳ סימון איתפלגון ר׳ יוחנן וריש לקיש חד אמר דינינו כדיניהן וחד אמר אין דינינו כדיניהן מאן דמר דינינו כדיניהן ניחא ^ז^מאן דמר אין דינינו כדיניהן מה מקיים °ויאמר יהודה °ויאמר ממוכן. ראו דברי יהודה ראו דברי ממוכן. *ומניין שמתחילין בדיני נפשות מן הצד תנא שמואל הזקן קומי ר׳ אחא °ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו ואח״כ ישבו בדין על נבל. רבי תימא בר פפיים בשם רב הושעיא אף בפסול משפחה מתחילין מן הצד. הכל כשירין לדון דיני ממונות ר׳ יהודה אומר ^ג^ אפילו *ממזרין רבי יהודה אומר ^ז^אין מדקדקין ביין נסך. כתיב °לא תטה משפט אביונך בריבו אי אתה מטה אבל אתה מטה בדינו של שור. ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן ובלבד בדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות.

כמה

רב אמר לא תענה אפילו אחר מאה פי׳ אפילו אם כבר הגידו כמה דיינים את דעתם אחר הרב יעברו על ל״ת על רב לא המדינן דהפתח רשאי כל אחד להגיד דעתו ושוב לא עבר על ל״ת על רב דהא מגיד דעתו אחר הדיינים ילא אחר הרב ולא עברו על ל״ת רק הראשונים לכד קמ״ל דכולם עוברין ואזהרה על כל אחד ואחד:

דברי ר׳ פפא ר״ח בשם ר״ם. איתפלגון ר״י ור״ל חד אמר דינינו כדיניהן. וחד אמר אין דינינו כדיניהן פי׳ דפליגי אם גם ב״נ שהוזהרו על הדינין אם גם המה נלטוו ע״ז כדינינו כגון בד״נ מתחילין מן הצד ע״ז אמר מ״ד דינינו כדיניהן ניחא מה דכתיב ויאמר יהודה משום דמתחילין מן הצד אבל מ״ד דבני נח מתחילין מן הגדול קשיא מן ויאמר יהודה. ומשני דהכונה דנראו דברי יהודה ר״ל דנתקבל דברי יהודה:

ומנין שמתחילין בד״נ מן הצד ר״ל עוד ילפותא איכא בברייתא על זה כדמסיק תני שמואל הזקן קומי ר״א ויאמר דוד וגו׳:

ר״י אומר אין מדקדקין ביי״נ ר״ל דהלכה כדברי המיקל ביי״נ וכן משמע מהפוסקים ז״ל שמביאין האי ירושלמי:

רבי

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״א מסנהדרין ה״א

יא

ב מיי׳ שם הל׳ י״א ופ״ב שם הלכה ט סמ״ג עשין לח טוש״ע חו״מ סי׳ ז סעיף ב

ציון ירושלים

^ג^לא תענה אפי׳ אחר מאה. עפ״מ דמלה ל.ו דוקא וצי׳ הוריות דף ג ה׳ ביבנו להורות ועיין בהר בבע בם ובמלמ״ל פ״ט מסנהדרין ה״ב מ״ש בזה:

^ז^מן דמר אין דינינו כדיניהם מאי מקיים ויאמר יהודה ויאמר ממוכן. ע׳ מדרש מגילת אסתר ע. פסוק ויאמר ממוכן וע׳ מ״כ שם. מה בבבלי בשם ספר יהי מבה ובתבורי על תנ״ך הארכתי בזה:

^ז^אין מדקדקין ביי״נ עבו״ת כרא״ב כלל יש ובו״ח ל״ז כלל קטן:

הלכה ז מתני׳ מן הגד. מן הקטן שבהם כלדרים בגמרא: הכל כשרין לדון. אפילו גר אם אמו מישראל כשר לדון לישראל וכן ממזר כשר לדון דיני ממונות כדאמר בגמרא: ואין הכל כשירין לדון דיני נפשות. דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך בדומין לך מה משה רבינו מיוחס אף ב״ד מיוחסין:

גמ׳ שלא תענה אחר הרב אלא קודם לרב. ומכאן למדו לומר דדיני נפשות מתחילין מן הצד שאם הרב והוא המופלא שבב״ד יאמר מקודם שוב אין לחלוק עליו דלא תענה על רב והלכך מתחילין מן הצד: שלא תענה קודם לרב אלא אחר הרב. רבי יוסי בן חנינא פליג אלימודיה דרבי וס״ל דקרא לאו בדיני נפשות מיירי אלא בדיני ממונות ואיפכא ילפינן מכאן דעל למעלה וקודם משמע וכלומר דקרא הכי קאמר שלא תהיה עונה דעתך מקודם לרב אלא הרב יענה בתחלה ומכאן שבדיני ממונות מתחילין מן הגדול ובדיני נפשות דמתחילין מן הצד ילפינן מקרא אחרינא כדלקמן: לא תענה אפילו אחר מאה. כלומר דרב כרבי ס״ל דלא תענה אח״כ משמע שלא יחלוק על הרב אם כבר אמר דעתו ומכאן הוא דלמד דבדיני נפשות מתחילין מן הצד ומייתי ראיה מדרשת ר׳ פינחס דדריש לא תענה אפילו אחר מאה והיינו שאפילו יש כאן מאה דיינים כולהו בלא תענה קאי שלא יאמרו דעתן אלא מקודם לרב דאם יאמר הרב מקודם שוב אין לאחד מהן לחלוק עליו וש״מ כדרשת רבי. ומאה דנקט לאו דוקא דלא מלינו בית דין יותר מע״א אלא כלומר אפילו הן הרבה הרב צריך שיאמר באחרונה: דינינו כדיניהן. שהם ג״כ נוהגין להתחיל בדיני נפשות מן הצד כדיליף לקמיה וכלומר דלהאי מ״ד לא בעינן למילף להא מקרא דסברא היא שלא יחלוקו על הגדול ועוד שאחר שהוא שומע דברי כולן ויש נוטין לכאן ולכאן הוא מכריע שהרי מלינו שאף בדיניה׳ נוהגין כן: אין דינינו כדיניהם. לא נהגו כן אלא דגזירת הכתוב הוא אללינו: מאן דאמר דינינו כדיניהן ניחא. הני קראי דלקמי׳ ויאמר יהודה מה בצע וכו׳ שאע״פ שהוא לא היה הגדול שבאחין התחיל בתחלה וזה היה קודם מתן תורה ש״מ שסברא בעלמא הוא שאין מתחילין בדיני נפשות מן הגדול וכן ויאמר ממוכן והוא האחרון שבכולן והוא התחיל בתחלה אלא למ״ד אין דינינו כדיניהן שהם לא נהגו כן ואין ללמוד לזה מן הסברא מה מקיים הני קראי: ראו דברי יהודה. הא לא קשיא דבאמת אחרים התחילו ואמרו מקודם דעתם אלא שראו דברי יהודה והוטב בעיניהם לפיכך נכתבו דבריו וכן לדברי ממוכן: ומנין שמתחילין בדיני נפשות מן הצד. לר׳ יוסי בן חנינה דלעיל הוא דשואל דלא מפרש לקרא לא תענה על רב בדיני נפשות וכן להאי מאן דאמר שאין דינינו כדיניהן אלא דמקרא ילפינן והילכך נטר לה הש״ס עד הכא: חגרו איש חרבו. ואח״כ ויחגור גם הוא חרבו וכדשמואל הזקן שישבו בדין עליו וכדאמר לעיל בפ״ק: אף בפסול משפחה. אם בית דין רוצין לפסול אחד מחמת פיסול משפח׳ דכדיני נפשות דמיא: הכל כשרין. הכל לאתויי מאי וקאמר רבי יהודה אפי׳ ממזירין כשרין לדיני ממונות: ר׳ יהודה אומר. ועוד אמר ר׳ יהודה לקולא אין מדקדקין ביין נסך שאין להחמיר בו אלא דוקא במידי שהוא דרך ניסוך ולאפוקי בדברים שאין דרך ניסוך בכך אם אירע כיוצא בדבר אין מדקדקין להחמיר ולאסור: בריבו. למעוטי אתא בריבו אי אתה מטה לחובה על פי א׳ אלא בשנים אבל אתה מטה דינו של שור הנסקל לחובה על פי אחד דלא תימא הואיל ושור הנסקל דינו בעשרים ושלשה כדיני נפשות לכל מילי משוינן ליה קמ״ל וכר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן דלכל מילי לאו כדיני נפשות אלא כדיני ממונות משוינן ליה: ובלבד. כלומר לא תטעה בזה אלא ובלבד שיהא דינו של שור הנסקל בכל הדברים שיש בין דיני ממונות לדיני נפשות מדמינן ליה כ״א בהאי מילתא לחודיה דדינו בעשרים ושלשה משום דמהיקשא ילפינן כמיתת הבעלים כך מיתת השור אבל בכל מילי ילפינן מדגלי לן קרא בדין נוטה דמטין בדינו ע״פ אחד הה״ד בכל החלוקים שבין דיני ממונות לדיני נפשות כדיני ממונות הוא:

כמה

מסורת הש״ס

גיטין נט ע״א

סנהדרין ט

(לעיל פ״ק)

סנהדרין לו ע״ב

במות כג

כתובות לו

אסתר א

שמואל א כה

במות כג

מראה הפנים

רבי אומר לא תענה על ריב וכו׳. ר׳ ור״י בן חנינא פליגי דלמד על בסמוך ואתריו הוא ולמד על מלפניו וקודם הוא וכדפריבית וגמה דפליגי נמי במשמעות דורשין דקרא דלא תענה וזה למאי דכתבו התוס׳ דף ל״ו ע״א ד״ה דיני נפשות וכו׳ והסבר לא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות הע״ג דלגנות קאי נמי אדיני ממונות למאן דמוקי לה בריש מכלתין בכ״ד נוטה. והשתא ר׳ יוסי בן חנינא לא ניחא ליה לאידך מקרא ולא תענה על רב לנטות דריבוי בדיני נפשות דוקא ולנטות נמי בד״מ ומוקי להאי סנינא דקרא כוליה בד״מ וכ״ד נוטה ידעינן ממילא בד״נ במכ״ש מדיני ממונות וד״נ דמתחילין מן הצד יליף מקרא דלקמן ויאמר דוד לאנשיו וגו׳ וכדיליף ר׳ יוחנן התם:

רב אמר לא תענה אפילו אחר מאה. יש לפרש דמילתא אחריתי היא וה״ק אפילו כבר אמרו מאה לפניך לא תענה אחריהם הדיני אומר כולו כמאה אלא צריך שיאמר דעתו בפירוש וטעמו להיכן הוא נוטה. והרי זה דברי הרמב״ם ז״ל בריש פ״י מסנהדרין אחד מן הדיינים בדיני נפשות בין מן המזכין או מן המחייבין לא מפני שאמר דבר שנראה לו בדעתו אלא נטה אחר דברי חבירו הרי זה עובר בל״ת ועל זה נאמר ולא תענה וגו׳ מפי השמועה למדו שלא תאמר בשעת מנין די שאהיה כאיש פלוני אלא אמור מה שלפניך. והכ״מ לא מצא מקום דין זה וכפי המצות שלו כתב הוא ז״ל מלשון המכילתא אלא שבמכילתא שלפנינו לא מצאתיה ובתוספתא פ״ג דמכילתין מצאתיה דבר אחר לא תענה על ריב הוסיף הכתוב עוד דבר אחר שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו אמור מה שבדעתך וכן בסמ״ג בהל׳ ב׳ ללמד מן הכתוב לא תענה שהמלמד זכות לא יחזור ללמד חובה. והנה הדין הראשון מבואר הוא בתוספתא וכן הכא ובס״מ בהל׳ ב׳ מכילתא היא בפ׳ משפטים הרי זו אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות שנאמר לא תענה על ריב. וכלומר אחר שלימד לזכות דהל״ב וכי אין ללמד חובה כלל אם דינו כך אלא על המלמד זכות אמרו כן: **ויאמר** ממוכן ראו וכו׳. ובבבלי מגילה קאמר מכאן שההדיוט קופץ בראש ומיהו בהא ס״ל כהאי מ״ד אין דינינו כדיניהן מדקאמר קופץ: **אף** בפסול משפחה מתחילין מן הצד. הרמב״ם ז״ל לא הזכיר מזה כלום כ״א בפי״א הלכה ד׳ כתב על הדינים החלוקים שהזכיר א׳ דיני נפשות וא׳ דיני מלקיות וא׳ דיני גלות הדינים אלו שוין כהן: **רבי** יהודה אומר אין מדקדקין ביין נסך. כמה ביאורים ראיתי ובמעתי בפי׳ זה והכל יפלה פיהם. וז״ל הסמ״ג בלאוין קמ״ח הלכות יין נסך הכא דאמר רב אשי בע״ז דף ס׳ ע״א זיקא בין מליאה בין חסירה פרי דאין דרך ניסוך בכך ומביא שם דברי ר״ת בתוספות. וכן הלכה. ולא כרב ספא דאסר מכאן התיר רבינו יעקב על כרות שהיתה רפויה בחבית וכן בהימת מגופה בהיתה רפויה ע״פ החבית ובא עובד כוכבים והדקה בפיו וגם בפיהם גדול שלא היו הבוליים מסודקין ובא יהודי ובם נשורות של פשתן והיה תופס כנגד הנקב ומגע קלא היין מגלגלת ולא כל כך ובא הנכר העובד כוכבים להעמידו בהידוק כנגד הפסק נסכין עד שבתם הפיתם כל זה התיר שאין זה דרך ניסוך בכך ונראה לי דהא דגרסינן בירושלמי הפרק אחד דיני ממונות אמר ר׳ יהודה אין מדקדקין ביין נסך בעל כיוצא בענינים אלו אמר כן עכ״ל הסמ״ג והובאו דבריו בהגמי״י פ׳ י״ב ממ״א. והנה זה לפניך דקתני הכא תרתי׳ מילי דר׳ יהודה דשמעינן מיניה לקולא:

הסרים

בפסורת הש"ס

כמה אינון. חילוקי הדינים שבין דיני ממונות לבין דיני נפשות : אלא הנינן. בכל המשניות הללו : תשע. דאע"ג דעשרה דברים שנינו משום דאין הכל כשרים בדיני נפשות ועשרים ושלשה חדא היא דטעמא דמפקינן פסולין מדיני נפשות משום דסנהדרין של כ"ג בעינן וכתיב בהו בסנהדרין

תורה אור

יתיצבו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך : הי . דאינון . תרתי אחרנייתא. דמוסיף ר' חייא : ולא לדיני נפשות . משום דסתמן אינם רחמנים שלא היו להן לער גידול בנים : ושלא הביא שתי שערות. אע"פ שעדיין לא נראו בו סימני סריס : ויושב בדינו של שור. דגבי שור לא חיישינן ולכל הני קאי כדאמרינן דבכל מילי דין שור הנסקל כדיני ממונות הוא מלבד שיהא נידון בכ"ג :. והי דאינון תרתי אחרנייתא. חדא הא דמוסיף ר' אבהו אף פחות מבן עשרים ואידך מאי הוא : ואין דנין שני דיני נפשות ביום אחד. כדתנן לקמן פ' נגמר הדין אין דנין שנים ביום אחד אם הם של שתי מיתות או בשתי עבירות אפי' הם במיתה אחת : ואפי' נואף ונואפת. אם הן בשתי מיתות וכגון בבת כהן ובועלה שהיא בשריפה והוא בחנק :

(פי' סנהדרין מו)

(חולין ס ע"א)

(סנהדרין לד ע"א ועי' היטב בפי' רש"י שם ד"ה סמייכין)

הלכה ח מתני' סנהדר'.

אפילו

של כ"ג : היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה. ואמר קרא שררך אגן הסהר. שררך זו סנהדרין שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר שיושבין בעיגול ובעיגול שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי הדין והעדים ליכנס ולדבר בפני כולן שיהו כולן רואין את העדים ומדקדקין בדבריהם ולא שיהו פני העדים לשורה זו ואחוריהם לשורה זו :. שלשה היו. כדי שיהו שני עדים על דברי המזכין ושני עדים על דברי המחייבין ואין הלכה כר' יהודה : ושלש שורות. וכל שורה של כ"ג תלמידי חכמים יושבין לפניהן שמא יחלוקו הדיינים ולא יהיה רוב להטות וצריך להוסיף שנים שנים עד ע"א ולעולם אין מוסיפין יותר מע"א הלכך צריך להושיב לפניהם מ"ח להשלמת שבעים ואחד ולאו אורח ארעא לעשות שורות לתלמידים של כ"ד שתהא מרובה משל דיינין ולא לעשות שורות קטנות ולא שהיה של כ"ג ואחד של שנים תלמידים הלכך עבדינן ג' שורות : וכל אחד ואחד מכיר את מקומו. לפי שכסדר חכמתן היו מושיבין אותם שורה ראשונה קרובה לסנהדרין ושורה שניה למטה הימנה ושלישית למטה הימנה ובכל שורה ושורה יושבין בה לפי מעלתן בחכמה ולפיכך היה כל

(לעיל פ"ק)

(אבות פ"ד)

(ב"ב יא ע"א)

כמה אינון אנן תנינן תשע. תני ר' חייה חד עשר. הי דיני תרתי אוחרנייתא א הסרים וכל מי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות. ר' אבהו בשם ר' יוחנן אף פחות מבן עשרים ושלא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ולא בדיני נפשות ויושב בדינו של שור. ר' יוסי בן חנינה אמר תלת עשרה. והי דינון תרתין אוחרנייתא דנין שני דיני ממונות ביום אחד *ואין דנין שני ב דיני נפשות ביום אחד. אמר ר' אבין ואפילו נואף ונואפת:

הלכה ח מתני'

ג *סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה ד *ושני סופרי דיינין עומדין לפניהן אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי מזכין ודברי מחייבין רבי יהודה אומר שלשה היו אחד כותב דברי מחייבין ואחד כותב דברי מזכין והשלישי כותב דברי מזכין ודברי מחייבין ה שלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהן וכל אחד ואחד מכיר את מקומו ו צרכו לסמוך סומכין מן הראשונה אחד מן השנייה בא לו לראשונה ואחד מן השלישית בא לו לשניה ובוררין להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום שהוא ראוי לו:

גמ' *רבי בא בר יסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה. מייתי לה רב ממתניתא מתני' אמרה *הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים. מתלא אמר הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות דתנינן צרכו לסמוך סומכין מראשונה:

הלכה ט מתני'

כיצד מאיימין על ז עידי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד כפי אדם נאמן שמעתם או שמא שאין אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה. הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו ודיני נפשות דמו ודם זרעיותיו תלויין בו עד סוף כל הדורות שכן מצינו בקין כשהרג את הבל נאמר בו קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו ד"א דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי בעולם ללמד שכל המאבד נפש אחת מעלין עליו כאילו איבד עולם מלא *וכל המקיים נפש אחת מעלין עליו כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינין אומרים רשויות הרבה יש בשמים ולהגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטביעות

בחותם

אחד צריך להכיר את מקומו : צרכו לסמוך. כגון שמת אחד מן הדיינים או שהיו צריכין להוסיף על מנין סומכין מן השורה הראשונה שהם גדולים מכולן וסומכין הגדול שבה והראשון של שבשורה שניה בא ויושב בסוף שורה הראשונה והראשון שבשלישי' בא ויושב בסוף שורה שניה : ובוררין להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית. ולא שיבואו מן הקהל לראשונה לפי שהקטן מן התלמידים בשורות הוא גדול מן הגדול שבקהל : ולא היה יושב. זה שנברר מן הקהל במקומו של ראשון ראש בשורה שלישית אלא במקום שהוא ראוי לו בסוף השורה וכדאמרן לפי שכל בני השורות נמשכין איש איש למעלה ממקומו וממלאין זה מקומו של זה והקטן שבדיינים הוא גדול מן הגדול שבתלמידים בשורה הראשונה והקטן שבראשונה גדול מן הגדול שבשניה וכן בשלישית הלכך כי ניידי כולהו ניידי :

גמ' נאמר כאן עדה וכו'. לעיל בפ"ק ילפינן מהאי דסנהדרי קטנה כ"ג הן כדקאמר התם ושפטו העדה והצילו העדה וכו' ומנין לעדה שהיא עשרה נאמר כאן עדה וכו' ומשום דאיירי במתני' בשורות של כ"ג מייתי לה הכא : מייתי לה רב ממתני'. לפרש הא דתנינן צרכו לסמוך סומכין מן הראשונה ויושב בסוף הדיינים והראשון שבשניה בא לו ויושב בסוף שורה ראשונה וכדפרישית במתניתין וקאמר רב לאתויי טעמא ממתני' דלקמיה הוי זנב לאריות וכו' וכלומר שלא יאמר זה עד האידנא הוה יתיבנא ברישא והשתא מותיבנא בדנבי וכהאי מתלא אמר הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות והלכך מושיבין לו לא כדבריך ולא כמשל הזה שאתה אומר אלא כהמשנה שאומרת הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים : דתנינן. כלומר היינו דתנינן צרכו לסמוך סומכין מראשונה וכו' ושלא יוכל זה לטעון נגדם :

הלכה ט מתני'

כיצד מאיימין. שלא יעידו עדות שקר : מאומד. שהדעת נוטה כן שזה הרגו כדמפרש בגמרא : ומשמועה וכו'. אע"ג דגם בדיני ממונות לאו כלום הוא כדתנן בפרק דלעיל מ"מ אמרינן להו הכי להרבות בדברים ולאיים עליהן : דיני ממונות. אם העיד שקר נותן ממון לזה שנפסד על ידו ומתכפר לו : דבר אחר דמי אחיך. לפרש קרא בדבר אחר ולאו מן האיום הוא : לפיכך נברא אדם יחידי. כל זה אומרים להן לפיכך נברא אדם יחידי להראותך שמאדם אחד נתיישב מלואו של עולם : ושלא יהו המינין אומרין וכו'. וכל אחד ברא את שלו :

בחותם

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ב מסנהדרין ה"ג
יג ב מיי' שם פי"ד ה"י סמ"ג עשין קב
יד ג מיי' שם פ"א הלכה ג
טו ד מיי' שם פ"ט
טז ה מיי' שם הלכה ז סמ"ג עשין לו
יז ו מיי' שם פי"ח סמ"ג שם
יח ז מיי' שם פי"ב הלכה ב

ציון ירושלים

א הסרים וכל מי שלא ראה לו בני'. עבו"ת שבוי' ח"ה סי' כט מ"ש על זה השוב' הרשב"א כתי' סי' קת שרלה בהולד הככוד של בנא' מו"ה דוד אופנהיים כל' בכרים וזקן אף שיבב קודם שנזקן ונזקן אח"כ וכן בכרים אף שנכתרם עכשיו מסלקין אותו דבכל שתלוי בסיבה אפילו בסיבה הבא מאליו מעבירין אותו וכוא האריך לחזק זאת ובתשובה באחתי הדברי' כאורך :

מראה הפנים

הסרים וכל מי שלא ראה לו בנים. קחשיב להו בתרתי משום דתרי גברי נינהו. הכל כללי דף ל"ו ע"ב לא קחשיב להו אלא כחדא משום דחד טעמא אית להו : **דנין** שני דיני ממונות ביום א' וכו'. הא דלא קחשיב התם להאי מילתא איכא למימר משום דלא חשיב אלא מילי דאיכא בהאי וליתא בהאי כלל אבל אין דנין שנים ביום אחד כיון דמשכחת לה דלפעמים דנין כגון במיתה אחת ועבירה אחת כדאמרי' פ' נגמר הדין דף מ"ו ע"א הלכך לא קחשיב לה :

מראה

עין משפט נר מצוה

א. א מיי' פ"א מהלכות עדות הל' ד סמ"ג עשין קט

בחותם אחד. ברזל שהצורה חקוקה בו: בחותמו של אדם הראשון. הוא צורת מין האדם: בשבילו נברא העולם. כלומר חשוב אני כעולם מלא לא אטרוד את עצמי מן העולם בעבירה אחת וימשוך ממנה: מה לנו ולצרה הזאת. להכניס ראשינו בדאגה הזאת ואפי' על האמת: מה לנו לחוב. להיות מתחייבים בדמו של זה נוח לנו לעמוד באם לא יגיד: הלא כבר נאמר ובאבוד רשעים רנה. אם רשע הוא אין כאן עונש כלל:

גמ' כיצד מאומד. שמא כך ראיתם ולא תאמרו וכו' וכהאי עובדא דשמעון בן שטח ואמר לו אין דמך מסור בידי שאע"פ שהיה שם עוד אחד שראה עמו מ"מ לא ראו גוף המעשה אלא מאומד הוא: שלא יהו מתגרות זו בזו. אבא גדול מאביך: אנו בני צדיק. לפיכך אנו צדיקים ואין אנו צריכין להתרחק מן העבירה. כמו אתם בני הרשעים שמן הרשע יצאתם: שנאמר תתהפך כחומר חותם. לאחר מיתתו של אדם מתהפך חותם שלו לחומר ויתילבו כמו לבוש בתחיית המתים וקרי ליה חותם ש"מ בחותם הן טבועין: שלא יהא אדם קופץ וכו'. ולא יהיו מכירין אותו: מראה ודעת מפני הגזלנין. מראה כדאמרן ודעת שאם יהא להן דעת אחת יודע מה בלב חבירו ויחפש מלפוניו ולוקח ממונו: וקול מפני הערוה. שאף בלילה לא תתחלף האשה לבעלה: אפי' תינתא או חיטתא לא דמיא לחבירתה. אין תאנה וחיטה של שדה ואילן זה דומין לשל אחר ומפני זה הטעם שלא יאמר כל אחד זה שלי הוא: למצוה. לקדושת שבת: מי פתי יסור הנה זה אדם וחוה. מקמיה דהאי קרא כתיב שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת וזה ג"כ נדרש על אדם וחוה שלאחר

בחותם אחד וכולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע את כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם שמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת והלא כבר נאמר
(ויקרא ה) °והוא עד או ראה או ידע וגו' שמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה הלא כבר נאמר
(משלי יא) °ובאבוד רשעים רינה: גמ' כיצד *מאומד. לא תאמרו ראינוהו רודף אחריו וסייף בידו. נכנס לחורבה נכנסנו אחריו ומצאנוהו הרוג ראינוהו יוצא והסייף מטפטפת דם. אמר ר' שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי רודף אחר אחד נכנס לחורבה נכנסתי אחריו ומצאתיו הרוג וזה יוצא וסייף מנטף דם אמרתי לו אראה בנחמה שזה הרגו אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי אלא היודע מחשבות יפרע מאותו האיש. לא הספיק לצאת משם עד שהכישו נחש ומת. אדם *נברא יחידי בעולם מפני המשפחות שלא יהו מתגרות זו בזו. והלא דברים ק"ו ומה אם בזמן שהן בני אב אחד מתגרות זו בזו אילו היו הני שנים על אחת כמה וכמה. ד"א שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק ואתם בני רשעים: להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה כו'. להגיד גדולת מלך מלכי המלכים שמחותם אחד טובע כל ההותמות ואין אחד
(איוב לח) מהן דומה לחבירו שנאמר °תתהפך כחומר חותם. ומפני מה שינה פרצופותיהן שלא יהא אדם קופץ והולך לאשת חבירו או לשדה חבירו. תני בשם ר' מאיר שלשה דברים שינה הקב"ה בבני אדם מראה פנים ודעת וקול. מראה ודעת מפני הגזלנין וקול מפני הערוה. אמר רבי יצחק אפילו תינתא או חיטתא לא דמייא לחבירתה. אדם *נברא בערב שבת כדי שייכנס תחילה למצוה. דבר אחר למה נברא באחרונה משל למלך שעשה סעודה כשמתקין הסעודה מזמין
(משלי ט) האורחין כך °חכמות בנתה ביתה זה הקדוש
(שם) ברוך הוא שבנה את העולם בחכמה שנאמר °ה' בחכמה יסד ארץ וגו'. °חצבה עמודיה שבעה
(שם) אילו שבעה ימי בראשית. °טבחה טבחה מסכה
(שם) יינה אילו ימים ונהרות וכל צרכי העולם. °מי
פתי יסור הנה זה אדם וחוה: שמא תאמרו מה לנו ולצרה כו'. כתיב °ויעבר *הרינה במחנה מהו הרינה הריני וכן הוא אומר °בצאת לפני החלוץ וגו'. ללמדך שאף מפלת הרשעים אינה שמחה לפני המקום:

שהבין כל צרכיהן ברא"ן אלא מי פתי וגו' מי פתאן לזה לאכול מן העץ הדעת חסר לב האשה שהיא חסר לב אמרו לו: מה הרינה. דמשמע רנה הידועה מדלא כתיב רנה והלכך דריש הריני וכלומר הריני זו הנאמר במקום אחר באבוד רשעים רנה והיינו רנה תורה. אור לעולם כדכתיב בטוב צדיק העלץ קריה ובאבד רשעי' רנה ומסיים הש"ס לדרוש הפסוק דרנה אקריה קאי אבל הקב"ה בעצמו אינו שמח במפלת הרשעים וכן הוא אומר בצאת לפני החלוץ ואומרים
(ויקרא ה) הודו לה' כי לעולם חסדו ולא נאמר בהודאה זו כי טוב ללמדך
(משלי יא) שאף מפלת הרשעים אינה שמחה לפני המקום דטוב טוב היו אם היו חוזרין בתשובה לפניו יתברך:

הדרן עלך א' דיני ממונות

הלכה א מתני' היו בודקין

אותו. לאחר שאיימו עליהן היו בודקין כל עד ועד בפני עצמו בשבע חקירות וילפינן להו משבעה לשונות שנאמרו בתורה בחייבי מיתות ב"ד בעיר הנדחת כתיב ודרשת וחקרת ושאלת היטב. הרי כאן שלשה דושאלת אינו מן המנין עד דכתב היטב בהדיה. אבל ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעליא ומושאלת למדו ממנה בדיקות וגבי יחיד בע"ז כתיב והוגד לך ושמעת ודרשת
(איוב לח) היטב הא תרי הרי כאן חמשה: ובעדים זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב הא שנים אחרים וילפינן ליתן את האמור של זה בזה הרי כאן שבעה: באיזו שבוע. של יובל: באיזו שנה. של שבוע: באיזה יום. של שבת: באיזו שעה באיזה מקום. וכל שבע חקירות הללו מביאות אותן לידי הזמה ושמא אין עדים
(משלי ט) להזמין לכל היום ויש עדים להזמין לאותה שעה: ר' יוסי אומר. אין צריך אלא שלשה חקירות באיזה יום באיזו שעה באיזה

מסורת הש"ס

סנהדרין לז ע"ב

פ' סנהדרין לח:

שם

מלכים א כב: פ"ב לט ע"ב: דה"ב כ

פסחים יב ע"א

הדרן עלך פרק אחד דיני ממונות

הלכה א מתני' *היו א בודקין אותו בשבע חקירות באי זו שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה בחדש באי זה יום באי זו שעה באי זה מקום. ר' יוסי אומר באי זה יום באי זו שעה באי

מראה הפנים

מראה ודעת מפני הגזלנין וקול מפני הערוה. ובתם בדף ל"ח ע"א קאמר בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין. והאי ש"ס ס"ל דבשינוי קול לחוד סגי מפני הערוה גם ביום לענין שלא יתחלף באינו מתכוין ומפני הגזלנין בכת הוא הטעם לשינוי מראה והשתא בברייתא דר' מאיר לא פליגא אברייתא דלעיל ומפני מה שינה וכו'. ומייתי ר' יצחק ראיה דגם במיני פירות ותבואות השדה היתה המחשבה לפניו יתעלה כ"ה לתקן בשינוי מראה שלא יבאו לידי גזל ויעמוד כל אחד בשלו:

מהו הרינה הריני. היפ"מ פי' כמו הריני בלעז ואינו נכון דא"כ העיקר חסר והעיקר דהריני כמו הרנה הידועה במקום אחר וכדפי' רש"י ז"ל התם וידוע הוא דהאי תנא ליבנא קלילא נקט בכל מקום:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה **היו** בודקין אותו. כדי להבין הסוגיא בגמרא ראיתי לסכי' מחלוקי הדעות בדיני חקירות ובדיקות ויש מסוגיא זו קצת ראיה לא' מן הדיעות דעת הרמב"ם ז"ל שמלבד השבע חקירות הנמנין במשנה יש עוד הנקראין חקירות ודין חקירות להם שאם א' מהן אמר איני יודע עדותן בטילה כמו שכתב בפ"א מהל' עדות הל' ד' דלדעתו ז"ל אלו שבע חקירות הנמנין הם כלל החקירות השוות בכל לכל עדות מחייבי מיתות ב"ד ובפרטן יש עוד חקירות כגון בע"ז את מה עבד ובמה עבד ובחילול שבת איזו מלאכה עשה והיאך עשה ובחייבי מלקות אם אכל ביוה"כ איזה מאכל אכל וכמה אכל ובהורג את הנפש במה הרגו וקראו אותן מכלל החקירות יתירין על אלו השבע השוות בכל והשיג עליו הראב"ד ז"ל במה שכתב בפירוש בריש פ"ב דבמה הרגו אם אמר א' מהן איני יודע דעדותן בטילה הא מבדיקות הוא ואין עדותן בטילה וכן יש עוד סברות לקמן כדעת הראב"ד דבדיקות הן. ובענין מכירים אתם אותו דאמרו בגמ' דף מ' ע"ב בהדיא עובד כוכבים הרג או ישראל הרג וכן פי' רש"י ז"ל במתני' מכירים אתם אותו את ההרוג שמא עובד כוכבים היה והוא ז"ל כתב בריש פ' י"ב מסנהדרין כיצד דנין דיני נפשות כשיבאו עדים וכו' אומרין להן מכירים אתם אותו שהתריתם בו אם אמרו אין אנו מכירין אותו וכו' ה"ז פטור ולא כתב אם עובד כוכבים הרג וכו' דמשמע שאין השאלה אלא אם מכירין את ההורג וכ"כ לקמן בהלכה ג' אמרו העדים היתה לו התראה ומכירין אנו אותו וכו' ויתבאר הטעם לקמן לדעתו ז"ל בזה. ומצאתי בחידושי הר"ן ז"ל שהביא עוד דעות חלוקות בענין זה וכתב בשם הר"ר זרחיה הלוי ז"ל. וגם בספר המאור לא נמצא זה מפירושיו כ"כ וז"ל דעת הרז"ה הלוי ז"ל דמכירין אתם אותו שהתריתם בו הוי עיקר העדות ואם אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטלה אבל עובד

באי זה מקום מכירין אתם אותו והתריתם בו העובד ע"א את מה עבד ובמה עבד:

גמ' ולא תנינן באי זה יובל שאין הדבר מצוי: אשכח תני רבי שמעון בן יוחי אומר אף באי זה יובל וקיימונה בהוא דעאל ובהוא דנפק. מניין *לשבע חקירות תנא שמואל הזקן קומי רבי אחא °ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון. א"ל לא תהא קרא ואזיל אלא ודרשת וחקרת ושאלת היטב. והוגד לך ושמעת ושאלת היטב. היטב היטב לגזירה שוה ליתן כל אחת ואחת שמועה שאלה דרישה וחקירה. ר' יצחק מקשי לה הוון תפיסין בחד ליסטים דטיבריא. אמרין כדון קטול כדון קטל. ומניין לזה שבע חקירות איסי אמר כל זמן שאלו העדים יכולין להזדמם על אותה עדות אין ההורג נהרג. מכירין אתם אותו מה היה *עכו"ם או ישראל היה נישמעינה מהדא דמר ר' יוחנן נהרג מטיבריא לציפורי חזקה שישראל היה: התריתם בו *מניין להתרייה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן °ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא. א"ר בון *קין נשא אחותו הבל נשא אחותו *חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה עולם מהן °כי אמרתי עולם חסד יבנה. תני ר"ש בן יוחי אומר °ע"פ שנים עדים יומת המת מת אלא להודיעו באי זו מיתה מת. תני ר' יודה בי ר' אלעאי אומר °וכי *יזיד איש על רעהו להורגו בערמה שיערימוהו באיזו מיתה מת. *היתה מיתתו בחמ"ה והתרו בו בקלה יכיל מימר אילו הוה ידע שמיתתו בחמורה לא הוה עבד הדא מילתא. היתה מיתתו בקלה והתרוהו בחמורה על דעתיה דר' יודן בי רבי אילעאי שיערימוהו באי זו מיתה מת.

היו

פני משה

באיזה מקום דבהני תלה יכולין לבא לידי הזמה ואין הלכה כר' יוסי אלא אפי' אמרו העדים אמש הרגו או היום הרגו בודקין אותן בכל שבע חקירות כדי שתטרוף דעתן עליהן ויודו אם יש פסול בעדותן: מכירין אתם אותו. שזה הוא שעשה ואם התריתם בו שלא יעשה ואין זו מן החקירות שמביאות לידי הזמה שיהו העדים נהרגין על זה אלא כשאר בדיקות הן ולעשות העדות מוכחשת אם לא יאמר האחד כדברי חבירו להיות עדותן בטילה וכן אם אמרו שניהם אין אנו מכירין אותו או לא התרינו בו ה"ז עדותן בטילה והוא והן פטורין: העובד ע"א. אם העידו על העובד ע"א: שואלין אותן את מי עבד. לפעור או למרקולים: ובמה עבד. באיזו עבודה בזבוח או בהשתחויה:

גמ' ולא תנינן. בכלל החקירות באיזה יובל וטעמא לפי שאין הדבר מצוי שיהרג ביובל זה והעדים לא יבאו להעיד עד היובל האחר: וקיימונה. להאי ברייתא דר"ש בן יוחאי דמיירי בשנת החמשים שזה היובל נכנס וזה יוצא וספיר שייך לשאול ולחקור גם על היובל ולהוסיף בחקירות ואע"ג דחוקרין באיזו שבוע וכו' כדי שתטרוף דעת עליהן: ודרשת וחקרת וגו'. והרי כאן שבעה תיבות ללמד על שבע חקירות: לא תהא קרא אזיל. לא תהיה כקורא והולך ומונה את כל המקרא הזה דלא מכאן למדנו לשבע חקירות דא"כ תחשוב ותמנה גם הדבר ויהיו שמנה אלא מכאן הוא דלמדנו: ודרשת וחקרת ושאלת היטב. הרי כאן ארבעה ושמעת ושאלת היטב עוד שלשה הרי כאן שבעה ומנין ליתן את האמור של זה בזה דילפינן היטב היטב לג"ש: ליתן כל אחת שמועה שאלה דרישה וחקירה. כלומר כמאן דכתיבי כולהו בחדא ושדי שמועה ושאלה להכא ודרישה וחקירה ושאלה להכא והיטב היטב והרי כאן שבעה: ר' יצחק מקשי לה. הוה קשיא ליה על אותן שבע חקירות שאמרו ולמדו מקרא דהא זימנין דלא צריכי להו שהרי אם היו תופסין ברולא אחד מטבריא או מאיזה מקום ואומרי' עכשיו הוא שראינו שזה נהרג. וזה ההורג וכי מנין לזה שבע חקירות דאין לנו לשאול לא באיזה יום ומכ"ש איך שהרי בשעה זו אומרים שהרג והא שבע חקירות מקרא הוא דילפינן: איסי אמר כל זמן וכו'. כלומר דאיסי מפרש דלא תיקשי דאע"ג דהאומרים עכשיו הרגו לזה מ"מ חוקרין אותן בכל שבע חקירות דגזירת הכתוב הוא דכל זמן שיכולין העדים להזדמם מכח החקירות הללו על אותה עדות אין ההורג נהרג על פיהן ואפי' אומרים עכשיו הרגו אם אינם יודעים באיזו שבוע הוא או שנה וחדש אין עדותן כלום שהן החקירות שהזמה תלויה בהן ולעולם חוקרין אותן בהן: מכירין אתם אותו. ובעי הש"ס אם צריכין ג"כ להכיר את ההרוג אם עובד כוכבים היה או ישראל היה ואם גם על זה שואלין אותן: נישמעינה מן הדא דאמר ר' יוחנן. אם נהרג בין טבריא לציפורי חזקה שישראל היה לפי שרוב ישראל מצוין שם אלמא דאין צריך לשאול אותן על זה אלא בכלל עדותן הוא דאם מעידין על זה שהרג את הנפש פשיטא דעל שהרג לישראל מעידין והיינו דקאמר ר' יוחנן דסומכין על חזקה דאי תימא שחוקרין אחר זה א"כ חזקה למה לי הא אנן על שהדותייהו סמכינן: מניין להתרייה. מן התורה ולקמן יליף לה מקראי ואידי דאיירי בהני קראי מייתי לה להא דר' שמואל בר נחמן דדריש על האי קרא ואיש אשר יקח את אחותו וגו' וראה את ערותה וגו' חסד הוא ומהאי קרא ג"כ ילפינן להתראה דאטו בראייה תליא מילתא אלא עד שיראוהו טעמו של דבר ואגב דריש לחסד הוא וגרסי' לה ביבמות פ' י"א הלכה א': חסד עשיתי עם הראשונים. שהתרתי להם ליבא את האחות דלא סגי בלאו הכי ועל שם עולם חסד יבנה: תני ר"ש בן יוחי אומר וכו'. מכאן להתראה מן התורה דיומת המת כתיב וכי המת מת אלא ללמדך שצריך להתרות בו ולהודיעו באיזו מיתה הוא מת אם יעבור ויעשה זאת: בערמה. משמע שיערימוהו ויחכמוהו להודיעו באיזו מיתה הוא מת: היתה מיתתו בחמור' והן לא התרו בו אלא בקלה. בהא פשיטא לן דלכ"ע לאו התראה היא מפני שיכול לומר אילו הייתי יודע שהוא עון חמור ומיתתו חמורה כל כך לא הייתי עושה לדבר הזה אלא הא דקמיבעיא לן אם מיתתו קלה היא והם התרו בו בחמורה אי אמרינן דקלה בחמורה מיסך שייכא או לא וקאמר הש"ס דעל דעתיה דר' יודן דדריש בערמה שיערימוהו א"כ מאחר שהתרו בו בחמורה כבר הערימוהו אותו לידע שחייב אפילו חמורה וקבל עליו ומכ"ש שקיבל עליו הקלה:

היו

[קרבן העדה]

רבי יצחק מקשי לה הוון תפיסין בחד ליסטים דטבריא אמרין כדון קטל כדון קטל. ומנין לזה שבע חקירות כמו מאין לזה שבע חקירות דהא לא איפשר באופן זה לעשות שבע חקירות וכיון דחקירות דאורייתא וכיון דלא איפשר היכי קעבדינן בקבלת העדות הזה. פ"ז מפני איסי אמר כל זמן שאלו העדים יכולין להזדמם על אותו עדות אין ההורג נהרג פי' דאימתי החקירה מעכב בדיעבד דווקא במקום שאלו הי' החקירה הי' העדים יכולין להזדמם ע"י החקירה וכשלא חקרו בחקירה שוב א"י להזימן אז החקירה מעכב. ואין ההורג נהרג משום דהוי עדות שא"ל מא"כ באופן זה שעל ידי החקירה גם כן אי אפשר להזימם בזה אין החקירה מעכב דהא בזה לא מהני החקירה שיכול להזימן ע"ז:

ר"ח

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הלכה א

ג
ב מיי' פ"א מהל' עדות ה"ד

ד
ג מיי' פי"ב מסנהדרין הל' א ב

ציון ירושלים

נהרג מטברי' לציפורי עפ"מ ומ"ה ומלאתי בש"ת הרשב"א ח"ג סי' שע"ת שכ' ג"כ דשואלין אחר הרוב ואני תמה על גדולת חכמת הרשב"א ז"ל דהרי ש"ס ערוך הוא בסנהדרין דף סט דבד"ג אזלינן בתר רוב וע' תוס' סנהדרין דף ג ע"ב ועיין חדושי ר"ן סנהדרין דף סט שם. וע' ראב"ד פט"ו מהל' אסורי ביאה שהשיג על הרמב"ם בהלכ' כ"ו שם ובכס"מ לא הביא ע"ז ובמחכ"ת הש"ס שמעתת ד' פ"ח פ"ט שרצה לומר דדוקא ברוב שככר החזיק אזלינן בדי"ג בתר רובא וז"א מכ"ש הרשב"א לא הזכיר כלל מזה ולע"ב ובתשובה הארכתי הרב' ואכ"מ:

מראה הפנים

העובד ע"ז את מה עבד וכמה עבד הוי בדיקות ואם אמר אחד מהן איני זוכר את מה עבד ובמה עבד אבל יודע אני בודאי שעבד ע"ז עדותן קיימת דבדיקות הוי. וכשם ה"ר דוד בונפד (בשות קבל מהרמב"ן ז"ל ותלמודו היה) כתב שהוא סובר שהשבע החקירות המנויות במשנתינו אין עדותן קיימת זולתן אבל מכירין אתם אותו עובד כוכבים היה וכו' אם לא שאלו אותן עדותן עדות שבעדים כך הם מעידין אנו בחזי פלוני שהרג את הנפש וחייב מיתה ויש בכלל דבריהם שהם ידעו שישראל הרג ושהתרו בו ושקבל עליו ההתראה אלא שיש להן להדיינים לבודקן ולשאול להם על כל דבר ודבר שאין לסמוך עליהן מן הסתם וכן דעתו בע"ז את מה עבד וכו' ע"כ תוכן דבריו והשיג ג"כ על הרמב"ם דמשוה למה עבד וכמה הרג לחקירות ומזה נדע כי דעת הרמב"ם כענין אם עובד כוכבים הרג וכו' כסברת הר"ר דוד ז"ל כזה והוסיף עוד לדעתו שא"ל לשאול אותן על זה שבכלל דבריהן הוא וכן משמע מסוגיא הכא דקאמר נישמעינה מן הדא דאמר ר' יוחנן וכו' כדפרישית בפנים ועיין לקמן ד"ה חזקה אלא דהברייתא דהתם שהבאתי לעיל קשיתיה וא"א לפרש לדעתו ז"ל דבבדיקות הוי ואינו מעכב דהא בברייתא חשב התריתם בו וכו' העובד ע"א את מי עבד לפעור עבד וכו' ולדעתו את מי עבד ובמה עבד כחקירות הוי וזה צ"ע:

ליתן כל אחת ואחת שמועה שאלה דרישה וחקירה. והתם מייתי השתים מקרא דעדים זוממין ודרשת היטב וכו' דהטיב הטיב לג"ש וכדפי' רש"י ז"ל דודרשת בלא היטב נמי משמע דרישה וכמה שהבאתי בפי' המשנה ושאלת לא משמע ליה וכן לא יליף מוכחשת. ולשיטתי' דהאי ש"ס ל"ל דבעדים זוממין גופייהו דבפי ז' חקירות נמי מג"ש דהיטב היטב משמע ליה:

חזקה שישראל היה. וכסברת הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל שא"צ לשאול על זה דבכלל עדותן הוא. מיהו קשיא לפי סברא זו מאי שנא נהרג מטבריא לציפורי דנקט וה"ה נראה לומר דדעת סתמא דהש"ס דהכא דעת אחרת היא דמחלקים בין מקום שאין רוב ישראל מצוין צריך לשאול אותו אם עובד כוכבים או ישראל הרג ובין מקום שרוב ישראל מצוין בהא סומכין על חזקה וא"צ לשאול על זה מיהו לפ"ז קשיא טפי וכי ב"ד עושין כאומד הדעת וע"כ דאתינן להאי סברא דבלאו הכי א"צ לשאול אחר זה דבכלל עדותן הוא:

תני ר' יודה בי ר' אילעא אומר וכו'. וכן הוא דעת ר' יהודה התם בפ' הנשרפין דף פ' ע"א על שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ולדידיה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל כדאמר הכא וכן התם ולמאי דקי"ל כרבנן דמתרין אותו סתם שהוא חייב מיתה קאמר התם דלא שמעינן מהמתני' שם במותרה לדבר חמור אם הוא מותרה לדבר הקל והרמב"ם ז"ל סתם דבריו בפ' י"ב מסנהדרין הל' ב' וכיצד מתרין בו אומרים לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא ואתה חייב עליה מיתת ב"ד או מלקות. וזו התראה סתם היא כדהתם ואם התרו בפירוש במיתה חמורה לא שמעינו ולכאורה יש ללמוד מדבריו דלא הוי מותרה לדבר קל מדקאמר או מלקות משמע דצריך להתרות בו שחייב מלקות ול"נ מהני בחייבי מלקות התריית מיתה דגזירת הכתוב הוא

וכעין

עין משפט
נר מצוה

ה
א מיי' פכ"ב מסנהדרין ה"א ומכ"מ בלא ככיה הירושלמי וגם כלח"מ לא כביאו

ו
ב ג מיי' פי"ב מהל' עדות ה"ו

ז
ד מיי' שם פ"ב הלכה א

ח
ה מיי' וסמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' ל סעיף ב

ר"ח ב"ג שאל מקושש במה הוא מיתתו לריך לומר במה היתה התראתו וכן הגי' בנו"י ז"ל פי' משום דהותרה לדבר קל לא הותרה לדבר חמור. ע"ז קאמר נישמעי' מן הדא יודעין היו כו' ולא היו יודעין במה אשכח תני ר"ח כו' במה היתה התראתו כנ"ל וכן הגי' הנו"י ז"ל:

את מה עבד לפעור או למרקולים ובמה עבדה. בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה. ר"ל דמיבעיא לי' אם חייב בין שעבד בעבודתה שדרכה בכך. או אפילו באין דרכה בכך אבל כיון דעבד כעין פנים חייב [עיי' במס' ע"ז דף נ' ע"ב עיי"ש] ע"ז פשט נישמעינ' מן הדא מעשה שבאו שנים ואמרו ראינו זה עובד ע"ז ואין אנו יודעין פעור הי' או מרקולים הי' דנין אותו בשתיהן ר"ל דתלינן לקולא. ובאיזה מזדכה ר"ל באיזה לד יכולין לזכותו פוטרין אותו אם עבד עבודה שפער תלינן שהותה מרקולים ואם עבד עבודה שזרק אבנים תלינן שהיתה פעור ואם איתא כשעבד עבודת פנים חייב אפילו אין דרכה בכך. אם כן היכי פסק ותני כשיש ספק באיזה ע"ז הי' לעולם פטור משום דמשנין בעבודתן ותלינן לקולא. הא מ"מ יכול להיות חייב כשעבד עבודת פנים אלא ע"כ דהעיקר היוב הוא בעבודתה אבל לא בעבודתה פטור אפילו כעין פנים וכעין זה פירש בנו"י ז"ל אך באופן אחר עיי"ש:

רב

תורה אור

*היו מתרין בו [א] ושותק מתרין בו ומרכין בראשו אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר על מנת כן אני עושה. ראוהו שופך דם אמרו לו הוי יודע שבן ברית הוא והתורה אמרה °שופך דם האדם באדם דמו ישפך אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר על מנת כן אני עושה. ראוהו מחלל שבת אמרו לו הוי יודע שהוא שבת והתורה אמרה °מחלליה מות יומת אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר על מנת כן אני עושה. ר' חייה בר גמדא שאל מקושש משום מאי מיחייב משום תולש או משום קוצר נישמעינה מהדא °ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו מלמד שמצאוהו תולש עצים מן הקרקע. ר' חייה בר גמדא שאל מקושש במה הוא מיתתו בסקילה נישמעינה מהדא *יודעין היו שמקושש חייב מיתה ולא היו יודעין במה היתה מיתתו. אשכח תני ר' חייה °הוצא את המקלל מחוץ למחנ' במה היתה מיתתו בסקילה.

(בראשית ט) (שמות לא) (במדבר טו) (ויקרא כד)

את מה עבד לפעור או למרקולים ובמה עבדה בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה. נישמעינה מהדא מעשה שבאו שנים ואמרו ראינו זה עובד ע"א ואין אנו יודעין פעור היה או מרקולים היה דנין אותו בשתיהן ובאי זו מזדכה פוטרין אותו:

הלכה ב מתני' כל [ב] המרבה בבדיקות הרי זה משתבח *מעשה [ג] ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים *ומה [ד] בין חקירות לבדיקות אלא שבחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת אחד [ה] חקירות ואחד בדיקות בזמן שהן מכחישין זה את זה עדותן בטילה: **גמ'** במה לקטן בעוקציהן לקטן במה אכלן בגלעיניהן. *המן תנינן כי שהיו שתי כיתי עדים מעידים אילו מעידין שנזר שתים ואילו

היו מתרין בו ושותק וכו'. תוספתא היא בפי"א: נישמעינה מן הדא ויהיו בני ישראל וגו'. ברייתא בספרי היא: במה היא מיתתו בסקילה. כלומר דר' חייה בר גמדא שאל אם הלכה כהאי תנא דאמר לעיל עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא מת א"כ קשיא לן מקושש שהרי מיתתו במה היתה בסקילה והרי לא ידעו מיתתו במה עד שפירש להם מפי הגבור' והיאך היו מתרין בו: נישמעינה מן הדא. ברייתא בסיפרא דקתני בהדיא יודעין היו שמקושש חייב מיתה וכו'. אלמא דלא בעינן עד שיודיעוהו באיזה מיתה דאל"כ אפילו חיוב מיתה גופה הוה להו לספוקי שהרי התראתן לאו התראה היתה: אשכח תני ר' חייה הוצא את המקלל וכו'. כלומר דדחי לה הש"ס דמהתם לא שמעינן מידי דאיכא למימר במקושש הוראת שעה היתה כמו במקלל דע"כ בו לריך אתה לומר לכ"ע דהוראת שעה היתה שהרי לא היו יודעים אם חייב מיתה הוא אם לאו וכדדרים לה בהאי ברייתא דסיפרא יודעים היו במקושש שחייב מיתה. אבל לא היו יודעים באיזה מיתה שנאמר כי לא פורש מה יעשה לו ובמקלל הוא אומר לפרוש להם על פי ה' מלמד שלא היו יודעים אם חייב מיתה או לאו וכי היכי דאמרינן במקלל דהוראת שעה היתה ה"נ במקושש ולעולם עד שיודיעוהו באיזה מיתה: את מי עבד. קתני במתני' ובעי הש"ס דודאי השאלה את מי עבד לאיזה ע"ז היא לפעור או למרקולים אלא במה עבד מהו השאלה אם נאמר דכך הוא אם בעבודתה עבדה שפער עלמו לפעור וזרק אבן למרקולים או בעבודה גבוה שהוא אחת מארבע עבודות זיבוח וקיטור וניסוך והשתחויה ונשמע מינה דבאלו עבודות אינו חייב הואיל ואין דרכה בכך או דילמא דבמה עבד באיזו עבודה מד' עבודות אע"פ שאין דרכה בכך חייב: נישמעינה מן הדא דקתני מעשה שבאו שנים וכו'. אלמא דבאחד מד' עבודות נמי חייב שהרי לא היו יודעין לומר עבודתה וקבלו עדותן: דנין אותו בשתיהן וכו'. כמו וליטעמיך הוא שהרי כאן לא היו יודעין כלל לאיזה ע"ז ועל כרחך בכה"ג ודאי לאו כלום הוא דהא את מי עבד לריכין לידע אלא דהא דקבלו עדותן כדי למצא לו זכות ובאיזה מהן שיהא מזדכה פוטרין אותו ונפקא מינה שאם יבאו אח"כ ויעידו איזה ע"ז היתה לאו כלום הוא שכבר דנו אותו בשתיהן ויצא מב"ד ושוב אין מחזירין אותו וכדדרים בפ' דלעיל מוכדיק אל ההרוג:

הלכה ב מתני'. בן זכאי. רבן יוחנן בן זכאי ובאותה שעה תלמיד יושב לפני רבו היה לכך קורהו בן זכאי: בעוקצי תאנים. שהיו מעידין אותו שהרגו תחת תאנה ובדקן תאנה זו עוקציה דקים או גסים: אחד אומר איני יודע עדותן בטילה. דשוב אי אתה יכול להזימן באותה הקירה וכל זמן שאי אפשר לקיים תורת הזמה באחד מן העדים כל העדות בטלה ואפילו הן מאה דאין העדים נעשין זוממין עד שיזומו כולן: בדיקות. אפילו אמרו כולן אין יודעין ראויה להתקיים בהן מלות הזמה דאין הזמה תלויה אלא בחקירה לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר: בזמן שהן מכחישין זה את זה. אפילו היו שלשה ושנים מהן כיוונו עדותן והשלישי מכחיש אותן עדותן בטילה וכל עדות בטילה הוא והן פטורין: **גמ'** במה לקטן. כך היה בודקן במה לקטן זה בשבת והם העידו עליו ושאלן אם בעוקליהן לקטן וכילד אכלן אם בגלעיניהן: תמן תנינן. בפ"ג דנזיר הלכה ז' ואיתא להאי סוגיא התם וביבמות פ' בתרא הלכה ה':

ואילו

מסורת הש"ס
(תוספ' פי"א)
(ספרי פ' שלח לך ספרא פ' אמור)
סנהדרין ד' ט פא ע"ב פסחי' יב ע"א
(נזיר פ"ג יבמות פט"ז)

מראה הפנים

וכעין שכתבו התוס' בפ' ואלו נערות דף ל"ג ע"א ע"ש ויש לומר כמי דאיכא דמילתא קאמר דלחייבי מלקיות מתרין אותו במלקות ואין הכרע מדבריו להתראה בסייוף ולדרכו ז"ל ללמוד בכל מקום מותא"ל לפשיטות א"כ נלמד מדברי רב אבי דקאמר התם ואת"ל הוי וכו' לענין מותרה למיתה חמורה דהוי מותרה למיתה קלה וע"ש: **עד** שיאמר על מנת כן אני עושה. מתוספתא זו למד הרמב"ם ז"ל לומר כן גם דבחייבי מיתות בסייוף נשנית. ובבבלי הוזכר כעין זה גבי רודף בפ' בן סורר דף ע"ב ע"ב:

מקושש משום מאי חייב וכו'. ונפקא מינה לדאיסי בן יהודה דאמר אינו חייב על אחת מהן וכדאמר בבבלי שבת דף ל"ז ע"ב דהא מיהא לא מספקא:

נישמעינה מהדא יודעין היו וכו'. בבבלי פ' הנשרפין שם קאמר ר' יהודה גופיה עלה הוראת שעה היתה ולא ילפינן ממקושש וכדדחי לה הכא כדפרישית. וא"כ י"ל דהאי ברייתא כר' יהודה נמי אתיא ביודעין היו באיזו מיתה וכו' ומשום האי טעמא גופיה היתה הוראת שעה שהרי לא נתחייב מיתה מאחר שלא היו מתרין בו באיזו מיתה. והתוס' בפ' יש נוחלין דף קי"ט ע"א כתבו דל"ל דסך כרבנן אתיא ולא כר' יהודה דלדידיה דאמר הוראת שעה היתה א"כ לא ידע משה שדינו במיתה ולמאי דמשמע מהכא וכדפרישית לאו דיוקא הוא דמכ"מ גופיה קאמר דהוראת שעה היתה וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בחידושיו שם:

דנין אותו בשתיהן. פירשתי בפנים לפי דעת הרמב"ם ז"ל שלייתי בתחלת הפרק דאת מי עבד וכו' כחקירות חשוב להו ומעכב. ולכאורה נראה דלפשוטי' מתני' קאמר את מי עבד דתנינן היינו שבואלין אותו לפעור או למרקולי' במה עבד דקתני היינו אם בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה יכברייתא דהתם שהבאתי לעיל בריש הפרק אלא

דלפ"ז חסר הבעיא דהא קאמר נישמעינה מהדא וכו' ואפשר דסתמא דהש"ס קאמר לה על המתני' נישמעינה וכו' כלומר אם מעכבין אלו השאלות כדיעבד אי לא ופשיט לה דמעכבין ולפ"ז א"צ לדחוק ולפרש דכמי וליטעמיך הוא ודנין אותו בשתיהן דקאמר כלומר על פי זה דנין אותו לזכות שהרי אינם יודעין לאי זה ע"ז עבד והוי כאילו זה אומר לפעור וזה אומר למרקולי' ובאיזו מזדכה דקאמר כלומר הרי באיזה לד זכות יש לזכותו פוטרין אותו וכמו שכתב הרמב"ם בענין זה בריש פ' עשרי' דסנהדרין אין ב"ד מוכנין באומד הדעת וכו' וכן אם העידו עליו שנים שעבד ע"ז זה ראהו שעבד את החמה וזה ראהו שעבד את הלבנה אין מלטרפין בנא' ונקי ולדיק אל תהרוג הואיל ויש בם לד לנקותו ולהיותו לדיק אל תהרגהו. וכעין דין זה הוא. וגדפת בעל המאור ז"ל שהבאתי לעיל במתני' דאת מי עבד וכו' אינו מעכב כלל ואפי' אין יודעין לאיזה ע"ז עבד עדותן קיימת מתפרשת הסוגיא יותר כפשיטות למאי דמפרשינן דבעי' היא דבעי אם לריך דוקא שידעו לאיזה ע"ז ובמה עבודה עבד ופשיט ליה דא"צ ואינו מעכב כדקאמר דנין אותו בשתיהן כלומר באיזה מהן ואם יזכה יזכה ובאיזו מהן שיזדכה פוטרין אותו ועכ"פ שמעינן שאע"פ שאין יודעין באיזה ע"ז עדותן קיימת ומתני' לבדיקות קאמרה דלכתחילה שואלין אותן בכך. והכי לך פירושי הסוגיא לפי שיטות המחלוקות. ומיהו הלשון באיזו מזדכה יותר נוח לפי שיטת הרמב"ם ז"ל:

במה לקטן וכו'. הכא מפרש לה הש"ס שהעידו עליו שתקן תאנה בשבת וכדרמי כה"ג תמא התם דף מ"א ע"א דהוי בדיקות בגופה של עדות אבל התם איתתי לים' האי פירושא דבהדיא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו ואמר להן תאנה זו עוקציה דקין וכו' כדפרישית במתני':

בבלל

מסורת הש"ס

ואילו מעידין שנזר חמש ב"ש אומרים נחלקה עדותן אין כאן נזירות וב"ה *אומרים יש [א] בכלל חמש שתים ויהא נזיר שתים. רב אמר בכלל נחלקו אבל בפרט כל עמא מודו נחלקה העדות ור' יוחנן אמר במונה נח־קו אבל בכולל כל עמא מודו שיש בכלל חמש שתים. הידינו כולל והידינו מונה כולל אהן אמר תרתי ואהן אמר חמש. מונה אהן אמר חדא תרתי ואהן אמר תלת ארבעי. רב אמר הכחיש עדות בתוך עדות לא בטלה העדות ור' יוחנן אמר הכחיש עדות בתוך עדות בטלה העדות. ד"ה הכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה העדות. חייליה דר' יוחנן מהדא דמר ר' בא בר חייה בשם ר' יונתן הוחזק המונה. זה אומר מן הכים מנה וזה אומר מן הצרור מנה הכחיש עדות בתוך עדות א־ף רב מודה שבטלה העדות מה פליגין בשהיו שתי כיתי עדים. אחת אומרת מן הכים מנה ואחת אומרת מצרור מנה הכחיש עדות בתוך עדות בטלה עדות וכרב לא בטלה עדות אחת אומר לתוך חיקו מנה ואחת אומרת לתוך פונדתו מנה דברי הכל הכחיש עדות בתוך עדות לא בטלה העדות. אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר במקל הרגו הכחיש עדות בתוך עדות אוף רב מודה שבטלה העדות מה פליגין בשהיו שתי כיתי ע־ים. אחת אומרת בסייף ואחת אומרת במקל הכחיש עדות בתוך עדות בטלה עדות וכרב לא בטלה עדות אחת אומרת לצפון נטה ואחת אומרת לדרום פנה דברי הכל הכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה העדות. חייליה דרב מהדא דתנינן תמן *ר' יודן ורבי שמעון אומר הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים [ג] *ינשאו. ולא שמיע דמר ר' לעזר מודה ר' יהודה ורבי שמעון בעדים. מה בין עדים ומה *בין צרה. לא עשו דברי צרה בחבירתה כלום. אמר רבי יוחנן אין אמרה רבי לעזר מיני שמעה ואמרה. מתני' פליגא על רב. אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה לזה עדותן בטילה. מה עבד לה רב אמר רבי מנא פתר לה רב עד בעד. אמר רבי אבין אפי'

נזיר דף כ

(יבמות פט"ו)

יבמות קיז

שם קיח

פני משה

ואלו מעידין שנזר חמש. באותה שעה שאתם אומרים שנזר שתים והוא שותק או שאמר איני יודע: יש בכלל חמש שתים. ויהא נזיר שתים: בכלל נחלקו. כדמפרש לקמן כלל קרי ליה היכא דאחת אומרת שתים ואחת אומרת חמש שבתיהן תפסו כלל הדבר ופרט או מונה קרי היכא דא' אומרת א' ב' וא' אומרת עוד ג' וד' וה': אבל בפרט כל עמא מודו נחלקה העדות. דהוי הכחשה וביבמות ובנזיר איפכא הוא דגרסי' התם אבל בפרט כ"ע מודים שיש בכלל חמש שתים. דמודו ב"ש דלא הוי הכחשה דכי אמר אידך ג' ד' וה' לא מיעט שלא נדר א' וב' אלא דמוסיפין על הראשונה ואומרים שעוד נזר ג' ד' וה': ור' יוחנן אומר במונה. והיינו פרט מחלוקת אבל בכלל וכו' וביבמות ובנזיר גרים אבל בכלל כל עמא מודו נחלקה העדות אין כאן נזירות: והידינו. ואיזה הוא כלל ואיזהו מונה ופרט: כלל. זה אומר שתים וזה אומר שלש ומונה נקרא שמונין בפרטות זה אומר א' וב' וזה אומר עוד ג' וד' וה': רב אמר הכחיש עדות בתוך עדות. הכחשת העדים שהן בגופה של עדות לא בטלה העדות וכדמסיק לקמן דבב' כתי עדים קאמר: ד"ה הכחיש עדות לאחר עדות. הכחשה דלאחר שנעשה הדבר ולאו בגופה של עדות הוא כ"ע מודים דלא בטלה העדות כדמפרש ואזיל: חיילי' דר' יוחנן מהדא. וביבמות ובנזיר גרסי' ר' יוחנן כדעתיה לטעמיה הוא דאזיל: דאמר ר' בא בשם ר' יוחנן הוחזק המונה. אם מעידין שהוחזק המונה בפניהם כלומר שראו המלוה מונה מעות ליד הלוה: זה אומר וכו'. כלומר ואם בכת אחת וזה אומר מן הכים מנה ואחד אומר מן הצרור מקישורי מעות שלו מנה דהוי הכחשה בגופה של עדות בזה אף רב מודה שבטלה העדות דכיון דכת אחת הן ואחד מהן ודאי שקרן הוא שוב אין כאן עדות: מה פליגין. לא נחלקו אלא בב' כיתי עדים אחת אומרת וכו' והכחשה דבגופה של עדות היא סבירא ליה לר' יוחנן דאף בב' כיתות בטלה העדות: וכרב. ולדעתיה דרב לא בטלה העדות דכיון דב' כתי עדים הן אמרינן דכת א' אמת הן אומרין ועל כל פנים יש כאן עדות שלם שזה לוה מזה: אחת אומרת לתוך חיקו מנה וכו' דברי הכל הכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה העדות. כנ"ל וכן הוא ביבמות. דהכחשה לא הוי אלא לאיזו כלי מנה הלוה אח"כ להמעות והוי הכחשה לאחר גופה של עדות וד"ה לא בטלה העדות: אחד אומר בסייף הרגו וכו'. כלומר וכי היכי דפליגי בדיני ממונות כן נמי פליגי בדיני נפשות דבכת אחת כ"ע מודים דבטלה העדות בהכחשה בגופה של עדות ובב' כיתי עדים הוא דפליגי: אחת אומרת לצפון נטה. הרוצח אחר שהרגו ואחת אומרת לדרום הוי הכחשה לאחר גופה של עדות וד"ה לא בטלה העדות: חייליה דרב. סייעתי' דרב דסבירא ליה דאפילו בגופה של עדות לא הוי הכחשה בב' כתי עדים: מהדא דתנינן תמן. ביבמות אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג ר"מ אומר הואיל והן מכחישות זו את זו לא ינשאו. ר' יודה ור"ש אומרים הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אלו ינשאו וס"ל לרב הלכה כר' יודה ור' שמעון דאמרי דלא הוי הכחשה הואיל ומודות שאינו קיים והא נמי כב' כיתי עדים דמי שהרי האמינה התורה בעדות זו אפי' עד אחד ואפי' אשה וא"כ הה"ד נמי בב' כתי עדים אחת אומרת במקל הרגו ואחת אומרת בסייף הרגו הואיל ואלו ואלו אומרים שהרגו לא הוי הכחשה דבענין שהרגו לא איכפת לן ועדותן קיימת: ולא שמיע ליה. ודחי לה הש"ס דליכא סייעתא מהכא לרב דכי לא שמיעא ליה הא דאמר ר' אלעזר התם לעיל על האי מתני' דר' יהודה ורבי שמעון גופייהו מודו בעדים דבכה"ג הוי הכחשה כדמפרש ואזיל מה בין עדים ובין צרה: לא עשו דברי צרה בחבירתה כלום. שאני צרה דאין דבריה לגבי חבירתה כלום לחוסרה ובריפא דההם נמי באחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא ותטול כתובתה דאין דברי הצרה שאומרת לא מת לגבה כלום ולא האמינו חכמים לדבריה לאסור חבירתה ואלו בעדים בכה"ג אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת הוו תרי לגבי תרי והוי הכחשה והלכך לא גמרינן עדים מצרה: אין אמרה. אם רבי אלעזר הוא דאמרה ממני קיבל לזה: מתני'. דהכא פליגא על רב דקתני אפילו בבדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטילה: פתר לה רב. דמתני' בעד בעד מיירי ובכת אחת הא אמרינן דמודה רב דעדותן בטילה:

אפילו

עין משפט נר מצוה

מ

א מיי' פ"ג ממירות הל' ט

ב מיי' פי"ב מגרושין הל' ד טוש"ע אה"ע סי' יז ס"ט וסעיף מו

רידב"ז

רב. אמר בכלל נחלקו אבל בפרט כ"ע מודו יש בכלל חמש שתים כן הגי' במס' יבמות ובמס' נזיר וה"פ רב אמר בכולל נחלקו כו' היידינו כולל אהן אומר תרתי ואהן דמר ה'. מונה אהן אמר חדא תרתי ואהן אמר תלת ד' חמש פי' כשזה אומר תרתי וזה אומר ה' הוי הכחשה בתוך גוף העדות אבל זה אומר חדא תרתי וזה אומר חדא תרתי תלת ארבע חמש ונמצא דאומר כמו הראשון אבל מוסיף שלאחר כך עוד הוסיף תלת ד' חמש והוי כמו הכחשה לאחר העדות כגון זה אומר שפנה אחר המעשה לצפון וזה אומר שפנה לאחר המעשה לדרום דמסיק לקמן דזה נקרא אחר העדות כיון דהגידו עדותן בשוה רק בזה אומר שאח"כ הלך לצפון וזה אומר שאח"כ פנה לדרום לד"ה נקרא הכחשה דלאחר עדות ולא בטלה וה"נ כשהעידו שניהן יחד על חד תרתי ורק שזה אומר שלאחר כך לא אמר כלום וזה אומר שלאחר כך הגיד עוד תלת ד' חמש ולרב הוי הכחשה בתוך גוף העדות ג"כ לא בטלה אליבא דבית הלל דהא בכולל סבירא להו נמי לבית הלל דלא בטלה עדות ולר"י בכולל דהוי הכחשה עדות בתוך עדות סבירא להו נמי לבית הלל דבטלה עדות ורק במונה דהוא הכחשה לאחר עדות אז ס"ל לב"ה דלא בטלה עדות והיינו דמסיק רב אמר הכחיש עדות בתוך עדות לא בטלה עדות ור"י אומר הכחיש עדות בתוך עדות בטלה העדות ד"ה מכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה וע"ז מפרש ר"י כדעתי' כו' ומסיק דבכת אחת רב מודה בהכחיש עדות בתוך עדות לא מהני כי פליגי בב' כיתי עדים כו' חיילי' דרב מן הדא ר"י ור"ש אומר הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אילו ינשאו ולא שמיע דמר ר"א מודה רבי יהודא ורבי שמעון בעדים פי' אם ב' כיתי עדים נחלקו כת אחת אומרת מת וכת אחת אומרת נהרג כ"ע מודים דבטל העדות ודו"ק:

ר"י

מראה הפנים

בכלל נחלקו אבל בפרט כל עמא מודו נחלקה העדות. כבר בארתי ביבמות דהמפרש בסוף פ"ג דנזיר וכן התוס' שם הביאו לגי' דהכא וכתב דחולק על סוגית הבבלי דהתם דאמר אמרי במערבא אין הכחשה במונה אבל בירושלמי דסנהדרין משמע דמונה הוי הכחשה אפי' ספי וכו' וכיון דמצינו בשני מקומות שני' מהופכת ביבמות ובנזיר כמו שהבאתי בפנים נראה דגי' עיקרית היא ואתייא כדאמרי במערבא דהתם:

עין משפט נר מצוה

יא
א טוש"ע חו"מ סי' ל ס"ו

יב
ב ג מיי' פ"ב מהל' עדות הלכה ה

יג
ד מיי' שם הלכה ד

מסורת הש"ם

פסחים יא ע"ב סנהדרין סט ע"א

אפילו יפתר כת בכת שניי' היא לדיני נפשות דכתיב °צדק צדק תרדוף:

הלכה ג מתני'

*אחד [א] אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת שזה ידע בעיבורו של חדש וזה לא ידע אחד אומר [ב] בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטילה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש עדותן קיימת אחד אומר בשלש [ג] ואחד אומר בחמש עדותן בטילה ר' יהודה אומר קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטילה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב: **גמ'** עד היכא ר' יסא בשם ר' יוחנן עד *רוב [ד] החדש. א"ר יוחנן כגון העירנין הללו והחכמים אומרים אינן כלום. וא"ר יסא [ה]כגון אנא דמן יומוי לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא. *רבי מאיר אומר משש שעות ולמעלן מדבריהן רבי יודה אומר משש שעות ולמעלן דברי תורה. מאי טעמא דר"מ °אך ביום הראשון זה חמשה עשר יכול משתחשך ת"ל אך חלק הא כיצד תן לו שעה אחת קודם שקיעת החמה. מאי טעמא דר' יהודה אך ביום הראשון זה ארבעה עשר יכול כל היום ת"ל אך חלק חציו לחמץ וחציו למצה. מהלפת שיטת ר' מאיר תמן אמר אך לרבות וכא אמר אך למעט א"ר שמואל בר אבודמי מיעטו שאינו מחמץ. ר' מאיר אומר °לא תאכל עליו חמץ על אכילתו רבי יהודה אומר לא תאכל עליו חמץ על עשייתו. ר' יודן אית ליה עשה ולא

דברים טז | שמות יב | דברים טז

ציון ירושלים

[ה]כגון אנא דמן יומוי לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא. מכאן כמך גדול לפע"ד על מה שמתכין שנכון לידע שמולד ער"ח:

רידב"ז

ר"י אומר לא תאכל עליו חמץ על עשייתו פי' דהירושלמי ס"ל כמו בש"ס דילן דף ה' ע"א דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ כדפי' רש"י ז"ל דזמן אחד הוא אמר רחמנא השבתת שאור ואכילת חמץ וע"כ מדס"ל לר"י דמשש ומעלה ד"ת לענין העשה כמו כן הו"ל לענין ל"ת דבל יראה וב"י כדאיתא לקמן פ' ת"כ ה"ד דלר"י משש ומעלה ד"ת עובר בב"י ג"כ משש ומעלה וכן אתקש אכילת חמץ ג"כ להתשביתו וע"כ פי' הכתוב ל"ת ע"ח הוא ג"כ על זמן עשייתו וע"כ אית ליה לר"י דמשש ומעלה עובר על הכל בין על העשה דתשביתו ובין על הל"ת דב"י ובין על הל"ת דל"ת ע"ח ובין על העשה דמלה ולא חמץ וכדמסיק ר"י א"ל עשה ול"ת על אכילתו עשה ולא תעשה על ביעורו פי' משש ומעלה עובר על הכל בעשה ול"ת בין על האכילה בין על הביעור. כן שיטת הירושלמי דאיתקש הא דכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת וגו' לאו דוקא על שבעת ימים היקש אלא איתקש על הכל כל עיקר דין השבתת חמץ איתקש לאכילת חמץ וכן הוא שיטת הירושלמי בפ' ת"כ משא"כ לשיטת הש"ס דילן אינו כן כמבואר בתוס' עיי"ש:

ר"ש

פני משה

אפי' יפתר. לא היא דאפי' יפרש רב למתני' כת בכת בשתי כתות עדות מכחישות זו את זו כמי ל"ק דשנייא היא בדיני נפשות דמהדרינן אזכותא ומבטלינן לעדות בהכחשה כל דהו דכתיב צדק צדק תרדוף מלוה על הב"ד שיהפכו בזכות:

תורה אור

הלכה ג מתני' שזה ידע בעיבורו של חדש. זה שאמר בשנים ידע שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון דר"ח שהוא יום שלשים מחדש שעבר היה ודוקא עד חצות החדש אבל מכאן והילך כגון שאחד אומר בי"ז בחדש ואחד אומר בי"ז בחדש עדותן בטילה שחזקה אין עובר חצי החדש עד שכל העולם יודעין אימתי היה ראש החדש: עדותן בטילה. דבתרי עיבורי לא טעו אינשי: עדותן קיימת. דטעו אינשי בהכי: ר' יהודה אומר קיימת. דעביד אינש דטעה כולי האי ואין הלכה כר' יהודה: שבחמש חמה במזרח. ממקום זריחת החמה עד אמצע הרקיע קרוי מזרח ומאמצע הרקיע עד מקום השקיעה קרוי מערב: **גמ'** עד היכא. תלינן בטעות שלא ידע בעיבורו של חדש: עד רוב החדש. ולא עד בכלל כדפרישית במתני':

כגון העירנין הללו. בני עירוניות והכפרים שאינן יודעין בעיבורו של חדש תולין בהן שטעו בזה: אינן כלום. כלומר לאו דוקא עירנין אלא בין בני עיירות ובין בני כרכין תולין בהן שטעו ואין תולין אלא עד רובו של חדש א"כ אינן כלום על מנהג אותן עירנין קאמר שאין מנהגן יפה במה שאין מדקדקין לידע בעיבור חדש עד רובו של חדש והשתא שייך שפיר כגון אנא דבתריה: כגון אנא. כלומר אני מדקדק לידע אפילו בתחלת החדש ומימי לא התפללתי מוסף של ר"ח אם לא הייתי יודע יום האחד של החדש על נכון: ר"מ אומר. בפסחים קאי וסוגיא זו כתובה התם בפ"ק אפלוגתא דר"מ ור' יהודה דמתני' שם ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ומפרש לה במאי פליגי ר"מ סבר משש שעות ולמעלה מדבריהן הוא שאסור לאכול חמץ וכדדרים לקמן דלא מרבינן מקרא אלא שעה אחת קודם שקיעת החמה והלכך לא עבדי רבנן הרחקה כולי האי הואיל ועיקר איסור אכילת חמץ אחר חצות מדבריהן הוא דאסור: דברי תורה. והואיל ומן התורה אסור הוא עבדו ביה רבנן הרחקה דאין אוכלין כל חמש ולקמן פריך עלה: אך ביום הראשון. תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ וגו' זה חמשה עשר כדכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא וגו': יכול משתחשך. דאין ביעורו אלא משתחשך בארבעה עשר ויהא אוכל חמץ עד הלילה: ת"ל אך חלק. הא כיצד ליתן שעה אחת קודם שקיעת החמה שיבערנו ומכאן ואילך קאי באיסור אכילת חמץ והיינו ביום הראשון כלומר סמוך ליום הראשון תשביתו: אך ביום הראשון זה ארבעה עשר. ר' יהודה ס"ל הראשון דמעיקרא משמע כד"א הראשון אדם תולד: ת"ל אך חלק. חוציהו חציו לחמץ וחציו למלה אך חן הוא בגימטריא דאת"ם בט"ע גי"ף דכ"ן הת' במקום האל"ף והל' במקום הכ': מחלפת שיטת ר"מ תמן אמר אך לרבות. כלומר בפסחים דדרים אך לרבות לאסור חמץ בי"ד שעה אחת קודם שקיעת החמה: וכא אמר אך למעט. בפ"ק דבילה דפליגי ר' יהודה ור"מ במכשירי אוכל נפש בי"ט דר' יהודה מתיר ולר"מ אסור כסתם מתני' דפ"ה דבילה ופ"ק דמגילה אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ומפרש בהאי תלמודא בפ"ק דבילה דלר' יהודה דמתיר אף מכשירי אוכל נפש מרקידין בי"ט ולמאן דאסר מפרש התם דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם אך הוא לבדו הרי אילו מיעוטין שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקיד בי"ט אלמא דאך למעט היא: מיעוטו שאינו בחמץ. נ"ל וכן הוא בפסחים. כלומר ה"נ מיעוט הוא דממעטינן כוליה יום ארבעה עשר מאיסור חמץ דלא תימא יום הראשון ארבעה עשר הוא לכך כתיב אך דאינו אסור אלא מקצתו ובשעה אחת קודם שקיעת החמה סגי: רבי מאיר אומר לא תאכל עליו חמץ על אכילתו. הסתא מפרש לה דקרא דלא תאכל עליו חמץ מיתרלא לתרווייהו דמר דריש להאי קרא כטעמיה ומר כטעמיה דלר"מ דסבירא ליה דאחר חצות אינו אסור מן התורה דריש להאי דכתיב גבי פסח לא תאכל עליו חמץ בשעת אכילתו הוא דהקפידה התורה דאלו בשעת עשיית הפסח לא נאסר חמץ ור' יהודה סבר בשעת עשייתו קאמר קרא לא תאכל עליו חמץ שהוא אחר חצות שהוא זמן להכשר שחיטת הפסח: ר' יודן אית ליה עשה ולא

תוס' הרי"ד

ר"י אית ליה עשה ול"ת על אכילתו כו'. כסוגיא זו ניחא מה שכתב הראב"ד ז"ל בס"ג מה' חו"מ דהולי סובר זה המחבר ז"ל דמשש ומעלה עובר בב"י וב"י ואיטו דז' ימים כתיב עכ"ל ז"ל ושסיים הה"מ ז"ל דגם הרמב"ם ז"ל סובר כן עיי"ש ולכאורה קשה דהא בפ' ת"כ בירושלמי מפורש דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת סובר דעובר בב"י ומשש ומעלה עיי"ש בפ' ת"כ ה"ד וכבר עמד על זה הש"ק ז"ל בל"ע אבל לפי סוגיא זו שפיר ניחא דדוקא שיטת הירושלמי כן דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת הכל מתחיל מן שש כדאיתא מפורש הכא משא"כ שיטת הש"ס דילן אינו כן דהא בד' כ"ח ע"ב יליף ר"י דאוכל חמץ משש ומעלה עובר בל"ת מלא תאכל ע"ח ור"ש פליג ואע"ג דלש"ס דילן לכו"ע משש ולמעלה מד"ת. וא"כ קשיא היאך פליג ר"ש הא הותקש אכילת חמץ להשבתת שאור וכיון דהשבתת שאו"ר הוא משש כמו כן הוי אכילת חמץ דהא בש"ס דילן דף ה' מפורש דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ והק' בתוס' ד"ה ע"א ד"ה דהא קושיא זו ומתרלינן דלא איתקש אכילת חמץ להשבתת שאור דמשש ומעלה אלא רק להשבתת שאור דשבעת ימים עכ"ל ז"ל ועיי"ש וכן הוא בש"ס דילן כל הילפותא א"כ מוכח דלהש"ס דילן בב"י וב"י ז' ימים כתיב ואינו ענין לי"ד משש ומעלה וכן הילפותא דאיתקש אכילת חמץ להשבתת שאור והשבתת שאור לאכילת חמץ הוא רק על ז' ימים כדאיתא מפורש בגמרא משא"כ הירושלמי כסוגיא דידן דס"ל דלמ"ד משש ולמעלה ד"ת עובר על הכל בין על העשה ולא תעשה דאכילת חמץ ועשה ול"ת דהשבתה משום דהסיקא הוא על עיקר דין דהשבתת שאור איתקש לאכילת חמץ ואיתקש טלה להדדי העשה ול"ת שבבתיכם הכל הוקשו לזמן אחד ולא על הז' ימים לחוד דהז' ימים איתקש ג"כ לביום הראשון א"כ מבואר מפורש דלהאי מ"ד סובר משש בב"י וב"י והא דפליג

מראה הפנים

שנייא היא לדיני נפשות דכתיב צדק צדק תרדוף. הכא דריש לה דצריך לחקור הרבה ומש דמלינן להפך בזכות בדיני נפשות מספקינן וכל היכא דאיכא הכחשה בטלה העדות ולא אתייא כמסקנא דהתם. וכבר באתרי ביבמות שם דהא דקאמר לעיל דאפי' כד"כ ס"ל לרב לא בטלה העדות לאו דברי רב כן אלא דהש"ס קאמר הכי וכו' מנא דס"ל דרב מדמי ד"נ לד"מ ור' אבין פליג עליה וס"ל דלא קאמר רב אלא כד"מ. ומיהו לענין דיני ממונות לא קאי המסקנא התם כן דמסקינן בס' זה בורר דף ל"א דבארנקי שחורה ובארנקי לבנה והיינו דהכא מן הכים או מן הצרור עדות אי הוי ואפי' מנה לבן ומנה שחור קאמר התם דלא הוי הכחשה ואפי' עד בפד ומלטרפין:

אך ביום הראשון זה חמשה עשר. מסוגיא דהכא דקאמר דר"מ ור' יהודה פליגי בהאי גופיה דלמר ראשון ט"ו הוא ולמר י"ד הוא ועשה ול"ת נפקא ליה לר"י לחמץ מו' שעות ולמעלה מקרא גבי פסח גופיה כדלקמן לפ"ג נ"ל לסיקיא דקאמר בבבלי ריש פסחים דף ה' איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וכו' ולר"מ איכא כמי למימר דמהאי קרא נפקא ליה למאי דס"ל לדידיה. והתם קאמר דכ"ע מיהת חמץ מו' ולמעלה אסור מן התורה וע"ש ובדף כ"ט ואין כאן מקומו להאריך בזה ובמקום אחר באתרי בעוגא מהסוגי' במאי דפליגי הכא וכמה בנתבאר בפנים:

אמר דפליג

תורה אור

ולא [א] תעשה על אכילתו [ב]עשה ולא תעשה על ביעורו. עשה על אכילתו °שבעת ימים תאכל עליו מצות לא חמץ. כל לא תעשה שבא מכח עשה עשה הוא. ולא תעשה על אכילתו לא תאכל [עליו] חמץ. עשה על ביעורו °שבעת ימים תשביתו שאור מבתיכם. לא תעשה על ביעורו °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם. הא ר"מ אמר משׁשה שעות ולמעלן מדבריהן. ששית אסורה משום גדר חמישית למה. משום גדר. ויש גדר לגדר אלא חמישית מתחלפת בשביעית. מחלפה שיטת ר' יהודה תמן אמר אין חמישית מתחלפת בשביעית וכא אמר חמישית מתחלפת בשביעית. א"ר יוסי תמן הדבר מסור לנשים והן עצילות הכא הדבר מסור לבית דין והן זריזין. אמר רבי יוסי בי רבי בון תמן תחילת חמישית סוף שביעית הכא סוף חמישי' תחילת שביעית והני כן תחילת חמש חמה במזרח וסוף שבע חמה במערב לעולם אין חמה נוטה למערב אלא בסוף שבע:

הלכה ד מתני'

היו [ג] מכניסין את השני ובודקין אותו נמצאו דבריהן מכוונין פותחין לזכות [ג] אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו אמר [ד] אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין ומושיבין אותו עמהן ולא היה יורד משם כל היום אם יש ממש בדבריו שומעין לו [ה] אפילו הוא אמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ובלבד שיהא ממש בדבריו: **גמ'** *תני אם מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו מעבירין דינו ומזדווגין זוגות וממעטין במאכל ולא היו שותין יין ונושאין ונותנין כל הלילה. ולמחר משכימין ובאין והזני כניסיות מחזרין אחריהן ואומר איש פלוני מחייב הייתי ומחייב אני מזכה הייתי ומזכה אני מחייב הייתי ומזכה אני שומעין לו. מזכה הייתי ומחייב אני למד תחילה. *תני טעה אחד מן הדיינין אם

ולא תעשה וכו'. כלומר דהש"ס מתרץ דלא תיקשי הא לר' יהודה דדריש לה מקרא דהך דמן התורה אסור באכילת חמץ מאחר חצות א"כ קרא דלא תאכל עליו המן גבי פסח למה לי דבשלמא לר"מ לא קשיא למה לי האי קרא הא איהו נמי דריש ליה מאך לאסור שעה אחת קודם שקיעת החמה ועליו דריש על אכילתו וה"כ ממילא נפקא משום דאיכא לתרוצי אליבא דר"מ דאי לאו קרא דלא תאכל עליו חמץ לא הוי דרשינן מאך לאסור שעה אחה קודם ש"ה משום דה"א אך איצטריך לאסור משתחשך גופיה דאי לאו אך לא הוה ידעינן כלל דמשתחשך אסור דהא לדידיה יום הראשון חמשה עשר הוא והשתא דכתיב האי קרא דלא תאכל עליו דריש לה יכול משתחשך סגי ת"ל אך חלק אלא לר' יהודה דקאמר יום הראשון זה ארבעה עשר ואי לאו אך הוי אסרינן כל היום ומיהו מחצות ולמעלה שפיר נפקא לן דאסור וא"כ לדידיה קשיא הלכך מפרש לה דגם לר' יהודה לא תיקשי דקרא איצטריך ליתן עשה ול"ת על אכילת חמץ בשעת הפסח וכלומר משעת עשיית הפסח עד אחר שבעת ימים עובר בעשה ול"ת על אכילתו כמו דעובר בעשה ול"ת על ביעורו וכדמפרש ואזיל: ולא תעשה על אכילתו לא תאכל עליו חמץ. כל"ל וכן הוא בפסחים: שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. וקאי בעשה דהשביתו משעת זמן עשיית הפסח כדדריש לעיל וילפינן נמי דאותו הזמן קאי ג"כ בל"ת על ביעורו כתיב הכא שבעת ימים מצות תאכלו וגו' וכתיב שבעת ימים לא ימצא מה התם גבי עשה דתשביתו אחר חצות הוא בכלל אף כאן גבי לא תעשה: הא ר' מאיר אמר. חסר כאן מן גדר לגדר קמא עד גדר לגדר בתרא. וה"ג בפסחים הא ר' מאיר אמר משש שעות ולמעלן מדבריהם שביעית אסורה משום גדר ששית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שעה ששית מתחלפת בשביעית היא. ר' יהודה אומר מחמש ולמעלן מדבריהן ששית אסורה משום גדר חמישית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שחמישית מתחלפת בשביעית. כלומר דהשתא מפרש לה טעמא דפלוגתייהו במתני' התם דלר"מ דסבירא ליה אוכלין כל חמש דאסרו בששית והרי שביעית גופה גזירת חכמים היא לדידיה וא"כ ששית גזרה לגזרה היא וקאמר משום דאדם טועה בשעה ושלא יתחלף לו בין ששית לשביעית אסרו גם בששית וכן לר' יהודה טעמא דאסרו בחמישית אע"ג דששית גופה הוא מדבריהן משום דסבירא ליה דאדם טועה שתי שעות: מחלפה שיטת ר' יהודה תמן אמר. גבי עדות במתני' דהכא דאין חמישית מתחלפת בשביעית דהא מודה הוא באחד אומר בחמש וא' אומר בשבע דעדותן בטלה כדקתני במתני' דאע"ג

דס"ל אדם טועה בשתי שעות ובא' אומר בג' וא' אומר בה' עדותן קיימת מכל מקום בין חמש לשבע לא טעו אינשי כדמפרש טעמא במתני' ואמאי קאמר הכא גבי חמץ דטעו אינשי בין חמש לשבע: תמן. בחמץ הדבר מסור לכל וגם לנשים והן עצילות וחיישינן דלא אתו למיטעי אפי' בין חמש לשבע אבל הכא בעדות הדבר מסור לבית דין שחוקרין ודורשין אותן והן זריזין כלומר העדים זריזין ביותר שלא לטעות בכך לפי שיודעין שסופן להדרש ולהחקר בב"ד: ר' יוסי ב"ר בון אמר. בלאו הכי ל"ק דתמן בעדות א' אומר בחמש בתחילת חמש הוא וא' אומר בשבע בסוף שבע הוא והוו שלש שעות והלכך אע"ג דס"ל לר' יהודה אדם טועה בכך כדקאמר ברישא אחד אומר בשלש וא' אומר בחמש עדותן קיימת דאפילו תימא דרישא בענינא דסיפא מיתפרשא ובאחד אומר בתחלת שלש ואחד אומר סוף חמש סבירא להו נמי דטעו ועדותן קיימת מ"מ כיון דבסיפא איכא היכירא טובא לא טעו והוי הכחשה אבל הכא גבי חמץ סוף חמישית תחילת שביעית כלומר אי שריא להו למיכל בחמש חיישי' דאתו למיכל בסוף חמישית ובין סוף חמש לתחילת שבע ליכא היכירא כדתני לקמיה דבתחלת חמש הוא דחמה במזרח ובסוף שבע הוא דחמה במערב וא"כ אתו למיטעי בין סוף חמש ותחילת שבע כבר אסור הוא מדאורייתא ומשום סוף חמש אמרו רבנן דלא יאכל כל חמש ולא הוי גזירה לגזירה דסוף חמש איכא טעמא רבא דלא למיכל וכולא חמש חדא היא: ותני כן. דמתחלת חמש לבין סוף שבע דוקא הוא דליכא למיטעי:

הלכה ד מתני'

כמגלאו דבריהן מכוונין. ומעתה צריכין לישא וליתן בדבר פותחין לזכות ואומרין לו אם לא עברת אל תירא: אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות. וכ"ש אם אמר חובה משתקין אותו דכתיב ועד לא יענה בין לזכות בין לחובה: או אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו דכתיב אחד לא יענה בנפש למות ודרשינן דעל אחד מן התלמידים קאי ולמות הוא דלא יענה הא לזכות עונה: ולא היה יורד משם כל היום. אפי' אין ממש בדבריו שלא תהיה עלייתו ירידה לו מפני הבושה ואם יש ממש בדבריו אינו יורד משם לעולם: מעבירין דינו למחר. משום דבעי הלנת דין: ומזדוגין זוגות זוגות. בבתיהן או בשוק ונושאין ונותנין בדבר: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ט: וחזני הכנסת מחזרין אחריהן ואומרים איש פלוני. קוראין אותו בשם פלוני ופלוני היאך דעתך והוא משיב מחייב הייתי וכו': למד תחלה. למוד דבריך כבתחלה וכן הוא בתוספתא דכל זמן שאינו בשעת גמר דין אינו יכול לחזור וללמד חובה: תני. שם: טעה א' מן הדיינין. ושכח דעתו שאמר אתמול: אם

מראה הפנים

אמר ר' יוסי בר בון תמן תחלת חמישית סוף שביעית וכו'. זהו כשכרת רב אדא בר אהבה שם דף י"ב ע"ב בבלי. עניגא דקאמר התם טעמא לרבא ואליבא דר"מ דבשית לא ניכול משום דבשית יומא בקרנתא קאי אלא דהכא קאמר לה אליבא דר' יהודה וכמה שביארתי בפנים ומשמע מכאן דגם בעדות אמרינן האי סברא דבשית גופיה אפשר

תוס' הרי"ד

דפליג ר"ם על ר"י באכילת חמץ דאינו עובר משש באכילת חמץ הוא משום דס"ל כר"מ דמשש ולמעלה מדרבנן כדאיתא מפורש בפ' ת"כ אליבא דר"ם דס"ל דמשש ולמעלה אינו עובר גם כר"י משום דס"ל כמ"ד דמשש ולמעלה מדרבנן אבל למ"ד דמשש ולמעלה ד"ת עובר כר"י ג"כ משש ולמעלה והא דפליג ר"ם על ר"י באכילת חמץ משש ולמעלה הוא ג"כ משום דס"ל כר"מ דמשש ולמעלה מדרבנן מבא"כ לב"ם דילן דמשש ולמעלה לכו"ע מש"ת א"כ קשיא מ"מ פליג ר"ם אר"י באכילת חמץ משש ולמעלה א"כ ע"כ דלא איתקש להדדי ביאה כולן בזמן אחד רק בז' ימים וע"כ העשה דתשביתו הוא בי"ד ואכילת חמץ ובל"ת דהשבתת שאור הוא בז' ימים ודוק:

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ח מחמץ ומצה ה"ח ובהשגות

טו ב מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הלכה ג

טו ג מיי' שם פי"א הל' א ופ"ב מהלכות עדות הל' א

ד ה מיי' פ"י מהל' סנהדרין הלכה ח

ציון ירושלים

[א] לעשה ול"ת על ביעורו. עיין זוהר הרקיע מצות כו פ"ב:

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"ט)

(שם)

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הלכה ג
יט ב מיי' שם הלכה ג
כ ג מיי' פי"ב שם הלכה ג
כא ד מיי' פ"ט שם הלכה ב

אם היה מזכה סופרי הדיינין מזכירין אותו. אם היה מחייב אמר לי' למד תחילה. אמר רבי לא מפני מה כותבין דברי המזכה מפני המחייב שמא תיטרף דעתו. ואין חליף מילא יימרון ליה הדא אמרת הדא לא אמרת. צריכה שני עדים נמצא דינו משתקע. ר' יוסי בי ר' בון אמר מפני המזכה:

הלכה ה

מתני' אם [א] מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר ומזדווגין זוגות זוגות ממעטין במאכל ולא היו שותין יין כל היום ונושאין ונותנין בדבר כל הלילה *ולמחרת משכימין ובאין המזכה אומר אני המזכה ומזכה אני במקומי והמחייב אומר אני הוא המחייב ומחייב אני במקומי [ב] המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה ואם [ג] טעו בדבר סופרי הדיינין מזכירין אותן אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדין על המיניין שנים [ד] עשר מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים עד כמה מוסיפין שנים שנים עד שבעים ואחד שלשים וששה מזכין ושלשים וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבין שלשים וחמשה מזכין *דנין אילו כנגד אילו עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין: גמ' *תני אחד מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ובא חבירו וסייעו ובא חבירו וסייעו את מי ממנין לראשון לשני לשניהן. נישמעינה מהדא דר' יוחנן והוא שנזדכה מפי עצמו אין מושיבין אותו דיין. הרי שנזדכה מפי עצמו ונמצא עד ודיין לא מצינו עד נעשה דיין. אמר בדיני ממונות *נזדקן הדין והגדול שבדיינין אומר נזדקן הדין. *תני למה מוסיפין דיינין שאם היו שנים מן הראשונים מזכין ואחד

אם היה מזכה. מן המזכין אתמול סופרי הדיינין מזכירין אותו ואם היה מן המחייבין אין סופרי הדיינין מזכירין אותו אלא אומרין לו שהם למד דבריך כבהתחילה ואם יחזור לזכות יחזור בו: מפני מה כותב דברי המזכה. טעמו ודבריו מפני מה כותבין דאי משום לידע מי הוא המזכה יכתבו פלוני זיכה ותו לא: מפני המחייב. באמת דברי המזכין לא צריך לכתוב אלא משום דכותבין דברי המחייבין כותבין ג"כ דברי המזכין ודברי המחייבין מיבעי למיכתב כדמפרש ואזיל לטעמא: שמא תטרוף דעתו. שמא ישכח להטעם דחייביה אתמול: ואין חליף מילא. ואם יחלוף הדבר בטעם אחר לחובה יאמרו לו אתמול מזה הטעם אמרת לחובה ולא אמרת הטעם של עכשיו ומאחר שהוא טעם חדש א"כ צריכא שני ימים כל"ל ונמצא דינו משתקע כלומר דלהאי טעמא בתרא מיבעי ליה השתא הלנת דין והיינו צריכה שני ימים להלין דינו עוד עד למחר ונמצא הדין משתקע ושמא יחזור בו הלילה וילמד זכות: מפני המזכה. גופיה צריך לכתוב דבריו כדי שלא יאמרו שנים לטעם אחד משני מקראות ואין מונין להם אלא אחד לפי שאין טעם אחד יוצא משני מקראות:

הלכה ה מתני' אם מצאו לו זכות. למחר פטרוהו: ואם לאו עומדין על המניין. כמה מזכין וכמה מחייבין: שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין. והטייהך לרעה ע"פ אחד ליתא הלכך יוסיפו הדיינין: ואפילו כ"ב מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע. דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה הלכך יוסיפו הדיינים: שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דהכתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין. דאיכא הטייה לטובה על פי אחד וה"ה אם יראה אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהוו להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה על פי שנים דבשעת גמר דין קיימא לן דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן הכי משום דלישנא מעליא נקט ותנא אזכות קא מהדר: גמ' תני. בתוספתא פ"ט ופלוגתא דר' יוסי בר' יהודה ורבנן היא התם והש"ס מקצר כדרכו וה"ג התם אמר א' מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מקבלין אותו בסבר פנים יפות ומעלין ומושיבין אותו עמהן הוא שאמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו חובה משתקין אותו בנזיפה העד אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה רבי יוסי בר' יהודה אומר מלמד זכות ואין מלמד חובה. והשתא קאמר הכא לדברי ר' יוסי בר' יהודה דלזכות שומעין לו ואם א' מן העדים מלמד עליו זכות ובא חבירו וסייעו בדבר ללמד זכות אם הדין הוא בעדים כמו בהתלמידים לת"ק שמעלין ומושיבין אותו ביניהן. ואם תימצי לומר מושיבין וממנין גם את העד המלמד זכות את מי ממנין לראשון שפתח ללמד זכות או להשני שסייעו דהוא גרם להיות כאן ב' עדים המלמדין זכות או לשניהן וכן אם היו שלשה: נישמעינה מהדא דר' יוחנן. דאמר אם הוא מלמד על עצמו זכות ונזדכה באלו הטענות ע"פ עצמו אפ"ה אין מושיבין אותו לדיין אלא הב"ד הן שדנין ע"פ הזכות שלימד: הרי שנזדכה ע"פ עצמו. כלומר הרי למדנו בנזדכה ע"פ עצמו שאין מושיבין אותו דיין ומעתה נלמד גם להעד דאי אמרת דמושיבין אותו דיין ונמצא עד ודיין הוא דהא אין כאן עדים אחרים בדבר ולא מצינו עד המעיד שנעשה דיין: אומרים בדיני ממונות נזדקן הדין זקן. ועמוק דין זה וצריך להמתין בו: למה מוסיפין דיינין. כלומר לענין מאי אמרו מוסיפין דיינין והיאך הוא הדין אחר שהוסיפו ואדיני ממונות קאי כדתנן בפ' זה בורר שאם אחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואיידי דאיירי במתני' בהוספה מייתי לה הכא: שאם היו שנים מן הראשונים מזכין. ואחד אומר איני יודע והוצרכו להוסיף עוד שנים: ואחד

מסורת הש"ס

סנהדרין לד פ"א

שם (תוספ' פ"ט)

סנהדרין מב (תוספת' פ"ז)

מראה הפנים

אסבר להו למיטעי והיינו מסוף תמיבית עד תחלת שביעית והלכך מוקי לה לעדות דהכא מתחלת תמיבית וסוף שביעית ועיין בתוס' שם ד"ה בבית וכו' לחד תירוצא ואין להאריך:

מפני המזכה. ר' לא ור' יוסי ב"ר בון פליגי במאי דקאמר התם בפ' דלעיל דף ל"ד ע"א דהמלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה בשעת מבא ומתן אבל בשעת גמר דין חוזר ומלמד חובה ובעי הש"ס התם לדייק עלה מדכותבין דברי המזכין דבשלמא דברי המחייבין משום דאי למחר חזי טעמא אחרינא ובעו למעבד הלנת דין אלא דברי המזכין מ"ט. אלו משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משגחינן בהו לא כדי שלא יאמרו טעם אחד משני מקראות. והשתא דברי ר' יוסי בר' בון כמסקנא דהתם ור' לא דס"ל דדברי המזכין לא היו כותבין אלא משום דכותבין לדברי המחייבין יש לומר דסבירא ליה דבשעת גמר דין אין יכול לחזור וללמד חובה וכהאי מ"ד הכא כפי דלעיל הלכה ד' וכן נראה די"ל לגרוס שם ר' לא אמר ובלבד שלא יהו מתוכרין לומר איש פ' אתה זכאי ואתה חייב וע"ב דאיהו בר פלוגתיה דר"י בן חנינה בש"ס בזה ברוב המקומות ואיפכא סבירה ליה מסברא דהתם אלא דכיון שאין יכול לחזור בו לחובה בשעת גמר דין א"צ כלל לכתוב לדבריו אלא כתם פלוני זיכה ועיין לעיל שם:

הרי שנזדכה מפי עצמו. הרמב"ן ז"ל בחידושיו פ' זה בורר הביא לזה וכתב דגרסה דה"ג הרי שנזדכה מפי עדו. ולגי' שלפנינו יש נ"כ לפרש כדפרישית בפנים וכא דתלה הדבר במפי עצמו כלומר כמו שאמר ר"י בנזדכה מפי עצמו אינו נעשה דיין ה"נ הסברא נותנת בעד והוא ז"ל העלה שם דבא' מן התלמידים דכ"ע דסברי דמעלין ומושיבין אותו ביניהם כדתנן במתני' דמן הסברא הוא דאף הוא בכלל המנין וכדמשמע מהכא דהבעיא לא הוי אלא בעדים ואליבא דר' יוסי בר' יהודה אם דינו כאחד מן התלמידים. ומיהו הוא עצמו שאמר יש לי ללמד עלי זכות מבואר הכא בהדיא שאינו נעשה דיין ומש"ה תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב פ"י מסנהדרין הל' ח' אפילו אמר הנידון עצמו יש לי ללמד זכות על עצמי שומעין לו ועולה למנין. וצ"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש אין מושיבין אותו דיין היינו שאין דינו כא' מן התלמידים שאינו יורד משם לעולם אם יש ממש בדבריו אבל בדין שלו עולה הוא למנין ולשון אין מושיבין נראה כן ואם שבעד אליבא דר' יוסי ב"י לא שייך לחלק בזה:

אמר בדיני ממונות נזדקן הדין. בתוספתא פ"ז גרסינן בדיני ממונות אומרין נזדקן הדין בדיני נפשות אין אומרין נזדקן הדין והגדול שבדיינים אומר נזדקן הדין. ולפי גי' זו משמע כרב אשי בבבלי פרקין התם דמפרש תנא דינא וכלומר שמזדקק ומבורר יפה והרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מסנהדרין הל' ב' ואם לא ראה גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין ופוטרין אותו והו כמאן דמפרש התם קם דינא ואפשר בטעמו מדאמר התם איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קם דינא וכו' ש"מ דתפסו להאי פירושא לעיקר וכדרכו לפסוק כב"מ אחר לבון בתרא ואע"ג דבני התם למ"ד תכם דינא לא שמוך אהאי שינויא דלדיחויא בעלמא היא וטעמא דהתם לא שני בלאו הכי דהגדול שבדיינים צריך לומר איש פלוני אתה זכאי וכו' כדי שלא יבגינן מי המזכה וכו' וכבר נתבאר בפ' זה בורר דזהו עיקר הטעם בהאי עניגא ועיין שם הל' י' ד"ה גדול שבדיינין:

תני למה אמרו מוסיפין הדיינין. כדפרישית דהאי למה כמו לענין מה הוא. ופירשתי הסוגיא לפי הנראה דא' מן האחרונים דקאמר היינו שגם הוא מזכה כמו השנים הראשונים ועיקר הרבותא להשמיענו שאע"פ ששני מן האחרונים אומר איני יודע וה"א דכמאן דליתיה דמי לענין ההוספה דלא הוי הוספה בשנים וכמו ששנינו בתוספתא פ"ז והובאה לעיל פ"ג סוף הלכ' ג' ע"ש בפנים שכתבתי דבל"ל בהליקה שאחרונה א' אומר זכאי וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד וכך היא גי' הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ח מסנהדרין הלכה ג' ע"ש שכתב שהרמב"ם חיבר בדבריו חלוקה זו מהתוספתא ואני כתבתי שם לעיל דאדרבי' מחלוקת זו מסייעא ליה להרמב"ם וזהו כמו דברים בהאי תלמודא שם על הא דאמר רב שלבה כגמר דין וכלומר דרב מפרש דהא דקתני בתוספתא דאם אחד מן הנוספין אומר איני יודע יוסיפו עוד דיינין דהוי כמאן דליתיה ואין כאן הוספה אלא אחד ואנן קי"ל דאין הוספה אלא בשנים כמו ששנינו בריבא דהתוספתא שם ועל זה קאמר רב דלא אמרו אלא דוקא היכא דמעיקרא כשישבו בשלבה היה אחד מהן מזכה וא' מחייב וא' אמר איני יודע ובשהוסיפו בשנים היה

ואחד מן האחרונים ליגמר הדין בשלשה. אמר רבי לא מכיון שנראה דינו ליגמר בארבעה אין גומרין אותו בשלשה. אמר רבי יוסי ותשמע מינה *שלשה שדנו ומת אחד מהן חותמין בשנים וכותבין אף על פי שחתמנו בשנים בשלשה דננו. אמר רבי חגיי מתני' אמרה כן הדיינין חותמין בו מלמטה או העדים ולמידין מידת הדין מפרוזבול. אשכח תני הוא למד מידת הדין מפרוזבול. לא ראה ר' יוחנן אמר זכאי ר"ל אמר חייב. א"ל ר' יוחנן והלא זכאי הוא. ולמה דנין אילו כנגד אילו שלא ייראה דין זה יוצא מעמעם:

הדרן עלך פרק היו בודקין

הלכה א מתני'

*נגמר הדין [א] מוציאין אותו לסוקלו ובית [ב] הסקיל' היה חוץ לב"ד שנאמר °הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה ואחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו והסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אומר אחד יש לי ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידו אפילו הוא אמר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבעה וחמשה פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו:

גמ'

ואחד מן האחרונים. כלומר ועכשיו זה מסכים עמהן שאחר שהוסיפו היה אחד מן האחרונים ג"כ אומר זכאי כמו השנים הראשונים והאחד מן האחרונים אמר איני יודע: ליגמר הדין בשלשה. בזה אומרין שיגמור הדין בשלשה דמאחר שיש כאן רוב גומרין הדין על פיהם ולא אמרינן דכיון דהאחד אומר איני יודע כמאן דליתי' דמי וא"כ יוסיפו עוד שנים כבתחלה הא ליתא דבתחלה לא היו אלא שנים בדיעה אחת ולא היו יכולין לגמור הדין בשנים אבל היכא דיש כאן שלשה המסכימין בדיעה אחת גומרין הדין ע"פ הרוב בין שאמר השני מהאחרונים חייב בין שאומר איני יודע גומרין על פי השלשה: ר' לא. פליג דס"ל מכיון שהוסיפו עוד שנים ונראה הדין לגמור בארבע' והשתא דאחד מן האחרונים אומר איני יודע איהו נמי כמאן דליתיה דמי ואין כאן אלא שלשה אין גומרין אותו בשלשה אלא יוסיפו עוד שנים אחרים: א"ר יוסי ותשמע מינה. כלומר דין פלוגתייהו דפליגי הכא נוכל לפשוט ממה דאמרינן בשביעית פ"י ר' בא בשם רבנן דתמן שלשה שדנו ומת אחד מהן חותמין בשנים וכותבין אע"פ וכו' כדי שלא לטעות לומר שבשנים ישבו לדון אלמא אע"ג דהשתא אין כאן שלשה מכל מקום כיון שנגמר הדין בשלשה שהסכימו לדעת אחת או ע"פ הרוב אין אומרין שיוסיפו עכשיו אחד מכיון דאיכא אלא שנים ה"נ כן דמכיון דיש כאן רוב לדעה אחת גומרין הדין על פיהם ושוב אין מוסיפין וש"מ כת"ק ולא כר' אילא. א"נ ותשמע מינה דתלמד מכאן מדברי הת"ק דקאמר גומרין בג' ואע"פ שהיה נראה אחר ההוספה ליגמר בד' כן נמי אמרינן בג' שדנו ומת א' מהן וכו' וכדאמרינן בשביעית: מתני' אמרה כן. כרבנן דהמן דקתני התם גבי פרוזבול מוסרני לכם הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדייני' חותמין למטה או העדים ש"מ באף על פי שבתחלה מסר דבריו לפני הבית דין שני בחתימת שנים מכיון שאמר לפני הב"ד ה"נ בשלשה שדנו כן: ולמדין מידת הדין מפרוזבול. בתמיה דילמא שאני פרוזבול דאינו אלא מסירת דברים בעלמא אבל היאך נלמד דין ממש בדיני ממונות מהתם: אשכח. מצא דתני בברייתא דלמדין שאר דיני ממונות מפרוזבול: לא ראה. אמתני' קאי דקתני דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין ואם לא ראה מאי דיניה: והלא זכאי הוא. דכל זמן שלא חייבוהו הרי הוא בחזקתו זכאי: ולמה דנין אלו כנגד אלו. וליפטרוהו מעיקרא כשרואין שהן שקולין ואין הכרע בדבר ולמה הצריכו לדון אלו כנגד אלו: שלא יראה דין זה יוצא מעמעם. שלא יראו ב"ד יוצאין כשהן מעמעמין ומעורבבין בדין זה ונראי הוא שלא ידעו לגמור הדין לפיכך דנין אלו עם אלו אולי יראה אחד מהן לדברי המזכין:

הדרן עלך היו בודקין

הלכה א מתני'

נגמר הדין. לחובה: מוציאין אותו ולסקלו. איידי דסקילה רישא דכולהו ד' מיתות הוא מפרש מילה דידה ברישא: חוץ לבית דין. רחוק מבית דין: שנאמר הוצא את המקלל. אלמא לאו במקום הוועד קטלוהו: והסודרין בידו. להניף והוא סימן להחזירם: והסוס. אדם רוכב הסוס מתרחק ממנו מזה שהסודרין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין: והסוס. רוכב הסוס רץ אחר המנהיגין אותו ומעמידן עד שיתקרו בית דין טענו של זה: ובלבד שיש ממש בדבריו. קלא ראיה הדומה לזכות ואם אין ממש בדבריו פעם ראשונה ושניה בלבד מחזירין אותו שמא מחמת בעתותא נסתתמו טענותיו ואולי תתישב דעתו עליו ויזכה בטענותיו יותר על כן אין מחזירין אותו ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שיעיינו אם יש ממש בדבריו שאז מחזירין אותו ארבעה וחמשה פעמים:

גמ'

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל' ג סמ"ג עשין צז

ב
ב מיי' שם ופי"ג הלכה א סמ"ג שם

מראה הפנים

כיון אחד מזכה או מחייב ואחד אומר איני יודע בהא ודאי לאו כוספה הויא לפי שאין אלא אחד כהוספה ולאו כלום הוא שהרי יש כאן שנים מזכין או מחייבין ושנים אומרים איני יודע ואין כאן רוב נגד שנים האלו וצריך להוסיף עוד שנים אבל היכא דהוספה הראשונה היתה מחמת שג' הראשונים היו שנים מהן מזכין או מחייבין וא' אמר איני יודע ועכשיו כשהוסיפו שנים אמר א' מהן כמו השנים הראשונים בזה אע"פ שהשני שעמו אומר איני יודע שוב אין צריך להוסיף שהרי יש כאן חמשה ושלשה מהן מסכימין לדעת אחת וב' מהן אומרים איני יודע וא"כ גומרין הדין על פי הרוב והיינו דקאמר רב בשם שלשה שנגמר דין כלומר אם יש כאן שלשה מסכימין לדעת אחת שוב אין מוסיפין עליהן ולאו שנגמר דין ממש קאמר דפשיטא שאין לאחר גמר דין כלום אלא ר"ל דלענין הוספה הוי כנגמר דין כמו שבינו בתוספתא והובאה לעיל שם לעולם מוסיפין עד שיוגמר הדין וכלומר שיהא כאן רוב לשיוגמר הדין על פיהם וחילוק זה נכון הוא. ומזה נדע דדעת הת"ק דהכא כדעת התוספתא וכמו שפירשה רב לעיל כנזכר. ומזה למדנו ג"כ לדעת הרמב"ם כפי שכתבו בענין שכתב שם נמצאו חמשה מזכין וטוענין בדבר ולומר דאפי' אותו שאמר בתחילה איני יודע חוזר ואומר דעתו. וטעמו ז"ל דהא למאי דאמרן דהיכא דאיכא רובא גומרין על פיהן ואע"פ שיש כאן שנים האומרים איני יודע לא אמרינן בכי הא דכמאן דליתנהו דמי לענין שיצטרך עוד להוסיף עליהן אלא גומרין הדין ע"פ הרוב והשתא כמו דאמרינן דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי לענין דהאומרים טעמם ונראה שלהם בדין דנתשבין לרוב לנגדו שיהא נגמר הדין על פיהן וא"צ להוסיף עוד דיינין ה"נ אמרינן דכמאן דליתיה דמי גם לענין זה והיינו שאם הוא בעצמו חוזר ואומר דעתו בדין זה שומעין לו להצטרף למנין הדעות וזהו שאמר הרמב"ם נמצאו חמשה וכו' (וזהו ההפרש בין פי' הרשב"א ז"ל ובין פירושי שפירשתי בענין סברת הרמב"ם). ונמצינו למדין דעכשיו מבואר טעם החילוק שמחלק הכ"מ שם לדעת הרמב"ם בין דיני ממונות לבין ד"נ דכד"נ אמרינן בהדיא בש"ס דילן דהאומר איני יודע כמאן דליתיה דמי אבל בד"מ אמרינן כדאיתיה דמי ולמאי שאמרנו מוכרח הוא מדהכא דהא ע"כ הכא בד"מ איירי דליגמר הדין בשלשה קאמר ואמרינן דכמאן דאיתיה דמי כמבואר. וכמה שפירשתי יתורץ ג"כ קושית הרשב"א ז"ל בתשובה מביאו הכ"מ שם שפי' לדברי הת"ק דהכא בענין אחר דא' מן האחרונים דקאמר היינו שיושב עמהן בדין ונושא ונותן עמהן וכו' ע"ש שכתב לאו למימרא שיהא אותו שמן האחרונים מזכה ג"כ (כל"ל כדבריו) ושיהו שלשתן מזכין והד' חולק ומחייב מחייב שא"כ היאך יחלוק ר' אילא ויאמר שיהו צריכין כלן להשוות לדעת אחת ולא ילך אחר השלשה וכו' ולפי מאי שפירשתי ניחא בהא דודאי בהרביעי מחייב לא מיתוקמא אלא בהרביעי אומר איני יודע מיתוקמא כמ"ש הוא ז"ל בעצמו שם לעיל. אלא דבזה אני מוסיף לבאר למאי דאמרן דבהאי סברא הוא דפליגי דת"ק סבר מכיון שיש כאן ג' מסכימין לדעת אחת גומרין על פיהן בין אם היו מזכין או מחייבין ולא אמרינן בכי הא דהאומר איני יודע כמאן דליתיה דמי וכו' וכייני לשילטרך עוד הוספה לפי שאין כאן הוספה אלא אחד הא לא אמרי' וטעמא דהת"ק ס"ל כדעת רב דלעיל בענין פירוש התוספתא ולחלק בין אם ההוספה היתה מחמת שבתחלה א' מזכה וא' מחייב וא' אומר איני יודע ובין אם ההוספה היתה מחמת שבנים היו מזכין או מחייבין וא' אמר איני יודע כמבואר לעיל. ור' אילא פליג דמפרש להתוספתא כפשטה ולא מחלקינן מידי אלא וכואיל ונראה ליגמר דינו בארבעה שהרי הוסיפו שנים ומכיון שגם עכשיו א' מהן אומר איני יודע אמרינן כמאן דליתיה דמי לענין דלא הויא ההוספה כלום שהרי הוספה נאחד מיקריא ואין גומרין את הדין באלו הג' אלא יוסיפו הדיינין. הרי לך מבואר בביאור גמור דעת הרמב"ם ז"ל גם בפסק כת"ק דר' אילא. והמעיין יראה במה שכתב הכ"מ בפי' י"ת בענין זה כמה דברים אינם מוכרחים. וכן א"צ להאריך זו הדחק כמה שפי' שם לפי דהכא למה מוסיפין דיינין דר"ל למה מוסיפין שניה יוסיפו א' וכו' ואין זה דרך הש"ס אלא הוי ולמה כמו במה ולענין מאי הוא דאמרו דוגמא לזה תמצא נמי' דהתנא במתני' בפ"ב דערלה ולמה אמרו כל המתמץ והמתבל והמדמע וכו' וכן בהרבה מקומות בש"ס. וכמה שהשיג שם על הכ"מ ומהרש"ל שכתבו דלדעת הרמב"ם גם בג' מסכימין לדעת א' ושנים אומרים איני יודע הדין כן וכתב עליהם ואחרי לכו מרייהו שלא ירדו לדעת הרמב"ם ועיין בש"ך בסמן פליו אבל לא כתב שום ראיה והכרח לזה. והרי מדברים אלה במה שנתבאר ראיה מוכרחת על פי התוספתא שנתבאר מתוכה פירוש הסוגיא דהכא וכדעת רב לעיל בפ"ג והיינו דעתיה דת"ק דהכא בלי שום פקפוק. וכן מוכרח עוד כדברי הת"ק כאן במקומו מהא דקאמר ר' יוסי ותשמע מינה וכו' וכל הפירושים שכתבתי בפנים אדברי ת"ק הוא דקאי. ופי' התוספתא כולה לפי נוסחת הרמב"ם תמצא לעיל פ"ג שם ד"ה שלשה שנגמר דין עיין במה שבארתי שם בס"ד:

שלשה שדנו וכו'. כה"ג אמרינן בפ"ב דכתובות דף כ"ב ע"א גבי שלשה שישבו לקיים את השטר וכו' ומת ליתוהי:

רבי יוחנן אמר זכאי. והכי אמר ר' יוחנן התם בבבלי פרקין דפוטרין אותו דממילא הוא זכאי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז **נגמר** הדין. בעיר של נכרים דתני בשעריך וכו'. כבבלי כתובות דף מ"ה ע"ב מייתי לה וסתמא דברייתא כרבי הכא. ובהאי תלמודא פריך פלס התם וכן על דין דנערה המאורסה דקתני סוקלין על פתח ב"ד והתני ר' חייה הוצא את המקלל מחוץ למחנה מלמד שבית דין מבפנים ובית הסקילה מבחוץ ומשני שנייא היא הוא השער שקילקל בו הוא השער שנמצא בו הוא השער שנידון בו הוא שער שנסקל בו כלומר דהא בשעריך כתיב וע"כ לקיימו או בשער שעבד או בשער שנידון וכמו דאתם מקיימו

גמ' מתני' או כרבי או כרבנן בעיר של נכרים. *דתני בשעריך רבי אומר *בשעריך בשער שנמצאו בו אתה אומר כך או אינו אלא בשער שנידונו בו נאמר כאן בשעריך ונאמר להלן °כי ימצא בקרבך באחד שעריך מה שעריך האמור להלן שער שנמצא בו אף שעריך האמור כאן שער שנמצאו בו. ורבנן אמרי בשעריך בשער שנידון בו אתה אומר כך או אינו אלא בשער שנמצא בו נאמר כאן בשעריך ונאמר להלן °והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אל שעריך מה שעריך האמור להלן שער שנידון בו אף שעריך האמור כאן שער שנידון בו. א"ר יוחנן [א] *בתחילה בין יש ממש בדבריו בין לאו שומעין לו [ב] מיכן והילך יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. אמרי והוא שיש בדבריו האחרונים ממש. חזקיה שאל הרי שהיה יוצא ליהרג *ונשתתק כן אנו אומרים הא לא נשתתק היה לו ללמד על עצמו זכות. שמע ר' יוחנן ומר הא שאלתא דחמרא. אלא כיני הרי שהיה יוצא ליהרג ואמר יש לי ללמד על עצמי זכות ונשתתק כן אנו אומרין הא אילו לא נשתתק היה לו ללמד על עצמו זכות. אמר הא אמירה:

הלכה ב מתני'

אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל [ג] והכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו וכל מי שהוא יודע לו זכות יבוא וילמד:

גמ' *תני שור היוצא ליסקל ונמצאו עידיו זוממין ר' יוחנן אמר *כל [ד] הקודם בו זכה ריש לקיש אמר הפקר טעות הוא. וכן עבד היוצא ליסקל והקדישו בעליו ר' יוחנן אמר זכה לעצמו ר"ל אמר יאוש של טעות היה:

הלכה ג מתני'

רחוק [ה] מבית הסקילה עשר אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע °בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי ומניין שנתכפר לו וידויו שנא' °ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה היום הזה אתה עכור ואין אתה עכור לעתיד לבוא ואם אינו יודע להתודות אומרין לו אמור תהא [ו] מיתתי כפרה על כל עונותי ר' יהודה אומר אם יודע הוא שהוא מזומם יאמר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מן העון הזה אמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות את עצמו:

גמ' את מוצא *שכשמעל עכן בחרם התחיל יהושע מפייס לפני הקב"ה ואומר רבון של עולם הודיעני מי זה האיש אמר לו הקב"ה איני מפרסם כל ברייה ולא עוד אלא נמצאתי אומר לשון הרע אלא לך והעמיד את ישראל לשבטיו והפל עליהן גורלות מיד אני מוציאו. הדא הוא דכתיב °וישכם יהושע בבוקר ויקרב את ישראל לשבטיו וילכד עכן בן כרמי בן זרח למטה יהודה. א"ל עכן מה בגורל אתה חופשיני לית בכל ההן דרא כשר אלא את ופינחס. אסקין ניבזין ביניכון פנטום דמיתפיס חד מינכון. ולא עוד אלא למשה רבך לית מידמוך אלא תלתין או מ' יומין לא כן אלפן משה רבן °על פי שנים עדים שריתה טעי. באותה שעה צפה יהושע ברוח הקודש שהוא מחלק לישראל את הארץ בגורל הדא הוא דכתיב °וישלך להם יהושע גורל. אמור מעתה אנו מוציאין שם רע על הגורלות, ולא עוד אלא שאם נתקיימו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות נתקיימו כל שכן בדיני ממונות ואם בטלו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות בטלו כל שכן בדיני ממונות. באותה שעה התחיל יהושע מפייס לעכן. ומשבע ליה באלהי ישראל ואומר לו בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה מהו אמנה קושטא אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל. א"ל מה

גמ' מתניתא. דקתני בכל הנסקלין חוץ לב"ד ועובד ע"ז נמי בכלל: או כרבי או כרבנן. דלקמן ובעיר של נכרים מיירי דאל"כ עובד ע"ז סוקלין אותו בשער שנמצא בו ועבד אליבא דרבי ואליבא דרבנן בשער שנידון בו אבל בעיר של נכרים הכל מודים בה כדתניא בתוספתא פ"י ומייתי לה בהאי תלמודא בכתובות פ"ד הלכה ה' העובד ע"ז סוקלין אותו במקום שעבד ואם היתה עיר של נכרי' סוקלין אותו על פתח בית דין: דתני. דפליגי רבי ורבנן בעובד ע"ז: בשעריך. ביחיד העובד ע"ז כתיב כי ימצא בקרבך באחד שעריך וגו' וכתיב והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך והיינו רבי שעריך האמור למטה משעריך האמור למעלה מה להלן ודאי בשער שנמצא ועבדו בו קאמר אף שעריך האמור למטה שבו סוקלין אותו ורבנן דרשי איפכא שעריך האמור למעלה נמי אחר שהביאו אותו לפני הב"ד הוא ויליף משעריך האמור למטה דמסתמא בשער שנידון בו קאמר: בתחלה. פעם ראשונה ושניה אפי' אין ממש בדבריו שומעין לו: אמרי והוא שיש בדבריו אחרונים ממש. לפרושי מתני' קאמר וכלומר דלא תיקשי לר' יוחנן ממתני' דקתני ובלבד שיש ממש בדבריו דהתם בדבריו אחרונים מיירי אחר פעם ראשונה ושניה: כן אנו אומרים. אם נאמר כן אפשר אם לא היה נשתתק היה לו ללמד על עצמו זכות: הא שאלתא דחמרא. שאלת חמורים היא זו דאם נשתתק נשתתק והרי לא אמר כלום: אלא כיני. אלא כך היא השאלה אם אמר יש לי ללמד על עצמי זכות ואח"כ נשתתק ולא הספיק לומר מה הוא הזכות אם אנו אומרים אפשר אם לא נשתתק היה ממש בדבריו וללמד הזכות על עצמו וצריך לסתור את הדין ולהביא דיינין אחרים: א"ר יוחנן הא אמירה. הא ודאי יש לאומרה ולהסתפק בזה ודוגמתו תמצא לעיל פ' הגוזל עצים בהל"א:

הלכה ב מתני' ופלוני ופלוני עדיו. שעבר עבירה פלונית בזמן פלוני ובמקום פלוני דילמא איכא אינשי דמזמי להו:

גמ' תני שור שהיה יוצא ליסקל וכו'. גרסינן לה לעיל בב"ק פ' שור שנגח ד' וה' הלכ' א' ושם פירשתי עם השייך לדין זה ע"ש:

הלכה ג מתני' רחוק מבית הסקילה עשר אמות אומרים לו התודה. דקרוב לשם שמא תטרוף דעתו ולא יכול להתודות: ותן לו תודה. אע"ג דאין אדם נהרג על פי עצמו הריגת עכן הוראת שעה היתה: וכזאת וכזאת עשיתי. מפרש בגמרא שהודה שמעל עוד בחרמים בימי משה: שהוא מוזמם. שעדיו הן שקרים: כדי לנקות עצמן. מן הבריות ויוציאו לעז על הדיינים ועל העדים ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' אסקין ניבזין ביניכם. העלו הגורלות והפילו ביניכם: פניטום. מלה לעז היא סוף דבר שיתפוס אחד מכם: ולא עוד וכו'. הרי אינו אלא ל' או מ' יום שנפטר משה רבך וכבר שכחת מה שלימוד אותך על פי שנים עדים יקום דבר והתחלת להיות טועה בדין: בדיני נפשות בטלו כ"ש בדיני ממונות. כלומר בגורל הראשון שנעשה והיה בדיני נפשות ואם בראשון בטל מכ"ש בגורלות שיעשו אח"כ אף שהן דיני ממונות: שים נא כבוד. בשביל כבוד השם תעשה ואיני מבקש ממך אלא הודאה תן לה' תודה ותיפטר: מהו אמנה קושטא. זהו הודאה על חרם של עכשיו שאמת הוא שעברתי ועוד אנכי חטאתי וגו' מכבר כדמסיק: מה

מראה הפנים

מקיימו במקום שעבד אם אפשר כך אתה מקיימו בשער שנידון אם אפשר וכיון דהאי אפשר דעיר של נכרים הוא שער שנידון הוא שער שנסקל כלומר דסוקלין אותו על פתח ב"ד ואתה מקיים שעריך. וכבר כתבתי שם דהיא קושיות התוס' שם וכן הכא גריס פרקין דמקשו קושית הא' ש"ס ותילו כן גריס פרקין וע"ש:

הא אמירה. משמע שהודה ר' יוחנן דהה"ג איכא למיבעי וכן מסיק כתיבעי לך התם דף מ"ג ע"א בא' מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק. וברמב"ם ז"ל בפ"י מסנהדרין הל' ד' כתב בספיעות אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק או מת קודם שילמד זכות ויאמר מאיזה טעם מזכה הרי הוא כמי שאינו ולכאורה ל"ע דהא התם דתי לה בספיעות וקאמר זיכה ספיעתא לי אמר תיבעי לך וכן הכא קאי בעיא ואין לומר דדיתויה בעלמא היא לענין ספק נזבות. ואפשר דהוא ז"ל היה מפרש לה כלבין תמיה הא אמירה וכי אכתי צריכא לך למיבעי אפי' בהה"ג הרי לא פירש דבריו וטעמו וא"כ הרי הוא כמי שאינו:

עין משפט נר מצוה
ג. א ב מיי' פי"ג מסנהדרין הל' · א סמ"ג עשין קכ
ד ג מיי' שם סמ"ג עשין לח

מסורת הש"ס
(תוספת' פ"י) כתובות פ"ד
פ' כתובות מס ע"ב
פ' סנהדרין מג
ע"ש
(ב"ק פ"ד לקמן פ"י) ע' כריתות דף כד
פ' סנהדרין מג ע"ב

תורה אור: דברים יז · שם כב · יהושע ז · שם · יהושע ז · דברים יז · יהושע יח

תורה אור

מה אנא בעי מינך חדא ואת אמרת לי תרתי. א"ל אני הוא שמעלתי בחרם מדין ובחרם יריחו. אמר רבי תנחומא בארבעה חרמים מעל בחרם כנעני מלך ערד בחרם סיחון ועוג בחרם מדין בחרם יריחו. ומניין שכיפר לו וידויו שנאמר °ובני זרח זימרי ואיתן וגו'. ר' יהושע בן לוי אמר זמרי זה עכן שעשה מעשה זמרי. ר' שמואל בר נחמן אמר הימן זה עכן אמנה אנכי חטאתי. כולם חמשה וכי איני יודע שהן חמשה אלא מלמד שאף עכן יש לו חלק לעתיד לבוא. מעשה באחד *שהיה יוצא ליהרג אמרו לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותיי. אמר תהא מיתתי כפרה על כל עונותיי חוץ מן עון זה אם עשיתיו אל ימחול לי ובי"ד ישראל יהא נקי. וכשבא דבר אצל חכמים זלגו עיניהם אמרו להחזירו אי איפשר שאין לדבר סוף אלא הרי דמו תלוי בצואר עדים. א"ר יהודה בן טבאי אראה *בנחמה אם לא הרגתי עד זומם שהיו אומרים עד שייהרג שנאמר °נפש תחת נפש. אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא מעלים עליך כאילו שפכת דם נקי. באותה שעה קיבל עליו שלא יורה אלא מפי שמעון בן שטח. שמעון בן שטח היו ידיו חמומות אתא סיעת ליצנין אמרי הבו עיציה ניסהוד על ברי' וניקטליני' אסהידו עלוי ונגמר דינו ליהרג. מי נפק למיתקטל' אמרי ליה מרי שיקרין אנן בעא אבוי מחזרתיה. א"ל אבא אם ביקשתה לבוא תשועה על ידך עשה אותי כאסקופה. מעשה בחסיד אחד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבה אמרין נן ידעין דו גברא חסידה אזיל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא ניקדמיה וניסהוד עלוי אסהידו עליה ונגמר דינו ליהרג. הוא שדוד אמר °הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרב מחרב אוריה מכלב מכלבו של חסיד. ר' יודה בן פזי סלק לעיליתא דבי מדרשא וראה שני בני אדם נזקקין זה לזה. אמרו ליה ר' הב דעתך דאת חד ואנן תרי:

הלכה ד מתני' [א] רחוק מבית הסקילה ארבע אמות היו מפשיטין את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים *האיש [ב] נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה: **גמ'** מחלפה שיטת ר' יהודה *תמן אמר אם היה שערה *נאה לא היה סותרו וכא הוא אומר אכן. הכא מ"מ למיתה אזלה ברם תמן שאם תימצא טהורה ויתגרו בה פירחי כהונה. מחלפה שיטת רבנן תמן אמר האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה וכא אינון אמרין הכין. הכא °ואהבת לרעך במוך ברור לו מיתה יפה. ברם תמן °ונוסרו כל הנשים:

הלכה ה מתני' *בית [ג] הסקילה היה גבוה שתי קומות ואחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו נוטל את האבן ונותנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו העד השני נוטל האבן ונתנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר °יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה וגו': **גמ'** תניא וכמלוא קומתו *של נופל הרי חמשה. הכא את מר וכמלוא קומת הנופל הרי חמשה ובבור של נזקין את מר עד [י] עשרה טפחים לא

פני משה

מה. זה אני מבקש ממך הודאה אחת ואתה מוסיף בעצמך אחרת. וכדי לדחות אותו על שאמר לו תן תודה ותיפטר מפני שלא אמרתי לך כן אלא על הודאה זו והרי אתה בעצמך הודית כזאת וכזאת: בארבעה חרמים. כזאת תרתי וכזאת ארבע: ומנין שכיפר לו וידויו שנאמר ובני זרח וגו'. וכדמסיק כלם חמשה כתיב ומפרש מקודם דנאמר ונרמז שם עכן: שעשה מעשה זמרי. בן שלוה ועבר גם על עריות: הימן. דכתיב שם זה עכן על שם שהאמין על עצמו ואמר אמנה וגו': כולם חמשה. מניא למה לי אלא שכולם חמשה שוין הם לעולם הבא: להחזירו אי אפשר. אע"פ שגם העדים חזרו בהן ונתנו טעם לדבריהן כעובדא דבן שמעון בן שטח לקמן: אם לא הרגתי עד זומם. להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין עד זומם נהרג עד שיהרג הנידון שנא' נפש תחת נפש וחכמים דחו לדרשה שלהן כדאמר פ"ק דמכות: כאילו שפכת דם נקי שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהן: שמעון בן שטח היו ידיו חמומות. על שם שהיה מתחמם ומוסר עצמו לדון לאלו שמנים נשים המכשפות כדלקמן בפרקין ונתקנאו קרוביהן של הנשים ובאו כת ליצנים ושקרנים ונתנו עצה להעיד על בנו שהרג את הנפש: מי נפק. כשילא ליהרג אמרו העדים לשמעון בן שטח מרי שקרנים אנחנו ורצה להחזיר לבנו והוא לא רצה: אמרין אנן ידעינן דהוא גברא חסידה. ואם ילך ויעיד עלינו יאמינו לו ואדונינו דוד יצוה להמיתנו אלא נקדים עצמינו ונעיד עליו שהוא עשה כן: הוא שדוד אמר. אחר שנודע לו בשקר היה: מחרב אוריה. מעונש אוריה שהכיתיו בחרב בני עמון: מכלבו של חסיד. שלא יהיה לי עונש על זה שנהרג בחנם בעדות שקר דכלבה: הב דעתך. שתשתוק בדבר ואם לאו הנחנו שנים

ונאמנים עליך ואין אתה נאמן עלינו להעיד בב"ד:

הלכה ד מתני' מפשיטין את בגדיו. דכתיב ורגמו אותו ולא כסותו: מכסין אותו מלפניו. פרק א': ואין האשה נסקלת ערומה. אלא בחלוק א' והלכה כחכמים:

גמ' מחלפא שיטת ר"י. האי סוגיא הכא הוא דשייכא ובספרי הדפוס נתחלפו הסוגיות מהלכה להלכה: תמן. בפ"ק דסוטה אומר אם היה שערה נאה לא היה סותר אלמא חייש להרהור' והכא אומר הכן דהאשה נסקלת ערומה: הכא. שאני דהרי מכל מקום למיתה אזלה וליכא למיחש בה אבל התם שמא תימצא טהורה ויתגרו בה פרחי כהונה: מחלפה שיטת רבנן. אכתי דרבנן אדרבנן קשיא: וכא. בסוטה אמרין הכין דסותר את שערה ומגלה את לבה: ברור לו מיתה יפה. שלא לבזות אותה דהרתי לא עבדינן מיתה בושה ובזיונא טפי לה מניחא דגופה אבל בסוטה ונוסרו כל הנשים כתיב ומלוה לביישה ואפי' היא טהורה למען תהיינה כל הנשים לוקחות מוסר ממנה שתהיינה צנועות ולא יביאו עצמן לידי חשד. וסוגיא זו כתובה בסוטה שם הלכה ה':

הלכה ה מתני' בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. ומשם מפילו לארץ: הופכו על מתניו. שכשהוא מושכב פרקדן והוא על פניו מגונה יותר. ועוד שאם לא מת השני נוטל את האבן ונותנה על לבו:

גמ' הניא וכמלא קומתו של נופל הרי חמשה. כלומר שלאחר שמעלין אותו לבית הסקילה שהיא גבוה שתי קומות וקומה שלו הרי שלשה וכמלא כשמפילו משם לארץ שתי קומות הרי בין הכל ה': ובבור של נזקין את אומר עד עשרה טפחים. יש בו כדי להמית כדתנן בפ"ה דב"ק ואם כן לא בעינן כולי האי ומשני דלא

מסורת הש"ס

סנהדרין מד פ"ב

אבות ה וב"ג

סוטה כג פ"ב (סוטה פ"ק)

סנהדרין מה

ב"ק נ ע"א

שמות כא · דה"א ב · תהלים כב · ויקרא יט · יחזקאל כג · דברים יז

עין משפט נר מצוה

ז
א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין ה"א סמ"ג עשין קג

ח
ג מיי' שם סמ"ג עשין קא

ט
ד מיי' פי"ב מנזקי ממון הל' י סמ"ג עשין סח טוש"ע חו"מ סי' תי כ"ז

מראה הפנים

בארבעה חרמים מעל. והתם קאמר אחד תנא חמשה וכו' ומשמע שהיה חרם גם במלחמת סיחון ועוג ומלחמת מדין ואף דאין מפורש במקרא וכתיב בזוגו לנו וכן במלחמת מדין ויקחו את כל השלל וגו' אפשר שהיו איזה עיירות שהחרימו כמו שפי' הר"י ז"ל ולא נתפרסמו. ומה דדריש הכא וכן התם דף מ"ד ע"ב דכופר לו וידויו מקרא דד"ה ולא כני ליה כדרשת הקרא דתני במתני' י"ל דמהתם דריש דגם על שאר עבירות כיפר לו וידויו כדאמר דעשה מעשה זמרי וכן דריש התם מלמד שבעל נערה המאורסה:

בעא אבוי מחזרתיה. מהאי עובדא למדו התם דאין העדים יכולין לחזור בהן ואע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו כי הכא מעשה דבעיא מיכסא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' עדות הל' ה'. וצריך לומר דמסוף המעשה למדו שהרי שמעון בן שטח רצה להחזירו אלא שלאחר שאמר לו בנו עשה אותי כאסקופה והודה לזה ש"מ שאין נאמנין ואינן יכולין לחזור בהן:

הרי חמשה. והתם אמרינן תנא וקומה שלו הרי כאן שלש. וא"ל לפניס כאן אלא דק דרך הש"ס הזה לנקוט הכלל וכלומר דצריך שיפילנו כשהוא מעומד ולא כשהוא מיושב

תורה אור

לא דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת. רבי יונתן בן חלי ר' אבודמי בר ברתיה דר' טבי בשם ר' יאשיה [א]אילין דחבטין תורא בחייליה אין בו משום ריסוק [ה] איברים. ביומוי דרבי פינחס חבטו תורא בחייליה אמר לון בחייכון שרוניה שרוניה וקום וערק. אמר ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם דאמר אילין דחבטין תורא בחיילי' אין בו משום ריסוק איברים. ומניין שטעון סקילה שנאמר °סקול יסקל ומניין *שטעון דחייה שנאמר °ירה יירה ומניין שטעון שתי דחיות ת"ל יירה:

הלכה ו מתני' כל הנסקלין נתלין דברי רבי ליעזר וחכמים אומרים אינו נתלה אלא [ב] המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי ר' ליעזר וחכמים אומרים [ג] *האיש נתלה ואין האשה נתלית א"ר אליעזר מעשה בשמעון בן שטח [ד] שתלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום [ה] א':

גמ' מה טעמא דר' ליעזר מה מגדף שנסקל נתלה אף אני אביא שאר כל הנסקלין שיהו נתלין מה טעמא דרבנן מה המגדף על ידי שפשט ידו בעיקר נתלה אף אני ארבה שאר כל הפושטין ידיהן בעיקר להיות נתלין. *אית תניי תני יהודה בן טבאי נשיא אית תניי תני שמעון בן שטח נשיא. מאן דמר יהודה בן טבאי נשיא עובדא דאלכסנדריאה מסייע ליה והוון בני ירושלם כותבין מירושלם הגדולה לאלכסנדריאה הקטנה. עד מתי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת עגומה בביתי. מאן דמר שמעון בן שטח נשיא עובדא דאשקלון מסייע ליה. תרין תלמידין הוו באשקלון אכלין כחדא ושתין כחדא ולעיין באורייתא כהדא. מית חד מינון ולא אתגמל חסד מית בר מעיין מוכס ובטילת כל מדינתא מיגמליניה חסד. שרי ההוא תלמידא בכי ואמר ווי דילמא לית לשונאי ישראל כלום. איתחמי ליה בחילמיה ואמר לא תיבזי בני מריך דין עבד חד זכו ואזל בה ודין עבד חד חובה ואזל בה. ומה חובה עבד חם דלא עבד חובה מן יומוי אלא זימנא חדא הקדים תפילין של ראש לתפילין של יד. ומה זכו עבד בר מעיין מוכס חם ליה דלא עבד זכו מן יומוי אלא זימנא חדא עבד אריסטון לבולבוטייא ולא אתון. אמר ייתון מסכיני וייכלוניה דלא ליקלקל. ואית דמרין הוה סגי באורחא והוה תחות שיחיה חד עגול ונפל. ונסתיה חד מסכן ולא מר ליה מידי בגין דלא מסמקא אפוי. וחמא ההוא תלמידא גו גנין גו פרדיסין גו מבועין דמיא. וחמא לבר מעיין מוכס קיים על גוף והדא בעי ממטי מיא ולא מטי. וחמא למרים בת עלי בצלים תלייא בחיטי ביזיא. ואית דמרין תירעת גיהנם קביעת גו אודנה. אמר לון עד

קרבן העדה

דלא דומה נופל מדעת דבעי טפי לפי שכשיודע שמפילין אותו אינו נבהל כל כך כמו הנופל שלא מדעת דהתם ובעבר' טפחים סגי: אילין דחבטין תורא בחייליה. שמפליכין השור בבית מטבחיי' בכח כשרולין לשוחטו אפ"ה אין חוששין לכלום משום ריסוק איברים וטעמא דאמיד בנפשי' שיודע שרולין להפילו והוי כנופל מדעת: בחייכון שרוניה. התירו אותו מקישורו ונראה אם יכול להלוך ולא נתרסקו אבריו והתירו אותו ועמד וברח משם: ומנין שטעון דחיה. קודם: ומנין שטעון שתי דחיות. שאם נהפך על לבו שדוחפו והופכו על מתניו: ת"ל יירה. מדלא כתיב ירה ירה:

הלכה ו מתני' המגדף. מברך את השם: והעובד ע"ז. דנמי כופר בעיקר הוא כמגדף וכתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ואותה פרשה בע"ז היא מדברה והלכה כחכמים: ואין דנין שנים ביום אחד. בב"ד אחד משום דלא מלו להפוכי בזכותא דכל חד וחד אלא תלייתן של נשים הללו הוראת שעה היתה שהשעה הולרכה לכך שהיו בנות ישראל פרולות בכשפים ותלאן לפרסומי מילתא ודן את כולן ביום אחד מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן:

גמ' מה מגדף שנסקל נתלה. דכת' כי קללת אלהים תלוי מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם אף אני אביא לשאר כל הנסקלין שיהו נתלין: אף אני ארבה שאר כל הפושטין ידיהן בעיקר. ואין לנו לרבות אלא עובד ע"ז שהוא כמגדף: אית תניי יהודה בן טבאי נשיא. סוגיא זו כתובה בפ"ב דחגיגה ושם יותר בארוך על המתני' דקתני התם הראשו' היו נשיאים ושניים להם אבות בתי דינין ממתני' שמענו דיהודה בן טבאי היה נשיא שהוא הראשון שבזוג ואית תניי דמחליף ותני שמעון בן שטח היה נשיא: והוון בני ירושלם. הש"ס מקלר בכאן והתם גרים יהודה בן טבאי הוון בני ירושלם בעון ממנותיה נשיא בירושלם ערק ואזל לאלכסנדריא והוו בני ירושלם כותבין וכו' וקאמר התם דחזר ונתמנה לנשיא:

פני משה

עובדא דאשקלון. דלקמן מסייע ליה: ולא אתגמל חסד. לא נהגו בו כבוד כראוי ובאותו פעם מית בר מעיין מוכס והיה רשע ובטלו כל העם ממלאכתן לילך ולגמול חסד עם זה והיה זה התלמיד חבירו בוכה ומלטער אם ח"ו אין לשונאי ישראל כלום בשכרן: לא תבזה בני מרך. ואל תהרהר אחריו חלילה שהכל בלדק ובמשפט שזה הרשע עשה איזה מלוה וקבל בזה שכרו וזה הלדיק עשה עבירה אחת וקיבל בזה עונשו: חם ליה שיעבור עבירה גמורה: עבד אריסטון. עשה סעודה לשר החיל עם עבדיו ולא באו ואמר יבאו עניים ויאכלו דבלאו הכי יתקלקל: ואיכא דאמרי שהיה מהלך בדרך והוה תחת שחיו ככר לחם אחד ונפל ולקח עני אחד ושתק ולא רלה לביישו: וחמא. והראהו עוד לזה בחלום שאותו תלמיד מתענג בדשן נפשו וזה הרשע בר מעיין מוכס חסר כל ונפשו ברעה תתמוגג ונראה שעומד על שפת הנהר ורולה להגיע למים להשיב נפשו ואינו מגיע וכל זה לדמיון אשר אין לנפשו מנוחה והשקט לא יוכל: וחמא. ועוד הראו לו למרים בת עלי בללים שהיא נתלית בחיטי דדיה. עטיניו מלאו חלב תרגומו בזיהוי אתמלאו חלבא: ואית דאמרין וכו'. וחסר כאן והתם גרים אמר לון למאי דא כן אמרו ליה דהוות ציימא ומפרסמא ואית דאמרין דהוות ציימה חד יומא ומקזה לה תריי. כלומר על יום אחד שהיה מתענה היתה מהתענגת ומרבת באכילה ושתייה נגד שני ימים: עד

עין משפט נר מצוה

י [א] טוש"ע. יו"ד סי' נח ס"י
יא [ב] ג מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמ"ג עשין קג
יב [ד] מיי' שם פכ"ד הל' ד סמ"ג לאוין כת
יג [ה] מיי' שם פ"ד הלכה י

מסורת הש"ס

סנהדרין מס:
סוטה כב ע"א
(חגיגה פ"ב)

ציון ירושלים

[א] אלין דחבטין תורא בחיילא ע' ב"י יו"ד סי' נח:

מראה הפנים

מיושב כאופן שכשמפילו יהיה הנפילה עם גובה המקום וקומתו בין הכל תמשה וכיינו הך דהתם:

לא דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת. והתם מבני ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. והיינו הך לסברא דהכא דנופל מדעת בעי טפי ומבדינן ליה כדי שימות מהר. ולמדנו מכאן דנופל מדעת הוי נפשיה כדאמר בכאי עובדא דתנעי לתורא וכן אמר בבבלי אלו טרפות דף נ"א ע"ב בית המטבחיים אין בו משום ריסוק איברים והפי' ממקום גבוה כדפי' רש"י ז"ל כעובדא דהתם ההוא תורא דנפל ואישתמע קל' נגיחתיה וכו' משום דלפרניו נוען עד שמגיע לארץ. והביא הרא"ש ז"ל להאי דהכא שם:

ומנין שטעון שתי דחיות ת"ל יירה. בבבלי דף מ"ה ע"א קאמר מנין שאף לדורות כן ת"ל סקל יסקל וכו' ופי' רש"י ז"ל לשון עתיד ולא כתיב כי סקל סקל או ירה ירה ולפ"ז קשיא הכא דהא לריך הני ריבויי למילף לדורות אלא דהוא ז"ל לשיטתיה אזיל שפירש בהא דקאמר התם ומנין שבסקילה ובדחייה ת"ל סקל יסקל או ירה יירה. ריבויא הוא דהאי תדא מינייהו דוקא קאמר או הא או הא ליכתוב כי סקל או ירה ומדכתיב הני לרבויי כתיבינהו. ואי"כ מלשון הכפל למדין אנחנו שאם הולרך לבתיבן לדחיה ולסקילה עובין ומהיו"ד לרבות לעתיד. ויש לפרש ת"ל סקל יסקל. כלומר אחר בדחייה שאם לא מת בה יסקל אח"כ וכן ראיתי להר"ן ז"ל שפי' כן בחידושיו וכתב דלענין סקילה א"צ ללמוד לדורות דאדרבה הכי יליף מעלמא דסקילה בהכנים ואי"כ לכתוב סקול או ירה יירה למאי הלכתא כתב יסקל ללמד שאם לא מת בדחיה שימות בסקילה ופירש הוא ז"ל הא דקאמר מנין אף לדורות כן אדחייה קאי וגרים נמי ת"ל סקל יסקל או ירה יירה. והשתא נוכל לפרש הא דהכא בענין זה. ומנין שטעון סקילה אם לא מת בדחיה ת"ל יסקל אח"כ ומנין שטעון דחיה וכו' ומהכפל נלמד לדורות ומדלכתיב יירה ללמד לשתי דחיות. אלא דבגמרא דילן לא נהיה ללמוד לשתי דחיות משום דמסברא נפקא שלא יהיה מגונה כשיהא על לבו כדפי' רש"י ז"ל במתני'. ופרקדן משמע מפי' רש"י בכאן כפי' ר"ת והערוך מלשון אפוי קוד שפניו הוא למטה כביאור בתוס' בנדה דף י"ד ע"א דהא אנן קפדינן דלא למיגוליים כדאמר בגמרא ובפ' כשפים דף ע"ד ע"א פי' הרשב"ם פניו למעלה וכן פי' רש"י בנדה שם ובברכות ואפשר דבגא ליה בין היכא דקאמר אפרקיד ובין פרקדן אלא דבגמרא שם לא משמע הכי דקאמר והא אמר רב יוסף פרקדן לא יקרא ק"ש:

מה המגדף על ידי שפשט ידו בעיקר נתלה וכו'. הכא דריש לה כעין דדריש התם דף מ"ז ע"ב. והרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מהסנהדרין הל' ו' כתב מלות עשה לתלות את המגדף ועובד ע"ז שנא' כי קללת אלהים תלוי הרי מגדף אמור ובעובד ע"ז נאמר את ה' הוא מגדף וכן כתב בהל' עכו"ם פ"ב הל' ז'. וכתב התיו"ט על זה דקדקתי בירושלמי ובספרי ולא מלאתי שדרשו כן. ואין זה דקדוק דטעמא הוא מפני דהאי קרא את ה' הוא מגדף דרשו על עובד עכו"ם א"כ דינו הוא כמגדף וכך דרשם מבוארת לקמן פ' הרבע מיתות הלכה ט' וכן בגמרא דבריתות ויתבאר במקומו:

בל

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

יד
א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ז סמ"ג: עשין קג.

תורה אור

עד אימת כדין אמר ליה עד דייתי שמעון בן שטח נסבין לה מן גו אודנה ויהבין לה גו אודניה. אמר לון ומה הוא סורחניה א"ל דנדר על נפשיה ואמר אי איתעביד נשייא קטלי לכל חרשייא והיידן עביד ליה נשיא ולא קטלין. אלא [בס"א והא] אית תומנין נשי' במערת אשקלון מחבלין עלמא. זיל ומר ליה אמר לון גברא רבא הוא ולית היא מהימנתי. א"ל עינון הוא סגי ומהימנתיך. ואין לית מהימנתיך אפיק עיניך ויכה גו ידך. אפיק עיניה ויהב גו ידיה אמרון חזרת ואשתוות לחבירתה אזל ומר ליה בעא מיעבד סימניה קומוי א"ל לית את צריך אנא ידע דאת גברא הסידא. אע"פ כן בלבי חשבית בפומי לא אמרית והיה יום סגריר נטל תמנין גוברין בחירין לבושין מאנין נקיין ונסב עמון תמנין קידרין חדתין אמר לון כד נא צפר לבשין מניכון וכד נא צפר תיניינות עולו. כיון דעאל למערת אשקלון אמר אוים אוים פתחון לי מן דידכון אנא. כיון דכנס חדא אמרה מה דאמרה ומייתי פיתא וחדא אמרה מה דאמרה ומייתי תבשילא וחדא אמרה מה דאמרה ומייתי חמרא. אמרן ליה מה אית בך עבד אמר לון אית בי עביד נא צפר תרי זימנין ומעייל להכא תמנין גוברין בחירין לבושין מאנין נקיים חדי ומחדי לכון. אמרן ליה לון נן בעיין כיון דצפר לבשו מנין נקיים כיון דצפר תיניינו עלו כולהו כחדא רמז לון כל חד מינכון יטול חדא ויטלטלינה מארעא ולא מצלח מה דו עבדה והוה אמר לההיא דאייתת פיתא אייתי פיתא ולא מייתא והוא אמר אייתי לצליבא אייתי תבשילא ולא מייתא והוא אמר אייתי לצליבא אייתי חמר ולא מייתא והוא אמר אייתי לצליבא כן עבד לכולהו. היינו דתנינן שמונים נשים תלה שמעון בן שטח באשקלון ואין דנין שנים ביום אחד אלא שהשעה צריכה לכן:

הלכה ז מתני' כיצד [א] תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיף שתי ידיו זו לזו ותולה אותו ר' יוסי אומר קורה מטה על הכותל ותולה בה כדרך שהטבחין עושין תולין ומתירין אותו מיד [י] ואם לן עוברין בלא תעשה שנאמר °לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל את השם נמצא שם שמים מתחלל: דברים כא

גמ' תני ר' אליעזר בן יעקב אומר זה חומר במחלל מבמגדף וזה חומר *במגדף מבמחלל. שם במגדף כתיב °לא תלין נבלתו על העץ ובמחלל כתיב °ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו על הצור מתחילת קציר עד נתך מים עליהם מלמד שהיו תלויין משישה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון *כתיב °ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה. ניחא לעדה ולמזבח ה' אלא שתליין יהושע בריפיון אמר אני לא מרחיקן ולא מקרבן אלא מי שעתיד לבנות בית הבחירה דאת דעתו לקרב יקרב ואת דעתו לרחק ירחק ובא דוד וריחקן °והגבעונים לא מבני ישראל המה. ולמה ריחקן על שם °ויהי רעב בימי דוד שלש שנים וגו'. אמר דוד בעון שלשה דברים גשמים נעצרין ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. ע"ז דכתיב °פן יפתה לבבכם וסמיך ליה ועצר את השמים גילוי עריות דכתיב °וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך שפיכות דמים שנאמר °כי הדם הוא יחניף את הארץ. ויש אומרים אף פוסק צדקה ברבים ואינן נותנים דכתיב °נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר. בדק דוד בכל דרכיו ולא מצא אחד מהן התחיל שואל באורים ותומים הדא הוא דכתיב °ויבקש דוד את פני ה'. אמר רבי לעזר כתיב °בקשו ה' כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו וגו' °ויאמר ה' על שאול ועל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים על שאול שלא עשיתם עמו חסד ועל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים. שלח דוד וקראן אמר להם מה לכם ולבית שאול אמרו לו על ידי שהמית ממנו שבעה אנשים שני חוטבי עצים ושני שואבי מים וסופר וחזן ושמש. אמר לון ומה תון בעון אמרו ליה °יותן לנו שבעה אנשים והוקענום לה' בגבעון. אמר לון ומה הנייה יש לכון אין אינון מתקטלין סבו לכון כסף ודהב אמרו ליה אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו. אמר דילמא בהתין אילין מן אילין. הוה נסיב כל חד וחד מינון ומפייס ליה קומוי נפשיה והוא לא מקבל עלוי הדא הוא דכתיב °אין לנו כסף וזהב אין לי כתיב. באותה שעה אמר דוד

(קידושין פ"ד)

שמואל ב כא | יהושע ט | שמואל ב כא | שם | דברים יא | ירמיה ג | במדבר לה | משלי כה | שמואל ב כא | צפניה ב | שמואל ב כא | שם | שם

פי' יבמות מח

עד אימה כדין. יהא עוכבה: ומה הוא סורחניה. כל כך והאמרו לו על שקיבל על עצמו ואם יאמנו אותו לנשיא יהרוג לכל המכשפות המלויות והן עכשיו נתמנה לנשיא ואינו משגיח על אלו שבמערת אשקלון שמחבלין את העולם בכשפים לך ואמור לו זה שעכ"פ יתקן זה: ולית הוא מהימנתי. לא יאמין אותי: ואין. ואם לא יאמין לך תעשה מופת זה בפניו ותוציא עיניך ממך עכשיו ויבא העין אל ידך ועשה כן ואמרו לו שאח"כ יחזור אותה והחזיר והיתה שוה לחבירתה כבראשונה וזה האות והמופת תעשה בפני שמעון בן שטח ויאמין בך והלך וסיפר לו ורצה לעשות הסימן לפניו ואמר לא צריך יודע אני שאיש חסיד אתה ואינך משקר ובאמת שלא קבלתי עלי הנדר הזה בפי אלא בלבי הייתי חושב כך וכן אעשה היום והיה יום גשם והלך ולקח שמונים בחורים לבושין נקיים שהיו מטמינין מלבושיהן בכדים וקדרות חדשות ונתן להם הסימן אם אני מצפצף פעם אחת תלבישו עצמיכם ובפעם השני תכנסו למערה ותעשו כמו שעשו אח"כ: אוים אוים. מלשון שלהן פתחו לי משלכם אני ומכשף כמותכן: חדא אמרה מה דאמרה. בכישוף והביאה פת וכו': מה אית בך עבד. ומה יכולת יש בידך לעשות: אית בי עבד אנא צפר וכו'. שימתו ומשמחין אתכן: לון אנן בעיין. להם אנו רוצין וכו': ויטלטלינה מארעא. שכשמגביהין אותן מן הארץ שוב אין בהן כח לעשות כישוף ואינן מצליחין במה שעושין ולקח לכולן ותלן היינו דתנינן על מעשה זו אמרו שמונים נשים תלה וכו' מפני שהשעה צריכה לכך:

הלכה ז מתני' כיצד תולין אותו משקעין. נועצין את הקורה בארץ: והעץ יוצא ממנה. כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקיף שתי ידיו. סומך זו אצל זו. כמו להרוס מן המוקף: ותולה אותו. בידיו: ר' יוסי אומר קורה מוטה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד מוטה ונסמוך על הכותל וטעמא דר' יוסי לפי שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו ואמרה תורה כי קבר תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה ורבנן הך תלישה לאו כלום ולא מיעטה התורה אלא שלא יהא עץ מחובר מעיקרו והלכה כחכמים: נמצא שם שמים מתחלל. שמזכירין שזה בירכו:

גמ' זה חומר במחלל מבמגדף. מחלל שם שמים חמור ממנו לענין דאמר לקמן שבמגדף עובר בלא תלין ובמחלל שם שמים מלינו שבני שאול שהיו נהרגין מפני חילול השם והיו נתלין זמן רב כדלקמן: וזה חומר במגדף מבמחלל. שהמגדף נסקל ונתלה כדקתני במתניתין משא"כ במחלל: כתיב ויתנם יהושע. איידי דאיירי בהאי ענינא דריש ליה לקראי דגבעונים וסוגיא זו כתובה פ' עשרה יוחסין הלכה א': ניחא לעדה. שנתנם לחוטבי עצים ולשואבי מים: ולמזבח ה'. מאי היא: אלא שתלאן יהושע בריפיון. ולמזבח ה' רמז הוא עד שיבא דוד שעתיד לבנות המזבח לבית הבחירה ועל שם שדוד בנה היסודות כדאמרינן בסוכה בשעה שכרה דוד השיתין וכו' והוא יקרב או ירחק אתכם: ולמה רוחקן עד שם. דכתיב ויהי רעב בימי דוד וגו' ובדק בשנים הללו למצא העון לתלות בו ולא מצא עד ששאל באורים ותומים וכדלקמן: אשר משפטו פעלו. שהוא עושה משפט ופעלו כאחת שתבע משפטן של הגבעונים ומזכיר ג"כ טובה ופעולתו של שאול דכתיב אל שאול ואל בית הדמים: שלא עשיתם עמו חסד. שלא נספד כהלכה: ומה אתון בעון. לכפרה בשביל זה: דילמא בהתין. שמא מתביישין הן קצתם מפני קצתם ליטול כסף בפניהם ולקח לכל אחד בפני עצמו לפייסו ולא נתפייס והדא הוא דכתיב אין לי כסף וזהב ולא כתיב אין לנו:

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פכ"ב מהל' ביאה הל' כד ופי"ט שם הל' יז

טז
ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ח ופ"ד מהל' אבל הל' ח סמ"ג לאוין קלב טוש"ע יו"ד סי' שנג ס"א

יז
ג מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' ט ופי"ב מהל' אבל הל' ט סמ"ג עשין קב

יח
ד טוש"ע סי' תג ס"ה י

שלשה מתנות טובות: והן עיקרי ויסודי המדות טובות: ואף עזרא בא. וחזר ורחקן דכתיב והנתיני' יושבים בעופל. היו נבדלים ממחנה ישראל להיות עם בפני עצמן א"כ עופל דריש לשון אופל ובמחשך מעשיהם שהם מרוחקים ממדות ישראל: זה עובד העיר יעבדוהו. הנתינים שהן עובדי העיר שניתנו לחוטבי עצים ולשואבי מים ישארו בעבדותן ובריחוקן. ויאבידוהו מכל שבטי ישראל: ויקח המלך את שני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול וגו' ואת חמשת בני מיכל. והא כתיב ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד ואת אמר אכן: כל שהמזבח קולטו הרי הוא שלו. לחיים: שהיתה אומרת הצור תמים פעלו. לדקה את הדין. והיינו דכתיב ותטהו לה אל הצור מתחלת קציר עד נתך מים עליהם וגו' שזהו בכלל צידוק הדין שהיו תולין זמן רב מתחלת קציר עד נתך המים ונשתנית עליהן מדת הדין מפני קידוש השם: גדול הוא קידוש השם מחילול השם בחילול השם כתיב לא תלין וגו' ובקידוש השם כתיב ויהיו תלוים וגו'. כל"ל וכן הוא בעשרה יוחסין:

הלכה ח מתני' בזמן שאדם מצטער. שפורענות בא עליו בעונו: מה הלשון אומרת. באיזה לשון שכינה קובלת ומגודדת עליו: קליני. איני קל מראשי: **גמ'** אנן תנינן. במתני' קליני ואית תנא תני קל אני ומפרש דלא פליגי במשמעות הענין אלא בלישנא בעלמא: מאן דאמר קליני לית הוא אלא קליל. כלומר להאי מ"ד אין זה אלא לשון קל ממש וה"ק קל איני אלא כבד עלי הדבר ומאן דאמר קל אני אין קל הזה משמעות קל ממש ואינו אלא לשון נטול וכלומר כבד כדכתיב כובד האבן ונטל החול ומפרש כפשוטו כבד אני: מתניתא. דלעיל: דלא כר"מ. לפי הדרשה דדריש הכא: דאמר אף המגדף עובר בלא תעשה. כלומר מתני' דלעיל דאמרה דאף המגדף אם לן על העץ עובר בל"ת עליו כדדריש והם לן וכו' מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם וא"כ להגה דמתני' האי קללת למגדף הוא דאתא וזה דלא כר"מ דאיהו דריש קללת קל לית כדאמר במתני' קל איני ולדידיה לית לן למידרש דקרא במגדף איירי:

תורה אור

שלשה מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל א ביישנין ורחמנין וגומלי חסדים ביישנין דכתיב °ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו' רחמנין דכתיב °ונתן לך רחמים ורחמך והרבך גומלי חסדים דכתיב °ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד. ואילו אין בהן אחת מהן וריחקן והגבעונים לא מבני ישראל המה. ואף עזרא בא וריחקן °והנתינים היו יושבים בעופל וציחה וגישפא מן הנתינים. ואף לעתיד הקב"ה מרחקן דכתיב °והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל יאבידוהו מכל שבטי ישראל. °ויאמר המלך אני אתן ויקח המלך את שני בני רצפה. °ולמיכל בת שאול לא היה לה וולד ותימר אכן. אמור מעתה בני מירב היו וגידלתם מיכל ונקראו על שמה. ויתנם המלך ביד הגבעונים ויוקיעום בהר לפני ה' ויפלו שבעתם יחד שבעתים כתיב חסר חד זה מפיבושת שנתפלל עליו דוד וקלטו המזבח. אמר להן הריני מעבירן לפני המזבח כל שהמזבח קולטו הרי הוא שלו מפני מפיבושת שהיה גדול בתורה לפני המזבח וקלטו. א"ר אבין °אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי שהסכים הקב"ה עם דוד. °והמה הומתו בימי קציר בתחילת קציר שעורים ותקח רצפה בת איה את הבגד ותטהו לה על הצור מהו על הצור א"ר אושעיה שהיתה אומרת °הצור תמים פעלו. ר' בא בר זמנא בשם ר' הושעיה גדול הוא קידוש השם מהלול השם בחילול השם כתיב °לא תלין נבלתו ובקידוש השם כתיב °ויהו תלויים עד נתך מים עליהם. מלמד שהיו תלויים מששה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון והיו עוברין ושבין אומרים מה חטאו שנשתנה עליהן מידת הדין והיו אומרים להן על שפשטו ידיהן בגירים ארורים. והרי הדברים ק"ו ומה אילו שלא נתגיירו לשום שמים תבע הקדוש ברוך הוא דמן המתגיירין לשום שמים לא כל שכן. הרבה גרים נתגיירו באותו היום שנאמר °ויספר שלמה את האנשים הגרים ויעש מהם שבעים אלף נושא סבל וגו':

הלכה ח מתני' א"ר מאיר בזמן שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כך אמר הכתוב מצטער אני על דמן של רשעים קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך: **גמ'** אנן תנינן קליני אית תניי תני *קל אני. מאן דמר קליני לית הוא אלא קליל מה דמר קל אני לית הוא אלא נטיל. מתניתא דלא כר' מאיר דאמר אף המגדף עובר בלא תעשה:

הלכה ט מתני' ולא זו בלבד. עובר בלא תעשה אם הלינו: אלא כל המלין וכו'. דקבור תקברנו כתיב ודרשינן ריבויא לכל המלין את מתו כתנס: ולא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק: אלא שתי קברות היו מתוקנין לבית דין. לפי שאין קוברין מי שנתחייב מיתה חמורה אצל מי שנתחייב מיתה קלה והלכתא גמירא לה שנים ולא ארבעה: **גמ'** אין בו משום ליקוט עצמות. לענין שיהא צריך להתאבל עליהן דקי"ל המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהן כל היום כולו אבל הכא כיון דמעבירו בארון הוא לקברו במקום אחר אין בו משום ליקוט עצמות ממש. וגרסינן להא בפ"ח דפסחים ובפ"ק דמ"ק: הדא דתימר בארון שיש. דבהא לא הוי כליקוט עצמות ממש משום דבארון של שיש מתקיים ביותר אבל בארון של עץ כיון דעשוי לירקב הוי כמלקט עצמות לקברן במקום אחר ומתאבל עליהן: ר' יוסי. פליג דאפי' המעביר בארון של עץ כיון דלא ליקט ממש אין בו משום דין ליקוט עצמות: אלא איזהו ליקוט עצמות. חסר כאן וה"ג שם איזהו ליקוט עצמות מעבירין באיפקרסין ממקום למקום ותני כן ליקוט עצמות מלקט עצם עצם משיתעכל הבשר: א"ר חגיי. התם גרסינן מקודם תני אין שמועה לליקוט עצמות. אם לא היה שם אלא ששמע שליקטו עצמות אביו אין לו דין יום שמועה להתאבל עליהן א"ר חגיי והוא ששמע למחר. בהא הוא דאין לו דין יום שמועה קרובה אבל אם שמע בו ביום שליקטו יש שמועה לליקוט עצמות והוי כמו שהוא שם ומתאבל עליהן: ניקומכי. שם חכם:

מסורת הש"ס
סנהדרין מו

הלכה ט מתני' ולא זו בלבד אלא כל ג המלין את מתו עובר בלא תעשה *הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו בלא תעשה ולא היו ג קוברין אותן בקברות אבותיהן אלא *שני קברות היו מתוקנין לבית דין אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין: **גמ'** *תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות. א"ר אחא הדא דתימר בארון שיש אבל בארון עץ יש משום ליקוט עצמות א"ר יוסי אפילו בארון עץ אין בו משום ליקוט עצמות. אי זה ליקוט עצמות א"ר חגיי והוא ד ששמע למחר אבל בו ביום יש שמיעה לליקוט עצמות. תני ניקומכי קומי ר' זעירא אין

שם מו פ"א
יבמות מו פ"ב
(פסחים פ"ח מ"ק פ"ק)

מראה הפנים

כל שהמזבח קולטו הרי הוא שלו. כבר כתבתי בפ' מרבה יוחסין דהא לא פליגא אהא דאמר בבבלי פ' הערל דף ע"ט. ע"א העבירום לפני הארון כל שהארון קולטו למיתה כל שאין הארון קולטו לחיים ובקש רחמים על מפיבושת שלא יקלטנו הארון דיכול להיות שנכנס אמת דבקש רחמים שלא יקלטנו אלא המזבח והמזבח קולט לחיים כדמלינו ויחזק בקרנות המזבח וכן דרשו ביומא דף פ"ה מעם מזבחי ולא מעל מזבחי: **מה** דאמר קל אני לית הוא אלא נטיל. קרוב לזה פליגי אביי ורבא בלישנא דקליני כדף מ"ו ע"ב אלא דרבא דהתם ס"ל לפרש קיל לי עלמא ולשון כינוי הוא. והכא קאמר מתני' דלא כר"מ וכו' כדפרישית בפנים והתם קאמר האי מיבעי ליה לגופיה וכו' ב"מ הרתי. ונראה דאליבא דרבא הוא דאתי בשיר דקאמר א"כ נימא קרא קלת דאלו לאביי הא איצטריך קללת למידרש קל לית ואדידי' איכא למימר דכוליה לשכי הוא דאתא ולא איירי קרא במקלל והיינו דהכא דלהאי מ"ד דדריש קל איני מתני' דלעיל דלא כר"מ: **הדא** דתימר בארון שיש וכו'. הפוסקים לא זכרו כלל מחילוקי דינים אלו אלא כסתמא דברייתא דלקמן ודמפ' במתות איזהו ליקוט עצמות משיתעכל הבשר. ובין לענין אבילות כדזכר הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהל' אבל והטור בסי' ת"ג ובין לענין טומאה דהמלקט עצמות כתב שם בפ"ג הל' י"ד דאינו מטמא לכן ומשמע דמלקט עצמות. דוקא אמרו:

מסורת הש"ס

תורה אור

אין שיעור לליקוט עצמות. רבי מני הורי לר' לא דכפרא לקרוע ולהתאבל כר' אחא ולא ליטמות כר' יוסי. תני ליקוטי עצמות כשמיען איזה ליקוט עצמות המלקט עצם עצם משיתעכל הבשר. תני ליקוט עצמות אין אומר עליהן ח קינים ונהי ולא ט ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים. אילו הן ברכת אבלים שאומרים בבית הכנסת אילו הן תנחומי אבלים שהן אומרים בשורה. תני אבל אומר עליהן דברים מה הן דברים רבנן דקיסרין אמרין קילוסין:

הלכה י מתני' נתעכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן ג *והקרובין באין ושואלין את שלום העדים ואת שלום הדיינין כלומר דעו שאין בלבינו עליכם שדין אמת דנתם ולא היו מתאבלין ד אלא אוננים שאין אנינה אלא בלב:

גמ' *תני בראשונה היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן ה במהמורות נתעכל הבשר היו מלקטין אותן קוברין אותן בארזים אותו היום מתאבל ולמחר היה שמח לומר שיניחוהו אבותיו מן הדין ולא עוד אלא היו קוברין אותן בפני עצמן הנסקלין בנשרפין והנהרגין בנחנקין. הוא שדוד אומר °אל תאסוף עם חטאים נפשי הנסקלין (תהלים כו ט) והנשרפין ועם אנשי דמים חיי הנהרגין והנחנקין. ר' אבהו מטתיה אונס אזל ליה חד מיניק עלון ר' יונה ור' יסי מי חמי ליה אפין מאימתי עליה לא אמרין ליה מילא דאורייא. אמר לון משגחין רבנן מימר מילא דאורייא אמרו ליה אשגת מרן. אמר לון מה אם רשות שלמטן שיש בה כזב ושקר וגניבות דעת ומשוא פנים ומקח שוחד והיום עודינו ומחר איננו נאמר בה הקרובין באין ושואלין שלום הדיינין והעדים לומר שאין בליבנו עליכם כלום שדין אמת דנתם. ז רשות של מעלן שאין בה לא כזב ולא שקר לא גניבות דעת ולא משוא פנים ולא מקח שוחד והוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה שחייבים אנו לקבל עלינו מידת הדין. ואומר °ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך: (דברים יג)

הדרן עלך פרק נגמר הדין

הלכה א מתני' י *ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק *ר' שמעון אומר שריפה סקילה חנק הרג זו מצות הנסקלין: **גמ'** י ז ולרשות לא ניתן אלא דין הרג לבד. סקילה מניין °וסקלהם באבנים ומתו שריפה שנאמר °באש ישרפו אותו ואתהן. הרג נאמר כאן נקימה ונאמר להלן °והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית *מה נקימה האמורה להלן חרב אף נקימה האמורה כאן חרב. חנק לית משכח ליה אמרת

(יבמות מז ע"ב, שם ב ע"ב) (סנהדרין נב ע"ב) (דברים יז, ויקרא כ, שם כו)

פני משה

אין שיעור לליקוט עצמות. ואפי' כל שהוא מתאבל עליהן: לקרוע ולהתאבל כר' אחא. לענין זה הורי כר' אחא לחומרא דבארון של עץ הוי כליקוט עצמות לקרוע ולהתאבל עליהן: ולא ליטמות כר' יוסי. כלומר דלענין שלא ליטמות להן אם כהן הוא דקי"ל לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסור והמלקט עצמות אביו ואמו אינו מטמא להן: כר' יוסי. כלומר אפי' לר' יוסי דאף ר' יוסי לא אמר דבארון של עץ לא הוי כליקוט עצמות אלא לקולא שלא להתאבל ולקרוע אבל לחומרא מודה דאינו מטמא להן: ליקוטי עצמות כשמועתן. כדין שמועה קרובה דכל דיני אבלות עליו וכן נמי בליקוט עצמות כל דיני אבילות עליו באותו יום. א"נ כשמועתן ממש כלומר כדין ליקוט כך דין שמועה וכו' תניי לעיל דבו ביום יש שמועה לליקוט עצמות: קילוסין. שבח להקב"ה שהוא ממית ומחיה וכיוצא בהן מדברי כבושים:

הלכה י מתני' נתעכל הבשר. כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו: במקומן. בקברות אבותיהן: ולא היו מתאבלין. שאין מתאבלין על הרוגי ב"ד שאבילות הלה מפיסתוס הגולל ובאותו שעה אין מתאבלין עליהן שלא נגמרה כפרתן עד שיתעכל הבשר והואיל ואדחי האבילות אדחי: שאין אנינה אלא בלב. ואינו נראה וניכר:

גמ' תני. ברייתא זו הובאה במ"ק שם על המתני' מלקט אדם עצמות אביו וכו'. ומפרש דבראשונה כך היו נוהגין: במהמורות. בשוחות עמוקות בלא ארון כדי שיתעכל הבשר: בארזים. בארון של ארזים: ולמחר היה שמח. כלומר שסוף אינו מראה סימן אבילות אלא אדרבא נוח להן לאבותיו שאחר שנתעכל הבשר ינוחו מן הדין:

ולא עוד. אמתני' מהדר דקתני לעיל לא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן ולא עוד אלא שחייבי הרוגי ב"ד לא היו קוברין אותן אלא בפני עצמן הנסקלין עם הנשרפין באחת והנהרגין עם הנחנקין באחרת אבל לא הנסקלין עם הנהרגין: הוא שדוד אומר. לרמז שיש לאלו קברות בפני עצמן ולאלו קברות בפני עצמן ולפיכך חלקן בשתים ודרים חטאים על הנסקלין ונשרפין שהן עונש על חטא שאינו עסק נפשות ואנשי דמים על הנהרגין מחמת רציחה והנחנקין דדמיא להו: מטתיה אונס. אירעו אבל שהלך לו חד ינוקיה ונכנסו ר' יונה ור' יוסי להראות לו פנים ולנחמו ומחמת אימתו עליהן לא רצו לפתוח בדברי תורה לפניו וא"ל ישגחו רבנן לומר דבר אחד מד"ת והשיבו ישגיח רבינו לומר לנו איזה דבר: רשות שלמטן. השלטון והממשלה: ואומר. לאחר שדנו בדין עיר הנדחת כתיב למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך לומר שבזכות שתדונו דין אמת תזכו למדת רחמים ורחמך:

הדרן עלך נגמר הדין

הלכה א מתני' ארבע מיתות. סקילה שריפה הרג וחנק. דוקא נקט סידרא סקילה חמורה משריפה ושתיהן מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מינה למי שנתחייב ב' שתי מיתות דקי"ל נידון בחמורה: ר"ש אומר שריפה וכו'. ואין הלכה כר"ש: זו מצות הנסקלין. מה דמפורש בפרק דלעיל ומשום דבעי למיתני מצות הנשרפין והנהרג' והנחנקין סדר ונקיט להאי: **גמ'** ולרשות. להמלכות לא ניתן לו לדון אלא בדין הרג בלבד: נאמר כאן נקימה. נקם ינקם: חנק לית משכח ליה. אי אתה מוצא בפירוש בתורה: אמרת

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה ו טוש"ע יו"ד סי' תג ס"ג
כ
ב מיי' שם ה"ז
כא
ג מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמ"ג עשין לח
כב
ד מיי' שם ופ"א מהלכות אבל הל' ט
כג
ה מיי' פ"ד מהל' הלכה ד טוש"ע יו"ד סי' שסג ס"ד
א
ו מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' א סמ"ג עשין לט ק
ב
ז מיי' שם הלכה ב ופ"ג ממלכים הל' א

(במתות פ"ב) (שם)

מראה הפנים

שאומרים בבית הכנסת. והרמב"ם ז"ל שם כתב ואלו הן ברכת אבלים דבר ס שאומרים ברחבה והפסד שהיו מנהגם לומר בבית הכנסת א"כ בית הכנסת הוא בבית שהן מתכנסין לכבוד האבל: **הוא** שדוד אומר. כלומר דמכאן יש סמך דלא תיקנו ארבע קברו' לפי שדוד לא רמז אלא שתים חלוקים אלו מאלו: **ואומר** ונתן לך רחמים. לענין סיומא מילתיה דר' אבהו י"ל שכוונתו שלאחר שקבלת עליך מדת הדין יהפך עליך למדת רחמים ורחמך. ויש עוד לפרש למאי דדריש לעיל בסוף פ' החובל ר' יודה אומר משום ר"ג הרי הוא אומר ונתן לך רחמים וגו' סימן זה יהא בידך כל זמן שאתה רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. וכפל הכתוב דרים ולכאורה אכתי טעמא בעי מאי ונתן לך דקאמר שלא מדה שהאמונה על האדם בעצמו קאי ולפיכך דריש ר' אבהו לתרץ זה מענין שפתח בו דה"ק ונתן לך רחמים אם הרחמים שאתה רחמן הוא מה שנתן לך והתיר לך להיות מרחם אז גם הוא ורחמך ולאפוקי במקום שאין לך רשות לרחם כגון בענינא דמתניתין והלכך באין ושואלין בשלום הדיינים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז **ארבע** מיתות נמסרו לב"ד. דוקא לבית דין אבל לא למלך כדמפרש בגמרא:

ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד. תוספתא בשלהי פ"ט ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד. מכאן

ציון ירושלים ז רשות של מעלן וכו' שחייבים אנו לקבל עלינו מד"ה ואומר ונתן לך רחמים הכוונה לדעת ע"ד מ"ש הגלי"ת סוף פ"ג דפסחים ביאור המאמר עוה"ז על הטוב וכו' ועל הרעה וכו' וכתב בכדה מוכיח הרב מוכר"ח ריבר ז"ל דבעוה"ז יתבוך אדם כבלר לו שהיא רעה ובעוה"ב הוא מכין שגם הרעה היא טובה ע"ש ובזה פרשתי מ"ש מיכה ז' זעף ה' אשא וכו' עד אשר יריב ריבי וכו' הראם בלדקתו והיינו אף שבעת נראה לי כאילו הוא אח"כ יוציאני לאור אראה בלדקתו שגם הרעה היא טובה והיא לדקה וחסד וגם בעיר הנדחת כאשר נכרף כל אשר בעיר ונראה שהיא רעה וזעף גדול אח"כ נזכה להבין שהיא לדקה וטובה גדולה כמשפט הרופא שבעת שרואה כשר תי הוא חותך אותו למען לא יתפשט בכל הגוף ובשעת בהותך היא יסורים גדולים וז"ש למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים היינו שבע"ז היה רחמים גדולים וז"ש כאן שמחויבים עלינו לקבל מידת הדין לפנין ולהשכיל כי טובה גדולה היא וז"ש ואומר ונתן לך רחמים וכו': ז ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד. ע' מה"ם מ"ש מקורו של רבינו פ"ג ממלכים ה"א הוא מכאן גם אני כתבתי כן בגליון הש"ע בשם הגאון מהרי"ז מווילנא ז"ל אבל ל"ע במ"ש הרמב"ם פי"ח מסנהדרין ה"ו שיכוש הרג לעכן ודוד לגר העמלקי היה גזירת שכתוב או דין מלכות היה והרי כדין מלך אינן רשאי להרוג אלא בחרב והרי עכן נסקל ועי' תוספתא דסנהדרין פ"ט דאמר שם דעכן יש לו חלק לעוה"ב וכללי' בהדי הרוגים ב"ד שמתוודין ופ' סנהדרין פרק נגמר הדין. ועפמ"ק ב"מ דף פג דר"ת תפס גנבי שכ' ג"כ דמלד רשות המלך אף שלותו של מלך יש רשות בידו להרוג וכן כתב הרשב"א בתשובה לרבני ארפת הובא בב"י הו"מ סי' שפ"ח ול"ע דהרי אין לו רשות רק בסייף בלבד ופשיטא דמלכי הו"ם אין להם כח יותר ממלכי ישראל וגם היה חנק:

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פ"כ מעדות הל' י

מסורת הש"ס: סנהדרין נ: פ"כ · פ"ט ג · שם נא · ויקרא כא · סנהדרין נא (תוספתא סוף מכילתין)

הורה אור

אמרת כל מיתה האמורה בתורה סתם אין אתה רשאי להחמיר עליה אלא להקל עליה *ותלו אותו בחנק. רבי שמעון אומר שריפה חמורה מסקילה ורבנן מרין סקילה חמורה משריפה. *ר"ש אומר חנק חמור מהרג ורבנן מרין הרג חמור מהנק. ר"ש דרש כל שם בת כהן בשריפה ורבנן מרין כל שם ארוסה בסקילה. ר"ש דרש מה בת כהן שהחמירה תורה בארוסה שתהא בשריפה היקילה בנשואה שתהא בסקילה בת ישראל שהיקילה תורה בארוסה שתהא בסקילה אינו דין שנקל עליה בנשואה שתהא בהריגה. ורבנן הרשין מה אם בת ישראל שהחמירה התורה בארוסה שתהא בסקילה היקילה בנישואיה שתהא בשריפה בת כהן שהיקילה התורה באירוסיה שתהא בשריפה אינו דין שנקל עליה בנישואיה שתהא בחניקה. ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה כל מיתה *שהיא למטה ממיתת אביה בשריפה כשהיא אצל אביה עם אביה בשריפה ועם חמיה בסקילה. °את אביה היא מחללת באש תשרף (ויקרא כא) רבי ליעזר אומר עם אביה בשריפה עם חמיה בסקילה. היא בשריפה ואין בועלה בשריפה היא בשריפה ואין זוממיה א *בשריפה. *כיוצא בהם בשריפה היא והן בשריפה כיוצא בהן בסקילה היא והן בסקילה כיוצא בהן בחנק הן בשריפה והיא בחנק

ר"ש דרש כל שם כ"כ בשריפה ורבנן אמרין כל שם ארוסה בסקילה והיא כדאיתא בבבלי דף נ' ע"א דרבנן לטעמייהו דסקילה חמירא משריפה דילפי מן מגדף ע"כ מוקי לקרא דב"כ בשריפה הוא דווקא על נשואה אבל בארוסה מלינו בבת ישראל דחמירא ארוסה מנשואה אבל רבי שמעון ס"ל כ"ש בת כהן בשריפה משום דשריפה חמירה ואי ס"ד דארוסה בסקילה א"כ ארוסה קילא מנשואה גבי כ"כ ומלינו בבת ישראל דארוסה חמירא מנשואה והיינו דמסיק הגמ' ומפרש כל אחד לפי טעמו ועוד מגדיל יותר לפרש דע"כ כל אחד לטעמי' דר"ש דרש מה ב"כ שהחמירה תורה בנשואה שתהא בשריפה הקילה בארוסה שהיא בסקילה ר"ל דא"כ דאם תוקים הקרא על נשואה אבל שם ארוסה בסקילה א"כ לפ"ז יהי' נשואה חמור מארוסה א"כ לפ"ז בבת ישראל הי' צריך להיות ג"כ נשואה חמור מארוסה והי' צריך להיות ארוסה בהריגה דהא נשואה בחנק. וצריך להיות ארוסה בהרג. דלר"ש הרג קיל מחנק כדמסיק בת ישראל שהקילה תורה כ"כ בנשואה בסקילה ר"ל אפילו אם הי' מקיל על סקילה הי' ג"כ די הקולא ולא די שהקלת בסקילה אלא הקלת עוד יותר בחנק [ובלשון זה איתא לקמן בסמוך יצא לידון בקלה בשריפה ר"ל דאפילו אם הקלת בשריפה הי' ג"כ קולא כדמסיק שם ולא די הקולא דשריפה אלא הקלת על חנק עיי' בסמוך] א"ד שהקל בארוסה שיהא בהריגה והיא הכינה כמו בבבלי דלר"ש ל"ל דארוסה בסקילה ונשואה בשריפה כיון דשריפה המורה א"כ יהי' ארוסה קילא מנשואה ומלינו דבאמת ארוסה חמירא. והכא מסיק עוד יותר דא"ת דבב"כ ארוסה קילא מנשואה צריך להיות בבת ישראל ארוסה בהריגה מק"ו מב"כ דהא גבי בת ישראל הקילו יותר בנשואה דהא אפילו סקילה היתה קולא. ותורה הקילה עוד יותר והי' צריך להקל עוד יותר ויותר בארוסה. ורבנן לטעמיי' דס"ל סקילה חמורה דרשין דכל שם ארוסה בסקילה דל"ל דכל בת כהן בשריפה א"כ לא אחמיר בבת כהן בארוסה יותר מבנשואה ובאמת צריך להיות הארוסה המורה כמו בבת ישראל ועוד ק"ו מה בת ישראל שהחמירה תורה בארוסה על החמור שבחמורה על סקילה והקלת כ"כ בנשואה שתהא בשריפה ר"ל אפי' כחד מדריגה דתיהות מינה על שריפה הי' ג"כ קולא ולא די שהקלת בשריפה הקלת עוד יותר ויותר בנשואה על חנק והרידוה ב' מדריגות [כההיא לישנא דלעיל] בת כהן שהקילה התורה בארוסה שתהא בשריפה אינו דין שניקיל עלה בנשואה שתהא בחניקה. ע"כ מוקמינן דכל שם ארוסה בסקילה. אם כן לפ"ז באמת ארוסה חמורה מנשואה. וסוגיא מובנת כפשיטה אך נתחלפה בדפוס בין תיבת ארוסה לנשואה ונשואה לארוסה בדברי ר"ש. וזה טעות דמוכח ופשוט. וראיתי בס' נו"י ז"ל דמגי' הרבה בהאי סוגיא. ולדברינו אין צריך שום הגה אלא נתחלף בין ארוסה לנשואה:

ד"א כגם ריב"ח כל מיתה שהיא למטה ממיתת אבי' בשריפה עיי' בבבלי דף נ"א ע"א מבואר זאת:

בכלל

אגרת. מכאן למדו דמיתה סתם בכל מקום אינה אלא חנק לפי שתלו חכמים בהקלה: ר"ש דריש. השתא מפרש לטעם פלוגתייהו: כל שם בת כהן בשריפה. אחת ארוסה ואחת נשואה ומדהוציא הכתוב לארוסה בת כהן לדונה בשריפה ולא בסקילה כארוסה בת ישראל ש"מ ששריפה חמורה: ורבנן אמרין כל שם ארוסה בסקילה. אחת בת ישראל ואחת בת כהן ואין שריפה לבת כהן אלא בנשואה ומדהוציא הכתוב לארוסה בת כהן מכלל נשואה לסקילה ש"מ שסקילה חמורה: ר"ש דריש. השתא קאמר מאי דמהדרי להו חד לחבריה ומפרש כמי טעמא למילתיה דר"ש דקאמר כל שם בת כהן בשריפה דמנא ליה דגם נשואה בת כהן בשריפה דהא לטעמא דידיה דשריפה חמורה וניתנה לבת כהן א"כ דייך שתאמר דארוסה דחמירא בשריפה היא אבל לא נשואה והלכך דריש וקאמר דאי לא תימא הכי אלא דנשואה בת כהן קילא מארוסה כמו שמלינו בבת ישראל דנשואה קילא ואם כן הוא דיינו שנאמר דנשואה בת כהן תהא בסקילה דקילא משריפה דלעולם בת כהן חמירא היא מבת ישראל וכמו דהחמירה התורה בארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל כן נאמר ונחמיר בנשואה ומעתה קשה ג"כ דמנא לן דנשואה בת ישראל בחנק היא דילמא בהרג היא דקילא יותר לדידי והיינו דדריש ופריך להו דעל כרחך דאחת ארוסה ואחת נשואה בת כהן יצאת לשריפה דאי לאו הכי קשיא נימא ק"ו כדמסיק: היקלה בנשואה שתהא בסקילה. כדפרישית דלפי דבריהם קאמר וכלומר דאי לא תימא הכי כדקאמינ' א"כ דיינו בנאמר שתהא נשואה בת כהן בסקילה ומעתה גם בבת ישראל נימא דהיקילה תורה בארוסה יותר מבת כהן שהרי בסקילה היא ולדידי קילא משריפה אינו דין שנקל עליה גם בנשואה ושתהא בהריגה דקילא מחנק לדידי אלא על כרחך דאחת ארוסה ואחת נשואה בת כהן בשריפה היא ושוב לא מלינו למילף לבת ישראל מידי: רבנן דרשי וכו'. כלומר דמהדרו ליה איפכא דלדבריך לפי שאתה דורש איכא למידק איפכא לדידן ומה ארוסה בת ישראל שהחמירה בה התורה לדונה בסקילה ומעתה נאמר דנשואה בת ישראל דקילא דיינו שנאמר בה שתהא בשריפה דהכן סבירא לן דשריפה קילא מסקילה ומעתה נאמר גם בבת כהן דאין נשואה בשריפה דהא ארוסה בת כהן קילא היא ואינה אלא בשריפה וא"כ גם נשואה בת כהן נקל עליה ואינה אלא בחניקה דהיא אחר מיתת שריפה וא"כ אין לדבר סוף: דכשאתה דורש כן א"כ נקשי איפכא ונלמוד מק"ו דבת כהן קילא היא בתמי'. אלא ע"כ דנשואה בת כהן היא דילאת לשריפה דהיא חמירה מבת ישראל דאינה אלא בחנק וארוסה דחמירה לעולם בסקילה היא בין בבת כהן בין בבת ישראל ואין לך להשיב כלום: כל מיתה שהיא למטה ממיתת אביה בשריפה. את אביה קא דריש ואליבא דרבנן דסברי נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה וה"ק כל שהיא למטה ממיתת אביה וכלומר אם היתה בת ישראל ודין מיתתה היא למטה ממה שהיתה אם זינתה עם אביה דאז היה דינה בשריפה ועכשיו למטה היא דאינה אלא בחנק בהא הוא דבת כהן בשריפה וממילא שמעינן דבת כהן הנשואה היא שדינה בשריפה: כשהיא אלל אביה. וכלומר אבל אם היא ארוסה ועדיין אלל אביה היא לא נשתנית מיתתה מבת ישראל אלא דינה כמות דעם אביה זינתה בשריפה היא ואם עם חמיה זינתה בסקילה כדין שאר בת ישראל דאתו בשריפה וכלתו בסקילה: את אביה וכו'. וכלומר דכן מלינו שדרש ר' אלעזר הכי וכדאמרן דלמועט ארוסה בת כהן משריפה אלא דינה כשאר בת ישראל עם אביה בשריפה ועם חמיה בסקילה: היא. למעוטי בועלה וזוממיה הוא דאתא דלא בועלה ולא זוממיה בשריפה אלא בחנק: כיולא בהן בשריפה. תוספתא היא בסוף מכלתין והעדים זוממין קאי וה"ג שם כל הזוממין ובועלין מקדימין להותו מיתה אם לסקילה סקילה אם לשריפה שריפה בד"א שהוא כיולא בהן באותה מיתה כיולא בהן בסקילה הוא והן בסקילה כיולא בהן בשריפה הוא והן בשריפה כיולא בהן בחנק היא בשריפה והן בחנק

בחנק

מראה הפנים

מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר כן בפ' י"ד מסנהדרין הלכה ב' וכן בהלכות מלכים פ"ג הלכה ח' ואין רשות למלך להרוג באחת מהן אלא בסייף בלבד והמשרבים לא ניינו מקומו:

רבי שמעון דרש מה בת כהן וכו'. כדפרישית והבעת דרבת ר"ש ופירכיה כמו ממ"נ הוא דאי תימא דאין נשואה בת כהן בשריפה כמו ארוס' קשה דא"כ נימא מן הסברא שתהא בסקילה ואם תאמר דיותר קילא היא ובחנק א"כ נימא מעתה בבת ישראל נשואה דבהרג דהא לעולם נשואה קילא ורבנן אהדרו ליה איפכא דמאי הוית דדייקת לטעמא דידך דסבירא לך שריפה חמורה מסקילה והנך חמור מהרג נימא ונידוק לסברא דידן ומעתה וכי נאמר דבת כהן קילה היא אלא ודאי דנשואה בת כהן בלבד הוא בשריפה ולא ארוסה וא"כ סקילה חמור דאיתא בארוסה דחמירא בין בבת כהן בין בבת ישראל. ובבבלי דף נ' ע"ב קאמר להא יותר בפשיטות דר"ש סבר מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואים להחמיר אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר ורבנן סברי נשואה בת כהן יצאת לשריפה ולא ארוסה ומאי טעמא גופיה משום דסקילה חמורה:

כל מיתה שהיא למטה ממיתת אביה וכו'. כדבלת רבין משמיה דרי יוסי בן חנינא שם דף נ"א ע"א בפירושא דמילתיה דר"א ומיתוקמא כרבנן:

בכלל

בחנק. רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה רבנין דרשין אנשי עיר הנדחת בכלל עובדי עכו"ם היו בסקילה יצאו לידון בקלה שבמיתות בשריפה. לא דייך שאת מוציאה לידון בקלה שבמיתות בשריפה אלא שאת מוציאן בקלה שבמיתות בחניקה. רבי שמעון דרש נביא השקר בכלל עובדי עכו"ם היה בשריפ' יצא לידון בקלה שבמיתו' בסקילה לא דייך שאת מוציא לידון בסקילה אלא שאת רוצה להוציאן בקלה שבמיתות בהריגה. רבי שמואל בר סוסרטאי בשם ר' אבהו מחלף רבנן דרשין נביא השקר בכלל עובדי עכו"ם היה בסקילה יצא לידון בקלה שבמיתות בשריפה לא דייך שאת מוציאו בשריפה אלא שאת מוציאו לידון בקלה שבמיתות בחניקה. רבי שמעון דרש אנשי עיר הנדחת בכלל עובדי עכו"ם היו בשריפה יצאו לידון בקלה שבמיתות בסקילה לא דייך אלא שאת מוציאן לידון בקלה שבמיתות בהריגה:

הלכה ב מתני'

מצות [א] הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו ונותנין סודרין קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהוא פותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו והיא יורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו רבי יהודה אומר אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותחין את פיו *בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו והיא יורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו אמר רבי ליעזר בי רבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו מפני שלא היה בית דין שבאותה שעה בקי: **גמ'** ויתן קשה בפני עצמו. אמר שלא ימות שכן מצאנו שבשעה שסתם חזקיהו את מוצא מימי גיחון העליון במנים דקים סתמן. ר' קריספא בשם רבי יוחנן בפתילה של בעץ היא מתניתא. [ב]מהו בפתילה של בעץ רבנין דקיסרין אמרין אבר וקסטיטירון מעורבין. אמר רבי יוסי בי רבי בון אתיא כמאן דמר מדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ברם כמאן דמר יורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו בפתילה של נפט היא מתניתא. *תני

קודם

פני משה

בחנק. ובסוף מכילתין הכא גרים כיוצא בהן בחנק הוא והן בחנק כלומר דוקא במקום שהבועל הוא כיוצא בהן באותו מיתה שהיא נתחייבה נתחייב גם הוא אם לסקילה אם לשריפה בכה"ג גם העדים זוממין מקדימין לאותה מיתה אבל אם הוא כיוצא בו שהבועל בחנק ואינו באותו מית' שהיא נתחייבה כגון בת כהן גם הזוממין מקדימין למיתתו ולא למיתתה והוא בשריפה והן בחנק. ולגי' הש"ס דסוף מכלתין הוא והן בחנק אבועל והעדים זוממין קאי וכן צריך לגרוס גם כאן: רבנן דרשי וכו'. טעמייהו בפלוגתא דחנק חמור או סייף חמור מפרש והכי קאמרי רבנן לר"ש לדידך דסבירא לך דחנק חמור מסייף א"כ קשה באנשי עיר הנדחת דאמרה תורה מיתתן בסייף כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר ההוא לפי חרב ואמאי הרי הן בכלל עובדי עכו"ם שדינן בסקילה: יצאו לידון בקלה שבמיתות בשריפה. כלומר אם כן היה מן הדין לומר שאם מוציאה לדונם במיתה קלה דייך שיצאו לידון בקלה ובשריפה: לא דייך שאת מוציאה לידון בקלה וכו'. וכלומר והשתא אי תימא דחנק חמור מסייף קשה דלא דייך שאתה מוציאן מן הדין הזה וממעט אותן מהקלה מבסקילה והיא שריפה אלא שאתה ממעט ומוציאן גם מהקלה מהשריפה והיא חנק בתמיה דייך שהיה לך לומר שהן בחנק ולא בקלה שבקלות לדידך שהיא בסייף אלא ודאי מדמצינו דנתנה להן התורה סייף ולא חנק ש"מ סייף חמור: ר"ש דריש נביא השקר וכו'. ר"ש משיב להן עד שאתם משיבין מעיר הנדחת אשיב לכם מנביא השקר שדינו בחנק וא"כ אי ס"ד סייף חמיר תיקשי. ג"כ הלא בכלל עובדי עכו"ם הוא כדכתיב כי יקום בקרבך נביא וגו' נלכה אחרי אלהים אחרים וגו' ולא דייך שאתה מוציאו משריפה שהיא חמורה והי' בדין שהוציאנו לקלה והיא סקילה ואתה מוציאו מדין הסקילה ועוד תוציאנו גם מהריגה בתמיה הא סייף חמיר לדידכו ומ"ט תדינו בקלה שבקלות אלא ש"מ חנק חמיר: מחלף. דרשא דרבי שמעון ורבנן ולא דרשי שאת רוצה להוציאן אלא שאת מוציאן באמת קאמרי והלכך מחליף להו דמר דריש מעיר הנדחת ורבנן הוא דמהדרי מנביא שקר ואיפכא קאמרי מדרשה קמייתא: יצא לידון בקלה שבמיתות בשריפה. כלומר דבדין היה שיצא לידון בקלה מן הסקילה והיא שריפה: לא דייך וכו'. וכלומר מדחזינן דאמרה התורה לידון אותו בחנק ש"מ דרצתה התורה באמת לדונו בקלה שבקלות דאי בקלה מן הסקילה לבד היה לו לדונו בשריפה אלא ודאי דרצתה התורה דוקא בקלה שבכולן ואי ס"ד חנק חמור מסייף היה לו לדונו בקלה שהיא בסייף אלא שמע מינה סייף חמיר: ור' שמעון הוא דדרש מעיר הנדחת נמי כה"ג: היו בשריפה. כלומר בדין היה שיהיו בשריפה כדלעיל: יצאו לידון בקלה וכו'. בדין היה כך שיהיו נידונין בסקילה וכלומר דמדחזינן דרצתה התורה לדונן בסייף ואי ס"ד דלא הקפידה התורה אלא בקלה מן היותר חמורה א"כ היה לדונם בסקילה שהיא קלה מן השריפה אלא ודאי שרצתה התורה לדונם בקלה שבכולן וכיון שכן א"כ לא דייך אלא שאתה אומר שתוציאן לידון בקלה מכולן והוא הריגה וש"מ חנק חמיר:

הלכה ב מתני' היו משקעין אותו. שלא יתהפך אנה ואנה ויפול הפתילה על בשרו: קשה לתוך הרכה. קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגן על בשרו בשעת חנקו כדמפרש בגמרא שאם בקשה לחוד ימות בשעת חניקה: את הפתילה. פתילה של אבר ומתיך לתוך פיו: וחומרת. מלשון חמרמרו מעי כוויה. ושריפת נשמה וגוף קיים ילפינן שריפה שריפה מבני אהרן שנאמר בהו יבכו את השריפה ולא נשרפו גופתם דוישאו בכותנותם כתיב והכא נמי מתקיימת מצות שריפה אע"פ שאינו נשרף אלא בני מעיו בלבד והכי עדיף טפי דכתיב ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: אף הוא אם מת בידם. כלומר אם מת בידם על ידי חניקתם קודם זריקת הפתילה לא היו מקיימים מצות שריפה לפיכך לא היו חונקין אותו אלא פותחין את פיו בצבת ואין הלכה כר' יהודה: מפני שלא היה ב"ד שבאותו שעה בקי. צדוקין היו שאין להם ג"ש אלא קרא כמשמעו: **גמ'** ויתן קשה בפני עצמו. ולמה הוצרכו לכורכו בתוך סודר הרכה: אמרי שלא ימות. מחמת הקשה בשעת החניקה ולא יקיימו מצות שריפה: שכן מצינו. סמך לדבר שכשסתם חזקיהו מימי גיחון העליון כדאמר בפ' מקום שנהגו לא היה סותם בדבר קשה וחזק בתחלה שאין הקשה יכול לעמוד נגד הקשה והמים החזקים אלא סתמן במנים דקין וה"נ כורכין לתוך הרכה שהוא מגין על הקשה שלא יתגבר החניקה וימות תחת ידם: בפתילה של בעץ. בדיל: מהו בפתילה של בעץ. הרי אין הבדיל לבדו ניתך מהר כל כך: אבר וקסטיטרון. אבר עם הבדיל מעורבין יחד. את הבדיל ואת העופרת. תרגום ירושלמי ית קסטרא וית אברא: אתיא כמאן דאמר. לאו מ"ד ממש דלא מצינו דפליגי בה ומתני' לתרווייהו קתני אלא כלומר להא דאמר במתני' מדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו שפיר אתיא האי פירושא דפתילה של אבר היתה דשייכא בה זריקה אבל למאי דאמר ומסיים יורדת לתוך מעיו היה לנו לפרש דמתני' בפתילה של נפט מיירי דשייכא שפיר יורדת לתוך מעיו דאלו פתילה של אבר אינה יורדת מהר למטה כל כך ושורפת חכו וגרונו בתחלה:

קודם

מראה הפנים

בכלל עובדי עכו"ם היה בשריפה. לאו דס"ל לר"ש דעכו"ם בשריפה דלא מצינו לר"ש דפליג בהא ובפ' סנהדרין אמרו לו לר"ש אילו לא היתה סקילה חמורה לא ניתן למגדף ועובד עכו"ם ושתיק ר"ש אלא דה"ק בכלל עובדי עכו"ם היה ובדין היה שיהו בשריפה שהיא החמור' שבמיתות ואם אפילו יצא לידון בקל' אכתי בדין היה שידונו אותו עכ"פ בסקילה ולא דייך לזה שאתה מוציאו וממעטו מלידון בסקילה אלא שאת רוצה עוד להוציאו ולמעטו יותר וגם לדונו בקלה שבמיתות ואפי' מלדונו בהריגה אתה מוציאו בתמיה הא לדידכו מיתת הריגה אחר מיתת שרפה קיא וכי לך לדונו עכ"פ בהריגה אלא ע"כ דבאמת חנק חמור הוא. ולר' שמואל בשם ר' אבהו הכל כניתותא מיתפרשא ואיפכא שמיעא ליה ומהפך דרשותייהו וכולה כדפרישית בפנים. וכל חד וחד לשיטתיה אזיל דלר"ש שריפה חמורה ודורש והולך לשיטתו על חנק שהוא חמור מסייף ולרבנן סקילה חמורה ודרשי לשיטתם על סייף שהוא חמור מחנק. ובבבלי לא נחתי למידרש כי הא:

ואין

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פט"ו מה' סנהדרין הל' ג סמ"ג עשין קיב

ציון ירושלים

[ב]מאי פתילה של בעץ רבנן דקסרי אמרין אבר וקסטיטירון מעורבין עי' בו"ת זקני הגאון בעל ספר אפרים סי' מא מ"ש בזה:

מסורת הש"ס

פי' תוס' סוטה יט ד"ה ר' יהודה

(לעיל פ"ק הלכה א)

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' ד סמ"ג עשין קב

ו
ב מיי' שם הל' ה סמ"ג עשין קג

ז
ג מיי' פ"ט מהלכות מאכלות אסורות הל' ט

ח
ד מיי' פ"א מהל' אסורי ביאה הלכה ד ופט"ו מהלכות סנהדרין הל' י סמ"ג עשין קד

ט
ה מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' י ופ"ב מהל' ע"ז הל' ו סמ"ג לאוין עז

י
ו מיי' פ"ו מהל' ע"ז הל' ג ופט"ו מהל' סנהדרין שם סמ"ג לאוין לג

יא
ז מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ז מהל' ע"ז הל' א

יב
ח מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ה מהל' שבת הל' א סמ"ג עשין ל ולאוין סה

יג
ט מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ה מהל' ממרים הל' א סמ"ג לאוין ריט טוש"ע יו"ד סי' רמא ס"א

יד
י מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"א מהל' אסורי ביאה הלכה ו סמ"ג לאוין קג

טו
כ מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה י ופ"ס מהל' ע"ז הל' א סמ"ג לאוין כז

טז
ל מיי' פ"ס מהל' ע"ז פ"ב

יז
מ מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ה מהל' ע"ז הל' טו סמ"ג לאוין כו

יח
נ מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ז מהל' ממרים הל' א סמ"ג לאוין כב

קודם לארבעים שנה וכו'. גרסינן לה בפ"ק הלכה א' וביומי שמעון בן שטח ביטלו דיני ממונות גרסינן. וע"ש: ואין עדות לתינוק. כדמסיק דבאותו שעה בן עשר שנים היה: כד הוה מהלך וכו'. איידי דקאמר כמה היה באותו שעה שראה מסיים כמה היה בשעה שהלך עם רבו: ותני כן. שהיה מהלך עם רבו ביחד ובזמן שנתגדל ודן לפני חכמים היה:

הלכה ג מתני'. סדן. עץ עבה תקוע בארץ כמות של כפחים: אין מיתה מנוולת מזו. ובגמרא מפרש מאי דאהדר להו ר' יהודה והלכה כחכמים: גמ' מודה ר' יהודה שאין מיתה מנוולת מזו. אלא דטעמיה דחוקת העובד כוכבים היא ואמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו וטעמייהו דרבנן דלאו מינייהו גמרינן אלא דסייף באורייתא כתיבא כדדרים ברים פרקין נאמר כאן נקימה וכו' וכדלקמן: ותני כן. אמילתייהו דרבנן קאי דחרב באורייתא כתיבא: יטלינו מבין האגפיים. מבין כתיפיו: הבער' הבער' עריפ' עריפה. כלומר לענין זה למדנו ג"ש מעגלה ערופה מה הבערה שנאמר שם במול עורף הוא דכתיבא בה עריפה אף כאן מול העורף ולא מבין האגפיים והיינו מן הצואר כדאמרינן בחולין מול הרואה את העורף: עריפה עריפה. כלומר והתם מנלן דמול העורף הוא גמרינן עריפה עריפה מחטאת העוף דכתיב בה ומלק את ראשו ממול ערפו מה להלן התזת הראש וכו' והדר גמרינן הבערה הבערה:

הלכה ד מתני' ונותנין סודרין קשה לתוך הרכה. שלא לנוולו אם היו חונקין אותו בקשה לבד: גמ' חנק לית משכח. בהדיא בתורה אמרת וכו' כדלעיל בהלכה א': לא מפני שהיא קלה. ר' יונתן כר"ש סבירא לי' דחנק חמור מסייף ולא מפני שהיא קלה מכולן קאמר אלא כל מקום שאמרו חנק היינו טעמא מפני שכל מיתה סתם אי אתה רשאי למשוך ולהחמיר במיתות החמורות והן שריפה סקילה אלא להקל

הורה אור

קודם לארבעים שנה עד שלא חרב בית המקדש ניטלו דיני נפשות מישראל. בימי רבי שמעון בן יוחי ניטלו דיני ממונות מישראל אמר רבי שמעון בן יוחי בריך רחמנא דלי נא חכים מידון. *אמר רבי לעזר בי ר' צדוק תינוק הייתי ורוכב על בתיפו דאבא וראיתי בת כהן שזינת והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה. אמרו לו תינוק היית ואין עדות לתינוק. כד חמא דא מילתא לא היה פחות מבן עשר שנין. כד היה מהלך עם רבו לא הוה פחות מן תלתין שנין דלית אורחא דגברא רבא מהלך עם בר נש פחות מתלתין שנין. ותני כן אמר רבי מעשה שהייתי אני בא ור' לעזר בי ר' צדוק מבית שיריון ואכלנו תאנים וענבים עראי חוץ לסוכה:

הלכה ג מתני' [א] מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניח את ראשו על הסדן וקוצץ אותו בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו: גמ' מודה ר' יהודה שאין מיתה מנוולת מזו אלא שאמרה תורה *°ובחוקותיהם לא (ויקרא יח) תלכו א"ר יוחנן ותני כן °ירצח הרוצח במה (במדבר לה) שרצה יכול אם הרגו בסייף יהרגנו בסייף במקל יהרגנו במקל נאמר כאן *נקימה ונאמר להלן °והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית מה (ויקרא כו) נקימה שנאמר להלן בחרב אף נקימה שנאמר כאן מיתה בהרב. יכול יטילינו מבין האגפיים נאמר כאן °ובערת הרע מקרבך ונאמר להלן (דברים יט) °ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הבערה הבערה (שם כא) עריפה עריפה מה הבערה שנאמר להלן מול העורף אף כאן מול העורף מה עריפה שנאמר להלן התזת הראש אף כאן התזת הראש:

הלכה ד מתני' [ב] מצות הנחנקין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודרין קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה: גמ' *חנק לית משכח. אמרת הרי זו מיתה בתורה וכל מיתה *שנאמר בתורה סתם אין את רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה דברי רבי יאשיה. אמר לו רבי יונתן לא מפני שהיא קלה אלא שנאמרה סתם וכל מיתה שנאמרה סתם אי אתה רשאי להחמיר עליה אלא להקל עליה. תלו אותו בחנק אמרת סדר חנק כך הוא זה מושך אצלו וזה מושך אצלו. כהנא בעא קומי רב תמן את מר *זה מושך [ג] הילך וזה מושך הילך וכא את מר זה מושך אצלו וזה מושך אצלו אמר ליה תמן זה מלפניו וזה מלאחריו ברם הכא דין מן דין סיטרא ודין מן דין סיטרא:

ודייק שתקל ותהלה אותו במיתת חנק ולא בסייף הקלה מכולן: תמן את אומר. משנה פ"ג דזבים מפסילין בחבלים הזב עם הטהור יכולין להיות יחדיו גודלין בחבלים ואפילו שניהם מלך אחד וחכמים אומרים עד שיהיה זה מושך הילך וזה מושך הילך זה עומד למזרח ומושך אליו וזה עומד למערב ומושך אליו דבכה"ג אינס נשענין זה על זה: וכא את אומר זה מושך אצלו. ואמאי שני תנא בלישניה והוה ליה למינקט ה"נ זה מושך הילך וזה מושך הילך: א"ל תמן. שפיר שייכא לישנא דהילך דזה עומד מלפניו וזה מלאחריו כדפרישית אבל הכא מצדו הן עומדין ושייכא שפיר לישני דאצלו זה מושך לצד זה וזה מושך לצד זה:

הלכה ה מתני'. אילו הן הנסקלין. אית מינייהו דכתיב בהו סקילה בהדי' והנך דלא כתיבא בהו סקיל' כתיב בהו דמיהם בם וכל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם בם אינו אלא סקילה דילפינן מאוב וידעוני דכתיב באבן ירגמו אותם דמיהם בם: (שם) והנותן מזרעו למולך. קסבר האי תנא מולך לאו ע"ז הוא אלא חק עכו"ם בעלמא הוא (לעיל פ"א) מדתני ע"ז ותני מולך: והמקלל אביו ואמו. חמור ממכה הוא משום דאיכא תרתי קלון אביו ואמו ומוליא שם שמים לבטלה דהא תנן אינן חייב עד שיקללם בשם: והמסית. את היחידים: והמדיח. עיר הנדחת: והמכשף. דכתיב מכשפה לא תחיה וסמך ליה כל שוכב עם בהמה מות יומת מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשף בסקילה: גמ' לכן לריכה בהעלם אחד. לאו הכא קאי אלא על (לעיל פ"א)' מתני' דרים כריתות דקתני התם (שם) להני דחשיב להו במתני' הבא על האם ועל אשת אב וכו' ומפרש לה אגב למתני' דהתם והדר מהדר למתני' דהכא כדרך ש"ם הזה: בהעלם אחד. הא דמני התם לשלשים ושש כריתות בתורה להכי אתא מנינא לאשמועינן שאם (פ"ג דזבחים) עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת: אבל בשני העלמות שכן אפי' באשה אחת בא

הלכה ה מתני' אילו [ד] הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת אב ועל הכלה והבא על הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה עליה את הבהמה [ה] והמגדף והעובד עכו"ם [ו] והנותן מזרעו למולך ובעל [ז] אוב וידעוני [ח] והמהלל את השבת [ט] והמקלל אביו ואמו והבא [י] על נערה מאורס' [כ] והמסית [ל] והמדיח [מ] והמכשף ובן [נ] סורר ומורה: גמ' לכן צריכה בהעלם אחד אבל בשני העלימות שכן אפי' באשה אחת בא

מראה הפנים

ואין עדות לתינוק. בבבלי משני דלא תיקשי אמתני' דאהדרו ליה תשובה אחרת אלא דתרי מעשים הוו ועל מעשה שהעיד שראה. בגדלו אמרו לו מפני שלא היה ב"ד שבאותה שעה בקי

לא מפני שהיא קלה וכו' ובהגהות ספרא מלאתי ברייתא זו בגי' נכונה וה"ג שם בפ' קדושים ר' יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא מפני שנאמרה סתם וכל מיתה שנאמרה סתם אינה אלא חנק ע"כ וה"ג בבבלי דף נ"ב ע"ב. ומתפרשין דברי ר' יונתן יותר בפשיטות וכר"ש סבירא ליה:

לכן צריכה בהעלם אחת. כדפרישית דהתם קאי וכדאמר ר' יוחנן כרים כריתות מנינא למה לי שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ולא מצינן לאוקמי הא דקאמר הכא שכן אפילו באשה אחת וכו' כהאי לר' אליעזר בכריתות דף ט"ו ע"א דקסבר הכי בא עליה וחזר ובא עליה חייב על כל אחת ואחת אפי' בהעלם אחת דהכתת בסוגיא לא אתיא הכא אליבא דר"א והעיקר כדפרישית בפנים ומבואר מסוגיא דהכא דלא אמרינן חילוק חטאות אלא בשמות מחולקין או בגופין מחולקין אפי' בהעלם אחת וכן בעלמות מחלקות אפי' בגוף א' ובשם א' כמבואר מש"ס דהתם לפי המסקנא ועיין בדיבור דלקמן: רבי

מסורה הש"ס

בא עליה וחזר ובא עליה חייב על כל א' וא' גרסינן. ול"ג בהעלם אחת וכלומר דאלו בשני העלמות אפי' בערוה אחת משכחת לה חלוקי חטאות דהעלמו' מחלקין אפי' בגוף אחד. ולגי' הספר יש לפרש דה"ק דאלו בשני העלמות אפי' בגוף אחד הוי כמו בגופות מחולקי' בהעלם אחת דחייב על כל אחת ואחת ועיקרא דמילת' דקמ"ל במתני' דכריתות דגופין מחולקין וכן שמות מחולקין מחלקין לחטאות אפי' בהעלם אחת וכדלקמן: מתניתא באשה אחת שיש לה שמות הרבה. כלומר ממתניתין דהכא לא שמעינן אלא דשמות מחולקין מחלקין לחטאות כדקתני הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב: אבל אם היו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד הוא. כלומר אלא הא דמיבעי לי דאם יש כאן גופין מחולקין והן שם אחד כגון חמש נשים נידות וכן להעלמות מחולקות באשה אחת אם כמו בהעלם אחד הוא ואינן מחלקין לחטאות או דילמא מחלקין כמו דשמות מחולקין מחלקין: א"ל לכן צריכה בהעלם אחד. הא עיקרא דמתני' דכריתות דתני מינה להכי הוא דצריכה דאשמועינן אפי' עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת וש"מ דטעמא דגופין מחולקין מחלקין לחטאות וממילא שמעינן דהעלמות מחלקות אפי' באשה אחת: דאיתפלגון. וכן שמעינן מפלוגתא דר' יוחנן ור"ל דכ"ע סבירא להו דהעלמות מחולקות מחלקין לחטאות: הוא בהעלם אחד. הבא על הערוה ביאות הרבה והוא לא נודע לו בנתיים אבל היא היתה לה ידיעה בנתיים ועשתה בחמשה העלמות: הוא מביא קרבן אחד. על כל הביאות כיון דבהעלם אחד היו והיא מביאה על כל העלם והעלם דמחלקות הן: כשם שאינו מביא וכו'. דס"ל שניהם שוין בחילוק העלמות בעינן ועכ"פ שמעינן דהרווייהו ס"ל דהעלמות מחלקין: בלא תאמר. אסוקי מילתא דר' הילל בן פזי הוא דקאמר לכן צריכה מתני' דכריתות שלא תאמר יעשו גופין מחולקין מש"ם אחד ובהעלם אחת או העלמות הרבה בגוף אחד כמו בהעלם אחד בגוף ושם אחד ואינו חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר מתני' דהתם למיכלא לאשמועינן דחייב על כל אחת ואחת: תני ר' ישמעאל כן. הך מילתא גרסינן לה בשבת בפ' כלל גדול והתם קאי דלעיל מינה קאמר דבר אחד שיצא מן הכלל לצורך היט חולקו אם יצא מן הכלל לאיזה צורך דבר ללמוד לא יצא לחלקו ושלא לצורך חולק אם לא ללמוד איזה דבר לחלק הוא דיצא. שני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין. אין מלמדין על הכלל לחלק דהוי שני כתובים ואין מלמדין. וכר' ישמעאל חולקין ולר' ישמעאל ס"ל דאף הן חולקין ועלה מייתי הא דתני ר' ישמעאל ואגב דלקמן דדריש לחלק בעריות מייתי לה הכא: והלא הניחוש והעינון בכלל. מכשפים היו ולמה יצאו מן הכלל: לחלוק על הכלל. ללמד חילוקי לאוין על הכלל כולו ולחייב על כל אחת ואחת בפני עצמו כדחשיב קוסם קסמים וגו': כלל בהיכרת ופרט בהיכרת. מקום שנאמר כרת על הכלל ויצא דבר אחד בפרט ונאמר בו כרת כגון בפרשת עריות דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות וגו' ופרט לך הכתוב באחותו דכתיב בפ' קדושים ואיש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו לעיני בני עמם ופליגי בהאי מילתא לקמיה: מילתיה דר' יוחנן אמרה כלל ופרט הוא. שמענו בשם ר' יוחנן דאמר דכל כי האי גוונא כלל ופרט הוא ולאו דאמרינן אין בכלל אלא במה שבפרט דהאי דרשה לא שייכא הכא ועוד דלאו כלל ופרט הסמוכין הן אלא כעין מידה דיצא מן הכלל דרשינן דהפרט יצא ללמד על הכלל כולו ולחלק דמה אחותו חייבין עליה כרת בפני עצמה אף כל העריות כלן אם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת: והכתיב ערות אחות אמך וגו'. ולמה יצא זה הלא כבר נאמר בפרשת עריות: לידון בערייה. ללמד שחייב בהערא' כדכתיב התם כי את שארו הערה וגו':

תורה אור

כריתות טו

(שבת פ"ג)

ויקרא יט

ויקרא כ

שם

בא עליה וחזר ובא עליה בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. ר' שמעון בריה דרבי הלל בן פזי בעא קומי ר' הלל בר פזי מתניתא באשה אחת שיש לה שמות הרבה אבל אם היו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד הוא אמר ליה לכן צריכה בהעלם אחד. דאיתפלגון הוא *בהעלם אחד והיא בחמשה העלימות רבי יוחנן אמר הוא מביא קרבן אחד והיא מביאה חמשה [א]קרבנות רבי שמעון בן לקיש אמר כשם שאינו מביא אלא קרבן אחד כך אינה מביאה אלא קרבן אחד שלא תאמר יעשו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד איני חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר חייב על כל אחת ואחת. *א"ר בון בר חייה תני רבי ישמעאל כן °לא תנחשו ולא תעוננו והלא הניחוש והעינון בכלל היו ויצאו מן הכלל להלוק על הכלל כלל בהיכרת ופרט בהיכרת. מילתיה דרבי יוחנן אמרה כלל ופרט הוא דמר ר' אבהו בשם רבי יוחנן °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו' והלא אחותו בכלל היית ויצאת מן הכלל לחלוק על הכלל. התיב ר' לעזר והכתיב °ערות אחות אמך וערות אחות אביך לא תגלה אמר ליה לצורך יצאת לידון בעריה.
והכתיב

כלל בהיכרת ופרט כו' הגי' מדויקת במס' שבת יותר וה"פ כלל בהיכרת ופרט בהיכרת אם יצאו ללמד על הכלל לחלוק ג"כ לענין כרת כמו דמחלק גבי לאוין לענין מלקות מייתי' דר"י אמרה כלל ופרט הוא דמר ר"א בשם ר"י כי כל וכו' אחותו בכלל היתה וכו' לחלוק על הכלל פי' לענין כרת. התיב ר"א והכתיב ערות אחות וגו' א"ל לצורך יצאת וכו' א"ל והכתיב וכו' א"ר יוסי דודתו לצורך יצאת למעט את אשת אחיו מאמו פי' ממעט מכרת ומפרש ואזיל נאמר כאן דודתו ונאמר להלן וכו' אף דודתו באחות אביו מאביו אף אשת אחיו שנאמר כאן ר"ל אבל דודתו באשת אחיו מאביו כמו שמבואר בגליון דיליף אשת אחיו מדודתו ודודתו יליף מדודו או בן דודו. ע"ז פריך עד כדון כר"ע ר"ל דלר"ע ס"ל דיליף למד מן המלמד במס' קידושין בירושלמי בפ"ק הלכה ב' ובמס' ערלה פ"ה אבל לר' ישמעאל דלא יליף למד מלמד וכיון דדודתו גופי' יליף מדודו דגאולה לפ"ז לא ילפינן שוב אשת אחיו מדודתו וכה"ג איתא בירושלמי כמה פעמים ומשני דלר' ישמעאל איכא ילפותא אחריתי דתנא דבר"י נאמר כאן כו' והשתא פריך על ר"א דמקשה על ר' יוחנן מכמה פסוקים הא ר"י מקשה לה מנן תיתי לי' וגרסינן הא ר' יוחנן כדאיתא מפירש במס' סנהדרין וכ"כ הפ"מ ז"ל והפי' הוא דהא דר' יוחנן מקשה לה ר"א א"כ מנן תיתי' לי' לר"א דפרט מחלק כריתות ומשני דמלינו דר"א יליף לה ממקום אחר כדמסיק ר' אבוה ר' אלעזר בשם ר"ה שני לאוין וכרת אחת לאוין חולקין כריתות דמחייב על כל לאו כרת. מ"ע על בשר וגו' וכתוב איש אשר וגו' הרי יש כאן שני לאוין כו' לאוין מחלקין כריתות א"כ שמעינן לי' לר"א דיליף מפורש ממקום אחר ופריך מה עביד לה ר' יוחנן לפ"ז דלמה באמת צריך למילף מאחותו הא ממקום שיליף ר"א בפיר שמעינן דמחלק כריתות ומשני כאשכים הכתוב מדבר ואחותו ללמד על כל הנשים לענין כריתות. ופריך ולית לי' לר"א כן ואמאי מקשה ומשני אית לי' לא תקרבו וכו' ומה עביד לה ר"י וכו' ועוד מן הדא דיש ילפותא ממקום אחר ותיתי לי' לר"א דמקשה על ר"י יש לו ילפותא ממקום אחר כלל בעשה ופרט בלא תעשה כו' ומ"ע דר"א ושבתה הארץ כלל שדך לא תזרע פרט וכו' הזריעה והזמר בכלל הי' ולמה יצאו להקיש עליהן כו' ונמצא דאף החרישה היא בלא תעשה דסבירא ליה לר"א דדנין בה לדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל ור"י דפליג דס"ל דלא דנין אותו לדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כדמפרש וכמו דמסיק שנייא היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה ולא שייך בה הך מידה דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל וכו' ללמד על הכלל. ואכתי מספקא לן אליבא דר"י אם דנין בזה בכלל בעשה ופרט בלא תעשה במדה דכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ואין שום חיוב על העבודות הארץ בשביעית זולת זריעה וזמירה או דכמו דבמדה זו דדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד אין דנין כמו כן כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט גם כן אין דנין [עיי' בהר"ש ז"ל במס' שביעית בפ"ק] ולקמן אמר רבי אלעזר ועשה מלמד על לא תעשה לא גרסינן לה במס' כלאים פ"ח עיי"ש. ולפי הגירסא שלפנינו ע"כ דה"ג ועשה מלמד על לא תעשה ולא תעשה מלמד על עשה. על דעתיה דר"א ניחא פי' דניחא לן בלא שום ספק דע"כ מותר להפור בורות שיחין ומערות דהא יצא מן הכלל מלמד דווקא דבר שהוא מהני לעבודת הארץ א"ל על דעתיה דר"י מיבעיא לן מהו לחפור בורות שיחין ומערות דהא העשה דושבתה הארץ הוא מילתא באפי נפשי' וכל השבתה בכלל וכשם שאין מלמד לענין היכור כן נמי לענין היתר או דילמא דאעפ"כ ס"ל לר"י דע"כ כוונת הכתוב דשבתה דווקא דבר שהוא מועיל לעבודת הארץ. ומה

עין משפט נר מצות

ים
א מיי' פי"ט משגגות הל' ב

מראה הפנים

רבי שמעון בריה דר' הלל בן פזי בעא וכו'. האי ספיקא דמספקא ליה בשנין העלמות רבות הוי כעין דגרסי' בפ"ג דכריתות ד' י"ב ע"ב על המתני' אכל חלב וחלב בהעלם א' אינו חייב אלא אחת ואמרי' בה ואיכא דמקשי ליה הכי טעמא דבהעלם אחד הא בשתי העלמות חייב שתים אמאי שם חלב אחד הוא א"ל אביי העלמות מחלקין והיינו דמספקא ליה לר"ש כאיכא דמקשי ופשיט ליה אבוה כדאביי וממתני' דכריתות ב"מ לא מדקתני לאשמעינן דמחולקין הן לחטאות אפי' עשאן בהעלם אחת א"כ ממילא שמעינן דהעלמות מחלקות אפי' בגוף אחד ובשם אחד. והא דפשיט ליה ממתני' דאמרינן נמי דגופין מחלקין ולא תיקשי דילמא טעמא דמתני' דהתם משום דשמות מחולקות הן דהא ליתא דבכבר שמעינן ממתני' דהכא דשמות מחלקין כן ואתי אתא לאשמעינן מתני' דכריתות אי לאו מש"ה האי טעמא דגופין מחלקין כן והיינו נמי טעמא דלא פשיט ליה ממתני' דקתני בהדיא במתני' בפ"ג דכריתות דף ט"ו אכל שמנו בבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת משום דגופין מחולקין כן דאיכא למימר דר"ג ור' יהושע דפשיטו התם בפשיטות כן אכל שמנו וכו' ג"כ על מתני' דריש כריתות דקתני מיניה הוא דקאי דשמעו לומר כן במשנתם כמו ששנה רבי לפנינו ועוד דממתני' דריש כריתות תרתי שמעינן מינה דגופין מחלקין וכן העלמות מחלקין כדאמרן ולפיכך פשיט ליה מהתם: הוא בהעלם אחד והיא בחמשה העלמות. בפ"ב דכריתות שם תניא בהדיא כוותיה דר' יוחנן הבא הוא אינו חייב אלא אחת והיא חייבת על כל א' וא' וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ט משגגות הל' ב':

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פ"ח מאסורי ביאה הל' י טוש"ע אה"ע סי' כ ועיין בכנה"ג

כא
ב מיי' שם פ"ב הל' ב טוש"ע שם סי' טו ס"ת

כב
ג מיי' פ"ח מהל' שמקדש הלכה ד ה

מסורת הש"ס

והכתיב °ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלתה את ערותה את מקורה הערה והיא גילתה את מקור דמיה. אמר ליה לצורך יצאת לידון בערייה שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערייה לא נעשה בה את המערה כגומר [א] לפום כן צריך מימר. והכתיב °ואיש אשר ישכב את דדתו ערות דודו גלה א"ל לצורך יצאת לידון בעררי. דאמר רבי יודן כל אתר דתימר ערירים *יהיו הווין בלא וולד וכל אתר דתימר ערירים ימותו קוברין את בניהן. אמר ר' יוסי דודתו לצורך יצאת למעט את אשת אחיו מאמו. מה טעמא נאמר כאן דודתו ונאמר להלן °או דודו או בן דודו יגאלנו מה *דודו שנאמר להלן באחי אביו מאביו הכתוב מדבר אף דודתו שנא' כאן באשת אחי [ב] אביו מאביו הכתוב מדבר. אף אשת אחיו לימדה מדודתו. מה דודתו שנא' להלן באשת אחי אביו מאביו הכתוב מדבר אף אשת אחיו שנאמר כאן באשת אחיו מאביו הכ' מדבר. עד כדון כרבי עקיבה כרבי ישמעאל תני רבי ישמעאל נאמרה כאן אשת אחיו ונאמר להלן °ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא מה *נדה יש לה היתר לאחר איסורה אף אשת אחיו יש לה היתר יצאת אשת אחיו מאמו שאין לה היתר לאחר איסורה. והא ר' יוחנן מקשי לה מנן תיתי ליה. ר' אבהו בשם ר' לעזר בשם ר' הושעיה *שתי לאוין וכרת אחד לאוין [ג] חולקין את ההכרת. מה טעמא °על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו וכתיב °איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו הרי כאן שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את ההכרת. ועוד מן הדא שמואל בר אבא בעא קומי ר' זעירא ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים בטומאה:

וְהכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה. ולמה יצאת ופרט בה הכתוב הערלה. תיפוק ליה מקרא דלעיל ערות אחות אמך דהא אמרת דכה"ג ללמד על הכלל כולו יצא: לידון בעריה. ללמד גם כן על הערלה שלא תאמר דאין אנו למדין נדה מאחר עריות דאין חייבין עליה אלא משום טומאת ערוה ולא דמי להנך ומהו דתימא דלא נעשה בה המערה כגומר קמ"ל: והכתיב ואיש אשר ישכב את דדתו וגו'. וכבר נאמר בפ' עריות דדך היא: לידון בערירי. כדכתיב התם חטאם ישאו ערירים ימותו: הווין בלא ולד. שלא יהיה להן ולד כלל: וכל אתר דאת אמר ערירים ימותו. אפילו היה להם קוברין את בניהם ולכך נאמרו שתיהן ללמד מזה על זה: למעט אשת אחיו מאמו. מערירי: מה דודו שנ' להלן באחי אביו מאביו. דמשפחת האב הם הקרובי' לגאולה: אף אשת אחיו לימדה מדודתו. כלומר מעיקרא ילפינן דודתו מג"ש דבאשת אחי אביו מן האב הכתוב מדבר והדר ילפינן אשת אחיו דכתיב בתרה ואיש אשר יקח את אשת אחיו וגו' דג"כ באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר והלכך ממעטינן אשת אחיו מאמו מערירי: עד כדון כר"ע. זו דברי ר"ע דלמדין דודתו מג"ש ואשת אחיו מדודתו: כר' ישמעאל. אבל לר' ישמעאל אשכחן דדרים מקרא אחרינא למעוטי אשת אחיו מאמו דכתיב נדה היא כדלקמיה: אף אשת אחיו. דמיירי קרא הכא בגוונא דלפעמים יש לה היתר לאחר איסורה וזהו באשת אחיו מן האב דאם אין לו בנים מותרת להתייבם: והא ר' יוחנן מקשי לה. אמילתי' דר' יוחנן דלעיל קאי דדרים לכך יצאת כרת באחותו לחלק וקאמר הש"ס דלהאי מילתא ר' יוחנן גופיה מקשי עלה הא לא איצטריך וכדמפרש ואזיל מנן תיתי ליה וקאמר דנפקא לן כדאמר ר' אבהו בשם ר' לעזר ולקמיה מתרץ לה: שני לאוין וכרת אחד. מקום שאתה מוצא שיש בו שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את הכרת ליתן לכל לאו ולאו כרת בפני עצמו ואם עשה שתיהן חלוק חטאות ביניהן כדמפרש ואזיל לקראי דמפטם וסך בשמן המשחה: לאוין חולקין את הכרת. וחסר כאן עד ועוד מן הדא וה"ג בפ' כלל גדול בתריה מה עבד לה ר' יוחנן. כלומר דהשתא מאי מתרץ לה ר' יוחנן למה לי כרת באחותו לחלק הרי יש בעריות חילוקי לאוין וכל מקום שיש חלוקי לאוין אפי' אין כאן אלא כרת אחת חלוק חטאת ביניהן. ומשני התם באגפים הכתוב מדבר ובאת אחותו ללמד על כל הגפים. אי מהאי קרא לא הוי ידעינן כרת אלא על האגפים ויצאת כרת באחותו ללמד אף על הגפים לחלק. והדר פריך ולית לר' אלעזר כן ללמד על הגפים. הית לי' לא תקרבו אחד האיש ואחד האשה במשמע ומה עבד לה ר' יוחנן פתר לה ואינו מחוור ועוד מן הדא שמואל בר אבא וכו' כדהכא. וכלומר פתר לה ותירץ להאי קרא אבל אינו מחוור ובלאו הכי עוד קשה לדברי רבי יוחנן דאמר יצאת כרת באחותו לחלק א"כ קשיא כדבעא שמואל בר אבא: ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים בטומאה. דבשלמים כתיב בפ' צו והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה וגו' והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו וכתיב בפ' אמור אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו ונכרתה וגו' ודרשינן האי אשר יקרב אשר יאכל הוא דאי לנגיעה לא מצינו כרת בנגיעה ולמה נאמר אשר יקרב לומר שאין חייבין עליו משום טומאה עד אשר יוכשר ליקרב ושמעינן מיהת דילאו שלמים ללמד ואמאי לא נדרוש ה"נ כן דילאו שלמים ללמדן לחלק על כל הקדשים שאם אכלן בטומאה בשוגג לחייב על כל אחת ואחת ואנן לא תנן הכי כדלקמן:
ה"ל

תורה אור

ומה שנדפס ר"י במקום ר"א. טעות דמוכח הוא וכן הגי' המהרא"פ ז"ל במס' כלאים פ"ח אמר רבי בא קרטיגנאה טעמי' דר"י שם שנים תזרע ולא בשביעית וכו' תזמור ולא בשביעית כל ל"ת שהיא בא מכח עשה היא פי' דלפיכך ס"ל דלא כר"א דלא הוי דבר שהי' בכלל כדאמר ר"א הזרע והזמיר בכלל היתה ולמה יצאו ז"א דהזרע והזמיר לא הי' בכלל העשה דושבתה הארץ אלא דכתובים הם בעשה אחרת קודם שש שנים תזרע וגו' והשתא מיבעיא ועובר בעשה [ובמס' כלאים בדפוס זיטאמיר ובדפוסין הראשונים נקוד קודם והוא עובר בגמ' להראות דהיא מילתא אחריותי] פי' אליבא דר"י דס"ל דלא הוי דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל. אם דנין במדה דכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט. ועל החרישה אפילו עשה ג"כ ליכא. או דלא דנין גם כן בכלל ופרט למימר דאין בכלל אלא מה שבפרט הזרע והזמיר אין הא החרישה וכיוצא בה לא א"כ הוי החרישה בעשה וזריעה וזמירה בל"ת ע"ז קאמרי דר"י אמר עיבר בעשה דס"ל דאין דנין אף במדה דבכלל ופרט ור' יוסי ס"ל דדנין בכלל ופרט אף דכלל בעשה ופרט בל"ת מ"מ במדה זו דכלל ופרט דנין ואין בכלל אלא מה שבפרט זריעה וזמירה אין הא מידי אחריתא לא וכן הגי' במס' כלאים הנ"ל ר' יוסי אמר אפילו עשה אין בו ולוידא מילה כתיב ושבתה הארץ לענין ל"ת וקאי האי דושבתה רק על הל"ת דזריעה וזמירה ואין בכלל דושבתה כלום אלא מה שבפרט אבל חרישה אינו עובר כלום. ו' שתא מביא ברייתא יכול יהו לוקין על התוספת. ר"י פתר מתניתא על חרישה וכדמסיים שם דאין לוקין. ור"א דס"ל דלוקין פתר לה דקאי על איסור ב' פרקים הראשונים אית תניא תנא שש שנים תזרע וגו' כרמך ואית תניא הנא שדך לא תזרע וגו' כלומר דחד תנא מייתי דקאמר לזריעה וזמירה ל"ת ועשה ג"כ והד תנא לא קחשיב לזריעה ולזמירה אלא ל"ת ולא עשה. מאן דקחשיב לזריעה וזמירה עשה הוא כר"י דס"ל ג"כ דהוי זריעה וזמירה בכלל עשה דשש שנים תזרע כדאמר ר' בא קרטיגנאה לטעמא דר"י לעיל אבל מאן דלא קחשיב שש שנים תזרע וגו' הוא כר"א דלדידי' לא נתמעט זריעה וזמירה מן שש שנים וגו'. מתניתא פליגא על ר"א השמר בל"ת כו' בגין דכתיב שם תעלה וכו' אין ל"ת מלמד על עשה דאי ל"ת מלמד על עשה בלא"ה ידעינן דעובר בל"ת על העשי' דומיא דעובר בל"ת על החרישה הגם דבל"ת כתיב רק זריעה וזמירה. וה"נ עובר על העשי' בל"ת אע"ג דבל"ת כתיב רק העלאה. ומשני שלא תימר כמה דתימר גבי שבת הפר כו' אינו חייב אלא אחת ודכוותי' עשי' והעלאה א"ח אלא אחת:
רבב"ת

מראה הפנים

שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערייה וכו'. מסוגיא דהכא משמע דבלאו חייבי כריתות איצטריך להו למילף הערלה מקרא בפני עצמן וכן לנדה בפני עצמה דלא דמיא לאינך דאינה אלא משום טומאה וקידושין תופסין בה משא"כ בשאר חייבי כריתות. ובבבלי יבמות דף נ"ד ע"ב יליף כל חייבי כריתות מנדה לענין הערלה מסקיבא דר' יונה וצ"ל דהאי ש"ס לא ס"ל האי דרבא דסקיבא דר' יונה דאל"כ קרא להערלה בשאר חייבי כריתות למה לי והכי מוכחא מסוגיא דהאי ש"ס ריש יבמות ועי"ש:

למעט אשת אחיו מאמו. לאו מכרת קאמר אלא למעוטי מערירי וכהדיא תניב אשת אחיו מאמו בריש יבמות בהדי חייבי כריתות דפטורות מן החליצה וכו כן פירשו התוס' שם בשם ה"ר משה בד"ה אשת אחיו מאמו:

שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את הכרת. והכי אמר ר' אלעזר א"ר הושעיה בבבלי מכות דף י"ד ע"ב וכן בריש כריתות ומשמע מהתם נמי דלפום האי דרבא לא איצטריך כרת באחותו לחלק כדאמר הכא אלא דאיצטריך אי לר' יצחק כדאית ליה לדונם בכרת ולא במלקות ולרבנן לומר שאין עונשין מן הדין ועיין בתוס' מכות שם ד"ה ה"ג רבי"י וכו':

ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים בטומאה. בריש כריתות אמרינן דמדילאו שלמים סייעתא הוא לר' יוחנן דאית ליה דבר שילא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא והנפש אשר תאכל וכו'. והכא מקשי ליה לר' יוחנן מהא גופה דאם נאמר ללמד על הכלל כולו יצא נימא דללמד לענין לחלק יצא כמו דאמרת באחותו והא בשלמים לא אמרינן הכי דילאו לחלק על כל הקדשים וכדמסיים ר' חנינא:

מסורת הש"ס

(מעילה פ"ד) מעילה טו ע"א

(פ"ק ג ע"א (כלאים פ"ד))

(בכורים פ"ב)

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ט מהל' מעילה הל' ג

כד
ב מיי' פ"א מהל' שמיטה ויובל הל' יא

כה
ג מיי' פ"א מהל' שמטה הל' ד

תורה אור

א"ל לצורך יצאו למעט קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא. ולא מתניתא היא *קדשי המזבח מצטרפין זה עם זה א למעילה וחייבין עליהן משום י פיגול ונותר וטמא מה שאין כן בקדשי בדק הבית מכיון שאינן מצטרפין אינן חולקין. אמר רבי חנינה וכן היא צריכה ליה ויחלקו ולא יצטרפו. כלל *בעשה ופרט בלא תעשה. מילתיה דר' לעזר אמרה כלל ופרט הוא. *ר' לעזר אומר לוקין ע"י חרישה בשביעית ג רבי יוחנן אמר אין לוקין על ידי חרישה בשביעית. מה טעמא דר' לעזר (ויקרא כה) °ושבתה הארץ שבת לה' כלל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר פרט. הזורע והזומר בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהם אלא מה הזורע והזומר מיוחדין שהן עבודה בארץ ובאילן אף אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן. מה עבד לה ר' יוחנן שני דברים הן ושני דברים שיצאו מן הכלל חולקין. על דעתי' דר' אלעזר אינן חולקין. ואית ליה לחלוק אינן חולקין הא ללמד מלמדין. על דעתיה דרבי יוחנן אינן מלמדין. שנייה היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה ואין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. על דעתיה דר' לעזר עשה מלמד על לא תעשה אבל לא תעשה אינו מלמד על עשה. על דעתיה דר' יוחנן ניחא מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות על דעתיה דר' לעזר מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות כשם שאין מלמדין לענין איסור כך לענין היתר לא ילמדו. אמר ר' בא (שם) קרתיגנאה טעמא דרבי יוחנן °שש שנים תזרע שדך לא בשביעית ושש שנים תזמר כרמך לא בשביעית. *כל לא תעשה שהוא בא מכח עשה עשה הוא ועובר בעשה. ר' ירמי' אמר עובר בעשה

רבי

פני משה

א"ל. משלמים לא קשיא דלצורך דבר אחר יצאו ללמד מה שלמים קדשי המזבח אף כל קדשי המזבח יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא וכלומר דהא דאין חייבין עליהן משום טומאה מהכא הוא דנפקא לן ולית לן למילף לחלק על כלל כולו: ולא מתניתא היא. סיומא דמילתיה דר' זעירא היא שהשיב לו לצורך יצאו ועוד וכי לא הוי במתני' דריש פ"ד דמעילה קדשי המזבח מצטרפין וכו' מכיון שהן מצטרפין אינן חולקין כל"ל כלומר דאי ס"ד דחילוק לאוין וחטאות ביניהן א"כ לא היה להן להצטרף זה עם זה ומכיון דמצטרפין הן ש"מ דאין חילוק חטאת ביניהן: אמר ר' הנינא מאי ראיה מייתית מהאי נותני' וכן היא צריכה ליה דהיא גופה קשיא והכי מיבעיא ליה לשמואל בר אבא דאמאי מצטרפין הן ויחלוקו ולא יצטרפו דנימא דקרא אתא ללמד על חילוק חטאת ביניהם ולא יצטרפו זה עם זה: כלל בעשה. מקום שאתה מוצא שהכלל נאמר בעשה ואח"כ פרט לך הכתוב את הפרט בלא תעשה כדלקמן פליגי בה אם אמרינן בכה"ג כלל ופרט הוא כדמפרש ואזיל ולענין מאי: מילתי' דר' לעזר אמרה. מדברי ר' אלעזר שמענו דאית ליה כלל ופרט הוא לענין דאמרינן דילא הפרט ללמד על הכלל כולו דר' לעזר ס"ל דלוקין על חרישה בשביעית וכדקאמר טעמא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור יצאו מן הכלל להקיש וללמד על הכלל כולו דדבר שהוא עבודה בארץ או באילן לוקין עליהן: מפורש שמיוחדין מהן עבודה בארץ וכו' בהא ס"ל דמלמדין: על דעתי' דר' יוחנן אינן מלמדין. וכי ס"ל לר' יוחנן דאפי' לענין להקים אינן מלמדין: שנייה היא. בעלמא ס"ל דמלמדין ושאני הכא שהכלל הוא בעשה ושבתה הארץ והפרט בלא תעשה ואין עשה מלמד על ל"ת וכן ל"ת אין מלמד על עשה: על דעתיה דר' אלעזר עשה מלמד וכו'. ובפ' כלל גדול גרים אמר ר' אלעזר ועשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. ובלשון תמיה מיתפרשא וכן הכא וכלומר וכי עשה מלמד כאן על ל"ת דבשלמא אם היה הפרט בעשה והכלל בלא תעשה שפיר קאמרת דאין העשה דקילא מלמד על לא תעשה דחמירא אבל היאך אנו אומרים דהפרט דהוא בלא תעשה כמו כאן אינו מלמד על עשה דקילא מיניה בהמיה. ובריש פ"ח דכלאים איתא ג"כ להאי סוגיא ולא גרים להא מידי: על דעתי' דר' יוחנן ניחא. דפשיטא לן דמותר לחפור בשדהו בשביעית בורות שיחין ומערות דהא אפי' חרישה בהיא לצורך הקרקע קאמר דאינה אסורה מן התורה: על דעתיה דר' אלעזר. דאמר חרישה אסורה מה"ת מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות מי אמרינן דכל עבודה בקרקע אסור או דילמא דלמדין אנו מן הפרט דדוקא דומיא דהני שהן עבודה לצורך הקרקע הוא דאסור: כשם שאין מלמדין וכו'. כלומר דהש"ס מהדר דאדרבה לר' אלעזר טפי פשיטא לן דמותר דאלו לר' יוחנן איכא למיפרך דכשם שאין מלמדין מן הפרט לענין איסור דלא קאי בלא תעשה על החרישה כך לענין היתר חפירת בורות לא ילמדו דאימר ושבתה הארץ הקפידה התורה כל שהוא עושה בארץ ואפ"ה אמרת דלר' יוחנן מותר ומכ"ש לר' אלעזר דכשם שמלמדין לענין איסור כך ילמדו לענין היתר: א"ר בא וכו'. ר' בא פליג אהא דקאמר טעמיה דר' יוחנן דאין לוקין על החרישה משום דהכלל בעשה והפרט בל"ת אלא דטעמיה דבהדיא גילתה לנו התורה במקומו דעל שאר עבודת הקרקע בעשה הוא דעובר ואינן בל"ת: שש שנים תזרע שדך. ומשמע ולא בשביעית ושש שנים וכו' וא"כ הוי לאו הבא מכח עשה והוי עשה ולגופיה לא איצטריך דהא כתיב שדך לא תזרע וגו' וא"ת לעבור עליו בעשה ול"ת הא כבר כתיב עשה ושבתה הארץ אלא ללמדך דעל שאר עבודת קרקע דאינו עובר עליהן אלא בעשה וכן אמר רבי ירמיה דעובר בעשה:

מה עבד לה ר' יוחנן. ומ"ט אמר אין לוקין: שני דברים הן. לא תזרע ולא תזמור: ושני דברים שילאו מן הכלל חלוקין. בתמיה דאית לי' כהאי מ"ד דאמר התם ובפ' כלל גדול והבאתי לעיל דשני דברים שילאו אין מלמדין על הכלל לענין לחלק והכי לא מסיק טעמייהו הכא עד לקמיה: על דעתיה דר' אלעזר אינן חולקין. ושואל הש"ס אם ר"א מודה בהא דאין שני דברים שילאו מלמדין על הכלל לחלק דכשני כתובין הן או דפליג וס"ל כתני ר' ישמעאל לעיל דחולקין וקאמר הש"ס ואית ליה לר"א נמי כת"ק דר' ישמעאל דאין חולקין אלא דשאני ליה בין לחלק ובין להקים דלענין ללמד על הכלל ולחלק שיהא חייב על כל א' וא' אין אנו למדין משני דברים שילאו הא ללמד על הכלל לענין להקים להפרט כדאמר מה הפרט

מראה הפנים

תנינא להקושיא דמדתנן במעילה דמצטרפין זה עם זה ע"כ דאין חילוק חטאות בקדשים דהא כל היכא דחלוקין לחטאות לא מצטרפי כדאמרי' בפרק כלל גדול ד' ע"א ע"א ואמאי נימא ה"נ יתלוקו ולא יצטרפו ומיהו הך מילתא קיימא וכמסקנא דהתם דלענין ללמד על הכלל מה שלמים קדשי המזבח וכו' אמרינן שפיר אבל לענין לחלק לא אמרי' ובברת כאתוו נמי לא אמרי' דמשום לחלק יצאת דלא איצטריך אלא דנפקא לן לחלק מדרשא אחריתא וכדלעיל או מואל אשם לחלק על כל אשם ואשם כדאמר התם ועיין בדיבור דלעיל:

כלל בעשה ופרט בל"ת וכו'. פלוגתא דר' יוחנן ור"א בענין אם לוקין על חרישה בשביעית מתכלו' בבבלי פ"ק דמ"ק דף ג' ע"א ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"א דשמטה הל' ב' כר' יוחנן דהכא דאין לוקין ומ"ש שם בהל' ד' דעל שאר עבודת הארץ מכין אותו מכת מרדות ומשמע דמדבריהן לגמרי הוא ואפי' בעשה לא הוי וזהו כמסקנא דהכא דר' יוסי אומר אפי' בעשה אין בו. ובענין כלל בעשה ופרט בלא תעשה קאמר במ"ק שם דכ"ע לית להו דר' אבין א"ר אילעי דכלל בעשה ופרט בל"ת אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. ועיין בתוס' שם בהגיה המהרש"א והכי איכא בגירסא בירושלמי דכלאים בפרק ח' וכו' ובגירסא שלפנינו ליכא הכי אלא דהגי' שתם כמו בכאן ונהפוך הוא דלמ"ד אינו ליקח שכה לא דהיינו מידון בכלל ופרט כמבואר הכא. וכפי שנראה כוונת התוס' כפי' רבינו חננאל ועל הגי' דהתם אמרו והגי' שם כלל ופרט וכלל וכגי' רש"י ז"ל ועל זה כתבו וא"כ לא הוי אלא כלל ופרט והכי איכא הגי' בפירוש ר"ח וכו' והיינו ענין לכאן ע"ב. ועיין עוד בתוס' פ' כלל גדול דף ע' ע"א ד"ה ועל כולן אינו חייב אלא אחת וכו' שהקדימו על פי' רש"י ז"ל במה שכתב דהיכא דכלל בל"ת והפרט בעשה דאין דנין אותו בכלל ופרט וכתבו דלענין דבר שילא בכלל לא מלינו בשום מקום. ופוגיא דהכא משמע דלענין דבר שילא מכלל פליגי ומסתייע לפי' רש"י דאתיא כר' יוחנן דס"ל דעיקר הטעם משום דהכלל בל"ת ופרט בעשה וכן לפי' הבני' בפי' רש"י שם והתוס' קיימו לזה דלא ילפינן מחרים וקליר משום דהוו שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין האי אוקא כב"ע הכא כדמסיק דלענין חולקין דכ"ע לא פליגי דשני דברים שילאו מן הכלל אינן חולקין כי פליגי לענין מלמדין ושם בענין לחלק איירי ומיהו לר' יוחנן דס"ל דאין מלמדין טעמא משום דהכלל בעשה ופרט בל"ת ומשמע דבעלמא ס"ל שני כתובים הבאים כאחד מלמדין וכר' יהודה בפירקין דף כ"ז ע"ב וכבר כתבתי מזה בריש פ"ו דנזיר דסוגיא דהאי ש"ס כר' יהודה כבא ונהי דבאמת סוגית הש"ס דילן בעלמא דלא כר' יהודה מ"מ אין לנו הכרח לאוקמי סוגיא דהתם דלא כר' יהודה דהא התם לענין לחלק הוא ובזה כ"ע מודים ואפי' למ"ד שני כתובים הבאים כאחד מלמדין מודה הוא דלענין ללמד לחלק אין מלמדין כדאמר בהדיא הכא דלענין לחלק אין חולקין ולענין ללמד להקים מלמדין וא"כ שפיר מליט לאוקמי סוגיא דשבת דככ"ע אתיא ואפי' לר' יהודה ויש לנו לומר כזה דסוגיא דשבת כלאו הכי לא מלינן לאוקמי אליבא דר' יהודה משום דבהדיא ברייתא קתני ל"ט מלאכות כדאמר דברים הדברים אלה כדברים אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה מסיני יכול וכו' ומבואר הוא דר' יהודה לא ס"ל ל"ט מלאכות כדאמר התם בדף פ"ה ע"ב חסר אחת לאפוקי מדר' יהודה דמוסיף את השובט והמדקדק וכדאמר בהדיא בפ' הזורק דמוסיף אבות הוא וכבר כתבתי במקום אחר דטעמיה דר' יהודה דס"ל כמ"ד ממלאכת המשכן לאוד הוא דגמרינן לאבות מלאכות ולית ליה לדרשא דרבי ולא שום דרשה אחרת ואין כאן מקומו להאריך בזה ומיהו אכתי יש לדקדק בדברי התוס' דהתם דמדמין האי דחרים וקליר בענין לחלק להאי דמכלתין בתוב וידעתו ולא משמע הכא כן:

עין משפט נר מצוה

רבי יוסי אומר אפילו בעשה אין בו. לחרישה ולשאר עבודה קרקע ואין איסור אלא מדבריהן : והכתיב מלא. כלומר שהס ומקרא מלא הוא : לענין לא תעשה שבו. המפורש בקרא לא תזרע ולא תזמור ולעבור עליו בעשה ולא תעשה : יהו לוקין. ובכלאים ובכלל גדול גרסינן יכול יהו לוקין על תוספות. וברייתא היא ופליגי בפירושה דר' יוחנן מפרש לשיטתיה דיכול יהו לוקין על החרישה וקרי לה תוספת על המפורש בכתוב ואסיקו לה לפטורא ורבי אלעזר מפרש דעל איסור הכשנה בשני פרקים ראשונים דמסכת שביעית קאי ובתוספת שביעית ממש מיירי התם וקאמר דאין לוקין עליהן : הרי. כמו וכו' כדמסיים : אית תניי וכו' : אית תניי תני ושש שנים וכו'. כלומר דמדייק האי קרא ולמדין דאינו עובר אלא בעשה לשאר עבודת קרקע ומסייעא לר' יוחנן : ואית תניי. דמודייק קרא דשדך לא תזרע וגו' ודוקא בשביעית ולא בתוספת וכן נמי ס"ל למידק מהאי קרא ללמד על הכלל ומסייע לר' אלעזר : מתניתא פליגא על רבי לעזר. נ"ל וכן הוא בכלאים ובפ' כלל גדול וטעות דמוכח הוא כאן : מתניתא. ברייתא בסיפרי השמר בלא תעשה ופן בלא תעשה דכתיב השמר לך פן תעלה עולותיך וגו' : וכתיב. בתריה כי אם במקום וגו' שם תעלה ושם תעשה ודרשינן לתעשה זו השחיטה' והזריקה והרי זה לעבור עליהן בעשה בחוץ דשם תעלה וגו' ולא במקום אחר והוי לאו הבא מכלל עשה והקישן בכתוב אחד מה העליה שהיא בעשה ובל"ת דכתיב השמר פן תעלה אף לשחיטה וזריקה שהן בעשה לעבור עליהן גם בלא תעשה : בגין דכתיב. טעמא דהקישן הכתוב בחד קרא הא לא הקישן הכתוב לא הוי ידעינן דקאי על שחיטה וזריקה בל"ת ואמאי לימא דבא פרט העשה ומלמד על לא העשה. מה בעשה שחיטה וזריקה בכלל אף בלא תעשה כן אלא

כו
א מיי' פ"ח ממעשה הקרבנות ה"ד
כז
ב מיי' פ"ז משבת ה"ב
כח
ג מיי' שם פ"ח הלכה ב
כט
ד מיי' פ"ב מהל' איסורי ביאה הלכה ב
ל
ה מיי' שם הלכה א
לא
ו ז מיי' שם הלכה א ב

ב"מ דאין עשה מלמד על ל"ת ואין ל"ת מלמד על עשה ודלא כר"א : מה עבד לה ר' יוחנן. בכלאים לא גרסינן להא דלר' יוחנן ניחא והאי שינויא לא איצטריך אלא לר"א ולגי' דכלל גדול ודהכא יש לפרש דר' יוחנן אליבא דרבי אלעזר הוא דמשני לה דאיצטריך שם תעלה ושם תעשה שלא תאמר וכו' : כמה דתימר גבי שבת וכו' אינו חייב אלא אחת. דכולן מעין מלאכה אחת הן ודכוותה שחט והעלה בחוץ אינו חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר שם תעלה ושם תעשה לחייבו על השחיטה בפני עצמה ועל העלייה בפני עצמה : זומר כנוטע. דעל ידי שכורת הענפים הן מתגדלין ביותר : על דעתיה דכהנא חייב שתים. דנוטע חייב משום זורע וזומר לאו בכלל נוטע וחייב עליו בפני עצמו : על דעתי' דר' זעירא אינו חייב אלא אחת. קס"ד דר' זעירא זומר כנוטע וכן נוטע כזומר ואינו משום זורע קאמר ואם נטע וזמר חדא הוא דמיחייב ודחי לה הש"ס כלום אמר ר"ז אלא זומר כנוטע הוי ודילמא נוטע נמי כזומר ואין בו משום זורע בתמיה : להחמיר על עצמה. ולהתחייב אף בזומר וכי משום שיצאת זמירה להחמיר את פוטרו לנוטע משום זורע אלא הוי לא שנייא וכו' דלכ"ע חייב שתים דנוטע משום זורע הוא :

הלכה ו מתני' הבא על האם. בשוגג חייב עליה שתי חטאות דכולהו עריות כתיב בהו כרת וכתיב בהו חילוק חטאות ואפילו בגוף אחד וכן הלכה : בין מן האירוסין. דכיון שקדשה אשתו היא דכתיב ואיש כי יקח אשה משעת לקיחה נקראת אשתו והך קיחה קדושין הן דגמר קיחה קיחה משדה עפרון :

גמ' אזהרה לבא על האם מנין וכו'. עונש למיתת ב"ד מנין : מות יומתו שניהם דמיהם בם. וגמרינן מאוב וידעוני דכל מקום שנאמר דמיהם בם בסקילה הוא : הבא על כלתו וכו' עונש. דבסקילה מנין : ואיש

מסורת הש"ס
מ"ק ג פ"ב
(ספרי פ' ראה)
עי' זבחים ק
תוספתא פ"י
עי' סנהדרין יד יבמות נד פ"ב

תורה אור

רבי יוסי אומר אפילו בעשה אין בו. והכתיב מלא ושבתה הארץ שבת לה' לענין לא תעשה שבו יהו לוקין *על התוספת. רבי יוחנן פתר מתניתא יכול יהו לוקין על ידי חרישה בשביעית הרי רבי לעזר פתר מתניתא יכול יהו לוקים על איסור שני פרקים הראשונים. אית תניי תני ושש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואית תניי תני שדך לא תזרע וגו'. מאן דמר שש שנים מסייע לרבי יוחנן ומאן דמר שדך לא תזרע מסייע לר' לעזר. *מתניתא מסייע לרבי לעזר. השמר בלא תעשה פן לא תעשה. וכתיב °שם תעלה עולותיך ושם (דברים יב) תעשה. שם תעלה זו העלייה ושם תעשה זו השחיטה וזריקה. מה העלייה *שהוא [א] בעשה הרי היא בלא תעשה אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהו בלא תעשה. בגין דכתיב שם תעלה ושם תעשה והא אילו לא כתיב שם תעלה ושם תעשה אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. מה עבד לה רבי יוחנן שלא תאמר כמה דתימר גבי שבת חפר חרץ נעץ אינו [ב] חייב אלא אחת ודכוותה שחט והעלה לא יהא חייב אלא אחת לפום כן צריך מימר חייב על כל אחת ואחת. רבי זעירה רב חייה בר אשי בשם כהנא הנוטע בשבת חייב משום זורע רבי זעירה אומר זומר [ג] כנוטע. נטע וזמר בשבת על דעתיה דכהנא חייב שתים על דעתיה דרבי זעירה אינו חייב אלא אחת. כלום אמר רבי זעירה אלא זומר כנוטע דילמא נוטע כזומר הכל היה בכלל זריעה ויצאת זמירה להחמיר על עצמה מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה את פוטרו משום זורע. הוי לא שנייא נטע וזמר בשבת בין על דעתיה דכהנא בין על דעתיה דרבי זעירה חייב שתים :

הלכה ו מתני' [ד] הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב *ר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד הבא [ה] על אשת אב חייב עליה משום אשת האב ומשום אשת איש בין בחיי [ו] אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין הבא על [ז] כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין :

גמ' אזהרה לבא *על האם מניין °ערות אמך (ויקרא יח) לא תגלה. כרת מניין °כי כל אשר יעשה (שם) מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם. אזהרה לבא על אשת אב מניין °ערות אשת אביך לא תגלה כרת מניין כי כל אשר יעשה וגו'. עונש מניין °ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו וגו'. אזהרה לבא על כלתו מניין °ערות כלתך לא תגלה כרת מניין כי כל איש אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו עונש מניין ואיש

שם
שם כ
שם יח

מראה הפנים

רבי יוחנן פתר מתני' יכול יהו לוקין על ידי חרישה בשביעית. בבבלי מ"ק שם גריס כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על תוספת ונסיב לה הש"ס לפטורה ומאי תוספת ר' אלעזר אומר חרישה וכו' וכתבו התוס' מיהא ליכא למימר הכתיים דר"א הוא דאמר אינו לוקה וכו' ע"ש ולי נמי וכו' שכתבו עיקר הוא. ובהדיא קאמר הכא איפכא דר' יוחנן הוא דאמר אינו לוקה ולמדנו מכאן כלל אחד דאף דנמצא בכמה וכמה מקומות בש"ס דמוחלפין הן דברי תנאים והאמוראים מגמרא דהכא לגמרא דילן ודברי גמרא דילן עיקר דמהדורא בתר' דילהון הוי ולפי הכלל הלכה כפלוני לגבי פלוני וזכרתי מזה כמה פעמים וכדאשכחן בכמה מקומות בש"ס קש אביי בשיטתיה דרבא ורבא בשיטתי' דאביי מכל מקום היכא דנמצא בש"ס כי אתא פלוני מארץ ישראל וקאמר וכו' הכא על רוב מקומות תפסו לנוסחת גמ' דבני מערבא לעיקר הלא תראה דכאן פסק הרמב"ם כר' יוחנן דהלכתא כוותיה לגבי ר"א תלמידו וכנוסחא דהכא דר' יוחנן הוא דאמר אין לוקין על החרישה :

מה העליה שהיא בעשה וכו'. בזבחים דף ק"ז ע"א אמר רבא אמר ר' יונה אתיא שם שם וכו' וכתבו התוס' בפ"ק דכריתות דף ג' ע"ב מהקישא יליף. ור"ל דג"מ דאין מזהירין על ההיקש. והכ"מ מליין לדברי הרמב"ם בפ' י"ח ממעשה הקרבנות הל' ד' לשיטת דזבחים ובהדיא כתב שם להקישא כשיטת דכריתות וכדהכא :

נטע וזמר בשבת וכו'. הכא קאמר דלכ"ע חייב שתים אבל בבבלי פ' כלל גדול דף ע"ג ע"ב תנא הזורע והזומר והנוטע וכו' כולן מלאכה אחת הן מאי קמ"ל השתא מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות שבת מלקט בזומר וצריך לעצים חייב שתים כרב כהנא דהתם. ודע דהתוס' כתבו שם ד"ה משום זורע דאין להוכיח מכאן שצריך להתרות אתולדה משום אב וכו' וכתבו דמסכית דריש פ' תולין משום מאי מתרינן ביה נ"כ יש לדחות וכו' וכ"כ בריש ב"ק אבל בריש מ"ק ד"ה משום מאי מתרינן ביה כתבו כשבועות דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתרין בו לא תעשה הך איסורא כדמספקינן בסנהדרין מקרא דצריך לפרש שם האיסור בהדיא. וכן נראה לאחרים מסוגיא דהאי ש"ס בהלכה דלקמן דקאמר שאם התרו בו משום אם וכו' אלא דיש לדחות דס"ק שאם התרו כאחד משם הוי התראה ולא שצריך דוקא להזכיר בפירוש שם העבירה אלא דגם אם התרו בו בשם חייב. וכעין שפירשו להביא דפ' תולין וכאמת דבפ' היו בודקין דף מ' ומ"ת אינו מבואר בהדיא דצריך להזכיר שם האיסור בהתראה וע"ש ודבריהם דמ"ק ל"ע. וכבר כתבתי במקום אחר דמדברי הרמב"ם ז"ל נראה דדעתו כדעת ר"ת ז"ל דאין צריך להתרות בפי' שם האיסור ובהל' שבת לא זכר מזה ומדבריו בפ"ז שם הל' ז' שכתב א"כ מה הפרש יש בין האבות והתולדות אין ביניהן הפרש אלא לענין קרבן בלבד וכו' משמע דאין נ"מ להתרה

תורה אור

ויקרא כ ואיש אשר ישכב את כלתו וגו'. תניתה הכא תניתה בכריתות. ניחא בכריתות שהוא מביא קרבן וחוזר ומביא קרבן אית לך מימר בסנהדרין שהוא נסקל וחוזר ונסקל. א"ר יודן אבוי דר' מתנייה להתרייה איתאמרת שאם התרו בו משום אשת אב לוקה משום אם לוקה. ויתרו בו משום אשת איש א"ר אבין תיפתר בפנויה. תמן תנינן רבי יהודה אומר *אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא אחת הא אם היתה אמו ראויה לאביו חייב שתים. רבי אבהו בשם ר' יוחנן לא שנייא בין שהיתה אמו ראויה לאביו בין שאין אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא אחת. טעמא דר' יוחנן °אמך היא *משום אמו אתה מחייבו ערה את כל הפרשה לאם. ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא מה ראה ר' יוחנן לתפוש את האם ולהניח אשת האב א"ל דהוא סבר כר' ישמעאל דר' ישמעאל דרש ערות (אשת) אביך בזכר הכתוב מדבר ואין אביו בכלל הזכר אלא לחייבו שתים דתני הבא על אביו *חייב עליו שתים. וניתני שלשים ושבע כריתות בתור'. ר' מנא אמר כל שם זכר אחד °ערות אשת אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מניין *אמך היא לא תגלה ערותה. מה עבד לה ר' (ישמעאל) עקיבא פתר לה לאחר מיתה. ולית לרבי (עקיבא) ישמעאל כן ערות אביך היא. לא שנייא בין בחייה בין לאחר מיתה.

רבי

פני משה

ואיש אשר ישכב את כלתו וגו' מות יומתו וגו' דמיהם בם: תניתה הכא. לכל הני דקאמר חייב שתים ותנינן נמי להני בכריתות ופריך ניחא בכריתות דהם בשוגג מיירי ומני לכולהו משום חילוק חטאות אלא אית לך מימר הכא בסנהדרין דבחייבי מיתות מיירי דנסקל וחוזר ונסקל בתמיה ולענין מאי קאמר חייב שתים: להתרייה איתאמרת. לענין התראה נשנית שצריך להתרות בו משום איזה איסור שהוא עובר ואם התרו בו משום אם או התרו בו משום אשת אב לוקה כלומר חייב מיתה הוא ונלקה ונלכד במיתתו ולענין זה הוא דקתני חייב עליו משום אם ומשום אשת אב: ויתרו בו משום אשת איש. ואמאי לא קחשיב גבי אם דחייב נ"כ משום אשת איש ולענין אם התרו בו משום אשת איש דחייב: תיפתר בפנויה. שמת בעלה: תמן. בבבל תנינן להאי ברייתא: אם לא היתה אמו ראויה לאביו. כגון שהיתה מחייבי לאוין וקסבר דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולא קרינן בה אשת אב בהא הוא דאמרי' לר' יהודה דאינו חייב אלא אחת משום אם בלבד: הא אם היתה אמו ראויה לאביו. מודה ר' יהודה דחייב שתים: לא שנייא. היא לר' יהודה דלעולם פליג וס"ל דאינו חייב אלא אחת כדקאמר במתני': טעמא דר' יוחנן. אליבא דר' יהודה דאמך היא כתיב מיעוטא משום אמו לבד אתה מחייבו ואורע כל הפרשה לאם בלבד והלכך אין חילוק אליביה בין אם היתה ראויה לאביו או לא: מה ראה ר' יוחנן לתפוש את האם ולהניח את אשת האב. כלומר מה ראה למידרש אליבא דר' יהודה היא דכתיבא גבי אם למיעוטא דאינו חייב משום אשת האב והא גבי אשת אב נמי היא כתיבא ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא ומעתה נדרוש היא למיעוטה דמשום אשת אב אתה מחייבו ולא משום אם וא"כ קשו קראי אהדדי: א"ל דהוא סבר כר' ישמעאל. ואליבי' דרשינן לקמן מהיא דכתיבא גבי ערות אביך לחייבו על אשת אב אפילו לאחר מיתה ולא נפקא לן למיעוטא: דר' ישמעאל דרש ערות אביך בזכר הכתוב מדבר כצ"ל. כלומר רישא דקרא דכתי' ערות אביך וערות אמך לא תגלה דריש לי' ערות אביך ממש ולא משתעי האי קרא באשת אב אלא בזכר וכדמפרש ואזיל לחייבו על אביו בשתים משום ערות אביך ומשום את זכר לא תשכב וגו' וערות אשת אביך דבתריה היינו אשת אב וכדמסיק ואזיל לקמן לדרשת ר' ישמעאל: דתני. כן דהבא על אביו חייב שתים: וניתני. בכריתות שלשים ושבע כריתות דקתני התם הבא על הזכר והשתא לדידך ניתני הבא על אביו דחייב עליו שתים: כל שם זכר אחד. כלומר דהא ככר חשיב התם לענין כריתות לשם זכר ובא על אביו היינו זכר ואי עביד לכולהו בהדדי שם זכר אחד הוא אבל באמת בא על אביו מיחייב עוד א' משום ערות אביך: ערות אשת אביך באשת אביך הכתוב מדבר. סיומא דדרשה דברייתא היא וכלומר דקרא דבתריה הוא דמישתעי באשת אב ושאינה עמו לאזהרה: ערות אמך. דכתיבא ברישא דקרא זו אמו שהיא אשת אביו כלומר פשטיה דקרא בהכי מישתעי ואי לא הוי כתיב אלא ערות אמך לא תגלה לא הוי ידעינן אלא אמו שהיא אשת אביו: אמו שאינה אשת אביו. אלא אנוסת אביו מנין להכי הדר כתיב אמך היא לא תגלה ערותה להביא אמו אנוסת אביו: מה עבד לה ר' עקיבא גרסינן. והגירסא משובשת כאן ביותר ואגב שיטפא דלקמן היא והכא לר"ע הוא דפריך למיפרך דאיהו דריש לקמיה ערות אביך לאו באביך ממש אלא באשת אב הכתוב מדבר ולדידיה למה לי קרא דבתרי' ערות אשת אביך לא תגלה: פתר לה לאחר מיתה. ללמד על אשת אב שחייב עליה אפילו לאחר מיתת האב והלכך הדר כתבי' רחמנא: ולית לר' ישמעאל. כן נ"ל. כלומר ומנין לדידיה למידרש לאשת אב לאחר מיתה הא אליביה גופא איצטריך לאזהרה לאשת אב וקאמר דלר' ישמעאל נפקא ליה לאחר מיתה מדכתיב בקרא דאשת אב ערות אביך היא דמיותר אלא למידרש דלעולם ערות אביך היא ולא שנייא בין בחיי האב בין לאחר מיתה:

רבי

רידב"ז

רבב"ח בעי קומי ר"ז מה ראה ר' יוחנן לתפוש את האם ולהניח אשת האב ר'. הא כתיב גבי אשת האב ערות אביך היא. א"ל דהוא סבר כר"י דר"י דרש בזכר הכתוב מדבר כו' כו' ערות אשת אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו רלה לומר כיון דהכתוב מדבר באשת אב דהא כתיב בסמוך ערות אשת אביך [ולפיכך נקט גבי ערות אשת אביך באשת אב הכתוב מדבר ולכאורה נ"ב מאי קמ"ל בזה הא מפורש כתיב אשת אביך אלא דמקדים לומר באשת אב הכתוב מדבר וכיון דבאשת אב הכתיב מדבר א"כ העיקר הוא שבא על אשת אביו וכדאיתא בבבלי דף נ"ד ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינה אשת אביו מנין עכ"ל הגמ'. והוא הכונה ג"כ כיון דמיירי באשת אביו ע"כ לא ידעינן על אמו שאינה אשת אביו דילמא קאי הכל על אשת אביו וע"ז קאמר הקרא ל"ת גם משום אמו] אמו שאינה אשת אביו מנין אע"ג דבעלמא היכי דלא כתיב אישות אפי' ארוסה בכלל כמו גבי אחותך בת אביך וגו' [עיי' במס' יבמות דף כ"ב ע"ב ועיי' ברש"י ז"ל במס' סנהדרין דף נ"ד ד"ה ת"ל ערות אביך וגו'] אבל הכא ככר כתיב אישות באמו דהא אשת אביך משמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו. וכיון דכתיב אישות באמו. א"כ אמו שאינה אשת אביו מנין ע"ז קאמר אמך היא ל"ת ערותה. מה עביד לה ר"ע כיון דדריש ערות אביך ג"כ על אשת אביך כדמסיק בסמוך א"כ תרי קראי ל"ל. ומשני פתר לה לאח"מ פי' דחד קרא מיבע"ל לאח"מ ופריך מנ"ל לר"י על לאח"מ ומשני ערות אביך בין בחיים בין לאח"מ. והשתא מביא הגמ' הא דר"ע ומסיק להברייתא ר"ע דרש ערות אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מנין אמך היא לא תגלה ערותה ע"כ הברייתא [ומה דמסיק אח"כ מה עביד לה ר"י פתר לה לאח"מ ול"ל לר"ע כן מיותר ונשתרבב התיבות הללו מהא דלעיל כמלוי בירושלמי כן לפעמים] והיינו דר"י סבירא ליה כר"י דמיבעיא לי' דערות אביך היא על לאחר מיתה. אך דקשה על ר' יהודה דמנ"ל על אמו שאינה אשת אביו כיון דהאי אמך היא מבעיא לי' דאינו חייב אלא משום אמו א"כ מנ"ל דאמו שאינה אשת אביו. וזה מבאר הגמ' בסמוך דמביא ברייתא. ערות אביך וערות אמך מה אביך כ"ש אביך בין לעונש בין לאזהרה. אף אמך כ"ש אמך בין לעונש בין לאזהרה ר"ל דכל עיקר דבעינן למילף על אמו שאינה אשת אביו משום דככר כתיב אישות באמו אבל על אביו שיהא בעל אמו לא בעינן למילף כלל

מסורת הש"ס

סנהדרין נג

שם

שם מ

שם

שם נג ע"ב

עין משפט נר מצוה

לב

א מיי' פ"ד מהלכות כל ס

מראה הפנים

אתרת וא"ל לידע בהתראה כתולדה מאיזה אב היא. וכן נראה מדבריו כדין התראה בפ' י"ב מהל' סנהדרין הל' ב' שכתב כיצד מתרין בו אומרין לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא וחייב אתה עליה מיתת ב"ד או מלקות. הרי שלא הצריך להזכיר שם העבירה ולהודיעו מפני מה הוא חייב ועיין לעיל בפ' המוכר מה שכתבתי מענין התראה:

שאם התרו בו משום אשת אב. וכו'. עיין בדיבור דלעיל מה שכתבתי מזה ולקמן ד"ה הבא על אמו:

טעמא דר' יוחנן אמך היא וכו'. זהו כאביי התם בדף נ"ג ע"ב דלר' יהודה דמתני' לא שאני ליה בין ראויה לאביו בין אינה ראויה לאביו לעולם אינו מתחייב אלא משום האם בלבד וקושית ר' בון. כקושית אלא מעתה וכו' דהתם מלבד בהא דלקמן נבתנית הכוגית באיזה לימוד ודרשה כמבואר בפנים ועיין בדיבור מה עבד לה וכו' דלקמן: וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה. בתוס' בדף נ"ד ע"א ד"ה הבא על אביו כביתו נאתי קושיא ופירוקא. והא דלא אקשי ליה הש"ג ברישא דמתני' דכריתות הבא על האם ועל אשת האב וכרי על האם חייב שתים כרבנן דהכא משום דיש לומר בפלוגתא לא קמיירי אבל בהבא על אביו חייב שתים אפי' ר' יהודה מודה כדקאמר התם:

מה עבד לה ר' ישמעאל וכו'. כבר כארתי בפנים דמה עבד לה קמא צריך לגרוס איפכא מה עבד לה ר"ע וכו' ולית לר' ישמעאל וכו'. וסוגיא זו מסוגיות הקשות שבש"ס הזה והרבה טרחתי בה לייבנה על אופניה והעומד על הסוגיא בבבלי שם ויראה כסוגיא זו יבין מאליו. ודע כזה שפרשתי הא דקאמר לקמן לא מסתברא דדריש אבן קרייא וכו' כהא אזלא טעמיה דר' יהודה כעין דמפרש רבא התם וכהא סלקא שמעתא פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן כדהתם דר' יהודה הוא דס"ל למידרש כדרשת ר"ע דהכא דערות אביך אשת אביך היא ורבנן כר' ישמעאל דהכא דערות אביך אביך ממש הוא וכל חד וחד לפי טעמו וכמבואר בפנים. וגם נראה לי לבאר בענין זה וכפירוש הסוגיא שפירשתי כ"א זה דלא יקשה על המעיין בהא דקאמר הכא כמה עבד לה כתרא דבם

ע"יין

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

רבי עקיבא דרש ערות (אשת) אביך באשת אב הכתוב מדבר ערות אמך זו אמו שהיא אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מניין אמך היא לא הגלה ערותה. מה עבד לה ר' ישמעאל פתר לה לאחר מיתה. ולית לי' לר' עקיבא כן ערות אביך ערות אמך מה אביך כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהר' אף אמך כל שהוא אמך בין לעונש בין לאזהר'. לא מסתברא דדריש אהן קרייא. אלא ר' יודה דלית ליה אמו שהיא אשת אביו צריך מידרוש ערות אביך וערות אמך מה אביך כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהרה אף אמך כל שהיא אמך בין לעונש בין לאזהרה. א"ר זעירה הדא אמרה למידין מגזרה שוה אפילו מופנה מצד אחד. אמר ליה רבי יודן לית דא פשיטא על דר' עקיבא דרבי עקיבא אמר גזירה שוה אף על פי שאינו מופנה. רבי ירמיה בעי הבא על אמו מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש.

תא

כלל דהא לא כתיב גבי' איסות וכ"ש אביו כל שהוא ר"ל בין שהיא בעל אמו בין שאינו בעל אמו. כן נמי אמו בין שהיא אשת אביו בין שאינה אשת אביו. וכן לגבי עונש לא נמלא אמו כלל וילפינן לה כברייתא המובא בבבלי בג"ש נאמר ערות אביך ל"ת באזהרה ונאמר להלן ע"א גילה בעונש מה כאן עשה כו' עיי"ש. והיינו דקאמר מה אביך כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהרה אף אמך כ"ש אמך בין לעונש בין לאזהרה ר"ל כ"ש אביך כל אופן שהוא אביך בין שהוא בעל אמו או לא כן נמי באמו בין שהיא אשת אביך או לא בין לעונש בין לאזהרה. ע"ז קאמר הגמ' לא נסתברא דבעינן האי דרשא למידרש אהן קרייא אלא ר"י דל"ל אמו שהיא אשת אביו ר"ל דלא שייך אליבי' הדרש דלעיל זו אמו אשת אביו אמו שאינה אשת אביו מנין אמך היא ז"א אליבא דר"י דהא היא מיבעיא לי' דאינו חייב אלא משום אמו בלבד ע"כ צריך להדרש הזה למידרש. ערות אביך וערות אמך מה אביו כ"ש אביו בין לעונש בין לאזהרה אף אמו כ"ש אמו בין לעונש בין לאזהרה ר"ל כ"ש אביך ואמך בין אם האב הוא בעל אמו או לא או דאמו היא אשת אביו או לא. אר"ז הדא אמרה למידין מג"ש אפילו מופנה מצד אחד כדאיתא בפי' רש"י ז"ל דף כ"ד ע"א ת"ל ערות אביו גילה דהוא מופנה לג"ש עיי"ש וע"כ הוי מופנה מצ"א. ע"ז אמר לי' ר"י לית דא פשיטא על דר"ע דהא ר"ע סבירא לי' דלא בעינן מופנה כלל. והברי תא אולי ס"ל דלא בעינן אף מופנה מצד אחד כלל:

רבי ירמיה בעי הבא על אמו מהו שיהא חייב עלי' משום אשת איש. פי' דרבי ירמי' מיבעיא ליה אליבא דרבי יהודה אם דפוטר משום אשת אב או אף משום אשת איש. דלהת"ק פשיטא דחייב אף משום אשת איש ומיירי בפנויה כדאוקים לעיל אך מיבעיא לי' לר' יהודא. ע"ז קאמר

תא

ר' עקיבא דרש ערות אביך באשת אב הכתוב מדבר כו"ל. השתא מייתי דרשא דרבי עקיבא דפליג על רבי ישמעאל וס"ל דרישא דקרא לאו באביך ממש אלא באשת אב הכתוב מדבר וערות אמך וכו' כדלעיל אי הוה כתב לחודיה לא שמענו אלא באמו שהיא אשת אביו והדר כתב רחמנא אמך היא לא תגלה ערותה ללמד על אמו אנוסת אביו: מה עבד לה ר' ישמעאל. כלומר דהניחא לר"ע דדריש להאי קרא דבאיסות משתעי וערות אביך זו אשת אב וה"נ ספיר הוא דאיצטריך למיכתב אמך היא לא תגלה ערותה ללמד על אמו אנוסת אביו דאי מערות אמך לא תגלה לחוד ה"א דדוקא באמו שהיא אשת אביו הזהירה התורה אלא לר' ישמעאל דלדידי' לא איירי האי קרא באיסות כלל מהיכי תיתי לן לומר דבאמו שהיא אשת אביו דוקא מישתעי דאיצטריך למיהדר ולמיכתב אמך היא וגו' ללמד על אמו שאינה אשת אביו: פתר לה לאחר מיתה. כלומר דבאמת לא דריש ר' ישמעאל הכי ללמד על אמו שאינה אשת אביו דלא איצטריך אלא ללמד על אמו דאפי' לאחר מיתת האב מוזהר עליה דאי לא הדר כתבה הוי אמינא דלא הקפידה התורה אלא בחיי אביו דוקא וברייתא דלעיל ערות אשת אביך וכו' ערות אמך כר"ע היא:

ולית ליה לר"ע כן. וכי לית ליה לר"ע דאיצטריך אמך היא לא תגלה ערותה למידרש על אמו אפי' לאחר מיתת האב והשתא מנא ליה למידרש על אמו שאינה אשת אביו: ערות אביך וערות אמך מה אביך וכו'. כלומר דמהדר הש"ס אין הכי נמי דלר"ע איצטריך ג"כ למידרש לאמו לאחר מיתת אב ואמו שאינה אשת אביו נפקא ליה מהקישא דערות אביך וערות אמך מה אביך כל שהוא אביך וכלומר כל שהיא ערות אביך והיינו באשת אב דהא לר"ע האי ערות אביך באשת אב הכתוב מדבר ולעולם אשת אביך הקפידה התורה בין לעונש בין לאזהרה כדלקמן דנפקא ליה מג"ש אף אמך כל שהיא אמך ואפי' אינה אשת אביך בין לעונש בין לאזהרה. והשתא היינו דקאמר לעיל ר' זעירה אליבא דר' יוחנן דמפרש טעמיה דר' יהודה משום דכתיב ערות אמך היא למיעוטי' ולא קשיא מהיא דכתיב גבי אשת אב ערות אביך היא משום דסבר לה כר' ישמעאל ולדידיה איצטריך ערות אביך היא ללמד על אשת אב לאחר מיתה כדאמרן אליבא דר' ישמעאל ולא נפקא לן האי היא למיעוטא: לא מסתברא דדריש אהן קרייא אלא ר' יודה וכו'. כלומר דדחי לה הש"ס להא דר' זעירה דאדרבה איפכא מסתברא דהא אליבא דר' יהודה קיימינן ולדידיה ע"כ דמסתברא דכדרשת ר"ע ס"ל דערות אביך לאו בזכר מישתעי אלא באשת אב הכתוב מדבר דהא ר' יהודה לית ליה אמו שהיא אשת אביו לחייבו בשתים אלא משום אמו בלבד ועל כרחך דנפקא ליה מדכתיב אמך היא והשתא לא מייתר לן בהאי קרא מידי דהא דכתיב ערות אמך לא תגלה אמך היא וגו' תרווייהו איצטריכו חד למילף לגופה לאזהרה לאמו וחד למיעוטא דלא תימא הואיל והאי קרא באיסות משתעי ליחייביה תרתי אאמו משום אמו ומשום אשת אביו קמ"ל והשת' ערות אשת אביך דקרא דבתריה ללמד על אשת אב לאחר מיתה דהא לאזהרה לאשת אב גופה לא איצטריך דנפקא לן מערות אביך מרישא דקרא ולאמו שאינה אשת אביו לאזהרה נמי לא איצטריך דהא לר' יהודה לית ליה אמו שהיא אשת אביו וכלומר דמכיון דמפרש לקרא דאמו דאין אתה מחייבו אלא משום אמו א"כ ממילא שמעת מינה דלעולם חייב הוא על אמו ולא תליא כלל אם היא אשת אביו או לא ועוד מכיון דלר' יהודה רישא דקרא ערות אביך באשת אב מישתעי א"כ משמע בין אשת אב שהיא אמו בין אינה אמו ומעתה ערות אמך לא תגלה ע"כ לאמו שאינה אשת אביו אתא והיא דכתיבא בהאי קרא למיעוטא כדאמרן כי איצטריך לן למילף אליבא דרבי יהודה לעונש על אמו שאינה אשת אביו ובהא דצריך מידרוש אליביה כדדרשינן אליבא דר"ע מהקישא דערות אביך וערות אמך מה אביך וכו' כדלעיל דמה אשת אב כל שהיא אשת אביך שוין לעונש ולאזהרה אף אמך כל שהיא אמך שוין לעונש ולאזהרה ועיקרא דהאי מילתא מג"ש הוא דנפקא לן כדלקמיה שמעינן מיהת דמפי ניחא לן למימר דסברת ר' יהודה כדרשת ר"ע הוא דאזלא ולא כדרשת ר' ישמעאל: הדא אמרה למדין ג"ש אפילו מופנה מצד אחד. דהא לדידך דאמרת דילפינן מהקישא דערות אביך וערות אמך גופיה מגלן דבאשת אב הכתוב מדבר דילמא בערות אביך ממש ולא שייכא הקישא לענין עונש דהא לא כתיבא לעונש בהדיא גבי ערות אביך ועל כרחך דאג"ש סמכת כדדריש לה בתורת כהנים אתה אומר אשת אביך או אינו אלא ערות אביך ממש נאמר כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה מה להלן באיסות הכתוב מדבר אף כאן באיסות הכתוב מדבר והדר ילפת לה מהקישא דמה באשת אביך הנאמר באזהרה ונאמר בעונש אף בערות אמך הנאמר באזהרה ואמו שאינה אשת אביו ג"כ בכלל וכדלעיל אף בעונש כן והאי ג"ש לאו מופנה אלא מצד אחד הוא דערות אביו גלה דגבי עונש הוא מיותר אבל באזהרה איצטריך לגופיה ושמעת מינה דג"ש דמופנה מצד אחד למדין ממנה: לית דא פשיטא על דר"ע. והא לדרשת ר"ע קיימינן ומאי פשטת אליביה לג"ש דמופנה מצד אחד הא שמעינן לר"ע בעלמא דס"ל דאפי' לג"ש שאינה מופנה כל עיקר למדין הימנה ופשיטא אם מופנה מצד אחד: מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש. אף משום אשת איש:

תא

מראה הפנים

שייך שפיר למיגרס ר' ישמעאל וכמבואר וקאמר פתר לה לאחר מיתה ולא מיתפרשא אלא על אמו כמוזכרת מהסוגיא ומהא דקאמר ולית לר"ע כן ערות אביך וערות אמך וכו'. ולכאורה קשה הוא לומר כן דמהיכי תיתי הוה אמינא באמו לחלק בין חיי האב ובין לאחר מיתה ולא קאמר התם דאיצטריך להא אלא באשת אב דס"ד אמינא לחלק וכדקאמר גם הכא בפתר לה לאחר מיתה דלעיל ולפסיר תמיה זו מהמעיין אעתיק הברייתא דספרא מה שמלאתי והגה היא כתובה בפסיקתא רבתא הנקרא בשם סיפרי זוטא בפ' אחרי מות וז"ל ערות אביך וערות אמך אביך ממש מלמד שחייב עליו שתים משום זכר ומשום ערות האב וערות אמך זו האם לא תגלה בין בחיי האב בין אחר מיתת האב אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים משום אמו ומשום אשת האב דברי ר' יהודה. ד"א אמך היא בין מן הנוגכים בין מן הנשואין ערות אשת אביך זו אשת האב או"ם שנתגרשה כימנו לא תגלה ערותה ערות אביך היא אפילו לאחר מיתת אביך ע"כ. ומ"כ מלינו בהדיא בברייתא דדרים מאמך היא לא תגלה ערותה לרבות לאם לאחר מיתת האב ומהיא מיעוטא כדאמרי' אליבא דר' יהודה ומערות אביך היא דכתיב גבי אשת אב לרבות אשת אב לאחר מיתה. והלואה ירא"ה דכולה סוגיא דהכא לסברת ר' זעירא דמוקי הא דמפרש ר' יוחנן אליבא דר' יהודה כסברת ר' ישמעאל דאמר ערות אביך אביך ממש לולא כבך כברייתא דפסיקתא והליבא דר' יהודה ומה דדחה לה הש"ס הכא וקאמר לא מסתברא וכו' אולא ככך כברייתא דהובא התם בסוגיא והליבא דרבי יהודה ומלאתיה כתובה בהנהת כיפרא ובדפי' רבא שם ורבן דמתני' ככך. כרבי ישמעאל כפירושא דערות אביך וכמבואר:

הבא על אמו מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש וכו'. הא דקאמר לעיל ויתרו בו משום אשת איש ומוקי לה בפנויה אולא כפשיטות דהכא מעיקרא את תמי וכו' והמסקנא כהא דהתיב ר' יוסי וכו' דהא ממתני' לא שמענו כן וכן לא הוזכר התם בגמרא איסור אשת איש גבי אמו וכן לא הוכיר הרמב"ם ז"ל איסור אשת איש גבי האמו. וטעמא דבגלמא גבי אשת אב כאן שני האיסורין כאחד איסור אשת האב ואיסור אשת איש

תא חמי אילו בא אחר עליה חייב משום אשת איש בנה לא כל שכן. התיב רבי יוסי הרי חורגה הרי הוא חייב עליה משום אשת איש ובנה אינו חייב עליה משום אשת איש. דתני אף בשאר כל העריות כן המותו ואשת איש את תופשו משום חמותו כלתו ואשת איש את תופסו משום כלתו אחותו ואשת איש את תופסו משום אחותו. מבריחו מן החמורה ומקנתרו בקלה לית יכיל דתני *הבא על *אחותו חייב עליה [א] משום אחותו ומשום בת אשת אביו. ר' יוסי בי ר' יודה אומר הבא על אחותו אינו חייב עליה אלא משום שם אחד בלבד וכן הבא על כלתו. ר' ירמיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן אתייא דר' יוסי בי ר' יודה כשיטת ר' יודה אביו כמה דר' יודה תופש שם ראשון כן ר' יוסי בי ר' יודה תופש שם ראשון. חזר ר' ירמיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן לית לר' יוסי בי ר' יודה כשיטת ר' יודה אביו תמן אמו בלא אשת אביו חייב אשת אביו בלא אמו חייב ברם הכא מצינו בת אשת אביו בלא אחותו הוא מותר בה:

הלכה ז מתני'

הבא על [ב] הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבאת לאדם

תקלה

פני משה

תא חמי. מאי קמיבעיא ליה: בנה לא כל שכן. וכי משום שבנה הוא אזיל ליה האיסור דאשת איש: התיב ר' יוסי. על הא בתמיה תא חמי וכו' דהרי חורגה קתני בהדיא במתני' דחייב עליה משום אשת האב ומשום אשת איש ובנה אינו חייב עליה משום אשת איש דלא קתני אלא משום האם ומשום אשת האב ואילו משום אשת איש לא קחשיב: דתני. תניא נמי הכי דאף בשאר כל העריות כן דהיכא דאיכא איסור חמור ואיסור קל אין את תופסו אלא משום איסור חמור כגון חמותו ואשת איש דאתה תופסו משום איסור חמותו וכן כלתו ואחותו וה"ה גבי אמו ואשת איש אין איסור אשת איש חל על איסור אמו: מבריחו מן החמורה ומקנתרו בקלה לית יכיל. כלומר לחייבו באיסור הקל שהוא משום אשת איש ולהבריחו מן החמורה כגון חמותו וכלתו ואחותו וכה"ג ודאי לית אתה יכיל דזיקת החמורה היא שעליו אלא דאמרינן דמתחייב במיתה החמורה וכן אם הוא בשוגג מתחייב משום איסור החמור ולא אתי איסור הקל וחל עליו: דתני. בתוספתא פ"י: ומשום בת אשת אביו. דכתיב ערות בת אשת אביך מולד' אביך אחותך היא וגו' וקסבר דלהכי לא כתבה התורה ערות אחותך לא תגלה לחוד למידרש לחייבו על אחותו אף משום בת אשת אביו: אינו חייב עליה אלא משום שם אחד בלבד. אחותו והא דכתיב בת אשת אביך דרשינן אם היא מאשת אביך הראויה לו לקידושין פרט לאחותו מן השפחה ונכרית: וכן הבא על כלתו. ויש עליה שם אחר כגון שהוא בחיי בנו ויש עליה איסור אשת איש דאתה תופסו משום כלתו וכברייתא דלעיל והאי תנא פליג על תנא דמתני' דקתני הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש: אתייא דר' יוסי בר' יהודה. במה דאינו מחייב על אחותו אלא משום שם א' בלבד: כשיטת ר' יהודה אביו. במתני' דאינו מחייבו אלא משום שם אחד ומשום שם ראשון שראוי להופסו והוא שם אמו וכן לר' יוסי בר' יהודה משום שם אחותו: חזר ר' ירמיה וכו'. דהדר ביה ר' יוחנן וקאמר דלית לר' יוסי בר' יהודה בשיטת אביו ודלא דמי דאפי' אימא במתניתין כרבנן ס"ל דשאני התם דכל אחד בלא שם חבירו איסור בפני עצמו הוא דהא מצינו אשת אביו בלא אמו וכן איפכא ומודה הוא דחייב שתים אבל הכא וכי מצינו בת אשת אביו לאיסור אם היא לאו אחותו הרי הוא מותר בה דאחות חורגתו היא ולא נאמר באחותו בת אשת אביך אלא לדרשה כדלעיל והכי דריש לה בת"כ:

הלכה ז מתני' הבא על הזכר ועל הבהמה. הא דהדר נקט ליה הקנא הכא הבא על הזכר משום דאזהרת הנשכב להזכר ולבהמה מחד קרא נפקא לן לחד תנא כדאמר בגמרא לר' ישמעאל מלא יהיה קדש הלכך נקט ליה הכא:

תקלה

רידב"ז

תא חמי אילו אחר בא עליה חייב משום אשת איש ובנה אינו חייב עליה משום אשת איש בתמיה דלמה גרע בנה מאחר. ע"ז התיב ר' יוסי הרי חורגה הרי הוא אינו חייב עליה משום אשת איש ובנה חייב עלי' משום אשת איש בתמי' דתני אף בשאר עריות כן פי' דגרסינן בתוספתא ר' יהודה אומר הבא על האם אינו חייב אלא משום אם בלבד וכן הי' ר' יהודה אומר הבא על אשת האב אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד פירש ולא משום אשת איש א"כ היכי תימר הכי עדיף בנה מאיש אחר והא הרי כשבא עלי' חורגה הוא כן בעלה דהיא אשת אביו אינו חייב משום אשת איש אליבא דר' יהודה. וכי גרע בנה דיהא חייב משום אשת איש. דיהא כאחר בא עלי' ומביא ראי' דבחורגה אינו חייב משום אשת איש דתני אף בשאר עריות כן ר"ל דהא תנינן בתוספתא גבי רי"א הבא על אמו אינו חייב אלא משום אם בלבד וכן הי' רי"א הבא על אשת אביו אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד ולא משום אשת איש א"כ. הרי בפירוש תנינן דאף בשאר עריות כן ומביא ראי' מהורגה דפטור ג"כ מאשת איש וכי בנה גרע מחורגה ותיבת אינו חייב שייך לחורגה כדאיתא מפורש בתוספתא ומוכח כן וכיון דמסיק אף בשאר כל העריות ס"ל לר"י כן ע"ז מסיק חמותו וא"א את תופסו משום חמותו כלתו וא"א את תופסו משום כלתו כמו אשת אב ואשת איש. ע"ז שאל אחותו וא"א גם כאן את תופסו משום אחותו ולא משום א"א. ז"א דוקא באשת אב וא"א חמותו וא"א כלתו וא"א דהתם אין שם לאיסור קל במקום איסור חמור ילא חלל איסור דא"א שהיא בחנק לנגד אשת אב וחמותו וכלתו דהם בסקילה. א"כ היכי דב' האיסורין שוין את תופס שם ראשון שם אחד כדאיתא לקמן בסמוך. משא"כ באחותו ואשת איש דאשת איש חמור מאחותו דאחותו בכרת ואשת איש בחנק א"כ אתה מבריחו מן החמורה ומקנתרו בקלה וזה לית יכיל. והראי' דתני הבא על אחותו [וזהו סיפא דההיא תוספתא] והיא בת אשת אביו חייב עלי' משום אחותו ומשום בת אשת אביו ר"י בר"י אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד משום שם אחד בלבד וכן הבא על כלתו והיא אשת איש אלמא דבאחותו לא מצינו דידחה איסור אשת איש אלא גבי כלתו אבל אחותו אינו מדחה אלא איסור דדמי לה דהיא בת אשת אביו. משא"כ כלתו מדחה אף איסור דאשת איש ולא פטר ר"י אף בשאר כל העריות אלא באשת אב ואשת איש וחמותו וכלתו וא"א אבל באחיתו לא מדחה אשת איש אלא מה דדמי לה אחותו ובת אשת אביו ולפיכך גבי אחותו מביא הציור אחותו ובת אשת אביו ולא אחותו ואשת איש כמו גבי כלתו. והשתא קאמר הגמ' ר"י ר"א בשם ר"י אתיא דר"י בר"י כשיטת ר"י אביו כמה דר"י תופס שם ראשון כן ר"י בר"י תופס שם ראשון לענין אחותו ובת אשת אביו דשני האיסורין שוין. דס"ל לר"י בר"י דאת תופס שם ראשון הוא בשיטת ר"י אביו גבי אם אשת אביו דהתם נמי איסורין שוין סבירא לי' לר' יהודא דאת תופס שם ראשון [ולא שייך לענין כלתו דהא הוא משום דאין איסור קל חל על איסור חמור] ע"ז קאמר חזר ר"י ר"א בשם ר"י לית לר"י בר"י בשיטת ר"י אביו

דתמן

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"י)

*יבמות כב ע"ב

עין משפט נר מצוה

לג

א מיי' פ"ב מאסורי ביאה הל' ג ד סמ"ג לאוין קה

ל-

ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל' י ופ"א מהל' אסורי ביאה הל' ד

מראה הפנים

איש אבל באמו כיון דעל אמו שאינה אשת אביו נמי מיחייב ואם אנס אשה והוליד ממנה בן חל על זה הבן איסור אמו ואם אח"כ נשאה זה חל עליה איסור אשת האב מגזירת הכתוב דכל א' וא' לאו בפני עצמו הוא ובפירוש רבתה התורה לאיסור אשת אב באמו וכדדרשינן אליבא דרבנן בהסוגיא אבל איסור אשת איש לא חיילא עליה ודע דדעת רבינו ז"ל דאיסור אשת איש איסור מוסיף הוא דאיתוסף בה איסורא לגבי כ"ע כ"כ בפ"ג דיבמות דף ל"ב ע"ב ד"ה מודה ר' יוסי באיסור מוסיף וכ"כ עוד בפ' הנשרפין דף פ"א ע"ב ד"ה א"ל אדא ברי וכו' אבל בתוס' יבמות בכריתות דף י"ד. ע"ב ד"ה מודה ר' יוסי באיסור מוסיף כתבו דוקא באיסור חמור על איסור קל אבל אשת איש דבחנק לא חיילא אכריסה והסקילה ע"ש ויש להסתפק אם זהו דעת הרמב"ם ז"ל באיסור מוסיף דפסק כן בפי"ז מא"ב וכ"כ בפ"ד מהל' שגגות וכתב שם בהל' ב' יש בועל בעילה אחת וכו' ועבר יצחק ויבמה וכו' נוסף בה איסור ליעקב משום אשת אביו ומשום אשת איש בשני האיסורין באו כאחת. מזה משמע דעכ"ם נוסף בו איסור אשת איש על איסור אשת אחיו ואשת אחי אביו שהי' עליו בתחלה כדכתיב כתם אלא דלענין אמו משמע דס"ל דאין איסור אשת איש נוסף עליה ויש לדון דבהל' שגגות בשאר איסורין מיירי בה וכך הם דבריו ברים פ"ב מא"ב אשת אביו ואשת בנו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ארבעתן ערוה עליו לעולם וכו' ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה חייב שתים משום שאר בשר ומשום אשת איש שהרי שני האיסורין באין כאחד. לפיכך הבא על אמו בהיא אשת אביו חייב שתים בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו אחת משום אמו ואחת משום אשת אביו. דיקדק הוא ז"ל וחזר כתב אחת משום אמו וכו' כ"ל דלעולם אינו חייב אלא משום שתים אלו ואפי' בחיי אביו ואינו חייב משום אשת איש ועיין בלח"מ שהקשה למה לא כתב משום א"א. ולענ"ד דס"ל דאינו חייב משום אשת איש גבי אמו כמסקנא דהכא וכטעמא שכתבתי הואיל ואמו בלא אשת אביו נמי חייב עליה הלכך איסור א"א לא הוי איסור מוסיף לגבי אמו והיינו נמי בכתב לפיכך הבא על אמו וכו' לומר דטעם דחייב לעיל שתים באלו האיסורין מפני שבני האיסורין באים כאחת לפיכך

הבא על אמו וכו'. כלומר לא משכחת לה דחייב עליה משום א"א ואפ' נולד מאמו שהיא אשת אביו לא אמרינן בזה שבאין עליו כאחת כדאמר בכא דהואיל דלענין מיתה חל עליו החמורה בשוגג נמי אין אתה תופסו אלא בחמורה ואיסור אשת אב שאני דבכר גלה לנו הכתוב ואם איסור אמו בא עליו בתחלה כגון שנולד מאנוסת אביו תו לא אתי איסור א"א וחיילא עלי' כ"א דוקא איסור אשת אב וכדאמרן דהתיב ר' יוסי עלה דאשת איש גבי אמו כדדייק ממתני' ואע"ג דלענין כלתו לא קיימא כוותיה אלא כדתנן במתני' מ"מ לענין אמו קיימא כוותיה וכללא דמילתא וטעמיה דלא אמרי' דאתי איסורא דאשת איש וחיילא אלא לגבי איסורא דאיבות אבל לא לגבי אמו דלא תלייא באיבות מלבד איסור אשת אב מגזירת הכתוב ואחר שדקדקתי בכל המקומות שכתב הוא ז"ל מענין איסור מוסיף נלענ"ד שדעתו ז"ל כן הוא ומטעמים המבוארים:

הבא על אחותו וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי בפ"ב דיבמות דף כ"ב ע"ב ופסק הרמב"ם ז"ל בא"ב שם כהת"ק:

הבא על הזכר. התיו"ט תמה למאי נפקא מינה נקט לה הכא ולמאי דפירשתי בפנים ניחא והא קמ"ל דתנא דמתני' כר' ישמעאל ס"ל וכדאשכחן בסתמא דמתני' דרים כריתות דקאמר התם בדף ג' ע"א דתתיב ליה הבא על הזכר והביא זכר עליו וס"ל כר' ישמעאל דחייב שתים וכן ס"ל בהבא על הבהמה כוותיה דנפקא לן מהאי קרא גופיה אזהרה לנשכב. והתם פריך אי הכי ליתני נמי הבא על הבהמה והביא הבהמה עליו הא אמר אביי אף לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת דכי כתיב לא יהיה קדש בגבר' כתיב וזהו לפי מסקנת הש"ס דהתם בפרקין דף נ"ד ע"ב דמסיק ליה כאביי בדרשת ר' ישמעאל בנשכב לבהמה דלא נפקא ליה מלא יהיה קדש אלא כהם אינו ענין מכל שוכב וכו' ולעיל גבי זכר נקט בכריתות כר' אבהו משום דבהא לא פליג אביי אדר' אבהו וכולי עלמא ס"ל אליבא דר' ישמעאל דחייב שתים ולכאורה איכא דר' יוחנן דכריתות דמפרש למתני' דהתם דריבא כר' ישמעאל היא הוה קשה למאי דפרישית טעמא דמתני' דהכא דנקט כאן הבא על הבהמה דזה אתיא אליבא

דר'

עין משפט
נר מצוה

לה
א מיי׳ פ״א מאסורי ביאה הלכה י
לו
ב מיי׳ שם הלכה טז

דתמן גבי אמו אשת אביו יכול למיסבר אף כרבנן משום דהתם משכח״ל ב׳ האיסורין זה בל״ז ע״כ שפיר כששניהן שוין חייב על שתיהן משא״כ איסור בת אשת אביו לא משכח״ל אלא באחותו על כרחך סבירא ליה לר״י בר״י דאינו חייב אלא משום אחותו בלבד. והסוגיא הזאת סבירא ליה לר׳ יהודה דהוא לאו משום דרשא דאמך היא אליבא דר״י וגם בבבלי דף נ״ג ע״ב איכא ג״כ אוקימתות אחירות בטעמא דר״י. ור׳ ירמי׳ ר״א בשם ר״י מוקמי טעמא דר׳ יהודה משום דבב׳ איסורין שוין אינו חייב אלא אחת ותופש שם הראשון א״כ יליף כל האיסורין וכל העריות מגזה״כ דאמו ואשת אביו דהופש את שם הראשון כמו כן כל העריות וכ״כ בס׳ מ״י ז״ל וראיתי בנו״י ז״ל דמגי׳ ומחליף השורות ומגי׳ הרבה בסוגיא הזאת ולדברינו הסוגיא הזאת כפשוטו ומובן מאוד אך תיבת איטו חייב דגרסינן לגבי בנה צריך להיות גבי הורגה ומוכח היא דהא בפירוש ס״ל להתוספתא דגבי הורגה אינו חייב משום אשת איש ודבר ברור ומוכח הוא:

עד כדון לשוכב לנשכב מנין וא״ו ל״ת משכבי אשה קרי בי׳ לא תישכב פי׳ משום דמיותר חד תיבה דלמה כתב תשכב משכבי הו״ל למיכתב לא תשכב כאשה ולמה כתב משכבי אלא ע״כ דמלמד על ב׳ שכבות שוכב ונשכב. ע״ז פריך עד כדון כר״ע דאית ליה לשונות כפולים אבל לר׳ ישמעאל דלא דרש לשונות כפולים וא״ל דברה תורה כלשון ב״א מנ״ל וזה מצוי בכל הש״ס דפריך עד כדון כר״ע כר״י והיא על הכונה הזאת כר״ע דא״ל לשונות כפולים כר״י מנ״ל. ע״ז קאמר דלר״י הוי אזהרה אחרת והוי לר״י ב׳ אזהרות ולר״ע חד אזהרה כדמסיק בסמוך דאם שכב ונשכב לר״י חייב שתים ולר״ע אינו חייב אלא אחת ועי׳ במס׳ חגיגה ר״פ אין דורשין ותמצא קולרין לעינים בדברינו אלה עיי״ש:

ואברין

תקלה על ידיה לפיכך אמר הכתוב תיסקל דבר אחר שלא תהא הבהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל איש פלוני על ידיה: **גמ׳** *אזהרה לבא על הזכר מניין °ואת זכר לא תשכב (ויקרא יח) משכבי אשה. כרת מניין °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו׳. (שם) עונש מניין °ואיש (שם כ) אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם. את יליף דמיהם בם מדמיהם בם עד כדון לשוכב [א] לנשכב מניין ואת זכר לא תשכב משכבי אשה קרי ביה לא תישכב. עד כדון כר׳ עקיבה כר׳ ישמעאל °לא (דברים כג) יהי׳ קדש מבני ישראל. כרת לנשכב כר׳ ישמעאל מניין ר׳ ירמיה בשם ר׳ אבהו נאמר כאן קדש ונאמר להלן °וגם קדש היה בארץ את למד קדש (מלכים א יד) מקדש וקדש מתועבה. ר׳ חייה בר אדא בשם רבי חנינה תועבה מתועבה. א״ר יוסי בי ר׳ בון מתניתא אמרה כן °תועבה עשו שניהם שניהם בסקילה (ויקרא כ) שניהם באזהרה שניהן בהכרת. אזהרה *לבא על הבהמה מניין °ובכל בהמה לא תתן שכבתך (שם יח) לטמאה בה כרת מניין °כי כל אשר יעשה מכל (שם) התועבות האלה ונכרתו וגו. עונש מניין °ואיש (שם כ) אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת. את יליף דמיהם בם מדמיהם בם. עד כדון כר״ע כר׳ ישמעאל ר׳ ישמעאל מן אתריה ור׳ עקיבה מן אתריה. כרת לנשכב על דר׳ ישמעאל לית משכח. עונש לנשכב בין על דר׳ ישמעאל בין על דר׳ עקיבה לית משכח. וכתיב °זובח לאלהים יחרם מה זה בסקילה (שמות כב) וכרת. מה מפקא מביניהון שכב את הזכר ונשכב ממנו על דעתיה דרבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת על דעתיה דר׳ עקיבה חייב שתים. שכב את הבהמה ונשכב הימנה בין על דעתיה דר׳ עקיבה בין על דעתיה דר׳ ישמעאל חייב שתים. שכב את הזכר ואת הבהמה חייב שתים. נשכב מן הזכר ומן הבהמה חייב שתים. שכב שני זכרים כאחת מאחר שמתחייבין על ידו שנים חייב שתים. נשכב משני זכרים כאחת מאחר שמתחייבין על ידו שנים חייב שתים. תני הזכר לא עשה בו את הקטן כגדול והבהמה עשה בה את הקטנה [ב] כגדולה אמר רבי לעזר לעולם *אינו מתחייב עליה עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד. רבי בון בר חייה בעא מרבי זעירא

מה

מסורת הש״ס
סנהדרין נד
שם פ״ב
שם
*צ״ל לנשכב:

תקלה. מכשול עון: דבר אחר וכו׳. וחסה התורה על כבוד הבריות: **גמ׳** את יליף דמיהם בם. כלומר ומנלן דבסקילה משום דאת יליף בג״ש דמיהם בם מדמיהם בם הנאמר באוב וידעוני וכתיב בהו באבן ירגמו אותם: עד כדון כר״ע. זו דברי תורה אור ר״ע דיליף מהאי קרא גופיה אזהרה לנשכב: כרבי ישמעאל. אבל ר׳ ישמעאל דריש לאזהרה מלא יהיה קדש בבני ישראל ואף הנשכב במשמע: כרת לנשכב כר׳ ישמעאל מנין. דהא איהו לא דריש לנשכב מקרא דכתיב בפרשת עריות: ונאמר להלן וגם קדש היה בארץ. עשו ככל התועבות הגוים וגו׳ ואתה למד קדש מקדש וקדש מתועבה דהוי כאלו כתיב תועבה בלא יהיה קדש דיליף מקדש דהתם דכתיב ככל התועבות הגוים ואף הנשכב במשמע והדר ילפינן תועבה מתועבה דכתיב גבי משכב זכר תועבה היא וכתיב התם כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו׳: מתניתא המורה כן. הניא בברייתא בהדיא הכי דילפינן תועבה דכתיבא גבי כרת מתועבה דהתם דשניהם במשמע כמו דשניהם בעונש: עד כדון כר״ע. ולמדנו לר״ע אזהרה וכרת גם לנשכב כדלקמיה: כרבי ישמעאל. לר׳ ישמעאל אזהרה לנשכב מנא לן: רבי ישמעאל מן אתריה ור״ע מן אתריה. ר׳ ישמעאל יליף אזהרה לנשכב לבהמה מלא יהיה קדש דילפינן מקדש היה בארץ דכל התועבות במשמע כי היכי דיליף מהתם לנשכב בזכר וכן ר״ע דריש אזהרה לנשכב לבהמה מהאי קרא גופיה דלא תתן שכיבתך קרינן כי היכי דדריש גבי נשכב לזכר: כרת לנשכב על דעתי׳ דרבי ישמעאל לית משכח. דאין אתה יכול לדרוש מתועבה דקדש לענין כרת כהאי דדריש לעיל גבי נשכב לזכר דשאני התם דכתיב תועבה במשכב זכר גופיה וגמרינן מכל אשר יעשה מכל התועבות וגו׳ אבל גבי בהמה לא כתיב בה תועבה בגופה הלכך אין אתה מוצא לדרוש מכאן אליביה דבשלמ׳ לר״ע הואיל דכתיבא בהאי פרשה לא תתן שכבתך וגו׳ קאי כל אשר יעשה וגו׳ אכולהו אבל לר׳ ישמעאל לא כתיב נשכב התם: עונש לנשכב בין על דעתי׳ דר׳ ישמעאל בין על דר״ע לית משכח. דהא לא כתיב אלא ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וגו׳ ואי אפשר למידרש אליבא דרבי עקיבא כדדריש גבי זכר דאשר יתן בבהמה כתיב ואין אתה מוצא לדרוש מכאן אלא כדלקמיה מדכתי׳ וזובח לאלהים יחרם וכתיב לעיל מיניה כל שוכב עם בהמה מות יומת ואם אינו ענין *לנשכב דלא איצטריך דהא כתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת תנהו ענין לנשכב והקישו הכתוב לזובח וגו׳ מה זה בסקילה וכרת וכו׳ ונפקא לן עונש לתרווייהו וכרת אליבא דר׳ ישמעאל: מה מפקא מביניהון. מאי ביניייהו בהני דרשות: שכב את הזכר ונשכב ממנו על דעתיה דר׳ ישמעאל חייב שתים ועל דעתיה דר״ע אינו חייב אלא אחת. כצ״ל ותלופי טעות דמוכח הן דלר׳ ישמעאל נפקא ליה מתרי קראי ולר״ע מחד קרא: שכב את הבהמה וכו׳ חייב שתים. הואיל דלענין עונש לנשכב לתרווייהו מתרי קראי נפקי: שכב וכו׳ חייב שתים. לכולי עלמא: לא עשו בו קטן כגדול. כדמפרש ר׳ אלעזר דאינו מתחייב עליה כלומר על השכיבה משום משכב זכר עד שתהא הביאה עם הנשכב שהוא בן שלש שנים ויום אחד והא דנקט בת משום דמביאת בת שלש שנים ויום אחד יליף לה דפחות מכאן אינה ביאה להתחייב להגדול הבא עליה וכשהיא בת שלש ויום אחד מתחייב והה״ד לענין משכב זכר:

מה

מראה הפנים

דר׳ אנהו לר׳ ישמעאל בענין דרשת נשכב לבהמה והא התם סתם לן תנא כאביי לר׳ ישמעאל אבל באמת לפי מסקנת הש״ס דכריתות בענין אוקמתא דמתני׳ דהתם לק״מ דהא מסיק שהם כר״א משמיה דרב דתנא תני ל״ג תעלות ותני אינך לסיימינהו לכריתות וכדמסכרית הש״ס שם מדקתני פסח ומילה במתני׳ ולפ״ז ריבא דמתני׳ דהתם ככ״ע אתייא דלא נתית התנא למניינא כתעלות אלא כאלו שלבים ובלבה דתביב בנברי וע״ש והשתא שפיר מלינו למימר דתנא דידן דהכא כרבי ישמעאל ס״ל וכדמפרש ר׳ אבהו לטעמיה ותו לא קביא רומיא דסתמי אהדדי. והרמב״ם ז״ל בפ״ד מהל׳ שגגות הל׳ א׳ פסק כר״ע דפליג בברייתא אדר׳ ישמעאל והלכתא כוותיה ולא הוי למאי דפריבית כסתם במתני׳ ומחלוקת בברייתא דאמרינן בפ׳ החולץ דף מ״ב ע״ב דהלכה כסתם דהא מיהת לא סתם לן תנא בהדיא כרבי ישמעאל:

שכב את הבהמה ונשכב הימנה וכו׳ חייב שתים. האי תלמודא ס״ל הואיל ומחלוקין במקראות גבי עונש כן אבל התם קאמר אביי דאפי׳ לר׳ ישמעאל אינו חייב אלא אחת. דקדש בגברי כתיב וכמה שמוזכר לעיל:

שכב שני זכרים כאחת. כלומר בהעלם אחת ובכרת דהאי תלמודא אזלא כהאי דאמרינן מעיקרא בכריתות דף ט״ו ע״א גבי בא על חמש נשיו נדות דחייב על כל א׳ וא׳ מפני שהוא גרם להן אבל התם אידחי ליה האי טעמא ולא אמרינן הוא גרם להן אלא דטעמא הוי מפני שגופין מחולקין הן וכ״ם הרמב״ם ז״ל בפ״ב מהל׳ שגגות כהאי דהכא דהיכא דמטמא היה בבני זכרים ובשתי בהמות חייב שתים אפי׳ בהעלם א׳ ומטעמא דגופין מחולקין ועיין לעיל בשמעתתא דאלו הן הנשרפין מ״ש מענין זה:

לעולם אין מתחייב עליה עד שתהא בת ג׳ שנים ויום אחד. וכן כשמואל בהם דף נ״ד ע״ב אבל המסקנא כרב דאמר דהנשכב צריך שיהיה בן ט׳ שנים ויום א׳ כדיליף בם:

את

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

לז: א מיי' פ"ב מהל' ע"ז הל' ז סמ"ג לאוין טז

לח ב מיי' שם הל' ח סמ"ג שם

לט ג מיי' שם פ"ג

תורה אור

מה ראה רבי ישמעאל ורבי עקיבה ליחלק בזכר ובבהמה ובשאר כל העריות לא נחלקו אמר ליה שבכל העריות כתוב בהן שאר בשר ואילו אין כתוב בהן שאר בשר. התיבון הרי נדה אין כתיב בה שאר בשר ונחלקו עליה. ר' ירמיה בשם ר' אבהו מכיון דכתיב קריבה קריבה כמי שכולהם כאן וכולהם כאן. ר' חייה בר אדא בשם רבי
(ויקרא יח) חנינא ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה א"ר יוסי בי ר' בון היא בל תקרב היא בל תגלה. אזהרה לאשה המביאה את הבהמה עליה
(שם) מניין ואשה לא תעמד לפני בהמה לרבעה תבל
(שם) היא. כרת מניין כי כל אשר יעשה מכל התועבות
(שם כ) האלה ונכרתו. עונש מניין ואשה אשר תעמד לפני בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם בם. את יליף הרינה מהריגה סקילה מסקילה ודמיהם בם מדמיהם בם. רבי בא בר ממל בעי הגע עצמך שבא עליה שוגג הרי היא נסקלת על ידיו והוא פטור. ר' שמעון בעי הגע עצמך שחרש בשבת הרי הוא נסקל על ידה והיא פטורה. לית לך אלא כהדא דמר ר' שמואל
(הושע ח) בר רב יצחק כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרתון אין כתיב כאן אלא למען יכרת. כאינש דמר שחוק טימייה דפלן דאפיק בריה לעבדא בישא:

הלכה ח מתני' [א] המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם

אמר רבי יהושע בן קרחה בכל יום [ג] דנין את העדים בבינוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא היו הורגין בבינוי אלא מוציאין את כל האדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומר לו אמור מה ששמעתה בפירוש והוא אומר והדיינים עומדין על רגליהם וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני כמוהו והשלישי אומר אף אני כמוהו:

(שמות כב) גמ' אזהרה *למגדף מניין אלהים לא [ג] תקלל כרת מניין איש איש כי יקלל אלהיו ונשא
(ויקרא כד) חטאו עונש מניין ונוקב שם ה' מות יומת
(שם) [ז] וכרבי ישמעאל דרבי ישמעאל אמר בדיינים הכתוב מדבר. אם על הדיינים הוא מזהיר לא כל שכן על הבינויים אם על הבינויים הוא עונש

מה ראה ר' ישמעאל ור' עקיבא ליחלק בזכר ובהמה. דמר דריש לה מהאי קרא לכרת ואזהרה לנשכב ומר דריש מהאי קרא ומה ראו לחלוק כאן יותר משאר כל העריות למצוא להן דרשות ממקום אחר ולא אמרינן דאחד השוכב ואחד הנשכב בכלל כדאמרינן בכל העריות: שבכל העריות כתוב בהן שאר בשר. כלומר דשאר בשר דכתיבא בפרשת עריות איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו' הא לא שייכא אלא על העריות דשאר בשר ועליהן הוא דשייך לומר דאחד השוכב ואחד הנשכב בכלל קירוב שאר בשר ועל שניהם נאמרה אזהרה וכרת בפרשה אבל זכר ובהמה אין דרכן בקירוב שאר בשר ולא הוו בכלל שאר בשר הכתוב במקרא ועל השוכב הוא דנאמרה בהדיא בפרשה אבל הנשכב לא הוי ידעינן אי לאו מהני קראי דדרשי: הרי נדה. דאין איסור' משום קורבה דשאר בשר ולא קאי שאר בשר הכתוב בפרשה עליה ונחלקו עליה בהמיה כלומר דהא לא מלינו דנחלקו עליה למצוא דרש ממקום אחר על הנשכב אלא שניהם במשמע כשאר כל העריות: מכיון דכתיב קריבה קריבה. מכיון דכתיב הכא אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו' וכתיב בנדה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו' ילפינן קריבה קריבה וכמי שכולהם כאן וכו' כמאן דכתיבא שאר בשר בה ובכלל נדה בקרא דריש הפרשה: ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו'. כתיב וכלומר דר' חייא בר אדא פריך דהא לא תקרב כתיב דמשמע דלא נאמר' אזהרה אלא עליו ואכתי מנלן אזהרה עליה ואפי' אי ילפת קריבה קריבה נימא דבהדיא לא הזהירה התורה אלא עליו מדכתי' לא תקרב והתם לא תקרבו כתיב: היא בל תקרב היא בל תגלה. כלומר דמשני מדמלינו גבי עונש דכתיב ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' והיא גלתה את מקור דמיה למדנו מכאן דהיא ג"כ בכלל הא דכתיב באזהרה לגלות ערותה ומוזהרת על בל תגלה כמו דהוא מוזהר על בל תקרב והיינו בל תקרב והיינו בל תגלה: את יליף הריגה מהריגה סקילה מסקילה. כלומר דמכאן למדנו דגם הרובע לבהמה דשניהם בסקילה דנאמר כאן ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרוגו וכתיב ואשה אשר תעמוד וגו' והרגת את האשה וגו' וילפינן הריגה דרובע מהריגה דאשה ואת הבהמה. מה הריגה דהכא בסקילה אף הריגה דהתם בסקיל' והכא גופה מנלן דילפינן דמיהם בם מדמיהם בם דאוב וידעוני: ר' בא בר ממל בעי. אמתני' קאי דקתני לפי שבאת לאדם תקלה על ידיה לפיכך אמר הכתוב תסקל ומשמע דוקא היכא דאיכא תקלה הגע עצמך שבא עליה שוגג שבשבור מותר הוא ואין כאן תקלה ואפ"ה היא נסקלת על ידו ואע"פ שהוא פטור ועל כרחך דאקלון קפדינן שעכ"פ קלון איכא שעבה מעשה מגונה ואמאי קתני תקלה במתני': ר' שמעון בעי. אי אמרת דתקלה דוקא נקט הגע עצמך שאם חרש בה בשבת במזיד הרי הוא נסקל על ידה ויש כאן תקלה ואפ"ה היא ודאי פטורה: לית לך אלא כהדא דאמר ר' שמואל וכו'. כלומר אלא ודאי דמתני' דקתני תקלה היינו דוקא תקלה בכה"ג דאיכא תקלה וקלון ובהא הוא דלותה התורה שגם הבהמה תסקל שהיא גרמה לו וכעין דדריש רב שמואל בר יצחק דלמען יכרת כתיב לשון יחיד ומקלל העו"ז שגרמה להם כאדם המקלל ואומר ישתחקו עצמותיו של פלוני שהוא גרם לבנו שילא לתרבות רעה וזה לא שייך אלא במזיד וה"נ דוקא במזיד אמרינן שתסקל ול"ק נמי מחרש בה בשבת דתקלה וקלון בעינן וליכא:

הלכה ח מתני' עד שיפרש

את השם. המיוחד של ד' אותיות ואינו חייב עד שיברך השם בשם שנאמר ונוקב שם השם בנקבו שם שינקוב השם בשם: בכל יום. כל זמן שהיו נושאין ונותנין בבדיקת העדים היו דנין עמהן ובודקין אותן בכינוי היאך אמר אם כך אמר יכה יוסי את יוסי והאי כינוי לאו כינוי השם קאמר אלא כלומר שהב"ד מכנין בדבריהן כאדם המקלל ותולה באחר וזהו קרי כינוי בלשון חכמים ובלשון מקרא כי לא ידעתי אכנה. ולהכי נקט יוסי את יוסי דאיכא ד' אותיות כשם בן ד' אותיות ומשום דחשבונו של יוסי בגימטריא אלהי"ם: נגמר הדין. ובאו ב"ד לומר חייב הוא לא היו יכולין להרגו על פי עדות זו שמעו שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי: אלא מוציאין את כל האדם לחוץ. דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: וקורעין ולא מאחין. עולמית איחוי אלכסנדרית והיא תפירה שאין הקריעה ניכרת אבל שאר תפירות מותר: אף אני כמוהו. שמעתי. ואינו צריך להזכיר ברכת השם בשם: והשלישי. אם היה כאן עד שלישי צריך גם הוא שיאמר כן: גמ' וכר' ישמעאל. ולדברי ר' ישמעאל דקאמר בדיינים הכתוב מדבר דנקראו אלהים מדכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים: אתיא בק"ו. פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע במכילתא פ' משפטים ושם גרים ר"ע אומר בדיינין הכתוב מדבר: אם על הכינוין הרי הוא ענוש

ציון ירושלים

[ז] וכר' ישמעאל עי' מה"פ מה שכתב בשם הרמב"ם ובשם הה"מ ואני הקשיתי על דברי הה"מ מתמורה ד' ד הא אזהרת שבה היא ע"ש ברש"י ומבואר שם דאין עונשין אף שיש אזהרת עשה ולע"ג יגם על הרמב"ם ורמב"ן קשה מדוע לא הזכירו הש"ס הלז:

סנהדרין ס:

מראה הפנים

את יליף הריגה מהריגה וכו'. התם בדף הנזכר מייתי ברייתא דיליף תהרוגו דכתיב ברובע לבהמה מתהרגנו דגבי מסית וצ"ע אמאי לא גמיר מוהרגת דקרא דכתיב דכתב שם דמיהם בם וכדמשמע דיליף הכא כן:

הגע עצמך שבא עליה שוגג וכו'. התם בדף נ"ה ע"ב בעיא דלא איפשיטא היא אם תקלה וקלון בעינן או דילמא קלון אע"פ שאין תקלה ופסק הרמב"ם בפ' א' מא"ב הל' י"ח דפטורה אם בא עליה בשוגג וכן היא המסקנא דהכא דאף דנראה מדברי ר' בא בר ממל דקאמר בפשיטות דהיא נסקלת מ"מ הא לא קאי וכדהקשי ליה ר' שמעון כדפריכית ואם דיש לפרש דר' שמעון על מתני' קאי אמאי תלי בתקלה שמעינן מיהת דהוכחה גדולה וראיה גמורה דתקלה לחוד לא סגי מדפטורה בחרש בה בשבת ותקלה וקלון בעינן דכי היכי דלא סגי בתקלה בלא קלון ה"נ בקלון בלא תקלה פטורה וכדנראה דמסיק לית לך וכו' וזהו במזיד הוא דשייך וכדמיבתעי בהאי קרא דאייתי:

וכרבי ישמעאל וכו' אם על הדיינים הוא מוזהר לכ"ש על הכינויים וכו'. לאמי דיליף הכא הוי קשה דהא אפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין אלא דכבר כתב הרמב"ם ז"ל בספר המצות סי' קנ"ה והביאו הכ"מ בריש פ"ז מהל' ממרים דבכל מקום שהעונש מפורש אין לחוש על האזהרה אם היא מן הדין או מן הכללות. והה"מ בריש פ"ב מהל' מ"א כתב עוד כלל אחר בענין אזהרה מן הדין דכל היכא שיש איסור המפורש בתורה בלאו הבא מכלל עשה אפשר ללאו שלו לבא מק"ו. אבל בכללי גבי המקלל אביו ואמו בדף ס"ו ע"א מייתי לה פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע דר' ישמעאל סבר אלהים חול ור"ע סבר אלהים קודש ומסיק התם דלר"ע ילפינן מכאן אזהרה למברך את השם מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל ש"מ תרתי:

עין משפט נר מצוה

מ

א ב ג מיי׳ פ"ב מע"ז ה"ז סמ"ג לאוין סז

מא

ד מיי׳ שם הל׳ י ופ"ט מהל׳ הלכה ו ז ח טוש"ע יו"ד סי׳ שם סל"ז

מב

ה מיי׳ פ"ב מע"ז הלכה י ופ"ט מהל׳ הלכה ו ז ח טוש"ע שם

תורה אור

עונש כרת לא כל שכן על שם המיוחד. אית תניי תני על הכינויים באזהרה וכרת על שם המיוחד [א] במיתה אית תניי תני על הכינויים [ג] באזהרה ועל שם המיוחד במיתה [ג] וכרת. מאן דמר על הכינויים באזהרה וכרת אלהים לא תקלל ועוד איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו בכרת. ועל שם המיוחד במיתה ונוקב שם ה׳ מות יומת. ומאן דמר על הכינויין באזהרה אלהים לא תקלל. ועל שם המיוחד במיתה וכרת ונוקב שם ה׳ מות יומת ואיש איש כי יקלל אלהיו וגו׳. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק זאת אומרת שדנין מספק. היך עבידא פלוני הרג את הנפש יהא נידון עד שיבואו עדיו. א"ל רבי יוסי ותפשין בר נשא בשוקא ומבזין ליה. אלא כיני פלוני הרג את הנפש והרי עדיו שהרג את הנפש יהא תפוש עד שיבואו עדיו. ואמרין ליה גדף אלא אותו השם שאמרתי לפניכם אותו קילל ובו קילל ואין העדים [ד] צריכין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו. ר׳ שמעון בן לקיש אמר מיכן לדיינין שקיבלו עדות עומדין שדינין דין. את שמע מינה שית את שמע מינה כהיא דאמר ר׳ שמואל בר רב יצחק ואת ש"מ כהיא דאמר ר׳ שמעון בן לקיש ואת שמע מינה שומע מפי שומע חייב לקרוע ואת שמע מינה מיכן לעד שהעיד עדותו השני אומר אף אני כמוהו והשלישי אומר אף אני כמוהו ואת שמע מינה שהוא אחד מן הקרעים שאין מתאחין ואת שמע מינה מכיון שהיו יודעין משעה הראשונה שהוא שם המיוחד שהוא צריך לקרוע. ר׳ חייה אמר ר׳ יסא מקשי תנינן *הכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן איש פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו כל מי שהוא יודע לו זכות יבוא וילמוד. שמענו שומע מפי שומע צריך לקרוע. שמעינן שומע כפי שומע ושומע [ה] מפי *שומע צריך לקרוע. *מהו לקרוע על קללת השם נישמעינה מן הדא [ו]ויהי כשמוע המלך חזקיהו את דברי רבשקה ויקרע את בגדיו. מהו לקרוע על קיללת עכו"ם מאן דאמר רבשקה עכו"ם היה קורעין מאן דאמר ישראל היה אין קורעין. תני ר׳ הושעיה אחד השומע קללת השם מישראל ואחד השומע מפי העכו"ם חייב לקרוע מה טעמא אני

ואמרין לי׳ גדף ר"ל דמקשה דהאיך אומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר א"כ צריך לומר בלשון להבא כן אמר פלוני בלשון זה בלשון להבא ברכת השם א"כ אמרין לי׳ גדף ה"ו אלא אומר בלשון הזה לא כלשון ממש שאמר פלוני אלא אומר בלשון עבר אותו השם שאמרתי לפניכם אותו קילל וכו קילל ר"ל דאומר בלשון עבר וגם אינו אומר הברכה סמוך להשם אלא תחילה אומר השם ואומר אח"כ השם זה שאמרתי לפניכם אותו קילל וכו קילל ואומר לשון אותו ולשון כו ולשון עבר:

ולא

טעוש כרת. דיקלל אלהיו כתיב: מאן דאמר על הכינויים אזהרה וכרת. יליף לה אזהרה מאלהים לא תקלל דכתיבא אזהרה גבי כינוי ועוד יליף ליה כרת מדכתיב איש איש וגו׳ ונשא חטאו בכרת וכתיב אלהיו: ועל שם המיוחד במיתה וכרת. דכתיב ונוקב וגו׳ ואיש איש וגו׳ וקסבר דאלהיו אדלעיל על שם המיוחד הוא דקאי ונשא חטאו דבכרת ועל הכינויים באזהרה לחוד: זאת אומרת שדנין מספק. ממתני׳ דקתני בכל יום היו דנין בכינוי ואע"פ שעדיין לא שמעו מהעדים שהעידו על ברכת השם המיוחד היו דנין אם כך הוא ואם יאמרו העדים אח"כ כזה חייב הוא: היך עבידא. כלומר לענין מאי קאמרת זאת אומרת ולאיזה דין אתה רוצה ללמוד מזה: פלוני הרג את הנפש. קס"ד דשמעו קלא בעלמא פלוני הרג את הנפש תופסין אותו ויהא נידון אם כך היה יהא מתחייב בכך עד שיבאו עדיו ויעידו ויוגמר דינו: ותפסין בר נשא בשוקא. בתמיה ומבזין ליה על קול בעלמא: אלא כיני. אנו שומעין ממתני׳ אם יש עדים שהרג את הנפש אע"פ שעדיין לא חקרו ודרשו להעדים תופסין אותו עד שיבאו עדים לפני הב"ד ובודקין אותו: ואמרין ליה גדף. אמתני׳ פריך דקתני אמור מה ששמעת בפירוש וכי אומרין להעד שיגדף את השם: אלא אותו השם. כלומר בפירוש דקאמר ה"ק שיאמר העד אותו השם שאמרת לפניכם והוא שם המיוחד אותו ביקר וכו בירך בשם הזה וזה בירך דעד שיברך השם בשם: ואין העדים צריכין לקרוע. ולהכי נקט במתניתין הדיינין קורעין שאין העדים צריכין לקרוע עוד הפעם שכבר קרעו בשעה ששמעו ממנו: שדינין דין. שהרי הדיינין עומדין קאמר: את ש"מ שית. מהאי דינא דמתני׳: כהאי דאמר רב שמואל בר יצחק. שדנין מספק: שומע מפי שומע. שהרי הדיינין שומעין מן העד ששמע לברכת השם: השני אומר אף אני כמוהו. כשר אף בשאר עדות דאלו פסול הוא לא הוי קטלינן לגברא אף על גב דהכא לא אפשר בענין אחר: מכיון שהיו יודעין. העדים משעה הראשונה וכלומר באותו שעה ששמעו היו צריכין לקרוע והלכך אינן צריכין לקרוע עכשיו: מקשי. על הא דאמרינן שומע מפי שומע צריך לקרוע והא תנינן בפרק דלעיל הכרוז יוצא לפניו וכו׳ על שעבר עבירה פלונית וכו׳ ואם מגדף הוא א"כ צריך שיאמרו זה הפלוני בירך את השם ונמצאו יהו כל השומעים צריכין לקרוע בתמיה: שמענו שומע מפי שומע וכו׳. כלומר דמשני לא שמענו אלא השומע מפי השומע הראשון אבל לא שמענו שהשומע השלישי יהא צריך לקרוע: שמעינן. וכי שמעינן וכו׳ בתמיה: מהו לקרוע על קללת הגוי גרסינן. וכן הוא בפ׳ אלו מגלחין וה"ג התם על קללת השם מנין ויהי כשמוע המלך חזקיהו וגו׳ מהו לקרוע על קללת העכו"ם. מאן דאמר רבשקה עכו"ם היה קורעין שהרי קרעו על שחירף וגידף:

אני

מסורת הש"ס

(לעיל פ"ו)

סנהדרין ס: מ"ק כו (מ"ק פ"ג)

מראה הפנים

אית תניי תני על הכינויים באזהרה וכרת וכו׳. אם המגדף הוא בכרת תליא בפלוגתא דפליגי בברייתא בכריתות דף ז׳ ע"ב אם מגדף דקרא דכתיב את ה׳ הוא מגדף ונכרתה בעובד ע"ז הכתוב מדבר או ליתן כרת למברך את השם וכן פליגי הכא כרים הלכ׳ דלקמן ומשמע נמי בכריתות דאפי׳ למ"ד בע"ז הכתוב מדבר נפקא לן כרת למברך את השם דגמר חטאו מחטאו יעא דכתיב גבי פסח ע"ש וכפי גי׳ רש"י ז"ל וכן משמע בפ׳ מי שהיה טמא דף ל"ג ע"ב אבל נראה שאין דעת הרמב"ם ז"ל כן שלא כתב בפ"ב מהל׳ עכו"ם הל׳ ז׳ אלא על שם המיוחד בסקילה ועל הכינויים באזהרה כדעת חכמים בבבלי פרקין דף נ"ו ע"א ולא הזכיר כרת לא שם ולא במקום אחר וכדעתו ז"ל דמגדף דקרא בעובד ע"ז כדכתב שם לעיל וכפ׳ ס"ו דסנהדרין והזכרתי לעיל פ"ה הלכה ו׳ ד"ה מה המגדף ע"ש. ואם זה היה ברור דדעתו ז"ל דמגדף אינו צריך התראה כמו שכתב הכ"מ בהל׳ עכו"ם שם בהל׳ ט׳ לפרש דבריו א"כ מוכרח הוא שאין המגדף בכרת שהרי למ"ד מגדף במיתה וכרת ע"כ צ"ך לומר מיתה היכא דאתרו ביה וכרת היכא דלא אתרו ביה כמו בכל מקום דאית ביה מיתה וכרת וכדאמרינן התם בפרקין דף ס׳ ע"ב גבי זובח לעכו"ם הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר ופריך כי כרת הוא ס"ד אמינא כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת ע"כ וכן אנו צריכין לפרש למ"ד הכא על שם המיוחד במיתה וכרת. אלא דעדיין הדבר בספק לדעתו ז"ל אם מגדף בעי התראה או לאו ולא הוזכר בדבריו בפירוש אלא גבי עדים זוממין שאין צריכין התראה כמ"ש בפ׳ י"ח מהל׳ עדות הל׳ ד׳. ולדברי התוס׳ בפרקין במשנתין ד"ה איש כי יקלל וכו׳ ובדיבור דלקמן משמע דמפרשי בפשיטות לסוגיא דמי שהיה דהא דכ"ע ס"ל מגדף בכרת למברך לכינוי הוא דלית ביה מיתה אבל כרת איכא ונראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל לפרש סוגיא המוזכרת כן והשתא מגדף על הכינוי אית ביה כרת וכל מקום שתמצא מגדף בכרת בהא"ג הוי אבל על שם המיוחד דאית ביה מיתה לית ביה כרת וכהאי אית תניי דהכא ובזה אין לנו הכרת דמגדף בעי התראה. ועיין במה שהשיג הראב"ד ז"ל בפ׳ עברים מהל׳ עדות הל׳ ד׳. ולדברי הרמב"ם אפשר דהה"נ שא"צ התראה:

ואמרין ליה גדף וכו׳. הרמב"ם ז"ל שם בהל׳ ח׳ סתם דבריו ולא כלשון המשנה אמור מה ששמעת בפירוש. ומה שכתב התוי"ט בזה דקובית הב"ד דהכה ל"ק אין דבריו מוכרחים וכי היאך נלמד ממתיקת השם בשוגג שא"א כלל בענין אחר

אבל הכא אפשר כדמפרש האי ש"ס ולאלוהה יש להכרית כן מדאמרינן אחד השומע מפי השומע וכו׳ כדלקמן וכן התם כדף ס׳ ע"א. ונלמד ממתני׳ ואי אמרת דבפירוש ממש קאמר העד א"כ להו שומע מפי שומע הוא אלא שכן שומעין בפירוש לברכת השם אלא דיש לדחות דהרי אין העד מתכוין לברכת השם. שוב מצאתי בחידושי הר"ן ז"ל שכתב לדחות כן:

מיכן לדיינין שקבלו עדותן עומדין שדינין דין. הריב"ש בתשובה סי׳ רפ"ו הביא לכא ולמד מכאן דמה שאמרו הדיינין בישיבה והעדים בעמידה דוקא לכתחילה אמרו וכן הא דאמרו בפ"ב דזכחים מה ליושב שכן פסול לעדות לכתחילה הוא דפסול והביאו מקלתו הב"י סי׳ כ"ח וכן פסק בש"ע שם וכן התוס׳ בזבחים שם הביאו לזה וכלל"ל שם בדבריהם ומשמע מהתם דהכי הילא דאין עיכובא בישיבת הדיינים אע"פ שיש להם ליבב מן התורה ה"נ אין עיכובא בעמידת העדים וכו׳ ע"ש דכתב ומשמע התם ולא מוזכר הכא כלל מענין עמידת העדים. וכפ׳ מי שאחזו גרסינן בהאי תלמודא סוף הלכ׳ א׳ אדם מעיד עדותו מיושב וכתבתי שם דהאי פליגא אבבלי דפוסל לכתחילה ובחידושי הרשב"א ז"ל פ"ד דשבועות מצאתי שהיתה לו נוסחא אחרת שם דגרים אמר ר"ל מעידין מיושב ופירש דאקורדייקוס התם דלעיל קאי ובקורדייקוס הוי דיעבד וא"כ היינו כשיטת הבבלי:

מיכן לעד שהעיד עדותו השני אומר אף אני כמוהו. הכי אמר ר"ל התם בפרקין שם ש"מ אף אני כמוהו כשר בד"מ ובד"נ ומעלה הוא דעביד רבנן וכו׳. ודעת הפוסקים לפרש הא דקאמר ומעלה עבדי רבנן אד"מ נמי קאי הביאם הב"י שם אלא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ׳ עשרים מהל׳ עדות הלכה ד׳ משמע שאף בד"נ אם אמר אף אני כמוהו דנין ע"פ עדותו ומעלה לכתחילה הוא דעבוד ע"ש:

מאן דאמר ישראל היה אין קורעין. זהו כרב יהודה אמר שמואל שם דא"ת רבשקה ישראל מומר היה וב"כ הרמב"ם ז"ל בהל׳ עכו"ם שם ומבוארים דבריו שם בכ"מ בשם תשובת מהרי"ק אלא כמ"ש הכ"מ שלמד שקורעין על כינוים מהא דר"ל דהכא היכא למידק דא"כ היה לו ז"ל לכתוב אף כומן הזה ואם נאמר דר"ל מתמיר על נפשו כיה שהרי אין קורעין על קללת העכו"ם א"כ לענין כינוים נמי נימא הכי ואי ר"ל דהכא מדינא עבד ולא מלד חומרא וכדמשמע מדפסים הכא מהאי מוכחא א"כ ס"ל דאפי׳ על קללת העכו"ם קורעין וכמ"ד רבשקה עכו"ם היה וא"כ הייט דר׳ מיים בתרווייהו

אני ה' אלהי כל בשר המטני יפלא כל דבר. מהו לקרוע בזמן הזה ר' יוסה ר' ירמיה בשם ר' חייה בר בא ר' חזקיה ר' ירמיה בשם רבי יוחנן משרבו הגודפנים פסקו מלקרוע. מהו לקרוע על הכינויין בזמן הזה נישמעינה מהדא רבי שמעון בן לקיש היה מהלך באיסרטא פגע ביה חד כותיי והוה מגדף והוא קרע מגדף והוא קרע נחת ליה מן חמרא ויהב ליה ברתוקא גו ליביה. אמר ליה בר כותיי אית לאימך מאנין מספקא לי. מילתיה הדא אמרה שקורעין על הכינויין ושקורעין בזמן הזה:

הלכה ט מתני'

העובד עבודת כוכבים [א] א' העובד ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה [ב] והמקבלו עליו לאלוה. והאומר לו אלי אתה [ג] אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ המרחיץ הסך המלביש והמנעיל עובר בלא תעשה [ד] הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה [ה] והפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו: גמ' אזהרה לעובד ע"ז מניין °לא תעבדם כרת מניין °את ה' הוא מגדף ונכרתה. ולא מגדף כתיב כאדם שהוא אומר לחבירו *גירפתה את כל הקערה ולא שיירתה בה כלום. משל ר"ש בן לעזר אומר לשנים שהיו יושבין וקערה של גריסין ביניהון פשט אחד את ידו וגירף את כל הקערה ולא שייר בה כלום כך המגדף והעובד ע"ז אינו משייר לאחריו מצוה. עונש מניין °והוצאת האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הזה אל שעריך וגו' עד וסקלתם אותם באבנים ומתו. לא תעבדם הייתי אומר עד שיעבוד כל ע"ז שבעולם תלמוד לומר לא תשתחו' להם *השתחוי' בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה אלא מה השתחויה מיוחדת מעשה יחיד וחייבין עליה בפני עצמה אף אני מרבה כל מעשה ומעשה שיש בה חייבין עליו בפני עצמו. אף על גב דר' שמעון בן אלעזר אמר זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת הגבוה בעבודת השתחויה שהוא חייב על כל אחת ואחת. כד מר ר' שמואל בשם

תורה אור: ירמיה לב; שמות כ; במדבר טו; דברים יז

פני משה: אני ה' אלהי כל בשר וגו'. ואלהי כל האומות הוא ואם שומעין גידוף מהם צריך לקרוע: בזמן הזה. שאנו בגלות ומצוי הוא בעו"ה ואם אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים כדאמר משרבו הגדפנים פסקו מלקרוע: מהו לקרוע על הכינויים. ולא גרסינן בזמן הזה והכי איתא התם: נישמעינה וכו'. שהי' ר"ל מהלך בדרך ופגע בכותי א' שהיה מגדף ובתחילה היה קורע עד שנלאה וירד מן החמור ונתן לו מכה באגרוף על לבו של הכותי וא"ל בר כותי רשע וכי יש לאמך ליתן לי בגדים המספיקים לי: מילתיה. דר"ל הדא אמרה דס"ל שקורעין על הכינויים שהרי הכותי הזה לא הוה גמיר שם המיוחד וש"מ ס"ל דאף בזמן הזה קורעין:

הלכה ט מתני' אחד העובד. עכו"ם בדבר שעבודתה בכך: וא' המזבח וכו'. באלו ד' עבודות חייב באחד מהן אע"פ שאין דרך עבודתה בכך וכל שאר עבודות אינו חייב עד שיעבוד בדרך עבודתה: והמקבל עליו לאלוה. אפילו באמירה בעלמא חייב דאתקש לזביחה דכתיב ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך: והאומר לו אלי אתה. בפניו ותנא סיפא לגלויי רישא דאי הני רישא הוי אמינא דוקא בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפילו הכי חייב: אבל המגפף. מחבק: והמכבד והמרבץ. לפניה: עובר בל"ת. דלא תעבדם יתירה כתיב ודברים אלו בכלל עבודה הן ואעפ"כ אינו לוקה על אחת מהן לפי שאינן בפירוש: הנודר בשמו. קונם עלי דבר זה בשם ע"ז פלוני: והמקיים בשמו. שבועה נשבע הרגומו מקיים: עובר בל"ת. ושם אלהים אחרי' לא תזכירו ולוקה על לאו זה: הפוער עצמו. מתריז ריע לפניו: זו היא עבודתו. וחייב עליה מיתה ואם נתכוין לבזותו חייב עליה חטאת מפני שמוטעה הוא והרי עבודתה בכך: הזורק אבן למרקולים. שעובדין אותו בזריקת אבנים וכן המסלק אבן מלפניו ג"כ דרך עבודתו בכך וחייב ואם נתכוין לרוגמו חייב חטאת. מר קולים. חילוף השבח. מר לשון חילוף הוא כמו במר דההוא במר דכנתא. קילוס שבח: גמ' ולא מגדף כתיב. והיאך אתה לומד ע"ז מהאי קרא: כאדם וכו'. והיינו עובד ע"ז והיינו מגדף שניהם כופרים בעיקר הן ובאינו משייר אחריו מצוה כלל: והוצאת וגו'. עד גמר המקרא דכתיב וסקלתם: עד שיעבוד וכו'. דלא תעבדם משמע לכולם לכך יצתה השתחויה ללמד על מעשה יחידי: אף על גב דרבי שמעון בן אלעזר אומר זיבח וקיטר וניסך וכו'. בהאי תלמודא בשבת בפ' כלל גדול וכן ברים פ"ו דנזיר קאמר הכי וגרים שם רבי יוחנן דלא סבירא ליה לחלק בע"ז בעבודות אלו: מודה הוא שאם עבדה בעבודתה. במה שדרכה בכך ועבדה בעבודת הגבוה כגון בעבודת השתחויה וכיוצא בה חייב על כל אחת ואחת על עבודתה ועל עבודת הגבוה דהאי נפקא ליה מלא תעבדם והאי נפקא ליה מלא תשתחוה להם: כד אמר רבי שמואל בשם

רידב"ז: ולא שיירתה בה כלום משל רשב"א אומר. נ"ל רשב"א אומר משל לשנים שהיו יושבין בקערה וכו':
אע"ג דרשב"א אמר זיבח קיטר ניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת הגבוה. ר"ל אם עבודתה היא עבודת הגבוה שהוא חייב על כל אחת ואחת דווקא אם דרכה בעבודה אחרת והוא עובדה בעבודת גבוה אינו חייב אלא אחת משא"כ באם גם עבודתה היא בעבודת הגבוה חייב על כל אחת ואחת דילפינן מן השתחוי' שיצא מן הכלל ללמד על הכלל להלק כד מר ר"ש בשם ר"ז ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים פי' דר"ש בשם ר"ז יליף להלק מן מקרא זה מן ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ומיני' לה שהיא אזהרה לעובד עכו"ם בזביחה אע"פ שאין דרכה בכך כדאיתא במס' זבחים דף ק"ו ע"א וא"כ זביחה בכלל היתה ולמה יצאת לחלק כדאיתא לקמן בה"י דר"ש בשם ר"ז יליף להלק מהאי קרא [ולא מקרא דהשתחויה משום דהשתחוי' יצאת לגורך עצמה דאי לא כתיב השתחויה לא הוי ידעינן השתחוי' משום דאינו מעשה כדאיתא בירושלמי במס' נזיר פ"ו ה"א] א"ל פי' כד אמר ר"ש בשם ר"ז האי מימרא אמרי לי' רבנן מטינתה לקדשים תיבת מטינתה היא תיבה אחת ואיתא בירושלמי ב' פעמים בפ' נערה בה"א במס' כתובות מטינתה להיא דתני ר"ש ב"י מטינתה להיא דתני ר"ח להמשמעות דתניא המתניתא הזה לפרשה להיא תנא עי' שם וה"נ אמרו לי' רבנן דתניא הפסוק הזה לפרשו לקדשים לענין שחוטי קדשים בחוץ:
רכב"ח

מסורת הש"ס: כריתות ז; (שבת פ"ק)

עין משפט נר מצוה:
מג א מיי' פ"ג מהל' ע"ז הל' ב סמ"ג לאוין סו
מד ב מיי' שם ה"ד
מה ג מיי' שם ה"ו
מו ד מיי' פ"ה שם ה"י סמ"ג לאוין לב טוש"ע יו"ד סי' קמז ס"א
מז ה מיי' שם פ"ג הלכה ה

מראה הפנים

בתרווייהו ומ"מ לא פסק בזה כותיה ונראה דבכינויים הוא דפסק כר' חייה וכן לענין זמן הזה וכר' יוחנן דהכא אלא בקללת העכו"ם סמך עלמו על מ"ד הכא דבשקה יברהל הוה ובשמואל דהתם ובדברי מהרי"ק ז"ל בזה:

משל. למה הדבר דומה. ר"ש ב"א אומר לשנים שהיו יושבין וכו'. ובכריתות דף ז' ע"ב גרסינן את ה' הוא מגדף איסי בן יהודה אומר כאדם שאומר לחבירו גירפתה הקערה וחיסרתיה קסבר מגדף מברך את השם הוא ר"א בן עזריה אומר כאדם האומר לחבירו גירפתה את הקערה ולא חיסרתה קסבר מגדף היינו עובד ע"ז ופירש רש"י ז"ל כגון מבורך ומזמר לע"ז דלאו מילתא רבה היא כולי האי וכן פירש עוד בפירקין דף כ"ד ע"ב והרמב"ם ז"ל אין דעתו כן וכמה שכבר הזכרתי בהלכה דלעיל ובפ"ה הלכה ו' ד"ה מה המגדף שכתב בהדיא כפ' ט"ו מסנהדרין הלכה ו' ובעובד ע"ז נאמר את ה' הוא מגדף והתם בעובד ע"ז דחייב סקילה מיבעי ולא במזמר לע"ז ונראה דדבריו הם לפי תניא אידך דגרס התם ר' אלעזר בן עזריה אומר בעובד ע"ז הכתוב מדבר ותנ"א לא בא הכתוב אלא ליתן כרת למברך את השם ובהא פליגי דלתניא אידך סובר ר"א בן עזריה דבעובד ע"ז ממש מיבעי בדבר שחייב עליו מיתה והוי כמגדף דאינו משייר אחריו כלום כדהכא והא דלא פסק כחכמים משום דחכמים דמתני' דכריתות כר"א בן עזריה סברי וכגירסת רש"י ז"ל שם דאמרי ליה רבנן לר"ע מי סברת מגדף דקרא היינו מברך את השם מגדף היינו עובד ע"ז והא דקתני במתני' ותנ"א אף המגדף וכו' הכי קאמרי אף המגדף דידך המברך את השם שאתה קורא אותו מגדף ע"כ. ובהכי ניחא נמי גם לר' יוחנן האי פירושא דאף המגדף דאלו לפירושא דלעיל שם בגמרא דאמרו ליה רבנן לר"ע מאי שנא דלא שנית ידעוני דלית ביה מעשה מגדף נמי לית ביה מעשה האי לא אזלא אליבא דר"ל דקאמר התם לעיל וכן בפרקין דף ס"ה ע"א דטעמא דלא נקט התנא ידעוני בכריתות משום דלית ביה מעשה דאלו לר' יוחנן דקאמר דטעמא משום דאוב וידעוני שניהם בלאו אחד נאמרו א"כ קשה מאי אף דקאמרי חכמים וכמו שהקשה רש"י ז"ל שם תימא לי ולר' יוחנן וכו' מאי אף דקתני במתני' ע"ש ונ"ל דרבי יוחנן ס"ל פירושא דאף במתני' כהאי ברייתא דלקמן וכדהוזכר לעיל לפי גירסת רש"י ז"ל. ובעיקר פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בהאי טעמא דלא תני ידעוני בכריתות לא פסק הרמב"ם ז"ל כוותיה דר' יוחנן שהרי כפ"א משגגות כל' ב' מנה לבעל אוב ולבעל ידעוני לשתים ולענין חילוק חטאות ג"כ כמ"ש שם ברים פ"ד אפילו עשה המ"ג אלו שבינינו בהעלם אחד חייב מ"ג חטאות וזהו דלא כר' יוחנן ונראה דהיינו טעמיה משום דר' יוחנן לא קאמר הכי אלא אליבא דר"ע כדקאמר התם מאן תנא כריתות ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה וכ"ל דטעמא דכלאו א' נאמרו אליבא דר"ע הוא דאמרי' הכי אבל חכמים פליגי עליה בהא כמו דפליגי בענין מעשה דס"ל דלענין קרבן בעינן מעשה וידעוני דמנה הוא ז"ל בחייבי חטאות היינו בגוונא דאית בי' מעשה כמו שדקדק וכתב שם בבעל ידעוני במעשה וכמה שכמו הוא ז"ל בפ"ו מהל' עובדי כוכבים דתרי גווני ידעוני איכא שכתב שם בהל' ב' כיצד מעשה ידעוני מניח עצם עוף שמו ידוע בפיו ומקטיר ועושה מעשים אחרים וכו' והראשון לית ביה מעשה וכמו שמפורש לקמן בהלכה דאוב וידעוני כדפי' רש"י ז"ל שם ומקטיר וכו' אית ביה מעשה. ודע דמ"ש חייב מ"ג חטאות נ"ל דלאו דוקא נקט מ"ג דהא חשיב שם האשה שמביאה עליה את הבהמה ולא משכחת לה טולהו בחד וכעין דמקשה הש"ס בכריתות דף ג' ע"א תנא במאי קא חשיב אי בגברי דל האשה נרבעת ואי בנשי דל מינכון הבא על הזכר ועל הבהמה אלא דר"ל כל החטאות שאתה מוצא שיתחייב בו האדם כשעשה אותן מתחייב אפי' בהעלם אחד:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

פי' זבחים קו

בשם ר' זעירא °ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים א"ל מטי *תנה לקדשים. רבי יסא בשם רבי יוחנן זיבח לה טלה בעל מום חייב. מאי כדון כיי דמר ר' הילא °לא תעשון כן לה' אלהיכם כל לה' אלהיכם לא תעשון כן. רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זעירה לא תעבדם כלל לא תשתחוה להם פרט. °כי לא תשתחוה לאל אחר חזר וכלל כלל ופרט וכלל אין בכלל אלא מה שבפרט. רבי בון בר כהנא בעא קומי רבי הילא לא תעשון כן כלל °זובח לאלהים יחרם פרט. בלתי לה' לבדו חזר וכלל כלל ופרט וכלל. והכל בכלל וריבה את המגפף והמנשק. אמר ליה לאי זה דבר נאמר השתחויה לא ללמד על עצמו שהוא מעשה המגפף והמשתחוה שאינן מעשה. מניין לאומר לו אלי אתה רב אבון בשם רבנין התמן °וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל וגו'. מעתה אינו מתחייב עד שיזבח ויקטר ויאמר אמר רבי יוסי לא בא הכתוב להזכיר אלא גניין של ישראל. וישתחוו לו לא לגבוה ויזבחו לו לא לגבוה ויאמרו לו לא לגבוה. מאי כדון נאמר כאן אמירה ונאמר אמירה במסית מה אמירה האמורה במסית עשה בה אמירה כמעשה אף אמירה האמורה כאן נעשה בה אמירה כמעשה. כתיב °וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחוו להם ולשמש או לירח אמר ר' זעירה לשמש אין כתיב כאן אלא ולשמש אין כאן כלל ופרט אלא ריבויים. התיב רבי אבא בר זימנא קומי רבי זעירה

והא

ויקרא יז · דברים יב · שמות לד · שמות כב · שם לב · דברים יז

רבב"ח בעי קומי רבי זעירה. לא תעבדם כלל לא תשתחוה להם פרט א"כ קשה מנין שאר עבודות דילמא השתחויה אין שאר עבודית לא דאין בכלל אלא מה שבפרט. ומשני ר"י לא תשתחוה לאל אחר חזר וכלל והוי כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. רבי בון בר כהנא בעי קומי רבי הילא לא תעשון כן כלל זובח לאלהים יחרם פרט ר"ל דמקשה גם כן כי הא דרבי בון ב"ח קומי רבי זעירה ממקרא דל"ת כן [ואלו מקרא דלא תשתחוה לא מקשה דמשום דלצורך עצמו יצא משום שאינו מעשה כדאיתא במס' נזיר בירושלמי פ"ו ה"א עיי"ש] ומשני בלתי לה' לבדו חזר וכלל והוי כלל ופרט וכלל והכל בכלל. אך דהוא דומה לפרט. ופריך וריבה את המגפף והמנשק. א"ל לאיזה דבר נאמר השתחוי' לא ללמד על עצמו שאינו מעשה כן איתא במס' נזיר פ"ו דהאיך תרבה מגפף ומנשק דהא לא דמי לפרט דהפרט בזביחה הוא דבר שיש בו מעשה משא"כ גיפוף וניסוק דעקימת פ' לא הוי מעשה. והראי' דהא לפיכך יצאה השתחויה משום דאינו מעשה. וע"כ לא ילפינן מהשתחוי' דאינו כלל ופרט וכלל משום דלא יצא הפרט מן הכלל ללמד על הכלל משום דיצאה לצורך עצמו ולא ללמד על הכלל. והמגפף והמנשק אינן מעשה. ונשתרבב תיבת והמשתחוה במקום והמנשק מההיא דבסמוך וצריך להיות מגפף ומנשק. ופריך מנין לאומר לו אלי אתה שחייב מיתה הא לא הוי מעשה ג"כ ר"א בשם רבנן דתמן נפק"ל מפסוק וישתחוו וגו' ויאמרו וגו' ופריך דילמא צריך זיבח וקיטור ואמירה כדכתיב קרא ואי דבקרא כתיב שלשה פעמים לו ע"כ להפסיק הענין דאי ס"ד דבעינן דעביד כולהון הכי מיבע"ל למיכתב וישתחוו ויזבחו ויאמרו אלה וגו' מזה הי' משמע דעביד כולהון בב"א ומדכתב לכל עבודה ועבודה תיבת לו הוא ע"כ לאפסוקי הענין למימר לך דכל אחד ואחד הוא עבודה בפ"ע ע"ז מסיק לחזק קושיתו דאמר ר' יוסי לא בא הכתוב אלא להזכיר גנותן של ישראל בתיבת לו ולא להפסיק מעבודה לעבודה וישתחוו לו ולא לגבוה ויזבחו לו ולא לגביה ויאמרו לו ולא לגבוה. אם כן קשה דילמא עד דעביד כולהו בהדדי ע"ז משני מיי כדון נאמר כאן אמירה ונאמר אמירה במסית מה אמירה האמורה במסית עשה בה אמירה כמעשה אף אמירה אמורה כאן עשה אמירה כמעשה:

התיב ר' אבא בר זימנא קומי רבי זעירה והא כתיב כל אשר לו סנפיר וקשקשת וכל אשר וכו' מעתה אין כאן כלל ופרט אלא ריבוים אלא בגין דכתיב וי"ו בתמי' ר"ל דהא קי"ל התם גבי סנפיר וקשקשת דדרשינן בריבוי ומיעוט ורבוי משום דכתיב במים ב' פעמים כדאיתא בכמה מקומות תני דבי ר"י במים במים ב' פעמים הוי רבוי ומיעוט ור׳ י א"כ ל"ל הוי"ו הא בלא הוי"ו הוי ג"כ רבוי ומיעוט ע"ז אמר רבי יוחנן בר מריוא כל הן דאנא משכח וי"ו אנא מחיק ליה בתמיה ר"ל א"כ תקשי לך על כמה מקומות ל"ל הוי"ו יתורים [כדכתב הרמב"ן ז"ל על פסוק והיה ונכפון והנא דיש כמה ווי"ן מיותרין מובא בנו"י ז"ל. ע"ז משני א"ר שמואל בר אבדומא תירוץ אחר הייתי אומר מה שבימים יהיו אסורין ומה שבגיגית ושבבורים יהו מותרין ת"ל וכל אשר במים ריבה ר"ל דבעינן עוד ריבוי ומיעוט לרבות אף שבגיגית ושבבורים דאי ממיעוט ורבוי קמא לא הייתי מרבה אלא הרילין ונעילין כדאיתא במס' חולין דף ס"ז ע"א עיי"ש ע"כ כתב וי"ו להוסיף עוד רבוי ומיעוט לרבות מה שבגיגיות ושבבורין עיי' במס' חולין שם:

בשם רבי זעירא. לרבי תנחום בר יודן אמר הכי בהלכה דלקמן. ולא יזבחו וגו' כלומר כשאמר לפניו לפרש טעמא דאמרינן באלו עבודת פנים המזבח וכו' דחייב אפי' אין דרך עבודתה בכך דנפקא לן מדכתיב ולא יזבחו עוד וגו'. ומכאן דעובר על לא יזבחו אפי' אם אין דרך עבודתה: א"ל מטי תנה לקדשים. לא כדבריך דלא נפקא לן מהאי קרא אלא מטי מדבריך ותני דהאי קרא לענין קדשים היא דמהכא נפקא לן לאזהרה לשחוטי חוץ בקדשים אבל עבודת פנים מלא תשתחוה נפקא כדלעיל א"נ קא נגעת ותנית קרא דשייך לקדשים: זיבח לה. לע"ז אפי' טלה בעל מום חייב: מאי כדון. מאי טעמא: כהאי דאמר ר' הילא. דכתיב לא תעשון וגו' כל לה' אלהיכם לא תעשון כן כלומר דכתיב בביטול ע"ז ושלא לעבדה אבד תאבדון וגו' ורבתה התורה אפי' כל שלה' אלהיכם לא תעשון כן והיינו בעל מום אעפ"כ אסור לזבות לה: לא תעבדם כלל. אפי' כל העבודות במשמע. וחסר כאן ונשתבשה הגירסא ובנזיר גרסינן הקושיא בענין אחר. ויש לפרש דהכי בעי מיניה לא תעבדם כלל ולא תשתחוה להם פרט ונימא אין בכלל אלא מה שבפרט השתחויה אין שאר עבודות לא ול"ג כי לא תשתחוה לאל אחר חזר וכלל וטעות הוא. ולפירוש ענין הקושיא דנזיר היה צריך לגרוס הכי דבעא מיניה דנימא דהשתחויה יצאת לחלק כדהקשה התם ומשני שם דהכלל והפרט במקום אחד הוא ואין דנין במדה זו וחזר והקשה והכתיב פרט במקום אחר כי לא תשתחוה וגו' ושם גרים דהשיב לו מכיון שאין את למד מלידו אפי' ממקום אחר אי אתה למד. וללשון הראשון שפירשתי במה דנראה לפי ענין הסוגיא דהכא לא השיב לו עד לקמן: בעא קומי ר' הילא. נימא לא תעשון כן כלל כל מידי דעשיה ועבודה: בלתי לה' לבדו חזר וכלל. שאין לעבוד בשום עבודה בלתי לה' לבדו והשתא נימא והכל בכלל מה שהוא כעין הפרט שהוא דרך כבוד וריבה את המגפף והמנשק שיהא חייב עליהן כשאר עבודת פנים: לא ללמד על עצמו שהוא מעשה. בלשון תמיה וכי השתחויה גופה מעשה היא ואלו לא יצאת ללמד על עצמה היא גופה לא הוי ידעינן דלא דמיא לאינך עבודות שיש בהן מעשה: המגפף והמשתחוה שאינן מעשה. כלומר דהושוו שאינן כמו המגפף אינו מעשה כך השתחויה וצריכה השתחויה ללמד על עצמה ואי לא השתחוה הוה כתיבא לא הוה מרבינן לה מכעין הפרט וה"כ לא מרבינן להמגפף והמנשק: מנין לאומר לו אלי אתה וכו'. דכתיב ויאמרו לו וגו' ויליף דויאמרו לו הוי כויזבחו לו: מעתה. אדרבא נימא דעד דעביד לכולהו כדכתיבא: לא בא הכתוב להזכיר. האי דהזכיר את כולן לא בא אלא להגיד גנותן של ישראל דבכל אלו המעשים לא חזרו בהן ולא זכרו כלל להקב"ה: מאי כדון. השתא היכי נילף מהאי קרא דהא לא בא אלא להגיד גנותן ואכתי מנא לן להקישא דהאומר לו אלי אתה לזביחה דמיא: נאמר כאן. אלא מהקישא דמסית ילפינן שעשה בו אמירה כמעשה: כתי' וילך וגו' א"ר זעירה. השתא משני ליה להא דאקשי ליה ר' בון בר חייה לעיל דאימא לא תעבדם כלל ולא תשתחוה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט השתחויה אין שאר עבודת גבוה ואינן כדרכה לא ואיידי דאיירי בהאי ענינא דרים מה דשייך ליה והשתא מסיק מה דהשיב ר' זעירה: לשמש אין כתיב כאן. דאי הוה כתיב הכי הוה דרשינן בכלל ופרט ויעבוד כלל וישתחוה פרט השתא דכתיב ולשמש אין כאן כלל ופרט אלא ריבויים ורבתה התורה כל העבודות וה"ק וילך וגו' וישתחוה להם ולשמש וגו' לומר בכל העבודות שעבד בין שעובדין בהם לשמש או לירח בין שאין עובדין אותן בהן אם הן עבודת הגבוה חייב עליהן דאי לאו הכי למה פרט עוד הכתוב ולשמש או לירח אלא לרבות לכל עבודת הגבוה:

והא

מראה הפנים

מטי תנה לקדשים. כדפריש"א כפנים וכעין דפריך לה כפ' השוחט והמעלה דף ק"ז ע"א דדרים מלא יזבחו אזהרה לשוחט קדשים בחוץ האי מיבעי ליה לכדר"א דאמר מנין לזובח בהמה למרקולים וכו' כדר' שמואל דהכא והתם קאמר קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד והאי מילתא לא משמע ליה להאי ש"ס הכא:

זיבח לה טלה בעל מום חייב. כבבלי ע"ז דף נ"א ע"א קאמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לע"ז שהוא פטור שנא' זובח לאלהים יחרם וכו' לא אסרה תורה אלא כעין פנים ומסיק התם דבמחוסר אבר קאמר אבל בדוקין שבעין חייב וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ג מעכו"ם הל' ד' דוקא במחוסר אבר פטור וא"כ מלינן לאוקמי להא דר' יוחנן דהכא בדוקין שבעין ואע"ג דדריש מכל לה' אלהיכם לא תעשון כן ומחוסר אבר נמי כמשמע מ"מ כמכי' נמי אקרא דזובח וכו' ולא מרבינן מלא תעשון אלא מה דלאסור נמי לדידן לעבודת פנים והיינו דוקין שבעין:

לאיזה דבר נאמר השתחויה וכו' שאינן מעשה. ויש לפרש נמי דפ"ק המגפף והמנשק שאינן מעשה מנין כלומר מאחר דהשתחויה כעלמה לגופה אילטריך א"כ מנין לנו עוד לרבות את אלו וכן נראה מסוף ההלכה דמנין אדלעיל קאי והיינו כך דפריבית כפנים ולפ"ז ל"ג לאומר אלי וכו' אלא והאומר וליגא דמתני' היא ועיין לקמן דיבור המתחיל מה בין המעלה והמוריד קומתו:

הייתי

וְהָא כְּתִיב °כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת וְכָל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת מֵעַתָּה אֵין כָּאן כְּלָל וּפְרָט אֶלָּא רִיבּוּיִים. אֶלָּא בְּגִין דִּכְתִיב וי"ו. אָמַר רַב יוֹחָנָן בַּר מַרְיָיא כָּל הֵן דַּאֲנָא מַשְׁכַּח וי"ו אֲנָא מָחִיק לֵיהּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַבּוּדְמָא הָיִיתִי אוֹמֵר מַה שֶׁבְּיַמִּים יְהוּ אֲסוּרִין וּמַה שֶׁבִּגְיגִיּוֹת וְשֶׁבְּבִיבָרִים יְהוּ מוּתָּרִין תַּלְמוּד לוֹמַר °וְכֹל אֲשֶׁר בַּמַּיִם *רִיבָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָה הָאוֹמֵר לוֹ אֵלִי אַתָּה מַחֲלוֹקֶת *רַבִּי וַחֲכָמִים. הִשְׁתַּחֲוָה לָהּ מַהוּ רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹדִין בִּכְפִיפַת קוֹמָה שֶׁהוּא חַיָּיב. מַה בֵּין הַמַּעֲלֶה וְהַמּוֹרִיד קוֹמָתוֹ וּמַה בֵּין הַמַּעֲלֶה וְהַמּוֹרִיד שְׂפָתוֹתָיו ר' יוֹחָנָן אָמַר בְּמַחֲלוֹקֶת רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר בְּמַחֲלוֹקֶת. אָמַר רַבִּי זְעִירָא קִרְיָיא מְסַיֵּיעַ לְרֵישׁ לָקִישׁ °תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה. אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה הַמְגַדֵּף וְהַמִּשְׁתַּחֲוֶה שֶׁאֵינָן מַעֲשֶׂה מְנַיִין:

הלכה י מתני' [א] הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּמְסוֹר לַמּוֹלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ מָסַר לַמּוֹלֶךְ וְלֹא הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ וְלֹא מָסַר לַמּוֹלֶךְ אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּמְסוֹר לַמּוֹלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ [ב] בַּעַל אוֹב זֶה הַפִּיתוֹם וְהַמְדַבֵּר *מִשֶּׁחְיוֹ וְיִדְּעוֹנִי זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו הֲרֵי אִילּוּ בִּסְקִילָה וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן בְּאַזְהָרָה: **גמ'** אַזְהָרָה לְנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ מְנַיִין °וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ כָּרֵת מְנַיִין °כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמּוֹלֶךְ וְנִכְרְתָה עוֹנֶשׁ מְנַיִין °אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמוּהוּ בָאָבֶן. וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן *יָכוֹל *אֲפִילוּ מָסַר וְלֹא הֶעֱבִיר יְהֵא חַיָּיב תַּלְמוּד לוֹמַר וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר. יָכוֹל אֲפִילוּ מָסַר וְהֶעֱבִיר

שלא

מסורת הש"ס.

ויקרא יא — שם — פ' חולין סו — פ' סנהדרין סה — במדבר טו — פ' תוס' מנחות לו ד"ה קבורה — ויקרא יח — כ — שם — (ת"כ פ' קדושים) סנהדרין סד ע"ב

פני משה

והא כתיב. את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו. וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מכל שרץ המים וגו' שקץ הם לכם ודרשינן במים כלל ואפי' בכלים בימים ובנחלים פרט והדר כתיב במים אשר לו סנפיר וקשקשת חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מים הנובעין וכו' לאפוקי שבכלים ושבבורות שיחין ומערות דאע"ג דאין להם סנפיר וקשקשת מותר ומעתה לדבריך דאמרת דכל היכא דכתיב עוד פרטים אחר הפרט לא דרשינן בכלל ופרט אלא ריבוים א"כ נימא ה"נ כן דהא אחר פרט דימים ונחלים הדר ופרט קרא מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים והוי כעין פרטי דקרא דהתם ומעתה נימא דרבתה התורה דבכל מקום ואפי' בכלים אסורין הני שרץ המים אשר אין להן סנפיר וקשקשת בתמיה והא הכן לא קי"ל הכי: אלא בגין דכתיב וי"ו. הכי קאמינא דמטעמא דדרשינן לקרא דלעיל לריבוי ולא לכלל ופרט בשביל הוי"ו דכתיב ולשמש דמשמע דקאי אדלעיל האי שאמרתי לך וישתחוה להם וכן בכל עבודות בעובדין ואותן שהן זובחין ומקטרין לשמש וכה"ג ולא מטעמא דכתיבא פרטי אחר הפרט הוא: כל הן דהנא משכח וי"ו אנא מחיק ליה. בתמיה וכי הנחנו מוחקין בכל מקום וי"ו יתירא דכתיבי וכלומר וכי מאי איכפת לן הכא אם כתוב בוי"ו או לא הא אי לא הוי כתיב אלא לשמש או לירח בלא וי"ו נמי הוי מלינן למידרש למה פרט הכתוב לאלו הלא בכלל אלהים אחרים הן אלא ודאי לרבות לכל עבודות שעובדין לאלו בהן וא"כ הדרא קושיא לדוכתה מ"ט לא נידרוש התם ג"כ דלרבות אתא אפי' שבכלים ושבבורות יהו אסורין: הייתי אומר וכו'. כלומר דר' שמואל משני דשאני התם דלא מלינן למידרש לריבוי דאי ס"ד לריבוי אתא קרא אפי' שבכלים וכה"ג א"כ לישתוק קרא מפרשתא אחרינא דימים ונחלים בקרא דבתריה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים והנא ידענא ריבויא מכל אשר במים דריבה והכי הוי דרשינן אי לאו קרא מכל אשר במים הייתי אומר מה שבימים יהו אסורין ומה שבגיגיות ובביברים יהו מותרין ת"ל מכל אשר במים ריבה אף לאלו והשתא מדהדר וכתב לפרשה אחרינא בימים ובנחלים ש"מ למידרש בכלל ופרט וכלל אתא ולא לריבויא ודוקא בימים ונחלים אבל שבגיגיות וכה"ג מותרין: האומר לו אלי אתה מחלוקת רבי וחכמים. לענין קרבן קאמר דקי"ל אין חייבין קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה ופליגי אם עקימת שפתיו הוי מעשה או לא: השתחוה לה מהו. אם השתחויה מעשה הוי וחייב עליה קרבן בשוגג או דילמא גם בהשתחויה פליגי: דברי הכל מודים. בהשתחויה דכפיפת קומתו הוי מעשה וחייב בקרבן: מה בין המעלה והמוריד קומתו מה בין וכו'. ומאי שנא דחשיב כפיפת קומתו טפי למעשה מעקימת שפתיו: ר' יוחנן אמר במחלוקת. כלומר בהא גופה פליגי דבכפיפת קומתו הכל מודים דהוי מעשה ופליגי אם מדמין עקימת שפתיו לכפיפת קומתו דמר ס"ל דשוין הם דבשניהם אינו עושה אלא מעלה ומוריד בעלמא ואי חשבת לכפיפת קומתו למעשה עקימת שפתיו נמי הוי מעשה ומר ס"ל דכפיפת קומתו דבכל גופו הוא הוי מעשה אבל עקימת שפתיו לא הוי מעשה: ור"ל אמר במחלוקת. כלומר השתחויה גופה במחלוקת היא דלמר לא חשיב ליה מעשה אפי' לכפיפה קומתו: קרייא מסייעא לריש לקיש. דכתיב גבי קרבן תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה אלמא דוקא מעשה בעינן ומלינו דדרים להשתחויה דאינה מעשה כדדרים לעיל לענין חיוב מיתה דאילטריך למיכתב לא תשתחוה דאי מכללא לא תעבדם אין לי אלא דבר שהוא מעשה המגדף והמשתחוה מנין וכו' ולעיל גרים המגפף והיינו נמי כן דאם השתחויה אינה מעשה כמו המגפף כדאמרינן לעיל דילאת השתחויה לידון בעלמא והוא הדין נמי מגדף ועכ"פ ש"מ דאיכא למ"ד דאף השתחויה אינה מעשה ואימעוט מקרבן דעושה בשגגה כתיב: **הלכה י מתני'** עד שימסור למולך. מוסרו ביד משרתי עובדי כוכבים ע"מ להעבירו: ויעביר באש. ואח"כ מעבירו הוא באש מלד זה לצד זה: עד שימסור למולך ויעביר באש. שנאמ' לא תתן להעביר משמע נתינה הבאה לכלל העברה וכתיב התם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש מה העברה האמורה שם אש אף העברה שנאמר כאן באש: זה הפיתוס. שם המכשף ילוקח גלגולת של מת לאחר שנתעכל הבשר ומקטיר לה ושואל ממנ' עתידות והיא משיבה: והמדבר משחיו. יש שמושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר המת משחיו: וידעוני זה המדבר בפיו. חיה אחת ששמה ידוע וצורתה כצורת אדם בפניה וידיה ורגליה והיא מחוברת בטבורה לחבל היוצא מן השורש שנשרש בארץ שממש חיותה וכשרוצים לגוד אותה מורים בחצים אל החבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד והיא נקראת בלשון חכמים בר נש דטור. ומכניס עצם ממנה לתוך פיו והעצם מדבר מאיליו ע"י כשפים: הרי אלו בסקילה. דכתיב באבן ירגמו אותם: והנשאל בהן. שבא ושואל בהן להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: באזהרה. לא ימצא בך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני: **גמ'** עונש. למיתת ב"ד: ומזרעך לא תתן יכול אפי' מסר וכו'. כך שנויה הברייתא בת"כ פ' קדושים וחסר שם הבבא יכול אפי' מסר והעביר שלא למולך וכו':

שלא

רידב"ז

השתחוה לה מהו ר"ל אם חייב חטאת אם דמי לעקימת שפתיו מחלוקת ר"ע וחכמים או לא ר"י אמר הכל מודין בכפיפת קומה שהוא חייב. אפילו רבנן דפליגי עם ר"ע במגדף דעקימת שפתיו לא הוי מעשה מודו דבכפיפת קומה הוי מעשה. רשב"ל אמר במחלוקת מה בין המעלה והמוריד קומתו ומה בין המעלה והמוריד שפתותיו כצ"ל ותיבת ר"י אמר במחלוקת מיותר וטעות דמוכח הוא. אר"ז קריא מסייע לרשב"ל תורה אחת י"ל לעושה בשגגה אין לי אלא דבר שהיא מעשה המגדף והמשתחוה שאינן מעשה מנין ר"ל מנין לן לרבוי בכלל מעשה מגדף ומשתחוה כיון דבעינן מעשה גמור מנין לקלת מעשה מעשה זוטי כדאיתא בבבלי עיי' בתוס' ז"ל במס' סנהדרין דף ס"ה ע"א ד"ה מאן:

הני

עין משפט נר מצוה

מח

א מיי' פ"ו מהל' ע"ז ה"ד

ב מיי' שם פ"ו הל' יד סמ"ג לאוין לח טוש"ע יו"ד סי' קסט

ג מיי' שם פי"א סמ"ג שם

מראה הפנים

הייתי אומר מה שבימים יהו אסורין וכו'. מבואר בפנים והאי' כמסקנת הש"ס פ' אלו טרפות דף ס"ז ע"א דמיעט בורות שיחין ומערות לסיתרא וכו' ורש"י ז"ל פי' שם בהא דמסיק מרבה חרילין ונעילין לאיסורא נעילין רתכין כגון אותן שעושין לביברי דגים ומהכא משמע דמדמי גיגיות וביברים להדדי ובגיגיות לכ"ע לסיתרא הוא ואפשר דלמאי דכתבו התוס' שם דלמאן דדריש לעיל כללי ופרטי מרבה מתאכלו לסיתרא אפילו חרילין ונעילין שאינן עוברין. בכלים כיון דאינן נובעים א"כ סוגיא דהכא כיתא דאזלא כמאן דדריש כללי ופרטי:

מחלוקת רבי וחכמים. נראה דר"ע וחכמים גרסינן דמלינו בהדיא דפליגי בכריתות אי בעינן מעשה בקרבן או לא וכדאמר ר"ל בבבלי פרקין ד' ס"ה ע"א מאן תנא בהשתחויה ר"ע היא דלאמר לא בעינן מעשה:

מה בין המעלה והמוריד קומתו וכו'. למאי דפריבית בפנים אתייא הא דר' יוחנן כדמסיק איהו בפרקין שם דאע"ג דעקימת שפתיו לא הוי מעשה לרבנן כפיפת קומתו הוי מעשה. והא דקאמר לעיל בהשתחויה אין בה מעשה אליבא דר"ל אתיא וכן נראה דהאי דלעיל מקלתה מסוגיא דריש פ"ו דנזיר היא והתם כולה סוגיא אליבא דר"ל היא

עין משפט
נר מצוה

נא
א מיי' פ"ד מע"ז הלכה ה

תורה אור

שלא למולך יהא חייב תלמוד לומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך. יכול אפילו מסר והעביר למולך שלא באש יהא חייב תלמוד לומר לא (דברים יח) ימצא בך מעביר בנו ובתו באש עברה לגזירה שוה מה העברה שנאמר להלן באש אף כאן באש נמצאתה אומר לעולם אינו חייב עד שימסור ויעביר באש למולך. רבי נסה בשם רבי לעזר לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים ויטילנו ויעבירנו. העבירו כדרכו מהו תני היה מושכו ומעבירו *תני העבירו ברגלו פטור. רבי לעזר בי רבי שמעון מחייב אחד המולך ואחד שאר עבודה זרה. רבי לעזר בי רבי שמעון אומר אינו חייב אלא למולך בלבד אינו חייב אלא על *יוצאי [ה] ירכו. א"ר יוחנן טעמא דר' לעזר בי ר"ש מהכא לא ימצא בך בנופך לא ימצא מעביר. והכרתי אותו מקרב עמו לרבות שאר עבודה זרה בהיכרת. עונש מניין מזרעו נתן למולך מות יומת. והוא שהעביר עצמו לא ברגלו הוא עובר מפני *שהעביר את עצמו אבל אם היה מושך בו ומעבירו חייב. מה היא דא"ר לעזר בי ר"ש העבירו ברגלו פטור בהוא דאעבריה מזקר. ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא מסר ולא העביר תפלוגתא דחזקיה ודר' יוחנן דאיתפלגון טבח ולא מכר חזקיה אמר חייב ר' יוחנן אמר פטור. ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן ראה לשון שלימדתיך התורה מולך כל שתמליכהו עליך אפילו קיסם אפילו צרור. והכרתי אותו מקרב עמו לרבות שאר ע"ז בהיכרת. רבי נסה בשם רבי לעזר לרבות שאר ע"ז לבנים ולבנות דתני אחד המולך ואחד שאר ע"ז בין שעבדה בבנים ובבנות בין שעבדה באבות ובאמהות חייב אמר ר' זעירה בשאין עבודתה לכן אבל

רידב"ז

תני העבירו ברגלו פטור ר"א בר"ש מחייב חסר כאן בהעתקת התוספתא והיינו מביא אך ר"פ כדרך הירושלמי ע"פ רוב בסדר הזה. וגי' התוספתא מובא בהס"מ ז"ל. ופריך הגמ' והוא שהעביר עצמו לא ברגליו הוא עובר כתמי' מפני שהעביר א"ע אבל אם הי' מושך בנו כנ"ל ומעבירו חייב הוא הכל מן הקושיא דהיכי קתני הוא שהעביר א"ע פטור והא היאך הוא עובר את עצמו הוא ע"כ ברגליו עובר א"ע ומשמע דכל עיקר פטור הוא משום דהעביר א"ע אבל בנו כה"ג חייב והא הוא העביר את עצמו ע"כ דהעביר ברגליו. והאיך הוא חייב בבנו כה"ג הא העביר ברגליו בלא"ה פטור זה קשה להת"ק. ועוד מסיק להקשות מה היא דאמר ר"א בר"ש העבירו ברגלו פטור ר"ל דהאיך ס"ל לר"א בר"ש דהעבירו ברגלו פטור כיון דחייב בהעביר את עצמו ובעצמו לא משכח"ל אלא בהעבירו ברגלו. ועל הת"ק קשה ממושך בנו ומעבירו. ועל ר"א בר"ש קשה מהעביר א"ע ומשני דהעבירי' מזקר ר"ל בקפילה א"כ משכח"ל בהעביר א"ע במזקר:

רבב"ח בעי קומי ר"ז מסר ולא העביר תפלוגתא דחזקיה ור"י דאיתפלגון גנב ולא מכר כנ"ל. גבי גונב נפש וכן הגי' הגו"י ז"ל וכן הוא האמת דחזקיה ס"ל דחייב הגם דכתיב וגונב נפש ומכרו דחייב מיתה אבל אם לא מכרו ס"ל לחזקי' דעובר בל"ת ר"י אמר פטור ופלוגתאן היא במס' סנהדרין דף פ"ו עיי"ש. וכן ה"נ גבי מזרעך ל"ת להעביר למולך ע"כ במסר ולא העביר הוי כמו גנב ולא מכר דהתם הגניבה בשביל מכירה והכא המסירה להעביר. וע"כ במסר ולא העביר הוי כמו גנב ולא מכר:

אר"ז בשאין עבודתה לכן אבל אם היתה עבודתה לכן פטור א"ר הילא אפילו עבודתה לכן חייב שתים עד סוף הסוגיא. עמלתי להבין הסוגיא הזאת ואחר העיון גדול נראה לפענ"ד

פני משה

שלא למולך. אלא לע"ז אחרת: עד שימסרנו לכומרים. על מנת להעבירו ואח"כ יטלנו מידן ויעבירנו הוא בעצמו לבנו: העבירו כדרכו. ברגליו מהו אם זה כדרכה של מולך: תני. בברייתא דלקמיה שמעינן כך הוא. דרכה היה מושכו ומעבירו דרך העברה מלד זה ללד זה ולא העברה ברגל כדמסיק לקמן: תני. בתוספתא פ"י. וחסר כאן בהעתקה וה"ג אם העביר ברגלו פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו המעביר את אביו ואת אמו ואת אחיו ואת אחותו פטור המעביר עצמו פטור ור' אלעזר בר"ש מחייב אחד מולך ואחד שאר ע"ז חייב ר"א בר"ש אומר אינו חייב אלא משום מולך בלבד: טעמא דר"א בר"ש. דמחייב בהעביר עצמו דבך כתיב בגופך לא ימצא מעביר: והכרתי אותו מקרב עמו. וכתיב לקמיה ושמתי אני את פני וגו' והכרתי אותו וגו' לזנות אחרי המולך וגו': לרבות שאר ע"ז בהיכרת. ודרשינן להאי קרא קמא לע"ז שלא כדרכה דאלו עבודות כדרכה כתיב בפ' שלח לך כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת וגו': עונש מנין. לשלא כדרכה: מזרעו נתן למולך. כתיב בהאי קרא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך ומיותר הוא דהא כתיב לעיל אשר יתן מזרעו למולך אלא לרבות עונש לשלא כדרכה כתיב הכא כי מזרעו נתן למולך וכתיב לעיל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת: והוא שהעביר בעצמו. השתא מסיק לה דהיה מושכו ומעבירו הוי כדרכה דהרי אם הוא העביר בעצמו פטור והעברת עצמו לא ברגליי הוא צריך לעבור ולהכי פטור הוא דלאו העברה הוי וטעמא מפני שהעביר את עצמו ולא משכחת לה בדרך העברה אבל אם היה מושך בו בבנו והעבירו חייב אלמא דבך הוי דרך העברה. א"כ והוא שהעביר בעצמו לאו קושיא היא והרי הוא שהעביר בעצמו לא ברגליו הוא עובר וא"כ תיפוק ליה דבלאו הכי פטור דהא קתני העברה ברגל לאו העברה הוי ומשני דהיינו נמי טעמא דפטור דמפני שהעביר את עצמו והעברה ברגל לאו כלום הוא אבל וכו' דבך הוא דרך העברה. והיינו הך: מה הוא דהאמר ר"א בר"ש העבירו ברגלו פטור. השתא קשה לדידיה דהא לא פליג אהא ומודה דהעבירו ברגלו פטור והיכי משכחת לה לדידיה להעביר עצמו שיהא חייב: בההוא דאעבריה מזקר. לר"א בר"ש משכחת לה דהעביר עצמו חייב בגון שעבר בקפילה מלד זה ללד זה דזהו ג"כ כדרכה הוא ולא הוי העברה ברגל: בעא קומי ר' זעירא. אמאי לא נימא דמסר ולא העביר הויא בפלוגתא דחזקיה ור' יוחנן: טבח ולא מכר. פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן בטבח ע"י שליח הוא אם מתחייב המשלח על ידי השליח ולחזקיה דאמר חייב דס"ל דמקשינן טביחה למכירה מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר והיינו דקאמר ולא מכר כלומר דבמכירה לא פליגי דע"כ ע"י אחר היא אלא אי מקשינן טביחה למכירה פליגי ור' יוחנן אמר פטור דלא מקשינן וה"נ דכתיב ומזרעך לא תתן להעביר למולך ואם מסר ע"י אחר להעבירו למ"ד בטביחה חייב על ידי אחר אע"ג דוטבחו כתיב כמאן דעביד איהו גופיה דמי ה"נ מיחייב ולמ"ד התם פטור דוטבחו דוקא ה"נ עד שיעביר הוא לזרעו דוקא: ראה לשון שלימדתיך התורה וכו'. מילתיה באנפי נפשה היא כלומר דסבר כמ"ד לעיל דדוקא מולך ולא מעביר שאר ע"ז דהקפידה התורה עליה ועל שמה ואפי' קיסם או צרור שהמליכו עליהם מולך הוא ומיהו שם מולך דוקא: והכרתי אותו וכו'. כמו אמר מר הוא ור' נסה פליג ארבי יוחנן דס"ל כת"ק דלעיל וכתנא דברייתא דלקמיה דאחד המולך ואחד שאר ע"ז ואתא האי קרא לרבות למעביר זרעו לשאר ע"ז דחייב: בין שעבדה באבות ובאמהות. כדמפרש לקמיה: בשאין עבודתה לכן. הא דקתני בין שעבדה באבות ואמהות חייב אשאר ע"ז קאי ובשאין עבודתה לכך להעביר לפניה בהא ומתחייב משום דהתורה רבתה למעביר לשאר ע"ז ולא חילק בין יוצאי יריכו לאביו ואמו בשאר ע"ז דדוקא במולך הוא דכתיב ומזרעך וכו' דהקפידה התורה דוקא על יוצאי יריכו: אבל

מסורת הש"ס
(תוספ' פ"י)
סנהדרין סד ע"ב
שם

מראה הפנים

היא וכבר בארתי גם דהך סוגיא דנזיר לא ס"ל ג"כ חילוק עבודות בע"ז בהעלם אחת ובבבלי מסיק דיש חילוק עבודות בע"ז ודלא כרי' אמי וגם מבואר דכל חד לשיטתיה אזיל ועיי"ש:

תני היה מושכו ומעבירו. כדפרישית וכדמסיק לקמן מפני שהעביר את עצמו אבל אם היה מושך בו ומעבירו חייב. וזהו דרך העברה דקאמר התם בפרקין דף ס"ד ע"ב. ולאפוקי אם העבירו ברגל כדתני בברייתא הכא וכן התם דפטור והיינו אם העביר בנו ברגל שהלך עמו דהא הוא דממעטינן דלאו דרך העברה היא אבל אביו פשיטא דברגליו הוא עובר ומושך בנו דרך העברה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ו' מהלכות ע"ז הלכה ד' אינו חייב כרת או סקילה עד שימסור בנו למולך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה. ור"ל שהאב הולך ועובר ברגל הוא ומעבירו לבנו דרך העברה' במושכו כדאמר הכא ומשום שאינו מתחייב עד שיעבירו האב בעצמו אחר שמסרו בתחלה להכומרים כדאמר הכא עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו וכדכתב הרמב"ם שם לעיל ואכי הכן הוא במעביר בנו וכו' והיינו נמי דאמר ומעבירו ברגליו ועל האב קאי ולאשמעינן דדרך העברה בעינן בבנו ודגריו כדברי הברייתא וכדרב יהודה דהתם וכדמשמע מכאן ואי"ל למה שנדחק הכ"מ לפרש דיעבירו ברגליו מלד רגלו קאמר. ודקא מפרש הכא לר"א בר"ש בהוא דאעבריה מזקר והיינו כדלכא דהתם כמבוורת' דסורית ולפי פי' רש"י ז"ל וזהו ג"כ בכלל דרך העברה והכל לפי מנהגם הוא מתחייב ולאפוקי להעברת בנו ברגל או לעצמו אליבא דר"א בר"ש דהויא לאו דרך העברה כלל היא:

טבח ולא מכר וכו'. ע"כ לענין שליחות מיתפרשא דבהדיא כתיב וטבחו או מכרו וכבי אשכחן בהדיא בפ' ארבעה בומרין בהלכה ג' דקאמר התם אליבא דר' יוהנן דאינו מתחייב בטובח על ידי אחר וע"ש ד"ס תיפתר כששחטו אחר וזהו לגי' דהאי תלמודא. אבל בבבלי מרובה דף ע"א ע"א גרים דלהדרי הכל בין לחזקיה ובין לר' יוחנן מיחייב בטובח ע"י אחר. כדדרשי התם מקראי ונראה דמהאי טעמא לא הב ר' זעירא להשיבו דמקובל היה דהתם כ"ע לא פליגי בהא ומהיקישא דמכירה א"נ מאו דכתיב או מהתם לרבות השליח כדאמר התם ובאמי הכא דמכיון דדרשינן העברה העברה לג"ש ילפינן נמי מהתם דמעביר בנו כתיב ועד שיעבירו הוא בעצמו לבנו:

לרבות שאר עובד כוכבים לבנים ולבנות וכו'. ככר ייבכתי בסוגיא בפנים ומבואר הוא במאי דאמר אתייא דר"א בר"ש כביעת ר"ש אביו וכו' וכן הא דלקמן ולמאי

מסורת הש"ס

פ' סנהדרין סד

עין משפט נר מצוה

פני משה

אבל אם היתה עבודתה של ע"ז זו לכך. להעביר לפניה א"כ הוי כמולך ופטור על אביו ואמו דהקפידה התורה במולך על זרעו דוקא: א"ר הילא אפי' עבודתה לכן. ר' הילא ס"ל דדוקא בשם מולך הוא דהקפידה התורה על יוצאי ירכו אבל אם אין לה שם מולך אפי' עבדה בעבודת מולך מיתחייב הוא באינו יוצאי ירכו כדלקמן והיינו דקאמר אפי' עבודתה של שאר ע"ז בכך חייב הוא ואפי' שתים הוא חייב בשאר ע"ז חדא דעבדה דרך עבודתה ואידך דעבדה בעבודת מולך ומתחייב ג"כ משום מולך דרבתה התורה לשאר ע"ז בהאי קרא: מתני'. ברייתא דלקמיה מסייע לר' הילא וגרסינן אמר ר"ש מולך בכלל וכו' וכן מוכח מדלקמן: בכלל עובדי ע"ז היה. דכתיב איכה יעבדו הגוים וכל חוקותיהם במשמע באיזו עבודה ואיזה חוק שעובדין חייב הוא למה יצא חוק של מולך בפני עצמו לידון ולהקל עליו דגזירת הכתוב הוא במולך שלא יהא חייב אלא על יוצאי ירכו וזה מסייע לר' הילא דס"ל בשם מולך בלבד הוא דהקפידה התורה על יוצאי ירכו אבל בשאר ע"ז דאיתרבי לעבודת מולך חייב הוא על אביו ואמו: אתיא דר"א בר"ש בשיטת ר"ש אביו. הא דקאמר ר"א בר"ש לעיל דאינו חייב אלא משם מולך בלבד. מפרש לה דה"ק דעל יוצאי ירכו שהקפידה התורה במולך בהא הוא דאינו חייב אלא בשם מולך בלבד ובהא פליגי עם ת"ק דהוספתא דלעיל דת"ק ס"ל א' מולך וא' שאר ע"ז שוין הן ועלה קאמר ר"א בר"ש דדוקא בשם מולך הוא דחייב ביוצאי ירכו אבל לא בשאר ע"ז על יוצאי ירכו אבל בשאין יוצאי ירכו מחייב הוא בשאר ע"ז והיינו בשיטת רבי שמעון אביו דכמו דאמרינן דהקפידה התורה בשם מולך דאינו חייב אלא על יוצאי ירכו כן נמי אמרינן דעל יוצאי ירכו הוא דהקפידה התורה במולך דוקא אבל בשאר ע"ז דלאו בשם מולך מתחייב הוא על אינו יוצאי ירכו: אף על גב דר"א בי רבי שמעון אמר זיבח וקיטר וכו' עד כל לה' אלהיכם לא תעשון כן גרסינן בהלכה דלעיל ושם מפורש. ואיידי דאיירי במילתיה דר"א בר"ש מייתי נמי להא: היתה עבודתה בבנים ובבנות וכו'. לקמי' מפרש לה: והוה ר' זעירה חדי בה. דסבר מימר דלר"א בר"ש קאמר וכדאמרן לעיל לשיטת ר' הילא ואליבא דרבי אלעזר בי רבי שמעון דמפרשינן הא דקאמר דאינו חייב אלא משם מולך בלבד היינו דוקא ביוצאי ירכו דבשאר ע"ז אינו חייב אבל בשאין יוצאי ירכו מתחייב הוא בשאר ע"ז ור' פנחס הכי קאמר היתה עבודתה של שאר ע"ז בבנים ובבנות והוא עבדה באבות ובאמהות חייב שתים וטעמא דכי איתרבו שאר ע"ז לעבודת מולך ולא ליוצאי ירכו איתרבו דעל יוצאי ירכו אינו חייב אלא במולך כדאמרינן לר"א בר"ש ואלו בשאר ע"ז לא הקפידה התורה אלא כל שהוא מעביר חייב הוא ודרך עבודתה מיקרי ואפי' עבודתה בבנים ובבנות והוא העביר אחרים נתחייב והשתא מתחייב שתים חדא מאיכה יעבדו דכל שהעביר עבודתה וחקה היא וחדא מאזהרת מולך דהא איתרבי עבודת מולך לשאר ע"ז דעכ"פ עבודות מולך בענין העברה היא ולפיכך היה ר"ז שמח דמלא סיוע לשי' ר' הילא רבו ואליבא דר"א בר"ש וכדמפרש לה ר' הילא לעיל דלא פליג ר"א בר"ש אלא ביוצאי ירכו דוקא ובהא הוא דקאמר אינו חייב אלא משם מולך בלבד: א"ל. ר' פנחס ומה בידך ומפני מה אתה שמח בזה ואני לא קבלתי מרב חסדא אלא אליבא דרבנן דסברי דגם בשאר ע"ז חייב ועלה הוא דאיתאמרת דחייב שתים חדא משום דעבודתה בהעברה היא ומתחייב בשם עבודת עלמה ובשאר ע"ז אין קפידא במה שהעביר וחדא משום עבודת מולך דאיתרבי לשאר ע"ז מקרא ואלו לר"א בר"ש לא קאמינא דסבירא לי דר"א בר"ש פליג את"ק לגמרי ולא ביוצאי ירכו לבד אלא דס"ל דאינו מתחייב כלל בעבודה זו בשאר ע"ז ודוקא בשם מולך הקפידה התורה: אמר ליה ולהדא צורכה. בתמיה וכי אליבא דרבנן צריך אתה להשמיענו דבר זה דפשיטא הוא דרבנן סבירא להו הכי ולפיכך הייתי סבור דדבריך אליבא דר"א בר"ש הן ולהשמיענו חידוש בפירוש דבריו ואם דבריך אליבא דרבנן לא צריכנא לך:

ולמה

גמרא

תורה אור

אבל אם היתה עבודתה לכן פטור אמר רבי הילא אפילו עבודתה לכן חייב שתים. מתניתא מסייעא לרבי הילא מולך בכלל עובדי ע"ז היה ויצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי ירכו. אמר ר' תנחום בר ירמיה אתייא דרבי לעזר בי רבי שמעון כשיטת ר' שמעון אביו כמה דר"ש אמר מולך בכלל עובדי ע"ז היה יצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי ירכו כן רבי לעזר בי ר' שמעון אמר בכלל עובדי ע"ז היה יצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי ירכו. אמר רבי תנחום בר יודן אע"ג דרבי לעזר בי ר"ש אמר זיבח וקיטר *ניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת הגבוה בעבודת השתחויה שהוא חייב על כל אחת ואחת. מניין שאם עבדה בעבודתה בעבודת גבוה בעבודת השתהוי' שהוא חייב על כל אחת ואחת ר' שמואל בשם (ויקרא יז) רבי זעירה °ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירי'. א"ל מטי תנה לקדשים. ר' יסא בשם ר' יוחנן זיבח לה טלה אחד בעל מום חייב. מאי כדון (דברים יב) כדאמר ר' הילא °לא תעשון כן לה' אלהיכם כל לה' אלהיכם לא תעשון כן. אמר רבי פינחס קומי רבי יוסה בשם רב חסדא היתה עבודתה בבנים ובבנות ועבדה באבות ובאמהות חייב שתים. והוה ר' זעירה חדי בה סבר מימר בשיטת ר' הילא רביה איתאמרת ועל דר' לעזר בי ר"ש איתאמרת. א"ל ומה בידך ועל דרבנן איתאמרת. א"ל (ויקרא יט) ולהדא צורכת [z]אזהרה לבעל אוב מניין °אל תפנו אל האובות כרת מניין (שם כ) °והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' עונש מניין (שם) °ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו

ולמה

רידב"ז

לפענ"ד שטעות הדפוס דמוכח יש כאן ונתחלף כאן. וכן צריך לומר אר"ז בהיתה עבודתה לכן אבל אם לא היתה עבודת' לכן פטור [וכך מובן שכן הוא]. א"ר הילא אפילו אין עבודתה לכן חייב שתים וה"פ עפ"מ דגרסינן במסכת סנהדרין דף ס"ד ע"א אחד למולך ואחד לשאר עכו"ם הוא חייב ר"א בר"ש אומר למולך חייב שלא למולך פטור ותלי שם הגמ' דפליגי אם מולך עכו"ם היא או לאו דת"ק סבר דעכו"ם היא ולא איצטריך לאזהורי עלה לגופה דהא בגופה כדרכה היא אלא תנהו ענין לעכו"ם דשלא כדרכה. אבל ר"א בר"ש סבר דבשאר עכו"ם פטור דשלא כדרכה היא ואינו חייב אלא במולך. והא דאצטריך קרא גבי מולך משום דלאו עכו"ם היא ואיצטריך קרא. עי' שם בפירש רש"י ז"ל. דס"ל לר"ז דבשאין עבודתה לכן בשאר עכו"ם פטור אפילו לת"ק ופלוגתתן היא בשעבודתן בכך וס"ל לת"ק דחייב ור"א בר"ש פוטר הגם דעבודתה בכך מ"מ פטור בשאר עכו"ם מדאיצטרך קרא גבי מולך. מכלל דבשאר עכו"ם פטור אבל ת"ק ס"ל דמוליך לאו עכו"ם היא אבל באין עבודתה לכך לכו"ע פטור. אבל ר"ה ס"ל דהת"ק מחייב אפילו באין עבודתה לכך מדאיצטרך קרא במולך דעכו"ם היא אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשאר עכו"ם. ור"א בר"ש פוטר אבל בעבודתן לכך לכו"ע חייב על זה קאמר מתניתא מסייעא לר"ה רש"א כגי' הפ"מ ז"ל. מולך בכלל עכו"ם הוא ויצא לידון להקל עליו שאינו חייב אלא על יוצאי ירכו וכדמסיק ר' תנחום בר ירמיה דע"כ ר"א בר"ש היא בשיטת אביו וע"כ דהיא טעמא דר"א בר"ש לפיכך פוטר בשאר עכו"ם בשאין עבודתה בכך ולא אמרינן דאם אינו ענין במולך דבכדרכה תנהו ענין לשאר עכו"ם שלא בכדרכה משום דאצטריך לי' למולך גופו להקל עליו דאינו חייב אלא על יוצאי ירכו ולפ"ז ל"ל כר"ז דר"א בר"ש פוטר אפילו בדרכה לכך מדאיצטרך קרא במולך. וי"א דר"א בר"ש ע"כ בשיטת אביו. וע"כ איצטריך לקרא דמולך להקל עליו דהינו אלא ביוצאי ירכו ע"ז קאמר אמר ר"פ קומי ר"י בשם ר"ח היתה עבודתה בבנים ובנות כו' חייב שתים דהוי עבודתה בכך והוי ר"ז חדי בה סבר מימר דהוא בשיטת ר"ה רבי' ועל דר"א בר"ש איתאמרת. דכיון דעבודתן לכן אפילו ר"א בר"ש מודה וכשיטת ר"ה ע"ז אמר לי' ומה בידך ועל דרבנן איתאמרת כאם עבודתן לכן אז מחייב רבנן ור"א קאי אליבא דרבנן אבל ר"א בר"ש פוטר אפילו עבודתן לכך כשיטת ר"ז:

ונתני

ציון ירושלים

[z]אזהרה לבעל אוב מנין אל תפנו אל האובות. פי' מה"פ שהביא דברי רש"י ותוס' ודברי התוס' תמוהי' דהרי בעירובין דף יז אמרו אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האובות ס"ג דלא לקי א"כ מבואר שלא כהתוספתא ומלאתי כתוב חיים בעירובין שם שהרגיש בזה. אמנם בספר המלות להרמב"ם מלוה נ"ת י גרס אלא מעתה אל תפנו אל האלילים ס"נ דלא לקי ואף שבתוס' בעירובין שם גרסו כמ"ש לפנינו מ"מ י"ל דבתוס' בסנהדרין גרסו כגי' הרמב"ם דכן רבים בעלי התוספת כנודע:

מראה הפנים

ולמאי דמסיק דעל דרבנן איתאמרת אולא כסוגיא דהתם בבא דלרבנן דוקא איתרבו שאר ע"ז לעבודת מולך ולא לר"א בר"ש ופסק הרמב"ם ז"ל שם כר"א בר"ש דסתמא דמתני' אתיא כוותיה:

אזהרה לבעל אוב מנין אל תפנו אל האובות. כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מעובדי כוכבים הל' ב' ומכאן הוא דלמד וכפי' כתוב' במתני' וכדאמר הכא לקמן דאזהרה להנשאל נכנס מקרא דלא ימצא בך נפקא דכתיב התם ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים כדכתב בפ' י"א הל' י"ד וכת"כ שליין הכ"מ לא מצאתיה ולא בהגהת ספרא ולא בפסיקתא רבתי ויש נ"מ בזה כדכתבו התוס' לענין כרת ועוד דאליבא דר' יוחנן דאמר שניהם בלאו א' נאמרו ואי אזהרה לבעל אוב וידעוני בעצמו מלא ימצא בך נפקא כדפי' רש"י ז"ל א"כ בהאי קרא גופיה כתוב נמי מעביר בנו ובתו באש וקוסם וגו' ורש"י בעצמו פי' בההיא דר' יוחנן מקרא דאל תפנו וכן ראיתי בסמ"ג לאוין ל"ו שכתב ורש"י פי' אזהרה לנשאל מאל תפנו ואי אפשר לומר כן שהרי בפונה יש כרת שנ' והנפש אשר תפנה אל האובות וגו' והכרתי ובינו בפ' ארבע מיתות שבעל אוב בכרת אם בסקילה והנשאל בכרת בלא זכרה בלנ"ד. וכ"כ בסמ"ק מלוה ק"כ:

רבי

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ו מהל' ע"ז ה"א סמ"ג לאוין ל

נג ב מיי' שם ה"ב סמ"ג שם לט

נד ג מיי' שם ה"א סמ"ג שם לח

נה ד מיי' פ"א מהל' שבת ה"א סמ"ג לאוין כ

נו ה ו מיי' פ"ה מהל' ממרים ה"ב סמ"ג לאוין לד טוש"ע יו"ד סי' רמא ס"א

נז ז מיי' פ"ג מהל' אסורי ביאה ה"ד סמ"ג לאוין לז

מסורת הש"ס

ולמה לא תנינן ידעוני בכריתות. כמו שהתנא שונה כאן לשניהם ואלו בכריתות לא תנא אלא בעל אוב לחוד: מפני שנכללו כולם בלאו אחד. שניהם בלאו אחד נאמרו אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ולא חשיב התם להכריתות אלא באותן שיש חילוק חטאות ביניהן ולאשמועינן דאי עביד כולהו בהדדי אפי' בהעלם אחת חייב על כל או"א ומכיון דאוב וידעוני בלאו אחד הן אינו מתחייב על שתיהן אלא חטאת א' דלאוין הן דמחלקין לחטאות כדכתיב אשר לא תעשינה וסמיך ליה או הודע אליו חטאתו וגו' הלכך לא תני התם לתרווייהו ותנא לאוב הואיל ופתח בו הכתוב תחילה: שהוא בלא תעשה שבא מכח עשה. קסבר הואיל דאל תפנה אל האובות הוא דכתיב לא קאי הלאו אלא על האובות וידעונים דכתיב בתריה כלאו הבא מכח עשה הוא ולא הוי אלא עשה ומתמה ר' זעירא עלה כדלקמיה: הכן. הוא דאמרת א"כ לטעמא דידך לא היה שום אחד צריך לשנות ידעוני בכריתות אלא אתה כלומר דטעמא דאמרת לאו מילתא הוא דכלל דודאי אל תפנה אתרווייהו קאי והרי ע"כ אחד מהן צריך שיכתוב בתחלה ואי משום הא אתה מיבעי למיתני גם ידעוני בכריתות: א"ל. ר"ז אלא היינו טעמא דכמה דאישתעי קרא אישתעיית ג"כ המתני' דקרא כתיב אוב או ידעוני או בזה או בזה מתחייב מיתה וכיון דקרא מחלקם גבי מיתה דכתיב כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו שנה התנא הכא דמישתעי בחיוב מיתה ג"כ לתרווייהו אבל בכריתות לא משתעי אלא בחיוב

תורה אור

ונתני שלשים ושבע נ"ל ותשע כריתות בתורה ר"ל לענין שבת וכדמסיק ר"י בר"ב ומפרש כילד שאם עשה כולן בזדון שבת ושגגת מלאכות כנ"ל שהוא חייב על כאו"א ונשאר בקושיא: מ"מ

ולמה לא תנינן ידעוני בכריתות. ר' חזקיה בשם ריש לקיש מפני שנכללו כולם בלאו אחד אל תפנו אל האובות וגו'. רבי יסא בשם ריש לקיש שהוא בלא תעשה שהוא בא מכח עשה. אמר ר' זעירה קומי ר' יסא הכן לא אתא מתני בר נש מתני ידעוני בכריתות אלא את. א"ל כמה דאישתעי קרייא אישתעיית מתניתא. אוב או ידעוני [א] *אוב זה פיתום המדבר משיחיו [ב] וידעוני זה המדבר בפיו הרי אילו בסקילה והנשאל בהן באזהרה. °ודורש אל המתים אית תניי תני זה [ג] הנשאל בגולגולת אית תניי תני הנשאל בזכורו. מה בין הנשאל בגולגולת למעלה בזכורו שהנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת וההדיוט מעלה את המלך והמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת ואין ההדיוט מעלה את המלך. א"ר הונא קרייא מסייע למאן דאמר אוב זה המעלה בזכורו מה טעמא °קסמי נא לי באוב והעלי נא לי אשר אומר אליך. מה את שמע מינה. אמר רבי מנא מיכן דהות ידעה מילין מילין סגין. מאי כדון °והיה כאוב מארץ קולך. מיליהון דרבנין מסייען לרבי יסא דאמר רבי יסא בשם רבנין מפני שהן מקטירין לשדים. ר' הילא בשם ר' יסא מפני שנכללו כולן על ידי מעשה:

הלכה יא מתני' [ד] *המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת [ה] והמקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם *קיללם בכינוי ר"מ מחייב וחכמים [ו] פוטרין [ז] *הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה בבית אביה באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק: גמ' אזהרה למחלל מניין °לא תעשה כל מלאכה כרת מניין °כי כל העושה בו מלאכ' ונכרתה עונש מניין °מחלליה מות יומת. וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה א"ר יוסי בי ר' בון שאם עשה כולן בזדון

חטאות: ודורש אל המתים. סיומא דקרא דאזהרה לנשאל הוא לא ימצא בך וגו' ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים: זה הנשאל בגולגולת. של מת ע"י כשפים: הנשאל בזכורו. מעלה ומושיב את המת בזכרותו. ובתוספתא פ"י כולל לשניהם אחד הנשאל בגולגולת ואחד המעלה בזכורו וכן הגא לה התם: וההדיוט מעלה את המלך. אפי' למלך יכול להעלותו ולשאול בגולגלתו: אינו עולה כדרכו. אלא רגליו למעלה: מה טעמא. מדלא כתיב קסמי באוב והעלי נא לי וקאמר קסמי נא לי באוב וכדמסיק דמה את שמע מינה מהכא אלא מיכן שהיתה יודעת הרבה דברים במיני כישוף והוא ביקש ממנה שתעשה באוב ובהעלאה בזכורו הוא ולפיכך אמר קסמי נא לי לפי שאשה היא: מאי כדון. דאכתי לא שמעינן מהכא דמעלה בזכורו הוא דלי לגרכי הוא דקאמר אלא מהכא דכתיב והיה כאוב מארץ קולך וש"מ דקולו של אוב ממקום התחית שהוא סמוך לארץ: מסייען לר' יסא. דאמר ר' הילא בשמיה לקמן: מפני שהן מקטירין לשדים. אדלעיל מהדר דהאי לא קתני ידעוני בכריתות דהיינו טעמא משום דלא קתני התם אלא מילתא דאית ביה מעשה וכדר' הילא בשם ר' יסא דמפני שנכללו כולן דחשיב להו במתני' התם בזה שהן על ידי מעשה ומשום דאינו חייב קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה דכתיב ועשה אחת וגו' וידעוני לית ביה מעשה דמה שמכנים העלם בפיו לאו מעשה הוא שאינו מדבר כלום בשעת מעשה אלא לאחר המעשה כשהוא בפיו מדבר העלם מאיליו אבל בעל אוב אית ביה מעשה דס"ל בעל אוב זה המקטר לשדים כדי לחברן ולהביאן אללו לסייע אותו בכשפיו והלכך תני התם לאוב ולא תני לידעוני:

הלכה יא מתני' בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. ולאפוקי תחומין ואליבא דר"ע דאמר מדאורייתא הוי והבערה אליבא דר' יוסי דאמר ללאו יצאת: עד שיקללם בשם. משמות המיוחדין: קללם בכינוי. כגון שדי צבאות חנון רחום: וחכמים פוטרין. מן המיתה אבל לוקה כדרך שלוקה על קללת כל אדם כשר מישראל והלכה כחכמי': עד שתהא נערה. ולא קטנה פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד ולא בוגרת שעברו עליה י"ב שנה וששה חדשים ויום אחד: בתולה. ולא בעולה: מאורסה. ולא נשואה ואפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לאו מאורסה היא והבא עליה בחנק: בבית אביה. למעוטי מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה בדרך דהבא עליה אינו אלא בחנק: באו עליה שנים. ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה הראשון בסקיל' דמשכבי אשה כתיב: והשני בחנק. דבעולה היא והאי סתמא ר' היא דאמר שלא כדרכה נפקא לה מכלל בתולה אבל חכמים פליגי עליה וסברי דאפי' באו עליה עשרה בני אדם שלא כדרכה עדיין בתולה היא וכלם בסקילה והלכה כחכמים: גמ' וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה. שלשים ושבע לאו דוקא דהא בשבת נפישי להו טובא אלא איידי דפריך הכי לעיל בהלכה ו' נקט הכא נמי בהאי לישנא וכלומר דהא גם שבת תני בכריתות ובשבת גופיה איכא ל"ט חטאות ומעתה נפישי כריתות טובא ואמאי לא חשיב שם כ"א ל"ו: שאם עשה כולן בזדון

מראה הפנים

רבי חזקיה בשם ריש לקיש מפני שנכללו כולם בלאו אחד. והתם גרים לה אליבא דר' יוחנן דאמר הכי וככר כארתי בהלכה דלעיל טעמיה דהרמב"ם ז"ל כמאי דלא פסק כר' יוחנן וכטעמיה וכן כמה דשייך בפנינא דאוב וידעוני בסוגיא דכריתות תמצא לעיל כד"ה מכל וכו' וע"ש:

קרייא מסייע למ"ד אוב זה המעל' בזכורו וכו' דכתיב קסמי נא לי. וזה מסייע לפרש"י שמושיב המת על זכורו ומתורץ דיקדוק התוספות דף ס"ה ע"ב ד"ה מעלה בזכורו שכתבו ולא יתכן בבעל אוב דשאול ולפי מה שמפרש הכא לקרא ניחא:

מפני שהן מקטרין לשדים. כדעולא בכריתות דף ג' ע"ב וכדמתרץ רבא במקטר ע"מ לתכרו:

וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה. כדפרישית והייט קושיא ופירוקא דהש"ס בכריתות שם ע"א. ויש לפרש דדוקא שלשים ושבע קאמר והאי ש"ס לשיטתיה אזיל למאי דקאמר בפ' כלל גדול על הא דמני שבועת ר' שמעון בן לקיש אמר לית כאן שחיטה שחיטה תולדת תבורה היא ולמה תנינתה ממהון אלא כגין דתנינן סדר כעודה תנינתה עמהון. וכלומר דודאי שוחט מלאכה היא להתחייב עליה אלא דקשיא ליה דהא מנינא דאבות מלאכות דתני התם לאשמעינן דאם עשאן בהעלם אחד חייב על כל א' וא' וכיון דשוחט תולדה דתבורה היא דמפרק הוי ותולדה דדש הוי וככר תני לה הדש וא"כ לענין מנין חטאות למה תנינתה לשוחט ומשני כגין דתנינן סדר סעודה תני לשוחט ממהן נקטינן מינה דלהאי סברא דשוחט תולדה דמפרק הוי לא משכחת לה לכולהו בהעלם אחת אלא ל"ח חטאות דכי עביד לכולהו עביד נמי דש ושוחט מעין מלאכה דדש וככר מתחייב משום דש והיינו דקאמר הכא להאי שיטתא וניתני עוד שלשים ושבע כריתות וכלומר לענין מנין חטאות וכדמפרשינן למתני' דכריתות דג"כ מנינא אתא לאשמעינן לחילוק חטאות וככר חשיב התם במתני' להמחלל את השבת וא"כ לענין הוספת למנין חטאות אין כאן אלא שלשים ושבע דהא בין כולהו ליכא אלא ל"ח חטאות כדפרישית להאי שיטתא ועיקר הקושיא לענין הוספה למנין חטאות הויא כעין דמקשה התם ומשני דחילוק חטאות לענין שבת לא מלי למיתני הכא כמבואר בפנים. אבל שיטתא דתלמודא דילן שוחט לכ"ע משום נטילת נשמה מיחייב כדאמר בפ' כלל גדול דף ע"ה ומשכחת להו ל"ט חטאות. ורש"י ז"ל פי' בכריתות שם בהא דמקשי אמרי שבת מ' חסר אחת הוויין. ליתני ע"ב כריתות. ורבים מתקשין בדבריו דהא במתני' תני לה המחלל את השבת ולא הוו אלא ע"ד ונראה דהא כלהו הכי קשיא דע"כ שני דשבת לענין חילוק חטאות הן ואמרי' שם לעיל למסקנא דבמתני' דכריתות לא הוי אלא ל"ג לענין חטאות וא"כ בגרי לכו. עפי אבל הנכון דכוונת רש"י ז"ל לא על ענין הקושיא דשבת בלחוד אלא כלל בדבריו כפי כוונת קושית הש"ס דקאי נמי על ע"ז כדמוכח מדלקמיה התם בענין זה דקאמר וכן אתה מוצא גבי ע"א דקתני שגגת ע"ז וזדון עבודות וכו' ע"ש וכלומר דלאחר דמשני ליה דלא קתני במתני' אלא שגגת שבת וזדון מלאכות מייתי ראיה דכן מליט במתני'

בזדון שבת ובזדון מלאכה שהוא חייב על כל אחת ואחת. *אזהרה למקלל אביו ואמו מניין (ויקרא יט) °איש אמו ואביו תיראו עונש וכרת מניין (שמות כא) °ומקלל אביו ואמו מות יומת ואומר (ויקרא יח) °כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו: הבא על נערה המאורסה. ר' יסא בשם ר' יוחנן *ר' חייה בשם רבי לעזר דרבי מאיר היא ברם לרבנין *אפילו [ה] קטנה. מה טעמא דרבי מאיר נער חסר אמור בפרשה. מה מקיימין רבנן נער ר' אבהו בשם ריש לקיש נערה אחת שלימה אמורה בפרשה ולימדה על כל הפרשה כולה שהיא גדולה. מתיב רבי מאיר לרבנין הרי המוציא שם רע הרי אין כתוב בו אלא נער והיא גדולה שאין קטנה נסקלת מה עבדין לה רבנין אמר רבי אבין תיפתר שבא עליה דרך זכרות. ר' יעקב בר אבא בעא קומי רב הבא על הקטנה מהו אמר ליה בסקילה הבא על הבוגרת מהו אמר ליה אני אקרא *נערה ולא [ו] בוגרת. וקרא נערה ולא קטנה. ולית את מודה לי שהוא בקנס אמר ליה (דברים כב) °תחת אשר עינה לרבות את הקטנה [ג] לקנס. וקרא תחת אשר עינה לרבות את הבוגרת בקנס אמר רב אף על גב דנצחי ר' יעקב בר אבא בדינא הלכה הבא על הקטנה בסקילה והיא פטורה. רבי אבין בשם ר' שמואל ולמה לא פתר ליה מן הדא (שם) °ומת האיש אשר שכב עמה לבדו וכי אין אנו יודעין שאין לנערה חטא מות ומה תלמוד לומר (שם) °ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות אלא מיכן הבא על הקטנה בסקילה והיא פטורה:

הלכה יב מתני' [ז] המסית זה ההדיוט

והמסית

פני משה

בזדון שבת. כלומר לא משכחת לה אלא דוקא אם עשאן כולן בזדון שבת ושגגת מלאכות דאיכא שגגות טובא ובהא הוא דחייב על כל א' וא' דדרשי' אחת שהיא הנה: ובזדון מלאכה שהוא חייב על כל אחת ואחת. בתמיה כלומר שמא משכחת לה בזדון מלאכה ובשגגת שבת הא ודאי לא דבכה"ג ליכא אלא חדא שגגה ואינו חייב אלא אחת דזהו הנה שהיא אחת וכיון דלא פסיקא לי' לא תני לכולהו ולא חשיב להו אלא בחדא דחדא מיהת לעולם חייב הוא: ומקלל אביו ואמו מות יומת. וכתיב אביו ואמו קלל דמיו בו וגמרינן מדמיהם בם דאוב וידעוני דבסקילה: ואומר כי כל אשר יעשה וגו'. כלומר מדכתיב עונש דמקלל אביו ואמו גבי עריות ילפינן נמי מקרא דכתיב בפרשת עריות לכרת על מקלל אביו ואמו מדמדמי לה הכתוב לעריות גבי עונש: דר"מ היא. מתני' דאמרה עד שתהא נערה ר"מ היא אבל לרבנן אפילו קטנה מאורסה הבא עליה בסקילה. וגרסי' להאי סוגיא בפ' אלו נערות הלכה ט': נער חסר אמור בפרשה. גבי נערה המאורסה ומשמע דלמעוטי אתא גדולה ולא קטנה: מה מקיימין רבנן נער. ומנא להו למידרש דאפילו קטנה במשמע: נערה אחת שלימה אמורה בפרשה. דמוציא שם רע וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה ולימדה על כל הפרשה של מוציא שם רע דאפילו במקום שנאמר שם נער חסר שהיא גדולה דגילתה לנו התורה במקום אחד ללמד על כל הפרשה כולה ומדאיצטריך לגלות על נער שבפרשה דבגדולה היא ש"מ דבכל מקום שנאמר נער חסר אפי' קטנה במשמע: מתיב ר"מ לרבנן הרי המוציא שם רע כתוב בו נער והיא גדולה גרסינן. וכן הוא בכתובות ולהאי גירס' ההכא נמי הכי מיתפרשא כדלקמן. וכלומר דבחד קרא מלינו דכתיב נער והוציאו את הנער אל פתח בית אביה וסקלוה וע"כ האי קרא בגדולה משתעי דאין הקטנה נסקלת דלאו בת עונשין היא וא"כ אי כדקאמרת דנערה שלימה האמורה בפרשה ללמדינו בא על מוציא שם רע גופיה דמקום שנאמר בו נער גדולה היא קשיא למה לי תיפוק ליה דאין הקטנה בת עונשין ומעתה נימא דהאי נער חסר דכתיב במוציא שם רע ללמדינו בעלמא אתי קרא וגלה לנו דכמו דנערה דכאן גדולה היא אף בכל מקום שנאמר נער חסר גדולה דוקא: מה עבדין לה רבנן. בהאי נער חסר דמוציא שם רע: תיפתר שבא עליה דרך זכרות. כלומר תפרש האי קרא דלדרשא אחריתא אתא ללמדינו דמוציא שם רע חייב אפי' בעל שלא כדרכה והוציא עליה שם רע בכדרכה וכהאי מ"ד דס"ל הכי בפ' נערה שם ולהכי הוא דכתיב נער לשון זכר לומר שבא עליה דרך זכרות ולעולם כל מקום שנאמר נער אפי' קטנה במשמע: הבא על קטנה. מאורסה מהו: א"ל בסקילה. כרבנן: הבא על בוגרת. לרבנן מהו: אני אקרא נערה ולא בוגרת. ומיעט הכתוב בבוגרת מסקילה: וקרא. קרי נמי נערה ולא קטנה: אמר ליה ולית את מודה לי שהוא בקנס תחת אשר עינה לרבות את הקטנה לקנס. כלומר דרב השיב לו וכי אין אתה מודה לי שהבא על הקטנה חייב בקנס כרבנן דס"ל הכי בפ' אלו נערות דנתרבתה מהתחת אשר עינה וכמה דסבירא לן כרבנן גבי קנס הכי נמי גבי מאורסה דאפי' בא על הקטנה בסקילה: וקרא תחת אשר עינה לרבות וכו'. חזר ר' יעקב והשיב דהתם גופיה קשיא לי מאי חזית דרבתה התורה קטנה לקנס ולא לבוגרת ואימא תחת אשר עינה לרבות הבוגרת לקנס: אע"ג דנצחי. אף שנצח אותי בדין מ"מ הלכה כחכמים דהבא על קטנה מאורסה בסקילה: והיא פטורה. מן המיתה: ולמה לא פתר ליה מן הדא. ואמאי אמר דנצחו בדין היה לו להביא מן המקרא הזה דנלמד בהדיא דהבא על קטנה בסקילה: ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. ומעתה וכי אין אנו יודעין שאין לנערה חטא מות דהא לבדו כתיב ומה ת"ל עוד ולנערה לא תעשה דבר וגו' אלא מיכן וכו' וכלומר ללמדינו שיש לך אחרת כזו שאין לה חטא מות והוא בסקילה ואיזו זו קטנה:

הלכה יב מתני' המסית זה ההדיוט. דוקא הדיוט שהסית מיתתו בסקילה אבל נביא שהסית מיתתו בחנק:

והמסית

רידב"ז

מ"ט דר"מ נער הסר כתיב בפרשה. תמן תנינן הבא על נערה מאורסה כו'. מ"ט דרבנן נער הסר כתיב בפרשה מה מקיים ר"מ נער. כן מגי' הק"ע ז"ל ומוכרח הוא מאוד ודוק:

רבי אבהו אמר בשם רשב"ל נערה אחת שלימה כתיב בפרשה לימדה על כל הפרשה שהיא גדולה. פי' דהיא במוציא שם רע כתיב נערה מלא הרי זה בא ללמד על כל הפרשה דבעינן נערה שלימה ורבנן ס"ל דלא בא ללמד על כל הפרשה כולה. אלא מלמד על עצמו דכאן בעינן נערה שלימה דוקא. ע"ז מתיב ר"מ לרבנן הרי המוציא ש"ר הרי כתיב בו נער והיא גדולה דאין הקטנה נסקלת כלומר דאפילו אי כתיב בו נער נמי ע"כ היא גדולה דאין הקטנה נסקלת [והוי כההיא דאיתא בבבלי דף מ"ד ע"ב טעמא דכתיב בי' נערה. הא לא"ה אפילו קטנה במשמע והא כתיב ואם אמת הי' הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנערה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וגו' וקטנה לאו בת עונשין היא] א"כ ע"כ דלא לעצמה כתיב נערה מלא אלא ללמד על כל הפרשה מה עבדין לה רבנן א"ר אבון תיפתר שבא עליה דרך זכרות פי'. דלעולם לא ללמד על הפרשה כולה אתא אלא לגופי' הוא דאתא שבא עלי' דרך זכרות והילכך כתב נערה מלא דהירושלמי לטעמי' אזל דס"ל בפ"ק ה"ג דקטן אינו עושה בעולה שלא כדרכה ועיי' לעיל שם בדברינו ופשוט דכמו דנתמעט קטן מבעולה שלא כדרכה ה"נ קטנה אינה עושה בעולה שלא כדרכה. וע"ז קאמר ר' אבין תיפתר שבא עלי' שלא כדרכה דרך זכרות דהיא שלא כדרכה ונתמעט קטנה מזה ע"כ כתיב נערה מלא דאי הוי כתיב חסר אף דידעינן דמיירי בגדולה אבל לא הוי ידעינן באיזה ביאה בא עליה אם בכדרכה או שלא כדרכה והו"א דאף בבא על הגדולה היא דוקא ביאת קטנה כלומר כדרכה דבקטנה ליכא ביאה אחרת רק ביאה כדרכה ואף דע"כ גופה צריך להיות גדולה דאי לא"ה לאו בת סקילה היא אבל הביאה יכול להיות דדווקא ביאה דקטנה דהיא כדרכה ע"כ כתיב נערה מלא לאורוי דאף בבא ביאה של גדולה נמי כן ודוק:

אמר

מסורת הש"ס

כתובות מד ע"א

(כתובות פ"ג)

סנהדרין סו ע"ב

שם

עין משפט נר מצוה

נח
א מיי' פ"ב מאסורי ביאה הלכה ס

נט
ב מיי' שם ה"ד

ס
ג מיי' פ"א מנערה הל' ח סמ"ג עשין כד טוש"ע אה"ע סי' קעז ס"א בהגה"ס

סא
ד מיי' פ"ה מהלכות ע"ז ה"א סמ"ג לאוין ט

מראה הפנים

במתני' דגבי ע"ז לא קתני אלא לחדא והיינו בשגגת ע"ז וזדון עבודות ולא חשיב זדון ע"ז ושגגת עבודות. דהוי עפי ורבותא דסוגיא הכי מיתפרשא דלמאי דס"ד למיחשב לשגגות מלאכות בשבת ולשגגת עבודות בע"ז א"כ הוו ע"ה בין הכל למנין חטאות דהא בע"ז היכא ארבע עבודות שמתחייב עליהן קרבן זיבוח וקיטור וניסוך והשתחויה וזהו למאי דקי"ל עקימת שפתיו לא הוי מעשה וכדחשיב הרמב"ם בריש פ"ז משגגות וכאומר לו אלי אתה לא מתחייב קרבן דעקימת שפתיו הוי וכדכתב בהל' עובד כוכבים אבל למאי דס"ד דסוגיא דהתם אתיא למ"ד עקימת שפתיו נמי מעשה הוי כדאיתא התם בסוגיא לקמן ועוד דאפי' למאי דקי"ל דבאלי אתה לא מיחייב בקרבן אכתי משכחת לה חמשה בע"ז כגון בפעור ובמרקולים דמתחייב בעבודתה כדרכה וכד' עבודות וא"כ הוו חמשה בשגגות עבודות לכל אחת וע"ז גופה כבר תני כמנינא דמתני' וא"כ עפי להו ארבעה ובין הכל פ"ה הוו לענין חטאות ל"ג דמתני' וד' דע"ז דהוספה ול"ת דשבת דהוספה וכוונת רש"י לפי ס"ד דהמקשה דקאי נמי אע"ז והיינו דמקשה משבת ולא מקשי מע"ז דתני לה במתני' קודם משבת וליקשי אמאי קחשיב לה בחדא אלא ודאי כוונת המקשה על שתיהן ונקט בלישני' שבת משום דהוי מנינא טובא והס"ד על ע"ז וכן משמ' ליה הש"ס אתרווייהו:

אזהרה למקלל אביו ואמו מנין איש אמו ואביו תיראו. בת"כ פ' קדושים דריש לה מאלהים לא תקלל ומייתי ליה בבבלי פרקין דף ס"ו ע"א אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו ועיין לעיל הלכה א' ד"ה וכר' ישמעאל. ואפשר דהכא דריש הכי מדהוקש מורא האב למורא המקום וכן קללת האב לקללת המקום כדדריש לה בת"כ ריש הפרשה שם וכתיב אזהרה אלהים לא תקלל וכן דריש לה בהאי תלמודא פ"ק דקידושין:

מה טעמא דר"מ וכו'. בפרק אלו נערות בארתי מה בין שיטתא דהאי תלמודא לבין שיטתא דתלמודא דילן ע"ש:

ומדיח

והמסית את ההדיוט אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה כל [א] חייבי מיתות שבתו' אין מכמינין עליהן חוץ מזו אמר [ב] לשנים והן עדיו מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לאחד והוא אומר לו יש לי חבירים רוצין בכך אם היה ערום ואינו מדבר בפניהן [ג] מכמינין לאחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי בייחוד והוא אומר והלה אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חזר בו מוטב אם אמר כך היא חובותינו וכך היא יפה לנו העומדים מאחורי הגדר מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו *האומר [ד] אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח אקטר אלך ואקטר נלך ונקטר אנסך אלך ואנסך נלך וננסך אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז:

גמ' *הא חכם לא. מכיון שהוא מסית אין זה חכם מכיון שהוא ניסית אין זה חכם. כיצד *עושין לו להערים עליו מכמינין עליו שני עדים בבית הפנימי ומושיבין אותו בבית החיצון [ז]ומדליקין את הנר על גביו כדי שיהיו רואין אותו ושומעין את קולו כך עשו לבן סוטרא בלוד והכמינו עליו שני תלמידי חכמים והביאוהו לב"ד וסקלוהו וכא את אמר הכן. שנייא היא דאמר אני. ואמר אוף הכא אני שלא יערים. ויערים שלא ילך ויסית עצמו ויסית אחרים עמו. מסית אומר בלשון גבוה והמדיח אומר בלשון נמוך מסית שאמר בלשון נמוך נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון גבוה נעשה מסית. מסית אומר בלשון הקודש ומדיח אומר בלשון הדיוט מסית שאמר בלשון הדיוט נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון הקודש נעשה מסית:

הלכה יג מתני' המכשף [ה] העושה מעשה ולא האוחז את העינים

רבי עקיבה אומר משום רבי יהושע שנים לוקטים קישואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב והאוחז את העינים פטור:

גמ' °מכשפה לא תחיה אחד האיש ואחד האשה (שמות כב) אלא שלימדתך התורה דרך ארץ מפני שרוב הנשים בשפניות. אמר רבי לעזר מכשף בסקילה מה טעמא דר' לעזר נאמר כאן מכשפה *לא תחיה ונאמר להלן °אם בהמה אם איש (שם יט) לא יחיה מה לא יחיה שנאמר להלן בסקילה אף כאן [ו] בסקילה. מה טעמין דרבנין נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן °לא תחיה כל (דברים כ) נשמה מה לא תחיה שנאמר להלן מיתה בחרב אף לא תחיה שנאמר כאן מיתה בחרב. אמר ר' עקיבה מן הדבר הזה אני מכריעו מוטב שילמד לא תחיה מלא תחיה ואל יוכיח לא יחיה. מה טעמא דר' יהודה נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן °כל שוכב עם בהמה מות יומת (שמות כב) מה מיתת הבהמה בסקילה אף כאן בסקילה. דלמא ר' לעזר ור' יהושע ור' עקיבה עלין למיסחי בהדין דימוסין דטיבריא חמתון חד מיניי אמר מה דמר ותפשיתון כיפה. אמר ר' ליעזר לר' יהושע מה יהושע בן חנינה חמי מה דאת עבד. מי נפיק אהן מינייא אמר רבי יהושע מה דמר ותפש יתיה תרעה והוה כל מאן דעליל הוה יהיב ליה חד מרתוקה וכל מאן דנפיק הוה יהיב ליה בנתיקה אמר לון שרון מה דעבדתון אמרין

פני משה

והמסית את ההדיוט. כלו' ליחיד ולאפוקי מסית את הרבים כגון מדיחי עיר הנדחת שמיתתן בחנק והאי כר"ש היא אבל רבנן פליגי וס"ל דבין הדיוט שהסית ובין נביא שהסית ובין שהסית את היחיד או את הרבים מיתתו בסקילה אלא אם הסית את רוב אנשי העיר נקרא מדיח וכ"מ דעד שיאמר בלשון רבים נלך ונעבוד כדקתני בסיפא: מכמינין. לשון מארב: והוא אומר לו יש לי חבירים. הניסת צריך שיגיד לו יש לי חבירים רוצים בכך בא ואמור לי בפניהם: אם היה ערום. המסית ואינו מדבר בפניהן כלומר שהוא אומר לניסת שאינו יכול לדבר בפניהם מפני יראת ב"ד: ביחוד. כלומר אין איש עמנו ויכול אתה לומר מה שאמרתי לי: האומר אעבוד וכו'. כלומר בין שהסית בלשון יחיד או בלשון רבים ובכל א' מן העבודות מסית הוי ובסקילה: המדיח. זה שאומר בלשון רבים:

גמ' הא חכם לא. בתמיה ומאי שנא הדיוט דנקט: מכיון שהוא מסית וכו'. כלומר אין ה"נ דאין חילוק ומתני' ליסנא דהדיוט נקט מפני שעכשיו הוא הדיוט: כיצד עושין לו וכו'. וגרסינן להא בפ' בתרא דיבמות הלכה ו': וכא את אמר הכין. על מתני' דהתם קאי דקתני משיאין על פי בת קול ומעשה באחד וכו' שהיו שומעין את קולו אני איש פלוני בן פלוני מת והשיאו את אשתו והרי במסית עושין לו כדי שיהו רואין אותו ושומעין את קולו והכא את אומר הכן דבשומעין את קולו סגי: שנייא היא. התם דאמר אני איש פלוני וכו' והלכך אין צריך שיראוהו ויכירוהו דבהכי סגי: ואמר אוף הכא אני. אף במסית ליסגי כמי באומר אני הוא שאומר לך דבר זה ואמאי צריך להערים עליו ולעשות כן שיראוהו דוקא: שלא יערים. אלא טעמא אחריכא איכא במסית שהיו עושין כן שלא יערים לברוח: ויערים. ומה בכך וקאמר שצריכין אנו לחוש לזה שלא יברח וילך ויסית עצמו עוד וגם אחרים עמו ועושין כך כדי לתפסו ולהביאו לב"ד: בלשון גבוה. כלומר בהעזה ובאריכות דברים כדתנן במתני' שמשיב כך הוא חובותינו כך הוא יפה לנו: בלשון נמוך. כדתנן נלך ונעבוד ובהכי סגי ונקרא מדיח: נעשה מדיח.

כלומר דין מדיח לו אם אמר לרבים: מסית אומר בלשון הקדש וכו'. כלומר דדרים מדמלינו דבראש הפרשה כי יסיתך כתיב והדר קאמר כי בקש להדיחך וגו' ופעם קוראו מסית ופעם קוראו מדיח ומפרש דהיינו הך אלא דמסית על שם דיבורו נקרא שהסית בלשון הקדש תורה אור והסתה לשון הטעה הוא ואם אמר בכל לשון ודאי חייב הוא כדכתיב להדיחך דלשון הדחה בכל לשון שמדיח משמע:

הלכה יג מתני' העושה מעשה. ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים. מראה לבריות כאלו עושה ואינו עושה כלום: שנים לוקטין קישואין. ע"י כישוף אחד מהן ליקט וחייב מיתה וחבירו ליקט ופטור מן המיתה כיצד העושה מעשה לקט ממש בכשפים חייב: והאוחז את העינים. הראה לנו כאלו נתקבלו כולן למקום אחד והקשואין לא זזו ממקומן פטור מן המיתה:

גמ' אלא שלימדתך התורה דרך ארץ. וכתבה מה שהוא יותר מצוי מפני שרוב הנשים כשפניות לפיכך נקטה בלשון נקיבה: מה לא יחיה שנאמר להלן בסקילה. דכתיב כי סקל יסקל: מ"ט דרבנין. דפליגי עליה בברייתא: להלן מיתה בחרב. שכן מלינו ביהושע דכתי' רק את כל האדם הכה לפי חרב וגו' לא השאירו כל נשמה: מ"ט דר' יהודה. כלומר דשמענו לר' יהודה שהביא טעם אחר מן המקרא: ונאמר להלן. בקרא דבתריה כתיב כל שוכב עם בהמה וגו' סמכו ענין לו להקיש מיתת המכשף למיתת שוכב עם הבהמה: דילמא. מעשה בר"א ור' יהושע ור"ע שנכנסו לרחוץ במרחץ של טבריא ואיידי דאיירי בכישוף מייתי להאי עובדא: חמתון חד מיניי. ראה אותם מין ומכשף אחד ואמר מה שאמר בכישוף ותפשה אותם כיפה של מרחץ ולא היו יכולים לזוז ממקומן: מה. זה יהושע עכשיו ראה מה שהעשה: מי נפק. כשרצה לצאת זה המין מן המרחץ אמר ר' יהושע איזה דבר מה שאמר ותפסו שער המרחץ להמין עד שנאחז ונדבק בו ומחמת זה כל מי שהיה נכנס לתוך המרחץ נתן לו מכה באגרוף מלפניו על לבו וכל מי שיצא נתן לו מכה ודחיפה מאחוריו וביקש המין מהם שיתירו לאותו הדבר שעשו לו ואמרו

סב
א מיי' פ"ה מהל' ע"ז הל' ב ופי"א מהל' סנהדרין ה"ב

סג
ב מיי' פ"ה מהל' ע"ז ה"ב

סד
ג מיי' שם הלכה ג

סה
ד מיי' שם הלכה ב

סו
ה ו מיי' שם פי"א הל' טו סמ"ג לאוין נא

מסורת הש"ס

סנהדרין סא: ע"א

(יבמות פט"ז)

סנהדרין סז

שם כז:

ציון ירושלים

[ז]ומדליקין את הנר על גביו כדי שיהא רואין אותו ושומעין את קולו וכו' שניא היא דאמר אני. וכן הוא בירו' פ"ז מיבמות הל' ו עי' שו"ת עבוס"ג סי' ק"י ובשבו"י ח"א סימן ק ובקצוה"ח סי' פא ס"ק יג ובשער משפט סי' לה ס"ק ד היברא דגוף קושית הירוש' לן זכיתי להבין דש"ני. באמר איש פלוני כו' דסמכינן על ט"פ דקלא דהרי גם בבת קול סמכינן מ ט ע ה דבעינוה קלו וגם דט"פ עכ"פ עדיף מכימן אמלפי וג"כ הוי ספק כב"ס דילן אי ה י מ כ י ס דאורייתא וכ"ב בטביעת עין דקלא דסמכי' עלה ובתשובה שארכתי בזה ואכ"מ:

מראה הפנים

ומדיח שאמר בלשון גבוה נעשה מסית. ודין מסית לו וכל הני דקאמר איכא למימר דנ"מ אליבא דר"ש כדפליגנא במתני' אבל שכנון דליכא בעלמא קמפרש ולתרץ לשון הכתוב דבשהוא מדבר בלשון גבוה ובלה"ק כתוב קוראו מסית ובשהוא מדבר בכל לשון ואינו מעיז כ"כ לומר כך היא חובותינו וכו' נקרא לשון נמוך ונעשה מסית ונעשה מדיח דקאמר ר"ל בשהיה מדבר בזה הלשון צריך לקראו בזה או בזה ואם מבנה בלשונו אתה קורא אותו לפי מה שהוא מדבר אלא דמן הכתב בשאומר ליחיד מדבר בלשון גבוה ובעזה ואם לרבים אין לו בעזה לומר להם כן ובן אומר להם בכל לשון שבעולם יכיע אותו ולפיכך זה נקרא מסית וזה נקרא מדיח ואין כאן נ"מ לדינא ולא מידי:

אמר ר"ע מן הדבר הזה אני מכריעו וכו'. זו אחת מן חילוף הסוגיות בענין חילוף סברת התנאים עם הסוגיא דהתם דר' יוסי ס"ל הכי ור"ע קאמר אני דנתי ירבאל

מסורת הש"ס

ואמרו לו התר את שלך בתחלה מה שעשית לנו ונתיר גם אנחנו והתירו זה לזה : הא מה דאת חכם. הרי זה הכל מה שאתה יודע וכבר קבלת את שלך מידינו : ניחות. ירד לים ותראו מה בכחי לעשות וירדו ואמר המין איזה דבר של כישוף ונקרע הים לפניו ואמר הרי שעשיתי מה שעשה משה רבכם ואמרו לו אין אתה מודה לנו שהלך משה רבינו בתוך הים ביבשה אף אתה עשה כן והלך וגזר רבי יהושע על שרו של ים ובלעו : מיינוקא עבדין גבשושין. תינוקות עושין גבשושית של עפר ואומרין כך היו עושין בארץ ישראל להפריש זה לתרומה וזה למעשר והכירו שיהודים דרים שם ונכנסו לעיר ונתקבלו אצל אדם אחד לביתו וכשישבו לאכול ראו שכל תבשיל ותבשיל שהיו מכניסין להם היו מעלין אותו בתחלה לתוך חדר קטן אחד ואח"כ היו משימין לפניהם והיו חוששין שמא דבר מינות נזרקה בהן וכעין שעושין לפני ע"ז על דרך הערוכים לגד שלחן ושאלו להבעל הבית מה עסק לזה ומפני מה הם עושים כך והשיב שעושה כן לכבוד אביו הזקן אשר יושב תמיד שם ומפני שנדר וקיבל על עצמו שלא לצאת מתוך חדר הקטן הזה עד אם יבאו חכמי ישראל לכאן ויראה להליץ דבריו לפניהם ויגלה דעתו להם ואמרו להבעל הבית לך ואמור לו שילא עכשיו מן החדר ויבא לפני חכמי ישראל אשר המה באו לכאן : מה עיסקך. שאתה סגור בתוך החדר והשיב להם שקיבל עליו זה בשביל שמצטער על בנו שאינו מוליד ומבקש אני מכבוד החכמים שיתפללו על בני על דבר הזה : אייתון. הביאו לפני זרע פשתן ונטל ופיזרן על השלחן ונתראה להם שהוא נזרע וצומח ועלה וגדל ונתראה להם שהוא תולשן עד שהעלה אשה אחת עם קליעת שערה והיא המכשפה

תורה אור

אמרין ליה שרי ואנן שריי שרון אילין ואילין. מן דנפקון אמר רבי יהושע לההוא מינייא הא מה דאת חכם. אמר ניחות לימא מן דנחתין לימא אמר ההוא מינייא מה דאמר ואיתבזע ימא. אמר לון ולא כן עבד משה רבכון בימא אמרין ליה לית את מודה לן דהליך משה רבן בגויה אמר לון אין אמרין ליה והלוך בגויה הלך בגויה גזר רבי יהושע על שרה דימא ובלעיה. דילמא רבי ליעזר ורבי יהושע ורבן גמליאל סלקון לרומי עלון לחד אתר ואשכחין מיינוקיא עבדין גבשושין ואמרין הכין בני ארעא דישראל עבדין ואמרי ההן תרומה והחן מעשר. אמרין מסתברא דאית הכא יהודאין עלון לחד אתר ואקבלון בהד. כד יתבון למיכל והוה כל תבשיל דהוה עליל קומיהון אי לא הוון מעלין ליה בחד קיטון לא הוה מייתו ליה קומיהון והשין דילמא דאינון אכלין זבחי מתים. אמרין ליה מה עיסקך דכל תבשיל דאת מייתי קומנין אין לית את מעיל להן קיטונה לית את מייתי לון קומינן אמר לון חד אבא גבר סב אית לי וגזר על נפשיה דלא נפק מן הדא קיטונא כלום עד דייחמי לחכמי ישראל. אמרין ליה עול ואמור ליה פוק הכא לגביהון דאינון הכא ונפק לגבון אמרין ליה מה עיסקך אמר לון צלון על ברי דלא מוליד. א"ר ליעזר לר' יהושע מה יהושע בן חנניה חמי מה דאת עביד. אמר לון אייתון לי זרע דכיתון ואייתון ליה זרע דכיתון איתחמי ליה זרע ליה על גבי טבלה איתחמי מרבין ליה איתחמי דסלק איתחמי מיתלש בה. עד דאסק חדא איתא בקלעיתא דשערה אמר לה שרוי מה דעבדתין אמרה ליה לי נא שרייה. אמר לה דלא כן אנא מפרסם ליך אמרה ליה לי נא יכלה דאינון מסלקין בימא וגזר רבי יהושע על שריא דימא ופלטון. וצלון עלוי וזכה למיקמה לרבי יודה בן בתירה. אמרו אילו לא עלינו לכאן אלא להעמיד הצדיק הזה דיינו. אמר רבי יהושע בן חנניה יכיל אנא נסיב קריין ואבטיחין ועביד לון איילין טבין והדינון עבידין איילין וטבין. אמר רבי ינאי מהלך הוינא בהדא איסרטא דציפורי וחזית חד מיניי נסיב צריר וזרק ליה לרומא והוה נחת ומתעביד עגל. ולא כן אמר רבי לעזר בשם רבי יוסי בר זימרא אם מתכנסין הן כל באי העולם אינן יכולין לבראות יתוש אחד *ולזרוק בו נשמה. נימר לא נסבה הוא מינייא חד צרור וזרקיה לרומא ונחת ואיתעביד חד עגל אלא לסריה קרא וגנב ליה עגל מן בקורתא ואייתי ליה. א"ר חיננא בי רבי חנניה מטייל הוינא באילין גופתא דציפורין וחמית חד מיניי נסב חדא גולגלא וזרקה לרומא והוא נחתא ומתעבדא עגל. אתית ואמרת לאבא אמר לי אין אכלת מינה מעשה הוא ואי לא אחיזת עינים הוא. א"ר יהושע בן חנניה שלש מאות פרשיות היה רבי ליעזר דורש בפרשת מכשפה ומכולם לא שמעתי אלא שני דברים. שנים לוקטין קישואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב והאוחז את העינים פטור. א"ר דרוסא תשע מאות פרשיות היו שלש מאות לחיוב שלש מאות לפטור ושלש מאות לחיוב שהוא פטור :

סנהדרין סז ע"ב

אשר עשתה להן הכישוף הזה שלא יולידו ואמר ליה ר' יהושע תתיר מיד מה שעשית והשיבה איני מתיר הכישוף ואמר לה אם לא תתיר יפרסם לכל מה מעשיה ומי היא בשמה ואמרה שאין יכולת בידה להתיר מפני שהשליכה קשר הכישוף לתוך הים וגזר ר' יהושע על שרו של ים ופלטן ואחר כך התפללו עליו וזכו להעמיד לר' יהודה הוא הנקרא ר"י בן בתירא : יכיל אנא. ליקח קישואין ואבטיחין ולעשותן לאילים ולצבאות השדה וכן יחזרו להוליד עוד איילים וצבאים : איסרטא. בשוק של ציפורי וראיתי מין אחד שנוטל צרור אחד וזורקו כלפי מעלה ונעשה עגל אחד : ולא כן וכו'. שאינם יכולין לברוא שום בריה אלא שנאמר ודאי לא עשה כן המין הזה ושקר הוא בימינו שמתפאר בעצמו להראות נפלאות אבל באמת כך הוא הדבר שקורא לעבדו וגונב לו עגל א' מתוך העדר ומביא לו ואומר שבכישוף עשאו : לסריה. דוגמתו גברא סרייא בפ' השוכר את הפועלים : גופתא. אגפי הים ושפתו : אין אכלת. אם אכלת ממנו תאמין שמעשה הוא ואם לאו אינו אלא אחיזת עינים : שלש מאות לחיוב. שהעושה אותן נתחייב מיתה : לפטור. שהוא פטור ומותר : לחיוב שהוא פטור. שהוא פטור ממיתה אבל אסור לכתחילה לעשותן כדין אחיזת עינים שהוא פטור אבל אסור :

הדרן עלך ארבע מיתות

הלכה א מתני' בן סורר ומורה. משיבא שתי שערות. והוא בן י"ג שנים ויום אחד דמקמי הכי אין השערות סימן אלא שומא : עד שיקיף זקן. שיהא זקן מוקף שער סביב כולו : התחתון. ומאי זקן דאמרו חכמים התחתון אמרו שיקיף שערו' סביבו' הגיד ולא העליון זקן נומם :

בן

עין משפט נר מצוה

א

א מיי' פ"ג מהל' ממרים ה"ה סמ"ג לאוין רכ

ב

ב מיי' שם ה"א

הדרן עלך פרק ארבע מיתות

נדה נב ע"א

הלכה א מתני' *בן [א] סורר ומורה מאימתי הוא נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון אבל לא העליון אלא שדיברו חכמים בלשון נקיי' שנא' °כי יהיה לאיש בן [ב] בן ולא בת

דברים כא

בן

מראה הפנים

ישראל מישראל וכו' ורבנן הוא דס"ל התם מדסמכו ענין לו ור' יהודה הוא דס"ל אוב וידעוני בכלל היו וכו' וס"ל ב' כתובים הבאים כאחד מלמדין :

ושלש מאות לחיוב שהוא פטור. כדאמר התם הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה והיינו ע"י שם קדושה כדפרש"י ז"ל בהלכי פרקין : סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח **בן** סורר ומורה. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד גרסינן כדגרים התם ואין לומר דגי' דהכא פליגא וס"ל עד שיהא אב ממש והיינו בשבה חדשים ובני ימים דהא על הא דקאמר מכיון שהוא ראוי לבא על האשה ולעברה מייתי להא דרכי בנתי משמע מבראוי להכיר עוברה הוא כדאמר התם אמרי כמעברא בן ולא הראוי לקרותו אב :

תורה אור

א בן ולא איש הקטן פטור שלא בא לכלל המצות:

גמ' ר' זעירא ר' אבהו ר' יוסי בן חנינה בשם ר"ש בן לקיש כתיב °וכי יזיד איש על רעהו להורגו בערמה. מאימתי הוא נעשה איש משיזיד מאימתי הוא מזיד ב משתתפשט *הכף. משל בשל הזרע מבפנים השחירה הקדירה מבחוץ. א"ר זעירא תנא ר' שילא בר בינא °כי יהיה לאיש בן לא שיהא הבן אב. מכיון שהוא ראוי לבוא על אשה ולעברה היי די ליה אב ולא בן ואמרה התורה בן ולא אב. ואתייא כיי דמר ר' יסא בשם ר' שבתי כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ג ששה *חדשים בלבד. א"ר יסא כל אילין מילייא לא מסתברין דלא חילופין. תני תדע לך שהוא כן מי היה בדין שיהא חייב הבן או הבת הוי אומר הבת ופטרה התורה את הבת וחייבה את הבן. מי היה בדין שיהא חייב קטן או גדול הוי אומר גדול פטרה התורה את הגדול וחייבה את הקטן. מי היה בדין שיהא חייב הגונב משל אחרים או הגונב משל אביו ואמו הוי אומר הגונב משל אחרים פטרה התורה הגונב משל אחרים וחייבה הגונב משל אביו ואמו. ללמדך שכולן אינן אלא בגזירת מלך:

הלכה ב מתני'

מאימתי הוא חייב ד משיאכל טרטימר בשר וישתה חצי לוג יין באיטלקי ר' יוסי אומר מנה בשר ולוג יין אכל ה בחבורת מצוה אכל בעיבור החדש אכל מעשר שני בירושלם אכל נבילות וטריפות ושקצים ורמשים אכל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה אכל כל ו מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר °זולל וסובא ואף ע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו: **גמ'** א"ר יוסי טרטימר חצי ליטרא הוא אינו חייב עד שיאכלנו מהובהב. אכלו חי ז כלב *הוא אכלו מבושל בר נש הוא. אכלו הסוקים מהו ח גידים הרכים מה הן *רבי יוחנן אמר נימנין עליהן רשב"ל אמר אין *נימנין ט עליהן. ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא איתפלגון ר' יוחנן ור"ש בן לקיש דתנינן *תמן אילו שעורותיהן ט כבשרן א"ר יוחנן עור זה לא *שנו אלא לאיסור ולטומאה הא ללקות לא ר"ש בן לקיש אמר משנה תמימה שנה רבי בין לאיסור ולטומאה. מחלפה שיטתי' דר"ש בן לקיש תמן הוא עבד לה בשר וכא לא עבד לה בשר א"ר יודה בר פזי שנייא היא תמן שהוא עור וסופו להקשות. כל שכן מחלפה שיטתיה דרשב"ל ומה תמן שסופו להקשות הוא עבד לה בשר כאן שאין סופו להקשות כל שכן. א"ר אבהו טעמא דרשב"ל °ואכלו את הבשר לא גידים: אכל בחבורת מצוה אכל בעיבור בחדש אכל מעשר שני בירושלם. °ויסרו אותו ואיננו שומע בקולם

שמות כא | ויקרא כה | דברים כא | שם | משלי כג | שמות יב | דברים כא

בן ולא איש. ומשהקיף זקן התחתון איש הוא ואע"ג דמקטנותו קרוי בן לא מלינו לחייביה מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל המצות. הלכך חיוביה בהך הכי הוא והכי קאמר קרא כי יהיה לאיש בן בן הסמוך לגבורתו של איש דבתחלת אישותו חייביה קרא ומשהקיף זקן התחתון איש גמור הוא ולא הוי בכלל בן:

גמ' משיזיד. לשון בישול הוא משיתבשל זרעו ודריש ליה מדלא כתיב וכי ירשיע איש אלא למידרש נמי לשון בישול כדכתיב ויזד יעקב נזיד: מאימתי הוא מזיד. מבשל ומזריע: משתתפשט הכף. מקום הגבוה שעל הגיד וניכר בו סימנים משל לשופת קדירה אלא האש כשנתבשל זרע שבתוכה כבר השחירה הקדרה מבחוץ: לא שיהא הבן אב. כדמפרש ואזיל שלא יהיה ראוי לקרותו אב: מכיון שהוא ראוי לבא על אשה ולעברה היי די ליה אב ולא בן. כבר הוה ליה אב ולא מיקרי בן והתורה אמרה בן ולא הראוי לקרותו אב: כהאי דאמר ר' יסא וכו'. דמשעה שיכולה להתעבר ממנה וניכר עוברה והוא לאחר שלשה חדשים ראוי לקראותו אב: אינן אלא שלש' חדשים בלבד. כל"ל: כל הילין מילייא לא מסתברא דלא חילופין. כל אלו הדברי' שנאמרו בבן סורר ומורה הם בהיפוך מן הסברא דמן הסברא היה לנו לומר בחילוף הדברים כדמפרש ואזיל וכדמסיק דאין לנו לומר אלא דגזירת הכתוב הן: הוי אומר הבת. דבדין הוא יותר לחייב את הבת שאין דרכה בכך מן הבן שדרכו בכך: הוי אומר גדול. כלומר הגדול ביותר מן הדין לחייבו יותר ממי שהוא קטן ממנו: פטרה התורה את הגדול. ביותר משיקיף הזקן וחייבה את הקטן ממנו משיביא שתי שערות עד שיקיף: הוי אומר הגונב משל אחרים. דזהו תרבות רעה ביותר: ללמדך שכולן אינן אלא בגזירת המלך. ואי את רשאי להרהר אחריו ולבקש טעמו של דבר:

הלכה ב מתני' טרטימר בשר. חצי מנה של בשר והוא שיהיה בשיל ולא בשיל כדרך שהליסטים אוכלין: באיטלקי. שהוא יין המשובח וממשיך בתריה והוא דשתי ליה מזיג ולא מזיג: ר' יוסי אומר וכו'. ואין הלכה כר' יוסי: אכל בחבורת מלוה. בסעודה של מלוה: אכל בעבור החדש. אע"ג דאין עולין לסעודה זו אלא בפת וקטנית בלבד ואיהו אסיק בשר ויין הואיל ובמלוה קעסיק לא ממשיך: אכל מעשר שני בירושלם. כיון דבדרך מלותו הוא דכתיב במעשר שני בבקר ובצאן וביין ובשכר לא ממשיך: נבילות וטריפות שקלים ורמשים דכתיב איננו שומע בקולנו. יצא זה שאפילו בקולו של המקום ברוך הוא אינו שומע: דבר שהוא מלוה. לאתויי דבר שהוא מלוה מדרבנן כגון תנחומי אבלים דאי מרישא הוי אמינא חבורת מלוה היינו כהנים שאוכלים קדשים או באכילת פסחים: ודבר שהוא עבירה. לאתויי תענית ציבור שאסורו מד"ס: אכל כל מאכל ולא אכל בשר. בהמה ואפי' אכל בשר עוף: ואע"פ שאין ראיה לדבר. דדילמא ממאכל אחרינא נמי קרי ליה זולל ומיהו שלמה הכא אזהיר משום דממשיך עפי: זכר לדבר. דבבשר מיקרי זולל וביין מיקרי סובא:

גמ' עד שיאכלנו מהובהב. צלי ולא צלי ממש אלא כמהובהב על האש: אכלו חי. בשר חי: כלב הוא. מאכל כלב הוא ומקרה בעלמא הוא ולא אתי למימשך: מבושל. לגמרי: בר נש הוא. כלו' זו דרך מאכל ב"א הוא ואנן בעינן דרך שהגנבים וגזלנים אוכלין והלכך במבושל פטור: אכלו הסוקים. הסחוסים וכן גידין הרכין עכשיו אבל סופן להקשות מהו אם כבשר הוי או לא ומייתי עלה פלוגתא דר"י ור"ל דפליגי בפסחים אם נמנין עליהן או לא וגרסינן לסוגיא זו בפרק כילד צולין: איתפלגון. בעלמא ר"י ור"ל בהא דלקמיה: דתנינן תמן. בפ' העור והרוטב אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור חזיר של ישוב וכו' ועור הראש של עגל הרך וכו' ופליגי לענין מאי הן כבשר: לאיסור אכילה. כגון עור חזיר ועור חטוטרות של גמל הרכה דחשיב התם. וכן לענין טומאת נבילות אבל לענין מלקות לא הוי כבשר כיון שסופן להקשות: משנה תמימה שנה רבי בין לאיסור בין ללקות בין לטומאה. כל"ל וכן הוא בפסחים: מחלפה שיטתי' וכו'. דתמן הוא עבד לה כבשר אע"פ שסופן להקשות והכא לא עבד לה כבשר דקאמר אין נמנין עליהן: שניי' היא תמן שהוא עור וסופו להקשות. כלומר אינו קשה אלא בסופו אבל עכשיו רך הוא ופריך כ"ש דקשיא ומה התם מיהת סופו להקשות כלומר עומד להקשות ביותר מן הגידין רכין ואת עבד ליה כבשר כאן בגידין שאין סופן להקשות כל כך כמו העור לא כ"ש דכבשר הוו: טעמא דר' שמעון בן לקיש גרסינן וכן הוא שם: הבשר לא גידים. ומגזירת הכתוב הוא ולא מטעמא דאין נחשבין כבשר:

בקולם

עין משפט נר מצוה

ג
א ב מיי' פ"ג מהל' ממרים הלכה ס

ד
ב מיי' שם ה"ו סמ"ג לאוין רכ

ה
ד ה מיי' פ"ז שם ה"ב סמ"ג שם

ו
ו מיי' שם ה"ג

ז
ז מיי' שם הלכה ד

ח
ח מיי' פ"ו מקרבן פסח ה"ו

ט
ט מיי' פ"א מאכות הטומאה הט"ו ופ"ד ממאכלות אסורות הכ"ו

מסורות הש"ס

ע' סנהדרין כח ע"ב | שם פט | סנהדרין פ | (פסחים פ"ז) פסחים פד | (חולין פ"ס) חולין קכב פ"א ירושלמי שבת פי"ד ה"א

ציון ירושלים

א גידין הרכין מהו כו'. אי גידין בכלל בשר כבר הארכתי בתשובה וכן הקלף עיין פסחים דף כב דאמרי כשמותרה נבילה הי"ז ודלכה וגידה ודמה שיתרה וכרי מבואר דבזה בכלל נבילה ועיין תוס' שם ד"ה וכרי וכן בנזקים אמרו ועשית עולותיך הבשר והדם כו'. ואי אתה מחזיר מכולי גידין ועצמות משמע דאי לאו קרא גם בכלל אבל בפ' שמונה מקדם אמרו והקטיר הכהן את הכל לרבות גידין ועצמות משמע דלריך קרא לרבויי והארכתי בזה בתשובת:

מראה הפנים

טרטימר חצי ליטרא הוא וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' ממרים הל' ב' והוא שיאכל משקל תמנים דינרים מבשר זו כמלוגמא אחת וישתה חצי לוג מיין זה בבת אחת וכתב הכ"מ דהכי משמע ליה לרבינו ולא כתב מהיכן למד לומר כן ואני מלאתיו בתוספתא פ' אחד עשר וז"ל ואפילו סעלה על שלחנו כשלמה בשעתו אין נעשה בן סורר ומורה עד שיתן לתוך פיו כשיעור: **רבי** יוחנן אמר נמנין עליהן. פלוגתייהו גם בבבלי פ' כילד צולין דף פ"ד ע"א וכיולו התוס' שם להא דר' אבהו דהכא לתרץ רומיא דר"ל אדר"ל ומסיק התם דהדר רבי יוחנן לגבי דר"ל וא"ק מתני' דהעור והרוטב דמשמע דכתר הבתא אזלינן כיחידאה כדאמר התם דף קכ"ב ע"ב ומש"ס פסחים

מסורת הש"ס

(מ"ק פ"ג)

סנהדרין ע ע"ב

סנהדרין סו וכפי' פי' כפ"מ (ת"כ פ' קדושים) ב"מ סא ע"ב פ' ב"ק כז ע"ב

סנהדרין פא וב"ב

בקולם. דכתיב בקולינו ומשמע דעבירה דהוי משום שאינו שומע בקולם: יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים. דמלוה הוא דעביד: אם הזכירוך לבולי. בפ"ב דמ"ק גרסינן לזה ולעיל מינה קאמר התם כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינון אוכלין ושותין ופחזין א"ר יוחנן אם הזכירוך לבולי יהא הירדן בעל גבולך. וראיתי פירושים בזה ואינן נוחין לי ונראה דהענין דלעיל קאי ובולי הם חבורת הפוחזין והריקים והם הזכירוך שתמנה בחבורתם הראה לברוח ולהפטר מהם עד שיהא הירדן בעל גבולך וכלומר הרחק מהם ואל תלך בדרך אתם ואפי' צריך אתה להתרחק עד הירדן והיינו נמי דקאמר עליה קובלין לרשות להפטר מבולי וכלומר קובלין בפני הרשות ואפי' במועד כדי להפטר מחבורת הפוחזין האלו ואיידי דשייכא לענינא דהכא מייתי לה וגם' המעריך ראיתי שהוא נפרש מלשון חשיבות ולומר אם יקראוך למלך ולשר תתרחק. ובאמת בולי מלשון חשיבות הוא וכן נמצא במקום אחר אבל הכא לא שייכא כלל ואפשר שעל שם שחבורת אנשים כאלו דרכן להתנהג בחשיבות בענין אכילה ושתיה מכנה אותם בלשון הזה ומ"מ עיקר הכונה נראה כמו שפירשתי וכן מוכח מדר' יוחנן קובלין לרשות להיפטר מהן: ומלקט פירורין. מהנשאר מסעודת קידוש החודש שאכלו אמש בבית הכנסת ואכלן וכל זה כדי לחבב ולייקר להמתאספים בחבורה. סעודת מצוה זו ואמר יהא חלקי עם אלו שאכלו כאן בלילה זו: בקולם. בקולינו כתיב ומשמע דוקא בקולם הוא דאינו שומע:

הלכה ג מתני' גנב משל אביו ואכל ברשות אביו. אע"ג דשכיחא ליה לגנוב משל אביו הואיל דברשות אביו אכל בעיא ליה שהוא מתפחד ומתבעת מאביו שמא יראנו ולא ממשיך: גנב משל אחרים. לא שכיחא ליה שיכול לגנוב בכל עת משל אחרים ולא ממשיך: עד שיגנוב משל אביו. דשכיחא ליה ויאכל ברשות אחרים דלא בעית ליה ובכה"ג ודאי אתי למימשך: ומשל אמו. מנכסים שיש לה שאין לאביו רשות בהן כגון שנתן לה אחר נכסים במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן ואין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה: **גמ'** אזהרה לגניבה הראשונה מנין לא תגנוב גרסי' והכי מייתי לה לקמן פרק

תורה אור

בקולם יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים. *אמר ר' יוחנן אם הזכירוך לבולי יהיה ירדן בעל גבולך. א"ר יוחנן קובלין לרשות להיפטר מבולי. א"ר יוחנן לווין בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החדש ר' יוחנן הוה עליל לכנישתא בצפרא ומלקט פירורין ואכיל ואמר יהא חלקי עם מאן דקדש ירחא הכא רומשית: אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים ויסרו אותו ולא ישמע בקולם יצא זה אפילו [א] בקול אביו *שבשמים אינו שומע:

הלכה ג מתני' [ב] גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים ואכל ברשות אחרים משל אחרים ואכל ברשות אביו אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים ר' יוסי בי ר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו:

שמות כ ויקרא יט

גמ' אזהרה לגניבה *הראשונה מניין °לא [ג] תגנוב אזהרה לגניבה שנייה מניין *°לא תגנובו [ה]לא תגנובו על מנת [ד] *למקט. לא תגנובו על מנת לשלם [ו] תשלומי כפל על מנת לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. [ז]בן *בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאחר הגנב שלא תראה גונב. רבי בא רבי יוחנן בשם רב הושעיה אינו חייב עד שיגנוב מעות. ר' זעירה בשם ר' הושעיה אינו חייב עד [י] שיזלזל *מעות. מהו שיזלזל מעות מה אנן קיימין אם בהו דאמר הא לך חמשה והב לי תלתא שטיא הוא הא לך תלתא והב לי חמשה בר נש הוא אלא כי נן קיימין (אם) בהו דמר הא לך חמשה והב לי חמשה. הי דינו גנב והי דינו גזלן א"ר הילא גנב בפני עדים גנב בפני הבעלים גזלן. ר' זעירה בעי מעתה אפילו נתכוון לגזילה ולבעליה אין זה גוזלן. והי דינו גוזלן ע"ד דר' זעירה ר' שמואל בר סוסרטא בשם ר' אבהו עד שיגזלנו בפני עשרה בני אדם.

בנין

אלו הן הנחנקין הלכה ב' ועל גונב נפשות קאי וקרי לה גניבה ראשונה שהיא הראשונ' שהזהירה התורה עלי' דלא תגנוב בגונב נפש הכתוב מדבר ולא תגנובו דפ' קדושים לגניבה שניה והיא גניבת ממון וס"ל דמכאן ג"כ אזהרה לגניבת בן סורר ומורה: לא תגנובו וכו'. ברייתא בת"כ פ' קדושים: למקט. להכעיסו על שעה אחת אע"פ שרוצה להחזיר לו אח"כ: לא תגנוב את שלך מאחר הגנב. אע"פ שהוא גנב ממך לא תקח ממנו בגניבה ובהסתר שלא תראה כגנב אלא תבעהו לדין ותקח ממנו בפרהסיא: עד שיגנוב מעות. ויקנה בהן בשר: עד שיזלזל במעות לא שיזלזל המקח כדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. כלומר דלא תימא לפרש שמזלזל במעות ונותן יותר מן השוה וכדמפרש אם בהוא אומר להמוכר הא לך חמשה דינרין ותן לי בשר מה ששוה שלשה דינרין שטיא הוא ואין זה נקרא מזלזל במעות אלא דרך שוטים הוא זה: הא לך תלתא. ואם בשאומר הא לך תלתא דינרין ותן לי עבורן מה ששוה חמשה דינרין בר נש הוא כלומר שלא דרך בני אדם כן שרוצים לקנות המקח בזול אם יכולין להשיג ופשיטא שאין זה מזלזל במעות: אלא כן אנן קיימין בהוא דאמר הא לך חמשה והב לי חמשה. כלומר שרואה שעכשיו שהבשר בזול ואינו משגיח על המעות ואומר הרי לך חמשה דינרין ותתן לי כפי מה שנותנין עכשיו בחמשה דינרין וזהו הנקרא' מזלזל במעות שמאחר שהוא רואה שהמקח בזול ונותנין הרבה מזלזל במעות הוא וקונה הרבה יותר מן הצורך: הי דינו גנב. איזהו הנקרא גנב ואיזהו הנקרא גזלן ואיידי דאיירי בענינא דגניבה קאמר להא הכא: גנב בפני עדים גנב. כלומר אפי' שלא גנב בהצנע אלא ראוהו עדים כל זמן שאינו בפני הבעלים גנב הוא נקרא ודינו כגנב לענין כפל ואם בפני הבעלים לקחו זהו הנקרא גזלן: ר' זעירה בעי. הקשה על זה דאמאי קרית ליה גזלן אם לא לקחו אלא בפני הבעלים לבדן: מעתה. כלומר אלא דאתי אומר מעתה אפילו נתכון לגזילה ולבעליה שאם לא ירצה בעליו ליתנו יעמוד עליו בעצמו אע"פ כן אין זה גזלן הואיל ולא לקחו ממנו בפרהסיא כדלקמן: והי דיני גזלן על דעתיה דר' זעיר'. אי הכי השתא דאפי' לוקח בפני הבעלים לאו גזלן הוא א"כ איזהו הנקרא גזלן לדידיה: עד שיגזלנו. שיקח ממנו בפרהסיא בפני עשרה בני אדם:

בנין

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ז ממרים ה"ב
יא
ב מיי' שם
יב
ג מיי' פ"ט סנהדרין ה"א ולפירוש הפ"מ
יג
ד ה מיי' שם פ"א ה"ב סמ"ג לאוין קנה טוש"ע ח"מ סי' שמ"ח סעי' א
יד
ו מיי' פ"ז ממרים ה"ב

ציון ירושלים

[ב]לא תגנובו פ"מ למקט פ' ב"מ סא ובמש' מקובלת שם ובכה"מ לר"מ מלוה רמד ובקלה"ת סי' שמח: [ג]בן בג בג אומ' ל' תגנוב את שלך מ' ש"ס דילן ב"ק כח וכו' [illegible] נשמט הדין אבל בשמ"ק סי' רסג מובא זאת בשם רבינו יונה ומרדכי פ' המניח שם ובש"פ חו"מ סי' ד ובתבו' באריתי הדברי' בברכן ואכ"מ:

מראה הפנים

שמיט הרמב"ם לעור שראש עגל הרך בפ"ד ממ"א הלכ' כ"א בין לענין איסור אכילה בנבלה בין לענין טומאה בפ"א מהל' אבות הטומאות וכן לעור הפרסות דכיתדא הן. וא"כ ה"נ לכ"ע לאו כבשר הן שיתחייב עליהן:

לוין ברבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש. הרא"ש ז"ל בתשובה כלל י"ג סי' י"ז כתב דלא הותרה רבית קצוצה אלא להקדש שהוקדש לבדק הבית אבל בהקדשות שמקדישין הצדקה לתלמוד תורה ולס"ת ולבהכ"נ וכו' כללו של דבר אין הקדש בזמן הזה שיהא מותר להלוות ברבית קצוצה אבל ברבית דרבנן מותר להלותו דלא גרע ממעות יתומים שהתירו חכמים ז"ל להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד וה"ה בשאר רבית דרבנן כגון מכנתא דמקרקעי עכ"ל והביאו הטור י"ד סוף סי' ק"ס וכתבו' הרשב"א ז"ל סי' תרמ"ט משמע דסתם רבית מותר לתלמוד תורה דלא חילק שם אבל כבר הסכימו האחרונים ז"ל דדוקא ברבית דרבנן מותר לדבר מצוה ומיתפרשא הא דהכא ג"כ ברבית דרבנן דוקא: **אזהרה** לגניבה ראשונה וכו'. ובבבלי פ' ד' מיתות דף ס"ג ע"א קאמר אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו על הדם. ולענין מלקות ודאי אין נ"מ דבין נילף מלא תאכלו ובין נילף מלא תגנובו לא היה בדין ללקותו הא' משום דהוי לאו שבכללות והאי משום דניתן להישבון אלא דגמרי' מלקות לבן סורר ומורה ממקום אחר מוציא אם בן בכות הרשע כדפרישית לקמן במתני' הלכה ה'. ואי אשכחן איזה נפקותא בין שני ילפותא דקראי האי הוא דאשכחן דלשיטתא דהאי ש"ס דיליף מלא תגנובו א"כ משלם כפל על שגניבה ראשונה למ"ד לוקה ומשלם וכדאמר בהאי תלמודא בפ"ג דב"ק הלכה ג' ואי ילפינן מלא תאכלו אפי' לסתי מ"ד אין כאן כפל ועיין בפ' המניח שם ד"ה בן סורר ומורה מ"ש שם בענין זה בס"ד. ועיין עוד לקמן פ' אלו הן הנחנקין מענין אזהרה בגניבה ראשונה הלכ' ב':

לא תגנובו על מנת למקט. ברייתא זו הובאה בבבלי ריש פ' איזהו נשך דף ס"א ע"ב לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי לכדתניא לא תגנוב ע"מ למקט וכו' ופירש"י ז"ל למה לי לילף מרבית ואונאה ולכאורה מרבית לחוד שפיר הוא דלא מצינו למילף אבל מאונאה לחוד הא מצינו למילף דהא תרוייהו שלא מדעת הן ולא ידע דלימחל כדהתם לעיל ובשיטה מקובצ' מצאתי תירוץ לזה דלמ"ד דליסטים מזוין גנב הוא משום דמטמר מאינשי ואע"פ שידעו בו הבעלים גנב הוא א"כ מאונאה לחוד איכא למיפרך מה לאונאה שכן לא ידע דניחול אבל מרבית ואונאה שמעינן לה שפיר. ולקמן מסיק לה הכא דליסטים מזוין גנב הוא. ומילתי' דבן בג בג איתא בריש פ' המניח ומשמע מדמדמי ליה גונב את שלו להנך א"כ כולהו איסורי כעלמא נינהו דהא ודאי כגונב את שלו לא שייך לעבור עליו בלאו והיינו טעמיה דהרמב"ם ז"ל שכתב בריש הלכות גניבה ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנוב ע"מ להחזיר וכו' דאף דלכאורה משמע מהסוגיא דלעיל דהלאו הוא דנאמר לכך מ"מ מהברייתא לא משמע הכי ומפרש להא דאמר התם הכי לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי אי משום לעבור בלאו בגניבה ממש מרבית ואונאה שמעינן אלא להנך ולאסור אפי' גונב ע"מ להחזיר או לשלם כפל: **עד** שיגנוב מעות. עד שיזלזל מעות. כדפרישית ואתייא כדרב הונא התם בפרקין דף ע' ע"א עד שיקח בשר בזול וכמה דביאר הש"ס הכא לקמיה:

בנין

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ד מגניבה ה"ג ופ"א מגזילה ה"ג סמ"ג לאוין קנה טוש"ע חו"מ סי' שנט ס"ז

טז
ב מיי' פ"ז מהל' ממרים ה"י

יז
ג מיי' שם

יח
ד ה מיי' שם ה"ז

יט
ו מיי' פ"ב מסנהדרין ה"ו

כ
ז מיי' פ"ז מהל' ממרים ה"ט

כא
ח מיי' פ"א מסוטה ה"ז טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף יב

כב
ט י מיי' פ"ז ממרים ה"ח

בנין [א] אב *שבכולם °ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו :

הלכה ד מתני' היה [ב] אביו רוצה ואמו אינו רוצה אמו רוצה ואביו אינו רוצה אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהן רוצין ר' יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה :

גמ' א"ר יוחנן ואפילו אין אמו ראויה לאביו. וכל מה שיש לאמו לא משל אביו הם א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר בהו דהוות נסבה דיודין ועבדת שורו וגנב מינהון :

הלכה ה מתני' *היה [ג] אחד מהם גידם או חיגר או אילם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר °ותפשו בו *ולא גידמים והוציאו לא חיגרים ואמרו לא אילמים בנינו זה לא *סומים איננו שומע בקולינו ולא חרשים [ד] מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקילקל נידון בעשרים ושלשה ואינו נסקל [ה] עד שיהו שם ג' הראשונים שנאמר °בנינו זה זה הוא שלקה בפניכם :

גמ' כשם שאת דורש באביו ובאמו כך את דורש בזקני בית דין שנאמר °ויצאו פרט לחיגרים ואמרו פרט לאילמים ידינו לא שפכו פרט לגידמים ועינינו לא ראו פרט לסומין. מגיד הכתוב כשם שזקני בית דין שלימין בצדק כך הם *צריכין להיות [ו] שלימין באיבריהן. א"ר יוחנן מת אחד מן הראשונים אינו נסקל. ולא מתני' הוא אינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים א"ר הושעיה שלא תאמר יעשה דין שני ראשון לפום כן צריך מתניתה :

הלכה ו מתני' ברח [ז] עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואח"כ הקיף זקן התחתון חייב :

גמ' *אמר רבי יאשיה סח *לי זעירה משם אנשי ירושלים שלשה הן שאם ביקשו למחול מוחלין. ואילו הן [ח] סוטה ובן סורר [ט] ומורה וזקן ממרא על פי בית דין. סוטה ולא מתניתא היא שבעלה אינו *רוצה להשקותה סברי מימר עד שלא נכתבה המגילה אתא מימר ואפילו משנכתבה המגילה [צ]ובשלא נמחקה המגילה אבל אם נמחקה המגילה לא בדא. בן סורר ומורה ולא מתני' היא היה אביו רוצה ואמו אינו רוצה ואביו אינו רוצה סברין מימר עד שלא עמד בדין אתא מימר לך ואפילו עמד בדין בשלא [י] נגמר דינו אבל אם נגמר דינו לא בדא. זקן ממרא

הדא

תורה אור: שמואל ב כג / דברים כא / שם כא / שם

מסורת הש"ס: פ' ב"ק פט ע"ב / סנהדרין סט ע"ב / ג"ז שם / פסחים קטז ע"ב / סנהדרין לו וש"נ / (סוטה פ"ד) סוטה כה / שם ו ע"ב

קרבן העדה

אמר ר' יוחנן ואפילו אין אמו ראויה לאביו פי' דר' יוחנן מקשה הא דמחדש ר' יהודה אם לא היתה אמו ראויה לאביו לא נעשה בסו"מ אלא בעינן שתהא ראויה לאביו א"כ לפ"ז קשה כיון דיש להאמו אישות אצל אביו א"כ מה שקנתה אשה קנה בעלה. אבל לא נוכל להקשות כן דילמא ר' יהודה לא ס"ל כר"י בר"י דבעינן שיגנוב משל אביו ומשל אמו ור"י בר"י לא ס"ל כר' יהודה דבעינן שיהא אמו ראוי לאישות. ע"ז מקדים ר' יוחנן ומקשה ואפילו אין אמו ראוי' לאביו ר"ל דאפילו מאן דפליג על ר' יהודה היא דר' יהודה מחדש אם לא היתה אמו ראוי' לאישות אינו נעשה בסו"מ משמע דלמאן דפליג עליו ס"ל דלא בעינן ראוי' לאישות דווקא אלא אפילו אינה ראוי' לאישות ג"כ הוי בסו"מ וכ"ש בראוי' לאישות. ע"ז קשה וכל מה שיש לאמו לא משל אביו הם ולפיכך מקשה הגמ' לבתר המשנה הזאת ולא כה"ג בההיא דר"י בר"י משום דהתם מצי לשנוי. דבאמו אינו ראוי' לאישות דווקא נעשה בסו"מ אבל במשנה הזאת דמחדש ר' יהודה בלשון הזה אם לא היתה אמו ראוי' לאביו אינו נעשה בסו"מ משמע מזה דלהת"ק אפילו אם לא היתה ראוי' לאביו דאי ס"ד דלהת"ק בהיתה ראוי' לאביו ה"נ בסו"מ הכי מיבעיא לר"י למימר דעד שתהא אמו ראוי' לאביו דבזה עיקר הפלוגתא שלו על הת"ק. ומדנקט לשון זה אם לא היתה אמו ראוי' לאביו א"נ בסו"מ משמע דבזה פליג את"ק דהת"ק ס"ל אפילו בא"ר לאביו. ואתא ר"י למימר דבא"ר לאביו אינו נעשה בסו"מ כמו בכ"מ. ולדוגמא רי"א אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה משמע מזה דלהת"ק אפילו לא היתה נבילה מע"ש:

ולא מתניתא היא שבעלה. א"ר להשקותה פירש כמו שיכול למחול ההשקאה כן נמי יכול למחול הקנוי. ומשני סברין מימר עד שלא נכתבה המגילה אתא מימר ואפילו משנכתבה המגילה:

תמן

ציון ירושלים

[צ] ובבלי נמחק' המגילה עי' תוס' סנהדרין ד' פח ד"ה קנויו במקור דבריהם הוא מבלין ועמלמ"ל ס"ו ממרים:

פני משה

בנין אב שבכולן. דממנו למדין מהו הנקרא גזלן כדכתיב ויגזול את החנית וגו' ושם לקח ממנו בחזקה ובפרהסיא וגלה לנו הכתוב דבכה"ג קרוי גזלן :

הלכה ד מתני'. אם לא היתה אמו ראויה לאביו. שלא היתה דומה ושוה לו בקול ובמראה ובקומה דכתיב איננו שומע בקולנו ומדלא כתיב בקולינו ביו"ד ש"מ קול אחד לשניהם ומדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין ואין הלכה כר' יהודה : **גמ'** ואפי' אין אמו ראויה לאביו. דברי ר' יהודה הוא דמפרש וכלומר דלא תימא ראויה ממש בעי ולאפוקי אם היתה אסורה לאביו דלא היא דהא סוף סוף אביו ואמו הן אלא בשוה לאביו קאמר כדפרישית במתני': וכל מה שיש לאמו לא משל אביו הם. אמתני' דלעיל קאי דקאמר ר' יוסי בר' יהודה עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו ופריך והא הכל של אביו הם דמה שקנתה אשה קנה בעלה: תיפתר בהאי גוונא. כגון שלקחה דיודין מיני מאכל של קדירה ועשתה שירותא וגנב מן הסעודה הראויה לאביו ולאמו דיודין קדירות ושפות הסיר תרגומו תפי דודא וכן בלשון המוקרא בכיור או בדוד :

הלכה ה מתני'. גדם. ידו קטועה : בננו זה. משמע שרואין אותו : ולא חרשין. שאינן יודעין אם קבל דבריהם או לאו ואע"פ שרואין אח"כ שאינו מקיים מצותן מ"מ התורה אמרה איננו שומע בקולנו ואיכא להפוכי בזכותא ולמידרש דבשעת הקול קאמרי דלא שמע שצריך שישמעו שאומר איני מקבל מכם : מתרין בו בפני שלשה. הכי קאמר מתרין בו בפני שנים שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד של ג' כדתנן בפ"ק מכות בשלשה דויסרו אותו האמור בבן סורר ומורה מלקות הוא דכתיב הכא בן סורר ומורה וכתיב התם והיה אם בן הכות הרשע : זה הוא שלקה בפניכם. ואע"ג דמיבעי ליה למידרש זה ולא סומין הא נמי נפקא לן דאם איתא דלהך דרשא לחוד הוא דאתא לזה הוא שלקה בפניכם לכתוב בנינו הוא ומשמע הוא שלקה בפניכם ומדכתיב זה ש"מ תרתי : **גמ'** כך אתה דורש בזקני בית דין שצריך שיהו מנוקין מכל מום : ולא מתניתא היא. ומאי קמ"ל : אמר ר' הושעיה. הא קמ"ל שלא תאמר יעשה דין שני כלומר גניבה שניה תעשה עכשיו לדין ראשון ואם עוד יחזור ויקלקל יהא נסקל לפום כן צריך ר' יוחנן למתני לזה דאם מת אחד מהן בטל דינו לגמרי דהא לא הוי שמעינן ממתני' :

הלכה ו מתני' ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור. כיון דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא : ואם משנגמר דינו ברח. הוי כגברא קטילא וחייב אפי' לאחר כמה שנים : **גמ'** סוטה. אם רצה הבעל למחול על קינויו מוחל : ובן סורר ומורה. אם רצו אביו ואמו למחול לו מוחלין : וזקן ממרא על פי בית דין. אם ירצו מוחלין לו : ולא מתני' היא. ומאי קמ"ל דהא קתני בסוטה פ"ד אמר בעלה איני משקה לא שותה ומשני דאי ממתני' סברין מימר עד שלא נכתבה המגילה קמ"ל דאע"פ שנכתבה יכול למחול אבל דוקא בשלא נמחקה דאילו בשנמחקה לא בדא אמרו שיכול למחול מאחר שכבר נמחק השם : אבל אם נגמר דינו. כגברא קטילא הוא ושוב אין יכולין למחול:

הדא

מראה הפנים

בנין אב שבכולן ויגזול את החנית. כדאמרי' בבבלי פ' מרובה דף ע"ט ע"ב וקאי המסקנא הכי כר' זעירא דאפי' נתכוון לגזילה ולגנילה והיינו ליסטים מזוין אפ"ה לאו גזלן הוא כדרב יוסף בפ' הכונס דף נ"ז ע"א שאני אומר ליסטים מזוין כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא. ואפי' ידעו בו הבעלים עד ביקת בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד או הוי גזלן כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' גניבה הל' ב' לפי גירסת הספרים אשר לפנינו : **תיפתר** בהו דהות נסבת דיודין ועבדת שירו. כדאמר שתם מעיקרא בדף ע"א ע"א מסעודה המוכנת לאביו ולאמו והתם פריך עלה דהא עד שיגנוב מעות בעינן אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו : **מגיד** הכתוב כשם שזקני ב"ד שלימין בצדק וכו'. בבבלי ה' דיני ממונות דף ל"ו ע"ב תני רב יוסף כשם שב"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום דאמר קרא כולך יפה רעיתי ומום אין בך והך דרשא קאי התם על מום ממש דמיוחסין נפקא לן מאתך בדומין לך. והא דלא דריש מהמקרא בהתורה כדדריש הכא י"ל משום דהאי קרא איצטריך לכדדרשינן בפ' עגלה ערופה וכי על דעתנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הן אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה. והאי תלמודא לביטתיה הוא דאזיל דלא גרים במתני' אלא הכי שלא בא לידינו ופטרנוהו לא ראינוהו וכדאמר התם. רבנן דהכא פתרין קרא בהורג ורבנן דתמן פתרין קרא בנהרג ע"ש דלדרבנן דהכא אדין ההורג קאי וא"כ שייך שפיר למידרש ג"כ מהכא שיהו ב"ד הדנין מנוקין מכל מום ומידינו ומעינינו דריש דמיותר הוא וכן לכולהו : **אבל** אם נגמר דינו לא בדא. מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר כן בפ"ז מהל' ממרים הל' ח' ואם מחלו לו אביו ואמו קודם שיגמר דינו פטור :

הדא דתימר שלא להורגו אבל להחזירו לא היו מחזירין אותו למקומו. וכשבאתי אצל ר' יהודה בן בתירה לנציבין על שנים הודה לי ועל אחד לא הודה לי על זקן ממרא לא הודה לי כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. מה טעמון דבית שמאי הבא לי בעלי ואני שותה מה טעמון דבית הלל הואיל ואין כאן בעל להשקותה החזירתה התורה לספיק' וספיק' לספיק' וספיקה לחודיה. *תמן תנינן הפוגמת *כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה. תני הפוגמ' לא [א] *הפוחתת כיצד היתה כתובתה מאתים והיא אומרת מנה נפרעת שלא בשבועה מה בין הפוגמת ומה בין הפוחתת א"ר חנינה פוגמת בא משא ומתן בנתיים פוחתת לא בא משא ומתן בנתיים ר' ירמיה בעי כמה דתימר תמן ועד [ב] אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ודכוותה ועד אחד מעידה שהוא פחותה לא תיפחת אלא בשבועה אמר ר' יוסי בשעה שעד אחד מעידה שהיא פרועה אינו מכחיש שנים ובשעה שמעיד שפחותה מכחיש את שנים תני [ג] והנפרעת שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה ונפרעים מאדם שלא בפניו א"ר ירמיה תיפתר בשטר שהריבית אוכלת בו ובית דין גובין רבית תיפתר שערב לו מעכו"ם והתני יורש שפגם אביו שטר חוב הבן גובה בלא שבועה בזה יפה *הבן מכח האב שהאב אינו גובה אלא בשבועה אמר ר' לעזר ונשבע שבועת [ד] יורש שלא פיקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרועה הא אם נמצא פרועה רב הושעיה בעי מתניתא דבית שמאי דבית שמאי אומרים נוטלת כתובה ולא שותה א"ר יוסי טעמון דבית שמאי הבא לי בעלי ואני שותה ברם הכא בדין היה אפילו אביו לא ישבע [ז]תקנה תיקנו בו שישבע בו תיקנו ובבנו לא תיקנו מכיון שמת העמדת את בנו על דין תורה נתחייב אביו שבועה בבית דין ומת אין בנו גובה דלא כן מה נן אמרין יש אדם מוריש שבועתו לבנו אמר ר' בא הכין איתאמרת פגם אביו שטרו בבית דין ומת אינו גובה. רב חסדא בעי בגין דהליך תרתין פסיען הוא מפסיד. אילו פגמו חוץ לבית דין את מר גובה מפני שפגמו בבית דין את מר אינו גובה:

הלכה

הדא דתימר שלא להורגו. הוא דיכולין למחול אבל להחזירו לשררותו כבתחלה לא היו מחזירין אותו למקומו הראשון אע"פ שמחלו לו: מה טעמא דבית שמאי. התם בסוטה קאי ואיידי דאיירי בהאי מתני' מייתי לה הכא וגרסינן להא ברים פ"ד שם דקתני שם במתני' דלעיל מתו בעליהן עד שלא שתו בית שמאי אומרים נוטלות כתובה ולא שותות ובית הלל אומרים לא שותות ולא נוטלות כתובה: הבא לי בעלי ואני שותה. ואין העיכוב ממני: החזירתה התורה לספיקה וספיקה לספיקה. כלומר דמדכתי' והביא האיש את אשתו וליכא א"כ בספיקה היא לעולם עומדת מאחר שאינה יכולה לשתות ולברר הספק ואם כן ספק כתובתה אב...ול או לא מחזירין ג"כ לספיקה: וספיקה לחודיה. כלומר לעולם הספק במקומו ולחודיה קאי ומספק אין אתה יכול להוציא ממון והלכך אינה נוטלת כתובתה: תמן תנינן. בכתובות פ"ט וגרסינן להא שם הלכה ז': הפוגמת כתובתה. שהוא אומר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה: תני הפוגמת. דוקא הפוגמת לא תפרע אלא בשבועה ולא הפוחתת שאומרת לא היתה כתובתי מתחילה אלא מנה דהיא נפרעת שלא בשבועה: א"ר חנינא. פוגמת בא משא ומתן בינתים. כלומר דעכ"פ יש כאן הודאה במה שנשא ונתן לה והויא כמודה במקצת אלא דמיהא שבועה זו תקנת חכמים היא דמדאורייתא ליכא נשבע ונוטל והואיל והיכא הודאה תקנו חכמים שלא תגבה אלא בשבועה אבל פוחתת לא בא משא ומתן ביניהם שהרי לדבריה לא נתן לה כלום אלא שפוחתת מעיקרא היא: כמה דתימר תמן. במתני' התם ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ואי נימא נמי דאם עד אחד מעידה שהיא פחותה והבעל אומר התקבלת כל כתובתיך: לא תפחות. כלומר לא תגבה כמו שהיא פוחתת ואומרת אלא בשבועה: א"ר יוסי. שאני התם דבשעה שהוא מעיד שהיא נפרעת אין כאן הכחשה נגד העדים שבשטר אבל גבי פחותה לא מהימן עד אחד לחייבה שבועה שהרי השטר לפנינו בשני עדים ובשעה שזה מעיד שפחות הוא א"כ מכחיש את שנים ואין אחד מכחיש את שנים: תני. תנינן התם והנפרעת שלא בפניו וכו' ופריך וכי נפרעי' מאדם שלא בפניו: בשטר שהריבי' אוכלת בו. וזכות הוא לפוטרו מן הריבית: ובית דין גובין ריבית. בתמיה: תיפתר שערב לו מעובד כוכבים. שהיה ערב לעובד כוכבים המלוה בשביל זה וכגון שהעובד כוכבים קבל עליו להפרע מן הלוה תחלה דהל"ה אסור דעובד כוכבים בתר ערבא אזיל ובישראל לא עבד וחזר והגבה מן הלוה ועכשיו נפרע הוא מן הלוה: והתני בתוספתא פ"ו דשבועות יורש וכו'. ואמאי גובה שלא בשבועה הא עכ"פ פגום הוא וכדתנן במתני' דלעיל: בזה יפה כח הבן וכו'. וכדמסיק לקמן דבבנו לא תיקנו שבועה: ונשבע שבועת יורש. כלומר אע"פ דשבועת פוגם שטרו אין הבן נשבע. מיהו שביעת היורש דעלמא ודאי נשבע הוא שבועה וכו' ושלא מצינו וכו' דאם היה נמצא פרוע הוא והלכך צריך לישבע שלא מצאתי: מתניתא דב"ש. בתמיה האי ברייתא דהבן אינו נשבע בפוגם לא אזלא אלא כב"ש דב"ש אמרי בסוטה שמת בעלה נוטלת כתובתה אע"פ שאינה שותה דקסברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי והנכסי' בחזקת בעל השטר והבאים להוציא ממנה עליהם להביא ראיה שזינתה וקס"ד דה"כ טעמא הוי הואיל והשטר בידו ובחזקתו הוא ואין אתה יכול להוציא מידו דעומד לגבות כגבוי דמי: א"ר יוסי. לא דמיא דהתם טעמא דב"ש כדאמרינן לעיל שאין המניעה ממנה והיא אומרת הבא לי בעלי אבל הכא טעמא אחרינא איכא וכ"ע מודים בה שהרי בדין היה שאפילו אביו לא ישבע שהרי השטר בידו הוא אלא שתקנה תיקנו חכמים בפוגם את שטרו שישבע משום דאמרינן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלידוק ובו הוא דתיקנו ולא בבנו דכיון דבבנו ליכא טעמא כי היכי דלידוק העמידו על דין תורה וגובה בלא שבועה: נתחייב אביו שבועה. בעלמא קאי דהדין הוא מי שנתחייב שבועה בב"ד לגבות איזה ממון ומת אין בנו גובה לממון זה: דלא כן מה אנן אמרין וכו'. כלומר דאי אמרת גובה וכי יש אדם מורים שבועה לבניו הא בנו אינו יכול לישבע אלא ודאי אינו גובה: הכין איתאמרת. ר' בא סבר לומר דאף בפוגם שטרו הדין כן ועל זה איתמר נמי האי מילתא דאם אביו פגם השטר בב"ד וא"כ כבר נתחייב שבועה ואם מת אין בנו גובה א"כ דרך שאלה היא אם הכין איתאמרת דאף פוגם שטרו בכלל: רב חסדא בעי. הקשה על דברי ר' בא דאין סברא לומר לחלק כן וכי בשביל שזה הלך לשתי פסיעות לב"ד יהא נפסד בתמיה דהרי אם פגמו חוץ לב"ד את מודה לי דגובה ומפני שפגמו בב"ד אתה רוצה לומר שאינו גובה אלא לא היא דלא אמרו אין אדם מורים שבועה לבניו אלא היכא דאביו נתחייב שבועה מן הדין אבל בפוגם שטרו כיון דבאביו גופיה אינה אלא מתקנת חכמים בעלמא לא שייך לומר אין אדם מורים שבועה דבבנו לא תיקנו ולעולם גובה הוא בשבועת יורשין:

הלכה

מראה הפנים

תיפתר שערב לו מעובד כוכבים. עיין בפ' איזהו נשך הלכה ה' ד"ה ישראל לוה מעובד כוכבים וכו' מה שנתבאר מזה בס"ד:

מפני שפגמו בב"ד את אמר אינו גובה. בתמיה וזהו כסברת רב נחמן בבבלי סוף פ' כל הנשבעין בדין דרב ושמואל גופיה במת לוה בחיי מלוה דאתקיף לה ר"נ אטו כי דינא קא מחייב ליה שבועה וכו' והכא קאמר כהאי סברא לענין פוגם שטרו. והמסקנא הכא כדאסיק התם רב נחמן הכו דלא לוסיף עלה כגון מאי דאמר רב פפא בפוגם שטרו ומת יורשין נשבעין שבוע' יורשין ונוטלין והסכמת רוב הפוסקים דמת לוה בחיי מלוה הלכה כרב ושמואל ובפוגם את שטרו כדרב נחמן ורב פפא ובדאקשי רב חסדא הכא על דברי ר' בא וס"ל דאין חילוק בין עמד בדין אי לא אלא דלעולם בפוגם את שטרו בנו גובה ובשבועת היורשין וזה פשוט וכן הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהל' מלוה הל' ה' כתב וכתב אין דנין מדין זה לכל הדומה לו אלא הרי הפוגם את שטרו ומת אע"פ שאינו גובה אלא בשבועה הרי בניו נשבעין שלא פקדנו וכו' וגובין וכו'. וכתבתי זה מפני שראיתי להב"כ בסי' ק"ח שכתב על מה שהביא הסמ"ע שם דברי רי"ו לחלק בין עמד בדין ונתחייב שבועה או לא ורצה לתרץ בזה דברי הש"ע דסותרי אהדדי שם וסוף סי' פ"ד וע"ז אמר הב"כ עיין בתוס' סוף שבועות ובירושלמי פ' הכותב דמשמע שם כן עכ"ל בדברי התוס' לא מצאתי מבואר דמשמע הכי אבל אני תמה מאד על מה שכתב מירושלמי

מסורת הש"ס: (כתובות פ"ט שבועות פ"ז) · כתובות פ"ז · שם · שבועות מה

עין משפט נר מצוה
כג
א מיי' פט"ז מאישות הי"ז סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' ‏צו סעיף יד טוש"ע חו"מ סי' פד ס"ד
כד
ב מיי' שם הט"ו טוש"ע אה"ע שם ס"ו טוחו"מ שם סעיף ס
כה
ג מיי' שם הט"ז ופכ"ג ממלוה ה"א ופי"ד שם ה"א סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע שם סעיף י וטוש"ע חו"מ סי' קו ה"א
כו
ד מיי' פי"ז ממלוה ה"ה סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' קה סי"ד

ציון ירושלים
[ז]תקנה תקנו בו שישבע. פ' ש"ך חו"מ סי' פד ס"ק ח:

עין משפט נר מצוה

כז
א תוי' פ"ט מהל' גניבה ה"ט סמ"ג לאוין קי"ב טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"א בהגה"ה
כח
ב מיי' שם ה"ג

הלכה ז מתני' נידון על שם סופו. סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו מה שהורגל בו ואינו מוצא. ויושב בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב: הנייה להן. שאין מוסיפין לחטוא: הנייה לעולם. שקטה כל הארץ: רע להן. שהיו מוסיפים זכיות: ורעה לעולם. שהיו מגינין על הדור ומוכיחים להן: יין ושינה לרשעים הנייה להן. כל זמן ששותין וישינים אינן חוטאין ואין מריעין לבריות: ולצדיקים רע להן. שאינם עוסקים בתורה ורע לעולם שבשהן מתבטלין פורענות באה לעולם: פיזור. שהן נפרדין זה מזה ואינן יכולין להועץ ולסייע זה את זה: שקט לצדיקים הנייה להן והנייה לעולם. שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות:

גמ' וסופו לשכח את תלמידו. כלומר שמחמת שמשכח ומהדר אחר לימודו והרגיל בו ואינו מוצא הורג את הנפשות לקחת ממונם. ויש לפותרו לשכח את תלמודו. אלא דלא שייך כ"כ הכא: ובלבד יין עם רוב שינה. הרבה יין הגורם רוב שינה הוא דרע לצדיקים אבל מעט וליסן ולנוח מעט טוב להן כדר' יונתן דישינים הן קימעא ומתוך כך דעתן מתיישבת ביותר לעסוק בתורה:

הלכה ח מתני' הבא במחתרת. שאמרה תורה יהרג נידון על שם סופו דחזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי דאמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה אמרה התורה הבא להרגך השכם להורגו: אם יש לו דמים. כגון האב הבא במחתרת על הבן דבידוע שרחמי האב על הבן ולא בא על עסקי נפשות שאפי' הבן יעמוד עצמו להציל ממונו אין האב הורגו ואם הבן עמד עליו והרגו יש לו דמים דמתחייב על הריגתו: חייב. האב כששבר את החבית לשלם כשאר מזיק: אם אין לו דמים. בהריגתו כגון שאר כל האדם שניתן רשות לבעל הבית להרגו פטור מלשלם אם שבר את החבית משום דחיוב מיתה וחיוב תשלומין באין כאחד ואע"פ שניצל פטור הוא מן התשלומין שכיון שמתחייב בנפשו הרי הוא כשאר מחויבי מיתות ב"ד דקי"ל חייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין ואע"פ שאין נהרגין: גמ' תני. ברייתא במכילתא פרשת משפטים והמקרא השלישי דמשל חשיב התם ופרשו המשלה דמוציא שם רע דלאו משלה ממש אלא דברים מחוורין כשמלה שיש עדים בדבר ומייתי האי ש"ס להברייתא בפ' נערה שנתפתתה הלכה ד': על משענתו. נמי משל הוא דכי תעלה על דעתך שיהא זה מהלך בשוק והלה נהרג עליו הלא מהו משענתו על בוריו כלומר שעמד על בוריו מחמת המכה ואע"פ שלאחר מכאן הכביד ומת פטור כדאמרינן בפ' הנשרפין: אם זרחה השמש עליו. ג"כ משל הוא דללמדך אם ברור לך הדבר כשמש דיש לו שלום עמך ולא בא על עסקי נפשות יש לו דמים וההורגו נהרג עליו:

תורה אור

הלכה ז מתני' בן סורר ומורה נידון *על שם סופו אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנייה להם והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורעה לעולם יין ושינה לרשעים הנייה להן והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורעה לעולם פיזור לרשעים הנייה להם והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורעה לעולם כינוס לרשעים רע להם ורעה לעולם ולצדיקים הנייה להן והנייה לעולם שקט לרשעים רעה להן ורע לעולם לצדיקים הנייה להן והנייה לעולם: גמ' צפה הקב"ה שסוף זה עתיד לגמר ניכסי אביו ואת ניכסי אמו ויושב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות והורג את הנפשות וסופו לשכח את תלמודו ואמרה תורה מוטב שימו' זכאי ואל ימות חייב. שמיתתן של רשעים הנייה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם. יין ושינה לרשעים הנייה להן והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם. א"ר אבהו ובלבד יין עם רוב שינה. א"ר יונתן ישינים הן קימעא מפני שתהא דעתן מיושבת:

הלכה ח מתני' [א] הבא במחתרת נידון על שם סופו [ב] היה בא במחתרת ושבר את החבית אם יש לו דמים חייב אין לו דמים פטור: גמ' *תני רבי ישמעאל זה א' משלשה מקריות שנאמרו בתורה במשל °אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו °אם במחתרת ימצא הגנב °אם זרחה השמש עליו דמים לו. וכי עליו לבדו החמה זורחת והלא על כל באי העולם זורחת החמה אלא מה זריחת החמה מיוחדת שהוא שלום לכל באי העולם כך כל זמן שאת יודע שאת שלום ממנו בין ביום ובין בלילה ההורגו נהרג. *פעמים שהוא לגנוב פעמים שהוא בא להרוג. אמרת שאם בא לגנוב וודאי והרג ההורגו נהרג פעמים שהוא בא להרוג נהרג. מיכן את דן לפיקוח נפש לומר מה ע"ז מיוחדת שהיא מטמאה *את הארץ ומחללת את השם ומסלקת את השכינה ודוחין בה את הספק כל שכן לפיקוח נפש שידחה את הספק. כתיב אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים תני רבי חייה במחתרת אין לו דמים
חוץ

שמות כא / שם כב / שם כב

פעמים שהוא בא לגנוב פעמים שהוא בא להרוג. זה ג"כ ברייתא במכילתא בפסוק אם במחתרת וה"ג שם אם במחתרת וגו' ומהו זה ספק שבא לגנוב ספק שבא להרוג אתה אומר ספק שהוא בא לגנוב וספק להרוג או אינו אלא ספק לגנוב וספק שלא לגנוב אמרת אם כשיגנוב ודאי והרגו ה"ז חייב ק"ו זה שספק בא לגנוב ספק לא בא לגנוב מכאן אתה דן על פיקוח נפש שגדולה שפיכות דמים שמטמאה את הארץ ומסלקת את השכינה היא דוחה את הספק הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון הראשון ספק בא לגנוב ספק בא להרוג. ע"כ. וכלומר דברייתא זו פליגא אברייתא דלעיל דס"ל להאי תנא דיש לו דמים דקרא איירי בהאי גוונא בספק אם זה בא לגנוב בלבד ולא על עסקי נפשות הוא בא או ספק שבא להרוג שוב אין אתה רשאי להרגו ויש לו דמים דמתחייב ההורגו אע"פ שאין ברור לו כשמש שיש לו שלום עמך ודרים כשמש לאידך גיסא אם ידוע לך בודאי שאין לו שלום עמך ועל עסקי נפשות הוא בא הרגהו ואם לאו אלא שספק הוא לך אל תהרגהו: אתה אומר וכו'. כלומר אימא קרא איירי אם הספק על הגניבה הוא אם בא לגנוב או לא בזה חייב ההורגו אבל אם יש אפי' איזה ספק שבא להרוג מותר להרגהו ועל זה מסיק דאי אפשר לומר כן דקרא למה לי הא. אפי' בודאי יגנוב וכי אתה רשאי להרגו ק"ו על הספק ומכאן אתה דן על פיקוח נפש שהרי גדולה היא שפיכות דמים וכו' וא"כ פשיטא שהיא דוחה את הספק ומהיכי תיתי לומר שיהרגנו דאיצטריך קרא להכי הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון ראשון. וסוגיא דהכא חסרה במקצת ההעתקה ונשתבשה במקצת וכצ"ל פעמים שהוא בא לגנוב פעמים שהוא בא להרוג. כלומר שהוא ספק לך על מה הוא בא שפעמים יש לומר לגנוב ופעמים וכו' והן הן דברי המכילתא. או אינו אלא פעמים שבא לגנוב פעמים שלא לגנוב אמרת שאם בא לגנוב ודאי והרגו ההורג נהרג פעמים שהוא בא לגנוב נהרג בתמיה כלומר אם ספק הוא שאינו אלא לפעמים פשיטא שאינו נהרג:
חוץ

מסורת הש"ס

סנהדרין סח ע"ב

מכלתא פ' משפטים כתובות פ"ד

מכילתא שם

עי' יומא פה

מראה הפנים

מירושלמי פ' הכותב והלא סוגיא דהכותב וסוגיא דהכא ממש כאחד הן והתם גרים א"ר אבין את אמרת פגם אביו שטרו בב"ד אין בנו גובה והייט הך דר' בא דהכא ורצה לומר דאת אמרת בפוגם שטרו נמי בכלל דאין אדם מוריש וכו' ופריך עלה רב חסדא התם כדפריך וכדדחי לה הכא וכסתמא דתוספתא וא"כ מהיכן משמע זה כאם אנחנו לומדים דין מהא דר' בא דבעי למימר הכי הא רב חסדא פריך עלה ומתמה עלה בפשיטות ודחי לה דר' בא והדרנא איפכא משמע מסוגיא דהכותב ומדהכא דאין לחלק בפוגם שטרו בין עמד בדין או לא וכדעת רוב גדולי הפוסקים ז"ל ועוד דמסוגיא דהאי ש"ס בפ' כל הנשבעין משמע דר' יוחנן לא פסק כרב ושמואל אפילו במת לוה בחיי מלוה דגרסי' שם בשלהי פירקא רב אמר מת הלוה וכו' אבל אם מת לוה תחילה ואח"כ המלוה ככר נתחייב המלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועתו לבניו שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה ודי וכן כתב הסמ"ג ז"ל בעשין ל"ד דבירושלמי משמע דר"א דהתם דפליג על רב ושמואל כר' יוחנן ס"ל והביאו הגהמ"י שם וא"כ משתיים לן דנגמד מהאי ש"ס מיהת כסוגיא דהכותב וסוגיא דהכא דבעלמא אמרי' אין אדם מוריש שבועה ל...יו כרב ושמואל מלבד בפוגם שטרו דאין חילוק כדמסיק בהכותב והכא:

כל זמן שאת יודע שאת שלום ממנו בין ביום ובין בלילה וכו'. כן הוא בתוספתא פ' י"א ומסיים שם וכל זמן שאין אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום בין בלילה מצילין אותו בנפשו. וכן הוא במכילתא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' גניבה הל' ז' הבא במחתרת בין ביום ובין בלילה אין לו דמים ומדברי הראב"ד ז"ל בהשגה שם נראה דפי' בין ביום ובין בלילה אדלעיל קאי דכל שאתה יודע שאין לך שלום הימנו לעולם מותר להרגהו אם בא בלילה. ואילו שתי הברייתות משמכילתא דמייתי הכא וקשיין אהדדי צריך לתרץ כמו דמתרץ התם רומיא דברייתות אהדדי כאן כשהאב על הבן דמספק אל יהרגהו כאן בבן על האב או בשאר כל אדם הרגהו מספק עד שיודע לך כשמש שלא בא על עסקי נפשות:

תני ר' חייה במחתרת אין לו דמים חוץ למחתרת יש לו דמים. כן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' י"א דהואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים. ומכאן הוא דלמד:
מביון

חוץ למחתרת. כשעמד והלך לו לחוץ אסור להורגו ויש לו דמים אם הרגו ור"ש בן יוחאי פליג וס"ל דאפי' הלך לו לחוץ למחתרת ועמד בעל הבית עליו והרגו אין לו דמים: לפי שממונו של אדם חביב עליו כנפשו חמי ליה וכו'. כלומר כשזה רואה שהבעל הבית הולך אחריו ורוצה ליקח הממון ממנו יעמוד לנגדו ויהרגנו וא"כ אכתי דיניה כהבא להרגך הוא ואין לו דמים אם קדם בעל הבית והרגו: רב הונא. נמי כרשב"י ס"ל ודריש ליה מכי יחם לבבו שזה הבעל הבית יחם לבבו על ממונו ואם ירצה לקחתו יעמוד הגנב לנגדו לפיכך אם קדם והרגו פטור: כל דייתי עלי. במחתרת אני הורגו מפני שספק הוא לי אם בא על עסקי נפשות חוץ מחנניה בן שילא שיודע אני בו שלא יבא עלי אלא לקחת סעודתי ותפילי ממני: מכיון דאברי ליביה עלוי. שלבו בריא עליו ונתן דעתו לעשות כזאת שוב אין זה במעלת חנניה בן שילא:

הלכה ט מתני' אלו שמצילין אותן. מן העבירה: בנפשם. שניתן רשות לכל אדם להרגן כדי להצילן מן העבירה: הרודף אחר חבירו להרגו. דכתיב אלא נערה המאורסה כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה המאורס' נפקא לן מדכתיב צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה מכלל דאם יש מושיע לה חייב להושיע לה בכל דבר שיכול להצילה ואפי' בנפשו של רודף אחריה: ואחר הזכר. נפקא לן מדכתיב ולנער חסר ה"א זה זכר וה"ה לכל חייבי כריתות ומיתת ב"ד שבעריו' דיש בהן קלון ופגם לנרדף מצילין אותן בנפשן דכתיב חטא מות הטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד: אבל הרודף אחר הבהמה. אע"פ שדומה לעריות: והמחלל את השבת והעובד עובדי כוכבים. אע"פ ששניהם כופרים בעיקר: אין מצילין אותן בנפשן. וכ"ש שאר חייבי כריתות ומיתות ב"ד שאינן של עריות שאין מצילין בנפשן ואין מותר להרגו כלל עד שיעברו עבירה בעדים ויהיו חייבים מיתה בב"ד: גמ' אחר כל שאר עבירות שבתורה. עריות של חייבי כריתות ומיתות ב"ד לאפוקי עריות דחייבי לאוין כדמסיק: נעשה המעשה. כבר אסור להרגו אלא אם יש עדים מביאין אותו לב"ד: אם יש שם מושיעים. בדבר אחר וכגון שיכול להציל באחד מאבריו אין מצילין אותו בנפשו: אם אמרה הנח לו. לפי שהיא מתפחדת שמא יהרגנה אין מצילין אותה בנפשו כדמפרש ואזיל שסוף סוף אם ירצה שרוצין למחות בידו יהרגנה: פשיטא דא מילתא רוצח ששיבר את הכלים. אחר רדיפתו או שהזיק איזה דבר שחייב לשלם שאע"פ שמתחייב בנפשו הוא אין חיוב מיתה ותשלומין באין כאחד אלא האי הוא דקמיבעיא לן היה משבר עד שהוא מגיע לעיר כלומר אם בשעת רדיפתו אחרי זה להרגו שיבר מהו: רודף שנעשה נרדף. היה רודף אחר חבירו להרגו ונתחזק הנרדף מן הרודף וגברה ידו עליו וחזר ורדף הוא אחריו להרגו מהו להציל את הרודף דמעיקרא בנפשו של נרדף מי אמרינן הואיל והוא רדף אחריו בתחלה לא ניתן להצילו בנפשו של הנרדף אע"פ שהוא עכשיו הרודף או דילמא אמרינן אפשר שלא היה זה רוצה להרגו ממש ונמצא עכשיו הוא רודף וניתן להצילו להראשון בנפשו של זה ולא איפשיטא: גדול שנעשה קטן. כלומר שנתחזק הקטן על הגדול ממנו ורדף אחריו ונמצא זה הגדול נרדף ונעשה קטן בכח ממנו מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן מי אמרינן הואיל והרודף לאו בר מיתה ועונשין הוא אין מצילין את הגדול בנפשו או דילמא לא שנא דהא מכל מקום רודף הוא. ובשבת פ' שמונה שרצים וכן בפ"ב דעובד כוכבים גרים מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן והיינו הך: התיב ר' ירמיה. מאי קא מיבעיא ליה הא מתני' היא דתנן בסוף פ"ז דאהלות האשה שהיא מקשה לילד מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ואע"פ שרודף הוא אלמא דאין מצילין את הגדול בנפשו של קטן: שנייא

תורה אור

חוץ [א] למחתרת יש לו דמים תני ר"ש בן יוחי אפילו חוץ למחתרת אין לו דמים לפי שממונו של אדם חביב עליו כנפשו. חמי ליה אזיל בעי מיסב ממוניה מיניה וקאים עלוי וקטליה. רב הונא אמר נטל הכים והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו אין ההורגו נהרג מה טעמא דרב הונא [ב] כי יחם לבבו. רב אמר כל דייתי עלי אנא קטל ליה חוץ מחנניה בן *שילא דאנא ידע דלא אתי אלא מיסב מגוסתיה מיניי. א"ר יצחק מכיון דאברי ליביה עלוי למיעבד ליה דא מילתא אין זה חנניה בן שילא:

הלכה ט מתני' [ג] אילו שמצילין אותן בנפשם

הרודף אחר חבירו להורגו [ג] ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה אבל [ד] הרודף אחר הבהמה [ה] והמחלל את השבת והעובד עכו"ם אין מצילין אותן בנפשן:

גמ' *הרודף [ו] אחר חבירו להורגו בין בבית בין בשדה מצילין אותו בנפשו. אחד הרודף אחר חבירו להורגו ואחד הרודף אחר כל *שאר עבירות שבתורה מצילין אותו בנפשו אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצ' לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר אין מצילין אותו בנפשו. נעשה המעשה אין מצילין אותו בנפשו. אם יש שם מושיעים אין מצילין אותו בנפשו ר' יודה אומר אם אמרה הנח לו אין מצילין אותו בנפשו שאם ממחין הן על ידיו נמצאו באין לידי שפיכות דמים. פשיטא דא מילתא רוצח ששיבר את הכלים או שהזיק חייב לשלם היה משבר עד שהוא מגיע לעיר ר' זעירא ור' הושעיה חד אמר נותן דמים וחרנ' אמר אינו [ז] נותן *דמים. *רודף שנעשה נרדף מהו להציל את הרודף בנפשו של נרדף גדול שנעשה קטן מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן. התיב ר' ירמיה והתנינן *יצא [ח] ראשו *ורובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש ר' יוסי בי ר' בון בשם רב חסדא שנייא

עין משפט נר מצוה

כט
א מיי' פ"ט מהל' גניבה הי"א

ל
ב מיי' פ"א מהל' רוצח הי' סמ"ג לאוין קסד קסה טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"א

לא
ג מיי' שם הי' יא טוש"ע שם ס"ב

לב
ד ה מיי' שם הי"א

לג
ו מיי' שם פ"א הי"א יב סמ"ג לאוין קסד קסה טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ג

לד
ז מיי' פ"ח מחובל ומזיק הי"ב סמ"ג עשין ע טוש"ע שם סי' שפ ס"ב

לה
ח מיי' פ"א מרוצח ה"ז סמ"ג לאוין קסה טוש"ע שם סי' תכה ס"ב

מסורת הש"ס

(סנהדרין עב:)

(תוספתא פי"א)

סנהדרין עג.

שם עד (שבת פ"ד פ"ב)

(אהלות פ"ז שם ע"ב)

מראה הפנים

מכיון דאברי ליביה עלוי למיעבד הדא מילתא אין זה חנניה בן שילא. לכאורה הוי כעין דפריך התם דף ע"ב ע"ב. עלה דרב מ"ט אלימא משום דלדיק הוא הא קאתי במחתרתא. אלא למאי דמפרש התם דה"ק משום דקים ליה בגויה דרחמא עלי כרחם אב על בנן משמע דגם כי בא עליו במחתרת סומך ובטוח על אהבתו הוא והכא אמר אין זה חנניה בן שילא ויש לפרש דה"ק דודאי לאו על חנניה בן שילא בעצמו קאמר דהא מדאתי במחתרתא אבד לדקתו ואמונתו אלא לדוגמא בעלמא נקטיה משום דרחים ליה טובא ולגמדינו דלאו דוקא הב על בנן אמרו אלא אפי' באינש דעלמא אם ידוע לך שהוא אוהבך ומכתמא ירחם עליך כאב על בנן אל תהרגהו מספק והוי כעין דהתם:

הרודף אחר חבירו להרגו בין בבית וכו'. תוספתא היא פי"א ושם כתוב ושנעבד בה עביר' אין מצילין אותה בנפשו והכי מייתי לה התם דף ע"ג ע"א והיינו כך דקאמר הכא שבכר עשה בה מעשה וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ' א' מרוצח הל' י"ב:

היה משבר עד שהוא מגיע לעיר וכו'. התם דף ע"ד ע"א קאמר רבא בפשיטות כמ"ד הכא אינו נותן דמים ובין שיבר כלים של נרדף ובין של כל אדם פטור דמתחייב בנפשו הוא ופטור מתשלומין הואיל ובאין כאחד:

רודף שנעשה נרדף וכו'. בעיא דלא איפשיטא היא ולא מצאתי לזה מבואר להדיא במקום אחר ולכאורה קשה מאי קמיבעיא ליה דלא מסתברא דכל שכה"ג אמרינן בתר השתא אזלינן דהכי אמרה תורה הבא להורגך השכם להורגו וכעובדא דרבי שילא בפ' הרואה וא"כ הרי הרודף הראשון בזה קבר הותר דמו להציל את הנרדף נפשו. ויש לומר דהכא בכה"ג הוא דקמבעיא ליה כגון שהיה יכול הנרדף להציל עצמו באחד מאברים של הרודף ולא עשה כן אלא רודף אחריו להרגו ובהא מספקא ליה אם כדין רודף מתחשבינן ליה לזה לענין אחרים הרואין להצילו לזה בנפשו שהרי היה יכול להציל עצמו באחד מאבריו או דילמא אפ"ה מכיון שזה היה רודפו בתחלה שוב אין לזה השני דין רודף לענין שיהא ניתן להצילו בנפשו ונמצינו למדין דלפי"ז סייעתא למה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' רוצח בהל' י"ג בדין יכול להציל בא' מאבריו ולא עשה כן אלא הציל עצמו בנפשו של רודף דחייב מיתה בידי שמים הוא אבל אין ב"ד ממיתין אותו דהב"ש דסתמא אמרו התם בפרקין דבכה"ג נהרג עליו מ"מ מהכא משמע כפירושו ז"ל דבידי שמים הוא דקאמר דהא הכא בעיא דלא איפשיטא היא אם ניתן להצילו בנפשו. ומלבד שהסברא מחייבת כן דהואיל וכבול הוא זה שהיה נרדף בתחילה ועכשיו נתחזק הוא עליו ונתהפך סדבר שהרודף הראשון הוא שנעשה נרדף ממנו אינו נותן לבו להציל עצמו באחד מאבריו של הרודף הראשון וכל שיכה דמאי להציל עצמו מציל. יש לי ראי' נכונה לזה וסייעתא לדברי הרמב"ם שכתב כן גם בפ"ט מהלכות מלכים בהלכה ד' בן נח שהרג נפש וכו' וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו מה שאין כן בישראל. ובהשגות א"א קשיא לי אבנר. ונראה דממקום שהשיג עליו מזה ראיה לדברי הרמב"ם שה"י כך אמרו בסוף פ' נגמר הדין דף מ"ט אתיוהו ליואב דייניה אמרו ליה מ"ט קטלתיה לאבנר א"ל גואל הדם דעשהאל הואי עשהאל רודף הוה א"ל היה לך להצילו באחד מאבריו א"ל לא יכיל א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה באחד מאבריו לא יכיל ליה א"ל ניזל אבנר וכו' ופירש"י ז"ל ניזל לאבנר דינו של אבנר פטור אתה עליו. והנה דעת הראב"ד ז"ל דהואיל והוזכר בטענת יואב היה לו להצילו באחד מאבריו ש"מ דגם בישראל הדין כן. אבל דעת הרמב"ם לומר דמשם ראיה דמדחזינן דלא פטרו ליואב מדין אבנר עד שבאת בטענה השתא בדופן חמישית וכו' הא לאו הכי לא הוי פטור ומשום דאבנר לא נתחייב בזה שלא הציל עצמו באחד מאבריו של עשהאל דמתוך שהיה נרדף בתחלה ממנו לא היה לו להשים לבו לזה וכדאמרו ליה לא יכיל. וככ"מ נדחק בזה:

גדול שנעשה קטן וכו'. והתם דף ע"ב ע"ב קאמר רב הונא בפשיטות קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו וממתני' דאהלות ל"ק דשאני התם דמשמיא קא רדפי לה והכא מוסיף בטעמא דאין אנו יודעין מי רודף אחר מי. ורש"י ז"ל פירש קטן הרודף את קטן אחר להרגו ולאורתא דמילתא כתב כן אבל באמת אין חילוק ואפי' רודף אחר הגדול דטעמא הוי דרודף לא בעי לקבל התראה וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ו' וז':

בל

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הל' ה ופט"ו מהל' סנהדרין הי"א סמ"ג עשין קיב
ב
ב מיי' פ"ד מאיסורי ביאה הי"א סמ"ג לאוין קב קד טוש"ע אה"ע סי' טו סי"ג
ג
ג מיי' פי"ב משחיטה הי"ב

שנייא היא תמן שאין את יודע מי הרג את מי. תני רבי לעזר בי רבי שמעון אומר *ההולך לעבוד עכו"ם מצילין אותו בנפשו. אם מפני כבוד בשר ודם מצילין אותו בנפשו לא כל שכן מפני חי העולמים:

הדרן עלך פרק בן סורר ומורה

הלכה א מתני' אילו הן [א] הנשרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה: **גמ'** תמן תנינן * [ג] נושאין *על האנוסה ועל המפותה. כיני מתני' נושאין אחר האנוסה ואחר המפיתה. אנס אשה *מותר באמה. פיתה אשה מותר בבתה האונס והמפתה על הנשואה חייב. א"ר יוחנן דרך נישואין שנו. נשא אשה ואח"כ אנס את אמה חייב. נשא אישה ואח"כ פיתה את בתה חייב. א"ר לעזר סומכוס ור' יוחנן בן נורי אמרו דבר אחד דתנינן תמן *שחטה *ואת [ג] בת בתה ואחר כך שחט את בתה סופג את הארבעים. סומכוס אומר משום ר' מאיר סופג את שמונים. *תמן *תנינן ר' יוחנן בן נורי אומר הבא על חמותו חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו שלשתן שם אחד הן. ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן מודה סומכוס לר' יוחנן. אשכח תני עוד היא במחלוקת. מה טעמא דר' יוחנן בן נורי מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין אף אשה ובת בתה ובתה בשני לאוין.
מה

רידב"ז

תמן תנינן נושאין על האנוסה כיני מתניתא נושאין אחר האנוסה ואחר המפותה אנס אשה מותר באמה פיתה אשה מותר בבתה האונס והמפתה על הנשואה חייב א"ר יוחנן דרך נישואין שנו נשא אשה ואח"כ אנס את אמה כו' פי' משום דבמתניתן גרסינן נושאין על האנוסה ועל המפיתה בלשון על וכן בסיפא נקט גם כן בלשון על האונס והמפתה על הנשואה והיכי משכח"ל לשון על דלשון על מורה דעדיין הוא נושא את אשתו ואח"כ אנס את בתה עליה כמו מלשון נושא אשה על אשתו פי' דמחזיק עדיין את אשתו ונושא אחרת עלי'. וא"כ בשלמא בסיפא שפיר שייך הלשון דעל כלומר דאנס ופיתה על אשתו בשעה שעדיין נושא ומחזיק את אשתו אנס בתה עלי' משא"כ ברישא לשון על האנוסה ועל המפותה קשה דמשמע דאנוסה ומפותה אשתו היא ונשא בתה עלי' בתמי' והאיך שייך לשון על הא אנס איתה פעם אחת או כמה פעמים ואחר האונס והפתוי הרי היא כנכרית אצלו והאיך שייך לשון על דנשא בתה או אמה עלי'. וע"כ אמר כיני מתניתא נושאין אחר האנוסה ואחר המפיתה לא בלשון על אלא בלשון אחר פי' אנס אשה נושא אח"כ אמה וכדמסיק אנס אשה מותר באמה פיתה אשה מותר בבתה האונס והמפתה על הנשואה חייב. פי' אבל בסיפא גרסי' שפיר על וס"ל דדווקא על אז חייב אבל לאחר שמתה אשתו אינו חייב שריפה על אמה או על בתה וכמו שמבואר בסוף הסוגיא דס"ל דדווקא כשאנס או פיתה על אשתו בחיי אשתו אבל אם מתה או נתגרשה אשתו אז אינו חייב שריפה על אמה. וע"ז קאמר ר' יוחנן דאינו כן דעל דתני במתניתן לאו דוקא וכיני מתניתא למתניתא בסיפא כמו דכיני למתניתא ברישא כדמסיק נשא אשה ואח"כ אנס את אמה חייב נשא אשה ואח"כ פיתה את בתה חייב פי' לא תימר דאינו חייב אלא כשאנס ופיתה על אשתו ז"א דאפילו לאח"כ נמי חייב דאפילו לא אנס ופיתה על אשתו אלא נשא אשה ואח"כ אנס את אמה ולא עלי' נמי חייב והא דקתני על הנשואה פי' דרך נישואין שלו והנפ"מ בין רישא לסיפא היא דברישא נושא על האנוסה ובסיפא אנס על הנשואה. ועל דרישא ועל דסיפא חדא היא דפירושו לאח"כ והיכת על האנוסה ועל המפותה או על הנשואה הוא לאו דתיבת על מורה דעדיין היא אנוסה ועדיין היא נשואה אלא כונת על הוא מורה על איזה דרך הוי לי' בהאשה על דרך אונס ופתוי או על דרך נישואין. ובזה יתבאר הא דגרסינן בסמוך כתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה הוא. בכולהון כתיב שכיבה וכאן כתיב לקיחה ללמדך לעולם אינו חייב על השני' עד שתהא הראשונה זקוקה לו פי' דתהא עדיין לקוחה לו האשה ואז חייב שריפה כשפיתה את אמה אבל אם מתה או נתגרשה אז פטור משריפה [עיי' במס' סנהדרין דף ע"ו גבי חמותו לאחר מיתת אשתו דאינו בשריפה ושם יליף מאותו ואתהן והכא יליף ממה דמפיק מלשון שכיבה ללשון לקיחה ללמדך בא דאינו חייב רק דווקא כשהיא לקוחה אבל כשאינה זקוקה לו. אפילו שהיא בחיים כגון נתגרשה נמי אינו חייב] ופריך או אינו אלא דרך נישואין פי' לאו דלשון לקיחה מורה דאינו חייב עד שתהא עדיין לקוחה ז"א דמנ"ל דצריך דתהיה עדיין לקוחה דילמא א"ל אלא דתהי' דרך נישואין ואי כתב איש אשר ישכב את אשה ואת אמה וגו' הוא"מ דאפי' דרך שכיבה כגון שפיתה את אשה ואחר כך פיתה אמה חייב. ע"כ כתב אשר יקח ללמדך דאינו חייב אלא כשנשא הראשונה דרך נישואין ולא כשפיתה. אבל מנ"ל דצריכה להיות עדיין זקוקה לו. ז"א אלא דהעיקר בא ללמדינו דאינו חייב אלא א"כ הראשונה היתה בדרך נישואין ואפילו כשמתה או גירשה אחר כך חייב ג"כ [ופי' דרך נישואין כמו דרך נישואין דגרסינן ברישא] ע"ז משני דז"א דללמדך דצריכה הראשונה להיות בדרך נישואין לא צריך לאשמועינן כיון דהכתוב כתיב בפ' עריות וכבר למדנו שאין קידושין בעריות לעיל בפ' י' ה"ה ילפינן דבפרשת עריות לא
תפסי

פני משה

שנייא היא תמן. דלא קרי ליה רודף שהרי אין את יודע מי הורג את מי כלומר כמו שהיא מסוכנת ועומדת למות מחמת הולד כן נמי הולד עומד למות מחמת קושי לידתה ויש לקרות לה רודפת אחריו כמו שהוא רודף אחריה הילכך מניחין כמות שהוא ואין נוגעין בו. כי קא מיבעיא לן שהקטן רודף אחר הגדול ואינו נרדף ממנו ולא איפשיטא: לא כ"ש מפני חי העולמים. לכ"ש שיהרגו אותו למנעו מן העבירה מפני כבוד חי העולמים:

הדרן עלך בן סורר ומורה:

הלכה א מתני' אלו הן הנשרפין. הבא על אשה ובתה. על אשה שכבר נשא בתה דהיינו חמותו: ובת כהן. וכן בת כהן שזינתה היא בשריפה: יש בכלל אשה ובתה וכו'. כלומר באשה ובתה כתיבא שריפה בהדיא ואיש כי יקח את אשה ואת אמה וגו' באש ישרפו ומינה ילפינן כולהו הנך נמי דאיתנהו בשריפה: בתו. מאנוסתו דלאו בת אשתו היא דניחייב עלה משום בת אשתו: בת בתו ובת בנו. שהיו לו מאנוסתו: ובת אשתו. בין שהיא בתו בין שהיא חרגתו: **גמ'** תמן תנינן. ריש פ' י"א דיבמות וכל הסוגיא שם עד סוף הלכה אפס כי נשתנית ונשתבשה במקצת וביררתי הגי' הנכונה משתי הסוגיות: כיני מתני' נושאין אחר האנוסה ואחר המפותה. כלומר הא דקתני על מפרש לה דכמו סמוך ואחר הוא: כדמפרש ואזיל: מותר באמה. וה"ה בבתה וכן בסיפא פיתה וכו' וה"ה באמה ותדא מגווני נקט בתרוייהו: דרך נישואין שנו. האי על הנשואה דרך נישואין קאמר דאם הראשונה דרך נישואין היא וכלומר דאם שייך בה נישואין ומותרת לו אז הוא חייב על האונס ועל הפיתוי בשניה: דתנינן תמן. פ' אותו ואת בנו: שחטה ואת בת בתה. ועדיין אין כאן איסור ואח"כ שחט את בתה ועכשיו יש בשחיטה זו שני איסורין אותו ואת בנו משום אמה ובנו ואותו משום בתה של זו שכבר נשחטה: סופג את הארבעים. דחד לאו הוא וחד התראה וחדא מעשה: סומכוס אומר משום ר"מ סופג שמנים. דס"ל היכא דעביד שני איסורין מיחייב בהתראה אחת ובלאו אחד ב' מלקיות: תמן תנינן. בפ"ג דכריתות. והשתא מפרש למאי דקאמר סומכוס ור"י בן נורי אמרו דבר אחד: הבא על חמותו וכו'. כגון שהיו נשוי בתה ובת בתה ובת בנה וכשבא עליה חייב משום חמותו ואם חמיו והא כסומכוס אתיא דבחדא מעשה עביד לכולהו איסורי וחייב על כל אחת ואחת: מודה סומכוס בראשונה. כצ"ל וכן הוא ביבמות. כלומר דר' יודה בר פזי מפרש לטעמא דסומכוס דמשום דשמות מחולקין הן אותו ואת בנו ובנו ואותו והלכך מודה הוא במשנה ראשונה דתנינן התם ברישא שחט שני בניה ואחר כך שחטה סופג את הארבעים דהתם שם אחד הוא ולאו דטעמי' משום דגופין מחולקין הן דא"כ מאי שנא בין רישא לסיפא ואמאי לא פליג סומכוס נמי ברישא: אשכח תני. בתוספתא דעוד היא מחלוקת וחלוק היה סומכוס אף בראשונה וטעמיה משום דגופות מחולקות הן: מ"ט דר' יוחנן בן נורי. בחמותו הרי אין גופין מחולקין: מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין. דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וחילקן הכתוב בשני לאוין דאשה ובתה כתוב אצל לאו אחד ובת בתה כתוב אצל לאו אחד: אף אשה ובת בנה ובת בתה. צ"ל וכן הוא ביבמות: בשני לאוין. כלומר דהרי כמו דבת בתה חלוק בלאו מאשה ובתה כך בת בנה חלוק מאשה ובתה והשתא אי עביד לכולהו באחת מתחייב בשלשה דהוי כולהו חלוקין בלאוין וכל היכא דחלוקין בלאוין חלוקין הן בחטאות:
מה

מסורת הש"ס
פ' סנהדרין פד
(יבמות פ' יא) יבמות לז
פ' יבמות שם
(חולין פ"ה) חולין פב
(כריתות פ"ג) כריתות יד

מראה הפנים

כל שכן מפני חי העולמים. והכי קאמר רבב"י התם דף ע"ד ע"א דס"ל עונשין מן הדין אבל אנן קי"ל דאין עונשין מן הדין ולא הקפידה התורה אלא היכא דאיכא נמי פגמת כבודו עון אבל בע"ז ובבת חסה התורה עליו אולי יחזור בתשובה וזהו כבודו של חי העולמים: סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט **אלו** הן הנשרפין. תמן תנינן וכו'. מה דצריך לסוגיא זו כתבתי היטב ביבמות וגם כתבתי ליישב קושית התוס' בפרקין דף ע"ו ע"א בקשו על הא דאביי יליף בתו מאנוסתו מק"ו מבתה דפ"ק דכריתות דמשמע דאביי לא יליף בתו מג"ש אלא מג"ש וכתבתי שם דאף על גב דאביי ס"ל היכא דגלוי מילתא בעלמא הוא עונשין מן הדין מ"מ מודה הוא דאין מזהירין מן הדין וכדאמרינן במכות דף ה' דאפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין והתם אליבא דר' יצחק איתמר אליבא דאית ליה והכי נמי אמרינן לאביי אליבא דאית ליה ועי"ש בכתבתי לסברית בן אליבא דאביי.

מסורת הש"ס

תורה אור

מה טעמון דרבנן מה בת בנה ובת בתה בלאו אחד אף אשה ובת בתה ובת בנה בלאו אחד. ויקרא יח כתיב °ערות אשה ובתה לא תגלה. וכתיב שם כ °ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא. בכולהם כתיב שכיבה ובה כתיב לקיחה. ללמד שאינו חייב על השנייה עד שתהא לקוחה לו או אינו מתחייב עליה אלא על דרך נישואין. למדנו דברים כג שאין קידושין תופסין בעריות. והכתיב °לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו. בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נישאת ויקרא כ לאביו. והכתיב °ואיש אשר יקח את אשת אחיו מה הוא בא להודיעך שהיה מותר עד שלא נישא' שם יח לאחיו. ותובן על ידי ייבום. והכתיב °ואשה אל אחותה לא תקח בא להודיעך שהיה מותר עד שלא נשא אחותה. ותובן לאחר מיתת אחותה. שם כ והכתיב °ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא. *שלא *תאמר קין נשא את אחותו הבל נשא את אחותו חסד עשיתי עם תהלים פט הראשונים שיבנה העולם מהם °אמרתי עולם חסד יבנה. ויקרא כא [א] והכתיב °אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח. בא לדודיעך שאם קידשה תפסו בה קידושין. רב הונא אמר עד כדון בת בתו לנישואין. בת בתו מן האונסין. שם יח כתיב °ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן. מה אנן קיימין אם לנשואין הרי כבר אמור. אלא אם אינו עניין לנישואין תניהו עניין לאונסין. עד כדון בת בתו. בתו מניין. רב אמר אם על בת בתו הוא מוזהר על בתו *לא [א] כל שכן. אם על בת בתו הוא ענוש כרת לא כל שכן על בתו. מנא ליה אשכח תני חזקיה שם כא °ובת איש כהן כי החל לזנות. מה ת"ל איש אלא להביא הבא על בתו מן האונסין שהוא שם כ בשריפה. רב הונה שמע כולהון מן הבא °ערות אשה ובתה לא תגלה. וכתיב °ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא *זמה זמה לגזירה שוה.

מה

(כריתות פ"ב) פ' בנסדרין נח

סנהדרין נו

שם פב

מה טעמון דרבנן. דפליגי ואמרי שלשתן שם אחד ואינו חייב אלא אחת: מה בת בנה וכו'. סברי דאיפכא ילפינן מה בת בנה ובת בתה כללן הכתוב בלאו אחד דלא תקח אף אשה ובתה וכו' דאפי' עביד לכולהו נמי כאלו בלאו אחד הן ואע"ג דאשה ובתה לאו בפני עצמו הוא ילפינן מבת בנה ובת בתה דגלה לנו הכתוב דעל שתים אינו מתחייב אלא אחת וה"ה לשלשתן דאם היה חילוק לאוין היה מתחייב גם על השתים שנים אלא ש"מ דאין כאן חילוק חטאות: כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה. וכתיב בהאי קרא לא תקח: וכתיב. וכן מצינו גבי עונש בפ' קדושים דכתיב בה ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה וגו' בכלהם עריות דכתיבי שם לעיל כתיב בהו שכיבה ואיש אשר ינאף וגו' נמי לשון שכיבה וזנות הוא וכאן שינה הכתוב וכתב לשון לקיחה: ללמדך שאינו חייב על השניה עד שתהא לקוחה לו הראשונה. והיינו טעמא דמתני' דנשאין על האנוסה דאם הראשונה נשואה לו הוא דמחייב על השניה משום אמה או משום בתו ואפי' אנס השניה: או אינו מתחייב עליה. אפי' על השניה אלא דוקא ג"כ על דרך הנשואין ונימא דכי יקח אתרוייהו קאי ואמאי קאמרת האונס והמפתה על הנשואה חייב ומשני כבר למדנו שאין קידושין תופסין בעריות דחייבי כריתות כדאמר בפ' כילד ובפ' האשה רבה הלכה ה' וע"כ דכי יקח לא מצי קאי השניה דלא שייכא בה לקיחה: והא כתיב לא יקח איש את אשת אביו. ונימא נמי דוקא דרך לקיחה חייב הא אם אנס אשת אביו פטור: בא להודיעך וכו'. התם כי יקח להכי איצטריך ללמדך שהוא מותר בה עד שלא נשאת לאביו וכלומר אם לא נשאה אביו אלא אנסה מותר בה ודלא כר' יהודה דאוסר באנוסת אביו וקיחה דכתיב משום אביו הוא דכתיב: מה הוא בא להודיעך. כלומר דמשני דה"נ כן דמה הוא בא להודיעך הכתוב שיהא מותר אם היא עדיין עד שלא נשאת לאחיו אלא אנסה אחיו מותר בה וקיחה אאחיו קאי דלא אסרה התורה אלא א"כ קידשה אחיו: ותובן ע"י יבום. וביבמות גרים ותני כן וגירסא דהכא יותר מיושבת בזה וכלומר תדע שכן הוא דהא כשמת אחיו בלא בנים מותרת לו להתיבם אלמא קיחה אאחיו הוא דקאי דכל זמן שהיא לקוחה לאחיו אסורה לו: ותובן לאחר מיתת אחותה. תדע שכן הוא דקיחה הוא דכתיב משום אחותה היא דדוקא אם לקח אשה אסור באחותה אבל עד שלא נשאה אלא אנסה מותר באחותה שהרי אחר מיתתה מותר באחותה אלמא קיחה אאחותה קאי כל זמן שאחותה לקוחה לו: והכתיב ואיש אשר יקח את אחותו. וכי נימא דמותר באונסין: שלא תאמר קין נשא אחותו. כלומר התם היינו טעמא דכתיב קיחה לאשמועינן דרשה דדרשינן מהאי קרא דכתיב חסד הוא שלא תאמר הא מצינו קיחה באחותו קין נשא וכו' אמרתי עולם חסד יבנה שלא היה אפשר בענין אחר: בא להודיעך. דשייכא בהו קיחה ואם קידשה תפסו בה קידושין וללמד דהן תופסין בחייבי לאוין: עד כדון. עד כאן לא ילפינן מקרא דערות אשה ובתה אלא בת בתו לנשואין כלומר אם מן הנשואין היא דבההיא קרא לא תקח כתיב והתם כתיב בת בתה ובת בתו מן הנשואין נמי בכלל: בת בתו מן האונסין. מניין: כתיב ערות בת בנך וגו'. וע"כ אם אינו ענין לנישואין שהרי כבר אמור בכלל אשה ובתה ובת בתה תניהו ענין לאונסין: לא כל שכן על בתו. ואסר כאן וה"ג ביבמות בתרה להא. וכר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר למדין מק"ו ואין עונשין מק"ו מנא ליה. אליבא דר' ישמעאל בתו מאנוסתו מנין: מה ת"ל איש. לכתוב ובת כהן אלא להביא על בתו מהאונסין וה"ק קרא בת איש היא ולא בת אשתו אלא מן האונסין כי תחל לזנות את אביה כלומר מאביה היא בשריפה: רב הונא שמע כולהון. האי מסוגיא דפ' שני דיבמות הלכה ד' והתם קאי דמני לשניות ואם אמו ואם אביו משניות קחשיב להו ועלה קאמר דרב הונא פליג ושמע כולהון מקרא ואגב דמייתי מסוגיא דיבמות ולברייתא דלקמיה דסקל ועדי בה לקמן מייתי נמי להא דרב הונא: ערות אשה ובתה לא תגלה וגו'. שארה הנה זמה היא וכתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא זמה זמה לג"ש:

תפסי קידושין. וע"כ אינה נכתב בפ' עריות אלא א"כ לא תפסי בה קידושין ולא משכחת"ל קידושין בעריות לעולם. וזה כבר למדני וא"כ למה לן לשון קיחה ללמדך דאינו חייב עד שתהי' הראשונה בדרך נישואין ולא בדרך פתוי דבלא"ז הא"מ דאפילו אם פיתה אשה וא"כ אמה הוי ערוה והייב דז"א דהאיך הוי אמינא כן. דזה הוי ערוה וא"כ יהי' ערוה בפ' עריות והי' בה הפיסת קידושין וזה אי אפשר דכבר למדנו שאין קידושין בעריות וע"כ כיון דנכתב בפ' עריות ממילא ידעינן דע"כ הראשונה בדרך נישואין וע"כ הוי השני' ערוה דאין קידושין תופסין בה וא"כ ל"ל דלשון קיחה בא ללמד לן דהראשונה היא בדרך נישואין דז"א דכבר למדנו שבעריות אין קידושין דאין תפסי קידושין והוי ערוה וממילא בע"כ הוי הראשונה בדרך נישואין דאל"כ הי' קידושין בעריות אלא ע"כ דלשון קיחה בא ללמד שתהא עדיין וצריכה הראשונה להיות זקוקה לו. ופריך והא כתיב לא יקח איש את אשת אביו פי' גם שם קשה למה כתיב בלשון לקיחה ולא בלשון שכיבה ומה בא ללמדינו שם בלשון לקיחה ולמה לא כתב שם שכיבה. ומשני בא להודיעך שהי' מותר בה עד שלא נישאת לאביו. פי' דבלא"ז הא"מ דאינו אסור רק כשנולד לאחר שנשא אביו אשה אבל אם אביו נשאה אח"כ כיון שהיה מותר בה מתחלה מותר אח"כ ולא דמי לדודתו וכלתו דכתיב לשון שכיבה דהתם ליכא למטעי משא"כ כאן וכן מסיק על אשת אחיו דה"א דהיתה מעולם אשת אחיו. וכן גבי אחות אשה הא"מ דהיתה מעולם אחות אשתו ונולדה אחר שנשא אשתו על כן קמשמע לן לשון לקיחה ללמדך שהי' לו בה ליקוחין מתחלה:

שמע כולהון וכו' אמתני' דר"פ הנשרפין קאי כל השנויה שם שהן בשריפה יליף מהאי קרא מגז"ש וכיון דילפי' לעריות בגז"ש שוין בכל הדברים לכל מה שמפורש בקרא דאינן שוין בהם וילפינן נמי מחמותו דבעינן דרך נישואין כדמסיק. ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא וכתיב איש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא אתיא זמה זמה לגז"ש. מה למטה ג' דורות בתה ובת בנה ובת בתה. אף למעלה שלשה דורות חמותו ואם חמותו ואם חמיו אסורות. מה למטה בתה ובת בתה בל"ת דכתיב לא תקח מה למעלה חמותו אינו אלא דרך נישואין כדקאמרינן לעיל דכתיב גבה לשון לקיחה ללמדך שאינו חייב עד שתהא הראשונה זקוקה לו א"כ דרך אונסין לא מיקריא חמותו אף למטן אשה ובתה דווקא דרך נישואין וה"ה בת בתה ובת בנה. מה למעלן חמותו בשריפה דכתיב איש אשר יקח את אשה ואת אמה באש ישרפו אותו ואתהן. אף למטן בתה ובת בנה ובת בתה בשריפה. מה למטן עשה בת זכר כבת נקבה בת בנה ובת בתה שוין. ל"א מה למטן בת בנו ובת בתו אסורין כבת בנה ובת בתה אף למעלה עשה אם חמיו כאם חמותו ל"א אף למעלה עשה אם אמו כאם אמה. ה"ג וכדר"מ דרבי מאיר אומר גז"ש במקום שבאתה דור שלישי שלמעלה מנין שהוא בשריפה וכרבנן דאינון אמרין גזירה שוה כאמור בה דור שלישי שלמעלה מנין שהוא בל"ת בין כרבנן בין כרבי מאיר דור שלישי שלמטן מנין שהיא בשריפה. וה"פ לר"מ דאמר גז"ש במקום שכתוב כלומר דון מינה ומינה פי' לכל דבריה נלמוד ממנה מאחר שעיקרו של דבר למדנו מחבירו אף לכל דבריה נלמוד ממנה קשיא אחרי שבאת ללמוד דור שלישי למעלה מלמטה ולמטה אינה אלא בלא תעשה דהא לא כתיב שרפה למטה א"כ אף למעלה לא יהא אלא בלא תעשה אף על גב דגבי חמותו שהיא למעלה כתיב שריפה מ"מ אם חמותו דילפינן מבת בתה תהא כאמור בבת בתה עצמה שהיא בלא תעשה. ולרבנן דאמרי

עין משפט נר מצוה

ד

א מיי' פ"ב מ' סוטי ביאה הלכה ו

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

הורה אור

מה למטן שלשה דורות אף למעלן שלשה דורות. מה למטן בלא תעשה. אף למעלן בלא תעשה. מה למטן דרך נישואין אף למעלן דרך נישואין. מה למטן בשריפה אף למעלן בשריפה. מה למטן עשה בת זכר כבת נקיבה אף למעלן נעשה בת זכר כבת נקיבה. וכרבי מאיר דר' מאיר אמר גזירה שוה במקום שבא. דור שלישי למטה מניין שהוא בלא תעשה. וכרבנין דינון אמרין גזירה שוה במקום שבאת. דור שלישי למטה מניין שהוא בלא תעשה וכרבנין דינון אמרין גזירה שוה כאמור בה. דור שלישי למעלה מניין שהוא בשריפה. בין כרבנין בין כר' מאיר דור שלישי למטה מניין שהוא בלא תעשה. א"ר יוסי מכיון דכתיב זמה זמה כמי שכולהם כאן. א"ר יוסי בי ר' בון עוד הוא אית ליה אזהרה מן תמן °אל תחלל *את בתך להזנותה. (ויקרא יט) ר' חגיי בעא קומי ר' יוסי למה לי נן אמרין בתך לא תגלה בת בתך לא תגלה. א"ל ויימר קרייא ערות אשה ובת בתה לא תגלה ואנן אמרין בתך לא תגלה. בת בתך לא תגלה *שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את ההכרת. ומ"ט °על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו (שמות ל) כמוהו וגו'. וכתיב °איש אשר ירקח כמוהו וגו'. (שם) הדא אמרה שני לאוין וכרת אחד חולקין את ההכרת.

דאמרי גז"ש כאמור בה והיינו דון מינה ואוקי באתרה פי' עיקר הדבר למדין מחבירו אבל לשאר דבריו באתר מולא דינו מפירש ואתה יכול ללמוד מיניה וביה. דבר מדבר ואינך צריך ללמדו מחבירו העמידנו במקומו ואל תשווהו לחבירו קשיא דור שלישי שלמעלה מנין שהיא בל"ת דנימא שלא יהא אלא בשריפה האמור למעלה בחמותו. וכן לרבי מאיר וכן לרבנן קשיא דור שלישי שלמטה מנין שהוא בשריפה דלר"מ דאמר דון מינה ומינה דור ג' למעלה איני יודע שהיא אסור אלא מדור שלישי שלמטה וכיון דגבי דור שלישי למטה כתיב ל"ת אף למעלה בל"ת אע"ג דכתיב שריפה למעלה לא מהני כיון דדנין מינה ומינה כדפרישי' ולרבנן אף דילפינן למטה מלמעלה מ"מ כיון דגז"ש כאמור בה א"כ לא ילפינן מלמעלה אלא דור שני שיהא בשריפה אבל דור שלישי הרי הוא כאמור בו בלא תעשה ופירוש זה מבורר ומנופה והכן. ומשני כיון דאייתר לן זמה זמה לגז"ש כאילו נכתב למעלה גם כל מה שנכתב למטה. ולמטה כל מה שנכתב למעלה כלומר כאלו נכתב שרפה ולא תעשה למעלה ולמטה. עד כדון עד כאן לא שמעינן מקרא אלא בת בתו מאשתו הנשואה דכתיב ערות אשה ובתה ובת בתה ובת בנה לא תגלה ומשמע בין שילדתו לך בין שילדתו לאיש אחר והאי קרא בנשואין איירי כדילפינן בגז"ש דזמה. בת בתו מן אנוסתו מנין שהיא אסורה לו ומשני כתיב ערות בת בנך וגו' מה אנן קיימין. במאי איירי האי קרא אי בנשואין למה לי הא כתובת את בת בנה וגו'. ופריך עד כדון עד כאן לא שמענו אלא דבת בנו ובת בתו מאנוסתו באזהרה דכתיב ערות בת בנך וגו' לא תגלה. לעונש שריפה מנין. הנה. מהנר זמה מזמה מעיקרא מייתינן לה כהנה הנה והדר בזמה זמה כתיב הכא ערות בת בנך וגו' כי ערותך הנה וכתיב ערות אשה ובתה וגו' שארה הנה זמה היא מה להלן זמה עמו אף כאן זמה עמו ובמה דאייתינן זמה לשאר דידי' ילפינן בה שריפה נאמר כאן זמה ונאמר להלן באשה ואמה באש ישרופו זמה מה להלן שריפה אף כאן שריפה. ופריך עד כדון הניחא לר"ע דיליף למד מלמד כלומר דבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בגז"ש אלא לר"י דל"ל למד מלמד קשיא בת בתו מאנוסתו מנ"ל שהיא בשריפה ופלוגתייהו דר"י ור"ע מפורשת בירושלמי קידושין פ"ק ה"ב ומשני תני ר"י יליף הנה דכתיב בבת בתו מאנוסתו מאתהן דכתיב באשה ואמה דכתיב באש ישרפו אותו ואתהן דר"י דורש אותו ואת אחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא כן היא בבבלי סנהדרין דף ע"ו וה"ל כאילו כתיב בהו הנה. בתו מאנוסתו מנין דבקרא דערות בת בנך דאוקימנא באונסין לא כתיב בתו. לא כ"ש על בתו ואין זה עונש מן הדין אלא גילוי מילתא בעלמא דהא בת בתו מקורבה דבתו אתיא מיהו בסוגיין לא משמע כן. בת בתו מן הנשואין בא. על בת בתו מן הנשואין ועל בת בתו מן האונסין בהעלם אחת א"נ שהיא בת בתו מן האונסין כגון שאנס אשה והולידה בת ואח"כ נשא אנוסתו מהו מי אמרי' הואיל ומשני לאווין אתיין חייב שתים או דילמא כיון דשם אחד הן אינו חייב אלא אחת. כל שם בת בת אחת היא ואינו חייב אלא אחת. ה"ג הבא על אשה שנשא בתה ובת בתה ובת בנה חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ובת בנה שלש חטאות או דילמא כולן שם אחד הן אשה ובתה כולהון משום זמה הכתוב עשאן לכולן אחת דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא

ללמד

שים בה וכדאמר בפ' הערל הלכה ג' דר' מאיר ור"א בר"ש בחדא שיטתא קיימי וסבירא להו דור אחד עשר שבממזר זכרים אסורין ונקבות מותרות דיליף ג"ש עשירי שבממזר מעשירי דעמוני ומואבי מה להלן איסורן איסור עולם דכתיב בהו עד עולם אף עשירי שבממזר אסור עד עולם ומינה מה להלן זכרים אסורין ונקבות מותרות אף בממזר במה דילפינן מהתם והיינו מדור עשירי ולמעלן זכרים אסורין ונקבות מותרות ורבנן ס"ל דון מינה ואוקי באתרא והיינו ג"ש כאמור בה דלאחר דילפינן ממזר מעמוני ומואבי לענין איסור עולם אוקי באתרה וכאמור בה במקומה מה עד דור עשירי לא חלקת בו בין זכרים לנקבות אף מעשירי ולמעלן לא תחלוק בו. והשתא פריך הכא לר"מ דסבירא ליה בג"ש דון מינה ומינה מנין לדור ג' שלמעלן שהוא בשריפה דהא דור ג'. למעלן לא נפקא לן אלא מג"ש דדורות למטן וא"כ נימא ומינה מה בלמטן לא כתוב שריפה אף בדור ג' שלמעלן שלמדנו משם אינו בשריפה וכן קשיא לרבנן דאינון אמרין דג"ש כאמור בה והיינו דון מינה ואוקי באתרא וא"כ אחר שלמדנו דור ג' למעלן מדור ג' ולמטן אוקי באתרא ונימא דלא נילף מהתם אלא לענין איסור אבל לעבור בלא תעשה נימא דאוקי באתרא דלא כתיבא אזהרה בדורות דלמעלן ומנין לדור ג' למעלן שהוא בלא תעשה: בין כרבנן בין כרבי מאיר דור ג' למעלן מנין. אהדורי פירכא היא וכלומר דהשתא קשה לתרווייהו דור ג' דלמעלן מנין למר בשריפה ולמר בלא תעשה. אמר ר' יוסי שאני הכא דהכל ענין אחד הוא וכאן כתבה התורה דורות דלמטן ולהלן דורות דלמעלן ומכיון דכתיב זמה זמה לג"ש כמי שכולהם כאן וכלומר כמאן דכולהו כתיבי בחד קרא דמיא וגילתה לנו התורה דכולן שוין הן וקאי הלאו תעשה והעונש על כל הג' דורות בין למטן בין למעלן ולא אמרינן דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרא אלא בדבר אחר המפורש עוד בחבירו אם ללמוד ממנו גם לאותו דבר או לא כמו גבי ממזר דלעיל אבל הכא דכי פרכת מנין לזה אי גמרינן מזה הרי התם לא מפורש בהדיא בהא הוא דאמרי' מכיון דכתיבא ג"ש כמו דנכללין כולן בכתוב אחד הן: א"ר יוסי ברבי בון. אדלעיל קאי וכאן כתוב שלא כסדר וכן בהא דלקמן מסורסת הגי' ודברי ר' יוסי בר' בון כתובה ביבמות אחר אשכח תני חזקיה דלעיל ושם מקומו דיליף חזקיה עונש לבתו מן האונסין מקרא דבת איש כהן ומשום דס"ל לר' ישמעאל דאין עונשין מן הדין כדאמרן. ועלה קאמר דגם לאזהרה אין למדין בתו מבת בתו דאין מזהירין מן הדין אלא ילפינן מהאי קרא דכתיב אל תחלל את בתך להזנותה ודרשינן מכאן אזהרה לבתו מאנוסתו: רבי חגיי בעא קומי ר' יוסי. הגי' מהופכה ומסורסת והא לא שייכא עד בתר האי דבעון קומי ר' אבהו הכתובה לקמן וכך היא הגי' ביבמות. וה"כ בהאי בעיא:

מה למטן שלשה דורות. בקרא דערות אשה ובתה חשיב ג' דורות למטן בת בתה ובת בנה שהן ב' דורות ועם אשתו הן ג' דורות: אף למעלן. דורות עליונים דקרא את אשה ואת אמה ג' דורות ולומר לך שאף אם חמותו אסורה: מה למטן בל"ת. בדורות דלמטן כתיב בהו אזהרה לא תקח לגלות ערותה אף בדורות למעלן דלא כתיב בהו אזהרה בהדיא ילפינן מג"ש דבלא תעשה: מה למעלן דרך נשואין אף למטן דרך נישואין. נ"ל וכן הוא התם דבדורות למעלן כתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה וכדדרשינן לעיל דדוקא אם נשא אשה אכור באמה אף למטן דלא כתיב אלא ערות אשה ובתה לא תגלה וילפינן בג"ש מדורות למעלן דדוקא בדרך נישואין אם נשא אשה הוא דאסור בבתה: מה למעלן בשריפה אף למטן בשריפה. נ"ל כדהתם. דהא בדורות למעלן כתיב בעונש באש ישרפו אותו ואתהן. וילפינן לדורות ממטן בג"ש: מה למטן עשה בת זכר כבת נקבה. דבת בנה כבת בתה דשתיהן כתיבי: אף למעלן עשה אם זכר כאם נקבה. נ"ל וכן הוא התם. כלומר דנעשה אם חמיו כאם חמותו ואם חמותו כבר נפקא לן לעיל דג' דורות ילפינן למעלן מלמטן. ועד כאן שייכא לשמעתי' דרב הונא דאמר דשמע לאם אמו ולאם אביו מקרא וכדמסיק עלה בפ' כילד דגרים שם. מה אית לך למימר אם חמיו ואם חמותו. מה יש לך לרבות בהא דילפת לדורות למעלן אם חמיו ואם חמותו קאמרת. וא"כ לא תהיה אם אביו כאם חמיו ולא תהיה אם אמו כאם חמותו. ואם מרבית להו דמן התורה אסורין אף אם אמו ואם אביו מן התורה אסורין: וכרבי מאיר. השתא מהדר לדייק בהאי ברייתא וה"ג וכר' מאיר דר' מאיר אמר ג"ש במקום שבאת דור שלישי שלמעלן מנין שהוא בשריפה וכרבנן דינון אמרין גזירה שוה כאמור בה דור שלישי מלמעלן מנין שהוא בלא תעשה בין כרבנן בין כר' מאיר דור שלישי למעלן מנין: והיותר נשתבש וא"ל לגרוס אלא לזה דלא שייך למיפרך למטה מנין שהוא בלא תעשה דבהדיא כתיב אזהרה בג' דורות למטן וכן נהפכה הגי' מדר"מ לדרבנן וכמה שהגהתי הוא העיקר והכי מוכרח מההיא דיבמות. וה"פ דלר"מ שמעינן ליה דסבר דאמרינן בג"ש דון מינה ומינה והיינו ג"ש במקום שבאת כלומר דממקום שבאת ללמוד הג"ש ילפינן ממנה לכל דבר

סנהדרין ט

(לעיל פ"ו)

מסורת הש"ס

בעון קומי רבי אבהו הבא על אשה וילדה בת
וחזר ובא עליה חייב עליה משום אשה ובתה ובת
ויקרא יח בתה ובת בנה. אמר לון °שארה הנה זמה היא
דברים כג כולהם משום זימה מה טעמא דרבי יהודה °לא
יקח איש את אשת אביו לא יגלה כנף *אביו זו
אנוסתו. מה מקיימין רבנין כנף. תמן אמרין ולא
ידעין אין שמועה זו כנף זו שהיא זקוקה לאביו ולא
כך אינו חייב עליה משום אשת אביו א"ר הילא
להתרייה שאם התרו בו משום אשת אב לוקה
משום כנף לוקה. מודה רבי יודה במכות מודה
ר' יודה בקרבן. מודה רבי יודה בשאר כל האנשים
שהיא פטור. מודה ר' יהודה שאם קידשה תפשו
בה קידושין. ר' חגיי בעא קומי רבי יוסי מהו שיהא
שם הוולד ממזר כרבי יודה א"ל °לא יבא פצוע דכא
וכרות שפכה בקהל ה' הפסיק העניין. ויפסיק
העניין לעניין אשת אב אשת אב בכלל כל העריו'
היתה ויצאת מכללה ללמד על כל העריות
לממזר. ותצא אנוסה ותלמד על כל האונסים
לאסור אשת אב בכלל כל העריות היית ויצאת
מכללה ללמד על כל העריות לממזר. אית לך
מימר הכא אנוסה בכלל היית ויצאת מכללה
ללמד על כל האונסים. ותצא אשת אב ותלמד
על אנוסתה א"ל אם אשת אב היא אינו אנוסה
ואם אנוסה היא אינו אשת אב:

הלכה

תורה אור

בעון קומי ר' אבהו הבא על אשה וילדה בת ובא עליה וילדה בת וחזר ובא עליה חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ולא גרסינן ובת בנה דלא אשכחן בה בה"ג. ולגבי סיפא דלעיל היא דתני בת בתה ובת בנה בהדדי. וה"פ בא על אשה וילדה בת ובא על אותה הבת וילדה בת ואח"כ בא על זו הבת שנולדה מבתו דהוית בתו ובת בתו כאחת אם חייב עליה בביאה זו משום אשה ובתה ומשום בת בתה והא דלא נקט משום בתו ובת בתו (פ' יבמות לג) היינו טעמא דבהו לא כתיבא בהדיא אלא מכללא דבת אשה נפקא כדלעיל ונקט לישנא דקרא: אמר לון שארה הנה זימה היא. כתיבא בהאי קרא: כולהם משום זימה. אחת דהכתוב עשאן לזימה אחת אפילו אם עבר על כולן בביאה אחת אינו חייב אלא אחת: ועלה גרסי' ר' חגיי בעא קומי ר' יוסי למה לית אנן אמרין בתך לא תגלה בת בתך לא תגלה. בתמיה וכלומר מאי טעמא השיב להם ר' אבהו מדהכתוב עשאן לכולן זימה אחת ולמה לא השיב להם דהיינו טעמא דמי כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה ובת בתה לא תגלה הא לא כתיב אלא חד לא תגלה. וא"כ כללן לבתו ובת בתו בלאו אחד ומשום הכי הוא דאינו חייב אלא אחת. והא דקאמר בתך ובת בתך לאו דוקא דהא בתך לא כתיבא בהדיא אלא בת אשה קאמר דבתך בכללא היא כדלעיל: א"ל ויימר קרייא וכו'. כלומר לא מצינן למיפשט הכי דאי הוה כתיבא לא תגלה בתר בת בתה ערות אשה ובתה ובת בתה לא תגלה שפיר הוה אנן אמרין בתך לא תגלה בת בתך לא תגלה בתמיה וכלומר דאז הוה מצינן למימר דהיינו טעמא דבתה לא תגלה ובת בתה לא תגלה לא כתיבא אלא ללמד שיהיו נכללין בלאו אחד אבל השתא דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וגו' זימה היא והוי אמינא הואיל דלא כלל הכתוב לבת בתה עם בתה בלאו אחד חייב שתים ואפי' בביאה אחת הלכך ע"כ צריכין להאי טעמא דעשאן זימה אחת דזימה דסיפיה דקרא אכולהו קאי: שני לאוין וכרת אחד. כל מקום שאתה מוצא בכתוב שיש שני לאוין אע"פ שאין כתוב בו אלא כרת אחת הלאוין חולקין את הכרת ואם עשאן לשניהם בהעלם אחת חייב שתים וכדמפרש ואזיל מאי ניהו מפטם וסך בשמן המשחה וכדאמר לעיל בפ' ארבע מיתות הלכה ה' ומייתי לה. הבא דה"נ הבא על בת אשתו ועל בת בנה או בת בתה בהעלם אחת אפי' למ"ד אין גופין מחלקין הואיל ושני לאוין הן מחלקין לחטאות ועלה שייכא בעון קומי ר' אבהו וכו' וכדפרישית ובתר הכי הא דר' חגיי וכו' כדלעיל: בעון קומי ר' אבהו. נתבאר לעיל (ע"כ שייך מעבר לדף): מ"ט דר' יהודה. דהתם דאוסר באנוסת אביו: כנף אביו זו אנוסתו. דהכי משמע כנף שראה אביו ואפי' אנוסתו לא יגלה: תמן. בבבל אמרין להרך כנף דקרא אליבא דרבנן ולא ידעין אם שמועה זו אמת היא משום דקשיא לן עלה כדלקמיה: כנף זו שהיא זקוקה לאביו. כך מפרשין בבבל דרבנן סברי דבשומרת יבם שהיא זקוקה לאביו הכתוב מדבר וקשיא לן וכי בלא כך אינו חייב עליה משום אשת אב דהא זקוקה ככנוסה דמיא וכנף אביו למה לי: א"ר הילא. לא קשיא דנפקא מינה להתרייה שאם התרו בו משום אשת אב או משום כנף האב לוקה: מודה ר' יודה במכות. לא אמר אלא דאסור באנוסת אביו אבל מודה דאינו לוקה ואם שוגג אינו מביא קרבן ודרשה דאמר מכנף אביו לאסמכתא בעלמא קאמר: מודה ר' יודה בשאר כל האנסים. כלומר בשאר כל האונסים בעריות כגון אנוסת אחיו וכיוצא בהן: שהוא פטור. כלומר מותר דלא אסר אלא באנוסת אביו דסמיך אדרשה דלעיל: שאם קידשה. לאנוסת אביו תפסו בה קידושין וצריכה גט כדאמרן דלא קאי עליה אלא באיסורא בעלמא: ר' חגיי. לא שמיע ליה הא והלכך קא מיבעיא ליה מהו שיהא הולד ממזר מאנוסת אביו לר' יהודה. א"כ דקמיבעיא ליה מ"ט דלא אמרינן הכי אליבא דר' יודה: הפסיק הענין. דלא יבא פצוע דהא כתיב בין לא יגלה כנף אביו ובין לא יבא ממזר לומר לך דמאנוסת אביו אין הולד ממזר: הפסיק ענין לאשת האב. אי הכי נימא נמי דגם באשת אב דכתיבא בהאי קרא הפסיק הענין ואין הולד ממזר מאשת אב ומשני הא לא מלית אמרת דאשת אב מפורשת בפ' עריות ובכלל כל העריות היתה ויצאת ללמד ממנה על כל העריות של חייבי כריתות דהולד ממזר: ותצא אנוסה. ונימא נמי דלא יגלה כנף אביו דדריש ר' יודה לאנוסת אביו יצאת ללמד על כל האונסים של עריות לאיסור ויהא אסור ליקח אנוסת אחיו וכיוצא בו ומשני דלא דמי דבשלמא באשת אב אמרינן הכי דבכלל כל העריות היתה ולמה יצאת אלא ללמד על הכלל כולו אבל אית לך מימר הכא אנוסה בכלל היתה וכו' בתמיה דהיכי מצינו אזהרה שלא ליקח אונסין דעריות: ותצא אשת אב ותלמד על אנוסתה. ונימא אשת אב גופה מלמד על כל הכתוב בה על עריות דאיסות לממזר ועל של אונסין לאיסור: א"ל. לא מלית אמרת הכי דאין ענין זו לזו דאם אשת אב היא לא מיקרי אנוסת אב ואם אנוסתו היא לאו אשת אב היא ואין מלמדין זו על זו:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ללמד שכולן זמה אחת הן ואינו חייב אלא אחת אם בא על כולן בביאה אחת כאיבעיא דידהו. למה לא נאמר שיהא חייב לפחות שתים דהא בת בתה ובת בנה שם אחד היא דבלאו אחד נאמרו אבל בתה ובת בתה שני לאוין הן דכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וה"ג בתך לא תגלה בת בתך לא תקח. ה"ג אלו הוה כתיב ערות אשה ובת בתה לא תקח הוינן אומרים דחלוקין בלאוין. אבל השתא דרישא דקרא גם אבת בתה דסיפא קאי כמאן דאינן חלוקין בלאוין דלא הדרי קרא אלא אשה. ל"א אפשר לקיים הגירסא שלפנינו וה"פ אילו הוה כתיב בתרווייהו לא תגלה היינו אומרים שחלוקין בלאוין אבל השתא דכתיב לא תגלה ולא תקח איצטריך תרווייהו ללמד דאינו חייב דרך אונסין אלא בעינן שתהא הראשונה זקוקה לו כדאמרי' לעיל בסוגיין והראשון נראה. לאוין חולקין כריתות. אף אם לא נאמר בשניהן אלא כרת אחד כיון שנאמר לאו על כל אחד בפ"ע אם עשאן לשני דברים אלו בהעלם אחד חייב שני חטאות. מה טעמא כלומר מנ"ל וכתיב איש אשר ירקח כמהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת הרי כרת אחד לשניהן ותנן ריש כריתות שלשים ושש כריתות וקחשיב נמי מפטם וסך שמן המשחה לשנים וא"ר יוחנן מנינא למה לי לומר שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ש"מ דלאוין מחלקין ובבבלי כריתות דף ג' דייק ליה בענין אחר. ופריך וכר"י דאמר מזהירין מן הדין אבל אין עונשין מן הדין בתו מאנוסתו מנ"ל שהיא בשריפה דליכא למילף עונש שרפה מק"ו דבת בתו. ומשני ואתיא הא דר"י כהא דתני חזקי' ובת כהן כי תחל לזנות. ה"ל למכתב ומה ת"ל ובת איש כהן. ה"ג להביא הבא על בתו מן האונסין שתהא בשריפה. וה"פ ובת איש מאנוסתו שאינה בת אשתו כי תחל לזנות את אביה כלומר שזנתה עם אביה באם תשרף אפי' לאזהרה כלומר ולא תקשי לך. עונש שמענו אזהרה מנין דאפי' לאזהרה מצינן למילף לבתו מאנוסתו. אל תחלל את בתך להזנותה כלומר אתה בעצמך אל תחלל את בתך בזנות. ומ"ט דר"י דמתני' דאוסר באנוסת אביו. מה מקיימין וכו' ורבנן האי כנף אביו מאי עבדי לי'. ומשני תמן בבבלי אמרו תירוץ לקושיא זאת ולא ידעו מי אמרו.' כנף הסמוכה לאביו ואיזהו זו אשת אב. ופריך בלא כך הפי'

מראה הפנים

בעון קומי ר' אבהו הבא על אשה וכו'. מבואר בפנים וכן ביבמות דגי' הספר ודאי מוטעה הוא דלא אשכחן בלשון כאחת בענין דאמר הבא אלא בענין חמותו ואם חמותו ואם חמיו הוא דאשכחן וע"י נשואין שהיה נשוי לבת אשה אחת ולבת בתה ולבת בנה ואם בא על הזקנה מצטרת לה לג' אסורין כאחת וכדלעיל. והכא לא מצטרת לה אלא או בת בתה ובת בנה כאחת כגון הבא על אשה וילדה בת ובא בנה עליה וילדה בת וחזר הוא ובא עליה או אשה ובתה ובת בתה כאחת וכמבואר בפנים. ודע דבת בתו ובת בנה מצטרת לה אפי' ע"י נשואין כדכתבו התוס' בכריתות דף י"ד ע"ב ד"ה הבא על בת בתו כגון שניסת בתו לבנו אשתו וילדה לו בת דהוית בת בתו ובת בנו כאחת

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"א מהלכות רוצח הל' א ופט"ו מהל' סנהדרין הל' יב סמ"ג עשין יב
ו
ב מיי' פ"ט מהל' סנהדרין הם ופ"ד מהל' פ"ו הל' א
ז
ג מיי' פ"ג מהל' רוצח הל' א והל' ט
ח
ד ה מיי' שם הלכה י
ט
ו מיי' שם פ"ו הלכה ד
י
ז מיי' פ"י מנזקי ממון הלכה ח
יא
ח מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ג ה

אפי' לא נאמר ולא יגלה כנף אביו מי לא הי' חייב עליה משום אשת אב וקרא למה לי להתריית שאם התרו העדים למי שבא על אשת אביו משום כנף אביו הוי התראה וחייב עליה. מודה ר"י במכות. הבא על אנוסת או מפותת אביו שאינו לוקה מודה ר"י בקרבן אם בא עליה בשוגג שאינו מביא קרבן. ה"נ מודה ר"י בשאר כל העריות שהוא מותר. וה"פ אם אנס אשה מותרת להנשא לאחיו שאם קידשה לאנוסת אביו שתופסין בה קידושין שאינה אלא חייבי לאוין וצריכה הימנו גט. מהו שיהא הולד ממזר כר"י אם בא על אנוסת אביו והוליד ממנה מי הוה הולד ממזר דהא סמוך ללא יגלה כתיב לא יבא ממזר או לא. לא יבא פצוע דכא הפסיק הענין בין לא יגלה כנף אביו ובין לא יבא ממזר להודיעך דמכנף אביו דהיינו אנוסת אביו לא הוי ממזר ופריך הפסוק הענין לאשת אב. כימא נמי דהפסוק קרא לא יבא פצוע דכא אף לענין אשת אב דכתיב לפני לא יגלה כנף אביו ולעיל ס"פ החולץ אריב"ח כל התנאים השנויי' שם במשנתינו ופליגי איזהו ממזר כולהו למדו מקרא לא יקח איש את אשת אביו וסמיך לי' לא יבא ממזר. בכלל כל העריות היתה דכתיב ונכרתו הנפשות העושות ויצאה אשת אב מן הכלל דכתיב לא יקח איש את אשת אביו וסמיך לי' ולא יבא ממזר. ופריך ותצא אשת אב וכו' כי היכי דקאמרת דיצאת אשת אב ללמד על כל העריות לממזר. ה"נ נימא שיצאת אנוסה דהיינו לא יגלה ללמד על כל אנוסין שבעריות לאיסורא ולעיל אמרינן מודה ר"י בשאר כל העריות. א"ל בשלמא אשת אב היתה בכלל כל העריות דכתיב ונכרתו הנפשות העושות שכו נכללו כל העריות כולן ושפיר דנן אותו בדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל אבל אונסין מעולם לא נכללו במקום אחד דלהוי אנוסת אביו יוצא מן הכלל. ופריך ותצא אשת אב ותלמיד על אנוסת אביו הא מיהת אשת אב ממש הוי בכלל ואנוסת אביו נמי אשת אביו היא אלא שאין חייבין עליה מיתה כנשואה מ"מ ה"ל דבר שהי' בכלל. א"ל אם היא אשת אב אינה אנוסה כלומר אין אנוסה בכלל אשת אב דאניסתו מיקרי ולא אשתו ושני במות הן ואין לדון אנוסה בדבר שהי' בכלל שלא נכללה מעולם. כן פי' הק"ע ז"ל במס' יבמות הסוגיא הזאת:

ריב"ח

הלכה ב מתני'

*ואלו הן הנהרגין [א] הרוצח ואנשי [ג] עיר הנדחת: [ג] רוצח שהכה את רעהו בין באבן בין בברזל *וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול הוא לעלות משם ומת פטור [ד] *שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש ר' יהודה מחייב [ס] וחכמים פוטרין:

גמ' כתיב °ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימת מות יומת המכה רוצח הוא מות יומת הרוצח. °או בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו וימת רוצח הוא מות יומת הרוצח. כשהוא בא אצל הברזל אינו אומר לא שימות בו ולא שלא ימות בו אלא אפילו צינורת קטנה דהיא יכלה [י] מקים גו *ווישטא ומיקטליניה. והוא שיהא באבן כדי להמיתו בעץ כדי להמיתו. כיוונו כנגד הסוס כיוונו כנגד החץ כיוונו כנגד הרומח. העמידו בצינה השקה אותו מים רעים: העביר *את התקרה מעליו וירדו עליו גשמים והרגוהו. פתק אמת המים עליו ובאו עליו המים ושטפוהו. מה טעמא דרבי *יודה מפני הארס הנתון בין הנקבים מה טעמון דרבנין לעולם אין הארס נתון בין הנקבים עד שיחזיר [ז] ויקיא:

הלכה ג מתני'

*והמכה את [ח] חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה היקל ממה שהי' ולאחר מכאן הכביד ומת חייב רבי נחמיה פוטר שרגלים לדבר:

גמ' *כיני מתניתא רבי נחמיה פוטר והחכמים מחייבין שרגלים לדבר. רבנין אמרין שני אמודין רבים על אומד אחד ר' נחמיה אומר *אומד האמצעי רבה על שניהן. מה טעמא *דרבי נחמיה °אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה וכי עלתה על דעתך שיהא זה מהלך בשוק והלה נהרג על ידיו אלא אפילו מת באמידה הראשונה פטור:

מה

מסורת הש"ס

סנהדרין עו ע"ב
ב"ק כו ע"א
שם כג ע"ב
במדבר לה
שם
סנהדרין עו ע"ב
פ' סנהדרין טו
שם פח
מיר שם
כתובות לג ע"ב
(נזיר פ"ט)
סנהדרין פח
שם
שמות כא

הלכה ב מתני'

ואלו הן הנהרגין. רוצח ואנשי עיר הנדחת. ברוצח ילפינן מדכתיב נקם ינקם וכתיב חרב נוקמת וגו' כדאמר בפ' ארבע מיתות. ובעיר הנדחת בהדיא כתיב בהו לפי חרב: וכבש עליו. אתו ראשו של חבירו והקפו בתוך המים ורישא רבותא קמ"ל אע"ג דלאו איהו דחפו אלא מעלמו נפל לתוך המים ובא זה וכבשו שאין יכול לעלות משם ומת חייב. וסיפא רבותא קמ"ל דאע"ג דאיהו דחפו כיון דיכול לעלות משם ומת פטור: שיסה בו. גירה: פטור. דגרמא בעלמא הוא: השיך בו את הנחש. שאחז הנחש בידו והוליכו והגיע שיני הנחש לגוף חבירו ר' יהודה מחייב דקסבר ארס נחש בין שיניו הוא עומד ומכיון שהגיע שיני הנחש בגופו של חבירו הוי כאילו הוא הרגו וחייב: וחכמים פוטרין. דקסברי ארס נחש מעלמו הוא מקיא הלכך לאו איהו קטליה אלא גרמא בעלמא הוא ואע"פ שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית ופטור והלכה כחכמים:

גמ' כתיב ואם באבן יד וגו'. בכולהו כתיב אשר ימות בה דבעינן שיעורא שיהא בו כדי להמית וכשהוא בא אצל הברזל ואם בכלי ברזל הכהו לא נאמר בו אשר ימות בו: לא שימות בו ולא שלא ימות בו. כלומר אינו אומר בו אם צריכין לידע אם יש בו כשיעור שימות בו או שלא ימות בו אלא ללמדך דבברזל לא בעינן שיעורא דאפי' בצינורא קטנה יכול לתחבו בוושט שלו ולהמיתו: והוא שיהא באבן. הא דקתני באבן דוקא אם יש בו שיעור כדי להמית וכן בעץ אם כדי להמיתו הוא דהא כתיב אשר ימות בו: כיוונו כנגד הסוס. שהיה רץ בשוק וכיוונו העמידו לזה כנגדו שלא היה יכול לזוז ממקומו והמיתו הסוס או כנגד החץ וכו' או העמידו בצינה ואינו יכול לזוז משם כגון שכפתו וכן בכל אלו דחשיב אם מכחו הוא בא חייב: ובאו עליו המים ושטפוהו. מיד בכח ראשון של זה ששפכו: מה טעמא דר' יהודה. בהשיך בו את הנחש: בין הנקבים. בין נקבי שיניו והוי כגירי דיליה: עד שיחזיר ויקיא. מגופו ולא הוי מכחו ומגירי דיליה:

הלכה ג מתני'

ואמדוהו למיתה. בהא פליגי אבל אם אמדוהו בתחלה לחיים אפי' לרבנן פטור: היקל ממה שהיה. וחזרוהו לאמדו לחיים: שרגלים לדבר. שלא מת מחמת מכה זו ואין הלכה כר' נחמיה:

גמ' כיני מתניתא ר' נחמיה פוטר וחכמים מחייבין שרגלים לדבר. כלומר דמפרש דלא תימא שרגלים לדבר אדברי ר' נחמיה קאי אלא אדברי חכמים דמחייבין קאי לפי שרגלים לדבר שמחמת המכה מת שהרי אמדוהו למיתה בתחלה וגרסי' להאי סוגיא כולה בסוף מסכת נזיר: רבנן אמרי. ומפרש לטעם פלוגתייהו דרבנן סברי שני אמודין רבים על אומד א' שהרי בתחלה אמדוהו למיתה וכן עכשיו אנו רואין שהכביד ומת מחמת המכה הרי אלו שני אומדין ושוב אין משגיחין על אומד האמצעי שהקל ממה שהיה: אומד האמצעי. אומד שאימדו כשהקל ממה שהי' הוא עיקר ורבה על שניהן דמכיון שהקל אין תולין לאחר מכאן שמת מחמת המכה: מה טעמא דר' נחמיה. מהיכן למד לומר כן: וכי עלתה על דעתך וכו'. ונקה המכה למה לי: אלא אפי' מת באמידה ראשונה פטור. וקרא ה"ק אם יקום והתהלך בחוץ לאחר שאמדוהו למיתה הקל והתהלך בחוץ ונקה המכה לעולם ואפי' הכביד אח"כ ומת כמו שאמדוהו אומד ראשון למיתה מחמת מכה זו אפ"ה פטור:

נה

מראה הפנים

כאחת וכן בת בנה ובת בתה כדכתבו שם. ובענין דתיגלו התם הא דלא קחשיב נמתני' משום דלא איירי אלא באיסור מוסיף וע"ש. ולמאי דמבואר הכא אינו צריך לזה דהא בסדיא קאמר דזימה אתת היא. וכמו דאמרינן לענין חמותו ואם חמיו דאינו חייב אלא אחת כדאמר התם בדף ע"ו הליכא דרבנן וכן הכא לעיל דכן נמי לענין בת בתה ובת בנה דבג"ש גמרינן מהתם כדלעיל וכדפשיט להו ר' אבהו:

והוא שיהא באבן כדי להמיתו. בבבלי בענין פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן בדף ע"ח ע"א גבי הכהו עשרה בני אדם כאחת דלרבנן לעולם פטורין אפי' בזה אחר זה דדרשי כל נפש עד דאיכא כל נפש ומבמע מהתם לקמן גבי תנא תנא קמיה דרב ששת דאפי' לרבנן דוקא כשהכהו הראשון מכה שיש בו כדי להמית אבל בשלא היה מכת הראשון כדי להמית ובא אחר והמיתו האחרון חייב דקאמר התם בפשיטות אין בו כדי להמית פשיטא וכן כתבו התוספות בפ"ק דב"ק דף י' ע"ב ד"ה כולן פטורין וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' רוצח הל' ו' והל' ז' דאם מכת הראשון לא היה בו כדי להמית הרי האחרון הרג כל הנפש וכבר הוזכר מזה בפ"ד דב"ק הל' ו' ד"ה אית תניי תני נפש ניזק ע"ש:

העביר את התקרה מעליו וכו'. דמיא להא דאמר הכא התם דף ע"ז ע"א שרע עליו את המעזיבה פטור דהתם מת בצינה הוא והוי כסוף הצינה לבא וכפתו ומת ברעב דלאחר זמן בוא בא אבל הכא מיירי דמיד ירדו עליו גשמים והרגוהו וכהיא דפתק עליו אמת המים ומכחו הראשון שטפוהו:

כיני מתניתא ר"נ פוטר וכו'. כבר כתבתי בנזיר דדעת הרמב"ם ז"ל לפרש כפירושא דהאי שרגלים לדבר אדברי חכמים קאי וג"מ שאין אומדין אותו אומד שני כשהקל וכמ"ש בפ"ד מהל' רוצח הל' ה' אמדוהו למיתה הקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת הרי זה נהרג ואין אומדין אותו אומד שני וכשהקל שרגלים לדבר וכלומר שאם הקל ממה שהיה אבל לא הקל לגמרי וכמ"ש גם לעיל שצריך שיהא נתרפא רפואה שלימה דאז אומדין אומד שני למאון וע"ש מ"ש כמה דנראה מסוגיא דהאי תלמודא:

חזקיה

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור

(שמות כא) מה טעמון דרבנן °ולא ימות ונפל למשכב וכי אין אנו יודעין שאם לא ימות ונפל למשכב אלא בשלא אמדוהו למיתה אם בשלא אמדוהו למיתה בדא (שם) כתיב °ואם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה הא אם לא קם חייב אלא בשאמדוהו (שם) למיתה אי בשאמדוהו למיתה בדא כתיב °רק שבתו יתן ורפא ירפא. ר' הילא בשם רבי שמעון בן לקיש חידוש מקרא הוא שיתן ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה אומד של טעות היתה. מה מפקה מביניהון היקל ממה שהיה ואחר כך הכביד ומת חייב ר' נחמיה פוטר שרגלים לדבר מאן דאמר חידוש מקרא הוא שיתן נתן נתן. לא נתן מהו שיתן מאן דאמר אומד של טעות היה לא נתן אין אומרים לו שיתן. נתן מהו שיטול מתניתא מסייעה לדין ומתני' מסייעה לדין. מתניתא מסייעה לרבי יוסי בר חנינה אמדוהו לחיים ומת מאימתי מונין לו משיכביד הדא אמרה אומד של טעות היתה ואין תימר חידוש מקרא הוא שיתן יתן משעה הראשונה. מתניתא מסייעא לר' שמעון בן לקיש אמדוהו למיתה וחיה מאימתי מונין לו משיכביד א"ר יוסי לית כאן משיכביד אלא משעה הראשונ' הדא אמרה חידוש מקרא הוא שיתן ואין תימר אומד של טעות היית נותן עד שעת שימות. הכהו על ידו וצבת אמר אסייא אין מקטעא ידיה חיי הוא מהו שיתן דמי היד. נישמעינה מן (שם) הדא °כי ינצו אנשים וכי יריבון אנשים היא מריבה היא מצות מה תלמוד לומר כי ינצו כי יריבון כי ינצו. אלא ליתן המתכוון על שאינו מתכוון ואת שאינו מתכוון על המתכוון. ניחא את המתכוון על שאינו מתכוון. ואת שאינו מתכוון על המתכוון אם שאינו מתכוון הוא מתחייב לא כל שכן על המתכוון; אלא

מה טעמון דרבנן. שפיר קאמר ר' נחמיה: וכי אין אנו יודעין שאם לא ימות ונפל למשכב. ותרתי למה לי ליכתוב ונפל למשכב או ולא ימות לחוד: אלא בשלא אמדוהו למיתה. כלומר דהשתא משמע דקרא ה"ק ולא ימות שלא אמדוהו למיתה אלא אמדוהו שלא ימות. ואם כך אתה אומר בשלא אמדוהו למיתה קשיא בדא כתיב ואם יקום וגו' דמשמע הא אם לא קם חייב ואמאי הא לא אמדוהו בתחלה למיתה והרי יצא זה זכאי מפי ב"ד ושוב אין מחייבין אותו: אלא בשאמדוהו למיתה. אלא ודאי בשאמדוהו למיתה בתחילה וקשיא לא ימות דקרא הא כיצד אלא ע"כ תרווייהו משתמעי בהאי קרא וצריכי חד לאמדוהו למיתה וחד ללא אמדוהו למיתה והכי דרשינן אם יקום וגו' לאחר שאמדוהו למיתה קם והתהלך בחוץ ולא מת ונקה המכה רק שבתו יתן אבל אם הכביד אח"כ ומת חייב. וחד ללא אמדוהו למיתה והכי משמע ולא ימות כלומר שאמדוהו שלא ימות אפי' מת לאחר מיכן רק שבתו יתן מפני שכבר יצא מפי ב"ד זכאי: אם בשאמדוהו למית'. ופריך והיכי מצית מוקמי להאי קרא דואם יקום דבשאמדוהו למיתה בתחילה איירי א"כ קשיא בדא כתיב רק שבתו יתן ורפא ירפא וכלא מת קאמר ואמאי הא אפי' בממון לא יתחייב שהרי לא אמדוהו לממון כלל: חידוש מקרא הוא שיתן. חידוש הוא שחדשה התורה כאן וגזירת הכתוב הוא אע"פ שלא אמדוהו לממון יתן: אומד של טעות היתה. היינו טעמא דנותן ממון דאגלאי מילתא למפרע שאומד שאמדוהו למיתה בטעות היה שהרי חיה והוי כאלו בתחלה אמדוהו לממון: מה מפקה מביניהון. מבין טעמי: היקל ממה שהיה ואח"כ הכביד ומת. כצ"ל ומה שכתוב כאן יותר ט"ס הוא ואגב שטפא דמתני' היא וכן ל"ג לה בנזיר. וכלומר דהא איכא בינייהו דלמר חדא גיסא פשיטא ואידך מספקא לן ולמר איפכא הויא כדמפרש ואזיל: מאן דאמר חידוש מקרא הוא שיתן. א"כ בהא פשיטא לן אם נתן קודם שהכביד הרי כבר נתן דגזירת הכתוב הוא דמשהקל יתן אף על פי שלא אמדוהו לממון: לא נתן מהו שיתן. כלומר מיהו הא קמיבעיא לן להאי מאן דאמר דסבירא ליה מגזירת הכתוב שיתן היינו קודם שהכביד אבל עכשיו שהכביד ומת אגלאי מילתא דאומד הראשון למיתה אומד הוי והרי חייב מיתה ופטור מממון הוא או דילמא דאמרינן דכיון דגזירת הכתוב שיתן ממון בשהקל כבר נתחייב בממון הוא ואף על פי שלאחר מיכן הכביד ומת יתן הממון להיורשין: מאן דאמר. ולמ"ד דטעמא משום אומד של טעות היה איפכא הויא שאם לא נתן עד שהכביד ומת בהא פשיטא לן שאין אומרין לו שיתן דהא השתא אגלאי מילתא דאומד הראשון שלא בטעות הוי: נתן מהו שיטול. כי קא מיבעיא לן להאי מאן דאמר אם כבר נתן קודם שהכביד אם יחזור ויטול מן היורשין שהרי זה לא נתחייב בממון מגזרת הכתוב אלא משום דבשעה שהקל הוי מיחשב אומד הראשון אומד של טעות וכיון דאגלאי השתא דאומד גמור הוה א"כ אפי' כבר נתן יחזיר ויטול שהרי אי אפשר לחייבו מיתה וממון או דילמא הואיל ונתן נתן ומספק אין יכול להוציא מידו: מתניתא מסייע לדין ומתניתא מסייעא לדין. תניא כוותיה דר"י בר חנינא ותניא כוותיה דר"ל. והגי' בכאן נשתבשה וה"ג כמו שהיא בנזיר. מתניתא

מסייעא לר' יוסי בר חנינא אמדוהו למיתה וחיה מאימתי נותנין לו משעה שיקל. כלומר שהקל וחיה ואח"כ הכביד ומת מאימתי אמרינן דנותנין לו משעה שיקל דפשיטא ליה להאי תנא דדוקא משעה שהקל הוא דנותנין לו אבל אם לא נתן עד שעה שהכביד שוב לא יתן וש"מ דלאו מגזירת הכתוב הוא אלא מטעמא דאומד טעות הוא וכר"י בן חנינה דאם לא נתן אין אומרין לו שיתן. מתניתא מסייעא לרשב"ל אמדוהו לחיים ומת מאימתי נותן לו משעה שיכביד כלומר אפי' לא נתן לו מקודם נותן משעה שיכביד וש"מ דלאו טעמא משום אומד טעות הוא דא"כ איפכא מיבעי ליה דאחר שהכביד לא יתן דהא אגלאי מילתא שאומד הראשון בטעות הוי וחייב מיתה הוא והיכי נותן ממון אלא לאו ש"מ דגזירת הכתוב הוא ולעולם הוא נותן ואפי' שכביד: א"ר יוסי לית כאן משעה שיכביד אלא משעה שיקל. כלומר דר' יוסי מדחי לה להאי סייעתא אליבא דר"ל דסמי מיכן משעה שיכביד וע"כ האי ברייתא משבשתא היא דהא לכ"ע בשלא נתן קודם שהכביד אין אומרים לו בפשיטו' שיתן ואפי' לר"ל הא אמרינן דמספקא לן מהו שיתן אחר שהכביד והיכי נקט לה בברייתא בפשיטות דנותן משהכביד ועוד שהרי אומד הראשון לחיים היה ונתחייב ממון ולא שייך הכא לומר מאימתי נותנין לו משעה שיכביד אלא תני משעה שיקל דאז הוא נותן ולא תסייע מהאי ברייתא לר"ל מידי. ע"כ הגיר' בנזיר והיא נכונה ומה שכתוב כאן טעות אגב שטפא הוא: הכהו על ידו וצבת. ומחמת מכה זו מסוכן הוא ואמדוהו למיתה ואמר הרופא שתקנתו הוא שאם יקטעו לו היד יחיה: מהו שיתן לו דמי היד. מי אמרינן הואיל וזה לא נתכוון לקטוע לידו פטור הוא מלשלם לו דמי היד שדבר זה נולד הוא אח"כ ולתקנתו הוא שיחיה ואינו נותן לו אלא החמשה דברים שנתחייב כדין חובל בחבירו דממיתה פטור הוא שהרי זה חיה או דילמא מכיון שמחמת מכתו בא לו לזה שנקטע ידו משלם לו גם דמי היד: נישמעינה מן הדא ברייתא. דדריש כפל המקראות שבפרשה וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וגו'. וכתיב לעיל וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו': היא מריבה היא מצות. ומה השמיענו הכתוב בפרשה דכי ינצו מה שלא שמענו מפרשה דכי יריבון ומה תלמוד לומר שניהם כי ינצו כי יריבון: כי יריבון כי ינצו. כלומר מה דשמעינן מכי יריבון דלעיל דהיכא שמתחייב מיתה הוא אינו משלם ממון והיינו נמי בפרשה דכי ינצו והא תו למה לי: אלא ליתן המתכוון וכו'. כלומר דבפרשה דכי יריבון במתכוון מישתעי שנתכוון לזה שהכהו והשמיענו הכתוב בפרשה דכי ינצו ליתן דין דהמתכוון לשאינו מתכוון דהכא בהאי פרשה מיירי נתכוון לזה והרג לזה שלא במתכוון וקמ"ל דשוין הן ואפילו נתכוון לזה והרג לזה חייב דכתיב ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון חייב מיתה ואף על פי שלא נתכוון להאשה: ניחא. סיומא דמילתא היא וכלומר ואי להאי דרשא אתא קשיא דהניחא דאיצטריך לאשמועינן פ' דכי ינצו ליתן דין דהמתכוון על שאינו מתכוון אלא ואת שאינו מתכוון על המתכוון קשיא מאי האי דקאמר אם בשאינו מתכוון לזה הוא חייב מיתה לכ"ש במתכוון וא"כ קרא דכי יריבון דמתכוון הוא למה לי:
אלא

אלא כיני הכהו על ידו וצבת אמר אסייא אין מקטעה ידיה חיי הוא מהו שיתן דמי היד. כמה דאת מר תמן חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד וכה חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד. רבי יצחק שאל אמדוהו לחיים ומת ודרך החיים למות. מכיון דכתיב רק שבתו יתן ורפא ירפא חייב ליתן לו שבת וריפוי. רבי יצחק שאל אמדוהו למיתה וחיה ואין דרך המתים להחיות. מכיון דכתיב רק שבתו יתן ורפא ירפא חייב ליתן לו שבת וריפוי:

הלכה ד מתני' נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעכו"ם והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור [א] נתכוין להכותו במתניו ולא היה בו כדי להמית במתניו והלכה לו על לבו והיה בה כדי להמית על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור נתכוין להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור נתכוין להכות את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור [ב] אבל נתכוון להכותו על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב. נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב ר' שמעון אומר *אפילו [ג] נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור: **גמ'** חזקיה שאל זרק את האבן והיה בה כדי להמית המית את זה ושיבר את כליו של זה בזה חידש הכתוב ובזה לא חידש. חזקיה שאיל זרק את האבן ולא היה בה כדי להמית המית את זה ושיבר את כליו של זה בזה חידש הכתוב ובזה לא חידש. אמר ר"ש אילון דביה רבי תניין אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור. ואתייא דבי רבי כרבי נתן דתני בשם רבי נתן היה עומד בצד סיעה של בני אדם אמר לא' מכם אני מתכוין להרוג אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור:

הלכה ה מתני' רוצח [ד] שנתערב באחרים כולן פטורין רבי יהודה אומר כונסין אותן לכופה וכל חייבי [ה] מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה הנסקלין בנשרפין ר"ש אומר יידונו בסקילה שהשריפה חמורה והחכמים אומרים יידונו בשריפה שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש *אילו לא היתה שריפה חמורה לא ניתנה לבת כהן שזינת אמרו לו *אילו לא היתה סקילה חמורה לא ניתנה למגדף ולעובדי עכו"ם הנהרגים בנחנקין רבי שמעון אומר בסייף וחכמים

אלא כיני הכהו וכו'. אלא כן בא הכתוב להשמיענו לכה"ג דמשלם לו דמי היד אפי' בשאינו מתכוין והיינו שאינו מתכוין על המתכוין. ליתן דין האמור בפרשת שאינו מתכוין על פרשת דכי יריבון דמיירי במתכוין וקמ"ל דלפעמים משלם הוא אף לדבר שלא היה מתכוין: כמה דאת אמר תמן חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד. כלומר דמי ולדות דבהכי מישתעי התם וכגי' הגהתי בפנים דמי ולדות וגכון הוא ושם כתוב בס' דפוס דמי העבד וט"ס הוא ואפשר דמי העובר גרסי' והיינו הך: וכא חידוש מקרא הוא שיתן דמי היד. והכא נמי ילפינן מהתם לענין זה דמשלם דמי היד אף בשאינו מתכוין: רבי יצחק שאל. בסיפרי הדפוס כתוב להא אחר הלכה ד' וטעות הוא דהכא שייכא והגי ברייתות דמייתי לעיל מדייק: אמדוהו לחיים ומת. דקתני דמשלם ממון והלא מת הוא עכ"פ ומה בכך שאמדוהו לחיים בתחלה והא דרך החיים למות וכלומר דהשתא חזינן דבתחלה עומד למיתה היה ואי אמרת דאומד טעות היה ומתחייב זה מיתה וא"כ אמאי משלם ממון הוא: ומשני מכיון דכתיב וכו'. כלומר מכיון שנתחייב בשעת האומד הראשון שהיה לחיים ונתחייב בממון צריך ליתן: ר' יצחק שאל. הדר פריך על ברייתא אחריתא דתנינן לעיל אמדוהו למיתה וחיה דמשלם ממון ואמאי והלא אין דרך המתים לחיות וכלומר דנימא דודאי אומד הראשון אומד גמור הוי וכיון שאמדוהו למיתה פטור זה מממון דאין אדם מת ומשלם ואע"פ שחיה א"כ נימא דנזדמן לו דרך נס ועכ"פ כבר נפטר ליה מממון ומשני כדלעיל דהא מיהא השתא חיה ותייב ליתן לו כמה שכתוב בתורה:

הלכה ד מתני'. נתכוין להרוג את הבהמה. היה עומד אדם אצל הבהמה ונתכוון להרוג בהמה והרג את האדם פטור משום דכי אתרו ביה התראת ספק הוא אע"פ שקבל עליו התראה שאם אהרגנו אחייב פטור שמא לא יהרגנו: לנפלים. אנפלים לא מיחייב דכמו דקטיל דמי: והיה בה כדי להמית על לבו. האבן הזאת אם תכה על לבו ראויה להרוג. אבל על מתניו אין בה כדי להמית. פטור דתרתי בעינן שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה דאם לא נתכוון למכת מיתה התראת ספק היא דהתרו בו אל תזרוק דשמא תלך על לבו: ר"ש אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור. לאו אסיפא דמילתא דת"ק קאי נתכוון להרוג את הגדול וכו' דא"כ ר"ש פוטר מיבעי ליה אלא ר"ש ארישא קאי נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור הא נתכוון להרוג את האדם והרג אדם חייב משום דהתראת ודאי הוי דמתכוין על בן ברית ואיכא התראה על בן ברית ועלה קאמר ר"ש אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור והלכה כרבי שמעון: **גמ'** המית את זה ושיבר את כליו של זה. של אחר ונתחייב מיתה לזה ותשלומין לזה מהו מי אמרינן בכה"ג אין אדם מת ומשלם: בזה חידש הכתוב. כלומר מי נימא דוקא אם נתחייב מיתה ותשלומין לאחד בזה חידש הכתוב דפטור מממון כדדרשינן מואם לא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש אבל בזה שנתחייב בתשלומין לאחר לא חידש הכתוב: חזקיה שאל. בעיא שניה בדרך א"נ מיתפרשא אם תימצי לומר דאפילו מיתה לזה ותשלומין לזה פטור הוא מממון אכתי מיבעיא לי אי נימא דוקא היכי שהוא מתחייב מיתה שהיה מתכוון לו והיה בו כדי להמית אבל אם זרק את האבן ולא היה בה כדי להמית והמית את זה ושיבר כליו של זה מהו מי אמרינן הואיל ופטור ממיתה חייב בתשלומין דבזה לא חידש הכתוב או דילמא כיון שיש כאן לד מיתה פטור הוא מממון. וה"ה דבעיא השניה הזה מלי למיבעי אם נתחייב בממון בזה עצמו שזרקו להאבן עליו אלא איידי דבעיא הראשונה נקט שיבר את כליו של זה נקט להבעיא השניה נמי בהאי גוונא: אמר ר' שמעון. אר"ש דמתני' קאי דסבר לה כאילין דבית רבי שהיו שונין כן: אמר לאחד מכם אני מתכוון להרוג. ואפי' לא הזכיר שמו אלא לאחד מכם סתם: אפי' נתכוון וכו'. כלומר אפי' בכה"ג הוי כנתכוון להרוג את זה והרג את זה ופטור ומכ"ש היכא דאמר מתכוין אני לראובן והרג לשמעון:

הלכה ה מתני'. רוצח שנתערב באחרים. כגון שנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג שניהן פטורין ואפי' אחד משניהם מוחזק בחסידות וידוע שהוא לא זרק החץ אפ"ה לא מחייבינן ליה לאידך בחזקה זו: ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה. מתני' חסורי מחסרא והכי קתני ושור שנגמר דינו שנתערב בשוורי' אחרים סוקלין אותן דהא על כרחך כולן אסורין בהנאה ואפי' הן אלף מפני זה המעורב בהן דב"ח לא בטלי הילכך סוקלין את כולן כדי שתתקיים מצות סקילה במחויב בה: ור' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה. וא"ל לסקלן שלא להטריח לב"ד אלא כונסין אותן לחדר והן מתים ברעב ואין הלכה כר' יהודה: רבי שמעון אומר בסייף. דחנק חמור: וחכמים

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ב

יג
ב מיי' שם סמ"ג לאוין קסא

יד
ג מיי' שם פ"ח פ' בכ"מ

טו
ד מיי' פ"ד מהל' רוצח הל' ז ופי"ד מהל' סנהדרין ה"ז סמ"ג לאוין קסג

טז
ה מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ו

מסורת הש"ס

ב"ק מד ע"ב

סנהדרין מט ע"ב

שם

מראה הפנים

חזקיה שאל זרק את האבן וכו'. בבבלי פרקין דף ע"ט ע"ב ובכמה מקומות מבואר ד[illegible] דבי חזקיה בפשיטות דלעולם פטור מממון בין שוגג בין מזיד בין מתכוין בין אין מתכוין לזה אלא וכו'. ובענין נפשות לזה וממון לזה כבר נתבאר בפ"ב דב"ק הל' ה'. עיין שם ד"ה מתני' מסייע לר"ל ותמלא מבואר לכל הביטות:

אמר ר"ש אילין דבית רבי תניין וכו'. עיין בב"ק פ"ד הלכה ה' שם באתרי לבג. הביטות והסוגיות הנוגעין בענין זה ובפסקו של הרמב"ם דפסק כר"ש וכל הצריך לד"ע

וחכמים אומרים בחנק: **גמ'** א"ר יוחנן ברוצח שנתערב בכשירין היא מתניתא ר' שמעון בן לקיש אמר *ברוצח שלא נגמר דינו ונתערב ברוצח שנגמר דינו היא מתניתא. שמואל אמר בשור בשוורים היא מתניתא. אם בשור בשוורים היא מתניתא בדא תנינן כונסין אותו לכיפה. *ר' שמעון אומר חמורה שריפה מסקילה ורבנין אמרי חמורה סקילה משריפה רבי שמעון אומר חמור חנק מהרג ורבנין אמרין חמור הרג מחנק:

הלכה ו מתני'

*מי [ה] שנתחייב שתי מיתות בית דין יידון בחמורה עבר [י] עבירה שיש בה שתי מיתות יידון בחמורה ר' יוסי אומר יידון בזיקה הראשונה שבאות עליו *מי [ג] שלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת ההורג [ד] את הנפשות שלא בעדים כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ:

גמ' תמן תנינן תני רבי יוסי אומר ידון בזיקה הראשונה שבאת עליו. כיצד חמותו ונעשית *אשת איש הרי זו בשריפה אשת איש ואח"כ נעשית חמותו בחניקה. בא על חמותו והיי דא לה חמותו וכלתו היך עבידא גבר נסב איתא ולברתיה דאחוה ולברתיה דאחתיה. אתא על סבתא חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. חמותו וכלתו כאחת מה אמר בה ר' יוסי חומר בקל מה אמר בה רבי יוסי שני איסורין כאחת מה אמר בה רבי יוסי. אמרין כמה דאישתאלת על דר' יוסי כך אישתאלת על דר' ישמעאל דתני בשם ר' ישמעאל נתאלמנה ונתגרש' נתחללה זינת ואחר כך בא עליה אינו חייב אלא אחת. *זינת ונתחללה ואחר כך בא עליה חייב על כל אחת ואחת. נתאלמנה נתגרשה כאחת

מה

וחכמים אומרים בחנק. שהסייף חמור: **גמ'** ברולת שנתערב בכשרים היא מתני'. והלכך כולן פטורין: ברולת שלא נגמר דינו וכו'. דאלו בכשרים פשיטא אלא שנתערב ברולחים אחרים שנגמר דינן וסברי רבנן דכיון שאין גומרים דינו של אדם אלא בפניו והכא אין יכולין לגמור דינו של זה שנתערב בהני הלכך כולם פטורין ור"י סבר כיון דכולהו רולחים ניכהו לא מיפטריגהו לגמרי אלא כונסין אותן לכיפה: בשור בשוורים היא מתניהא. ובשור שלא נגמר דינו איירי וקסברי רבנן דכמיתת בעלים כך מיתת שור ואין גומרין דינו של שור שלא בפניו הלכך כלן פטורין: אם בשור בשוורים היא מתני'. קשיא בדא תנינן כונסין אותן לכופה ומ"ט הוי פליג ר' יהודה בשוורים: ר"ש אומר וכו'. כדלעיל ריש פ"ז:

הלכה ו מתני'. מי שנתחייב שתי מיתות. כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו לעבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה סד"א כיון דנגמר דינו לעבירה קלה כגברא קטילא הוא קמ"ל: עבר עבירה שיש בה שתי מיתות. כגון חמותו והיא אשת איש: יידון בחמורה. בשריפה משום חמותו ולא משום אשת איש שהיא בחנק: נידון בזיקה הראשונה שבאת עליו. באותו איסור שהוזקק תחלה להזהר ולפרוש ממנו הוא נידון דקסבר ר' יוסי אין איסור חל על איסור ואפי' חמור על הקל ואם איסור חמותו חלה עלה בתחלה כגון שנשא בת אלמנה פנויה ואח"כ נשאת נדון בשריפה ואם היתה אשת איש ואח"כ נעשית חמותו נידון בחנק ואין הלכה כר' יוסי: מי שלקה ושנה. שלקה שני פעמים על עבירה אחת שחייבים עליה כרת שכל חייבי כריתות לוקין כשיחזור ויעשה אותו עבירה פעם שלישית: כונסין אותו לכיפה. מקום כשיעור קומת אדם ולא יותר ומאכילין אותו תחלה לחם צר ומים לחץ עד שיוקטנו בני מעיו ואח"כ מאכילין אותו שעורים שנופחות במעיו עד שכריסו נבקעת: שלא בעדות. שלא בעדות שיהיה מחויב עלה מיתה ומ"מ ידוע לב"ד שהדבר אמת שבודאי הרג אלא שהוכחשו עדים בבדיקות או שלא היתה שם התראה מספקת: ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ. בתחלה ואח"כ מאכילין אותו שעורים עד שכריסו נתבקעת והיינו רישא ומה שחסר זה גילה זה: **גמ'** תמן תנינן. בבבל תנינן בברייתא לפרש דברי ר' יוסי במתני': בא על חמותו והיי דא לה חמותו וכלתו. אם בא על חמותו והיא היתה חמותו וכלתו כאחת וכגון ראובן שנשא הבת ובנו נשא אמה דהוי האם לראובן חמותו וכלתו ובעי לה הש"ס אליבא דר' יוסי מהו שיתחייב משום שתיהם הואיל ושני איסורים כאחת כדמסיק לקמן ואיידי דאיירי בחמותו מפרש לקמיה הא דקתני בברייתא ומייתי לה לעיל חמותו ואם חמיו ואם חמותו כאחת: היך עבידא. ומפרש לה להני כולהו איסורי דחמותו כאחת: גבר נסב איתא ולברתיה דאחוה. ולבתו של אחי אשתו והיינו בת בנה של חמותו: ולברתיה דאחתה. ולבת אחות אשתו והיינו בת בתה של חמותו: וכשבא על הזקנה והיא חמותו מיתחייב עלה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו: חמותו וכלתו. השתא מהדר להבעיא חמותו וכלתו מה אמר בה ר' יוסי אם דוקא אשת איש קאמר ר' יוסי דאינה חלה על איסור חמותו אבל כלתו דחמיר' דבסקילה היא מודה דחל על איסור חמותו ונידון בסקילה שהיא חמורה והיינו דמפרש חומר בקל מה אמר ר' יוסי: שני איסורים כאחת מה אמר בה ר' יוסי. אם הם חלין בבת אחת כגון כלתו ואשת איש אם מודה ר' יוסי דבכה"ג נידון בחמורה שהיא איסור כלתו ובסקילה: אמרין. בני הישיבה דכעין אלו השאלות נשאלו גם אליבא דר' ישמעאל דלקמיה: דתני בשם ר' ישמעאל. נשתבשה הגי' בכאן ונתחלפו הגבות וה"ג נתאלמנה ונתגרשה נתחללה זינת ואח"כ בא עליה חייב על כל אחת ואחת זינת ונתחללה ונתגרש' ונתאלמנה אינו חייב אלא אחת. וטעמא דרישא אם נתאלמנה בתחילה ואח"כ ניסאת ונתגרשה הוי איסור מוסיף דאלמנה לכ"ג הוא דאיסורא וכשנתגרשה ניתוסף בה איסורא לכהן הדיוט ומיגו דחל עליה איסור לגבי כהן הדיוט חל נמי לגבי כ"ג ואם בא עליה חייב שתים משום אלמנה ומשום גרושה וכן אם אח"כ נתחללה שנשאת לכהן דאין איסור חללה אלא מכהונה ניתוסף בה עוד איסור לענין תרומה שהחללה אסורה בתרומה ואם אח"כ זינתה והיינו שנבעלה להפסיל לה נעשית זונה וניתוסף בה עוד איסור הואיל ויש שם זנות שאסורה על ישראל כגון זינתה אשתו ברצון ואם בא עליה כ"ג מיחייב עליה משום כל השמות הללו וכהן הדיוט משום שלשה שמות כשהן כסדר הזה ובסיפא דהוה איפכא אינו חייב אלא אחת דאין איסור חל על איסור. ומיבעיא ליה השתא אם דוקא באיסור מוסיף קאמר ר' ישמעאל דאיסור חל על איסור או דכיוצא בבת אחת נמי ס"ל דחלו שתיהן כאחת ומתחייב שתים כדלקמיה: נתאלמנה ונתגרשה כאחת

כ:ה

מראה הפנים

בשור בשוורים היא מתניתא. לדינים אלו תמצא מבואר שם ד"ה אלא כיני אנשים: מחלפא שיטתייהו דר"ל ודשמואל דהכא לדהתם. ואפשר לפרש בהא תנינן וכו' דבניתותא קאמר וכמו אי הכי היינו דתנינן והויא כמסקנא דהתם וכדפרישית במתני' אלא דליבנא דהאי ש"ס משמע דלבון תמיה וקושיא היא:

חמותו וכלתו מה אמר בה ר' יוסי. אע"ג דבבבל מפרש לה בברייתא דתמן תנינן דבאשת איש ונעשית חמותו קאמר ר' יוסי נידון באשת איש וכדאמר התם דף פ"א ע"א ובאשת איש ונעשית חמותו היינו נמי חומר בקל כמו חמותו וכלתו ומאי קא מיבעיא ליה יש לומר דהכי קמיבעיא ליה דאי נימא דטעמא דר' יוסי באשת איש ונעשית חמותו דלא אתי איסור חמותו דחמירא וחיילא משום דלא הוי איסור מוסיף וא"כ בחמותו וכלתו נמי לא תיילא איסור כלתו על איסור חמותו ואע"ג דחמירא משום דלא הוי איסור מוסיף ובריבה דחמותו ונעשה אשת איש אע"ג דאשת איש איסור מוסיף הוא שנאסרה על כל העולם היינו טעמא משום דא"א איסור קל הוא מאיסור חמותו וא"כ שמעינן השתא דר' יוסי תרתי בעי איסור מוסיף ואיסור חמור או דילמא דאמרי' אליבא דר' יוסי דלא קפיד אלא אאיסור מוסיף לחוד ואע"ג דאיסור בתרא קל הוא מקמא אמרינן ביה איסור חל על איסור ובחמותו ונעשית אשת איש היינו טעמא דקאמר ר' יוסי דנידון בחמותו ולא בא"א ואע"ג דאיסור מוסיף הוא משום דהכא בקטלא מיתתי ובתרי קטלי לא קטלת ליה וכיון דבגיהם תלין עליו נידון בחמורה אבל בעלמא וכגון לענין חטאת איסור מוסיף הוא העיקר ולא קפדינן אם הבני איסור חמור או קל הוא. ומיתפרשא כך בעיא דהכא למאי דגרסינן שם א"ל רב אדא בר אהבה לרבא חמותו ונעשית א"א נידון בחמותו לידון נמי באיסור אשת איש דהא אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף א"ל אדא כרי בתרי קטלא קטלת ליה והתוס' כתבו בפ' ד' אחין דף ל"ב ד"ה ותו ומי' דרב אדא טעי והוה סבור דהיינו טעמא דר' יוסי משום דלית ליה איסור מוסיף ע"ש ולמאי דפרישית י"ל דבאלת רב אדא דהתם נמי בכעין דהמרין הוא אי אמרינן לר' יוסי דתרתי בעינן איסור מוסיף ואיסור חמור וכ"מ בעלמא לענין חטאות ופשיט ליה רבא דאיסור מוסיף הוא העיקר שאני הכא דבקטלא עסקינן ונידון בחמורה וככי קי"ל. ובפירושא דהבעיא דהכא מובלע שאלת רב אדא ותשובת רבא כדאמרן. וכן באיסור בת אחת דבעי בכה לר' יוסי נמי מיתפרשא למאי דפליגי התם ר' חייא ובר קפרא אליבא דר' יוסי אי ס"ל באיסור בת אחת חייב שתים אע"ג דאמרי' מודה ר' יוסי באיסור מוסיף מיבעיא ליה באיסור בת אחת וכן לר' ישמעאל דלקמן והמסקנא כר' חייא דהתם דבאיסור בת אחת חיילא כמו באיסור מוסיף ואיסור כולל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ' י"ז מא"ב הל' ח':

נתאלמנה ונתגרשה. ברייתא זו גרסינן בבבלי פ' עשרה יוחסין דף ע"ז ע"א וכמו שהגהתי בפנים. ובענין הבעיא דהכא נתאלמנה ונתגרשה כאחת פירשתי בפנים דמשכחת לה בספיקא ולכהן אסורה משום גרושה ובענין אחר לא משכחת לה דודאי כאומר הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי לא מיתוקמא דהא דאמרינן בכה"ג דכשימות תהיה מגורשת מ"מ הגירושין חלו למפרע ולא מיקריא אלמנה וזה מבואר וכן נמי לא

מצינן

מסורת הש"ס
סנהדרין עט ע"ב
(לעיל פ"ז)
סנהדרין לז דף כ יבמות לב כריתות יד פ"ב
סנהדרין פכ יבמות כד פ"ב
סנהדרין פא
קדושין עז

עין משפט נר מצוה
יז
א ב מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' ד סמ"ג עשין לט
יח
ג מיי' שם פי"ח ה"ד סמ"ג עשין קס
יט
ד מיי' פ"ד מהל' רוצח הל' ח סמ"ג לאוין קסב

מה אמר בה ר' ישמעאל חומר בקל מה אמר בה ר' ישמעאל שני איסורין כאחת מה אמר בה ר' ישמעאל. רב אמר במפנים *עדיו היא מתניתא ר' יוסי בן חנינה אמר שאינו יכול לקבל התריה:

הלכה ז מתני' הגונב [א] את הקסווא והמקלל בקסם [ב] *והבועל ארמית קנאין פוגעין בהן כהן [ג] ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פירחי כהונה מוציאין אותו *חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגיזירין זר ששימש במקדש ר' עקיבה אומר *בחנק וחכמים אומרים בידי [ד] שמים:

גמ' קסווה קיסטא. רב יהודה אמר כלי משל בית המקדש היה כמה דתימר °ואת קשות הנסך: המקלל בקסם. כגון אילין נפתאי דמקללין לקנייך *קיינך קנווך: הבועל ארמית. *תני רבי ישמעאל זה שהוא נושא נכרית ומוליד בנים מעמיד אויבים ממנה למקום. כתיב °וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן מה ראה ראה את המעשה ונזכר להלכה הבועל ארמית הקנאים פוגעין בהן. תני שלא ברצון חכמים. ופינחס שלא ברצון חכמים א"ר יודה בר פזי ביקשו לנדותו אילולי שקפצה עליו רוח הקודש ואמרה °והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם וגומר. מה טעמא דרבי *עקיבה נאמר כאן מות יומת ונאמר להלן °כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות וגו' מה טעמון דרבנין נאמר כאן מות יומת ונאמר להלן °והזר הקרב יומת מוטב שילמד יומת מיומת ואל ילמד יומת מימות:

הדרן עלך פרק הנשרפין

הלכה א מתני' כל [ה] ישראל יש להן חלק לעולם הבא ואילו [ו] שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס רבי עקיבה אומר אף

מה אמר בה ר' ישמעאל. משכחת גרושה ואלמנה כאחת כגון שקידשה אחד בקידושי ספק ובא אחר וקידשה קידושין גמורין דהדין בזה דמגרש ראשון והשני נושאה כדאמרינן בפ' המגרש דף פט והשתא אם בא[ו]תה השעה שקבלה הגט מהראשון מת השני חלו עליה איסור גרושה ואיסור אלמנה בבת אחת: אומר בקל. מה אמר בה ר' ישמעאל. אם האיסור השני חמור מן הראשון מה אמר בה ואם בכה"ג ס"ל איסור חמור חל על איסור קל ואפילו אינו איסור מוסיף כגון אשת איש ונעשית חמותו: שני איסורין כאחת. פירושא וטעמא דנתאלמנה ונתגרשה כאחת היא א"כ כמו דפרישנא לעיל לר' יוסי בכלתו וא"א ולא איפשטו הני בעיי: רב אמר. לפרושי ההורג נפש שלא בעדים דמתני' קאי: במפנים עדיו היא מתני'. שהעדים מפנים ומפרשין זה מזה זה עומד בפינה זו ורואה וזה עומד בפינה זו ורואה והוי לה עדות מיוחדת ואין דנין למיתה על פיהו אבל מכניסין אותו לכיפה שהרי הן יודעים בבירור שהרג את הנפש: ר' יוסי בר' חנינא אומר. אפי' בשניהן עומדין ורואין כאחד נמי משכחת לה בשאינו יכול לקבל התרייה מהן כגון שלא היה להם פנאי להתרות בו ולא היה יכול לקבל ההתראה מהן או שהמעשה נעשה מרחוק הרבה וכיולא בו ואין דנין בלא התרייה וכונסין אותו לכיפה:

הלכה ז מתני'. הגונב את הקסווא. אחד מכלי שרת מלשון קשות הנסך: והמקלל בקוסם. מברך השם בשם עכו"ם: והבועל ארמית. עכו"ם: קנאין פוגעין בהן. המקנאים קנאתו של מקום הורגין אותו והוא שתהיה עכו"ם בת עכו"ם ובשעת מעשה ובפני עשרה מישראל ואם חסר אחת מן התנאים הללו אסור להרגו אבל ענשו מפורש ע"פ נביא יכרת ה' לאיש אשר יעשנה. ומכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים ואם ייחדה לו בזנות חייב עליה משום נדה ומשום שפחה ומשום עכו"ם ומשום זונה ואם לא ייחדה לו אלא נקראת מקרה אינו חייב אלא משום עכו"ם: פירחי כהונה. בחורי כהונה שמתחיל שער זקנם לפרוח בהן: בגיזירין. בקעיות של עצים ואין ב"ד ממחין בכך: ר"ע אומר בחנק. נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן והנביא ההוא או חולם חלום ההוא יומת מה להלן בחנק אף כאן בחנק: וחכ"א בידי שמים. נאמר כאן יומת ונאמר להלן כל הקרב הקרב אל משכן ה' יומת מה להלן בידי שמים דבמאתים וחמשים איש השרופים בעדת קרח כתיב אף כאן בידי שמים. ומיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת שהכרת הוא

בעבירה ויש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי ומיתה בידי שמים אינה בעבירה ואין עליו לאחר מיתה כלום והלכה כחכמים: **גמ'** קסווה קיסטא. היינו קסוטה בלעז ואם מכלי קדש הוא חייב: כלי. שם גוף הכלי משל בית המקדש היה: כגון אילין נפתאי. שם אומה אחת שמקללין כן: לקנייך קיינך קנווך. ילקך הקוסם לו ולכלפי מעלה הקונך: תני ר' ישמעאל וכו'. הא גרסינן לה בפ"ד דמגילה: המכנה בעריות. שמפרש הפסוק ומזרעך לא תתן להעביר למולך זה שהוא נושא ארמית ומוליד בנים ומעמיד אויבים למקום ואיידי דאיירי בארמית מייתי להא לומר מה גדול העון הזה: תני שלא ברצון חכמים. הא דאמרין קנאין פוגעין בו דוקא אם עושה מעצמו הוא ובלבד שלא ישאל רצון חכמים שאם בא לימלך אין מורין לו כן: ופינחס שלא ברצון חכמים. בתמיה שהרי שאל למשה וכשנתעלמה ממנו הלכה הזכירו כדאמרינן ראה מעשה ונזכר להלכה וא"ל משה שילך הוא בעצמו: ביקשו לנדותו. להרחיקו מפני שעשה הדבר שאלו אילולי שקפצה עליו רוח הקדש ואמרה וכו' מפני שדבר גדול עשה ויכפר על בני ישראל: מה טעמה דר"ע. נתחלפו השיטות בכאן וכצ"ל נאמר כאן יומת גבי נביא שקר ונאמר להלן והזר הקרב יומת מוטב שילמד יומת מיומת ואל ילמד יומת מימות: מה טעמון דרבנן נאמר כן יומת ונאמר להלן כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות. דרבנן ס"ל מוטב שילמד הדיוט מהדיוט ואל ילמד הדיוט מנביא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

הלכה א מתני' כל ישראל יש להן חלק לעולם הבא. אפי' אלו שנתחייבו מיתת ב"ד מפני רשעתן יש להן חלק לעולם הבא ועולם הבא האמור כאן הוא עולם הבא לאחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדאמר התם בגמרא מתים שעתידין לחיות אין חוזרין לעפרם והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ואע"פ שיש בו גוף וגויה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו משום הכי קתני יש להם חלק: לעולם ירשו ארץ. ארץ החיים והוא העולם הבא: האומר אין תחיית המתים מן התורה. שכופר במדרשים דדרשינן מנין לתחיית המתים מן התורה ואפי' יהא מודה ומאמין שיחיו המתים אלא שאומר דלא רמיזא באורייתא כופר הוא: ואפיקורוס. שמבזה ת"ח וכ"ש המבזה התורה עצמה:

אף

מראה הפנים

מלינן לאוקמי כאשה שהלך בעלה למדה"י וכהו. ואמרו לה מת בעליך. וניסת ואח"כ בא בעלה דתלה וכו' ולריכה גט מזה ומזה והב השני גירשה ובאותה שעה מת הראשון דלכהורה תלו אלמנות וגירושין כאחת. אבל הא ליתא דגט השני משום גזירה דרבנן בעלמא הוא. כדאמר נריש האשה רבה:

רב אמר במפנים עדיו היא מתניתא. וכן מוקי לה רב התם דף פ"א ע"ב בעדות מיוחדת ולדינא כל הני אוקמיתות אמת הן כדפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהל' רוצח הל' ח':

ופינחס שלא ברצון חכמים. נראה דבהא פליגי נמי התם דף פ"ב ע"א דרב אמר כדהכא מה ראה ראה מעשה וכו' וא"ל קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא ושמואל אמר ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ר' יצחק אמר ר"א ראה שבא מלאך והשחית בעם. דלדברי רב כוי וקבה שלא אין טעלין רבות. פ"ו ואם נטל רשות אין מורין לו וכדפריך הבא ועלה אמר שמואל דבאמת לא נטל רשות אלא דאכתי קשה ליה לר' יצחק גם על דברי שמואל למה לי טעמא דאין חולקין כבוד לרב הא ע"כ אין היתר אלא דוקא שלא ברשות ולפיכך קאמר שאני הכא דלעולם היה מותר לו לעשות כן ראה מלאך וכו' וכלומר דהשתא אליבא דרב נמי ניחא דבדבר גדול כזה שפיר שאל לשבט מפני מה אתה מתרשל ככבר והבינו שהואיל וכך הוא ניתן הרשות לך ולך אתה וקנא קנאה גדולה זו לכפר על בני ישראל:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י כל ישראל. סדר הפרקים דהכא הוא עיקר כדאמר התם גרים מכות תנא התם קאי ופירש"י ז"ל מסנהדרין סליק דתנן בשלהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין:

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל' ו סמ"ג עשין קה

כא
ב מיי' שם ופי"ב מה' לבות איסורי ביאה הל' ד סמ"ג שם ולאוין קיב טוש"ע אה"ע סי' טז ס"ב וטוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ד בהג"ה

כב
ג מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל' ו ופ"ד מהל' ביאת המקדש ה"ב סמ"ג עשין קה

כג
ד מיי' פ"ט מהל' ביאת המקדש ה"א סמ"ג לאוין כט

א
ה מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ה

ב
ו מיי' שם ה"ו

מסורת הש"ס

פ' סנהדרין פא ע"ב

שם פב ע"א שם פ"ו ע"ב

פ' תוס' זבחים לג ד"ה בטמאים ותוס' יבמות ז ד"ה ואם קרי סנהדרין פד ע"א

פ' סנהדרין פא ע"ב (מגילה פ"ד)

תורה אור

במדבר ד | שם כה | שם | שם יז | שם יח

אף הקורא בספרים החיצונים *והלוחש על המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אבא שאול אומר אף *ההוגה את השם באותיותיו:

גמ' *הוסיפו עליהן הפורק עול והמיפר ברית והמגלה פנים בתורה אין להן חלק לעולם הבא. הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואינו סופנה המיפר ברית זה שהוא מושך לו ערלה המגלה פנים בתורה זה שהוא אומר לא ניתנה תורה מן השמים. ולא כבר תניתה האומר אין תורה מן השמים. תני רבי חנינה ענותוני' קומי רבי מנא זה שהוא עובר על דברי תורה בפרהסיא כגון יהויקים בן יאשיה מלך יהודה וחביריו. עכו"ם וגילוי עריות ר' יונה ורבי יוסה חד אמר בקלות וחד אמר בחמורות מה נן קיימין אם באותו שעשה תשובה אין כל דבר עומד בפני כל בעלי תשובה אלא כן אנן קיימין באותו שלא עשה תשובה ומת בהיכרת רובו *זכיות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו מיעוט עבירות קלות שיש בידו בעולם הזה כדי ליתן לו שכרו משלם לעתיד לבוא רובו עבירות ומיעוטו זכיות נותנין לו שכר מצות קלול שיש בידו בעולם הזה כדי ליפרע ממנו משלם לעתיד לבוא. רובו זכיות יורש גן עדן רובו עבירות יורש גיהנם. היה מעויין אמר ר' יוסי בן חנינה נושא עוונות אין כתיב כאן אלא נושא עון הקב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות והזכיות מכריעות. א"ר לעזר °ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו אין כתוב כאן אלא כמעשהו ואין לית ליה את יהיב ליה מן דידך. היא דעתיה דרבי לעזר רבי לעזר אמר *°ורב חסד מטה כלפי חסד. רבי ירמיה א"ר שמואל בר רב יצחק בעה °צדקה תצר תם דרך ורשעה תסלף חטאת °חטאים תרדף רעה ואת צדיק ישלם טוב °אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן °רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחושך ידמו °כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון. וסיגין סיינה ותרעין תריעה וכיני סייגין סייגה ותרעין תריעה אלא כיני. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק שומר אדם את עצמו מן העבירה פעם *ראשונה שנייה ושלישית מיכן והילך הקב"ה משמרו מה טעמא °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר א"ר זעירה ובלחוד דלא יתיב ליה ומה טעמא °והחוט המשולש לא לעולם ינתק אין כתיב אלא לא במהרה ינתק אין אטרחת עליו הוא מפסק. רבי הונא בשם רבי אבהו הקב"ה אין לפניו שכחה כביכול הא בשביל ישראל נעשה שכחן מה טעמא °נושא עון נשא כתיב וכן דוד אמר °נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. *שאל רב מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה אמר לו שמעתה ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר לו שלשה הן חוץ מן התשובה. כתוב אחד אומר °שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וכתוב אחד אומר °כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו' וכתוב אחד אומר °ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וכתוב אחד אומר °אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון וגו'. כיצד העובר על *מצות עשה ושב מיד אינו זז ממקומו עד שימחול לו הקב"ה ועליו הוא אומר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם. העובר על מצות בלא תעשה התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר ועליו הוא אומר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. העובר על הכריתות ומיתות בית דין במזיד התשובה ויום הכיפורים מכפרין מחצה והייסורין מכפרין מחצה ועליו הוא אומר ופקדתי בשבט פשעם וגו' אבל מי שנתחלל בו שם שמים אין כח בתשובה

פני משה

אף הקורא בספרים החיצונים. ספרי מינים כגון ספרי אריסטו וחביריו ודברי הימים שלהם שאין בהם תועלת ודברי חשק ושיר של עגבים שאין בהן חכמה אלא אבוד הזמן בלבד: והלוחש על המכה. וברוקק הוא דאי' לו חלק לעולם הבא לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: אף ההוגה את השם. של ד' אותיות כמו שהוא נכתב:

גמ' הוסיפו עליהן. בתוספתא פרק י"ב גרסי' לה ואיתא להאי סוגיא פ"ק דפאה ומקלתה בסוף פ"ק דקידושין: ואיני סופנה. איני חושבה ובפאה גרים ואיני סובלה: ע"ז וכו' חד אמר בקלות וכו' גרסי' לה אחר רובו זכיות וכו' דלקמן וכן הוא בפאה וכלומר דפליגי אם אלו עבירות הן מאותו מיעוט עבירות דמר אמר שנפרעין ממנו בעה"ז כמו בשאר עבירות קלות ומר אמר אלו עבירות חמורות כמו רובו עבירות דיינינן ליה: היה מעוין. שוה בשוה: כמעשהו. לפי שאתה רואה למעשהו ואין לית ליה את יהיב ליה מדידך וזהו ולך ה' החסד בחנם: היא דעתיה דר' לעזר. לשיטתיה הוא דאזיל דדריש מן ורב חסד מלמד שהוא מטה כלפי חסד אפי' אין לו מעשים. וכלומר דר"א פליג אדר' יוסי ב"ח דקאמר דעד שלא שקלו מעשיו הקב"ה עושה כן לפי שגלוי וידוע לפניו שמעשיו של זה שקולין הן ולפיכך חוטף שטר של עון אחד מקודם שישימו לתוך כף המאזנים למען יכריעו הזכיות ור"א סבר דאפילו אחר ששקלו ורואין דמחצה על מחצה הן וא"כ אין לו משלו כלום מטה כלפי חסד הוא: רבי שמואל בר ר' יצחק בעה. הוי קשיא ליה לאלו המקראות צדקה תצר תם דרך וגו' וכן כל הנך דלקמיה דמשמע שהקב"ה מזמן ומספיק ביד הצדיק לעשות צדקות וכן ביד הרשעים להחזיק ברשע: וסייגין סייגה ותרעין תרעה. בתמיה וכי גודרין את הגדר ונועלין את השערים היתכן שהקב"ה יסייע אותם להרשיע: וכיני הדר אמר אין וכן הוא הדבר שגודרין גדר ונועלים השערים ולא על בתחלה הוא נאמר אלא כדר' ירמיה לקמיה ובשם ר' שמואל גופיה שאם שימר אדם עצמו מן העבירה עד ג' פעמים מכאן ואילך הקב"ה משמרו וכן הוא להפך אם הרשעים מורגלין בעבירות תרדף רעה אחריהן שיעשו ויעברו עוד: וכן הוא אם ללצים וגו' וע"ד שאמרו בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו ימצא לו פתחים: מ"ט הן כל אלה וגו'. כלומר שרש המקרא ודרשהו דלאחר פעמיים ושלש עם גבר אח"כ הן כל אלה יפעל אל: ובלחוד דלא יהיב ליה. התם בקידושין על המתני' קאי כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ עליו הכתוב אומר והחוט המשולש וגו' ובלבד שלא ישוב מלדקתו אלא ישמור עלמו להחזיק בהן תמיד כדדרים מקרא דכתיב לא במהרה ינתק ולא כתיב לא לעולם ינתק כחוט המשולש הזה שאינו ניתק מהרה אבל אם מטריחין עליו הרבה נפסק וניתק הוא וכן אם ח"ו יחזור מלדקתו אז נפסק החוט ותנתק שמירתו: נעשה שכחן. כביכול וכדאמרינן מעביר ראשון ראשון וכך היא המידה שמתחל' מניח עון אחד ואינו מביאו בחשבון ועושה עלמו כאלו שכחו וע"י כן כף הזכיות מכרעת אם היו מחצה על מחצה עם אותו העון: נשא כתיב. חסר ומלשון נשיתי טובה וע"י זה ועובר על פשע: וכן דוד אמר נשאת עון עמך. לשון יחיד. והדר קאמר כסית כל חטאתם לשון רבים אלא דה"ק נשאת כלומר עשית עלמך כשוכח מעון אחד וע"י זה כסית כל חטאתם סלה לפי שכף הזכיות מכריע ומכבה ומעביר כל החטאים שלא יזכרו עוד: שאל ר' מתיא בן חרש. גרסי' לה לעיל פרק יום הכיפורים ולקמן פ"ק דשבועות: שלשה הן חוץ מן התשובה. כלומר ובלבד שעם אלו השלשה יהי' תשובה עמהן והן מתכפרין במקלת חוץ מן התשובה והתשובה מועלת לכפר כדחשיב לקמיה ואחת מאלו הד' שהתשובה בלבדה מכפרת לגמרי והיינו שלשה חוץ מן התשובה מלבד התשובה:

שהמיתה

מראה הפנים

נושא עונות אין כתיב כאן וכו'. כפ' בתרא דקידושין כתבתי במקלת. והנה ר' יוסי בר' חנינא דהכא כסברת ר"א דבבלי פ"ק דר"ה וכפירוש רש"י בערכין דף ח' דכונת דקאמר ר"א היינו שהקב"ה מסתיר עונות כדי שיכריעו הזכיות. ודברי ר"א דהכא דקאמר אין לית ליה וכו' וכלומר דלאחר ששוקלין מעשיו והן מחצה על מחצה וא"כ לית ליה מדידיה כלום בשכר כנגד זכיותיו הן עונותיו והקב"ה הוא מתנהג עמו במדת רב חסד ומטה המאזנים לכף של זכות ע"י שמגביה הכף של העונות או כובש הכף

מסורת הש"ס: שמות טו; שבועות טו ע"ב; פ"ו יח פ"א (תוספתא פי' יב פאה פ"ק קידושין פ"ק); תהלים סב; קידושין מ; שמות לד; ר"ה יז; משלי יג; שם; שם; שמואל א ב; משלי ג; פ' יומא לח; איוב לג; קהלת ד; מיכה ז; תהלים פה; (יומא פ"ק שבועות פ"ק); ירמיה ג; ויקרא טז; תהלים פט; ישעיה כב; יומא פו

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פ"ג מהל' תשובה הי"א ודברי הכ"מ שם ובלי' יד תמוהי וע' בפירוש המשנה לרבינו פ"א מהלכות ובס תמלא כל דברי רבינו בכלל ובפרט שכתב כן עפ"י הירושלמי

ד
ב ג ד ה מיי' שם פ"א ה"ד

תורה אור

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פ"א מתשובה ה"ב
ו
ב ש"ע או"ח סי' עט ס"א

מסורת הש"ס

(תוספתא יומא פ"ד)

סנהדרין לט

(ברכות פ"ג)

שהמיתה ממרקת. לכפר לגמרי והתשובה ויוה"כ מועילין עם הייסורין לתלות אבל לא כל אחת ואחת לבדה כדאמר אין כח לתשובה לתלות וכו': אבל דברי חכמים שעיר המשתלח מכפר. ואפי' על הי"ל השם מכפר הוא עם התשובה וחסר כאן וביומא ובשבועות גרסינן אם אין שעיר יום הכיפורים מכפר: כיצד הוא מכפר. יום הכיפורים: כל שהוא כל שהוא. כלומר כל היום מכפר מעט מעט מתחלתו ועד סוף היום: בסוף. היום הוא דמכפר: מת מיד. אם מת ביום הכיפורים קודם שתחשך דלר"ז עכ"פ כבר כיפר במקצת וביומא גרים מת מרד. כלומר אם מת או מרד ובעט ביוה"כ דאמר התם המורד ביוה"כ אינו מכפר עליו ואם מרד באמצע היום כבר כפר עליו במקצת: אמר רב זעירא מתניתא מסייע לר' חנינא. גרסי' וכן הוא ביומא ובשבועות ותוספת' היא בסוף פ"ד דיומא: איתתבת קומי רבי ירמיה. הקשיתי לפני ר' ירמיה על הא דקאמר השעיר מכפר מיד ויום הכפורים משתחשך ואמאי הרי יוה"כ מכפר תחת השעיר כדאמר לעיל לדברי חכמים שעיר המשתלח מכפר ואם אין שעיר יוה"כ מכפר וא"כ אמאי לא יכפר יוה"כ כמו בזמן הבאת שעיר שהרי במקום השעיר מכפר הוא ויכפר מיד באותו שעה שהיה השעיר מכפר: ואמר תיפתר. דלאו בזמן הזה איירי אלא בזמן הבית שהיו מביאין שעיר ואין שעיר דקאמר כגון שהומם ונפסל דראוי להשם בעינן והיה בדעתן להביא שעיר אחר ולא הביאו עד שתחשך וכל זמן שהיה בדעתן להביא שעיר לא היה מכפר דאם יש שעיר השעיר הוא דמכפר ולא יוה"כ: ואין הקב"ה רואה את הנולד. בתמיה וא"כ היה גלוי וידוע לפניו שלא ימלאו ולא יביאו עוד שעיר ומהשתא יכפר מיד א"כ יש לפרש להאי אתותבת קומי: רבי ירמיה שמלשון יתובא דמלתא הוא וכלומר כי אמריתא האי שמעתתא וערכתי זה לפני רבי ירמיה דהאי ברייתא מסייעא ליה לרבי חנינא ואמר ליה דאין ראיה מהאי ברייתא דתיפתר שהיה בדעתן להביא וכו' וע"ז מקשה ר' יוסי ואין הקב"ה רואה את הנולד בתמיה הלכך לא מצינן לאוקמי הכי אלא ברייתא כפשטה מיתפרשא ומסייעא לר' חנינא: שביזה דברי תורה. כלה: ואחות לוטן תמנע. אפי' במקראות כאלה אם ביזה ואמר מה לנו ולדברים כאלה: כי שבעתים יקם קין וגו'. אל יאמר מה היה לנו לכתוב בתורה ק"ו כזה: קמיה פונדקא ברמשא. ולא היה נראה מקום המטונף ושאל אם מותר לדבר בד"ת מאחר שאינם רואין כלום: דאילו הוה אימאמא. אלו היינו בכאן ביום היינו רואין מה שלפנינו א"כ עכשיו ג"כ אסור: בפטייה. בפיתקא ובחשבון של אלו מלכים הצדיקים: שהיה בו בושת פנים. כדמפרש שהיה כובש עצמו במקום טומאה שלא יבא הנביא ויתבייש בפניו: מפני שנתייסר. קבל יסורין ונצער על בנו הבכור שנהרג כדכתיב גביה ויהרוג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך: מפני שהיה אביו צדיק. יותם בן עזיהו: בין שני צדיקים. יותם אביו וחזקיהו בנו: הא שקא. והרי הסלע והמדה קום ומדוד מיד.
הוא

תורה אור

בתשובה לתלות ולא יום הכיפורים לכפר ולא הייסורים למרק אלא התשובה ויום הכיפורים מכפרין שליש וייסורין שליש ומיתה ממרקת שליש ועליו הוא אומר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון הא למדנו שהמיתה ממרקת. אמר רבי יוחנן זו דברי רבי אלעזר בן עזריה ורבי ישמעאל ורבי עקיבה אבל דברי חכמי' שעיר א המשתלח מכפר. כיצד הוא מכפר רבי זעירא אמר כל שהוא כל שהוא רבי חנינה אמר בסוף מה מפקה מביניהון מת מיד על דעתיה דרבי זעירא כבר כפר על דעתיה דרבי חנינה לא כיפר. אמר רבי חנינא מתניתא מסייעה לרבי זעירה *חומר בשעיר מה שאין כן ביום הכיפורים וביום הכיפורים מה שאין כן בשעיר שיום הכיפורים מכפר בלא שעיר ושעיר אינו מכפר בלא יום הכיפורים חומר בשעיר שהשעיר מכפר מיד ויום הכיפורים משתחשך. אמר רבי הונא איתתבת קומי רבי ירמיה ואמר תיפתר שהיה בדעתן להביא שעיר אחר ולא הביאו. אמר רבי יוסה בן יוסה ואין הקדוש ברוך הוא רואה את הנולד ויכפר מיד. כתיב °כי דבר ה' בזה אין לי אלא בזמן שביזה דברי תורה מנין אפילו כפר *במקרא אחד בתרגום אחד בקל וחומר אחד תלמוד לומר °ואת מצוותו הפר. במקרא אחד °ואחות לוטן תמנע בתרגום אחד °ויקרא לו לבן יגר שהדותא בקל והומר אחד °כי שבעתים יקם קין וגו'. דבר אחר כי דבר ה' בזה זה שהוא מזכיר דברי תורה במקום טינוף כהדא ז רבי אילא וחברייא הוון יתיבין קומי פונדקיה ברמשא אמרין מהו מימר מילא דאורייא אמרין מכיון דאילו הוה אימאמא הוונן חמיי מה קומינון ברם כהון אסור. ג בר קפרא אמר אחז וכל מלכי ישראל הרשעים אין להן חלק לעולם הבא מה טעמא *°כל מלכיהם נפלו אין קורא בהם אלי. מתיבין ליה הרי הוא נמנה בפטייה של מלכים °בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה אמר לון מפני שהיה בו בושת פנים. מה בושת היה בו רבי אחא בשם רבי לעזר רבי יוסי בשם רבי יהושע בן לוי את מוצא בשעה שהיה הנביא בא לקטרגו היה בורח למקום טומאה וכובש את פניו במקום טומאה לומר שאין שכינה שורה במקום טומאה הדא הוא דכתיב °ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הבריכה העליונה אל מסילת שדה כובס אל תהי קורא כובס אלא כובש שהיה כובש פניו ובורח ממנו. הא כיצד בשעה שהיה הנביא בא לקטרגו היה בורח למקום טומאה וכובש את פניו במקום טומאה. רבי יהוד' אומר מפני שנתייסר בבנו הבכור מה טעמא °ויהרוג זכרי גבור אפרים וגו'. רב הושעיה רבה אמר מפני שהיה אביו צדיק. ומנשה לא היה אביו צדיק מנשה אביו צדיק ובנו רשע יחזקיהו אביו רשע ובנו רשע הוא שחזקיהו אומר °הנה לשלום מר לי מר. מר לי מלפני מאחז מר לי מאחרי ממנשה. אחז אביו צדיק ובנו צדיק הדא הוא דכתיב °יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט וזרע צדיק נמלט אין כתיב כאן אלא וזרע צדיקים נמלט זרע שהוא מוטל בין שני צדיקים נמלט. דבר אחר יד ליד לא ינקה רע אמר רבי פינחס זה שהוא עושה צדקה ומבקש ליטול שכרה מיד אמר רבי סימן כאינש דאמר הא שקא והא סלעא והא סאתא קום כול. ותדע לך שהוא כן *שהרי אבות העולם אילו בקשו ליטול שכר מצות שעשו בעולם הזה מאיכן היתה הזכות קיימת לבניהם אחריהם
הוא

מראה הפנים

סכף של הזכיות למסה וזה כפי' רש"י כר"ס בדר"א. ואם הדיעות מתחלפין לפירוש הא' סא ל"ק דככר ידוע הוא שכן דרך הש"ס הזה בחליפין. והנ"מ בין ר' יוסי ב"ח ובין ר"א מבואר הוא ובחיבורי פני המנורה בנר הד' הארכתי בזה :

ביצד הוא מכפר וכו'. בפ"ו דכריתות תנן מי שבא על ידו ספק עבירה ביוה"כ אפי' עם תשובה פטור בכל היום מכפר ומשמע כל שעתא ושעתא מיוה"כ מכפר הוא כדר' זעירא הכא דהא בשבועות קאמר התם לעיל דף י"ח ע"ב על הא דבעי אביי למימר ידיעות ספק מחלקות לחטאת ואקשי ליה רבא גר תנן בליבנא בתרא אלא מעתה אכל חלב כזית בשחרית ביוה"כ וכזית חלב במנחה ביוה"כ ה"נ דמיחייב שתי חטאות דהא יוה"כ במקום אשם תלוי קאי והוי ליה כידיעת ספק וא"ל אביי מאן לימא לן דיוה"כ כל שעתא מכפר דילמא כולי יומא ומאורתא א"ל רבא בכ"ת תרדא תנן מי שבא על ידו וכו' בכל היום מכפר. והשתא קשיא לר' חנינא דהכא היכי מפרש לה למתני' דכריתות וע"כ צ"ל אליביה דמפרש דס"ק כל היום מכפר אלא בסוף היום הוא דנגמר כפרתו כשעבר עליו סוף היום ולאפוקי אם מת או מרד באמצע היום כדאמר כמאי בימינו וסייט דלא נקט אלא האי נ"מ דהא למ"ד ידיעות ספק מחלקות לחטאת היכא נ"מ לכא דהקשי ליה רבה ב"ת לאביי דאי כל שעתא מכפר מביא ב' חטאות ואי כל יומא מאורתא הוא דמכפר מביא חטאת אחת אלא ודאי דלא פליג ר' חנינא אמתני' ומודה הוא דכל שעתא מכפר וכשעבר עליו כל היום וג"מ דכשתא מיפרך לב"ע כאי מ"ד דס"ל ידיעות ספק מחלקות לחטאת כדלעיל ולפי' הא' שפירשתי א"כ אידחי הכא מילתיה דר"ח וסייעתיה כדמסיק בענין קושית דרב הונא וכן משמע מגמר' דכריתות ועיין לקמן בסוף פ"ק דשבועות כמ"ש ד"ה נעשה נזדון מה שהוכר מזה ולפי' הב' נבאר המסקנא כר"ח דמכיון דהברייתא מתפרשת כפשטה ובזמן הזה איירי דהא ר' יוסי דאי לא לאוקמתא דר' ירמיה ואם כן מסייעא ליה לר"ח וע"ל במ"ש בשבועות פ"ב :

הוא שמשה אמר לישראל °וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. עד איכן היתה זכות אבות קיימת רבי תנחומא אמר לה בשם רבי חייה רבה בר נחמן אמר לה בשם רבי ברכיה ר' חלבו בשם רבי בא בר זבדא עד יואחז °ויחן ה' אותם וירחמם וגו' עד עתה. עד אותו השעה זכות אבות קיימת. שמואל אמר עד *הושע °ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי ואין איש אלא אברהם כמה דתימר °ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ואין איש אלא יצחק כמה דתימר °מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתינו ואין איש אלא יעקב כמה דתימר °ויעקב איש תם. רבי יהושע בן לוי אמר עד אליהו °ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך וגו' רבי יודן אמר עד חזקיהו °למרבה המשרה ולשלום אין קץ. א"ר אחא זכות אבות לעולם קיימת. °כי אל רחום ה' אלהיך וגו' עד ולא ישכח את ברית אבותיך מלמד שהברית כרותה לשבטים. רבי יודן בר חנן בשם ר' ברכיה אמר הקב"ה לישראל בני אם ראיתם זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה לכו והידבקו בחסד מה טעמא °כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. כי ההרים ימושו זה זכות אבות והגבעות תמוטינה זו זכות אמהות מיכן והילך וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה': האפיקורוס. ר' יוחנן ורבי לעזר חד אמר כהן דאמר אהן ספרא וחרנה אמר כהן דאמר אילין *רבנין. רבי אלעזר ורבי שמואל בר' נחמן חד אמר לכיפה של אבנים כיון שנתרועעה אחת מהן נתרועעו כולן וחרנא אמר לבית שהוא מלא תבן אף על גב דאת מעבר ליה מינה אהן מוצא דבגויה הוא מרערע כתליא. רב אמר קרח עשיר *גדול היה תיסברין של פרעה נגלה לו בין מגדול ובין הים. רב אמר קרח אפיקרסי היה מה עשה עמד ועשה טלית שכולן תכלת אתא גבי משה א"ל משה רבינו טלית שכלה תכלת מה שתהא חייבת בציצית אמר לו חייבת דכתיב °גדילים תעשה לך וגו' בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חייב במזוזה אמר לו חייב במזוזה דכתיב °וכתבתם על מזוזות ביתך וגו'. אמר לו בהרת כגרים מהו אמר לו טמא פרחה בכולו אמר לו טהור באותו שעה אמר קרח אין תורה מן השמים ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול. באותה השעה אמר משה רבון כל העולמים אם נברא לארץ פה משׁשת *בראשית הרי מוטב ואם לאו יברא לה מעכשיו °ואם בריאה יברא ה'. אמר רבי שמעון בן לקיש שלשה כפרו בנבואתן מפני פונרייה ואילו הן משה ואליהו ומיכה משה אמר °אם כמות כל אדם ימותון אלה וגו' אליהו אמר °עניני ה' עניני וידעו העם הזה ואם לאו ואתה הסיבות את לבם אחורנית מיכה אמר °אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי °וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה. רבי ברכיה בשם רבי חלבו אף שמותיהם פרחו מתוך טמסותיהם. א"ר יוסי בר חנינה אפילו מחט שהיתה שאולה ביד ישראל מידם אף היא נבלעה עמהן דכתיב וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה. ומי נתפלל עליהם ר' שמואל בר נחמן אמר משה נתפלל עליהם °יחי ראובן ואל ימות רבי יהושע בן לוי אמר חנה נתפללה עליהן היא דעתיה דרבי יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי בשם רבי יוסי כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהם ואמרה °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: רבי עקיבה אומר אף הקורא בספרים החיצונים. כגון ספרי *בן סירא וסיפרי בן לענה אבל סיפרי המירם וכל ספרים שנכתבו מיכן והילך הקורא בהן כקורא באיגרת מאי טעמא °ויותר מהמה בני היזהר וגו' להגיון ניתנו ליגיעה לא ניתנו. °דברי חכמים כדרבונות אמר רבי הונה כדרור נאות תמן קריין למרגליתא דירה. דבר אחר כדרבונות ככדור הזה בין הבנות מה הכדור הזה מקלטת מיד ליד וסופה לנוח ביד אחר כך משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקינים וזקינים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. דבר אחר כדרבונות שלש שמות יש לו מרדע דרבן ומלמד. מרדע שהוא מורה דיעה בפרה דרבן שהוא משרה בינה בפרה מלמד שהוא מלמד את הפרה לחרוש בשביל ליתן חיים לבעליה. אמר רבי חמא בר חנינה אם לפרתו עושה אדם דרבן ליצרו הרע שהוא מעבירו מחיי העולם הזה ומחיי העולם הבא על אחת כמה וכמה. °וכמסמרות נטועים. ולמה לא אמר וכמסמרות קבועים וכאילנות נטועים בחרו להם בירור הברזל ושיבחו המטע של מטיל. דבר אחר וכמסמרות נטועים מה מסמר הזה את קובעו אע"פ שאש חוזר ונוטלו ממקומו מקומו ניכר כך כל מי

הוא שמשה אמר לישראל וזכרתי את בריתי וגו'. לפי שהם לא רצו לקבל שכרי אלא שיעמוד זכותם לבניהם אחריהם וזהו הברית שהקב"ה זוכר להם: ואיש לא יצילנה מידי. שכבר כלה זכות אבות: היום יודע. שאתה זוכר ברית אברהם יצחק וישראל ותו לא: למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו'. קנאת ה' לבאות תעשה זאת ולא זכות אבות: כי אל רחום ה' אלהיך וגו'. וכתיב לעיל מיניה באחרית הימים ועם כל זה לא ישכח את ברית אבותיך: מלמד שהברית כרותה לשבטים. שהיא קיימת לעולם: אהן ספרא. זה הספר ולשון בזיון הוא וכן אלו רבנן: לכיפה של אבנים וכו'. כך המבזה דבר אחד מן התורה כאלו פקר בכל התורה כלה שכל המצות יש להן אחיזה זו בזו: לבית שהוא מלא תבן. שאע"פ שמעביר ומפנה את התבן מן הבית מ"מ אי אפשר שלא ישתייר מוץ אחד שם ומקלקל את הכותל כך המינות כיון שנדבק במינות בדבר אחד מקלקל הוא את הכל: תיסברין. אוצר של פרעה שהיה בין מגדול ובין הים ויוסף הטמינו נגלה לו: אפיקורוס היה וכו'. וכדלעיל שכיון שנזרקה בו מינות בדבר אחד לבסוף כפר בכל התורה כלה: שלשה כפרו בנבואתן. כלומר שדברו בלשון הזה ואם לאו אף אני אומר לא ה' שלחני וכן כולם וכל כך למה מפני פונרייה מלשון ופינו את הבית כלומר כדי לפנות ולהסיר מלבן מחשבות הרעות ושיחזיקו באמונת השם ברוך הוא: טמסותיהם. כמו טמוס של שטרות שאף שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו למען לא יזכרו עוד: יחי ראובן ואל ימות. על דתן ואבירם שהיו מראובן: כך היתה עדתו של קרח שוקעת ויורדת וכו'. ובתפלת חנה קמו מלשקוע עוד יותר ורמז הוא לעתיד לבא שיהיה להן תקנה ובאין לחיי העולם הבא: בן לענה. היה ידוע להם מאיזה דברי הבלים: אבל ספרי המירס. דברי הדיוטות ודוגמתו ספרי המירס במסכת ידים: כקורא באיגרת. ואין עליהם לא שכר ולא עונש ובלבד בקריאה בעלמא כדמסיק ליגיעה לא ניתנו שלא ישתקע בהן ביותר ולבלות זמנו בדברים כאלו: כדרור נאות. כמרגלית יפה ויקרה: ככדור הזה. שמשחקות הבנות ומקבלות זו מזו וביד כל אחת היא כולה כמות שהיא כך קבלו התורה כלה מדור לדור כמו שלמד משה מפי הגבורה: דבר אחר כדרבונות. כדרבון הזה ושלשה שמות יש לו וכו': שהוא מורה דעה בפרה. שלא להטות לצדדין ומשרה בה בינה להטותה הדרך אשר תלך ומלמד אותה כדי שתוכל לחרוש וליתן חיים לעולם כך הם דברי חכמים מסירים מלב האדם מחשבות הרעות והזרות ומשרים בו בינה איזה הדרך אשר ילך ומלמדים אותו לתקן לגופו ולנפשו בחיי הנצחיים: על אחת כמה וכמה. שצריך תחבולה לעשות לו דרבן שלא יטה אשורו מני הדרך ודברי תורה הם דרבן ליצה"ר כדאמר בהשותפין בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין: בחרו להם בירורו הברזל. בחרו להם לדמות להברזל ולהמטע שלו שהוא המטיל והוא ברזל קלל מטיל בלעז וכלומר לדוגמת השבח שלו דימה אותם המקרא שהוא דבר קבוע ויפה ומשובח:

שפשטו

מסורת הש"ס

*שבת נה ע"א מד"ר ויקרא פל"ו ועיי' תוס' שבת שם ובהגהות הגאון מהר"ע איגר

סנהדרין ק

שם קי

*נ"ל ימי בראשית

שם ק ע"ב

תורה אור: ויקרא כו | מלכים ב יג | הושע ב | בראשית כ | שם כד | שם כה | מלכים א יח | ישעיה ט | דברים ד | ישעיה נד

עין משפט נר מצוה

דברים כב | שם ו | במדבר טז | שם מלכים א יח | שם כב | במדבר טז | דברים לג | שמואל א ב | קהלת יב | שם ח | שם

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

שפשטו ידיהם הרבים בו יד. שנידו והרחיקו אותו החכמים מהם אע"פ שחזרו וקרבו אותו סופו לקבל עונשו: משמרות כתיב. בשין השמאלית רמז לסנדל המסומר שיהו בו כ"ד מסמרים מרומז לכ"ד משמרות וגרסי' להא בפ' במה אשה על מתני' לא יצא בסנדל המסומר: כמה מסמרים יהו בו. בסנדל ויהא מותר לצאת בו בשבת לפי שלא גזרו אלא מעין המאורע שהיו לחוק אבל אלו הא דחשיב לקמיה אינן אלא לנוי ומותר: וכימיך. שהן שבעה ימי שבוע דבאך תרגומו תוקפך וכתיב בריש דקרא ברזל ונחשת מנעליך: מניין משמרות. כדלעיל דמשמרות כתיב ונתן על האחד יותר להכיר כוונת הרמז: כלבת. הוא כלבוס הנזכר בבבלי פ' במה אשה ושני ראשיו חדין וכפופין: אינה עולה לחשבון מסמרים. ומותר דאינו כשאר מסמרים ולא גזרו אלא מעין המאורע: שרי. כיון דנשתנה לא גזרו: אין מגרדין. בשבת סנדלים ומנעלים ישנים מפני שקולף והוי ממחק: אבל סכין. הך ברייתא פליגא אדלקמן: שניים. תלמידים השניים אמרו משמו אין מגרדין: הא אזילא חדא מן תלמידוי דר"ח רבה. הלך וחסר לו דבר אחד מהן שהרי רבי מן הראשונים הוא וקאמר אין מגרדין: ומשיגין. מכבסין: חדשים. דשמא לא יהו מכוונים לרגליו ואתי לטלטולי: כמה יהו בהלוכן. מבעוד יום: מן סידרא רבה. מבית המדרש הגדול: תני לא יסוך אדם וכו'. מפני שהוא מעבדן: והיא בתוך המנעל. מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמלא מעבדו: ומתעגל. ומתגלגל ע"ג עור שלוק ואינו חושש ובלבד שלא יתננה להקטיבלייא ע"ג טבלה של שיש ולהתעגל עליה דמיחזי כמכוין לעבדה יפה הואיל ושוטחה על גבי טבלה: רבן שמעון בן גמליאל מתיר. הואיל ומכל מקום אינו סך השמן עליה אין כאן משום מעבד: ממוסמסין. מסורסין ומסורגין הם אינם מתקבלים על לב השומעין ומרים ונוקבים הן כמסמרות: שנאמרים באסיפה. בחבורה: שיש דברי הימים בבבל. אמתני' דדברי הימים קאמר לפי שיש בה הרבה טעמי התורה ופירושה: ועכשיו אם מתכנסין וכו'. לפי שהרבה הוא ועוד שנגנז וכדאמר בבבלי פ' תמיד נשחט בין אצל לאצל טעינו ד' מאה גמל דדרשה ומיוס שנגנז ספר יוחסין תשש כחן של חכמים וכהה מאור עיניהם: ניתנו מרועה אחד. ודריש לה שאם שמעת איזה דבר תורה שהגאך ואפי' מפי קטן מישראל הכבדו כאלו שמעת מפי אחד וכדמסיק אין אחד אלא הקב"ה: ובלבד ברוקק. הוא דאין לו חלק לעה"ב לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: אפי' אמר נגע לרעת וגו'. אע"פ שאין בו שם שמים: דמשתבעין. והוגין את השם וכתיב זה שמי וזה זכרי לא כשאני נכתב אני נקרא וכדדריש ר' יעקב נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת:

הלכה ב מתני' ג' מלכי' וד' הדיוטות. אע"פ שגדולים וחכמים היו אין להם חלק לעה"ב שלא היתה אמונתם שלימה ואע"ג דבלעם מעובד כוכבים הוה ואנן תנן כל ישראל יש להם חלק לעה"ב משום דקי"ל חסידי עכו"ם יש להן חלק לעה"ב אשמעינן דבלעם לאו מחסידי עובד כוכבים הוה:

גמ' וכולהם חידשו עבירות. כל המלאכים שאחרי ירבעם כדלקמן ומפני מה תלה הכתוב בירבעם בכל מקום:

תורה אור

שפשטו ידיהם הרבים בו יד אע"פ שחזרו וקרבו אותו סופו ליטול את שלו מתחת ידיהם. דבר אחר וכמסמרות נטועים משמרות כתוב מה משמעות עשרים וארבעה אף המסמרים עשרים וארבעה. *כמה מסמרים יהו בו רבי יוחנן אמר חמשה כנגד חמשה חומשי תורה רבי חנינא אמר שבעה °וכימיך דבאך. דרש רבי אחא בשם רבי חנינה תשעה רבי היה נותן אחד עשר על זה ושלשה עשר על זה מיניין משמרות. רבי יוסי בן חנינה אמר כלבת אינו עולה לחשבון מסמרים. רבי בא בר זבדא בעא קומי רבי זעירא מהו ליתן כולן על גבי מנעל אחד א"ל שרי מהו ליתן כולן על גבי סנדל אחד אמר ליה שרי. תני *אין [א] מגרדין סנדלים ומנעלים ישנים אבל סכין [ב] *ומדיחין אותן. רבי קריספא בשם רבי יוחנן תלמידוי דרבי חייה רבה אמרין הראשונים היו אומרים מגרדין שניים היו אומרים אין מגרדין שאלון לרבי אמר לון אין מגרדין. א"ר זעירה הא אזילה חדא מן תלמידוי דרבי חייה רבה א"ר חייה בר אשי נהגין הוינא יתבין קומי רב ומשחין ומשיגין אבל לא מגרדין. תני לא ילבש *אדם [ג] מנעלים וסנדלים חדשים אלא אם כן הילך בהן מבעוד יום כמה יהא בהילוכן בני בייתיה דבר קפרא אמרין מן דבית רבה דבר קפרא עד בית רבה דרבי הושעיה. ציפוראי אמרין מכנישתא דבבלאי עד דרתה דרבי חמא בר חנינה. טיבראי אמרין מן סידרא רבה עד חנותיה דרבי הושעיה. תני לא יסוך אדם מנעלים וסנדלים חדשים לא *יסוך אדם את רגלו והיא בתוך [ד] המנעל ואת רגלו והיא בתוך הסנדל אבל סך את רגלו ונותנה בתוך המנעל את רגלו ונותנה לתוך הסנדל סך אדם שמן ומתעגל על גבי קטיבלייא חדשה ואינו חושש לא יתננה על גבי טבלה של שייש להתעגל עליה רבן שמעון בן גמליאל מתיר. דבר אחר וכמשמרות נטועים בשעה שדברי תורה יוצאין מפי בעליהן כתיקנן הן עריבין לשומעיהן כמסמרו' נטועים ובשעה שהם יוצאין ממוסמסין הם מרים לשומעיהן כמסמרות בעלי אסופות אין אסופות אלא סנהדרין כמה דתימר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל דבר אחר בעלי אסיפות שנאמרים באסיפה. א"ר שמעון בן לקיש אם יאמר לי אדם שיש דברי הימים בבבל הרי אני הולך ומביאו משם ועכשיו אם מתכנסין הם כל רבותינו אין יכולין הן להביאו משם. ניתנו מרועה אחד אמר הקב"ה אם שמעתה דבר מפי קטן ישראל והנייך לא יהא בעיניך כשומעו מפי קטן אלא כשומעו מפי גדול ולא כשומעו מפי גדול אלא כשמעו מפי חכם ולא כשמעו מפי חכם אלא כשמעו מפי נביא ולא כשמעו מפי נביא אלא כשמעו מפי רועה ואין רועה אלא משה כמה דתימר °ויזכור ימי עולם משה עמו איה המעלם מים את רועה צאנו איה השם בקרבו את רוח קדשו. לא כשמעו מפי רועה אלא כשמעו מפי הגבורה. ניתנו מרועה אחד ואין אחד אלא הקב"ה כמה דתימר °שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד; והלוחש על המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך. רב אמר *ובלבד [ה] ברוקק רבי יהושע בן לוי אמר אפילו אמר °נגע צרעת כי תהיה באדם ורוקק אין לו חלק לעתיד לבוא: [ו]אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו. רבי מנא אמר כגון אילין כותאי דמשתבעין ר' יעקב בר אחא אמר נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת:

הלכה ב מתני'

*שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא שלשה מלכים אחאב ירבעם מנשה רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר °ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תפילתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו לא השיבו לחיי העולם הבא וארבעה הדיוטות בלעם ודואג אחיתופל וגיחזי: **גמ'** וכולהם חידשו עבירות. וכי מה עשה ירבעם על שעשה שני עגלי זהב. והלא כמה עגלים עשו ישראל תני ר"ש בן יוחי שלשה עשר עגלים עשו ישראל ואחד

ציון ירושלים

מראה הפנים

הא אזילא חדא מן תלמידוי דר' חייה רבה. וכן אידתי לה בבבלי פ' חולין דף קמ"א ע"ב לפא דקאמר ר' אבהו מגרדין. מנעל חדש דא"ל הפוא שכא סמי דידך מקמי הא דתני ר' חייא אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן: רב אמר ובלבד ברוקק וכו'. והכי פליגי בבבלי דף ק"א ע"א והתם גריס רב אמר אפי' נגע לרעת. ובכל הנית הכ"מ בל"ע על דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מהל' עכו"ם הל' י"ב שלא כתב רוקק דוקא ע"ש ועוד מ"ע לא פסק כר' יוחנן דקאמר בם שמים דוקא ומש"ה היה נראה דפוס מפרש דדוקא לענין שאין לו חלק לעוה"ב אמרו כן אבל לענין איסור אפי' בלא רוקק ואפי' פסוק בעלמא אסור להתרפאות בד"ת כדאמרינן בפ"ב דשבועות אלא דאכתי קשה דבריו שכתב בם שהן בכלל הכופרים בתורה ויש לדחוק דבכלל קאמר ולא שכן ממש כופרי בתורה שלא יהיה להן חלק לעוה"ב דדוקא ברוקק אמרו כן ובמזכיר בם שמים:

סב

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ואחד דימוסיא. עיר' וכולל לכולן: היה אלהיך. לשון רבים: זה אלהיך. פסוק הוא בנחמיה ולשון יחיד על הכולל לכולן: וכי מה עשה אחאב. הא ג"כ אכתי מהקושיא היא והלא אחאב עשה יותר ויותר מירבעם כדכתיב ויהי הנקל וכו' ולמה נמנה ירבעם תחלה ואע"פ שתחלה היה מ"מ הגדול ברשעות היה לו למנות בתחלה אלא לפי שהוא התחיל בקלקלה תחלה ולפיכך גם הכתוב תולה בכל מקום בו על חטאות ירבעם: היאל איסטרטי לטיה. היה בא ועומד לפני חיאל היוצא לחוץ מהכלל והמקולל כדלקמן א"כ אסטרטי לטיה מבחוץ לפתח ביתו של חיאל: בבמה אנא טב. כמה אני טוב ושוקל יותר היום: טומתיה. הסך שהיה שוה והאומד שאמדו: הדין קרייה. ראש הפסוק רק לא היה כאחאב וגו' היה דורש ששה חדשים לגנאי ונראה לו אחאב בחלום וביקש ממנו מפני מה אינו מסיים ודורש סוף הפסוק שלא הכל ממנו היה: חיאל מן יהושפט. כדכתיב בד"ה ולו אחים בני יהושפט עזריה ויחיאל וגו' והוא מיהודה וכי מה ענין לו אל יריחו שבחלק בנימין היתה: וחובה ע"י חייב. ולא היה אחד שהיה רוצה לעבור על קללת יהושע אלא הוא: ובשגוב. היה לו להרשע הזה ללמד מבניו שכבר מתו ואע"פ כן לא הניח מרשעתו עד שגוב לעירו: אזיל חמי ליה אפין. לך להראות לפניו ולנחמו וא"ל היאך הולך שאיני יכול לסבול לשמוע מהם דברים המכעיסים אותך: אם כדבריך. אם כך אתה אומר חי ה' אלהי ישראל וגו': הדא הוא דכתיב ויהי כשמוע וגו'. כלומר כמו שמצינו גם במעשה דנבות שהיה אחאב נכנע כששמע הדברים מפי אליהו וכן באותו הפעם היה נכנע ובוכה: ואת אולם הכסא. פסוק זה לא נמצא ולא שייך זה כלל אלא אחז ונראה דט"ס הוא וצ"ל וביום שמנה לחדש באו לאולם ה' וגו' ופסוק זה בד"ה גבי יחזקיהו אשר טיהר הכל מה שהזניח אחז. ככתוב שם: מייתי לה מן הדא וחכיתי לה' וגו'. שהחזיר ישעיהו ועשה כל הפעולות ללמדם תורה מפני שבטל אחז עד הנה: מאותו שעה. אעפ"כ וקויתי לו שכבר הבטיח לנו בסיני ע"י משה כי לא תשכח מפי זרעו: ומה את מועיל. ואם תאמר ומה את מועיל הרי כבר ראיתי תועלת כדמסיים הנה אנכי והילדים וגו' א"כ לנגד אחז דיבר ומה את מועיל במעשיך אעפ"כ עלתה בידי להעמיד תלמידים: א"ל למה לא בעית. אע"פ כן תאמר לי הטעם מפני מה היה זה בדעתך שלא לישא אשה ולהעמיד בנים:

לא

תורה אור

שמות לב ואחד דימוסיא לכולן ומה טעמא °ויאמרו אלה אלהיך ישראל הרי לשנים עשר שבטים °זה אלהיך נחמיה יט הרי דימוסיא אחת לכולן. וכי מה עשה אחאב מלכים א טז כתיב °ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט. והלא קולותיו של אחאב הם כחומרותיו של ירבעם ולמה נמנה ירבעם תחילה שהוא התחיל בקלקלה תחילה. מה היה אחאב. עביד הוה מקשט גרמיה בכל יום וקאים ליה קומי היאל אסרטו לטיה והוא א"ל בבמה אנא טב יומא דין והוא אמר ליה כן וכן והוא מפריש טומיתיה לע"ז הדא שם כא היא דכתיב °יען התמכרך לעשות הרע בעיני ה'. ר' לוי עבד דרש הדין קרייא אשתא ירחין שם לגנאי °רק לא היה באחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אתא לגבי בליליא א"ל מה חטית לך ומה סרחית קדמך. אית לך רישיה דפסיקא ולית לך סופיה אשר היסתה אותו איזבל אשתו. עבד דרש ליה שיתא ירחין לשבח רק לא היה כאחאב אשר היסתה אותו איזבל אשתו. כתיב שם טז °בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. חיאל מן יהושפט יריחו מבנימן אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב וכן הוא אומר באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. *באבירם בכורו לא היה מאיין ללמד ובשגוב הרשע היה לו מאיין ללמד לפי שרצו לרבות את ממונן ושלטה בהן מאירה והיו מתמוטטין והולכין לקיים מה שנא' שם טז °כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד יהושע בן נון. כתיב °ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים שם יז האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. וכי מה עניין זה אצל זה אלא אמר הקב"ה לאליהו הדין חיאל גברא רבא הוא איזיל חמי ליה אפין א"ל לי נה מיזל א"ל למה. א"ל דנא מיזל וינון אמרין מלין דמכעסין לך ולינה יבול מיסבול. א"ל ואין אמרין מילה דמכעסה לי כל מה דאת גזר אנא מקיים. אזל ואשכחון עסיקין בהן קרייא °וישבע יהושע יהושע ו בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה. אמר בריך הוא אלההון דצדיקייא דמקיים מילי דצדיקא והוה תמן אחאב אמר לון אחאב וכי מי גדול ממי משה או יהושע. אמרין ליה משה אמר לון בתורתו של משה כתיב °השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים דברים יא אחרים והשתחויתם להם ומה כתיב בתריה וחרה אף ה' בכם ועצר השמים ולא יהיה מטר ולא הינחתי ע"ז בעולם שלא עבדתי אותה וכל טבן ונחמן דאית בעלמא אתון ברדי. מילוי דמשה לא קמן ומילוי דיהושע מקים. א"ל אליהו אם כדבריך חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי כיון ששמע מלכים א כא כן התחיל בוכה הדא הוא דכתיב °ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט. *כמה נתענה שלשה שעות נתענה אם היה למוד לוכל בשלש אכל בשש אם למד לוכל תענית כה בשש אכל בתשע. ויהלך אט מהו אט ריב"ל אמר שהיה מהלך יחף. כתיב °ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר שם הראית כי נכנע אחאב מלפני אמר הקב"ה לאליהו ראה מנה טובה שנתתי בעולמי אדם חוטא לפני כמה ועושה תשובה ואני מקבלו הדא היא דכתיב הראית כי נכנע אחאב מלפני חמית אחאב עבד תשובה יען כי נכנע אחאב מפני לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה על ביתו. וכי מה עשה אחז ע"י שיבנה כסא בעזרה הדא היא דכתיב ואת אולם הכסא אשר בנו בבית וגו'. ר' חוניה בשם ר' לעזר למה נקרא שמו אחז שאחז בבתי כניסיות ובבתי מדרשות. למה היה אחז דומה למלך שהיה לו בן ומסרו לפידגוגו והיה מבקש להורגו אמר אם אני הורגו הרי אני מיתחייב מיתה אלא הרי אני מושך את מניקתו ממנו ומעצמו הוא מת. כך אמר אחז אם אין גדיים אין תיישים אם אין תיישים אין צאן אם אין צאן אין רועה אם אין רועה אין עולם אם אין עולם כביכול כך היה אחז סבור בדעתו לומר אם אין קטנים אין גדולים אם אין גדולים אין חכמים אם אין חכמים אין נביאים אם אין נביאים אין רוח הקודש אם אין רוח הקודש אין בתי כניסיות ובתי מדרשות כביכול אין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל. ישעיה ח ר' יעקב בר אביי בשם ר' אחא מייתי לה מן הדא °וחיכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקיויתי לו. אין לך שעה דברים לא קשה בעולם מאותה שעה שאמר לו הקב"ה למשה °ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. מאותה השעה וקויתי לו שם שאמר לו בסיני °כי לא תשכח מפי זרעו. ומה את מועיל °הנה אנכי והילדי' אשר נתן לי ה' וכי ילדיו היו והלא תלמידיו ישעיה ח היו אלא מלמד שהיו חביבין עליו והיה קורא אותם בני. וכי מה עשה מנשה כתיב °בימים ההם חלה חזקיהו למות שם לח וגו' עד כי מת אתה ולא תחיה כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעתיד לבוא. א"ל ולמה א"ל דלא בעית מיקמה לך בנין. א"ל למה לא בעית מיקמה לך בנין א"ל חמית דאנא מיקים בר רשיע בגין כן לא בעית מיקמה בנין. א"ל פ' ברכות ד' י' *סב ברתי דילמא מיני ומינך היא מיקיב בר נש טב. אע"ג לא קם אלא ב"נ ביש הדא דכתיב °וכלי כליו רעים. א"ל שם לג

לא

סנהדרין קיג

מראה הפנים

סב ברתי דילמא מיני ומינך וכו'. בבבלי פ"ק דברכות דף י' ע"א גרים דיחזקיהו א"ל השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מינאי בני דמעלי א"ל כבר נגזרה עליך גזרה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וכו'. ולהאי נוסחא קשיא וכי ישעיהו לא ידע שאפשר לבטל הגזירה בתפילה וצריך לדחוק שלא רצה ליתן לו בתו מאחר דנפקו מיניה בני דלא מעלו ולא סמך על זכותו ולפיכך השיב לו כן. ולנוסחא דהכא ניחא דחזקיהו השיב לו לא לך הנ"ז שמע ובלאו הכי איני קופץ אלא למה שאמר לי זקיני:

לחם

עין משפט
נר מצוה

לא לך אנא שמע. ואע"פ שאמרת כי מת אתה ולא תחיה : לאיזה קיר נשא עיניו. משום דכתיב הקיר בה"א הידיעה : אבותי שקירבו לך וכו'. כדכתי' ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל וגו' וכלם גרים היו כדאמרי' לעיל בפ"ו ובבבלי בפ' הערל באותה שעה נתוספו וכו' : בתתם סיפם וגו'. פסוק הוא ביחזקאל ודריש ליה לטובה שבני אדם גדולים היו וכו' והיו מקרבים ביתם לבית המקדש שהיו יכולין לשמוע הכל. והנביא אמר להם זה בתוכחה ואפי' כן היה הקב"ה מעלה וכו' ויתורא דהקיר וגו' נדייק. ובילקוט מלכים מביא בשם מדרש קהלת הגירסא יותר נכונה וכך כתוב שם בקירות בית המקדש נשא עיניו דכתיב בתתם סיפם את סיפי והקיר ביני וביניהם אמר לפניו רבש"ע אבותי בני אדם גדולים היו ולא היו יכולין להתפלל בכל שעה בבית המקדש אלא היו עומדים בתוך בתיהם ומתפללין והקיר בינם ובין המקדש ואני אין קיר ביני ובין המקדש כשאני מתפלל על אחת כמה וכמה שתתן לי נפשי מיד ויהי דבר ה' אל ישעיה וכו' ע"כ. וגירסא זו נוחה היא לפי הענין השייך לתפילת יחזקיה : א"ל. ישעיהו עכשיו אמרתי לו כך ואם אומר לו עכשיו בהפך לא יאמין לי : עינוון. ענין גדול הוא ויאמין לך ולא עוד אלא עדיין לא יצאת הברה בעיר מנבואה הראשונה שאמרת לו : העיר כתיב. וחצר קרי הוא והכתיב לרמז שלא ידעו עדיין בעיר : כד דקם מנשה. כשעמד מנשה והיה רך ורודף אחרי ישעיה להרגו : חסר ליליתה דגולתיה. חסרו הלילית של מלבושו מלבלוע ונשארו מבחוץ ובאו ואמרו לו שניכר היכן הוא : ולא אבה ה' לסלוח לו. על המעשה הזה ומכאן וכו' : והכתיב. על דברי ר' יהודה במתני' פריך דאמר מנשה יש לו חלק לעה"ב דכתיב ויתפלל וגו' והכתיב אחרי כן מלבד חטאות מנשה וגו' : נימר. דהמקרא הזה נאמר על המעשי' שעשה עד שלא חזר בו : והכתיב על כל הכעס וגו'. ומשני זה נ"כ עד שלא עשה תשובה : והא כתיב כי הוא אמון הרבה אשמה. וכתיב בריביה דקרא ולא נכנע מלפני ה' כהכנע מנשה אביו כי הוא אמון וגו' ומשמע כי הוא הרבה אשמה יותר ממה שעשה אביו והוסיף עליהן והרי הכתוב מזכיר מעשיו אחרי הכנעו אלמא דלאו תשובה שלימה עביד ומשני האי הרבה לא הוסיף הוא ולאו על אביו קאי אלא חידש באשמה מה שלא עשו אותן שלפניו : והכתיב וגם דם נקי שפך וגו'. ודרשוהו על שהרג לישעיהו ובזה ודאי לא הועיל לו תשובתו להביאו לעה"ב כדאמר לעיל ולא אבה ה' לסלוח דקאי על זה ומיפרך מילתיה דר' יהודה : מהו בחוחים. דאי אפשר לפרש על מיני מאסר דהא כתיב בתריה ויאסרוהו בנחשתים : בכירו מניקייא. לכדו אותו בין החוחים יונקים ודקים ומלשון החוח אשר בלבנון. כירו הוא ארז יונק ורך וכפון בארז תרגומו ומטלל בכיורי ארזין : מולא. מלשון מוליאר הגרוף כמו יורה של נחשת מנוקבת :

ומישמע

תורה אור

לא לך אנא שמע איני קופץ אלא למה שאמר לי
זקיני שאמר לי אם ראית הלומות קשים או חזיונות
קשים *קפוץ לשלשה דברים ואת ניצול ואילו הן
להתפלה ולצדקה ולתשובה. ושלשתן בפסוק אחד
°ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זה דה"ב ז
תפילה ויבקשו פני זו צדקה כמה דתימר °אני תהלים יז
בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך וישובו
מדרכיהם הרעים זו תשובה. אם עשו כן מה
כתיב תמן ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם
וארפא את ארצם. מיד ויסב דכתיב °ויסב ישעיה לח
הזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. *לאי זה
קיר נשא עיניו רבי יהושע בן לוי אמר לקירה
של רחב נשא עיניו °כי ביתה בקיר החומה יהושע ב
ובחומה היא יושבת אמר לפניו רבון כל העולמים
רחב שתי נפשות הצילה לך ראה כמה נפשות
הצלת לה. הדא הוא דכתיב °ויבואו הנערים שם
המרגלים ויוציאו את רחב ואת בית אביה ואת
אמה ואת אחיה ואת כל אשר לה ואת כל
משפחותיה הוציאו ויניחום מחוץ למחנה ישראל.
תני רבי שמעון בן יוחי אפילו היה במשפחותיה
מאתים אנשים והלכו ונדבקו במאתים משפחות
כולן היו ניצלין בזכותה. אבותי שקרבו לך כל
הגרים הללו על אחת כמה וכמה שתתן לי את
נפשי. רבי שמואל בר נחמן אמר נשא את עיניו
בקירה של שונמית °נעשה נא עליית קיר קטנה מלכים ב ד
ונשים לו שם מיטה ושלחן וכסא ומנורה. אמר
לפניו רבון כל העולמים שונמית קיר אחד עשתה
לאלישע והחייתה את בנה אבותי שעשו לך את
השבח הזה על אחת כמה וכמה שתתן לי את
נפשי. רבי חיננא בר פפא אמר נתן עיניו בקירות
בית המקדש °בתתם סיפם את סיפי ומזוזתן אצל יחזקאל מג
מזוזתי והקיר ביני וביניהן בני אדם גדולים היו
ולא היו יכולין לעלות ולהתפלל בכל שעה והיו
מתפללין בתוך בתיהם והקב"ה מעלה עליהן כאילו
נתפללו בבית המקדש. אבותי שעשו לך את כל השבח הזה על אחת כמה וכמה שתתן לי את נפשי. ורבנין
אמרין נתן עיניו בקירות לבו שנאמר °מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש. אמר לפניו רבון ירמיה ד
העולמים חיזרתי על מאתים וארבעים ושמונה איברים שנתתה בי ולא מצאתי שהכעסתי אותך באחד מהן
על אחת כמה וכמה תינתן לי נפשי. כתיב °ויהי דבר ה' אל ישעיה הנביא לאמר לך ואמרת אל חזקיה נגיד ישעיה לח
עמי כה אמר ה' אלהי דוד אביך שמעתי את תפילתך ראיתי את דמעתך הנני מוסיף על ימיך חמש עשרה
שנה א"ל כדון אמרית ליה הכין. וכדון אנא מימר ליה הכין. א"ל גברא רבה הוא ולית הוא מהימנתי אמר
ליה עינוון סגין הוא והוא מהימן לך ולא עוד אלא עדיין לא יצאת הברה. בעיר °ויהי ישעיהו לא יצא חצר שם
התיכונה העיר כתיב. כד דקם מנשה הוה פרי חורי ישעיה בעי מיקטליניה והוא ערק מן קדמוי ערק לארזא
ובלעיה ארזא חסר ציציתה דגולתיה אתון ואמרין קדמוי אמר לון אזלון ונסרון ארזא ונסרו לארזא ואיתחמי דמא
נגד. °ולא אבה ה' לסלוח מיכן שאין לו חלק לעתיד לבוא. והא כתיב °מלבד חטאות מנשה בן יחזקיהו מלך שם כד
יהודה נימר עד דלא יחזור ביה. על כל הכעסה אשר הכעיסו מנשה נימר עד שלא עשה תשובה. והא כתיב שם
°כי הוא אמון הרבה אשמה. לא הוסיף אלא חידש. והכתיב °וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא דה"ב לג
את ירושלים פה לפה וכי איפשר לבשר ודם למלאות את ירושלים דם נקי פה לפה. אלא שהרג את ישעיהו מלכים ב כא
שהיה שקול כמשה דכתיב ביה °פה אל פה אדבר בו. °כתיב וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא במדבר יב
עליהם את שרי הצבא אשר למלך ויכלדו את מנשה בחחים. מהו בחחים בכירו מניקייא. א"ר לוי מולא של נחושת דה"ב לג
עשו לו ונתנו אותה בתוכה והיו מסיקין תחתיו כיון שראה שצרתו צרה לא הניח ע"ז בעולם שלא הזכירה כיון
שלא הועיל לו כלום אמר זכור אני שהיה אבי מקרא אותי את הפסוק הזה בבית הכנסת °בצר לך ומצאוך כל דברים ד
הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך
ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם הרי אני קורא אותו אם עונה אותי מוטב ואם לאו הא כל אפייא שוין.
והיו מלאכי השרת מסתמין את החלונות שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקב"ה והיו מלאכי השרת אומרים
לפני הקב"ה רבונו של עולם אדם שעבד ע"ז והעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה אמר להן אם איני
מקבלו בתשובה הרי אני נועל את הדלת בפני כל בעלי תשובה. מה עשה לו הקב"ה התר לו חתירה מתחת
כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו הדא היא דכתיב °ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וישיבהו. א"ר דה"ב לג
לעזר בי רבי שמעון בערבייא צווחין להתרתה עתרתה. וישיבהו ירושלם למלכותו. במה השיבו שמואל
בר בונא בשם רבי אחא ברוח השיבו כמה דתימר משיב הרוח וידע מנשה כי ה' הוא האלהים באותה שעה
אמר מנשה אית דין ואית דיין. וכי מה עשה בלעם הרשע על ידי שנתן עצה לבלק בן צפור להפיל את ישראל
בחרב אמר לו אלוה של אומה הזו הוא שונא את זנות אלא העמידו בנותיכם בזימה ואתם שולטין בהן א"ל

מסורת הש"ס
(תענית פ"ב)
(ברכות פ"ד)

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ומישמע לי אינון. וכי ישמעו לי אנשי מואב להפקיר בנותיהן לזנות והשיב לו אתה תתחיל בתחילה להפקיר בנותיך והם יראו ויעשו אחריך כמו כן: ראש אומות. ומה שעשה הוא עשו אחריו כמוהו: קנקלין. קלעים ואהלים: מיני כסנים. פת הבאה בכיסנין: ובור. תברר לך בעצמך: ככריסה של חכינה. כארס של נחש: זו היא שאמרו חכמים וכו'. כלומר בתחלה לא נתכוין זה אלא לבזיון אבל זו היא שאמרו חכמים שכך עבודתו: והיה שם צרצור מלא יין וכו' הינזר מתורת משה. כלומר שעדיין לא שמעה לו עד שאחר זה אמרה שיפרוש מתורת משה לגמרי: בסובתה. כך שמו: שהיה מגלגל בחביות. עסוק במלאכתו ובא עליו שרו של פעור להבעיתו על שהיה רגיל לקללו תמיד כדלקמיה: סניגורים. ובסיפרי גרים סנגדורים סרדיוטו' שלו: כמה הם שופטי ישראל וכו'. כדלעיל בפ"ק: ואין טלפיה סדוקות. כלומר וכי אין לזו סימן טהרה כמותה: פסיקיא. אזור רחב: מפני הנוקרנין. הנרגנים ומוליאין לעז ודיבה: לא דברייך. לא מה שלוה בוראך עשית ואף לא רצון בלק: שהיה צף. שט באויר על גביהן: אלא מלמד וכו'. ועל חלליהם על חללים של ישראל שגרם להפילן במגפה ונתנו לו עכשיו שכרו משלם: באו ישראל ושאלו את דוד. בשעה שבא אצל אחימלך היה דקאמר להו והוא דרך חול ואף כי היום יקדש בכלי לפי שרצו להפיתו דשבת והשיב להם והוא דרך חול והיינו דוחה את השבת: ולא

תורה אור

ומישמע לי אינון אמר ליה אקים בנתך קומוי וינון
במדב' כה חמיין ושמעין לך הדא דכתיב °ראש אומות בית
אב במדין הוא. מה עשו בנו להן קנקלין מבית
הישימון עד הר השלג והושיבו שם נשים מוכרות
מיני כיסנין הושיבו את הזקינה מבחוץ ואת הנערה
מבפנים והיו ישראל אוכלין ושותין והיה אחד מהן
יוצא לטייל בשוק ולוקח לו חפץ מן החנווני והיתה
הזקינה מוכרת לו את החפץ בשויו והנערה
אומרת לו בא וטול לך בפחות. כן ביום הראשון
וכן ביום השני וכן ביום השלישי והיתה אומרת לו
מיכן והילך אתה כבן בית היכנס ובור לך. וכיון
שהיה נכנס היה שם צרצור מלא יין מן היין העמוני
שהוא קשה והוא את הגוף מפתה לזנות והיה ריחו
מפעפע. ועדיין לא נאסר יינן יין נסך של נכרים על ישראל והיתה אומרת לו רצונך לשתות כוס יין והוא אומר לה הין
והיא נותנת לו והוא שותה וכיון שהיה שותה היה היין בוער בו ככריסה של חכינה והוא אומר לה הישמעו לי והוא
אומרת לו רצונך שאשמע לך והוא אומר הין מיד היתה מוציאה לו טפוס של פעור מתוך חיקה שלה והיתה אומרת
לו השתחוה לזה ואני נשמעת לך והוא אומר לה וכי לע"ז אני משתחוה והיתה אומרת לו אין את משתחוה אלא במגל'
עצמך לו זו היא שאמרו חכמים הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו והזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו. והיה
סנהדרין קו שם צרצור מלא יין מן היין העמוני שהוא קשה שהוא מפתה את הגוף לזנות והיה ריחו מפעפע *ועדיין לא נאסר יין
נסך על ישראל והיתה אומרת לו רצונך לשתות כוס יין והוא אומר הין והיא נותנת לו והוא שותה וכיון שהיה שותה
היה היין בוער בו ככריסה של עכנא והוא אומר לה הישמעו לי והיתה אומרת לו הינזר מתורת משה ואני נשמעת לך
הדא הוא דכתי' °המה באו בעל פעור וינזרו לבושת ויהיו שיקוצים כאהב' עד שנעשו שיקוצים לאביה' שבשמי'. א"ר הושע ט
לעזר מה המסמר הזה א"א לו לפרוש מן הדלת בלא עץ כך א"א לפרוש מן הפעור בלא נפשות. מעשה בסובתה
מאולם שהשכיר חמורו לגויה אחת להשתחוות לפעור כיון שהגיעו לביתו של פעור אמרה לו המתן לי כאן עד שאיכנס
ואשתחוה לפעור כיון שיצאת אמר לה המתיני לי כאן עד שאיכנס ואעשה כמות שעשית. מה עשה נכנס ועשה
את צרכיו וקינח עצמו בחוטמו של פעור והיו הכל מקלסין לפניו ואומרים לא עשה אדם כשם שעשה זה.
מעשה במנחם איש גופתה אריה שהיה מגלגל בחביות ובא אליו שרו של פעור בלילה. מה עשה נטל את השפוד
ועמד עליו וברח ממנו. בא אליו בלילה השני אמר לו מנחם מה אתה מקלליני נתיירא ממני ואמר לו עוד איני
מקללך. מעשה בשלטון אחד שבא ממדינת הים להשתחוות לפעור אמר להן הביאו לי פר אחד איל אחד כבש
אחד להשתחוות לפעור אמרו לו אין אתה זקוק לכל אילו אין את אלא במגלה עצמך לו. מה עשה גירה בהם
סניגורים והיו מכין אותן ומפצעין את מוחותם בגיזרין ואומר להן אוי לכם ולטעותכם. כתיב °ויחר אף ה' בישראל במדבר כה
ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליי' נגד השמש. אמר לו הושב את ראשיהם דיינים
עליהם ויהיו הורגים בחטאים נגד השמש הדא הוא דכתיב °ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו שם
(לעיל פ"ק) הנצמדים לבעל פעור. *כמה הם שופטי ישראל שבע ריבוי ושמונת אלפים ושש מאות. שרי אלפים שש מאות
שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששים אלף נמצאו שופטי ישראל שבע ריבוא
ושמונת אלפים ושש מאות. אמר לון כל חד מינכון יקטול תריי נמצאו הרוגין חמש עשרה רבוא ושבעת אלפים
ומאתים. °והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדיינית לעיני משה. מהו לעיני משה כאיניש דמר שם
הא נו עינך משה אמר לון אין צפורך מדינית ואין טלפיה סדוקות זו טהורה וזו טמאה. והיה שם פינחס אמר אין
כאן אדם שיהרגנו ויהרג על ידיו. איכן הם העריות °גור אריה יהודה °דן גור אריה °בנימין זאב יטרף כיון שראה בראשית מט
פינחס שאין אדם מישראל עושה כלום מיד עמד פינחס מתוך סנהדרין שלו ולקח את הרומח בידו ונתן את הברזל דברים לג
תחת פסיקייא שלו. התחיל מסתמך על עץ שלה עד שהגיע לפיתחו כיון שהגיע לפיתחו אמר לו מאיין ולאיין פינחס. בראשית מט
אמר להן אין אתם מודין לי ששבטו של לוי אצל שבטו של שמעון בכל מקום אמרו הניחו לו שמא התירו פרושים את
סנהדרין פ"ב הדבר. כיון שנכנס עשה לו הקב"ה ששה ניסים *הנס הראשון דרכן לפרוש זה מזה והדביקן המלאך זה לזה הנס
השני כיון את הרומח כנגד הקיבה שלה כדי שתהא זכרותו נראית מתוך קיבה שלה מפני הנוקרנין שלא יהו אומרין
אף הוא בין כתיפיו נכנס עמהן ועשה את צרכיו הנס השלישי סתם המלאך את פיהן ולא היו יכולין לצווח הנס הרביעי
לא נשמטו מן הזיין אלא עמדו במקומן הנס החמישי הגביה לו המלאך את השקוף כדי שיצאו שניהן בין כתיפיו
הנס הששי כיון שיצא וראה את הנגף שהוא מחבל בעם מה עשה השליכן לארץ ועמד ונתפלל הדא הוא דכתיב °ויעמד תהלים קו
פינחס ויפלל ותעצר המגפה. כשבאו ישראל לנקום נקמת מדין מצאו שם בלעם בן בעור. וכי מה בא לעשות בא
ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שמתו מישראל על ידו בשיטים. א"ל פינחס לא דברייך עבדת ולא דבלק עבדת.
לא דברייך עבדת דמר לך לא תיזול עם שלוחי בלק ואזלת ולא דבלק עבדת דאמר לך איזיל לייט ישראל וברכתנון.
אף אני איני מקפחך שכרך הדא הוא דכתיב °ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו ב"י על חלליהם. מהו על חלליהם שהי' יהושע יג
שקול כנגד כל חלליהם ד"א על חלליהם מה חלליהם אין בהן ממש אף הוא אין בו ממש ד"א על חלליהם שהיה צף
כנגד כל חלליהם והי' פינחס מראה לו את הציץ והוא שוקע ויורד. ד"א על חלליהם אלא מלמד שנתנו לו ישראל שכרו
פ' מנחות לז משלם ולא קיפחוהו. דואג אדם גדול בתורה היה באו ישראל ושאלו את דוד *לחם הפנים מהו שידחה את השבת
אמר להם סידורו דוחה את השבת לא לישתו ולא עריכתו דוחין את השבת. והיה שם דואג ואמר מי הוא
זה שבא להורות לפניי אמרו לו דוד בן ישי הוא. מיד הלך ונתן עצה לשאול מלך ישראל להמית את נוב עיר
הכהנים הדא היא דכתיב °ויאמר המלך לרצים הניצבים עליו סובו והמיתו את כהני ה' כי גם ידם עם דוד וגו' עד שמואל א כב
ולא

מראה הפנים

לחם הפנים מהו שידחה את השבת. האי אתיא כדאמר מפיקא כפ' שתי הלחם דף צ"ה ע"ב לר' שמעון דדרים הכי אשכחינהו בשבת דקא אפו ליה א"ל לא דרך חול כעיתו למיעבדיה מידי תנור מקדש בלתן הוא דמקדש והתם דתי לה דמקרא משמע דלאו בשעת אפייה אשכחינהו. ושמא שניהם אמת דאף דהשתא לאו בשעת אפיה הוה כדמוכחי קראי מ"מ אגב שאלו לו על מה שהיו מסופקין בענין אפיית לחם הפנים אם הוא דוחה את השבת:

ולא גלו את אזניו מי היו. א"ר שמואל בר רב יצחק אבנר ועמשא היו. אמרו ליה כלום אית לך עלינן אלא הדין זונרא והדין כלינירין הא טריפין לך. °ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם שמואל א כב
בכהני ה'. ויאמר המלך לדוייג א"ר יהודה בר פזי לדוייג כתיב אמר לו נתפשתה כדג אתה עבדתה רבתה סוב אתה ופגע בכהני ה'. °ויסב שם
דואג האדומי ויפגע בכהנים וגו'. לא כן תני ר' חייה אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת אלא מלמד שהיו כולם ראויין להיות כהנים גדולים. ביצד נתרחק ר' חנינה ור' יהושע בן לוי חד אמר אש יצאה מבית קדשי הקדשים וליהטה סביבותיו וחרנה אמר תלמידים וותיקים נזדווגו לו והיו למידים והוא שכח לקיים מה שנאמר °חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל. אחיתופל איוב כ
אדם גיבור בתורה היה. כתיב °ויוסף עוד דוד שמואל ב ו
את כל בחור בישראל שלשים אלף רבי ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא תשעים אלף זקינים מינה דוד ביום אחד ולא מינה אחיתופל עמהן הדא היא דכתיב ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף. ויוסיף תלתין עוד תלתין ופשוטיה דקרייה תלתין הרי תשעין את מוצא בשעה שבא דוד לשאת את ארון ברית ה' לא נשאו כתורה °וירכיבו את ארון ברית האלהים על עגלה שם
חדשה וגו'. והוה ארונא טעון כהניא לרומא ומרוף לון לארעא טעון כהניא לרומא ומריף לון לארעא. שלח דוד ואייתי לאחיתופל אמר ליה לית את אמר לי מה לדין ארונא דו טעון כהניא לרומא טריף לון לארעא טעון כהניא לרומא ומריף לון לארעא.
א"ל שלח שאול לאילין חכימייא דמניתא. אמר דוד מאן דידע למיקמתה ולא מקימה יהא סיפיה מתחנקה.
שם אמר דבח קומוי והוא קאים הדא היא דכתיב °ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא.
ר' חנינה ור' מנא חד אמר על כל צעידה וצעידה שור ומריא ובסוף שבעה פרים ושבעה אלים וחרנה אמר על כל צעידה וצעידה שבעה פרים ושבעה אילים ובסוף שור ומריא. אמר הקב"ה לאחיתופל מילה דמיינקייא אמרין
במדבר ז בכנישתא בכל יום לא אמרת ליה. °ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו ודא אמרת ליה.
וכן את מוצא בשעה שבא דוד לחפור תימליוסים של בית המקדש חפר חמש עשר מאוין דאמין ולא אשכח תהומא ובסופא אשכח חד עציץ ובעא מירמיתיה. א"ל לית את יכיל א"ל למה א"ל דנא הכא כביש על תהומא. א"ל
שמות כ ומן אימת את הכא א"ל מן שעתא דאשמע רחמנא קליה בסיני °אנכי ה' אלהיך רעדת ארעא ושקיעת ואנא יהיב
הכא כביש על תהומא אע"ג כן לא שמע ליה כיון דרימיה סליק תהומא ובעא מטפא *עלמא. והוה אחיתופל (סוכה נג)
קאים תמן אמר כדין דוד מתחנק ואנא מליך. אמר דוד מאן דחכם דידע מקימתיה ולא מקים ליה ייא
תהלים קכ סופיה מתחנק. אמר מה דאמר ואוקמיה התחיל דוד אומר שירה °שיר המעלות שיר למאה עולות על כל
מאה אמה היה אומר שירה אע"ג כן הוה סופה מתחנקה. אמר ר' יוסי הדא היא דמתלא אמרה צריך
בר נש חשש על לווטייה דרבה אפי' על מגן. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר יצחק מגילה שמסר
שמואל לדוד אמרה אחיתופל ברוח הקודש. ומה הוה אחיתופל עביד כד הוה בר נש אזל ממלך ביה
במילה הוה א"ל איזיל עביד כן והכן ואין לית את מהימן לי אזל ושאיל באורים ותומים. והוה אזל שאל
שמואל ב טז ומשכח ליה כן הדא היא דכתיב °ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל וגו'. איש קרי
שם יז ולא כתיב לא יכלו הכתובים לקרותו איש. כיצד נתרחק °ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את
חמורו וגו'. שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אמר להם אל תמרדו במלכות בית דוד דאשכחן דקודשא
בריך הוא נסיב לון אפין אפילו בפרהסיא ואל תשאו ותתנו עם מי שהשעה משחקת לו *ואם היתה העצרת ב"ב קמז
ברורה זרעו חטים יפות. ולא ידעין אם ברורה בטל ואם ברורה בשרב. גיחזי אדם גבור בתורה היה
אלא שהיו בו שלשה דברים עין צרה ופרוץ בערוה ולא היה מודה בתחיית המתים. עין צרה בשעה
שהיה אלישע יתיב בתינוייה הוה גיחזי יתיב ליה על תרעא ותלמידייא יחמיין ליה ואמרין גיחזי לא עאל
מ"ב ו ואנן עלון והוה תנייו מתאמר ובר נש לא מיתהני כלום. כיון שנתרחק מה כתיב תמן °ויאמרו בני הנביאים
אל אלישע הנה נא וגו' המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו לא אסחין אוכלוסייא דתלמידייא
מ"ב ד דהוון תמן. ופרוץ בערוה שכן השונמית אומרת לאשה °הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עובר
עלינו תמיד אמר רבי יונה הוא קדוש ואין *תלמידו קדוש. *אמר רבי אבין שלא הביט בה מימיו והבנן ברכות י
דקיסרין אמרין שלא ראה טיפת קרי על בגדיו מימיו. אמתיה דרבי שמואל בר רב יצחק אמר אנא (יבמות סד)
הוינא

עין משפט נר מצוה

ולא גלו את אזניו מי היו. אותן הכלים: זונרא וכלונירין. מיני כלי זין ותכשיטין שנותנין המלכים להשרים להוד ולתפארת: הא טריפין לך. הרי הם מוחזרין לך: את עבדהה רבתה. הרי כבר עשית והבאת לשון הרע הגדול הזה: לא כן תני ר' חייה וכו'. והא כתיב שמונים וחמשים איש נושא אפוד בד והם מבגדי כ"ג: כילד נתרחק. דואג האדומי: והיו לומדים והוא שוכח וכו'. ועמדו עליו והרגוהו וכן הוכא במדרש: ויוסף עוד דוד וגו'. ודריש ויוסף לריבוי וכן ועוד הוא לריבוי וכלומר שמרבה אני כפי מה שנאמר בהדיא שלשים אלף הרי תשעים אלף ומדכתיב כל בחור בישראל דרשינן שמינה אותן כולם לזקינים: לא נשאו כתורה. דכתיב בכתף ישאו ולא עשו כן אלא וירכיבו: טעון כהניא. הגביה אותן למעלה ואח"כ טרפן לארץ: שלח. ותשאל לאלו החכמים שמנית: אמר דבח. זבוח לפניו קרבנות והוא עומד: מילה. דבר שתינוקות של בית רבן אומרים בבה"כ בכל יום לא אמרת לו וזה אמרת לזבוח לפניו: תימליוסים. היסודות: עציץ. של חרס וביקש להרימו וא"ל העציץ אין אתה יכול שאני מונח כאן לכבוש את התהום שלא יעלה ויציף את העולם: ומן אימת את הכא. דודאי בשעת הבריאה לא היה צריך לך דתהום גלב"ש כסיתו כתיב: מן שעתא. שהשמיע הקב"ה את קולו בסיני רעשה הארץ כדכתיב ארץ רעשה וגו' והתחילה לשקוע עד התהום ואני מונח לכבוש את התהום ואע"פ כן לא שמע דוד לו והגביהו וכיון שהגביהו עלה התהום וביקש לשטוף את העולם והיה אחיתופל עומד שם ואמר עכשיו דוד מתחנק שעומד מקרוב ואח"כ אעשה דבר להקימו ואנא מליך: למאה עולות. מדריגות ומעלות: אע"ג כן. ואפ"ה היה סופו של אחיתופל כן שנתחנק: אפי' על מגן. אפי' בחנם אין קללת רבו חוזרת ריקם: מגילה שמסר שמואל לדוד. בענין בנין בית המקדש: לא יכלו הכתובים לקרותו איש. אחר שנתן עלה זו לאבשלום: ולא ידעין. והיה הספק להם מה הכונה ברורה אם בטל וברורה מהגשמים או בשרב וברורה מהקור: יתיב בתינויה. יושב ושונה ישב לו מחוץ לשער וכשהיו התלמידים באים ורואים אותו אמרו אם הוא לא נכנס היאך אנחנו נכנסין והלכה להם והיה המשנה שונה אלישע נאמרת ואין בן אדם נהנה כלום: כיון שנתרחק מה כתיב וכו'. נתרבו ולא היה המקום מחזיק לחיילות של התלמידים שהיו שם:

תורה אור

מסורת הש"ס

הוינא

מראה הפנים

לא יכלו הכתובים לקרותו איש. הרב אברבנאל כתב הטעם על קרי ולא כתיב שלא איש אלא מלאך אבל קשה דא"כ למה תלה הדבר בהשואל וכן הקשה הרב אלשיך ופי' דה"ק ועלת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל אותה אחיתופל בנזכר בדבר אלהים ולפיכך השמיט איש למען יחזור אל אחיתופל ועכ"ז קרי לבלתי יתם שאלם בדבר אלהים אל אחיתופל כי בלתי ראוי היה ידבר בו אלהים עכ"ל. ולפירושו אתיא שפיר הא דקאמר לא יכלו הכתובים לקרותו איש. שוב ראיתי במדרש ש"ט במזמור ה' מה רבו צרי דגרים כתם אחיתופל יועץ שנא' ועלת אחיתופל אשר יעץ איש קרי ולא כתיב שלא היה איש אלא מלאך: ואם היתה עלרת ברורה וכו'. ובבבלי פרק מי שמת דף קמ"ז ע"א ג"כ שתי לשונות נאמרו בזה י"ט של עלרת ברור זרעו חטים וכו' וזוטרא אמרו בלול איתמר ולמאי דקאמר הכא יש לפרש בלול בטל קאמר:

עיר

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

הוינא משזגה מנוי דמרי מן יומוי לא חמית מילה
מלכים ב ד בישא במאנוי דמרי. כתיב °ויגש גיחזי להדפה
מהו להדפה א"ר יוסי בן חנינא שנתן ידו בהוד
שביופיה בין דדיה. ולא היה מודה בתחיית
המתים את מוצא בשעה שבא אלישע להחיות
שם את בנה של שונמית אמר לו °קח משענתי בידך
ולך כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש
לא תעננו. והוא לא עבד כן אלא כד פגע בר
נש ביה א"ל מאיין ולאיין גיחזי. וו א"ל אנא
איזיל מחיה מתים וו א"ל לית דמחיה מתים אלא
שמואל א ב הקב"ה דכתיב ביה °ה' ממית ומחיה. מוריד
שאול ויעל. אזל ליה ולא עבד כלום. חזר לגביה
א"ל אנא ידע אילו הוה דמיך לא הוה מיתער
על ידך. את מוצא בשעה שבא נעמן שר צבא
מלך ארם אצל אלישע בא אליו בסוסו וברכבו
מלכים ב ה אמר ר' יוחנן °בסוסו כתיב בעא מיתן ליה דהב
וכסף אסטלוון ולבושין אבנים טובות ומרגליות
שם ולא קיבל עליו הדא היא דכתיב °ויפצר בו לקחת
שם וימאן. אתא גיחזי ואמר °חי ה' כי אם רצתי
אחריו ולקחתי מאתו מאומה מומה כתיב. אזל
ומטה ביה ונסב מה דנסב ואטמרון בעיליתיה.
אתא גבי אלישע אמר ליה מאיין ולאיין גיחזי.
שם מיאנתה מתן שכרן של צדיקים. אמר לו °לא
הלך עבדך אנה ואנה. ויאמר לא ליבי הלך
כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת
לקחת כסף וזהב וגו'. העת לקחת אבנים טובות
פ' סנהדרין קז ע"ב ומרגליות לפיכך צרעת נעמן *תדבק בך. כתיב °וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער וגו' ומי היו ר' יהודה שם ז
בשם רב גיחזי ושלשת בניו היו. כתיב °ויבא אלישע דמשק ובן הדד מלך ארם חלה וגו'. מה אזל בעי מיעבד שם ח
תמן אזל בעא מקרבא לגיחזי ואשכחיה מוחלט מיכן שדוחין בשמאל ומקרבין בימין. א"ר יוחנן °בחוץ לא ילין איוב לא
גר דלתיי לאורח אפתח מיכן שדוחין בשמאל ומקרבין בימין לא כשם שעשה אלישע שדחהו את גיחזי בשתי
ידיו. שני חלאים חלה אלישע אחד כדרך הארץ ואחד שדחה את גיחזי. ר' חנניה ור' יהושע בן לוי בשעה
שם קי שנמנו ואמרו שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא יצתה בת קול ואמרה *°המעמך ישלמנה איוב לד
כי מאסת אלא כי אתה תבחר ולא אני ומה ידעת דבר. ביקשו לצרף את שלמה עמהן בא דוד ונשתטח לפניהן
ויש אומר אש יצאת מבית קדש הקדשים וליהטה סביבותיהם. הדר עילה היה יליף מצלי ומתענה כיון שנמנה
עמהן צלי ולא איתעני. דורשי רשומות אמרו כולהם יש להם חלק לעוה"ב מה טעמא °לי גלעד ולי מנשה אפרים תהלים נח
מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי. לי גלעד זה אחאב מלך ישראל שנפל ברמות
גלעד. לי מנשה כשמועו. אפרים מעוז ראשי זה ירבעם בן נבט אפרתי. יהודה מחוקקי זה אחיתופל. מואב
סיר רחצי זה גיחזי. על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי. אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון כל העולמים מה
נעבוד ודוד מלכא דישראל מיקל לון °אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם אמר לון עלי לעשותן ריעים אילו לאלו שם קח
°עלי פלשת אתרועע °עלי פלשת התרועעי. עלי לפלש להם מעשים טובים לעשותן ריעים אילו לאילו: שם נה שם

הלכה ג מתני'

בראשית ו דור המבול אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר °לא ידון רוחי באדם לעולם
שם יא דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °ויפץ ה' אותם בעה"ז ומשם הפיצם ה'
שם יג בעה"ב אנשי סדום אין להם חלק לעוה"ב שנאמר °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' רעים בעוה"ז וחטאים לעוה"ב
תהלים א אבל עומדין בדין ר' נחמיה אומר אילו ואילו אינן עומדין בדין שנאמר °על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים
בעדת צדיקים על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו
בראשית ז בעדת צדיקים אינן עומדין אבל עומדין הן בעדת רשעים: **גמ'** ואינן רואין לעתיד לבוא מה טעמא °וימח את כל
שם קח שם שם ו היקום בעוה"ז °וימחו מן הארץ *לעתיד לבוא. תני רבי נחמיה אומר ממשמע שנאמר °לא ידון רוחי באדם
לעולם ר' יהודה אומר לא ידון לו רוחי שאיני נותן רוחי בהם בשעה שאני נותן רוחי בבני אדם ר"ש אומר לא
ידין לו רוחי שאיני נותן רוחי בהם בשעה שאני נותן מתן שכרן של צדיקים אחרים אומרים לא ידון לו רוחי שאיני
איוב ו מחזירה לנדנה. ר' יהושע בן לוי אמר עיקר זריבתן להולטנות מה טעמא °בעת יזורבו נצמתו בחומו נדעכו
ממקומם. מהו בחומו בריתיחן. א"ר יוחנן כל טיפה וטיפה שהיה הקב"ה מוריד עליהן היה מרתיחה בתוך
גיהנם ומורידה עליהן הדא הוא דכתיב בחומו נדעכו ממקומה. יהודה בי ר' הזקיה ורבי אמרין הקב"ה דן את
הרשעים בגיהנם שנים עשר חדש בתחלה הוא מכנים בהן חכך ואח"כ הוא מכניסן לאור והן אומרים הוי הוי
תהלים מ ואח"כ הוא מכניסן לשלג והן אומרים ווי ווי מה טעמא °ויעליני מבור שאון מטיט היון מהו מטיט היון מקום שהן
שם קט משלי ג אומרין בו הוי. ויקבלו דינם ויהא להן חלק לעולם הבא על שם °לץ לא שמע גערה. *אנשי סדום אין להן חלק
בראשית יג לעולם הבא ואינן רואין לעתיד לבוא מאי טעמא °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד. רעים וחטאים בעולם
הזה לה' מאוד לעתיד לבוא. ד"א רעים אילו לאילו וחטאים בגילוי עריות ליי' בע"ז מאד בשפיכות דמים:

הלכה ד מתני'

במדבר יד דור המדבר אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר °במדבר
הזה יתמו ושם ימותו דברי רבי עקיבה רבי אליעזר אומר עליהם הוא אומר
תהלים נ °אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר °ותכס עליהם הארץ ויאבדו במדבר טז
שמואל א ב מתוך הקהל דברי רבי עקיבה רבי אליעזר אומר עליהם הוא אומר °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:

הוינא משזגה. הייתי כובסת בגדיו של ר': ואמר ליה. זה האיש
מאין ולאין גיחזי והוא השיב בלשון שחוק והוה א"ל לך ממני דאנא
אזיל מחיה מתים והוה א"ל זה שפגע בו לית דמחיה מתים וכו'
אבל הוא לא האמין כלל: אנא ידע. אפי' היה שוכב ויושן לא
יהא ניעור על ידך לפי שלא תורה אור
שמרת כאשר צויתיך: בסוסו
כתיב. לשון יחיד והקרי בסוסיו
ודריש להכתיב מלשון בגד ובדס
ענבים סותו שהביא עמו מלבושים
יקרים ואבנים טובות ליתן לו:
מומה כתיב. בלא אל"ף שלקח לו
למום. ובספרי' שלפנינו כתוב
מאומה וזהו א' מן החילוקים לבן
אשר ולבן נפתלי: ואשכחיה
מוחלט. ולא היה יכול לקרבו
באותה שעה: דלתי לארח אפתח.
ומיותר הוא דהא כתיב בחוץ לא
ילין גר אלא מכאן רמז שדוחין
בשמאל ומקרבין בימין ואפי'
לאלו שראוי לדחותם דלתי אפתח
לקרבם בימין: בשעה שנמנו וכו'.
ורצו למנות גם לשלמה עמהם
כדלקמי' ויצאה בת קול וכו':
הדר עילה. כך שמו והיה רגיל
להתפלל על הצרה ומיד נענה
ומאותה שעה שנמנה עם אלו
לצרף את שלמה התפלל ולא
נענה: כשמועו. כמשמעו מנשה
מלך יהודה: עלי לפלש. לפתוח
ולחפש אחר מעשים טובים

והתורה אשר היו להן והעשה שיתרצו זה עם זה:

הלכה ג מתני'. שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם.
לא דין ולא רוח שאין עומדין בדין ואין
להם רוח לחיות עם הצדיקים שיש להם חלק. ובספרי הדפוס
חסר במתני'. דור הפלגה אין
להם חלק לעה"ב שנאמר ויפץ ה'
אותם משם על פני כל הארץ
ויפץ ה' אותם בעה"ז ומשם
הפילם בעה"ב: אילו ואילו.
אנשי דור המבול ואנשי סדום:
גמ' ממשמע שנא'. כלו' דדרש
לה מן הכתוב הזה כדדרים
תנא דמתני': שאינו מחזירה
לנדנה. לתיק שלה ולתיקונה:
עיקר זריבתן לחולטנית. לרתיחת
עבירה ובמה שקילקלו בו נידונו:
מכנים בהן חכך. שיהא להן לער
מן החיכוך: היון. לשון הוי
קדרים: ויקבלו דינם. דור
המבול ויהא להן חלק לעה"ב
ומשני שאינם ראוים לכך על
שם ולץ לא שמע גערה כדאמר
במדרש שהיו מתלוצצים על נח
כשעשה את התיבה:
הלכה ד מתני'. כורתי
בריתי
עלי זבח. שכרתו ברית עם המקום
עלי זבח שלמים דכתיב ויזבחו
זבחים שלמים וכתיב ויזרוק על
העם ויאמר הנה דם הברית וגו':
גמ'

עין משפט נר מצוה

גמ' נשבעתי ואקיימה. כתיב ומשמע דלאו בכל זמן היה מקיים
אלא פעמים שאינו מקיים כגון שהתיר השבועה וה"ה הכא
נשבעתי וחוזרני בי וכדדרש לקמיה: באפי. הוא דנשבעתי
לפיכך חוזרני בי: שעשו עמי חסד. כלומר שנתחסדו והלכו
באמונה לפני וכדכתיב זכרתי לך
חסד נעוריך וגו': שנכרתו על
ידי. על שם הגזירה שגזר עליהן
במדבר. א"נ על כריתת ברית
מילה קאמר: הדורות הללו.
דור המדבר שנקראו פדויי ה':
אילו ואילו. דור המדבר ועשרת
השבטים: עתידה להתבקש. ויש
להן תקנה: מי נתפלל עליהן.
כתוב לעיל בהלכה א':

הלכה ה מתני'. עשרת
השבטים
אינן עתידין לחזור. ממקום
שגלו. והא דאמרינן שירמיהו
החזירן ויאשיהו בן אמון מלך
עליהם לא כולן חזרו אלא מקצתן:
וישליכם אל ארץ אחרת כיום
הזה. שכך גזר להם הקב"ה
שכיון שעוזבין את תורתו הוא
מגלה אותן. ולאו בבניהם ובני
בניהם קאמר אלא אותן שגלו
עצמן אין להם חלק שרשעים
גמורים היו אבל בניהם ודורות
הבאים זוכין ומזכין: מה היום
מאפיל. בערב ולמחרתו הולך
ומאיר אף עשר' השבטי' עתידין
לחזור להיות להם חלק לעתיד
לבוא: **גמ'** אם באים הן גירי
צדק וכו'. גרסי' לה
בפ"ק דמגילה: מה את ש"מ.
הגי' כאן משובשת והתם גרים
הכי אית מילין אמרין דאיתגייר
אנטונינוס ואית מילין אמרין דלא
נתגייר אנטונינוס: ראו אותו
יוצא במנעל פחות ביום הכיפורים.

תורה אור

גמ' דור המדבר אין להן חלק לעוה"ב ואין רואין
לעתיד לבוא שנאמר °במדבר הזה יתמו ושם (במדבר יד)
ימותו *יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעתיד לבוא
וכן הוא אומר °אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל (תהלים צה)
מנוחתי דברי רבי עקיבה ר' אליעזר אומר עליהם
הוא אומר °אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי (שם נ)
זבח ר' יהושע אומר °נשבעתי ואקיימה פעמים (שם קיט)
שאינו מקיים הנניה בן אחי ר' יהושע אומר כתי'
אשר נשבעתי באפי נשבעתי חוזר אני בו.
תני ר' שמעון בן מנסיא אומר עליהם הוא אומר
אספו לי חסידי. וגומר חסידי שעשו עמי חסד.
כורתי בריתי שנכרתו על ידי. עלי זבח שעילו
אותי ונזבחו על שמי. תני ר' יהושע בן קרחה
אומר על הדורות הללו הוא אומר °ופדויי ה' (ישעיה לה)
ישובון. ר' אומר אילו ואילו יש להן חלק לעולם
הבא ומה טעמא °והיה ביום ההוא יתקע בשופר (שם כז)
גדול ובאו האובדים בארץ אשור אילו עשרת
השבטים. והנידחים בארץ מצרים זה דור המדבר
אלו ואילו והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם.
עדת קרח אין להן חלק לעולם הבא ואינן רואין
לעתיד לבוא מה טעמא °ותכס עליהם הארץ (במדבר טז)
בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעתיד לבוא.
תני ר' יהודה בן בתירא אומר ממשמע שנאמר
°תעיתי כשה אבד בקש עבדך מה אבידה (תהלים קיט)
האמורה להלן סופה להתבקש אף אבידה האמור'
כאן עתידה להתבקש. *מי נתפלל עליהן ר'
שמואל בר נחמן אמר משה נתפלל עליהן °יחי (דברים לג)
ראובן ואל ימות ר' יהושע בן לוי אמר חנה
נתפללה עליהן היא דר' יהושע בן לוי דאמר
ר' יהושע בן לוי כך היתה עדתו של קרח
שוקעת ויורדת עד שעמדה חנה ונתפללה עליהן
ואמרה °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: (שמואל א ב)

הלכה ה מתני' עשרת השבטים אינן עתידין
לחזור שנאמר °וישליכם אל (דברים כט)
ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו

במנעל נפחת וש"מ לא נתגייר. ודחי לה הש"ס להיש אומרים
שלא נתגייר ומה את שמע מינה מכאן שהרי שכן אפי' יראי
שמים יוצאין ביה"כ לפעמי' בכך אם אי אפשר בענין אחר כגון
במקום מטונף וכיוצא בזה: חמי מיכלתי לי. אם אתה רואה
שיאכילוני מן לויתן: מן אימר
פיסחא. אתה אומר שאין לי
חלק לאכול ממנו והאיך אתה
אומר שיהיה לי חלק מן לויתן
והשיבו מה אעשה לך ומטלה
הפסח אי איפשר להאכילך שאתה
ערל: הדא אמרה דלא איתגייר
אנטונינוס. מדהשיב לו רבי כן:
כיון דשמע. והיש אומרים ס"ל
דבאמת כיון דשמע כן הלך ומל
ונתגייר והדא אמרה וכו': חמי
גזירתי. ראה אם מילתי כהוגן:
רבי לית הדא כלל. אין זה תפלה
ואין צורך לתפלה בשביל הצינה
אלא הוסיף לך עוד בגד יותר
ותלך הצינה: הא צלו. הא ודאי
תפלה היא וצריכה דכתיב ואין
נסתר מחמתו ועכשיו אני מבקש
שתקובל תפלתך: עדתו של יוחנן
בן קרח. שהלכו עמו למצרים
ולא שמעו אל ירמיהו שהיה
מוכיח בידם: בה' בגדו וגו'.
דריש להו על הדור ההוא לפי
שרשעים גמורים היו: למילה
ולמצות. והם עצמן הפרו ברית
מילה ועברו על המצות ומ"ד
ממזירים אין הקלקול תלוי בהם
אלא מאבותיהם וקמ"ל שהדור
הזה בעצמן לא הרעו כל כך
אלולי אבותיהן שגרמו להן:
עשרים וארבע כיתות. לאו דוקא
אלא כלומר הרבה והרבה כיתות
של מיני מינות: לדפני. לצדי
מדינת אנטוכיא: וכיסה אותן.
ולא נודע מקומם:
הלכה

מסורה הש"ס
סנהדרין קי
(לעיל פ"י א)

חוזר אף הן הולכין ואינן חוזרין דברי ר' עקיבה רבי אליעזר אומר מה היום מאפיל ומאיר אף הן כשהיא
אפילה להן עתידה ליאור להן: **גמ'** עשרת השבטים *אין להן חלק לעולם הבא ואינן רואין לעתיד לבוא מה
שם טעמא °וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הן הולכין ואינן חוזרין דברי
ר' עקיבה ר"ש בן יהודה איש כפר אכום אמר משום רבי שמעון אם היו מעשיהן כיום הזה אינן חוזרין ואם
לאו חוזרין הן. ר' חזקיה ר' אבהו בשם ר' לעזר *אם באים הן גירי צדק לעתיד לבא אנטולינוס בא בראש
כולם. מה את שמע מינה שראו אותו יוצא במנעל *פחות בי"ה את שמע מינה שכן אפילו יראי שמים
יוצאין בכך. אית מילין אמרין דלא איתגייר אנטולינוס ואית מילין אמרין *שנתגייר אנטולינוס. אנטולינוס
אתא גבי ר' א"ל חמי מיכלתי לי מן לויתן בעלמא דאתי א"ל אין. א"ל מן אימר פיסחא לא אוכלתני
שמות יב ומן לויתן את מיכלתי לעלמא דאתי. א"ל ומה נעביד לך ובאימר פיסחא כתיב °וכל ערל לא יאכל בו.
הדא אמרה דלא איתגייר אנטולינוס. כיון דשמע כן אזל וגייר גרמיה אתא גבי רבי א"ל חמי גזירתי. א"ל
בדידי לא איסתכלית מן יומוי ובדידך אנא מסתכלא הדא אמרה דאיתגייר אנטונינוס. *ולמה נקרא רבינו
הקדוש שלא הביט במילתו מימיו ולמה נקרא שמו נחום *איש קדוש קדושים שלא הביט בצורת מטבע מימיו.
תהלים קמז אנטולינוס אתא גבי רבי א"ל צלי עלי אמר ליה ישיזבינך מן הדא צינתא דכתיב °לפני קרתו מי יעמוד.
א"ל רבי לית הדא צלו יתיר. כסיתך תכסה והא צינתה אזלה. א"ל ישזבינך מן הדין שורבא דנפק
שם יט בעלמא א"ל הא צלו כדון תשתמע צלותך דכתיב *°ואין נסתר מחמתו. ר' יוחנן אמר עדתו של יוחנן
הושע ה בן קרח אין להם חלק לעולם הבא מה טעמא °בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש
את חלקיהם. רבי לעזר ורבי יהודה חד אמר לא גלו עד שנעשו ערילים והרנה אמר לא גלו עד
שנעשו ממזרים מאן דאמר ערלים למילה ולמצות ומאן דאמר ממזירים מאבותיהן. א"ר יוחנן לא גלו
יחזקאל ב ישראל עד שנעשו עשרים וארבע כיתות של מינים מה טעמא °בן אדם שולח אני אותך אל בני
ישראל אל גוים המורדים אשר מרדו בי. אל גוי המורד אין כתיב כאן אלא אל גוים המורדים
אשר מרדו בי. המה ואבותיהם פשעו בי עד היום הזה. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן
לשלש גליות גלו ישראל אחד לפנים מנהר סנבטיון ואחד לדפני של אנטוכיא ואחד שירד עליהם הענן וכיסה
שם כג אותם. כשם שגלו לשלש גליות כך גלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה לשלש גליות מה טעמא °בדרך
ישעיה מט אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך. וכשהן חוזרין הן חוזרין משלש גליות מה טעמא °לאמר לאסורים צאו אילו
שגלו לפנים מנהר סנבטיון. לאשר בחשך הגלו אילו שירד עליהן הענן וכיסה אותם. ועל דרכים ירעו ובכל
שפיים מרעיתם אילו שגלו לדפנא של אנטוכיא:

סנהדרין
(מגילה פ"ק)
עכ"י או"ת
סי' תריד
ובבו"ת תה"ד
סי' קמט מ"ש
בשם או"ז ובשפת
נדפס כ' או"ז
ובהלכות יוה"כ
סי' רפו מבית
דברי סירובלנאי
הלז
ע' תוס'
ע"ז ד' י ע"ב
(ע"ז פ"ג)
פ' פסחים קד
ברכות רבם
פט"ו ופ' תוס'
כתובות דף ל
ד"ה הכל בידי
שמים

הלכה ו מתני׳ *אנשי עיר הנדחת °יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם לאמר הא אינן נהרגין [א] עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט עד שיודח רובה עד שידיחוה אנשים הדיחוה נשים וקטנים או שהודח מיעוטה או שהיו מדיחיה מחוצה לה הרי אילו כיחידים צריכין [ב] שני עדים והתרייה לכל אחד ואחד זה חומר ביחידים מבמרובים [ג] שהיחידים בסקילה לפיכך ממונן פלט [ד] והמרובין בסייף לפיכך ממונן אבד:

גמ׳ עיר לא כפר עיר לא כרך. והוא שתהא מחמשה עד עשרה דברי ר"מ. ר׳ יהודה אומר ממאה ועד רובו של שבט. שנים שהדיחו את שנים אותם שנים שהדיחו את שנים מהו ליתן עליהם תורת המדיחין תורת הנידחין. היו שם גרים ותושבין מהו שישלימו לרוב היו שם ביברים של חיה ושל עופות ושל דגים. עוף שהוא טס למעלה מעשרה מהו. *ר"ש אומר חמורה שריפה מסקילה ורבנין אמרין חמורה סקילה משריפה ר"ש אומר חמור חנק מהרג ורבנין אמרין חמור הרג מחנק:

הלכה ז מתני׳ °הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב *ההמרת והגמלת העוברת ממקום למקום הרי אילו מצילין אותן החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמת׳ לפי חרב [ה] מיכן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין ושבחוצה לה פליטין [ו] ושל רשעים בין מתוכה בין מחוצה לה אובדין:

גמ׳ ר׳ שמעון אומר *בהמתה לא בכורות ולא מעשרות שבתוכה. שללה לא כסף הקדש ומעשר שני שבתוכה. ר׳ יוסי בן חנינה בעי *שיער הצדקניות שבתוכה מהו. נישמעינה מהדא ר׳ שמעון אומר בהמתה לא בכורות ומעשרות שבתוכה שללה לא כסף הקדש ומעשר שני שבתוכה. קדשי עיר הנידחת רבי יוחנן אמר אין מועלין בהן ורבי שמעון בן לקיש אמר מועלין בהן מתיב רבי יוחנן לריש לקיש על דעתך דתימר מועלין בהן ניתני שש חטאות מיתות א"ל שכן

פני משה

הלכה ו מתני׳ אנשי עיר הנדחת אין להן חלק לעה"ב. דכתיב בני בליעל בלי על שנכנס עולים בתחיית המתים ונדחין כמדיחין: מאותה העיר. דכתיב וידיחו את יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת: ומאותו השבט. דכתיב מקרבך מקרב השבט עצמו: עד שיודח רובה. דכתיב יושבי עיר דמשמע ישובה של עיר והיינו רובה: הרי אלו כיחידים. שעבדו עבודת כוכבים וידונו בסקילה וממונם פלט: צריכים. אנשי עיר הנדחת היו צריכים שני עדים והתרייה לכל אחד וא׳ שהיו מרבין להם בתי דינין וכל מי שנמצא שעבד עבודת כוכבים בעדים ובהתראה מפרישין אותן עד שיראו אם הם רובה של עיר מביאים אותן לב"ד הגדול וגומרים דינם שם והורגין אותן בסייף וממונם אבד ואם לא נמצאו רובה של עיר דנין אותן בסקילה וממונן פלט: **גמ׳** עיר. ולא כפר קטן ולא כרך גדול שאינה נקראת עיר אלא כרך: מחמשה. לא פחות מחמשה בני אדם ולא יותר מעשרה: שנים שהדיחו את שנים. מהו לפי שמדיחי עיר הנדחת צריך שיהיו שנים דכתיב יצאו אנשים וגו׳ ואם לא הדיחו אלא שנים והשאר הדיחו אחרים אותן שנים שהדיחו מה תהא עליהן אם נותנין עליהם תורת מדיחין שהן בסקילה או דילמא תורת הנידחין עליהן דהואיל ולא הדיחו אלא שנים מהעיר אין תורת מדיחי עיר הנדחת להן אלא בכלל כל הנידחין ובסייף הן: גרים ותושבין מהו שישלימו. הגרים להתושבים לרוב: היו שם ביברים וכו׳. שהם בחפירה תחת הארץ אי נמי עוף שהוא טס בקיעו למעלה מעשרה מהו שיהו נחשבין בכלל שללה ויהו אבודין כשאר ממונן: ר"ש אומר וכו׳. לעיל בפרק ט׳ וכרים פ"ז ואיידי דאיירי במתני׳ בסקילה וסייף מייתי לה הכא:

הלכה ז מתני׳ החמרת והגמלת. שיירא של חמרין ושל גמלים שנשהו בעיר שלשים יום הוו להו בכלל יושבי עירם: הרי אלו מצילין אותן. אם רוב אנשי העיר הודחו ומיעוט לא הודחו וחמרים וגמלים שלא הודחו משלימין את המיעוט לעשותן רוב הרי אלו מצילין שאין ממונם אבד אלא נידונין כיחידים וה"ה דגורמין נמי לעשות עיר הנדחת אם הודחו עמהם לעשותן רוב אלא דתנא אזכותא קא מהדר ועוד דהא פסיקא ליה טפי דסתם חמרת וגמלת אין דעתן מעורבת עם בני העיר שיהו נדחין עמהן: נכסי צדיקים שבתוכה. יושבי העיר שלא הודחו עם רובה: אובדין. דכתיב כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה: ושל רשעים וכו׳. הרי אלו אובדין דכתיב כל: **גמ׳** ר"ש אומר וכו׳. תוספתא פי"ד: לא בכורות ולא מעשרות שבתוכה. וכגון שהוממו דאי תמימין תיפוק ליה דשלל שמים הוו ולימעוט משללה ולא שלל שמים: לא כסף הקדש ומ"ש שבתוכה. דהוו שלל שמים: שיער הצדקניות שבתוכה מהו. כגון בפיאה נכרית שלהן ומיבעיא ליה אי כנכסייהו דמיין ואובדין או דילמא כלבושיהן דמיין ואין לבושי הצדיקים שבתוכה אובדין: נישמעינה מן הדא. דר"ש דממעט בכורות ומעשר בהמה וע"כ שהוממו כדלעיל ואע"ג דהשתא בכלל שללה הוו מ"מ אמעיטו משום דלא דמי לשאר בהמה שלהן וה"ה לשער הצדקניות דלא דמו לשאר נכסים: על דעתך דהא אמר מועלין בהן. והרי הן עומדות למיתה אלא הא דקי"ל בפ"ד דתמור׳ חמש חטאות מתות וניתני שש חטאות מתות הא דעיר הנדחת דדמיא להו: שכן

קרבן העדה

ריב"ח בעי שיער נשים הצדקניות שבתוכה מהו נשמעינ׳ מן הדא ר"ש אומר בהמתה לא בכורות כו׳ לא כסף הקדש כו׳ אלמא דלא ממעטינן אלא של הקדש אבל לא שיער נשים צדקניות:

קדשי עיר הנדחת. ר"י אומר אין מועלין בהם משום דס"ל דהוי כבהמת עיר הנדחת דלא נתמעט שלל שמים אלא כסף הקדש וכסף מעשר דחזי להקדש משא"כ קרבן זבח דלא חזי להקדש משום זבח רשעים תועבה. ע"כ הוי בכלל עיר הנדחת ולא הוי כקדשים פסולין ואין עליהן דין דפסולי המוקדשין אלא דין דעיר הנדחת ע"כ אין מועלין בהם ורשב"ל ס"ל דאין עליהון דין דעה"נ דאיקרי בהמת שמים ולא בהמתך ולא קרינן בהו את כל בהמתך לפי חרב אלא מאיסותא הוא להקריב קרבנות של רשעים הללו שהודחו הילכך כונסין אותן לכיפה וימתו כדאיתא בפירש"י ז"ל במס׳ סנהדרין דף קי"ב ע"ב עיי"ש ע"ז פריך ר"י לרשב"ל לדידך א"כ איכא שש חטאות מיתות בשלמא לדידי הוי בכלל עיר הנדחת דבחרב אבל לדידך א"כ תמות בכיפה א"כ איכא שש חטאות מיתות כגון של עיר הנדחת דכונסין אותה לכיפה אפילו קודם שנהרגו הבעלים דלא תלי מיתתה משום חטאת שמתו בעלי׳ אלא משום דהוי בהמת עהנ"ד ומשני משום דבעה"ד איכא נמי עולה ע"ז מסיק ר"ה בשם רשב"ל לפיכך מועלין בהן משום דלא גרע מקדשי מומר לעכו"ם דאל עלה הקדש:

נשלם מסכתא סנהדרין

בסייעתא דשמיא

מסורת הש"ס

פ׳ תוס׳ סנהדרין מז ב"א ד"ה ואמאי

(לעיל פ"ו)

ב"ב ח פ"א

(תוספ׳ פי"ד) סנהדרין קיב ע"ב וש"נ פ"ש קיב פ"א

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי׳ פ"ד מהל׳ ע"ז הל׳ ב סמ"ג עשין טו

יג
ב מיי׳ שם הלכה ה ו

יד
ג מיי׳ שם ה"ב

טו
ד מיי׳ שם ה"ו

טז
ה מיי׳ שם ה"ז

יז
ו מיי׳ שם ה"י

מראה הפנים

עיר לא כפר עיר לא כרך. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל׳ עובדי כוכבים הלכ׳ ב׳ וסייב שם וכל פחות ממאה כפר קטן ורובו של שבט כרך גדול וזהו למאי דפסק שם כר׳ יהודה דהכא דקאמר ממאה ועד רובו של שבט וכדאמר בבבלי בפ"ק דף ט"ו ע"ב בדר׳ יונתן שם דס"ל הכי וטעמא משום דרובו של שבט הוו ליבור וליבור לא כתיב סייף וכל אחד נידון בעצמו ובסקילה כדפירש רש"י ז"ל שם:

שנים שהדיחו את שנים וכו׳. בתוספתא פי׳ י"ד קתני לעולם מדית בסקילה ומיבעית ליה הכא אי לעולם דקאמר אפי׳ הדיחו אלו השנים לשנים בלבד וכלומר דגם השאר הודחו מאליהם עד שיהא רובה של עיר דאל"כ לא שייך הכא תורת נידחין כלל או דילמא לעולם דקאמר בין שהודח רובה בין שהודחה כולה על ידן ולאפוקי אם לא הדיחו אלא שנים אין עליהן תורת מדיחין אלא תורת הנידחין והרמב"ם ז"ל כתב שם בהל׳ ו׳ ובין שהודחה כולה בין שהודח׳ רובה סוקלין את מדיחיה וצ"ל דלאו דוקא רובה קאמר לענין סקילת המדיחין שהרי בס"ב גבי מסית כתב בין שהיה המוסת יחיד או יחידים מיתתו בסקילה וכמה שנתבאר מזה לעיל פ"ז הלכה י"ב ואין חילוק בזה לבין מסית לבין מדית אלא לענין תורת הנידחין קאמר:

היו שם גרים ותושבים וכו׳. בתוספתא שם קתני יכול אפ׳ו נתכנסו לתוכה גרים ועבדים משוחררין תהא נעשית עיר הנדחת ת"ל אנשי יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר מדבר. ומיבעיא ליה הכא אם הגרים משלימין והתושבים לרוב והרמב"ם ז"ל לא הזכיר מ"ב כלל:

היו שם ביברים וכו׳ עוף שטס וכו׳. בתוספתא שם במחובר לקרקע בין כך ובין כך מותר שנאמר תקבוץ פרט למחוברין. ומכאן למד הרמב"ם ז"ל מ"ש שם הל׳ י"ג פירות המחוברין שבתוכה מותרין שנאמר תקבוץ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבילה לשריפה וכו׳ וה"ה לשיער הראש. ור"ל דשיער הראש כמחובר הוזכר בסדיא בגמ׳ התם דף קי"ב ע"א דמותר ג"כ מהאי טעמא כדאמר רבא שם. ובבעיא היא הכא בביברים של חיה ושל עופות ודגים אם ג"כ כעין מחוברין חשיבי מפני שהן מחוסרין צידה וכן בעוף הטס והרמב"ם לא הזכיר מזה משום דמשמע דבתוספתא מחוברין דוקא קאמר אבל אלו כאינן מחוסרין אלא קבילה הוי:

נישמעינה מהדא ר"ש אומר וכו׳. והתם בעיא דלא איפשיטא הי׳ בפיאה נכרית של נשים לדקניות ופסק הרמב"ם ז"ל שם הלכה י"ב לחומרא דאסור. ואע"ג דדרכו לפסוק כפשיטות דהאי תלמודא במקום דהתם לא נפשט כמוזכר בהרבה מקומות ובפ׳ הבוהל הבאתי בשם תשובי׳ מהרי"ק ז"ל שכתב בשורש ק׳ לדרך הרמב"ם כן מ"מ הכא יש לדחות הפשיטות דלא דמי להאיא דר"ש דטעמא הוי משום דאין נאכלין בתורת בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר כדאמר רבינא התם ועוד דלא פסק הוא ז"ל כר"ש בהא כמבואר בדבריו שם דאם היו תמימין הרי הן כשאר קדשי המזבח וימותו ואם היו בעלי מומין הרי הן בכלל בהמתה ונהרגין:

ניתני שש חטאות מתות. למאי דקי"ל דחמש חטאות המתות לא נהנין ולא מועלין כדתנן בריש פ"ד דתמורה ובפ"ג דמעילה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג דמעילה הלכה

שכן אפילו עולה בדא . של עיר הנדחת מתה דכל קדשי קדשים שלהן שהן של מזבח ימותו : משום קדשי מומר לעכו"ם. דלא יהא אלא מומר לעכו"ם שהקדים מועלין בו : ויקרבו . ואמאי ימותו ירעו עד שיסתאבו וימכרו . ויפלו דמיהן לנדבה ויקרבו מהן עולות לקיץ המזבח : על שם זבח רשעים תועבה . אין להקריב מהן כלל : אוף בהדא איתפלגון . כלומר בהאי פלוגתא דפליגי בשור הנסקל דלקמיה אם נמצאו עדיו זוממין כן פליגי בנמצאו עדי עיר הנדחת זוממין : שור שהוא יוצא ליסקל . מפורש בפ' שור שנגח ד' וה' הלכה ח' :

שאפי' ממונן כלה ואבד ולא ידבק בידך : תני . בתוספתא פי"ד : ולא אותה בנו . לא יריחו בעצמו בנו אלא עיר אחרת בנו וקראו שמה יריחו וגם על זה השביע יהושע בן נון כדלקמיה : מאחר שהיא נבנית . בא ליתן טעם מפני מה היו יושבין בה אח"כ כדכתיב ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע וקאמר מאחר שהיא נבנית מותר אתה לישב בה דעל זה לא השביע יהושע : וכן הוא אומר . דכמו דדייקינן ובנה דוקא אבל משנבנית מותר לישב בה וכן נמי דרשינן לשוב דקרא לישיבה לקבע אין אתה חוזר למצרים אבל חוזר אתה להולך סחורה לשם ולהביא פרקמטיא משם ולכבוש את הארץ תחת ידיך :

תורה אור

שכן אפילו עולה בדא מתה . ר' הילא בשם רשב"ל מועלין בהן משום קדשי מומר לעכו"ם. ויקרבו . על שם זבח *רשעים תועבה . א"ר עוקבא אוף בהדא איתפלגון *שור שהוא יוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה ר"ש בן לקיש אמר ייאוש של טעות היה . וכן העבד שהוא יוצא ליהרג ונמצאו עדיו זוממין *ר' יוחנן אמר זכה לעצמו רשב"ל אמר ייאוש של טעות היה:

הלכה ח מתני'

ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה . אם אין לה רחוב עושין לה רחוב היה רחובה חוצה לה כונסין אותה לתוכה . שנאמר אל תוך רחובה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה . שללה לא שלל שמים מיכן אמרו ההקדשות שבתוכה ייפדו ותרומות ירקבו ומעשר שני וכתבי הקדש ינגזו . כליל ליי' אלהיך א"ר שמעון אם אתה עושה דין בעיר הנידחת מעלה אני עליך כאילו אתה מעלה עולה כליל לפני והיתה תל עולם לא תבנה עוד לא תיעשה אפילו גנות ופרדסים דברי ר' יוסי הגלילי רבי עקיבה אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדיסים ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך וגו' כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם : **גמ'** אמר ר"ש קל וחומר בדברים מה אם נכסים שאין בהן דעת לא לטובה ולא לרעה על ידי שגרמו לצדיקים לדור עם הרשעים אמרה תורה שישרפו המתכוין להטות את חבירו ומטהו מדרך טובה לדרך רעה על אחת כמה וכמה . א"ר לעזר מוכיח בדבר בלוט שלא ישב בסדום אלא מפני ממונו אף הוא יצא וידיו על ראשו הדא הוא דכתיב מהר המלט שמה . דייך שאת ממלט את נפשך . כתיב בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו . *חיאל מן דיהושפט יריחו מן דבנימין אלא מלמד שמגלגלין את החובה על ידי חייב וכן הוא אומר באבירין בכורו יסדה ובשגוב צעירו הרשע היה לו מאיין לְלמד . לפי שרצו לרבות את ממונן נשלטה בהן מאירה והיו מתמוטטין והולכין לקיים מה שנאמר כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד יהושע בן נון כליל לה' אלהיך ולא ידבק בידך . תני ר"ש בן אלעזר אומר ולא אותה בנו אלא עיר אחרת בנו מאחר שהיא נבנית מותר את ליישב בה . רבי יוסי ורבי יהושע בן קרחה אומר מה ת"ל ובנה את העיר הזאת את יריחו אלא שלא יבנה עיר אחרת ויקרא שמה *יריחו יריחו ויקרא שמה עיר אחרת וכן הוא אומר לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לישיבה אין את חוזר את לסחורה לפרקמטיא ולכבוש את הארץ :

הלכה ח מתני'

היה רחובה חוצה לה . אם מקום קבוץ בני העיר היה חוצה לה : כונסין אותו לתוכה . לתוך העיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה : רחוב . פלטיא גדולה : ההקדשות . הקדש בדק הבית שבתוכה יפדו כלומר אין נשרפים אלא צריכים פדיה כשאר כל ההקדשות : ותרומות ירקבו . בתרומה ביד כהן מיירי דממון כהן הוא וחל עליה איסור' דעיר הנדחת וירקבו מפני שאין לזלזל בהן כולי האי ולשרפה כשאר שללה ואם תרומה ביד ישראל היא הויא שלל שמים ותנתן לכהן שבעיר אחרת : מעשר שני . אפי' למ"ד מ"ש ממונו הוא הואיל וקדש איקרי לא ישרף אלא יגנז : לא תעשה אפי' גנות ופרדסים . דעוד לגמרי משמע : לכמות שהיתה . בישוב בתים אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים והלכה כר"ע : **גמ'** מוכיח בדבר . ראיה לדבר לוט שממונו גרם לו לישב בסדום ולא יצא משם אלא ידיו על ראשו ולא היה רשאי להציל מנכסיו כלום : כתיב בימיו בנה וכו' . מפורש לעי' בהלכה ב' : כליל לה' אלהיך . וכן הוא אומר בעיר הנדחת

ולא ידבק בידך : תני . בתוספתא פי"ד ...

הדרן עלך פרק כל ישראל

הדרן עלך כל ישראל

הלכה א מתני'

ואילו הן הנחנקין המכה אביו ואמו וגונב נפש מישראל וזקן ממרא על פי ב"ד ונביא השקר והמתנבא בשם ע"ז והבא על אשת איש וזוממי בת כהן ובועלה *המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה זה חומר במקלל מבמכה שהמקלל לאחר מית' *חייב והמכה לאחר מיתה פטור : **גמ'** אזהרה למכה אביו ואמו מניין ארבעים יכנו לא יוסיף . מה אם מי שהוא מצווה להכות הרי

הלכה א מתני'

ואלו הן הנחנקין . המכה אביו ואמו . דכתיב מות יומת וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק : וזקן ממרא על פי בית דין . שמסרב על דברי בית דין הגדול שבלשכת הגזית : וזוממי בת כהן . אע"פ שהם באים לשורפה אין נידונים אלא במיתה שהיו מחייבין את בועלה שהוא בחנק כשאר הבא על אשת איש דכתיב היא באש תשרף היא ולא בועלה וזוממיה . ילפינן מכאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו : ובועלה . לבת כהן כשהיא נשואה אבל ארוסה היא ובועלה בסקיל' : שהמקלל לאחר מיתה חייב . דכתיב אביו ואמו קלל וקרא יתירא הוא לרבות לאחר מיתה : והמכה לאחר מיתה פטור . דהא לא מחייב עד שיעשה חבורה ואין חבורה לאחר מיתה : **גמ'** ארבעים יכנו לא יוסיף . דכתיב ודרשינן מהכא אזהרה לחובל בחבירו והשתא נפקא לן מכה אביו מק"ו . ומכילתא היא בפרשת משפטים : הרי

מראה הפנים

הלכה ד' היה צריך להפך הגי' דר"ל הוא דמותיב לר' יוחנן על דעתך דאת אמר אין מועלין בהן ניתני בה תלאות . ולא תיקשי תיפוק ליה דהוי תלאת במתו בעליה ובכלל התמתה הוו דיש לומר בכל לדיקים שבתוכה מיירי הכא . והתם דקאמר אליבא דר"ל דמפרש להבריתא דקתני קדשי מזבח ימותו בקדשי קלים ואליבא דר"י הגלילי דאמר ממון בעלים הן ולא ס"ל טעמא דזבח רשעים תועבה היא משום דכיון דאיבתני איבתני אלא סברת ר' יוחנן היא שם ודלא קתני לחלק בקדשי סמוכת גופייהו דקדשי קדשים יפדו משום דכיון דאיכא תלאת במתו בעליה דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה . ולא פריך הא מבכתת לה בכל לדיקים שבתוכה משום דאלתי הוה מבני הכי כיון דאיכא של רשעים שבתוכה לא פסיקא ליה : **אוף** בהדא איתפלגון וכו' . למאי דקאמר בכריתות דף כ"ד ע"א אתא דר' יוחנן כשור הנסקל ומאי שנא מכא דקאמר ר"ל עיר הנדחת שבזוממו עדים כל המחזיק בה זכה כה שאני עיר הנדחת דרבים ניבהו וכו' ומפקר ממוניה ומשמע דהכא כ"ע לא פליגי . יש לפרש הא דהכא ג"כ כגון זה דקאמר אוף בהדא איתפלגון בשור הנסקל ועבד ולאפוקי עיר הנדחת דלא פליגו בה מטעמא דלעיל . ועיין במ"ב מזה פ"ד דב"ק הלכה ח' ד"ה ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה :

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק יא **ואלו** הן הנחנקין . מה אם מי שהוא מצווה להכות וכו' ככר בארתי בפ' ד' מיתות הלכה ח' לפי הכלל שנתן הרמב"ם ז"ל בספר המצות דכל היכא שיש עונש מפורש בתורה מוציאין מן הדין :

באיזו

מסורת הש"ס

הרי הוא מצווה שלא להכות. יותר מארבעים: מי שאינו מצווה להכות. דקי"ל אין הבן נעשה שליח להכות לאביו מלבד מסית ומדיח שגלה לנו הכתוב דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו: אינו דין. שיהא בכלל אזהרה ומצווה שלא להכות: באיזו חבורה. הוא מתחייב ולאיזה דין אנו מדמין: כחבורת שבת. אנו מדמין או כחבורת נזיקין דאין תימר כחבורת שבת אפי' לא חיסר בו כלום מתחייב דקי"ל החובל בשבת חייב על החבורה אם יצא דם או נצרר אע"פ שלא יצא הדם אבל אם אנו מדמין לחבורת נזקין אינו חייב עד שעה שיחסר כדקי"ל ברים החובל דאינו מתחייב בנזק אא"כ חיסר בו אבר שקטע ידו וכיוצא בו אבל הכהו על ידו ולבת אינו משלם נזק הואיל וסופה לחזור כ"א צער ריפוי שבת ובושת הכא מאי ולא איפשיטא:

תורה אור

הרי הוא מצווה שלא להכות מי שאינו מצווה להכות אינו דין שיהא מצווה שלא להכות: אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה. באי זו חבורה כחבורת שבת כחבורת נזקין אין תימר כחבורת שבת אפילו לא חיסר ואין תימר כחבורת נזקין עד שעה שיחסר:

הלכה ב מתני'

וגונב [א] נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר °והתעמר בו או מכרו והגונב את בנו רבי יוחנן בן ברוקה מחייב וחכמים [ב] פוטרין גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** *אזהרה לגניבה *הראשונה מניין לא [ג] תגנוב אזהרה לגניבה השניה מנין לא תגנובו. לא תגנוב על מנת [ד] למקט לא תגנובו על מנת [ה] לשלם תשלומי כפל על מנת לשלם תשלומי ארבעה וחמשה. בן בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאת הגנב שלא תראה גונב ר' בא ר' יוחנן בשם ר' הושעי' אינו חייב עד שיגנוב מעות. ר' זעירא ר' יוחנן בשם ר' הושעיה אינו חייב עד שיזלזל מעות. מהו עד שיזלזל מעות מה נן קיימין אם באו דאמר הא לך חמשה והב לי תלתא שוטה הוא הא לך תלתא הב לי חמשה בר נש הוא אלא כי נן קיימין באו דמר הא לך חמשה והב לי חמשה. היידינו גנב היידינו גזלן א"ר הילא גנב בפני עדים גנב בפני הבעלים גוזלן הוא. א"ר זעירה מעתה אפילו נתכוון לגוזלה ולבעלה אוזלה אין זה גזלן. והיידינו גוזלין על דר' זעירה ר' שמואל בר סוסרטא בשם ר' אבהו עד שיגזול בפני עשרה בני אדם בניין אב שבכולן °ויגזל את החנית מיד המצרי וגו'. מה טעמא דר' יוחנן בן ברוקא °מבני ישראל מה טעמון דרבנין °מאחיו לא מבניו. מה טעמא דר' יהודה מאחיו אפילו מקצת אחיו מה טעמון דרבנין מאחיו עד שיהא כולו אחיו:

הלכה ג מתני'

זקן ממרא על פי בית דין שנאמר °כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין שלשה בתי [ו] דינין היו שם אחד על פתח הר הבית ואחד על פתח העזרה ואחד בלשכת הגזית באין [ז] לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למידתי וכך למדו חבירי אם שמעו אמרו להן ואם לאו אילו ואילו באין לב"ד הגדול שבלישבת הגזית שמשם תורה יוצאה לכל ישראל שנאמר °מן המקום ההוא אשר יבחר ה' *חזר לעירו ושנה ולימד כדרך שהוא למוד פטור הורה לעשות חייב שנאמר °והאיש אשר יעשה בזדון וגו' אינו חייב עד שיורה לעשות [ח] התלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו: **גמ'** כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט *מגיד שבמופלא [ט] שבבית דין הכתוב מדבר. ממך זה עצה דבר זו אגדה. בין דם לדם בין דם נידה לדם בתולים בין דם נידה לדם זיבה לדם צרעת. בין דין לדין בין דיני ממונות לדיני נפשות. בין דין לדין בין

הוריות ד' ג | סנהדרין פז

הלכה ב מתני' וגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו. דכתיב ונמצא בידו ואין ידו אלא רשותו וכן הוא אומר ויקח את כל ארצו מידו: וישתמש בו. לת"ק נמי בעי עימור והשמים פחות משוה פרוטה איכא בינייהו דלת"ק מיחייב ולר' יהודה עד שישתמש בו תשמיש שוה פרוטה והלכה כת"ק: והגונב את בנו. טעמייהו דרבנן דפטרי דכתיב ונמצא בידו וקרא יתירא הוא דהא כתיב כי ימצא איש אלא למידרש מיניה פרט לזה שהוא מצוי בידו והלכה כחכמים: ר' יהודה מחייב. דכתיב מאחיו מבני ישראל מאחיו למעוטי עבדים מבני ישראל אי כתב בני ישראל הוה ממעטינן מי שחציו עבד וחציו בן חורין השתא דכתיב מבני ישראל מיעוטא אחרינא ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבנן סברי מאחיו לאו למעוטי עבדים דהא אחיו הוא במצות אלא בני ישראל למעוטי עבדים מבני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין והלכה כחכמים: **גמ'** אזהרה לגניבה הראשונה

(לעיל פ"ח)

סנהדרין פ"ו וכפי פירוש הפ"מ

וכו'. גרסינן לה לעיל פרק בן סורר ומורה הלכה ג' ושם מפורש עד בנין אב שבכולן: מבני ישראל. אף בנו במשמע: מאחיו. כתיב ולא מבניו: מאחיו אפילו מקצת אחיו. וחציו עבד וחציו בן חורין מקצת אחיו הוא: עד שיהא כולו אחיו. ולא דרשי מ"ס לרבות אלא למיעוטא:

הלכה ג מתני'. שלשה בתי דינין היו שם. בירושלם דמשתעי בה קרא וקמת ועלית: אחד על פתח הר הבית. הוא שער המזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: ואחד. יושב למעלה הימנו כשעברו עזרת נשים ובאין לפני עזרת ישראל: ואחד בלשכת הגזית. והיא בנויה בתוך העזרה חציה בקודש וחציה בחול: באין לזה שעל פתח הר הבית. זקן זה שהורה בעירו ונחלקו ב"ד שבעירו עליו והזקיקו הכתוב לעלות לירושלם באים הוא וב"ד שבעירו לזה הב"ד שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעים תחלה: אילו ואילו. כולם באים לב"ד הגדול: תלמיד. שלא הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעירו ובאו לב"ד הגדול ושאלו וחזר לעירו והורה כבתחלה פטור שאין להם לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה לב"ד כדילפינן מכי יפלא ממך במופלא שבב"ד הכתוב מדבר: נמצא חומרו קולו. חומר העבירה שעבר והורה והחמירו חכמים שלא יורה עד שיגיע להוראה ויהא בן ארבעים שנה היא נעשית לו קולא לפטרו מן המיתה שאם היה זקן שהגיע להוראה והמרה על פי ב"ד היה חייב מיתה:

גמ' ממך זו עלה. כלומר שיהא יועץ ויודע לעבר שנה ולקבוע חדשים: דבר זו אגדה. בעל אגדה: בין דם נידה לדם זיבה לדם צרעת. כלומר שנחלקו אם דם נדה הוא או שכבר עברו עלי' ג' ימים וזבה היא או שדם טהור לגמרי הוא שהוא דם צרעת ולאחד מהן נראה לו לטמא: בין דין לדין בין

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"א מהל' גניבה הל' ב סמ"ג לאוין קכד

יג
ב מיי' שם ה"ה סמ"ג שם

יד
ג מיי' פ"ט מגניבה הל' א ולפי פירוש הפ"מ

טו
ד ה מיי' שם פ"א ה"ב סמ"ג לאוין קנה טוש"ע חו"מ סי' שמח סעיף א

טז
ו מיי' פ"א מהל' סנהדרין הלכה ג

יז
ז מיי' פ"ג מהל' ממרים הלכה א

יח
ח ט מיי' שם הלכה ה ו

מראה הפנים

באיזו חבורה כחבורת שבת כחבורת נזקין. התם לא מיבעיא ליה לסתי מילתא. ונראה דהך בעיא תליא במהיכן דילפינן מיניה דאינו חייב עד שיעשה חבורה דהתם בריש פירקין ילפינן ממכה בהמה בהם אינו ענין לנכמה דהא אפי' הכחישה בהכנים חייב תנהו ענין לנפש אדם והיינו אביו ובמכילתא נמי יליף לה הכי ומכה אביו ואמו מכה שיש בה חבורה אתה אומר מכה שיש בה חבורה או אינו אלא מכה שאין בה חבורה אמרת ומה אם מדת נזיקין מרובה. שנוהגת בכל אדם. אינו חייב עד שיעשה בה חבורה מדת עונשין מעוטה. כלומר שאינה נוהגת מדת עונשין של מיתה אלא במכה אביו ואמו אינו דין שלא יהיה חייב עד שיעשה בהם חבורה. והשתא לפי דרשת המכילתא יש להסתפק הואיל ומנזקין ילפינן לה איכא למימר דדינו כנזקין ועד שיחסר או דילמא לא ילפינן כולה מילתא מנזקין. א"נ דהיא גופה מיבעיא ליה אם מנזקין גמרינן כדרשת המכילתא או מהם אינו ענין ילפינן לה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ממרים הל' ה' כתב סתם עד שיעשה בהן חבורה וכפי דרשת דגמרא דילן דממכה נפש בהמה ילפינן כהם אינו ענין וכיון שיצא דם הוי חבורה ואפי' יצא דם מכפנים כעין שהכהו על אזנו ותרבו דכתב גם הואיל ומליט בעלמא דהוי חבורה לענין שבת וכדמוכח מהא דקאמר התם רב לא הוי שביק לבריה למפתח ליה טותא דילמא חביל וכן מדמי לה התם לקמן לדין דחובל בשבת וא"כ ש"מ דלא בעינן עד שיחסר:

אזהרה לגניבה הראשונה מנין לא תגנוב. כבר כתבתי לעיל בפ' בן סורר ומורה דגי' דהכא עיקר דמלא תגנוב דרשינן לגונב נפשות כדקאמר התם דף פ"ו ע"א דדבר הלמד מענינו הוא וקרי לה גניבה הראשונה דהוזכרה עליה התורה בראשונה והלכך מייתי לה הכא והגב מייתי לה לכולה סוגיא דבן סורר ומורה:

מה טעמון דרבנן וכו'. דרשת גמרא דילן בענין אחר הוא כדפרישית במתני':

דבר זו אגדה. ובבבלי דף פ"ז ע"א דבר זה הלכה ואפשר דאגדה דקאמר לאו דברי אגדה ממש הוא אלא מה שהוגד בע"פ עד הלכה למשה מסיני דהא בעינן שיבא על ידי מחלוקתם דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כדמפרש התם לכולה ברייתא:

רבי

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ג מהל' ממרים הלכה ה ו

כ ב מיי' שם ה"א ופ"ד שם ה"א סמ"ג עשין קיד ולאוין רין

כא ג מיי' שם ופ"ד ה"ב סמ"ג עשין קיד ולאוין רין

כב ד מיי' שם פ"ג הלכה ח

ציון ירושלים

צר' שמעון בן מנסיא אומר עי' פ"ו דמס' אבות וע' כיצד בן כמ"ש רש"י דכבא"ת סוס בימי רבי וכאן בירוש' איכו כן וע' סדר הדורות אות כ' בכי רשב"מ שמנינה בזה ובמקום אחד כתבתי דגרסא דכוי' תני רשב"מ ויכתבי בזה קושיות חמורות וכב"מ:

תורה אור

בין הנסקלין לנשרפין לנהרגין ולנחנקין. בין נגע לנגע בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט. בין נגע לנגע בין ניגעי אדם לניגעי בגדים ולנגעי בתים. דברי זו השקיית סוטה ועריפת העגלה וטהרת המצורע ריבות אילו הערכים והחרמים והתמורות והקדישות. וקמת מבית דין ועלית זו [א] העלייה. דבר אחר ועלית מיכן לבית הבחירה שלא יבנה אלא בגובהו של עולם מאי טעמא °כי בהר קדשי בהר מרום ישראל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי וגו' ובאת לרבות בית דין שביבנה. ר' זעירא אומר לשאילה זקן ממרא שהורה *לעשות [ב] ועשה חייב הורה ולא עשה פטור. הורה על מנת שלא לעשות פטור הורה על מנת לעשות אע"פ שלא עשה חייב. א"ר הילא תני ר' ישמעאל כן אשר יעשה לא הוא שיעשה. רב הונא אמר היה *מלמד הלכה ובא ואח"כ אירע לו בו מעשה עושין לו מעשה. אם עד שלא עשה לימד עושין לאחרים ואין עושין לעצמו. [ב]*ר"ש בן מנסיא אומר הנוי והכח והעושר והחכמה והשיבה והכבוד והבנים לצדיקים נאה להם ונאה לעולם מה טעמא °עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תימצא °עטרת זקינים בני בנים ותפארת בנים אבותם תפארת בחורים כחם והדרת זקינים שיבה ואומר °ונגד זקיניו כבוד. תני רבן שמעון בן גמליאל אומר אילו שבע מידות שמנו חכמים בצדיקים כולן נתקיימו ברבי ובניו רבי יוחנן אומר כל שבע מידות שאמרו חכמים בצדיקים היו ברבי מאן רבי הוא ר' יהודה הנשיא אמר ר' אבהו רבי הוא רבי יודן הנשיא הוא רבינו:

הלכה ד מתני'

חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות [ג] להוסיף על דברי סופרים חייב אין [ד] ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בב"ד שביבנה אלא מעלין אותו בבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר °וכל העם ישמעו וייראו דברי רבי עקיבה ר' יהודה אומר אין מענין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל המקומות איש פלוני בן איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין: גמ' *חברייא בשם רבי יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים כדברי תורה °וחיכך כיין הטוב. שמעון בר בא בשם ר' יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר מדברי תורה °כי טובים דדיך מיין. ר' בא בר כהן בשם ר' יודה בר פזי תדע לך שדברי סופרים חביבין מדברי תורה שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה ועל ידי שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה על שם °ופורץ גדר ישכנו נחש. *תני ר' ישמעאל דברי תורה יש בהן איסור ויש בהן היתר יש בהן קולים ויש בהן חומרין אבל דברי סופרים כולן חומרין תדע לך שהוא כן דתנינן תמן האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. א"ר חיננא בריה דר' אדא בשם ר' תנחום בר חייה חמורים דברי זקינים מדברי נביאים דכתיב °אל תטיפו יטיפון וכתיב °אטיף לך ליין ולשכר וגו'. נביא וזקן למה הן דומין למלך ששלח שני פלמנטרין

(שיר ז; שם א; קהלת י; מיכה ב; שם)

מסורת הש"ס: סנהדרין פח ע"ב; פ' יבמות טו; (תוספ' פי"א) עי' פ"ו דאבות; (ברכות פ"ק); סנהדרין פח ע"ב

(יחזקאל יז; משלי טז; שם יז; שם כד; דברים יז)

בין הנסקלין וכו'. כלומר וכן ככלל בין דין לדין בדיני נפשות גופי' שנחלקו בדינים אלו: ועלית זו עלייה. שצריך לילך לירושלם: דבר אחר ועלית. דרשינו נמי על לשכת הגזית שהיתה בעזרה מיכן לבית הבחירה וכו': כי בהר קדשי. הקדושה צריך שתהיה בגובה: לרבות בית דין שביבנה. אם היו דנין שם וכדמפרש ר' זעירא לשאילה שהיו שואלין שם לפני בית דין הגדול דאלו למיתה הא תנן לקמן אין ממיתין אותו בבית דין שביבנה אלא שאם שאלו ביבנה בעוד שהיה הבית דין הגדול שם ואח"כ חזרו ללשכת הגזית ממיתין אותו אם המרה אח"כ ע"פ השאלה שביבנה: הורה ולא עשה פטור. אע"פ שהורה סתם: הורה. בפירוש על מנת שלא לעשות אלא להלכה פטור אע"פ שעשו אח"כ כהוראתו: הורה. בפירוש על מנת לעשות אע"פ שלא עשה הוא כהוראתו חייב שהרי הוא הורה לעשות: תני ר' ישמעאל כן. דעד שיעשה הוא אם הורה סתם: אשר יעשה. כתיב וכי לאו דהוא שיעשה בעצמו משמע א"נ אסיפא קאי וה"ק לאו דוקא הוא שיעשה אלא אפי' הורה ע"מ לעשות חייב: היה מלמד. בעלמא קאי חכם שהיה מלמד הלכה ובא ואמר כך אני מקובל מפי רבי: ואח"כ אירע לו בו מעשה. כלומר לא בשעה שלימד אלא אח"כ בא כמו זה למעשה: עושין לו מעשה. עושין לזה הדבר שלימד למעשה: אם עד שלא עשה לימד. כלומר שהיה כאן איזה דבר לעשות הלכה למעשה. ובא זה ולימד שכך הוא מקובל ושיעשו כן דהוי לימד ובא בשעת מעשה: עושין לאחרים ואין עושין לעצמו. אם המעשה לאחרים הוא עושין כמו שלמד ובא אבל אם הדבר הזה נוגע לעצמו הוא אין עושין כמו שלמד עכשיו בשעת מעשה לפי שנוגע בדבר הוא: רבי שמעון בן מנסיא. איידי דאיירי בהאי ענינא דהוראה מייתי לה וכן הוא בתוספתא פ' י"א: הוא רבינו. הקדוש:

מתני' חומר בדברי סופרים. מה שפירשו לנו חכמים להמקרא שבתורה כגון תפילין שיהו ד' טוטפות: ולא בבית דין שביבנה. אם שאלו לבית דין שבלשכת הגזית ואמרו לו וחזר לעירו ושהה שם ימים רבים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה ואחר כך הורה כבתחלה אין ממיתין אותו ביבנה אף על פי שסנהדרי גדולה שם ואף על פי שעדיין הבית קיים כיון שסנהדרי גדולה אינה יושבת במקומה בלשכת הגזית: אלא מעלין וכו'. כלו' אם היו במקומם בלשכת הגזית מעלין אותו לשם: וממיתין אותו ברגל. וכן הלכה: גמ' דודים דברי סופרים. קרובים ואהובים הם כדברי תורה: וחכך. של הסופרים כיין הטוב של דברי תורה: כי טובים דודיך. דברי סופרים האהובים יותר מיינה של תורה. וגרסי' להא בפ"ק דברכות אדברי ר"ט אני הייתי בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש וכו' כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה. וכן לקמן בפ"ב דע"ז: יש בהן קולין. דלפעמים מצינו שהקל בהם כדקתני במתני' וכדמסיק דתנינן תמן. איידי דקאמר בברכות דתנינן תמן מעתיק הכא כן: אל תטיפו יטיפון. פסוק הוא במיכה שהיה הנביא אומר להם בשם ה' שראוי למנוע מהם דברי נביאות הואיל ואינם משגיחין ומבזים דבריו כמו שאמר אל תטיפו יטיפון לא יטיפו לאלה לא יסג כלמות לפי שאינם חפצים אלא בדברי שקר וכזב כמו שמסיים שם לו איש הלך רוח ושקר כזב אטיף לך ליין ולשכר והיה מטיף העם הזה ולזה השם למנוע דברי נביאות מהם אבל בדברי הזקנים לא מצינו כן אלא אע"פ שאינם משגיחין אמרה תורה והגידו לך את דבר המשפט וענש להממרים ואינם שומעין הרי שחמורים דברי זקינים מדברי נביאים:

מראה הפנים

רבי זעירא אומר לשאילה. כדפרישית דסמראה צריך שיהי' ג"כ כשהן יושבין בלשכת הגזית כדאמרינן בבבלי פ"ק דף י"ד ע"ב מגלן שבית פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וקאמר הכא דבשאלה א"נ ביהא דוקא בלשכת הגזית אלא אפי' אם היתה השאלה מכן חוץ ללשכת הגזית כשהיו ביבנה אם חזרו אח"כ ללשכת הגזית והמרה הויא המראה. והרמב"ם ז"ל בפ' ג' מהל' ממרים הל' ז' כתב כליבנא דהש"ס דילן הנזכר ומשמע נמי דהמרה דוקא קאמר: זקן ממרא שהורה לעשות ועשה חייב. או לא קאמר או שהורה לעשות לאחרים או עשה בעצמו כהוראתו כדאמר התם בברייתא דף פ"ח ע"ב וכדמוכח מדלקמי' הורה על מנת לעשות אע"פ שלא עשה חייב וכדפרישית בפנים ומייתי ראיה מדרשת ר' ישמעאל דאם הורה לכן לעשות חייב כמו אם עשה בעצמו כדפרישית בלי' כתנא וכדכתב הרמב"ם ז"ל שם בלי' ו' אלא יורה לעשות או יעשה הוא בעצמו. וכמו דאמרינן התם או יורה לאחרים ויעשו כהוראתו וכו' כמבואר מהכא והכי הוא בתוספתא בבלי' פ' י"ד וכייפא שם פ"ה הוא וה"נ התם זקן ממרא שהורה ועשה חייב. הורה ולא עשה פטור הורה ע"מ לעשות אע"פ שלא עשה חייב:

היה מלמד הלכה ובא וכו'. כדרב בבבלי פ' הערל דף ע"ז ע"א כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו וכתבו התוס' בשם ר"ת דהיינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר וכו' ומבואר הכא בהדיא כן עושין לאחרים ואין עושין לעצמו: רבי יוחנן אומר כל שבע מידות שאמרו חכמים וכו'. כלומר דר' יוחנן מפרש לדברי רשב"ג דמאן רבי הוא רבי יהודה הנשיא וא"כ נתקיימו בו כל המדות וכן בבניו אחריו:

והא

תורה אור

פלמנטרין שלו למדינה על אחד מהן כתוב אם אינו מראה חותם שלי וסמנטורין שלי אל תאמינו לו ועל אחר כתוב אע"פ שאינו מראה לכם חותם שלי וסמנטורין שלי תאמינו לו. כך בנביא כתיב (דברים יג) °ונתן אליך אות או מופת ברם הכא (שם יז) °על פי התורה אשר יורוך התורה אמרה ארבע טוטפות של ארבע פרשיות עשאן חמש טוטפות של ארבע פרשיות חייב. ר' בא ר' יוחנן בשם ר' הושעיה אינו חייב עד שיורה בדבר *שעיקרן מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים כגון הנבילה כגון השרץ שעיקרן מדברי תורה ופירושן מדברי סופרין. א"ר זעירא לעולם אינו חייב עד שיכפור ויודה בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרין כגון נבילה וכגון שרץ שעיקרן מדברי תורה ופירושן מדברי סופרין והוא שיגרע [א] ויוסיף *בדבר שהוא מגרע והוא מוסיף *זהלין אפוי דרב הושעיה א"ל צריך לך שחק לך. לא צריך לך הפליג עלך. תלת עשר שנין עבד עלול קומי רביה דלא צריך ליה. ר' שמואל בשם רבי זעירא אילו לא דיין אלא שהיה מקביל פני רבו שכל המקביל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה. התיב ר' ברכיה והא תנינן *גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע אמר רבי אבמרי מאן דאמר הכן. התיב ר' בא בר ממל והא תאני *שתי פרשיות שבמזוזה א"ל היא תפילין היא מזוזה.

התיב

פלימנטרין. מלה לעז היא הבא בשליחות המלך לעשות ולפקח על הדבר נקרא פלימינטרוס: סמנטירין. סימן כתב וחותם המלך: ברם הכא ע"פ התורה אשר יורוך. אשר הם אומרים כך ציותה התורה מבלתי אות וסימן תאמין להם: התורה אמרה ארבע טוטפות. כלומר שהרי החכמי' הם שאמרו כן דכך דרשינן מטוטפות טט בכתפי שתים ופת באפריקי שתים וכך הוא שציותה התורה לעשות ד' טוטפות מד' פרשיות ואם עשאן הד' פרשיות בחמשה טוטפות על דברי סופרים הוא עובר וחייב: שעיקרן מד"ת ופירושן מדברי סופרים. דכתיב על פי התורה אשר יורוך עד דאיכא תורה ויורוך כדמפרש ואזיל: כגון נבלה ושרץ. שטומאתן כתוב בתורה ופירושן בכמה שיעורן לטמא ובמה היא טומאתן מדברי סופרים הוא לפי מה שדרשו שהנבלה מטמאה בכזית ובמשא כדדרשינן והאוכל והנושא ליתן שיעור לנושא כדי אכילה והשרץ בכעדשה ואינו מטמא במשא כ"א במגע: ר' זעירא. פליג ואמר כגון נבלה ושרץ שעיקרן מד"ת ופירושן מד"ס כלומר כדוגמתן אבל אינו חייב אם הורה בנבלה ושרץ עצמן משום דבעינן והוא שיגרע ויוסיף כלומר שיוסיף בהוראתו על מה שפירשו חכמים ובזה הוא גורע כדמסיים בדבר שהוא מגרע הוא מוסיף וכגון תפילין דאם אמר חמשה טוטפות. הרי הוא מוסיף על דברי חכמים ובזה הדבר בעצמו גורע הוא דקי"ל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול ונמצא פוסל את הד' טוטפות בתוספתו: זהלין אפוי דר' הושעיא. הא דאמר ר' יוחנן בשמו קאי. ודוגמתו תמצא בריש פרק כיצד מעברין דגרסי' התם רב אמר מאברין ושמואל אמר מעברין מ"ד מאברין מוסיפין לה אבר ומ"ד מעברין

כאשה מעוברה וקאמר התם ר' יוחנן בשם ר' הושעיה מוסיפין לה אבר תלה עינוי והסתכל ביה אמר ליה למה את מסתכל בי צריך לך וכו' כדהכא. וכן הא דקאמר זהלין אפוי מיתפרשא כמו התם כלומר שר' הושעיה נתן עיניו להסתכל בר' יוחנן כד אמר שמעתתא משמיה וא"ל ר' יוחנן למה את מיסתכל בי: צריך לך שחק לך. אם אתה שוחק והנאך על זה שאני צריך לך ולשמעתתך: לא צריך לך הפליג עלך. כלומר איני צריך לך ולזו הלכה שאמרתי משמך שכבר אמרו אחרים כן ולא עוד אלא שהפליגו יותר עלך וממה שאמרת וכדאמר ר' זעירא: תלת עשרי שנין. וקאמר הש"ס אע"ג דאמר לו ר' יוחנן כן מ"מ היה בא לפניו אח"כ שלש עשרה שנה ואע"פ שלא היה צריך לשמעתתיה וע"ז קאמר ר' שמואל דיו לו שכר בזה שהיה מקבל פני רבו בכל יום: התיב ר' ברכיה. על הא דקאמר ר' זעירא והוא שיגרע ויוסיף ובדבר שהוא מוסיף גורע ובעי הא בכה"ג שייך ג"כ לומר בענין שיעור הנגע דתנן בפ"ו דנגעים גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע מקום הגרים תשע עדשות מקום העדשה ארבע שערות והשתא אם הזקן ממרא אמר שאין צריך להיות הגרים מרובע אלא אם יש בנגע שיעור גרים בין הכל טמא ואע"פ שאין ארכו כרחבו נמצא מוסיף הוא בשיעור האורך וגורע בשיעור הרוחב והוי גורע מחמת שהוא מוסיף כתפילין: מאן דאמר הכן. אין הכי נמי איכא מ"ד כן דמשכחת לה אף בדין הנגעים כמו כן: והתני שתי פרשיות שבמזוזה. ואם הוסיף פרשה אחרת פוסל הוא את המזוזה ונמצא מוסיף וגורע הוא: היא תפילין היא מזוזה. דין אחד להם וכשאמרו הוסיף בתפילין מזוזה נמי בכלל:

התיב

מסורת הש"ס

יב סנהדרין פח ע"ב

שם

ג (ערכין פ"ב)

(נגעים פ"ו)

(מנחות פ"ג)

עין משפט נר מצוה

כג

א מיי' פ"ד ממרים הל' ג סמ"ג עשין קיא ולאוין רית

מראה הפנים

והא תנינן גופה של בהרת כגרים הקילקי מרובע. אין לפרש דמקשה דמשכחת לה דנחלקו בשיעור כגרים גופי' דהזקן ממרא טפי ליה או בציר ליה מהשיעור שאמרו חכמים בו דא"כ מאי בעא שיעור דנגעים דנקט ליה הא בכל שיעורין שאמרו הלכה למשה מסיני משכחת לה ובנבילה ושרץ גופי' דפליג ר' זעירא לעיל וקאמר דזקן ממרא אינו חייב בהן אע"פ שעיקרן מד"ת ופירושן מד"ס משום דבעינן שיגרע ויוסיף ובדבר שהוא מגרע הוא מוסיף וא"כ ע"כ לא מיתפרשא שנחלקו על כמות השיעור דאי הכי גם בנבילה ושרץ נימא שנחלקו על כמות הזית של נבילה ועל כעדשה של שרץ אלא ודאי דבכה"ג לאו מגרע ומוסיף בדבר אחד קרינן ליה דאם בכמות השיעור הוא דנחלקו לא הוי אלא מגרע או מוסיף ואנן תרווייהו בעינן ובדבר אחד והלכך ע"כ לא מיתפרשא הכא בענין אחר אלא כדפרישית בפנים דבענין המרובע הוא דנחלקו דאנן בעינן בגרים בנגע שיהא מרובע דוקא ארכו כרחבו וזהו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו פ"א מהלכות טומאת צרעת הל' ז' דצריך שיהא כדי למיחת ל"ו שערות שש שערות אורך ושש שערות רוחב וכל הפחות מזה אינו נגע צרעת וכדמסיים שם בהל' דלקמן נגע שהיה רחבו כדי למיחת חמש שערות אפי' היה ארכו מאה הרי זה טהור ואינו נגע צרעת עד שיהיה בו ריבוע כגרים וזהו לכאורה דלא כמ"ש בפי' המשנה עד שיהיה הנגע מרובע שאם היה מצומצם על זה השיעור הנה יטמא על איזה תמונה שתהיה וא"ז נמשך הר"ב בפירושו והתיו"ט לא כתב כלום בזה ואף אם נדחוק לפרש דמ"ש בפירושו על איזה תמונה שתהיה היינו לומר ובלבד שתוכל לעשות ריבוע בתוכו ארכו כרחבו שש שערות אורך ושש שערות רוחב ולאפוקי אם אין בו אלא חמש שערות רוחב וארכו אפי' מאה וא"כ הוא ממש כמ"ש בחבורו אכתי קשה דמנא ליה לפרש כן למרובע דמתני' דילמא שיעור כדי לרבע אמרו דומיא מה שאמרו גרים פ"ק דסוכה בית שיש בו ד' אמות על ד' אמות חייב במזוזה וכו' ופי' הוא ז"ל אם יש בו כדי לרבע ד' על ד' בגוה וכו' והנ"ל אם היה ארכו יתר על רחבו הואיל ויש בו לרבע ד' על ד' אמות חייב במזוזה כמ"ש בפ"ו דמזוזה בהל' ב' ועיין בטור י"ד סי' רפ"ו ובב"י ותמהה שאין לפרש לדעתו ז"ל בענין אחר כ"א הכוונה אפי' אין בו אלא רחב ב' או ג' אמות וארכו הרבה יש בו כדי לרבע ד' על ד' וחייב במזוזה והכי נקטינן לכל הדינים שגבנו בסוכה שם וא"כ. אימא הכא נמי כן ולכאורה היה אפשר לומר דטעמיה דלמד דמרובע דהכא בדוקא אמרו נרמז קצת מת"כ דדרשו מבשאת לסימן טומאה שתהא מבוררת לתוך השאת הא כיצד מקום ב' שערות וכו' ומביא התיו"ט לזו הברייתא שם ומיהו יש לדחות דשם אמרו לענין השער לבן או המחיה שבה שצריך שיהיה באמצע הנגע ואין מזה הכרח כ"כ דריבוע הנגע צריך שיהיה ארכו כרחבו ולא כדאמרינן בעלמא דבשיעור מחזיק הריבוע הוא דמשערינן. אמנם מכאן הוא דנלמד בבירור דע"כ מרובע דנגעים בדוקא הוא דאמרו וכך הוא הלכה למשה מסיני והיינו דמשכחת לה הכא דנחלקו בדבר זה וכגון שהזקן ממרא אומר דלאו דוקא שיהא בו מרובע ארכו כרחבו אלא בשיעור מרובע מטמא שיהיה בין הכל כדי לרבע ואם נפחת מרחבו וניתוסף בארכו עד שיהא בו שיעור כגרים בין הכל טמא והנה זה מוסיף בשיעור ארכו ומגרע בשיעור רחבו. ואנן ארכו כרחבו בעינן והכי מוכח נמי לקמן פ"ג דשבועות הל' ח' ולמה הניחה מרובע די ירבעינה הוא ועי"ש וזהו כמו שאמרנו כענין דבריו בחבורו להשוות לפירושו והיינו דנקט להא בדוקא דמשכחת לה לזקן ממרא בענין שיעור גרים דנגע ולא בשיעורין במקום אחר דלא משכחת לה בשום פנים מוסיף ומגרע בדבר אחד כ"א בגרים דנגעים וכדאמרן. ולא דמי לציצית דקאמר הכא לקמיה דלא הוי אלא גורע דשאני התם דמתוך שהוא מגרע בגדיל ניתוסף ממילא בפתיל ולא עבד הוא שום מעשה בהוספה וכדאמר גרע ולא הוסיף הוא וכן בענין תלי לוג שמן בתודה דקא פשיט ליה דיש כאן גרעון והוספה כדפרישית בפנים כלשון הראשון משום דאיכא מעשה בגרעון הרבוכה ומעשה בהוספת החלות והרקיקין ודמיא טפי לגרים דנגע (ועיין בסוף הדיבור) דמוסיף הוא בשיעור האורך ומגרע בשיעור הרוחב וזה גרעון שבא מכח ההוספת בעצמו דמחלק בשיעור הוא וכאן הוא מוסיף וכאן הוא מגרע והויא דומיא דתפילין דמוסיף הוא בטוטפת החמישי ומגרע ופוסל בד' הטוטפות ולפיכך אמר הכא דאיכא מ"ד הכין. ומכאן יצאנו עוד לידון בדבר אחד. דהשתא מוכרח הוא דהא דקאמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא התם בדף פ"ח ע"ב אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מד"ת וכו' ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודה דע"כ ר' אלעזר אליבא דר"י מוסיף הוא על הא דר"מ דלעיל דצריך שיורה בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וס"ל דבתפילין נמי חייב הוא ומשום דאיכא תורה ויורוך וזהו טעמיה דהרמב"ם ז"ל שפסק בפ"ג מהל' ממרים הל' ה' וכן בפ"ד הל' ג' כתרווייהו דעל דבר שזדונו כרת ועל התפילין חייב הוא והקשו עליו הא משמע שם דר"י פליג אדר"מ והכ"מ כתב שם בשם הרמ"ה ז"ל שתירצו לו דר' יהודה מוסיף הוא על דברי ר"מ וע"ש אבל לא כתבו ההכרח לזה אמנם מכאן הוא מוכרח לדבריהם ולפי מה שנתבאר דאי לא תימא הכי בר' יהודה מוסיף על דר"מ אלא דפליג א"כ קשיא אמאי קאמר אנו אין לנו אלא תפילין הא משכחת לה גם בגרים דנגעים הכי וכהאי מ"ד הכא דאמר באמת כן ומדמי לה לתפילין אלא ודאי ר' יהודה מודה הוא לר"מ ומוסיף עליה בתפילין ותו לא קשיא אמאי לא מני נמי לגרים דנגעים משום דבלאו הכי מתחייב הוא בזה דדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הוא כדינא דגופיה אם נכנס למקדש וכו' וכדתניא בברייתא דלעיל לדין דנגעים וה"ה בכל מה שנחלקו בענין נגעים וכן נמי ל"ק אמאי לא מני תלי לוג שמן לתודה ולמאי דפשיט ליה הכא דדמיא לגרים ולא דמי לציצית כמבואר לעיל ללשון הראשון שפירשתי משום דהכא נמי אשכחן דבר שזדונו כרת וכו' וכגון שנטמא כשני דאם הוא כבר לתודה אז הוא טמא ויש שלישי לקודש מן התורה ואם פסול הוא אין בני עושה שלישי בחולין או בכיוצא בזה. ומיהו לדינא יותר נראה כלשון הב' שפירשתי בפנים בענין זה דמוסיף וגורע בדבר אחד בעינן. והלכך לא אשכחן מידי אחרינא דליהוי מוסיף וגורע בדבר א' להתחייב אפילו בדבר שאין זדונו כרת משום דאיכא תורה ויורוך אלא בתפילין בלבד. וסוגיא דהכא פשוט הוא דלא אזלא אלא כר' יהודה כדפרישית בפנים ולא הוזכרו כאן דברי ר"מ:

והא תני שתי פרשיות שבמזוזה. הכא מסיק דהיא תפילין היא מזוזה והתם מסיק אין לנו אלא תפילין ולא פריך ממזוזה מידי כ"א מציצית ולולב ובענין אחר מדהכא לקמיה ומשני לה התם. ונראה דטעמיה דהאי ש"ס דפוסל בהוספה במזוזה בפרשה אחרת משום דבעינן על הארץ שיהא כתיבה אחרונה כדאמר בהקומץ דף ל"א ע"ב וס"ל לעיכובא

עין משפט נר מצוה

כד
א מיי' פ"ה מהל' פ"ז ס"ח כמ"ג לאוין לב

כה
ב מיי' פ"ט מהל' יסודי התורה ה"ב סמ"ג לאוין לג

כו
ג מיי' שם ה"ב סמ"ג עשין ו

כז
ד מיי' שם ה"ג לאוין שם

כח
ה מיי' פ"י מיסודי התורה ה"ד והכ"מ רבם מקורו והוא מכאן וע' תנחומא פ' וירא על הקרא וכו' פקד את שרה וע' רד"ק ירמיה כח

ציון ירושלים

צא מהן עשרים שנה. ע' בו"ת ח"ל כו' מש ומ"ש בהגהותי שם וע' יד שאול כו' רכה:

אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן. מכאן מקורו של רבינו פ"י מיסודי התורה ה"ד פ"ב:

התיב רב המנונא. והא בלילת כמי משכחת לה דתני בלילת צריך שיהא ד' אצבעות של אגודל מהגדיל בארבעה חוטים וזהו פירושן מדברי סופרים דדרשי גדיל ב' גדילים ד': עשאן. כלומר אם הזקן ממרא הורה שלא יהו עושין גדיל אלא ג' אצבעות כד' חוטין וקס"ד דזה גורע ומוסיף הוא דמה שמוסיף בפתיל גורע הוא בגדיל: א"ל גרע ולא הוסיף הוא. שהרי לא הוסיף כלום אלא במה שמגרע מהגדיל ניתוסף בעצמו מן הפתיל ואין כאן אלא גורע: והתני שליש לרביכה. בפ"ו דמנחות תנן התודה היתה באה חמש סאין וכו' עשרים עשרון עשרה לחמץ עשרון לחלה ועשרה למצה ובמצה שלשה מינין חלות ורקיקים ורבוכה. ואלו ג' מינין של מצה היו שוין שהיה נותן שלשה עשרונים ושליש לכל מין ותני עלה בברייתא ומייתי לה התם בפ' שתי מדות דף פ"ט ע"א דחצי לוג שמן להודה שהיה מביא חולהו מחצה לחלות ולרקיקין ומחצה לרבוכה כדדרים התם ומד"ם הוא: שילשן. והשתא אם הזקן ממרא הורה לשלש בשמן לכל המינים בשוה שליש לרבוכה ושליש לחלות ושילש לרקיקים ונמצא זה מוסיף לחלות ולרקיקים וגורע מן הרבוכה: א"ל מיגרע וכו'. כלומר דאין ה"נ דיש כאן גרעון ברבוכה מחמת שעשה הוספה בחלות ורקיקין ודמיא לתפילין דבא הגרעון של הד' בתים מכח הוספת החמישי והכא נמי בא הגרעון של הרביכה מכח התוספת של חלות ורקיקין א"כ דקא פשיט ליה דשאני הכא דאע"ג דיש כאן גרעון ותוספת מ"מ לא הוו בדבר אחד דהגרעון הוא ברבוכה והתוספות בחלות ורקיקין ואנן מוסיף וגורע בדבר אחד בעינן כמו בתפילין או בגרים דנגע:

הלכה ה מתני'. מה שלא

שמע. מה שלא נאמר בנבואה לשום נביא בעולם: ומה שלא נאמר לו. אלא לחבירו והוא שמעה מפי חבירו ובא ואמר שנאמר לו שנים אלו נביאי השקר הן ומיתתן בחנק דכתיב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע מעולם את אשר לא צויתיו לדבר הא לחבירו צויתי זה המתנבא מה שלא נאמר לו

תורה אור

התיב רב המנונא והא תני בציצית ארבע אצבעות של ארבעה חוטין עשאן שלש אצבעות של ארבעה חוטין. א"ל גרע ולא הוסיף. התיב ר' חגיי קומי ר' יוסי והא תני שליש לרביכה שליש לחלות שליש לרקיקים שילשן שליש לרביכה שליש לחלות שליש לרקיקים. א"ל מיגרע מן הרביכה ומוסיף על החלות ועל הרקיקין:

הלכה ה מתני' ונביא השקר [א] והמתנבא מה שלא שמע ומה שלא

נאמר לו [ב] אבל הכובש על נבואתו [ג] והמוותר על דברי נביא [ד] ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי שמים שנאמר °אנכי אדרוש מעמו:

גמ' המתנבא מה שלא שמע כצדקיה בן *כנענה ומה שלא נאמר לו כחנניה בן עזור. רבי יהושע בן לוי אמר חנניה בן עזור נביא אמת היה אלא שהיה לו קיבוסת והיה שומע מה שירמיה מתנבא בשוק העליון ויורד ומתנבא בשוק התחתון. אמר חנניה בן עזור כל סמא דמילתא לא דא היא אלא °לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם. וכל ימיו של מנשה אינן אלא חמשים וחמש שנה [ה]*צא מהן עשרים שנה שאין ב"ד של מעלה עונשין וכורתים ושתים של אמון ושלשים ואחד של יאשיהו הדא היא דכתי' °ויהי השנה ההיא בראשית ממלכת צדקיהו מלך יהודה בשנה החמישית בחדש החמישי אמר אלי חנניה בן עזור הנביא אשר מגבעון בית ה' לעיני הכהנים וכל העם לאמר כה אמר ה' אלהי צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את עול מלך בבל בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ה' אשר לקח נבוכדנצר מלך בבל מן העיר הזאת ויביאם בבל. אמר לו ירמיה אתה אומר בעוד שנתים ימים אני משיב וגו' ואני אומר שנבוכדנצר בא ונוטל את השאר °בבלה יובאו ושמה יהיו וגו'. אמר לו תן סימן לדבריך. א"ל [ו]אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן לדברי שהקב"ה אומר להביא רעה ומתנחם. ואתה מתנבא לטובה [ז] את הוא שאת הוא צריך ליתן סימן לדבריך. אמר לו לאו את הוא שאת צריך ליתן סימן לדבריך. אמר לו אין כיני הרי אני נותן אות ומופת באותו האיש השנה ההיא הוא מת °כי סרה דבר על ה' והות ליה כן וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי. שנת אחרת היתה ותמר הכין. אלא מלמד שמת בערב ראש השנה וצוה את בניו ואת בני ביתו להסתיר את הדבר שיוציאוהו אחר ראש השנה בשביל לעשות נבואתו של ירמיה שקר: והכובש על נבואתו. כיונה בן אמיתי. א"ר יונה יונה בן אמיתי נביא אמת היה את מוצא בשעה שאמר לו הקב"ה °קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני. אמר יונה יודע אני שהגוים קרובים תשובה הן והריני הולך ומתנבא עליהם והם עושין תשובה והקב"ה בא ופורע משונאיהן של ישראל ומה עלי לעשות לברוח °ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה וגו':

והמוותר

ונאמר לחבירו ומת הנביא ההוא וכל מיתה האמורה בתורה סתם איכה אלא חנק: אבל הכובש על נבואתו. שלא אמרה כגון יונה בן אמיתי: והמוותר על דברי הנביא. שמפקיר דבריו ולא חשש למה שאמר לו הנביא: מיתתו בידי שמים. דכתיב והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי קרי ביה לא ישמע וקרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע הוא עצמו אל דברי הרי שלשתן בכלל וכתיב אנכי אדרוש מעמו שמיתתו בידי שמים: גמ' כצדקיה בן כנענה. שניבא לאחאב מה שלא שמע מעולם: כחנניה בן עזור. ששמע דברי ירמיהו והיה מתנבא כדלקמן: נביא אמת היה. בתחלה: אלא שהיה לו קיבוסת. לער ודאגה מלשון קבסתן בפ' ד' מיתות לערתני א"נ לשון טעות וכן התם מיתפרשא כמו כן הטעתני ודבר שאינו שאלת וכלומר שהיה טועה בעצמו כשהיה שומע פורענות מה שהתנבא ירמיהו על הכלים הנותרים בבלה יבאו וגו' והיה יורד ומתנבא בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ה' וגו' וכדמפרש לקמיה טעותו: כל סמה דמילתא. סוף דבר אינו אלא כזה החשבון שהרי כתיב לפי מלאת לבבל שבעים שנה וגו' והיה חושב כל ימיו של מנשה וכו' ומפני שכבר נגזרה גזרה בימי חזקיהו שאמר לו ישעיהו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך וגו' בבל. והיה טועה לומר שאחרי מות חזקיהו כשהתחיל מנשה להרשיע התחיל החשבון ועשרים הראשונים של מנשה אינם מן החשבון שלא היה בר עונשין בידי שמים ונשארו ל"ה מבנותיו וב' של אמון ול"א של יאשיהו הרי ס"ח הדא הוא דכתיב בראשית ממלכת וגו' אמר בעוד שנתים ימים וגו' שהוא למלאת שבעים שנה: א"ל לאו. אלא אתה ירמיהו הוא שצריך ליתן סימן לדבריך שאין החשבון שלי כלום: אין כיני. אם כן הוא הריני אני נותן אות ומופת וכו': והות ליה כן. שמת באותה שנה ומה שכתוב בשנה ההיא בחדש השביעי והרי חדש השביעי משנה אחרת הוא אלא מלמד וכו': והקדוש ברוך הוא בא ופורע משונאיהן של ישראל. כינוי הוא שאין ישראל רוצין לחזור בתשובה ואין לי תקנה אלא לברוח מכאן לפי שאין הנבואה שורה בחוץ לארץ:

והמוותר

מסורת הש"ס

סנהדרין כט:

כתובים פ"ב

מראה הפנים

לעיכובא הוא. וכשמוסיף עוד איננה פרשה לא הויא על הארץ בשיטה אחרונה ובודאי מקודם פ' שמע בלאו הכי אין לומר כן דהא בעינן שלא יהא גרוע ועומד בתחלה כדאמר התם. וכן יש לפרש בענין קובית הלילית דמקשה הכא ומשני גרע ולא הוסיף הוא היינו שגרוע ועומד הוא ובפנים פירשתי באופן אחר ותרווייהו נקטינן. והש"ס דהתם דלא חשיב למזוזה סגירתא ליה דהא דאמר רב חסדא גם על שארץ בשיטה אחרונה למצוה בעלמא קאמר ולא לעיכובא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות מזוזה בפ' ס' הלכה ה' ומצוה לכתוב על שארץ בשיטה אחרונה וע"ש: כל כמה דמילתא וכו'. בחשבון בטעות של חנניה בן עזור יש עוד כמה קושיות וטעיות לפי חשבונו דהרי כתיב במנשה בן שתים עשרה שנה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך ועוד היכן הם י"א שנים שמלך יהויקים ועוד במלכות לדקיהו תלפו ועברו כבר הרבעה שנים כדכתיבי קראי אלא דלא חש הש"ס לדקדק כיון שעיקר הנבואה שקר והשבונו הכל בטעות היה:

אותה

והמוותר על דברי הנביא. כעידו החוזה. א"ר שמואל בר רב יצחק זה אמציה כהן בית אל. א"ר יוסי פיתפותי בצים היו שם *ואיזה זה זה יהונתן בן גרשום בן מ שה. את מוצא בשעה שבא דוד ומצאו שהוא עובד ע"ז אמר לו אתה בן בנו של אותו הצדיק ואת עובד ע"ז אמר לו מסורת בידי מאבי אבא א מכור עצמך *לע"ז ואל תצטרך לבריות. אמר לו חס ושלום לא אמר לך כן אלא מכור עצמך ב לעבודה שהיא זרה לך ואל תצטרך לבריות. כיון שראה דוד שהיה הממון חביב עליו מינהו קומוס תיסוורין על בית המקדש הוא הוא דכתיב °ושבואל בן גרשום בן מנשה נגיד על האוצרות. שבואל ששב לאל בכל כחו נגיד על האוצרות שמונהו קומוס תיסורין על האוצרות. חברייא בעון קומי רבי שמואל בר נחמן כומר לעבודה זרה והאריך ימים אמר לון על שהיתה עינו צרה בע"ז שלו. ומה היתה עינו צרה בע"ז שלו הוה בר נש מייתי ליה תור או אימר או גדי לע"ז וא"ל פייסיה עלי והוא א"ל למה וכי מה מועילה לך אינה אוכלת ואינה שותה ולא מטיבה ולא מריעה והוא א"ל היך נעביד והוא א"ל איזל ואייתי לי חד פינך דסולת ועשר ביעין עלוי ונא מפיים ליה עלך כיון דהוא אזל ליה הוה אכיל לון. אתא חד בר פחין וא"ל כן. א"ל אם אינה מועילה כלום מפני מה את עביד הכא א"ל בגין חיי. מתיבין לר' שמואל בר נחמן והא כתיב °עד יום גלות הארץ אמר לון כיון שמת דוד ועמד שלמה והחליף את כל סנקליטין שלו חזר לקילקולו: ונביא שעבר על דברי עצמו. כחבירו של מיכה. הדא היא דכתיב °ונביא אחד זקן יושב בבית אל ויבא בנו ויספר לו את כל המעשה אשר עשה איש האלהים וגו' ויאמר להם אביהם אי זה הדרך הלך וגומר ויאמר אל בניו חבשו לי את החמור וגו' וילך אחרי איש האלהים וימצאהו יושב תחת האלה וגו' ויאמר לך אתי הביתה ואכל לחם ויאמר לא אוכל לשוב וגו' עד ויאמר לו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר וגו' עד ויאכל לחם וישת מים ביחש לו. מה הוא כיחש לו שיקר ביה. ויהי הם יושבים על השולחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו אשר הושב אין כתיב כאן אלא אשר השיבו והרי הדברים קל וחומר ומה אם מי שהאכיל את חבירו לחם שקר זכה שנתייחד עליו הדיבור המאכיל את חבירו לחם אמת על אחת כמה וכמה. כתיב °ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' וגו'. ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה וילך מאתו וימצאהו האריה ויכהו. וימצא איש אחד ויאמר הכני נא ויכהו וגו'. וילך הנביא ויעמד למלך על הדרך ויתחפש באפר על עיניו ויהי המלך עובר והוא צעק אל המלך וגו' ויהי עבדך עשה הנה והנה וגו'. וימהר ויסר את האפר מעל עיניו וגו' ויאמר לו כה אמר ה' יען אשר שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. וכתיב ויגש איש האלהים ויאמר כה אמר ה' ולמה ויאמר ויאמר שני פעמים אלא באמירה הראשונה אמר לו אם בא בן הדד מלך ארם תחת ידך אל תחוס עליו ואל תחמול עליו ובאמירה השנייה אמר לו יען אשר שלחת את איש חרמי וגו'. כמה מצודות וחרמים עשיתי לו עד שמסרתיו תחת ידך ושלחתו והלך בשלום. לפיכך והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. את מוצא בשעה שיצאו ישראל למלחמה לא מת מכולם אלא אחאב מלך ישראל בלבד והדא היא דכתיב °ואיש משך בקשת לתומו ויך את מלך ישראל בין הדבקים ובין השריין ויאמר לרכבו הפוך ידך והוציאני מן המחנה כי החליתי. ומה אני מקיים ועמך תחת עמו ר' יוחנן בשם ר"ש בן יוחי אותה הטיפה שיצאת מאותו צדיק כיפרה על כל ישראל:

הלכה ו מתני'

המתנבא ג בשם ע"ז ואומר כך אמרה ע"ז אפילו כיוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור הבא ד על אשת איש כיון שנכנסה *לרשות הבעל מן הנישואין אע"פ שלא נבעלה הבא עליה הרי זה בחנק וזוממי בת כהן ובועלה הא כל ה הזוממין *מקדימין לאותה המיתה חוץ ו מזוממי בת כהן ובועלה: גמ' א"ר יוסי בן חנינה הכל היה בכלל °לא תענה ברעך עד שקר. יצא לידון בין באות בין במופת בין בע"ז בין בשאר כל המצות אלא שע"ז *בין שנתכוון לעקור את כל הגוף בין

והמוותר על דברי הנביא. חסר כאן וצ"ל כמו שהוא בתוספתא שלהי פ' י"ד והמוותר על דברי נביא כחבירו של מיכה דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא וגו' ומייתי לה לקמן ונביא שעבר על דברי עצמו כעידו החוזה שהחזירו הנביא שקר לאכול בביתו כדמייתי קראי לקמן: זה אמציה כהן בית אל. זה הנביא שקר אמציה היה: ור' יוסי. ס"ל זה יהונתן בן גרשום ואגב מייתי ליה מיניה הכא וכדגרים בברכות פ' הרואה: פיתפותי בצים. כמו פלים מלשון הפלירה פים כלומר שהיה הנביא שקר הזה מפתה אותו ומפלירו בדברים הרבה עד שנתרלה לילך ולאכול עמו: את מוצא וכו'. מיהונתן בן גרשום דרים לה איידי דאיירי ביה: קומים תיסוורין. ראש ונגיד על האולרות: כומר לע"ז והאריך ימים. כל כך שאכתי בימי שלמה היה ויותר כדלקמן: חד פינך. קערה אחת של סולת: אתא חד בר פחין. בא עוד פגום ריק אחד ואמר לו כמו כן: עד יום גלות הארץ. היה כומר לע"ז והרי חזר בימי דוד: סנקליטין. הממונים והשרים: ונביא שעבר על דברי עצמו. עידו החוזה כ"ל כדלעיל והשתא מייתי ליה במה שעבר כדכתיבי קראי: לחם אמת. כלומר כוונתו לשם שמים ולגמול עמו חסד ואמת: כתיב ואיש אחד וגו'. השתא מייתי ליה קראי דחבירו של מיכה: וכתיב ויגש איש האלהים. לעיל מיניה כתיב כשהלך אחאב להלחם עם בן הדד אפקה ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' יען אשר אמרו ארם אלהי הרים ה' וגו' ולמה ויאמר ויאמר שני פעמים: אלא באמירה הראשונה וכו'. כלומר אותו הנביא שאמר לו בראשונה אם בא הדד מלך ארם תחת ידך וכו' הוא הנביא בעצמו שאמר לו אח"כ יען שלחת את איש חרמי מיד וגו' ואני הזהרתיך בתחלה על זה: מה אני מקיים ועמך תחת עמו. והלא לא מת אלא אחאב לבדו: אותה הטיפה שילאת מאותו לדיק. הנביא כדכתיב לעיל ויכהו האיש הכה ופלוע כיפרה על כל ישראל:

הלכה ו מתני'. לרשות הבעל. כגון שמסר האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך תו לא קרינן בה בית אביה: גמ' הכל היה בכלל לא תענה. וזה הנביא המתנבא לעקור דבר אחד מן התורה הרי הוא בכלל לא תענה ויצא מן הכלל הזה לידון שהרי בלאו דלא תענה אינו מתחייב מיתה לפיכך הוציאו הכתוב לדונו במיתה: בין באות בין במופת. כלומר אפי' נתן לך אות ומופת אל תשמע לו לעבור על ד"ת כדכתיב כי יקום בקרבך נביא וגו' ונתן אליך אות ומופת וגו' לא תשמע אל דברי הנביא ההוא: בין בע"ז בין בשאר כל המצות. דכתיב נלכה אחרי אלהים אחרים וגו' וכתיב להדיחך מעל הדרך וגו' לרבות שאר כל המצות: אלא שעבודה זרה וכו'. בתוספתא שלהי מכילתין גרסינן הכי המתנבא לעקור דבר מדברי התורה חייב ר' שמעון אומר אם נתנבא לקיים מקלת ולבטל מקלת פטור ובע"ז קיימה היום ובטלה למחר חייב. וצריך לגרוס הכא ג"כ בענין זה אלא שעבודה זרה בין שנתכוון לעקור את כל הגוף בין

עין משפט נר מצוה

כט א ב מיי' פ"י מהלכות מתנות עניים ה"ח טוש"ע יו"ד סי' רנס ס"ח

ל ג מיי' פ"ס מהלכ' ע"ז ה"ז סמ"ג שם

לא ד מיי' פ"ג מהל' אסורי ביאה ה"ד

לב ה מיי' פי"ח מהל' עדות ה"א סמ"ג עשין קי

לג ו מיי' פ"ב שם ה"י

מסורת הש"ס

(ברכות פ"ט) ה"ח

ב"ב קיט

ע' פרש"י מכות ב ע"א ד"ה כתם קאי ובתוס' שם ד"ה כל וד"ה זוממי מכות ב ע"א פ' סנהדרין ל

מראה הפנים

אותה הטיפה וכו'. אע"ג דאחאב זה אמר לו ועמך תחת עמו משום דהנביא א"ל כפי שקיבל בנבואה בתחלה ואח"כ כשהכהו זה כיפר דמו על כל ישראל והנביא לא ידע מזה: יצא לידון בין באות בין במופת וכו'. מסיגית הש"ס דהכא משמע דמפרש להא דפתא בפשטה דרבי שמעון הוא דפוטר בשאר כל המצות בקיום מקלת וביטול מקלת. והכל הסם ובשלהי פרקין פלוגתא דאמוראי היא בפירוש הברייתא ובקיום מקלת וביטול מקלת דבשאר כל המצות לכ"ע אפי' לרבנן פטור:

לא.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

בין שלא נתכוון לעקור את כל הגוף *דברי רבי שמעון פוטרין אותו. ודברי חכמים סוקלין אותו. אבל בשאר כל המצות דברי חכמים סוקלין אותו ודברי רבי שמעון יבין ליה פיונטייה. והנביא שנתנבא בתחילה אם נתן אות ומופת שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. שני נביאים שנתנבאו כאחת שני נביאים שנתנבאו בברך אחד רבי יצחק ורבי הושעיה חד אמר צריך ליתן אות ומופת. וחרנא אמר אינו צריך ליתן אות ומופת. מתיב מאן דאמר צריך למאן דאמר אינו צריך והא כתיב °ויאמר חזקיהו אל ישעיהו (מלכים ב כ) מה אות. אמר ליה שנייא היא תמן דו עסק בתחיית המתים °יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו (הושע ו) ונחיה לפניו. *א"ר יהודה בן פזי לא סוף דבר לחופה אלא אפילו לבית שיש בו חופה בעיא הדא מילתא. טריקלין וקיטון חופה וקיטון נכנסה לטריקלין. ליידא מילה ר' יוחנן *אמר ליורשה ריש לקיש אמר להפר נדריה. א"ר זעירא אע"ג דרשב"ל אמר להפר נדריה מודה שאינו מיפר לה עד שתיכנס לחופה. אמר רב הונא קרייא מסייע לרשב"ל °לזנות בית אביה פרט שמסרו (דברים כב) *שלוחי האב לשלוחי הבעל שלא תהא בסקילה אלא בחנק. *כיוצא בהם בשריפה היא והן בשריפה כיוצא בהן בסקילה היא והן בסקילה כיוצא בהן בחנק היא והן בחנק:

הדרן עלך פרק ואילו הן הנחנקין
וכולא מסכתא דסנהדרין

ג ; שלא נתכוון לעקור את כל הגוף דברי ר"ש חונקין אותו ודברי חכמים סוקלין אותו דהא בע"ז אין חילוק בין עקר הכל ובין קיים מקלתה וביטל מקלתה כדקתני דלעולם בע"ז חייב לדברי הכל ואפי' קיימה היום ובטלה למחר ולא פליגי אלא בהיא נויתה דכין אותו וכדאמרי' הכא בריש פ' ד' מיתות דלר"ש בחנק ולרבנן בסקילה: אבל בשאר כל המלות דברי חכמים סוקלין אותו. דסברי אף בשאר מלות בסקילה: ודברי ר"ש יר־ין ליה פיונטייה. נותנין לו כפי מחשבתו ודרכו פנטסיא ר"לה יונית היא מחשבה וליור דב־. וכלומר רואין אם מחשבתו לעקור כל הדבר חייב ואם לבטל מקלת ולקיים מקלת פטור כדאמר בתוספתא וס"ל להאי ש"ס דדוקא אליבא דר"ש אמרו כן אבל לרבנן אפי' בשאר כל המלות לעולם חייב הוא: והנביא שהתנבא בתחלה. נביא אחד שהתנבא איזה דבר אלא שבתחלתו הוא ואינו מוחזק עדיין בנביאות: אם נתן אות או מופת ב מעין לו. לאו אות ומופת ממש קאמר אלא כלומר אם הוא נותנבא על דבר העתיד להיות אם יבאו דבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו הואיל ואינו מוחזק לנביא אינו לריך לשמוע לו עד שיאמנו דבריו: שני נביאים שנתנבאו כאחת. על דבר אחד וכן שני נביאים שנתנבאו בברך אחד כלומר אפילו לאו ממש דבר אחד אלא שהן בברך ובסדר אחד ונראין כעין דבר אחד והם מתנבאים בתחלה: חד אמר לריך ליתן אות או מופת. ואע"פ ששנים הן הואיל ונבואתן בתחלה הוא דהויא: אינו לריך ליתן אות או מופת. הואיל ושנים הן מסתמא לא משקרי: והכתיב ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אות. כי ירפא ה' לי הרי שמלינו ששאל חזקיהו מישעיהו לאות ומופת ואף על פי שישעיהו כבר מוחזק לנביא היה מ"מ הואיל ובתחלה אמר לו כי מת אתה ואח"כ כשהגיד לו נבואה השני' והוספתי על ימיך ביקש ממנו אות והחשיבוהו כנביא בתחלה ומי עדיפי שנים שאינן מוחזקין מישעיהו שהיה מוחזק לנביא אמת ואמאי אמרת שנים אינם לריכין לאות ומופת: שנייא היא תמן. שהיה דבר גדול וממש דהוא עסק בנבואתו בתחיית המתים ועוד מבוס שא"ל ביום השלישי יעלה בית ה' ע"ש יחיינו מיומים וגו' ולפיכך היה חזקיה רולה לראות היום איזה אות כדי להחזיק אמונתו בלבו מיד ולא שבשביל שלא האמין בנבואתו שאל ממנו אות: לא סוף דבר לחופה. אמתני' כיון שנכנסה לרשות הבעל לנשואין קאי. וכן גרסי' להא בכתובות פ"ד הלכה ז' לאו דוקא שנכנסה לחופה ממש אלא אפילו לבית שהחופה בתוכו הרי היא ברשות הבעל כדמפרש ואזיל: כעין הדא מילתא. נ"ל וכן גרסינן לה בכתובות. כעין מלאכה זו שעושין טרקלין וקיטון טרקלין הוא חדר הגדול שנכנסין ממנו לקיטון והוא החדר הקטן הפתוח לתוכו. ובלשון המשנה דמדות כקיטוניות פתוחות לטרקלין: חופה וקיטון. כלומר והחופה היא בתוך הקיטון והיא נכנסה לטרקלין כבר היא ברשות הבעל כמו שנכנסה לחופה ממש: ליידא מילה. לאיזה דבר היא ברשות הבעל והתם אמתני' קאי דקתני מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל ופליגי בה ואגב מייתי לה נמי הכא: ליורשה. אם מתה יורש נדונייתה אבל לענין הפרת נדרים עדיין לאו ברשות הבעל היא: להפר נדריה. וכדמפרש ר' זעירא: מודה שאינו מיפר לה עד שתיכנס לחופה. כלומר הא דקאמר להפר נדריה לאו שהבעל מפר נדריה דבהא מודה הוא שאין הבעל מפר נדרי אשתו עד שתכנס לחופה ובנדרים שהיו עליה מקודם בלאו הכי אינו מפר שאין הבעל מפר בקודמין אלא להפר נדריה דקאמר ר"ל היינו להוציא מרשות אביה שאין לאב בהפרתה נדריה עכשיו כלום דעד השתא היה האב מיפר לה בשותפות הארוס ומשנמסרה לשלוחי הבעל יצאת מרשות האב לגמרי: קרא מסייע לר"ש בן לקיש. כדדרש בברייתא לקמיה וה"ה נמי לענין הפרת נדרים יצאת מרשות האב: לזנות בית אביה. בנערה המאורסה כתיב: פרט שמסרו וכו'. דהויא בחנק דהו לא קרינן בה בית אביה וא"כ בנדרים נמי הכי הוא דכתיב בנעוריה בית אביה ומשמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שוב לא קרינן בה בית אביה ואינו יכול להפר נדריה: כיולא בהן בשריפה. אעדים זוממין קאי דבעינן במיתה שהבועל כיולא בהן ותוספתא היא בסוף מכילתין וכבר כתבתיה ופירשתיה בפ"ז הלכה א' ולפי גי' דהכא וע"ש:

הדרן עלך ואלו הן הנחנקין וגא מסכת דסנהדרין

(תוספ' שלהי מכילתין)

(כתובות פ"ד)

פ' כתובות מח ע"ב

שם

(לעיל פ"ז)

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

מראה הפנים

לא סוף דבר לחופה וכו'. כבר כתבתי להולא מזה בכתובות שם בסייעתא דשמיא:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

ביצד

העדים נעשים זוממין מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרין ייעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא [א] לוקה ארבעים מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים מעידין אנו [ב] באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום בין למחר סופו ליתן לה כתובתה אלא *אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה: גמ' א"ר יוסי בן חנינה הכל היה בכלל °לא תענה ברעך עד שקר יצא °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו את שאת יכול לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם וגו' את מקיים בו לא תענה ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אין את מקיים בו לא תענה ברעך דבר אחר ועשיתם לו לא *לזרעו ר' יהושע בן לוי אמר ועשיתם לו *שני דברים מסורין לבית דיי את תופש אחד מהן יצא דבר שהוא מסור לשמים. כתיב °ולא יחלל זרעו בעמיו אין לי אלא זרע שהוא מתחלל

היא

מסורת הש"ס: שמות כ | דברים יט | ויקרא כא | ב"ק פט ע"א | מ"ית ב | (ב"ק פ"ז ת"כ פ' אמור)

הלכה א מתני' כיצד העדים נעשים זוממין: תנא אסיומא דסנהדרין קאי דקתני זוממי בת כהן דאין דנין בהם דין הזמה שלה אלא דין הזמה של הבועל וקאמר יש עוד זוממין אחרים שאין בהם דין הזמה כל עיקר לפי שאין יכולין לקיים בהן תורה אור כאשר זמם לעשות לאחיו וכילד הדין הזה באלו עדים שאין מקיימין בהן דין הזמה האיך הם נעשו זוממין: מעידין אנו באיש פלוני. כהן: שהוא בן גרושה. שבפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: או בן חלוצה. והוא חלל מדרבנן: אין אומרין. אם הוזמו והן כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם משום דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם ואם תאמר נפסל לו ולא לזרעו בעינן כאשר זמם לעשות וליכא שהרי הוא זמם ליפסול הנידון ואת זרעו: אלא לוקה ארבעים. דאמר קרא והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע משום דהרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדים אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את הרשע דשוינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע אם הזמה זו בת מלקות הוא שאין יכולין לקיים בהן דין הזמה גמורה כגון עדי בן גרושה או גלות דלוקין הן: אין אומרי' יגלה זה תחתיו. דכתיב הוא ינוס הוא ולא זוממיו: שגירש את אשתו. בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גרשתיה ואיני חייב ליתן לה כתובתה: והלא בין היום בין למחר. כלומר מה ישלמו לו אם תאמר כל הכתובה והלא שמא יגרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה כתובתה ונמצא שלא היו מפסידין אותו כלום: אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. מספק שאם נתאלמנה או נתגרשה יטלנה הלוקח ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד הלוקח וכפי דמי טובת הנאה זו שוה כתובתה מספק כך הן משלמין: **גמ'** הכל היו בכלל לא תענה. דברי ר' יוסי בן חנינה אליבא דשיטתיה דר"מ מיתפרשא דקאמר לקמן במתני' מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין לוקין שמנים משום לא תענה ברעך עד שקר ומשום ועשיתם לו כאשר זמם והשתא קאמר ר' יוסי ב"ח לפרושי טעמא דמתני' דקתני לוקין ארבעים ומשמע דכ"ע אתיא ואפילו לרבי מאיר והלא לרבי מאיר אית ביה מלקות משום לא תענה וא"כ במתני' נמי לילקי שמנים דהע"ג דמלקות מכאשר זמם ליכא הכא מכל מקום מכיון דמתחייב מלקות מקרא דוהצדיקו וגו' והיה אם בן הכות הרשע ואית ביה נמי לא תענה שמנים הוא דהוי ליה למילקי והלכך קאמר דלא היא דהכל מודים במתני' דליכא אלא מלקות ארבעים: הכל היו בכלל. דלא תענה ויצאו עדים זוממין לידון מועשיתם לו וגו': את שאתה יכול לקיים בו וכו'. כלומר דוקא היכא דמילקי משום כאשר זמם כמו במתני' דהתם שהעידוהו שחייב מלקות בהא קאמר רבי מאיר דלוקה נמי משום לא תענה אבל הכא כיון דמשום כאשר זמם אין אתה יכול להלקותו אין אתה מקיים בו לא תענה ולא לקי אלא ארבעים מקרא דוהיה אם בן הכות הרשע. דבר אחר ועשיתם לו ולא לזרעו. כלומר דבלאו הכי אין כאן משום כאשר זמם לעשות דלו כתיב ומשום הכי אמרינן דלא יעשה זה בן גרושה דא"כ אתה פוסל גם לזרעו ומלקות הוא דלוקה משום לא תענה: ר' יהושע בן לוי אמר ועשיתם לו. כלומר דריב"ל טעמא אחרינא קאמר דאין כאן אלא מלקות ארבעים דאין אתה מחייבו משום ב' רשעיות כדמפרש ואזיל: שני דברים מסורין לב"ד. האי מילתא איתא לעיל בפ' מרובה הלכה ב' דדריש מכדי רשעתו דכל מקום ששני דברים מסורין לבית דין כגון מיתה ומלקות או מיתה וממון או מלקות וממון אתה תופש לחייבו משום אחד מהן דמשום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות וה"נ משום לא תענה אתה מחייבו ולא משום כאשר זמם: יצא דבר שהוא מסור לשמים. אסוקי מילתא דדרשא כדי רשעתו היא כדאמרינן התם דאם הוא חייב מיתה בידי שמים או כרת בכי הא הוא דאמרינן דמיחייב נמי בממון היכא דאיתיה: כתיב ולא יחלל זרעו וכו'. ברייתא היא בת"כ פרשת אמור ואיידי דאיירי בהאי ענינא דהמחלל לא נתחלל כדבר פדא לקמן מייתי לה הכא:

היא

אר"י ב"ח הכל הי' בכלל לא תענה ברעך יצא ועשיתם לו כאשר זמם ר"ל דאי אפשר לקיים בי' שניהם דב' דברים המסורין לב"ד את תופס אחד מהן וא"כ היכי משכח"ל הל"ת דל"ת ע"כ את שאת יכול לקיים בי' ועשיתם לו כאשר זמם אין את מקיים בי' ל"ת ואת שאת יכול לקיים בי' ועשיתם לו כ"ז אין את מקיים בי' ל"ת כן הוא הגי' אמיתת ומוכח הוא [וכן כתב המה"פ ז"ל] ע"כ מוכח מזה דאיכא דוכתי דלא מקיימין לי' ועשיתם לו כ"ז והוא בכ"ג וב"ח דהל"כ היכי משכח"ל הל"ת דל"ת דבר אחר ועשיתם לו ולא לזרעו ריב"ל אמר ועשיתם לו ב' דברים מסורין לב"ד את תופס אחד מהן יצא דבר שהוא מסור לשמים כגון קרבן ומלקות כדאתא בפ"ו דמס' תרומות עיי"ש ודרש מועשיתם לו דהוא עשית ב"ד ומביא כאן המימרא דריב"ל אגב גררא כדרך הש"ס הזה ובפ' א"ג ובפ"ו דתרומות דמיירי גם שם מענינים הללו דאין אתה מחייבו משום ב' רשעיות ומובא האי מימרא התם מכיח אגב גררא כאן:

כתיב ולא יחלל וגו' היא עלמה מנין כו' הוא עלמו יוכיח כו' וגרסינן זאת במס' סוטה פ"ד בירושלמי ומביא כאן לאסוקי הא דכפ' דבכמוך דהמחלל אינו מתחלל היאך זה נתחלל:

עדים

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"כ מהל' עדות ה"ח סמ"ג עשין קי טוח"מ סי' לח

ב
ב מיי' שם פכ"א ה"א סמ"ג שם טוח"מ שם

מראה הפנים

ביצד העדים נעשין זוממין. או בן חלוצה. הקשה הרמב"ן ז"ל בחידושיו כיון דחלוצה דרבנן היא ומן התורה כשר והיאך לוקין את הארבעים וכפ' אלו הן הלוקין תירץ דחלוצה אסגרת ליבנא היא במתני' ודעתו ז"ל כדעת התוס' דבבן חלוצה דמתני' אין לוקין אלא מכת מרדות מדרבנן. ומדברי הרמב"ם ז"ל אין נראה כן שהרי כתב בפ' כ' מהל' עדות הל' ח' העידו על כהן שהוא חלל כגון שהעידו בפנינו נתגרשה אמו או נחלצה במקום פלו' ביום פלו' והוזמו הרי הן לוקין ומשמע דשניהן שוין במלקות ארבעים ואפשר דאחר דאסור רבנן ואסמכוה אקרא דואשה זונה לא כעין דאורייתא לענין דינא דמתני' דלוקין ארבעים וכעין דאמרינן בגיטין דף כ"ס ע"ב כרת מדבריהם וכדמפרש התם כרת בעל ידי דבריהם באתה לו:

הכל היה בכלל לא תענה וכו'. ע"כ דדברי ר' יוסי בן חנינה לפי הגי' אשר בספרים מתפרשין דיהיב טעמא מפני מה אין לוקין אלא ארבעים כדפרישית דכא אין את מקיים בו לא תענה ברעך קאמר ולכאורה יש סמך לזה ממאי דכתבו התוס' דף ד' ע"ב ד"ה ורבנן האי לא תענה מאי עבדי ליה דהא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה היינו אי לאו קרא דוהצדיקו אבל בתר דגלי לן קרא דוהצדיקו דאית ביה מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה וכתבו עוד אבל מ"מ קשה לעיל דפריך ותיפוק ליה מלא תענה ולמה לי והיה אם בן הכות הרשע ליבני אי לאו דגלי לן קרא ה"א דלא לקי משום דלא תענה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוי וי"ל דעדיפא מיניה מבעי' ועוד י"ל דפריך לר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מולא יוסיפו לעשות. והשתא לתירוצם הב' יש לפרש דהתם נמי דפריך ותיפוק ליה מלא תענה ולילקי עוד גם משום לא תענה לבתר דגלי לן קרא דוהצדיקו והוי כעין דהוי קשיא ליה לר' יוסי ב"ח הכא אלא דלפ"ז לא הוי צריכא שינויא דמשני התם משום דהוי לאו שאין בו מעשה דהא לבתר דגלי קרא לוקה הוא משום לא תענה וכדס"ל לר"מ הכי במתני' לקמן וע"כ דהאי קושיא ותיפוק ליה לא מיתפרשא אלא דמקשה קרא דוהיה אם בן למה לי. ומיהו דברי ר' יוסי ב"ח דהכא בדוחק מיתפרשין למאי דאמרן והיותר נראה דחילופי גירסא יש כאן וכצ"ל את שאתה יכול לקיים בו ועשיתם וגו' אין אתה מקיים בו לא תענה ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם לו וגו' את מקיים בו לא תענה והא"נ דלאו שאין בו מעשה הוא מ"מ לבתר דגלי קרא לוקה כדלעיל וזה קאי למ"ד לקמן דמטעם אחר א"א לקיים כאן ועשיתם וגו' וה"נ ס"ל לר' יוסי ב"ח והשתא אזיל שפיר האי דבר אחר ומתפרשא הסוגיא שפיר כפשטה דדבר אחר קאי לפרש טעמא דא"א לקיים בהן כאשר זמם ולפיכך מלקות הוא דלוקין וריב"ל מטעמא אחרינא קאתי ולפרש דלא תימא לילקו משום לא תענה ונקיים בהן ג"כ כאשר זמם ולעבדינהו פסולין והלכך קאמר דהא לא אפשר דועשיתם לו כתיב וכבר דרשינן דכל דבר המסור לב"ד את תופס לא' מהן כמו שביארתי בפנים וע"ש:

כתיב ולא יחלל זרעו וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי פ' עשרה יוחסין דף ע"ז ע"א וגרים התם והא נפסך לומר ת"ל ולא יחלל לא יחולל והיינו הך ומדלא כתיב לא יחול דהבינו:

הבחלל

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פכ"ע מאיסורי ביאה ה"א ב טוש"ע אה"ע סי' ו סכ"א

ד
ב מיי' פכ"א מעדות ה"א סמ"ג עשין ק' טוח"מ סי' לח

ה
ג מיי' שם ה"כ סמ"ג שם טוח"מ סי' לח

ו
ד מיי' פי"ח שם ה"א ופי"ט מהל' סנהדרין ה"א טוח"מ סי' לח

ז
ה מיי' שם סמ"ג שם

ח
ו מיי' שם סמ"ג שם טוה"מ שם

ט
ז מיי' פ"ט משמיט' ה"ה טו

עדים שנזדממו ר"י אמר שקר שקר התיבות הללו מיותרין הן ואגב רהיטא דבסמוך עדים שנזממו וחזרו ונשתקרו הוא ראשי פרקים כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה ואולי צ"ל שנשתקרו וחזרו ונזממו והוא ראשי פרקים ולא מסיים להענין ועיין במס' ב"ק פ' החובל ה"ה עיי"ש:

ר"י אמר שקר שקר הוא קאי על הסוגיא דפ' א"ג לענין חייבי מלקות שוגגין:

רבב"מ ר' עמרם ר"מ בשם רב המלוה א"ח ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטתו והא תנינן בגיהותא השוחט את הפרה וחילקה בר"ה ומר ר"מ דר' יהודא היא פי' דקאי על הא דקאמר ר' יהודא גבי הקפת חנות ראשון ראשון משמט פריך הגמ' וכי מפני שמקיף לו פעם שני' נעשית ראשונה מליה ומשני הגמ' כיי דתנינן תמן השוחט את הפרה והילקה בר"ה כן הוא גי' הגר"א ז"ל במס' שביעית פ"י ה"א וראוי לתובעו בר"ה כתמי' ואמאי משמט ואמר ר"כ בשם ר"ז במי שהוא ראוי להאמינו ומכיון שראוי להאמינו כמו שראוי ליתן לו מעות כן גי' הגר"א ז"ל וה"פ דאיש שהוא ראוי להאמינו א"ל ראוי לתובעו אלא דראוי ליתן מעצמו בלא תביעה וקרינן לא יגוש דהוא נוגש א"ע ולא בעינן נגישה לתובעו אלא נגישה ליתן וראוי ליתן וראוי לתובעו הכל אחד הוא ובר"ה הוי ראוי ליתן מעצמו ע"כ קרינן לא יגוש משום דאין נפ"מ בין נגישה דתביעה לנגישה דליתן והגם דגבי יו"ט אין ראוי לתבוע הלוואת יו"ט נ"מ אבל ראוי ליתן בלא

תורה אור

היא [א] עצמה מניין ודין הוא מה *אם הזרע שלא עבר עבירה הרי הוא מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שתתחלל הוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואינו מתחלל לא אם אמרתם באיש שאינו מתחלל בכל מקום תאמר באשה שהיא מתחללת בכל מקום הואיל והיא מתחללת בכל מקום דין הוא שתתחלל. ואם נפשך לומר לא יחול ולא יחלל אף מי שהיה כשר ונתחלל. בר *פדייה אומר המחלל לא נתחלל היאך זה מתחלל. עדים שנזדממו רבי יוחנן אמר שקר שקר עדים. שנזדממו וחזרו ונשתקרו רבי יוחנן אמר שקר שקר רבי לעזר אמר *רשע רשע נאמר רשע במחוייבי מיתות ונאמר רשע במחוייבי מכות מה רשע שנאמר במחוייבי מיתות אין ממון אצל מיתה אף רשע שנאמר במחוייבי מכות אין ממון אצל מכות. בר פדייה אמר *°הוא ינום לא זוממיו ואין משלמין כל הכתובה אבל משלמין הן טובת הניית כתובה כיצד אומר כמה אדם רוצה *ליתן בכתובתה של זו שמא תמות בחיי בעלה וירשנה בעלה או שמא ימות בעלה בחייה וירש הלה את כתובתה לפי כך [י] הוא משלם:

דניאל יט

הלכה ב מתני' מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתנם מיכן ועד שלשים יום והוא אומר מיכן ועד עשר שנים אומדין [ג] כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידיו בין ליתנם מיכן ועד שלשים יום בין ליתנם מיכן ועד עשר שנים *מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממים לוקין ומשלמין שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין דברי ר"מ והכמים אומרים כל המשלם אינו [ד] לוקה מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין לוקים שמונים משום °לא תענה ברעך עד שקר ומשום °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דברי ר"מ וחכ"א אינן לוקין אלא [ה] ארבעים *משלשים [ו] בממון ואין משלשים במכות כיצד העידוהו שהוא חייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין משלשין ביניהן העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין כל או"א לוקה ארבעים: **גמ'** *רב בא בר ממל רב עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא [ז] לתובעו שביעית משמטתו והא

שמות כ דברים יט

היא עלמה מנין. שנעשית חללה בביאתו: היא שעברה עבירה. דלא יקחו כתיב ודרשינן להזהיר אשה על ידי האיש: הוא עלמו יוכיח. שאינו מתחלל אף על פי שעבר עבירה דלא יחלל זרעו כתיב ולא את עלמו כדתנן בבכורות הכונס נשים בעבירה פסול עד שידור הנאה וכי הדיר עובד עבודה: שאינו מתחלל בכל מקום. אפי' בא על השפחה ועל הזונה תאמר באשה שאם בא עליה אחד מן הפסולין פסלה: ואם נפשך לומר. דמעיקרא דדינא פירכא מהיכי מייתית לה מזרעו מה לזרעו שכן ילירתו בעבירה: לא יחול. הוה ליה למיכתב וכתיב לא יחלל להביא אף מי שהיה כשר ונתחלל ואי אתה יכול לפרשו אלא על האשה שהיתה כשירה ועכשיו נתחללה דאלו הוא אימעיט מזרעו: בר פדייה אמר. לפרושי טעמא דמתני' מ"ט אין אומרין יעשה זה בן גרושה תחתיו: המחלל לא נחלל. כדאמרינן לעיל שהוא מחלל זרעו ואין הוא עלמו נחלל: והיאך זה מתחלל. שאינו בא אלא לחלל ולא חילל: עדים שנזדממו ר' יוחנן אמר שקר שקר. ומפרש לה דמאי קאמר: עדים וכו'. הכי קאמר עדים שנזדממו. לענין חיוב מלקות: וחזרו ונשתקרו. כלומר שבאותה עדות עלמה נשתקרו ג"כ לענין ממון שהעידו על אחד לחייבו בדבר שיש בו חיוב מלקות וממון וכשהוזמו נתחייבו בשתיהן וקסבר ר' יוחנן דלוקין ומשלמין משום שקר שקר תרי זימני לא תענה ברעך עד שקר וכתיב שקר ענה באחיו. א"כ דבהאי קרא דעדים זוממין גופיה כתיב והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו לרבות למלקות ולממון: ר' אלעזר אמר. דאין לוקין ומשלמין דאתיא רשע רשע: נאמר רשע במחיובי מיתות. אשר הוא רשע למות: ונאמר רשע במחוייבי מכות. והיה אם בן הכות הרשע מה התם אינו מת ומשלם אף בחייבי מלקות אינו לוקה ומשלם: בר פדייה אמר. טעמא דמתני' דאין אומרים יגלה זה תחתיו דהוא ינום כתיב ולא זוממיו: ואין משלמין כל הכתובה. דברי מתני' מפרש דאין אומרים משלמין כל הכתובה והלא בין היום ולמחר וכו' אלא לפי טובת הנאה הוא דמשלמין כדמפרש ואזיל: לפי כך הוא משלם. לפי כך החשבון של טובת הנאה זה במה שהיה נותנין בעד הכתובה מספק כך הם משלמין:

הלכה ב מתני' כמה אדם רוצה ליתן וכו'. וכך הם משלמין מה שרצו להפסידו: שלא השם המביאו לידי מכות. לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין מלקות מלא תענה ותשלומין ומעשיתם לו כאשר זמם: כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. והא דקאמרי כל המשלם אינו לוקה ולא קאמרי כל הלוקה אינו משלם משום דבעדים זוממין בפירוש רבתה התורה לתשלומין וכן בחובל בחבירו אבל בכל התורה כולה לוקה ואינו משלם: לוקין שמונים משום לא תענה. שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם כגון מעידין באיש פלוני שהוא בן גרושה לוקין משום לא תענה בתר דגלי לן קרא דוהצדיקו וגו' הכא דאיכא אזהרת לא תענה ואיכא נמי כאשר זמם לוקין שמונים ואין הלכה כר"מ: משלשין בממון. עדים זוממין שחייבין בתשלומין משלשין הממון לפי מספר העדים אם היו ג' עדים והוזמו כל אחד משלם שליש הממון שהיו רוצים להפסידו: ואין משלשים במכות. שאין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות אלא כל א' לוקה ארבעים דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם וכל אחד מהם היה מבקש להלקות הנידון מלקות שלם וממון מלטרף הוא כשיתן כל אחד מהם שליש הרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם אבל מכות לא מלטרפין: **גמ'** המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו. אלא אימתי שירלה יפרעו אפ"ה השביעית משמטתו דאע"ג דלא שייך ביה לא יגוש מכל מקום כיון דהחוב מוטל עליו לפרוע קרי ביה לא יגוש ומשמטתו. וגרסינן לסוגיא זו בפ"י דשביעית הלכה ב': והא

מסורת הש"ס
קדושין עו
מכות ב
כתובות לה
מכות ג
שם ג
כתובו' לב ע"ב
מכות ג ע"א ע"ש בפירש"י
(שביעית פ"י)

מראה הפנים

המחלל לא נתחלל וכו'. ק"ו דבר פדא נכתר התם דא"כ ביטלת תורת עדים זוממין וכו' והיינו דהכא לא שייך ק"ו כזה אבל בעלמא אמרינן ק"ו כה"ג כדאמר בפ"ק דמנחות דף ט"ו ע"א המפגל אינו מתפגל הבא לפגל ולא פיגל אינו דין שלא יתפגל וכ"כ בחידושי הרמב"ן ז"ל:

רבי יוחנן אמר שקר שקר. מחלפה שיטתיה דר' יוחנן כש"ס דילן דבכל מקום אית ליה כמ"ד אינו לוקה ומשלם כ"א בחייבי מלקיות שוגגין פליג וס"ל דחייבין בתשלומין כדאמר בפ' אלו נערות והא ל"ק דכן מלינו בהרבה מקומות מחילופי השיטות א"כ יש לפרש לר' יוחנן נמי שקר שקר לג"ש קאמר כתיב בעדים זוממין שקר וס"ל במחויבי מיתות משתעי וכתיב במחויבי מלקות לא תענה ברעך עד שקר מה להלן אין ממון; אלא מיתה אף כאן אין ממון אלא מכות: **אבל** משלמין כן טובות הניית כתובה. מבואר מסכת כפי' הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"א מהלכות עדות כענין שמין כאשה וכתובתה דקאמר רב פפא התם והיינו נמי דקאמר וכתובתה של זו ר"ל לפי מה שהיא מרובה או מועטת וכפי' הרי"ף ז"ל בזה וכן כאשה לפי מה שהיא בריאה וכו' וע"ש: **המלוה** את חבירו על מנת שלא לתובעו שביעית משמטתו. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שמטה בהל' ט'. ובדין מתני' השוחט את הפרה וכו' פסק שם כן בהל' ה' וכתב עליו הראב"ד ז"ל איבתמיטתיה מאי דאמר בירושלמי דהאי מתני' ר' יהודה היא וכתב הכ"מ דבפי' רבינו נראה מהירושלמי. ובאמת תמלא מבואר היטב דאתי' פסקי' כר' בא ובמסקנת הש"ס דתפסו לבא דר' בא לעיקר דמתני' ככ"ע. אתיא וכשמעתתיה

והא תנינן *השוחט את [א] הפרה וחילקה בראש השנה ומר ר' לעזר רבי יהודה היא וראוי הוא לתובעו בראש השנה. כיי דמר רבי בא בשם ר' זעירא מכיון שאינו ראוי לתובעו כמי שאינו ראוי להאמינו וכיון שאינו ראוי להאמינו כמי שאינו ראוי ליתן לו מעות וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית הראשונה מלוה. רבי יוסי בי רבי בון בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא תשמיטנו *שמיטה אין השביעית משמטתו [ז]והא תנינן בין נותנן מיכן ועד שלשים יום בין נותנן מיכן ועד עשר שנים ויש עשר שנים בלא שמיטה ר' הונא אמר איתפלגון רב נחמן ורב ששת חד אמר במלוה על המשכון וחרנה אמר בכותב לו פרוזבול. תני שלשים יום לא איתי מהו שלשים יום לא איתי שמואל אמר המלוה *את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו עד [י] שלשים יום עאל רבי יהודה ומר טעמא (דברים טו) קרבה שנת השבע שנת השמיטה. לא היא שנת השבע היא שנת השמיטה ומה התלמוד לומר קרבה שנת השבע שנת השמיטה שלא

מסורת הש"ס: (שביעית פ"י) | מכות ג ע"א | בכ

פני משה

והא תנינן. שם השוחט את הפרה בשביעית ותלקה להלוקחין ביום ראשון של ראש השנה של מוצאי שביעית אם היה החדש מעובר שעיברו אח"כ לאלול ונמצא דיום ראשון שנתחלקה היה חול משמט שאותו היום הוא יום אחרון של שנה השביעית ומשמטת בסופה ואם לאו אינו משמט: ואמר ר' אלעזר רבי יהודה היא. ומוקי לה התם ר' אלעזר לעיל להאי מתני' כרבי יהודה דאמר שם במתני' דלעיל דהקפת חנות דסברי רבנן דאינה משמטה דאין זו דרך מלוה ור' יהודה ס"ל הראשון ראשון משמט אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח פעם שניה נעשית הראשונה מלוה ומשמטת: וראוי הוא לתובעו בראש השנה. בתמיה ומסקנת דברי ר' אלעזר היא דמשום הכי מוקי למתני' כר' יהודה דמכיון שאין ראוי לתובעו מעות בר"ה כהקפת חנות הויא וקתני משמט אלמא כר' יהודה אתיא וכגון שלקח וחזר ולקח דהוי הראשון מלוה ושמטת מינה דלרבנן אינו משמט הואיל ואין ראוי לתובעו וקשיא לרב: ומשני כהאי דאמר ר' בא בשם ר' זעירא. כלומר לא כדר' אלעזר דמוקי להאי מתני' כר' יהודה אלא כהאי דאמר רבא התם לעיל בהלכה א' דבממון שהוא ראוי להאמינו מיירי וככ"ע אתייא. וה"נ שם מכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי להאמינו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות. וכלומר דבעלמא במקום שהוא ראוי להובעו היום הוי כראוי להאמינו שהרי מיד הוא תובעו לשלם לו: ומכיון שהוא ראוי להאמינו. כלומר וכן הכא אף על פי שאין ראוי לתובעו בר"ה מכל מקום כיון שהוא ראוי להאמינו הוי כמי שראוי ליתן לו מעות שהרי החוב מוטל עליו לפורעו אחר י"ט ואפי' לרבנן אתייא דמודו הכא דמשמט ולא הויא כהקפת חנות בעלמא משום דעומד לפרוע הוא מיד אחר י"ט. ויש לכוין פי' הזה אף לגי' דהכא מכיון שאינו ראוי לתובעו וכו' כלומר היכא דאינו ראוי לתובעו ואינו ראוי להאמינו הוא דשייך לומר כמי שאינו ראו ליתן לו מעות אבל הכא כיון שהוא ראוי להאמינו הוי כמי שראוי ליתן לו מעות ואפי' לרבנן משמט כדאמרן: וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית הראשונה מלוה. סיומא דמילתיה דר' בא היא וכלומר וכאן בהקפת חנות דפליגי בה רבנן ור' יהודה היינו טעמא דס"ל לר' יהודה הואיל וראוי לו לשלם הקפה הראשונה כשלקח את השניה ולא שילם נעשית הראשונה מלוה ורבנן פליגי עליה וסברי דאין דרך להשתלם עד לאחר זמן הרבה ולא דמי להשוחט את הפרה דהתם כ"ע מודה בה והשתא נמי לא קשיא להא דרב דלעיל דשפיר אתיא מילתיה אפי' לרבנן וכדאמרן. על מנת שלא תשמיטנו השמיטה השביעי' משמטתו גרסינן ושייך שפיר הקושיא דלקמיה. כלומר שהרחיב לו זמן עד לאחר השמיטה כגון שהלוה לו על עשר שנים והייתו שלא תשמיטנו שמיטה דאע"פ שעברה עליו השמיטה ישלם לו לזמנו אפ"ה השביעית משמטתו דאע"ג דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש שהרי השמיטה בתוך זמנו היא מ"מ סופו בא לידי לא יגוש וקרא הכי קאמר לא יגוש את רעהו כשיגיע הזמן כי קרא שמיטה מקודם לכן: והא תנינן בין נותנן וכו' ויש עשר שנים בלא שמיטה. וא"כ אלו העדים שמעידין שחייב ליתן לו עד שלשים יום והוא אומר עד עשר שנים בעו לאפסודיה לכולא ממוניה שהרי א"א לעשר שנים בלא שמיטה והיתה השביעית משמט את הכל ואמאי אומדין כמה אדם רוצה ליתן וכו' כולהו בעו לשלומי ליה: איתפלגון. פליגי בה באוקמתא דמתני' דחד אמר במלוה על המשכון מיירי ואין השביעית משמטתו וחד אמר בפרוזבול מיירי המתני' ולא קשיא לרב: שלשים יום לא איתי. כדמפרש ואזיל שהלואה בסתם שהיא לאחר שלשים יום ואינה בכלל תביעה מקודם:
שלא

רידב"ז

בלא תביעה ו מ כן ס"ל לר"י גבי הקפת חנות אע"ג דאין דרך לתבוע גבי הקפת חנות עד שיקבץ סכום ממון כמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות מכל מקום כשמקיף פעם שני ראוי ליתן מעצמו וראוי ליתן הוי כראוי לתבוע וקרינן בי' לא יגוש ונעשית הראשונה מלוה ועיין היטב במס' שביעית פ"י ה"א ברידב"ז ד"ה ומפני וע"כ מביא ראי' להא דאמר רב"ב עמרם בר מתנה בשמו דרב דהמלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטתו והיא משום דראוי ליתן מעצמי וקרינן בי' לא יגוש כמו בראוי לתובעו כההיא דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה אעפ"י שאינו ראוי לתובעו אך מכיון שמאמינו ראוי ליתן מעצמו בלא תביעה ומביא ההיא דאמר ר"א דר' יהודה הוא לחזק הענין דהיינו טעמא דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה והיינו טעמא דר' יהודה דהכל הוא משום דראוי ליתן אעפ"י שאינו ראוי לתבוע :

תני שלשים יום לא איתי וכו' עי"ל רב יהודה ואמר טעמא קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא היא שנת השבע ולא היא שנת השמיטה מה ת"ל כו' שלא תאמר כל שלשים יום איני רשאי לתובעו לאחר שלשים יום בהשמט כספים הוא ולא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה לא כן וכו' ה"פ דהאי קרא דהשמר לך פן יהיה דבר וכו' קרבה שנת השבע וגו' מידרש על הלואה שלא תמנע א"ע מלהלוות לאחיך מחשש השמיטה דשביעית שכן גרסינן במתניתן דלקמן שראה העם שנמנעו מלהלוות זל"ז ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן וגו'. ומובא במס' גיטין [דף ל"ו ע"א] עיי"ש וע"כ יליף מיתורא דקרא דשביעית ושמיטה לא היא שנת השבע ולא היא שנת השמיטה אלא ע"כ יש לך שמיטה אחרת שהיא כזו כדאיתא במס' מכות דף ג' ע"ב עיי"ם מפורש כן והכא יליף לה כך שהתורה הזהירה שלא תניח ידך מלהלוות לו מחשש שתשמט בשביעית ואי דיגבה קודם זמן השמיטה אך בשלשים יום קודם השמיטה שמא הניח את ידך להלוות לו מטעם כל שלשים יום אינו רשאי לתובעו ולאחר שלשים יום בהשמט כספים הוא ולא יגבנו קמ"ל התורה שלא תאמר כן והיינו דקאמר
שלא

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ט משמיט' ה"ט טו
יא
ב מיי' פי"ג ממלוה ה"ב סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' סג ס"א

ציון ירושלים

[ז]והא תנינן בין נותנן מיכן ועד שלשים יום וכו' ויש עשר שנים בלא שמיטה עפ"מ ומה"פ ועיין קצות"ח סי' כו סק"ג:

מראה הפנים

ובמעתתים דרב דהא בהא תליא ולד"ת כרהב"ד ז"ל דתפס להא דר' אלעזר לעיקר היה לו להשיגו גם על מה שפסק בהלכה ע' כההיא דרב:

והא תנינן בין נותנן מיכן ועד ל' יום וכו'. לקושיא היא והזלא הא כליבנא קמא דבמואלל דהתם דף ג'. ולגי' הספר הוי כליבנא בתרא דהתם וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם ולפ"ז צריך לפרש והא תנינן בניחותא א"כ דפריך מאי קמ"ל רב הא מתני' היא וכעין דהתם לליבנא בתרא:

עאל רב יהודה ואמר טעמא קרבה שנת השבע וכו'. כדדריש התם וקאת בענין אחר. והכא דקאמר לרב אשכח תני וכו' לאו דפליג עלה אלא דקאמר מהאי ליכא למילף לשמעתיה דרב דלעיל דאיכא למימר קרבה שנת השבע וגו' לכדרי' שמעתא כזאת דאתא. ושמעינן מיהת דלא אמרינן סתם הלואה שלשים יום ואינו רשאי לתובעו מקודם א"כ ממילא שמעינן להא דרב לעיל דהמלוה על מנת שלא לתובעו בשביעית משמטתו שהרי אם הלוהו סתם שלשים יום קודם שביעית על מנת שלא לתובעו הוא כדמשמע מהכא:

והוא :

תום' הרי"ד

השוחט את הפרה וחילקה בר"ה מכאן ירושלמי מבואר היטב שיטת רש"י והרמב"ם ז"ל אבל לכאורה קשה להבין וכבר הקשה הרמב"ן והרשב"א ז"ל במס' שבת [דף קמ"ח ע"ב] גבי הלואת יו"ט אם נתנה ליתבע מתיב ר"א בר אבין השוחט את הפרה וחילקה בר"ה אם היה החודש מעובר משמט וכו' ואם לא נתנה ליתבע מאי משמט וכו' ופירש"י ז"ל דה"ג ואי לא נתנה ליתבע מאי משמט כיון דאין ב"ד מזקקין לכופו שמיטה היא ועומדת ול"ג א"א בעלמא נתנה ליתבע וכו' כונתו דהי' הגירסא הישנה א"א בעלמא נתנה ליתבע משום הכי משמט דקרינא ביה לא יגוש אלא א"א לא נתנה להתבע אמאי משמט וכ' רש"י ז"ל דלא גרסינן זאת אבל הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל גרסי שפיר בפירוש כגירסא הישנה וה"פ אלא א"א לא נתנה לתבע מ"י משמט אי שלא יגוש הא שמוט ועומד הוא ואי אמרת משמט של"ל משמט אמאי הא לא קרינא ביה לא יגוש ורש"י ז"ל פי' אי אמרת בעלמא וכו' שלא לגורך משום דפי' מאי משמט הא שמוט ועומד הוא ואינו מתוור בא"כ הי' יכול לתרץ סיפא של"ל משמט אתי אלא ש"מ מתרווייהו פריך ומשום דכתיב לא יגוש כדפירשתי פכ"ל כרמב"ן ז"ל פלוגתתן היא דרש"י ז"ל ס"ל דקרינן ביה שפיר לא יגוש אעפ"י שלא נתנה לה תביעה וכאמת כי' יכול לתרלו מאי משמט דל"ל משמט אני אך הגמ' לא ניחא ליה לאוקמיה מאי משמט דל"ל משמט אני כמו דלא ניחא ליה בכמון להגמ' דמקשה מסיפא מאינו משמט וגא ניחא ליה למימר דהל"ל משמט אני ובכירא ליה להגמ' דע"כ פירוש משמט הוא דאינו רשאי לתובעו ע"כ פריך הא כלא"ה שמוט ועומד הוא אבל הרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל ס"ל דכיון דלא נתנה להתבע לא קרינן ביה לא יגוש והל"ל משמט אני וכהאי ירושלמי מתורץ שיטת רש"י ז"ל דע"כ דהגמ' פריך מאי משמט הא שמוט ועומד ולא ס"ד שבתא דנפ"מ דל"ל משמט אני כפי הס"ד דפריך בסמוך מסיפא קודם שמשני דל"ל משמט אני דל"ל דפריך דאינו ל"ל משמט משום דלא קרינן ביה לא יגוש כיון דלא נתנה להתבע דהא מפורש בירושלמי בסוגיא דידן ר' בא בר ממל עמרם רב מתנא בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתבעו השביעית משמטתו והתני [בניחותא] השוחט את הפרה וחילקה בר"ה פי' והוא הלואת יו"ט לא נתנה לתבע כדפריך וראוי הוא לתובעו בר"ה דכיון דס"ל להירושלמי דהלואת יו"ט לא נתנה להתבע וע"כ דאעפ"י שהלוהו ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטת ואי דלא קרינן לא יגוש כדאמר"ב בשם ר"א מכיון שהוא ראוי להאמינו כמו שהוא ראוי לתובעו כמו שהוא ראוי ליתן לו מעות כלומר דאף על פי שהלוהו על מנת שלא לתובעו רק בסמך על נאמנותו מכיון שהוא ראוי להאמינו בישלם מעצמו דמי כמו שהוא ראוי לתובעו ומכיון שהוא גברא שראוי הוא להאמינו ראוי לו
ליתן

שלא תאמר כל שלשים יום אין רשאי לתובעו לאחר שלשים יום בהשמט כספים הוא לא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה. ולא כן אמר רבי בא בר ממל רב עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו השביעית משמטתו אשכח תני רבי ישמעאל קרבה שנת השבע שנת השמיטה. לא היא שנת השבע היא שנת השמיטה ומה תלמוד לומר קרבה שנת השבע שנת השמיטה שלא תאמר כל שש שנים כרמו לפניו שדהו לפניו ולאחר שש שנים בהשמט כספים הוא לא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה:

הלכה ג מתני' אין [א] העדים נעשים זוממים עד שיזומו את עצמן כיצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש אמרו להן היאך אתם מעידים שהרי הנהרג הזה או ההורג היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין *אבל אמרו להן היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני הרי אילו זוממין ונהרגין על פיהן באו אחרים והזימום באו אחרים [ב] והזימום אפילו מאה כולם ייהרגו ר' יהודה אומר איסטסים היא זו אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד: **גמ'** רבי בא בר ממל והוא *שנהרג אבל אם לא נהרג לא הדא היא דתנינן אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. רבי בון בר חייא בעא קומי רבי זעירא

היו

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פי"ח מהל' עדות ה"ב

יג ב מיי' שם ה"ג ופ"כ שם הל' ה וה"ג פתו"מ סל"ח

קרבן העדה

שלא תאמר כל שלשים יום וכו'. אלא תלונו עד יום האחרון של שמיטה וע"כ דקמ"ל התורה שלא תשמט מטעם שכל שאינו רשאי לתובעו לא קרינן לא יגוש ואינו משמט דל"ל דהתורה גזרה אפילו שבודאי תשמט מ"מ תלונו ז"א דא"כ לאו הלואה היא אלא מתנה הלא ע"כ דהתורה מגלה לנו שעד יום האחרון תלונו ולא תניח את ידך משום שלא תשמט שביעית וילפינן מהכא דשלשים יום אינו רשאי לתובעו ואמרה התורה אעפ"כ לא תתירא מלהלוות לו דכל שאינו רשאי לתובעו לא תשמטנו השביעית והיינו דכתב רחמנא שנת השבע שנת השמיטה דיש לך שמיטה אחרת שהיא כזו כדאיתא בבבלי במס' מכות [דף ג ע"ב] דאל תתירא מפני שלשים יום ומפני שנת השמיטה. שלא תאמר כן משום דשביעית אינה משמטת בשאינו רשאי לתובעו וע"ז פריך לא כן אר"ב בר ממל ר' עמרם רב מתנה בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו השביעית משמטתו וע"כ צ"ל דהתורה אמרה שלא תתירא מן הל' יום דשביעית משום דלא השמט ז"א דבודאי משמט והאיך ילונו דדמי למתנה וא"כ אין למילף מיתורא דשביעית ושמיטה השלשים יום הנ"ל והגר"א ז"ל בכי"ק מחק תיבת לא וגרס כן אמר רבב"מ כו' פי' דהתורה קמ"ל דמשמט אע"פ שאינו רשאי לתובעו בתוך ל' יום ומביא ראיה דכן אמר רבב"מ ג"כ דבמתנה שלא יתבעו נמי דינא הכי אשכח תני ר"י כו' לתרוצי היתורא דשביעית ושמיטה שלא תאמר כל שש שנים שדהו לפני כרמו לפני והנכון כמו דגרסינן שנת שבע כמו שנכתב אלא בהגהת הגר"א ז"ל כלומר דיש לו לירא מלהלוות לו מחשש שביעית מפני ב' דברים דיש לו לירא מלהלוות לחבירו בשנת שבע מחשש שלא יהי' לו במה לפרוע כיון דשנה זו אסור בזריעה ובקצירה ולא יהי' ממה לשלם דשדהו לפניו פי' דשדהו עומד לפניו כמו לנגדו פי' דהוא הפקר לפניו ואין לאל ידו לזרוע ור"ל דשדהו אינו בידו אלא לפניו ואחר שבע אמרה התורה דסוף שביעית משמט כספים וא"כ היאך אגבה חובי מהשם ב' דברים משביעית ושמיטה כלומר דין שביעית ודין שמיטת כספים ע"ז אמרה התורה שלא תתירא ולא תניח את ידך מלהלוות לו אך הילל הזקן ראה שנמנעו העם מלהלוות זה לזה ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה וגו' עמד והתקין פרוזבל:

אר"ז

מסורת הש"ס

מכות ג ע"א

ע"ש ס

פני משה

שלא תאמר כל שלשים יום וכו'. כלומר דבהכי איירי שהלוהו ל' יום קודם השמיטה והכי קאמר קרא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו' שלא תאמר הלא כל השלשים יום אינו רשאי לתובען בלאו הכי דסתם הלואה שלשים יום וכשיעברו שלשים יום יגיע השמיטה והיא בהשמטת כספים ומעתה לא יגבנו כלל ולא תתן לו וגו' נתון תתן לו: לפום כן. כתבה התורה כפל לנמדינו זה דסתם הלואה שלשים יום: ולא כן וכו'. וכלומר דפריך אי דמוקמית לקרא בהכי א"כ קשיא להא דרב אמאי קאמר סתמא ולא יליף ליה בהדיא מהאי קרא שהרי אם הלוה לו שלשים יום קודם השמיטה א"כ הוי כאלו בתחלה הלוהו ע"מ שלא לתובעו שכל שלשים יום אינו רשאי לתובעו ואח"כ יגיע השמיטה ואמרה התורה דהשביעית משמטת. א"כ כמו לימא מסייעא ליה לרב מיתפרשא והיינו הך: אשכח תני ר' ישמעאל. כלומר רב דלא מייתי האי קרא ס"ל כהאי ברייתא דאשכחן דדריש ליה ר' ישמעאל לדרשה אחריתא: שלא תאמר כל שש שנים. הריני יכול להתפרנס מכרמי ומשדי ולאחר שש שנים שאסור אני בעבודת שדה וכרם ואתה אומר לי שגם בהשמט כספים היא ולא אגבה חובי מהלוין וא"כ במה אתפרנס בשנה שביעית: לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע וגו'. דכלפי תלונתו אמר הכתוב שלא תאמר קרבה שנת השבע ואסור אני בעבודת שדה וכרם וקרבה שנת השמיטה ובהשמט כספים ג"כ היא ולא גמרינן מהכא מידי להא דלעיל ולגי' הספר כרמי לפניו וכו' אפשר לפרש דעל העני קאי בכל השש שנים צריך אני ליתן לו מתנת עניים מכרמי ומשדה ובהגיע שביעית איני יכול לגבות חובי ממנו:

הלכה ג מתני' עד שיזומו את עצמן. שיזומו את העדים בעסקי גופן ולא בעסקי ההורג והנהרג וכדמפרש ואזיל ונפקא לן מקרא דכתיב והנה עד שקר העד שקר ענה עד שיהא השקר בגופן של עדים ומדכתיב שקר שקר הרי זימני ילפינן: אפי' מאה. כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן כולן יהרגו: איסטסים היא זו. מלשון סטים ולסטים הוא כלומר וכי עדות זו יורה של לביעה היא שלובעת כל הנוגעת בה. א"כ לשון סרה וסטיא היא כך נטלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד עליו: אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. מפרש בגמרא. ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' והוא שנהרג. לדברי ר' יהודה הוא דמפרש משום דקשיא לי' דהאי איסטסים היא זו א"כ כת הראשונה נמי לא תיהרג והלכך קאמר דבשכבר נהרגה כת ראשונה מיירי: אבל אם לא נהרג כת הראשונה לא. כלומר דבאמת גם על כת הראשונה אינם נאמנים ואם לא נהרגה לא תיהרג: הדא היא דתנינן אינה וכו' בלבד. כלומר מדקאמר בלבד הוא דדייק פשיטא בלבד היא אלא כי היכי דלא תיקשי הלא יש כאן עוד כתות אחרות שבאו והעידו ועדים המזימין הזימו את כולן וא"כ אם אינם נאמנים על כתות האחרים מאי שנא דנאמנין על כת הראשונה הלכך קאמר בלבד דזו בלבד היא שכבר נהרגה כת הראשונה עסקינן: ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא. לדברי חכמים דאמרי כולן יהרגו אם אמרי' דדוקא בכה"ג שאותן עדים המזימין הזימו לכל העדים הבאים להעיד על ההורג אבל בהאי גוונא כדמפרש ואזיל מאי:

היו

תוס' הרי"ד

ליתן מעות בלא תביעה שהוא תביעה ועומד מעצמו ודמי כמו שתובעין אותו ורהוי לו ליתן מעות בלא תביעה דתביעה ועומד הוא מעצמו הוא"ל והוא ראוי ליתן מעות ושפיר קרינן ביה לא יגוש כיון דתביעה ועומד הוא ורהוי ליתן מעות בלא תביעה כמו שכתב הכ"מ ז"ל בשם הר"י קורקוס ז"ל דלא דמי למלוה חבירו לעשר שנים דהתם אין כתוב מוטל עליו קודם הזמן משא"כ הכא הוא כשתור ופרה דשפיר קרינן לא יגוש כיון דרהוי ליתן מעות בלא תביעה דתביעה ועומד הוא מעצמו כיון דסמך על נאמנותו והאי סברא הוא ג"כ סברא דר' יהודה במתניתין דראשונה משמט הגם דהקפת חנות לא נתנה ליתבע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דדרך להקיף בחנות ולקנות עד סך ממון ואז ישלם וא"כ ס"ל להרי"ק דאינו משמט ור"י ס"ל דראשונה משמט מפני שמקיף לו פעם שניה נעשית הראשונה מלוה דלאחר שהקיף פעם שניה הרי הוא תביעה ועומד מעצמו ורהוי ליתן מעות מעצמו בלא תביעת הבע"ד וקרינא לא יגוש וזהו סברת ר"י ות"ק ס"ל דבהקפת חנות לאחר שהקיף פעם שניה לא נקרא תביעה ועומד. ובע"מ שלא לתובעו ס"ל ג"כ דאינו משמט ועפי"ז ניחא שיטת רש"י ז"ל דע"כ לא פריך בגמרא ממתניתין דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה על מ"ד שלא נתנה להתבע אמאי משמט דאל"ל משמט כיון דלא קרינן לא יגוש ובכ"מ דלא קרינן לא יגוש אל"ל משמט אני כדכתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל ז"א דשפיר קרינן לא יגוש דתביעה ועומד הוא מעצמו כשסיא ירושלמי א"ו דפריך רק על לשון משמט הא שמוט ועומד הוא ולא ניחא ליה לתרץ דל"ל משמט אני ז"א דס"ל כהס"ד דבשמוך כשפריך מהסיפא אבל באמת קרינא לא יגוש דיגוש ועומד הוא:

ועכשיו נבאר בעז"ה יתבאר בירושלמי בפרוטרוט דפריך וכי מפני שמקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה ומשני הא דתנינן השוחט את הפרה וחילקה בר"ה ואמר ר"א דר' יהודה הוא. כלומר דהוא ממש סברת רבי יהודה כדמסיק ורהאי הוא לתובעו בר"ה אלא הא דאמר רבי בא בשם ר"ז מכין שבות ראוי להאינו כמו

מכות

מראה הפנים

והוא שנהרג אבל אם לא נהרג לא. דברי ר' בא בר ממל הם דברי ר' אבהו דבתם דף ה' ע"ב דפריך שם. ואי איסטטית היא זו אפי' כת ראשונה לא תיהרג אמר ר' אבהו שקדמו והרגו ופריך מאי דהוה הוה אלא אמר רבא ה"ק אם אינה אלא כת א' נהרגת אי איכא טפי אין נהרגין הא בלבד קאמר קשיא. והש"ס דהכא לא ניחא ליה לפרש כפירושא דרבא משום האי קושיא דהא בלבד קאמר וכדמסיים הדא היא דתנינן וכו' ומאי דפריך לר' אבהו מאי דהוה הוה. לא חש לה האי ש"ס להאי קושיא והשתא אין בין בתי הסוגיות אלא בענין פירושא דסיפא דמילתיה דר' יהודה דלש"ס דהתם ניחא ליה לפרש כפירושא דרבא ואע"ג דאסיק בקשיא. וש"ס דהכא ניחא ליה לפרש כפירושא דר' אבהו ואע"ג דגם על האי פירושא ע"כ מיבעי לאוקי בקושיא מאי דהוה הוה אבל בעיקר פירושא דאיסטטית שוין בה דמפרשינן להא דקתני באו אחרים וכו' היינו שאותם הכת בעצמה הזימה לכל הבאים להעיד כפי' רש"י ז"ל וכפי' הרי"ף ז"ל והיינו דמקשי ואי איסטטית היא אפי' כת ראשונה לא תיהרג וכדמסכית הרי"ף ז"ל לפאי פירושא דעולה לפי המסקנא דהתם לר' יוחנן בטעמיה דמילתיה דר' יהודה דאמרי' אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי וא"כ במעינן דהני עדים בלבד הוא דמוזמי לכל מאן דאתי ומסהיד על זה שהיה שהרג את הנפש ולא כפירושא דמפרשי קמאי דמתני' בזוממי זוממין מיירי דהני מזמי להני והני מזמי להני ועוד דהא ת"ק כולם יהרגו קאמר ואי ס"ד הני מזמי להני והני מזמי להני אמאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עלי' הזמה בלחוד. והרמב"ן ז"ל בחידושיו המליץ ורצה לתרץ פי' הראשונים

וכה

מסורת הש"ס

היו עומדין ומעידין עליו שהרג את הנפש בלוד באו אחרים ואמרו להן היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו בחמשה בחדש בקיסרי ובאו אחרים ואמרו להן היאך אתם מעידים שהרי אתם הייתם עמנו בעשרה בחדש בציפורי ההורג אינו נהרג שמא עדים זוממין הן והעדים אינן נהרגין שמא אמת אמרו:

הלכה ד מתני' *אין העדים [א] הזוממים נהרגין עד שיגמר הדין

שהרי הצדוקים אומרים עד שייהרג שנאמר °נפש תחת נפש אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר °ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים אם כן למה נאמר נפש תחת נפש יכול משקיבלו עדותן ייהרגו ת"ל נפש תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין: גמ' *א"ר זעירה הדא אמרה עד זומם אינו *נפסל [י] בבית דין אלא מעצמו הוא נפסל פתר לה בהתרייה ותני כן אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בשתי כיתי עדיות ובשתי התריות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות *שבטלה מקצתה בטלה כולה. מהו כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב את השור באחד בניסן וטבח ומכר בחמשה בניסן והוזמו באחד עשר בניסן כל עדות שהעידו מב' בניסן עד חמשה עשר בניסן למפרע הרי אלו פסולין. א"ר בא בר ממל תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית שמע מינה כלום ותני כן היו מן הראשונים והן האחרונים הוזמו בראשונה אין בכך כלום בשנייה הרי הוא לו עדות אחת בשלישית הרי היא לו כשתי

פני משה

היו עומדין וכו'. ובאו אחרים והן המזימין הראשונים שהזימו לעדי ההורג היאך אתם מעידי' שהרי אתם הייתם עמנו באותו היום בקסרי ובאו אחרים אח"כ והזימו ג"כ להעדים הראשונים ואמרו היאך אתם מעידין שהרג את הנפש בלוד שהרי אתם עמנו הייתם בחמשה בחדש בציפורי כל"ל. ולגי' הספר אפשר לפרש דנמי ה"ק דעל הראשונים שאמרו ביום פלוני ופלוני הרג את הנפש בלוד ובאו המזימין הראשונים ואמרו הרי אתם עמנו הייתם עד חמשה בחדש בקיסרי ואותו היום בכלל ובאו אלו המזימין השניים ואמרו היאך אתם מעידים והרי אתם הייתם עמנו עד עשרה בחדש בציפורי ואותו היום בכלל: ההורג אינו נהרג. כלומר מי אמרינן דההורג אינו נהרג דשמא עדים זוממין הן הראשונים שהרי עכ"פ הוזמו בעדותן ואם דהזמה של כת זו אינה כהזמה של כת שניה מ"מ שני הכתות מעידין שלא היו בלוד באותו היום וכן העדים אין נהרגין דשמא אמת אמרו בעדותן שהרי המזימין אותן אין עדותן מכוונת אלו אומרים בקיסרי היו ואלו אומרים בציפורי היו וכיון שהמזימין מכחישין אלו לאלו אין נאמנים להשוותן לעדים זוממין שיהו נהרגין על פיהן:

הלכה ד מתני' עד שיגמר הדין. של הנידון שיהרג על פיהן ואח"כ הוזמו: נפש תחת נפש. בעדים זוממין כתיב לא תחוס עיניך נפש בנפש: לעשות לאחיו. משמע שהרי אחיו עדיין קיים: יכול משעה שקבלו עדותן. ובאה להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נידון יהרגו: **גמ'** הדא אמרה עד זומם אינו נפסל בב"ד וכו'. סוגיא זו כתובה בפ' מרובה הלכה ג' ושם תמצא מבואר היטב והגי' הנכונה עם הסוגיות השייכים לזה עיין עליו:

הלכה

(שם ס"ז) ב"ק ע"ב

רידב"ז

אר"ז הדא דאמרת דעד זומם אין נפסל בב"ד אלא מעצמו נפסל פי' לא משעת הזמה נפסל ע"י ב"ד אלא למפרע הוא נפסל משעת הגדת עדותו ויליף לה ר"ז מההיא ברייתא דמוכח בבבלי דף ע"ג היו שנים מעידין אותו שגנב כו' היזמו עידי גניבה כו' הוזמו עדי טביחה הוא משלם תשלומי כפל כו' אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בשתי עדיות אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקצתו בטל כולו ע"כ הברייתא ושקיל וטרי הגמ' מאי שני עדות ומאי עדות אחת כו' בכת אחת בזה אח"ז ואר"י בכת אחת בזה אח"ז כי איתזום אטביחה איתזום נמי אגניבה מהיכי תיתי הך אלא לאו כו' בעדות אחת בכ"א וסברוה דכו"ע תוכ"ד כדיבור דמי מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר למפרע הוא נפסל וכו'. ומ"ס מכאן ולהבא נפסל עיי"ש בפי' רש"י ז"ל דאי למפרע הוא נפסל ונמצא דבתוכ"ד נפסל ע"כ בטל גם עדות גניבה משא"כ אי מכאן ולהבא הוא נפסל לא בטל עדות גניבה דהא לא נפסל בתוכ"ד עיי"ש. והגם דקיי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכיון דבתוכ"ד נתבטל למה לא נתבטל גם עדות גניבה הוא משום דב' דברים הן י"ב עדיות הוא. אך שהעיד בתוכ"ד ב' פעמים ב' עדיות דהא ב' מעשיות הן מעשה הגניבה הי' ביום זה ומעשי הטביחה הי' ביום זה, אך שהעיד ב' העדות הללו בתוך כדי דיבור אחד זה אח"ז ע"כ אף שנתבטל עדות ממעשה זה לא נתבטל עדות ממעשה זה. משא"כ אי הי' פסול עדות במעשה אחד נתבטל מעשה השני משום דהי' בתוכ"ד אחד [ועיין בתוס' הרי"ד שמבואר זה בשם האחרונים ז"ל] וע"ז אמר ר"ז דמברייתא הזאת מוכח דלמפרע הוא נפסל ומפרש הברייתא דר"י בשתי עדות ובעדות אחת כמו אוקימתא דבבלי דמיירי בעדות אחת בכ"א וכדמסיק דהיא פתר לה בהתראה אחת כן גי' המהרא"פ ז"ל ומוכח הוא ומסיק ותני כן מפורש בברייתא אחריתי שמבואר כן בדברי ר' יוסי בד"א בשתי עדיות ובשתי התריות אבל בעדות אחת ובהתרייה אחת כל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. פי' בהתרייה אחת דהוא בכ"א ומסיק ומפרש מהו עדות שבטלה מקצתו בטלה כולו היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן וטבח ומכר בעשרה בניסן הוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מי' בניסן ר"ל אפילו מהגניבה עד חמשה עשר בניסן למפרע הרי אלו פסולות אלמא דמוכח מכאן דלמפרע הוא נפסל דאי ס"ד מכאן ולהבא הוא נפסל. א"כ המעשה דגניבה דלא איתזום לא איתזום דאפילו דהי' בתוכ"ד אחד מ"מ כיון דב' מעשיות הן וב' עדיות הן אך דהעידו ב' עדות ב' פעמים בזה אח"ז בתוכ"ד אחד. לא נתבטל עדות דמעשה זה משום עדות השני מפני שהי' בתוכ"ד אחד א"ו דלמפרע הוא נפסל וע"כ נתבטל העדות דמעשה זה משום העדות השני שהעידו עליו בתוכ"ד כמו שיטת הבבלי וכמו שפסק בחו"מ סי' ל"א בהג"ה דאם נתבטל ענין אחד משטר לא נתבטל כל השטר וכתב הסמ"ע ז"ל דוקא בנמצא קרוב או פסול לענין אחד בטל השני משא"כ כשנתבטל משום ד"א לא נתבטל ענין אחד משום ענין השני וא"כ. מוכח דע"כ למפרע הוא נפסל ושיטת הירושלמי דלא נחלקו ת"ק ור' יוסי בזה ור' יוסי מפרש דברי הת"ק. א"נ דנחלקו בתוכ"ד כדיבור דמי כדאיתא בבבלי וע"ז אמר רבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית שמעית מינה כלום פי' דלא כציור שלך דמעשה הגניבה

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פ"כ מהל' עדות ה"א סמ"ג לאוין קי ולאוין ריג טוש"ע ס"ל ט

טו
ב מיי' שם פ"י הל' ד סמ"ג לאוין ריד טוש"ע שם סי' לד ס"ח

מראה הפנים

והא דקתני כלן נהרגין היינו לאותן שהזמה תלה עליהן והביא ראיה לפירשם מהתוספתא דפ"ק דמכילתין מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחריו והזימום הנדון פטור וכת הראשונה חייבת ובאו אחרים והזימום הנדון חייב כת הראשונה פטורה וכת השנייה חייבת כת אחת נכנסת וכת אחת. יואלה אפי' מאה כלן חייבין (וגי' שלפנים פטורין וט"ס הוא) ר"י אומר איסטטית היא זו ואינה נהרגת אלא כת ראשונה בלבד. והאריך שם וכסוף דבריו כיים זה הבנתי לפי דעתי לתקן בו דברי הראשונים ויודע אני ומכיר שהלעתה בל במעתתא כדברי האחרונים אבל בסיוע שמצאתי לשם להתוספתא הזקיקני לזה עכ"ל אבל הריטב"א ז"ל קיים פי' הרי"ף ז"ל וכתב שהתוספתא משבשתא היא. וזכו דטעמיה ופירושא דמילתיה דר' יהודה א"א לכולמו לפי שהתוספתא אבל מילתיה דת"ק לדינא קובעה הוא דהיינו זוממי זוממין. וכן הרמב"ם ז"ל פסק בפ' כ' מהל' עדות הל' ה' כת"ק דמתני' וכפי' רש"י והרי"ף ז"ל ובהל' ו' כתב דין דת"ק דהתוספתא וא"ל לפרש דדעתו היה שבשתי החלוקות בכלל פירוש דברי המשנה כמ"ש שם הכ"מ אלא דהחלוקה שניה מדברי התוספתא ודין אחר הוא וכפי' דמתני' לא שייכא כלל:

היו עומדין ומעידים עליו שהרג את נפש בלוד וכו'. הא בעיא אי אפשר לפרשה בענין אחר אלא כדפרישית בפנים שהרי ההורג אינו נהרג קאמר והעדים וכו' ואי בזוממי זוממין אמאי אינו נהרג אלא ע"כ בדאיכא הכחשה בהמזימין מיירי והרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלום ואפשר דאגב פשיטות הדין לא הוצרך מלכתוב זה דהיכא דאלו המזימין מכחישין זו את זו א"כ לענין העדים ודאי שאין לדונם כדין עדים זוממין ולענין ההורג נמי אין להרגו מספק דעכ"פ הוזמו עדיו והרי הוא בכלל דין עדות המוכחשת שזכר בפ' י"ח. ויש לפרש דהא דקאמר ההורג וכו' לאו מהבעיא דרבי בון הוא אלא פשיטותא דר' זעירה הוי שפשט לו כן דמספק אין אנו יכולין לדון לא להורג ולא להעדים:

תוס' הרי"ד

שהוא ראוי ליתבע ומכיון שהוא ראוי לתובעו ראוי ליתן מעות כמו שפירשתי דאיני צריך לתובעו אלא כדי הוא תביעה ועומד ומסיק והיינו סברת ר' יהודה וכאן הוה"ל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית ראשונה מלוה ומביא הכא האי מימרא דר"א דר' יהודה היא משום דר"א אמר מימרא דידיה על הך מתניתין דשוחט את הפרה וקאמר התם דזהו סברת ר"י עכ"פ ידעינן השתא סברת ר"י דכשמקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה וכן ניבנית הענין הזה על מימרא דר' בא בר ממל ר' עמרם רב מתנא בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתובעו והרמב"ם ז"ל פסק כרב דע"מ שלא לתובעו שביעית משמטתו כמו דמוכח ממתניתין דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה כמו דמוכח בירושלמי והא דקאמר ר"א דר' יהודה הוא היינו דזה סברת ר"י ג"כ דכשמקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה משום דהוא תביעה ועומד ות"ק לא ס"ל דבזה דמקיף פעם שניה נעשית ראשונה תביעה ועומד אבל במלוה ע"מ שלא לתובעו כולהו ס"ל דמשמט וע"כ פסק ג"כ דמשמט ונמס' שבת [דף קמ"ח] מפרש כפירש"י ז"ל ומתורץ קושית הראב"ד ז"ל על פסק הרמב"ם ז"ל דהשוחט את הפרה וחילקה בר"ה דה"ק דהיאך פסק כמתניתין דהשוחט את הפרה הא בירושלמי מדמי הא לדר"י והוא ז"ל פסק כהת"ק אבל לדברינו ניחא דלא קאמר רק דר"י ס"ל ג"כ דינו רק מכח הסברא דנקרא תביעה ועומד מעצמו שפיר קרינן ביה לא יגוש ורבנן נמי מודו בזה רק דס"ל דבהקפת חנות לא מהני תביעה ועומד דבלא"ה אינו משמט דאינו אלא מלוה אבל לא הקפה כדאיתא לקמן דהת"ק ס"ל דבמלוה הדבר תלוי משא"כ בשוחט את הפרה דלא הוי הקפה כדאיתא בכ"מ ז"ל דהוי לא הוי יו"ט היה נותן לו הדמים מיד לא חשיב הקפה אלא מלוה עיי"ש ודו"ק:

ארבבים תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום עיין בדברינו וע"י דברינו מתורץ מה דסק' האחרונים ז"ל ומובא בנו"י ז"ל כיון דמוכח מדברי הגמ' דף ע"ב ע"א דאם נתבטל הענין לא מפני פסלות העדים לא נתבטל הענין

שאילו

באחד אעפ"י שהעידו עליו בתוכ"ד ואם נתבטל ענין אחד מפני פסלות העדים נתבטל ענין השני שהעידו עליו בתוכ"ד א"כ קשה מהא דאיתא בירושלמי פ' בני ד"ג דגרסינן שם היתה כתובתה ד' מאות זוז ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה של אחרון מכירה בטל ושל כולן מכרה קיים. עד כאן כשמכרה בארבעה בשטרות מכרה להם בשטר אחד בפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון כתב כל נכסיו לב' בי"א כאחת והיו העדים כשרין לזה ופסולין לזה כו' א"כ מוכח מהירושלמי דאפילו נתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים כגון יפה מנה ודינר במנה דמי לעדות שבטלה מחמת קרוב או פסול דנתבטל מקצתו נתבטל כולו והנו"י ז"ל כתב דפלוגתא היא בין בבלי

עין משפט נר מצוה

יז

א מיי' פי"ח מהל' עדות ה"ג סמג"ע כל"ם

יז

ב מיי' פ"כ שם ה"ג סמ"ג לאוין קי ולאוין ריג טוש"מ שם

יח

ג מיי' פ"ה שם ה"ג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' לו כ"א

יט

ד מיי' שם סמ"ג שם

כ

ה מיי' שם פ"ד הל' א סמ"ג שם קט,

רידב"ז

הגניבה הי' באחד בניסן ומעשה הטביחה בי' בניסן והי' ב' מעשיות וי"א אלא דהי' הגניבה והטביחה בב"א כדאיתא במס' ב"מ ד' ל"ז תיבת כרך אחד להורות שהיו בב"א ממש וע"כ כשהעידו על הגניבה ועל הטביחה הוא מעשה אחד ולא ב' מעשיות. ע"כ כשנתבטל על הטביחה נתבטל כל המעשה דעדות שנתבטל מקצת מעשה בטלה כל המעשה אבל אם הי' ב' מעשיות בב' זמנים כל אחד בפני עצמו לא נתבטל ענין אחד מפני חבירו כיון דלא נתבטל הענין משום פסול עדות דעד זומם מכאן ולהבא נפסל ע"ז מסיק רבב"מ ראי' לדבריו ותני כן דע"כ הדין כן דע"כ הך ברייתא מיירי בכרך אחד שגנב וטבח או דווקא כשהוזמו על הטביחה הוזמו על גניבה. הן היו הראשונים והן האחרונים קאי על ג' שני חזקה הוזמו בראשונה אין בכך כלום ר"ל שהוזמו על שנה ראשונה ממילא למפרע הוא נפסל וכשהעיד אח"כ על שנה הב' כבר הי' פסול בשניה הרי יש כאן עדות שנה ראשונה בג' הרי יש כאן עדות מב' שנים הראשונים והיכי דמי ר"ל והיכי מיירי הך ברייתא דלא תסתור להא ברייתא הראשונה דהא מברייתא הזאת מוכח דלא נתבטל העדות של שנה ראשונה ושניה כשהוזם על השלישי ובברייתא הראשונה מוכח דנתבטל עדות הגניבה כשהוזם על הטביחה. אך אם במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום כאוקימתא דלי ניחא לא אתא דא ר"ל הברייתא השניה אלא ע"י עדות שניא דהא כאן ליכא למימר בכרך אחד דהא כל שנה ושנה הוא בפ"ע והוי כל שנה ושנה ענין בפ"ע ואף שהעידו ג' פעמים בב"א ג' עדיות וע"כ כשהוזם על השלישי לא נפסל למפרע וע"כ לא נתבטל עדות דענין אחד בשביל העדות חבירו שנתבטל כיון דלא הוי פסול עדות כאן. משא"כ הברייתא דלעיל דמיירי בכרך אחד הגניבה והטביחה והעדותן הוא על מעשה אחד יחד עדות הוא ולא חשיבי שהעידו שלשה עדיות שלשה פעמים זה אחר זה ע"כ נתבטל עדות גניבה בהזמת עידי טביחה ועיין בתוס' הרי"ד ותמצא טעם בע"ה:

אמר

תורה אור

בשתי עדיות. והיכי אמר במעידין עליו בכרך אחד לית שמע מינה כלום לא אתייא אלא על ידי עדיות שנין אמר ר' זעירא הדא אמרה עד זומם אינו נפסל בבית דין אלא מעצמו הוא נפסל:

הלכה ה מתני'

[ו]על פי שנים עדים או[דברים] שלשה עדים *יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב שלשה *אלא להקיש *שלשה לשנים מה שלשה מזימין את השנים אף שנים יזמו השלשה ומניין אפילו [א] מאה ת"ל עדים ר"ש אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה [ב] אינן נהרגין עד שיהו שלשתן זוממין ומניין אפי' מאה ת"ל עדים *ר' עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באילו אם כך ענש הכתוב לניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה ישלם שכר לניטפל לעושי מצוה כעושה מצוה מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אף [ג] שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה מניין אפילו מאה ת"ל עדים א"ר יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות אבל בדיני ממנות תתקיים העדות בשאר רבי אומר אחד [ד] דיני ממנות ואחד דיני נפשות בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש:

גמ' יאמר דיני ממונות ואל יאמר דיני נפשות שאילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות הייתי אומר דיני ממונות הקלים שלשה מזמימין את השנים ושנים אין מזמים את השלשה מניין אפילו מאה ת"ל עדים או אילו נאמר דיני נפשות ולא נאמר דיני ממונות הייתי אומר דיני נפשות החמורין שנים מזמים את השלשה שלשה אינן מזמים את השנים מניין אפילו הן מאה תלמוד לומר עדים:

הלכה ו מתני'

היו [ה] שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתן רואין אילו את אילו הרי אילו עדות אחת ואם לאו הרי אילו שתי עדיות *לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת היא והן נהרגין והשנייה פטורה:

גמ'

פני משה

ומנין אפילו מאה. ששנים מזימין מאה שהעידו יחד: מה שנים אינן נהרגין עד שיהו שניהם זוממין. דכתיב הנה עד שקר העד ואמר מר כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: עד שיהו שלשתן זוממין. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של סיומו של חבירו אבל אם העידו שנים ואחר זמן העידו האחרים הרי הן שתי כתות לכל דבר: ר"ע אומר. לא הולרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיוזמו כולן שהרי כולן כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא השלישי אלא להחמי' עליו שלא תאמר הואיל ובלאו הוא היתה העדו' מתקיימה לא יעשה בו דין הזמה למדך הכתוב שאף הוא מן המקיימי דבר: על אחת כמה וכמה שיטלם שכר וכו'. שמלינו מדה טובה מרובה ממידת פורענות במדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים: במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב והצילו העדה ומהדרינן אזכותא: אחד דיני ממונות. כגון עדותן בטילה: בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות איירי כלומר כי אמרינן דבטלה בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף בעדותן מתחלה להיות מן המתרין בעוברי עבירה אבל אם לא התרו בהן ולא כיוונו להיות עדים בדבר לא בטלה עדותן של אחרים בשביל ראייתן של אלו דמה יעשו שני אחין שראו עם שלישי מן השוק באחד שהרג את הנפש והלכה כרבי: **גמ'** יאמר דיני ממונות ואל יאמר דיני נפשות. אקרא קאי דכתיב גבי דיני נפשות על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת וכתיב על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר חד לדיני נפשות להקיש שלשה לשנים וחד לדיני ממונות וצריכי: הייתי אומר דיני ממונות הקלים שלשה הוא דמזמין את השנים ולכך כתב שלשה עדים אבל אין שנים מזמין את השלשה: ואלו נאמר בדיני נפשות ולא נאמר בדיני ממונות הייתי אומר דיני נפשות שלשה מזימין את השנים ושנים אין מזימין את השלשה. נ"ל כלומר אי לא הוי כתב אלא או בהא או בהא הייתי טועה בזה מלד קלותו ובזה מלד חומרתו והשתא דכתיבי תרתי ע"כ להקיש שלשה לשנים לעולם: מנין אפי' מאה. אגב גררא דמתני' מסיים לה:

הלכה ו מתני' ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקלתן רואין אלו את אלו. מקלתן מהשתי כתות עדים רואין אלו לאלו הרי אלו עדות אחד ומצטרפין יחד אף אותם שאין רואין והא דנקט אחד מתרה בו באמצע לאפוקי מדר' יוסי דאמר עד שיהו שני עדיו מתרין בו: ואם לאו. שאין מקלתן רואין אלו את אלו וכן אין המתרה רואה לאלו ולאלו דאם המתרה רואה להעדים אע"פ שהן אינן רואין אלו לאלו המתרה הוא מצרפן והוי עדות אחת אבל כאן שאין מקלתן רואין זה את זה ואין המתרה רואה הרי אלו שתי עדיות: לפיכך. הואיל ושתי עדיות הן: אם נמצאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין. הוא נהרג דהא אכתי איכא כת אחת שלא הוזמה והן הניזומין נהרגין שהרי הוזמו: והשנייה פטורה. כלומר אם אח"כ הוזמה גם השניה פטורה דכיון שנהרג ההורג על פיהם שוב אין נהרגין דקי"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב כאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה:

גמ'

מסורת הש"ס

*נ"ל יקום דבר

ב"ב קט ע"ב *נ"ל שנים לשלשה

סנהדרין סט' ע"א

מכות ס ע"א

תוס' הרי"ד

בבלי וירושלמי אבל לפי דברינו בפנים לא קשה כלל ואין כאן שום פלוגתא דאימתי לא דמי ביטול ענין אחד מהמת דבר אחר לביטול ענין אחד מכח פסול דהעדים דווקא בשני ענינים נפרדים דנעשו בב' זמנים אז לא נתבטל ענין אחד מפני ביטול דחבירו אע"פ דהעידו בב"א בתכ"ד משא"כ כשנעשו בכרך אחד הב' ענינים. הווי כ' הדברים כדבר אחד וע"כ כשהעידו עליהם בתכ"ד בב"א נתבטל ענין אחד כשנתבטל חבירו אפילו בלא פסלות דעדים וע"כ התם דנעשה המעשה הקנין של סד' בדות בשטר אחד והוי שטר קיום ומלא דהעדים שבשטר עם המעשה נעשה כאחת דהי' ע"י העדיב נעשית המעשה והוי כל הד בדות קנינם בכרך אחד וע"כ אפילו נתבטל שדה אחת לא מפני פסלית דעדים אלא מפני דבר אחר נמי אמרינן עדות שבטלה מקלתה פסלה את כולה ולכא כלל פלוגתא בזה בין בבלי וירושלמי והא דפסק בהג"ה בחו"מ סי' נ"א אם היו כתובין בשטר ב' או ג' דברים ונתבטל השטר כדבר אחד השאר לא נתבטל וכתב הסמ"ע ז"ל כיון שנתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים מש"ה מתקיים עדותן לשאר ענינים שבשטר והגם דהתם נמי נעשה בכרך אחד. י"א דהתם לא מיירי בשטר קנין לקיום הדבר אלא שטר ראיה והמעשים נעשו בזמנים מחולקים אך הדעת עדים בשטר לראי' נעשה בכרך אחד והוי כמו כהעידו על הגניבה שהי' באחד בניסן

מראה הפנים

שאילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות. הנכון הוא דנתחלפה הגי' מריבא לסיפא ואיפכא גרסינן ברישא אילו נאמר דיני נפשות ולא נאמר דיני ממונות הייתי אומר דיני ממונות הקלים וכו' ובסיפא אילו נאמר דיני ממונות ולא נאמר דיני נפשות וכו' ומיתפרשא הסוגיא בפשיטות למאי דהגהתי בפנים בסיפא ובענין פירושא דמתני' בזמן שהתרו בהן מבואר הוא דדעת הרמב"ם כדעת המפרשים שפתרו בהן היינו כלומר שתקרו ובאלי אותן אם נתכוונו להעיד דבכא הוא דעדותן בטילה אם נמלא אחד מהן קרוב או פסול וקאי אתרווייהו אדיני ממונות ואדיני נפשות כמ"ש בפרק ה' מהלכות עדות הלכה ג' ד':

חסי

והטביחה

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"כ מסל' סנהדרין ה"ו ופכ"א שם ה"ח סמ"ג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' ח ס"ו

כב
ב מיי' פי"ח מעדות ה"ד

כג
ג מיי' שם סוף פי"ד טוש"ע שם סי' מג ס"ו

פני משה

גמ' חמי היך תנינן הכא. ראה היאך פירושא דמתני' אם נדקדק בה דבדוקא תני לה בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הוא דהויא עדות אחת ואם לאו הרי אלו שתי עדיות וכלומר דבאלו שתי הכיתות של העדים הדבר תלוי אם רואין מקצתן אלו לאלו או לא: הא אם היו שלשה שלשה לא בדא. כלומר הא בהמתרה באמצע אין הדבר תלוי שאם המתרה העומד באמצע רואה לאלו ולאלו והרי כאן שלשה שלשה הוא עם כל כת וכת וקסבר ר' ירמיה לפרש דאם המתרה באמצע הוא שרואה לכל כת וכת והם אינן רואין לאלו לא מהני מה שהמתרה רואה אותן לצרפן וליהוי עדות אחת מאחר שהן בעצמן אין מקצתן רואין זה את זה: א"ר יוסי תנינן שלשה שלשה לא בדא. כלומר דר' יוסי השיב לו ודאי הוא דשלשה שלשה לא הוי בכלל המתני' ולא כדקאמרת דרישא דוקא דמקצתן מהב' כתי עדים בעינן שיהו רואין אלו לאלו כי היכי דליהוו עדות אחת ולאפוקי המתרה אלא בסיפא הוא דקאמינא דשלשה שלשה לא בדא הא דקתני ואם לאו הרי אלו שתי עדיות דוקא בשלא היה כאן שלשה שלשה שלא היה המתרה מצרפן אבל אם היו שלשה שלשה שהמתרה רואה לכל כת וכת לא בדא אמרו שתי עדיות הן שאע"פ שהב' כתי עדים אינן רואין מקצתן אלו את אלו הואיל והמתרה רואה אותן מצרפן ולא הוו אלא עדות אחת: תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין. כלומר חידוש דין הוא זה מה דלא שמענו בכל מסכת סנהדרין דהשמעינן תנא דמתני' הכא דזימנין משכחת לה שיהא הוא וכת אחת מעדיו שהעידו עליו נהרגין וכת השניה פטורה כדפרישית במתני': הלכה ז מתני' שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן. שצריכין שיהו הדיינים מכירין בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ בינותם והלכה כהאי דבר אחר: גמ' הפסוק הזה. דמייתי לקמיה: אמור בשתי כתי עדים. כלומר בעדים זוממין משתעי שכת אחת העידה העדות וכת אחרת מזימין אותן: כי יקום עד חמס באיש. באיש מיותר הוא אלא אלא זה עד זומם שהוא עונה באיש וכלומר שאלו העדים הראשונים העידו באיש שעשה כך וכך אבל כשנעשו זוממין אין נענין אם הוזמו באיש דאם המזימין אומרים היאך אתם מעידין על האיש הזה הרי עמנו היה ביום פלוני אין אלו זוממין וכדמסיק לדרשת הכתוב: לענות בו לא בעדותו. הרי בכאן מרומז כת השניה והן המזימין להראשונים שצריך שיהו עונים בו כלומר בכת הראשונה היאך אתם מעידין הרי אתם הייתם עמנו במקום פלוני ביום פלוני ולא שיאמרו ויזכירו עדותו על מה שהעידו שאם הם אומרים הרי עדות זה שקר הוא ולא כך היה אין אלו זוממין: לא חייסין לון. בתמיה ומפני מה לא יהו צריכין התראה וכי לא יחושו על עצמן כשיתרו בהן אל תעידו אם אינם אתם יודעים שהאמת כדבריכם ואפשר יחזרו בהן ולא יעידו: אמר ר' יעקב בר דסי. ודאי לא יחושו אם עדי שקרים הן דמלינו לאנשי נבל מרובין שאפי' הן רואין חבריהם יוצא הוא ליהרג והן יודעין ששקר העידו עליו שותקין ואין אומרין כלום ושכיחי אינשי דלא מעלי ואלו ג"כ לא חייסי אף שיהו מתרין בהן: כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת. בשטר אחד ולא פירש לכל אחד בפני עצמו: ר' מנא לא מפרש. מי הוא הפוסל ומי הוא המכשיר אלא שנה סתם כדר' הילא חד אמר וחרנה אמר:

רבי

תורה אור

גמ' א"ר ירמיה חמי היך תנינן הכא היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתן רואין אילו את אילו הרי אילו עדות אחת ואם לאו הרי אילו שתי עדיות הא אם היו שלשה שלשה לא בדא. א"ר יוסי תנינן שלשה שלשה לא בדא. תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין הוא והן נהרגין והשנייה פטורה:

הלכה ז מתני' *רבי יוסי בי ר' יהודה אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו שני עידיו מתרין בו שנאמר על פי שנים עדים ד"א על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת [א] מפי התורגמן:

גמ' תני רבי הושעיה הפסוק הזה אמור בשתי כיתי עדים °כי יקום עד חמס באיש עד זומם שהוא עונה באיש לענות בו לא בעידותו. עדים זוממין מהו שיהו צריכין לקבל התרייה ר' יצחק בר טבליי בשם רבי לעזר עדים זוממין אינן צריכין *לקבל [י] התרייה א"ר אבהו לא חיישון לון א"ר יעקב בר דסי ואית נבולין סגין מאן אילין חמיין חבריהון נפקין מיקטלא ולא אמרין כלום. *כתב כל נכסיו לשני בני אדם באחת היו העדים כשרין לזה ופסולין לזה רבי הילא אמר איתפלגון רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש חד אמר מאחר שהן פסולין לזה [י] פסולין לזה וחרנה אמר כשירין לזה ופסולין לזה. רבי מנא לא מפרש

רבי

(דברים יט)

סנהדרין יד ע"ב

כתובות נג

(כתובות פי"א גיטין פ"ק)

רידב"ז

אמר ר' ירמי' חמי האיך תנינן הכא היו שנים כו' כו' הא אם היו שלשה שלשה לא בדא דווקא שנים אבל אם היו שלשה ואחד מהג' רואה את כת האחרת אין זה עדות אחת. ע"ז א"ל ר' יוסי למה לך למידק מדיוקא דמתניתין הא תנינן בהדיא כן שלשה שלשה לא בדא:

אמר

מראה הפנים

חמי היך תנינן וכו'. במתני' פירשתי על דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו פרק ד' מהל' עדות הל' א' שחזר בו מפירושו במשנה ובלי ספק שאחר שראה סוגיא דהאי תלמודא חזר בו. ופירשתי בפנים לדברי ר' ירמיה שרצה לפרש בענין אחר ור' יוסי הוא דהשיב לו לפי המסקנא לדינא ווהו לפי הנראה דמהדר ליה ר' יוסי תנינן וכו' משמע שחידש לו איזה דבר. ומצינו לפרש דגם דעת ר' ירמיה הכי הוה ואמר לו ר' יוסי דכן הוא באמת דמה דתנינן במתני' ואם לאו הרי אלו שתי עדיות שלשה לא הוי בכלל זה אלא שאם המתרה באמצע רואה לאלו ולאלו הוא מצרפן והוי עדות אחת וכמ"ש התוס' דף ו' ע"ב הוא והן נהרגין וקשה למפ"ח על פי"מ שם דאדרבה לא מיתוקמא המתני' אלא בשאין רואין המתרה וכן אין המתרה רואה אותן דאי לאו הכי הוא מצרפן וכדברי הרמב"ם שם ולא לירף אותן המתרה וכו' ע"ש:

תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין וכו'. לכאורה קשה מאי קמ"ל בהא והגירסא דדינא קמ"ל ובדוקא קאמר דהכא הוא דתנינן דהוא והן נהרגין והשניה פטורה היא אף לכשהוזמה מטעמא דהרגו אין נהרגין מה שאין כן בכל הדינין דסנהדרין כן לענין ממון כן לענין מלקות דלא אמרי' בהו כאשר זמם ולא כאשר עשה וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ' מהל' עדות הל' ב' וכתב דכאשר זמם ולא כאשר עשה דוקא בדיני נפשות הוא ולא בממון ובמלקות וכבר גלאו כל המפרשים ז"ל לחקור אחר מקור מוצא דין זה. והתיו"ט כתב על דברי הכ"מ במ"ש שם כל המטעמים לא ינעמו לחיך עד בנביא ראיה לדבריו מדברי חכמינו ז"ל שהם קבלו או דרשו כן וכו'. ומכאן הוא דלמד לומר כן כפי הנראה דפירש להא דאמרו תנינן הכא מה דלא תנינן בכל סנהדרין בדוקא הוא דהאי לאו הכי מאי קמ"ל:

רבי יוסי ברבי יהודה. וגוסחת הבבלי רבי וזהו מוכרת דאלו ר' יוסי ברבי יהודה סבר אין התראה מעכבת כדאמר התם:

לענות בו לא בעדותו. מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר דבעדים זוממין צריך שיהא הזמה בעדים עצמן בלבד אבל אם המזימין העידו גם בגופו של עדות ואמרו זה הדבר לא כך היה אע"פ שאמרו להם עמנו הייתם ואיכא נמי הזמת עצמן אפ"ה לא מיקרי הזמה אלא הכחשה הואיל וג"כ בגופו של עדות העידו אלא צריך שיאמרו שאינן יודעין מגופו של עדות כלום כמ"ש בפ' י"ח מהל' עדות הל' ב'. ולכאורה מהמתני' אין העדים נעשו זוממין עד שיזומו את עצמן וכו' אין הפי' זה מוכרח כ"א אם בגופו של עדות בלבד אם אמרו ההורג או הנהרג היה עמנו הוא דלאו כלום הוי וכבר דקדקו עליו בזה וגלאו המפרשים למצוא טעם לדבריו כמו שתמלא בדברי הלח"מ ואנס מכאן מוכרת הוא מדרשת ר' הושעיה דמהאים דריש עד זומם הוא שעונה באיש ולאפוקי עדים המזימין אין עונים באיש אלא כנגד זומם עצמו ומלענות בו דריש שצריך שלא יענה בעדותו כלל ואע"פ שגם כנגד זומם עצמו ענה וא"ל עמנו הייתם אפ"ה לאו הזמה הויא: עדים זוממין אינן צריכין לקבל התרייה. זה מבואר בבבלי ריש פ' ד' מיתות ובכמה מקומות וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם הל' ד' עדים זוממין אינן צריכין התראה:

כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת. הרי"ף ז"ל בפרקין וכן הרמב"ם ז"ל בסוף פ' י"ד מהל' עדות פסקו כר' יוחנן וכן דעת רוב הפוסקים וכבר האריכו ברים פ"ק דגיטין ממה שהקשו ז"ל מהך פיסקא על האי פיסקא דפסקו כרבא בפ"ק דגיטין בעבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסיו קנוין לך דפלגינן דיבורא ועצמו קנה נכסים לא קנה ולכאורה סתרי אהדדי ובהאי תלמודא התם מדמי להו אהדדי והבאתי שם תי' רבינו יואל שהביא הרא"ש ז"ל בפרקין שכתב דרבא פליג אהאי תלמודא ולית ליה הא דמדמי

לכו

תוס' הרי"ד

והשתיאה כי' בניהן והעידו בב"א הם לא נפסלו למפרע לא נתבטל הגניבה מפני הזמה דשניהם כמבואר בפנים בדברינו בע"ה ודע דהסוגיא הזאת מובא בירושלמי במס' מכות פ"ק ושייך התם משום דמיירי שם בעניניה דעדות שנמצא מקצתה בטלה כולה ובייך הסוגיא אחר משנה השניה דכ"ה ולהגם חלקו המפרשים משנה ד' וה' אלא דהגמ' אזיל לבתר כ"ה ומה שמסיק בסוף א"ר זעירה הדא אמרת מיותר וכל הגירסא דהכא מתוקנת כהוגן והו"ק:

כתב כל נכסיו לשני ב"א כאחת והי' עדים כשרים לזה ופסולין לזה ר"א בשם ר"א איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה ותורנא אמר כשירין לזה ופסולין לזה כו' כו' עד סוף הסוגיא וסירושלמי הזה מובא בכל הראשונים ז"ל הרב אלפס ז"ל בספ"ק דמכות. ורבו שיטת הראשונים ז"ל בזה אם הלכה כר"י או כרשב"ל דהרב אלפס ז"ל פסק כר' יוחנן. והרמב"ם ז"ל פסק ג"כ כר' יוחנן ופסק כרבא בש"ס דילן במס' גיטין דף ח' ע"ב דפלגינן דיבורא גבי כל נכסי קנוין לך והנך תרי פסקי סתרי אהדדי ורבינו אפרים ז"ל פסק כרשב"ל משום דהכי ס"ל לרבא בש"ס דילן גבי כל נכסי קנוין לך מהו וכ"כ רב האי גאון ז"ל כר"ל וכן הרמב"ן ז"ל עיין בר"נ ז"ל בספ"ק דמכות ובעה"מ ז"ל פסק כר"י וס"ל בטעם דר"י משום דגבי עדות פסול הקורבה נתפשט בכל השטר משא"כ גבי כל נכסי קנוין לך. וכתב המלחמות להרמב"ן ז"ל אלו רהם בעה"מ ז"ל בירושלמי בגמ' שלו במס' גיטין לא הי' בטעם קל בעיני' ומביא כל הירושלמי הזה בפירוש תלי הגמ' פלוגתא דר"י ורשב"ל להא דכל נכסי קנוין לך בירושלמי פ"ק דגיטין ומסיק הרמב"ן ז"ל וז"ל ז"ל הא נ"ה משני דברים כללו שחלקו ביניהם בעה"מ ורוב המפרשים ז"ל במקומן בירושלמי הובוו אותן בגמ' בירושלמי בפ"ק דגיטין. ומעתה דברי רבינו הגדול ז"ל צריכין תלמוד עכ"ל ז"ל והרשב"א ז"ל כתב לתרץ בשם הרמב"ן ז"ל דהגמ' מדמה פלוגתא דר"י ורשב"ל הוא רק לרשב"ל קאמר אבל לא לר"י פיי"ם דמאריך בס וכן הרא"ש ז"ל בספ"ק דמכות מאריך בזה פיי"ש. ואף בדבר שכבר דרכו בה הראשונים ז"ל מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך. דנלפע"ד ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל שאין סתירה לפסקי' מהירושלמי. דהנה כך היא הלשון הסוגיא בגיטין שם א"ל ראב"מ לרבא כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבורא דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא ב"ח שייר קרקע כל שהוא לא יצא ב"ח ר"ש א' לעולם הוא ב"ח וכו'. ופירש"י ז"ל לא יצא ב"ח דכשלמא רישא דלא גלי' דעתיה דנתית לשיורא לא אמרינן דשייר אבל הכא דגלית לשיורא אמרינן דלדידיה נמי שייר. וכי אמר כל

נכסי

עין משפט
נר מצוה

כד
א מיי' פי"ג מהל' סנהדרין ה"ו

כה
ב מיי' פי"ד שם ה"ד סמ"ג עשין קכ

כו
ג מיי' שם ה"ו

כז
ד מיי' פי"א מסנהדרין ה"ב

כח
ה מיי' שם פי"ג ה"ח

מסורת
הש"ס

תורה אור

רבי אבון מפרש רבי יוחנן אמר מאחר שהן פסולין לזה רבי שמעון בן לקיש אמר כשירין לזה פסולין לזה אמר רבי לעזר מתניתא מסייעה לר' יוחנן מה השנים נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אף השלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה מניין אפילו מאה תלמוד לומר עדים ר' יעקב בר אחא איתפלגון רבי חנינה חברין דרבנין ורבנין חד אמר יאות א"ר לעזר וחרנה אמר לא אמר רבי לעזר יאות מאן דאמר יאות אמר ר' לעזר נעשית כעידות אחת ובהתרייה אחת וכל עדות שבטלה מקצתה בטל כולה מאן דאמר לא א"ר לעזר יאות נעשית כשתי כיתי עדים כשירין לזה ופסולין לזה:

הלכה ח מתני'

מי [ה] שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו *כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני ופלוני ופלוני עידיו הרי זה ייהרג *סנהדרין [ו] נוהגת בארץ ובחוצה לארץ סנהדרין [ג] ההורג' אחד בשבוע נקראת חבלנית ר' לעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ור' עקיבה אומר אילו היינו בסנהדרין לא נהרג בה אדם מעולם רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל: **גמ'** סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ דכתיב °והיו אלה לכם לחוקת משפט לדרתיכם בכל מושבותיכם ומה תלמוד לומר °שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך בערי ארץ ישראל אלא שבערי ישראל מושיבין דיינים בכל [ז] ועיר ובחוצה לארץ מושיבין אותן *פלכים פלכים. תני רבי דוסתאי בי ר' ינאי אומר מצוה לכל שבט שיהא דן את שבטו דכתיב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך. תני רבן שמעון בן גמליאל מחוייבי מיתות *שברחו מן [י] הארץ לחוצה לארץ ממיתין אותן מיד ברחו מחוצה לארץ לארץ אין ממיתין אותן מיד אלא דנין בתחילה:

במדבר לה
דברים יז
מכות ז.
שם

רבי אבון מפרש. דר' יוחנן הוא הפוסל ור"ל הוא המכשיר: מתני'. דפירקין מסייע לר' יוחנן דקתני אפי' מאה עדים ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ואע"פ שיש הרבה כשירים וה"ה הכא אף על פי שהן כשרים לזה בטלה עדותן מפני שהן פסולין לזה: יאות אמר ר' אלעזר. במה דמדמי האי דינא לדינא דמתני': נעשית כעדות אחת ובהתרייה אחת. כלומר דחשבינן הכא לדין דכתב נכסיו כאלו הם עדות אחת הואיל ובשטר אחד כתב לשניהם והויא לה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כדינא דמתני': ומ"ד לא אמר ר' אלעזר יאות. דשאני הכא דהואיל והשטר לשני בני אדם הוא נעשית כשתי כתי עדים ולזה פסולין ולזה כשירין כלומר דלא מחשבינן להשטר כעדות אחת לשנאמר בו בטל כולו דשאני במתני' דעדות אחת הן כולן ולפיכך בטלה מקצתה בטלה כולה:

הלכה ח מתני' אין סותרין את דינו. אין סותרין לחזור ולישא וליתן אולי יזכה: סנהדרין. הסמוכין בארץ יש להם לדון דיני נפשות ודיני קנסות בין בארץ בין בח"ל כל זמן שב"ד הגדול

בלשכת הגזית שנאמר לבלתי שמוע אל הכהן ואל השופט בזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח יש שופט שדן דיני נפשות בזמן שאין כהן אין שופט: אחד בשבוע. אחת לשבע שנים: נקראת חבלנית. שצריך שיהו מתונים בדין ויחזרו בדיני נפשות לזכות: לא נהרג בה אדם מעולם. לפי שיבדקו העדים בדבר שלא ידעו להשיב אם רואה הוא מה ראיתם טריפה הרג או שלם הרג ואת"ל שלם הרג שמא במקום סייף נקב היה ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת: אף הן מרבים שופכי דמים בישראל. שמתוך כך אין מבלין הרשעים ומרבים לשפוך דם: **גמ'** ומה תלמוד לומר שופטים וגו' בשעריך. דמשמע בערי ארץ ישראל דוקא: פלכים פלכים. בכל פלך אפרכיה אבל לא בכל עיר ועיר: לשבטיך. וכתיב בתריה ושפטו מלוה שיהו דיינים בכל שבט לדון את שבטו ואפי' שני שבטים בעיר אחת: אין ממיתין אותן מיד אלא דנין בתחילה. אם הוא בב"ד אחר דלפסר זכותא דארץ ישראל אהני להו למיהדר ולמצוא להן איזה זכות:

הדרן עלך כיצד העדים

סנהדרין מא: ע"ב גיטין כח בט ע"א סנהדרין יד: ע"א

הדרן עלך פרק כיצד העדים

הלכה

תום' הרי"ד

נכסי נתונין לך אשאר נכסים קאמר ולחניפי ליה קאתי ולא שחרי' כיון דלא א"ל שלמך ונכסי עכ"ל והרי"ף ז"ל כתב בטעמא דת"ק וז"ל כיון דשייר קרקע כ. שהוא כתם לא יכול עבדו לברורי להוה כ"ם דליקני איהו שאר נכסי שילכך לה קני בנכסים ולא מידי וכיון דלא קנה בנכסים כלום עצמו לא קנה נמי דלא פלגינן דיבורא עכ"ל דס"ל להרי"ף ז"ל דמקנה דבר שאינו מסוים לא חל הקנין עיין בר"ן ז"ל שם:

ונקדים לבאר סוגית ירושלמי במס' מעשר שני [פ"ד ה"ד] ובגיטין [פ"ו ה"א] ר' עזריה בעי קומי ר"מ אף לענין מתנה כן אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. [פי' דמיבעיא ליה אם גם במתנה פליגא רבי ור"ג כשיאמר לשלוחו התקבל לי מתנה מפלוני והנותן יאמר הולך ותן לו דלרבי לא יוכל לחזור בו ולר"ג יוכל לחזור בו] א"ל תמן התורה זיכת אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו וכבר עמלו המתרגמים ז"ל. [עי' במתנה אפריים ז"ל הל' זכיה ומתנה] לפרש ירושלמי זה. ואנחנו בעז"ה כתבנו שם ע"פ מה שכתב בקלוה"ת ז"ל סי' ר' לחלק בין גט למתנה דבגט מהני גיטה ואגירה באין כאחד. ובמתנה כה"ג לא מהני משום דבגט מה שהבעל נותן לה אינו בתורת זכי' והקנאה אלא בתורת נתינה רק דהתורה אמרה דהיא זוכה את הגט ומתגרשת בו אך אין זה מזכוי הבעל הלכך מהני בה גיטה ואגירה בכ"א. דאף דלא חשיב כה"ג זכיה והקנאה מ"מ לגבי כה"פ הויא נתינה ובגט לא בעינן יותר אבל במתנה דבעינן זכיה והקנאה שהנותן יזכה ויקנה לו לא מהני גיטה ואגירה באים כאחד דלא השיכא זכיה והקנאה יעו"ש בדברים הנחמדים [ומה"ט ניחא לפע"ד מה דלא מהני בגט טלי גיטך מע"ג קרקע דבעינן ונתן בידה אף דבכמה דברים ג"כ כתיב ונתן כמו ונתן לכהן את הקודש וכדומה ולא בעינן נתינה מידו דוקא דהוא משום דבעלמא הוא בתורת זכיה והקנאה משא"כ בגט דהוא רק בתורת נתינה והדברים ארוכים וא"כ"מ] ונזה מבואר הירושלמי בפשיטות דהכי קאמר ר"מ תמן התורה זיכת אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה ר"ל דבעלמא גבי גט שהאשה עשאתו שליח לקבלה. והבעל א"ל הולך ותן לה ועשאו שלוח להולכה הגם דכ"ז שלא הגיע הגט ליד האשה לא זכתה אותו דהא הבעל לא יאמר להשליח שיזכה עבורה ומה שהיא אמרה להשליח שיקבל לה גיטה לא מהני דאין אדם עושה שליח לזכות דבר שאינו שלו אם לא כרצות המזכה מ"מ ס"ל לרבי דאינו יכול לחזור משום דבגט לא איכפת לן מה שהבעל לא זיכה לה דלא בעינן זכיה בגט מכח הבעל רק נתינה והתורה מזכה לה ממילא וכיון דהויא הכא נתינה שהרי הבעל נתן הגט ע"י השליח והשליח הוא גם שליח לקבלה מהאשה. שפיר מתגרשת בו דהרי זה דומה כאלו נתן הבעל גט לאשתו ואמר שאינו מזכה לה דלא חיישינן לדבריו כלום משום דכיון שנתן שוב א"ל להזכיה שלו דהתורה מזכה לה וה"נ בנתן לשליח קבלה של האשה אף שלא זיכה לה לא איכפת לן דהתורה זיכתה לה ממילא. ולפיכך היא עושה שליח לקבל דבר שאינו שלה מפני דע"י הנתינה יהי' שלה ממילא ע"י זכוי התורה משא"כ במתנה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. ר"ל דבמתנה לא בעינן זכיה והקנאה שהנותן יזכה להמקבל. ע"כ אף רבי מודה דיכול לחזור כשאומר לו הנותן הולך ותן לו אפי' אם הוא ג"כ שלוחו של המקבל דהא כ"ז שהחפץ ביד השליח הרי הוא ברשות הנותן דלא זכה השליח להמקבל ואף דהמקבל עשאו שליח לקבלה. אך אין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו אם לא ברצות הנותן והכא הרי לא אמר הנותן זכה לפלוני וסוגית הירושלמי הכי דלעולם תן להו כזכי דמי אך בגט לא בעינן זכיה דהתורה זכתה ממילא הלכך מהני תן. משא"כ במתנה דבעינן זכיה והכא לא זיכה הנותן ואי דהשליח בעצמו יזכה בעבורו ז"א דאין אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו:

ונקדים עוד מה דגרסינן בגיטין [כ"ד ע"א] על מתני' דהאשה עצמה מביאה את גיטה וכלבד שתאמר בפ"נ ובפ"נ. ופריך הגמ' אשה מכי מטי גיטה לידה איגרשה לה. ופירש"י ז"ל ואי בעית למיקליה לגט מגורשת היא וא"ל להביאו בפנינו אלא לראיה בעלמא ולמה לה לומר בפ"נ הא לאו שליח היא. ומסקנת הסוגיא שם דמיירי בשעשאה שליח עד דמטיא להתם. יעו"ש ופסק הרמב"ם ז"ל [פ"ז מה' גירושין] דאם לא עשאה שליח א"ל לומר בפ"נ ובפ"נ דא"ל קיום כלל [ולהרא"ד ז"ל שיטה אחרת בזה ועיין בדבריו בשו"ת רידב"ז סי' ו'] וס"ג פסק הרמב"ם ז"ל גבי גיטי עבדים [פ"ו מה' עבדים ה"ז] וז"ל כילד בזין כמוליך ומביא וכו' כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה וא"ל

מראה הפנים

להו' אהדדי ומודה ר' יוחנן להא דרבא גבי עבד והכא טעמא דר' יוחנן בכותב נכסיו לשני בני אדם משום דאתי לאחלופי בשטרות דעלמא שלא יאמרו קרוב כשר להעיד. וכשם הרמב"ן ז"ל הביאו הרשב"א ז"ל בגיטין כתבתי תירוץ אחר שכתב דגם הוי תלמודא ס"ל להא דרבא ולר' יוחנן דאמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה אפשר נמי דמודה בעבד דעלמו קנה אע"פ שבנכסים לא קנה דפלגינן דיבורא ע"ש שבארתי דלפ"ז צריך לומר אליבא דר' יוחנן דס"ל בכותב נכסיו לשני בני אדם כיחד דלא מחשבינן להו לתרי גופו דהא קי"ל דכתרי גופו פלגינן דיבורא כדמסקי' פ' יש נוחלין דף קל"ד ומשום דבנכסים אין מוחלקין הוי ליה כעדות אחת ולא פלגינן דיבורא ובעבד ובנכסים אע"ג דלכאורה טפי מסתברא לומר דכגוף אחד הוא מ"מ הואיל והנכסים דבר אחד ובעבד דבר אחר כתרי גופו מתשבינן להו ופלגי' דיבורא ויאלא לנו נ"מ כזה בין תירוץ הרמב"ן לתי' רבינו יואל בדבר אחד לשני בני אדם אם כתרי גופו הוי ופלגינן דיבורא או לא דלדעת הרמב"ן ע"כ דכחד גופא מחשבינן להו כמבואר ולדעת רבינו יואל טעמא אחרינא איכא הכא משום גזירה דאתי לאחלופי אבל בעלמא אימא לך דבר אחד לשני בני אדם כתרי גופי מחשבינן להו ופלגינן דיבורא. ועוד נ"מ איכא בין אלו שתי דיעות ושיטות בדין אם נסתלק אותו שהן קרובים לו מאותו ממון בשבית הב"י סי' נ"ח בבד"ה בשם תשובת הרא"ש ז"ל שהן כשרין לאותו שהן רחוקים לו וכן קבע בש"ע והקשה על זה הב"ח שם דהא אכתי אתי לאחלופי דיש שאינו יודע בהסילוק. ולדעת הרמב"ן ז"ל דלאו משום אחלופי הוא אלא משום דכחד גופא מחשבינן להו הואיל וכתב לשניהן כיחד א"כ סילק זה עצמו מהממון איכא למימר דמודה בזה שהן כשרין להאחר: **ובחוצה** לארץ מושיבין אותן פלכים פלכים. כן הוא בתוספתא סוף פ"ג דסנהדרין וכך היא הגי' בתוס דף ז' ע"א. וכן להא דרשב"ג דלקמן ברח מח"ל לארץ מבואר שם והרמב"ם ז"ל כתב פ"א מסנהדרין הל' ב' אבל בח"ל אין חייבין להעמיד בכל פלך ופלך וכו' וכתב הכ"מ שנסחא אחרת נזדמנה לו ואין נסחא זו בשום מקום והנכון כמ"ש בתחלה דחסר תיבת אלא בדבריו שם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

מסורת הש״ס

מכות ט ע״ב

ע׳ תוס׳ סנהדרין פז ד״ה כתם ותוכ׳ ב״ק כ״ו כד״ה פרט מה שכניתו נתימה

הלכה א מתני׳ אלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גב הסיד או הטיט שבגג להשוות טוח הגג לפי שהגגין שלהן היו שוין ולא היו משופעין כמו שלנו אבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים ודוחפו לצד השיפוע וחוזר ומושכו אליו ובדחיפתו קורא מעגל ובמשיכתו קורא מושך: היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה: אבל אם היה מושך במעגילה. מן צד השיפוע אליו מלמטה למעלה: כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב ויפל עליו עד שיהא דרך נפילה: **גמ׳** ר׳ יהודה פוטר עד שיפיל את כל החבל. אמשלשל בחבית ומעגל במעגילה קאי כדמפרש לקמיה: ר׳ שמעון פוטר עד שיתיר כל המחלצון. מחלצון ג״כ כלי הוא שעשוי לטוח בו הטיט והוא כעין מעגילה כדתנן בפ״ק דמועד קטן עושין מעקה גג וכו׳ שפין את הסדקין ומעגילי׳ אותן במעגילה ביד וברגל אבל לא במחלציים והוא כלי עץ עשוי כעין רגל שדוחקו במעזיבה לסתום הסדקין ויש בו מעשה אומן יותר ממעגילה: מה דאמר ר׳ שמעון בפסיקת החבל. כלומר דר״ש סבר לה כרבנן דאמרי לקמן נשמט הברזל מקתו גולה והוא הדין במעגל במעגילה דאם נפסק החבל של המעגילה אע״פ שנשאר האגד בידו גולה ואין צריך עד שיתיר וישמט כל המחלצין מידו וכן במשלשל בחבית ונפסק החבל גולה ואין צריך עד שישמט הכל מידו: מה דאמר ר׳ יהודה בשמיטת המחלצון. ר׳ יהודה סבר לה כרבי. דאמר לקמן נשמט הברזל מקתו אינו גולה דבעינן שלא ישאר אוגדו בידו ונפסק החבל דומיא דנשמט הברזל מקתו הוא ואינו גולה עד שיפול כל החבל מידו והיינו בשמיטת המחלצון שצריך שישמט הכל מידו: היה מעגל במעגילה בדרך הליכתה. כלומר בשעה שמוליכה ומושכה אליו ולא בדרך דחיפתו דזהו תנן במתני׳ דחייב כדפרישית שם אלא בשעת ההולכה אליו היה מעגל ג״כ מעט מעט והוציא הלה את ראשו והטיחה לו והרגו מהו אם דרך ירידה מיקריא הואיל והוא מעגל בה או דילמא כיון דבדרך הליכה היא כשמושכה אליו דרך עלייה היא ופטור: היא עלייה היא ירידה. כלומר עלייה דהכא היינו ירידה שאע״פ שהוא בדרך הליכתה מ״מ מעגל הוא וכל שמעגל דרך ירידה הויא וגולה: אטרחת בה. מה אתה מטריח עצמך וחוזר ושואל כבר אמרתי לך היא עלייה ומ״מ היא נקראת ירידה:

הלכה ב מתני׳ רבי אומר אינו גולה. רבי סבר ונשל הברזל מן העץ כתיב וקאמר עץ למעלה לכרות העץ מה העץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע ולא עצו שהוא תקוע בו ורבנן סברי מן העץ מעצו שהוא תקוע בו והלכה כחכמים דעץ המתבקע כח כחו הוא ועל ידי כח כחו אינו גולה: **גמ׳** מה טעמא דרבי. דדריש מן העץ על עץ המתבקע: מה נשילה שנאמר להלן נשירה. היא שהזית נושר מן העץ אף כאן נשירה שניתז קיסם מן העץ המתבקע והרגו: אף כאן מכה. בדבר שהוא מכה בעץ והיינו בגרזן ונשל הברזל מן העץ שהוא תקוע בו:

הלכה

תורה אור

הלכה א מתני׳

אילו הן הגולין [א] ההורג נפש בשגגה היה מעגל במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה משלשל בחבית ונפלה עליו והרגתו היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה גולה אבל אם היה מושך [ב] במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה זה [ג] הכלל כל שבדרך הורדתו גולה ושלא בדרך הורדתו אינו גולה: **גמ׳** ר׳ יהודה פוטר עד שיפיל את כל החבל ר״ש פוטר עד שיתיר *את כל המחלצון מאי דמר ר״ש בפסיקת החבל מה דמר רבי יהודה בשמיטת המחלצון. רבי ירמיה בעא קומי רבי אבהו היה מעגל במעגילה בדרך הליכתה והוציא הלה את ראשו והטיחה לו א״ל היא עלייה היא ירידה. רבי ירמיה בעא קומי רבי אבהו היה מעגיל במעגילה בדרך הליכתה והושיט התינוק את ידו ורצצה א״ל אטרחת בה היא עלייה היא ירידה:

הלכה ב מתני׳

*נשמט הברזל מקתו והרג ר׳ אומר אינו גולה וחכמי׳ אומרים גולה מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכמים אומרים אינו [ד] גולה: **גמ׳** מה טעמיה דרבי נאמר כאן °נשילה ונא׳ להלן °כי ישל זיתך מה נשילה שנאמר להלן נשירה אף כאן נשירה מה טעמון דרבנין נאמר כאן נשילה ונאמר להלן °ונשל ה׳ אלהיך את הגוים האל מפניך וגו׳ מה נשילה שנאמר להלן מכה אף כאן מכה:

הלכה

דברים יט | שם כח | שם ז

עין משפט נר מצוה

א
א מיי׳ פ״ה מהל׳ רוצח ה״א סמ״ג עשין עה

ב
ב מיי׳ פ״ו שם ה״א סמ״ג שם

ג
ג מיי׳ שם ה״ג סמ״ג שם

ד
ד מיי׳ פ״ו מהל׳ רוצח הט״ו

מראה הפנים

פרק ב: **אלו** הן הגולין. מה דאמר ר״ש בפסיקת החבל. כדפרישית בפנים דעד שיתיר כל המחלצון דקאמר בפסיקת החבל מיירי שאם נפסק החבל כבר ניתר המחלצון ולא בעי שישמט הכל מידו. ובבבלי דף ט׳ ע״ב גבי פלוגתא דר׳ יוסי ור״ש גרסינן כילד אמר ר״ש יש שגוה גולה וכו׳ נפסק גולה נשמט אינו גולה והתניא ר״ש אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחלצו מידו וכו׳ הא רבי והא רבנן. והשתא דברי ר״ש דהכא כהך ברייתא דמיהוקמא אליבא דרבנן הוא ונפסק גולה ור׳ יהודה דהכא כרבי ס״ל כמבואר:

היא עלייה היא ירידה. כדפרישית בפנים. ויש לפרש עוד דבעינן ירידה שהיא לצורך עלייה מיירי הכא כגון שהוא מעגל ודוחפו קצת ממנו כדי שיוכל למשוך אליו אח״כ ביותר והיינו בדרך הליכתה להוליכה אליו וירידה שלצורך עלייה הויא ומיבעיא ליה אי הוי ירידה או לא ולפ״ז תליא בחילופי הגרסאות דשיטת רש״י והרמב״ם ז״ל דרש״י גורס בריש פירקין דף ז׳ ע״ב או הבליך עליו להביא ירידה שהיא לצורך עלייה וגולה ולדברי הרמב״ם בפ״ו מהל׳ רוצח הל׳ י״ג שכתב בירידה שהיא לצורך עליה אינו גולה ע״כ דלא היה גורס להביא. אלא פרט לירידה שהיא לצורך עליה כמו דגרים בדיגים דלקמן שם ופשיטותא דהכא נוכל לפרש לב׳ השיטות לדעת הרמב״ם ה״ק היא עליה היא ירידה כלומר דעלייה במה אע״פ בגראית שהיא ירידה מ״מ הואיל ולצורך עלייה היא לא הויא ירידה וכן נוכל לפרש לדעת רש״י דה״ק היא עלייה היא ירידה שאע״פ שלצורך עלייה הויא מכל מקום היא ירידה מיהו אם נפרש הבעי׳ דהכא בענין דירידה לצורך עלייה ע״כ דהפשיטות כשיטת הרמב״ם מיתפרשא כדמוכרח מדלקמן דהאי ש״ס סבירא ליה דירידה לצורך עליה לא הויא ירידה. ועיין לקמן הלכה ה׳ ד״ה לאחריו מה שנתבאר שם בס״ד:

והושיט התינוק את ידו ורצצה. נראה דהאי בעיא אחריתא לענין נזקין היא כדמשמע מליבנא דהבעיא ואע״ג דבמזיק מחייב על אונס כרלין ואין לחלק בין ירידה לעליה כדאמרי׳ בפ״ב דב״ק וקתני התם בבבלי הפרק דברים שחייב בנזקין ופטור מגלות מ״מ נראה לפרש דדעת ר׳ ירמיה היה ללמוד מפשיטותו שאם יפצוע לו שחייב בנזקין מהטעם דבנזקין אין חילוק ולעולם מתחייב הוא א״כ ש״מ שחוזר בו ממאי דאמר מעיקרא לענין גלות והשיב לו רבי אבהו מפני מה אטרחת בה הלא כבר אמרתי לך דלענין גלות נמי אמרינן היא עלייה היא ירידה כדפרישית בפנים:

נאמר כאן נשילה וכו׳. התם מפרש לה טעמייהו כדפרישית במתני׳ ולמאי דאמר הכא אתיא שפיר טפי טעמייהו דרבנן:

תיפתר

תוס׳ הרי״ד

וא״צ לקיימו הואיל והגט יוצא מתחת ידה כך העבד בשטר שיחרור יוצא מת״י אינו צריך לקיימו וכמו שהלכה הוזכרת בפ״נ ובפ״נ אם התנה עלי׳ כמו שביארנו במקומו. כך העבד שהביא גט ואמר בפ״נ ובפ״נ נאמן על אותו הדרך וא״צ קיום עכ״ל:

ובזה נבוא אל הביאור כפו״ה דהנה בהא דגיטין הנ״ל עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנוין לך עצמו קנה נכסים לא קנה יש לפרש על שני אופנים או דהברייתא מיירי שעשאו האדון שליח להוליך את גיטו עד דמטי להתם ובאופן זה צריך העבד לומר בפ״נ ובפ״נ. או דמיירי שהביא גיטו והאומר שכבר נשתחרר ובאופן זה א״צ לומר בפ״נ ובפ״נ. הנה הרמב״ם ז״ל [פ״ז מה׳ עבדים ה״ב] כך לשונו עבד שהביא גט וכתוב בו עצמך ונכסיי קנוין לך עצמו קנה והוא ב״ח והנכסים לא קנה עד שיתקיים בחותמי׳ כשאר השטרות וכן אם הי׳ כתוב בו כל נכסיי קנוין לך קנה עצמו ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו שחולקים הדיבור ואומרים עצמו קנה מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו וא״צ לקיימו אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראיה ברורה לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר עכ״ל ומבואר מדבריו דהוא מפרש להברייתא באופן השני דמיירי בעבד שהביא גיטו והאומר שכבר נשתחרר דא״צ לומר בפ״נ ובפ״נ שהרי כתב שהוא נאמן להביא גט שיחרורו וא״צ לקיימו. וחילוק גדול יש בין שני האופנים דאם העבד הביא את גיטו בתורת שליחות דאז גם על עצמו צריך קיום או הדיבור של העבד הוא בפ״נ ובפ״נ בשטר הזה. ודיבור זה אין בו רק ענין אחד דהשטר הזה נכתב ונחתם באמת משא״כ אם העבד אינו מביא בתורת שליחות אלא אומר שכבר נשתחרר. אז הדיבור שלו הוא שהאדון נתן לו גט זה ואז דיבורו כולל שני ענינים. א׳ שנתן לו השטר שיחרור דפ״ז א״צ קיום. ב׳ שהקנה לו הנכסים ועי״ז צריך קיום:

ולפ״ז בעבד שהביא גטו וכתוב בו כל נכסיי קנוין לך והוא אומר שכבר נשתחרר שפיר אמרינן דקנה עצמו אף דלא קנה נכסים וליכא למימר דלא פלגינן דיבורא וכמו דבטל דיבורו על הנכסים כן בטל דיבורו על השיחרור ז״א כיון דדיבורו כולל שני ענינים בלתי שוים דהא השחרור הוא ע״י נתינה ולא בתורת זכיה והנכסים הם ע״י זכיה ולא בנתינה ואף דנתן לו שניהם ע״י שטר אחד מ״מ כ״א הוא ע״י קנין בפני עצמו והוי זה דומה למי שהקנה שני חפצים ע״י קרקע אחת חפץ א׳ בקנין חצר וחפץ ב׳ בקנין אגב דהוי ב׳ קניינים מיוחדים אף דהם ע״י קרקע אחת. ה״נ הכא אף דהשחרור והנכסים ע״י שטר אחד מ״מ הם בשני קניינים זה בנתינה וזה בזכיה. וע״כ אף דלא קנה הנכסים מ״מ קנה עצמו דפלגינן דיבורא ונאמן שהאדון נתן לו השחרור ואינו נאמן שזיכה לו הנכסים דבשני קניינים לא שייך לומר לא פלגינן דבורא וכמו דאמרו בב״ב [דף קל״ד ע״ב] לחלק בין חד גופא לתרי גופא דאף דבחד גופא לא פ״ד מ״מ בתרי גופא פלגינן. ה״נ בשני קניינים ולא שייך לומר לא פלגינן דבורא וכזה ניחא מה דלכאורה קשה בסוגיא זו דהכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כ״ש לא יצא ב״ח דהקשה הגמ׳ מזה על רבא דסבר פלגינן דיבורא ומסיק דטעמא משום כרות גיטא ולמה לן טעמא דכרות גיטא הא אפי׳ אם פלגינן דיבורא נמי לא יצא ב״ח דהא הוא קנין שבטל מקצתו ועיין בחו״מ [סי׳ ר״נ] בהחליף מעות ומטלטלין ביחד דבטל ביטות כדבר. א׳ הואיל וחליפין אינה קונים במעות ל״ק המטלטלין. וי״א דבזה דקנה המטלטלין כך קנה המעות. וי״א דמטלטלין קנה מעות לא קנה וכולם תמכו יסודתם על הסוגיא דבכ״ב [דף קמ״ג ע״א] בקני את ותמור ונחלקו בקנין שבטל מקצתו אם בטל כולו ע״י במרדכי שם פ״ט [סי׳ תר״ה] והא התם הוא שני דיבורים ומ״מ לא חל הקנין וה״נ דהקנה לו דבר מסוים עם דבר שאינו מסוים דהעבד בעצמו הוא מסוים והנכסים הוא אינו מסוים. [כמ״ש הרי״ף ז״ל דלפיכך לא קנה הקרקע משום דהוא דבר שאינו מסוים ולא חל הקנין עלי׳] מיבעיא לן למימר נהי״א מינו דלא

תל

עין משפט נר מצוה

ח א ב מיי' פ"ו מהל' רוצח ה"ז סמ"ג עשין עט

ו ג מיי' פ"ד ממכירה ה"ז סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' ר ס"ו

ציון ירושלים

מסורת הש"ס

הלכה ג מתני' זרק את האבן לרשות הרבים והרג הרי זה גולה

רבי אליעזר בן יעקב אומר אם משיצאת האבן מידו והוציא הלה את ראשו וקיבלה הרי זה פטור: גמ' תני רבי ליעזר בן יעקב °ומצא שיהא מצוי לו בשעה שהוא הורגו ויש לו רשות לזרוק את האבן לרשות הרבים אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפתר *שהיה כותלו גוהא:

הלכה ד מתני' זרק את האבן לחצירו והרג

א אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה שנ' °ואשר יבא את רעהו ביער מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק *ולמזיק ליכנס לשם אבא שאול אומר מה חטבת העצים רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין: גמ' אמר רבי ינאי טבח שהוא *מקצב והכה בין מלמעלה בין מלמטה גולה ואתייא כיי דמר ר' הונא טבח שהוא מקצב והכה לפניו למטן גולה למעלן אינו גולה לאחריו י למעלן גולה למטן אינו גולה. אמר רבי יצחק כל מילה ומילה לדעתיה ישב על גבי מיטה ביום ואין דרך התינוק לינתן על גבי המיטה ביום גולה בלילה ודרך התינוק הנתון ע"ג מיטה בלילה אינו גולה ישב לו על גבי עריסה ביום ודרך התינוק לינתן על גבי עריסה ביום אינו גולה בלילה ואין דרך התינוק לינתן על גבי עריסה בלילה גולה. *א"ר יוסי בר חנינה היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס הפועל ליטול שכרו נתזה הבקעת עליו והזיקתו חייב ואם מת אינו גולה *שאינו ביער תני רבי חנינה פטור ולא פליגין מה דמר רבי יוסי בן חנינה בשלא ראו אותו ומה דתני ר' חייה בשראו אותו. אם בשלא ראו אותו כיון שאמר לו היכנס חייב תני ר' חייה פטור כיון שאמר לו היכנס צריך לשמור את עצמו ואית דבעי מימר כיון שאמר לו היכנס נעשית כחצר שותפין. ר' חייה בשם ר' יוחנן ג השותפין קונין זה *מזה בחצר וממחין זה על ידי זה בחצר וחייבין זה *בניזקי זה ולא כן אמר רב ממלא את כל רשות הרבים וזו אינה ממלאה את כל רשות הרבים מכיון שדרכן להלך בחצר כמי שהוא ממלא את כל החצר:

הלכה

פני משה

הלכה ג מתני' זרק את האבן לר"ה. ואף על גב דקרוב למזיד הוא שהיה לו לחשוב שבני אדם מצוין ברשות הרבים תמיד הכא במאי עסקינן בסותר את כותלו לאשפה העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה ואינה עשויה לפנות בה ביום וזימנין דמקרי ויתיב בה והלכך גולה דפושע לא הוי דהא אינה עשויה להפנות בה ביום ואונס נמי לא הוי דהא איכא דמקרי ויתיב: והוציא הלה ראשו וקבלה פטור. דכתיב ומצא את רעהו פרט לממציא את עצמו והלכה כר"א בן יעקב:

גמ' שיהא מצוי לו בשעה שהוא הורגו. לא היא מצוי פרט לזה שהוא ממציא את עצמו: ויש לו רשות וכו'. בתמיה ופשיעה הוי: תיפתר שהיה כותלו גוהא. ליפול וסותר את כותלו הוא:

הלכה ד מתני' אם יש רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס לשם: מה חטבת עצים רשות. דאי בעי עייל לחטוב עצים לדבר הרשות אי בעי לא עייל: יצא האב המכה את בנו. להטותו לדרך אחרת דמצוה קעביד: ושליח ב"ד. המלקה ארבעים לחייב מלקות או שהכה את הבעל הדין הנמנע מלבא לדין והמיתו בשגגה דמצוה קעביד והלכה כאבא שאול:

גמ' בין מלמעלן בין מלמטה גולה. כדמפרש ואזיל דמלמעלן אלאחריו קאי: ואתיא. הא דאמר מלמעלן גולה והא דרך עליה היא אלא כדמפרש לה רב הונא אם הוא לפניו מלמטן כשהוריד זרועו לקצב הרגו גולה דדרך ירידה היא ואם כשהגביה זרועו למעלה הרגו אינו גולה דדרך עליה היא: לאחריו. כגון שהפשיל זרועו לאחריו ולהעלותו אח"כ לקצב בכח ובשעת עלייתו הרג גולה דזה הוי דרך ירידה ואם למטן והיינו בתחלה כשהוריד זרועו לאחוריו הרגו אינו גולה משום באותה ירידה לצורך עליה היא כדי שיוכל להרים ידו בכח אח"כ ולא הויא ירידה: כל מילה ומילה לדעתיה. בכל דבר ודבר אחר הענין הוא הולך כמה שדרך בני אדם הוא והיה לו להעלות על דעתו כדמפרש ואזיל: ישב לו ע"ג המיטה ביום. ולא ידע שיש שם תינוק ודחקו ומת: ואין דרך התינוק ליתן ע"ג מיטה ביום. אלא בתוך העריסה ובלילה הוא שוכב עם אמו במטה גולה הוא דלאו פושע מיקרי שלא היה לו להעלות על דעתו שהתינוק שם הוא ביום: בלילה. אם בלילה הוא אינו גולה דקרוב לפשיעה הוא ובעריסה איפכא הוא: אמר ר' יוסי ב"ח היה עומד ומבקע עצים וכו'. גרסינן לה לעיל בפ' המניח הלכה ח' ושם נתבאר היטב עיין עליו:

מראה הפנים

תיפתר שהיה כותלו גוהא. כתם דף ח' ע"א פריך לה אהאי אוקמתא דסותר את כותלו ובלילה נמי ליבעי ליה [illegible]

לאחריו למעלן גולה למטן אינו גולה. [illegible]

תוס' הרי"ד

אך [illegible]

תורה אור

הלכה ה מתני' [א] האב גולה על ידי בנו והבן על ידי האב [ב] הכל גולים על ידי ישראל וישראל גולים על ידיהם חוץ מעל ידי גר תושב וגר [ג] תושב על ידי גר תושב [ד] הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה ר"מ אומר גולה השונא [ה] אינו גולה ר' יוסי בי ר' יהודה אומר *השונא נהרג מפני שהוא כמועד רבי שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה כל שהוא יכול לומר לדעת הרג אינו גולה ושלא לדעת הרג הרי זה גולה: **גמ'** א"ר זעירא תנא רבי שילא בר בונה כלפי שנא' °גואל הדם הוא ימית את הרוצח הרי מי שהכה את בנו אין בנו השני נעשה גואל הדם להמית את אביו אבל אח שהכה את אחיו אחיו השני נעשה גואל הדם להמית את אחיו. תני ר' לעזר בן יעקב כלפי שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח הרי מי שהכה את בנו בנו השני נעשה גואל הדם להמית את אביו אבל אח שהכה אחיו [ו] אין אחיו השני נעשה גואל הדם להמית את אחיו ומניין אפילו אמר שאינו יכול להקבילו ת"ל °בפגעו בו הוא ימיתנו: והסומא. א"ר בא מאן תנא סומא ר' יודה דר' *יודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה דתנינן תמן *ר' יודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוש את שמע. הא אם ראה פורש. ושניהן מקרא אחד דרשו °בלא ראות ר"מ אומר לרבות את *הסומא ר' יודה אומר פרט לסומא. מחלפה שיטתיה דרבי מאיר תמן הוא אמר פרט וכא הוא אמר לרבות אמר רבי חנינה בריה דרבי הלל ביושב בבית אפל היא מתניתה כך אנו אומרים היושב בבית אפל לא יפרוש את שמע ברם הכא בלא ראות לרבות את הסומא. מה מקיימין רבנין בלא ראות להביא את המכה בלילה:

הלכה ו מתני' לאיכן גולין לערי [ז] מקלט לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען שנאמר [ח] °את שלש הערים תתנו מעבר לירדן וגו' עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא [ט] היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר °שש ערי מקלט תהיינה עד שיהו שלשתן קולטות כאחת ומכוונות [י] להם דרכים מזו לזו שנאמר °תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך [כ] ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו רבי מאיר אומר אף *הוא מדבר על ידי עצמו שנאמר °וזה דבר הרוצח רבי יוסי בי רבי יהודה אומר [ל] בתחילה אחד

הלכה ה מתני' האב גולה ע"י בנו. כשלא הכהו ללמדו תורה או מוכר או אומנות: חוץ מעל ידי גר תושב. שאם הרג לבן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג: וגר תושב על ידי גר תושב. אם הרג לגר תושב אחר הוא דגולה: הסומא אינו גולה. דכתיב בלא ראות פרט לסומא: ר"מ אומר גולה. דכתיב בלי ראות למעט ובבלי דעת למעט והוי מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות ואין הלכה כר"מ: השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר' יוסי בר' יהודה ולא כר"ש אלא השונא אינו נהרג ואינו נקלט שחזקתו שהוא קרוב למזיד: **גמ'** כלפי שנאמר גואל הדם וכו'. שאמרה התורה המצוה מוטלת על גואל הדם בתחלה אבל אב שהרג את בנו אין בנו השני שהוא אחיו של הנהרג נעשה לו גואל הדם להמית את אביו: ומנין אפי' אמר שאינו יכול להקבילו. כלומר מדכתיב בפגעו בו שומע אני דוקא אם פגע בו מיד ומנין שאפי' אינו יכול לפגוע בו מיד שמצוה על גואל הדם לחזר אחריו ת"ל בפגעו בו הוא ימיתנו הוא יתירא אלא למידרש הוא ימיתנו מ"מ: מאן תנא סומא ר' יודה. כלו' ר' יודה דתני במתני' סומא אינו גולה לטעמיה הוא דאזיל דתני ר' יודה פוטרו מכל מצות האמורות בתור': דתנינן תמן. בפ"ד דמגילה וגרסי' להסוגיא התם: ר' יודה. דתנן שם סומא פורס את השמע שאע"פ שאינו רואה מאורות יש לו הנאה מן המאורות שבני אדם רואין אותו ומצילין אותו מן המכשולין ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו ולא היה לו הנאה מהם לא יפרוס את שמע: הא אם ראה. ונסתמא פורס. קושיא היא ולא אסיק לה הש"ס הכא עד לקמן ומפסיק לפרש טעם פלוגתייהו במתני' דהכא והדר מסיק להקושיא: ושניהן מקרא אחד דרשו. במתני' דר"מ סבר בלא ראות לרבות הסומא דמיעוט אחר מיעוט הוא כדפרישית במתני' ור' יודה סבר בלא ראות פרט לסומא: מחלפא שיטתיה דר' יהודה גרסינן וכן הוא במגילה והשתא מסיק להקושיא: תמן הוא אומר פרט. במתני' דממעט לסומא דאינו גולה דפטור מכל המצות הוא: וכא. הכא גבי פורס את שמע הוא אמר לרבות דקאמר כל שלא ראה מאורות מימיו הוא דאינו פורס ודייקינן הא ראה ונסתמא פורס ואמאי הא פטור מכל המצות הוא והיאך יפרוס את שמע להוציא אחרים: ביושב בבית אפל היא מתניתא. הא דקאמר שלא ראה מאורות מימיו לאו בסומא ממש אלא יושב בבית אפל כגון שנולד במערה ובהא הוא דדייקינן הא ראה מאורות מימיו ועכשיו הוא יושב בבית האפל פורס: כך אנו אומרים היושב בבית האפל לא יפרוס את שמע. בתמיה וסיומא דמילתא היא וכלומר וכי אנו אומרים שזה שהיה רואה מימיו ועכשיו יושב בבית האפל פטור הוא מפריסת שמע שלא יוכל להוציא את האחרים והרי היה לו הנאה ממאורות מימיו הילכך שפיר הוא דדייקינן הא אם ראה פורס: ברם הכא וכו'. אבל הכא בסומא ממש מיירי ובדרשא דקרא פליגי כדלעיל דר"מ סבר בלא ראות לרבות את הסומא ורבנן והוא ר' יהודה דפליג עלי' ס"ל דלא דרשינן מיעוט אחר מיעוט לרבות דבלא ראות לדרשא אחרינא מיבעי לי' לרבות המכה בלילה בשוגג דגולה:

הלכה ו מתני' לאיכן גולין לערי מקלט. וארבעים ושתים ערי הלוים נמי קולטות כולן אלא שאלו שש ערי מקלט קולטות בין לדעת שנכנס שם הרוצח לדעת שתקלטנו ובין שנכנס שלא לדעת ומ"ב עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות ואם הרגו גואל הדם לשם פטור ועוד יש חילוק שבאלו שש ערי מקלט אין הרוצח צריך להעלות שכר דירת ביתו ובערי הלוים צריך להעלות שכר: ומכוונות להם דרכים. שהיו עושין להן דרכים שיהיו מכוונות לערי המקלט שלא יהא הרוצח תועה בדרך ומקלט מקלט היה כתיב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: שמא יהרגנו. הגואל הדם בדרך: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהג בו מנהג של שופכי דמים בשגגה בא מעשה זה לידו: אף הוא מדבר ע"י עצמו. ואין ת"ת נזקקין לדבר לגואל הדם בעבורו אלא הוא טוען טענות עצמו ואין הלכה כר"מ: בתחלה. כלומר תחילת משפט כל הרוצחין אחד

מראה הפנים

הוא חייב ויש ירידה שהוא פטור וכן בענין עלייה דבריי' רביעית דקתני בנכנסס פטור קשה דהא יש עלייה שהוא חייב והוא לפניו כדתני בברייתא שניה באופן שא"א לייש' גי' זו כלל לכל השיטות. והנראה לע"ד דגי' הרמב"ם ז"ל היה כגי' הכ"מ בתרתי בבי קמייתא אבל לא כגירסתו בתרתי בבי בתרייתא וכך היה גירסתו. כאן בירידה שלפניו כאן בירידה שלאחריו. ברייתא קמייתא לפניו חייב בירידה שלפניו שהיא בחזרה ולאחריו פטור בירידה שלאחריו שהיא הירידה בהולכה וצורך עלייה היא ולא הויא ירידה. כאן בעלייה שלפניו כאן בעלייה שלאחריו. ברייתא שניה לאחריו חייב לפניו פטור בעלייה שלאחריו והיא בחזרה ולירידה היא וחייב ולפניו פטור בעלייה שלפניו והיא בהולכה כשמגביה ידו תלפניו. וזהו ממש כשיטתא דהכא ובתרתי בבי בתרייתא היה גורס כן כאן בירידה שלפניו ובעלייה שלאחריו בברייתא הג' ובנכנסס חייב הוא. כאן בעלייה שלפניו ובירידה שלאחריו. ברייתא הד' ובנכנסס פטור הוא וזו הגי' הנכונה לפי שיטתו ז"ל ועולין שתי הסוגיות דהכא ודהתם בקנה אחד:

תני ר"א בן יעקב כלפי שנאמר וכו'. דברי ראב"י קשים כן ולמאי דקאמר התם דף י"ב ע"א תני חדא האב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה לו גואל הדם ל"ק הא בבנו הא בבן בנו אפשר לדחוק ולפרש דבריו כמו כן הא דקאמר בנו השני נעשה לו גואל הדם בנו של הנהרג קאמר שהוא בן בנו של הרוצח ונעשה גואל הדם לאבי אביו ובנו השני דקאמר בנו של השני הוא כלומר של הנהרג שהוא הבן השני והשתא יש סברא לחלק בינו לבין האח דבשביל אביו הוא דנעשה גואל הדם לאבי אביו אבל אין האח נעשה גואל הדם בשביל האח לאחיו וביותר נראה דכתני ראב"י נמי גרסי' כמו כתני ר' שילא ואשמעינן דראב"י כוותיה ס"ל:

ביושב בבית אפל היא מתניתא. התוס' במגילה וכן בפ' החובל דף פ"ו ע"א הביאו לזה וכתבו לתרץ קושיא דהכא אליבא דהש"ס דהתם דמפרש לה בסומא ממש והא דקאמר ר' יהודה סומא פטור מן המצות היינו מדאורייתא אבל מדרבנן מתחייב הוא ויכול להוציא אחרים. ולפ"ז צ"ל דלשיטתא דהכא ג"כ ס"ל דאפי' מדרבנן פטור הוא

ציון ירושלים [ז] אין אחיו השני נעשה גואל הדם. לפי פשטן של הדברים צ"ע בשמואל ב סי' יד ודוק:

מסורת הש"ס: מכות ו ע"א; ב"ק פ"ז; (מגילה פ"ד, סוטה פ"ב); מכות ט וש"נ; פ' תוי"ט

תורה אור: במדבר לה; שם; שם; שם; דברים יט; שם; שם; שם

עין משפט נר מצוה:
ו א מיי' פ"ה מהל' רוצח הל' ה סמ"ג עשין עה
ח ב מיי' שם פ"ג
ט ג מיי' שם פ"ד
י ד מיי' שם פ"ו סי"ד סמ"ג שם
יא ה מיי' שם פ"י סמ"ג שם
יב ו מיי' שם פ"ה פ"א סמ"ג שם
יג ז מיי' שם פ"ח פ"א סמ"ג שם פ"ו
יד ח מיי' שם פ"ג
טו ט מיי' שם פ"ט
טז י מיי' שם פ"ה הל' ח
יז כ מיי' שם פ"ט

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי' פ"ד מהל' רוצח ה"ט סמ"ג עשין טז
יט
ב מיי' פ"ז שם ה"א
כ
ג מיי' שם ה"י
כא
ד מיי' שם ה"ח
כב
ה מיי' שם ה"א
כג
ו מיי' שם פ"ה ה"י
כד
ז מיי' שם ה"א
כה
ח מיי' פ"ז שם ה"ה סמ"ג שם מ"ס מו
כו
ט מיי' שם פ"ז
כז
י מיי' שם פ"ח ה"ב
כח
כ שם ה"ח

תורה אור

אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותו משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו ושנתחייב גלות מהזירין אותו למקומו שנאמר (במד' לה) והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אחד א משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחותו *רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחייה וכסות כדי שלא יתפללו על ביניהן שימותו ב נגמר דינו ומת כהן גדול הרי זה אינו גולה אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומינו כהן אחר תחתיו ולאחר מיכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני ג נגמר דינו בלא כהן גדול *ההורג כהן גדול וכהן גדול שהרג אינו יוצא ד משם לעולם ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכין לו ואפילו שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם שנאמר (שם) שמה *שם תהא דירתו ושם תהא מיתתו ושם תהא קבורתו כשם שהעיר ה קולטת כך תחומה קולט רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם ר' ו עקיבה אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חייבין עליו אילן ז שהוא עומד בתוך התחום ונופה נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופה נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הנוף הרג באותו העיר גולה ח משכונה לשכונה *ובן לוי גולה מעיר לעיר *כיוצא בו ט רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אע"פ כן יקבל מהן שנאמר (שם) וזה דבר הרוצח:

גמ' י *שלש *עיירות הפריש משה בעבר הירדן ומשבאו לארץ הפרישו עוד שלש אילו ואילו לא היו קולטות עד שכיבשו וחילקו כיון שכיבשו וחילקו נתחייבה הארץ בשמיטין וביובלות והיו אילו ואילו קולטות. שלש ערים שהפרישו בארץ ישראל היו מכוונות כנגד שלש ערים שהפריש משה בעבר הירדן כשתי שורות של כרם את חברון ביהודה כנגד בצר במדבר ואת שכם בהר אפרים כנגד ראמות בגלעד את קדש בגליל כנגד גולן בבשן. עד שלא הפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם. עד שלא הפרישו קדש בגליל לא היתה קולטת הפריש גמלה תחתיה עד שכיבשו את קדש. ושלשת. שיהו משולשות כדי שתהא מחברון ליהודה כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש נפלה אחת מהן בונין אותה מאותו השבט ומניין אף בשאר כל השבטים ת"ל שש שיהו מכוונות וקולטות כראשונות. הערים הללו כ אין בונין אותם לא כרכים גדולים ולא עיירות קטנות אלא בינונית אין בונין אותה אלא על השוק אם אין שם שוק עושין לשם שוק אין בונין אותם אלא על המים אם אין שם מים מביאין לשם מים נתמעטו דיוריהן מביאין אחרים תחתיהן אם אין שם אוכלוסין מביאין לשם כהנים לויים וישראלי'. אין עושין בתוכן לא בית הבד ולא בית הבצירה דברי רבי נחמיה וחכמים מתירין אין מפשילין בתוכן חבלים ואין עושין בתוכן כלי זכוכית בשביל להרגל את הרגל לשם. רבי יוחנן שלח לרבנן דתמן תרתין מילין אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן אתון אמרין בשם רב יפת תואר

לא

פני משה

אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט דכתיב וכי יהיה איש שונא לרעהו וגו' והכהו נפש ומת ונס וגו'. וכתיב בתרי' ושלחו זקני עירו וגו': ואחד המרובה בבגדים. לאחר שנגנזו לצוחית של שמן המשחה לא הי' מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבישת שמנה בגדים: ואחד שעבר ממשיחותו. שאירע פסול בכ"ג ושימש אחר תחתיו וכשנתרפא הכהן חוזר לעבודתו וזה השני עבר ממשיחותו במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר אע"פ שהאחר חי דשלש פעמים כ"ג כתוב בפרשה: ר' יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ורבנן כיון דלא כתיב בההוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה אלא חד מהנך הוא והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בניהן שימותו. והם פשעו בדבר שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהם תקלה ולא בקשו: נגמר דינו. לגלות ואח"כ מת כ"ג הרי זה אינו גולה דכיון שעומד לגלות הוא מיתת כ"ג מכפר עליו: חוזר במיתתו של שני. שנגמר דינו בפניו והיה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות: נגמר דינו בלא כ"ג. שלא היה כ"ג בעולם: ההורג כ"ג. ולא היה שם כ"ג אחר: וכ"ג שהרג. ולא היה שם כ"ג אחר אינו יוצא מעיר המקלט לעולם: לא לעדות מצוה. כגון לעדות החדש: ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם. להרגו לכתחילה וכל אדם אין להם רשות לכתחילה אלא אם הרגו אין חייבין עליו והלכה כר"ע והני מילי שילא במזיד אבל יצא משם בשוגג אם הרגו בתוך התחום בין גואל הדם בין שאר כל אדם נהרג עליו ואם יצא חוץ לתחום בין גואל הדם ובין שאר כל האדם גולה על ידו: הכל הולך אחר הנוף. אף אחר הנוף קאמר שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום הואיל ועיקרו לפנים שדינן נופו בתר עיקרו ולא מצי קטל ליה בנופו ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים שדינן עיקרו בתר נופו וכי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל לי' ומשום דבכולא גמרא שדינן נוף בתר עיקר איצטריך הכא למימר דלענין ערי מקלט זימנין דשדינן

קרבן העדה

עיקר בתר נוף לאומרא: הרג באותה העיר. רוצח שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשוגג גולה משכונה לשכונה בתוך העיר ואינו יוצא מן העיר מפני דליכא דאשוגה שעליו: וכן לוי. שהוא מיושבי העיר והרג בשוגג בתוך העיר גולה מעיר לעיר ואם הרג חוץ מערי הלוים וברח לעירו הרי זה קולטו: שנא' וזה דבר הרוצח. בדיבור בעלמא שגי רוצח אני ואם אמרו לו אעפ"כ מקבל מהן: גמ' שלש עיירות וכו'. תוספתא היא ריש פ"ב: עד שלא הפרישו וכו'. טעות היא שהרי לא היו קולטות עד שלא הפרישו כולן וה"ג בתוספתא ואע"פ שהפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם ואע"פ שהפרישו קדש בגליל לא היתה קולטת הפרישו גמלה תחתיה עד שכיבשו את קדש דלאחר שהפרישו היו האחר קולטות והיא לא היתה יכולה לקלוט עד שיכבשוה והפרישו עיר אחרת תחתיה לפי שעה: כדי שתהא מחברון לדרום. כצ"ל וכן הוא בתוספתא: נפלה אחת מהן. ה"ג בתוספתו' בונין אותה במקומה ומנין אף במקום אחר ת"ל שם ערים באותה השבט ומנין אף בשבט אחר ת"ל תהיינה שיהיו מכוונות וקולטות כראשונות: הערים הללו. ערי מקלט: לא כרכים גדולים. שרוב העם נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב לו אם יוצא מחוץ לעיר: ולא עיירות קטנות. לפי שאין מזונות מצוין שם: אלא על השוק. כלומר שיהא שם שוק ומצוי למכור מזונות: אם אין שם מים. כשנפל להם הגורל בימי יהושע: מביאין לשם אמות המים. אח"כ נמשכין מנהרות אחרים: אם אין שם אוכלוסין. סביבות הערים צריך שיהו אוכלוסין מצוין בכפרים ובייסוב סמוכין להם שלא יבאו גואלי הדם מרובים על העיר בחיל: לא בית הבד ולא בית הבצירה. שלא יהיה רגל גואל הדם מצוי שם: וחכמים מתירין. מפני שיש בהם חיי נפש: אין מפשילין וכו'. בזה חכמים נמי מודים לו: בשביל להרגיל. כלומר מחמת אלו הדברים יהא רגל גואל הדם מצוי לשם לפיכך אין עושין את אלו:

לא

מסורת הש"ס

הוריות יב ע"ב
סנהדרין יח ע"ב
בתוספתא פ"ב דריש לה דכתיב שלשה פעמים שמה
זבחים קיז ע"א שביעית פ"י מ"ח פרש"ל ותוי"ט
(תוספ' פ"ב מכות ט ע"ב)

מראה הפנים

הוא והלכך דחיק לפרש כהאי אוקמתא א"כ דס"ל דאין מדרבנן סוטר ומוציא למדאורייתא וה"מ דילן סובר דפל' כל פנים מוליה הוא מפני שהוא כר מיגא דתיובתא וכסברת ר"ת כתוס' פרק שלהם בלבלו דף מ"ז ע"ש ובמקום אחר בארתי מזה ואין כאן מקומו:

תרתין מילין אתון אמרין בשם רב ולית אינון כן. כתוס' בקידושין דף נ"ב ע"א והביאו לזה והכ"מ הקשה בב"ח מהל' מלכים מ"ט פסק הרמב"ם ז"ל שם כרב דמותר כביאה ראשונה מיד הא ר' יוחנן פליג עליה הכא והלכתא כוותיה לגבי דרב.

מסורת הש"ס | עין משפט נר מצוה

לא התירו. במלחמה אלא בעילה הראשונה בלבד: סבור היה יואב. דכתיב ויחזק בקרנות המזבח: ולא גגו קולט ולא של שילה קולט כצ"ל: אין לך קולט וכו'. כלומר אלא השוגג הראוי לערי מקלט ואין המזבח קולטו שיניחו אותו שם אלא מסירין אותו וגולין אותו לערי המקלט: לסנהדרין ברח. לא היה טועה בדבר זה אלא ברח לסנהדרין שהם ידונו אותו כדי שיהו נכסיו ליורשיו ודכתיב ויחזק בקרנות המזבח רמז הוא לסנהדרין שיושבין קרוב להמזבח כדלקמן: מיד ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר וגו' והסירות דמי חנם אבל אין ממונו חנם. שאיני רוצה בממונו ויהיה ליורשיו:

תורה אור

לא התירו *בה [א] אלא בעילה ראשונה בלבד ואני אומר ולא בעילה ראשונה ולא בעילה אחרונה אלא לאחר כל המעשים °ואחר כן תבוא עליה ובעלתה אחר כל המעשים ואתון אמרין בשם רב [ז]סבור היה יואב שקרנות המזבח קולטות [ב] ואינו *קולט אלא גגו של שילו קולט ושל בית העולמים אינו קולט ואני אומר לא מזבח קולט ולא גגו קולט ולא של [ג] שילו קולט ולא של בית העולמים קולט אין לך קולט אלא שש ערי מקלט בלבד. ואיפשר יואב דכתיב ביה °תחכמוני ראש השלישי היה טועה בדבר זה. אמר רבי תנחומא לסנהדרין ברח כהדא דתני הרוגי *בית דין נכסיהן ליורשין הרוגי מלכות נכסיהן [ד] למלכות אמר יואב מוטב שאיהרג בבית דין ויירשוני בני ואל יהרגיני המלך ויירשני כד שמע שלמה כן אמר לממונו אני צריך מיד °והסירות דמי חנם אין ממונו הנם °וישלח ביד בניהו ויפגע בו וימיתהו ויקברוהו בביתו במדבר וכי מדבר היה ביתו אלא ללמדך שביון שמת יואב שר צבא ישראל נעשו ישראל כמדבר. אין תימר שהיה בוזז ובונה להן דימוסיות ומרחצאות שבח ואין תימר שהיה בוזז ומאכיל חכמים ותלמידיהם שבח שבחים. ומניין שהיתה סנהדרין גדולה אצל המזבח °ולא תעלה במעלות על מזבחי ומה כתיב תמן °ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. תני ר' ליעזר בן יעקב אומר *מקלט [ה] מקלט כתיב בפרשת דרכים כדי שיהא הרוצח רואה את הכתוב והולך אמר ר' אבון כמין יד היתה מראה להן את הדרך. אמר רבי פינחס °טוב וישר למה הוא טוב שהוא ישר ולמה הוא ישר שהוא טוב על כן יורה חטאים בדרך שמורה דרך תשובה. שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרו להם °חטאים תרדף רעה שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו אמרה להן °הנפש החוטאת היא תמות שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו אמר להן יעשו תשובה ויתכפר לו. היינו דכתיב על כן יורה חטאים בדרך יורה לחטאים דרך לעשות תשובה. כתיב °כצפור לנוד כדרור לעוף כן (איש נודד ממקומו) ותימר אכן תיפתר שהיה עת ועונה כיי דמר רבי יוסי בן חלפתא עתים הן לתפילה אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים בשעה שאני מתפלל לפניך תהא עת רצון דכתי' °ואני תפילתי לך ה' עת רצון. רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בכל מקום שנאמר דיבור

חידוש

אמר ר"פ טוב וישר כו' שמורה דרך תשובה מייתי להאי הדרש הכא משום דהכתוב הזה כדרש נמי דמורה חטאים בדרך ערי מקלט שהי' כתוב מקלט מקלט או כמין יד כנ"ל כדי לברוח מהסכנה של גואל הדם. ע"כ מביא הדרש הזה דמורה חטאים בדרך תשובה לברוח מן העונש דעבירה ולכנס לתשובה:

סליק מסכתא מכות

בסייעתא דשמיא

כמדבר. שניטלו הטובות מהם שהיה יואב נוהג עמהן כדמפרש ואזיל מה הן הטובות: אין תימר. כלומר יש אומרים כך ויש אומרים כך ואם כמו אלו שאמרו שהיה בוזז משלל האויבים ובונה להם בית טבילות ומרחצאות שבח הוא לו. ולהאומרים שהיה מתנהג לפרנס חכמים ותלמידיהם שבח שבחים הוא לו: אצל המזבח. בלשכת הגזית קרוב אל המזבח: כמין יד וכו'. ועל היד היה כתוב מקלט: אמר ר' פנחס טוב וישר. איידי דאיירי שמורה הדרך לחטאים דריש ליה לכולא קרא: למה הוא טוב שהוא ישר. כלומר דקשיא ליה קרא דכתיב טוב וישר הוא והלא טוב וישר אינו שייך אלא אצל בני האדם כדדרשו חז"ל טוב זה בעיני השמים שהוא עושה כדין וישר זה לפנים משורת הדין והוא ישר בעיני האדם אבל כלפי מעלה הכל לפנים משורת הדין הוא עושה דמי יעמוד לפניו בדין לפיכך דריש הכי דטוב וישר הכל ענין אחד הוא ובאמת שכל מדותיו ברחמים ולפנים משורת הדין. למה הוא טוב שהוא הכל ישר ולמה הוא הכל ישר שהוא טוב ורוצה שאין העולם מתקיים בדין כדמסיק ואזיל: שאלו לחכמה. על דרך דמיון כלומר מלך החכמה ומלך הנבואה לא היה להחוטא שום תיקון והקב"ה הוא שעושה לפנים משורת הדין ומקבלו בתשובה ולא עוד אלא שכל הרוצה להשיב מורה לו דרך לעשות תשובה שלימה וכתיקונה וזהו נכלל גם כן בדרשה דלעיל למה הוא טוב וכו' כלומר שמדה יתירה היא שהקב"ה מרב' ועושה לפנים משורת הדין במה שהוא מקבל התשובה ומורה גם כן דרך התשובה וזה הכוונה ולמה הוא ישר על המדה היתרה: כתיב כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא. נ"ל וכן איש נודד ממקומו הכתוב בספרי הדפוס ט"ס הוא ובפסוק אחר הוא: ותימר אכן. אמתני' פריך דתני כדי שלא יתפללו על בניהם שלא ימותו ומה תועיל תפלתן והכתיב קללת חנם לא תבא: תיפתר שהיה עת ועונה. כלומר שלפעמים יכול להיות שתקובל תפלתם בשעת עת רצון לקבל תפלת בני אדם ואפשר יהיה עת רצון אף לתפלתן של אלו כהאי דאמר ר' יוסי בן חלפתא עתים הן לתפלה שתקובל אף מאנשים כאלה וכן מצינו שביקש דוד רחמים על זה שתהא תפלתו בעת רצון לענות ושתהא מקובלת תמיד: כל מקום שנא' דיבור. כל מקום שנא' וידבר בתורה:

חידוש

מראה הפנים

דרכ ומה שכתב ליישב שם מתמר בת יפת תואר היתה וכו' יש לתמוה דהא התוס' בקידושין השיבו על זה וכתבו ליישב בס אליבא דרש"י ז"ל שכתב כדעת ר' יוחנן. ואני כתבתי במקום אחר להוכיח מש"ס דילן כרב כמאי דאמרו בה ותשקת בה ולא בה ובחברתה וכודאי למ"ד יפת תואר הינה מותרת אלא לאחר כל המעשים א"כ האי קרא ב"כ לאחר כל המעשים קאי דגזירת הכתוב היא שאע"פ כן לא יקח שתים אבל להאי מ"ד דקאמר ביאה ראשונה מותר מיד א"כ האי קרא ג"כ בשעת מלחמה מיבעיא דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ואחת התירה לו ולא שתים אבל לאחר כל המעשים אם לקח אפי' שתים אינו עובר עליהן שנושאן לאחר שנתגיירו ודברי הרמב"ם נראין כסדית כן שכתב שם הל' ג' בה ולא בחברתה שלא יבעול שתים ובאחת לאביו וכו' כתב שלא יקח שתים ויבעול אחת ויניח אחת לאביו וכו' אלמא דלשיטתו שפיסק כהאי מ"ד דביאה ראשונה מותר מיד אין האיסור על השתים אלא מיד. ובשתא למאי דמסקינן בפ"ב דקידושין דף ס"ח ע"א דקידושין תופסין בחייבי לאוין מקרא דכי תהיין דשנואה בניבואיה קאמר קרא ומאי ניניהו חייבי לאוין ופריך והימא חייבי עשה האי חייבי עשה במאי ניניהו אי שתיהן מצריות שתיהן שנואות אי אחת מצרית ואחת ישראלית שתי נשים מעם אחד בעינן ואי כמ"ד דאין יפת תואר מותרת אלא לאחר כל המעשים ועלה קאמר קרא בה ולא בחברתה א"כ משכחת לה שתי נשים מעם אחד בחייבי עשה דהרי אם לקח שתים האחת מותרת לו והשניה מלאו הבא מכלל עשה היא ועובר עליה בעשה בניחא למ"ד ביאה ראשונה מותרת מיד ועלה קאמר קרא בה ולא בחברתה שפיר הוא דהו לא משכחת לה דנימא דקרא בהכי מיבעיא דהא וילדו לו וגו' ולא יוכל לבכר וגו' כתיב ואי בשנתעברה ממנו בביאה ראשונה בשעת שהיתה שנואה לו באיסור דהא ע"כ דנימא כן להאי מ"ד א"כ זה לאו בנו הוא כלל דהא קודם שנתגיירה היא וולד נכרית כמותה וכדכתב הרמב"ם שם הל' ח' בהדיא ביפת תואר כן וא"כ ש"מ דסתמא דהש"ס דסברית דקרא דכי תהיין לא מיתוקמא אלא בחייבי לאוין כהאי מ"ד ס"ל דיפת תואר מותרת בביאה ראשונה מיד:

סבור היה יואב וכו' של שילו קולט ואינו קולט אלא של בית העולמים. כצ"ל והכי אמר התם בפרקין דף י"ב ע"א אליבא דרב שתי טעיות טעה יואב טעה שאינו קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו טעה שאינו קולט אלא מזבח בית העולמים והוא תפס במזבח של שילה אביי אמר בהא נמי מיטעא טעי שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר הוי. ומקשין למה לא חשבו בטעה שחשב שהמזבח קולט אפי' מזיד ואינו קולט אלא שוגג ובתשובת הרדב"ז ז"ל סי' תקכ"ד ראיתי שהשיב על זה כבר ראיתי ברש"י ז"ל פי' דמזיד שאמר הכתוב מעם מזבחי תקחנו מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ובהא כבר אמרו שטעה דאין קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו. ור"ל דפ"ק דזהו טעותו דאם המזבח קולט אפי' המזיד אינו קולט אלא גגו. וכתב שם עוד ואף לדעת הרמב"ם ז"ל אפשר דמזיד שאמרה תורה מעם מזבחי תקחנו היינו דוקא לידון בסנהדרין כדכתיב תקחנו למות ואינו מומת אלא בעדים והתראה אבל בנדון כמשפטי המלוכה אפי' במזיד קולט עכ"ל ור"ל לפי דעת הרמב"ם דס"ל דלעולם אינו קולט אלא השוגג אבל במזיד אפי' מגג המזבח תקחנו כמבואר מדבריו בפ"ה מהל' רוצח הל' י"ב וי"ג ע"ש ועיין במ"ש הרב מל"מ והניח הדבר בצ"ע מהסוגיא דפ' בתרא דיומא. ולפע"ד עיקר פסקו של הרמב"ם ז"ל דסמך על האי דרבי יוחנן דהכא בהא דאמר ואני אומר וכו' והיינו במזיד כהאי דיואב והא דהאמר אין לך קולט וכו' ומשמע אפי' בשוגג ה"ק אין לך קולט שיהא פטור מדינו אם הוא מזיד וכן אם הוא שוגג שיהא פטור מגלות בזה אלא מעבירין אותו מעל המזבח ומגלין אותו לערי מקלט כדכתב שם:

שאלו לחכמה וכו'. בחיבורי פני המנורה בנר התמידי במולק הד' סי' ד' ביארתי שם ביאור יפה ונתמד על ענין זה ואין כאן מקומו:

ואתיא

ציון ירושלים: [ז]סבור היה יואב: בקרנות המזבח קולטות ע' מה"פ ופ"מ ופ' בעל עקידה שער בשם יהרכעים שלא מכר מזה וכן הוא במדרש רבה פ' בחקותי ועיין שו"ת הרשב"א סי' קכד:

עין משפט
נר מצוה

לג
א מיי' פ"ח מהל' רוצח הל' י
לד
ב מיי' פ"ו שם הי"ד

מסורת הש"ס

תורה אור

*חידוש מקרא שם והכתיב °וידבר אלהים וכו' גרס"ה מהו °וישב עמם. רבנן דקיסרין בשם רבי שילה שאם היה תלמיד חכם עושים לו בית וועד. שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן משבאו לארץ הפרישו עוד שלש ולעתיד לבוא מפרישין עוד שלש שנאמר שלש שלש שלש הרי תשע אבא שאול אומר שלש של שלש שלש הרי תשע ועוד הרי שנים עשר ר' נהוראי אומר שלש שלש שלש הרי ט' ועוד הרי י"ב על השלש הרי ט"ו. כתיב °שש ערי מקלט תהיינה לכם שיהו ששתן קולטות כאחת ותימר אכן ותייא כיי דמר ר' שמואל בשם ר' אחא [ז]חמשה דברים חסר מקדש אחרון ממקדש ראשון דכתיב *°עלו ההר והבאתם עץ וגו' עד ואכבדה ואכבד כתיב חסר ה"א אילו ה' דברים שחסר מקדש אהרון *ממקדש ראשון ואילו הן אש ארון [ז]אורים ותומים שמן המשחה ורוח הקודש. אמר אביי תלמיד חכם צריך לפרסם את עצמו היך *בר נש דחכם חדא מיכלה ואזיל לאתר ואינון מייקרין ליה כד הוא חכם תרין מיכלה צריך לומר לון חדא מיכלא אנא חכים רב הונא אמר אומר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל. מה טעמא דר' יודה °כי יחם לבבו א"ר אבהו וחוזר במיתתו של שלישי א"ר אבהו צרכו לדבר שולחין ומביאין אותו משם. א"ר יוסי מתני' לא אמרה כן אלא אפי' ישראל צריכין לו אפילו שר צבא כיואב בן צרויה אין יוצא משם לעולם שנאמר שמה שם תהא דירתו וכו':

הלכה ז מתני'

[א] ומעלות היו שכר ללוים דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר לא היו מעלות להן שכר וחוזר לשררה שהיה בה דברי רבי מאיר ורבי יהודה אומר לא היה [י] חוזר לשררה שהיה בה: **גמ'** *תני ר' יודה אומר למחלוקת ניתנו רבי אומר לבית דירה ניתנו ותייא דרבי יוסי כר' יודה ודר' מאיר כדעתיה

שמות ו · יהושע כ · במדבר לה · חגי א · דברים יט

חידוש מקרא שם. יש שם איזה חידוש מצוה או דין מה שלוה הקב"ה למשה או להורות איזה דבר חידוש מפני שדיבור לשון קשה הוא ומרמז על דברי תורה ומצות שהם צריכים חיזוק. ומייתי לה הכא משום דאיירי בערי מקלט ומצינו דכתיב ביהושע גבי פרשת ערי מקלט וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי מקלט וגו' ולא מצינו בכל ספר יהושע וכן בכל הנביאים כ"א לשון ויאמר ובכאן כתוב וידבר מפני שהוא ג"כ חידוש מקרא שכתוב בו לקיים מצוה הכתובה בתורה: והא כתיב וידבר אלהים וכו' גרס"ה. הש"ס מקצר בקושיא והתירוץ וסומך על מבואר במדרשי חז"ל וידוע הוא וכלומר דמקשה הרי לפעמים תמצא שלא במקום מצוה ודין דכתיב בו דיבור ולשון קשה כגון וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' ומשני גרס"ה כלומר כמה דגרסינן במדרש שדרשו חז"ל דבר אתו משפט על שהקשה לומר למה הרעותה וגו' חבל על דאבדין וכו' ולפיכך נאמר שם לשון דיבור: מהו וישב עמם. ביהושע כתיב שם ונס אל אחת מהערים האלה וגו' ואספו אותו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם וכיון דכתיב ואספו אותו העירה ונתנו לו מקום וישב עמם למה לי אלא למידרש מלשון ישיבה ובית הוועד כדרבי שילה: שלש ערים הפריש משה וכו'. תוספתא הוא בסוף פ"ב: שנאמר שלש וכו'. ג' פעמים שלש הכתוב בפ' שופטים: אבא שאול אומר שלש של שלש שלש הרי ט'. כנגד ג' פעמים שלש הכתובים וכתיב ויספת לך עוד שלש ודרים מעוד לשלש אחרים הרי שנים עשר: על השלש. האלה להביא עוד שלש אחרים הרי חמשה עשר: כתיב שש ערי מקלט וכו' ותימר אכן. על תנאי דדרשי להוסיף בערי מקלט פריך דהכתיב שש ערים ודרשינן עד שיהא ששתן קולטות כאחת ולת"ק ניחא דמתקיים הכתוב הזה גם לעתיד לבא דכתיב ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה וזה נאמר לעתיד לבא להוסיף עוד שלש על שלש שבארץ ישראל ויהיו שם ששתן קולטות כאחת כמו שנתקיים מקרא הזה בשעה שהיו שלש בעבר הירדן ושלש בארץ כנען אלא להני מ"ד דמוסיפין עוד א"כ לעתיד לבא לא יתקיים שש ערי מקלט תהיינה ולשון תהיינה משמע שבהוייתן יהו ואף לעתיד לבא ולא משני מידי: ואתייא כהאי דאמר ר' שמואל בשם ר' אחא וכו'. אמתני' קאי דקתני אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים דמשמע דזימנין היה מרובה בגדים ולא היה משוח בשמן המשחה וזהו בבית שני כדאמר ר' שמואל דאלו ה' דברים שחסר מקדש אחרון וכו'. וגרסי' להא דר' שמואל בפ"ב דתענית תני חזקיה רמז כל מקום שיש משיח יש ארון וכל מקום שאין משיח אין ארון ואתייא כהאי דאמר רבי שמואל וכו' שבשעה אחת נגנז הארון ושמן המשחה: תלמיד חכם צריך לפרסם עלמו. כדמפרש ואזיל שאם בא לאיזה מקום ומכבדין אותו ביותר ממה שהוא ראוי לו ומפני שהן

טועין בו כסבורין הם שהוא חכם יותר ממה שהוא צריך לפרסם ולומר זה וזה אני יודע ולא יותר ונלמד מרוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו וכו'. כדתני במתני' וגרסי' להא בפ' אחרון דשביעית: דחכם חדא מיכלה. שיודע במסכת אחת והם מכבדין אותו בערך אם היה יודע בשתי מסכתות צריך לומר להן במסכת אחת אני יודע ולא יותר: בשפה רפה והימין פשוטה לקבל. אמחזיר חוב בשביעית קאי דקתני התם גבי כיוצא בו רוצח וכו' המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו ועלה קאמר רב הונא יאמר לו בשפה רפה משמט אני והימין פשוטה לקבל כשיאמר זה אע"פ כן. וא"כ מילתיה דרב הונא אהאי דלעיל מיתפרשא את"ח וכו' דנלמד מדין דמחזיר חוב בשביעית וכן כל כיוצא בזה: מה טעמא דר' יוסי הגלילי גרסינן. דקאמר במתני' מצוה ביד גואל הדם משום והיה כי יחם לבבו כתיב פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו וגו' וש"מ דמצוה עליו לרדף אחריו: וחוזר במיתתו של שלישי: אהא דקתני במתני' וחוזר במיתתו של שני קאי וקאמר דכן הדין נמי אם מת זה הכהן שמינוהו תחת הראשון ואח"כ נגמר דינו חוזר במיתתו של שלישי וקמ"ל דלעולם חוזר במיתת זה שנגמר דינו לפניו: צרכו לדבר. אם היו צריכין לאיזה דבר שישאלו להרוצח וכיוצא בו אם הוא לדבר מצוה ורבים צריכין לו ואין כאן אחר שיעשה זה שולחין ומביאין אותו משם: דקסבר ר' אבהו הא דקתני במתני' אין יוצא משם לא לעדות מצוה דוקא בכגון זה שיש אחרים שיכולין להעיד ולעשות כן אבל בדבר שאין אחרים יכולין לעשות כמוהו שולחין אחריו: א"ר יוסי מתניתא לא אמרה כן וכו'. דמשמע אפי' ישראל צריכין לו ואין שם אחר כיוצא בו שיוכל לעשות זה כדקתני ואפי' הוא כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם:

הלכה ז מתני'

ומעלות היו שכר ללוים. בארבעים ושתים עיר שגם הם קולטות מעלה הרוצח שכר לבעל הבית שהוא דר שם: רבי מאיר אומר לא היו מעלות להן שכר. ואין הלכה כרבי מאיר. ודוקא במ"ב עיר אבל בשש ערי מקלט כ"ע מודו שאין מעלה שכר לבעל הבית: ר' יהודה אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה. דכתיב ישוב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב למשפחתו הוא חוזר ואינו חוזר למה שהוחזקו אבותיו והלכה כר' יהודה: **גמ'** תני ר' יודה אומר למחלוקת ניתנו רבי יוסי אומר לבית דירה ניתנו. והכי גרסינן לה בפ' בתרא דמעשר שני. ובערי המגרש אשר ניתנו ללוים קמיפלגי ר' יודה סבר שניתנו להם לחלקם ממש תחת אחוזה בארץ שאין להם ללוים וניתנו להם ערי מגרש ור' יוסי סבר לא ניתן להם אלא לבית דירה ולא שיהא נחלתם וחלקם ממש דערים לשבת כתיב לבית דירה בעלמא: ה"ג ואתייא דר' יוסי כר' מאיר ודר' יהודה כדעתיה

ע' מכות יא. · (תענית פ"ב) · יומא כא · (שביעית פ"י) · (מעשר שני פ"ה)

ציון ירושלים [ז]חמשה דברים חסר מקדש אחרון ממקדש ראשון עפ"מ וע' הוריות ד' יג גבי מבות כשמן ומרובה בבגדים וכירו' שם וע' תוס' נזיר ריש פ' כג ובבאר שבע בהוריות שם ובתשובותיו ס' מב מ"ש הגאון בעל גד"ת שם ובשו"ת רמ"ע מפאנו לא נזכר מדברי התוס': [ז]אורים ותומי' כן אמרו בש"ס סוף פ"ק דיומא וכוס: אמרתי מלילה נפלאה פל מ"ב כדניאל ס' כ ואהרן לא איתא די יכחיינא ובבית רש"י בשם המדרש דהיינו אהרן שלבש באורים ותומי'. ולכאורה הוא דרש זר דכהן הוא כת' ואף דלא מתמנין רבנן בין ה' לא' כדאמרו בירוש' ברכות פ"ו אבל הכוונה הוא לפע"ד דבבית שני לא היו אורים ותומים רק בבית שלישי המקוי' שיבנה במהרה בימינו דבבית שלישי נקרא אחרון כפסוק וע' תוי"ט פ"ו דמאי מ"ג דכתב גדול יהיה כבוד הבית האחרון וכן כתבתי בגליון שם שכן מצאתי בזוהר פ' משפטים דף קג. דפוס אמשטרדם. יע"ש והוהכן לא איתא דהיינו הבית האחרון שיהיה אהרן לבוש כאו"ת ודוק:

כדעתיה דתנינן מעלות היו שכר ללוים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר לא היו מעלות שכר ללוים. רבא בשם רב יודה רבי זעירא בשם מר עוקבא *אין מקדרין אלא בחבל של חמשים אמה ר׳ זירא בשם רב חסדא אומר אין *מקדרין לא בערי הלוים ולא במקום עגלה א ערופה ותייא כמאן דאמר אלף אמה מגרש ואלפים תחום שבת ברם כמאן דמר אלף מגרש ואלפיים שדות וכרמים. כלום למדו לתחום שבת לא מתחום ערי לוים לעיקר אין מקדרין לטפילה מקדרין. ומניין שלא יהו קוברין בערי הלויים ר׳ אבהו בשם ר׳ יוסי בר חנינה °ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם ב לחיים *ניתנו ולא לקבורה ניתנו:

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין

הלכה א מתני׳ *אילו הן הלוקין ג הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנידה ד אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ה ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר *ו אלמנה וגרושה חייבין עליה משום שני שמות גרושה ז וחלוצה אינו חייב אלא משום שם אחד בלבד:

הלכה ב מתני׳ הטמא ח שאכל את הקודש והבא אל המקדש טמא האוכל חלב ודם ונותר ופיגול וטמא השוחט והמעלה בחוץ והאוכל חמץ בפסח והאוכל והעושה מלאכה ביום הכיפורים והמפטם את השמן והמפטם את הקטורת והסך בשמן המשחה והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אכל טבל ומעשר ראשון שלא ניטלו תרומתו ומעשר שני *והקדש שלא נפדו כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר׳ שמעון אומר כל שהוא וחכמים אומרים ט כזית אמר להן ר״ש אין אתם מודין לי באוכל י נבילה כל שהוא שהוא חייב אמרו לו י מפני שהוא כברייתה אמר להן אף *חיטה אחת כברייתה:

הלכה ג מתני׳ האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהן

פני משה

כדעתיה. ר׳ יוסי ס״ל כר״מ במתני׳ דלא היו מעלין להן שכר ללוים מפני שאינן שלהן לחלק ולנחלה שיטלו מהן שכר ולא ניתנו להן עצמן אלא לבית דירה ור׳ יהודה לשיטתי׳ הוא דאזיל דס״ל לחלקם ממש ניתן שיהא שלהן והלכך ס״ל במתני׳ מעלין היו שכר ללוים. וגרסי׳ להא תורה אור במקלת פ׳ עגלה ערופה סוף הלכה ב׳ ושם כתבתי לגי׳ דהכא וכפי אשר הגהתי כאן מהסוגי׳ דמעשר שני והיא עיקרית: אין מקדרין אלא בחבל של חמשים אמה. בפ״ה דערבין גרסי׳ לה אמתני׳ אם אינו יכול להבליעו וכו׳ שמעתי שמקדרין בהרים ולשון נוקבין הוא שכשהוא מודד תחום שבת ואינו יכול להבליע המדרון לפי שהוא יותר מחמשים אמה לפי מדת החבל אשר הוא מודד בו ואז צריך למדוד גם המדרון רואין כאלו נוקבין אותו ומודדין דרך הנקב למעט מדת מדרונו כדאמרינן שם שהתחתון נותן את החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו ונמצא מתמעט חצי קומתו של אדם: לא בערי הלוים. כשמודדין תחום ערי מקלט כדי לידע עד כמה הן לקלוט כדתנן בפרקין כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת: ולא במקום עגלה ערופה. כשמודדין לידע איזה העיר הקרובה אל החלל אין מקדרין בהן אלא מודדין הרים וגאיות כקרקע חלקה ובערובין מפרש טעמא מפני שמדידתן של תורה הן ואין מקילין בהן: ואתייא כמ״ד. בפ״ה דסוטה דדרים אלף אמה למגרש ואלפיים אמה לתחום שבת הוא וכלומר דלהאי מאן דאמר אין אנו צריכין ללמוד כמה הוא תחום שבת מערי מקלט לפי שנרמז במקרא בפני עצמו ואתיא שפיר דאע״ג דלתחום ערי מקלט אין מקדרין לתחום שבת מקדרין: ברם כמ״ד. התם דדרים אלף אמה מגרש ואלפיים אמה שדות וכרמים ולהאי מ״ד לא ידעינן שיעור תחום שבת אלא מערי מקלט הוא דילפינן כשם שכתוב בהן אלפיים כן נמי לתחום שבת קשיא דלעיקר אין מקדרין ולטפילה שהוא תחום שבת דנלמד מערי מקלט מקדרין בתמיה אלא ודאי דלא אתיא כהך מאן דאמר: לחיים ניתנו ולא לקבורה. להלוים שיהו קוברין בהן דאלו רוצח שמת שם תנן במתני׳ שם תהא קבורתו אלא דלהלוים לא ניתנו להם אלא לחיים:

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין

הלכה א מתני׳ אילו הן הלוקין. אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין טובא אלא תנא חייבי כריתות לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות ולאפוקי חייבי מיתות בית דין שאין בהן מלקות ארבעים ותנא אלמנה וגרושה לאשמועינן שחייבין עליה משום שני שמות ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו משום דלא מפרש אזהרה דידהו בהדיא וכן הקדש שלא נפדה ואיידי דתנא הקדש תנא מעשר שני לאתרווייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פדיה וכן ברובא איכא לד תידוש: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר והיא גרושה חייב עליה שני מלקיות: משום שני שמות. שני אזהרות ששניהם מפורשות במקרא ואזהרה אתרווייהו קאי: גרושה. והיא חלוצה אינו חייב עליה משום שני שמות שהחלוצה אינה אלא מדרבנן וסמכינן לה אקרא דואשה:

הלכה ב מתני׳ הטמא שאכל את הקדש. ואזהרתי׳ מבכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא ולא תגע אזהרה לאוכל דמקיש קדש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה שהבא אל המקדש והוא טמא בכרת אף אזהרת קדש דבר שיש בו נטילת נשמה והיינו אכילה שענוש עליה כרת דאלו בנגיעה ליכא כרת: המפטם את השמן. העושה שמן דוגמת שמן המשחה: והסך בשמן המשחה. שעשה משה רבינו עליו השלום: אכל טבל. ואזהרתיה מלא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו בעתידין לתרום הכתוב מדבר: ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. שאף הוא בגיתה כטבל דכתיב ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וגו׳: ומעשר שני שלא נפדה. הכא במעשר שני שנטמא איירי ואפי׳ הוא בירושלים אסור לאכלו עד שיפדה והאוכלו בירושלים עד שלא נפדה לוקה ודוקא בירושלים שאינו לוקה על אכילתו בטומאה אלא במקום אכילתו דאמר רחמנא בבכור בעל מום בשעריך תאכלנו ונאמר כאן לא תוכל לאכול בשעריך ודרשו חז״ל כן לא תוכל לאכול בירושלים כבשעריך כלומר לא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים כמו שאתה אוכל בכור בטומאה בשעריך ומנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפי׳ בירושלים שנא׳ כי לא תוכל שאתו כלומר לא תוכל לאכלו כדכתיב וישא משאת מאת פניו: והקדש שלא נפדה. אין אזהרתו מפורשת ואתיא מג״ש חטא חטא מתרומה דאף על גב דמיעט רחמנא דכתיב ומתו בו ולא במעילה ממיתה מעטיה ולא מאזהרה: באוכל נמלה כל שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ ואף על גב דלית ביה כשיעור: אף חטה אחת כברייתה. ואין הלכה כר׳ שמעון דלא הוי בריה אלא ביש לה נשמה וכן גיד הנשה הוי כבריה משום דפרים ביה רחמנא לא תאכל גיד ומשמע בין גדול בין קטן ובלבד כשהוא שלם:

הלכה ג מתני׳ האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהן

מראה הפנים

ואתיא כמ״ד אלף אמה מגרש ואלפיים אמה תחום שבת. ככר כאלתי בפ״ה דסוטה דלהאי מ״ד אע״ג דדרים לתחומין מדאורייתא אפ״ה י״ל לפי׳ דהאי ש״ס דס״ל דמקדרין דאף דשל תורה הן אין מכאן אלא אסמכתא בעלמא כמ״ש ראיה מהתוס׳ סוף פ״ק דעירובין. אלא מביעתא דהש״ס דהתם לא משמע הכי דהא פריך פרק בכל מערבין דף ל״ה ע״ב לר״מ דס״ל כר״ע דתחומין דאורייתא אמאי קאמר מקדרין בהרים ומשני שמעתי קאמר ולוה לא ס״ל. ואסבר דר״מ נמי נפקא ליה מקרא דאלפיים אמה דלא אכתי נוכל לומר כדכתבו כתוס׳ בפ״ק למ״ד דס״ל מדאורייתא דהאי דרשא דקרא כהדיא הוא דכתיבא גבי שבת והילכך מוכרת לשנות דליה לא ס״ל אבל קרא דאלפיים אמה דלאסמכתא בעלמא אמרו לרמז כאן על תחום שבת ולא לדרשה גמורה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג אלו הן הלוקין:

מסורת הש״ס: ערובין פ״ה סוטה פ״ט ערובין נח; מכות יב; כתובו׳ לא ע״ב; קדושין עח ע״א; פ׳ תוס׳ זבחים מה ד״ה סוף; פ׳ תוס׳ חולין צו כד״כ מא׳ טעמא דרבנן מה שהניחו בתימה

עין משפט נר מצוה: לה א מיי׳ פ״ט מרוצח ה״ד סמ״ג עשין פת; לו ב מיי׳ שם פ״ז ה״ד ופי״ג מממיטה ה״ג סמ״ג שם קלס; א ג מיי׳ פי״ט מהל׳ סנהדרין ה״א ופ״א מהל׳ אסורי ביאה ה״ו; ב ד מיי׳ פי״ט מהל׳ סנהדרין ה״ד ופי״ז מהל׳ אסורי ביאה ה״כ ג; ג ה מיי׳ פי״ט מהל׳ סנהדרין שם ופט״ז מהל׳ אסורי ביאה ה״כ; ד ו מיי׳ פי״ז מהל׳ אסורי ביאה ה״ט; ה ז מיי׳ שם ה״י; ו ח הכל במיי׳ פי״ט מהל׳ סנהדרין; ז ט מיי׳ פ״ב מהל׳ מאכלות אסורות ה״ע והכ״ד; ח י כ מיי׳ פ״ב שם הכ״א סמ״ג שם

עליהן א קדשי קדשים חוץ לקלעים ב קדשים קלין מעשר ג שני חוץ לחומה השובר ד את העצם בפסח טהור ה"ז לוקה ארבעים *אבל ה המותיר בטמא והשובר ו בטמא אינו לוקה ארבעים:

הלכה ד מתני'

*הנוטל אם על הבנים ר' יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים ז משלח ואינו לוקה זה הכלל ח כל מצוה בלא תעשה שיש בה קום ועשה אין חייבין עליה:

הלכה ה מתני'

הקורח ט קרחה בראשו והמקיף י פאת ראשו כ והמשחית פאת זקנו והשורט שריטה אחת על המת חייב ל שרט שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת א' חייב על כל אחת *ואחת על מ הראש שתים אחת מיכן ואחת מיכן *ועל נ הזקן שתים מיכן ואחת מלמטן ר' אלעזר אומר אם נטלן כולן כאחת אינו חייב אלא אחת ס *ואינו חייב עד שיטלנו בתער רבי ליעזר אומר אפילו אם ליקטו במלקט או ברהיטני חייב:

הלכה ו מתני'

הכותב כתובת קעקע ע כתב ולא קיעקע קיעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכוחל ובכל דבר שהוא רושם ר"ש בן יהודה משום רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם השם שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה':

הלכה ז מתני'

פ נזיר *שהיה שותה ביין כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב

עליהן. ארמי אובד אבי וגו' אבל אחר שקרא עליהן אינו לוקה אם אכלן לפי שהן ממונו של כהן וזו דברי רבי עקיבא אבל חכמים אומרים בכורים הנחה מעכבת בהן קריאה אין מעכבת בהן והאוכל בכורים אחר הנחתן בעזרה אע"פ שעדיין לא קרא עליהן אינו לוקה והלכה כחכמים. ואזהרתן מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' ותרומת ידיך ואמר מר ותרומת ידיך אלו הבכורים דאלו תרומה אינה טעונה הבאת מקום ובכורים נמי אינו לוקה עליהן אלא אם אכלן אחר שראו פני ירושלים קודם הנחתן בעזרה אבל אכלן בגבולין קודם שיכנסו לירושלים אינו לוקה: קדשי קדשים חוץ וכו'. כל הני אזהרתן מלא תוכל לאכול בשעריך וגו' וכל כדריך אשר תדור שכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה נקריא אכילת שעריך: ומעשר שני. לעיל תנן מעשר שני טמא שלא נפדה והכא תנן מעשר שני טהור שאכלו חוץ לחומה ודוקא שאכלו חוץ לחומה אחר שראה פני ירושלים הוא שלוקה אבל האוכל מעשר שני בגבולין קודם שיכנס לירושלים אינו לוקה דכתיב לפני ה' אלהיך תאכלנו ואח"כ לא תוכל לאכול בשעריך: המותיר. אינו לוקה דכתיב לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על הלאו קיים עשה שבה ואינך לוקה ועוד לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו: והשובר. עצם בפסח טמא אינו לוקה דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול:

הלכה ד מתני' לוקה ואינו משלח. דס"ל לר' יהודה שלח תשלח מעיקרא משמע ואע"ג דאחר לא תקח כתיב לאו למימרא דאם לקחת תשלח אלא לא תקח אבל שלחנה קודם לקיחה ואין זה לאו הניתק לעשה: וחכ"א משלח ואינו לוקה. קסברו שלח אחר לקיחה משמע והוי לאו הניתק לעשה והלכה כחכמים: כל מצוה בלא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת על לאו קיים העשה כגון לא תקח האם על הבנים ואם לקחת שלח תשלח לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו ואם באת והעבטת השב תשיבנו לו את העבוט כל אלו אם קיים העשה אינו לוקה אבל לא קיים העשה כגון שלקח האם על הבנים ושחטה או שמתה לקח העבוט מביתו ונשרף שאינו יכול לקיים העשה הרי זה לוקה:

הלכה ה מתני' הקורח קרחה. משום דמיחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה. משא"כ בהוכל חלב וחלב מש"ה תנינהו במתני'

אבל שארי לאוי גרידי שאין בהן חדוש לא תנא: קרחה. על מת כדכתיב ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ואע"ג דגבי כהנים לא כתיב על מת כבר למדנו בג"ש מקרחה קרחה מה בישראל על מת אף בכהנים על מת ושיעור. קרחה כגרים: והמקיף פאת ראשו. משוה וגוטל כל השער שבלדעיו למידת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש ואפי' על גלוח במספרים שאין בו השחתה חייב על פאת הראש דדוקא בזקן כתיב השחתה ואינה אלא בתער אבל בפאת הראש הקפה כתיב בכל ענין שהוא מקיף חייב: שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת. אחד דכתיב ושרט לנפש לא תתנו לחייב על כל שריטה ושריטה ועל כל נפש ונפש ואע"פ שלא היתה שם אלא התראה אחת והיו כל חמש שריטות בבת אחת מחייבינן ליה חמש: על הראש שתים. אחת על הימין ואחת על השמאל: ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן. לחי העליון המחובר לצדעים ולחי התחתון שבימין ולחי העליון והתחתון שבשמאל הרי ב' מכאן וב' מכאן וסוף הזקן שהשער יורד ממנו כעין שבולת ולפיכך נקרא שבולת הזקן הרי זה חמש: אינו חייב אלא אחת. דכיון דלאו אחד הוא הרי הוא כאוכל שתי זיתי חלב בהתראה אחת ואין הלכה כר"א: עד שיטלנו בתער. אפאה זקן קאי דכתיב ביה גלוח והשחתה: במלקט. כלי העשוי כעין מלקחים ללקט את השער: רהיטני. הוא מעלד בלשון מקרא כלי שבו מחליק החרש עצים פני הלוח ואין הלכה כר"א:

הלכה ו מתני' הכותב כתובת קעקע. מקרע בסכין על בשרו כעין אותיות ואח"כ ממלא את הקרעים דיו או כחול: כתב. על בשרו בדיו או בכחול ולא קרע בסכין או קרע בסכין ולא מלא בדיו או בכחול אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע. לישנא דקרא נקיט כתובת קעקע כתובת ברישא והדר קעקע אבל לעולם הקעקע תחילה ואח"כ הכתב וקרא הכי משמע וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם: עד שיכתוב שם השם. בגמרא התם מפרש דשם עבודת כוכבים קאמר והכי מפרש לקרא לא תתנו בכם שם עבודת כוכבים כי אני ה' ולא תשתתפו אחרים עמי ואין הלכה כר"ש:

הלכה ז מתני' אינו חייב אלא אחת. על מה ששתה תוך כדי דיבור של התראה ואם היה לפניו כלי שיש בו כמה רביעיות יין ואמרו לו אל תשתה כלי זה שיש בו כך וכך שיעורים שתלקה כך וכך מלקיות חייב על כל שיעור ושיעור אע"פ שלא התרו בו אלא התראה אחת:

חייב

מראה הפנים

זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה. התם בפרקין דף ט"ו ע"ב גרסינן תני תנא קמיה דר' יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל מאי קאמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור. כלומר ע"כ או דתיתלי לפטור וחיוב שניהן בקיום או שניהן בביטול ומאי האי דקאמרת דהפטור תלי בקיום והחיוב בביטול. תני ביטלו ולא ביטלו ור"ל אמר קיימו ולא קיימו וקמיפלגי בהתראת ספק מר סבר שמיה התראה ומר סבר לא שמיה התראה כך היא גיר' רש"י ז"ל וכלומר דלר"ל דס"ל התראת ספק לאו שמה התראה לא מלינן למיתלי חיובא דהלאו בביטול העשה דהיכי מתרינן ליה שמא לא יבטל העשה וע"כ בקיום העשה תליא מילתא ומתרינן ליה או תקיים העשה או תלקה ולר' יוחנן התראת ספק שמה התראה ושפיר מלינן למיתלי בביטול העשה וזהו העולה מפי' רש"י ז"ל ולפי דעתו לר"ל דאמר בקיימו ולא קיימו תליא מילתא כשאומרין לו קיים ולא קיים מיד מלקין אותו וכן פירש בהדיא בפ' שילוח הקן דף קמ"א ע"א דאם לא קיים העשה תוך כדי דיבור של התראה חייב. ולמ"ד ביטלו ולא ביטלו משמע מפירושו ז"ל לריך שהוא יבטל העשה בעצמו כגון בשילוח הקן אם שחטה ולאפוקי מתה מאיליה וכאונס בנירבם אם הדירה על דעת הרבים שאין לו הפרה ולאפוקי אם מתה קודם שיחזירנה וכן כל כיוצא בזה. וגי' הרי"ף ז"ל היא דר' יוחנן הוא דאמר תני קיימו ולא קיימו כלומר אע"פ שלא בטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על לא תעשה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בכל דינים אלו דפסק כר' יוחנן וכגי' הרי"ף ז"ל אבל אין פירושו כפי' רש"י בקיימו ולא קיימו אלא דהכוונה כל זמן שיוכל לקיים פטור אפי' לאחר זמן עד שיבא ביטול העשה ואפי' לא ביטל הוא אלא שבא מאיליו ושוב אינו יכול לקיימה חייב כדכתב בפ"ב מהל' נערה הל' ז' מתה גרושתו קודם שיחזירנה וכו' ה"ז לוקה שהרי עבר על ל"ת ואינו יכול לקיים עשה שבה וכ"כ גבי שילוח הקן בפי"ג מהל' שחיטה הל' א' אם מתה קודם שתשלחנה לוקה וכן מתפרשים דבריו בפ' טז מסנהדרין הל' ג' ועבר ולא קיים העשה לוקה. כלומר שלא עלתה בידו לקיים העשה שכבר נתבטלה ואינו יכול לקיימה בשום מתרין בו אל תעשה דבר זה שאם תעשהו ולא תקיים עשה שבו תלקה. וכדמסיים בה אע"פ שההתראה בספק היא שאם יקיים יפטר התראת ספק התראה היא. וכל זה מבואר הוא ולא באתי כאן אלא לסבית איזה ראיה והוכחה לגי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל ממאי דגרסי' בהאי תלמודא בפרק ג' דשבועות גבי פלוגתא דר"י ור"ל בענין התראת ספק בהא דמייתי ג"כ התם בפרקין שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה וכו'. ומתחלה לריך שנדע מאי דאיכא עוד נ"מ בין גי' רש"י ובין גי' הרי"ף והרמב"ם דלדעת רש"י דר"ל הוא דסבר קיימו ולא קיימו ומשום דלדידיה לא תאסר למיתלי בביטלו ולא ביטלו דהתראת ספק היא דשמא לא יבטל העשה א"כ ע"כ אתה לריך לומר דהתראה בשעת איסור בעינן וכדכתב רש"י ז"ל בהדיא דאי אמרת בשעת ביטול העשה א"כ לר' יוחנן נמי מצכחת לה התראת ודאי בשעה שהוא רוצה לבטל העשה וכדמסכרית בה מהאי דתכלי' לאיסורא והדר תכלי' לתנאיה וכו' דהתראה בשעת איסור בעינן ואלו לגירכתם ז"ל דגרסי לר' יוחנן קיימו ולר"ל בטלו ולא בטלו א"כ ע"כ לריך

עין משפט
נר מצוה

ט
א ב מיי' פי"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ה סמ"ג לאוין שכה

י
ג מיי' פ"ב מהל' מעשר שני ה"ה סמ"ג שם רסד

יא
ד מיי' פ"י מהל' קרבן פסח ה"א סמ"ג שם שטו

יב
ה מיי' שם ה"א

יג
ו מיי' שם ה"א

יד
ז מיי' פי"ג מה' שחיטה ה"א סמ"ג שם רסה טוש"ע יו"ד סי' רלב ס"ו

טו
ח מיי' שם ה"ב ופי"ו מהל' סנהדרין ה"ג ופי"ח שם ה"ב ופ"א מה' נערה ה"ז ופ"א מה' מתנות עניים ה"ג

טז
ט מיי' פי"ב מה' כוכבים ה"ד ופי"ב י כ' ע"ז הט"ו סמ"ג שם כב טוש"ע שם סי' קפ ס"ע

יז
י מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפ"א ס"ב

יח
כ מיי' שם ה"ז סמ"ג שם טוש"ע שם ס"י

יט
ל מיי' פי"ב מה' סנהדרין סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפ ס"ח

כ
מ מיי' שם ה"א סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפא ס"א

כא
נ מיי' שם ה"ו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יא

כב
ס מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סעי' י

כג
ע מיי' פי"ב מהל' ע"ז ה"א סמ"ג שם פ' טוש"ע שם סי' קפ ס"א

כד
פ מיי' פ"ה מהל' נזירות ה"ו סמ"ג שם רכ

מסורת
הש"ס

שבועות ג ע"ב
פסחים סג
סד ע"א
חולין קמא
מכות טו ע"א:

שבועות ג ע"ב
ופ' תו' ד"ה
חייב

פ' תוס' שם:
ב ד"ה ופל.
נזיר מ ע"ב:

ויקרא יט

קדושין טו
חולין פב ע"ב
נזיר מב ע"א:

מסורת הש"ם

פסחים מז ע"ב

דברים כה

בלח"מ רפי"ז מהל' סנהדרין כתב פשוט הוא דזה טעו' א"ל שוכם את הארבעים דכן איתא בגמרא וכן משמע ומבואר בפי' רש"י וכן בסמ"ג הביאו לשון המשנה שוכם את הארבעים פכ"ל וגם הר"ן בסוף מכות זו כתב בפי' המשנה מנין בסכון תרגום ותוקן לכנים בכוס לביניה וכו' כריתות יא פ"א

תורה אור

חייב על כל אחת ואחת [א] היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תיטמא אל תיטמא והוא מיטמא חייב על כל אחת ואחת היה מגלח [ב] כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח חייב על כל אחת ואחת היה [ג] לבוש בכלאים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת:

הלכה ח מתני' *יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור ובחמור והם מוקדשין בכלאים בכרם ושביעית ויום טוב וכהן ונזיר בבית הטומאה חנניה בן חכינאי אומר אף הלובש כלאים אמרו לו אינו השם אמר להן אף לא הנזיר הוא השם:

הלכה ט מתני' [ד] כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנאמר °במספר ארבעים מניין שהוא *סמוך לארבעים רבי יהודה אומר ארבעים שלימות ואיכן הוא לוקה את היתירה בין כתיפיו:

הלכה י מתני' *אין [ה] עומדין אותו אלא במכות הראויות להשתלש אמדוהו לקבל ארבעים לקה מקצת ואמרו אינו יכול לקבל ארבעים פטור [ו] אמדוהו לקבל שמונה עשרה משלקה אמרו יכול הוא לקבל ארבעים פטור [ז] עבר עבירה שיש בה שני לאוין אמדוהו אומד א' לוקה ופטור ואם לאו לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה:

הלכה

חייב על כל או"א. כשפירש וחזר וטימא: והוא פושט ולובש. ילא פושט לגמרי אלא אפי' שהה בין התראה להתראה כדי פשיטה ולבישה הוי כפושט וחוזר ולובש וחייב על כל התראה והתראה:

הלכה ח מתני' יש חורש תלם אחד. שורה אחת של שדה: וחייב עליו משום שמנה לאוין. כשהתרו בו על כולן: החורש בשור וחמור והן מוקדשין. הן מוקדשין לאו דוקא אלא דשור מוקדשין הוא בקדשי המזבח ועובר בלאו דלא תעבוד בבכור שורך ובלאו דלא תחרוש בשור וחמור יחדיו ומשכחת בחמור דחולין נמי ואע"ג דמשכחת לה מוקדשין בחמור שהוא קדוש לבדק הבית מ"מ לאו משום עבודה הוא דמתחייב דקדשי בדק הבית אינן אסורין בגיזה ועבודה אלא מדרבנן כ"א לאו דמעילה משכחת לה ולאו דמעילה לא חשיב הכא דהא בשור איכא נמי לאו דמעילה משום דלא חשיב אלא הנך לאוין דלקי עלייהו בחרישה כל שהו אבל לאו דמעילה לא לקי עד שיחרוש בשוה פרוטה: בכלאים בכרם. על ידי שחורש מחפה חטה ושעורה וחרצן בעפר וקי"ל המחפה בכלאים לוקה ועובר בשני לאוין אחד משום כלאי זרעים שהן שני מיני זרעים חטה ושעורה ואחד משום כלאי הכרם בשביל החרצן והרי כאן ארבעה לאוין: ושביעית. שבת לה' שדך לא תזרע: ויום טוב. כל מלאכת עבודה לא תעשו ובשבת לא תנא משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו: וכהן ונזיר אף בבית הטומאה. אם היה המקום אף בית הטומאה עובר משום לנפש לא יטמא בעמיו האמור בכהנים ועל נפש מת לא יבא האמור בנזיר: אף הלובש כלאים. בשעה שהוא חורש: אינו השם. לאו של לבישת כלאים אינו מן השם של חרישת תלם: אף לא הנזיר. וכן כהן דתשביתו אינו בשביל חרישה אלא בשביל הליכה למקום טומאה. ומיהו ת"ק דחשיב להו בכלל לאוין של חרישת התלם לפי שאינו יכול לחרוש בשוורים אא"כ הולך עמהן ומנהיגן:

הלכה ט מתני' מנין שהוא סמוך לארבעים. דאלו הוה כתוב ארבעים במספר הוי אמינא ארבעים למנינא השתא דכתיב במספר ארבעים במספר הגורם לומר אחריו ארבעים דהיינו תשעה ושלשים: ואיכן הוא לוקה את היתירה. שהרי אינה ראויה להשתלש דתשעה ושלשים ראוין להשתלש שהן שליש מלפניו ושתי ידות אחת על כתף זו ואחת על כתף זו וזו של ארבעים היכן לוקה אותה: בין כתיפיו. דכתיב מה המכות האלה בין ידיך ויאמר אשר הכיתי בית מאהבי ורבנן ההוא בתינוקות של בית רבן הוא דכתיב ואין הלכה כר' יהודה:

הלכה י מתני' אין אומדין אותו וכו'. לפי שכל הלוקין בב"ד היו צריכין לאומדן בתחלה שלא ימותו מחמת הכאות מדכתיב לא יוסיף מכלל שאם צריך לגרוע גורעין: אלא במכות הראויות להשתלש. ואין מוסיפין לעולם על האומד: אמדוהו לקבל ארבעים. כלומר חסר אחד וליסנא דקרא נקט: אמדוהו לקבל שמנה עשרה. כלומר שאמדוהו לקבל חצי הארבעים שהוא עשרים אין אומרים ילקה כ"א כדי שיהו יכולין להשתלש אלא ילקה י"ח: אמדוהו אומד אחד. לשני מלקות כגון שאמדוהו ללקות מ"ב דל"ט בשביל לאו האחד ושלש שמוסיפין חשוב אומד ללאו האחר: ואם לאו. שלא אמדוהו אלא למלקות אחד:

הלכה

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ה מהל' נזירות הט"ז ופ"ג מהל' אבל הל' ד סמ"ג לאוין רכ וסי' רלד

כו
ב מיי' שם הלכה יג סמ"ג שם רמ

כז
ג מיי' פ"י מהל' כלאים הל' ל סמ"ג שם רפג

כח
ד מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הל' א סמ"ג שם קלת

כט
ה מיי' שם ה"ב

ל
ו מיי' שם הי"ב סמ"ג שם קלט

לא
ז מיי' שם ה"ד ופ"ש בכ"מ

מראה הפנים

צריך אתה לומר דלר"ל התראה בשעת ביטול העשה הוי התראה דאל"כ לא משכחת לה לר"ל למיתלי חיוב המלקות בביטול העשה דבשעת האיסור ההתראת ספק היא ולא המלאת בשום פנים שילקה על לאו שיש בה קום עשה והא איכו דאמר דתליא בביטול דמשמע דלפעמים לוקה הוא הא לעולם התראת ספק הויא וע"כ דבשעת ביטול העשה מתרינן ביה כשרוצה לשוחטה או לשבר אגפיה דאל"כ לא משכחת לתלות המלקות בביטול העשה ולעולם לא ילקה ויש עוד שוכה לזה מהסוגיא דלקמן בשבועות ושם יתבאר בס"ד. ומה שהשרית רש"י ז"ל מהסוגיא דהכא לאיסורא וכו' כבר תי' הרמב"ן ז"ל נהידושיו דהאי הכא כיון שנתקו לעשה עיקרו של לאו ביטול עשה הוא ויתבאר עוד מזה במקומו שם בעזה"י ב"ה יתפלם לעד ולנצח נצחים:

יש חורש תלם אחת וחייב עליו משום שמנה לאוין. פירשתי בפנים על דרך הרמב"ם ז"ל דמשום כלאים בכרם חייב שתים וכן העלו התוס' כאן ובפסחים דף מ"ו דכלאים בכרם הוא דהביא להרי לאוי אחת משום כלאי זרעים וא' משום כלאי הכרם וכתב עוד הרמב"ם בפי' המשנה ואין בכל הלה איסור חל על איסור אבל כם אסורים הרבה נכפלו בזמן אחד ולפיכך אינו מן הנמנע שיצטרפו אל אלו הלאוין זולתם הרבה באותו הזמן בעצמו עכ"ד ובחבורו השמיט להמתני' ולא הביא לכל אלו הלאוין המצטרפין בזמן אחד ונראה שחזר בו מטעם דהוי איסור על איסור וכדכתב בפ' י"ז מהל' א"ב בהל' ח' כלל גדול הוא בכל איסורים שבתורה שאין איסור חל על איסור אא"כ היו שני איסורין באין כאחת או שהיה האיסור האחר מוסיף דברים אחרים על אותו האיסור או אם היה כולל דברים אחרים עם איסור זה וכאן במתני' לא המצא זה כ"א בכלאים בכרם יש איסור בת אחת כדמוקי לה בגמרא דבמחפה מיירי דהכא כ"ע מודים והיינו משום מקיים כלאים כמעשה ונמצא מתחייב הוא משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם באחת דהרי אינו לוקה על כלאי הכרם אלא דוקא בשיש שם עוד שני מינין מכלאי זרעים כן בשעת זריעה שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכן במקיים ע"י מעשה כגון במחפה אותן וכאן עליו שני האסורין כאחת וזה כבר ביאר הוא ז"ל במקומו ברים פ"ה מהל' כלאים ומשום חרישה בשביעית אינו לוקה כדפסק ברים הל' שמטה וכבר כתבתי לזה לעיל בפ"ז דסנהדרין בהלכה ב' ד"ה ר' יוחן פתר מתני' וכו' וטעמו דפסק כפי' דהאי ש"ם כפלוגתא דר"א ור' יוחנן ולא כפי' הבבלי ברים מ"ק דאיפכא גריס לה כמבואר שם ועוד דכל דברי ר' יוחנן דפי' הבבלי אליבא דר"ע היא דאיכו ס"ל בחרים ובקציר השבות על תוספת שביעית נאמרה וס"ל דלוקין על החרישה בשביעית עצמה כדכתבו התוס' במ"ק דף ג' ד"ה שברי הכר נאמר וכו' והוא ז"ל פסק כר' ישמעאל בפירוש דבחרים ובקציר תשבות משום דמסיק התם דר"ג ובית דינו כר' ישמעאל ס"ל מ"ב והתוס' כתבו בפסחים שם דלצ"ד בפ"ק דמ"ק חורש בשביעית אינו לוקה מוקי שם דהכא כחורש ומחפה דמחפה חייב משום זורע ולפי דבריהם משכחת לה נמי לאו דזורע בשביעית עם לאוי דכלאים בבת אחת אבל לא כן דעת הראב"ם אלא מחפה חייב משום מקיים כלאים על ידי מעשה כדקאמר בהדיא בהאי תלמודא ריש פ"ח דכלאים דפריך על המתני' דקתני מלזרוע ומלקיים מה כר"ע דר"ע אומר המקיים בכלאים עובר בל"ת א"ר יוסי דברי הכל היא הכל מודים באיסור שהוא אסור בבלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים על ידי מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה וכך הם דברי הרמב"ם ברים כל' כלאים וכך היה מפרש להא דר' ינאי ור' יוחנן בש"ס דילן בדף כ"א ע"ב ולא כדפירש"י בדברי ר"ל דמחפה כזורע חשיב ליה אלא כדאמרן וכן מוכח עוד להדיא בהאי תלמודא בפלפול דר"ל עם ר' יוחנן דקלסיה ר' ינאי דגרים נמי שם הכי ולאוקמתא דר' יוחנן דמתני' דילן במחפה החיוב הוא משום מקיים בכלאים על ידי מעשה ובחיבורי על סדר זרעים בארתי עוד כמה דשקיל וטרי התם ולא קאמר לה הכי בש"ס דילן וכהאי דכל חד וחד לשיטתיה אזיל ואין כאן מקומו ומיכח שמעינן דלהך פירושא בתיובתא דמחפה הו לא משכחת לה איסור שביעית עם הכלאים בבת אחת וזהו דעת הרמב"ם ז"ל וכל הני שאר חיובי לאוין דתני במתני' מבואר הוא דלדעתו ז"ל לא משכחת בהו לא איסור בת אחת ולא מוסיף ולא כולל וזה נראה לעין לכל הבקי ומעיין בדבריו והוקר אחר מקור מעיין היוצא לו במ"ב בכל מקום ואם באנו לבאר כאן יהיה קשה עלינו האריכות ומלבד אתת היא שצריך עוד לעניננו שלא ישיב המעיין דהא גם במשנתינו יש איזה מאיסורים שהן כמוסיף וככולל כנראה לכאורה. דע דדעת הרמב"ם בחבורו שלא נקרא איסור מוסיף כ"א בשכבר ניתוסף איסור אחר על אותו האיסור קודם המעשה שעובר עכשיו כגון שאוכל איזה דבר איסור ויש בו כמה איסורים או כיוצא בו כמובה מעשה כגון הני דמתני' וכן באיסור כולל שכבר נכללו דברים אחרים עם האיסור קודם שבא לידי המעשה או האכילה וזה פשוט אלא מה שצריכין אנחנו לבאר הוא זה דלא מיקרי איסור מוסיף או כולל אלא בשכבר ניכר האיסור שניתוסף או דבר הנכלל ונראה לכל הוא שיש בו עוד איסור מחמת כך וכן נראה מדבריו דהל' א"ב שהבאתי לעיל ויותר הוא מבואר במקום אחר כדלקמן ואגב אבאר דבר שראיתי מתקשים בזה. בסוף פ' י"ד מהל' מ"א הביא לדין דהמתני' דפ"ג דכריתות יש אוכל אכילה אחת וכו' ובפירושה בגמרא התם שכתב כבר בארנו שאין איסור חל על איסור וכו' ולמה חל כאן איסור על איסור וכו' הקדישה נאסר תלבה בהנייה ומתוך שנוסף בה איסור הנייה נוסף עליו איסור קדשים וכו' וזהו נ"כ דלא כמ"ש התוס' בפ' גיד הנשה דף ק"א דאיסור הנאה לא מיקרי איסור מוסיף ורצו לפרש להכיא דכריתות דכולל מיקרי ע"ש וכל דיוקי דדייקי שם אינן מוכרחים דבהמה דהוה מצי לאוקמי כר' יוסי דפ' ד' אתין הלא משום דרצה לפרש לכאי איסור תמור בפלוגתא דר"י הגלילי ורבנן דזבחים כדשקיל וטרי התם לכמי קאמר ר"י הגלילי היא ואין להאריך בזה דהא בהדיא קאמר בכריתות דאיסור הנאה איסור מוסיף קרינן ליה ואיסור כולל יום הכפורים קרי ליה התם מיהו לדעת הרמב"ם בעצמו לכאורה איכא למידק דהא לעיל בפ' תשיעי שם בהל' ו' כתב המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב לוקה על בישולו ואין לוקה על אכילתו משום בשר בחלב שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת ולכאורה קשה דהא נבלה וחלב מותרין בהנאה וכשנתבשלו בחלב ניתוסף עליהם איסור הנאה ולמה אינו חל איסור בשר בחלב עליהן וראיתי למי שפלפל בזה אבל מעיקרא לאו קושיא היא דהא הכי ה"א דאמרינן בפ' כל הבשר דף קי"ג בפלוגתא דר' אמי ור' אסי בזה לימא בהא קמיפלגי וכו' דכ"ע אין איסור חל על איסור והאכילה כ"ע ל"פ דלא לקי כי פליגי אבישול מ"ד לוקה תד איסורא הוא דהאי נבלה ותלב הינן אסורים בבישול ומשום בשר בחלב הוא דלוקה על הבישול אבל איסור אכילה דבשר בחלב אינו חל עליהן דהא כבר אסורין באכילה כן וא"כ איך יתגלגל עליהם איסור הנאה והנך בעינן שיהא חל על האיסור זה האיסור שניתוסף ואז מתחייב עליו האוכלו משום שני האיסורין אבל הכא לא היה חל על הנבלה

וכחלב

עין משפט נר מצוה

לב
א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין פ"ת סמ"ג לאוין קלט
לג
ב מיי' שם הל' ט
לד
ג מיי' שם ה"י
לה
ד מיי' שם ה"ט
לו
ה מיי' שם הלכה יא
לז
ו מיי' שם הל' יב

מסורת הש"ס

*משום דכתיב ט ונקלה מלוה לנוולו כן כתבו תוס' סוטה ח ד"ה וכהן.

ב"ק פד ע"א שם לב ע"ב

מגילה ז ע"ב

קדושין לט ע"ב

חגיגה יא ע"ב

הלכה יא מתני'

[א] כיצד מלקין אותו כופת שתי ידיו על העמוד הילך והילך וחזן הכנסת אוחז *בבגדיו אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו והאבן נתונה מאחוריו חזן הכנסת עומד עליה ורצועה של עגל בידו כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות ויורדות בה ידה טפח ורחבה טפח ובנעת על פי כריסו ומכה שליש [ב] מלפניו ושתי ידות מאחוריו ואינו [ג] מכה אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר °והפילו השופט והכהו לפניו (דברים כה) וגו' [ד] והמכה מכה בידו אחת בכל כוחו [ה] והקורא קורא °אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה (שם כח) וגו' והפלא ה' אלקיך את מכותך וגו' וחוזר לתחילת המקרא *ואם מת תחת ידו פטור *הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידיו נתקלקל בין בריעי בין במים פטור רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים:

הלכה יב מתני'

*כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתן שנאמר °ונקלה אחיך לעיניך (דברים כה) משלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה ב"ג ומה אם העובר עביר"ה אחת נפשו ניטלת עליה העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו ר"ש אומר ממקומו הוא למד שנאמר °ונכרתו הנפשות העושו' מקרב עמם (ויקרא יח) ואומר °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (שם) הא כל *היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה ר"ש ברבי אומר הרי הוא אומר °רק חזק לבלתי אכל הדם (דברים יב) כי הדם הוא הנפש ומה אם הדם שנפשו של אדם חתה ממנו הפורש ממנו מקבל *שכר גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כו"כ שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות:

הלכה יג מתני'

ר' חנניה בן עקשיה אומר רצה המקום ברוך הוא לזכות ישראל לפיכך הרבה להן תורה ומצות שנאמר °ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: (ישעיה מב)

לא מצאנו גמרא ירושלמית בפרק הזה

תורה אור

הלכה יא מתני' על העמוד. שהיה נעוץ בקרקע וזקוף וגבוה כדי להשען עליו: וחזן הכנסת. שמש ושליח בית דין: והאבן נתונה מאחריו. של הלוקה: ורצועה של עגל בידו. שנא' ארבעים יכנו וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו: כפולה. אחת לשתים ועוד רציעה אחרת כפולה לשתים היינו שתים רצועות שהן ארבעה: ושתי רצועות. דקות של חמור עולות ויורדות בה כמין קלקלי של אוכף וטעמא משום דכתיב ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו: ידה טפח. בית יד שהרצועה תלוי בה ארכו טפח: ורחבה. של הרצועה של עגל טפח: ומגעת ע"פ כריסו. רחבה של הרצועה ולפיכך היה צריך שיהא בבית יד של הרצוע' נקב שהחזן המלקה יכול להאריך ולקצר הרצועה כרצונו שאין מלקין לאדם אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כריסו שהוא טיבורו: שליש מלפניו. דכתיב והכהו לפניו כדי רשעתו לפניו כדי רשעה אחת ולאחריו כדי שתים: מלפניו. על לבו ומאחוריו שליש על כתף זו ושליש על כתף זו: מכה בידו אחת. אבל כשמגביה הרצוע' מגביה בשתי ידיו: בכל כחו. דכתיב מכה רבה: והקורא קורא. דכתיב בקורת תהיה בקריאה ההא שקורין עליו אם לא תשמור לעשות וגו' וגדול שבדיינים קורא והסמוך לו מונה והשלישי אומר הכה על כל הכאה והכאה ומצוה על הקורא לצמצם להשלים המקראות בסוף המלקות ואם לא נצמצם חוזר וקורא פעם שניה וממהר לקרות ולהשלים כשישלים המלקה להלקות: ואם מת תחת ידו פטור. מפני שמכהו ברשות:

הוסיף לו. כגון דטעה במנייגא: נתקלקל. מחמת ההכאה והוציא רעי או מי רגלים: פטור. דכתיב ונקלה אחיך לעיניך והרי נקלה שנתקלקל: והאשה. אף במים דבשתה מרובה ואין הלכה כר' יהודה:

הלכה יב מתני' נפטרו ידי כריתתן. אם עשו תשובה: העושה מצוה אחת. אית דמפרשי דעל חייבי כריתות שלקו קאמר מי שקיבל עליו הדין ועשה מצוה כשלקה: על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו. ויפטר מידי כרת שמדה טובה מרובה על מדת פורענות ואית דמפרשי דמילתא באנפי נפשה היא להודיע מתן שכרן של מצות ק"ו מענשו של עבירות: ממקומו הוא למד. מחייבי כריתות דאיירי בהו אנו למידין שהיושב ולא עבר עבירה מעלה עליו שכר כעושה מצוה דכתיב בעריות ונכרתו הנפשות העושות ואומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וסמוך ליה לא תקרבו לגלות ערוה הרי שמי שיושב ואינו מגלה ערוה הכתוב קורא אותו עושה מצוה וכתיב ביה וחי בהם כדרך שהענים כרת במי שעושה עבירה וזה דוקא במי שבאה עבירה לידו וכבש יצרו ולא עשאה כיוסף הצדיק וכיוצא בו: הפורש ממנו מקבל שכר. דכתיב למען ייטב לך ולבניך אחריך:

הלכה יג מתני' לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים כדי להרבות שכר כשהם בדילים מהן אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קצה מהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל ולזכות אותן:

הדרן עלך אלו הן הגולין

סליקא לה מסכת מכות

ס"ליק פרקא וסליקא לה מסכתא דמכות ברחמי שמייא. בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען.

מראה הפנים

וה"ה לא איסור אכילה דכבר בחלב ופשיטא שלא יחול האיסור הנאה. ואם דפשוט הוא והסברא נותנת כך עם כל זה הוסיף עוד בהיזו סברא והיה נכונה לזה מפני שהוא לנו לנ"מ בין הני דרבות דאיסור כבר בחלב דטובי דרבות אמרינן שם בדף קט"ו וחד מינייהו הכיא דתניא דבי ר' ישמעאל לא תבשל גדי וגו' ג"פ אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול ונראה דנ"מ בין דרשה זו לבתרי דרשות שנאמרו שם זה הוא דמלבד מה דאמרינן בכמה דוכתי בש"ס מדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול ש"מ דדרך בישול אסרה תורה גדוקא ואי תרו ל"ה כולא יומא שרי איכא עוד נ"מ לדינא והיינו הא דאמרן דמדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון בישול למדנו ג"כ דדוקא מה שהוא נאסר באכילה ע"י בישול זה הוא דאסור גם בהנאה ולאפוקי שאר אסורין דבלאו הכי אסורין באכילה לא אל פנינן שאיסור של בשר בחלב אלא דעל שבישול שמבשל אותם בחלב הוא עובר דחד איסורא הוא. ומצינו למדין דמהכיא דרשא דהנא דבי ר' ישמעאל שמעינן נמי לזה דאין איסור חל על איסור כמו שנתבאר והאי דרשה עיקרית היא כמו שתפסו בכל מקום ללמוד מזה שדרך בישול אסרה תורה וכ"כ הרמב"ם שם בהל' ב' לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול כלומר ואפילו בישולו אסור וא"צ לומר אכילתו וכו' וזהו כדרשת ר' ישמעאל ולמדין אנו עוד דלא מיקרי איסור מוסיף אלא אם קדם לחול האי איסור במתוסף על האיסור הקודם מצד העבירה וכן שיהא נראה וניכר שכבר נתוסף עליו האיסור דהדא מכלל חבירתה היא וכן באיסור כולל וכגון ביום הכפורים דקחשיב ליה התם לאיסור כולל שכולל כל האוכלין להכן ונראה וניכר הוא שיושב ומתענה משא"כ בעשיית מלאכה ביו"ט דלא מתחזינן ליה לאיסור כולל ולומר דהוא"ל ואסור בכל המלאכות אל נמי על החרישה האמורה בלאו הכי כמו חורש בשור וחמור דמתני' דהא ליתא שאין השביתה ממלאכה נראית וניכרת היא, לאחשבו ע"י כך לאיסור כולל וכדאמרינן בעלמא פוק חזי כמה בטלני בשוקא וכמו דכתב הרמב"ם בסוף פ' כ"ד מהל' שבת שאין השביתה ממלאכה שביתה ניכרת ומפני דברים אלו נגעו באיסור טלטול וכו' וה"נ להא דאמרן דאין זה נראה וניכר לבתחוב ליו"ט לאיסור כולל מחמת שאסור בכל המלאכות ומתוך מה שאמרנו יתבאר לך טעם הרמב"ם שבשמיט בחיבורו להצטרפות איסורי לאוין שמו במתני' שיהולו על דבר אחד ומתני' כמ"ד בפ' כל הבשר דאיסור חל על איסור וזה מה שרציתי לבאר כאן בענין זה והנה נתבאר לשנין שזכרנו בס"ד:

רצה המקום ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. אינו אומר לזכות את האדם לפי שהאדם הפרטי בהיות בגם שאפשר יהיה לו זכות בריבוי המצות אפשר ג"כ שיפגום באחת מהן ויותר טוב אם לא היה לו הרבה מצות אבל כלל כל ישראל שהם מוכנים לרבוי התורה ומצותיה כנודע ממאמר חז"ל ישראל רמז יש ששים רבוא אותיות לתורה ולפיכך יש להם זכות בהרבה להם תורה ומצות כך ראיתי בספר תפארת ישראל. ולדעתי נראה שיש לפרש עוד בענין אחר ולהכי קאמר תורה ומצות מפני שהמצות כולן א"א שיקיימו אותן כל ישראל בענין אחד שיש שנצטוו ישראל ולא הכהנים ויש בהפך אלא ברבוי התורה היא הזכות לכולן ומזה נמשך ברבוי המצות הכתובים בתורה שהם ג"כ זכות לכלל כל ישראל ביחד וכמאמר חז"ל בסוף מנחות כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה וכו' וכן המקיים לכל המצות שאף שאין בידו לקיים אותן מצד תורתו מעלה לו הכתוב כאלו קיימם ובזה יש לפרש דרך בפסוק הזה המחובר ומקושר לפסוק שלפניו ראות רבות ולא תשמור פקוח אזנים ולא ישמע ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ור"ל שבנבואה הוכיח אותם שאינם עוסקים בתורה ואף אזניהם אינם שומעים לשמוע דברי תורה כמו שאמר למעלה החרשים שמעו והעורים הביטו לראות ועל השופטים עצמם כחרשים וכעורים אמר לא תשמון כן כ"א שמעו והביטו לראות וחוזר ומפרש מי עור כי אם עבדי וגו' ועל זה אמר ראות רבות ולא תשמור כלומר הגם שלענין קיום המצות יכול אתה לומר בביותך רואה מצות רבות הכתובים בתורה ולא תשמור שאי אפשר לך לשמור ולקיים את כולן הכל מה תענו על עסק התורה ולשמוע ממי שהוא מורה ולזה קובל הני פקוח אזנים יש לו ועם כל זה ולא ישמע ועושה עצמו כחרש ואוטם אזנו מלשמוע כלא תדעו כי ה' חפץ למען צדקו כדי לזכות אתכם אף במה שאי אפשר לכולכם לקיים אותן ולפיכך יגדיל תורה ויאדיר שהרבה לכם התורה והאריכה וזה חפץ הוא למען כל אחד. ואחד גם הוא יגדיל התורה לעסוק בה ויאדירה לשמוע מהמלמדים אם הוא אינו יכול לעסוק בעצמו והוא דכפל הענין במלות שונות ואמר לשון עתיד יגדיל ויאדיר לפי שמוסב גם על האדם כמו שה' חפץ למען צדקו והרבה התורה והמצות כן ראוי הוא שתעשו אתם וכל אחד מכם יגדיל התורה או ויאדיר אותה כאמור ובזה יהיה נחשב לכם כאלו קיימתם כל התורה כולה עם ריבוי מצותיה:

ס"ליק פירקא וכולא מסכתא דמכות ברחמי ובס"ד:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

שבועות

*שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע יציאות השבת שתים שהן ארבע מראות נגעים שנים שהן ארבעה: **גמ'** *שתים שהן ארבעה לחיוב ושתים שהן ארבע לפטור. או ארבע לחיוב וארבע לפטור. נישמעינה מן הדא שבועות שתים שהן ארבע. א"ר יוסי מתני' אמרה כן שבועות שתים שהן ארבע. לא לחיוב. ורכוותה יציאות שבת שתים שהן ארבע לחיוב. א"ר בא תמן כולהון לחיוב. הכא חיוב ופטור. אתינן מיתני הדא אמרה ארבע לחיוב וארבע לפטור. והתני *דלתות היכל שתים שהן ארבע. אית מימר לחיוב ולא לפטור.

ניתני

הלכה א מתני' שבועות שתים שהן ארבע. בשבועת ביטוי שפתים הכתוב בויקרא אגל קרבן עולה ויורד קאמר: שתים. כתיב בקרא בהדיא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב אוכל להטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו והוא הדין לכל דבר שהוא הן ולאו בלהבא דלהרע או להטיב להבא משמע: שהן ארבע. יש לרבות עוד שתים אחרים דלא כתיבי וזהו דבר וחילופו אף לשעבר כגון אכלתי והוא לא אכל לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת (שבת ב פ"א) טומאת מקדש וקדשיו כדכתיב או נפש אשר תגע בכל דבר (שבת פ"ק) טמא וגו' ודרשינן שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס בשוגג למקדש אחר טומאה זו או אכל בשר קדש: שתים. כתיבי בקרא דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנעלמה ממנו טומאה (מדות פ"ד) ועל ידי אותו העלם אכל בשר קדש הרי אחת או נכנס למקדש הרי שתים ולפי שאין חייב עליה אלא א"כ ידע מתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא משום הכי קרי ליה ידיעות: שהן ארבע. יש לרבות מן המקרא עוד שנים חיובים אחרים העלם קדש והעלם מקדש וזכור הוא את הטומאה: יציאות השבת. הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ילפינן מקרא דכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' לא תפיקו מרשות היחיד לרשות הרבים: שתים. אחד לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל החפץ והוציאו ואחד עומד בפנים ונטל החפץ ממקומו והוציאו לחוץ: שהן ארבע. יש להוסיף עוד שתים דהכנסה אע"ג דלא כתיבי שכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה על ההכנסה אחת לעומד בפנים והוציא ידו לחוץ ונטל חפץ והכניס ואחת לעומד בחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיטו לפנים והניחו: מראות נגעים שנים. כתיבי בקרא שאת ובהרת שהן ארבעה. תולדה דשאת ותולדה דבהרת דלא כתיבי בקרא בהדיא: **גמ'** שתים שהן ארבע לחיוב וכו'. האי סוגיא גרסינן לה ברים שבת והתם קאי וגי' דהתם עיקר הוא דגרים דברי ר' בא דלקמיה מקודם לדברי ר' יוסי. וה"פ דהש"ס בעי היכי מפרשינן למתני' דשבת דקתני התם שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ ומהו הן דקחשיב התנא במתני' אי נימא שתים שהן ארבע דקאמר שתים שהן לחיוב והיינו הוצאה והכנסה אם עושה כל המלאכה להעומד בפנים והוא הבעל הבית ושהן ארבע דקאמר' היינו שתים לפטור אם אינו עושה כל המלאכה כדתני התם בסיפא פשט בה"ב את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה וכן בהכנסה אם העומד בחוץ נתן לתוך ידו של העומד בפנים כשידו מבחוץ והוא הכניס וכן שתים שהן ארבע בחוץ ג"כ בענין זה אנו מפרשין שתי' לחיוב כגון שהעני עשה כל מלאכה דהוצאה והכנס' שהן ד' אלו השתים שהן לפטור כגון שהעני לא עשה כל ההוצאה אלא פשט ידו ריקנית לפנים והבה"ב נתן לתוך ידו והוציא וכן בהכנסה שפשט ידו מליאה לפנים ונטל בה"ב מתוכה ונמצאת אומר דהשתים דקאמר התנא הן לחיוב שהן ארבע דקאמר אין בהן חיוב כלל אלא שהן השתים לפטור דפטור אבל אסור הן: או ארבע לחיוב וארבע לפטור. או דילמא דהכי מפרשינן שתים שהן ההוצאות חדא דחיוב והיינו שגמר כל המלאכה וחדא דפטור שהוציא ולא גמר המלאכה אלא שהעני נטל מתוכה ושהן ארבע נמי בענין זה והיינו ההכנסות חדא דחיוב וחדא דפטור לבה"ב העומד בפנים וכן שתים שהן ארבע להעני העומד בחוץ שתים הוצאות חדא דחיוב וחדא דפטור שהן ארבע הכנסה. דחיוב והכנסה דפטור והיינו דקאמר. ארבע לחיוב וארבע לפטור כלומר בכל הארבע דקחשיב יש בהן לחיוב ויש בהן לפטור דאלו לפירושא קמא מהבעיא אין בכלל כל הארבע דקאמר לחיוב ולפטור אלא השתים בחיובא לחוד הוא דמיירי ושהן ארבע בשתים דפטורא לחוד הוו ואלו לפירושא בתרא בכלל כל הארבע דקאמר יש מהן לחיוב ויש מהן לפטור: נישמעינה מן הדא. מההיא דמתני' דמסכת שבועות וכו' דקתני התם יציאות השבת שתים שהן ארבע ותו לא ולא קתני שהן ארבע בפנים וד' בחוץ ועל כרחך דמפרשינן התם כולהו לחיובא שתים שהן הוצאה דעני והוצאה דבה"ב שהן ארבע הכנסה דעני והכנסה דבה"ב וה"נ מפרשינן למתני' דשבת דבין בשתים דרישא ובין שהן ארבע דסיפא בצד חיובא נמי הוא דמיירי וכפירושא בתרא דהבעיא וגרסי' הכא דברי ר' בא כלומר דר' בא מדחי להאי פשיטותא דלא דמיא דתמן על כרחך כולהון לחיוב הוא דמיירי כדאמרן מדלא קתני בפנים ובחוץ ואי אפשר לפרש בענין אחר אלא בגוונא דכולן לחיוב הן דקאמר: ברם הכא חיוב ופטור אתינן מיתני. אבל הכא דעיקר שבת הוא ואשמעינן התנא במתני' חיובי ופטורי מדקתני שהן ד' בפנים ושהן ד' בחוץ על כרחך דגם בגוונא דפטורי מישתעי כדמפרש לקמיה במתני' והכא מיבעי לן היכי קתני להני פטורי אם הן בכלל שהן ארבע לחוד ושתים דרישא בחיובא לחוד הוא דמיירי או דילמא בין שתים דרישא ובין שתים שהן ארבע בסיפא יש בהן צד חיוב וצד פטור. ול"נ הכא הדא דאמרה עד לבתר הא דר' יוסי ונתחלפו השיטות בזה כאן וכן במסכת שבת במקלת: אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן. כלומר דר' יוסי קאמר לא הפשוט לה דין דשבת דהכא מדין דשבת האמור בשבועות דההיא. איכא למידחי כדאמרן אלא ממתני' דשבועות גופה איכא למיפשט לבעיין מדחשיב לה לדיני דשבת בהדדי עם דיני דשבועות ש"מ להשוותן בענין פירושא דמילתייהו קתני להו דכמו שבועות שתים שהן ארבע לא לחיוב הן בתמיה ודאי בין שתים דרישא בין שתי' דסיפא בחיוב קרבן הן: ורכוותה יציאות השבת שתים שהן ארבע לחיוב. כלומר דאשמעינן התנא דנפרש בכל מקום ששנינו יציאות השבת שתים שהן ארבע דומיא דענין שבועות הוא דבין בשתים דרישא ובין בשתים דסיפא ביש בהן צד חיוב מיירי. והכא הוא דגרסינן הדא אמרה ארבע לחיוב וארבע לפטור. מהכא הוא דשמעינן דגם מתני' דשבת מפרשינן בגוונא שיש בשתים דרישא צד חיוב וצד פטור וכן בשתים דהסיפא: והתני דלתות ההיכל שתים שהן ארבע. בריש פ"ד דמדות תנן פתחו של היכל גבהו כ' אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתים בפנים ושתים בחוץ ומפרש ר' יהודה התם כמין אלטרמיטה היו ונקפלות לאחוריהן כמין לוח' של פרקים נכפפות ונכפלות זו על זו כדיליף מקרא ושתי דלתות לדלתות וגו' והיינו שתים שהן ארבע. וכלומר דהש"ס פריך לה אפירושא קמא דהבעיא ולסיועי לה לפירושא בתרא דכל היכא דקתני שתים שהן ארבע לא מחלקינן בין גוונא דשתים דרישא לגוונא דשתים דהסיפא כדהתם וכדמסיק ואזיל: אית מימר לחיוב ולא לפטור. כלומר מי אית לך למימר התם דאלו שתים לחיוב הן ושתים האחרים לאו לחיוב הן בתמיה וכן לא לפטור דלא שייך התם לחלק אלו לחיוב ואילו לפטור ובשבת גרים בהדיא אית לך למימר לא לחיוב ולא לפטור וכי היכי דהתם לא מחלקינן בין שתים אלו לבין שתים אלו ה"נ בכל מקום דתנינן שתים שהן ארבע יש לנו לפרש דבחדא גוונא נשנו ובין שתים אלו דרישא ובין שתים דסיפא יש בהן צד חיוב וצד פטור:

ניתני

מראה הפנים

שבועות שתים שהן ארבע, או ארבע לחיוב וכו'. התוס' במכילתין דף ב' ע"א ד"ה שתים שהן בפנים כתבו לפירש"י בשבת שתים הוצאה והכנסה דחיוב וכו' והריב"א פי' שתים הוצאה דחיוב והוצאה דפטור וכו' וכתבו ובירושלמי בעיא אי איכא לפרושי מתני' כפירש"י או כפי' ריב"א. ובארתי בפנים דפירוש הא' הוא פירש"י והב' הוא פי' ריב"א. ובכך היה אפשר לפרש דמאי דקאמר או ארבע לחיוב כפי' ועוד יש לפרש בהכיאו התוספו' גם דשתים שהן ד' בפנים היינו חיוב שמביא קרבן עליהם בפנים

עין משפט נר מצוה

א

א מיי' פי"ב מהלכות שבת הלכה ח סמ"ג לאוין סה

ניתני שנים עשר פטור. לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא כנגד חיוב. א"ר חייה בר אדא מהו אהן פטור דתנינן הכא מותר. א"ר יוסי עני ועשיר אחד הן ומנום חכמים שנים. הכנסה והוצאה שנים הן ומנום חכמים אחד. יציאות השבת אין הכנסה בכלל המוציא מרשות לרשות אין המכנים בכלל. ועוד מהדא דמר ר' יסא בשם ר' יוחנן הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת חייב. ומניין שהוצאה א קרויה מלאכה ר' שמואל בשם ר' יוחנן °ויצו משה *ויעבירו קול במחנה וגו' נמנעו העם מלהוציא מבתיהן לתת לגיזברין ומלהוציא מידן להכנים ללישכה. ר' חזקיה בשם ר' אחא שמע לה מן הדא °ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו. ר' מנא אמר לה סתם. ר' אבין בשם ר' יוחנן תנינן תרתי כללין ולא דמיין דין לדין. שבועות שתים שהן ארבע מביא ארבע קרבנות. מראות נגעים שנים שהן ארבע מביא ב' קרבנות. ר' לעזר בשם ר' אבין פתר לה פתר חורן. שבועות שתים שהן ארבע ר' עקיבה אומר. מראות נגעים שנים שהן ארבע ר' ישמעאל. ר' חגיי בעא קומי ר' יוסי ולמה

תורה אור: שמות לו. ירמיה יז

מסורת הש"ס: עיין שבת לו ע"ב

פני משה

ניתני שנים עשר פטור. התם קאי במתני' דשבת דקחשיב המניא ואמאי לא קחשיב שנים עשר בהדי פטורי דקתני התם דההיכא ארבע דחיובא תרתי דעני ותרתי דבה"ב ועוד תמניא פטורי שתי עקירות לעני בלא הנחה ושתי הנחות בלא עקירה וכן לבה"ב כדתני התם: לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא כנגד חיוב. לא קחשיב התנא בפטורי אלא באלו שהן דומין לצד החיוב דקתני ברישא כגון פשט העני את ידו לפנים וכו' דרישא דקתני העני חייב מפני שעשה כל המלאכה כן נמי חשיב לפטורי דבסיפא מה שהעני פושט את ידו לפנים כגון פשט העני וכו' דקתני שניהן פטורין ובהא איכא תרתי מילי דפשיטות יד דעני במה שלא עשה כל המלאכה ופטור אבל אסור הוא דברישא דסיפא חיסר הנחה ובסיפא חיסר העקירה דנתן הבה"ב לתוכה והוא הוציא וכן בפשט בה"ב דקתני בסיפא איכא תרתי מילי דפשיטות יד ולא גמר כל המלאכה ואותן פטורי דפשיטות היד ברשות אחרת הוא דקחשיב תרתי פטורי אבל אסור דעני ותרתי דבה"ב: מהו אהן פטור דתנינן הכא מותר. לפרושי פטורי דרישא דמתני' קאמר בשעשה העני כל המלאכה דקתני העני חייב ובה"ב פטור דמאי פטור דקאמר פטור ומותר הוא דלא עביד בה"ב מידי וכן פטורא דעני בשעשה הבה"ב כל המלאכה דפטור ומותר הוא ולא דמיא לשניהן פטורין דסיפא דמתני' דהתם פטור אבל אסור הוא דאתעבידא המלאכה בין שניהן: עני ועשיר אחד הן. ל"ל וכן הוא בשבת וכלומר דמאי שנא עני ומ"ש עשיר הלא אחד הן אלא שמנאום חכמים בשנים ומטעמא דהוצאה מלאכה גרועה היא והלכך קמ"ל בעני וקמ"ל בבה"ב דלא הוי גמרינן חד מאידך: הכנסה והוצאה שנים הן. לתרוצי דקתני יציאות ומפרש להכנסה קאתי וקאמר שתי מלאכות הוו ומנאם חכמים אחד כלומר חדא בכלל חבירתה משמע כדמפרש והזיל דקתני יציאות השבת וכי אין הכנסה נמי הוצאה בכלל והכנסה נמי הוצאה קרי לה וכדתנן המוציא מרשות לרשות וכי אין המכנים נמי בכלל דנמי מרשות לרשות הוא וקרי ליה המוציא: ועוד מהדא. שמעינן דהכנסה היינו הוצאה דאמר ר' יוחנן הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת בהעלם א' חייב אלמא מדמצטרפין זה עם זה שם אחד להן: נמנעו העם מלהוציא מבתיהן. הנדבות ולתת לגזברין והיינו הוצאה מרשות היחיד לר"ה שהגזברי' עומדין במחנה לויה ור"ה הוה: ומלהוציא מידן. כלומר דהכנסה נמי ש"מ מהאי קרא דכשם שהעם נמנעו מלהוציא מבתיהן ולתת לגזברין כך נמנעו הגזברין מלקבל מידן ולהכניס ללשכה שהיא רה"י. ובשבת קאמר בהדיא הכי דאפי' הכנסה את שמע מינה: ולא תוציאו משא וגו' וכל מלאכה וגו'. ובהאי ענינא דקרא לא מישתעי אלא במלאכת משא וכל מלאכה לרבות להכנסה: ר' מנא אמר לה סתם. להא דלקמן ולא בשם ר' יוחנן ור' אבין קאמר לה בשם ר' יוחנן: תנינן תרתין כללין. שנינו במתני' שתי כללות סמוכין של שתים שהן ארבע ואין דומין זה לזה כדמסיק והזיל וה"ג שבועות שתים שהן ארבע מביא ארבע קרבנות ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע מביא שתי קרבנות. כלומר דהא לא משכחת להו לאלו שתי כללות הסמוכין אליבא דחד תנא דאי אמרת גבי שבועות דכל הארבע לחיובא הן ובין שבועה לשעבר אכלתי ולא אכלתי ובין שבועה להבא אוכל ולא אוכל מביא קרבן א"כ ע"כ כר"ע אתייא דאמר לקמן בפ"ג דמיחייב קרבן גם על שעבר דאלו לר' ישמעאל הא אמר התם אינו חייב קרבן אלא על העתיד לבא והשתא אי מוקמית לה רישא כר"ע קשיא ידיעות הטומאה דלדידיה אין כאן אלא שתי קרבנות בהעלם טומאה ואכל קדש או נכנס למקדש דאלו העלם קדש והעלם מקדש לית ליה לר"ע כדאמר לקמן ריש פ"ב וא"כ הני תרתי כללי דסמיכי דקתני בהו שתים שהן ארבע לא משכחת להו לא לר' ישמעאל ולא לר"ע: פתר לה פתר חורן. מוקי לה באוקמתא אחריתא דלא מלינן לפרושי כחד תנא אלא ע"כ דמוקמינן לה בתרי תנאי ורישא שבועות שתים שהן ארבע ר"ע אומר כלומר ר' עקיבא היא דמחייב גם אלשעבר וסיפא ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע ר' ישמעאל היא דמחייב נמי על העלם קדש ומקדש:

ולמה

רידב"ז

ר' אבין בשם ר' יוחנן תנינן תרתי כללין ולא דמיין דין לדין שבועות שתים שהן ארבע מביא ארבעה קרבנות בתמי' דהא ע"כ אינו מביא אך ב' קרבנות דהא לר' ישמעאל אינו חייב על לשעבר וע"כ דמהן לחיוב ומהן לפטור [כדאיתא בבבלי] מראות נגעים שנים שהן ארבעה מביא ב' קרבנות בתמי'. והא ע"כ במראות נגעים חייב ארבעה קרבנות. כדאיתא בבבלי. והא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחיובא כו':

ר"א בשם ר' אבין פתר לה פתר חורין ר"ל לא כדר"א בשם ר"י דפריך משבועות אנגעים. ומוקים מתניתין בפשיטות כר"י דאינו מחייב על העתיד לבוא. ור"א בשם ר' אבין פריך משבועות אידועות הטומאה. שבועות שתים שהן ארבע ר"ע. דאיהו מחייב על לעתיד לבוא. ידיעות הטומא' [כצ"ל כדאיתא בפ"מ ז"ל ומוכרח היא] שנים שהן ארבע ר"י דאילו ר"ע לא ס"ל העלם מקדש. ע"ז פריך ר"ח קומי ר' יוסי ול"ל כר"י הא אפילו כר"ע אתיא הגם דר"ע לא ס"ל העלם מקדש אך העלם טומאה. הרי משכח"ל ג"כ שנים שהן ארבעה דהוא למלקות. כדאוקמי' בבבלי די"ל כר"ע ולמלקות בידיעות דהתראות. ואך דקפריך שם דלפ"ז לא משכה"ל אך שנים ולא ארבעה. ובירושלמי מבאר דמשכח"ל ארבעה שנים לכרת ושנים לקרבן בידיעה הוי לכרת ובהעלמה הוי לקרבן. והיינו דקאמר ידיעה והעלמה לקודש ידיעה והעלמה למקדש ותרויהו העלם טומאה אך משכה"ל שנים שהן ארבעה שנים ע"י ידיעה שהן ד' ע"י העלמה. וראיתי בריטב"א ז"ל במס' שבועות דף ד' ע"א דכתב שם די"ל שתים שהן ד' בשוגג לקרבן דהא אם קאי שתים שהן ד' על העלם מקדש פי' רש"י ז"ל דשתים כתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנתעלמה ממנו טומאה. ויש לרבות מן המקרא עוד שנים העלם מקדש וקודש ואע"פ שנתרבה מן המקרא והוא אבות מ"מ קרי לה שהן ד'. כמו כן י"ל על העלם טומאה של קודש ומקדש דלא כתיבי בהדיא בקרא אך מרבינן מקרא עיי"ש

דף

מראה הפנים

כפנים בעזרה והיינו ב' הוצאות ב' הכנסות ובחוץ היינו פטור ולפי' זה מתחייב יותר בפשיטות ארבע לחיוב ממש וארבע לפטור ממש אלא דמפשיטות הב"ס דלבתרה מיתפרשא שפיר טפי כדפריכית בפנים ופשיט לה הש"ס כפי' הריב"א ואין להאריך בזה:

לא אתינן מיתני אלא פטור שהוא כנגד חיוב. גם בזה הביאו התוס' בשבת דף ג' ע"א גבי פטורי דאתו לידי חיוב חטאת להכרית כפי' הריב"א גם כענין זה מככא דפשיטות יד לרבות אחרת הוא דקחשיב דהא כנגד חיוב קאמר משמע כמו הענין דנקט בחיובא דרישא. וככר היה אפשר לפרש גם לפי פירש"י דעקירות הוא דחשיב והיינו כנגד חיוב ביכול לבא לצד חיוב אלא דככר הכריחו התוס' שם מכמה הוכחות גלאו הכי כפי' הריב"א וע"ש:

הכנים חצי גרוגרת והוציא חצי גרוגרת חייב. מילתיה דר' יוחנן תליא בפלוגתא דר' יוסי ורבנן בבבלי שבת דף פ' ע"א ומייתי לה האי תלמודא בריש שבת ומסיק מה דאמר ר' יוחנן דלא כר' יוסי דתני הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת בהעלם אחד חייב בשני העלמות פטור ר' יוסי אומר בהעלם אחד ברשות אחד חייב בשתי רשויות פטור וקיימין אילו הוצאה והוצאה אין מיצטרפות כר' יוסי לא כל שכן הכנסה והוצאה הוי מה דאמר ר' יוחנן דלא כר' יוסי. כלומר דהכנסה והוצאה בשתי רשויות הן ולר' יוסי פשיטא דאין מצטרפין והרמב"ם ז"ל כפי"ח מהל' שבת הל' כ"ד פסק כר' יוסי וממילא דלא קי"ל כר' יוחנן בהא:

ומנין שהוצאה קרויה מלאכה וכו'. מהכא משמע דגם הכנסה ילפינן מהאי קרא וכדאמר בהדיא בריש שבת לחד מ"ד אפילו הכנסה את שמע מינה כשם וכו' כמו שכתבתי בפנים אבל בבבלי ריש פ' הזורק קאמר אשכחן הוצאה הכנסה מנלן סברא היא וכו' ונראה דלביעתייהו אזלי דהתם קאמר וממאי דבשבת קאי וכו' גמר העברה העברה וכו' וא"כ י"ל דאף דהכנסה נמי ש"מ כדקאמר דהגזברים נמנעו ג"כ מלקבל מידן ולהכנים ללשכה מ"מ עיקר הלימוד היה שימנעו מלהוציא ביום השבת וממילא היו הגזברים נמנעין מלהכנים ומיהו לא היה הכנסה בכלל הלימוד אבל שיטתא דהאי תלמודא ס"ל דאף דבתול הוה מדקרי לה מלאכה ש"מ וכמה שכתבו התוס' שם וא"כ יש לומר כדאמר ר' חזקיה בשבת דבשם מלאכה קאי גם מהכנסה דכשם ויכלה העם מהביא כך נמנעין הגזברין וכו' ועוד דאיש ואשה אל יעשו עוד מלאכה וגו' המכניסין נמי בכלל הוו ולפ"ז מוכרחת שני' התם וממאי דבשבת הוה וכו' דהלת"ס קשיא אמאי לא יליף הכנסה נמי מדקרי מלאכה והכנסה נמי בכלל והתוס' מביאין שם רא"י לגי' ר"ת מדסכה ולמאי דאמרן דקאמר התם הכנסה מנלן משמע דהגירסא שלפנינו עיקרית היא ולא יליף הש"ס דילן אלא מדקאמר משה לא תפיקו. ולגי' ר"ת היה נ"ל דלא גרים ג"כ התם הכנסה מנלן:

פתר לה פתר חורן שבועות שתים שהן ד' ר"ע ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע ר' ישמעאל. כמסקנא דהתם רבי היא וגסיב לה אליבא דתנאי ומה דבעי ר' חגיי מר' יוסי אין לפרש כפשטיה דהא לא ידע ר' חגיי מתני' דפ"ק דלקמן דר"ע פליג אהעלם מקדש אלא כדפריכית בפנים והוי כעין דבעא מיניה רבא מרב נחמן התם בדף

י"ט

מסורה הש"ס

(תוספתא פ"ק דנגעים) שבועות ו

עין משפט נר מצוה

ב

א ב מיימוני פ"א מטומאת צרעת הלכה ג סמ"ג עשין רלד

ולמה לי כר' ישמעאל ואפילו כר' עקיבה אתיא היא ידיעה והעלם על טומאת מקדש: ידיעה והעלם על טומאת הקדש. א"ל מאן אית ליה העלם טומאה והעלם מקדש לאו רבי ישמעאל ונן בעיי כר' עקיבה. פעמים שיש כאן העלם טומאה והעלם מקדש ואינו חייב אלא אחת. היך עבידא ניטמא וידע נעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש ויצא וידע. נעלם הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא וידע הרי כאן העלם טומאה והעלם מקדש ואינו חייב אלא אחת. ופעמים שיש כאן כמה ידיעות וכמה העלימות ואינו חייב אלא אחת. היך. ניטמא וידע נעלמה הימינו טומאה. עד שהוא בהעלם טומאה נעלמה הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא וידע ואמר טומאה זו אין חייבין עליה קרבן. ניטמא וידע נעלמה הימינו טומאה עד שהוא בהעלם טומאה נעלם הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא אפי' כמה פעמים ובסוף ידע הרי כאן כמה ידיעות והעלימות ואינו חייב אלא אחת: פיסק'. מראות נגעים שנים שהן ארבעה *אמר ר' יוסי שאל יהושע *בן ר' עקיבה את ר' עקיבה אמר לו מפני מה אמרו מראות נגעים שתים שהן ארבעה. אמר לו ואם לאו מה יאמרו. אמר לו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא. אמר לו לומר שאם אין [א] בקי בהן ובשמותן אין רואה הנגעים ומניין [ב] שמצטרפין זה עם זה א"ר מנא מנו אותן חכמים שנים ומנו אותן ארבעה. מה שנים מצטרפין זע"ז אף ארבעה מצטרפין זה עם זה. רבי לעזר בשם ר' אבין

אם

פני משה

ולמה לי כר' ישמעאל. מאי דוחקיה דמוקי לידיעות הטומאה כרבי ישמעאל דוקא הא אפי' כר"ע אתיא דקס"ד הא דתנן ר"ע אומר ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש היינו דוקא בשנעלם ממנו מקדש וזכור הוא לטומאה דבהא פליג ר"ע משום דנעלם ממנו והוא טמא כתיב ולא מיחייב קרבן אלא על העלם טומאה אבל אם נעלמו ממנו זה וזה מודה ר"ע דחייב שהרי העלם טומאה בידו והשתא אלית לאוקמי ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע אפי' כר"ע כדמפרש ואזיל: היא ידיעה והעלם על טומאת מקדש. כלומר שתים שהן ארבע הכי מפרשינן להו נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור הוא למקדש נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה ומקדש וכן ידיעה והעלם על טומאת הקדש כלומר על הטומא' ועל הקדש כמו תרתי דמקדש והוו להו שתים שהן ארבע: אמר ליה מאן אית ליה וכו'. כלומר הא לאו מילתא היא דקאמרת לאוקמי ידיעות הטומאה כר"ע דע"כ לא אתיא אלא כרבי ישמעאל דאיהו הוא דס"ל ונעלם ונעלם שתי פעמים כתיב לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש דאלו לר"ע כיון דלית ליה העלם מקדש לא משכחת לה דאפי' בנעלמו ממנו זה וזה לא מיחייב דהרי העלם מקדש נמי בידו וגזירת הכתוב הוא דדוקא ונעלם ממנו והוא טמא הוא דמיחייב ולא בשנעלמו ממנו זה וזה: והנן בעיי כר"ע. בתמיה כלומר והיכי מלינן לאוקמי כר"ע דהא לית ליה העלם מקדש כלל: פעמים וכו'. מילתא בהנפי נפשה היא כלומר דפעמים שיש בידו העלם טומאה והעלם מקדש ואפ"ה אינו חייב אלא אחת כדמפרש ואזיל: נעלם ממנו טומאה וכו' נעלם הימנו מקדש. וחזר ונעלם ממנו אח"כ מקדש ונכנס [למקדש] באותה טומאה עצמה עדיין כהעלם אחת הוי ואינו חייב אלא אחת: ופעמים שיש כאן כמה ידיעות והעלמות. כלומר שנראה ככמה ידיעות והעלמות ואעפ"כ לא הוי אלא כהעלם אחת ואינו חייב אלא אחת כדמפרש ואזיל: היך. הוא כהאי גוונא: עד שהוא בהעלם טומאה נעלם ממנו מקדש. הא פשיטא הוא דהעלם אחת הוי אלא משום דלקמיה נקט לה וכלומר דבתחלה היה הכל בהעלם א' אע"פ שאחר שיצא וידע חזר ונעלם ממנו טומאה זו בענין אחר שכסבור אמר טומאה זו אין חייבין עליה קרבן והוי אמינא דכהעלם אחר הוי קמ"ל דהואיל באותה טומאה עצמה נעלמה ממנו כהעלם אחת היא ואינו חייב אלא אחת: ניטמא וידע וכו'. וקמ"ל אע"פ שנכנס ויצא כמה פעמים לא אמרי' דמתחלקות הן אלא הואיל ובסוף הוא דידע אחת היא ואינו חייב אלא אחת: א"ר יוסי שאל יהושע בן ר"ע. תוספתא היא בריש נגעים. והש"ס חיסר וקיצר בהעתקה וה"ג בתוספתא אחר ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא אמר לו ללמד שמצטרפין זה עם זה א"ל יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זע"ז א"ל לומר שאם אינו בקי בהן ובשמותן אין רואה הנגעים ע"כ התוספתא. וה"פ משום דתנן בריש נגעים מראות נגעים שנים שהן ארבעה ומפרש במתני' לדברי חכמים בהרת עזה כשלג ושניה לה כסיד ההיכל השאת כלמר לבן ושניה לה כקרום ביצה ושאל לו מפני מה הוצרכו לשנות כן ויאמרו מקרום ביצה ולמעלן טמא דהואיל ואין לנו יותר מאלו הארבע מראות א"כ יאמרו מקרום ביצה ולמעלן טמא והכל בכלל: ללמד שמצטרפין זה עם זה. ולקמן מפרש לה היאך סדר צירופן והשתא ס"ד דהכי קאמר אלא לכך שנו חכמים בשמותן לומר דאלו הד' מראות מצטרפין זה עם זה ולפיכך חזר ושאל לו וא"כ יאמרו מקרום ביצה ולמעלן טמא ומצטרפין דמסתמא צירופן הוא לפי מעלתן מקרום ביצה ולמעלה קרום בילה עם הסיד והסיד עם השאת והשאת עם הבהרת ואם יאמרו מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין ממילא ידעינן שכסדר מעלתן כך סדר צירופן: א"ל לומר שאם אין בקי וכו'. ולקמן תני לה ברייתא אחרת שהשיבו בענין אחר וללמד סדר הצירוף היאך הוא: ומנין שמצטרפין זה עם זה. על הקרום והסיד הוא דקאמר דאלו שאת ובהרת נפקא לן מקרא דמצטרפין כדלקמן: מה שנים. שאת ובהרת מצטרפין אף ארבעה שמנו כלומ' אף הסיד והקרום מהד' שמנו מצטרפין כל אחת עם האב שלה:

אם

רידב"ז

דף ו' ע"ב דקאי על העלם טומאה והכל קודם. ואף דהגמ' מקשה מדסיפא לקרבן רישא נמי לקרבן עיי"ש אבל הירושלמי מוקי בפירוש כן ע"ז השיב ר' יוסי לר' חגי מהסיפא דמתניתין ברפ"ק דאיתא שם מפורש העלם מקדש וע"כ מאן אית לי' העלם מקדש לא ר' ישמעאל וא"כ היכי בעית לאוקמי כר"ע: א"ר יוסי שאל יהושע בנו של ר"ע את ר"ע א"ל מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ארבע כו' יאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא כו'. ומנין שמצטרפין זע"ז כו' אר"י בר"ב והיו אין כתיב כאן אלא והי' מלמד שאינן מצטרפין. הפ"מ ז"ל מגיה מלמד שהן מצטרפין. ובאמת א"צ להגיה אלא כמה פעמים נמצא בירושלמי תיבת שאינן. ומשמשין במקום שאינון בחיריק למשמעות שהם. וה"נ כן מלמד שאינון. מצטרפין זע"ז. א"ל ויאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין הוא כמו אמר מר דהא דשאיל יהושע בנו של ר"ע ויאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא. לאו דמקשה למה לא אמרו אלא מראות נגעים שנים שהן ארבעה. ולא מסיק גם מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין. ז"א אלא דמקשה דיאמרו אך מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין ותו לא ולא יאמרו כלל מראות נגעים שנים שהן ארבעה וסגנון הלשון כך היא אמר לו ויאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומפרש הגמ' ואל יאמרו שנים שהן ארבעה א"ל. ר"ל דמפרש דאל יאמרו כלל שנים שהן ארבעה קא"ל. ר"ל דלא ישנה בלשון אבות ותולדות ולא דמקשה כמו' בבבלי דלמה הזכיר שמותן כדפירש"י ז"ל ותוס' ז"ל עיי"ש וקאמר הגמ' מזה שמעינן מלמד שאינון זה למעלה מזה. כדאיתא בבבלי דף ו' ע"א ש"מ דשמיע לי' כולן לבהדי שאת מצטרף עיי"ש. ופריך הגמ' ויהא זה למעלה מזה. ר"ל דמקשה על התנא דידן דתני אבות ותולדות. ולמה באמת לא ס"ל שיהא זלמ"ז ומשני אם אומר את כן נמצאת אומר הכהה טמא והכהה מן הכהה טמא והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא אבל הכהה מן הכהה טהור ואי ס"ד דזלמ"ז א"כ הוי קרום בילה כהה דכהה מן הנגע דשאת. דהא סיד הוא כהה מן השאת וקרום בילה כהה מן הסיד נמצא דקרום הוי כהה דכהה מן הנגע דשאת א"ו דאין זה למעלה מזה וע"כ אין לכל נגע אלא כהה אחד שייך לו. ואין לאמר דזלמ"ז הוי באופן זה בהרת וסיד ושאת וקרום. א"כ לפ"ז י"ל דזלמ"ז ומ"מ אין לכל נגע אלא כהה אחד משום דסיד למעלה

מן

מראה הפנים

יי"ע ע"א אליבא דר"ע העלם זה וזה בידו מהו וכו' ומסיק לה דלא שנא ופטור כדפי' רפ"י ז"ל וכדהשיב ר' יוסי הכא דמהאי טעמא לא מיתוקמא ידיעות כר"ע בשום גוונא: אמר רבי יוסי שאל יהושע בן ר"ע את ר"ע וכו'. סוגיא זו מסוגיות הקשות שבש"ס הזה וכבר כתבתי בפנים בס"ד. והתוס' בדף ה' ע"ב ד"ה א"כ טיהרת סיד וכו' תמהו על דאמר הכא: כדברי ר' יוסי בר' בון שאינן מצטרפות זה עם זה ונראה דע"ס הוא דהא בהדיא דרים בת"כ מן והיה מלמד שמצטרפין זה עם זה וכ"כ הר"ש ז"ל בפ"ק דנגעים דט"ס הוא ושהן גרסינן. ומ"ש שם דביעתא דהכא אין שוה עם הש"ס שלנו ולא לתוספתא ולא לת"כ. ככר בארתי בפנים דשיטה זו עולה כפי הברייתא דת"כ בענין כהה וכהה מן הכהה. ובאמת לא מצאתי שביארו להעיקר מה דקשה להאורה מהד במאי דאמר והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא והלא הכתוב הזה בשבוע השני ובטהרה מיבעי. ובאתי להרמב"ן ז"ל בחידושיו בכתיבת יד שהביא במקלת מהשוגיא וכו'

מן ויהא זה למעלה מזה עד שמואל אמר ולא כיאר כלום בענין והתורה אמרה וכו' כ"א שכתב הא לאזדנו דלרבנן דאמרי אין זה למעלה מזה לא נקרא הקרום כהה מן הכהה ואע"פ שיהא דיהא מכוון וזה מבואר הוא והוא ז"ל לא כתב אלא להביא ראיה ולסתור הפירוש מהי"ת דלרבנן סיד ושאת שוין הן והוא דעת הבעל המאור וגם דעת הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"א מהל' טומאת צרעת והכרית עוד לזה משהיא דרב אדא דאמר התם במשל דרבנן כגון מלכא ואלקפטא ורופילא וריש גלותא ומקשי הא זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא א"כ נמצאת למד דאלקפטא הוא יותר חשוב מרופילא ואפ"כ אמרינן כגון מלכא ורופילא וכו' אלמא הסיד למטה מן השאת כמו ברופילא למטה מאלקפטא והיא ממראה הבהרת ולא ממראה השאת וכ"כ הוא ז"ל בספר המלחמות. ואין זה צריך לענייננו בביאור מה דאמר הכא והתורה אמרה וכו' וככר כארתיה אני בפנים. ויש לקרב לפ"ז מה דאמר הכא דאין זה למעלה מזה

אלא

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

אם בשאינו מינו מצטרף לא כ"ש מין במינו. אמר רבי יוסי בי רבי בון והיו אין כתיב כאן אלא °והיה מלמד שאינן מצטרפין זה עם זה. תני חזקיה °לנגעי צרעת אין כתיב אלא לנגע צרעת מלמד שאין מצטרפין זה עם זה. אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין ואל יאמרו מראו' נגעים שנים שהן ארבעה. אמר לו מלמד שאינן זה למעלה מזה. ויהא זה למעלה מזה אם אומר את כן נמצאת אומר הכהה טמא והכהה מן הכהה טמא והתורה אמרה °והנה כהה הנגע הכהה טמא אבל הכהה מן הכהה טהור.

ויקרא יג · שם · שם

ותייא

פני משה

אם בשאינו מינו מצטרף. השאת והבהרת שהם שתי אבות כל אחת ואחת בפני עצמה ומצטרפין מין במינו שהוא הסיד עם הבהרת והקרום עם השאת שכל אחת ממין האב שלה כדקתני ושניה לה לכ"ש דמצטרפין הן: והיו אין כתיב כאן אלא והיה. אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת וגו'. מלמד שהן מצטרפין זה עם זה כל"ל. דמוהיה משמע שכולן מצטרפין להויה אחת: אלא לנגע לרעת מלמד שהן מצטרפין זה עם זה כל"ל. שכולן מצטרפין לשיעור נגע אחד: אמר לו ויאמרו וכו'. ברייתא אחריתא היא ובלשון אחר השיב לו ר"ע על השאלה ששאל לו ויאמרו. מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין: אמר לו מלמד שאינן זה למעלה מזה. לכך שנו חכמים בלשון שנים שהן ארבעה ללמדינו שהסיד מצטרף לבהרת ואע"פ שהבהרת שתי מעלות על הסיד שהרי הסיד למטה מהשאת הוא והשאת למטה מן הבהרת וכן הקרום מצטרף להשאת ואע"פ שהוא למטה ממנה שתי מעלות שהרי הסיד שהוא למטה מהשאת הוא למעלה מן הקרום והלו הוי תני מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין הוי אמינא דוקא כסדר מעלתן מצטרפין הן הקרום להסיד והסיד לשאת והשאת לבהרת אבל אינו מצטרף עם הגבוה ממנו שתי מעלות קמ"ל דהסיד מצטרף אפילו עם בהרת כדקתני ושנייה לה כסיד ההיכל וכן הקרום מצטרף להשאת: ויהא זה למעלה מזה. היא גופה קשיא דמנא לך למימר הכי אימא אין ה"נ דאין מצטרפין אלא כסדר מעלתן זה עם למעלה מזה: אם אומר את כן נמצאת אומר הכהה טמא והכהה מן הכהה טמא. כלומר על כרחך צריך אתה לחלקן כסדר המשנה בהרת עזה כשלג ושניה לה כסיד ההיכל השאת כלמר לבן ושניה לה כקרום ביצה וכך הוא סדר צירופן האב עם התולדה שלו דאם אתה אומר לחלק כסדר מעלות של מראיתן א"כ נמצאת אומר שיהיה הקרום לעולם בפחות שתי מעלות ואפילו מן השאת שהרי למטה מן הסיד הוא והסיד למטה מהשאת ויהיה נקרא הקרום כהה מן הכהה לערך שתי האבות ואפי' להשאת והוא טמא דאין לנו כהה להטהר אלא א"כ כהה מכל הד' מראות שהרי כל הד' מראות סימן טומאה הן ומשוי לי' הש"ס לערך כהה מן הכהה לפי סברא דהשתא ולענין קושיא דמסיק לקמיה: והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא אבל הכהה מן הכהה טהור. אע"ג דוהנה כהה הנגע אגל טהרה כתיב הכי פירושא דבקרא גבי הסגר השני כתיב וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן וגו' ודריש לה בת"כ דהאי והנה כהה שנשתנה לאחד מארבע מראות הוא דקאמ' וה"ג שם והנה כהה יכול למטה מארבע מראות ת"ל הנגע אי הנגע יכול במראיו ת"ל והנה כהה הא כילד כהה ממראיו לא למטה מארבע מראות ולפי האי דרשה ע"כ דמפרש לי' לקרא דה"ק והנה כהה הנגע ולא פשה דאלו פשה היה טמא שהרי הוא אחד מד' מראות הטומאה שאע"פ שכהה הוא מ"מ הנגע הוא וכלומר ממראה טומאת הנגע עדיין הוא אע"פ שנשתנה ממראה עזה למראה הכהה ממנה והלכך אם לא פשה הנגע אז וטהרו הכהן אבל אם פשה היה מטמאו אע"פ שנראית כהה ממה שהיתה בתחילה מכיון שהמראה כהה עכ"פ אחד מד' מראות היא ונמצינו למדין דהתורה אמרה הכהה טמא באופן שיהיה שם סימן טומאה כגון אם פשה שהוא א' משלשה סימני טומאה בעור הבשר והשתא מדייק ליה הש"ס דהתורה אמרה כהה טמא דוקא דלא מצינו אלא שלפעמים תקרא הכהה טמא אם יהי' לה סימן טומאה אבל לא שתקרא כהה מן הכהה טמא ואם אתה מחלקן להד' מראות לפי סדר מעלות מראיתן זו למעלה מן זו א"כ נמצאת אומר שהקרום תהא נקראת כהה מן הכהה מהמראות הכתובים בקרא בהדיא ועל כרחך לפי משמעות הכתוב וכדאמרן אי אתה מוצא לטמא לפעמים אלא להכהה וקשיא שהרי אפי' נשתנית להכהה מן הכהה והוא הקרום ג"כ טמא הוא אם פשה שהרי הקרום אחד מד' מראות הוא ואנן דייקינן מקרא דאי אתה מוצא לטמא אלא להכהה דוקא ולא להכהה מן הכהה ואמאי אלא דעל כרחך אין לנו לחלק לפי סדר מעלות מראיתן כי אם כסדר שנשנו במשנה סיד שניה לבהרת וקרום לשאת והשתא אין שם כהה מן הכהה כלל על הקרום שהרי היא שניה לשאת הכתוב בתורה. ושפיר הוא דדייקינן דהשמיענו הכתוב דלפעמים אתה מוצא שהכהה הוא טמא דוקא אבל הכהה מן הכהה והיינו למטה מהקרום טהור:

ואתייא

רידב"ז

מן הנגע דשאת וקרום למטה מן שאת. ונמצא דאין לכל נגע אלא כהה אחד כהה מן הנגע דבהרת הוא סיד וכהה דהנגע דשאת הוא קרים לבד. ע"ז אמר ותיי כיי דמר ר"א לשני מלכים ולשני אפרכין מלכו ש"ז גדול ממלכו של זה ואפרכו ש"ז מאפרכו ש"ז ואין אפרכו ש"ז גדול ממלכו ש"ז נמצא לפ"ז דסיד היא כהה מן שאת וע"כ הוי קרום כהה דכהה. וכן קאמר שמואל ג"כ דאין שגרירו ש"ז גדול ממלכו של זה. אר"א כר"י קומי ר"י מתניתא אמרה שאינן זלמ"ז. ר"ל הברייתא שמביא מוכח שאין זלמ"ז אם השאת כו'. ר"ל דזהו הברייתא דיליף שיש עפילה לבהרת מק"ו דשאת מה שאת שכהה מן הכהה שלה טהור יש לה מראה שני. בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא לא כ"ש שיהי' לה מראה שני. א"כ מוכח דקרום הוא אחר שאת ולא סיד ע"כ כהה מן הכהה שלה טהור. א"ל ר' יוסי המי מה אמר שני יש לה שלישי לא כ"ש ר"ל הא הברייתא קאמר דלפיכך הוי סיד שני לבהרת משום דיש לו שלישי וע"כ בשביל זה הוי שני לבהרת משום דהמור הוא משום זה דיש לו שלישי. ונמצא דלהברייתא הזאת הוי קרום שייך לבהרת ע"ז השיב לי' ר"א בר"י ומפרש לי' פי' הברייתא ומה המית מימר פי' דה"פ הברייתא בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא. הא דתני בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת מינה של שאת קרום בילה. וה"פ דהברייתא בהרת שגבוה מן שאת ב' מעלות דקרום בילה לגבי בהרת הוי כהה מן הכהה אבל לא כדבריך דסיד יש לו שלישי זו הקרום ז"א אלא הבהרת. שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת וקרום בילה דקרום הוי מינה של שאת ולא של בהרת:

ומנין

מראה הפנים

אלא דמצטרף כסיד עם הבהרת וקרום עם השאת למאי דמדחי הש"ס כתם דלאין ללמוד מדברי ר"ע ותשובתו מכאן דזה למעלה מזה הוא אלא דילמא שאת ותולדתה בהרת ות לדותה ואין להאריך בזה בכיות שבנגר מבואר הוא דלרבנן לא אמרי' זה למעלה מזה ונמצאת אומר דכולן מצטרפין זה עם זה דאפי' סיד עם בהרת וקרום עם שאת אמרינן דמצטרפין לרבנן וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' טומאת צרעת וכהתם מתני' דנגעים ארבע מראות האלו כולן מצטרפין זה עם זה וכו'. כ"א נבאר עלינו לבאר בענין הכיא ברייתא דת"כ. שהבאתי בפנים דדרים על קרא והנה כהה ומפרש ליה כהה ממראיו ולא למטה מד' מראות ומעתה צריך ביאור וטעם לדברי הרמב"ם ז"ל בס סוף הפרק דלא מפרש להאי קרא כמבואר בת"כ בהדיא שכתב שם וז"ל בהרת שהיתה עזה כשלג ולאחר השבוע נעשית כהה כקרום בילה או שהיתה בתחלה כקרום בילה ונעשית כשלג הרי היא כמות שהיתה שאין עזות המראה סימן טומאה ולא כהייתו סימן טהרה אלא אם נתמעט מד' מראות ונעשית כהה מקרום בילה שהרי נעשית בוהק ולפיכך טהור וא"כ מהו זה שנאמר בתורה והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן שאם כהה מד' מראות טהור וכן אם לא כהה ולא פשה ולא נולדה בו לא שער לבן ולא מחיה הרי זה טהור. והנה זה מבואר לנו דלענין דינא לא נ"מ מידי בין דרשא דת"כ ופירושא דקרא ובין הפי' שפי' הוא ז"ל שהרי לפירוש דת"כ דכהה ממראיו הוא ולא למטה מד' מראות ע"כ דמפרשינן לקרא הכי והנה כהה וגם לא פשה לפיכך טהור הוא דאע"ג דלפי האמת שוה קשה לכאורה והנה כהה דקאמר שהרי אפי' עמד המראה בעיניו כהסגר השני טהור הוא אם לא נולד לו שום סי' טומאה כמו פישיון או שער לבן או מחיה כדתנן בהדיא בפ"ק דנגעים במתני' הנזכר לעיל לפטור את העומד בסוף שבוע שני ומשום הכי תמהו המפרשים ז"ל על רש"י ז"ל שפי' בחומש כהה הוכהה ממראיתו הא אם עמד כמראיתו או פשה טמא והא לא מצינו שימד בעיניו בב' שבועות שהוא טמא כי אם בנגעי בגדים כדתנן בפ' י"א דנגעים וכהתם מתני' דלעיל ואין בזה שום חולק וכמו שהאריך הרא"ם ז"ל בזה ולא הועיל כלום ובסוף דבריו כתב בעצמו קשה בעיני מאד ממתני' דפ"ג דלא קתני אלא ג' סימני טומאה. מ"מ לדרשת הת"כ לק"מ דמצינו לומר דקרא ה"ק הנה כהה הנגע ממראה עזה למראה כהה ממנה וגם לא פשה טהור ולאשמעי' רבותא לדיוקי הא אם פשה טמא אף דאין בו ממראה עזה שבתחלה אלא ממראה הכהה ממנה מ"מ מכיון שהוא ממראה הטומאה דטמא א"נ כפי' הר"ש והר"ב ז"ל דאשמעינן קרא דאפי' נשתנה מבלג לסיד או איפכא לא אמרי' נגע אחר הוא ותוזר ומסגירו כבתחלה אלא כעומד דמי ומטהרו. אלא למאי דאמרינן מתפרש כל הכתוב לפי דרשת הת"כ שפיר. ועכ"פ למדין אנו דהברייתא דת"כ כשתם מתני' אתייא דקתני לפטור את העומד בסוף שני. וכן הוא הדין בעצמו לפי' הרמב"ם ז"ל בהכתוב דהאו או קאמר והנה כהה למטה מד' מראות ואפי' אם פשה טהור הוא שאין הפשיון כלום ולא פשה וגו' וכן אפי' אם לא כהה מד' מראות אלא שיש בו מראה א' מד' מראות ולא פשה טהור שהרי זה עמד בעיניו בשני. ומעתה ביותר צריך ביאור מפני מה לא פי' הוא ז"ל להכתוב כפי' הת"כ כיון דלדינא חדא הוי וכמה שהכרית בעל הברייתא לפירוש הזה מדכתיב הנגע ב"מ דאכתי ממראה הנגעים כו. והנראה לע"ד דהוא ז"ל למד פירושו מברייתא אחרת דת"כ הסמוכה להראשונה דגר ס. שם והנה כהה שאם היו וכהה כאלו לא היו הנגע שאם כהה והיו כאלו לא כהה. כלומר שאין אנו הולכים אחר שפי' המראה בתחלה אלא אע"פ שהיה עז בתחלה ואח"כ כהה כאלו לא היו כלל וכן איפכא לאומרת אם כהה בתחלה ואח"כ היו. והשתא ע"כ דמפרשינן לקרא והנה כהה שכהה לגמרי למטה מד' מראות דאל"כ אלא ממראה עזה להכהה ממנה והיא מד' מראות א"כ מאי כאלו לא היו דקאמר והא אין ספק דכל א' מד' מראות הוא טמא בין מראה השוה בין הכהה ממנה ולי הפשר לפרשה אלא בענין זה שאם היו בתחילה ואח"כ כהה לגמרי אע"פ שפשה טהור שהוא כאלו לא היו כלל בתחלה דאזלינן בתר השתא ומהנגע דריש איפכא להשמיענו הגב דהדין כן הוא לענין טומאה אף דהאי קרא בטהרה מיכתבי. וזה ע"כ צריך לומר כן לפי פשטה דברייתא. ולפ"ז ה"י ברייתא פליגא הברייתא דלעיל בפירושא דקרא וכתניא אידך הוא כמבואר ומפרש דולא פשה וגו' דקרא וכן אם לא פשה אף דלא

מסורת הש"ס

תורה אור

ותייא כיי דמר ר' חנינה לשני מלכים ושני *איפרכין מלכו של זה גדול ממלכו של זה ואיפרכו של זה מאיפרכו של זה. ואין איפרכו של זה גדול ממלכו של זה. שמואל אמר לשני מלכים ושני שגריריהן מלכו של זה גדול ממלכו של זה ושגרירו של זה משל זה. ואין שגרירו של זה גדול ממלכו של זה. רבי חנינא בשם רב אחא בר אחווא מלך ורב חיליה וארקבטא וריש גלותא. א"ר לעזר בי רבי יוסי קומי ר' יוסי מתניתא אמרה שאינן זה למעלה מזה. אם השאת שכהה מן הכהה שלה טהור יש לה מראה שני. בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא לא כל שכן שיהא לה מראה שני א"ל חמי מה מר שני יש לה שלישי לא כל שכן. ומה חמית מימר בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת מונה

ויקרא יג

של שאת כקרום ביצה. °שאת זו שאת. בהרת זו בהרת. ספחת שני לבהרת ומראה עמוק שני לשאת. מה לשון *שאת מוגבהת. כמראה הצל גבוה ממראה חמה. מה לשון עמוק עמוקה [ז]ממראה חמה שהיא עמוקה *ממראה הצל. מה

שמואל א ב

לשון ספחת טפילה. שנאמר °ספחיני נא אל אחת הכהונות וגו'. א"ר לעזר זו דברי ר' ישמעאל ורבי עקיבה אבל דברי חכמים שאת ובהרת אחת. ספחת שנייה לזה ולזה. מתניתא אמרה כן *נעשית מספחת שאת אין מספחת עזה:

הלכה ב מתני'

כל [א] שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים הרי

ותייא כהאי דאמר ר' חנינא. הא דאמרינן דאין זה למעלה מזה אלא כסדר המשנה אב ותולדתו כהאי דאמר ר"ח שדימה למשל ב' מלאכים האחד גדול מחבירו ולהם שני איפרכין ושל זה גדול משל זה אבל אין איפרכו של הגדול יותר ממלך השני וכשהולכין בדרך אין האיפרכו של הגדול מקדים לפני מלך האחר אלא כשהשני מלכים מהלכין זה בצד שאלא זה כל אחד מן האיפרכין הולך אחר מלכו כך הסיד שהוא גדול מן הקרום הולך אחר האב הגדול שלו והוא בהרת ומצטרף עמו והקרום הולך אחר האב שלו שאת ומצטרף עמו: שמואל אמר. נמי בכה"ג ודימה למשל אחר: ושגריריהן. שלוחים נכבדים ומשנה של כל אחד: מלך ורב חיליה. שר צבא שלו ואע"פ שהוא קטן מארקבטא מ"מ הוא שייך אחר המלך וארקבטא וריש גלותא ג"כ הריש גלותא אחר הארקבטא כך הסיד אע"פ שבמראה הוא למטה מהשאת מ"מ הוא שייך אחר האב שלו בהרת וקרום אחר השאת כעין ריש גלותא אחר הארקבטא: מתניתא אמרה. מברייתא דלקמיה שמעינן שאינן זה למעלה מזה ולא נאמר קרום אחר הסיד אלא קרום אחר שאת הוא ואע"פ שמראה הקרום למטה ממראה הסיד הוא: אם השאת וכו'. לפי שמצינו תולדה לשאת מן הכתוב דכתיב שאת או ספחת וספחת לשון טפילה הוא אבל לבהרת לא מצינו טפילה בהדיא ויליף לה מק"ו: אם השאת שכהה מן הכהה שלה טהור. שהרי קרום בילה השניה לה נקראת כהה מן השאת והכהה מן הכהה שהוא למטה מהקרום טהור הוא דכל שהוא למטה מד' מראות אינו אלא בוהק וטהור ואפ"ה יש לה מראה שני שרבתה התורה טפילה לה: בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא. שהוא הקרום והוא כהה מן הכהה של בהרת שהרי השאת כהה מן הבהרת והקרום כהה מהשאת לא כל שכן שנרבה לבהרת מרא' שני שתהא טפילה לה והוא הסיד שמעינן מיהת שהקרום אחר השאת הוא ולא אחר הסיד וכן שמעינן שהסיד אחר הבהרת הוא ולא זה למעלה מזה כפי סדר מראיתן: אמר ליה. רבי יוסי חמי מה אמר שני יש לה שלישי לא כל שכן. כלומר דמקשה לו דמה ראיה מהאי ברייתא דהדרבא השאת נאמר אחר דמרבי מקל וחומר שהבהר' יש לה שני והוא הסיד אם כן מכל שכן שתאמר שיהיה הקרום נגרר אחר הבהרת ויהיה השלישי שלה ומעתה הקרום אחר הסיד ויהיה זה למעלה מזה: ומה חמית מימר וכו'. כלומר שרבי אלעזר חזר והשיב לרבי יוסי דלא היא שהרי על כרחך נלישנא דברייתא דקאמר בפשיטות מעיקרא קודם שנרבה שניה לבהרת שהכהה מן הכהה שלה טמא ומה ראית לומר כן אלא ודאי דפשיטא ליה דזו שאת שהיא כהה מן הבהרת ומינה של שאת היא כקרום בילה וכהה מן השאת שהיא כהה מן הכהה מן הבהרת וא"כ שפיר שמעינן דהקרוס אחר שאת ולא אמרינן זה למעלה מזה לפי סדר מראיתן אי נמי יש לומר דהאי ומה חמית מימר בהרת וכו' הכל מדברי רבי יוסי וסיומא דקושיא היא שהקשה לר' אלעזר דהא אית לן למימר מקל וחומר אם הסיד הוא נגרר אחר הבהר' מכל שכן שראוי הוא שיהיה הקרום אחר הסיד ויהיה שלישי לבהרת ומה חמית מימר על הא דקתני בברייתא בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא דאתה רוצה לפרש דזו שאת על הכהה של הבהרת ומינה של שאת כקרום בילה והיא הכהה מן הכהה דקאמר דילמא הכהה מן הבהרת והוא הסיד והקרום בילה היא אחר הסיד ושפיר נמי הקרום כהה מן הכהה של הבהרת והשאת הוו זו למעלה מזו ולא תסייע מידי מהברייתא: שאת זו שאת. ברייתא אחריתא היא כמו תניא אידך דמרבינן טפילה לבהרת מקראי וה"ג ספחת שני לשאת ומראה עמוק שני לבהרת שהרי בהרת עמוקה היא כדמפרש ואזיל: ממראה חמה. כמו מראה חמה שהיא עמוקה מן הצל: זו דברי ר' ישמעאל ור"ע. דדרשי טפילה לבהרת ממראה עמוק: אבל חכמים אומרים שאת ובהרת אחת. כלומר שוין הן בזה דאחת לשאת ואחת לבהרת דרשינן טפילה מספחת דכתיב שאת או ספחת או בהרת והטיל הכתוב ספחת בין שתיהן לרבות שניה לזה ושניה לזה: מתניתא אמרה כן נעשית מספחת שאת או מספחת עזה כ"ל. ומתני' היא בפ"ז דנגעים נשתנו מראיהן בין להקל בין להחמיר כיצד להקל היתה כשלג ונעשה כסיד ההיכל כלומר לבן וכקרום בילה ומפרש לה התם נעשית מספחת שאת או מספחת עזה כלומר משלג נעשה סיד ההיכל והיינו שנעשית עזה מספחת ומלמר לבן נעשית כקרום בילה והיינו שנעשית שאת מספחת אלמא מדקרי לה לספחת לסיד ההיכל דטעמא הוי דמספחת דרשינן טפילה לזה ולזה. ולגי' הספר יש לפרש ג"כ בענין זה דמליין בריש דברי המתני' נעשית מספחת שאת ואסוף הדיבור דהתם קאי או מספחת עזה והשתא קאמר אין מספחת עזה בלשון תמיה כלומר הרי מצינו שקורא גם לטפילה דעזה מספחת וכדלעיל:

הלכה ב מתני' כל שיש בה ידיעה בתחלה. אידיעות הטומאה קאי ואיידי דזוטרי מילייהו מפרש להו ברישא והדר מפרש שבועות דנפישן מילייהו ויליאות ומראות כל חדא וחדא מפרשה במסכתא דידיה להכי לא פרשינהו בהאי מסכתא ולא תנגהו הכא אלא משום דדמו להדדי בשתים שהן ארבע: ידיעה בתחילה. שידע שנטמא: וידיעה בסוף. משאכל את הקדש בהעלם או נכנס למקדש בהעלם ויצא נודע לו שבטומאה אכל או בטומאה נכנס: והעלם בנתיים. כשאכל את הקדש נעלמה ממנו טומאה או קדש או נכנס למקדש ונעלמה ממנו טומאה או מקדש:

הרי

עין משפט נר מצוה

ג [א] מיי' פ"א מהלכות שגגו' ה"א סמ"ג לאוין רית ועשין רעג

ציון ירושלים

[ז]ממראה חמה בהיא עמוקה מן הצל. עי' רש"י על פסוק ועמוק אין מראיה מן העור והרמב"ן דהם דבריו ואני תמה שהן הן דברי הש"ס בחולין ס"ד ובכורות וכתובות דחוורה עמוקה הוא וכו הוא אומר ועמוק אין מראיה מן העור כמראה חמה עמוקה מן הצל ועי' נדה יט גבי עמוק מכן טמא ומ"ש בחידושי הרמב"ן והר"ן שם ולפ"ב ודו"ק כי קלרתי:

מראה הפנים

דלא נעשית כהה וכפי' הרמב"ם ז"ל דלמד מהאי ברייתא דמתפרש הכתוב שפיר טפי דבין רישא דקרא ובין סיפא השמיענו חידוש והנה כהה אפי' פשה ולא פשה אפי' לא כהה וזהו הנלע"ד לדעת הרמב"ם ז"ל. והתיו"ט כפ"ק דנגעים הארץ כפי' ברייתא זו ולענ"ד הדברי' כפשטן. ובענין ישוב דברי רש"י לולי דמסתפינא הייתי אומר שפי' רש"י ז"ל כתומם נפל ט"ס ובמקום או צ"ל אם פשה טמא ומתפרש כפי' של הרמב"ם ז"ל בכהה ממראיתו לגמרי למטה מד' מראות הא אם עומד במראיתו מאיזה מראה מד' מראות אם פשה טמא ועיקר החידוש שהשמיענו הכתוב אם כהה לגמרי אפי' פשה טהור וכן אם לא פשה אפי' לא כהה טהור אבל ראיתי להרמב"ן ז"ל בנימוקי חומש שמביא דברי רש"י ונוסחא שלפניו היה כתוב ולא פשה טמא ומדקדק עליו כמו שזכרנו שהוא נגד דברי רבותינו ז"ל ורש"י בעצמו כתב במקום אחר כמו כן וע"ש:

ומה חמית מימר בהרת שכהה מן הכהה שלה טמא זו שאת וכו'. למאי שפירשתי איכא להקשויי דהא לעיל אמרינן דכשאין אתה אומר זה למעלה מזה אין הקרום נקרא כהה מן הכהה אבל כהא אפשר לתרץ דהתם לענין הצירוף לערך השאת קאמר ומשום דהקרא קאי דהתורה אמרה דלפעמים הכהה הוא טמא כדפרישית לעיל וא"כ מוכרח הוא דלא מתחבינן להקרום שיהיה בפחות משתי מעלות מן השאת לענין הצירוף דאם אתה אומר כן מעתה אין להקרום שם אחר כ"א כהה מן הכהה שהרי אפי' לענין הצירוף אינו מצטרף עם השאת אלא עם הסיד שהוא במעלה אחת עליו וא"כ היאך תקיים הכתוב שהכהה דוקא הוא טמא לפעמים ולא שהכהה מן הכהה הא הקרום הוא נקרא לעולם כהה מן הכהה והוא טמא אבל אם לא נאמר זה למעלה מזה ומצטרף הקרום בהדי שאת שפיר מתקיים הכתוב הכהה דוקא הוא טמא והוא הקרום לערך השאת. והכא קאמר לערך הבהרת דודאי אי אמרינן שקרום שניה לשאת וממין שלה הוא א"כ הוא להבהרת כהה מן הכהה. כללא דמילתא דכשאתה אומר שסיד שניה להבהרת והקרום שניה להשאת ולא זה למעלה מזה לפי מראיתן שפיר מתקיים הכתוב ודיוקיה שאתה מוצא דלפעמים הכהה הוא הקרום בערך השאת טמא כמבואר לעיל ובפנים והיינו אם פשה אבל הכהה מן הכהה שהוא למטה מן הקרום טהור. מיהו לענין פירושא דהאי ומה חמית מימר העיקר הוא כלשון הב' שפירשתי בפנים בזה דמסתברא דמסקנת הקושיא מדברי ר' יוסי היא:

דרבי

עין משפט
נר מצוה

ד
א מיי' פי"א מהלכות שגגות הלכה ט
ה
ב מיי' שם הלכה א
ו
ג מיי' שם פ"ג הלכה ט

ומניין לידיעה בתחיל' וידיעה בסוף והעלם בנתים ת"ל ונעלם ונעלם ב' פעמים מכלל שבאת לו ידיעה בתחלה כו' עד כדון כר"ע כרי"י פי' עד כדון כר"ע דס"ל דאינו חייב על העלם מקדש דדרש ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש לקמן בר"פ ידיעות דף י"ד ע"ב א"כ אייתר לי' ונעלם לרבות דבעי ידיעה בתחלה משא"כ לר' ישמעאל דס"ל במשנה שם דף י"ד ע"ב דב' פעמים ונעלם מיבעיא לי' דחייב על העלם מקדש ג"כ א"כ מנ"ל דבעי ידיעה בתחלה ומשני דס"ל כרבי דיליף ממשמעות ונעלם גופי' דמכלל דהי' לו ידיעה: דרבי אמר ונעלם ממנו מכלל שידע והוא ידע הרי שתי ידיעות. ושאל הגמ' הא ר"י ס"ל כרבי אך שאל אם רבי ס"ל כר"י. ר"ל אם סתם המשנה כר"י דידיעות שתים שהן ארבעה. דהיא העלם טומאה והעלם קידש ומקדש ע"ז קאמר דז"א דאפילו כר"ע אתיא מתניתן דשתים שהן ארבעה היא לאו העלם קודש ומקדש אלא שתים במזיד לכרת ושתים בשוגג לקרבן. דמרבינן מריבוי הכתוב דהכתוב קאי על טומאת מקדש וקדשיו לחייבו קרבן עולה ויורד כדאיקמא לעיל. והיינו דגרסינן ואפילו כר"ע אתיא היא ידיעה והעלמה לקודש וידיעה והעלמה לטומאה. ועי' בחיבורינו לעיל ד"ה ר"א בשם ר"א עיו"ש:
ראב"י

הרי זה בעולה ויורד. בקרבן המפורש באותה פרשה ולשון עולה ויורד עולה לעשיר ויורד לעני שהעשיר מביא חטאת בהמה והעני מביא חטאת העוף ולדל שבדלים עשירות האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום: שעיר שנעשה בפנים. שעיר של יום הכפורים שמביא מדמו לפנים: תולה. להגין עליו מן היסורין עד יוודע לו חטאו ויביא קרבן עולה ויורד לפי שנאמר בשעיר הפנימי וכפר על הקדש טומאה שבקדש ובמקדש יכול על כל טומאה שבקדש יהא שעיר זה מכפר ת"ל ומפשעיהם לכל חטאתם חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים שאינן בני קרבן ומגין לשיש בה ידיעה בתחלה דכתיב לכל חטאתם משמע לאותם שיכול לבא לכלל חטאת כשיוודע לו בסוף ואי אפשר לבא לכלל חטאת אלא אם כן היתה לו ידיעה בתחילה: גמ' ת"ל ונעלם ונעלם שני פעמים. גבי קרבן עולה ויורד כתיב ונעלם ממנו והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע ושדי האי וידע בין תרי ונעלם וללמד דבעי ידיעה קודם העלמה ולאחר העלמה ודרוש ביה הכי וידע קודם ונעלם ממנו וידע אחר ונעלם ממנו: עד כדון כר"ע. זו דרשת ר"ע אבל ר' ישמעאל דריש לה כרבי ומקרא דונעלם והוא ידע גופי' שמעינו דונעלם משמע מכלל שידע בתחלה והשתא הוא דנעלם ממנו: והוא ידע הרי שתי ידיעות. כלומר מוהוא ידע דרשינן לידיעה בסוף והרי כאן שתי ידיעות לתחילה ולסוף והעלם בנתיים ומונעלם שתי פעמים דריש ר' ישמעאל לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש כדמפרים לה במתני' דס"פ דלקמן: הא ר' ישמעאל כרבי. הא שמענו דר' ישמעאל ס"ל כדרשת רבי דונעלם מכלל שידע משמע: ורבי כר' ישמעאל. בל' שאלה ואם רבי ס"ל ג"כ למידרש כר' ישמעאל בהא דדריש מונעלם יתירה לחייב גם על העלם מקדש וקאמר הש"ס דלא היא דמילתי' דרבי ואפי' כר"ע אתיא: היא ידיעה והעלם טומאת מקדש ידיעה והעלם בטומאת קדש. כלומר שתיהן שוין הן לר"ע דס"ל בפרק דלקמן דאינו חייב כ"א על העלם טומאה ולא על העלם מקדש וקדש ולדידי' אמרי' דמונעלם יתירה דריש דדוקא על העלם טומאה הוא חייב דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא ובין בטומאת מקדש ובין בטומאת קדש הכל בידיעה והעלם הטומא'. הוא וכן מלינו למימר דרבי כר"ע דריש להאי ונעלם יתירה ולא כר' ישמעאל: ואית דבעי נישמעינה מן הכא. לידיעה בתחילה אליבא דר"ע כדמסיק ולא בעי למילף מונעלם ונעלם שתי פעמים כדיליף לעיל: והוא ידע ואשם. ונעלם ממנו והוא ידע ואשם והאי והוא ידע ואשם לא איצטריך דהא כבר נאמר לעיל והוא טמא ואשם דמשמע שמודע לו אשמתו. א"כ מואשם יתירה קמדייק דהלא כבר נאמר ואשם: אלא אם אינו ענין לידיעה בתחילה וכו'. ולקמיה פריך עלה: ר' בון בעי. עלה דלמאי איצטריך למילף לידיעה בסוף פשיטא דהרי אם לא נודע לו בסוף היך הוא מביא קרבן אלא תני הכי אם אינו ענין לידיעה בסוף וכו': התיבון. עלה הרי כתיב בחטאת או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו וגו': מעתה אם אינו ענין לידיעת סוף תניהו ענין לידיעות תחילה כנ"ל. וגי' הספר למאי דנקט מעיקרא בלישני' דלעיל. וכלו' דפריך מעתה נאמר ג"כ בחטאת דליבעי ידיע' בתחילה דהא לידיע' בסוף ל"ל קרא: פתר לה. לידיעה דכתיבא גבי חטאת דלריכא היא למיגמר מינה להא דתנן בפ"ו דכריתות במחייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ שחייבין להביא אחר יה"כ וחייבי אשמות תלוין פטורין לפי שיה"כ מכפר על חטא שלא נודע לו כדדרים התם לפני ה' חטא שאין מכיר בו אלא המקום יה"כ מכפר ואי לאו קרא דידיעה גבי חטאת הוי אמינא אפי' חייבי חטאות ודאין היכא דלא מתיידע ליה עד לאחר יום הכפורים דלא מייתי חטאת דהא ביום הכפורים לא הוי נודע לו והוא חטא שאין מכיר בו אלא המקום הוה:
תלמוד

תורה אור

הרי זה בעולה ויורד יש א בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכיפורים תולה עד שיתוודע לו ויביא בעולה ויורד: **גמ'** ומניין לידיעה בתחילה ובסוף והעלם בנתיים. ת"ל °ונעלם ונעלם שני פעמים מכלל שבאת לו ידיעה בתחילה ובסוף והעלם בנתיים. עד כדון כר' עקיבה כר' ישמעאל. דר' ישמעאל כרבי דרבי אמר *ונעלם ממנו מכלל שיודע. °והוא ידע הרי שתי ידיעות. הא ר' ישמעאל כרבי ורבי כרבי ישמעאל ואפי' כר' עקיבה אתייא היא ידיעה והעלם בטומאת מקדש. ידיעה והעלם בטומאת הקודש. ואית דבעי נישמעינה מן הכא °והוא ידע ואשם והלא כבר נאמר °והוא טמא ואשם. אלא אם אינו עניין לידיעה בתחילה תניהו עניין לידיעה בסוף. רבי בון בעי אם לא נודע לו בסוף היך מביא קרבן. אלא אם אינו עניין לידיעה בסוף תניהו לידיעה בתחילה. התיבון הרי כתיב °או הודע אליו חטאתו והביא מעתה אם אינו עניין לידיעת תחיל' תניהו עניין לידיעת סוף. פתר לה במהויבי חטאות ואשמות וודאין *שעבר ג עליהן י"ה שמביאין אחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין.
תלמוד

מסורת הש"ס
ויקרא ה
שבועות ד ש
שם
שם
שם
שם
שם
כריתות כב.

מראה הפנים

דרבי ישמעאל כרבי דר' אמר ונעלם מכלל שיודע. הה"ס בדף ס' ע"א קאמר מאי משמע ומסיק אביי אליבא דרבי דקסבר ידיעת בית רבו שמה ידיעה ולא משכחת לה דלית ליה ידיעה אלא בתינוק שנשבה לבין הנכרים. וזהו דוקא לאביי אליבא דרבי וכפי גי' הספרים שלפנינו אבל הכא קאמר התם דמשמע ליה דרביה דרבי מדלא כתיב והיא עלומ' ממנו וכן מוכרת מדעת הרמב"ם ז"ל שפסק בפ' י"א מהל' שגגות כרבי וכסתם מתני' דבעי ידיעה בתחיל' וכתב שם בסוף הל' א' לדרבי' דרבי דמאחר שנאמר ונעלם ממנו מכלל שהיתה שם ידיעה בתחילה ואפ"ה לא פסק דידיעת בית רבו הוי ידיעה שהרי כתב שם לעיל כילד נטמא וידע שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו הטומאה וכו' וזהו כסתם מתני' דריש פ"ב נטמא וידע וכו' דמשמע שצריך שתהא הידיעה אחר הטומאה ולאפוקי ידיעת בית רבו שהיא קודם הטומאה וכדכתבו התום' בדף ג' ע"א ד"ה אי ר' ישמעאל וכו' וזהו בין לפירוש רש"י ז"ל בידיעת בית רבו שלמד שהנוגע בטומאה טמא וידע שנגע אבל לא התבונן שנטמאה בטומאה כשנגע. ובין לפי' הר"א"ד והרשב"א והר"ן ז"ל שפירשו דלא בעינן שידע שנגע אלא דס"ק שלא נעלם ממנו אלא שהוא טמא אבל יודע הוא שיש טומאה בעולם לפי שלמד בבית רבו שהברץ מטמא וטמא אסור לכנס למקדש ובהאי ידיעה בעי לן בתחלה שאלו לא נעלמה ממנו טומאתו לא היה נכנס למקדש מפני שיש לו ידיעת בית רבו. והם ז"ל גורסין בגמרא אלא אמר רבא קסבר ר' ידיעת בית רבו וכו' ומדברי הרמב"ם מוכרת שהיה גורס אלא אמר אביי ותפס לדברי רבא לעיקר ואע"ג דאקשי ליה אביי מכוטה ומתורה לא חש להשיבו ולפרש כאביי משום דסתם מתני' מוכחא דהידיעה צריך שתהיה אחר הטומאה וממא דרבא סבר דבאני הכא דכתיב ונעלם ממנו והוא יודע דמשמע דהאי והוא ידע קאי גם אונעלם שידע בתחילה וכן נמי דרבי' והוא ידע ואשם לידיעה בסוף כדקאמר הכא וקך הם דבריו ז"ל שם והיינו דקאמר רבא אי כוה כתיב והיא עלומה ממנו לא הוה דרשינן מוהוא ידע אלא לידיעה בסוף לחודם. ועכ"פ דעת הרמב"ם כרבא דסבירא לן כרבי וכדרביה וכסתם מתני' דריש פ"ב דהידיעה צריך שתהיה אחר הטומאה ולאפוקי ידיעת בית רבו ומיהו כזה ע"כ אנו מוכרחין לומר דגמרא דילן פליג אירושלמי אליבא דר' ישמעאל כמ"ש התוס' שם מעיקרא דהש"ס דילן מוכרת דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחילה כלל ואפי למ"ד דידיעת בית רבו הוי ידיעה לרבי לר' ישמעאל אפי' ידיעת בית רבו ל"צ ואלו הכא קאמר דר' ישמעאל כרבי. ולמאי דפרישית מבואר הוא דאפי' לרבי ולדרשיה ס"ל לרבא דידיעה גמורה בעינן בתחילה כסתם מתני' וכדעת הרמב"ם כאשר נתבאר ועיין בריש הלכה דלקמן:

ואפילו כר"ע אתיא וכו'. הכא מפרש לה לפי גי' הברייתא דת"כ דלא גריס כדברי רבי אלא הכי ונעלם מכלל שידע והוא ידע הרי שתי ידיעות ותו לא ולא יש לפרש דברי רבי כסברת ר"ע אבל התם דף ד' ע"ב גרים בדברי רבי א"כ מה ת"ל ונעלם ונעלם לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש וכדפשיט ליה רב כהנא מהא ברייתא דרבי כר' ישמעאל ס"ל. וזהו ממש איפכא מסוגיא דהכא דקאמר ר' ישמעאל כרבי אבל רבי איכא למימר דכר"ע ס"ל והתם מסיק דרבי כר' ישמעאל ס"ל בהעלם מקדש אבל ר' ישמעאל לא ס"ל לדרשת רבי דהא לא בעי ידיעה בתחילה כדאמר התם בדף ט' ע"א ובסוף פ"ב. ובפירוש דברי ר"ע ונעלם שני פעמים וכו' פירשתי כפי' התוס' שם בשם ר"ת וע"ש שהרבו להקשות על פי' רש"י ומיהו נראה דהאי ש"ס סובר כפי' רש"י שפי' השל וידע בין תרי ונעלם ודרש דלאחר שהיתה ידיעה נעלם ולמימר דבעי ידיעה בתחילה וידיעה בסוף לא צריכה קרא דאי לא ידע בחטא היאך ליתי קרבן והשתא קושיא דוהתיבון הרי כתיב וכו' דלקמן קאי נמי אדרשת דר"ע דנעלם ונעלם וכו' דהא לדידיה ידיעה בסוף ל"ל קרא א"כ נימא דאי הודע דבכל הטהור לידיעה בתחלה אתיא ואם דמסוגיא מהכא אינו מוכרח כ"כ לפרש כפי' רש"י דאפשר להא דונעלם כפי' ר"ת וקושיא דהתיבון על אית דבעי וכו' לחוד קאי מ"מ הסוגיא דריש הוריות דלקמן מוכרחת היא לפרש כפי' רש"י וע"ש. וכמה דהקשו בכאן דפירש דלידיעה בתרייתא ל"ל קרא וכו' דא"כ בכל החטאות למה לי או הודע ונימא דליבעי ידיעה בתחלה. וזהו קושית הש"ס דהכא התיבון הרי כתיב וכו' ומשני פתר לה במחוייבי חטאות וכו' וזהו כמסקנת הש"ס דכריתות בדף כ"ו ע"א דפריך התם גבי חייבי אשמות תלוין שעבר עליהן יום הכפורים אימא כי מתיידע ליה בתר יום הכפורים נמי לא מייתי חטאת א"ר וזירא לא מצית אמרת דכתיב קרא ידיעה גבי חטאת יחיד וגבי נשיא וגבי ציבור וכו' ומסיק התם דכולהו בלא ידיעות לריכי להיכא דמתיידע ליה בתר יוה"כ דמייתי חטאת. ולפי"ז לא קשיא הך קושיא מידי לפרש"י ז"ל:

מסורה הש"ס

עין משפט נר מצוה

תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו והביא אף לאחר י"ה. ומניין שאין מדבר אלא על *טומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש על ידי טומאה וחייב קרבן ע"י טומאה. מה עונש ואזהרה האמור להלן בטומאת מקדש וקדשיו אף כשחייב קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. ר"א בן יעקב אומר מתוך שאמר °לא אכלתי באוני ממנו יכול ישראל שאכל מעשר אונן או טמא יביא קרבן ת"ל °מאלה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור. אוציא את המעשר שאינו בעון מיתה ולא אוציא את התרומה שהיא עון מיתה שנאמר °ומתו בו כי יחללוהו. ת"ל מאלה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור. או מה להלן בתרומה אף כאן בתרומה. ולא מע"ז למדתה. וע"ז למדה על כל עבירות שבתורה לומר מה ע"ז מיוהדת שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתה חטאת יצאת תרומה שאינה אלא עון מיתה. א"ר חנינה קומי רבי מנא ומע"ז למדתה וילמד מע"ז ולכל דבר מידיעה אחת. אמר לו ע"ז בקבוע וטומאת מקדש וקדשיו בעולה ויורד ואין למידין קבוע מעולה ויורד ולא עולה ויורד מקבוע. ומה חמית מימר בטומאת הקודש הכתוב מדבר. נאמר כאן °*בהמה טמאה ונאמר להלן °בהמה טמאה מה בהמה טמאה האמורה להלן בטומאת הקודש אף בהמה טמאה האמורה כאן בטומאת הקודש. אין לי אלא טומאת הקדש טומאת מקדש מניין ת"ל °וטומאתו עליו. מה חמית מימר בטמא שאכל טהור או בטהור שאכל טמא ת"ל וטומאתו עליו בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר. רבי אומר ואכל וטומאתו עליו בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר. ר"ח אומר נאמרו קדשים לשם רבים ונאמר טומאה לשם יחיד הא מה אני מקיים וטומאתו עליו בטומאת הגוף לא בטומאת בשר. ר"מ אומר לא דיבר אלא במי שטומאה פורשת ממנו יצא בשר שאין טומאה פורשת ממנו. א"כ מה הועיל לו יום הכיפורים א"ר יוסי בי ר' בון נעשית לו י"ה כאשם תלוי מת לפני יום הכיפורים עונה בה אחר יום הכיפורים כבר כיפר. °וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל וגו' *יש לי *בעניין זה שלש טמאות טומאת ע"ז שנאמר °למען טמא את מקדשי גילוי עריות שנאמר °לבלתי עשות מחוקות התועבות שפיכות דמים שנאמר °ולא תטמאו את הארץ. יכול על כל הטמאות הללו שעיר זה מכפר ת"ל מטומאות ולא כל טומאות. מה מצינו שחלק הכתוב בטומאת מקדש וקדשיו אף כאן לא נחלוק אלא בטומאת מקדש וקדשיו דברי רבי יהודה ר"ש אומר

ממקומו

דברים כו | ויקרא ה | שם כב | שם | שם ז | שם ז | שם כב | שם טז | שם כ | שם יח | במדבר לה

תלמוד לומר או הודע וגו'. להביא אפי' כי מתיידע ליה בתר יום הכפורים דבעי להביא חטאת: ומנין. שאין הכתוב הזה מדבר אלא בטומאה מקדש וקדשיו. ברייתא הוא בתורת כהנים פרשת ויקרא לעיל מהאי ברייתא דמייתי לעיל ומנין לידיעה בתחלה: הזהיר וענש על ידי טומאה. מצינו אזהרה ועונש בטומאה ומצינו שחייב כאן קרבן על הטומאה: מה עונש ואזהרה. גבי טומאת מקדש וקדשיו כתיבי שנאמר לא יטמאו את מקדשי הרי אזהרת מקדש בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר הרי זה אזהרת קדש אי נמי מבכל קדש לא תגע וילפינן במכות דבאכילת קדש בטומאת הגוף הכתוב מדבר ועונש כתיב כי את מקדש ה' טמא ונכרת הרי עונש מקדש והנפש אשר תאכל בשר וגו' הרי עונש קדש: מתוך שנאמר. גבי מעשר שני לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ומכאן אזהרה לאכילת מעשר בטומאה ובאנינות יכול אם אכל באנינות או בטומאה יהא חייב קרבן: ת"ל מאלה. והוא ידע ואשם לאחת מאלה והאי קרא בשבועות ביטוי שפתים כתיב ודריש לה בת"כ למיעוטא אטומא' דכתיבא לעיל בהאי פרשה: ולא אוציא את התרומה שהיא בעון מיתה. באוכלה בטומאת הגוף: ת"ל מאלה. דהדר כתיב התם והיה כי יאשם לאחת מאלה למיעוטא לתרומה מקרבן: או מה להלן בתרומה. או אינו אלא דילפינן אשם אשם כתיב הכא ואשם וכתיב התם והשיאו אותם עון אשמה מה להלן תרומה אף כאן תרומה. ומשני ולא מע"ז למדתה שהרי בכל התורה כולה למדין אנחנו מע"ז כדדרשינן בפ' כלל גדול תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' והאי בע"ז מישתעי והוקשה כל התורה כולה לע"ז שאין מביאין קרבן אלא על דבר שזדונו כרת לאפוקי תרומה שהיא עון מיתה: ומע"ז למדתה. ואי מע"ז אנחנו למדין א"כ ניליף להקיש גם לענין ידיעה כמו דע"ז בידיעה אחת והיא לבסוף וא"צ ידיעה בתחילה ה"ה לכל מחויבי קרבן ואמאי בעי הכא ידיע' בתחילה. ומשני ע"ז בחטאת קבועה היא וכאן בעולה ויורד ואין למדין זה מזה: ומה חמית מימר. אי הכי דאין למדין עולה ויורד מקבוע א"כ הדרא קושיא לדוכתה ומה חמית מימר דבטומאת הקדש דוקא הכתוב מדבר אימא תרומה נמי: נאמר כאן. אלא מהכא נאמר כאן בעולה ויורד או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה ובהמה מיותר הוא שהרי בהמה בכלל חיה אלא לג"ש דנאמר להלן בפ' צו גבי אוכל קדשים בטומאת הגוף והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' וטומאתו עליו וגו' ודריש לקמן דבטומאת הגוף מישתעי וכתיב התם ונפש כי תגע בכל טמא וגו' או בבהמה טמאה וגו' ואכל מבשר זבח השלמים וגו': בטומאת הקדש. שאכל קדש בטומאת הגוף: ת"ל וטומאתו עליו. ויליף טומאתו טומאתו דכתיב גבי טומאת מקדש בפ' חוקת טמא יהיה עוד טומאתו בו: מה חמית מימר. דקרא דפ' צו בטמא שאכל טהור מישתעי או אינו אלא בטהור שאכל טמא מיירי: ר' אומר ואכל וטומאתו עליו. כלומר דהאי מקרא קמא וטומאתו עליו איכא למיפרך אימא בטומאת בשר מדבר דכתיב עליו לשון זכר דמשמע דאבשר קאי דאי בטומאת הגוף בלשון נקבה מיבעי ליה למיכתב כמו ברישיה דקרא דכתיב והנפש אשר תאכל וגו' הלכך יליף לה רבי מקרא דבתריה דכתיב ואכל מבשר זבח השלמים ולגלויי נמי על וטומאתו עליו דקרא קמא בטומאת הגוף מישתעי: נאמר קדשים לשם רבים. השלמים לשון רבים. ונאמר טומאה בלשון יחיד וטומאתו עליו ואי בטומאת בשר מיירי וטומאתו עליהם מיבעיא ליה: אלא במי שטומאה פורשת ממנו. דעליו כתיב משמע כל זמן שהטומאה עליו ויכולה לפרוש ממנו והיא טומאת הגוף שיש לו טהרה במקוה: אם כן מה הועיל לו יום הכפורים. אמתני' מהדר דקתני שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה ולענין מאי הועיל לו אם אינו מכפר: נעשית לו יה"כ כאשם תלוי. הבא על הספק וכי מתיידע ליה אח"כ צריך להביא חטאת וה"נ כן דכשיוודע לו מביא קרבן עולה ויורד ומועיל לו יה"כ כמו דמהני לי' אשם תלוי אם מת קודם שיביא החטאת כדמפרש ואזיל: מת לפני יה"כ עונה בה. ואם מת לאחר יה"כ קודם שהביא קרבנו כבר כיפר עליו יה"כ כמו האשם תלוי דמכפר לו אם מת קודם שיביא חטאת: וכפר על הקדש וגו'. בשעיר הנעשה בפנים כתיבא ויש לי להביא בענין הזה שלש טומאות: מה מצינו שחלק הכתוב. כלומר הואיל דמצינו שחלק הכתוב בטומאת מקדש וקדשיו שאינו מביא חטאת קבוע אלא בעולה ויורד אף כאן דמטומאות כתיב לחלוק הכתוב דלא מיירי אלא בטומאת מקדש וקדשיו:

ממקומו

שבועות ד"ו פ"ב | שם ז | ת"כ פ' אחרי מות) שם פ"ב

ראב"י אומר מתוך שאמר לא אכלתי. כו' כו' ולא אוציא את התרומה שהיא בעון מיתה כו'. ת"ל מאלה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור. ע"ז פריך אי מה להלן בתרומה אף כאן בתרומה ר"ל מאי חזית להוציא מאלה דהוא פטור הוא בתרומה, ולחייב על הקודש מדמצינו שהזהיר וענש ע"י טומאה וחייב בקרבן על הטומאה מה עונש ואזהרה האמור להלן בטומאת מקדש וקדשיו. אף כשחייב קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. כדקאמר לעיל ה"נ נאמר על תרומה מה להלן כשהזהיר וענש בתרומה אף כאן חייב קרבן על תרומה. ומה חמית מאלה למעט תרומה. הא עון מיתה הוא ככרת דמיא קס"ל לרבא במס' שבת דף ס"ט ע"ב דמיתה במקום כרת עומדת:

יכול

מראה הפנים

תלמוד לומר מאלה. כדרשת הת"כ בהאי ברייתא דדריש מאלה אטומאת מקדש וקדשיו דלעיל אבל בפ' שבועות העדות מייתי הש"ס אידך ברייתא דת"כ דדריש ר"ע אשבועת ביטוי שפתים דכתיבא גביה יש מאלה חייב ויש מאלה פטור וכדמייתי בבבלי שם דף ל"ג ע"ב ומיעוטא דתרומה דריש בפרקין מכה ויתבאר במקומו: רבי אמר ואכל וטומאתו עליו וכו'. הך ברייתא דת"כ מייתי לה בזבחים דף מ"ג ע"ב ובדאמר רבא שם כל קרא דלא מפרש ליה רב יצחק בר אבדימי לא מפרשא דהכי אמר הואיל ופתח הכתוב בלשון נקבה וסיים בלשון נקבה ולשון זכר באמצע בטומאת הגוף הכתוב מדבר: נעשית לו יוה"כ כאשם תלוי וכו'. דברי ר' יוסי ברי בון דהכא כדברי ר' זירא דהתם דף ח' ע"ב לומר שאם מת מת בלא עון והכי נמי אמר בכריתות דף כ"ו ע"ב גבי אשם תלוי אבל רבא פריך עליה דאם מת מיתה ממרקת אלא להגן עליו מן הייסורין והכי נמי אמר באשם תלוי התם ודברי ר' זירא ורבא תליא בפלוגתא דלקמן בס אם מיתה ממרקת בלא תשובה או לא ועיין לקמן בהל' ו' מזה:

אין

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פי"א משגגות ה"ט

ממקומו הוא מוכרע שנאמר וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל כל טומאה שבקודש. יכול על טומאת מקדש וקדשיו שעיר זה יכפר ת"ל ומפשעיהם אילו המורדין וכן הוא אומר °מלך[מ"ב ג] מואב פשע בי:

הלכה ג מתני' אין [א] בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר שנאמר °מלבד חטאת[במדבר כט] הכיפורים *על מה שזה מכפר זה מכפר מה הפנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה אף החיצון לא יכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה: גמ' מה חמית מימר הפנימי תולה והחיצון מכפר או החיצון תולה והפנימי מכפר או זה וזה יתלו או זה וזה יכפרו. מאי כדון א"ר יעקב בר אחא מילה חמית ריש לקיש אותיב קומי רבי יוחנן ואתיב ליה מחלוקי כפרות היא מילתא. ולינה ידע מה מר ליה. א"ל ר' זירא דילמא דא היא מה חמית מימר בטמא שאכל טהור או נימא בטהור שאכל טמא. ת"ל וטומאתו עליו בטומאת הגוף לא בטומא' בשר: או זה וזה יכפרו. מאי כדון °*והתודה[ויקרא טז] עליו עונות אילו הזדונו' פשעיה' אילו המרדים חטאת' אילו השגגות. נשא יכפר. א"ר אמי בשם ריש לקיש ונשא השעיר עליו את כל עונותם תפש הזדונות והניח השגגות לומר מה זדונות שאין בהן חיוב קרבן אף השגגות שאין בהן חיוב קרבן ולמה באו לכאן ר' אילא בשם ר' יסא לתליי'. ויתלה:

יכול על טומאת מקדש וקדשיו שעיר זה יכפר כדפירש הפ"מ ז"ל על כל טומאת אפילו יש בה ידיעה בתחלה ובסוף ת"ל ומפשעיהם. ולא מסיק הברייתא אלא ראשי פרקים כדרך הש"ס הזאת בסדר הזה. ובבבלי מסיק הברייתא ת"ל ומפשעיהם לכל חטאותם החטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינן בני קרבן אף החטאים שאינן בני קרבן עיי"ש דף ז' ע"ב. פשעים אלו המורדין כו' הוא מילתא אחריתי וכן הוא בבבלי עיי"ש:

מה חמית מימר הפנימי תולה והחיצון מכפר או החיצון תולה והפנימי מכפר או זה וזה יתלו או זה וזה יכפרו מיי כדון אמר ריב"א מילה חמית ר"ל דהא דקפרכינן מה חמית על חילוקי כפרות הללו תיבה הזה מה המית על עניני חלוקי כפרה רשב"ל אותבי' קומי ר"י ואתיב לי' פי' הי' רשב"ל מותיב מר"י ור"י השיב לו. מחלוקי כפרות הוא מילתא פי' הא ידעתי שמחלוקי כפרות הוא מילתא דשאל לו שאלת מה חמית. אך לינה ידע מה מר לי' ר"ל לא ידעתי מה אמר לי' אך ידעתי שהשאלה מה חמית הי' בעניני חילוקי כפרה אך לא ידעתי מה מר לי'. א"ל ר"ז דילמא דא היא מה חמית מימר בטמא שאכל טהור או נימר בטהור שאכל טמא. ת"ל וטומאתו עליו כו' כדאיתא לעיל בה"ב על זה המר מה חמית מימר. ועוד שאל מה המית מימר או זה וזה יכפרו הפס נבא בתרייתא וכדרך הש"ס הזה וביהוד בסדר הזה והכונה הוא על מה המית מימר דסוגי' דידן מה חמית מימר הפנימי תולה כו' עד או זה וזה יכפרו ע"ז אמר מיי כדון והתודה עליו עונית [גבי שעיר המשתלח] אלו הזדונות פשעיהם אלו המורדים חטאתם אלו השגגות ר"ל לאו דווקא חייבי חטאות אלא כל שגגות נשא יכפר. אר"א בשם רשב"ל. ונשא השעיר עליו את כל עונותם תפש הזדונות והניח השגגות לומר מה זדונות שאין בהם חיוב קרבן אף השגגות שאין בהם חיוב קרבן ר"ל כשם כשמכפר הזדונות אינו מכפר ופוטר החיוב קרבן כן נמי השגגות אינו מכפר ופוטר חיוב קרבן ולמה באו לכאן ר"ל דהא כיון דלא כתיב בלשון שגגות כמו דכתיב ואם עדת ישראל ישגו ומדכתב בלשון חטאתם חייבי חטאות במשמע עיי"ש הא דאיתא בבבלי דף ז' א"ק חטאתם חייבי חטאות במשמע כיון דהוא אינו מכפר על פטור חטאת ולמה באו חטאות לכאן ר"א בשם ר"י לתלי':

ממקומו הוא מוכרע. מקרא דהכא גופי' נשמע דבטומאת מקדש וקדשיו הוא דמכפר דכתיב וכפר על הקדש מטומאת משמע מטומאת הקדש: יכול על מקדש וקדשיו. כלומר על סתם וכל טומאת מקדש וקדשיו יכפר ואפי' על שיש בה ידיעה תחילה וסוף וצריך לגרוס יכול על כל וכו' והכי הוא בת"כ: ת"ל ומפשעיה' אילו המורדין. שהוא מזיד להכעיס ואינן בני קרבן כדתנן לקמן על זמן טומאת מקדש וקדשיו שעיר הפנימי ויה"כ מכפר ועל שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף תולה הוא דכתיב לכל חטאתם ודריש בת"כ במחוייבי חטאת וכלומר שיבוא לכלל חטאת וזהו יש בה ואין בה. וה"ג בת"כ. אחר תיבת פשע בי. וכן הוא אומר או תפשע לבנה בעת ההיא מכאן אמרו כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים ה"ז בעולה ויורד יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה עד שתוודע לו יביא בעולה ויורד וכן הוא אומר לכל חטאתם במחויבי חטאות ע"כ ויש שם בספרי הדפוס חסרון הניכר. ולקמן בפ"ה שם היא הנוסחא הנכונה:

הלכה ג מתני' אין בה ידיעה בתחילה. שלא ידע בטומאה זו מימיו וזה לא בא לכלל קרבן לעולם שהרי אין קרבן בא אלא על שיש בו ידיעה בתחלה: שעיר הנעשה בחוץ. הקרב במזבח החיצון במוספין של יה"כ: ויה"כ. עצמו מכפר עם השעיר: שנאמר. בשעיר הנעשה בחוץ ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים וחטאת הכפורים הוא השעיר הנעשה בפנים והקישן הכתוב ללמדך שעל מה שזה מכפר זה מכפר מה הפנימי אינו בא אלא על דבר שיש בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בתחלה כדפרישית במתני' דלעיל דיליף לה מקרא אף שעיר הנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על שיש בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחלה דלא אתיא לכלל קרבן ומכפר זה כפרה גמורה בלא תליה:

גמ' מה חמית מימר הפנימי תולה. על יש בה ואין בה והחיצון מכפר על אין בה ויש בה או אימא דהחיצון תולה והפנימי מכפר או נימא דזה וזה יתלו או זה וזה יכפרו כפרה גמורה כל א' וא' על שלו: מאי כדון. השתא מאי נאמר טעמא בזה: מילה חמית. ראיתי לריש לקיש ששאל דבר א' מר' יוחנן והשיב לו ומענין חילוקי כפרות היה הדבר אבל לא ידעתי מה אמר לו: דילמא דא היא. מילתא שמעת מה דאמר בהלכה דלעיל מה חמית מימר וכו' ברייתא זו שמעת דג"כ מענין חילוקי כפרות מיירי ללמד על איזה טומאת קדש מביא קרבן: או זה וזה יכפרו. ומהדר הש"ס על הקושיא דמכל מקום קשיא על מתני' דמנלן שזה תולה וזה מכפר כדפרכינן לעיל ומאי כדון נימא בה טעמא וקאמר הש"ס מהכא: והתודה וגו'. גבי שעיר המשתלח כתיבא: המורדים. שעושה להכעיס במרד: נשא יכפר. כך כתוב בדפוס קראקא ונוסחא נכונה היא ובדפוס ויניציאה כתוב כשאמר יכפר ולא מצינו לתיבת יכפר בשעיר המשתלח ואפשר לפרש דה"ק כשאמר יכפר והיינו נשא דכתיב בקרא דלבתריה ונשא השעיר וגו' והאי נשא יכפר הוא ובהאי קרא דכפרה לא כתיבי חטאתם כמו בקרא דהתודה וכדאסיק ר' אמי לקמיה ומפרש לטעמא: ונשא השעיר וגו' ואמאי בהאי קרא לא כתיב אלא עונותם תפש הזדונות והניח השגגות דכתיב ברישיה דקרא ולא הזכירם אלא דזה בא ללמד דחטאתם דנאמר שם לא נאמר אלא להקיש מה זדונות שאינן בני קרבן מכפר אף השגגות שאינן בני קרבן הוא דמכפר ולפיכך בקרא דכפרה לא הוזכר אלא עונותם לפי שהחטאים שהוא מכפר אותן שהוקשו לעונות שאינם עכשיו בני קרבן הוא דמכפר וכדמפרש ואזיל לענין מאי מיירי האי כפרה: ולמה באו לכאן. ולאיזה ענין אתה אומר דשעיר המשתלח מכפר על השגגות לאותן שאינן בני קרבן ועל כרחך דאינן בני קרבן עכשיו אבל ראוין לקרבן הן וכדמסיק ואזיל והיינו דלא תטעה לומר שמכפר כפרה גמורה אלא כדר' אילא: לתלייה. כהאי דאמרינן בפ"ו דכריתות חייבי אשמות תלויין שעבר עליהן יה"כ פטורין מלהביא אחר יה"כ מפני שכגון אלו שעיר המשתלח תולה שהוא במקום אשם תלוי ואינן פטורין כ"א נוחשם תלוי אבל כי מתיידע להו בתר יה"כ דחטאו ודאי חייבין להביא חטאת כדאמרינן שם:

מסורת הש"ס

יומא פ ע"ב

כב לו ע"ב

מראה הפנים

אין בה ידיעה בתחילה וכו'. הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פירש וז"ל זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הנכרים ולא קדמה לו ידיעה וכו'. וזהו כדמסיק אביי אליבא דרבי אבל בתיבורו תוב כו ולא פסק כאביי אליבא דרבי דידיעת בית רבו הוי ידיעה אלא כרבא וצריך שתהיה הידיעה אחר בטומאה דוקא ואח"כ העלמה. ועיין בהלכה דלעיל ד"ה דר' ישמעאל ותמלא מבואר מזה. והטיו"ע לא הביא בזה כדברי הרמב"ם כתבו:ז: והתודה עליו עונות אלו הזדונות וכו'. כך סוגיא אזלא כעין מבמעות הסוגיא בכריתות דף כ"ה ע"ב דפריך התם מעיקרא על הקישא חטאים דומיא דפשעים וכו' אימא הכך פשעים דבני קרבן ניכהו כדתנן ארבעה מביאין על הזדון כשגגה ומסיק אביי דמריבים דקרא נפקא מדכתיב טונות אלו זדונות א"כ מפשעיהם למה לי אלא מופנה הוא להקיש מיהו התי ש"ם לא ס"ל לדרוש מהקישא דלא נפקא ליה אלא מקרא דכתבי' דתפס הזדונות וכו' ובעיר הפנימי יליף משעיר המשתלח והיינו דמייתי הכא מעיקרא דכשה דקרא דשעיר המשתלח ולא קאמר מקרא דשעיר הפנימי גופיה דכתיב ביה מפשעיהם לכל חטאתם ודרבי' מהקישא לחטאים שאינן בני קרבן כדאמר התם דף ז' ע"ב ומדכתיב לכל חטאתם דרשינן דשעיר הפנימי תולה הוא ואינו מכפר כפרה גמורה דאתיא לכלל חטאת קאמר כדהתם דף ח' ע"ב אלא מגום דאהך הקישא איכא נמי למיפרך. כדפרכינן התם מעיקרא הבתא דאמרת חטאים דומיא דפשעים אימא מה פשעים דלאו בני קרבן לעולם אף חטאים דלאו בני קרבן לעולם ומאי ניהו אין בה ויש בה אבל יש בה ואין בה כיון דכי מתיידע ליה בר קרבן הוא אימא לא ליתלי וכ"ת אין בה ויש בה שעיר החיצון הוא דמכפר אימא נפיך מיפך. והא דמשני התם אמר קרא לכל חטאתם מכלל דבני חטאות נינהו לא משמע ליה להאי תלמודא כהך סוגיא תדע דהא גבי שעיר המשתלח נמי כתיב לכל חטאתם ואפ"ה לא משמע ליה למידרש מגופיה דקרא דכתטאים דעכשיו אינן בני קרבן ואתו לכלל קרבן מיירי אלא מקרא בתרא דכתיבא כפרה ולא כתיב אלא עונות ש"מ דאתי לגלות דכולא כפרה דידים בבני דלאו בני קרבן עכשיו הן ולענין זה נכללו בכלל דמיון השונות. ודאתו לכלל קרבן מג"ש דחטאתם חטאתם

מסורת הש"ס

ויתלה על אוכלי שקצים ורמשים במשמע. ר' שמואל בשם ר' זירא חטאתם חטאתם מה חטאתם שנאמר להלן שיש בהן חיוב קרבן אף חטאתם שנאמר כאן שיש בהן חיוב. חטאת יצאו זדונות שאין בהן חיוב קרבן. שייר שעיר הנעשה בפנים יום הכיפורים תולה מה שיירת' אין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף:

הלכה ד מתני' [א] ועל שאין בה ידיעה בתחילה ולא בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי רגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חדשים ועל מה שעירי ראשי חדשי' מכפרין על טהור שאכל טמא ר"מ אומר *כל השעירים כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו היה ר"ש אומר שעירי ראשי חדשי' מכפרין על טהור שאכל טמא ושל רגלי' מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ושל יה"כ מכפרין על שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף אמרו לו מה הן שיקרבו זה בזה אמר להן יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הם קריבים אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו:

גמ'

תורה אור

ויקרא טז (כמדב"ס) חטאתם

שבועות ט ע"א

ויתלה על אוכלי שקצים ורמשים במשמע. כלומר ומנא לך דילפת מהקישא דחטאים לזדונות דעל אותן שגגות שאינן בני קרבן עכשיו הוא תולה אימא דחטאים דקרא לא מישתעי אלא בשגגי חייבי מלקיות כגון אוכלי שקצים ורמשים וכיולא בהן שהרי אף הן במשמע חטאים וקרא ה"ק בין הזדונות ובין השגגות דאינם בני קרבן כלל מתודה עליהן ומכפר הוא אבל לאותן שגגות דחייבי קרבן וכגון חייבי אשמות תלוין לעולם אימא לך דאינו תולה עליהם וחייב להביא אשם תלוי אף לאחר יה"כ: חטאתם חטאתם. ילפינן ממקום אחר דכתיב והתודו את חטאתם אשר עשו מה להלן שיש בהן חיוב קרבן כלומר דשייכא קרבן בהו אף חטאתם שנ' כאן שיש בהן חיוב חטאת והיינו דשייכא חטאת בהו ואע"ג דעכשיו אין בהן חיוב קרבן חטאת וכדאמר ר' אמי לעיל מ"מ שייכא קרבן בהן: יצאו שגגות שאין בהם חיוב קרבן. כצ"ל כלומר יצאו אלו שגגי חייבי מלקות דקאמרת דבהו לא שייכא חיוב קרבן כלל והשתא מכיון דעל כרחך חטאתם דקרא באותם דשייכא בהו קרבן מיירי א"כ היקישא דשגגות לזדונות דקאמר ר' אמי אף השגגות שאין בהן חיוב קרבן היינו דעכשיו אינן בני חייב חטאת דאכתי לא מתיידע לי' ולתלייה הוא דמכפר במקום אשם תלוי וכדאמרן: שייר שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה. השתא מהדר לשנויי קושיא דלעיל דמנלן שזה תולה אדידיה וזה מכפר אדידי'. וכלומר דמהאי מילתא דאמרן גבי שעיר המשתלח ילפינן נמי מיניה לגבי שעיר הפנימי דכתיב ביה נמי ומפשעיה' לכל חטאתם ואיתקש חטאתם לפשעים דבחטאים דלאו בני קרבן עכשיו מיירי והיינו יש בה ואין בה דכמו דאמרינן בשעיר המשתלח דלתלייה הוא דמכפר לאותן שאין בני חטאת עכשיו ואינו מכפר כפרה גמורה וה"נ בשעיר פפנימי כן הואיל דיכול לבוא לחיוב קרבן דידיה לכשיתודע לו אח"כ אינו מכפר כפרה גמורה אלא הוא ויה"כ תולה עליו: ומה שיירתה. כלו' השתא מה נשאר עוד לכפרת החיצון: אין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף. ועל כרחך דכפרה גמורה הוא דמכפר שהרי זה לא יבא לכלל קרבן לעולם דאין בה ידיעה בתחלה וכבר שמעינן דלא שייכא אליה כ"א במקום שיכול לבוא לכלל קרבן:

הלכה ד מתני' שעירי הרגלים. בכל הרגלים נאמרו שעירי חטאת במוספין: ושעירי ראשי חדשים מכפרין. דכתיב בשעיר ר"ח לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' שעיר זה יהא מכפר והיינו שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף: ושעירי רגלים ילפינן משעיר ר"ח בהיקש דשעיר הוי מצי למכתב בכולהו רגלים וכתב ושעיר וא"ו מוסיף על ענין ראשון להקיש שעל מה שזה מכפר אלו מכפרים: על טהור שאכל טמא. טעמא דר"ש מפרש בגמרא: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי המוספין בין שעירי הרגלים בין שעיר ר"ח בין שעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים כפרתן שוה שהם מכפרים בין על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ובין על הטהור שאכל את הטמא ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה אבל שעיר הנעשה בפני' לא נחלקו עליו שהוא תולה על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף והוא אינו מכפר כפרתן דכתיב אחת כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות והן אין מכפרין כפרתו דכתיב אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה: היה ר"ש אומר. האי דהדר נקט לה משום דבעי למימר אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה: מה הן שיקרבו זה בזה. אם אבד שעיר שהופרש ליום הכפורים ונתכפרו באחר ונמצא זה ברגל או בר"ח מהו שיקרב לשם שעירו של יום: אמרו לו. חכמי' דסברי כר"מ לר"ש אי אמרת בשלמא דכולן כפרתן שוה יקרב שהרי כולן כפרה אחת הן מכפרים אלא לדידך דאמרת אין כפרתן שוה זו שהופרשה לכפר על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף איך יקרב ברגל לכפר על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף או בר"ח לכפר על הטהור שאכל את הטמא: כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. וכיון דבזה שוין אע"פ שכפרתן חלוקות יכול הוא ליקרב:

גמ'

לתלי' ר"ל דמכפר על החטא לתלות להגין מן היסורין עד שיביא הקרבן ופריך ויתלה דילמא אינו מכפר אלא על תלי' ותולה דווקא להנך דאתי לכלל חטאת ומשני על אוכלי שקצים ורמשים במשמע והיא כמו שכתב התוס' ז"ל במס' שבועות דף ח' ע"ב ד"ה מאי וז"ל ז"ל א"כ גבי שעיר המשתלח ליכא למידרש דוקא הנך דאתו לכלל חטאת שהרי מכפר על כמה עבירות שאינן כלל בני קרבן על עשה ועל ל"ת ועל שאר עבירות. עכ"ל ז"ל. ופ"כ קאמר דהא על אוכלי שקצים ורמשים נמי במשמע. וכל השגגות מכפר ג"כ במשמע: ר"ש בשם ר"ז חטאתם חטאתם מה חטאתם שנאמר להלן שיש בה חיוב קרבן ר"ל גבי והתודו את חטאתם אינו פוטר הוידוי מהקרבן אף הוידוי של שעיר המשתלח על חטאתם אינו מכפר על חיוב קרבן ויש בהם חיוב חטאת והינו מכפר אלא תולה יצאו זדונות שאין בהם חיוב קרבן מכפר לגמרי. את החילוקי כפרות האלו הי' רשב"ל מותיב קומי ר"י בלשון מה חמית. בין טהור שאכל טמא ובין טמא שאכל טהור ובין כפרת זדונות ושגגות ובין חייבי חטאות גבי שעיר המשתלח. ולפ"ז שייר שעיר הנעשה בפנים ויה"כ תולה בתמי' הא יש בהם ידיעה בתחל' ואין בהם ידיעה בסוף דכי מיתדע ליה בר חטאת היא פשיטא דאינו מכפר אלא תולה כדאיתא בתוס' ז"ל דף ח' ע"ב ד"ה ונכפר. וז"ל ז"ל מי עדיף משעיר המשתלח דאינו אלא תולה עכ"ל ז"ל עיי"ש ממילא לא שייר שעיר הנעשה בפנים דתולה ע"כ פשיטא דתולה ול"ל זה וזה יכפרו דהא נכלל בהא מה חמית דפלפלו רשב"ל קומי ר"י אלא מה שיירתה אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף. למה לא יהי' זה וזה תולין:

אלא

עין משפט נר מצוה

ח

א מיי' פי"א משגגות ה"ט

מראה הפנים

ויתלה על אוכלי שקצים ורמשים במשמע. כפלפול סוגיא זו והיולא ממנה בס"ד: שייכא תליה בחייבי מלקיות דהא לכאורה קשי' ויתלה לאו דוקא הוא דמה אפי' מזיד בחיובי' דמלקות מכפר כפרה גמורה עליו היכא דלא אתרו ביה כדאמרי' בכריתות דף כ"ו ע"א רב מתניפא משמיה דרבא חייבי מלקיות שעבר עליהן יוה"כ חייבין פשיטא מ"ש מחייבי חטאות ואשמות ודאין סד"א התם ממונא הוא אבל הכא דגופא הוא אימא לא קמ"ל והאנן תנן הודע עשה ול"ת לא קשיא הא דאתרו ביה הא דלא אתרו ביה. וא"כ מתני' דשבועות בדלא אתרו ביה דאי אתרו ביה דינו מסור לב"ד ולא שייכא כפרה. לא בחייבי מלקיות ולא בחייבי מיתות ב"ד דקתני התם והשתא אם במזיד בלא התראה מכפר שעיר המשתלח מכ"ש בשגגי' חייבי מלקיות הלא ודאי דויכפר עליהן פריך הכא וכדפריבית בפנים דעיקר הקושיא דמנלן דתולה על אלו דשייכא קרבן בהו. ואיידי דקאמר לתליה פריך נהאי ליבנא ויתלה. ויש לפרש נמי דויתלה ממש פריך וזה למאי דאמרינן שם לעיל בדף כ"ה תני ר' חייא קמיה דרבה אשם תלוי בא על הנבילה וכו' ומוקי לה רבה התם הא מני ר' אליעזר ודאמרו לו היא המתן עד שתכנס לבית הספק וא"כ בייך אשם תלוי על ספק חייבי לאוין להך מ"ד והיינו דפריך אימא דשעיר המשתלח דבמקום אשם תלוי קאי תולה הוא על ספק אוכלי שקצים ורמשים וכיולא בהן ומנלן דתולה על אלו דשייכא חיוב קרבן בהו: יצאו שגגות שאין בהן חיוב קרבן. כצ"ל כמו שהגהתי בפנים דנראה דאסוקי מילתא היא. ולגי' הספר אפשר לדחוק ולפרש דלאו אסוקי מילתא הוי אלא דמסדר אמילתיה דשעיר משתלח במה הוא מכפר ובמה אינו מכפר וה"ק דאף דשעיר המשתלח מכפר על הזדונות לאו על כל הזדונות הוא מכפר דילאו איזה זדונות שאין בהן חיוב קרבן דאינו מכפר ואיזו זדון טומאת מקדש וקדשיו דאותו שעיר הפנימי מכפר כדתנן לקמן

חטאתם קא דריש כדאיתא בהסוגיא וכמבואר בפנים. והיינו דמייתי מעיקרא לכולא מילתא דשעיר המשתלח וכמאי דדרשינן ביה והדר מהדר הוא לשנויי הקושיא על המתני' וכלומר דהשתא דמוכרח כהאי דרשה גבי שעיר המשתלח ילפינן נמי גבי שעיר הפנימי במה מלינו לפרש כי כן בקרא דכתיב גביה וממילא שמעינן דשעיר הפנימי תולה אדידיה והחיצון מכפר אדידיה. והיינו נמי כוונת הקושיא מעיקרא מה חמית מימר וכו' דנכלל ג"כ נהקושיא כעין הס"ד דהתם דאימא נפיך מיפך. והיינו דאיכא בין הסוגיא דהכא ודהתם דהכא משמע דעיקר' דמילתא דדרים התם מהקישא בשעיר הפנימי לא ידעינן אלא לבתר דשמעינן דדרים כי הא גבי שעיר המשתלח ואע"ג דכפרתו מרובה ומכ"ש גבי שעיר הפנימי דאינו אלא על טומאת מקדש וקדשיו ומסתמא דברייתא בת"כ משמע דיליף תליית דשעיר הפנימי מלכל חטאתם כמו שהעתקתי לעיל בפנים בסוף הל' ב' ולדרשת הש"ס דילן גלי לכל חטאתם אדרשא דהיקשא כדאיתא. ולדרשא דהאי ש"ס מכיון דמלינו דשעיר המשתלח תולה בכה"ג ילפינן נמי לשעיר הפנימי למידרש לכל חטאתם כהנך דאתו לכלל חטאת הוא תולה. והתוס' שם בד"ה ונכפר וכו' כתבו דלענין תליה לא מלינן למילף שעיר הפנימי משעיר המשתלח דשאני שעיר הפנימי דמשמעותא דקרא דכתיבי חטאים בקרא דוכפר משמע דמכפר לגמרי הלכך הילטריך לבנויה דהתם מדכתיב לכל ולא כתיב מחטאתם אבל גבי שעיר המשתלח לא כתיב חטאתם אלא גבי וידוי ולא בקרא דכפרה וע"ש ומיהו לענין דרשא דהקישא ודאי מלינו למילף בפיר שעיר הפנימי משעיר המשתלח כדמשמע הכא. ואיכא בינייהו טובא אי ילפי' מקרא דשעיר הפנימי גופיה כהש"ס דילן או דילפינן במה מלינו משעיר המשתלח כמשמעת סוגי' דהכא ועיין בפרקין שם בתוס' סוף ד"ה מאי לכלל חטאתם ולעיל כד"ה דאתידע ליה כמוך לבקיעת השחר ואין כאן מקום להאריך וכתיבורי פני במנורה האלכתי

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

אלא כן אנן קיימין בשעיר של ר"ח מאי כדון נאמר כאן נשיאות עון כו' כדאיתא בבבלי עיי"ש דף ט' מה להלן עון הקריבין הוא. אבל נראה כדרך הש"ס הזה דכך גרסינן בפ' כיצד צולין ונגרר לשון הזה לכאן כדרך הש"ס הזה:

מודה ר"י בשעיר הנעשה בפנים כו' בבבלי גרסינן א"ר יוחנן מודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים. וכן הוא הגירסא הכא א"ר יוחנן מודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים שאין מכפר אלא תולה אע"ג דס"ל כל השעירים כפרתן שוה מ"מ שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר אלא תולה ואתי' כר' יונה בשם ר"ז ועשהו חטאת קבעו בתלי' שלא ישתנה פי' דאיתא בירושלמי במס' יומא פ"ו ה"א גבי שעיר של שם אם נדחה כשמת השעיר דעזאזל. דפליגי רב ור"י אם נדחה הראשון או לא וס"ל לר"י דהראשון יקרב. ומפרש ר"י בשם ר"ז ור"ל טעמא דר"י דכתיב ועשהו חטאת קבעו בתלי' שלא ידחה כן גרסינן שם וה"פ דקי"ל דשעיר הפנימי תולה עד שיתודע לו ויביא בעולה ויורד. והקרבן הזה תלוי ועומד כאם שלא יתודע הרי הוא החטאת ואם יתודע ויתכפר באחר הרי הוא חולין בעזרה כדאיתא במס' נזיר דף כ"ט ע"ב עיי"ש ואך רחמנא קריי' וא"כ קשה האיך קבעו התורה לקרבן תלוי הזה בקביעת חטאת. וקרי רחמנא ועשהו חטאת והאיך קבעו התורה לחטאת הקרבן תלוי' הזה דשמא יתכפר באחר ויהי' הוא נדחה מהחטאת כדקי"ל קרבן שנתכפר באחר נדחה דכשנעשה בע"מ נקרא פסול וכשנתכפר באחר נקרא נדחה והאיך קבעו התורה לחטאת קבוע דכתי' ועשהו חטאת אלא ע"כ דבגזה"כ היא שלא ידחה דגזר רחמנא ועשהו חטאת על כל האופנים דשם חטאת לא ידחה ממנו הרי דגזר רחמנא שעיר הפנימי הזה לא ידחה ולא ישתנה כן היא בירושלמי במס' יומא שם הרי מפירש דאפילו לר"מ הוי שעיר הפנימי הזה תלוי' ושם קאי אליבא דר"מ דמהניתן שם:

שעיר שלא קרב ברגל יקרב בר"ח לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל הבא כן הגי' בתוספתא. ופריך הגמ' ולא כבר כיפר

תורה אור

גמ' ר' לעזר בשם ר' הושעיה טעמא דרבי יהודה °ושעיר עזים חטאת לה' (במדבר כח) חטא שאין יודע בו אלא ה' שעיר זה *מכפר. אין לי אלא שעיר של ראש חדש שעירי רגלים מניין א"ר זירא ושעיר וי"ו מוסיף על ענין ראשון. ר' זעירא ורבי לעזר בשם רבי הושעיה רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן °ואותה נתן לכם לשאת את (ויקרא י) עון העדה מה נן קיימין אם בשעיר *נחשון על שבטו מכפר אם בשעיר של יה"כ אין כיוצא בו לדורות אלא כן אנן קיימין בשעיר של ר"ח. מאי כדון נאמר כאן נשיאות עון ונאמר להלן נשיאות עון °ונשא אהרן את עון הקדשים (שמות כח) מה להלן *עון הקריבין ולא עון המקריבין אף כאן עון הקריבין ולא עון המקריבין. מה חמית מימר בטהור שאכל טמא או נימר בטמא שאכל טהור. א"ר יוסי בי רבי בון רבי יודה חלק שיטת ר"מ רבי שמעון חלק שיטת רבי יודן. מודה רב יוחנן בשעיר הנעשה בפנים שאין מכפר אלא תולה ותייא כרבי יונה בשם רבי זעירא °ועשהו (ויקרא טז) חטאת קבעו לתלייה שלא ישתנה. שעיר שלא קרב ברגל ייקרב בראש חדש לא קרב בראש חדש

גמ' טעמא דר' יהודה. בכפרת שעיר ר"ח וכדפרישית במתני': ואותה נתן לכם וגו'. טעמיה דר"ש מפרש בשעיר ר"ח דבשעיר החטאת אשר דרש משה והנה שורף כתי' ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. וזה של ר"ח היה כדמפרש. ואזיל דשלשה שעירים היו שם באותו היום שהוקם המשכן שעיר ר"ח ושעיר נחשון דבכל הנשיאים נאמר שעיר עזים אחד לחטאת ושעיר של יום שמיני למלואים דכתיב ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ודריש לה לקמיה שהשנים אכלו ושל ר"ח הוא דנשרף: מה אנן קיימין. דאיזה שעיר היה זה שאמר להם ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה: על שבטו מכפר. מאי לשאת את עון העדה דקאמר: אם בשעיר של יה"כ. כלומר בשעיר של מלואים ועל שם דיה"כ הוא ג"כ שמיני של פרישה כמו שמיני של מלואים באותו הפעם ומהתם הוא דגמרינן לפרישה דכ"ג קרי לי' יה"כ ועוד דבאותו היום נתכפר להן מעשה עגל וזהו השעיר לחטאת של בני ישראל: אין כיוצא בו לדורות. והרי תשובתו של אהרן למשה היה שמא לא שמעת אלא בקדשי שעה שהותרה אנינות אבל זה קדשי דורות הוא וא"כ אין זה שעיר של מלואים שאין כיוצא בו לדורות: אלא כן אנן קיימין. על כרחך דאותו שעיר שנשרף של ר"ח היה: מאי כדון. אכתי היאך שמעינן דהאי לשאת את עון העדה בטהור שאכל את הטמא הוא: ונאמר להלן. בציץ ונשא אהרן את עון הקדשים: עון הקריבין. טומאת בשר ולא עון המקריבין שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא על הדם ועל החלב. ועל הבשר של עולה שקרב בטומאה ומרצה הציץ שאין הבעלים צריכין להביא קרבן אחר: אף כאן עון הקריבין. האוכל בשר קדש טמא והוא טהור: מה חמית מימר. דדרשת ג"ש ומוקי לה בטהור שאכל טמא או נימר דעון העדה קאי על טומאת הגוף ובטמא שאכל בשר קדש טהור הוא דמכפר וכגון דלאו בר קרבן הוא כלל שלא היה לו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ומכפר כפרת שעירי הרגלים: אמר ר' יוסי בר בון. דלא היא דטעמא דר"ש הוי משום דס"ל דאין אחד מכפר כפרת חבירו דכמו דר' יודה חלק שיטת ר"מ כלומר מחלק בשיטתו דר"מ ס"ל דכל השעירים כפרתן שוה הן ור"י חולק על שיטתו ומחלק כפרתן דקאמר שעירי רגלים ושל ר"ח הן דמכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף אבל לא על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף דאותה שעיר החיצון של יה"כ מכפר כך הוא מחלק ר"ש בשטת ר' יודה וס"ל דאין של ר"ח מכפר כפרת של שעירי הרגלים וטעמיה דלא ס"ל שהוקבעה כפרה אחת לשניהם ואם אתה אומר דשל ר"ח מכפר על טמא שאכל טהור וע"כ בהאי דלאו בר קרבן הוא דהיינו טומאת קדש דאיירינן וא"כ זו היא כפרת של שעירי רגלים ואין שנים מכפרים כפרה אחת לדידיה והלכך הוא דקאמר דשל ר"ח בטהור שאכל טמא הוא דמכפר: מודה ר' יוחנן. דמפרש טעמא דר"ש בשעיר של ר"ח דפליג על ר' יהודה ור"מ דסבירא להו שהוקבער כפרה א' לשנים. ולר"מ אפילו לשלשה ור"ש לית ליה כדאמרן מודה הוא דבשעיר הנעשה בפנים דכ"ע לא פליגי שאינו מכפר שום כפרה של אחרים אלא תולה בים בה ידיעה בתחילה בלבד: ותייא. כהאי דדריש ר' יונה לטעמא דכתיב בשעיר הפנימי ועשהו חטאת משמע תקבעהו לשם חטאת זו שנאמר בו כדדרשי' לעיל מקרא דוכפר על הקדש שהוא לתלייה לכפרתו האמורה ושלא ישתנה לכפר כפרת אחרים: שעיר שלא קרב ברגל. אפי' לר"ש קאמר ובתוספתא פ"א גרסי' הכי בהדיא ומודה ר"ש בשעיר שלא קרב ברגל יקרב בר"ח לא קרב בראש חדש

מראה הפנים

לקמן ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הפנימי ויוה"כ מכפר. ושייר נמי לפי' זה בא דבהדיא שייר וכו' כלומר בזדון מכפר היא ושייר בו בשגגה דטומאת מקדש וקדשיו דאותו תולה הוא והיינו יש בה ואין בה ומה שיירתה לחיצון וכו' כדפרישית בפנים:

מה אנן קיימין אם בשעיר נחשון וכו'. משמע דמקרא גופיה ליכא למילף מדכתיב לשאת את עון העדה לכפר וגו' משום דאיכא למימר בשעיר של מלואים דג"כ לכפר עון העדה היה כדכתיב ועשה את קרבן העם וכפר בעדם ואין לנו הכרח אחר דשל ר"ח היה אלא מדאין כיוצא בו לדורות כדאמר וכדפרישית בפנים דמתשובתו של אהרן אנו למדים והודה לו משה דיש חילוק בין קדשי שעה לקדשי דורות א"כ ע"כ של ר"ח הוא דנשרף וממילא משמע דשל ר"ח מכפר על עון העדה כדמסיק. אבל איכא למידק דהא לר"ש קיימינן השתא והיינו הוא דפליג הכא בפ' טבול יום דף ק"א דלר' נחמיה דאמר התם מפני אנינות נשרפה היינו טעמיה דנשרף משום דקדשי דורות הוא ולא הותרה אנינות אלא כדמפרש שם דכך היתה תשובתו של אהרן אבל לר' יהודה ולר"ש דפליגי עליה וס"ל מפני טומאה נשרפה כדמסיק התם. שהיו רוצים לאכול בלילה אלא שאירעה טומאה בתוכם ולדידהו אין חילוק בין קדשי שעה לקדשי דורות כדמפרש התם דלר"י ור"ש תשובתו של אהרן היה שמא לא שמעת היתר אנינות אלא בלילה אבל לא ביום וא"כ לר"ש מנא ליה דשל ר"ח היה שנשרף דילמא של מלואים היה דשפיר מתפרש ג"כ קרא דעון העדה וכן תשובתו של אהרן. והתם מייתי לה בברייתא דת"כ דקאמר ואיני יודע איזהו. כשהוא אומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה הוי אומר זה שעיר של ר"ח ומבואר הוא דאם אין לנו לימוד אחר לכפרת שעיר של ר"ח אלא מהאי קרא גופיה א"כ קשיא היא גופה מנא לן דשל ר"ח היה ועליו הוא דנאמר בן אימא על שעיר של העדה של קדשי שעה קאי כדאמרן. וראיתי בברייתא דת"כ דגרים שם איני יודע איזה נשרף כשהוא אומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם איזה שעיר נושא את עון העדה זה שעיר של ר"ח שנאמר ושעיר אחד חטאת לכפר עליכם. והאי קרא לא כתיבא אלא בשעירי הרגלים אלא דלכתם סיפרא דר' יהודה הוא ניחא אליביה דס"ל דשעירי רגלים ושל ר"ח כפרה אחת מכפרין וכדדרים התם בפרקין מהקישא דושעיר ושעיר הוא דדרים הכא לכפר לכפר לג"ש אלא דלר"ש הכתי קשיא. וכן אמת דגי' ברייתא דת"כ לא אתיא כפי פירושא דהתם אליבא דר"י ור"ש דהא לדידהו ע"כ דס"ל דבין קדשי שעה ובין קדשי דורות שוין הן דאנינות לילה מותר ואנינות יום אסור. כדאמר התם בהסוגיא וכדפירש"י ז"ל בשלמא לרבנן וכו' א"כ לכולן היו רוצין לאכלן בלילה אלא דלאחר מכן אירעה טומאה ושרפוהו וכדגרים שם בברייתא שתי דריבות למה אמר להו מפני מה חטאת זו נשרפה ואלו מונחות. ואלו בת"כ גרים אמר להם מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אילו. והא לא אתייא אלא כר' נחמיה וכדרבים דקדשי שעה הותרה להן אנינות אפי' ביום אבל לא קדשי דורות. מיהו אליבא דר' יהודה אפי' לגי' דש"ס דהתם שפיר מיתרצא עכ"פ הא' דרבה דדרים מקרא גופיה דשל ר"ח היה ומלכפר הוא דנפקא לן כדאמרן אבל לר"ש קשיא לבתי הסוגיות דהכא ודהתם מנא ליה למידרש מהאי קרא גופיה. ואפשר לומר דגם ר"ש דריש מדכתיב לשאת את עון העדה לכפר דלכפר מיותר הוא אלא דבכפרה לדורות קמ"ל קרא והוא של ר"ח והיינו האי דקאמר הכא מה חמית מימר וכו' דמנא לן למידרש הכי אליבא דר"ש ואימא עון העדה בטומאת קדש כר' יהודה היא כדפרישית בפנים ומשני דלא ניחא לר"ש לומר דכפרה אחת מכפרין כן וכו' כמבואר בפנים:

ועשהו חטאת קבעו לתלייה שלא ישתנה. התם בדף י' ע"א גרים אמר ר' יוחנן ומודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים שהוא אינו מכפר כפרתן וכו' ודריש לה מאחת בשנה כדפרישית במתני' ולשיטתיה אזיל הש"ס דהתם דמועשהו חטאת דרשינן הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת וכו' כדמייתי להך ברייתא בפרק טרף בקלפי דף מ' ע"ב ופשיט ליה התם מהברייתא דס"ל לר' יהודה הגרלה מעכבא. ולשיטתיה דהאי ש"ס בעית דלא איפשיטא היא אליבא דר' יהודה כדגרסי' בסוף פרקין ופ"ש:

ולא

מסורת הש"ס

(עירובין פ"ג) עירובין מ ע"ב

(תוספתא פ"ג דברכות)

שם

(תוספתא פ"א)

(תוספתא שם)

תורה אור

חדש יקרב להבא שמתחילה לא הוקדשו קרבנות ציבור אלא ליקרב על מזבח החיצון. ולא כבר כיפר יום הכיפורים א"ר מנא מכיון דכתיב °חג (דברים טז) המצות וחג השבועות וחג הסוכות כמי שכולן מכפרין כפרה אחת. אמר ר' בון מכיון שכולן מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו כמי שכולן מכפרין כפרה אחת. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא *העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה אין צריך להזכיר של א ראש חדש אמר רבי אחא בר פפא ותני כן *העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה בשחרית בית שמאי אומרים מתפלל שמונה ובית הלל אומרים שבע במוסף בית שמאי אומרים עשר ובית הלל *אומרים ב תשע. ויאמר אחת עשרה א"ר יוסי מה פליגין בדבר שטעון ברכה בפני עצמו ברם הכא שכן אפילו בחול שאינו אלא כוללן. ויזכיר בעבודה. ר' יוסי בעי מעתה שני שעירי ראש השנה מחמת ראש חדש באין ותימר אין צריך להזכיר ראש חדש. א"ר יוסי בי רבי בון ולא יאות ר' בא בר ממל מקשי דתני *שני כבשי עצרת ושני שעירי ראש השנה אם כיפר הראשון על מה שני מכפר על טומאה שאירעה בין זה לזה ולא רבי שמעון היא דרבי שמעון חולק כפרות אלא זה וזה מחמת ראש חדש א"ר אמברי לית יכיל דכתיב °מלבד עולת החדש (במדבר כט) ועוד מהדא דתני *שנים עשר לשנים עשר חדשי השנה. חד בר אביי עבר קמי תיבותא ולא אדכר דריש ירחא וקלסוניה. רב הושעיה בעי הגע עצמך ששחטו שניהן כאחת מה אית לך טומאה שאירעה בין זה לזה. א"ר בון אילו

פני משה

חדש יקרב ביה"כ לא קרב ביה"כ יקרב ברגל הבא שמתחלה לא הוקדשו קרבנות הליבור אלא על מנת שיקרבו על מזבח החילון. כלומר שהרי על מנת שיקרב על מזבח החילון הוקדש זה ולפיכך אם לא קרב בזה יקרב בזה שהכל על מזבח החילון הוא קרב: ולא כבר כיפר. כפרה זו ביום הכפורים. שהרי כשנאבד זה הקריבו אחר ביה"כ ואמאי יקרב ברגל הבא ולדברי ר"מ פריך דס"ל דכפרתן שוין הן. א"כ דעל דברי ר"מ דמתני' פריך דהואיל וכפרתן שוין הן מפני מה הן קרבין ברגל שאחר יה"כ והוא חג הסוכות מה שכבר כיפר שעיר של יה"כ דבשלמא חג השבועות ל"ק דאיכא למימר דנ"מ לטומאה שאירעה בימים שבין פסח לשבועות אבל בין יה"כ לסוכות ס"ד דאין סברא דבשביל אלו הד' ימים נאמר דקבעה התורה לכפרה במה שכבר כיפר ביה"כ שלפניו: מכיון דכתיב וכו'. כלומ' מכיון דשעירי הרגלים בכולהו רגלים כתיבי א"כ שוין הן בכפר' אחת דמיא שרגל זה מכפר רגל זה מכפר: מכיון שכולן וכו'. כלומר אפי' למ"ד שבזה שוין הן שכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו נמי ככפרה אחת דמיא: אינו לריך להזכיר של ר"ח. מפני שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. וגרסינן להא בסוף בכל מערבין: ותני כן. בתוספתא דברכות פ"ג. וה"ג התם יום טוב שחל להיות בשבת ב"ש אומרים מתפלל שמנה ואומר של שבת בפני עלמו ושל י"ט בפני עלמו ומתחיל בשל שבת וב"ה אומרין מתפלל שבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמלע ויום טוב של ראש השנה שחל בשבת ב"ש אומרין מתפלל עשר וב"ה אומרין תשע. ולגי' דהכא נמי כה"ג מיתפרשא דבי"ט של ר"ה שחל בשבת הוא ובשחרית פליגי כמו בשאר י"ט ובמוסף דאיכא מלכיות זכרונות ושופרות פליגי כמו בתוספתא לב"ש עשר ג' ראשונות וג' אחרונות ושל שבת הרי שבע ושל קדושת היום בפני עלמו וכולל מלכיות עמה הרי שמנה וזכרונות ושופרות. ולב"ה תשע דכולל שבת וקדושת היום עם מלכיות בברכה אחת וחותם מקדש השבת וישראל ויום הזכרון: ויאמר אחת עשרה. השתא מסיק להסייעתא דאי איתא דלריך להזכיר של ר"ח א"כ לב"ש ויאמר אחת עשרה: אמר ר' יוסי. לא היא דדמה פליגין בשל קדושת היום דהוא דבר הטעון ברכה בפני עלמו לב"ש: ברם הכא. בשל ר"ח שהוא כולל אותו גם בחול ואינו אומרו בברכה בפני עלמו אלא מזכירו בעבודה וכן במוספין ויזכיר בעבודה וליכא סייעתא מהכא דא"ל להזכיר של ר"ח כלל: ר' יוסי בעי. אמאי אינו מזכיר של ר"ח והלא מעתה שני שעירי ראש השנה שבאין מחמת ר"ח. באין כלומר להשני שמחמת ר"ח הוא בא ואמאי נימא אין לריך להזכיר של ר"ח: ולא יאות ר' בא שפיר קא מקשי. כלומר הא ר' בא בר ממל מקשי דר"ש אדר"ש כדלקמיה ומשני לה ובהכי מיתרלא נמי קושיא דר' יוסי: דתני. בתוספת' דמכילתין פ"א: שני כבשי עלרת. טעות הוא ושני שעירי עלרת גרסי' והכי איתא בתוספתא היה ר"ש אומר ל"ב שעירים קריבין לליבור בכל שנה וכו' ובהלכה דלקמן מייתי לה כולה וקחשיב התם ב' בעלרת א' בגלל היום וא' בגלל הלחם: ושני שעירי ראש השנה. זהו לפי הס"ד דלקמיה ששניהם מחמת ר"ה הן באין כדמפרש ואזיל וקתני התם ואם כפר הראשון על מה שני מכפר על טומאה שאירעה בין זה לזה וקס"ד דעל של ר"ה ג קאי וקשיא ליה לר' בא בר ממל ולא ר"ש הוא דקאמ' להא והא איהו הוא דס"ל דחלוקין כפרתן של ר"ח משל שעירי הרגלים דשל ר"ח אינו מכפר אלא על הטהור שאכל טמא ומאי האי דקאמ' אם כפר הראשון וכו'. שהרי שעיר א' של ר"ח הוא: אלא זה וזה מחמת ר"ה. כל"ל אלא ודאי דס"ל דשניהם מחמת ר"ה הוא דבאין והשתא לא קשיא נמי להא דהקשה ר' יוסי: לית יכיל. הא ודאי אי אתה יכול לומר כן דשניה' מחמת ר"ה הן באין דהא בהדיא כתיב גבי מוספין בר"ה ושעיר עזים א' חטאת לכפר עליכם מלבד עולת החדש וגו' אלמא שעיר השני של ר"ח הוא: ועוד מהדא דתני. התם בהאי ברייתא גופא דקחשיב י"ב שעירים לי"ב חדשי השנה וכו' א' בר"ה כדמייתי לקמן וע"כ הא דקאמר אם כפר הראשון וכו' לא קאי אלא על ב' שעירי עלרת בלבד וקושיא דר' יוסי קשיא: חד בר אביי. א' מתלמידי אביי עבר לפני התיבה בי"ט של ר"ה ולא הזכיר של ר"ח ושבחוהו: רב הושעיה בעי. על הא דתני בשני שעירי עלרת דהשני בא על טומאה שאירעה בין זה לזה הגע עלמך ששחטו שניהן כאחת ומאי בין זה לזה איכא: אילו

כיפר יוה"כ. פי' דקס"ד כיון שקבעה התורה זמן בכל רגל על השעיר חטאת לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כל רגל מכפר על העבירה שעבר בין רגל זה לרגל אחר וכשעבר הרגל הראשון עבר זמן בטל קרבנו ושוב אין לו כפרה כיון שלא הביא כזמן שקבעה לו התורה א"כ ע"כ דיוה"כ מכפר דאימתי לא כיפר יוה"כ על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בטומאת מקדש וקדשיו הנ"מ כשיש עדיין לפניו להביא כפרה בהרגל הראשון מהעבירה שעבר אבל כשעבר כבר הרגל הראשון ואין לו עוד זמן להבאת קרבן ממילא יוה"כ מכפר על כל עבירות שאינו יכול עוד להביא קרבן א"כ ממילא איפסיל השעיר הזה שהפרים ושוב אינו ראוי לכפרה. בשלמא מרגל זה לרגל אחר בלא יוה"כ לא קשה דיש לאוקמי' כשלא הקריב השעיר ברגל זה כלל ולא נתכפר עדיין באחר ע"כ לא נדחה. אבל כשיוה"כ בינתים קשה. ומשני אר"מ מכיון דכתי' בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסכות כמו שכולן מכפרין כפרה אחת ר"ל דכל רגל ורגל הוא מכפר כפרה אחת דבר שלריך חג המצות לכפר מכפר חג השבועות וכן חג הסכות ור"ב משני דלאו משום דמקים חגים ורגלים זה לזה מגזה"כ ז"א אלא משום דממילא כיון שכולם מכפרין על דבר אחד ממילא כולן הוי כפרה אחת בלא קביעת זמן:

ניחא

עין משפט נר מצוה

ט

ל טוש"ע או"ח סי' תקפ"ב ס"ז

י

ב מיי' פ"ב מתפלה ה"ט ו כמ"ג עשין יט טוש"ע או"ח סי' תקפב

מראה הפנים

ולא כבר כיפר יום הכיפורים. לאו דפריכית בפנים דלר"מ פריך משום דלכאורה נראה דאליבא דר"ש לא שייך למיפרך הכי דהא אין כפרתן שוה ס"ל ולהאי תנא אליבא דר"ש. ומיהו גם אליבא דר"מ דוחק הוא לפרש כדפרישית דהא לקמן אמרי' דאפי' בשני שעירי עלרת שייך לומר על טומאה שאירעה בין זה לזה ולמה לא נאמר כן על שקרב בחג הסוכות לטומאה שאירעה בין יוה"כ לסוכות לכך נראה דודאי אליבא דר"ש פריך ומפרש האי ש"ס להתוספתא לפי הס"ד דלא אמרינן לר"ש דקרב הוא ברגל הבא לשם הובת היום אלא קרב הוא לשם מה שהופרש ותדע דע"כ לר"ש לומר כן דסיתך יקרב שעיר של רגל בר"ח או ביוה"כ והא לא הופרש לשם כפרה זו וכן נראה מדברי התוספתא דקאמר ר"ש שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ר"ח ומודה ר"ש בשעיר שלא קרב ברגל וכו' כמו שהבאתי בפנים דמשמע דאע"ג דבר"ח כפרה אחרת הוי מ"מ מודה הוא דיקרב וקס"ד לשם מה שהופרש והשתא פריך הניחא קודם יוה"כ אבל כשאין יקרב ברגל הבא אחר יוה"כ והלא כבר כיפר ביוה"כ דאע"ג דזה הופרש על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ושל יוה"כ אשאין בה ויש בה הוא דמכפר דהא לא ס"ל להאי תנא אליבא דר"ש מוסף עליהן של יוה"כ וכו'. מ"מ היה נראה לו כיון דיוה"כ מכפר הוא מכפר על כל טומאת מקדש וקדשיו ומשני רבי מנא מכיון וכו' כלומר לא

כדקס"ד אלא לתוכת היום הוא דקרב שכולן ככפרה אחת הן ומשום דבשינויא דר' מנא לא שני אלא בשעיר דרגל זה שיוקרב ברגל הבא אבל לא לשעיר של רגל שיוקרב בר"ח הלכך משני ר' בון מכיון וכו' דהשתא מה שקרב בראש חדש נמי ניחא:

ברם הכא שכן אפי' בחול וכו'. הכי משני לה ר' זירא בבבלי פ' בכל מערבין דף מ' ע"ב. והתם מקשי עלה ומי אית ליה לב"ש כולל וכו' והכא אסיק בקושיא לאידך גיסא כדבעי ר' יוסי שיהא לריך להזכיר ומיהו למסקנא קאמר הכא דקלסוניה להאי דלא אדכר כמסקנא דהתם דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ומ"מ למדנו מכאן כדברי ר"ת בתוס' דפ"ק דר"ה דף ח' ע"ב ד"ה שהחדש מתכסה' בו והביא ראיה גם מהאי דתוספתא דשעיר של ר"ת היה קרב בר"ה והגהיג לומר ושני שעירים לכפר ובהדיא אמרו הכא כן ועוד מהדא דתני וכו':

הגע עלמך ששחטו שניהן כאחת וכו'. האי קושיא כדבעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא בפ"ק דזבחים דף ז' ע"א בשעירי עלרת שקיבל דמן בשני כוסות ונזרק דמו של ראשון שני למה הוא בא. והתם גרים דאהדר ליה על טומאה שאירעה בין זריקה של זה לזה וקאמר לענין הבעיא דלעיל אם מכפר על עשה שלאחר הפרשה או לא ע"כ לא מיבעיא ליה וכו' דילמא את"ל קאמר ופירש רש"י ז"ל תרווייהו קמיבעיא ליה וכו' ודלמא לא

אילו ישראל כשירין שמא אינן מביאין מה שקבעה להן תורה. א"ר יוחנן דברי חכמים משנין ודברי ר' שמעון אין משנין. דברי חכמים משנין ותימר מהו שיקרבו זה בזה. בשיטתו השיבוהו בשיטתך שאת אומר אין משנין מהו שיקרבו זה בזה. א"ר יוסי שאין קרבנות הציבור נקבעין אלא בקבועה א"ר יודן ותני כן *לשם אותו הזבח שהוא קרב לשמו הוא קדש משעה ראשונה:

הלכה ה מתני' ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל מן הטמא מוסף עליהם של רגלים שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף מוסף עליהן של יום הכיפורים שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף ועל שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף אמרו לו אומר היה ר"ש שיקרבו זה בזה אמר להן הין אמרו לו א"כ יהו של יום הכיפורים קריבין לראשי חדשים אבל היאך של ראשי חדשים קריבין ביום הכיפורים לכפר כפרה שאינה שלהן אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו:

גמ' א"ר יוסי דרומייא קומי רבי יונה ההן צורכה למיתני א"כ יהו של ראשי חדשים קריבין ביום הכיפורים שכן מעלין בקודש ולא מורידין אבל של י"ה אין קריבין בראש חדש שאין מורידין בקדש. רבי לעזר בשם רבי בון פתר לה פתר חורין א"כ יהו של יום הכיפורים קריבין בראשי חדשים שמכפרין כפרתן וכפרת ראשי חדשים אבל של ראשי חדשים אין קריבין ביום הכיפורים שאין מכפרין אלא כפרתן בלבד. אילו מי שאכל חלב חמשה זיתים והפריש ארבעה קרבנות וסבור שהן חמשה שמא כיפר או אילו מי שאכל חלב ארבעה זיתים והפריש חמשה קרבנות סבור ארבעה לא כ"ש. *וכן היה רבי שמעון אומר שלשים ושנים שעירי' קריבין על הציבור בכל שנה שלשים ואחד בחוץ ונאכלין ואחד בפנים ואינו נאכל ושעיר המשתלח שנים עשר לשנים עשר חדשי שנה שמונה בחג שבעה בפסח שנים בעצרת אחד בגלל היום ואחד בגלל הלחם אחד בראש השנה ואחד ביום הכיפורים כיון ששמע משה כן אמר מעתה מי שבאת לידו ספק עבירה צריך להביא כל קרבנות הללו. רבי תנחומא בשם ריש לקיש בשעה שאמר לו הקב"ה למשה והתודה עליו וגו' [ה]התחיל ואמר [ס]מזמור לתודה על שם והתודה עליו:

הלכה ו מתני' ועל זדון [ו]טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכיפורים מכפר ועל שאר [ז]עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות *הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר:

גמ' הדא היא מכפר על הזדונות ותולה על השגגות. לא הן קלות לא תעשה לא הן חמורות כריתות ומיתות בית דין. אמר ר' יהודה כיני מתניתא הקלות והחמורות אותן [ג]*הקלות בין שעשאן בזדון בין שעשאן בשגגה ואותן

אילו ישראל כשרין. ולא אירע להם שום טומאה שמא אינן מביאין מה שקבעה להן תורה לחובת היום בתמיה דאנן לא אמרינן אלא לטעמא שקבעה התורה לשניהן אבל לעולם בין כך ובין כך מביאין אותן: אמרו לו וכו' דברי חכמים משנין. לדברי חכמים משנין לקרבנות הציבור מקרבן של היום לקרבן של אחר זמן כגון תמידים שלא הוצרכו לציבור להקריב בשנה זו נפדין הן תמימים ואינן צריכין מום וחוזרין ולוקחין אותן מתרומה חדשה של שנה האחרת ומשנין אותן להקריבן בשביל תמידין של שנה זו משום דלב ב"ד מתנה עליהם מתחילה לכך: ודברי ר"ש אין משנין. ור"ש ס"ל דלא אמרינן לב ב"ד מתנה עליהן ואין משנין אותן כשהן תמימים אלא כשיוממו נפדין כדין שאר כל הקדשים: דברי חכמים משנין. ואם דחכמים ס"ל הכי ואמאי הקשו לר"ש מהו שיקרבו זה בזה הא לדידהו ודאי קריבין הן ומשני בשיטתו של ר"ש השיבוהו לדידך דלית לך לב ב"ד מתנה עליהן א"כ אמאי יקרבו זה בזה: אמר ר' יוסי. טעמא דר"ש דקאמר אין משנין לפי שאין קרבנות ציבור נקבעין אלא בקביעה שבתחילה: ותני. במתני' דפ"ד דזבחים כן לשם ששה דברי' הזבח נזבח לשם הזבח שהוא קרב צריך שיהא קדש לשמו משעה הראשונה וטעמייהו דרבנן דס"ל דשאני קרבנות ציבור דלב ב"ד מתנה עליהן:

הלכה ה מתני' ר"ש בן יהודה אומר משמו. של ר"ש ושהם ר"ש הוא ר"ש בן יוחאי:

גמ' הכין צורכה למיתני. איפכא מיבעי להו להשיב דיהו של ר"ח קריבין ביום הכיפורים דמעלין בקדש אבל של יה"כ בר"ח היאך הן קריבין דהא אין מורידין בקודש: פתר לה פתר חורן. דלא משום מעלין בקדש ואין מורידין נגעו בה אלא דה"ק א"כ יהו של יה"כ קרבין וכו' שהרי מוסף עליהן יה"כ קרבן ומכפרין נמי כפרת ר"ח אבל של ר"ח אינן שייכין בכפרת יה"כ: אילו מי שאכל. כלומר הא למה זה דומה לאוכל חמש' זיתים חלב בחמשה העלמות שחייב חמשה חטאות והפרים ארבעה דכסבור בחמשה הן שמא כיפר להחמישי בתמיה אבל איפכא הו אילו וכו' ודאי לכ"ש דכיפר וה"נ כן:

וכן היה ר"ש אומר וכו'. בתוספתא פ"א והובאה במקלתה לעיל שלשי' ושני'. חוץ משעיר המשתלח שאינו קרב: ואחד ביום הכיפורי'. שעיר הנעשה בחוץ ונאכל והן שלשים ואחד ושעיר הנעשה בפנים אינו נאכל הרי ל"ב בין כולן: כיון ששמע משה כן. דאלו ל"ב שעירים על כפרה אחת הן מכפרין כדקתני במתני' לר"ש בן יהודה משם ר"ש דמוסיף עליהן של יה"כ שהוא מכפר גם על כפרת כולן וכן אפי' לר"ש גופיה כדיהיב טעמא בהלכה דלעיל דמכיון שכולן מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו כמו שכולן מכפרין כפרה אחת אמר מעתה אם מי שבאת לידו ספק עבירה אחת וכי צריך להביא כמו כל הקרבנות הללו: והתודה עליו. בשעיר המשתלח הוא דכתיב וכלומר דהשיב לו הקב"ה שיש תקנה בדבר וא"צ להביא כל כך דשעיר המשתלח הוא דמכפר על כל ספק עבירה שאינן בני קרבן: מזמור לתודה. הוא אחד מן הי"א מזמורים שאמר משה רבינו ע"ה ודריש תודה לשון וידוי כדכתיב תן תודה ונתן משה שבח והודאה על שמצאה בוידוי:

הלכה ו מתני' ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו. סתמא דהש"ס נקט לה: שעיר הנעשה בפנים ויה"כ מכפר. דכתיב ומפשעיהם בהאי קרא דוכפר על הקדש ופשעים אלו מרדים כדדריש לעיל: הקלות והחמורות וכו'. מפרש לה בגמרא דה"ק בין קלות בין חמורות בין שעשאן במזיד בין שעשאן בשוגג בין הודע לו ספיקן שנודע לו שבא לידו ספק חלב ואכל ובין לא הודע לו שבא לידו ספק חלב ואלו הן קלות עשה ולא תעשה ואלו הן חמורות כריתות ומיתות בית דין:

גמ' הדא הוא מכפר וכו'. זהו דאמרינן לעיל שהשעיר פנימי מכפר על הזדונות של טומאת מקדש וקדש ותולה על שגגתו בדבר שיכול לבא לכלל חטאת כדתנן לעיל וכדדריש לה מקרא בסוף הלכה ב': וזהו דתנן על זדון וכו'. כלומר דיה"כ הוא דמהני ליה עם השעיר: לא הן קלות לא תעשה וכו'. השתא פריך וגו' על לישנא דמתני' הקלות וכו' ומאי קאמר: כיני מתניתא. הכי קאמר הקלות והחמורות אותן הקלות והחמורות כו' כצ"ל. כדמוכרח מדלקמן וכו' כדפרישית במתני': ואותן

עין משפט נר מצוה

יא
א מיי' פי"א מהל' שגגות ה"ט סמ"ג עשין רט

יב
ב מיי' פ"א מהל' תשובה ה"ב

יג
ג מיי' שם

ציון ירושלים

[ה]התחיל ואמר מזמור לתודה עי' או"ת סי' נא בטוב"ט דמזמור לתוד' נתקן על תודה וע' סי' רפא בב"י שם וע' מגן גבורי' סי' נא מבואר שם מחלוקת על מה נתקן מזמור להודה וכלם לא הביאו מהמבואר כאן ובתוספ' כאן:

תורה אור [ס]תהלים ק

זבחים פ"ד

(תוספ' פ"א)

כריתות יח ע"ב ט ע"א

שבועות יב

מראה הפנים

לא קי"ל כר' זירא ולא איפשיטא בעיין. ולכאורה אמאי לא קי"ל כר' זירא כיון דלית לן שינויא אחרינא אמנם מהכא יש סיוע לפירש"י דאיכא לבנויי כדמשני ר' בון:

בשיטתן שאת אומר אין משנין מהו שיקרבו זה בזה. כאי פירושא הוי כמה דבעי התם למימר מעיקרא לר' יוחנן דגמר לה ממתני' דרבנן ס"ל לב ב"ד מתנה עליהן והיינו דאסדרו ליה לר"ש הכי ומדחי לה התם בדף י"ב ע"א דילמא ר"מ היא וס"ק לדידי דס"ל כולן בכפרתן שוה וכו' כדפרישית במתני' ומ"מ קמה מילתיה דר' יוחנן התם דגמרא גמיר לה וכדאמר הכא:

כיון ששמע משה כן אמר וכו'. אע"ג דאלו קרבנות ציבור הן י"ל דדרך שאלה אמר כן מעתה אפילו ביחיד שבא על ידו ספק עבירה אם יהיה צריך להביא כל הקרבנות הללו. ובתוספתא שם מסיים על הא דלעיל ואמרינן כך ישראל צריכין להביא בני שעירים בכל יום אלא שתם הקב"ה על נכסים של ישראל. וזהו כדגרסי' בהאי ברייתא דבני שעירי עולת בזבחים פ"ק שם ונתיכורי פני המנורה הארכתי בזה ואין כאן מקומו:

מסורת הש"ס

(כריתות פ"ו) כריתות כה

(יומא פ"ח)

פ' כריתות ז ע"א

ויקרא רבה פ"ז

יומא פה ע"ב

(יומא פ"ח סנהדרין פ"י) יומא פו ע"ב

ואותן השגגות בין שנתוודע לו וכו'. כצ"ל ולקמן מקשי עליה ומשני: וקולה על השגגות. בדבר שיש בו חיוב קרבן בטומאת מקדש וקדשיו ועדיין לא נודע לו ולאחר יה"כ כשיתוודע לו מביא קרבן עולה ויורד: אף שעיר המשתלח כן. בשאר עבירות דהא דתנן שמכפר על שגגות לאו כפרה ממש קאמר דבאותו דבני קרבן נינהו כגון חייבי כריתות' תולה הוא וכשיתוודע לו אחר יה"כ מביא הקרבן שחייב עליה: ניחא לא הודע. דשעיר המשתלח מכפר בדבר שיש בו חיוב קרבן: אלא הודע. בתמיה דקס"ד שהודע לו חטאו שחייב עליו קרבן קאמר. דקשיא ולא כן הני בפ"ו דכריתות דחייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ שחייבין לגביא אחר יה"כ דאותן לא כיפר עליהן יה"כ כדדרים התם מקראי ומייתינן לה לעיל בהלכה ב': א"ר בון בר' חייא. ה"ק בין שנתוודע לו בהן הספק שבא לידו ובין לא נתוודע להן הספק דבהא יה"כ מכפר אבל לא שנודע לו שודאי חייב עליה קרבן: ולא כבר כיפר יום הכפורים. השתא פריך אי הכי דבשלא נתוודע לו מחיוב קרבן מיירי אלא מידיעת הספק לחוד קשיא אהא דקאמר דשעיר המשתלח תולה הוא בדוקא אבל לא מכפר כפרה גמורה על השגגות והאמאי הא אנן תנן חייבי אשמות תלוין פטורין להביא אחר יה"כ דיה"כ כיפר עליהן והרי זה מחייבי אשמות תלוין הוא שלא נודע לו ביה"כ כ"א הספק שבא לידו וא"כ ליכפר כפרה גמורה:

תורה אור

ואותן השגגות בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. אילו הן [א] קלות עשה ולא תעשה חמורות כריתות ומיתות בית דין. כשם שהשעיר הנעשה בפנים מכפר על הזדונות ותולה על השגגות אף שעיר המשתלח כן. ניחה לא הודע הודע ולא כן תני *מניין למהוייבי חטאות ואשמו' וודאין שעבר עליהן יום הכיפורים *שהייבין [ב] להביא אחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין. א"ר בון בר חייא בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. ולא כבר כיפר יום הכיפורים. ר"ש בשם לוי שובדא במוכר ביום הכיפורים היא מתניתא. ולמה לא מר בשלא נתוודע בהן ביום הכיפורים. מילתיה אמרה אפילו לא נתוודע לו בהן ביום הכיפורים יום הכיפורים מכפר. עשה אע"פ שלא עשה תשובה לא תעשה ר' שמואל בשם ר' זירא והוא שעשה תשובה. *האומר אין העולה מכפרת אין העולה מכפרת מכפרת היא על כורחו האומר אין יום הכיפורים מכפר אין יום הכיפורים מכפר הוא לו על כורחו. *אי איפשי שיכפר לו אין מכפר לו על כורחו. א"ר חנינה בי ר' הילל לא מסתברא דלא חילופין לא כולא מן בר נשא מימר למלכא דלית את מליך. העולה *מכפרת על הירהור הלב מאי טעמא °העולה על רוחכם היה לא תהיה. (יחזקאל כ) א"ר לוי העולה מכפרת על רוחכם וכן איוב הוא אומר°אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם (איוב א) הדא אמרה שעולה מכפרת על הירהור הלב. רבי אומר על כל עבירות *שבתורה יום הכיפורים מכפר חוץ מפורק עול ומיפר ברית ומגלה פנים בתורה שאם עשה תשובה מתכפר לו ואם לאו אין מתכפר לו. ר' זבידא אמר ר' יוסא מקשה מיסבר סבר רבי שיום הכיפורים מכפר בלא תשובה אתא ר' אשיין רבי יונה רבי בא ר' חייה בשם ר' יוחנן יום הכיפורים מכפר בלא תשובה ומיתה ממרקת בלא תשובה ותני כן יום מיתה כתשובה. מאן תניתה רבי. הדא היא דתנינן תמן מיתה ויום הכיפורים מכפרין עם התשובה דלא כרבי. *שאל ר' *מתיא בן חרש את רבי לעזר בן עזריה שמעתה ארבעה חלוקי [ג] כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר לו שלשה הן חוץ מן התשובה. כתוב אחד אומר

שובו

ניחא לא הודע הודע לא כן תנינן. חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ שחייבין להביא אחר כו' ארכב"ח בין שנתידע לו בהן בין שלא נתודע לו בהן פי' שנתודע לו מהספק בין שלא נתודע לו כלל מהספק. תמן תנינן על אלו חייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי ולא כיפר יוה"כ ר"ש בשם ר"ל סובי' במורד ביוה"כ ר"ל דקשיא ליה האיך שייך אשם תלוי הא לאחר יוה"כ פטור מן אשם תלוי ומשני דבמורד ביוה"כ אין יוה"כ מכפר ופריך הגמ' ולמה לא אמר בשלא נתודע לו בהן ר"ל דאימתי יוה"כ מכפר דווקא כשידע מהספק אבל כשלא ידע מהספק אין יוה"כ מכפר ומשני מילתי' אמרה אפילו לא נתודע לו בהם יוה"כ מכפר דהא מוקי יהאי ועל לא הודע שלהם בשלא נתיודע לו בהם כן הוא מוכח הגירסא במס' יומא ס"פ יוה"כ ומוב' הסוגיות הללו מכאן וממס' יומא מובן הגי' היטב וכן כתב שם הק"ע ז"ל:

ולא

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"א מהל' תשובה ה"ב

טו ב מיי' פ"ג משגגות ה"ט

טז ג מיי' פ"א מתשובה הלכה ג ד

שבא לידו וא"כ ליכפר כפרה גמורה: ומשני ר"ש בשם לוי סובלא. משם מקום וביומא פ' בתרא גרים סובייה: במורד ביה"כ היא מתניתא. כצ"ל וכן הוא ביומא. הכא במאי עסקינן במבעט ביה"כ ואינו מאמין בכפרתו דבהא הוא דשעיר המשתלח אינו מכפר כפרה גמורה דהוקש לשעיר הפנימי שאינו מכפר אלא עם יה"כ ומיהת תולה הוא עליו דנהי דביה"כ הוא דמרד השעיר המשתלח תולה לו מכפרת חלקו: ולמה לא אמר בשלא נתוודע בהן ביה"כ. מאי דוחקיה דר"ש לאוקמי למתני' במורד ביה"כ משום קושיא דהלא כיפר ביה"כ והאמאי קאמר תולה הוא הך קושיא מעיקרא היא דליתא דאנן הכי קאמרינן שלא נודע לו מחיוב הקרבן כ"א מהספק שבא לידו והיינו ביה"כ דוקא הוא דלא נתוודע לו אבל אחר יה"כ נתודע לו והשתא ל"ק נחייבי אשמות תלוין דפטורין דהתם נמי הוא כן דאם לאחר יה"כ נתוודע לו שבודאי אכל חלב חייב להביא חטאת והכי מסקינן בכריתות שם: מילתיה אמרה. ומשני דממילתיה דר"ש שמעינן דס"ל אפי' לא נתוודע לו בהן ביה"כ יה"כ מכפר כלומר אפי' דביה"כ הוא דלא נתוודע לו אבל אחר יה"כ נתוודע לו שחטא בודאי אפ"ה פטור הוא מחטאת שכבר כיפר לו יה"כ וזהו כדאמרינן התם מעיקרא דאימא דחייבי אשמות תלוין פטורין אפי' לכי מתיידע ליה בתר יה"כ והכי ס"ל לר"ש באמת והלכך ע"כ הוא דאוקי למתני' דהכא במבעט ביה"כ והיינו טעמא דשעיר המשתלח אינו אלא תולה וכדאמרן: עשה אע"פ שלא עשה תשובה. מכפר עליו יה"כ אבל ל"ת קאמר ר' שמואל דוקא עם התשובה: האומר. ה"ג ביומא והוא עיקר' האומר אין עולה מכפרת אין עולה מכפרת עלי. מכפרת היא אי אפשי שתכפר לי אינה מכפרת לו על כרחו אין יה"כ מכפר מכפר הוא אי אפשי שיכפר לי מכפר הוא לו על כרחו. בקרבן בין שאמר איני מאמין שקרבן זה מכפר לי או שאמר יודע אני שמכפרת היא אבל אי אפשי שתכפר עלי בכל אלו אינה מכפרת לו על כרחו אבל ביה"כ בכל אלו שאמר אעפ"כ מכפר עליו בעל כרחו: לא מסתברא דהלא חלופין. אדרבא איפכא מסתברא דבקרבן אע"פ שאמר כן עכ"פ הביא הוא להקרבן אבל ביה"כ אם אמר כן לא יהא מכפר לו: לא כולא וכו'. וכי בן אדם הומר להמלך אי אפשי שתמלוך עלי ואם הוא אינו רוצה מורד הוא ומסתברא דאין יה"כ מכפר עליו: והעולה על רוחכם. רמז הוא דהעולה באה על מה שברוחכם: וכן איוב וכו'. והביא עולה: מקשה. היה תמה על זה וכי מסבר סבר רבי דיה"כ מכפר בלא תשובה: בשם ר' יוחנן. וקאמר אין דהכי ס"ל לרבי: מאן תניתה רבי. דקאמר יום המיתה מכפרת בלא תשובה כתשובה עצמה וא"כ ביה"כ נמי ס"ל הכי דהא איתקשו: הדא דתנינן. בפ' יה"כ מיתה ויה"כ מכפרין עם התשובה והיא דלא כרבי דלדידיה שניהן שוין בזה דמכפרין בלא תשובה: שאל ר' מתיא בן חרש וכו'. עד סוף הלכה תמצא לעיל פ' חלק הלכה א' ושם מפורש:

הלכה

מראה הפנים

לא מסתברא דאי לא חליפין וכו'. בפ"ק דכריתות דף ז' ע"א מבואר לה להאומר לא יתכפר לי חטאתי למבעט ביוה"כ וקאמר רבה התם מעיקרא דמכפרת כיון דאמר תיקרב והדר ביה רבא מדתניא דיוה"כ אינו על שאינן שבין דהיינו דאמר לא תכפר עלי חטאתי שבניהן שוין בענין זה. וי"ל להאי דר"ח דהכא נמי כעין זה לא מסתברא אלא איפכא ממה באמרת וכין כזה אינו מכפר לו מכיון שהוא בועט ואינו רוצה בכפרה לא טולא מן בר נש וכו':

דלא כרבי. ובבבלי פ' יום הכפורים דף פ"ה ע"ב קאמר אפי' תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ לא בעיא תשובה ולפ"ז גם בהא נוכל לאוקמי מתני' כרבי דס"ק תשובה בעיא מיתה מיתה לא בעי תשובה אלא דהכא היינו טעמא משום דמליבנא דכרייתא דמוקמי' כרבי משמע דתשובה לא בעיא מיתה דתני יום מיתה כתשובה וע"כ דס"ק כי היכי דתשובה מכפרת לבדה ה"נ יום המיתה לבדו א"כ ע"כ האי מתני' דלא כרבי. ובתוס' בפרקין דף י"ג ע"א ד"ה בעומד במרדו כתבו דלרבנן נמי מיתה לא בעי תשובה בשאר עבירות חוץ מפורק עול וכו' כדמשמע מהסוגיא דהתם דדרשי רבנן לקרא דמיירי באלו שלש עבירות כי דבר ה' בזה זה הפורק עול וכו' הכרת תכרת הכרת בעולם הזה תכרת לעוה"ב עונה בה שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת ומשמע דבשאר עבירות מכפרת מיתה בלא תשובה והקשו דא"כ מתני' דיומא אפי' כרבנן לא אתיא ותירצו דהיינו דאיכא בין רבנן לרבי דלרבנן מיתה בלא תשובה ממרקת עם הייסורין בדנין אותו לאחר מיתה ואינו נכרת לעוה"ב ועם התשובה מיתה ממרקת לגמרי שאין

נידון

תורה אור

°שובו בנים שובבים וגו' וכתוב אחד אומר °כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' וכתוב אחד אומר °ופקדתי בשבט פשעם וגו' וכתוב אחד אומר °אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון הא כיצד עבר על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שיימחל לו עליו הכתוב אומר שובו בנים שובבי' וגו' עבר על מצות לא תעשה ושב מיד התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר עליו הכתוב אומר כי ביום הזה יכפר עליכם עבר על כריתות ומיתות בית דין במזיד התשובה ויום הכיפורים מכפרין מחצה והייסורין מכפרין מחצה עליו הכתוב אומר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אבל מי שנתחלל שם שמים על ידו אין כח לא לתשובה לתלות ולא ליום הכיפורים לכפר ולא לייסורין למרק אלא תשובה ויום הכיפורים תולין ומיתה ממרקת עם הייסורין עליו הכתוב אומר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון הא למדנו שהמיתה ממרקת. א"ר זו דברי ר' לעזר בן עזריה ור' ישמעאל ור' עקיבה אבל חכמים אומרים שעיר [א] המשתלח מכפר. ואם אין שעיר יוה"כ מכפר כיצד מכפר ר' זירא אמר כל שהוא ר' חנניה אומר בסוף. מה ביניהון מת מיד על דעתיה דרבי זירא כיפר מיד על דעתיה דרבי חנינה לא כיפר. א"ר זירא ומתניתא מסייעא לר' חנינה חומר בשעיר מה שאין ביום הכיפורים וביום הכיפורים מה שאין בשעיר יום הכיפורי' מכפר בלא שעיר ושעיר אין מכפר בלא יום הכיפורים והשעיר מכפר מיד יום הכיפורים משתחשך. א"ר הונא איתותב קומי רבי ירמיה ומר תיפתר שהיה בדעתן להביא שעיר אחר ולא הביאו. א"ר יוסי ואין הקב"ה רואה את הנולד ויכפר מיד. *ר' ירמיה אמר ר' שמואל בר רב יצחק בעי צדקה תצר תם דרך חטאים תרדף רעה. רגלי חסידיו ישמור אם ללצים הוא יליץ. סייגון סייגה ותרעין תרע'. וכיני סייגין סייגה ותרעין תרעה. אלא כיני רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק שומר אדם עצמו מעבירה פעם ראשונה שנייה ושלישית הקב"ה משמרו שנאמר °הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. א"ר זירא ובלחוד דלא יתיב ליה °והחוט המשולש לא במהרה ינתק לעולם אין כתיב כאן אלא לא במהרה ינתק ואין אטרחת עלוי מיפסיק. רבי הונא בשם רבי אבהו הקב"ה אין לפניו שכחה כביכול מפני ישראל נעשה שכחן שנאמר °מי אל כמוך נושא עון נושא כתיב ודוד אמר °נשאת עון עמך:

ירמיה יג · ויקרא יד · תהלים פט · ישעיה כב · איוב לג · קהלת ד · מיכה ז · תהלים פה

הלכה ז מתני' אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משיח. מה בין ישראל לכהנים לבין כהן משיח אלא שדם הפר [י] מכפר על הכהנים ועל טומאת מקדש וקדשיו ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידויו של פר מכפר על הכהנים:

גמ' ולא תנינן משיח. ולמה לא תנינן משיח אין תימר בדבר שאין בו חיוב קרבן אנן קיימין יאות לא תנינן משיח. אין תימר בדבר שיש בו חיוב קרבן למה לא תנינן משיח. אשכח תני בכהן משיח. הדא אמרה בדבר שאין בו חיוב קרבן אנן קיימין. אמר ר' יוסי בי רבי בון ואפי' תימא בדבר שיש בו חיוב קרבן

נעשה

רידב"ז

ולא תנינן משוח ולמה לא תנינן משוח ר"ל דהתחיל התנא בלשון אחד אחד ישראל ואחד כהנים. ואחד כהן משוח. ומסיים אלא שהפר מכפר על הכהנים ולא מסיק ועל כהן משוח. אין תימר בדבר שחייב בו קרבן כנ"ל וכן מוכח מהא דבסמוך, מפורש שכן הגי' ור"ל דכל עיקר דבעינן קרבן לכפר ולא מכפר יוה"כ בעלמו כמו כל שאר עבירות ולמה גזר רחמנא על טומאת מקדש וקדשיו שצריך קרבן. הוא משום דבר שחייב עלי' קרבן בעלמא ולפיכך כשאין בה ידיעה וא"י להביא קרבן ביוה"כ צריך קרבן ואין יוה"כ מכפר בלא קרבן וע"כ אפילו במזיד בעי קרבן משום דהוי דבר שחייבין עליו קרבן וע"כ ממילא בכהן משוח דאין בו חיוב קרבן כלל על טומאת מקדש וקדשיו. לשיטת הירושלמי במס' הוריות וע"כ א"ל לקרבן וע"כ יאות דלא תנינן משוח אבל א"ת בדבר שאין חייבין עליו קרבן ר"ל דלאו משום דטומאת מקדש וקדשיו הוי דבר שחייבין עליו קרבן בעלמא לפיכך צריך קרבן והינו מכפר יוה"כ לבד בלא קרבן ז"א אלא דגזה"כ הוא בטומאת מקדש וקדשיו דבעי קרבן א"כ קשה למה לא תנינן משוח. ומסיק הגמ' אשכח

פני משה

הלכה ז מתני' אחד ישראל ואחד כהנים. הכי קאמר אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משיח מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות ואין חילוק ביניהם אלא בטומאת מקדש וקדשיו שכל מה שהשעיר הפנימי מכפר על ישראל דהיינו שהוא תולה על שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף ומכפר על זדון טומאת מקדש וקדשיו וכן מה שהשעיר החיצון מכפר בכל זה פרו של כ"ג הקרב ביה"כ מכפר על הכהנים: ר"ש אומר. כשם שאתה מודה בדם שעיר הפנימי שמכפר כפרתו על ישראל בלי שום וידוי שאין וידוי בשעיר הפנימי אלא בשעיר המשתלח כך דם הפר בלא שום וידוי מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו אייתר ליה וידוי של פר במקום וידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות ואין להם כפרה בשעיר המשתלח:
גמ' ולא תנינן משיח. אסיפא דמתני' ואדברי ר"ש קאי דת"ק דאיירי בשעיר המשתלה ובכפרת שאר עבירות קתני וא' כהנים ואחד כהן משיח ור"ש דפליג בשאר עבירות ובהא דאיירי בטומאת מקדש וקדשיו וקאמר כשם וכו' לא קתני אלא שדם הפר מכפר על הכהנים ולא קחשיב כהן משיח בהדייהו ובעי הש"ס טעמא ולמה לא תנינן משיח בדברי ר"ש: אין תימר. הניחא אי תימא דבדבר שאין בו חיוב קרבן עסקינן במתני' ובהא הוא דקאמר שדם הפר מכפר על הכהנים והיינו בזדון טומאת מקדש וקדשיו ועלה הוא דקאמר כשם שהשעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים אבל במה שהשעיר הפנימי תולה בדבר שיש בו חיוב קרבן והיינו יש בה ידיעה בתחילה אבל אין בה ידיעה בסוף דאתיא לכלל חיוב קרבן לכי מתיידע ליה לא איירי בה ר"ש כלל משום שאין דם הפר מכפר כפרה זו על הכהנים אלא הן בכלל כל ישראל שהשעיר הפנימי הוא תולה על זה עד שיודע לו ויביא עולה ויורד א"כ שפיר הוא דלא תני כהן משיח בהדייהו דהא שמעינן לר"ש דאמר בסוף פ"ב דהוריות שאין המשיח חייב קרבן עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו הלכך לא מלי למיחשביה למשיח בהדי כהנים דלא דמיא להו דע"כ הפר מכפר על כהן המשיח בכל עניני טומאת מקדש וקדשיו דלא אשכחן ביה חיוב קרבן עלה כלל ואלו כהנים אינן מתכפרין בפר אלא בדבר שאין בו חיוב קרבן: אין תימר. אלא אי אמרת דהאי כשם דקאמר ר"ש בכל עניני טומאת מקדש וקדשיו קאמר ודבר שיש בו חיוב קרבן במה שהשעיר הפנימי תולה נמי בכלל ועל תרווייהו קאמר שדם הפר מכפר על הכהנים א"כ קשיא למה לא תנינן משיח בהדייהו דהא השתא דמיא לכהנים בכולן: אשכח תני בכהן משיח. והכי נמי אשכחן ברייתא דתני גם כהן משיח לר"ש בהדי שאר הכהנים וא"כ אמאי לא קתני נמי במתני': הדא אמרה. דמתני' בדבר שאין בו חיוב קרבן מיירי וקסבור דעל זה בלבד הוא דמכפר דם הפר על הכהנים ותנא דברייתא ס"ל אליביה דעל מה שהשעיר הפנימי תולה נמי הוא מכפר ושפיר הוא דתני כהן משיח בהדייהו ותרי תנאי ואליבא דר"ש: ואפי' תימא בדבר שיש בו חיוב קרבן. נמי מיירי מתני' וקאמר שדם הפר מכפר על הכהנים ואפ"ה לא קשיא אמאי לא תני כהן משיח:

נעשה

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"א מתשובה ה"ג ד

יח
ב מיי' פי"א מהל' שגגות ה"ט

מסורת הש"ס

תוספתא יומא פ"ד

(פיאה פ"ק קידושין פ"ק סנהדרין פ"י)

מראה הפנים

נידון עוד ביסורין לאחר מיתה ולדבי מיתה וכן יוה"כ: ממרקין לגמרי בלא תשובה בשאר עבירות והשתא מתני' דיומא דקתני מכפרין עם התשובה משמע לגמרי אתיא שפיר כרבנן ונראה דלפי דבריהם יש לומר דר' זירא ורבא לעיל בפרקין דף ח' ע"ב פליגי בסברא זו אליבא דרבנן דר' זירא דאמר דשעיר הפנימי ויוה"כ תולה באם מת קודם שנודע לו מת בלא עון ס"ל דיוה"כ הוא. דתולה לענין זה באם מת בלא תשובה מת בלא שון דאלו בלא יוה"כ לא היה: מיתה ממרקת בלא תשובה. ורבא קאמר מיתה ממרקת אפי' בלא תשובה בשאר עבירות ויוה"כ תולה להגן עליו מן היסורין וכמו דמהני ליה להגן מן הייסורין בעוה"ז כך נמי מהני להגן אם מת דאלו בלא יוה"כ הי' צריך ייסורין אח"כ ולהא מהני ליה יוה"כ כסברת התוס' אליבא דרבנן ורש"י ז"ל פי' שם לרבא מיתה ממרקת עם התשובה. ולכאורה קשה דהא התם סתמא משמע אפילו לא עשה תשובה ועוד דהא משמע מסוגי' דדף י"ב דאפי' לרבנן מיתה ממרקת בלא תשובה בשאר עבירות חוץ מאלו ג' עבירות דהתם וכסברת התוס' הנזכר ועיין לעיל הלכה ב' ד"ה נעשית לו יוה"כ:

נעשה

מסורת הש״ס

(יומא פ״ו)

יומא מ וס״ג

עין משפט נר מצוה

ים
א מיי׳ פ״ד מהלכות יוה״כ ה״א

נעשה כזדון כמה דתימר בזדון צריך כפרה וכפרת ויקרא טז יוה״כ וכבא צריך כפרה וכפרת יוה״כ. °יעמד חי שם מלמד שעתיד למות עד מתי הוא חי עד °*וכלה מכפר את הקודש דברי ר׳ יהודה רבי שמעון אומר עד שעת א ווידוי. *על דעתיה דרבי יודה הווידוי מעכב על דעתיה דר׳ שמעון אין ווידוי מעכב מה מפקה מביניהון שחטו בלא ווידוי על דעתיה דר׳ יהודה צריך להביא פר אחר על דעתיה דר׳ שמעון אין צריך להביא פר אחר. אף שעיר המשתלח כן שלחו בלא וידוי על דעתיה דרבי יודן צריך להביא שעיר אחר על דעתיה דרבי שמעון אין צריך להביא שעיר אחר. התודה ושחטו ונשפך הדם את אמר צריך להביא פר אחר וצריך להתודות פעם שנייה או יצא בוידוי הראשון. אף שעיר המשתלח כן שהוא צריך להגריל פעם שנייה או כבר יצא בוידויו של ראשון:

הדרן עלך שבועות שתים

פני משה

נעשה כזדון. כלומר הא דקאמר כשם ששעיר הפנימי מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים ואפי׳ על תליית הפנימי מכפר הפר עליהן אבל נעשה בזדון דהא כמה דתימר בזדון טומאת מקדש וקדשיו דאין הפר בלבד הוא דמכפר אלא עם יה״כ דוקא תורה אור שהרי איתקש לכפרת שעיר הפנימי על ישראל והתם שניהם צריכין לכפרה זו והכא נמי לענין מה שהשעיר פנימי תולה ג״כ צריך כפרה של פר וכפרת יה״כ בהדיה והיינו לכהנים דוקא אבל כהן משיח אינו צריך לכפרת יה״כ עם פרו אלא פרו בלבד הוא דמכפר עליו והיינו טעמא דלא תני כהן משיח בהדייהו דהכתי לא דמי כפרתו עם כפרת שאר הכהנים: יעמד חי. כתיב בשעיר המשתלח וע״כ בא ללמדינו שאם מת צריך להביא אחר דאם ללמד שלא ישלחנו עד לאחר כפרה ליכתוב יעמד לפני ה׳ לכפר עליו אלא מלמד שעתיד למות כלומר לאחר מכאן אבל אם מת מקודם יביא אחר ופליגי בה עד מתי הוא צריך להיות חי: עד וכלה מכפר את הקדש. שהוא לאחר מתן דמים של חבירו ולאחר ווידוי שלו שאז כלה מכפר את הקדש ודרש ליה לקרא הכי וכלה מכפר את הקדש וגו׳ אדבתריה קאי והקריב את השעיר החי וסמך אהרן וגו׳ והתודה עליו וגו׳ שבזה הוא נגמר גם כפרת בני ישראל ושלח וגו׳ כדמפרש ואזיל דס״ל לר׳ יהודה דהווידוי מעכב הכפרה: עד שעת ווידוי. ולא הווידוי בכלל דס״ל אין הווידוי מעכב וכלה מכפר את הקדש אדלעיל קאי והזה עליו מן הדם וגו׳ שהוא לאחר מתן דמים של חבירו וכלה מכפר ואין דבר אחר מעכב: מה מפקה מביניהון. כלומר במאי קמפלגי ומאי איכא עוד בינייהו: שחטו בלא ווידוי. כלומר דאף בפר איכא בינייהו אם שחטו בלא וידוי דלר׳ יהודה לכפר דקרא היינו כפרת דברים והווידוי מעכב וכן בפר מעכב הוא ואם שחטו בלא וידוי צריך להביא פר אחר ויתודה עליו ולר״ש אין צריך דס״ל לכפר בכפרת דמי׳ הוא: אף שעיר המשתלח כן. בשעיר המשתלח גופיה נמי איכא בינייהו אם שלחו ולא התוודה עליו. ובפ״ו דיומא גרים להא בתחלה והדר קאמר אף בפר כן ומתיישבת הגי׳ ביותר: התודה. על הפר ושחטו ונשפך הדם קודם שהזה ממנו דבהא את אמר לכ״ע צריך להביא פר אחר דהא לר׳ יהודה נמי כפרת דמים בעינן אלא דמוסיף הוא וקאמר דגם הווידוי מעכב מיהו הא קמיבעיא לן וצריך הוא להתודות פעם שניה על פר השני או דנימא דכבר יצא בוידוי הראשון ואליבא דר׳ יהודה קמיבעיא ליה: אף שעיר המשתלח כן. אף בשעיר המשתלח איכא למיבעי הכי אליבא דר׳ יהודה דס״ל הווידוי מעכב ואם שלחו בלא וידוי צריך להביא שעיר אחר ולהתוודות עליו ומיבעיא לן לענין הגרלה מהו שצריך להגריל או כבר יצא בהגרילו של ראשון כנ״ל וכן הוא ביומא. ולא איפשיטו הני בעיי לר׳ יהודה: הדרן עלך שבועות שתים

רידב״ז

הלכה תני משום פי׳ דבברייתא תני נ״כ משום הדא אמרה בדבר שאין חייבין עליו קרבן. אלא נזה״כ הוא בטומאת מקדש וקדשיו דבעי קרבן אבל אי משום דבר שחייבין עליו קרבן לא שייך גבי משום ע״ז קאמר דז״א ואפילו תימא בדבר שיש בו חיוב קרבן לפיכך אינו מכפר יוה״כ בלא קרבן. מ״מ תני כהן משוח הגם דאיני בר קרבן מש״ס דדמי למזיד הגם דבמזיד אינו בר קרבן אלא מכיון דהוי דבר שיש בו חיוב קרבן בשוגג ע״כ צריך כפרה וכפרת יוה״כ ואין יוה״כ מכפר לבד וכא ר״ל גבי משוח צריך כפרה וכפרת יוה״כ ואין יוה״כ מכפר בלא כפרה הגם דהיא אינו בר קרבן כלל אפילו בשוגג אך כיון דהיא דבר שיש בו חיוב כפרה לאיש אחר ע״כ צריך כפרה גם גבי משוח כמו דבמזיד בעי כפרה משום דיש בו חיוב קרבן גבי שוגג. וכמו כן משוח צריך כפרה משום דצריך כפרה לעלמא. עד מתי הוא חי עד וכלה מכפר את הקודש דר״י דהיא לאחר מתן דמו של חבירו. כדאיתא כבבלי במס׳ יומא דף מ׳ ע״ב עיי״ש אפילו דלא נתודה עליו אבל ר״ש אומר עד שעת וידוי דס״ל וידוי מעכב ע״ד דר״י אין הווידוי מעכב. כן גי׳ הש״ק ז״ל ביומא פ״ו וכן הוא בבבלי. וכן מוכח היא ע״ד דר״ש הווידוי מעכב מה מפקה מביניהון שחטו בלא וידוי. ע״ד דר״י א״צ להביא פר אחר ע״ד דר״ש צריך להביא פר אחר אף בשעיר המשתלח כן ע״ד דר״י א״צ כו׳ ובירושלמי במס׳ יומא פ״ו הגי׳ בהיפך מה מפקה מביניהון שלחו בלא וידוי אף כפר כן ר״ל דכי היכי דפליגי בווידוי השעיר כן נמי פליגי בווידוי הפר וכן עיקר. התודה ושחטו ונשפך הדם א״א צריך להביא פר אחר צריך להתודות פעם שני׳ וכו׳ אף שעיר המשתלח כן שהוא צריך להגריל פעם שני׳ דהוא כמו הא את אמר צריך להביא פר אחר דלעיל. ולא מסיק אם צריך להתודות פעם שני׳ דסמך על הא דלעיל בפר או כבר יצא בווידוי של ראשון :. סליק פירקא בס״ד:

ניטמא

הלכה

מראה הפנים

נעשה כזדון וכו׳. כדפרישית בפנים דבזה יש חילוק בין כה״ג דמתכפר בפרו הוא וא״ל כפרת יוה״כ עמו ואלו כהנים צריכין כפרת פרו וכפרת יוה״כ עמו דהא לכפרת שעיר הפנימי על ישראל איתקש לר״ש ובהדיא תנן שעיר הנעשה בפנים ויוה״כ תולה וכ״מ טובא אם צריך כפרת יוה״כ עמו או לא כגון להאומר לא יתכפר לי יוה״כ א״נ כהאי ברייתא דלעיל תומר בשער וכו׳ ויוה״כ מבתתך הוא דמכפר. והתוס׳ בפרקין דף י״: ד״ה דענד סמוך לשקיעת החמה מביאין להך ברייתא בשבועות להי״מ שם. מיהו בזה כבר כתבתי בפ׳ חלק הל׳ א׳ לפי׳ הא׳ שפירשתי שם דהש״ס לא מסיק הכא כהך ברייתא וכו׳ תנינה וכן הש״ס דילן בפ״ד דכריתות כ״ל דכל היום מכפר וכדמפרש שם להמתני׳ דפ״ו וכן בפ״ק שם דף ז׳ קאמר בשבועות כיון דיוה״כ כל בעתא ובעתא מכפר ואפשר לייטב בדוחק למתני׳ דכריתות אליבא דר׳ חנינא ולפי לשון הב׳ שפירשתי שם דהש״ס מסיק כוותיה דה״ק שכל היום מכפר אם עבר עליו כל היום עד לבסוף אם מת או מרד באמצע היום וכבר הוזכר מזה לעיל ריש פ׳ חלק ד״ה כילד הוא מכפר וע״ש. נראה דהא דאמרינן הכא אליבא דר״ש דאין כפרת כה״ג וכפרת כהנים שוין כפרו של יוה״כ תליא בהך בעיא דבעי התם בפ׳ הוליאו לו דף נ׳ ע״ב אם אחיו הכהנים בקביעותא מיתכפר או בקופיא מתכפרי ונפק׳ דאמר בם אם כקרבן שותפין מיחשב לענין תמורה וה״נ אם שותפין בו מן הסברא דיהא כפרתן שוה וא״כ לר״ש דהכא איכא למימר דס״ל מקופיא מתכפרי ובחיבורי פני המנורה בביאורי לכולא סוגיא דשעירים הרחבתי בענין זה בתוך שארי ענינים דהסוגיא דהכא ודהתם. והנני אציג לפניך כאן דבר אחד מהדברים שנתבארו שם מה שנלמד מהסוגיות לבאר דברי הרמב״ם במ״ש בענין השעירים והוא לכאורה דבר תמוה וז״ל בסוף פ׳ י״א מהל׳ שגגות. טומאת מקדש וקדשיו שהיה לה ידיעה בתחלה ולא היה לה ידיעה בסוף שעיר של יוה״כ הנעשה בפנים ויוה״כ תולין וכו׳ ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו פר כה״ג של יוה״כ מכפר אם היה המזיד מן הכהנים אם היה מישראל דם שעיר הנעשה בפנים ויוה״כ מכפר בנא׳ וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל. וכבר הרגיש הלח״מ בזה וכתב תימה דמשמע דעל שוגג דכהנים שעיר הנעשה בפנים מכפר ובגמ׳ בסוף פ״ק דשבועות לא משמע הכי אלא דבין על השוגג בין על המזיד הפר מכפר על הכהנים ולא השעיר דאשר לעם כתיב לא לכהנים ול״מ עכ״ל ובאמת קושיא גדולה הוא דהכי דדיוקא דאשר לעם אפשר לומר דלמעט מכפרת זדון הוא דאיצטריך וכן למה שליין הרמב״ם קרא דוכפר ובגמ׳ לא יליף מהאי קרא דהא כהנים לאו בכלל בני ישראל ניהו אלא מאשר לעם הוא דדייקינן דכהנים לאו בכלל עם וכן כדאמריק בחולין פרק הזרוע בזה הוה מלינן לומר דכוונתו ז״ל במה שהביא הכתוב בזה לא היתה אלא על התליה ואם היה מישראל וכו׳ אבל מיעוט לכפרת הכהנים משעיר הפנימי מאשר לעם הוא דנפקא לן מ״מ הא קשיא דבהדיא אמרינן שם לקמן בגמרא לר״ש היינו דכתב תרי וידוין ודם הפר וכו׳ אלמא דכ״ע מיהא אין הכהנים מתכפרין עם ישראל בשום כפרה דטומאת מקדש וקדשיו מכפרת יוה״כ. אמנם מסוגיא דהכא וממה שנתבאר לן ממנה ממילא מרווחא לן במעתתא ומתיישב דעת הרמב״ם בזה דהא למאי דמוכח מכאן דר׳ יוסי בר׳ בון ס״ל אליבא דר״ש דלא מתכפרי הכהנים בפרו של כה״ג אלא מקופיא והלכך פשיטא ליה נומר דהו״ל ואין הפר מכפר על הכהנים כפרה גמורה לריכין הן לצירוף כפרת היום עם הפר משא״כ הכה״ג דכיון דמשלו הוא בכפרת פרו לחוד הוא דסגי ליה כמו שנתבאר לעיל והתם ביומא בעי הש״ס למיפשט הבעיא מהברייתא דמייתי שם הש״ס דפרו עושה המורה ודחי לה רב ששת וקאמר לא התם בשלו של אהרן וכו׳ והרמב״ם תפס להא דרב ששת למסקנא כדכתב בפ״א מהל׳ תמורה הל׳ ו׳ דאילו של אהרן עושה תמורה אבל לא פרו דקרבן השותפין הוא וא״כ ש״מ דבקביעותא מכפר הפר על הכהנים כמו על הכה״ג וממילא אידחי לה מילתיה דר׳ יוסי בר׳ בון דהכא דמהיכי תיתי לן לחלק בין כה״ג להכהנים בענין הכפרה וכפרת היום אם כן שוין בכפרת הפר בקביעותא כמו הכה״ג ועל כרחך דדינן שוה לכל דבר כדמוכרח מהבית דיומא וס״ה כנידון שזה והדרינן הבתא לקושיא מ״ט לא תני כהן משיח בסיפא ופ״כ כדבעינן מעיקרא דהתנא דמתני׳ דלא איירי הכא אלא בזדון טומאת מקדש וקדשיו ס״ל אליבא דר״ש לקושטא דמילתא הכי דאין הכהנים מתכפרין בפר אלא בזדון דוקא אבל בשוגג דטומאת מקדש וקדשיו אין ה״נ דמתכפרין הן בכפרת שעירים כמו ישראל ופליג אתנא דברייתא ואליבא דר״ש כמבואר זה מהסוגיא והשתא כל אותה הסוגיא דבבלי סוף פירקין דמשמע דגם כפרת שוגג מתכפרין הן בפר אליבא דתנא דברייתא היא אזלא ומבואר הוא בהדיא מסוגיא דהכא דתנא דמתני׳ פליג עליה וס״ל דאין הפר מכפר על הכהנים אלא בזדון טומאת מקדש וקדשיו כדמוכרח מדלא קתני משיח בדברי ר״ש וזה ג״כ מבואר דלא פליגי ר׳ יהודה ור״ש כ״א בשאר עבירות אם הכהנים מתכפרין בשעיר המשתלח או לא אבל בכפרת טומאת מקדש וקדשיו דכהנים לא פליגי כלל והרי לך מבואר דעת הרמב״ם דסמיך אסוגיא דהכא וזה ידוע הוא דכל היכא דלא פליגא סוגית הבבלי בהדיא אסוגי׳ דירושלמי סמיך הרמב״ם אסוגיא דירושלמי ועל מה שנלמד הימנה וכגוונא דהאי עניינא דהא לא מתבאר לן מסוגיא דהתם מידי בענין פירושא דסברת תנא דמתני׳ בהאי מילתא והכא הוא דמתבאר דתנא דמתני׳ ס״ל דאין הפר מכפר על הכהנים אלא בזדון טומאת מקדש וקדשיו דוקא ופסק הוא ז״ל כתנא דמתני׳ נגד התנא דברייתא דלשיטתיה מוכרח הוא כן כאשר נתבאר:

יעמד חי וכו׳. פלוגתא דר״י ור״ש איפכא מיתני בבבלי פ׳ טרף בקלפי דף מ׳ ע״ב וכבר כתבתי לעיל בהלכה ג׳ ד״ה ועשו חטאת דלמסקנא דהתם לר׳ יהודה הגרלה מעכבא והכא מיבעיא ליה אליביה אם צריך להגריל פעם שניה או לא. והרמב״ם ז״ל פסק בפ״ב מעבודת יוה״כ הל׳ ג׳ דהגרלה מעכבת כמסקנא דהתם אבל לא זכר כלום בענין פלוגתא דר״י ור״ש עד מתי יהא זקוק ליעמד חי לעיכובא ואפשר משום דסמיך אמסקנא דסוף פ׳ הוליאו לו דף ס׳ ע״א דלר׳ יהודה דוקא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים מעכב על הסדר כמ״ש בריש פ״ה מהל׳ עבודת יוה״כ ולאפוקי ווידוי דהוי מדברים הנעשים בחוץ ואין סדרן מעכב וא״כ כיון דחוקה אדברים הנעשין בפנים הוא דכתיב כדאמר התם לר״י אפשר דלענין עיכובא בגופייהו נמי הכי ולא נמצא מבואר לנו זה דכל דברי הרמב״ם שם אפשר דלענין מגופ קאמר וכמה שהוא דיעכב לעיכובא ביאר בהדיא בשארי דיניה מעבודת יוה״כ ולא מתלו א״נ דכל האי דרשה עד מתי זקוק לעמוד חי לא אתיא אלא לסברת ר׳ יהודה דריש מתני׳ דפ״ז שם ועוד המר ר״י מת המשתלח וכו׳ ולא אליבא דרבנן : סליק פירקא בסייעתא דשמיא

ידיעות

עין משפט נר מצוה

א

א ב מיי' פי"א מהל' שגגות הל"ז

מסורת הש"ס

(תוספתא דטהרות פ"ו) שבועות יט וכ"ג

(הוריות פ"ג)

ע' כריתות יח

תורה אור

הלכה א מתני' ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע א ניטמא וידע ונעלמה

ממנו טומאה וזכור לקודש נעלם ממנו קודש וזכור לטומאה נעלמו ממנו זה וזה אכל את הקודש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד ניטמא וידע נעלמה ממנו הטומאה וזכור למקדש נעלם ממנו מקדש וזכור לטומאה נעלמו ממנו זה וזה נכנס למקדש ולא ידע ומשיצא ידע הרי זה בעולה ויורד: **גמ'** רבי ירמיה בעי פשיטא בידיעה האחרונה עד שיהא יודע שחייב להביא בה קרבן. אף בידיעה ראשונה כן. נישמעינה מהדא *שני *שבילין אחד טמא ואחד טהור הילך באחד מהן ונכנס למקדש ויצא והזה ושנה וטבל והילך בשני ונכנס למקדש ב חייב. ויודע שהוא חייב להביא קרבן אמר ר"ל דרבי ישמעאל היא דאמר חייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש. א"ר בון בר חייה הוינן סברין מימר דמר ר"ל בבריא לו שהוא טמא ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש אבל אם היה ספק טמא ספק טהור ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש לא. ממה דאמר ריש לקיש דר' ישמעאל היא דאמר חייב על העלם טומאה והעלם מקדש הדא אמרה אפילו ספק טמא ספק טהור נעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש חייב. א"ר יוחנן דברי הכל היא משום ספק ידיעה כידיעה מה אם בשעה שאינו יודע אם טמא הוא אם טהור את אמר ידיעה ודאי היא בשעה שיודע שטמא ודאי אלא אינו יודע אם חייבין עליה קרבן לא כ"ש שתהא ידיעה. על דעתיה דר"ל ניטמא ונעשה לו הדבר ספק מהו שייעשה אצלו כהעלם דבר ויהא חייב. דין כדעתיה ודין כדעתיה. דאיתפלגון *אכל חמשה זיתים ונודע לו בספק כל אחד ואחד כן נודע לו בודאין ר"ל אמר ידיעת ספק קובעתו לחטאת רבי יוחנן אמר אין ידיעת ספק קובעתו לחטאות. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' שמואל מודה ריש לקיש בכהן משיח שאין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאת שנאמר °כחטאת כאשם את ויקרא ז שמביא אשם תלוי *ידיעת ספיקו קובעתו לחטאת

את

הלכה א מתני' ידיעות הטומאה. לעיל בפ' ראשון מפורש אמאי קרי להו ידיעות: נטמא וידע. שנטמא בשעת הטומאה או אחרי כן: ונעלם ממנו טומאה. אחר שידע וע"י אותו העלם אכל קדש הרי א' או נכנס למקדש הרי שתים דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנתעלמה ממנו טומאה וזכור הוא את הקדש או את המקדש: נעלם ממנו קדש. או המקדש וזכור לטומאה הרי שתים אחרות דלא כתיבי: נעלמו ממנו זה וזה. אינו ממנין הידיעות אלא הא קמ"ל דאע"ג דבשעת אכילת הקדש או כניסת מקדש אינו זכור לא לטומאה ולא לקדש חייב קרבן עולה ויורד: **גמ'** פשיטא. לן האי מילתא דבידיעה האחרונה ידיעה ודאית בעינן דעד שהוא יודע שחייב להביא בה קרבן כמו בכל ידיעות של חטאת דידיעה מעלייתא בעי מיהו הא מיבעיא לן אם אף בידיעה ראשונה כן שיודע לו שנטמא ודאי וחייב בקרבן אם אכל קדש או נכנס למקדש או דילמא מכיון דידיעה בתחילה לא כתיבא בהדיה אלא מקרא דונעלם הוא דנפקא לן לא בעינן להניא ידיעה שתהא ידיעה ודאית אלא אפי' נודע לו מספק טומאה הויא ידיעה: והזה ושנה וטבל והילך בשני. דאלו לא טהר בנתיים היה ודאי טמא ממ"נ ועכשיו ספק טומאה הוי בכל כניסה וכניסה וקתני חייב משום דעכ"פ כניסה אחת מהן בטומאה היתה: ויודע שהוא חייב להביא בה קרבן. בתמיה הא הכא כל ידיעה בתחילה שהיתה לו אחר שהילך באחת מהן לא הוי אלא מספק טומאה ואפ"ה חייב וש"מ שידיעת ספק הויא ידיעה לידיעה בתחילה: אמר ר"ל. מהכא לא תפשוט דאיכא למימר הא מני ר' ישמעאל היא דדריש במתני' סוף פרקין מונעלם ונעלם לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש ולדידי' שפיר אשכחן דמיחייב כדמפרש ר' בון לקמיה דמשום העלם מקדש הוא דחייב אפי' בספק ידיעה דטומאה: הוינן סברין מימר דאמר ר"ל בבריא לו שהוא טמא. כלומר אי לאו דהוה מוקי ר"ל להך ברייתא כר' ישמעאל וקדמפרש למילתיה הוה אמינא דס"ל לר"ל אליבא דר' ישמעאל דאע"ג דמיחייב נמי על העלם מקדש מ"מ מודה הוא דלא מהני העלם מקדש ואח"כ נודע לו למקדש למיהוי ידיעה בהא לחודה וכגון שנעלמה ממנו גם הטומאה ולא נודע לו כ"א מספק אם הוא טמא או טהור דנימא דמיחייב מחמת ידיעת העלם מקדש הא לא הוה אמרינן אלא דוקא בבריא לו בתחילה שהוא טמא ודאי ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש וכלו' אפי' בגוונא דאיכא הכא ידיעת העלם מקדש כדמסיים ואזיל: אבל אם היה ספק טמא ספק טהור ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש לא. וזהו כדפרישית דלא מהני במה שנעלם ממנו מקדש ונודע לו אח"כ למקדש למיקרי ידיעה בתחלה

היכא שיש כאן גם העלם טומאה ולא נודע לו בתחילה מן הטומאה כ"א ידיעת ספק דלא אמר ר' ישמעאל לחייב גם על העלם מקדש אלא בענין שאין כאן העלם טומאה כלל כגון שזכור הוא לטומאה ולא נעלם ממנו כ"א המקדש בזה הוא דמוסיף ר' ישמעאל הכי הוינן סברין מימר אי לאו דאמר ר"ל להאי מילתא: ממה דאמר ר"ל. אבל השתא דקאמר ר"ל דהך ברייתא דמיחייב על ספק ידיעה דטומאה ר' ישמעאל היא ומסיים בה משום דלדידיה מיחייב נמי על העלם מקדש הדא אמרה דקסבר ר"ל אליבא דר' ישמעאל דמשום העלם מקדש הוא דקאמר דמתחייב אפי' אין כאן אלא ספק ידיעה לענין הטומאה: אמר ר' יוחנן. לא היא כדאוקי ר"ל כר' ישמעאל אלא ברייתא דברי הכל היא ומשום דכאן עשו ספק ידיעה כידיעה ודאית לענין ידיעה בתחילה: מה אם בשעה וכו'. הש"ס הוא דקאמר לה דשמעינן ממילתיה דר' יוחנן דאם נודע לו שטמא ודאי הוא אלא שספק הוא לו אם חייבין עליה קרבן אם נכנס למקדש בהעלם טומאה זו דודאי ידיעה בתחלה מיקריא דהא מק"ו נלמד מדר"י דמה במקום שעיקר הטומאה היא בידיעת ספק אלו וקאמר ר' יוחנן דכידיעה ודאית הויא וחייב אם נכנס למקדש אח"כ בהעלם טומאה זו במקום שיש לו ידיעה ודאית בעיקר הטומאה אלא שהספק אם חייבין עליה קרבן לכ"ש דכידיעה בתחילה הויא: ע"ד דר"ל. אלא אליבא דר"ל דלא ס"ל עשו ספק ידיעה כידיע' מיבעיא לן בזה שאם נטמא ונודע לו שהוא טמא ודאי אלא שנעשה לו הדבר ספק שאינו יודע אם חייבין עליה קרבן מהו שיעשה אלו כהעלם דבר אם אח"כ נעלמה ממנו טומאה זו מי נימא דהידיעה בתחילה הוי ידיעה ועכשיו נקרא העלם דבר וחייב אם נכנס למקדש בהעלם זה או דילמא לר"ל אפי' בכה"ג לא מיקרי ידיעה ודאית בתחילה להתחייב על העלם דבר אחר מחמת כן: דין כדעתיה ודין כדעתיה. ואזדו ר"י ור"ל לטעמייהו במה דאיתפלגון בעלמ': דאיתפלגון. פלוגתא דר"י ודר"ל גרסינן בפ"ג דהוריות ולמקלת הסוגיא דהכא: אכל חמשה זיתים. של חלב בהעלם אחד: ונודע לו בספק כל אחד ואחד. כלומר בין כל אחד ואחד נודע לו הספק שנסתפק אם אכל חלב או לא ולא נודע לו בודאי עד אח"כ שנודע לו על כולן: ידיעת ספק קובעתו לחטאת. מה שהיה לו ספק ידיעה בין כל א' וא' מיחשב ידיעה ומחלקן לחטאות שמיד שנודע לו בספק על כל אחד קבעתו בפני עצמו וכשנודע לו אח"כ שאכל חלב בודאי מתחייב חמשה חטאות דהוו כחמשה העלמות: מודה ר"ל בכהן משיח. דלא אמרינן גביה ידיעת ספק מחלקן לחטאת משום שנאמר כחטאת כאשם והקישן הכתוב לומר לך את שהוא באשם תלוי ומחייב על כל ספק וספק אשם תלוי אחד כל זמן שלא נודע לו שאכל ודאי כך הוא מתחייב חטאת על כל א' וא' כשנודע לו אח"כ:

את

מראה הפנים

פרק ב **ידיעות** הטומאה. נטמא וידע. כבר נתבאר בפ"ק הל' ב' ד"ה דר' ישמעאל וכן בדיב הל' ג' דדעת הרמב"ם ז"ל דידיעת בית רבו לאו שמה ידיעה אלא בשתם מתני' דהכא דידיעה אחר הטומאה בעינן ולאפוקי ידיעת בית רבו בעינן ידיעה קודם הטומאה וע"ב למילתא בטמאה מזה:

ממה דאמר ר"ל דר' ישמעאל היא וכו'. כבבלי בסוף פרקין וכן בפ"ד דכריתות קאמר בהדיא לר"ל דאמר הא מני ר' ישמעאל היא דלא בעי ידיעה בתחילה והכא לא בעי לפרש להא דר"ל אליבא דר' ישמעאל בכי דמשום דס"ל לחייב נמי על העלם מקדש לא איתבר ליה ונעלם ולא בעי ידיעה בתחילה וטעמיה דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דס"ל לר' ישמעאל דבעי ידיעה בתחילה כדאמר בהדיא פ"ק הלכה ב' דר' ישמעאל כרבי וכו' והלכך מפרש ר' בון בר חייה בענין אחר להא דר"ל אליבא דר' ישמעאל דהיכא דאיכא ידיעה מהעלם מקדש בעי ליה בידיעת ספק מטומאה ולעולם ר' ישמעאל בעי ידיעה בתחילה וכבר מבואר במה דציין לענין זה כאשר ציינתי לעיל בפ"ק שם:

מחלפה

את שאינו מביא אשם תלוי אין ידיעת ספיקו א מחלקת לחטאת. מחלפה שיטת דריש לקיש תמן אמר ידיעת ספק קובעת לחטאת וכא אמר אין ידיעת ספק קובעת לחטאת. תמן אשמו קבעו וכא מה אית לך. מחלפה שיטת רבי יוחנן תמן הוא אומר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו וכא הוא אמר הכין. לא א"ר יוחנן אלא בידיעה האחרונה שאין בה חיוב קרבן. א"ר יוחנן כל ספק רשות הרבים ספיקו *טהור ואין ב מתירין לו לעשות והתנינן *כל ג ספק הטהור לתרומה טהור לחטאת וכל התלוי לתרומה נשפך לחטאת אין תלוי בחטאת אלא או טמא ממש או טהור ממש. א"ר זירא מתניתא בדבר שאינו בא מחמת הזבח מה דמר רבי יוחנן בדבר שבא מחמת הזבח. *הכל מודין שאם עבר ועשה טהור. מחלפה שיטת ר' יוחנן תמן אמר עבר ועשה טמא וכא אמר עבר ועשה טהור. כאן ברשות היחיד כאן ברשות הרבים. ואפילו תימר כאן וכאן בר"ה. מחלפה שיטת ר"ל מחלפה שיטת ר' יוחנן. דאיתפלגון נזיר שניטמא בטומאת קבר התהום ריש לקיש אמר אין הנזיר מגלח ור' יוחנן אמר הנזיר מגלח.

והא

את שאינו מביא אשם תלוי. אבל המשיא שאינו מביא אשם תלוי על ספק חטאו כדתנן בפ"ב דהוריות אשם תלוי היחיד והנשיא חייבין ומשיח וב"ד פטורין כדיליף התם מקראי והלכך אין ידיעת ספק קובע אללו לחטאת דלא איתרבי מהקישא אלא מי שישנו באשם תלוי ונוהג בו: וכא אומר אין ידיעת ספק קובעתו לחטאת. דהכא מוקי לברייתא דלעיל כר' ישמעאל ולא בעי לפרושי כר' יוחנן ולאוקמה כדברי הכל אלמא דלית לה ספק ידיעה כידיעה. ומשני תמן אשמו קובעו כדאמרינן טעמא דהואיל ואשמו קובעו להתחייב על כל ספק אשם תלוי בפני עצמו מקשינן נ"כ לענין חטאת: וכא מאי אית לך. אבל הכא גבי טומאת מקדש וקדשיו מאי אית לך למימר הואיל וקובעו באשם תלוי על ספיקו הא ודאי ליכא למימר הכי שהרי אין אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו כדתנן בריש כריתות שאין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד: מחלפה שיטת ר' יוחנן תמן הוא אומר. התם בהוריות לעיל מינה פליגי ר"י ור"ל באכל שלשה זיתים וסבור שהן שנים והפרים חטאת ר' יוחנן אמר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו רשב"ל אומר נתכפר מקצת החטא לא נתכפר כולו. כלומר שאכל שלשה זיתים בהעלם א' ונודע לו על השנים וכסבור שלא היו אלא שנים והפרים עליהן חטאת ואח"כ חזר ונודע לו על השלישי ר' יוחנן סבר דשוב אינו מביא קרבן על השלישי דמכיון שכולן בהעלם א' אכלן וחטא אחד הוי וכשנודע לו על השנים והפרים קרבן נתכפר לו על הכל והשתא מקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן דבזה אמר דכשהוא סבור שהן שנים והויא כנסתפק לו על השלישי ואם אח"כ כשחזר ונודע לו שודאי אכל אף השלישי אין הולכין אחר הידיע' אחרונה של ודאית אלא אמרי' דהואיל בתחילה כשהיתה לו ידיעת ספק על השלישי ונתכפר במקצת החטא כשהפרים קרבן על השנים נתכפר כולו ואפי' על השלישי: וכא הוא אומר הכין. והכא בהא דחמשה זיתים דלעיל אמר דאין ידיעות ספק קובעת ואין נחשבין לכלום אלא הולכין אחר הידיעה אחרונה שנודעה לו בידיעה ודאית על כולן וקשיא דידיה אדידיה: לא אמר ר' יוחנן. ומשני דלא דמי האי להא דלעיל דלא קאמר שאין הולכין אחר הידיעה האחרונה של ודאי אלא בידיעה אחרונה בכה"ג דאין בה שום חיוב קרבן משום שכבר כפר מקצת החטא בידיעת השנים בתחילה ונתכפר כולו ושוב אין בידיעה האחרונה כלום ולא הוי טעמיה דר' יוחנן דידיעת ספק של שלישי הויא ידיעה אלא אדרבה ס"ל דאין ידיעת ספק כלום ועיקר טעמיה מפני שידיעה אחרונה לאו ידיעה הוי אבל התם בחמשה זיתים דאין בידיעת ספק כלום הלכך כשנודע לו באחרונה ידיעה ודאית על כולן היא הידיעה שמביאה אותו לידי קרבן ולפיכך הויא ידיעה והולכין אחריה ולעולם קסבר ר' יוחנן דאין ידיעת ספק קובעת לחטאת בשום מקום: כל ספק רשות הרבים ספיקו טהור. כל ספק טומאה שאירעה בר"ה ספיקו טהור דהלכתא גמירי לה: ואין מתירין לו לעשות. אם בא לימלך אין מתירין לו לכתחלה לעשות טהרות ואומרין לו לך וטבול אלא שאם עשה טהרותיו טהורין כדאמר לקמן: והתנינן. בפ'

י"א דפרה כל הספק הטהור לתרומה אותן שמנאו חכמים בפ"ד דטהרות מה שטיהרו בספקות לענין תרומה וקחשיב התם נ"כ ספק ר"ה טהור: טהור לחטאת. אם אירע זה הספק לגבי חטאת נ"כ טהור הוא: וכל התלוי לתרומה. כגון באלו הספיקות ששנינו שם שאין שורפין עליהן את התרומה ואם יש בו נ"כ ספק מגע דה"ל ספק ספיקא ספק נגע ספק לא נגע ואת"ל נגע ספק טמא ספק טהור דקי"ל אם נולד זה בתרומה תולין לא אוכלין ולא שורפין: נשפך לחטאת. אם נולד כיוצא בו לחטאת ישפך האפר או המים המקודשין וכדמסיים ואזיל מפני שזהו הכלל אין דין תלוי בחטאת אלא או טמא ממש או טהור ממש ושמעת מינה דכל ספק טומאה בר"ה כטהור ממש מחשבינן ליה דאי לאו הכי היכי הוי מטהרינן לה גבי חטאת וקשיא לר' יוחנן דאמר אין מתירין לו לעשות לכתחילה: מתניתא. דמשויא לי' כטהור ממש לגבי חטאת בדבר שאינו בא מחמת הזבח עלמו אלא באותן טהרות השייכין לאפר או למים המקודשים וכי קאמר ר' יוחנן אין מתירין לו לכתחילה לעשות באותן טהרות השייכים לזבח עלמו קאמר כלומר בפרה עלמה מה שלריך לשמרה בטהרה כדתנן בפ"ג דפרה: הכל מודין. כלומר בין מה ששנינו במתני' בין מה דמחלק ר' יוחנן דבדבר הבא מחמת הזבח אין מתירין לו לעשו' מודה הוא שאם עבר ועשה טהורין הן הטהרות: תמן אמר עבר ועשה טמא. לקמן בפלוגתא דנזיר שנטמא בקבר התהום דשמעינן לר' יוחנן דמחמיר בספק טומאה וס"ל דהנזיר מגלח עליה אלמא כטומאה ודאית משוי לה ואפי' בדיעבד הטהרות טמאין והכא אמר דוקא לכתחילה אין מתירין לו לעשות אבל אם עבר ועשה טהור: כאן ברשות היחיד. גבי נזיר שנטמא בקבר התהום שהוא ברה"י מיירי דהויא לה ספק טומאה ברה"י הלכך ספקו כודאי משוי לה אבל הא דלעיל דקאמר עבר ועשה טהור בספק טומאה ברשות הרבים הוא: ואפילו תימר כאן וכאן ברשות הרבים. וקאמר הש"ס דלמאי דס"ד מעיקרא דכאן וכאן בר"ה מיירי ולא קשיא לך אלא דר' יוחנן אדר"י בתמיה: מחלפה שיטת ר"ל מחלפה שיטת ר' יוחנן. כלומר הא דר"ל אדר"ל נמי קשיא כמו דקשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דהא שמעינן ליה לריש לקיש לעיל דחמירא ליה ספק טומאה דס"ל אפי' ספק טמא וספק טהור חייב אם יש כאן העלם מקדש כדמפרש ר' בון בר חייה למילתי' מדקאמ' הכי אליבא דר' ישמעאל אלמא הכי סבירא ליה והא בפלוגתא דלקמן שמעינן לר"ל דמקל בספק טומאה וס"ל דאין הנזיר מגלח עליה: דאיתפלגון. השתא מייתי היכא איתמר פלוגתייהו גבי ספק טומאה: בטומאת קבר התהום. כל לשון טומאת התהום שבש"ס לשון ספק ומכוסה הוא כתהום הזה שאינו גלוי: ר"ל אמר אין הנזיר מגלח. עליה תגלחת הטומאה להיות סותר את הקודמין מפני שטומאה בספק היא: ור' יוחנן אמר הנזיר מגלח. על טומאת התהום וכדתנן בפ"ט דנזיר דעד שלא גילח תגלחת הטהרה אפילו טומאת התהום סותר בנזיר. ועד השתא אסוקי מילתא דלעיל היא דנהי דר' יוחנן אדר' יוחנן מלית לשנויי דכאן בספק טומאה ברה"י מיירי מיהו דר"ל אדר"ל קשיה ואפי' אי מוקמית לה כאן וכאן בר"ה ולא משני מידי:

והא

מראה הפנים

מחלפה שיטת ר' יוחנן וכו'. הכא לא מקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן מהא דקאמר לעיל לטעמא דברייתא דעשו ספק ידיעה כידיעה להא דקאמר גבי אכל חמשה זיתים דאין ידיעת ספק נחשבת לידיעה משום דבהדיא קאמר אין ידיעות ספק קובעות לחטאת וכדמשני התם דר' יוחנן לא קאמר אלא כאן עשו ספק ידיעה כידיעה דדוקא בידיעה בתחלה הוא דאמרו כן משום דלא כתיבא בהדיא אלא מונעלם הוא דאתיא אבל בכל התורה כולה לא עשו דידיעה בתרייתא דבכל התורה כולה המכוונה לידי חטאת לבעי ידיעה ודאית בעינן והלכך לא מקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן אלא מההיא דחמשה זיתים להדיא דאמר גבי שלשה זיתים ומשני לה ועיקר פלוגתות אלו והשייכים לענינם יתבאר במקומו בהוריות הי"ב בהגיעי לשם בכתמי ובסייעתא דשמיא:

כל ספק רשות הרבים ספיקו טהור ואין מתירין לו לעשות. הכי אמרי' בבבלי בפ"ב דע"ז דף ל"ז כי אתו לקמיה דר' ינאי אמר להו זילו טבולו בביקעתא דבנהרא זילו טבולו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מהלכות אבות הטומאות בהל' ט' אע"פ בספק ר"ה טהור כשיבא לישאל אומרין לו אם טבלת אין בכך הפסד אם טבל הרי זה משובח ואם לא טבל ועשה טהרות הרי הן טהורות בספק ר"ה טהור. והיינו אפי' אמרו לו לטבול ולא טבל ועשה טהרות כדמסיק הכא הכל מודין שאם עבר ועשה טהור:

תמן אמר עבר ועשה טמא וכו'. כדפרישית בפנים. ופלוגתייהו דר"י ור"ל בנזיר שנטמא בקבר התהום לא מצאתי במקום אחר בש"ס. ולכאורה היה אפשר לומר דדברי ר"ל הן כדברי רב המובא בבבלי נזיר דף ס"ד ע"ב דאמר לא אלימא טומאת התהום

מסורת הש"ס

פי"ז ה) (פרה פי"א)

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ח משגגות ה"א

ג
ב מיי' פט"ו מאבות הטומאות ה"ט

ד
ג מיי' פי"ד מפרה אדומה ה"ט

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

והא רבי יוחנן אמר משום ספק ידיעה כידיעה. ואפילו ראשונה בשרץ ושנייה במת הראשונה עד שלא נתגייר והשנייה משנתגייר הראשונה עד שלא הביא שתי שערות והשנייה משהביא. ניטמא במת וידע בשרץ ולא ידע אין שם טומאה קלה אצל טומאה חמורה. ניטמא במת ולא ידע בשרץ ולא ידע ואחר כך נודע לו על השרץ ואחר כך נודע לו על המת מפני שנודע לו על השרץ תחילה כמי שיש טומאה קלה אצל חמורה או מפני שקדמה לטומאת המת תדחה לטומאת שרץ ולידיעתה ואין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה. נטמא במת וידע בשרץ ולא ידע ונכנס למקדש בהעליטו של מת חייב בהעלם שרץ פטור. ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה קלה עלתה לו טומאה קלה ליידא מילה שאם טבל ונכנס למקדש פטור. ירד לטבול מטומאה קלה ונסמכה לו טומאה חמורה לא עלתה לו טומאה חמורה ליידא מילה שאם טבל ונכנס למקדש חייב. הא מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה חמורה לא. הא מטומאה קלה ונסמכה לו טומאה קלה לא. ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכה לו סככות ופרעות מאחר

והא ר' יוחנן אמר וכו'. מילתא באנפי נפשה היא וכמו גופא הא דאמר ר' יוחנן לעיל דטעמא דברייתא דשני שבילין משום ספק ידיעה כידיע' הוא ומפרש הש"ס דלכל מילי מחשבינן הכא לספק ידיעה כידיעה ודאית כדנקט ואזיל: ואפי' ראשונה בשרץ ושנייה במת. האי ראשונה ושניה דקאמ' הכא וכן באינך דלקמיה אספק שנסתפק לו מיתפרשא וכלומר אפי' יש כאן אלו הספקות ספק הראשון שמא בשרץ נטמא ספק השני שמא במת נטמא ונפקא מינה למ"ד לקמן דבעינן עד דידע באיזו טומאה נטמא אי במת איטמי או בשרץ איטמי וקמ"ל דהשתא דאמרינן ספק ידיעה כידיעה ואפי' לא נודע לו אלא מספק טומאה הוי כידיעה והכא נמי אפי' ספק הוא לו אם בשרץ נטמא או במת נטמא הוי כידיעה: הראשונה עד שלא נתגייר וכו'. ה"נ ספק מיתפרשא ולענין אשם תלוי קאי וכדאמרי' בהאי תלמודא בפ"ג דהוריות אכל כזית חלב ספק עד שלא נתגייר ספק משנתגייר ספק עד שלא הביא שתי שערות ספק משהביא שתי שערות מביא אשם תלוי. והיינו נמי דקאמר הכא הראשונה כלומר ספק הראשון אם עד שלא נתגייר אכל ספק השני אם משנתגייר אכל וכן עד שלא הביא שתי שערות ומשהביא כלומר כמו דאמרינן התם לענין אשם תלוי ה"נ הכא גבי ידיעות הטומאה אם הספק הוא באיזו טומאה שנטמא הוי ספק ידיעה כידיעה: נטמא במת וידע. שמעתתא באנפי נפשייהו ניהו וכלומר הא ודאי פשיטא לן שאם נטמא במת וידע מן הטומאה וחזר ונטמא בשרץ ולא ידע ונעלמה ממנו טומאת המת ונכנס למקדש: אין שם טומאה קלה אלא טומאה חמור'. בהא ודאי אע"ג דלא ידע בתחילה מטומאת שרץ מיחייב הוא על העלם טומאה במת שהיתה לו ידיעה בתחילה דאין שם טומאה קלה משרץ כלום אלא טומאה חמורה של מת דקלה בכלל חמורה היא והולכין אחר החמורה והא לא הוה צריכא למימר אלא משום סיפא דלקמיה נקט לה: נטמא במת ולא ידע. כי קמיבעי' לן היכא דלא נודע לו מטומאת מת וחזר ונטמא בשרץ ולא נודע לו ואח"כ נודע לו על טומאת השרץ ונעלמה ממנו ונכנס למקדש בהעלמה זו ואחר כך נודע לו על טומאת המת מהו: מפני שנודע לו על השרץ תחילה. כלומר מי אמרינן דהואיל שנודע לו על השרץ תחילה. הרי כאן כמי שיש לה עיקר להטומאה הקלה ואע"פ שהיא אצל חמורה מפני שנודע לו עליה בתחילה ואחריה אנחנו הולכין ואם חזר ונעלמה ממנו אחר הידיעה ונכנס למקדש חייב: או מפני שקדמה לטומאת המת. או דילמא נימא הואיל ואע"פ כן טומאת המת היא שקדמה תדחה לטומאת שרץ ולידיעתה שאין טומאת השרץ שנטמא אח"כ כלום מכיון שכבר נטמא הוא בטומאה חמור' ממנה ולא לידיעתה של טומאת השרץ כלום שנלך אחריה שהרי קדמה לה החמורה ואין שם לטומאה קלה אלא החמורה וכיון שנכנס למקדש קודם שנודע לו על טומאת המת החמורה שהיא העיקר ואחריה אנו הולכין הוי כמי שלא היתה לו ידיעה בתחילה ופטור. ולא איפשיטא: נטמא במת וכו'. האי מילתא הוי כעין פשיטותא דלעיל ותני והדר מפרש לה. א"נ דקמ"ל דטעמא דלא נודע לו מטומאת שרץ כלום והלכך אם נכנס למקדש בהעלמו של מת הוא דחייב שהיתה לו ידיעה בתחילה ואם בהעלמו של שרץ כלומר שאין כאן אלא העלמו של שרץ ועדיין הוא בהעלמו פטור שהרי לא היתה לו ידיעה בתחילה מטומאה זו ומטומאה של מת לא נעלם ממנו והוי מזיד על טומאת המת ופטור מקרבן אבל אם היתה לו ידיעה על טומאה של שרץ וחזר ונעלם ממנו טומאה זו וטומאת המת לא נעלמה ממנו ונכנס למקדש היה חייב ואע"פ שיש כאן עוד טומאת מת החמורה לא אמרינן הכא אין שם של טומאה קלה כלום אלא החמורה דמכיון דלא נעלם ממנו החמורה אין חיוב קרבן שייך כלל אלא ומתחייב בידיעתה והעלמה של הקלה: ירד לטבול מטומאה חמורה. כגון שנטמא במת וכיוצא בו מן הטומאות החמורות ובתוך כך שירד לטבול נסמכה לו עוד טומאה קלה שנטמא מנבילה ושרץ וכיוצא בהן: עלתה לו טומאה קלה. כדמפרש ואזיל: ליידא מילה. לאיזה דבר: שאם טבל. בשביל טומאה החמורה עלתה לו הטבילה ג"כ בשביל טומאה הקלה אע"פ שבשעת הטבילה לא נודע לו מטומאה הקלה ואם נכנס למקדש פטור ומשום הסיפא נקט לה: ירד לטבול מטומאה קלה. ובתוך כך נסמכה לו טומאה חמורה ולא נודע לו טומאה זו לא עלתה לו הטבילה בשביל טומאה החמורה וטעמא דמכיון שלא נודע לו טומאה זו והוא לא ירד לטבול אלא בשביל הקלה איכא למימר דלא מיזהר זהיר בה ומאחר שנודע אח"כ שנטמא בה אם נכנס למקדש חייב: הא מטומאה חמורה וכו'. לגרדין מתפרשא וכלומר דוקא בירד לטבול מטומאה חמורה ונטפלה לו טומאה קלה הוא דאמרו דעלתה לו הטבילה אבל לא מחמורה ונטפלה לו טומאה חמורה אחרת וכן בירד לטבול מטומאה קלה ונטפל לו חמורה הוא דאמרו דלא עלתה לו אבל לא מטומאה קלה לטומאה קלה אחרת: ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכו לו סככות ופרעות. מהו סככות אילן המיסך על הארץ ויש לו ענפים מובדלים זה מזה וכזית מן המת תחת אחד מהן ועבר שם ואין ידוע אם עבר תחת ענף המאהיל על הטומאה ופרעות הן אבנים או עצים הבולטין מן הגדר וטומאה תחת אחד מהן ומיבעיא ליה אם כטומאה חמורה נחשבין או לא: מאחר

מראה הפנים

בתוס' למיסתר ומתרץ למתני' דהתם כי היכי דמתרץ לה רב המנונא שם. ולמאי דמוקי הכא פלוגתייהו בקבר התהום ברה"י דהכי ר' יוחנן כשבטן כדפרישית. ולא משני מידי מהא דרמי דר"ל אדר"ל ויש לדחות דמאי דקאמר ר"ל לעיל בספק טמא בספק טהור אליבא דר' ישמעאל קאמר וליה לא ס"ל:

נטמא במת ולא ידע בשרץ ולא ידע וכו'. כל זה נראה דאליבא דר"א הוא דאיכא למיבעי הכי דס"ל עד שידע באיזו אב הטומאה הוא דנטמא כדמפרש תוס' התם וכן הכא לקמן אליביה אבל למאי דקי"ל דאע"פ שלא ידע באיזו טומאה אלא דידע שהוא טמא הוית ידיעה בתחילה אין נ"מ בדינים אלו דאפי' נודע לו על השרץ בתחילה ונכנס למקדש בהעלמו תו לא איכפת לן אם היה עוד טמא בחמורה או לא דהא כל דהוית ליה ידיעה מאיזה טומאה שתהי' הוית ידיעה בתחילה:

ירד לטבול מטומאה חמורה ונסמכה לו טומאה קלה וכו'. למאי דפרישית בפנים משמע דאף שטבל לקלה לא עלתה לו לטומאה החמורה כדנראה לכאורה מפשטה דהסוגיא. אבל קשיא לי וכי היכי מצינו כוונה לטבילה בשביל טומאה זו או בשביל זו ובהדיא אמרינן בפשיטות בכריתות דף ח' ע"א מאן דמחייב חמשה טבילות כיון דטביל חדא זימנא איטהר. ולא מחלקינן אם נסמכה לו טומאה חמורה או לא ואין שום סברא לחלק בזה ואפילו בענין טונה לטהרה דאמרי' הוחזק לקל לא הוחזק לחמור כאותה ששנינו גבי מעלות בפ"ב דחגיגה התם משום להחזיקו בטהרה והמוחזק למעשר לא הוחזק לתרומה וכו' ואין זה ענין כלל לנא דהכא בענין טבילה להעלותו מטומאה ולא מיתפרשא במוספתא דהכא בענין זה ועוד דכל אלו שנשנו שם מעלות דרבנן בעלמא הן כדמשמע מהסוגיא דהתם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מהל' אבות הטומאות בהל' ב' וכל מעלות האלו מד"ס אבל דין תורה הואיל וטבל מכל מקום הרי הוא טהור לכל ולא שייך זה לכאן דקאמר שאם טבל ונכנס למקדש חייב. ומשום זה לא מיתפרשא הסוגיא דהכא גם בענין הערב שמש ולומר דטומאה קלה היינו טומאה דרבנן דלא בעי הערב שמש וטומאה חמורה היינו טומאה דאורייתא ואין להאריך בזה דאינו עולה כלל לפירוש הסוגיא ולא להדיוקים דמדייק הא מטומאה חמורה וכו'. והיותר נראה בביאור הסוגיא דלפנינו טומאה הצפה על פני המים מיתפרשא וכהאי דתנן בפ"ט דמיר בסוף מתני' שהבאתי לעיל כילד ירד לטבול במערה ונמצא מת צף על פי המערה טמא וכו' בחזקת טמא טמא ובחזקת טהור טהור וכדאמרינן התם דהא דתנן בפ"ד דטהרות ספק טומאה צפה על פני המים טהור בטומאת שרץ הוא אבל בספק טומאת מת צפה טמא וכדין זה מיתפרשא הסוגיא שפיר וה"פ ירד לטבול מטומאה חמורה מטומאת מת ונסמכה לו טומאה קלה טומאת שרץ צפה על פני המים בספק נגעה בו ספק לא נגעה בו עלתה לו הטבילה כדמפרש דהא דקאמר עלתה לו טומאה קלה כלומר שאינה מטמאה אותו מספק וטבילה מעלייתא הויא ליידא מילה שאם טבל ונכנס למקדש פטור והא דקאמר ירד לטבול מטומאה חמורה לרבותא קאמר דאע"פ שהיה טמא טומאת מת לא אמרי' בזה חזקת טמא טמא משום דספק טומאת שרץ צפה על פני המים טהור ירד לטבול מטומאה קלה. וזהו נ"כ לרבותא אע"פ שלא היה בחזקת טמא מטומאת מת אלא בחזקת טמא טומאה קלה משרץ ונסמכה

מסורת הש"ס

(נזיר פ"ז)

פי' נדה כח

(תוספתא דטהרות פ"ו) שבועות יט וש"נ

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פ"א ממטמאת משכב ומושב הלכה ז

ו
ב מיי' פ"א משגגות הל"ז

מאחר דמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי *כולהון תורה הן אצל תרומה כמי שהיא טומאה חמורה או מאחר שאין הנזיר מגלח עליהם כמי שהיא טומאה קלה. אנדרוגינס *ראה לובן ונכנס למקדש פטור ראה אודם ולובן כאחד ונכנס למקדש חייב אית תניי תני א פטור אמר רבי יוחנן רבי שמעון היא דתני *שני *שבילין אחד טהור ואחד טמא הילך באחד מהן ונכנס למקדש בראשון והוזה ושנה וטבל בשני ונכנס ב חייב רבי שמעון פוטר בזה ר"ש בן יהודה פוטר בכולן משום ר"ש. ניחא אנדרוגינס גבי לובן את עבד ליה אשה גבי אודם את עבד ליה איש ברם הכא אין כאן טומאה ידועה. א"ר שמואל בר סוסרטי תיפתר בששכח לראשון. ר' יוסי בעי מה אנן קיימין אם בששכחו לעולם שביל אחד הוא אם שחזר ושכחו שני שבילין הן. א"ר יוסי בי רבי בון אתייא דרבי שמעון כרבי ליעזר על דעתיה דחזקיה כמה דרבי ליעזר אמר תמן עד שידע אם בשרץ ניטמא אם במת. כן רבי שמעון אומר כאן עד שידע אם באודם ניטמא אם בלובן. ניחא תמן משום דאמר ספק ידיעה כידיעה ברם הכא מכיון דחזא לובן ואודם כאחד ידיעה ודאי היא. רב חסדא בעי נכנס למקדש כסבור כנסת מהו. א"ר יוסי כן אנו אומרים היה יודע שיש טומאה בעולם אלא אינו יודע אם חייבין עליה קרבן לא כל שכן שתהא ידיעה.
אלא

מאחר דאמר ר' יוחנן. בפ"ז דנזיר דכולהו הנשנו שם במשנה אבל הסככות והפרעות וכו' תורה הן אלל תרומה דמטמאין לתרומה מן התורה כמו שהוא טומאה חמורה והוי כמי שירד לטבול מתמורה ונסמכה לו תמורה אחרת ולא עלתה לו טבילה או דנימא מאחר שאין הנזיר מגלח עליהן כדתנן שם וקי"ל כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה על ביאת מקדש והוי כמי שהיא טומאה קלה ועלתה לו טבילה ולא איפשטא: אנדרוגינס. דקי"ל בפ"ב דזבים טומטום ואנדרוגינס נותנין עליהם חומרי אים וחומרי אשה מטמאין בדם כאשה ובלובן כאים וטמאתן מספק והלכך אם ראה לובן או אודם בלבד ונכנס למקדש פטור דאינו אלא ספק טמא אבל אם ראה אודם ולובן כאחד דממ"נ ודאי טמא הוא ונכנס למקדש חייב: אית תניי תני פטור. ואע"ג דטמא ודאי הוא משום דכתיב גבי שלוח מחנות מזכר עד נקבה תשלחו זכר ודאי ונקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס ומפרש ר' יוחנן כמאן תנא האי ברייתא דפטור ר' שמעון היא: דתני. בתוספתא פ"ו דטהרות והיא ברייתא שהובאה מקלתה לעיל וחסר כאן. והכי שנינו התם שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהם ונכנס למקדש פטור בראשון ולא נכנס בשני ונכנס חייב בראשון ונכנס והזה ושנה וטבל בשני ונכנס חייב ור"ש פוטר בזה ר"ש בן יהודה פוטר בכולן משום ר"ש ולקמיה מפרש טעמא אמאי פוטר אף בראשונה הא טמא ודאי הוא שמעינן מיהא דר"ש פוטר אף כשיש כאן טומא' ודאית וה"נ באנדרוגינוס שראה אודם ולובן כאחד: ניחא. באנדרוגינוס דאע"ג שראה שתיהן כאחד מ"מ פטור על ביאת המקדש משום דגבי לובן את עבד ליה אשה ואין אשה מטמאה בלובן וגבי אודם את עביד ליה איש ואין איש מטמא בזוב אדום ואפי' היכא שראה שתיהן כאחד דאגן זכר ודאי ונקיבה ודאית בעינן: ברם הכא אין כאן טומאה ידועה. בתמיה שהרי כשלא טהור בנתיים ודאי טמא הוא ואמאי פוטר ר"ש אף בראשונה: תיפתר בששכח לראשון. וכדמפרש ר' יוסי לקמיה: מה אנן קיימין. האי ששכחו אם בששכחו לעולם דלא ידע מעולם שהלך בראשון עד אחר שהלך בשני נזכר שבתחילה הלך בראשון א"כ שביל אחד הוא דהוי כמי שלא הלך אלא בשביל טמא שהרי אחד מהן טמא הוא ואם לא נודע לו עד אח"כ הויא לה ידיעה מטומאה ודאית ומ"ט פטור: אם שחזר ושכחו. האי אם כמו אלא הוא ודוגמתו תמצא בפ"ז דנזיר הלכה ג' ובכמה מקומות וכלומר אלא ע"כ הכא במאי עסקינן שאחר שהלך בראשון נודע לו שהלך בזה ואח"כ כשהלך בשני חזר ושכחו שהלך בראשון דבכה"ג שפיר שני שבילין הן ובהא פליגי דת"ק סבר מקלת ידיעה דהכא שנודע לו בתחלה אע"פ שחזר ושכחו מ"מ כיון שהלך בשניהן והויא לה טומאה ודאית כידיעה הוי ור"ש בן יהודה אליבא דר"ש סבר לא אמרינן מקלת ידיעה כידיעה: אתייא דר"ש כר' אליעזר על דעתיה דחזקיה. ר' יוסי בר' בון בעי לאוקמי טעמא דהאי דאנדרוגינוס בטעמא אחרינא ולא משום דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן אלא דלמאי דמוקמינן להברייתא דאית תני דלעיל דפטור כר"ש בלאו הכי לא קשיא משום דר"ש סבר לה כר"א ואליבא דחזקיה דקאמר לקמן בהלכה ה' דר"א ור"ע פליגי ולר"א בעינן עד שידע אם בשרץ נטמא אם במת נטמא וה"נ כאן עד שידע אם באודם נטמא או בלובן נטמא: ניחא תמן. ודאי לה הש"ס להאי דריב"ב דלא דמיא דבשלמא התם גבי שני שבילין שפיר מצינן לאוקמי פלוגתייהו דר"ש ורבנן: משום דאמר ספק ידיעה כידיעה. כלומר ובהא פליגי דת"ק סבר ספק ידיעה כידיעה והלכך מחייב בסיפא אם הלך בראשון ונכנס למקדש והזה וטבל והלך בשני ונכנס למקדש דהוי ליה ספק ידיעה בכל כניסה וספק ידיע' כידיע' לענין ידיעה בתחילה כדאמרינן לעיל ור"ש פוטר דלית ליה ספק ידיעה כידיעה וכן לר"ש בן יהודה משום ר"ש דפוטר אף ברישא אם הלך בראשון ולא נכנס בשני ונכנס נמי כדאמרינן בשחזר ושכחו לראשון דפליגי אם מקלת ידיעה כידיעה או לא: ברם הכא. גבי אנדרוגינוס אי מוקמת לה כר"ש ומטעמא דס"ל כר"א א"כ אמאי פטור הא מכיון דחזא לובן ואודם כאחד הרי ידיעה ודאית היא ושפיר ידע במאי איטמי דממ"נ בחד מינייהו נטמא הוא ולא דמי כלל לשרץ ומת דהתם כמי אם נטמא לשניהן כאחד אימא אפי' ר"א מודה דחייב הלכך ע"כ לא מצינן לאוקמי טעמא דאנדרוגינוס כר"א ולא מיתרצא אלא מטעמא דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן: נכנס למקדש כסבור כנסת. שנעלם ממנו מקום מקדש וכסבו' שהוא בית הכנסת מהו מי אמרינן כיון שידע שיש מקדש בעולם הוי ליה ידיעה בתחיל' או דילמא כיון דלא ידע מקום מקדש העלמה בתחילה היא ואין כאן ידיעה: כן אנו אומרים. ר' יוסי מתמה על הא דבעי רב חסדא למימר דכיון שידע שיש מקדש בעולם איכא לספוקי דהויא כידיעה בתחילה דהא ליתא דעד כאן אמרינן לעיל גבי טומאה דשמעינן ממילתיה דר' יוחנן דאמר ספק ידיעה כידיעה ואם היה יודע שיש טומאה בעולם אלא שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן לא כל שכן שתהא ידיעה שהרי ידע שטמא ודאי ואם כן התם היינו טעמא שידע מן הטומאה גופה:
אלא

מראה הפנים

ונסמכה לו על פני המים. טומאת מת כתמורה ספק נגע ספק לא נגע. לא עלתה לו טומאה חמורה להקל בה מספק ולומר שכיון שטבל לא מטמאינן ליה הואיל וספק טומאת מת הלפה טמא הוא. ליידא מילה שאע"פ שטבל ונכנס למקדש חייב כדהתם במשנה הנזכרת דשמא בעלייתו נגעה בו הטומאה. הא מטומאה תמורה וכו' זהו פשוט וכן דיוקא הא מטומאה קלה וכו' לפי בחזקת טמא טמא ואח"כ ירד לטבול מתמורה ונסמכה לו תמורה על פני המים טמא ולא הוה צריכא למיתני הא אלא משום דיוקא אחרינא דדוקא ירד לטבול מקלה ונסמכה לו תמורה מתמרינן הא ירד לטבול מטומאת שרץ קלה ונסמכה לו עוד טומאה קלה אחרת וספק נגע ספק לא נגע לא מתמרינן וכדאמרן וזהו עיקר. רבותא מאי דקמ"ל דלא שמעינן להא בהדיא מהכיא מתני' דנזיר. והכא לא איפשטא כבעיא בענין סככות ופרעות וככר נתבאר בפ"ז דנזיר דהמסקנא דסככות ופרעות אין להן טומאה מן התורה וכדעת הרמב"ם ז"ל שכל טומאה שאין בנזיר מגלח עליה איגה דין תורה וע"ש:
אמר ר' יוסי בר בון אתייא דר"ש כר' אליעזר וכו'. דברי ר' יוסי בר' בון דהכא כדעולא בבבלי פ"ג דנדה דף כ"ח ע"ב דבפי התם מעיקרא לכיוא לטעמא דרב נחמן אמר רב דהא ראו לובן ואודם כאחד דאין חייבין על ביאת מקדש משום דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן מהביא ברייתא דהתם ודחי לה עולא דסהיא ברייתא דר"א היא דבעינן עד דידע במה נטמא אלא דר' יוסי בר בון מוסיף הכא לומר דאתייא דר"ש דשני שבילין כר"א למאי דמוקי לעיל הברייתא דראה לובן ואודם דתני פטור כר"ש ולא הוי צריכא ליה להא אלא לאוקמי הברייתא בפשיטות כר"א גופיה וכעולא התם אלא דאדלעיל קאי אדברי ר' יוחנן דמוקי לה כר"ש. ואזלא סוגיא דהכא כסוגיא דהתם בענין האוקמתא לר"ש בשחזר ושכחו לראשון כדאוקי שם בסוף פרקין וכן בפ"ד דכריתות. אלא דבענין דמדחי לה הכא להא דר' יוסי בר' בון דמדמי דין דאנדרוגינוס להאי דר"א ובגדה לא מדחי להא לדעולא ושמא דלא חש לה הש"ס דהתם לדחות אוקמתא דעולא דמוקי כר"א משום דאיכו לא קאמר אלא לדחויי לנימא מסייע ליה דהתם אבל לפי האמת לא דמיא כלל להאי דר"א כדמקשי לה הכא ועיקר טעמא משום דזכר ודאי ונקבה ודאית בעינן כדמוכח ממסקנא דהכא ואפילו רבנן דפליגי אדר"א מודו בהא וכרב נחמן אמר רב דהתם וכדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' משכב ומושב הלכה ז' בדין דראה:
רב חסדא בעי נכנס למקדש כסבר כנסת. הא בעיא דר' ירמיה היא התם בריש פרקין ועלתה בתיקו והתם מפרש להבעיא אליבא דר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה. וכבר נתבאר בריש פרקין דהרמב"ם לא פסק ידיעת בית רבו הויא ושם ובפ"ק נתבאר הטעם. והא דהביא להבעיא דר' ירמיה בפ' י"א מהל' שגגות בהלכה ב' וכתב ה"ז ספק משום דלא איפשיטא היינו משום דהש"ס לא קאמר הכי אלא דלא אשכחן תנא בהדיא דבעי ידיעה בתחילה ומיחייב על העלם מקדש אלא רבי דס"ל הכי ולדידיה דס"ל הכי תרתי שייך למיבעי. והשתא אע"ג דבעינן ידיעת בית רבו גבי טומאה לא פסק כוותיה דמ"ד אליבא דרבי הכי כמו שנתבאר לעיל משום דממתני' מוכחא דידיעה בתר טומאה בעינן ולאפוקי ידיעת בית רבו מ"מ לענין העלם מקדש קמה לה האי בגררא
דהיכא

עין משפט
נר מצוה

ז
א מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב סמ"ג לאוין רמ

ח
ב מיי' פ"ו מהלכות בית הבחירה הי"א ופ"ה מהלכות סנהדרין ה"א סמ"ג עשין קסג

ט
ג מיי' שם פ"ג הל' יב יג

י
ד מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כא כב כג ופי"א מהלכות שגגות ה"ב ג

ניטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים אם דומה כמו בחוץ לפנים. ושני שנכנס ראשו ורובו או לא וקאמר נשמעינה מן הדא השתחוה או ששהה כדי השתחויה. וכיון ששהה לאו כמו שהכנים ראשו ורובו. ותימר עד שישהא כדי השתחואה. ר"ל למה לא מחייב בשיעור קצרה בשיעור שיכנוס לפני ולפנים כיון דמחייבת ליה על שיעור. שיכול לעשות מעשה בטומאה א"כ איכא שיעורא דכליר טפי דהיינו כניסה לפנים אלא דבנטמא בעזרה אין חייב בנכנס ראשו ורובו לפני ולפנים אלא דכאן נמי בעינן שיעור השתחוי'. האיך עבידא מיותר:

על

אלא כי אנן קיימין. כלומר אבל הכא כי אמרינן דחייב בהעלם מקדש או בהעלם טומאה דוקא אם ידע בהן בתחילה הוא דאמרי' כגון אם בריא לו שטמא הוא ונעלם ממנו מקדש והיינו שידע בו בתחילה ועכשיו הוא שנעלם ממנו ומחמת כן נכנס למקדש: וכא בבריא לו. כלומר והכא נמי אם בריא לו שהוא מקדש ונעלמה ממנו טומאה והוא ידע בה בתחילה ועכשיו שנעלמה ממנו ונכנס למקדש אבל זה לא ידע מעולם מקום המקדש ולא קרינן בי' נעלם ממנו מקדש שהרי לא ידע בו כלל ואע"פ שידע שיש מקדש בעולם כיון שלא ידע מקום מקדש גופיה לא הוי ידיעה בתחילה: אכל חצי זית. בידיעת קדש והעלם טומאה. וחזר ונזכר שהוא טמא ונעלם ממנו קדש ואכל חצי כזית השני בידיעת טומאה והעלם קדש מהו שיצטרפו אלו העלמות למיהוי כאכל כזית בהעלם אחד. מי אמרינן דכל חדא וחדא העלמה הוי לענין אם אכל כזית בהעלם אחד מהן ה"נ מצטרפין לכזית וחייב או דילמא כיון דהעלמות אינן שוין הן דהאי בהעלם טומאה והאי בהעלם קדש הוו אינן מצטרפין ולא איפשיטא הבעיא:

הלכה ב מתני' אחד הנכנס

תורה אור

אלא כי אנן קיימין בבריא לו שטמא ונעלם ממנו מקדש ונכנס למקדש וכא בבריא לו שהוא מקדש ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש. רבי יוסי בעי אכל חצי זית בידיעת קדש והעלם טומאה וכחצי זית בידיעת טומאה והעלם קודש העלימות מהו שיצטרפו:

הלכה ב מתני' [א] אחד נכנס לעזרה ואחד נכנס לתוספת עזרה [ב] *שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי [ג] תודות *ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת כל שלא נעשית בכל אילו הנכנס לשם אין חייבין עליה: **גמ'** *רב אמר בתחילה ויעל דוד בדבר גד זה מלך ונביא ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלם אילו אורים ותומים. ודוד אביהו זה סנהדרין שאל אביך ויגדך שיר וילך אחריהם הושעיה ושרי תודות ואעמידה שתי תודות וגו'. אמר שמואל בר ר' יודן מה כתב מהלכות ולא תהלוכות מפני שהיתה תורפת ירושלם שם והיתה יכולה להיכבש משם:

הלכה ג מתני' נטמא [ד] בעזרה נעלמה ממנו הטומאה וזכור למקדש נעלם ממנו המקדש וזכור לטומאה נעלם ממנו זה וזה השתחוה או ששהא כדי השתחויה ובא לו בארוכ' חייב ובקצרה פטור. זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה: **גמ'** ר' הזקיה ר' אמי בשם ר' לעזר כתוב אחד אומר °את משכן ה' טמא (במדבר יט) וכתוב אחד אומר °את מקדש ה' טמא (שם) הא כיצד ליתן חלק בין למיטמא בפנים למיטמא בחוץ מיטמא בחוץ עד שיכנים ראשו ורובו מיטמא בפנים עד שישהא כדי השתחויה. ניטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים נישמעינה מהדא השתחוה או ששהא כדי השתחויה. וכיון ששהא לאו כמי שהכנים ראשו ורובו ותימר עד שישהא כדי השתחויה. וכא עד שישהא כדי השתחוויי'.

היך

מסורת הש"ס

סנהדרין ב ע"א יד ע"ב סוטה מה ע"א עיין תוס' פסחים סד ד"ה קהלו (סנהדרין פ"ק)

לעזרה. הראשונה: וא' הנכנס לתוספת עזרה. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין וכו'. ולפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך. דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו וקרא יתירא הוא למידרש לדורות ובימי משה הוא מלך ונביא ואחיו כ"ג והיו שם אורים ותומים ושבעים זקנים אף לדורות כן: ובשתי תודות. בשתי לחמי תודה והיו נושאים אותן בהקף סביב עד סוף הגבול שמקדשים ושם שורפין האחת ואוכלין השניה ועל פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת והיינו דתנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת ומנחמיה בן חכליה גמר דכתיב ביה ואעמידה שתי תודות גדולות: ובשיר. השיר שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני. ובבית שני אע"פ שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים הקדושה שקדש שלמה הבית. בראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ועבודה דנחמיה בן חכליה לזכר בעלמא הוה: **גמ'** בתחילה. ויעל דוד וכו'. סוגיא זו כתובה באורך בפ"ק דסנהדרין הלכה ג' והש"ס קיצר כאן ולא העתיק אלא תחלתה וסופה וסמיך אדהתם ושם תמצא מפורש:

הלכה ג מתני' נטמא בעזרה. וידע שנטמא: והשתחוה. בהעלם זה כלפי פנים אע"פ שלא שהה כ"א בכריעה בעלמא: או ששהא. כלומר או שהשתחוה כלפי חוץ למזרח ובהך השתחויה שהא כדי שיעור השתחויה שהיא בפשוט ידים ורגלים ושיעור השתחויה הוא כדי שיקרא אדם פסוק זה בישוב ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו: ובא לו. או שבא לו בארוכה שילך לו דרך ארוכה ויש קצרה ממנו לצאת אע"פ שלא שהה חייב: ובקצרה פטור. היכא דלא השתחוה ולא שהה ויצא לו דרך קצרה פטור: זו היא מצות עשה שבמקדש. דיש כאן עשה דוישלחו מן המחנה כל טמא שאין חייבין עליה ב"ד פר העלם דבר אם שגגו וטעו בהוראה זו והורו לו שילך בארוכה אין מביאין על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של ציבור כדתנן בפ"ב דהוריות: **גמ'** כתוב א' אומר את משכן ה' וגו' וכתוב א' אומר את מקדש ה' וגו' הא כיצד. שני כתובים הללו למה: כדי ליתן חלק. כדי לחלוק בין המיטמא בפנים להמיטמא בחוץ: מיטמא בפנים עד שישהא כדי השתחויה מיטמא בחוץ עד שיכנים ראשו ורובו כצ"ל ובספרי' נתחלף בטעות: נטמא בפנים ונכנס לפני ולפנים. מהו אם בעינן שיעור כדי השתחויה או לא אם כמיטמא בחוץ מדמינן לה ובהכנסת ראשו ורובו חייב או דילמא כיון דסוף סוף נטמא בפנים הוא עד דשהא כשיעור בעינן: נשמעינה מן הדא. דתנינן השתחוה או ששהא כדי השתחויה ולא מחלק בין נכנס לפני ולפנים או לא: וכיון ששהא להו. כמי שהכנים ראשו ורובו. כלומר אי ס"ד דפנים כלפי לפני ולפנים כחוץ מדמינן לה א"כ קשיא אמאי תנינן סתמא או ששהה כדי השתחויה הא זימנין משכחת לה דאפילו בלא שיעור השתחוי' אלא בשהא מעט שהוא כדי הכנסת ראשו ורובו חייב וכגון שנכנס לפני ולפנים דבשהי' כל שהוא מתחייב: ותימר וכו'. ואמרת דלעולם בשיעור כדי השתחוי' משערינן ולא בשיעור הכנסה לפני ולפנים: וכא. א"כ ש"מ דה"נ אפי' נכנס הוא לפני ולפנים עד שישהא כדי השתחוי':

היך

מראה הפנים

דאיכא למימר מכיון דידע שיש מקדש בעולם הויא לה ידיעה זכיון דהוא ז"ל פסק כרבי בזה דבעינן ידיעה בתחילה וחייב על העלם מקדש וכדתם מתני' א"כ איכא לספוקי שפיר לענין העלם מקדש מאת האי ברתא ובאתי גבי טומאה דפשיטא לן דידיעת בית רבו לא הויא ידיעה משום דידיעה וסעלם טומאה דכתיבא בקרא בהדיא כדדרשינן מונעלם מכלל שידע משמע שהוא ידע אתר שנטמא ונעלם ממנו וברתא אליבא דרבי כמו שנתבאר לעיל שם: **אבל** חצי זית בידיעת קדש וכו'. מדין זה לא מצאתי מבואר. ובהכת פ' כלל גדול דף ע"א גרסי' כיוצא בזה גבי קצירה גוררת קצירה מילתא דפשיטא להו לרבא ואביי מבעי ליה לר' זירא דבעי ר' זירא קצר ועתן תאי גרוגרות בשגגת שבת וזדון מלאכה וחזר וקצר ועתן תאי גרוגרות בזדון שבת ושגגת מלאכה מהו שיצטרפו א"ל חלוקין לחטאות גא מצטרפין והאי סברא דחלוקין לחטאות ולא מצטרפין קאי למסקנא התם וכן נמי אמרינן במכילתין לקמן בפ"ג דף כ"ב ע"א גבי שבועות מתוך שחלוקות אין מצטרפות וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד דשבועות הל' ח' ותפס זה הכלל ג"כ בהל' מ"א כמו בחלב ודם וכיוצא בזה דאין מצטרפין. ובפ"ז מהל' שגגות בהל' י' פסק כשמיטות אביי ורבא דקצירה גוררת קצירה וא"כ אין חלוקין לחטאות כן דלאחד מתכפר בקרבן חבירו ומשום דמלאכה אחת היא ואע"פ שנשתנו

העגמות ולפיכך כתב שמצטרפין שכך כתב שם קצר חצי גרוגרות בשגגת שבת וזדון מלאכה וכו' הרי אלו מצטרפין קצירה גוררת קצירה. ולפ"ז אם העלם מקדש והעלם קדש חלוקין לחטאות הן היה נראה דאין מצטרפין ומלינו בברייתא דת"כ פ' ויקרא בפ' י"ד דגרים התם יכול על טומאת מקדש וקדשיו לא יהא חייב אלא אחת מנין על טומאת מקדש בפני עצמו ועל טומאת הקדש בפני עצמו ואפילו בהעלם אחד מנין שהוא חייב על כל אחת ואחת ת"ל לאחת לחייב על כל אחת ואחת. והרמב"ם ז"ל לא הביא מזה כלום ולכאורה יש לומר דאע"פ שנשתנו ההעלמות מ"מ שם טומאה אחת היא ודמיא לשיא דקצירה וקצירה לעיל ואין לנו ביאור מדעתו ז"ל בזה:

מיטמא בחוץ עד שיכנים ראשו ורובו. כך היא הגי' נכונה והך פלוגתא על הא דעולא בזבחים דף ל"ב ע"ב דקסבר ביאה במקצת שמה ביאה אלא ראשו ורובו בעינן ורובו כבולו וכדכתבו התוס' בענין זה בפסקין דף ע' ע"ב ד"ה אפי' נכנס כולו. ומסייע ליה להרמב"ם ז"ל בפסק בפ"ג מהל' ביאת המקדש הל' י"ח דביאה במקצת מדרבנן היא. ובענין שהית שיעור השתחויה שיטת הבבלי פליגא אדהכא ודוחק הוא לומר דאידי ואידי חדא שיעורא הוי. וכן בענין ארוכה וקצרה משמע מהתם דכל שיש דרך קצרה מתחייב אם הלך בארוכ' ממנה ואין שיעור לדבר:

עד

מסורת הש"ס

היך עבידא על איזה מהן מתחייב. כלומר בכה"ג אם נטמא בפנים ולא יצא לחוץ או נכנס לפני ולפנים על איזה מהן מתחייב על הראשונה שנטמא בפנים מביא הוא קרבן או על האחרונה שלא יצא או שנכנס לפני ולפנים ונפקא מינה כגון שהזיד בכניסה לפני ולפנים או שלא לצאת לחוץ שאין חיוב קרבן על המזיד: אמר לון ר' יוסי אמר ליה צא ותימר על הראשונה. בתמיה כשנטמא אומרין לו צא לחוץ וא"כ עיקר החיוב אחר שנטמא הוא על שלא יצא לחוץ והיינו על האחרונה: תמן תנינן. בפ"ה דיומא הוציאו לו את הכף ואת המחתה וכו' נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו מהלך בהיכל וכו' וגרסינן שם להא על דאמר אם הכניסן אחת אחת כיפר אלא שהוא עובר משום הכנסה יתירה. על איזו מתחייב על הכנסה הראשונה שלא הביא אלא א' מהן ונכנס שלא כמלותו או על האחרונה שנכנס פעם שניה ונ"מ אם הזיד בכניסה של אחת מהן: אומר לו הכנס ותימר על האחרונה. בתמיה הרי כשלא הכניס בתחילה אלא אחת מהן המחתה או הכף אומרים לו לך והכנס את השניה ואתה אומר שהוא מתחייב על כניסה אחרונה: אלא כן אנן קיימין על כניסה ראשונה הוא דמתחייב. דהויא כביאה ריקני' שלא הכניס אלא אחת מהן: שיעור השתחויה שאמרו אם שהא כדי השתחויה הוא כדי הילוך עשר אמות:

(יומא פ"ה)

שבועות יח ע"א

(הוריות פ"ב)

תורה אור

היך עבידא על אי זה מהן מתחייב על הראשונה או על האחרונה חברייא אמרין על הראשונה. אמר לון רבי יוסי א"ל צא ותימר על הראשונה. אלא כי נן קיימין על האחרונה. *תמן תנינן הוציאו לו את הכף ואת המחתה על אי זו מתחייב על הראשונה או על האחרונה חברייא אמרי על האחרונה. אמר לון רבי יוסי אומר לו היכנס ותימר על האחרונה. אלא כי נן קיימין על הראשונה. שיעור השתחויה עשר אמות היך עבידא היה בארוכה עשרים ובקצרה עשר הילך חמש אין ייזיל בדא ה' ואין ייזיל בדא ט"ו. א"ר יוסי לעולם אין מתחייב עד שתהא ארוכה מרובה על הקצרה י'. היך עבידא היה בארוכה ל' ובקצרה עשר הילך חמש אין ייזיל בדא חמש אין ייזיל בדא עשרין וחמש. עד כמה היא השתחוי' ר' סימון בשם ריב"ל עד כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו אבא בר הונא בשם ר' יוחנן עד כדי שאיל' שלום מתלמיד לרב שלום עליך רבי:

הלכה ד מתני'

אי זו היא מצות עשה שבנידה שחייבין עליה

א *היה משמש עם הטהורה ואמרה לו ניטמתי ופירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו:

גמ' *כהנא אמר אי אפשר שלא היתה בה ידיעה בתחיל' וידיעה בסוף והעלם בנתיים. השיב ר' שמואל בר אבדומי קומי ר' מנא ויהיו כן המורים א"ל אנן בעיי נכנסין ואת מייתי לון מורין. מאי כדון א"ר שמואל בר רב יצחק °מצות °מצות מה מצות שנאמר להלן בקבוע אף כאן בקבוע:

ויקרא ד

שם ה

הלכה

היך עבידא. הא דתנן ארוכה וקצרה היכי דמי ארוכה וה"ד קצרה: הי' בארוכה כ' ובקצרה י' הילוך חמש. כלומר שהתחיל להלך בארוכה חמש אמות: אין ייזיל בדא חמש ואין ייזיל בדא ט"ו. כלומר דלא תימא דהוא מתחייב על כל הליכה שבארוכה ואפי' בחמש הראשונות ובמה שעדיין לא הוסיף בהליכתו ממה שהיה ממעט אם היה מהלך בקצרה הלכך קמ"ל דלא מתחייב אלא במה שהוא מוסיף בהליכתו בארוכה היינו דקאמר הילוך חמש שאע"פ שהילך חמש בארוכה אין מטעין לחייבו אלא במה שיש לו עוד לקצר בילותו שאם ילך ויחזיר מן דרך הארוכה ויבא לו בקצרה לצאת דרך שם אין לו להלך אלא חמש והא אכתי שיעור קצרה הויא ואם יגמור הליכתו בארוכה יש לו להלך ט"ו ועל הוספה זו מתחייב הוא וכן כיוצא בזה: עד שתהא ארוכה מרובה על הקצרה עשרים כל"ל: היך עבידא וכו'. כעין דלעיל: עד כמה השתחויה. לעיל פירש כמה שיעור שהיה בכדי השתחויה והכא קמפרש השתחוה דקתני דחייב ואפי' לא שהה ועד כמה השתחויה דקאמר: עד כדי שאילת שלום וכו'. שלום עליך שהוא תוך כדי דיבור קטן דאמרינן בעלמא: מתלמיד לרב. שהוא תוך כ"ד גדול:

הלכה ד מתני' איזו היא מצות עשה שבנידה. שדומה לזו שבמקדש שאירע לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה ואם שגגו ב"ד בהוראה זו חייבין עליה פר העלם דבר של ציבור: היה משמש עם הטהורה. שנכנס בהיתר ואמרה לו נטמאתי עכשיו ופירש מיד בקושי האבר חייב אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי וזהו העשה שבנדה: גמ' כהנא אמר. גרסינן להא בפ"ב דהוריות ואמתני' דהתם קאי דתנן אין ב"ד חייבין על טומאת מקדש וקדשיו ואין מביאין אשם תלוי על עשה ול"ת שבמקדש אבל חייבין על עשה ול"ת שבנדה וכו' ואיידי דאיירי במתני' בהאי ענינא מייתי לה הכא: אי אפשר. טעמא דאין מביאין אשם תלוי על טומאת מקדש וקדשיו בעי לפרש משום דחיוב טומאת מקדש וקדשיו דוקא בידיעה בתחלה ובידיעה בסוף והעלם בנתיים הוא ובאשם תלוי הבא על הספק אי אפשר לומר כן שיהא לו ידיעה בסוף. והאי טעמא לא קאי דהא איכא למיפרך אם אין לו ידיעה בסוף קרבן עולה ויורד לא לייתי אשם תלוי מיהו לייתי ולקמן מסיק טעמיה: ויהיו כן המורים. יהיה דין המורים ג"כ לחובה ואמאי ב"ד המורים וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אינן חייבין על הוראתן כמו בשאר עבירות: אנן בעיי נכנסין. אנחנו רוצים לידע הטעם בנכנסין עצמן אמאי אין מביאין אשם תלוי דטעמא דקאמר רב כהנא ליתא כדפרישית ואת מייתי לן מורין למבעי טעמא: מאי כדון. והשתא מ"ט דמתני': מצות מצות. ילפינן דכתיב בחטאת חלב ואם נפש אחת תחטא וגו' בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה וכתיב באשם תלוי מכל מצות אשר לא תעשינ' ולא ידע וגו' מה להלן בחטאת קבוע אף אשם תלוי אינו בא אלא על דבר שאם נודע לו מביא חטאת קבוע לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד והשתא האי טעמא גופיה כמי בב"ד שאין חייבין על טומאת מקדש וקדשיו משום דכתיב בהו ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ועשו אחת מכל מצות ה' וגו' וילפינן מצות מצות מהתם שאינן חייבין אלא על דבר שיש בו חטאת קבוע:

הלכה

עין משפט נר מצוה

יא

א מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א סמ"ג לאוין קי"א ועשין רמג טוש"ע יו"ד סי' קפה ס"ד

על איזה מהן מתחייב על הראשונה או על האחרונה פי' אם יצא דרך ארוכה דחייב. ושיעור דרך ארוכה היא עשר אמות יותר מדרך קצרה דהוא שיעור השתחוי' כדאיתא בסמוך דשיעור השתחוי' עשר אמות וארוכה יתירה מקצרה עשר אמות כדאיתא בסמוך. ע"ז שאל אם דרך קצרה הוא עשר אמות וארוכה כ' אמות והלך בארוכה איזה מהן יתירה אם העשר אמות אחרונים יתרים או דעשר אמות יש לו רשות לילך אך היתרים הוא עשר אמות הראשונים. ע"ז חברייא אמרין על הראשונים. דהיא ארוכה בי' אמות הראשונים אמר לון ר"י אומרים לו צא ואת אמר הכין בתמי' הא עשר אמות מחויב הוא לילך ואנן אמרין לי' צא ויש לו רשות לילך והאיך הוא חייב עליהן אלא על האחרונים חייב דהמה יתרים דהא באם הלך בקצרה הי' כבר יצא בעשר אמות ועל האחרונים אין אומרין לו שוב צא. אבל באמת נ"ל איפכא חברייא אמרין על האחרונה א"ל ר' יוסי אמרין לו צא ואת אמר הכין אלא על הראשונה. וכן מוכח מהא דכף ומחתה בסמוך דפליגי חברייא ור"י דס"ל לחברייא על האחרונה ור"י ס"ל על הראשונה וכן כתב הק"ע ז"ל במס' יומא פ"ד דהגירסא היא בהיפך וה"פ דחברייא אמרין על האחרונה דהיתר הוא עשר אמית האחרונים ע"ז אמר לון ר' יוסי דהאיך את מחייבת לי' על האחרונה הא האחרונה מחויב הוא לצאת והאיך יתרה בו אל תלך בדרך הזה הא כיון שכבר עבר בעשר אמות הראשונים ממילא מחויב הוא לילך בעשר אמות אחרונים. אלא עיקר העבירה הוא על הראשונים. וכן בכף ומחתה שאם הכניסן אחת אחת עובר משום הכנסה יתירה פליגי ג"כ חברייא ור"י איזה הוא היתירה וס"ל לחברייא דהאחרונה הוא היתירה וא"ל ר"י הא כיון דכבר עבר בראשונה ממילא מחויב היא להביא ואומרין לו היכנס והאיך נתרה בו אל תכנס אלא הראשונה הוא היתירה שעבר והכניס הכף תודה:

שיעור השתחוי' עשר אמות האיך עבידא הי' בארוכה עשרים ובקצרה עשר הילך חמש אין ייזיל בדא ה' אמות ואין ייזיל בדא ט"ו. פי' דמפרש האיך מתחייב על הארוכה הא לעולם אינו מתחייב אלא בשיעור עשר אמות דיתירה הארוכה על הקצרה דהוא שיעור השתחוי' הא כיון דהקצרה הי' ג"כ עשר אמות כשיעור השתחוי' א"כ למה חייב על הארוכה וכי בשביל שהי' בו שיעור כדי ב' השתחויות לפיכך חייב בתמי' א"כ כי הי' בארוכה שלשים אמה יהא חייב שתים משום ב' השתחויות בתמי' הא אינו חייב אלא אחת משום שיעור השתחוי' אלא עיקר החיוב היא משום דכשהלך אגי דרך ממה שיש לו לילך הי' לו לפנות אל הקצרה שלא יהי' בו שיעור השתחוי' דלא נשאר אלא ה' אמות והוא הלך ט"ו אמות בארוכה והלך יתירה בארוכה שיעור השתחוי' ואי לא הי' בארוכה לכתחלה אלא ט"ו אמות ובקצרה עשרה הי' פטור לגמרי כיון דבקצרה לבד הי' ג"כ שיעור השתחוי' ואי כשהלך ה' אמות אם הי' נפנה אל הקצרה הי' ה' אמות ועכשיו כשפנה אל הארוכה יש עשר אמות שיעור השתחוי' בזה הי' פטור משום דה' אמות יש לו בלא"ה לילך ולא הוסיף אלא ה' אמות אבל כשבתחלה הי' כ' אמות בארוכה ובקצרה עשרה אז חייב דאז אע"פ שיש בקצרה ג"כ שיעור

מראה הפנים

עד כדי שאילת שלום תלמיד לרב. עיין במה שנתבאר מענין זה לעיל בפ' מרובה בהל' ג' ד"ה פתר לה כהדייה:

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פי"א מהל' שגגות ה"א וס"ב

סיעור השתחוי' הכל ביחד נ"מ כשהלך ה' אמות קודם הפרשת דרכים ואם הי' נפנה אל הקצרה לא הי' נשאר אלא ה' אמות הי' פטור משום דמה שהלך קודם הפרשת דרכים בהיתר הלך ואינו מצרף לשיעור השתחוי' וכשפנה לארוכה נשאר לפניו שיעור השתחוי' ור"י מסיק דבעינן שתהא ארוכה יתירה עשר אמות וכדמסיק האיך עבידא דארוכה ל' והקצרה עשר הוא ג"כ כהאבון הזה כשהלך ה' אמות הי' לו לפנות אל הקצרה ולא הי' נשאר אלא ה' אמות שלא יהי' שיעור השתחוי' והוא פנה אל הארוכה דנשאר לפניו שיעור השתחוי'. ותפס דהארוכה הי' ל' אמות ומ"מ הקצרה לא הי' אלא עשרה בס"ה וכשהלך ה' אמות הי' לו לפנות אל הקצרה. והיא הלך בארוכה כ"ה אמה והלך כדי שיעור ב' השתחויות ומ"מ אינו חייב אלא אחת. אבל אם היתה הקצרה כ' אמות וכשהלך י' אמות הי' לו לפנות אל הקצרה ונשאר עוד עשרה אמות כדי השתהוי' אינו חייב אלא א"כ דהקצרה לא הי' כל ההילוך אלא עשר אמות הכל ביחד עם קודם הפרשת דרכים ועם הפרשת דרכים ביחד דאז נמצא דבהקצרה לא הי' כדי שיעור השתהוי':

מחלפה שיטת ר"א תמן הוא אמר אפילו לא ידע וכא אמר עד שיודע. ומשני תמן הוא אמר והוא טמא עד שידע במה נטמא. ר"ל דיליף מן תיבת והוא ר"ל דהוא לשון ודאי טמא. הכא אשר חטא בה מ"מ. מחלפה שיטתיה דר"י ומשני תמן אשר חטא בה' עד שידע במה נתחייב יליף מן תיבת בה דידע במאי. ברם הכא והוא טמא מ"מ. ע"ז מקשה ר"ח ולית כתוב בה בכאן דגבי טומאה נמי כתוב בה וא"כ קשה על תירוצא אליבא דר' יהושע ושפיר ס"ל לר"א דבעינן גבי טומאה עד שידע ומה מקיים ר"א בה דכתיב גבי חטאת. ומשני פרט למתעסק כן גי' הפ"מ ז"ל ומוכח היא:

סליק פירקא בס"ד

הלכה ה מתני' רבי ליעזר אומר *השרץ °ונעלם ממנו על העלם

השרץ הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש רבי עקיבה אומר *ונעלם ממנו והוא טמא על העלם הטומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם המקדש רבי ישמעאל אומר *ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים לחייב על העלם [א] הטומאה ועל העלם המקדש: **גמ'** חזקיה אמר מחלוקת ביניהון ור' יוחנן אמר משמעות דורשין ביניהון. אית תניי תני על העלם טומאה חייב ולא על העלם מקדש אית תניי תני על העלם שרץ חייב ולא על העלם מקדש. מחלפה שיטת רבי ליעזר *תמן הוא אמר אפילו לא ידע וכא אמר עד שידע. תמן °אשר חטא בה עד שידע במה נתחייב הכא והוא טמא מכל מקום. א"ר חיננא וכא לית כתיב בה. מחלפה שיטת ר' יהושע תמן הוא אמר והוא טמא עד שידע במה ניטמא הכא אשר חטא בה מ"מ. ומה מקיים רבי ליעזר בה פרט למתעסק:

הדרן עלך פרק ידיעות הטומאה

הלכה א מתני' שבועות שתים שהן *ארבע

שבועה שאוכל ולא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי. שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי רבי עקיבה אמר לו לרבי עקיבה איכן מצינו לאוכל כל שהוא שהוא חייב שזה חייב אמר להן איכן מצינן במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן:
גמ'

מסורת הש"ס

נדה כח ע"ב
ויקרא ה
שבועות ג ע"א
כריתות יט ע"א
(כריתות פ"ד)
שם
שבועות ג נדרים יז ע"א

הלכה ה מתני' ר' אליעזר אומר השרץ ונעלם. דכתיב או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו וקרא יתירה הוא דהא לעיל כתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא ושרץ בכלל הוא אלא ללמדך שאם ידע שנטמא ודאי הודה אור ואינו יודע אם בשרץ אם בנבלה אינו חייב קרבן אם אכל קדש עד שתהיה לו ידיעה בתחילה אם בשרץ נטמא אם בנבלה נטמא: ר"ע. סבר דכיון דידע ודאי שנטמא אע"ג דלא איתברירא ליה הטומאה במה הוא נטמא חייב ותרווייהו פטרי על העלם מקדש ור' ישמעאל מחייב והלכה כר' ישמעאל:

גמ' חזקיה אמר מחלוקת ביניהון. בין ר"א ור"ע דמתני' דפליגי אם צריך לידע באיזו טומאה נטמא או לא כדפרישית במתני': משמעות דורשין ביניהון. ולא פליגי לדינא דלר"א נמי לא בעי עד שידע באיזו טומאה אלא דמר דריש למעט העלם מקדש מן השרץ ונעלם ומר דריש לה מן ונעלם ממנו והוא טמא: אית תניי תני וכו'. מסקנת דברי ר' יוחנן הוא דהכי אשכחן דחד תנא דריש לה מהאי קרא ואידך מקרא אחרינא: מחלפה שיטת ר' אליעזר. אליבא דחזקיה פריך דקאמר דפליגי ולר"א עד שידע באיזו טומאה נטמא א"כ קשיא דידיה אדידיה: תמן הוא אומר אפי' לא ידע. בפ"ד דכריתות פליגי ר"א ור' יהושע בחלב ונותר לפניו ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל ר"א מחייב חטאת דמה נפשך חלב אכל נותר אכל חייב ור' יהושע פוטר דבעינן עד שידע במה חטא וקשיא לר"א דהתם מחייב אפי' לא ידע במה חטא והכא אמר עד שידע במה נטמא: ומשני תמן הוא אמר והוא טמא עד שידע במה נטמא הכא אשר חטא בה מכל מקום. כצ"ל ובספרים נתחלפו השיטות מדר' יהושע לדר"א ומדר"א לר' יהושע וכן הא דר' חיננא שייך בתר שיטויא אליבא דר' יהושע. התם במתני' דטומאת קדש והוא טמא וידע כתוב כדדרשי' לעיל למר מונעלם מכלל שידע ולמר מונעלם שני פעמים ובעינן עד שידע באיזו טומאה נטמא והכא גבי חטאת כתיב בנשיא או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה מכל מקום: מחלפה שיטת ר' יהושע. אע"ג דלא מלינו בהדיא דברי ר' יהושע בטומאת מקדש וקדשיו מ"מ פריך מדלא אשכחן דקאמר הכי גבי טומאה כמו דאמר גבי חטאת ש"מ כרבנן ס"ל דלא בעינן שידע במה נטמא ואמאי קאמר התם עד שיודע במה חטא א"כ דבעי מי נימא דר' יהושע גבי טומאה כר"א הוא דס"ל: תמן אשר חטא בה עד שיודע במה נתחייב הכא והוא טמא מ"מ. גבי חטאת דריש ר' יהושע מדכתיב בה עד שידע באיזה חטא נתחייב והכא כתיב והוא טמא אפי' לא נודע לו אלא שהוא טמא ולא ידע במה נטמא הויא ידיעה: אמר ר' חיננא וכא לית כתיב בה. בתמיה מי לא כתיב גבי טומאה נמי או כי יגע בטומאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו וגו' וא"כ מהכא נדרוש כר"א עד שידע במה נטמא וקשיא לר' יהושע: ומה מקיים ר' אליעזר בה. דכתיבא גבי חטאת: פרט למתעסק. בדבר היתר ועלתה בידו דבר איסור כגון נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אבל מתעסק בחלבים ועריות אע"פ שלא נתכוין חייב שכן נהנה מן האיסור ולא אשכחן מתעסק לפטורא אלא כגון מתעסק דשבת:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

הלכה א מתני' שבועות שתים. שאוכל ושלא אוכל הן שתים המפורשות בתורה דכתיב להרע או להטיב דמשמע להבא ולא אוכל להרע אוכל להטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הן השתים הנוספות ממדרש חכמים כדיליף ר"ע לקמן בפרקין מרבוי הכתוב: במדבר ומביא קרבן. במדבר ואוסר עליו שיהא מביא קרבן בשביל ביטול דבורו: שזה מדבר. ואוסר עליו ומביא קרבן בשביל ביטול דבורו וכיון דמשום ביטול דבורו הוא אף זה ביטול דיבורו הוא שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא ואין הלכה כר"ע:
גמ'

מראה הפנים

פרט למתעסק. בדיני מתעסק יש הרבה חילוקי דינים וכתבתי קונטרים בפ"ע מביעת הש"ס וכל הסוגי' השייכים לענין מתעסק וכמה חידושי דינים ויבוב הסוגיות שבשיטות וכמה בתיבורי בגדול המקום יזכני לבוציאו לאורה עם שארי תיבורים אשר לי אכי"ר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג שבועות שתים. אם בידוע שאכל ונשבע שלא אכל בשבועת שקר היא וכו'. וזו כדבעא מיניה רבא מרב נחמן התם בדף כ"ו ע"ב הי זה היא שגגת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא וכו' ומוקי לה באומר יודע אני בשבועה זו אסורה אבל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן או לאו. והכא מדתי לה בש"ס לשאי אוקמתא משום קושיא דאמאי לא השיב כן ר"ע לר' ישמעאל בענין מלקות וקרבן כדר' יוחנן אלא ש"מ דלא ס"ל להא דרבי יוחנן. וכבר כתבתי מזה בפ' אלו נערות דהא דר' יוחנן כמוגבו אתיא דס"ל שגגת קרבן שמה שגגה וכן רמזתי מזה לעיל פ' מרובה הל' כ' ולא קי"ל כמוגבו. מיהו התם דמוקי לה לשבועת ביטוי לשעבר כאוקמתא דלעיל מסיק וקאמר דהכא בשבועת ביטוי דתידוש הוא דהפי' בלאו שאין בו כרת מייתי קרבן אפי' רבנן מודו דשגגת קרבן שמה שגגה. ומעתה נשאר לנו לבאר דהשתא קשיא כהא מ"ע לא השיב ר"ע לר' ישמעאל דאף ע"ג דבכל התורה כולה לא מלינו דבר שחייבין מלקות בזדונו ומביא קרבן (דלא קי"ל כר' יוחנן דאזלא כמונבז) הכא מיהת אפי' רבנן מודו וכיה נראה לבאורה לומר דסוגיא דהכא כסברת אביי בפ' כלל גדול אזלא דאמר התם בדף כ"ע דאין חילוק בין שבועת ביטוי לבין שאר מחוייבי קרבן בענין שגגת קרבן ולרבנן דאמרי שגגת קרבן לאו שמה שגגה גם בשבועת ביטוי לאו שמה שגגה ולא אמרינן שאני שבועת ביטוי דחידוש הוא דמייתי קרבן אלאו שאין בו כרת וכדכתבו התוס' שם וכן בפרקין גבי הא דלעיל דאביי דהתם פליג על שמעתין בפרקין דמסיק דבשבועת ביטוי אפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה. והשתא הסוגיא מיתפרשא הכי דר' ישמעאל השיב לר"ע לשיטתו דהא רבנן דמוגבז ר"ע הוא כדאיתא בפ' כלל גדול ולדידך דלא ס"ל דשגגת קרבן שמה שגגה א"כ היאך משכחת לה שבועת ביטוי לשעבר דהא ע"כ בשבועה בלאו הוא דהאדם בשבועה בעינן ולא תמצא השגגה אלא בקרבן וכי היכן מלינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלמו על קרבן יתחייב משום ביטוי הא את הוא דקאמרת דשגגת קרבן לאו שגגה היא ובזאת מדייק הש"ס ויתיבינה וכו' הא שפיר אשכחן כסברת ר' יוחנן בעלמא דהע"ג דהא דר' יוחנן דמוגבז היא וכדקאמר התם דר"י ור"ל תרווייהו כמוגבז סבירא להו ה"ק אי איתא דאיכא לחלק בין שאר מחוייבי קרבן לבין שבועת ביטוי א"כ מ"ט לא השיב לו ר"ע כן דאע"ג דבעלמא לא סבירא ליה דשגגת קרבן שמה שגגה הכא בשבועת ביטוי מודינא דשמה שגגה משום דחידוש הוא:
ומדלא

בסורה השי"ס

עין משפט נר מצוה

(כתובות פ"ג ב"ק פ"ז) פ' שבת כט

גמ' ניחא שאוכל ושלא אוכל. שאכלתי ושלא אכלתי מה נן קיימין אם בידוע שאכל ונשבע שלא אכל שבועות שקר הוא ואם סבור שאכל ונשבע שלא אכל. רבי בא בר רב יהודה בשם רב בשוגג בקרבנה ובמזיד בקרבנה אבל סבור הייתי שאין בו שבועה מותר אלא במזיד בה ובשוגג בקרבנה. ולא כן *א"ר אבהו בשם רבי יוחנן מזיד בחלב ובשוגג בקרבן מתרין בו ולוקה *ומביא קרבן. לית יכיל דמר ר' לא בשם רבי לעזר כך משיב ר' ישמעאל לר' עקיבה מצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלומו משום ביטוי. ויתיביניה רבי עקיבה מצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ומביא קרבן. אלא כי נן קיימין בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא שלא אכל. לא באומר אין זו שבועה. תמן באומר אין זו שבועה ברם הכא ביודע בה ששבועה היא אלא שהוא בטועה מחמת דבר אחר. מה נן קיימין אם באומר שבועה שאוכל אכילת תורה אף ר' עקיבה מודה ואם באומר שבועה שלא אטעום אף רבנן מודו אלא כי נן קיימין כל שהוא
כל

גמ' ניחא שאוכל ושלא אוכל. בשלמא בשבועה להבא משכחת לה שפיר שיהא חייב בה קרבן כדאיירי קרא דכתיב ונעלם ממנו שבשעה שנשבע ידע שנשבע ולאחר זמן נתעלמה ממנו השבוע' אלא בשבועה שלשעבר אכלתי ולא אכלתי היכי משכחת לה דבמה אנן קיימין שיהא שוגג ויתחייב קרבן: אם בידוע לו שאכל ונשבע שלא אכל. א"כ שבועת שקר במזיד הוא ואין כאן קרבן דונעלם כתיב: ואם סבור שאכל. בשכח וכסבור הוא שנשבע באמת שאכל: ונשבע שלא אכל. כלומר וכן כשנשבע שלא אכל כסבור שכן הוא. ולפי הגי' דאיירי ברישא יש לגרוס גם כאן ואם סבור שלא אכל ונשבע שלא אכל א"כ. לאו שוגג בשבועה אלא אנוס הוא והאמר ר' בא בר רב יהודה בשם רב דבשוגג בקרבנה ובמזיד בקרבנה הדבר תלוי אם שוגג שלא ידע שחייבין עליה קרבן הוי שוגג ואם ידע שחייבין עליה קרבן הוי מזיד אבל בשבועה גופה אם אמר סבור הייתי שאין בו שבועה לשקר שלא ידע שיש בו איסור משום שבועת שקר מותר לפי שזה לא ידע כלל מאיסור שבועה והוא הדין אם נשבע מחמת ששכח וכסבור שכן הוא כמו שנשבע מותר ואין כאן קרבן דאנוס הוא ולא קרינן ביה האדם בשבועה: אלא במזיד בה ובשוגג בקרבנה. אלא הכי הוא דמשכחת לה שהזיד בשבועה גופה כגון שידע שאכל ונשבע שלא אכל ויודע שהשבועה זו לשקר היא והסורה אבל שגג בקרבנה שלא ידע שחייבין עליה קרבן. ובהכי הוא דמיתוקמא שבועת ביטוי לשעבר שיהא בה חיוב קרבן. ולפי סוגיא דהאי ש"ס וכדמוכח מדלקמן לא קאי הכתי האי אלא למסקנא והכי מיתפרשא. ואי דמוקמית לה במזיד בשבועה ובשוגג בקרבנה: ולא כן אמר ר' אבהו וכו'. זהו הכל ממאי דס"ד וכלומר וכי לא אמר כן ר' אבהו בשם ר' יוחנן נמי כהאי גוונא: מזיד בחלב ובשוגג בקרבן. ידע שהוא חלב אבל לא ידע שחייבין עליה חטאת מתרין בו ולוקה. כלומר אם התרו בו ואכל לוקה על המזיד ומביא קרבן לענין זה שוגג מיקרי דקסבר שגגת קרבן שמה שגגה ותימא דה"כ כן דהזיד בשבועה ושגג בקרבן דלוקה משום שבועת שקר ומביא קרבן על השוגג ששגג ולא ידע שחייבין עליה קרבן: לית יכיל. מסקנת הקושי' היא כדלקמיה דלאי אתה יכול לומר כן דע"כ הא דר' יוחנן ליתא דהא אמר ר' לא לקמן בהלכה ה' גבי פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע במתני' דר' ישמעאל סבר אינו חייב קרבן אלא על העתיד לבא ולית ליה לר' ישמעאל חיוב קרבן בשבועת ביטוי לשעבר ור"ע מחייב גם בלשעבר: כך משיב ר' ישמעאל לר"ע מצינו וכו'. כלומר וכי מצינו דבר שיהא חייב מלקות משום זדונו ואפ"ה יהא מתחייב גם בקרבן משום העלם דהא לדידך דמחייבת קרבן בלשעבר וע"כ לא משכחת לה אלא בשהיה מזיד בשבועה ובקרבן הוא ששגג וא"כ נתחייב מלקות משום זדון שבועת שקר וקרבן על העלם ביטוי שלו ששגג ולא ידע בחיוב קרבן ולא מצינו מלקות וקרבן בדבר אחד: ויתיביניה ר"ע. השתא מסיק להקושיא דאי איתא להא דר' יוחנן א"כ אמאי לא השיב לו ר"ע הא שפיר מצינו כן: דבר שחייבין בזדונו מלקות. משום הזיד בחלב וקרבן משום שגגת קרבן והא דקאמר הכא משום שבועת שקר לא שייך הכא ולא גרסינן לה. א"כ דה"ק דהשתא מצינו הכא משום שבועת שקר כמו התם בדר' יוחנן ומדלא השיב לו ר"ע הכי ש"מ דלית לן להא דר' יוחנן: אלא כן אנן קיימין. ע"כ לא משכחת לה שבועת ביטוי לשעבר דליחייב עליה קרבן אלא בגוונא דלקמיה: בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא שלא אכל. כלומר שבריא לו שאכל איזה דבר ונשבע על זה ונמצא שלא אכל זה הדבר שנשבע עליו אלא דבר אחר הוא שאכל כגון שנשבע שאכל פת חטין ונמצא שפת שעורין אכל: לא באומר אין זו שבועה. בתמיה דהכתי קשה כדאקשינן לעיל דהא אנוס בשבועה הוא לפי דעתו והוי כאומר סבור הייתי שאין בו שבועה כלומר אין זו שבועת שקר שהרי לדעתו באמת נשבע ואמר רב יהודה בשם רב לעיל דעל זה לא מתחייב קרבן: תמן. ומשני דלא דמי התם באומר אין זו שבועה כלומר שלא ידע כלל משבועת שקר שהיא אסורה או ששכח לגמרי וכסבור היה שכמו שנשבע כן הוא כדאמרי' לעיל שהאנוס בשבועה הוי כמי שאינו יודע משבועת שקר כלל ולא קרינן ביה האדם בשבועה דניחייב עליה קרבן: ברם הכא ביודע בה ששבועה היא. הוא יודע שבשבועת שקר אסורה ויודע ג"כ שזו שבועה היא אלא שטועה הוא מחמת דבר אחר דכסבור שאכל זה ולא אכל אלא זה ואין זה טעות בשבועה אלא הטעות הוא במה שנשבע עליו והוי כהעלם שבועה וחייב: מה אנן קיימין. אפלוגתא דר"ע ורבנן דמתני' קאי: אם באומר. בפירוש שבועה שאוכל כלומר אם אוכל כפי האכילה האמורה בתורה אף ר"ע מודה דאכילה שהוזכרה בתורה בכל מקום בכזית הוי: אף רבנן מודו. דשלא אטעום משמע כל שהוא: אלא כי אנן קיימין כל שהוא. כלומר אלא דהכי פליגי אם אכילת כל שהוא בכלל אכילה היא שאומר שבועה שלא אוכל סתם דר"ע ס"ל אכילת כל שהו נמי בכלל:
כל

ניחא שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי מה אנן קיימין אם בידוע שאכל ונשבע שלא אכל שבועת שקר הוא [והיא כשיטת ר' יוחנן בבבלי דף כא ע"א עיי"ש] ואם סבור שאכל ונשבע שלא אכל. ר"ל דסובר אפילו אכל יכול לישבע שלא אכל דסובר דאי; זה חשוב שבועה ומותר לישבע וא"י דין דשבועה דסובר למאי נפ"מ אם אכלתי ותיבת ואם לא אכלתי ואם סבור קאי על ונשבע שלא אכל ר"ל דבאכל סובר לישבע שלא אכל. והא ר' בא בר רב יהודה בשם רב בשוגג בקרבנה ומזיד בקרבנה דאינו יודע דין חיוב דשבועה בקרבן נקרא שוגג. אבל סבור הייתי שאין בו שבועה מותר. וס"ל להגמ' דה"ה בשאכל ויצא מלבו שאכל וסובר שלא אכל ונשבע שלא אכל ואח"כ נזכר שאכל ג"כ פטור מטעם זה דהא סובר דמותר לישבע שלא אכל כיון דלדעתו לא אכל באמת ולאו משום האדם בשבועה פרט לאונס הטעם דבבבלי. דהירושלמי לא מביא האי ברייתא דאדם בשבועה. אלא הפטור משום דסובר דמותר לישבע וכן מוכח בסמוך. אלא במזיד בה ובשוגג בקרבנה ולא כן אמר ר"א בשם ר"י בניהותא מזיד בחלב ושוגג בקרבן מתרין ביה ולוקה ומביא קרבן דס"ל כמונבז דשגגת קרבן שמיה שגגה. הגם דלא קי"ל כמונבז אלא כר"ע דפליג עליו הנ"מ בכל התורה כולה אבל בשבועת ביטוי דחידוש הוא דלא אשכחן לאו דמייתי עלה קרבן והכא מייתי לכו"ע שגגת קרבן שמה שגגה. כדאיתא במס' שבת דף ס"ע עיי"ש. וע"כ משכחה"ל בשגגת קרבן. פ"ז קאמר לית יכול דמר ר' לא בשם ר' לעזר כך משיב ר"י לר"ע מצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלמו משום שבועת ביטוי. דר"י פריך לר"ע דהיכי ס"ל דחייב קרבן אלשעבר הא היכן מצינו כזאת שיהא נתחלף בין מזיד לשוגג בשם אחר דבמזיד קרא שבועת שקר ובשוגג נקרא שבועת בטוי. והיכן מצינו דבר חדש הזה. ואי ס"ד דס"ל האי חידוש אליבא דר"ע דפליג אמונבז וס"ל בעלמא שגגת קרבן לאו שמיה שגגה ומ"מ הכא כיון דחדוש הוא מביא במזיד

מראה הפנים

ומדלא השיב לו כן ש"מ דר"ע ס"ל דאין לחלק ואפי' בשבועת ביטוי לאו שגגה היא. והשתא הזלא סוגיא דהכא כדהכיי בענין שאין לחלק לר"ע בין שבועת ביטוי בשגגת קרבן לגין מחוייבי קרבן בעלמא אבל בענין דקאמר אביי דבשבועת ביטוי אם שגג בלאו שבה קרינן ביה שפיר האדם בשבועה כדפי' התוס' שם לא ס"ל האי ש"ס כוותיה בהא דהא לא אשכח הכא גוונא אחריתא לאוקמי שבועת ביטוי לשעבר אלא בבריא לו שאכל וכו' ועיין בדיבור דלקמן בזה ובענין שהקשו התוס' לפי' רש"י ז"ל לפי גירסתו ופירושו שם הא תני מונבז היא אבל לרבנן דפליגי עליה לית להו ביטוי לשעבר הא רבנן דמונבז ר"ע הוא וכן הקשה בעל המאור ז"ל בפ' כלל גדול וכתב ליתי נגר בר נגר דיפרקינה האר־כתי בזה בחיבורי באר מים חיים וכן בפי' הרשב"ם ז"ל שפי' בענין אחר לפי גי' רש"י דלרבנן משכחת לה בשכח הלאו אבל ידע בעשה ולכאורה קשה הא לעיל בהסוגיא דהתם מוכחא דידיעת עשה לאו ידיעה היא כדמוקי לה סתמא דהש"ם דידע בהתימין ואליבא דר"ע ולא קאמר דידע לשבת בעשה כקושית הר"י בתוס' שם וכמו שהביא הכ"מ בפ"ז מהלכות שגגות בשם הר' אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל וכתבתי שם די"ש להלק בידיעת העשה בין שבת לבין ענין האדם בשבועה דהוא"ל ותידוב הוא לענין הקרבן א"כ כמו דאמרינן בענין השגגה ה"נ איכא למימר בענין הידיעה ואין כאן מקומו להאריך בזה:

אלא כי אנן קיימין בבריא לו שאכל וכו'. כדפריבית בפנים והנלא האי סברא כדאמר התם בפרקין שם לעיל גבי העלם שבועה והעלם חפץ מתכו עליה במערבא וכו' כיון דתפלא איכפי ליה היינו העלם שבועה והתם לענין שבועה להבא איתמר ומ"מ האי סברא גם בלשעבר שייכא דמאי שנא והלכך קרי ליה הכא העלם שבועה ומיחייב עלה. והתם לא נחית לפרושי בענין לשעבר בהאי גוונא דכבר נתבאר לעיל מסקנא דהתם כדרב נחמן דכאומר יודע אני שבשבועה זו אסורה ובגג בקרבן מיתוקמא דבשבוע' ביטוי אפי' ר"ע מודה דשגגת קרבן שמה שגגה:

שלא

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פ"ה מהל' שבועות ה"ט סמ"ג לאוין רמא

ב
ב מיי' שם ה"ו

ג
ג מיי' פ"ד משבועות ה"ג סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלח סעיף ב

במזיד קרבן משום שגגת קרבן. הגם דבעלמא לא מצינו אליבא דר"ע דמביא קרבן במזיד. והכא מביא. ויהיביניה ר"ע מצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ומביא קרבן. וכי היכא דמצינו דבר חדש הזה כמו כן אל תתמה גם בזה דמצינו דבר שחייבין בזדונו משום שבועת שקר ובהעלמו משום ביטוי. א"נ דר"ע דפליג על מונבז ס"ל גבי שבועות ביטוי ג"כ דאינו חייב בקרבן על שגגת קרבן. ומשני אלא כי. אנן קיימין בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא שלא אכל. לזה משני דמיירי בבריא לו שאכל ונשבע ונמצא אח"כ שלא אכל. והירושלמי לא ס"ל האדם בשבועה פרט לאנוס דמיירי בשגגת שבועה כגון שבריא לו שאכל ונשבע ע"ז דאמרינן לבו אונסו כהבבלי דהא בירושלמי מס' נדרים פ"ג גרסינן תני נדרי שגגות מותרין שבועות שגגות אסורין ולא כשיטת הבבלי דף כ"ה ע"ב במס' נדרים דגרסינן שם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרין. ובתוס' ז"ל במס' שבועות דף כ"ו ד"ה את כתבו דזהו משום האדם בשבועה אבל הירושלמי לא ס"ל כן אלא שגגות שבועות אסור והא דר"כ ור"א טעמא אחרינא. וקמקשה לא בחומר אין זה שבועה בתמי' דכברור לו שאכל ונשבע עליו לדעתו באמת לא הוי כאומר אין זה שבועה והוי כאומר מותר. ומשני דבזה לא הוי כאומר מותר תמן באומר אין זה שבועה ר"ל דסבור לימר שמותר לישבע שלא אכל אע"פ שאכל. ברם הכא ביודע בה שבשבועה היא ר"ל דיודע דאסור לישבע שאכל בשלא אכל אך הוא טועה יסבר דמותר לישבע שאכל מחמת שסובר שבאמת אכל וכיון דנמצא שלא אכל הרי הוא חייב קרבן שבועה:

כ"ש אכילה פתר לה כר"ע דאמר כ"ש אכילה הגו"י ז"ל מגיה דצ"ל כר"ש דס"ל כ"ש אכילה ולבאורה נראה שהגדק עמו וכצ"ל:

שתי' בכלל אכילה וכו' והא תני המחה את החלב וגמאו כו' הר"ז חייב מה עביד לה אינו לא אוכל לטמא טומאת אוכלין ולא משקה לטמא טומאת משקין. ר' יוסי שמע לה מן הכא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה חברייא אמרין אינו חייב אלא אחת אמר לון ר' יוסי אתיר דבתרא שבועה שלא אוכל ואשתה ואכל ושתה חייב שתים אילו כו' כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וה"פ דר' יוסי האמורא שמע לה מן הכא דשתיה בכלל אכילה דלא כר' יונה אלא מהכא מוכח דשתי' בכלל אכילה מברייתא הזאת דפליג ר' יוסי התנא עם הברייתא דחברייא אמרין שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל ואשתה ואכל ושתה חייב שתים ע"ז פריך להם ר' יוסי התנא על הרישא דס"ל דשבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת מאי שנא מהסיפא דשלא אוכל ואשתה דחייב שתים. דהא מהרישא משמע דשתי' בכלל אכילה ומשום הכי אינו חייב אלא אחת א"כ בסיפא דנשבע על אכילה והדר אשתי' נמי לא יהא חייב אלא אחת דהוי דומה לנשבע שלא אוכל ושלא אוכל דשבועה השני' לא חלה על הראשונה משום דמושבע ועומד היא ע"ז השיבו לו רבנן דה"ע דסיפא אלו מי שהי' לפניו ב' ככרים ואמר שבועה

כל שהוא אכילה. לא שייכא הכא מידי דהא בפלוגתא דר"ע ורבנן מיירי הלא בהלכה דלקמן גרסי' לה דמוקי התם לברייתא בכל שהוא ופריך כל שהוא אכילה בתמיה פתר לה כר"ע דר"ע אמר כל שהוא אכילה ואגב שטפא דלקמן טעו והעתיקו להא הכא:

מה מפקה מביניהון. כלומר מאי איכא עוד בינייהו באומר שבועה שאוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא איכא נמי בינייהו: חייב. דלא אכלה כולה והאי כל שהוא שהותיר שמה אכילה בעלמא וא"כ לא השלים לאכול כל הככר ולא קיים שבועתו: ע"ד דרבנן פטור. דהאי כל שהוא לאו כלום הוא והוי כמי שאכל כולה. ובשלא אוכל ככר זו איפכא הוי דלר"ע פטור אם הותיר כל שהוא שקיים שבועתו שלא נשבע אלא שלא יאכל כולה ולרבנן חייב: אף בשבועת ביטוי כן. כלומר אף בכל שנשבע בשבועת ביטוי ותלה באכילת ככר זה הדבר כן כדמפרש ואזיל: שבועה אשתי נהנית לי אם אוכל ככר זו. כלומר עד אם אוכל ככר זו תהא נהנית לי ואם לא אוכל לא תהא נהנית ואם חסר כל שהוא לר"ע אשתו אסורה דאכתי לא אכלה ולרבנן מותרת דאותו כל שהוא שסייר לאו כלום הוא ואינו מעכב ואם אמר שלא אוכל ככר זו כלומר כל זמן שלא אוכל תהא נהנית לי ואם אוכל לא תהא נהנית לי איפכא הוי דלר"ע כל זמן שחסר כל שהוא לא אכל מיקרי ומותרת ולרבנן אסורה וכן בתול' הנאת נכסיו עליו באכילת ככר זו: אם אוכל. עד אם אוכל: והרי המגדף. שהוא מדבר ומביא קרבן לר"ע כדאמרינן פ"ק דכריתות דר"ע ס"ל מגדף מביא קרבן וא"כ מאי השיב ר"ע במתני' היכן מצינו במדבר ומביא קרבן: כשיטתו השיבוהו. כשיטתו של ת"ק דהוא רבנן דפליגי עליה דר"ע בכריתות וס"ל מגדף אינו מביא קרבן שאינו עושה מעשה ולשיטתך היכן מצינו מדבר ומביא קרבן: תמן אמר. בפ' ד' מיתות סוף הלכה ט' קאמר ר"ל אליבא דר"ע דאין המגדף מעש' והכא אמר דר"ע בשיטתו דת"ק השיבוהו אלמא דר"ע ס"ל דהוי מעשה ומשני דתרי תנאי ואליבא דר"ע:

ע' שבועות כב
(יומא פ"ט) שבועות כב ע"ב
(תוספתא דטהרות פ"ב)

מסורת הש"ס

תורה אור

כל שהוא אכילה פתר לה כר' עקיבה דאמר כל שהוא אכילה. מה מפקה מביניהון שבועה שאוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבה חייב על דעתיה דרבנין פטור. שלא אוכל ככר זה ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה פטור על דעתין דרבנין חייב. אף בשבועת ביטוי כן שבועה אשתי נהנית לי אם אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה אשתו אסורה על דעתיה דרבנין אשתו מותרת. שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה אשתו מותרת על דעתיה דרבנין אשתו אסורה. אוף בנכסין כן שבועת נכסיי עלי אם אוכל ככר זו ואכל חסר כל שהוא על דעתיה דרבי עקיבה אסורין על דעתיה דרבנין נכסים מותרין. שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר"ע נכסיו מותרין על דעתיה דרבנין אסורין. והרי *המגדף מביא קרבן. חברייא אמרי בשם ריש לקיש בשיטתו השיבוהו. בשיטתך שאתה אומר אין המגדף מעשה איכן מצינו במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן. ר' בא קרתיגנאה בעי מחלפה שיטת ריש לקיש תמן מר לרבי עקיבה אין המגדף מעשה והכא מר מגדף מעשה כרבי עקיבה. רבי לא בשם ריש לקיש תרין תניין אינון על דעתיה דרבי עקיבה חד אמר אין המגדף מעשה וחד אמר המגדף מעשה:

הלכה ב מתני'

שבועה שלא אוכל [א] ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל ושלא [ב] אשתה ואכל ושתה חייב שתים: **גמ'** [ג] *שתייה *בכלל אכילה ולא אכילה בכלל שתייה. רבי יונה שמע כולהון מיכא. °*על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם מה נן קיימין אם בדם שקרש התני *דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא

ויקרא יז

הלכה ב מתני'

שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתיה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת דהוי לי' כאוכל וחוזר ואוכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועו' ואע"ג דכי אמר אוכל איתסר לי' בשתיה דשתיה בכלל אכילה וכי הדר ואמר תו לא אשתה הוה לן למימר דאין שבועה חלה על שבועה שאני הכא כיון דאמר ברישא לא אוכל והדר אמר לא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר ברישא אכילה גרידתא היא: **גמ'** שתייה בכלל אכילה. גרסינן להאי סוגיא פ' יום הכפורים הלכה ג' ושם הגי' מיושבת ביותר: לא תאכל דם. הוציאו הכתוב בלשון אכילה: ומה אנן קיימין. המקרא הזה אם בדם שקרש דשייך בו לשון אכילה: התני. בתוספתא פ"ב דטהרות דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה וקס"ד דלענין אכילה קאמר שאינו עובר עליו:
אלא

מראה הפנים

שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא וכו'. נראה לפרש דהכא מיירי בפירש בהדיא שלא יאכל כל הככר ולא תם הש"ס לדייק בזה דהעיקר להשמיענו הנ"מ בינייהו וא"כ לא פליגא אהא דרבא שתם בדף כ"ז ע"ב דשלא אכל ככר זו כזית ממנו קאמר:

והרי כמגדף וכו'. והתם בדף כ"ב ע"א מבני ליה מדבר ואוסר קאמרינן וזהו למ"ד אליבא דר"ע דמגדף לאו מעשה הוי ולא מצי לשנויי כדמשני הכא וככר נתבאר מזה בסנהדרין שם:

דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה. לענין טומאת אוכלין ומשקין קאמר כדמסיק וכן נראה להדיא מדברי התוספתא דטהרות וכדמייתי מהתוספתא דכריתות דקתני בהדיא הקפה את הדם ואכלו חייב כמו שהבאתי בפנים וכך היא הגי' בפ' הקומץ דף כ"א ע"א ובפ' העור והרוטב דף ק"כ ע"א. והתוס' בפ' העור והרוטב כתבו בפשיטות הקפהו בחמה מיירי כדמפרש בהקומץ אבל באור לא דדם שבישלו אינו עובר עליו ועיין בתוס' פ' כל בשר דף כ"ד ע"ב ד"ה פרט להוכל חלב תי והרמב"ם ז"ל לא כתב במאכלות אסורות מזה כלום וכתב הכ"מ שם בפ"ו ולא נתבאר זה בדברי רבינו. ונלע"ד דדעת הרמב"ם שלא לחלק בין דם שבישלו או לא וכדעת רש"י ז"ל שפי' שם הקפה שהקריבו על גבי האור. וטעמיה דבפ' הקומץ לא אמרו הכי אלא אליבא דזעירי דאי"ר תנינא כדגרים שם יתיב רבא וקאמר להא במעתא איתיביה אביי הקפה את הדם ואכלו וכו' ל"ק כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה וכו' ונתר הכי קאמר ורבא דידיה אמר אפי' בהעלאת הפנימית וכו' וכיון דלהמסקנא לרבא וכן לרב פפא דדם שקרש לעולם חייבין עליו ופסק הוא ז"ל כרבא דידיה א"כ תו אין לחלק בין הקפה באור או בחמה וכפשטא דהתוספתא דכריתות ולא הולרך לבארו בהדיא אפי' בשלו עובר עליו משום דבפשיטות אמרו בפ' העור והרוטב בשלמא הקפה את הדם ואכלו כיון דהקפי' אתחזי אתחשב ב"מ מיכת דאוכל הוא ולפיכך כתב דבריו במ"א לענין חיוב. ובענין טומאת אוכלין ומשקין פסק כהבית תוספתא דטהרות דדם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה כמ"ש בפ"א דהל' טומאת אוכלין הלכה י"ט וגי' אחרת הי' לו בהאי דינים המבוארים שם ומתוספתא זו יש ג"כ ראיה לפנין חיוב כדלעיל דקתני התם חייב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין למשקין בטלה דעתו כדמפרש הוא ז"ל כדבריו שם אלמא דכמחשבה מיכת שייך אוכל בדם שקרש ולא תילקו שם בין הקפהו באור או לא:

חוזר

תורה אור

אלא כן נן קיימין בל שהוא. כל שהוא אבילה פתר לה כר' עקיבא דר"ע אמר כל שהוא אבילה. והתני *הממחה הדם וגמעו או שהקפה חלב ואכלו אם יש בו כזית חייב. מה עבד לה הבי יונה אינו אוכל ליטמא טומאת אוכלין ולא משקה ליטמא טומאת משקין. חזר ר' יונה ופתר מתניתא ונתת הכסף בכל *אשר תאוה נפשך מה נן קיימין אם בטועם טעם יין לתבשיל והלא הטעם לפגם אלא כן נן קיימין כל שהוא ורחמנא קרייה אבילה. רבנן דקיסרין אמרין תיפתר באילין גמרייה ואורזרייה שהכל טפילה לאבילה כאבילה. רבי יוסי שמע כולהון מיכא שבועה שלא אוכל ושתה אין חייב אלא אחת. אמרי חברייא קומי רבי יוסי ומר דבתרה שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה אין חייב אלא אחת. אמר לון ר' יוסי אילו מי שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ככר זו ואכל שתיהן שמא אינו חייב שתים. רבי חנינה בשם רבי פינחס שמע כולהון מיכא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין ושתה משקין שאינן ראויין פטור הא אכל אוכלין ראויין ושתה משקין ראויין חייב. רבי בא שמע כולהון מיכא אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. עד כדון בשאמר שבועה שלא אוכל ושותה. וכרבי דאמר שבועה שלא אשתה. ר' חיננא שמע כולהון מיכא *לא אכלתי באוני אלא שתיתי. עד כדון בשאמר שלא אוכל ושתה אמר שלא אשתה ואכל. שתייה בכלל אבילה ולא אבילה בבלל שתייה:

הלכה ג מתני'

שבועה שלא אוכל ואכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש חייב על כל אחת ואחת:

גמ' שבועה שלא אוכל פת וכרכה בעלי קנים ועלי גפנים ואבל אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת והרצנין וזגין וכרכה בחרצנין וזגין חייב על כל אחת ואחת ואם

פני משה

אלא כן אנן קיימין כל שהוא. כלומר כמות שהוא וביומא גרים בהדי' הכי אלא כמות שהוא והתורה קראה אותו אכילה. אלמא דשתיה בכלל אכילה ושם לא גרים הא דלקמיה ולגי' דהכא יש לפותרו דקא מתמה כל שהוא אכילה כלומר מדקאמר בלשון כל שהוא דמשמע דכמות שהוא ואשמעינן נמי דאפילו בכל שהוא ממש שאין בו כשיעור חייב והא לא תאכל כתיב וכי כל שהוא אכילה ומשני פתר לה כר"ע דמתני' דלעיל: והתני. בתוספת' פ"ב דכריתות והתם גרים איפכא הממחה את החלב וגמאו הקפה את הדם ואכלו וגי' זו עיקר והשתא קשה לר' יונה דלא בעי לפרש בדם. שקרש הא בהדיא תנינן הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב: מה עבד לה ר' יונה. להאי ברייתא קמייתא דם שקרש וכו' דהשתא על כרחך הכי מפרשינן לה דלענין טומאת אוכלין ומשקין קתני לה דאינו לא אוכל ולא משק' ומנא לי' דשתיה בכלל אכיל': חזר ר' יונה ופתר מתני'. דקתני שתיה בכלל אכילה ויליף לה מהאי קרא. וביומא גרים חזר ושמע לה מן הדא: ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך. בבקר ובצאן וביין ובשכר וגו' ואכלת שם וגו' אלמא דקרי לכולהו אכילה ומה אנן קיימין ואכלת על יין ושכר אם בטועם טעם יין לתבשיל הלא טעם לפגם הוא והיאך הכתוב אומר על זה ואכלת דמשמע כדרך אכילה צריך לאכול מעשר שני: אלא כי אנן קיימין כל שהוא. יין כמות שהוא ורחמנא קרייה אכילה: רבנן דקסרין אמרין. דמהכא לא שמעינן מידי דתיפתר באילין גמרייה ואורזדייה מיני מאכלים שטוסין עם בשמים כהוסין ומשימין לתוכן יין דכל הטפלה לאכילה כאכילה ולפיכך קראו הכתוב אכילה: שמע כולהון מיכא. כלומר לא שמענו זה מן המקרא אלא מהכא דתנא דמתני' קמ"ל דשתיה בכלל אכילה דקתני אינו חייב אלא אחת: ומר דבתרה. א"כ אימא סיפא שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה דקתני חייב שתים אמאי אינו [חייב] אלא אחת מיבעי ליה דכיון דשתיה בכלל אכילה כשנשבע שלא אוכל חלה השבועה גם על השתיה וכשחזר ונשבע שלא אשתה אין שבועה חלה על השבועה: אמר לון ר' יוסי. לא היא אילו מי שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר על האחרת שאלה שבועה שלא אוכל ככר זו ואכל שתיהן שמא אינו חייב שתים הא כל חדא וחדא שבועה בפ"ע היא וכמו דהתם חייב שתים ה"נ מכיון שפרט ואמר שלא אוכל ושלא אשתה הוה להו כשתי ככרות ואמרינן דדעתו היה ליסבע על אכילה בפני עצמה ועל השתיה בפני עצמה: הא אכל אוכלין ראוין ושתה משקי' ראוין חייב. והא שלא אוכל קאמר אלא דשתיה בכלל אכילה: שמע כולהון מיכא. מהכא ממתני' דיוה הכפורים דקתני אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת דשתיה בכלל אכילה ומחד קרא נפקא: עד כדון בשאמר שבועה שלא אוכל ושתה. אדלעיל קאי דמייתי ראיה ממתני' דהכא והניחא למסקנתינו דלא גרסה אלא שבועה של אוכל לחוד וקתני דשתה חייב: וכרבי. אלא לרבי דגרס לשניהן שאמר נמי שבועה שלא אשתה מאי איכא למימר דלא שמעינן ממתני' מידי: לא אכלתי באוני. גבי וידוי מעשר כתיב: אלא שתיתי. בתמיה הא גם בכתיה אסור לאונן, אלא דשתיה בכלל אכילה: עד כדון. שמענו בשאמר שלא אוכל ושתה דחייב אמר שלא אשתה ואכל מהו אם נימא דגם אכילה בכלל שתיה וקאמר דדוקא אמרו שתיה בכלל אכילה אבל לא אכילה בכלל שתיה:

הלכה ג מתני' פת חטים ופת שעורים וכו' חייב על כל אחת ואחת. מדקאמר פת פת על כל מין ומין ש"מ לחלק דאין לומר משום דדעתו היה לאסור עליו מינים הללו ותו לא דא"כ הוה ליה למימר פת חטים וכן של שעורים וכן של כוסמין: שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. מפרש התם בגמרא כגון שהיה חבירו מסרב בו ואומר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא דכי אשתבע אמאי דמסרב בו אשתבע יין ושמן ודבש למה לי ש"מ לחלק: גמ' וכרכה בעלי קנים ועלי גפנים ואכל. כלומר דאע"ג דנטל הפת וכרכה בעלין הלו ואכל חייב א' על הפת והא דקאמר אינו חייב אלא א' משום סיפא נקט לה דפשיטא הוא דאינו חייב אלא אחת דשלא אוכל פת קאמר ועיקר הרבותא דלא תימא הואיל וכרכה במידי דלאו בר אכילה לא ליחייב נמי על הפת קמ"ל א"כ אשמעינן דאע"ג דנשבע גם על העלים בטלה דעתו ואינו מתחייב אלא אחת על הפת: שבועה שלא אוכל פת וחרצנים וזגין. וכרכה בהן ואכל חייב על כל אחת ואחת אם היה בהן כשיעור על הפת אחת ועל החרצן וזג אחת דאלו על החרצן לחוד אינו מתחייב דמכיון דלא מתאכיל בעיניה לאו מידי דבר אכילה הוא והוא אמר חרצנים וזגין אמרינן דדעתו היה על החרצן עם הזג דהכי אכלי אינשי ולפיכך נמי כללן בשבועה עם הפת דדעתיה על מידי דהוי דרך אכילה ומתחייב אחת אם יש בו כשיעור כזית:

ואם

קרבן העדה

שבועה שלא אוכל ככר זה. וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ככר זה שמא אינו חייב שתים בתמי' בודאי חייב שתים דהא השבועה הראשונה היתה על ככר זה דווקא ועל כן חל השבועה על הככר השני' דהא למה לא אמר על שתיהן בב"א שבועה שלא אוכל ע"כ דבשבועה הראשונה הוציא ככר השני' משבועתו. וה"נ כשנשבע שלא יאכל וחזר ונשבע שלא ישתה הרי הוציא השתי' מן השבועה הראשונה וע"כ חייב שתים כל זה היא הברייתא דפליג ר' יוסי עם הכמים הרי מוכח מהברייתא דשתי' בכלל אכילה כל זה מביא ר' יוסי האמורה להוכיח מהברייתא הזאת דשתי' בכלל אכילה כן היא הפי' לגי' הגר"א ז"ל:

ר"ח בשם ר"פ שמע כו' לא בשבועה שלא אוכל ניחא כרבנן דכן [ר"ל רבנן דהכא] מרין שבועה שלא אוכל ברם כרבנן דתמן דאינון מרין שבועה שלא אוכל ושלא אשתה כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק:

שבועה שלא אוכל וכרכה בעלי קנים גי' המל"מ ז"ל בפי"ד מה' מאכלות אסורות שלא אוכל פת ועלי גפנים ועלי קנים וכרכה בעלי גפנים ועלי קנים אינו חייב אלא אחת ומפרש דפטור על הפת משום דלא נגע בגרונ' אלא נימס בתוך מעיו ורבותא קמ"ל לא מיבעיא היכי דלא נשבע על

עלי

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ה מהל' שבועות ה"ב

ה
ב מיי' שם ה"ז

ו
ג מיי' שם ה"כ

ד מיי' שם ה"ח

מסורת הש"ס

(תוספתא דכריתות פ"ב)

דברים יד

פ' שבועות כג כל הסוגיא

ציון ירושלים

[z] והתני הממחה דם וגמעו כו' עי' תוספת בשבועות דף כג ד"ה דאמר בדבריהם תמוהים כמו שהקשה הגאון מהר"ע איגר בהגהותיו ועי' בחבורי יד שאול סי' רלח ס"ק ג כתבתי ליישב:

[z] וכרכה בעלי קנים עמל"מ פי"ד מאכלות אסורות הי"ב:

מראה הפנים

חזר ר' יונה ופתר וכו'. והכי פריך נמי התם דף כ"ג ע"א כרבנן דקסרין ודילמא ע"י אניגרון וכו' גמר שכר בכל מגזיר וכתבו התוס' שם דלר' יהודה י"ל דיליף שתיה בכלל אכילה כדיליף בירושלמי מלא תאכל דם וכו' וצ"ע דהא הכא הדר בי' ר' יונה גופיה מכח הברייתא שקפה הדם וכו' ופירש להברייתא דם שקרש דלענין טומאת אוכלין ומשקין מיתניא וכדאיתא בהדיא בתוספתא דטהרות ואפשר דס"ק דלר' יהודה י"ל דפליג אברייתא דהקפה את הדם ושפיר יליף מלא תאכל:

עד כדון וכו' וכרבי וכו'. ביותר נראה דל"ג ליה כלל ואגב בטעות דלקמן נכתב בכאן בטעות ול"ג אלא עד כדון וכו' בגמרא דבסוף ההלכה:

ואם היה נזיר חייב שלש. ר' יוחנן אמר ח *בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על איסורין ר"ל אמר אפילו בכולל אין שבועות חלות על האיסורין :

הלכה ד מתני' ב *שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתייה פטור *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור"ש ג פוטר אמר *קונם אשתי ד נהנית לי אם אכלתי היום והוא שאכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה : גמ' בדא רבי שמעון פוטר ר' שמעון כדעתיה דתנינן תמן *כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר"ש אומר כל שהוא וחכ"א ה כזית. אמר להן ר' שמעון אין אתם מודין באוכל ו נמלה כל שהוא שחייב אמרו לו מפני שהיא ז כברייתה אמר להן אף חיטה אחת כברייתה. על

קרבן העדה

עלי גפנים וקנים פשיטא דפטור על הפת כיון דלאו מידי דאכילה נינהו כדאיתא בפ' בתרא דיומא הו"ל מין בשא"מ ומוצץ. אלא אפילו שנשבע עליהם ואחשיבנהו אכילה סד"א דהוי מכ"מ ואינו חוצץ קמ"ל דאפ"ה פטור דמ"מ לא חשוב אוכל לענין אכילה ושפיר חוצץ ואינו חייב על הפת כי אם על עלי קנים וגפנים הנוגעים בגרונו והדר קאמר שאם נשבע על פת והרגנים וזג כיון דהרגנים וזג לא מתאכלי בעינייהו אלא ע"י תערובות כדאיתא בבבלי דף כ"ג ע"ב. וכיון דנשבע עליהם חשיבי אוכל ואינן חוצצין וחייב על כל או"א כן תוכן פירושו של המל"מ ז"ל :

בדא ר"ש פוטר פי' דמקשה על המתניתן שבועה שלא אוכל ואכל נבילות כו' חייב ור"ש פוטר על זה פריך בדא ר"ש פוטר ואליבא דרשב"ל פריך והוא ממש כדאיתא בבבלי דף כ"ג ע"ב דר"י מוקי בכולל לפיכך חייב על נו"ט. ור"ש לטעמי' דל"ל איסור כולל. ורשב"ל ס"ל דלפיכך חייב בנו"ט במפרש חצי שיעור או אליבא דר"ע דס"ל דאדם אוסר עצמו בכ"ש. והיינו דמסיק אליבא דרשב"ל בדא ר"ש פוטר. ומשני ר"ש כדעתיה דתנינן

פני משה

ואם היה נזיר. ואמר שבועה שלא אוכל פת ושתה יין ואכל פת וחרצנים וזגין : חייב שלש. אחת על הפת ואחת על החרצן ואחת על הזג וטעמא משום דכיון דלענין איסור נזיר חייב עליהן בפני עצמן כדתנן בפ"ו דנזיר חייב על החרצנים בפני עצמן ועל הזגין בפני עצמן הכא נמי לענין שבועת ביטוי מתחייב על כל א' בפני עצמו ואע"ג דכבר מושבע ועומד הוא ואין השבועה חלה עליהן שאני הכא דכולל הוא גם דבר היתר דהא נשבע גם על הפת ממהן ומגו דחייל' שבועה על הפת חיילא נמי אחרצנים וזגין וכדר' יוחנן לקמיה : ר' יוחנן אמר בכולל. מילתי' דר' יוחנן אמתני' דלקמן איתאמרה דקתני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות חייב ואע"ג דמושבע ועומד הוא משום דבכולל מיירי דאמ' שבועה שלא אוכל שחוטות ונבילות ומגו דחיילא על שחוטות חיילא נמי אנבילות והכי מוקי לה נמי בהאי תלמודא בפ"ק דנזיר הלכה ב' ומשום דהכיא דנזיר לא מיתרלא אלא משום טעמא דכולל מייתי עלה מילתי' הכא : אבל בפורט. שלא אמר אלא שלא אוכל נבילות או נזיר שאמר שלא אוכל חרצן וזג אין השבועה חלה על האיסורין מה שכבר אסור בו שמושבע ועומד ואין שבועה חלה על השבועה. וריש לקיש פליג דלא ס"ל כולל באיסור הבא מאליו ואין שבועה חלה על האסורין :

הלכה ד מתני' ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור. התם פריך בגמ' מאי שנא רישא ומ"ש סיפא דהא נבילות וטריפות נמי אוכלין שאין ראוין לאכילה נינהו ומשני רישא בסתם דקאמר שבועה שלא אוכל ולא היה דעתו אלא על הראוין לאכילה ועל דברים המותרין דאלו דברים האסורין בלאו הכי אסורין עליו וסיפא דקתני חייב במפרש שלא אוכל נבילות וכגון בכולל שאמר שלא אוכל לא שחוטות ולא נבילות דמיגו דחיילא שבועה על השחוטות חיילא נמי על הנבילות א"נ במפרש שלא אוכל חצי שיעור מנבילות דאינו מושבע ועומד על חצי שיעור וחיילא שבועה עליה וטעמא דרבי שמעון דפוטר מפרש בגמרא : הרי אשתו אסורה. בהא אפי' רבי שמעון מודה דכיון דמעיקרא אכל והדר אישתבע ליה חשיבי אחשביה לאכילתו : גמ' בדא רבי שמעון פוטר. בתמיה ולר"ל פריך דאמר בסוף הלכה דלעיל דאין שבועות חלות על האיסורין אפילו בכולל ועל כרחך לא מיתוקמא מתני' אליביה אלא במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן דר"ע ואם כן מאי טעמיה דרבי שמעון דפוטר ומשני רבי שמעון כדעתיה : דתנינן תמן. בפ"ג דמכות כמה יאכל מן הטבל וכו' דסבירא ליה לר' שמעון דאף על כל שהוא מושבע ועומד עליו דלא אמרו שיעור כזית אלא לענין קרבן והלכך לא חיילא שבועה עליה : על

מראה הפנים

ואם היה נזיר חייב שלש. לפי מה דמבואר מסוגיא דהכא דמחלק בין שאר אינשי לבין נזיר בחיוב שבועה על החרצנים וזגין ומוכרח הוא הטעם דבשאר אינשי אינו חייב אלא אחת על שניהן משום דאמרינן דלא היה דעתו. אלא כדהכלי אינשי וזהו הענבים כולה החרצן עם הזג וכפי מה שהוספתי לבאר בפנים דנראה דכך היה דעתו הואיל והזכיר וכלל גם השבועה על הפת ממהן מסתמא כוונתו היתה על מידי דבר אכילה דוקא ולפיכך בחרצן עם הזג משערינן אם יש בהן כזית מתחייב אחת עליהן ואחת על הפת ובנזיר היינו טעמא דמתחייב על הזג בפני עצמו ועל החרצן בפני עצמו משום דאמרי' מסתמא היה דעתו לאסור עליו בשבועה ממה שאסור עליו מחמת איסור נזיר כמו שבארתי בפנים והוסיף לחזק סברא זו ולהכריחם לקמן והטעם דחיילא שבועה עליה אע"ג דמושבע ועומד הוא משום דבכולל היא השבועה כדמייתי מילתי' דר' יוחנן עלה. מכל הלין נקטינן דהך סוגיא אזלא לדינא כסוגי' דבבלי ויתבאר לפנינו עם מה שלמדין אנו מהיולא מסוגית דהכא. ומתחילה נאמר דהא דמשמע מהכא דבשאר אינשי לא מיחייב אחרצן לחודיה לא פליגא אדהתם בדף כ"ב ע"ב דבעיא דלא איפשיטא היא ופלוקא בתיקו בחרצן בשאר אינשי אם דעתיה אכזית או אפי' אמשהו וא"כ אחרצן לחודיה אם יש בו כזית פשיטא ליה דמיחייב בשבועה עליה. שהרי התם שלא הזכיר פת בשבועה ומודה הוא כתמא דהש"ס הכא אם אמר חרצן לחוד ולא הזכיר מידי דבר אכילה בשבועה עמו דהיכא לספוקי כדמספקא ליה לרבא התם כיון דמתאכיל ע"י תערובת דעתיה אכזית או כיון דלא אכלי בעיניה דעתיה אמשהו את"ל עפר כמשהו כדפי' רש"י ז"ל וכן פי' הר"י מיגש ז"ל דגם בעיא דחרצן בשאר אינשי כדרך הת"ל מיתפרש' אבעיא דעפר וזה מבואר דאפילו אמרי' בעפר דדעתיה אכזית מפום דלאו אוכל קאמר א"כ פשיטא דבחרצן דעתיה אכזית וכן נמי היכא למימר דהש"ס דהתם מודה הוא להש"ס דהכא היכא שהזכיר פת עמהן בשבוע' דאמרי' מסתמא דעתו אמידי דבר אכילה היה ולא מיחייב אשיעור בחרצן לחוד כ"א עם הזג אם יש בהן כשיעור בין שתיהן הוא דמיחייב אחת ולא נחית הש"ס דהתם להא כ"א בפשיטא דשבעיה אם נשבע על החרצן לחוד וזה פשוט. ולפ"ז לא פליגי לדינא. והשתא נאמר בענין הבעיא דנזיר בחרצן דהתם דכתב הר"ן ז"ל דגם בעיא זו לא איפשיטא דהא חרצן לנזיר קאי בהאי בפיקא גופה כמו חרצן לשאר אינשי דהואיל ולא מתאכיל בעיניה איכא למימר דדעתיה אמשהו כעפר וכיון דבעיא דעפר ודחרצן לשאר אינשי לא איפשיטא גם בעיא דחרצן לנזיר בהאי ספיקא קאי ונקיטינן לחומרא ומש"ה תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ה מהל' שבועות הלכה ט' דפחות מכשיעור דחרצן לשאר אינשי בספק ולנזיר פטור בודאי וזהו תוכן דברי הר"ן ז"ל. ולמאי שנתבאר מהכא בענין' דנזיר בחרצן בין נזיר לשאר אינשי כמוזכר ומוכרח הוא סייעת' טובא איכא לדעת הרמב"ם ולפירושו שמפרש כדעת רבו ז"ל שכתב דבעיא דנזיר בחרצן איפשיטא ממתני' דשבועות כסוגיא דכמו דנבילה אמרינן דוקא אם פירש מיחייב בחצי שיעור אבל בסתמא דעתיה אכזית ואין כאן שבועה ה"נ בחרצן לנזיר כן וזה דאמרי' הכא דחייב מטעמא דכולל הוא כדלעיל וזהו שכתב הרמב"ם בדבריו שם היה הנשבע נזיר שהוא אסור בחרצן בכזית ואכל ממנו בפחות מכזית אינו חייב בשבועת ביטוי ור"ל אפי' בפחות מכזית דלא תימא כיון דפחות מכזית אינו מושבע ועומד עליו מסתמא דעתיה הפחות מכזית ולא על מה שמושבע ועומד קמ"ל וכן פי' מהרי"ק ז"ל בתשובה בשורש קס"ה לדבריו. ופשוט הוא דהא סיים שם שהרי אין דעתו בשבועתו אלא על כל כזית שהוא מושבע עליו ואין שבועה חלה עליו וא"כ ריש דבריו בפחות מכזית לרבותא הוא דקאמר. אלא דאכתי קשה לאידך גיסא דמאי לא ניחא מסברא דגם הנזיר קאי בספיקא על פחות מכזית כשאר אינשי וכמו בעפר כקושית הר"ן ז"ל ועוד דעפי ניחא לן לומר דשבועתו לא בחנם היתה והכוונה היה על פחות מכזית שעומד עליו בהיתר ממה שנאמר דדעתו על מה שמושבע ועומד ובתנם נשבע ומהרי"ק ז"ל פלפל בזה שם לפי גירסתו בהש"ס דגם בעיא שבניה רב אשי הוא דבעי לה ואין זה לפי הגי' אשר לפנינו כ"א נזכיר מלך הסברא אשר לידד לסיוע לדעת הרמב"ם וזה דאיכא לחלק בין נזיר ובין שאר אינשי בענין דעתו בשבועה דבנזיר יש סברא לומר דדעתו היה אכזית ונשבע כדי לזרז עצמו ביותר להיות נזהר על אכילת כזית מה שאין כן באינש דעלמא שאין לתלות בכזית יותר מבפחות מכזית מאחר שאין ראוי לאכילה אבל בנזיר שיש לתלות דאכזית נתכוין אית לן למימר שנתכוין לו כדי ליזהר מאיסורו משנאמר דנשבע שלא יאכל דבר שאין ראוי לאכילה דאין דרך בני אדם לישבע עליו דהא מגדל בדיל מיניה ופשט הש"ס מנבילה דאמרינן דסתמא דעתיה אכזית מהאי טעמא וה"ה בנזיר בחרצן כן וזהו תוכן דברי מהרי"ק ז"ל במה שנתן טעם לדעת הרמב"ם ז"ל אבל לא הביא ראיה לחזק הסברא שבמאיא. והלח"מ ג"כ הביא לסברת מהרי"ק ובלי שום ראיה ותיזוק. ומעתה נאמר דסברא זו מבוארת ומוכרחת מסוגיא דהכא דאל"כ אין לנו טעם לחלק במה שמחלק הש"ס בענין חילוקי חיוב בחרצנים וזגין בין שאר אינשי לנזיר דשאר אינשי אין חייבין על החרצן וזג כ"א אחת ונזיר מיחייב על כל אחד בפני עצמו אם לא דנאמר דבנזיר מסתמא דעתו היה לזרוזי נפשיה בשבועה במה שכבר נאסר עליו וכיון דהוא אסור בחרצן בפני עצמו וזג בפני עצמו כך היה דעתו בשבועה זו להיות נזהר עליהן ביותר וכיון שכן אמרינן נמי דדעתיה אכזית מכל אחד ואחד ובדין הוא דאין כאן שבועה אלא מתוך שכלל בשבועתו גם לפת נתחייב עליהן מכח כולל כרבי יוחנן כדפסק הוא ז"ל כוותיה שם בהל' י' בנבילות וטריפות וה"ה בנזיר בחרצן כן אם יש כאן כולל וא"כ נתחזקה הסברא דמהרי"ק ומוכרחת מסוגיא דהכא. וכן מוכרח נמי דליכא למיתי כלל גבי נזיר ולספוקי דדעתיה אפחות מכזית מדלא אשכח האי תלמודא לאוקמי טעמא דנזיר חייב שלש אלא מטעמא דכולל ולא אוקי טעמא דחיובא בחרצן וזג משום דדעתיה אפחות מכזית במה שאינו מושבע ועומד אלא ודאי דבנזיר לא אמרינן הכי מטעם הנזכר ודמיא ממש לדין דנבילה דמתני' וכדעת הר"י מיגש ז"ל שנתבאר לעיל ונתבאר טעמו ופסקו של הרמב"ם והושוו הסוגיות דהכא ודהתם לפי דעתו ז"ל. ודע דבדיוקא דרישא דהכא דקאמר וכרכה בעלי קנים וכו' ניכל לומר דמיירי בענין שלא הפסיקו עלי קנים בפיו ובגרונו אלא שנהנה בגרונו בכזית מן הפת כדין כל האיסורין שהחיוב הוא על הנאת גרון בכזית מדבר האסור כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' י"ד מהל' מ"א הל' ג' ע"ש וכרכה דקאמר לאשמעינן דאפי' הוא כאופן דנשבע גם שלא לאכול מעלי קנים ועלי גפנים וכרך להפת עמהן אינו מתחייב כ"א על הפת כדפרישית בפנים בלשון הב'. ולפ"ז ניחא דקאמר אינו חייב אלא אחת וטעמא דלא חלה שבועה עליהן מכיון שאינן ראוין לאכילה וכדאמרינן בריש פ"ו דנזיר דאין העלים והלולבים במשמע לענין איסור נזיר ודלא כר"א דהתם וה"נ לענין שבועת ביטוי כן ולא דמי להא דאמרינן בפ' ע"פ דף קט"ו ע"ב אכלן בסיב אף ידי מלה נמי לא יצא דהכא מיירי שאין מפסיק כלום מדבר שאין ראוי לאכילה בתוך פיו וגרונו. והרב בעל מבנס למלך האריך שם ופלפל בזה ורצה לבנם הגי' וראיתי שאין בדבריו הכרע ולמה שבארתי א"ל לבנם כלום וכן הא דקאמר הכא במליעתא חייב על כל אחת ואחת ע"כ על הפת אחת ועל החרצן וזג אחת קאמר כדפרישית בפנים דאל"כ מה בין שאר אינשי לנזיר דקאמר ואם היה נזיר חייב שלש ואין להאריך יותר בזה :

בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על איסורין. עיקרא דהאי מילתא על מתני' דלקמן קאי ופירשתי בפנים כפי הנראה בענין דנזיר דהכא אבל פירושא דמילתא כדמוכחא מהלכה דלקמן כולל הוא כאומר שלא אוכל סתם ופורט הוא כאומר לא אוכל בחיטות ונבילות ויתבאר לקמן אי"ה לפי הביטות והדעות שמתחלקות שם ובסוגיא דהכא ודהתם הכל על נכון בס"ד :

מסורת הש"ס

פ' שבועות כד ע"ב

עין משפט נר מצוה

על דעתיה דר' יוחנן למה ר' שמעון פוטר א"ר זעירה רבי שמעון כדעתיה תני בשם רבי שמעון (ויקרא טז) תענו את נפשותיכם ממותר לכם ולא מאיסור לכם. ר' בא בר ממל בעי על דעת ר' *יוחנן דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין ניתני שבועה שלא אוכל ואכל. א"ר זירא כל יומוי דרבי בא בר ממל לא אשכחנן תותבה ומן דדמך אשכחנן תותבה. מה נן קיימין אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה והפסח בתוכן. שלא אוכל עשרת ימים הללו ויום הכיפורים בתוכן. במיחל שבועה על האסורין. א"ר יוסי ותשמע מינה היו לפניו זיתים של שחוטה ואחד של נבילה ואמר שבועה שאוכל עשרת זיתים אילו כיון שפטור על הנבילה פטור אף על השאר. רבי בון בר חייה בעי ולמה לא מר שבועה שאוכל

פני משה

על דעתיה דר' יוחנן. דאוקי לעיל לטעמא דסיפא דמתני' בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין למה רבי שמעון פוטר: רבי שמעון כדעתיה. דלית ליה איסור כולל כדתני דדריש תענו את נפשותיכם במותר לכם הכתוב מדבר דאסורין עליו משום יוה"כ ולא באסור לכם. בלאו הכי ואם אכל נבילות ביוה"כ פטור עליהן משום איסור יוה"כ ואע"ג דיוה"כ כולל הוא גם לדברים המותרין אלמא דלית ליה לר"ש איסור חל על איסור אפי' בכולל: על דעת ר' יוחנן. דס"ל דאמרי' לרבנן איסור כולל אפי' באיסור הבא על ידי עצמו כגון שבועות א"כ קשיא: ניתני שבועה שלא אוכל ואכל. אמתני' דפ"ג דכריתות קאי דשנינו שם יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ וטעמא דהני כולהו אית בהו איסור כולל ואיסור מוסיף ואי איתא לדר' יוחנן ניתני נמי איסור כולל על ידי שבועה דמגו דחיילא על דברים המותרין חיילא נמי על דברים האיסורין ומשכחת לה חמש חטאות באכילה אחת: כל יומיו דר' בא בר ממל לא אשכחן תותבה. לא היינו מוצאין תשובה על קושיא זו ועכשיו לאחר שנפטר מצאנו תשובה כדמסיק ואזיל: מה אנן קיימין. דהיכי דמי הא דאמרת דמשכחת חמש באיסור כולל בשבועה: אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה והפסח בתוכן. כלומר אי דאמרת דמתני' דכריתות דקתני וקחשיב התם יוה"כ נוקמי דהיירי דהוסיף עוד איסור בשבועה ועל כרחך אי אפשר לאוקמי בשאמר שבועה שלא אוכל סתם דהאי לאו כולל מיקרי דכשאמר לא אוכל סתם אמרינן דודאי לא היה דעתו אלא לאסור עליו ימים המותרים ולא על ימי' אסורים היה דעתו דבלאו הכי עומדין עליו באיסור הן ואי אתה מוצא אלא באומר ימים אלו דהוי כאומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה ובהא אמרינן דגם בשר הפסח בכלל דכמו נחלה שבועה עליו בכל ימות השנה חלה עליו בכולל גם לענין מצוה שלא לאכול מבשר קרבן הפסח: שלא אוכל עשרת ימים הללו ויום הכפורים בתוכן. כלומר והשתא אמרת דה"כ לענין יום הכפורים כן דלאו שלא אוכל סתם קאמר דבהאי גוונא ליכא לספוקי דלא היה דעתו אלא על הימים מותרים אלא בכגון שהוא עומד בעשרת ימים לפני יה"כ ואומר שבועה שלא אוכל בעשרת הימים הללו ויה"כ הוא בתוכן ותימא דחלה השבועה גם על יה"כ בכולל דומיא דאומר שלא אוכל בשר כל ימות השנה דחלה גם על קרבן הפסח וה"נ כן: במיחל שבועה על האיסורין. בתמיה וכלומר הא ודאי לא מלית אמרת הכי דהאי הוי ממש כמו שמיחל הוא השבועה על מה שכבר אסור עליו וקי"ל דאין שבועה חלה על האיסורין שהרי כשאומר בעשרת ימים הללו א"כ כמפרש הוא גם על יה"כ בתוכן וודאי אין השבועה חלה על יום הכפורים דבלאו הכי מושבע ועומד הוא שלא לאכול בו והלכך לא משכחת לה איסור כולל דתיחול עליו עם איסור יה"כ בהדדי ולקמן בעי עלה דהא עכ"פ משכחת לה בגוונא אחרינא ומשני לה: ואת שמע מינה. מדקאמר באומר עשרת ימים אלו ויה"כ בתוכן לא חיילה השבועה על יה"כ בכולל אלמא דבמפרש לא אמרינן כולל א"כ ש"מ דה"ה איפכא היכא דנשבע לבטל את המצוה כגון שבועה שאוכל נבלה דודאי לא חיילא השבוע' והשתא אם היו לפניו כמה זיתים של שחוטות ושל נבילות ואמר שבועה שאוכל זיתים אלו מתוך דלא חיילא שבועה על הנבלה לא חיילא נמי על השחוטה דכל דמפרש האיסור בשבועה כמאן דליתיה לשבועה כלל דמיא: ולמה לא אמר שבועה שאוכל

רידב"ז

דתנינן תמן כמה יאכל מן הפגל כו' ר"ש אומר כ"ש כו' כו' ופריך ע"ד דר"י למה ר"ש פוטר וע"ז משני ר"ש כדעתיה דל"ל איסור כולל. תני בשם ר"ש תענו את נפשותיכם כו' כדאיתא בבבלי ר"ש אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור מלא תעונה. רבב"מ בעי ע"ד דר"י דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין נתני שבועה שלא אוכל ואכל. היא קושית הבבלי בדף כ"ד מתיב רבא ברי' דרבה יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבעה חטאות ואשם א' טמא שאכל חלב והיא נותר מן המוקדשין ביוה"כ רמ"א אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב. ואם איתא משכחה"ל חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מיגו דחייל אתמרים חייל נמי אחלב. וזהו קושית דרבב"מ הכא נתני שבועה שלא אוכל ואכל ושיטת הירושלמי דדוקא בכולל סתמא ס"ל לר"י דחייל בכולל. באומר סתם שלא אוכל ולא במפרש תמרים וחלב דכיון דהזכיר מפורש חלב ונבילה ולא מהני מה שכולל עמו דברים המותרים אלא בכולל סתם שנשבע שלא יוכל סתם אז הוי כולל וחייל על איסורין [ולא כשיטת הבבלי דמוקי רישא בסתם ולפיכך לא חל וסיפא במפרש ז"א אלא בסתם חל על איסורין בכולל. ובמפרש לשיטת הירושלמי אינו חל משום דהזכיר בפי' נבילה וטריפה] [ולשיטת רש"י ז"ל גם להמסקנא בבבלי ג"כ כן דבכולל בסתם הוי כולל וחייל וסיפא מיירי בסתם דחייל ורישא מיירי בעפר עי' בדף כ"ד ע"א ברש"י ז"ל ד"ה ה"ג אלא כדרבא. וכבר מוכח השיטת רש"י ז"ל והחולקין עמו כהראשונים ז"ל עי' בעה"מ ומלחמות ור"ן זכר כולם לברכה וכולם הסכימו לשיטת הירושלמי דבכולל סתמא חייל עיי"ש] וע"ז משני ר"ז כל ימיו כו' מה אנן קיימין אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה והפסח בתוכן או שלא אוכל עשרת הימים הללו ויוה"כ בתוכן במיחל שבועות על איסורין. פי' דהתם במתניתן דכריתות דיש אוכל אכילה אחת מיירי ביום הכפורים. וא"כ היכי משכחה"ל איסור כולל. בשלמא גבי נבילה וטריפה משכחה"ל שם. בנשבע שלא יאכל סתם ביום זה. דאי בנשבע שלא יאכל לעולם מלקין אותו בנשבע שלא יאכל ג' ימים. כדאיתא בירושלמי מס' נדרים בפ"ג. וע"כ דצריך ליסבע על שלא יאכל לימים מיוחדים. וע"כ ביוה"כ צריך ליסבע שלא יאכל עשרת ימים הללו עשרה לאו דווקא אלא שום ימים מן עשרת ימים הללו ויוה"כ בתוכן כיון דמיוחד בתוך הימים הללו יוה"כ לא הוי כנשבע סתם שלא יאכל ביום זה. דהא הכא כיון שמפרש ימים הללו הוי כמפרש ימי היתר וימי איסור ולא הוי בכולל סתמא ע"כ לא מצי למיתני במתניתן דכריתות דמיירי ביוה"כ בנשבע שלא יאכל. ע"ז אמר ר' יוסי ומזה את ש"מ דבהי' לפניו ט' זיתים של שחיטה ואחד של נבילה ואמר שבועה שלא אוכל זיתים הללו כיון דמזכיר הללו הרי הוא כמפרש מפורש נבילה ולא חל כלל השבועה. ופריך רבב"ח והא עדיין אינו מתורץ קושית דרבב"מ דהא משכח"ל שבועה שלא אוכל אפילו ביוה"כ ואי דלא משכחה"ל כולל סתמא דהא מחויב להזכיר ימים הללו. הלא יש אופן אחר דיכול ליסבע כולל סתמא דישבע שלא יאכל משחיטת פלוני והוי

מראה הפנים

רבי בא בר ממל בעי על דעת ר' יוחנן דאמר בכולל וכו'. זו היא קושית רבא בריה דרבה שם בפרקין דף כ"ד ע"ב וכש"ס דהכא תפס במסקנא להאי בעיות כדמשני התם כי קתני מידי דלית ליה שאלה שבועה דאית ליה שאלה לא קתני וא"כ צריך לאוקמי למוקדשין דקתני דבבכור מיירי. כדאוקי התם להך בעיות וכבר כתבתי בפ"ג דב"ק בענין מה שקשה מהתם' דכריתות בזה ועיין שם בהלכה ד' ד"ה יש אוכל אכילה אחת:

מה אנן קיימין אם באומר שבועה שלא אוכל בשר וכו'. על כרחך דר' זירא דקאמר הכי פליג עם ר' חנינה דלקמן בענין פירושא דקושיא אבל לא כפירושא דאיסור כולל בשבועה אליבא דר' יוחנן. וזה דאלו לר' זירא דבעי לשנויי לקושית דר' בא בר ממל דלא מצי למיתני התם איסור שבועה משום דלא משכחת לה בשבועה דמיירי במתני' דכריתות דתיחול בכולל ומשום דס"ל דלא מצינן לאוקמי להאי מתני' באומר שבועה שלא אוכל סתם כדפרישית בפנים דמסתמא אמרינן דלא היה דעתו אלא לאסור עליו במה שמותר לו ולא במה שעומד עליו באיסור בלאו השבועה ויש פנים וראיה לסברא זו משיטת הגאונים ז"ל וכפי שנלמד מהסוגיות כמו שיתבאר לקמן בס"ד. אמנם צריכין אנו לחלק בסברא זו לר' זירא אליבא דר' יוחנן כדלקמן דהא לכאורה קשיא א"כ מ"ט דתנא דמתני' דידן דבאומר שלא אוכל סתם ואכל נבילות וטריפות חייב ומפרש ר' יוחנן לעיל וכן התם בהסוגיא דטעמא משום כולל ואמאי לא נימא דלא היה דעתו אלא על המותר לו ונהי דסוגיא דהתם מפרשינן כדעת הגאונים המפרשים דהא דקאמר התם לעיל בדף כ"ג ע"ב לשנויי רומיא רישא וסיפא דמתני' דרישא בסתם וסיפא במפרש קאי גם להמסקנא וכפי סברא זו דברישא דקאמר שבועה שלא אוכל סתם לא היה דעתו אלא על הדברים המותרים והלכך אבל דברים שאינן ראוין ונבילות וטריפות בכלל הן פטור וסיפא במפרש ואמר שלא אוכל נבלות ושחוטות (והיינו פורש דקרי הכא כדלקמן) ולפיכך חייב דחיילא שבועה בכולל. אבל סוגי' דהכא ע"כ לא מצינו לפרושי הכי דהא בהדיא קאמר ר' יוחנן לעיל בכולל אבל בפורש אין שבועות חלות על האיסורין ואין לך לפרש אליבא דר"ז ואליבא דאינך אמוראי כרים הסוגיא אלא בכולל היינו סתם שבועה שלא אוכל ופורש היינו שלא אוכל נבילות ושחוטות וקאמר דבפורש לא חיילא שבועה על האיסורין. וע"כ לומר דסוגי' דהאי ש"ס משני רומיא דרישא וסיפא דמתני' כפי' רש"י ז"ל דהתם ובפירושו דלהמסקנא חזר בו הש"ס דהתם משינויא דלאו בסתם כאן במפרש אלא דדברים שאינן ראוין דרישא בעפר מיירי וכיוצא בו. דודאי לא היה דעתו עליהן וסיפא דנבילות וטרפות חייב משום דראוין הן לאכילה ואריה דאיסורא הוא דרביע עלייהו ותיילא שבועה עלייהו בכולל מגיון שאמר שלא אוכל סתם דדעתו היה על כל דבר הראוי לאכילה וזה מסייע לסברת רש"י בענין תירוצא דמתני' לפי המסקנא ויתבאר עוד לקמן מזה אמנם לפ"ז הדרינן לקושיין לדוכתה דהשתא קשיא על הא דר' זירא דמתרץ לה למתני' דכריתות דלא מצינן לאוקמי באומר שבועה שלא אוכל סתם דהא ר' יוחנן קאמר דבסתם היינו כולל ותיילא שפיר על האיסורין ונראה דעל כרחן דבעינן לחלק לר' זירא ואליבא דר' יוחנן בין דברים אסורים ובין ימים האסורים וסובר ר' זירא דבאומר לא אוכל סתם בהא הוא דאמרינן דשפיר חיילא על דברים האסורים בכולל משום דדעתו היה על כל הראוי לאכילה וכסברת רש"י ז"ל הנזכר אבל בענין הימים אמרינן לא היה דעתו על ימים האסורים לו לאכול בלאו הכי וקס"ד דר' זירא דעיקר קושית דר' בא בר ממל דאמאי לא קחשיב עוד איסור מוסיף על יוה"כ וכאומר שבועה שלא אוכל בעשרה ימים הללו דתיילא עליה בכולל והיינו דקאמר דהיכי משכחת לה דאם תאמר דומיא דמצינו שנאסר לו בשר הפסח כאומר שלא אוכל בשר כל השנה והכא נמי באומר שלא אוכל בעשרת הימים הללו ויוה"כ בתוכן הא ליתא דא"כ היינו פורש ודומיא דלא אכל שחוטות ונבלות הוא ואין שבועה חלה על האיסורין ושאני בשר הפסח דהתם שפיר תיילא שבועה גם על כביטול

שאוכל משחיטת פלוני אין בה חלב. בשוחט צביים אין בה גיד הנשה. בעופות אין בהן דם. רבי חיננה בעי ולמה לא מר שבועה שאוכל מפלוני סתם. בגין רבי שמעון. ואי כרבי שמעון ניתני יום הכיפורים דתני ר"ש תענו את נפשותיכם מאסור לו ולא ממותר לו. אלא שזה בקבוע וזה בעולה ויורד. התיבון הרי *טומאת מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד. ותני תנא לא אתינן מיתני אלא דברים שהן חיוב כרת שבועות אין בהן כרת. התיבון הרי מעילה אין בה כרת. ותני לא אתינן מיתני אלא דברים שאין להן היתר אחר איסורן. שבועות יש להן היתר אחר איסורן. [z]הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביום הכיפורי'. אילו מי שעשה כולם בהעלם אחד כלום חייב אלא אחת על כולן. אילו מי שעשה כל אחת בפני עצמה שמא אינו חייב על כל אחת ואחת. ע"ד דר' יוחנן דאמר [z]שבועה שלא אוכל מצה אסור לוכל מצה בלילי הפסח. שלא אוכל מצה בלילי הפסח

לוקה

רידב"ז

והוי כולל סתמא. ומשני דגבי שחיטת פלוני הוי כנשבע על יחוד זיתים הללו שיש בו איסור מיוחד דהא בדבר הטעון שחיטה איכא בי' דבר איסור ג"כ כמו חלב ואפילו בצבי' אית בי' גיד הנשה ואפילו בעופות איכא בו דם. ועי"ז פריך ר' חיננא הא משכח"ל אף ביוה"כ כנשבע כולל סתם שלא אוכל מפלוני וחוזר קושית דרשב"ל. ועי"ז משני דמתניתן דכריתות אתיא כר"ש דלי"ל איסור כולל. ועי"ז פריך האיך תני יוה"כ הא ר"ש פוטר באוכל נבילה ביוה"כ. וה"ה דהוי מצי להקשות הא כל הארבע' חטאות דתנינן במתניתן היא ע"י כולל. אך משום דאשכחנן לר"ש מפורש גבי יוה"כ ובמתניתן חשוב נמי יוה"כ לפיכך מקשה מיוה"כ. ומשני אלא שזה בקבוע כו' כדמשני בבבלי. הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביום הכפורים. כפי' הפ"מ ז"ל והשתא מסיק הגמ' ע"ד דר"י שבועה שלא אוכל מצה. אסור לאכול מצה בלילי פסח כיון דלא פרט שנה זו ופסח בתוכו אלא סתם. שלא אשב בכלל כו' לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני לא סוף דבר כולל אלא אפילו פורט פי' דעד הנה מיירי הגמ' בדר"י כדקאמר ע"ד דר' יוחנן דלא אוכל מצה שלא אשב בכלל דהל בכולל. והשתא קאי אליבא דרשב"ל וסתמא דגמ' קאמר בעצמה אליבא דרשב"ל כמו ברים הסוגיא דגרסינן ע"ד דר"י למה ר"ש פוטר ואילו ברשב"ל לא גרסינן ע"ד דרשב"ל בדא ר"ש פיטר וכל הסוגיא כך אזיל בסגנון זה. וכן כאן התחיל ע"ד דר"י שבועה שלא אוכל מצה ובדעת רשב"ל קאמר הגמ' סתמא ולא קאמר ע"ד דרשב"ל. אבל היא דעת דרשב"ל דלא מוקי מתניתן בכולל. לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני כמו שחיטת פלוני דלעיל ולא סוף דבר כולל אלא אפילו פורט ר"ל. לאו דוקא סתם אלא אפילו פורט דבר פלוני דנכלל בתוכו דבר איסור כשחיטת פלוני דלעיל ולאו דוקא כולל אלא אפי' פורט מפורש דבר איסור יכול ליסבע וחל השבועה. ולא סוף דבר להבא אלא אפילו לשעבר דהתם לא שייך איסור כולל מ"מ אתיא שפיר מתניתן דחל השבועה על נבילה וטריפה ולא סוף דבר רבנן אלא אפילו ר"ע ר"ל דלא תוקים מתניתן דווקא כרבנן ולאוקמי' כד"ה ובכולל כדאיתא בבבלי דף כ"ג ע"ב ר"י לא מוקי כרשב"ל משום דמוקי כד"ה דלא דחיק לן לאוקמי' מתניתן כרבנן וכד"ה דווקא אלא ניחא לן לאוקמי' מתניתן לאו לד"ה אלא אפילו לר"ע בלבד אתיא מתניתן וה"ה כרבנן לבד ובמפרש עי' בתוס' ז"ל דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי ובריטב"א ז"ל. וחל השבועה על האיסורין אליבא דר"ע דמחייב בשבועה אאכילה כמ"ש וחל השבועה על האיסורין. וע"כ אפילו כשפורט על הנבילה מפורש נמי חל השבועה על אכילת כ"ש :

לא

פני משה

שאוכל משחיטת פלוני. כלומר בשבועה עלי אם אוכל משחיטת פלוני ושבועה זו חיילא דאין כאן אסור ועומד. ואכתי משכחת לה חמש חטאות במתני' דכריתות: אין בה חלב. בתמיה וא"כ עכ"פ יש לך איסור שאסר ועומד עליו וכיון דלא חיילא שבועה אחלב לא חיילא כלל: ופריך בשוחט צבאים. שאסר עליו שחיטת חיה של פלוני דאין כאן איסור חלב ומגו דחיילא שבועה בשחיטת חיה של פלוני חלה נמי אשחיטת בהמה שלו כדאיירי במתני' דהא חייב משום חלב ומשום נותר ומוקדשין קתני ומשני וכי אין בחיה איסור גיד הנשה ואכתי הוה כמפרש במה שיש בו לך איסור: בעופות. וכימא באוסר עליו שחיטת עופות של פלוני וחיילא גם אבהמה במינו ומשני וכי אין בהן איסור דם והוי כמפרש במקום שיש בו לך איסור: ולמה לא אמר שבועה שאוכל מפלוני סתם. בשבועה עלי מה שאוכל מפלוני ולא הזכיר משחיטתו דאין כאן לך איסור כלל והאכל משל פלוני אלו האסורין דקחשיב במתני' וחיילא שבועה עלייהו בכולל ואכתי ניחשב חמש: ומשני בגין ר' שמעון: היינו טעמא דלא קחשיב במתני' איסור שבועה בכולל משום דבעי לאוקמי לדברי הכל ואפי' כר"ש ואיהו לית ליה איסור כולל ופריך ואין כר"ש ניתני יום הכפורים בתמיה דאי לר"ש האיך תני במתני' יוה"כ הא אמרינן לעיל לר"ש דלית ליה משום איסור יוה"כ בדבר שאסור ועומד עליו והתם קתני חלב ושאר איסורין וש"מ דמתני' לאו כר"ש אתיא: תענו את נפשותיכם ממותר לו ולא מאיסור לו. כצ"ל וכדלעיל: אלא. היינו טעמא דלא קתני איסור שבועה בכולל דלא קחשיב אלא במה שהוא בחטאת קבוע לאפוקי שבועת ביטוי שהיא בעולה ויורד: הרי טומאת מקדש וקדשיו וכו' ותני הכא. דקתני טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין. ומשני דלא אתינן מיתני אלא דברים שהן בכרת לאפוקי שבועות דליכא כרת אלא לאו: הרי מעילה אין בה כרת ותני. דחייב אשם אחד משום מעילה: לא אתינן מיתני. אלא היינו טעמא דלא תני אלא דברים שאין להן היתר כלל לאפוקי שבועות דיש להן היתר בשאלה להתיר שבועתו: הדא אמרה. אסיפא דמתני' דכריתות קאי דקתני התם ר"מ אומר אף אם היה שבת והוציאו בפיו חייב זאת אומרת מדלא מחייב משום הוצאה ביום הכפורים גופיה: אין אבות מלאכות ביום הכפורים. כלומר אין מנין האבות מלאכות כולן אמורים כ"א בשבת אבל ביוה"כ לא מיחייב אלא על שאר מלאכות אבל לא משום הוצאה: אילו מי שעשה כולם בהעלם אחד וכו'. כלומר דדחי לה הש"ס דהא ליתא דודאי חילוק מלאכות לענין שאם עשאן כולן בהעלם אחד ביהא חייב על כל א' וא' אינם אמורים אלא בשבת אבל לא לי"ט וליוה"כ ואילו עשאן כולם בהעלם אחד ביוה"כ כלום הוא מתחייב אלא אחת על כולן דחילוק מלאכות אין בו: אילו מי שעשה כל אחת בפני עצמה וכו'. אבל אלו כל מלאכה בפני עצמה ביום הכיפורים ודאי מתחייב על כל אחת ואחת אם עשאה כמו שהוא מתחייב עליהן בשבת והא דקתני אם היה שבת ה"ק אם היה שבת מתחייב משום הוצאה אף משום שבת וקמ"ל דמתחייב משום יום הכפורים בפני עצמו ומשום שבת בפני עצמה ויש חיוב הוצאה אף ביום הכפורים: על דעתיה דר' יוחנן דאמר. לעיל דבכולל חלה השבועה על האיסורין אע"פ שהוא מושבע ועומד עליהן וכן נמי אמרינן לענין ביטול מצוה כדמפרש ואזיל: שבועה שלא אוכל מצה. אמרינן דעתו היה על כל לחם מצה ואפי' איכה של מצוה והלכך כיון דחלה שבועה על לחם מצה של כל השנה חלה נמי על מצה של מצוה בכולל ואסור לאכול מצה בלילי הפסח :

לוקה

מראה הפנים

כביטול מצוה דומיא דאומר שבועה שלא אוכל מצה כל השנה דאסור לאכול מצה בלילי פסח כדלקמן ולא"ס לסברא זו מדלא פריך התם אלא בגוונא דכולל באיסור דבר שהוא מותר לו כדאמר ואם איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב ולא פריך משכחת לה כשלא אוכל באלו הימים על זמן כך וכך דמגו דחייל אשארי ימים חייל נמי איוה"כ אלא ש"מ דיש לחלק כדאמרן והא דלא קאמר שלא אוכל סתם יתבאר לקמן לפי השיטות המתחלקות ור' חיננא דבעי לקמן אמאי לא אוקמינן כאומר שלא אוכל מפלוני סתם היינו דליתוסף ביה איסור אחלב ואיסורין דקתני התם משום כולל ולא כדבעי ר' זירא לפרש לקושית דר' לא גבי ממל דכאומר שבועה שלא אוכל סתם ליתוסף ביה איסור על איסור יוה"כ והלכך משני מה דמשני אלא האיסורין עצמן הוא דליתוסף משום כולל ולא מלינן לשנויי הקושיא אלא כדמסיק והשתא ר' זירא ור"ח לא פליגי אלא בענין פירוש הקושיא ור' חיננא מוסיף דשפיר משכחת לה אפי' לסברא דידך דמחלקת בין דברים המוסיפים לימים האסורים וקושיא דר' חיננא היא ממש כקושי' דרבא בריש דכתם דמקשי' דמשכחת לה כאומר שלא אוכל תמרים וחלב דאיתוסף איסורא עליה בכולל אדבר איסור גופיה אלא דהכא מקשי אפי' כאומר לא אוכל מפלוני סתם הוי ליה כולל. ומישו בהא פליגי כמי מ"ד הכא דלקמן לא סוף דבר בכולל אלא אפי' בפורט וכמו שיתבאר לקמן מזה. ועיין בדיבור דלקמן המתחיל שבועה שלא אוכל מצה ובד"ה לא סוף דבר ושם יתבאר בס"ד :

הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביוה"כ. כדפרישית דעל הוצאה קאי וכדבעי רפרם בכריתות דף י"ד ע"א לדייק ממתני' זאת אומרת שאין עירוב והוצאה ביוה"כ כפי' התוס' שם שלא נתערבה הוצאה עם שאר מלאכות ביוה"כ ודחי גם התם להא דרפרם ומסיק דבדותא היא. אלא דהכא מוסיף הש"ס במילתיה דלא מחלקינן בין יוה"כ לשבת אלא לענין חילוק מלאכות. ובמעינן מהכא דנקטינן דאין חילוק מלאכות ליו"ט כדאמרינן בפסחים דף מ"ח ע"א חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט גם יוה"כ בכלל יו"ט לענין חילוק מלאכות ואף דביוה"כ מתחייב בחטאת בשוגג מה שאין כן ביו"ט וכדתנן אין בין יוה"כ לשבת וכו' מ"מ חילוק מלאכות לא מצינו אלא בשבת לענין לחייב על כל אחד ואחד בהעלם א' ואם דאינו מבואר בהדיא בש"ס דילן דאין חילוק מלאכות ביוה"כ וכן הרמב"ם ז"ל בפ"א דשביתת עשור סתם דבריו בזה מ"מ ממילא משמע דהכי הוא ויוה"כ בכלל יו"ט לענין זה דלא ילפינן חילוק מלאכות אלא בשבת ומבואר הוא כאן :

שבועה שלא אוכל מצה אסור לוכל מצה בלילי הפסח. כבר עמדו אבות העולם על הלי דינא ומוסכם הוא מרוב הגאונים ז"ל כרי"ף והרמב"ם ור"ח והרמב"ן והרשב"א ושארי גדולי האחרונים ז"ל. ומה שהקשה בעל המאור ז"ל מהא דפריך התם לר' יוחנן דאמר בכולל חיילא שבועות על האיסורין והא בעינן לאו והן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה ואי איתא לדהכא הא גם בהן משכחת לה בכולל כדאמר הכא במצה דהא נשבע לבטל את המצוה הוא וקאמר דחיילא כבר תירץ הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות ואחריו נמשכו כל גדולי האחרונים דשאני בין קום ועשה בנשבע לעבור על המצוה אין אומרין לאדם חטא כדי לקיים שבועתך אפי' בכולל. ובין שב ואל תעשה בנשבע לבטל מצות עשה דחיילא בכולל ודומיא דנזירים שחלין על דבר מצוה אבל אינם חלין לבטל מצות ל"ת בידים וכן שבועות בכולל אע"פ שחלין על דבר מצוה כדבר הרשות אינם חלין לבטל מצות ל"ת וזו מתשו' הר"ר אברהם בר' דוד ז"ל וא"ל לפנים מכ"ל הרמב"ן ז"ל בזה. וזהו ג"כ תירוץ הרי"ו בתוס' דף כ"ד ע"א ד"ה אלא הן היכי משכחת לה דמ"ש שב ואל תעשה לא חיילא ובקום ועשה חיילא היינו דדבריו שם על האכילה קאי דאם נשבע שלא לאכול מצה חיילא בכולל שלא יעבור על השבועה בידים ויקום ויאכל ודברי הרמב"ן ז"ל על ענין השבועה קאי בנשבע שלא יקיים מצות עשה וקרי ליה שב ואל

תעשה

עין משפט נר מצוה

ציון ירושלים

[z] הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביוה"כ עשה"ז פ"א משמיטה ה"א ונשפט המלך שם ובתשובה הארכתי :

[z] שבועה שלא אוכל מצה ע' מש"פ מה שהארכתי בשביעות וע' בקונטר' הגאון מוה"ר חיים יונה ז"ל שנדפ' בברעסלא על מס' שבועות ונ' בחבורי יד שאול סי' רלו ס"ק יב מ"ש בזה :

מסורת הש"ס

ע' שבועות כד ע"ב

מסורת הש"ס

לוקה. משום שבועת שוא שהרי נשבע לבטל את המצוה ומשום שבועת ביטוי ליכא דאינה חלה על המצוה ואוכל מצה בלילי הפסח: שלא אשב בצל. דעתו היה על צל צל ואלא נמי על צל סוכה בכולל ואסור לישב בצל סוכה: שלא אשב בצל סוכה. א"כ הי' דעתו על סוכה של מצוה לוקה משום שבועת שוא ויושב בצל סוכה: לא סוף דבר סתם. אמתני' מהדר דקתני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות חייב לאו דוקא שאמר שלא אוכל סתם דאמרינן דשבועה חלה על האיסורין בכולל אלא אפי' פלוני כלומר שאמר שלא אוכל משחיטת פלוני ואכל טרפה משחיטתו חייב. משום שבועת ביטוי דחלה עליו בכולל: לא סוף דבר כולל אלא אפי' פורט. כלומר בכולל שאמרנו דחלה שבועה על האיסורין לאו דוקא כולל כעין זה שאמר לא אוכל סתם או משחיטת פלוני אלא אפי' בכולל כזה שהוא פורט האיסור והיתר שאמר שבועה שלא אוכל נבלות ושחוטו' ואע"פ שהזכיר האיסור בפירוש אפ"ה חלה השבועה על הנבלות במגו דחיילא על השחוטות: לא סוף דבר לבא. ולאו דוקא בנשבע להבא שלא אוכל דאמרינן דשבועה חלה על האיסורין בכולל אלא אפי' בלשעבר שאמר שבוע' שלא אכלתי ונמצא שאכל נבילות חייב: לא סוף דבר רבנן אלא אפי' ר"ע. כלומר השתא דמוקמינן טעמא דמתני' משום כולל אין אנו צריכין לדחוק דבמפרש באלו שיעור איירי וכרבנן דרים פרקין אתייא ולא כר"ע ואע"ג דאליבא דר"ע אפי' בסתם הוא מצינן לאוקמי ה"ק דלא בעינן השתא לדחוקי ולומר דלרבנן במפרש אלו שיעור הוא ולר"ע בסתם נמי דעתו אכל שהוא אלא דמתני' אתי' בפשיטו' בחד גוונא וכדברי הכל וטעמא דהשבועה חלה על האיסורים משום כולל הוא: לא סוף דבר נבילות וטריפות. דחלה השבוע' עליהן משום כולל אלא אפילו עפר דאין ראוי לאכילה כלל הוא חיילא עליה שבועה במגו דחיילא על דברים הראוין לאכילה: עילה היה רוצה להודות לו. לא שייכא הכא אלא בתר מתני' דלקמן ובטעות נדפס בספרים כאן:

הלכה ה מתני' ואחד דברי' של אחרים. כדמפרש ואמר שאתן לאיש פלוני: שאין בהן ממש. תרי גווני משתמע כגון שינה ומשמע נמי דברים שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרור לים: ושלא אישן. כגון שאמר שלא אישן סתם אבל אמר שלא אישן ג' ימים שבועת שוא היא דאי אפשר בכך ומלקין אותו ויישן לאלתר: מריבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם. ומפרש בגמ' דר' ישמעאל דרים כללי ופרטי ור"ע דרים רבוי ומעוטי. או נפש כי תשבע ריבה להרע או להטיב מיעט לכל אשר יבטא חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי רבי כל מילי לשעבר כלהבא ומאי מיעט מיעט דבר מצוה והלכ' כר"ע:

גמ'

תורה אור

לוקה ואוכל מצה. שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה. לא סוף דבר סתם אלא אפילו פלוני לא סוף דבר כולל אלא אפילו פורט לא סוף דבר לבא אלא אפילו לשעבר לא סוף דבר רבנן אלא אפילו רבי עקיבה לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר:

הלכה ה מתני' אחד [א] דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שיש להן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי ר' ישמעאל אומר *אינו חייב אלא על העתיד לבוא שנאמר °להרע או להיטיב אמר לו רבי עקיבה אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מניין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבוי הכתוב לכך רבוי הכתוב לכך:

גמ'

ויקרא ה

שבועות ג כא ע"א תמורה ג ע"ב

לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר עילה הי' רוצה להודות לי. הפ"מ ז"ל מפרש דתיבת עילה הי' רוצה היא שייך לבתר ה"ה וגם אין לו מובן ובאמת הספרים הישנים גרסינן כאן ובאמת היא שייך כאן. וה"פ לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר הוא מילתא באנפי' נפשה וקאי על הסיפא קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל נבילות וטריפות חייב. ע"ז קאמר דבזה לאו דווקא נבילות וטריפות אלא ה"ה עפר משום דהוא רוצה שיהא זה חשוב אכילה דהא מבקש עילה לאסור את אשתו מהנאתו ותלה באכילתו. וזהו דקאמר הגמ' לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר. אשתי אסורה. עילה היה רוצה להודות לו לחזק את דבריו שתאסור בהנאתו. ובבבלי דף כ"ד גרסינן באופן אחר כיון דאכלי' והדר אישתבע חשובי אחשבי' לאכילה עיי"ש. והכא קאמרינן באופן אחר עילה הי' רוצה להודות לו ר"ל לקיים דבריו וכן הביא דבפ' ז"ב במס' סנהדרין ה"ג גבי נאמן עלי אביך דגרסינן שם אבל אמר מקבל עלי אביך. עילה רצה להודות לו ה"נ ה"פ דמבקש עילה שיודו לו ר"ל לחזק את דבריו והראי' דמקבל עליו דברי אביך. וה"נ רוצה לאסור את אשתו מהנאתו ותלה באכילה אם אכלתי היום וכונתו עילה כל דהו אכילה ואפילו לאכילת עפר וזהו עילה לחזק את דבריו שרוצה להסור את אשתו ולאו דהוא אוסר עלי' אכילה דנימא דלא אסר עפר דלאו בר אכילה היא. אלא דאוסר הנאת אשתו ותלה בעילה כל דהו באכילה וכיון דאכילה אינו אלא עילה רק לחזק את דבריו ע"כ אפילו עפר:

ר"ב

עין משפט נר מצוה

יד
א מיי' פ"א מהל' שבועות ה"י סמ"ג לאוין רלז רלח טו"ש יו"ד סי' רלט ס"א

מראה הפנים

תמצא ותיילא בכולל ביטא בטל מן המצוה והיינו הך וכן פי' מהרש"ל לדברי הר"י כדעת הרמב"ן ז"ל ועיין בדיבור דלקמן בזה ועוד קושיא א' בענין זה בד"ה תפילין ומ"ש שם. ובמה שהרמב"ן שם כתב לפקפק בזה לפי דעת הש"ס דהכא בהסוגיא דנראה דפליגא על סוגיא דהתם בענין שבועה בכולל דמהכא משמע דשבועה שלא אוכל סתם כולל הוי ודעת: ג"כ על דברים האסורין ותיילא עליהן ומסוגיא דהתם לא משמע הכי דהא אסיקנא בריטא בסתם ודברים האסורין כעפר הוו ולא תיילא עליהן והלכך פטור ולא מקרי כולל אלא במפרש ואמר לא אוכל שחוטות ונבילות כדאיירי בסיפא דמתני' וזהו איפכא מסברא דהכא בהא דהא אמר לעיל דוקא בכולל והיינו בסתם חלה שבועה על האיסורין אבל בפורט והומר לא אוכל לא שחוטות ולא נבילות אין שבועות חלין על האיסורין וכן למאי דאמר הכא לקמיה לא סוף דבר בכולל אלא אפי' פורט והיא ודאי פליגא אהאי מ"ד דלעיל לר' יוחנן ומיהו עכ"פ משמע דבכולל והיינו לא אוכל סתם דעת הש"ס הוא דלכ"ע תיילא שבועה על האיסורין ודלא כדהתם לפי שיטת הגאונים ולפי גירסתן דפליגי על פי' רש"י וגירסתו ז"ל ולפ"ז יש לבעל דין לחלוק ולומר דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל בהאי דינא שבועה שלא אוכל מצה דמשום דס"ל דשבועה סתם חלה על האיסורין הלכך כוא דאסור במצה בלילי הפסח אבל להסוגיא דהתם לפי שי' הגאונים ז"ל אינה חלה על האיסורין בשבועה סתם והספר דלא ס"ל נמי להאי דינא. וזהו פקפוקו של הרמב"ן ז"ל. אבל הר"ן ז"ל בסוף הפרק כתב על זה דמהא לא אריא דנהי דפליגי סוגיא דהכא ודהתם בענין שבועה שלא אוכל סתם כנזכר דהש"ס דילן סיבר שהאיסורין כעפר הן אבל בהי ברית ומשום הכי בלא אוכל סתם פטור כאלו אכל עפר דלא היה דעתו עליהן והירושלמי סובר שאינן כעפר כיון דראוין לאכילה מ"מ מה ענין זה לנשבע שלא יאכל מצה דהא ודאי מצה בלילי הפסח בת אכילה היא ולפיכך היא בכלל שבועתו אפי' לדעת הש"ס דילן וזה ברור ולפיכך ראוי לסמוך על הירושלמי ע"כ תוכן דברי הר"ן ז"ל. אמנם לפי מה שנתבאר מדעתם ז"ל דשבוו בזה דשיטתא דהאי תלמודא סברה די"ש הפרש בין האיסורין לעפר ובבבלא זו סבירא ליה להאי ש"ס ג"כ לשנויי רומיא דרישא וסיפא דמתני' דרישא דוקא בעפר וביולא בו שאינן ראוין לאכילה מיירי ולפיכך פטור כדכתב הר"ן שם וכבר כתבתי מזה בדיבור מה אנן קיימין לעיל דזהו דעת רש"י ז"ל ולפי גירסתו דהתם ופירושו לפ"ז יש כאן מקום עיון רב בהא דלקמיה דקאמר בהדיא לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר וגבי דע"כ דהכיא ודאי פליגא על הא דלעיל בשם ר' יוחנן דאמר דוקא בכולל אבל בפורט אין שבועות חלות על האיסורין והכא קאמר לא סוף דבר כולל אלא אפי' פורט כנזכר לעיל וא"כ דברי הר"ן למאי דאמר הכא לעיל הם אלא דמ"מ קשיא להאי לא סוף דבר וכו' דקאמר א"כ היכי מתרצינן רומיא דרישא וסיפא דמתני' אהדדי ויתבאר מזה בדיבור דלקמן וגם נבאר בענין חלופי השיטות והגי' בקצר' ומה במצאנו בזה בס"ד. ובדין הזה מבואר הוא דדעת הפוסקים רובם ככולם ז"ל לפסוק כהאי דהכא. ודעת הרמב"ם ז"ל מבואר הוא בפ"ה מהל' שבועות הלכה י"א שהם דברי הריבא דהכא ובהל' ע"ו גם נרמז מהסיפא דהכא נשבע שלא יעשה סוכה וכו' ב"ד לוקה משום שבועות שוא וכו' וזהו נזכר ג"כ במתני' איזהו שבועת שוא וכו' דהיינו הך שלא אשב בצל סוכה או שלא לעשות סוכה. ומשום זה יש לתמוה על מה שכתב הכ"מ בהל' י"ת דמדברי רבינו שכתב בנשבע שלא ישב בצל סוכה לעולם נראה שהוא מפרש דהירושלמי לאו דוקא הוא וכו' וכי קתני שלא אשב בצל סוכה לוקה היינו דוקא במפרש ואומר בצל סוכה של מצוה.

לא ידעתי מי הכניסו לדוחק הזה דהא דכתב לעולם אדרבה הוא להיפך מכווני' הכ"מ בדבריו. דהם לא אמר לעולם אלא שלא אשב בצל סוכה בזה אמרינן דלא היה דעתו אלא אצל מצוה דהתם סיכה של מצוה היא ולוקה ויושב בסוכה כדכתב הרמב"ן ז"ל בהדיא כן דהיינו טעמא דמחלק הש"ס בין מצה לסוכה משום דבנדרים ושבועות הלך אחר לשון בני האדם דסתם מצה לאו של מצוה היא אלא לתם מצה ולפיכך עד שיאמר שלא אוכל מצה בלילי הפסח דבהא לוקה וכו' אבל אין סתם סוכה בלשון בני אדם אלא של מצוה ולפיכך אם אמר לעולם אז הוי כולל ותלה השבוע' גם על של מצוה ובאמת אם אמר שנה או שנתיים נמי דינא הכי כדכתב גבי מצה ולעולם לאו דוקא הוא. שוב ראיתי בלח"מ שכתב דאלו הדברים על דברי הטור בי"ד סוף סי' רל"ו שם ביאים כמו שכתב בב"י שם. וכן נראה דלא קבע בש"ע שם אלא כדברי הרמב"ם וכליבנא דש"ס דהכא. ומה שדקדק הלח"מ בפ"ג דהל' נדרים ממה שכתב הרמב"ם בפ"ה משבועות הל' ו' גבי שבועת שוא בנשבע שלא ישב בסוכה בחג הסוכות ולא יאכל מצה בלילי פסח דמשמע עד שיזכיר בחג הסוכות ולילי פסח בדוקא הוא ובפ"ה משבועות לא משמע מדבריו ז"ל כן ולע"ד דפשוט הוא משום דבמצה יש לחלק כן וכן בתיוה זמן הוא עומד בשעה שנשבע כך דאם הוא עומד באמצע השנה ואמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אמרינן דלאו בלילי הפסח קאמר ועד שיאמר בלילי פסח אז הוא לוקה משום שבועת שוא ומפני שבמצה שייך הכי כמבואר כאן כתב גם בסוכה כן וכזה לא נסתר ממשמעות דבריו דפ"א ממשמעות דבריו ז"ל בפ"ה ובנראה מדבריו בהלכ' ע"ו שם שהזכרתי לעיל דמה לי אם אמר שלא לעשות סוכה או אם אמר שלא אשב בצל סוכה:

לא סוף דבר סתם וכו'. ככר באורתי דהאי סתמא דהש"ס נראה דפליגא על הא דלעיל בשם ר' יוחנן דבפורט אין השבועות חלה על האיסורין. ולפי מאי דמוכחא מסוף הלכה דלעיל נרא' דלא פליגי בגופ' דדינא עם הכיא דר' יוחנן אלא בפירושא דפורט איכא בינייהו דיש ב' גווני מה דנקרא פורט הא' אם הכולל גופיה אינו כולל סתם אלא מפרש הוא מאי דכולל כגון שאומר שבועה שלא אוכל שחוטות ונבילות דלזה קראו כולל מפרש וזהו הוא שפורט האיסור בנגד ואומר שבועה שלא אוכל נבילות ובהאי גוונא מיירי מילתיה דר' יוחנן גופי' לעיל כדמוכחא התם דיהיב טעמא על מה דנזיר חייב שלם משום דכולל פת עמהן ותיילא שבועה נמי על התרבן ועל כזו אבל בפורט האיסור לבד ודאי אינה חלה השבועה דמושבע ועומד הוא והכא מיירי בפורט ההיתר והאיסור וקאמר לא סוף דבר בכולל סתם שאמר לא אוכל סתם אלא אפי' בפורט להכולל ואומר לא אוכל שחוטות ונבילות והיינו דר' יוחנן ומיהו על האי מ"ד דלעיל ודאי פליגא דקאמר דבפורט האיסור שוב אין השבועה חלה כלל אפי' פרט ההיתר עמו כדמוכחא מהאי דאמר שלא אוכל עשרת ימים הללו וכו' וכן הא דלעיל לקמן והא ש"מ היו לפניו וכו' וזה לא קאי לפי המסקנא וכסן ודאי לא תיילא על האיסור דמושבע ועומד הוא אבל על ההיתר תיילא השבועה ועיין בסוף הדיבור. והרמב"ן ז"ל כס' המלחמות לא הביא אלא הני תרי בבי קמייתא כמו שזכרתי בדיבור דלעיל וזה מבואר. אלא דבהני בבי בתרייתא לא סוף דבר לבא וכו' וייסבתי בפנים לבון אפי' וכן בהא דאמר אפי' ר"ע אמנם הא דקאמר אפי' עפר קשיא דהשתא דמבוי עפר לנבילות וטריפות לתיובתא כאומר לא אוכל בתם א"כ היכי מתרצינן להמתני' דרישא קתני פטור וכסיפא חייב. ועיין בקונטרס אחרון סי' א:

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"א משבועות ה"ג ופ"ג שם ה"ח סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלב סעיף יב וסי' רלט סעיף א

טז
ב מיי' שם פ"ג הלכה ט י

יז
ג מיי' שם פ"ה הלכה טז טוש"פ יו"ד סי' רלו ס"ס בהגה"ה

ר"ב בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה. ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר התיב ר' יוסי הרי תפלין האיך הוי שבועה על שלא הנחתי תפלין הא אין יכול לשבע שלא יניח [וכזה מקשה בבבלי דף כ"ה ע"ב] ומשני תפלין ממקום אחר באו להרע או להיטב מה הטבה רשות כו' יצא דבר של איסור כדבר של מצוה כן הגי' במס' נדרים בירושלמי פ"ב ה"ב ר"ל דווקא דבר שאין ברשותו ואין בידו בפועל הוי דבר שאין בידו להבא כגון שיתן פלוני לפלוני השוב דבר שאין בידו משא"כ שלא להניח תפלין הוי שפיר בידו דהא בידו היא שלא להניח תפלין אך ממקום אחר אינו יכול לישבע עלי' מגזה"כ אבל לא משום שאין בידו:

לכל

תורה אור

גמ' עילה היה רוצה להודות לו. ר' בא בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. התיב רבי יוסי הרי *תפילין אין בהן לבא ויש בהן לשעבר אמר לו תפילין ממקום אחר באו. להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא דבר שהוא של איסור ודבר שהוא של היתר. ויקרא ה "לכל אשר יבטא פרט לקטן. *האדם בשבועה פרט לאנוס. א ונעלם ממנו פרט למזיד. ונעלם ממנו ונעלמה ממנו שבועה. או יכול ונעלם ממנו החפץ תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה חייב ואינו ב חייב על העלם חפץ. ותן העלם חפץ על העלם שבועה ויהא חייב. ואין ביניהן העלם טומאה על העלם מקדש. ויהא חייב שתים כרבי ישמעאל דאמר חייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש. תמן כתיב ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמי' והכא כתיב ונעלם ממנו אחת יכול הנשבע להרע לאחרים יהא חייב תלמוד לומר להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. אוציא נשבע *להרע לאחרים שיהא ג פטור בהוא דמישתבע דלא מיתן להבריה מיכול. חמתיה מפרפר ויהב ליה. היך רבי *ישמעאל דריש או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל להרע או להטיב פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט והלא אין בפרט אלא דברים שיש בהן הרע והטבה.

אלא

גמ' עילה היה רוצה להודות לו. גרסי' הכא ולא כמו שנדפס בספרים בטעות קודם המתני'. ועל שבועה שנתתי לאיש פלוני הוא דשייך דמפרש לענין מאי הוא דנשבע על כך אלא שעילה הוא מבקש מפני שרוצה שירא' חבירו שהוא מחזיק הדבר בשבועה ויתרצה להודות לו שקבל ממנו מה שתובעו. א"נ אריסא ג"כ אפשר לומר שמחזר אחר עילה להחזיק דבריו ולהודות בשבועה שאתן לפלוני כך וכך. ודוגמתו בפ' זה בורר בהלכה דנאמן עלי אבא. ולפי' הא הוי כעין דמיירי התם: מאחר שאין בידו לבא. שאינו יכול לישבע שיתן פלוני מנה לפלוני וכל מילתא דליתי' בלהבא ליתי' נמי בלשעבר ואינו חייב משום שבועת ביטוי: הרי תפילין אין בהן לבא. אינו יכול לשבע להבא שלא אניח תפילין ואפ"ה יש בהן לשעבר כדתנן בסוף פרקין אחד זה ואחד זה המושבע מפי אחרים חייב כיצד אמר לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין משביעך אני ואמר אמן חייב: ממקום אחר באו. כלומר לא דמי תפילין דממקום אחר באו למיעוט דאינן בלהבא לפי שנשבע לבטל את המצוה הוא ולא חיילא השבועה כדדרשינן להרע או להטיב דווקא בדבר הרשות מיסתעי קרא וא"כ משבועה להבא הוא דמיעטן הכתוב אבל הכא דדבר הרשות הוא ושבועה לשעבר מלכל אשר יבטא הוא דאיתרבי הלכך אמרינן דלא איתרבי אלא במקום דשייכא בו שבועה להבא כדכתיב להרע או להטיב: יצא דבר שהוא של איסור. כלומר דלא חיילא לא על דבר של איסור אם נשבע לעבור עליו: ולא על דבר שהוא של היתר. כלומר שהוא של מצוה ויש בו עשה לקיימו ודיבורו היתר הוא לעשות המצוה אלא דאין השבועה חלה עליו שכבר מושבע ועומד מהר סיני הוא. ואיידי דקאמר דבר של איסור אמצוה לא תעשה נקט נמי בלישני' דבר של היתר אמצות עשה. ובפ"ב דנדרים הלכה ב' גרים בהדיא הכי יצא דבר של איסור בדבר של מצוה כלומר לא בל"ת ולא במצות עשה: פרט לקטן. דאינו בחיוב שבועה: פרט לאנוס. כשסובר שהדבר הוא כמו שנשבע ולבו אנסו לשבועה זו: או יכול ונעלם ממנו החפץ. כגון שנשבע שלא יאכל פת חטין והושיט ידו לשל ליטול פת שעורין ועלתה בידו של חטין וכסבור הוא של שעורים היא ואכלה דהשבועה לא נעלמה ממנו אלא החפץ הוא שנעלם: ותן העלם חפץ. אמאי לא יהא חייב גם על העלם חפץ כמו על העלם שבועה דהא עכ"פ ונעלם קרינן ביה: ואין ביניהן העלם טומאה וכו'. מסקנת הקושיא היא וכלומר ומה בין זה לבין העלם טומאה דבין דין דשבועו' ביטוי כתיב ב' ונעלם גבי שבועה ובין טומאת מקדש וקדשיו דכתיב בה ונעלם והוא טמא והא התם דאמרינן דלר' ישמעאל חייב ג"כ על העלם מקדש: ויהא חייב שתים. כלומר על שתיהן על העלם שבועה וכן נמי על העלם חפץ כרבי ישמעאל דמחייב התם על שתיהן: תמן. שאני התם דכתיב ונעלם ונעלם ב' פעמים והלכך הוא דדריש רבי ישמעאל לחייב נמי על העלם מקדש וקדש אבל הכא ונעלם ממנו אחת הוא דכתיבא ואין לנו לרבות להעלם חפץ: כהוא דהוא משתבע וכו'. כלומר תדע דלאו רשות הוא דהא הוא נשבע שלא יתן לחבירו להכול כלום וכשרואה שזה מפרפר ברעב על כרחיה הוא דיהב לי' והלכך אין בכלל הכתוב אם נשבע להרע לאחרים: היך ר' ישמעאל דריש. על ר' ישמעאל דמתני' קאי ומפרש היך דריש לקראי או נפש וכו' ופריך א"כ כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא במה שבפרט והלא בפרט דברים שיש בהן הרעה והטבה דוקא:

אלא

מראה הפנים

תפילין ממקום אחר באו. התם בדף כ"ה ע"ב על פלוגתא דרב ושמואל דפליגי בזה דלרב לא בעינן להבא אלא לאו והן ולשמואל בעינן להבא כדאמר הכא ומתיב רב המנונא מלא הנחתי תפילין ומפרק לה דלגדדין קאמר לא הכלתי לקרבן משום שבועת ביטוי לא הנחתי למלקות משום שבועת שוא. וזה אליבא דשמואל אבל אליבא דרב דפסקו הפוסקים ז"ל כוותיה דלא בעינן להבא מתחייב הוא משום שבועת ביטוי כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה משבועות ביטוי הל' י"ט דבלא הנחתי תפילין חייב משום שבועת ביטוי לשעבר. ופירוקא דהש"ס דהכא יש לפרש ג"כ כדהתם דממקום אחר באו למיעוט לדבר מצוה מקרא וא"כ לא שייך בהו משום שבועת ביטוי לקרבן אלא למלקות משום שבועת שוא אליבא דשמואל. והרמב"ן ז"ל בספר המלחמות הקשה על זה מהא דאמר בהלכה דלעיל נשבע שלא לאכול מלה וכו' דהלמא דחיילא שבועה בכולל לבטל המצוה בשב ואל תעשה כדפרשינן שם וה"נ מהי פריך מי איתא בלא אנית הא איתא בכולל שנשבע שלא אנית שום דבר על דאבי והר"ן ז"ל בחידושיו כלה לתרץ דלהבא דומיא לשעבר בעינן מה לשעבר בפורט שלא הנחתי תפילין אף להבא בלא אנית תפילין וא"כ לא חיילא דנשבע לבטל את המצוה הוא. אבל בפירושיו על הרי"ף חזר בו וכתב והאי פירוקא לא בגי לי דהא לעיל אמרינן דהן בתמא הוי הן לגבי לאו מפרש וכודאי אית לן למיבעי הן דומה ללאו דכתיבי בקרא בהדי הדדי דהיינו להרע או להטיב מלהבא ולשעבר דלשעבר לא אתי אלא מריבויא דקרא ואם כלאו והן לא בעינן דומיא להבא ולשעבר מיבעיא והוזה לתי' הרמב"ן ז"ל בתירך בס דהע"פ שאיסור השבועה חייל על דבר מצוה בכולל בשב ואל תעשה אם עבר ועשאה אינו חייב בקרבן דכי כתיבי קראי בדבר הרשות כתיבי ואימעוט דבר מצוה הלכך לענין חיוב קרבן ליתה בלא אנית אבל מ"מ אסיר הוא לו להנית כדעת הירושלמי. והרמב"ם ז"ל בס כדין הש"ס דהכא דל"יל בהל' י"ח כתב נשבע שלא יאכל מלה בגס או שנתים כ"ז אסור בלילי הפסח ואם אכל חייב משום שבועת ביטוי דמשמע דחייב קרבן קאמר וכן הסמ"ג בלאוין רמ"א כתב בזה דגרסי' בירושלמי נשבע שלא יאכל מלה בגס או שנתים כ"ז אסור להכול מלה בלילי הפסח ואם אכל חייב משום שבועת ביטוי א"כ גירסתם היה בהדיא כן והרי שיטתו ז"ל כשי' רבו ז"ל שנתבאר בדיבור דלפיל דאמרינן הן בתמא נגד לאו מפורש וא"כ לכאורה קשיא דהא ע"כ אתיין לתירוץ הרמב"ן ז"ל בזה אבל הא ליתא דכבר מוזכר לעיל דכל זה לסברת שמואל הוא ולדידן דקי"ל כרב לא נתתינן כלל להא אלא הט"ג דליתא בלא אנית כלל מיחייב הוא דלא בעינן להבא ואפשר דגם הם ז"ל לא דקדקו לכל זה אלא דמאי פריך הש"ס אליבא דשמואל אי איתא דחיילא בכולל בשב ואל תעשה ותירצו דגוכל לומר דאינו חייב בקרבן אבל לפי האמת חייב בקרבן אליבא דרב. ולקמן יתבאר דסוגיא דהאי ש"ס נמי כרב ס"ל. ומיהו נראה לדעת הרמב"ן דלסברא מוחלטת כתב כן דאין חיוב קרבן בשבועת מצוה ע"י כולל בשב ואל תעשה בהרי הוא ז"ל הקשה שם האי קושיא גם על המתני' דקתני בשבועת מצוה לא עשה בה לאו כהן והא משכחת לה הן בכולל ותירץ דלא חיילא השבועה אלא לאיסור ולא לחיוב קרבן. ולדעת הרמב"ם דס"ל דחייב נמי בקרבן יש לומר דלדעתו לא קשיא ממתני' דהא עכ"פ לא דמיא מצוה לרשות דברשות משכחת הן בפורט בדבר לכך ובמצוה לא משכחת לה אלא בכולל וא"כ מ"מ שייך הפירכא דפריך במתני' ופרכינן הכי לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן בכל מקום תאמר במצוה שלא עשה בה לאו כהן אלא בכולל דוקא ולענ"ד יש כאן דקדוק על קושי' הרמב"ן ז"ל מהמתני':

פרט לקטן. גי' זו לא מצאתי במקום אחר דבת"כ גרים להאי ברייתא כדגרסי' בבבלי דף כ"ו ע"א האדם בשבועה פרט לאנוס וכו'. ולגי' דהאי תלמודא אפשר לומר דאיצטריך הכא למעוטי קטן דמהו דתימא או נפש כתיבא בפרשה ואפי' קטן במשמע לענין איסור כדאמרינן פ' יוצא דופן דנפש כל דהו משמע קמ"ל לכל אשר יבטא וקטן לאו בר ביטוי הוא:

ותן העלם חפץ על העלם שבועה וכו'. בריש פרקין ד"ה אלא כי תנן קיימין בבריא לו שאכל וכו' כתבתי דסברת האי תלמודא הוי כדאמר שם מחטו עלה במשכא וכו' דלא משכחת לה העלם חפץ בלא העלם שבועה כדמשמע מדקאמר בריא לו שאכל ונשבע ונמלא שלא אכל והיינו ע"כ שבריא לו שאכל איזה דבר ונשבע על מין אחד ונמלא שלא אכל מאותו המין אלא ממין אחר הוא שאכל וקרי ליה לעיל העלם שבועה דהא מסיק דמהאי טעמא מיחייב משום דהוי כטועה מחמת דבר אחר. והכא משמע לכאורה כרב יוסף דפליג שם וס"ל דמשכחת לה העלם חפץ בלא העלם שבועה כדפרישי' בפנים. ונראה דה"ק דיכול שנאמר תן העלם חפץ על השבועה היינו שיש בידו העלם זה וזה כגון שנשבע שלא יאכל פת חטין וכסבור שנשבע שיאכל. ואכל פת חטין וכסבור שהוא פת שעורין דהוי העלם זה וזה וקאמר דיכול יהא חייב ולא עוד אלא דנימא דיהא חייב שתים דאין ביניהן להעלם טומאה והעלם מקדש לר' ישמעאל והיכא למ"ד בת"כ דחייב על כל א' וא' ועיין בפ"ב סוף הלכה א' בהבאתי בריי' דת"כ דס"ל דעל העלם קדש ומקדש חייב שתים הפי' בהעלם א' וה"נ הכא איכא למימר כן ומסיק דהכא לא כתיב אלא ונעלם אחת ללמד דאינו חייב אלא על אחת והיינו כשאין בידו אלא העלם שבועה אבל כשיש בידו העלם זה וזה מאחר שיש בידו גם העלם חפץ פטור. וזה מסייע לפירש"י ז"ל דכפיה דהכא מרב נחמן העלם זה וזה בידו איפשיטא דקאמר אלא לא שנא ופטור. והרב"א

מסורת הש"ס

פ' שבועות כס ע"ב

*פ"י רידב"ז ע"ז בסוף המסכתא

שם ט

שם כו

עיין שם כו

הורה אור

אלא כיני להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא כלל פרט וכלל והכל בכלל. וריבה דברים שהן לשעבר. אלא כיני או נפש כי תשבע לבטא כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא חזר וכלל כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דברים שיש בהן הרעה והטבה. ודברים שאין בהן הרעה [א] והטבה מנין. אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם רביה הכתוב לכך רביה הכתוב לכך. "לית יכיל דמר רבי הילא בשם רבי לעזר כך משיב רבי ישמעאל את ר' עקיבה מצינו דברים שחייבין על זדונן משם שבועת שקר ובהעלימן משם שבועת ביטוי. ויתיביניה מצינו דבר שחייבין בזדונו משם שבועת שקר ומביא קרבן. א"ל ואית לך דברים שאין בהן הרעה והטובה ולי נן כתיבין. א"ל אע"ג דאית לי דברים שאין בהן הרעה והטבה. לית אינון כתיבין אין בהן משום הרעה והטבה. הא לשעבר לית:

הלכה ו מתני' [ו] *נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור [ג] לקיים

את המצוה ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה א"ר יהודה בן בתירה ומה אם הרשו' שאינו מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהין תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהין: **גמ'** אמר ר' מני כיני מתניתא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה מה מר רבי יהודה בן בתירה בשאר האיסורין. שבוע' שאוכל נבילה ולא אכלה פטור. אמר שבועה שלא אוכל ואכל אין תימר חייב ויתיביניה לא אם אמרת בשבועת הרשות שעשה בה לאו כהין והין כלאו. תימר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהין. אזהרה לשבועת הרשות מניין אמר ר' יוסי בי ר' בון °לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין:

הלכה ז מתני' [ד] *שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא

אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת ביטוי [ה] שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד:

גמ'

אלא כיני וכו'. ופריך אכתי פרט וכלל הוא וא"כ הכלל הוא מוסיף על הפרט ומרבה הכל אפי' לשעבר. אלא כיני וכו' דהוי כלל ופרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט מפורש הוא וכו'. דברי ר"ע הן שהשיב לר' ישמעאל: לית יכיל וכו'. בריש פרקין גרסינן להא ואיידי דקאמר לעיל לית יכיל נקטה בהאי ליסנא הכא כי איירי בפלוגתייהו ומפורש הוא לעיל עד ומביא קרבן: אמר ליה ואית לך. תשובת ר"ע לר' ישמעאל הוא דמהדר ואמאי יש לך לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה ולית אינון כתיבין ואע"פ כן יש לך מריבוי הכתוב א"כ לשעבר נמי היפוק לך מריבוי הכתוב דלכל אשר יבטא: אמר ליה. ר' ישמעאל לר"ע לא דמיא דאע"ג דאית לי לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה היינו טעמא: לית אינון כתיבין אין בהן הרעה והטבה. בתמיה וכלומר וכי אין בהן הדמיון להרעה והטבה דכתיבא ונהי שאינן כתובין בהדיא בקרא עכ"פ דומין הן לרעה והטבה הנאמר בכתוב דהוו להבא כדכתי' להרע או להטיב: הא לשעבר לית. אבל לשעבר ליתא כלל כמיזה בקרא והלכך אין לי לרבות בלשעבר:

הלכה ו מתני' ולא בטל פטור. משבועת ביטוי אבל לוקה הוא משום שבועת שוא כדתנן לקמן בפרקין: לקיים את המצוה. כגון שנשבע שלא אוכל נבילות ולא קיים פטור משבועת ביטוי דמושבע ועומד הוא: שהיה בדין שיהא חייב. כלומר ויש בדבר מצוה שבדין הוא שיהא חייב כגון שנשבע לקיים את המצוה במצות עשה ליסב בסוכה ולאכול מצה: דברי ר' יהודה בן בתירה. בהא הוא דפליג וס"ל דחייב כדיליף מק"ו אבל אם נשבע לקיים הל"ת ועבר ולא קיים מודה ר"י בן בתירה דפטור כדמפרש בגמרא ואין הלכה כר"י בן בתירה: **גמ'** כיני מתניתא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה. כן אנחנו שונין במשנה דעל דין אחד חייב הוא לדברי ר"י בן בתירה ולא גרסינן חייב כדברי ר"י בן בתירה דהוי משמע דאכולא מילתא פליג בלקיים את המצוה ואפי' נשבע לקיים הלא תעשה ולא קיים. קמ"ל דלא פליג בהא כדפרישית במתני' וכדמסיק הש"ס ואזיל: מה אמר ר"י בן בתירה בשאר איסורין. כלומר וכי תימא דמה דאמר ר"י ב"ב דחייב בשאר האיסורין נמי אמר אם נשבע לקיים האיסורין כגון שלא לאכול נבילו' ואכל חייב הוא משום שבועת ביטוי א"כ קשיא כדמפרש ואזיל: שבועה שאוכל נבילה ולא אכלה פטור. כלומר הא בכה"ג ודאי

לר"ע פטור הוא דנשבע לבטל את המצוה הוא: אמר שבועה שלא אוכל ואכל אין תימר חייב. והשתא בשאמר שבועה שלא אוכל נבילות אי תימא דחייב לר"י בן בתירה דאכולא מילתא פליג קשיא ויתיביניה הת"ק במתני' לא אם אמרת וכו' תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן והן כלאו. נ"ל וכלומר דהאי ס"ד דבשלא אוכל נבילות נמי פליג וס"ל דחייב א"כ אמאי לא אסיק הת"ק בפירכא דפריך ליה הא לדידך לא עשה בה גם ההן כלאו שהרי אם נשבע שאוכל נבילות מודית דפטור הוא ואם נשבע שלא אוכל נבילות קאמרת דחייב אלא ודאי מודה ר"י ב"ב בשאר האיסורין שאם נשבע לקיים הלא תעשה כגון שלא אוכל נבילות וכיוצא בזה ולא קיים שפטור הוא משבועת ביטוי ולא פליג אלא בנשבע לקיים מצות עשה ולא קיים דבהא סבר דחייב מק"ו והלכך פריך ליה אלא שלא עשה בה לאו כהן בלחוד שהרי אם נשבע לבטל את המצוה מודית דפטור הוא וקרא כתיב להרע או להטיב דמשמע דבר שיש בו הן ולאו בעינן: אזהרה לשבועת הרשות. בלהבא מנין: לא יחל דברו. להבא הוא:

הלכה ז מתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת שאין שבועה חלה על השבועה אבל אמר תחילה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל חייב שתים דכי אמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכי הדר ואמר שלא אוכל כיון שאכל כזית ממנה חייב דהכי משמע שלא אוכל שיעור אכילה ממנה והא דאמר ככר זו למישרי נפשיה באחרינא קאמר והלכך השבועה אחרונה חיילא וכי אכיל כזית מינה חייב וכי הדר ואכיל כולה מיחייב משום שבועה ראשונה: שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. אע"ג דמשבועה שניה שמעינן דאין שבועה חלה על שבועה תנא לן שבועה שלישית לאשמועי' דחובא הוא דליכא אשבועות בתרייתא הא שבועות איכא שלא יצאו לבטלה ואם ימצא מקום יחולו שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בדבר משום שבועה שניה לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נשבע וחלה השניה למפרע וכן אם נשאל על השני' הרי אלו כאינם וחלה השלישית למפרע: זו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות. זו היא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות לפי שאין בו מעשה:

גמ'

[ב]ידכ"ז מדף ה נסמע לכוף מס' ע' [illegible]

נדרים טז שבועות כה ע"ב

שבועות ג ע"ב כא ע"א תמורה ג ע"ב

יח א מיי' פ"א משבועות ה"כ סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף ה

יט ב מיי' שם פ"ה הט"ו סמ"ג לאוין רלא רמא טוש"ע שם סעיף ס

כ ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף ג

כא ד מיי' שם פ"ד הלכה י ופ"ו שם הי"ז ופ"ג מהלכות נדרים הלכה ב סמ"ג לאוין רמא טוש"ע שם סי' רלט סעיף יג וסי' רלח סעיף יח וסעיף כח

כב ה מיי' שם פ"א הלכה ב ג

מראה הפנים

והרשב"א ז"ל בתדושיו כתב דבעיא דלא איפשיטא הוא. ודעת הרמב"ם כדעת רש"י שכתב בפ"ג משבועות הל' י' העלם שבועה והפך בידו ה"ז כאנוס ופטור וכדמשמע מהכא דקאמר ויהא חייב א"כ למאי דמסיק אינו חייב כלום כשים העלם זה וזה בידו:

כיני מתניתא חייב דברי ר"י בן בתירה ורש"י ז"ל גרים במתני' כדברי ר"י בן בתירה ואכולא מילתא פליג בלקיים והתוס' בשם הריב"א קיימו סגי' דברי וכדקאמר הכא כדפרישית בפנים:

אזהרה לשבועת הרשות וכו'. כדרבין אמר ר' יוחנן התם בדף כ"א פ"א דאזהרה לשעבר מלא תשבעו בשמי לשקר ולהבא עובר בלא יחל. ומדקאמר עובר בלא יחל ולא קאמר ואזהרתיה כדאמר בלשעבר למד הרמב"ם ז"ל לומר דגם בלא יחל עובר ש"ת דקאמר ועיקר אזהרה גם להבא מלא תשבעו נפקא ליה כדכתב הוא ז"ל בפ"א משבועות הל' ג'. וכבר כתב שם הכ"מ בשם הריב"ש בתשו' טעמים דלא הזכיר הוא ז"ל בל יחל שאין דרכו למנות לאוין הרבה על מצוה אחת כפי שרשיו במנין המצות שבהתרבות הלאוין לא תתרבנה המצות. ומ"מ כל היכא דמפורש בהדיא עובר בכך וכך לאוין כגון כרכית וכיוצא כתב גם הוא ז"ל ומנה ללאוין כמו שתמצא בהרבה מקומות בדבריו ועיין במ"ב סוף פ' איזהו נשך ד"ה המלוה והלוה:

שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום וכו'. פלוגתא דר"י ור"ל בבבלי פרקין דף כ"ח ע"א ובכמה מקומות ואיפכא איתמר פלוגתייהו התם דר"י סבר התראת ספק שמה התראה וטעמא משום דאין בו מעשה ור"ל סבר התראת ספק לאו התראה היא כדאמר בהדיא בריש מכילתין ובפ' אלו הן הלוקין דף ט"ו ע"ב. ובודאי ה"א נ"ק דדרך הש"ס הזה מתליפי עם הש"ס דהתם כענין סברת תנאי ואמוראי וגם מבואר

עין משפט
נר מצוה

גמ' ועבר היום ואכלה. אח"כ ובאותו היום עבר ולא אכלה: לא טעמא דאהן. טעמא דאהן תרוייהו אמרי פטור ממלקות אם הזיד ואין טעמו של זה כטעם של זה: משם שאינו ראוי לקבל התראה. שהרי התראת ספק היא שכל אותו היום שמתרין בו יכול הוא לומר עדיין יש שהות ביום ואין המתרה יכול לכוון שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה: מה מפקה מביניהון. כלומר מאי איכא עוד בינייהו ובגופה דשבועה: שרפה והשליכה לים. דהשתא דביטל לשבועתו בידים איכא בינייהו דלמ"ד משום התראת ספק ה"נ פטור דהם תאמר יתרו בו בשעה שמורפה ומשליכה לים התראה בשעה שעובר על איסורו בעינן ולא בשעת ביטולו ולמ"ד משום דהוי לאו שאין בו מעשה הכא חייב דיש בו מעשה: היה אסתנים. אמתני' קאי דקתני שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' אינו חייב אלא אחת ומשמע דדוקא כי קאמר מעיקרא לא אוכל והדר לא אוכלנה כדפרישית במתני' אבל אמר לא אוכלנה והדר אמר לא אוכל חייב שתים אם אכל כולה ודייקינן להא מדשני תנא בלישני' שלא אוכל ושלא אוכלנה אלא לאשמעינן כדאמרן ושמעינן מיהת דשלא אוכלנה כולה משמע והשתא בעי אם היה הנשבע הזה איסתנים ואם היה נשבע שיאכלנ' היום לא היה יכול לקיים שבועתו ולאכול כולה מהו אי נימא הואיל דליתיה בשבועה שאוכלנה ה"נ ליתה בשבועה שלא יאכלנה דבעינן מילתא דאית ביה לאו והן: מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. כלומר דפשיטא לי' להש"ס דכמו בלהבא ולשעבר דאמרינן לעיל בהלכה ה' דבעינן מילתא דאית ביה תרוייהו וכל שאין בו להבא כדהתם שאינו יכול לישבע שיתן פלוני לפלוני אין בו בלשעבר השבועה שנתן פלוני לפלוני וה"נ כיון דליתיה בהן ליתיה בלאו: שבועה שבועה. היו לפניו ככרות הרבה ואמר שבועה שלא אוכל וכו' מהו אם חייב על כל אחת ואחת או לא: נשמעינה מן הדא. דקתני במתני' שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' וטעמא מפני שהזכיר בה זו ותו לא חיילא שבועה שניה עליה דאין שבועה חלה על השבועה הא אם לא אמר זו אלא שהיו לפניו ככרות הרבה ואמר כמה פעמים שבועה שלא אוכל סתם אמרינן כל חדא שבועה אחד ככר חיילא וגרסינן להא בפ"ב דנדרים הלכה ג': שמשית בנדרים. שמשתי לפני רבי ולמדתי מסכת נדרים ומסכת שבועות: בעי חיפה מיבדקיניה. היה רוצה לנסותו בשאלות ושאלו: היו לפניו וכו'. ואמר שבועה שאוכל ככר זו בשבועה עלי אם אוכל מככר זו וחזר וכללה עם השניה וכו' ואכל את הראשונה מהו חייב עליה: א"ל חייב על כל אחת ואחת. על כל שבועה ושבועה דקסבר אבימי דאין זו שבועה על שבועה דמאחר שבשבועה השניה מוסיף הוא בשבועה על ככרות אחרות וכן בכל שבועה ושבועה חיילו נמי על הראשונה במגו דחיילא על האחרות: א"ל. טעית דאינו חייב אלא אחת עליה דמכיון שהזכיר שבועה על הראשונה עשאה כנבילה ואין שבועות האחרונות חלות על הראשונה דאמרינן דדעתו היה בכל פעם לישבע ולאסור עליו עוד בשניה כמו הראשונה וכן בשלישית וכן כולן ולא היה דעתו על הראשונה שכבר מושבע ועומד עליה: חזר חיפה ושאלו איפכא היו לפניו וכו' וא"ל אינו חייב אלא אחת על כולן דמכיון שנשבע בתחלה על כולן שבועות האחרונו' הוו כשבועה על שבועה דהאחרונות בכלל הראשונות הן: א"ל. טעית דחייב על כל אחת ואחת משום דלא הוי שבועה על שבועה דאילו מי שאמר בשבועה אם אוכל חמש ככרים והוא לא אכל אלא ארבעה שמא אינו פטור דודאי פטור הוא דהרי לא נשבע אלא שלא יאכל כל החמשה והשתא כי חזר ונשבע על הארבעה שבועה אחריתא היא וכן כולן: מסתברא כאחוי

גמ' שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ואכלה ר' יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין *פטור. לא טעמא דאהן טעמא דרבי יוחנן משם שאינו ראוי לקבל התרייה. טעמא דריש לקיש משום שהוא בלא תעשה שאין בו מעשה. מה מפקה מביניהון שרפה והשליכה לים אין תימר משם שאינו ראוי לקבל התרייה פטור ואין תימר משום שהוא בלא תעשה הרי יש בה מעשה. ר' פינחס בעי היה אסתנים מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. ר' יוסי בעי שבועה שבועה שלא אוכל ואכל מהו. א"ר יוסי בי ר' בון נישמעינה מן הדא שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה חייב אחת מפני שהזכיר בה זו הא אם לא הזכיר בה זו חייב על כל אחת ואחת. *אבימי אחוי דחיפה אמר שמשית בנדרין שמשית בשבועות. בעי חיפה מיבדקיניה *היו לפניו חמש ככרין ואמר שבועה שאוכל ככר זו וחזר ואמר שתים אילו וחזר ואמר שלשה אילו וחזר ואמר ארבעה אילו וחזר ואמר חמשה אילו ואכל הראשונה א"ל חייב על כל אחת ואחת. א"ל אינו חייב אלא אחת מכיון שהזכיר עליה שבועה עשאה כנבילה מיכן ואילך כמיהל שבועו' על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין. חזר חיפה ובדקיה היו לפניו חמש ככרות ואמר שבועה שאוכל ה' ככרים אילו וחזר ואמר ארבע וחזר ואמר שלש וחזר ואמר ב' וחזר ואמר זו ואכל כולם א"ל אינו חייב אלא אחת. א"ל חייב על כל אחת ואחת. אילו מי שאמר שבועה שאוכל חמש ככרים ואכל ארבע שמא אינו פטור. אמר ר' יוסי מסתברא באחוי

מסורת הש"ס
שבועות כח.
(נדרים פ"ב)
ע' שבועות כח

מראה הפנים

מבואר בהרבה מקומות. אלא דלכאורה קשיא מהאי תלמודא גופיה דאשכחן פלוגתייהו איפכא דבפ' תמיד נשחט קאמר איתפלגון בשני י"ט של גליות ר"י אמר מקבלין התרייה על ספק ר"ל אמר אין מקבלין התרייה על הספק וכן גרים עוד בסוף פי"א דיבמות ובפ"ת דנזיר וזה סותר להא דהכא. אבל באמת לפי הכלל דיהיב האי תלמודא במילתיה דר' יוחנן לק"מ דביבמות שם מסיק דלא קאמר ר' יוחנן אלא בספק שאפשר לעמוד עליו כגון בי"ט של גליות דלאחר שיודע מתי קדשו ב"ד את החדש אגלאי מילתא למפרע דהתראת ודאי היא ואע"ג דבשעת התראה ספק הויא לא חשיבא התראת ספק אבל במקום שאי אפשר לעמוד על הספק כגון ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון בהכה את זה וחזר והכה את זה אף ר' יוחנן מודה דלא הוי התראה כדאמר התם וא"כ לפי שיטתא דהאי תלמודא דר' יוחנן הוא דס"ל טעמא דהכא משום שאינו ראוי לקבל התרייה שפיר הוא דר' יוחנן כשיטתיה דס"ל דבכל מקום התראת ספק לאו התראה הויא כ"א דוקא במקום דאגלאי מילתא למפרע והא ודאי אין לומר דגם הכא כשעבר היום ולא אכל אגלאי מילתא למפרע דהא ליתא דלא שייך לומר אגלאי מילתא אלא על שעה שעבר ועשה האיסור ובאותה שעה היה ההתראה בספק ואח"כ נודע לנו שעבר על האיסור בודאי ונעשה גם ההתראה בתראה ודאית כגון בשני י"ט של גליות ועשה מלאכה ואח"כ נודע שי"ט היה וכן בהאי דאמרינן בפ' הפלל דף פ' ע"א גבי אכל חלב מבן י"ב ויום א' ועד בן י"ג ונולדו בו סימני סרים ואח"כ הביא ב' שערות דקאמר רב נעשה סרים למפרע וכדכתבו התוספות שם מסברת עצמם להאי חילוק דמחלק האי תלמודא דלקי על חלב שאכל ואע"ג דבשעת התראה ספק הוי משום דאגלאי מילתא למפרע שהיה גדול בשעת התראה ולא דמי להכה את זה וכו' דאף לאחר שהכה את שניהם לא ידיע איזה הוא אביו. וא"כ ה"נ אף לאחר שעבר היום וודאי לא אכל מ"מ לא אגלאי מילתא למפרע בשעת התראה היה הדבר בודאי שהרי כל היום היה עומד בספק ודמי ממש להכה את זה וכו' שאף שנודע לנו שבודאי גם לאביו הכה שהרי א' מהן אביו הוא מ"מ בשעת התראה היה ספק ונשאר בספק וזה פשוט (עיין בסוף הדיבור) ולפי דהאי תלמודא ניחא ולא תיקשו אליבא דר"ל דהא ס"ל דבכל מקום התראת ספק לאו התראה היא ואפי' בי"ט של גליות וא"כ למה ליה לטעמא דלאו שאין בו מעשה היא דהא לאו דיוקא הוא דלר"ל איכא למימר דנקיט' דמילתא קאמר משום דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וה"ק דלא לריכנא לטעמא דידך דבלאו הכי אין כאן מלקות דהא לא קאמר בהאי תלמודא בהדיא דתליי' פל גתייהו בהתראת ספק כדאמר התם דלמ"ד משום שאין בו מעשה כ"ל דהתראת ספק הויא התראה וא"כ לר"ל נוכל לומר לפי שי' דהאי ש"ס דלתרוייהו דהני טעמי אית ליה וע"כ לומר כן דהא הבירן בהדיא דס"ל דלאו התראה היא אפי' במקום דהגלוי מילתא למפרע. ונכאר עכשיו לפי שיטתא דתלמודא דילן בענין פלוגתייהו והיוצא לנו מסברת דהאי תלמודא לדינא דלמאי דס"ל ר' יוחנן התם כטעמא דר"ל דהכא דמשום דלהו שאין בו מעשה הוא וס"ל דהתראת ספק שמה התראה כדאמר בהדיא הכי ופסק הרמב"ם ז"ל כוותיה. לפ"ז בענין שאיכא בינייהו דקאמר הכא שרפה והשליכה לים וכדפרישית בפנים דהא דקאמר מה מפקה מביניהון היינו מאי איכא עוד נ"מ בינייהו ושובא איכא הכי בהאי תלמודא ממש בכל פרק ובכל דף וכפרקין תמן כן בהלכה א' דקאמר על פלוגתא דר"ע ורבנן במתני' מה מפקה מביניהון ע"ש וזה א"א לפנים. והשתא לסברת דידהו דהתם איפכא הוא דבשרפה והשליכה לים לר"י חייב דהא ביה מעשה ולר"ל דהתם פטור דהא הכתי התראת ספק הויא וכדפרישית בפנים דלמ"ד טעמא הוי משום דההתראה בשעה שעובר על האיסור בעינן ולא בשעת ביטולו להדבר בענין שאין יכול עוד לקיים שבועתו. וזה לכאורה מסייע לשי' רש"י ז"ל במס' מכות ווכרתי מזה בשלהי המסכת שם ועיין בקונטרס אחרון סי' ב' ומה שיתבאר שם עוד מענין התראת ספק בס"ד:

רבי פינחס בעי היה איסתנים. הבעיא היא אם בעינן מילתא דאיתא בלאו והן ופשיט ליה מדאמר במואל דאפי' להבא ולשעבר בעינן דאע"ג דלשעבר לא כתיבא בהדיא אלא מריבוייא דקרא אתיא מכ"ש דלאו והן בעינן דכתיבי בהדיא להרע או להטיב והיינו שלא אוכל ואוכל. וכבר נתבאר לעיל דכרב קי"ל דלאו והן הוא דבעינן אבל לשעבר ולהבא לא בעינן ויתבאר לקמן דהיינו נמי לפי שיטתא דהאי תלמודא. ומיהו בעיקרא דהבעיא אם היה איסתנים אינו מבואר בש"ס דהתם ונראה דעל זה וכיוצא בו אמרו בעלה דעתו אצל כל אדם ולא אמרינן דמילתא דאית ביה לאו והן בעינן אלא בדבר שצריך אצל כל אדם א"נ יש לפרש בעיא דר' פינחס דהיא אולא כעין דגרסי' התם בדף כ"ו ע"ב דבעי רבינא מרבא נשבע על ככר ומלעטר וכפי' רש"י ז"ל במלעטר כרכיב ואכלה כבגגת שבועה מאי ופשט ליה דפטור מקרבן דלא שב מידיעתו היה דאי נמי לא שגג היה אוכלה לפי במלעטר הוא והשתא נאמר דרבי פינחס כרבא ס"ל ומיבעיא ליה אם אדם כזה איתיה בשבועה לשעבר אליבא דשמואל דלעיל מי נימא מאחר שאין בידו לבא דהאיסתנים הוא ומלעטר ואם נשבע שלא יאכל אין כאן קרבן א"כ אין בידו נמי אם נשבע לשעבר ולפ"ז בעיה דלא אפשיטא היא ולא כ"מ לדינא דהא כרב קי"ל:

מסתברא כאחוי דהיפה באתרייתא וחיפה בקדמייתא. בפ"ב דנדרים פירשתי בזה וקלרתי ופירושא דהכא דייקא. והעיקר דאבימי אחוי דחיפה היה מדמה דין זה דקדמייתא להא דאמר רבא בפרקין בדף כ"ד ע"ב והבאתי לעיל במשנתא דגולל שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים מגו דחיילא שבועה שניה על.

כאחוי דחיפה באחרייתא וכחיפה בקדמייתא :

הלכה ח מתני'

[א] *שבועת שוא חייבין על זדונה מכו' ועל שגגתה פטור

*ואי זו היא שבועת שוא נשבע לשנו' את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו להיות אם לא [ב] ראיתי גמל פורח באויר אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד [ג] אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך [ד] נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה שלא ליטול לולב שלא להניח תפילין זו *היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: **גמ'** *תמן *תנינן אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים איפשר שלא עבר בה כעולי מצרים אלא כי נן קיימי בראייה אחת. והא דיקליטיאנוס כד נחת תמן נחת עימיה ק"כ ריבוון. אלא כי נן קיימין בראיה אחת אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד. והא חיויא דשבור *מלכא בלע גמלין בלע קרונין כד בעון מיקטלוניה אייתון פחלין דגמלין ומלון יתהון תבן ויהבון בהון גומרין ובלעון ומית. אמר ר' יודה בר פזי חמית משך דחיוי עיביד על תמניא מסוסטלא. א"ר שמואל בר יעקב אנא חמית משך דחיוי סליק קריבין דמלכותא. שמואל אמר במרובע ואם במרובע ניתני אפילו קטן א"ר יודן אבוי דר' מתנייה כיני. אלא דלי' אורחא דתנייא מיתפים אלא מילה רובא. דתנינן גמל פורח באויר ניתני עכבר פורח באויר. *תני רשב"ג אומר אין מרובע מששת ימי בראשית התיב ר' ברכיה והתנינן *גוף הבהרת כגרים הקילקי [ה] מרובע. מקום הגרים תשע עדשות מקום עדשה ארבעה שערות נמצאו שלשים ושש שערות. אמר רבי יוסנא כל גרמה אמרה שאינו מרובע ולמה תניתה מרובע די ירבעינה הוא.

והנגעה

כאחוי דחיפה באחרייתא. בשאלה השניה מסתברא כאביי הוא דאינו חייב אלא אחת וטעמא דקסבר ר' יוסי דהשבועה הראשונה שאמר ה' ככרים אלו אמרינן מכיון שאמר אילו דעתו היה שלא לאכול לא לכולם ביחד ולא לאחת מהן דאם לא היה דעתו אלא על כולן ביחד למה לו להזכיר אלו וא"כ שבועות אחרונות הוו כשבועה על שבועה ואינו חייב אלא א' על כולן: וכחיפה מסתברא בקדמייתא. דלא היה דעתו בשבועות אחרונו' לכלול להראשונה עמהן ואם אכלה להראשונה אינו חייב אלא אחת:

הלכה ח מתני' אם לא ראיתי. בשבועה. עלי כך וכך אם לא ראיתי גמל פורח באויר ונחש כתבנית קורת הבד וצורתה דאלו כעובי קורת בית הבד לא הוי שבועת שוא דאיכא טובא: שבועה שלא נעידך. והוא חייב להעיד כדכתיב ואם לא יגיד ונשא עונו והוי נשבע לבטל את המצוה: זו היא שבועת שוא וכו'. לאפוקי אכלתי ולא אכלתי דמיחייב קרבן על שגגתה והיינו בשגגת קרבן כדאמרי' ריש פרקין: **גמ'** תמן תנינן. בפ"ג דנדרים נדרי הבאי אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים ופריך איפשר שלא עבר בה כעולי מצרים בתמיה ומה חידוש הוא זה וכי לא אפשר שבאמת עבר בדרך הזה כיוצאי מצרים ואמאי קרי לה נדרי הבאי: אלא כי אנן קיימין. שאומר שראה אותם בראיה אחת וזה דבר שאי אפשר: והא דוקליטאנוס נחת תמן וכו'. על קושיא דאקשי קאי והא מלינו יותר ויותר אלא ודאי בראיה אחת קאמר במתני': והא חויא. בימי שבור מלכא שהיה גדול כל כך שבלע גמלים וקרונין וכשרצו להמיתו הביאו עורות של גמלים מלאות תבן ונתנו בתוכם גחלים לוחשות ובלעום ומת: פוחלין. עורות כמו הפוחלץ של גמלים בפרק כ"ד דכלים: משך דחויא. עור שלו היה גדול כמו שמונה מסוסטלא המדה שהיה בימיהם וכן א"ר שמואל שראה עור הנחש או משך ארכו גדול כל כך שהעלהו למתנה להמלך להראות פלא. גדלו אלמא דיש נחש גדול כל כך ואמאי קרי ליה נדרי הבאי: במרובע. מיירי במתני' שאמר ראיתי נחש מרובע וזה הבאי דאין בריה מרובע בעולם כדלקמן: ואם במרובע. קאמר מאי אריא גדול כקורת בית הבד ואפי' קטן נמי דברי הבאי הוא: כיני. אין הכי נמי אלא דאין דרך התנא אלא לתפוס דבר היותר גדול כדתנן גמל הפורח באויר וניתני עכבר פורח באויר דמאי שנא אלא כך דרכו של התנא למינקט בלישניה דבר היותר גדול: אין מרובע מששת ימי בראשית. אין לך בריה בעולם שנבראת מרובע ממש במרובע היסר: והתנינן. בפ"ו דנגעים: כל גרמה אמרה שאינו מרובע. אדרבה מכל עצמה של משנה זו שמעינן דלאו מרובע מברייתו הוא דא"כ למה לי למיתני מרובע אלא דלמה תנינן מרובע שירבע הוא ויאסר הנגע כמות הגרים במרובע שיהא ארכו כרחבו :

והנגעה

מסורת הש"ס

שבועות כט פ"א

כב ע"ב פ"ט

שם כו ע"ב

(נדרים פ"ג) נדרים כה ע"ב

שם כב

(מכשירין פ"ס)

(נגעים פ"ו)

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה ד סמ"ג לאוין רלח רמא טוש"ע יו"ד סי' רלו ס"ד

כד
ב מיי' שם פ"ה הלכה כא סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה

ג מיי' שם פ"א הלכה ו ופ"ה שם הי"ד וטע"ו סמ"ג שם

כו
ד מיי' שם פ"ה הלכה יד טו סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רלח סעיף טז

כז
ה מיי' פ"א מטומאת צרעת הלכה ג

מראה הפנים

על הפנכים תיילא נמי על התאנים בכולל וה"נ אע"ג דככר נשבע על הראשונה מכיון דאמר ככר זו א"כ היה מותר באחרות וחזר ואמר שנים אילו ס"ל דהוי כדהתם דחוזר וכולל מה שנשבע עליו עם מה שעדיין עומד בהיתר עליו ומגו דחיילא שבועה שניה על ההיתר חיילא נמי על האיסור בכולל ותיפה לא ס"ל הכי סברא דשאני התם דאמר בפירוש בשבועה שניה תאנים וענבים והלכך אמרי' דדעתו היה ליבשע גם בשבועה שניה על התאנים וחיילא עליו בכולל אבל הכא דאע"ג דאמר שתים אילו אמרינן מסתמא לא היה דעתו אלא על ההיתר ולא על מה שנשבע כבר עליו ואילו דאמר שיהא זו כזו עליו וכן כולן והיינו דקאמר מיכן ואילך כמיהל שבועה על האיסורין כלומר דמשום דהוי כמיחל שבועה על האיסורין אם חוזר ונשבע על הראשונה הלכך אמרינן דמסתמא לא היה דעתו בשבועה שניה על הראשונה אלא על האחרת וכן כולן. ובבעיא השניה פליגי נמי בדיוקא דאילו ובסברא אחרת דאחוי דתיפה ס"ל דמכיון דאמר אילו דעתו היה בשבועה הראשונה שלא יאכל אפי' אחת מתמש אילו וא"כ שבועות האחרונות הוו כשבועה על שבועה ותיפה ס"ל אע"ג דאמר אילו אמרינן דדעתו היה בשבועה ראשונה תמש הוא דלא ליכול הא ארבעה יאכל וא"כ שבועות האחרונות שבועות אחרות הן. ומתוך דברים האלו יתבאר לנו אי אזלא פסקא דהאי ב"כ כפי מסקנת הש"ס דילן בהני תרתי בעיי או לא וזה דודאי בענין פסקא דבעיא אחרייתא דפסק הכא דאינו חייב אלא אחת נוכל לשוות למסקנא דהתם לכל שיטת הפוסקים ז"ל אבל בענין פסקא דבעיא קדמייתא דפסק הכא ג"כ דאינו חייב אלא אחת תליא בחילוק שיטת הפוסקים כמו שיתבאר: דהתם בדף כ"ח ע"ב גרים עיפה תני שבועות כי רבה וכו' ואביי הוא דאמר באומר שבועה שלא אוכל תאנה ושבועה שלא אוכל עשר והמסקנא כמו שהשיב אביי איתכבת דאי אשבע לא אכיל עשר נמי לא אכיל אינו חייב אלא אחת וחזר ואמר בשבועה שלא אוכל עשר ושבועה שלא אוכל תשע והמסקנא כאביי דה"ק עשר לא אכיל הא תשע אכיל ושבועה שניה שבועה אחריתא הוי וחייב על כל אחת ואחת. והקשה הר"ן ז"ל ואמאי הא מוכח מדלעיל דשלא אוכל משמע דעל כל אכילה של כזית וכזית מהככר אסר עליו כדאמרי' גבי מתני' שבועה שלא אוכלנה וכו' ותירץ דאי בככרות ידועות נשבע ה"נ אלא דנשבע סתם על מנין ככרות מיירי הלכך באומר שבועה שלא אוכל תשע ועשר משבועת תשע איתסר בעשר דאי תשע לא אכיל עשר ודאי לא אכיל ומש"ה אינו חייב אלא אחת ובאומר שלא אוכל עשר ותשע משבועת עשר לא איתסר בתשע דעשר הוא דלא אכיל הא תשע אכיל ומש"ה חייב שתים עכ"ל. וכן כתב הרא"ש ז"ל בענין בעיא קדמייתא בטעם נוסף דשני מילי דאינו חייב אלא אחת באומר שלא אוכל תשע בסתם דלא מצי אכיל עשר עד דאכיל תשע אבל אם אמר שלא אוכל תשע אלו ובשבועה שלא אוכל עשר דמצי אכיל עשר אחריני אם אכל תשע אלו ועוד אחת חייב הוא שתים דמגו דחיילא אעשר אחריני חייל אתשע אלו מידי דהוה אשבועה שלא אוכל תאנים שבועה שלא אוכל תאנים וענבים דחיילא שבועה שניה נמי אתאנים במיגו עכ"ל. ופירוש דבריו דעיקר הקפידא בשבועה הראשונה מאתי השבועות הוא דאם אמר אלו או מככר זו כענין דאמר הכא בענין בעיא זו א"כ מצי אכיל מאחרות וכשנשבע שבועה שניה תיילא בכולל לדעתו ז"ל בין אמר בשנים אלו או לא אמר אלו ובהא ודאי לא איכפת לן (והכא דגרים גם בשניה אלו משום שבועות שאחריה הוא דנקיט לה) וכן פי' הב"י בסי' רל"ח לדברי הרא"ש דבשאמר אלו אינו נאסר בשבועה ראשונה בתשע או עשר דעלמא. והשתא מתבאר לן דפסקא דהכא בענין בעיא שניה דאזלא כמסקנא דהתם וכדעתם ז"ל דהתם לא קאמר אלו והלכך חייב על כל אחת ואחת דעשר לא אכיל הא תשע אכיל אבל הכא דאמר אלו מסתברא כאחוי דתיפה דמכיון שנשבע על ככרות ידועות דעתו בשבועה הראשונה על כל אכילה ואכילה מהם וכמו שביאר הר"ן ז"ל דהוי כשלא אוכל ככר זו דדעתיה אכל כזית וכזית מינה ושבועה שניה הוי כשבועה על שבועה ואינו חייב אלא אחת. אמנם לדעתם ז"ל כמסקנת בעיא ראשונה הוא נגד פסקא דהאי ש"ס דסברתם ז"ל כסברת אחוי דחיפה דהכא דאם אמר בשבועה ראשונה אלו או ככר זו חיילא שבועה שניה בכולל כמו שביאר הרא"ש ז"ל והלו הכא פסק כאביי דאינו חייב אלא אחת אפי' כזו או כאלו וכמו שהסברתי לעיל דס"ל דלא דמיא להא דרבא שלא אוכל תאנים וכו' דאע"ג דאמר אילו מ"מ לא הזכיר בפירוש בשבועה שניה מהראשונות כמו שהזכיר התם תאנים גם בשבועה שניה ואמרינן דדעתו היה שיהו אלו כאלו. והשתא יתבאר לנו דדעת הרמב"ם ז"ל כדעת הש"ס דהכא דאזלא ממש ג"כ כמסקנא דהתם לפי דעתו ז"ל. שהרי הוא ז"ל לא חילק כלל בין אמר סתם לבין אמר אלו כמו שכתב בפ"ד משבועות הל' י"ב והל' י"ג משתי דינים אלו ולא חילק לא בקדמייתא ולא באחרייתא. ובודאי בענין דין השני המוזכר בהל' י"ג עשר ותשע לא היה צריך לבאר החילוק בין אמר סתם לאמר אלו דמבואר הוא כבר בדבריו לעיל גם בדינא דמתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה המבואר בהל' ט' וקושית הר"ן ז"ל דזה ברור דאם אמר אלו דעתו היה על כל אכילה ואכילה מהם וחייב על כל אחת ואחת וא"כ ממילא נלמד מדין ככר זו המוזכר בדבריו אלא בדינא דקדמייתא המוזכר בהל' י"ב שמנה ותשע ועשר אם היה דעתו ז"ל לחלק כדעת הרא"ש ז"ל היה לו לבאר דזהו חידוש דין דנדמה היכא דאמר אלו לדינא דרבא דחיילא בכולל אע"ג שלא הזכיר בפירוש בשבועה שניה מה שנשבע עליו בשבועה ראשונה. אלא דנראה מסתימת דבריו בזה דאין דעתו לחלק בדין הזה אלא כאביי דהכא ודהתם ובין אמר סתם ובין אמר אלו או ככר זו לא חיילא שבועה השניה על הראשונה דאין כאן כולל ולא דמיא להא דרבא כדאמרן כן נראה לע"ד לדעת הרמב"ם ז"ל ובהכי אזלא פסקא דהכא כמסקנא דהתם בקדמייתא ובאחרייתא כפי מה שנתבאר. ובש"ע סי' רל"ח נמשך אחר דעת הרא"ש והטור והר"ן ז"ל. ומ"מ יש לתמוה שלא הביא דעת הרמב"ם כלל שהרי סתם דבריו ועכ"פ משמע שלא היה דעתו לחלק בדין הראשון כמבואר. ונראה דסיה דעתו דגם הרמב"ם מודה בחילוק שחלקו ז"ל גם בדין הראשון וא"כ הוא נגד פסקא דהכא מה דלא מבואר בהדיא בש"ס דילן. ובודאי לא נעלם מהרמב"ם ז"ל פסקא דהכא ולפי מה שנתבאר יש סברא לחלק בין האי דינא להא דרבא המוזכר בדבריו שם הל' י"א ומשמע כן מדבריו שכתב שהרי כלל התאנים שנאסרו בשבועה הראשונה וכו' ודוקא שכלל התאנים בפירוש קאמר. ותדע שכן הוא דעתו ז"ל דהא מוכרח הוא דס"ל דאילו הוי ככולל סתם ולא ככולל מפרש שהרי מבואר בדבריו בפ"ה שם דכולל סתם לא הוי כולל כמו שנתבאר לעיל מזה כד"ה לא סוף דבר ואם היה דעתו דאילו ככולל מפרש הוא היה לו להשמיענו רבותא טפי בפ"ה היו לפניו שחוטות ונבילות ואמר שבועה שלא אוכל אילו חייב משום שבועת ביטוי אף על הנבילות ועיי"ש הל' י' מכל זה נראה דדעתו ז"ל דאילו הוי ככולל סתם. ומכיון שכן הוא הכי נמי לא תיילא הכא השבועה שניה על הראשונה וזה מבואר: **ולמה** תניתה מרובע די ירבעינה הוא. מכאן ראיה לפי' הרמב"ם ז"ל בחיבורו בענין גרים מרובע שצריך שירבענה הוא ושבער שיהא ארכו כרחבו ועיין לעיל פ' אלו

סתנקין

עין משפט
נר מצוה

כח
א מיי' פ"ה משבועות הל"ב סמ"ג לאוין רלח רמא טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף ד
כט
ב טוש"ע שם סי' רלט ס"א

ציון
ירושלים

[a]בדבור אחד נאמרו שבו"ת מהר"ס אלשקר וכיס"ת פרשת יתרו :

והנגעה. ובנדרים גרים והא כנעה והוא שם שרץ ותולעה כמו דתנן בפרק ט' דפרה הדירה והכנה שבתבואה ומרובע הוא ומשני מלא הוא קטרין כלומר שאינו חלק כמו שטח המרובע אלא מלא קשרים הוא : והא עניבא דפילא. שם ענב הוא של פרי אחד שהוא מרובע ומשני עגול הוא מלמטה ואית דבעי מימר דבלאו הכי לא קשיא מענבא דפילא ומגרים הקילקי דלא אמר רשב"ג אלא בבריות לא מינו אבל במיני אוכלין יש ותני נמי כן : שבועה שאין אנו יודעין וכו'. אמתני' קאי דקחשיב שבועה שלא נעידך וכו' : שוא ושקר. לא תשא שמע שוא ולא תשבעו בשמי לשקר בדבור א' נאמרו וכל הני חשוב להו בסיפרי : לשנות את הידוע לאדם. כדתנן על איש שהוא אשה ושבועת שקר נשבע להחליף ואינו ידוע לכל אדם כגון הכלתי ונמלא שלא אכל : ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן כל הידוע לשנים זהו שבועת שקר לשלשה זו היא שבועת שוא כל"ל וכן הוא בנדרים. כלומר דר' יוחנן פליג וס"ל דאפי' בדבר הידוע יש חילוק אם אין ידוע אלא לשנים שבועת שקר מיקרי ולשלשה מיקרי ידוע לכל אדם והוי שבועת שוא : וא' בסוף העולם מכירו. אפי' שאין השלישי בפנינו אלא בסוף העולם הוא ומכיר הדבר שבועת שוא מיקרי : מה מפקה מביניהון. מה בינייהו דר' יוחנן ודר"א ובמאי פליגי הא אפי' לר' יוחנן שפיר מקרי ידוע לכל אדם דאע"פ שאין השלישי בפנינו עכ"פ ידוע לשלשה הוא דכשיבא זה יתגלה שקרו הידוע : שינה בפני שנים. נשבע לשנות הידוע בפני שנים המכירין שהן לפנינו והשליך את הדבר לים וכן התרו בו משום שבועת שוא איכא בינייהו : על דעתיה דר' יוחנן אינו לוקה. שהרי אי אפשר שיכיר השלישי להדבר ולר"א לוקה דסוף סוף שבועת שוא הוי בשעה שנשבע שיש א' בסוף העולם שמכירו וא"צ שיהא בפנינו : התרו בו משום שבועת שקר. וכן נמי איכא בינייהו אם משום שבועת שקר התרו בו דלר' יוחנן הוא דלוקה דהא בפני שנים הוה

והנגעה מלא היא קוטרין. והא עניבה דפילא עגל הוא מלמטה. ואית דבעי מימר לא מר רשב"ג אלא בבריות ותני כן מרובע באוכלין אין מרובע בבריות : שבועה שאין אנו יודעין לך עדו' לוקין משם שבועת עדות שבועה שלא נעידך לוקין משם שבועת ביטוי. *°שוא °ושקר שניהן בדיבור אחד נאמר מה שאין אוזן יכולה לשמוע ולא פה לדבר. °מחלליה מות יומת °וביום השבת שני כבשים בדיבור אחד נאמר. °לא תלבש שעטנז °גדילים תעשה לך שניהן [a]בדיבור אחד נאמרו. °ערות אשת אחיך °יבמה יבא עליה בדיבור אחד נאמרו. °לא תסוב נחלה °וכל בת יורשת נחלה שניהן בדיבור אחד נאמרו מה שא"א לפה לדבר ולא לאוזן לשמוע. וכן הוא אומר °אחת דבר אלהים שתים זו שמענו ואומר °הלא כה דברי כאש נאם ה'. שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם שבועת שקר נשבע להחליף. ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן כל הידוע לשנים זו היא שבועת שוא א *לשלשה זו היא שבועת שקר ר' לא בשם רבי לעזר אפילו ידוע לשנים ואחד בסוף העולם מכירו שבועת שוא היא. מה מפקה מביניהון שינה בפני שנים והשליכו לים והתרו בו משום שבועת שוא על דעתיה דרבי יוחנן אין לוקה על דעתיה דר' לעזר לוקה. התרו בו משום שבועת שקר על דעתיה דר' לעזר לוקה על דעתיה דר' יוחנן אינו לוקה. ר' בא בשם ר' יהודה אפילו ביטא ומרגליתא. ואהן אפילו. אלא כגון ביטא ומרגליתא. *תני כשם שנידרי הבאי מותרין כך שבועות הבאי מותרין והתני שבועות הבאי ב *אסורין ר' ירמיה בשם ר' פדת כאן במעמידין כאן בשאין מעמידין ואפילו תימא כאן וכאן במעמידין כאן במיחל שבועות על נכסיו שבועת נכסיי עליי נכסיו אסורין הא ללקות אינו לוקה. כשם שנדרי זירוזין מותרין כך שבועות זירוזין מותרין. עוד הוא במיחל שבועה על נכסי שבועה נכסיי עליי נכסיו אסורין הא ללקות אינו לוקה. חזקיה אמר אהן דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא. רבי מנחם בשם ריש לקיש
אהן

תורה אור
שמות כ; ויקרא יט; שמות לא; במדב' כח; דברים כב; שם; ויקרא יח; דברים כה; במדב' לו; שם; תהלים סב; ירמיה כג

ולדידיה שבועת שקר מיקרי ולר"א אינו לוקה שהרי יש א' בסוף העולם שהוא מכיר ולא מיקרי שקר אלא שבועת שוא. וכך הגי' בהא בנדרים על דעתיה דר' יוחנן לוקה על דעתיה דר' לעזר אינו לוקה : אפי' ביטא ומרגליתא. אפי' אמר שראה מרגלית גדולה כבילה נשבע לשנות את הידוע הוא : ואהן אפילו. בתמיה וכי על זה שייך לומר אפי' פשיטא דשבועת שוא היא דאין לך הפלגה גדולה יותר מזו אלא אימא הכי כגון ביטא ומרגליתא נשבע לשנות הידוע הוא : תני. בתוספתא פ"ב דנדרים : כך שבועות הבאי מותרין. אם אמר בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים : כאן במעמידין. הא דקתני אסורין במעמידין דבריהם ואומר שלא אמר דרך גוזמא אלא ודאי כן הוא ולפיכך השבועה חלה ואסור והא דקתני מותרין בשאינו מעמיד דבריו : ואפי' תימא. ודחי לה הש"ס דאפי' תימא דשתי הברייתות במעמיד דבריו מיירי ול"ק מידי : כאן במיחל שבועות על נכסיו שבועה נכסיי עלי. כלומר הכא במאי עסקינן במיחל השבועה על נכסיו כגון שאמר בשבועה נכסיי עלי אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים : נכסיו אסורין הא ללקות אינו לוקה. כלומר הא דקתני אסורין על נכסיו קאי שנכסיו נאסרו בכך משום דאמרינן בודאי נתכוין לאסור עליו נכסיו הוא כדי שלא ילקה משום שבועת שוא והא דקתני מותרין לענין מלקות קאמר דללקות אינו לוקה בשבועת הבאי משום שבועת שוא : כשם שנדרי זרוזין מותרין. כדאמרינן בפ"ג שם כך אם נשבע בשבועה לזרז את חבירו אין כאן שבועה : עוד הוא במיחל שבועה על נכסיו. כלומר דהש"ס קאמר דההיא ברייתא דזירוזין נמי בהכי מיתוקמא כמו בשבועת הבאי כגון שמיחל השבועה על נכסיו ואומר שבועת נכסיי עלי אם אני פותח לך מן הסלע דה"נ כן דנכסיו אסורין הן אם אינו מקיים השבועה ומותרות דקאמר לענין מלקות הוא דאינו לוקה עליהן : אהן. מי שנשבע על שנים שהן שנים שבועת שוא היא ולוקה :
אהן

מסורת הש"ס
(נדרים פ"ג)
שבועות כט
(תוספתא דנדרים פ"ב)
נדרים כד

מראה הפנים

הנחנקין הלכה ד' דברי המתחיל והא תנינן. גופה של בהרת מה שכתוב שם בס"ד :

שבועה שאין אנו יודעין לך עדות וכו'. ולהרשב"א ז"ל היתה לו גי' אחרת בזה שכתב בחידושיו וז"ל הלא שאני תמה שבירושלמי אמרו בפ' זה שבועה שאין אנו יודעין לך עדות חייבין משום ביטוי וזה הפך משנת שבועת העדות (ור"ל דאין חייבין על שגגתה קתני התם והכא קאמר חייבין משום ביטוי ובודאי בשוגג מיירי דהא אין חיוב ביטוי במזיד) וכ"ת הא משכחת לה בשוגג באומרים יודעין שבשבועה זו אסורה אבל אין אנו יודעין שחייבין עליה קרבן כדאמרי' בשגגת ביטוי ובעבור הא ליתי דהא בכה"ג חייבין משום שבועת העדות כדתנן בר"פ דלקמן וא"כ לא משכחת לה חיובא משום ביטוי דלאחת מאלה כתיב ושמא לאו באומרים שאין יודעין לו עכשיו אלא שלא ידעו לו עדות מעולם ודומיא דידעתי ולא ידעתי דאמר הכי לעיל דהוא מחלוקת והא דירושלמי אתא כרב דלא בעי להבא אלא לאו וכן עכ"ל. ובודאי לגי' שלפנינו קשה הריבא ובסיפא דבריפא דבמזיד מיירי אין מלקות בעדות דעשה בה את המזיד כשוגג ותייבין בקרבן ובסיפא נשבע לבטל את המצוה הוא ומשום שבועת שוא הוא דלוקין וא"א לייסבה כמו שהיא אלא דבריפא כגי' הרשב"א ז"ל ובסיפא משום שבועת שוא ל"ל. ובענין בסוגיא דהתם דסוגיא דאביי בדף ל"ה ע"ב דמשמע שם מפירש"י ז"ל דקרוב ופסול דליתיה בעדות מיתייב משום ביטוי וכן דעת הרמב"ן ז"ל הביאו הרשב"א ז"ל שם וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שבועות וע"ש ובהשגות וכבר ביארתי מזה בפ' זה בורר בהלכה ט' דאיתא התם כל הסוגיא דריש פרק דלקמן ע"ש ד"ה קרוב מהו לחייבו משום שבועת ביטוי :

נכסיו אסורין הא ללקות אינו לוקה כבר בארתי בנדרים פ"ג דהרשב"א ז"ל כתדוביו שם וכן בפרקין הקשה על גי' זו דהרי ודאי הא דתני שבועת הבאי אסורין היינו דתני במתני' איזו היא שבועת שוא וכו' אם לא ראיתי גמל פורח באויר וכו' והתם תנינן וחייבין על זדונה מכות אלמא כל שמעמיד בדבריו לוקה ולפיכך כתב הוא ז"ל דיש שיבוש בנוסחאות וכך היה ראוי להיות אפי' תימא במעמידין כאן במיחל שבועה על נכסיו נכסיו מותרין הא ללקות לוקה עכ"ל ולפי גי' זו צריך ג"כ לפרש לקמן גבי שבועות זירוזין. ובארתי שם דמשגרתם מדברי הרמב"ם ז"ל כמה שכתב בפ"ג משבועות הל' ס' וכן שבוע' הבאי ושל שגגות פטור עליהן וכו' וכתב שם מהמוזכר במתני' דנדרים אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים וכיוצא בזה ומשמע דפטור לגמרי קאמר וכהמוזכר במתני' דהכא אם לא ראיתי גמל פורח באויר כתב בפ"ה שם הלכה כ"א נשבע שראה גמל פורח באויר ואמרו לו שמא עוף גדול ראית ומגדלו קראתיו גמל אין זה לוקה וכו' ובטלה דעתו אצל כל אדם וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. מכל זה משמע דדעתו ז"ל לחלק בין דבר דשייך לומר בגוזמא כגון כעולי מצרים ותומה גבוה עד לרקיע דבזה פטור הוא אף ממלקות שזה יכול לתרץ דבריו כמו שכתב שם הטעם שזה לא גמר בלבו שהדבר כך ולא נתכוין אלא לספר את גובה התומה או רוב העם אבל בדבר דלא שייך בו לומר בגוזמא כלל כגון גמל פורח באויר ונתן קורת בית בכד וזה דבר שאי אפשר הוא בזה הוא דלוקה ולא אזלינן בתר דמהדך דיבורו משום דבטלה דעתו אצל כל אדם ובהכי מתיישב הא דתנן הכא גבי מלקות גמל פורח באויר וכו' ולא קתני ראיתי כעולי מצרים דתנן בנדרים ועיין בהר"ן ז"ל שכתב כעין זה ולפי פירושו ודעת דהרמב"ן לאוין רמ"ת כתב וז"ל דכל שבועות הבאי אסורות כדמסקי' התם באומר יאסרו עלי כל הפירות שבעולם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים מפני שבשבועה על דעת העומדים שם נשבע וצריך להקדים יותר והתוספתא אומר שבועות הבאי מותרות ומקשה לה בירושלמי ומתרץ לה דהכא כאן במ[illegible] והכא במעמידין פי' בממתכוין אומר כך
ואין

מסורת הש"ס

אהן דחמי מיטרא נחית ואמר קירי פלי בריכסון לוקה משום שבועת שוא. ר' חוניא ר' יעקב בר' בון בשם ר' שמואל בר נחמן כ"ד בולייות היו בדרום וכולם חרבו על שבועת שוא שהיא אמת דכתיב °לשוא הכיתי את בניכם וגו': (ירמיה ב)

תורה אור

הלכה ט מתני' [א] *שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלינה

הראשונה שבועות ביטוי והשנייה שבועות שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי: **גמ'** *שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלינה שבועה שלא אוכלינה אינו חייב אלא אחת. דבר שאילו בנדרים אסור ובשבועות מותר לא אתייא אלא כמתניתא אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שאין בהן ממש ואחד דברים שיש בהן ממש. ומר ר' בא בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לאיש פלוני מנה ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. אשכח תני על תרויהון זה חומר לשעבר משלבא שהאומר לא אוכל לא אוכל אינו חייב אלא אחת. לא אכלתי לא אכלתי (לא אכלתי) חייב על כל אחת ואחת. שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשנייה שבועת שוא. כיצד עושין לו אומרים לו שיאכל ב [ז]מוטב לעבור על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי. שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה ראשונה שבועת ביטוי והשנייה שבוע' שוא כיצד עושין לו אומרים לו שלא יאכל מוטב לעבור על שבועת שוא לחוד ולא על שבועת שוא וביטוי. שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה היום ואכלה רבי יוחנן אמר קיים את הראשונה וביטל לשנייה

ריש

אהן דחמי. מי שרואה המטר שיורד ואומר קירי האדון ולשון שבועה הוא שהמטר יורד הרבה פלי לשון הרבה בריקשון מטר הוא בלשון יוני וכלומר ואע"פ שהיא שבועת כוא של אמת כדר' חוניא: בוליות. עיירות: לשוא. על עסקי שבועת שוא:

הלכה ט מתני' והשניה שבועת שוא. שהרי נשבע שיאכל ככר זו וא"כ בשניה נשבע לבטל את המצוה הוא: אכלה עבר על שבועת שוא. לחוד: לא אכלה עבר על שבועת ביטוי. כלומר אף על שבועת ביטוי דאשבועות שוא לעולם חייב דמיד כשנשבע שבועה שניה שבועת שוא היא ובין יאכל ובין לא יאכל לוקה משום שבועת שוא אלא דאם לא אכלה חייב גם אשבועה ראשונה משום שבועת ביטוי: (שבועות מ ע"א)

גמ' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו' אינו חייב אלא אחת. דאין שבועה על שבועה כדתנן במתני' דלעיל ולא מייתי לה הכא אלא משום דבעי למימר החומר בנדרים ובשבועות שיש בזה מה שאין בזה כדלקמיה וכן גריס לה בפ"ג דנדרים: (נדרים פ"ב) דבר שאילו בנדרים אסור בשבועות מותר. כלומר הא דאמרן היינו מה שבנדרים אסור ובשבועות מותר כדתנן שם בפ"ב יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה: לא אתי' וכו'. חסר כאן וה"ג כמו שהוא שם דבר שבשבועות אסור ובנדרים מותר לא אתי' וכו'. כלומר והא דתנן בנדרים שם במתני' ב' קרבן לא אוכל לך מותר שבועה לא אוכל לך אסור זה חומר בשבועות מבנדרי' וכו' ומפרש לה דלאו אשלא אוכל לך קאי דלא שייך זה חומר דהא בקרבן מותר לגמרי הוא ולא אתייא אלא על האי מתני' דתנן הכא לעיל אחד דברים של עצמו וכו' ואחד דברים שאין בהן ממש ועלה הוא דשייך לומר זה חומר בשבועות מבנדרים דאלו שבועות חלות על דבר שאין בהן ממש ונדרים אינן חלות מדאוריית' על דבר שאין בהן ממש והא דתנן בריש פ"ב שם קונם שאיני ישן וכו' ה"ז בלא יחל דברו אוקימנא התם דמדרבנן קאמר והיינו זה חומר דבשבועות מדאורייתא חלין עליהן גם על דבר שאין בהן ממש: ואמר ר' בא בשם שמואל וכו'. והא דקאמר לעיל בהלכה ה' דס"ל לשמואל דמילת' דליתיה בלהבא ליתיה נמי בלשעבר: אשכח תני על תרויהון זה חומר וכו'. כלומר דאשכחן ברייתא דפליגא על הא דשמואל דקחשיב התם לדינא דשמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה וחשיב נמי לא אוכל לא אוכל דלקמיה ועל תרווייהו קאמר זה חומר בלשעבר מבלהבא שנוהגות בלשעבר אף שאינן נוהגות בלהבא ודלא כשמואל: שהאומר. הא מילתא בתרייתא דתני בברייתא היא וקמייתא כא דאמרן וקאמר דבזה נמי חומר בלשעבר מבלהבא שהאומר שבועה לא אוכל אינו חייב אלא אחת כדאמרינן לעיל דאין שבועה חלה על שבועה

אבל בלשעבר אם אומר שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי חייב על כל אחת ואחת דלא שייך לפוטרו משום שבועה על שבועה בלשעבר לפי שכשנשבע שבועה ראשונה יצאה שבועה לשקר מפיו והלכה לה והשניה שבועה אחרת בפני עצמה היא:

שבועה שאוכל ככר זו וכו'. דקתני במתני' ומפרש דכיצד עושין לו: מוטב לעבור על שבועת שוא. לחוד ולא על שבועת ביטוי ג"כ עמה הלכך אומרין לו שיאכל וכן נמי היפכא אם הראשונה הוא שלא יאכל והשניה שיאכל אומרין לו שלא יאכל ויעבור על שתיהן דמוטב שלא יעבור אלא על שבועת שוא לחוד: שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שלא יאכלנה היום ואכלה. היום את כולה והיינו כעין דינא דמתני' דקתני הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא ואמרינן עלה דאומרין לו שיאכל שלא לעבור אף על שבועת ביטוי והשתא פליגי ר' יוחנן ור"ל בהא אמר היום ובענין פירושא דשבועה קמייתא ונפקא מינה אם יש חששא דשבועת ביטוי גם על שבועה שניה כדלקמן: ר' יוחנן אמר קיים את הראשונה וביטל לשניה. ר' יוחנן ס"ל דשאוכל ככר זו דשבועה ראשונה דעתו אכולה הוה דאע"ג דלעיל במתני' גבי שבועה לא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה דייקינן טעמא דקאמר הכי הוא דאינו חייב אלא אחת משום שלא אוכל דקאמר דעתיה אכזית ממנה וכי הדר ואשתבע שלא אוכלנה כולה א"כ היינו שבועה על שבועה דכיון דאיתסר בכזית ממנה כ"ש בכולה אבל אם אמר מעיקרא שלא אוכלנה והדר קאמר שלא אוכל מיחייב תרתי אלמא דלא אוכל דעתיה אשיעור אכילה שהיא בכזית שאני התם דשלא אוכל קאמר וא"כ מסתמא שלא אוכל כזית ממנה קאמר דלענין לאסור נפשיה ממנה שייך שפיר דבעי לאסורי עליה אפי' כזית מככר זו אפי באומר ככר זו סתמא אבל כשאומר שבועה שאוכל ככר זו אם לא היה דעתו אלא על כזית ממנה מככר זו ה"ל למימר ועוד דסתם שבועה על האכילה אמרינן דדעתו היה כדי לאכול את כולה ולפיכך נשבע שלא יעבור היום עד שיאכל את כולה אבל כזית ממנה מאי רבותא איכא ולענין מאי יש לו לחזק דבריו בשבועה והלכך שפיר אמרינן הכא דדעתו בשבועה הראשונה שיאכל את כולה והשניה שבועת שוא היא דאין בה מקום לחול עליה שבועת ביטוי והיינו דקאמר כשאכל את כולה קיים את השבועה ראשונה וביטל לשבועה שניה וכלומר דודאי שבועה שניה לעולם הוא שביטל אותה לגמרי ובלאו הכי בשעה שנשבע לשניה שבועת שוא היתה דאין לשבועה שניה שייכות כלל משום שבועת ביטוי דמה שנשבע בראשונה לאכול נשבע בשניה שלא לאכול וא"כ ביטלה מלחול עליה בשום אופן משום שבועת ביטוי ומשום שבועת שוא הוא דלוקה כדאמרינן במתני':

ר"ל

עין משפט נר מצוה

ל

א מיי' פ"ה מהל' שבועות הלכה יג:

לא

ב טוש"ע יו"ד סי' רלח סע"ג

ציון ירושלים

[ז]מוטב לעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועת בטוי עיין תשובת הרא"ש שהובא בטוש"ע חו"מ סי' פג ובט"ז וש"ך וה"ל שם ובתשו' כתבתי הדברים:

מראה הפנים

ואין דעתו להסכים כך פי' הרב ר' אלחנן ורבינו יעקב כתב בספרו דשבועות שבאי אסורות היינו דהוי שבועת שוא ומותר בפירות העולם ולוקה והיינו ממש שהיא דשבועות עכ"ל ולפי' זה מותרות דתוספתא אפירות קאי עכ"ל הסמ"ג ולפ"ז עולה דעת ר"ת כפי' גי' הרשב"א ז"ל להמסקנא דהכא ואין להאריך:

קירי פלי. וגי' הרי"ף ז"ל קירי פירי בריכסון ופירשו בריכסון בזול שהמטר יורד והפירות יהיו בזול:

זה חומר לשעבר מבלהבא וכו'. תוספתא היא בפ"ב ומגי' הש"ס דנדרים אשכח תני על תרויהון אחר דברי ר' בא בשם שמואל משמע דהני תרוויהו דקאמר כדפרישית בפנים דפליגי על שמואל ואתיא כרב בענין לשעבר ולהבא וכן נראה מדלעיל כפי' הרשב"א וגירסתו ז"ל שהבאתי בהלכה ח' ד"ה שבועה שאין אנו יודעין לך עדות וכו' דהאי תלמודא כרב הוא דפסק' כדקי"ל דמילתא דאיתיה בלאו וכן הוא דבעינן אבל להבא לא בעינן:

ביצד עושין לו וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכן הרא"ש והטור ז"ל. והרמב"ם ז"ל בפ"ה הל' י"ג וי"ד סתם ולא ביאר זה ופשוט הוא דהכל מודים בזה:

שבועה שאוכל ככר זו היום וכו'. כתבתי בפנים לסוגיא זו היטב וע"כ לפרש כמה דפליגי בענין היום דקאמר דפליגי בסברות הפוכות בזה כמו שנתבאר. וכאלו שתי הסברות ההפוכות טעות דמוכח הוא ככתוב בפנים ומוכרח ג"כ בבבא התחתונה מדקאמר אוף ר"ל מודה וכו' א"כ היתה השאלה אם לר"ל חייב שתים הוא וכדפרישית. ומתוך זה יתבאר דעיקר פלוגתייהו הוא בענין סברת התוס' דף כ"ט ע"ב בד"ה שבועה שאוכל ככר זו וכו' שהקשו על המתני' אמאי לא תהיה גם השניה שבועת ביטוי ותירצו

דשמא

ריש לקיש אמר ביטל לראשונה ולא קיים לשנייה. שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שאוכלינה היום ואכלה רבי יוחנן אמר ביטל את הראשונה וקיים לשנייה ריש לקיש אמר ביטל את הראשונה והשנייה אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שאוכלינה היום ואכלה ר' יוחנן אמר קיים את שתיהן וריש לקיש אמר קיים לראשונה ושנייה אומרים לו שיקיימינה בככר אחרת. שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה היום ואכלה על דעתיה דר' יוחנן חייב שתים על דעתיה דריש לקיש אינו חייב אלא אחת אוף רשב"ל מודה שאינו אלא כמזרז עצמו מן האיסורין:

הלכה י מתני'

שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשירים ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני ב"ד מפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשירים ובפסולים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור אחד [א] זה ואחד זה המושבע מפי אחרים חייב כיצד אמר *לא אכלתי היום ולא [ב] הינחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב: **גמ'** *°נפש °נפש מה נפש שנאמר בשבועות העדות עשה את המושבע כנשבע אף שנאמר בשבועת הפיקדון עשה המושבע כנשבע. זה הכלל כל לא תעשה שיש בו מעשה לוקה ושאין בו מעשה אינו לוקה *חוץ מן המימר [ג] והנשבע ומקלל את חבירו בשם. רבי אבהו בשם ר' יוחנן לית כאן *מימר. מימר דיבור ומעשה נשבע לשקר מניין. ר' יוחנן בשם ר' ינאי °כי לא ינקה ה' מנקין הן הדיינין. קילל את חבירו בשם מניין ריש לקיש בשם ר' הושעיה °ליראה את השם וגו'. נשבע

ויקרא ה | שם | שמות כ | דברים כח

תורה אור

ר"ל אומר ביטל לראשונה ולא קיים לשניה. ר"ל ס"ל דלעולם אמרינן דשתם אכילה בשיעור בכזית הוא ודוקא ליסנא דאוכלנה הוא דמשמע כולה כדאמרינן לעיל ולדידיה אין חילוק בין שבועה שאוכל לבין שבועה שלא אוכל אלא דמחלק בין אמר היום או לא כדלקמן והילכך יש כאן מקום לחול משום שבועת ביטוי גם בשבועה שניה דכשנשבע בראשונה שאוכל ככר זו דעתו הי' לאכול כזית ממנה בלבד והשתא כי הדר אשתבע שלא יאכלנה יש כאן מקום לחול משום שבועת ביטוי דנשבע שלא יאכל את כולה ואינו סותר לשבועה הראשונה ולא תיקשי לר"ל ממתני' דקתני השניה שבועת שוא דס"ל שאני במתני' דלא אמר היום והלכך אמרינן דשבועה ראשונה דעתו שיאכל את כולה וא"כ השניה שבועת שוא אבל הכא דאמר היום אמרינן דנשבע שלא יעבור היום עד שיקיים השבועה ועד שיאכל מקלת להכזית ממנה ואיפכא הוא מסברת ר' יוחנן גם בהא דלעיל והיינו דקאמר ביטל לראשונה ולא קיים לשניה דכשאכל היום את כולה ביטל הוא לשבועה ראשונה שנשבע שיאכל כזית בלבד ממנה ולא קיים להשניה שנשבע שלא יאכלנה ואכלה והרי יש כאן בשתיהן משום שבועת ביטוי: שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שאוכלנה היום ואכלה. היום את כלה בהא לר' יוחנן ביטל את הראשונה דבשלא אוכל ודאי דעתיה שלא יאכל אפי' כזית ממנה כדלעיל וכשחזר ונשבע שיאכלנה כולה ודאי משום שבועת שוא איכא אלא דלא איירינן כאן בשבועת שוא דהא בלאו הכי בשעה שנשבע בשניה כבר עבר משום שבועת שוא ולוקה ואם היה בא לשאול היו אומרין לו שלא לאכול כדי שלא לעבור גם על הראשונה כדאמר לעיל אלא דזה עבר ואכלה ולענין שבועה שניה הוא דפליגי דס"ל לר' יוחנן דיש בה גם משום שבועת ביטוי דנשבע שיאכלנה וכשאכלה קיים לשבועה שניה: ר"ל אומר ביטל את הראשונה. כלומר בהא מודינא לך דהא בשלא אוכל כ"ע לא פליגי דדעתיה אפי' אכזית כדדייקינן ממתני' דלעיל מיהו בהא פליגנא עלך דקאמרת דכשאכל קיים להשבועה שניה לא היא דזו שעובר בה משום שבועת שוא לא אמרינן דקיים באכילתו לשבועה שנשבע אלא דלענין שבועה שניה אומרין לו שיקיימנה בככר אחרת וכלו' דלא קיים באכילת ככר זו כלום והרי זה כמו שאם היה אוכל ככר אחרת שלא נשבע עליה כלל: שבועה שאוכל ככר זו היום שבועה שאוכלנה היום ואכלה וכו'. נראה דאלו שתי בבות האחרונות נתחלפה הגי' בספרים וה"ג ר' יוחנן אומר קיים לראשונה ושניה אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת ור"ל אמר קיים את שתיהן. דהא ע"כ ר' יוחנן הוא דס"ל דשאוכל ככר זו דעתיה אכולה ולא שייכא לדידי' קיים את שתיהן דהא שניה בחנם היא דאין שבועה על שבועה ולר"ל הוא דשייכא דשבוע' הראשונה על כזית ממנה הוא דנשבע וכשנשבע בשניה חיילא דשיאכל את כולה הוא דנשבע. וכשאכלה קיים את שתיהן ור' יוחנן הוא דאמר דהראשונה ודאי קיים הוא והשניה א"ל לקיימה והיינו דאמר אומרים לו שיקיימנה בככר אחרת וכלומר דכמי ככר אחרת היא שלא נשבע עליה כלל וכן שבועה שניה על ככר זו לאו כלום הוא דאין שבועה על שבועה: שבועה שלא אוכל ככר זו היום שבועה שלא אוכלנה היום ואכלה וכו'. גם בבבא זו נשתבשה הגי' וכל"ל על דעתיה דר' יוחנן אינו חייב אלא אחת. שהרי לר' יוחנן בלא אוכל ככר זו ודאי דעתיה שלא יאכל אפי' כזית כדלעיל וא"כ שבועה שניה תו לא חיילא: על דעתיה דר"ל חייב שתים. וכלומר דכך בעיא היא אי נימא דלר"ל דס"ל לחלק בין אמר היום או לא א"כ הכא דקאמר היום איכא למימר דשבוע' ראשונה על כזית הימנה ובשניה הוא דמוסיף דאם יאכלנה כולה היום יתחייב עוד עליה או דילמא דכיון דנאסר בשבועה ראשונה אף בכזית. גם לר"ל כדס"ל לעיל גבי שבועות שיאכלנה היום וה"נ בשלא אוכל אפי' בכזית קאמר כ"ש בכולה ותו לא חיילא השניה ופשט לה הש"ס הכי דבאמת אוף ר"ל מודה שאינו חייב אלא אחת דשבועה שניה לא הוי אלא כמזרז עלמו מן האסור לו כבר בראשונה ואין שבועה על שבועה לכ"ע:

הלכה י מתני' שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים. איידי דבעי למיתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים וכו' תנא בשבועת ביטוי שנוהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון שאמר לפלוני בין רחוק או קרוב: בכשרים ובפסולים. בכשר לעדות ופסול: מפי עצמו. שהוציא הוא שבועה מפיו. אבל אם השביעוהו אחרים אכלת ולא אכלת ואמר לא אכלתי והוא אכל או להפך פטור אם לא ענה אמן ואם ענה אמן אחר שהשביעו חבירו הוי כנשבע מפי עצמו וחייב: שבועת שוא וכו' ברחוקים ובקרובים. נשבע על איש שהוא אשה בין הוא רחוק בין קרוב: אחד זו ואחד זו. בין שבועת שוא ובין שבועת ביטוי מושבע מפי אחרים חייב אם ענה אמן: **גמ'** נפש נפש וכו'. לקמן בפ"ד ובפ"ה אמרינן דילפינן שבועת הפקדון משבועת העדות בג"ש דנפש נפש מה בשבועת העדות עשה את המושבע מפי אחרים כנשבע מפי עצמו אף מה שנאמר בשבועת הפקדון כן וכלומר דבשבועת ביטוי נמי כתיב נפש ואתיא בג"ש לרבות המושבע מפי אחרים אם ענה אמן: זה הכלל וכו'. מייתי לה הכא לטעמא דחייבין בשבועת שקר מלקות על זדונה אע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא: לית כאן מימר. לא תיתני מימר דהא בדיבורו עושה מעשה שממיר בהמה זו תמורת זו: נשבע לשקר מנין. שמלקין אותו: כי לא ינקה ה'. ודרשינן ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל מנקין הן הדיינין שלמטה ומלקין אותו וכתיב לשוא לשוא שני פעמים אם אינו ענין לשוא תנהו ענין לשקר: ליראה את ה' הנכבד. וכתיב בהיפא דקרא אם לא תשמור וגו' וכתיב שם והפלה ה' את מכותך וגו'. והפלאה זו מלקות היא כדכתיב והפילו השופט והכהו והמקלל את חבירו בשם אין זה ירא את השם: נשבע

עין משפט נר מצוה

לב
א מיימוני פ"ב מהל' שבועות הלכה א
סמ"ג לאוין ר"א טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף ב

לג
ב מיי' שם פ"ב הלכה יט

לד
ג מיי' פ"א מתמורה ה"א ופי"ח מסנהד' הלכה ב

מסורת הש"ס

שבועות כז ע"ג | שם | שבועות כט ע"ב (לקמן פ"ד) | שם | תמורה ג | שם ע"ב

מראה הפנים

דשמא יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל. וזהו סברת ר' יוחנן דהכא וכמו שנתתי טעם וסברא לחילוק זה. וכן בענין סברת ר"ל. ונתבאר הכל כפנים: נפש נפש. עיין בריש פ' דלקמן הלכה ב':

לית כאן מימר. כך הם דברי ר' יוחנן בריש תמורה דף ג'. ואפ"ה מנה הרמב"ם ז"ל בפרק י"ח מסנהדרין הל' ב' גם למימר ומשום דר' יוחנן גופיה הדר ביה כדמשמע בפ"ז דסנהדרין דס"ל דוקא כפיפת קומתו הוי מעשה ולא חילק בין דיבור דאית ביה

נשבע לשקר על דעתיה דריש לקיש מניין מינה. מכיון שנשבע לשקר אין זה ירא. קילל את חבירו בשם על דעתיה דר' יוחנן מניין מכיון שקילל אין זה ירא. מה מפקה מביניהון נשבע לשקר וקילל לחבירו בשם על דעתיה דר' יוחנן חייב שתים על דעתיה דריש לקיש אינו חייב אלא אחת:

הדרן עלך פרק שבועות שתים

הלכה א מתני'

*שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרים ולא בפסולים ואינה נוהגת [א] אלא בראויין להעיד בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי [ב] עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בו בב"ד דברי רבי מאיר וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בו ובב"ד [ג] וחייבין על זדון שבועה ועל שגגתה ועל זדון העדות ואין חייבין [ד] על שגגתה ומה הוא חייב על זדונה קרבן [ה] עולה ויורד:

גמ' *שעירים מיעוט *שעירים שנים מה ת"ל שני שיהו שוין. כבשים מיעוט כבשים שנים א"כ מה תלמוד לומר שני שיהו שניהן שוין. צפרים מיעוט צפרים שנים אם כן מה ת"ל שתי שיהו [ו] שניהן שוין. חצוצרות מיעוט חצוצרות שתים א"כ מה ת"ל שתי שיהו שתיהן שוות. התיב ר' חגיי קומי ר' יוסי והכתיב ועמדו שני האנשים מיעוט אנשים שנים ומה ת"ל שני שיהו שניהן שוין. והכתיב לא תטה משפט גר יתום הרי מצינו גר דן עם מי שאינו גר יתום דן עם מי שאינו יתום אלמנה עם בעולת בעל. א"כ למה נאמר שני מופנה להקיש ולדון הימינו גזירה שוה נאמר כאן שני ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה להלן אנשים [ז]ולא נשים ולא קטנים אף כאן אנשים ולא [ז] אנשים ולא [ח] קטנים. הרי למדנו שאין האשה [ט] דנה מעתה אין האשה מעידה. ר' יוסי בי ר' בון ר' הונא בשם ר' יוסי נאמר כאן שני ונאמר להלן על פי שנים עדים מה להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים עדים אם כן למה נאמר שני שלא יהא *אחד עומד ואחד יושב [י] אחד מדבר כל צורכו ולאחד אומר לו קצר דבריך כנגד אחד מאריך פנים וכנגד אחד מעיז פנים. א"ר יודן שמעתי שאם רצה הדיין להושיב את שניהן מושיב האסור שלא יהא זה עומד וזה יושב זה מדבר כל צורכו וזה אומר לו קצר דבריך. רבי ישמעאל אומר אומר לו לבוש כשלובש או הלבישהו כשאתה לובש. ר' בא בשם רב הונא צריכין העדים להיות [כ] עומדין בשעה שמעידין מ"ט ועמדו שני האנשים. ר' ירמיה בשם רבי אבהו אף הנידונין עומדין בשעה שמקבלין עדותן מה טעמא אשר להם הריב לפני ה'. "כתיב לא יומתו אבות על בנים וגו' והלא כבר נאמר איש בחטאו יומת מה ת"ל לא יומתו אבות על בנים אלא שלא יומתו בנים בעדות אבות ואבות בעדות בנים מיכן שלא יהו העדים קרובין של נידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובין זה [ל] לזה. הגע עצמך שהוזמו לא מפיהן נהרגין. ומניין שלא יהו העדים קרובין של [מ] דיינין. הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיוזם חבירו. אם אומר את כן נמצא נהרג על פיו. ומניין שלא יהו הדיינין [נ] קרובים זה לזה. אמרה תורה הרוג על פי עדים הרוג על פי דיינים מה העדים אינן קרובין זה לזה אוף הדיינין כן. אין לי אלא אבות ובנים שאר קרובין מניין א"ר זירא ובנים לרבות שאר קרובין. עד כדון כר' עקיבה כר' ישמעאל. תני ר' ישמעאל ושפטו העדה בין המכה וגו' שלא תהא העדה קרובה לא למכה ולא למוכה. א"ר יוסי אם אומר את כן קרובין לניכה נמצאו ב"ד גואלי הדם. מיכן שלא יהו הדיינין קרובין לנידונין. ומניין שלא יהו העדים קרובין לנידונין. אמרה תורה הרוג על פי העדים הרוג על פי מטים מה הדיינין אינן קרובים לנידונין אף העדים כן. מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה. הגע עצמך שהוזמו לא מפיהן הן נהרגין. ומניין שלא יהו העדים קרובין לדיינין. הגע עצמך שהוזם אחד מהן כלום נהרג עד שיוזם חבירו. אם אומר את כן לא נמצא נהרג על פיו: בכשירין לא בפסולין. מניין אם לא יגיד ונשא עונו את שמגיד וחבירו משלם ממון יצא [ס] פסול שמגיד ואין חבירו משלם ממון: מפי ב"ד. להוציא עד אחד. בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשני עדים יהא חייב ות"ל והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו את שבשר להעיד עדות תורה יצא אחד שאינו כשר להעיד: שלא [ע] בפני ב"ד. אם לא יגיד ונשא עונו מקום שמגיד וחבירו משלם ממון יצא חוץ לב"ד אפילו מגיד אין חבירו משלם. ומניין לשני

פני משה

נשבע לשקר על דעתיה דר"ל מנין מינה. כלומר אליבא דר"ל אין אנו צריכין למדרש אחר אלא מן האי קרא גופי' נפקא אף לנשבע לשקר דכיון שנשבע לשקר אין זה ירא את השם: קילל וכו'. ולדעתי' דר' יוחנן מיבעי ליה לדרשה דר"ל מקרא דליראה ללמוד למקלל חבירו בשם למלקות כדדרים לה ר"ל: מה מפקה מביניהון נשבע לשקר וקילל חבירו בשם. בבת אחת איכא בינייהו דלר' יוחנן חייב שתים דמתרי קראי נפקי ולר"ל אינו חייב אלא אחת דתרווייהו מחד קרא נפקא:

הדרן עלך שבועות שתים

הלכה א מתני' שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב והוא עד בראוי להעיד הכתוב מדבר ואשה אינה ראוי' להעיד דכתיב ועמדו ב' האנשים ולא נשים והאי קרא בעדים משתעי נאמר כאן שני ונאמר להלן על פי שני עדים: ולא בקרובים. דפסולי עדות נינהו דכתיב לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים וה"ה לשאר קרובי': ולא בפסולין. כגון חייבי מיתות וחייבי מלקות וגזלן אע"ג דלאו בר מלקות הוא דניתן להשבון דהנו אקרו רשעים והתורה אמרה אל תשת רשע עד: ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד. למעוטי מלך שאינו מעיד דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו וכן הפסולין להעיד מדרבנן כגון משחקי בקוביא ומפריחי יונים: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. אם מפי עצמו נשבע שבועה שאיני יודע לך עדות חייב בין נשבע בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד: ומפי אחרים. כגון שאומר משביע אני עליכם שתבאו והעידוני ואמרו אין אנו יודעין לך עדות אינם חייבין עד שיכפרו בב"ד דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאלו היה מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב ושמע קול אלה וגו' ואין הלכה כר"מ: וחייבין. קרבן עולה ויורד: על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: ועל שגגתה ועל וכו'. כלומר עם זדון העדות שמזידין הן ויודעין לו עדות אבל שוגגין הן על הקרבן כמו בשגגת ביטוי לשעבר דאוקימנא באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן: ואין חייבין על שגגתה. אם שוגגין הן לגמרי שאינן יודעין שבשבועה זו אסורה או ששכחו העדות ונשבעו ואחר כך נודע להם שאין יודעין לו עדות ושנשבעו לשקר הרי אלו אנוסין ופטורין מקרבן:

גמ' שעירים מיעוט שעירים שנים וכו'. סוגיא זו עד סוף הלכה כתובה לעיל פ' זה בורר בהל' ט ושם בארתי היטב כמון עם הגי' הברורה והנכונה ועם כל מה ששייך לענייני דינים המבוארים בהלכה זו עיין עליו:

הלכה

מסורת הש"ס

שבועות כט פ"ג

(יומא פ"ת בסנהדרין פ"ג) יומא כב

שבועות לא

יפרי חידו"ז על זה סדף בסוף המסכתא

עין משפט נר מצוה

א
[א] מיימוני פ"ו מהל' שבועות הלכה ה סמ"ג לאוין רמ"א

ב
[ב] מיי' שם פ"ט הלכה ב סמ"ג שם

ג
[ג] מיי' שם פ"א הלכה יב

ד
[ד] מיי' שם הלכה יג

ה
[ה] מיי' שם הלכה יב

ו
[ו] מיי' פי"א מטומאת צרעת הלכה ח

ז ח
[ז] [ח] מיי' פ"ט מעדות ה"א ג טוש"ע חו"מ סי' לה סי"ד

ט
[ט] טוש"ע שם סי' ז סעיף ד

י
[י] מיי' פכ"א מסנהדרין ה"ג טוש"ע שם סי' יז סעיף א

כ
[כ] מיי' שם טוש"ע שם וסי' כח ס"ס וסעיף כו

יא
[ל] [מ] טוש"ע שם סי' לג סעיף יז

יב
[נ] טוש"ע שם סי' ז סעיף ט ובהגה"ה

יג
[ס] טוש"ע שם סי' כח סעיף א

יד
[ע] מיי' פ"ט מעדות ה"ג

ציון ירושלים

[ז] ולא נשים ולא קטנים מבואר דקטנים פסולי' מדכתי' אנשים וכן אמרו בכ"ב ד' קנה בעינן ועמדו שני אנשים וליכא וכ"כ הרמב"ם פ"ט מעדות ה"ו וע"ש בכ"מ וע' רש"י ב"ק דף פח ע"א ד"ה פסולה דכתב שני טעמים בזה ולא הביא דברי הש"ס ב"ב הנ"ל ולא הירושלמי וכתבו' באורך:

מראה הפנים

בפ"ט מעשה אנו לא. ועיין בענין דיבור שיש בו מעשה במ"ש שם. ועיין בתוס' פרקין דף כ"א ע"א ד"ה חוץ מנשבע ומימר ובסנהדרין דף ס"ס ע"ב ואין כאן מקומו להאריך:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ח משבועות ה"ט

טז
ב מיי' שם פ"ו הלכה ב ג ופ"ח הל"ה ו

יז
ג מיי' פ"ד מעדות ה"ד סמ"ג עשין קיו טוש"ע חו"מ סי' ל סעיף ז

יח
ד מיי' שם הלכה ז סמ"ג עשין קט טוש"ע חו"מ סי' ל סעיף יג

יט
ה מיי' פט"ו מטוען הלכה כ סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' קמה ס"א

כ
ו מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה א סמ"ג לאוין רמא

כא
ז ח מיי' שם פ"ט הלכה ב ופ"י בס הס"ז סמ"ג שם

כב
ט י מיי' שם הלכה יח

הלכה ב מתני' או שאמרו לו. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר להם משביעני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבין אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה: ובאו לב"ד והודו פטורין. ואפי' כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד חשובה כפירה: כפרו. בב"ד: חייבין על כל אחת ואחת. דאמר קרא והי' כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת: אמר ר"ש מה טעם. אין חייבין אלא על אחת אפי' שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרינן כפירה קיימא אכולהו לחייבן על כל אחת ואחת: מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות. אלו כפרו בב"ד בראשונה שוב לא היו יכולין לחזור להודות שכבר הגידו שאינן יודעין לו עדות ושוב אין חוזרין ומגידין הילכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות לבטלה הן חוץ מן הראשונה דאם מה ששתקו בראשונה כפורה היא שוב אינן ראוין להשביען ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין הן ומה זו שבועה על שבועה וע"כ כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת השבועה חוץ לב"ד וכפרו בב"ד כתיבא דשבועות שחוץ לב"ד שהיה משביען שיבאו לב"ד ויעידו לא יצאו לבטלה וראויות לחלק הן שהרי אפילו כפרו בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען:

גמ' נפש נפש. כתיב בשבועת העדות ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו' והאי במושבע מפי אחרים משתעי דושמעה קול אלה נאמר וכתיב בשבועת הפקדון נפש כי תחטא ומעלה וגו' וכחש בעמיתו בפקדון וכו' ונשבע על שקר והאי במושבע מפי עלמו משתעי ויליפינן נפש נפש לג"ש ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה: ר"מ דרש ג"ש ממקום שבאת. כל"ל וכן הוא בפ' הנשרפין ובפ' י"א דיבמות. וכן הוא בפ' דלקמן הלכה ב'. השתא מפרש פלוגתייהו דר"מ ורבנן במתני' דלעיל ומשום בעיי דלקמן דשייכא אהאי מתני' נקט לה הכא: ממקום שבאת. כלומר ר"מ ס"ל בכל מקום בג"ש דון מינה ומינה ממקום שאנו לומדין דבר אחד בג"ש תחזור ותלמדנו לכל דבר במקום שבא הג"ש שיהא משפט דבר הלמד כמו המלמד הלכך בשבועת העדות דמושבע מפי עלמו לא כתיבא בה אלא דמשבועת הפקדון הוא דילפינן ומשום הכי ס"ל דלכולה מילתא ילפינן: מה מפי עלמו שנאמר להלן חוץ לב"ד. כלומר אף חוץ לב"ד הוא דנשבע על שקר מכל מקום הוא: אף מפי עלמו שנאמר כאן. כלומר מאי דאמרי' כאן בשבועת העדות דנוהג בה מושבע מפי עלמו ג"כ אף חוץ לב"ד הוא נוהג: ורבנן דרשי ג"ש האמורה בה. רבנן ס"ל דון מינה ואוקי באתרה אחר שלמדין דבר אחר בג"ש אוקי באתרה ולמדין מהאמור בה בעלמה וה"נ נמי מה מפי אחרים שנאמר להלן בב"ד אף מפי עלמו שנאמר כאן בב"ד כל"ל. וכלומר מאחר שלמדין מפי עלמו מפקדון תחזור ותלמדנו מהאמור בה בשבועת העדות גופה מה מפי אחרים האמור בה בב"ד דוקא הוא דכתיב אם לא יגיד במקום שאלו מגיד היה מועיל אף מפי עלמו שאנחנו אומרין שנוהג בה בב"ד דוקא הוא: קרוב מפי עלמו בשבועת העדות מהו

תורה אור

לשני עדים תלמוד לומר והוא עד הרי כאן שנים כר' ישמעאל דאמר כל מקום שנאמ' עד סתם הרי הוא בכלל שני' עד שיודיעך הכתוב אחד. אשכח תני ר' ישמעאל שני עדים. אחד מהו שיהו חייבין עליו משום שבועת ביטוי. איפשר לומר אחד ראוי לצורפו לחייבו משום שבועת עדות ואת מחייבו משום שבועת עדות ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. קרוב מהו שיהו חייבין עליו משום שבועת ביטוי ייבא כהדא דמר ר' בא בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. וכהדא [א] איכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה שח ר' פוטר משום שבועת הפיקדון ומחייב משום שבועת [ב] ביטוי. א"ר יוחנן מאחר שמצוה להפיסו אינו חייב משום שבועת ביטוי על דעתיה דרבנן אין מצוה להפיסו מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן מנלן ב"ד הגדה הגדה מה הגדה שנאמר להלן ב"ד אף כאן ב"ד. כהדא אין מקבלין העדים אלא אם ראו שניהן כאחת ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו זה אחר [ג] זה רבי ירמיה ר' שמואל בר רב יצחק בשם רב יצחק שאמר בשם רב מודין חכמים לר' יהושע בעידי בכורה ועידי חזקה. ר' בא בשם ר' ירמיה אף בעידי סימנין כן. מהדא פשיטא בשזה אומר ראיתי [ד] שתי שערות בגבו ואחד אומר ראיתי שערה אחת בגבו ואחד אומר ראיתי אחת בכריסו לא כלום היא, כל שכן גבו וגבו. שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו ואחד אומר ראיתי שערה אחת בכריסו. ר' יוסי בי ר' בון רבי הושעיה בר ר' שמי חד אמר פסול וחד אמר כשר מאן דאמר פסול במעיד בחצי סימן ומאן דאמר כשר אני אומר שמא נשרה. אחד אומר ראיתי שתי שערות בגבו ואחד אומר ראיתי שנים בכריסו ר' בא אמר דברי הכל כשר ר' חגיי אמר דברי הכל פסול ר' יוסי אומר במחלוקת ר' יודן אמר במחלוקת. א"ל ר' יוסי לר' חגיי הא ר' יודן סבר כוותי א"ל על דרביה אנא פליג כל שכן עליו. א"ר מנא יאות א"ר חגיי אילו שטר שמחותם ארבעה חותמות זה מתיר על ב' וזה מעורר על ב' וקרא עליו ערר שמא כלום הוא. ואין כל חתימה צריכה שני עדים וכא כל סימן וסימן צריך שנים עדים. ר' חנינה שמע לה משני חזקה אילו אחד מעידו שאכלה שנה אחת ושניה ושלישית ואחד מעידו שאכלה רביעית וחמישית [ה] שמא כלום הוא ואין כל חזקה צריכה שני עדים הכא כל סימן וסימן צריך שני עדים:

הלכה ב מתני' שבועת [ו] העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן חייבין השביע עליהם [ז] חמשה פעמים חוץ לב"ד ובאו לבית דין והודו פטורין [ח] כפרו חייבין על כל אחת ואחת השביע עליהן חמשה פעמים בפני ב"ד וכפרו אינן [ט] חייבין אלא אחת אמר רבי שמעון מה הטעם [י] מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות: **גמ'** °נפש °נפש מה להלן מפי עצמו אף כאן מפי עצמו מה כאן מפי אחרים אף להלן מפי אחרים. *ר"מ *דרש גזירה שוה האמורה בה מה מפי עצמו שנאמר להלן חוץ לב"ד אף מפי עצמו שנאמר כאן חוץ לב"ד ורבנן דרשי גזירה שוה האמורה בה מה מפי אחרים שנאמר להלן בב"ד אף מפי אחרי' שנאמר כאן בבית דין. ר' ירמיה בעי קרוב מפי עצמו בשבועת העדות מהו

מסורת הש"ס

ויקרא ה שם (יבמות ס"א סנהדרין פ"ט) שבועות לג

מראה הפנים

נפש נפש. הכא נקט להג"ש מנפש נפש והתם נקט לה תחטא תחטא לג"ש כדאמר בפירקין דף לד ע"א ובכמה מקומות וכן בכריתות דף ט' ע"א. ובת"כ גרים ת"ל נפש כי תחטא נפש כי תחטא לג"ש. והנ"מ בין תפיכת הג"ש דהאי תלמודא ובין הב"ם דהתם נראה דשבועת ביטוי איכא בינייהו אם נלמד למושבע מפי אחרים מג"ש או לא דלפי' דהאי ש"ס התם נמי נפש כתיב' וכדיליף לה בהאי פרק דלעיל ולשיטתא דהתם לא מצינן למילף שבוע' ביטוי בג"ש דלא כתיב ביה תחטא אלא דוקא אם ענה אמן דהו הוי כנשבע מפי עלמו כדאמר במולה התם בסוף הפרק דלעיל. ומזה נתבאר דממילא נשמע ג"כ הנ"מ בשבועת העדות כמושבע מפי אחרים אם בעינן דוקא ענו אמן או לא דמדנקט הש"ס דהתם בכל מקום ג"ש דתחטא תחטא ולא נפש נפש מזה משמע דיש לחלק בין מפי אחרים דשבועת ביטוי ובין מפי אחרים דעדות ודפקדון דיליף מתחטא תחטא דעדות דהסבר לומר דהתם אפי' לא ענו אמן אלא בתקו חייבין דהוי בתיקה כקבלת שבועה. ויש ביאות חלוקין בזה דדעת הרמב"ן הביאו הרשב"א ז"ל לחלק בן דכמושבע מפי אחרים גבי עדות אפי' שתקו חייבין והוא ז"ל פילפל בזה עליו ודעתו נוטה כדעת רש"י ז"ל שחילק בזה שאם השביע שילכם שיבאו ויעידוהו ואמרו לו אין אנו יודעין לך עדות אע"פ שלא ענו אמן חייבין אבל אם אמרו כן תחילה אין אנו יודעין לך עדות והוא השביען ושתקו פטורין שלא קבלו עליהן שבועה כלל כן פי' לדעת רש"י כמו שנראה דרש"י לא כתב דאם שתקו לאו כלום הוא אלא על חלוקה שאמרו לו בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות. ודעת הרמב"ם ז"ל שכתב כרים פ"ט דאם השביען בב"ד אע"פ שלא ענו אמן אלא שכפרו חייבין והכ"מ כתב ולריך לי תלמוד מהיכן למד חילוק זה. והרשב"א ז"ל כתב זה בפשיטות דע"כ מתני' חוץ לב"ד הוא דאי בב"ד כיון שאמרו אין אנו יודעין לך עדות שוב אינן חוזרין ומגידין וכו' וכן כתב הר"י מיגש ז"ל דמושבע מפי אחרים בב"ד לעולם חייב חוץ לב"ד אי ענה אמן וכפר בב"ד מיחייב ואם לא ענה אמן ואע"ג דכפר בב"ד אי נמי ענה אמן ולא כפר בב"ד פטור ואין להאריך: **קרוב** מפי עלמו בשבועת העדות מהו. עיין לקמן הלכה ח ד"ה או שהיה אחד מהן קרוב.

מה

מהו שיהא חייב. נישמעינה מן הדא הואיל ולא למדו מפיו משבועת העדות אלא משבועת הפקדון מה להלן קרובין חייבין אף כאן כן. אמר ר' יוסי קרובין שכאן למידין מקרובין שלהלן. ר' יודן קפודקייא בעי השביע עליו חמשה פעמים מפי עצמו בב"ד שמא אינו חייב על כל אחת ואחת. א"ר יוסי ולא מתני' היא אמר ר"ש מה טעם מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות. וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין בכל אחת ואחת. ר' ירמיה בעי השביע עליו חמשה פעמים מפיו וחזר והשביעו חמשה פעמים מפי אחרים מהו. מאחר דר"מ עבד מפיו כב"ד מהו שיקבעם לקרבן ולחייבם בראשונה בלא תביעה. ייבא כהדא מה את בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות יהו חייבין ת"ל ושמעה קול אלה את ששמע קול חייב יצאו אילו שאין שומעין קול. מפיו בקרקעות מהו שיהא חייב מפיו בקנסות מהו שיהא חייב מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד. ר' בא רב יהודה בשם רב בשוגג בקרבן במזיד בקרבן אבל אמר סבור הייתי שאין שבועה זו מותר. תני חזקיה כל מקום שנאמר בתורה חטא סתם את תופש הזדון כשגגה עד שיודיעך הכתוב שהיא שגגה:

הלכה ג מתני' [א] כפרו שניה' כאח' שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב [ב] כפר אחד והודה אחד הכופר חייב *היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ [ג] כפרה השנייה שתיהן

פני משה

מהו שיהא חייב נישמעינה וכו'. זה הכל מהבעיא הוא וכלומר אי נשמעינה מן הדא דהואיל ולא למדו שבועה מפיו דמתחייב בה אלא מפקדון א"כ נימא נמי דמה שבועת הפקדון אף קרובין חייבין ה"נ כן דהכי דמפי ב"ד אינה טוענת בקרוב דאינו ראוי להעיד הוא מ"מ מפי עצמו איכא למימר דאפ"ה מתחייב קרבן על מה שנשבע לשקר ואע"ג דאינו ראוי להעיד דלפקדון מדמינן לה או לא: קרובין שכאן למדין מקרובין שלהלן. בתמיה וכי שייך ללמוד בשבועת העדות לקרובים משבועת הפקדון התם משום דנוהג בקרובים כמו ברחוקים אבל הכא אין עדות בקרובים ואע"פ שנשבע מפי עלמו אינו מתחייב משום שבועת העדות שאינו נוהג בו: השביע עליו חמשה פעמים מפי עלמו בב"ד: איבעיא דר"מ בעי דס"ל דמפי עלמו אין לריך שיהא בב"ד והשתא מספקא ליה אם השביע עליו חמשה פעמים מפי עלמו חוץ לב"ד אי אמרינן דכמו שהשביע בב"ד דמיא והיינו דקאמר בב"ד כלומר אם דין זה שוה להשביע חמשה פעמים בב"ד ושמא אינו חייב על כל אחת ואחת לר"מ דקס"ד דלדידיה דנעשה במפי עלמו חוץ לב"ד כמו בב"ד חדא דינא אית להו גם לענין זה ותנן השביע עליהן חמשה פעמים בב"ד אינן חייבין אלא אחת: ולא מתניתא היא. מאי תיבעי לך ודאי לא דמיא להשביע בב"ד אפי' לר"מ דלא אמר דמפי עלמו אפי' חוץ לב"ד כבב"ד דמי אלא לענין שחייבין עליהן כמו שהשביע בב"ד אבל לא לענין שנאמר דאם השביע עליהן חמשה פעמים מפי עלמו דליהוי כמו שהשביען בב"ד ולא ליחייבו אלא אחת דזיל בתר טעמא דמפרש ר"ש מה טעם דאינן חייבין אלא אחת מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות הוא וכאן דהשביע חוץ לב"ד א"כ הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין על כל אחת ואחת א"כ יש לפרש דהבעיא היא בהשביע עליו חמשה פעמים מפי עלמו בב"ד ממש ואליבא דר"מ דס"ל דון מינה ומינה והשתא מספקא ליה אי נימא דלהאי מילתא נמי ילפינן לה מפקדון מה להלן אם השביע עליו כמה פעמים אפילו בב"ד חייב על כל א' וא' ה"נ בעדות כן גבי מפי עלמו או שמא דאפ"ה גבי עדות אינו חייב על כל א' ואחת הואיל והכפירה בב"ד היא ופשיט לי' ר' יוסי ולא מתני' היא אמר ר"ש מה טעם וכו' וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין בכל אחת ואחת בתמיה וכי כאן אתה יכול לומר דיכולין לחזור ולהודות דסלקא אדעתיך דחייבין על כל אחת ואחת הלא בב"ד היא ומאי תיבעי לך הא ודאי דלהאי מילתא לא מלינן למילף עדות מפקדון ועיקר: השביע עליו ה' פעמים מפיו. בלא תביעה וחוץ לב"ד שלא אמר להן בתחילה באו והעידוני אלא מעלמן אמרו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות חמשה פעמים: וחזר והשביעו חמשה פעמים מפי אחרים. בב"ד דמפי אחרים מודה ר"מ דאין חייבין עד שיכפרו בב"ד וא"כ על אותן חמשה פעמים ודאי אינן חייבין אלא אחת וכי קא מיבעיא לן על חמשה פעמים הראשונים שהיו חוץ לב"ד מהו אליבא דר"מ: מאחר דר"מ עבד מפיו כב"ד. מי נימא דמאחר דר"מ עושה נשבע מפי עלמו כמפי אחרים בב"ד דחייבין עליהן ואמרינן נמי דכל חוץ לב"ד חייבין על כל אחת ואחת והשתא הכא נמי דעל חמשה פעמים שהשביען אח"כ בב"ד דהא פשיטא לן דאינן חייבין אלא אחת אלא הא הוא דמיבעיא לן מהו שיקבעם אלו השבועות שנשבע עליהן בב"ד והיו מפי אחרים ובתביעה שאמר להן באו והעידוני ואמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם וכו' כדין מושבע מפי אחרים ואם אמרינן דשבועות אחרונות שהיו בתביעה קובעים לקרבן ולחייבם לשבועות שנשבעו בראשונה מפיו ובלא תביעה וכלומר דעיקר הבעיא אם תביעה דשבועות אחרונות שהן בב"ד מהני לשבועות הראשונות למיהוי כשבועות בתביעה ושיהיו חייבין על כל אחת ואחת שהרי הן חוץ לב"ד היו: ייבא כהדא. אתיא כהדא דתנינן בתוספתא פ"ב היה מחזיר אחר עדים אמרו מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות יכול יהו חייבין. דהואיל ומחזר אחריהן כאמר להן דמיא: ת"ל ושמעה קול אלה את ששומע קול חייב יצא אילו שאין שומעין קול. דאע"פ שמחזר אחריהן הוא הרי לא שמעו ממנו כלום שמעינן מיהא דכל שבועה שהיא בלא תביעה לאו כלום היא בשבוע' העדות וה"נ אף על גב דשבועות אחרונו' שהיו בב"ד בתביעה היו הראשונות שלא בתביעה לאו שבועות הן כלל ואינן חייבין אלא אחת על אותן שבועות שבב"ד אם תבען להעיד לו: מפיו בקרקעות מהו שיהא חייב וכו'. דעדי קרקע ועדי קנס אימעטו משבועת העדות דלא פרט הכתוב בפרשה אלא דבר המיטלטל וגופו ממון והשתא מיבעי ליה אם נשבע מפי עלמו הלא כתיבא בהדיא בהאי פרשה נמי דינא הכי או לא: מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד. מי אמרינן דהואיל ובפרשה מושבע מפי אחרים הוא דכתיבא ומפי עלמו משבועת הפקדון הוא דילפינן א"כ דינו כשבועת הפקדון דאינו בעולה ויורד אלא אשם בכסף שקלים או למושבע מפי אחרים דבפרשה מדמינן לה ובקרבן עולה ויורד ולא איפשיטו הני בעיי: בשוגג בקרבן במזיד בקרבן. אמתני' מהדר דקתני וחייבין על זדון השבועה וכו' משום דמזיד איתרבי לקרבן כמו שוגג וכדתני חזקיה לקמיה: אבל אמר סבור הייתי שאין זו שבועה מותר. וזהו אין חייבין על שגגתה דקתני וכדפרישית במתני' דריש פרקין: חטא סתם. כמו בעדות בפקדון דנפש תחטא כתיב ולא כתיב בשגגה את תופס הזדון לקרבן כשגגה עד שיודיעך הכתוב בפירוש בשגגה:

הלכה ג מתני' כפרו שניהן כאחת. בתוך כדי דיבור: בזה אחר זה. שהיה בין זה לזה יותר מכדי דיבור הראשון חייב אבל השני פטור שכיון שכפר הראשון שוב אין השני שהוא יחידי ראוי להעיד: כפר אחד והודה אחד הכופר חייב. והמודה פטור ואע"ג דפשיטא הוא הכא במאי עסקינן כגון שכפרו שניהן וחזר והודה אחד מהן תוך כדי דיבור והא קמ"ל דמהו דתימא הא דבריטא תוך כדי דיבור מהני הני מילי כפירה וכפירה בתרי גברי אי נמי כפירה והודאה בחד גברא דהא נמי שמעינן לה מרישא דקתני שניהן חייבין והמאי השני חייב הא כבר כפר הראשון אלא לאו משום דהיה יכול לחזור ולהודות תוך כדי דיבור אבל כפירה והודאה בתרי גברי אימא לא מהני קמ"ל:

מראה הפנים

מה שנתכאר מזה: מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד. נראה דכל הני בעיות אליבא דר"מ הן דאליבא דרבנן דסברי דון מינה ואוקי באתרה א"כ מפי עלמו כמפי אחרים לכל הדינים הכתובים בפרשה דלא חילקו בהם לא לענין קרקע וקנס דלא שייך בשבועת העדות כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם ולא לענין קרבן. והתם בדף ל"א ע"ב דמוקי נמי פלוגתייהו. כדמוקי הכא כדון מינה וכו' לכאורה הוי מצי לאכרית מהא גופא דע"כ רבנן סברי דון מינה ואוקי באתרא דאל"כ קרבן עולה ויורד במפי עצמו מנא להו ואנן לא אשכחן דמחלק התנא במתני' אלא משום דהוי מצי למידחי דהיא גופה ספוקי מספקא לן ולפיכך הכריה. מגושבע מפי אחרים מפקדון מדמתיי: אף שלא בב"ד ס"מ דסבירא להו דון

מסורת הש"ס

שבועות לו ע"ב

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ט מהלכות שבועות הלכה יג

כד
ב מיי' שם הלכה יד

כה
ג מיי' שם הלכה טו

עין משפט נר מצוה

כו

א מיי' פ"י מהלכו' שבועות הלכה יד

שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: **גמ'** הפרישו קרבנן ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד. הדא היא *דתני ר' חייה קרבנו לה' על נזרו שיקדים נזרו לקרבנו ולא שיקדים קרבנו לנזרו. נשבעו חוץ לב"ד הפרישו קרבנן ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד מה את עביד ליה כמי שקדם הטאו לקרבנו או מאחר שאין חייבין אלא בב"ד כמי שקדם קרבנם להטאם. כיני מתניתא כפר אחד והודה אחד הכופר חייב. א"ר יוסי מתניתא והוא שיהזור בו *שני בתוך א כדי דיבור הראשון שאם יחזור בו ראשון מקבלין אותו נעשה שני ראשון. היו עשרה אית תניי תני הראשון חייב וכולן פטורין אית תניי תני האחרון פטור וכולן חייבין. מאן דמר ראשון חייב וכולן פטורין כמאן דמר תתקיים עדות בשאר מאן דמר אחרון פטור וכולן חייבין כמאן דמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. אמר ר' יוסי מתני' אמרה כן היו

רידב"ז

כיני מתניתא כפר אחד והודה אחד הכופר חייב פי' דבהאי בבא לא נקט הראשון חייב אלא הכופר חייב לגלות לן דהא דנקט כפר אחד בראשון לאו דווקא אלא ה"ה הודה אחד בראשון והשני כפר ג"כ חייב. ואין נ"מ בזה בין ראשון לשני דווקא ברישא כשכפרו זא"ז נפ"מ בין ראשון לשני אבל באחד כופר ואחד הודה אין שום נפ"מ בזה אלא לעולם הכיפר חייב והמודה פטור וקמ"ל טובא בזה דמשום די"ל דכיון שהודה אחד תחלה ע"כ פטור השני בכפירתו דהוי דבר הגל"מ דהא רוב העולם אין נשבעין ומשלמין בדאיכא ע"א כדפרש"י ז"ל במס' שבועות דף ל"ב ע"א דלפיכך משביע עד אחד פטור משום דלא הוי רק גל"מ כדפי' רש"י ז"ל דאילו הי' מעיד הי' מחייבו שבועה ורוב כ"א אין נשבעין לשקר ומשלמין עכ"ל ז"ל ולפ"ז הי' הא"מ כיון דהודה אחד הלה וכבר מחויב שבועה ורוב העולם אין נשבעין לשקר ובלא"ה ישלם א"כ הכפירה של השני לא הוי אלא גל"מ דדילמא ישבע לשקר ע"כ קמ"ל דמ"מ חייב כיון דע"י עדותו הי' שהדותא דתרי סהדי. וזהו הכונה כיני מתניתא דדווקא נקט האי בבא בלשון הזה הכופר חייב ולא הראשון חייב אלא הכופר חייב. ובזה מובן הרמב"ם ז"ל בה"ש פ"י הי"ד הודה אחד וכפר אחד הכופר חייב בין שכפר בתחלה בין שכפר בסוף והכס"מ ז"ל כתב דפשוט הוא. ולפי דברינו טובא קמ"ל בזה. ושינה הרמב"ם מלשון המשנה ונקט הודה אחד וכפר אחד והודה אחד תחלה. והגמ' דמקשה השתא כפרו בזא"ז כפר אחד והודה אחד מבעיא משום דהגמ' מדייק מדנקט כפר אחד תחלה וא"כ הודה השני בזה פשיטא דהראשון חייב:

אר"י מתניתא והיא שיחזור בו פי' דר"י מפרש כיון דנקט המשנה בלשון שכפר הראשון תחלה א"כ ל"ל שצריך להודות הא אפילו כפר חייב הראשון. וע"כ דקמ"ל פטור דשני בשחזר והודה דיכול לחזור בתכ"ד כאוקימתא בבבלי שם. ומפרש ר' יוסי והיא דצריך שיחזור ולהודות הא לא"ה חייב הגם שכבר כפר הראשון והוי כפרו זא"ז. שני בתכ"ד דהראשון ר"ל דכפירות השני בתכ"ד דהראשון בזה הזמן שיכול עוד הראשון לחזור ומקבלין אותו ולפ"ז נעשה שני ראשון והי' חייב לפיכך צריך לחזור ולהודות. ומזה הירושלמי מוכח בפירוש כהרב ר' יעקב דאורלאנים ז"ל בתוס' ז"ל דף ל"ב ע"ב ד"ה אבל דלפיכך חייב השני בשכפר תכ"ד משום דיכול הראשון לחזור ולהודות עיי"ש וע"כ קמ"ל דיכול לחזור בתכ"ד ופטור השני:

פני משה

שתיהן חייבות. בגמרא התם פריך ראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שנייה ומה שהפסידוהו הראשונים בכפירתן ומשני דמתני' איירי כגון שהיו העדים של כת שנייה קרובין בנשותיהן שלא היו כשרים להעיד בשעה שכפרה כת הראשונה וכי תימא למה לי למיתנייה הרי אין כאן עדות אלא כת הראשונה בלבד אילטריך דמיירי שהיו נשותיהן גוססות דמהו דתימא הואיל ורוב גוססין למיתה הוו להו כאילו מתו ותפטר כת ראשונה דהא עכשיו קיימא כת שניה קמ"ל דהשתא מיהא לא שכיב ואפי' שתיהן הן גוססות אמרינן בהו דאכתי השתא מיהת לא שכיבו ונמצא שלא היה שם בשעת כפירה אלא כת ראשונה בלבד ולפיכך חייבין: **גמ'** הפרישו קרבנן. אחר שתבען זה להעיד לו ועדיין לא נשבעו אלא שאמרו הרי אנו הולכין לכפור בעדות זו בב"ד ולישבע ועל שבועה שעתידין לישבע הפרישו הקרבן: הדא היא דתני ר' חייא. בפ"ב דנזיר הלכה ט' קרבנו לה' על נזרו כתיב שיקדים נזרו קודם שהפרים לקרבנו ולא שיקדים קרבנו לנזרו שאם הפרים קרבן על מה שעתיד ליזור לאו הפרשה היא דהוית קרבנו קודם לחטאו וה"נ לאו כלום הוא: נשבעו חוץ לב"ד. ועדיין לא כפרו בב"ד וקי"ל דהכפירה צריך שיהא בב"ד אבל אכפירה דחוץ לב"ד לא מיחייבי והפרישו קרבנן ואמרו הרי אנו הולכין לכפור בב"ד: מה את עביד ליה. מי נימא דהואיל והשבועה שחוץ לב"ד הוי שבועה כמי שקדם חטאם לקרבנם דהשבועה שנשבע והתחלת חטא הויא והויא הפרשה או דלמא מאחר שאין חייבין על הכפירה אלא בב"ד אכתי לא קדם החטא מיקרי וכמי שקדם קרבנם לחטאם הויא ולאו הפרשה היא ולא איפשיט': כיני מתניתא וכו'. משום דקשיא ליה דמשנה שאינה צריכה היא דהשתא ברישא בכפרו זה אחר זה קתני הראשון חייב בהודה אחד פשיטא הוא דהכופר חייב והלכך קאמר כיני מתני' בבא זו במתני' דהפיר אילטריך וכדמפרש ר' יוסי לקמיה: מתניתא. הכי מיירי והוא שיחזור בו שני בתוך כדי דיבור הראשון וכלומר דהכא במאי עסקינן כגון שכפרו שניהן בתחל' וחזר השני והודה בתוך כדי דבורו הראשון שלו שכפר בתחל': שאם יחזור בו הראשון מקבלין אותו נעשה שני ראשון. כלומר דטעמא דחייב הראשון משום שגם הוא היה יכול לחזור בו תוך כדי דבורו של השני ואם היה חוזר בו היו מקבלין אותו והא קמ"ל דנעשה שני ראשון וכלומר דדין השני ג"כ הוא להראשון דכמו שהשני יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו כך הראשון יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו של השני שהכל בתוך כדי דיבור אחד הוא: היו עשרה. בבא א' וכפרו כולן בזה אחר זה: הראשון חייב וכולן פטורין. כדמפרש ואזיל ונתחלפו השיטות בכאן וכצ"ל מ"ד ראשון חייב וכולן פטורין כמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומ"ד אחרון פטור וכולן חייבין כמ"ד תתקיים עדות בשאר. דבפ"ק דמכות פליגי ר' יוסי ורבנן גבי שנים ושלשה עדים ונמצא אחד מהן קרוב או פסול דבטלה כל העדות ור' יוסי סבר דבדיני ממונות תתקיים העדות בשאר ומדמה לה הש"ס דינא דהכא לדהתם דלמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כיון שכפר הראשון שבכת זו בטלה כל העדות ושוב אין כפירת האחרים כלום ולפיכך פטורין על כפירתן ומ"ד כולן חייבין כמ"ד תתקיים העדות בשאר ולפיכך חייבין שהרי עדותן היה מועיל וכפירתן כפירה היא מלבד האחרון שנשאר יחידי ואין עדותו כלום והלכך כפירתו לאו כפירה היא: מתניתא אמרה כן. כהאי מ"ד דכל העדות שבכת אחת בטלה מכיון שכפר בו הראשון: היו

מסורת הש"ס

(נזיר פ"ב)

שבועות לב

מראה הפנים

דון מינה ואוקי כאתרא. ועיין בפרק דלקמן הל' ב' דבעי כעין זה בשבועת הפקדון וכמ"ש שם:

הדא היא דתני ר' חייא וכו'. בפ"ב דנזיר קאמר התם גבי הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר הפרים קרבנותיו קדש ולא תמין להדא דתני ר"ח קרבנו לה' על נזרו שיקדים נזרו לקרבנו וכו' ומהתם אין ראיה כדפרישית שם דכתדא נזירות אריכתא היא מכיון שהוא עומד ככר בנזירותו כדאיתא התם אלא דגרסי' שם לעיל בהל' ב' זאת אומרת שאדם קובע עליו קרבן נזיר ועתיד ליזיר כדדייק התם וזה דלא כר' חייה. ובעיקרא דהאי דינא אינו מבואר בהדי' בש"ם דילן כ"א בתוספתא דתמורה פ"ג ה"ז חטאת ה"ז אשם אע"פ שחייב לא אמר כלום לחטאתו ולאשמו אם היה חייב דבריו קיימין ואם לאו לא אמר כלום וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' י"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ח'. והשתא דין חטאת נזיר נמי כן וכהאי דר' חייה דהכא דהא מדמה התם כל התטאות לקרבן לנזיר כמבואר מדבריו שם כמה שכתב בהל' י' האומר חטאתו ואשמו של פלוני עלי אם רצה א תו פלוני ה"ז מניתו להקריבן על ידו ומתכפר לו וזה נלמד מנזיר כדיליף לה בפ"ק דתמורה דף י' ע"א מהא' קרא קרבנו לה' על נזרו מאשר תשיג ידו כמבואר שם וא"כ בכל הקרבנות שהן על חטא צריך שיהא החטא קודם לקרבנו. ובנזיר שמגלח על נזירות אביו ענין אחר הוא כמבואר בדבריו ז"ל פ"ח מנזירות. ולענין בעיא דהכא דלא איפשיטא א"כ הוי כספק ואינו יוצא ועוד דהא עכ"פ לא כפרו עדיין והוי קרבנם קודם לחטאם. ודרך הש"ס הזה למינקט הא דעדי מיסתברא באתרונה:

והוא שיחזור בו שני וכו'. דברי האי ש"ס לכאורה מתפרשין למאי דנקט שיחזור בו שני כדפרישית בפנים ועיין לקמן. והתם דף ל"ב ע"ב מוקי לה דקאמר וחזר והודה א' מכן כדי דיבור וכו' ועל הראשון שחזר מתפרש וכדכתב הר"ן ז"ל וליישב קושית התוס' בסקנו שם ד"ה אבל כפירה והודאה וכו' וכמה ברמזתי זה בפי' המתני' אבל לכאורה קשה דאכתי גם להא במעינן מריבה. דהרי התוס' כתבו לעיל דטעם דהשני חייב משום שאינו יכול לתלות בראשון שאף הראשון הוא יכול לחזור ולהודות תוך כ"ד של השני וא"כ היינו הודאה וכפירה דתרי גברי וכן הקשה המהרש"א דבדברי הר"ן אינו מתיישב קושית התוספות דהכא. ולענ"ד נראה ליישב בהכי דהא לסברת התוס' כמו שנראה לכאורה לפרש' שכתבו לטעם חיוב השני ברישא מפני שאם הראשון וכו' איכא למידק דהאכתי השני יוכל לומר הרי לא חזר ואם היה חוזר גם אני הייתי חוזר תוך כדי דיבורו ולא דע"כ הכונה כך היא דלאו משום שאף הראשון יכול לחזור תוך כ"ד של כפירת השני קאמרי דהא ליתא כדאמרן ולא במעינן מידי בהודאה וכפירה דתרי גברי אלא דהכא היינו טעמא משום דהאומרים לשני את מאי אכפת לך בהראשון היה לך לחזור תוך כדי דיבור ואם תאמר מה היה מועיל חזרה שלי הרי הראשון עומד בכפירתו ואיני אלא עד אחד לא היא דאם היית חוזר כך היה גם הראשון חוזר בו תוך כדי דבורך וא"כ עיקר הטענה על השני מתמת שגם הראשון יכול לחזור ולהודות תוך כ"ד של הודאת השני ולא אחר תוך כ"ד של כפירתו וזהו ג"כ פי' דברי התוס' דלעיל שאף הראשון יכול לחזור ולהודות וכו' ר"ל תוך כ"ד של הודאת השני. והשתא לא במעינן מריבה אלא הודאה והודאה דתרי גברי. והכא קמ"ל אפי' כפירה והודאה דתרי גברי והשתא יש לפרש כא דהכא נמי בכעין זה והא דקאמר והוא שיחזור בו שני בתוך כ"ד הראשון על הראשון ממש קאי וס"פ דמיירי שכפרו שניהם בתחילה וחזר הראשון והודה תוך כ"ד של השני והשתא הכופר חייב והוא השני שעמד בכפירתו ומפרש ר' יוסי טעמא והוא שיחזור וכו' כלומר שהרי עכשיו יכול לחזור בו גם השני תוך כ"ד של הראשון שאם יחזור בו ראשון וכו' כלומר דמסייס דעיקר מה דקמ"ל בסיפא הוא שאם יחזור בו הראשון תוך כ"ד של השני מקבלין אותו ואע"ג דהוי הודאה תוך כ"ד דכפירה דתרי גברי וא"כ עכשיו נעשה שני ראשון בלאחר שהודה הראשון היה לו גם להשני להזור בו ולהודות ודין הראשון על השני ולפיכך חייב: **היו** עשרה וכו'. המסקנא דהכא דהוי כעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כמבואר בפנים ומפרש לפיו שתי כתי עדים דסיפא אפי' היו הרבה עדים בכת אחת והלכך מדייק לא אמר אלא שתים. ומדברי רש"י ז"ל משמע דאם היו נשארין שני עדים אחר שכפר הראשון היו חייבין אם כפרו גם הם אח"ז שכך כתב הראשון חייב אבל השני פטור שכיון שכפר הראשון שוב אין עד יחידי ראוי להגיד וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י משבועות הל' י"ג ע"ש. ולא מדמין זה לנמצא אחד מהן קרוב או פסול דהתם אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. ולדידהו בתי כיתי עדים דסיפא בשנים בכל כת מיירי והלכך לא אמר אלא שתים ואם שהיה אפשר לפרש גם סוגיא דהכא דבנמצא א' מהן קרוב או פסול מיירי והלכך תלי' בפלוגתא דר' יוסי ורבנן אלא דאינו מתיישב כ"א בדוחק הרבה ולא ראיתי להאריך: ומבין

מסורת הש"ס

תורה אור

היו שתי כיתי עדים לא מר אלא שתים הא אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה:

הלכה ד מתני'

[א] משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה [ב] שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אינן חייבין אלא אחת שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייבין על כל אחת ואחת. [ג] משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמין שבועה [ד] שאין אנו יודעין לך עדות אינן חייבין אלא אחת שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמין חייבין על כל אחת ואחת: **גמ'** ומניין שאינו מדבר אלא בתביעת ממון א"ר ליעזר נאמר כאן *°אויים ונאמר °אויים בפקדון מה אויים האמורים בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף אויים האמורין כאן אינו מדבר אלא [ה] בתביעת ממון. אויי רוצה יוכיחו שאינן מדברין בתביעת ממון. דנין אויין שיש עמהן שבועה מאויין שיש עמהן שבועה ואל יוכיחו אויי רוצח שאין עמהן שבועה. אויי סוטה יוכיחו שיש עמהן שבועה ואינו מדבר בתביעת ממון. דנין אויין שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן מאויין כמות אילו ואל יוכיחו אויי סוטה שיש עמהן אף כהן. אויי ביטוי שפתים יוכיחו שאינן מדברין בתביעות ממון. דנין אויין שעשה בהן זדון כשגגה מאויין כמותן ואל יוכיחו אויי ביטוי שפתים שלא עשה בהן זדון כשגגה. ר' עקיבה אומר יש מאלה חייב ויש מאלה פטור דבר ממון חייב ושאינו ממון פטור. ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון מה פקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון:

הלכה ה מתני'

משביע [ו] אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאנס איש פלוני ופיתה את בתי ושהכני בני ושחבל בי חבירי ושהדליק גדישי ביה"כ הרי אלו חייבין: **גמ'** *תני ר' יוסי הגלילי אומר מה ת"ל °והוא עד או ראה או ידע וגו'. לא אמרתי אלא בעדות שאיפשר להתקיים בידיעה ושלא בראייה *בראייה ושלא בידיעה. בידיעה שלא בראייה בממון היך עבידא תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי. ולא הודיתה לי בפני פלוני ופלוני. יאמרו ואני נותן זו היא ידיעה שאין עמה ראייה. אתון ואמרין אין דאודי ליה ואין דגזליה לית אנן ידעין ואין דאוזפיה לי נן ידעין. בראייה בלא ידיעה בממון היך עבידא תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי. ולא מניתי לך במושב פלוני ופלוני. יאמרו ואני נותן. זו היא ראייה שאין עמה ידיעה. אתון ואמרין אין מנה ואין דגזליה לי נן ידעין ואין מישאל ליה לי נן ידעין. תן לי קנס בתי שהוא בידך והוא אומר לא נתחייבתי קנס מימי והעידים מעידין שנתחייב קנס ולי נן ידעין אין קנס ברתיה אין קנס איתא אוחרי. אנסתה ופיתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי ופיתיתי אשה מימיי ועדים מעידין שאנס אשה ולי נן ידעין אין ברתיה הוה אין איתא חורי. [ז] *הרגת שורי קיצצתה נטיעתי והוא אומר איני יודע חייב. *אתה אמרת לי להרוג ולקוץ הולכין אחר רוב נטיעות. מה הוא הולכין אחר רוב נטיעות. א"ר חגיי אין הוה תוריה נגחן הוא מר ליה אם היו נטיעותיו בטילות הוא מר ליה. [ז] א"ר יודן אין

(ויקרא ה) — שם — שבועות לג ע"ב — (תוספתא פ"ב) — שם — (תוספתא דסנהדר' פ"ו) ב"ק לג ע"ב

היו שתי כיתי עדים. וכפרה ראשונה ואח"כ כפרה השנייה שתיהן חייבות: לא אמר אלא שתים. טעמא דהשנייה חייבת. דכת בפני עצמה היא ואע"ג דכפרה הראשונה היא קיימת וכפירתן כפירה: הא אחת. הא אם היו הרבה עדים בכת א' מכיון שכפר הראשון האחרונים כולן פטורין דעדות שבטלה מקצתן בטלה כולה דאל"כ ליהוי רבותא טפי דאפי' בכת אחת גם האחרונים חייבין מלבד האחרון שבכולן:

הלכה ד מתני' והשומת יד. הלואה שיש בידו ממון: ואבידה. שמצא אבידתי: חטין ושעורין וכוסמין. רישא משביען מין אחד ותביעות חלוקות וסיפא משביען תביעה א' כולם פקדון ומינין חלוקין: **גמ'** ומנין שאינו מדבר. בשבועת העדות אלא בתביעת ממון: נאמר כאן אויים. והוא עד או ראה או ידע: ונאמר אויים בפקדון. או בתשומת יד או גזל או עשק: אויי רוצח יוכיחו. דכתיב או באיבה הכהו או השליך עליו בלא צדייה וגילף מהתם שאפי' אינו בתביעות ממון הכתוב מדבר: אויי סוטה יוכיחו. או עבר עליו רוח קנאה או איש אשר תעבור עליו וגו' ויש עמהן שבועה והשביע הכהן את האשה: שיש עמהן אף כהן. שהשבועה על פי כהן היא: אויי ביטוי שפתים יוכיחו. להרע או להיטיב: זדון כשגגה. בשבועת העדות ושבועת הפקדון חייב קרבן על המזיד כשוגג דלא כתיב בהו ונעלם אבל בביטוי שפתים ונעלם כתיב: יש מאלה. דכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה: חייב כאן וחייב בפקדון. ולא צריכא לן למיגמר מאויים:

הלכה ה מתני' נזק וחצי נזק. בחצי נזק צרורות דממונא הוא ולא קנסא דבדבר של קנס אין העדים חייבין: תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. משום קנסא: שאנס. משום בושת ופגם דממונא הוא: ושהכני בני. הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליה מיתה וכיון דליכא מיתה איכא ממון: ביום הכפורי'. דאע"ג דענוש כרת איכא חיוב ממון: **גמ'** תני. בתוספתא פ"ב: ולא אמרתי וכו'. וזהו ממון כדמפרש ואזיל: בידיעה שלא בראייה בממון היך עבידא. שאף שלא ראה שהלוהו ידוע לו שהוא חייב: ולא הודיתה לי בפני פ' ופ'. והוא משיב יבאו ויאמרו ואני נותן. זו היא ידיעה שאין בה ראייה. כדמפרש ואזיל אתון ואמרין שהם באין ואומרים אמת שהודה לו זה: ואין דגזליה וכו'. כלומר אבל אין אנו יודעין אם מחמת גזילה היה חייב לו או מחמת הלואה שלא ראינו ומיהת ידיעה הוא ואילו העידו היה מתחייב: זו היא ראייה שאין עמה ידיעה. שהרי הן באין ואומרין אמת שראינו שמנה לו בפנינו ואין אנו יודעין אם השיב לו הגזילה שגזל ממנו או שהלוהו ואם הן מעידין מתחייב זה שהרי אומר יאמרו ואני נותן: תן לי קנס בתי וכו'. כלומר וה"נ משכחת לה ידיעה בלא ראייה: שנתחייב קנס. אבל אין אנו יודעין אם בשביל קנס בתו של זה אם בשביל אשה אחרת ומתחייב הוא בזה שהרי הוחזק כפרן שאמר לא נתחייבתי קנס מימי: הרגת שורי. תוספתא ברים פ"ו דסנהדרין וע"י עדים איירי והכי גרים התם בהדיא העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג שורו של פלוני וקיצץ נטיעותיו של פלוני והלה אומר איני יודע חייב: אחר רוב נטיעות. שלו כדמפרש ר' חגיי דאם שורו נגחן הוא מסתמא הוא אמר לו להרגו שלא יתחייב על ידי נגיחתו וכן אם היו הנטיעות בטלות ונפסדות ועומדות ליפול: אין

עין משפט נר מצוה

כז
א ב מיי' פ"ב מהל' שבועות הלכה טו

כח
ג ד מיי' שם הלכה טז

כט
ה מיי' שם פ"ט הלכה ג

ל
ו מיי' שם פ"ב הלכה ס

לא
ז מיי' פ"ז מתוכל הלכ' יג והלכ' יד סמ"ג עשין ט טוש"ע תו"מ סי' בסב ס"א

ציון ירושלים

ז אמר ר' יודן אין אומר בממון כו'. עיין פ"מ ומה"פ ועיין תו"מ סימן בפ"ב בהגה"ס וכסמ"ע שם ס"ק ד ומ"ש בהגהותי הנדפסות בלבוש שם ודו"ק היטב:

מראה הפנים

ומנין שאינו מדבר אלא בתביעת ממון. ברייתא היא בת"כ ומייתי לה טולם התם בדף ל"ג ע"ב ודברי ר"ש מתפרשין למאי דאית ליה שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה והלכך לא דריש לה כדלעיל וכג"ם דגפש כי תחטא יליף לה:

הרגת את שורי וכו'. למאי דקתני הכא הוי כמאי מ"ד מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב ולא קי"ל הכי ולעיל פ' התוכל הלכה ו' דתני ר' אבהו קומי ר' יוחנן הכי וגער בו ואמר לו כן תניתה אילין למקבילות למקבילות והשיב לו אנא הוא דטעות דאיגון אמרין כן מעידין אנו הי"ם פלוני הרג שור פלוני וכו' וכדברי התוספתא שהבאתי בפנים וכבר הערתי שם דלפ"ורה קשה מאי קמ"ל ובמאי משום השיפא נקט לה אתה אמרת וכו' ואע"ג דים כאן עדים שהרג ושקצץ יכול לטעון כדמפרש ואזיל הולכין אחר רוב נטיעות וכו' א"כ יש לפרש דוסלה אומר איני יודע לאו על הנתבע קאי אלא על התובע דאף דהתובע אומר איני יודע בזה אלא דהעדים הן שמעידין שאתה הוא שהרגת ושקצצת מתחייב זה על פיהן. ובעניין דקאמר הכא דהולכין אחר רוב הנטיעות הכי אמר בבבלי פ' התוכל דף ל"ה ע"ב דאם הן עומדות לכך נאמן לומר אתה אמרת לי להרוג ולקצוץ וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' חובל ולעיל בב"ק שם נתבאר מזה. והא דר' יודן היה נראה לכאורה לפרש בלשון תמיה דמקשי על הא דאמר רבי חגיי דבכה"ג נאמן לומר אתה אמרת לי להרוג. א"כ לדידך יהא נאמן לומר ג"כ לא הרגתי וכי אין אומרין.

תורה אור

אין אומר בממון מאחר דו יכיל מימר ליה אתה אמרת לי להרוג ולקוץ אע"ג דו א"ל לא הרגתי ולא קצצתי פטור:

הלכה ו מתני' משביע אני [א] עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה ושאיני בן חלוצה ושאיש פלוני כהן שאיש פלוני לוי שאינו בן גרושה שאינו בן חלוצה [ב] שאנס איש פלוני ופיתה את בתו ושחבל בי בני ושהדליק גדישי בשבת הרי אילו פטורין: **גמ'** °נפש כי תחטא °נפש כי תחטא לגזרה שוה מה נפש כי תחטא שנאמר להלן תבועת ממון ויש לו אף נפש כי תחטא שנאמר כאן תביעת ממון ויש לו. [ג]לית הדא פליגא על ריש לקיש דאמר אין ממון אצל מכות פתר לה כר' מאיר דאמר לוקה ומשלם. מ"מ לא הפסידו ממון. כיון דהלה הוה בעי מיתן ליה ולא יהב ליה כמי שהפסידו ממון:

ויקרא ה
שם

הלכה ז מתני' משביע אני [ג] עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי אילו פטורין שאין חייבין אלא על שבועת ממון כפקדון משבי' אני [ד] עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אילו פטורין מפני

פני משה

אין אומר בממון מאחר. אין אומרין בממון מיגו כזה וכלומר דר' יודן בא לתרץ דלא תיקשי דאם בכה"ג נאמן הוא לומר אתה אמרת לי להרוג ולקוץ אפי' אומר לא הרגתי ולא קצצתי יהא נאמן במיגו וקאמר דלהו מילתא היא דאין אומרין כאחר שהוא יכול לומר אתה אמרת לי להרוג שיהא נאמן אע"ג דאומר לא הרגתי ויהא פטור וטעמא משום דהוי מיגו דהעזה ומיגו כזה לא אמרינן:

הלכה ו מתני' שאני כהן. פטורין שאין העדים חייבין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעת ממון כדיליף בגמרא: שאנס איש פלוני את בתו. אדלעיל קאי שאיש פלוני כהן וכו' או שהשביען להעיד שאנס איש פלוני את בתו של פלוני דאיירינן ביה פטורין דבעינן עד שישמעו מפי התובע ומוקמינן לה התם בבא בהרשאה דאי הוה תביעת ממון אחר היו חייבין ואשמעינן דאין נכתב המורשה בעל דין בזה כבאר ממון דכיון דהאי ממון דתובע לא מטא לידיה מעולם לא מלי למיכתב הרשאה עליה: ושחבל בי בני. חבלה והוא חבורה ואם התרו בו היה מתחייב מיתה ולא ממון ולפיכך פטורין: שחבל בי חבירי ושהדליק גדישי בשבת. דתרוייהו חיוב מיתה נינהו ופטורין מן הממון: **גמ'** נפש כי תחטא. נאמר כאן בשבועת העדות ונאמר נפש כי תחטא בשבועת הפקדון לג"ש: מה להלן תביעת ממון ויש לו. ממון אללו אף נפש כי תחטא האמור כאן בעדות בתביעת ממון ויש לו. לאפוקי הני דקחשיב במתני' שאני כהן וכו' דלאו תביעת ממון נינהו וכן הסיפא שאנס פלוני את בתו אע"ג דתביעת ממון הוי מ"מ לא יש אללו ולא הגיע הממון לידו של זה הפלוני שיכול להמנות מורשה לזה בשבילו: לית הדא פליגא על ר"ל. ארישא דמתני' קאי דקתני לעיל שחבל בי חבירי ושהדליק גדישי ביום הכפורים הרי אלו חייבין. והנכון דגרסי' להא אמתני' דלעיל. ואע"ג דאיכא חיוב מלקות ור"ל סבר דאין ממון אצל מכות ולא מלינו לאוקמי בשלא התרו בו דאפי' חייבי מלקיות שוגגין ס"ל דפטורין מן התשלומין כדאמר בפ' אלו נערות בהלכה א': פתר לה. ר"ל דמתני' כר"מ היא דאמר לוקה ומשלם: מכל מקום לא הפסידו ממון. הרי ממון ממש לא היה להתובע אצל זה ומשני כיון דהלה הוה בעי מיתן ליה ולא יהב ליה שזה היה לו מן הדין ליתן לו אם היו מעידין עליו ועכשיו כשלא העידו אינו נותן לו כמי שהפסידו ממון ממש והלכך חייבין:

הלכה ז מתני' שאמר איש פלוני ליתן לי וכו' פטורין. כדילפינן לעיל משבועת הפקדון שאין העדים חייבין אלא בתביעת ממון ויש לו:

רידב"ז

[ג]לית הדא פליגא על רשב"ל דאמר אין ממון אצל מכות עי' במפרשים ז"ל הפ"מ ז"ל והגליון ז"ל ונו"י מיגעים לפרש הסוגיא הזאת ולפענ"ד נראה בע"ה דה"פ דהיא ממש הסוגיא דר"פ אלו נערות דמקשינן בבבלי וירושלמי הא דגרסינן במשנה ראשונה אלו נערות שיש להן קנס וקחשיב שם הבא על אחותו. ובמשנה ב' גרסינן אלו נערות שאין להן קנס וקחשיב שם הבא על בתו מפני שהוא מתחייב בנפשו ומקשה על המשנה הראשונה הא כהאי דקחשיב במשנה הראשונה הרי חייבין מלקות וקי"ל דאינו לוקה ומשלם. ובירושלמי משני ר"ז דמיירי בלא התראה [כמו בבבלי שם] ורשב"ל ס"ל דאפילו בלא התראה נמי פטור מתשלומין משום דהוי חייבי מלקות שוגגין ופטורין ופריך בירושלמי שם מהאי משנה ראשונה דפ' אלו נערות מה עביד לה רשב"ל ומשני דפתר לה להמתניתן כר"מ דס"ל לוקה ומשלם עיי"ש. והנה בהא דמלינו דס"ל לר"מ לוקה ומשלם. היא בעדים זוממין כדגרסינן מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שלא השם המביאו לידי מלקות מביאו לידי תשלומין. וכפירש"י ז"ל דמלקות מלא תענה והתשלומין משום כאשר זמם. ומבואר אצלינו בתוס' הרי"ד במס' כתובות שם ד"ה והתני בכונת רש"י ז"ל דהחיוב תשלומין היא משום ההפסד. דגזה"כ דמשלם כעד ההפסד שרצו לעשות לחבירו ולא דהוי משום העבירה שעברו הל"ת דלא תענה אלא משום ההפסד ממון והנם דעדיין לא הי' ההפסד אלא זממו להפסיד ואילולי גזה"כ הי' פטורין לשלם כעד ההפסד אך גזה"כ היא דמשלמין כעד ההפסד. ועכ"פ הגזה"כ הוא דהתשלומין היא משום ההפסד של חבירו ולא משום העבירה שעברו הל"ת דלא תענה. ועי"כ ס"ל לר"מ דלוקין ומשלמין שלא השם המביא לידי מכות מביא לידי תשלומין דחיוב המלקות היא משום הל"ת דל"ת. וחיוב התשלומין היא משום הפסד דחבירו. ובמה נתמלא ההפסד ש"ז במלקות של זה. אבל אם הי' חיוב התשלומין משום עבירה שעברו הל"ת דל"ת הי' פטורין משום דככר לקו על העבירה הזה ואין לוקין ומשלמין משם אחד. כ"ז מבואר בתוס' הרי"ד בר"פ אלו נערות באריכה לשיטת רש"י ז"ל וכן מוכח ברמב"ן ז"ל במס' ב"מ עיי"ש. ומוכרח היא דכל עיקר דס"ל לר"מ לוקה ומשלם היא משום דהוי מב' שמות זה משום עבירה וזה משום הפסד דחבירו. ועוד מבואר אצלינו ברידב"ז בפ' א"נ ה"ז ובתוס' הרי"ד בה"א שם דהקנס של אונס ופתוי נחלקו בזה בבלי וירושלמי דלשיטת הבבלי הקנס היא אף על פי שככר שילם בופ"ג מ"מ מחויב קנס לא משום עבירה של הביאת זנות אלא משום דאנס ופיתה בתו של פלוני שלא ברצונו ובע"כ אנסת ופיתית את בתי. וע"כ ביתומה מפותה פטיר שלא עשה כלום אלא מרצונה. אבל שיטת הירושלמי דאפילו יתומה מפותה חייב ג"כ קנס הנס דמחלה לו אבל אינה יכולה למחול כמו גבי אכילת תרומה דאם רצה הכהן למחול אינו יכול ועי' בתוס' ז"ל ר"פ א"נ ד"ה ואחת. דבזה נחלקו הבבלי והירושלמי והיא משום דהקנס היא משום ביאת עבירה דזנות כמו שמחייב רחמנא על ביאת א"א חנק ועל נערה המאורסה סקילה ועל שפ"ח אשם וכמו כן על ביאת זנות דפנוי' משלם קנס ועי' ברידב"ז ובתוס' הרי"ד שם ותמצא כל היסודות הללו. ועפ"ז מובן היטב סוגיא דידן דהנה לשון הזה מ"מ מפסידו ממון מלינו לשון הזה בירושלמי במס' תרומות פ"ז ובפ' א"נ ה"א גבי לוקה ומשלם מסיק הגמ' לשון זה מ"מ מפסידו ממון עיי"ש. וה"פ שם דאפילו דלקי במה נתמלא הפסידו של זה דהא מ"מ מפסידו ממון. וה"נ ה"פ דהנה במשנה ה"ה גרסינן משביע אני עליכם שתבאו ותעידוני שאנס פלוני את בתי חייבין ובמשנה ה"ו גרסינן שאנס פלוני את בתו ופרש"י ז"ל בשם י"מ דהיא שהאב בא על בתו לפיכך פטורין משום דקם לי' בדרבי מיניה דחייב מיתה ולפ"ז הוי ב' משניות הללו כהנך ב' משניות דר"פ א"נ דבמשנה הראשונה קחשיב כל הנערות שיש להן קנס וקחשיב שם כל העריות שחייב עליהן מלקות אלו יש להם קנס. ובמשנה הב' קחשיב נערות שאין להם קנס היא הבא על בתו משום שמתחייב בנפשו. ופריך הגמ' בבבלי ובירושלמי למה אינו פטור אלא בבתו ולמה לא פטור גבי אחותו דלוקה וקי"ל דאינו לוקה ומשלם. ומשני ר"י דמיירי בשוגג בלא התריו' ורשב"ל ס"ל דחייבי מלקיות שוגגין פטורין וקפריך הגמ' בירושלמי ע"ד דרשב"ל דס"ל אין ממון אצל מכות. קשה מתניתן ומשני דפתר לה מתניתן דאתיא כר"מ עיי"ש וה"נ ה"פ דהיא סוגיא ממש דר"פ א"נ ופ"ז דתרומות דמקשה דבמשנה ראשונ' יש לה קנס זולת בבא על בתו במשנה אחרונה משמע אבל חוץ מבתו יש לה קנס הא אינו לוקה ומשלם ע"ז פריך לית הדא פליגי על רשב"ל דס"ל אין ממון אצל מכות ומשני פתר לה כר"מ דאמר לוקה ומשלם והיא ממש הסוגיא דפ' א"נ ותרומות הנ"ל אות באות. וקפריך הגמ' מה מועיל לן דאוקמי' כר"מ הא טעמא דר"מ היא משום דאין השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין דהתשלומין הוא משום הפסד ממון והמלקות היא משום העבירה דל"ת וע"כ לא נתמלא הפסידו ש"ז במלקות ש"ז דמכל מקום מפסידו ממון כלישנא דהש"ס שם הנ"ל. אבל הכא בקנס דהקנס הוא משום עבירה של ביאת זנות דפנוי'. לשיטת הירושלמי א"כ כשהביאה היתה של אחותו ונלקה ע"ז מה לי איסורא רבה מה לי איסורא זוטא הא כיון שנלקה על העבירה למה ישלם עוד הא מכל מקום אין מפסידו ממון וכיון דלא שייך הפסד ממן אלא עבירה למה ישלם הא נלקה על העבירה. ובכאן לא שייך האי מכל מקום מפסידו ממון כנ"ל דהא מכל מקום אין מפסידו ממון ומשני מכיון דהלה הוי בעי מיתן לי' ולא יהיב לי' כמו שהפסידו ממון פי' כיון דאילו לא הי' אחותו אלא נערה בעלמא ולא נלקה הוי בעי מיתן לי' ועכשיו בשביל שנלקה לא יתן לו הוי כמו שהפסידו ממון ונחשב קנס דביאת פנוי' כהפסד ממון וע"כ כשלקה עבור האיסור דאחותו לא נפטר בזה מהפסד ממון של זה:

מראה הפנים

אומרין מיגו בממון ואמאי לא אשמעינן רבותא טפי דאפילו אומר לא הרגתי יהא נאמן ואין לומר דהא מיגו במקום עדים הוי דלאתי קשה. ליתשמעינן האי רבותא היכא דליכא עדים אלא דהם טובעין כיתן כן. ועוד דאי משום הא היכא למימר דר' יודן כאלוי ס"ל דאמרי' מיגו אפי' במקום עדים. אלא דנראה דכוונתא היא דבהדיא אמר ר' יודן לקמן פ' שבועת הדיינין הל' ה' דאין אומרין מיגו כזה בממון ומשום דהוי מיגו דהעזה ועיין שם מ"ש מזה:

עין משפט נר מצוה

לב
א מיי' פ"י משל' שבועות הלכה ל
לג
ב מיי' שם הלכה ד
לד
ג מיי' שם הלכה יב
לה
ד מיי' שם פ"ט הלכה א

ציון ירושלים

ג לית הדא פליגא על ר"ל דאמר אין ממון אצל מכות. פתר לה כר"מ דאמר לוקה ומשלם וכו' פפ"מ כתב דקאי אלעיל שחבל כי חבירו ובהדליק גדישי ביוה"כ והוא תימה דעל חובל ודאי לא קשה דפירו' כתב תירוץ לתלמוד ... ולפ"ז מבואר ... כר"מ ... מכל מקום לא הפסידו ממון ... דהלה הוי בעי מיתן ... כיון דאמרו ... מיתה לא אודי. ולפ"ז כפ"מ במשנה דמיירי בתלי נזק לבורות ... לפי הירושלמי ודו"ק היטב:

מסורת הש"ס

מפני שקדמה שבועה לעדות עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם אם יודעין אתם לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אילו פטורין:

גמ' ר' יוסי רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם ר' יוחנן אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו חוזר. רבי יעקב בר זבדי בעא קומי רבי אבהו ואהן הין לא בצדק הוא והין צדק. אמר בשעה שאמר הין של צדק הוה. למה משום שאינו יודע בהן או משום שאין מתכוין להן מה נפק מביניהון משכן שנים שנים. אין תימר משום שאינו יודע בהן. יודע בהן. הוי לית טעמא דלא משום שאין מתכוין להן:

הלכה ח מתני' אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני והם שיודעים לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אילו פטורין:

גמ' רבי מנא שמע מדבתריה או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הא לא היה אחד מהן קרוב או פסול חייבין. ויודע הוא בהון. הוי לית טעמא אלא משום שאין מתכוין להן. רבי יוסי שמע לה מקדמיתא מפני שקדמה שבועה לעדות הא לא קדמה שבועה לעדות חייבין. ויודע הוא בהון. הוי לית טעמא אלא משום שאין מתכוין להן:

הלכה ט מתני' שילח ביד עבדו או שאמר לה הנתבע משביע אני עליכם אם יודעין אתם לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אילו פטורין עד שישמעו מפי התובע: **גמ'** א"ר לעזר מה ת"ל אם לא יגיד ונשא עונו. לא מפי התובע. מתני' צריכה למה דאמר ר' לעזר ומה דמר ר' לעזר צריכה למתניתין. אילו תנינן ולא תנא ר' לעזר הוינן אמרין ישמעו מפי התובע ולא

מפני שקדמה שבועה לעדות. ורחמנא אמר ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע שקדמה העדות לשבועה ולא שקדמה שבועה להעדות: שאם אתם יודעין לי עדות וכו' הרי אלו פטורין. דכתיב והוא עד שייחד את עדיו:

גמ' וביקש לחזור בו חוזר. ואין בו משום מחוסרי אמנה. וגרסי' לה לעיל בסוף שביעית ובפ' הזהב הל' ב': והכי פריך בשביעית וכי זה הן צדק הוא והתורה אמרה שיהא לאו שלך צדק והן שלך צדק: אמרי. בשעה שאמר הין של צדק הוה. והיה דעתו ליתן לו אלא שאח"כ הוא רוצה לחזור ואמרינן דאין זה יכול לתובעו בדין והיינו נמי טעמא דמתני': למה. אמתני' דקתני עמד בביהכ"נ וכו' ובעי מאי טעמא אי משום שאינו יודע בהן איזה שנים הם יודעין לו עדות או דטעמא משום שאין מתכוין לשנים העדים אלא אומר לכלל העומדין בבית הכנסת: מה נפק מביניהון. מבין הני טעמי: משכן. שמשך אותם בבית הכנסת שנים שנים והשביע אותם דאי תימר משום דלא ידע מי הן עדיו: ויודע בהן. בתמיה אפי' משכן שנים שנים אינו יודע אם הם עדיו שהרי אומר אם אתם יודעים לי עדות: הוי. מדקתני עמד בבית הכנסת ומשמע דוקא בבהכ"נ אבל משכן שנים שנים מהני ש"מ דלית טעמא דמתני' אלא משום שאין מתכוון להם הילכך אם משכן שנים שנים והשביע אותן מהני אע"פ שאינו יודע אם יודעין לו עדות:

למה משום שאינו יודע בהן או משום שאין מתכוין להם פי' משום דבמתניתן קתני עמד בבהכ"נ ואמר משביע אני עליכם אם יודעין אתם לי עדות ויש בזה ב' ענינים אחד משום דבבהכ"נ סתם אינו מתכוין להם. ב' דאמר בלשון אם אתם יודעין לי עדות משמע בזה דאינו יודע בעצמו אם יודעין לו עדות מדלא קתני כמו בהנך משניות דלעיל משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני. ע"ז שאל איזה טעם הוא העיקר או דהעיקר היא משום דבבהכ"נ סתם אינו מתכוין להם או דהעיקר היא משום דאמר בלשון אם אתם יודעין לי עדות ע"ז פשיט מה נפק מביניהון משכן שנים שנים ר"ל דמשך אותם שנים שנים ולא בבהכנ"ס אלא דראה שנים שנים הולכים זא"ז ואמר לכל שנים שנים בלשון הזה משביע אני עליכם אם יודעין אתם עדות א"ת משום שאינו יודע בהם יודע בהם בתמי' ולמה נקט בהכנ"ס הו"ל למינקט הדין הזה בכל שנים שנים הוי ע"כ לית טעמא אלא משום שאינו מתכוין להם דלא אמר ביחוד לכל שנים שנים אלא אמר לכולם בלשון רבים ואינו מתכוין להם וכיון דאמר לכל הרבים אינו יכול למימר שתבואו ותעידוני דהא כל הרבים אינן יודעין ע"כ בע"כ נקט לשון הזה. ודע דלשון הזה מה נפיק מביניהון א"ת משום הוי לית טעמא דלא איתא בירושלמי ד' פעמים למיפשט האיבעיא בגונא זה מה נפיק מביניהון וברידב"ז סוף פ"ג דמס' ברכות נרשמו כל הד' מקומות וכאן מקום החמישי:

מתניתא צריכין למה דמר ר"א ומה דמר ר"ל צריכה למתניתן אילו תנינן ולא תנא ר"א הוינן אמרין ישמעו מפי התובע ולא נשבעו לנתבע חייבין הוי צורכה למה דמר ר"ל פי' דמתניתן ממעטינן שבועה דנתבע כדמתחיל או שאמר הנתבע משביע אני ומסיים עד שישמעו מפי התובע דבעינן השביעה:

מסורת הש"ס

(שבועות ס"ו: כ"מ פ"ד)

שבועות לג ע"ב

שם לג ע"ב

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ט מהל' שבועות הלכה ז

לז ב מיי' שם הלכה ט

לח ג מיי' פ"ז ממכירה ה"ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רד סעיף ח

לט ד מיי' פ"י מהל' שבועות הלכה א

מ ה מיי' שם פ"ט הלכה ז

הלכה ח מתני' והם יודעין לו עדות עד מפי עד וכו' פטורין. שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום: **גמ'** ר' מנא שמע לה מן דבתרה. שמע לדיוקא במתני' דלעיל דמספקא לן אי טעמא הוי משום דלא ידע בהן או משום שאין מתכוין להם ולמד ר' מנא ממתני' דהכא דהיא בתרה דלעיל כדמסיק ואזיל: או שהיה אחד מהן קרוב או פסול. דקתני דלא מהני הא לא היה אחד מהן קרוב או פסול מהני וחייבין ויודע הוא בהון בתמיה וכי יודע בהן שיודעין לו עדות הא אם אתם יודעין לי עדות קאמר ואפ"ה אמרת דחייבין: הוי לית טעמא. דמתני' דלעיל אלא משום שאין מתכוין להן: ר' יוסי שמע לה. לטעמא דמתני' דלעיל מקדמייתא להמתני' דלעיל משביע אני עליכם כשתדעון וכו' פטורין מפני שקדמה שבועה לעדות הוא דלא מהני הא אם לא קדמה שבועה לעדות כגון אם אמר להם אם אתם יודעין לי עדות מהני וחייבין: ויודע הוא בהן. שיודעין לו עדות בתמיה ואפ"ה מהני הוי דלית טעמא דמתני' דלעיל אלא משום שאין מתכוין להן:

הלכה ט מתני' עד שישמעו מפי התובע. כדמפרש בגמרא דכתיב אם לוא יגיד מלא בוי"ו ואל"ף למידרש הכי אם לו לא יגיד כלומר לתובע ונשא עונו הא אם לאחר לא יגיד פטור: **גמ'** מה תלמוד לומר אם לוא יגיד ונשא עונו. מפני מה כתוב בוי"ו אל"ף: לוא. בוי"ו אל"ף: מפי התובע. דווקא כדפרישית במתני'. מתניתא צריכ' וכו'. כלומר דברי ר"א דאמר מפי התובע ודברי מתני' עד שישמעו מפי התובע תרווייהו צריכי ושמעינן מדברי שניהם מה דלא היה שמעינן מכל חד באנפי נפשיה: אילו תנינן. דאלו ממתני' לחוד בלא מה דתני ר' לעזר הוינן אמרין ישמעו מפי התובע הוא דבעינן שיהא הוא תובע להן אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני: ולא

מראה הפנים

הוי לית טעמא דלא משום שאין מתכוין להן. עיין לקמן ד"ה ר' מנא מה שנתבאר מזה:

או שהיה אחד מהן קרוב או פסול. כתב הרשב"א ז"ל הקשה הרמב"ן ז"ל למה לי למיתני הכי פשיטא ותירץ אפי' האמין הנתבע על עצמו אם יבאו ויעידו שהוא יתן אפי' כן פטורין ובענין שאמרו בירושלמי דגרסי' התם עד אחד כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשנים יכול יהא חייב ת"ל והוא עד או ראה עד שבכשר להעיד עדות ממון. ירושלמי קרוב מפי עצמו בשבועת העדות מהו שיהא חייב נישמעינה מן הדא הואיל ולא למדו מפי עצמו אלא משבועת הפקדון מה להלן קרובין חייבין אף כאן קרובין חייבין ע"כ מדברי הרשב"א ז"ל. ונראה דהא דהעתיק לבעי ר' ירמיה דהכא כהל' ב' הכונה משום דאי הסבר לפרש כפשוטו דמהיכי תיתי יהא קרוב חייב בשבועת העדות אלא ודאי דמיירי שקבלו הנתבע על עצמו ופשיט לה דחייב וא"כ זה הוי כעין סתירה לפי' הרמב"ן ז"ל במתני' ולהא דאמר הכא בהלכה א' גבי עד אחד שהביא הרמב"ן ז"ל ומ"מ אם לזה היתה כוונתו ז"ל או לא תמוה הוא דהא ר' יוסי דחי לה לעיל להאי נישמעינה וכו' וקאמר קרובין בכאן למידין מקרובין בלהלן ולא מיתפרשא אלא בתמיה כדפרישית שם וא"כ הזלא המסקנא בהלכה ב' כמו דהאמר בפשיטות בעד אחד בהלכה א' ולדקו דברי הרמב"ן ז"ל בפירושא דמתני'. ולפע"ד חסר העתקת המסקנא דלעיל בדברי הרשב"א וראיה היא להרמב"ן ועיין בדיבור דלקמן:

רבי מנא שמע מדבתריה וכו'. כדפרישית בפנים דע"כ אדינא דמתני' דלעיל קאי ומשום דהאי תלמודא לא גרים בנוסחת המשנה דלעיל בהדיא עד שיהא מתכוין להם כנוסחת המשנה בש"ס דילן והלכך שמע להאי טעמא מדיוקא. והא דלא סגי להו לדיוקא דלעיל דדייק ממתני' גופה וכדפרישית שם משום דאיכא למידחי דעמד בבהכ"נ אורחא דמילתא קתני שהיה דעתו להשביע לרבים במקום שהן מצוין ולעולם אפי' משכן שנים שנים נמי בכלל הלכך מדייקי לה ממתני' דבתרה ומקדמייתא. ור' יוסי דלא סגי ליה בדיוקא דר' מנא משום דהא נמי איכא למידחי דלעולם אפי' לא היה אחד מהן קרוב או פסול נמי פטורין בבהכ"נ שאינו יודע בהן אם הם יודעין לו עדות או לא והא דקתני קרוב או פסול לגופה איצטריך להשמיענו אפי' קבלו עליהן קרוב או פסול דבלאו הכי ע"כ לפרושי הכי כדלעיל הלכך דייק לה מקדמייתא ומיהו כ"ע מודים לדינא דאע"פ שאינו יודע אם הם יודעין לו עדות או לא מהני אם היה מתכוין להם וייחדם ואפי' ייחד להם בכלל הרבים כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט משבועות הל' ט' ע"ש:

שילח ביד עבדו. משמע דוקא עבדו קתני אבל ע"י שלוחו ישראל מהני וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם בהל' ג' אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלוחו. ובת"כ גרים שלח לשון ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או שאמר להן הנתבע משביעני עליכם וכו' יכול יהו חייבין ת"ל ושמעה קול אלה וגו' עד שישמעו מפי התובע. ונראה דטעמו ז"ל דלא פסק כהאי ברייתא משום דבגמרא דף ל"ג ע"ב בפשיטות אמרו גבי בהרצאה דמהני בתביעת ממון היכא דלא כפרים. והמסקנא הכא בגמרא עד שישמעו מפי התובע וישבעו לתובע וכך הם דבריו ז"ל

ולא נשבעו לנתבע חייבין הוי צורכה למה דמר רבי לעזר אילו תני ר' לעזר ולא תנינן הוינן מרין ישמעו מפי הנתבע ולא נשבעו לתובע חייבין הוי צורכה למתני' וצריכה למה דמר ר' לעזר עד שישמעו מפי התובע וישבעו לתובע:

הלכה י מתני' [א] משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אילו פטורין באל"ף דל"ת ביו"ד ה"א בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ורב חסד ובכל הכינויים הרי זה חייב המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים [ב] פוטרין *המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים [ג] פוטרין המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר [ד] בלא תעשה יככה אלהי' כן יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה אל יככה יברכך וייטיב לך ר"מ מחייב ור' יהודה [ה] פוטר: **גמ'** משביע אני עליכם סתם חייב אסרכם אני כובלכם אני חייבין. ר' יוחנן בשם ר' ינאי כיני מתניתא ואית דמרין ר' אבהו בשם ר' יוחנן כיני מתניתא. ר"מ מחייב ורבי יודה פוטר ר"מ כדעתיה. ר' יודה כדעתיה. דתנינן תמן *קיללם *בכינוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין [ו] המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלאו. מהו ללקות חברייא אמרו אין לוקה אמר לון רבי יוסי למה שהוא לא תעשה שאין בו [ז] מעשה והרי הממיר והנשבע [ח] לשקר לאו שאין בו מעש' הוא. ר' יסא בשם ר' יוחנן *ר"מ היא דאמר ממשמ' *לאו אתה שומע הין אל יככה אם תבא ותעידוני הא אם לא תבוא ותעידוני יככה. אין לי אלא אלה שיש עמה שבוע' מניין שאין עמ' שבוע' כשיש עמה שבועה ת"ל ושמעה אלה ושמעה קול. לעשות. שאין עמה אלה כשיש עמה אלה הא אלה בלא שבועה לא. ר' יסי בשם ר' יוחנן לא

ולא נשבעו לנתבע חייבין. לשון קצר הוא זה כדרך האי תלמודא וכלומר לא נשבעו לו להתובע אלא להנתבע הוא דנשבעו הוי אמינא דחייבין דהמתני' נוכל לפרש דלא קפדינן אלא על התביעה עד שישמעו מפי התובע אבל אם אחר ששמעו התביעה מפיו אמרו להנתבע שבועה שאין אנו יודעין לו עדות או כיוצא בזה שקבלו השבועה שהשביע אותם התובע בפני הנתבע ולא בפני התובע ס"ד דהוי שבועה: הוי צורכה למה דאמר ר' לעזר. הלכך קמ"ל להא דר"א דדרים מלוא יגיד שצריך שיהא מפי התובע והיינו הגדה של העדים דקפדינן כמי בהא דבעינן לו לא יגיד שישבעו או שיקבלו שבועה בפני התובע שאינם יודעים להגיד: אלו תנא ר' לעזר. מפי התובע ולא תנינן הא דבמתני' עד שישמעו: הוי אמרין ישמעו מפי הנתבע. אפי' לא שמעו התביעה אלא מפי הנתבע: ולא נשבעו לתובע. כלומר אלא שלא נשבעו לו כי אם להתובע הוא דנשבעו סגי בהכי והוי אמינא דחייבין: הוי. הלכך תרווייהו צריכי ושמעינן שיהא התביעה מפי התובע וגם השבוע' בפני התובע:

הלכה י מתני' משביע אני עליכם וכו'. והוא שיאמר מלוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה ושישביעם בשם או בכינוי מן הכנויים: באל"ף דל"ת. בשם הכתוב באל"ף דל"ת: ביו"ד ה"א. שם הכתוב ביו"ד ה"א: המקלל בכולן. מברך את השם באחד מהן כגון יכה פלוני את פלוני שזה הוא חייבו כשמקלל שם בשם: וחכמים פוטרין. מסקילה בכינויים דעל שם המיוחד דוקא הוא דבסקילה דכתיב בנקבו שם יומת ועל הכינויים באזהרה דאלהים לא תקלל ובשבועת העדות מודים חכמים לר"מ דחייב על הכינויים כמו שהוא חייב על שם המיוחד דבשבועה כתיב ושמעה קול אלה: המקלל עצמו. דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וכל השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה: ומבירו. דכתיב לא תקלל חרש אפי' חרש שאינו שומע ולא קפיד מקללתו לא תקלל וכ"ש שאר כל אדם דשמע וקפיד: יככה אלהים. כן יככה אלהים. אם אמר לעדים יככה אלהים אם לא תעידוני או שמשמע א' שקורא בקללות שבתורה יככה אלהים ואמר הוא לעדים וכן יככה אלהים אם לא תעידוני זו היא אלה הכתובה בתורה דהא כתיב בהם ככל אלות הברית: אל יככה אלהים. אם תעידוני או שאמר יברכך ה' וייטיב לך אם תעידוני וכפר: ר"מ מחייב. דס"ל מכלל לאו אתה שומע הן אל יככה אלהים אם תעידוני הא אם לא תעידוני יככה וכן יברכך אלהים אם תעידוני הא אם לא תעידוני יקללך ואין הלכה כר"מ: **גמ'** משביע אני עליכם סתם חייבין. כלומר אם אמר משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני אינו צריך לומר עוד בשבועה שהרי אמר משביע אני עליכם: אוסרכם אני כובלכם אני חייבין. אם אמר בשבועה: ר' יוחנן בשם ר' ינאי כיני מתניתא ואית דאמרין דר' אבהו בשם ר' יוחנן הוא דאמרה כיני מתניתא ר"מ מחייב ורבי יהודה פוטר. כדגרים הכא במתני' דחכמים דפליגי אדר"מ ר' יהודה הוא: ר"מ כדעתיה וכו'. דתנינן תמן בפ"ז דסנהדרין המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם קיללם בכינוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין ואשמעינן דחכמים דהתם היינו ר' יהודה דהכא: אמר לון ר' יוסי לחכמים למה. אינו לוקה אם מפני שהוא ל"ת שאין בו מעשה והרי הממיר והנשבע לשקר דנמי לאו שאין בו מעשה הוא ואפ"ה לוקה דהני כולהו איתרבו למלקות ואע"פ שאין בהן מעשה כדאמרינן בסוף פרק דלעיל: ר"מ היא. הא דר' יסא בשם ר' יוחנן גרסי' לה בנדרים פ"ק הלכה ד' לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר וקאמר התם דר"מ לטעמיה דאית ליה באיסורא מכלל לאו אתה שומע הן כדאמר הכא ומפרש דהתם נמי ה"ק לא לקרבן יהא מה שלא אוכל מן דילך הא מה שאוכל מן דילך קרבן הוא וקאמר דהכא נמי היינו טעמיה דמשמע אל יככה אלהים אם תבוא ותעידוני הא אם לא תבא ותעידוני יככה: לעשות וכו'. קושיא היא דמנין ללמוד מכאן על האלה בלא שבועה דילמא על השבועה בלא אלה אתי קרא ללמד ומשום דאין אלה בלא שבועה כדכתיב והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה והלכך כתיב הכא ושמעה קול למידרש לעשות שבועה שאין עמה אלה כמו שיש עמה אלה אבל אלה בלא שבועה לא מיתרבי מקרא: לא

ולא נשבעו לנתבע חייבין. והעיקר הפסול היא מה שנשבעו לנתבע אבל אם לא נשבעו לנתבע אע"ג דלא נשבעו להתובע אלא בינם לבין עצמם או לפני אחר או שלא בפני התובע אלא כיון ששמעו מהתובע סגי וחייב ע"כ צריכה להיא דר"א דדרים אלינו"ע שצריך לישבע לפני התובע דעיקר נשיאת העון הוא השבועה וצריך השבועה להיות לפני התובע ואילו תני ר"ל ולא תנינן במתניתן הוינן אמרין ישמעו' מפי הנתבע ונשבעו לתובע חייבין ותיבת לא מיותר פי' דלר"א הוא"מ דהעיקר צריך להיות השבועה לפני התובע ושלא בפני התובע לא מהני אבל השמיעה הא"מ דיכול להיות לפני הנתבע ע"כ צריך מתניתן ולר"א לאשמועינן דבעינן תרווייהו לפני התובע ממתניתן שמעינן דהשמיעה צריך להיות לפני התובע ומדר"א שמעינן דהשבועה צריך להיות לפני התובע:

שנים

מראה הפנים

ז"ל שם הל' ז' וכן אם השביעם הנתבע וכו' ור"ל אפי' אחר ששמעו התביעה מפי התובע השביעם הנתבע אינו כלום עד שישביעם התובע: **והרי** הממיר וכו'. עיין בסוף פרק דלעיל:

רבי מאיר הוא דאמר ממשמע לאו אתה שומע הן. כבר כתבתי בנדרים שם דיש להשוות להאי דר' יוחנן לאתי דמשמע מסוגי' הבבלי דר"מ לית ליה בנדרים מכלל לאו אתה שומע הן דאע"ג דאיסורא הוא איסור חמור בעינן. כדמחלקי התוס' בשלהי פרקין ושבועת איסור חמור הויא. ולפי מה שהביא הרשב"א בשם גי' ר"ח ז"ל דגרים התם בסוף פרקין אלא לעולם לא תיפוך ודקשיא לך סוטה שאני התם דאיסורא דאית ביה ממונא הוא ורבנן דמתני' דפליגי עליה דר"מ לאו ר"ח בן גמליאל הוא אלא ר' יהודה לפי גי' הספרים. וזהו כפי גי' דהכא ועלה קאי הא דקאמר כיני מתני' וכו' וזהו כמו דתירצו התוס' על הא דקשיא ליה לרש"י ז"ל להך גי' לרבנן מאתויי יין דהא דפטרי רבנן הכא לאו על מכלל לאו אתה שומע הן קאי אלא אאלהים קאי משום דבעינן שם המיוחד. וזהו פלוגתא דר"מ ור' יהודה דקאמר הכא:

מנין שאין עמה שבועה כשיש עמה שבועה.. וכו כפי גי' הספרים שם דף ל"ו ע"א מנין לעשות אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה. אבל רש"י ז"ל מחק גי'

זו וגרים כפי אשר היא שטיה בת"כ שלפנינו אין לי אלא שבועה שיש עמה אלה ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה ת"ל וכו'. וכל"מ שבין אלו חילופי הגרסאות אם אנה בלא שבועה מהני בשבועת העדות או לא פליגי בה רבוותא דדעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל דלמאי דמסיק התם דלרבנן לית לכו ג"ש אלא מגופה מישתמע הכא דאין אלה אלא שבועה ור' אבהו אמר דאלה שבועה כדכתיב ויבא אתו באלה וכו' תו לא צריכין לשבועת העדות לא לשם מיוחד ולא לכינויין אלא בין אלה שאין עמה שבועה ולא שם ובין שבועה שאין עמה אלה הרי היא כאלה שיש עמה שבועה דאיתרבו מושמעה אלה ושמעה קול עכ"ל הרשב"א ז"ל. וזהו כמו דמסיק הכא לא שנייה וכו' ודעת הר"י מיגא"ש ז"ל כדעת רש"י שכתב דמכללא דשמעתא שמעינן דבין שבועה ממש בין שבועת האלה לא מתחייב בה עד דהוי בשם או בכינוי כרבנן אבל שבועה זו שבועת האלה בלי שם או בלא כינוי לא שבועה היא כלל מכ"ל. וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט שם הל' י"א וי"ב אלא דהוא ז"ל דעתו דאלה בלא שם וכינוי מלקות וקרבן הוא דליכא הא איסורא איכא כמ"ש בפי"ב שם הל' ד'. וסוגית ש"ס הזה כגי' הספרים אשר היה לפני הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

מסורת הש"ס

סנהדרין סו ע"א

(סנהדרין פ"ז) סנהדרין סו

(נדרים פ"ק) פי' שבועות לו

עין משפט נר מצוה

מא
א מיי' פ"ט מהל' שבועות הלכה י"א ופ"ב שם הלכה ב ג

מב
ב מיי' פ"ב מהלכות ע"ז הלכה ז

מג
ג מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה ב סמ"ג לאוין ריט טוש"ע יו"ד סי' רמא ס"א

מד
ד מיי' פכ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמ"ג לאוין רט ריא טוש"ע חו"מ סי' כז סעיף א

מה
ה טוש"ע שם סעיף ב

מו
ו מיי' פ"ה ממרים ה"ב סמ"ג לאוין לד' טוש"ע יו"ד סי' רמא סעיף א

מז
ז מיי' פי"ח מסנהדרין ה"ב

מח
ח מיי' פי"ח מתמורה ה"א ופי"ח מסנהדרין הלכה ב

מסורת הש"ס

לא שניא. אין חילוק ביניהם דהכי מידרש או קול לחוד או אלה לחוד והיא אלה בלא שבועה והיא בשבועה בלא אלה שניהם נתרבו:

הדרן עלך שבועת העדות

עין משפט נר מצוה

לא שנייא היא אלה בלא שבועה היא בשבועה בלא אלה:

הדרן עלך שבועת העדות

הלכה א מתני'

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים וברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד דברי ר"מ וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי [א] אחרים כיון שכפר בו חייב [ב] וחייב על זדון שבועה ועל שגגתה עם זדון הפיקדון אינו חייב על שגגתו ומה הוא חייב על זדונו אשם [ג] בכסף שקלים: **גמ'** תני מפי עצמו בשבועת העדות. מהו להיות באלה מפי עצמו בשבועת הפיקדון מהו להיות באלה אמר רבי יוסי מכיון דכתיב °נפש ויקרא ה כמה שכולהון כאן וכולהון כאן. א"ר מנא אלה בב"ד מחלוקת ר"מ והכמים. °וכחש בעמיתו לכשיצא וידויו. בשבועה פרט למכחש [ד] באחד *השותפין פרט למכחש בעדים [ה] ובשטר. אמר רבי יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"ג דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה אחראין [ו] וערבאין זה לזה ולא עבדין כן. שנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול שלו אין שומעין לו. ויעשה בכופר בחלקו ויהא חייב. אחד שהפקיד לשנים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב.

הפקיד

הלכה א מתני' שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים. איידי דתנא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים תנא נמי הכא לכולהו: ובקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפי עצמו נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אמן אחר השבועה ואח"כ הודה חייב בקרבן דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו: ומפי אחרים. ולא ענה אמן כגון משביע אני עליך שתחזור לי הפקדון ואמר אין לך בידי כלום אינו חייב עד שיכפור בב"ד: וחכמים אומרים וכו'. והלכה כחכמים: וחייב על זדון שבועה. דלא כתיב בה ונעלם וזדון השבועה הוא שזכור הוא הכל על הפקדון ויודע ג"כ שנתחייב על כפירתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. שיודע הוא שבשבועה זו אסורה אבל לא ידע שחייבין עליה קרבן וזכור הוא שהפקדון אצלו: ואינו חייב על שגגתו. ששכח שיש אצלו הפקדון ונשבע ואח"כ ידע דאנוס הוא: אשם בכסף שקלים. הקנוי בשני סלעים דבאשם מעילות כתיב איל אשם בערכך כסף שקלים וילפינן בכריתות דכל האשמות הן בכסף שקלים:

גמ' תני מפי עצמו בשבועת העדות. תנינן לעיל דמפי עצמו נוהג בשבועת העדות ואע"ג דלא כתיבא והשתא מיבעיא לן מהו להיות באלה מפי עצמו אע"פ שאין עמה שבועה מי ילפינן לה ממושבע מפי אחרים דכתיבא בעדות וכתיב ושמעה קול אלה וילפינן בסוף פרק דלעיל דאלה שאין עמה שבועה כשיש עמה שבועה דמיא ומיהו במפי עצמו מיבעיא לן: בשבועת הפקדון מהו להיות באלה. את"ל דמפי עצמו דעדות ילפינן לה מפי אחרים דכתיבא בה גופה אכתי מיבעיא לן בשבועת הפקדון דלא כתיב בה אלה מהו אם מהני בה אלה אע"פ שאין עמה שבועה: מכיון דכתיב נפש נפש. ואמרינן לקמן דילפינן מושבע מפי אחרים בפקדון משבועת העדות בג"ש דנפש נפש וה"ה לכולא מילתא ילפינן מהתם וכמו דבעדות ילפינן לעיל דאלה שאין עמה שבועה נוהג בה ה"נ בפקדון דכמה שכולהון כאן כמאן דכתיבא בה גופא דמי וכן מה שכתוב בפקדון והיינו שבועה מפי עצמו כמוה דכתיב בעדות דמי כדאמרינן בפרק דלעיל דמפי עצמו בעדות נפקא לן בג"ש מפקדון: ר' מנא. קאמר דאלה בב"ד בפקדון והיינו במושבע מפי אחרים דאינה נוהגת אלא בב"ד לר"מ הגיא בפלוגתייהו גופה במה דפליגי ר"מ וחכמים במתני' דלר"מ דס"ל דון מינה ומינה כדאמרינן בפרק דלעיל ולקמן בהלכה ב' ומהאי טעמא ס"ל דמפי אחרים בפקדון אינו נוהג אלא בב"ד דלכולא מילתא ילפינן לה מעדות והתם בב"ד דוקא דאם לא יגיד כתיב במקום שאם היה מגיד היה זה מתחייב וה"נ לענין אלה יליף לה פקדון מעדות אבל לחכמים דס"ל דון מינה ואוקי באתרה לאחר דילפינן פקדון מעדות למושבע מפי אחרים אוקי באתרה כמו דמפי עצמו דאיירי בפקדון אפי' חוץ לב"ד הוא דוכחש בעמיתו כתיב כל מקום שכיחש וה"נ לענין אלה אוקי בהתרא דלא כתיבא בפקדון אלא ונשבע על שקר הוא דכתיב: וכחש בעמיתו. בפקדון וגו' ונשבע על שקר כתיב ודרשינן לכשילא וידויו בשבועה כלומר שילא מדין חובו והודאתו אם היה מודה בשבועה זו שאם היה מודה היה חייב לשלם ועכשיו בשבועה זו נפטר מן החוב ונמלא ילא הודאתו וחובו בשבועה ובהא הוא מיחייב קרבן: פרט למכחש באחד השותפין. כגון שנים שהפקידו אלל אחד ובא האחד מהם ותבעו וכפר בו ונשבע פטור מקרבן וטעמא משום שלא היה חייב ולא רשאי ליתן לאחד מהן חלקו עד שיבואו שניהם כדמפרש לקמן ונמלא שלא היתה הודאתו אם היה מודה מחייבתו ליתן לזה כלום עד שיבא עמו חבירו והלכך לא נתחייב בשבועתו: פרט למכחש בעדים ובשטר. דאם מכחש הוא בחוב שיש עליו עדים או שטר כפירתו לאו כפירה היא ולא מיחייב עלה קרבן שבועה: הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"ג דלא כתבו אחראין וערבאין זה לזה. אלא כתבו אנו פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה אפ"ה אחראין וערבאין זה לזה הן ויכול לתבוע מכל אחד מהם לשלם לו הכל ואין כל אחד נפטר אם יתן חלקו דכי היכי דאמרינן בשנים שהפקידו אלל אחד שאין כל אחד מהן יכול לומר להנפקד תן לי חלקי שיש לי אללך משום שהנפקד אומר לו לא נתחייבתי אלא לשניכם ביחד אף בשנים שלוו מאחד הוא. כן שאין כל אחד מהן יכול לומר להמלוה לא נתחייבתי לך אלא בחלקי משום שהמלוה אומר לו לשניכם ביחד הלויתי ואין אחד מכם נפטר בחלקו אלא ישלם לי את הכל: ולא עבדין כן. ואפ"ה לא נהגו לעשות כן אלא כותבין בפירוש אחראין וערבאין זה לזה לשופרא דשטרא: שנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול שלו. השתא מפרש להברייתא דלעיל דע"כ מדפטר במכחש באחד מהשותפין שמעינן דאם בא האחד ליטול את חלקו דאין שומעין לו: אין שומעין לו. דאי אמרת דשומעין לו א"כ קשיא ויעשה ככופר בחלקו ויהא חייב בקרבן שבועה שהרי ילא בשבועתו ידי זה והוי ליה ילא וידויו בשבועה כפי חלקו ואם יבא אח"כ חבירו האחר או יודה לו או יכפור בו שהרי אין לזה בחלק זה דין ודברים וכל אחד מכיר את שלו ונוטל אלא ע"כ מדקא פטר ליה בברייתא ש"מ שאין שומעין לו: אחד שהפקיד לשנים וכפר בו זה חייב כפר בו זה חייב. וטעמא דכיון שכל אחד נאמן חייב על הכל הלכך כופר בממון הוא:

הפקיד

שנים שהפקידו כאחד וכא אחד ליטול את שלו אין שומעין לו כו' עי' כריטב"א ז"ל במס' שבועות דמאריך בהאי סוגיא בשם הראשונים ז"ל והאי אין שומעין מפרש בחיריק אין שומעין לו ר"ל אם שומעין לו עיי"ש דף ל"ח:

כן

בשבועות לז

א
א מיי' פ"ה מהל' שבועות הלכה א כמ"ג לאוין רמא

ב
ב מיי' שם פ"א ה"ט

ג
ג מיי' שם וס"פ מהלכות שגגות הלכה ז ופי"ד מהלכות פה"מ הלכה כב

ד
ד מיי' פ"ח משבועות הי"ב

ה
ה מיי' שם הלכה יג

ו
ו מיי' פכ"ה ממלוה ולוה הלכה ט טוש"ע חו"מ סי' עז סעיף א

מראה הפנים

פרק ה **שבועת** הפקדון. וכפני ב"ד וכו'. כדפריבית שבודה דלא חייב קרבן וכ"כ רש"י ז"ל ועיין במהרש"א מ"ש על זה שלריך לפרש וכו' אלא למאי דמסיק וכו' מלינן לאוקמי מתני' כמי בהכי עכ"ל. ולענ"ד פשוט הוא דרש"י כתב זה על פי הדין דאין קרבן אלא ע"י הודאה ולא ע"י עדים וזה מבואר בהרבה מקומות דילפינן מדכתיב בגזל הגר והתוודו וגו' וכן כתב הרמב"ם ז"ל בריש פ"ד מהל' גניבה גבי פקדון דאין מביא אשם על פי עדים על שבועתו וכן בפ"ז מהל' גזילה הל' ח' דאין חומש ואשם באים אא"כ הודה מעלמו את"כ ועי"ש ומה ענין זה למאי דמסקינן דאפי' כפר בממון שיש עליו עדים חייב מ"מ הודה בעינן את"כ דלא מביא אשם ורש"י ז"ל דין דחוב קרבן אשמעינן: **מהו** להיות באלה מפי עלמו. האי ש"ס לגירסתיה אזיל דמפי אחרים פשיטא ליה דאלה שאין עמה שבועה כשיש עמה שבועה כדאמר בסוף פ' דלעיל ועי"ש במה שנתבאר לפי הגירסות המתחלפות:

פרט למכחש באחד השותפין. הרי"ף ז"ל הביא לזה בקילור. ובכר הוא שנוי ומבואר בכתובים פירושא דהך סוגיא לא הביא כאן אלא לבאר דעת הרמב"ם ז"ל לפיכן נטה דעתו כפירושא דהכא וכהיולא מזה. ועיין בקונטרס אחרון בסי' ג':

הוי

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ז מגזילה הלכה ב ופ"ט משבועות ה"ס
ח
ב מיי' פ"ח משבועות ה"ב

תורה אור

הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה ; ומה כא אילו נשבע ונשבע ונשבע שמא אינו מביא קרבן על חצי פרוטה. תמן כל שבועה חלה על שוה פרוטה הכא אין שבועה חלה על שוה פרוטה. רבי לא ורבי יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין לית כאן עדים כמי שיצא וידויו בשבועה למה משום *שמצוין למות ושטר אינו מצוי לאבד הוי לית טעמא אלא משום שמצוין לשכח עדותן. *תמן תנינן איכן שורי אמר לו *אבד משביעך אני ואמר אמן ועדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה א מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. מתניתא בשאין יודע בעדים אתא מימר לך ואפי' יודע בעידיו. א"ר יוסי ומתניתא אמרה כן *היו *שתי כיתי עדים כפרה ב ראשונה ואח"כ כפרה שנייה שתיהן חייבות. *ניחא ראשונה מתחייבת שנייה למה לאו משום שמצוין לשכח עדותן. °וכחש בה ולא בו. *בן עזאי אומר שלשה *אבידות הן ביודע בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה. ר' חוניה בשם רבי ירמיה כולהון לפטור. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי לית כן. רבי יוסי בעי ויהא כן הפטור.
א"ר

ויקרא ה

רידב"ז

בן עזי אומר ג' אבידות הן היודע בה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה. לא בה ולא במוצאיה כן הגי' בת"כ [וכן הוא במס' ב"ק דף ק"ה ע"ב ואח"כ קאמר הגמ' שם דגרסינן בה ובמוצאיה. וה"נ דכותי' מתחלה גרסינן לא בה ולא במוצאיה. ואח"כ קאמר דגרסינן בה ובמוצאיה] וע"ז קאמר ר"ח בשם ר' ירמי' כולהן לפטור. כיון דקתני לא בה ולא במוצאיה ע"כ דהוי לפטור וכמו כן כל הג' אבידות. וה"ק דבה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה לא בה ולא במוצאיה ונקט לא בה ולא במוצאיה לאורי דכולהן לפטור. ע"ז קאמר ר"י ב"א בשם ר' יוסי לית כאן ר"ל לית כאן לפטור ד' יוסי בעי [נראה דהיא ר"ת ר"י והמדפיס הדפיס ר' יוסי דהא ר' יעקב בר אחא קאמר בשם ר' יוסי לית כאן] ויהא כאן הפטור ר"ל למה אמרית לית כאן לפטור אימא אית כאן לפטור. ע"ז משני ר' מנא דלפיכך לית כאן לפטור משום דלית כאן מג' אבידות מיודע בה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה לא בה ולא במוצאיה כד"ס ותפס ליסנא דלעיל אלא בה ובמוצאי' הא קיימין ר"ל דאנן לעצמינו קיימין יקבלה בידינו דלית כאן לא בה ולא במוצאיה דבה ובמוצאיה אנן קיימין אלא שמכחיש ר"ל דבזה שייך הכחשה ומסיק האיך הוי סדר הנך ג' אבידות בה ובמוצאיה. במוצאי' ולא בה בה ולא במוצאיה ומסיק הגמ' כיני מתניתא בה ובמוצאיה. ר"ל לאו דלר"מ לאוד קבלה בידו לקיים הברייתא כן אלא כן הוא באמת מיגה המתניתא לכ"ע דמגיהים המתניתא בה ובמוצאיה והתם לא שייך לפטור כיון דידע בה ובמוצאיה ע"כ לית כאן כולן לפטיר. ובבבלי במס' ב"ק דף ק"ה ע"ב דמגי' ג"כ הברייתא בה ובמוצאיה מסיק שם דלמ"ד לפטור הוא משום דאיירי בע"א עיי"ש אבל בירושלמי מסקינן דכיון דמגיה הברייתא בה ובמוצאיה ע"כ דלית כאן לפטור :
ר"י

פני משה

הפקיד להם שוה פרוטה. כלומר דפריך א"כ הוא שאתה אומר שכל אחד מהם מתחייב בכפירתו אלא מעתה הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא וכו' כדמפרש ואזיל ומה כא וכו' הרי הכא דמיא למפקיד לשנים או לג' לזה חצי פרוטה ולזה חצי פרוטה ותובע לכולן והשביע את זה וחזר והשביע את זה לא נמצאת אומר שכל אחד מביא קרבן שבועה על חצי פרוטה והתורה אמרה לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה כדדרשינן לקמן : תמן. ומשני דלא דמי תמן כלומר בהא דאמרת בהפקיד לשנים כל שבועה חלה על שוה פרוטה שהרי כל אחד חייב על הכל אבל הכא במפקיד חצי פרוטה אין שבועה חלה כלל כיון דאין כאן שוה פרוטה ופטור : לית כאן עדים. אברייתא דלעיל קאי דקתני פרט למכחש בעדים ואיכהו פליגי דבכופר בחוב שיש עליו עדים חייב קרבן דכמי שילא וידויו בשבועה הוא דילאת שבועתו תחת וידוי אם היה מודה וכפירתו כפירה הוי כדמפר' ואזיל לטעמא : למה. הרי עדים בדבר וכפירתו לאו כלום היא : משום שמצוין למות. העדים ומהניא ליה כפירתו אם ימותו : ושטר. וכי השטר ג"כ אינו מצוי לאבד אותו ואמאי לא פליגי בשטר : הוי. ש"מ דלית טעמא בעדים אלא משום שמצוין הן לשכח עדותן ושמא שכחו והלכך כפירתו כפירה היא אבל למיתה ולאיבוד לא חיישינן : תמן תנינן. לקמן בפ"ח : מתניתא בשאין יודע בעדים. כלומר אי לאו דאשמועינן הכא דאיכא חששא שמא העדים שכחו עדותן על כרחך דהוה מוקמינן להמתני' בשאין התובע יודע בעדים דאל"כ תיקשי אמאי אם הודה אחר שכפר מביא קרבן הא כפירתו לאו כפירה הויא שהרי יש עדים בדבר אלא ודאי בשאינו יודע בעדיו אלא שאח"כ באו עדים והעידו שאכלו : אתא מימר לך ואפי' יודע בעדיו. כלומר אבל השתא דקאמרי' דמצוין לשכח עדותן שמעינן דאפי' בשיודע בעדיו מיירי המתני' דלעולם כפירה במקום עדים הוי כפירה לענין קרבן שבועה : ומתניתא אמרה כן. ממתני' דפרק דלעיל נמי שמעינן הכי דקתני היו שתי כיתי עדים וכו' והגי' מסורסת בכאן וכצ"ל ניחא שניה מתחייבת שכבר כפרה הכת הראשונה ואין כאן עדים אלא הן : ראשונה למה. חייבת הא בשעה שכפרה אכתי קיימא שנייה להעיד לאו משום שמצוין לשכח עדותן והלכך אף הראשונה חייבת שהיה להן לחוש שמא שכחו כת השנייה לעדותן : וכחש בה. גבי אבידה כתיב או מצא אבדה וכחש בה ודרשינן דוקא שכחש בה באבידה שאומר לא מצאתי אבידה שלך בהא הוא דחייב קרבן שבועה אם הודה אח"כ : ולא בו. אבל אם אמר מצאתי אבידה ולא הייתי יודע שהיא שלך שהחזירנה לך ונשבע על זה פטור משבועת הפקדון שהרי בטענתו בתחילה לא פטר עצמו מכלום דאנן בעינן שיהא הכחשה בעיקר הדבר לאפוקי בכה"ג דבתחילה מודה בעיקר הדבר היה : בן עזאי אומר שלש אבידות הן. ברייתא זו שנוייה בת"כ וה"ג שם בן עזאי אומר שלש אבידות הן היודע בה ולא במוצאיה ולא בה לא בה ולא במוצאיה. וגירסא דהכא ביודע בה ובמוצאיה הוא למאי דקאמר לבסוף כיני מתניתא בה ובמוצאיה ומותק הגי' בסיפא דברייתא לא בה ולא במוצאיה דהאי לא מיתוקמא כלל אלא דמשכחת לה שלש אבידות ולא יותר ובענין הזה בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה במוצאיה ולא בה כדלקמן : שלש אבידות הן. לענין משביע עדי אבידה מיתפרשא שהשביע אם ראו את האבידה אלא אחד שמלאה ומכחש ואומר לאו ואח"כ הודה והכיר בה ולא באדם המולאה או באחד מן שתים חלוקות אחרות ומפרש ואזיל למאי הלכתא אם לחיוב או לפטור : כולהון לפטור. ר' ירמי' מפרש להברייתא דבמשביע עד אחד מיירי ובכל אחד מאלו שלש החלוקות פטור הוא וטעמא דלא הכחיש העד בדבר ממון שאפי' היה מעיד על זה שהכיר בו שמלאה ומכיר גם באבידה שהיא של בעל האבידה הכי לא היה מתחייבו ממון להמולאה אלא שבועה והע"נ דאיכא למימר דילמא לא משתבע ומשלם מ"מ לא הוי אלא גורם לממון וגורם לממון לאו כממון דמי : לית כן. אי אתה יכול לפרש כאן דבעד אחד לענין פטור קאמר כדמפרש לקמיה : ויהא כן הפטור. ומ"ט לא מצית לאוקמי הכא לענין פטור :
הגור

מסורת הש"ס
עיין שבועות לו
(לקמן פ"ח)
שם מא
(לעיל פ"ד)
שם לא ע"ב
שם לב ע"ב
ת"כ פ' ויקרא
ב"ק קה ע"ב

מראה הפנים

הוי לית טעמא אלא משום שמזוין לשכח עדותן. וכתם קאמר לטעמיה דר' יוחנן בשטר מבוה דאין מביאין קרבן על כפירת שיעבוד קרקעות. ולפי טעמא דהכא נ"מ דאפי' היכא דליכא טעמא דשיעבוד קרקעות וכדכתבנו כתום' שם לתרץ למאי דאית לן שיעבודא דאורייתא כגון שמחל השיעבוד או כדמתרלי בעלמא כגון שאין לו קרקע. ועיין ברים ב"מ ד"ס מבגים אותן בטלית דר' חייה רובה מ"מ מפנין שיעבודא דאורייתא. וש"כ דפתם לא ניחא ליה למימר טעמא דשכחה משום דלשכחה לא חיישינן כדאמרינן בס"ב. דכתובות אדם זוכר עדותו עד שנים שנה ומשום הכי נמי לא אוקי התם טעמא דמתני' היו שתי כתי עדים וכו' כדמוקי הכא לקמיה אלא כדרבינא בשיו כת שנייה קרובין בגבותיהן :

בן עזאי אומר שלש אבדות הן. האי ברייתא מייתי לה בבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ס ע"ב וגבי' דת"כ שהבאתי בשינוי ופריך התם לא בה ולא במוצאיה קושטא איפתבע אימא בה ובמוצאיה וכדמגיה נמי הכא כיני מתני' וכו' וכדפריבית. ורש"י ז"ל פי' שם ובעד אחד קמיירי ולכאורה למאן דמפרש כולהו לפטורא א"כ בהכיר בה ולא במוצאיה ובמוצאיה ולא בה בשני עדים נמי לא הוי אלא גורם לממון וכדפריבית להסוגיא בכברא זו ועיין לקמן בפירוש הסוגיא והוא עיקר. וראיתי בשיטה מקובלת למב"ית ז"ל שכתב שם באמת דל"ל דבאלו שתי חלוקות אפי' בשני עדים גורם לממון הוי. והקשה שם עוד בשם הר"מ ז"ל דלמאי דקאמר במוהל התם לאוקמא א"כ בהני שתי חלוקות הוי גורם דגורם דהא בה ולא במוצאיה איכא ב' ספיקות מי יימר דמשכחת מוצאה וא"כ משכחת ליה

דילמא טעין נאנסה הימנו. ונשבע על זה. וכן במוצאיה ולא בה מי יימר דאבדתך מלא וא"נ דידך אבדה דילמא טעין נאנסה ואמרינן לעיל כפ"ד דאפי' להרא"ש דס"ל גורם לממון כממון דמי מודה הוא בגורם דגורם כגון בעדי קיטי דשוטה דפטור ותירץ בשם הרא"ש ז"ל דבאמת במוהל לא קאי אלא אחלוקה דהכיר בה ובמוצאה. אבל בשם הרא"ד והרמ"ה ז"ל כתב דמיירי שיש כאן טענה בין התובע והנתבע ומכירין להנתבע ופי' בה ולא במוציאיה שמכיר העד שהתפץ זה של התובע היה אבל לא הכיר במוציאיה שאינו יודע אם בא ליד הנתבע בתורת מציאה והנתבע טוען מעולם לא היתה של תובע והכיר במוציאיה ולא בה היינו שראה שבאה ליד הנתבע בתורת מציאה אלא שאינו יודע אם היתה של תובע זה אם לאו והנתבע טוען מעולם לא באת לידו בתורת מציאה אלא התובע מכרה לו או נתנו לו במתנה. והשתא בעד אחד הד גורם הוא דהוי בכל החלוקות ובשני עדים לעולם מחייבי קרבן שבועה דהאלו הוה מסהדי מיחייב הנתבע לשלם. ולפי פי' זה וסברא זו שפיר עפי מיתפרשא למ"ד כולהו לחיובא וכר' מנא דהכא ואתיא כמ"ד גורם לממון כממון דמי. וכן נמי למ"ד כולהו לפטורא דהכי קי"ל תו לא קשיא מידי דבשני עדים לא מיתוקמא כלל דודאי בכה"ג מיחייבי קרבן שבועה דכפירת ממון הוי כדאמרן. ויש לפרש הסוגיא בענין אחר דהא דר' מנא לא קאי לתרץ קושיא דר' יוסי אלא דהכי פירושא דר' ירמיה קאמר דכולהו לפטור והיינו בעד א' כדלעיל ועלה קאמר ר' יעקב בשם ר' יוסי דלית כן כלומר דר' יוסי לא החליט הדבר לפרש הברייתא כולה לפטור אלא דר' יוסי כלבון בעיא קאמר ויהא כאן הפטור משום דמספקא ליה אי אמרינן
דגר

מסורת הש"ס

אמר ר' מנא. הייט טעמא דאי אמרת דלפטור קאמר ומשום דבעד אחד מיירי ולא הוי אלא גורם לממון א"כ ע"כ לית כאן משלש אבידות ביודע בה ובמוצאיה וכו' וכלומר דלא משכחת שלש חלוקות בענין דין אבידה דמיירי בחדא גוונא לענין פטור: בה ובמוצאיה אנן קיימין. כלומר הניחא דהאי חלוקה בה ובמוצאיה שפיר אנן קיימין לה בעד אחד ולפטור וכן נמי על כרחך לנ,יתני בהלו שלש אבידות דאחת מאלו שהכיר בה ובמוצאיה היא דלא בה ולא במוצאיה דקתני בהלו הכי לא מיתוקמא דהרי אם אין מכיר כלל לא בה ולא במוצאיה א"כ קושטא אישתבע ומה שייך למימר דפטור מקרבן שבועה הא לא כחש כלל: אלא שמכחש בה ובמוצאיה. כלומר אלא ודאי דלא תיתני כלל לא בה ולא במוצאיה באחד מאלו שלש כי אם אחת מהן על כרחך במכיר בה ובמוצאיה אנן קיימין והשתא היה העד הזה מכחש בה ובמוצאיה שלא רצה להעיד שמכיר בהן ונשבע על שקר והודה וקמ"ל דאפ"ה פטור הוא מקרבן שבועה משום דלא הוי אלא דבר הגורם לממון והאי חלוקה שפיר הוא דמשכחת לה לפטורא ובעד אחד: במוצאיה ולא בה בה ולא במוצאיה. בתמיה וכלומר דהשתא דאמרינן דע"כ לא מיתוקמא כלל האי חלוקה דלא בה ולא במוצאיה אלא בבה ובמוצאיה אנן קיימין לאחת מהשלש וא"כ תו לא משכחת להו לאינך שתי החלוקות אלא במכיר במוצאיה ולא בה ובהכיר בה ולא במוצאיה ואי הכי קשיא דאי לפטורא קאמר אם כן לא מיתפרשא הברייתא בחדא גוונא דהא חלוקה דהכיר בה ובמוצאיה לא מיתוקמא אלא בעד אחד דאי בשני עדים דבר ממון הוא שהפסידו אותו בהכחשתן שהרי מכירין באבידה שהיא של זה ובאדם המוצאה ואלו העידו היה חייב לשלם והאי פטורין מקרבן שבועה אלא ודאי בעד אחד ומטעמא דגורם לממון הוי זלא ממון ממש ואילו שתי חלוקות האחרות אפילו בשני עדים מיתוקמא שהרי בחלוקה דבה ולא במוצאיה אפילו היו מעידין לו שמכירין בה באבידה שהיא שלו והוא אותה אלא אחד אבל אינם מכירין אותו מי הוא זה המוצאה אכתי ספיקא הוא מי יימר דימצא להאיש הזה ויכירו לשיכול להוציא ממנו על פי עדים הללו וכן נמי בחלוקה במוצאיה ולא בה אפי' בשני עדים המכירין את איש שמצא איזו אבידה אבל אינם מכירין בה בהאבידה אם היא של זה איכא ספיקא דשמא יטעון המוצא אין זו אבידה שלך ואכתי בשני עדים נמי לא הוי אלא גורם לממון דאמרינן מי יימר דישתבע על זה ומיהת שפיר מלינן לאוקמי להני שתי חלוקות אפילו בשתי עדים ואי אמרת דלפטורא קאמר ע"כ דסבירא ליה להאי תנא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי א"כ חדא מהנך שלש לא מיתוקמא אלא בעד אחד ואינך שתי חלוקות אפילו בשתי עדים מיתוקמי ולא הוי בחדא גוונא. אבל אי אמרינן כולהו לחיובא ניחא דהשתא ס"ל להאי תנא כאידך מאן דאמר דדבר הגורם לממון כממון דמי ומיתוקמא כולה ברייתא בשתי עדים ותלוקה דהכיר בה ובמוצאיה ודאי חייבין הן דדבר ממון הוא ולא נקט אלא לומר דמשכחת לה שלש חלוקות בעדי אבידה לחיובא חדא דממון הוא ואינך אף דגורם לממון הוי דאכתי ספיקא איכא כדאמרן ס"ל דגורם לממון כממון דמי: כיני מתניתא בה ובמוצאיה. השתא מסיים להא דאמר בה ובמוצאיה אנן קיימין דלא בה ולא במוצאיה דתני בברייתא דת"כ שבשתא היא. וכדאמרן וע"כ חדא מינייהו בה ובמוצאיה ואינך במוצאיה ולא בה בה ולא במוצאיה כדלעיל:

הורה אור

א"ר מנא לית כן משלש אבידות ביודע בה ובמוצאיה בה ולא במוצאיה לא בה ולא במוצאיה. בה ובמוצאיה נן קיימין. אלא שמכחש בה ובמוצאיה במוצאיה ולא בה בה ולא במוצ:ה. כיני מתניתא בה ובמוצאיה:

הלכה ב מתני' *שבועת הפיקדון כיצד אמר לו [א] תן לי פיקדון שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי או שאמר לו אין לך בידי משביעך אני ואמר אמן הרי זה חייב *השביע עליו חמשה פעמים בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין וכפר חייב על כל [ב] אחת ואחת אמר רבי שמעון מה הטעם מפני שהוא יכול לחזור ולהודות: גמ' °נפש נפש מה כאן מפי עצמו אף להלן מפי עצמו מה להלן מפי אחרים אף כאן מפי אחרים. *רבי מאיר דריש גזרה שוה במקום שבאתה מה מפי עצמו שנאמר כאן חוץ לבית דין אף מפי עצמו שנאמר כאן חוץ לבית דין. ורבנן דרשי גזירה שוה כאמור בה מה מפי אחרים שנאמר להלן בבית דין אף מפי אחרים שנאמר כאן בבית דין. רבי ירמיה בעי קרוב מפי אחרים בשבועת הפיקדון מהו שיהא פטור נישמעינה מן הדא הואיל ולא למדו מפי אחרים בשבועת הפיקדון אלא משבועת העדות מה להלן קרובין פטורין אף כאן קרובין פטורין. אמר רבי יוסי קרובין שבאן למידין מרחוקין שלהלן. רבי יודן קפודקייא בעי השביע עליו חמשה פעמים מפי אחרים חוץ לבית דין כלום הוא חייב על כולן אלא אחת. אמר רבי יוסי ולאו מתניתא היא. אמר רבי שמעון ומה טעם מפני שיכולין לחזור ולהודות וכאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות

ר"י קפודקיא בעי השביע עליו חמשה פעמים בב"ד כצ"ל וטעות הדפוס דמוכח היא. כלום הוא חייב על כולם אלא אחת כיון דילפינן מושבע מפי אחרים בשה"פ משה"ע א"כ כמו בשה"ע אינו חייב בב"ד אלא אחת כן נמי בשה"פ. ע"ז אמר ר' יוסי ולא מתניתא היא אר"ש מה טעם מפני שאין יכולין לחזור ולהודות. וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייב על כל או"א כן הגי' בפ' שבועות העדות ושייך הגי' דשם לכאן ונשתרבב מכאן לשם ומשם לכאן. ומצאתי בנו"י ז"ל שכתב ג"כ כן וכן האמת:

ר"ו

הלכה ב מתני' מפני שהוא יכול לחזור ולהודות. אחר הכפירה נמצא שבכל שבועה הוא כופר ממון: גמ' נפש נפש. לג"ש דעדות ילפא מפקדון למושבע מפי עצמו ופקדון ילפא מעדות למושבע מפי אחרים ומפרש לה לפלוגתייהו דר"מ ורבנן דריש פרקין הכא משום הנך בעיי דלקמן דקיימא על מתני' כדלעיל בפ"ד: ממקום שבאת. כדפריסית התם דס"ל דון מינה ומינה: מפי עצמו וכו'. הא שייך לטעמא דס"ל בשבועת העדות דמפי עצמו חייב אף בחוץ לב"ד כדאמר בפ' דלעיל וכלומר דה"כ כן דלר"מ ס"ל דמפי אחרים דילפינן בפקדון מעדות לכולא מילתא ילפינן מה התם מפי אחרים בבית דין דוקא אף בפקדון בבית דין דוקא ורבנן סבירא להו כאמור בה דון מינה ואוקי באתרא מה מפי אחרים שנאמר להלן בבית דין אף מפי עצמו שנאמר כאן בבית דין ל"ל וזה קאי על שבועת העדות כדפריסית בפרק דלעיל וה"ה הכא אוקי באתרא דלבתר דילפינן מפי אחרים לפקדון מעדות הדר אוקי באתרה מה מפי עצמו בפקדון אף שלא בבית דין ה"כ מפי אחרים אף שלא בבית דין: קרוב מפי אחרים וכו'. מי אמרינן דהואיל ומפי אחרים מעדות הוא דילפינן מה התם איט נוהג בקרובין ה"כ כן: קרובין שכאן למידין מרחוקין שלהלן. בתמיה וכי שייך ללמוד פקדון מעדות לענין קרובין התם הוא דדוקא ברחוקין דאין עדות בקרובין אבל בפקדון מכיון דלא שייך לחלק בין קרובין לרחוקין בנשבע מפי אחרים נמי לא מחלקינן: השביע עליו חמשה פעמים מפי אחרים חוץ לב"ד. אליבא דר' מאיר בעי וה"כ מיתפרשא כעין דבפ' ד' וכלומר אם מפי אחרים בב"ד הוי כחוץ לב"ד וחייב על כל א' וא' או דילמא כיון דלר"מ ס"ל דלכולא מילתא ילפינן לה מעדות ה"כ לענין זה דכמו בעדות כלום הוא חייב על כולן אלא א' כשהשביען בב"ד וא"כ בפקדון מפי אחרים דמעדות הוא דיליף מי נימא דג"כ בב"ד אינו חייב אלא א': ולאו מתניתא היא. ומאי תיבעי לך דאמר ר' שמעון מה טעם וכו' וכאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות אין חייבין אלא אחת בתמיה וכי מנית למיתלי טעמא בפקדון שלא יהא חייב אלא א' מפני שאין יכול לחזור ולהודות

מראה הפנים

דבר הגורם לממון כממון הוא. לו לא והא דר' מנא למילתא באנפי נפשא ולפרש הברייתא כענין שלש אבידות קאי וה"ק דלפי הגי' לא משכחת הכא ג' אבדות משום דקשיא ליה על החלוקה לא בה ולא במוצאיה כדאקשינן לעיל והלכך קאמר דכן צריך לגרוס בברייתא. ביודע בה ובמוצאיה. בה ולא במוצאיה. כלומר הנך בשיר הוו. לא בה ולא במוצאיה בתמיה הא לא מיתוקמא. והשתא מסיים דה"ג בה ובמוצאיה דאי קיימין להא בשיר דה"ק אלא שמכח: בה ובמוצאיה. והג' במוצאיה ולא בה והג' בה ולא במוצאיה

עין משפט נר מצוה

יא

א מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה י

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ד)

שבועות לח ע"א

נדרים כו ע"א סו ע"ב: קדושין מד מו ע"א

(ת"כ פרשת ויקרא)

ולהודות אין חייבין אלא אחת. רבי ירמיה בעי השביע עליו חמשה פעמים מאחר דר"מ עביד מפי עצמו בב"ד מהו שיקבענו לקרבן ולחייבו על הראשונה בלא תביעה. ייבא כהדא *מה את בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות משלם קרן וחומש ומביא אשם בשתי סלעים. מה שאין כן בשבועת העדות. מפי אחרים בקרקעות מהו שיהא פטור מפי אחרים מהו שיהא חייב אשם בכסף שקלים:

הלכה ג מתני' א

היו חמשה תובעין אותו ואמרו לו תן לנו פיקדון שיש לנו בידך *שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת רבי אליעזר אומר עד שיאמר שבועה באחרונה רבי שמעון אומר *עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד: גמ' *יכול אף בשבועת הפיקדון לא עשה המושבע כנשבע א"ר לעזר לית כאן אלא אף בשבועת הפיקדון נעשה המושבע כנשבע. א"ר יוחנן דברי רבי לעזר והוא שהזכיר שבועה תחילה וסוף. דברי הכמים הזכיר שבועה תחילה ולא הזכיר בסוף או הזכיר בסוף ולא הזכיר תחילה. על דעתין דרבנן מביא קרבן על כל אחת ואחת על דעתיה דרבי לעזר מביא קרבן אחד. הזכיר שבועה תחילה וסוף על דעתי' דרבנן מביא שני קרבנות על כל אחד ואחד על דעתיה דרבי לעזר מביא קרבן אחד על הכל. הזכיר שבועה בתחילה ולא הזכיר בסוף מה שתחול שבועה על האמצעיים. איתא חמי אילו הזכיר שבועה תחילה וסוף שמא הזכיר באמצעיים ותימר חלה והכן חלה. רבי יודן קפודקייא בעי שבועה חיטין ושעורין וכוסמין אין לך בידי מהו כמי שהזכיר שבועה תחילה וסוף מאחר שעל ידי זה ועל ידי זה שבועה מתקיימת אינו חייב אלא אחת. אין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין שבועה כמי

ר' ירמי' בעי השביע עליו חמשה פעמים כו' מאחר דר"מ כו'. זה שייך לשבה"ע לעיל בפ' שבועות העדות ושם מבואר יפה בע"ה והגי' בכאן מתוקנת יותר:

אר"י

ולהודות אם הוא בב"ד הא ודאי יכול לחזור ולהודות הוא וכיון שכן לעולם חייב הוא על כל א' וא' לר"ה בין שלא בב"ד בין בב"ד: השביע עליו חמש פעמים וכו'. יש כאן חסרון הניכר וטעות דמוכח וגרסי' מאחר דר"מ עביד מפי אחרים בב"ד ואגב שיטפא דבעיא דר' ירמיה בפרק דלעיל בשבועת העדות כעין הך בעיא היא והתם גרים מאחר דר"מ עבד מפיו בב"ד. ועיקר כוונת הבעיא היא כמו התם בעדות וכדפרישית שם וה"נ בעי אם נשבע בראשונה בלא תביעה והדר השביעו בתביעה מאחר דלר"מ מפי אחרים בב"ד דוקא הוא כדיליף מעדות ובעי אם שבועות האחרונו' קובעות הראשונות לקרבן אע"פ שהיו בלא תביעה וקאמר דאתיא כהדא דתניא בתוספתא פ"ד דה"ג התם חומר בשבועת הפקדון משבועת העדות אמר לו מה את בא אחרי שבועה שאין לך בידי משלם קרן וחומש ואשם בשתי סלעים מה שאין כן בשבוע' העדות. ושמעינן דבפקדון לעולם חייב אף בלא תביעה. וכאן הועתק הרישא דמיירי בשבועת העדות אגב שיטפא דפרק דלעיל: מפי אחרים בקרקעות מהו שיהא פטור. לר"מ דיליף פקדון מעדות לכולא מילתא מהו דנילף גם לענין זה דפטור על קרקעות כמו התם ומהו שיהא חייב אשם בב' סלעים דכיון דמפי אחרים לא כתיבא בפקדון ומהתם ילפינן לה אימא לר"מ בקרבן עולה ויורד כי התם ולא איפשיטא:

הלכה ג מתני' עד שיאמ' שבועה באחרונה. אין לך בידי ולא לך ולא לך בשבועה והשתא קיימא שבועה אכולהו ואין הלכה לא כר"א ולא כר"ש: **גמ'** יכול אף בשבועת הפקדון לא עשה את המושבע כנשבע. בת"כ היא שנויה בדברי ר"ש דמייתי לי' בפרק דלעיל ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון מה פקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון לא אם אמרת בפקדון שלא עשה בו את המושבע כנשבע. וקאמר הש"ס עלה יכול אף באמת כן לר"ש לא עשה מושבע מפי אחרים בפקדון כנשבע מפי עצמו: אמר ר' לעזר לית כאן. דלא היא ובטעות נשנה הכי אלא אף בפקדון נעשה את המושבע כנשבע דמכדי בג"ש ילפי מהדדי כמו דילפינן לעדות בנשבע מפי עצמו מפקדון ה"נ ילפינן פקדון מעדות למושבע מפי אחרים שעשה בו כנשבע מפי עצמו לדברי הכל: דברי ר' לעזר והוא שהזכיר שבועה תחילה וסוף. אר"א דמתני' הוא דמהדר דאמר עד שיאמר שבועה באחרונה ומפרש לה דאף באחרונה קאמר שיאמר שבועה אין לך בידי לא לך ולא לך בשבועה: דברי חכמים וכו'. כלומר אבל לדברי חכמים שמעינו הזכיר שבועה תחילה ולא הזכיר בסוף סגי וחייב על כל אחת ואחת: או הזכיר בסוף ולא הזכיר בתחילה. דהך בעיא היא כלומר או אם הכי נמי אם הזכיר שבועה בסוף בלבד וקאמר הש"ס דעל דעתיה דרבנן אין ה"נ דחייב על כל אחת ואחת דלא איכפת לן אם הזכיר בתחילה בלבד או בסוף בלבד דאמרינן דשבועה קאי אכולהו ועל דעתיה דר"א מביא קרבן אחד דשבועה תחילה וסוף בעינן דכיון דלא הזכיר אלא בסוף ס"ל דעל אחרון קאי כמו דסבירא ליה דאם הזכיר בתחילה לבד דלא קאי אלא על הראשון: הזכיר שבועה תחילה וסוף על דעתין דרבנן. דס"ל דשבועה אחת סגי בין בתחילה בין בסוף ואמרינן דקאי אכולהו הכא דהזכיר בתחילה ובסוף חייב שני קרבנות על כל אחת ואחת דכל שבועה דאמר קאי אכולהו: על דעתיה דר' אליעזר מביא קרבן אחד על הכל. כלומר קרבן אחד הוא דמביא על כל א' וא' ולא ב' קרבנות דלדידיה בעינן תחילה וסוף שיהא חייב קרבן אחד על כל אחד ואחד: הזכיר שבועה תחילה ולא הזכיר בסוף מהו שתחול שבועה על האמצעיים. אליבא דר"א בעי דאמר עד שהזכיר שבועה תחיל' וסוף והשתא אם אמר שתי פעמים שבועה וכגון שאמר שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך ולא לך בשבועה ולא לך דודאי בשביל האחרון לא חיילא השבוע' כיון דלא הזכיר שבועה עליו אלא מהו שתחול השבועה על האמצעיים מי אמרינן דלר"א דוקא עד שיזכיר השבועה של בסוף באחרונה לכולן קאמר או לא: איתי' חמי. ומהמה הש"ס בה ורואה ומאי תיבעי ליה דהא אילו היכיר שבועה תחילה וסוף והיינו בסוף לכולן שמא הזכיר הוא שבועה באמצעיים ואפ"ה את אמר חלה דהא אמרת דר"א אם הזכיר תחילה וסוף חייב על כל א' וא' וא"כ הכין חלה על האמצעיים בגוונא דאמרן דהא עכ"פ עליהן הוא דהוי תחילה וסוף ולעולם כל שהזכיר שבועה בתחילה ובסוף קאמר נמי בשבועה חלה גם על האמצעיים שבין שבועה לשבועה: שבועה חיטין ושעורין וכוסמין אין לך בידי מהו. דבמתני' דלקמן תניא הן לי חטין וכו' שבועה אין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חטין וכו' חייב על כל אחת ואחת ומסתמא פליג ר"א גם בהא דמאי שנא הרבה תביעות מהרבה תובעין ולדידיה בסיפא צריך שיזכיר שבועה תחילה וסוף והשתא בעי אם לא הזכיר שבועה בסוף אלא שאמר דבריו בהפך שבועה חטין ושעורין וכוסמין שאין לך בידי מהו מי אמרי' כיון דהזכיר התביעות סמוך לשבועה קאי שבועה אכולהו והוי כמי שהזכיר שבועה תחילה וסוף דמה שאמר לבסוף אין לך בידי קאי נמי אשבועה דאמר בתחילה על כולן אלא שקיצר בדבריו או דילמא מאחר שע"י זה וע"י זה שבועה מתקיימת כלומר בין כך ובין כך דהא סוף סוף אפי' אין דעתו אלא על אחת צריך הוא לומר שבועה שאין לך בידי וא"כ אינו חייב אלא אחת דלא איכפת לן בהא: דסמיך שבועה להתביעות מכיון שלא הזכיר שבועה בפירוש לבסוף וכן הבעיא שניה אם סמיך שבועה לבסוף אלל התביעות מי אמרינן דהוי כמי

מראה הפנים

כמולאים וכיני מתני' וכו' כחלוקה הא' כדאמרן: **מפי** אחרים בקרקעות מהו. כל הני בעיי אליבא דר"מ הן וכדבעי הכ"ג בפ' שבועת העדות הל' ב' ואע"ג דגם שבועת העדות אינה נוהגת בקרקעות ושבועת הפקדון נמי ליתא בקרקעות מ"מ כיון דהיכא פלוגתא במשביע עדי קרקע וכדגרסי' נמי התם בפרקין דף ל"ז ע"ב מיבעיא ליה להאי מ"ד דאמר חייב היכא למימר לר"מ דגמר מפי אחרים בפקדון לכולא מילתא מעדות ולאף דאימעוט מקרא מפי עצמו כפקדון מקרקעות במאי מפי אחרים מעדות גמרינן לה נמי לענין זה ועיין בפ' שבועת העדות שם:

לית כאן אלא אף בשבועת הפקדון וכו'. היינו תוכא דגרים התם בפ' דלעיל דף ל"ד ע"ב דמתכו עלה כמערכא דכמו דגמר מפי עצמו בעדות מפקדון פקדון נמי נגמר מפי אחרים מעדות ולא קמה התוכא כתם דבאמת דלבתר דקמה ליה בג"ש לר"ש יליף הכי ועשה בפקדון המושבע כנשבע כ"א בוגג כמזיד לא ס"ל לר"ש בפקדון כדקאמר שפמא דגמר לה לה ממעילה: **דברי** ר"מ והוא שהזכיר שבועה תחילה וסוף. ומפי' רש"י ז"ל במתני' משמע שלא פי' כדהכא. וכל הני בעיות וסברות בסבוגיא הגלו אליבא דהא ואין להאריך בזה:

מסורת הש"ס

כמי שהזכיר שבועה גם בתחלה או לא דמאחר שע"י זה וכו' ולא איפשיטא אליבא דר"א: אין בשבועת ביטוי כן. בעיא היא אם אמרי' דגם בשבועת ביטוי פליגי בתחלה וסוף או לא וכדמפרש ואזיל: שבועה שלא אוכל. ככר זו וחזר ואמר שלא אוכל שבועה מי נימא דעל דעתין דרבנן דלא בעי שיזכיר שבועה תחלה וסוף והכא שהזכיר גם בסוף שבועה אחריתא היא וחייב על כל אכילה ואכילה ולר"א דבעי שבועה תחלה וסוף שבועה אחת היא ואינו מביא אלא קרבן אחד על הכל: אוף ר"א מודה. וקאמר הש"ס דלאו מילתא היא ולא שייכא הך בעיא כלל בשבועת ביטוי להכא דאפי' ר"א דאית ליה האי סברא דשבועה שמזכיר בסוף היא גורמת לחלק מודה הוא בשבועת ביטוי דכיון שנשבע שלא אוכל ואסר ככר זו על עצמו כל שחוזר ונשבע אח"כ לא הוי אלא כמזרז עצמו מן האסור עליו כבר ולא הוי שבועה כלל דאין שבועה חלה על שבועה: לא אתיא דלא אמר הוא לשעבר. לא אתיא הך בעיא אלא באומר שבועה לשעבר: שבועה שלא אכלתי שלא אכלתי שבועה. ואמרינן בפרק דלעיל דלשעבר אם אמר שבועה שלא אכלתי שלא אכלתי הוו שתי שבועות וחייב על כל אחת ואחת דבשעה שנשבע יצא שקר מפיו ולא שייך לומר אין שבועה על שבועה בלשעבר והשתא אליב' דרבנן דלא בעי שיזכיר שבועה תחלה וסוף הכא שהזכיר גם לבסוף איכא למימר דחייב ב' קרבנות על כל אחת ואחת ולר"א דבעי תחלה וסוף אינו מביא אלא קרבן א' על כל שבועה ושבועה: שבועה חיטין וחיטין אין לך בידי מהו. מי אמרינן דאפי' במין אחד אם פרט וחזר ופרט כשתי שבועות הוו וחייב על כל א' וא' או לא: נשמעינ' מן הדא. ברייתא: לא ממקום פלוני. אם תבעו מין אחד תן לי חיטין שהפקדתי לך במקום פלוני ובמקום פלוני שבועה שאין לך בידי לא ממקום פלוני ולא ממקום פלוני חייב על כל מקום ומקום אע"פ שהוא מין א' וה"נ אפי' במין א' חייב על כל שבועה ושבועה: א"ר יוסי. מהתם לא תפשוט דהיכא למימר מקומות הרבה הוא דעשו אותן כמינין הרבה אבל הרבה פעמים במין אחד לא הוי כשבועות הרבה: אילו אמר לא מאותו המקום ולא מאותו המקום. כלומר על מקום אחד אמר שתי פעמים והוי תני דחייב על כל אחד ואחד: יאות. שפיר דנפשטה הבעיא דחיטין וחיטין אבל משתי מקומות לא נוכל לפשוט דהכא כיון דלא אמר אלא חדא שבועה אע"פ שכפל ואמר חיטין וחיטין אינו חייב אלא אחת: עשרה שבועות. אי נשבע לך שאין לך בידי מהו אי הוה כשבועות הרבה זה אחר זה וחייב על כל אחת ואחת או דילמא כיון דטעמא דחייב על כל שבועה ושבועה משום שיכול לחזור ולהודות לאחר שכפר ונשבע הוא והכא דלא שייך לומר כן שהרי כללן בפעם אחת ולא הוי אלא שבועה א' והינו חייב אלא אחת ולא איפשיטא: שבועה שבועה אין לך בידי מהו. אמינין הרבה קאי דאמרינן דאם פרט המינין שאמר שבועה שאין לך בידי חיטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת והשתא בעי אם לא פרטן אלא שאמר שבועה שבועה אין לך בידי מי אמרינן דכל שבועה על מין אחד קאי או לא: נישמעינה מהדא. דתנן לעיל בפ"ג שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' ואמרינן התם טעמא דאמר ככר זו והלכך שבוע' שניה הוי כשבועה על שבועה ולא חלה אבל אם היו לפניו ככרות הרבה ואמר שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל כיון שלא הזכיר בראשונה זו כל חדא שבועה על חד ככר חיילא וה"נ אמרינן דכל חדא שבועה אכל מין ומין חיילא וחייב על כל אחת ואחת: אף בשבועת ביטוי כן. אדברי ר"ש דמתני' קאי דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד וה"ה בתביעות הרבה עד שיאמר שבועה על כל תביעה ותביעה וכן במינין הרבה עד שיאמר שבועה על כל מין ומין כדאמרינן לעיל ואמרינן בהלכה דלקמן דלדברי ר"ש אם לא אמר שבועה על כל מין ומין אלא שאמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין ונמצא שאין בידו חטין והשתא דאחטין קושטא אשתבע פטור נמי על השאר ואפי' יש בידו שעורין וכוסמין והשתא קאמר דלר"ש אף בשבועת ביטוי כן הוא דאם אמר שבועה שאוכל נבלה ופת חטין וכו' מאחר דלא חיילא שבועה על הנבילה ופטור הוא משבועת ביטוי דלא חלה לבטל את המצוה בלא תעשה פטור על השאר דלא חיילא גם על היתר:

הלכה ד מתני' ר"מ אומר אפי' אמר חטה ושעורה וכוסמת. דקסבר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר וכן שעורה וכוסמת דכתיב והחטה והכוסמת לא נכו והוי כאילו טוענו חטין ושעורין וכוסמין ורבנן סברי לשון מקרא לחוד והכא גרגיר אחד של חטה ושל שעורה ושל כוסמת קאמר ואין הלכה כר"מ: **גמ'** דברי ר"ש. לר"ש דאמר לעיל עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ואם לא אמר אלא חדא שבועה לא קאי אלא אקמא וה"ה בחטין ושעורין וכוסמין דכי היכי דפליגי ברישא בתובעין הרבה ה"נ פליגי בסיפ' באחד תובע תביעות הרבה או מינין הרבה כדמדמי לה בהלכה דלעיל ושמעינן השתא לר"ש אם אמר לו שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין ונמצא שאין בידו חטין ואשתכח דאחטין קושטא הוא דמשתבע פטור נמי על השאר ואפי' יש בידו שעורין וכוסמין דשבועה דקאמר על החיטין הוא דקאמר. וגרסינן להא סוגיא בפ"ד דנזיר הלכה ג':
אף

(לעיל פ"ד)

(לעיל פ"ג) שבועות כז ע"ב

שם כג ע"ב

(נזיר פ"ד)

כמי שהזכיר שבועה תחילה וסוף מאחר שעל ידי זה ועל ידי זה שבועה מתקיימת אינו חייב אלא אחת. אין בשבועת ביטוי כן. שבועה שלא אוכל שלא אוכל שבועה על דעתין דרבנן מביא קרבן על כל אחת ואחת על דעתיה דרבי לעזר מביא אחד על הכל. אוף רבי לעזר מודה *שאינו אלא כמזרז עצמו מן האיסורין. לא אתייא דלא אמר הוא לשעבר. שבועה שלא אכלתי שלא אכלתי שבועה על דעתין דרבנן מביא שני קרבנות על כל אחת ואחת על דעתיה דרבי לעזר מביא אחד בכל אחד ואחד. רבי אבהו רבי ירמיה בעי אמר שבועה חיטין וחיטין אין לך בידי מהו נישמעינה מן הדא לא ממקום פלוני ולא ממקום פלוני חייב. א"ר יוסי מקומות הרבה עשו אותן במינין הרבה. אילו מר לא מאותו המקום ולא מאותו המקום יאות. רבי חגיי בעי עשרה שבועות אין לך בידי מהו רבי יוסי בעי שבועה שבועה אין לך בידי מהו א"ר יוסי נישמעינה מהדא *שבועה *שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלינה ואכלה חייב ה אחת מפני שהזכיר זו הא לא הזכיר זו חייב בכל אחת ואחת. אף בשבועת ביטוי כן שבועה שאוכל נבילה ופת חטין ופת שעורין ופת כוסמין מאחר שפטור על הנבילה פטור על השאר:

הלכה ד מתני' תן לי ו פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה ג שאין לך בידי פיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת *תן לי ד חטים ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין ה לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת ר"מ אומר אפילו אמר חיטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת:
גמ' *אמר רבי יוחנן דברי רבי שמעון נמצא שאין בידו חטים פטור בשאר א"ר בא
אף

אר"י דברי ר"ש נמצא שאין בידו חטים פטור על השאר א"ר בא אף ר"י מודה בה פי' דאימתי פליג ת"ק עם ר"ש וס"ל דחייב על כל. או"א הכ"מ בשהיה בידו חטים. נמצא דנשבע על שקר א"כ מהכ"ת נימא דהשבועה הי' על חיטין יותר מן השעורין אבל אם אין חיטים בידו וקושטא קא משתבע פשיטא דהשבועה קאי על חיטים. והא דקאמר לדברי ר"ש היא משום הא דלקמן ה"ה גבי אנסת. ופתיתה את בתי דר"ש פוטר שאינו משלם קנס ע"פ עצמו והגם דהיכא כופ"ג מ"מ פטור כדאיתא לקמן כה"ה דלר"ש כשתבעו ג' דברים ופטור על השבועה בדבר אחד פטיר על הכל דאמרינן על דבר זה נשבע. נמצא שאין בידו חיטים כו' כו' כדפי' הפ"מ ז"ל. הברייתא אמרי לא חלה כו' מתניתא מסייעה לר"ז [כן הגי' הק"ע ז"ל בפ"ד במס' נזיר ה"ג] הא אם לא אמרה להיות כמותה

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ד משבועות ה"ז ופ"ו הלכה יז ופ"ב מנזירות הלכה ב סמ"ג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלט סי"ג וסי' רלח סי"א וסעיף כא

יג
ב מיי' שם פ"ז הלכה יא

יד
ג מיי' שם הלכה יב

טו
ד ה מיי' שם הלכה יג

מראה הפנים

נישמעינה מן הדא לא ממקום פלוני וכו'. וכדברי האי ברייתא ממש לא מצאתי. וכת"כ סוף פ' ויקרא גרים יכול מפני שהן מינים הרבה מנין אפי' אמר לו תן לי חטים שהפקדתי לך אמש ושלפניו ושלפני פניו מנין שחייב על כל אחת ואחת ת"ל לאחת לחייב על כל אחת ואחת. ובמה אהך ברייתא סמוך ובעי למיפשט הבעיא ודחי לה דהרבה מקומות דוקא הוא דעשו אותם כהרבה מינין: אף בשבועות ביטוי כן וכו'. מבואר בפנים דלא אתיא אלא כר"ש. וזהו נמי כהא דאמר ר' יוסי לעיל בפ"ג הלכה ד' ואת ש"מ היו לפניו זיתים של בתוטה וא' של נבילה וכו'. וככר כתרתי בם דלא קאי המסקנא הכי ע"ש:

אף ר' יוסא מודה בה. נמצא שיש בידו חטין מהו שתחול שבועה בשאר המינין הברייא אמרי לא חלה רבי זירא אמר חלה א"ר יעקב בר אחא מתניתא מסייעה למה דאמרי חברייא אשה שאמרה א הריני נזירה *ושמעה חבירתה ואמרה ואני ושמע בעל הראשונה והפר לה הראשונה מותרת והשנייה אסורה אם אמרה לא נתכוונתי להיות אלא כמותה שתיהן מותרות. מפני שאמרה לא נתכוונתי אלא להיות כמותה וכיוצא בה הא אם לא אמרה להיות כמותה וכיוצא בה הראשונה מותרת והשנייה אסורה. מה אם תמן שאין שם עיקר שבועה את מר חלה כאן שיש עיקר שבועה לא כל שכן שתחול. ומאי דא דאמר רבי יוחנן דברי רבי שמעון נמצא שאין בידו חטין פטור בשאר במתפים באומר שעורין יהו כחיטין כוסמין יהו כחיטין. פשיטא דא מילתא לא היפר לה בעל הראשונה ועמדה בנדרה לוקה. שנייה מהו אמר רבי יוסי מאחר שזו לוקה זו לוקה. א"ר יודן ותניי בית דין הוא ותיעשה שנייה כאומרת הריני נזירה שלשים יום. רבי שמעון כדעתיה דאמר *במגבה הדבר תלוי.

א"ר

עין משפט נר מצוה

מז

א מיי' פי"ג מנדרים הט"ו סמ"ג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רלד סעיף נא

רידב"ז

כמותה וכיוצא בה הראשונה מותרת והשני' אסורה מה אם תמן שאין שם עיקר שבועה ר"ל דהא ע"י הפרה נתבטל הנזירות של ראשונה את מר הלה אעפ"כ חלה של שניה כאן שיש כאן עיקר שבועה דהא קושטא קמשתבע על החיטים לא כ"ש שתחול ע"כ נסייע לר"ז:

פשיטא דא מילתא לא הפר לה בעלה של ראשונה ועברה כן הגי' במס' נזיר פ"ד ה"ג על נדרה לוקה שני' מהו פי' דבמתניתן תנן האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה ביין כו' הר"ז סופגת את הארבעים [אע"פ שהפר לה אח"כ מ"מ כיון דבעידנא דקעברה לא היפר לה ובעל מיגז גייז לפיכך לוקה וקמ"ל דבעל מיגז גייז כן מפרש הש"ס בבבלי דף כ"ב עיי"ש] היפר לה בעלה והיא לא ידעה שהיפר לה ושתה ביין אינה סופגת את הארבעי' ר"י אומר אם אינה סופגת את הארבעי' תספוג מכת מרדות. ע"ז שאל על ההיא ברייתא דר"ש [דבתוס' ז"ל דף כ"ב כתבו דר"ש לא פליג את"ק אלא מפרש דבריו עיי"ש]. האשה שנדרה בנזיר ושמעה חבירתה ואמרה ואני ושמע בעל הראשונה והיפר לה הראשונה מותרת והשני' אסורה. ר"ש אומר אם אמרה לא נתכונתי אלא להיות כמותה וכיוצא בה אף השני' מותרת. וכדמסיק הא אם לא אמרה להיות כמותה הראשונ' מותרת והשני' אסורה ע"ז שאל פשיטא דא מילתא לא הפר לה בעלה של ראשונה ועברה על נדרה קודם הפרה אע"פ שהיפר לה אח"כ לוקה כההיא בבא דרישא במתניתן. שני' מהו פי' הא דקתני בברייתא דהשני' אסורה אם הוי איסור ל"ת גמורה דלוקה כמו האשה הראשונה קודם הפרה כיון דמיגז גייז כדאיתא בבבלי עיי"ש. וה"נ האשה השני' דכיון דמיגז גייז ולא מיעקר מעיקרא ע"כ נדרה של השני קיים אפילו לאחר הפרה של הראשונה ולוקה נמי. או דילמא דאסורה בעלמא אבל לא מלקות דלא מימשך נדרה אחר הראשונה למלקות ונתבטל מאליו. ע"ז אמר ר' יוסי מאחר שזו לוקה זו ליקה פי' כיון דהראשונה לוקה ש"מ דמיגז גייז ע"כ גם השניה לוקה דנדרה לא מישרי כלל בהפרה של הראשונה. ע"ז אמר ר' יודן ותניי ב"ד היא ותעשה שניה כאומרת הריני נזירה שלשים יום ר"ש כדעתי' דאמר במגבה הדבר תלוי. ובמס' נזיר לא גרסינן הא דר' יודן והא דר"ש במגבה הדבר תלוי. וה"ג שם ותיעשה שניה כאומרת הריני נזירה לאחר עשרים יום. והפ"ק ז"ל כתב דהכונה עד לאחר עשרים יום. והג"י ז"ל מגי' עשרים יום ר"ש כדעתי' ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין ע"כ. ונראה לפענ"ד דכ' הגירסות איתניהו ותרווייהו איתניהו והכא לא מסיק הא דר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין משום דסמך על התם. והתם לא מסיק הא דר"ש כדעתיה דבמגבה הדבר תלוי משום דסמך אהכא כדרך הש"ס הזה. וה"פ דבברייתא גרסינן ר"ש אומר אם אמרה לא נתכונתי אלא להיות כמותה שתיהן מותרות הא לא אמרה להיות כמותה אסורה והא דאסורה בשלא אמרה נתכונתי הפירוש היא שלא נתכונה כלל אלא אמרה תיבת ואני סתם בלא כונה. ובאמת לא הוי הנזירות אלא יד לנזירות בתיבת ואני כדאיתא בר"פ כל כינוי נזירות. וגרסינן שם בר"פ כל כינוי נזירות בירושלמי מה אנן קיימין אם במתכוין ליזור אפילו באמר שאזכיר פת אחת. נזיר נזיר אם בשאינו מתכוין ליזור אע"ג שהוציא נזירות מפיו לא יהא נזיר כך אם הי' קורא בתורה והזכיר

פני משה

אף רבי יודה מודה בה. כ"ל וכן הוא בנזיר דר' יהודה הוא ת"ק דמתני' כדמוקי לקמן וס"ל דחייב על כל א' וא' מודה הוא הכא דפטור על השאר דלא אמרינן דשבועה דקאמר על כל א' וא' קאי אא"כ כפר בכל התביעות וכולן שקר הן דמאי חזית דדעתיה אקמייתא לחודה הוא דהוי אבל היכא דקמייתא קושטא הוי אמרינן מסתמא כי אשתבע אקושטא הוא דמשתבע: נמצא שאין בידו חטין מהו וכו' כל"ל וכן הוא בנזיר. וכלומר דהאי דינא דלעיל בעו לה בבית המדרש ופליגי בה והא דקאמר ר' יוחנן מיתרלא היא לקמן: מהו שתחול שבועה על שאר המינין שיש בידו. ולר"ש הוא דאיבעי' להו: חברייא אמרי לא חלה. דאמרינן שבועה דקאמ' לא היה דעתו אלא על תחילת דיבורו ואחטין הוא דמשתבע ולא על שאר המינין: מתניתא. ברייתא דתנינן בנזיר גם מסייע למה דאמרי חברייא: הראשונה מותרת והשנייה אסורה. דקי"ל בעל מיגז גייז בהפרתו דמכאן ולהבא לא ליהוי נדר אבל אינו עוקר הנדר מעיקרו והלכך שנייה שתפסה בה מעיקרא אסורה: ר' שמעון אומר אם אמרה לא נתכוונתי וכו'. גרסי' והכי הוא בברייתא דנזיר דר"ש הוא דקאמר לה: כמותה וכיולא בה. אם התקיים נדרה ולא יפר לה בעלה אהא נזירה ואם לא התקיי' לא אף השנייה מותרת: מפני שאמרה. וטעמא דאמרה הכי אבל אם לא אמרה לא נתכוונתי וכו' מודה הוא ר"ש דהראשונה מותרת והשנייה אסורה ולא אמרי' דמה שאמרה ואני מסתמא היתה כוונתה שתהיה הכל כיולא בה ואם יפר לה בעלה תהי' גם היא מותרת אלא דאמרי' מסתמא לא נתכוונה זו אלא אתחילת דיבורה שאמרה הריני נזירה וה"נ אמרינן דכי קאמר שבועה אהיש דיבוריה דסמיך הוא דקאמר לא נתכוון לומר שבועה על שאר המינין ומסייע להו לחברייא אליבא דר"ש: מה אם תמן. כלומר דדחי לה הש"ס דלא היא ואדרבא איפכא מסתברא מהתם וק"ו הוא דמה אם תמן שאין שם עיקר שבועה כלומר שאין שם עיקר נדר ונזירות גבי שניה אלא במה שאמרה ואני ומסברא הוי לן למימר דואני כמותך וכיולא בך קאמרה ואם ייפר לך בעליך מותרת גם אני ואפ"ה את אומר דחלה הנזירות עליה עד שתאמר בפירוש לא נתכוונתי אלא להיות כמותה: כאן שיש עיקר שבועה. שהרי אמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין לכ"ש דנאמר דאם נמצא שאין בידו חטין דחלה השבועה על שאר המינין דמהיכי תיתי לומר דלא היה דעתו אלא שיהו שאר מינין כמו החטין דכשם שהוא פטור על החטין כך יהא פטור על שאר המינין הא עכ"פ שבועה קאמר ואם על החטין פטור הוא דקושטא הוא שאין בידו מ"מ הא אמרינן התם דמסתמא להסור עלמה נתכוונה ה"נ חלה השבועה על שאר המינין: ומאי דא דאמר ר' יוחנן. ולא תקשה דהא ר' יוחנן אמר לעיל בפשיטות דפטור על השאר לדברי ר"ש התם במתפים מיירי שאומר בפירוש לא נתכוונתי אלא שיהו שעורין וכוסמין כחטין וכשם שאני פטור על החטין כך לא היה דעתי לישבע כלל אשאר המינין אבל אם לא מתפים לא אמרינן הכי והויא ממש דומיא דברייתא דנזירות לר"ש: פשיטא דא מילתא. לדברי ר"ש קאי שאם אמרה השניה לא נתכוונתי אלא להיות כמותה. וכיולא בה הרי היא כמותה ואם לא הפר לה בעלה של הראשונה ועברה על נדרה גרסינן וכן הוא בנזיר וכלומר אע"פ שאח"כ הפר לה אלא בשעה שעברה על נדרה עדיין לא הפר לה פשיטא לן דלוקה היא וכדתנן בנזיר שם האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה יין ומטמאה למתים ה"ז סופגת את הארבעים והיינו אע"פ שהפר לה בעלה אח"כ לוקה היא על שעברה קודם הפרה דקמ"ל דבעל מיגז גייז: שנייה מהו. שתלקה אם עברה על נדרה קודם שהפר לה בעלה של הראשונה מי אמרינן דבעיקרה קא מיתפסה והואיל ועברה קודם הפרה של זו לוקה או דילמא לבסוף קמיתפסה ומכיון שהפר לה בעלה של הראשונה את נדרה אגלאי מילתא למפרע דהשנייה לא הויא נזירה כלל שהרי כמותה וכיולא בה אמרה והראשו' דלוקה היא מפני שעברה קודם הפרת בעלה: מאחר שזו לוקה זו לוקה. דס"ל מעיקרה קמיתפסה וכל זמן שלא הפר לה בעלה לראשונה חל הנדר גם עליה: ותנאי בית דין הוא. וכי תנאי ב"ד הוא דקאמרת מאחר שזו לוקה זו לוקה אמאי לוקה ותעשה שניה זו כאומרת הריני נזירה לאחר שלשים יום וכלומר דס"ל דלבסוף קמיתפסה אם התקיים נדרה ולא יפר לה בעלה והשתא דהפר לה אגלאי מילתא דהשניה מעיקרא לא היתה נזירה כלל: ר"ש כדעתיה. לר"ש קאמרינן ולטעמיה הוא דאזיל דאמר במגבה בדיבור כמו אגיבין ליה כלומר בדבור הראשון הדבר תלוי. ובנזיר גרים ר"ש כדעתיה ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין והיינו הך דשמעינן לר"ש דאמר בפ' י"ב דמנחות גבי האומר הרי עלי מנחה מן השעורין מביא מן החטין ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין שאין מנחת נדבה באה אלא מן החטין ולא אמרינן דדעתו היה כדרך המתנדבין וכלומר שאם יוודע לו שאין מביאין מנחת נדבה אלא מן החטין יביא הוא ג"כ מן החטין אלא דאזלינן אחר דבורו הראשון ולאו כלום קאמר וה"נ בתר דיבורה קמא אזלינן באמרה ואני ולא אמרינן דלבסוף קמיתפס' אלא כל זמן שלא הפר לה בעלה של זו אף היא כמותה וכיולא בה:

מסורת הש"ס

נזיר כב

(כתובות פ"ד)

א"ר

*א"ר יוחנן דברי רבי יודן נכללין בקרבן אחד *ונפרטין בשלשה קרבנות. [ז]היך עבידא פרוטה חיטין פרוטה שעורין ופרוטה כוסמין נכללין בקרבן אחד נפרטין לשלשה קרבנות. פרוטה שליש חיטין פרוטה שליש שעורין פרוטה שליש כוסמין מהו שיצטרפו כולן. איתא חמי אילו היו בידו כמה מינין בפרוטה אפילו כן נכללין ונפרטין. ליי דא מילה לחייבו בקרבן. היו בידו ארבע מינין שני מינין בפרוטה שני מינין בשני פרוטות אפילו כן נכללין ונפרטין. דא"ר יוחנן בשם רבי ינאי [ז]*ושואל *אני בשלום פלוני חזקה לכל החתם שואל אני בשלום פלוני לא חתם אלא בשאילת שלום. ריש לקיש אמר שואל אני בשלום פלוני חזקה לכל החתם. אי זהו כלל רבי יוחנן אמר איש פלוני מגרש פלנית ופלוני פלנית. אי זהו כלל ריש לקיש אמר אנו פלוני ופלוני מגרשין נשינו ממקום פלוני. א"ר זירא מודה רבי יוחנן שאם הזכיר גירושין כל אחת ואחת שצריך ליתן טפוס ועדים לכל אחד ואחד.

חיילה

פני משה

א"ר יוחנן דברי ר' יודן נכללין בקרבן אחד ונפרטין בשלשה קרבנות. משום דהא דתנן במתני' אין לך בידי חטין ושעורים וכוסמין חייב על כל אחת ואחת כר' יהודה אתי' דאיהו ס"ל בכה"ג פרטא הוי כדאמר לקמן וכן גרסינן להא בקידושין פ"ב הלכה א' גבי התקדשי לי בזו ובזו דקאמר מאן תנא ווי"ן ר' יודה דאמר גבי שבועה ולא לך ולא לך דפרטא הוי וחייב קרבן על כל אחד ואחד וכן בווי"ן דחטין ושעורין וכוסמין וקאמר ר' יוחנן דלדברי ר' יהוד' משכחת לה דלפעמים נכללין הן דלא הוו אלא כללא ואינו חייב אלא בקרבן אחד ופעמים פרטא הוו ומביא שלשה קרבנות דחייב על כל אחת ואחת כדמפרש ואזיל: היך עבידא. ובקידושין כתבתי דה"ג פרוטה שלים חטין פרוטה שלים שעורין פרוטה שלים כוסמין נכללין בקרבן אחד נפרטין לשלש' קרבנות פרוטה חטין פרוט' שעורין פרוט' כוסמין. וכלו' אע"ג דלר' יהודה חייב על כל אחד ואחד מ"מ היכא דאמר לו שלים פרוטה מכל מין ומין יש לי בידך נכללין הן דהא על פחות מפרוט' לא מחייב אלא דפרוטה מכולן מצטרפת ולחייב בקרבן אחד ואם אמר פרוטה מכל מין ומין בהא הוא דפרטא הוי וחייב בשלשה קרבנות. ונראה לקיים גירסת הספרים וה"פ דברי ר' יהודה נכללין בקרבן אחד ונפרטין בשלשה קרבנות. הא דאמר ר' יהודה דחייב קרבן על כל אחד ואחד פעמים מצינו דכללא הוא אליביה מאי דסבירא ליה ואינו חייב אלא בקרבן אחד וכגון דאמר בלא ווי"ן שבועה חטין שעורין כוסמין אין לך בידי דהוי כלא לך לא לך דאמרינן לקמן דזהו כללו של ר' יהודה ונפרטין בשלשה קרבנות היכא דאמר בוי"ו כדתנן במתני' חטין ושעורין וכוסמין דבהא קאמר ר' יהודה דפרטא הוי וחייב בשלשה קרבנו': היך עבידא. באיזה אמרתי לך דפעמים כללא הוי ופעמים פרטא הוי: פרוטה חטין ופרוטה שעורין ופרוטה כוסמין. אם יש פרוטה מכל מין ומין: נכללין בקרבן אחד ונפרטין לשלשה קרבנות. כלומר בהא פשיטא לן דלפעמים כללא הוי וקרבן אחד הוא דמחייב וכדפרישית דהיינו אם אמר בלא ווי"ן ולפעמים פרטא הוי היכא דאמר בווי"ן וחייב על כל אחת ואחת: פרוטה שלים חטין וכו'. אלא הא הוא דמיבעיא לן אם אין בידו אלא שלים פרוטה מכל מין ומין מהו שיצטרפו כולן לפרוטה: אית' חמי. ומתמה הש"ס ואמאי לא מיצטרפי אילו היו בידו כמה מינין בפרוטה ודאי מצטרפין הן זה עם זה לחייב עליהן דסוף סוף יש פרוטה בידו: אפי' כן נכללין ונפרטין. וקאמר הש"ס דאע"ג דאמרינן דבפרוטה מכולן מצטרפת להו בכל מקום מצטרפת אלא דלפעמים נכללין ומצטרפין הן ולפעמים נפרטין ואינן מצטרפין כדמפרש ואזיל: ליידא מילה. לאיזה דבר קאמרת דנכללין ונפרטין הן: לחייבו בקרבן. כלומר לענין חיוב קרבן אם לחייבו בקרבן או לא ואיפכא הוי הכא דהיכא דאמר בווי"ן דאז הוו כללא מצטרפין הן פחות מפרוטה מכל מין ומין לפרוטה וחייב בקרבן אבל היכא דאמר בלא ווי"ן נפרטין הן ואינן מצטרפין ופטור מקרבן: היו בידו ארבע מינין. ושני מינין מהן בפרוטה ושני מינין בשתי פרוטות: אפי' כן נכללין ונפרטין. כלומר בכה"ג נמי פעמים כללא הוו ופעמים פרטא הוו ולענין שיתחייב בקרבן אחד או ביותר וזה נמי אם אמר בווי"ן או בלא ווי"ן וקמ"ל דכמו דאמרי' דלר' יהודה פעמים הוי כללא לחייבו בקרבן אחד ופעמים הוי פרטא לחייבו בכמה קרבנו' הכי נמי אמרינן איפכא לענין צירוף פחות מפרוטה דפעמים הוי צירוף היכא דאמר בווי"ן דכללא הוי ופעמים אין מצטרפין היכא דאמר בלא ווי"ן דפרטא הוי: דאמר ר' יוחנן. השתא קאמר והיכא איתמר הא דלר' יהודה לענין לחייבו בקרבן א' או יותר אמרינן דבווי"ן הוי פרטא ובלא ווי"ן כללא הוי ההא איתמר: דאמר ר' יוחנן. בפ"ט דגיטין בהל' ז' אמתני' דתנן התם חמשה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני לפלונית והעדים מלמטן כולן כשירין וינתן לכל אחת ואחת וגרסינן עלה שם א"ר יוחנן בשם ר' ינאי ושואל אני בשלום פלוני. אם כתב שאילת שלום אחר הגט והעדים מלמטה: חזקה לכל חתם. בהא אמרינן דעל הכל חתמו העדים דוי"ו דשואל מוסיף על ענין ראשון הוא וחתימת העדים קאי גם על הגט וכשר: שואל אני. בלא וי"ו ענין בפני עצמו הוא ומפסיק ואמרינן דעל שאילת שלום חתמו ולא על הגט ופסול: ר"ל אמר. אפי' שואל בלא וי"ו אמרינן על הכל חתמו והגט כשר: איזהו כלל. ומפרש להמתני' אליבא דפלוגתייהו דלר' יוחנן הא דקתני התם חמשה שכתבו כלל כגון שכתב איש פלוני מגרש פלנית ופלוני לפלנית דאע"ג שפרט והזכיר שם כל איש ואשה לכל אחד ואחד אפ"ה כלל הוי משום דכתב ופ' לפ' בוי"ו והוי מוסיף על ענין ראשון כמו שאמר בשאילת שלום: אי זהו כלל לריש לקיש. דוקא אם כתב אנו פלוני ופלוני מגרשין נשינו במקום פלוני שהזכיר וכלל כל הנשים ביחד והנשים בפני עצמן יחד אבל אם כתב שם כל איש ואשה ביחד לאו כללא הוי דמיחשב כל גט וגט בפני עצמו ונמצא גט האחרון מפסיק ואין העדים מעידין אלא עליו ור"ל כמי לטעמיה אזיל דס"ל דאין חילוק בשאילת שלום אם כתב בוי"ו או בלא וי"ו דהוי"ו לא מעלה ולא מוריד: מודה ר' יוחנן שאם הזכיר גירושין לכל אחת ואחת. איש פלוני מגרש פלונית ופלוני מגרש לפלונית דהוי כל אחד גט בפני עצמו וצריך הוא להשלים הטופס של כל גט וגט ולחתום העדים אחר כל אחד ואחד דלא אמר רבי יוחנן דבווי"ן כללא הוי אלא דוקא היכא דכתב איש פ' מגרש לפ' ופ' לפ':

רידב"ז

והזכיר נזיר נזיר אלא כי אנן קיימין באומר אחד מכל הלשונות הללו נזרתי אם תופס אחד מהן נזירות תחול עליו נזירות ואם לאו לא תחול עליו נזירות. ופי' הק"ע ז"ל באומר אחד מכל הלשונות הללו על תנאי אם יש בלשון הזה לשון נזירות הריני נזיר ואם לאו אינו נזיר וקמ"ל מתניתן דיש בהם לשון נזירות עיי"ש ושם קאי על כינוין ועל ידות עיי"ש והרי שתלה בלשון ואני את נזירותו על תנאי ב"ד אם יפסקו שהוא נזיר יהי' נזיר וא"כ לפ"ז כשחייבוהו ב"ד בנזירות הוי על ידם נזיר שסוע דסתם נזירות שלשים יום. דמאי נפ"מ בשביל מה שחייבוהו כיון דפסקו דין דחייב בנזירות ממילא הוי נזיר כאיבי נזירות בעלמא ל' יום והוא סמך לכתחלה שהנזירות יהא על פי ב"ד. והנה במס' כתובות ר"פ ד' דנחלקו ת"ק ור"ש בעמדה בדין עד שלא מת האב ס"ל לת"ק דהוי מלוה ואינו קנס. ור"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב. ואיתא שם בירושלמי דת"ק ס"ל בעמידת ב"ד הדבר תלוי ור"ש סבירא ליה במגבה הדבר תלוי ומסיק שם דר"ש עביד לי' כמעשה ב"ד ורבנן עבדין לה כמלוה עכ"ל הירושלמי ומסיק שם דלרבנן שביעית משמטת ולר"ש אין שביעית משמטת ר"ל דר"ש עביד ליה כפסק ב"ד והוי עדיין קנס אך דהב"ד פסקו הדין דקנס. ורבנן ס"ל כיון דקנס אין בו חיוב אלא משעת עמידת ב"ד כדאיתא בירושלמי שם קנס אימתי מתחייב בסוף ר"ל ע"י עמידת ב"ד א"כ הוי החיוב ע"י ב"ד וכשנתחייב בב"ד הוי כחוב דעלמא ונעשה מלוה הגם דעיקרו קנס מ"מ כיון דב"ד חייבוהו לשלם אין נפ"מ בשביל מה חייבוהו ונעשה כעת כמלוה בעלמא וכיון שילא חיובו ע"י ב"ד אין שום נפ"מ ממה יצא החיוב כמו שאין נפ"מ אם נתחייב מתביעת חיטים או שעורין ור"ש עביד ליה כמעשה ב"ד ר"ל פסק דין כדאיתא בירושלמי מס' מ"ק פ' ה' דהב"ד פסקו הדין של קנס והוי פס"ד על הקנס. אבל אין נעשה החיוב של מלוה ע"י ב"ד. אלא קנס בפס"ד ולפיכך לרבנן משמט דהוי מלוה ומלוה משמט. ולר"ש הוי קנס אפילו כשעמד בדין וקנס אינו משמט משום דכתיב כל בעל משה ידו דהוא הלוהה כדאיתא בשו"א ז"ל בפ"י דמס' שבועות וברידב"ז בפ"י דשבועות שם ע"כ פריך ר"י דמאי מיבעיא לן אם נתבטל ממילא ע"י הפרה של הראשונה הא כיון דלא נעשה נזיר אלא ע"י תנאי ב"ד א"כ כשחייבו ב"ד נזירות הוי ככל חייבי נזירות שלשים יום הגם דעיקרו משום ואני דתלה עצמה בחבירתה מ"מ כיון דב"ד חייבוה בנזירות הרי היא כחייבי נזירות בעלמא ואין שום נפ"מ ממה יצא החיוב וכמו בקנס דהב"ד פסקו דין ע"פ דו"ח דהעדים. דאנס פלוני בת פלוני ויצא הפס"ד שחייב לשלם ולא פסקו קודם שמיטה דהוא חייב קנס דאינו נוגע השתא לדין שמיטה אלא פסקו סתם שחייב לשלם וכשהגיע השמיטה אמרינן אנן הא כבר פסקו ב"ד דחייב וע"כ הוי כמלוה בעלמא ואינו משמט. וכמו כן הכא דהב"ד פסקו דאני הוי נזיר סתמא דהא קודם והפרה פשיטא דהוי נזיר ואינו נוגע השתא הא דתלוי' בחבירתה וכשהגיע ההפרה אמרינן אנן הא הוי נזירה ע"י ב"ד וב"ד חייבוה בנזירות סתמא ולא פסקו ב"ד דין דנזירות תלוי' דהא לא נגע אז לענין תלוי' כמו בדלא נגע אז לדין שמיטה ע"כ אין נפ"מ ממה

מסורת הש"ס

(קידושין פ"ב) פי' בטעות לח

(גיטין פ"ט) פי' גיטין פז

עין משפט נר מצוה

ציון ירושלים

[ז] כאיך עבידא פרוטה חיטין וכו'. פיין מה"פ ופיין אבני מלואים סי' לא ס"ק יד:

[ז] ושואל אני בשלום פלוני הזקה לכל חתם כו' כעין זה אמרו בש"ס דילן פ' המגרש שאלו בשלום פלוני וכו' ובתשובה הקשיתי מהך כתובות דף כד ועדים אכולא מילתא תתימי. והארכתי בזה ולא"מ

עין משפט נר מצוה

יז
א מיי' פ"ד מגרושין ה"ח סמ"ג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל ס"ט
יח
ב ג מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה ג

חייליה דרבי יוחנן מהדא *שאיני *נהנה לזה קרבן לזה קרבן צריכין פתח לכל אחד ואחד. א"ר יוסי מתניתא מסייעה לרבי יוחנן היה [א] כותב טפוס לכל אחד ואחד ועדים למטה את שהעדים *ניקרין עמו כשר. שמואל אמר פרט ר"מ כלל לרבי יהודה פרט דרבי יהודה כלל לר"מ. רבי שמואל בשם רבי זירא מיליהון דרבנן אמרין שאין פרטו של ר"מ כללו על ר' יהודה. דמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי ושואל אני בשלום פלוני חזקה לכל חתם שואל אני בשלום פלוני לא חתם אלא בשאילת שלום. אם אומר את פרט ר"מ כלל לרבי יהודה אמר שואל אני בשלום פלוני הזקה לכל התם. א"ר יוסי מתניתא אמרה שאין פרטו של רבי יהודה כללו של רבי מאיר דתנינן ר"מ אומר אפילו אמר חיטה ושעורה וכוסמת חייב בכל אחת ואחת. ולית אינש אמר אפילו אלא מכלל דמודה בקדמיתה. א"ר חיננא על דעתיה דר"מ בין שאמר חיטין ושעורין וכוסמין בין שאמר חיטין שעורין כוסמין כלל ופרט הוא. על דעתיה דר' יהודה אם אמר חיטין ושעורין וכוסמין כלל ופרט הוא אם אמר חיטין שעורין כוסמין כלל שאין עמו פרט:

הלכה ה מתני'

*אנסתה [ב] ופיתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי משביעך אני ואמר אמן חייב ור' שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו [ג] אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם

רידב"ז

ממה שלא החיוב והוי מלוה בעלמא ה"נ הוי נזירה בעלמא ומשני ר"ש כדעתי' דבמנבה הדבר תלוי דס"ל דהב"ד אינו אלא פסק דין על עיקר החיוב ולעולם הוי קנס ולעולם הוי נזירה תלוי' דלא נשתנה ע"י ב"ד ע"כ לא הוי כנזיר דעלמא ע"י ב"ד שחייבוהו לנהוג נזירות. ופריך ותיעשה שניה כאומרת ה"ל אומרת בפירוש ר"ל אומרת בפני' הריני נזירה כ' יום ר"ל עד הפרה קמייתא דהא תלה א"ע בה וקי"ל דבמקבל נזירות כל יום אחד הוי נזיר שלשים יום ומשני ר"ש לטעמי' דר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין פי' דאיתא בירושלמי נזיר פ"ב ה"ג לר"ש כאומר נזיר שלא כדין התורה כגון שתשתה יין או אך על יום אחד לא הוי נזיר כלל שלא התנדב כדרך המתנדבין. ע"כ צ"ל דהוי כאומרת בפירוש הריני נזירה כ' יום דתתחייב כל שלשים דלר"ש לא הוי נזירה כלל. ע"כ דהוי נזירות סתמא דתלה א"ע בחבירתה ושפיר איבעית לן אם נתבטל נזירה בהפרה של ראשונה משום דלא עדיפה מהראשונה ואין בכלל לשון הזה לשון נזירות דהא לא קיבלה הנזירות אלא כראשונה וכאן צריך להיות יותר מן הראשונה וזה אי אפשר וע"כ אינה נזירה כלל מתחילה עי' בתוס' ז"ל דף כ"ב ד"ה תא הלא מדרבנן. או דילמא דלא תלי בזה בראשונה דהא באמת ראשונה נמי נזירה לשלשים יום אלא דנתבטל ממקום אחר ע"י הפרה ממילא דבדידה דלא הוי הפרה הוי נזירה גמורה מדאורייתא:

פני משה

חייליה דר' יוחנן. דאמר שכל זמן שלא הזכיר גירושין לכל אחת הוי כלל וראיה לדבריו מן הדא מתני' דתנינן בנדרים פ"ט: שאיני נהנה לזה קרבן ולזה קרבן. כל א' וא' הוי נדר בפני עצמו וצריכין פתח לכל א' וא' אבל אם לא הזכיר קרבן לכל א' כנדר אחד הוי וא"צ אלא פתח אחד לכולו דנדר שהותר במקלתו הותר כולו והיינו סייעתא לר' יוחנן דלענין גירושין נמי כן הוא: מתניתא. דגיטין שם נמי מסייעה לר' יוחנן דקתני היה כתוב טופס לכל אחת והעדים למטה אינו כשר אלא אותו שהעדים נקראין עמו דמשמע דוקא בכה"ג הוא דהוי פרטא אבל אם לא היה כתוב טופס לכל אחת אלא שאחר שכלל כל השמות כולן השלים הטופס אע"פ שהזכיר שם כל אים ואשה ביחד בפני עצמו כללא הוי וכולן כשירין: שמואל אמר פרט ר"מ. פרטו של ר"מ זהו כללו של ר' יהודה כדגרסינן בברייתא גבי היו חמשה תובעין אותו כלל אינו חייב אלא אחת ופרט חייב על כל אחת ואחת דברי ר"מ ר' יהודה אומר שבועה לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ומפרש שמואל דמה ששמע ר' יהודה שהיה ר"מ עושה אותו כלל והיינו ולא לך ולא לך בוי"ו וס"ל דאינו חייב אלא אחת בזה פליג ר' יהודה ועושה אותו פרט וחייב על כל אחת ואחת וממילא שמעינן דפרטו של ר"מ והיינו לא לך לא לך בלא וי"ו דאי לאו הכי מאי הוו תו פרטא לר"מ זהו כללו של ר' יהודה והכי קאמר ולא לך בוי"ו הוא דחייב על כל אחת ואחת הא לא לך לא לך בלא וי"ו אינו חייב אלא אחת דכללא הוי: מיליהון דרבנן אמרין. מדברי רבנן דלעיל והיינו ר' יוחנן שאמר בשם ר' ינאי שמעינן דלא ס"ל כהא דשמואל ואליבא דר' יהודה דהא אמרי אם כתב שואל אני בשלום בלא וי"ו לא חתם אלא על שאילת שלום: אם אומר את. ואי ס"ד כדאמרת דפרט של ר"מ והיינו לא לך לא לך כללו של ר' יהודה הוי א"כ קשי' לר' יהודה דקי"ל כוותיה לגבי ר"מ ואיהו משוי לא לך לא לך לכללא דשבועה אכולן קאי ולא אכל חד וחד והכי נמי נימא אפי' שואל אני בלא וי"ו חזקה על הכל חתמו אלא ע"כ ר' יוחנן ור' ינאי דאינהו ודאי כר' יהודה סבירא להו מפרשי אליביה דלא משוי כללא בלא לך ולא לך אלא דוקא באומר שבועה שאין לכולכם בידי הוא דהוי כללא לר' יהודה ופליגי אדשמואל: מתניתא אמרה. ממתני' דהכא שמעינן שאין פרטו של ר' יהודה והיינו בולא לך ולא לך כדאמר בברייתא כללו של ר"מ היא כדאמר שמואל דאי כדשמואל דזהו כללו של ר"מ וא"כ אינו חייב אלא אחת קשי' הא דתנינן ר"מ אמר אפי' אמר חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת ולית איניש אמר אפי' אלא מכלל דמודה בקדמייתא דהל"כ לא שייך אפי' אלא ודאי מודה ר"מ בקדמייתא דתני במתני' בחטין ושעורין וכוסמין והיינו ולא לך ולא לך בוי"ו דחייב על כל א' ואחת אלמא דאין זה כללו של ר"מ אלא דס"ל דהא פרטא הוי ומודה הוא בזה לר' יהודה ומינה למדו ר' ינאי ור' יוחנן דלא מפרשי כדשמואל ולקמיה מפרש במאי פליגי ר"מ ור' יהודה: על דעתיה וכו'. גי' זו קשה וה"ג בגיטין על דעתיה דר"מ בין שאמר חטין ושעורין וכוסמין בין שאמר חטה ושעורה וכוסמת כלל ופרט הוא. כלומר דבהא פליגי דלר"מ אין חילוק בין אמר חטין ובין אמר חטה דעל מין חטין קאמר ובשניהם אמרינן דלפעמים כלל הוי היכא דאמר בלא וי"ו ופעמי' פרט הוי היכא דאמר בוי"ו ואם אמר חטה ושעורה וכוסמת הוי כדין חטין ושעורין וכוסמין וחייב על כל אחת ואחת: על דעתיה דר' יהודה אם אמר חטין ושעורין וכוסמין כלל ופרט הוא. כדאמרן לפעמים כלל ולפעמים פרט: אם אמר חטה ושעורה וכוסמת כלל שאין עמו פרט. כלומר דלאו כלום הוא דס"ל דלא מחשבינן כל אחד מין בפני עצמו דנימא ביה דפעמים כלל ופעמים פרט דחיטה גרגיר אחד קאמר וכן שעורה וכוסמת ומה אהה מחלקן או כוללן ובהא הוא דפליג עם ר"מ:

הלכה ה מתני' שאינו משלם קנס על פי עצמו. וכיון דכי אודי לא מיחייב כי כפר נמי לאו ממונא כפר ליה: משלם

מסורת הש"ס

(נדרים פ"ט)
נדרים פו.
גיטין פו פ"ב
כתובות מב ע"ב ועי' תוס' שבועות לח ד"ה אנס

מראה הפנים

מיליהון דרבנן אמרין שאין פרטו של ר"מ וכו'. ככך כאהרתי בגיטין שם דהש"ס בעי לאוקמי מילתיה דר' יוחנן כר' יהודה משום דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ ור' יוחנן גופיה קאמר להאי כללא בריש פ"ב דתרומות. ואי קשיא הא אכתי לא מיתוקמא מילתיה דר' יוחנן כר' יהודה דהא ר' יוחנן אמר ושואל אני בוי"ו על הכל חתם ור' יהודה קאמר ולא לך ולא לך פרטא הוי וחייב על כל אחת ואחת הא ליתא דהכא טעמא דרבי יהודה משום דהכי הוי דכשאמר בוי"ו קאי שבועה אכל אחד ואחד דנעשה כאומר ולא לך שבועה ולא לך שבועה דהוי וי"ו מוסיף על ענין ראשון ודומיא דהתם דוי"ו מוסיף על ענין הראשון ועל שאילת שלום וגם על הגט חתמו אלא דאי הוי אמרינן פרטו של ר"מ היינו לא לך לא לך זהו כללו של ר' יהודה ואינו חייב אלא אחת ומטעמא דשבועה שאמר לכללן לכולן ולא אמר אלא שבועה א' על הכל א"כ הוי קשה דלא אזלא מילתיה דר' יוחנן כר' יהודה דאי כר' יהודה אפי' בשואל אני בלא וי"ו אמרינן דקאי כחתימה על הכל. וכתבתי שם ג"כ דלפ"ז לא אזלא האי סוגיא כדאמר רבי יוחנן התם בפרקין דף ל"ח ע"א דפליג אדשמואל ואמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך ולרבי יהודה כללא הוי והשתא קשיא אליבא דר' יוחנן אי מוקמינן מילתיה כר' יהודה מ"מ מחלק בין ושואל לבין שואל. ולגי' התוס' שם דגרסי' בשם ספר ישן איפכא דר' יוחנן אמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בולא לך ולר' יהודה כללא הוי אתיא שפיר סוגיא דהכא כדהתם:

על דעתיה דר"מ בין שאמר חטין וכו'. בגיטין גירסת הדפוס בספרים ע"ד דר"מ בין שאמר חטה ושעורה וכוסמת כלל ופרט הוא אם אמר חטין ושעורין וכוסמין כלל שאין בו פרט ותו לא. וניכר התקון מתוכו. וגם גי' הספרים ככאן נתחבבה: ומבואר הוא מתוך התיקון גי' הנכונה כמו שהבאתי בפנים. וכדמוקי לה התם לפלוגתייהו דלר"מ אפי' חטה בכלל חטין וכו'. ופי' בזה תובעו תן לי חטין שעורין וכוסמין שיש לי בידך והלה אומר שבועה אין לך בידי חטה ושעורה וכוסמת לא אמרינן דלא נתכוין זה כמה שפרטן הלא לומר שאפי' חטה אחת אין לו שאלו אמר שבועה שאין לך בידי הוי מכמש אין לך בידי כמו שאמרת אבל אפשר שתהא בידו חטה אחת לכך פרט שאפי' חטה אחת אין בידו אבל לא שנתכוין לרבות בשבועות שילכך קמ"ל שאין הדבר כן אלא חייב על כל אחת ואחת לפי שהאומר אין לך בידי ג"כ אפי' חטה אחת במשמע שילכך לא היה לו לומר אלא שבועה שאין לך בידי אלא ודאי כיון שפורטן לרבות בשבועות נתכוין מפי' הר"י מיג"ש ז"ל. ובהא אתיא שפיר הא דהכא בפשיטות דלר"מ אפי' בחטה ושעורה וכוסמת כלל ופרט הוא כלומר שייך ג"כ לומר פעמים כלל ופעמים פרט דאי לא הוה פורטן אלא שבועה שאין לך בידי סתם כללא הוי ואינו חייב אלא אחת השתא דפרטן חייב על כל א' וא' וכמו בחיטין ושעורין דלפעמים כלל כשאינו מזכירן ולפעמים פרט כשפורטן. ולר' יהודה אם אמר חטין ושעורין וכוסמין שאין לך בידי הוא דהוי שכי אם לא הזכירן כללא הוא ואם פרטן חייב על כל א' וא' אבל אם אמר חטה ושעורה וכוסמת כלל שאין עמו פרט כלומר דהאי פרטא לאו פרטא הוי שאע"פ שפרטן לא הוי אלא כמו שאמר שבועה שאין לך בידי ואפי' חטה אחת. ואינו חייב אלא אחת ובהאי סברא דלעיל הוא דפליגי:

משלם בושת ופגם על פי עצמו: **גמ'** רבי זירא רבי יסא בשם רבי יוחנן דברי ר"ש עיקר תביעה קנס לדברי חכמים לאו. א"ר אילא דברי ר"ש בתובעו קנס בושת ופגם דברי *חכמים בתובעו בושת ופגם וקנס. רבנין אמרין דברי ר"ש בתבעו שלשה דברים דברי חכמים בתבעו דבר אחד. רבי זירא בעא קומי רבי יסא בפירוש שמעת מרבי יוחנן או ממילתיה. א"ר יוסי דסבר כרבנן. א"ר מנא ואפילו דו סבר כרבי אילא דברי ר"ש בתבעו דבר אחד ברם הכא בתובעו שלשה דברים. *אין לי אלא דברים שאינו משלם עליהן את הקרן מניין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה האונס והמפתה והמוציא שם רע ת"ל (ויקרא ה) מכל אשר ישבע עליו לשקר. למוציא שם רע לאו קנס הוא. א"ר ירמיה *ר"ש היא דאמר במגבה הדבר תלוי:

הלכה ו מתני' גנבת [א] את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב [ב] גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי משביעך אני ואמר אמן פטור [ג] המית שורך את שורי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן חייב

המית

מסלם בושת ופגם על פי עלמו. הלכך ממוחא כפר ופלוגת' דר"ש ורבנן מפרש בגמר' דר"ש סבר כי אמר ליה אנסת או פתית את בתי קנסא קא תבע מיניה דלא שביק איניש מידי דקייץ והיינו קנס שדמיו קלובין חמשים כסף ותבע מידי דלא קייץ וזהו בשת ופגם הלכך קנסא כפר ליה ופטור. ורבנן סברי בשת ופגם קא תבע ליה דלא שביק איניש מידי דכי מודה ביה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטר הלכך כי כפר ליה ממונא כפר ליה וחייב והלכה כחכמים:

גמ' דברי ר"ש עיקר תביעה קנס. כדפרישית במתני' ולדברי חכמים לאו הכי ס"ל אלא עיקר תביעה בושת ופגם היא: ר' אילא. מפרש דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ודברי ר"ש הן בתובעו קנס ובושת ופגם דכיון דמעיקרא קאמר להביעת קנס היא עיקר תביעתו ודברי חכמים הן בתובעו מעיקרא לבושת ופגם ולבתר אמר קנס: רבנין. דבי מדרשא מפרשי דלאו בתבע בפירוש מיירי וה"ג דברי ר"ש בתבעו דבר אחד דברי חכמים בתבעו שלשה דברים והכי הוא לקמן. אם תבעו סתם תן לי הדבר שאתה חייב לי ליתן מסתמא לקנסא קא תבע דמידי דקייץ הוא ודברי חכמים הן בתבעו תן לי שלשה דברים שאתה חייב דכיון דאיכא בהו בושת ופגם ממונא כפר ליה ולא פליגי: ר' זירא. דשמע מר' יסא בשם ר' יוחנן להא דלעיל ושאלו אם בפירוש שמע מר' יוחנן דמפרש דפליגי ר"ש ורבנן ואפי' בתובע סתם אנסת או פתית את בתי מיירי או ממילתיה דאמר ר' יוחנן שמע ליה מכללא: אמר ר' יסא דסבר כרבנן. כלומר מדבעי ר' זירא הכי ש"מ כרבנן דבי מדרשא ס"ל דלא מוקמי להמתני' באמר לו אנסת או פתית סתם ולא אמר מידי מה דתבע ליה דבהא מודו חכמים לר"ש ומשום דהלכה כחכמים דמתני' מדייק ר' זירא לידע אם אמר ר' יוחנן בפירוש הכי או לא: אמר ר' מנא ואפי' דהוא סבר כר' אילא. כלומר נהיכא קדייקת לה דס"ל לר' זירא לפרש המתני' כרבנן דבי מדרשא ואפי' דהוא סבר לה כר' אילא דמפרש דלמר בתבעו קנס בתחילה ולמר בתבעו בשת ופגם בתחלה נמי לא פליגי לדינא ולפיכך הוצרך לשאול אם בפירוש שמע מר' יוחנן דמפרש דפליגי כדי לידע הלכה דלר' יוחנן דפליגי א"כ כחכמים קי"ל אפי' בהומר סתם אנסת או פיתית בתי: דברי ר"ש וכו'. דברי ר' יסא הן שהשיבו לר' מנא דמשום הכי קאמינה דסבר ר' זירא כרבנן דבי מדרשא דמסתבר טעמייהו בהוקמתא דמתני' דדברי ר"ש הן דוקא בתבעו דבר אחד הוא דאמרינן דדעתי' אקנסא ברם היכא דתבעו שלשה דברים ר"ש נמי מודה דבושת ופגם בכלל ועכ"פ ממונא כפר ליה ולא מסתבר לן לחלק בין אמר קנס בתחילה או לבסוף כדר' אילא. א"נ דמסקנת דברי ר' מנא הן ובתמיה מיתפרשא וכלומר מאי חזית דבעית מימר דר' זירא ניחא ליה טפי פירושא דרבנן דבי מדרשא והלכך הוא דבעי אם בפירוש אמר ר' יוחנן הכי הא אפי' דהוא סבר כר' אילא נמי שייך הבעיא דיליה ואדרבה טפי ניחא לן פירושא דר' אילא דקמ"ל דאיכא סברא לחלק בין תבעו הקנס בתחילה או לבסוף דאלו לרבנן דבי מדרשא דקאמרי דברי ר"ש בתבעו דבר א' ברם הכא כלומר לדברי חכמים בתבעו ג' דברים בתמיה דהא פשיטא היא ומאי קמ"ל במתני': אין לי אלא דברים וכו'. ברייתא' היא בת"כ והתם גרים ת"ל ומעלה מעל בה' ריבה: למוציא שם רע לאו קנס הוא. דבשלמא תשלומי כפל וד' וה' משנינן דמשום קרנא קאמר כדאמרינן במתני' לקמן וכן אונס ומפתה כדאמרן משום בושת ופגם אלא מוציא שם רע אמאי חייב והא לאו ממונא כפר ליה: ר"ש היא דאמר במגבה הדבר תלוי. פלוגתייהו דר"ש ורבנן בכתובות פ"ד הלכה ב' בעמדה בדין עד שלא בגרה הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין וכו' ר"ש אומר לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עלמה ומפרש התם דרבנן סברי בעמידת ב"ד הדבר תלוי ועבדין ליה כמלוה דמשעת העמדה בדין מלוה מן התורה עליו ור"ש סבר במגבה הדבר תלוי עד שתובעו וגובה ממנו ועבד ליה כמעשה ב"ד דלא הוי ממון להורישו לבניו. והתם בקנס דאונס ומפתה מיירי וה"ה לענין מוציא שם רע ומפרשינן דהכי במאי עסקינן שעמד עמו בדין ודקאמר ר"ש היא כלומר לר"ש שפיר דקאמרת דקנס הוא ולא משכחת לה דליחשב כממונא אבל לרבנן משכחת לה דלאחר שעמד בדין נעשה כמלוה עליו וממונא הוא דכפר ליה:

הלכה ו מתני' גנבת את שורי וכו' חייב. דאע"ג שאינו משלם את הכפל בהודאה משלם את הקרן בהודאתו:

המית

ר"ז ר' יוסי בשם ר' יוחנן דברי ר"ש עיקר תביעה קנס ר"ל דתבעו באות ג' דברים קנס ובופ"ג אך העיקר התביעה הוא קנס ושבועתו היא על הקנס דהיא עיקר תביעתו. ומזה קאמר ר' יוחנן לעיל בה"ד דברי ר"ש נמלא שאין בידו חטים פטור כיון דאומר לו יש לך בידי חיטין ושעורין וכוסמין וא"ל שבועה שאין לך בידי כלום פטור כשאין לו חיטין משום דעיקר תביעתו היא על חיטים ושבועתו קאי על חיטים וקושטא קמשתבע. ה"נ עיקר תביעתו היא על קנס והכל הולך אחר העיקר. וע"כ אע"פ שתובע גם בופ"ג אבל כיון דעיקר השביעה היה על קנס הכל הולך אחר העיקר. וכיון שפטור על הקנס פטור נמי על בופ"ג והוי ממש כההיא דר' יוחנן לעיל בפ"ד לדברי ר"ש עיי"ש. ור' אילא מפרש דברי ר"ש כתובעו קנס ובופ"ג. דברי חכמים בופ"ג וקנס כדאיתא בבבלי דרבנן ס"ל דלא שביק איניש מידי דמודי וחייב עלי' עיי"ש. והנפ"מ בין ר"י לר' אילא הוא דלר"י תובעו הכל קנס ובופ"ג ואך הקנס היא עיקר תביעתו אבל תובע לו הכל. ולר' אילא הוא דלר"ש תובע אותו אך הקנס לאוד אך הבופ"ג נכלל מאילא בתביעתו ורבנן ס"ל דבופ"ג היא תביעה בפני עלמה והקנס נכלל ממילא רבנן אמרי דברי ר"ש בתבעו דבר אחד. דברי חכמים בתבעו ג' דברים כדאיתא בבבלי וכן הוא גם הגי' הכא כמו בבבלי וכן היא הגי' בסמוך מפורש. וכן כתב הפו"מ ז"ל פי' דהיא כעין דאיתא בבבלי דלר"ש אינו תובע אלא קנס לאוד ובופ"ג אינו תובע כלל כדכתב הריטב"א ז"ל דלא בעי למיתבע תביעה גדולה בחד זימנא שלא יכבד על הנתבע ויקפוץ לכפור. והחכמים ס"ל דתיבע אף בופ"ג. וכן אתא רבין אמר ר"י בבבלי עיי"ש. ע"ז שאל ר"ז מר' יוסי בפירוש שמעת מר' יוחנן או ממילתיה ר"ל אם שמעת בפירוש דר' יוחנן ס"ל דתובע אליבא דר"ש הכל אך קנס הוא הראשון והוא העיקר ע"כ פוטר ר"ש. או לא שמעת ממנו בפירוש המימרא הזאת אך שמעת מכללא מן המימרא דה"ד דאמר ר' יוחנן דברי ר"ש נמלא שאין בידו חטים פטור ומזאת למדת כמו דהתם עיקר החטים כן נמי הכא דהעיקר הוא קנס הא"פ שתובע כולם הרי כולם נגררין אחר הקנס אחר עיקר התביעה. ור"ז שאל מר' יוסי השאלה הזאת אם מכללא אם בפירוש ע"ז אמר ר' יוסי מדשאל ר"ז האי שאלה משום דהא סבר כרבנן דס"ל דטעמא דר"ש משום דאיני תובע אלא קנס לאוד ואינו תובע בופ"ג כלל ואיהו פליג שם בה"ד מפורש על הה"א מימרא דר' יוחנן בתובע חטים ושעורין וכוסמין ומפרש דברי ר"ש דהכא כרבנן וס"ל דר' יוחנן לא קאמר אלא בתולה מפורש כוזמין בשעורין ושעורין בהטים עיי"ש אבל בתבעו חטים ושעורין וכוסמין ואע"פ שאין בידו חטים חייב דאף דהעיקר התביעה היא חיטים מ"מ לא אמרינן שנשבע על עיקר התביעה לאוד. ע"ז אמר ר"מ ואפילו דו סבר כר"א בפירוש מתניתן דידן נמי שאל שפיר מר' יוסי אם בפירוש שמיע ליה או מכללא דמשום דאפילו לר' אילא נמי אין ראי' להיא דינא דהטים ושעורין משום דאפילו לר' אילא נמי במתניתן דידן אינו תובע אלא קנס אך דנכלל ממילא בופ"ג בכלל הזה. ורבנן ס"ל דגם בופ"ג נמי הוי תביעה בפ"ע ולא משום שנכלל בקנס ונמלא דאפילו לר' אילא נמי אין ראי' להיא דחיטים ושעורים וכוסמין דהא הכא במתניתן לר"ש בתובעו דבר אחד אך דבופ"ג נכלל ממילא ברם הכא בחיטין ושעורין בתובעו ג' דברים:

א"ר ירמי' דר"ש היא. דר"ש אמר במגבה הדבר תלוי עי' בפ"מ ז"ל ועי' במס' כתובות דף מ"ב ע"ב ומבואר כן:

אסי

מסורת הש"ם

שבועות לח ע"ב

(ת"כ פ' ויקרא)

(כתובות פ"ד)

עין משפט נר מצוה

יט

א מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה ג

כ

ב מיי' שם הלכה א

כא

ג מיי' שם הלכה ד

תורה אור

ויקרא ה

מראה הפנים

עיקר תביעה קנס. כדאמר ר' יוחנן התם בסוף פירקין וכדמפרש שם כמ"ש במתני'. והקשה הרמב"ן ז"ל בחדושיו כ"י ומביאו הר"ן ז"ל בחדושיו אמאי לר"ש קנס הוא תובע ולא בושת ופגם הא בפקדון אמרי' לעיל גבי שבועת העדות דאע"ג דלא תבע ליה מיחייב דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו ה"נ אע"ג דאיהו לא תבעו אלא קנס מ"מ הא כפר ליה גם בבושת ופגם דהרי אומר לא אנסתי ותירץ דאע"ג דאם כפר מעלמו חייב אם טענו שלא קנס והוא אומר לא אנסתי כדי לכפור הקנס הוא נשבע שאלו טעט

בושת

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ה מהל' שבועות הלכה ב
כג ב מיי' שם הלכה ד
כד ג מיי' שם הלכה ב
כה ד מיי' שם הלכה א
כו ה מיי' פי"א מנזקי ממון הלכה א סמ"ג עשין כז
א ו מיי' פ"ג מהלכות טוען ונטען ה"א סמ"ג עשין נה טוש"ע חו"מ סי' פח סי"א
ב ז טוש"ע שם סעיף ז
ג ח טוש"ע שם סעיף ט
ד ט טוש"ע שם סעיף א
ה י מיי' פ"א שם הלכה ג סמ"ג שם טוש"ע חו"מ סי' פו ס"א
ו כ מיי' שם פ"ד הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סי' עה סכ"א

ציון ירושלים

ז הדא אמרה שאין אומרים לו לא ידי שמים ע' כתו' כתובות לג פ"ב. ועיין שצ"פ הלכות עבדים מ"ט כוס :

תורה אור

המית [א] שורך את עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור אמר לו [ג] חבירו חבלתה בי ועשית בי חבורה והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לא [ג] עבדו היפלתה את שני וסימיתה את עיני והוא אומר לא היפלתי לא סימיתי משביעך אני ואמר אמן פטור זה [ד] הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור: **גמ'** *רבי יצחק שאל מהו שישלים דמי העבד מפיו. ומה צריכה ליה. כל שלשים קנס או יותר בדמיו קנס. אין תימר כל שלשים קנס אין משלם אין תימר יותר בדמיו קנס משלם. תמן תנינן המית שורך עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור. א"ר חגיי קומי ר' יוסי תיפתר שהמית עבד מוכה שחין. א"ל ומור דבתריה המית שורך בני והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן חייב. ופתרה במוכה שחין ויהא פטור לית יכיל דתנינן *המית בן חורין נותן שוויו. א"ר עזרה קומי רבי מנא תיפתר כמאן דמר [ס]ונתן *פדיון נפשו של [ס] ניזק. א"ל אין כמאן דמר ונתן פדיון נפשו של ניזק כולו קנס. מהו שיאמר לו צא ידי שמים נישמעינה מן הדא מעשה ברבן גמליאל *שהפיל שן טבי עבדו אתא גבי רבי יהושע א"ל טבי עבדי מצאתי עילה לשחררו אמר לית בידך ואין קנסות אלא בעדים ובבית דין [ז]הדא אמרה שאין אומרים לו צא ידי שמים. ר' גמליאל בי ר' אילעאי בעא קומי ר' מנא רבן גמליאל כמאן דאמר מותר לשחרר. אמר ליה גרמה אמרה שאסור לשחרר דלא כן היה לו לשחררו משעה ראשונה:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

הלכה א מתני'

שבועת הדיינין [י] *הטענה שתי כסף וההודייה בשוה פרוטה ואם אין [י] ההודייה מן הטענה פטור כיצד [ח] שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי [ט] כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב מנה [י] לי בידך אין לך בידי פטור *מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב מנה [כ] לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשים פטור מפני שהוא כמשיב אבידה: **גמ'** *הטענה בית שמאי אומרים מעה כסף ובית הלל אומרים שתי מעין. מחלפה

פני משה

המית שורך את עבדי. קנסא הוא דמשלם שלשים סלעים אפי' אינו שוה אלא דינר: אמר לו עבדו הפלת את שיני. דקנסא הוא שיוליא עבדו לחירות בשביל אחד מאבריו והרי הוא כבהמתו:

גמ' מהו שישלם דמי העבד מפיו. כלומר דמיבעיא ליה הא דתנן אינו משלם ע"פ עצמו אם דוקא הקנס שהוא יותר מדמי שויו אינו משלם אבל דמי שויו של העבד משלם ע"פ עצמו דהא לאו קנסא מיקרי וכדמפרש ואזיל: ומה צריכא ליה. ובמאי מספקא ליה הא קנס של עבד שלשים סלע הוי ואם פטור מקנסא הוא מאי משלם ומפרש דהיא גופה ספוקי מספקא ליה: כל שלשים סלע קנס. ואפי' דמי שויו בכלל או יותר מדמיו קנס שאין נקרא קנס אלא מה שחייבתו התורה לשלם יותר מדמי שויו של העבד דאין תימר וכו' אין משלם דמי שויו ואי אמרת דהיותר הוא דמיקרי קנס משלם הוא דמי שויו על פי עצמו ומהו: תמן תנינן. אגב דקאמר הכי בכתובות דגרסי' להאי סוגיא שם סוף פ"ג קאמר ה"נ תמן תנינן וכלומר דפשיט ליה ממתני' מדקתני פטור על השבוע' דלאו ממונא כפר ליה אלמא דכל שלשים סלע קנסא מיקרי דאל"כ כי נמי הוי מודה ליה מדמי שויו לא מיפטר ואשתכח דממונא כפר ליה: תיפתר. להמתני' שהמית עבד מוכה שחין שלא היה שוה כלום ובכי הא ודאי כל השלשים קנסא הוו: אמר ליה. א"כ אמור דבתרה הסיפא דברייתא המית שורך בני וכו'. לא מלאתי זה לא בתוספת' ולא במכילתא ולא בספרא ואיזו ברייתא היא שנשנית על דינא דמתני': ופתרה במוכה שחין. ואם הרים' במוכה שחין תפרשה א"כ סיפא נמי במוכה שחין איירי ויהא פטור: לית יכיל. מסקנת הקושיא היא והא אי אפשר דתנן המית בן חורין נותן את שויו הרי זה אינו שוה כלום ובכתובות ל"ג להא: תיפתר כמ"ד ונתן פדיון נפשו של מזיק. גרסינן וכן הוא בכתובות. כמ"ד פ' שור שנגח ד' וה' דפדיון נפשו דכתיב נפשו של מזיק הוא ואע"פ שאין הניזק שוה כלום ולעולם במוכה שחין איירי: א"ל. אם כמ"ד ונתן פדיון נפשו של מזיק א"כ כולו דינא דכופר קנסא הוי והכי אמאי בסיפא חייב הוא: מהו שיאמר לו לא ידי שמים. על מודה בקנס קאי אע"ג דמדינא פטור הוא אם אומרין לו שישלם כדי לצאת ידי שמים: נישמעינה מהדא. עובדא דרבן גמליאל: מלאתי עילה לשחררו. היה שמח בדבר לפי שעבד כשר היה והיה מתאוה לשחררו: לית בידך. לא הועלת כלום מפני שהודית מפי עצמך ואין קנסות להתחייב אלא בב"ד ובעדים: הדא אמרה שאין אומרין לו לא ידי שמים. דא"כ אכתי היה ר"ג צריך לצאת ידי שמים והיה יכול לשחררו אלא ש"מ דאינו צריך: ר"ג כמ"ד מותר לשחרר. אם ר"ג פליג אהא דאמרינן המשחרר עבדו עובר בעשה וקסבר מותר לשחרר דקס"ד הא דקאמר מלאתי עילה משום דאיהו קסבר מותר לשחרר אלא שחביריו לא הניחו לו וקאמר דעכשיו מלאתי עילה לעשות כדבריו: גרמה אמרה. כל עלמה של זו המעשה שמעינן מינה איפכא דקסבר אסור לשחרר דאל"כ היה לו לשחרר משעה ראשונה קודם שהפיל שינו ולא היה מי שימחה בידו:

הדרן עלך שבועת הפקדון

הלכה א מתני'

שבועת הדיינין. השבועה שהדיינים משביעין אותה ע"י הודאה במקצת הטענה צריך שלא תהא הטענה פחות משתי כסף. ולאו אתחילת טענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חבירו לבד הודאת הפרוטה דבעינן שתהא תחילת הטענה שתי כסף ופרוטה: שתי כסף. שתי מעות כסף שהוא שליש דינר שהדינר שש מעות והוא משקל ל"ו שעורות בינוניות נמלאו שתי מעות משקל ל"ב שעורות כסף מזוקק: וההודייה בשוה פרוטה. ההודאה שמחייבתו לישבע לא תהא פחות משוה פרוטה שהוא משקל חלי שעורה של כסף מזוקק ואם היה מה שכפר לו פחות משתי כסף או מה שהודה פחות משוה פרוטה אינו חייב שבועה דאורייתא אבל משביעין אותו שבועת היסת שהיא מתקנת חכמים: אין לך בידי אלא פרוטה. שתם פרוטה של נחשת היא, ואין ההודאה ממין הטענה שזה טענו כסף והוא הודה לו נחשת ודוקא שלא טענו אלא משקל שתי מעות כסף ויותר אבל טענו מטבע כסף היולא בהולאה כאילו תבעו שוה זה הוי וכל מה שיודה לו חשיב מין הטענה: שתי כסף ופרוטה. הוי כתבעו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן דחייב: מפני שהוא כמשיב אבידה. שהוא פטור משבועה כדתנן המולא מליאה לא ישבע מפני תיקון העולם ודוקא כשאין הבן טוען ודאי מנה לאבא בידך אלא שמא דבהא פטור אפי' משבועת היסת שאין משביעין על טענת שמא אבל טענו ודאי והמר הלה לא היה אללי אלא חמשים חייב שבועה דאורייתא דאין זה משיב אבידה:

גמ' הטענה. ברייתא היא דפליגי ב"ש וב"ה בשיעור הטענה וגרסינן להאי סוגיא בפ"ק דקידושין הל' א': מחלפה

מסורת הש"ס

(כתובות פ"ג)
(ב"ק פ"ד)
ב"ק כו וש"נ
שמות כ
ב"ק עד פ"ב
ב"מ נח פ"א
שם קדושין יא כתובות ג פ"ב
ב"מ ס
(קידושין פ"א)

מראה הפנים

כופת ופגם שמא היה מודה דכי טפין ליה וכפר אמאי דטפין ליה כפר פכ"ל. ודבריו ז"ל שייכי למאן דמפרש דטענו בפירוש לקנס וטעם זה למאי דמפרשי רבנן לפלוגתייהו דר"ש ותכמים דבכי ר"ש כתבעו דבר אחד וכו' ואין להאריך:

אין כמ"ד ונתן פדיון נפשו של מזיק כולו קנס. מה שדקדקתי בסוף פרק ג' דכתובות לדברי הרמב"ם ז"ל מסכרת האי ס"ם דנוטה לפירש"י ז"ל נתבאר בפרק ד' דבבא קמא הלכה ה' דברי המתחיל תיפתר. שאם עבר ונתנו ע"ש דנתבאר מכל הטייך לזה בפ"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו שבועת הדיינין. כילד שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור. מכמע דמשום דלאו הודאה ממין הטענה הוי וכדפרש"י ז"ל וכן נראה דהא כילד קתני ואע"ג דלרב דקי"ל כוותיה דבעינן כפירת טענה שתי כסף בלאו הכי פטור דהא חסרה לה טענה מ"מ קתני טעמא בהא דכ"ע מודים בה וכך בהא אפי' כשמואל אתיא:

תורה אור

מחלפה שיטתין דבית שמאי תמן אמר כסף *דינר והכא אמר כסף מעה. מחלפין שיטתין דבית הלל תמן אמר כסף א פרוטה והכא אמר כסף תרין מעין. רבי יעקב בר אחא בשם רבי חנינה בית שמאי אומרים מתחילת מכירת העבריה מה תחילת מכירתה בדינר אף קידושיה בדינר ובית הלל למידין מסוף גירועיה מה סוף גירועיה בפרוטה אף קידושיה בפרוטה. ומה טעמא דבית שמאי °ויצאה חנם אין כסף וכי אין אנו יודעין שאין כסף מה ת"ל כסף מיכן שנמכרת יותר מכסף וכמה היא יותר מכסף דינר. או כסף פרוטה יותר מכסף שתי פרוטות. סוף מטבע כסף מעה. ותהא מעה רבי אבין בשם רבי יודה בר פזי שאם ביקשה למיגרע מגרעת מעה בכל שנה ויוצאה. ותגרע בפרוטה א"ר אבין הגע עצמך שאם ביקשה ליגרע מתחילת השנה הששית. מה תחילת השנה הששית גירועיה בפרוטה אף קידושיה בפרוטה. אלא תחילת גירועיה מעה וסוף גירועיה בפרוטה. ומה טעמא דבית הלל ממה שסוף גירועיה בפרוטה את יודע שקידושיה בפרוטה. הגע עצמך שאם נשתייר שם שוה פרוטה שמא אינה מגרעתו ויוצא כשם שסוף גירועיה בפרוטה כך קידושיה בפרוטה. מחלפה שיטתהון דבית הלל °כי יתן איש אל רעהו וגו' אם ללמד שאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה כבר כתיב °לאשמה בה פרט לפחות מפרוטה מיכן שיש כאן יותר מכסף וכמה הוא שתי מעין. או כסף פרוטה יתר מכסף ב' פרוטות. סוף מטבע כסף מעה. ותהא מעה. או כלים מה כלים שנים אף *כסף שנים. ומה מקיימין דבית שמאי או כלים כהדא דתני ר' נתן או כלים להביא כלי חרס שמואל אמר טענו שני מחטין והודה לו באחת מהן חייב אמר רבי חיננא והן שיהו יפות שתי פרוטות שיהא הטענה פרוטה וההודייה פרוטה אתיא כב"ש דלא ילפי כסף מכלי'. ברם כב"ה דילפי כסף מכלים מה כלים שנים אף כסף שנים ודכוותה מה כסף שתי מעין אף כלים שתי מעין. רבי בא רב יהודה בשם שמואל כל *ששנים מחייבין י אותו ממון עד אחד זוקקו לשבועה. כוהרי שנים מחייבין

מחלפה שיטתין דב"ש. דהתם גבי קידושין אמרי דכסף דינר הוי והכא מפרשי לכסף דקרא מעה וכן קשיא דב"ה אדב"ה: ר' יעקב בר אחא. קאמר דהיינו טעמייהו דב"ש בקידושין דלמדין מתחילת מכירת של אמה העברייה שהיא בדינר כדיליף לקמיה וב"ה סברי דלמדין מסוף גירועיה כשהיא יוצאת בגרעון כסף ואפי' אין לו עליה אלא פרוטה אחת מגרעת בפדיונה ויוצאת: ומה טעמא דב"ש. השתא מפרש מנא להו דתחילת מכירתה בדינר הוי: וכי אין אנו יודעין. שאם יוצאת בחנם אין כסף: מכאן שנמכרת. בתחלה במה שהוא יותר מסתם כסף האמור בתורה והוא מעה ומוקמינן הכא איותר ממעה שהוא דינר כדמפרש ואזיל: וכמה היא יותר מכסף דינר. דקרא ה"ק אין כסף שכבר אין מעה כסף עליה לפי שמגרעת היא בפדיונה שמחשבת היא עם האדון בכמה לקחה וכמה שנים שעברו בשיעבודה ולפי חשבון השנים מגרעת פדיונה ונותנת לו השאר ומזה שמענו דע"כ שנמכרת בתחילה בדינר כדמסיק לקמיה: או כסף פרוטה. או נימא דכסף האמור כאן פרוטה הוא ויותר מכסף שתי פרוטות הן ובאלו היא נמכרה בתחלה: סוף מטבע כסף מעה. הא לא מלית אמרת דע"כ אין מטבע כסף האמור בתורה פחות ממעה דגרה הוא מעה ולא מלינו דכתיבא בקרא פחות מגרה: ותהא מעה. ומנא לך דביותר היא נמכרה ודוקא בדינר: שאם ביקשה ליגרע מגרעת מעה בכל שנה ויוצאת. כלומר להכי אמרי בדינר דשייכא ביה גרעון מעה בכל שנה שאם נמכרה בתחילה לשש שנים בדינר והדינר הוא שש מעין מגרעת לו מעה לכל שנה ושנה שהיתה בשיעבודו ויוצאת: ותגרע בפרוטה. ומנא לך דהגרעון במעה הוא הא שפיר משכחת לה נמי שנמכרה לו בתחילה במעה והגרעון היא בפרוט' ובפרוטות: הגע עצמך. אי אתה יכול לומר כן דהגע עצמך שאם נמכרה בתחילה במעה ואם בקשה ליגרע מתחילת השנה הששית וכלומר שאף שעדיין לא הגיעו סוף השנים והיא רוצה להגרע בפדיונה ולחשוב עמו על כרחך בפרוטה פרוטה מגרעת ולא במעה וא"כ קשיא: מה תחילת השנה הששית גירועיה בפרוטה וסוף גירועיה בפרוטה. כצ"ל וכן הוא בקידושין ושם גרים תחלת גירועיה בפרוטה וכו' ויותר מתישב היא. כלומר מה תאמר כאן דהשתא תחלת גירועיה וסוף גירועיה בפרוטות הן בתמיה והיכי מקיימית לקרא דאין כסף שעל המעה הוא

נאמר שהרי משמעות הכתוב על סוף השנים הוא ויצאה חנם אין כסף שכבר אין עליה מעה כסף והלא אפי' בתחילת גירועיה כגון שהוא רוצה לצאת לאחר ב' או ג' חדשים ולחשוב עמו ולהגרע בפדיונה שוב אין מעה כסף עליה וא"כ שנמכרה במעה לא מלית אמרת: אלא תחלת גירועיה מעה וסוף גירועיה פרוטה. כלומר אלא ודאי דהשתא מוקמינן אדינר ושפיר מלית לאוקמי לקרא דבסוף השנים איירי דכשהיא נמכרת בדינר היה תחלת גירועיה במעה מעה וסוף גירועיה הוא דבפרוטה וה"ק ויצאה חנם אין כסף שבשעת יציאתה היינו בתוך שנה הששית שוב אין מעה כסף עליה אבל אם נמכרה בתחילה בפחות מדינר אפי' קודם שנה ששית אין מעה כסף עליה והיינו טעמייהו דב"ש: ומ"ט דבית הלל. גמרי מסוף גירועיה שהיא בפרוטה דהגע עלמך שאפי' אם לא נשתייר עליה אלא שוה פרוטה שמא אינה מגרעת ויוצאת הילכך ילפינן קידושין מינה הואיל דאשכחן דשוה פרוטה חשיב ממון לענין גרעון: מחלפה שיטתהון דב"ה. הכתי קשיא על ב"ה מ"ט אמרו בטענה שתי מעין: כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגו'. כתיב ומה בא כסף ללמדנו: אם. ללמד שאין ב"ד נזקקין לדון בפחות משוה פרוטה הא כבר שמעינן מדכתיב לאשמה בה ודריש לה בת"כ פרט לפחות משוה פרוטה דלאו אשמה וחוב מיקרי ולאו כפירה היא: מיכאן. דכסף דקרא בה ללמדינו שיש כאן בטענה יותר ממעה כסף והן שתי מעין כדיליף לקמיה מהקישא דכלים: או. נימא דכסף דקרא פרוטה הוא ויותר מכסף דילפינן על ב' פרוטות הוא: סוף מטבע כסף. של תורה מעה הוא ולא פחות מכאן: ותהא מעה. ונימא דכסף אחת קאמר קרא: או כלים. כתיב ומקשינן כסף לכלים: מה מקיימין דב"ש או כלים. דאי לאו להיקשא אתו או כלים למה לי: להביא כלי חרס. דכלים כל שהן משמע ואי לאו דכתיבי ה"א דוקא דבר חשוב כמו כסף בעינן: והן. דוקא שהמחטין יפות שתי פרוטות כדי שלא תהא הכפירה וכן ההודאה פחות מפרוטה: אתיא כב"ש. הא דשמואל כב"ש אתיא דע"כ שמואל ס"ל דלא בעינן בכלים שיהו שוין שתי מעין והא קמ"ל וא"כ אזלא שיטתיה כב"ש בענין דלא ילפי היקשא דכסף לכלים והלכך לא מקשינן נמי כלים לכסף אבל לב"ה דמקשי כסף לכלים ודכוות' מקשינן כלים לכסף מה כסף דבר חשוב ושתי מעין בעינן ה"נ כלים דבר חשוב שיהו שוין שתי מעין: זוקקו לשבועה. אם מכחישו: והרי שנים מחייבין

מראה הפנים

אתיא כבית שמאי דלא ילפי כסף מכלים. מהכא הוי משמע דשמואל לא ס"ל כלל כב"ה ולדידיה לא בעינן להטענה אלא מעה כב"ש דהא לית ליה היקישא כלל. וכבר כתבתי מזה בקידושין דסוגיא דהתם בריש פרקין היא סותרת בהא דמשמע דלשמואל אית ליה היקישא דכסף לכלים דשתי מעין בעינן ומכסף הוא דלמד דמה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב ולאפוקי כלים דילאו למה שהן ואפי' שוה פרוטה לא בעינן בכלים כגי' רש"י ז"ל ופירושו וכדעת הגאונים ז"ל והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' טוען הל' ה' דאפי' עשר מחטין בפרוטה וטענו שתי מחטין והודה באחת וכפר באחת חייב שנאמר כסף או כלים כל הכלים ככסף. ודבריו ז"ל עולין כדברי רבו הר"י מיג"ש ז"ל דגרים כגי' התוס' מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב אבל אינו מפרש כפירושם אלא דה"ק מה כסף כל שהוא הוי דבר חשוב אף כלים כל שהן דבר חשוב הן. ומה שמביאין התוס' והרא"ש ז"ל ראיה לפירושם ולדעתם מהא דר' חיננא דהכא וכתבתי שם דקשה מהא דמסיק הכא דהא לא אתיא אלא כב"ש ואלו לב"ה א"כ צריך שיהו הכלים שוין שתי מעין ומצאתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בכ"י שכתב כן דאין ראיה מהכא דהאי שקלא וטריא לא אתיא כגמרא דילן וכן כתב הרשב"א והר"ן ז"ל. ובארתי שם עוד דהא דקשה הה"מ שם על מ"ש הרמב"ם בהל' ב' ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף הוא מדבריהם וכו' דהא משמע דמקראי ילפינן יש ליישב מהא דמשמע מהכא דב"ה דסברי הטענה שתי מעין היינו כל הטענה וכשמואל דהתם וא"כ יש לומר דדבריו ז"ל על הא דהצריכו כפירת הטענה שתי כסף קאי דהא הוי מדבריהם וכדאמר נמי התם דקראי כוותיה דשמואל דייקא ומה דפסקו הגאונים ז"ל כרב משום דסתמא דמתני' כוותיה אתיא ומשום זה עשו הודאה שתי כסף של ירושלים שהן שתי מעין כדמסיים שם וזהו דבר הנראה בשיעור כפירת הטענה:

כל ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד זוקקו לשבועה. הא דינא ברייתא היא כדמייתי התם דף מ' ע"א ושמואל קמ"ל דלמדנו מברייתא זו דבעד אחד אפי' בפרוטה מחייבו שבועה כדמסיק ד"א אמרו שבועת הדיינין וכו' אלא בחיוב השבועה ע"פ טענת עצמו

מסורת הש"ס
קידושין כ:
שמות כא
שם כב
ויקרא ה
שבועות לט וש"נ
שם מ

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ג מהל' עבדים ה"ב [?] מאישות. כ"א סמ"ג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כו סעיף ה

ח
ב מיי' פ"א מטוען הלכה א ופ"ג שם ה"ו סמ"ג עשין לט טוש"ע חו"מ סי' פח ס"א בהגה"ה

ציון ירושלים

ג והרי שנים מחייבין אותו שבית הוא שאין נשבעין על הקרקעות עי' תוס' שבועות דף מ"ב ד"ה וכל שכתבו ל"ד דהא איכא כפירת שעבוד קרקעות וכוונתם דבעד אחד אינו מחייבו שבועה בקרקעות אף שבשני מחייבי' ממון ולצ"ב דאין מקום לקושיתם. דהירוש' מתרץ היטב דהם ל"ש שבועה כלל אף במודה במקצת ול"ש ענין שבועה בקרקעות וכל הקדמונים הרמב"ן והריטב"א והרא"ש כולם מזכירים הירו' וכתו' אבל כל יומא שמעתתא דירוש' בפומא וכאן לא הזכירו כלל. ועב"ך סי' נח ס"ק יח:

מחייבין אותו קרקע שנייא היא שאין נשבעין בקרקעות. והרי שנים מחייבין אותו קנס שנייא היא שאין נשבעין בקנס. והרי שנים מחייבין אותו פרוטה וכן היא דתנינן שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודייה שוה פרוטה. מתני' בשנשבע מפיו מה דמר רבי שמואל בנשבע מפי אחרים. רב חסדא וחבורתיה פליגי שבועת הדיינין כל שבועת הדיינין. לא שנייה בין מפיו בין מפי אחרים לעולם אינו חייב עד שתהא הטענה וההודייה שוה פרוטה. רבי יוחנן אמר הטוען לחבירו טענת גנב אינו *חייב עד שיודה מקצת וכל חברוי פליגין עלוי. מה מקיימין כל חברוי °כי הוא זה בטוענו ממון. אם טוענו ממון בדא °ישלם שנים לרעהו. *ועירובי פרשיו' יש כאן. א"ר זירא אינו חייב עד *שיהא בכפירה שתי כסף [א] חוץ מההודייה אתיא כחברוי דרבי יוחנן מנה לי בידך אין לך בידי פטור. אפי' כמה לי בידך אין לך בידי פטור. אלא כיני מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב. רב ורבי יוחנן תרויהון אמרין והוא שהלווהו בעדים אבל אם הלווהו שלא בעדים יכיל מימר ליה הלויתני ונתתי לך מחצה. *אמר רבי יודן אין

תורה אור: שמות כב, שם

מחייבין אותו קרקע. אם מעידין בקרקע שגזלה להחזיק שהיא של זה מחייבין אותו וא"כ נימא כמי דבעד אחד מחייבו שבועה: שנייא היא. קרקע דלא שייכא שבועה עלה דאימעיט מקרא דאין נשבעין על קרקעות ושמואל לא אמר אלא במידי דשייכא שבועה: והרי שנים מחייבין אותו. כשמעידין שחייב קנס וא"כ ליחייביה עד א' בשבועה: שנייא היא שאין נשבעין בקנס. ה"נ מידי דלא שייכא ביה שבועה שאם אין עדים יודה ויפטר: והרי שניים מחייבין אותו פרוטה וכן הא דתנינן שבועת הדיינין וכו'. כלומר ותנן דהשבועה היא דוקא בטענת שתי כסף וא"כ היכי קאמרת דכל מקום ששנים מחייבין ממון עד אחד מחייבו שבועה והרי שנים מחייבין אותו כשמעידין אפי' על פרוטה ואין שבועת הדיינין בטענה שהיא פחותה מב' כסף ואין עד אחד יכול לחייבו שבועה בפרוטה: מתניתא בשנשבע מפיו. הא דאמרינן דאין שבועת הדיינין בטענה שהיא פחותה משתי כסף כשנשבע ע"י טענת עצמו שאין כאן עד כלל אלא שהודה במקצת וכפר במקצת: מה דאמר שמואל בנשבע מפי אחרים. כלומר שמואל דאיירי בנשבע על ידי פי אחרים. הוא שהעד שמעיד עליו הוא שזוקקו לשבועה ובהא לא בעינן שיהא הטענה שתי כסף אלא אפי' בפרוטה זוקקו עד אחד לשבועה: פליגי. אדשמואל וס"ל דלא שנא נשבע ע"י טענת עצמו ולא שנא דנשבע על ידי עד אחד דמחייבו שבועה בעינן שיהא הטענה שתי כסף דשבועת הדיינין דתנינן כל שבוע' הדיינין בכלל: לעולם. אינו חייב עד שיהא הטענה שתי כסף כ"ל: וההודאה שוה פרוטה. לא שייכא הכא דהא בשבועת עד אחד לא בעינן הודאה במקצת והגב שיטפ' המתני' היא: הטוען לחבירו טענת גנב. בפקדון אינו חייב עד שיודה במקצת דכי הוא זה כתיבא בפרשה ומינה ילפינן דהודאת במקצת בעינן לחייבו שבועה: וכל חברוי פליגין עלוי. כדמפרש ואזיל דסברי כי הוא זה בטוענו ממון וכלומר במלוה קאי וכדמסיק: אם בטוענו ממון. משתעי הפרשה בדא כתיב ישלם שנים לרעהו בתמיה ומה שייך כפל במלוה: ועירובי פרשיות יש כאן. משני דאמת עירוב פרשיות הוא דקרא דכי הוא זה לא קאי אהאי פרשה אלא אפרש' דאם כסף תלוה קאי: אינו חייב עד שיהא בכפירה שתי כסף חוץ מהודייה. אמתני' מהדר דתנן הטענה שתי כסף לאו אתחילת טענה הוא אלא על הכפירה שיהא כופר בטענת חבירו שתי כסף לבד ההודאת הפרוטה ותחילת הטענה צריך שתהא שתי כסף ופרוטה: אתיא כחברוי דר' יוחנן. אמתני' קאי דקתני ואם אין הודאה ממין הטענה פטור דילפינן מדכתיב כי הוא זה שצריך שתהא ההודא' ממין זה שהוא טוענו וזהו כחברוי דר' יוחנן דלעיל דפליגי עליה וסבירא להו דעירוב פרשיות כתיב כאן וכי הוא זה אמלוה קאי: מנה לי בידך אין לך בידי פטור. קתני במתני' ומתמה הש"ס דמאי קמ"ל בזה אפי' כמה לי בידך כלומר אפי' יהיה כמה שיהיה שזה טוענו והלה כופר בכל הוא פטור משבועת התורה דהא כבר תנינן דצריך שתהא ההודאה במקצת: אלא כיני מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב. כלומר ודאי לגופה לא איצטריך האי בבא במתני' אלא לדיוקא איצטריך דמהו דתימא כי תנן ההודאה בשוה פרוטה בשלא היה הטענה אלא שתי כסף וכיוצא בזה בסך מועט אבל בטוענו מנה לי בידך והלה מודה בפרוטה לא חשיבא הודאה כנגד הכפירה במנה וכאלו לא הודה לו בכלום דמי קמ"ל דוקא אם אומר אין לך בידי כלו' הוא דפטור אבל אם אומר אין לך בידי אלא פרוטה חייב דלעולם הודאה בפרוטה הויא הודאה ואפי' בסך מרובה והיינו דאשמעינן הך משנה יתירה: והוא שהלוהו בעדים. הא דתנן מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב דוקא שהלוהו בעדים דאינו יכול לומר להד"מ אבל אם הלווהו שלא בעדים מתוך שהיה יכול לכפור בכל יכול מימר ליה הלויתני ונתתי לך מחצה: אין

ט
א מיי' פ"ג מטוען הל' ה"א סמ"ג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף א

ציון ירושלים

[א] זוהרי שנים מחייבין אותו קנס בנ"א הוא שאין נשבעין על הקנס עפ"מ שפירש שמודה ומפטר. וכן כתבו כל הקדמונים כנ"ל ומבואר מדבריהם דפ"א אינו יכול לחייב שבועה בקנס ומהתימא על תוס' ב"ק מא ע"ב ד"ה מודה. וביותר על הרשב"א שם ובשמ"ק בפלפל בזה וכתב דמסתבר לומר שאין עד אחד יכול לחייב שבועה. והרי הדבר מבואר בירושלמי בהדיא ובשבועות כאן הביא בעצמו דברי הירוש' ולע"ג:

ב"ק קז ע"ב
שם קז
שבועות לט
(לקמן פ"ז)

מראה הפנים

עצמו היא כדאמר התם וכן היא המסקנא וכתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו כ"י ומביאו הרשב"א והרא"ש והר"ן ז"ל דלמדנו מסוגיא דהכא מדלא מקשי והרי שנים מחייבין אותו בשמא ועד אחד אינו מחייבו בשמא ש"מ שאפי' בטענת שמא נשבעין בעדות עד אחד וזה מוסכם מרוב גדולי הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל דכן דעת הרי"ף ז"ל בפ' כל הנשבעין וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל סוף פ"ד דגזילה ובזה חולק על רבו הר"י מיג"ש ז"ל ורבינו אפרים ז"ל שדקדקו מדקאמר שמואל התם ל"ש אלא בטענת מלוה ולוה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפי' בפרוטה חייב משמע דטענת המלוה בברי בעינן ואין להאריך כמבואר כמ"ש הטור בסי' ע"ה ובש"ע שם סעיף כ"ג וכתב בס"ת בשער ל"ו ח"ד דקרא ומתניתא מסייע ליה לרי"ף ז"ל דכתיב לא יקום עד אחד וגו' אבל קם הוא לשבועה ומשמע דלגבי שבועה אתביה כשנים דמחייבי אף בספק תובע וכן מסברייתא דקתני כל מקום ששנים מחייבין ממון וידוע הוא ששנים מחייבין אותו אף בשמא כשמביאם לב"ד. ומה שפלפל שם בנ"את אינם דברים מוכרחים. ועיין לעיל בפ"ד הל' ד' ד"ה הרגת את בורי מ"ש בפירוש התוספתא דסנהדרין בענין טענת שמא:

המוען לחבירו טענת גנב אינו חייב עד שיודה מקצת. זהו סברת ר' יוחנן ג"כ בבבלי פרק הגוזל קמא דף ק"ו ע"ב. והמסקנא דהכא כדהתם דקי"ל כר' חייא בר יוסף דעירוב פרשיות כתוב כאן וכדאמר הכא דכל חברוי פליגי עליה וכדאמר לקמן דמתני' אתיא כחברוי דר' יוחנן. וכבר כתבתי לעיל בפ"ק דסנהדרין הלכה א' ד"ה מה. אנן קיימין בענינא דעירוב פרשיות דיש בזה ג' שיטות ודעת הרמב"ם ז"ל כשי' ריב"א בתוס' בס דדוקא בטענת טומרין כגון בטוען שנגנבה שאבדה וכיוצא בו הוא דלא בעינן הודאה במקצת אבל בטענה השייכי' גם במלוה כגון להד"מ בזה שוין בין מלוה ופקדון דהכי כופר בו והומר לא נעביתי לך שומר פטור הוא משבועת התורה ואינו נשבע אלא היסת ולמדנו עכשיו מסוגיא דהכא ראיה לדברי הרמב"ם ז"ל כדין טומרין בענין דלא בעינן נמי כפירת טענת שתי כסף כדכתב בפ"ג מטוען הלכה ו' דבשבועת השומרין אפי' הפקיד אצלו פרוטה או שוה פרוטה וטוען שאבדה נשבע. וזה דהא למאי דאמר דמתני' אתיא כחברוי דר' יוחנן דעירוב פרשיות יש כאן ולפיכך למדנו דבעינן הודאה ממין הטענה דכי הוא זה במלוה הוא דכתיב וא"כ ריבא דמתני' דבעינן הטענה שתי כסף וההודאה בפרוטה נמי במלוה דוקא הוא דמיירי. ולא מיבעיא לרב דקאמר התם ריש פרקין דמכי הוא ומזה שמעינן לתרווייהו ולתרווייהו איצטריך חד להודאה במקצת בטענה וחד להודאה ממין הטענה ואף דמקשי ליה שמואל לאו ממילא ש"מ דחסרים לה טענה והוברת רב למילף לסברי' דבעינן כפירת טענה שתי כסף מדאייתר כסף נקרא מיהת ההי טעמא והאי סברא קאי אליביה דתרווייהו צריכי להודאה במקצת ולהודאה ממין הטענה. וכדאמרינן עירוב פרשיות כתוב כאן א"כ כוליה קרא במלוה הוא דמשתעי דוקא וגם בשומרין הלכך לא הודעה במקצת ולא טענת שתי כסף בעינן בשומרין. אלא אפי' לשמואל נוכל לומר כן דהא בעירוב פרשיות לא פליגי ולכ"ע ילפינן מהתם להודאה במקצת ומחד למין הטענה וזה פשוט דלא פליגי הכא אלא בענין הטענה מר כסבריה ומר כסבריה. ועכ"פ שמעינן מדאוקי מתני' הכא דהא דקי"ל עירוב פרשיות א"כ כולה מתני' כמלוה הוא דמיירי. ועל פי מה שנתבאר נוכל לפרש נמי דהא דאמר אתיא כחברוי דר' יוחנן אדר' זירא קאי דמפרש להטענה שתי כסף דמתני' ואהולא מילתיה כרב וכדקי"ל כוותיה והכוונה דהא לדידיה ע"כ הוא דס"ל עירוב פרשיות כמבואר והיינו כחברוי דר' יוחנן. אלא דאין אנו צריכין לזה. נקטינן מיהת דמבואר מהכא דלא בעינן בשבועת שומרין לא הודאה במקצת דהא כ"ע מודים לפי המסקנא מלבד לבי' ר"ת כמבואר שם ולא טענת שתי כסף כדעת הרמב"ם ורבו ז"ל והשוברים כוותייהו בענין זה וכן הסכים הרשב"א ז"ל בחידושיו לזה וכמה שנתבאר לעיל. כמה דס"ל להרמב"ם כשי' הריב"א מתייבב נמי קושית בעל המאור והרמב"ן והביאם הרא"ש ז"ל כפרקין בשקבו על דעת הר"י מיג"ש ז"ל דסבר דלא בעינן טענת שתי כסף בשומרין דהא לא אמרינן עיקור פרשיות כתוב כאן אלא עירוב פרשיות כתוב כאן דמה שכתוב בפרשה זו קאי גם אפרשה אחרת ולא שאנו עוקרין אותו ממקומו תדע דהא כופר בכל בפקדון נמי פטור וכו דקדוק. ז"ל אבל לדעת הרמב"ם ורבו ז"ל יש לומר דהא דבפקדון כופר בכל פטור היינו משום שהוא כמלוה ממש דהוי טענת כפירה כמו דשייכא במלוה ולא אימעט פקדון מהודאת מקצת אלא בטענת דשייכא גביה ולא במלוה כגון נגנב או נאבד וכיוצא בו ולפ"ז בטענה דלא שייכא אלא בפקדון אימעט מהכל ממודה מקצת ומטענת שתי כסף והיינו נמי דאמרינן עירוב ולא עיקר בהכי בכופר בכל מלמדנו הכתוב דדינו כמו מלוה ומשום הכי מילתא לחודה בייך שפיר ליתנא דעירוב ולאפוקי מדעת הסוברים. דבפקדון אפי' אמר להד"מ חייב שבועה:

רב ור' יוחנן תרויהון אמרין והוא שהליהו בעדים וכו'. הכי דפליגי הכא רב ור' יוחנן עם ר' יודן נסברת רבה כמו שפירשו התוס' בריש ב"מ ובכמה מקומות להא דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע וכו' כלומר שיהא נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל או נילף מהכא דלא אמרינן מיגו בעלמא ומשני דאין זה מיגו דאין אדם מעיז פניו לכפור הכל הואיל וחבירו מכיר בשקרו אבל במקום שיכול להעיז כגון בשנו ואמר מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס נאמן במיגו דאי בעי כפר הכל ושפתא למאי דפריבית דנראה דר' יודן בניחותא קאמר ודעת ר' יודן דהכא כדעת רבה דהתם דאין אומרים מיגו דהעזה וקאי למסקנא כדאמר לקמיה מתני' פליגא כר' יוחנן וזה מוסכם בכגון זה שהוא לפטורי משבועה אין אומרים מיגו כזה כמ"ש הרמב"ן ז"ל בחידושיו כ"י והביא הריב"ש ז"ל בתשו' סי' שנ"ב כדיבור ואחרי שמתקנת של גאונים ז"ל וכו' דלאפטורי משבועה לא אמרינן מיגו דמעיז לשאינו מעיז כההיא דרבה מ"מ אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע וכו' אבל בשביעה מיהא מהימן דבשבועה אמרי' מיגו דמעיז לשאינו מעיז כדמשמע מההיא עובדא דהנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא דנאמן בשבועה לטעון עד כדי דמיהן במיגו דלקוחין בידי אע"ג דהוי מיגו דמעיז לשאינו מעיז וכן הסכמת האחרונים ז"ל. והביא זה הב"ב בסי' ע"ה. ודעת ר' יודן הוזכר לעיל בפ"ד הל' ד' כדאמר התם ועיין עוד לקמן פ' כל הנשבעין הל' א' ד"ה אמר ר' יוחנן ושם כתבתי דהגברת ליתנא דהאי ש"ס משמע דהא דר' יודן בתמיה מיתפרשא וכי אין אומרים מיגו בממון. ולפ"ז דברי ר' יודן כדברי רב ור' יוחנן הם ומיהו מה שפירשתי בפנים הדברי ר' יודן אתיא שפיר לדינא לפי מסקנת הפוסקים:

מתניתא

מסורת הש"ס

אין אומר בממון מאחר. אין אומרים מיגו זה בממון: מאחר וכו'. בתמיה כלומר דנימא מאחר שאלו היה רוצה היה אומר לא היו דברים מעולם נאמין לו במה שאומר הלויתני ונתתי לך אלין הא לא אמרינן. בממון וטעמא דמיגו דהעזה הוי שאין אדם מעיז בפני בע"ח ולומר לו לא הלויתני מעולם והלכך אפי' הלוהו [נ"ל שלא] בעדים ומודה במקלת הוא מיחייב שבועה: מתניתא פליגא בר' יוחנן. דקאמר בהלוהו בלא עדים נאמן במיגו ומוקי למתני' דבשהלוהו בעדים מיירי וא"כ קשיא עליה הא דקתני אין לך בידי פטור ממתני' דלקמן: מנה לי בידך אמר לו הין. והכא כשאמר לו בפני עדים מיירי דאי לאו הכי יכיל לומר לו משטה הייתי בך והוי כהלוהו בפני עדים וקתני אין לך בידי חייב אלמא דאם הלוהו בעדים אינו יכול לומר להד"מ: מנה לי בידך אין לך בידי. כלומר והשתא אי כר' יוחנן דמתני' ובעדים מיירי קשיא הא דקתני במתני' מנה לי בידך אין לך בידי פטור: לא יפרענו אלא בעדים. ומשום דמילתיה דאסי בסתמא הוא מפרש לה ר' אבין דה"ק לא יחזיר לי אלא בעדים וכלומר דלא תימא דעלה טובה קמ"ל שלא יפרענו אלא בעדים כי היכי דלא ליהדר ולתבעיה אע"ג דלא נהימן הוא ולא שצריך הוא לפרעו בעדים והלכך מפרש דלא יחזיר לו אלא בעדים קאמר דמשום שהלוהו בעדים אינו יכול זה לומר פרעתיך ביני לבין עצמך: מתני' פליגא עלוי. דאסי דקתני מנה לי בידך וכו' ובשהודה בפני עדים מיירי וכהלוהו בעדים הוא וקתני נתתיו לך פטור:

אסי אמר המלוה להבירו לא יפרענו אלא בעדים ולא מסיים המלוה להבירו בעדים אלא המלוה להבירו סתם. ע"ז אמר ר' אבון מילהי' דאסי המלוה להבירו בעדים לא יחזור לו אלא בעדים: ר"א	אין אומר בממון מאחר דיכיל למימר ליה לא הלויתני ויכיל מימר ליה הלויתני ונתתי לך חציים. מתני' פליגא ברבי יוחנן מנה לי בידך אמר לו הין למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב. מנה לי בידך אין לך בידי אסי אמר המלוה להבירו לא יפרענו אלא בעדים. א"ר אבין מילתיה דאסי המלוה *לחבירו בעדים לא יחזיר לו אלא בעדים. מתניתא פליגא עלוי מנה לי בידך אמר לו הין למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב:

הלכה ב מתני' *מנה לי [א] בידך אמר לו הן ולמחר אמר תניהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב מנה לי בידך [ב] אמר לו הין אל תתניהו אלא בפני עדים למחר אמר לו תניהו לי אמר לו נתתיו לך חייב מפני שהוא צריך לו ליתנם בפני עדים: **גמ'** א"ר בון דרך בני אדם להלוות להביריהן שלא בעדי' ולתובעו בעדים. מנה לי בידך אמר לו הין אל התניהו לי אלא בפני פלוני ופלוני למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך חייב שצריך להחזיר לו בעדים. הגע עצמך דא"ל נתתיו לך בעדים. תני בר קפרא במעמד פלוני ופלוני הגע עצמך דא"ל במעמד פלוני ופלוני. רבי בא רב המנונא רב אדא בר אהבה בשם רב מעשה בא לפני רבי ואמר יבואו פלוני ופ־וני. הרי שבא *בשטר ובחזקה רבי אומר ידון [ג] בשטר רשב"ג אומר ידון בחזקה. רבי זעירא בשם רב ירמיה מעשה בא לפני ר' יהודה כרבן שמעון בן גמליאל. ר' ירמיה בעי קמי ר' זירא מה מחלפה שיטתיה דרבי תמן אמר ידון בשטר וכא אמר ידון בחזקה נימר עד דלא יחזור ביה. ואפילו תימר מדחזר

הלכה ב מתני' מנה לי בידך אמר לו הין. בפני עדים וכגון שאמר אתם עדי דשוב אינו יכול לטעון משטה הייתי בך: פטור. משבועה דאורייתא אבל משביעין אותו היסת: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם: חייב. לפלס שהרי הוחזק כפרן והוא שכפר בב"ד אבל שלא בב"ד לא הוחזק כפרן: **גמ'** דרך בני אדם וכו'. כלומר דהא ע"כ מתני' בשתבעו בעדים מיירי כדפרישית ואע"פ שבתחלה האמינו והלוהו שלא בעדים מ"מ מצינן לאוקמי הכי לפי שפעמים עושין כן: אל תתניהו לי אלא בפני פלוני ופלוני וכו' חייב. כדמפרש לקמיה דאמר במעמד פלוני ופלוני: הגע עצמך דאמר ליה נתתיו לך בעדים. אחרים ואמאי לא יהא נאמן: תני בר קפרא. דה"ק במעמד פלוני ופ' בפניהן דוקא שהם יראו שפרעתני: הגע עצמך וכו'. ובעי הש"ס הגע עצמך דאם אמר כן אם אינו נאמן לומר שפרעו בפני עדים אחרים: מעשה. כזה בא לפני רבי ואמר יבאו פ' ופ' שייחדן המלוה ויעידו דהואיל וייחד וקאמר במעמד פ' ופלוני מיקפד הוא דקפיד בפניהן דוקא: הרי שבא בשטר וחזקה. המחזיק בקרקע ואמר לו חבירו מה אתה עושה בתוך שלי ואמר לו אתה מכרתה לי ואכלתי שני חזקה ועדיין שטר המכירה בידי: ידון בשטר. קס"ד דה"ק על כרחו צריך להביא השטר ואע"ג דשני חזקה במקום שטר קיימי התם כדאמרינן דעפי מתלת שנין לא מוזהר איניש בשטריה אבל האי כיון דאמר ישנו להשטר בידי צריך הוא לברר ולהביא ואם לא מצא השטר יפסיד: ידון בחזקה. אף בחזקה בלבד הוא נאמן ואם יש לו עדי חזקה אין צריך לברר דבריו על השטר: מעשה בא לפני ר' יהודה. הנשיא והורה כרשב"ג: ר' זירא בעי קומי ר' ירמיה גרסינן: מה. האי דהתם אומר דרבי פסק כרשב"ג א"כ מחלפא שיטתי' דרבי דהא לעיל אמר ידון בשטר והכא אמר ידון בחזקה: נימר. עד דלא יחזור ביה. מי גינוא דהמעשה שהיה קודם שחזר בו רבי היה דהוה ס"ל כרשב"ג ואח"כ חזר בו וקאמר ידון בשטר: ואפי' תימר מדחזר

מראה הפנים

מתניתא פליגא בר' יוחנן וכו'. הא דלא פריך ממתני' דהכא גופה דקתני מנה לי בידך אין לך בידי פטור ואי בהלוהו בעדים מיירי הרי הוחזק כפרן משום דאיכא למימר דבמתני' במתרץ דיבורו הוא שאומר אין לך בידי שאמרתי שכבר פרעתיו לך והלכך פריך ממתני' דלקמן דקתני אין לך בידי חייב אלמא דאין לך בידי סתם הוי כאומר להד"מ והשתא ע"כ מתני' דהכא לאו בהלוהו בעדים מיירי וזהו כדעת רב האי גאון ז"ל מביאו הטור סי' ע"ט דאין לך בידי כמו להד"מ הוא. ועיין בהרא"ש ז"ל במתני' דלקמן דמשמע מדבריו שכתב לדעת רש"י ז"ל דאין לך בידי דחייב היינו שפירש ואמר אין לך בידי מעולם וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ו מהל' טוען דאין לך בידי סתם לא הוחזק כפרן ולפ"ז צ"ל דהא דפריך הכא ממתני' דלקמן היינו טעמא משום דקתני בהדיא אין לך בידי חייב בשיש עדים שהודה בפניהם והשתא היכי מפרש לה ר' יוחנן מתני' דהכא בהלוהו בעדים וקתני אין לך בידי פטור ואם אין לך בידי סתם להד"מ משמע קשיא מתני' דהכא ואי לאו משמע להד"מ אמאי התם חייב. והם ז"ל כתבו כן לפי המסקנא דבאמת בלאו הכי לא מיתפרשא מתני' דהכא כר' יוחנן אלא כר' יודן דס"ל כרכה דהתם כפי שנתבאר לעיל: **אסי** אמר המלוה לחבירו בעדים וכו'. הכי נמי מותיב תיובתא התם בדף מ"א גלי' קמא דרב אסי ואף דמשני התם דשאני היכא דמעיקרא אוזפי' בעדים למתני' דהימני' מעיקרא פסקו הפוסקים ז"ל כלי' בתרא דרב אסי התם דהמלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים: **אמר** ר' בון דרך בני אדם וכו'. הנכון דדברי ר' בון בסוף הלכה דלעיל גרסינן לה והתם שייכא דמשני להקושיא שהקשה הש"ס על מילתיה דאסי ממתני' וקאמר דשאני מתני' דמעיקרא הימניה והלווהו שלא בעדים ואע"ג דתבעיה בעדים משום שדרך בני אדם לעשות כן והלכך נאמן הוא לומר נתתיו לך; והוי כהימיא דמשני התם אליבא דרב הכי, והבאתי לעיל:

מעשה בא לפני רבי ואמר יבאו פלוני ופלוני. לכאורה נראה הוא כדפרישית בפנים וזה דעת הרי"ף ז"ל שכתב בהביא עובדא דהתם דף מ"א ע"ב דא"ל פרעין לי באפי ראובן ושמעון ואזל ופרעיה באפי תרי מעלמא וקאמר רבא דלהכי קא"ל באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא נדחייה וכתב הוא ז"ל דאיסכלי לכו שאר איכא לגביה ההוא פרעונא קאמר ופסקינא. לסאי הכלא מדקאמר רב פפא משמיה דרבא לעיל המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פ' ופ' והלכו להם למדינת הים אינו נאמן והשתא היכי אמר רבא הכא להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה דמשמע דאי לא א"ל ראובן ושמעון מדחי ליה והא אמר רבא אע"ג דלא אמר ראובן ושמעון לא מצי מדחי ליה אלא ש"מ האי דאמר רבא כי היכי דלא לדחייה אע"ג דכי איתי סהדי ומסהדי דפרעיה הוא דלא מקבלינן מינייהו כלל אלא אמרינן ליה זיל פרע דכמאן דפסיל להו דמי וזהו לפי גירסתו ז"ל דגרים אינו נאמן בהא דרב פפא משמיה דרבא לעיל. אבל הרמב"ם ז"ל בפ' ע"ו מהלוה הלכה ב' כתב שמצא בהלכים מן הנוסחאות הישנות דגרים לעיל נאמן ולפ"ז חולק ג"כ בהאי עובדא דרבא שם וכתב שהדין האמת שאם באו עדים שפרעו בפניהם נפטר ואין כאן מקום הטעם. ולדעתו ז"ל הא דקאמר רבא כי היכי דלא לדחייה שלא יאמר לו פרעתיך בפני אחרים והלכו למדינת הים. ולזה הסכימו רוב הפוסקים ז"ל כמבואר בטור סי' ע'. ולפ"ז מפרשינן להא דהכא ג"כ בענין זה דמעשה בא לפני רבי בטען זה ואמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אחרים ואמר יבאו פ' ופ' שאמרת ויעידו שאע"פ שייחד עדיו מהני אם יבאו אלו ויעידו שפרע בפניהם:

הרי שבא בשטר ובחזקה וכו'. ברייתא זו נשנית בבבלי פ' גט פשוט דף קס"ט ע"ב והמסקנא התם דפליגי בצריך לברר וכדפי' התוס' בשם ר"ת ז"ל בפרקין דף מ"ב ע"א ד"ה כל מילתא דהא דקאמר התם ואף רבי לא אמרה אלא לברר כלומר לברר אמתת הדברים ולא אמרינן שאם לא מצא השטר וכן נמי בהא דאיירי בפרקין התם שבאו סעדים ואמרו להד"מ שיפסיד ובביאו ראיה מדהכא דמבואר להדיא כן הלא שקיבלו בהעתקה. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בר"פ ע"ו מהל' טוען בענין חזקה שאם אי אפשר לו לקיים השטר סומכין על עדי החזקה וכן דעת הרא"ש ז"ל סוף גט פשוט והטור סי' ק"מ. וראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל בב"י שהביא להא דהכא וכתב וז"ל וכך נראה פירושו ונימר דהא דאמר רבי אף בשטר בשלא חזר בו אלא שעדיין הוא טוען ואומר יש לי שטר ולא הביאו או שהביאו ולא נתקיים כשאמרו העדים אין אנו זכורים ואין מכירין חתימת ידם אבל חזר בו ואמר כסבור הייתי שיש לי שטר ואין לו ידון בחזקה. אפי' תימר מדחזר ביה אמר דכי שצריך להביא השטר ואי"ת למה יביא לא ביקש רבי אלא לעמוד על אמתתן של דברים שמא יבאו עדי השטר ויאמרו שכי והכי הוה עובדא ומתוך כך יצא הדין לאמיתו עכ"ל. ולא ידעתי למה הכניס עצמו לדוחק כזה דחזר ולא חזר אלכי קאי וכדפרישית בפנים וכן תמצא בפ"כ דגיטין סוף הלכה א' אתיא דר' יוסי כר' אימי עד לא יחזור ביה א"ר מנא אפי' מן דחזר ביה אתיא וההם בהרבה מקומות בש"ס הזה אלא דהוא ז"ל רצה ללמוד מזה כמו שכייב שם למדנו מכאן שיכול לחזור בו ואפי' חזר בו ואמר אין לו עדים צריך להביא אותו פ' ופ' שמא כך היה המעשה ואין ספק שאם באו אחר שחזר בו ואמר אין לי עדים ואמרו להד"מ שלא הוחזק כפרן ונאמן דטוען והוזר וטוען עד שלא יבאו עדים ואפ"ה צריך לברר שמא יאמרו דבר מבלם עכ"ל

נגס

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מהלכות מלוה ולוה הלכה א ופ"ד שם ה"ה ופ"ו מהלכות טוען הלכה ב סמ"ג עשין לט טוש"ע חו"מ סי' עט ס"י

ב מיי' שם פט"ו הלכה ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ע סעיף ג יב

ג מיי' פי"ג מלוה ה"ו סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סי' רלט סעיף א

שבועות מא

ב"ב ו ע"א

שם קסט ע"ב

מדחזר ביה לא ביקש רבי אלא לעמוד על אמיתן של דברים. *המחזיק מחמת אונו ונמצאת פסולה אינה חזקה. רבי ירמיה אמר במחלוקת רבי שמואל א"ר זירא ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבינא דברי הכל היא. א"ר יוסי תמן בבא בשטר ובחזקה הכא בבא בשטר א"ר יודן תמן בבא בשתי כיתי עדים הכא בכופר בראיותיו. ר' מרינוס הוה ערב לכלתיה והוו דיינין קמי רבי חמא אבי בר קפרא ור' הושעיה מדהודה א"ל יהבית. שאלון לרבי חייה רובה שאל ר' חייה לרבי. המתחייב בב"ד לא כל הימינו. מאי לא כל הימינו רבי אבהו בשם רבי יוחנן אם מעצמו משלם נאמן לומר נתתי ואם מפי אחרים לא כל הימינו. רבי בון בר כהנא אמר אף בשבועות כן מהו אף בשבועות כן רבי אבהו בשם רבי יוחנן אם מעצמו נשבע נאמן לומר נשבעתי אם מפי אחרים לא כל הימינו:

הלכה ג מתני׳

ליטרא זהב לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסין ופונדיון ופרוטה חייב שהכל מין מטבע אחד: **גמ׳** *שמונה של זהב יש לי בכים ונמצאו שמונה דינרי זהב או חמשים סלע ונמצאו מאתים דינר או מאתים דינר ונמצאו חמשים סלע הרי אילו חולין. שמונה דינרי זהב יש לי בכים ונמצאו חמשים סלע או מאתים דינר ונמצאו חמשים סלע הרי אילו שני. ליטרא

מדחזר ביה. לא היא דאפי' תימא מדחזר ביה רבי ולא כדקס"ד דלרבי אם לא הביא השטר יפסיד אלא אף רבי לא ביקש בהא דקאמר ידון בשטר אלא כדי לברר ולעמוד על אמיתן של דברים שמא אם יביא השטר לפנינו ימצא מזויף וכיוצא בו דבכי הא ודאי לא תהני ליה חזקתו ובהא פליגי דרשב"ג סבר אין צריך לברר דבריו כלל ולהביא השטר הואיל ויש לו עדי חזקה ורבי סבר אע"פ כן כיון דאמר יש לי שטר צריך להביא אם יש לו השטר דמתוך כך נוכל לעמוד על אמיתו של הדבר אבל אם לא מצא השטר או שלא מצא עדים לקיימו בהא אף רבי מודה דידון בעדי חזקה ונעשה כי הוה בכה"ג הוה ולפיכך הורה רבי דידון בחזקה: המחזיק מחמת אונו. שטוען שיש לו שטר שמכרה לו זה ונמצא השטר פסול אינה חזקה: במחלוקת. דרבי ורשב"ג תליא דר' ירמיה מפרש לה כגון שיש לזה ג"כ עדי חזקה ולרבי דאמר צריך לברר וכאן שנמצא השטר פסול חזקתו בטילה: ר' שמואל. אמר דברי הכל היא כאן וכדמפרשי לה אמוראי דלקמיה: ר' יוסי. מפרש לה דתמן בפלוגתייהו מיירי שבא לידון בשטר ובחזקה אבל הכא בברייתא מיירי שלא טען מתחילה אלא שיש לו שטר אלא דאח"כ שנמצאת פסולה טוען שיש לו עדי חזקה והלכך אף רשב"ג מודה בה דאינה חזקה: ר' יודן. מפרש דתמן בבא בשתי כיתי עדים כלומר שטוען שיש לו עדי שטר ועדי חזקה וקסבר רשב"ג דאף דלא החזיק מכח עדי השטר שלא הביא אותו לפנינו החזיק מכח עדי החזקה: הכא בכופר בראיותיו. כלומר אבל הכא מיירי שהוא בעצמו הראה ככופר בראיותיו הוא כלומר שהשטר ראיה שלו שקר הוא וכגון שעד לא שלמו לו שני חזקה בא ואמר יש לי שטר מכירה מפלוני על שדה או בית שאני מחזיק בו והוברר הדבר ששטר פסול היה לו אע"פ שאח"כ שלמו לו שני חזקה ועודנו מחזיק אינה חזקה דכיון דמהדר אזיופא אחזוקי נפשיה בשקרא הוא דאחזיק: הוה ערב לכלתיה. היה ערב לה בעבור אחד שלוה ממנה והיו דנין לפני ב"ד שהיתה איזו הכחשה ביניהם: מדהודה. לאחר שהודה לפני ב"ד שנעשה לה ערב ונתחייב לשלם אמר לה אח"כ יהבית. פרעתי לך: שאלון לר' חייה רובה. אם נאמן לומר על פסק דין פרעתי: שאל ר' חייה לרבי. והשיב לו המתחייב בב"ד לא כל הימנו לומר פרעתי: מאי לא כל הימנו. מ"ט אינו נאמן: אם מעצמו משלם נאמן לומר נתתי. כלומר ודאי בעלמא מה שמשלם מעצמו בלא כפיית ב"ד נאמן אדם לומר פרעתי ואם זה מכחישו נשבע הלוה היסת: ואם מפי אחרים. כגון הכא שלא רצה להודות לה עד שנתחייב בב"ד לא כל הימנו לומר פרעתי: אף בשבועות כן. כדמפרש לה ר' אבהו שאם נתחייב לו שבועה ואמר כבר נשבעתי לך והלה מכחישו אם מפי עצמו עד שלא הטריחו לבא לב"ד נשבע שכך וכך הוא כדבריו נאמן לומר כבר נשבעתי לך ואם אחר שבאו לב"ד ונתחייב מפיהם שבועה ואמר לו אח"כ נשבעתי לא כל הימנו עד שיביא ראיה:

הלכה ג מתני׳ אלא ליטרא כסף פטור. שאין כאן הודאה ממין הטענה כיון דטענו משקל: דינר כסף וטריסית. או או קתני וטריסית מין מטבע קטנה: גמ׳ שמונה של זהב. תוספתא בפ"ה דמעשר שני וכך היא שנויה שם כיס מעשר שני יש לי בתוך הבית הלך ומצא שם שנים ושלש כיסין הגדול מעשר שני ושנים הקטנים חולין שמנה של זהב יש לי בכים והלך ומצא שמנה דינרי זהב הרי אלו שני. שמנה דינרי זהב יש לי בכים והלך ומצא שמנה של זהב הרי אלו חולין. שמנה של זהב יש לי בכים והלך ומצא חמשים סלע או מאתים זוז. מאתים זוז או חמשים סלע ואחר כך מצא שמנה דינרי זהב הרי אלו שני. שמנה דינרי זהב יש לי בכים והלך ומצא חמשים סלע או מאתים זוז. מאתים זוז או חמשים סלע אחר כך מצא שמנה דינרי זהב הרי אלו חולין ע"כ. ויש שם טעות דמוכח בסיפא וכמה שהגהתי כצ"ל. וה"פ דברישא היינו טעמא משום דקרו אינשי לדינרי זהב זהב סתם והלכך כשאמר שמנה של זהב של מעשר שני יש לי בכים ונמצאו דינרי זהב הרי אלו מעשר שני דעליהם נתכוין אבל לא קרו אינשי לזהב סתם שהוא פרוטרוט זהב דינרי זהב והלכך כשאמר דינרי זהב ונמצא שמנה של פרוטרוט זהב לא עליהם נתכוין ואני אומר נתחלפו ואחרים הן ושל חולין כדתנן במתני' פ"ד שם היה שם מנה ומצא מאתים השאר חולין ובתוספתא גרים שם להא מנה ומצא מאתים הכל חולין לדברי חכמים. ובסיפא היינו טעמא דכשאמר שמנה של זהב שהוא פרוטרוט זהב או מין משקל אחת של זהב ונמצאו שם חמשים סלע או מאתים זוז דהיינו חמשים סלע שכל סלע הוא ד' זוזים לורי שהן דינרים אני אומר עליהם נתכוין שיש שם שמנה של זהב שהן שוין חמשים סלע או מאתים דינרין והרי אלו מעש' שני וכן אם אמר חמשים סלע או מאתים זוז יש לי מעשר שני ונמצאו שמנה של זהב פרוטרוט. אבל אם אמר שמנה דינרי זהב של מעשר שני יש לי ונמצאו חמשים סלע או מאתים זוז וכן בהיפך הרי אלו חולין לפי שאין החשבון של שמנה דינרי זהב עולין לסך חמשים סלע אא"כ אנו מחשבין כל דינר זהב בכ"ה דינרי כסף אבל דינרי זהב שהיו בימיהם לא היו כ"כ כדאשכחן בעלמא שהיו שוין י"ב דינרי כסף ואינם עולין למאה דינרין והלכך מעות אחרים הן. ומייתי לה הכא משום דמתני' איירי בהפרש שבין דינרי זהב לזהב וכן לקמן אלא דהגירסא נשתבשה בהעתקה: ליטרא

מראה הפנים

בזה רצה לתרץ מה שנתקשו בה גדולי המפרשים ז"ל דקשיא מסיפא דפסקין בה דאמר רבא כל מילתא דלא רמיא על אינים לאו אדעתיה מסיפא דגט פשוט כמו שהקשו בתוס' הנזכר ורצה הוא ז"ל לומר דמיירי הכא שחזר בו כמו דלמד מסיפא דחזקה ובטר ועם כל זה אין אנו צריכין לכל אלו הדברים דהכר מתורץ כדברי ר"ת וכדפרישית ומ"מ נראה גם מדבריו ז"ל דדעתו כזה כר"ת והרמב"ם ז"ל דלא הוחזק כפרן אלא שמתחלה צריך לברר דבריו דקי"ל כרבי דהכא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ז מטוען הל' ד' בהאי דינא דהכא שאם באו העדים ואמרו לבד"מ שלא הוחזק כפרן וכן גם בהל' ה' באם אמר פרעתיך בפני פ' ופ' שמתחלה צריך לברר דבריו ולהביאם ודמיא לדינא דשטר וחזקה. וכ"ע מודים אליבא דר' באם נמצא השטר פסול שאין החזקה כלום וזה פשוט ונלמד מהתוספתא דלקמן:

המחזיק מחמת אונו וכו'. תוספתא פ"ב דב"ב האוכל שדה מחמת אונו ונמצאת אונו שהיא פסולה ה"ז אינה חזקה. והביאה הרמב"ן ז"ל בחידושיו פ' גט פשוט ולהכא ופירשה כן וכתב בשם רב האי גאון ז"ל שפי' לתוספתא זו מבוס: צריך לברר והליבא דר' ואתיא כר' ירמיה ירושלמי עכ"ל. וככר נתבאר לעיל דזה מוסכם מהרמב"ם ז"ל ג"כ ומסוגיא בוותיה דכהביא השטר ונמצא פסול שאינה חזקה ומה"ט אמרינן דצריך לברר ולהביא השטר:

המתחייב בב"ד לא כל הימנו וכו'. בפ' שנים אוחזין כתם דף י"ו ע"ב גרסינן וכפרן הוא ואתא לידן נימא בה מילתא וכו' ופסקו הפוסקים ז"ל כרב זביד משמיה דר"כ דבין אמרו לו לא תן לו בין חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי נאמן. ויש לומר דהכא איירי בלא קבל עליו הדין מתחילה כדמחלק הרי"ף ז"ל בין נהית דינא דנאמן לומר פרעתי ובין לא נהית דינא דאינו נאמן וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' טוען הל' ה'. א"נ י"ל דהכא מיירי שכפר בתחילה ואמר אין לך בידי כלום ובאו עדים ואמרו שיש לו וחזר אח"כ ואמר פרעתי דאינו נאמן דהוחזק כפרן לאותו ממון וכן נראה מדקאמר מדהודה וכו' והיינו מפי אחרים דקאמר וכן נראה דהיינו עובדא דהתם אלא דהתם גרים שבתאי כריה דר' מרינוס כתב לה לכלתיה אגטלא דמילתא וכו' ואמר לבד"מ אתו סהדי ואמרו אין כתב לה לבסוף א"ל פרעתיך אתא לקמיה דר' חייא א"ל הוחזק כפרן לאותה איצטלא והיינו הא דהכא וכן הא דלקמן אף בשבועות כן וכו' מיירי דאמר נשבעתי והעדים מעידין אותו שלא נשבע דשוב אינו נאמן לומר אח"כ נשבעתי דהוחזק כפרן לאותה שבועה אבל בלאו הכי נאמן לומר נשבעתי וכדאיכי אבהו ור' הכין משמיה דר' יוחנן שם וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם והסכימו רוב הפוסקים לזה כמבואר בטור סי' פ"ז:

שמונה דינרי זהב וכו'. בתוספתא דמעשר שני שהעתקתי בפנים ופירשתיה עולם למאי דכתבו התוס' בפ' הזהב וכן בפ' יש נוחלין דף נ' פ"א בדוקא כימי חכמי

ליטרא זהב לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור *דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף א"ר יעקב בר אבינא בקדמיתא הוינן אמרין דינר זהב פרוטרוט דינרי זהב אינן פרוטרוט. אילו מר דינרי זהב זהוב יאות. אשכח תני דינר זהוב זהב פטור:

הלכה ד מתני׳

[א] כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור כור [ב] פירות לי בידך אין לך בידי אלא קטנית חייב שהקטנית בכלל הפירות טענו [ג] חטים והודה לו בשעורים פטור ור"ג מחייב *הטוען להבירו בכדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה מן הטענה ישבע וחכמים [ד] אומרים אין הודייה מן הטענה אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון *טענו כלים [ה] וקרקעות הודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב *שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: **גמ׳** ר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן *מתני׳ בטענו חיטים והודה לו בשעורי׳ אבל טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי *הכל פטור. א"ר אבהו בהדא דרבי אמי מאי דא דתנינן רבן גמליאל מחייב. בא להודיעך כח רבן גמליאל עד היכן מחייב. רבי חייה בשם רבי יוחנן לא סוף דבר בטענו חטים והודה לו בשעורים אבל אם טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי חכמים פטור. ריש לקיש אמר לא יהא דבר בשטענו שני מינין והודה לו באחד מהן אבל אם טענו חטים והודה לו בשעורים דברי הכל חייב. כהדא דריש לקיש. חד בר נש אזל בעי מידון קמי רב דהוה מטען לחבריה חטין שעורין וכוסמין אמר ליה רב המתן עד דיגלגל עלך כל דבעי ובסופא תישתבע על כולן. אמר רבי אבהו כך משיב ריש לקיש לרבי יוחנן על דעתך דאת מר טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי חכמים פטור והתנינן טענו חטים וקרקעות והודה לו בכלים וכפר בקרקעות *בקרקעות וכפר בכלים כלים וכלים חייב כלים וקרקעות לא כ"ש. א"ל

פני משה

ליטרא זהב וכו׳. בכאן ג"כ הגי׳ נשתבשה וחסר בהעתק ועל התוספתא קאי כדמוכח מלקמן. ובתוספתא דמכילתין פ"ה גרים דינרי זהב לי בידך אין לך אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה פטור. דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. ובתוספתא בדפוס כתוב ברישא ובסיפא דינר זהב וטעות סופר הוא ומפרש לה ר׳ יעקב לטעמא: בקדמיתא. בראשונה היינו אומרין דהיינו טעמא דמחלק בין דינר לדינרי משום שדינר זהב פרוטרוט כלומר שהוא מתחשב על מטבעות קטנות ופרוטות שכשים לאדם חשבון של מיני מטבעות אצל חבירו מדינרי כסף או שארי מטבעות ופרוטות הוא מצרף אותן ומעלה החשבון עד אם יעלו לדינר זהב והלכך כשתבעו דינר זהב אלו בכלל והוי הודאה ממין הטענה וחייב: דינרי זהב אינן פרוטרוט. אבל דינרי זהב אין מדרך לחשוב למטבעות קטנו׳ ולהעלותן עד שיהו שני דינרי זהב והלכך ברישא פטור דלא הוי הודאה ממין הטענה. כך היו אומרין בראשונה אלא דקשיא לן עלה: אילו אמר דינרי זהב זהוב יאות. דכשאומר זהב זהוב ודאי אין דעתו אלא על זהב ממש ובהא שפיר איכא למימר דאינן פרוטרוט אבל אם לא אמר זהב זהוב אין חילוק בין דינרי לבין דינר ולעולם חייב דפרוטרוט ממיני מטבעות בכלל הן: אשכח תני. והכי אשכחן ברייתא אחרית׳ דתני בהדיא כן זהוב זהב פטור דוקא באומר זהוב בהדי דינר זהב הוא דפטור דאז אין מיני הפרוטרוט בכלל:

הלכה ד מתני׳ אלא לתך קטנית. לתך הוא חצי כור ט"ו סאין: והודה לו בשעורין פטור. אף מדמי שעורין דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו: ור"ג מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה ואין הלכה כר"ג: כדי שמן. כדים מלאים שמן והודה לו בקנקנים כדים רקים בלא שמן: הואיל והודה מין הטענה. דהוי ליה כמו טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן וחייב שבועה והלכה כאדמון: פטור. משבועה דהורייתא שלא כפירת קרקעות ולא הודאתן מביאו לידי שבועה שאין דין שבועה בקרקעות: הודה במקצת כלים חייב. דאיכא הודאה וכפירה בלא קרקעות ונשבע גם על הקרקעות ע"י גילגול שבועה: זוקקין. גוררין: **גמ׳** ר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן. סוגיא זו כתובה בפ׳ שני דייני גזילות הלכה ד׳. ונראית כאן חסירה לפי הגי׳ דהתם דמקודם להא דאמר רבי אמי גרסינן שם מתניתא בשטענו חטים והודה לו בשעורים אבל אם טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי הכל חייב. ובספרי הדפוס כתוב פטור וזה טעות דמוכח. ר׳ אמי בשם ר׳ יוחנן לא סוף דבר מתניתא בטענו חטין והודה לו בשעורים אלא אם טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי חכמים פטור. והתם נשתבשה הגי׳ וע"כ דר׳ אמי הכי ס"ל כר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן דהכא כדמוכרח מהא דר׳ אבהו דלקמיה וכן גרים התם הקושיא על הא דר׳ אמי. ור׳ אמי פליג הא דמפרש דמתני׳ דפליגי דוקא בטענו חטים והודה לו בשעורים אבל אם טענו שניהן והודה לו באחד מהן ד"ה חייב ואיהו ס"ל דלא סוף דבר דפליגי חכמים בשטענו לאחד מהן והודה לו במין אחר אלא אפי׳ בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן פליגי חכמים וסברי דפטור: אמר ר׳ אבהו בהדא דר׳ אמי. קשיא דא"כ מאי דא דתנינן ר"ג מחייב וכלומר אמאי אשמעינן פלוגתיי׳ במתני׳ בטענו חטין והודה לו בשעורין ר"ג הוא דמחייב אבל חכמים פוטרין ליתני רבותא טפי דאפי׳ בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן פליגי חכמים ואמרי דפטור: בא. ומשני דהא ל"ק דבא להודיעך כח ר"ג דקמ"ל רבותא אליבא דר"ג עד היכן הוא מחייב ואפי׳ בטענו חטים והודה לו בשעורים משום דלא בעי הודאה מין הטענה ולעולם פטרי רבנן אפי׳ בטענו שניהם והודה לו באחד מהן וכן אמר ר׳ חייה בשם ר׳ יוחנן לא סוף דבר וכו׳ אלא אם טענו שני מינין וכו׳ כ"ל: ריש לקיש אמר לא יהא דבר. כלומר הא לאו מילתא דאמרת. אלא מתניתא בשטענו חטים והודה לו בשעורים אבל טענו שני מינין והודה לו באחד מהן דברי הכל חייב. כ"ל וכן הוא בכתובות וכן גרסינן הכא: רב כהדא דריש לקיש. והכי גרים התם וכדמוכח מעובדא דלקמיה דרב כר"ל סבירא ליה ואליבא דחכמים: הוה מטען וכו׳. היה טוענו מינין הרבה וזה הודה לו באחד מהן וא"ל רב המתן ויגלגל עליך כל מה שהוא רוצה ואפ"ה לבסוף תשבע שבועה אחת על כולן שמעינן מיהת דבטענו מינין הרבה והודה באחד מהן חייב הוא בשבועה. והתם גרים דרב אמר להתובע כל מה דאת יכיל מגלגלה עלוי גלגל ובסופא הוא מישתבע לך חדא על כולהון. והיינו הך: על דעתך דאת אמר. דאפי׳ בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן פטרי רבנן א"כ קשיא הא דתנינן טענו כלים וקרקעות וכו׳ וכפר בכלים פטור: כלים וכלים חייב. כלומר דאלמא דוקא כלים וקרקעות הוא דתנינן דפטור ומשום דאין כפירה והודאה של קרקעות מביאה לידי שבועה הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות כגון שטענו שני מיני כלים והודה לו באחד מהן חייב: כלים וקרקעות לא כל שכן. כלומר דאי לא תימא הכי אלא כלים וכלים נמי פטור א"כ קשיא ליתני רבותא טפי דאפי׳ כלים וכלים פטור וכ"ש כלים וקרקעות אלא ע"כ כלים וכלים חייב וקשיא לר׳ יוחנן: א"ל

ר"א בשם ר"י כל הסוגיא מבואר יפה במס׳ כתובות פ׳ בד"ג עיי"ש:

א"ר אבוה כך משיב רשב"ל לר"י ע"ד דתימר טענו שני מינין והודה באחד מהן דברי חכמים פטור והתנינן טענו חטים וקרקעות והודה לו בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים כלים וכלים פטור כלים וקרקעות לא כ"ש כצ"ל וזה פשוט. ולא ידעתי למה יגע הפ"מ ז"ל לפרש כפי שנדפס. דט"ס הוא וצ"ל פטור:

כיני

מסורת הש"ס

(תוספתא דמכילתין פ"ה)

ב"ק לה ע"ב שבועות מ ב"מ ה ע"א

כתובות קח ב"מ ד ע"ב קדושין נו ע"א

(כתובות פי"ג)

שבועות מ

פי׳ שם מ

עין משפט נר מצוה

טו

א ב טוש"ע חו"מ סי׳ פח סעיף ז

טז

ג טוש"ע שם סעיף יב

יז

ד טוש"ע שם סעיף יח

יח

ה מיי׳ פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה ג סמ"ג עשין לה טוש"ע שם סי׳ צה סעיף ה

מראה הפנים

תכמי שנמרא סיה החשבון של דינר זהב עולם לכה"ג של כסף אבל יש בימים בלא היו שוין כ"א י"ב דינרי כסף כדמוכח במדרש וע"ש: **אשכח** תני דינר זהוב זהב פטור. הא מסייע ליה לגי׳ ר"ח ז"ל התם דף מ׳ ע"א דינר זהב זהוב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור כ"כ הרמב"ן ז"ל והביאו הרא"ש והר"ן ז"ל ולפי פירושם שם למסקנא דרב אשי מפרש להברייתא דלאו דוקא דקאמר זהוב אלא באומר דינר זהב מסתמא זהוב קאמר וכי אמר לו אין לך בידי אלא דינר כסף פטור דמה שטענו לא הודה לו ומפרשינן לפ"ז להא דהכא ג"כ בענין זה אשכח תני דינר זהב באומר זהוב ופטור ולא כדאמרו בקדמייתא דבעו לחלק בין דינרי לדינר. ולרש"י ז"ל גי׳ אחרת בתוספתא דמכילתין. ודעת הרמב"ם ז"ל מסכים לגי׳ ר"ח ולפירושו כמבואר בדבריו בפ"ג מטוען הל׳ ה׳ ומתני׳ בטוענו בדינר מטבעות מיירי: **המתן** עד דיגלגל עלך וכו׳. מכאן למדו הפוסקים ז"ל דהטוען את חבירו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה אלא שבועה אחת על הכל כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ׳ א׳ מטוען הל׳ י"ד והטור והש"ע סי׳ פ"ז:

ואפילו

עין משפט נר מצוה

מסורת הש״ס

אמר ליה לזוקקו לשבועה דו מתניתא שהנכסים שיש להן אחריות זוקקין הנכסים שאין להן אחריות לישבע עליהן. ואפילו על דריש לקיש לית היא פליגא דתנינן הטוען לחבירו כדי שמן והודה לו בקנקנים. מה נן קיימין אם בשטענו קנקנים ושמן כל עמא מודיי שיש הודייה מהטענה אם בשטענו קנקנים ולא הודה בשמן כל עמא מודו שאין הודייה מהטענה. רבי זירא ור׳ אבהו בשם שמואל בשטוענו קנקנים ושמן אהן אמר קנקנים ולא שמן ואהן אמר שמן ולא קנקנים. קנקנים ולא שמן שמן ולא קנקנים. רבי לעזר בשם ר׳ אבין מפיק לישנא מחצין דמשה.

[ה]וישאלוניה בהוא דאישתתק. כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות חייב במקצת כלים פטור:

הלכה

כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב. כצ״ל וטעות הדפוס דמוכח הוא כפי׳ הפ״מ ז״ל. וה״פ דאילו לפי דגרסינן בהמשנה הודה מקצת כלים חייב דמשמע מזה דהודיי׳ דכלים מחייב שבועה אכפירה דקרקעות. ובאמת ההודיי׳ דכלים אינו מחייב שבועה על הקרקעות משום דהוי טענו חטים ושעורין והודה באחד מהן אלא העיקר משום דשבועתו על הכפירה דכלים זוקק שבועה על הכפירה דקרקעות ושבועה גוררת שבועה דמיגו דנשבע על הכפירה דכלים זוקק שבועה על הכפירה דקרקעות ושבועה גוררת שבועה דמיגו דנשבע על הכפירה דכלים נשבע נמי על כפירה דקרקעות דהא השבועה גוררת שבועה אבל לא הכלים גוררים להקרקע. וא״כ צריך להיות כך לשון המשנה כפר במקצת כלים חייב והיא דשבועתו על הכפירה דכלים זוקקו שבועה על הקרקע אבל לא ההודיי׳ דכלים מגררו לשבועה על כפירה דקרקעות. משום דהוי חטים ושעורים ע״כ קאמר כיני מתניתא כפר במקצת קרקע פטור במקצת כלים חייב:

לית

אמר ליה לזוקקו לשבועה דהוא מתניתא. כלומר לעולם אפי׳ כלים וכלים נמי פטור והא דאשמועינן כלים וקרקעות משום סיפא הוא דנקט לה וזוקקין קמ״ל דאם הודה במקצת הכלים חייב שבועה אפי׳ על הקרקעות: ואפי׳ על דר״ל לית היא פליגא הא דתנינן וכו׳. כלומר הא דתנינן בפלוגתא דאדמון ורבנן אתיא שפיר אפי׳ למאי דקאמר ר״ל דבטענו שני מינין והודה לו באחד מהן חייב לרבנן כדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. כלומר דהא על כרחך דמוקמינן לפלוגתייהו דאדמון ורבנן אליבא דרבנן דר״ג כי היכי דלא תיקשי הלכתא אהלכתא דקי״ל כאדמון וקי״ל כרבנן דר״ג אלא ודאי דאדמון נמי כרבנן דר״ג ס״ל והשתא מפרשינן במאי עסקינן בפלוגתייהו דאדמון ורבנן: אם בשטענו קנקנים ושמן. והוא הודה לו בקנקנים כ״ע מודים שיש כאן הודייה מהטענה וכדר״ל דלא פליגי רבנן בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן: אם בשטענו בקנקנים והודה לו בשמן. צ״ל וכן הוא בכתובות ופה גרים ואם בשטענו לו בשמן והודה לו בקנקנים והיינו הך אלא דמתיישב טפי על לשון המשנה וכן דרך שזה מודה מסתמא בפחות ממה שזה טוענו: כל עמא מודיי שאין הודייה מהטענה. דאפי׳ אדמון מודה בהא דס״ל כרבנן דר״ג דהוי טענו חטין והודה לו בשעורין ופטור: ר׳ זירא. אלא כדר׳ זירא בשם שמואל דבשטענו קנקנים שמן עסקינן ופליגי במשמעות לשונו: וה״ג בכתובות האן מילין והאן אמר ריקנין. וגי׳ זו נכונה היא וכלומר דבהא פליגי האן אדמון סבר דקנקנים מלאין שמן קאמר דמשמעות לשונו קנקנים עם השמן והלכך כשהודה לו בקנקנים הוי הודאה מין הטענה דהוי טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן: והאן אמר ריקנין. כלומר ורבנן סברי דיש ג״כ לפרש משמעות לשונו על אחד מהן וכמו דיש לומר דקנקנים רקנין בלא שמן קאמר כך יש לומר שמן בלא קנקנים קאמר ואכתי לא הסיק למילתיה עד לקמיה והיינו דפריך עלה: קנקנים בלא שמן. כלומר ניחא אי הוי מיירי במתני׳ לרבנן דקנקנים בלא שמן קאמר שפיר הוה מפרשינן דאפי׳ אמר קנקני׳ שמן יש במשמעות הלשון דקנקנים של שמן קאמר וקנקנים רקנים טוענו: שמן ולא קנקנים. בתמיה כלומר דהא ע״כ לרבנן מפרשינן דזה טוענו שמן בלא קנקנים והיכי מפרשת להא במשמעות לשון דאם שמן בלבד הוא טוענו א״כ למה הוא מזכיר להקנקנים: ומשני ר׳ אבין דהיינו טעמא דמפיק ליבנא מחלין דמשה כלומר שכוונתו להוציא בלשונו מדות של שמן כך וכך מדות שמן יש לי בידך ולעולם שמן בלא קנקנים טוענו ולא הוו הקנקנים הודאה מין הטענה. ויחלין מדות בלשון המשנה ודוגמתו אם היה זולף במחק פ״י דטהרות וכן הרבה: וישאלוניה. אמאי פליגי במשמעות לשונו וכי אין אנו יכולין לשאול אותו מה היתה כוונתו לתובעו אם על המדות שמן או על הכלים עם השמן: בהוא דאישתתק. דמיירי כגון שנשתתק התובע אח״כ ואין לשאלו: כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב. כצ״ל ונתחלפו התיבות וטעות דמוכח הוא וה״פ משום דקשיא להב״ם הא דקתני במתני׳ הודה במקצת הקרקעות פטור דמשנה דלא צריכה היא דהא קתני לה רישא דאין הודאות ולא כפירת קרקעות מחייבתו שבועה והודה במקצת כלים חייב דקתני שפיר הוא דקמ״ל דהואיל ויש כאן הודאה וכפירה בכלים מחייבו שבועה גם על הקרקעות ע״י גילגול אלא הודה במקצת קרקעות פטור למאי איצטריך ומשני לה כיני מתני׳ דהא קמ״ל דאף דכפר במקצת הקרקעות גופייהו פטור ואי מריבא ה״א דאין הטעם משום דאין הודאת וכפירת קרקעות מביאו לידי שבועה אלא דטעמא הוי משום דשני מינין הן בענין הטענה והוי כטענו חטין והודה לו בשעורין הלכך קמ״ל בסיפא דאפי׳ הודה במקצת קרקעות וכפר במקצתן דיש כאן הודאה וכפירה בקרקעות עצמן פטור ומשום דאין כפירה והודאה שלהן מחייבו שבועה וכפירה במקצת כלים הוא דחייב דאיכא הודאה וכפירה בהו בלא הקרקעות וחייב שבועה גם על הקרקעות כדלעיל:

הלכה

מראה הפנים

ואפילו על דר״ל לית היא פליגא דתנינן וכו׳. למאי דנהבאר ממה דפריבית בפנים וכפי הגירסא דכתובות והיא עיקרית עולה לפי המסקנא כדקי״ל כרב נחמן אמר שמואל התם דף מ׳ ע״א דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב וכר״ל דהכא ואדמון דכוותיה קי״ל ס״ל נמי הכי כמבואר בפנים וכסוגיא דפירקין התם ע״כ דאמר ר׳ חייא בר אבא לימוד ערוך הוא בפי ר׳ יוחנן דברייתא טענו שור ושה וכו׳ כאדמון היא. והתוס׳ שם ד״ה לימוד ערוך וכו׳ הקשו מסוגי׳ דכתובות דהתם דקאמר ר׳ חייא בר אבא גופיה דאדמון ס״ל דטענו חטין ושעורין והודה בא׳ פטור וכו׳ ונתידושי הרשב״א ז״ל כתב שהם אחת מהדריגיות המתחלפות בגמרא וכ״כ הר״ן ז״ל בחידושיו. וכבר מבואר בפנים בענין כוני. דהכא דהא למאי דמוקמינן פלוגתייהו דאדמון ורבנן במשמעות הלשון הוא מ״מ ב״ל אדמון כר״ג אמר שמואל ואזלא אליבא דהלכתא. ודע דלעיל סוף פ׳ המנית מביא הא׳ ש״ם התוספתא דס״ל טענו בחטין והודה לו בשעורין חייב בדמי שעורין וככר כתבתי שם דכר״ג אתיא אלא דלפי מ״ש התוס׳ סוף פס׳ שם דר״ג לא פליג אלא בענין חיוב השבועה דלא בעי הודאה ממין הטענה אבל מודה הוא דפטור מדמי שעורים ע״ש הוי קשיא דא״כ הך תוספתא כמאן אתיא והפשר היה לומר דהתוספתא אפי׳ כרבנן אתיא ומיירי שהנתבע עומד בדבריו וכמ״ש הראב״ד ז״ל והביאו הכ׳ התרומות בשער ז׳ ח״ב דין י״ט שלא אמרו פטור משעורים אלא כשאומר הנתבע אחר שהודה בשעורים אין לך אצלי לא חטים ולא שעורים ומשתק הייתי כך אבל אם עומד בשעורים חייב בשעורים עכ״ל אבל כבר הסכימו רוב הפוסקים ז״ל דלעולם הוא פטור אף מדמי שעורים ונשבע היסת ואין להאריך:

וישאלוניה בהוא דאישתתק. שמעינן מהכא דהיכי דאיכא ספיקא בטענת התובע ובמשמעות לשונו נאמן הוא לומר כך היתה כוונתי כדי לחייבו לזה שבועה דאורייתא ומרוב פשיטות הדבר לא זכרו הפוסקים ז״ל לזה שהרי אפי׳ בנתבע אמרינן דחוזר וטוען כל שאינו סותר טענתו הראשונה כמבואר בחה״מ סי׳ פ׳:

כיני מתניתא כפר במקצת קרקעות פטור וכו׳. כמו שכתבתי בפנים דטעות דמוכח הוא. וביאור הדברים כמו שבארתי בפנים אלא שצריך תוספת ביאור בענין הכוונה והדין. ונראה דזהו כוונת התוס׳ בהקושיא ובהתירוץ כמ״ש שם ד״ה הודה במקצת קרקעות פטור. איצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו חטים והודה לו בשעורים. ולכאורה דבריהם צריכין ביאור דהא טענו כלים וקרקעות קתני ומהרש״ל ז״ל כתב בזה פי׳ דלא תימא דס״ל דהפי׳ טוענו בשני מינים והודה באחת הוי כמו טענו חטים והודה בשעורים דפטור עכ״ל ומלבד שזה נראה דוחק לפרש כן והעיקר חסר מדבריהם אלא דאכתי קשה דכי פשיטא לה איצטריך דהא משום הכי הא נמי מריבא גופה שמעינן לה דהאי ס״ד דטעמא לאו משום דקרקע לאו בת שבועה אלא דה״א משום דתנא דמתני׳ ס״ל טענו שני מינין והודה לו באחד מהן פטור למה ליה למיתני הודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכו׳ באריכות לבון כל כך לא ליתני אלא טענו כלים וקרקעות והודה לו באחת מהן פטור אלא ודאי דקמ״ל דלא הודאת קרקע ולא כפירת קרקע מביאו לידי שבועה והיפא למה לי ותו איכא למידק לפי דבריו כדלקמן. והנלפ״ד בכוונת דבריהם כך הוא. ולפי הס״ד במה דאיכא למיטעי בפירושא דרישא אי לא הוי תני סיפא דינא שמעינן מדבריהם. וזהו הדין המוזכר בדברי הרמב״ם ז״ל פ״ג מטוען הל׳ י״ב כור חטין יש לי בידך אמר לו הן וכור שעורין א״ל אין לך בידי שעורין ה״ז פטור ואין זה מודה במקצת עד שיאמר לו כבת אחת חטין ושעורין יש לי בידך. והביא זה הטור והש״ע סי׳ פ״ח סעיף י״ו. והשתא נמי פי׳ דברי התוס׳ בענין זה הוא דאי לא הוי תני סיפא ה״א למיטעי בטעמא ובפירושא דרישא דלאו בטוענו שניהם בבת אחת מיירי אלא ה״ק טענו כלים וקרקעות שטענו לשניהם וכזה אחר זה ולאחר שטענו בכלים הודה כבן וחזר וטענו קרקעות וכפר בהן וכן איפכא והוי אמינא דטעמא דפטור משום דהוי כטענו בחטים והודה לו בשעורים וכ״ל דאף דטענו לשתיהן מ״מ לא הוי אלא כטענו חטים וכו׳ משום דלא שמע באחת והא קמ״ל תנא דמתני׳ דהא דאמרי׳ בטענו שני מינין והודה לו באחד מהן דחייב וכדתנינן בברייתא דשור ושה דוקא בטענו באחת הוא. ולאפוקי מדעת הי״א שבבית הטור דבהא נמי רואין אם הנתבע מיבר להודות ע״ש. והדין הוא אמת אלא בפירושא ובטעמא דקרקעות הוי אמינא למיטעי להכי איצטריך סיפא דמתני׳ לאשמעינן אפי׳ היכא דאיכא הודאה וכפירה במקצת בקרקעות גופייהו פטור משמעא דאין נשבעין עליהן ואין כפירה והודאה שלהן מביאו לידי שבועה דאורייתא. ודע דדין זה בטענו לשניהן בזה אחר זה דלא מיקרי מודה במקצת הוא מדברי הר״י מיג״ש ז״ל בחידושיו וכתב שם וז״ל וכיכא דאמר אינש לחבריה חטים יש לי בידך וא״ל הנתבע כן ולאח״כ א״ל ושעורין נמי יש לי בידך וא״ל הנתבע אין לך בידי שעורין מסתברא לן דבכה״ג לא הוי הודאה במקצת הטענה חדא דהא מילתא דתליא בסברא הוא דכיון דלא טענו חטים ושעורין כאחד קודם שיודה לו בחטים נמצאת הודאת בחטים בכל הטענה הוי ומשעה שהודה נתחייב בה והויא לה הטענה של שעורים אח״כ טענה בפני עצמה ואינה מתחברת עם הראשונה ועוד דהא טעמא דמודה במקצת הוי משום דאין אדם מעיז פניו בפני ב״ח והא לא מבכחת לה אלא בטענו חטין ושעורין ואודי בחד מינייהו דהוי ליה בשעת ההודאה מודה במקצת וכופר במקצת אבל היכא דאודי ליה מקמיה דליתבעיה בההוא מידי דכפר ביה מי איכא למימר דהודאתו משום דאין אדם מעיז פניו הוא והא אכתי לא תבע ליה בההוא דכפר ביה עכ״ל בזה. ומתוך דבריו ז״ל למדתי על תירוץ

אחד

ציון ירושלים

[ה] וישאלוניה בהו׳ דאישתתק זה שנים רבות כאלתי מהרב הגדול מו״ה שמואל כהן רפאפורט ז״ל בהיותינו מסובים בסעודת מ״ס דלכל הטעמים של טענו חיטים והודה לו בשעורים פטיר אי משום מחילה או הודאה או משטה מה מועיל מאי דנשאלי׳ לבסוף כוונתו. כא ככר הודה או מחל ויפה שאל והשבתי דהנה בטענו חיטין וקדם והודה בשעורים מבואר בפי׳ פ״ח דהאין הנו אם כמפרים חייב ולפי זה נראה לי דאף כלא קדם והודה דוקא בטוענו היטין דמשמע דאין לו עליו רק טענת חיטין לבד א״כ שפיר אמרינן דע״כ מחל לו השעורין אי מטעם הודאה או השטאה. אבל בטוענו קנקני שמן רצו זה בכור דלא טענו רק שמן לבד והכי אדמון סבירא ליה דיש בלשון הזה קנקנים ג״כ וכי דרבנן סבירא להו דאין בלשון הזה קנקנים שייכים לומר דלא תבעו רק השמן אבל אינו ברור דלא תבעו רק שמן כי אם בכת אחת וכבור ויאמר שכוונתו היה גם על הקנקני׳ פשיטא בלא הוי חוזר וטוען ולא הוי מחילה והודאה דיוכל לפרש כוונתו דגם מתחלה היה כוונתו כך ובכה״ג אינו מקרי חוזר וטוען כל שיש משמעו׳ טענתו הראשונה שיכול התקון שלו כמבואר בפי׳ פ׳ ולכך פריך וישאלוניה והארכתי בזה בספר׳ בתשובותי ואכ״מ:

הלכה ה מתני' *אין [א] נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין [ב] משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש:

גמ' כתיב °כי יתן איש אל רעהו פרט *לקטן. עד כדון כשנתן לו קטן ותבעו קטן נתן לו קטן *ותבעו גדול תלמוד לומר רעהו עד שיהא [ג] נתינתו ותביעתו שוין. א"ר בא בר ממל לית הדא פשיטא על דרבי יוחנן דאמר *הטוען לחבירו טענת גנב באבידה חייב איכן אבידתי אמר לו נגנבה. א"ר בא תיפתר שאמר לו עד שאת קטן תבעתני ונפטרתי משבועתך. °שבועת ה' תהיה בין שניהם להוציא היורש. רבי אילא בשם רבי יסא ביורשיו היא מתני' בין שניהם אינה זזה מבין *שניהם לעולם אם המשביע משביע לשקר סוף לצאת עליו אם הנשבע נשבע לשקר סוף לצאת עליו. מאי טעמא °הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר וגו'. א"ר שמואל בר נחמן מלאכי חבלה אין להן קפיצין ומה טעמא °משוט בארץ ומתהלך בה ברם הכא וכלתו את עציו ואת אבניו. בא וראה דברים שאין האש שורפן שבועת שוא מכלתן ר' יונה אמר על שקר ר' יוסי אומר אף על האמת. חגיי דריש כהדא דר' יוסי עובדא *הוה בחדא איתא דאזלת מיערוך גב חבירתה והוה קטיר בשיטיה דקולסיתה תרין דינרין נפלו לה ואיערכו גו עיגולא

הפכת

הלכה ה מתני' אין נשבעין על טענת חרש. כגון שטענו החרש ברמיזה ותרש שאמרו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר: וקטן. כגון שטוענו קטן דכתיב כי יתן איש אל רעהו וגו' ונקרב בעל הבית. לשבועה ואין בנתינת הקטן כלום והחרש והשוטה כקטן דלאו בני דעת הן ובקטן דוקא שבועה דאורייתא אין נשבעין על טענתו אבל שבועת היסת נשבעין אבל החרש והשוטה אין נזקקין להן אפי' לשבועה קלה: ואין משביעין את הקטן. כלל ואפי' היסת לפי שאינו יודע עונש השבועה ואפי' חרש סתם אינו מקבל: אבל נשבעין לקטן ולהקדש. הבא ליפרע מנכסי הקטן לא יפרע אלא בשבועה וכן המקדיש נכסיו וילא עליו שט"ח ובא ליפרע מן הנכסים של הקדש צריך שבועה: **גמ'** עד כדון. לא שמענו מהמקרא הזה אלא בשנתנו לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן: נתן לו כשהוא קטן ותבעו לאחר שהגדיל. מנלן למעוטי: ת"ל רעהו. דמשמע שיהא כרעהו בשעת נתינה והאי כבר נפקא לן מאיש אלא ללמדנו עד שיהא נתינתו ותביעתו שוין כשהוא גדול: לית הדא פשיטא על דר' יוחנן. לר' יוחנן דאמר לקמן פ' ארבעה שומרין הטוען טענת גנב באבידה שתבעו איכן אבדתי שמצאת ויש לו עדים ואמר לו נגנבה חייב בשבועה ובכפל והשתא נימא נמי דגם בקטן לאחר שהגדיל שיהא זה מתחייב בשבועה דאע"ג דנתינת קטן לאו נתינה היא מ"מ לא יהא אלא כאבידה דג"כ ליכא נתינה ואפ"ה מתחייב בשבועה ובכפל לר' יוחנן: תיפתר. דאפ"ה פטור משבועה הוא שיכול לומר לו עד שאתה בקטנותך תבעתני ונפטרתי משבועתך מאז בתביעתך והלכך לא משכחת לה שבועה על טענת קטן אפי' לאחר שהגדיל: שבועת ה' תהיה בין שניהם. משמע ששני בעלי הדינין קיימין הן להוציא את היורש כדמפרש ר' אילא: ביורשיו היא מתניתא. כלומר הברייתא למעוטי יורשיו של המוטל עליו לישבע מן התורה איירי דאלו ביורש התובע משכחת לה טענת ברי כגון מנה לאבא בידך והלה מודה במקלת וכופר במקלת וא"כ אמאי אינו יכול לישבע דהא קרא כי אתא למעט מגוונא דאם אביו היה תובעו היה מתחייב בשבועה הוא דממעט ואם בהנתבע טוען ברי מה לי אם טוענו אביו או אם טוענו בנו ואם בשנתבע אומר חמשין ידענא חמשין לא ידענא אף אם אביו של זה היה תובעו לא היה מתחייב שבועה אבל ביורש הנתבע שפיר מיתוקמא כגון מנה לי ביד אביך דהלו היה אביו קיים והיה טוען ברי חמשין אית לך וחמשין לית לך והיה מתחייב שבועה ובנו דלא ידע במילי דאבוה מסתמא הוא טוען טענה שמא ופטור משבועת התורה ולהכי אתא קרא למעט: בין שניהם. ודרים אינה זזה להעונש מבין שניהם לעולם דאו המשביע לשקר סוף ללאת העונש עליו או על הנשבע לשקר: מ"ט. מהיכן למדנו לדרוש כן דכתיב הוצאתיה וגו' רישיה דקרא זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ וגו' ובאה אל בית הגנב. זה הרוצה לגנוב את דעת חבירו ולתבעו בחנם ולהשביעו על שקר ואל בית הנשבע וגו' כמשמעו: מלאכי חבלה אין להם קפיצין. הולכות ברגליהם שזה גורם הישיבה ואין להם ישיבה כדכתיב משוט בארץ ומתהלך בה שלא היה לו ישיבה לנוח באחד המקומות: ברם הכא. דכתיב זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ וגו' ובאה אל בית הגנב וגו' ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו כתיב. בא וראה וכו' שאפי' עלים שאין המים מכלין ואבנים שאין האש שורפן שבועת שוא מכלתן: על שקר. דוקא אם הוא נשבע לשקר ויודע בשקרו: על האמת. אפי' הוא נשבע על האמת בדעתו וכסבו' שאמת הוא אלא שטועה בדבר דסוף סוף אלו הוא כהאי עובד' דלקמן: חגיי דרש כהדא דר' יוסי. ולמד מהאי עובדא שאשה אחת הלכה לערוך עיסתה של חברתה והיה קשור בקלה המטפחת אשר לה שני דינרין ונפלו ונערכו בתוך הככר של זו לאחר שנזכרה משני דינרין שלה

הפכה

לית הדא פשיטא על דר' יוחנן דאמר הטוען לחבירו טענת גנב באבידה חייב וכה"ג פריך במס' ב"ק דף ק"ו. הא אבידה הוא דבר בלא נתינה אך ממילא נמלא שלי בידך. א"כ. כמו כן הקטן כשיגדול יתבע שנמלא ממילא שלי בידך ומשני א"ר בא תיפתר שאמר לו עד שאת קטן תבעתני ונפטרתי אז משבועתך פי' דלא דמי דבאבידה נתחייב ברגע הראשונה לישבע מיד להבע"ד משא"כ הקטן כשהגיע החפץ לידו מן הקטן אז הי' פטור ואם הי' תובע אותו אז הי' פטור משבועה וגמלא דבשעה שהגיע החפץ לידו הי' פטור משבועה והאיך יתחייב אח"כ דהא כל עיקר הטענה דהשתא הוא על חיוב של השעה הראשונה ובשעה הראשונה הי' פטור משבועה. ובבבלי משני תירוצים אחרים:

שבועת ד' תהיו בין שניהם להוציא היורש. ר"א בשם ר' ייסי ביורשין היא מתניתא ר"ל הא מתניתן דלקמן. וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ומוקמינן דביורשין מיירי מתניתן דהיא יתומים מן היתומים. וכן מוקמינן בבבלי דף מ"ז עיי"ש א"כ הרי מלינו שבועה בין יורשין אלא דלאו בין שניהם ממעט יורשין אלא האי בין שניהם להכי היא דאתא בין שניהם אינה זזה מבין שניהם לעולם כו' ועי' בבבלי דף מ"ז ע"ב ורב ושמואל האי שבועת וגו' מאי קדרשי בי' כו' מלמד שהשבועה הלה על שניהם כו' עיי"ש:

עבר

מסורת הש"ס
שמות כב
גיטין נא ע"ב
שבועות מב
ב"ק קו ע"ב
(לקמן פ"ח)
שבועות לט
זכריה ה
איוב ח
גיטין לה ע"א

עין משפט נר מצוה
יט
א מיי' פ"ה מהלכות טוען ונטען ה"י יב סמ"ג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' לו סעיף א
כ
ב טוש"ע שם סעיף ב
כא
ג מיי' פי"ד מגניבה ה"ט טוש"ע שם סי' שיב

מראה הפנים

ביורשין היא מתניתא. לפי הך גירסא ביורשיו שפיר מיתפרשא כמבואר בפנים אלא דלא אתיא כהך דתני ר' אמי התם בפ' כל הנשבעין דף מ"ז ע"א דגרים ולא מבין היורשין וכדמפרש שם דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא וכו'. ומדאמר התם דמהאי ברייתא סייעתא לר' אבא דס"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם והוא רבותינו שבארץ ישראל מזה נראה דהאי ש"ס לא פליגא וה"נ גרסינן כאן ביורשין היא מתניתא ומיתפרשא כדהתם דהכי קי"ל כר' אבא בהא כמבואר בדברי התוס' שם. וכן הוא במכילתא פ' משפטים פ' י"ו בין שניהם להוציא את היורשין וזהו שהגיה כ' אילא דברי השונה להוציא את היורש וא"ל ביורשין היא מתניתא כדתנינן להוציא את היורשין דיורש הא' הוא התובע ליורש האחר דלהוציא את היורש לא מיתפרשא וכמבואר התם אליבא דר' אבא:

אם המשביע משביע לשקר וכו'. כן הוא בתוספתא פ"ו ורש"י ז"ל פי' בדף ל"ט ע"ב תלה על שניהן שבניהן נענשין כש שלא דיקדק למסור ממונו ביד נאמן ובא לידי חילול השם. והרמב"ם ז"ל בפי"א משבועות העתיק הברייתא בשנוית התם ככתבה ומשמע מסתימת דבריו ז"ל לקמן שם דמפרש כדמשמע מהתוספתא ודאמרינן כולו נא וגו' מפני שאין אנו יודעין האמת עם מי הוא:

עובדא הוה בחדא איתא וכו'. כעין ההוא עובדא קאמר בבבלי גיטין פ' השולח דף ל"ה ע"א מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה אחת והניחתו בכד של קמח ואפאתו בפת וכו' ועקבו בתוס' שם מ"ט איענש דהא אונס הוא והאדם בשבועה בעינן וכו' ותירצו משום דפקדון הוא והיה לה להזהר ביותר דהוי לה לאסוקי אדעתה שתבא לידי שבועה. והך תירוצא לא שייכא בעובדא דהכא וכ"ל דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דהא עיקר קושית התוספות התם מדאמרינן בפ"ג דנדרים כשם שנדרי שגגות

אחד כמה שיש לדקדק לפי דברי התוס' ומה גם לפי' מהרש"ל הנזכר דאי לא הוי תני סיפא ס"א דטעמא הוי משום דס"ל טענו ב' מינין והודה לו בא' מהן פטור א"כ מאי איריא קרקעות דתני להו לישמעינן האי דינא בחטין ושעורין כי היכי דתני לעיל במתני' אמנם לפי דרכינו כפי' דברי התוס' ולסברת הר"י הלוי ז"ל ניחא גם להא דה"א דמתני' טובא קמ"ל ולא מיבעיא קא.נר לא מיבעיא היכא דהכפירה בקרקעות הוא דלאו ככפירה במקלת ומודה במקלת דיינינן ליה ומטעמא דאמרן דלא טענו כאחת. דהא פשיטא הוא משום דבלאו הכי לא שייכא טעמא דמודה במקלת וכפירה במקלת גבי קרקע דהא טעמא הוי משום דאין אדם מעיז ומודה במקלת ואישתמוטי מישתמיט וכופר במקלת ובקרקע לא שייכא משתמט כדכתבו התוס' בפ"ק דמציעא דף ה' ע"א ד"ה למ"ד הילך פטור וכו' דמשום האי סברא יש לומר דלעולם עיפר מקלת בקרקע פטור דאין אדם מעיז טפי שייכא מכיון דאישתמיט לא שייכא כל כך ע"ש. אלא אפי' ההודאה בתחילה היה בקרקע והכפירה בכלים הוא דהוית דשייכא אישתמט אפ"ה פטור משום דלא מיקרי במקלת הואיל וטענתו עליהן בזה אחר זה הוה כדאמרן ומש"ה איצטריך סיפא דמתני' לאשמעינן דטעמא משום דאין נשבעין על כפירת והודאת קרקעות הוא דהוית וזהו הנלע"ד בזה. ומיתפרשא הא דהכא שפיר במבואר:

לית הדא פשיטא על דר' יוחנן וכו'. זהו ג"כ קושית ר' אבא בר ממל בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"ב ומשני לה התם כדהכא כגון שאכלו כשהוא קטן אלא דלפי הך שינויא צריך לשניה בברייתא עד שתהא אכילה ותביעה שוין כדקאמר התם ורב אשי שם קאמר שאני בקטן דלאו אתיא מכח בן דעת וא"כ אפי' הפקדון בעין אינו יכול להשביעו והברייתא כדתנינא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' גניבה הל' ט' וצריך שתהיה הנתינה והתביעה שוין כגדול:

עין משפט נר מצוה

כב
א מיי' פ"ה מהלכות טוען ונטען ה"א סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' לה ס"א

כג
ב מיי' פ"ב מהלכות גניבה הלכה א וה"ב סמ"ג עשין עא טוש"ע שם סי' שנ

כד
ג מיי' פ"ב מהלכו' שכירות הלכה א סמ"ג עשין פח טוש"ע שם סי' לה סעיף א וסי' צא ס"א

כה
ד מיי' שם הלכה ד ופ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה ד סמ"ג שם וסי' לה טוש"ע שם סעיף ב ופ' כמ"מ

עבר ונשבע ר' יוחנן אמר מביא קרבן על השבועה והתוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק"ג ע"א ד"ה הגוזל. כתבו בפשיטות דאפילו כנשבע מעצמו והכ"ד פטרו כגון בפחות מבו"פ נמי חייב חומש משום דאפילו על שבועת עצמו נמי חייב חומש וכן מפורש שם דף ק"ו ע"א עיי"ש. נראה פשוט דזה חוץ מן ההקדש משום דבעינן וכיחש בעמיתו. וכן משמע במס' תרומות פ"ו עיי"ש ברידב"ז ה"א ד"ה מהל. ועי' בתוס' הרי"ד במס' דמאי פ"ג ה"ד ד"ה בעין עיי"ש:

ואית דבעי משמעינה מן הדא חמור או שור או שה דכתיב גבי ש"ש בפרשה שני' דכתיב שם ונשבר או נשבה אין רואה שבועת ד' וגו' מה אלו מיוחדין שיש בהם שבר ושבוי' ומתה יצאו קרקעות שאין בהם שבר ושבוי' ומתה נתמעטו משבועה אוציא קרקע ולא אוציא עבדים. מה אלו מיוחדין שיש להם קנס ר"ל דילפינן מפרשה ראשונה דגבי כפל כתוב ג"כ חמור שור ושה. והתם לא כתיב נשבר או נשבה או מתה. לרבות עבדים דבר מיתה ושבורה ושבוי'

הפכת בעייא להו גו ביתא ולא אשכחתון. חזרת [ו]גבה אמרה לה הבי לי ב' דינרין דנפיל לי גו ביתיך אמרה לה לא ידענא אי ידעה בהו תיקבור ברה קברתיה. מי עלון מיקבריא שמעת קלא אמרה אילולא דהות ידעה בהון לא קברתיה. אמרה אין ידעה בהון היא איתא תקבור ברא חורנה קברתיה. עלין מנחמתא וקצון חד עיגול ואשכחון תרין דינרייא עריכין גו עיגולא הדא מילת' אמרה בין זכיי בין חייב לשבועה לא תיעול:

הלכה ו מתני' אילו [א] דברים שאין נשבעין עליהן *העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אין בהן לא תשלומי [ב] כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה שומר [ג] חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם ר"ש אומר *דברים שהוא חייב באחריותן נשבעין עליהן ושאינו חייב באחריותן אין נשבעין עליהן *ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודין לו כיצד אמר עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש רבי מאיר [ד] מחייב וחכמי' אומרין כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

גמ' עבר ונשבע רבי יוחנן אמר מביא קרבן על השבועה ר' לעזר אומר אינו מביא. א"ר אבין בר חייה כן משיב רבי יוחנן לרבי לעזר לא אם אמרת בשבועת העדות שנוהגת בעבדים ובשטרות ובקרקעות תאמר בשבועת הפקדון שאינה נוהגת בעבדים ובשטרות ובקרקעות. ושבועת העדות לאו בב"ד ובית דין מוסרין שבועה לחשוד. אלא בשעבר ונשבע ותימר מביא קרבן על השבועה וכא עבר ונשבע טביא קרבן על השבועה. ואית דבעי נישמעינה מהדא °חמור או שור או שה מה אילו מיוהדין שיש בהן שבר ושבויה ומתה יצאו קרקעות שאין בה שבר ושבויה ומתה אוציא קרקע ולא אוציא עבדים. מה

פני משה

הפכה והלכה לתוך ביתה ובקשתם ולא מצאה חזרה אל האשה שערכה בתוך ביתה ושאלה אותה ונשבעת אי ידעת וכו' וקברתו ומשעלו וחזרו מבית הקברות שמעו קול המדברים אלו לא שאמת שהיא יודעת מהדינרין לא היה מגיע לה כן וחזרת ונשבעה וכן הוה. ולבסוף באה לנחמה ולאכול בסעודת המנחמין. ושברו את הככר ומצאו הדינרין שנתערבו בתוך הככר: הדא מילתא אמרה. שצריך לשמור עצמו מהשבועה ואפילו כשסבור שהוא זכאי ואמת הוא ולא תכנים עצמך לשבועה:

הלכה ו מתני' העבדים והשטרות והקרקעות. דאימעטו מקרא כדיליף בגמ' מכלל ופרט וכלל: וההקדשות. דכתיב כי יתן איש אל רעהו ולא של הקדש: אין בהן לא תשלומי כפל. דבהני דוקא דמרבינן כעין הפרט כתיב באות' הפרשה ישלם שנים: ולא תשלומי ד' וה'. דכל היכא דליכא כפל אינו משלם ד' וה' דכיון דליכא כפל הוו להו תשלומי ג' וד' ותשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד': שומר חנם אינו נשבע. דשומר חנם אין עליו אלא שבועה דכתיב ונקרא בעל הבית אל האלהים. לשבועה ואותה הפרש' בשומר חנם נאמרה וילפינן מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט לשמור חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל וכו' יצאו קרקעות שאינן מטלטלין ועבדים הוקשו לקרקעות ויצאו שטרות שאין גופן ממון והקדש רעהו כתיב וכל הני דאמרן בהו אינו נשבע דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועת היסת חייבין לישבע: נושא שכר אינו משלם. גניבה ואבידה הכתוב בו לחיוב אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו דכתיב בפ' שניה ובשומר שכר נאמרה. כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה וכל בהמה פרט לשמור חזר וכלל וכו' והקדש רעהו כתיב ושואל ושוכר לא הוזכרו כאן מפני דקתני הקדישות ולא שייכא בהו שאלה ושכירות שאסור להשאיל ולהשכיר ההקדישות: קדשים שחייבין באחריותן. הוו כשלו ואין הלכה כר"ש: ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע. ענבים העומדות להבצר הוא דאיכא בינייהו דר"מ סבר ענבים העומדות להבצר כבצורות דמיין וחכמים סברי לאו כבצורות דמיין והלכה כחכמים: **גמ'** עבר ונשבע. אלו דברים דקחשיב במתני' שאין נשבעין עליהן על פי ב"ד ואם עבר ונשבע עליהן לשקר אם חייב קרבן שבועה. פליגי בה ר' יוחנן ור' אלעזר: מביא קרבן על השבוע'. משום שבועת ביטוי: לא אם אמרת וכו'. ברייתא זו הפסתי אחריה ולא מצאתי' בשום מקום. ולפי ענין השמועה אמתני' דפ' כל הנשבעין מיתניא ואחשוד על השבועה קאי דתנינן שם ושכנגדו חשוד על השבועה כילד אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון וכו' ויליף לה דכל אלו שאין מוסרין להם שבועה מפני שפסולין לשבועה הן אם נשבעו חייבין הן משום שבועת ביטוי וכדאמרינן לעיל בפ' שבועת העדות דלמ"ד בשבועת ביטוי לאו והן הוא דבעינן אבל להבא לא בעינן והכי קי"ל לדידיה קרוב או פסול אם נשבע בשבועת העדות אע"ג דלא מחייבינן ליה משום שבועת העדות דלא שייכא ביה משום שבועת ביטוי מיהת מחייבינן ליה והדר יליף פקדון מעדות מק"ו דמה עדות דלא כפר בממון הוא אלא שכפר בדבר המביא לידי ממון מיחייב הוא משום שבועת ביטוי היכא דלא מיחייב משום שבועת העדות כגון פסול וחשוד על השבועה וכיוצא בזה פקדון דכפר בממון הוא לכ"ש דאמרינן ביה דכל היכא דלא שייכא ביה חיובא משום שבועת הפקדון כגון פסול וחשוד או כל כיוצא בו דלא מחייבינן ליה משום שבועת הפקדון דמחייבינן ליה משום שבועת ביטוי ועלה שייכא האי לא אם אמרת: לא אם אמרת בשבועת העדות. דין הוא דחייבין עליה משום שבועת ביטוי כל היכא דלית ביה חיובא משום שבועת העדות שכן מליטו חומרא שנוהגת בעבדים וכו' כדגרסינן בתוספת' דמכילתין ריש פ"ד חומר בשבועת העדות שאין בשבועת הפקדון שבועת העדות נוהגת בעבדים בשטרות ובקרקעות כילד אמר לעדים בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני עבדים ושטרות וקרקעות ואמרו לו שבועה שאין אנו יודעים לך עדות הרי אלו חייבין מה שאין כן בשבועת הפקדון: תאמר בשבועת הפקדון וכו'. דלית בה האי חומרא ושמעינן מיהת דשייכא שבועת ביטוי גבי שבועת העדות כל היכא דלית ביה חיובא משום שבועת העדות כגון חשוד דפסול לעדות ולשבועה וכיוצא בו: ושבועת העדות לאו בב"ד. היא בתמיה השתא מסיק ר' יוחנן למילתיה ואם חשוד ופסול הוא היכי משכחת לה דניחייביה משום שבועת ביטוי וכי בית דין מוסרין שבועה לחשוד אלא על כרחך באם עבר ונשבע מעצמו עסקינן ואת אמר דמביא קרבן משום שבועת ביטוי וה"ג גבי פקדון בכל אלו דתנן דאין נשבעין עליהן דלבתר דילפינן פקדון מעדות לענין שבועת ביטוי אם עבר ונשבע מעצמו מיחייב קרבן משום ביטוי: ואית דבעי נישמעינה מהדא. אמתני' קאי דממעט להו לכל הני דתנינן דאין נשבעין עליהן ומשום דלקמן אמרינן דר' ישמעאל דריש לה מכלל ופרט וכלל מקראי דפרשת ש"ח קאמר הכא דאית דבעי נשמעינה מקראי דפרשת שומר שכר: חמור או שור או שה. וכל בהמה לשמור ומת או נשבר או נשבה וגו' מה אלו מיוחדין וכו':

תורה אור

שמות כב

מסורת הש"ס

ב"מ נו ע"א

שם נח ע"א גיטין לט ע"א

סנהדרין טו ע"א

ב"ת ק ע"ב

מראה הפנים

עבר ונשבע וכו'. מס דשמעינן מהך סוגיא אליבא דר' יוחנן דמיחייב משום שבועת ביטוי הכי הלכתא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו משבועות הל' ג'. וכבר כארתי מזה בסוגיא דריש פ' שבועת העדות והנה כתובה היא בפ' זה בוכר הלכה ט'. מיהו הך דתוספתא כמה שכתבתי בפנים לאו דהלכתא היא ואתיא כמ"ד משביע עדי קרקע חייב. ואנן קי"ל כר' יוחנן דהתם בהא דס"ל דפטור וכבר הוזכר מזה בפ' שבועת העדות ובפ' שבועת הפקדון הל' ב' ע"ש:

בגגות מותרין כך שבועת שגגות מותרין ה"ד שבועת שגגות כדרב כהנא ורב אסי וכו' ומשמע דאפי' טובא ליכא דמותרות קאמר. והאי אולא אליבא דסוגית הבבלי דפסק שם דארבעה נדרים אלו אין צריכין היתר חכם אבל לביעתא דהאי תלמודא דס"ל בפ"ג שם דצריכין היתר חכם משמע דכל בלא נשאל עליהן אע"ג דאין חיוב קרבן בשבועות כאלו כדאמר הכא בשדים גרים פ"ג דמגלתין טובא מיהא איכא. ועיין במה שכתבתי ריש פ"ג דנדרים:

מה אילו מיוחדין שיש להן קנס יצאו עבדים שאין להן קנס. אוציא עבדים ולא אוציא שטרות שיש להן קנס. מה אילו מיוחדין שיש להן אונאה יצאו שטרות שאין להן אונאה מיכן אמרו המוכר *שטרות לבסם יש לו אונאה. ר' ישמעאל דרש [ויקרא ה] או נפש כי תשבע כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא חזר וכלל כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט בתביעת ממון ולעצמו ומוציא בדין ויש לו דמי' ודמיו קצובין ובמטלטלין ופטור על העונש ועל הקנס. בתביעת ממון פרט לאומר לחבירו תן לי מאתים זוזים שאמרת ליתן לי ולא נתתה. לעצמו פרט לאומר לחבירו קיללתני ובויישתני שפטור. ומוציא בדין פרט לאומר לחבירו אנסת ופיתיתה בת פלוני. ויש לו דמים פרט לשטרות. ודמיו קצובין פרט לעבדים. ובמטלטלין פרט לקרקעות. ופטור על העונש פרט לאומר לחבירו הדלקת גדישי בשבת שפטור. ופטור על הקנס פרט לתשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שהן קנס. המקרע שטרות חבירו חוץ *מדעתו רבי חנניה ורבי מנא חד אמר חייב וחד אמר פטור. מאן דאמר חייב משום קנס ומאן דאמר פטור כסותם *פי עידי חבירו. ודא ארמלתא דתפשה שטרייא באינש דצייר פומהון דשהדייא דלא ישהדון. אמר רבי אמי אילין דכתבין על מנת שיש לי רשות לגבות ממטלטלין לא גבי. א"ר מנא אין כתב ומר אף ע"ג דלית בי דינא יהיב גבי. *ר"ש אומר אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלין שחייב באחריותן קורא אני בהן וכחש בעמיתו ושאין חייב באחריותן קורא אני בהן בה' וכחש. רב הונא אמר אחד קדשין כשירין ואחד קדשי פסולין שחייב באחריותן אע"פ שהן לה' קורא אני בהן וכחש בעמיתו בפיקדון ושאין חייב באחריותן קורא אני בהן בה' וכחש ולא בעמיתו כחש:

הלכה ז מתני' אין [א] נשבעין אלא על דבר שהוא במידה ובמשקל ובמיניין כיצד אמר לו בית מלא מסרתי לך כיס מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהינחת אתה נוטל פטור זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב: **גמ'** א"ר חנינה זה אומר *מנורה גדולה וזה אומר מנורה קטנה חייב. דתנן אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמיניין. א"ר בא בר ממל תיפתר במנורה [י] של חליות

זה

פני משה

מה אלו מיוחדין שיש להן קנס. כגון בהמה שהזיקה את האדם דמחייבי בעלים לשלם משום קנסא ולאפוקי עבד שהזיק דאין הבעלים משלמין כלום: ולא אוציא שטרות שיש להן קנס. כגון המקרע שטרות חבירו וכמ"ד לקמן דחייב משום קנס: יצאו שטרות שאין להן אונאה. תורה אור דאימעיטו מקרא כדאמרינן בפ' הזהב דכתיב וכי תמכרו ממכר דבר שגופו מכור וגופו קנוי יצאו שטרות שאין עומדין אלא לראיה שבהן: מכאן אמרו. מדלא אימעוט אלא משום דאין גופן מכור וקנוי: לבסם. לצור בהן שממנין דגופן מכור הוא ויש לו אונאה: ר' ישמעאל דרש. מקראי דפרשת ש"ח: או נפש. זה מועתק בטעות ושגב שיטפא דלעיל בפ"ג דדרים הכי גבי ביטוי שפתים. והך דר' ישמעאל במכילתא הוא וה"ג התם על כל דבר פשע כלל על שור על חמור וגו' פרט וכשהוא אומר על כל אבדה אשר יאמר חזר וכלל כלל פרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט וכו': בתביעת ממון. שיתחייב ממון בתביעה זו פרט לאומר לחבירו תן לי וכו' שהוא יכול לחזור בו ואינו מחויב ליתן לו: לעצמו. כלומר שהחיוב ממון בא מחמת עצמו שהוא גרם לזה שהפקיד אצלו איזה דבר ומסרו לעצמו פרט לתובעו קיללתני ובייסתני שפטור משבועה: פרט לאומר לחבירו אנסת ופתית בת פלוני. שאין זה יכול להוציא ממנו בדין כדאמרי' בפרק דלעיל שאפי' בא בהרשאת חבירו לאו כלום הוא דממונא דלא אתי לידיה אינו יכול להרשות עליה: פרט לשטרות. שאין גופן ממון: ודמיו קצובין. לענין דיש להן אונאה פרט לעבדים שאין קצבה בדמים דיש שקונה אותם בדמים הרבה לפי הצורך לו בהן ואין להן אונאה: ופטור על העונש. שלא יהא עונש מיתה בתביעה זו פרט לתובעו הדלקת גדישי בשבת שפטור מממון הוא דקם ליה בדרבה מיניה: ופטור על הקנס. שיהא בתביעה זו דבר של ממון ושלא יהא בה חיובא דקנסא. פרט לתובעו תשלומי כפל וד' וה' דקנס הן ופטור משבועה שאם היה מודה בהן היה פטור מלשלם: המקרע שטרות חבירו חוץ מדעתו. שלא לדעת חבירו: משום קנס. דמזיק שיעבודו של חבירו הוא: ומ"ד פטור. משום דלא הוי אלא כסותם פי עד חבירו שלא יעידו לו אם יכפור בו הלוה ה"נ כן היא ולא הוי אלא כגרמא בנזקין בעלמא ופטור: ודא ארמלתא דתפסה שטרייא. לגבות כתובתה מהן ומדינא דגמרא אין כתובה נגבית ממטלטלי דיתמי אא"כ תפסה מחיים ובאלו מטלטלין הדין שאם יורשין מכחישין וטוענין שלא תפסה אלא לאחר מיתה נאמנת היא לומר שתפסתן מחיים ובשבועה אבל אם תפסה שטרות שאינן עומדין אלא לראיה ולא הוי תפיסה לגופן דלא הוי אלא כאדם הסותם מפי עדים שלא יעידו ועליה להביא ראיה שתפסתן מחיים: אילין דכתבין. המלוין שכותבין בשטרותיהן שיהיה לו רשות לגבות אף מהמטלטלין בין בחייו בין במותו אפ"ה לא מהני נגד היורשין ולא גבי מהן: אמר ר' מנא. דלא היא אלא אם כתב ואמר בפירוש בשטר אע"ג דלית ביה דינא יהיב רשות לגבות מטלטלי דיתמי מ"מ הואיל והתחייב הלוה עלמו כן מהני וגבי אף ממטלטלי מן היורשין: ר"ש אומר וכו'. מפורש לעיל פ"ק דב"ק הלכה ב' ע"ש:

הלכה ז מתני' עד הזיז. קורה של עלייה הבולטת בתוך הבית וכללא דמילתא לעולם אינו חייב שבועה דאורייתא עד שיטענו דבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין ויודה לו במקצת המדה או במקצת המשקל או במקצת המנין: **גמ'** מנורה גדולה יש לי בידך וזה אומר אין לך בידי אלא מנורה קטנה חייב: דתנן. כלו' והא דתנן אין נשבעין וכו' ולריך זה שיודה לו ג"כ דבר שבמדה וכו' ממה שטענו וא"כ קשיא על ר' חנינא דאמר אם הודה לו במנורה קטנה חייב הא לא הוי ממין הטענה ממה שטענו דבר שבמדה: תיפתר. הא דר' חנינא במנורה של חוליות שיכול לפרק ולעשות מן הגדולה קטנה והוי הודאה ממין הטענה:

זה

ממעטינן משום דפיר ושה מיוחד שיש בהם תשלומי כפל יצאו עבדים שאין בהם תשלומי כפל:

וסכוי'. וממעטינן שם עבדים מכפל משום דמה הפרט מפורש שם דמי' קצובים כדאיתא בסמוך. וע"כ ממעט גם הכא משבועה וקאמר מה אלו שור וחמור ושה מיוחדין שיש בהם קנס ר"ל דמשלם עליהם כפל דהירושלמי קרא לכפל קנס בסמוך. אף כל שמשלם קנס יצאו עבדים שאין בהם קנס הגס דבקרא הזה יש לרבות עבדים משום דאיתנייהו בשבורה ושבוי' ומתה. אבל

ר' ישמעאל דרש או נפש היא כגי' הפ"מ ז"ל ומוכח היא מה הפרט בתביעת ממון ולעצמו כו' בתביעת ממון פרט לאומר לחבירו תן לי מאתים זוז שאמרת ליתן לי ולא נתת. לעצמו פרט לאומר לחבירו אנסת ופיתת את בתו של פלוני. כדאיתא בפירש"י ז"ל במס' שבועות במשנה דף ל"ג ע"ב דאינו יכול לבוא בהרשאה ולתבוע בעד עצמו. ומוציא בדין פרט לאומר לחבירו קיללתני ובייסתני ר"ל בהקללות הללו גם בייסתני דא"י להוציא ממנו בדין כדקי"ל בייסו בדברים פטור. וכן על קללתו אף שמחייב בד"ש כדאיתא בטו"ע חו"מ סי' ת"כ סי' ל"ט עיי"ש אבל אינו יכול להוציא בדין. ונתחלף בדפוס הבבא לעצמו בבא דמוציא בדין וז"פ. ויש לו דמים פרט לשטרות ופטור על העונש דמשום דמיירי בשתם שור וחמור דאינו חיובו אלא ממון ופטור על הקנס ר"ל דכהוכע ממנו קנס כגון תשלומי כפל אינו חייב לישבע. דמה שור והמור שהיא ממון כן התביעה צריך להיות ממון משא"כ כהכעו קנס פטור משבועה:

שמואל

יבמ' ס פ"ב

ב"ק לח ע"א

(ב"ק פ"א)

שבועות מג

עין משפט נר מצוה

כו

א מיי' פ"ד מהלכות טוען ונטען הלכה א סמ"ג עשין לא טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף כג וסעיף כד

כז

ב טוש"ע שם סעיף כה

מראה הפנים

מיכן אמרו המוכר שטרות לבסם יש לו אונאה. והכי אמרינן בבבלי פ' הזהב דף נ"ו ע"ב. והרמב"ם ז"ל לא זכר מזה משום דאמרינן התם לאפוקי מדרב כהנא דאמר אין אונאה לפרוטות והוא ז"ל פסק כוותיה דרב כהנא וכפירושו בזה וכבר נתבאר מזה לעיל בפ' הנזכר הל' ג' ד"ה תני ר' לוי האונאה פרוטה ע"ש:

המקרע שטרות חבירו חוץ מדעתו וכו'. בבבלי פ' הגוזל קמא דף צ"ח ע"א אמר רבה השורף שטרו של חבירו פטור דא"ל ניירא קלאי מינך וכו' אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לגלמא. ופסקו רוב גדולי הפוסקים ז"ל כרפרם דקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי. והנה הספרא שבין גרמי לגרמא בנזקין דפטור לשלם רבו בזה הדעות וכלא סמה בכתובים ואין רצוני להאריך בזה כ"א לבאר בקצר' וכמה שצריך לענייננו וכן לבאר דעת הרמב"ם ז"ל בעיקר חיוב דינא דגרמי אם הוא מדינא או מקנסא ואם יש חילוק בין גרמי לגרמא והוסף התילוק כילד הוא. לדעתו ז"ל ועיין בקונטרס אחרון בסי' ד':

ודא ארמלתא דתפסה שטרייא. כדין הזה אין לנו להאריך דמבואר הוא בדברי הפוסקים ז"ל כנלמד מסהית דפ' הכותב דף פ"ה ע"א בהיא איתתא דהוה מיפקדה גבה מלוגא דשטרי וכו' וכדפריסית בפנים כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ' י"א מהלכ' מלוה הל' ח' לפי דינא דגמרא דב"ח התופס שטרות למכון ונטען שמחיים תפס עליו להביא ראיה לפי שאינן אלא לראיה שבהן. ומ"ש שם בהל' י"א אבל כשערב היו כותבין בשט"ח שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין וכו' זהו כדברי ר' מנא דהכא:

תני

זה אומר אזור גדול וזה אומר קטון. תני רבי חייה ולא ידעין מה תני. אין תימר חייב מתני' פליגא דתנן אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין אין תימר פטור מתני' פליגא דתנן *זה *אומר גדול וזה אומר קטון יישבע המוכר שהקטן מכר. זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו:

הלכה ח מתני'

א *המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון אמר לו סלע י הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב סלע ג הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים ד היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו והמשה דינר היה שוה חייב מי הוא הנשבע מי שהפקדון אצלו שמא יישבע זה ויוציא הלה את הפיקדון: **גמ'** א"ר יוחנן נאמן ה המלוה לומר עד כדי המשכון הלויתיך. מתניתא אמרה אף הלוה נאמן דתנינן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור. חד בר נש קם עם חבריה בשוקא א"ל תרין דינרין לי בידך ומושכונך שוי תרין דינרין. א"ל חד דינר נא בעי למיתן לך ומשכוני טב תרין דינרין אתא עובדא קומי דייני נהרדעא אמרי כיון דכל עמא מודו דמשכונא טב תרין דינרין אוחרנא ייתי עלוי שהדי. ולא שמע דמר רבי יוחנן נאמן המלוה עד כדי משכונו. חד בר נש קם עם חבריה בשוקא וארים סבינתיה אמר לית הדין סדינא נפיק מן ידי עד דתתן לי מה דאית לי בידך. אתא לקמיה שמואל א"ל הב ליה סבינתיה וזיל דון עימיה. מה שמואל כדייני דנהרדעא. אמר תמן הוחזק המשכון בידו הכא לא הוחזק המשכון בידו. שמואל

זה אומר אזור גדול. יש לי בידך וזה הודה לו באיזור קטן בהא אשכחן דתני ר' חייא נוידי בהאי דינא אבל לא ידעין מה תני בה אם לחיוב או לפטור ומשום דקשי' לן אתרווייהו כדמסיק ואזיל: אין תימר. אי תימא דחייב תני בה קשיא ממתני' דידן דקתני אין נשבעין וכו' והכא לא הוי הודאה זו ממה שטענו ואמאי חייב ואי תימא דפטור קאמר בה קשי' ממתני' דב"מ: דתנן. פ' השואל היו לו שני עבדים ומכר לו א' מהן הלוקח אמר גדול לקחתי והמוכר אמר קטן מכרתי ישבע המוכר וכו' ועל כרחך דמיירי שטוען עבד בכסותו דאי לאו הכי אין נשבעין על העבדים אבל בכסותו שפיר הוא דע"י שנתחייב שבועה על הכסות נשבע גם על העבד ע"י גלגול והא הכא הוי כאזור גדול ואזור קטן דזה טוענו עבד בכסות גדול וזה הודה לו עבד בכסות קטן וקתני ישבע וא"כ אי תני ר"ח פטור האי מתני' פליגא עליה:

הלכה ח מתני' המלוה את חבירו על המשכון. דנעשה עליו שומר שכר כדתנן פ' השוכר את האומנין ולא שנא משכנו בשעת הלואתו ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו ואם היה המשכון כנגד החוב ואבד או נגנב יצא משכנו בחובו ואין להם זה על זה כלום ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה למלוה מה שהי' החוב יותר ואם המשכון יותר על החוב משלם מלוה ללוה המותר ואם נאבד באונס ששומר שכר פטור הוא גם המלוה פטור ונשבע שבאונס נאבד וגובה כל החוב: ושקל. חצי סלע היה שוה: ושלשה דינרין היה שוה חייב. שהרי הודה הוא במקצת הטענה שהסלע שוה ארבעה דינרין וכיון שהלוה חייב לישבע כמה היה שוה המשכון שלו והמלוה חייב ג"כ לישבע על המשכון שאינו ברשותו ואע"פ שמשלם דמיו מפני דחיישינן שמא עיניו נתן בו ב"ד משביעין את המלוה תחלה שאין המשכון ברשותו ואח"כ משביעין את הלוה כמה היה שוה: שמא ישבע זה. הלוה תחילה ולא דקדק בשומא ויוציא המלוה את המשכון ונמצא שם שמים מתחלל דשבועת הלוה ימצא לבטלה. והא דתנינן בסיפ' מי נשבע מי נשבע תחילה קאמר: מי שהפקדון אצלו. המלוה שהיה המשכון אצלו ונשבע שאין המשכון ברשותו: **גמ'** אמר רבי יוחנן נאמן המלוה לומר. עד כדי שיווי המשכון הלויתיך ולא פחות ור' יוחנן קמ"ל אפילו לא נאבד המשכון נאמן לטעון עליו כדי דמיו: מתניתא אמרה דאף הלוה נאמן: בכה"ג וכלומר דלאו דוקא קאמר ר' יוחנן מלוה

אלא כל היכא דלא טעין חד מחבריה כלום כ"א כדי לפטור את עצמו הוא טוען כל א' מהן נאמן ואין חבירו יכול להוציא ממון ממנו: דתנינן סלע הלויתיך עליו וכו'. כלומר דהא כי היכא דשמעינן מה דאמר ר' יוחנן דהמלוה נאמן לטעון עד כדי דמיו מסיפא דמתני' סלע הלויתני וכו' והלה אומר סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור דה"ה אם לא אבד המשכון והלוה טוען לא הלויתני עליו אלא כפי חצי שוויו או פחות מכדי שוויו והמלוה אומר כדי שוויו הלויתיך עליו דהמלוה נאמן לטעון כדי דמיו במה שיש בידו הכי נמי שמעינן מרישא דמתני' דלפעמים הלוה נאמן והיינו היכא שהמלוה טוען עליו יותר משיווי המשכון דכמו דאמרינן באבד המשכון דהלוה נאמן דסלע היה שוה ואינו צריך ליתן לו השקל שטוענו המלוה ה"נ אם לא אבד המשכון והמלוה טוען שהלוהו יותר מכדי שוויו נאמן הלוה לומר לא הלויתני עליו אלא בכדי שוויו ואינו יכול להוציא מיד הלוה מה שטוענו יותר: קם עם חבריה בשוקא. וא"ל תהא זכור שאתה חייב לי שני דינרין כפי שיווי משכונך והשיב לו אנא לית חייב לך אלא חד דינר ומשכון שלי כבר אמרת בעצמך שהוא שוה שני דינרין: כיון דכל עמא מודו. מכיון ששניהם מודים שהמשכון שוה שני דינרין: אוחרנא. האחר וזהו המלוה צריך להביא עדים שהלוהו שני דינרין דהא בשיווי המשכון הודה הוא להלוה ובמה שהלוה מכחישו שלא הלוה לו אלא דינר אחד על המלוה להביא ראיה: ולא שמע. ומתמה הש"ס וכי לא שמעי דייני דנהרדעי מה דאמר ר' יוחנן דאין הדין כן אלא דהמלוה הוא דנאמן לעולם לטעון עליו עד כדי שיווי המשכון שבידו: וארים סבינתיה. הרים ונטל מעליו סדינו שהיה כרוך עליו ואמר אין הסדין הזה יוצא מתחת ידי עד שתתן לי כך וכך מה שיש לי בידך: מה. ומתמה הש"ס מה זה וכי שמואל כדייני דנהרדעא סבירא ליה שלוה להחזיר לו הסדין ואח"כ ירד עמו לדין מה שיש לו עליו ואמאי אין הלה נאמן לטעון עליו עד כדי דמיו וכדר' יוחנן דלית הלכתא כדייני דנהרדעא: אמרי. שאני הוא תמן בעובדא דדייני דנהרדעא דהוחזק המשכון בידו ונאמן הוא לטעון עליו עד כדי דמיו במיגו דאנסו או במיגו דלקוח הוא בידי לפי הענין אבל הכא הרי זה לא הוחזק המשכון בידו אלא בפנינו הוא דחטפה ממנו בשוק הילכך אומרין לו תחזור לזה סדינו ואין אתה נקרא מוחזק בזה שחטפת ממנו לטעון כל ומה שיש לך עליו תרד עמו לדין ויקוב הדין ביניכם:
ואם

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ד כס"מ פ"ין לד טוש"ע חו"מ סי' פב סעיף טו וע"ש

כט ב טוש"ע שם סעיף י

ל ג ד טוש"ע שם סעיף יב

לא ה מיי' פ"ד מטוען הלכה ו טוש"ע חו"מ סי' פב סי"ז

מסורת הש"ס

(ב"מ פ"ח:) ב"מ ק

ב"מ לד פ"ב

מראה הפנים

תני ר' חייה ולא ידעין מה תני וכו'. בתוספתא פ"ה גרסינן עשר עבדים ועליהן כסות לי בידך א"ל אין לך בידי אלא עבד אחד ועליו איזור קטנה עשרה כתים מליאין פירות לי בידך אין לך בידי אלא בית א' ובתוכו כור אחד חטים חייב. והשתא מספקא ליה להש"ס אי האי חייב אסיפא קאי דקתני דהכא שפיר הוא דחייב דדבר שבמדה הוא והודאה ממין הטענה הוי אבל הי' אמרי' דחייב גם ארישא קאי כדמשמע מפשטה דברייתא א"כ היינו אזור גדול ואזור קטן ומה שטענו לא הודה לו ואי אמרינן דלא קאי אלא אסיפא וברישא פטור קשיא הסיא מתני' דפרק השואל כדפרישית בפנים. ובבבלי פרק השואל דף ק' ע"ב פריך לה נמי אהאי אוקמתא דעבד בכסותו דמה שטענו לא הודה לו ומוקי לה בדלייפי ופי' רש"י ז"ל שבגד שלם היה ועדיין מחובר זה אומר כסות גדולה וזה אומר קטנה. ושמא דהאי ש"ס לא ניחא ליה בהאי שינוייא דלא שכיחא כולי האי דהא ודאי לדינא מודי בהא דמ"ם ממגורה של תוליות ובדמדמי לה נמי כתם בפרקין דף מ"ג ע"א אזור גדולה ואזור קטנה בדלייפי למגורה של תליות וכן דעת הפוסקים ז"ל. אלא דהרמב"ם ז"ל לא העתיק זה לא בפ"ג דטוען בהל' ט' גבי דין מגורה גדולה ואזור גדול וכו' ע"ש שלא הזכיר שינויא דתליות ולייפי ולא בפ' עבדים מהל' מכירה בהל' י"ב גבי האי דינא דפ' השואל היו לו שני עבדים אחד גדול וכו' לא הזכיר דין דעבד בכסותו דמתחייב ע"י גלגול ואפשר נמי מפני דלא שכיחא לא ביאר אלא כלים דמתני' וכתב נשבע הסת כדינו ומדברי הכ"מ נראה דפי' דסמך עצמו על מה שכתב בפ"ה מטוען בהל' ג' כדין כלים וקרקעות וכו' אבל אם הודה במקצת כלים וכו' וכן הדין בטענו כלים ועבדים וכו'. וזה הדין כשהודה לו מקצת הכלים ממה שטענו הא מיירי. ואיהו בדלייפי ודאי נמי הדין כן כדמוכחא מהסוגיא דהשואל ומסוגיא דפרקין. אלא דמדברי הר"י מיגא"ש ז"ל נראה דדעתו לחלק באיזור ואין להאריך:

נאמן המלוה לומר עד כדי משכון הלויתיך וכו'. כל זה מבואר הוא כדפרישית בפנים ודינים אלו מבוארים כר' יוחנן בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' טוען בהל' ו'. וראיתי בס' התרומות בשער מ"ט ריש ח"ב שהביא להאי עובדא חד בר נש קם עם חבריה בשוקא וכו' ופי' שם להא דקאמר אוחרנא ייתי עלוי סהדי פ' נמי עדים על הודאתו שיודה בפניהם שהמשכון זה הוא בידו ושהוא שוה ב' דינרים ואח"כ ישבע כשיטת
שאינו

מסורת הש״ס

שבועות מג

ב״ק מו ע״ב
קי ע״א
כתובות פו ע״ב

שמואל אמר שאין השבועה זזה מביניהן. לפרושי מי נשבע דקתני במתני׳ קאמר ומפרש לה דאסיפא דרישא קאי סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני ושלשה דינרים היה שוה דחייב וקאמר מי נשבע לפי שיש כאן לומר דאין השבועה זזה עכ״פ מבין שניהם ואו זה או זה ישבע דמן הסברא הלוה הוא שישבע לפטור עלמו מן הדינר ואם המלוה ישבע הרי זה נשבע ונוטל ולא היה כאן מן הדין לומר דנשבע ונוטל הוא: ואם ישבע הלוה. כלומר ואם נאמר דבאמת הלוה הוא שישבע לפטור כדינו אכתי חששא איכא הכא שמא אח״כ יוליא הלה את הפקדון להראות שקר נשבע הלוה ונמלא שם שמים מתחלל: מי הוא נשבע. כלומר הואיל ואמרת דאיכא למיחש להא הלכך שקלוה רבנן האי שבועה מן הלוה ואע״פ שהיה בדין שישבע הוא לפטור ושדיוה אמלוה וישבע ויטול: רב וריש לקיש ארישא. וכן מפרשי רב ור״ל דארישא קאי והיינו סיפא דרישא כדאמרן: סלע הלויתני עליו וכו׳. דקתני במתני׳ דינו ובעי הש״ס והלה אומר איני יודע מהו דאם הלוה אומר סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והמלוה אמר איני יודע כמה היה שוה יותר ממה שהלויתיך עליו כילד הוא הדין: אנת לית ידע אהן ידע. אומרין לו אתה אינך יודע וחבירך זה הוא יודע וכיון שהודה שהיה שוה יותר אלא שאינו יודע כמה הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם: תמן את אמר. כלומר הכא במשכון את אמר זה אינו יודע שכנגדו יודע הוא ונוטל בלא שבועה: וכא את אמר הכין. כלומר גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דאמרת דפטור: תמן יש חילול שבועה. גבי משכון השבועה חלה עליו לפי שהוא מחויב שבועה וכיון שאינו יכול לישבע משלם אבל הכא גבי מנה יש לי בידך והלה אומר איני יודע לית חילול שבועה כלומר אין שבועה חלה עליו ומשום הכי פטור:

הדרן עלך שבועת הדיינין

הלכה א מתני׳ כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבין שבועה מן התורה: נשבעין ולא משלמין. כלומר לא חייבה התורה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע להתובע ולא ישלם דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו להן חכמים לישבע וליטול: השכיר וכו׳. וכולהו מפרש לה לקמן במתני׳:

שמואל אמר שאין השבועה זזה מביניהון אם ישבע המלוה הרי זה נשבע ונוטל ואם ישבע הלוה מוציא הלה את הפקדון. מי הוא *הנשבע מי שהפקדון אצלו. רב וריש לקיש אמרי על רישא סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך וסלע היה שוה פטור: סלע הלויתני עליו כו׳. והלה אומר איני יודע. ר׳ בא רב הונא בשם רב אמר אנת לית ידע אהן ידע. רבי יהושע דיומא בעא קומי רבי יונה תמן את אמר לית את ידע אהן ידע וכא את אמר הכין. תמן יש חילול שבועה הכא לית חילול שבועה:

הדרן עלך פרק שבועת הדיינין

הלכה א מתני׳ *כל הנשבעין שבתורה

א נשבעין ולא משלמין ואילו נשבעין ונוטלין השכיר הנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה והחנווני על פינקסו השכיר

שמואל אמר שאין השבועה זזה מביניהון אם ישבע המלוה כו׳ פי׳ דכאם יש כאן שבועה אין השבועה זזה מביניהון דווקא בשחייב הלוה שבועה אז תקנו רבנן דלישתבע מלוה ושקיל משא״כ כשהלוה פטור לגמרי כשאמר סלע הי׳ שוה אז אין תקנה להמלוה שישבע ויטול: ר׳ בא ר״ה בשם רב אמר. אנת לית ידע אהן ידע. ר׳ יהושע דיומא בעא קומי ר׳ יונה תמן את אמר לית את ידע אהן ידע וכא את אמר הכין. תמן יש חלול שבועה הכא לית חילול שבועה. הירושלמי הזה מובא ברא״שונים ז״ל אבות העולם ומפרשים חילול מלשון שחלה השבועה וכמו שמובא פירושם בפ״מ ז״ל. והק׳ המהר״פ ז״ל היכן מלינו לשון חילול על שחלה השבועה. ובריב״ש ז״ל סי׳ שפ״א נעתיק בשם מהר״ש ז״ל הירושלמי בלשון חלות שבועה. אבל הרמב״ן ז״ל בעצמו מביא כגירסא שלנו חילול שבועה. והנה כבר הרעישו אבות העולם על מהר״ש ז״ל דמביא ראי׳ מהאי ירושלמי לדינו שלו דפסק בטוען המלוה א״י כמה הי׳ שוה דהו״ל כאמשין ידענא ואמשין לא ידענא והביא ראי׳ מההיא ירושלמי דפ׳ הכונס דמובא ברב אלפס ז״ל דעובדא הוי דחד אפקיד גרור גבי׳ חברי׳ זה אומר מטקסין וזה אומר סיגון. אתא עובדא קומי רב ואמר הר״ז נשבע ונוטל דאע״ג דמיירי באומר שמא סיגים דאי בודאי סיגין הו״ל טענו חטים והודה בשעורין ואזינן מזה דהו״ל כאמשין ידענא וכאמשין לא ידענא. ומביא הריטב״א ז״ל במס׳ שבועות דף מ״ג הא דמפלפל בזה הר״י מג״ש ז״ל כיון דהו״ל כאמשין ידענא ואמשין לא ידענא למה לא יטול חבירו בלא שבועה. ומתרץ דבאמשין לא ידענא הילו הי׳ טוען לית לך הי׳ חייב שבועה השתא בטוען לא ידענא הו״ל. מה״ש שאילו״ת משא״כ בסיגים אם הי׳ טוען בודאי סינים הי׳ פטור ע״כ הלוה נשבע ונוטל. וחזר והקשה מדוע לא הוי כא״י אם נתחייבתי דפטור ומשני דהתם אינו מודה בדררא דממונא אבל הכא ככר היא מודה בסיגין מיהת עיי״ש והק׳ הריטב״א ז״ל הנ״ל והריב״ש ז״ל בסי׳ שפ״א הנ״ל על המהר״ם ז״ל הא הכא גבי משכון כבטוען א״י הוי ממש כא״י אם נתחייבתי דלא הודה לי׳ בדררא דממונא דאולי לא הי׳ שוה יותר מן הסלע שהלוה לו ואין כאן הודעה של כלום. ולפענ״ד נראה דעת הר״מ ז״ל דבמשכון הוי ג״כ כההיא דסיגים דהא עכ״פ מודה לי׳ שחייב לו בעד המשכן ואי דמגיע לו מעות כנגד בעד הוכו מה בכך הא מודה עכ״פ שמגיע לו להבירו והוי כשנים שחייבין זל״ז וכי מודה אחד לחבירו שחייב לו ג״כ פשיטא דאיכא דררא דממונא. וכיון שהר״מ ז״ל ס״ל דהוי כההיא דסיגין הנ״ל ע״כ דס״ל דהלוה נשבע ונוטל ע״כ מפרש להירושלמי כדאיתא בלשון הריטב״א ז״ל דר׳ בא בר יתה בשם רב יאות לית את ידע חברך ידע כלומר ונוטל בשבועה וכן בלשון הרא״ש ז״ל במס׳ שבועות דף מ״ג נמי חבירו יודע ונוטל בשבועה [אך הב״ח ז״ל מגי׳ ונוטל בלא שבועה. ואולי באמת א״צ להגיה לשיטת הר״מ ז״ל. אך בריב״ש ז״ל בשיטת ר״י מיג״ש ז״ל מודפס בלא שבועה. היא לשיטת הר״י מג״ש ז״ל דמחלק בין ההיא עובדא דסיגים הנ״ל אבל לשיטת הר״מ ז״ל י״ל דבאמת ס״ל דנוטל בשבועה כיון דיליף לה מההיא דסיגים וע״כ א״צ להגיה ובאמת הגי׳ כמו שהיא ברא״ש ז״ל ובריטב״א ז״ל דמפרש להירושלמי דנוטל בשבועה ע״ז פריך ר׳ יהושע דיומא קומי ר׳ יונה תמן את אמר לית את ידע והיא ידע ר״ל כיון דהיא ידע הרי יכיל לישבע והכא את אומר הכין ר״ל ברישא אסיפא דרישא מי נשבע מי שהפקדון אצלו אבל הלוה אינו יכול לישבע דהגם דהשבועה גבי לוה היא אמר רבנן לישתבע מלוה ושקיל והכא אמרו רבנן דכשהמלוה אינו יכול לשבע משום דאמר א״י אמרו רבנן דלישתבע הלוה היודע ושקיל. ע״ז משני תמן לשון תמן והכא כתבו כל הראשונים ז״ל דנתחלף כאן מתמן להכא ומהכא לתמן כדרך הירושלמי בכל מקום. יש חילול שבועה הכא לית חילול שבועה פי׳ דברישא בדינא דמתניתן דחיישינן שמה ישבע זה ויוציא הלה את הפיקדון ויחללו להשבועה משא״כ כאן בדינא דרב מיירי שיש עדים שנשרפה או שנגנבה [עי׳ במס׳ ב״מ דף ל״ה ע״א] דליכא כאן החשש שמא יוציא הלה את הפיקדון ע״כ שפיר אמרו רבנן דמשתבע לוה ושקיל. ועולה לשון הירושלמי היטב כן נראה לפענ״ד לפרש הירושלמי לשיטת הר״מ ז״ל:

ממשמע

עין משפט נר מצוה

א
א מיי׳ פ״א מהלכות טוען ונטען הלכה ב סמ״ג עשין צה טוש״ע חו״מ סי׳ פט ס״א

מראה הפנים

שאינו חייב לו אלא דינר ויוציאנו מידו. וא״ל לזה דמבואר הוא כדפרישית ולענין השבועה חדא היא. ולדינא מבואר הוא בתה״מ סי׳ ע״ב דנאמן המלוה כדלעיל ועיין עוד מזה בפרק דלקמן הלכה ב׳:

שמואל אמר שאין השבועה זזה. מביניהן וכו׳. כדאמר שמואל נמי התם דף מ״ג ע״ב דאסיפא דרישא קאי והמסקנא כרב אשי דמי נשבע תחילה וכו׳ כדפרישית במתני׳:

רב הונא בשם רב אמר אנת לית ידע אהן ידע. מה דפרישית בפנים הוא מפי׳ הרמב״ן ז״ל כפי אשר ראיתי בחידושיו כ״י ומביאו הרא״ש ז״ל בפרקין. וכתב שם ומוחלפת היא שיטה זו דמאי תמן הכא במעתין ומאי הכא תמן אלא שזה דרך הירושלמי בכמה מקומות לפי שבמקום אחר נשנית השיטה ובלשונה נכתבה כאן. עכ״ד. וכודאי ליכא דתמן והכא לא דייקינן בש״ס הזה ולמאן דמרגלא בפומיה ותני וגמיר וסביר ליה במתוה שדי בכמה וכמה מקומות יחזה וכהני אבלי רברבי וביחוד האשל הגדול הרמב״ן ז״ל דהוה פקיע ביה ובכמה מקומות האיר עינינו וכיוונו לכוונה. אמנם האמת יורה דרכו דהלא הוא ז״ל הראה לנו מקומו היכי תמיק בהאי ש״ס דינא דמנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור שפיר הוה ואם במסכינן תפסינן בתר האי דינא בכל הש״ס הזה ולא אשכחן ואיפכא אשכחן אליבא דרב הונא גופיה דגרסינן לעיל בפ׳ הגוזל בתרא הלכה ז׳ גזלתי מן הכים ונתתי לך והוא אומר איני יודע רב הונא אמר אומרין לו את לית ידע אהן ידע. והיינו רב הונא דבבלי כדפרישית שם דרב הונא ורב יהודה דאמרי תרווייהו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב והשתא היכי מפרשינן להא דפריך והכא את אמר הכין ואם שהוא ז״ל נטה קו לפרש אליבא מאי דקי״ל כר״נ ור׳ יוחנן דאמרי פטור מ״מ לא גברא והא תיובתא דרב הונא הוא דאמר חייב והא״נ א״ר הוספיה הכא לעיל ר״פ פ׳ הבית והעלייה על היה אחד מהן מכיר וכו׳ ז״א בשולטת היד מלד א׳ כלומר כל מי שאומר איני יודע ידו על העליונה ע״ש. ובבאר דוכתי לא תמלא עוד מהאי דינא בהאי תלמודא וכן לא מלינו לפרש דהאי תמן אדרב הונא דהגוזל קאי דהא ודאי ליתא דהתם טעמא דברי עדיף וכן הכא דהלוה טוען ברי לי שהיה שוה כך וכך יותר מדמי החוב. וגם כמה שפי׳ הוא ז״ל בענין חילול שבועה נראה דוחק ולא מלינו שנשתמש הש״ס הזה בלשון חילול לענין חלות השבועה ובפרקים הקודמים לא תמלא כ״א לשון חלה השבועה או לא חלה וכן בכולה מסכת דנדרים ונזיר אשר על כן נראה לדעתי הקלושה לפרש כענין אחר דאדלעיל קאי ואליביה דרב גופיה הוא דפריך דקאמר מי נשבע ארישא קאי דהמלוה נשבע ונוטל אע״פ שמן הדין היה להלוה לישבע וליפטר ושדיוה אמלוה שהוא ישבע ויטול כדפרישית בפנים והשתא פריך הא תמן גבי הא דאמרן דאם המלוה אומר איני יודע כמה היה שוה יותר אמרינן דיפה כחו של הלוה מחמת דטוען ברי וזה אומר איני יודע ומשלם להלוה בלא שבועה והכא את אמר הכין כפירושא דמתני׳ דמגרעינן כחו של הלוה ואע״פ שמן הדין הוא שלא להוציא מידו ולכל הפחות יפטר בשבוע׳ להחזיק במה שבידו ואכתי לא הוי ברירא ליה להמקשה טעמא דמתני׳ עד לבתר דבני לה. ומשני תמן כדינא דמתני׳ יש חילול שבועה כדמפרשינן בפנים דבאמת הדין הוא שישבע הלוה ליפטר אלא שתקנו חכמים משום חילול שבועה דשמא ישבע ויוציא הלה את הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל אבל הכא גבי דיניה דרב דהמלוה אומר איני יודע כמה אין כאן חילול שבועה כלל דהא מחויב המלוה שבועה ואינו יכול לישבע וכיון שכן אמרינן דברי דהלוה עדיף ונוטל בלא שבועה ונמלא שלא יבא כאן לידי חילול שבועה. זה הנלע״ד בפשיטות פירושא דהאי סוגיא ועיין בקונטרס אחרון סי׳ כ׳:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז כל הנשבעין. אלא מכיון שקיבלו בעלים שבועה הוא פטור מלשלם. לכאורה הם דברי רב בבבלי פ׳ הגוזל קמא דף ק״ו ע״א דלמד מהאי קרא דאפי׳ באו עדים אחר שנשבע פטור מלשלם אבל באמת לא משמע הכי מהסוגיא כ״א לענין הלימוד דנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הן קאי ובקיל ועוי הש״ס דאליבא דד״ס ילפינן

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פי"א מהלכו' שכירות הלכה ו סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' פט סעיף ב
ג
ב מיי' שם פ"ב הלכה ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' רלא סכ"ו
ד
ג מיי' שם פי"א הלכה ו טוש"ע שם סי' פט סעיף ג

ממשמע שנאמר שבועת ד' תהי' בין שניהם אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם מה ת"ל ולקח בעליו ולא ישלם אלא מכיון שקבלו בעלים שבועה הוא פטור משלם. ר"ל דע"כ אם יודעין שאם לא ישבע ישלם דאל"כ שבועה זו למה אם לא דליפטרה משלם וא"כ מה ת"ל ולקח בעליו ולא ישלם אלא קמ"ל דכיון שקבלו הבעלים שבועה פטור משלם אפילו הביא אח"כ עדים וכהיא דר"ה בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו עיי"ש ועי' במה"פ ז"ל דדחה זה הפירוש. והגו"י ז"ל מקיים זה הפירוש ושיטת הירושלמי דלזה לא צריך קרא לאשמועינן דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין דזה פשיטא כדקאמר ממשמע שנאמר שבועת ה' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם דפשיטא הוא מן הסברא דע"כ שבועה קאתי לפטור ממון. ואבל בבבלי יליף לה מקרא דולקח בעליו ולא ישלם מכאן מוכח דמי שעליו לשלם הוא נשבע אבל לא מלד הסברא ואילו בירושלמי יליף לה מן סברא ולא צריך קרא לזה. וכן בבבלי דף ק"ו נחלקו בזה ר"ה ור"נ דלר"נ מסיק שם דמיבעיא לי' הקרא דולקח בעליו ולא ישלם לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין. ולר"ה מיבעיא לי' לנשבע ואח"כ באו עדים ולכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין לא צריך קרא דסברא הוא [והא דמביא הפ"מ ז"ל דברייתא במכילתא היא ולקח בעליו ולא ישלם מכאן אמרו כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואילו בירושלמי יליף לה מן הסברא הזה לא קשה כלל דהא ר"ה בבבלי ג"כ סבירא ליה דלא צריך קרא ע"ז ואולי הא דגרסינן בירושלמי ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם היא ג"כ ברייתא] :

תורה אור

*השכיר [א] ביצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודייה אמר לו תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי בידך והוא אומר התקבלתה מהם דינר זהב: **גמ'** *ממשמע שנאמר °שבועת ה' תהיה בין שניהם אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם מה ת"ל ולקח בעליו ולא ישלם אלא מכיון שקיבלו בעלים שבועה הוא פטור מלשלם. רבי חגיי בעא קומי רבי יוסי ולמה לי כרבי מאיר אפילו כרבנן. לא *א"ר אסי בשם רבי יוחנן דברי רבי מאיר ממשמע *לאו אתה שומע הן ולקח בעליו ולא ישלם הא אם לא ישבע ישלם. *תני רבי חייה [ג] מתנה *שומר חנם ושומר שכר להיות כשואל. א"ר חנינה הכל מודין בלשון תורה ממשמע לאו אתה שומע הין מה פליגין בלשון בני אדם. אמ' ר' אבין על ידי שבעל הבית *עסקיו מרובין תיקנו בשכיר לישבע וליטול ודכוותה תיקנו בבעל הבית שאם עבר זמנו שלא [ג] ישבע ויטול. תני ר' חייה

אם

(°שמות כב)

השכיר. תקנו לו חכמים לישבע וליטול לפי שבעל הבית טרוד בפועליו ובעסקיו ואינו נזכר והני מילי כשתובען בזמנו שכיר יום זמנו כל הלילה שלאחריו ושכיר לילה זמנו כל היום שלאחריו אבל אם תבעו אחר זמנו בעל הבית נשבע היסת שפרעו ונפטר ואם שכרו שלא בעדים ג"כ הדין הוא כן דמתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם נאמן לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך וישבע בעל הבית היסת שנתן לו או שבועת התורה אם הודה במקצת: הוא אומר נתתי. אבל אם אומר לו שתים קצצתי לי והוא אומר לא קצצתי לך אלא אחד נשבע בעל הבית שבועה כעין של תורה שהיא בנקיטת חפץ שהוא כדבריו ואינו נותן לו אלא אחד: ר' יהודה אומר וכו'. ואין הלכה כר' יהודה לא בשכיר ולא בנגזל ולא בנחבל:

גמ' ממשמע שנאמר שבועת ה' וגו' אין אנו יודעין וכו'. דמכלל לאו דקאמר שישבע ובזה פטור הוא ולא ישלם אתה שומע הן שאם לא נשבע שישלם וא"כ מה ת"ל עוד ולקח בעליו ולא ישלם ללמדינו זה: אלא. בא ללמדנו דמכיון שקיבלו בעלים שבועה מהנשבע הוא פטור משלם. וכלומר דלעולם שבועת התורה הוא על הנתבע לפטור עצמו מלשלם ולא על התובע לישבע וליטול וברייתא זו במכילתא היא והכי איתא התם ולקח בעליו ולא ישלם מכאן אמרו כל הנשבעין נשבעין ולא משלמין והיינו דפריך לקמיה על דדייק לפרש הברייתא אליביה דר' מאיר: ולמה לי כר"מ. מאי דוחקיה לפרש דהאי תנא דברייתא ללמד דדייק לה מקרא הכי וללמד דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והאי דיוקא לית' אלא אליבי' דר"מ כדלקמי': אפי' כרבנן. הא אפי' לרבנן שמעינן להא מפשטי' דקרא כדלקמן: לא אמר ר' אסי וכו'. מסקנת הקושיא היא דמי לא אמר ר' יוחנן לעיל בסוף פ' שבועת העדות דר"מ הוא דס"ל הכי דאמרינן ממשמע לאו אתה שומע הן אבל רבנן פליגי עליה התם: ולקח בעליו וגו'. כלומר דהכי דייקת לה אליבא דר"מ. ומיהו הוא כדלעיל אלא ללמדינו דכל נשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הן הא לא איצטריך למידק הכי ולאוקמי הברייתא אליבא דר"מ אלא דהברייתא מתפרשת כפשטה ואפי' לרבנן שפיר שמעינן מלישנא דקרא דכתיב ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא שנשבע אם לא ישלם: תני ר' חייה מתנה וכו'. כלומר ותו קשיא על האי דיוקא דדייקת מרישיה דקרא דהא איכא למימר דאיצטריך להא דקאמר ר"ח לעיל פ' איזהו נשך דמתנה ש"ח וכו' והכי דריש ליה לקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם בזמן שלא התנה עמו כלום אלא מסרו לידו סתם לש"ח או לש"ש והאי כדיניה והאי כדיניה אבל יכול להתנות עמו להיות כשואל ואם התנה לא מיפטר בשבועה וישלם כשואל: א"ר חנינה. ר"ח מהדר על הא דקאמר דאליביה דר"מ הוא דדייקינן הכי וקאמר דאי משום הא ל"ק דהכל מודין בלשון תורה דאמרינן ממשמע לאו אתה שומע הן ולא פליגי אלא בלשון בני אדם כההיא דסוף שבועת העדות וכה"ג: אמר ר' אבין. על המתני' קאי דטעמא דתקנו חכמים בשכיר להיות נשבע ונוטל דעל ידי שבעל הבית טרוד בעסקיו המרובין לא מידכר: ודכוותה. כמו דתיקנו בשכיר דכוותה נמי תיקנו לבעל הבית דלפעמים לא ישבע השכיר ליטול כגון שאם עבר זמנו דהוקבע בעל הבית שאינו עובר בבל תלין וכי מטא זמן חיובא רמי אנפשיה ומידכר:

אם

ר"ח בעי קומי ר' יוסי ולמה לי כר"מ אפילו כרבנן הסוגיא הזאת תמוה והגו"י ז"ל מגיה הרבה ומחלף השורות והא דבייך ההיא דתני ר"ח מתנה ש"ח כו' הכא לא הבנתי לא להפ"מ ז"ל ולא להגו"י ז"ל. ונראה לפענ"ד דה"פ ע"פ דברינו לעיל דלעולם הסברא פשוטה דשבועה לפטור ממון קאתי אך הכא בשבועת שומרין צריך קרא ע"ז נקדים מה דגרסינן במס' ב"מ דף ל"ה ע"ב א"ל ר"א ב"א לאביי מכדי האי שוכר במאי קני לה להאי פרה בשבועה ונימא משכיר לשוכר זיל אנת ודל שבועתך ואנא מתעיגנא דינא בהדי שואל. א"ל מי סברת שוכר בשבועה הוא דקני לה משעת מיתה הוא דקני לה ושבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב ול"ב להבין מה דגרסינן ושבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב מאי קבעי הגמ' בזה והא פשוט דצריך לישבע שמתה כדרכה דאם לא ישבע יצטרך לשלם דילמא לא מתה כדרכה וראיתי במערכות של הגרע"א ז"ל דמקשה זאת. אבל ע"פ הירושלמי הזה מבואר מאוד דתלי הגמ' בדר"מ ורבנן בכלל לאו אתה שומע הן ולקח בעליו ולא ישלם הא אם לא נשבע ישלם ולמ"ד דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן אע"פ שלא נשבע לא ישלם ואין עליו חיוב אלא שבועה אבל לא תשלומין. והיא משום דטענת המפקיד היא טענת שמא וכדכתבו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל במס' קידושין דף כ"ח ע"א וכן הר"כ ז"ל שם בשיטתם ז"ל [ודעת ר"ש ור"ב במרדכי ז"ל בפ' שבועת הדיינין דשבועת שומרין הוא כמו טענת ברי עיי"ש] וע"כ כשהמפקיד אינו יודע אם נאנסה או פשע בה והשומר טוען ברי שנאנסה האיך ס"ד דישלם על אונסין הא טוען ברי שנאנסה והמפקיד אינו יודע ואינו מכחישו א"כ למה מוטל עליו חיוב תשלומין והאיך מוציאין ממון מספק וע"כ לא ס"ד כלל כשאינו רוצה לישבע יתחייב בתשלומין אלא דאם אינו רוצה לישבע לא נחתינן לנכסי' כמו בשביעה דרבנן דלא נחתינן לנכסי' הגם דרמו רבנן עליו שבועה שישבע כדי לפטור אע"ע מ"מ כשאינו רוצה לישבע לא נחתינן לנכסי' ואינו משלם כדאיתא במס' שבועות דף מ"א ע"ב עיי"ש ובשו"ע חו"מ ספ"ז והיא דרבנן רמו עליו רק שבועה לבד אבל לא תשלומין. וה"נ התורה רמה עליו רק שבועה ליפטר אבל לא תשלומין כאם א"ר לישבע דהאיך ס"ד שישלם על אונסין והאיך מוציאין ממון מספק. אך תלי בזה בכלל לאו אתה שומע הן או לא למ"ד דס"ל מכלל לאו אתה שומע הן בע"כ גזה"כ דישלם משא"כ למ"ד דלא ס"ל בכלל לאו אתה שומע הן לא ישלם. ומובן מאוד פי' הגמ' דרא"ב"א פריך לאביי משום דס"ל דגזה"כ היא דכאם לא נשבע משלם ואך ע"י השבועה נפטר מתשלומין ע"כ פריך שפיר ונימא משכיר לשוכר דכיון דקני לה בשבועה דאי בלא שבועה

ציון ירושלים

[ג]מתנה שומר חנם ושומר שכר להיות כשואל בש"ס בבלי סוף השוכר פועלים בגירסא מתנה שומר חנם להיות כשואל ומ"ש לפניו שומר שכר ט"ס הוא וע' בהגהת הגאון מהרי"פ שם ובשב"א נסתפק שם בזה בשומר שכר ובב"י בטוש"ע חו"מ סי' רלא סעיף כו לא נזכר מדברי הגש"א מאומה ול"ע שכאן מפורש דאף בשומר שכר הדין כן:

מסורת הש"ס

ב"מ קג ע"א

(מכילתא פ' משפטים)

(לעיל פ"ד) פי' שבועות לו לא משמע כן ומבואר לסיפן (ב"מ פ"ט) ב"מ לד ועיין בהגהות. מוכרי"ב שם דדוקא ש"ח ובש"ב נסתפק כהג"א שבועות מס

מראה הפנים

ילפינן לה מדכתיב ולקח בעליו ולא ישלם כדאמר התם בריש פרקין ולאו דוקא אליבא דר"מ ודיניה דרב דפ' הגוזל לקמן הוא בהסוגיא ועיין בד"ה רב הונא אמר. ובענין מה דאמר ר' חנינה הכא הכל מודים בלשון תורה דאמרינן ממשמע לאו וכו' לא משמע הכי מסוגיא הבבלי דפרק האומר דף ס"ב דפריך התם אליבא דר"מ ורשב"ג מקראי וכבר נתבאר לעיל סוף פ' שבועת העדות בענין מכלל לאו וכו' ועיקרי דינים הנמשכים מזה בפנייני תנאי כפול תמצא באורך לעיל סוף פ' השוכר את הפועלים עיין מ"ש שם בס"ד: **על** ידי שבעל הבית עסקיו מרובין וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה ופסק הלכה כר' יוסי דהכא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכדפרישית בפנים לזה וכן מבואר בדבריו ז"ל כר' מנא הכא דאמר פעמים שתבעו אחר זמנו ונשבע כתוך זמנו וכו' כמו שכתב בפ' י"א מהל' שכירות הל' ו' ובסוף דבריו שם וכן אם הביא עדים שהיה תובע והולך עד יום החמישי ה"ז נשבע ונוטל כל יום החמישי וזהו דברי ר' מנא. ומיהו מה שכתבתי בפנים לר' חייה דס"ל דתרוויהו בעינן חזקה דאין עובר בבל תלין וחזקה דאין השכיר משהה בכדו האי סברא אפי' לר' יוסי היא אלא דפליג בהא דאמר ר' חייה אפי' לאחר שנה וכו' וס"ל דלא אמרינן דמשום האי טעמא כשתבעו בזמנו דאזלא לה חזקה דאין השכיר משהה אלא לענין שיש לו אותו היום. והאי סברא מוכרחת היא כדאמרינן התם אי הכי אפי' עבר זמנו נמי וכו' גבי בעל הבית איכא תרי חזקה ועיין בתוס' ד"ה כי מטא זמן חיובא בתי' השני שכתבו שם. וכן מה דאמרינן התם משום כדי חייו ופריך משום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעה"ב וכו' אלא בעה"ב טרוד בפועליו הוא (והיינו כך דקאמר הכא בעסקיו מרובין וכן כתב הר"ן ז"ל וכך הם דברי התוס' שם ד"ה בעה"ב טרוד בפועליו וכו' ובירושלמי וכו' כלומר לאו דוקא טרוד בפועליו קאמר אלא בירושלמי עסקיו מרובין קאמר ואפי' אינו אלא פועל אחד) ה"ק דלא תני לן בטעמא משום כדי חייו לחוד אלא דבעינן נמי לטעמא דטרוד בפועליו והכי משמע מדברי הרי"ף ז"ל שכתב עקרוה רבנן לשבועה מנ"כ משום דבעה"ב טרוד בפועליו ובדיוק אשכיר משום כדי חייו דשכיר אלמא דלמסקנא בעי תרתי טעמי בעינן והכי מוכרח מסוגיא דלקמן דקאמר דלא תיקני

אם יש עדים שתבעו בזמנו אפילו לאחר שנה נשבע ונוטל א"ר יוסי אין לו אלא אותו [א] היום *בלבד. רבי יונה אמר אתפלגון רבי יוסי בי רבי חנינה וריש לקיש חד אמר תבעו [ב] *ביום אין לו אלא יום לילה אין לו אלא לילה וחרנה אמר בשתבעו ואמר נתתי אבל אם אמר לו אתן חזקה נתן. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא ממה דמר ר' חמא בר עוקבה בשם ריש לקיש תבעו ביום אין לו אלא יום לילה אין לו אלא לילה. הוי רבי יוסי בר חנינה דאמר בשתבעו ואמר נתתי אבל אמר לו אתן חזקה נתן. א"ר מנא פעמים שתבעו אחר זמן ונעשה בתוך זמנו. היך עבידא תבעו ואמר לו לא אמר לך מאותו היום נתתי אותו היום נעשה כמי שהוא אתמול נותן לו שיעור אחד. הקדים לו שכרו בדא נשבע ונוטל. היה המשכון בידו בדא נוטל בלא שבועה. [ז]היה עבד. וב"ד מוסרין שבועה [ג] לעבד. היה חשוד ובית דין מוסרין שבועה לחשוד.

היו

פני משה

אם יש עדים שתבעו בזמנו וכו'. דס"ל לר' חייה דלא אמרינן חזקה דאין בעה"ב עובר בבל תלין אלא היכא דאיכא עוד חזקה בהדה דאין השכיר משהא שכרו והילכך אם תבעו בזמנו אזדא לה האי חזקה דהרי לא שהה מלתבעו ואפי' לאחר שנה נשבע השכיר ונוטל: ר' יוסי. פליג על הא דקאמר ר' חייה דאפי' לאחר שנה נשבע ונוטל אלא אין לו כי אם אותו היום בלבד שהוא יום התביעה וכדמפרשי אמוראי לקמיה: תבעו ביום. כגון שהוא שכיר לילה דזמנו ביום ואם תבעו ביום בתחלתו אין לו אלא אותו יום בלבד ובלילה שלאחריו אינו נשבע ונוטל: לילה. אם הוא שכיר יום וזמנו בלילה ותבעו בתחלת הלילה אין לו אלא אותה לילה בלבד וביום שלאחריו אינו נשבע ונוטל: וחרנא אמר. דאפילו באותו יום דוקא כשיש עדים שתבעו ואמר נתתי בהא הוא דאמרינן דיש לו כל אותו היום ונשבע ונוטל אבל אם כשתבעו אמר אתן לך אמרינן דחזקה לא עבר על דבריו ונתן לו ואין השכיר נשבע ונוטל אלא אם הוא מכחישו ותובעו אח"כ עדיין לא נתת לי בעל הבית ישבע היסת ויפטור: ולא ידעין. ומספקא לן מי מהניהם אמר זה ומי אמר זה דר' יונה אמר סתם איתפלגון: ממה דאמר ר' חמא. בהדיא בשם ר"ל דהוא אמר להא תבעו ביום וכו' ולא מחלקינן בין אמר נתתי או אתן שמעינן דר' יוסי בר חנינה הוא דאמר להא דמחלקי' בכך: פעמים שתבעו אחר זמן. ואפ"ה נעשה דינו כמי שתבעו בתוך זמנו ונותנין לו עוד יום א' כנגדו כדין תובע כל תוך הזמן כדמפרש ואזיל: היך עבידא תבעו וא"ל לא אמר לך וכו'. כלומר וכי לא אמרתי לך כבר שמאותו היום שתבעתני בזמנו נתתי לך א"כ הוי כתובעו והולך מאותו היום ואילך ונעשה אותו היום כמי שהוא אתמול והוא תבעו נותנין לו עוד שיעור אחד כפי אותו היום: הקדים לו שכרו. כלומר שהב"ה הוא טוען שהקדים לו שכרו: בדא. נשבע ונוטל וכלומר דלא תימא מכיון שהוא טוען שהקדים לו שכרו יהא נאמן דקודם שפורע לפועליו בסוף היום אינו טרוד וזכור היא הלכך קמ"ל דאפ"ה אמרינן טרוד הוא מחמת עסקיו ואינו זכור ומיהו בזה נשבע השכיר ונוטל: היה המשכון. של בה"ב ביד השכיר נוטל בלא שבועה דכיון דבה"ב טרוד הוא מהימנין להשכיר במה שיש בידו שאלו פרעו היה מחזיר לו המשכון: היה עבד. מהו דכיון דלא מהימן בשבועה מי אמרינן דבזה בה"ב הוא דנשבע היסת ליפטר: וב"ד מוסרין שבועה לעבד. בתמיה ומאי תיבעי לך. וכן בחשוד:

היו

רידב"ז

שבועה מוטל עליו לשלם בעד הפרה אך השבועה פוטרו ונימא לי' משכיר לשוכר אין אני תובע איתך תשלומין ואיני צריך כלל שבועתך ואין אני חפץ להיות בעו"ד שלך של אלה ושל שבועתך. והנא משתעינא דינא בהדי שואל ע"ז השיב לו אביי לא כדקס"ד דהשבועה של השומר היא פוטרו מתשלומין ז"א דאין עליו שום חיוב תשלומין לשלם על אונסין כשהוא טוען ברי והתובע א"י ואינו מכחישו ומעולם לא גזר רחמנא על השומר כי אם שבועה לבד מספק ואם לא ישבע לא ישלם ג"כ דמכלל לאו אי אתה שומע הן אלא שבועה לבד אבל לא מוציאין ממון מספק אך כדי להפיס דעתו של בעה"ב שלא ירע לבבו במה פשע בה צריך לישבע אבל לא דהשבועה פוטרו מתשלומין נמצא דמשעת מיתה היא דקני לה. ועפ"ז מפורש ומבואר היטב הסוגי' הזאת דהגמ' מביא הברייתא דקאמר ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם משום דס"ל דע"כ בשומרין ג"כ השבועה לפוטרו ממון קאתי דשבועה שלא על לפוטרו ממון לא משכח"ל כלל וע"כ מדקאמר וגזר רחמנא שביעה ע"כ מוכן מאליו דגזר רחמנא עליו חיוב תשלומין אם לא ישבע ע"כ קאתא השבועה לפוטרו ממון. ע"ז פריך ר"א קומי ר"י על הא דר"א בשם ר"י דקאמר לדברי ר"מ מכלל לאו אתה שומע הן מוכח מגזה"כ דאם לא ישבע ישלם אבל לרבנן דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן הוי השבועה אך כדי להפיס דעתו של בעה"ב אבל תשלומין ליכא ואי לפי הברייתא הזאת ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם א"כ לא תלי כלל בכלל לאו אתה שומע הן דלאו דגמרינן דישלם מדכתיב ולקח בעליו ולא ישלם מכלל לאו אתה שומע דאם לא ישבע ישלם ז"א דהא הברייתא פריך דלא לכתוב כלל ולקח בעליו ולא ישלם אך ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' שמעינן ממילא דיש כאן חיוב תשלומין בא"ר לישבע דאל"כ למה נשבע וע"כ מדגזר רחמנא עליו שבועה ע"כ ממילא כשאינו נשבע משלם אפילו כשנאנס באמת. והא דבאמת משלם על אונסין כשלא נשבע והאיך מוציאין ממון מספק הא איכא גבי' חזקת ממונא ושמא באמת נאנס כדבריו ואפילו בטענת שניהם ספק קי"ל נמי דהממון בחזקתו הוא. משום זה גופי' דכיון דנשתעבד מעיקרא בשעה שנתן לשמירה על השבועה לישבע על אונסין ולא יהא נאמן בלא שבועה על האונסין והוי כמו נאמנות דמאמין לו לאמר שלא נפרעתי דצריך לפורעו עוד הפעם אפילו כשפרע פעם אחת מחויב עוד הפעם לפרוע משום דמשעבד א"ע לפרוע אע"פ שבאמת פרע כבר. ה"נ כיון שקיבל על עצמו שלא יהא נאמן מלפטור א"ע בטענת אונס בלא שבועה וע"כ אפילו כשנאנס צריך לשלם וע"ז שיעבד א"ע מעיקרא דהא קי"ל מתנה ש"ח וש"ש להיות כשואל ויכול ש"ח וש"ש להשתעבד על אונסין וע"כ נשתעבד מעיקרא לשלם על אונסין אם לא ישבע [אבל אם לא הי' יכול הש"ח והש"ש להתנות שיהא כשואל לא הי' משלם אף על פי שעיבד א"ע שלא יהא נאמן בלא שבועה על נאנסה א"כ צריך לשלם משום שמא פשע ז"א דהא הוי טענת ספק דהמפקיד אינו יודע אם פשע או נאנסה והיוכו היא מטעת אונסין כדכתב הרמב"ן ז"ל. הנ"ל ולא דמי להאי דנאמנות דהתם כיון שאינו נאמן הרי התובע טוען ברי [וכל דיני דשומרין ש"ח וש"ש ושואל חוכם של כל אחד ואחד היא

משום

מראה הפנים

תיקנו אלא בשכיר ולא ביורשיו ואי משום טעמא דבעה"ב טרוד בפועליו לאוד אפי' ביורשיו נמי והו הנ"מ לדינא מהני טעמי ועיין לקמן ד"ה כלום תיקנו אלא בשכיר. וממשמעות דברי הרי"ף שכתבתי עיין לקמן בד"ה היה עבד וכו' לענין היוצא עוד מדבריו אלה:

היה משכון בידו נוטל בלא שבועה. בדין דקלילה אמרינן התם דאם בעה"ב חלוק עמו בכמה קצצו בשכר דאין השכיר נשבע ונוטל אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ואם לא הביא ראיה הסכימו רוב הגאונים ז"ל דבעה"ב נשבע בנקיטת חפץ וכדכתב הרמב"ם ז"ל שם הלכה ו' ואע"פ שבשכר נתן לו בתים או שאמר לו הילך. וכתב הרי"י מיג"ש בשם הרי"ף ז"ל בתשובה דמי שיש בידו משכון דאמרינן דנאמן עד כדי דמיו אפי' כן נשבע הוא בנקיטת חפץ כשבועת המשנה. ולא אמרינן דהוה"ל והוא נאמן במיגו דלקח בידי יהיה נשבע היסת השתא נמי יהא נאמן בהיסת (וכ"כ בזה הטור בסי' פ"ט). והטעם כתב הרי"י מיג"ש ז"ל בחידושיו דאע"פ שיש משכון בידו נשבע ונוטל תשכינן ליה שהרי אינו טוען כלום בגוף המשכון אלא שטוען שיש לו ליטול מכס"כ כמה שהוא תובע. וכתב על זה הרשב"א ז"ל בחידושיו ויש מקשים מהא ברייתא דקלילה דקתני כל זמן שהטלית ביד האומן על בעה"ב להביא ראיה ומשמע דאי לא מייתי ראיה שקיל בלא שבועה מדקתני סיפא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל דמשמע הא ברישא שהטלית בידו נוטל בלא שבועה מפני שמשכונו בידו וליתא דהא פירשה הרי"י הלוי ז"ל הכא רישא נמי נשבע ואפשר לי לפרשה לפי דבריו דה"ק כל זמן שהטלית בידו על בעה"ב להביא ראיה או ישבע ויטול ואל תתמה שהרי אמרו כאן כיוצא בזה דתניא אומן אומר בתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מעי"ה ופרשה רב נחמן לנדדין קתני או מביא ראיה וניטל או ישבע בעה"ב ויפסיד וא"ת א"כ מה בין רישא לסיפא דקתני נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל וי"ל דה"ק כל זמן שהטלית ביד האומן אפי' לאחר זמנו נשבע ונוטל אבל נתנה לו דוקא בזמנו נשבע ונוטל עוד יש מקשים מדגרסי' בירושלמי בפרקין גבי שכיר הקדים לו שכרו נשבע ונוטל היה בידו משכון נוטל בלא שבועה פי' הקדים לו שכרו שטוען שהקדים לו שכרו אפ"ה נשבע שכיר ונוטל ולא אמרינן כיון שטוען שהקדים לו שכרו יהא נאמן דקודם שפורע פועליו בסוף היום אינו טרוד דזכור הוא דלא היא דלעולם מחמת טרדות פועליו גם בזה אינו זכור ומיהו בזה נשבע שכיר אבל אם יש משכון בידו נוטל בלא שבועה וגם בזה יש לי לומר דהאי שכיר דכיון דתקינו ליה רבנן דאפי' בלא משכון נשבע ונוטל מה שאין כן בעלמא והלכך כל שהמשכון בידו אסקיה דרגא דבעלמא אינו נוטל אלא בשבועה והשכיר נוטל בלא שבועה וכיון דאתינן להכי תו לא צריכין לאוקמי ריבא דברייתא דקלילה בשבועת האומן דהא אוקימנן ברייתא כר' יהודה וכמודה מקצת

ואית ליה לר' יהודה דכל שהשבועה אגל בעה"ב שדיוה רבנן בשכיר ואית ליה לר"י דקלילה לא דכירי אינשי וטענת קלילם לדידים כטענת נתתי ולא נטלתי לרבנן כדאיתא בשמוך וכיון שכן לדידים נמי כל שהטלית ביד האומן אסקיה דרגא ונוטל בלא שבועה כך נ"ל להעמיד דברי הגאונים וה"ר אפרים ז"ל כתב דכל שטוען על המשכון נוטל בלא שבועה ואין לזוז מדברי הגאונים הראשונים ז"ל שדבריהם דברי קבלה הם עכ"ל הרשב"א ז"ל. כתבתי זה שמדבריו למדנו תיזוק לדין הגאונים ז"ל ומבורר ביותר ממה שהביא הר"ן בזה ומביאו במקלת הב"י שם וא"ל למה שפלפל הש"כ בזה מדין אומן קונה בשבח כלי או לא כמו שהביא הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל. וכן במה שכתב ליישב דברי הגאונים מהא דהכא כבר קדמו הרשב"א ז"ל אלא שלא ראה דבריו ואגו ראה אין לפלפל שוב על דבריהם לדינא כמו שכתב הרשב"א שאין לזוז מדבריהם ז"ל:

היה עבד וכו' היה חשוד וכו'. גם בדין הזה פלוגתא דרבוותא היא ותליא בפירושא דבעיא דהכא כמו שאכתוב שהיה לו להרמב"ם ז"ל פי' אחר בזה וסוגיא דהכא ודהתם שוין הם לדינא ולא כמה שרצה הש"כ לחלק עלינו את הבוין דעת הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות בסוף מכילתין ללמוד מכאן דאם השכיר חשוד ב"ה נשבע כעין של תורה ויפטר ומשום שעיקר התקנה שרצו חכמים להתקין משום כדי תיו של שכיר היתה השבועה על ב"ה והוא כעין של תורה דלא איתקנה שבועת היסת עדיין שבימי רב נחמן תקנוה כדאמרינן בקידושין והאידנא דתקון רבנן שבועת היסת וכו' אבל מפני שראו שהוא טרוד שמוה על השכיר שהוא זכור יותר ממנו והיינו דאמרינן עקרוה רבנן לשבועה מב"ה וכו' אלמא דינא הוא דלישתבע ב"ה הילכך היכא דחשוד השכיר נשבע ב"ה כעין של תורה ונפטר ואם היו שניהם חשודין פטור כדאמרי' בגמרא דבני מערבא והסכימו בגמרא דילן כדכתבינן. וכ"כ הרשב"א ז"ל ונראה שחזרה שבועה על הב"ה דמשום תקנת השכיר תקנו שבועה והיה להם לתקנה על ב"ה שהוא הנתבע כדין כל הנשבעין בתורה אלא משום תקנתו של שכיר תקנו והטילו עליו שישבע ויטול וכל שהוא עבד או חשוד מטילין אותו על הב"ה דליפטרו בלא שבועה אי אפשר כדאמרינן לקמן גבי קלילה עכ"ל הרשב"א ז"ל. וכך הם דברי הר"ן ז"ל והיים וכן מוכח מה שאמרו שם בירושלמי בסמוך היו שניהם חשודין וכו' שבועה חזרה למקומה. וכ"כ הטור בסי' צ"ב בשם הרמ"ה ז"ל דבשכיר אם הוא חשוד ישבע ב"ה כעין של תורה אבל דעת הרמב"ם ז"ל נראה דאינו כן אלא הב"ה היסת הוא דנשבע ונפטר שהרי סתם וכתב בפ"ב מהל' טוען הל' ה' נתחייב החשוד שבועה מדבריהם אם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להשבע וליטול אלא הנתבע שכנגדו ישבע היסת ויפטר. ומפני שראיתי בש"כ שכתב בזה דברים מוקשים

ופריכי

מסורת הש"ס

[א] ב"מ קיג

[ב] עיין שם קי"א

עין משפט נר מצוה

ה
א מיי' פי"א מהלכו' שכירות הלכה ו טוש"ע חו"מ סי' פט ס"ג

ו
ב מיי' שם טוש"ע שם

ז
ג ש"ע חו"מ סי' פט ס"ו בהגה"ה

ציון ירושלים

[ז] היה עבד וב"ד מוסרין שבועה לעבד. עיין בטו"ז חו"מ סי' פז ובהגהת א"ז כת"ז ז"ל וש"ם כתובים כזה ועי' מגן גבורים סי' יז מ"ש בשם שו"ת הגאונים:

עין משפט נר מצוה

ח

א מיי' פ"ב משכון הלכה ד טוש"ע ח"מ סי' נב ס"ז

ט

ב ג ש"ע חו"מ סי' פט ס"ג בהגה"ס

מסורת הש"ס

שבועות פט

(לעיל פ"ו)

שבועות פט

(תוספתא פ"ו)

משום דירדה התורה לסוף דעתם שכל אחד משעבד א"ע על חיובו כל אחד לפי מדריגתו כדאיתא בתוס' ז"ל במס' כתובות דף כ"ו ע"ב עיי"ש] ומוכן מאד פי' הגמ' דר"ח בעי קומי ר"י ול"ל כר"מ אפילו כרבנן דהא להאיא ברייתא ממשמע שנאמר שבועת ד' וגו' אין אנו יודעין שאם לא ישבע ישלם ול"ל קרא ולקח בעליו ולא ישלם ואפילו בלא קרא דולקח בעליו נמי ידעינן דאם לא ישבע ישלם ומסיק הקושיא. ולא כן אמר ר' אמי בשם ר' יוחנן לדברי ר"מ. ממשמע שנאמר לאו אתה שומע הן ולקח בעליו ולא ישלם הא אם לא נשבע משלם אבל לרבנן דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן אינו משלם כשאינו רוצה לישבע. ואילו להאי ברייתא ממשמע שנאמר שבועת ה' וגו' אין אנו יודעין שאם לא נשבע משלם לכו"ע אפילו לרבנן ומסיק עוד ותני ר"ח מתנה שומר חנם להיות כשואל ר"ל משום דהא תני ר"ח מתנה ש"ח וש"ש להיות כשואל א"כ כשנאמר שבועת ד' וגו' יודעין אנהגו שאם לא ישבע ישלם. משום דכיון דקבל ע"ע לישבע על אונסין ממילא מחייב א"ע לשלם על האונסין אם לא ישבע והא דלא גרסינן ותני ר"ח בוא"ו הוא משום דכן דרך הש"ס הזה כמה פעמים ולדוגמא עי' במס' יבמות פ"ק ה"א דגרסינן ג"כ תני ר"ח למשמעות והאי תני ר"ח עיי"ש:

אר"א כשתבעו בעדים יכול מימר. בסוגיא הזה נראה קילור לשין הסופר ובמקום שתבעו צ"ל ששכרו. וה"פ דווקא כששכרו בעדים אבל בלא עדים יכול מימר לי' נתתי לך שכרך והיא משום מיגו ור"י אמר אין אומרין בממון מאחר דלא ס"ל המיגו הזה מיגו דלא שכרתיך דהוי מיגו דהעזה או מאחר טענות. ע"ז קאמר מתניתא פליגי על ר"א בד"א כשזה אומר נתתי והוא אומר לא נטלתי בזה הוי נשבע ונוטל משום שבועות התקנה אבל שכרתני והיא אומר לא שכרתיך הממע"ה וקשיא על דר"א אם באומר בעדים שכרתני והלה אומר לא שכרתיך בתמי' פי' אם כשזה אומר בעדים שכרתני היאך ואמר הלא לא שכרתיך א"ו דמיירי בלא עדים וכיון דסיפא מיירי בלא עדים א"כ למה נקט בסיפא החלוק בטענותם של בעה"ב ושכיר בשכרתיך ולא השכרתני כיון דבלא עדים לפלוג כדידה ברישא גופי' בטענותם של נתתי ולא נטלתי כדליכא עדים הממע"ה א"ו דבזה אין נ"מ אפי' אין עדים נמי נשבע ונוטל ולא אמרינן המיגו הזאת וכדר"י. ע"ז ר"ב קרתיגנא יום אחד עשית עמי ונתתי לך והלה אומר ב' ימים עשיתי עמך ולא נתת לי כלום פשיטא יום שני' לא נוטל בשבועה. יום ראשון תפלוגתא דר"י ודר"א פי' דהא ע"כ מיירי בלא עדים דאי איכא עדים לחזי עדים מאי קאמרי ע"כ פשיטא דיום שנייה לא יטול בשביעה דהא נחלקו בשכרתני ולא השכרתיך ע"כ פשיטא דהממע"ה אבל ביום הראשון תלו בפלוגתא דר"א ור"י דלר"א לא נשבע ונוטל משום דיש מיגו לבעה"ב. ולר"י דלא ס"ל הך מיגו הוי השכיר נשבע ונוטל. וזה מיבעיא לי' אם בטענה אחת נחלקת לב' דינים. וכן בסלע א' ונתתי וזה אומר ב' ולא נטלתי גם כן דכוותי' דסלע השני' לא יטול בשבועה והראשון בפלוגתא דר"א ור"י כן נראה לפענ"ד שכן צ"ל והגי' לפי המודפס בספרים צריך עיון גדול לפרש:

מחלפה

היו שניהן חשודין תפלוגתא *דרבי מאיר ורבי יוסי. היו שניהן [א] חשודין חזרה שבועה למקומה דברי רבי יוסי רבי מאיר אומר יחלוקו. פשיטא מת בעל הבית [ב] השכיר נשבע ליורשיו ואפילו מת השכיר יורשיו נשבעין ליורשי בעל הבית. כלום תיקנו אלא בשכיר שמא [ג] ביורשיו. א"ר לעזר כשתבעו בעדים יכיל מימר ליה נתתי לך שכרך. *א"ר יוחנן אין אומר בממון מאחר דיכיל מימר ליה לא שכרתיך יכיל מימר ליה *שכרתיך ונתתי לך שכרך. מתניתא פליגא על רבי לעזר *במה דברים אמורים בשזה אומר נתתי וזה אומר לא נטלתי נתתי לך שכרך והוא אומר לא נטלתי. שכרתני והוא אומר לא שכרתיך המוציא מחבירו עליו הראייה. וקשיא על דרבי לעזר אם באומר בעדים שכרתני והלה אומר לא שכרתיך. רבי בא קרתיגננא בעי יום אחד עשית עמי ונתתי לך והלה אומר ב' ימים עשיתי עמך ולא נתת לי כלום. פשיטא יום ראשון נוטל בלא שבועה שנייה תפלוגתא דרבי יוחנן ורבי לעזר. סלע אחד פסקתי לך ונתתיה לך והלה אומר שני סלעים פסקתה לי ולא נתתה לי כלום. פשיטא סלע ראשונה נוטל בלא שבועה שנייה

היו שניהן חשודין. בהא תליא בתפלוגתא דר"מ ור' יוסי לקמן במתני' גבי חשוד וה"ה דפליגי הכא ולרבי יוסי דקאמר חזרה שבועה למקומה ה"נ כן: פשיטא. הא לן דאם מת בעה"ב השכיר נשבע ליורשיו ונוטל דמאי שנא כי קא מיבעיא לן אי אמרינן דאפי' מת השכיר נ"כ דהשבועה ליורשיו והן נשבעין ליורשי בה"ב ונוטלין: כלום תיקנו. חכמים אלא בשכיר עצמו משום כדי חייו ומכיון דאיכא עוד טעמא דב"ה טרוד הוא נתנו השבועה להשכיר: שמא ביורשיו. שייכא האי טעמא בתמיה: אמר ר' לעזר כשתבעו בעדים וכו'. ההא דלעיל קאי דאמרי' כשתבע בזמנו נשבע ונוטל כל אותו היום ותו לא ובודאי כשתבעו בעדים איירי ופריך ר' אלעזר וכי כשתבעו בעדים ולא נתן לו באותה שעה אמאי יכול לומר אח"כ נתתי לך שכרך דקס"ד דתבעו בעדים מהני שלא יוכל בה"ב לטעון אח"כ נתתי ואפי' לאחר זמן: אין אומר בממון מאחר. בתמיה וכי אין אומרים מיגו בממון דמאי איכפת לן שתבעו בעדים אם לא שכרו בתחלה בעדים דלעולם יש כאן מיגו דמאחר דיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם מהימן לומר נתתי לך שכרך ואע"פ שתבעו בעדים ולא נתן לו אומר לו נתתי לך אח"כ ביני לבינך: מתניתא. ברייתא' בתוספתא פ"ו פליגא על הא דר' אלעזר דקתני התם בד"א דהשכיר נשבע ונוטל בזמן שאמר לו נתתי שכרך והוא אומר לא נתת לי. אבל אם א"ל שכרתני והוא אומר לו סלע אמרתי לך והוא אומר שתים אמרת לי המוציא מחבירו עליו הראיה. ונראה דיש חסרון הניכר שם דשתי בבות צ"ל א"ל שכרתני והוא אומר לא שכרתיך הוא אומר לו סלע וכו' קתני מיהא דבחלוקין אם שכרו או לא המוציא מחבירו עליו הראיה וקשיא על דר' אלעזר כדמסיק: אם באומר בעדים וכו'. בתמיה וכלומר דהא ע"כ ברייתא בשלא שכרו בעדים מיירי דאי בעדים היאך הן חלוקין בזו הטענה וש"מ דנאמן בעה"ב במיגו היכא שלא שכרו בעדים: יום אחד עשית עמי וכו'. אם הבעל הבית אמר לו מעצמו כן יום אחד עשית עמי במלאכתי ונתתי לך שכרך והשיב ב' ימים וכו' ועכשיו הם חלוקין בשתיהן בקבלת השכר ובמנין ימי השכירות מהו: פשיטא. וקאמר הש"ס דבענין יום הראשון פשיטא לן דהשכיר נוטל בלא שבועה דמכיון דהוא לא תבעו אלא מעצמו אמר לו עשית עמי היינו נאמן לומר נתתי לך שכרך ואפי' שבועה לא בעי השכיר דאמרינן דלכך התחיל הוא ואמר לו עשית עמי לפי שהיה מתירא שלא יתבענו השכיר ויהא נאמן בשבועה והקדים עצמו ואמר לו כן. כדי שבתוך כך יעבור זמן התביעה ושוב לא יהא נאמן השכיר בשבועה והלכך כשהשכיר תבע מיד וא"ל לא יתת לי כלום ותן לי עכשיו נוטל בלא שבועה שכרו של אותו יום דנראין הדברים דהאמת עם השכיר בענין נתינת השכר דאי לאו הכי למה התחיל הבה"ב מעצמו כשזה לא תבעו עדיין:

שנייה

מראה הפנים

ופריכי מעיקרא כם אמרתי לשכיר במקלת. ולבתר פירושא דתקנתא לתקנתא מה שאמרו בכל מקום. כתב בכסי' פ"ט בדין בזה דלדעת הרמב"ם ז"ל נ"ל דאין ראיה מהירושלמי די"ל דהירושלמי ס"ל כמ"ד דש"ס דילן דפריך בריש פ"ק דב"מ גבי ההוא רעיא וכו' נתחייבה מרבה נחמן וכו' א"כ ס"ד דלרב נחמן חשוד שכנגדו נשבע ונוטל דתקנתא לתקנתא עבדינן וא"כ למאי דמשני בש"ס דילן תקנתא לתקנתא לא עבדינן ליתא להירושלמי וכו' ובפרט שלא הוזכר בירושלמי כלל דבשכיר עקרוה מבה"כ וכו' והאריך שם בענין זה ולענ"ד כל דבריו המה מופרכים כמו שיראה המעיין לקמן ועיין בקונטרס אחרון סי' ו':

כלום תיקנו אלא בשכיר שמא ביורשיו. הבעל העיטור מביא ראיה מכאן דכל היכא דלא נקיט שטרא ושבועתו שבועת תקנה היא אין היורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין והביאו בעה"ת בשער י"ד ח"ב דין ט' וכן פסק הטור והש"ע בסי' ק"ח. וכבר בארתי לעיל בד"ה על ידי שעסקיו מרובין דמכאן ראיה דלמסקנא תרתי טעמי בעינן משום כדי חייו ומשום דב"ה טרוד הוא דאי משום טעמא דטרוד לחוד א"כ מן הסברא נימא אף ביורשין כן ולפ"ז מסייע ליה להרי"ף ז"ל דס"ל עיקר תקנת השבועה על שבה"ב היתה והלכך בעינן תרי טעמי וכמה שנתבאר לעיל שם ולפי מה שנתבאר בדיבור דלעיל דדעת הרמב"ם ז"ל כדעת התוס' דעיקר תקנת השבועה על השכיר היה אפ"ה איכא למימר דמודה הוא לדינא דהכא ואם שלא נתבאר בדבריו להדיא גבי שכיר ומטעמא דבעל העיטור דכיון דעיקר שבועה מתקנה היא לא תיקנו כלל ביורשיו ואפי' אי אמרי' דבטעמא דב"ה טרוד בפועליו לחוד סגי. ומיהו דברי הרמב"ם בהלי' שכירות שם משמע דס"ל נמי דתרי טעמי קאי לפי המסקנא שכתב מפני שבה"ב טרוד בפועליו וזה השכיר נוטה נשבע לזה ואין להאריך:

אמר ר' יוחנן אין אומר בממון מאחר. ליישנא דהאי תלמודא בכל כי האי גוונא לישנא דתמיה משמע והכא שפיר הוי וכי אין אומרין מיגו בממון וכדנקטינן גם בש"ס דילן. וכריש פ' שבועת הדיינין דפירשתי הא דר' יודן דהתם כלישנא דפליג על הא דרב ור"י התם וקאמר אין אומר בממון מאחר דאין אומרין מיגו כזה היינו נמי להשוות מסקנת הסוגיות ועוד דאי התם בלשון תמיה מיתפרשא א"כ לכאורה היינו דרב ודר' יוחנן והיינו צריכין לומר דמוסיף בטעמא עליהן וכי אין אומרין בממון מאחר. אלא דלפ"ז הוי פליגא הדרכה כפי אשר בארתי במה דנקטינן דמיגו דהעזה לא אמרינן לענין לפטורי משבועה וע"ש. וכן הא דר' יודן בפ' שבועת העדות הל' ד' משמע נמי דבלשון תמיה מיתפרשא וכבר בארתי גם שם כדי להשוות להמסקנא דהתם מפרשינן דנמי מיגו דהעזה הויא ומיהו מפי ניחא לפרש בלשון תמיה. ולא תיקשי דהא גם הכא הוי מיגו דהעזה וממעיז לגבי מעיז כל כך וכמו דכתבו התוס' בפרקין דעפי ניחא ליה למיטען נתתי לך דבזה אין השכיר חושדו דמשקר משום שטרוד בפועליו הוא וכשכור שכן הוא אבל אם אומר לא שכרתיך משקר הוא והוא יודע בשקרו וכן כתבו עוד בהגוזל דף ק"ז פ"א משום דהכא היינו טעמא כמה שמצאתי בחידושי הרשב"א ז"ל שכתב וז"ל דבר זה שאלתי למורי הר' יונה ז"ל והשיב דכיון דאפי' בטענת פרעתיך יש בה העזה שלא פרע ואומר שפרעו אם רצה לשקר גם הוא היה טוען שלא שכרו אע"פ שיש בטענה זו העזה מזו וכן מצאתי לאחר מכאן בתוס' דבין כך ובין כך כופר בכל שיש בו העזה. ובמעתי משום רבינו האי גאון ז"ל דכיון דאין חיובו דבעל הבית מן הדין אלא מן התקנה משום תשש שכתה בשנת טרדה אף אנו נעמידנו על דינו כל שיש בו מגו וזה נכון עכ"ל ובכהאי גו האריך הר"ן ז"ל דהכא אפי' מיגו גרוע כי האי אמרינן שפיר:

פשיטא יום ראשון נוטל בלא שבועה. כדפרישית דכשהתחיל הבעה"ב עמו איירי ומכיון דטענת ב"ה שאומר נתתי לך הוי כטענת שמא דהא אמרינן דטרוד הוא ואינו זכור כ"כ אלא כסבור שכן הוא הוי כאומר לו גזלתיך ואיני יודע אם החזרתיו לך דחייב. וכעין סברא זו מצאתי בחידושי הרשב"א ז"ל שכתב על הא דאמר התם וליתיב ליה בלא שבועה ונהי דהתם לא קיימא האי סברא כדמשני משום להפים דעתו של בעה"ב מ"מ היכא דבה"ב בעצמו התחיל עמו שפיר נוכל לומר כן:

שנייה תפלוגתא דרבי יוחנן ורבי לעזר. רב הונא אמר אם בשנשבע *הביא עדים היתה עומדת באבוס כבר גזלתו שבועה. מתניתא פליגא על רב הונא איכן *שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן ועדים מעידין שאכלו משלם הקרן הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. מתניתא בשאכלו ואח"כ נשבע לו ממה דמר רב הונא בשנשבע לו ואחרי כן אכלו. מחלפה שיטתיה דרבי יהודה תמן אמר אפילו לא ידע והכא אמר עד שידע. תמן על ידי שאינו כעין שבועת תורה אפילו שבועת תורה לא ידע

ברם

פני משה

שנייה. אבל השכר של יום השני שזה תובעו עכשיו בהא תלי' בפלוגתא דר' יוחנן ור' אלעזר וכלומר דזה הוי כתביעת שכיר דעלמא ולר"א דאמר אפי' אין עדים ששכרו אין בעה"ב נאמן במיגו והכא ע"כ בשאין עדים מיירי דהא חלוקין הן במנין ימי השכירות וא"כ ה"נ השכיר נשבע ונוטל ולר' יוחנן בעה"ב נאמן בעלמא במיגו בשלא שכרו בעדים וה"נ בשכר יום השני בעה"ב נאמן ונשבע היסת וכן בדין סלע ושני סלעים דלקמיה: רב הונא אמר. מילתיה דרב הונא אפקדון קאי ואיידי דאיירי לעיל בשכרו שלא בעדים ואח"כ תבעו זה בעדים מייתי לה נמי לדרב הונא הכא: אם בשנשבע. שתבעו היכן שורי וכפר בו ונשבע: הביא עדים היתה עומדת באבוס. ואח"כ הביא זה עדים שראו שהיתה עומדת באבוס של זה הנפקד: כבר גזלתו שבועה. כלומר כבר גזלו הנפקד מהמפקיד וקנייה בשבועה שנשבע לו ומכיון שקיבל השבועה ממנו פטור הוא מלשלם: מתני' פליגא על רב הונא. דקתני בפרק דלקמן היכן שורי וכו' משלם את הקרן אע"פ שהעדים באו אחר שנשבע: מתני' בשאכלו ואח"כ נשבע לו. התם מיירי שהעדים מעידין שאכלו אותו בתחילה מקודם שנשבע לו ונמצא שכבר נתחייב בשעה שאכלו ומה דאמר רב הונא בשנשבע בתחילה וכבר קנאו בשבועה ובאו עדים שראו אותה עודה בידו או שאכלו אחר השבועה והלכך פטור הוא: מחלפה שיטתיה דר' יהודה. אדר' יהודה במתני' קאי דקאמר עד שתהא שם מקצת הודאה דס"ל דלא עבדו רבנן תקנתא לשכיר אלא במקום דאיכא הכא שבועה מדאורייתא על הבה"ב כגון שהודה במקצת דמן התורה הוא נשבע ונפטר ושדיוה רבנן אשכיר שיהא השכיר נשבע ונוטל ומטעמא דלעיל אבל בכופר בכל שאומר לו נתתי לך כל שכרך דליכא שבועה דאורייתא לא תקינו רבנן שיהא השכיר נשבע ונוטל וקשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהא אשכחן דקאמר בעלמא אפי' בדליכא שבועה דאורייתא איכא תקנתא דנשבע ונוטל: תמן אמר אפי' לא ידע. לקמן במתני' גבי אמר לחנווני תן לי בדינר פירות וכו' דקתני בסיפא נתן לו את הדינר וא"ל תן לי הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך ישבע חנווני ור' יהודה פליג וקאמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ואוקימנא התם דבקופה מונחת בין שניהן מיירי שאינן לא ביד חנווני ולא ביד הבעה"ב אלא מונחין בקופה ברשות הרבים ואין אחד מהן מוחזק בהן וקאמר ר' יהודה דלעולם בעה"ב נשבע ונוטל. והיינו אפילו לא ידע כלומר שלא ידוע לנו במי נוכל לתלות בו דטענתו הוי טענה ושיהא הוא הנשבע כמו המודה מקצת דטעמא דאמרה תורה שהוא נשבע משום דמסתמא אין אדם מעיז פניו בפני ב"ח והלכך הודה במקצת אלא דאישתמוטי אישתמיט להודות בכל עד דאית ליה לפרוע ולפיכך ישבע הוא והא גבי דין דחנווני אין כאן מקצת הודאה וליכא טענה דידיע לן דשייכא ביה שבועה דאורייתא' ואפילו הכי קאמר רבי יהודה דבעה"ב הוא נשבע ונוטל ולא שיהא החנווני נשבע ונפטר: והכא אמר עד שידע. עד שיהיה ידוע לנו בטענת בעה"ב דמן התורה היה הוא חייב לישבע כגון שהודה במקלת בהא הוא דתקינו רבנן שיהא השכיר נשבע ונוטל ומאי שנא הכא מדינא דחנווני ויש לפרש נמי עד שידע מלישנא על שיודה הוא וכלומר שיודע במקלת החוב: תמן על ידי שאינו כעין שבועת תורה אפי' לא ידע. כל"ל. והך שבועת תורה תניינא בטעות נדפס ואגב שיטפא הוא. וכלומר דשאני התם שאין כאן טענה כלל דשייכא למימר בה דליהוי כעין שבועת תורה דהא בלבורין ומונחין ברשות הרבים הוא דקאמר ר' יהודה כדלעיל וכדקאמר לקמן בהדיא והלכך מי יודה למי במקלת שהרי הפירות כולן מונחין לפנינו והם חלוקין עליהן זה אומר נתתי לך הדינר והרי הפירות אלו שלי הן וזה אומר כבר הולכת פירות שלך לתוך ביתך ופירות אלו שלי הן ומשום הכי קאמר ר' יהודה דהואיל והפירות לבורין ברשות הרבים הן הוי כמי שהפירות ביד בעה"ב וידו על העליונה והוא נשבע ונוטל:

ברס

קרבן העדה

מחלפה שיטתי' דר"י תמן אפילו לא ידע נ"ל הודה כדכתיב בפ"מ ז"ל והכא אמר עד שיודה היא כפי' הפ"מ ז"ל מדוע כהך ג' בבות שכיר ונגזל ונחבל. נחלקו ר"י וחכמים וס"ל לר"י עד שיודה במקלת ואילו בבבא ד' לא נחלקו ר"י וחכמים בזה גבי אמר לחנוני תן לי בדינר פירות דס"ל לת"ק דנשבע בעה"ב על הדינר וחנוני נשבע על הפירות ור"י חולק וס"ל דחנוני אינו נשבע [לשיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו ז"ל] א"כ דבה"ב אינו נשבע על הדינר [לשיטת רש"י ז"ל] ושם לא נחלקו ר"י וחכמים אם בעינן מודה במקלת בשלמא גבי חנוני על פנקסו לא קשה דהא טעמא דר"י דלא התקינו השבועה שישבע ויטול כעין של תורה דהיא שבועת המשנ' אלא דווקא כשהנתבע מודה מקלת ויש כאן שבועת התורה על הנתבע ושקלו רבנן לשבועה מן הנתבע ורמו על התובע שישבע ויטול משא"כ בדלא הוי מ"מ דליכא כלל שבועה ע"כ גבי חנוני על פנקסו דהתם הבע"ב רוצה לשלם והינו בתורת נתבע אלא דהוא ממון המוטל בספק וצריך כל אחד לישבע ולטול מספק ותקנה אחריתי היא. משא"כ באמר לחנוני תן לי בדינר פירות דהתם הוי בתובע ונתבע א"כ קשה למה לא הוי המחלוקת דת"ק ור"י באם צריך מודה מקלת או לא צריך בזה מודה מקלת ולא ס"ל לסתמא דגמ' דנחלקו ברישא וה"ה בסיפא. ע"ז משני תמן ע"י שאינו כעין שבועת תורה אפילו לא יודה ברם הכא ע"י שהן כעין שבועת תורה בזה מוכח מפירש כשיטת רש"י ז"ל בפי' המשנה דאמר לחנוני תן לי בדינר פירות [דיש בזה ה' שיטות וכבר האריך הש"ך ז"ל בסי' צ"א כהנך ה' שיטות עיי"ש] דשיטת רש"י ז"ל דמיירי דהפירות כבר ביד הבעה"ב והשולחני תובע מבעה"ב הדינר והבעה"ב טוען שכבר נתן והוי בעה"ב כופר בכל. ומדין התורה בעה"ב הוי כופר בכל ופטור משבועה ותיקנו רבנן שבועת היסת והגם דשבועת היסת לא נתקנה בימי המשנה עד בימי ר"נ מ"מ כופר בכל הזה תיקנו רבנן שבועת היסת מפני תיקון העולם כמבואר כ"ז באורך בהריטב"א ז"ל דף מ"א ע"א. ור"י פליג ארישא וס"ל דאין בעה"ב צריך שבועה על הדינר משום דהוי כופר בכל ואין דרך חנוני ליתן פירות עד שיקבל מעות ע"כ בודאי קיבל מעות. וע"כ א"ל תקנה לתקן על כופר בכל הזה שבועת היסת משא"כ בסיפא כשהבעה"ב תובע הפירו' להחנוני והחנוני כופר בכל ס"ל לר"י ג"כ דשייך לעשות תקנה על כופר בכל הזה וישבע החנוני שקיבל הדינר ולא נתן עדיין הפירות כמבואר כ"ז בריטב"א ז"ל באורך. וע"כ בירושלמי הזה מוכח בפי' כשיטת רש"י ז"ל דמשני דדווקא בהנך תלתא בבא שכיר ונגזל ונחבל דהוי כעין שבועת תורה ע"כ ס"ל לר"י דצריך שיודה במקלת משום דלא הוי שבועה דאורייתא להנתבע ואפכוה רבנן לשכנגדו דישבע ויטול כדפרש"י ז"ל במתניתין בטעמא דר"י משא"כ בא"ל לחנוני תן לי בדינר פירות דהתם התקנה היא על שבועת היסת ע"כ לא צריך כלל למודה מקלת ומוכח בפירוש כשיטת רש"י ז"ל מסתמא דגמ' ושיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו היא כר' חנינא בה"ו דגרסינן שם על ההיא מתניתן אמר לחנוני תן לי בדינר פירות אמר ר"ת במחלוקת א"ר יהודא אימתי בזמן שהיתה הקופה מונחת בין שניהן אבל אם היתה יונאה מת"י אחד מהן עוד היא במחלוקת הדא דאת מר באכסנאי אבל בבן עיר דרכו ליתן איסר עד שלא יטול דינר. אר"ז כולן כעין שבועת תורה ירדו להן עד כאן ומובא בש"ך ז"ל סי' צ"א ומהאי ירושלמי מקשה הש"ך ז"ל על כל השיטות של ראשונים ז"ל. ולפענ"ד דה"פ דר"ח לא ס"ל דהבבא של אמר לחנוני תן לי בדינר פירות מיירי בשבועת היסת אלא ס"ל דכל המשנה כעין שבועת תורה ירדו להן והפי' דהמשנה היא כך כדפי' הריטב"א ז"ל בשם הרב אלפס ז"ל דאמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתנם לו והניחם בעה"ב בר"ה לפני עדים ושכח בעה"ב ליטול הפירות האלו המונחין בר"ה ליתנן לתוך שקו להוליכם לביתו ומעורר עלי' חנוני וא"ל שלא יטול את הפירות משם עד שיתן לו הדינר. וא"ל הבעה"ב כבר נתתי לך אמרו חכמי המשנה דכיון שהפירות עדיין מונחים בר"ה וזה מעורר עליו שלא יטלם הוי הבעה"ב הזה כעין נשבע ונוטל וישבע כעין ש"ת בנק"ח ויטול לעשות תקנה לחנונים שלא יקפידו למדוד פירות בלא קבלת מעות וסיפא קתני איפכא שיש עדים שנתן הבעה"ב הדינר ולא ראו מדידת הפירות המונחין בר"ה מי מדדם והניחם שם ואמר בעה"ב לחנוני תן לי הפירות האלו המונחים בר"ה שכבר פרעתים והנחתם כאן ואמר לו החנוני אותן פירות שפרעת כבר נטלתם לביתך והפירות האלו המונחין שלי הם ומסורת הדין שייך להחנוני בלא שבועה שהרי פירות האלו ידועים שהיו שלו ואין לבעה"ב עדות שמשכם. אפ"ה כיון שיש קצת אתמלא לבעה"ב שהם שלו מאחר שהם מונחים חוץ לחנות ורגלים לדבר קצת שהוא מדדם תקנו שלא יטלם משם החנוני בלא שבועה בנק"ח כעין ש"ת וכאילו היא נשבע ונוטל. ור"י פליג אסיפא דבשלמא ברישא יש לבעה"ב לישבע לפי שאין לו זכי' גמורה בפירות מאחר שהן מונחין עדיין ברה"ר ודומין כאלו הם בידו של חנוני. אבל בסיפא אין לחנוני לישבע עליהן דהא אית לי' תרתי למעליותא שהן מונחים בר"ה ושאין לזה עדים שעכבן כלל הילכך יד חנוני על העליונה שאינו נשבע לבעה"ב ואימתי דתנינן בברייתא. אמר ר"י אימתי בזמן שהיתה הקופה מונחת בין שניהם ה"פ אימתי לפרש היא

עין משפט נר מצוה

א. מיי' פ"ו מגזילה ה"ב וה"ב משבועות הלכה ה

מסורת הש"ס

ין כ"ק קי

מראה הפנים

רב הונא אמר אם בשנשבע הביא עדים וכו'. היינו דרב הונא אמר רב בבבלי בפ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"א שבועה קונה אם א"ל מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ואח"כ באו עדים פטור וכו' ואפי' בפקדון ומקשי נמי התם מהאי מתני' ומשני לה בשינויא אחרינא. וכיון דלא נ"מ לדינא דהא כל הפוסקים ז"ל פסקו דלא

כרב וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מטוען הלכה י"א לא נאריך בזה: מחלפה שיטתיה דר' יהודה וכו'. כדפרישית דעל ר' יהודה דלקמן גבי דינר פירות הוא דפריך ויתבאר ממקור דין הזה ופירושו בהסוגי' לקמן הל' ה' ד"ה ר' חנינא ע"ש:

מהו

עין משפט
נר מצוה

יא
א מיי' פי"א מהלכות גזילה הלכה ג סמ"ג עשין עג טוש"ע חו"מ סי' צ ס"א

היא בא דאימתי אני ורבנן חולקין בזמן שהפירות הללו מונחים בר"ה בזה אמרו חכמים דבריהם ואמרתי אני דברי. אבל אם הפירות יצא מת"י אחד מהן כולנו מודים בהממ"ה ע"ה עכ"ל הריטב"א ז"ל וזהו לשיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו ז"ל ומבואר הירושלמי היטב דכיון דמיירי כעין שבועת תורה בנשבע ונוטל א"כ מחלפה שיטתי' דר' יהודה כדפריך בסוגיא דידן אם לא שנאמר חלוק הי' ר' יהודה אף בסיפא ופליג ברישא וה"ה בסיפא וס"ל דבעינן מודה במקצת. וזהו דקאמר ר"ח דס"ל דמשנה הזאת הוי ג"כ שבועה כעין תורה. ע"כ דחלוק הי' ר"י אף בסיפא. ע"ז קאמר אר"ח במחלוקת והוי המשנ' הזאת ג"כ במחלוקת דת"ק ור"י אם בעינן מ"מ ומביא אח"כ הברייתא אמר ר"י אימתי בזמן שהיתה קופתו מונחת בין שניהם אבל אם היתה יוצאה מת"י אחד מהן הממחע"ה [ולא מסיק הברייתא הממחע"ה כדרך הירושלמי בכמה מקומות] ולמה נקט בהאי ברייתא סתם התנאי הזה שיצא מתוך שניהן ולא מסיק התנאי של מודה במקצת ומשני עוד היא במחלוקת ר"ל דגם הברייתא הזה הוא תלוי במחלוקת דת"ק ור"י אם בעינן מודה במקצת וכן דרך הירושלמי בכ"מ דמתיב מסתמא דמתניתין ומשני דהוא משום כך ואח"כ פריך מן סתמא דברייתא. ומשני עוד היא משום כך עי' בפ' הזורק במס' גיטין ה'. ובפ"ק במס' ב"מ ה"ד ובמס' כתובות ספ"ד וע"ז קאמר ר"ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להן ר"ל דכיון דהכי היא א"כ ע"כ דכולהון הוי כעין שבועת תורה ולא שבועת היסת ע"כ חלוק ר"י בסיפא והוי במחלוקת ולא כסתמא דגמ' דלעיל דכאן הוי שבועת היסת ואין כאן מחלוקת ת"ק ור"י. ור"י נמי מודה דלא בעינן מ"מ. ונמלא לפ"ז דשיטת רש"י ז"ל היא כסתמא דגמ' בה"א ושיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו הוא כשיטת ר"ח ור"ז בה"ו ילפענ"ד שבע"ה זה ברור:

למשכנו לא משום דבר אחר. נכנסו שנים למשכנו בעיא היא אם נכנסו שנים ואמרו שנכנסין למשכנו אם בזה הוי נמי נשבע ונוטל ויכול לתבוע משניהם. או דילמא כיון דתרווייהו נכנסו למשכנו לא הוי כמו בדאיכא אחר דנשבע ונוטל מן הנכנס למשכנו כדאי' בבבלי ובדליכא אחר נוטל בלא שבועה עי' בפוסקים ז"ל משום דכיון דתרווייהו נכנסו למשכנו ושניהם שוין ויכול כל אחד לדחות על חבירו כמו בשנים שהי' רודפין אחר שור אחד זה אומר שורך כו' הממחע"ה במס' ב"ק דף ל"ה עיי"ש או דילמא דיכול לתבוע מן שניהם וגם בזה

ברם הכא ע"י שהן כעין שבועת תורה. מהו לגלגל שבועת תורה על שבועת תורה. נישמעינה מן הדא מגלגלין שבועת תורה על שבועת תורה שבועת *תקנה על שבועת תקנה שבועת תורה על שבועת תקנה שבועת תקנה על שבועת תורה. תמן זה נשבע ואינו משלם ברם הכא זה נשבע ונוטל וזה נשבע ואינו משלם:

הלכה ב מתני' הנגזל [א] כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו ומישכנו שלא ברשות אמר לו תן לי כיליי שנטלתה והוא אומר לא נטלתי ה"ז נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודייה כיצד אמר לו שני כיליי נטלתה והוא אומר לא נטלתי אלא אחת: גמ' לתוך ביתו לא לתוך חצירו למשכנו לא משום דבר אחר. אמר רבי יצחק ובלבד בעדים. נכנסו שנים למשכנו ייבא כהדא יצא חבול מבין שניהן שניהן ראויין למשכנו. ומה חמי ליה בשראו שנים חובטין עליו במקלות. ראוהו זורק צרורות ונמצאו שם כלים שבורין נוטל בלא שבועה. מהו

ברם הכא על ידי שהן כעין שבועת תורה. כלומר אבל הכא דשייכא ביה מודה מקלת הלכך קאמר ר' יהודה דלא תקינו רבנן אלא בדאיכא טענה דהוה מלינן למימר שיהא כשבועת תורה ובעה"ב היה לו לישבע בהא הוא דאמרו דשקלינן השבועה מבעה"ב ושדינן ליה אשכיר: מהו לגלגל שבועת תורה על שבועת תקנה גרסינן. מי שנתחייב בשבועת התקנה שתקנו חכמים אם יכול לגלגל עליו טענה שבשבועת התורה עליה: נישמעינה מן הדא. ברייתא דקתני מגלגלין וכו' שבועת תקנה על שבועת תקנה. וכן נמי אמרינן דמגלגלין שבועת התורה על שבועת התקנה או איפכא דכיון דשייכא גילגול בשבועת התקנה כמו בשבועת התורה ה"ה דמגלגלין בשבועות מזו לזו: תמן. ודחי לה הש"ס תמן בשבועת התורה זה נשבע ואינו משלם וכן שבועה אחריתא שמגלגל עליו שבועת התורה מנשבע ואינו משלם הוא דאין שבועת התורה אלא באינו משלם וכן בשבועת התקנה על שבועת התקנה דשתיהן נשבע ונוטל הוא וכיון דדמין להדדי מגלגלין: ברם הכא. אבל היאך נאמר הכא דמגלגלין שבועת התורה על של תקנה או איפכא זה נשבע ונוטל הוא וזה נשבע ואינו משלם הוא וכיון שאינן דומות זו לזו איכא למימר דאין מגלגלין:

הלכה ב מתני' ומישכנו שלא ברשות. שלא ברשות בעלים ושלא ברשות ב"ד וכגון שראוהו עדים שנכנס לבית חבירו ואין בידו כלום ויצא משם וכלים תחובים לו תחת כנפיו: הרי זה נשבע ונוטל. שהרי הדברים מוכיחים שהעדים מעידים שמשכנו שלא ברשות והוא שטוען הבע"ה במידי דאמיד ביה או שהוא אמיד שמפקידין אצלו דברים שהוא טוען אבל בלאו הכי לאו כל כמיניה לישבע וליטול אלא ישבע הנתבע היסת ונפטר: גמ' לתוך ביתו. הוא דנשבע ונוטל משום דמסתמא כל מה שיש לאדם בבית הוא דמניח ליה אבל לא לתוך חצירו אם לא נכנס זה אלא לתוך חצירו וטוען עליו כלים שאין דרכן להניחם בחצר בזה לא אמרו דבה"ב נשבע ונוטל: למשכנו. ודוקא שאומר שלמשכנו הוא נכנס אבל לא אם נכנס לביתו לדבר אחר: ובלבד בעדים. שראוהו עדים שנכנס וראוהו יוצא וכלים תחת כנפיו: נכנסו שנים למשכנו. בעיא היא אם שנים שנכנסו למשכנו שלא ברשות מהו שיהא בה"ב נאמן לטעון עליהן: ייבא כהדא. נפשוט להא מדינא דחובל דתניא בברייתא יצא חבול מבין שניהן דוקא במעידין שנכנס לתוך ידו שלם ויצא כשהוא חבול ואין עמהן אחר יצא אם היה אחר שם וזה יוצא חבול מבין שניהן אין הנחבל יכול לטעון דאיכא למיחש שזה הנחבל אמר לזה לחבול בו כדי להתרעם על האחר וה"ה גבי נגזל אם שנים נכנסו למשכנו: שניהם. ראוין למשכנו. כלומר דדחי לה הש"ס דשאני הכא ששניהם ראוין הן למשכנו כל אחד ואחד בשביל עצמו והלכך אם הוא בענין שראו עדים אותן וכדרך שאמרו בנגזל נאמן הנגזל לטעון על שניהם: ומה חמי ליה. ומהדר הש"ס בתמיה דמה ראית לחלק בכך בין נגזל לנחבל דאי בכה"ג גם בנחבל משכחת לה שיכול לטעון על שניהם כגון שראו עדים שנים חובטין עליו במקלות ויצא חבול מבין שניהם. ואנן לא קאמרינן אלא דאם יש עוד אחד עמהן אינו יכול לטעון על זה שהוא טוען עליו ומטעמא דאמרן וה"ה בנגזל נמי הכי דאם הוא טוען על שניהן בהא ודאי דינם כדין אחד שנכנס למשכנו בכל חילוקי הדינים אלא דאם הוא טוען על אחד מהן שנטל כליו בהא איכא למימר דהואיל ויש אחר עמו לא היה נוטל בפני זה שזה הוא יכול להעיד כמה נטל: ראוהו. עדים זורק צרורות לתוך ביתו של חבירו ונמצאו שם כלים שבורין בהא נוטל בה"ב בלא שבועה שברור הדבר שמחמת זריקתו נשברו הכלים: מהו

מסורת הש"ס
[עיין שבועות מח ע"ב]

מראה הפנים

מהו לגלגל שבועת תורה על שבועת תורה. ראיתי בס' הטיטור בדיני חוב מלוה ע"פ ח"ב שהביא ריש הסוגיא עם הגי' כלורתה ולא פירש כלום אלא כתב על זה וכדאסיק בגמרא דילן לכל מגלגלין חוץ משכיר ולפי גי' זו קשה דעד כאן לא במענו גילגול שבועה מן התורה ובדילפינן לה מסוטה וכן אמר בהאי ש"ס בהדיא בפ"כ דסוטה הלכ' ו' ונראה דלריך לגרוס כגוונא שאין שבועות דומות זו לזו כדפרישית בפנים או איפכא. וכדמשמע מהמסקנא דהכא דהיכא שאינן דומות אינו יכול לגלגל והרי זה כדין שכתב הטור בסי' צ"ד נתחייב לו שבועה מן התורה וכא לגלגל עליו שבועת היסת יכול נומר לו שבועה דאורייתא' אשבע לך ועל הגלגולים אשבע והט"ל ופרטי דין זה יתבאר לפנינו אי"ה בהלכי פרקין ד"ה רבי זירא כהדא דר' יוסי ע"ש:

לתוך ביתו לא לתוך חצירו. בעל הטיטור הביא לזה בדיני חוב מלוה על המשכון ח"ג וכתב על עבר השערים בביאור הרי"ף ז"ל על דינא דמתני' ודכוותיה. ויש לנו להוסיף שני שערים במשכן חבירו שלא ברשות שאחד אם עדים מעידין שמשכנו בשוק או שנכנס לחצר וראוהו שנטל משכון ולא ידעו כמה הע"פ שראיהו שנטל נשבע ופטור והשני אם נכנס לביתו לדבר אחר ולא למשכנו וראוהו שנטל וכלים תחת כנפיו אף בזה נשבע ופטור והכי גרסי' בגמרא דבני מערבא לתוך ביתו וכו'. ולפי מה דכתב הטור בסי' ל' בשם הרמ"ה ז"ל לפרש להך דהכא דלכאורה פליגא אגמרא דילן דלא מפליג בין בית לחצר וכדי להשוותן לריך לפרש דלא ממעט חצר לגמרי וכו' וכדפרישית בפנים לפ"ז נכללו שני השערים במה שמובא מהפוסקים ז"ל דמה שדרך להניח בחצר א"כ היינו ביתו וכן אמרו למשכנו דוקא. וכודאי גם משכנו בשוק שכתב אינו בכלל נשבע ונפטר ואין ללמוד מכאן לפי דעת הפוסקים ז"ל והרי דין זה נתבאר בסוף פרק דלעיל תד כר. גם קם עם חבריס בשוקא והרים בכינתיה וכו' ושוא ז"ל בפלמו הביא לזה לעיל שם אלא דדעתו ז"ל לחלק בין יודעים כמה הו לא ומדברי הרמב"ם ז"ל משמע דבכל שמשכנו והוליאו בפני עדים אינו יכול לטעון עליו והפי' בביתו ושלא בפניו דג"כ שדין כן ובשמואל התם דהיכא דלא הוחזק המשכון בידו אמגינן ליה הכ ליס סבינתיה וז"ל דון פימים ודין זה מתבאר בדבריו בפ"ד מהל' גזילה בהל' י"ב ראוהו עדים וכו' של בנכנס וכו' לשיבך מחזיר הכלים לב"ס ואין כאן שבועה שהרי עדים ראו מה גזל ואחר שיחזיר חוזר ותובע את בה"ב בכל מה שיטעון והדין ביניהן. וזהו ג"כ כשמשכנו בשוק בפני עדים דמאי שנא:

נכנסו שנים למשכנו וכו'. דין זה אינו מבואר להדיא מיהו למאי דבארתי בפנים א"כ לפי מה דמסיק נכללין הדינים דנגזל ודנחבל כמבואר בדברי הפוסקים ז"ל דאם שנים נכנסו למשכנו בשביל עלמן א"כ כאחד שנכנס בכל חילוקי דיניו הן ואם אחד הוא שמשכנו בפני חבירו כקפריבית דהיינו ספיקא דהש"ס לענין בבה"ב ואם הוא נאמן לטעון עליו וא"כ ג"כ דינו מתבאר לפי דעת הפוסקים ז"ל דהא איכא הכא עד אחד בידע שנטל ואם הוא מודה להאחר שנטל אלא שטוען עליו לריך להחזיר והיינו נככא דר' אבא התם בפרקין ובכמה מקומות ואם מכחישו נשבע להכחיש קפד ואם האחר אומר שאינו יודע אם נטל או לא נטל א"כ תור הדין לנכנס לבית חבירו למשכנו והרי עדים מעידין שנכנס ושראוהו כלים תחת כנפיו דהא ע"כ זה לריך לשיכול בבה"ב לטעון עליו ובשבועה. וכן דין דנחבל מבואר הוא כהפריבית בפנים:

ראוהו זורק לרורות וכו'. דין זה נתבאר בדברי הטור בם בשם הרמ"ם ז"ל שכתב וכי היכי דאמרי' גבי נחבל אי איברר מילתא דחבל ביה שקיל בלא שבועה ה"ס: גבי נגזל אי ברירא מילתא דגזליה אע"ג דלא חזי דגזליה שקיל בלא שבועה והיכי משכחת לה וכו'. וכגוונא דהכא הוא. ונראה דמכאן הוא דלמד כן:

עובדא.

פני משה

מהו מיטעניניה מילין מפלגן. אם יכול בעה"ב לטעון עליו דברים המופלגים מכלי חפץ שאין הוא אמוד בהן. ופשיט לה דאתייא כהאי דאמר ר' יוחנן דלא אזלינן הכא בתר אומדנא לפי שלפעמים עושה אדם עצמו עשיר בפני הבריות ואינו כן ועני הוא בתוך ביתו ומראה ומתפאר בפני אחרים בדברים שאינן שלו וכן להיפך שיש לו הון רב בביתו ואינו רוצה להתפרסם ומראה עצמו כעני בפני הבריות לקיים יש מתעשר וגו': עובדא הוה באריסיה דבר זיזא וכו'. גרסינן להא לעיל פ' הכונס בהלכה ו' ושם מפורש:

הלכה ג מתני' הרי זה נשבע ונוטל. ודוקא שהחבלה היא במקום שאפשר הוא שחבל בעצמו בהא הוא דצריך שבועה אבל במקום שאינו יכול לעשות בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו ואין שם אחר שנוכל לומר שמא אמר להאחר שיעשה בו חבלה כדי שיתרעם על זה נוטל בלא שבועה:

גמ' ר' יהודה היה קורא חבטי. בתוספתא פ"ו וכתובה היא יותר נכונה בתוספתא דב"ק פ"ט ר' יהודה היה קורא אותם הנחכח. כלומר דינא דמתני' הוא מפרש שהיה קורא לנחבל הזה ואמר עליו דלפעמים הוא הנחכח בעצמו והיינו לומר דדוקא כל זמן שהן חוככין זה בזה ואפשר שמחמת שלא הרגיש זה נתחכך מאליו בכותל ועלתה בו חבלה זו או מעצמו עשה בו בהא הוא דאמרינן דהרי זה נשבע ונוטל ואם אינו נשבע אינו נוטל: היה נשוך. אבל אם היה נשוך במקום שברור הוא שאינו יכול לישוך בעצמו כדפרישית במתני' נוטל בלא שבועה: לאחר זמן. כמו מכאן ואילך כלומר אם במקום שאין שם עדים מעידין שנכנס שלם ויצא חבול אלא הם טוענין זה עם זה חבלת בי והלה אומר לא חבלתי הרי זה כשאר הטענות ונשבע הנתבע היסת ונפטר:

הלכה ד מתני' ואפי' שבועת שוא. לא מיבעיא שבועת עדות ושבועת הפקדון דאית בהו כפירת ממון דהוי רע לשמים ורע לבריות אלא אפי' שבועת שוא דאינו אלא רע לשמים. ושבועת ביטוי לא קתני דאי בלהבא כגון אוכל ולא אוכל איכא למימר דכיון דכי אשתבע קוטעא אשתבע שבדעתו היה לקיימו אלא שאח"כ כפאו יצרו ועבר עליה והלכך אינו חשוד בכך על השבועה ואי בלשעבר אכלתי ולא אכלתי הרי הוא בכלל שבוע' שוא שהרי בשעה שנשבע ידע השקר מפיו ותנא שבועת שוא וכל שבועה שלשעבר דדמי לה: היה אחד מהן משחק בקוביא. תנא פסולי דאורייתא וקתני פסולי דרבנן: ומפריחי יונים. אם הקדים יונך ליוני והיינו משחק בקוביא אי נמי שמגדל יונה המלומדת להביא יונים ממקום אחר לבית בעליה ויש בהן גזל מפני דרכי שלום: וסוחרי שביעית. עושים סחורה מפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה: חזרה שבועה למקומה. פליגי בה בפירושא בגמרא:

מהו מיטעניניה מילון מפלגן. ייבא כדא"ר יוחנן בר נש עתיר גו שוקא ומסכן גו ביתא עתיר גו ביתא ומסכן גו שוקא. °יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב. רבי בא משתעי עובדא הוה *באריסיה דבר זיזא דאפקיד גבי חד בר נש ליטרא דהב. מית בר זיזא ואריסיה דבר זיזא. אתא עובדא קומי ר' ישמעאל בי ר' יוסי אמר ומאן לימא לן דכל מה דהוי לאריסיה דבר זיזא לאו דבר זיזא אינון יתייהבון לבנוי דבר זיזא. אתון בנוי דבר זיזא אמר יסבון בנין רברבין פלגא ומן דקיקין רבון יסבון פלגא. דמך ר' ישמעאל בי רבי יוסי אתא עובדא קומי ר' חייה רובה אמר אין מהדא לית שמע מינה כלום. אית בר נש דלא בעי מפרסם נפשיה. יתייהבון לבנוי דאריסא. א"ל מריה דפיקדונא כבר יהבית פלגא א"ל מה שנתת ע"פ ב"ד נתת ומה שאתה נותן ע"פ ב"ד אתה נותן. מהו דיימרון בני אריסא לבני בר זיזא הבו לן מה דנסבתון. יכלין מימר לון מה שנעשה ע"פ ב"ד נעשה. מהו דיימרון דקיקיי' לרברבייא נחלוק עמכון. יכלין מימר לון מציאה מצאנו. א"ר יצחק אין בין רברבייא לדקיקייא אלא כמי שניתן להן מתנה:

הלכה ג מתני' הנחבל [א] כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול אמר לו חבלתה בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודייה כיצד אמר לו חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי אלא אחד: **גמ'** *רבי יהודה היה קורא חבטי כל זמן שהן חוככין זה בזה הרי זה נשבע ונוטל. היה נשוך [ב] *במקום שאינו יכול לישוך עצמו נוטל בלא שבועה. לאחר זמן זה אומר חבלת בי וזה אומר לא חבלתי הרי זה כשאר הטענות:

הלכה ד מתני' וכשנגדו *חשוד [ג] על השבוע' כיצד *אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא היה אחד מהן משחק בקוביא מלוה בריבית מפריח יונים וסוחר שביעית שכנגדו נשבע ונוטל היו [ד] שניהן חשודין חזרה שבועה למקומה דברי ר' יוסי ר"מ אומר יחלוקו:

קרבן העדה

בזה הוי התקנה לישבע וליטול. וקאמר ייבא כהדא דתנינן בברייתא גבי חבלה יצא חבול מבין שניהם דליתא בברייתא שם דשניהן חייבין. ונשבע ונוטל משניהם ומיירי דחמי לתרווייהו דהובטין אותו במקלות כדמסיק דאז לא הוי כמו דליכא אחר אלא דשניהם הוין החובלין ולא יכול כל אחד למימר אני אך חבטתי במקל אבל לא עשיתי החבלה והחבלה היא ע"י השני ז"א אלא כיון דראינו שניהם חובטין אותו במקלות. אמרינן דשניהם יכולין לעשות לו חבלה ונשבע ונוטל משניהם כמו כן הכא כדנכנסו שנים ואמר שנכנסין למשכנו אמרינן שניהן ראוין למשכנו. וסיגנון הגמ' כך ייבא כהדא יצא חבול מבין שניהם [ולא מסיק הברייתא כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה] נשבע ונוטל משניהם. משום דשניהם ראוין לחובלו כן גם שניהם ראוין למשכנו. ומפרש הברייתא דהיכי משכחה"ל שניהם חובלים מה חמי לי' כבראו שנים חובטין עליו במקלות ע"כ הוי שניהם חובלים ויכול לתבוע משניהם כן נמי בנכנסו שנים למשכנו:

ר"י הי' קורא חבטי כ"ז שהן חוככין זה בזה הרי זה נשבע ונוטל. פי' דהכ"מ דנשבע ונוטל דווקא בתרי דמיגלי בהדדי ונכנס אחד מהן לתוך ידו ש"ח שלם ויצא חבול כיון שהן חוככין זה בזה דמוכח מילתא דאיהו חבל בי' כיון דהוי קטטה ביניהו אבל בלא חוככין וכ"ז לא הוי נשבע ונוטל. וכ"כ הרמ"ה ז"ל מובא בטור ז"ל סי' צ' וז"ל ז"ל הנ"מ דנוטל בשבועה בתרי דמינגי בהדדי ונכנס אחד מהן לתוך ידו ש"ח שלם ויצא חבול דמוכח מילתא דאיהו חבל בי' כיון דהוי קטטה ביניהו אבל אי לא מינגו בהדדי לא משתבע ושקיל עכ"ל ז"ל וזהו מפורש בירושלמי. ולא ידעתי למה לא כתב הב"י ז"ל המקור הזה:

מראה הפנים

עובדא הוה באריסיה דבר זיזא. עיקרא דמילתא נתבאר בפ' הכונס הלכה ו'. והרי"ף ז"ל הביא גם לזה ומשמע דתפסה להלכה כדכתב בעט"ת בשער כ"ט ובכמה מקומות דכל ירושלמי שהביא הרי"ף להלכה קבעה ומשמע מפסק ר' חייא דקאי למסקנא דאמרינן עביד איניש דלא מפרסם נפשיה ובפרקין התם אמרינן והביא הרי"ף ז"ל נהא דאמר רב יימר לגב אבי טענו כנא דכספא מאי א"ל תנינן אי איניש דאמיד הוא או איניש דמהימן וכו' ואי לא לא וגפ"ו היה צריך לחלק כמ"ש הרא"ש ז"ל בפ' הכונס דף ס"ב ע"א גבי ההוא גברא דגטא בכוספתא דחבריה וכו' ולא תקשה לך מעובדא דאריסיה דבר זיזא שהביא רב אלפס ז"ל דמסיק ר' חייא שיחזירו הפקדון לבני דאריסיה דבר זיזא אע"ג דלא הוה אמיד דשאני התם דאריסיה דבר זיזא הפקיד הפקדון וכדי לאחזוקי ממונא בחזקת המפקיד אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אבל לענין אפוקי ממונא מן המזיק אזלינן בתר אומדנא עכ"ל וכל זה קשיא התם לפי' הראב"ן שפי' גם הרא"ש בהאי עובדא דהאי ש"ס דפ' הכונס שהביא ג"כ הרי"ף גם נחד בר גש אפקיד גבי חבריה חד שק גדיר וכו' דלענין תקנת נגזל כתב מיתפרשא ועלה גרסינן ר' יוחנן בעי מהו שיטענו לו דבר שאין ראוין לו ניטמעינה מן הדא דאריסיה דבר זיזא וכו' וא"כ הוה משמע מסוגיא דהאי ש"ס דלא מחלק בין מזיק לפקדון אבל לפי' הגאונים ז"ל והכסים הרא"ש ז"ל בסוף דבריו שם וככר באתרתי מזה באריכה בפ' הכונס וכן במכלתין בסוף פ' דלעיל דאין לנוז מהאי פירושא דעובדא דתד שק גדיר בפקדון מיירי וא"כ ניחא סוגיא דהתם דקא פשיט ר' יוחנן פקדון מפקדון ובהכי ניחא בתימא בהבית מהרי"ת והובא בהג"א שם דהתם מסיק אע"ג דלא אמיד דבעי ר' יוחנן וכו' ע"ש דל"ק מסוגיא דהתם דלא כתב הרא"ש לחלק כן אלא למאי דמסיק שאין לנוז מדברי הגאונים שפי' לעובדא דשק גדיר בפקדון הוה ולאו לענין דינא דנגזל כאשר וכמו שבארתי שם בטענת נפקד ומפקיד. אלא דסוגיא דהכא אכתי קשיא תילוק שמחלק הרא"ש ז"ל דהכא משמע דגם בנגזל טוען עליו אפי' דברים דלאו אמיד והיה נ"ל דסוגיא דהכא פליגא אש"ס דילן כדין דנגזל. ודעת הרמב"ם ז"ל דלא מחלקינן בין נגזל למפקיד ואיפכא הוי דבשניהן אינו יכול לטעון עליו כ"א דברים דאמיד בהו או איניש מהימן הוא דמפקדי איניש גביה כדכתב בפ"ד מהלכות גזילה הל' ג' גבי נגזל ובפ"ה מהל' שאלה ופקדון הל' ו' וז' גבי מפקיד והבאתי מזה בסוף פ' דלעיל. וצ"ל דסמוך לדין פקדון אהא דאמרי' פ' הכותב דף פ"ה ע"ב ההוא גברא דאפקיד שב מרגניתא וכו' חדא דידענא ביה דר' מיתבא דלא אמיד ועוד הא קיהיב סימנא ולא אמרן וכו' והביא הוא ז"ל לדין זה בפ"ו שם הל' ד' ומשמע דדעתו ז"ל כיון דלהוציא מן היתומים הוא בעינן כל הני טעמי אבל מיניה דידיה אפי' אין כאן אלא האי מילתא דלא הוה אמיד ולאו איניש מהימן הוא דמפקדי גביה לא היה נאמן בכה"ג אם היה איזה טענה והכחשה ביניהם בענין הפקדון כדמוכחת מדבריו דלעיל בפ"ה. ובענין טענות להפוקי מידי יתומים רבו בהם הביעות ותליא בפירושא חדא ועוד דפ' הכותב הנזכר כתוב בפ' הלכות לגבל המאור ז"ל דמפרש דתרתי טעמי בעינן והרמב"ן ז"ל השיג עליו בזה ומקלת הדברים נמלא בס' המלחמות פ' הנגזל בתלא ואין כאן מקומו להאריך:

מסורת הש"ס

(ב"ק פ"ו)

(תוספתא פ"ו)

שבועות מו

ב"ק קם פ"ב תוס' שם ד"ה אחד

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ד סמ"ג עשין ע טוש"ע חו"מ סי' ל כס"ו

יג
ב מיי' שם הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף יז

יד
ג מיי' פ"ב מהלכות טוען ונטען הלכה ב סמ"ג עשין לס טוש"ע שם סי' לב סעיף ז

טו
ד מיי' שם הלכה ד סמ"ג שם טוש"ע שם

גמ' אילו הן הפסולין. תוספת' בפ"ה דסנהדרין וגרסינן להאי סוגיא לעיל פ' זה בורר הל' ה' עד ודר"מ כר' ליעזר. ושם מפורש עם הסייך לזה עיין עליו: החשוד בשבועה מאימתי. הוא חזרתו שמקבלין אותו להיות נאמן בשבועה: ויאמר חשוד אני. כדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. אם בהוא עומד לפנינו ונתחייב לחבירו שבועה ואומר חשוד אני וכו'. ב"ד מוסרין שבועה לחשוד והלא אנו יודעין בו שהוא חשוד ומה מהני מה שאומר: אלא כן אנן קיימין. בשהולך לדון לפני בית דין שאין מכירין אותו ונתחייב שבועה והוא אומר להן מעצמו חשוד אני: אף בהוא דקאים. ואי נמי אשכחן לה אף שהוא עומד כאן במקום שמכירין אותו חשוד מ"מ איכא נוגא דמהני ליה חזרה במה שאומר חשוד אני וכגון שנתחייב לחבירו שבועה דהדין הוא שכנגדו נשבע ונוטל והוא מוחל לו השבועה ואומר הואיל וחשוד אני ואיני יכול לישבע אינני רוצה השבועה ממך ואשלם לך וכגון זה הוית חזרה: רב הושעי' אמר. לפרושי חזרה שבועה למקומה דקאמר ר' יוסי במתני': חזרה שבועה לסיני. לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל לא תגזול וכדמפרש לקמיה דהוית כמי שאין כאן עדות כלומר שאין הב"ד נזקקין לדין זה לא לשבועה ולא לפרעון והמוציא מחבירו עליו הראיה ומי שיביא ראיה יהיה הדין עמו: חזרה שבועה לבעלין. לבעליה שמחויב לה מן התורה והוא הנתבע אם הודה במקצת וכה"ג וכדמפרש לה דאומר לו ממה וכו' מתוך שאתה הוא המחויב שבועה מן התורה והוא גברא חשוד הוא ואיך יכול לישבע קום שלם לי:

הלכה ה מתני' לא שיאמר לו כתוב בפנקסי וכו'. שזה אינו כלום: אלא. דוקא בזמן שיש רגלים לדבר שהבעל הבית מודה לו שאמר לו ליתן לבנו או להפועלים כדמפרש ואזיל: הוא נשבע וכו'. שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב דהחנווני אומר לו הפועלים לא מהימנו לי בשבועה את והמנתינהו דלא אמרת לי בשהדי הב להו וכן פועלים אמרי ליה החנווני לא מהימן לן בשבועה. וכששניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית נשבעין זה בפני זה כי היכי דליכספו אהדדי: אילו. ואילו אם נשבעין באין לידי שבועת שוא. שהרי על כרחך אחד מהן נשבע לשוא ונמצא שם שמים מתחלל אלא אילו ואילו נוטלין בלא שבועה ואין הלכה כבן ננס: גמ' חנווני על פנקסו. דתנן במתני' דלא שיאמר כתוב על פנקסי שאתה חייב לי ובזה לא תקנו חכמים שישבע ויטול ומפרש טעמא מאי: לא במקיף אמרו. וכי לאו במקיף איירי וכשהם חנווני דנותן לבני אדם הקפה וכותב הקפותיו על פנקסו ואין רגלים לדבר שזה חייב לו לפי שלפעמים הוא שוכח מלמחוק הקפותיו אחר שקיבל המעות מהן ולפיכך זה אומר לו כתבת בזה היד ומחוק בזה היד כלומר שכבר פרעתי לך ואין דינו מהנשבעין ונוטלין: אומר אני. דהא דאמרינן גבי פועלים שניהם נשבעין ונוטלין בדין הוא שיהו אלו נשבעין לבה"ב בפני אילו שישבע החנוני בפני הפועלין והפועלין בפני החנוני מפני הבושה שיתביישו זה מזה ואולי יודה אחד מהן או החנוני או הפועלים:

הדא

גמ' *אילו הן הפסולין המשחק בקוביא זה *המשח' בפסיפסין. אחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ורימונים לעולם אין מקבלין עדותן עד שישבר [א] פיספסיו ויבדק ויחזור בהן חזרה גמורה. המלו' בריבית אין מקבלין אותו עד שיקרע [ב] שטרותיו ויבדק ויחזור בהן חזרה גמורה. ומפריחי יונים זה הממרה יונים אחד ממרה יונים ואחד ממרה בהמה חיה ועוף אין מקבלין אותו עד [ג] שישבר פגימיו ויבדק ויחזור חזרה גמורה. סוחרי שביעי' זהו תגר שביעית אי זו תגר שביעית ישב לו כל שני שביעית ובשביעית התחיל נושא ונותן בפירות שביעית אין מקבלין אותו עד שתגיע שביעית אחרת ויבדק ויחזור חזרה גמורה. תני רבי יוסי שני שביעיות. רבי נחמיה אומר חזרת ממון לא חזרת [ד] דברים. שאמר להם הא לכם מאתים זוז והלקום לעניים שכנסתי מפירות עבירה. [ה] הוסיפו עליהן הרועין והחמסנין והגזלנין וכל החשודין בממון עדותן בטילה אמר רבי אבהו ברועי בהמה דקה. רב הונא אמר מאן תניתה מפריחי יונים רבי ליעזר. דתנן מפריחי יונים פסולין לעדות אמר רבי מנא קומי רבי יוסי ועוד מהדא דסנהדרין כרבי ליעזר. אמר ליה דברי הכל היא הכא. אמר רבי יוסי יודעין היו שהיה פסול מעדות ממון ומה בא להעיד אלא כשם שפסול מעדות ממון כך פסול מעדות [ו] נפשו' ועידי החדש כעידי נפשו'. דתנינן תמן כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אינן כשירין לה מאן תניתה רבנין. רבנין כרבי ליעזר מוריין ליה ופליגי עלוי. ר' הונא בשם ר' יונה כולהון כרבי ליעזר אתיין אילין פלוגוותא כאילין פלוגוותא דתני עד זומם [ז] פסול מכל עדיות שבתורה דברי רבי מאיר א"ר יוסי אימתי בזמן שנמצא עד זומם בעדות נפשות אבל אם נמצא זומם בעדות ממון אינו *פסול אלא לאותה עדות בלבד ואתייא דרבי יוסי כרבנן ודר"מ כרבי ליעזר. החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו משיבוא בב"ד ויאמר חשוד [ח] אני. מה נן קיימין אם בהוא דקאים חייב לחבריה שבועה. ובית דין מוסרין שבועה לחשוד. אלא כן אנן קיימין בהוא דאזל מידון בבית דין דלא חכמין ליה ויימר לון ההוא גברא חשוד הוא. אף בהוא דקאים וחייב ליה שבועה ומחליה עליה. רב הושעיה אמר קמי ר' אמי בשם רבנין דתמן חזרה שבועה לסיני רבי יוחנן בשם רבי ינאי *חזרה שבועה [ט] לבעלין. מאן דמר חזרה שבועה לסיני כמי שאין כאן עדות המוציא מחבירו עליו הראיה ומאן דמר חזרה שבועה לבעלין ממה דהוא גברא חשוד ולא יכיל מישתבע לי קום שלם לי:

אמר ר"מ קומי ר' יוסי ועוד מהדא דסנהדרין כר"א מבואר הסוגיא הזאת בק"ע ז"ל בפ"ק דמס' ר"ה עיי"ש ופי' בפ' ז"ב כדברינו:

הלכה ה מתני' והחנווני על פינקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב בפינקסי שאת חייב לי מאתים זוז אלא אמר [י] לו תן לבני סאתים חטים ולפועלי בסלע מעות הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין *אמר בן ננס אילו ואילו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה:

גמ' [כ] חנווני על פינקסו לא במקיף אמרו. שהוא אומר לו כתבת בזה מחוק בזה. רבי אומר אומר אני שיהו אילו נשבעין בפני אילו מפני [כ] *הבושה

הדא

עין משפט נר מצוה: מז [א] מיי' פי"ב מעדות הלכה ו טוש"ע חו"מ סי' לד סעיף ל. יז [ב] מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף כט. יח [ג] מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף לא. יט [ד] מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף לג. כ [ה] מיי' שם פ"י הלכה ד טוש"ע שם סעיף יג. כא [ו] מיי' שם פ"ב הלכה א טוש"ע שם סעיף ח. כב [ח] מיי' שם פי"ד הלכה ט טוש"ע שם סעיף לג. כג [ט] מיי' פ"ב מטוען הלכה ב טוש"ע שם סי' לב סעיף ו. כד [י] מיי' פט"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה סמ"ג עשין לד טוש"ע שם סי' לא סעיף א. כה [כ] מיי' שם פט"ז הלכה ה סמ"ג שם טוש"ע שם

מסורת הש"ס: (תוספתא דסנהדרין פ"ה ולעיל פ' זה בורר ר"ה פ"ק סנהדרין כה: ע"ב) סנהדרין כו: שבועות מז ב"מ ב ע"ב שבועות מז ע"ב

מראה הפנים

החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו וכו'. הרי"ף ז"ל מביא לזה בפ' זה בורר וכלי' קמא ולא העתיק ליבנא בתרא. והרמב"ם ז"ל בפ' י"ד מהל' עדות הל' ס' כתב כהני תרי ליבני מאימתי חוזרת כמ"ש לעיל בשבועה מביאה לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר להם חשוד אני או יתחייב שבועה בב"ד שאין מכירין אותו בממון חשוב ויבלם ולא ירצה לישבע וזהו גם כלי' בתרא אף בהוא דקאים וכו' אבל בלהורה היה נראה מלישנא אף בהוא דקאים דאפי' בעומד לפנינו מיירי וחייב ליה שבועה דקאמר על התובע קאי דמחמת שהוא חשוד נתחייב זה שכנגדו שלא ליטול בלא שבועה ואיהו מחיל ליה ומשלם וקדפריכית בפנים מ"מ צריכין אנו לבטל דעתינו מלפני דעת הגדולה של הרמב"ם ז"ל דלא הוי ניחא ליה לפרש במקום שמכירין אותו דלא מחייבינן ליה שבועה ומפרש הוא ז"ל הכי לאו דוקא שיאמר חשוד אני אלא אף אם עומד ושותק בזה אלא שנתחייב שבועה במקום שאין מכירין אותו ומוחל לזה הממון ואינו רוצה לקבל השבועה עליו. והכ"מ כתב שם דלמד זה מדין הטעם שכתב בממון ונראה דמכאן הוא דלמד. וכדיני חשוד בשבועה בפ"ב מהל' טוען ונטען כ' כתב הוא ז"ל לעולם הוא דינו לחשוד עד שילקה בב"ד וכו' וזהו מיירי בטעם תשובה הכ"ד לפסולי ממון כדכתב בהל' עדות שם הל' ד' כל מי שנתחייב מלקות כיון שלקה בב"ד חוזר לכשרותו אבל בזה פסולי עדות בהן פסולין משום ממון שחמסו או שגזלו אע"פ ששלמו צריכין תשובה והרי הן פסולין עד שיודע שחזרו בהן מדרכן הרע מאימתי וכו'. ומה שחסר כאן גילה כאן. וכל זה הוא לפי הכלל שעדות ושבועה שוין הן. כנראה מדבריו ז"ל בהל' טוען שם. ומ"ש הה"מ שם וזה מוכרח. והו לפי שנראה לדעת הרמב"ם ז"ל וכן נראה מדעת הרי"ף ז"ל שהביא לדין דחשוד בשבועה גבי פסולי עדות. אבל אין כן דעת התוס' בריש פ"ק דב"מ שכתבו בדף ה' ע"ב ד"ה דחשוד אממונא וכו' דגזלן פסול לשבועה מדרבנן הוא ולעדות הוא דפסול מדאורייתא משום אל תשת רשע עד וכבר זכרתי מזה בריש ב"מ ד"ה שניקו בן דרב ביניי דלפי דבריהם ז"ל לא דקאמר התם בפרקין דף מ"ז ע"א תנא פסולי דאורייתא וקתני פסולי דרבנן דלעדות קאי דחשיב הפסולין לשבועה לפסולי עדות דאורייתא ולפסולי דרבנן ולעולם גזלן פסול לשבועה מדרבנן הוא. וגם דברי הרמב"ם ז"ל בהל' טוען שם בהל' כ' היה אפשר לפרש כדרך זה וכן הפסול לעדות משום עבירה כך פסולות של תורה כגון בעלי רבית וכו' והגזלנין וכו' הרי הוא חשוד על השבועה וכו' ולעולם פסולו לשבועה מדרבנן אלא דנראה מדבריו כמש שכתבתי לעיל דבכל ענין משום עדות ושבועה כאחד: בשם רבנן דתמן חזרה שבועה לסיני וכו'. וזהו כדאמר בפרקין שם רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני ורבותינו שבארץ ישראל אמרו

חזרה

מסורת הש"ס

הדא דתימר בשלא העמידו עמו אבל העמידו עמו אין בעל הבית חייב כלום. כהדא דמר רבי יודה בר שלום סמכון כתפייא גבי קפילייא אתון ואפקון דלא יהב לון. אתא עובדא קומי רבי שמי ממה דאילו הוון קפילייא יימר מסבות לית סופיהון דאילין ואילין מיסב אלא יסבון מכבר:

הלכה ו מתני' אמר לחנווני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפלי ישבע [א] בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע החנווני ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו לעליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפלי ישבע [ב] בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך ישבע [ג] השולחני רבי יהודה אומר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שהוא נוטל את דינרו:

גמ' [ד] רבי חנינא אמר במחלוקת. *אמר רבי יודה

פני משה

הדא דתימר. דשניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב: בשלא העמידו עמו. שלא מסר הבעה"ב להפועלים אלל החנוני: אבל העמידו עמו. אלל החנוני והמחה אותן בידו לשלם להן שוב אין להן על שבה"ב כלום ודינם עם החנוני: כהדא דאמר ר' יודה בר שלום. שכך היה המעשה להלכה: סמכון כתפייא גבי קפיליא. שסמכן הבעה"ב להפועלים נושאי כתף אלל החנוני והמחה אותו לשלם להן עבורו: אתון. באו אללו אח"כ לקבל ממנו שכר והוליא החנוני אותם מביתו ולא נתן להם כלום: אתא עובדא קומי ר' שמי. כשבא הדין לפניו אמר ממה דאלו הוון קפיליא יימר מסבות. אלו היה אומר החנוני להם נטלתם כבר ממני ושלמתי לכם לא היה הסוף שאלו ואלו היה נוטלין מבעה"ב כדתנן במתני' ונמלא החנוני הזה אינו מפסיד לעולם אפי' היו הפועלים מכחישין אותו ולמה לא ישלם עכשיו: אלא יסבון מכבר. כלומר אלא שעכשיו הוא מודה להם שלא פרע אותם ומכיון שקיבל עליו לשלם להן יקחו עדיין ממנו ולפי שאין להן על הבעה"ב כלום שכבר המחה אותם אללו:

הלכה ו מתני' אמר לחנווני תן לי בדינר פירות ונתן לו. כלומר שמדד החנווני את הפירות והניחן לפניו ברשות הרבים ואמר לו הרי הן לפניך: אמר לו תן לי את הדינר. ועכשיו תובע החנווני את הדינר בעד פירות אלו: אמר לו בעל הבית נתתי לך. את הדינר אחר שמדדת הפירות: ונתתו באנפלי. בתיק שלך העשוי למעות: ישבע בעל הבית. כעין של תורה ויטול דכיון שהפירות מונחין הן ברשות הרבים וכבר ילאו מרשותו ומודה החנווני שמכרם ישבע בעל הבית ויטול: נתן לו את הדינר. ובא ליטול הפירות המונחין ברשות הרבים וא"ל תן לי את הפירות שהרי שלי הן: אמר לו. החנווני כבר נתתים לך הפירות שהיו מגיעים לך בעד הדינר והולכתן לתוך ביתך ופירו' אלו המונחין שלי הן ומעולם לא מכרתי אלו לך ואני הנחתים ברשות הרבים למכרן: ישבע החנווני. דהואיל שהחנווני כופר במכירת פירות אלו שמעולם לא מכרן לזה ישבע הוא כעין של תורה ויטלן: ר' יהודה אומר וכו'. ר' יהודה אסיפא פליג וס"ל דלעולם בעה"ב נשבע ונוטל דכיון שהפירות ילאו מרשות החנווני ומונחין הן ברשות הרבי' הוי כאלו הם ביד בעה"ב וכל שהפירות בידו ידו על העליונה והוא הנשבע ונוטל: אמר לשולחני וכו'. וכן הדין בנותן דינר לשלחני ליטול בעדו מעות והמעו' לבורין ומונחין ברשות הרבים. וצריכי דאי אשמועינן בחנווני ה"א התם הוא דאמור רבנן דכי אמר לו נתתים לך והולכתן לתוך ביתך ישבע החנווני ויטול לפי שמדרך החנווני ליתן הפירו' קודם שיקבל הדינר אבל בשלחני שאין דרכו ליתן האיסרין קודם שיקבל הדינר אימא מודו ליה לר' יהודה דלעולם בעה"ב נשבע ונוטל ואי אתמר בהא הוה אמינא בהא קאמר ר' יהודה אבל בחנווני אימא מודו להו לרבנן לריכא ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' רבי חנינא אמר במחלוקת. אברייתא דלקמיה קאי דאלו במתני' הא חזינן דפליגי ר' יהודה ורבנן: אמר רבי יודה

קרבן העדה

הדא דתמר בשלא העמידו עמו אבל אם העמידו עמו אין בעה"ב חייב כלום כיון דדמי כמו שפרע לו להפועל כיון דמסר לו במע"ש אלל חנוני כהדא דמר ריב"ש סמכון כתפיא גבי קפילייא אתון ואפקון דלא יהיב לון. ר"ל דקפילייא גרשו להכתפיא ולא רלי למיתב להון ותבעו לבעה"ב ואתא עובדא קומי ר"ש ואמר כך ממה דאילו הוי קפילייא יימר מסבות כמו נסיבות ר"ל אילו יאמרו הקפילייא דנסבת מינן הי' סופה דאלו ואנו ייסיבון כההיא מתניתן דידן אילו הי' כבמתניתן דידן שלא הי' מעמידו אך שטען הקפילייא שכבר נתנו להכתפיא והי' הדין דכתפייא נשבע ונוטל מבעה"ב אלא כאן שאני כדמסיק אלא יסבון מכבר דהא הכא כיון דהעמידו אלל הקפילייא שכמו שכבר נסיב וכבר שילם לו הבעה"ב ואין לו שום דו"ד על הבעה"ב:

אר"ח במחלוקת פי' דחלוק ר' יהודה אף בכאן דלריך שיודה מקלת ופריך מברייתא דתני אמר ר"י אימתי בזמן שהפירות מונחין בין שניהם אבל אם היתה יולאה מת"י אחד מהן המממהע"ה כדאיתא בבבלי לשון הברייתא והירושלמי לא מסיק הסיפא כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה ומדקתני סתם אימתי בזמן שהקופה מונחת בין שניהם ולא מסיק דהוי גם מ"מ ע"ז אמר עוד היא במחלוקת פי' דגם הברייתא הזה היא ג"כ במחלוקת אם בעינן מ"מ או לא וכן דרך הש"ס הזה בכמה מקימות דמתחלה מפרש המתניתן כאופן אחר ואח"כ מביא הברייתא דשנוי' ג"כ כלשון הזה ומסיק עוד היא באופן זה. ועי' בה"א בפרקין דהגמ' רלה לומר גם דבסיפא ליכא מחלוקת גבי דינר פירות ולא נחלקו אלא ברישא גבי נשבעין ונוטלין דהוי כעין שבועת תורה ולפיכך ס"ל לר"י דבעינן שיודה הנתבע במקלת ויהי' שבועת תורה. ומדרבנן אפכוה שכנגדו נשבע ונוטל אבל בשבועה של חנוני בדינר ופירות דהוי שבועת היסת ולא כעין של תורה [כדפירש"י ז"ל במתניתן] ואינו חולק ר"י. ולא בעינן מ"מ אבל לר"ח דאוקי גם הסיפא דחנוני בדינר ופירות במחלוקת וע"כ ס"ל דגבי סיפא הוי ג"כ כעין של תורה והשוב נשבע

תוספתא פ"ו

עין משפט נר מצוה

כו

א ב ג מיי' פ"כ מהלכות מכירה הלכה ח ט סמ"ג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' לא ס"ט

ציון ירושלים

[ד] רבי חנינא אמר במחלוקת עיין במה"פ שמלה פנים של ופם של בבי"ך כתו"מ סי' לא ובמתנ"ת אף בנס אא"ז כת"ן ז"ל שם ובתבונתו חולק על הב"ך וכדבריו כן הסכימו התומים והקצוה וקל"י אבל לא כפשוטי דברים חלילה ששם יסלא לו:

מראה הפנים

הדא דתימר בשלא העמידו עמו וכו'. בבבלי פ"ט דב"מ דף קי"ב ע"א על מתני' המחהו אלל החנוני וכו' פלוגתא דרבה ורב ששת אם חוזר או לא ופסקו הפוסקים ז"ל כרבה דאמר חוזר וכתב הרי"ף ז"ל שם ואי קשיא לך הא דאמרינן בס"ק דגיטין אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה דאלמא לא מלי למיהדר התם מנה לי בידך קאמר ליה דקא מקני ליה להאי מאי דאית ליה גבי דהאיך אבל הכא לית ליה גבי חנוני מידי דמקני ליה להאי אלא בהקפה הוא דבעי מיתן ליה הלכך בדלא יהיב ליה חנוני מלי למיהדר על בעל הבית ואי קשיא לך הא דאמרינן בגמרא דבני מערבא בענין חנוני על פנקסו הדא דתימא בשלא העמידו אללו אבל אם העמיד הפועלים אלל החנוני אין בעה"ב חייב לפועלים כלום דאלמא קנו ואע"ג דלית ליה לבעה"ב גבי חנוני כלום בני מערבא כרב ששת ס"ל דאמר אינו חוזר ולית הלכתא כוותיה עכ"ל והביאו התוס' שם לזה בשמו וכן הרא"ש ז"ל וטעמא דהוא ז"ל לא רלה לפרש להא דהכא דמיירי שהקדים ונתן בעה"ב לחנוני דהכא כ"ע מודים כדכתב ז"ל וכ"כ הר"י מיג"ש ז"ל והביאו הטור בסי' ל"ח משום דסתם חנוני מקיף הוא וכדאמר הכא לעיל בפשיטות לא במקיף אמרו וכו' וכן מוכח מהאי עובדא דפסק רב שמי דבלא הקדים בעה"ב ונתן לחנוני מיירי. מיהו אנן במסכינן אשכחן לה דגם בהאי תלמודא פליגתא דאמוראי היא ואית למ"ד דס"ל כרבה דהתם. והאי מילתא איתא גבי דינא דמעמד שלשתן בפ"ג דקידושין הלכה ד' דקאמר התם ר' יעקב בר אחא בשם ר' אימי ראובן חייב לשמעון סמכיה גבי לוי איפרסן לוי. נפרס והעני לוי. לית ראובן חייב לשמעון. דכיון שהעמידו אלל לוי במעמד שלשתן פטור הוא ראובן משמעון. הדא דתימר בשלא עשו בהערמה אבל עשו בהערמה חייב. שלא היה יודע ראובן שכבר העני לוי באותה שעה אבל עשו בהערמה שהמחהו אללו בחזקת שהוא עשיר ונמלא שהיה עני באותה שעה חייב ראובן לשלם לשמעון. זהו מה שהביאו הפוסקים ז"ל והרי"ף ז"ל שם. וקאמר התם עוד עלה. כהדה חורייה סמכון לתגאי קרייה גבי זבונה. חורייה הם החוורים בכפרים ובעיירות למכור סחורה והם לוקחים הסחורה מהתגרים בני העיר שנותנין להם בתגאי הקפה. א"נ תגאי קרייה הם המוכרים בעוה ונותנין להם בהקפה. ואלו החורייה סמכו להתגריה אלל כותר אחד שישלם לאלו התגרים עבורן. קרן זבונה ואזל ליה. נקרן ונהדלדל אותו הסותר מחמת חובותיו ונעשה בורח. אתא עובדא קומי

ר' מנא אמר אין פריטין אינון אינון פושעין אין דינרין אינון כיני אורחא דזבונא מדדיה. כלומר אם היה הסוחר דבר מועט מפרוטות פרוטות התגרים הם שפשעו שלא גבו מיד הזבונה עד שעשני ופטורים החורייה מהם. אין דינרין. ואם היה הסוחר היוה כך של דינרין אין הדין כן לפי שכן דרך הסוחר להיות מדחה מדחי אל דחי ומשמיט עלמו מלשלם ומדדה והולך לו ותייבים החורייה לשלם להתגריים. וכתבתי שם דמיירי שבאותה שעה שהמחום אלל הסוחר לא היה בידו כלום מבל החורייה. וזה מוכרח הוא דאם היה בידו משלהם אכתי התגרים הם שפשעו שלא תבעו אותו לשלם להם מיד דהא ר' מנא לא פליג אהא דלעיל דכשיפרסן לוי אח"כ לית ראובן חייב לשמעון וא"כ כבר נסתלקו החורייה מתגאי קרייה ואין להם עליהם כלום אלא ודאי בשלא היה ביד הסוחר כלום מבל החורייה אלא כיקבו ממנו לשלם להן בעבורם וא"כ עדיין לא נסתלקו מהם שהרי יכולין לחזור. והיינו דקאמר ר' מנא שאם היה דבר מועט מ"מ פשעו בעלמן התגרים שהיה להם לגבות מהסוחר דבדבר מועט לא היה מקפיד מליתן להם. ועוד דניכל לומר דהיא גופה טעמא דר' מנא דכשהחוב של פריטין הוא מסתמא היה להם כל כך אלל הזבונה הזה שהיה נושא ונותן עם החורייה ובאותו דבר מועט אללו ולפיכך התגרים הן הפושעין בעלמן שכבר נסתלקו מהחורייה ואם הוא דינרין שהוא איזה סך מסויים ולא היה משלהם כ"כ אלל הזבונה כיני אורחא וכו' ומה היה להם לעשות המה עבו את שלהם וזה לא רלה ליתן להם ועדיין לא נסתלקו החורייה מתגאי קרייה וחייבין לשלם להן. וכהכי ניחא טפי לפרש הבונה דר' מנא במה דחילק בין פריטין לדינרין וכלומר דהשאלה אם פריטין והיה להם בידו או דינרין ולא היה להם בידו ואתיא שפיר כהא דלעיל והשתא במעינן מינה דר' מנא כרבה ס"ל דאי כרב ששת לעולם הן יכולין לחזור בכן ומה שייך לחלק בין פריטין לדינרין ואי בשהיה משלהם אלל הסוחר זה לא עלה על דעת לחייבם להחורייה דהא אח"כ העני הזבונה ומזלא דהני תגאי קרייה גרמא להו. ורבי מנא הוא בתרא דהאי תלמודא כידוע לכל המעיין בפסקי הרמב"ם ז"ל כמה שלמד מהאי תלמודא על הרוב פוסק הוא כרבי מנא במקום דאיכא פלוגתא. והשתא מסקנא דהאי ש"ס כמסקנת הש"ס דילן:

רבי חנינא אמר במחלוקת. כה אומר אל רבותינו שבארץ ישראל ישמרם ויגדרם ואל יעזבם האל ואל רבותינו שבגולה המקום יפרוס סכת שלומו עליהם סלה. אתלה נא פני המעיין והמבין ומודה על האמת. שכר נא למי הפתילים ולמי החותמת. אם למפרשים מהחכמים הרבנים הג' של כת הקודמת. או למתאוחר שבראשים והשופל שבהם והולך בעקבות הראשונים ושוקד יום יום בדלתי הש"ס הזה והתוספתא ובדלתי ש"ס הבבלי לפי

עין משפט
נר מצוה

כז
א מיי' פ"ב ממכירה ה"ז סמ"ג עשין רכב טוש"ע חו"מ סי' ל"א סעיף ט

כח
ב מיי' פט"ז מהלכות אישות הי"ד ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א סמ"ג עשין מח ולאוין לג טוש"ע אה"ע סי' לו סעיף ג וטוש"ע חו"מ סי' פד סעי' א

כט
ג מיי' שם הלכה א סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם ס"ח וטוש"ע חו"מ שם ס"ס

ל
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם סעיף ט וטוש"ע חו"מ סי' קיד סעי' ד

לא
ה מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם סעיף ו טוש"ע חו"מ סי' קח סי"ג

לב
ו מיי' שם פ"ט סמ"ג שם טוש"ע אה"ע שם ס"י וטוש"ע חו"מ סי' קו סי"א

לג
ז ח מיי' פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה א ב סמ"ג עשין לד לה טוש"ע חו"מ סי' קח סעיף ה

מסורת הש"ס

שבועות מח

כתובות פו ב"ב מב

שבועות מב ע"ב שבועות כתובות

נשבע ונוטל [וזהו שיטת הרב אלפס ז"ל וסייעתו ז"ל] ע"ז מסיק אמר ר"ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להם. והפ"מ ז"ל מגיה דהאי אמר ר"ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להם היא שייך לבתר המשנה דה"ז אבל בדפוסים הישנים גרסינן כאן וכן הש"ך ז"ל בחו"מ סי' ל"ח מביא הגירסא דההיא אמר ר"ז כולהון כעין שבועת תורה ירדו להן הכא. ולדבריגו הוא דווקא שייך לכאן. וכדי שתבין היטב שיטת הראשונים ז"ל הרב אלפס ז"ל וסייעתו ז"ל ורש"י ז"ל ופי' הירושלמי שהיא קילורין לעינים ומסתייע לכל השיטות עיין בפרק זה בה"א ברידב"ז ד"ה מחלפה ושמה מבואר סוגיא הזאת עם כל השיטות הראשונים ז"ל והיא קילורין לעינים בע"ה עיי"ש:

ר'

יודה. תוספתא היא בפ"ו והש"ס קיצר בהעתקה כדרכו לפי שהיו הברייתות שגורין בפיהם והאי אבל אם היתה יוצאה מתחת ידי אחד מהן התחלת החלוקה היא ואינו מסיים וכמו וכו' הוא דסמיך על מה דמסיים בתוספת' ודוגמתו תמצא בב"ק פ' הכונס הלכה ו' וכן מצוי הרבה כהנה בש"ס הזה. והכי תניא בתוספת' שם אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר והוא אומר נתתיו לך ונתתו באונפלא ישבע בעל הבית או יביא ראיה שנתן לו את הדינר נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך ישבע חנוני או יביא ראיה שנתן אמר ר' יהודה בד"א בזמן שהיתה קופה מונחת בינתיים אבל אם היתה יוצאת מתחת יד אחד מהן המוציא מחבירו

יודה אימתי בזמן שהיתה הקופה מונחת בין א שניהן אבל אם היתה יוצאה מתחת ידי אחד מהן *עוד היא במחלוקת. הדא דתימר באכסנאי אבל בבן עיר דרכו ליתן איסר עד שלא יטול דינרו:

הלכה ז מתני'

כשם *שאמרו ג הפוגמת כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תיפרע אלא בשבועה ד *מנכסים המשועבדין ה ומנכסי יתומין והנפרעת ו שלא בפניו לא תיפרע אלא בשבועה *וכן ז היתומין לא יפרעו אלא בשבועה *שלא פיקדנו אבא שלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. העיד רבי יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש ח עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע נוטל שלא בשבועה:

גמ'

עליו הראיה. ומפרש הש"ס ר' תנינא דהאי אימתי או בד"א דקאמר ר' יהודה לאו אליבא דנפשיה קאמר ולומר דבהא הוא דמודה להו לרבנן כשהקופה מונחת בינתיים דא"כ קשיא סוף דבריו אבל אם היתה יוצאה מתחת יד אחד מהן וכו' דהא רבנן לא ס"ל הממע"ה בשאחד מוחזק בהן וא"כ במאי פליגי במתני' אלא ה"ק הא דפליגינן במתני' והנא ס"ל דלעולם ישבע בה"ב ונוטל ורבנן ס"ל דבסיפא כשהב"ה טוען להפירות ישבע החנוני בזמן שהקופה מונחת בין שניהן הוא דפליגינן שאין אחד מהן מוחזק יותר מחבירו והיינו דקאמר במחלוקת כלומר דבר זה דקאמר ר' יהודה בד"א וכו' הוא במחלוקת שנחלקו בו והוא מפרש לה דבהאי גוונא הוא דפליגי וכדפרישית במתני' דמכיון שהפירות מונחין בר"ה סברי רבנן דבסיפא שהחנוני אינו מודה כלל במכירת הפירות האילו עליו השבועה היא וישבע אם אין לו ראיה ויטלן ור' יהודה סבר דהוי כמו שהן ביד בה"ב וידו על העליונה והוא ישבע או אומרין לו שהוא יבקש ראיה ויטלן אבל אם היתה יוצאת מתחת יד אחד מהן בהא לא פליגינן כלל דודאי כל המוציא מחבירו עליו הראיה ואם אין לו ראיה אינו נאמן בשבועה להוציא מיד המוחזק ור' יהודה אשמועינן סברא דידיה וסברא דרבנן: עוד הוא במחלוקת. אסיפא דמתני' קאי אמר לשלחני וכו' דלא מפרש לה בתוספתא ולא תנינן לה התם ומפרש לה הש"ס דאף הכא נמי בהאי מחלוקת היא דכי היכי דפליגי בחנווני בשהפירות מונחין ביניהן ברשות הרבים ה"נ בהאי פלוגתא גופה פליגי גבי שלחני בשהמעו' מונחין ביניהן בר"ה וכדפרישית במתני': הדא דתימר באכסנאי. הא דקאמר ר' יהודה גבי שלחני שאין דרך ליתן איסר עד שיטול את הדינר ולהכי תנינן לה גם להאי בבא במתני' לאשמועינן רבותא אליבא דרבנן כדפרישית במתני' דוקא באכסנאי שאינו מכירו מיירי ואינו מאמין לו ליתן לו האיסרין מקודם שיטול דינרו: אבל בבן עיר שלו ומכירו דרכו וכו'. וכלומר דאי בבן עירו א"כ היינו חנווני ולא הוה איצטריך לאשמועינן האי בבא כלל ולא תני לה אלא משום אכסנאי וקמ"ל דאפ"ה פליגי. רבנן היכא שהמעות מונחין בר"ה ואין השלחני מודה שמכר לו האיסרין הללו הוא נשבע ונוטל: א"ר זירא וכו'. הנדפס בספרי הדפוס לא שייכא הכא עד לבתר מתני' דלקמן:

הלכה ז מתני' כשם שאמרו הפוגמת כתובתה. שמוציאה שטר כתובתה ומודה שנתקבלה מקצתה לא תפרע אלא בשבועה אם הבעל טוען שנתקבלה כולה: ועד אחד מעידה וכו' ומנכסים משועבדים וכו'. כלהו אכשם קיימי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה וכן היתומי' אינם נפרעי' אלא בשבועה והיינו יתומים הנפרעים מן היתומים ומיירי המתני' כגון שאלו היתומים שבאים להפרע מהן אומרים אין אנו יודעין אם פרע אבינו זה החוב אם לאו אבל אם טענו אמר לנו אבינו שלא לוה ולא נתחייב בחוב הזה מעולם והרי אלו היתומים מוציאים שטר חוב על אביהם ונפרעין מהן שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ולא שנו דבשבועה מיהת שקלי היתומים מן היתומים אלא שמת המלוה בחיי הלוה כדאמר בגמרא: שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה ושלא אמר לנו קודם לכן שסטר זה פרוע: הרי זה נשבע. שלא מצא בין שטרותיו של אביו ששטר זה פרוע: ארשב"ג אם יש עדים וכו'. והלכה כרשב"ג:

גמ'

מראה הפנים

לפי שיטת הגאונים ז"ל מאירי עינינו ומשתתי לבינו ובתולה באונקלי שלבן קיימת ובאחד פותח כיון במעט קט יכלו לו להבין גורמת. כי אחרי שבארתי בפנים התוספתא דכולה ברירא וזה פשוט דנשבע ונוטל מיירי דלא נתקנה שבועת היסת עד בימי האמוראים כידוע וכך ראיה דקאמר ברייתא שלא יצטרך לישבע אם אינו רוצה והיא דסיפא בשאחד מוחזק בהן תחת ידו או בקופה המושבלת לאחוריו היינו לשביא ראיה או יפסיד ולא מהימן בשבועה ליטול: כ"א אחר שתקנו שבועת היסת אומרים לזה שברשותו שישבע היסת וכל זה פשוט והתוספתא היינו ברייתא דהובאה בתם דף מ"ח ע"א תניא א"ר יהודה וכו' וכפי פי' הרי"ף ז"ל דלאו אליבא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אליבא דידיה ובין אליבא דרבנן דהאי דינא דאיפליגו נמי בזמן שהפירות לבורין ומונחין בין שניהן. והיינו ברשות הרבים דקאמר הוא ז"ל כלומר שאין אחד מוחזק בהן יותר מחבירו ומסתמא מונחין ברה"ר הן אחר שילאו מרשות זה ולא באו לרשות זה. ובהא הוא דאיפליגינן אבל אם השבילן בקופתו לאחוריו והרי הן ברשותו בהא הממע"ה לדברי הכל דקי"ל כל היכא דאמר אימתי וכמה לפרש הוא. ואפי' בברייתא לדעתו ז"ל וכלומר שר' יהודה מפרש הדין גם לדברי חכמים למאי דס"ל וקי"ל כוותייהו וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק עשרים ממכירה וכדעת סייעתם ז"ל. והיינו דקאמר ר' תנינא הכא במחלוקת כדפרישית בפנים דהאימתי דקאמר ר' יהודה בדין המחלוקת ובהגוונא שנחלקו בו הוא דקאמר דבדבר שזה בלבד הוא דפלגינן אם הקופה מונחת הוא בין שניהן. וכן כן ממש דברי הרי"ף ז"ל וכן מוכח מהסוגיא דלעיל בהלכה א' דפליגי בהקופה מונחת בין שניהן ע"ש ד"ה מחלפה שיטתיה דר' יהודה וכמה שנתבאר שם בפנים. והמעיין ישפוט בשכלו אלו לא היה כתוב כאן אלא דבר זה דברי ר' תנינא והתוספתא שהבאתי ותו לא מי היה מפקפק בהדבר ובפירושו. איברא הוא דלמאי שפתחנו פתח הזה דהאי ענינא דר"א והתוספתא שהבאתי מבוארת היא בהא דקאמר אבל אם היתה יוצאה מתחת יד א' מהן. וכמו וכו' הוא דסמיך הש"ס על דהוה מרגלא בפומייהו התוספתא כדפרישית בפנים. וזה מצוי הרבה בש"ס הזה ממש בכל המקומות שמציין להתוספתא ואינו מביא כ"א תלייה ותלי תלייה וכ"כ הרמב"ן ז"ל ועיין בס' המלחמות פרק הכונס ולעיל שם הלכה ו' הבאתי דבריו. וראה גם ראה בריש פרק דלקמן דקאמר ומתני' אמרה כן ועל התוספתא דב"מ קאי כאשר הבאתי שם ולא ציין הש"ס כ"א שנים ושלשה תיבות והתם כתוב וכו' ובאן דילג הסופר תיבת וכו' וכמו שתמצא עוד בריש פ' דלקמן גבי דב"ש אומרים וע"ש כי על הרוב כן דרכם להזכיר המשנה והברייתא ברמיזה כמו שהיא בפ' הכונס ובהרבה מקומות ולפ"ז נוכל ג"כ לפרש לפי שיטת התוס' והרא"ש ז"ל וסייעתם ואימתי דברייתא לתלוק הוא דאימתי חולקין עלי בזמן שהקופה מונחת בין שתיהן אבל אם היא ביד אחד מהן כ"ע מודים דהממע"ה וזה פשוט דבכל חלקי הדינים לפי שיטה זו נוכל לפרש כמו דמפרשינן לשיטת הרי"ף והרמב"ם ולפירושם בהמשנה כפי אשר פירשתי בפנים. אמנם אנחנו הולכין בעקבותיהם כי זה ברור. וידוע שלא נעלם מעיניהם לא התוספתא ולא הירושלמי וביחוד הרמב"ם ז"ל שמודע לכל כי רוב פסקיו במה שאינו מבואר להדיא בש"ס דילן למסקנא הוציא מהתוספתא ומהירושלמי וכבר העיד על עצמו דאף בזמן פירושו להמשנה היה לו חיבור הלכות על דרך הירושלמי ומכ"ש בזמן חיבורו הגדול אח"כ וזה תמצא בפירוש המשנה ממסכת תמיד ריש פ"ה שכתב וכבר אמרנו זה בהלכות ירושלמי שחברנו וא"צ טוב לעדות שלנו ולעדות שום אדם כי לא נעלם ממנו דבר. ועוד דמבואר לנו בהדיא דהאי ש"ס ס"ל דאף בברייתא אימתי ובד"א נפרש הוא כמו שתמצא בפ"ק דע"ז הל' ה'. ומעתה יראה הרואה כמה שכתב הש"כ בזה בסי' ל"א והאריך והרחיב דיבורו בקול המולה גדולה ולדבר נפלאות גדולות עד למעלה כי נעלם מכל הגדולים התוספתא והירושלמי והביא לכל השיטות והפירושים למען יעלה עד השבי לפרש שמשנה בטענת ברי ובמא כהתוב שם והגן עד כאן לא איירינן בשבועת המשנה בטענת שמא ולקמן קאמר ואלו נשבעין שלא בטענה וכו' התם כדמפרש עמא ומשמע דעד השתא לא איירי כלל בכה"ג מטענותם ועשה לנין דברי"ף והרמב"ם למאי דפסקו כרבנן לשפיקא דדינא באריכות ובתוספת דברים שכי קרא שמו ושם גורם והמלה כי עד השלבה לא נא בשלשה התיבות האלה. עוד היא במחלוקת. הכתוב כאן. ודימה דאדלעיל קאי והכל ענין אחד הוא זה גרם לו לכל הדבר. אבל שם לנו לחלוק על הגאונים הראשונים ז"ל כאשר יראה המעיין כי היתידות שתלה בהם דבריו הם אלו המלות שלשה הגורם והנגרם דגורם והנגרם בראשה לפרש התוספתא וסוגיא דהכא ג"כ בטענת ברי ובמא לפי דרכו אבל הבינה וגם חקרה. מכאן לקח והביא לו לראיה ברורה והנה נפלה וגם נשברה. כדלקמן: וכן הדיקדוקים שדקדק על פי' הרי"ף והרמב"ם וסייעתם ז"ל כמה הן קלים ואין שום כובד במשאם תורם ורוח תאתם והנה הראשון רמותי כפי' המשנה לתקני וכן מה שדקדק עוד שם אין בהם שום ממשות ואינן כדאי לחלוק בשביל זה. על אבות העולם ולדבר עליהם דברים כאלו והעיקר שנסמך וכתב שיש לו קושיא גדולה לרחק הקרובו'. כמה השלשה תיבות. ואבר שם לנו להבין ולחקור במחקרי הש"ס הזה יבין אבר אלו המלות. עוד היא במחלוקת. מילתא באנפי נפשה היא ולפרש הסיפא דמתני' קאי אמר גבלחני וכו' כדפרישית בפנים וכלומר דגם הסיפא דין דשלחני נמי בגוונא דמחלוקת הרישא דין דחנווני מיתפרשא דלא פליגי אלא היכי שהמעות מונחין בין שניהן והכל כפי שי' בגאוני מאירי

מסורת הש"ס

(כתובות פ"ט)

(שם) כתובות פו

(סנהדרין פ"ג) כתובות פט

(כתובות פ"ט)

פרקין כג

ב"ק קי"א ע"ב (גיטין פ"ה) גיטין מח ע"ב

גמ' *א"ר זירא כולהון כעין שבועת תורה ירדו להן. וכתובת אשה לא הוחזקה בידו להגבות אלא כמי שגבת מיכן והילך והוא בתובעה שטר של מאתים פרוע ואומרת אינה אלא מנה נפרעת בלא שבועה. תמן תנינן *הפוגמת כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה. כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תיפרע אלא בשבועה. *תני הפוגמת אבל לא [א] *הפוחתת. רב חסדא בעו בגין דהלך תרתין פסיעתא הוא מפני שפגמו בבית דין את מר אינו נובה. ר' יוחנן בשם ר' ינאי *אין נפרעין מניכסי יתומין קטנים אלא *בשרבית [ב] אוכלת בו ר' נתן אומר אף לכתובת אשה. א"ר מנא מפני מזונות. אמר רבי מתנייא מאן חייש למזונות ר' שמעון דרבי שמעון אומר בנקיבה הדבר תלוי. מאי כדון משום חינה כדי שיהו קופצין עליה לישאנה. רבי נתן אומר אף לגזילה ולנזקין א"ר יוסי אף נן תנינן תרתיהון לגזילה מהכא אם היה דבר שיש בו [ג] אחריות *חייב לשלם לנזקין מהכא *אין נפרעין מניכסי יתומין קטנים אלא [ד] *מזיבורית. כיני מתניתא אין נפרעין מנכסי יתומין קטנים [ה] לנזקין אלא מזיבורית.

והתני

פני משה

גמ' א"ר זירא וכו'. מילתי' דר' זירא בפ' הכותב בהל' ז' על מתני' דמייתי לקמיה הפוגמת כתובתה וכו' והגי' מסורסת כאן ואינה מועתקה כ"א אפס קצתה ומה שהובא כאן אפרש הואיל ובסדר ובחיבור אחד הוא. ר' זירא התם קאי דכולהון דחשיב התם תקנת חכמים הוו שירדו לתקן כעין שבועת התורה וכלומר דלא תימא דהוי כמודה מקצת שהוא אומר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא נתקבלתי אלא מנה ושבועה מדאורייתא היא קמ"ל דאינה אלא תקנת חכמים: וכתובה. מסקנת מילתי' דר' זעירא היא תדע שאין כאן שבועה דאורייתא דהא קשיא והלא כתובת אשה לא הוחזק בידה להגבות כלומר שהרי עדיין לא גבתה לפי דבריה ועכשיו היא נשבעת ונוטלת ואנן קי"ל דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הן ואין לך נשבע ונוטל מן התורה: אלא כמי שגבת. כלומר אלא ודאי שחכמי' תקנו אותה ועשו אותה כמי שגבתה כבר ומכאן ואילך התביעה ביניהם שהוא תובעה עכשיו אותה נפרעת ממנו שטר של מאתים פרוע ובתנאי היית גובה הכל לפי שכבר פרעתי לך מקודם והוא אומרת מנה ועכשיו נמצאת שהיא כנשבע ונפטר והילכך אינה נפרעת אלא בשבועה וה"ג לה בכתובות. והיינו דקאמר שעשו אותה כעין שבועת תורה: תני הפוגמת וכו'. האי מילתא גרסי' לה לעיל בפ' בן סורר הל' ו' וכולה סוגיא בגי' נכונה ושם מפורש וכאן לא הביא הש"ס אלא ברמז מקצתה ע"ש: אין נפרעין. אין ב"ד נזקקין לפרוע מנכסי יתומים קטנים אלא בשטר שרבית אוכלת בו שהיה אביהם חייב ברבית והוי רווחא דיתמי ולקמן פריך וב"ד גובין רבית ומשני לה: אף לכתובת אשה. אם יש עליהן לפרוע כתובת אשה וכדמפרש ר' מנא טעמא מפני מזונות שכל זמן שאינה נפרעת כתובתה ניזונת היא מן הנכסים והוי נמי רווחא דיתמי לסלק לה כתובתה: מאן חייש למזונות. כלומר מאן תנא דס"ל שחוששין אנו בכל לגדרי תקנות כדי לפטור מזונות האשה מנכסי יתומים ובכל דהוא מסלקין לה מן המזונות: ר"ש. היא דר"ש אמר בנקיבה. ובכתובות ובפ"ה דגיטין גרס במגבה הדבר תלוי ולשון דיבור וכן לשון גבייה בכלל דר"ש ס"ל בפ' אלמנה ניזונית אם בלאת לפני ב"ד ותבעה אפי' מקצת כתובתה אין לה מזונות. במגבה מלשון אגיבון ליה. וכן יש לפרש נקיבה מלשון נקבה שכרך: מאי כדון. ומאי טעמייהו דרבנן דלא חיישי כ"כ משום מזונות: משום חינה. שימצאו הנשים חן בעיני האנשים וכדמפרש ואזיל שיהיו להן קופצין עליה לישאנה אם יהיה לה ממון: אף לגזילה ולנזקין. נפרעין מנכסי יתומים: לגזילה מהכא. דתנן בריש הגוזל בתרא שאם הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין לשלם גזילת אביהן: לנזקין מהכא. דתנן בפ' הנזקין אין נפרעין וכו' וכדמפרשינן התם כיני מתני' הכא הוא דקאמר אין נפרעין מנכסיהן אפי' לנזקין דקי"ל דגובין מן העידית ומנכסי יתומים קטנים אף הן אין נפרעין אלא מן הזיבורית:

והתני

רידב"ז

ר' יוחנן בשם ר' ינאי אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשטר שהרבית אוכלת בו וי"א אף לכתובת אשה א"ר ינאי מפני מזונות. א"ר מתני' מן חש למזונות ר"ש היא דר"ש אומר במגבה הדבר תלוי ע"כ. הק"ע ז"ל מגיה במזונות הדבר תלוי. והפ"מ ז"ל פי' ר"ש דפ' אלמנה ניזונת דמוכרת למזונות קאמר ר"ש דמשגבתה מקצת אין לה מזונות וכן הגו"י ז"ל מפלפל בזה. ונראה לפענ"ד דה"פ דלכאורה ל"ב דפריך מאן תנא דחש למזונות פשיטא מהכ"ת נימא דלא יחוש למזונות מ"ש מזונות מרבית אבל יש להבין זאת בהקדם מה דגרסינן במס' גיטין דף ל"ה היא דאתיא לקמי' דרבה בר רב הונא א"ל מאי איעבד לך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא א"ל הב לי מזוני א"ל מזוני נמי ל"ל דאר"י א"ש התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות א"ל הפכ"ה לכורסי' כבי תרי עבדית לי. אפכוה לכורסי' ותרצוה והפ"ה לא איפריק מהולשי' ע"כ. ול"ב מאי דקאמרה כבי תרי עבדית לי מאי נ"מ אם הדינים אלו אמרו רב ושמואל או רב או שמואל הוי אמר תרווייהו וגם ל"ב מאי הוי' ירא מפני קללתה הא שפיר דינא קאמר. ולפי הנראה האשה הזאת הבינה הדין דהא אמר לה מימרא דרב ומימרא דשמואל. ע"כ נראה לפענ"ד דע"פ הירושלמי הזה מובן מאוד דהנה גרסינן במס' כתובות דף נ"ד ע"א. דאר"י אמר שמואל התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות מיתיבי מכרה כתובתה או מקצתה משכנה כתובתה או מקצתה או שעשתה כתובתה אפותיקי לאחר אין לה מזונות הני אין תובעת לא. אמרי הני בין בב"ד בין שלא בב"ד תובעת בב"ד אין שלא בב"ד לא ע"כ. וצריך ביאור להבין מאי טעם היא זה דבעינן ב"ד גבי תובעת וגבי מכרה לא בעינן ב"ד וכי הלכה למ"מ היא אכן האמת היא כך דגרסינן לעיל בר"פ נערה שנתפתתה עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחים לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה. ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה. וגרסינן בגמ' בטעמא דר"ש ונתן האיש השוכב וגו' לא זכתה תורה לאב אלא בשעת נתינה. וכתב הרמב"ן

עין משפט נר מצוה

לד
א מיי' פט"ז מאלוות הלכה ת סמ"ג עשין מת טוש"ע אה"ע סי' צ סעיף יד טוש"ע חו"מ סי' קד ס"ל

לה
ב מיי' פי"ב מאלוה ה"ג טוש"ע חו"מ סי' קי ס"א

לו
ג מיי' פ"ה מגזילה הלכה ס טוש"ע שם סי' שא ס"ג

לז
ד מיי' פי"ט מאלוה ה"א סמ"ג עשין לד ט"ו"ע שם סי' קת סעיף יח וסי' תיט ס"ג

לח
ה מיי' פ"ת מנ"מ הלכה יא טוש"ע שם סי' קת ס"א וסי' תית ס"ג

מראה הפנים

מאורי עינינו ז"ל וכל זה דקאמר הדא דתימר דאכסניא וכו' הוא אליבא דר"י ולא נ"מ לדינא במה שהוסיף הש"ס הזה לחלק אליביה וגם להסביר הצריכותא כמה שנאמרתי בפנים ועיקר פי' הצריכותא לפי שיטתם ז"ל כדאמר התם דפירות עבידי דמרקבי וכו' ומשום זה דרכו ליתן מקודם וזה מבואר ובאמת למסקנא גם לפי דרך דהאי ש"ס אין חילוק גם בבלחני בין אכסנאי לבן עירו והסוגיות שוין לדינא. וראיתי בדברי הרב בהגהת ע"ז אשר גם לבו על כל דברי הב"י אמנם כמה גדלה הוא ז"ל לסתור ראיה ברורה בלו ופי' דהאי עוד היא במחלוקת בלשון תמיה מיתפרבא כתנס דתק עלמו לזה דלא זו הדרך ולא נמלא בכל הש"ס הזה כדברים האלו כלשון תמיה. ולמה לנו להאריך ולהכנס בפירצה דחוקה והסוגיא מתפרבת כפשטה כפי שיטת הגאונים מאירי עינינו והמעשה לסתור אשר פשה הב"י אינה סתירה כ"א מכאן ראיה לבנות ולסייע לפירושם ולשיטתם ז"ל וכמדומה לי שאינו לריך ראיה וחיזוק להפי' אשר פירשתי לפי שיטתם ז"ל כי הקורא דף או ב' דפין בש"ס הזה מעלמו יראה ויבין דרך הש"ס בלשונו ובפירושיו להמשנה ולהברייתא כי נראה לפעמים כפנין אחד ובאמת הכונה על דלקמיה או על הסיפא וכל זה מובן מהענין ובלבד שלא נדחוק עלמינו בהלחן זה הדחק ובטענה דכדי ובפטומי מילי בעלמא. מעיד אני עלי שמים וארץ כי הפירוש על ש"ס הזה שפירשתי הוא אחר החקירה והעיון והפקידה והיגיעה כי רבה בערב היא שנה וכבוקר היא שנה לחקור ולעיין ולחפש בכל חדרי הש"ס הזה ובכל התוספתא ובכל חדרי הש"ס הבבלי עם פי' הגאונים ז"ל ופירושיהן כפי אשר הבינה ידי וכחי וב"ה אשר זכיתי ומצאתי כאן לפירושים ושיטות על הש"ס הבבלי והרבה כ"י מהגאונים הראשונים ז"ל אשר לא נמלאו במדינותינו וכן מלאתי התוספתא בכ"י על קלף ישן נושן יותר מאלף שנה ומוגה בגוכתא דווקנית והרבה דברים מלאתי בה מה שחסר בספרי הדפוס ושבח ותהלה לאל יתעלה ב"ה אשר זכיתי לחבר הפירוש והמראה על שלשה סדרים האלו והם נשים ונזיקין אשר באו בדפוס בראשונה וסדר זרעים אשר הוא בכתיבה נכונה כה יזכני בחסדי חנם ויגמול בטובו עלי לפרש ולחבר גם על סדר מועד ואז כל דברי הש"ס הזה אל מול פני המנורה יאירו וגם דברי הרמב"ם ז"ל המסופקין יתבארו ויצהירו ויזהירו. ומכל מקום למלאות רצון המעיין אביא לציין בכמה מקומות מליצות דהאי ש"ס. עוד היא במחלוקת תמלא בפ' ב' דיבמות בהלכה ב' עוד היא במחלוקת ופירושה דגם הריבא בהאי מחלוקת כדאמר בבבלי חלוק היה ר"ש אף בראשונה. וכן תמלא בריש פ' י"א שם ובריש פ"ט דסנהדרין עוד היא במחלוקת ופירושה דגם הריבא במחלוקת כדאמר התם חלוק היה בומכים אף בראשונה וכן ליתנא דעוד היא לפרש דגם הסיפא איירי בגוונא דרישא רבו באין מספר בש"ס הזה ממש בכל דף ודף ותראה בסוף הפ' עוד היא בגובא וכו'. עוד תמלא דוגמא זו בריש פ' הגוזל עלים ובהרבה מקומות וכן בריש פ' שנים אוחזין בהל' ד' ממש דומה לזה דהכא דתוקמי נמי להסיפא בענין דמוקמינן לה ברישא ואב לכולם והעד הראבון שתיבת עוד בש"ס הזה בלשון גם מיתפרש תמלא בברכות פ"א הלכה א' א"ר אמי כל מי שאינו תוקף לגאולה תפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא והרתיק על פתחו של מלך ויצא לידע מה הוא מבקש ומלאו שהפליג עוד הוא הפליג כלומר גם המלך הפליג ממנו. והמראה מקום כזה לא יכיל הגליון ויכול המעיין לסמוך על פירוש הזה כי ברור ונכון הוא וכ"ה כן לא כונתי ג"כ לפרש כל מה שמביא הש"ס הזה מהתוספתא בקלרה לפרש כולה ברורה כי רובא דרובא כל תני הם מתוספתא ומעט מהם מהת"כ ומהספרי והמכילתא וכל אשר לא מלאתי אחר החיפוש ועיון בתוספתא וספרא וספרי ומכילתא ופסיקתא רבתא וזעירתא כתבתי ברייתא היא ואשר היא לפניהם ולא נמלאו לפנינו וכן תמלא בדיבור דלקמן מרמז הליון של הש"ס הזה בקילור מופלג. ואחרי הודיע כל זאת אומר אני אל יתשדוני המעיין להשימני כמדבר גבוהות וכמגביה פתחו כ"א כהולך נכחו ומדבר בנמיכת רוחו ואשים עיני לאל יתעלה ב"ה ומאת המעיין אבקשה ידינני לכף זכות ואחרי אשר יראה במקומות הרבה אשר טרחתי ליישב סוגיות ושיטות התמורות ושיטת הגאונים הראשונים ז"ל אשר מימיהם אנו שותין מעלמו יבין ויודה לדברי וזכותם יעמוד לו ולנו ולזרעינו זה' נפלאות יראינו ובמאור תורתו יאיר עינינו ובדרך אמת ינחינו א"ס:

בגין דהלך תרתי פסיעתא הוא. נרמז במקצת מסוגיא דהכותב ומסוגיא דבן סורר והרי העד לפנינו מרמיזת ליונים מהש"ס כזה ממה שנתבאר ממקום אחר וכן מהברייתות הכתובות בתוספתא וכיולא בה. ועיין בפ' בן סורר ומורה בהלכה ו' שם נתבאר הכל וגם בדין פוגם שטרו רלה הש"כ לומר דמשמע מירושלמי דהכותב כדעת מקלר האחרונים לחלק בין עמד בדין או לא והראיתי שם בתלבע דלא מסוגיא דהכותב ולא מסוגיא דהתם משמע כן ואיפכא הוא מדבריו דמבואר להדיא דמסקנת הש"ס הזה מהתוספתא כדעת רוב גדולי הפוסקים הראשונים ז"ל דאין לחלק בפוגם שטרו בין עמד בדין או לא ולעולם כמו נשבע שבועת היסת וגובה וכדברי הש"ע בסי' ק"ת ולזה א"ל ראיה כמה שבראש לעין ומהתימה על הש"כ שהכריח לו דרך לעלמו לחלוק ברוב המקומות על גדולי הראשונים ז"ל ותלה דבריו בא"כ גדול ולא נמלא כן ולא כל' המקומות שיהא איזה קלת סיוע לדבריו:

אמר

עין משפט נר מצוה

לט
א מיי' פי"ן מהלכות מלוה ה"ג טוש"ע חו"מ סי' קח סעיף יא

הרמב"ן ז"ל דרבנן ס"ל נמי הכי, דר"ש דלא זכתה תורה לאב אלא בשעת נתינה ואך טעמיי' דהעמדה בדין חשוב כגבוי ור"ש ס"ל דבעינן גבי' ממש וע"כ לרבנן. שפיר ניחא דהני בין בבית דין בין שלא בבית דין כיון דגבתה כבר שמכרה אין לה מזונות אבל תובעת בבית דין אין שלא בבית דין לא דבעמדה כדין כמאן דגבית דמי והוי כמו מכרה כתובתה דגבי' אבל שלא בבית דין לא. וגמלא דלר"ש דס"ל דהעמדה בדין לאו כגבוי דמי לא מהני תובעת כתובתה בב"ד להפסידה מזונות כי אם לרבנן דווקא דלר"ש העמדה בדין לא חשיב כגבוי ותלי רק בגבי' ממש ולא בהעמדה בדין. ועכשיו מובן מאליו פירוש הירושלמי הזה ר"י בשם ר"י אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשטר שהריבית אוכלת בהן. והיא כמו דאיתא בש"ס דילן אין ב"ד נזקקין לנכסי יתומין אלא בשטר שהריבית אוכלת בהן וי"א אף לכתובת אשה אר"י משום מזונות פי' דאין ב"ד נזקקין אלא לכתובה משום מזוני. וקשה הא כיון דתובעת כתובתה בבית דין דהא ב"ד נזקקין לה א"כ ממילא אין לה מזונות והיינו דמקשה ר' מתני' מאן חש למזונות דהא אליבא דמאן ניחוש למזונות הא כיון דתובעת כתובתה בב"ד ממילא אין לה מזונות דהא כגבוי דמי כיון דהחיוב של כתובה יצא ע"פ ב"ד חשוב כגבוי כמו למ"ד בעל העומד לגבות כגבוי דמי חשוב כגבוי אפילו בתוך זמנו כיון דעומד לגבות כמו כן בב"ד דחשיב כגבוי אפילו גבי קטנים דצריך להמתין עד שיגדלו דהא אילו פסקו ב"ד בהעמדה בדין לפרוע לאחר שנה ושנתים לא כגבוי דמי בתמי'. אלא ר"ש היא אלא ר"ש היא דאמר במגבה הדבר תלוי והלכך התובעת כתובה בב"ד יש לה מזונות [וכן לעיל בר"פ ד' גבי ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות גרסינן בירושלמי ג"כ שם ר"ש אומר במגבה הדבר תלוי] דהעמדה בדין לא חשוב כגבוי רק דבעינן גבוי ממש וע"כ מכרה כתובתה אין לה מזונות. אבל תובעת אף בב"ד יש לה מזונות. וז"ב. ועפ"ז כיון דרב לא מגבי כתובה לארמלתא כיון דעביד כרב האיך עביד כשמואל דהתובעת בב"ד אין לה מזונות הא הכא אליבא דרב לכו"ע עמידת ב"ד לא מהני דלא הוי כגבוי כיון דרב לא מגבי כתובה לארמלתא. ע"כ אמרה לי' כבי תרי עבדית לי ממ"נ כיון דפסקת כשמואל א"כ האיך פסקת כרב ואי כרב דלא מגבי כתובה לארמלתא האיך פסקת בתובעת בב"ד אין לה מזונות הא כיון דלא הוי כגבוי מאי מהני תובעת בב"ד ודו"ק:

והתני יעמוד הבן תחת האב הנזקין שמין להן *בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית. אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפתר דברי הכל בהדא דייתיקי. הכא את מר אין *נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן והכא את מר אבל נשבעין לקטן ולהקדש. בנפרעין מניכסי קטן. ונפרעין מאדם שלא בפניו. אמר רבי ירמיה תיפתר בשרבית אוכלת בו. ובית דין נובין רבית. תיפתר בערב לו מגוי. *ליכסה אמר קומי רבי מנא אנן עבדין טבות סגין מינכון. אנן משלחין דיאטיגמתין אין אתא הא טבות ואין לא אתא אנן מחלטין ניכסוי. א"ל אף אנן עבדין כן מכרזינן שלשים יומין אין אתא טבות ואי לא מחלטינן ניכסוי. א"ל הגע עצמך דהוה בזווי רחיקי. א"ל אנן משלחין שלשה איגרות חדא גו שלשים יומין וחדא גו שלשים יומין וחדא גו שלשים יומין אין אתא הא טבות ואי לא מהלטינן ניכסוי. א"ר חנינה ושעמד בדין וברח אבל אם לא עמד בדין לא מהלטינן ולא מכרזינן. אשכח תימר חנן ורבי שמעון שניהן אמרו דבר אחד היך מה דתימר הלכה כחנן ודכוותה הלכה כרבי שמעון. רב אמר מת הלוה המלוה נשבע ליורשיו ואפילו מת המלוה יורשי מלוה נשבעין ללוה אבל אם מת לוה תחילה ואח"כ המלוה כבר נתחייב המלוה לבני לוה שבועה ואין *אדם א מוריש שבועתו לבניו. שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה וחדי. רב חייה בר אשי בשם רב

שטר

והתני יעמוד הבן תחת האב וכו'. לכל הדינין הוא תחת האב ולנזקין גם מהן מעידית: תיפתר וכו'. ובכתובות ובגיטין גרס אמר ר' יוסי בר' בון כאן ביתום גדול כאן ביתום קטן והוא הנכון וכאן נדפס בטעות אגב שיטפא דר' יוסי בר' בון דלקמן: הכא את אמר וכו'. כלומר דמייתי סייעתא למילתיה דלפעמים נפרעין מנכסי קטן מהא דתנן לעיל בפ' שבועת הדיינין אין נשבעין על טענת חש"ו והדר קתני בסיפא אבל נשבעין לקטן ולהקדש אלא ה"ק אבל נשבעין לקטן בנפרעין מנכסי קטן וריפא על טענת קטן קאמר דאין נשבעין: ונפרעין מאדם שלא בפניו. והיכי תנינן והנפרע שלא בפניו ועל שאר ב"ח הוא דפריך: בשרבית אוכלת בו. וזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו: וב"ד גובין רבית. בתמיה: תיפתר בערב לו מן גוי. שהיה ערב להמלוה גוי בשביל זה וכגון שהגוי קבל עליו לדון בדין ישראל בענין זה להפרע מן הלוה תחילה דאי לאו הכי אסור דגוי בתר ערבא אזיל אבל לא קיבל עליו שלא ליקח רבית וביקש הגוי את הלוה ולא מצאו וגבה מזה הערב ועכשיו נפרע הוא מן הערב: ליכסה. שם אמורא אחד ומבבל היה. ובבבלי רים פ' אע"פ א"ר הלכתא בשם ר' חזקיה. וכן קוראו האי תלמודא בכתובות הלכסא: אנן. בבבל נוהגין יותר בטוב מכם. ובכתובות גרים אנן כתבין דין מגומרין אין אתא טבות ואין לא אנן מחליטין נכסייא. שאנחנו כותבין פסק דין להתובע ואם בא הנתבע והביא איזה ראיה מוטב ואם לאו מחליטין הנכסים לזה שלא בפניו. ולגי' דהכא א"ל אנחנו שולחין דיאטיגמטין כתב התראה והודעה אחר הנתבע והיינו הך ואין אתא וכו': אוף אנן. בני ארץ ישראל עושין כן להכריז שלשים יום אין אתא וכו': הגע עצמך דהוה בזווי רחיקי. שהיה הנתבע בזוית ובדרך רחוקה יותר משלשים יום: אנן משלחין ג' איגרין. פיתקי דהזמנה: חדא וכו'. כלומר נותנין לו זמן ג' פעמים ל' יום ואם לא בא מחליטין הנכסים שלא בפניו: והוא שעמד בדין וברח. שאז מחליטין שלא בפניו: אבל אם לא עמד בדין. וברח: לא מחליטין אלא מכריזין. כל"ל וכן הוא בכתובות שם הלכה ח' וכלומר דלא מחליטין לד"ה עד שמכריזין בתחלה: אשכח תימר. המתני' דהכותב קאי ובסוף הסוגיא דהתם ואגב מייתי לה הכא דר"ש דקאמר התם כל שאינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה בשביל תביעת מזונות וכן אמר חנן בפ' שני דייני גזילות מי שהלך למדה"י ואשתו תובעת מזונות אינה צריכה שבועה למזונות ולא תשבע אלא לבסוף כשתבא לגבות כתובתה: רב אמר מת הלוה. אמתני' קאי וכן היתומין וכו' ומפרש לה רב דינא דיורשין וקאמר דודאי אם מת הלוה הדין הוא דלפעמים המלוה צריך לישבע ליורשיו וכגון שאין בשטר נאמנות מפורש שהאמינו הלוה להמלוה גם על יורשיו דאז אין נפרע מהן אלא בשבועה: ואפי' מת המלוה. ויורשיו באין לפרוע מן הלוה משכחת לה דנשבעין הן ללוה. וכגון דטעין פרעתי לאביכם והשבעו לי: אבל אם מת לוה תחילה וכו'. כלומר אבל בדין יתומין מן היתומין בהא יש חילוק שאם מת המלוה תחילה ואח"כ מת הלוה נפרעין יורשי המלוה מיורשי הלוה בשבועה אבל מת הלוה תחילה וכבר נתחייב המלוה לבני הלוה שבועה אם אח"כ מת המלוה אין היורשין יכולין לגבות מיורשי הלוה לפי שאין אדם מוריש שבועתו לבניו שאין הבנים יכולין לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם: שמע ר' יוחנן. להדא דרב ותמה ואמר יאכל הלה וחדי אלו יורשי הלוה יאכלו וישמחו בממון של אחרים דמה בכך שאינן יכולין לישבע שבועת אביהן שבועה שלא פקדנו אבי מיתת יכולין לישבע:

שטר

מסורת הש"ס
גיטין מח ע"ב
כתובות לח ע"ב
(כתובות כט)
כתובות פח

מראה הפנים

אמר ר' יוסי בי ר' בון כאן ביתום גדול כאן ביתום קטן. כמה שכתבתי בפנים דכל"ל כמו שהוא בכתובות ובגיטין וכאן נשתבש בדפוס אגב דלקמן. וככר כתבתי בגיטין שם דשיטת הבבלי כתניי קיבא דאמר התם יתומים שסמכו גדולים וא"ל לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית. אלא דכשירות בין לזיבורית מחלוקת הפוסקים הוא דהרשב"א בשם מורו הר"י ז"ל כתב דבהני מילי לענין ב"ח דלא מכיק אדעתיה דמיית ונפלו נכסים קמיה יתמי אבל לענין נזקין דדינו מן התורה בעידית לקטנים עבדינן תקנה אבל לא לגדולים וכן דעת הרא"ש ז"ל שם. ומכתימת דברי הרמב"ם ז"ל היינו נראה כן בשתם וכתב בפ"ה מהל' כ"מ הל' י"א מת המזיק קודם שישלם אין ב"ד נזקקין למטלטלין של יתומים אלא לקרקע וגובין לניזק מן הזיבורית. וכתבתי שם דאין להביא ראיה מסוגיא דהכא כדעת הר"י ז"ל דהא מממ מביעתא דהאי ש"ס דגם בב"ח מחלקינן בין יתום גדול ליתום קטן דאוקי ההי ברייתא יעמוד הבן תחת האב וכו' כולה ביתום גדול דוקא. ואיכא למימר דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דס"ל דגם בב"ח מדאורייתא בעידית כדאיתא התם בריש הפרק א"נ בדר' כימאי שם דמדאורייתא ב"ח בבינונית. והלכך ביתום גדול מוקמינן אדאורייתא כל חד כדינו וע"ש:

תיפתר בערב לו מעכו"ם עיין בפ' איזהו נשך הלכה ה' ד"ה ישראל לוה מעכו"ם וכו' מה שנתבאר מזה בס"ד:

ליכסה אמר קומי ר' מנא וכו'. לכאורה יש ללמוד מכאן לענין קבלת עדות שלא כפני בעל דין כדעת האומר דאם שלחו אחריו ולא בא מקבלין שלא בפניו והא תרווייהו קאמרי הכא אין אתא טבאות ואי לא מחלטינן ניכסוי. אלא די"ל דהוא סברי ר' חנינה מסיק ושעמד בדין וברח וא"כ כבר קבלו העדות בפניו כשעמד בדין וכמנין התלטת הנכסים שלא בפניו הוא דמיירי הכא ומלה מסיק דלא מחלטינן מיד כשלא בא אלא מכריזין בתחלה וכן הוא בפרק הכותב הלכה ח' ועיין לעיל פ' זה בורר הלכה ח' ד"ה אדם שבלתו אחריו מה שנתבאר מענין קבלת העדות שלא בפני בע"ד ומיהו זה ודאי יש ללמוד מכאן דהיכא שברח קודם שעמד בדין דהכה"ג מקבלין עדות שלא בפניו שהרי קאמר דמכריזין וא"כ אם לא חזר מה יעשו עוד ואין לך אונס גדול מזה וכמסקנת הפוסקים שהבאתי שם:

ודכוותה הלכה כר"ש. ככר כתבתי בזה בכתובות דזהו למאי דפי' הש"ס דהכא לכא דר"ש דאזלא כהאי דתנן אבל למאי דפירשו הש"ס דילן התם להר"ש דאליבא דמתני' פליג המושיב אשתו תגוונית וכו' ופטרה מן השבועה ור"ש לא ס"ל הכי אין הלכה כר"ש:

שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה וחדי. ר' יוחנן דהכא כר"א דהתם דאמר שבועה זו מה טיבה וכו' וככר נתבאר מזה בפ' בן סורר הלכה ז' ד"ה מפני שפגמו בב"ד ע"ש:

אבל

מסורת הש"ס

(ב"מ ספ"ק)

קידושין דף כח פ"א

א *שטר היוצא מתחת ידי המלוה בכתב ידו פסול אני אומר מתעסק היית בשטרותיך הא מתחת ידי אחר כשר ; רבי אבינא בשם שמואל לעולם פסול עד שיצא מידי המלוה בכתב ידי לוה. מאי כדון א"ר יוסי בי רבי בון תיפתר דברי הכל בדייתקי :

הלכה ח מתני' ואילו [ג] נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפיטרופין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובן הבית אמר לו מה אתה טועני' רצוני שתשבע לי חייב [ג] חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען [ד] נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית [ה] משמטת את השבועה :

גמ' א"ר יוסי חדא אמרה בנושא ונותן שלא בחשבון אבל בחשבון לא [ו] בדא, ואהן בן בית עוד הוא בנושא ונותן שלא בחשבון. ר' זעירא כהדא דר' יוסי חד בר נש אזל למידן קמי ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין דינרין א"ל לאו תרין דינרין אני חייב לך הא טריפין לך. א"ל ומילת פלן ופלן. א"ר זירא או הב ליה כל דתבע לך או אישתבע ליה כל דמגלגל עלך. עד כמה מגלגלין עליו א"ר יוחנן *עד כדי שיאמר לו עבדי' אתה. הגע עצמך שהיה כהן ועבד עברי. וכי יש עבד בזמן הזה א"ר שמואל בר רב יצחק שמרה. דלא כן מה נן אמרין שמרה לא בטליה היא

פני משה

שטר שימפון היוצא וכו'. גרסינן לה לעיל סוף פ"ק דב"מ עד בדייתיקי ושם ביארתי עיין עליו :

הלכה ח מתני' ואלו נשבעין שלא בטענה. שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא שטוענו שמא עכבת משלי ומשום דכל הני מורו היתירא לעצמן לפי שטורחי' בנכסים והלכך רמו רבנן שבועה עלייהו : והאפיטרופין. שמינו אותן ב"ד על היתומין נשבעין אבל אם אביהן מינה אותן לא ישבעו : והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. (או) שהושיבה בעלה חנוונית : ובן הבית. שהוא מכניס ומוציא פועלים ומכניס ומוציא הפירות בכל אלו א"ל מה אתה טועניני רצוני שתשבע לי חייב שבועה מספק שמא גזלו או לא דקדקו בחשבון : חלקו. ולא השביעו אותן בשעת חלוקה שוב אין יכול להשביען : נתגלגלה לו. שנתחייב לו אח"כ שבועה ממקום אחר מטענת ודאי או שנעשה לו שותף או אחד מאלו אח"כ מגלגל עליו גם את שבועת ספק שהיה לו בראשונה עליו וכדרך שמגלגלין בשבועת התורה ובשבועה שהיא כעין של תורה כך מגלגלין בשבועת היסת : והשביעית משמטת את השבועה. לאו אהנך דשבועת שותפין קאי דהא אין שביעית משמטת השותפות וכל טענה שאין השביעי' משמטת אינה משמטת שבועתה כדאמר בגמרא אלא מלוה ושבועתה היא משמטת : **גמ'** אמר ר' יוסי הדא אמרה. הא דאמר מתני' דיכול להשביען בטענת ספק בשנושא ונותן עמהן שלא בחשבון אבל אם הכל בחשבון הוא לא בדא אמרו שיכול להשביען אולי טעו בחשבון דבזה אמרינן מסתמא דקדק בתחילה עמהן : ואהן בן בית. כלומר דלא תיקשי דבשלמא בשותפין ואינך שייכא הא דאמרינן לחלק בין נושא ונותן שלא בחשבון או בחשבון דמלוי הוא בשותפין שנושאין ונותנין שלא בחשבון וסומכין זה על זה עד שעת החלוקה וכן אינך אבל בן הבית במסתמא כל משאו ומתנו עם הבעה"ב בחשבון הוא והפ"ה קתני דמשביעין אותו והלכך קאמר דלא היא דגם בן הבית זה דקתני נמי בנושא ונותן שלא בחשבון מיירי דדוקא בכה"ג הוא דיכול להשביעו מספק : ר' זירא כהדא דר' יוסי. לאו אהאי דר' יוסי קאי דאין ענין זה לזה אלא אדר' יוסי דרים פ' המפקיד קאי דקאמר התם לענין גלגול שבועה וקמ"ל דר' זירא דלקמן ור' יוסי דהתם בחדא שיטתא קיימי : לאו תרין דינרין אני חייב לך. אם איני נשבע הא טריפין לך והרי הן לפניך ואין רצוני לישבע : א"ל. התובע ומילת פלן ופלן עדיין יש לי לטעון עליך מדבר זה ומזה : א"ר זירא או הב ליה וכו'. דכך הדין או תשלם לו הכל או תשבע על הכל : עד כמה מגלגלין עליו. בגלגול שבועה בעלמא קאי עד היכן יכול לגלגל עליו בטענות : עד כדי וכו'. אפי' זה יכול לגלגל עליו השבע לי שלא נמכרת לי לעבד : הגע עצמך שהיה כהן ועבד עברי. בתמיה ואם היה זה כהן וכי היאך יכול לגלגל עליו טענה זו דהא אין כהן נמכר בעבד עברי לפי שאינו יכול להיות נרצע שנעשה בעל מום : וכי יש עבד בזמן הזה. קושיא אחריתא היא וכלומר ועוד אפי' בישראל וכי עבד עברי נוהג בזמן הזה הא קי"ל כל זמן שאין היובל נוהג אין עבד עברי נוהג : שמרה. אהא דקתני והשביעית משמטת את השבועה קאי וקס"ד דרב שמואל דאהני דלעיל קאמר אשבועת השותפין וכן שבועת השומרין דג"כ שבועות מספק היא ודמיא להנך בזה אלא דשל תורה הן והיינו דקאמר שמרה כלומר שמרה גם בשביעית ועברה עליו שביעית כשהוא עדיין שומר לזה או שותף ואפ"ה השביעית משמטת שבועתו דלא תימא דוקא בשעברו ימי שמירתו או שותפותו מקודם שביעית וכבר נתחייב לו שבועה בהא הוא דאמרינן דהשביעית משמטת אבל אם עברה עליו שביעית בעודו שומר או שותף ואח"כ נתחייב לו שבועה אין השביעית משמטתה קמ"ל דאע"ג דלא נתחייב בשבועה בשעת השמיטה אפ"ה עיקר טענתו הוא דמשמטת והרי עברה עליו שביעית וכדמסיק להוכיח דבריו : דלא כן מה אנן אמרין שמרה לא בטלוה. דאי לא תימא הכי אלא דאמרת אם עדיין היה שומר בשביעית לא בטליה שביעית לשבועתו בהרי עדיין לא נתחייב בה עד אחר שביעית קשיא היא

רידב"ז

עד כמה מגלגלין עליו אמר ר"י עד כדי שיאמר לו עבדי אתה ופריך הגע עצמך שהי' כהן ר"ל שיש לו יחוס כהונה ומשני ע"פ לא שב"כ אלא עבד עברי דגם כהן יכול להיות ע"ע ופריך ובזה"ז אין דין ע"ע :

אמר ר"ש בר"י שמירה דלא כן מה אנן אמרין שמירה לא בטלי נראה לפענ"ד דתיבת שמירה הראשונה מיותר וצ"ל במקומה התיבות שמירה לא בטלי' וכצ"ל אמר ר"ש בר"י שמירה לא בטלי' ר"ל דהשביעית אינו מבטל חיוב דשמירה ושבועת דשמירה ופריך הגמ' מאי קמ"ל דלא כן מה אנן אמרין ר"ל דהאיך הי' ס"ד דהשביעית משמטת שבועה דחיוב שומרין הא אינה משמטת אלא מלוה דכתיב בעל משה ידו. ולפיכך הקפת חנות ושכר שכיר ואונס קנס ופתוי אינו משמט כדאיתא במס' שביעית פ"י בירושלמי מפורש דכל הנהו אינו משמט

עין משפט נר מצוה

ם

א מיי' פט"ו מהלכ' מלוה ולוה הלכה ח י סמ"ג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' סט סי"ח

מא

ב מיי' פ"ט מהלכו' שותפין הלכה ה סמ"ג עשין פב טוש"ע שם סי' עג ס"א [וברב אלפס עוד בכתובות פ"ט דף קיא]

מב

ג ד מיי' שם הלכה ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ו

מג

ה מיי' פ"ט מהלכו' שמיטין הלכה ז סמ"ג עשין קמט טוש"ע חו"מ סי' כו ס"י

מד

ו מיי' פ"ח מהלוה ולוה ושותפין פ"ח

מה

ז מיי' פ"א מטוען הי"ב סמ"ג עשין לה טוח"מ סי' לד

מראה הפנים

אבל בחשבון לא בדא. כדפרישית ומאי דקמ"ל. ושמעינן מהכא דכל שהוא בחשבון אין כאן שבועה וא"כ אפי' אם נשאר דבר אחד שלא חלקו אלא שהוא ידוע ודבר קלוב הרי הן כחלקו הכל ואין כאן שבועה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלוותין ושותפין בהל' ח' וכן אם עשו חשבון כל השותפין ונשאר לאחד מהן אלא חבירו דבר קלוב וידוע אעפ"י שעדיין לא נטלו שהרי חלקו. ומכאן הוא דלמד ויש לפרש ג"כ כפשוטו להא דהכא וכדבריו ז"ל והא קמ"ל. ויש לתמוה על הגיון שהביא הכ"מ ע"ש ובסמ"ג עשין דף קס"ח ע"כ כתב לזה משם הגאונים ומשם רבינו משה ז"ל שפסקו כן וה"ז כחזרה מציון לציון ומשם שלא למד הרמב"ם כ"א מקבלת הגאונים ז"ל כתב כפירוש כן כמו שתמלא שם ברים פ' עשירי ובכל המקומות :

רבי זירא כהדא דר' יוסי. הרי"ף ז"ל הביא בסוף פירקין לסא דר' זירא דהכא ופסקו להלכה ודין זה מוסכם הוא וכתב משום איכא דקשיא ליה אהא מסוגיא דהכא ריש המפקיד אמר הריני נשבע ורצה תוזן שמגלגלין עליו שבועות וחזר ואמר משלם אנו חושבין אמר ר' יוסי לא תייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל שאם רצה לשלם ישלם ואם רצה לישבע ישבע. וזה דלא כר"ז דהא לר' יוסי יכול לחזור בו מכיון שרואה שמגלגלין עליו. ותירץ כי אמר ר' יוסי בשבועת התורה כגון שבועת השומרין ויכולא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן הא דר' זעירא. ועל זה כתב ואנן לא ס"ל הכי דגלגול שבועה דאורייתא הוא וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואי לא דמתייבינן בשבועה דאורייתא כה"ג לא הוה מחייב ר"ז בשבועה דרבנן הכי אלא האי מילתא פלוגתא דת"ק ור' יוסי היא ור"ז כת"ק דהתם ס"ל והלכה כת"ק עכ"ד וא"כ מודה הוא ז"ל בפירושא דמילתא דהמפקיד לכך דמייתי ליה בשמיה דהקשה ותירץ דחושבין דקאמר ת"ק משום שבועת גילגול קאמר דמשום זה רוצה לחזור בו ואומרים לו דלאו כלום קאמרת אלא או תשלם הכל או תשבע על הכל וכר"ז דהכא. והרא"ש ז"ל הקשה על הרי"ף בענין פירושא דהך מילתא דלפ"ז היה צריך לומר דבירושלמי ס"ל דאין מגלגלין בשבועה דרבנן שהרי אפי' אם אמר הריני משלם אכתי שבועה דרבנן עליו שאין ברשותו וא"כ אכתי יכולין לגלגל עליו אלא ודאי דאין מגלגלין בשבועה דרבנן וא"כ פליג אגמרא דידן דקי"ל בפרקין דאף בשבועה דרבנן מגלגלין עליו ולפיכך פי' הרא"ש להא דהמפקיד בענין אחר דלא איירי בענין דין דשבועה וגילגולה כלל אלא לענין להקמות הכפל הוא דפליגי. והבאתי דבריו בהמפקיד וגם הקשיתי על הש"כ שכתב בסי' רל"ה בשם הרא"ש דמי שאמר אני נשבע ורצה לגלגל עליו ואמר הריני משלם ואעפ"כ תקני ליה כפילא והא ליתא כלל דהרא"ש פי' בן אליבא דר"י והא ת"ק פליג עליה ובזה אינו חולק עם הרי"ף דכמו דס"ל להרי"ף לפי פירושו דהלכה כת"ק דר"י כך סובר הרא"ש לפי פירושו ולא נצריך בזה. מיהו בעיקר קושית הרא"ש על הרי"ף בפירושא דמילתא במפרש להא דהתם בענין שבועה ודין גילגול ומדייק דלפ"ז פליג אש"ס דילן בענין גילגול שבועה דרבנן איכא למימר דסובר הרי"ף דאף דנוכל לדייק מסוגיא דהתם הכי מ"מ בעיקרא דמילתא ס"ל כר"ז כת"ק דהתם דכמו דס"ל להת"ק דאמרינן ליה בשבועה דאורייתא הכי או תשלם הכל או תשבע על הכל ה"נ אומרין לו בשבועה דרבנן כן כמו דאיירי ר"ז הכא ומשום זה פסק כר"ז דס"ל כת"ק בעיקרא דמילתא ועוד דבלאו הכי נראה דדעות חלוקות כהאי ש"ס בענין גלגול שבועה דרבנן כמו דמוכרח מדלעיל סוף הלכה א' ע"ש ולפ"ז מילתיה דר"ז דהכא קאי להמסקנא וכדפסקא דהש"ס דילן. ומ"מ לפי פי' הרא"ש ז"ל בסוגיא דהמפקיד הוה ניחא הא דקאמר הכא ר' זירא כהדא דר' יוסי והדר' יוסי דהתם קאי ואשמעינן דלא פליג ר' יוסי אדיניה דר"ז דלא איירי בהא וכדפרישית בפנים וכך היה נר' לכאורה. והדר' יוסי דלעיל לכאורה אין לפרשו אם לא דנאמר דעובדא דר"ז בשותפין מיירי שנשאר לו מחשבון תרין דינרין ושלא עשו חשבון על זה והיינו שבועה וכו' והגב במעינן דכר' יוסי דלעיל ס"ל דאף לאחר שחלקו ונשאר להם דבר אחד שלא עשו חשבון עליו משביעין זה את זה וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל שם וממילא שמעינן דנושא ונותן שלא בחשבון מיירי מתני' וכלומר שאעפ"י שחלקו אלא שנשאר דבר אחד שלא חלקו ואינו דבר קלוב שהרי היו טוענין על זה יכול להשביעו וכפירוש הרמב"ם שהבאתי לעיל בזה אבל אם עשו הכל בחשבון לא בדא והיינו כהדא דר' יוסי :

עד כדי שיאמר לו עבדי אתה. הכי אמר רב יהודה אמר רב בבבלי פ"ק דקידושין דף כ"ח ע"א וכדמפרש רבא שלא נמכרת לו בעבד עברי. ולא תבו לקושיא דהאי ש"ס דהרבה דינין אמרו. אף דאין נוהגין בזמן הזה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל לזה בפ"א מטוען הל' י"ב :

אמר ר' שמואל בר יצחק שמרה. כדפרישית והמסקנא דהכל כה"ג אין השביעית משמטתה ומכאן הוא דלמד הרמב"ם ז"ל מ"ש פ"ט מהלכות שמטה ויובל בהל' ד' אבל

היא בעל בעל. מה בעל שנאמר להלן משמיט אף כאן משמיט. דברים שהן משה ידו שביעית משמטתו ומשמטת שבועתו ושאין משה ידו אין שביעית משמטתו לא אותו ולא שבועתו. כל ששביעית [א] משמטתו משמטת שבועתו וכל שאין שביעי' משמטתו אינה משמט' שבועתו:

הדרן עלך פרק כל הנשבעין

הלכה א מתני' *ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר [ב] שומר חנם נשבע על הכל והשואל [ג] משלם את הכל נושא [ד] שכר [ה] והשוכר נשבעים על השבר ועל השבויה ועל המיתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה: **גמ'** א"ר יוחנן ארבעה שומרין הן [ז] ואין חייבין אלא *דרך [ו] קניין ר' יעקב בר אחא בשם רבי לעזר אף לענין גזילה אין חייבין אלא דרך קניין. א"ר יוסי בי רבי בון ומתניתא אמרה כן *המקבל שדה מחבירו וכו'. רבי חנניה א"ר בון אף בגניבה אין חייבין אלא דרך קניין. רבי חנניה בשם רבי פינחס ומתניתא אמרה כן *היה [ו] מושכו *ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או הוציאו מרשות הבעלים ומת חייב. הגביהו ברשות הבעלים כמי שיצא כל רשות הבעלים. היה מושכו ויוצא עד שיצא כל רשות הבעלים. רבי אבהו בשם רבי יוחנן בעומדת באבוסו. ר' בון בר חייה בעי אם בעומדת באבוסו אפילו לא משך אלא כי נן קיימין בעומדת ברשות הרבים. מה רבי בון בר חייה כבית שמאי *דבית שמאי אומרים ילקה *בחסר ויתר. מה נן קיימין אם

משמט משום דבעינן כל בעל משה ידו: א"כ פשיטא דחוב דשבועת שמירה א"נ משמטת דהא החוב אינו משמט. ופשיטא דאינו משמט שבועתו. ע"ז משני היא בעל בעל מה בעל שנאמר להלן משמט אף בעל שנאמר כאן משמט ר"ל דגבי שבועת שומרין כתוב ונקרב בעה"ב אל האלקי' לשבועה וכתוב כל בעל משה ידו א"כ הוי אמינא דילפינן בעל בעל כי היכי דבעל משה ידו משמט אף על השבועה דשומרים ונקרב בעה"ב גם כן משמט ע"ז קמ"ל ר"ש בר"י דאינו כן אלא דברים שהן משה ידו שביעית משמטתו ומשמטת שבועתו ושאין משה ידו אין שביעית משמטתו לא אותו ולא שבועתו:

אר"י ד' שומרין הן ואין חייבין אלא דרך קנין כו' מתניתא אמרה כן המקבל שדה מחבירו כו' פי' הפ"מ ז"ל דהוא התוספתא. המקבל שדה מחבירו משוכה בה חבירו שמין אותה כמה היא ראוי' לעשות אם הובירה. אלמא דבעינן שיזכה בה חבירו. והגם דאין שמירה בקרקע אך בדהתנה חייב כמבואר בס' מחנה אפרים ז"ל בה' שומרין סי' ח' ומביא הירושלמי הזה ומפרש ג"כ כהפ"מ ז"ל ובנו"י ז"ל מבי' כאן ובאמת מבואר היטב כפי' הזה כהפ"מ ז"ל ומחנה אפרים ז"ל:

תני

היא בעל בעל: כלומר היינו בעל דכתיבא גבי שבועה ונקרב בעל הבית אל האלהים: והיינו בעל דכתיבא גבי שביעית שמוט כל בעל משה ידו וא"כ אמאי לא ילפינן בג"ש מה בעל שנאמר להלן משמט אף כאן משמט וכלומר דכל טענה ואפי' יהיה מחמת שומרין וכה"ג למה לא תשמטנה שביעית הרי עכ"פ עברה עליו שביעית בשעה שהי' החוב זה עליו: דברים וכו'. ודחי לה הש"ס דהאי מילתא דרב שמואל מעיקרא ליתא דאין הכתוב מדבר אלא בדברים שהן משה ידו שהן ע"י הלואה ולאפוקי שומרין ושותפין וכה"ג שאין החוב ע"י הלואה אין השביעית משמטתו לא את החוב ולא את שבועתו: כל ששביעית משמטתו: ותניא נמי הכי בתוספתא פ"ח דשביעית דכל שהשביעית משמטת את החוב משמטת ג"כ השבועה וכל שאין שביעית משמטת את חובו אינה משמטת שבועתו וכי תנן במתני' השביעית משמטת את השבועה בשבועה שבאה מחמת חוב הלואה כגון הודה במקצת וכה"ג:

הדרן עלך כל הנשבעין

הלכה א מתני' ארבעה שומרין הן. ודיניהן שלשה: נושא שכר. שומר בשכר. נשבע על הכל שלא פשע: והשואל משלם את הכל. כל הנך דתנן במתני' שבויה ושבורה ומתה גניבה ואבידה אבל מתה מחמת מלאכה אינו משלם דלאו לאוקמה בכילתא שאלה. והמשנה הזאת כבר מפורשת בהשוכר את הפועלים והאי דהדר רבי ותנייה הכא משום דחיובי ופטורי דקרבן שבועה משבועת הפקדון תלוי בכך אם בכפירתו פטר עצמו מלשלם שאז חייב אבל אם לא פטר עצמו שבכפירה היה מחויב אל חיוב וכן מפטור לפטור שאפילו אם היה מודה היה פטור מלשלם וכן מפטור לחובה שאז פטור מקרבן שבועת הפקדון כדמפרש ואזיל במתני' דלקמן: **גמ'** ואין חייבין אלא דרך קנין. אינן מתחייבין בשמירתן עד שימשכו ויקנו להן להיות שומר כל אחד ואחד לפי דינו: אף לענין גזילה. אם גזל השומר מן הבעלים בזה הפקדון שמסר לו כגון ששלח בו יד. או שלא עשה כדרך שהתנה עמו כדלקמי' אינו מתחייב אלא דרך קנין כלומר לאחר שזכה בו להיות שומר עליו: ומתניתא. ברייתא אמרה כן: המקבל שדה מחבירו וכו'. ברייתא בתוספתא פ"ט דב"מ דקתני התם המקבל שדה מחבירו משוכה בה חבירו שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו כלומר אם הובירה ולא עשה כדתנן במתני' פ' המקבל אלמא דאינו מתחייב בעבודת השדה שקיבל עליו עד שיזכה ויחזיק בה לכך וה"ה בכל השומרין שעברו על דעת הבעלי' אינן מתחייבין עד שיזכו בה דרך הקנין שלהם: אף בגניבה. אם גנב מבית בעלים אינו מתחייב עד שיזכה בה דרך קנין: ומתניתא. משנה בסוף פ' מרובה אמרה כן דתנן היה מושכו הגנב ויוצא ומת ברשות בעלים פטור דהכתי לא קני לה להתחייב בה עד שיגביהו או שיוציאו מרשות בעלים: הגביהו ברשות הבעלים. השתא מדייק הש"ס בפירושא דמתני' דפרק מרובה דמייתי לה הכא ואסיפא דהתם קאי נתנו לבכורות בנו וכו' והיה מושכו ויוצא וכו' כדמוכח מדלקמן וקאמר דהא ודאי פשיטא לן דאם הגביהו ברשות בעלים קנה דכמי שיצאה מכל רשות הבעלים הוי דהגבהה קונה בכל מקום: היה מושכו. כלומר אלא בהא דקתני היה מושכו ויוצא ובודאי במשיכה על כרחך אינו קונה עד שיוציאנו מרשות בעלים מיהו הא קא מיבעיא לן אם עד שיצא כל רשות הבעלים סגי ואפי' עומדת ברשות הרבים כבר קנה ולא בעינן עד דאתי לרשותיה או דילמא לא קנה עד שיכניסנו לרשותו: בעומדת באבוסו. כלומר לא קנה עד שיעמידנה על אבוסו דברשותיה בעינן: ר' בון בר' חייה בעי. על זה אם בעומדת על אבוסו מאי אריא דקתני היה מושכו דמשמע דהקנייה מחמת משיכה מרשות הבעלים היא הא אפי' לא משך כלל מרשות הבעלים אלא מצאה ברשות הרבים ולקחה והעמידה על אבוסו נמי קנה: אלא. ודאי כי אנן קיימין במתני'. אפי' בעומדת ברשות הרבים דמכיון שמשכה והוציאה מכל רשות הבעלים קנה: מה. ומתמה הש"ס דמאי האי דקאמר ר' בון בר חייא דאזלא סברא דידיה כבית שמאי ולא כב"ה: דב"ש אומרים ילקה בחסר וביתר. אסיפא דמתני' קאי וכמו וכו' הוא דבסיפא דמתני' דהתם בפרק המפקיד פליגי ב"ש וב"ה החושב לשלוח יד בפקדון שאמר בפני עדים הריני שולח יד בפקדון של פלוני ב"ש אומרים חייב דילפי מעל כל דבר פשע וב"ה אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד שנאמר אם לא שלח ידו וגו': מה אנן קיימין. והוינן עלה במאי עסקינן פלוגתייהו אם

מס"ת הש"ס

ב"מ צג א

ב"ק צח ותוספתא דב"מ פ"ט

(ב"ק פ"ז) שם

(ב"מ פ"ג) ב"מ מג

עין משפט נר מצוה

סו

א מיי' פ"ט משמטה ויובל ה"ז טוש"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף ו

א

ב מיי' פ"א מהלכו' שכירות הלכה ב סמ"ג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' רצא ס"א

ב

ג מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' ש"מ ס"א

ג

ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' כג. ס"ב

ד

ס מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' שז ס"א

ה

ו מיי' שם פ"ב הלכה ח סמ"ג עשין פט טוש"ע שם סעיף ב

ו

ז מיי' פ"ב מגניבה הי"ז

ציון ירושלים

ז ואין חייבין אלא דרך קנין עיין בנמוק"י פרק מרובה גבי היה מושכו ויוצא ועיין מח"א הלכות שומרים סי' ו ולע"ג מכאן:

מראה הפנים

אבל שבועת השומרין והשותפין וכיוצא בהן משבועות שאם יודה ישלם פ"ו ישבע אחר השמטה והכ"מ כתב על מה שנראה דמירושלמי דשביעית מדברי ר"מ למד כן דיש לגמגם למה פסק כיחידאה וכו' ע"ש והכא מבואר היא כהדיא דסתמא דהש"ס ס"ל כן ודוקא דברים שהן משה ידו וכו' כדמפרש לה להתוספתא דכל כה"ג בכלל דאין השביעית משמטתו ואינה משמטת שבועתו:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח **ארבעה** שומרין הן. ואין חייבין אלא דרך קנין. זה מבואר בכמה מקומות בש"ס שבכלי שבדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרין ועיקר הדבר בפ' מרובה דף ע"ט ע"א על האי מתני' היה מושכו וכו' דמייתי לקמן. והאי דפליג ר' אבהו ור' בון בר חייה הוא פלוגתא דרב אחא ורבינא בפ' אלו

נערות דף ל"א ע"ב והא דר' בון כרבינא דהתם דדייק מרישא דוקא אם מת ברשות בעלים הוא דפטור הא אם הוציאו מרשות הבעלים חייב עליה ואפילו עומדת ברשות הרבים ובתירוץ הראשון דהתוס' שם דאע"ג דמשיכה לא קנייא בר"ה להתחייב באונסין קניה וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' גניבה הלכה י"ז הגביהו או שהוציאו מרשות הבעלים ומת חייב ומשמע אפי' לא הכניסה לרשותו נתחייב בה מכיון שמשכה מרשות הבעלים דאלו הכניסה לרשותו אפי' לא משך כלל חייב כדאמר הכא וזה מבואר וכדפסק הטור בסימן שמ"ח. ומיהו הא דמדייק הכא לר' בון מהסיפא דשליחות יד ומפרש לטעמא דסיפא דמתני' משום דקונה מדעת הבעלים הוא האי אזלא כלשון הא' בפי' רש"י ז"ל שם במתני' דנתנו לבכורות בנו אבעלים קאי והכי כתבתי בארוכה מזה לעיל פ' מרובה בס"ד ועיין שם בל' ו' ד"ה מאן דאמר לי האי מילתא וכו' מה שנתבאר בשיטת הסוגיא דהכא ודהתם. ואפשר לומר דאפי' ללשון הב' דנתנו אגנב קאי דהיינו הוי ליה כבעלים לענין זה ודחיק בשלמא היא דקאמר הכא לגא דפריך מסוגיא דשליחות יד. ואפי'

תוספת

מסורת הש"ס

אם בעומדת ברשות הרבים וחשב לגזלה כלומר שמשך אותה ואמר בפני עדים הריני חושב לגזלה ומתה באותה מחשבה אחר שאמר כן ד"ה חייב דהא קמה לה ברשותי' מכיון שמשכה: אם עד שלא משך. חשב לגזלה בהא ד"ה פטור דמכיון דלא משכה ממקומו אפי' ב"ש מודים דדיבורו לאו כלום הוא ואינו מתחייב בשביל כך: אלא כי אנן קיימין. פלוגתייהו בעומדת באבוסו שמשך אותה מרשות הרבים והעמידה על אבוסו וקסברי ב"ש דכיון שאמר הריני גוזלה והיא על אבוסו כבר קנאה להתחייב באונסה: כדאמר ר' בון בר חייה כב"ש. מהדר למסקנ' הקושיא והשתא הא דר' בון דפשיטא ליה דבהעמידה על אבוסו לא בעינן משיכה מרשות הבעלים ואפי' מר"ה מהני לקנות להתחייב בה כב"ש אתיא בתמי': אמר לך ר' בון שאני תמן דבקונה שלא מדעת הבעלים הוא והלכך פליגי ב"ה וקאמרי דהמשיכה מר"ה לא מהני להתחייב בה בדיבורו בלבד ברם הכא בנתנו לבכורות בנו בקונה מדעת בעלים הוא וכיון דדעת אחרת מקנה אותו אפי' לא משכה אלא מר"ה והעמידה על אבוסו קנה והלכך במתני' דמיירי שמשכה מרשות הבעלים לא בעינן עומדת באבוסו אלא אפי' עומדת בר"ה קנה: לשמור ולא לקרוע. אם מסרו לידו בתחילה ע"מ לקרעו ולאבדו פטור: ולא ליתן במתנה. אם מסרו לחלקו לעניים במתנה דליכא תובעין וכדמפרש ר' יוסי שאמר ליתן מתנה לכל מי שירצה. ולאפוקי אם א"ל ליתן לפלוני הוי ממון שיש לו תובעין וחייב בשמירתה: תני. בברייתא וגונב מבית האיש ולא מראש גגו. ואסיפיה דקרא קאי ובענין קניית כפל להשומר מיירי: דכתיב אם ימצא הגנב ישלם שנים וגו' דדרשינן לה בטוען טענת גנב ואם שילם או שנתרצה לשלם ולא רצה לישבע ואח"כ נמצא הגנב משלם הכפל להשומר ועלה דרשו דוקא אם נגנב מביתו של זה אבל מראש גגו לא מקני לי' כפילה דכיון דלא הכניסה לביתו אכתי לא קנאה לענין קניית הכפל מהגנב: הדא דתימר בגג שאינו מבוצר. שאינו סתום ולאו מביתו הוי שיקנה לו הכפל אבל אם הגג מבוצר כבית הוא ודיניה ככל שומר לענין קניית הכפל: לא מבית השואל. גם ברייתא זו ע"כ דלענין טענת גנב מיהפרשא ולענין מקני כפילה ומשום דהתורה הקנה לשומר הכפל מפני שנתרצה לשלם ואע"פ שהיה יכול לפטור עצמו בשבועה והיינו דקאמר ולא מבית השואל כלומר דלאפוקי דיניה דשואל לאו הכי הוא שאע"פ שנתרצה לשלם לא מקני ליה כפילא וטעמא דהואיל וכל הנאה שלו לא מקני ליה כפילא: ופריך ואימר וגונב מבית האיש וכו' דמאי חזית למעוטי שואל מהאי דינא דמיירי בפרשה אימא למעוטי נמי נושא שכר והשוכר דהא האי פרשה בש"ח מישתעי כדאמר לקמן ונימא דגם ש"ש והשוכר לא מקני להו כפילא בדיבורא: מכיון. ומשני דשאני ש"ש והשוכר מכיון ששמירתו עליו כמי שהוא עליו כלומר שכמי שמוטל עליו הוא שאע"פ שהשומר שכר נוטל שכר מ"מ הרי שמירתו מוטל עליו ולא הוי כל הנאה שלו כשואל שהוא עושה בה מלאכתו בחנם: שתמצא אומר. נמצאת אומר אלו שלשה פרשיות הכתובין בתורה התחתונה בשואל וכו': שנהנה מקצת. שהשומר שכר נוטל שכר ומהנה מקצת לבה"ב ששמירתו עליו וכן השוכר נהנה במלאכתו ומהנה לבעה"ב שמשלם שכרו ושמירתו עליו: נשבע מקצת. על השבור' ושבויה. ומתה ומשלם מקצת בגניבה ואבידה: היו אחרים יודעין שלא פשע. בשמירתו וטוען שנגנבה או שנאבדה ועדי' מעידין גם ע"ז ונמצא שא"ל לישבע שבועה שלא פשעתי מאי דיני' אם הבעה"ב יכול להשביעו שלא נתן עיניך בה ושלחת בו יד מקודם שיאבד:

ניסמעינה

תורה אור

אם בעומדת ברשות הרבים וחשב לגוזלה ומתה באותה המחשבה דברי הכל חייב אם עד שלא משך דברי הכל פטור אלא כי נן קיימין בעומדת באבוסו. כדאמר רבי בון בר חייה כבית שמאי. אמר רבי בון תמן בקונה שלא מדעת הבעלים ברם הכא בקונה מדעת הבעלים. כתיב °כי יתן איש אל רעהו וגו'. *לשמור ולא לקרוע לשמור ולא להשליך לשמור ולא ליתן במתנה. א"ר יוסי והוא שאמר ליתן מתנה לכל מי שירצה אבל אמר לפלוני מכיון ששמירתו עליו כמי שהוא עליו. תני °וגונב מבית האיש לא מראש גגו. אמר ר' לעזר הדא דתימר בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית היא. תני וגונב מבית האיש לא מבית השואל. ומר וגונב מבית האיש לא מבית נושא שכר והשוכר. מכיון ששמירתו עליו כמי שהוא עליו. שתימצא אומר *שלש פרשיות הן התחתונה בשואל והאמצעית בנושא שכר והשוכר והעליונה בשומר חנם. שואל לפי שנהנה את הכל משלם את הכל נושא שכר והשוכר לפי שנהנה מקצת ומהנה מקצת נשבע מקצת ומשלם מקצת שומר חנם שאין לו הנייה נשבע ויוצא. מהו נשבע לא פשעתי היו אחרים יודעין שלא פשע מאי. נישמעינה

ב"ק נג

שמות כב

שם

פיין ב"מ לד פ"ב

תני וגונב מבית האיש לא מראש גגו. בכ"י של ידידי הרב הגאון הג' כש"ת מרדכי נ"י הגאבד"ק נאווה אלכסנדראווסקי כתב לפרש ולא מראש גגו דר"ל שהי' החפץ בראש גגו וגנב מראש גגו דווקא כגונב מבית וכדומה חייב בכפל. אבל גנב מראש גגו ר"ל במקום גלוי וכמו שכתבו התוס' ז"ל במס' ב"ק דף ע"ע ע"ב ד"ה כיון דראה גזלן היא כלומר שעושה במקום גלוי ולא דמי לגונב בבית או בחצר עכ"ל ז"ל. ובאמת אם גונב מר"ה פטור מכפל מה"ט כיון שעושה במקום גלוי. ולפיכך נקט במס' ב"מ דף ל"ד אגס דיוקא וזה שאמר ר"א הדא דתימר בגג שאינו מבוצר אבל בגג מבוצר כבית דמי ור"ל כיון שהיא מבוצר אינו עושה בגלוי עכ"ל:

תני וגונב מבית האיש ולא מבית השואל פי' דהירושלמי אזיל לשיטתי' הא דשייך הכיפל להשומר כשמשלם היא משום גנה"כ כדאיתא בר"פ המפקיד וגונב מבית האיש היא השומר אם ימצא הגנב ישלם שנים הוא דישלם להאיש עי' שם ובדברינו ע"ז דרש מבית האיש ולא מבית השואל. ופריך ויאמר א"כ למעט אף ש"ש ושוכר דהא הקרא דבית האיש כתוב גבי ש"ח ומאי ראית למעט שואל יותר מש"ש ושוכר ומשני כיון ששמירתו עליו כמו שהיא עליו חסר כאן אות בית קודם עליו השני וצריך להיות בעליו. ור"ל כיון ששמירתו עליו כמי שהיא בעליו פי' דבשואל אין חיובו לשלם בעד זו הגניבה משום השמירה דלא שמרו ומשלם משום דלא נתקיים השמירה. ז"א גבי שואל דהא אין חיובו דשואל משום שלא שמר החפץ. ז"א דהא חייב על האונסין אפילו מתה כדרכה. והיא ע"כ משום השתעבדות על אחריות ולא משום דלא נתקיים השמירה וכיון דחיוב התשלומין שלו בעד הגניבה הזאת היא משום תורת אחריות ולא משום הטלת שמירה. ע"כ אינו משלם הגנב הכיפל להשואל משום דאינו כבעלים אלא אחריותו עליו משא"כ בש"ש דחיובו היא משום שמירה הוי כבעליו של החפץ והגנב גנב מאתו. וע"כ משלם לו הכיפל והקלוה"ח ז"ל סי' שמ"ט מביא האי ירושלמי ומפרשו אבל אין זה סגנון לשון הירושלמי בשום מקום. ע"כ נראה לפענ"ד שפירושי היא נכון:

היו אחרים יודעים שלא פשע מאי נשמעינה' מן הדא קיצר כאן וסמך על ההיא דר"פ המפקיד ומביא כאן רק ראשי פרקים כדרך הש"ס בסדר הזה ובפ' המפקיד גבי הסוגיא דשילם ולא רצה לישבע. דקני הכיפל גרסינן. שם דהיו לו עדים שנגנבה ושלא פשע ואף על פי כן שילם מיבעיא לי' אם קנה הכיפל או לא דהא אינו רק כקונה כיפל מחבירו ע"ז מסיק שם הדא דמר ר"א המוכר

עין משפט נר מצוה

ז
א מיי' פ"ב מהוכל הלכ' יב סוש"ע חו"מ סי' שפא ס"א

ציון ירושלים

ז וגונב מבית האיש: לא מראש גגו פ' מס"פ מ"ס כוס ועיין קטוס"ת: סי' שמט ופ' אה"ע סי' קלט ס"ב:

מראה הפנים

עומדת על אבוסו דקאמר בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ז ע"ב אינו ענין להא דאיירי הכא ולקמן בהלכה ג' יתבאר מזה דהתם איירי בהאי ענינא דפ' הגוזל:

לישמור ולא לקרוע וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי סוף פ' המוכל. וכדין ליתן במתנה כדר' יוסי דהכא דדוקא באמר לכל מי שירצה אבל אם אמר לפלוני קרינא ביה לשמור כדאמר רב יוסף התם גבי הנהו ארנקי דצדקה וכו' עניי דפומבדיתא מיקן קיין להו ולשמור הוא וזה מוסכם מהפוסקים ז"ל:

תני וגונב מבית האיש וכו'. ברייתא זו לא מצאתי בהתבה ולמאי דפרישית וכדמוכרת דלענין קניית כפל קאי דאי כמשמעו הא אמרינן אין לי אלא ביתו גגו וחצירו מנין וכו' ולבאורה הוא משמע מסכת כליבנא בתרא דרבא דריש פ' המפקיד דהתם דאמר טעמא דקניית כפל אע"ג דדבר שלא בעולם הוי משום דנעשה כאומר לו לכשתגנוב ותרצה ותשלמני סמוך לגניבותה קנויה לך דלהאי ליסנא אם עומדת שלא ברשותו לא קני ליה כפילא כדאמרי' א"כ דקיימא באגם מיהו יש לדחות דראש גגו כרשותו הוי והלכך אין לנו לפרש אלא דהכא עד שלא הכניסה לביתו מיירי וס"ל להאי תנא דהואיל ורא"ש גגו הוי כתגר שאינה משתמרת לא קנייה ליה כפילא דאתי מעלמא דהוי כמציאה והיינו דקאמר אם מבוצר כבית הוא. ולפ"ז יש לומר דאינו ענין להני ליסני דאמרי התם בבא דהתם בשהכניסה לרשותו מעיקרא מיירי אלא דבשעתא דגניבה קיימא באגם הוה. ובענין דין שואלת מסוגיא דהתם נתבאר לעיל ריש פרק המפקיד. וכן הביא ברייתא ולא מבית השואל לא מצאתי בהתבה ובלשונה כ"א הא דגרסי' במכילתא בפסוק וכי ישאל איש מעם רעהו נתקו בכתוב השואל מכלל השומר ואמרו ענין בפני עצמו ולא מיתפרשא האי ברייתא דמכילתא אלא לענין מה שיש בשאר שומרין מה שאין בו בשואל ועל גוף חילוק הדין שיש ביניהם ודאי לא קאמר דהאי בהדיא כתיבא ול"ל לן למידרש מוי"ו דוכי ישאל ומלכי דילפינן שומרין משואל לענין פטורא בבעלים כדאמרינן בהדיא בריש פרק השואל דוי"ו דוכי ישאל מוסיף על ענין ראשון הוא. מיהו לענין חילוק הדין בקניית הכפל יש לפרש גם הברייתא דמכילתא כמו דמוכרת לפרש האי ברייתא דהכא וכדאמרינן בריש המפקיד דבשואל לא קני ליה כפילא בדיבורא עד שישלם ואח"כ נמצא הגנב ומשמע מהכא כרב זביד משמיה דאביי דטעמא הואיל. וכל הנאה שלו וכמסקנת הפוסקים ז"ל ועיין לעיל ריש פרק מהוכס:

היו אחרים יודעין שלא פשע מאי וכו'. ופשיט ליה דפטור אף משבועה שלא שלח בו יד וכדפרישית בפנים דהבעיא לענין זה הוי וזה פשוט ועוד דלענין שבועה שלא פשעתי בהדיא אמרו בברייתא דאם יש עדים שלא פשע פטור הוא משבועה כדגרסי' בהאי תלמודא בפ' המפקיד הלכה ו' מתי אמרו ש"ח נשבע ויוצא וכו' ע"ש והביא לזה הרי"ף ז"ל בפ' המפקיד וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו משאלה ופקדון הלכה ג' דפטור אף משבועה שלא שלח בו יד ע"ש וכן כתב הרא"ש ז"ל שם ודייק הוא ז"ל דדוקא אם עדים מעידין שנגנבה או שנאבדה בלי פשיעתו הוא דפטור אף מן השבועה שלא שלח בו יד אבל אם אין עדים רק שנגנבה או שנאבדה צריך לישבע שלא פשע בה ואגב אותה שבועה נשבע נמי שלא שלח בה יד וכ"כ הטור בסי' רצ"ד וכתב שם אבל בירושלמי יש באפי' אם יש עדים שנגנבה וכו' וזה אינו מבואר בהדיא אלא מדיוקא הוא דיש לדייק כמ"ש הרא"ש ומדקאמר היו אחרים יודעין שלא פשע דוקא ועיין בסוף מבלתך. וכמ"ש הרא"ש ז"ל שם מענין דהוי לשמירה דאיתמר בסוגיא דהמפקיד כבר כתבתי מזה בפ' המפקיד שם דנראה דאין כן דעת הרמב"ם ז"ל ויש לדקדק על דברי הרא"ש ע"ש:

מהו

עין משפט
נר מצוה

ח
א מיי' פ"ו מהלכות שכירות הלכ' ג טוש"ע חו"מ סי' רל"ד ס"ב בהגה"ה

המוכר קנסו לחבירו לא עשה כלום. וכאן מתחיל היו אחרים יודעים שלא פשע מאי והיינו ההיא דפ' המפקיד הנ"ל וקאמר נשמעינה מן הדא בראשי פרקים ולא מסיק הפשיטות מההיא דאמר ר"א הנ"ל וסמך על ההיא דהמפקיד הנ"ל כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה. ושאל עוד הרי שנמצא הגנב ואין לו לשלם מהו שיאמר לו בא השבע לי שלא נתת עיניך לגוזלה דילמא שלחת יד מקודם וקאי ג"כ על ההיא היו יודעין שלא פשע ונמצא הגנב ואין לו במה לשלם אם צריך לישבע שלא שלח יד. וע"ז קאמר נשמעינה מן הדא ואם לא ימצא הגנב הא אם נמצא פטור אבל אם לא נמצא הגנב אע"ג שיש עדים שנגנבה בלא פשיעה מ"מ חייב. דהא ש"ש בגניבה חייב ומזה למד הרא"ש ז"ל דבירושלמי איכא דבדאיכא עדים שלא פשע א"צ לישבע שלא שלח בה יד עי' בחו"מ סי' רל"ד בהגה"ה עיי"ש ושם קאי אש"ח והכא איירי בש"ש דחייב אפילו על גניבה אך בנמצא הגנב פטור השומר כשלא פשע והאיבעיא היא על שליחות יד. ופשוט דכיון דפטור משבועה שלא פשעתי פטור נמי משבועת שליחות יד:
גניבה אם גנב יגנב מעמו אבידה ואם לרבות האבידה ע"כ כר"ע כר' ישמעאל פי' הפ"מ ז"ל כר"ע דדרש וא"ו דואם:
שבויה מנין נאמר כאן ונשבר או מת ונאמר להלן מת או נשבר מה להלן שבויה עמהן דהוקשו והשוו שבויה לשבורה או מתה אף כאן שבויה עמהן דגמרינן נשבר או מת מנשבר ומת ומה להלן הוקש שבויה להם אף כאן הוקש שבויה להם. ע"ז פריך עד כדון כר"ע דס"ל ילפינן היקש אה"כ לג"ש וילפינן למד מלמד משא"כ לר' ישמעאל דלא יליף למד מלמד. והוא כפ"ק דמס' קידושין בירושלמי ה"ב עיי"ש. ע"ז משני דר' ישמעאל ס"ל כר"נ דאו מרבה שבויה ומסיק וכר"מ דא"ל דון מינה ומינה. וכיון דקילפית ג"ש שואל מש"ש א"כ דון ומינה מה להלן נשבעין על האונסין אף כאן בשואל נשבעין על האונסין בתמי' א"כ ע"כ ר"מ לא ס"ל הג"ש וא"כ מנלן שבויה ע"ז משני עוד היא דר"נ דלר"מ ס"ל ה"נ כר"נ. ולשון זה דלר"מ למד ג"ש ממקום שבאת היא בירושלמי בפ' שבועת העדות ושבועת הפיקדון:
את מר אם בעליו עמו לא ישלם מהו שישבע ר"ל אם צריך לישבע שלא פשעתי דילמא בבעלים נפטר לגמרי מכל חיובא דשומרין ר"ז אמר נשבע ר"ח

תורה אור

נישמעינה מהדא *הרי שנמצא הגנב ואין לו לשלם מהו שיאמר לו בוא והשבע לי שלא נתת עיניך בה לגוזלה. נישמעינה מהדא °*ואם לא ימצא הגנב הא אם נמצא א פטור. כתיב °כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וגו' שבועת ה' תהיה בין שניהם. גניבה אם גנוב יגנב מעמו אבידה ואם לרבות האבידה. עד כדון כר' עקיבא. כרבי ישמעאל. תני רבי ישמעאל מה אם *גניבה שקרובה לאונסין את אמר משלם אבידה שאינה קרובה לאונסין לא כל שכן. אין כתיב בשואל אלא שבורה אבידה וגניבה מניין ודין הוא מה אם נושא שכר והשוכר שאין משלמין שבורה ומתה משלמין גניבה ואבידה שואל שמשלם שבורה ומתה אינו דין שישלם אבידה וגניבה ותני עלה הרי זה קל וחומר שאין עליו *תשובה. שבוייה מניין נאמר כאן ונשבר או מת *ונאמר להלן ומת או נשבר מה להלן שבויה עמהן אף כאן שבויה עמהן. עד כדון כרבי עקיבה. כרבי ישמעאל רבי ישמעאל כרבי נתן רבי נתן אומר או לרבות את השבויה. וכר"מ דאמר ג"ש במקום שבאת מה להלן נשבעין על האונסין אף כאן נשבעין על האונסין. עוד דר' נתן אומר או מת לרבות את השבויה. רבי יודן בעי טענו טענת גנב של אונסין אמר לו בא ליסטים מזויין ונטלה מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין. א"ר יוסי אין כיני ניתני שומר שכר והשוכר דתני לא מצינו בנושא שכר והשוכר שמשלם תשלומי כפל של אונסין ותני עלה זהו קל וחומר שיש עליו תשובה. א"ר חנינה אם אומר את כן נמצאת אומר הרי זה קל וחומר שיש עליו תשובה. דו יכיל מימר ליה מצינו בנושא שכר והשוכר שאינו משלם תשלומי כפל תאמר בשואל שמשלם תשלומי כפל בכל מקום ותני עלה הרי זה ק"ו שאין עליו תשובה. את מר °אם בעליו עמו לא ישלם. מהו שישבע רבי

(מכילתא משפטים)
(שם)
שמות כב
שם
פיין ב"ק פ"ב
שם לב
שם לד
שם

ציון
ירושלים

מהו שישבע עיי' קצוה"ח סי' רצ"א סק"ב ואני הארכתי שם בזה ואכ"מ ועיין נתיבות המשפט סי' רצ"א ס"ק לד בזה דבריו:

נישמעינה מהדא. בברייתא במכילתא וכך היא שנויה שם ואם לא ימצא הגנב למה נאמר ממשמע שנאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים שומע אני שאם נמצא גנב ויש לו בעל הבית פטור מכל דבר. כלומר השומר שהוא בעה"ב בשעת גניבה. מה ת"ל אם לא ימצא הגנב שומע אני שאם נמצא גנב ואין לו לשלם לא יאמר לו בעל גניבה בא והשבע לי שלא היה בלבך למכרם לכך נאמר אם לא ימצא הגנב שאם נמצא הגנב בעל הבית פטור מכל מקום. כלומר שאין יכול להשביעו שלא נתן עיניו בה לגוזלה וקמה לי' בהשותיה והשתא שאין לו להגנב לשלם תשלם לי אתה שהרי כגונב בתחלה אתה לכך נאמר אם לא ימצא הגנב כדדרשינן לה בטוען טענת גנב שאם לא ימצא כמו שהוא טוען אלא שהוא גנבה דאז ישלם אבל אם נמצא הגנב ואין לו לשלם פטור השומר מכל מקום ושמעינן שאינו יכול להשביעו שבועה זו כשידוע שנגנבה שנמצא וה"נ בגנב אם יש עדים שנגנבה ושלא פשע אין כאן שבועה כלל: כתיב כי יתן איש אל רעהו וגו'. והאי פרשה אמצעית דשומר שכר משתעי ויליף לה דחייב בגניבה ואבידה גניבה דכתיבא בהדיא ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו ואבידה דריש לה מואם לרבות האבידה: עד כדון זו דברי ר"ע דדריש לה מוי"ו דואם: כר' ישמעאל. אבל ר' ישמעאל דריש לה מק"ו כדתני בברייתא: מה אם גניבה. שהיא קרובה לאונס יותר מן האבידה: אין כתיב בשואל. השתא מפרש ליה לדיניה דשואל והלא אין כתיב בשואל בהדיא אלא שבורה או מתה דרבתה התורה לחייבו באונסין אבידה וגניבה מנין: ותני עלה וכו'. לקמן מפרש לה: שבויה. בשואל מנין: ונאמר להלן. בשומר שכר ומת או נשבר או נשבה ולקמיה פריך עלה: כר' ישמעאל. דריש לה כר' נתן דיליף מאו מת דכתיב גבי שואל או לרבות את השבויה: וכר"מ. לר"ע פריך דיליף שבויה דהוי כשבורה בשואל בג"ש משומר שכר ולר"מ דס"ל ג"ש במקום שבאת דילפינן לה לכל דבר ממקום שבאת ללמוד כדאמר בפ' שבועות העדות דון מינה ומינה א"כ ה"נ נילף הכל מש"ש דמה להלן שבויה כשבורה ומתה לפטורה דש"ש נשבע על האונסין לפטור עצמו ה"נ נימא בשואל דנשבע על השבויה לפטור עצמו: עוד דר' נתן. כלומר על כרחך לר"מ ס"ל דאף לר"ע צריכא ליה לדרשא דר' נתן דאו לרבות את השבויה ולא כדיליף לה בג"ש מש"ש: טענו טענת גנב של אונסין. שומר שכר שטען נגנבה באונס ממנו כגון שאמר לו בא לסטים מזוין ונטלה הימנו ונשבע ונמצא שהוא שקר: מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין. כלומר על טענה של אונסין מהו שישלם תשלומי כפל שהרי רצה לפטור עצמו בטענה זו: א"ר יוסי. ודאי לא דאין כיני אי אמרת דמשלם קשיא ליתני בברייתא דלקמיה דגם בש"ש והשוכר מצינו דלפעמים משלם תשלומי כפל: דתני וכו'. תשלומי כפל של אונסין. כלו' ואי איתא הא מצינו דמשלם כפל בטענה של אונסין: ותני עלה. והו הא דאמרינן לעיל גבי ק"ו דשואל משומר שכר לחייבו בגניב' ואבידה ותני עלה זהו ק"ו שאין עליה תשובה כל"ל ואי איתא דשומר שכר משלם תשלומי כפל בטענת ליסטים מזוין הרי יש עליו תשובה כדקאמר ר' חנינה דאם אומר את כן נמצאת אומר דה"ז ק"ו שיש עליו תשובה: דהוא יכיל מימר ליה. דהא איכא למיפרך ליה מה לש"ש שכן מצינו לפעמים בנושא שכר והשוכר דמשלם תשלומי כפל תאמר בשואל שאינו משלם תשלומי כפל בכל מקום כצ"ל: ותני עלה וכו'. סיומא דמילתא היא והיאך תני דאין על ק"ו זה תשובה אלא ודאי דאין ש"ש משלם תשלומי כפל בטענת לסטים מזוין: את אמר אם בעליו עמו לא ישלם. בשואל גלי לן קרא דאם השאלה בבעלים פטור ובעי השתא לענין פשיעה בבעלים עמו והיינו דקאמר מהו שישבע אם צריך הוא לישבע שלא פשעתי בה דהלא פשע חייב לשלם אפי' בבעלים דכי כתיבא קרא למיפטר בבעלי' אהנך חיובא דכתיבי ביה אבל פשיעה כיון דלא כתיבא הלא בש"ת על כל דבר פשע מיחייב אפי' בבעלים או דילמא אפי' בפשיעה פטור הוא בזמן שבעלים עמו ואין כאן שבועה כלל:
רבי

מראה הפנים

מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין וכו'. הכא פשיט לה דש"ש כטוען טענת ליסטים מזוין הוי כאונס ואינו משלם תשלומי כפל אם נמצא שקר והתניא כהאי מ"ד בפ' שור ומורה הל' ג' דס"ל דליסטים מזוין גזלן הוא וכדאמר נמי בבבלי ריש פ' השואל דף נ"ז ע"א במנינא דהאי פירכא לחד הירוצא ולכ"א קסבר ליסטים מזוין גזלן הוא וכדדייק הכא דאלת"ה הרי יש תשובה על הק"ו. והתם קאמר לעיל מינה דאפ"ה ק"ו דשואל פדיפה וא"כ אפי' למ"ד ליסטים מזוין גנב הוא לא מיפרך הק"ו. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש הל' גניבה ובפ"ד הל' ד' דבאבידה דדימו כשומר שכר משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזוין וכבר ביארתי מזה בפ' בן סורר ומורה דאתיא כמסקנא דהבבלי פ' מרובה וכמסקנא דהכא שם כר' זעירא דאפי' מטלו בשני הבעלים אין זה גזלן אלא גנב עד שיגזול בפרהסיא ופ"ב ד"ה כגון אנ שבכולן ניגזול את החנית:
רבי

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

רבי זירא אמר נשבע ר' חנינה ורבי לא תריהון אמרין אינו נשבע. מתניתא מסייעה לרבי חנינה ולרבי לא שבר שבויה ומתה שהן פטורין בנושא שכר והשוכר והשואל בבעלין פטור שלא בבעלים חייב אבידה וגניבה שהן חייבין בנושא שכר והשוכר לא כל שכן בשואל בבעלין פטור שלא בבעלים חייב. מאן דמר פשיטא שהוא נשבע צריכא ליה שישלם. רבי חנינה בשם רבי יודן מתניתא מסייעה לרבי זירא שואל שהחמירה התורה עליו בבעלים פטור שלא בבעלין חייב נושא שכר שהקילה התורה עליו לא כל שכן בבעלים פטור שלא בבעלים חייב. אין תימר לשבועה איצטרכת ליה ניתני בנושא שכר והשוכר הוי לא צורכה דלא לתשלומין. וקשיא על הדא דרבי זירא שואל אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו ישלם נושא שכר אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו לא ישלם שומר חנם בין שהבעלין עמו בין שאין הבעלים עמו נשבע. אמרת דברים שהשואל משלם נושא שכר נשבע. דברים שנושא שכר נשבע שומר חנם יהא פטור. דברים שנושא שכר משלם שומר חנם נשבע

מה

ר' זירא אמר נשבע. שלא פשעתי דס"ל פשיעה בבעלים חייב: אינו נשבע. דס"ל אפי' בפשיעה פטור בבעלים: מתני' מסייעה. תניא כוותיהו דר' חנינה ור' לא דפשיעה בבעלים פטור: שבר וכו'. בברייתא תנינן לה דבעי לאתוי על גניבה ואבידה שחייב בשואל שלא בבעלים דלא כתיבי גביה בהדיא ויליף מק"ו מנושא שכר ושוכר דמה אלו דקילי שהן פטורין בנושא שכר דלא מיחייבי אלא בגניבה ואבידה: והשואל. אפ"ה בשואל דחמיר ומיחייב אף בשבר ושבויה ומתה ודוקא בבעלים הוא דפטור שלא בבעלים חייב אבידה וגניבה דחמירי שהן חייבין אף בנושא שכר ושוכר לכ"ש דבשואל דוקא בבעלים הוא דפטור אבל שלא בבעלים חייב עליהן: מאן דאמר פשיטא שהוא נשבע צריכא ליה שישלם. בתמיה כלומר והשתא אי אמרת כמ"ד דפשיעה בבעלים חייב בשואל דהא דכתב רחמנא אם בעליו עמו לא ישלם דוקא אם לא פשע בה אבל כשפשע אפי' בעליו עמו ישלם ולפיכך קאמר דנשבע שלא פשעתי וא"כ קשיא למה ליה להתנא לאתויי מק"ו על גניבה ואבידה שיתחייב בה שלא בבעלים אף שלא בפשיעה הא כל שבבעלים פטור שלא בבעלים חייב כדמשמע קראי ומכיון דאמרת דפשיטא לן דפשיעה בבעלים חייב ודאי חייב הוא אף על גניבה ואבידה דכל שהפסיד מחמת פשיעותו בכלל הוא וא"כ ממילא משמע דחייב בגניבה ואבידה שלא בבעלים לפי הכלל שאמרנו דהא לא מסכמת לה פטורא בבעלים אלא שלא בפשיעה ומה שבבעלים פטור שלא בבעלים חייב ומאי מספקא ליה להתנא אם מתחייב בגניבה ואבידה שלא בבעלים דאיצטריך ליה הק"ו אלא ע"כ דס"ל פשיעה בבעלים פטור כר"ח ור' לא ושפיר איצטריך ליה הק"ו על גניבה ואבידה שלא בבעלים שלא בפשיעה: מתנית' מסייעה לר' זירא. תניא אידך כוותיה דר' זירא דצריך שישבע שלא פשעתי דפשיעה אפי' בבעלים חייב: שואל שהחמירה התורה וכו'. הכי תנא דברייתא ילוף לנושא שכר דפטור בבעלי' מק"ו משואל וס"ל להאי תנא דשוכר כשומר חנם דמי והלכך לא נקט אלא נושא שכר וכדלקמן: שואל שהחמירה התורה עליו. מה שואל שהחמירה התורה עליו לשלם בשבר ושבויה ומתה אפ"ה בבעלים פטור ואינו חייב אלא שלא בבעלים כדכתיבי קראי נושא שכר שהקילה התורה עליו דפטור הוא בכל אלו לכ"ש דחיובו בגניבה ואבידה אינו אלא שלא בבעלים אבל בבעלים פטור: אין תימר. ואי ס"ד לשבועה איצטרכת ליה כלומר דהלו אמרת פשיעה בבעלים פטור וא"כ לא קאי הק"ו אלא לענין למיפטריה משבועה שלא פשעתי אם הוא בבעלים ומשום שאפי' הוא בפשיעה פטור א"כ קשיא ניתני בנושא שכר והשוכר דהא ע"כ האי תנא ס"ל דשוכר כש"ח דמי מדלא נקט אלא נושא שכר וש"מ דחיובי' דשוכר שלא בבעלים אינו אלא בפשיעה כמו הש"ח ואי דהק"ו לענין פטורא דשבועה הוא אמאי לא נקט נמי להשוכר דהא שפיר שייך הק"ו גם בשוכר ולמילף דאם הוא בבעלים פטור אפי' בפשיעה ולא מבכחת שבועה גביה בבעלים: הווי לא צורכה דלא לתשלומין. אלא ע"כ ש"מ דלא קאי הק"ו אלא לענין פטורא דתשלומין אם היא בבעלים ומשום דס"ל פשיעה בבעלים חייב וא"כ פטורא דשואל בבעלים ע"כ איננה אלא בשבועה שלא פשעתי והא איצטריך ליה הק"ו למיפטר להנושא שכיר בבעלים מתשלומין בחיובא דידיה ובשבועה מיהת שצריך לישבע שלא פשעתי דדיו להיות כשואל בדיניה והשתא שפיר הוא דלא נקט הכא להשוכר דלא מיתני ליה כלל ולא שייכא גביה הק"ו דהא אי לא פשע פטור הוא מתשלומין אפי' שלא בבעלים ואי בפשיעה אפי' בבעלים חייב וא"כ לעולם הוא צריך לישבע שלא פשעתי בין שלא בבעלים בין בבעלים והיינו סייעתא לר' זירא: וקשיא על הדא דר' זירא וכו'. וקאמר הש"ס דמכל מקום קשיא לן למאי דס"ל לר' זירא דבכולהו פשיעה בבעלים חייב כדשמעינן ממילתיה וכפירושא דהברייתא דאתיא כוותיה כדאמרן ולדידיה שואל אם בעליו עמו נשבע שלא פשעתי שהרי אם פשע חייב: אין בעליו עמו ישלם. ונושא שכר אם בעליו עמו נשבע שלא פשעתי: אין בעליו עמו ישלם. כצ"ל. ושומר חנם בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו נשבע שלא פשעתי וכל הא שמעינן ממילתיה דר' זירא דס"ל הכי כדלעיל: אמרת. הא קשיא לן עליה אמאי לא נימא דבדין הוא דכל דקיל מחבריה קילא דיניה כדמסיק ואזיל: דברים שהשואל משלם. והיינו שבר ושבויה ומתה ובשאין בעליו עמו בדין הוא דנושא שכר דקיל מיניה נשבע עליהן שאירע לו כך ופטור: דברים שנושא שכר נשבע. בשבר ושבויה ומתה בשאין בעליו עמו בדין הוא דשומר חנם דקיל מיניה יהא פטור בלא שבועה: דברים שנושא שכר משלם. והיינו גניבה ואבידה בשאין בעליו עמו בהא בדין הוא דשומר חנם נשבע על כך ופטור:

מה

ר"ח ור"ל תריהון אמרין אינו נשבע. מתניתן מסייעה לר"ח ולר"ל נ"ל לר"ז שבר שבויה ומתה שהן פטורין בנושא שכר והשוכר והשואל בבעלים פטור שלא בבעלים חייב. אבידה וגניבה שהן חייבין בנושא שכר והשוכר לא כ"ש בשואל בבעלים פטור שלא בבעלים חייב. פי' דהברייתא קמ"ל דילפינן גם לפטורא בבעלים בגניבה ואבידה בשואל משבורה ומתה דכיון דחיובא ילפינן מק"ו דשבורה או מתה ע"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון כדאיתא בבבלי במס' ב"מ דף צ"ה ע"א עיי"ש זה קמ"ל הברייתא. וע"כ פריך שפיר על ר"ז מברייתא הזאת מאן דמר פשיטא שהוא נשבע צריכה לו שישלם פי' כיון דפשיטא דבבעלים נשבע על פשיעה וצריך לישבע שלא פשע ע"כ צריכה לי' ר"ל מיבעיא לן על גניבה ואבידה וצריך הברייתא למילף על גניבה ואבידה לפטורא בבעלים. אבל אין תאמר דאינו נשבע ופטור על הפשיעה כיון דאפי' מפשיעה פטור למה צריך למילף על פטורא דבבעלים על גניבה ואבידה. ולשון כזה מצוי בירושלמי עי' בפ' כל הגט בה"א דגרסינן שם ג"כ מן מה דפשיטא לי' זאת ע"כ צריכה לי' זאת עיי"ש וה"נ דכוותי' ר"ח בשם ר' יודן מתניתא מסייעה לר"ז שואל שהחמירה התורה עליו בבעלים פטור שלא בבעלים חייב נושא שכר שהקילה התורה עליו לא כ"ש בבעלים פטור כו' א"ת לשבועה אילטרכת לי' נתני בנושא שכר והשוכר ר"ל דא"ת דצריך למילף אף פטורא דשבועת פשיעה למה יליף הפטור דבבעלים בנושא שכר יליף נמי על שוכר דכש"ת היא דבדידי' יש נמי ללמוד על פטור דבבעלים לענין שבועה שלא פשעתי הוי לא צריכה דלא לתשלומין. כל עיקר דצריכין למילף על הפטור דבבעלים היא אך על התשלומין ע"כ מביא רק ש"ש למילף על פטור דתשלומין בבעלים אבל לא ש"ח לפוטרו משבועה שלא פשעתי בה וקשיא על הדא דר"ז ר"ל אפילו דר"ז שפיר קאמר והלכה כוותי' מ"מ קשיא על הדא דר"ז כדמסיק דתנינן שואל אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו ישלם. נושא שכר אם בעליו עמו נשבע אין בעליו עמו ישלם כגי' הפ"מ ז"ל. ש"ח בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו נשבע ר"ל כך יכול מימר דאין נפ"מ בין שואל וש"ש וש"ח. אלא כזה. אמרת דברים שהשואל משלם ש"ש נשבע דברים שהש"ש משלם ש"ח נשבע דברים שש"ש נשבע ש"ח פטור לגמרי ע"כ בשבורה דנשבע הש"ש שנשבר או מת ע"ז פטור ש"ח משבועה ולא אמרינן דאין חלוק בין ש"ח לבין שואל וש"ש אלא בתשלומין מקום דהם משלמין הוא נשבע. ז"א אלא דאיכא נפ"מ גם בשבועה משום דכל אחד ואחד נחית מדריגה מן חבירו. מקום שש"ש היינו הלא נשבע ש"ח פטור לגמרי כך היא הברייתא. והשתא קשה לר"ז דהאיך קסברת דבבעלים כולם נשבעין על שלא פשעתי כיון דשואל וש"ש אין עליהם רק שבועה לחוד צריך להיות ש"ח פטור לגמרי מה את מתני בש"ח כשהבעלים עמו ר"ל ולמה תני ר"ז בש"ח כשבעלים עמו צריך לישבע ג"כ. ואית דבעי ר"ל דים מקשים על ר"ז גם מש"ש מה את מתני בש"ח וש"ש בין שהבעלים עמו בין שאין בעלים עמו ר"ל.

הכל

מראה הפנים

רבי זירא אמר נשבע וכו'. פלוגתא דהכא כפלוגתא דרב אחא ורבינא כפי כשואל שם דפליגי בפשיעה בבעלים והתם קאמר בפשיעות כמאי דפליגי דמ"ד פטור קסבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולא נתית לכל השקלא והטריא דהכא וככר באתרתי בסוגיא שיטב בפנים כעיון הדק ולא תיקשי למאי דפרישית בהאי סייעתא דר' זירא דמדייק הש"ס דע"כ הק"ו דנושא שכר משואל לענין הפטור בבעלים מתשלומין דוקא ומיהת משבועה שלא פשעתי לא מיפטר והיינו מדלא קתני שוכר בהדיא כמבואר בפנים ולכאורה איכא למידק דאמאי לא מדייק נמי מדלא קתני ש"ח בהדיא דהא לסברת האי תנא חדא דינא אית להו לשוכר וש"ח. אבל הא ליתא דאין ה"נ דהאי דיוקא שפיר קאי נמי מש"ח דאי ס"ד פשיעה בבעלים פטור בשואל א"כ אף בש"ח לא נתחייביה לישבע שלא פשעתי אלא דוקא שלא בבעלים מק"ו והיינו כך והש"ס דלא נקט אלא השוכר משום דבכל מקום מיתני נושא שכר והשוכר בהדדי וכאן בשמיט התנא למיתני שוכר וזה מבואר. ומסקנת הפוסקים ז"ל כמ"ד פשיעה בבעלים פטור בכולהו ומסקנא דהכא

תורה אור

מה את מתני בשומר חנם בשהבעלים עמו. ואית דבעי מה את מתני בשומר חנם ונושא שכר בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו. א"ר אבין °על כל דבר פשע. א"ר מנא לא מצינו שהשוות התורה בגניבה ואבידה בשואל. לכן נשוה שומר חנם ונושא שכר שבר שבויה ומתה. ומה טעמא דבית שמאי על כל דבר פשע ומה מקיימין דבית הלל טעמא דבית שמאי פשע על כל דבר פשע. תיפתר ששלח בו יד על ידי *שליח. רבי יוסי בר חנינה בעי מה אמר יטול נטל והתני רבי הושעיה נשברה החמיצה נותן לו דמי כולה כלום החמיצה לא מחמת קילקולה. רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי לעזר שליחות שנאמר בשומר חנם. אינו חייב עד שיחסר. רבי שמואל בעא קומי רבי אבהו מה איתאמרת יסב חיסר או אפילו לא חיסר א"ל לית הדא שאילתא דר' יוסי בר חנינה יטול *נטל. אין תימר ליטול אפילו לא חיסר אין תימר נטל עד שעה שיחסור. אין תימר ליטול החזירה בין למקומו בין למקום אחר פטור אין תימר נטל החזירה למקומו פטור למקום אחר חייב. רבי אבהו בשם רבי יוחנן נאמרה שמירה בשומר חנם ונאמר שמירה בשומר שכר

ולא

שמות כב

פני משה

מה את מתני בשומר חנם בשהבעלים עמו. סיומא דהקושיא היא וכלומר דהשתא קשיא מה את מתני בברייתא דכר' זירא אתיא דשמעינן מינה דס"ל להתנא דפשיעה בבעלים חייב ואפי' בשומר חנם. וצריך הוא לישבע שלא פשעתי וא"כ דינו כשומר שכר הוא בזה דג"כ צריך לישבע שלא פשעתי כשבעליו עמו כדיליף לה לעיל בברייתא דלא פטר ליה אלא מתשלומין ואמאי ומהיכא יליף לה האי תנא דגם בש"ח דקיל מיניה הדין הוא כן: ואית דבעי. ואיכא דמקשי ליה גם על שומר שכר אמאי משוה דיניה בפשיעה בבעלים כדיניה דשואל כדשמעינן מברייתא דמפרשינן לה כר' זירא והכי פריך מה את מתני בש"ח ונושא שכר בין שהבעלים עמו בין שאין הבעלים עמו כלומר דמהיכ' ילפת לה למימר בתרווייהו דאין חילוק בין אם בעלים עמו או לא ולעולם מיחייבי בפשיעה וצריכין לישבע שבועה שלא פשעתי ומשוית להו כשואל לענין זה: א"ר אבין. מהכא יליף לה תנא דברייתא ור' זירא דעל כל דבר פשע כתיבא בשומר חנם דמשמע בכל דבר ובכל מקום שפשע ואפי' בבעלים חייב הוא וצריך הוא לישבע שלא פשעתי לפטור עצמו וכיון דגלי לן קרא גבי ש"ח דקיל ממילא שמעינן דבכולהו דינא הכי דמיחייבי בפשיעה בבעלים ולא מיפטרי אלא בשבועה שלא פשעתי: א"ר מנא. לאו מילתא היא דקאמרת להשוות דינן בזה שהרי לא מצינו שהשוות התורה בגניבה ואבידה בשואל. כלומר דאפי' בחיובא דגניבה ואבידה גבי שואל לא מצינו דהשוה התורה לחיובא דשבר ושבויה ומתה לשנאמר בו בשבעליו עמו פטור ובשאין בעליו עמו חייב דהא לא מצינו בהדיא חיובא דגניבה ואבידה בשואל ועיקר חיובא דגניבה ואבידה גביה מק"ו דש"ש למדנו כדיליף בברייתא קמייתא וכן בתני ר' ישמעאל ובש"ש גופיה לא כתיבא בהדיא פטורא בבעלים עמו אלא דהדר ילפינן בק"ו משואל לענין פטורא בבעלים כדיליף לה בהאי ברייתא וא"כ בדין הוא דלא נחמיר אפי' בשואל בפשיעה בבעלים אפי' בגניבה ואבידה דהא מש"ש ילפת לה והתם לא כתיבא פשיעה כלל: לא כן נשוה שומר חנם ונושא שכר שבר שבויה ומתה. בתמיה ואת אמרת דאפי' בש"ח וש"ש ואפי' בשבר שבויה ומתה שוין הן דלעולם בפשיעה חייבין ואפי' בבעלים כדאמר לעיל להך תנא דעל הכל צריכין לישבע שבועה שלא פשעתי הא ודאי לא מצית אמרת אלא מכיון דילפינן כל חד מחבריה שואל לחיובא בגניבה ואבידה מק"ו דש"ש וש"ח וש"ש ילפינן לפטורא בבעלים מק"ו משואל הדר מוקמינן להו אדינא דכל חד וחד בדוכתי' דש"ח דחיוביה בפשיעה הוא דוקא בשאין הבעלים עמו וכן ש"ש בחיוביה דגניבה ואבידה בשאין הבעלים עמו וכן שואל בדיניה אבל כשהבעלים עמו אפי' בפשיעה פטורין הן דהא פטורא דבעלים עמו משואל הוא דילפינן וכדאמרן: ומה טעמא דב"ש וכו'. כלומר וכי תימא האי על כל דבר פשע דכתיבא בש"ח מאי עבדת בה הריא מיבעי' ליה לכדתניא כדמפרש לקמיה דכל חד וחד יליף ליה למאי דאית ליה: ומה טעמא דב"ש. בסוף פ' המפקיד תנינן לה החושב לשלוח יד בפקדון בש"א חייב ובה"א עד שישלח בו יד ומפרש להו לטעם פלוגתייהו דב"ש ילפי מדכתיב על כל דבר פשע דאפי' בדיבורא מיחייב: ומה מקיימין ב"ה טעמא דב"ש. דהא שפיר קאמרי ב"ש על כל פשע מיבעי ליה וכתיב על כל דבר פשע: תיפתר. דמיבעי היכא ששלח בו יד ע"י שליח דבכל התורה קיי"ל אין שליח לדבר עבירה והכא גלי לן קרא על כל דבר פשע אפי' באמר לשליחו לשלוח בו יד מתחייב הוא המשלחו: ר' יוסי בר חנינה בעי. אסיפא דהיא מתני' דהמפקיד קאי והגב דמייתי לפלוגתייהו דב"ש וב"ה ברישא מפרש לה לכולה ובמקומה שם לא נתפרשה: דתנינן שם הטה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית הגביה ונטל ממנה רביעית משלם את הכל. והשתא בעי ר' יוסי ב"ח מה אמר התנא בהך דהגביהה וכו': יטול נטל. כלו' אם לאו דוקא נטל קאמר אלא אפי' הגביהה כדי שיטול ממנה נמי חייב דשליחות יד אינה צריכה חסרון או דילמא נטל דוקא קאמר דשליחות יד צריכה חסרון: והתני. כלומר דפריך הש"ס אהא דבעי ר' יוסי ב"ח אהאי דינא דמתני' דהמפקיד דהכא שאני דאפי' למ"ד צריכה חסרון מיחייב אפי' לא נטל אלא מכיון שהגביהה ליטול קמה ברשותיה: דהא תני ר' הושעי'. הא דאמרי' בהטה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית: נשברה. דוקא בשנשברה אבל החמיצה נותן לו דמי כולה דכלום החמיצה לא מחמת קילקולה שחסר ממנה הרביעית ודרכו של יין להחמיץ כשאין החבית מליאה והשתא נמי בסיפא בהגביהה אפי' למ"ד צריכה חסרון מיחייב כיון שהגביהה ליטול משום דניחא ליה להאי דתיהוי האי חבית מליאה וכולה חבית בסיס להאי רביעית וכיון שרצה ליטול הרביעית נעשה שואל על כל החבית: מה איתאמרת. היכי פירושא דהאי עד שיחסר דקאמר: יסב חיסר. אם נטל וחיסר הוא עצמו דאז הוי חסרון או אפי' לא חיסר בעצמו אלא שנחסר מאליו מחמת שנטלו להשתמש בו הוי חסרון: לית הדא שאילתא דר' יוסי ב"ח יטול נטל. וכי לאו הייטו האי בעיא דבעי ר' יוסי ב"ח אם יטול או נטל דוקא: אין תימר ליטול א"כ אפי' לא חיסר הוא עצמו אלא שנחסר מאליו ואין תימר נטל עד שעה שיחסור הוא ואמרינן עלה דבגוונא דאם מחמתו הוא נחסר מאליו לכ"ע הוי חסרון וא"כ מאי קא מיבעיא לך: אין תימר ליטול. כלומר דמסיים למילתיה דעוד. איכא נ"מ אי אמרינן אפי' ליטול מחייב אם נשברה דברשותיה הוי ומשום שליחות יד הוא ולאו דוקא קתני נטל מיהת שמעינן דלענין זה אם החזירה ואחר כך נשברה בין שהחזירה למקומה בין למקום אחר פטור דלא הוי כמו שטילטלה לצורכו: ואין תימר נטל. דוקא איירי במתני' החזירה למקומה וא"כ נשברה פטור למקום אחר חייב:

ולא

רידב"ז

הכל אחד בין בבעלים בין שלא בבעלים הכל שוה לענין שבועה הא כל אחד נחית מדריגה מחבירו וכיון דבבעלים בשואל נשבע צריך להיות ש"ח פטור לגמרי. וע"כ הגם דהלכה כר"ז אבל קשיא הדא על דר"ז למה תני סתמא הכל נשבעין בבעלים וכולן שוה ש"ח וש"ש לשואל. ע"ז משני אמר ר' אבון על כל דבר פשע ר"ל דבפשיעה הוא חייב על כל דבר בין בבעלים בין שלא בבעלים בין שואל בין ש"ש וש"ח. ור"מ משני שנויא אחרינא א"ר מנא לא מצינו בתמי' שהשוות התורה בגניבה ואבידה בשואל ר"ל דהא כל עיקר פטורא דבעלים כתב רחמנא רק בשבורה ומתה בשואל גבי אונסין. ועכ"ז אמרינן דהושוו כולם לשבורה ומתה דאפילו בגניבה ואבידה פטור גם כן השואל בבעלים כמו על שבורה ומתה ולא אמרי' שאני שבורה ומתה שכן אונס כדאיתא במס' ב"מ דף צ"ה עיי"ש ועל גניבה ואבידה ע"כ דנשבע השואל שנגנב או שנאבד לכן נשוה חיובא דגבי ש"ש וש"ח לשבורה ומתה ע"כ כמו דנשבע על שבורה ומתה כן נשבע הש"ש על גניבה ואבידה שלא פשע וכן הש"ח דהשוו בבעלים כל החיובים לשבורה ומתה בבעלים לפטורא ולחיובא ואין שום נפ"מ ביניהם:

אר"ז

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ב"מ מד

שם

מראה הפנים

דהכא מר' מנא וכבר זכרתי מזה דר' מנא בתרא. דהאי תלמודא הוא כדמוכחת מהרבה מקומות דפסק הרמב"ם ז"ל כוותיה כמה בלמד מסוגיא דהאי תלמודא:

יטול נטל. כבר ביארתי בפנים דלהמסקנא פשיטא מהא דר' הושעיה דלאו דוקא נטל אלא אפי' שהגביה ליטול ובמשאל דהתם סוף פ' המפקיד. וכן נתבאר בפנים דלמ"ד שליחות יד אינה צריכה חסרון והכי קי"ל מכ"פ כשהגביה כדי ליטול בדבר שיבא לידי חסרון הוא דבעינן. והא דקאמר הכא אין תימר ליטול וכו' לכאורה לא אתיא כמסקנא במאי דנתבאר מסוגיא דחבית בפ' המפקיד וע"ש במ"ב בס"ד לענין ב' הגירסות:

מסורת הש"ס

ב"מ מא ע"ב

(לפי' פ"ד)

שבועות מט ע"ב

ולא דמייא שמירה שנאמר בשומר חנם לשמירה שנאמר בנושא שכר. שמירה שנאמר בשומר חנם כיון ששימר כל צורכו פטור שמירה שנאמר בשומר שכר אין משערין אותו אלא בגופו לפיכך רואין אותו אם היה ראוי לשמירה פטור ואי לא חייב אין אומרין אילו היה אחר שם יכול להציל הציל פטור שלא הציל חייב. רבי לעזר בשם רבי הושעיה נאמר שליחות יד בשומר חנם ונאמר שליחות יד בשומר שכר ולא דמייא שליחות יד שנאמר בשומר חנם לשליחות יד שנאמר בשומר שכר. שליחות יד שנאמר בשומר הנם אינו חייב עד שימשוך שליחות יד שנאמר בשומר שכר *כיון שהניח מקלו ותמילו עליה חייב. שמע רבי יוסי בר נהוראי ומר אני איני מקבל עלי את הדבר הזה אלא אחד זה ואחד זה אינו חייב עד שימשוך. רבי אמי בשם רבי לעזר ותני רבי הושעיה כן. אילו נאמר שליחות יד בשומר חנם שאינו צריך הייתי למד מנושא שכר מה אם נושא שכר שהחמירה התור' עליו אינו חייב עד שימשוך שומר חנם שהיקילה בו התורה אינו דין שלא יהא חייב אלא עד שימשוך. לאי זה דבר נאמר שליחות יד בשומר חנם שאינו צריך להחמיר על נושא שכר כיון שהניח מקלו והרמילו עליה חייב. ר' יוסי אומר אם אומר את כן נמצא' למד על המלמד להחמיר עליו. דו יכיל מימר ליה מה אם נושא שכר שהחמירה בו התורה אינו חייב עד שימשוך שומר חנם שהקילה בו התורה אפילו משך יהא פטור. אלא כיני לא יאמר שליחות יד שנאמר בשומר שכר שאינו צריך הייתי למד משומר חנם מה אם שומר חנם שהקילה בו התורה אינו חייב עד שימשוך נושא שכר שהחמירה בו התורה כיון שמשך חייב. לאי זה דבר נאמר שליחות יד בנושא שכר שאינו צריך להחמיר עליה כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב:

הלכה ב מתני'

אמר [א] לשומר הנם איכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן פטור: גמ' *רב אמר פטור משבועת פקדון וחייב משום [ב] שבועת *ביטוי. א"ר יוחנן מאחר שמצוה להפיסו אינו חייב משום שבועת ביטוי. על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו מפייסו על האמת אינו מפייסו על השקר. רבי יוחנן בעי שבועת סוטה מהו שיהו חייבין משום שבועת ביטוי. מה נן קיימין [ג] אם בשוגגת בעבירה ובשבועה אין כאן סוטה

אם

ולא דמייא שמירה וכו'. אע"פ ששניהם נאמרה שמירה מ"מ אינן דומין זה לזה דבש"ח כיון ששימר כל צרכו בלא פשיעה פטור ובשומר שכר אין משערין אותו אלא בגופו לפי שצריך לשמו' בכל כחו כיון שנוטל שכר ומיהו אין משערין אלא בגופו של שומר כדמסיק ואזיל שרואין אם הוא ראוי לשמירה זו ושמר כפי שהוא ראוי פטור כגון אם אירעו אונס גזלן וכיוצא בו ואם לא שמר כמו שהוא ראוי בעצמו לכך שהיה יכול להציל ולא הציל אז הוא חייב אבל אין משערין אותו באחר לומר אילו היה אחר תחתיו היה יכול להציל ודוקא אם הציל הוא דפטור ואם לאו חייב הא לא אמרינן: שמע ר' יוסי בר נהוראי. מה שאמר ר"א משמיה דר' הושעיה ואמר איני מקבל עלי את הדבר הזה. דלא אמרה ר' הושעיה מעולם אלא אחד זה ואחד זה אינו חייב בשליחות יד עד שימשוך אותה כדי לקנותה דמטלטלין אין נקנין אלא במשיכה לכל דבר הן לענין מקח או לענין גזל או לענין שליחות יד: ותני רבי הושעיה כן. מברייתא דר' הושעיה שמענו דתני בהדיא כן כדאמר ר' אלעזר משמיה: אילו לא נאמר שליחות יד בש"ח. כל"ל: שאינו צריך. לפי שהייתי למד משליחות יד שנאמר בש"ש אלא שהייתי אומר מה אם נושא שכר שהחמירה התורה עליו בשמירתו דמתחייב בגניבה ואבידה ואינו חייב עד שימשוך דמן הסברא עד שימשוך דוקא כדאמרינן דלכל דבר דוקא במשיכה הוא דנקנה שומר חנם וכו' לכ"ש דעד שימשוך: לאיזה דבר וכו'. כלומר אלא דלכך נאמר בש"ח ללמד על ש"ש דהפי' הניח מקלו ותרמילו עליה ולא משכה קנאה ומתחייב עליה: ר' יוסי אומר וכו'. כלומר דלא שייך לומר כן שהלמד ילמד על המלמד להחמיר עליו דהרי אתה יכול לומר דשפיר איצטריך שליחות יד בש"ח דאי לא נאמרה הייתי אומר מה לשומר שכר דחייב משימשוך שכן החמירה התורה עליו תאמר בש"ח דקיל אפי' משך יהא פטור והלכך איצטריך. ולעולם בשניהם עד שימשוך: אלא כיני. איפכא הוא דילפינן דלא תאמר שליחות יד בש"ש ונילף בק"ו מש"ח דמתחייב אלא אי הוה ילפינן מש"ח ה"א דבש"ש נמי עד שימשוך בעינן לכך נאמר שליחות יד בש"ש להחמיר עליו ולומר כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב שמעינן מיהת לר' הושעיה דתני בברייתא בהדיא כן:

הלכה ב מתני' אמר לש"ח איכן שורי אמר לו וכו' משביעך אני ואמר אמן פטור. שאלו הודה לא היה משלם כלום שהרי בכל אלו אין כאן חיוב לש"ח ונמצא שאין כאן כפירת ממון ואע"פ שנשבע לשקר לא חייבה תורה קרבן משום שבועת הפקדון אלא היכא שכפרו ממון וכן הדיין אינו יכול להשביע אלא על דבר שאם היה מודה היה חייב לשלם ממון: גמ' פטור משבועת פקדון. הואיל ולא כפר ממון אבל חייב קרבן משום שבועת ביטוי שעכ"פ נשבע לשקר הוא ואע"ג דליתיה בלהבא שהרי אין בידו ליסבע אם ימות או לא ימות קסבר רב מילתא דאיתא בלאו והן אע"ג דליתיה בלהבא מיחייב משום שבועת ביטוי: ר' יוחנן. פליג דמאחר שמצוה על הנפקד להפיס דעתו של המפקיד דאע"ג דמדינא פטור הוא מ"מ מצוה עליו לפייסו על שנאבד ממונו על ידו ומכיון דמפייסו שוב אין עליו חיובא דשבועת ביטוי במה שכפר בו בתחילה: על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו. בתמיה וכי לא מודה רב בזה שעכ"פ מצוה עליו להפיס דעתו של זה: מפייסו על האמת ואינו מפייסו על השקר. כלומר ודאי דמודה רב בזה אלא מה שיכול הוא לפייסו אינו אלא על אמת אשר אתו שהפקדון נאבד ממנו ואינו חייב בדבר ומפייסו ומשתדל אתו בכל מה שיכול אבל אינו יכול לפיים על השקר שכפר בו בתחילה ונשבע לשקר דמה פיוס שייך בזה והילכך מיחייב משום שבועת ביטוי: שבועת סוטה. שהכהן משביע אותה. והיא אומרת אמן מהו שתהא חייבת קרבן משום שבועת ביטוי לשעבר שנשבעת לשקר וכגון שתלתה לה זכות ולא מתה כדאמרינן בפ"ג דסוטה דהזכות תולה: מה אנן קיימין. ומתמה הש"ס דהיכי משכחת לה חיוב שבועת ביטוי גבי סוטה דבמאי עסקינן: אם בשוגגת בעבירה ובשבועה. כלו' אם שוגגת בעבירה שלא ידעה שחטאת כגון שסברה שהוא בעלה וממילא שוגג' היא גם בשבועה הרי אין כאן סוטה דאם זינתה שוגגת לא נאסרה על בעלה וגם בשבועה אנוסה היא ולא שייך כאן סוטה:

ואם

עין משפט נר מצוה

ט

א מיי' פח מהל' שבועות ה"ם

י

ב מיי' שם פ"ז ה"ב ג ופ"ח ה"ם ו

ציון ירושלים

[ג] אם בשוגגת בעבירה ו בשבועה אין כאן סוטה נ"ב לפי מ"ש המפרש"ק דבשוגגת שמותרת לבעלה מ"מ אסורה דמעלה מעל בבעלה משכח' לה בשוגג באומ' מותר דהוי שוגג ומ"מ הוי סוטה ודו"ק:

מראה הפנים

אין משערין אותו אלא בגופו וכו'. למאי דפרישית בפנים אתיא שפיר כהאי ברייתא דמייתי לה בבבלי פ' השוכר את הפועלים דף צ"ג ע"ב רועה שהיה רועה עדרו והניח וכא לעיר בא זאב וטרף וכו' אלא אומדין אותו אם היה יכול להציל חייב ואם לאו פטור ובפירושא דהתם לפי המסקנא דאומדין אותו אם היה יכול לקדם ברועים ובמקלות והיינו נמי דקאמר הכא דאין משערין אלו היה אחר תחתיו והיה יכול להציל בעצמו הפי' אם לא ימצא לקדם ברועים נמי ובמקלות הא לא אמרינן אלא משערין בגופו ואם היה יכול להשתדל ולקדם ברועין ובמקלות ש"ח בחנם וש"ש בשכר אז הוא חייב. ואם לא אפשר לו למצוא אחרים והוא לא היה יכול להציל פטור וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שכירות הל' ו' רועה שהיה לו להציל וכו' ואם לא עשה כן והיה לו לשכור ולא שכר ה"ז פושע וחייב וא"כ אם לא היה אפשר לו למצוא אחרים ולשכרן פטור:

אלא כיני לא יאמר שליהות יד שנאמר בשומר שכר וכו'. והכי אמר רבי יוחנן משום ר' יוסי בן נהוראי בבבלי פ' המפקיד דף מ"א ע"ב משונה שליחות יד האמורה בש"ש וכו' אלא דמהתם משמע דלמ"ד שליחות יד אינה צריכה חסרון והכי קי"ל דמאן הוא למד דקרא יתירא בא לגלות דשליחות יד אינה צריכה חסרון וא"כ אפי' בש"ת שהניח מקלו ותרמילו עליה הוי שליחות יד ומתחייב באונסה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' גזילה הל' י"א השולח יד בפקדון וכו' ה"ז גזלן ונתחייב באונסיו. ואין חילוק בזה בין ש"ח לש"ש. ויש לומר דה"נ קאמר הכא דאחר שגילה לנו הכתוב גבי ש"ש ילפי' גם ש"ח ממנו לענין זה כדכתבו התוס' שם ע"ב ד"ה לומר לך וכו' והיינו דקאמר להחמיר עליה ועל דין דשליחות יד קאמר:

רב אמר פטור משבועת הפקדון וכו'. כבר נתבאר מזה בפ' זה בגרר הלכה ע' וע"ש בד"ה

עין משפט
נר מצוה

יא
א מיי' פ"ו מהל' גזילה ה"ב ופ"ה מהל' שבועות ה"ט

יב
ב מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה א

יג
ג מיי' פ"ז מהל' גזילה ה"ב ופ"ז מהל' שבועות הלכה ח ט

יד
ד מיי' פ"א מהל' גניבה ה"ד

טו
ה מיי' שם ה"ו

טז
ו מיי' שם פ"ג הלכה ט

ואם במזידה בעבירה ובשבועה אין כאן קרבן. משום שבועת ביטוי דאינו בא על המזיד הילכך לא משכחת לה: אתיא דרב כר"ע. וקאמר הש"ס מילתיה דרב ודאי לא אתיא אלא כר"ע דס"ל לעיל בפ"ג דשבועת ביטוי נוהג גם בשלעבר דאלו לר' ישמעאל הא ס"ל דאינו חייב אלא על העתיד לבא והא דרב לא אתי' אלא בשלעבר: ואין יסבור ר' ישמעאל כר"מ אתיא היא. מיהו האי מילתי' דבעיא דר' יוחנן דאקשינן עלה אם היינו אומרין דר' ישמעאל כר"מ ס"ל דאמר בפ"ב דסוטה גבי על מה היא אומרת אמן אמן וכו' שומרת יבם וכונסה ר"מ אומר אמן שלא נטמאתי ואמן שלא אטמא והשתא לר' ישמעאל דמחייב שבועת ביטוי בלהבא ואליבא דר"מ דקבלת שבועה של סוטה גם על להבא היא א"כ מכל לומר דמשכחת לה שבועת ביטוי גבי סוטה שנשבעה שנשבעה יודעת בשבועה ואח"כ נעלמה ממנה השבועה וכדין שבועת ביטוי בלהבא: ואת משכח מקשייא. ומכל מקום תמלא הדבר מוקשה הוא ומילתא פריכא היא חדא דאמאי בעי ר' יוחנן לאו אליבא דהלכתא דהא לא קי"ל כר"מ אלא כרבנן דהתם ועוד דהא ע"כ בשבועת ביטוי מילתא דאית ביה לאו והן בעינן לכ"ע ואפילו רב לא פליג אלא דלהבא לא בעינן והיכי משכחת לה בקבלת שבועה דסוטה. לאו והן הא לא תוכל לישבע שתטמא והיינו מקשייא:

הלכה ג מתני' איכן שורי א"ל איני יודע מה אתה שח וכו' פטור. דלא כפר לו ממון שהרי ש"ח פטור הוא בהלו: והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן. ולא כפל ואם הודה מעצמו עד שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם כדין שבועת הפקדון דאיכא בהא עד שמודה ושב מרשעתו ובא להתכפר דכתיב גבי גזל הגר והתוודו את חטאתם וגו': איכן שורי א"ל נגנב וכו'. דש"ח הפוטר עצמו בטענת גנב ונשבע ובאו עדים משלם כפל דכתיב אם לא ימצא הגנב ודרשינן בפ' מרובה אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו ישלם שנים אבל אם בא לפטור עצמו בטענת

אם במזידה בעבירה ובשבועה אין כאן קרבן. אתיא דרב כרבי עקיבה ואין יסבור רבי ישמעאל כרבי מאיר אתיא היא. *דר"מ אמר אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא ואת משכח מקשייא:

הלכה ג מתני' איכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה שח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן *פטור איכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן א הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם *איכן שורי אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו ב משלם תשלומי כפל ג הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם אמר לאחד בשוק *איכן שורי שגנבתה והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו ד משלם תשלומי כפל ה טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה *ראה עדים משמשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא ו קרן: **גמ'** א"ר יוחנן ותני כן *טענו טענת אבוד ונשבע לו והודה בין עד שלא באו העדים בין משבאו העדים משלם קרן וחומש ואשם. טענו טענת גנב ונשבע לו והודה עד שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים משלם תשלומי כפל ואשם והומשו עולה לו מתוך *כפילו דברי ר' יעקב. אמרו לו לר' יעקב איכן מצינו אשם בלא חומש

אמר

אבד אינו משלם כפל: הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. אבל כפל לא דמודה בקנס פטור: ראה עדים ממשמשין ובאין. רבותא אשמעינן דאע"ג דמחמת בעתותא דעדים הודה אפ"ה מהני הודאה ונפטר מן הכפל וכיון דאין כפל פטור אף מן הטביחה שכפר בה ובאו עדים שגנב וטבח ומכר דכל היכא דליכא כפל ליכא חיוב טביחה ומכירה דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה וכיון דכפל ליכא בצר ליה חד:

גמ' ותני כן. וכן תנינן בברייתא להא דתני במתני' דבטוען טענת אבוד אינו משלם תשלומי כפל ודוקא בטוען טענת גנב הוא דמשלם בכפל ודוקא בשבועה אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל: טענו טענת אבוד תוספתא היא בפ"ז דב"ק. היכן שורי שהפקדתי אצלך וא"ל איני יודע מה אתה כח או שאמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין בו שאכלו אין משלם אלא קרן הודה לאחר שבועה בין משבאו עדים בין עד שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם. קתני מיהת דאין כפל בטענת אבד: ונשבע לו והודה עד שלא באו עדים. מודה בקנס הוא ופטור מכפל ואינו משלם אלא הקרן וחומש ואשם משום דנשבע לשקר והודה אח"כ וכדין שבועת הפקדון: ואם משבאו עדים. ונתחייב בכפל הודה: משלם תשלומי כפל ואשם. והחומש עולה לו בתוך הכפל שכבר נותן הכפל לבעלים וחומשו עולה לו בכך: איכן מצינו אשם בלא חומש. כלומר לדבריך שאתה אומר דהכפל עולה לו בשביל החומש ומשמע אפי' אינן שוין הם כמו דעל הרוב מסתמא דכפל של הגניבה יותר מחומשה הוא וכגון שהגניבה שוה ארבעה זוזי דהכפל הוי ד' והחומש אינו אלא זוז עולה לו מתוך הד' שנתן לו בעד הכפל ואמאי הא ליכא הכא תשלומי חומש והוי כמביא אשם בלא חומש והתורה הקפידה שישלם חומש דוקא עם האשם להתכפר לו כדכתיב וחמשיתיו יוסף עליו וגו' יתננו ביום אשמתו ולמדו מכאן שצריך שיביא החומש לשלם לבעלים עם האשם לכפרה:

אמר

מסורת הש"ס
(סוטה פ"ב)
ב"ק קו קת סג
שם קו קת
שם קת סם
שם
(תוספתא דב"ק פ"ז)
עב"ק כס פ"א

מראה הפנים

כד"ה קו"ב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי: **ואין** יסבור ר' ישמעאל כר"מ וכו'. הא דלא קאמר הכא אפי' לר"ע דהא ר"ע ור' ישמעאל לא פליגי בשבועת ביטוי להבא משום דר"ע לא מצינו לומר דסבר כר"מ באמן אמן דאיהו בר פלוגתיה הכא והוא ת"ק דר"מ התם כדאמרינן שם מתני' תנא שומרת יבם ר"ע היא. ומהא נמי קשיא על ר' יוחנן דהלכה כר"ע בפלוגתא דר' ישמעאל ואליביה לא תשכחן מילתיה אלא דבלאו הכי מסיק הש"ס וקאמר דאת משכח מקשייא כדפרישית בפנים. ואף ר' יוחנן לא אמרה בהה"מ אלא כדי לחדד בה התלמידים כדאמרינן בעלמא. והך ואין יסבור ע"כ ליכא לפרש אלא בענין בעיא דר' יוחנן דרב לא איירי כלל בענין סוטה מיהו הנכון לגרוס אתיה דר' יוחנן כר"ע. ואין יסבור כר"מ אתיא היא כר' ישמעאל כר"מ אמן אמן וכו' והכל כדפרישית ומתיישב יותר בפשיטות:

אמר לאחד בשוק וכו' משביעך אני וכו'. עיין לקמן ד"ה תיפתר בשבתו אתר כמ"ש שם:

טענו טענת אבד וכו'. כבר בארתי מזה בריש פ' מרובה בענין דאמרינן התם דממעטינן טענת אבד מכפל מקראי והיוצא מזה לתנאי דפליגי בפירושא דקראי כדאיתא בסוגיא דהתם ועיין מ"ש שם בס"ד:

בין עד שלא באו עדים בין משבאו העדים. וכן פסק הרמב"ם ז"ל דלעולם מביא קרבן על הודאתו ואפי' הודה אחר שבאו העדים שכך כתב בפ"ז מהל' גזילה הל' ח' אין הנשבע על כפירת ממון משלם חומש עד שיודה מעצמו אבל אם באו עדים והוא עומד בכפירתו משלם הקרן בלבד על פי העדים ואינו משלם את החומש שהחומש עם הקרבן לכפרה הם באים ואינו מתכפר אלא על עצמו. הרי שכתב והוא עומד בכפירתו אבל אם הודה אפי' לאחר שבאו עדים מביא קרבן וחומש שהעיקר כדין הזה דהודאת עצמו בענין לעולם בין בטענת אבד בין בטענת כפל וכדכתב בריש פ"ד דגניבה דאינו מביא אשם על פי עדים על שבועתו. אלא דבטענת אבד דאין כאן כפל אם הודה כל היכא שהודה ואפי' לאחר שבאו עדים מביא הוא קרבן וחומש וכדברי התוספתא ותלמוד ערוך דהכא וכדקאמר בהדיא ג"כ לקמן בברייתא דר' זירא וכך הם דבריו ז"ל בפי' המשנה בטענת אבד. כשהודה מאליו. אבל אם העידו עליו בזה והוא כופר אינו חייב חומש ולא אשם ובטענת גנב כתב ואם הודה מאליו משלם קרן וחומש ואשם דהתם הוא דבעינן שיודה מאליו בלי עדים ומשום חומש הוא ולהשמיענו דכל היכא דמשלם כפל אינו חייב בחומש כדלקמן ומה"ט יש לתמוה על מה שכתב רש"י ז"ל במתני' בטענת אבד ואם הודה מעצמו שלא באו עדים וכו' וכן נמשך הר"ב אחריו והבאתי דבריו בפי' המשנה וזהו שלא כדברי התוספתא וש"ס ערוך דהכא. ועיין מה שכתבתי בריש פרק שבועת הפקדון:

טענו טענת גנב וכו'. סיפא זו דהתוספתא מייתי לה בבבלי פ' מרובה דף ס"ה ע"א דמייתי לה התם לסיועי לרב דאמר קרן כעין שגנב וכפל כשעת העמדה בדין מדברי ר' יעקב ומשום דלא סלקא אדעתין לפרש דבריו דהכפל עולה לו אם אינן שוין הכפל עם החומש ודאי לא רצה התם לסייעתא דרב אלא דמשכחת לה שנשבע וחזר ונשבע וכו' והכל על הקרן. דהשתא שוין הן הכפל והחומש. ומשמע מסוגיא דהתם דבענין אחר לא מצינן לפרש דברי ר' יעקב דעכ"פ בעינן שיהא החומש והכפל שוין זה עם זה ואם אינם שוין בהא לא קאמר ר' יעקב והלכך דחיק רבא לפרושי בכה"ג ולא כגוונא אחריתא. ועכ"פ זה פירשתי להא דהכא בפנים כעין דרבא דהתם. מיהו דברי ר' יעקב דהכא דקאמר הרי מצינו חומש בלא אשם מתפרשין בדוחק לפי פי' זה. והיה נראה לפרש הא דהכא בענין אחר דאמרו לו איכן מצינו אשם בלא חומש דלדבריך אין זה מביא חומש ואעפ"כ מביא הוא אשם והתורה הקפידה שיביא חומש עם האשם אמר להן והרי שנשבע וחזר ונשבע וכו' כלומר שנשבע על החומש וחזר ונשבע עליו וכדתנן בפ' הגוזל קמא דנותן חומש על חומש עד שיתמעט פחות משוה פרוטה והשתא הרי מצינו אשם בלא חומש דהא אם נתמעט פחות משוה פרוטה שוב אינו מוסיף חומש על זה דאינו ממון והכי דמדינא גם האשם אינו מביא על שבועה אחרונה זו דהא ודאי על פחות מפרוטה אינו מביא לא אשם ולא חומש כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' גזילה וכן כתב בהדיא לענין אשם בסוף פ"ז מהל' שבועות מ"מ מצינו למימר לר' יעקב הכי דהא אשם כבר נתחייב הוא משבועות הראשונות קודם שנתמעט מפרוטה ובאלו ודאי מביא גם חומש עמהן אלא דשבועה האחרונה היא בלתי חומש וקסבר רבי יעקב דמ"מ נתחייב אשם בכפירתו מכיון שנשבע מחמת כפירת ממון כ"א חומש הוא דלא שייך כאן. ולא נצריך להביא ראיות לזה הואיל ואינם לדינא. דהא הלכה כחכמים דהתם דלעולם אינו משלם חומש כשמתחייב בכפל בין שוין הן ובין אינן שוין וכדבר אחר דהכא. ומיהו לאתי דמוכחת מהאי פירושא דדבר אחר דס"ל כחכמים דתוספתא כמו שבארתי בפנים ומוכחת מדר' זירא דלקמן וזהו. כר"ש בן יוחאי דהתם דמוסיף דאף אשם אינו מביא כשמשלם כפל והיינו חכמים דתוספתא ובהא לאו דהלכתא היא אלא כחכמים דהתם. אלא דלמדנו מהאי ברייתא דר' זירא דס"ל ג"כ כהאי ברייתא דבטענת אבד הודאה דלאחר שבאו עדים הוי הודאה לענין קרבן כמבואר בדיבור דלעיל:

תיפתר

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצות

תורה אור

אמר להן אם נשבע ונשבע הרי מצינו אשם בלא חומש. ורבנין אמרין לקרן חומשין ויקרא ה אין לשבועות חומשין. דבר אחר °ושלם אותו בראשו והמישיתו יוסף עליו. אמר רבי זירא ותני כן טענו טענת אבוד ונשבע לו והפריש קרבן מאילו שאילו הודה משבאו עדים קידש אף כאן קידש. טענו טענת גנב ונשבע לו והפריש קרבן מאחר שאילו הודה משבאו עדים לא קידש אף כאן לא קידש וכרבי יעקב קידש. א"ר יוחנן הטוען את חבירו *טענת גנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. תמן אמרי משלם תשלומי ארבעה וה'. רבי פדת בשם רבי הושעיה תניי תמן ומסייעין לרבי יוחנן איכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה מעצמו משלם קרן והומש ואשם. ויש אכילה בלא טביחה. א"ר חגיי תיפתר בששחטו אחר. ויידא אמרה דא אמר לאחד בשוק איכן שורי שנגנבת והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן פטור. מפני שאמר לאחד מן השוק אבל אם אמר לאחד מן השומרין חייב.

מתניתא

פני משה

אמר להן אם נשבע וכו' היכן מצינו אשם בלא חומש. כלומר דמה שאמרתי היינו דוקא בששוין הן הכפל והחומש ומשכחת לה שנשבע וחזר ונשבע עד ארבעה פעמים והתורה רבתה חמישיות הרבה דדרשינן מדכתיב חמשיתיו הרבה חומשין על קרן אחד והרי כאן החומש ד' זוזים כמו הכפל והיינו אשם בלא חומש כלומר בהא הוא דאמינא שעולה לו הכפל וא"צ ליתן החומש לפי שנתינת הכפל עולה לו תחת החומש ומתכפר לו עם האשם: ורבנן אמרין. וחכמים פליגי עליה דר' יעקב בעיקרא דדינא דסברי דאין כאן חומש על מה שחזר ונשבע דלקרן חומשין אין לשבועות חומשין ואין משלם אלא חומש אחד שנשבע בראשונה על הקרן דכל השבועות על קרן אחד הן ולא דרשי מחמשיתיו על חומשין הרבה: דבר אחר. פב"ק קו ע"ב דלעולם רבנן נמי דרשי חמשיתיו לחומשין הרבה על קרן אחד ואפ"ה פליגי על ר' יעקב וסברי דאין כאן חומש כלל כשמשלם תשלומי כפל דכתיב ושלם אותו בראשו וחמשיתיו וגו' ודרשינן ממון המשתל' בראש והוא הקרן שהוא ראש הממון מוסיף חומש ממון שאין משתל' בראש כי הכא דמשלם את הכפל אין מוסיף חומש ובתוספתא משמע דחכמים סבירא להו האי טעמא דקאמר בדבר אחר אלא שמוסיפין דאפי' אשם אינו מביא דגרסינן התם וחכמים אומרים כל המשלם את הקרן משלם חומש ואשם וכל שאינו משלם את הקרן אינו משלם חומש ואשם. והשתא שייך שפיר הא דר' זירא דלקמיה על האי דבר אחר דדברי חכמים דתוספתא הן: ותני כן. תניא נמי בברייתא כחכמים דפליגי על ר' יעקב: טענו טענת אבד ונשבע לו והפריש קרבן. קודם שהודה לו הפריש קרבן על שבועתו להקריבו אחר שיודה: מאילו שאילו הודה משבאו עדים קידש. כלומר מאחר שבטוען טענת אבד אין חילוק בין אם הודה עד שלא באו עדים או לא שאפי' הודה אחר שבאו עדים מביא קרבן כדאמרינן לעיל והלכך הכא קידש זה הקרבן שהפרים קודם שהודה דליכא למיחש שמא יבאו עדים קודם שיודה שאפי' יבאו יביא קרבן לאחר שיודה והרי הפרשתו הוי הפרשה ויולא בקרבן זה שקידש: טענו טענת גנב ונשבע לו והפרים קרבן. קודם שהודה לא הויא הפרשה דמאחר שאילו הודה לאחר שבאו עדים לא קידש כלומר דאין כאן קרבן לדברי חכמים שהרי כשיבאו עדים יתחייב בכפל ואינו מביא חומש ואשם: אף כאן לא קידש. השתא נמי חוששין אנו שמא יבאו עדים מקודם שיודה ונמלא דהפרשתו לא הוי הפרשה ולא קידש: וכר' יעקב קידש. ולדברי ר' יעקב שמביא אשם אף במקום שמשלם כפל קידש דליכא למיחש למידי ש"מ דאזלא סתמא דברייתא כחכמים: תמן אמרין. משלם תשלומי ארבעה וחמשה. כלומר הא דר' יוחנן תמן בבבל דאמרי הכי משמיה דס"ל דהטוען טענת גנב דמי לגנב עלמו בכל דיניו דכי היכי דמשלם תשלומי כפל כגנב עלמו כדילפינן מואם לא ימלא הגנב כדפרישית במתני' כך לענין טביחה ומכירה כגנב עלמו הוא ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה: תניי תמן ומסייעין לר' יוחנן. בתמיה קאמר כלומר ואם דתניי תמן הכי אליבא דר' יוחנן א"כ יהיו מסייעין לדידיה וליתני להו מאי דקשיא עליה ממתני' כדלקמיה: איכן שורי א"ל אבד וכו'. ומסיפא דמתני' פריך כדרך הש"ס הזה דמליין ברישא והסיפא הוא דסמיך וכמו וכו' הוא דקתני בסיפא בטוען נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל וקתני כפל אין תשלומי ארבעה וחמשה לא א"כ להכי נקט הרישא בדבריו משום דבהדי' שאכלו קתני וכלומר דודאי כמו דברישא במעידין שאכלו ה"נ בסיפא דיניה במעידין שאכלו כמו במעידין שגנבו אלא דבטענת אבד שייך טפי למיתני שאכלו שאומרין כדבריו הוא שאינו בעולם והוא בעלמו אכלו. ובטענת גנב שייך לומר הוא בעלמו גנבו ומיהא שמעינן דלעולם בטענת גנב ליכא אלא כפל מדלא קתני לאשמעינן רבותא דאפי' בתשלומי ד' וה' מיחייב והשתא מדייק וכי יש אכילה בלא טביחה ואפ"ה קתני דלא מיחייב אלא בכפל וקשיא לר' יוחנן: תיפתר בששחטו אחר. הא לא קשיא דנוכל לפרש דשאכלו דקתני במתני' מיירי ששחטו על ידי אחר וה"ה בטענת גנב כדאמרן דשגנבו לאו דוקא הוא ובמעידין שאכלו נמי אינו משלם אלא כפל בשחטו ע"י אחר קאמר ושמעינן ליה לר' יוחנן דקאמר לעיל בפ' ארבע מיתות דבטובח ע"י אחר אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה: ויידא אמרה דא. ומאיזה בבא דמתני' הוא דאמרו דאיכא למיפרך עליה דר' יוחנן דא הך בבא דסיפא דמתני' באמר לאחד מן השוק דמהכא שפיר דדייקת עליה: אמר לאחד בשוק איכן שורי שנגנבת והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב מפני שאמר לאחד מן השוק אבל אם אמר לאחד מן השומרין פטור. כצ"ל ונתחלפו התיבות בטעות דמוכח. כלומר דגבי אמר לאחד בשוק קתני במתני' דאם העדים מעידין שגנב וטבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' אלמא בטובח ע"י עלמו הוא ולפיכך חייב אליבא דכ"ע וטעמא דאמר לאחד מן השוק לפי שהוא הגנב עלמו הא אם אמר לאחד מן השומרין איכן שורי שהפקדתי אצלך והוא אומר לו נגנב והעדים מעידין שגנבו הוא וטבח ומכר אינו משלם אלא כפל ולא תשלומי ד' וה' דאל"כ לישמעינן במתני' רבותא טפי דאפי' בטוען טענת גנב משלם תשלומי ד' וה' ופשיטא בגנב עלמו ומהא הוא דקשיא לר' יוחנן:

מתניתא

רידב"ז

אר"ז ותני כן טענו טענת אבוד ונשבע לו והפרים קרבן מאחר שאילו הודה כצ"ל וכן מוכח בהא דבסמוך:

אר"י הטוען את חבירו טענת גנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. תמן אמרי משלם ארבעה וחמשה. והפ"מ ז"ל מפרש דהכל אחד והא דבסמוך ר"פ בשם ר' הושעי' תנוי תמן ומסייעין לר' יוחנן היא בלשון בתמי' ומסתבר כגי' הגו"י ז"ל דל"ל ברישא אינו משלם ארבעה וחמשה. ותמן אמרי בשם ר' יוחנן משלם ארבעה וחמשה וע"ז אמר ר' הושעי' תניי תמן ומסייעין לר' יוחנן:

ר"פ בשם ר"ה תניי תמן ומסייעין לר' יוחנן איכן שורי א"ל נגנב משביעך אני ואמר אמן ועדים מעידים אותו שאכלו משלם את הכפל כו' ויש אכילה בלא טביחה וכן היא בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו ע"ב הרי חזינן דלא משלם ארבעה וחמשה וכה"ג מקשה בבבלי שם ומתרץ ר' חגי ששחטו אחר אבל אם הי' הוא שוחט הי' משלם ארבעה וחמשה. ויידא אמרה דא אמר לאחד מן השוק היכן שורי שנגנבת והוא אמר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב. והוא מתניתן דידן ומדייק ממתניתן הזה טעמא דאחד מן השוק הא אחד מן השומרין פטור מארבעה וחמשה דאל"כ למה נקט הדין הזה באחד מן השוק מאי מחלק בזה אם לא לאשמעינן דדווקא בגנב עלמו משלם ארבעה וחמשה אבל לא בטוען טענת גנב דאי מדהא דלא קתני ברישא גבי טוען טענת גנב דין דארבעה וחמשה. היא כדפירש התוס' ז"ל במס' שבועות דף מ"ט ד"ה והעדים משום דבקרא לא כתיב ארבעה וחמשה אלא בגנב עלמו ע"כ נקט משנה יתירה דינא דגנב עלמו ולאשמעינן דאין דין דארבעה וחמשה אלא בגנב עלמו ולא בטוען טענת גנב. ע"ז מדהה דמתני' אין ראי' בשאכלו ואח"כ נשבע לו מן מה דמר ר"י בשנשבע ואח"כ אכלו פי' דלכאורה קשה למה נקט במתניתן גבי אחד מן השוק נשבע דלמה לריך שבועה הא גנב עלמו משלם כפל בלא שבועה וכבר הק' התוס' ז"ל דף מ"ט ע"א ד"ה אמר. אך דקמ"ל בדינא דאחד מן השוק דאפילו נשבע משלם תשלומי כפל וארבעה וחמשה ולא קני לה בהשבועה כההיא דר"ה בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו ובירושלמי לעיל בפ' כל הנשבעין ה"א משום דאכלה ואח"כ נשבע כדמוקי בפ' כל הנשבעין ה"א דבאכלה ואח"כ נשבע לא קני השבועה משום דכבר אינו בעולם אבל אם נשבע ואח"כ אכלה אינו משלם כפל וארבעה וחמשה משום דקני כבר בהשבועה. והנ"מ בגנב עלמו. אבל בטוען טענת גנב דגזה"כ הוא דלא קני לה בהשבועה כדאיתא בבבלי במס' ב"ק דף ק"ו ע"ב עיי"ש כיון דלא משכח"ל כפל בלא שבועה. והיינו דקאמר מתני' בשאכלה ואח"כ נשבע דהגנב אפילו כשנשבע

מראה הפנים

תיפתר בששחטו אחר. האי תלמודא לשיטתיה אזיל אליבא דר' יוחנן כדגרסינן בפ' ד' מיתות הלכה י' דפליגי חזקיה ור' יוחנן דר' יוחנן ס"ל טובח ע"י אחר פטור כדפרישית התם ומכאן מוכחת האי פירושא בהדיא וע"ש ד"ה טבח ולא מכר ומשום זה לא רציתי לפרש דהאי אחר דקאמר שותפו הוא ושחטו שלא מדעתו דבכה"ג פטור מתשלומי ד' וה' כדאמרי' התם במה שהבאתי לקמן דבהדיא אמר בסנהדרין שם לר' יוחנן הכי. אבל בבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"ב דפריך נמי על מילתיה דר' יוחנן בטענת

עין משפט נר מצוה

מתניתא *בשאכלו ואחר כך נשבע לו מן מה דמר רבי יוחנן בשנשבע לו ואחר כך אכלו. אמר רבי יוחנן הטוען *לחבירו טענת גנב באבידה חייב איכן אבידתי אמר לו נגנבה. אמר רבי יוחנן הטוען לחבירו טענת גנב אינו חייב אלא לאחר שבועה ומה טעמא נאמר כאן שליחות יד ונאמר להלן שליחות יד מה שליחות יד שנאמר להלן אינו אלא לאחר השבועה אף שליחות יד שנאמר כאן אינו חייב אלא לאחר השבועה. א"ר יוחנן טענו טענת אבוד ונשבע לו ואחר כך טענו טענת גנב פטור. רבי יוחנן בעי שבועת טענת גנב מהו שיהו חייבין בה משום שבועת ביטוי. מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן תמן אמר טענו טענת אבוד ונשבע לו ואחר כך טענו טענת גנב פטור וכא אמר אכין. תמן פשיטא ליה וכא צריכה ליה. מה איצטריכת ליה חזי ופשטה. רבי חייה בר יוסף אמר הטוען לחבירו טענת גנב אינו חייב עד שיכפור בבית דין. מה נן קיימין אם בהוא דקאים וחייב לחבריה שבועה אפילו נשבע חוץ לבית דין חייב אלא

כשנשבע משלם ג"כ כפל ומשכח"ל בשאכלה ואח"כ נשבע ולא מצית למידק האי דינא דר"י. דבטוען טע"ג אינו משלם דו"ה. ז"א דבודאי בשאכלה ואח"כ נשבע בודאי לא הוי דינא דר"י משום דדתנא דר"י היא דווקא בנשבע ואח"כ אכלה ושביעה לא קני בטוען טע"ג אבל באכלה ואח"כ נשבע כיון שאלא יד מכבר שוב אינו משלם כפל ולא ארבעה וחמשה כדאיתא במס' ב"ק דף ק"ז ע"ב במילתא דר"ש עיי"ש ומתורץ בדברינו קושית התוס' ז"ל במס' שבועות דף מ"ט ע"א ד"ה אמר דמקשים למה נקט נשבע כאחד מן השוק. ובדברינו מובן מאוד הא דקשקיל וטרי הגמ' במס' ב"ק דף ק"ז ע"א בהא דאמר ר"ה א"ר ולא ס"ל הא דמסיק רבא דבטוען טענת גנב גזה"כ היא. ומודה רב בזה. האיך הוי ס"ד בזה מעיקרא כלל הא באמת גזה"כ היא אבל לדברינו ניחא דמתחלה קסברי דהקרא דטוען טע"ג יש לאוקמי' דאכלה קודם שנשבע ולא קני לה בהשבועה ולא ס"ל כר"ש דשלא בה יד מקודם פטור מכר' והי' סבירא ליה כר"כ דפליג עלי' בדף ק"ז. ע"ב עיי"ש ומובן היטב:

אמר ר"י. טענו טענת אבד ונשבע לו ואח"כ טענו טענת גנב פטור: כדאיתא בבבלי דף ק"ז במס' ב"ק או משום דהוי כשליחות יד דקנה בשבועה הראשונה או דכבר יצא ידי בעלים בשבועה הראשונה שאין עליו שום חיוב שבועה שנסתלק ידי הבעלים משבועה הראשונה ושבועה אחרונה לאו שבועת הדיינים הוא לחייבו כפל כדאיתא ב"ז במס' ב"ק דף ק"ז ע"ב וכדשקיל וטרי בסוגיא דידן בסמוך:

ר"י בעי שבועת טע"ג מהו שיהא חייבין משום שבועת ביטוי אם השבועה היתה יתירה אם לא הי' חייב שבועה הזה ונשבע אם חייב מפיס שבועת ביטוי ע"ז מקשה מחלפה שיטתי' דר"י תמן אמר טענו טענות אבוד ונשבע לו אח"כ טענו טענת גנב פטור ומדקאמר פטור משמע דפטור מן הכל ע"ז משני דאח"כ פשטה: ר"ח

מסורת הש"ס

(לעיל ס"ו)

ב"ק ק

מתניתא בשאכלו ואח"כ נשבע לו. כלומר לעולם אימא לך דאפי' בטענת גנב משלם תשלומי ד' וה' ולא תיקשי דאי הכי אמאי לא אשמעינן האי דינא בטוען טענת גנב משום דאיכא למימר דלהכי נקט התנא בגנב עצמו דאי אשמעינן בטענת גנב הוי אמינא דדוקא בשהעדים מעידין שאכלו קודם שנשבע לו אבל אם נשבע לו ואח"כ אכלו פטור דכבר קנייה בשבוע' וכדרב הונא דאמר הכי בריש פ' כל הנשבעין הלכך קתני בגנב עצמו דהשתא ליכא למידק הכי דהא בגנב עצמו לא בעינן שבוע' דלעולם הוא משלם כפל ותשלומי ד' וה' ולא שייכא שבועה גביה והא דקתני גבי אחד מן השוק משביעך אני ואמר אמן לאו משום דבעי שבועה אלא לאשמעינן דאע"פ שנשבע ובאו עדים עליו לא משלם אלא כפל אבל מן החומש פטור הוא דכל היכא דאיכא כפל ליכא חומש. והשתא אמרינן דבאמת כל היכא דבעי שבוע' וכגון בטענת גנב אפי' העדים מעידין שאכלו אחר שנשבע לו משלם דלא קנייה שבועה ובהא איירי ר' יוחנן והיינו דקאמר מן מה דאמר ר' יוחנן שמענו בשנשבע לו ואח"כ אכלו וכלומר דהא קמ"ל ר' יוחנן דאפי' בכה"ג משלם וטענת גנב כגנב עצמו לענין דאם טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה ולא תיקשי לר' יוחנן מידי: טענת גנב באבידה חייב. כפל וכדמפרש שאמר לו איכן אבידתי שמצאת וא"ל נגנב: טענת גנב אינו חייב. כפל אלא לאחר שנשבע לו ובאו עדים: נאמר כאן שליחות יד. אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו וגו' והאי בטענת גנב משתעי כדדרשינן אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים בשבועה דנאמר כאן שליחות יד ונאמר להלן בפרשת שומר שכר שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו וגו' מה להלן שבועה אף כאן אל האלהים בשבועה הוא: ואח"כ טענו טענת גנב. וחזר ונשבע על טענת גנב ובאו עדים פטור על שבוע' אחרונה ואינו משלם כפל וטעמא דמכיון שנשבע שבועה ראשונה על טענת אבד כבר נסתלק מן הבעלים ושוב אינו חייב להם לישבע עוד והלכך שבועה אחרונה לאו שבועה היא לחייבו כפל: ר' יוחנן בעי שבועת טענת גנב. על האי דינא גופיה קאי כלומר דבזה נסתפק ר' יוחנן מהו דאמרי' דבשבועת טענת גנב זו שהיא אחר שנשבע בתחלה טענת אבוד שיהא חייב עליה משום שבועת ביטוי דהא נשבע לשקר הוא או דילמא כיון דאין שבועת ביטוי נוהגת אא"כ אין חיוב שבועה אחרת עמה כדדרשינן מדכתיב לאחת מאלה משום אחת אתה מיחייבו ואי אתה מיחייבו משום שתים והכא כיון דאיכא למימר דמיחייב משום שבועת הפקדון אינו חייב משום שבועת ביטוי ולקמיה פריך דר' יוחנן אדר' יוחנן: מחלפה שיטתי' דר' יוחנן תמן אמר וכו'. הא איהו גופיה קאמר לעיל דשבועה אחרונה לאו כלום היא משום שבועת הפקדון ופטור הוא מהכפל וכיון שכן מתחייב הוא משום שבועת ביטוי ומאי מספקא ליה הכא כדמסיק הקושיא: תמן פשיטא ליה. דאינו חייב משום שבועת הפקדון והכא צריכא ליה בתמי' דמיבעיא ליה אי חייב משום שבועת ביטוי אלמא מספקא ליה אי איכא חיובא דשבועת הפקדון עליה או לא: מה . וקאמר הש"ס ומה קשיא לך בהא דר' יוחנן: אילטריכת ליה חזי ופשטה. מעיקרא קא מיבעיא ליה ובתר הכי חזי והדר פשטה דפטור הוא משבועת הפקדון והאי דקאמר לעיל בתר דפשטה דמיחייב הוא משום שבועת ביטוי דעכ"פ נשבע לשקר: אינו חייב. בכפל מחמת שבועה בטענת גנב עד שיכפור בב"ד וישבע אבל שבועה דחוץ לב"ד לאו כלום היא לאפקועי ממונא וכדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין. במאי הוא דאמרינן דשבועה חוץ לב"ד לאו כלום היא: אם בשהוא דקאים. אם בשהוא עומד ומחויב שבועה לזה על פי ב"ד שחייבוהו שבועה והוא נשבע חוץ לב"ד בזה חייב הוא שהרי עכ"פ שבועת ב"ד היא שחייבוהו לישבע.
אלא

מראה הפנים

בטענת גנב ממתני' דהכא ומשני התם שינויי אחריני דכטובת ע"י אחר לא מצי לשנויי דהא ר' יוחנן דהתם קאמר כהדיא בפ' מרובה דף ע"א דבטובת ע"י אחר מיחייב כדקי"ל דבטביחה אמרינן שלית לדבר עבירה. וזה א' מתליפין של הש"ס בסברת אמוראי. והתם מבנה לה כחד משינויי בשעמד בדין וכדרבא לא תן לו וכו' והכא לא שייך האי שינויית למאי דמדייק הש"ס מסיפא דמתני' דבגנב עצמו איירי ודינא דרבא גם בגנב עצמו הוא כדאמר במרובה. ומיהו לא שייכא להך דיוקא ושינויא דהכא ולמאי דבארתי בפנים מיתוקמא שפיר המסקנא דכר' יוחנן קי"ל וכן בהא דנשבע ואח"כ אכלו ולא קי"ל כהא כרב הונא דפ' כל הנשבעין כמ"ש שם ומתבאר שכל לפי המסקנא כמבואר בפנים ואף דמתוך הסוגיא דפ' הגוזל בהא דרב הונא אמר רב מתבאר דלא אמר רב התם אלא בטענת אבד אבל בשבועת דמחייב כפל לא קני בהאי שבועה מ"מ פירשתי הסוגיא דהכא במה דקאמר דאיכא למיטעי גם בזה כמבואר. ומתוך הביאור הסוגיא נתבאר ג"כ טעמא דהאי ש"ס דגרים במתני' גבי אחד מן השוק משביעך וכו'. והתוס' קיימו לגי' במתני' מההיא דהגוזל דף ק"ת ע"א ע"ש דגרסי נמי סודה מעלמו וכו' ומשום סיפא הוא דנקט לה. ומיהו למאי דנתבאר בפנים אף דלא גרים האי ש"ס במתני' בסיפא הודה וכו' מ"מ שפיר נמי מתפרשא דקמ"ל דהכא אף שנשבע אינו מתחייב אלא בכפל ופטור הוא מן החומש אפי' אם יודה אח"כ כמו שנתבאר לעיל:

אינו חייב אלא לאחר שבועה. וזה מבואר בריש פ' מרובה. ובביאור מזה נתבאר כמה שכתבתי שם:

טענו טענת אבד ונשבע לו ואח"כ טענו טענת גנב וכו'. דברי ר' יוחנן מבואר בבבלי בפ' הגוזל קמא דף ק"ז ע"ב והמסקנא דטעמא הואיל ויצא ידי הבעלים בשבועה הראשונה וכדמסיק ג"כ ר' לא הכא לקמן וכדפרישית לפי הגירסא אין תימר אפילו בעומדת מחלפה שיטתיה דר' יוחנן וכו' וזה מוכרח הוא. וכדמשמע נמי מסוגיא דהתם דבעי למיפשט בעיא דר' זירא דבעי כדהכא מההיא דטענו טענת אבד וכו' דר' יוחנן דוקא עומדת על אבוסו קאמר אבל שלח בו יד קנאו ופטור מכפל ודחי לה דמהא ליכא למישמע מינה דשאני התם הואיל ויצא ידי הבעלים וכו' וכדדחי ר' לא הכא שהוא כיולא וידויו בשבועה ואח"כ בשלח בו יד איכא למימר דמתחייב בכפל אבל לפי האמת בשלח יד פטור מכפל כדאמר רב ששת התם לקמן וקמה למסקנא ומטעמא דבהדיא אמרינן בפ' המפקיד דף מ"א דבשלח בו יד קמה ליה ברשותיה להתחייב באונסה וכמה שבארתי מזה לעיל סוף הלכה א' גבי רועה וכו' וא"כ לא שייך להתחייב בכפל משום גניבה דשלו היא וכן פסק הרמב"ם ז"ל לשיטתו בפ"ד מהל' גניבה לההיא דרב ששת בהל' ב' ולהבית דר' יוחנן בהל' ה' וע"ש ומה דפרישית בפנים בענין שבועת ביטוי דאינו מתחייב בה אלא היכא דליכא חיובא משום שבועת הפקדון אע"ג דהאי דרשה דלאחת בענין שבועת העדות אתמר התם בדף כ"ה ע"ב וכן הרמב"ם ז"ל הביא לזה בפ"ק ס' מהל' שבועות הלכה י"ד גבי שבועת עדות מ"מ האי דינא גם בשבועת הפקדון איתא כמו שתמצא בדבריו בפ"ג ובפ"ח מדיני שבועת הפקדון דלעולם ליכא חיובא דשבועת ביטוי היכא דאיכא חיובא משום שבועת הפקדון והכי מוכחא מהתם בסוף מכלתין ע"ש:

אינו חייב עד שיכפור בבית דין וכו'. מהכא משמע דאם נתחייב שבועה בב"ד ונשבע חוץ לב"ד מחייבת שבועה זו בכפל דלא ממעט אלא בקופץ ונשבע בתחלה חוץ לב"ד אבל לא משמע הכי מסוגית הבבלי שם דף ק"ו ע"א גבי הא דרב הונא אמר רב שבועה לעיל דשקיל וטרי אליביה וקאמר התם בפשיטות גבי לגלדין קתני וכו' כדפי' רש"י ז"ל דנתחייב שבועה בב"ד ונשבע חוץ לב"ד לא קאים כך שבועה וכקפץ ונשבע משמע מהתם דאפי' בב"ד לא מהניא לאיקרי' וכל זה לרב הוא לענין קנייה בשבועת אבד ויש ללמוד אם הוי שבועה לחייבו בכפל בטענת גנב אלא דלמאי דדחי לה רבא התם הא דקאמר לגלדין קתני איכא למימר דתו לא איתברר לן כך דינא בפשיטות דאם חייבוהו ב"ד לישבע ונשבע חוץ לב"ד דלא מתחייב כפילא וכן לא איתברר לן בהא מסוגיא דהתם דבקפץ ונשבע לא מהני אפי' בב"ד לענין לחייבו בכפל. ועיין במה שדקדק הכ"מ שם בהל' ו' במה שלא זכר הרמב"ם ז"ל מדין קפץ ונשבע בב"ד. ובגיטין דף ל"ה ע"א אמרינן מודה רב בקופצת ולפי' רש"י ז"ל התם משני בשבועה זו והכי משמע מהאי תלמודא:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גמרא

אלא כי נן קיימין בהוא דחמי לון אזלין בעון מישבעוניה והוא קפץ ומשתבע. רבי חייה בשם רבי יוחנן בעומדת על אבוסו. רבי זירא בעי מה איתאמרת בעומדת או אפילו עומדת ואין תימר אפילו עומדת היא הדא היא הדא. אין תימר בעומדת מחלפה שיטתיה דר' יוחנן תמן אמר טענו טענת אבוד ונשבע לו והפריש קרבן ואחר כך טענו טענת אונס פטור והכא את מר הכין. אמר רבי לא שנייא היא שהיא כיוצא וידויו בשבועה. מקשייא על דעתיה דרבי זירא אמר לו איכן שורי אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם והכא כיון שמשך בטוענו טענת אבוד מיכן ואילך בטוענו טענת גנב ופטור. תיפתר בשנשבע לו ואח"כ טבחו. תלמידוי דרבי חייה בר לולייני אמרי תיפתר בששחטו רבוץ. ויש טביחה בלא מכירה. כסומכוס דאמר אע"פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה. שמואל אמר בשלא באו עידי גניבה אבל אם באו עידי טביחה חייב ריש לקיש אמר ראה עידי גניבה באין ואמר גנבתי מאחר שאין בהודייתו ממש פטור ראה

פני משה

אלא כי אנן קיימין. דאמרינן דשבועה חוץ לב"ד לאו מידי הוא בהכי עסקינן שראה אותם שמוליכין אותו לב"ד ורוצים להשביעו והוא קפץ ונשבע חוץ לב"ד ההיא שבועה לאו כלום הוא לחייבו בכפל: בעומדת על אבוסו. הא דאמרינן בנשבע בטענת גנב מיחייב בכפל בשבאו עדים אחר כך ואמרו שראו אותה עומדת על אבוסו ולקמיה מפרש לה מהי אתא למעוטי: מה איתאמרת. לענין מאי איתמר הא דר' יוחנן ומאי קאמר אם בעומדת דוקא קאמר כלומר שלא ראו העדים ששלח בו יד אלא ראו עומדת על אבוסו אבל אם שלח בה יד כבר קנאה וקמה ליה ברשותיה ואין מתחייב בכפל דנעשה גזלן עליה ואין גזלן משלם כפל או דילמא אפי' עומדת על אבוסו קאמר וכ"ש אם שלח בה יד דהא קרא בטענת גנב בשליחות יד מיירי כדכתיב אם לא ימצא הגנב ונקרב וגו' אם לא שלח ידו: ה"ג ואין תימר בעומדת היא הדא היא הדא אין תימר אפי' עומדת מחלפה שיטתא וכו'. ומסקנת דברי ר' זירא הוא וכלו' אם תמצא לומר דעומדת דוקא קאמר דבהא הוא דמיחייב אבל אם שלח בה יד פטור א"כ לא קשיא מידי הא דאמר ר' יוחנן לעיל בטענו טענת אבד וכו' דהיינו הך דקס"ד דטעמיה דר' יוחנן דלעיל משום דכבר קנאה בשבועה ראשונה וברשותיה הוי ושוב אינו מתחייב בכפל משום שבועה אחרונה בטענת גנב וה"ה בשלח בה יד דקמה לי' ברשותיה דחדא טעמא אית להו: אין תימר אפי' בעומדת. אלא לכשתמצא לומר דאפי' בעומדת קאמר וכ"ש כששלח בה יד דמחייב בכפל א"כ קשיא מחלפה שיטתיה דר' יוחנן: תמן אמר טענו טענת אבוד וכו'. בהא דקאמר לעיל דאחר שנשבע לו בטענת אבד והוי כהפרים קרבן וכלומר דכבר בשבועה זו נתחייב בה וכאלו הוי לענין דשוב אינו מתחייב בכפל בשבועה שניה שנשבע לו בחוזר וטוען טענת אונס כלומר טענת נגנב וקרי ליה אונס משום דלגבי אבד הוי גניבה קרובה לאונסין ביותר כדאמרינן בריש פרקין דתני ר' ישמעאל: והכא את אמר הכין. דאפי' בעומדת ומכ"ש אם שלח בה יד מתחייב בכפל ואמאי הא כיון דשלח בה יד קנאה כמו דאמר ר' יוחנן דקנאה בשבועה ראשונה: אמר ר' לא שנייא היא. כלומר לא כדקא סלקא אדעתיך בהא דלעיל דטעמא משום דקנאה בשבועה ראשונה אלא היינו טעמא דשאני התם דהוי כיוצא וידויו בשבועה שבשבועה זו יצא מידי בעלים אחת הודאתו דכמו שהודה להן דמיא לענין שנסתלק מהן ואין להם עליו כלום והלכך שוב אינו מתחייב כפל בטענת שבועה שניה אבל אם שלח בה יד לא דמיא להא ולעולם איכא למימר דמתחייב בכפל: מקשייא על דעתיה דר' זירא. חברייא הוו מקשין למאי דס"ד דר' זירא דטעמא הוי גבי טוען טענת אבד ונשבע וחזר וטען טענת נגנב ונשבע דפטור מכפל משום דקנאו בשבועה ראשונה והלכך ס"ד נמי דה"ה שלח בה יד דפטור מכפל מטעמא דכבר קנאה וכאלו הוי דנעשה גזלן עלה א"כ קשיא הא דאמרינן לעיל גבי אמר לו איכן שורי וכו': משלם תשלומי כפל. וטבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' וכמו וכו' הוא דאמרינן לעיל דבטענת גנב משלם ג"כ תשלומי ד' וה' וכדאמר ר' יוחנן גופיה לעיל והוי ליה למיפרך מהא דר' יוחנן אדר' יוחנן דלמאי מתחייב בטביחה הא הכא כיון שמשך אותה קנאה והוי כטוענו טענת אבד כדמדמי לה ר' זירא שליחות יד לטענת אבד ונשבע לענין דקנאה ומכאן ואילך כמו בחוזר וטוען נגנב דאמרת דפטור מכפל וה"ה דפטור מטביחה דשלו הוא טובח: תיפתר. מהא לא קשיא מידי דאיכא לאוקמי בנשבע לו בנגנב ואח"כ טבחו דבשעת שבועה אכתי לא משכו ולא קמה ליה ברשותיה ומההיא שעתא מתחייב הוא: תלמידי דר' חייה בר לולייני אמרי. דלא צריכא לן לאוקמי בהכי אלא תיפתר בשלא משכו ושחטו כשהוא רבוץ ולא קנאו מקודם ובשעת טביחה הוא דמתחייב עלה: ויש טביחה בלא מכירה. בתמיה ואמתני' קאי לדייק אהא דקתני ראה עדים שממשמשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי פטור הוא מהתשלומי ד' וה' וקס"ד דלא אמרינן מודה בקנס פטור אא"כ בשאין כאן עדים כלל ומתני' בשראה עדי טביחה באין מיירי והיינו דמתמה ויש טביחה בלא מכירה וכמו וכי יש טביחה בלא גניבה מיתפרשא וכלומר וכי שייך טביחה בבהמה של חבירו אם לא שזה מכרו לו והכא לא מכרו שהרי הוא אומר גנבתי והשתא כשהעדים מעידין על הטביחה ע"כ דמעידין גם על הגניבה דאל"כ אין עדותן כלום דיש לומר זה מכרו לו ושלו הוא טובח אלא ודאי דמעידין אף על הגניבה וכיון דיש עדים על הגניבה א"כ הודאתו על הגניבה לאו הודאה הוי ואמאי אינו משלם אלא הקרן: כסומכוס. מתני' מיתוקמא דשמעינן ליה דקאמר בברייתא דאע"פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה כלומר אפי' בשאין העדים מעידין אלא על טביחה ומכירה ואינם מעידין על הגניבה מהני עדותן ומתני' נמי בהכי מיירי שאין עדי הטביחה יודעין מהגניבה כלום והלכך הודאתו על הגניבה הוי הודאה ואינו משלם אלא הקרן דמודה בקנס הוא ופטור מן הכפל: שמואל אמר. לא תדחוק לאוקמי מתני' כסומכוס דלעולם כרבנן אתיא דסברי אין טביחה בלא גניבה והכא במאי עסקינן בשלא באו עדי גניבה כלומר שלא העידו העדים כלל וכיון דליכא עדים כלל אגניבה והוא אומר גנבתי מודה בקנס הוא ופטור מן הכפל: אבל אם באו עדי טביחה חייב. כלומר אפי' עדי טביחה אם באו והעידו לאו מודה בקנס מיקרי דכיון דאין טביחה בלא גניבה הרי יש כאן עדים על הגניבה דקסבר שמואל מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב והלכך לא מיתוקמא אלא בשלא העידו העדים כלל ומ"מ לא צריכין לאוקמי מתני' כהאי סברא דסומכוס אלא כדאמרן: ר"ל אמר ראה עדי גניבה באין ואמר גנבתי מאחר שאין בהודאתו ממש חייב. וכספרים אחרים דגרסי הכי ואריסא דמילתא דר"ל קאי. וכלומר דר"ל דינא קמ"ל דבשראה עדי גניבה באין והוא הודה מקודם אין בהודאתו כלום דמחמת בעתותא דעדים הודה וחייב:
ראה

רידב"ז

ר"ח בשם ר"י בעומדת על אבוסו הוא הכל כהסקלא ועריא במס' ב"ק דף ק"ז ע"ב וכגי' הפ"מ ז"ל כאן דמקשה דא"ת היא הדא היא הדא דאפילו בשאכלה נמי פטור מחלפא שיטתי' דר' יוחנן תמן אמר טענו טענת אבוד ונשבע לו כו' והוא כפירכת הבבלי מ"ט לאו משום דקנה לה בשבועה הראשונה והוי כגזלן. ומשני לא משום דיצא ידי בעלים בשבועה הראשונה וה"נ כשקיל וטרי בזה:

מקשיא ע"ד דר"ז. אמר לו איכן שורי א"ל נגנב כו' טבח משלם ארבעה וחמשה והכא כיון שמשך ר"ל דמשכו לבוהטו כטוענו טענת אביד מכאן ואילך כטענו טע"ג ופטור כו"·
תני

מראה הפנים

תלמודא בפ"ד דגיטין הלכה ג' אם נשבעה נשבעה וכבר כתבתי שם דאין דעת ר"ח ז"ל כן הביאו הרשב"א ז"ל בחידושיו שם ומביא ראיה מהביא דהגוזל וכל זה אליבא דרב גופיה הוא:

תיפתר בשנשבע לו ואח"כ טבחו. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בריש פ"ד מהלכות גניבה ואם טבח ומכר אחר שנשבע וכו' משום דלא משכתה לה בטוען טענת גנב כענין אחר דאם קודם שנשבע פטור נמי מכפל כיון ששלח בו יד למאי דפסק כרב ששת ונתבאר לעיל בד"ה שטענו טענת אבד וכ"כ התוס' בדף ק"ז ע"ב ד"ה ושלח בו יד פטור דל"ל שאכלו לאחר שבועה וכמבואר הכא בהדיא ושינויא דתלמידוי דר"ח בינויא דחיקא הוא ולפיכך לא הביא הוא ז"ל לזה:

כסומכוס דאמר אע"פ שאין גניבה יש טביחה ומכירה. דברי סומכוס בברייתא הובאה בבבלי פ' מרובה דף ע"ה ע"ב דקאמר התם גבי היו שנים מעידין שגנב ושנים מעידין שטבח ומכר והוזמו עדי גניבה הן משלמין תשלומי כפל והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל ומפרש לה התם דהאי בבא קאי דברי סומכוס אלמא דאית ליה יש טביחה ומכירה בלא גניבה. והתם דחי לה בפשיטות דלא מצינן לפרש דברי סומכוס ארישא דכי לית ליה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכיון דאין גניבה אין טביחה ומפרש לה שם בגוונא אחרינא. ולמאי דקאמר שמואל הכא וכדפרישית דלא צריכין לאוקמי המתני' כסומכוס איכא למימר דסומכוס נמי בהא מודי להו לרבנן דאם אין גניבה אין טביחה כדקאמר התם בפשיטות. ודברי שמואל דהכא היינו כדאמר
התם

עין משפט נר מצוה

יז

א מיי' פ"ח מה' שבועות הלכה ו

יח

ב מיי' שם פ"ה ה"ו וה"ז

תני לא להקל ולא להחמיר פטור כה"ג. א"ר מתניתא אמרה כן אמר לשואל אמר לנושא שכר והשוכר. ר"ל דבכל המשניות מבואר דכשנשבע לא להקל ולא להחמיר פטור ואע"פ דמסיק בסיפא דמתניתין זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו פטור כ"ז הוא לאו דווקא אלא אפילו לא להקל ולא להחמיר דכן מוכח מרישא דמתניתין דאמר לשואל אמר לנושא שכר והשוכר. וראיתי בס' נו"י ז"ל שרוצה להגיה דהאי מתניתא אמרה כן שייך לבתר האיבעיא מהו שיאמר לו בא והשבע לו שלא נתת עיניך בה לגוזלה ופשיט מהאי מתניתא דקתני אמר לו מת כו' משביעך אני ואמר אמן. למאי משביעו כיון דהוא עצמו מודה שחייב א"ו דמשביעו שא"כ ואינו מובן לי דהא גבי אמר לאחד מן השוק דאמר לא גנבתי קתני נמי במתניתין משביעך אני והתם לא מחייב כלל שבועה דהא כופר בכל אך משביעו ברצונו וה"נ כן:

סליק פירקא וכולא מסכתא בס"ד

ראה עידי טביחה באין ואמר טבחתי מאחר שאין (ס"א שיש) בידיעתן ממש פטור (ס"א חייב). רבי זירא בעי ראה עדי אונסין באין ואמר אנסתי. א"ר הנינה מתניתא כר"ש דאמר עיקר תביעה קנס כמי שאין בהודייתו ממש ופטור ורבנין אמרין אין עיקר תביעה קנס כמי שיש בהודייתו ממש וחייב:

הלכה ד מתני' אמר לשואל איכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן [א] פטור אמר לו איכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה שח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לנושא שכר והשוכר איכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה נשבה והוא שמת או נשבר נשבר והוא שמת או נשבה נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת או נשבר או נשבה והוא שנגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן חייב אבד או שנגנב והוא שמת או נשבר או נשבה פטור זה [ב] הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור: גמ' תני לא להקל ולא להחמיר חייב. אמר רבי מתניתא אמרה כן אמר לשואל אמר לשומר חנם אמר לנושא שכר והשוכר איכן שורי אמר לו מת. מהו שיאמר לו בוא והשבע לי שלא נתת עיניך בה לגוזלה. מכל מקום אינו משלם. מהו דיימר ליה אפילו דאת יהב לי כמה דידי אנא בעי גבך:

הדרן עלך ארבעה שומרין הן וסליקא לה מסכת שבועות

מסורת הש"ס

ראה עדי טביחה באין ואמר טבחתי מאחר שיש בהודאתו ממש פטור. כלומר בהודאתו שהודה בתחלה על הגניבה היה ממש שהרי לא ראה עדי גניבה והודה והלכך הודאתו על הגניבה הודאה היא ופטור מן הכפל ומכיון דאינו משלם כפל פטור נמי על הטביחה דתשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד'. ולספרים אחרים דגרסי בסיפא מאחר שאין בהודאתו ממש ולפ"ז גרסי ברישא מאחר שיש בהודאתו ממש וגרסי ברישא פטור ובסיפא חייב והכי מיתפרשא דר"ל סבר דלעולם כל שהודה ואפי' מחמת ביעהותא דעדים הודה הוי הודאה כל זמן שלא העידו העדים ובלבד שיהא ממש בהודאתו כלומר שיתחייב בעצמו בדבר מה ולפיכך ברישא דראה עדי גניבה באין ואמר גנבתי הרי יש בהודאתו ממש שמתחייב עצמו בקרן הוא. ואע"פ דמחמת בעתות' דעדים הודה הוי הודאה ופטור מכפל. וכן מטביחה ואע"ג דבאו עדים אח"כ דכל מקום דליכא כפל פטור אף מטביחה כדאמרן: ראה עדי טביחה באין ואמר טבחתי מאחר שאין בהודאתו ממש חייב. כלומר שאין כאן הודאה שנתחייב בעצמו בתחילה דהא בתחילה לא הודה על הגניבה אלא כשראה עדי טביחה וכלומר שכן העידו על הגניבה:

דמסתמי בהכי מיירי דהא אין טביחה בלא גניבה והן ידעו מהגניבה והעידו עליו וקודם שהעידו על הטביחה חזר והודה על טביחה דכסבור היה שיפטור בהודאה זו ולפיכך חייב הוא לפי שאין בהודאה זו ממש שלא נתחייב בעצמו בקרן שהרי יש כאן עדים על הגניבה ועל הטביחה והודאתו שעל הטביחה לאו כלום היא: ראה עדי אונסין. שזה טעני וא"ל אנסת ופתית את בתי וכשראה שהעדים באין להעיד עליו הודה ואמר אנסתי מהו אם יש כאן בהודאתו ממש או לא: א"ר חנינא מתניתא. כלומר דהא תנינן לה במתני' בפ' שבועת הפקדון ותליא בפלוגתא דר"ש ורבנן דהתם. וה"ג כר"ש דאמר עיקר תביעה קנס כמי שאין בהודייתו ממש וחייב ובדברי רבנן גרסינן פטור ונתחלפו הה בית. כלומר לר"ש דקאמר התם דעיקר תביעה של זה היא הקנס דלא שביק איניש מידי דקייץ א"כ הכא הודאתו לאו הודאה שהרי לא נתחייב כלום בהודאתו ומודה בקנס ואח"כ באו עדים כשלא נתחייב בעצמו בהודאתו חייב הוא שאין בהודאתו ממש ולדברי חכמים דאמרי התם שאין עיקר תביעה קנס אלא בושת ופגם הוא דתבע ליה וכמאן כשהודה הודאה שיש בו ממש הויא שהרי נתחייב בהודאתו בושת ופגם דממונא הוא וכשמודה מתחייב בכך ומקרי הודאה דלענין קנסא פטור הוא דהויא דומיא דדיוקא דמתני' דהכא:

הלכה ד מתני' אמר לשואל איכן שורי וכו' פטור. שהרי אף שנשבע לשקר חייב את עצמו בתשלומין ואין בשבועה זו כפירת ממון: איני יודע מה אתה שח וכו' חייב. שהרי כפר ממון שאלו הודה היה מתחייב: אמר לנושא שכר והשוכר איכן שורי וכו' פטור. וטעמא דברישא מת והוא שנשבר וכו' הוי משנה מפטור לפטור שהרי בכל אלו פטור הוא מלשלם ולא הוי כפירתו כפירת ממון ולפיכך פטור הוא משבועת הפקדון וכן בסיפא נגנב והוא שאבד וכו' פטור משבועת הפקדון שהרי משנה מחובה לחובה הוא ולא הוי כפירת ממון בשבועה זו: מת או נשבר וכו' חייב. בשבועת הפקדון שהרי שינה מחובה לפטור והוי כפירתו כפירת ממון: אבד או שנגנב וכו' פטור. משבועת הפקדון שהרי שינה מפטור לחובה והפסיד בשבועה זו וכל אלו פטורי משבועת הפקדון הוא דקאמר אבל חייבין משום שבועת ביטוי שהרי נשבעין לשקר כדאמרינן לעיל בהלכה ב': גמ' תני לא להקל ולא להחמיר חייב. אזה הכלל דמתני' קאי דקתני להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור וקאמר הש"ס דתנינן בברייתא דמפרשה להאי כללא בדוקא אבל אם נשבע לא להקל ולא להחמיר כגון מפטור לפטור או מחובה לחובה חייב ופליגא על המתני' דמשמע דאפי' בכה"ג פטור: מתניתא אמרה כן אמר לשואל וכו'. כלומר נוליגו להאי ברייתא בתוס' דאיכא למ"ד דס"ל הכי דגרסינן בתוספתא פ"ו אמר לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר היכן שורי וא"ל איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שאכלו חייב. וס"מ דס"ל להאי תנא דלא להקל ולא להחמיר חייב שהרי הכא טענתו מחובה לחובה היא בכולן שאם באו עדים והעידו שאכלן כלן מתחייבין ואפי' ש"ח וקתני חייב משום שבועת הפקדון: מהו שיאמר לו בא והשבע לי וכו'. אבל היכא דמתחייב בטענתו שישלם קאי ובעי הש"ס מהו שיכול להשביעו שבועה שאינו ברשותו: מכל מקום אינו משלם. בתמיה והלא משלם הוא לו ולמה ישביע אותו שבועה זו וקאמר הש"ס דאפי' הכי איכא סברא לשבועה זו ואגן הכי הוא דמיבעי' לן דמהו דיכיל למימר ליה אפי' דאת יהב לי כמה מכל מקום דידי אנא בעי גבך דניחא לי בדידי והלכך יש מקום לשבועה זו אע"ג דמשלם לו:

הדרן עלך ארבעה שומרין הן וסליקא לה כולא מסכתא דשבועות

מראה הפנים

התם לעיל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב. ודנויי ר"ל דהכא לסיפא דפריבית כפנים היינו כר' יוחנן דהתם וכדקי"ל דהיכא דבהודאתו יש בה ממש שנתחייב עצמו בקרן אפי' אח"כ באו עדים פטור מן הקנס ומזה נלמד לדינא' דר' זירא בעידי אונסין וכדפריבית אליבא דרבנן:

תני לא להקל ולא להחמיר חייב. לפי גי' הספר פירשתי למאי דמלאתי בתוספתא ולפ"ז פליגא אמתני'. ומיהו נראה למאי דמייתי אמר לשואל וכו' איכן שורי אמר לו מת. דאמתני' דילן קאי והנכון דפטור גרסי' והש"ס מפרש להא דקאמר זה הכלל כל הנשבע וכו' להחמיר על עצמו פטור לאו דוקא הוא אלא אפי' לא להקל ולא להחמיר נמי פטור משבועת הפקדון כיון דלאו כפירת ממון היא ועלה קאמר מתני' אמרה כן דהכי נמי משמע מהני בכי דקתני במתני':

מהו שיאמר לו בא והשבע לי וכו'. לאו היינו דקאמר בהלכה א' שלא נתתה עיניך בה לגוזלה דהתם בשבועת שליחות יד מיירי כמבואר שם והכא בשבועה שאינו ברשותו כשבוא משלם קאמר כדמפרש אפי' דאת יהב לי כמה וכו' והכא כמסתפק ושואל הש"ס בזה אבל בב"ש דידן מבואר בהרבה מקומות דבשבוא משלם משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו. ובבבלי פ' הגוזל קמא דף ק"ו ע"ב שלש שבועות משביעין אותו וכו' וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שאלה ופקדון בהל' ה' נמצא כל שומר שנשבע שבועת השומרין כולל בשבועתו ג' דברים שאמר בדרך השומרין ואמרנו כך וכך והרי ברשותו. ר"ל שאינו כך כשהיה ברשותו. ושלא שלח בו יד קודם וכו' ואם רצה לשלם נשבע שאינו ברשותו וכו' ובדברי הרב המחבר בש"ע כו' רצ"ה סעיף ב' נמצא כתוב ושאירעו כך וכך ושאינו ברשותו וכו' ודתק הסמ"ע בפירוש הדבר והניח בצ"ע ופשוט הוא כי זה ע"ס כי דברי הש"ע המה מועתקים ממש מדברי הרמב"ם ז"ל וצ"ל והרי הוא ברשותו:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא

מסורת הש"ס

הלכה א מתני' לפני אידיהן של נכרים. שם כינוי הוא לחגיהם ולמועדיהם: אסורין מלשאת ומלתת עמהן. למכור ולקנות משום דאזלי ומודו לעכו"ם ביום אידם: מלהשאילן. בהמה וכלים מידי דהדרי בעינא: מלהלוותם. מעות דלא הדרי בעינא דמלוה להוצאה ניתנה: מלפורעם. דכשהן נפרעין אזלי ומודו לע"ז ביום אידם וכן כשפורעין: מפני שהוא מיצר לו. על מעותיו שאינם חוזרים לו ולא אזיל ומודה: שמח הוא לאחר זמן. למחר ביום אידו אזיל ומודה והלכה כחכמים. ודוקא במלוה בשטר אסור הוא להפרע מהן אבל במלוה על פה שרי מפני שהוא כמציל מידם: ר' ישמעאל וכו'. טעמא מפרש בגמרא: לאחר אידיהן מותר. וכן הלכה. ורבנן בתראי לטפויי קאתו דאפי' (פ"ו ו פ"א) בדיעבד אסור ואין הלכה בזה כוותייהו אלא כת"ק. ובגולה שאין אנו יכולין לעמוד על עצמינו מלישא וליתן עמהן בעיקר פרנסתינו מהם ועוד משום יראה אינו אסור אלא יום (תוספתא פ"א) אידם בלבד והאידנא נהוג עלמא (שם ז ע"ב) היתר אפי' ביום אידם משום דקים להו לרבנן בגווייהו דלא אזלי ומודו דכל הני דאיתסר בזו המסכת מיירי בעובדי עכו"ם וע"ז ממש. וכדאמרינן בפ"ק דחולין דעכו"ם שבחוצה לארץ לאו עובדי עכו"ם הן אלא מנהג אבותיהם בידיהם:

גמ' שמע כולהון מהכא. לכל דאמרינן שלשה ימים לפניהן שמע להן להביא סמך מן המקרא הזה בהנביא הוכיחם ואמר באו בית אל ופשעו וגו' והביאו לבקר זבחיכם לשלשת ימי' מעשרותיכם אלמא דמדרך עובדי ע"ז להקדים בשלשת ימים לפניהם: אין כיני. אם כן הוא דיש סמך לזה מן המקרא אפי' בגולה יהי' הדין כן אלמא פליג נחום המדי בתוספתא ריש פ' א' וקאמר דבגולה יום אחד בלבד לפני אידיהן הוא דאסור: מאי כדון. הש"ס הוא דקאמר ומ"ט דנחום המדי: תמן. היינו טעמא דבדקו התם בגולה ומצאו שהן עושין צרכיהן לע"ז ליום אחד ולפיכך לא אסרו אלא יום אחד לפניהן: מה מקיים רבי יוסי. האי קרא והביאו וגו' דמשמע דר' יוסי לית ליה כלל להסמך מהמקרא בזה: במלכות ירבעם הכתוב מדבר. והנביא מגיד בהוכחהו בהפיתוי הדברים שהי' מפתה את ישראל ואמר להו רא ע"ז ווהרני' היא שהיא מהרת לכם מה שאסרה התורה כדמסיים לקמיה שהיא עושה טובה וכו' והתורה אמרה וכו': וקטר מחמץ תודה. אע"פ שיש עדיין מחמץ קטר התודה: וקראו נדבות השמיעו. אינו מקפיד עליכם מתי הביאו רק קראו נדבות והשמיעו אותן ולכשתרצו הביאו: לא בא הכתוב. דמייתי לקמיה אלא להזכיר גנותן של ישראל ואיידי דאיירי בירבעם דריש לה לקראי דהושע דמספר בגנותן ביום אשר הקימו אותו למלך עליהם: אפתי רמשא הוא. עתותי ערב הוא ואני כשיכור ולא שיכור וכן רוב העולם שתו שיכור המתינו עד הבקר והיה מתכוין שיסכימו לזה בנפש חפילה ובלא יאמרו הגוסים מחמת שיכרות היינו: כל הלילה ישן אופיהם. בתמיה וכי סבורי' אתם ישן אופיהם והוא הילה"ר המתחממם לע"ז בודאי כל הלילה לא היה ישן אופיהם לחשוב מחשבות רשע עד בוקר הוא בוער וגו' לגמור הדבר: כדון. עכשיו יודע אני שבלב שלם אתם חפצים להדבר אבל מתירא אני מדין הסנהדרין שלכם: ואכלו את שפטיהם. שכילו אותם מן העולם: רבי לוי. וכן דרש ר' לוי שהרגום ומקרא דהחלו שרים הוא דדרים מלשון חלל היך מה דאת אמר כי ימצא חלל: ור' לא. דריש לה מלשון חולין יום מלכנו נעשו השרים חולין שהורידן מגדולתן ולא הרגום:

תורה אור

לפני

א אידיהן של נכרים שלשה ימים אסורין מלשאת ומלתת עמהן מלהשאילן ומלשאול מהן מלהלוותן ומלהלוות מהן מלפורעם ומלהפרע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר אמרו לו אע"פ שהוא מיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן *רבי ישמעאל אומר שלשה לפניהן ושלשה לאחריהן אסור וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מיתר:

גמ' רבי חמא בר עוקבה שמע כולהון מבא
עמוס ד °והביאו לבוקר זבחיכם לשלשת ימים
מעשרותיכם. א"ל רבי יוסי אין כיני אפילו בגליות דתני *נחום *המדי אומר יום אחד בגליות אסור. מאי כדון תמן בדקו ומצאו שהן עושין צרכיהן ליום אחד ואסרו יום אחד ברם הכא בדקו ומצאו שעושין צרכיהן לשלשת ימים ואסרו להן שלשת ימים. מה מקיים רבי יוסי אהן קרייה והביאו לבוקר זבחיכם וגו' במלכות ירבעם הכתוב מדבר כיון שמלך ירבעם על ישראל התחיל מפתה את ישראל ואמר להן בואו ונעבוד עבודה זרה ע"ז ווהרנית היא. הדא
ישעיה ז היא דכתיב °נעלה ביהודה ונקיצינה ונבקיענה אלינו ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל א"ר אבא חיזרנו בכל המקרא ולא מצינו מקום ששמו טבאל אלא שעושה טובה עם עובדיו.
שמואל-א ב התורה אמרה °ובחור אותו מכל שבטי ישראל
מלכים-א יב לי לכהן וע"ז אומרה °ויעש כהנים מקצות העם
א"ר לא מן הקוצים שבעם מפסולת שבעם.
שמות כג התורה אמרה °לא ילין חלב חגי עד בוקר
וע"ז אמרה והביאו לבוקר זבחיכם. התורה
ויקרא יט אמרה °ביום זבחכם יאכל וממחרת וע"ז אמרה
שמות כג לשלשת ימים מעשרותיכם. התורה אמרה °לא
תזבח על המין דם זבחי וע"ז אמרה °וקטר
עמוס ד מחמין תודה. התורה אמרה °כי תדור נדר לה'
דברים כג אלהיך לא תאחר לשלמו וע"ז אמרה °וקראו
עמוס ד נדבות השמיעו. א"ר יודן אבוי דרבי מתנייה

הושע ז לא בא הכתוב אלא להזכיר גניין של ישראל. °יום מלכינו החלו שרים חמת מיין משך ידו את לוצצים. יום שמלך ירבעם על ישראל אתון כל ישראל לגביה בפתי רמשא אמרו ליה קום עבוד ע"ז. אמר לון אפתי רמשא הוא אשתי ולא אשתי כל עמא שתו אלא אם אתון בען אזלון ואתון בצפרא הדא הוא
שם דכתיב °כי קרבו כתנור לבם בארבם כל הלילה ישן אופיהם. כל הלילה לא ישן אופיהם °בוקר הוא בוער כאש
שם להבה. בצפרא אתון לגביה אמר לון כדון אנא ידע דאתון בען אלא דאנא דחיל מסנהדרין דידכון דלא יקטלונני.
שם אמרו ליה אנן קטלין לון הה"ד °כולם יחמו כתנור ואכלו את שופטיהם. רבי לוי אמר הרגום היך מה דת מר
דברים כא °כי ימצא חלל רבי לא אמר הורידן מגדולתן. יום מלכינו החלו שרים חמת מיין. יום שנעשו בו שרים חולין
מי

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' א סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"א

מראה הפנים

לפני אידיהן שלשה ימים. מסקינן התם בגמרא דף ו' ע"א דכן בלא אידיהן קתני וכמה שדקדקו התוספ' בזה עיין בדיבור דלקמן:

נחום המדי אומר יום אחד בגליות אסור. והכי הוא בתוספתא נחום המדי אומר יום אחד בגליות לפני אידיהן אסור. ובתם בדף ז' ע"ב. גבי הא דנת"ס מדי איכא בינייהו גרים בכתמא נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן. ולגי' התוספתא הוה ניחא נמי דבהאי ליבנא דקאמר איכא בינייהו דנחום המדי דג"כ רבנן בתראי לטפויי קא אתו דלשמטא דהסוגיא משמע דקאמר דת"ק לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי וא"כ ת"ק טפי מחמיר הוא ורב"י ז"ל רצה לתרץ זה בדבריו שכתב דלא יהבי חושבנא אלא אסור סתמא קאמרי ור"ל אף דנקטינן כללא דכתם תנא בתרא לטפויי אתא כדכתב לעיל מ"מ בהא ע"כ הוא דאמרינן הכי משום דסתמא קאמרי ואלו לגי' התוספתא בהא דנחום מדי שפיר הוא דהי אמרינן דפליגי בדנחום המדי א"כ ה"ק דת"ק לא איירי בגולה כלל ולא אסרו לפניהן אלא ביום אידם וכדשמואל וכליבנא קמייתא בזה אלא דבהאי איכפית אימא מוסיף בזה דאליבא דרבנן בתראי לא בעינן למימר דמתמרי בגולה כמו כא"י אלא דאית להו דנחום המדי דבגולה יום אחד הוא דאסור לפניהן ות"ק לית ליה דנחום המדי כלל ובגולה הינו אסור אלא ביום אידן בלבד והשתא רבנן בתראי לטפויי קאתו גם להאי ליבנא. מיהו משמע מהתם דלא גרים לה כמו גי' התוספתא דהא מייתי לקמן אמרו לו כבר נקט סדבר ולא נאמר ואילו לגי' התוספתא בגולה אין איסור כלל לפניהן דת"ק אית ליה דשמואל. ולפי הגי' דתוספתא יש ליישב קצת כמה שדקדקו התוס' דף ו' ע"א ד"ה אלא ש"מ כן וכו' דאמאי לא דייק מדלא קתני לפני אידיהן שני ימים דהו לא הוה ליכא למיטעי גם אי הוה תני הכי לומר דאיד בכלל דא"כ הוה ליה למיתני לפני אידיהן יום אחד דיש לומר אילו הוה תני הכי ה"א דגם בגולה בכלל כדאשכחן לתנא בתוספתא דקאמר הכי ותני דידן לא ס"ל כלל בגולה דאסור לפניהן ולהכי הוא דתני האי ליבנא לפני אידיהן שני ימים לאפוקי מליבנא דתנא דהתוספתא ולאשמעינן דלא איירי בגולה וא"כ

עין משפט
נר מצוה

ב
א מיי' פ"ט מעכו"ם הל' א סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"ב
ג
ב מיי' שם הי"ב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמט ס"ג

מסורת הש"ס

מי גרם להן חמת מיין שהיו להוטין אחר היין. משך ידו את לוצצים כד הוה חמי בר נש כשר הוה מייתיב גביה תרין ליצנין ואמרין ליה אי זה דור חביב מכל הדורות אמר להן דור המדבר. ואינון אמרין ליה ולא עבדון עכו"ם והוא אמר לון בגין דחביבין לא איתענשון. והינון אמרין ליה השי דמלכא בעי מיעבד כן ולא עוד אלא אינון עבדין חד ודין עבד תרין. °וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן. (מלכים א יב) גסות רוחו של ירבעם היא החליטתו. א"ר יוסי בר יעקב במוצאי שמיטה מלך ירבעם על ישראל הה"ד °מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה (דברים לא) בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. אמר אנא מיתבעי מיקרי קאים אנא ואינון אמרין מלכא דאתרא קדם. ואין מיקרי תיניין גנאי הוא לי ואין לא ניקרי ביזיון הוא לי. ואין מרפינון אזלון סלקין אינון שבקין יתי אזלין לון גבי רחבעם בן שלמה הה"ד °אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלם ישוב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם. (מלכים א יב) מה עשה עשה שני עגלי זהב וכתב על ליבן והרגוך אמר כל מלך דיקום יסתכל בון. א"ר חונה °חובר חברי' מהוכם (תהלים נח) כל מי שהיה חוברו היה חוברו. א"ר הונה °ושחטה שטים העמיקו שהעמיק ברשע אמר (הושע ה) כל דמפרסם אנא קטיל ליה. א"ר אבין בר כהנא אף שבתות וימים טובים מצינו שבדה להם ירבעם מלבו הה"ד °ויעש ירבעם חג (מלכים א יב) בחדש השמיני בחמשה עשר יום לחדש בחג אשר ביהודה ויעל על המזבח כן עשה בבית אל לזבוח בחדש אשר בדה מליבו מלבד כתיב כמה דאת אמר °מלבד שבתות ה'. (ויקרא כג) תני עבר ונשא ונתן *עמו א כותר ר' יעקב בר אחא ר' יוסי בשם ר' יוחנן ואפילו ביום אידו ותני כן במה דברים אמורים בנכרי שאינו מכירו אבל בנכרי המכירו מותר מפני שהוא כמחניף להן. תני נכנס לעיר ומצאן שמחין שמח עמהן מפני שאינו אלא כמחניף להן. חד דוקינר אוקיר לר' יודן נשייא הד דיסקי' מלא דינרין *נסב חד מינהון ושלח ליה שארא. שאל לרשב"ל אמר יוליך הנייה לים המלח. הרי במכירו הרי לשעבר ור"ל אמר יוליך הנאה לים המלח. א"ר אבהו ואני לא שאלני רבן גמליאל בר' מהו לילך ליריד ואסרתי לו. והתני ב *הולכין *ליריד ולוקחין משם עבדים ושפחות. (תוספתא פ"א) ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפילו נכרים מפני שמקרבין תחת כנפי השכינה. מאי כדון ר"ג אדם קטן היה וביקש ר' אבהו לגודרו אבל ר' יודן נשייא אדם גדול היה וביקש ר"ל לגדור הדבר. ניחא מלהשאיל מלשאול

פני משה

מי גרם להן. לשמוע לעצת ירבעם: חמת מיין. גרם להן: שהיו להוטים וכו'. שעשה להן ירבעם משתה והושיב איש כשר בין שני לצנין ורשעים כדמסיים ואזיל: והינון אמרין ליה חשי. שתוק אחרי אשר הדברים כן תדע שגם המלך רוצה לעשות כן ורוצה להוסיף ולעשות שני עגלי ע"ז כדכתיב ויעש וגו': היא החליטתו. החליטה דעתו לעשות כך. א"נ כמאהו ומלשון מלורע הוא: במוצאי שמטה. והוא זמן הקהל הה"ד מקץ שבע שנים במועד וגו' ולפיכך נתן בלבו לזה ואמר אם נעלה לרגל ועומד אני לקרות במשנה התורה יאמרו מלכא דאתרא הוא קודם ואם אקרא שני לו זה הוא גנאי לי ואם לא אקרא כלל ביזיון הוא לי. גנאי נקרא מה שמתגנה אדם על פי מעשיו ודבריו ובזיון מה שמתבזה מאליו בפני הבריות ואינם חוששין לכבודו: ואין מרפינון אזלון סלקון. ואם אני מניח את העם לעלות לבדם לירושלים בודאי יעזבוני וילכו אצל רחבעם אדוניהם: והרגוך. לרמז להמלך אשר יקום אחריו שיסתכל בזה כי עיקר עצת הרשע הזה שלא ימרדו בו ויהרגוהו: אמר ר' חונה. היינו דכתיב חובר חברים מהוכם וריש' דקרא אשר לא ישמע לקול מלחשים כלומר שאינו צריך לשמוע מקול הלוחש באזניו אלא שזה מרמז בדבר וחובר ומחכים את חבירו וכל מי שהיה חוברו ובא אחריו למלוך היה חוברו לזה ומבין ברמיזת המלה והרגוך ונעשה לו חבירו ללכת בחטאתו אשר החטיא את ישראל: ושחטה שטים העמיקו. ושחטה מלשון חן שחט לשונם ושהעמיק ברשע למען הסטות אותם מן הדרך ואמר כל דמפרסם כוונת המלה אנא קטיל ליה והמון העם היו סבורים כי הכוונה על הע"ז שמי אשר לא יעבוד אותה והרגוך: אף שבתות וכו'. ודריש ליה מן הכתיב מלבד: כמה דאת אמר מלבד שבתות ה'. והכוונה לבלבל את העם בחשבון הימים ויהיו נבוכים גם במספר ימי החדש מחמת זה למען לא ישימו אל לבם לעלות לרגל בזמנו: תני. בברייתא: עבר ונשא ונתן עמו מותר. ליהנות לו בהון מעות דלא אסרו חכמים אלא לכתחילה: ואפילו ביום אידו. מותר בדיעבד: ותני כן. תניא נמי הכי דהקילו בדיעבד כמו שהקילו בעכו"ם המכירו אפי' לכתחילה: מפני שהוא כמחליף להן. דלא מיחזי מה דנושא ונותן עמו אלא כמו טובה ותנופה מפני שהוא מכירו ועוד אם לא ישא ויתן עם עכו"ם המכירו יעזוב אותו וילך לישא וליתן עם אחר והוא כמחניף לו שישא ויתן עמו תמיד: כמחניף להן. שמלאן שמחין ולא משום יום אידן הוא שמח: חד דוקינר. קצדור אחד כיבד לר' יודן נשיאה ביום אידו תיבה אחת מלאה דינרין וקיבל ממנו אחד ושלח לו השאר בחזרה: שאל לר"ל. בשביל דינר אחד שקיבל ממנו והורה לו שיוליך הנאה לים המלח: ופריך הרי במכירו הוה עובדא עוד הרי לשעבר דבדיעבד שכבר קבל הוה ואמאי אמר לו ר"ל יוליך הנאה לים המלח: א"ר אבהו. תדע דגם בדידי הוה עובדא ששאל אותי ר"ג ברבי מהו לילך ליריד של עכו"ם לשאת ולתת עמהן והסרתי לו ואע"ג דהתני בתוספתא פ"א הולכין ליריד של עכו"ם ולוקחין מהם עבדים ושפחות מפני שהוא כמציל מידם ור"ל אמר לא סוף דבר וכו': מאי כדון. והשתא מאי טעמא דר"ל דאסר לרב יודן נשיאה את הדינר: ר"ג אדם קטן היה. כלומר ניחא הא דר' אבהו דר"ג קטן היה בהוראה שעה וביקש רב אבהו לגודרו שלא ירגיל עצמו לשאת ולתת ביום אידם אבל ר' יודן נשיאה אדם גדול היה ומ"ט דר"ל: וביקש. אע"פ כן ביקש גם ר"ל לגדור הדבר שלא יראו אחרים וירגילו עצמן בכך ויבאו להתיר אפי' לכתחיל' ובעכו"ם שאינו מכירו: ניחא מלהשאיל. דאסרו חכמים דמהני ליה ואזיל ומודה: מלשאול

מראה הפנים

וא"כ אי הוה תני לפני אידיהן שני ימים לעולם אתינן למיטעי דאיד גבלל והילכך תני' שלשה ימים. ומשום הכי אין לדייק מהאי לישנא דמתני' כל כך ודייק מדתני לפני אידיהן:

במוצאי שמיטה מלך ירבעם על ישראל וכו'. ובבבלי פ' חלק דף ק"א ע"ב גרים אמר גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ותנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא וכו'. וכודאי כך היו מקובלים דבמוצאי שמיטה נעשה מלך והיו לו ב' הטעמים כחדא ועוד. ונראה דהא דלא מייתי הכא תלמודא להאי דאמר התם משום דלטעמיה אזיל דפליגי בה הכא בכמה מקומות בכך דאין ישיבה בעזרה וכדגרסי' בסוטה סוף פ' אלו נאמרין תני ר' חייה לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ור' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה ומפרש דהא דכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' שיישב עצמו בתפילה. והיינו טעמא דלא מייתי הכא אלא הך דקריאת משנה תורה:

בשם ר' יוחנן ואפי' ביום אידו. והתם בדף ו' ע"ב גבי פלוגתא דר' יוחנן ור"ל אם עבר ונשא ונתן קאמר בהדיא דביום אידן כ"ע לא פליגי דאף בדיעבד אסור כדמוקי לה לברייתא ביום אידן דוקא וכן פסקו רוב הפוסקים ז"ל ובלפני אידיהן בדיעבד מותר כר"ל דהתם משום דתניא כוותיה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם הל' א'.

ומלקמן בהלכה ב' גבי עובדא דר' ביבי משמע נמי דר' יוחנן דהכא ס"ל דביום אידן אסור אפי' בדיעבד דקאמר הורי ליה כהדא דר' יוחנן אסור אלא דלכאורה נראה דנתחלפו בס שמות המ"ד דהא ר' יוסי הוא דהורי ליה ואיהו גופיה קאמר הכא בשם ר' יוחנן דמותר ובמאי חזר בו ר' יוחנן ושמע ר' יוסי מיניה דלהלכה מורין דביום אידו אסור אפי' בדיעבד כדאמר התם:

במה דברים אמורים בעכו"ם שאינו מכירו וכו'. התוס' בריש פרקין וכן הרא"ש ז"ל הביאו גז' וכתב וכן תניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי ובתוספתא שלפנינו לא מצאתיה. ולמדנו מכאן על מה דסמכינן האידנא להקל והעיקר מה דבמה להקל מהכית דר' יוחנן בפ"ק דחולין דף י"ג ע"ב דאמר גוים שבח"ל לאו עובדי עכו"ם הן. והרמב"ם ז"ל לא הביא מכל זה ומדבריו בס הל' ד' משמע דעל זמן הזה קאמר דכתב בס אדומים עובדי עכו"ם הן וכו' ע"ש:

חד דוקינר אוקיר לר' יודן נשייא וכו'. היינו עובדא דגרים התם דף הנזכר ששות מינאה דהדר ליה דינרא קיסרנאה לר' יהודה נשיאה ביום אידו וכו' והתם קאמר ליה ר"ל טול וזרוק אותו לבור בפניו וכו' כלאתר יד. והכ"מ תמה בהל' כ' על מה שלא ביאר זה הרמב"ם ז"ל שצריך לאבד בפניו. ואפשר דלפנין זה סמך על מה דפירשו הכא דר"ל לגדור הדבר הוא דביקש ולאומרת בעלמא הוא דקאמר ליה הכי:

אשבת

מסורת הש"ס

מלשאול מהן. מאי טעמא: מפני שהוא כמשיאו שם. שהוא גומל חסד והאי בר ישראל לריך ליה ואזיל ומודה: מליפרע מהן. מאי טעמא דת"ק דאסר: שלא יאמר ע"ז שלו סייעה. אותו לפרוע חובו ואזיל ומודה: ותני כן. תניא נמי הכי וכדמפרש לה בברייתא דמלוה אובדת היינו אפי' אם היא בעדים אלא שבע"פ היא מותר מפני שהוא כמליל מידו: אין מלוה אובדת. אם היא בשטר ואסור וקאמר הש"ס דלפעמים אפי' היא בשטר אובדת היא שלא בכל שעה אדם זוכה לפרוע חובו: מאי כדון. והשתא במאי איירי במתני' דלמאי קרינן מלוה שאינה אובדת ואסור: מלוה אובדת שלא במשכון. ובין בע"פ ובין בשטר מותר: אין מלוה אובדת. אם היא במשכון ואסור: אשכח תני על קדמייתא. אשכח ברייתא דתני לה כמו דתנינן בקדמייתא דמלוה שאינה אובדת בשטר היא ואסור: תמן תנינן. בפ"ק דמ"ק ועושה אשה תכשיטיה במועד ר' יהודה אומר אשה לא תסוד. לא תתן סיד על פניה במועד דאע"פ כשנוטלתו מאדימה ומלהיל פניה כיון דהנאה שבאה לאחר זמן הויא ובמועד ניוול הוא לה אסור: ר' חנינא ור' מנא. פליגי במה נחלקו ר' יהודה וחכמים: בסיד שהוא מתירתו במועד נחלקו. שהיא נוטלתו מעל פניה לאחר יום או יומים ובתוך המועד בהא הוא דשרי ת"ק מכיון דאיכא הנאה במועד גופיה ורב יהודה אוסר דלפי שעה היא מלטערת במועד כל זמן שהוא על פניה: אבל בסיד שמתירתו לאחר המועד אסור. לדברי הכל כיון דבמועד אין לה הנאה כ"א ניוול: והרינא אמר דל"פ אלא במתירתו עד לאחר המועד ובהא הוא דר' יהודה אוסר ולת"ק אפי' בכה"ג שרי מפני שמשמחה לאחר זמן: מותר. אפי' לר' יהודה: ולא ידעין. אנו מאן מינייהו דר' חנינא ור' מנא אמר דא ומאן אמר דא: מן מה דאמר ר' חנינא וכו'. ר' יהודה כדעתיה. דלשיטתיה אזיל כמה דקרי ליה התם ניבול שעה ניבול וכן הוא אמר הכא דלרת שעה לרה היא ואע"פ ששמח לאחר זמן מותר להפרע ממנו מפני שהוא מילר לו עכשיו: הווי דהוא אמר וכו'. ש"מ דרב חנינא הוא דמוקי פלוגתייהו דפליגי בסיד שהיא מתירתו בתוך המועד ואסר ר' יהודה משום דס"ל ניבול שעה הוי ניבול בשעה שמניחתו על פניה במועד: אומנין ישראל. תוספתא בפ"ק דמכלתין ובספרי הדפוס נשתבשה הגי' שם והגי' נכונה כדמייתי האי ש"ס בפ"ק דשבת ושם היא שנויה והסוגיא דהכא: בתוך ביתו. של ישראל אסור ובתוך בתיהן מותר: א"ר שמעון בן אלעזר במה דברים אמורים בקבולת אבל בשכיר יום אסור; והכי הוא בתוספתא ובפ"ק דשבת. דלא התירו בתוך בתיהן אלא א"כ קיבל המלאכה בקיבולת לשלם לו בעד כל המלאכה כך וכך וכיוצא בו שאינו ניכר לפי שמובלע שכר יום אדם בהן אבל בשכר יום אסור שניכר שכר יום אדם שנותן לו: בד"א בתלוש מן הקרקע. הא דהתירו בקבולת בבית הנכרי בתלוש מן הקרקע דוקא: אבל במחובר לקרקע. כגון שעושה לצורך מחובר לקרקע שמסתת אבנים לשקען בבנין אסור אפי' בביתו של נכרי: בין כך ובין כך. כדמפרש ואזיל: בין בתלוש בין במחובר בין בשכירות בין בקיבולת. דכיון דבעיר אחרת הוא ואין יודעין שהמלאכה של ישראל הוא מותר אפי' בשכירות ובמחובר: רבי לא. פליג ומפרש דהאי בין כך ובין כך לא קאי אסיפא במה דברים אמורים בתלוש וכו' ובעיר אחרת מותר בין בתלוש בין במחובר ובלבד בקיבולת אבל בשכירות אפי' בעיר אחרת אסור: טעמא דר' ישמעאל. במתני' דאסר אף לאחריהן: משום בריה דמועדא. בריה לשון סעודה כמו הביאי הבריה ולא ברה אתם לחם. וכלומר שלאחר החג שלהם ג"כ עושין שמחה ומתענגין בסעודת המועד שלהן שנשאר והלכך אסור ר' ישמעאל אף לאחריהן דהם שייכים להחג וכיום איד הן:

פי' פ"ו ע"ב | שם | (מ"ק פ"ק) מ"ק ח ע"ז ו ע"ב | (תוספתא שם שבת פ"ק)

*מלשאול מהן מפני שהוא כמשיאו שם. ניחא מלהלוותו מלהלות מהן מפני שהוא כמשיאו שם. ניחא מלפורען מליפרע מהן שלא יאמר עכו"ם שלו סייעה. רבי בא בר טבליי בשם רב אם היתה מלוה אובדת מותר. ותני כן מלוה אובדת בעדים אין מלוה אובדת א *בשטר. אפילו מלוה בשטר אובדת היא שלא בכל שעה אדם זוכה לפרוע הובו. מאי כדון מלוה אובדת שלא במשכון אין מלוה אובדת במשכון. אשכח תני על קדמייתא מלוה אובדת בעדים אין מלוה אובדת בשטר. תמן *תנינן *רבי יודה אומר אשה לא תסוד מפני שניבול הוא לה רבי חנינה ורבי מנא חד אמר בסיד שהיא מתירתו במועד ב נחלקו אבל בסיד שמתירתו לאחר המועד אסור והרנא אמר בסיד שהיא מתירתו לאחר המועד נחלקו אבל בסיד שמתירתו בתוך המועד מותר. ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא מן מה דא"ר חנינה רבי יוסי בשם רבי יוחנן רבי יהודה כדעתיה כמה דרבי יהודה אמר תמן ניבול שעה ניבול כן הוא אמר הכא צרת שעה צרה הווי דו אמר בסיד שהוא מותר בתוך המועד נחלקו אבל בסיד שהוא מותר לאחר המועד אסור. ג *אומנים ישראל שהיו עושין עם הנכרי באידן בתוך ביתו אסור בתוך בתיהן מותר רבי שמעון בן אלעזר אומר במה דברים אמורים בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אסור. בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר מהו בין כך ובין כך מותר בין בתלוש בין במחובר בין בשכיר בין בקיבולת. אמר רבי לא בין בתלוש בין במחובר ובלבד בקיבולת. רבי שמעון בר ברסנה בשם ר' אחא בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כר' שמעון בן אלעזר. חברייא אמרי טעמא דרבי ישמעאל משום בריה דמועדא. אמר רבי בא

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ט מפ"ו הל' א סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"א

ה
ב מיי' פ"ו מ"ט הל' כ סמ"ג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' תקמו ס"ס

חברייא אמרי טעמא דר' ישמעאל משום בריה דמועדא דשייך לחג כמו החג בעצמו כמו אסרו חג. אמר ר' בא כיון שהוא יודע שאסור לך לישא וליתן עמו הוא ממעט בשמחת אידו והוי לאחר אידיהן כמו לפני אידיהן מה מפקא מביניהון למכור לו דברים שאינן מתקיימין ע"ד חברייא אסור פי' דהא לפני אידיהן אינו אסור אלא דבר המתקיים בתוך המועד אבל למכור לו לפני אידיהן דבר שאינו מתקיים במועד מותר כיון דלא הוי לי' במועד לא אזיל ומודה כדפרש"י דף ו' ע"ב אבל במועד גופי' אסור אפי' דבר שאינו מתקיים וע"כ לחברייא דלדידהו יום שלאחר אידיהן הוי בריה דמועדא והוי כיום איד בעצמו משום דשייך להחג ע"כ אפילו דבר שאינו מתקיים אסור למכור אבל לר' בא מותר דהא לא המור לאחר אידיהן מלפני אידיהן. וכיון דמותר לפני אידיהן למכור דבר שאינו מתקיים כן מותר נמי לאחר אידיהן ועיין בתוס' ז"ל והרא"ש ז"ל דף ו' ע"ב דפירשו שם לא אסרו אלא דבר המתקיים דהוא מכר דווקא אבל לא ליקח. ובירושלמי מפורש הוא כן דקאי אמכר דווקא כדגרסינן למכור דבר שאינו מתקיים מפורש מכר דווקא:
סה

כיון

מראה הפנים

אשכח תני על קדמייתא וכו'. והכי תני לה בתוספתא ר' יהושע בן קרחה אומר כל מלוה בשטר אין נפרעין ממנו ושאין בשטר נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם. ומייתי ליה התם. ולא פליג אהא דלעיל אלא בהא דקאמר אפי' מלוה בשטר אובדת היא וכו' אבל במשכון לכ"ע אפי' במלוה ע"פ אין נפרעין ממנו וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' א':

בסיד שהיא מתירתו לאחר המועד נחלקו וכו'. כהאי מ"ד התם ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד וכו' וכדמפרש לה דלא קאי לדידים אדר' יהודה דהכא דבמועד מתירו מה שהוא מילר לפי שעה ושמח לאחר זמן במועד גופיה:

הלכה כר"ש בן אלעזר. מכאן הביאו התוס' ראיה בסוף פרקין דף כ"א ע"ב ד"ה הרים הריבותיה קא עביד לדחות ראיית ר"ת דמחלק בין שבת לאבל בדין זה וכן הביא הרא"ש ז"ל שם וכדברי ר' אילא דמסיק הכא בהדיא דלא התיר בעיר אחרת והיינו חוץ לתחום אלא בקבלנות ובתוך התחום אסור אפי' בקבולת במחובר לקרקע ואפי' בביתו של נכרי והיינו לצורך מחובר כגון מסתת אבנים וכיוצא בו. ובתלוש מן הקרקע לכ"ע מותר בקבולת בביתו של נכרי כדאמר הכא בד"א בתלוש וכו' וזה קאי על בד"א קמייתא דבקבולת דוקא כמו שכתבתי בפנים דהכי היא בתוספתא ובפ"ק דשבת. וכן

הם דברי הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ו מהל' שבת בהל' י"ב וי"ג ובן השוכר את הנכרי לימים הרבה וכו' כגון שיכתוב לו או שיארוג לו וכו' בד"א בצנעה וכו'. והיינו בביתו של נכרי ובמקום שלא יהא ניכר שהמלאכה היא של ישראל. ומיהו בדין מחובר לקרקע ובקבולת מבואר מדבריו ז"ל דלא פסק כהך דהכא שהרי בהל' י"ד כתב לפיכך וכו' לבנות לו חצירו וכו' לא כתב אלא החילוק שבין אותה העיר או בתוך התחום דאסור וחוץ לתחום הוא מותר והטעם בתוך התחום אסור מפני הרואים וכו' והיינו טעמא דלעיל בדבריו ומשום דבמחובר לקרקע ובתוך התחום הוי פרהסיא וא"כ משמע דלצורך מחובר בביתו של נכרי מותר לדעתו ז"ל בקבולת. ונראה דהוא ז"ל סמך עצמו בזה על ת"ק דר' אילא דהכא דמפרש מהו בין כך ובין כך מותר בין בתלוש בין במחובר בין בשכיר בין כך ולא וא"כ חוץ לתחום מותר אפי' במחובר בקיבולת דליכא מפני הרואין וה"ה בצנעה בביתו של נכרי בלצורך מחובר ומשום דלת"ק מפרשינן הכי להאי בין כך וכו' דבעיר אחרת לא אמרו האי בד"א כלל אלא דלעולם מותר הוא מכיון דבצנעה הוא אין איסור כלל אפי' במחובר ומעתה כל שהוא בצנעה אין כאן איסור וכך לי בביתו של נכרי באותה העיר בלצורך מחובר כמו בעיר אחרת במחובר ועוד די"ל דהא דמשמע מהאי בד"א בתלוש וכו' דבביתו של נכרי נמי אסור במחובר כדכתב הרא"ש ז"ל היינו היכא דאיכא

ציון ירושלים ג אומני ישראל שהיו עושין עם הנכרי באידן. בפ"ק דשבת אין הגירסא באידן וע"ש תוס' והרא"ש שם משמע דלא גרסו באידן והם פי' דקאי לענין שבת אך לפענ"ד דברים נכונים לדינא רק דלענין שבת איכא בבית ישראל אסור ובבתיהן מותר ובאידן הוא להיפך שזה מצאתי במהר"ם על שבת שנדפס בזיטאמיר שהרגיש בזה והניחתי ע"ש ובזה לפענ"ד מובן מ"ש בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כרשב"א ובמהרש"א בשבת ובתוס' שם כתוב בבע"ז לא ידענו מ ש וע' בספר יד מלאכי סי' פח מ"ש בזה ובתיובתי כת"י על ת"כ יו"ד סי' ש"מ ההרכתי בזה. ולפמ"ש כאן דקאי לענין אידן א"ש הך דע"ז דהיינו לענין יום אידן והיינו בשבת לענין שבת ובע"ז לענין אידן ויוכל להיות דבאבל ג"כ הכוונה לענין אם הוא אבל ג"כ לענין מלאכה ודוק היטב:

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' ב' ופ' בהגהות סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"ז

מסורת הש"ס

בא כיון שהוא יודע שאסור לך לישא וליתן עמו הוא ממעט בשמחת אידו. מה מפקה מביניהון למכור לו דברים שאינן מתקיימין. על דעת חברייא אסור על דעת רבי בא מותר. א"ר יודן קרייא מסייע למה דאמרי חברייא °וביום עשרים וארבעה לחדש השביעי נאספו בני ישראל בצום ובבכי ובשקים ואדמה עליהם. ^ז ולמה לא אמר בעשרים ושלשה משום בריה דמועדא. אין נימר דהוה בשובתא לית יכיל דאת מחשב ואת משכח צומא רבא בחד בשובא. ומה בה ולית ר' חוניה מיקל למאן דמעבר ליה מן אתריה. א"ר יוחנן בר מדייא אנא חשב יתה ולא הוה בשובתא:

הלכה ב מתני'

*אילו הן אידיהן של עכו"ם קלנדס וסטרנלייא וקרטסי' ויום גינוסיא של מלכים ויום הלידה ויום המיתה דברי ר"מ וחכמים אומרים כל מיתה שיש בה ^א שריפה יש בה ע"ז ושאין בה שריפה אין בה ע"ז: **גמ'** *רב אמר *עידיהן ושמואל אמר אידיהן. מאן דאמר עידיהן °ועידיהם המה מאן דאמר אידיהן °כי קרוב יום אידם רב אמר *מאברים ושמואל אמר מעברין מאן דאמר מאברין מוסיפין לה אבר מאן דאמר מעברין כאשה מעוברה רב אמר יאותו ושמואל אמר יעותו מאן דאמר יאותו °אך בזאת נאות לכם מאן דאמר יעותו °לדעת לעות את יעף דבר רב אמר *קלנדס אדם הראשון התקינו כיון דחמא ליליא אריך אמר אי לי שמא שכתוב בו °הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב שמא יבוא לנשכיני °ואומר אך חושך ישופני. כיון

(נחמיה ט) (ישעיה מג) (דברים לב) (בראשית לד) (ישעיה נ) (בראשית ג) (תהלים קלט)

כיון שהוא יודע שאסור לך לישא וליתן עמו. אפי' לאחריהן הוא ממעט בשמחת אידו לפי שהוא דואג שלא יבא לו איזה ריוח מיד אחר יום אידו וממעט בשמחתו להשאיר לו אחרי כן עד שירויח במשא ומתן: מה מפקה מביניהון. מאי בינייהו דחברייא ובין טעמא דר' בא כדי שימעט בשמחת אידו: למכור לו דברים שאינן מתקיימין. ליום אידו ולמכור לו קודם יום אידו איכא בינייהו: על דעת חבריי אסור. דכמו דחיישינן ביום שלאחר אידו מטעמא דמכל מקום מתענג הוא בבריה דמועדא ושמח אף ביום שלאחריו ה"נ בדברים שאין מתקיימין אסור מהאי חששא שיכול הוא להקנס לסעודה ולהכין לו מיום אל יום ויהא שמח בזה ביום אידו: על דעת רב בא. דס"ל דלא חיישינן להכי ומטעמא אחרינא הוא דאסר רבי ישמעאל לאחריהן א"כ בדברים שאינן מתקיימין ליכא למיחש שיהא שמח בהן ביום אידו ומותר למכרן לו. א"נ למכור לו דברים שאינן מתקיימין לאחריהן לרב ישמעאל איכא בינייהו דלדעת חברייא אסור דאע"פ שאינו שמח באלו דברים שאינן מתקיימין מ"מ שמח הוא מבריה דמועדא וכיון דיום שלאחריו כיום אידו דמי אסור למכור לו אפי' דברים שאינן מתקיימין אבל לר' בא דס"ל מטעמא כדי שימעט בשמחת אידו לפי שאסור לישא וליתן עמו גם לאחריהן מותר למכור לו דברים שאינן מתקיימין דבשביל שנתיר למכור לו דברים אלו לא יהא מרבה בשמחת אידו שאינו חושש להן לפי שאין הריוח מצוי בהן ועכ"פ ימעט בשמחת אידו לפי שיודע שאסור לישא וליתן עמו בדברים שהריוח מצוי בהן: קרייא מסייע למה דאמרי חברייא. דיום שלאחר המועד כמועד הוא ורגילין לשמוח בו ולהתענג בבריה דמועדא: וביום עשרים וארבעה לחדש וגו'. בנחמיה כתיב ויקרא בספר תורת אלהים וגו' ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו וגו': ולמה לא אמר בעשרים ושלשה. ולמה לא נאספו ביום כ"ג והלא לאחר החג הוא אלא משום בריה דמועדא מפני שרגילין לשמוח גם ביום שלאחר החג ולנוח בו אלמא יום שלאחריו כמו דשייך לחג דמי: אין נימר. וכי תימא דיום כ"ג שבתא הוה ולא היו יכולין לבא: לית יכול. אי אתה יכול לומר כן דיום כ"ג בשבת יהיה בשבת לפי שאת מחשב דאם כ"ג בשבת אתה מוצא שהיה יום הכיפורים בחד בשבתא ואנן לא עבדינן תרי שבי בהדדי ואם ב"ד רואין שיבא יה"כ באחד בשבת מעברין לאלול כדי שידחה יה"כ לשני בשבת אלא ודאי לאו בשבת היה ומשום בריה דמועדא הוא לא נאספי לבא: ומה בה. ופריך הש"ס דאי משום הא לא קריא דמה בכך שיהא חל יה"כ להיות בא' בשבת: ולית רב חוניה מיקל. וכי לא היה ר' חוניה מגנה למי שרוצה בשביל זה להעביר יה"כ ממקומו ולדחותו ליום שלאחריו דס"ל דאע"ג דאיקלעו תרי שבי בהדדי אין מעברין לאלול ואכתי נוכל לומר דיום כ"ג בשבת הי': אנא חשביתה. חשבתי לפי חשבון קביעות השנים ולא היה באותו הזמן בימי עזרא כ"ג באחרי בשבת אלא טעמא משום בריה דמועדא:

הלכה ב מתני' קלנדס. שמונה ימים אחר התקופה: וסטרנלייא. ח' ימים קודם התקופה. והכא בגמרא קאמר איפכא. לפי שראה אדם הראשון יום שהיה מתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי חוזר העולם לתהו ובהו. עמד וישב ח' ימים בתענית כיון שנפלה התקופה וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא עמד ועשה ח' ימים טובים לשנה אחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשמים והם קבעים לע"ז: וקרטסים. יום תפיסת מלכות בו וקבעום יום איד: ויום גינוסיא. יום שמעמידין בו מלך: ויום הלידה. יום שנולד בו המלך: שיש בה שריפה. ששורפין עליו כל כלי תשמישו כדרך ששורפין על המלכים: יש בה ע"ז. כלומר חשיבא לה והוהו היום יש להם איד לע"ז וכן משנה לשנה כל ימי בנו. וכל הנך דחשבינן עד השתא חשיבא להו ואסורין ג' ימים לפניהן: **גמ'** רב אמר עידיהן. מלשון ועידיהן המה שהע"ז שלהן מעיד עליהן לחובה: ושמואל אמר אידיהן. לשון שבר כדכתיב כי קרוב יום אידם: מאברין. כילד מאברים את הערים שמוסיפין לה אבר: מעברין. מלשון עיבור כאשה עוברה: יאותו. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו מלשון אך בזאת נאות לכם ומלשון רצון ונחת הוא: מ"ד יעותו. כדכתיב לדעת לעות את יעף דבר ומלשון עת הוא ודבר בעתו מה טוב: ואומר אך חשך ישופני. זה המזמור שאמר אדם הראשון שהיה מפחד בחשך יבא הנחש וישופו:

כיון

מראה הפנים

דאיכא לד פרשיות כגון ביודעין שהמלאכה של ישראל היא ובשביל ותון להתוב לא נלה הרמב"ם להתיר משום שהיא דבמואל בש"ס דילן במ"ק דף י"ב ע"ב מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. אלמא דלא התיר בלגאת אלא בקבולת דוקא ובכהוא בלגעה מותר אפי' בלגוקך מתוכר כת"ק דר' הילא כך נראה לדעתו ז"ל. ובכס"מ כת"ש יש מחלוקת האחרונים בדיעבד בלגוקך נוהוכר בלגפא ויש לסמוך עכ"פ בדיעבד מכל הלין דנתבאר. וגם ק' דרי הילא. ובדברי התוס' והרא"ש לא נמלא מועתק כ"א דברי ר' הילא:

מה מפקה מביניהון למכור לו דברים שאינן מתקיימין. לפי לשון האחד שפירשתי בפנים אתיא הך מ"ד דס"ל מותר אליבא דהלכתא כדאמרינן בברייתא דתנית כוותיה דר"ל התם בדף ו' ע"ב לא אסרו אלא בדבר המתקיים וכן דעת הפוסקים ז"ל. ובענין ליקח ממנו דבר המתקיים לדעת רש"י ז"ל מותר משום דהמוכר עלב. ולפי פי' הנאונים ז"ל בלוקח מהן אין חילוק והכל אסור בין מתקיים ובין אינו מתקיים שהמעות בידו ושמח ביום אידו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש פרק ט' מעכו"ם ועיין לקמן הל' ד' ד"ה בירד בנו:

אנא חשביתה ולא הוה בשובתא. התוס' בפ"ק דר"ה דף י"ט ע"ב ד"ה מימות עזרא ואילך לא מליט אלול מעובר כתבו להביא ראיה גם מהאי קרא וביום עשרים וארבעה וגו' דמשמע דבימי עזרא היה מעובר מדלא באו ביום כ"ג ואין לומר דבשקוהו לתעניתייהו משום מחרת י"ט דמאז לא היו נוהגין בו וכו' וקשיא לדבריהם מהא דהכא דבכדיא מביק דהאי קרא מסייעא לטעמא דבריה דמועדא וכן י"ב כמך ליכרו תג מן הכתוב כדדריב בפ' לולב וערבה דף מ"ה ע"ב כל העושה איסור לחג באכילה ובתיה וכו' ומה שמקשין בזה על התוס' דנראה ממה דאמרו ריב"ם פ"ב דבילה מאי לאו נכון לו למי שלא הכין לו עירוב תבשילין וא"כ היה יו"ט סמוך לשבת וכ"ג בתרי בשבת היה. ובהיותי

ציון ירושלים ^ז ולמה לא אמר בעשרים ושלשה וכו' [illegible]

תורה אור

כינן בחמא אימתא ארך אמר קלנדס קלון דיאו. ואיתא כמאן דאמר בתשרי נברא העולם ברם כמאן דאמר בניסן נברא העולם ידע הוה. א"ר יוסי בי רבי בון מאן סבר בראש השנה נברא *העולם רב דתני בתקיעתא דבי רב זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון וכו' הוי בראש השנה נברא העולם. רבי יוחנן לא אמר כן אלא מלכות מצרים ומלכות רומי היו עושין מלחמה אילו עם אילו אמרו עד מתי אנו הורגין בפולמוס זה עם זה בואו ונתקין שכל מלכות שתאמר לשר צבא שלה פול על חרבך וישמע לה תתפוס המלכות תחילה דמצרים לא שמע לון. דרומי הוה תמן חד גבר סב והוה שמיה יינוברים והוו ליה תריסרי בני אמרו ליה שמע לן ואנו עושין בניך דוכוסין ואיפרכין ואיסטרטליטין ושמע לון בגין כן צווחין ליה קלנדס יינוברים. מן יומא דבתריה מתאבלין עליו מילני אימירא. א"ר יודן ענתודרייא מאן דזרע טלופחין בההוא יומא לא מצלחין. רב *אמר קלנדס אסורה לכל רבי יוחנן אמר אין אסורה אלא לפלחין בה. סטרנלייה אסורה לכל רבי יוחנן אמר בין קלנדס בין סטרנלייה אינה אסורה אלא לפלחין בה. חברייא בעי נשי דפלחין כפלחין. רבי אבהו בעי והדא טקסים דקיסרין מכיון דסוגייא שמריין כפלחין היא הדא טקסים דדוקים צריכה. רבי ביבי שלחיה רבי זעירא דיזבון ליה עזיל קטן מן סטרנלייה דבייסן אתא גבי ר' יוסי סבר דמורה ליה כהדא דרב יהושע בן לוי שרי והורי ליה כהדא דרבי יוחנן אסור. רב אמר *קלנדס לפני תקופה שמונה ימים סטרנלייא לאחר תקופה ח' ימים. א"ר יוחנן פרוקטו ראשה של תקופה. ר' בא בשם רב שלשה זמנים בבבל ושלשה זמנים במדיי שלשה זמנים בבבל מהורי ובנוני ובנוותה שלשה במדיי נוסרדי ותירייסקי ומהירקנה. ר' הונה בשם רב נחמן בר יעקב נרום בב' באדר בפרס בעשרים באדר במדי סטרנלייה שאה טמונה שונא נוקם ונוטר היך מה דאת אמר °וישטם עשו את יעקב. א"ר יצחק בי רבי לעזר ברומי צווחין ליה סנטורייה דעשו: וקרטוסים. יום שתפשה בו רומי מלכות. ולא כבר הניתה א"ר יוסי *בי רבי בון פעם שנייה. א"ר לוי יום שנתחתן שלמה לפרעה נכה מלך מצרים ירד מיכאל ונעץ קנה בים והעלה שלעטוט ונעשה חורש גדול וזה הוא כרך גדול שברומי. יום שהעמיד ירבעם שני עגלי זהב באו רומס ורומילס ובנו שני צריפים ברומי. יום שנסתלק בו אליהו הועמד מלך ברומי °ומלך אין באדום נצב מלך. יום גנוסיא של מלכים ויהי

כיון דחמא אימתא אריך. כשראה אח"כ שחוזר ומתארך היום: אמר קלנדס קלון דיאו. קלון הוא לשון חירות. דיאו מהשם ובפרקין הסם בעיגא דתהעביד טבריא קלניא כלומר זה החירות והחסד מהשם יתברך וקבע הימים לי"ט. ובערוך פי' קלון הוא טוב בלשון יון ודיאס הוא יום בלשון רומי. וי"ל דשניהם אמר קלנדס על שמחת היום וקלן דיאו לשבח השם: ברם כמ"ד בניסן נברא העולם. כבר ידע היה שמנהגו של עולם כך הוא שהיו לילות קצרות וימים ארוכים וחוזר ומתקצרים הימים והלילות מאריכות: מאן סבר בראש השנה נברא העולם רב. כלומר רב לטעמיה דאמר אדם הראשון התקינו לי"ט באלו הימים והוא סבר כמ"ד בתשרי נברא העולם כדתנא בסדר הברכות דתקיעתא דבי רב שהתקין הפיוט בזכרונות זה היום תחלת מעשיך: ר' יוחנן לא אמר כן. שאדם הראשון התקין לקלנדס אלא הוא זכר למה שאירע להם בימי המלחמה: עד מתי אנו הורגין בפולמוס. בחיל אנשי מלחמה ולאבד חיל כל כך: פול על חרבך. תפול על חרבך ותהרוג עצמך וישמע לה זה סי' כי לאומה זו הגדולה והשלטנות ותתפוס המלכות תחלה: דמצרים. בחיל של מצרים לא היה השר צבא רוצה לשמוע להן לעשות כן: דרומי. השר צבא של רומי היה אדם זקן ושמו ייגובירוס והבטיחו לו לעשות לבניו דוכסין ואיפרכים ושלטונים ושמע להם ונפל על חרבו והרג את עצמו והיו מצווחין קלנדס ייגוברים לשון שמחה וחירות במעשה שעשה בני חורין ובריס ועל ידו גם הם תפסו המלכות והחירות ולזכר הזה עושין קלנדס קודם התחלת החדש ייגוברים שנקרא על שמו: מן יומא דבתריה. היו עושין כ' לאבילות ומתאבלין עליו והיו קורין לאותו היום מילני אימיריא ולשון ארמי הוא מילני לשון עלה לו עלה והבונה תרגומו לי' מילכא וביונתא אמירא מלשון אימתני ותקיף כלומר עלת פחד ואימה היתה זה: מאן דזרע טלופחין. כך היו אומרים מי שזורע עדשים ביום האבל הזה לא יצליחו: קלנדס אסורה לכל. אסור לשאת ולתת עם כל עע"ז ולטעמיה אזיל דאדם הראשון התקינו והוא עשה לשם שמים אלא שהאומות אחריו קבעום לעבו"ם: אלא לפלחין בה. לאותה האומה שהתקינה וכן עובדין ע"ז בה: חברייא בעי. מי אמרינן נשי דפלחין כפלחין הנשים של אותם העובדים אי הוו כפלחין עצמם ואסור לשאת ולתת גם עמהן אי לא: והדא טקסים. שם מקום אחד שהיו קורין אותו כך בקיסרין ומלשון תכסיס הוא אי הוי כע"ז: מכיון דסוגייא שמריין. וקאמר הש"ס מכיון שיש בקיסרין הרבה מהשמרונים ומסתמא כפלחין אותה לשם ע"ז כדאמרינן בריש שחיטת חולין גבי כותים דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים והיו עובדין אותה והם היו מערי שמרון: הדא טקסים דדוקים. של שם העיר דוקים: צריכה. מיבעיא לן אם עובדין אותה או לא: דיזבון ליה עזיל קטן. שיקנה לו מטוס קטן. ויביאו את המטוה סרגמו עזל: מן סטרנלייה דבייסן. ביום האיד סטרנלייה בעיר בייסן: אתא. ר' ביבי לשאול גבי ר' יוסי אם מותר בדיעבד: סבר דמורה ליה וכו'. והיה סבור שיורה לו להיתר והורה לו לאיסור ונראה דאיפכא גרסינן סבר דמורה לי' כהדא דר' יוחנן דשרי דר' יוחנן אמר לעיל בהלכה א' אם עבר ונשא ונתן מותר ואפי' ביום אידו והורה לי' כהדא דר"ל האוסר דר"ל החמיר אפי' בדיעבד לעיל גבי עובדא דרב יודן נשיאה. ור' יהושע בן לוי דגרים בספרים טעות הוא: פרוקטו. כך היו קורין אותו היום והוא ראש של ימי התקופה: שלשה זמנים. של יום אידם היו בבל וכו' כדמפרש השמות של אלו השלשה באלו שלשה המדינות: סטרנליה. הוא לשון שנאה טמונה ונוטריקון הוא שונא נוקם ונוטר היך מה דאת אמר וכו': ברומי צווחין לי'. קורין ליעקב סנטורייה דעשו: ולא כבר הניתה. קלנדס ור' יוחנן אמר לעיל דקלנדס הוא זכרון לתפיסת המלכות: פעם שניה. שלקחו מהם המלכו' וחזרו וגברו בשניה: והעלה שלעטוט. העלה שירטון סביבו ונעשה מקום יער גדול ושם בנו כרך גדול שברומי אח"כ: ומלך אין באדום וגו'. כתיב דמעיקרא לא היה להם מלך עד אותו היום שנסתלק אליהו ולא היה מגין על ישראל: יום גינוסיא של מלכים. הוא יום הלידה כדכתיב ויהי

מסורת הש"ס
ר"ה כ"ז
ע"ז ה
ע"ב
שם ח ע"ב

עין משפט נר מצוה
ז
א מיי' פ"ט מהל' ע"ז ה"ב וע' בהשגות סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"א

מראה הפנים

וכסיותי בק"ק פ"פ דמיין במעתי קושיא זו מפי הגאון המפורסם בדורו בעל המחבר פני יהושע ז"ל כשב גדול אחד ואמר לי בתי"ן דהתם בפ"ב דבילה לא קאי הא מתי אין נכון לו וכו' אלא על מה שאמר ר"א לתלמידיו כלשון זה ולא לפרש, ככתוב וכן כתב בחבורו שם. ובהדיא קאמר הכא דחשבו לפי חשבון קביעות ולא היה יום כ"ג בשבת ומזה לא קשה כלל לדברי התוס' אלא דקושיא דלעיל קשיא. ומיהו מאי דמשמע מהסוגיא דהכא דאין מעברין אלול לצורך כדר' תוניא בענין זה לא משמע הכי מסוגיא דהתם בר"ה ומהא דלקמן שם:

ברם כמ"ד בניסן נברא העולם וכו'. והתם בדף ח' אמרו דאפי' כהאי מ"ד אתיא דיומי זוטי כולי האי לא חזי:

חברייא בעו נשי דפלחין כפלחין. מספק דין זה לא נמצא מבואר במקום אחר והסבר שהיה זה בזמניהם דהנשים לא היו נמשכין אחר גובריהן ובזמן הזה תפיסן גופייהו פלחין הן. והרי זה בכלל דברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מהלכו"ע בכלל

ה' אין יום כתב אסור אלא לעובדים בו בלבד וכו' ע"ש. וכר' יוחנן דאמר בין קלנדס וכו' וכלומר אפי' קלנדס כדאמר התם דף ח' ע"א אפ"פ שאמרו כרך גדול עבתה קלנדא וכו' אינה אסורה אלא לעובדים בלבד. ואפשר ה"ה אם הגוים שמחין מפני כבוד בעליהן ואינן נמשכין אחריהם לעבודה:

והורי ליה כהדא דר' יוחנן אסור. עיין לעיל בהלכה א' ד"ה בשם ר' יוחנן ואפי' ביום אידו מ"ש שם:

פעם שנייה. והכי אמר התם רב יוסף בתי תפיסות תפסה כרך גדול אחת בימי קלופטרא מלכתא ואחת בימי יונים. ובימי קלופטרא היינו דאמר הכא לעיל. שהיא היתה אז מלכה במצרים כתוב בד"ה בהם. וכדאמרו בפ"ג דנדה והביאו רש"י ז"ל:

יום גינוסיא של מלכים וכו'. והתם בדף י' ע"א קאמר יום שמעמידין בו מלך וכו' הא דידיה והא דבריה. והיה נראה דהיינו נמי דקאמר הכא כאן לציבור כאן ליחיד ולענין

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ט מע"ז הל' ה ופ' כהכנות סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמח ס"ז

ב מיי' פ"כ מדיפות הל' ו ופי"ח ממכירה הל' ה ג סמ"ג לאוין קנה טוש"ע חו"מ סי' רכח סכ"ו

מה אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה ר"ל אע"ג דמכיר בכל שנה יום שמחה מכל מקום אינו כיום איד ממש לאסור לישא וליתן עמו. ע"ז קאמר והתנא תגלחתו ותגלחת בנו אסורה וכן קתני וחזיל משתהו ומשתה בנו וכן לידתו ולידת בנו אסורה. א"נ בשלמא דאותו היום בכל שנה ניחא שפיר. דמשכח"ל שפיר דלאחר ימים רבים נזדמן שנולד בנו בזה היום וגם נשא אשה לאחר זמן ימים רבים באותו היום וגם גילח באותו היום. ונמצא דהוי משתהו ומשתה בנו ותגלחותו ותגלחת בנו ולידתו ולידת בנו. משא"כ א"ת דלא הוי אלא אותו יום ראשון שגילח ועשה משתה לנישואין ומשתה ושמחה ליום לידתו א"כ קשה היכא משכח"ל משתהו וגלחותו ולידתו כאחת עם בנו הא הלב מגלה בראשונה ועושה משתה ליום לידתו קודם ללידת בנו וע"ז מגני דכולהון מיירי שגילחו כאחת ונשאו נשים כאחת וכן נתאחר לעשות משתה ללידתו עד דאיתיליד לי' בר ועביד כחדא ולעולם אינו איד אלא בפעם הראשון. והברייתא דתני בהגלחת ומשתה ולידתו שלו ושל בנו אתא לאשמעינן דאע"ג דהוי שמחה כפולה לו מכל מקום אינו אסור אלא אותו יום בלבד:

הא

ויהי ביום השלישי וגו' ומאי הדר דקהני יום הלידה וכו' עד כאן לציבור יום גינוסיא הוא שעושים ביום הלידה של מלך יום איד לכל המון העם ויום הליד' דהדר תני הוא שעושין אותו יום איד ליחיד כל א' בביתו ביום הלידה שלו וביום' תגלחת זקנו דלקמיה תורה אור הוי: וכתיב בשלום וגו'. אלמא דהיו נוהגין כן בשריפה ואמאי קתני היש בה ע"ז: כיני מתניתא וכו'. כלומר דמפרש דמאי שריפה דקאמר דהוי ע"ז. זהו עישון ושריפה ששורפין עליו כל כליו שלא ישתמש בהן אחר ומקטירין קטורת לע"ז והיינו עישון ושריפה:

הלכה ג מתני' יום תגלחת זקנו. שאינו זמן קבוע לרבים אלא כל אחד כשמגלח עושה יום איד: ובלוריתו. שמניח בלורי' מלאחריו כל השנה ואינה מגלחה אלא משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד: יום שעלה בו מן הים. ומקריב זבחים לע"ז על שניצל בכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו דלא השיבי כולו הא: ואותו האיש. לאפוקי עם משעבדיו מותר:

גמ' מה. כלומר דבעי הש"ס איתו היום דקתני מהו אם אותו היום שגילח בלבד הוא דאסור או אותו היום בכל שנה ושנה אסור לישא וליתן עם אותו האיש: והתני תגלחתו ותגלחת בנו. והאי ברייתא ליכא לפרש דבכל שנה ושנה ביום תגלחתו קאמר דא"כ הוה ליה למיתני יום תגלחת ויום תגלחת בנו דהוה משמע ביום תגלחת שלו שהוא עושה בכל שנה וכן ביום תגלחת בנו ועוד דאם בכל שנה עושה לו יום איד ביום שגילח מסתמא היה מגלח גם תגלחת בנו בהותו יום איד הקבוע לו וא"כ תגלחת בנו היינו תגלחתו אלא ש"מ דלא הוי יום איד כ"א ביום שגילח בלבד: תיפתר שגילחו שניהן כאחת. ביום אחד ומש"ה נמי לא קתני יום בכל חד וחד ולעולם איכא למימר בכל שנה ושנה אסור בו ביום: והתני משתהו וכו'. וש"מ באותו יום דוקא וכדלעיל: תיפתר שגלחו שניהן כאחת שנשאו נשים. כלומר כמו דמפרשינן בברייתא קמייתא שגלחו שניהן ביום אחד ה"נ שנשאו נשים הוא ובנו ביום אחד וקבעו להם יום איד ליום זה מחמת שהיתה להם שמחה כפולה ולעולם בכל שנה ושנה אסור: והתני לידתו ולידת בנו. וכי אית לך למימר שנולדו שניהן כאחת והשתא בהני ברייתות נמי לאו שגלחו או שנשאו נשים ביום א' מיירי וא"כ ש"מ דאינו אסור אלא אותו היום בלבד מדלא קתני יום בכל אחד ואחד: תיפתר. הא נמי ל"ק דנוכל לומר דיום איד שקבעו הי' ביום אחד וכגון שלא הספיק לעשותו יום איד לו עד שנולד לו הבן ועשה יום איד בשביל עצמו ובשביל בנו כאחד והלכך הוא דקתני לידתו ולידת בנו שבשביל האיד הכפול לו קבעו. ולא איפשיטא: תני. בתוספתא פ"ו דב"ק והכי תנינן שם שבעה גנבים הן הראשון שבכולן גונב דעת הבריות והמסרב בחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו והמרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל והמפתח לו חבית שמכורות לחנוני ע"כ מה דשייך להא דקאמר הכא והגב דאמרי בענין מבתה מייתי לה וכן הך ברייתא דלקמן: מכורות לחנוני. וזה עושה כשולח לו ופותח בשבילו ולכבודו אינו חושש אם תתקלקל החבית יין מחמת בפותחה והוה וטוענת חנם הוא טוענו כלומר שגונב דעתו מפני שמכרה לחנוני ולא יהא מפסיד כלום בשביל שפיתחה: בשעה שאינו רוצה. לפי התוספתא עליו קאי ויש לפרשו גם על האורח: מהו בתקרובת. מאי לשון תקרובת דקתני ולא קאמר מתנות: רחיץ בזווי אוחרי. כלומר דלפי' דבר כזה אסור כגון שיש לו הרבה אורחים שזימן אותם לסעודה וכבר אין מקום פנוי לזה ליסב ומסרב בו ואומר רחוץ ידך וסב בזוית אחרת שאני עשה לך מקום פנוי בשביל כבודך וזהו גניבת דעת והוא אינו מבקש לזה ובפ"ד דדמאי איתא נמי להא וגרים מהו בתקרובת ידע דהוא רחוץ והוא מטרח עלוי והיינו דקאמר הכא רחיץ בזווי אוחרי אע"פ שידע דרחיץ: ובירושלם. היה מנהג יפה שכשזימנו אורחים לסעודה והיה שם מפה פרוסה לסימן לידע בכל זמן שהוא פרוסה כהוגן היו אורחים נכנסין וכשהיו מהפכין דימין לשמאל היו יודעין שכבר נתמלאו המקומות ולא היו נכנסין וכדי שלא יתביישו המתאחרים לבוא ואין להם מקום ליסב לפי כבודם:

עיכלי

מסורת הש"ס

(בראשית מ)

(ירמיה לד)

ע"ז יא.

בב יד ע"א:

חולין צד ותוספתא ב"ק פ"ז דמאי פ"ד)

ציון ירושלים

זובירושלמי היה הופך עיכליה דימינא לשמאלא. פ' פ"מ ופ' מדרש רבה איכה על פסוק בני ציון היקרי' ובמ"כ בשאלתי בכגירסא וע' ב"י מאו"ח סי' קס:

מראה הפנים

ולפנין פירושא דיום הלידה יום לידת המלך הוא לציבור ויום לידת בנו קרי ליה ליחיד ועוד כתיי' המלך יום איד כיום לידת בנו וכדקאמר בברייתא התם גם על יום הלידה הא דידיה והא' דבריה ועיין בהלכה דלקמן ד"ה אותו היום בלבד: **כיני** מתניתא כל מיתה שיש בה עישון ושריפה וכו'. לשד הרמב"ם ז"ל כמה שכתב שם וכל מיתה שה רפין בה כלים ומקטירין קטורת בידוע שיש בה עכו"ם דהיינו עישון דקאמר הכא: **אותו** היום בלבד או אותו היום בכל שנה. התם לא מספקא להו כלל בזה דגרסי' במשנה בהדיא אותו היום ואותו איש בלבד וקאמר בגמרא אותו היום לאפוקי לפניו ולאחריו. וה"ה דלא אמרינן בזה בכל שנה וכל הפוסקים לא הזכירו בדין יום תגלחת זקנו וכו' כ"א אותו היום בלבד והכא לא גרסי' בלבד במתני'. ובענין יום הלידה אם הוא בכל שנה או לא תליא נמי בפלוגתא דיום הלידה שבין הרמב"ם לבין הראב"ד ז"ל ובחילוף נוסחאות שבמשנה. גם בזה דדעת הרמב"ם ז"ל דאין יום לידת המלך בשאר חגיהם אלא חג פרטי הוא כתב תגלחת זקנו וכו' ולא גרים במתני' אבל יום תגלחת זקנו וכו' וכנוסחת המשנה דהכא ומיום הלידה דקתני במתני' מתחילין חגי הפרטיים כמבואר בדבריו ז"ל בפ"ט שם בהלכה ה'. והכי הוה משמע נמי מסוגית הש"ס דהכא דמדמה להו תגלחת זקנו ליום הלידה למאי דקיל ועדי כמבואר בפנים ובתגלחת זקנו לכ"ע אין חילוק בין מלך להדיוט דלא הוי אלא חג פרטי וא"כ ה"ה ביום הלידה אלא מדקאמר לעיל בסוף הלכה יום הלידה ויום המיתה עד כאן לציבור מיכן ואילך ליחיד משמע לכאורה דמיום תגלחת זקנו הוא דמתחיל התנא לחשוב לחגי הפרטיים שאינן שייכין אלא ליחיד וכדי שלא יהו הסוגיות סותרין זא"ז ע"כ לומר דעל הא דמליין יום הלידה ויום מיתה קאי דפד חג דיום הלידה כחגי הציבור מיירי שכל פעם עושין אותו חג ודינם כשאר חגיהם ומיום הלידה והילך הוא דמתחילין חגי היחיד. ומיהו א"א לפרש דביעתא דהאי ש"ס אזלא כמסקנת ש"ס דילן בהא לפי פי' הרמב"ם ז"ל דהא האי ש"ס מפרש בהדיא יום גינוסיא יום לידת המלך הוא כדמייתי ליה קרא ויהי ביום הלדת וגו' והכי דמפרשינן דלפי סוגית האי ש"ס יום הלידה וכו' הוא דמתחילין חגי היחיד ע"כ דס"ל דהרי יום לידה בן ויום לידת המלך מתני הציבור הן וזהו כשי' הראב"ד דלקמן. ומה דמשמע מסוגיא דהתם בדף י' ע"א במה דמייתי ברייתא יום גינוסיא וכו' יום הלידה וכו' דלידת המלך הוי כיום גינוסיא (וזהו טענת הראב"ד ז"ל) סובר הרמב"ם דהא ל"ק דלא שקיל וטרי התם אלא בפירושא דיום גינוסיא ולמאי דמסיק דיום גינוסיא יום שמעמידין בו המלך הוא א"כ מתני' מיתפרשא כדאמרי' מעיקרא ויום גינוסיא דוקא הוא חג כללי כשאר חגיהם אבל יום לידת המלך חג פרטי הוא כשאר יום לידת עכו"ם. ולדעת הראב"ד ז"ל גם בהשגה דיום לידת המלך חג כללי הוא כיום גינוסיא וזהו לפי גירסתו במשנה אבל יום תגלחת זקנו וכו' דמשמע דעד השתא כתני הכללים איירי במתני' וכגי' המשנה בספרי הש"ס אשר לפנינו ווה שכתב על זה ויש להם פנים ע"ש דתני' המשנה נראה כן. והשתא ממאי דשמעינן מהכא דמדמי תגלחת ולידה כחדא מסייעא ליה בהדא לדעת הרמב"ם דמיום הלידה וכו' מתחילין חגי היחיד וכפי גי' המשנה דהכא וגי' המשניות אשר לפנינו ובענין דמחלקינן בין יום לידת המלך דהוי כשאר חגיהם ובין יום הלידה דיחיד היה נראה דסובר הש"ס הזה כדעת הראב"ד בזה וכדאמר התם מעיקרא ודעת הרמב"ם הוא לפי המסקנא דהתם דיום גינוסיא יום שמעמידין בו מלך הוא וכי אמרינן דמיום הלידה וכו' חגי היחיד הי' דמתחילין אין לנו במה להלק בין יום הלידה של מלך לבין יום הלידה דיחיד:

תני לא ישלח לו חביות מכורות לחנוני וכו'. הך ברייתא מייתי לה בבבלי פ' גיד הנשה דף צ"ד ע"א ומסיים התם והא בשביל כבודו מותר וכתב הרמב"ם ז"ל בהל' דעות פ"ב הל' ו' ואפי' מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות. וזהו נלמד מדהכא מהו בתקרובת וכו' ומה שלא הביא ז"ל וה"ס בשביל כבודו מותר מפני שזה נלמד מכלל דבריו דדוקא אם היא של פיתוי ושל גניבת דעת אסור וממילא הם לכבודו מותר:

ובירושלם היה הופך וכו'. זהו כהאי דאמרינן בבבלי פ' המוכר פירות דף צ"ג ע"ב עוד מנהג גדול היה בירושלם מפה פרוסה על גבי הפתח כל זמן שמפה.

עיכליה דימינא לשמאלא. *תני עיר שיש בה נכרים וישראל אם נותנין הנכרים לגבאין גובין מהן ומישראל *ומפרנסין עניי נכרים [א] ועניי ישראל [ב] ומבקרין חולי נכרים וחולי ישראל נוחמים אבילי נכרים ואבילי ישראל וקוברין מיתי נכרים ומיתי ישראל ומכניסין כלי נכרי וכלי ישראל מפני דרכי שלום. גירדאי שאלון לרבי אמי יום משתה של נכרים מהו וסבר מישרי לון מן הדא מפני דרכי שלום א"ל רבי בא והתני רבי חייה יום משתה של נכרים אסור א"ר אמי אילולא רבי בא היה לנו להתיר ע"ז שלהן וברוך המקום שריחקנו מהם:

הלכה ד

מתני' עיר [ג] שיש בה ע"ז חוצה לה מותר היה חוצה לה ע"ז תוכה מותר מהו לילך לשם בזמן [ד] שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ואם יכול לילך בה למקום אחר מותר עיר שיש בה ע"ז והיו בה חנויות מעוטרת ושאינן מעוטרות זה היה מעשה בבית שאן ואמרו חכמים [ה] המעוטרות אסורות ושאינן מעוטרות מותרות: גמ' הא תוכה אסור. מפני שיש בה צלם אחד יהא תוכה אסור ריש לקיש אמר ביריד שנו. ומה בין תוכה לחוצה לה תוכה שנהנה מן המכס אסור חוצה לה מותר שלא נהנה מן המכס ואם היה חוצה לה נהנה מן המכס אף חוצה לה אסור.

והתני

פני משה

עיכלי'. כמו עיקליה מלשון עקל בית הבד כלומר היה הופך לדו הימין לשל שמאל לשי'. ובדמאי' גבים הוא מפיך פילכיה דשמאל לימינא ומלשון פליוס בפ"ח דנדה מטפחת שהיא מכסה עצמה: תני. בתוספתא פ"ג דגיטין וגרסינן להא בגיטין פ' המקין הל' ט': אם נותנים הנכרים לגבאין וכו'. ובתוספתא גרים הפרנסים גובין מישראל ומנכרים ומפרנסין וכו' וכן הוא בדמאי: ומכניסין כלי נכרים. שרואה שהולכין לאיבוד: גירדאי. אנשי המקום שנקרא כך: יום משתה של נכרים מהו. לבקרן: והתני ר' חייא יום משתה של נכרים אסור. לבקרו דשמא מתוך כך יבא לישא וליתן עמו: אילו לא ר' בא. שהזכיר לנו ברייתא דר"ח כבר היינו באין חלילה להתיר ע"ז שלהן דחכמים אסרו משום דאזיל האי ומודי לע"ז דילי': וברוך המקום שריחקנו מהם. ועלינו לעשות סיג וגדר להרחיק עצמינו מהם:

הלכה ד מתני' עיר שיש בה ע"ז. ויש שם יום איד לבני העיר היום לע"ז שבעיר: חוצה לה מותר. ואפי' סמוך לעיר מאד מותר לשאת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאינם נמשכים אחר אותה ע"ז שכך מנהגם יום איד של אלו אינו כיום איד של אלו: מהו לילך לשם. לאותה העיר ביום ע"ז שלהם ולדבר עם אחד מבני העיר: בזמן שהדרך מיוחדת. שהדרך הכבוש מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה אסור לילך לשם מפני שנראה כהולך שם לעבוד ע"ז ואם היה דרך מסלול הולך גם לעיר אחרת מותר שהרואה אומר למקום אחר הוא הולך: והיו בה חניות מעוטרות. סימן הוא להם שאותם חניות של ע"ז הן ליטול הכומרים מכס מהם: המעוטרות אסורות. דמהניא לע"ז: ושאינן מעוטרות מותרות. דלא שקלי מינייהו מכס לע"ז:

גמ' הא תוכה אסור. ואמאי אם מפני שיש בה צלם אחד יהא תוכה אסור והרי אין הכל נמשכין אחריו: ביריד שנו. שיש הרבה והרבה שנמשכין אחר הצלם הזה: ומה בין תוכה לחוצה לה. אם ביריד שנו גם בני חוצה לה באין לשם ונמשכין אלו אחרי אלו: תוכה שנהנה. ע"ז מן המכס אסור דמהני לע"ז: שלא נהנה. ע"ז של חוצה לה מן המכס של תוכה:

והתני

רידב"ז

ה"ג תוכה אסור מפני שיש בה צלם אחד יהא אסור בתמי'. ע"ז מפני רשב"ל ביריד שנו ומזה מביא הרמב"ם ז"ל ראי' דלא מיירי ביום איד אלא יריד בעלמא. אבל אינו מביא ראיה לדבריו דמיירי ביריד שמוכרים לצרכי ע"ז. י"א דלשיטת הירושלמי דמי עכו"ם ביד עכו"ם מותרת. כמבואר בסמוך אלא דמייתי ראיה דלא מיירי ביום איד אלא יריד בעלמא שנעשה לצרכי ע"ז והאיסור הוא בלוקח מעכו"ם משום דמהנה בנתינת המכס וממילא ישראל שהלך ליריד הזה שידענו בו שלא הלך לקנות בהמה ועבדים דברים המותרין כדכתב הר"נ ז"ל בדף ל"ג אסור לשאת ולתת עמו. ואפי' הבהמה שמותר לו ליקח אסורה הבהמה עליו ועל כל ישראל כמבואר בסמוך:

ומה בין תוכה לחוצה לה תוכו שנהנה מן המכס אסור כו'. ופריך והתני הולכין ליריד ולוקחין משם עבדים ושפחות ובהמה. ע"ז משני רשב"ל לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפילו עבדים עכו"ם שמקרבן תחת כנפי שכינה וכדאיתא בבבלי דף י"ג ע"ב ועי' בתוס' ז"ל ד"ה הכא. דלגבי בהמה פשיטא לי' דשרי משום מיעוטייהו אבל גבי עבד ס"ל דלא שייך מיעוטייהו משום דאדרבה אוכל משלו עיי"ש וה"נ לא פריך מבהמה משום דפשיטא לי' דשרי ליקח מהם משום מיעוטייהו וכל עיקר דקשה לי' הוא מעבד דלא שייך מיעוטייהו ע"ז משני הא דרשב"ל דאפי' בעבד עכו"ם שרי ג"כ משום דמכניסו תחת כנפי שכינה. ע"ז פריך והתני לקח משם כסות תשרף בהמה תעקר מעות יוליכם לים המלח. א"כ קשה רומיא דברייתות אהדדי. מבהמה אבהמה הא בבהמה שייך מיעוטייהו וקשרית לה בברייתא חדא וכדנפסיק ניחא כסות תשרף מעות יוליכם לים המלח משום דלא שייך מיעוטייהו אבל בהמה קשה למה תעקר והא תנינן בברייתא אחריתי הולכין ליריד ולוקחין מהן עבדים ושפחות ובהמה. ומסיק הא דרשב"ל דאפי' עבדים עכו"ם משום דמקרבן תחת כנפי השכינה אבל בבהמה לא צריך טעם משום דפשוט הוא דמיעוטייהו שרי וא"כ קשיא על ההיא ברייתא דתני דאפילו בהמה תעקר כמו כסות ומעות. ע"ז משני תיפתר ישראל מישראל. כדי להבין סוגיא הזאת נקדים מה דכתבו התוס' ז"ל במס' ע"ז דף י"ג ע"א ד"ה מעות וז"ל לכאורה. משמע דהני מעות אינם אסורים אלא מטעם קנס דומיא דפירות ושאר דברים ר"ל דומיא דפירות שלקח מהן כמו כן המעות שמכר להם סחורה וקיבל מהן מעות נמי אינן אסורין אלא מטעם קנס אבל אינן אסורין מדרבנן מטעם חשש דמי עכו"ם. דהוא מדאורייתא אסור. ואסרו רבנן עליו. והחשש דחיישינן עליו היא ג"כ מדרבנן. דרבנן עשו החשש הזה ואסרו. [ונפ"מ אם הישראל השני שקיבל המעות צריך נמי להוליך לים המלח אם מטעם קנס אינו אסור אלא עליו. אבל לא קנסו חכמים עליו משא ומתן עמו שמא דמי היריד בידו משום דדמי היריד גופי' אינו אלא קנס ע"כ לא קנסו חכמים כולי האי] ותימא דלקמן דף ל"ג גבי ישראל ההולך ליריד משמע דמעות הנמצא בידו אינן אסורין מטעם קנסא דמשא ומתן אלא דאמרינן עכו"ם זבין. כך הק' הר"ר אלחנן ז"ל ותירץ ר"י ז"ל דהתם ה"ק בחזרה אסור אפי' לישא וליתן עמו משום

חשש

מסורת הש"ס

(תוספתא דגטין פ"ג) (גטין פ"ה. גיטין סא)

עין משפט נר מצוה

י

א מיי' פ"ז ממתנות עניים הל' ו ופ"י מע"ז הל' ה ופ"י ממלכים הל' יב סמ"ג לאוין סה טוש"ע יו"ד סי' קנא סי"ב וסי' רנא בהגה"ה

יא

ב מיי' שם פ"י ממלכים ופי"ד מהל' אבל הל' יב סמ"ג עשין ב טוש"ע שם סי' שלה ס"ט וסי' שסז ס"א

יב

ג ד מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' טו סמ"ג לאוין מ טוש"ע שם סי' קמט ס"א

ה מיי' שם הי"ב סמ"ג שם מו טוש"ע שם

מראה הפנים

במפה כפוסה אורחין נכנסין נסתלקה המפה אין האורחין נכנסין. והיינו הך דקאמר הכא שהיו הופכין המפה והיו יודעין שלא ליכנס כדי שלא יתביישו כדפרישית בפנים. והרשב"ם ז"ל פי' שם ותקנת טוב היה לקבלת אורחין וכו' ויש לפרש דעל תקנת הסעודה קאמר ומפני כבודה כדמשמע מדלעיל התם וכדמשמע מהכא:

וברוך המקום שריחקנו מהם. וכתב הרמב"ן ז"ל דהא"ג דקאמר לעיל מלאך שמחין במה שעמהן מפני שאינו אלא כמחניף לכן מ"מ כל היכא דאיכא לאיגתמוטי לא שרינן כדי להחניף לכן ובעל נפש ימעט. והביא לזה הר"ן ז"ל:

ביריד שנו. כולא סוגיא דהכא מוכחא דמפרשי' להמתני' דלא איירי ביום אידן ולא משום איסורא דלשאת ולתת בהן קאמר אלא משום דמי ע"ז ביד הנכרי וכ"כ התוס' והרא"ש ז"ל להכרית מהסוגיא. והלכך ניחא בין לענין האיסורא הא דתשבו בתוכה לה דטעמא הוי משום דמי ע"ז וניחא נמי לענין היתירא הא דהתירו בסיפא בחניות שאינן מעוטרות דטעמא הוי דכיון דלאו ביום אידם הוא אין כאן איסור אלא משום דמהני לע"ז דשקלי מיכסא וכחניות שאינן מעוטרות דלא שקלי מיכסא אין כאן איסור כלל. ורש"י ז"ל שכתב על הא דהתירו בשאינן מעוטרות ואי משום דנושא ונותן ביום אידם הני מילי לזבוני להו וכו' אבל למיזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דשתם מוכר עלב הוא. וזהו לשיטתו ז"ל דס"ל דהא דאמרו בדף ו' ע"ב אבל אין לוקחין מהן דוקא בדבר שאינו מתקיים קאמר. אבל לשי' הגאונים ז"ל וככר זכרתי מזה בהל' א' ד"ה מה מפקה מביניהון דס"ל דאפילו דבר שמתקיים אין לוקחין מהן ע"כ דלא מפרשינן להמתני' דביום אידן מיירי אלא ביריד של ע"ז וכדאמרן וכדמשמע מהכא וכמה שדקדקו התוס' והרא"ש גם מהא דלקמן לא לקחת גלוסקין מימיך ע"ש. ומיהו אי מוקמינן להמתני' ביריד של ע"ז ומטעמא דחשש דמי ע"ז א"כ הוה ב"מ דדמי ע"ז ביד הנכרי אסור ומסקנת גדולי הפוסקים ז"ל דדמי ע"ז ביד נכרי מותר כדרב נחמן פ' השוכר את הפועל דף ס"ד ע"א וכ"כ הרי"ף ז"ל שם וכפ' אין מעמידין דף ל"ג ע"א דקאמר על הברייתא נכרי שהולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מותר וישראל בחזרה אסור וכו' נכרי אימא גלימא וכן ישראל אי איתא דהכי הוה הכא הוי מוכין להו כתב הוא ז"ל אי דפרקינן הכי לפרושי טעמא דהאי מתניתא בעלמא הוא ולא צריכא ליה דהא אסיקנא כפ' השוכר את הפועל דדמי ע"ז ביד נכרי מותר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ט מעכו"ם. ולהאי שיטתא לא מצינן לאוקמי להמתני' ביריד של ע"ז ומטעמא דדמי ע"ז.

ולשיטת ר"ת שכיאו התוס' בשמעתין דף י"ב ע"א ד"ה דכוותה וכו' דמחלק בדמי ע"ז שכתבו דההיא דהשוכר את הפועל דשרי בחליפי ע"ז היינו דוקא בעכו"ם שפוגע תוכו מדמי ע"ז במכר דהאי דאמרינן דע"ז תופסת דמיה היינו מוציית אדם כמוכו והיינו דוקא כשמחליפה ישראל אבל כשהחליפה עכו"ם לא שייך זה אבל הכא וכפ' אין מעמידין מיירי שהעכו"ם מקבל הדמים לצורך ע"ז אחרת ולכך אסורין הדמים וכ"כ הרא"ש ז"ל כמו כפ' השוכר את הפועל שם. ולפי שיטה זו שפיר מצינו לאוקמי כדמשמע מהכא דביריד איירי והכי משמע מהתוספתא כפ"ק דתני כדינא דמתני' יריד שבאותו הדרך אין הולכין באותו הדרך. אבל לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ע"כ דלא מצינן לאוקמי כהתוספתא והאי דהכא דהא מדחי לכך טעמא דקאמר כפ' אין מעמידין ולא צריכנא ליה לפי המסקנא דהשוכר את הפועל. ונמצינו למדין ג' שיטות כדינא דמתני' ובפירושה שיטת רש"י ז"ל דמפרש לה ביום אידן איירי ולא רצה הוא ז"ל לפרש כהתוספתא וכהך דהכא משום דבזה ס"ל כשיטת הרי"ף והרמב"ם דדמי ע"ז ביד נכרי מותר וכ"כ בסג"א בשם הרשב"א שכתב בשם רש"י ז"ל. אלא דבזה הוא חולק עליהם כדין לשאת ולתת ביום אידם דדוקא דבר שאינו מתקיים אסור ליקח מהן כדלעיל ולפיכך מצינן לפרש לשיטתו דביום אידו מיירי המתני'. אבל לשי' הרי"ף והרמב"ם דסברי כשי' הגאונים דחולקין על רש"י ז"ל בזה דס"ל דאפי' דבר המתקיים אסור ליקח מהן כמו שכתבתי לעיל א"כ לא מצינן לפרושי המתני' ביום אידן דא"כ קשיא סיפא דמתני' אמאי שאינן מעוטרות מותרות וביריד של ע"ז נמי לא מצינן לאוקמי דא"כ קשיא רישא אמאי אסור משום דמי ע"ז ביד הנכרי וע"כ לפרושי טעמא דמתני' משום אסור לכנוס למקום ע"ז ומשום חשדא וכע"ז תוכה לה אסור וחוצה מותר וכן איפכא כדכתב בפי' המשנה וכך הם דבריו ז"ל בחבורו שם הל' ט'. ולשיטת ר"ת מצינן לפרושי ביריד של ע"ז וכדמחלק הוא ז"ל. ומזה נבין הבנת הראב"ד ז"ל שם וטעמו של הרמב"ם ז"ל דהראב"ד כתב כתוספתא מפרש לה ביריד ובמשא ומתן עמהם וכו'. וזהו עולה לפי שיטתו דס"ל כשי' ר"ת ומצינן לאוקמי כפי' התוספתא וכהך דהכא. אבל לשי' הרי"ף והרמב"ם א"א לפרש כן והמוכרים ז"ל דהתוספתא וסוגיא דהכא ס"ל דדמי ע"ז ביד נכרי אסור והם ז"ל פסקו כמסקנא דהש"ס דילן וכרב נחמן דהשוכר את הפועל. ובזה עולין כל השיטות יפה כל חד למאי דס"ל. ועיין לקמן פ' השוכר את הפועל הלכה א' ד"ה הכי אמר ויתבאר עוד מזה:

תיפתר

עין משפט
נר מצוה

יד
א מיי' פ"ט מהל' ע"ז סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמט ס"ג

טו
ב ג מיי' שם הל' יח סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ב

מסורת הש"ס

(תוספ' פ"א) ע"ז יג ע"ב

ע"ב לג ע"א

והתני *הולכין ליריד [א] *ולוקחין משם עבדים ושפחות ובהמה ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפי' עבדים נכרים שמקרבן תחת כנפי שכינה. והתני לקח משם כסו' תשרף בהמה תעקר מעות יוליכם לים המלח ניחא כסות תישרף מעות יוליכם לים המלח בהמה תיעקר והתני הולכין ליריד ולוקחין מהן עבדים ושפחות ובהמה רשב"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפילו עבדים נכרים שמקרבן תחת כנפות שמים תיפתר ישראל ישראל. והתני המוכר עבדו לנכרים דמיו אסורין עוד היא תיפתר ישראל ישראל. ישראל *שהולך [ב] ליריד לוקחין ממנו מפני שהוא כמציל מידן ובחזירה אסור שנתנה מחמת ע"ז [ג] ובנכרים בין הולכין בין באין מותר. רבי בא בריה דרבי חייה בר בא בשם רבי יוחנן אם היה פונדק מותר. רבי זעירא בעי ביריד אסור ובפונדק מותר דילמא בפרגמטיא אמרה רבי יוחנן. אתא רבי בא בריה דרבי חייה בר בא בשם רבי יוחנן אם היה פונדק מותר בפרקמטיא אמר רבי יוחנן רבי אבהו בשם רבי יוחנן החליף בהמה בע"ז אסורה. רב חסדא בעי אילו השתחוה לה לא אסרה מפני שהחליף בהמה בע"ז אסרה דילמא בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד איתאמרת.

אתא

פני משה

והתני. בתוספתא ומייתי לה לעיל בהלכ' א' הולכין ליריד וכו' ור"ל גופיה קאמר התם לא סוף דבר וכו' ואמאי קאמר הכא ביריד שנו ואסור. ולא משני לה עד לקמן: והתני.. ותו קשיא לן מהך ברייתא דתני לקח משם וכו' ניחא כסות ומעות דלק"מ אלא הא דקתני בהמה תיעקר שמעקר פרסותיה מן הארכובה ולמטה: והתני הולכין ליריד ולוקחין מהן עבדים ושפחות ובהמה: תיפתר ישראל ישראל. בישראל שלוקח מחבירו ישראל שמצוין שם על היריד: והתני המוכר עבדו לנכרי דמיו אסורין. וכלומר וישראל זה מהיכן לקח העבד אם מן הנכרי היאך מכרו ישראל הראשון לנכרי זה והרי אסור למכור עבדו לנכרי שמפקיעו מן המצות ואפי' בדיעבד אם מכרו קונסין אותו בדמיו: עוד היא. תיפתר ישראל ישראל. הכא נמי תיפתר לה שישראל המוכרו לזה גם הוא לקחו מישראל אחר: ישראל שהלך ליריד. לשאת ולתת בשוק של עכו"ם לוקחין ממנו בהליכה מפני שהוא כמציל מידן שמונעו מן העבירה שלא ימכור בשוק של עכו"ס: ובחזירה. משם אסור לשאת וליתן עם הישראל הזה שעבר והלך לשם מפני שנתנו הדמים בידו מחמת ע"ז: ובנכרים. בין הולכין לשם ובין באין משם מותר לפי שדמי ע"ז ביד העכו"ס מותר דבטלי בידיה: אם היה פונדק. עכו"ס בעה"ב פונדק מותר לקנות ממנו וקס"ד אפי' דברים האסורים מותר מן הפונדק: ביריד אסור. מן השוק של יריד אסור ואמאי יהא בפונדק מותר: דילמא בפרגמטיא אמרה ר' יוחנן. דבהא שפיר הוא דמן התגר שבשוק אסור לקנות ממנו משום דשקלי מיניה מכס לע"ז והוי כמהנה לע"ז ומן בעל הבית הפונדק מותר דלא שקלי מכסא מן הבעל הבית: אתא ר' בא וכו'. כלומר הדר וקאמר ר' בא בפירוש מכמיה דר' יוחנן הכי: החליף בהמה בע"ז אסורה. קס"ד דה"ק נכרי שהחליף בהמה בע"ז הבהמה אסורה לישראל לעולם והיינו דבעי עלה רב חסדא: אלו השתחוה. לה הנכרי לבהמה ועשאה ע"ז לא אסרה לישראל דהיכן מלינו דנהנה הבהמה להדיוט מחמת נעבד דלא אסרה תורה נעבד אלא לקרבן ולא אמרת מפני שהחליף הבהמה בע"ז אסרה בתמיה: דילמא בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד איתאמרת. כלומר דלא אמרה ר' יוחנן אלא לענין איסור משא ומתן ביום אידם דאסור לקנות ביריד בשוק של עכו"ס דחיישינן שאלו החליפן בע"ז קודם ליריד ולא לענין שתאסר הבהמה לעולם על הישראל הוא דאמרה:

האא

רידב"ז

חשש דמי עכו"ס כיון דהלך ודאי דמי עכו"ס בידו דאי גלימא זבין הכא הוי מזבין לי' ומ"מ הוי רק קנסא דרבנן דהא יש לומר דהדמים הי' בידו מקודם ולא מכר כלום שם אך כיון דידענו שלא הלך להיריד לקנות דברים המותרין כגון בהמה קנסו אותו כדאיתא בר"נ ז"ל אבל הכא לא מיירי אלא בגמלא שם וקנס דקנסינן לי' משום דנשא ונתן ביום איד ע"א. ולהכי אין לאסור המעות אלא לדידי' דעביד איסורא. ואפי' לר"י דאמר נשא ונתן אסור מיהו ליטא וליתן עמו שרי ולא חיישינן שמא ישא ויתן באותן המעות דכולי האי לא קנסו עכ"ל ז"ל ונמצא לפ"ז דהוי נ"מ בין אם אמרינן דמעות יוליכן לים המלח אם הוי משום קנסא דנשא ונתן ביריד ונתן מכס. או דהדמים אסורין משום חשש דמי עכו"ס בידו. אם מחשש דדמי עכו"ס בידו אסור לישראל השני ליטא וליתן עמו שמא דמי עכו"ס בידו. ואם משום קנסא דנשא ונתן ביריד אינו אסור המעות אלא להישראל הראשון. אבל ישראל השני מותר דלדידי' קנסו ולא לממונא משום דלא קנסו כולי האי. ע"ז משני דמה דקשיא לך על הברייתא דתני לקח משם בהמה תיעקר. דלמה תיעקר הא בברייתא אחר תי קאמר דלוקחין בהמה משום מיעוטייהו שרי ז"א. דהברייתא דתני לקח משם בהמה תיעקר מיירי שישראל אסור לו ליקח מן ישראל שהלך מכאן ולקח בהמה ביריד ומיירי ביריד שמוכרין שם צרכי עכו"ס כדאיתא ברא"ש ז"ל דאמרינן שניתנה לו הבהמה מחמת ע"ז והוי הבהמה דמי עכו"ס כדמסיק בסמוך שנתנה לו מחמת ע"ז והוי כההיא דדף ל"ג בישראל שהולך ליריד שמוכרין שם צרכי עכו"ס דבחזרה אסור לשאת ולתת עמו מדרבנן דאמרינן דמי עכו"ס בידו ודמי עכו"ס ביד ישראל אסור. משא"כ בברייתא דתני לוקחין מהן בהמה. הוא דישראל מותר ליקח בהמה מן העכו"ס ביריד ולא חיישינן דלמא מחמת עכו"ס נתנה לו להעכו"ס משום דדמי עכו"ס ביד עכ"ס מותר כדאיתא בדף כ"ד עיי"ש וכן פסקי הפוסקים ז"ל עיין בתוס' ז"ל דף י"ב ע"א ד"ה דכוותי' וכן מבואר בסמוך בירושלמי ונמצא דהא דתני בברייתא דבהמה תיעקר לאו דוקא שישראל הראשון יעקור הבהמה ולדידי' קנסו ז"א אלא דלממונו קנסו ג"כ ואפי' ישראל השני אסור ליקח מאתו שום בהמה דדילמא דמי עכו"ס הוא דמהמת עכו"ס נתנה לו ולא משום קנס דנשא ונתן ביריד דלא יהא אסור אלא לישראל הראשון ז"א אלא דהא דתני לקח משם בהמה תיעקר הוא דלממונו נמי קנסו דאסור על כל ישראל ליקח ממנו שום בהמה ומעות וכסות וזהו מדרבנן דהא מדאורייתא מותר דדילמא המעות הללו הי' בידו מקודם ומאן יאמר לן דעכו"ס זבין אך הוא מדרבנן דכיון דמיירי שהלך שלא בשביל דברים המותרין (כדאיתא בר"נ ז"ל) כמו בהמה ועבדים אסיר לילך וכיון דהלך לשם אסרו רבנן את הממון שלו. ואע"ג דהמשתחוה לבע"ח לא נאסרה והבהמה עצמה כשעבדה לא נאסרה. מ"מ בחלופי עכו"ס נאסרה כדאיתא דף נ"ד ע"ב ומיירי ביריד שמוכרין שם צרכי עכו"ס כדכתב הרא"ש ז"ל וש"ע סי' קמ"ט והנם דהישראל מותר לילך שם ליקח דברים הללו עבדים ושפחות ובהמה מיירי הברייתא הזאת בשידעינן שלא הלך לשם בשביל דברים הללו ע"כ אסור לישא וליתן עמו כדכתב הר"נ ז"ל דף ל"ג עיי"ש ואפילו בהמה שמותר לו לילך ליקח מ"מ אסור ליקח מינו דקנסינן לי' ואמרינן שמא מהמת עכו"ס נתנה לו כדאיתא בירושלמי בסמוך וקנסו רבנן אפילו לממונו ולא לדידי' בלבד קנסו אלא אף ממונו קנסו. ואע"ג דהכא לא שייך למימר דהכא הוי מזבין לי' דדף ל"ג הנ"ל מ"מ קנסי רבנן אפי' דברים המותרין ליקח וכמס' בכורות דף ל"ד ובגיטין דף מ"ד ומ"ק דף י"ג גבי איבעיא בקנסא דרבנן אם קנסו לדידי' או לממונא מבואר במס' בכורות דהמוכר עבדו לעכו"ס חמור מכולם והתם קנסו יותר להממונא יותר מכל מקום דקנסו רבנן ואסרו הממון כדאיתא בתוס' ז"ל וכו' דמסיק דאף ישראל מישראל אסור וקנסו לממונא ע"ז פריך והתני המוכר עבדו לעכו"ס דמיו אסורין. ומשמע לי' דאין אסורין אלא לו לבד ומשני דגם שם תיפתר ישראל מישראל דישראל אחר אסור ליקח ממנו הממון וע"ז מביא הברייתא ההולך ליריד דבחזרה ג"כ אסור דאמרינן מהמת עכו"ס נתנה לו:

ר"ב בר' דריב"ב בשם ר"י אם הי' פונדק מותר. ר"ז בעי ביריד אסור בפונדק מותר הקס"ד דלפלס על היריד שכר פונדק מותר אעפ"י שמקבלין מכס מהפונדק. ע"ז מקשה מ"ש דביריד אסור לשאת ולתת משום דמקבלין מכס מהבהורה כמו כן אסיר נמי בפונדק משום שכר פונדק דלמא בפרגמטיא אמרה כו' ר"ל דמותר לשאת ולתת עמהם בפרגמטיא בפונדק שפס מתקבלין אנשים למסחיר ולא אסרו אלא מו"מ שעל היריד ולא כמו"מ שבפונדק:

אמר רבי יוחנן רבי אבוה בשם רבי יוחנן החליף בהמה בע"ז אסורה ר"ח בעי אילו השתחוה לה לא אסרה מפני שהחליף בהמה בע"ז אסרה פי' הפ"מ ז"ל דהא אין נעבד בבעלי חיים והמשתחוה לבהמה לא אסרה והיאך נאסרה משום חלופי ע"ז ואינו מובן לי הא ר' יוחנן גופי' סבירא לי' במס' ע"ז דף נ"ד ע"ב דנאסרה בחלופי ע"ז דגרסינן שם כי אתא רבב"ח אמר ר' יוחנן אעפ"י שאמרו המשתחוה לבע"ח לא נאסרו עשאן חליפין לעכו"ם נאסרו עיי"ש בפירש"י ז"ל וז"ל ז"ל החליפן בעכו"ס שהיתה לו עכו"ס והחליפה לעכו"ס בבהמתו עכ"ל ז"ל עיי"ש הרי מפורש דבחליפין נאסרו ונראה לפע"ד דה"פ דר"ח מקשה אילו השתחוה לה לא נאסרה מפני שהחליף בהמה בע"ז נאסרה פי' דהנה ר' יוחנן ר"א בשם ר"י קאמר. החליף בהמה בע"ז אסירה דעכו"ס הי' לו ע"ז והחליף בבהמה אסורה הבהמה כאיסור הנאה של עכו"ס ע"ז מקשה ר"ח הא דמי עכו"ס ביד עכו"ס מותרת דהוא מטעם שכתבו התוס' ז"ל דף ס"ד ע"א ד"ה מסתברא ונראה הטעם כי מה שעכו"ס תופסת דמי' משום דכתיב והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהוה ממנו כמוהו ובישראל דוקא נאמר ולא בב"נ עכ"ל ז"ל והוא דלא נאסרה לב"נ איסור הנאה דע"ז אלא השתחוי' לבד אבל אין איסור על ב"נ איסור הנאה דע"ז ומותר ב"נ לעבות סחורה מע"ז וע"כ כל מה שהוא מהוה ממנו אין אסור בהנאה ואינו אסור חלופי עכו"ס אלא ישראל שהחליף עכו"ס שלו בבהמה עם הנכרי עושה איסור הנאה על הבהמה. ולפיכך פירש"י ז"ל הנ"ל עשאן חליפין לעכו"ס נאסרו שהיתה לו ע"ז והחליפה לעכו"ס בבהמתו דהוא דהעכו"ס הי' של ישראל והחליפה על בהמת עכו"ס. משא"כ בבהעכו"ס

מראה הפנים

תיפתר ישראל ישראל. לא קאמר הכי אלא לדיחויא בעלמא דמלינן לאוקמי בהכי אבל לפי המסקנא מחלקינן בין לוקח מן התגר ובין לוקח מבעל הבית כדאמר לקמן דאם היה פונדק מותר ובפרגמטיא א"ר יוחנן והדמסיק ר' יוחנן התם בדף י"ג ע"א דמש"ע לא פליגי שני ברייתות אהדדי:

ישראל שהולך ליריד וכו'. זו היא ברייתא דפ' אין מעמידין שהבאתי לעיל בד"ה ביריד שנו ופירשתיה בפנים מטעמא דהש"ס והרמב"ם ז"ל ומ"מ סוגיא דהכא מבמע כפי שיטת ר"ת דמחלק כדין דמי ע"ז ביד הנכרי וכפי אשר נתבאר לעיל כל חד וחד לפי שיטתו ולפירושו להמתני' ע"ש:

שגייא

אתא רבי זעירא רבי אבהו בשם רבי יוחנן החליף בהמה בע"ז אסרה בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד איתאמרת. א"ר אבהו אסור לעשות חבילה ביריד ותני כן *לא ישאל בשלומו במקום שהוא מתחשב מצאו לפי דרכו שואל בשלומו בכובד ראש. רבי חייה בר ווה שלח מיזבון ליה סנדל מן ירידה דצור א"ל רבי יעקב בר אחא ואת מלוקחי יריד א"ל ואתה לא לקחת קלוסקין מימיך א"ל שנייא היא דמר רבי יוחנן לא אסרו דבר שהוא חיי נפש. רבי שמעון בן יוחנן שלח שאל לר"ש בן יוצדק לית את בדיק ליה אהן ירידה דצור מהו. א"ל אין יהב תרתין ליטרא דפילפלין לאיסקרנדה. עאל ואשכח כתיב תמן אנא דיקלטיאנוס מלכא שכנית אהן ירידה דצור לגדיה דארקלים אחי תמניא יומין. רבי יצחק בר נחמן שאל לרבי חנינה יריד עזה מהו א"ל הלכת לצור מימיך וראית ישראל ונכרי שהן שותפין בקדירה ואינו חושש שמא ניער הנכרי בקדירה. וקשיא הוא שאל ליה דא ומגיב ליה דא אלא בגין דלית רבי חנינה אמר מילה דלא שמעה מיומוי בגין כן דוא שאל ליה דא ומגיב ליה דא. אתא רבי יוסי בי רבי בון אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן לא אסרו אלא כגון ירידה של בוטנה ותני כן שלשה ירידין הן יריד עזה יריד עכו ירידה של בוטנה והמחוור שבכולן יריד בוטנה. מהו לילך לשם אם היה אכסנאי אסור בן [א] עיר מותר [ב] שיירה מותר שכן דרך שיירה לילך בכל מקום. *במה מעוטרות רבי יוחנן אמר בהדס רשב"ל אמר בשאר כל המינין על דעתיה דרבי יוחנן הכל [ג] אסור על דעתיה דריש לקיש אינו אסור אלא התוספת. היך עביד היה למוד להוציא ה' קופות והוציא עשר אין תימר משם *עיתור אסור אין תימר משם פרקסים מותר:

הלכה

פני משה

הכא ר' זעירא וכו'. וקאמר בהדיא בשם ר' אבהו אמר רבי יוחנן דבפרקמטיא שמביאין על היריד הוא דאיתמר ולענין איסור משא ומתן לכתחילה על היריד הוא דקאי: אסור לעשות חבילה ביריד. כלומר לא יעשו חבורה של אנשים ללכת ביחד שמא ימצא נכרי פוגע בהן וישאלו בשלומו ואסור לשאול בשלומו ביום אידו בפני רבים: ותני כן. בתוספתא פ"ק לא ישא ויתן אדם עם הנכרי ביום אידו ולא יקל עמו את ראשו ולא ישאל בשלומו במקום שהוא מתחשב. במקום שחשיבות הוא לו כגון בשוק בפני רבים: מצאו לפי דרכו. מצאו אחד הולך לפי דרכו בשוק שואל בשלומו בכובד ראש ובשפה רפה: ואת מלוקחי יריד. והלא אסור ליקח משוק של ע"ז ביריד: ואתה לא לקחת קלוסקין מימיך. על היריד: שאני היא. גלוסקין דאמר רב יוחנן לא אסרו חכמים מלקנות מהם ביריד דבר שהוא חיי נפש: לית את בדיק ליה. אם אין אתה יודע מן היריד הזה של צור מהו אם יש בו חשש משום ע"ז: א"ל אין יהב תרתין ליטרין לפילפלין לאיסקרנדא. דרך שחוק השיב לו אם תתן ב' ליטרות פילפלין לתוך התיבה שלי אני אומר לך ודוגמא דאמרינן בש"ס דילן לכי תיכל כורא דמילחא. איסקרנדא כמו איסקודלא בלשון המשנה: עאל. ר' שמעון בן יוחנן בעצמו לצור ולבדוק אחר זה ומצא כתוב שם לזכרון כדברים האלו: שכנית. קבעתי לשכון בה היריד הזה שמנה ימים למזל ארקלים אחי שיעבדו למזל הזה והאה שעבודת עכו"ם היא: ישראל ונכרי שהן שותפין בקדירה. כשופתין שתי קדירות שלהן סמוכין זה לזה בכירה אחת ואינו חושש הישראל שמא ניער הנכרי בקדירה שלו והאסר משום בישולי נכרים: וקשיא. הש"ס הוא דמתמה מה זה שהשיב לו הוא שואל לו זה יריד עזה מהו דניחוש בה משום ע"ז והוא משיב לו זה ועניין אחר הוא: אלא בגין וכו'. לפי שדרכו של ר' חנינא הוא שאינו אומר דבר שלא שמע מרבו לפיכך דחה אותו בתשובה של דחיה ועניין אחר: בוטנה. שם מקום: ותני כן וכו'. דקאמר והמחוור שבכולן כלומר מה שהוא מחוור וברור לנו שאסור הוא יריד בוטנה ששם הוא ודאי לשם ע"ז: מהו לילך לשם. פיסקא דמתני' היא דקתני מהו לילך לשם וכו' אסור וקאמר הש"ס דוקא אם היה אכסנאי אסור לילך לשם בזמן שהדרך מיוחדת לה לפי שנראה כהולך לעובדה אבל בן עיר מאותה העיר והיה חוץ לעיר והולך לביתו מותר לילך אפי' אם הדרך מיוחדת לה שיודעין שהולך למקומו הוא: שיירה מותר. לעולם לילך לשם שכן דרך השיירה לילך ממקום למקום וליכא חשדא: במה מעוטרות. חניות המעוטרות דתנינן במתני' במה הן מעוטרות ומה הוא חשש האיסור: בהדס. מעוטרות ואסור משום תקרובות ע"ז לפי שדרך לשוטחן לפני הע"ז לריח ומתהני מריחא דע"ז: בשאר כל המינין. לאו דוקא בהדס אלא אפי' בשאר כל המינין שאין בהן ריח דלאו משום תקרובת ע"ז נגעו בה אלא דטעמא מה שהוא מעוטר הוא סימן שהוא ע"ז: על דעתיה דר' יוחנן. דאמר משום ריח ותקרובת ע"ז הכל אסור כל מה שהוא מעוטר בהדס ואפי' כמה דחיישינן שעשאום בתחלה תקרובת לפני הע"ז וא"כ שמו אותם בחנות: על דעתיה דריש לקיש. דלאו משום תקרובת הוא אלא דמה שמוסיפין לעטר החנות במיני פירות וכיוצא בהן הוא השייך לע"ז א"כ אינו אסור אלא התוספת שהוא משום העיטור כדמפרש ואזיל: היך עבידא היה למוד להוציא ה' קופות. חוץ לחנות כדי לעטר לשם ע"ז והוציא עשר: אין תימר משום עיטור אסור. כלומר אלו החמש קופות הראשונות שמדרך הוא בכך להוציא חוץ לחנות ולעטרו סביב הן הוא דאסורין דזה שייך לע"ז: אין תימר משום פרקסים מותר. כלומר אבל באלו חמש קופות היתירות שאין דרכן להוציא לחוץ לחנות כל כך ולא שייך למימר בהו משום עיטור ולא הוציאן אלא לפרקום ולנוי בעלמא מותר. פרקסי' כמו אין מפרקסין את האדם וכו' בסוף פרק הזהב:

הלכה

קרבן העדה

כשהנכרי החליף עכו"ם שלו על בהמת ישראל לא נאסרה דלא גרע מעכו"ם עצמו דלא נאסרה עליו בהנאה. ולא שייך כל מה שמהוה ממנו כמוהו. ע"ז מסני דלמא בפרגמטיא שנכנסה קודם ליריד אתאמרת ר"ל דהחליף העכו"ם הכו"מ על הבהמה קודם היריד דהיריד קבוע לה זמן שמתחיל היריד מן מסחר של נרכי עכו"ם ואסור לשאת ולתת מזמן ההוא אבל קודם זמן הקבוע ליריד אעפ"י שנתקבצו אנשים הרבה מותר לשאת ולתת עמהם. ואם החליף עכו"ם בבהמה קודם זמן היריד אעפ"י שעדיין לא בא זמן המוגבל להיריד. כיון שהתחיל לעשות עסק בחלופי עכו"ם הרי הוא כהגיע זמן היריד ואסור לשאת ולתת משעה ההיא עמו:

אמר ר' אבוה אסור לעשות חבילה ביריד עיין בהרמב"ן ז"ל דף י"ג דהא דאסיר למכור ביריד במקום שלא שקלי מיכסי מיני'. ולמה לא התירו אלא ליקח דברים דמיעוטייהו הוא משום שהעכו"ם מתעלה בהם כשהם מתאספין ומביאין סחורה ובאים למכור ביריד שלה. אבל ליקח מהם כל היכי דממעט להו לא מתחשבו ובירושלמי א"ר אבוה אסור לעשות חבילה ביריד. ותני כן לא ישאל במקומו במקום שהוא מתחשב עכ"ל ז"ל משמע דמפרש דאיסור חבילה הוא שיתקבצו יהודים רבים בחבילה אסיר משום שהוא מכבד את העכו"ם בזה שמתקבלין הרבה ביחד במקום אחד ומביא ראיה דכן אפילו שאילת שלום אסור במקום שהוא מתחשב בזה:

הא

עין משפט נר מצות

מז

א מיי' פ"י מע"ז הל' ס טוש"ע יו"ד סי' קמח ספ"ז

ב טוש"ע שם סי' קמט ס"ג

יח

ג מיי' פ"ט שם הל' יג יג סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם ס"ג וכפירוש ספ"ם

מסורת הש"ס

פ"ז לג ע"א

כ"ם יג

*צ"ל עיטור

מראה הפנים

שנייא היא דאמר ר' יוחנן לא אסרו דבר שהוא חיי נפש. ופת של נכרים מותר במקום שאין פת ישראל מצויה ג"כ מהאי טעמא כדאמרינן לקמן בפ"ב הל' ט' מקום שאין פת ישראל מצויה כדין הוא שיהא פת נכרים אסורה ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. והתוס' בדף י"ג ע"ב ד"ה ר' ירמיה זבן פיתא הביאו לזה וכתבו וא"ת שלא פת שאין מתקיים הוא ואמרינן לעיל דאין לוקחין מהן וי"ל דפת דבר חשוב הוא והוי כדבר המתקיים. וזה סותר למה שכתבנו לעיל בדף י"ב ע"ב ד"ה עיר שיש בה ע"ז ומיהו קשיא אי ביום אידו מיירי היאך לוקחין מהם וכו' ואלו בגמרא דהכא אמרו חד פיתא ועלם דהכיא עובדא אמרי' בירושלמי וכו' ור"ל משום דיש גורסין בגמרא דילן חד פרתא או ביתא כדכתב הרא"ש ז"ל והלכך כיימו ועלה דהכיא עובדא אמרי' בירושלמי א"ל חד לחבריה ואת לא לקחת גלוסקין אלמא דפת הוא ומכח קושיא זו הכריחו גם דביום יריד מיירי ולא ביום אידו וכמה שהבאתי לעיל וא"כ הפלו דפת דבר שאינו מתקיים הוא. וצ"ל דלא כתבו כאן אלא לפי גי' רש"י דפי' גם דביום אידו מיירי. ומיהו בעיקר קושייתם גם כבר תירצו בגמרא הכא דבנייה היא דבר שיש בו חיי נפש ואי משום הא לא אריא דביריד מיירי וכבר נתבאר לעיל דגלאו הכי סוגיא דהכא ביריד מיירי:

וקשיא הוא שאל ליה דא ומגיב ליה דא. למאי דקאמר הכא בהדיא ואינו חושש שמא ניער הנכרי בקדירה וזהו כדמפרש הכא לסא דרבי חנינא התם בדף י"ב ע"א דלא חשו להם חכמים משום בישולי נכרים וטעמא דהכא מקשי שהשיב לו מה דלא שאל משום דסוגיא דהאי ש"ס אזלא כפי התוספתא דביריד הוית חששא משום דמי ע"ז ביד הנכרי כמו שנתבאר לעיל בריש ההלכה וא"כ לא דמיא דבישולי נכרים איסורא דרבנן הוי והכא איכא חששא משום איסורא דאורייתא:

אם היה אכסנאי וכו'. הרא"ש ז"ל הביא לזה וכ"פ הטור בסי' קמ"ט:

רבי יוחנן אמר בהדס. מחלפא שיטתיה דר' יוחנן לדר"ל ודר"ל לר' יוחנן בהא לפי גירסא דהתם בדף י"ב ע"ב. ומיהו למאי דמפרש הכא לטעמייהו ובמאי דפליגי יש לומר דר' יוחנן דהכא נמי ס"ל דכל היכא דמהני לע"ז אין ה"נ דאסור והכא לטעמא דמתני' קאמר דמשום תקרובת ע"ז הוי ולא מקיים לה כהדיא דבשאר מינין מותר אע"ג

דיהיב

עין משפט
נר מצוה

יט
א ב ג מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' ו ז סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קנו ס"א
כ
ד מיי' שם הל' יא סמ"ג שם מח טוש"ע שם סי' קמג ס"ב

תורה אור

הלכה ה מתני' *אילו [א] דברים אסור למכור לנכרים איצטרובילין ובנות שוח בפטוטרותיהן ולבונה ותרנגול לבן רבי יהודה אומר מוכר הוא לו [ב] תרנגול לבן בין התרנגולין בזמן שהוא בפני עצמו קוטע אצבעו ומוכרו שאין מקריבין חסר לע"ז ושאר כל הדברים [ג] סתמן מותר ופירושן אסור ר"מ אומר אף דקל טב והצד ונקלבים אסור למכור לנכרים:

גמ' שמעון בר בא בשם ר' יוחנן בנות שוח *בפטוטרותיהן ואיצטרובילין במטוטלותיהן: ולבונה. *תני אם היתה חבילה מותר [ה]וכמה היא חבילה רבי יהודה בן בתירה אומר חבילה של לבונה אין פחות מחמשה מנין. אם היה כומר אסור רופא מותר תגר מותר תגר חשוד אסור. אנן תנן תרנגול לבן תני רבי חייה תרנגול סתם. מתני' צריכה למתניתא דרבי חייה ומתניתא דרבי חייה צריכה למתניתין אילו תנינן ולא תני רבי חייה הוינן אמרין לא אמרון אלא תרנגול לבן אבל תרנגול סתם אפילו בינו לבין עצמו מותר הוי צורכה למתניתא דרבי חייה או אילו תנא רבי חייה ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אמר אלא תרנגול סתם הא תרנגול לבן אפילו בינו לבין התרנגולין אסור הוי צורכה למתניתין וצורכה למתניתא דרבי חייה. א"ר בון בר חייה תרנגול למכור מוכר לו תרנגול לבן. תרנגול לבן למכור נימר בינו לבין עצמו אסור בינו לבין התרנגולין מותר. רבי בון בר חייה בעי ראה תרנגולין רועין באשפה ותרנגול לבן ביניהן ואמר של מי כמי ששיים היה חסר קרייא אמר שמקריבין חסר לע"ז °וכי תגישון עור לזבוח אין רע הדא אמרה שמקריבין חסר לע"ז: רבי מאיר אומר אף דקל טב וחצד ונקלבים אסור למכור לנכרים. ר' חמא בר עוקבה אמר *קורייטה ר' לעזר בי רבי יוסי אמר מין הוא ושמו חצדא. עבר ומכר ייבה כיי דמר רבי לעזר עבר ובנה [ד] מותר וכא עבר ומכר מותר:

(מלאכי א) [ד]

הלכה

הלכה ה מתני' אילטרובילן. פירא דארזא: ובנות שוח. מין ממיני התאנים הגדולים ולבנים: בפטוטרותיהן. בעוקצים שלו שהם נתלין בו דמסתמא הנכרי רוצה להקריבן תקרובת לע"ז: מוכר הוא לו תרגנול לבן בין התרגגולין. לקח נכרי מישראל תרגגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרגגול לבן דכיון דשקיל אחריני לאו לע"ז בעי להו: ופירושן אסור. אם פירש דלע"ז בעי להו ומהו דתימא האי גברא לאו לע"ז בעי להו והא דקאמר הכי סבר כי היכי דהוא אביק בע"ז כ"ע אביקי ואימא הכי כי היכי דליתבו לי קמ"ל: דקל טב. פירות דקל משובח שרגילין להקריב מהן לעכו"ם: וחצד. ובנוסחת הבבלי חלב. קנים שעושין מהן הלוקרו א"נ מין עשב שבו תיחם יהושע את הארץ: וניקלבים. מין עשב משובח מאד:

גמ' בפטוטרותיהן וכן אילטרובילין במטוטלותיהן בעוקלין שלהן: תני. בתוספתא פ"ק: אם היתה חבילה. הרבה לבונה ביחד מותר לו למכור דמסתמא לסחורה קא מכוין: אין פחות מחמשה מנין. ובתוספ' גרים שלשה מנין: אם היה כומר אסור. דלמיקטר לע"ז הוא וקונה הרבה לכמה פעמים: רופא. אם היה רופא מותר דמסתמא לרפואה זבין: תגר. אם היה תגר מותר למכור לו הרבה ואין חוששין שהוא ימכור לנכרים אחרים להקטיר לע"ז: תגר חשוד. שהוא מוכר להקטיר לעכו"ם אסור: אנן תנן. במתניתן תרגגול לבן אסור. דמשמע אם הוא מבקש ממנו תרגגול לבן הוא דאסור אבל אם ביקש ממנו תרגגול סתם מותר למכור לו אפי' תרגגול לבן דמסתמא לאו דעתיה לעכו"ם לפי שהן מקריבין תרגגול לבן והוא אמר תרגגול סתם: תני ר' חייה תרגגול סתם. ור' חייה בתוספתא תני אפי' אומר לו תן לי תרגגול סתם אסור למכור לו תרגגול לבן דתני התם בסוף פ"ק מוכר לו תרגגול לבן בין התרגגולין א"ר יהודה בד"א בזמן שא"ל מכור לי תרגגול סתם אבל אם פירש לו מפני שהוא חולה או למשתה בנו ה"ז מותר אלמא דאפי' אומר לו תרגגול סתם אסור למכור לו מפני עצמו. ומפרש הש"ס דלא פליג ר' חייה אמתני' אלא מאי דסתים לה תנא דמתני' גילה לן ר"ח בבריי' והרווייהו צריכי כדמסיק ואזיל: אילו תנינן. במתני' ולא אשמועינן ר"ח בברייתא ה"א דלא אמרן הא דלא התירו למכור אלא בין התרגגולין דוקא אבל לא בפני עצמו: אלא תרגגול לבן. כלומר בזמן שא"ל מכור לי תרגגול לבן: אבל תרגגול סתם. אם א"ל מכור לי תרגגול סתם אפי' בינו לבין עצמו מותר לו למכור תרגגול לבן: הוי צורכה למתניתא דר' חייה. הלכך אילטריך ר"ח להשמיענו בברייתא דאפי' א"ל מכור לי תרגגול סתם אינו מותר למכור לו תרגגול לבן כ"א בין התרגגולין דוקא: או אילו. ואי אשמועינן ר"ח בברייתא ולא הוה תנינן במתני' דמוכר לו תרגגול לבן בין התרגגולין: הוינן אמרין. דלא אמר ר' חייה דמותר למכור תרגגול לבן בין התרגגולין: אלא תרגגול סתם. כלומר בזמן שא"ל מכור לי תרגגול סתם דהכי משמע מהאי בד"א דמפרש ר' יהודה בברייתא אבל אם אמר לו מכור לי תרגגול לבן מכיון שהזכיר בפירוש לבן אפי' בין התרגגולים אסור לו למכור דמסתמא דעתיה לע"ז קמ"ל במתני' דקתני תרגגול לבן אסור ומשמע דא"ל מכור לי תרגגול לבן כדאמרן ואפ"ה דוקא בינו לבין עצמו אסור אבל בין התרגגולין מותר כדמסיים ר' יהודה עלה דר' יהודה לא פליג את"ק אלא מפרש דבריו הוא: הוי צורכה וכו'. הלכך אילטריך למיתני במתני' וברייתא ולא פליגי אהדדי: אמר ר' בון בר חייה וכו'. רבי בון פליג על הא דאמרן דר' חייה גילה בברייי' מה דסתים התנא במתני' וס"ל דפליגי ברייתא ומתני'. ודייק לה ממתני': תרגגול למכור. אם אומר הנכרי למי תרגגול למכור ולא הזכיר לבן מוכר לו תרגגול לבן דבמתני' דוקא קתני תרגגול לבן אסור והיינו בשא"ל מכור לי תרגגול לבן: תרגגול לבן למכור נימר וכו'. והא נמי פשיטא לן כשאומר תרגגול לבן למכור למי דאם הוא בינו לבין עצמו אסור ואם בין התרגגולין מותר כדשמעינן ממתניתין: בעי. מיהו הא קמיבעיא לן ראה תרגגולין רועין באשפה ולבן ביניהן ואמר אלו של מי ואם למכור הן מהו: כמי ששיים. אי אמרינן דהואיל וראה הלבן עמהן הוי כמי שסיים הלבן למי ואינו מותר למכור אלא בין התרגגולין או לא מכיון דלא סיים בפירוש למי הלבן: היה חסר. משום דקתני במתני' בזמן שהוא בפני עצמו קוטע אצבעו וכו' ובעי אם היה חסר מאליו מי אמרינן דחסר כה"ג שנולד כך מקריבין אותו לע"ז או לא: קרייא אמר. ופשיט לה דמקרא יש ללמוד דחסר כי האי מקריבין לעכו"ם דכתיב וכי תגישון עור לזבוח. אתם אומרים אין רע לפי שמורגלים אתם לזבוח כאלה לעכו"ם הדא אמרה וכו': קוריוטה. לפרש נקליבם וכך שמו: מין הוא. חצד דקתני מין עשב הוא ושמו חצדא: עבר ומכר. אלו דתנן במתני' אם מותר להנות בדמיהן: ייבה כהאי דאמר רבי אלעזר. לקמן ובהל' ז' גבי אין בונין עמהן בסולקי וכו' ואם עבר ובנה מותר בדמיהן והכא נמי עבר ומכר מותר בדמיהן:

הלכה

מסורת הש"ס
ע"ז ע
שם יד (תוספ' פ"ק)
ע"ז יד ע"ב

ציון ירושלים
[ה]וכמה היא חבילה חבילה של לבונה אין פחות מחמשה מנה ובתוספתא' גרים שלשה. ופ' ירושלמי ערלה פ"ג כמה הוא חבילה עשרים וחמשה זירין ובחדושי רשב"א ביצה דף ג הביא עשרים וחמשה זרדין וע' בהגהותינו שם וצ"ל דיש הבדל בין חבילי לבונה לחבילי תלתן:

מראה הפנים

דיהיב מכסא לע"ז כדמסיים התם אליבא דר"ל דקאמר הכי, והכא לא קאמר אלא דאי ספמא הוי משום תקרובת א"כ הכל אסור אף מה דמוסיף על הצייך לעיטור החנות:
רופא מותר. משמע דאפי' מעט מותר למכור לרופא דהוי כידוע דלא למיקטר זבין ליה וכ"כ הריטב"א ז"ל וכ"נ מדברי הרשב"א ז"ל שהביאו הטור בסי' קנ"א.
והא דקאמר הכא תגר חשוד אסור ועל חבילה קאי לכאורה הוא סותר להא דאמר אביי התם דף י"ד ע"א. אלפני קפדינן אלפני דלפני לא קפדינן ואפשר דחשוד באני דהוי כודאי דמזבין ליה לאחריני והתם לא קאמר אלא דבסתמא כתגר דלאו חשוד אלפני דלפני לא קפדינן. וכן דאתיו הביא הרי"ף ז"ל. והרמב"ם ז"ל לא כתב מכל זה כלום:
אנן תנן תרנגול לבן וכו'. סוגיא זו מבוארת בפנים ולפי מה שפירשתי בה אתיא כעין בקלא וטריא דהתם ואין להאריך בזה. מיהו שמעינן מסוגיא דהכא דר' יהודה ורבנן לא פליגי דבתוספתא קאמר בד"א וכו' כמה שכתבתי בפנים ומפרש הכא בהדיא דלא פליגי. ונקוט מינה סייעתא לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דהאי כללא כל מקום דאמר ר' יהודה אימתי ובד"א לא לחלוק אלא לפרש בא אף בברייתא איתמר. והכ"מ כתב לזה בפ"ט מעבודת כוכבים הל' ו' בהבלעת תירוצא ועוד דמשמע בבבלי דלא לחלוק בא וכו'. והאי תירוצא עיקר ונכון לדעתם ז"ל דהכא הבבלי בכל מקום ומבואר בפ"ז דשבועות בהלכה דתנוקי בדינר פירות דלדעת התוס' והרא"ש ז"ל האי כללא לא איתמר אלא במשנה ולדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל אף בברייתא וכדמוכח הכא בהדיא:
קרייא אמר שמקריבין חסר לעכו"ם כדפרישית בפנים ולא פליגא אמתני'. מיהו בגמרא דילן לא אשכחן האי חילוק ובכל מקום אמרי' בכתמא מחוסר אבר אסור לבני נח כדיליף התם בפרקין לעיל דף ה' ע"ב ואפשר דלעכו"ם דוקא מקריבין חסר:
ייבה כהאי דאמר ר' לעזר עבר ובנה מותר וכו'. הא דא"ר אלעזר א"ר יוחנן איתא נמי התם גבי מתני' דאין בונין וכו' בדף י"ט ע"ב וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם בפ"ט הלכה י"א ובכגי דיניה דמתני' דהכא לא כתב כלום מאם עבר ומכר ונראה דנלמד

מסורת הש"ס

פסחים נג כל המשנה זו

בכורות ב שבת לד ע"א פ"ז טו ע"ב (פסחים פ"ד ב"ק פ"ו)

פ"ז טו

הלכה ו מתני' מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים. כגון מקום שלא נחשד על הרביעה: ואל ישנה וכו'. ולא שייכא הכא ול"ג להא ואגב שטפא דריש פ' מקום שנהגו נכתב כאן: ובכל מקום אין מוכרין להם בהמ' גסה. דגזרינן מכירה אטו שאלה ושכירות ובהמה גסה מיוחד' למלאכה היא ויעשה הנכרי מלאכה בשבת בבהמת ישראל. וע"י סרסור דליכא לאחלופי בשכירות שאין הסרסור משכיר שרי למוכרה: עגלים וכו' ושבורין. ואפי' שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דילמא אתו לאחלופי בשלימין וגדולים הראוין למלאכה ועוד שאף השבורין חזו למלאכה שטוחנין בהם: ר' יהודה מתיר בשבורה. ואין הלכה כר' יהודה: בן בתירה מתיר בסוס. בסוס העומד לרכיבה דכ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי בסוס המיוחד לעופות שהליידים מביאין עליו העופות שלדין בהם דבן בתירה סבר החי נושא את עצמו ורבנן סברי דוקא אדם הוא נושא את עצמו אמרינן ואין הלכה כבן בתירה: **גמ'** מה ומותר לגדל. בתמיה והא תנא בא"י קאי ומה האי דקתני מקום שנהגו למכור בהמה דקה וכי מגדלין בהמה דקה בא"י: כגון מהיר. במדבר הנקרא מהיר ששם מגדלין כדתנן בפרק מרובה אבל מגדלין במדברות שבא"י וכגון מהיר שהוא ראוי לכך שהוא י"ו מיל על י"ו מיל. והכי קאמר סוף פ' מרובה. וכל הסוגיא גרסינן לה בפרק מקום שנהגו הלכה ג': מאן דאמר מותר למכור מותר לייחד. נ"ל וכן הוא בפסחים דהאי מ"ד לא חייש לרביעה ולא ס"ל כהנא דריש פ"ב אין מעמידין בהמה בפונדקאות של נכרים: ומ"ד אסור למכור אסור לייחד. בהמה אלמא כהאי תנא דאין מעמידין: ר' יונה ר' לעזר בשם רב. דליתא כהון בעיי מימר אלא אפי' מ"ד מותר למכור אסור לייחד ודכ"ע אית להו דאין מעמידין: מה בין למכור מה בין לייחד. הואיל דחיש לרביעה א"כ אף למכור אסור דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול דב"נ מצווין על הרביעה הן: בשעה שמוכרה לו כבהמתו של נכרי היא. והלכך

הלכה ו מתני' א *מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין (ואל ישנה אדם מפני המחלוקת) ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה עגלים וסייחים שלימין ושבורין *רבי יהודה מתיר בשבורה בן בתירה מתיר ב בסוס: **גמ'** מה ומותר לגדל. א"ר בא *כגון מהיר שהוא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל הוון בעיי מימר מאן דמר מותר למכור מותר לגדל ומאן דמר אסור למכור אסור ג לייחד ר' יונה רבי לעזר בשם רב ואפילו כמאן דמר מותר למכור אסור לייחד. מה בין למכור מה בין לייחד בשעה שמוכרה לו כבהמתו של עכו"ם היא בשעה שהוא מייחדה לו כבהמתו של ישראל היא והוא חשוד עליה: מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. למה מפני שמוציאה מידי גיזה. הגע עצמך שהיתה עז מפני שמוציאה מידי בכורה הגע עצמך שהיה זכר מפני שמוציאו מידי מתנות. מעתה חיטין אל ימכור לו מפני שמוציאו מן החלה יין ושמן אל ימכור לו מפני שמוציאן מן הברכה: בכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה. למה בהמה גסה יש בה חיוב חטאת ובהמה דקה אין בה חיוב חטאת. ה ואינו הולב ואינו גוזז אמר תמן היא מתחייבת ברם הכא הוא מתחייב. מכיון שהוא מוכרה לו לא כבהמתו של נכרי היא. ר' אמי בבלייא בשם רבנין דתמן פעמים ד *שמוכרה לו לניסיון והוא מחזירה לאחר שלשה ימים ונמצא עובד עבודה בבהמתו של ישראל מעתה לניסיון אסור שלא לניסיון מותר זו מפני זו. עבר ומכר קונסין לו כשם שקונסין לו להלכה כך קונסין לו למנהג. ומנין

לא חיישינן לרביעה דהם על בהמתו שלא תיעקר לפי שברביעה נעשית עקרה אבל כשהוא מייחדה אצלו בבהמות של ישראל חשוד הוא על הרביעה הלכך אסור לייחד: למה. מה טעמא דמקום שלא נהגו למכור: מפני שמוליאה מידי גיזה. מוליא אותה ממצות ראשית הגז: הגע עצמך שהיתה עז. ואין כאן גיזה: מפני שמוליאה מידי בכורה. שהוולדות יהיו פטורין מן הבכורה אע"פ שחוזר ולוקחן מיד הנכרי אח"כ: מפני שמוליאו מידי מתנות. בזכר מוליאו עכ"פ מידי המתנו' הזרוע והלחיים והקיבה: מעתה. אי חיישינן מה שמפקיען מן המצות שהיה יכול להתחייב בהן אח"כ א"כ חיטין אל ימכור לו מפני שמוליאן ממצות חלה שהיה מתחייב בקמח שלהן יין ושמן אל ימכור להן מפני שמוליאן מן הברכה אם הוא הי' שותה ונהנה מהן בתמיה: למה. משום דבהמה גסה יש בה חיוב חטאת דראויה למלאכה ונכרי עושה בה מלאכה בשבת כדלקמן ומצווה הוא על שביתת בהמתו: ואינו חולב ואינו גוזז. בשבת וא"כ אף בבהמה דקה שייכא בה חיוב חטאת: אמרי תנן. בבהמה גסה הוא מתחייבת כלומר ע"י מלאכה שהבהמה עצמה עושה בא החיוב חטאת: ברם הכא. בבהמה דקה הבהמה עצמה אינה עושה כלום: הוא מתחייב. כלומר הוא שהעושה המלאכה שחולב וגוזז ולא שייך בזה שביתת בהמתו: מכיון שהוא מוכרה לו לא כבהמתו של נכרי היא. ומה יש בה חיוב חטאת דקאמרת: פעמים שמוכרה לו לניסיון. על כמה ימים אם תיטב בעיניו ואם לאו יחזירנה לו ושהוא מחזירה לאחר ימים והנכרי עשה בה מלאכתו בשבת נמלא עבד עבודה בבהמתו של ישראל ומתחייב בה הישראל: מעתה. נימא אם מוכר לניסיון אסור ואם לחלוטין יהא מותר: זו מפני זו. גזרו במכירה לחלוטין מפני מכירה לניסיון: עבר ומכר במקום שנהגו שלא למכור קונסין לו. בעיא היא מי נימא הואיל ובמנהגא תליא מילתא אין קונסין אותו או אפ"ה קונסין אותו וקאמר הש"ס דכשם שקונסין לו להלכ' אם עבר בדבר שהוא מה"ד כגון המטיל מום בבכור וכיולא בו כך קונסין לו אם עבר על מנהג במקום שנהגו שלא לעשות כן: ומנין

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"כ מהל' שבת הל' ה כמ"ג לאוין סה טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ד

כב ב מיי' שם ה"ד

כג ג מיי' פכ"ב מאסורי ביאה הל' ה טוש"ע שם סי' קנג ס"א

כד ד מיי' פ"כ משבת הל' ג

מראה הפנים

דנלמד כמכ"ש מדינא דהתם ולא הולרך לבאר זה וכדאמר נמי הכא בשביעות דאם התם בכרו מותר ודאי דה"ג דמיו מותרין. ולא דמיא לנבלה ונתן כיוס אידם דאסור בהנאה: **ואפילו** כמאן דאמר מותר למכור אסור לייחד. והכי קאמר התם ואף רב הדר ביה וכו' והכי משמע נמי לקמן ריש פ"ב דר' יונה הקשה על רב דכמו איגך אמוראי לאוקמי מתני' דאין מעמידין כר"א ע"ש. ולפי זה מקום שנהגו למכור במקום דלאו חשידי על הרביעה בבהמתן הוא ומקום שנהגו שלא למכור במקום דחשודין על הרביעה אף בבהמתן ולעולם אסור לייחד דעל בהמת ישראל לעולם חשידי הן ומש"ה פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מא"ב כמתני' דאין מעמידין וע"ש בהגהמי"י. והא דקאמר הכא מקום שנהגו שלא למכור מפני שמוליאה וכו' הידתי לה האי טעמא כדפריך עלה מעתה חיטין אל ימכור לו וכו' אלא טעמא כדאמרן:

פעמים שמוכרה לו לנסיון והוא מחזירה וכו'. התם קאמר בדף ט"ו ע"א גזירה משום נסיוני דזמנין דזבנה לה ניסליה סמוך לשקיעת החמה דמפלי שבתא וא"ל תא ניכייה ניסליה וכו' והוה ליה מחמר וכו' ונראה דהאי ש"ס לא בעי למימר האי טעמא דנסיוני משום דהא אזלא אליבה דמ"ד מחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת וכדאמי בר חמא בשבת דף קנ"ג ע"ב ולא קי"ל הכי אלא כר' יותנן דהתם דמחמר פטור וכדפסק הרמב"ם ז"ל גריש פ' עשרים מהל' שבת ומשום הכי נמי לא הביא טעמא דנסיוני שם גבי דין איסור מכירת בהמה גסה לנכרי דמשום הא לא הוי גזרינן אלא טעמא דגזירה משום שאלה ושכירות בלבד כדכתבו המפרשים ז"ל. ומיהו גם על טעמא דנסיוני דקאמר הכא קשיא דהא כלותן הימים כשבותיה דנכרי הויא וכדאמרינן כדין הלוקח דבר לנסיון בברייתא דהובאה בבבלי פ' השוכר את האומנין דף פא ע"א בלוקח כלים מבית האומנין לשגרן לבית חמיו וא"ל אם מקבלין אותן ממני אני נותן לך דמיהן וכו' ונאנסו בהליכה חייב וכ"כ הר"ן ז"ל הכא מה"ט לתרץ קושיא בשקבו התוס' בטעמא דנסיוני ל"ל משום מחמר תיפוק ליה משום שביתת בהמתו לתוד ותירץ מפני שברשות לוקח היא עד שיחזיר מקחו ואין כאן שביתת בהמתו. ויש לומר דהכא בדלא קץ בדמים עסקינן דעד כאן אמרינן דברשות לוקח הוי אלא כדקיץ דמי המקח כמו שכתב רש"י ז"ל שם ושכיא הר"ן דהואיל וקלץ דמיהן ומשכו לשם לקיחה הרי הם לקוחין בידו עד שידע שאינה לקותה. והכא כיון דלא קלץ דמים כבהמתו של ישראל היא. ומה דלא אמרו התם כנסיוני דאמר הכא ובשלא קלץ זה נכלל בדברי הר"ן דלא שביתא היא לפי שדרכן של בני אדם שקוללין לבהמה דמים ואח"כ מנסין אותה. והאי תלמודא ס"ל דאפי' למילתא כי האי חששו רבנן:

כשם שקונסין לו להלכה כך קונסין לו למנהג וכו'. דין קנס במוכר עלמו בהמה גסה מימרא דר"ל היא בפ' השולח דף מד ע"א ומהתם לא שמעינן דקונסין למנהג והכא קאמר דעובדא הכי הוה כר"ל גופיה דקנים להסרסור כדמפרש ר' יוסי בר' בון ואיהו לא עבר אדינא כדפריטית בפנים. ומיהו לכאורה שמעינן מהכא דהא דקאמר ר"ל התם עד עשרה בדמיה לאו דוקא הוא דלא קנסיה אלא בכיפלא ומהתם משמע להמסקנא דעשרה בדמיה דוקא הוא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת שם הל' ג' ושמא היינו טעמא דלא קנים בהאי עובדא אלא בכיפלא דלסרסור קנסו ואיהו לא עבר אלא על המנהג שהיה שם והתם במוכר עלמו איירי: הלוקח

ציון ירושלים ה ואינו הולב ואינו גוזז עפ"מ וע' הג"מ פרק כל כתבי שפירש דחולב חייב משום מפרק ועבו"ת רמ"ע מפאנו סי' לו הובא במג"א ברמז סי' רמה אבל באמת הדבר תמוה דלא שייך מפרק רק בגדולי קרקע וע' תוספת שבת דף ע"ג דדוקא לר"י דיש דיבה אף שלא בגדולי קרקע חייב. והראיתי בזה נתבונם על דברת הגאון מהר"ע איגר ז"ל שתמה על המג"א הגבלת לי בכתב יד ובאמת דברי המג"א פשוטים אבל גוף דברי הרמ"ע תמוהים כמ"ש ולדברי הפ"מ פ"ח מסכת ה"ז דרכינו כ"ל דבהמה מיקרי גדולי קרקע א"ש הכל. והתוס' בשבת הנ"ל לא ס"ל כן וע' בתבורי יד שאול סי' רכז ס"ק יג ובהגהותי לס' גור אריה יהודה מהגאון מהר"ל מפראג ז"ל בנדפס מחדש תמהתי ג"כ ובעת רואה הנכי דשיטת הרמב"ם ורש"י הולך דבהמה מיקרי גדולי קרקע:

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פ"ד מבכורות הל' ג טוש"ע יו"ד סי' שכ ס"ג
כו
ב מיי' שם ס"ג טוש"ע שם
כז
ג מיי' פ"ח משבת הל' טז
כח
ד מיי' שם פ"כ הל' ה

ומניין שקונסין לו למנהג חד בר נש זבין גמליה לארמאי אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה בדיפלא בגין דיחזר ליה גמלא. א"ר יוסי בי רבי בון לסרסור קנס והוו צווחין ליה ברא דמסרסר לארמאי. רשב"ל כרבי יודה דתני *בשם רבי יודה הלוקח בהמה מן הנכרי וילדה בכור *מעלה עמו בשוייו ונותן חצי דמים לכהן נתנה לו בקבלה מעלה עמו עד כמה דמים בשויין ונותן כל הדמים לכהן וחכמים אומרים הואיל ואצבע הנכרי [א] באמצע נפטרה מן הבכורה. רובה דר"ש בן לקיש מדרבי יודה מה דמר רבי יודה משום הילכות בכורה ומה דמר ר"ש בן לקיש להילכות בהמה גסה: רבי יהודה מתיר בשבורה. לא א"ר יהודה אלא בשבורה *שאינו יכולה להתרפות אמרו לו והלא הוא מביא לה זכר והוא רובעה והיא יולדת אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בסוס זכר שאינו יכול להתרפות אמרו לו והלא מביא לו נקיבה והיא רובעת ממנו והיא יולדת רב אבין בשם רבנין דתמן זאת אומרת שאסור להמציא להן עוברין. *תמן תנינן הלוקח [ב] עובר *חמורו של נכרי והמוכר לו אף ע"פ שאינו רשאי והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה. רבי חגיי בעא קומי רבי יוסי לית הדא אמרה שאסור להמציא להן *עוברין א"ל כבר קדמך רב אבין בשם רבנין דתמן זאת אומרת שאסור להמציא להן עוברין: בן בתירה מתיר בסוס. לא אמר בן בתירה אלא בסוס זכר שהורג בעליו במלחמה וי"א שרץ אחר הנקיבות ויש אומרים שעומד ומשתין מה ביניהון סרים מאן דמר שרץ אחר הנקיבות אינו רץ ומאן דמר עומד ומשתין אף זה עומד ומשתין. רבי תנחום בר חייה לכשיזקין כודנו *בריחים. רבי יוסי בי רבי בון בשם רב הונא בן בתירה ורבי נתן שניהם *אמרו דבר אחד דתני הוציא מן [ג] הבהמה ומן החיה ומן העופות בין חיים בין מתים חייב רבי נתן אומר מתים חייב חיים פטור. ורבנן אית להון חייב חטאת. ואינון מתיבין ליה אכן בשיטתו השיבוהו בשיטתך שאתה אומר משום שבות אוף אנא אית לי לכשיזקין *כודנו לריחים. רבי אומר *אומר אני שאסור משום שני דברים משם כלי זיין ומשם בהמה גסה ותני בן חיה גסה כבהמה דקה. מאן תניתה רבי דברי חכמים רבי בוסנא רבי חנן בר בא בשם רב חיה גסה *כבהמה [ד] גסה:

הלכה

ומנין שקונסין לו למנהג. והיכא שמעינן להא וקאמר מהאי עובדא דר"ל: וקנסיה בדיפלא. דיופלא כמו בכיפלא ובפסחים גרים בכיפלא כדי שיהדר אחר זה שיחזור לו הנכרי להגמל וכדמפרש ר' יוסי בר' בון דהסרסור מכרו להנכרי וקנסו להסרסור. דאי להמוכר עלמו לאו מנהגא הוא דבהמה גסה מדינא אסור. דגמל עומד למשא הוא אלא ע"י סרסור מכרו ומדינא שרי וקנסו משום מנהגא בעלמא שהיו נוהגין שלא למכור אף ע"י סרסור: והוה צווחין ליה. היו קוראין לזה הסרסור לגנאי ברא דמסרסר לארמאי: ר"ל כר' יהודה. דאשכחן נמי לר' יהודה דקניס אע"ג דמדינא פטור: דתני בשם ר' יהודה. בתוספתא ריש פ"ב דבכורות ונחסר כאן בהעתקה וה"ג התם הלוקח עובר פרתו של נכרי והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי והמשתתף לו והנותן לו בשותפו' והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה ר' יהודה אומר אף המקבל מן הנכרי אע"פ שאינו רשאי ה"ז מעלה בשויו ונותן חצי דמיו לכהן והנותן לו בקבלה אע"פ שאינו רשאי ה"ז מעלה אותו ואפי' עשרה בשויו ליתן דמיו לכהן: וחכמים אומרים וכו'. קתני מיהת לר' יהודה דמקום שאינו רשאי כגון בנותן לו בקבלה דהוי כמוכר לנכרי בהמה גסה ואע"ג דמדינא פטור מן הבכורה דיד הנכרי באמצע קונסין אותו ומעלה להנכרי ליתן לו כמה בשויו כדי שיתן הבכור לכהן ודמיו לכהן לאו דוקא הוא אלא כלומר הבכור שהוא בדמיו ושויו לכהן: רובה דר"ל מדר' יהודה. וקאמר הש"ס דלא תימא ר"ל כר' יהודה אלא הא דר"ל רבותא היא וטפי מחמיר מדר' יהודה דלא קאמר אלא משום הלכות בכורה דהוי מדאורייתא וקנים היכא דהפקיעו מן הבכור' ודר"ל בהלכות בהמה גסה דעיקר האיסור במכירה גזירה דרבנן היא: אלא בשבור' שאינה יכולה להתרפות. אבל אם יכולה להתרפאות מודה ר' יהודה ואסור דהא לבתר דהתרפא חזיא למלאכה: והלא הוא מביא לה זכר הוא רובעה והיא יולדת. וכיון דס"ל דיכולה להתרפאות אסור משום דלבתר הכי תחזי למלאכה ה"נ באינה יכול' להתרפאות דהא חזיא לעוברין והעובר לכשיולד ג"כ חזי למלאכה: אף אני לא אמרתי אלא בסוס זכר וכו' א"ל וכו'. דאכתי כחזי לעוברין הוי: זאת אומרת שאסור להמציא להן עוברין. אפי' לר' יהודה קאמר דס"מ דס"ל דאסור למכור עוברין לנכרי כמו דאסור למכור הבהמה עצמה דהא ר' יהודה השיב אף אני לא אמרתי וכו' אלמא דהיכא דאיכא חששא דעוברין ס"ל דאסור: תמן תנינן. בריש בכורות: לית הדא אמרה. לאו ש"מ ממתני' דאף עוברין אסור למכור להן דקתני אע"פ שאינו רשאי וקמ"ל דבהא כ"ע מודים דאף ר' יהודה לא פליג הכא אלא בשבורה: כבר קדמך ר' אבין. דקאמר לעיל דאפי' ר' יהודה מודה בעוברין דאסור למכור להן: אלא בסוס זכר. שמסוכן הוא שדרכו שהורג בעליו במלחמה ולפיכך מותר למכור אותו להן: ויש אומרים וכו'. לפרושי הא דקאמר שהורג בעליו במלחמה יש אומרים מפני שרץ אחר הנקיבות שרואה אצל הסוסים ורץ במקום סכנה ויש אומרים מפני שעומד ומשתין ואין בעליו יכולין להציל עצמן במקום סכנה: לכשיזקין כודנו בריחיים. דברי רבנן הם דטעמא דאסרי בסוס דלכשיזקין חזי למלאכה דכודנו בריחיים וטוחן בשבת ולקמן מפרש לה: בן בתירה ורבי נתן שניהם אמרו דבר אחד. דסבירא להו אפילו בשארי בעלי חיים אמרינן חי נושא את עצמו: חייב. דלא אמרינן חי נושא את עצמו אלא באדם חי אבל לא בבהמה וחיה ועופות: חיים פטור. דלאו בבהמה בחיה ובעופות אמרינן חי נושא את עצמו והיינו כבן בתירה דמתיר אפי' בסוס המיוחד לעופות כדפרישית במתני': ואינון מתיבין ליה אכן. בתמיה דלאמאי השיבו לו לבן בתירה מטעמא דלכשיזקין וכו' הא לדידהו בלאו הכי במאי דפליגי והיינו בסוס המיוחד לעופות חיוב חטאת אית ביה: בשיטתו. של בן בתירה השיבוהו לדידך בלאו הכי חיוב חטאת איכא אלא דבשיטתך דסבירא לך דחי נושא את עצמו אמרינן בהו ואינו אלא משום שבות אף אני אומר לך דמ"מ שייכא חיוב חטאת בסוס דלכשיזקין כודנו לריחיים ומטחינו בשבת: אומר אני שאסור. בסוס למכרו להן משום שני דברים: משום כלי זיין. מפני שמלמדו להרוג בידיו את הנופלים במלחמה: ומשום בהמה גסה. כדאמרן דחזי למלאכה לכשיזקין: ותני כן. וה"ג כמו שהוא בפ' מקום שנהגו חיה גסה כבהמה גסה: מאן תניתה רבי. דלדידיה שייכי הני טעמי גם בחיה גסה והלכך אסור למוכרה לו כשם שאסור למכור בהמה גסה: דברי חכמים. אבל לדברי חכמים קאמר ר' בוסנא בשם רב דחיה גסה כבהמה דקה גרסינן וכן הוא התם ולאיסורא תליא במנהגא:

הלכה

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ב דבכורות) בכורות ב ע"א.
פ"ז טו פ"א
(בכורות פ"א) בכורות ב ע"א
שם
פ"ז טו פ"א
שבת לד ע"א
פ"ז טו פ"א
שם
שם פ"ב

מראה הפנים

הלוקח בהמה מן הנכרי וכו'. דברי התוספתא הבאתי בפנים. ומה שכתוב שם אע"פ שאינו רשאי גבי המקבל בהמה מן הנכרי ט"ס הוא ול"ג לה וכן לא גרים בבבלי ריש בכורות לה. ומשמע מסוגיא הכא לקמן דגם ר' יהודה מודה באיסור מכירת עוברין וכן בהמה לעובריה דמשום לה הכא דהא קאמר כבר קדמך וכו' ולא סביב לו דהנא במכירת עוברין דוקא קאמינא ובדפביע ליה נמי בבכורות שם בדין מכירת עוברין אלא כדין מכירת בהמה לעובריה בעיא דלא איפשיטא התם ושם גרים דר' יהודה סביב להן בשבורה לכשתלד דלא מקבלה זכר:

שהוא הורג בעליו במלחמה. כעין דאמרינן בבבלי פ' ע"פ דף קי"ב ע"ב גבי ששה דברים נאמרים בסוס וכו'. ולא גרים התם בפרקין בהאי ענינא אלא כהא דלקמן מפני הוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת וכו'. ובפ' המצניע ר' נתן ובן בתירה אמרו דבר אחד כו' ונתבאר מזה בפירושא דמתני':

ותני בן חיה גסה כבהמה גסה. והכי הוא בתוספתא פ"ב וכשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך אין מוכרין להם חיה גסה. ומייתי לה התם בדף י"ז ע"ב וכדמסיק התם דטעמי בריחיים והיינו כעין דקאמר הכא מאן תניתה רבי אלא דמשמע דכ"ע מודים בה דיש בה תורת בהמה גסה מהאי טעמא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת שם הל' ה'. ומיהו מהא דקאמר הכא דברי חכמים וכו' משמע דלענין מכירה פליגי ויש לפרשו כדאמר רב גופיה התם בזה דלענין פירכוס הוא דאמרו חיה גסה הרי כבהמה דקה וזהו דקאמר דברי חכמים כלומר ואף לדברי חכמים לא חילקו אלא בזה:
דתני

הלכה ז מתני' אין [א] מוכרין להם דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים אין בונין עמהן בסילקי וגרדון ואיסטדייא ובימה אבל בונין עמהן דימוסיאות ומרחצאות הגיעו [ב] לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנותה: **גמ'** הא דבר שאין בו ניזקא לרבים מותר. מתני' דברי דתני *הרואה את הנחשים ואת החברים מוקיון מופיין מוליון מילרין מילריה סגירלון סגילריה הרי זה אסור משום מושב לצים שנאמר °ובמושב לצים לא ישב וכולן מביאין לידי ביטול תורה שנאמר °כי אם בתורת ה' חפצו. *העולה לתיאטרון אסור משום ע"ז דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בשעה שהן מזבנין אסור משום ע"ז ואם לאו אסור משום ומושב לצים בלבד. העולה לתיאטרון וצווח אם לצורך הרבים מותר ואם מתחשב הוא אסור היושב באיצטדין הרי זה שופך דמים. רבי נתן מתיר מפני שני דברים משום שצווח ומציל את הנפשות ומעיד על האשה שתינשא. *עבר [ג] ובנה רבי לעזר אמר מותר אמר רבי מנא לא מסתברא כאהין סוברה דלא אסור דהוא חייד כל הדא כיפתא:

הלכה ח מתני' *אין מוכרין להן במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקצץ רבי יהודה אומר מוכר הוא לו על מנת [ד] לקוץ: **גמ'** רבי בון בר חייה בעי אף בהמה גסה במחלוקת מוכר לו על מנת לשחוט. אשכח תני אף בהמה גסה במחלוקת. *דבי יודה *אומר [ה] מוכר לו על מנת לשחוט:

הלכה ט מתני' אין משכירין להן בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסורייא משכירין בתים אבל לא שדות ובחוצה לארץ מוכרין בתים ומשכירין שדות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [ו] אף בארץ ישראל משכירין להן בתים ובסוריא מוכרים בתים ומשכירין

הלכה ז מתני' ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים. כגון כלי זיין חרבות ורמחים: בסילקי. לשון טירה גבוה היא ושם יושבין לדון בני אדם ומפילין אותם משם ומתים: גרדים. בנין אחד הוא לדון דיני נפשות: איסטדייא. מקום שחוק שמביאים שור נגח והורג את האדם: בימה. כעין מגדל קצר וגבוה עשוי כדי לדחוף אדם משם להמיתו ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנותו: דימוסיאות. והוא בנין שלא לצורך ע"ז ולא להמית בני האדם: הגיעו לכיפה וכו'. דרך עובדי ע"ז להעמיד ע"ז בבית מרחצאותיהם:

גמ' הא דבר שאין בו נזק לרבים מותר. אלו בסילקאות ואיצטדיות וכו' אם אין בהן נזק לרבים אלא למושב לצים בעלמא מותר לבנות עמהן והלכך תני דבר שיש בו נזק לרבים לאשמועינן דיש שאין בהן נזק לרבים ולא אסרו אלא לילך לשם כדלקמיה: מתנית'. דשמעי' דיש מאלו שאין בהן אלא משום מושב לצים ולילך לשם הוא דאסור דכדברי האי תנא דתני הרואה וכו' ההולך שם בשביל לראות: את הנחשים. מנחשים ומכשפים: ואת החברים. חוברי חבר ולוחשין לנחשים: מוקיון וכו'. מיני ליצנות הן: שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו. וההולך לשם לאו בתורת ה' חפצו: לתיאטרון. טרטיאות שמזבלין ומקטרין שם לעכו"ם: בשעה שהן מזבנין. במקום שמזבלין שם לע"ז אסור משום חשד ע"ז: העולה לתיאטרון. טרטיאות שעשוין להפיל בני אדם משם להמיתו: וצווח. אם עולה שמה בשביל לצווח להציל אם רואה שדנין ליהודי לועק הוא ומתחנן להם או לצורך לרבים הוא בשביל לפקח על עסקן מותר: ואם מתחשב הוא אסור. וכן הוא בתוספתא פ"ב כלומר שנתחשב עמהם לחזק ידם: היושב באיצטדין. מקום שדנין דיני נפשות: ומעיד על האשה שתנשא. אם רואה ישראל נהרג שם יכול להעיד שתנשא אשתו: עבר ובנה. אכיפה קאי דקתני במתני' הגיעו לכיפה אסור לבנות ואם עבר ובנה: מותר. בשכרו: ר' מנא. פליג וקאמר לא מסתברא אלא כהאי סברא דלא אמרינן אלא לאיסורו בהנאת שכרו: דהוא חייד כל הדא כיפתא. שהרי הוא כמייחד ומתקן כל אותה כיפה שמעמידין עליה ע"ז:

הלכה ח מתני' אין מוכרין להם במחובר לקרקע. דכתיב לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שלא יהא מוכר לו במחובר אלא לאחר שיקלץ אבל כל זמן שהוא מחובר נותן לו חנייה בקרקע: על מנת לקוץ. וקולץ בפניו והלכה כר' יהודה: **גמ'** אף בהמה גסה במחלוקת. אי נימא דבמכירת בהמה גסה ג"כ פליג ר' יהודה וס"ל דמוכר לו על מנת לשחוט כי היכי דס"ל במחובר לקרקע דמותר למכרו על מנת לקוץ: אשכח תני. וקא פשיט ליה הש"ס דאשכחן בריית' בתוספתא בהדיא דמוכר לו על מנת לשחוט ור' יהודה היא:

הלכה ט מתני' אין משכירין להם בתים בא"י. גזירה משום מכירה דאיסורא דאורייתא היא: ואין צריך לומר שדות. דאיכא תרתי דאיסורא חנייה בקרקע ומפקיעה מן המעשרות: ובסוריא. ארם נהרים וארם צובה שכיבש דוד וקסבר ר' מאיר כיבוש יחיד שמיה כיבוש והלכך במכירה איכא איסורא דאורייתא' בין בבתים בין בשדות ובשכירות בבתים לא אחמור בה רבנן למיגזר אטו מכירה אבל בשדות כיון דאיכא תרתי גזרו אטו מכירה: ובח"ל. דליכא איסורא דאורייתא במכירה דכי כתיב לא תתן להם חנייה בא"י הוא דכתיב הלכך מותר למכור להם בתים ולא גזרינן אטו מכירה בא"י אבל שדות אסור במכירה כיון דאית בהו תרתי גזרו רבנן ובשכירות מותר דלא גזרינן בח"ל שכירות אטו מכירה דמכירה גופה בשדות גזירה היא אטו מכירה בא"י: ר' יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה: אבל לא שדות. כיון דאית בהו תרתי גזרינן אטו מכירה: ובסוריא מוכרין בתים. דקסבר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש ואין כאן איסור מכירה מדאורייתא:

ומשכירין

הא דבר שאין בו נזק לרבים מותר פי' דנקט התנא הדברים שאין בונין עמהם בסילקי וגרדין ואיצטדיא ובימה דכל הנהו יש בהם נזק לרבים כדפרש"י ז"ל ומדלא נקט אלא איסור בנין משום דהוי דבר שיש בו נזק לרבים דע"י בניינו עושה מעשה שע"י יגיע נזק לרבים משמע אבל הי' עושה בדברים הללו דקחשיב התנא בסילקי וגרדין ואיסטדיא הוא איצטדנין וכנוסח המשנה בבבלי גרסינן איצטדנין ובימה דבר שאין בו נזק לרבים כגון ישיבה בעלמא שאין בזה נזק לרבים מותר דכיון דנקט התנא דוקא בנין דהוי דבר שיש בו נזק לרבים משמע דהא שאין בו נזק לרבים כגון הילוך בעלמא שרי ע"כ דמתניתין רבי נתן הוא [והסר כאן תיבת רבי נתן ונדפס רק דברי וטעות דמוכח הוא כדמוכח בסמוך] כדמסיק הברייתא דההולך לשם ורואה את הנחשים כו' ובבבלי דף י"ח ע"ב גרסינן ההולך לאיצטדנין ורואה את הנחשים כו' כו' הר"ז מושב לצים אבל ר"נ מתיר מפני שצווח ומציל הרי דמתניתין דלא אסר אלא הבנין מוכח דאתיא כר"נ ובבבלי שם מוכח דר"נ מתיר באיצטדנין לאו בישיבה לחוד אלא בהילוך שייך ג"כ הולך ומציל וע"כ לא אסר במתניתין באיצטדנין ואיך אלא הבנין אבל לא ההילוך ומותר לילך לאיצטדנין משום דס"ל כר"נ:

עבר ובנה ר"א אמר מותר ונראה דהירושלמי ס"ל דהוי הא"מ דאסיר משום קנס כדאיתא לעיל בכמה דברים דאסיר המעות משום קנס כמו במכירת בהמה גסה בה"ו ועיי' בה"ד ע"ז קמ"ל ר"א דבזה לא קנסי המעות כיון דהוי אך תשמישי עכו"ם עי' בבבלי דף י"ט ע"ב ע"ש:

אמר ר"מ לא מסתברא כאהין סוברה דלא אסור ר"ל דאלא אסור כלישנא דהירושלמי בכמה מקומות דאיכא ברייתא דסבירא לי' דאסור לבנות דימוסאות אפילו קודם שהגיע לכיפה משום דהוא סייד כל הדא כיפתא על כן אסור לבנות כל עיקר הדימוסאות וחולק הברייתא על המשנה:

הורי

מסורת הש"ס

פ"ז יח

(תוספתא פ"ב)

שם יט

שם יד ע"ב

(בכורות פ"ה) שם כ ע"ב

עין משפט גר מצוה

כט
א מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' ח ופי"ב מהל' רוצח הל' יב סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ס

ל
ב מיי' שם הל' יא סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמג ס"ב

לא
ג מיי' שם סמ"ג שם מח טוש"ע שם

לב
ד מיי' שם פ"י הל' ד סמ"ג שם מה טוש"ע שם סי' קנא ס"ו

לג
ה מיי' פ"ב מהל' שבת הל' ד

לד
ו מיי' פ"י מהל' ע"ז ה"ג סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ח

מראה הפנים

דתני הרואה את הנחשים וכו'. כל אלו הברייתות מהתוספתא הם ומייתי לה התם בדף י"ח ע"ב. והרמב"ם ז"ל סמך עצמו בענין התירה אם לצרכי הרבים על מה שכתב בפכ"ד מהל' שבת הל' ה' דאפי' בשבת מותר כפסיקה דר' יוחנן בפ' שואל דף ק"נ ע"א הולכין לטרטיאות ולקרקסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים בשבת:

עבר ובנה ר' לעזר אומר מותר. והכי א"ר אלעזר אמר ר' יוחנן התם דף י"ט ע"ב ומפרש לה ר' ירמיה לא נצרכה אלא אפי' לע"ז עצמה ולעיל בסוף הלכה ה' מסיק לה כר' אלעזר דיליף לה מיניה לדברים האסורים למכור להם דבדיעבד מותר בדמיהן וע"ש ומש"ה פסק הרמב"ם בכיפה כר"א ולא כר' מנא דאפי' בע"ז עצמה בכרו מותר כר' ירמיה כמ"ש בפ"ז הלכה ה' והש"ך בסי' קנ"א כתב דברים אינם מוכרחים כזה:

אשכח תני אף בהמה גסה במחלוקת. כך ברייתא מייתי לה התם בדף ס' ע"ב ופסק הרמב"ם ז"ל כר' יהודה בפ"י מעכו"ם הלכה ד' גבי מחובר לקרקע ובפרק

עין משפט
נר מצוה

לה
א מיי' פ"י מהל' ע"ז הל' ד וסמ"ג לאוין מ"ט טוש"ע יו"ד סי' קנא סעיף ח
לו
ב מיי' פ"י מהל' ע"ז הל' ד
לז
ג טוש"ע או"ח סי' קפ סעיף ד
לח
ד מיי' פ"ד מהל' חמץ ומצה הל' ב סמ"ג עשין מא טוש"ע או"ח סי' תמח סעיף א
לט
ה טוש"ע יו"ד סי' רכח סעיף ד

רידב"ז

הורי רבי יוסי בר"ב שאסור להשכיר להם קבורה בא"י על שם לא תתן לה חניה בארץ פי' הגם דלא אסרה התורה אלא שדות משום שמצוי להתברך מתוכה. וע"כ לא ישכור לו שדה משום שלא ימסור לו הברכה המצויה בארץ משא"כ לקבורה הא"מ דשרי דהא לא יתברך בה. ע"ז קמ"ל דאסור להשכירו משום דזה נקרא חני' בקרקע דיונח על משכבו שם ונקרא קבורת א"י מנוחה, אבל בית מותר להשכירו משום שאינו מצוי להתברך אבל שדה אפי' לקבורה, דאינו מצוי להתברך מ"מ אסור משום דקבורת א"י נקרא מנוחה והתורה אמרה לא תתן להם חני' בקרקע:

משנה

ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אילו ואילו:

גמ' רבי זעירה בשם רבי יוסי בן חנינה רבי אבא רבי חייה בשם רבי יוחנן לא תחנם לא תתן להם חן לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם לא תחנם לא תתן להם חניה בארץ. והתנינן רבי יוסי אומר אף בא"י משכירין להם בתים בית אין מצוי להתברך מתוכו שדה מצוי להתברך מתוכו. הורי רבי יוסי בי רבי בון שאסור להשכיר להן קבורה בא"י על שם לא תתן להם חניה בארץ. לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם והתני *מעשה *ברבן גמליאל שהיה מהלך בדרך וראה קלוסקין אחת מושלכת בדרך אמר לטבי עבדו טול לך קלוסקין זו ראה נכרי אחד בא כנגדו אמר לו מבגיי טול לך קלוסקין זו רץ אחריו רבי אילעאי אמר לו מה שמך אמר לו מבגיי וכיאיין אתה אמר לו מן העיירות של בורגנין ומכירך הוא רבן גמליאל מימיך אמר לו לא. כיוון ר' גמליאל ברוח הקודש. ולמדנו ממנו שלשה דברים למדנו שאין מעבירין על האוכלין ושהמיצו של נכרי מותר לאחר הפסח מיד ושהולכין אחר רוב עוברי דרכים. רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו הדא דתימר בראשונה אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני הכשפים. עם כשהוא יוצא מגזיב בא אחד להישאל לו על נדרו אמר לזה שהיה מהלך עמו תאמר ששתינו רביעית יין באיטלקי אמר לו הין אמר לשואל טייל עמנו עד שנפיק את ינינו כיון שהגיע לסולמה של צור ירד ר"ג ונתעטף וישב לו והתיר לו את נדרו. מדבריו למדנו שרביעית יין משכרת ושהדרך מפיגה את היין ואין נשאלין נדרים ולא מורים שתויי יין ולא מפירין נדרים מהלכין אלא עומדין ויושבין. אמר רבי יוחנן כך פתח לו יש בוטה כמדקרות חרב וגו'. *לאחד שנדר מן הככר ווי דייכול ווי דלא יכול אין אכיל הוא עבר על נידריה ואין לא אכיל הוא חטא על נפשיה כיצד יעשה ילך אצל חכמים ויתירו לו את נדרו דכתיב ולשון חכמים מרפא. לא תחנם לא תתן עליהם חן והתני *מעשה *ברבן גמליאל שהיה מטייל בהר הבית וראה אשה אחת נכרית ובירך עליה וכי דרכו של רבן גמליאל להביט בנשים אלא דרך עקמומית היתה

כגון

מסורת הש"ס: דברים ז | ע"ז דף כ | (תוספתא דפסחים פ"ב) ערובין סד | משלי יב | (נדרים פ"ט) | שם | (ברכות פ"ט) ע"ז כ

פני משה

ומשכירין שדות. כיון דאית בהו תרתי גזרינן במכירה אטו מכירה בארץ ישראל אבל בשכירות אטו מכירה לא גזרינן דמכירה גופה גזירה היא: ובחוצה לארץ. כיון דמרחק לא גזרו רבנן כלל ומוכרין אילו ואילו והלכה כר' יוסי והא דשרי להשכיר להם בתים בארץ ישראל דוקא לפחות משלשה ביחד אבל לא ישכור לשלשה נכרים ביחד שלא יעשה שכונה של נכרים:

גמ' לא תתן להם חן. שלא יאמר כמה נאה נכרי זה: לא תחנם וכו'. וכן דרשינן נמי להנך מלא תחנם מדלא כתיב לא תחונם א"נ לא תחינם שמע מינה כולהו: והתנינן ר' יוסי וכו'. ואמאי התיר להשכיר בתים בא"י הא עכ"פ נותן להם חנייה בארץ: בית אין מצוי להתברך מתוכו. ולא אסרה התורה אלא חנייה בשדה שהברכה מצויה מתוכה שאוכל פירותיה בכל שנה ושנה: הורי ר' יוסי בר' בון. להחמיר אפי' בשכירות מקום קבורה להם בא"י: והתני. בתוספתא דפסחים פ"ב: מעשה בר"ג וכו'. דשמעינן שנתן לו מתנת חנם לזה המבגיי: שאין מעבירין על האוכלין. ולפיכך צוה לטבי עבדו להגביה את הגלוסקין: ושחמצו של נכרי מותר לאחר הפסח מיד. לפי שהמעשה היה לאחר הפסח מיד ואם חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח אסור בהנאה' לא היה לו ליתן לנכרי זה דהא איכא טובת הנאה ממנו: אחר רוב עוברי דרכים. שהן נכרים ולפיכך לא רצה שיאכלו ר' עילאי וטבי מפני חשש פת נכרים שאלו היה יכול לתלות בשל ישראל היה מותר שיכול לומר שנעשה הפת אחר הפסח: יש בוטה כמדקרות חרב. ולא כתיב כמדקר אלא דלאחר שנדר מן הככר יש כאן מדקרות לפי שאוי לו אם יאכל ויעבור על נדרו ואוי לו אם לא יאכל והוא חוטא שמצער נפשו:

כגון

מראה הפנים

ובפרק עברים מהלכות שבת גבי בהמה גסה וכלכד שיהא קולן או בוטש בפני הישראל וכדאיתא בתוספתא שם וכתים כתם כר' יהודה דתני מוכר ישראל בהמתו לנכרי על מנת לשחוט ישראל עומד על גביו והנכרי בוטש:

שדה מצוי להתברך מתוכו. לכאורה היה נראה דעל טעמא דיליף מדרשא דקרא קאי כדפריך והתנינן וכו' ומחלק בין בית לשדה דבית לא הוי כחנייה בארץ אלא דלפ"ז הוה משמע דגם בשכירות. בכלל לא תחנם הוא והא ליתא דלא אסרה תורה אלא מכירה ובין בית ובין שדה וכל המחובר לקרקע הוי חניה במכירה דוקא ובשכירות מדרבנן היא והטעם גזירה אטו מכירה והכי הוא כהדיא בסוגיא דהתם דף כ"א ע"א וכדפרישית במתני' בטעם פלוגתייהו דר"מ ור' יוסי לכך נראה דעיקר פירושא דהכא כך הוא דה"נ קאמר כעין דאמר התם דפריך אי דדרשינן מקרא לא תתן להם חנייה בארץ א"כ מאי האי דתנינן ר' יוסי אומר אף בא"י משכירין להם בתים דוקא ואם לא אסרה תורה אלא מכירה א"כ מ"ט אסרו להשכיר להם שדות ומשני דאין ה"נ דשכירות גזירה מדרבנן הויא ובשדות דהברכה מצויה מתוכן גזרו בהו רבנן ובבתים דאין הברכה מתוכן לא גזרו בהו רבנן. והתם קאמר טעמא דגזרו רבנן בשכירת שדות משום דאית בהו תרתי חנייה בקרקע והפקעה מן המעשרות ולכאורה איכא נ"מ בין טעמא דהכא לטעמא דהתם דאי אמרי' משום הפקעת המעשר א"כ אולא כמ"ד דיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מן המעשרות ולמ"מה דהכא איכא למימר דכ"ע סברי אין קנין לנכרי להפקיע ממעשרות וכ"כ התוס' במתני' לשכירות דסוגיא דהתם אולא כמ"ד יש קנין ובמנחות דף ס"ו ע"ב ד"ה מירות עכו"ם וכו' העלו עוד דסוגיא דהאי ש"ס וסוגיא דהתם פליגי בהא איכא דר"מ שכתבו ומיהו בירושלמי משמע דר"מ סבר אין קנין דתנן במסכת דמאי פ"ה מעשרין משל ישראל על של נכרים וכו' (וכן מוכח בהרבה מקומות) וירושלמי לטעמיה דמפרש בסוף פ"ק דע"ז בית אינו מצוי להתברך מתוכו וכו' עכ"ל. מיהו כל זה לשיטתם שהכריתו בהסוגיא דלא מיקרי הפקעה אלא בענין שיופקע אף כשהישראל יזרע בתוכה והיינו כמ"ד יש קנין ובשמוכרה לנכרי אפי' ישראל אחר יזרע בתוכה פטורה מן המעשר ודלא כהיש מפרשין דהפקעה שהוא עתה ביד הנכרי והוא זורעם ואין כאן מעשר הוי הפקעה ואפי' כמ"ד אין קנין אתיא. אמנם למדין אנו מדברי הרמב"ם ז"ל שדעתו כדעת הי"מ דגם סוגיא דהתם כמ"ד אין קנין אתיא שהרי בפ"א מהל' תרומות הל' י' פסק כמ"ד אין קנין לנכרי בא"י להפקיע הקרקע מן המצות אלא הרי היא בקדושתה ולענין כתוב ולקחה שישראל ממנו דלא מיקרי כיבוש יחיד. כדכתב שם וכן אם לקח ישראל הפירות ממנו קודם שנגמרו בידו אבל אם הפירות נגמרו ביד הנכרי פטורין מן המעשרות ובשמרחן הנכרי כדכתב שם הל' י"א וכן אם מכר הישראל קרקע שלו לאכילת פירות לנכרי וגמרו ביד הנכרי פטורין כדכתב שם הל' י"ג וזה נלמד מסוגית דהאי ש"ס בדמאי ובגיטין סוף פרק השולח דקאמר התם אע"ג דאמר ר"מ אין קנין לנכרי בא"י להפקיעו מן המעשרות מודה שיש לו בה קנין נכסים מהו קנין נכסים א"ר בא אכילת פירות. וזהו כדאמרן לענין אם נגמרו הפירות ביד הנכרי דפטורין. והשתא ממילא נשמע דמה שכתב הוא ז"ל בדינא דמתני' דהכא בפ"י מהל' עכו"ם הל' ג' ומפני מה התמירו בשדה מפני שיש בה שתים מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע שדעתו בזה כדעת הי"מ דאע"ג דקי"ל אין קנין לנכרי בא"י מ"מ הפקעה איכא דאם יגמרו הפירות ביד הנכרי אין כאן חיוב מעשרות והשתא בשפיר אולא סוגית דהתם כבמעתין אליבא דהלכתא כרבה ורב אשי סוף פ' השולח. וכבר במזתי כזה במקלת סוף פ' הנזכר על מה שתמה התוי"ט בזה ודבריו נמשכין מדברי התוס'. אבל מוכרח הוא דדעת הרמב"ם והי"מ עיקר הוא כדאמרן. ובענין שהקדקו התוס' על הי"מ דגם בשכירות גופה איכא הפקעה מן המעשר שלא יעשר הנכרי מאותה תבואה נ"ל לדעת הרמב"ם והי"מ דהא לאו קושיא היא דלאו הפקעה הויא מה שהנכרי לא מעשר ואינו אלא לפי שעה ולא מיקרי הפקעה אא"כ שיופקעו הפירות ממעשר לעולם: ואף כשיבואו ליד ישראל כדלקמן וכן מה שהקשו עוד דלשון הפקעה משמע שמפקיע שתיוב לגמרי מן הקרקע וכאן אין הפקעה גמורה כיון דאין קנין שהרי גם עתה שהיא ביד הנכרי אם יזרע בה ישראל תתחייב לעשר. גם בזה איכא למימר דאי משום הא לא אריא דמי יימר שהנכרי יניח לישראל לזורעה ועכ"פ כל שהוא ביד הנכרי והוא זורעה ופירותיה יהיו נגמרין בידו והיינו שמרחן נ"כ הנכרי אף שאח"כ לוקח ישראל הפירות ממנו פטורין מן המעשרות. והרי יש כאן הפקעה גמורה לעולם וביד ישראל ומה שכתב עוד התוי"ט בהאי מתני' פ"ד דפיאה הלקט והכחה והפיאה של עכו"ם חייבין במעשרות דהכית נמי כפי' הירושלמי' אבל לגמ' דידן, שהיא מתני' לאו ר"מ היא וכו' ותו דתנן: לה התם וכו'. בזה נמשך אחר דברי הר"ש ע"ש אבל לדעת הרמב"ם אינו כן. והר"ש שכתב בפיאה ומתני' ר"מ היא וכו' ואין כן בלבה נמשך אחר דברי הרמב"ם בפי' המשנה שם ואנן חזינן דכתיבורו הוד בג ופסק כהאי סתמא דמתני' בפ"ב מהל' תרומות הל' י' וטעמו נתבאר מדברינו דלעיל דהוא ז"ל פסק בפ"א שם כמ"ד דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מקדושתה והיינו לענין שאם יבאו ביד ישראל קודם שנגמר מלאכתן למעשר וזהו קודם שמרחן הנכרי או חייבין הפירות במעשרות והשתא מכיון דלא חייל שם לקט שכחה ופיאה מה שקרא הנכרי עליהן שהרי אינו מוזהר על כך הוי כמו שבאו ליד ישראל קודם שמרחן הנכרי' ופסק כרבה וכאוקימתיה ולא כדדחי הש"ס דאינו אלא דתיה כעלמא דלא מוכרת מהתם קאמר אבל לענין הלכ' דברי רבה ורב אשי עיקר הן. ושיטת הירושלמי בש אזלא שפיר לר' יוסי א"ר יוחנן התם כש"ס דילן וכמקומו יתבאר יותר בסייעתא דשמיא:

והתני מעשה בר"ג שהיה מהלך בדרך וכו'. לכאורה לא אשכחן הכא דמשני לקושיא ועי"כ נ"ל דהכא דקאמר כיון ר"ג ברוח הקדש ולמדנו ממנו וכו' ושהולכין אחר רוב עוברי הדרכים א"כ ממילא ניתא לן הקושיא והכא לא משום חן נהן לו מתנת חנם זה אלא שלא היה רהוי כ"א למבגיי הזה ועוד שר"ג רצה ללמדינו זה שהולכין אחר רוב עוברי הדרכים וכדאמרינן בעלמא לאשמועינן מאיסורא שאני. והתוס' בעירובין דף ס"ד ע"ב גבי הא דמייתי האי עובדא התם הקשו קושית הש"ס הזה ותירצו דשמא לא כבר לה ר"ג לסה דר' יהודה א"נ כיון שהנכרי היה מתלוה עמהן בדרך שרי וכו' וכל זה דוחק ועוד דמשמע מיד שמצאו ופגעו לנכרי הזה ליתן לו ועיקר התירוץ כדמשמע מהכא וכדאמרן ולא צריכין לאוקמי להא דר"ג דלא כהלכתא דהא קי"ל כר' יהודה:

אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני הכשפים. והכי מסיק לה בעירובין שם:

והתני מעשה בר"ג שהיה מטייל בהר הבית וכו'. והכי פריך ומפרק לה התם בפרקין דף כ' ע"א:

ליתן

ציון ירושלים [ז]חמיצו של נכרי מותר לאחר הפסח פ' פ"מ ומה"פ וע' תוס' ערובין דף סד ובמהרש"א ובתק יעקב סי' תמט ואני האריכתי ליישב דברי התוס' והכ"מ:

כגון אהין פסוורום שהביט בה שלא בטובתו ובירך עליה. ולא כן א"ר זעירה בשם ר' יוסי בן חנינא רבי בא ר' חייה בשם ר' יוחנן לא תחנם לא תתן עליהם חן. מה אמר אבסקנטה לא אמר אלא ברוך שכך לו בריות נאות בעולמו. שכן ראה אפילו חמור נאה או גמל נאה סוס נאה אומר ברוך שכך לו בריות נאות בעולמו. ר"ש רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינה גודלת ישראל לא תגדל את הנכרית משם לא תתן עליהם חן ולא יעשה ישראל שושבין לנכרי משום לא תתחתן בם. רבי יצחק בר גופתה בעא קומי רבי מנא לילך לבית המשתה שלו אסור להיעשות לו שושבין לא כל שכן א"ל ליתן עליהם בלא תעשה. *רבי סימון היו לו נוטעי כרמים בהר המלך שאל לרבי יוחנן א"ל יבורו ואל תשבירם לנכרי. שאל לרבי יהושע מהו להשכירן לנכרי ושרא ליה רבי יהושע מקום שאין ישראל מצויין כהדא בסוריא. הדא סוריא נישמעינה מן הדא רבי חגיי נחת לחמץ אתון ושאלון ליה אילין דבר עשתור בגין דלית ישראל שכיחין ואנן מוגרין לעממין מהו לעשר על ידיהם שלח שאל לרבי זעירא שאל רבי זעירא לרבי אמי א"ל רבי מהו לעשר א"ל אינו צריך לעשר על ידיהם מנה את ר"ש להשכיר כרבי יוסי. ועוד מן הדא דמר רבי חנינה בריה דרבי אבהו בשם רבי אבהו אבא הוה ליה עובדא ושלח שאל לרבי חייה לרבי יסא לרבי אמי והורון ליה להשכיר *כרבי יוסי הא לעשר אין מעשרין על ידיה:

הלכה י מתני' *אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכה ע"ז שנאמר °ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו וגו' ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהיא נקראת על שמו: **גמ'** הא במקום שנהגו למכור מוכר לו אפילו בית דירה ומשכיר לו אפי' בית דירה. רבי אחא רבי תנחום בר חייה בשם רבי לעזר בי רבי יוסי ואפילו תיבה קטנה כגון בורסקי שבצידן לא סוף דבר כולה אלא אפילו בית אחד

היו

תורה אור

(מסורת הש"ס: (דמאי פ"ז) · פי' ע"ז כא · דברים ז · פ"ז עו ע"א)

כגון אהין פסוורום. כמו מקום הלר הזה שלא היה אפשר לנטות לו מן הדרך ופתאום הביט בה שלא בטובתו. פסוורום ובברכות פ' הרואה גרים פופסארס. ומלשון פסיא בלעז שאומר אדם לחבירו הפוגע בו בקרן זוית ובמקום צר פסיא ומלשון פסיעה ג"כ הוא ומצינו בפרק השוכר את הפועלים דלא מליא פסיא קניא: ובירך עליה. מ"מ קשיא מאי דבירך עליה ולא כן וכו' והרי הוא זה כנתינת חן: מה אמר אבסקנטה. ובפרק הרואה אבסקתה. כלומר וכי מה אמר לה כלום מלשון נשיאות חן וכבוד לא אמר אלא שבח להבורא ברוך וכו'. אבסוונתה כך הוא הכוונה בלעז על חלוקת כבוד ונתינת חן: גודלת ישראל. המגדלת שער הנשים לייפות אותן: משום לא תתחתן בם. משום אקרובי דעתא הוא וכל שהוא קירוב הדעת גזרו משום לא תתחתן: לילך לבית המשתה שלו אסור. כדאמרינן לעיל בהלכה ג' לעשות לו שושבין לריכא למימר בתמיה: ליתן עליהם בלא תעשה. להנעשים להם שושבינים: נוטעי כרמים. נטיעות כרמים ושאל לר' יוחנן מהו להשכירם להם: ושרא ליה ר' יהושע מקום שאין ישראל מצוין. ובדמאי פ"ו הל' א' הגי' מבוארת. וגרים שאל לר' יהושע בן לוי ושרא ליה סבר ר' יהושע בן לוי מקום שאין ישראל מלוין כהדא בסוריא. כלומר מכיון שאין ישראל מצוין להשכיר להם דינו כבסוריא שמשכירין להם שדות: הדא סוריא. והדא סוריא גופה מהו אם הלכה כר' מאיר או כר' יוסי: נישמעינה מן הדא. עובדא: לחמץ. שם מקום ומסוריא היתה: אילין דבר עשתור. בני משפחה זו באו ושאלו לר' חגיי בשביל דאין כאן שוכרין ישראל מצוין ומוכרחין אנו להשכיר לנכרים אם אנחנו צריכין לעשר על ידיהם כדין החוכר שדה מן הנכרי דתנן התם שהוא מעשר ונותן לו ועכשיו הן החוכרין מהו שצריך לעשר בשבילן: מנה את שמע להשכיר כר' יוסי. כל"ל וכן הוא בדמאי. מדהשיב לו א"ל לעשר את ש"מ דמותר להשכיר להם שדות בסוריא כר' יוסי דמתני': ועוד וכו'. שכלן פסקו לענין להשכיר כר' יוסי ולעשר אין לריך לעשר על ידיהן:

הלכה י מתני' אף במקום שאמרו להשכיר. לר"מ בסוריא דוקא ולר' יוסי אף בא"י: לא לבית דירה אמרו. אלא להכניס שם עלים וכיוצא בזה מאולר פירות וכדומה: מפני שהיא נקראת על שמו. שהנכרי מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצין בה בשבת ולא דמי לשדה של ישראל ואריס נכרי עושה בה מלאכה בשבת דשדה לאריסותא עבידא ונכרי אריסותא דנפשיה קא עביד אבל מרחץ לאו לאריסותא עבידא ואין הכל יודעין שהישראל השכירה לנכרי והלכך אסור. ואם מנהג רוב אנשי אותו המקום להשכיר להמרחץ או ליתן באריסות מותר להשכיר לנכרי או ליתן לו באריסות: **גמ'** הא במקום שנהגו למכור. כגון בח"ל לר"מ ובסוריא לר' יוסי לא קפדינן ובין למכור ובין להשכיר אפי' לבית דירה מותר: ואפי' תיבה קטנה. כלומר אפי' בית קטן אסור להשכיר לו לבית דירה במקום שאמרו להשכיר: כגון בורסקי שבצידן. שנעשית חדרים חדרים כדרך שעושין לבית העשוי לאיזה מלאכה ולא סוף דבר כולה אלא אפי' בית אחד כלומר חדר א' ממנו אסור להשכיר לו לבית דירה:

רידב"ז

הא במקום שנהגו למכור מוכר לו אפי' בית דירה ומשכיר לו אפי' בית דירה ר"א ר"ת ב"ח בשם ר"א ברי"ו ואפי' תיבה קטנה כגון בורסקי שבצידון לא סוף דבר כולה אלא אפילו בית אחד פי' הפ"מ ז"ל אפילו בית קטן אסור להשכיר לו לבית דירה ואינו מובן מאי נ"מ בזה יבזמת הפי' מובן מאוד עפ"י שכ' התוס' ז"ל במס' ע"ז דף כ"א ד"ה אף וז"ל דהא דכתב רחמנא ולא תביא תועבה אל ביתך איכא למימר דלא אסיר אלא בבית היטראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו כו' כו' ושכירת בית דירה אינו אסור אלא מדרבנן ולא גזרו אלא בא"י אבל בחו"ל לא גזרו עיי"ש דלפיכך מותר בחו"ל להשכיר בית לעכו"ם אעפ"י שהוא מכנים בתוכו עכו"ם משום שכיון דהישראל אינו דר בתוכו אינו אסור אלא מדרבנן ולא גזרו בחו"ל ולפ"ז מובן מאוד הסוגיא הזאת הא במקום שנהגו למכור מוכר לו אפי' בית דירה דהוא בחו"ל דלא גזרו רבנן ומשכיר לו אפי' בית דירה והי' הא"מ דמותר למכור ולהשכיר דוקא כל הבית אבל אם משכיר לו חדר מיוחד מן הבית הא"מ כיון דהוא תחת גג וכיפה אחת אסור. ע"ז קמ"ל דכיון דמיחד לו הדר אחד מיוחד אפילו תיבה קטנה כגון בורסקי שבצידון שנעשית חדרים חדרים מותר להשכיר לו חדר אחד כיון דהישראל אינו דר בחדר המיוחד לנכרי מותר דלא סוף דבר (ר"ל דלאו דוקא) כולה כל הבית מותר אלא אפי' בית אחד מן הבית נמי מותר כיון דמיחד החדר הזה בעד העכו"ם לבדו ואין הישראל דר בתוכו ולא אסור אלא דוקא כשישראל דר ג"כ בחדר אחד עם העכו"ם. וע"ז מסיק הא דאיבעיא לן בעלמא במס' מעשרות בשתים ונעשו אחד או באחד ונעשו שתים אם אמרינן דכבר נאסרה כשהי' בית אחד או אזלינן בתר השתא דנעשו שתים או להיפוך בשנים שנעשו אחד:

ר"ז

עין משפט נר מצוה

ט
א מיי' פ"י מהלכות הל' יג סמ"ג לאוין מ טוש"ע או"ח סי' רכה ס"י

מא
ב טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"י

מראה הפנים

ליתן עליהם בל"ת. לאו דוקא הוא דלא מלינו שיהא עובר בלאו דלא תתחתן אלא כתיתון ממש ואסמכתא בעלמא היא וכלומר דחמיר איסוריה מההולך למשתה שלו דאינו אלא גזירה בעלמא וכאן אסמכוהו אקרא ידומה לביטולי נכרים דאיכא למ"ד משום תתנות ואינו אלא מדרבנן:

הא במקום שנהגו למכור וכו'. התוס' בדף כ"א ע"א ד"ה אף במקום שאמרו להשכיר כתבו בשם רבינו חיים כהן דמכאן ראיה על מה שנוהגים היתר בח"ל למכור ולהשכיר בתים לנכרים ואף לבית דירה וכדתירץ הר"י דל"ק מהתוספתא דקתני כאן זכאן לא ישכיר ביתו לנכרי וכו' דהא"י וסוריא קאי והטעם פי' ה"ר אלחנן דבשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך איכא למימר לא אסורה אלא בבית ישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו ואפי' בא"י וכו' ורבנן הוא דגזרו וכו' עכ"ל ולפ"ז קולא גדולה היא בא"י דאין איסור מן התורה בזה אלא בבית שהוא דר בו עתה הישראל ואפשר דקרא אסמכתא בעלמא היא וכן מלאתי להריטב"א ז"ל שכתב כזה והנכון דהאי דרשה מדרבנן הוא שאסרו לגרום הכנסת ע"ז בבתינו ואסמכוה אהאי קרא דהאי קרא גופיה לא מיירי אלא באיסור ע"ז והנאתה ושלא נכניסנה לתוך בתינו ליהנות ממנה הלכך בא"י ובסוריא שנלטוינו לעקור משם ע"ז בכל בתינו גזרו אבל לא בח"ל עכ"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל זכן הוא נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"י מעכו"ם הלכה ד' אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו מפני שהוא מכנים לתוכה עכו"ם ונאמר לא תביא תועבה אל ביתך. הרי שלא כתב ועובר על לא תביא וגו' כדרכו ז"ל לומר בכל מקום שיש בו איסור מן התורה אלא ונאמר קאמר ולומר דאסמכוה אהאי קרא ולא התירו חכמים להשכיר לבית דירה ודע דהתם אמרו על ליבנא דמתני' דקתני אף במקום שאמרו להשכיר מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי וכתנאי כר"מ והרמב"ם העתיק לבון המשנה כדרכו ואע"ג דפסק שם לעיל הלכה כר' יוסי ומשום דבגמרא איפסיקא בהדיא הלכתא כוותיה הלכך לא איכפת לן מה דהוי כמחלוקת ואח"כ סתם דבעלמא היכא דלא איתמר הלכתא בהדיא קי"ל כסתמא ומ"ב בספר כריתות והתוי"ט כאן מכילו בלמד מסירובלמי דפתולן דהא דאמרי' מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם היינו דוקא אם הסתם רחוק מן המחלוקת אבל לא אם היה אצל המחלוקת. געלם ממני היאך הוא נלמד מהתם דהמעיין שם בהלכ' י"א יראה דה"א לפרש כפירושו דהתם במתני' סתם ואח"כ מחלוקת היא וקאמר דהאי עובדא קומו ר' יוחנן והורי כר' יוסי זבקיל ועדי אהא דרבי יוחנן דהוה ר"א מלטעך וכו' וכלומר דהא בריתא סתים לן התנא כל הנשים וכו' וכן כפי ר' מנא התם כל מקום שבנה רבי מחלוקת וחזר ובנה סתם הלכה כסתם וכלומר דאם אשכחן במקום א' סתם הולכין אחריו ולא חזר ובנה אחריו ממש קאמר דהא לא איירי בם הכי ולא היה מקבה כלום עד דקאמר לבסוף ולמה הוא מורי ליה כיחידייא ומשני הדא דתימר

עין משפט
נר מצוה

א
א מיי' פכ"ב מהל' אסורי ביאה הל' ה סמ"ג לאוין קטו טוש"ע יו"ד סי' קנג ס"א
ב
ב מיי' שם הל' ד סמ"ג שם טוש"ע שם וטוש"ע אהע"ז סי' כב ס"ב
ג
ג מיי' פי"ב מהלכות רוצח הל' ז סמ"ג עשין מט טוש"ע יו"ד סי' קנג ס"ב
ד
ד מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' טו סמ"ג לאוין מה וס"ס טוש"ע שם סי' קנד ס"ב
ה
ה טוש"ע שם ס"א
ו
ו טוש"ע שם ס"ב
ז
ז טוש"ע שם ס"א

ר"ז ר"א בשם ר"י כר"ח ר"כ ר"י תיפתר כר"א דר"א אמר אינה נלקחת מן העכו"ם פי' אבל רבנן סבירא להו דלא חיישי כלל לרביעה ולוקחין מן הנכרי. ע"ז בעי ר"י ול"ל נן פתרין לה ד"ה כו' דמר ה"א בשם רב ואפילו כמ"ד מותר למכור אסור ליחד משום דחייש לפסידת ממון. ומש"ה מתירין חכמים ליקח מן העכו"ם בהמה בלו משום דהעכו"ם לא ירביע דחייש שלא תיעקר. ור"א נמי ס"ל דיש פסידת ממון גבי רביעה בהמה שלו. אך ס"ל דמ"מ חיישינן לרביעה משום דילדו תוקפו כדמוכח כ"ז בבבלי דף כ"ג עיי"ש בע"א. ורבנן ס"ל דבמקום פסידא לא חיישינן לרביעה. א"כ ביחוד דליכא פסידא לכ"ע חיישינן לרביעה. א"כ אתיא כד"ה עבר ויחד ד"ה וזהו תירוצא אחרינא ר"ל א"כ דאתיא כד"ה ושניא בין לכתחלה לדיעבד ע"ז אמר ר' ירמי' נשמעינה מן הדא האשה שנחבשה בידי עכו"ם כו' ע"י ממון מותר לבעלה והא תנן אין מתיחדין עמהם אלא לאו ש"מ שניא בין לכתחילה לדיעבד כדאיתא כ"ז בבבלי דף כ"ג ע"א עיי"ש. ולא ס"ל כדמדחה הגמ' בבבלי שם דמהאשה שנחבשה אין ראי' דשאני התם דמשום הפסד ממון ע"כ לא חיישינן לרביעה אבל בלא הפסד ממון חיישינן אפילו בדיעבד זה לא ס"ל לחלק בין הפסד ממון לדליכא הפסד ממון וכן בירושלמי מדחה ר' יוסי דשאני אשה שדרכה לנוות וחרשת דרכה לרמוז אבל אי משום פסידא הי' חיישינן לרביעה דילדו תוקפו. ע"ז פריך מיי כדין כיון דקמדחית הראיה מהאשה שנחבשה להוא משום דרכה לנוות אבל משום הפסד ממון שפיר חיישינן לרביעה אפילו בדיעבד. א"כ כמאן אתיא מתניתין דידן דאסיר ליחד הא רבנן ס"ל דלוקחין מהן קרבן ולא חיישינן לרביעה ואין לחלק אליבא דר' יוסי ור' ירמיה בין היכי דאיכא הפסד ממון או ליכא הפסד ממון דהא לא מחלקין בזה וע"כ דתיפתר למתניתין דידן כר"א:

היו שתים וכו'. מתני' היא בפרק ג' דמעשרות גבי אויזה חצר שהיא חייבת במעשרות ואיידו דאיירי בבתים חלוקין מייתי לה הכא ובעי אם היתה א' ונעשי' שתים או שתים ונעשית א' מהו לענין חיוב מעשרות ולא איפשיטא: זאת אומרת. מדקתני במתני' מפני שהיא נקראת על שמו: על גב הדרך. ויש פרהסיא בדבר מרבים העוברים ורואין שדה של ישראל והן חורשין בה בשבתות ובימים טובים:

(מעשרות פ"ג)

*היו שתים זו לפנים מזו הפנימית חייבת והחיצונה פטורה היתה אחת ונעשית שתים שתים ונעשית אחת. ר' אבין בשם רבנן דהתמן זאת אומרת שדה שהיא נתונה על גב הדרך אסור להשכירה לנכרים מפני שנקראת על שם ישראל והן חורשין בה בשבתות ובימים טובים:

הדרן עלך פרק לפני אידיהן

הלכה א מתני' *אין [א] מעמידין בהמה בפונדקאות של נכרים

מפני שהן חשודין על ההרבעה [ב] ולא תתייחד אשה עמהן מפני שהן חשודין על העריות ולא [ג] יתייחד אדם עמהן מפני *שהן חשודין על שפיכות דמים בת [ד] ישראל לא תילד את הנכרית אבל נכרית [ה] מילדת בת ישראל בת ישראל לא תניק [ו] בנה של נכרית אבל נכרית מניקה בנה [ז] של בת ישראל ברשותה: **גמ'** רבי זעירא רבי אבהו בשם רבי יוסי בי רבי חנינה רבי בא ר' יונה תיפתר כרבי ליעזר *דרבי *ליעזר אמר אינה נלקחת מן הנכרים. רבי יונה בעי ולמה לי נן פתרין לה דברי הכל כיי דמר *רבי לעזר בשם רב ואפילו כמאן דמר מותר למכור אסור לייחד עבר וייחד דברי הכל. א"ר ירמיה נשמעינה מן הדא *האשה שנחבשה בידי נכרים. א"ר יוסי שניי היא אשה שדרכה לצווח הגע עצמך שהיתה חרשת דרכה לרמז מאי כדון תיפתר כרבי ליעזר דרבי ליעזר אומר אינה נלקחת מן הנכרים.

הוון

הדרן עלך לפני אידיהן

הלכה א מתני' אין מעמידין בהמה בפונדקאות. העשוין להתאכסן שם עוברי דרכים. לפי שהעכו"ם חשודין על הרביעה וב"נ נאסרו בה דכתיב והיו לבשר אחד ילאו בהמה חיה ועוף ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול. ואפילו נקבות אצל נקבות אסיר לפי שהנכרים מצויין אצל נשי חביריהן ופעמים שאינו מוצאה ומרביע את הבהמה: ולא תתיחד אשה עמהן. אפי' ביחוד שבועלת בו בישראל מותר כגון שאשתו עמו אבל נכרי רכיר דנכרי אין אשתו משמרתו: לא תילד את הנכרית. מפני שמילדת בן לע"ז ובשכר מותרת משום איבה: אבל נכרית מילדת את בת ישראל. בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל בינה לבינה לא שחשודות הן על שפיכות דמים שמא תהרגנו: לא תניק בנה של נכרית. שמגדלת בן לע"ז: ברשותה. דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו לביתה שלא תהרגנו: **גמ'** היפתר כר' אליעזר. משום דקשיא ליה הא רבנן לא חיישי לרביעה כדתנן בפ"ב דפרה ר"א אומר אינה נלקחת מן הנכרים וחכמים מתירין והלכך קאמר מתני' דחיים לרביעה רבי אליעזר הוא: ולמה לית אנן פתרין דברי הכל. מאי דוחקיה לאוקמי מתני' כרבי אליעזר הא מצינן לאוקמי אפי' כרבנן וכהאי דאמר רבי אלעזר בשם רב בפ"ק דאפי' למאן דאמר מותר למכור להם בהמה דקה אסור לייחד אצלן וטעמא דכשהוא מוכר לו בהמתו של נכרי היא וחס עליה שלא תיעקר והיינו טעמא נמי דרבנן דהתם דמתירין ליקח מן הנכרי אבל כאן לייחד בהמת ישראל אצלן לדברי הכל חיישינן לרביעה: עבר וייחד דברי הכל. סיומא דמילתא היא וכלומר דאי נימא דשאני לן בין לכתחילה ובין דיעבד א"כ נמי מצינן לאוקמי מתני' כדברי הכל ומודי רבנן דלכתחילה אסור לייחד אצלן והא דהתירו ליקח מן הנכרי דכעבר וייחד דמי. ומשום דלכבר רבעה הנכרי לא חיישינן: נישמעינה מן הדא. הא דמספקא לך אי שאני לן בין לכתחילה לדיעבד נישמעינה דשאני לן מהאי מתני' דפ"ב דכתובות דתנן האשה שנחבשה בידי נכרים על ידי ממון מותרת לבעלה ולא חיישינן והא אנן תנן לא תתייחד אשה עמהן אלא לאו שמע מינה דשאני בין לכתחילה לדיעבד: שנייה היא אשה. מהתם ליכא למישמע מידי דשאני אשה שדרכה לצווח אם רוצין לאנסה ומתיירא הנכרי שלא יודע ויפסיד ממונו הלכך לא חיישינן: הגע עלמך שהיתה חרשת. ואין דרכה לצווח ובמתני' ההם סתמא קאמר ואפילו בחרשת ומשני מכל מקום אפי' חרשת ליכא למיחש מידי לפי שדרכה לרמז ומתיירא הנכרי: מאי כדון. להאי מאן דאמר דבעי לשנויי ולחלק בין לכתחילה לדיעבד הוא דבעי דהשתא דלא שמעינן מידי ממתני' דכתובות היכי מוקמינן מתני' דהכא וקאמר דמוקי לה כדשנינן מעיקרא תיפתר כר' אליעזר:

הוון

(מעשרות פ"ג)
ע"ז יד ע"ב
סנהדרין סד ע"א
(פרה פ"ב)
ע"ז כג וש"נ
(לעיל פ"ק)
(כתובות פ"ב)

מסורת הש"ס

מראה הפנים

דתימר בעלמא מחלוקת אלא סתם אבל אם יש מחלוקת אלא סתם לא בדא הלכה כסתם. וביינו מחלוקת אחר בסתם קאמר והוו ממש כדאמר בבבלי שם עלה דר' יוחנן ואין לכנוס בים פנים אחר ועיין לקמן פ"ג דנדה שם יתבאר אי"ה מן כללים אלו:

היו בתים זו לפנים מזו וכו'. כדפריבית דלענין קביעות לחיוב מעשר קאי והבעיא דלא איפשיטא אליבא דר' יהודה היא דאיהו ס"ל הכי בפ"ג דמס' מעשרות ולא נ"מ לדינא דהא כבר אמר ר' יוחנן בהאי תלמודא התם אפלוגתא דתנאי במתני' הלכה כדברי כולהן להחמיר וכן בתלמודא דילן פ' יולא דופן דף מ"ז ע"ב וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' מעשר הלכה ו' בתי הגירות זו לפנים מזו בתיבן קיבצות:

זאת אומרת בדה שהיא נתונה על גב בדרך אסור להשכירה לנכרים והתם בסוף פרקין בפשיטות אמרו דבשדה שרי מ"ט אריס אריסותיה קעביד ואין חילוק בין היא על גב הדרך או לא ובדלא חילק הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ו מהל' שבת הל' ע"ו שכתב בשרוצה ידע בשכירין הן או באריסות נתן להן וכן בתוספתא ומייתי לה התם לא פליג רשב"א אלא בכותי וקאמר בכל מקום לא ישכיר ישראל שדהו לכותי מפני שנקראת על שם ישראל ועובין בה ביום טוב ור"ל כתנ"מ כדגרים התם:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב אין מעמידין. התוס' כתבו בשם ר"ת דטעמא דלאו כומכין פתם לייחד כסתמא עמהן משום דסמכינן אבינויא דר' פדת דמוקי מתני' כר"א ולית הלכתא כסתמא דמהני' דהכא. משום דמחלוקת היא במסכת פ"ב ובתרי מסכתי לקו"ת אין סדר ודבריהם אינם מובנים דהא לא הוזכר. אלא במחלוקת והא"כ סתם כדאמרינן בפ"ק דמכלתין דף ו' פ"א דלא סמכינן לומר הלכה כסתם כדקי"ל במחלוקת

ואח"כ סתם בחדא מסכתא אבל בתרי מסכתי אין סדר ובמה' סתם ואח"כ מחלוקת היא וכרי הכא סתם ואח"כ מחלוקת היא וכן כנית במסכת"א בקובית ועוד דאם אין סדר א"כ במה מחלוקת ואח"כ סתם היא והלכה כסתם ולולי דמתפינא פ"א דטעות סופר נפל בדבריהם וצ"ל לכ"ע אית סדר ופי' דבריהם כך הוא דלא קאי אסא דרב יוסף ורב. הוגא דפ"ק שם דלא איירי אלא במחלוקת ואח"כ סתם כדאיתא התם כ"א כוונתם בהא דכתבו לכ"ע אדר' יוחנן דפי' בהולך קאי כמה שכתבו שם בדף מ"ב ע"ב ד"ה סתם ואח"כ מחלוקת וכו' דר' יוחנן פליג אהני אמוראי דמכלתין וס"ל במחלוקת ואח"כ סתם ואפי' בתרי מסכתי הלכה כסתם וטעמא משום דמסתמא אין לנו לומר שחזר בו רבי מפסקו עד שנראה בפירוש ועל זה כתבו כאן דאפי' לר' יוחנן דס"ל דמסתמא סמכינן היינו במחלוקת ואח"כ סתם כדמוכח התם ובהא הוא דפליג אהאי אמוראי דאית להו אין סדר בתרי מסכתי ולית הלכתא כסתם ואיהו ס"ל דסמכינן אסתמא דיש סדר אבל בסתם ואח"כ מחלוקת דקי"ל דאין הלכה כסתם ולכאורה היה לנו לומר לר' יוחנן איפכא דבזה ס"ל דאין סדר בתרי מסכתי משום דרבי לא חזר בו ממקום בסתם ומתחילה שנאה במחלוקת ואח"כ סתמה כאן הלכך כתבו דהא לא אמרינן אלא כמו שהוא לפנינו סמכינן ס"ל לר' יוחנן יש סדר ולית הלכתא כסתמא לכ"ע דחזינן שחזר בו רבי וקבעה במחלוקת. והרמב"ם ז"ל כתב כסתמא דמתני' בפכ"ב מהל' א"ב הל' ה' ונראה דלא שמיך אבינויא דר' פדת אלא אהא דאמרינן בפ"ק למסקנא ו"אף רב סדר ביה וכו' דלעולם בכסמת ישראל חיישינן לרביעה ובכהמתן לית הלכתא כר"א וכדאמר נמי הכא נגמרא ולמה לית אנן פתרין כד"ה וכו' והא לא מבני מידי מבמע דאתקפתא דר' יונה קאי למסקנא וככר נתבאר מזה בפ"ק הל' ד' ובמקומות שאינן חשודין על הרביעה פשיט הוא דגם הוא ז"ל מודה בזה ואין להאריך:

בא' כדון תיפתר כר"א. זה לא קאי אלא למאי דדחי להא דר' ירמיה וכלומר דשאני ביניה

מסורת הש"ס

פני משה

הוון. בני הישיבה בעי מימר דאפי' רבי אליעזר סבירא ליה דלא חיישינן לרביעה ומודה בשאר כל הקרבנות דנלקחין מן הנכרים ומה פליגין בפרה דוקא דרבי אליעזר מחמיר בפרה על שום מעלה היא בפרה ונהגו בה סילסול כדאמרינן בהרבה דברים שעשו בה למעלה בעלמא: מן מה דרבנן מתיבין. אבל ממה שהשיבו רבנן על דברי ר"א מהאי קרא כל צאן קדר יקבצו לך יעלו לרצון על מזבחי ש"מ דשמעין ליה רבנן לר"א דבכל מקום הוא פליג וחייש לרביעה: משיבין. וכי משיבין מדבר שהוא לבא בהאי קרא דמיירי לעתיד לבא על דבר שהוא לשעבר כלומר על זמן הזה דחלוק הוא ר' אליעזר דשאני לעתיד לבא כדמפרש ר' הושעיה דבריו לקמן: ר' אבין בעי. נמי כה"ג וכי משיבין דבר שיצה"ר בטל דלעתיד לבא יהיה בטל על זמן הזה שיצה"ר קיים: ולמה לית אנן פתרין לה דברי הכל. השתא מפרש ר' הושעיה הא דבעי וכי משיבין וכו' דהא נוכל לפרש האי קרא דכל צאן קדר וגו' אפי' כר' אליעזר וכהאי דאמר רב הונא בשם רב וישקלו את שכרי שלשים כסף וכו' דדריש מקרא דעתידין הן בני נח לקבל עליהן שלשים מצות ומכל שכן דלא יהו נחשדין אז על הרביעה שכבר נצטוו עליה: ורבנן אמרי. איידי דאיירי בהאי קרא מייתי לה להך דרשה. א"נ דפליגייתא היא דרבנן שהשיבו לרבי אליעזר מקרא דכל צאן קדר דרשי להאי קרא לדרשא אחרינא: סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ. לפי שעיני ה' תמיד בה וכשרובן בארץ מתרצה הש"י והן מגינים על כל העולם כולו: כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ודריש ליה שיקראו בשפה ברורה לקרא וגו' ולקבל עליהן הכל אבל לא יעשו ויקיימו שלבסוף הן עתידין לחזור בהן: את מוסרותימו זו מצות תפילין ועבותימו זו מצות ציצית. שקיבלו עליהן בתוך המצות והן נותקין ומשליכין מעליהן מפני הטורח בעלמא ומכ"ש שעתידין לחזור בהן מעול המצות כולן: הוון יתבין מקשיי. היו יושבים בבית המדרש והקשו על הא דרבי אליעזר מהאי קרא ויזבחו לה' וגו' ופסוק הוא בד"ה גבי אסא מלך יהודה כשגבר על חיל זרח הכושי אלמא הקריבו קרבנות מן השלל שלהם ולא היו חוששין לרביעה: וקיימוניה. וקאמר הש"ס שתירצו אח"כ להקושיא וקיימו להמקרא הזה כדלקמיה ומספקא לן אם חברייא תירצו וקיימוניה להמקרא או ר' אמי גופיה משני לה: על ראשה. האי מן השלל על שהיה להם ברא שונה דלאו מן שבזזו ושללו אז מן החיל ומן הערים קאמר אלא מן השלל דמעיקרא ושהיתה בידם מכבר הקריבו ומאותן שהיתה בידם והיו יודעין דליכא למיחש בהו מידי: והא כתיב ואנשי בית שמש העלו עולות ויזבחו זבחים לה' ביום ההוא. ואותן היו הפרות ששלחו סרני פלשתים עם העגלה אשר השימו ארון ה' עליה והקריבום ולא חששו: וכי מסרני פלשתים אנו למדין. כלומר וכי מאותה מעשה אנו למדין שלא היתה אלא הוראת שעה מפני הנס שנעשה על ידיהן והקריבו אותן לעיני סרני הפלשתים כדכתיב וחמשה סרני פלשתים ראו וגו' ולמען שמחת הנס עשו כן: ולא כן וכו'. כלומר תדע שכן הוא דלא כן אמר ר' אבהו דאפי' זה עשו להוראת שעה שהרי נקיבות הקריבו לעולה ולא אשכחן נקבה עולה: והכתיב ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם וגו' למען זבוח לה' אלהיך וגו': אין למדין משאול. דשלא כהוגן עשה דאמר ר"ל וכו': והכתיב ויקן דוד את הגורן ואת הבקר וגו'. וארונה יבוסי היה והקריב דוד את הבהמות לקרבן: קנה. הבקר ולא הקריבן ומשלו הקריב העולות ושלמים: והכתיב ויאמר ארונה וגו'. וריסיה דקרא ראה הבקר לעולה וגו' הכל נתן ארונה וגו': ירצך בתפלה. קאמר ולא על אלו שנתן לו לפי שלא הקריבן: והכתיב ומיד בן נכר וגו'. ומשמע מכל אלה הבעלי מומין אי אתה מקריב מה שתקבל מהן אבל אתה לוקח תמימים מיד בן נכר ומקריב: מה עבד לה ר' אליעזר. להאי מכל אלה הכי קאמר אבל לוקח אתה בדמים של בעלי מומין שתקבלן מידן וליקח בהן תמימים ומקריב. א"כ דה"ק מכל אלה שתקבל מיד בן נכר לא תקריב אבל לוקח אתה בדמים מהן לתמימים ומקריב דקס"ד דלא חיים ר"א אלא בקרבנות שמקבלין מן הנכרים והיינו דמתמה הש"ס הוא תני בדמים דלא כר"א דאם אתה אומר לפרש אליבא דרבי אליעזר לקרא שלוקח אתה בדמים מהן להקריב א"כ זהו דלא כדר"א דהא אין לוקחין מהן בהמה לקרבן קאמר לעיל:

תורה אור

הוון בעין מימר מה פליגין ר' ליעזר ורבנן בפרה על שום מעלה היא בפרה סילסול היא בפרה מן מה דרבנן מתיבין לרבי ליעזר °כל צאן קדר יקבצו לך *הדא אמרה אף בשאר כל הדברים חלוק רבי ליעזר. רבי הושעיה בעי משיבין דבר שהוא לבא על דבר שהוא לשעבר רבי אבין בעי משיבין דבר שיצר הרע בטל על דבר שיצר הרע קיים. רב הושעיה אמר ולמה לי נן פתרין לה דברי הכל כיי דמר רב הונא בשם רב °וישקלו את שכרי שלשים כסף אילו *שלשים מצות שעתידין בני נח לקבל עליהן. ורבנין אמרי אילו שלשים צדיקים שאין העולם חסר מהן דמר רב נחמן בשם רבי מנא אין העולם יכול להיות פחות משלשים צדיקים כאבינו אברהם ומה טעם °ואברהם היה יהיה מיניין שלשים. פעמים שרובן בבבל ומיעוטין בארץ ישראל פעמים שרובן בארץ ישראל ומיעוטן בבבל סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ. רבי חייה בר לולייני בשם רבי הושעיה כל המצות עתידין בני נח לקבל עליהם ומה טעם °כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה ובסוף הן עתידין להזור בהן ומה טעם °ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו זו מצות תפילין זו מצות ציצית. רבי יצחק ורבי אמי הוון יתבין מקשיי והכתיב °ויזבחו לה' ביום ההוא מן השלל. וקיימונה ולא ידעין אין חברייא קיימונה ואין רבי אמי קיימינה. על ראשה מן השלל שהיה בידם הקריבו והא כתיב °ואנשי בית שמש העלו עולה ויזבחו זבחים לה' פרים וכי מסרני פלשתים אנו למדין ולא כן א"ר אבהו בשם רבי יוסי בר חנינה ואפילו נקיבות הקריבו °ואת הפרות העלו עולה לה'. והכתיב °ויאמר שאול *מעמלקי הביאום אין למדין משאול דמר ריש לקיש שאול גרופית של שקמה היה והכתיב °ויקח דוד את הגורן קנה ולא הקריב. והכתיב °ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך בתפילה. והכתיב °ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה מכל אלה אין את מקריב לוקח אתה תמימים ומקריב. מה עבד לה רבי ליעזר לוקח אתה בדמים ומקריב. הוא תני בדמים דלא כרבי ליעזר.

תני

רידב"ז

הוון בעי מימר מה פליגין ר' אליעזר ורבנן. בפרה על שם מעלה הוא בפרה מן מה דמותיבין רבנן לר"א כל צאן קדר וגו' הדא אמרה אף בשאר כל הדברים חלוק ר"א וכן איתא בבבלי ג"כ להלק בין פרה לשאר קרבנות ומדהה מהאי ברייתא והס"ד לא ידע מהאי ברייתא וכן מהאי דמתיב ר' אליעזר לרבנן ומדהה הראיה שלהם מן צאן קדר וגו' ג"כ לא הי' הברייתא הזאת גלוי לכל וכן משמע בבבלי דף כ"ד גבי ההיא דיתיב ר"א ור"י נפחא והמה גילו הברייתא הזאת מה דפלפלו ר"א ורבנן ונחלקו בזה ר"פ ור"ז אם ר"א ור"י תרויהו ידעו מהאי ברייתא עיי"ש ע"כ גם כאן הס"ד לא ידעו מהאי ברייתא. וע"כ הוון בעיין מימר מה פליגין בפרה. ע"ז קאמר מה דמלינו בברייתא דמותיבין רבנן לר"א מן צאן קדר ע"ז פריך ר"ה היאך ואפשר שישובו רבנן לר"א מן צאן קדר דהאיך מושיבין רבנן מדבר שהוא להבא על דבר שהוא לעבר ר"ל האיך מושיבין דבר של עתיד לבוא על שעבר וכן פריך ר' אבין מושיבין דבר שיצה"ר בטל. ור"ה בעצמו פריך ולמה לי נן פתרון לה ד"ה ר"ל דאעפ"י שנחלקו אמוראים אם כולם גרים הן לעתיד לבוא אבל עכ"פ לד"ה יקבלו שלשים מצות וא"כ קשה האיך אפשר לומר דישיבו רבנן לר"א מן צאן קדר הא עכ"פ לד"ה יקבלו לכל הפחות שלשים מצות ולבסוף מסיק ר"ח בר לולייני בשם ר"ה כל המצות עתידין ב"נ לקבל עליו"ס והאמוראים נושאים ונותנים בזה והיינו לפי הברייתא נחלקו בזה רבי אליעזר ורבנן ובירושלמי שלא הי' לפניהם הברייתא. פרכי האמוראים האיך אפשר שישיבו רבנן לרבי אליעזר מצאן קדר הא גרים גרורים הם ולכל הפחות יקבלו מצות:

רבי

מראה הפנים

סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ. ובאגדת הבבלי פרק גיד הנשה דף צ"ב ע"א בינוית עכר ויחד לא קאי אבל סברת ר' יוסף קאי דמתלקינן בין בהמת נכרי לבין בהמת ישראל וכדלעיל: דרים התם לקראי וגרים אלו מ"ה צדיקים שבעולם מתקיים בכן וגו' של יב כא"ס ועי"ז כאן: הוון יתבין מקשיי וכו'. כסוגית הבבלי כפקינן בזה דהי לזו לסמי קוביות. קלא בענין אחר ואין כ"מ לדינא:

אפילו

*תני אין מעמידין בהמה בפונדקאות אפילו זכרים אצל זכרים ונקיבות אצל הנקיבות ואין צ"ל זכרים אצל הנקיבות ונקיבות אצל זכרים. זכרים אצל זכרים מה אית לך אוהבתו באת ואינה מוצאה אותו והיא נרבעת הימינו. נקיבות אצל נקיבות מה אית לך אוהבה בא ואינו מוצא אותה ורובעה. רבי חגיי בשם רבי זעירא לא סוף דבר בהמתו של ישראל אצל הנכרי אלא אפילו בהמתו של נכרי אצל של ישראל לא ייחדינה אצלו של נכרי אחר חבירו שלא תמציא לו תקלה. מעתה אפילו שכר את בהמתו לא. נאה להזור לייחדה אצלו שלא תמציא לו תקלה. חשוד הוא לבוא על בהמתו של חבירו ואינו חשוד לבוא על בהמת עצמו שמתוך שיודע שאם בא עליה מעקרה אף הוא אינו בא עליה: אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים וכו'. הדא אמרה כותים לא נחשדו על העריות ותני כן *מתייחדת *אשה [א] עם שני אנשים אפילו שניהם עבדים אפילו אחד כותי ואחד עבד אבל לא תתייחד עם הנכרי חמותו ואחות אשתו ושאר כל העריות לא יתייחדו עמו אלא בפני שנים. *תני אין מוכרין להן לא *זיין ולא [ב] כלי זיין ואין משחיזין להן את הזיין תיפתר בעיר שכולה נכרים. ואין האשה בכלל שפיכות *דמים א"ר אמי תיפתר בבריאה. א"ר אבין ואפילו תימר *יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכריה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא. *תני נזדווג לו נכרי לישראל נותנו לימינו רבי ישמעאל בי רבי יוסי אומר [ג] בסייף לימינו ובמקלו לשמאלו *עולה עמו לעלייה ויורד עמו לחרות ישראל מלמעלה והעכו"ם מלמטה לא ישוח לפניו שלא ירוץ את גולגולתו. ומרחיב לו את הדרך אם שאלו להיכן הולך יפליגנו כשם שהפליג יעקב אבינו לעשו שאמר לו °עד אשר אבוא אל אדוני שעירה והלך לסוכות. א"ר הונא לא מצינו שהלך יעקב אבינו לשעיר א"ר יודן בריה דרב לעתיד לבוא א"ל °ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו: בת ישראל לא תייליד את הנכרית. מפני שמעמדת בן לע"א: אבל נכרית מיילדת בת ישראל. *ותני כן מיילדת מבחוץ אבל לא מבפנים לא תכנים ידה לפנים שלא תמיק את העובר במיעיה ולא תשקינה כוס של עיקרין. היתה חכמה ייבה כיי דמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן אם היה *רופא אומן מותר והכא אם היתה חכמה מותר: בת ישראל לא תניק בנה של עכו"ם. מפני שנותנה לו חיים א"ר יוסא הדא אמרה שאסור ללמדו אומנות כהדא תרתין אומנוון הוון בגירו זגגייא וקובטרייא זגגייא לא אלפין וקמון קובטרייא אלפון ואיתעקרון: אבל נכרית מיניקת בנה של בת ישראל. דכתיב °והיו מלכים אומנייך ושרותיהם מיניקותייך

תורה אור: °בראשית לג. °עובדיה א. °ישעיה מט.

תני. בתוספתא ריש פ"ג: זכרי' אצל זכרים מאי אית לך. למיחש: אוהבתו באה. לפעמים באת זונתו אצלו ואינה מולאת אותו והיא נרבעת מן הזכר וכן בנקיבות אצל הנקיבות: אלא אפי' בהמתו של נכרי. מושכרת אצל ישראל לא ייחדנה אצל נכרי אחר משום לפני עור לא תתן מכשול: מעתה וכו'. ואפי' להחזיר לאותו הנכרי המשכיר לו כימא נמי דלא יפה עושה הישראל שהוא ממליא לו התקלה בתמיה. ומשני חשוד הוא וכו' לפי שעל בהמתו הוא חס עליה שלא תיעקר: אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים וכו'. כדקתני בתוספתא שם ברישא מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים אפי' זכרים אצל נקיבות ונקבות אצל זכרים ואצ"ל זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות: הדא אמרה לא נחשדו כותים על העריות. מדלא חיישינן זכרים אצל זכרים וכו' כדחיישינן גבי נכרים: ותני כן. בהדיא בתוספתא פ"ה דקידושין: מתייחדת אשה עם שני אנשים. ואפי' שניהם כותיים וכן הוא שם: חמותו ואחותו. נ"ל וכן הוא שם ואחות אשתו ע"ם הוא דככל הנשים היא ופשיטא דאסורה ביחוד: תני. בתוספתא פ"ב: זיין. הוא הברזל עלמו לעשות ממנו כלי זיין: תיפתר בעיר שכולה נכרים. הוא דאין מוכרין להן כלי זיין דאלו בעיר שיש בה ישראל מוכרין להן להגן גם על ישראל שבתוכה: ואין האשה בכלל שפיכות דמים. בתמיה והאי קתני במתני' טעמא דלא תתייחד אשה עמהן משום חשד עריות תיפוק ליה משום שפיכות דמים: תיפתר בבריאה. וחזקה ואינה מתפחדת מהן וקמ"ל דאפ"ה משום עריות חיישינן שמא תתפתה: ואפי' תימר. מטעמא אחרינא ואפי' בסתם אשה היא אינה עלולה כל כך לשפיכות דמים שיכולה היא להטמין ולהעלים עלמה ולומר נכרית אני מה שאין כן באיש שהכל מכירין אותו שהוא יהודי בפאת הראש ובפאת הזקן: תני. שם פ"ג: נזדווג לו נכרי לישראל. בדרך נותנו לימינו שאם יעמוד עליו ישלח הישראל יד ימינו ויאחז בו: בסייף. אם הנכרי חגור הוא בסייף שהוא לנגד שמאלו נותנו הישראל לימינו כדי שההא מזומן הימין של ישראל לאחוז בו ואם ביד נכרי מקל נותנו הישראל להנכרי לשמאלו שהמקל בימין הנכרי ויהא סמוך יד שמאל של הישראל לאחוז במקלו אם יעמוד עליו: עולה עמו לעלייה ויורד עמו לירידה וכן הוא בתוספתא. היו עולין בהר או יורדין לעמק לעולם יהי' הישראל מלמעלה והנכרי מלמטה וכשהוא עולה בעלייה ילך ישראל לפני הנכרי אלא שטופלו לימינו שלא יהיה אחוריו ממש וכשיורדין בעמק ילך הנכרי לפני הישראל: לא ישוח לפניו. אפי' במיפור: יפליגנו. יאמר לו שהוא רולה למקום רחוק יותר ממה שבדעתו לילך שימתין הנכרי מלעמוד עליו עד אותו הדרך שמרחיב לו ובתוך כך יפרוש ממנו: לעתיד לבא אמר לו. רמז לו גם את זה כדכתיב ועלו מושיעים וגו' ואז יקויים ההליכה להר שעיר שהוא עשו: ותני כן מילדת מבחוץ וכו'. כלומר כילד אמרו נכרית מילדת את בת ישראל כדתניא בתוספתא בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה. וכן מילדת מבחוץ שיהו רואות אותה בשעה שהיא מילדת אבל לא מבפנים כדמפרש ואזיל שלא תכנים ידה לפנים לתוך מיעיה שלא תמיק את העובר במעיה: ולא תשקינה כוס של עיקרין. כלומר וכשתעשה כן לא די שתמיק את העובר אלא דאיכא למיחש שהעשה האשה עקרה בשביל כך (או) אם תושיט ידה למעיה תעשה לה שתתקלקל ותיעקר וכמשקה אותה כוס של עיקרין א"נ כשתהיה בינה לבינה חוששין שלא תשקינה כוס עיקרין ממש. ובתוספתא פ"ג גרים ולא תשקינה כוס עיקרין שחשודין על הנפשות. משמע שאף שהיא רולה לשתות כוס עיקרין לא תקבל מן הנכרית מפני שחשודין על שפיכות דמים ובמאה השים בתוכה כם הממית: היתה חכמה. אם הנכרית נתמנית היא לכך והיא חכמה המילדת בעיר מהו בנאמין אותה בינה לבינה: ייבה. אתיא כהאי דאמר ר' יעקב לקמן הלכה ב' דאם היה רופא אומן בעיר מותר להתרפאות ממנו דלא מרע נפשיה מחזקתו וה"נ אם היתה חכמה בעיר מותר בינו לבינה: הדא אמרה שאסור ללמדו אומנות. לנכרי שהוא נותן לו חיים: כהדא. שמלינו שנענשו על זה: תרתין אומנון הוון בגירו. שני משפחות בעלי אומניות היו במקום הנקרא גירו אחת היו זגגים ואחת היו שעושים מיני לעיפי הנשים. בפ' במה אשה ולא בטוטפת ר' בון בר חייה קובטירא דבר שהוא נותן במקום הטוטפת ואלו הזגגים לא היו רולים ללמד אומנות שלהם לנכרי ונתקיימו והאליתו ואלו הקובטרייא למדו לנכרי ונתעקרו ונתדלדלו.

מיניקותייך

מראה הפנים

אפילו זכרים אצל זכרים. כדברי התוספתא כ"כ הרמב"ם ז"ל שם: תיפתר בבריאה. והתם בדף כ"ה ע"ב מפני לה באשה תשובה וכו' והתוס' מפרשין לבא דהתם כעין דהכא ע"ש. מיהו הא דר' אבין דהכא משמע דלעולם באשה משום שפיכות דמים ליכא משום עריות איכא והכא לא איירי אלא עם שאנשים. וציין בכרא"ם בכתב דאין להקדק מכאן שיהא מותר לישראל לומר נכרי הוא כדי שלא יהרגוהו דזה כופר בעיקר הוא אלא דה"ק דמגין דליכא שפיכות דמים אי אמרה נכריה אני ולא שיהא מותר לעשות כן. ואפשר נמי לומר דה"ק יכולה היא להטמין עצמה כמלבושין של נכרית שיסברו עליה לומר נכרית היא דבה"ג מותר ולא שתאמר היא כן:

אם היה רופא אומן מותר. עיין בהלכה דלקמן ד"ס ולא שמע וכו':

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פכ"ב מאסורי ביאה הל' ג טוש"ע אבה"ע סי' כב ס"ב בהג"ה

ט
ב מיי' פ"ט מהל' ב"ח ופי"ב מהל' רוצח הל' יב סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קנא ס"ב

ג מיי' פי"ב מהל' רוצח הל' ז ח סמ"ג עשין יע טוש"ע חו"מ סי' קמג ס"ג

*בא"ז ח"א סי' תבמנו הפתיק ואפילו תימר באשה יכולה

מסורת הש"ס

(תוספתא פ"ג)

(תוספתא דקידושין פ"ה) פ"ו כב ע"ב

(תוספתא פ"ג) שם עו

ע' ע"ז כב ע"ב

(שם פ"ג)

שם

(תוספתא שם)

ע' ע"ז כו

מיניקותייך. תני יונק התינוק והולך מן הנכרית ומן בהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום טומאה:

הלכה ב מתני'

מתרפין א מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות ואין מסתפרין מהן בכל מקום דברי רבי מאיר והכמים אומרים ברשות ב הרבים מותר אבל לא בינו לבינו: **גמ'** רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו ריפוי ממון בהמתו ריפוי *נפשות גופו. רבי בא בשם רבי יהודה אם היה נחמם אסור. כהדא רבי אמי סלק עם רבי יודן נשייא לחמתא דגרר לקה באצבעי' יהב עליה איספלנית חמתה מתחלחלה וקלמה ולא שמיע כיי דמר רבי יעקב בר' אחא בשם רבי יוחנן אם היה רופא אומן *מותר. ולא דמייא תמן נחמם מותר ברם הכא נחמם אסור. מהו מיכחול מינהון רב אמר מאן דבעי *מיסתמיא איסתמי לוי אמר מאן דבעי לממת ימות. רב לא עבד עינא כחל לה לוי עבד עינא כחל לה. א"ר בא והא אנן חמיי לון טעמין הדא קילוריתא נימר כדי טבא הוא טעם לה כד לית היא טבה היא קיימה וסמייא. אהן אופיון סכנה. הדא תורייקי רבי סימון אמר אסורה רבי יוהנן אמר מותרת. חברייא בשם רבי בא בר זבדא כל שהוא מן *השפה ולפנים ג מרפין אותו בשבת התיב רבי זעירא הא אנן תנן *החושש ד *בשיניו לא יגמא בהן חומץ לא מן השפה ולפנים הן.
רבי

פני משה

מיניקותייך. ומכאן רמז להיתר החלב שלהן מיהו ברשות הישראלית בעינן כדתנן במתני': לא משום שקץ ולא משום טומאה כצ"ל. ממה שאוכלת הנכרית ולא ממה שמביאין לו חלב מכל מקום:

הלכה ב מתני' מתרפין מהן ריפוי ממון. בהמתו: רפוי נפשות. גופו ואם אומר לו סם פלוני יפה לך אפי' ריפוי נפשות מותר להתרפאות ממנו לפי שהוא מהירא שמא שואל לאחרים ג"כ ולא מרע נפשיה: אבל לא בינו לבינו. כלומר במקום שאין בני אדם מצויין כל כך דבינו לבינו ממש בלאו הכי אסור להתייחד עמהן והלכה כחכמים ואם מסתפר במראה מותר דמימר אמר הואיל ומסתפר בהכי אדם חשוב הוא ומתיירא להורגו:

גמ' אם היה נחמם אסור. אם רואה שנתחממה המכה מחמת רפואה שנתן לו הנכרי אז לעולם אסור ואפי' מרופא אומן ולא יעסוק עוד יותר ברפואה שלו כדלקמיה: כהדא. עובדא שר' אמי עלה עם ר' יודן נשיאה לחמתה דגרר ולקה באצבעו ונתן עליו אספלנית מרופא נכרי אומן שהיה שם: חמתה מתלחלה. ראה אח"כ שהמכה נתחלחלה וירדה בעומק יותר: וקלמה. כמו וקלפה והסירה להאספלנית וחבטה מאצבעו: ולא שמיע כהאי דאמר וכו'. אם היה רופא אומן מותר ואמאי לא סמך על שהיה זה הנכרי רופא אומן: ולא דמייא תמן נחמם מותר. בתמיה כלומר דלא דמיא להא דהתיר ר' יוחנן ברופא אומן דלא התיר אלא בסתמא אבל אם נראה לעין שנגרעה והוחמה המכה מחמת רטיה והאספלנית שלו כמו הכא שראה שנתחלחלה המכה ודאי לא התיר ואסור להשתמש עוד ברפיאתו דהא חזינן דמרע האומן נפשיה: א"נ נחמם כמו נהמס ומלשון גדר ופרע הוא. לא תתגודדו תרגומו לא תתהממון. ורב יהודה מפרש דהא דאמרינן ריפוי גופו אסור היינו אם היה אפי' נהמס גדר ופרע בעלמא אסור להתרפאות ממנו כהדא וכו' ולא היה כ"א איזה גדר בעלמא מחמת שלקה באצבעו ואפ"ה הסיר הרטיה שנתן לו הנכרי ופריך ולא שמיע וכו' וה"נ רופא אומן הוה ומשני תמן נחמם מותר כלומר ר' יוחנן מיירי שאין בו סכנה ונהמס כזה הוא מותר אבל הכא שראה המכה מתחלחלה ויש בה סכנה ונהמס כזה אסור אפי' מרופא אומן: מהו מיכחול מינהון. אם מותר לכחול העינים מרופא נכרי: מאן דבעי מיסתמיא איסתמי. מי שרוצה לסמות עיניו יכחול מהנכרי ויסתמא כלומר דנהי דסכנת מיתה ליכא סכנת סמיות עינים מיהא איכא: לוי אמר מאן וכו'. דלאפי' סכנת מיתה איכא כשיתן עכו"ם זה סם חריף בתוך הכחול: רב לא עבד עינא כחל לה. וקאמר הש"ס דרב לא היה נוהג לכחול את עיניו ולא נגלה לו טוב הכחול שיכול להמית אם משימים בתוכו סם המות ולפיכך לא אמר אלא חשש סמיות עינים אבל לוי היה נוהג לכחול עיניו והיה יודע מכח הכחול עד היכן הוא הולך ולפיכך קאמר שאם משימין בתוכו סם המות אע"פ שאינו בולע לתוך גופו מ"מ יכול הוא להמית: והא אנן חמיי לון. והרי אנחנו רואין אותן שטועמין בפיהם להקילורית כשמשימין בתוך העינים לכחול לרפואה ובכה"ג נימא דליכא חששא מידי: נימר. אפ"ה אין לסייך עליהן דסוף סוף איכא חששא דאיכא למימר שעושה זה בכוונה וכשהקילורית היא טובה הוא טועם אותה כדי שיסמכו עליו וכד לית היא טבא וכו' כלומר ולאחר כן יעשה את שלו ויפים בתוכה סם חריף ורע והיא עומדת ומסמא את עינים: אהן אופיון סכנה. אופיון. פי' הערוך מלשון יוני הוא והוא מין עשב הנקרא פרגין ועושין אותו לרפואה ואם לא יותן בכמות הראוי סם המות הוא ולפיכך סכנה הוא ליקח מרופא נכרי: הדא תורייקי. טרייאקו הוא בלעז: מותרת. ואין חשש סכנה ליקח מהן: כל שהוא מן השפה ולפנים. כל מכה שהיא לפנים מן השפה יש בה סכנה ומרפאין אותה בשבת. וגרסינן לכל הסוגיא בפ' שמנה שרצים הל' ד': לא מן השפה ולפנים הן. ולמאי לא התירו:
רבי

רידב"ז

רבי בא בשם רב יהודה אם הי' נחמם אסור פי' נחמם הוא הטמנה מלשון הכמין עדים וח' וכו' מתחלפים באותיות גיחוך וה"פ דדוקא אם הי' דבר הנחמם בלפנים מן החלל אז אסור אבל באינו נחמם דהוא לחוץ מן החלל מותר [כדאיתא בבבלי דף כ"ח ע"א כגון גב היד פי' רש"י ז"ל דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל בה להיך לי' לסמא ומעבירו עכ"ל ז"ל] וכדמסיק כהדא ר"א ור"י נשיאה סליקו לחמתא דגרר לקה באצבעו יהיב עלה איספלנית חמתה מתחלחלה וקלמה אלמא דבאצבעו כיון שהוא בחוץ כיון דחמתה מתחלחלה יעבירו ע"ז פריך ולא שמיע ר"ב בשם רב יהודה הא דאמר ר' יעקב בר' אחא בשם ר' יוחנן אם הי' רופא אומן מותר וקס"ד דבחוץ דכיון דמתחזי דסם שלו מקלקל ע"כ לא מרע אומנתי' אבל בפנים מאן מפיס דלמאר דנתקלקל הוא משום הסם שלו דילמא מחמת דבר אחר אך בהון דחזינן דהסם שלו מתחלחל אז לא מרע אומנתי' א"כ לפ"ז לא שרינן אלא אומן אבל בלא אומן אפילו בחוץ נמי אסור. ע"ז משני ולא דמיא המן נהמס מותר ר"ל דבאומן מותר אפילו נהמס דבזה ג"כ לא נרע אומנתי' ברם הכא נהמס אסור ר"ל דבזה כ"מ בין אומן לאינו אומן בנהמס דתמן באומן נחמם מותר. ובאינו אומן נחמם אסור. משא"כ באינו נחמם אפילו אינו אומן מותר:
ריב"ש

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פי"ב מהל' רוצח הל' ט סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קנה ס"א
יב ב מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' קנו ס"א
יג ג מיי' פ"ב מהל' שבת הל' ס טוש"ע או"ח סי' שכח ס"ו
יד ד מיי' שם פכ"א הל' כט טוש"ע שם סל"ב

מסורת הש"ס

פי"ז כו
שם
נדה נה ע"ב
פי"ז כח
(שבת פי"ד)
שבת קיא

מראה הפנים

תני יונק התינוק והולך וכו'. בתוס' בדף כ"ו ע"א ד"ה עכו"ם מניקה וכו' כביאו לזה ולא פירשי וגראה הא דבהמה טמאה במקום סכנה איירי והכי איתא בהאי ברייתא בתוספתא דשבת סוף פ' שבירי וכן בתוספתא דנדה אין יונקין לא מן הנכרית ולא מבהמה טמאה ואם היה דבר של סכנה מותר שאין כל דבר עומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע ושפיכת דמים. והא דקתני אין יונקין מן הנכרית שמא כשאפשר בישראלית מיירי דאין לעשות כן לכתחילה כדעת הרשב"א ז"ל מביאו הר"ן ז"ל בפרקין ובהגה"ה בי"ד סי' פ"א:

ולא שמיע כהאי דאמר וכו' אם היה רופא אומן מותר וכו'. משמע מהכא דאפי' ברופא אומן אין סומכין עליו במכה שיש בו סכנה דהא לא קאמר ר' יוחנן כדקאמר בפשיטות ברם הכא נחמם אסור ולפ"ז יש לומר דהא סמכו הרי"ף והרמב"ם ז"ל שלא הביאו הא דר' יוחנן דקאמר נמי התם בדף כ"ז ע"א אם היה מומחה לרבים מותר ותמה הב"י בכ"י קנ"ה בם דהא ליכא מאן דפליג אדר' יוחנן בהא ולפי הנראה מכאן ל"ק דדברי הרמב"ם ז"ל גראין שנלקחין מהסוגיא שבכרי כתב בפ' י"ב מרוצח בהל' ט' ומותר ליקח רפואה מן הנכרי לבהמה או למכה שבגוף מבחוץ כגון מלוגמא וכיוצא בה ואם היתה מכה של סכנה אסור ליקח ממנו ואין בה סכנה הוא מותר ויש בה סכנה אפילו מרופא אומן אסור כדמפרש הכא לדברי ר' יוחנן והא דמשמע מדלקמן דאפי' בהכ"ג מרופא אומן מותר גבי את שמע מינה תלתא וכו' התם בדף כ"ח ע"א אידתי לה לענין שבת דהוא הוא דסכנה אפ' הכי עביד ר' יוחנן בשבת והא דסמיך על נכרים קאמר התם משום דלאדם חשוב שאני:

רב אמר מאן דבעי מסמיה וכו'. בספר תורת האדם להרמב"ן ז"ל ובכ"י שם מביאו הגי' רב לא עביד עינא כחללא ולוי עבד עינא כחללא. ולפי"ז פליגי אם הפין כחלל שבגוף הוא או לא. ומיהו סכנת אבר נמי סכנה הוית ולפי גי' זו הוי משמע לאורח דרב מתיר לכחול מהרמאי דלאו כמכה של חלל היא ויש לפקפק ע"ז דהא רב בתם אמר אפילו ניבדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו ולא הביא שם לפרש גהא מידי ואפשר דריבדא דכוסילתא במקום הקזה כמכה של ה' דמי כמ"ש שם הרמב"ן ז"ל. ומיהו ע"כ משמע דאם יש חשש סכנת אבר אין מתרפאין מהן שברי סכנת עין מתרפאין בשבת כדלקמן וכן התם וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שבת הל' ד' ואמרינן בפרקין דף כ"ז ע"ב כל מכה שמחללין עלי' את השבת אין מתרפאין מהן. ובבבלי נדה דף כ"ח ע"ב גרסינן לזה אמר רב האי מאן דבעי דלסתמי לעיניה ליכחול עיניה מהרמאי ולוי אמר האי מאן דבעי לימות ליכחול מהרמאי ואמר רב תיה בר גוריא מה טעמא דרב דלא אמר האי מאן דבעי דלימות הואיל ויכול לגורכן ולהוציאן דרך הפה. ומזה הוי משמע כדפריבית בפנים וכפי שהוא כתוב לפנינו כחל לה דרב סבר דיכול לגורכן משום דלא היה בקי בזה כ"כ כמו לוי שהיה בקי בנסיון וקאמר דאף על פי כן איכא חששא דסכנת מות ומיהו תרווייהו לא התירו לכתחילה לכחול מהן ולגי' הרמב"ן ז"ל הכא ה"ק דלאו כחללה דמי מפני שיכול לגורכן ולהוציאן דרך הפה ולוי סבירא ליה דאפ"ה כמכה של חלל היא מפני שא"א לגורכן הכל. ולא הביא שם הרמב"ן ז"ל להסוגיא דבבלי כלל:

חברייא בשם ר' בא וכו'. כר' אמי דסתם ולעו"ג דלא איפשיטא שם ולאיפשטא דתי לה בש"ס דהתם ספקו הפוסקים ז"ל לענין שבת לקולא בספק נפשות ובמ"ש הרמב"ם בפי"ב מהל' שבת הל' ה' דמן השפה ולפנים מחללין את השבת וכל הדינים דלקמן מבואר התם בפרקין וכסוף הורע כמאום מורסא ופסק שמנה שרצים כיון ונרוק תפל ומכה שעל גב יד והגל וכו':

רבי זעירא לא אמר כן אלא ר' זעירא בשם רבי אבא בר זבדא כל שהוא מן החלל ולפנים מרפין אותו בשבת רבי זעירא רבי בא בר זוטרא רבי חנינה בשם רבי מעלין עצם של ראש בשבת רבי חייה בר מדייא רבי יונה רבי זעירא רבי בא בר זוטרא רבי חנינה בשם רבי מעלין *בנות [א] אזנים בשבת רבי אבהו בשם רבי יוחנן *עין [ב] שמרדה מרפין אותה בשבת. תמן אמרין בשם רבי יוחנן גבות *ידים [ג] ורגלים סכנה ר' אבהו בשם ר' יוחנן אהן סומקא סכנה א"ר אבין לוקטין לו עוקץ עקרב בשבת. רב אמר [ד] *חמרא לבר מעינא שרי לגיו מן עינא אסור. שמואל אמר ואהן רוק תפל אסור לעין בשבת מיניה את יליף להזיותיה. רבנן דקיסרי אמרי הדא עורדענא סכנה רבי חזקיה אמר משם רבנין דקיסרין הדא עכשבוניתא סכנה ר' שמואל בר רב יצחק הדא גומרתא סכנה. א"ר ירמיה נותנין עליה חמץ בפסח. אהן בלעה שרי. א"ר יוסי מתניתא אמרה כן *מחט *של [ה] יד ליטול בה את הקוץ. דלא כן מה בין קוץ מה בין בלע. אהן עיימא דעינא שאלון לר' ירמיה אמר לון הא רבי בא קומיכון שאלון לר' בא ושרי לון אמר לון אוף אנא שרי. ר' אבהו בשם רבי יוחנן אהן *צפדונא סכנתא. ר' יוחנן הוה לי' כן והוה מיתסי קומי דתימטינים בטיבריא בערובתא נחת לגבה אמר לה מיצרך אנא למחר כלום אמרה ליה לא ואין צרכת סב גרעינין דתומרין. ואית דאמרי דנקלביסין בפלגיהון יקידין ואור דשערין וצואת קטן נגובה ושחוק וטפול ולא תימר קומי בר נש למחר עאל ודרשה בבית מדרש שמעת וחנקת גרמה ואית דאמרין איתגיירת. את שמע מינה תלת שמע מינה אהן צופדנה סכנה שמע מינה כל שהוא מן השפה ולפנים מרפין אותו בשבת שמע מינה כיי דמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן אם היה רופא *אומן [ו] מותר. ר' יהושע בן לוי הוה ליה קולים והורין ליה רבי חנינה ורבי יונתן מישחוק תחלופין ומיתן גו חמרא עתיקא ומישתי ולא יסכן. בר בריה הוה *ליה בלע אתא חד ולחש ליה ואינשם. מי נפק א"ל מאי אמרת עליי א"ל למילת פלן אמר מה הוי ליה אילו מית ולא שמע הדא מילתא והוות ליה כן כשגגה שיוצא מלפני השליט. רבי יעקב בשם רבי יוחנן בכל *מתרפין [ז] חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. רבי פינחס בעי עד כדון כשאמר לו הבא לי עלים מע"ז והביא לו אמר לו הבא לי עלים סתם והביא לו מע"ז נישמעינה מן הדא רבי אחא הוה ליה צמרמורין אייתין ליה מן זכרותיה דדוהי ולא אישתה אייתון לרבי יונה ואישתי א"ר מנא אילו הוה רבי יונה אבא ידע מאן הוון לא הוה שתי א"ר הונא זאת אומרת שאין מתרפין מגילוי עריות דתני **שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה

שבת

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ב מהלכות שבת הל' י ופכ"א הל' לא טוש"ע או"ח סי' שכח סמ"ג

טז
ב מיי' שם פ"ב הל' י טוש"ע שם ס"ט

יז
ג מיי' שם הל' ה טוש"ע שם ס"ו

יח
ד מיי' שם פכ"א הל' כה טוש"ע שם ס"כ

ה מיי' שם הל' ...ש"ע שם סי' שח סי"א

כ
ו טוש"ע יו"ד סי' קנה ס"א

כא
ז מיי' פ"ה מיסודי התורה הל' ו טוש"ע שם ס"ב

ר' זעירא לא אמר כן. כדאמרי חברייא כל שהוא מן השפה ולפנים וכדקשיא ליה ממתני' אלא הכי אמר בשם ר' אבא בר זבדא דוקא כל מכה שהוא מחלל הגוף ולפנים מרפאין אותה בשבת: עצם של ראש. כשהוא נחלש וגורס לכאב הראש מעלין אותו לקשרו ולחזקו: בנות אזנים. גידי אזנים לפעמים נופלין מהגות פיסוק שפותח האדם פיו בכח ומעלין אותן אפי' בשבת מפני שהוא סכנה: עין שמרדה. שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא: גבות ידים ורגלים סכנה. מכה שעל גב היד והרגל. הרי הן כמכה של חלל ומרפאין אותה בשבת: ר' אבהו. אמר דהכי אמר ר' יוחנן אהן סומקה סכנה אם נתאדם המכה שעל גב היד והרגל אז היא סכנה: לוקטין לו עוקץ עקרב. אם עוקצו עקרב לוקטין לו העשבים לרפואה בשבת מפני שסכנה הוא: חמרא. יין שמשימין לרפואת העין מותר לתת אותו מחוץ לעין בשבת והוא נכנס מאליו לתוכו אבל להשים בתוך העין אסור: ואהן רוק תפל. דמרפא אסור למשוח בו לעין בשבת: מיניה את יליף לחזיותיה. לחזות שבתוך העין ומכאן אתה למד מה שהוא מותר בשבת ברפואתו ומה שהוא אסור ובבלי גיטין דף ס"ט לחזיותא משמע מתרגום גרב או ילפת בהרן וחזזן והינו ענין לכאן: הדא עורדענא. צפרדעים תרגומו עורדעניה ולפעמים עולה מכה בגופו של אדם כצורת צפרדע וסכנה היא ומרפאין אותה בשבת: עכשבוניתא. עכבים וזהו ג"כ מכה כצורת עכבים וכן גומרתא כצורת הגחלת והיא בועה אדומה וכולן סכנה ומותר לרפאותן בשבת: נותנין עליה חמץ בפסח. מרטיה שעושין עליה ואפי' חמץ בפסח הוא ואסור בהנאה מותר מפני הסכנה: אהן בלעא. מורסא הזה ועל שם שהליחה מכונסת ובלועה בתוכה: שרי. לכתחילה להוציא הליחה ממנה בשבת: מתניתא אמרה כן. ממתני' שמענו דמותר לכתחילה הוא דתנינן בפ' כל הכלים מחט של יד ניטלת בשבת ליטול בה את הקוץ שנכנס בבשרו וה"ה שמותר להפיס את המורסא: דלא כן. דאם לא כן אלא דלהפיס את הבלע והיא המורסא אסור אם כן מה בין קוץ שהתירו לכתחילה ומה בין בלע שאסרו אלא ודאי בשתיהן מותר לכתחילה: אהן עיימא דעינא. עין שהוכהה. והנה כהה הנגע תרגומו והא עמיא מכתשא: ושרא לון.

מסורת הש"ס

: אוף הגא שרי. אם ר' בא מתיר לעשות לו רפואה בשבת: אוף הגא כוותיה סבירא ליה: אהן לפדוגא. חולי השינים סכנתא לפי שמתחיל בפה וגו' בבני מעי' ומרפאין אותה בשבת: והוה מיתסי קומי דתימטינים. ובפ' שמנה שרצים קמי ברתיה דדמיטינים. שהיה עוסק ברפואה מלפני בתו של הנכרי דימטינוס בטיבריא: בערובתא. בערב שבת בא לפניה ושאל אותה אם יצטרך למחר לעשות הרפואה ואמרה ליה לא צריכת. ואם תצטרך קח גרעיני תמרה וא"ד גרעינין של הפרי נקליבס ושרוף אותם לחציין וקליפת שעורין וצואת קטן נגובה ושחוק אותם ביחד ותטפול על המכה ולא תגלה רפואה זו לשום אדם: וחנקת גרמה. על שגילה הרפואה וא"ד לא עלתה לה כך אלא נתגיירה היא: ש"מ אהן צופדנא סכנה. מדעשה הרפואה בשבת: אם היה רופא אומן מותר. להתרפאות מן הנכרי: הוה ליה קולוס. חולי בני מעיים שקורין קוליקוס בלע"ז: מישחוק תחלופין. לשחוק שחליים בשבת. במדרש איכה יעיב ולמה קורין אותה כפר שחליים דהוו מרבין בניהון כאילין תחלסייא: בר בריה. דריב"ל הוה ליה בלע מורסא בתוך גרונו א"נ שבלע נימא וסרך: ולחש ליה. ונתרפא: מי נפק. כשהיה רוצה זה לצאת שאלו מה הלחש הזה אשר אמרת וה"ל ממלה פלוני ופלוני אמר מה עבית מוטב היה לו שימות ולא ישמע הדבר הזה: עד כדון כשאמר לו. בפירוש הבא לי עלים מע"א להתרפאות: כהם והביא לו מע"א. מהו: נישמעינה מן הדא. דאפי' שאמר לו כהם והביא מע"א אסור כדאמר ר' מנא אילו הוה ידע וכו': צמרמורין. חמימות. בפ"ט דנידה כמין צמרמורות אוחזין אותה: מן זכרותיה דדוהי. מן המעיין המקלח דרך ע"ז ששמה דוהי. א"נ דוהי כינוי לנכאי כדלקמן בהל' ד' דוהין של מימי רגלים זכרותיה הוא מקור המעיין של המים כדאמרינן בבכורות דף כ"ה זכרותיה דירדנא ממערת פמיים והביאו לו מים מהמקלחין דרך ע"ז זו שהיו מחזיקין אותה לרפואה ולא שתה: א"ר הונא זאת אומרת. אברייתא דלקמיה קאי ובפ' שמנה שרצים גרים הכי בהדיא אמר רב הונא מתניתא אמרה כן שאין מתרפאין מגילוי עריות כלומר דמייתי סייעתא מברייתא לדברי ר' יוחנן דלעיל וכן לקמן גבי שפיכות דמים:

שבת

ע"ז כח
שם
שם
שבת קח ע"ב
(שבת פ"ז) שבת קכג ע"ב
ע"ז כח
שם כח
מדרש קהלת
פסחים כה ע"א
(תו"כ פ' ויקרא)

ציון ירושלים

[ח] שבת הותרה מכללה עמה"פ כאן וע' ר"ן ביומא מ"ב בשם תורת אדם לרמב"ן ע"ש גבי פיקוח שבריתם:

מראה הפנים

בבל מתרפין וכו'. הכי א"ר יוחנן בבבלי פ' כל שעה דף כ"ה ע"א. והתוס' בפרקין שם ד"ה שאני מינות וכו' כתבו דדוקא שאמר לו הבא לי מע"ז אבל אם אמר הבא לי דבר זה סתם מותר להביא אף מע"ז והביאו ראיה מהאי תלמודא דפ' שמנה שרצים וה"נ הרא"ש ז"ל וגי' אחרת היתה להם ובספרים שלפנינו הגי' סתם כמו הכא דבש"ס נמי לא כאומר לו הבא לי עלים סתם והביא לו מע"ז ופשיט לה מדר' מנא כדפרישית בפנים ואין לנו הכרע דמיירי שמכיא אומר אותו דבר יועיל ולא אחר כדפירשו גם לכא ומדקאמר אילו הוה ידע וכו' משמע דלא ידע כלל. והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה הל' ו' סתם וכתב ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מע"ז וג"ע וש"ד שאפי' במקום סכנה אין מתרפאין מהן:
דתני שבת הותרה מכללה וכו'. ברייתא זו שנוית בת"כ פ' ויקרא בפ' נפש כי תחטא

מסורת הש"ס

שבת שהותרה מכללה. לענין מאי לאו להתרפאות קאמר דפיקוח נפש דוחה את השבת ודכוותיה הא דקאמר נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפי' להתרפאות קאמר ש"מ שאין מתרפאין בגילוי עריות: הבא לי אשת איש. ויתרפא מחולי אהבה אשר לו אלא אפי' אינו רוצה כ"א לדבר עמה ולשמוע את קולה בלבד אין שומעין לו: רחם איתא. אהב אשה אחת: וסכן. נסתכן מחמת חולי אהבתה: ימות ולא כן. אפי' ימות ולא יעשה כן בישראל ואפי' להעביר אותה לפניו בלבד: מהו דישמע קולה ווייחי. ואם הוא מתרצה לשמוע קולה בלבד ואף שלא יראנה ומחמת זה יחיה מחליו: ומה הוות. אותה האשה שהחמיר ר"א כל כך: ומ"ד פנויה. מאי כולי האי היה לו לישא אותה: והא בר כוחא נגרא. כך שמו: וסכן ושרא ליה ר' אליעזר. וכן הוא בשבת שם: כאן בפנויה. מי נימא הא דהתיר בפנויה והא דאסר באשת איש: ואפי' תימא כאן וכאן בפנויה גרסינן וכן הוא שם: תיפתר. הא דאסר שנתן עיניו בה עד שהיא אשת איש ומש"ה לא רצה ר"א להתיר אע"פ שמת בעלה אח"כ ונעשית פנויה: ואית דבעי מימר. דהיינו טעמא שאשה גדולה וחשובה היתה ולא היתה נשמעת לו שישאנה בהיתר וכל מה שיעשה עמה יהיה באיסור ולפיכך לא רצה להתירה לו: זאת אומרת. אמתני' דמייתי לקמיה קאי והכי הוא בהדיא בשבת שם כלומר ומהאי מתני' שמעינן כר' יוחנן דאין מתרפאין משפיכות דמים: דתנינן תמן. פ"ז דאהלות האשה המקשה לילד מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו איברים מפני שחייה קודם לחייו יצא רובו אין נוגעים בו שאין דוחין נפש מפני נפש: בנפשו

של קטן. אם היה קטן רודף אחר הגדול להורגו מהו שמצילין את הגדול בנפשו של קטן כדין רודף או דילמא הואיל ולאו בר עונשין הוא לא וגרסינן להא לעיל סוף פ' בן סורר ומורה: התיב ר' ירמיה. ומאי קמיבעיא ליה והתנינן וכו' אלמא דאע"פ שקטן זה רודף הוא אין מצילין אותו בנפשו: שנייא היא תמן. דלא קרינן ליה רודף שהרי אין אתה יודע מי הוא ההורג והרודף את מי דאיכא למימר נמי שהיא רודפת אחריו דכמו שהיא מסוכנת למות כך הולד מסוכן למות הלכך מניחין הדבר כמות שהוא ואין נוגעין בו כי קא מיבעיא לן כגון שהקטן רודף אחר הגדול ואינו נרדף ממנו ולא איפשיטא: ולא נחש נשכו. בתמיה הא מת עכ"פ מנשיכת נחש: ומה הוה ליה למימר. הראיה שרצה להביא שמותר: עד שמגיע לבלורית. שער אחוריו שמגדלין אותו לשם ע"ז: הרי זה רואה במראה. כדי שיתראה כאדם חשוב ויהא הנכרי מתיירא להורגו: מן הכותי. שאינו חשוד על שפיכות דמים לא התירו לראות במראה ולהסתפר ממנו: התירו לבית רבי שיהו רואין. במראה מפני שהיו זקוקין למלכות והיו צריכין להתראות ביופי והידור: ושיהו מספרין קומי. כדרך שמסתפרין הם להשערות מלפניו: חד גיור. הוה ספר בעודו בגיותו והיה חוזה כוכבים וראה באיצטרוגליא שלו שהיהודים יהיו שופכין את דמו וכסבור היה שיהרגו אותו ובאמת לא הוה אלא אמגיירתיה שהראהו לו שעתיד להתגייר ויהו שופכין את דמו והוא לפי טעותו היה הורג כל היהודים הבאים להסתפר ממנו: כמן. כמה מהן קטל: ובסוף. לאחר שנתגייר אחר זה ונודע להם שהרג יהודי' כל כך התפללו עליו שיחזור לסורו ואל יתערב זר הרואה הזה עמהן:

תורה אור

שבת שהותרה מכללה לא להתרפות ודכוותה נערה המאורסה לא הותרה ואפילו להתרפות. ולא סוף דבר שאמר לו הבא לי אשת איש אלא אפילו לשמוע את קולה כהדא *חד בר נש רחם איתא ביומוי דרבי לעזר וסכן אתון שאלון לרבי לעזר מהו דתיעבור קומוי ווייחי אמר לון ימות ולא כן מהו דישמע קלה ווייחי אמר לון ימות ולא כן ומה הוות רבי יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן חד אמר אשת איש הווי וח"א [א] פנויה. מאן דמר אשת איש ניחא ומאן דמר פנויה והא בר כוחא נגרא רחם איתתא ביומוי דרבי לעזר וסכן כאן באשת איש כאן בפנויה. ואפי' תימא כאן וכאן בפנויה וכאן וכאן באשת איש תיפתר שנתן עיניו בה עד שהיא אשת איש. אית דבעי מימר איתה רובה הוות ולא הוות משמע ליה וכל מה דהוה מעבד באיסור הוה מעבד בגין כן לא שרא ליה אמר רבי חנינה זאת אומרת שאין מתרפין משפיכות דמים. דתנינן תמן [ב] *יצא רובו אין נוגעין בו וכו' חיישינן שלא ימות ואין דוחין נפש מפני נפש לא סוף דבר שאמר לו הרוג את איש פלוני אלא אמר לו חמום את איש פלוני. עכו"ם בעכו"ם עכו"ם בישראל חייב ישראל בעכו"ם פטור. רב חסדא בעי *מהו *להציל [ג] את הגדול בנפשו של קטון התיב ר' ירמיה והתנן יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש רבי יוסי בר רבי בון בשם רבי לוי שנייא היא תמן דלא נודע מי הורג את מי. מעשה *באלעזר בן דמא שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סמא לרפותו. אמר לו רבי ישמעאל אי אתה רשאי [ד] בן דמא. אמר לו אני אביא ראיה שירפאני לא הספיק להביא ראיה עד שמת. אמר לו רבי ישמעאל אשריך בן דמא שיצאת בשלום מן העולם ולא פרצת גדירן של חכמים לקיים מה שנאמר (קהלת י) °ופורץ גדר ישכנו נחש ולא נחש נשכו אלא שלא ישכנו לעתיד לבוא. ומה הוה ליה למימר (ויקרא יח) °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. המספר לנכרי מספר עד שמגיע *לבלורית וכיון שמגיע [ה] לבלורית הרי זה מושך את ידיו. המסתפר מן הנכרי הרי זה רואה במראה [ו] מן הכותי אינו רואה במראה. התירו לבית רבי שיהו רואין שהיו זקוקין למלכות. שלשה *דברים התירו לבית רבי שיהו רואין במראה ושיהו מספרין [ז] קומי ושילמדו את בניהן יוונית שהיו זקוקין למלכות. חד גיור הוה ספר והוה איצטרולוגוס והוה חמי באיצטרולוגיא דידיה דיהודאי שפכין אדמיה ולא חוון אלא אמגיירתיה זהוה יודאי אזל בעי מיספרה גביה קטיל ליה. כמן קטל רבי לעזר בר יוסי אמר שמונים רבי יוסי בי ר' בון אמר שלש מאות ובסוף נתפללו עליו וחזר לסיאורו. תני *נכרי שמוכר *ספרים תפילין ומזוזות אין

(סנהדרין עה ע"א) (אהלות פ"ז) (סנהדרין פ"ח) שם ע"ב, פ"ז כו ע"ב, שם כט, פ' כ"ק ס"ג, (גיטין פ"ד) גיטין מה

עין משפט נר מצוה

כב [א] מיי' פ"ה מיסודי התורה הל' ט

כג [ב] מיי' פ"א מרוצח הל' ט טוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ב

כד [ג] מיי' שם ה"ז טוש"ע שם ס"א

כה [ד] מיי' שם פי"ב הל' ט טוש"ע יו"ד סי' קנה ס"א

כו [ה] מיי' פי"א מע"ז הל' ח סמ"ג לאוין כ טוש"ע שם סי' קנו ס"ג

כז [ו] מיי' פי"ב מרוצח הל' יא סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם ס"א וס"ב בהג"ה

כח [ז] מיי' פי"א מע"ז הל' ג טוש"ע שם סי' קפח ס"ב

מראה הפנים

תתעא וגו' וכשהוא אומר מכל מלות ה' לרבות נערה המאורסה והמחלל את השבת אלא שיש בנער' המאורסה מה שאין בשבת ובשבת מה שאין בנערה המאורסה נערה המאורסה יש לה היתר ובשבת אין לה היתר השבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה ע"כ כלומר נערה המאורסה יש לה היתר לאחר מיתת בעלה אלא דבשעת איסורה לא הותרה מכללה ושבת הוא לעולם ואין לה היתר ומאיסור' הותרה מכללה לענין קרבנות ולפיקוח נפש ומדייק הש"ס דבנערה המאורסה מה שיש לדמותה לשבת ע"כ לענין רפואה קאמר וקתני לא הותרה מכללה ואפי' לרפואה:

אית דבעי מימר איתה רובה הוות וכו'. ובבבלי סוף פרק בן סורר ומורה גבי ההיא עובדא גופה מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת וכו' דלמ"ד פנויה היתה קאמר רב אחא בריה דרב איקא כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות והיינו כדקאמר הכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה הל' ט' שלא יהו בנות ישראל הפקר ויבאו בדברים אלו לפרוץ בעריות. והתם קאמר ולינסבה לא מייתבא דעתיה כדר' יצחק וכו' והכא מוסיף בטעמא דאיתתא רובה הוות ולא הוות מינסבא ליה ותהיה כהפקר אצלו:

לא סוף דבר שאמר לו הרוג את איש פלוני אלא אמר לו חמום את איש פלוני. זהו כשטת רב חסדא בבבלי פ"ב דכתובות דף י"ט ע"א דקאמר קסבר ר"מ עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר אבל רבא דחי לה התם בפשיטות וקאמר השתא אילו אתו לקמן לאימלוכי אמרינן להו זילו וחתמו ולא תתקטלון דאמר מר אין לך דבר בעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד בלבד. ועיין לעיל סוף פ' התוכל מה שכתבתי גם מדברי רבא בכתובות וא"כ ה"נ מ"ל עלמו בממון

תבירו מיקרי וגבי דאינו מחויב למסור נפשו בשביל זה מ"מ חייב לשלם להבירו שהרי עושה מעשה בידים ודמיא להאי עובדא דדוד וע"ב: **מהו** להציל את הגדול בנפשו של קטן. עיין לעיל סוף פ' בן סורר ומורה ושם נתבאר מזה:

ומה הוה ליה למימר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. והתם דף כ"ז ע"ב קאמר ור' ישמעאל ה"מ בצנעא אבל בפרהסיא לא וכו' והתוס' שם הביאו לפסקא דשאלתות דפסק כרבנן דר' ישמעאל דבע"ז אין חילוק בין צנעא לפרהסיא ומה שהקשו שם בהא דרבא והניחו בצ"ע ככר תירצו בעלמא בפרק ר' ישמעאל ומביאו בשם הסמ"ג דמקיים לפסק דשאלתות ומוסכם זה מכל הפוסקים ז"ל דבאלו ג' עבירות אפי' בצנעא יהרג ואל יעבור ואפי' בעכו"ם אינו מתכוין אלא להנאת עצמו. ומה שהביאו התוס' שם וכן הרא"ש ז"ל ראיה מהאי דר' בא בר זמינא שאם רוצה להחמיר על עצמו בשאר עבירות רשאי כבר בארתי מזה לעיל בפ' זה בורר דקאי על דבריהם ואדרבא משם איפכא מוכחא וכפסק הרמב"ם ז"ל ע"ש בהלכה ה' ד"ה אילו הוה ר' בא בר זמינא שמע מליהון דרבנן מיזל הוה מ"מ שם:

התירו לבית רבי שיהו רואין. התוס' בפ"קין דף כ"ט ע"א ד"ה המסתפר מנכרי הביאו מכאן ראיה שאסור לאיש לראות במראה משום לא ילבש גבר וגו' וסיימו שם אם משום שלא יתגלח בעצמו או משום מיחזי כנשים ודאי מותר וכותן לכות הוא יודע וכ"כ הסמ"ג ומביאו בהגמ"ה סי' קנ"ו וז"ל הסמ"ג בלאוין מ"ה בסופו אמנם יש שמסתכלין במראה להאיר עיניהם שאומרים חכמי הרופאים שהוא טוב לזה ורתמנא לא בעי כי כל לבנות הוא דורש וכ"כ בהג"א ולסופרים המעמידים מראה בפניהם ומתכוונים להסתכל בה שלא יתשכו עיניהם שרי:

בגר

עין משפט
נר מצוה

כט
א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' א סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכג ס"א

ל
ב מיי' שם הל' יג סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ו

לא
ג טוש"ע שם ס"ג

לב
ד מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' ג סמ"ג עשין טז טוש"ע שם סי' קלט ס"א

לג
ה מיי' שם פ"ט הל' יז סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם סי' קמח סי"א

לד
ו מיי' פי"א מהל' רוצח הל' י סמ"ג עשין עט טור יו"ד סי' קטז

לה
ז מיי' שם הל' יא סמ"ג שם טור שם

מסורת הש"ס

ע' תו' פ"ז לב ד"ה נכרי ועוד שם ד"ה ההולך (תרומות פ"ח). ע"ז ל.

שם כט:

שם ל.

שם.

אין לוקחין ממנו. דבעינן כתובה לשמן: בגר שחזר לשיאורו היה. והיה יודע דבעי לשמן וכגון שחזר לסורו מחמת יראה שלא יהרגוהו הנכרים דאל"כ כ"ש דהוי ליה מין:

הלכה ג מתני' שהיה מתחילתו יין. ולאפוקי היכא דקנה העכו"ם חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה משום דחומץ לא מנסכו ליה לע"ז: וחרס אדרייני. אדריאנוס קיסר היה מגבל טיט ביין ועושה ממנו כלים ולא היה מצרפן בכבשן ונושאים אותן במלחמה וכשרוצים היו משימים אותן החרסין במים ונמוחים שם והטיט שוקע למטה ונשאר היין מזוג במים ועל שם אדריאנוס נקרא חרס אדרייאני: ועורות לבובין. קורעין הבהמה מחיים כנגד הלב כמין נקב עגול ומוציאין הלב ומקריבין אותו לע"ז: משוך מותר. שאין עושין לע"ז אלא עגול והלכה כרשב"ג: והיוצא אסור. בהנאה מפני שכבר נעשה תקרובתו: לתרפות. לטעות ע"ז. מקום ערוה של אשה נקרא בית תרפה: אסור לשאת ולתת עמהן. דאזלו ומודו לע"ז ועוד דזבני מידי דצריך לתקרוב' ע"ז והבאין מותרין דמאי דהוה הוה והלכה כר"ע: גמ' ר' יצחק בר נחמן וכו'. פליגא אליבא דריב"ל ר' יצחק אמר דאלו שלש יינות אין בהן משום גילוי קאמר לפי שאין הנחש שותה מהן ור' סימון קאמר דאף אין בהן משום יין נסך לפי שאינם חשובים בעיניהם לנסכן לפני ע"ז. וגרסינן לסוגיא זו בפ"ח דתרומות: מפרש. לאלו שלש יינות: החד. הוא קונטידין שמערבין אותו עם בשמים וסממנים ונעשה חריף: המר. הוא פסינתון שהוא מבושל עם אפסינתון אשינצו בלעז: והמתוק מהו חמרא מבשלא. שמבשלין אותו לבדו עד שנעשה מתוק: איבאש. חלה. ונכנסו ר' זירא וחבורתא דרבנן לבקרו: הא מרה דשמועתא. ר' ינאי שאמר משמיה דר"ש לקיש והא מרה דעובדא ר' יהושע בן זיידל ושאלוניהו: דילמא מן הדא דר"ש לקיש דהכין הכין. שמא לא למעשה קאמר לה ר"ש לקיש אלא דהכין והכין מסתברא. ודוגמתו בסוטה פ' עגלה ערופה כל אילין מן אילין דהכין הכין ולא סמכין עליהון כלומר שרגילין לומר כך וכך נראה ואין סומכין עליהן למעשה: אמר לון. ר' ינאי לעובדא אמר לה ר"ל ויכולין אתם לסמוך עליו: מן דקמון. לאחר שהלכו משם פגע ר' אילא וקם עם ר' בון וא"ל אילולא שאתם אוהבין השמועות דאמוראי ולומר הלכה בשמם ולא ברייתא דר' חייא היא דתני לאיסורא: מתניתא אמרה כן. ממתניתנו נמי שמעינן לאיסורא דקתני שהיה מתחילתו יין אף על פי שנעשו חומץ אסור וה"ה במבושל דחיישינן שנסכו קודם שבישלו: לא הוינא משקתכון. וכי לא הייתי משקה אתכם יין אלא שהיין מבושל שים לי נתגלה: ימות גו ביתיה. שאני חושש במבושל משום גילוי ואיני רוצה להשקות אותו בביתי: ולא כן וכו'. ומפרש ר' סימון לעיל דחד הוא קונדיטון: כאן דשחיק חד לתלתא. הא דקאמר ריב"ל דקונדיטון אין בו משום גילוי דוקא אם השים בתוכו משחיקת סממנין שליש אחד בשני שלישי יין דהו"ל והסממנין הרבה בתוכו אין הנחש שותה ממנו: קרינה. הוא יין מתוק מתולדתו וקמיבעיא ליה לר' יוחנן אם יש בו משום גילוי ואתון שאלון לי הדא לזה שהיה יין טוב בתחלתו בתמיה: ואינהר. מתוך הדברים נזכר ר' אבהו דבפירוש אסר ר' יוחנן למבושל שנתגלה: אם הי'. אדם נכנס ויוצא בתוך החדר שהיו אותן הגיגיות מותר שמתייראה הנחש לשתות מהן: אם היה ישן. האדם אצל יין שנתגלה מותר לפי שאימת הישן עליהן: דבכל אתר סמיך ר' לעזר לר' חנינא. מסייעא ליה בכל מקום וסבירא ליה כר' אלעזר:
דהות

ריב"ש משתעי אהין עובדא עובדא הוי באיתא חדא דהות רחמא מלוותא כו' הדא אמרה ישן מותר כרודהוי. ובמס' תרומות פ"ח גרסינן ברור הוי והגר"א ז"ל בכי"ק מגיה שם בור הוי ופרשתי במסכתא תרומות דה"פ דרצה להוכיח דישן מותר מהדין עובדא דהוי משתעי ריב"ש שהאיש הישן רצה לאכול וע"ז מלתה דו"א דבור היה פי' ע"ה דאין בור ירא חטא:
רבי

אין לוקחין ממנו והתני מעשה בנכרי אחד בצידן שהיה מוכר ספרים תפילין ומזוזות ובא מעשה לפני חכמים ואמרו מותר ליקח ממנו רבי שמואל בר נתן בשם רבי חמא בר חנינה בגר שחזר לשיאורו היה:

הלכה ג מתני'

אילו דברים של נכרים אסורין ואיסורן איסור הנאה [א] היין [ב] והחומץ של נכרים שהיה מתחילתו יין [ג] וחרס אדרייני ועורות לבובין רשב"ג אומר בזמן [ד] שהקרע שלו עגול אסור ומשוך מותר ובשר הנכנס לע"ז מותר והיוצא אסור מפני שהוא זבחי מתים דברי רבי עקיבא *ההולכים [ה] לתרפות אסור מלשאת מלתת עמהן והבאין מותרין: **גמ'** *ר' יצחק בר נחמן בשם ר' יהושע בן לוי הוה אמר *מתוק מר [ו] חד אין בהן משם גילוי. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי החד והמר והמתוק אין בהן משום גילוי ולא משום יין נסך. רבי סימון מפרש החד קונדיטון. המר פסינתטוון. והמתוק מהו חמרא מבשלה. רבי יהושע בן זיידל היה לו יין מבושל שנתייחד ברשות הנכרי שאל לרבי ינאי בי רבי ישמעאל א"ל כן אמר ר"ש בן לקיש מתוק אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך. רבי ינאי בר' ישמעאל איבאש סלקון רבי זירא ורבי יהושע ורבי בון בר כהנא ורבי חנניה חבריהון דרבנן מבקרתיה אשכחון רבי יהושע בר זיידל יתיב תמן אמרי הא מרה דשמועתא והא מרה דעובדא מישאלוניה אמר לון כן אמר ריש לקיש מתוק אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך. א"ל דילמא מן הדא דר"ש בן לקיש דאכן אכן אמר לון לעובדה וסמכון עלוי. מן דקמון רב אילא עם רבי בון בר כהנא א"ל אילולא דאתון רחמין שמועתא ולא מתניתא היא. תני רבי חייה *מבושל של נכרי למה הוא אסור שהיה מתחילתו יין אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן היין והחומץ שהיה מתחילתו יין. רבי אמי הוו ליה אורחין אמר לון אילולי חמרא מבשלא דידי מגלי לא הוינא משקתכון. אמר ליה רב ביבי אייתון ואנן שתינן. אמר מאן דבעי מימת ייזיל ימות גו ביתיה. בר יודנה הוה ליה קונדיטון מגלי שאל לרבנין ואסרון ולא כן א"ר יצחק בר נחמן בשם רבי יהושע בן לוי החד והמר והמתוק אין בהן משום גילוי רבנן דקיסרין משום רבי יודה בר טיטום באו דשחיק חד להלתא. בעון קומי רבי אבהו מבושל *שנתגלה מהו אמר לון קרינה צריכא לרבי יוחנן ואתון שאלון לי' הדא שאלון לרבי יצחק ואמר לון ואינדר רבי אבהו דמר רבי יוחנן אסור. בר נטיזה איתגליין ליה גיגיתיה שאיל לרבי בא בר ממל א"ל אם היה נכנס ויוצא מותר רבי יעקב בר אחא רבי אמי בשם רבי לעזר אם [ז] היה ישן *מותר. רבי חנינה רבי יהושע בן לוי חד אמר ישן מותר וחד אמר ישן אסור מסתברא דר' חנינה אמר ישן מותר דבכל אתר סמיך רבי לעזר לרבי חנינה. רבי יוסי בן שאול משתעי אהן עובדא עובדא הוה איתא חדא
דהוות

מראה הפנים

בגר שחזר לשיאורו היה. והכי קאמר לה בגיטין פרק השולח סוף הלכה ו' ובשחזר מחמת יראה כדקאמר בבבלי שם דף מ"ה ע"ב:

הא מרה דשמועתא הא מרה דעובדא מישאלוניה. והתם בפרקין דף ל"א ע"א בעובדא בנסתא אחרת הכי אמר ר"ל משום גברא רבה ומנו ר' חייא יין מבושל אין בו משום גילוי והכי הוי המסקנא דאין בו משום גילוי ולא משום יין נסך והני שלש חד מר מתוק קאמר התם שאין בהן משום גילוי ולא הזכיר דין יין נסך בזה. והרמב"ן ז"ל למד מכאן דיינומלין אין בו משום יי"נ מביאו הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ג' דהא מפרש הכא חד הוא קונדיטון וקונדיטון הוא ייגומלין דאמרינן במדרש פ' נחדש הבליבי כמבלה התורה לקונדיטון מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כן אלמא ייגומלין אין בו משום יין נסך ומיהו אין להתיר עד שיהא בו שליש דבש ושליש פלפלין שכן דדק לשונו וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם בר יודנא הוה ליה קונדיטון מגלי וכו' בהוא דשחיק חד לתלתא ולפיכך אין להתירו אלא א"כ בכיוצא בזה ונראה באם יש בו על חד תלתא פלפלין אע"פ שאין בו דבש אין בו משום יין נסך כיון שנשתנ' טעמו כל כך ע"י פלפלין ואפשר שהוא קונדיטון האמור בירושלמי עכ"ל ומביאו הב"י סי' קכ"ג ודעתו ז"ל ללמוד דין יין נסך מדין גילוי דקאמר הכא עד שיהא בו שליש פלפלין ודעת הרמב"ם ז"ל נראה דלא למד יי"נ מגילוי וכן בגילוי לא הצריך שליש שכתב בפי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' י' יין שנתחבר בו דברים חדים כפלפלין וכו' עד שנשתנה טעמם אין בו משום גילוי ובענין יי"נ כתב בפי"א ממ"א הל' י' כורי גאוני מערב באם נתערב ביין ישראל מעט דבש וכו' מותר לשתותו עם הנכרי וא"כ אפי' עד שנשתנה טעמו לא הצריך ומיהו רוב גדולי האחרונים ז"ל חלקי כל פסק גאוני

מסורת הש"ס

דהות רחמא מצוותא. היתה אוהבת לעשות מצות ולדקות ובעלה היה שונא מצות ובא עני א' ונתנה לו האשה לאכול וכשהרגישה שבעלה בא לבית העלתה להעני בחדר עלייתה והטמינה אותו וחזרה ובאת לפני בעלה וערכה לפניו לאכול ואכל. וישן לו ובא הנחש ואכל ממה שנשאר ועומד לפניו ולאחר שניעור משנתו היה רוצה לחזור ולאכול והתחיל העני הזה היושב בעלייה לדבר ולהזהירו שלא יאכל כי אכל הנחש ממנו: הדא אמרה ישן מותר. בתמיה הא חזינן דהנחש אכל כשזה היה ישן וקשיא לר' אלעזר ולר' חנינא דאמרי ישן מותר: כריך הוה. כלומר הנחש הזה היה רגיל שם ודוגמתו בסוף קידושין אם היו כרוכין אחריה וכלומר שזה היה כרוך ורגיל בבית ולא היה אימתו עליו אבל בעלמא אימת ישן עליהן ובתרומות גרים בריך הוה והיינו הך שהיה לבו ברור ובטוח ודעתו גסה עליו לפי שהיה רגיל שם: ואינו אסור. האשה עליו מפני ייחוד שנתיחדה עם העני הזה ומשני כי ניאפו ודם בידיהם כתיב החשוד על הניאוף חשוד על שפיכת דם ומכיון שהעני הזה לא חשוד על ש"ד שהרי הזהירו לבעל הבית שלא לאכול ממה שאכל הנחש לא חשוד על הניאוף: שהיה מגלגל. היה מלגלג באיסור גילוי ולא היה חושש לזה ודוגמתו בפ"ה דנזיר הל' ב' היה מגלגל בנזרו אילו גילגל לא היה נשאל וכו': ולקח בדלקת. ולבסוף לקה בחולי דלקת נחמת שלא נזהר ושתה מגילוי וראו אותו ביוה"כ שהיה צלוחית של מים בידו כדי להקר עצמו מן החמימות שנברה עליו ואע"פ שאין לאחר לעשות כן ביה"כ לגנן עצמו בכוס מלא מים: מהו מיעברתיה מן קומיהון. אם מותר להעבירו מלפניהן ולטלטלו ביום הכפורים: ארפון לון. הניחו אותן שמשלהן הן אוכלין: מריה דיומא קאים. הבורא ואדון היום הזה שציוה לאכול ולשתות יעמוד לי שלא אהיה ניזק: לא חשב למישתי ולא אספק מיטעם. בעוד שהיה חושב לשתות לא הספיק אחר שטעם מעט עד שנתחלחל מחמת החרס אשר ביין וקמ"ל דאין סומכין על הנס במקום סכנה: אין נשאלין על הגילוים. השואל אם לשתות מן הגילוים אין הנשאל נזקק לו וכדרבי ינאי ור' יוחנן לקמן: ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא. שאל ממנו בענין הגילוי: מריה דשמועתא אישאיל ליה. ובתרומות שאל ליה כלומר דקאמר הש"ס ר' זעירא מריה דשמועתא הוא שאירע לו מעשה כזה כדלקמיה והוא שואל ממנו בודאי יחמיר עליו: מתנמנם הוה ר' זעירא. כשהיה יושב ואוכל בלילה וכבה הנר ונתן ידו על תומנתא הכלי והמדה אשר לפניו עד שידליקו הנר וכשהדליקו מלא שפיפון דומה לשערה כרוך על הכלי וא"ל רשע אילולי שהדליקו הנר לא הייתי נזהר בך: צריכין אנן חששין. צריכין לחוש ולהזהר ממה שהבריות אומרין בים לחוש כדמסיק ואזיל: פריטין גו פומה. מפני שיד הכל ממשמשין בהן ופעמים יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין או זיעת האדם שהוא סם המות חוץ מזיעת הפנים כדלקמן: פיתתא. פת לחם תחת בית שהיו מפני הזיעה: תבשילא תותי ערסא. שמא יפול בו דבר המזיק א"נ מפני רוח רעה ששורה עליהן: ולמיצע. לתחוב הסכין בתוך האתרוג או הלגון שמא יפול אדם על חודו: אמר רבי ינאי אין קטה קטה שיחור. כך היה משיב ר' ינאי לכל הרוצים להכניס עצמן בספק סכנה אם הוא חוטב חוטב הוא פחם ואם אובד אובד הוא מרגלית כלומר מה יעלה בידו ולמה לו לזה שבשביל דברי שיבוש מכניס עצמו לספק איבוד נפשו. לחטוב עלים תרגום ירושלמי למיקטב קיסין: ערבא דנפשך אנא. וכי ערב אני לנפשך ולהתיר לך גילוי וספק סכנה וכן היה ר"ל אומר אילו מכרת עצמך ללודים האוכלים בשר האדם בדמים יתירים היית מוכר עצמך וכאן למה לך למכור נפשך בדמים מועטין ובשביל הנאה מועטת כזו לא תסכן עצמך: יין נסך שנפל לבור וכו'. רבי יוחנן קמ"ל דבן בתירה כרשב"ג ס"ל במתני' לקמן פ' השוכר את הפועל·

סתם

דהוות רחמה מצוותא ובעלה שנא מצוותא. אתא חד מסכן ויהבת קומוי ואכל ארגישת בבעלה איסליק וטמרתיה בעיליתי'. תבת קומי בעלה ואכל ודמך לי' אתא חיויא ואכל מן קומוי. קם בעלה מן שינתיה ובעא מיכול. שרי ההוא דעילתיה מלולי הדא אמרה ישן מותר. כריך הוה. ואינו אסור משום ייחוד °כי ניאפו ודם בידיהם מכיון דלא הוה חשיד על דא לא חשיד על דא. מעשה בחסיד אחד שהיה מגלגל בגילוים ולקח בדלקת וראו אותו יושב ודורש ביום הכיפורים וצלוחית של מים בידו. מעשה בטבח אחד בציפורין שהיה מאכיל את ישראל נבילות וטריפות פעם אחת ערב יום הכיפורים עם חשיכה שתה יין הרבה ונשתכר ועלה לראש הגג ונפל ומת התחילו הכלבים מלקקין בדמו אתון שאלון לרבי חנינה מהו מיעברתיה מן קומיהון אמר להן כתיב °ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו זה גזל את הכלבים והאכיל את ישראל נבילות וטריפות [ב]ארפון לון מדידהון אינון אכלין. חד בר נש הוה ליה חד גרב מגלי בערובת צומא רבא אזל בעי למישפכיה א"ל חבריה אייתי ואנא שתי ליה א"ל מגלי הוה א"ל מריה דיומא קאים לא חשב למישתי. לא אספק מיטעם עד דאיתחלחל ר' ירמיה בשם רבי חייה בר בא כל אירסים מעלים חטטין ושל נחש ממית. רבי חייה אמר אין נשאלין על הגילוים. רבי ירמיה בעא קומי רבי זעירא מריה דשמועתא אישאיל ליה. מתנמנם הוה רבי זעירא הוה יתיב אכיל ברמשא איטפי בוצינא ייב ידיה על תומנתא אדלקין בוצינא אשכחון אהן שפיפונא שהוא דומה לשערה כריך על תומנתא. אמר ליה רשיעא לא הוינא זהיר לך. אמר רבי אמי צריכין אנן חששין על מה דברייתא חששין אסור למיתן פריטין גו פומה פיתתא [א] תחות בי שיחייא תבשילא תותי ערסא ולמיצע סכינא גו איטרוגא וסכינא גו פוגלא. אמר רבי יוסי בי רבי בון כל זיעה דנפקה מבר נשא סם המות היא חוץ מזיעת הפנים. אמר רבי ינאי אין קטה קטה שיחור ואין אובד אובד מרגלין. רבי יונתן כי הוה בר נש שאיל ליה אמר ליה ערבא דנפשך אנא. אמר רבי שמעון בן לקיש אילו ללודין זבינת גרמך זבינתה גרמך בדמים יתירין וכא בדמין קלילין. רבי אסי רבי יוחנן בשם בן בתירה יין נסך שנפל לבור *ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו רבי אסי בשם רבי יוחנן

סתם

יחזקאל כג · שמות כב · פ"ז ע"ז

רבי ירמי' בשם ר"ח ב"ב כל אירסים מעלים חטטים ושל נחש ממית ע"כ הוי דבר סכנה ומחללין שבת עלה משום פיקוח נפש. וכן תני ר"ח ג"כ דהוי פיקוח נפש דאמר ר"ח אין נשאלין על הגילוין פי' כדאיתא בפרק בתרא דיומא גבי פיקוח נפש דלאו שבת הנשאל הר"ז שופך דמים. וע"ז מביא הא דר' ירמי' בעי קומי ר"ז ובמס' תרומות פ"ח גרסינן ר' ירמיה שאל מר"ז ע"ז מקשה הא מארי' דשמיעתא ולשאול לי' בתמי'. הא ר' ירמי' הוא מארי' דהאי שמעתא דהוי פיקוח נפש ואיך שאל לה ומשני מתנמנם הוי וע"ז שאל אם מתנמנם הוי כישן ואסור או דהוי כניעור ומותר:

ר"א ר"י בשם בן בתירה יי"נ שנפל לבור ימכור כו' ר' אסי בשם ר' יוחנן סתם יינו כו' הפקידו אצלו אסור בשתי' ומותר בהנאה ע"ז בעי ר"ז קימי ר' יוסי מה במייחד פי' דלמה מותר בהנאה הוא ע"כ דמיירי במייחד דאל"כ קשיא ממתניתין דפ"ג דדמאי דגרסי' המפקיד פירותיו אצל העכו"ם הרי הן כפירותיו ויש לפרש המשנה בב' אופנים או כפירותיו של ישראל ממש או כפירותיו של עכו"ם כדאיתא כ"ז בירושלמי בפ"ג דמס' דמאי ה"ד עיי"ש היטיב ובדברינו וס"ל גר"ז דפירוש המתניתין הוא כפירותיו של עכו"ם כמו שיטת ר' מנא בסמוך ולא כר"ח דס"ל כפי' המשנה דהוי כפירותיו של ישראל אלא כר' מנא דמפרש כפירותיו של עכו"ם ע"כ דלא מהני חותם אחד. ומוקים ה"א דר' יוחנן דמתיר בהנאה מיירי ע"כ במיחד. ע"ז השיב לו ר' יוסי דמיירי במפקיד ואינו מבורר בטעמו דר' יוסי למה ס"ל דבמפקיד מתיר נמי ר' יוחנן אם דס"ל לפרש המשנה דדמאי כר"ח בסמוך דהוי כפירותיו של

עין משפט נר מצוה

לו
א מיי' פי"ב מהלכות רוצח הל' ס

ציון ירושלים

[ב]ארפון לון מדידהון אינון אכלין ע' בו"ה בשמים ראש סי' כד ועיין בכנה"ג דהכנסה שם. ולא ראו דברי הג"ה פ' גיד הנשה הגה סז נראים שם שמשם מבואר דאסור לטלטלם בקבירהו ופ"ש ומהו בירושלמי כאן:

מראה הפנים

נאוני מערב אלא עד שנשתנה טעמו בעינן וכן אם נשתנה טעמו הכימו האחרונים דאין בו משום יי"נ ואפי' אין בו שלש פלפלין כדעת הרשב"א ז"ל והביאו הב"י שם:

הדא אמרה ישן מותר וכו'. היפ"מ פי' בדוחק ע"ש. וכן מה שכתב בהא דקאמר ואינו אסור משום ייחוד משום דהוי דבר מכוער לא נהירא כלל דאין יחוד בכלל דבר מכוער והעיקר דבא להשמיענו דסמכינן אהאי סברא במקום דאיכא הבד דאמרינן אי איתא דעביד איסורא ניחא ליה דליכול ולימות ולא אמרינן ניחא ליה דתהוי עלי' מים גנובים ימתקו וגו' וזהו ממש כעין האי עובדא דהוות נואף וכו' בשלהי נדרים דאף דהכא לאו חשיד הוה מ"מ קמ"ל דסברא היא מכיון דלא חשיד על דא לא חשיד על דא למילף מינה בעלמא. ובמעריך ראיתי שפי' כריך הוה שכרוך בסדינו היה ולא היה כנחש רואהו. ומיהו הגי' בתרומות לא משמע כן ועוד בגמרין התם אמרין אימת ישן עליהן ולא תילקו אם מכוסה הוא או לא. ובמסקנא התם דלא אמרינן אימת ישן עליהן:

פיתתא תחות בי שיחייא. והרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהל' רוצח כתב וכן לא יתן אדם פת ידו תחת שחיו שמא נגע בידו בשם רע וכו' וגי' אחרת היתה לו כאן:

מטמא

סתם יינו של נכרי אסור ואינו מטמא הפקידו אצלו אסור בשתייה ומותר בהנאה. רבי זעירא בעא קומי רבי יסא מה במייחד א"ל במפקיד. אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן שלש *יינות הן שראה נכרו מנסכו וודאי דעבודת [א] כו"ם מטמא טומאה חמורה [ב] כשרץ. סתם יינו של נכרי אסור [ג] ואינו מטמא הפקידו אצלו בחותם אחד אסור בשתייה [ד] ומותר בהנאה. אמר רבי ירמיה קומי רבי זעירא חמי מה מר לא מר אלא בחותם הא בלא חותם אסור בשתייה ובהנייה הורי רבי לעזר [ה] במייחד והוה ר' זעירא חדי בה. תמן *תנינן *אצל נכרי [ו] כפירותיו ר' שמעון אומר דמאי. רבי חנניה בעא קומי ר' מני מה כפירותיו ממש טעמו פוטר. טבל ברור ממקום אחר א"ל ולכל דבה ולא על יאות רבי חנינה מתרם לקיבליה. הפקידו אצלו דחותם רבי חנניה ורבי מנא חד אמר אסור וחד אמר מותר מה פליגין בהנאה אבל בשתייה אסור. רב אמר *חבי"ת אסור חמפ"ג מותר חתיכת דג שאין בה סימן [ז] בש"ר [ח] יי"ן [ט] תכל"ת אסור בחותם אחד חלתי"ת [י] ומורי"ס פ"ת גבינ"ה מותר בחותם אחד אמר רבי יודן טעמא דרב כל שאיסורו מגופו אסור בחותם אחד על ידי תערובת מותר בחותם אחד. רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בר בא רבי לעזר בשם רבי חנינה רבי בא ר' חייה בשם רבי יוחנן רבי זעירא בשם רבי יהושע בן לוי הכל מותר בחותם אחד חוץ מן היין והרם אדריני רבי זעירא בשם רבי ירמיה הלכה כרבי מאיר הא דתני *חרס אדרייני אסור ואיסורו איסור הנייה דברי ר"מ וחכמים אומרים אין איסורו איסור הנייה. רבי ירמיה בעא קומי ר' זעירא *אהן בגד דתנינן הכא מהו

ואיקפד

רידב"ז

של ישראל או דס"ל כר' מנא דהוי כפירותיו של עכו"ם אך מכל מקום מהני חותם אחד ע"ז מביא הגמ' אתא ר' אבוה בשם ר"י שלש יינות הן כו' הפקידו אצלו בחותם אחד אסור בשתייה ומותר בהנאה וע"ז אמר ר' ירמי' לרבי זעירא חמי מה אמר לא אמר בשם ר' יוחנן אלא בחותם הא בלא חותם ע"כ אוסר ר' יוחנן. וא"כ ע"כ הא דסבירא לי' לר' יוסי אליבא דר' יוחנן במפקיד ע"כ מיירי ג"כ בחותם אחד דאפילו למאן דמפרש כפירותיו של עכו"ם וחשוד להחליף מ"מ מהני חותם אחד. ולא בעינן במיחד והורי ר"ל במיחד כר"ז והוי ר"ז חדי בה והשתא מביא הגמ' המשנה אצל העכו"ס כפירותיו ומפרש להמתניתין ר"ח בעי קימי ר"מ מה כפירותיו ממש ר"ל כפירות של ישראל ואם הפקיד אצלו טבל הוי טבל ודאי ולא חיישינן שמא החליף העכו"ס בפירותיו [ויש קנין לעכו"ס בא"י להפקיע מיד מעשר] אלא דהוי כפירותיו ממש ר"ל פירות של ישראל ממש והוי טבל ברור וע"כ פוטר טבל ברור במקום אחר ע"ז אמר לי' ר"מ ולכל דבה ר"ל לכל החומרות דחיישינן שמא הוי של ישראל וחייב בתו"מ וא"י להפריש על טבל ברור שמא הוא של עכו"ס [ואם הפקיד מתוקנים פטור ממנפ"ש ולא הוי חשש דמאי שמא החליף העכו"ס על של ע"ה והוי דמאי כמו ברישא דהיא מתניתין ור"ש ס"ל דמאי דחיישינן שמא החליף בשל ע"ה עי' בפי' המשניות בפרק ג' דמס' דמאי ותמצא כן] וע"ז מסיק ולא על יאות הוי ר"ח מתרים לקבלי' כדמסיק הפקידו אצלו בחותם ר"ח ור"מ חד אמר אסור וחד אמר מותר מה פליגין בהנאה אבל בשתי' אסור. ונמצא דאפילו לר"ח חיישינן לשתי' וע"כ לא על יאות הוי ר"ח מתרים לקבלי':

ועורות

פני משה

סתם יינו של נכרי אסור. בהנאה אבל אינו מטמא כיין נסך שהוא מטמא טומאה חמורה כדלקמן: הפקידו אצלו. יין שלו: מה במייחד. אם דוקא במייחד לו קרן זוית בביתו של נכרי בזה התירו בהנאה: אמר ליה. לא במפקיד קאמרי לך ואף ע"פ שלא ייחד לו קרן זוית: שראה נכרי. יין נסך ודאי שראה נכרי מנסכו דין ע"א יש לו ומטמא טומאה חמורה כשרץ: חמי מה אמר. ראה ותדקדק בדברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן דלא אמר דמותר בהנאה אלא כשהוא בחותם ומפני שאינו חותם בתוך חותם אסור בשתייה אבל בלא חותם כלל אפי' בהנייה אסור וזה דלא כדבעי ר' יסא מימר מעיקרא דגם במפקיד לחוד מותר בהנייה: הורו ר' לעזר במייחד. לו קרן זוית דוקא מותר בהנייה ולא במפקיד בלא חותם כלל. והוה ר' זעירא חדי בה דודאי כך קיבל מר' יוחנן ואיפשיטא ליה בעייה: תמן תנינן. בפ"ג דדמאי המוליך חטים לטוחן כותי וכו' לטוחן נכרי דמאי המפקיד פירותיו אצל הכותי וכו' אצל הנכרי כפירותיו ופריך התם בהאי תלמודא הכא את אמר לטוחן הנכרי דמאי והכא את אמר כפירותיו. דמשמע שהן פטורין לגמרי ומשני כאן בקופה בקופות וכאן פירות בפירות: כלומר ברישא שדרך להוליך להטוחן בקופה ובמידה חיישינן שמא נתחלפה קופתו עם של קופת ע"ה שהניח ג"כ שם במידה: זו לטחון אבל בסיפא שהפקיד אצלו פירות שלא במידה וליכא למיחש כ"א שהחליף אותן בפירות שלו והלכך דינן כפירותיו ועלה גריס האי בעיא והתם גריס ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא: מה כפירותיו ממש. כלומר אם האי דקאמר כפירותיו היינו דכפירותיו של נכרי ממש הן: טעמו פוטר. כלומר ופירושו הוא דפטורין ממעשרות כמו פירות של נכרי ממש וקשיא טבל ברור במקום אחר בתמיה וכי אם הפקיד אצלו טבל ברור נימא נמי דפטורין ממעשרות ואמאי הא איכא נמי למימר שמא לא החליף אותן בפירותיו והרי הן טבל ברור מונחין במקום אחר ולמה יפטור ממעשרות והתם בדמאי לא גריס איבת טעמו אלא ה"ג מה כפירותיו ממש פטור טבל ברור במקום אחר וכדפרישית ובעל הבעיא דגריס שם ר' ירמיה קומי ר"ז בזה נראה כגי' זו ר' חנינא ובעא קומי ר' אחא כדמשמע שם בתר כן: א"ל ולכל דבה. וכן הוא בדמאי כלומר ולכל שיש לך לומר בה אם טבל הוא נשאר טבל ואם חולין מתוקנים הפקיד הרי הן פטורין כפירותיו: ולא על יאות ר' חנינה מתרים לקיבליה. כלומר לאו שפיר עבד ובחנם הי' מתרים לנגדו להקשות לו קושיא זו דודאי לא אמרינן כפירותיו שהן פטורין אלא בהפקיד חולין מתוקנין: הפקידו אצלו דחותם. כשהוא חתום בחותם אחד ולא ייחדו בקרן זוית: מה פליגין בהנאה. דמר סבר חיישינן לאיחלופי ביין שלו והלכך אסור בהנאה ומר סבר לאחלופי לא חיישינן אבל בשתיה אסור לד"ה דלזיופא מיהת חיישינן שמא זייף הנכרי ונגע בו ושתה מיניה ויין של ישראל שנגע בו עכו"ס מותר בהנאה ואסור בשתיה: חבי"ת. סימן הוא כדמפרש לקמיה: חתיכת דג שאין בה סימן. להכיר אם הוא ממין טהור או לא וכן בשר יין תכלת כל אלו אסור בחותם א' להלן ביד הנכרי לפי שדמיהן יקרין וחיישינן לאחלופי: חמפ"ג. חלתית קורט של חלתית דתנן במתני' לקמן דשל עכו"ס אסור מפני שחותכין בסכין שלהם וחורפיה מהליא לשמנוניתא לסכה: מורים. שדרכן לתת לתוכו יין: פת. ואם הוא נמשח בשומן נאסר משום בישולי עכו"ס ונבלע בפת: גבינה. משום עירוב חלב טמא וכל הני משום איסור תערובות הן אם הן של נכרים לפיכך לא החמירו בהן ובחותם אחד מותר: הלכה כר"מ. דסתים לן תנא במתני' כוותיה דאיהו הוא דסבירא ליה דאסור בהנאה כהא דהני בברייתא בתוספתא פ"ה: אהן בגד דהכינן הכא מהו. בערלה קאי ובפ"ג שם גרסי' לה אמתני' בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק ואיפכא איתא שם להסוגיא דמעיקרא גרסינן להפלוגתא דלקמן בחרס אדרייני הא דקאמר ומהו לסמוך בו את המטה שזהו רולה בקיומו של דבר איסור על ידי דבר אחר שבשביל החרס רולה הוא בקיומו של יין נסך ופליגי בה רבי לעזר ורבי יוחנן ובעי השתא אהן בגד שלבעו בקליפי ערלה מהו לסמוך בו כרעי המטה ואי פליגי בו כדרך שחולקין בחרס אדרייני:

ואיקפד

מראה הפנים

מטמא טומאה חמורה כשרץ. הא' ב"ם אליבא דר' יוחנן ס"ל דתקרובת ע"ה כע"ה עצמה ודינה כשרץ כדמסקינן בפרק ר"ע דאיתקש כשרץ שאינו מטמא במשא ואיתקש למת שאינו מטמא אלא בכזית ולנדה שאינה מטמאה לאברים אבל התם גרסינן בדף ל' ע"ב כהאי דר' יוחנן ומטמא טומאה חמורה בכזית והיינו במשא דתקרובת ע"ה חמירא מע"ה עצמה ומטמא במשא כנבילה ובכזית ורש"י ז"ל בפי' שם משא והכל כמת דאיתקש תקרובת ע"ה למת משום דאליבא דרבי יהודה בן בתירא קאמר לה ר' יוחנן התם ואיהו הוא דס"ל דתקרובת ע"ה מטמא באהל כדקאמר לקמן דף ל"ב ע"ב ולא קי"ל הכי אלא כרבנן דר"י בן בתירא ואין טומאת אהל לתקרובת ע"ה ודינו כנבילה כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ' ה' מהל' אבות הטומאות הל' ו' וכן ביין נסך הל' ח': הורי רבי אלעזר במייחד והוי רבי זעירא חדי בה. מהכא סייעתא להרמב"ם ז"ל במה שפסק בפ' י"ג מהל' מ"א הל' ט' ואם הפקיד ביד נכרי בחותם אחד ה"ז אסור בשתיה ומותר בהנאה והוא שייחד לו קרן זוית כדמשמע מהכא דמעשה רב והינו מותר בהנאה אלא במייחד דוקא ומה שהקשה הכ"מ דהא קאמר התם הל' כר' אליעזר וא"כ בייחד לו קרן זוית אפי' בשתיה מותר ולעיל פסק כסמוך כמותו. נראה דאינו מוכרע דפסק כסמוך כר"א אלא כסמוך לעיל פסק כר' יוחנן וכליבנא בתרא דהתם דתרווייהו כרבנן ובחותם בתוך חותם מבתמר יין וכך דבריו ז"ל לעיל בהל' ה' ע"ש. והאי לי' נתרא לא ס"ל הא דהמר ועירי הלכה כר' אליעזר ומיין כתוס' שם ד"ה ול"פ דהכי משמע מפ"ק דנדה ולא ס"ל כתירוצם בזה. ומה דפרישית בפנים כשהיא דרב לקמן חבי"ת וכו' דלבלתן ביד נכרי קאמר זהו אליבא דרב גופיה כדסברינהו בתוס' שם ד"ה והמר רב וכו' דמחלק בין המפקיד ביד נכרי דבעי בחותם אחד לפי בעתיד לראותו ומר"ת הנכרי ובין השולת ביד נכרי לישראל אחר אבל לדעת הרמב"ם ז"ל שפוסק כהיכא דאמרי וכר' יוחנן אין חילוק ואפי' במפקיד ביד נכרי חותם בתוך חותם. כעינן לענין היתר שתייה: ולא על יאות ר' חנינה מיתרים לקיבליה. והתם גדמאי גרסינן לקביל ר' אחה. ונלמד מסוגיא זו כמה מילי מעלייתא וביאור דברי הרמב"ם.

כדין

עין משפט נר מצוה

לז
א מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל"א סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכג כ"א
לח
ב מיי' פ"י מאכות סטומאה הל"ח
לט
ג מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל"ג סמ"ג שם טוש"ע שם
מ
ד ה מיי' שם פי"ג הל"ז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קל ס"כ
מא
ו מיי' פי"א ממעשר הל' טו
מב
ז ח מיי' פי"ג ממאכלות אסורות הל' יוד סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קיח ס"א
מג
ט מיי' פ"כ מלוית הל' ו סמ"ג עשין סו
מד
י מיי' פי"ג ממאכלות אסורות הל' י סמ"ג שם טוש"ע שם

מסורת הש"ס

פ"ו ה"ג
(דמאי פ"ג) שם וש"נ
שם ה"ג

ואיקפד לקיבליה אמר ליה אפילו כמאן דמר תמן מותר וכא אסור תמן אין איסורו ניכר ברם הכא איסורו ניכר ומהו לסמוך בו את המיטה רבי לעזר אמר מותר ורבי יוחנן *אמר [א] אסור: ועורות לבובין. רבי ירמיה בשם רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל כיצד הוא עושה קורעה עד שהיא בחיים *ומוציא לבה לעבודה זרה כיצד הוא יודע רבי הונא אמר בשעה שקורעה עד שהיא בחיים הוא נסלל ונעגל לאחר שחיטה הוא נמשך. א"ר יוסי ותשמע מינה שחט בה סימן אחד אף על גב דאת מר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר וכא *נאסר ובשר הנכנס לעבודה זרה מותר. רבי בא רבי חייה בשם רבי יוחנן אמר להוציא מדברי רבי ליעזר שר' ליעזר אומר *מחשבת נכרי לע"ז [ב] והיוצא אסור. רבי אבינא בשם רב ירמיה בשהכניסו לפנים מן *הקנקלין אבל אם לא הכניסו לפנים מן הקנקלין אף היוצא מותר בע"ז שיש לה קינקלין אבל בעבודה זרה שאין לה קינקלין כל הבית ידון לשם [ג] קינקלין: ההולכין בתרפות. רבי חייה בשם רבי יוחנן תוריבם מוליכין עבודה זרה גדולה אצל עבודה זרה קטנה אית תניי תני תרפות מאן דאמר תרפות תרפים ומאן דמר תרבות תוריבם: והבאין מותרין. רבי אבינא בשם רב ירמיה בשאין חזירתן כהליכתן אבל אם היתה חזירתן כהליכתן אף *הבאין [ד] אסורין:

הלכה ד מתני' נודות הנכרים וקנקניהם ויין ישראל כנוס בהן אסורין ואסורן איסור הנאה דברי רבי מאיר [ה] וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה:

גמ' *נודות *הנכרים [ו] גרודות הרי אילו מותרו' זפותות הרי אילו אסורות. נכרי עובדן ודובבן ישראל עומד על גביו כונס להוכן יין ואינו חושש. והש לומר שמא ניסך הוא. א"ר בא אינו מצוי לנסך על גבי דבר מאוס מעתה אפילו אין ישראל עומד על גביו אני אומר שמא החליף וקנקני נכרים חדשות

פני משה

ואיקפד לקיבליה. ר' זעירא נגד ר' ירמיה על שרלה לדמות בגד לחרס אדרייני דאפי' מ"ד תמן מותר שאין איסורו ניכר שהרי היין נבלע בחרס אבל הכא בבגד שלבעו בקליפי ערלה שאיסורו ניכר אסור לדברי הכל: כיצד הוא יודע. אם מחיים נעשה הנקב ולע"ז הוא או לא: הוא נסלל. נכון שפתו ונשאר נעגל ואם לאחר שחיטה הוא נמשך: ואת שמע מינה. מדקתני דעשה בה מעשה לע"ז אסרה: שחט בה סימן אחד. לע"ז אסרה דאע"ג דאת אמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר משום ע"ז והכא דעשה בה מעשה נאסר: להוציא מדברי ר' אליעזר. דאמר בפ"ב דחולין סתם מחשבת נכרי לע"ז והכא קתני בשר של שחיטת נכרי מותר בהנאה דלא כר"א: לפנים מן הקנקלין. חדר הפנימי שעושין בו הקרובות לע"ז: בע"ז שיש לה קנקלין. הוא דאמרו דוקא שהכניס הבשר לפנים אבל באין לה חדר פנימי מיוחד לזה כל הבית נחשב כקנקילון ואסור: תוריבם. גרים במתני' תרבוס במקום תרפות וכדמפרש ואזיל שהוא מלשון תוריבם שמוליכין ע"ז גדולה אצל ע"ז קטנה ומעמידין הגדולה על הקטנה תוריבם הר על בסים: מ"ד תרפות. כדגרסי' במתני' מלשון תרפים הוא ומ"ד תרבוס מלשון תורי בס: בשאין חזירתן כהליכתן. שאין נראין ודומין כמו שהיו מהליכתן שהלכו חבורות חבורות ועכשיו חוזרין ביחידות אבל אם אם היתה חזירתן כמו שהן בהליכתן קשורין חבורות חבורות זו בזו אף הבאין אסורין דנראין כדעתן לחזור:

הלכה ד מתני' נודות. של עור: וקנקנים. של חרס: אין איסורן איסור הנאה. והלכה כחכמים ודינייהו הכי הוא אם חדשים הן מותר לתת לתוכו יין מיד ואם הכניס בהן הנכרי יין לקיום והיינו לשלשה ימים צריכין עירוי ג' ימים מעת לעת שנומלא אותן מים ולאחר כל מעת לעת מערה המים ומשים מים אחרים תחתיהם ואח"כ מותר להשים יין בתוכן ואם ישנו י"ב חדש בלא היה בהן יין של נכרים מותר אח"כ מיד בלי עירוי: **גמ'** נודות הנכרים גרודות. שאין בהן זפת והן חדשות הרי אלו מותרות להשים בהן יין ותוספתא היא בפ"ה: זפותות. אע"פ שחדשות הן וכן הוא בהדיא שם חדשים זפותים אסורין מפני שדרכן לתת לתוכן יין בעוד שהזפת חם ליטול טעם של הזפת: נכרי עובדן ודבבן. שמתיך לתוכן הזפת וישראל עומד על גביו מותר להתן לתוכן יין ואינו חושש: ותש לומר שמא ניסך הוא. ומאי מהני שהישראל עומד ע"ג ניחוש שבשעה שזופתן ומטים לתוכן מעט יין מנסך הוא: אינו מצוי לנסך ע"ג דבר מאוס. בהותו יין שזורקין לשם בשעה שזופתין אין דרכן לנסך שזה הולך לאיבוד ודבר מאוס הוא: מעתה אפי' אין ישראל עומד ע"ג. ליסרי ומשני מפני שאני אומר שמא החליף ואין אלו שזיפתן מחדש ודילמא בתר הכי נתן להוכן יין וניסך ן חדשות

רידב"ז

ועורות לבובין כו' ר"י בשם רב הלכה כרשב"ג כיצד הוא עושה קורעה עד שהיא בחיים [י]א לבה לע"ז. כיצד הוא יודע כו' אמר ר' יוסי ותשמע מינה שחט [..] סימן אחד אע"ג דאתמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר. וכא נאסר פי' דמכאן ש"מ דאע"ג דהמשתחוה לבע"ח לא נאסר לדבר שיש בו רוח חיים אינו נאסר אבל כשעשה בה מעשה נאסר דהא הכא בעורות לבובין דנקרע מחיים ומ"מ אסור והוא משום דעבד בה מעשה. והוא כדאיתא בבבלי דף כ"ד ע"א אע"ג דהמשתחוה לבהמת חבירו לא נאסרה עשה בה מעשה אסרה וכו' דאמר ר"ה היתה בהמת חבירו רבוצה לפני עכו"ם כיון ששחט בה סימן אחד אסרה עיי"ש והנה כבר נחלקו הט"ז ז"ל ונקה"כ ז"ל ביו"ד סימן כ' דהט"ז ז"ל ס"ל דבעינן ששחט לכל הפחות סימן אחד דיעשה הותה נבילה אבל במעשה כל שהוא במעשה בעלמא לא נאסרה ולא לתנא הזכיר ר"ה בשחט בה סימן אחד. אבל הש"כ ז"ל חולק עליו וסובר דסימן אחד לאו דוקא אלא כל שהוא [וכן מפורש בתוס' ז"ל דף כ"ד הנ"ל] ומכאן מפורש כהש"כ ז"ל דהא מוכיח בכאן מהא דעורות לבובין דנאסר מחיים ע"י מעשה. וא"כ ע"כ דסימן אחד לאו דוקא דהא קרע דלבובין הוא קרע קטן של העור שע"ג הבשר וגגלד פורתא העור העליון וגלידה במקלת והין להוכיח הך דינא מגוף המשנה דקתני ועורות לבובין והא הוי מחיים ז"א דמהמשנה אין ראי' כלל דאיכא למימר דעיקר העבודה הוא מה שמוליאין הלב מחיים דרך הקרע הזה וע"כ הוי ע"י העבודה הזאת מתה דניטל הלב הוי מיתה [עיי' במס' תמורה דף י"א ע"ב ברש"י ז"ל] משא"כ מהירושלמי הזה מוכח שפיר דאי ס"ד דהקרע בעלמו לא עבודה היא אלא העבודה היא מה שמוליאין הלב דרך זה הקרע א"כ קשה מנין להוכיח מכאן דאע"ג דהעובד לבע"ח לא נאסר מ"מ בעביד מעשה נאסר ז"א מנ"ל דלמא שאני עירות לבובין משום דעיקר איסורו מה שמוליאין הלב דרך הקרע ואז נעשה ע"י העבודה הזאת מתה. ואם כן מנ"ל להוכיח מכאן דעל ידי מעשה דסימן אחד נאסר אלא ודאי דהקרע גופי' הוי עבודה והוי איסורו מחיים ומכל מקום אסור ומוכח דבעבד בה מעשה נאסר אלמא דבמעשה כל דהוא סגי והוא מוכח כשיטת הש"כ ז"ל:

ר"י

עין משפט נר מצוה

מה
א מיי' פי"ז ממאכלות אסורות הלכה כב סמ"ג לאוין קמח

מו
ב מיי' פי"ח מע"ז הל' ד
ק רשם העין מבפס בפי"ז
לג אבל לא נמלא כלל שם
וברמב"ם פסק להפך פ"ד
משחיטה ודוק:

מז
ג מיי' שם פ"ז הל' טז סוב"ע יו"ד סי' קלט ס"ז

מח
ד מיי' שם פ"ט הל' יז סמ"ג לאוין מט טוב"ע שם סי' קמט ס"ב

מט
ה מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' טו סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלה ס"א

נ
ו מיי' שם פי"א שם הל' יז סמ"ג שם קמח טוב"ע שם סי' קלה ס"א וע"ש

מסורת הש"ס

פ"ז לב ופ' בהגהות מוכרי"כ פד בשמטה בש"ע

פ' פ"ז לב

פ"ט נא

(חולין פ"ב)

שם

שם לג

שם פ"א (תוספתא פ"ה)

מראה הפנים

כדין המוליך לטחון וכדין המפקיד. ומפני שבשנין זכיתי ת"ל לחבר גם על סדרים הראשונים העמדתי הדברים במקומן תמלאם כדמאי שם בפ"ג הל' ג' מה שנתבאר בס"ד:

ורבי יוחנן אמר אסיר. והתם בדף ל"ב ע"א גרסינן חד אסר וחד שרי והלכתא כמ"ד אסור. והשתא פשיטא הוא דבבגד אסור כדאמר הכא:

ותשמע מינה שחט בה סימן אחד. אע"ג דאת אמר וכו'. זהו דכי אתא עולא אמר ר' יוחנן התם בפ' ר' ישמעאל דף כ"ד ע"א אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה וכו' ובפ"ב דחולין דף מ"א ע"א מסיק דהא דאמרינן דהוסר דבר שאינו שלו ה"מ נכרי אבל ישראל לחבירו לגעורים הוא דמכוין וכ"פ הרמב"ם בסוף פ"ב מהל' שחיטה בהל' כ"א שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו ומשמע אבל נכרי אוסר ומה שכתב גרים פ"ח מהל' עכו"ם כד"א בבהמת עלמו אבל אם שחט בהמת חבירו לעכו"ם וכו' שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ועיין בכ"מ שכתב שסמך עלמו על מ"ש בהל' שחיטה ולכאורה משמע דבנכרי איירי כדנראה מרים דבריו שם לפיכך הנכרים העובדים וכו' ול"ל דה"ק כד"א בבהמת עלמו דבזה אין חילוק בין נכרי לישראל אבל בבהמת חבירו לא בכל מקום אסורה שיש לך שאינו אוסרה כגון בישראל וע"כ לומר כן כי היכי דלא תיקשי דבריו אהדדי. והכי משמע נמי מדיוקא דר' יוסי הכא דקאמר ותשמע מינה וכו', כלומר דהא ש"מ נמי דדוקא בנכרי הוא דאמרינן הכי דאסרו עורות לבובין סתמא משום דעשה בה מעשה ואפי' לא ידיע אם זה הנכרי

שבבהמה שלו עשאה או אחר וממילא נשמע דנכרי הוא דאוסר שאינו שלו אבל ישראל בבהמת חבירו לא שמענו:

אבל בע"ז שאין קילקלין וכו'. כדאמרינן התם בפ' השוכר דף נ"א ע"ב נקטינן אין קילקלין לא לפטור ולא למרקולים דאפי' חוץ כפנים דמי ואסור:

בשאין חזירתן כהליכתן וכו'. כדאמרינן התם בפירקין דף ל"ג ע"א ל"ש אלא שאין קשורין זה בזה אבל קשורין זה בזה אסורין אימא דעתו לחזור:

נודות הנכרים גרודות וכו'. בתוספתא גרים כמו שהבאתי בפנים ובסיפא בקנקנים גרים ההם סתמא קנקנים של נכרים חדשות מותרות וישנות אסורות והש"ס מפרש לה הכא חדשות אע"פ שהן זפופות מותרות וישנות אע"פ שאינן זפופות אסורות וכדמפרש ר' אבהו טעמא דרישא דקנקנים קילי נחדשות ומזופפות משום שאין דרכן לתת לתוכן תומן של יין בשעה שזופתין אותן ולפ"ז בסיפא טעמא דהוא"ל וישנות הן שכנים הנכרי לתוכן יין ובלעי אע"פ שאין מזופפות. ונוטה גירסא דהכא במקלת לפי' ר"ת בתוס' ד' ל"ב ע"ב ד"ה כך היא גירסת הספרים כענין דמחלק בין נודות לקנקנים אלא דהוא ז"ל השוה שם גי' הברייתות להתוספתא וגם גרים בברייתא דקנקנים חדשים מותרין ויבנים ומזופתים אסורים ופי' חדשים מותרין דודאי לא נתן הנכרי בהם יין מעולם כי מאחר שאינן זפותין אלו היה נותן בהן יין היה מינכר ויבנים בהן זפותין הן אסורין ואפי' נראין חדשים כי שמא נתן בהם הנכרי יין ואינו מינכר וכו' ופירושא

דהכא

עין משפט נר מצוה

נא

א מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל' טו סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלה ס"א וס"ד

מסורות הש"ס

חדשות. שלא הכניס בהן יין לקיום: הכא את אמר וכו'. מאי שנא דבנודות זפותות אסורין ובקנקנים מותרין: אני עמדתי. חקרתי אחר זה ונתברר לי הדבר שאין דרכן לתת לתוכן חומץ של יין בשעה שזופתין אבל בנודות נותנין יין או חומץ של יין: נכנסו לתוך קנקנים. אם הכניס לתוכן יין שאסור בשתיה ומותר בהנאה כגון יין של ישראל שנגע בו הנכרי ולא שכסך וכיוצא בזה נעשו הקנקנים. כיין שאם עירה היין ונתן לתוכן יין אחר ג"כ אסור בשתיה ומותר בהנאה כדקאמר פינהו וכו': פינהו. חזר ופינהו גם ליין השני וכנס לתוכן יין אחר היין הוא אסור שהוא היין השלישי והקנקנים מותרים אח"כ להכנס בהם יין אחר שהרי כשנוערה היין הזה כבר היה בהן עירוי משלשה פעמים מיין: ולמה אסור בשתיה ומותר בהנאה. אקנקנים פריך וכי מפני מה נאסרו הקנקנים אחר שהכנים לתוכן היין הראשון שהרי לא היה יין נסך ממש א"נ אסתם קנקנים של נכרים פריך ומפני מה אסרו חכמים היין שמכנים לתוכן בשתיה ולא התירו אלא בהנאה: בגין דר"מ אמר אסור בשתיה ובהנייה. כלומר הואיל ור"מ מחמיר בקנקנים של נכרים ואוסר אפי' בהנאה א"כ דיינו שנתיר בשתיה ולא רצו חכמים להקל כל כך באיסור חמור דיין נסך: מזו לימדתי עליהם. שיש תקנה לטהרן בקילוף הזפת מהן דמה בשעה שאינן זפופות את אמר מותרין כשהן חדשות א"כ בשעה שהן זפופות ונתקלפה הזפת מעליהן לכ"ש שנתיר שהרי אין החשש אלא משום הזפת שדרכן לתת לתוכו יין בשעה שזופתין: וכשבאתי אצל חבירי אמרו. אין ראיה מכאן דאע"פ שלא

אסרו אלא זפותות מכל מקום כשהן זפותין הקנקנים חוזרין ובולעין מן היין שהשים לתוכן ולא מהני אח"כ קליפת הזפת: ציר או מוריים. מבטלין הטעם של היין לפיכך נותן הישראל ציר או מוריים לתוכן וחוזר וכונס לתוכן יין שלו: לפגטי. גן ופרדס אילנות מלשון התאינה חנטה פגיה: מזו לימדתי עליהם. תקנה מה אם בשעה וכו' ולא סיים הש"ס למילתיה ופליגי בה במה הוא דסיים דר' יסא בשם ר' יוחנן קאמר הכי קאמר דמה ציר או מוריים מועיל להכשירן בשעה שמכניסן לאור לא כל שכן וכלומר שאין להם תקנה אחרת אלא להכניסן לאור ור' חייה בשם ר' יוחנן קאמר דהכי הוא דסיים בשעה שמשהיל וכו' דסבירא ליה כר' עקיבא לעיל דמהני נמי שקולף הזפת מעליהן ועדיפא מיניה דאפי' משהיל בעלמא על ידי האור מהני: קיימין אינון. בתמיה למאן דאמר מכניסן לאור וכי קיימין הן הא פקעי ומשני דאין ה"נ קאמר מכניסן לאור וכו' ואם נתקיימו נתקיימו: מותרות. דס"ל דבלא זפת לא בלעי: כי אנן אמרין. וכי אנחנו אומרין האי כוזא של חרס שאינו זפות לא בלע הא חזינן דבלע וכן שאיל ר' בא וכי אנחנו אומרין אהן עביט של מי רגלים לא בלע אלא ודאי אם הכנים לתוכן יין לקיום בלע: ועבדין כן. בתמיה וכי נסמוך על זה שממלאן ג' ימים מעת לעת: הא לשעבר. שאל לו אם בדיעבד נתן לתוכן יין אחר מילוי ג' ימים והתירו: הא לכתחילה. אם נסמוך ע"ז לכתחילה וא"ל אסור: פיתרייא רברבייא. כוסות גדולים. במ"ר פ' אחרי מות פיילי פיטירון. ^{פ"ז נג} כוס בלשון רומי פיטירא: ארמיי

חדשות מותרות אף על פי שהן זפותות ישנות אסורות אף על פי שאינן זפותות. הכא את אמר זפותות מותרות והכא את אמר זפותות אסורות. אמר רבי אבהו אני עמדתי על זפתן של קנקנים ואין נותנין לתוכן חומץ בשעה שזופתין אותן. רבי יעקב בר אחא בשם רבנן יין שאסור בשתייה ומותר בהנאה נכנסו לתוך קנקנים נעשו הקנקנים כיין. פינהו וכנס לתוכה יין אחר נעשה יין כקנקנים פינהו וכנס לתוכו יין אחר היין אסור והקנקנים מותרין. ולמה אסור בשתייה ומותר בהנאה בגין דרבי מאיר אמר אסור בשתייה ובהנייה. א"ר בא כשהלך רבי עקיבה לזיפורין אתון שאלין ליה קנקנים של נכרים במה היא טהרתן אמר מזו לימדתי עליהם מה אם בשעה שאינן זפותות את מר מותרין בשעה שהן זפותות אלא שנתקלפה זיפתן לא כל שכן וכשבאתי אצל חבירי אמרו על ידי זפת הן בולעות. כנס הנכרי לתוכן מים ישראל כונס לתוכן מים והוזר וכונס לתוכו יין ואינו הושש. כנס הנכרי לתוכן ציר או מוריים ישראל כונס לתוכן יין כנס הנכרי לתוכן יין ישראל כונס לתוכן ציר או מוריים וחוזר וכונס לתוכן יין ואינו חושש. רבי יוחנן נפק לפגטי דרבי יודן נשייא לעכו אתון שאלון ליה קנקנים במה הוא טהרתן אמר מזו לימדתי עליהם מה אם בשעה שכנס נכרי לתוכו ציר או מוריים ישראל כונס לתוכן יין רבי יסא בשם רבי יוחנן בשעה שמכניסן לאור לא כל שכן רבי חייה בשם ר' יוחנן בשעה שמשהיל את זיפתן לא כל שכן. קיימין אינון אין קמין קמין. קנקנים שאינן זפותות ר' אסי אמר אסורות ר' אמי אמר מותרות. ר' יעקב בר אחא אמר ר' אסי מקשי כי נן אמרין אהן כוזא לא בלע. רב בא אמר רב ששת שאיל מאן אנן אמרין האין דהון של מימי רגלים לא בלע. רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בר אחא בשם רבי חנינה קנקני נכרים ממלאן [א] מים שלשה ימים מעת *לעת ר' יעקב בר אחא אמר ר' אסי מקשי ועבדין כן. רבי יוסי ממלחייא אעיל עובדא קומי רבי מנא א"ל הא לשעבר א"ל שרי הא לכתחילה א"ל אסור. ר' ירמיה אזל לגובלנה הורי באילין פיתרייא רברבייא ממלא אותן מים ג' ימים מעת לעת.

ארמייא

מראה הפנים

דהכא להתוספתא כותר פירושו. ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת פי' הר"ר אליהו שבביאו כתוס' שם דלא מחלק בין נודות לקנקנים כפי אשר פי' שם לייתב גי' הספרים וכן הם דבריו ז"ל בפי' י"א מהל' מ"א הל' ט"ו ע"ש בדין נודות הנכרי וקנקניהם וכו' דבזה הכל במכניס לתוכן לקיום תליא מילתא. ובדין הלוקח כלים מן הנכרי שכתב בהל' י"ז נמי לא חילק בין נודות לקנקנים ששם וכתב הלוקח כלים חדשים שאינם מזופתים מן הנכרים נותן לתוכן מיד ואינו חושש שמא נתן בהן י"נ ואם היו מזופתין מדיחן ואע"פ שהן חדשים. וזהו כגי' הברייתא דסיפא התם בדף ל"ג ע"א קנקנים של נכרים חדשים גרודים מותרין. כיון שאין מזופתין. ישנים ומזופפין אסורין. כלומר או ישנים או מזופפין וזהו כפי' רש"י ז"ל בזה אלא שאין דעתו ז"ל לחלק בין נודות לקנקנים מטעמא דאמרן דאם מכניסין בהן לקיום שוין הן לדינא וכן איפכא אם אין מכניסין בהן לקיום וכתבו משום זפת הוא ג"כ שוין הן ויש סיוע לזה מדקאמר הכא עמא אני עמדתי על זפת של קנקנים וכו' משמע הא במקום שנותנין לתוכן שוין הן לנודות וכן בכל חבית דאיכא למיחש במזופתין כך נראה לדעתו ז"ל ועיין בכ"מ בהל' י"ז ואין להאריך:

כנס הנכרי לתוכן מים וכו'. גי' זו משובשת וה"ג בתוספתא שם שכנסו בה נכרים מים מותר ישראל להכניס לתוכו יין ושכנסו בה נכרים יין ישראל ממלא אותה מים ג' ימים מעת לעת ומכניס לתוכה יין ואינו חושש ושכנס בה נכרי יין וישראל ומורייס מותר ישראל אחר להכניס לתוכה יין. והתוס' שם קיימו להגי' וישראל ציר וכו'. וגי' דהכא ישראל כונס לתוכן ציר וכו' כגי' הברייתא דתני רב זביד בר כובעים התם. ומיהו שמעינן מהני ברייתות דדוקא מילוי מים ג' ימים מעל"ע בעינן ולא כדאמר הכא לעיל דאחר שנתן לתוכן ג' פעמים יין הקנקנים מותרין והכיא אליבא דר' יעקב בר אחא איתמר ואפשר היה דעתו לחלק בין הכניס לתוכן יין שאסור בשתיה ומותר בהנאה דהכא מיירי ובין י"נ ואפ"ה לא אשכחן דמחלקינן לענין זה. ובב"י בסי' קל"ה בשם הרמב"ן כתב על זה דבר חדש הוא ולא מצינו לו רגלים בגמרא שלנו ולפיכך אין להקל ולהורות כן עכ"ל ואפשר דהכא נמי בדיעבד קאמר וכמ"ש שם בשם א"ח דבדיעבד למדו מכאן:

על ידי זפת הן בולעות. ולא קיימא המסקנא הכי לקמן דהא ר' יוחנן קאמר דמהני אם מכניסן לאור ולדעת ר' חייה בשם ר' יוחנן בשעה שמשהיל את זיפתן מהני ע"י האור וזהו כרב אשי התם בדף ל"ג ע"ב בהא דר' יוחנן לא תימא עד דנתר אלא אפי' רפאי מרפא אע"ג דלא נתר. והרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' בשער ה' הביא לזה וכתב נראה לי דבקנקנים דמכניסן לקיום מיירי והכי פירושא דאינהו בעו מיניה קנקנים המכניסן לקיום אם מזופתין וקלף זיפתן במה היא טהרתן ובחדשים קבעו מיניה ואמר להן מותרין לגמרי בלא שום הכשר דהא לא נשתמשו בהן ביין כל עיקר וסמכינן בהא אהכרת העין שלא נכנס בהן יין כלל וה"ק להו ומה אם בשעה שאינן זפופות אנו סומכין על הכרת העין שלא להצריכן שום הכשר ואע"פ שאם נשתמשו בהן לא היה שום דבר מפסיק בין היין לקנקנים ובודאי בולעין הן כמזופתין וקלף זיפתן וניכר שלא נתנו בהן יין לכ"ש שאפי' את"ל שנתנו בהם יין אין בהם איסור כל כך שהרי זיפתן מפסיק ותולין ועומד בפני היין וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי ע"י זפת הן בולעות לומר דבשעת זפיתה נותנין בהם יין והכי הא אין סומכין על הכרת העין דודאי נכנס בהן יין כיון שמכניסין אותן לקיום אבל שאינן זפותין מותרין לפי שאינו והאי שנתנו בהם יין ואם נתנו בהן ניכר בהם היין וזהו שנראה לי כפירושו ואלו היה דעת הירושלמי שע"י הזפיתה בולעין יותר אין משגיחין בו לפי שאין שיטת גמרתינו הולכת בכך עכ"ל. וכבר כתבתי דאף אם נפרש כפשטא מסקנת ר' יוחנן דלקמן עולה כשיטת הש"ס דילן והשתא האי קנקנים במה היא טהרתן כאידך במה טהרתן דלקמן הוא דמשמע דלאו בחדשים איירי אלא דר' יוחנן פליג על חביריו דר"ע כמבואר:

הא לכתחילה א"ל אסור. נראה דזה הוא לפי הגי' דלעיל דלא גריס בברייתא ממלא אותה במים ג' ימים מעת לעת אבל לפי גי' התוספתא שהבאתי לעיל קתני בהדיא דמותר לכתחילה בכך כדאמר ר' ירמיה התם דף ל"ג ע"א כך הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן מים ומערן וכו' מעת לעת:

הורי באילין פיתרייא רברבייא וכו'. בבבלי התם מיירי דאע"פ שאינן זפותות בולעות וכדמסיק לעיל והכן כוזא לא בלע והואיל דרברבייא הן מסתמא מכנים לתוכן לקיום ולהכי בעי עירוי ג' ימים מעת לעת כדאמרינן התם בפ' בתרא דף ע"ד ע"ב ומודה רבי בקנקנים של נכרים שהן אסורין ומה הפרש וכו' זה מכניסו בקיום:

במשלם

מסורת הש"ס

ארמייא איתבזעת זיקיה. אלא נכרי א' נבקע הנוד שלו וקיבל ישראל את היין תוך נוד שלו ושאל לרבנן ואמרו צריך מילוי ג' ימים ומיירי שהכניס את היין לקיום שסהא בתוכו ג' ימים: זפתין זיקוקין זעירין. זופתין נודות קטנים וישראל לוקחין מהן: ואסרן. משום נודות זפופות כדתנינן בברייתא דלעיל:

הלכה ה מתני'

החרצני' והזגין. הזגין הם הקליפות של ענבים והחרצנים הן הגרעינין שבתוכן: לחים. בתוך י"ב חדש: אסורין. אף בהנאה: יבישין. לאחר י"ב חדש מותרין אף באכילה והלכה כחכמים:

גמ' והא תנינן. לקמן בפ"ד ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור וא"כ אמאי לחין אסורין: במשלם לתוך הבור הוא מתניתא. מתני' מיירי שמשלה אותן הנכרי מתוך הבור ואחר שדרך עליהן ונמשך היין לבור ואם עד שלא דרך ונמשך היין מהן אפי' לחין מותרין באכילה: תמן תנינן. בפ"ט דכלים חרסין שנשתמש בהן משקין טמאין ונפל לאויר התנור והוסק התנור טמא שסוף המשקה לצאת וכן בגפת חדשה. פסולת של זיתים לאחר שהוציאו שמנן: אבל בישנה טהור. ותני עלה בתוספתא דכלי' פ"ו דב"ק איזו היא חדשה וכו' וכת"ק דהתם והכא נמי במתני' כן:

הלכה ו מתני'

המוריים. שומן של דגים ורגילין היו שמערבין בו יין אבל אם ניכר שלא נתערב בו יין כ"ע ל"פ דשרי: הגבינה והירייקי. ובנוסחת הבבלי בית אונייקי שם כפר שרוב עגלים שלהם קריבין לע"ז ור"מ חייש למיעוטא וקסבר דאע"ג דרוב עגלים הווי מיעוטא כנגד שאר בהמות חיישינן למיעוטא וכל הגבינות המגולאים שם אמרינן דילמא בקיבת עגלי ע"ז העמידן וחכמים לא חיישי למיעוטא והלכה כחכמים:

ארמייא איתבזעת זיקיה וקיבלה ישראל גו דידיה אתא עובדא קומי רבנן אמרי ממלא אותן מים שלשה ימים מעת לעת. רבי יסא אזל לצור חמא יתהון זפתין זיקוקין זעירין וישראל זבנין אמר מאן שרא לכון שאלון לרבי יצחק ולרבי מני ואסרן:

הלכה ה מתני'

ההרצנים והזגין של נכרים אסורין ואיסורין איסור הנאה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [א] לחים אסורין יבישין מותרין:

גמ' רב ששת בשם רב לחים אסורין אפילו בהנאה יבישין *מותרין אפילו [ב] באכילה והא תנינן *אינו נעשה יין נסך עד *שירד לבור רבי בא בשם רבי יודה במשלם לתוך הבור היא מתניתא. תמן תנינן *וכן בגפת [ג] חדשה אבל בישנה טהור *אי זו היא חדשה בתוך שנים עשר חדש ישנה לאחר שנים עשר חדש:

הלכה ו מתני'

המוריים והגבינה ותירייקי של נכרים אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין אסורין איסור [ד] הנאה:

גמ' יין למוריים *רבי מתיר רבי לעזר בי ר"ש אוסר לפיכך אם עבר ונתן רבי אוסר לזרים רבי לעזר בי ר"ש מתיר לזרים. רבי מנא בר תנחום בעי כדברי מי שהוא מתיר לזרים ומוריים הנכרי למה הוא אסור רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא משום תבשילי נכרים *והתני אומן *מותר שאינו אומן אסור אומן מותר לא בשאינו מבושל ודכוותה שאינו אומן אסור אע"פ שמבושל. מאי כדון את שהוא ליטול את הזוהמא מחמת ע"ז אסור הדא אמרה הנאת ע"ז אסורה והנאת תרומה מותרת א"ר יוחנן בר מדייא כדברי מי שהוא אומר אומן מותר ובלבד ביודעו. ורבי יוחנן ורבי לעזר חד אמר מפני שממעטו ממדתו וחד אמר מפני שממעטו משותיו ולא ידעין מאן מר דא ומאן מר דא מן מה דמר רבי יוחנן מחלפה שיטתה דרבי יודה ומר רבי לעזר אינה מחלפת תמן בכהן והכא בבעלים הוי דרבי יוחנן דו אמר מפני שממעטו משותיו:

הלכה ז מתני'

אמר רבי יהודה שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אסרו גבינת הנכרים אמר לו מפני [ה] שמעמידין אותה בקיבת נבילה אמר לו והלא

ר"י ור"א חד אמר מפני שממעטו ממדתו עי' פי' סוגיא זאת ברידב"ז ממס' תרומות פ"ב ה"ב דף י"ג ע"ב ד"ה אמר ר' יוחנן. ותמצא נחת: ר"ח

גמ' יין למוריים. סוגיא זו כתובה ברים פי"א דתרומות והתם שייכא והכא דפריך ממתני' מייתי לה כולה דתנן התם אין נותנין דבילה וגרוגרות של תרומה לתוך המוריים מפני שהוא מאבדו אבל נותנין את היין למוריים מפני שנותן בו טעם וקאמר הכא מתניתא דרבי היא דפלוגתא היא בתוספתא שם פ"ח דרבי הוא דמתיר ליתן יין של תרומה למוריים ור"א בר' שמעון אוסר דס"ל דאינו נותנו אלא לעבור את הזוהמא והלכך אסור מפני שהוא מאבדו: לפיכך אם עבר ונתן. לדברי רבי אסור המוריים לזרי' מפני שהיין של תרומה נותן בו טעם ומידי דעבידא לטעמא לא בטיל ולר"א בר"ש מותר לזרי' שהיין נאבד הוא ובטיל: כדברי שהוא מתיר לזרי'. א"כ מוריים הנכרי למה הוא אסור. הרי היין שנותנין בתוכו בטל הוא: משום תבשילי נכרי'. הוא דאסר ולא משום חשש יין לנסך: והתני. בתוספתא דמכלתין פ"ה מוריים אומן ה"ז מותר משום דלא מרע נפשיה: אומן מותר לאו בשאינו מבושל. הוא דהתירו וא"כ דכוותה שאינו אומן אע"פ שאינו מבושל אסור כל"ל וכן הוא בתרומות: מאי כדון. השתא הדרא קושיא לדוכתיה מ"ט אסרו למוריים: את שהוא וכו'. כלומר לעולם יין למוריים משום לעבורי זוהמא הוא דעבידא ובע"ז אסור דעכ"פ הנאה אית ביה מחמת יין נסך: הדא אמרה וכו'. כלומר אפי' ההיא הנאה אסרו ביה ביין נסך ומשום חומרא דע"ז ובתרומה מותרת דלאין איסור הנאה בתרומה: ובלבד ביודעו. דלא חשיד לשקר ומהימן ליה שלא נתן להוכו יין: ר' יוחנן ורבי אלעזר. התם בתרומות קאי דתנינן אין מבשלין את היין מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו ופליגי לענין מאי ממעיטו: ממדתו. שנחסר על ידי בישול: משותיו. שאינו שוה כ"כ כמו יין חי ובני אדה חפלין יותר בו מביין מבושל: ולא ידעין. ומספקא לן מי מהניהם אמר הטעם הזה ומי אמר זה ממה דאמר ר' יוחנן בספ"ב דתרומות על הא דתנן בם אין תורמין יין מבושל על שאינו מבושל מפני שהוא רע על היפה: קאמר התם מתני' כר' יהודה וכלומר דאע"ג דפליג התם ברישא גבי תורמין בלל קטן שלם וכו' מ"מ ההיא דשאינו מבושל על המבושל וכו' כר' יהודה נמי אתיא דלא חזינן דפליג בסיפא והדר פריך ר' יוחנן שם מחלפה שיטתיה דר' יהודה מרים פ"ח דקתני מפני שהוא משביחו אלמא דס"ל יין מבושל עדיף טפי. ואמר ר"א אינה מחלפה שיטתו דתמן בפ"ח בכהן הוא דמתיר לבשלו דאע"פ שמחסרו ממדתו מ"מ משביחו מחמת שהוא מתקיים לו והכא בפ"ב בבעלים וצריך לתרום מן היפה לפי שנוח לו יותר להכהן ליקח ממנו יין חי כפי המידה וס"מ דר' יוחנן דקא' מחלפה שיטתיה דר' יהודה הוא דאמר דטעמיה דת"ק מפני שממעטו משותיו והלכך אפי' בכהן אין לו לבשלו ולעשות גרוע מכמות שהיה:

הלכה ז מתני'

מפני מה אסרו גבינות הנכרים. באכילה ולרבנן קא בעי דמשום חלב בהמה טמאה ליכא למיחש דקים לן חלב בהמה טמאה אינה נקפה: מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה. בחלב שבתוך הקיבה: והלא

מראה הפנים

במשלם לתוך הבור היא מתני'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכתב ומפרש בירושלמי במשלה אותן מתוך הבור דאינו נעשה יי"נ עד שירד לבור. וכתב הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בית חמישי שער ראשון ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל בפ' אין מעמידין ומפרש בירושלמי וכו' למשנה ראשונה הוא ולא שהלכה כן אלא ללמוד ממנה משנה אחרונה כתבו הרב ז"ל ולומר שהמשלה מתוך גממיות שתחת האשכולות שעדיין הכל מעורב ענבים ויין באתת אינם אסורין ושלא כדעת ר' יוסי כר' כון דירושלמי שכתבנו למעלה בסמוך אלא כדעת מי. שנחלק עליו ואמר ממותר גממיות שתחת האשכולות מותרות וזו אפי' למשנה אחרונה אסור עכ"ל והביא הב"י בסי' קכ"ג למקצת דבריו והינם במוכן שם ויתבאר מזה לקמן אי"ה בפ"ד הל' ח' ועי"ש:

והתני אומן מותר. וכן הובאה הא ברייתא התם דף ל"ד ע"ב ומפרש לה פשט דאבון ובני מוהר איידי דנפיש בומניה הלכך לא רמי ביה אומן חמרה דידע דמקלקל לה שליבי דלא נפיש בומניה רמי ביה חמרא וכתבוה הרי"ף והרא"ש ז"ל. ומה שלא

עין משפט נר מצוה

נב
א ב מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל' יד סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכג סעיף יד

נג
ג מיי' פי"ד מכלים הל' ו

נד
ד מיי' שם פ"ג הל' יג סמ"ג לאוין קלב טוש"ע שם סי' קטו ס"ב

נה
ה מיי' פ"ג מאכ' מאכלות אסורות הל' יג סמ"ג לאוין קלב טוש"ע שם

מסורת הש"ס:
פ"ז לד (לקמן פ"ד)
שם נה (כלים פ"ט) (תוספתא דכלים פ"ו דב"ק)
(תרומות פי"א תוספתא דתרומו' פ"ח)
(תוספתא דמכלתין פ"ה) פ"ז לד פ"ב

עין משפט נר מצוה

ר"ח בר בא בשם ר"י בראשונה היו אומרים אין מעמידין לא בקיבת הנבילה ולא בקיבת העכו"ס חזרו לומר מעמידין בקיבת הנבילה ואין מעמידין בקיבת העכו"ס רבי בא כ"ז ר"ש בר"י בעי מה כר"א דר' אליעזר אמר סתם מחשבת עכו"ס לעכו"ם כן הגי' במס' בילה פ"ק ה"א ר"י בשם ר"י הכין בראשונה הם אומרים אין מעמידין כו' וחזרו לומר מעמידין בין בקיבת הנבילה בין בקיבת העכו"ס א"ר יוסי לשון מתניתא מסייעה לרהב"ב קיבת העכו"ס וקיבת הנבילה אסורה. פי' אלמא דעכו"ס חמור מנבילה דאל"כ של עכו"ס נופי' הוי נבילה. ומשני כמשנה הראשונה דלמשנה הראשונה לעולם הוא כן דעכו"ס חמור מנבילה אבל למשנה האחרונה אף דחמור מ"מ מותר כמו בנבילה ומסיים הגמ' דכמו כן כל המשנה קאי למשנה הראשונה חוץ מהסיפא דסיפא דאפילו למשנה אחרונה נמי קאי כמו דמסיק בבבלי מס' חולין דף קט"ז ע"ב והילכתא מעמידין בקיבת נבילה ובקיבת שחיטת עכו"ס וכשירה שינקה מן הטריפה. וכ"ש טריפה שינקה מן הכשירה מ"ט חלב המכונס בה כפירשא בעלמא ע"כ עיי"ש. וא"כ כיון דפירשא בעלמא היא הכל מותר וה"נ ה"ק דכל המתניתין אינו אליבא דהלכתא חוץ מסיפא דסיפא כשירה שינקה מן הטריפה קיבה אסורה הוא רק למשנה ראשונה הכל למשנה אחרונה מותר אך סיפא דסיפא טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת היא קס אליבא דדינא אף למשנה האחרונה. אפילו דיסברון ב"ש כב"ה כו' זה שייך למס' בילה עם כדכך הש"ס הזה:

ומפני

והלא קיבת העולה חמורה. שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה: שדעתו יפה. שאינו קן ומואס בה: שורפה חיה. דפירשא בעלמא היא: ולא הודו לו. להורות כן לכתחילה אבל אמרו לא נהנין מדרבנן ולא מועלין מדאו' אלמא מדלית ביה מעילה ש"מ האי חלב הכנוס בקיבה כפירשא בעלמא הוא: בקיבת עגלי ע"ז. שנעשו לה תקרובת וגבי ע"ז אפי' פירשא בעלמא היא אסור דכתיב בה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: השיאו לדבר אחר. ולא רצה לגלות לו טעמו של דבר מפני שעדיין לא עברו י"ב חדש שנגזר' גזירה זו וכי גזרי רבנן גזירה לא מגלו לטעמא עד תריסר ירחי שמא עד שתתפשט גזירתן דילמא איכא דלא ס"ל לטעמיה ואתי לזלזולי בי' וטעמא דאסרו גבינת נכרים מפני שמעמידין אותן בעור הקיבה של שחיטת נכרים שהיא נבילה ועור לאו פירשא הוא ואסור ואע"פ שהוא דבר מועט כנגד כל החלב כיון שהוא מעמיד החלב ועושה בו מעשה לא בטיל דקי"ל הכל הולך אחר המעמיד ומשום בשר בחלב לא היה אסור כיון שהבשר בפני עצמו מותר אינו אסור בחלב אע"פ שמעמידו עד שיתן בו טעם אבל דבר של איסור מעיקרו אסור בהיתר כל זמן

מסורת הש"ס

תורה אור

והלא קיבת העולה חמורה מקיבת הנבילה ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אלא אמרו לא נהנין ולא מועלין חזר ואמר לו מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי ע"ז אמר לו אם כן למה לא אסרוה בהנאה השיאו לדבר אחר אמר לו ישמעאל אחי היאך אתה קורא °כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך מיין אמר ליה כי טובים דודייך אמר לו אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו לריח שמניך טובים: **גמ'** רבי יעקב בר אחא ר"ש בר בא בשם רבי יהושע בן לוי מפני *עגלים ששם נשחטין לשם עכו"ם שמע רבי יוחנן ומר יפה לימדנו רבי שכן השוחט בהמה לעכו"ם אפילו *פירשה אסור. רבי יוחנן בעי מצא בה טבעת א"ר יוסי טבעת בעינה היא פירשה גופה היא. רבי חייה בר בא בשם רבי יוחנן *בראשונה היו אומרים אין מעמידין לא בקיבת הנבילה ולא בקיבת הנכרי חזרו לומר מעמידין בקיבת *הנבילה ואין מעמידין בקיבת הנכרי רבי בא בר זבדא רבי שמואל בר רב יצחק בעי זו להוציא מדברי רבי ליעזר שר"א אומר שמחשבת נכרי לע"ז. אתא רבי אסי בשם רבי יוחנן בראשונה היו אומרים מעמידין בקיבת הנבילה ולא בקיבת הנכרי חזרו לומר מעמידין בין בקיבת נבילה בין בקיבת הנכרי. לישן מתניתא מסייעא לר' חייה בר בא *קיבת הנכרי ושל נבילה אסורה

שיר א

כמשנה

פ"ו לד פ"ב

שם

(בילה פ"ק)

חולין קטז

(חולין פ"ח)

שהוא מעמיד אף על פי שאינו נותן בו טעם: כי טובים דודיך. לשון זכר: או כי טובים דודייך. לשון נקבה וה"ק כ"י לפניו ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי כי טובים דודייך מיין: אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו. שלשון זכר הוא והכי קאמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה ערבים עלי דברי דודך כלומר תקנות שתקנו וגזרו החכמים יותר מיינה של תורה מעיקר תורה שבכתב: **גמ'** מפני עגלים ששם וכו'. אמתני' דלעיל קאי וטעמא דר"מ מפרש דאוסר בגבינות כפר ותירייקי אפי' בהנאה מפני עגלים ששם נשחטין לשם ע"ז ור"מ חיים למיעוטא כדפריסית שם: שמע ר' יוחנן ואמר יפה לימדנו רבי. האי טעמא אליבא דרבי מאיר דאף על גב דמעמידין את הגבינה בקיבה ופירשא בעלמא היא מיהו בע"ז שאני שכן השוחט בהמה לע"ז אפי' פירשה אסור כדשמעינן ממתני': מצא בה טבעת. בבהמה שנשחטה לע"ז אי נימא דאסור בהנאה: טבעת בעינה היא. כלומר טבעת דבעינה היא באת לתוך מעיה ולאו מגופה קא רבי אבל פירשה מגופה היא: בראשונה וכו'. סוגיא זו כתובה בריש פ"ק די"ט ומעתקת כאן בקצרה והכי גרסינן התם המן תנינן בפ"ה דעדיות: בילת נבילה אם יש כיולא בה נמכרת בשוק. שקליפתה קשה ונגמרת כשאר בלים הנמכרות בשוק מותרת ואם לאו אסורה כדברי בית שמאי ובית הלל אוסרין מה טעמא דבית שמאי גמורה היתה עד שלא תתנבל מעתה הפי' אין כיולא בה נמכרת בשוק תהא מותרת אם אומר את כן נמצאת מתיר שלל של בלים. כלומר דשאני אין כיולא בה נמכרת שכיון שלא נגמרה כבני מעיה היא וקשורה בשלל של בלים ולא נתיר שלל של בלים של נבילה. ואמרינן תו התם ובית שמאי כמשנה האחרונה ובית הלל כמשנה הראשונה בתמיה. ובספרי הדפוס כתוב שם בהיפוך וטעות הוא. כלומר דבית שמאי ובית הלל דפליגי בכיולא בה נמכר' בשוק וקסברו ב"ה דכגופה היא מעתה דברי ב"ה כמשנה הראשונה דמתני' דהכא דאסרו משום קיבת נבילה דכגופה הויא והלא חזרו בהן ולמשנה אחרונה לאו כגופה חשובה היא וקס"ד דבילה וקיבה חדא דינא אית להו: דאמר ר' חייה בר בא בשם ר' יוחנן בראשונה וכו'. כדכתיב כאן כלומר משנה ראשונה ומשנה אחרונה מאי היא דאמר ר"ח וכו' וכדמסיק לקמן: בראשונה היו אומרים אין מעמידין לא בקיבת הנבילה. אפי' של ישראל ולא בקיבת הנכרי ומטעמא דקיבת נבילה כגופה היא: חזרו לומר. לפי משנה האחרונה שחזרו וסבירא לן דקיבה פירשא בעלמא היא מעמידין בקיבת הנבילה של ישראל אבל אין מעמידין בקיבת הנכרי משום דסתם שחיטת נכרי לע"ז היא ובע"ז אפי' פירשה אסור: בעי. הקשה על זה דהאי אזלא כר"א דפ"ב דחולין דקאמר סתם מחשבת נכרי לע"ז והא שתים לן תנא לעיל דלא כר"א דתנן בהלכה ג' בשר הנכנס לע"ז מותר ואמרינן התם זו להוציא מדברי רבי אליעזר שר"א אומר מחשבת נכרי לע"ז: אתא ר' אסי בשם רב יוחנן. דהכי קאמר ולא כדאמר ר' חייה בר בא בשמיה: בראשונה היו אומרין אין מעמידין לא בקיבת הנבילה ולא בקיבת הנכרי חזרו לומר מעמידין בין בקיבת הנבילה בין בקיבת הנכרי וכן הוא במסכת בילה. כלומר לפי משנה הראשונה היו שניהן שוין לאיסורא ולפי משנה האחרונה שניהן שוין להיתירא דסתם מחשבת נכרי לע"ז לא אמרינן: לישן מתניתא מסייע לר' חייה בר בא. לשון המשנה ששנינו בפרק כל הבשר מסייעא ליה דקתני התם קיבת נכרי ושל נבילה אסורה אלמא דקיבת נכרי לחוד ושל נבילה לחוד ואי טעמא דנכרי נמי משום נבילה הויא למה לי למיתני תרווייהו אטו לא ידעינן דשחיטת נכרי נבילה היא:

משנה

מראה הפנים

בלא הביא הרמב"ם ז"ל מתילוק דין זה וכתם וכתב בפי"ו ממ"א הל' כ"ו המורים במקום שדרכן לתת לתוך יין אסור וכו' ולא הזכיר כלל מאומן י"ל מפני שבשביו אין דרכן לתת לתוכו יין לא רצה להאריך בזה וכ"כ הרבב"א ז"ל גם על דבריו. שעל זה כתבו ליקח מודיים בכל מקום מכל אדם לפי שלא נהגו עכשיו לתת לתוכו יין כלל: **לישן** מתניתא מסייע לר' חייה בר בא וכו'. דיוקא דהאי ב"ס כתבו התוס' בתימה בפ' כל הבשר דף קי"ו ע"ב בהא דמפרש במולל סתם חדא קתני בקיבת שחיטת נכרי נבילה דמאי קמ"ל דקבת נכרי נבילה הא שמעינן מפ"ק במתני' ולא הוי ליה למיתני הכא אלא קיבת נכרי אסורה. ולכ"ע הך דיוקא קודם תורה גבינות וכן אמר התם והכא מוסיף לה דריבא דסיפא כשירה שינקה מן הטריפה אסורה נמי כמשנה הראשונה היא וה"י סייעתא לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפט"ו ממ"א שפסקו דחלב הקיבה פירשא בעלמא היא וגרבי לאמסקנא שם אבל מעמידין בקיבת נבילה ונכרי וקיבת כשרה שינקה מן הטריפה וכ"ש בקיבת טריפה שינקה מן הכשירה. והרא"ש ז"ל כתב שם וז"ל לגירכתו דכשרה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה קודם תורה גבינות ולא משמע כן אלא משמע בשמו כאתא. והדיא קאמר הכא כדברי הרי"ף והרמב"ם והגאונים ז"ל: היה

ציון ירושלים [ג]בראשונה היו אומרים מעמידין בקיבת נבילה כו' ע"ש כל המאמר וע' מס"ם וע' פר"ת בי' פו וע רמב"ן במלחמות פ' כל הבשר ודוק ונדרום לבנת הגדול בהלכתי כזה. וע' סמ"ג מלות ל"ת קלד ול"ע:

תורה אור

כמשנה הראשונה טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת כמשנה האחרונה כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה כמשנה האחרונה. אפי' דיסברון בית שמאי כבית הלל במשנה הראשונה הוי ביצה גידולי גופה קיבה ממקום אחר באת. ואתייא כיי דמר רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יוחנן מעשה בבנו של רבי יהודה בן שמוע שבקעו להן זאיבים יותר משלשה מאות צאן ובא מעשה לפני חכמים והתירו קיבותיהן אמרו ביצה גידולי גופה קיבה ממקום אחר באת לו. *חברייה בשם רבי יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר *מדברי תורה °וחכך כיין הטוב שמעון בר בא בשם רבי יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה וחביבים יותר מדברי תורה °כי טובים דודיך מיין. רבי בא בר כהן בשם בר פזי תדע לך שדברי סופרין חביבין יותר מדברי תורה שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה מפני שעבר על דברי בית הלל חייב מיתה על שם °ופורץ גדר ישכנו נחש. תני רבי ישמעאל דברי תורה יש בהן איסור ויש בהן היתר ויש בהן קלין ויש בהן חמורין אבל דברי סופרין כולן חומר דתנינן תמן האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש[א] טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. רבי חנינה בשם רבי אידי בשם רבי תנחום ברבי חייה חמורין דברי זקינים מדברי נביאים דכתיב °אל תטיפו יטיפון וכתיב °אטיף לך ליין ולשכר. נביא וזקן למה הן דומין למלך ששילח שני סימנטירין שלו למדינה על אחד מהן כתב אם אינו מראה לכם חותם שלי וסימנטירין שלי אל תאמינו לו ועל אחד מהן כתב אף על פי שאינו מראה לכם חותם שלי וסימנטורין שלי האמינו לו כך בנביא כתיב °ונתן אליך אות או מופת ברם הכא °על פי התורה אשר יורוך. רבי יעקב בר אחא ר"ש בר בא בשם רבי יהושע בן לוי מפני שרוב עגלים ששם נשחטין לשם ע"ז שמע רבי יוחנן ומר יפה לימדנו רבי שכן השוחט בהמה לע"ז אפילו פירשה אסור רבי יוחנן בעי מצא בה טבעת א"ר יוסי טבעת בעיינה היא פירשה גופה היא. מה שורפה גמי לה ר"ש בן לקיש אמר בכוס זוהם הדא אמרה השותה בכוס זוהם לא נהנה ולא מועל. ומפני מה לא גילה לו א"ר יוחנן מפני שבקרוב *אסרום ורבי ישמעאל היה קטן. רבי חונייה א"ר חמא בר עוקבא מקשי אם להפליגו בדברים היה מבקש היה לו להשיא בחמש השוואות שבתורה ואילו הן *שאת. ארור. מחר. משוקדים. וקם. °הלא אם תיטיב שאת או שאת אם לא תיטיב. °כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור ארור או ארור אפם כי עז. °ויאמר משה אל יהושע צא הלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב על ראש הגבעה. °ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה. °ויאמר יי' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם או וקם העם הזה וזנה רבי תנחומא מוסיף הדא °ובני *יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים. אמר רבי לא יש דברים שמשיקין עליהם את הפה היך כמה דאת אמר °ישקיני מנשיקות פיהו. א"ר יצחק כתיב °ואותי צוה יי אותי ואותי. נאמר לי דברים שנאמר לכם ונאמר לי דברים שנאמר בינו לבין עצמי. ר"ש בן חלפתא ר' חני בשם רבי שמואל בר נחמן °כבשים ללבושך ומחיר שדה עתודים כבשים

מסורת הש"ס (כסנהדרין פי"א) פ"ג לה. שם. יומא נב. פ"ג ויפלה.

כמשנה הראשונה. השתא מסיק לה דחזינן דקתני התנא כמשנה הראשונה וקתני כמשנה האחרונה כדמפרש לסיפא דמתני' דהתם וה"ג כמו שהוא במסכת בילה: כמשנה ראשונה כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה כמשנ' ראשונה וטריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת כמשנה אחרונה. כלומר הא דקתני ברישא דמתני' קיבת נבילה אסורה אלמא להו כפירשא בעלמא היא כמשנה ראשונה היא וכן הא דקתני ברישא דסיפא כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה אלמא כחלב חשבינן ליה מה שהוא בתוך הקיבה הא נמי כמשנה ראשונה בקודם החזרה נשנית דאכתי לא הוה אמרינן כפירשא בעלמא היא ומשנה לא זזה ממקומה אפי' לאחר שחזרו מזה והא דקתני בסיפא דסיפא טריפה שינקה מן הכשירה קיבת' מותרת ולא אמרינן כגופה היא כמשנה האחרונה בלאחר חזרה היא במעינן מיהת דחזרו ממשנה ראשונה וקבעו כמשנה אחרונה והדרינן לקושיא דלעיל דבית שמאי כמשנה האחרונה ובית הלל כמשנה הראשונה בתמיה הא חזרו ממשנה הראשונה והיכי אמרינן להא דבית הלל כוותה: ומשני ואפי' דיסברון בית שמאי כבית הלל כמשנה האחרונה כל"ל וכן הוא שם. כלומר דהא ליתא דנלינן לאוקמי הא דבית שמאי וכן הא דבית הלל כמשנה האחרונה דלא דמיא פלוגתייהו להא דמתני' דבילה גידולי גופה הויא ובהא פליגי דבית שמאי סברי הואיל וביולא בה נמכרת בשוק לאו כגופה חשבינן לה וה"ס אין ביולא בה נמכרת אז כגופה הויא ובית הלל סברי אפי' ביולא בה נמכרת מ"מ גידולי גופה היא שנתגדלה במעי נבילה וכנבילה היא אבל קיבה ממקום אחר באה ובין לבית שמאי ובין לב"ה אמרינן דלאו כגופה חשיבה דכפירשא בעלמא היא הבאה לה ממקום אחר ותרויהו כמשנה האחרונה סבירא להו: ואתייא כהאי דאמר רבי יוסי בר בון וכו' שבקעו להם זאבים. דרסום ואסרו אותן משום דרוסת הזאב ואפ"ה קיבותיהן התירו דלא דמיא לבילה: חברייא בשם ר' יוחנן וכו'. גרסינן להא לעיל פ' אלו הן הנחנקין בהל' ד' עד ע"פ התורה אשר יורוך ע"ש: ר' יעקב בר אחא וכו'. ברים הלכה וגרסי' לה על מתני' דלעיל והדר גרים לה על מתני' דהכא: מה שורפה. מה הלשון שורפה: גמי לה. שנומא' אות' שיה: בכוס זוהם. כלומר דיהיב טעמא מפני [מאי] אמרו בקיבת עולה כששורפה לא נהנה ולא מועל אע"פ שזה נהנה משום שדומה לשותה בכוס זוהם הדא אמרה וכו' ולא מועל דלא הויא הנאה גמורה שבטלה דעתו אצל כל אדם ומ"מ לכתחילה אמרו חכמים לא נהנה שלא יעשה כן: מפני שבקרוב אסרום. ולא היה רוצה לגלות שלא יזלזלו בדבר: ור' ישמעאל היה קטן. ועוד דבאותה שעה ששאלו עדיין קטן היה ר' ישמעאל ואין מגלין טעמי תורה לקטן כדלקמן: אם להפליגו בדברים היה מבקש. מ"מ השיאו לדבר הזה ולא השיאו לאלו חמש השאות שבתורה שאין להן הכרע ויש להשיא פירושן לכאן ולכאן כדחשיב ואזיל וכלומר דהכא נמי מפני מה השיאו לגמרי לדבר אחר היה לו לומר מילתא דמשתמע לתרי אפי שהוא נוטה לכאן ולכאן והיה יודע ולא יודע גוף הטעם: א"ר לא. היינו טעמא מפני שיש דברים שמשיקין השפתים עליהן וסותמין את הפה ואין לגלותן כלל וכלל היך כמה וכו' ישקני: אותי. הוה ליה למיכתב וכתיב ואותי ללמד שנא' לי דברים שיש לי רשות לומר הטעם לכם ודברים שאין לי לגלות הטעם כ"א נאמר לי טעמן ביני לבין עצמי: כבשים

ומפני מה לא גילה לו א"ר יוחנן מפני שבקרוב אסרום. ור' ישמעאל הי' קטן פי' כדאיתא בבבלי דף ל"ה מש"ס כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלי טעמא עד תריסר ירחא שתא דלמא איכא איניש דלא ס"ל ואתא לזלזולי בה פירוש דלמא איכא איניש בעלמא דאתא לזלזולי בה אבל גדולי הדור פשיטא דהיו יודעים מזה ופשיטא דהיו מגלה לר' ישמעאל אך מפני שהי' אז קטן. ר"ח אמר ר"ח ב"ע מקשי אם להפליגו בדברים הי' מבקש הי' לו להשיא בחמש השאות שבתורה כו' כו' ע"ז משני א"ר לא יש דברים שמשיקים עליהם את הפה היאך כמה דאת אמר ישקני מנשיקות פיהו פי' דמשני דלפיכך השיאו ושילו במקרא הזה משום דקא"ל תהלה רישא דקרא ישקני מנשיקות פיהו כדאיתא בבבלי דף ל"ה מ"ש האי קרא דשילי אר"ש ב"פ ואיתימא רשב"א מרישא דקרא קא"ל ישקני מנשיקות פיהו א"ל ישמעאל אחי השוק שפתותיך זב"ז ואל הבהל להשיב. ע"כ וה"נ משני ר' לא דלפיכך השיאו במקרא הזה ולא בהנך חמש מקראות משום רישא דקרא ישקני מנשיקות פיהו דיש דברים שמשיקין עליהן את הפה:

רבי

נר

א מיי' פי"ד מהל' ממרים הל' ג סמ"ג עשין קיא ולאוין ריג

מראה הפנים

היה לו להשיאו בחמש השאות שבתורה. לאו דקאמר שהיה לו להפליגו באלו חמש מקראות ממש דמאי שנא באלו דוקא אלא כעין אותן מקראות קאמר ולומר שלא היה לו להפליגו לדבר אחר לגמרי כ"א היה לו להשיבו בישא הדבר כעין הכרע כמו במקראות שאין להם הכרע וכדפריבית בפנים וכבר נודע שדרך הש"ס הזה להשתמש בבי"ת במקום כ"ף כמו לעיל ר"ל אמר בכוס זוהם וכן בכל מקום ומדברי התוס' דף ל"ה ע"א ד"ה מאי שנא וכו' נראה דמפרשי היה לו להשיאו ממש בכך ולרמ"ז כתבו שהסימן על ה' מקראות ממ"אלו. והכא חשיב לה' מקראות על הסדר ובבבלי יומא דף נ"ב ע"ב לא קחשיב להו כסדר ותמהו התוס' שם ואפשר דנקט התם מקדים אחר שאת

הורה אור

כבשים כתיב הא כיצד בשעה שתלמידין קטנים כבוש לפניהן דברי תורה הגדילו ונעשו כעתודים גלה להם רזי תורה ודא מסייעה למה דתני רבי שמעון בן יוחאי °ואלה המשפטים אשר תשים (שמות כא) לפניהם [ז]מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין:

הלכה ח מתני' אילו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה

[א] חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו [ב] הפת והשמן שלהם ושלקות *רבי ובית דינו [ג] התירו בשמן [ד] כבשים שדרכן לתת בהן יין וחומץ וטרית [ה] טרופה וציר שאין בה דגה והחילק וקורט של חלתית ומלח סלוקנתית. הרי אילו אסורין ואין איסורן איסור הנאה:

גמ' *חלב הנכרי למה הוא אסור רבי בא בר רב יהודה רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי חלב הנכרי למה הוא אסור *משום גילוי. ויעמיד אמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני האירס הנתון בין הנקבים ותני כן שלשה *אירסים הן אחד צף ואחד [ו] שוקע ואחד דומה לשבכה. פעלייא הוון בחקלי' איתגליית קולתא דמיא אשתון קמייא [ולא מייתין] ואנכון תנייני ומייתין אני אומר אירס שוקע היה. ביומוי דרבי ירמיה איתגליין גיגייתיה דסדרא רובא אישתון קמייא ולא מיתו אינכון תינייני ומיתו אני אומר ארס שוקע היה. ותניא כן אבטיח שניקר ואכלו ממנו עשרה בני אדם וכן יין שנתגלה ושתו ממנו עשרה בני אדם אסור לוכל ולשתות אחריהן אני אומר אירס שוקע היה. א"ר ירמיה חלב הנכרי למה הוא אסור משום תערובת [ז] בהמה טמאה ותני כן *ישראל [ח] יושב *בעדר והנכרי חולב ומביא לו ואינו חושש. *פיתן רבי יעקב בר אחא בשם רבי יונתן פת מהלכות של עימעום היא כך אני אומר מקום שפת *ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת נכרים אסורה ועימעמו עליה והתירוה. או מקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת נכרים מותרת ועימעמו עליה ואסרוה. אמר רבי מנא וכי יש עימעום לאיסור ופת לא כתבשילי נכרים הוא כך אנו אומרים מקום שאין תבשילי ישראל מצוין בדין הוא שיהו תבשילי נכרים מותרים. אלא כיני מקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת נכרים אסורה ועימעמו עליה [ט] והתירוה מפני

כבשים כתיב. וקרינן כבשים בשין הימנית מלשון כבישת הדברים: אשר תשים לפניהם. ודריש מלשון סימא ואוצר שלפעמים צריך אתה להסתיר אותן כאוצר הזה ואין לך רשות לשקע את עצמך ולגלות דברי תורה אלא בפני בני אדם כשרין שמחשבין ומייקרין אותן:

הלכה ח מתני' חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו. משום תערובת חלב טמא ואפי' להעמיד בו גבינה אסור דשמא חלב הטמא שאינו מעמיד ישאר בגומות שבגבינה עם הנסיובי: הפת והשמן וכו'. כל הני אסורין משום חתנות ופת פלטר התירו במקום שאין פלטר ישראל מצוי אבל פת בעלי הבתים לא התירו אלא להולכי דרכים ובשעת הדחק והשמן ראו שלא נתפשט איסורו ונמנו עליו והתירוהו כדלקמן: ושלקות. כל דבר שבישלו אותו הנכרים ואפי' בשלו בכליו של ישראל ובפניו שאין לחוש לתערוב' איסור ובישולי נכרים אסרוהו משום בישולי נכרים והוא שלא סייעו הישראל לא בתחילה ולא בסוף ולא אסרו משום בישולי נכרים אלא דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אבל אם חסר אחת מאלו אין בו משום בישולי נכרים: כבשים. דברים שדרכן לכבוש דגים ומיני ירקות ודרכן לתת בהן יין או חומץ ואין אסורין איסור הנאה לפי שאין טעם היין ניכר בהן אבל באכילה אסורין: וטרית. מין דגים קטנים מלוחים וטרופה שנטרפו ונשתברו דק דק ואינן ניכרין והלכך חיישינן לטמאין: וציר שאין בה דגה. דג קטן שנקרא כלבית ודרכו ליגדל מאליו בציר דגים טהורים והיא עצמה טמאה וכשיש ציר דג טמא מעורב עמו לא יגדל בו כלבית: והחילק. מין דגים קטנים טהורים ואין להן סנפיר וקשקשת ועתידין לגדל אחר זמן ודגים קטנים טמאים הדומין להן מתערב עמהן ואינם ניכרים אפי' כשאינה טרופה אבל טרית אין דגים טמאים דומין לה והלכך שרי כשאינה טרופה: וקורט של חלתית. כך שמה בערבי חלתית וחותכין קרטיו בסכין ואסורה משום שמנונית דסכין דאגב חריפותא דחלתית נמתקת היא טעם השמנונית הנבלע בה: ומלח סלקונתית.

מלח שכל גדולי רומי אוכלין אותה ורגילין למשוח אותה בחלב חזיר או בשומן דגים טמאים והיא גסה ולבנה ביותר: הרי אלו אסורין וכו'. למעוטי בידוע שכבשן ביין: **גמ'** משום גילוי. והם אין נזהרין בו: ויעמיד. החלב ואם יש בו ארס נתן אינו נקפא: מפני האירס הנתון בין הנקבים. שנתערב עם הנסיובי ועומד בין הנקבים של הגבינה ואינו ניכר: ותני כן. שיש מין ארס שהוא שוקע וזה יוכל להתערב ולהנתן בין נקבי הגבינה: אחד צף. של זקן צף הוא על המשקה: שוקע. של בחור חזק וכובד בו ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי: ואחד דומה לשבכה. והוא של בינוני ועומד כשבכה מלמעלה ולא צף ממש: אישתון קמייא. ולא מייתון. וכן היא בפ"ח דתרומות: ואנכון תנייינן. וחזרו ושתו השניים ומיתון מפני שארס שוקע היה: דסדרא רובא. של בית המדרש הגדול: אישתון קמייא ולא מיתו אינכון וכו': אבטיח שניקר. אותו הנחש: עשרה בני אדם. ולא מתו אף על פי כן אסור וכו' שחוששין לארס שוקע: רבי ירמיה. סבר טעמא דחלב הנכרי אסור משום תערובת חלב בהמה טמאה: ותני כן. בתוספ' פ"ה ישראל וכו' אלמא דליכא חששא משום גילוי אלא משום התערובת חלב טמא וכשישראל יושב בעדר שגי שרואה שאין שם בהמה טמאה ואע"פ שאינו רואה אם נתגלה: פת מהלכות של עימעום היא. של גימגום ומפרש ואזיל: כך אנו אומרין. בעיא היא ובשביעית ובפ"ק דשבת גרים א"ר יוסה קשייתה קומי ר' יעקב בר אחא מהו מהלכות של עימעום כך אנו וכו' כלומר אם כך נפרש: ועימעמו עליה והתירוה. אפי' במקום שפת ישראל מצויה: או דילמא מקום וכו'. ואסרוה אפי' בשאין פת ישראל מצויה: א"ר מנא. מאי תיבעי לך דלא שייך לשון עימעום לאיסור דאי לאיסור א"כ החמירו הוי ליה למימר ולהיתר הוא דשייך לשון עימעום וכלומר שלא התירו בפירוש אלא בגימגום ולא רצו לאסור: ופת לאו תבשילי הנכרים הוא. וכי כך אנו אומרים וכו'. בתמיה ומאי שנא דבפת התירו: אלא כיני וכו'. דהיינו טעמא דבפת התירו מפני

מפני

עין משפט נר מצוה

נז
א מיי' פ"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יג סמ"ג לאוין קלב טוש"ע יו"ד סי' קטו סעיף א

נח
ב מיי' שם פי"ז הל' ט סמ"ג שם קמח טוש"ע שם סי' קיב ס"א

נט
ג מיי' שם הל' כד טוש"ע שם סי' קיד

ס
ד מיי' שם הל' כב סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קיד ס"ז

סא
ה מיי' שם פ"ג הל' כג סמ"ג שם טוש"ע שם ס"י

סב
ו מיי' פי"א מלוה הל' יא טוש"ע שם סי' קטז

סג
ז מיי' פ"ג ממאכלות אסורות הל' יג טוש"ע שם סי' קטו ס"א

סד
ח מיי' שם הל' יז טוש"ע שם

סה
ט מיי' שם פי"ז הל' יב סמ"ג לאוין קלב טוש"ע שם סי' קיג ס"א

ציון ירושלים

[ז]מה הסומא כו' את עי' סמ"ג מלות עשה יב גרים מה הפנימה כו' את ודרוש מ"מ לפניהם כאלו כו' הפוכם פנימה:

מסורת הש"ס

פ' תוס' פ"ז ט ד"ה אשר ותוס' לג ד"ה כפא

(תרומות פ"ח שבת פ"ק)

פ"ז לה ע"א

שם ל ע"ב

(תוספ' פ"ס) שם לט ע"ב (כתובות פ"ח) מע"ש פ"ג שבת פ"ק) פ' ע"ז לה ע"ב

מראה הפנים

שאת לומר דמשום הכי אין לו הכרע משום דיש שהם מפסיק קודם משקדים כדכתבנו כתוס' גם לקמן באותו הדיבור והלכך לא דרשינן ליה לפניו ולאחריו והכי הוא דומה לשאת דג"כ יש טעם מפסיק בו וכוין הן בזה ואף דבלאו הכי לא שייך למידרש שאת אדקמיה ואדבתריה כדכתבנו שם מ"מ טעמא דמשקדים אשמועינן בזה:

ויעמיד. לכאורה נראה כפי' הר"ר אלחנן והביאו התוס' שם ד"ה לפי שא"א בלא לאותו חלב וכו' דאדלעיל קאי ויעמיד החלב ובשם ר"ת כתבו לדקדק על פי' זה דלא מיגנו בשום מקום שיהא החלב להקפות בשביל אדם והלכך פי' ויעמיד שיעשה גבינה וכו' וכדקאמר התם לפי פירושו ולפי' הר"ר אלחנן אשבר ג"כ לומר דאין ס"ל קאמר ויעמיד החלב להמתין ולעשות ממנו גבינה והעין פי' ר"ת ולא להתיר חלב שנקפה משום גילוי קאמר. ודעת ר"ת לפסוק כהיא דריב"ל דהתם דאיסור גבינה משום גילוי הוא וכ"מ דאפי' במקום שהנכרים מעמידים בפרחים אסור מטעם זה ואפי' במקום שאין חשש גילוי מ"מ בגבינה אסור דשמא יאמרו דהטעם משום תערובת דבר טמא הוא או מטעמא אחרינא דאמר התם והיכא דליכא למיחש להני טעמי אתו למישרי אפילו במקום שהנחשים מצוין ואיכא טעמא דגילוי כ"כ הסמ"ג ומביאו הב"י בסי' תקט"ו ומיהו אפי' לדעת הפוסקים ז"ל דאיסור גבינה כשמואל הוא מפני עור קיבה נבילה וחלב משום תערובת חלב טמא הוא וכדר' ירמיה דהכא לקמן מודו בזה דכל הגבינות שלהם אפי' מעמידין בפרחים וכיוצא בהן אסורין כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"א לכני טעמי וכתב גם בהל' י"ד דכל הגבינות שלהם אפי' המעמידם בדבר המותר אסור משום גזירה וקיים לפסק הגאונים ז"ל בזה:

שלשה אירסין כן וכו'. ברייתא זו הובאה בפרקין גם בדיני גילוי בדף ל' ע"ב:

ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. הרי"ף ז"ל הביא לכל זה ולהא דלקמן וכבר כתבו כל המפרשים ז"ל והסכימו רוב גדולי הפוסקים ז"ל דגם ש"ס דילן נראה דלא פליג אדהכא ופת של פלטר מותר במקום שאין פלטר ישראל. ויש לפרש דברי הרמב"ם ז"ל בזה בפי"ז ממ"א הל' י"ב שכתב יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחין פת הנחתום הנכרי במקום שאין שם נחתום ישראל ובשדה מפני שהוא בשעת הדחק. ולאו דבעינן תרווייהו קאמר אלא וכן בשדה קאמר ומפרש לה דר' יוחנן התם בדף ל"ה ע"ב אדר' חלבו קאי וה"ק הא דאמרת דפת פלטר אסור לעולם במקום דאיכא לאהדורי אחר פלטר ישראל לאו הכי הוא אלא דהא אמינא לחלק בהכי דאפי' למ"ד בפלטר עכו"ם התיר הכי לא התיר אלא בשדה שהוא שעת הדחק וא"צ להדר אחר שימצא פלטר ישראל אבל בעיר לא משום חתנות וצריך להדר אחר פלטר ישראל במקום

שיש

תורה אור

מפני חיי נפש. רבנן דקיסרין בשם רבי יעקב בר אהא כדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא עבדין כן. אמר קומי רבי חייה רובה. תני ר"ש בן יוחי כן °אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגו' מה מים לא *נשתנו מברייתן אף כל דבר שלא נשתנה מברייתו. התיבון הרי מוטליא ופנקריסין וקובטיות וקליות [א] וחמים שלהן הרי אילו מותרין. ניחא כולהון שהן יכולין להישרות לחזור לכמות שהיו קליות למה רבי יוסי בי רבי בון בשם רב כל *אוכל שהוא נאכל כמות [ב] שהוא בחי אין בו משום בישולי נכרים עם הפת יש בו משום בישולי נכרים מה מקיים רבי חייה רובה אוכל תשברו מאתם באוכל תשברו האכלתו שברתו אם היה קשה עליך באוכל תשברו ואם לאו הרבה עליו כסף. אמרין כן הוה רבי יונתן עביד כד הוה בר נש רב עליל לקרתא הוא משלח ליה איקלין דאין אתא דין דיתם או דין דארמלא ישבח אפין מפייסא. מי אסר את השמן רב יהודה אמר דניאל *אסרו °וישם דניאל על לבו וגו' ומי התירו רבי התירו [ג] ובית דינו. *בשלשה מקומות נקרא רבי יהודה הנשיא רבותינו *בגיטין ובשמן ובסנדל וקרו ליה בי דינא דשרו מישחא. כל ב"ד דשרו שלשה דברים נקרא בי דינא שריא אמר רבי יודן בית דינו חלוק עליו בגיטין. מהו שתהא מותרת להינשא רבי חגיי אמר מותרת להינשא רבי יוסי אמר אסורה להינשא. רבי אחא רבי תנחום בר חייה בשם רבי חנינה ואמרי לה בשם רבי יהושע בן לוי שהיו עולין להר המלך ונהרגין עליו. יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין אשכח שמלאי הדרומי יתיב דרש רבי ובית דינו התירו בשמן. אמר שמואל אבל רב לא קביל עליה מיכול אמר ליה שמואל אכול דלא כן אנא כתב עליך זקן ממרא אמר ליה עד דאנא תמן אנא ידע מאן ערר עליה שמלאי הדרומי אמר ליה מר בשם גרמיה לא בשם ר' יודן נשייא אטרח עלוי ואכל. רבי יוחנן בעי ולא כן תנינן *שאין בית דין [ד] יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמניין ורבי ובית דינו מתירין מה שאסר דניאל וחביריו. רבי יוחנן כדעתיה אמר רבי יוחנן מקובל אני מר' לעזר בי ר' צדוק שכל גזירה שבית דין גוזרין ואין רוב ציבור מקבלין עליהן אינה גזירה בדקו ומצאו בגזירתו של שמן ולא מצאו שקיבלו רוב ציבור עליהן. ביצה צלויה שלהן בר *קפרא שרי חזקיה [ה] אסר. עד כדון בשנצלית לדעת נצלית שלא לדעת נישמעינה מן הדא מעשה שנפלה

פני משה

מפני חיי נפש. ובשביעית ובשבת גריס מקום שאין הבשילי ישראל מצוין בדין הוא שיהו תבשילי נכרים מותרין ועימעמו עליהן ואסרום אלא כיני וכו'. וכן הוא ברים פ"ג דמעשר שני וגי' זו יותר נוחה דהכל מתמיהות ר' מנא היא וכי יש עימעום לאיסור והלא פת היא נראה שהוא כתבשילי נכרים וכי כך אני אומרים ג"כ בתבשילי נכרים שבדין הוא שיהו מותרין במקום שאין הבשילי ישראל מצויים אלא שעימעמו לאסור בתמיה והלא מדינא אסורין אלא כיני דהעמעום הוא בפת להתיר ומשום חיי נפש: כדברי. כלומר אפי' לדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא מבעל הבית: ולא עבדין כן. לא נהגו כן אלא נוהגין היתר אף בפת בעל הבית: אמרין קומי ר' חייה רובא. הא ברייתא דר"ש בן יוחי ואפלוגות דמתני' קאי דתני כן דדרשינן לה מקרא: לא נשתנו מברייתן. ע"י האור: התיבון הרי. תנינן בתוספתא פ"ה: המוטליא. התם מפרש לה ביזרא דכרפסא וביזרא דכיתנא וביזרא דשבליתא ותרו להו בהדדי בפשורי ושבקו ליה עד דמקבל: ופנקרסין. קפריסין: וקובטיות. כרתין: ניחא כולהון שהן וכו'. ולא שייך לאסור משום בישולי נכרים אלא קליו' למה התירו לדידך דאמרת בישולי נכרים מן התורה אסורין: ר' יוסי בר' בון בשם רב. היינו טעמא דבישולי הנכרים מדרבנן הוא דגזרו ולא אסרו אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי וקליות נאכלין הן: עם הפת. וכן דבר שדרכו ללפת בו את הפת בזה אסרו משום בישולי נכרים: מה מקיים ר' חייה רובה. האי קרא אוכל וגו' דאיהו לא קיבל דרשה דרשב"י והקשה עלה: באוכל תשברו. דריש לה לדרשא אחריתא ולרמז על בני עשו שתראה לפייסו ולשברו באוכל שתתן לו ואם האכלתו שברתו: אם היה קשה עליך. ורוצה להרע לך ראה באוכל תשבר אותו ואם לא יועיל אוכל הרבה עליו כסף והיינו בכסף דקרא: אמרין. כן היה נוהג ר' יונתן לעשו' כשהיה בא שר גדול לתוך העיר היה משלח לו דורונות לכבדו כדי לשחדו ולסמות עיניו ואם אח"כ יבא איזה דין של יתום או של אלמנה וכה"ג וצריך להשתדלות היה מוצא אצלו פנים רצויות ומפוייסות לעשות חפצו ורצונו: וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו. בשתי משתאות הכתוב מדבר אחד משתה יין וא' משתה שמן: בגיטין. בפ' מי שאחזו תנן אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט ותני עלה בתוספתא פ"ה דגיטין ורבותינו התירו לה לינשא משום דס"ל כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואע"ג דלא אמר מעכשיו הרי זה גט. וגרסי' להא שם הלכה ג' ולקמן בפרק המפלת: ובסנדל. בנדה שם המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה ופליגי התם איזהו סנדל וקאמר נמנו עליו רבותינו לומר והיא שיהא בו צורת אדם הא לאו הכי טהורה: וקרו ליה בי דינא דשרו מישחא. ופריך כל ב"ד דשרו ג' דברים נקרא ב"ד שרייא וה"נ יקראו לו ב"ד שרייא: בית דינו חלוק עליו בגיטין. ולא הסכימו עמו כדאמרינן שם: מהו שתהא מותרת להינשא. מיד ולרבותינו שהתירו בעי לה אם מיד שמתו בו שמת התירו להנשא או לא: מותרת להינשא. מיד אמרו שהרי לא יבא עוד ונתקיים התנאי: אסורה להנשא. בתוך שנים עשר חדש כדמסיים בגיטין שם אני אומר נעשו לו ניסים וחיה ולא התירו רבותינו עד שתמתין לאחר שנים עשר חדש ולא יבא שאז נתקיים התנאי ותנשא: שהיו עולין להר המלך ונהרגין עליו. אדלעיל קאי דניאל אסרו ומאי טעמא לפי שראה שהיו מסכנין עצמן ועולין להר המלך ללקט זיתים ונהרגין עליו ולפיכך גזר על השמן. ובפ"ק דשבת גרים לה בתר הא דדניאל אסרו: אמר שמואל. אמר לפני שמואל וקיבל ממנו ואכל: זקן ממרא. שאתה חולק על מה שנמנו והתירו: עד דאנא תמן. בעוד שהייתי בארץ ישראל ידעתי זה שמלאי הדרומי עורר על איסור שמן ולא הוה איכפת לי בדבריו: אמר ליה. שמואל וכי אמר בשם גרמיה לא אמר אלא מרבי ובית דינו נמנו והתירו ואטרח שמואל עליה עד דאכל: ולא כן תנינן. בפ"ק דעדיות אין בית דין וכו' וכי היאך ר' וב"ד יכולין להתיר מה שאסר דניאל וחביריו: ר' יוחנן כדעתיה דאמר רבי יוחנן מקובל אני וכו'. והיינו טעמא דסמכו להתיר את השמן לפי שמתחילה לא קבלו רוב הציבור עליהן ולא דנמנו והתירו מה שאסר דניאל והיו מקבלין עליהן: נצלית שלא לדעת. העכו"ם מהו: שנפלה

רידב"ז

רבי יוחנן בעי ולא כן תנינן שאין בית דין יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין ובמסכת שבת פ"ק משמע דגרסינן ר' יונתן בעי עיי"ש. בסוף הסוגיא גבי התיבון הרי שמן הרי בתוך שמונה עשרה ור' יונתן מקשה לה עיי"ש ע"ז. משני ר' יוחנן כדעתי' ומר ר' יוחנן מקובל אני כו' כן הוא במס' שבת ושם פירשתי דהוא ב' תירוצים א' דדעתי' דר' יוחנן דס"ל שם בסוף הסוגיא דבשמן ביטלו מבוטל דגרסי' שם ר"נ ברי' דר"ח בר' אבא ר"א מטי בה בשם ר' יוחנן בשמן ביטלו מבוטל משום דס"ל דמה דבתוך י"ח דבר אפילו קטן מבטל עיי"ש ועוד דמר ר' יוחנן מקובל אני כו' שלא נמצא שקיבלו רוב הציבור. ויותר נראה דצ"ל כדעתי' דר' יוחנן. ולא כמו שנדפס ר' יוחנן כדעתי' אלא כדעתי' דר' יוחנן וזהו תירוצו דמתרץ על קושית ר' יונתן היאך אטרח עלוי ואכל הא מה שביטל ר"י הנשיא אינו מבוטל משום דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו ע"ז משני דסבירא ליה כדעתי' דר' יוחנן דסבירא ליה דשמן ביטלו מבוטל משום דהוא מי"ח דבר וכי"ח דבר יכולין לבטל עיי"ש ברידב"ז:

ריא

מראה הפנים

שיס מלוי והפתא. מודה ר' יוחנן דבמקום שאינו מלוי פלטר ישראל מותר אפילו בעיר מפלטר עכו"ם דזיל בתר טעמא דהוי כבשבת ואין להאריך: **אמר** ליה שמואל אכול וכו': ומזה כתב הרמב"ם ז"ל שם הל' כ"ב שמן של נכרים מותר ומי שאוסרו

ה"ז עומד בחטא גדול מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו והתוס' בדף ל"ו ע"א ד"ה אבל לא יתגאל וכו' הביאו לזה עוד כתוב שם בירושלמי וכו' כדמתי' ליתא לפנ כ"א בשבת והכא ולדברי ר' יהודה שהביאו לעיל קאי האי כתיב שם:

משום

מסורת הש"ס: פ"ז לו ע"ג; שם לה ע"א; שם לם ע"ג (גיטין פ"ז) פ' ע"ז לו; (עדיות פ"ק); ע"ז לח ע"ב

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פי"ז ממאכלות אסורות הל' יג טוש"ע יו"ד סי' קיג ס"ב בהג"ה

סז ב מיי' שם הל' יד טו טוש"ע שם ס"א

סח ג מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סי' קיד ס"ז

סט ד מיי' פ"ב ממרים הל' ב כמ"ג עשין רס

ע ה טוש"ע יו"ד סי' קיג ס"א

עין משפט נר מצוה

עא
א מיי' פ"ח ממאכלות אסורות הל' יא יב סמ"ג לאוין קמא טוש"ע יו"ד סי' כג ס"ח

עב
ב מיי' שם פי"ז הל' יד טו סמ"ג שם קמב טוש"ע שם סי' קיג ס"א

עג
ג מיי' שם פ"ג הל' יז סמ"ג שם קמח טוש"ע שם סי' קטו ס"א

עד
ד מיי' שם פי"ז הל' כג סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קיד ס"ז

עה
ה ו מיי' שם הל' כד טוש"ע שם ס"ט

עו
ז ח ט מיי' שם פ"ג הל' כב כג סמ"ג שם טוש"ע שם

עז
י כ מיי' שם פי' הל' כד סמ"ג שם טוש"ע שם ס"ח

מסורת הש"ס

(שקלים פ"ו)

חולין פט

ע"ז לח לט פ"א

שנפלה דליקה באשת קנים ובאגם תמרים והיו שם חגבים ונצלו אתא עובדא קומי רבי מנא ואסר. א"ר אבהו משום תערובת חגבין טמאים. א"ר יוסי בי רבי בון והדא מן חמירתא דרב. *רב נחת לתמן חמתון מקללין וחמר עליהון. חד בר נש הוה טעין קופד מהלך בשוקא אתת *דייתא וחטפתא מן ידיה אתר תותיה אזל בעי מיסביניה א"ל רב אסור [א] ליך דנא אמר דנבילה הות טעינא ואתר תתה ונסיבת דין תחותוי. חד בר נש אזל בעי משזגה איסקופתה גו נהרא אנשיתה וסלק ליה אזל בעי מיסביניה א"ל רב אסור לך דנא אמר ההיא שבפה נהרא ואייתי חורי דנבילה תותיה. תורמוסין שלהן מה הן רבי אוסר גניבה מתיר אמר רבי אני זקן והוא זקן אני עלת על ליבי לאסור והוא עלת על דעתו להתיר. רבי מנא בר תנחום אזל לצור והתיר תורמוסין שלהן *רבי חייא בר בא אזל לצור ואשכח לרבי מנא בר תנחום שהתיר תורמוסין שלהן אתא גבי רבי יוחנן א"ל מה מעשה אירע לידך אמר ליה אשכחית לרבי מנא בר תנחום שהתיר תורמוסין שלהן. א"ל ולא פגעת ביה א"ל אדם גדול הוא והוא יודע למתק את הים הגדול אמר לו לאו בני חשבון מים הוא יודע ובשעה שהמים מקלסין את בוראן הן מתמתקין. א"ר יצחק בר לעזר בא לומר גנייו ואמר שבחו. א"ר יוסי בי רבי בון חשבון גדול הוא. רבי זכאי דאלכסנדריאה הוה ידע לה אמר ואילו בעית ילפתה מיניה. הלוט שלהן מהו נישמעינה מן הדא רבי אמי סלק עם רבי יודן נשייא לחמתא דגדר והתיר חלוט שלהן. רבי בא בר ממל בעי מה בין חלוט לתורמוסין א"ר יוסי חלוט מחוסר מעשה ידי האור הוא תורמוסין אינן מחוסר מעשה ידי האור הוא. חוורנס אין בו משום בישולי נכרים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין. רבי בא בשם רב אחי מרטיסה אין בו משום בישולי נכרים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין ר' יוסי בי ר' בון בשם רב הונא כל אוכל שהוא נאכל חי כמות שהוא אין בו משום [ב] בישולי נכרים ויוצאין בו משום עירובי תבשילין:

הלכה ט מתני' אילו מותרין באכילה [ג] חלב שחלבו נכרי וישראל רואהו [ד] הדבש [ה] והדבדבניות אע"פ שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה [ו] וכבשים שאין דרכן לתת בהן יין והומץ [ז] וטרית שאינה טרופה [ח] וציר שיש בו דגה [ט] ועלה של חלתית [י] וזיתי קלוסקא המגולגלין רבי יוסי אומר השלוהין אסורין [כ] והחגבים מן הסלילה אסורין ומן ההפתק מותרין וכן בתרומה: **גמ'** אמר רבי לעזר הדא דאת אמר בתבשיל שאין דרכו לתת לתוכו יין

פני משה

שנפלה דליקה. ע"י העכו"ם שהצית את האור: באשת קנים. כמו בחישת הקנים: ואסר. אע"פ שנצלו שלא לדעתו: אמר רבי אבהו. מן הדא ליכא למישמע מינה דאימר משום תערובת חגבים טמאי' אסרן: והדא מן חמירתא דרב. הא דלקמן והן מן החומרות של רב שכשירד לבבל וראה אותן מקילין באיסורין החמיר עליהן: קופד. בשר: דייתא. עוף הנקרא דיה וחטפו מידו וכשפרח העוף נפל הבשר תחתיו והלך זה וביקש לקחתו וא"ל רב אסור עליך זה דאימור בשר נבילה היתה הדיה טעונ' ונפל לתתא ועכשיו תקח להנבילה תחת הבשר שלך: בעי משזגה. ביקש לרחוץ איסקופתה וזהו הראש והרגל ובני מעים הנמכרין ביחד מילגדר בלעז ובלשון ישמעאל סקפטא: אנשיתה. ושכחה ועלה מהנהר והלך לו וכשנזכר רצה לילך ולקחת אותה ואסר עליה רב דאימור ההוא דידך שטפה הנהר וזה של נבילה הוא: אני עלת על לבי להסור. כלומר ומה אעשה שכנגדי חלוק עלי וגם הוא זקן ועלת על דעתו להתיר: ולא פגעת ביה. לגזור נידוי עליו: והוא יודע למתק את הים הגדול. כלומר יודע ליקח מים מים הגדול בשעה שהמים מתוקין הן כדלקמיה: א"ל לאו בני. בשביל זה. אינו אדם גדול כל כך שהחשבון השעות של מים הוא יודע בים שעה שהמים מקלסין את בורן ובשעת הקילוס הן מתמתקין: בא לומר גניו. היה רוצה לדבר בגנותו שדבר קל הוא ואמר שבחו שיודע לכוין את השעה כשהן מקלסין וכי זה לא דבר גדול הוא: אמר. ר' יוסי ברבי בון והלוי רציתי הייתי לומד חשבון זה מר' זכאי אלא שבילוי זמן היא: חלוט שלהן מה הוא. חלוט הוא מים רותחין על גבי הקמח כדתנן פ"ק דחלה החליטה בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין: מה בין חלוט לתורמסין. דאוסר רבי לעיל ומאי שנא חלוט שהתיר: חלוט מחוסר מעשה ידי האור הוא. כלומר שמחוסר הבישול ביד הנכרי שהרי מים הרותחין שלהם אין בהן משום בישולי נכרי' וכשהוא נותנן על גבי קמח אין אח"כ מעשה ידי האור ביד הנכרי אבל תורמסין מחוסר מעשה ידי האור ואינן נאכלין עד שיבשלם ונגמר מעשה ידי האור ביד הנכרי: חוורנס. זהו הטרית רכות שנזכר בפ"ו דנדרים והוא קמח של חטים מבושל במים: משום עירובי תבשילין. הם בישלן הנכרי: מרטיסה. זהו אלא המסרת הנזכר בפ' כל שעה חלוט של בעלי הבתים שאינן אפויות בתנור אלא על המסרת שהוא כמין טיגון ואופין אותן על ידי שמן:

הלכה ט מתני' אילו. דברים של נכרי' מותרין באכילה: וישראל רואהו. לאו דוקא רואהו אלא כיון דאי קאי חזי ליה אע"ג דכי יתיב לא חזי ליה הנכרי אירתותי מירתת אמר השתא קאי וחזי לי: והדבדבניות. החלות שרודין מן הכוורת שבהם הדבש ואע"פ שהם נוטפות לא חיישינן שמא עירב בהם יין נסך ואין בהן משום הכשר משקה שיהא מוכשר לטומא' לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל ולא משקה עד שמתיכין אותו ומוציאין דבשו פירוש אחר אשכולות של ענבים אע"פ שהיין נוטף מהם אין בהם משום יין נסך ואין בהם משום הכשר משקה דסתמן לאכילה ולא ניחא ליה במשקה הנוטף מהן: וטרית שאינה טרופה. ואע"פ שהיא עשויה חתיכות נשאר ראש הדג ושדרתו קיימין וניכר שהוא טהור: וציר שיש בו דגה. כלבית: ועלה של חלתית. דהא לא מפסקי לה בסכין: וזיתי קלוסקא המגולגלין. זיתים המכונסי' בכלי עגול ומתחממין ונעקרי' מאליהן ונעשים כגלוסקי' מגולגלין שנתחממו כמו ביצה מגולגלת: השלוחין אסורין. אם נתרככו הזיתים כל כך עד שכשלוקח הזית בידו הגרעין שבתוכו משתלח ונופל מאליו אסורין דחיישין מחמת היין נתרככו ואין הלכה כר' יוסי: מן הסלולה. מן הסל שלפני החנווני אסורין שמזלף עליהם יין כדי שיתרככו: ומן ההפתק. ממקום שכונסן ועורמן שם זה על זה מותרין שאין מזלף עליהן יין שלא יתקלקלו עד שנותנין לפניו למכור: וכן בתרומה. כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין כל הנמצא לפניו אסור שמא תרומה היא אבל הבא מן האוצר מותר דאירתותי מירתת דילמא שמעי רבנן ויפקירו כל האוצר: **גמ'** הדא דאת אמר. הא דקתני וכבשים שאין דרכן לתת לתוכו וכו' בסתמא מיירי וכן ברישא דמתני' אם דרכן לתת לתוכו יין

מראה הפנים

משום תערובת חגבין טמאים. והכי מסיק התם כדף ל"ח ע"א ומעשה שהיה בעכו"ם היה ונצלה שלא לדעת העכו"ם בעלמא הוי:

והדא מן חמירתא דרב וכו'. כפ' גיד הנשה דף צ"ה ע"א אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור וכו' ופסקו הגאונים ז"ל כרב וכן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ח ממ"א הל' י"ג. ודעת רש"י ור"ת ובעל המאור ז"ל כלוי שם וכתבו התוס' בפ' אלו מציאות דף כ"ה ע"ב גבי ההוא עובדא דהכא ההיא דיו דשקיל בשרא בשוקא וכו' אתא לקמיה דאביי א"ל זיל שקול לנפשך וכו' והאמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור בעומד ורואהו ושניהו דאיה מהכא דאתא לקמיה דרב גרסינן וא"כ פריך מדרב אדרב ונאו משום דהכי הלכתא וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה בית ד' שער ב'. ונראה דאי מהכא הוה ליה למימר דאפילו לרב לא קאמר אלא משום חומרא בעלמא

כדקאמר תמתין מקללין ואמר עליהון ומהתם מייתי שמעינן דרב מדינא קאמר:

תורמוסין שלהן מה הן וכו'. הכא בפלוגתא מיתני ומשמע דר' יוחנן מחמיר והתם בפ' ר' ישמעאל דף נ"ט ע"א קאמר בעובדא דר' חייא בר בא אוקלא לגבלא וכו' ועל תורמסן משום בישולי נכרים משום שאינן נני. תורה כא כני תורה ברי וכו' והמסקנא דהני תרי ליסני דאמר בפרקין דף ל"ח ע"א תרווייהו בעינן שאינו נאכל כמות שהוא חי וגם שיהא עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת כדפריבית במתני' ולכך תורמסן אע"ג דאינו נאכל כמות שהוא חי מותר משום דאינו עולה על שלחן מלכים כדכתבו התוס' בפרקין שם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ז ממ"א הל' ט"ו:

הדא דאת אמר בתבשיל שאין דרכו וכו'. כתוספ בפרקין דף ל"ח ע"א ופסקו הפוסקים ז"ל כוותיה ועיין בסוף מכילתין במה שנתבאר מזה בס"ד:

מסורת הש"ס

ע"ז לח

ע"ש לט

שם

שם לט מ

(תרומות פ"י)

יין וחומץ הא דבר בריא שנתן אסור אפילו בהנאה. רבי יעקב בר אחא רבי חייה בשם רבי יוחנן ישראל ונכרי שהן שותפין בקדירה ישראל שופת והנכרי מנער מי מחזיר סברין מימר ישראל מחזיר אמר רבי בנימין בר ליואי והוא שנתבשל כמאכל בן דרוסאי. רבי יוסי בעי אם בשנתבשל באכילת בן דרוסאי למה ליה א *ישראל מחזיר אפילו הנכרי מחזיר. אי זהו החילק רב אמר *סולתניתא אמר רבי יוחנן הוא חילק הוא טרית טרופה. רבי זעירא כהנא בר תחליפא חנן בר בא בשם רב *לחלוחתא אסורה משום תערובת דגים טמאים רבי בא בשם רב יהודה הדא דאת מר במקום שאין המים מהלכין אבל במקום שהמים מהלכין אין דג טהור מהלך עם דג טמא. והא ימא דטיבריה כגון המים המהלכין הן א"ר יוסי בי רבי בון ובלבד בשעה שהדג טורף. שמואל אמר הדא חפיתה יהבי גו קליפתה אין עבדת לחלוחי שרייא ואי לאו אסירה. אי זו הטרית שאינה טרופה כל שהראשים ב *והשזרות שלה קיימין. רבי לעזר בשם רבי חנינה מעשה בספינה אחת משל בית רבי שהיו בה יותר משלש מאות חביות ובדק רבי את כולהון ולא מצא אלא אחת שהראשים והשזרות שלה קיימין והתיר את כולהן. ר' יעקב בר אחא אמר ר' אמי מקשי לה מסתברא דלא אותה חבית תהא מותרת ושאר כל חביות יהא אסורו'. אלא על ידי עילא *זבינתא איתקלקלת. שאל ר' חגיי לרבי בא בר זבדא א"ל אין דבר של רבים נאסר. רבי יעקב בר זבדי אמר רבי יצחק מקשי

יין וחומץ אסורין באכילה בסתמא הוא ולפיכך הדבר תלוי אם דרך לתת לתוכו או לא הא אם דבר ברי שנתן לתוכו יין או חומץ אסור אפי' בהנאה: ישראל שופת. הקדירה על הכירה ושוב אין בו משום בישולי נכרים כדלקמן: והנכרי מנער. בזה לא איכפת לן אפי' הנכרי מנער: מי מחזיר. מי מגיס הקדירה ומחזיר המאכל בתוכו כדי שיתבשל: סברין מימר. מן הסברא אמרו שהישראל הוא שמחזיר: והוא שנתבשל. כלומר אפי' שהוא כבר נתבשל כמאכל בן דרוסאי שהוא שליש הבישול לעולם הישראל הוא שיחזיר: ר' יוסי בעי. על זה אם בשנתבשל כמאכל בן דרוסאי בשפיתת ישראל למה לי שיחזיר הישראל אפי' הנכרי נמי מותר להחזיר: איזהו החילק. דתנן לעיל שאסור באכילה משלהן: סולתניתא. מין דגים קטנים שנתערב בהן ממיני דג טמא: הוא חילק הוא טרית טרופה. כלומר חילק ג"כ לא אסרו אלא אם הוא טרוף כדין הטרית שאז אינו ניכר בו תערובת דג טמא: לחלוחתא. הוא לחנתא ופעמים מתערבים בהם מיני דג טמא: במקום שאין המים מהלכין. אלא עומדין כמו מי אגמים ומים המכונסין ומתגדלים שם דגים: אבל במקום שהמים מהלכין. כמו מי נהר וחזקה אין דג טהור מהלך עם דג טמא ואין חוששין לתערובתן: והא יימא דטבריא. דין מים מהלכין לה: ובלבד. הא דקתני טרית טרופה דוקא שגופי הדגים טרופין הן ואינן ניכרין: חפיתה. כמו חפיסא ויש דוגמתו ג"כ מין שרץ ודג טמא כדתנן החפושית בפ"ט דפרה. וזהו הסימן להכיר נותנן אותה בתוך קליפתה הנמלא עמה אם עושה לחלוחית ונידבק בה ודאי יש לה קשקשת ומותרת. ואם לאו אסירה: והתיר את כולהון. על ידי אחת שראש ושדרה שלהן שבתוכה ניכר שהיא ממין טהור: מסתברא דלא אותה חבית תהא מותרת. ואמאי התיר את כלן הא מן הסברא אינה מותרת אלא אותה החבית שנמלאו בה ראש ושדרה שלהן ניכר: אלא על ידי עילה. כלומר אלא דבלאו הכי אין לאסור המרובה כל כך מספק כדלקמן ועילה בלבד ביקש רבי ולתלות ההיתר באותה החבית: זבינתא. בפ"י דתרומות גרסינן להא וגרים התם גבינתא איתקלקלת ועל המתני' דתנינן התם קאמר לה דתנן דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זוז וכו' דג טמא צירו אסור ר' יהודה אומר רביעית בסאתים וגרים בגמרא שם רובע ליר בסאתים דגים וליר אתא עובדא קומי ר' יאשיה והורי כן ותני כן בד"א בזמן ששולה ראשון ראשון ומניח לפניו שמותר לעשות כסדר הזה כלו' אם שולה ראשון ראשון ומניח הכל לפניו אז מותר לעשות כסדר הזה דוקא כמו ששנינו במתני'. אבל אם היה שולה ראשון ראשון ומניח לאחריו אפי' יותר מכסדר הזה מותר ע"י עילה כלומר אבל אם לא היה שולה הכל ומניח לפניו אלא שולה ראשון ראשון לאכול ומניח השאר לאחר זמן אפי' יותר מסדר השנוי במתני' נותר לפי שהוא דבר מרובה ואין אוסרין מספק ומתירין ע"י עילה כל דהוא שנוכל לתלות ההיתר כההוא עובדא דלקמיה: גבינתא איהקלקלת. גבינתא. חבית שמכונסין בתוכה מיני חגבים הרבה ומלשון הגובאי הוא ונתקלקלה ולא היו יכולין להכיר אם אין בה תערובת מיני חגבים טמאים והורה ר' בא אין דבר של רבים. כלומר דבר המרובה אינו אסור מספק שאין מחמירין בהפסד מרובה:

מקשי

ר"א בשם ר"ח מעשה בספינה אחת של בית רבי שהיו בה יותר מג' מאות חבית ובדק רבי את כולן ולא מצא אלא אחת שראשים ושזרות קיימת והתיר את כולהון ריב"א אמר ר"א מקשה לה מסתברא דלא איתה חביות תהא מותרת ושאר כל החביות תהון אסורות אלא ע"י עילה פי' כיון דמצד הדין א"צ כלל לחוש ורק דאנו מחמירין. ע"כ בעילה כל דהוא מקילינן וכן איתא בפ"ג דמס' דמאי ע"י עילה כיון דמצד הדין מותר אך שאנו מחמירין ע"כ ע"י עילה כל דהוא מקילינן וכן איתא שם בשנו"א ז"ל עיי"ש וע"ז מסיק כהדא גבינתא איתקלקלת פי' שם הנהר דאיקרי גבינתא איתקלקלת ר"ל דעכבו אותה לשם ע"ז. שאל ר"ח לרבב"ז א"ל אין דבר של רבים נאסר פי' דבנהר שהוא מחובר אינו נאסר אלא משום דבנהר איכא חשש שמא אלבינהו גלי דלפעמים נתלש או שמא טפחינהו בידים כדאיתא במס' ע"ז דף נ"ט ע"א אך כיון דשל רבים הוא אינו נאסר כדאיתא בבבלי מים של רבים אינו נאסר. ואעפ"י שדבר של רבים אינו יסוד גמור להתיר דלא שייך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא דוקא כשל חבירו אבל בדבר הפקר דלא הוי לא שלו ולא של חבירו אוסר אבל מכיון דעפ"י הדין אין לנו למיחש שמא טפחינהו בידים רק חומרא בעלמא. ע"כ סמכינן ע"י עילה דמים של רבים אין נאסרין וסמכינן ע"י עילה זו דלא טפחינהו בידים. וכמו כן בדמאי התירו משום כבוד שבת ורק על זה לא סמכינן אלא בצירוף דשאלה ואף דשאלה לבד לא מהני כדגרסינן שם במס' דמאי אך ע"י עילה בצירוף עילה כל דהוא סגי וסמכינן עלה וה"נ ע"י מחובר לבד אין לסמוך דשמא טפחינהו בידים ועל דבר של רבים אינו נאסר בלבד לא סמכינן אלא ע"י צירוף סמכינן והעיקר דסמכינן מש"ס שהוא מחובר. ועל החשש דשמא טפחינהו בידים בצירוף עילה כל דהוא סמכינן וע"ז מסיק ריב"ז וקאי על מה דקאמר ריב"א דר"א מקשי דלא מסתברא דאותה החבית תהא מותרת והשאר יהיו אסורין ולא סמך על צירוף עילה כל דהוא ע"ז קאמר ריב"ז דר' יצחק מקשי על קושיא דר"א ואילון אגרת לא עכו"ם לוקם כתיב בהם ואת אמרת ע"י עילה וכא ע"י עילה פי' דאיתא במס' גיטין בירושלמי פ"ק ה"ה עכו"ם לוקם כתיב בהם וע"כ צריך להכיר שמותן של עדים ומסיק כדי בחנות של ישראל אם נכתב הגט בחנות ישראל סמכינן ע"ז וקשה כיון שכתוב בהגט עכו"ם לוקם היאך תסמוך על מה שנכתב בחנות ישראל אלא ע"כ דהעיקר סמכינן שהן ישראל מפני שרוב ישראל שבהו"ל שמותן כשמות עכו"ם רק ע"ז לבד הוי' מחמירין ע"כ צריך שיהא צירוף עילה כל דהוא שיהא נכתב בהכנ"ס או בחנות ישראל כמבואר במס' גיטין ירושלמי הנ"ל ע"כ קאמר ר' יצחק על קושית ר"א הא בגיטין בעכו"ם לוקם וכי לא סמכינן רק ע"י צירוף עילה כל דהוא כיון דלא הוי רק חומרא וה"נ מה שנוה רבי לפתוח חבית אחת והתיר כולם הוא לא דזהו העיקר אלא דזהו הוי לצירוף כל דהוא:

שם

עין משפט נר מצוה

עח

א טוש"ע יו"ד סי' קיג כ"ח

עט

ב מיי' פ"ג ממא"ס הל' כב סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קיד ס"ט

מראה הפנים

אם כשנתבשל כאכילת בן דרוסאי וכו'. והכי קאמר התם בפרקין שם בשביעות כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי נכרים וכו' ובדלא בישל כמאכל בן דרוסאי מסיק דכל כלאו הנכרי מיתבשל אלא קירב בישולו כגון שמחזיר ומהפך קרובי בישולא לאו מילתא היא:

כל שהראשים והשזרות שלה קיימין. הכי תני בתוספתא פ"ה. והתם בפרקין דף מ' ע"א פלוגתא לענין לטבל גלינן רב הונא אמר עד שתהא ראש ושדרה ניכר ר"נ אמר או ראש או שדרה מתיב רב עוקבא בר חמא ובדגים וכו' ופי' רש"י ז"ל וקשיא לתרווייהו. והקשו התוס' דא"כ מאי משני אליבא דמ"ד או ראש או שדרה לכך נראה דמשדרה לא פריך מידי וכו' וזהו דוחק לומר דסימני גואי לא קתני וכן הרא"ש ז"ל דקדק על זה לדעת ר"ת דלקמן ועיין במה שתירץ לפי' רש"י ז"ל והוא ג"כ דוחק ובתשובת הרשב"א ז"ל סי' ק"ס האיתי תירוץ מספיק לזה שאלו אותו דמאי תירצו לרב נחמן דאכתי נבדוק בחוט השדרה דהא ליכא בטמאין דדמי ליה ולא בעי קשקשת והשיב למה באתם סבורין לרב הונא מי ניחא אכתי ליתני ראש ושדרה דהא ליכא בטמאים דדמי ליה אלא מאי אמרת אי תנא ראש ושדרה אכתי לא ידעינן אהא ופלמודה ולרב נחמן נמי אי תני שדרה אכתי לא ידעינן אלא היכא דאיכא שדרה אבל ראש בלא שדרה לא ואי תנא או ראש או שדרה הא איכא אהא ופלמודה וכיון שכן תירוצא דכולהו משום דאיכא

תוס' הרי"ד

ע"י עילה. גנובתא איתקלקלת עי' בפנים במבואר היטב בפ"כ ועי"ז יתורץ תומר הקושיא שהרעישו כל הפוסקים ז"ל על הרמב"ם ז"ל. והטור ז"ל ביו"ד ס"ק מ"ס דפסקו מחובר אינו נאסר וגם מים של רבים אינן נאסרין הא במים בנה"ה אינן נאסרין משום מחובר ואי אפי' בנהלבים ג"כ מותר מים של רבים א"כ למה תלי כטעם שאין בו תפיסת ידי אדם נתלבטו בזה אדירי עולם הלבוש ז"ל והטור ז"ל הש"ך ז"ל וביאור הגר"א ז"ל עיי"ש ולפי הנ"ל הוא קילורין לעינים דעפ"י הירושלמי דגבינתא זהו נהר או מעין או איזה מקום מחובר דיש חשש תלושם כמו מעין ונהר דלפעמים תלבינהו גלי ועפי"ז מבואר היטב הגמרא דהרמב"ם ז"ל והטור ז"ל מפרשין כך במס' ע"ז דף נ"ט ע"א הא דיתיב נאסרין ותיפוק ליה דמחוברין ניגהו ל"ל דתלבינהו גלי ופירש"י

עין משפט נר מצוה

פ
א ב מיי' פ"ג ממאכלות אסורות הל' כ טוש"ע יו"ד סי' פג ס"ז

פא
ג מיי' פ"ב מגילות הל' ד

פב
ד ה מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל' כה כו טוש"ע שם סי' קיט ס"א ב

פג
ו ז מיי' שם טוש"ע שם ופ' הבב"ץ חלק ג סי' פג ומדברי הירושלמי ראיה לפירוש הרשב"א ולא כהרא"ש

פד
ח מיי' פ"י ממעשר הל' ב ופ"י ממשכב הל' ה סמ"ג עשין קלה

מקשי ואילין איגרתא לא נכרים לוקין כתיב בהן ואת אמר על ידי עילא והכא על ידי עילא. תני עולא שכפא קומי רבי דוסא דג טמא משריץ דג טהור *מטיל ביצים חזר ותנא קומוי מעי דגים וקירבי דגים אינן נאכלין אלא על [א] פי מומחה א"ל חזור בך הדא תני או הדה הוה בעי מיחזור ביה א"ל רבי זעירא לא תחזור בך ביציאתן הן נגמרות. רבי בא בשם רב יהודה אם אמר לך [ב] מלחתים נאמן נתן בר בא אמר קומי שמואל ידע אנא מפרשה בין עוברי דגים טמאין לעוברין דגים טהורין עוברי דגים טמאים עגולין עוברי דגים טהורין ארוכין אחוי ליה הדא סלפיתא א"ל כזה מהו א"ל טמא א"ל [צ]לא ביש לי דאמרת על טהור טמא אלא כופף דאמר על טמא טהור. *תני אין לוקחין מעי דגים וקירבי דגים אלא על פי *מומחה אין לוקחין *תכלת [ג] אלא על פי מומחה אין לוקחין [ד] *גבינה ותינייקי אלא על פי מומחה אין לוקחין יין [ה] בסורייא אלא על פי מומחה אין לוקחין בשר שאין בו סימן אלא על פי מומחה וכולן נאכלין אצל מי שאינו מומחה [ו] ואינו חושש. רבי אחא רבי תנחום בשם רבי יהושע בן לוי שילח לו חלתית [ז] נאמן רבי יעקב בר אחא רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי שילה לו תכלת נאמן. טלניא דלוי צנבריא היה מזבן פירין. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא עבדו *של נאמן [ח] כנאמן גרמנא עבדיה דר' יודן נשייא הוה ליה תוכלא. רבי יסא בשם רבי יוחנן עבדו של מומחה כמומחה: ומלח סלוקנרית. אית תניי תני שחורה אסורה *ולבנה מותרת אית תניי תני לבנה אסורה ושחורה מותרת מאן דמר שחורה אסורה שנותן לתוכה שרץ שחור ומאן דמר לבנה אסורה שנותן לתוכה שרץ לבן. רבי חנניא בן גמליאל אמר משום רבי יהודה בן גמליאל זו וזו אסורה א"ר חנניא שכן חד הוה לנא והיה נותן לתוכה שומן של חזיר. הן סככות הן פרעות הן רפפות הן רעולות הן איסטגניות הן ספיות הן כוסות הן גומות היא מקום תחת הכוסות היא מקום הנחת חתיכות
הן

פני משה

מקשי. לדידך דאמרת דע"י עילא אנו תולין היתר בדבר הספק א"כ נתלה נמי בהא דלקמיה: ואלין איגרתא. אלו השטרות: לא נכרים לוקין כתיב בהן. בפ"ק דגיטין בהלכה א' אמרינן בהאי תלמודא בעו קומי ר' יוחנן לריך שיהא מכיר שמותן של עדים בשעת חתימתן אמר לון נכרים לוקין חתומין עליו ואתם אמרין אכין. כלומר דבעי מיניה אם אנו רואין לפנינו שמות העדים כשמות הנכרים אי חיישינן דילמא נכרים נינהו ולריך שיכירו ולהעיד בפנינו דישראל הן שחתמו או לא חיישינן לזה והשיב להם רבי יוחנן נכרים לוקין כולם שמות נכרים הפסולין אנו רואים חתומין כאן ואתם אומרים אכין בתמיה שאתם מסופקים בזה ורולים להכשיר אע"פ שאינם מכירן ומאי קא מיבעיא לכו. והשתא מקשי ר' ילחק מאי שנא האי דינא מדינא דהכא דהא אמר ע"י עילא בעלמא סומכין להתיר ספק תערובת מיני טמאים והאי לא נימא הכא גבי ספק אם שמות הנכרים הן לעדים או נכרים חתמו עליו נמי כן דע"י עילא בעלמא נתיר דמסתמא לא היה אותו הב"ד מניחין לנכרים לחתום והאי אמרינן דלריך שיעיד בפנינו שמכיר אותן העדים בשעת חתימתן: עולא שכפא. כך שמו: משריץ. דג עלמו והיינו מטיל בלים: חזר ותנא. ברייתא אחריתא לפניו מעי דגים אלו הן הבלים שלהן וקרביהן אינן נאכלין אלא על פי מומחה הבקי להכיר בהן אם הן מן הטהורין: חזור בך. מזו הברייתא או מזו הראשונה דתרתי דסתרן אהדדי נינהו דמברייתא האחרונה ש"מ דגם דג טמא מטיל בלים הוא: לא תחזור בך. דהא דקתני דג טמא משריץ לעולם הוא ג"כ יש לו בלים אלא שמשריץ מבפנים לאחר שנגמרו הבלים במעיו וביליאתן הן נגמרות הדגים ויולאין נגמרין אבל דג טהור לאחר שהוטלה בילתו משרלת מבחוץ מאיליה כשהיא בחול: אם אמר לך. המוכר מלחתים אני והן מן הטהורים נאמן: עגולים. השלחופית שלהן ובטהורין הן נראין כארוכין מעט: הדא סלפיתא. שלחופית אחת הראה לו ושל דג טהור היה: לא ביש לי דאמרת על הטהור טמא. אלא שמתוך שאין אתה בקי וסומך על עלמך סופך דאמרת על טמא טהור: תני. בתוספתא ספ"ה: אין לוקחין גבינה מבית ויתינייקי אלא מן המומחה וכו': ואינו חושש. דכיון שהוא אוכל בעלמו אינו חושש דספי ליה איסורא: שלח לו חלתית נאמן. לומר שאינה אחוכה בסכין של נכרים: שילח לו תכלת נאמן. לומר זה מן התכלת כשר הוא: טליא. בניו קטנים של לוי לנבריא היו מוכרין פירות בחזקת מעושרין וסמכו עליהן מכיון שאביהם בחזקת נאמן היה: עבדו של נאמן. על המעשרות כנאמן עלמו ויכולין ליקח ממנו: גרמנא. שם העבד של רבי יודן נשיאה היה לו תכלת למכור שמכו עליו כר' יוסא בשם ר' יוחנן: ומלח סלוקנרית. דתנינן במתני' לעיל אית תניי תני וכו' ומפרש דחד טעמא אית להו דלהאי מ"ד מחשש שמושחין אותו בשומן של שרץ שחור הוא ואין חוששין לשל לבן שבשם אינו מלוי ולהאי מ"ד בשל לבן ואין חוששין לשחור: זו וזו אסורה. דאיכא חששא לשומן של חזיר ואינו ניכר כדא"ר חנינא שראה מהשכן שלו עושה כן: הן סככות הן פרעות. איידי דזיתי גלוסקא דמתני' קפסיב לכל הני שהן במלות שונות וענין אחד להן: הן רפפות הן רעולות. בפ' במה אשה ערבית יולאות רעולות ומדיות פרופות: הן איסטגניות הן ספיות. בפ"ח דכלים פורנה אם יש לה ליזבז טמאה ר' יהודה אומר אם יש לה אסטגניות רבן גמליאל אומר אם יש לה ספיות והן ענין אחד וכל אחד שונה בלשון רבו: הן כוסות הן גומות. בפ"ב דפרה היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פסולות ר' יהודה אומר בתוך כוס אחד: היא מקום הנחת כוסות. ברפ"ב דכלים השלחן והדלופקי שנפחתו או שחיפן בשיש ושייר בהם מקום הנחת כוסות טמאים ר' יהודה אומר מקום הנחת חתיכות:
הן

מסורת הש"ס: ע"ז מ ופ"ב; (תוספתא פ"ה) שם פ' בכורות ל מנחות מב פ' פ"ו לט ע"ב; שם; שם

תוס' הרי"ד

ופרש"י ז"ל דלפעמים נתלש פי' שיש לחוש בבבל זה שמא נתלש והוא רק חשש תלושין ע"ז פריך כוף אבני הר שגלגלו שם כו' ומשני לא לריכא דעפתינהו בידים פי' דתיישינן שמא טפתינהו בידים אבל לא דמיירי דטפתינהו בודאי בידים שהיינו בטפתינהו ז"א אלא הוא כמו הלא לריכה קמא ל"ל דתלשינהו גלי דפירש"י ז"ל משום דלפעמים נתלשין אבל לא ראינו שנתלשו וה"נ טפתינהו בידים ע"כ היינו חוששין לזה אבל בלירוף דמים של רבים אין נאסרין אנו מקילינן לפיכך נקט רש"י מים של רבים ולמה לא נקט סתם מידי דרבים משום דהוי דוקא במים של רבים דכן מותרין מלד חיבור רק מחשש תלושין אנו מחמירין ע"כ אין אנו מחמירין אלא במים דיחיד מחשש זה אבל במים של רבים מלרפינן עילה כזאת דמים של רבים אין נאסרין כיון דלא הוי שלו לגמרי ע"כ נפיר נקט הרמב"ם ז"ל הדין דמהוכר אינו אסור ואח"כ כתב דמים של רביס אין אסור כגם דבמים איכא חשש דתלוש מ"מ מים של רבים אין אסור ודוק:

מראה הפנים

דאיכא ארא ופלמורא עכ"ל. ופסק רב ספא כלכתא עד ביאה ראש ובדרס ניכר של כל אחת ואחת וזהו כדאמר הכא. ומיהו כיגיא דלקמן בהא דבדק רכי וכו' דמייתי ראיה מהכיא דתרומות גבינתא איתקלקלת וכו' וכדפריבית בפנים ולכאורה הא תנן התם חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו את ליכן העיד ר' לדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור. והכי הלכתא דתנינן לה בבחירתא וא"כ מאי מייתי ראיה מגבינתא להא דלעיל וי"ל דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דפירש התם ציר חגבים טמאים טהור שאינו מכביר ולפולס אסור הוא. וזהו דעת הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ג ממ"א הל' כ"ב אבל הרמב"ם ז"ל כתב שם מותר לפי שאין כחם לחלוחית והוכר הוא ז"ל דלא קיים הש"ס בתרומות אלא הא לטמא אפי' כל שהוא מטמא ולא לאסור וע"ש והכא נמי ל"ק דה"ק הא עכ"פ משום חגבים גופייהו איכא חששא ואפ"ה התירו ע"י עילה. ומה דמקשי ר' ילחק מ"ל איגרתא וכו' ולא משני מידי וי"ל דשאני התם דמשום חומרת אשת איש החמירו וכן אי אמרינן דאילין איגרתא בכל שטרות מיירי משום שאין מוציאין ממון מספק. ועיין בפ"ק דגיטין: **לא** תחזור בך וכו'. כדאמר רבי זירא נמי התם דף כ דנוכל לא תיכמי תרווייכו מטיל בלים ניגהו זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"א הל' כ' כר' זירא משום דלא בעינן לסמויי הברייתא: **אם** אמר לך מלחתים נאמן. כדרב יהודה שם ע"ב ויבראל המוכר שיאמר לו מיירי. אע"פ שאינו מומחה ור"ל מוחזק בכשרות והסימנין לא סמכינן דסימנין לאו דאורייתא כדקאמר באלו טרפות דף ס"ד ע"א וכדמוכח מהא דקאמר בשוהל הכא לא ביש לי וכו' וכן הביאו בתוס' שם ובפרקין ד"ה אמר רבא כבנימותו וכו' ראיה מכאן דלא כר"ת דס"ל סימני עוברי דגים דאורייתא דבהדיא משמע מדקאמר כופף דאמר על טמא טהור שמע מינה דיש עוברי דג טמא דומין לשל טהור ואין לסמוך על הסימנין וי"ל לדעת ר"ת שהוא ז"ל פירש כופף דאמר דעתיד את לטעות לפי שאינך בקי בסימנין ולכאורה ליבנא דכופף הכי משמע מיהו לדינא הסכימו המפרשים ז"ל לדעת ר' יהודה שמקשה על ר"ת דסימנין לאו דאורייתא לסמוך עליהן וכן דעת הרמב"ם ז"ל שם ועיין במה שתירץ הר"ן ז"ל בהא דמשני רבא כבנימותו ולא משני כדקאמר באלו טריפות סימנין לאו דאורייתא: **עבדו** של נאמן כנאמן. והכי קאמר בברייתא הובאה בתם דף ל"ט ע"א וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"י ממעשרות הל' כ' אשת חבר הרי היא כחבר וכן בני ביתו ועבדיו הרי הם כמוהו: **שכן** חד הוה לנא וכו'. הכי אמר שם ע"ב והרמב"ם ז"ל לא הביא כלום מכל זה משום דהשתא לא שכיחא היא: **הן** סככות הן פרעות. ובמתני' פ"ח דאהלות בהדיא תנינן אלו הן הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ והפרעות היוצאות מן הגדר ונ"ל דדין אחד להם קאמר וכמו פרופות ורעולות דקאמר דהם בני ענייניס ודין אחד ומיהו איסטגניות וספיות וכו' ענין אחד וגם אחד הן והכי קאמר בתוספתא בפרק ו' דכלים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

ציון ירושלים

צלא ביש לי דאמרת ע טהור טמא ע' תוס' ע"ז דף מ ד"ה אמר והכ"י בתשובתו בדיני כתובה ובנואין בעתיק לא בא"ב לי על דאמרת על טהור שהוא אסור וע' בקונטרס בעול מודעה:

מסורת הש"ס

הן זיתי קלוסקא. דבמתני' קתני קלוסקא המגולגלין ומפרש לה דהיינו קלוסקא והיינו המגולגלין שנעשו עגולין כמו גלוסקא: מין הוא. מין א' של זיתים הוא שהן נעשים רכים מיד וכשהוא נותן עליהן חומץ יכולין לחלוץ ולשלח את גלעיניהן מהן:

כמו שהיה נוהג בחייו שלא להסתכל בצורות כך לא יראה אותם במותו: וחכמין אינון כלום. וכי מכירין ורואין המתים כלום: אלא דיבור פה בלבד. ושאר החושים לא נתבטלו מהם: ר"ז וכו'. וכן אמר ר' אשיין: בטיהרא. בצהרים על דרך והבאתי את השמש בצהרים: איתכפון. נכפפו אנדרייטא והן תבנית אדם שעושין למלכים מאבן שיש וכיוצא: איתכפון איקוניא. נכפפו הצורות כעין שעושין על הכתלי' ואמרו לרמז להראות שלא נראית צורה יפה כדר' יוחנן כדאמרינן פ' הפועלים: אמרין. שזה היה לרמז שאירע לו נס הזה כשעלה פעם אחת לעיבור שנה נקרע ימא דטיברייא בפניו: קלוון דטיברייא. דקל חשוב שהיה בטיברייא במ"ר פ' בשלח חד קלוון. דקל: איתעקרון. שבעים איסקיפות שלהם שהיו רעועו' ולא היו תולין אלא בזכותו: אמרין. עליו שהיה נוהג ליקח שיבשין של הדס ומרקד לפני הכלה והיו רבנן מרננין בו על שמבזה את עצמו ואמר להן ר"ז הניחו לו וכי הזקן הזה אינו יודע מה הוא עושה ודאי אין כונתו אלא לשם שמחת מצוה: חייא דאהן סבא. כלומר באו וראו החיים והמנהג של אותו הזקן ומה זכות גרם לו מעשיו שעשה עם שיבשי הדס: אמרין. אמרו עליו לפי שהיה דרכו למסור נפשו על גזורתא מצות מילה ולרמז זה משכו הצינורות כמראה דם: בכן. היו בוכין עמודים של העיר קיסרין וכלומר שנשמע קול רעש גדול והכותי' המינים היו אומרים ללעג שהוא קול תרועת שמחה והיו ישראל משיבין להם ידעין רחיקייא וכי יודעין הן הרחוקים והן העמודים להריע כמו שהקרובים מריעים והן הכותים שעומדים יותר סמוך למקום שנפטר ר' אבהו והכוונה שאתם המינים בלבבכם כן ולהריע ולא כן העמודים. א"נ רחיקייא על הכותים אמרו וכי אתם הרחוקי' ממנו יודעין מה שהקרובים והן העמודים עושין שהמה יותר קרובים להרגיש הצער ממה שאתם המינים הרחוקים סבורין: מי

ה הדרך עלך אין מעמידין תורה אור

הן זיתי קלוסקא הן זיתים מגולגלין: והשלוחין *אסורין. רבי חייה בשם רבי יוחנן אמר מין הוא והן נותנין לתוכן חומץ שהיו חולצין את גלעיניהן:

הדרן עלך פרק אין מעמידין

הלכה א מתני' כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פעם אחת

בשנה דברי רבי מאיר והכמים אומרים אין א אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שיש בידו כל דבר: גמ' א"ר חייה בר בא מפני שהן *נעבדין בכרך גדול שברומי פעמיים בשבוע: מעתה במקום שנעבדין יהו אסורין ומקום שאינן נעבדין יהו מותרין אמר רבי יוסי מכיון שנאסרו במקום אחד נאסר מינן בכל מקו'. מה אנן קיימין אם דבר בריא שהן של מלכים דברי הכל אסור אם דבר בריא שהן של שלטנות דברי הכל מותר אלא כן אנן קיימין בסתם רבי מאיר אומר סתמן של מלכים ורבנן אמרי סתמן של שולטנות. אשייאן נגרא בשם רבי יוחנן איקוניות למה הן אסורות מפני שמקטירין לפניהן בשעה שהן עולות א"ר יוחנן מותר לראותן תהלים לו בשעה שהן יורדות מה טעמא °בהכרת רשעים תראה. כתב המהלך תחת *הצורות או ב תחת האיקוניות אין מסתכלין בהן בשבת ולא עוד אלא אף ג בחול אין מסתכלין באיקונות ומה ויקרא יט טעמא °אל תפנו אל האלילים אל תפנה לעובדן. רבי יהודה אומר אל תפנה לראותן ממש. כד דמך רבי *נחום בר סימאי חפון איקונתא מחצלן אמר כמה דלא חמתון בחיויי לא יחמינון בדמכותיה וחכמין אינון כלום אמר רשב"ל אין בינינו ולצדיקים אלא דיבור פה בלבד. א"ר זעירא שומע הוא המת קילוסו כמתוך החלום א"ר אשיין שומע המת קילוסו כמתוך חלום *ולמה נקרא שמו נחום איש קודש קדשים שלא הביט בצורת מטבע מימיו ולמה נקרא *שמו רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו. כד דמך ר' אחא איתחמי כוכבא בטיהרא כד דמך רבי חנן איתכפון אנדרטיא כד דמך רבי יוחנן איתכפון איקונייא אמרין דלא הוות איקונין דכוותה. כד דמך רבי חנינא דברת חוורן איתבזע *ימא דטיברייא אמרין כד הוה סליק לעיבורא הוה ימא מתבזע קומוי. כד דמך רב הושעיה נפל קלון דטיבריא כד דמך רבי יצחק בן אלישיב איתעקרון שובעין איסקופין מבעלי בתים דגלילא אמרין דהוו תליין בזכותיה. כד דמך רבי שמואל בר רב יצחק איתעקרין ארזייא דארעא דישראל אמרין דהוה נסיב *שושיבתה ומקלס קומי כלייה והוון רבנן מרנניו ביה. אמר לון רבי זעירא ארפון ליה לית אהן סבא ידע מה עביד. כיון דדמך נחתת אישתא מן שמייא ואפסק בין ערסא לקהלא והוון תלת שעין קלון וברקי בעלמא. חייא דאהן סבא דעבדת ליה שושבתא ונפקת בת קלא ואמרה ווי דדמך שמואל בר רב יצחק גמיל חיסדא. כד דמך רבי יסא בר חלפותא משכו צינורות דם בלדוקיא אמרין דיהב נפשיה על גזורתא כד דמך רבי אבהו בכן עמודיא דקיסרין אמרין כותיא לית אינון אלא מריעין אמר לון ישראל ידעין רחיקייא כמה דקריביא מריעין. רבי אבהו מי

פ"ז מ

הצלמים אסורין. בהנאה: מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה. כשהשמש בחותה מעלה שהצלם עשוי בו דאע"ג דאיכא טובא שאינן אלא לנוי ואינן נעבדין ר"מ לטעמיה דחיים למיעוטא: מקל וכו'. דהני ודאי נעבדין הן ועושין להן סימן מקל שרודה את עצמן תחת כל העולם כלו כמקל. צפור שתופס את עצמו תחת כל העולם כלו כצפור. כדור שתופס עצמו תחת כל העולם כלו ככדור הוסיפו עליהן בברייתא חרב ועטרה וטבעת והלכה כחכמים ואינו אסור אלא כשעומדין על פתח המדינה. ובכפרים שאין דרכן לעשות צורות לנוי דברי הכל אסורין ואפי' אין בידו דבר דלמפלחינהו עבדי להו:

גמ' פעמיים בשבוע. בשבע שנים עובדין פעמיים לכל הצלמים: ומקום שאינן נעבדין יהו מותרין. ואמאי קתני שהמה כל הצלמים אסורין: נאסר מינן. מה שנעבדין בכרך גדול נאסרו בכל מקום: מה אנן קיימין. במאי עסקינן דפליגי בה ר"מ ורבנן: אם דבר ברי שהן של מלכים. שהן אנדרטי של מלכים שעושין אותן לעבדן אפי' רבנן מודו דאסורין הן ואם ידוע בודאי שאינן אלא של שלטנות ואינן עשוין אלא לנוי בעלמא אפי' ר"מ מודה שהן מותרין לא נחלקו אלא בסתם: איקוניות. הצורות מפני מה הן אסורו': בשעה שהן עולות. בשעה שמעמידין אותן דרכן להקטיר לפניהן: בשעה שהן יורדות. כשהן נופלין מותר לראותן ולא כשהן עומדין כדלקמן לר' יהודה: כד דמך. כשנפטר ר' נחום בר סימאי שהיה איש קדש קדשים כדלקמן: חפון איקונתא מחצלן. כיסו את הצורות שבכתלים במחצלות אמרו

שבת קמט

ע"ז מ"ב

מ"ק כה ע"ב

(מגילה פ"ק סנהדרין פ"י) שבת קיח ע"ב

פ' מ"ק כה

פ' כתובות יז

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' ו סמ"ג לאוין כב טוש"ע יו"ד סי' קמא ס"א

ב
ב מיי' פכ"ג מהל' שבת הל' יט סמ"ג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שז סעיף טו

ג
ג מיי' פ"ב מהל' ע"ז הל' ב סמ"ג לאוין יד טוש"ע יו"ד סי' קמב סט"ו

מראה הפנים

פרק ג כל הצלמים אסורין. אם דבר ברי שהן של מלכים וכו'. והתם קאמר במואל באנדרטי של מלכים שנינו ולפי' רש"י ז"ל דלר"מ קאמר ודוקא בשל מלכים יש לומר דס"ל כמקום שיש לתלות שהן של מלכים. וכן נראה מפי' הר"ר אלחנן שהביאו התוס' דמביא מכאן ראיה לפירש"י דשל מלכים נעבדין יותר והכא אמר בהדיא דאם דבר ברי דשל מלכים הן אפי' רבנן מודו דאסור אלא כדאמרן והשתא הא דקאמר ר' יוחנן שתם ובעומדין על פתח מדינה שמינו מוסיף הוא על הא דשמואל ור"ל בעומדין על פתח המדינה בהא קאמר רבי מאיר דתולין אותן בשל מלכים וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הלכה ו' ע"ש:

כתב המהלך וכו'. הכי אמר בבבלי שבת פ' שואל דף קמ"ט ע"א:

חפון איקונתא מחצלן וכו'. הכי גריס ג"כ במדרש קהלת בפסוק כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך ובבבלי פ' אלו מגלחין הגי' בענין אחר. ובהא דרב שמואל בר רב יצחק הגירסא בב"ר חמייא דאהן סבא דעבדת ליה שושיבתא וכו' שהיה מעמיד את כעין שושיבתא דהדס והביאו התוס' לזה בפ' ב' דכתובות דף י"ז ע"א: יצתה

תורה אור

מי דמך עברון קומי י"ג נהרין *דאפרסמון אמר לון כל אילין למאן אמרו ליה דידך אמר לון וכל אילין דאבהו °ואני אמרתי לריק יגעתי וגו'. הקדוש ברוך הוא מהאה להן לצדיקים מתן שכרן בעולם הזה ונפשם שביעה והן ישינין להן. למלך שעשה סעודה וצר כל מיני סעודה במפה כיון שנכנסו האורחין ראו אותם ונפשם שביעה וישנו להן. זבדיי בר ליואי ורבי יוסי בר פיטרס ורבי יהושע בן לוי אמרין תלתא פסוקין מי דמכון חד מינהון אמר °על זאת יתפלל כל חסיד אליך וגו' וחד אמר °וישמחו כל חוסי בך וגו' וחד אמר °מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך וגו'. רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי *מעשה שנכנסו זקינים לעליית בית גדייא ביריחו יצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש והלל הזקן אחד מהן נתנו עיניהם *בשמואל הקטן. שוב נכנסו זקינים לעלייה ביבנה ויצתה בת קול ואמרו להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן ונתנו עיניהן ברבי ליעזר והיו שמיחין שהסכימה דעתן על דעת רוח הקודש. חד מן אילין דנשיתא דמך וקלטת מערתא וסכנתן נפשתא עאל רבי יוסי ואפטר עלוי אשרי אדם שיצא מן העולם בשלום. כד דמך רבי יסא נפל קסיטולין דטיבריה והוון אילין דנשיתא חדיין אמר לון רבי זעירא לא דמייא תמן סכנן נפשתא ברם הכא לא סכנן נפשתא תמן לא איתעקרת ע"ז ברם הכא איתעקרת ע"ז. רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי רבן יוחנן בן זכאי מן דמך אמר פנו הבית מפני הטומאה ותנו כסא *לחזקיה מלך יהודה רבי ליעזר תלמידיה מי דמך אמר פנו את הבית מפני הטומאה ותנו כסא לרבן יוחנן בן זכאי ואית דאמרי כמה דחמא רביה חמא אף הוא. חד מן אילין דבי רבי פזי הוון אילין דנשיתא בעי מחותנתיה והוא לא מקבל עלוי אמר דלא יהון מיתגנו בי מי דמך אמר פנו את הבית מפני הטומאה ותנו מקום כסא ליהושפט מלך יהודה אמרו יבוא זה שרץ אחר כבוד אחר זה שברח מן הכבוד: וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או ציפור או כדור. מקל שהיה *רודה בו את העולם. ציפור °ותמצא בכן ידי לחיל העמים. כדור שהעולם עשוי כבדור. א"ר יונה אלכסנדרוס מוקדון כד בעא מיסק לעיל והוה סלק וסלק סלק *עד שראה את העולם כבדור ואת הים כקערה בגין כן ציירין לה בכדורא בידה. ויצורינה קערה בידה. אינו שליט בים אבל הקב"ה שליט בים וביבשה מציל בים ומציל ביבשה. דרש רבי זעירא בריה דרבי אבהו קומי רבי לעזר °אשרי שאל יעקב בעזרו ומה כתיב בתריה עושה שמים וארץ ומה עניין זה לזה אלא מלך בשר ודם יש לו פטרון באיפרכיא זו אינו שליט שמא באחרת וא"ת קוזמוקרטור שליט ביבשה שמא בים. אבל הקב"ה אינו כן שליט בים ושליט ביבשה ולא עוד אלא חרב על צואר האדם הקב"ה מצילו הוא שמשה אומר °ויצילני מחרב פרעה אין כתיב כאן אלא מחרב אפילו חרב נתונה על צוארו הקב"ה מצילו הימינה. *הוסיפו עליהן *הסייף והעטרה והטבעת הסייף שהורג בו והעטרה שמתעטר בה טבעת שחותם בה. טבעת *שיש עליה עבודה זרה אסור לחתום בה רבי יודה אומר אם היה חותמה שוקע אסור לחתום בה בולט מותר להתום בה ר' חנינה בן גמליאל אומר של בית אבא היו הותמין בפרסופות רבי לעזר בי רבי שמעון אומר כל פרסופות היו *בירושלם ח־ין משל אדם. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שיש בידו כל דבר ובלבד דבר שהוא של כבוד הסל והמולים והסמלים דבר של ביזיון הוא הנייר והקולמוס דבר של כבוד הוא. קלמרון צריכה:

הלכה ב מתני' המוציא שיברי כלים הרי אילו מותרין מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אילו אסורין מפני שביוצא בהן נעבד: **גמ'** רבי יוסי בשם ר' יוחנן מפני שרובן באין מן הדלפקיות

מי דמך. בשעת פטירתו: בעולם הזה. מראה להם מתן שכרן בעולם הבא ומתוך כך נפשם שביעה ומתוך העונג של הדביקות ישינים להן וינוחו על משכבותם: במפה. מעל השלחן מעמיד ומראה להם התמונת וצורות כל מיני סעודה: מי דמכון. בשעת פטירתם אמר כל אחד הפסוק משלשה פסוקים האלו: נתנו עיניהם בשמואל הקטן. שהוא השני: והיו שמחין. בבת קול השנית שהסכימה דעתן בפעם הראשון על דעת רוח הקדש: מן אלין דנשיאה. של בית הנשיא נפטר ובשעת קבורתו נקלטה ונפלה המערה תחתיה ונסתכנו הנפשות אשר היו שמה ונכנס ר' יוסי ודרש אשרי אדם שילא מן העולם בשלום ושלא יארע דבר היזק וסכנה במיתתו ובקבורתו: קסיטולין. המגדל קסטילא בלע"ז: והוון אילון. דבית הנשיא שמחין על הדבר לפי שהוא בעצמו עליו השלום אמר על שאירע במיתת אחד מהן כזה אשרי אדם: לא דמייא. התם היה סכנת נפשות כשנפלה המערה וכן לא נתעקרה ג"כ ע"ז אבל הכא בנפילת המגדל נעקרה הע"ז אשר היתה שמה ולא היה שום סכנה וזה להראות זכותו של ר' ייסא: חמא אף הוא. ולחזקיה מלך יהודה ראה ג"כ ואמר הכינו לו כסא: בעי מחותנתיה. היו רוצין משפחת הנשיא להתחתן עמו ולא קיבל עליו ואמר שלא יהיו מתבזין ומתגנין בכך לפי שהיה נבזה בעיניו: שרץ אחר כבוד. כלומר שהיה כן ומחזר אחר כבוד לכבד ללומדי תורה כדאמרינן בשעה שהיה יהושפט רואה ת"ח היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו ואומר לו אבי אבי וכו' והיה נוהג פחיתות בעצמו בשביל כבוד אחרים וזה גם כן היה מתנהג בפחיתות להראות כבוד אחרים: מקל. זה עושין לסימן שהיה רודה וכו' וציפור על שם ותמצא כקן ידי וגו' כלומר תופס עצמו לחיל העמים: כד בעא מיסק לעיל. עשה דבר אחד וישב על הנשר להגביה עצמו למעלה ולראות על פני הארץ ככתוב בד"ה שלהם: בגין כן ציירין לה. להע"ז שתופס בידו כדור עגולה: ויצורינה. כמו קערה עגולה ולרמז גם על הים: אינו שליט בים. הם עצמן לפי טעותן מודים שהע"ז אין לה שליטה בים: אינו שליט אלא בשלו. שמא באפרכיא אחרת יכול הוא לעזור אותו ואפי' קוזמוקרטור והוא הקיסר אעפ"כ אינו יכול להושיעו בים: אבל הקב"ה. הוא השליט בכל ומצילו בים וביבשה: אין כתיב כאן אלא מחרב. ומיד פרעה הוי ליה למיכתב אלא ללמד אפי' חרב וכו' כמו שהציל משה מחרב שהיה נתון על צוארו: טבעת שיש עליה ע"ז. תוספתא היא בפ"ו: אם היה חותמה שוקע אסור לחתום בה. לפי שהצורה בולטת היא כשחותם בה: בולט. הצורה שוקעת כשחותם בה: היו חותמין בפרסופות. בולטות: חוץ משל אדם. שאסור להשים בביתו צורת פרצוף אדם כשהוא בולט. והסולים וכו'. מיני מרגלא הן: דבר של כבוד הוא. כלומר שחותם עצמו תחת כל העולם כולו: קלמרין. בלא קולמוס צריכה מספקא לן אם דרך כבוד מיקרי ואסור או לא:

הלכה ב מתני' המוצא שברי כלים. והן כצלמים הרי אלו מותרין דכי הוו שלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואת"ל עבדום שמא ביטלום ולכך שברום והוי ספק ספיקא ולקולא: מפני שכיוצא בהן נעבד. שעושין תבנית יד מעיקרא ועובדין אותה: גמ' מפני שרובן באין מן הדלפקיות

מראה הפנים

יצתה בת קול ואמרה וכו' ובבבלי פ"ק דסנהדרין דף י"א הנוסחא כתנית במקלת ובנויה כמו שהוא בתוספתא דסוטה: **ואת** הים כקערה. פירשו התוס' יש אוקיאנוס שמקיף את כל העולם: **טבעת** שיש עליה וכו' בולט מותר וכו'. והתם בפרקין דף מ"ג ע"ב אמרינן הכי בטבעת שיש עליה צורה טבעת בחותמה בולט וכו' וי"ל דה"נ לאו בידוע בהיא של ע"ז קאמר אלא דאיכא למיחש משום חשדא דע"ז והוי כדהתם וכ"כ בבג"א דטבעת שיש עליה ע"ז אפי' חותמה בולט אסור לחתום בה וכן הא דקאמר חוץ משלצוף אדם דוקא בצורה בולטת כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות ע"ז הל' י' אבל צורות בשל גבי בלוחות והטבליות או צורות הרקמה הרי אלו מותרות: **המוצא** שברי כלים. ובגמרא משנת הבבלי שברי צלמים וכן היא גי' הרי"ף ז"ל והיינו הך לפי סוגית הש"ס דקרי לצלמים כלים כמו דאמר בגמרא להחזיר

מסורה הש״ס

הדלפקיות מעתה אפילו תבנית יד ותבנית רגל שנייא היא מפני שכיוצא בהן נעבד. כתיב °ואנשי בבל עשו את סכות בנות תרנגולתא ופרחיה °ואנשי בית שמש עשו את נרגל ריגליה דיעקב וריגליה דיוסף °ניחשתי ויברכיני ה׳ בגללך °ויברך ה׳ את בית המצרי בגלל יוסף. °ואנשי חמת עשו את אשימה. אימרא כמה דתימר °והכהן יכפר עליו באיל האשם. והעוים עשו את נבחן כלבא ואת תרתק חמרא. והספרוים שורפים את בניהם באש וגו׳ טווסא ופיסיונן עבודה זרה שנשברה ר׳ יוחנן אמר [א] אסורה *רבי שמעון בן לקיש אמר מותרת מה אנן קיימין אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל אסור אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר אלא כי נן קיימין בסתם רבי יוחנן אמר סתם כמי שעתיד להחזירן לכליין רבי שמעון בן לקיש אמר סתם כמי שאין עתיד להחזירן לכליין. א״ר יודן אביו דרבי מתנייה אם היו מונחין במקומן כמי שעתידין [ב] להחזיר *לכליין מתיב ריש לקיש *לרבי והא *כתיב °על כן לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון א״ל מלמד שהיו נוהגין במפתן יותר מדגון. ר׳ ירמיה בשם רבי חייה בר בא אמר אומות העולם עשו מפתן אחד וישראל עשו כמה מפתנות טעמא °ופקדתי על כל הדולג על המפתן. המוצא עבודה זרה רב אמר משברה *אבר [ג] אבר והיא בטילה ושמואל אמר אינה בטלה לעולם רבי אבין בשם רבי שמעון הדא אמרה בשאין עליהן בסים אבל יש עליהן בסים [ד] אני אומר מן השברים באו:

הלכה ג מתני׳

המוצא כלים ועליהן צורת חמה צורת לבנה צורת הדרקון יוליכם לים המלח רבן שמעון בן גמליאל אומר על [ה] המכובדים אסורין ועל המבוזין מותרין רבי יוסי *אומר [ו] שוחק וזורה לרוח או מטיל לים אמרו לו אף הוא נעשה זבל ונאמר °לא ידבק בידך מאומה מן החרם: **גמ׳** לא שנו אלא כלים שעליהם צורת החמה וצורת הלבנה הא שאר כל המזלות לא לא שנו אלא *דרקון הא כל הנחשים לא. אי זהו דרקון כל שציצין יוצאין בצוארו *ותני כן ר״ש בן עזאי אומר אי זהו דרקון כל שציצין *יוצאין [ז] מצוארו. החלק מותר המוצא דרקון עשויה כמין רחוש אסורה רחוש ועליו דרקון נוטל את הרחוש ומשליך את הדרקון שמואל אמר כוס בסים לדרקון אסור ודרקון בסים לכוס מותר. ר׳ בא בשם רב שברי דרקון הרי אילו מותרין דרקון שלם ונשבר הרי אילו אסורין. ושבורים

פני משה

הדלפקיות. מן כלים שעושין כעין דלופקי וכיולא ואין כאן בית מיחוש שנעשית לע״ז: מעתה אפי׳ תבנית יד או רגל. יהו מותרין: שנייא היא. שיש הוכחה שהיא מע״ז כדקתני מפני שכיולא בהן נעבד: כתיב. איידי דאיירי ביד ורגל דע״ז מייתי להו לקראי דמלכים שכך היו נוהגים בע״ז שלהם כדלקמן ריגליה דיעקב וכו׳: תרנגולתא. עם אפרוחיה סכות בלשונם תרנגולת ובנות אפרוחיה: את נרגל. צורת רגל עשו להם על שם ריגליה דיעקב דאמר לו לבן נחשתי וגו׳ וכתיב ויברך ה׳ אותך לרגלי וכן ריגליה דיוסף דכתיב ויברך ה׳ וגו׳ ועושין תבנית רגל לניחוש להם. ובבבלי פ׳ ד׳ מיתות כרגל הרגול: אשימא. היא אימרא כמה דתימר וכו׳ האשם וכן אשימא לשון איל הוא: כלבא. נובח: באש. לאדרמלך וענמלך. צורת טווסי ופיסיוני. והתם קאמר הפרד והסוס: ע״ז שנשברה. מאליה: אם בעתיד להחזירן לכליין. שידוע לנו שעתיד להחזיר להכלי שלהן ולמקומן שנשברו בהא ודאי כ״ע לא פליגי דאסור שהרי לא ביטלן: אם בשידוע שאינו עתיד להחזירן לכליין ד״ה מותר. שהרי ביטלן מע״ז: אלא כי אנן קיימין. פלוגתייהו בסתם דר׳ יוחנן סבר כל זמן שלא במעטו שביטלן מסתמא אמרינן עתיד הוא להחזירן לכליין ור״ל ס״ל דמסתמא בטולי מבטל לה וכמי שודאי שאינו עתיד להחזירן לכליין: אם היו מונחין במקומן. שנשברו שם ולא טילטלו השברים בהא נמי לא פליג ר״ל דכמו בעתיד להחזיר לכליין הוא ואסור: מתיב ריש לקיש לר׳ יוחנן והא כתיב על כן לא ידרכו וגו׳. משום שמלאו ראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות אל המפתן ומדלא נהגו כבוד אלא במפתן ש״מ דדגון גופיה לא חשיבא להו מכיון שנשבר והא לדידך אמרינן מסתמא עתידין להחזיר לכליין: אמר ליה. התם שאני דהא דלא ידרכו על המפתן מלמד שהיו נוהגין כבוד במפתן יותר מבדגון גופיה שאמרו הניח מקומו וקבע לו מקום על המפתן והלכך כאינו עתיד להחזיר לכליין הוא: מפתן אחד. שמלינו בפלשתים: כמה מפתנות. מכל מיני ע״ז שהיו על המפתן היו נוהגין כבוד במפתן: ומה טעמא. מהיכן למדנו זה דכתיב ופקדתי על כל הדולג על המפתן שדלגו

קרבן העדה (left column)

ולא רצו לדרוך על המפתן שעברה ע״ז שם: אינה בטילה לעולם. דהוי כע״ז ביד ישראל ועד שיבטלנה הנכרי: הדא אמרה. אסיפא דמתני׳ קאי מלא הבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיולא בהם נעבד לא שנו אלא בשאין עליהן בסים וניכר שכך נעשו מתחלתן ויש כיולא בהן נעבד כדאמר לעיל עשו את נרגל אבל יש עליהן בסים ונראה הוא שלא נעשה בתחלתו תבנית יד או תבנית רגל לבד אלא שבא מן הע״ז שנשתברה אני אומר מן השברים באו ולמאן דאמר ע״ז שנשברה מותרת ה״נ הלינן לקולא:

הלכה ג מתני׳

צורת חמה. שעושין צורה ומייחסין לה הוכרי שמים לחמה כמו שאומרין שצורת השמש צורת מלך מעוטר ויושב על העגלה וכן מייחסין צורה ללבנה: צורת הדרקון. צורת נחש ויש לו צילין וקשקשין כקשקשי הדג ואומרין שהיא צורה לתלי הלבנה והוא גלגל הלבנה הנוטה מגלגל חמה כדמות התלי שהוא תנין: על המכובדים. אם אותן הצורות על כלים מכובדין שעשויין לנוי ולכבוד כגון כלי כסף וזהב ובגדי שני וכיולא בהם הרי אלו אסורין: ועל המבוזין. כגון יורות וקומקומוסים ומחמי חמין ודומיהן מותרין והלכה כרשב״ג: שוחק וזורה לרוח. שלא יהנה ישראל ממנה: אמרו לו אף הוא נעשה זבל. אם יזרנו לרוח גם עתה יש הנאה לישראל ממנה לפי שנעשית זבל והלכה כר׳ יוסי דאף דנעשה זבל מותר דזה וזה גורם הוא: **גמ׳** הא שאר כל מזלות לא. דלא מיירי להו למיפלחינהו: איזהו. הנקרא דרקון כל שצילין כמו קשקשים ושערות יולאין בפרקי צוארו: ותני כן. בתוספתא פ״ו והתם גרים רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו׳: החלק. שאין לו צילין אין זה צורת דרקון: עשוי כמין רחוש. שיש לו צורת דרקון ועשוי כמין שרץ הרוחש: רחוש. ולמעלה עשוי עליו דרקון ויכול לחלקו לשנים: כוס בסים לדרקון. אם הדרקון הוא העיקר וכמין כוס עשוי לבסים לו אסור: ודרקון בסים לכוס מותר. הכוס שהדרקון טפלה לו: שברי דרקון. מלא שברי דרקון מותרין שכבר בטלו: דרקון שלם וכו׳. ולקמיה פריך עלה: ושבורין

עין משפט נר מצוה

ו
א ב מיי׳ פ״ג מהל׳ ע״ז הל׳ ז סמ״ג לאוין כב טוש״ע יו״ד סי׳ קמא סעיף א וסי׳ קמא סעיף ב ופ׳ פ״מ
ז
ג מיי׳ שם פ״ח הל׳ יא טוש״ע שם סי׳ קמו סי״א
ח
ד מיי׳ שם פ״ז הל׳ ז סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קמא ס״ב
ט
ה מיי׳ שם הל׳ ח סמ״ג עשין כב טוש״ע שם ס״ג
ו מיי׳ שם פ״ח סמ״ג שם טוש״ע שם סי׳ קמו סי״ד
יא
ז טוש״ע שם סי׳ קמא ס״ג

(right margin) פ״ו מה ע״ב · פ״ט מה (?) לר׳ יוחנן שם · פ״ט מג ע״ב · שם מב מה פ״ב פסחים כח פ״א · ע׳ ע״ז מב · (תוספתא פ״ג) · פ״ו מג

מראה הפנים

להחזיר לכליין. וכגו הדעות מהמפרשים בדעת הרי״ף ז״ל שהביא להאי דשמואל התם ואפי׳ בבבלי פ״ז ופסק לדר׳ יוחנן דאמר שנשתברה מאיליה אסורה ואין להאריך בזה דמבואר בדברי המפרשים. ודעת הרמב״ם ז״ל כר׳ יוחנן דהתם דבעינן שיודע לנו שהנכרים שעבדוהו בטלוה כדכתב בפ״ז מעכו״ם הל׳ ז׳. וכולה סוגיא דהכא נראה דר׳ יוחנן דהכא לא ס״ל כהא דשמואל דהתם דקאמר בהדיא בכתם כמי שעתיד להחזיר לכליין. וכן הא דקאמר הכא בסוף הסוגיא הדא אמרה וכו׳ לכאורה שמעינן דהא דקאמר בשקלא וטריא הא תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן לשיוויית בעלמא הוא דהא מן הסברא הוא כדקאמר הכא אלא דבזה יש לחלק דהתם עומדין על בסיסן קאמר וניכר דפלחי לה והכא ענין אחר הוא דבשניכר על תבנית יד שבא מן הבסים בזה לא אמרינן שנעשה לעבודה בתחילה לכך ותליא בפלוגתא דע״ז שנשברה:

מתיב ריש לקיש לר׳ יוחנן והא כתיב וכו׳. והתם גרים דר׳ יוחנן הוא דמותיב לר״ל דשמעינן מהאי קרא דחשיבי להו שברים. וא״ל לשם הגירסא דשפיר טייך נמי לדייק איפכא כדפריכית בפנים וכן בפירוקא טייך ג״כ למיפרק לתרווייהו כדפריכית:

רשב״ג אומר על המכובדין אסורין. הכ״י כתב בסי׳ קמ״א ופסקו הפוסקים כרשב״ג משום דקי״ל כל מקום ששנה רשב״ג במשנתינו הלכה כמותו. וככר זכרתי בשם הרי״ף ז״ל שכתב בכ״כ ובכמה מקומות דהאי כללא לאו דווקא הוא ועיקר הטעם משום דרב ושמואל מפרשי אליביה ופסקו הפוסקים כשמואל התם דתניא כוותיה והמדקדק בדברי הרמב״ם ז״ל בפ״ז מעכו״ם הל׳ ח׳ יראה שכתב ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכו׳ ונראה שפירש דבכלים מבוזין אין חזקתן לעבודה שאין עושין כן על המבוזין אלא לנויא בעלמא הן ומודה הוא ז״ל להא דלקמן מה אנן קיימין וכו׳ וע״ש. ות״ש בתוס׳ בדף מ״ג ע״ב ד״ה שעל הסדינין וכו׳ דגי׳ ר״ת ועל המטבעות כן הוא בהדיא בתוספתא פ״ו:

איזה הוא דרקון וכו׳. שם ע״ח הלכה כרשב״א והרמב״ם ז״ל סתם שם וכתב ועליהם צורת חמה ולבנה ודרקון נראה דכתם דרקון היא כן כדפירש רשב״א ושל

עין משפט
נר מצוה

יב א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' יח סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמב סי"ד

ושבורים מן השלם באו רבי חזקיה בשם רב כיני ראה אותן משתחוים לדרקון שלם ונשבר אסורין מה נן קיימין אם דבר בריא שנעבדין אפילו מבוזין אסור אם דבר בריא שאינן נעבדין אפילו מכובדין מותר אלא כי נן קיימין בסתם. אמר רבי קריספא והדא כוסות דבר של ביזיון הוא דרבי חייה בר בא הוה ליה קווקין והוות טימי דרומי ציירה בגווה אתא שאל לרבי יוחנן אמר ליה מכיון שהמים צפין על גבה דבר *של ביזיון הוא ואהן קיתונא מכיון שאתה משקעו במים דבר של ביזיון הוא. ביומוי דרבי יוחנן שרון ציירין על כותלא ולא מחי בידייהו מתיב רבי יוסי לרבנן והכתיב °ואת חטאתכם *אשר עשיתם את העגל אמר ליה מלמד שהיה מבקש לבודקן כשם שבודקין את הסוטות °ויזר על פני המים אמר לון והכתיב °וגם מעכה אם אסה המלך הסירה מגבירה אמר לון משם ראיה °ויכרת אסא וגו'. אמר לון °וכתת נחש הנחושת. וכי עבודה זרה היא והלא משה עשאו אלא מלמד שהיו ישראל תועין אחריו עד שבא חזקיה והעבירו. כתוב אחד אומר °ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו וכתוב אחד אומר °ויאמר דוד וישרפו באש רבי יוסי בר חלפותא ורבנן רבי יוסי בר חלפותה אומר *מה שהיה של מתכת וישאם דוד ואנשיו ומה שהיה של עץ ויאמר דוד וישרפו באש ורבנן אמרי מה שהיה איתי הגיתי מבטל וישאם דוד ואנשיו ומה שלא היה מבטל ויאמר דוד וישרפו באש מה מקיים רבי יוסי בן חלפותא וישאם דוד ואנשיו נטלום בשפיין :

תורה אור: דברים ט · שמות לב · מלכים א טו · שם · שם ב יח · שמואל ב ה · דה"א יד · דברים יג

הלכה ד מתני'

שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם °ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ומפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה היא באת בגבולי אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשית אפרודיטי נוי למרחץ דבר אחר אם נותנין לך ממון הרבה אין אתה נכנס לתוך עבודה זרה שלך ערום ובעל קרי ומשתין בפניה וזו עומדת על הביב וכל אדם משתינין בפניה ולא נאמר אלא אלהיהם את שהוא נוהג בו משם אלוה אסור ואת שאינו נוהג משם אלוה מותר :

גמ' מה אנן קיימין אם בששאלו בהילכות המרחץ היה לו להשיב ואם בשלא שאלו בהילכות המרחץ
לא

פני משה

ושבורין מן השלם באו. בתמיה וכי שבורין לא מן השלם באו ומאי האי דקאמר דרקון שלם ונשבר אסורין הא אמרת ברישא שברי דרקון מותרין : כיני. ה"ק בשפא ראה אותן משתחוין לדרקון כשהוא שלם אע"פ שנשבר אח"כ אסור לפי שלא ביטלוהו וברישא דמלא שברי דרקון תולין לומר שכבר בטלוהו : מה אנן קיימין. אדברי רשב"ג במתני' קאי במאי עסקינן הא דמחלק בין מכובדין למבוזין : אלא כי אנן קיימין בסתם. שאין אנו יודעין אם נעבדין וכשהן על כלים מכובדין מסתמא נעבדין הן : הוה ליה קווקין. כוס וכלי מחתה נקרא קווקין ובשלהי בן סורר ומורה הני קווקי ודימוסיקי : טימי. מזל וצלם של רומי : ואהן קיתונא. קיתון ששואבין בו המים : מתיב ר' יוסי. דמתני' לרבנן והכתיב וכו' ולא השליכו לים אמרו ליה התם היינו טעמא דמלמד שהיה מבקש לבודקן וכו' כדכתיב ויזר על פני המים וישק את בני ישראל : וגם מעכה וגו'. אשר עשתה מפלצת לאשרה וידק וישרף בנחל קדרון ולא השליך לים ומדכתיב וידק קמדייק אלמא דלא היה חושש לזבל : אמרו לו משם ראיה ויכרת אסא וגו'. כלומר מאי חזית דקדייקת מקרא דד"ה דכתיב וידק נימא מקרא דמלכים דכתיב ויכרת אסא את מפלצתה וישרף בנחל קדרון ולא כתיב וידק וכל כמה דהוי מחובר ולא שחיק ליה ליכא למיחש לזבל והא דכתיב התם וידק לאו דוקא הוא אלא לומר שכילה הע"ז מן העולם מחמת ששרף אותה : אמר לון. והכתי' וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו. אלמא דע"ז היתה וכתיב וכתת ולא הי' חושש לזבל : וכי ע"ז היא. זו היא תשובת רבנן לר' יוסי דכי נאסרה היתה משום ע"ז והלא משה עשאו משלו כדכתיב עשה לך שרף משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפי' כתיתא לא הוה צריך אלא מלמד שהיו ישראל טועין אחריו עד שבא חזקיהו והעבירו ואין ראיה משם לדבר שנאסר משום ע"ז : מה שהיה של מתכת. ולא היה שייך בשריפה וישאם דוד ומה שהיה של עץ וישרפם : ורבנן אמרי. דלא היא דכי היאך אמר דוד ליטלם ואסורים בהנאה הן אלא מה שהיה איתי הגיתי מבטל דנכרי היה ומבטל ע"ז הוא אותם וישאם דוד ומה שלא הי' מבטל אמר לשרפם : מה מקיים ר' יוסי בן חלפתא וישאם. הרי אסורין בהנאה הן : נטלום בשפויו. כלומר דר' יוסי בן חלפתא נמי ס"ל שלא נטלום אלא לאחר שביטלום אותו ושבר אותם לשפויים קטנים אלא הא דקאמר מה שהיה של מתכות וישאם משום דאותן הוו חשיבי ליה ואמר לו לאיתי לבטלם ושל עץ לא היה חושש להם ואמר לשרפם לקיים ביעור ע"ז :

הלכה ד מתני' פרקלוס. מין נכרי היה : אפרודיטי. ע"ז מצורת כוכב נוגה : אין משיבין. דבר תורה במרחץ לפי שאדם עומד שם ערום : כשילא א"ל וכו'. היא באה בגבולי שהמרחץ קדם לה ונעשה לנוי לכל הבא לרחוץ ועוד תשובה אחרת אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי דמרחץ לאו דבר של נוי הוא אלא אפרודיטי נעשה נוי למרחץ ומשמש במרחץ לטפל והמרחץ היא עיקר : וזו עומדת על הביב. חריץ העשוי בקרקע להוציא השופכין לרשות הרבים :

גמ' מה אנן קיימין. להשאלה ששאל לו המין : אם בששאלו בהלכות המרחץ. כלומר אם כהלכות המרחץ דיינין להשאלה היה לו להשיב במרחץ שהרי שואלין הלכות המרחץ במרחץ כדר' יהושע בן לוי לקמיה: ואם בשלא שאלו. ואי דחשבינן להשאלה שלא מהלכות המרחץ ולפיכך לא השיבו תשובת השאלה :
לא

מסורת הש"ס: פ' פ"ז מב: · שם מד ע"ב

ציון ירושלים

*מה שהי' של מתכות עיין מה"פ. ועי' משנה חיית הובא במלמ"ל פ"ח מע"ז ה"ט :

מראה הפנים

וכל חלוקי דינים כלקמן רחוש ועליו דרקון וכו' ודרקון בשים למס לא זכרו הפוסקים מזה :

מה אנן קיימין וכו'. והרשב"א ז"ל בת"ה הארוך למד מזה דכידוע שנעבדו אפי' על המבוזין אסורין וכידוע שלא נעבדו אפי' על המכובדין מותרין והביא הטור לזה שם. ונראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל כן שהרי לא כתב שם אלא מפני שחזקתן לנוי וא"כ חלוקה הראשונה בכלל דבריו הן דכשידוע שנעבדו להו לנוי הן עשוין :

והדא כיסות דבר של ביזיון הוא. והר"ן כתב ובירושלמי גרסינן א"ר כרוספדאי והדא כסות דבר של ביזיון הוא אבל הרמב"ם ז"ל מנה הבירא״ן בכלל המכובדין עכ"ל וגי' הרמב"ם ז"ל היא בגטונה כמו שהוא לפנינו והכי מוכרת מדלקמיה דר' חייה בר בא וכו' א"ל מכיון שהמים צפין וכו' כרב ושמואל דהתם כזה :

ביומוי דר' יוחנן שרון ציירין וכו'. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג הל' י' וכבר זכרתי מזה בסוף הל' א' דאפי' צורת אדם קאמר בכה"ג מותר :

מה שהיה של מתכות וכו'. למאי דפרישית בפנים לא פליגי כלל לדינא אלא דרבנן אמרי דאין אנו צריכין לחלק המקראות דכאן בשל מתכות כאן בשל עץ אלא דכולן מין אחד היו וכאן קודם שבא איתי ומבטל וכו' ור' יוסי בן חלפתא ס"ל דלא כך היה מעשה אלא בשל מתכות אמר לו לאיתי לבטלם כדקאמר נטלם בשיפויו ובשל עץ לא היה חושש לומר לו לבטלם ורצה לקיים מצות שריפת ע"ז וזהו כוונת התוס' בדף מ"ד ע"א ד"ה כאן קודם שבא איתי הגיתי וכו' וי"ל דיש חילוק בין ע"א של עץ לשל מתכת וכן יש תירוצים בירושלמי כאן בשל עץ כאן בשל מתכת. וכתב היפ"מ על זה ולא הבינותי מה חילוק יש בין של עץ או מתכות לענין ביטול. ובודאי אין כוונת התוס' בהבנה זו ומסיכי תיתי לחלק לענין ביטול אלא דהתוס' כיוונו לתרץ המקראות דלמה לא ציוה דוד מקודם שיבטלו ועל זה כתבו די"ל דלא כך היה המעשה כמו שפירש רש"י ז"ל אלא דיש חילוק במקראות כאן בשל עץ וכו' וכן יש תירוצים וכו' דבאמת דרבנן נמי לא פליגי אלא במעשה שהיה. ופירושם דהתוס' כדר' יוסי ב"ח והכל מודים דהיה יכול לבטל הכל ור' יוסי קאמר דמעשה שהיה כך היה :

אם בששאלו בהלכות המרחץ וכו'. הסוגיא מבוארת בפנים וכדפרישית דמה דפריך ולא כן שמואל שאל לרב וכו' לומר דשבת קבלת מ"ט השיבו ר"מ דאע"ג דגם בשאלה השנית היה לאפרושי מאיסורא מ"מ היה לו להשיב והאסור דאמרית לך אסור כדרך שהשיב רב לשמואל וללמדו החילוק בין אפרושי מאיסורא הו לא ומשני בשבת תנאי היא דפליגי אם שואלין הלכות המרחץ וכו'. והשתא מוקי הש"ס לר"ג דהכא דס"ל כמ"ד דשואלין בהלכות המרחץ והלכך א"ל אין משיבין במרחץ דזה מותר וגוף התשובה לא אמר לו מטעמא אחרינא כדמסיק. והתם בפרקין דף מ"ד ע"ב פריך והיכי עביד הכי וכו' תנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ וזהו כהך תנא דס"ל הכא דאפי' בהלכות מרחץ אין שואלין ואין משיבין והכי מיתא הסוגיא דהתם בפרק כירה דף מ' ע"ב גבי עובדא דר"מ דקאמר בם אפרושי מאיסורא שאני תדע דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידו של ר"מ וכו' אלא אפרושי מאיסורא שאני ש"מ דאפי' בהלכות המרחץ באפרושי מאיסורא דוקא הוא דשרי ובשבות אפרושי מאיסורא אפי' בכל הדינים מותר כדהתם. וכתב הרמב"ם ז"ל כזה בפ"ג מהל' ק"ש הל' ה' ואם נזדמן לו להפריש מן דבר האסור בבית המרחץ ובבית הכסא מפריש וכו'. והרשב"א ז"ל בחידושיו בפ' כירה הביא להא דגרים בשבת וגרים שם מכו שנדית מכו שנקנת כדגרים כאן אבל לא פי' כלום

מסורת הש"ס
פ"ז נד ע"ב (שבת פ"ג)
שבת מ ע"ב
פ"ז מד ע"ב
שם נא ע"ב

לא היה לו *להשיב דמר רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי *שואלין הילכות המרחץ בבית המרחץ הילכות בית הכסא בבית הכסא כהדא רבי שמעון בן לעזר עאל מיסחי עם רבי מאיר אמר ליה מהו שנדיח אמר ליה א אסור *מהו שנקניח אמר ליה אסור ולא כן שמואל שאל לרב מהו לענות אמן במקום מטונף א"ל אסור ב ואסיר דאמרית לך אסיר אשכח תני שואלין הילכות המרחץ בבית ג המרחץ הילכות בית הכסא בבית הכסא. אמר יודן אביו דרבי מתניה מהילכות המרחץ שאלו אלא שאין דרך לענות במרחץ א"ר שמואל בר אבדימי מהילכת המרחץ שאלו אלא שהבל המרחץ רע לשינים. חברייא רבי חמא בר יוסי בשם רבי הושעיה רבי זעירא בשם ר' יהושע בן לוי תשובת *הפלג השיבו דלא כן היה לו להשיבו מבעל פעור שאין עבודתו אלא בפעירה. מאי כדון את שהוא נוהג בו משום אלוה אסור ואת שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:

הלכה ה מתני'

ד הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הם מותרין ומה שעליהן אסורין שנאמר °לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך רבי יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם מפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפישת ידי אדם וכל שיש בה תפישת ידי אדם אסור א"ר עקיבה אני אהיה אובין לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נישאה ועץ רענן דע שיש שם ע"ז: גמ' רבי זעירא רבי יסא רבי יוסי בר חנינה בשם רבי הושעיה כתוב *אחד אומר °לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וכתוב אחד אומר °כסף וזהב אשר עמהם אם עליהם למה עמהם ואם עמהם למה עליהם מה עליהם דבר שהוא מיוחד להם תכשיט להם אף עמהם דבר שהוא מיוחד להם ה תכשיט להם. רבי יוחנן בשם רבי ינאי כל

תורה אור: דברים ז / שם / שם כט

פני משה

לא היה לו להשיב. כלל דאפי' הא דאמר לו אין משיבין במרחץ אסור להשיב כדרב לקמן: דהא אמר ר' יעקב וכו' שואלין הלכות מרחץ במרחץ וכו'. ומשיבין לו: כהדא. השתא מייתי ראיה הא דפריך לאידך גיסא דהא לאו כהלכות מרחץ חשבינן לשאלת המין לא היה לו להשיב כלל: כהדא. עיקרא דהאי מילתא בפ' כירה גרסינן לה דמייתי ראיה להא דריב"ל דשואלין בהלכות המרחץ מהדא דרשב"א נכנס לרחוץ עם ר"מ בשבת ובחמי טבריא שהתירו להן כדאמר התם ושאלו מהו שנדיח הקרקע וא"ל אסור משום אשוויי גומות מהו לקנח וא"ל אסור משום סחיטה: ולא כן. מסקנת הסוגיא דהתם הוא דפריך עלה וכי היאך השיב לו במרחץ ולא כן שמואל שאיל לרב וכו' וא"ל אסור ואסור דאמרית לך נמי אסור הוא גופיה להשיב כן במקום המטונף מיהו הכא אמרי לך לאפרושי מאיסורא וקשיא להא דהשיב ר' מאיר במרחץ ואע"ג דהתם נמי לאפרושי מאיסורא הוה מ"מ היה לו להשיב כן בשאלה הראשונה אסור ואסור דאמרת לך אסור ושוב לא היה שואלו שאלה שניה: אשכח תני. ומשנינן התם דתנאי היא דאשכח תני דשואלין וכו' ור"מ כהאי תנא סבירא ליה שמעינן מיהת דהאי לאו מהלכות המרחץ לכ"ע אין משיבין והדרינן לקושיין: מהלכות המרחץ שאלו. לעולם דחשבינן להשאלה מהלכות המרחץ ולפיכך השיב לו ר"ג על דבריו ובאמת היה לו להשיב התשובה בענינה שהשיב לו כשילא אלא שלא היה רוצה להאריך לפי שאין דרך לענות כל כך במרחץ: ר' שמואל. מוסיף בטעמא שלא רצה להאריך בדברים שהבל המרחץ רע לשיניים הוא: תשובת הפלג השיבו. הא דקאמר לו וזו עומדת על הביב וכו' אינו אלא כמפליגו בדברים היה שאין זו תשובה כדמסיק: דלא כן. דאי אמרת דתשובה היא א"כ היה לו להמין להשיב לו מבעל פעור וכו' ואין לך בזיון גדול מזה ואעפ"כ ע"ז היא: מאי כדון. השתא באמת קשיא לן על ר"ג מבעל פעור ומשני דלא היא דהא קאמר ליה את שנוהג בו וכו' ושאני פעור דזו היא עבודתו אבל הכא אין זו עבודתה ושפיר השיב לו כל שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:

הלכה ה מתני' הם מותרין. ההרים עצמן מותרין לזריעה ולחצוב מהן אבנים דמחובר לא מיתסרן כדדרש רבי יוסי הגלילי אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם: ומה שעליהן אסורין. כגון אם לפוס זהב וכסף: שנאמר לא תחמוד וגו'. דאף על גב דליכהו לאו ע"ז מיקרי ולא מיתסרי גזירת הכתוב הוא שההרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאוסרן אבל ע"ז מיהא הויא לענין תלוש שעליהן דאסור כתלוש של שאר ע"ז שנאמר לא תחמוד עליהן על כל שהן נעבדין משמע: ר' יוסי הגלילי אומר וכו'. כלומר הרי המקרא מלמדינו שהמחובר אינו נאסר דכתיב אלהיהם וגו' ומאחר שהוא כן מפני מה אשירה אסורה דכי היכי דרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ה"נ נדרוש תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ולמה אסרה תורה דכתיב ואשריהם תגדעון: מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. שאדם הוא שנטעו. והכא פריך ר' יוסי הגלילי היינו ת"ק ומסיק דאילן שנטעו לפירות ולבסוף עבדו איכא בינייהו דר' יוסי סבר אסור דתפיסת ידי אדם מיקרי ות"ק סבר הואיל ובתחילת נטיעתו לא נתכוין לעבדו אין עבודה שעובד אותו אחר שהוא מחובר אוסרתו דהוי כמי שעובד להר והלכה כת"ק: אני אהיה אובין. אני אפרש לפניך דאחר שאין לנו לדרוש מתחת כל עץ רענן שום מיעוט יש לומר שלא נאמר אלא למסור להם סימנים מקום שרגילים האמורים לעבוד שם ע"ז כדי שיחפשום ישראל ויבערום ומעוטא דהרים וגבעות מיהא ממעטינן דמשמעות הכתוב כך הוא שלא נוח לנו לאבד ההרים אבל עץ רענן נוח לנו לאבד שנאמר ואשריהם תשרפו באש: גמ' כתוב אחד אומר וכו' אם עליהם למה עמהם. כלומר כילד יתקיימו שני כתובים הללו דעמהם משמע כל שעמהם: מה עליהם. משמע שהוא שייך ומיוחד להם והוי תכשיט להם ואסור. אף קרא דעמהם כל שהוא מיוחד להם ותכשיט להם הוא דאסור אבל דבר שאין תכשיט להם לא מיתסר כדתנן לקמן פ"ד מצא בראשו מעות וכו' מותרין: כל

רידב"ז

מה עליהם כו' דבר שהוא מיוחד להם תכשיט להם פי' דבר שמיוחד לעכו"ם פי' שמיוחד אליו בעלמא ולא לתקרובת תכשיט הוא להם כיון שמיוחד לו אעפ"י שאינו דבר נוי כיון דמיוחד להם ע"כ תכשיט הוא להם אף עמהם דבר שמיוחד להם תכשיט להם. ר' יוחנן בשם ר' ינאי כל שהכניסו לפנים מקנקלין אסרו כגון כיסים של מעות פי' אף על פי דכיסים של מעות אינו דבר נוי כדאיתא במתניתין וכדמוקי בבבלי דף נ"א ע"ב מ"מ כיון דמיוחד להם אסור בלפנים מקנקלין ומדקאמר ר' ינאי בלשון כגון ולא אמר בלשון אפילו כיסים של מעות משמע דדוקא כגון כיסים של מעות אבל לא כסות וכלים [ומכל הני דקחשיב במתניתין לא נקט אלא כיסים של מעות אבל כסות וכלים לא נקט עיין במתניתין דף נ"א מצא בראשו מעות כסות וכלים] וכדמדייק בסמוך לחלק בין לשון כגון ללשון אפילו. ומדנקט לשון כגון משמע דוקא כגון כיסים של מעות הגם דגם הוא אינו דבר הקרבה ואינו כעין פנים

עין משפט נר מצוה

יג
א מיי' פכ"א מהלכות שבת הל' ג טוש"ע או"ח סי' שלו ס"ג

יד
ב ש"ע או"ח סי' פד בהגה"ס

טו
ג טוש"ע שם סי' פה ס"ב בהגה"ס

טז
ד מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' א סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"א

יז
ה מיי' שם פ"ז הל' ז טוש"ע שם סי' קמט ס"ג

מראה הפנים

כלום כ"א דכתב גבם הרמב"ן ז"ל דמכתגרא דגמרא דילן לא שריא אלא לאפרושי מאיסורא ומעשה דר"מ נמי לאו הכי הוה כדמייתי לה בסמוך אלא כדקאמר הכא ביקש להדיח לו וכו' עכ"ל וכ"כ הב"י בסי' פ"ה בשם א"ח שהביא בשם הרמב"ן ואי לאו דהרמב"ן אמרה הייתי אומר דאי משום הא אפשר לפרש הא דהכא נמי בכהאי זה מהו שנדיח ובנקנח שביקש לעשות כן וא"כ הוי אפרושי מאיסורא וכו' והכל כדפרישית. וכן בהא דשמואל ששאלו במקום האסור וכדנראה מתשובת רב ואסור דאמרית לך אסור דמשמע ששאלו עכשיו במקום האסור ושמואל היה סבור דכמו דאמרי' בריש שבת דף י' ע"ב הרי למימר הימנותא בבית הכסא ה"נ באמן והשיב לו רב אסור וכו' והר"ן שם פירש לשון דאסור דאמרית לך אסור כלומר דאילו שאלתני על כך במקום המטונף היה אסור לי למרו. וזה דוחק. ועוד מהיכי תיתי ישאל אותו במקום המטונף לשיצטרך לומר לו כן ולמנ"ד נראה דלשנא דאסור דאמרית לך דייקא כדפרישית. והשתא אי משום מעשה בשיה לא הוו פליגי הסוגיות דהיינו כך דקאמר הכא כדלעיל. ולסברת דרב דהכא לי"ס נמי לדינא דטעמא דר"מ איכא למימר משום דלאפרושי מאיסורא הוה אלא מדיוקא דהאי ש"ס משמע דלא מחלק איכא דר"מ כדמחלק התם מדמוקי ליה כתנאי ומדלא השיב רב לשמואל דייק הכי כדפרישית. וב"ש דילן לא דייק ליה הא די"ל דר"מ סמך עצמו על אותו התלמיד דלא ילמוד ממנו כן דמותר להשיב בהלכות המרחץ משום דידע דלאפרושי מאיסורא שאני. ומיהו מילתיה דרב הולא כסוגיית הש"ס דילן וכפי המסקנא ולמדו לשמואל בזה דהשיב לו ואסור דאמרית וכו' דבכל הדינים אסור לשאול ולהשיב כי אם לאפרושי מאיסורא הוא דמותר והלכך אמר לו שלא לענות אמן במקום דאסור:

כתוב אחד אומר וכו'. הכי אמר התם בפ' ר' ישמעאל דף נ"א ע"ב והמסקנא כדמסיק הכא דלא פליגי ר' הושעיה ור' ינאי דכל שהכניסו לפנים מן הקלקלין לכ"ע אפי' דבר שאינו של נוי אסור. ודקאמר הכא והאי אפי' אלא כגון מים ומלח לכאורה הוא כדברי התוס' שכתבו שם ד"ה אפי' מים ומלח אסור פי' אפי' שאין עבודתה בכך וכו' וטעם האיסור משום תקרובת הוא וחוץ לקילקלין מה שהוא דבר של נוי הוי תקרובת ודבר שאינו של נוי אין מקריבין שם. והקשו על מה שפי' רש"י ז"ל כגון

עין משפט
נר מצוה

יח
א. כ מיי' פ"ז מע"ז הל' טו טז עוש"ע יו"ד סי' קמט ס"ב

יט
ג מיי' פ"ד מאסורי המזבח הלכה ו

כל שהכניסו א לפנים מקנקלין אסרו. כגון כיסים של מעות. א"ר יסא סימן הוה לן והדה רבי הושעיה פליגא על דר' ינאי. ולית היא אלא מסייעה לה מה עליהן דבר שמיוחד להן תכשיט להן אף עמהן דבר שהוא מיוחד להן תכשיט להן יצאו כיסים של מעות. ר' בא בשם רב יהודה ואפילו ב מים ומלח מלה לשוף ומים לדיח ואהין אפילו אלא כגון מים ומלח. הנעבד אית תניי תני *בין שלו בין ג של חבירו אסור ואית תניי תני שלו אסור ושל חבירו מותר. מן דמר בין שלו ובין של חבירו אסור רבי יהודה ומן דמר שלו אסור ושל חבירו מותר רבי יוסי ורבי שמעון. רבי יוסי בשם רבי אילא דברי הכל היא כמה דאת מר תמן דבר שיש בו רוח חיים אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכוותה דבר שאינו שלך אע"פ שאינו נאסר להדיוט אינו נאסר לגבוה. רבי בון בר חייה אמר אפילו סולת שלו אסור ושל חבירו מותר. מה כמאן דמר בין שלו ובין של חבירו אסור אמר לא איתפלגון בדבר שאין בו רוח חיים
אתא

פנים [כמו מים ומלח דבסמוך והמוכח בבבלי שם.] מ"מ הוי דבר המיוחד להם. וע"כ נאסר בלפנים מן הקנקלין וע"ז קאמר אמר ר' יסא סימן הוה לן ר"ל סימן מסור בידינו ומסירת וקבלה בידינו (וזה מלוי בירושלמי) והדא פליגי אר' ינאי ולית היא אלא מסייעה לה ר"ל דקבלה בידינו דלית ר"ה פליג על ר' ינאי אלא מסייעה לה כדמסיק מה עליהן דבר שמיוחד להם תכשיט להם אף עמהם דבר שמיוחד להם תכשיט להם יצא כיסים של מעות פי' דהוי' הא"מ דר"ה פליג אר' ינאי כיון דר' ינאי קאמר בלשון כגון כיסים של מעות משמע דכיון דהוי דבר מיוחד להם [דהא אינו תקרובת] לפיכך נאסר לפנים מן הקנקלין ומ"מ בחוץ מיתר מוכח ע"כ דאף דבר המיוחד להם אינו תכשיט להם וע"כ פליג אר"ה דס"ל דדבר המיוחד להם תכשיט להם אבל מסירת וקבלה בידינו דלית ר"ה פליג אר' ינאי אלא מסייעה ליה והכי קבלה בידינו דכך אמר ר"ה מה עליהן דבר המיוחד להן תכשיט להם אף עמהם דבר המיוחד להם תכשיט להם יצאו כיסים של מעות כך אמר ר"ה פי' דר"ה מסיק יצאו כיסים של מעות ר"ל כל דבר המיוחד להם תכשיט להם יצאו כיסים של מעות אעפ"י שמיוחד להם אינו תכשיט להם כך הי' מסיק ר"ה. ע"כ מסייעה להא דר' ינאי דכיסים של מעות הוי דבר המיוחד להם וע"כ נאסר לפנים מן הקנקלין ומ"מ אינו תכשיט וע"כ מותר בחוץ:

ר' בא בשם רב יהודה אפילו מים ומלח. ור"ב בשם ר"י קאמר בלשון אפילו וע"ז פריך מלח לשוף ומים להדיח ואהן אפילו בתמי' הא מלח ומים הוי כעין פנים כדאיתא בבבלי שם אלא תני הכי כגון מים ומלח ולא תני בלשון אפילו אלא בלשון כגון. ומכאן מוכח כדעת התוס' ז"ל בדף כ"א ע"ב דאיסורא דמים ומלח הוא משום תקרובת ולשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל דלפנים מן הקנקלין אסור אפילו דבר שאין בו תקרובת הא בכאן משמע דדוקא מים ומלח משום דהוי דבר של תקרובת. וי"ל דאדרבא הרמב"ם ז"ל סמך ע"ז דבש"ס דילן גרסינן אפילו מים ומלה ולא כגון מים ומלה משמע דלאו משום תקרובת וע"כ קאמר אפילו מים ומלח דאע"ג דהוי דבר שאינו של נוי נמי אסור ולא בעינן דווקא מים ומלח. ומכאן יצא להרמב"ם ז"ל דינו' כיון דבירושלמי מדייק בין לשון אפילו ללשון כגון ובבבלי נקטינן לשון אפילו ולא מדייק על לשון אפילו ולא מקשה כמו בירושלמי ע"כ דלא בעינן דוקא כגון מים ומלח דבר תקרובת וע"כ נקט לשון אפילו וע"כ פסק כן להלכה:

רבב"ח אמר אפילו סולת שלו אסור ושל חבירו מותר פי' לא מיבעיא קמה ועשאן סולת דודאי מותר דהואיל ונשתנה [עי' בדף מ"ו ע"ב] אלא אפילו סולת ג"כ שלו אסור ושל חבירו מותר לגבוה ע"ז שאל רב"מ מה ר"ל מהו כוונתו אם כוונתו דרימתי נחלקו התנאים בים נעבד בב"ח היינו דוקא בבע"ח דאז ס"ל להד מ"ד דאסור אבל באין בו רוח חיים לכ"ע מותר בב"ח זה אתא.

כל שהכניסו לפנים מקנקלין. הוא לפנים מן המחילה הפרוסה לפני ע"א אסרו ואפי' דבר שאינו של נוי כגון כיסים של מעות: סימן הוה לן. היה מסור סימן בידינו בהלכה זו דהדא דרבי הושעיה דלעיל פליגא על דרבי ינאי דאוסר אפי' בכיסים של מעות כל שהכניסו לפנים ואף על גב דלא הוי תכשיט להם: ולית היא אלא מסייע לה. ולא היא דלא פליגי אלא סיועי מסייע ליה כדלקמן: מה עליהן וכו'. כלומר הכי הוה אמרי מעיקרא דסימן היה להן דפליגי דהוו אמרי לדברי ר' הושעיה יצאו כיסים של מעות ולא הוו מחלקי בין הכניסו לפנים או לא אבל הא ליתא דאדרבה ר' ינאי מסייע ליה לר' הושעיה דהא כל שהכניסו לפנים קאמר ומפרש בכיסים של מעות אלמא דס"ל דכיסים של מעות לאו דבר נוי הוי ובחוץ מן הקלקלין מודה הוא לר' הושעיה ובהכניסו לפנים טעמא דאסור משום דהתם אפי' מים ומלח אסור כדאמר ר' בא וכו' דהוי תקרובת ע"ז ובהא ר' הושעיה נמי מודה לר' ינאי: מלח לשוף. טעמא דהוי תקרובת היא דמפרש שמכניסין שם מלח לשוף הקרקע לפניו ומים להדיח הקרקע: ואהין אפילו. מסקנא דמילתא היא דהאי אפי' דקאמר לא בא לרבות אלא דברים שהן כגון מים ומלח והן נכנסין לצורך הקרובת כמו מים ומלח: הנעבד אית תניי תני וכו'. גרסינן להא בפ"ז דכלאים על המתני' המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו ה"ז קידש וחייב באחריותו ר' יוסי ור"ש אומרין אין אדם מקדש דבר שאינו שלו ות"ק ר"מ ור' יהודה היא כדקאמר התם ומפרש השתא דפלוגתייהו דהני תנאי בנעבד אם הוא אוסר את של אחרים כגון שהשתחווה לבהמת חבירו או לא דהוון בעיי מימר מעיקרא דפליגי בפלוגתא דמתני' דכלאים דמ"ד אוסר בשל חבירו ר"מ ור' יהודה היא וה"ג התם. ומ"ד בשל חבירו מותר ר' יוסי ור"ש היא. וקאמר ר' יוסי בשם ר' אילא דלא היא אלא בדין דנעבד לא פליגי הני תנאי דמתני' דכלאים ואיכא למימר דדברי הכל ס"ל כהאי תנא דאוסר בשל חבירו כדמפרש ואזיל לטעמא: כמה דאת אמר תמן. בתמורה דקי"ל דנעבד אסור לגבוה ואף על גב שאין דבר רוח חיים הנעבד נאסר להדיוט מכל מקום לגבוה אסור הוא כדיליף בפ"ו שם מקרא ודכוותה נמי אמרינן בדבר שאינו שלך אף על פי שאין יכול לאסור להדיוט כמו דסברי הני תנאי בכלאים דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ בנעבד מודו דאסרו לגבוה: אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה. וכן הוא בכלאים. ולפי' גי' הספר יש לפרשו בלשון תמיה: ר' בון בר חייה אפי' סולת שלו אסור ושל חבירו מותר. לפי המסקנא ר' בון אהאי ברייתא דקתני הנעבד שלו אסור ושל חבירו מותר קאי כדלקמן וקמ"ל דלאו דוקא בנעבד בעלי חיי' קסבר האי תנא דאין אדם אוסר את של חבירו לגבוה אלא אפי' במחובר דקי"ל דאין נאסר להדיוט כדקתני במתני' אבל לגבוה אסור דיש נעבד במחובר לגבוה והמשתחווה לקמת חיטים אסרן ואפי' הסולת למנחות אסור דס"ל אין שינוי בנעבד והשתא קאמר דאפי' בהאי דינא סבירא ליה לתנא דברייתא דשלו הוא דאסור ושל חבירו מותר: מה כמאן דמר בין שלו ובין של חבירו אסור אמר. ובעי הש"ס השתא לפרש לדברי ר' בון היכא קאי ומה דעתיה מי נימא להאי מ"ד דברייתא קדמייתא דס"ל דבין שלו ובין של חבירו אסור אמר למילתיה: לא איתפלגון בדבר שאין בו רוח חיים. כלו' והא קמ"ל דלא פליגי כלל בדבר שאין בו רוח חיים והיינו במחובר דאפי' תנא דברייתא קמייתא מודה הוא במחובר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו:
אתא

מסורת
הש"ס

(כלאים פ"ז)

מראה הפנים

בחוץ לקלקלין דלאו טעמא משום תקרובת הוא ודבר של נוי דאסור מדכתיב אשר עמהם דא"כ גבי פעור אמאי מיתסר מים ומלח הא דבר שאינו של נוי הוא ותוך כפנים קאמר והא חוץ לקלקלין ליכא משום תקרובת. ולכאורה אין זו קושיא כ"כ דשאני גבי פעור דכיון דתוך כפנים הוא כל דבר אסור ואפי' הוא של בזיון אלא שדקדקו לפי פי' רש"י שכתב כלפנים מן הקלקלין דאסור מים ומלח דכיון דכעין פנים נינהו הוי תקרובת ולפ"ז איכא למידק מכיון דאין קלקלין לפעור אמאי אסור מים ומלח הא בחוץ לאו תקרובת הוי ומיהו רש"י נגמר מלמו מזה שכתב גבי פעור מטעמא שכל עבודתו דרך בזיון ופ"ש. ודעת הרמב"ם ז"ל נראה דהא דאסרו מים ומלח לפנים מן הקלקלין לאו משום תקרובת הוא אלא כל שהוא בפנים הכל אסור אפי' דרך בזיון כדכתב בפ"ז מעכו"ם הל' י"ז במלאו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפי' מים ומלח. ועפ"ז וכפי מפרש להאי אפי' מים ומלח דקאמר דאפי' דרך בזיון הוא ועיין בפרק דלקמן הלכה ג' ד"ה לא סוף דבר מרקולים מה שנתבאר שם בס"ד:

הנעבד אית תניי תני בין שלו בין של חבירו אסור. הכי איתא בתוספתא ריש פ"ד דתמורה נעבד בין משלו בין משל חבירו בין לפני הקדישו בין לאחר הקדישו. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מאיסורי מזבח הלכה ו'. ובמוקצה כתב בהל' ה' המוקצה אם הוא שלו וכו' הקצה של חבירו או שהקצה שלו אחר שהקדישו ה"ז מותר שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו וכתב הכ"מ מ"ש שאם הקצה אחר הקדישו מותר לא מצאתיו בתוספתא. והנה הוא בתוספתא דמכלתין סוף פ"ו מוקצה שלו אסור ושל חבירו מותר לפני הקדישו אסור לאחר הקדישו מותר. ומה שכתב הרא"ד ז"ל על דין הנעבד במס' ע"ז הוקמינן של חבירו בבעלי חיים כה מעשה. וזהו ג"כ דעת התוס' שכתבו בפרקין בדף מ"ו ע"א ד"ה בהמה הוכית וכו' א"כ קמ"ל דאף לגבוה לא אסרה כיון שאינו שלו. אבל הרמב"ם ז"ל למד מסוגיא דהכא דכולה בשלא עשה בה מעשה מיירי דהא בהדיא קאמר דבהא פליגי דמר סבר מקבינן דבר שאינו שלו לדבר שיש בו רוח חיים שאע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ומר סבר לא מקבינן ולאו בעשה בה מעשה אפי' להדיוט נאסר כדאמר. התם בפ"ד דף נ"ד ע"א וכן הכא לעיל בפ"ב הל' ג' ועיין שם בד"ה ותשמע מינה שחט בה סימן אחד וכו' ופסק הוא ז"ל כתנא דברייתא קדמייתא דהיא כתנא דתוספתא. וכבר בארתי בפנים בדברי ר' בון בר חייה דלהאי תנא בתרא קאי דאיהו הוא דס"ל בשל חבירו מותר ובדמסיק הש"ס בפירושא דמילתיה דר' בון. מיהו הא דקאמר בשלו אפי' סלת אסור דס"ל דיש נעבד במחובר וזהו כדפשיט לה התם בפרקין בס ע"ב לבעיא דרמי בר חמא דנעבד במחובר אסור לגבוה ובשינוי נעבד קא פשיט לה התם. דיש שינוי בדיעבד והמשתחוה לקמת חטים הסלת מותרת למנחות דדמיא לוולדות של אסורין לגבי מזבח שהן מותרין וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג שם ודברי ר' בון דהכא אזלו כהאי דאמרי' התם מעיקרא דבעיברו ולבסוף נרבעו לד"ם אסורין והני נמי כעיברו ולבסוף נרבעו דמי אבל התם דחי לה דשאני התם דמעיקרא בהמה ובשתא בהמה אבל הכא מעיקרא חטי והשתא קימחא. א"נ איכא למימר דהתם דיליף לאיסור נעבד במחובר מק"ו דאתנן ובאתנן גופיה יש שינוי כדכתבו התוס' ד"ה יש שינוי בנעבד וכו' מה"ט לפרש כבעיא דלא בעי אלא אי מדרבנן הוא דאסור אבל הכא

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ח מפ"ז מהל' ...

תורה אור

אתא רבי בון בר חייה מימר לך בדבר שיש בו רוח חיים היא מתניתא בין מה דאיפלגון בדבר שאין בו רוח חיים הא דבר שיש בו רוח חיים אסור ודבר שאין בו רוח חיים לא כל שכן הוי שלא תאמר כמה דאת אמר תמן דבר שיש בו רוח חיים אף על פי שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכוותה דבר שאינו שלך אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה. *השתחוה לבצה חזקיה אמר לא אסרה רבי יוחנן אמר [א] אסרה *א"ר זעירה בביצה פליגין חברייא אמרין בחלוקי נחל פליגין אמר רב הונא וקרא מסייע למאן דאמר חברייי °בחלקי נחל חלקך הם הם גורלך. חייליה דחזקיה מן הדא מפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת יד בני אדם וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור. הכל מודין בחיטין שאסורות דמר ר' חנינה בר יסא בשם ר' יהודה *שורשי חיטה בוקעין בארץ חמשים אמה שורשי תאינה רכים בוקעין בצור אם כן מה יעשו שורשי חרוב שרשי שקמה א"ר חנינה אחת לשלשים יום התהום עולה ומשקה אותן מה טעמא °אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה. תני רבי שמעון בן אלעזר אומר מלמד שאין הארץ שותה אלא לפי חיסימה. *ביצת עבודה זרה שנעשית אפרוח רבי חגיי בשם רבי יאשיה איתפלגון כהנא וחזקיה כהנא אמר מותרת וחזקיה אמר אסורה וקשיא על דעתיה דחזקיה היך איפשר לביצת ע"ז שתיעשה אפרוח מה אנן קיימין אם בשפחסה אין כאן אפרוח אם בשהכניסה לפנים מן הקינקלין תא חמי אילו השתחוה לה לא אסרה ומפני שהכניסה לפנים מן הקנקלין אסרה אמר רבי יודן אבוי דרבי מתניה תיפתר שנירר בה לעבודה זרה.

אגוז

פני משה

אתא ר' בון בר חייה מימר לך בדבר שיש בו רוח חיים היא מתניתא בין. כלומר או דילמא לאידך גיסא דאתא ר' בון להשמיענו דמתניתא קמייתא דקתני בין שלו בין של חבירו אסור בדבר שיש בו רוח חיים מיירי ובהא כ"ע מודו: מה דאיפלגון בדבר שאין בו רוח חיים. כלומר ולא פליג תנא דברייתא בתרייתא דס"ל של חבירו מותר אלא במחובר והשתא מילתיה דר' בון להאי מ"ד אזלא וקמ"ל דאפי' נשתנה לשלת אסור בשלו ובשל חבירו מותר דבהא הוא דפליג על תנא קמייתא: הא דבר וכו'. ופשיט לה הש"ס ומהדר לה בתמיה דודאי הא לא מצית אמרת דאי ס"ד דס"ל לר' בון דלא פליגי אלא בדבר שאין בו רוח חיים אם כן משמע הא דבר שיש בו רוח חיים מודה הוא להנא קמייתא דאסר גם בשל חבירו והשתא מה דבר שיש בו רוח חיים אסור בנעבד בשל חבירו דבר שאין בו רוח חיים לכ"ש דטפי מסתברא לאסור בנעבד דבר שאין בו רוח חיים מלאסור דבר שיש בו רוח חיים: הוי. ע"כ לא תפרש השתא לדברי ר' בון לא כדבעינן למימר מעיקרא דאתנא קדמייתא קאי דהא ק"ו הוא אי פליג בדבר שיש בו רוח חיים וס"ל דאוסר בשל חבירו בדבר שאין בו רוח חיים לכ"ש וכן לא מצית אמרת דס"ל דלא פליג תנא בתרייתא אלא בדבר שאין בו רוח חיים מהאי פירכא גופה ולא קאי ר' בון אלא אתנא דבתרייתא דפליג בדבר שיש בו רוח חיים ושלא תאמר כמה דאת אמר תמן וכו' ודכוותה וכו' דלא אמרינן הכי אלא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפי' לגבוה והשתא קמ"ל ר' בון דאפי' בדבר שאין בו רוח חיים נמי ס"ל להאי תנא הכי דאין אדם אוסר בדבר של חבירו: השתחוה לבצה. ופליגי לקמיה בפירושא דבצה: בביצה פליגין. בביצה ממש פליגי דחזקיה סבר דאין בה תפיסת ידי אדם וכבעלי חיים חשיבא ור' יוחנן ס"ל הא לאו ב"ח ממש היא אלא בנולד ממנה אפרוח: בחלוקי נחל פליגין. לאו ביצה ממש אלא חלקי אבנים הנמצאים בנחל וזקפה והשתחוה לה. בצה מלשון היגאה גמא בלא בצה וטיט הוא ונעשה קשה כאבן: בחלקי נחל וגו'. גם להם שפכת נסך הנביא הוכיח להם מדרכי ע"ז שלהם אלמא דדרכם לעבות ע"ז לחלקי נחל: חייליה דחזקיה וכו'. וזה לאו תפיסת ידי אדם הויא שמאליהן הן גדילין: הכל מודים. בהשתחוה לחטים שאסורה דהפיסת ידי אדם הן ולא דמו לאילן שנטעו ולבסוף עבדו דפליגי רבנן במתני': דאמר ר' חנינה וכו' שרשי חיטה בוקעין בארץ חמשי' אמה. אלמא דכל שעה ושעה משתרשין ובוקעין בעומק הארץ והוי כנעבדן ואח"כ נטען ומילתיה דר' חנינא איתא פ' הרואה על המתני' על הזיקים וכו': שורשי תאנים רכים. הן ומתוך רכות שלהן הולכין ובוקעין בצור קרקע קשה: אם כן. הגי' מסורסת כאן והכא גרים לה בברכות הא דתני רשב"א והדר קאמר א"כ וכו': תני רשב"א אומר וכו'. לפי חיסומה לשון לא תחסום כלומר לפי סתימתה וספתיה ואין הגשמים משקין אותה בעומקה: א"כ מה יעשו שורשי חרוב ושקמה. שהן עמוקין בארץ ומהיכן שותין הן: אחת לשלשים יום התהום עולה ומשקה אותן ומ"ט אני ה' נוצרה לרגעי'. לעת שתצטרך אשקנה: ביצת ע"ז שנעשית ממנה אפרוח: וקשיא על דעתיה דחזקיה. דהיך משכחת לה דביצה שנאסרה משום ע"ז שתעשה אפרוח דמה אנן קיימין: אם בשפחסה. ששברה בפני הע"ז ועשה בה מעשה לאסרה א"כ אין כאן אפרוח דכששברה נתקלקל האפרוח: אם בשהכניסה. ביצה שיש בה אפרוח לפנים מן הקלקלין לתקרובת ע"ז: איתא חמי. בתמיה בא וראה מה אמרת הא אפי' השתחוה לה קאמר חזקיה לעיל דלא אסרה משום ע"ז דלא עשה בה מעשה ומשום תקרובת ע"ז אסרה: תיפתר שגירר בה לע"ז. שגררה בפני ע"ז ועשה בה מעשה. וגרסינן להא בספ"ק דערלה והתם גרים שגדר בה ע"ז. שהעמידה לפני ע"ז לגדר וכמעשה הויא:

אגוז

קרבן העדה

אתא רבכ"ת לאשמועינן וקאי אליבא דמ"ד לאסור. וע"ז קמ"ל דלא אסר אלא בבע"ח אבל באין בו רוח חיים לכו"ע מותר או דקאי רבכ"ת אליבא דמ"ד דמותר וקאמר דאימתי מתיר היינו דוקא בסולת [ולא מבעיא קמח אלא אפילו סולת] דאין בו רוח חיים אבל בדבר שיש בו רוח חיים לכ"ע אסור והיכי תימר לפרש דברי רבכ"ת קשה בין שתאמר הכי בין שתאמר הכי קשה דהיכי ס"ד למימר דדבר שיש בו רוח חיים חמור מדבר שאין בו רוח חיים וסגנין הלשון כך הוא דגרסינן ב' פעמים מה ר"ל בין שתאמר הכי בין שתאמר הכי. [ובירושלמי בשאלת היכי מיירי גרסינן מה] מה ר"ל אם הכי הוא כמ"ד בין שלו בין ש"ח אסור. ע"ז אמר לא אתפלגין בדבר שאין בו רוח חיים וזה אתא רבכ"ת מימר לך בדבר שיש בו רוח חיים היא מתניתא אבל בדבר שאין בו רוח חיים לא איתפלגין כמה ר"ל בין אם הכי הוא דאיפלגין בדבר שאין בו רוח חיים הא דבר שיש בו רוח חיים אסור קשה ודבר שאין בו רוח חיים לא כ"ש מדבר שיש בו רוח חיים דהא למ"ד דיש בו רוח חיים אסור כ"ש הוא על דבר שאין בו רוח חיים והיכי שתימר קשה אם קאמר אפי' למ"ד דאסור בש"ח מודה דבאין בו רוח חיים מותר קשה הא דבר שאין בר"ח ק"ו מיש בו רוח חיים בין שתימר דלמ"ד מותר הוא דוקא בא"ב ר"מ אבל ביש בו רוח חיים אסור קשה הא א"כ רו"ח ק"ו מיש בו רוח חיים הוי שלא תאמר כמה דאת אמר תמן דבר שיש בו רוח חיים אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכותי' דבר שאינו שלך אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה. ר"ל דזה קמ"ל רבכ"ת שלא תימר כההיא דאמר ר' יוסי בשם ר' אילא ד"ה היא דבש"ח לד"ה נאסר לגבוה. אפילו למ"ד דאין אוסר להדיוט בש"ח. ע"ז קאמר רבכ"ת דאינו כן אלא למ"ד גבי כלאים דאין אדם אוסר ש"ח כמו כן גבי נעבד לגבוה אין אדם אוסר ש"ח ולא מיבעיא דב"ח אינו אוסר לגבוה אלא אפילו באין בו רוח חיים נמי אינו אוסר לגבוה:

הכל מודין בחיטים שהן אסירות דמר ר"ח בר"י בשם ר"י שורשי חטה כו' לא הבנתי פירוש הפ"מ ז"ל ואולי ט"ס הוא תיבת דמר. והוא מימרא בפני עצמה ולא שייך לנתינת טעם מפני מה הכל מודים בחיטה אלא חיטה פשוט הדבר דעומד לקצור וכקצור דמי הגם שעדיין לא הגיע זמנו לקצור מ"מ אינו דומה להר שאינו עומד כלל לקצור. אלא מימרא בפ"ע הוא וגרסינן זאת המימרא בפ"ט דברכות בגי' נכונה ושייך המימרא לכאן מפני שזהו כל עיקר טעמא דרבנן בנטעו ולבסוף עבדו דלא הוי תפיסת יד אדם הוא כדאיתא בתוס' ז"ל דף מ"ה ע"ב ד"ה והכא וז"ל ז"ל דלרבנן אינו אסור משום תפיסת יד כיון שלא נטעו מתחלה לכך דהגבהת הקרקע מבטלת התפיסה עכ"ל ז"ל ע"כ מביא הכא מכהו דהשרשה:

אמר

מראה הפנים

הכא ילוף לה למחובר דאסור לגבוה מק"ו דדבר שיש בו רוח חיים נאסר דבר שאין בו רוח חיים לא כל שכן כדאמר האי ק"ן למידחי להאי פירושא דבדבר שאין בו רוח חיים איפלגון כמבואר בפנים ותו ליכא סברא להכרית להיתרא בשינוי נעבד ואין להאריך:

בביצה פליגין. ובפרקין שם בעיא דלא איפשיטא היא בזוקף ביצה ובא נכרי והשתחוה לה ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם הלכה ג' לאומרא וכר' יוחנן דהכא דאסרה. ולהאי ליכא דבצה בחלקי נחל קאמרי פליגי גם בזוקף לביצה ור"י ס"ל דאסרה כפשיטותא דהתם משום דמיגררה וקיפתה:

אגוז

ציון ירושלים [א]אמר ר' זעירה בביצה פליגי עפ"ך יו"ד סי' קמה ובספר בני חייא ובכב"י שם האריך בזה. וע' בספר באר יעקב מה שהאריך בזה בענין הכללים ובסוף ספר שלום ירושלים בהלכות קלוטות דבני מערכה כלל ס כלל ו:

הורה אור

אגוז של ערלה שנטעו וכן ביצת הקדש שנעשית אפרות דרבי יסא איתפלגון כהנא ורבי יוחנן כהנא אמר אסורה ורבי יוחנן אמר מותרת אמר רבי זעירא קומי רבי יסא והאמר רבי מותרת אף הוא אינו פודה בזמן זרעה אתא רבי חנניה ורבי יונה רבי לעזר בשם כהנא פודה אותה בזמן זרעה רבי חנניה בשם רבי פינחס אמר מתקנתא כהנא אמר אסורה ופודה אותה כמות שהיא רבי יוחנן אמר מותרת פודה אותה בזמן זרעה: אמר רבי עקיבה וכו'. אנן תנינן אובין אית תני אוביל לפניך מאן דמר אובין נבון ומאן דמר אוביל נייבל. תני רבי בורקי קומי ר' מנא מלמד שלא הניחו הכנענים לא הר ולא גבעה שלא עבדו עליו. ולא כן סברנן מימר דבר שיש בו רוח חיים אף על פי שאינו אסור להדיוט אסור לגבוה בית הבחירה איכן נבנה ע"פ נביא °ויעל דוד כדבר גד אשר דיבר ביד ה': דה"א כא

הלכה ו מתני' *מי [א] שהיה ביתו סמוך לבית עבודה זרה ונפל

אסור לבנותו כיצד יעשה כונס לתוך שלו ובונה היה שלו ושל ע"ז ידון מחצה למחצה אבניו ועציו ועפרו מטמאין [ג] בשרץ שנאמר °שקץ תשקצנו וגו' רבי עקיבה אומר כנדה שנאמר °תזרם כמו דוה צא תאמר לו מה *הנידה מטמא במשא אף עבודה זרה מטמא במשא: דברים ז ישעיה ל

גמ' *כתיב תועבה בנידה וכתיב תועבה בשרצים וכתיב תועבה בע"ז בנידה °כי כל אשר יעשה מכל התועבות בשרצים °לא תאכל כל תועבה בע"ז °ולא תביא תועבה אל ביתך אבל איני יודע לאי זו דבר הוקשה רבי *עקיבה אמר לתועבה דנידה הוקשה מה הנידה מטמא במשא אף ע"ז מטמא במשא. או מה הנידה מטמא על גב אבן מסמא אף ע"ז מטמא באבן מסמא רבי זריקא בשם רבי חנינה ואית אמר לה בשם רב חסדא מודה רבי עקיבה לחכמים שאין ע"ז מטמא באבן מסמא. ורבנן אמרו לתועבה שבשרצים הוקשה מה השרץ מטמא בהיסט אף ע"ז מטמא בהיסט או מה השרץ מטמא בכעדשה יכול אף ע"ז תטמא בכעדשה. רבי זעירא רבי יצחק בר נחמן רבי לעזר ר' אבהו בשם רבי יוחנן °ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה הכת מטמא בכזית אף עבודה זרה תטמא בכזית או מה המת מטמא ויקרא יח דברים יד שם ז תהלים קו

משיכנים

פני משה

אגוז של ערלה שנטעו. בסוף הפרק הנן התם ר' יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואם עבר ונטעו וכן בילת הקדש שאסור בהנאה ונעשית ממנה אפרות פליגי בה כהנא ור' יוחנן: אמר ר' זעירא קומי ר' יסא והא אמר ר' יוחנן מותרת אף היא פודה אותה בזמן זרעה כל"ל וכן הוא בערלה. כלומר לדברי ר' יוחנן דס"ל האפרות מותר דהויא גידולי הקדש ותנן בפ"ע דתרומות גידולי הקדש ומעשר שני חולין ופודה אותן בזמן זרעם כפי אשר היו שוין בזמן הזרע אע"פ שנהרבו לאחר מכאן ור' יוחנן דמדמי לה לגידולי הקדש א"כ אף הוא פודה אותה בזמן זרעה כפי שויה קודם שנעשית אפרות: אתא ר' חנניה וכו'. ואמרו בשם כהנא דהוא ס"ל פודה אותה בזמן זרעה ובשם ר' פינחס אמר ר' חנניה מתקנתא מפי דההיא קדמייתא משבשתא היא דהא כהנא אמר אסורה ולא חשיב לה לגידולי הקדש אלא כגופה הויא וא"כ לדידיה פודה אותה כמות שהיא עכשיו האפרות ולר' יוחנן דאמר מותרת פודה היא בזמן זרעה: א"ר עקיבה וכו'. אנן תנן במתני' אובין לשון הבנה נבין הדבר לפניך: ואית תני אוביל לפניך נייבל מלשון משא והבאה הוא נביא ונליע הדבר לפניך: מלמד שלא הניחו וגו'. האי קרא קא דריש אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וכו' ופריך ולא כן סברנן מימר לעיל דדבר שיש בו רוח חיים הנעבד אסור לגבוה והכי נמי נעבד המחובר אסור הוא לגבוה מק"ו דלעיל דאם דבר שיש בו רוח חיים אסור דבר שאין בו רוח חיים לכ"ש והשתא דקדריש שלא הניחו הר וגבעה שלא עבדו א"כ בית הבחירה איכן נבנה דהא כל המקומות נאסרו לגבוה ומשני על פי נביא נבנית שהתיר לו בשם המקום ב"ה דכתיב בקריית גרן ארנן ויעל דוד כדבר גד אשר דבר בשם ה': מי שהיה ביתו סמוך לבית ע"ז שהיה אחד מכותליו בית ע"ז והבית עלמו נעבד ונפל: אסור לבנותו. שבונה כותל לע"ז: כונס. לתוך הקרקע שלו ובונה ואותו הריוח ממלאהו קוצים או עביד ליה בית הכסא לתינוקות כדי שלא ירחיב בבית ע"ז: היה שלו ושל ע"ז. הכותל היה שלו ושל ע"ז ידון מחלה למחלה מחלה שלו מותר בהנאה ומחלה של ע"ז אסור בהנאה הכל אבניו ועליו ועפרו: כשרץ. מטמא במגע ואינו מטמא במשא לפי שטומאת ע"ז דרבנן ואינה מטמא בכעדשה כשרץ אלא בכזית דלהא איתקש למת שאינו מטמא אלא בכזית: ר"ע אומר כנדה. וחכמים סברי דלא איתקש לנדה אלא לענין שאינו מטמא לאיברים כנדה שאינה מטמאה לאיברים והלכה כחכמים:

גמ' כתיב תועבה בנדה וכו'. וס"ל לר"ע להועבה דפ' עריות הוקשה דנדה שם כתיבא וטעמיה קאמר לקמן דהקרא דתעב תתעבנו סמיך ומפרש מעיקרא פלוגתייהו והדר מפרש טעמייהו וגרסי' האי סוגיא בשבת בר"פ אר"ע: מה הנדה מטמא במשא. אדם הנושא אותה אע"פ שאינו נוגעה דאיתקש לזב דכתי' והדוה בנדתה והזב את זובו ובזב כתיב ביה והנושא אותם יכבס בגדיו וגו': על גב אבן מסמא. אבן גדולה וכבידה כדאמרי' בפ' בתרא דנדה דכתיב והיתאה אבן חדא ושומת על פום גובא ואם האבן גדולה על הכלים והנדה ע"ג האבן אע"פ שאין הכלים מרגישין כובד הנדה או הזב מחמת כובד האבן טמאין: מודה ר"ע לחכמים. דלהכי איתקש לשרץ לומר לך שאין ע"ז מטמא באבן מסמא: מה השרץ מטמא בהיסט. כלומר במגע וקרי ליה האי ש"ס היסט על שם הושטת יד לנגוע וישלח ידו ויקחהו ואושיט ידיה ונסבה:

משיכנים

מסורת הש"ס: שבת פ"ב ה"א · ע"ז שם · (שבת פ"ט) · שם

עין משפט נר מצוה: כא א מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ... סמ"ג לאוין מה עי"ש יו"ד סי' קמג ס"א · כב ב מיי' פ"ב מהל' אבות הטומאה הל' ב

מראה הפנים

אגוז של ערלה שנטעו וכו'. הכא מדמי לה לגדולי אסורי הנאה עם גידולי הקדש ופליגי בהא אי אפרות כגידולי הקדש הוי כמבואר. והתם כאגוז של ערלה קאמר בפרקין בדף מ"ח ע"ב דתני ברייתא בהדיא ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר ומטעמא דזה וזה גורם הוי האגוז דאיסור והקרקע דהיתר כדפרש"י ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהדיא בסוף פרק עשירי ממ"ב ונטע רבעי:

היה שלו ושל ע"ז. רש"י ז"ל פיר' שמקום עובי הכותל חציו שלו נידון מחצה על מחצה אותו חלק של ע"ז אינו עולה לו בבניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עוביו שני אמות מונה האחת שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו. וזהו לפי גרסתו ז"ל בנוסחת המשנה אבל גיר' הרמב"ם ז"ל כגי' דהכא דלא גרים ארבע אמות ולפיכך פי' היה שלו ושל ע"ז אכותל עצמו קאי וחלק הכותל שלו הוא דאסור כדפרישית בפנים וכך הם דבריו בפ"ח מעכו"ם בהל' ה' והשתא הא דפי' רש"י לענין טומאה באבניו ועציו ועפרו של אותו כותל אפי' חלקו לפי שאין ברירה זהו לגירסתו ושיטתו אבל אין כן דעת הרמב"ם ז"ל דטומאת עכו"ם דרבנן היא ובדרבנן יש ברירה והיינו שכתב בפ"ו מהל' שאר אה"ט בהל' ה' ובית ע"ז עצמו אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ בכזית במגע ככל המטמאין הרי דנקט בית ע"ז עצמו דוקא וכן בכותל חלק ע"ז דוקא ובענין שכתב מהמטמאין יתבאר לקמן ומיהו לענין איסור הנאה מוקי לה הכא בגמ' דכ"ע היא בין לר' יוחנן דס"ל ע"ז שנשברה אסורה ובין לר"ל דס"ל מותרת ומטעמא דבותיל ובמקומן כן כמי שעתיד להחזיר לבליין הוו ובהא כ"ע מודו והא דמעיקרא בעי לאוקמי כשנתחוה לכל אבן ואבן הדר ביה הש"ס דלא צריכין לדחוקי בהכ"ג ומוקי לה מטעמא דאמרן והכי מסיק לה הש"ס בהדיא בשבת והבאתי הגי' לקמן בפנים. ומש"ה יש לתמוה על מה שכתבו התוספות כאן בפרקין וכן בפ' ר"ע ואפי' למ"ד ע"ז שנשתברה מותרת מוקי לה בירושלמי כגון שנשתחוה לכל אבן ואבן הא לא קיימא המסקנא הכי ובלאו הכי ככ"ע אתיא ועיין עוד לקמן מזה ד"ה תיפתר לשנשתחוה לכל אבן:

כתיב תועבה בנדה וכתיב תועבה בשרצים וכו'. עיקר טעם פלוגתייהו מפרש לקמן דר"ע יליף מדכתיב תעב תתעבנו גלי רחמנא דנקיש לה לתועבה דנדה ולא לתועבה דשרצים ורבנן מדכתיב שקץ תשקצנו כמבואר לקמן והא דלא סגי ליה אליבא דר"ע היקישא לנדה כדיליף במתני' מדכתיב תזרם כמו דוה טעמא הוי משום דהאי קרא במשמשין כתיב כדאמר לקמן כל עצמו אינו קרוי נדה אלא במשמשיה ואע"ג דשני לה להידך מ"ד אליבא דר"ע דס"ל משמשיה כשרץ תיפתר בתקוקין וכו' שינויי דחיקי נינהו והוכר האי ש"ס דמתני' איכא למימר דהאי מ"ד אליבא דר"ע אתיא דס"ל בין ע"ז בין משמשין כנדה הן דמטמאין במשא כדאמר לקמן מתני' כמ"ד ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה ותנינן וכו' ודחי לה וקאמר תיפתר כשנתחוה לבית עצמו ומ"מ פשטא דמתני' בבית בית ע"ז הוי. משמע דלא הוי אלא משמשין ולהכי מפרש לה בהסוגיא לטעמא דר"ע מתעב תתעבנו דעל ע"ז עצמו קאי וכהידך מ"ד דהיא היתקש לנדה ולא משמשיה דלהכי מהני היקישא דשרץ דקרא ללמד על משמשין דאינן מטמאין במשא ואי קיימא הא אילטריך היקישא דשרץ ללמד על ע"ז עצמה שאינה מטמאה באבן מסמא כנדה כדקאמר ר' זריקא מודה ר"ע לחכמים וכו'. וי"ל דאין הכי נמי דהיקישא דשרץ למעוטי אתא דלא נקיש ע"ז לנדה לגמרי וממילא ידעינן דלא איתקש לענין אבן מסמא כנדה ולא לענין משמשיה דהכא גלי לן קרא דהיקישא דשרץ להוציא ממשמעות הקרא דתזרם כמו דוה שלא נחמיר בה כל החומרות דנדה וכן דלא נחמיר ולא נילף משמשין מנדה כלל. והאי בסוגיא כר' אלעזר דבבלי פ' אר"ע דבאבן מסמא כ"ע ל"פ דלא מטמא כי פליגי במשא וכו' והיקישא דשרץ למעוטי משמשין אליבא דר"ע וכן דלא תטמא ע"ז באבן מסמא כנדה ועיין בתוס' שם ד"ה ור"א אומר וכו' פי' רבינו שמואל דל"ג וכו' וכמאי דכתבנו נתבאר זה ונוכל ליישב הגי' ואין להאריך: מה השרץ מטמא בהיסט. וכן הוא בשבת ובכל סוגית הש"ס דילן היסט היינו משא כדהביאו התוס' שם וכבר פירשתי טעם המלה בפנים ודרך הש"ס הזה לשתמש בשינוי הלשון:

מסורת הש"ס

פני משה

משיכנים ראשי אצבעותיו. כלומר אפי' אבר ממנו כגון מטנאו ובבבת גרים ראש אצבעו. וכימא דאף ע"ז תטמא לאברים: נתיצה נתיצה. כתיב בע"ז ונתצתם את מזבחותם וכתיב בבית המנוגע ונתץ את הבית מה בית המנוגע אינו מטמא עד שיכנים ראשו ורובו לתוך הבית אף טומאת ע"ז דמטמאין בה והיינו טומאת מגע אינו מטמא אלא משיכנים ראשו ורובו כלומר כל הע"ז דרובו ככולו אז היא מטמא אבל לא אם יש כאן אבר ממנה ונגע בו: זאת אומרת שאין טומאת עבודה זרה מחוורת. אינה ברורה מדבר תורה שתטמא: דלא כן. דאם לא כן מקישה לקלים בתמיה דמאי חזית לאקושי לקולא ואינו מקישה לחומרין דנימא איתקש למת שתטמא לאיברים ולשרץ לטמויי בכעדשה אלא לאו דרבנן היא והלכך לקולא מקשינן: א"ר מנא מהא לא מיית אמרת דלטולם אימא לך דלטולם אימא לך מחוורת היא מדבר תורה דלמה מקישה למת ולשרץ כלומר דאי ס"ד היקישא לחומרא אתא למה לי לאקושי למת הא אי איתקש לשרץ לחודיה כמי ידעינן דמטמא' בכעדשה ומטמאה לאיברים כמו השרץ דאבר שלם ממנו מטמא כדתנן בפ"ק דאהלות האברים אין להם שיעור וכו' פחות מכעדשה מן השרץ אלא ע"כ ללמד ממנה לקלין שבהן למת דאינה מטמאה אלא בכזית ולשרץ דלא תטמא במשא והשתא גמרינן ג"ש מבית המנוגע דאינה מטמאה לאברים: הדא דאת אמר. דלריכה שיעור בכזית דוקא בע"ז שבורה אבל בע"ז שלימה אפי' בכל שהוא כדאשכחן בע"ז בעל דאמר רב דלורתו כראש גויה היה וכאפון מאפונים קטנים שהן פחותין מכזית: ומה טעם. מהיכן רמז לדבר שהיה כראש גויה דכתיב וישימו להם בעל שהוא דומה לברית לאלהים: מה טעמא דר"ע. דאמר להועבה דנדה הוקשה דכתיב תעב תתעבנו וגלי רחמנא דתעשה אותה כהועבה החמורה שבתועבות והיא נדה דחמורה מתועבה דשרץ: מ"ט דרבנן. דכתיב שקץ תשקצנו גלי רחמנא לעשות אותה כשקץ דשרץ המשוקץ: מה מקיימין רבנן טעמא דר"ע. והאמאי כתב רחמנא בלשון תועבות הרבה: לאהו נבליהו. התעב אוהו כלואה ותתעבנו בנבילת לשון כדלקמן. וחסר כאן וה"ג בשבת מה מקיים ר"ע טעמון דרבנן שקץ תשקצנו לאיהו נבליהו: מנין לרבנן נבליהו. דהניחא לר"ע שפיר משתמע מלשון תשקצנו שתשקץ אותו בפיך ולקוראו בלשון גנאי אבל לרבנן דדרשי מתתעבנו ואין תועבה אלא בלב: ר' שמואל וכו'. מהכא דכתיב לא תאמר לו לאיהו נבליהו באמרות פיך את שקורין וכו' גלייא מלשון גילוי ערוה: ר' תנחומא בשם רב הונא וכו' כל"ל וכן הוא שם: לא רלה לקרות עמדה שהוא לשון כבוד. וה"ג בשבת דא"ר אבא בר כהנא תמן לווחין לפעלה טבא עמדה וגוותין לדהון. עביע של מימי רגלים עמידה: מה מקיים ר"ע לא תאמר לו כל"ל וכן הוא בשבת. ר' יוסי בר אבין וכו' מכאן שאין אומרין לאדם לא עד שיכנים ראשו ורובו. וכן הוא שם וכלומר דקרא מרמז לדבר אחר שאין לדחות לאדם מיד אלא עד שיכנים ראשו ורובו באיזה דבר וכלומר בכח שלא ברשות לא תאמר לו: אית מתניתא אמרה. תני חדא ברייתא דע"ז ומשמשיה מטמא כנדה והכי אידך משמשיה כשרץ והרווייהו אליבא דרבי עקיבא: ניחא. דקרא דיליף מיניה ר' עקיבא להקים לנדה משמשיה כתיבי שם אלא למ"ד משמשיה כשרץ קשיא הא כל עלמו של הכתוב לא קרא נדה אלא במשמשיה כדכתיב בהאי קרא וטמאתם את לפוי פסילי כספך ואת אפדת מסכת זהבך תזרם כמו דוה לא תאמר לו ולפוי ואפדת משמשיה ותכשיטי' נינהו:

רידב"ז

אמר ר"ח זאת אומרת שאין טומאת ע"ז מחוורת דלא כן מקיש לקלים ואינו מקיש לחומרין דלמה מקיש למת בכזית נדמה לשרץ אלא ע"כ דטומאת ע"ז מדרבנן. וע"כ מקשינן לקולא כדאיתא במס' שבת דף פ"ג ע"ב דלפיכך מקשינן לקולא משום דטומאת ע"ז מדרבנן. ע"ז אמר ר"מ מחוורת היא ולמה הוא מקישה למת ולשרץ ללמד ממנה לקלים שבה הדא דאת אמר בע"ז שבורה אבל בע"ז שלימה כ"ש. ר"ל דר"מ ס"ל דבאמת מחוור הוא דמדאורייתא הוא טומאת ע"ז. אך מה דאמרינן דמקשינן לקולא משום דטומאת ע"ז מדרבנן. הוא בע"ז שבורה דאין אסורה אלא מדרבנן ובאופן דאיכא גזירה דרבא בדף מ"ב ע"ב דבעכו"ם שבורה אסורה מדרבנן ע"כ טומאתה אינו אלא מדרבנן. אבל בעכו"ם שלימה בכ"ש כיון דשלימה היא אפילו בכ"ש הוי איסורא מדאורייתא דמר רבי יוסי בי רבי בון ר"ח בר גוריון בשם רב על ראש גויה וכו' אלמא דאפילו בכ"ש אסורה:

מתניתא

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ו מאבות הטומאות ה"ז

כד ב מיי' שם הלכה א

כה ג מיי' שם הל' ב ה

תורה אור

משיכנים ראשי אצבעותיו יכול אף ע"ז משיכנים ראשי אצבעותיו נתיצה נתיצה גמר מבית המנוגע מה בית המנוגע משיכנים ראשו ורובו אף ע"ז משיכנים ראשו (א) ורובו. אמר ר' חנינה זאת אומרת שאין טומאת עבודה זרה (ב) מחוורת דלא כן מקישה לקלים ואינו מקיש לחומרין א"ר מנא מחוורת היא ולמה הוא מקישה למת ולשרץ ללמד ממנה לקלים שבה. הדא דאת אמר בע"ז שבורה אבל בע"ז שלימה כל שהוא דמר רבי יוסי בי רבי בון רב חמא בר גוריון בשם רב בעל ראש גוייה הוה וכאפון הוה ומה טעם °וישימו להם בעל ברית לאלהים. מה טעמא דרבי עקיבה °תעב התעבנו כנדה מה טעמא דרבנן °שקץ תשקצנו כשרץ מה מקיימין רבנן טעמא דרבי עקיבה תעב תתעבנו צאהו ונבליהו. מה הן לרבנן נבליהו רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי לעזר °צא תאמר לו את שקורין אותו פני אלוה קורין *פני כלב עין כוס קורין אותה עין קוץ גדייה קורין אותו גלייא. רבי תנחומא בעי רב הונא כתיב °העי אשר עם בית און מקדם לבית אל מקדם קורין אותו בית אל *ועכשיו קורין אותו בית און. תני בשם רבי לעזר לא רצה לקרות עומדה קורין אותו עמידה וצווחין לדהון של מימי רגלים עמידה. מה מקיימין רבנן צא תאמר לו רבי יוסי ביר' אבון רב הונא בשם רב יוסף מנין שאין אומר לאדם צא עד שיכנס ראשו ורובו. אית מתניתא אמרה עבודה זרה *כנדה ומשמשיה כנדה ואית מתניתא אמרה ע"ז כנדה ומשמשיה (ג) כשרץ מאן דמר ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה ניחא ומאן דמר ע"ז כנדה ומשמשיה כשרץ כל עצמו אינו קרוי נדה אלא במשמשיה

תיפתר

תיפתר

מראה הפנים

אף ע"ז משיכנים ראשו ורובו. מה דפריבית בפנים לפרן מיעוט טומאת אברים הוא כנראה לכאורה מהא דר' מנא דקאמר טעמא דמקשינן לקולא מדאיתקש לתרווייהו ואי ס"ד לחומרא סיקשה דמת למה לי והיינו לענין תמרת אברים וטומאה בכעדשה והלכך ליכא לפרש דהא דקאמר מעיקרא להכרית דטומאת ע"ז דרבנן היא מדמקשינן לקולא ולא לחומרא היינו דנקיש למת לטמא באהל ולנדה דמטמאת באבן מסמא ולשרן לטמא בכעדשה וכעין דאמר בבבלי שבת שם נמי הכי לרבנן דא"כ מאי קאי דדחי לה ר' מנא דלטולם איכא למימר דטומאה מחוורת היא מן התורה ולמה הוא מקישה למת ולשרץ וכו' שא אילטריך כולהו אי נימא נמי דלחומרא אתו. אמנם האמת יורה דרכו דטומאת ע"ז מטמאה בביאה היא כדתנינן בתוספתא פ"ו נהדיא שמכנים ראשו ורובו לבית ע"ז טמא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מאה"ט הל' ו'. ולפ"ז מהפרשא הא דהכא בפנין זה דמעיקרא קאמר או מה שמת מטמא משיכנים ראשו אלבעותיו כלומר האדם בבית שמת בתוכו והיינו באהל אף ע"ז. כן גמר נתילה נתילה וכו' דאינה מטמאה אלא בביאה כבית המנוגע: והשתא דנפקא לן מג"ש דאין ע"ז מטמא באהל אלא דוקא בביאה היינו דקאמר ר' חנינה זאת אומרת דטומאת ע"ז דרבנן היא דאי ס"ד מדאורייתא מאי חזית אליבא דרבנן דמקשי לה לקולא למת דלא תטמא אלא בכזית ולשרן דלא תטמא אלא במגע אימא לחומרא נקיש למת דתטמא במשא ולשרן לטמא בכעדשה. וקאמר ר' מנא דמהא לא תיפשוט דלטולם אימא לך טומאת ע"ז מן התורה היא ובהדיא גלי לן קרא דנקיש טומאתה לקולא ולא לחומרא דאי ס"ד לחומרא א"כ היקשא דמת למה לי הא בהכי איתקשא נ"כ לנדה ונילף טומאת משא מנדה. וכי תימא אי מנדה ה"א דאפילו כאבן מסמא מטמאה הא ליתא דהשתא נמי דכתיב היקישא דמת מנא לן דאינה מטמאה באבן מסמא כמת דילמא מטמאה כנדה דהא השתא בלחומרא קיימינן והיא גופה מן הפרכא היא וכלומר דלית לן למימר כלל לחומרא דאם באת להחמיר השתא דכתיבא היקישא דמת ולא תילף מינה לכזית אלא דילפינן לחומרא לכעדשה. מפרן א"כ תחמיר כל מה דמלית להחמיר ותילף מנדה לאבן מסמא ולשרן לכעדשה. ולענין מאי כתב רחמנא להיקישא דמת דהא לאקושי לחומרא גם למת לענין אבל לא מלית אמרת דאית לן ג"ש מבית המנוגע ואם תאמר דהיקשא דמת אתא למעוטי אבן מסמא דלא נקיש לנדה א"כ ממילא שמעת. לה דהיקישא דמת אתא לגלויי לן לסוגיא משמעות ההיקשות לחומרא והשתא נימא נמי דלא נילף לחומרא מהרן לכעדשה אלא דוקא בכזית כמת ולמאי הלכתא איתקש לשרן ע"כ דלא תטמא במשא אלא במגע. כללא דמילתא דלסוגיא דהאי ש"ס דיליף ג"ש מבית המנוגע לית לן להכרית דטומאת ע"ז דרבנן היא והיינו דר' מנא דהכא דהוא דלקוטעא דמילתא הכי הויה מ"מ מלינן למידחי ולומר דטעמא דרבנן דר"ע דמקשי לקולא מדכתבה רחמנא להיקשא דמת נפקא לן. אבל לסוגית הבבלי דשבת דלא מייתי ג"ש דבית המנוגע ועל כרחך דלא גמירי להו האי ג"ש ומשום הכי שפיר הוא דמלי להכרית דטומאת ע"ז דרבנן היא מדמקשי רבנן לקולא ולא לחומרא כדמסיק התם בסוף הסוגיא ומתוך מה שנתבאר יש לפלפל בסוגיא דהתם ואין להאריך יותר בזה:

אבל בע"ז שלימה כל שהוא וכו'. יש לפרש דלענין איסורא קאמר דאסור בהנאה אפי' כל שהוא כדאמר התם בפשיטות אלימא לענין איסורא לא יהא אלא זנוב בעל עקרון וכו' (ועיין בתוס' מה שדקדקו שם ולמאי דקאמר הכא שפיר הוא דמייתי קרא דשופטים) אבל לענין טומאה אפי' ע"ז שלימה אינה מטמאה בפחות מכזית כדפשיט התם. וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ב' אם היתה הצורה פחותה מכזית טהורה:

אית מתניתא אמרה ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה. כתב בעל המאור ז"ל בשבת שם והא דבעי ר' חמא בר גוריא ע"ז ישנה לאברים או אינה לאברים איכא דקשיא אמאי לא פשיט לה ממתני' דקתני אבניו ועליו ועפרו מטמאין כשרץ והא בבית שהוא עלמו ע"ז קאמר ולא במשמשין מדקתני ר"ע אומר כנדה ובמשמשין ליכא למ"ד שיש לכן טומאת משא וי"ל דעד כאן לא בעי ר' חמא אלא בע"ז שהיא בתבנית בריה שיש לה אברים אבל בבית מודה עכ"ל. וזהו כעין פי' התוס' בשבת בשם בעל תוליות מבפי ליה וכו' ע"ש. מיהו הקושיא מעיקרא ליתא דממתני' אין להכרית כלום דאף דהתם לא הוזכר מהאי ברייתא מ"מ איכא למימר כהאי מ"ד אליבא דר"ע אתיא ורב חמא שמיע ליה האי ברייתא ועוד כן והסיטן לר"ע דאמר התם למאי דס"ד מעיקרא כהאי מ"ד

דכך

עין משפט נר מצוה

כו
א מיי' פ"ו מהלכות משמאות כלי' כ ט

כז
ב מיי' פ"ח מע"ז הל' ד טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"ג

כח
ג מיי' פ"ו מפרה הל' כ

רידב"ז

מתניתא כמ"ד עכו"ם כנדה כו' הסוגיא הזאת כפולה במס' שבת פ"ט בשינוי גירסא קצת ומתרויהו מתוורת שמעתתא וה"פ. ר"ז ר"א בשם ר"י המקדיש את הבית אין מועלין בו כן כן הגי' במס' ע"ז הנ"ל אר"ז הוויי בה רבנן פליגי מ"ד אסרו מועלין בו ומ"ד אין מועלין בו לא אסרו. כן הוא במס' ע"ז והכא שייך הא דלעיל והא תנינן ג' בתים הן פי' דקשה על ר' יוחנן דלמה לא אסרו הא תנינן ג' בתים הן בית שבנאו לשם עכו"ס אסור. [וכמו דמקשה לקמן בסוף סוגיא למ"ד כשמשתחוה לאילן לא אסרו. והא תנינן שלש אשרות הן אילן שנטעו לשם ע"ז. ומשני תיפתר שנשתחוה לזמורה ואח"כ נטעו] וה"נ משני תיפתר שהשתחוה לבית ואח"כ בנאו פי' דנשתחוה בתלוש ואח"כ בנאו התיב ר"ח קומי ר' יוסי מתניתא פליגא על רב השוקת כו' והכין בית לאו כמו שחיברו ואח"כ חקקו כנ"ל. [ומוכרח כן בל"ס] כו' סיתותן של אבנים הוא גמר מלאכתן ואח"כ הוי חקיקה קודם החיבור ולית הדא פליגי על ר' יוחנן בניהותא וכן מצוי כמה פעמים לדוגמא בירושלמי פ"ג דגיטין וכונה דלית הוא פליגא לר"י אבל פליגא דרשב"ל עיי"ש והירושלמי דגיטין מובא ברשב"א ז"ל פ"ק דגיטין ומפרש כן בפי' הירושלמי דהוא בניהותא דר"י אמר עכו"ס שנשתברה אסורה ע"כ אבניו ועציו ועפריו אסיר משא"כ לרשב"ל קשיא דס"ל דמותרת וא"כ למה עציו ואבניו ועפריו אסורין הא הוי עכו"ס שנשתברה כיון

גמרא

תיפתר בחקוקין על גופה דאמר רבי יעקב דכפר חנן תיפתר במשתחוה לאפוד עצמו כעניין שאמר °ויעש גדעון אפוד. מתניתין כמאן דאמר ע"ז כנידה ומשמשיה כנידה *ותנינן [א] אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ תיפתר במשתחוה לבית עצמו דאמר ר' בא רב הונא בשם רב *המשתחוה לבית [ב] אסרו. ר' זעירא רבי אבהו בשם ר' יוחנן המקדיש את הבית אין מועלין בו ומאן דאמר אין מועלין בו אסרו התיב רבי חגיי קומי רבי יוסי והא מתניתא פליגא על רב [ג] *השוקת שבסלע אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה היתה כלי וחובר בסיד וכו' ע"ד פוסל את המקוה מפני שחקקה גואח"כ חיברה הא אם חיברה ואחר כך הקקה מה את עבד לה פתר לה כר' יוחנן סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן. לית הדא פליגא על רבי שמעון בן לקיש דאמר עבודה זרה שנשברה מותרת וכן סברנן מימר אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל אסור תיפתר למשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בניין. לית הדא פליגא על רבי יוחנן דרבי יוחנן אמר ע"ז שנשברה אסורה וכן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר תיפתר במשתחוה לזמורה ואח"כ

פני משה

תיפתר בחקוקין על גופה. האפודות הם לורת הע"ז בחקוקין על גופה ולאו משמשיה הן: תיפתר. אפדה היא ע"ז עלמה שעשה ממסכת זהב להשתחוות לה כדמלינו בגדעון שלקח מהם נזמי הזהב משלל מדין וכתיב ויעש אותו גדעון לאפוד וגו' ויזנו כל הורה אור ישראל אחריו: מתני' כמ"ד וכו' ותנינן אבניו וכו'. ופליג ר"ע וקאמר כנדה וקס"ד דהבית עשוי להכניס לתוכו ע"ז ומשמשיה הוי תוספ' אלמא קסבר ר"ע דאף משמשיה כנדה: תיפתר. ודחי לה הש"ס דתיפתר שהשתחוה לבית עלמו דאמר רב המשתחוה לבית עלמו ועשאו ע"ז אסרו דתלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי גבי איסור ע"ז: ה"ג בשבת והוא גי' הנכונה ר' זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן המקדיש את הבית מועלין בו אמר ר' זעירא הוויי בה רבנן פליגא מאן דאמר אסרו מועלין בו מאן דאמר לא אסרו אין מועלין בו. כלומר דר' זעירא קאמר הא דאמר רבי יוחנן המקדיש את הבית מועלין בו אע"ג דקי"ל אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע משום דס"ל תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי הלכך הוו רבנן דמוקמי להאי דינא בפלוגתא דאיפלגו גבי המשתחוה לבית דלמ"ד אסרו דכתלוש חשיבא ה"נ לענין הקדש דמועלין בו ומ"ד התם לא אסרו ה"נ אין מועלין בו ור' יוחנן דאמר מועלין בו כרב ס"ל: והא מתניתא פליגא על רב. דתנן בפ"ה דפרה: השוקת שבסלע. היא אבן חלולה שעל שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה ומשקין בה הבהמות: אין ממלאין בה. מים לחטאת דלא חשיבא כלי דחיברה בתחלה ולבסוף חקקה היא כדמוכח מהסיפא וכן אין מקדשין בה את האפר חטאת ואין מזין ממנה דכלי בעינן: ואינה לריכה למיד פתיל. אם היתה באהל המת מללת על מה שבתוכה בכסוי לבד בלא למיד פתיל דלא הוי כלי אלא כבור ודות שמלילין על מה שבתוכן בכיסוי לבד כדתנן בפ"ה דאהלות: ואינה פוסלת את המקוה. אם נפלו מי גשמים מתוכה למקוה אין המים נחשבי' שאובים לפסול את המקוה: היתה כלי. בתחלה שחקקה ואח"כ חיברה בסיד ממלאין בה וכו' ופוסלת את המקוה: מפני שחקקה ואח"כ חיברה. טעמא דבסיפא דחשיבא כלי מפני שחקקה קודם שחיברה הא אם חיבר ואח"כ חקקה לאו ככלי חשיבא דאע"ג שהיתה תלושה מקודם הואיל וחיברה קודם שנקרא עליה שם כלי בתלוש הוי כמחובר וקשיא לרב דהא בית נמי כי חברו מחובר הוי אע"ג דהיה תלוש בתחילה כמו התם בריש: פתר לה. לטעמא דאמרינן גבי בית דבתלוש חשיבא לאסור משום נעבד דכר' יוחנן הוא דאמר לקמן שהשתחוה לאבני' ואח"כ בנאו וסיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן לבית ומכיון דסיתות אבנים בתלוש הוא ונאסרו אע"פ שחברן אח"כ כבר נקרא שם ע"ז עליהן בתלוש ודמיא לדינא דהשוקת שבסלע: לית הדא פליגא. מתני' דקתני אבניו ועליו וכו' וכי לא פליגא על הא דריש לקיש בריש פרקין דאמר ע"ז שנשברה מאיליה מותר והכא כיון דנפל הכותל אמאי אבניו טמאין ואסורין: וכן סברנן מימר. מסקנת הקושיא היא דהא סברין למימר לעיל אם בעתיד וכו' בהא הוא דל"פ דד"ה אסור כי פליגי בסתם וס"ל לר"ל דמותרת ומתני' נמי בסתם מיירי דלא ידעינן אם עתיד לחזור ולבנותו כמו שהיה: תיפת' למשתחוה לכל אבן ואבן. וכבר נאסרו קודם הבנין ואח"כ בנאו ונראה דהגי' משובשת ומסורסת וחסירה כאן וגירסא דשבת היא יותר נכונה וה"ג התם לבתר דקאמר שינויא דלעיל מה עבד לה רב פתר לה סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן. פריך ולית הדא פליגא על ר' יוחנן דר' יוחנן אמר ע"ז שנשתברה אסורה לא כן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזיר לכליין דברי הכל מותר והא תנינן שלשה אבנים הן. כלומר דהא קאמר לעיל בריש פרקין דאם אינו עתיד להחזיר השברים לכליין כמות שהיו בתחלה אפי' לר' יוחנן מותר והכי נמי תנינן בהדיא לקמן במתני' שלש אבנים הן ואחת מהן העמיד עליה ע"ז וסילקה הרי זו מותרת ומתני' דהכותל נפל דומיא דהתם היא שנסתלקה הע"ז מן הכותל והשברים אינן עתידין לחזור לכליין ואמאי אבניו ועליו ועפריו אסורין. ומשני תיפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בנייה. והלכך אסורין הן. וגרים התם בתר הכי ואפי' על ר' שמעון בן לקיש לית היא פליגא דר"ל אמר ע"ז שנשברה מותרת לא כן סברנן מימר אם בעתיד להחזירן לכליין דברי הכל אסור ואמר ר' יודן אבוי דר' מתנה אם היו מונחין במקומן לא כמי שהוא עתיד להחזירן לכליין הן ואלו במקומן הן. כלומר דהשתא קאמ' דלא לריכין לדחוקי ולאוקמי מתני' בהשתחוה לכל אבן ואבן ואפי' לר"ל ניחא ולא מיבעי לר' יוחנן דהא לא כן סברנן מימר לעיל אם בעתיד וכו' ור' יודן קאמר התם דאם הן במקומן כמי שעתיד להחזירן הוא ובמתני' דאלו במקומן הן במקום שנפל הכותל ולא פינה אותן משם והלכך לד"ה אסורין. וגרסינן תו התם ר' בא בשם רב המשתחוה לבית אסרו לאילן לא אסרו והא תנינן שלש אשרות הן תיפתר שנשתחוה לזמורה ואח"כ

מסורת הש"ס

(ויעש) שופטים ח

(ותנינן) ע"ז מז ע"ב

(המשתחוה) שם מעילה כ ע"א

(השוקת) פרה פ"ה

מראה הפנים

דכך בריית' היא. ולקמן אמר תיפתר במשתחוה לבית עלמו היינו דאיכא למימר אפי' כאידך מ"ד אליבא דר' עקיבא אתיא ומ"מ ליכא למיפשט מידי לבעיא דרב חמא דלר"ע היא כדקאמר התם ולא למיפשט דכהאי מ"ד דמשמשיה כנדה ס"ל דזיל הכא קא מדחי לה וכו' ועיין לעיל ד"ה כתיב וכו' מה שנתבאר שם:

המשתחוה לבית אסרו. הכי קאמר רב נמי התם בפרקין דף מ"ז ע"ב ומסיק שם בנאו אע"פ שלא השתחוה השתחוה אע"פ שלא בנאו וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם הל' ד'. ומה דפריבית הפנים לסא דר' יוחנן במקדיש את הבית כפי הגי' דשבת לפי שהיא מתכבבת יותר כפשטה דהגי' אמורא' אליבא דר' יוחנן דפליגי במקדיש את הבית פליגי נמי במשתחוה לבית דלאי לאו כמחובר חשיבא ה"נ להא. מיהו לדינא גי' דהכא עיקר בין הא דקאמר הכא תיפתר כמשתחוה לבית עלמו ולא כדגרים בשבת ע"ש ובין הא דקאמר דמ"ד אין מועלין בו אסרו כלומר אפי' למ"ד בהקדש אין מועלין בו דאין מעילה במחובר לקרקע ובמחובר חשיבא מ"מ מודה הוא לענין איסור ע"ז דתלוש ולבסוף חיברו כתלוש הוי ועוד דגם גבי הקדש אין מועלין בו אמרינן ומ"מ אסור בהנאה מדרבנן הוא לכתחילה וכן נראה מהש"ס דמעילה בפ"ג וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' ה' דמעילה הל' ה' וע"ש:

תיפתר למשתחוה לכל אבן ואבן וכו'. האי שינויא דחיקא היא ולא קיימא לפי המסקנא אפי' לר"ל דס"ל ע"ז שנשברה מותרת לא לריכין להא אלא דטעמא הואיל ובמקומן הן כעתיד להחזירן דמיא כדפריבית הפנים לפי הגי' דשבת ושיא עיקרית וכאן חסרה היא וכבר זכרתי מזה במתני' וכא דמשני הכא לכא דמחלק בין בית לאילן תיפתר במשתחוה לזמורה וכו' לכאורה לפי סוגיא דהתם לא לריכין להאי תוקמתא דהאי אשרה שנטעה מתחילה לשם ע"ז דהוי כבית שבנוי לשם ע"ז אבל במשתחוה לאילן המחובר הוי נטעו ולבסוף עיבדו. וכהא פליגי רבנן אר' יוסי הגלילי לעיל בהלכה ה' ועיין במ"ש בר"ן דמדברי הרמב"ם ז"ל נראה דאילן נמי כל שנטעם ייחוד כתלוש דמי:

ואח"כ נטעה. לוי אמר משתחוה לבית אסרו למערה לא אסרה מה בין בית למערה א"ר חנינה בי ר' הלל בית היה לו שעת תלישה מערה לא היתה לה שעת תלישה. רבי יוחנן פתר מתניתא בגר ונכרי שירשו את אביהן נכרי. ולמה לא פתר לה בשבאת ע"ז ונסמכה לו תני בית ע"ז ונסמכה לו ואח"כ הלכה לה מותר אבל גר ונכרי שירשו את אביהן נכרי אסורה תני בית ע"ז ונסמכה לו ואחר כך הלכה לה מותר אבל אם בא הוא ונסמך לעבודה זרה כל הבית לשם עבודה זרה. אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן היה שלו ושל עבודה זרה ידון מחצה למחצה:

הלכה ז מתני' שלשה בתים הן בית א שבנאו מתחילה לע"ז הרי זה אסור

סיידו ב וכיירו לשם עבודה זרה וחידש נוטל מה שחידש ג הכנים לתוכו ע"ז והוציאה הרי זה מותר: גמ' רב ורבי יוחנן תרויהון אמרין בהכנסתן לארץ היא מתניתא. על דעתיה דרב דאמר *המשתחוה ד לבית אסרו בגין כן הוא פתר לה בכניסתן לארץ על דעתיה דרבי יוחנן דו אמר המקדיש את הבית אין מועלין בו ויפתרינה

פני משה

ואח"כ נטעה. כלומר דפריך לר' בא אליביה דרב דמחלק בין בית דחשיבא ליה כתלוש ואסרו ובין אילן דחשיבא ליה כמחובר והא אנן תנינן לקמן שלש אשרות הן אילן שנטעו מתחלה לשם ע"ז ה"ז אסורה וש"מ תלוש וחברו באילן נמי כתלוש הוו כמו בית ומשני תיפתר שהשתחוה לזמורה כשהיתה בתלוש ואח"כ נטעה והלכך אסורה: משתחוה לבית. שבנאו על הקרקע אסרו אבל למערה שחפר בה ועשאה למערה כותל לבית לא אסרה כדמפרש טעמא בית היה לו שעת תלישה קודם שבנאו אבל מערה לא נקרא שם תלוש על הכותל שמחובר מעיקרו הוא: ר' יוחנן פתר מתניתא. הא דתנינן מי שהיה ביתו סמוך לע"ז דמשכחת לה בגר ונכרי שירשו את אביהן נכרי וחלקו והגר נטל בית שאין בו ע"ז והנכרי לבית ע"ז והכותל שבאמצע משמש לשני הבתים: ולמה לא פתר לה. כפשטה שהיה לו בית ובאת ע"ז ונסמכה לו שבנאו בית ע"ז וסמכו לכותל שלו: תני. כלומר משום הך ברייתא לא פתר למתני' הכי דתני בית ע"ז ונסמכה לו לביתו ואח"כ הלכה לה שנפל הכותל מותר דהרי הוא כמו שהיה בתחלה ולא היה שם ע"ז אבל גר ונכרי שירשו את אביהן נכרי אע"פ שנפל הכותל אסורה דבתחלה היתה ע"ז והרי הוא חלקו כבתחילה: תני. אידך בית ע"ז ונסמכה לו לביתו ואח"כ הלכה לה הע"ז מותר אבל אם בא הוא ונסמך לבית ע"ז כל הבית לשם הע"ז הוא מפני שקדמה הע"ז לו: מתנית' אמרה כן. כלומר דהשתא מוקמינן להמתני' כמי בכה"ג ולא צריכין לאוקמי בגר ונכרי אלא שהיתה שם ע"ז בתחילה ואח"כ סמך הוא ביתו לכותל ע"ז ואם נפל אסור לבנותו והיינו דתנינן היתה שלו ושל ע"ז ידון מחצה על מחצה דהחציה של ע"ז נשארת באיסורה כמו בתחילה:

הלכה ז מתני' שלשה בתי' הן. לענין ביטול ע"ז: בית שבנאו מתחילה לע"ז. שבנאו הנכרי מתחילה שיהא הבית עצמו נעבד: הרי זה אסור. בהנאה עד שיבטלנו הנכרי קודם שיבא ליד ישראל: סיידו. שהיה בנוי מתחילה לשם דירה ולבנו בסיד וליירו לשם ע"ז וחידשו נוטל מה שחידש והחידוש אסור בהנאה ושאר כל הבית מותר: הכנים לתוכו ע"ז. לפי שעה ולא הקצוהו לתשמיש ע"ז אין הבית אסור אלא כל זמן שהיא בתוכו וכשהוציאה הנכרי הרי זה הבית מותר: גמ' בהכנסתן לארץ היא מתניתא. משום דקשיא להו מאי איריא דקתני בית שבנאו מתחילה לע"ז ליתני המשתחוה לבית דג"כ אסרו כמו שבנאו מתחילה לע"ז הלכך מפרשי דמתני' מילתא אגב אורחי' קתני דבשעה שנכנסו לארץ ומצאו בתים בנויים לע"ז וכן מצויירין לשם ע"ז וקתני דכילד דינן הבנוי מתחילה לע"ז אסור והמסויד נוטל וכו' ובית שאינו אלא להכניס לתוכו ע"ז כשהוציאה מותר: על דעתיה דרב. ופריך הש"ס הניחא לרב דס"ל כדעתיה לעיל דהמשתחוה לבית הרי הוא כבנאו מתחילה לכך שפיר הוא דבגין כן אילטריך ליה לפרש למתני' דבכניסתן לארץ מיירי ומילתא אגב אורחי' קמ"ל: על דעתיה. אלא לר' יוחנן דהא אמר לעיל המקדיש את הבית אין מועלין דלענין מעילה חשיב כמחובר ואמרינן התם דאפ"ה במשתחוה לבית מודה ר' יוחנן דאסרו לכתחילה בהנאה כמו דס"ל בהקדש דאין מועלין בו קאמר מיהו אין נהנין בו לכתחילה וה"נ בע"ז ולא פליג על רב אלא בדיעבד דלא מדמי השתחוה לבנאו לע"ז לגמרי וא"כ קשיא לרבי יוחנן:

רידב"ז

כיון דלא השתחוה לכל אבן תחלה אלא השתחוה לכל הבית א"כ הוי עכו"ם שנשתברה ולרשב"ל מותרת אבל לית פליגא על ר' יוחנן ופריך לא כן סברינן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לבליין ד"ה מותר וא"כ קשיא אפילו אליבא דר' יוחנן והא תנינן ג' אבנים הן ומוכח משם דבאינו עתיד להחזירן מותר. ומשני דע"כ תיפתר שהשתחוה לכל אבן ואבן ואח"כ בנאו ולא כדהוקמית מעיקרא שהשתחוה לבית. וע"כ מתוקמא כרב דהמשתחוה לבית אסרו ז"א דא"כ הוי עכו"ם שנשתברה מאילי' אלא על ברחך דמיירי שהשתחוה מתחלה לאבן ואבן ואח"כ בנאו ומסיק הגמ' ואפי' על רשב"ל לית היא פליגי אפילו לפי הקס"ד דסבירא ליה דלא השתחוה לכל אבן אלא לבית מכל מקום אסור אפילו לרשב"ל לא כן סברין מימר אם כשעתיד להחזירן כו'. ד"ה אסור ואמר ר' יודן אבוי דר' מתני' אם היו מונחים במקומן כו' ואינו במקומן הן על כרחך אסור אבניו עציו ועפריו אפילו אליבה דרשב"ל ר' בא בשם רבי המשתחוה לבית אסרו לאילן לא אסרו והא תנינן ג' אשירות הן ומשני תיפתר שהשתחוה לזמורה ואח"כ נטעו והוי כמו דפריך לעיל על בית. למ"ד לא אסרו והא תנינן ג' בתים הן ומשני ג"כ תיפתר שהשתחוה לבית ואח"כ בנאו ודו"ק:

רב ור"י תריהון אמרין בהכנסתן לארץ היא מתניתא פי' דתנא קאי על הכנסתן לארץ. ופריך ע"ד דרב דאמר המשתחוה לבית אסרו. בגין כן הוא פתר לה בהכנסתן לארץ פי' דכיון דתני סתם במתניתן בית שבנאו מתחילה לע"ז הר"ז אסור ולא מחלק בין של עכו"ם לשל ישראל והוי כמו בבבא דמציעתא ובבא דסיפא דשם אין נפ"מ בין של ישראל לשל עכו"ם ע"ז קשה הא עכו"ם של ישראל אינה אסורה אלא עד שתיעבד ומה שבנאו מתחילה לע"ז לא מהני עד שתיעבד ואי דעבדו ג"כ א"כ למה לי בנאו מתחילה לע"ז הא רב ס"ל דהמשתחוה לבית אסרו דתלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי ע"כ מוקי מתניתין דקאי על הכנסתן לארץ דאז א"צ להמתין עד שתיעבד אלא אסור מיד וצריך לגדע מיד דהא גרסינן במס' חלה פ"ב ה"א א"ל ר"ע אי את מודה לי בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלתות שהן חייבין בחלה ולאו גידולי פטור הן עיי"ש והוא מהטעם דהלה נתחייבו מיד בכניסתן לארץ כדאיתא בכמה מקומות עי' ברש"י ז"ל במס' קדושין דף מ' ע"ב במביא הספרי דמשיבה ביאה זו עיי"ש וכיון שנתחייבו מיד ע"כ קפיד רחמנא דכל הקמחים שתמצא בכניסתך הרי את מחייב בחלה ואסור לאכול בלא חלה אעפ"י שבלא הכנסתו לארץ אין עליהם איסור טבל להלה אבל מכיון שגזר רחמנא לחייב מיד חייבים בכל הקמחים שמצאו וכן אפילו אותו שגילגלום עכו"ם והוא בעלמא פטור כדאיתא בס מפורש עיי"ש בדברינו גבי מודים חכמים לר"ע בהכנסתן לארץ כו' עיי"ש וא"כ כמו כן בגידוע עכו"ם דקדמה לכיבוש ארץ ישראל כדאיתא בדף מ"ה ע"ב עיי"ש ברש"י ז"ל בכניסתן נצטוו לגדעם מיד. וע"כ כל המזבחות והמציבות והאשירות שמצאום מיד צריך לגדע ואבורות כדכתיב שם גבי כי יביאך וגו' ונתתצתם את מזבחותם וגו' (דברים ז') אעפ"י שבלא הכנסתן לא היו אסורות אלא

מסורת הש"ס

פ"ז מז

עין משפט נר מצוה

כט

א ב ג ד מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ד סמ"ג לאוין מס טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"ג

מראה הפנים

מערה לא היתה לה שעת תלישה. הרמב"ם ז"ל לא זכר מחילוק שבין בית למערה ואף דלכאורה טעמא דמסתברא היא ואפשר הואיל וכמפ"לס שם לא חילקו בין בית למערה לענין דבבנין אין מועלין בהן וה"ה הכא דהתמינו באיסור ע"ז לא חילקו בין בית למערה. וכפ' ב' יבמעאל דף ל"ד ע"ב אמר ר' יוחנן אעפ"י שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרו חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה. ומהא איכא למימר דל"פ אהא דלוי הכא דהתם חפר המערה לשם הע"ז כדפירש"י ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' א' והכא במשתחוה למערה עסקינן ואפשר דבכלל משתחוה לקרקע עולם הוית:

פתר מתניתא בגר ונכרי שירשו את אביהן נכרי וכו'. ובתוספתא פ"ו תני' הסומך בית לבית ע"ז כולו מטמא בביאה סמכו לו בן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו כותל נדון מחלה למחלה נפל אסור לבנותו בנאו חזר לתחלתו כנהוגו הן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו הכותל נידון מחלה למחלה וזה דלא כברייתות השנויות כאן דאין חילוק בין סמוך הוא לבן או בן סמכו לו אלא לענין אם כולו מטמא בביאה או אותו הכותל לבדו מטמא במגע כטומאת ע"ז ולעולם אותו הכותל נדון מחלה על מחלה ובן בנפל ומיהו בפיר אתיא כמסקנא דהכא בזה דל"צ לאוקמי בגר ונכרי וכו' אלא לעולם הכותל מחלה על מחלה נידון וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל שם בהל' כ' מי שהיה ביתו סמוך לע"ז וכו'. ולא חילק כלום וכדברי התוספתא וכמסקנא דהכא בפירושא דמחלה על מחלה דאכותל קאי וכבר זכרתי מזה ברים ההלכה במתני'. ואע"פ שהר"ן כתב בגרלה לו פי' רש"י ז"ל מיהו דברי הרמב"ם כהש"ס דהכא וכמבואר בהדיה בתוספתא. ומ"ש הטור בסי' קמ"ג דאם אין סישראל מכיר אבניו הכל לסור פשיטא הוא דגם הרמב"ם ז"ל מודה בזה והכי הוא בכלל דבריו בפ"ז שם הל' ו' בספק ע"ז אסור:

על דעתיה דר' יוחנן וכו'. עיין לעיל ד"ה במשתחוה לבית אסרו. ומה שחילק כאן בין המשתחוה לבית לבנאו מתחלה לע"ז לענין ביטול כבר תקנתי במקלת בפנים כילד הוא עושה וכו' ומיהו נראה דהך בינויית לדחויא בעלמא איתמר אליבא דר' יוחנן אבל אליבא דרב המשתחוה והבונה מתחלה כהדדי נינהו כדקי"ל דמסיק התם אליביה כדלעיל שם וה"ס לענין ביטול דלעולם אם הנכרי מבטל ע"ז שלו מהני וכדין ביטול שאר ע"ז. א"נ יש לפרש דהא דקאמר הכנסתן לארץ אין לה ביטול להו לענין דלא תועיל ביטול הנכרי בבית ע"ז שלו אלא דה"ק דמסתמא לא ביטלו או וכדאמרי' התם בפרק דלקמן דף נ"ג ע"ב הרי היא כמלחמת יהושע והין לה בטילה וה"נ מוקי לה בהכנסתן לארץ דאותן דוקא אין להן בטילה שהיה דעתן לחזור ממלחמה ולא ביטלו. וכילד הוא עושה וכו' מילתא באנפי נפשה היא לפרש ביטול הבית. ובנוטל מה שחידש פי' רבא"י ז"ל נוטל ישראל וכן לקמן כאן. אבל הרמב"ם ז"ל כתב שם בפ"ח הל' ד' סתם היה בנוי וסיידו וכיירו לשם עכו"ם נוטל מה שחדש והחידוש אסור בהנאה וכו' ומשמע דעל הנכרי קאי וע"ש ומה שהשיגו הר"ן לפרש"י ומביאו התוי"ט דליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחידש אנכרי קאי דא"כ למה לי ביטול מה שחידש אפי' בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כילד מבטלה נטל הימנה מקל וכו' אלא ודאי אישראל קאי. ואי משום הא לא הוית

ויפתרינה במשתחוה לבית המשתחוה לבית יש לו ביטול הכנסתן לארץ אין לו ביטול כיצד הוא עושה מפרק את פצימיו והוא מותר. רבי אילא בשם ר' לעזר והוא שהכנים לתוכו ע"ז על דעתיה דרבי לעזר שני בתים הן והתנינן שלשה בתים כאן לשעה וכאן לשהות:

הלכה ח מתני'

שלשה אבנים הן אבן [א] שחצבה מתחילה לבימוס הרי זו אסורה [ב] סייד וכיירה לשם ע"ז וחידש נוטל מה שחידש העמיד עליה ע"ז וסילקה [ג] הרי זו מותרת: גמ' רבי בא בשם רב מזו המיותכים לע"ז נאס' מיד רבי ירמיה בשם רבי לעזר מזו *המתיך כום לע"ז נאסר מיד רבי הילא בשם רבי לעזר והוא שהעמיד עליה ע"ז. מחלפה שיטתיה דרב תמן הוא אמר מזו המתיך כום לע"ז נאסר מיד והכא היא אמר הכין פתר לה כהדין תנייא דתנינן תמן ע"ז [ד] של נכרי אסורה מיד *ושל ישראל משתעבד. כלום פליגין לה בע"ז דילמא במשמשיו. רבי שמעון בשם רבי לעזר אף במשמשי ע"ז במחלוקת רבי

רידב"ז

אלא עד שתיעבד. ע"כ מוקי רב דהמתניתין מיירי בכניסתן לארץ ע"כ לא בעינן השתחויה. אבל לר' יוחנן קשיא כיון דס"ל דהמקדים הבית אין מועלין בו משום דהוי כמחובר וממילא לא נאסר בהשתחויה. א"כ קשה למה מוקים לה בכניסתן לארץ לאוקמה בשהשתחוה לה גם כן דהא אפילו במשתחוה נמי צריך בנין מתחלה לע"ז דבלא"ה אינו נאסר בהשתחויה ע"ז משני דלפיכך מוקי ר' יוחנן ג"כ בכניסתן לארץ משום דכיון דלא הני ברישא העלה דביטול כמו בבבא מליעתא דליטל מה שחידש או בסיפא והוציא מתוכה. ע"כ מיירי בכניסתן לארץ דלא הי' מהני ביטול כדאיתא בדף כ"ג ע"ב עיי"ש וכן מוכח כדברינו לקמן בה"ח עיי"ש:

ר' בא בשם רב מזו ר"ל מזו המתניתין: שמע. מינה המיותכים לע"ז נאסר מיד פי' דאפי' למ"ד דאין אסורה אלא משתיעבד היינו בבונה מן התלים לשם ע"ז אבל בשחולב במחובר ועשה עכו"ם שלימה מעשה חשובה כזו לכ"ע נאסר מיד ועי' בתוס' ז"ל דף מ"ז ע"ב ד"ה אבן. שכתבו שם דלפיכך לא בעינן השתחוה ובחליבה לבד נאסרה משום דהוי מעשה חשוב עיי"ש. ולפיכך מוקי רב לעיל בה"ז המתניתין דבנין דמיירי בהכנסתן לארץ דאל"ה לא נאסר מיד משא"כ כאן בה"ה סבירא לי' לרב דלא מוקי למתניתין הזה בהכנסתן לארץ דא"כ היינו רישא אלא ע"כ דבמעשה חשובה דתליבה שחולב מן המחובר לא צריך לאוקי בהכנסתן לארץ אלא בזה לכ"ע נאסר מיד. ר' ירמי' בשם ר"א מזו המתיך כום לע"ז נאסר מיד דס"ל דבימוס הוא משמשי עכו"ם ולא עכו"ם עצמה ולא כר"ב בשם רב דס"ל דהוי כו"ס עצמה [והוא פלוגתא לקמן בפ"ד ה"ד ועיי"ש בדברינו]. ר"ה בשם ר"א והוא שהעמיד עלי' ע"ז ר"ל דלא נאסר הבימוס מיד אלא דוקא כשעמד עליה ע"ז וכדמסיק [מחלפי שיטתי' דרב תמן הוא אמר מזו המתיך כום לעכו"ס נאסר מיד והכא הוא אמר הכין זה. לא שייך הכא כלל אלא שייך לקמן בפ"ד ה"ד ושם גרסינן לה ואגב שיטפי' דלקמן מביא כאן כדרך הש"ס הזה לרגילין בה] פתר לה כהדין תנייא דתנינן תמן ע"ז של עכו"ם אסורה מיד ושל ישראל עד שתיעבד כלום פליגי לה בע"ז דלמא במשמשיו ר"ל דבמשמשין הכל מודים דעד שתיעבד [כשיטת הבבלי דף כ"א ע"ב] וכיון דבימוס הוי משמשין ע"כ לכ"ע עד שתיעבד ע"כ והיא שהעמיד עליה ע"ז. ע"ז פליג רבי שמעון בשם רבי אלעזר אף במשמשי עכו"ס מחלוקת נמלא דג' מחלוקת בדבר דר"י בשם ר"א סבירא ליה דבמשמשי עכו"ס לכו"ע נאסר מיד ורבי הילא בשם רבי אליעזר סבירא ליה דלכו"ע עד שתיעבד ור' שמעון בשם רבי אלעזר סבירא ליה דלא עדיפא ולא גרע משמשי עכו"ס מעכו"ס עצמה ותרויהו שוין ותלי במחלוקת אם מיד או כשיעבדו ר"א בשם ר"א והוא שהעמיד עליה ע"ז. היא כמו אמר מר ע"ז פריך על דעתיה דר' אלעזר שני אבנים הן והא תנינן שלש ומשני כדלעיל כאן לשהות כאן לשעה:

פני משה

ויפתריגה במשתחוה לבית. כלומ' לדידיה יפרש התנא דמתני' לאחד מבלשה בתים במשתחוה לבית כי היכי דלישמעינן רבותא דאפי' השתחוה דלא דמי לבנאו לכתחילה מיהת אסרו והשתא דקתני בנאו איכא למיטעי ולומר דדוקא בנאו קתני אבל השתחוה כיון דלר' יוחנן בית כמחובר חשיב ליה אפי' לכתחילה לא אסרו: המשתחוה לבית יש לו ביטול. כלומר לעולם המשתחוה אסור לכתחילה כר' יוחנן אלא דתנא דמתני' לא איירי אלא באיסור שאין לו ביטול והלכך לא קתני המשתחוה דיש לו ביטול ולאפוקי בנאו וכמו בהכנסתן לארץ אין לו ביטול: כילד הוא עושה. דהא על כרחך אין לו ביטול כלל לא מלית אמרת דלא מלינו שאסרה התורה עליהן עולמית להבתים הבנויים לע"ז: מפרק את פלימיו. דכיון דעושה מעשה ומפרק פלימי בית בטל והוא מותר: והוא שהכנים לתוכו ע"ז. הא דקתני סיידו וכיירו לשם ע"ז וכו'. לריך ליטול מה שחידש דוקא בשעה שחידש בו לשם ע"ז הכנים לתוך הבית ע"ז: על דעתיה דר' לעזר שני בתים הן. וכן פריך לקמן אליביה כלומר לדידי' דמוקי המליעת' בשהכנים לתוכו ע"א א"כ היינו סיפא ואין כאן אלא שני בתים חלוקין בעניניהם והגותי קתני שלשה בסיפא כשהוליא ה"ז מותר: כאן לשעה. בסיפא שלא עשה כלל לשם ע"א אלא הכנים לתוכו ע"א לפי שעה וכשהוליאה הותר הבית: וכאן. במליעתא שהכנים הע"א לשהות בתוכו כל זמן שהחידוש שחידש לשם ע"א קיים והלכך נוטל מה שחידש:

הלכה ח מתני' שלשה אבנים הן. לענין ביטול ע"א: אבן שחלבה. מן ההר מתחילה לבימוס למקום מושב ע"א והיא ג"כ נעבדת כע"א עלמה: הרי זו אסורה. בהנאה: סיידה וכיירה לשם ע"א. והיא היתה הלובה ועומדת וחידש בה נוטל מה שחידש והוא אסור בהנאה ובאר האבן מותר: העמיד עליה ע"א. לפי שעה כל זמן שהיא עליה אסורה ואם סילקה הרי זו האבן מותרת: גמ' מזו. ממשנה זו למדנו דברים המיותכים לע"א עלמה נאסר מיד ואפי' קודם שתיעבד דקתני אבן שחלבה מתחילה לבימוס ה"ז אסורה ומשמע מיד אחר שחלבה לכך ואע"פ שלא עבדה נאסרה: ר' ירמיה בשם ר' אלעזר. מוסיף דה"ק רב דאפי' משמשי ע"א כגון המתיך כום לע"א שמענו ממתני' זו דנאסר מיד דבימוס משמשי ע"א קרי ליה ומיד אחר שחלבה נאסרה: ר' הילא בשם ר' אלעזר. קאמר איפכא דמתני' והוא שהעמיד על הבימוס ע"א דאז נאסרה אבל לא העמיד לא דמשמשי ע"א אינן אסורין עד שיעבדו: מחלפה שיטתיה דרב. לקמן בפ"ד הלכה ד' גרסי' לה על מתני' ע"א של עכו"ם אסורה מיד וקאמר רב התם בימוס לא בטיל כלומר בימוס שנעשה להעמיד ע"א עליה וגטל הע"א ממנה וביטלה אפ"ה הבימוס לא בטיל דאמרינן דעתו להעמיד עליה ע"א אחרת ומדייק הש"ם עלה שם הא אם ביטלו בטל מחלפה שיטתיה דרב המן אמר במתני' דהכא דייק ליה מזו שמענו המתיך כום וכו' כדקאמר ר' אלעזר אליביה: והכא הוא אומר הכין. בימוס אם ביטלו בטל והא למ"ד דאסור מיד לא שמענו דיכול לבטלו כדאמרינן לקמן שם ומשני פתר לה רב למתני' דהכא: כהדין תנייא דתנינן תמן וכו'. דלקמן שם פליגי תנאי בהא דאיכא למ"ד דאיפכא סבירא ליה ע"ז של ישראל אסורה מיד ושל עכו"ס עד שתיעבד ומוקי רב להמתני' אליבא דמ"ד של נכרי אסור מיד ומילתי' דרב דהתם דקאמר אם ביטלו בטל אליבא דמ"ד של עכו"ס אינה אסורה עד שתעבד: כלום פליגין. ופריך כלום שמענו דפליגי הני תנאי אלא בע"א עלמה דילמא במשמשיה פליגי בתמיה דאיכא למימר במשמשיה לכ"ע אינן אסורין עד שיעבדו ובימוס משמשי ע"ז הוא דהוי: אף במשמשי ע"ז במחלוקת. רב סבירא ליה כי היכי דפליגי בע"א ה"נ פליגי במשמשיה ולהאי מ"ד משמשי ע"א של נכרי אסורין מיד:
רבי

ל
[א] ב מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ד טוש"ע י"ד סי' קמה סעיף ד
לא
ג מיי' שם הל' ס טוש"ע שם סעיף ה
לב
ד מיי' שם פ"ז הל' ס יז טוש"ע שם סי' קלט ס"א

פ"ז נג
שם נא ע"ב

תוס' הרי"ד

ר"ב בשם רב מזו המיותכים לע"ז נאסר מיד עי' בפנים בדברינו דלרב לא דמי בנין בתלוש לבנה ע"ז לחולב אבנים במחובר בהר מחובר לכו"ס ותולב א"כ כו"ס שלם דזה הוי מעשה חשובה יותר דבזה לכו"ע נאסר מיד ועי"ז יש לתרץ קושית הגאון רע"א ז"ל בדף מ"ח ע"ב דמקשה על התוס' ז"ל ד"ה אבן דמחלק התוס' ז"ל בין זקוף לבינה להשתחות לה דבעינן דוקא השתחוה לה דוקא זקופה דלא הוי מעשה חשובה אבל חלובה הוי מעשה חשובה ומיהו לפי מה שפירש הקונטרים ז"ל דמתניתין אתיא כמ"ד אסורה מיד הוי רבותא טפי בזקפה אע"ג דלא חלבה דמיתסר אליביה כדמשמע לעיל עכ"ל ז"ל והק' הגרע"א ז"ל דלמה מביא התוס' ז"ל פרש"י ז"ל דמתניתין אתיא כמ"ד אסורה מיד נראה כאילו יש לנטות מדברי רש"י ז"ל ולומר דמתניתין ס"ל עד שתיעבד ומ"מ מעשה חשוב דבנין אוסר מיד אבל זקפיה לא אבל תמוה לי כא לעיל דף י"ט ע"ב איתא בניתא למ"ד ט' ובל עכו"ם עד שתועבד הרי דהתם מיירי בבנה בכיפה ואפ"ה למ"ד משתיעבד לא נאסר ע"י הבנין לחוד וא"כ אי אפשר לנטות מדברי רש"י ז"ל עכ"ל הגרע"א ז"ל ולפי דברינו ניחא דהא לא דמי מעשה הבנין בתלוש למעשה התלובה במחובר כדמוכח בירושלמי כאן דבבנין מוקי רב בהכנסתן לארץ דא"ל עד שתיעבד אבל בתלובה במחובר למעשה תלובה יותר אוסר מיד וצ"ע ודו"ק:

מראה הפנים

אריא דבכך תלוקה לא איירי בביטול והא קמ"ל דכל מה שנוטל הנכרי אסור בהנאה [illegible]

המתיך כום לע"ז נאסר מיד. [illegible]

מסורת הש"ס

רבי הילא. הא דאמר בשם ר"א לעיל והוא שהעמיד עליה ע"א ופריך אליבא דרבי אלעזר שתי אבנים הן דהא סיפא ג"כ בשהעמיד עליה הוא דאסורה ואנן תנינן שלשה אבנים הן: כאן לשעה. סיפא שהעמיד עליה לפי שעה בלבד והלכך כשסלקה מותרת האבן ורישא שהעמיד להיות ע"ז שמה ולעולם העמיד עליה בעינן:

הלכה ט מתני' הרי זו אסורה. עד שיבטלנה העכו"ם: גדעו ופיסלו לשם ע"א לעבוד הגדולין שיגדלו בו נוטה והחליף גדולין: נוטל. כשבא ישראל ליהנות ממנו נוטל מה שהחליף והענפים וגדלו במקום אותן שגדעו ופוסלו ושורפין כדין אשרה והשאר מותר: העמיד תחתיה ע"ז. כל זמן שהיא תחתיה אסור האילן בהנאה וכשביטלה שנטלה מתחת האילן ה"ז מותר מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד:

גמ' פיתח בה פיתוחים. מלשון פיתוחי חותם שחקק בה צורות ע"א אינה בטילה כדמפרש ואזיל: לכן צריכה. פשיטא דאינה בטילה אלא לא נצרכה שאפי' העביר הפיתוחים אינה בטילה הואיל ונטעו מתחילה לשם ע"א: תני. בברייתא הרכיב מנופו של אשירה באילן אחר נוטל מה שהרכיב והשאר מותר: והוא שהרכיב בה לע"א. בהא הוא דאמרי' דנוטל מה שהרכיב: ר' הילא בשם ריש לקיש. גרסי' הכא כדמוכח מדלקמיה: והוא שהעמיד תחתיה ע"א. הא דקתני גדעו ופסלו לשם ע"א נוטל מה שהחליף בשהעמיד תחתיה ע"א וניכר שלשם ע"ז גדעו שיחליף הגידולין לע"א: מחלפה שיטתיה דר"ש בן לקיש. דהא לעיל קאמר ר' אמי בשמיה פיתח בה וכו' וסברנן מימר דלא צריכה אלא אפי' העביר הפיתוחים אינה בטילה והכא אמר אכן דמיקל עד שיעמוד תחתיה ע"ז הוא דאסור: חומר הוא בפיתוח. שהוא בגופו של אילן ונטעו מתחילה לשם ע"א: תני הרכיב. ל"ג לה ואגב שיטפה דלעיל הפיתוחים תני וכו' כתבו המדפיסים: בשם ר' אלעזר והוא שהעמיד תחתיה ע"א. כדלעיל: שתי אשירות הן. דסיפא כמי בהעמיד תחתיה ע"א היא ומשני כאן לפי שעה ובמליעתא לשהות תחתיה:

הלכה י מתני' איזו היא אשירה. ה"ק ג' אשרות דתנן שתים לדברי הכל ואחת מחלוקת ר"ש ורבנן ואיזו היא אשירה שנחלקו בה: כל שתחתיה ע"ז. קרי

רבי הילא בשם רבי לעזר והוא שהעמיד עליה ע"ז. על דעתיה דרבי לעזר שני אבנים והא תנינן שלש אבנים הן כאן לשעה כאן לשהות:

הלכה ט מתני' שלש אשירות הן אילן [א] שנטעו מתחילה לשם ע"ז הרי זה אסור [ב] גידעו ופיסלו לשם ע"ז והחליף נוטל מה שהחליף [ג] העמיד תחתיו ע"ז וביטלה הרי זה מותר: **גמ'** ר' אמי בשם רבי שמעון בן לקיש אמר פיתח בה פיתוחים אינה בטילה לכן צריכה אפילו העביר הפיתוחים. תני *הרכיב נוטל מה שהרכיב אמר רבי ינאי והוא שהרכיב בה לע"ז רבי הילא בשם רבי לעזר והוא שהעמיד תחתיה ע"ז. מחלפא שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש תמן אמר רבי אמי פיתח בה פיתוחים אינה בטילה וסברנן מימר אפילו העביר את הפיתוחים וכא אמר אכן חומר הוא בפיתוח. תני הרכיב נוטל מה שהרכיב אמר רבי ינאי והוא שהרכיב בה לע"ז רבי הילא בשם ר' לעזר והוא שהעמיד בה עבודה זרה. על דעתיה דרבי לעזר שתי אשירות הן והתנינן שלשה אשירות הן כאן לשעה כאן לשהות:

הלכה י מתני' אי זו הוא אשירה כל שתחתיה ע"ז ר' שמעון אומר כל [ד] שעובדין אותה מעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו והיה תחתיו גל אמר להן רבי שמעון בדקו את הגל הזה ובדקוהו ומצאו בו צורה אמר להן הואיל ולצורה הן עובדין נתיר להן את האילן: **גמ'** אמר רב חסדא *בסתם חלוקין מה נן קיימין אם דבר ברי שהן עובדין לצורה ולאילן דברי הכל אסור ואם דבר ברי שהן עובדין לצורה ואינן עובדין לאילן דברי הכל מותר אלא כן אנן קיימין בסתם ר"ש אומר סתמן עובדין לצורה ולאילן ורבנן אמרי סתמן עובדין לצורה ואינן עובדין לאילן. וקשיא ר"ש חלוק על החכמים ועושה מעשה כיוצא בו:

הלכה יא מתני' [ה] לא ישב בצילה ואם ישב טהור לא יעבור תחתיה ואם עבר תחתיה טמא היתה [ו] גוזלה את הרבים ועבר תחתיה טהור זורעים תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה והחזרן לא בימות החמה ולא בימות הגשמים רבי יוסי *אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן והווה להן לזבל: גמ'

לה רבנן אשירה ואסורה כל זמן שע"ז תחתיה: ר"ש אומר. אין אשירה אלא כל שעובדין אותה אבל שיש תחתיה ע"ז אין זו אשירה והלכה כחכמים. הכי מפרש לה בבבלי ובגמרא דהכא מפרש לפלוגתייהו בענין אחר: **גמ'** בסתם חלוקין. אם יש תחתיה ע"ז ואין אנו יודעין אם עובדין גם לאילן או לא בהא הוא דנחלקו ר"ש ורבנן כדמפרש ואזיל דמה אנן קיימין וכו': דברי הכל מותר. האילן: אלא כן אנן קיימין בסתם. ור"ש הכי קאמר כל שעובדין אותה כלומר כשיש תחתיה צורת ע"ז מסתמא אמרינן לכל עובדין הן לצורה ולאילן ורבנן אמרי כל שיש תחתיה ע"ז כלומר אינן עובדין אלא לכל אשר תחתיה ולצורה הן עובדין ולא לאילן: וקשיא. עלה אי דמפרשינן לפלוגתייהו בהכי א"כ מאי האי דקאמר ר"ש הואיל ולצורה הן עובדין נתיר להן את האילן הלא הוא חלוק בזה על החכמים ומפני מה עושה מעשה כיוצא בו כדבריהם:

הלכה יא מתני' לא ישב בצילה. לאו תחת האשירה קאמר דא"כ תו לא הוי למיתני ואם ישב טהור דהא קתני סיפא אם עבר תחתיה טמא אלא בצל שהוא מן האילן ולהלאה דכשחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך הלכך לאו אהל הוא: לא יעבור תחתיה. תחת נוף האילן שהוא מאהיל עליו ואם עבר טמא: היתה גוזלת את הרבים. שנופה נוטה לרה"ר: טהור. דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזרו רבנן: בימות הגשמים. שהאילן קשה להן שמעכב החמה מלבא: אבל לא בימות החמה. שהצל יפה להן: והחזרין. חזרת לטוגא בלע"ז: לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. שהצל יפה לחזרת לעולם: שהנבייה. העלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים. ופריך בגמרא התם הא שמעינן ליה לר' יוסי לעיל בפרקין גבי שוחק וזורה לרוח שאע"פ שנעשה זבל מותר משום דהוי ליה זה וזה גורם הקרקע של היתר והזבל של ע"ז גורמין לצמיחת הירקות דס"ל לר' יוסי דכל זה וזה גורם מותר ואמאי אוסר הכא הירקות משום זבל הנבייה ומשני דר' יוסי הכא לדבריהם דרבנן קאמר לדידי לעולם מותר אלא לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור היה לכם לאסור ירקות אף בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן והוה להן לזבל ורבנן סברי שאני הכא שאין האילן של ע"ז מועיל לירקות כלום שמה שמשבית בנבייה פוגם להם בזבל והלכה כר' יוסי דלעולם זורעין תחתיה ירקות דזה וזה גורם מותר:
גמ'

עין משפט
נר מצוה

לג
א ב ג מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' ג סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קמה ס"ו

לד
ד מיי' וסמ"ג וטוש"ע שם

לה
ה מיי' שם פ"ז הל' יא סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמב ס"ב

לו
ו מיי' שם ופ' בכ"מ טוש"ע שם סעיף י

מראה הפנים

תני הרכיב וכו'. התם בדף מ"ח ע"א מפרש לה לכא דבי ר' ינאי דלענין ביטול איתמר דלא"ג דהרכיב בגופו של אילן מהני כי נטל מה שהחליף ויש לפרש לכא דר' ינאי דהכא והיא שהרכיב בה ע"ג כן:

בסתם חלוקין וכו'. הך פירושא לא פלקא כדמקשה הש"ס עלה וקשיא וכו' ופירושא דפלוגתייהו כדפריבית במתני' וכן פירשו רש"י והמפרשים ז"ל. ואיתי להריטב"א ז"ל שהביא לכה דהכא וגרים איפכא אלא כן אנן קיימין בסתם ר"ש אומר סתמן לצורה עובדין ולא לאילן ורבנן אמרי סתמן עובדין לצורה ולאילן. ולא הפתיק יותר. וכתב וכך פי' המשנה איזו היא אשירה שהיא ע"ז ממש וצריכה ביטול באנפי נפשה ואינה ניתרת בנטילי' ע"ז כל שיש תחתיה ע"ז כי מה שהתרנו במשנתינו אינו אלא כשהוא ברי שאין עובדין לאילן ור"ש אומר דכל שעובדין אותה ודאי או שלא מצאו תחתיו שום צורה שהוא ככרי שעובדין את האשירה או היא ודאי אשרה של ע"ז ממש אבל כל שמצאו תחתיו צורה אין תולין את האשירה אלא כמשמעין וכזו ר"ש מחמיר טפי מרבנן אבל אפשר שהיא מיקל באחרת דכל שאין האשירה ודאי אלא משמשין שאינו נאסר כלל ואע"פ שלא בטל הנכרי ע"ז שלו כשנטלה משם או שהניחו עדיין תחתיו הרי הוא מותר וזהו

עין משפט
נר מצוה

לז
א מיי' פ"ז מפ"ז הל' יא ופ' כב"מ טוש"ע יו"ד סי' קמב ס"י
לח
ב מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סי' קמו סי"א
לט
ג ד ה מיי' שם הל' יג סמ"ג לאוין מה טוש"ע שם סי' קמב ס"ד

גמ' תמן אמרי בשם רב חסדא צילה אסור צל *צילה [א] מותר אי זהו צל צילה ואי זהו צילה תמן אמרו כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו זהו צילה וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת זהו צל צילה מפני מה צילה אסור משום שהוא בהנאה. הרי הקבר אסור בהנאה וצילו מותר הרי היכל הרי הוא אסור בהנאה ורבן יוחנן בן זכאי יושב *ושונה בצילו של היכל הוי לית טעמא דלא משום שהוא אסור בהנאה. רבי אבין בשם רבנן דתמן זאת אומרת שאין טומאת המתים מחוורת דלא כן אילו קבר שהוא גזל את הרבים ועבר תחתיו טהור. גמליאל זוגא היה מיסתמיך ברשב"ל מטון בהו תבניתא א"ל מהו מעבור קומוי א"ל [ב]עבור קומוי וסמי עיניה. רבי יצחק בר מתני הוה מיסתמך ברבי יוחנן מטון צלמא דבולי א"ל מהו ניעבור קומוי א"ל עבור קומוי וסמי עיניה. רבי יעקב בר אידי הוה מיסתמיך ברבי יהושע בן לוי מטון לאדורי צלמא אמר ליה נחום איש קדש קדשים עבר ואת לית את עבר עבור קומי וסמי עיניה. לית הדא פליגי על ר' יוחנן דרבי יוחנן אמר *עבודה זרה [ג] שנשתברה אסורה. לא כן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין דברי הכל מותר תיפתר בעבודה זרה של ישראל. לית הדא פליגא על רב דרב אמר צורכה היא אסורה *ושפוייה מותרין עוד היא תיפתר בע"ז של ישראל. מפני מה הכל פורשין הימינה מפני שניבולה רע:

הלכה יב מתני' [ג] נטל ממנה עצים אסורין בהנייה הסיק בהן את התנור אם חדש יותץ ואם ישן [ד] יוצן אפה בו את הפת הפת אסורה בהנייה נתערבה באחרות כולן אסורות בהנאה רבי ליעזר אומר יוליך [ה] הנייה לים המלח אמרו לו אין פדיון לע"ז: **גמ'** אמר רב חסדאי בסתם חלוקין מה נן קיימין אם להסיק דברי הכל מותר אם לעשן דברי הכל אסור אלא כן אנן קיימין בסתם:

הלכה

הרי הקבר אסור בהנאה וצילו מותר הרי היכל אסור בהנאה כו' הוי לית טעמא משום שהוא אסור בהנאה אלא הרחקה בעלמא הוא כנ"ל ותיבת דלא מיותר:
לית הכא פליגא על ר' יוחנן דר"י אמר ע"ז שנשתברה אסורה. לית הדא פליגא מתפרש בניחותא ומלוי הוא בירושלמי כזה וכן פי' הרשב"א ז"ל בפ"ג דמס' גיטין עיי"ש וכדבריו ע"ז פריך לא כן סברין אם בשאינו עתיד להחזירן לכליין כו' א"כ קשיא גם על ר' יוחנן:
רבי

גמ' כל שאילו תיפול. האילן ועד מקום שהיא נוגעת בו: זהו צילה. של קומת האילן יתר מכאן נקרא צל צילה: משום שהוא בהנאה. וע"ז אסורה בהנאה ופריך אי משום איסור הנאה נגעו בה הרי קבר וכו' הרי היכל וכו' אלא הוי דלית טעמא דלא משום שהוא אסור בהנאה כלומר דאין זה הטעם אלא דטעמא משום חומרא דע"ז הוא והלכך לכתחילה הוא דלא ישב ואם ישב טהור: זאת אומרת. מדקתני היתה גוזלת את הרבים ועובר תחתיה טהור: שאין טומאת המתים. כלומר טומאת ע"ז המתים ומשום דאיתקשה למת אין טומאתה מחוורת מדבר תורה: דלא כן אילו קבר וכו' טהור. בתמיה אלא ש"מ מדרבנן היא ובגוזלת את הרבים לא גזרו רבנן: גמליאל זוגא. כך שמו והוזכר בפ"ב דדמאי ובכמה מקומות: מטון בהו תבניתא. פגעו בהאי ע"ז הנקראת תבניתא: עבור קומוי וסמי עיניה. אל תחוש עבור לפניו סמאו עיניו כלומר וכי יש לך בושה מלפניו עבור ויהא לו לביזיון שעושין אותו לקפנדריא: צלמא דבולי. שם הע"ז: מטון לאדורי צלמא. כך שם הע"ז ובפ"ב דשקלים גרים קמיה דאדורא צלמא ולא היה רוצה לעבור וא"ל נחום וכו': לית הדא פליגא על ר' יוחנן. הא דקתני במתני' מפני שהנבייה נוסרת עליהן וכי לא קשיא מכאן על הא דפליגי ר' יוחנן ור"ל לעיל בהלכה ב' בע"א שנשתברה והא דקאמר על ר' יוחנן כלומר אפי' על ר' יוחנן פליגא כדמסיים דלא כן סברנן מימר התם דאם בשאינו עתיד להחזיר השברים לכליין דברי הכל מותר והכא אמאי חששו להנבייה שנוסרת מן הע"א הא שברים שאין עתידן לחזור הן: תיפתר. מתני' דהכא בע"א של ישראל שאין לה ביטול ופלוגתייהו לעיל בע"א של נכרים הוא: לית הדא פליגא על רב. דאמר לקמן בסוף פרקין דהא דקתני שפייה לנורכ' אסורה דוקא היא אבל שפייה מותרין ואמאי חששין להנבייה הנוסרת מע"א: עוד היא תיפתר. הכי נמי משני לה אליבא דרב דמתני' דהכא בע"א של ישראל מיירי: מפני מה הכל פורשין הימנה. מע"א של הישראל מ"ט מחמרינן בה ופורשין ממנה ביותר: מפני שניבולה רע. לשון גנאי הוא ניוולה רע הוא שעשאה הישראל ומסתמא כוונתו להכעיס וכדאמרינן בעלמא דישראל מומר שאני דמחמירין ופורשין ביותר מע"א שלו:

הלכה יב מתני' נטל ממנה עצים. מן האשירה: אם חדש יותץ. שההיסק הראשון שמסיקין התנור הוא מחסמו ומחזיקו והרי נתקן באיסורי הנאה הוא והך מתני' אתיא אליבא דמ"ד זה וזה גורם אסור ואין הלכה אלא בין חדש ובין ישן יוצן שלא יאפו בו את הפת בהיסק זה עד שיצטנן התנור כדי שלא יהנה מעצי איסור וא"כ יסיקו בעצי היתר ובחדש והוי זה וזה גורם ומותר: אפה בו את הפת. ולא צננו: הפת אסורה. בגמרא התם קאמר בשהאבוקה כנגדו שכל שעה שהפת נאפה היה דולק האור בפני התנור ואופהו שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין הוא ויש שבח עצים בפת: יוליך הנאה לים המלח. דמי אותה הפת יוליך הנאה לים המלח שלא יהנה בה ושאר כל הככרות מותרין והלכה כרבי אליעזר: **גמ'** בסתם חלוקין. רב חסדאי מפרש הא דקתני נתערב באחרות אעצים קאי שנתערבו עצי אשירה בעצים של היתר והשתא קאמר דבסתם חלוקין ר"א ורבנן דמה אנן קיימין אם ליטול מן התערובות להסיק את התנור כ"ע לא פליגי בה דמותר דהיסק התנור בעצי איסור גופייהו לא הוי אלא זה וזה גורם ועוד בעידנא דקגמרה לה לפת איקלי ליה איסורא והיכא דנתערבו לד"ה מותר בהולכת הנאה לים המלח כנגד דמי עצי איסור והשאר מותרין הן: אם לעשן. לעשות מהם מוגמר לעשן את הכלים דברי הכל אסור שהרי נהנה מגוף העצים ואפי' נתערבו באחרות מחמרינן בהו: אלא כן אנן קיימין בסתם. אם ליקח מאותן התערובות להשתמש בהן בהא הוא דנחלקו ר"א ורבנן:

הלכה

מסורת הש"ס
ע"ז מח ע"ב
פסחים כד
ע"ז מח ע"ב
פ"ז מט ע"ב

ציון
ירושלים
[ג]עבור קומוי וסמי עיניה בב"ס ד"לן מבואר דצריך לעבור במרוצה ויש חילוק בין אדם חשוב ופי' יו"ד סי' קמב ומהתימא שלא הביאו הקדמוני' דברי הירושלמי ולומר דלא קי"ל כן והרי מעשה רב וצ"ע:

מראה הפנים

וזהו שאמר נתיר לכן את האילן והו בהעמידו כגמרא שלנו סיפא דלעיל פלוגתא דר"ש ורבנן עכ"ל. ואם נדחק לפרש כן מ"מ מאי דקאמר עלה וקשיא ר"ש חלוק וכו' הא שפיר הוי כשברים דהוא מיקל בזה לפי טעמו שחלוק על רבנן ובשירה לא דשבים תחתיה לורכה אין האשירה אלא כמשמשין ולא נאסרה כלל. ואם דלא שיתה השני' לפניו הך וקשיא וכו' א"כ לאמי דמחליף השני' מיתפרשא כפשטה כדהתם דמסתמא פלוגתייהו נמי התם ואם דבר ברי שעובדין לאילן ודאי ד"ה אסור אף האילן וכן לשיתרא אם דבר ברי שאין עובדין את האילן:
איזהו צל צילה וכו'. הר"ן ז"ל תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מעכו"ם הל' י"א אסור לישב בצל קומתה ומותר לישב בצל השריגים והעלים שלה דהא מהכא משמע כפי' רש"י ז"ל בצל צילה כדפרישית במתני' דאע"פ שזה הירושלמי דברי צל צילה חולק על גמרתינו מ"מ למדנו ממנו פירוש צל צילה. ולענ"ד נראה דגם דברי הרמב"ם נכללין בן בפירושא דצל צילה דקאמר הכא כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו זהו צילה דמשמע שהאשרה עצמה היא נוגעת בו וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת האשירה עצמה בו אלא צל העלין והשריגים הוי צל צילה. וכ"ה צל הארוך מקומתה הוי צל צילה כפרש"י ז"ל. ובענין מה שהתיר הרמב"ם לכתחילה בצל צילה כתב הר"ן דלא גרים התם בליבנא בתרא אלא דמכלל בצל צילה יושב ותו לא מידי ומ"מ הניח בצ"ע דאפי' אי איסורא דרבנן הוי כיון דבליבנא קמא פשיטא לן לאיסורא ובליי' בתרא מספקא ילן לית לן לדתויי פשיטותא דליי' קמא משום ספיקא דליי' בתרא עכ"ל וכבר הנהאתי בפי' השואל בשם תשובת

מהרי"ק ז"ל דכל הפ"ג דרכו של הרמב"ם ז"ל לסמוך על הש"ס דהכא דקאמר בהדיא כשם רבנן דתמן צל צילה מותר:
הרי היכל הרי הוא אסור בהנאה וכו'. לאמי דקאמר בבבלי פ' כל שעה דף כ"ו ע"א דלרבא דס"ל לא אפשר וקמיכוין אסור דשאני היכל דלתוכו עשוי ואין זה דרך הנאתו. ל"ק נמי הא דקאמר הכא הרי היכל ועיקר הקושיא הרי קבר וכו'. ושמעינן מהכא דמשום חומרא דע"ז הוא ואסור לכתחילה הוא דקאמר. ונראה עוד לומר בענין צל צילה דעיקר הוכחת רש"י ז"ל לפרש ככך דס"ל דלכתחילה לא ישב אפי' בצל צילה משום דאשירה ממש לא מיתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא ואם עבר תחתיה טמא וכל זה לפירושא דמתני' ולמאי דמוקי לה התם כר"י בן בתירא דטומאה הוי משום תקרובת דאיכה התם וס"ל התקרובת ע"ז מטמא באהל וא"כ למאי דפסק הרמב"ם ז"ל דלא כר"י בן בתירא לא בקעינן מהמתני' אלא איסורא דלכתחילה ובצילה דוקא כדמשמע מהכא:
תיפתר בע"ז של ישראל. זהו לשיטתא דהאי תלמודא דס"ל לר' יוחנן בשאינו עתיד להחזיר השברים מותר וכבר מבואר הוא בריש פרקין דר' יוחנן דהתם ס"ל לעולם ע"ז שנשברה מתלים האורין השברין עד שיבטלן ל"ל לכל זה ודינא דמתניתן מפורשת במשנה:
אמר רב חסדאי בסתם חלוקין. מבואר הוא דאין לפרש דברי ר' חסדאי כפשוטו אחר אלא דהתערובות אעצים קאי כדפרישית בפנים ואין זה דרך הש"ס דילך דמפרש

הלכה יג מתני' נטל ממנה כרכר אסור בהנאה ארג בו את הבגד הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים כולן אסורין בהנאה רבי אלעזר אומר יוליך הנייה ליים המלך אמרו לו אין פדיון לעבודה זרה:

גמ' *אמר רבי חגיי כד נחתית מן אילפא אשכחית רבי יעקב בר אחא יתיב מקשי נטל הימינה כרכר אסור בהנייה ארג בו את הבגד אסור בהנייה ותנינן ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו אמר ר' יעקב בר אחא חגיי קשיתא חגיי קיימה מאי כדון תמן אין דרך בני אדם ליקח מן הנכרי ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן הנכרי:

הלכה יד מתני' כיצד מבטלה קירסם זירד נטל ממנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו ביטלה שפאה לצורכה אסורה ושלא לצורכה מותרת:

גמ' רב אמר *לצורכו בין היא בין שפייה מותרין לצורכה היא אסורה ושפייה מותרין שמואל אמר לצורכה בין היא בין שפייה אסורין לצורכו היא אסורה ושפייה מותרין רבי יוחנן אמר לצורכה היא אסורה ושפייה מותרין:

הדרן עלך פרק כל הצלמים

הלכה א מתני' רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו בצד מרקולים אסורות ושתים מותרות וחכמים אומרים את שהוא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר:

גמ' א"ר אמי טעמא דרבי ישמעאל משום מרקולים *גדול אצל מרקולים קטן ורבנן אמרי משום רגלי מרקולים כמה הן רגלי מרקולים רבי בא בשם רבנן דתמן חמשים אמה. הילכת מרקולים כך היא *שתי אבנים זו על גבי זו והשלישית מלמעלה נתן את השנייה והתרו בו משום אותו ואת בנו לוקה משום ע"ז נסקל נתן את השלישית פלוגתא דר' יוחנן ורשב"ל דאיתפלגון *השוחט אותו ואת בנו *לשם עבודה זרה רבי יוחנן אמר אם התרו בו משום אותו ואת בנו לוקה משום ע"ז נסקל רשב"ל אמר אפילו

הלכה יג מתני' נטל ממנה כרכר. כרכר והוא עץ להורגים עשוי כמין מחט של סקאין ומעבירין אותו על השתי כשהוא מתוח לפניה' באריגה. ואשמעינן פלוגתייהו בהנך תרתי דלי אשמעינן בקמייתא ה"א בהך קאמר ר"א משום דבעידנא דקא גמרה לפת איקלי ליה איסורא אבל כרכור דאיתא לאיסורא בעיניה אימא מודי להו לרבנן ואי איתמר בהאיך בהא קאמרי רבנן אבל בקמייתא אימא מודה להו לר"א צריכא והלכה כר"א:

גמ' כד נחתית מן אילפא. כשירדתי מן הספינה מצאתי לר' יעקב בר אחא דהיה יושב ומקשי באלו המשניות. וגרסי' נמי להא בריש פ"ג דערלה והתם גרים ר' יעקב יתיב ומהני ור' חגיי הוא דהקשה וכן משמע הכא לקמיה: ותנינן. לקמן בפ"ה יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כולו לנכרי וכו' ומאי שנא הכא דלא אמרינן ימכר לנכרי חוץ מדמי אותה איסור שבבגד יולך הנאה לים המלח: א"ר יעקב בר אחא חגיי. בעצמו קשיה והוא בעצמו קיימה ומפרק לה: מאי כדון. ומאי טעמא וקאמר דתמן. ביין ימכר לנכרי שהרי אין דרך ליקח ממנו יין וליכא למיחש שמא ימכרנו לישראל אבל הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן הנכרי והלכך לא ימכרנו לו שמא יחזור וימכרנו לישראל:

הלכה יד מתני' כיצד מבטלה. הנכרי לאשירה: קירסם. קסמים יבישים שבאילן ונטל לצרכו לשרוף: וזירד. כרת את הענפים לחים שבה: שפאה. שיפה ממנה שפיים דקים: לצורכה. כדי לייפותה ופליגי בה בגמ' באותן שפאים:

גמ' לצורכו. ולא לצורך הע"א בין היא מותרת שביטלה ובין שפיים מותרין: לצורכה היא אסורה. שהרי לא ביטלה והשפיים מותרין: שמואל אמר לצורכה. הואיל וליפותה נתכוין אף השפאים אסורין: לצורכו היא אסורה. שלא נתכוין לבטלה אלא ליקח ממנו לצורכו והשפאים מותרין: ר' יוחנן. בלצורכה כרב דסבירא ליה דשפייה מותרין הן:

הדרן עלך פרק כל הצלמים

הלכה א מתני' רבי ישמעאל אומר. שלש אבנים זו בצד זו. וכ"ש אחת על גבי שתים שזו היא עיקר מרקולים: בצד מרקולים. כלומר שהן רחוקות ארבע אמות מן המרקולים וידוע דלאו מיניה נפל והלכך קסבר ר' ישמעאל דשלשה אבנים אסורות לפי שאין מרקולים פחות מג' אבנים ועושין מרקולים קטן בצד מרקולים גדול וקטן הנעשה בצד גדול עבדי ליה בכל דהוא ואין חוששין שיהיה אחת על גבי שתים: שנראית עמו. רבנן סברי אין עושין מרקולים קטן בצד גדול הלכך את שהוא נראה עמו כלומר סמוכות לו דאיכא למימר מיניה נפל בין שתים בין שלשה אסורין ואת שאינו נראת עמו מותר והלכה כחכמים:

גמ' טעמא דר' ישמעאל. דאמר שלש אבנים דוקא משום מרקולי' גדול וכו' אבל לא מטעמא דניחוש דילמא מיניה נפל כדפרישית במתני': משום רגלי מרקולים. דחיישינן מיניה נפל ונתגלגלו לשם: כמה הן רגלי מרקולים. עד כמה תלינן שהן ממרקולים ואסורין: הילכת מרקולים כך היא. עיקר דין מרקולים כך היא שתי אבנים זו על גבי זו כלומר בגב ולד זו והשלישית מלמעלה על שתיהן: נתן את השנייה והתרו בו משום אותו ואת בנו. כלומר אם ישראל נתן את האבן השניה למרקולים ועדיין חסרה היא אבן השלישית מלמעלה ובשעת נתינת אבן השניה שחט בהמה לשם מרקולים והיא היתה אותו ואת בנו ששחט אמה או בנה היום ונמצא יש כאן ג"כ איסור אותו ואת בנו: והתרו בו משום אותו ואת בנו לוקה. בהא כ"ע לא פליגי דלוקה הואיל ואין כאן חיוב מיתה משום ע"א דאכתי ליכא שם מרקולים עלה: משום ע"א אינו נסקל. נ"ל דהא ליכא שם ע"א הכא והיינו טעמא דר"ל דפליג לקמיה מודה בזה: נתן את השלישית. מלמעלה דהשתא איכא ע"א ושחט אותו ואת בנו לשמה בהא פלוגתא דר"י ור"ל דאיתפלגון בעלמא. וגרסינן לפלוגתייהו בכמה מקומות ובפ' אלו נערות הלכה א': אם התרו בו משום אותו ואת בנו. ולא התרו בו משום ע"א לוקה דליכא מיתה הואיל ולא התרו בו התראת מיתה: משום ע"א נסקל. ואינו לוקה: רשב"ל אמר אפילו

מראה הפנים

דמפרש לה אתערובת דפת שנאפה בעצי איסורי הנאה דקאמר התם ולריכא וכו' משום דבעידנא דקגמרה פת וכו' ובהא קאי פלוגתא דר"א ורבנן וכדפרישית במתני':

ותנינן ימכר כולו לנכרי וכו'. הא דמקשי מדרשב"ג משום דאיפסיקא הלכתא כוותיה ולקמן בפ"ה פליגי אמוראי בהא גופה ומיהו קאמר התם דמודים חכמים לרשב"ג בחבית בין חביות לימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו והלכך אילטריך לשנוי כדמשני רב חגי תמן אין דרך בני אדם ליקח וכו'. והתוס' בסוף פרקין ד"ה ארג בו את הבגד הביאו לזה וכתבו וכן יש לומר באפה את הפת דרך ליקח פת מן הנכרי (והתוי"ט כתב בזה דברים מתמיהין) ול"ל הא דאסרו לימכר אפי' לבעל הבית נכרי והרי אין דרך ליקח פת מן הבעל הבית משום דלא פלוג רבנן דזימנין דאתי למיזבן לפלטר נכרי והאי מ"ד דאפי' לר' מותר בפלטר נכרי במקום שאין פלטר ישראל ונתבאר לעיל בפ"ב. וכתב הר"ן דלפי זה דקאמר הכא הא דתנן בערלה תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרינן ימכר חוץ מדמי איסור שבו היינו דוקא בתבשיל שנאכל כמות שהוא אי בנקח מן הנכרי הא בשאר מבושלים לא ידלק אלא ימכר כרשב"ג ויתבאר מזה לקמן בפ"ה בס"ד:

רב אמר לצרכו וכו'. כהאי ברייתא דמייתי התם בבבלי פרקין בע"ז של נכרי כדמיירי במתני' וכ"פ הרמב"ם ז"ל בספ"ח מעכו"ם ומ"ש שם ואם היתה של ישראל וכו' כדתנינן בהאי ברייתא וכלומר שע"ז היא של ישראל ושפאה הנכרי לעולם אסורה שע"ז של ישראל אין לה ביטול לעולם אפי' ביטלה הנכרי כדכתב שם בהלכה ט' וכזה מבוארת תמיהת הרמ"ך שמביא הכ"מ ע"ש. ודברי ר' יוחנן דהכא נראין דלא ס"ל כרב אלא בלצורכה ומיהו אפשר לומר דעל דברי שמואל קאי מאי דאמרת בלצורכו הא ליתא אלא בלצורכה ובלצורכו נמי פליגנא עלך בהיא דהכל מותר וכרב:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **רבי** ישמעאל. כמה הן רגלי מרקולים וכו' ג' אמה. ואפשר שנראית שהן מפוזרות מן המרקולים וכמו רגליו הן ועד נ' אמה חשיבי כמרקולים ומלאתי להריטב"א ז"ל שפירש כן ורש"י ז"ל פי' שאין נראין עמו אין סמוכות לו כדמשמע מהתם והרמב"ם ז"ל סתם וכתב בפ"ז מעכו"ם הל' י"ז וכן אבני המרקולים אבן שנראית שהיא עמו אסור בהנאה:

נתן את השניה וכו'. הא דנקט האי דינא במרקולים למפוטי בשוחט בשעת נתינת אבן השניה דאכתי לאו שם ע"ז עלה א"נ קמ"ל דאף דאין דרך מרקולים בזביחה מיחייב עלה כדר"א התם בפרקין דף נ"א ע"א מנין לשוחט בהמה למרקולים שהוא חייב וכו' ונתבאר מזה בפ"ז דסנהדרין. ופלוגתא דר"י ור"ל באותו ואת בנו לע"ז כבר בארתי פ' אלו נערות דדברי ר' יוחנן קאי אף לבי הא דאתא רבין וכו' דחייבי מיתות שוגגין ומלקות אפי' לרבין אליבא דר"י חייבין במלקות ולא פליג ארב דימי אלא בחייבי מיתות שוגגין וממון דפטורין מממון:

תיפתר

מסורת הש"ס

(ערלה פ"ג)

פ"ז מע פ"ב

פס ג

פס

(תרומות פ"ד מגילה פ"ק כתובות פ"ג) חולין פא ע"ב

עין משפט נר מצוה

ם
א ב מיי' פ"ז מהל' פ"ז הל' יד טוש"ע יו"ד סי' קמב ס"ג

מא
ג מיי' שם פ"ח הל' יא סמ"ג לאוין מס טוש"ע שם סי' קמו ס"ו

א
ד מיי' שם פ"ז הל' יז סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קלט

ב
ה מיי' פי"ב משחיטות הל' ז

עין משפט נר מצוה

ב
א מיי' פ"ט מהלכה כל' יד ופ"ו מע"ז הלכה ו

אפילו התרו בו משום אותו ואת בנו אינו לוקה מאחר שאילו הותרו בו לשם ע"ז היה נסקל. אי זו היא מרקולים כל שהוא סג את הים ואת הדרכים. הילכת מרקולים בזריקה השתחוה לה מהו אמר רבי יוסי כל עצמו אינו קרויה מרקולים אלא בהשתחויה. °ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה יכול לא יתן שני אבנים זו על גב זו ויתן קופתו עליהם ת"ל להשתחות עליה עליה אי אתה משתחוה אבל נותן את את קופתך עליה. עליה אי אתה משתחוה משתחוה אתה על אבני א בית *המקדש. רב מפקד לבית רב אחא רבי אמי מפקד לאינשי ביתה כד תהוון נפקין לתעניתא לא תהוון רבעין כאורחכון. רבי יונה רבע על סיטריה רבי אחאי רבע על סיטריה אמר רבי שמואל אנא חמית רבי אבהו רבע כאורחיה אמר רבי יוסי קשיתה קומי רבי אבהו והכתיב °ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחו' עליה תיפתר בקובע לו מקום. והכתיב °ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים בלבד שתחוייה שאינה על הארץ וכי יש שתחויי' שאינה על הארץ °ויכרעו אפים *ארצה על הרצפה וישתחו. רבי אבהו מוסיף על הודו לה' כי טוב רבי מנא מוסיף על כי לעולם חסדו על ישראל. רבי יוחנן אמר לרבי חייה בר בא בבלייא *תרין מילין סלקין מן גביכון מפשוטיתא דתעניתא וערובתא דיומא שביעיא. רבנן דקיסרין אמרין אוף הדא מקזתא. ואתיא כיי דמר ר' אמי בבלייא בשם רבנן דתמן לא היתרו שתחוייה אלא לתענית ציבור *ובלבד על הצד. רבי ינאי זעירא בשם אבהתיה *כל מי שאינו כשר כיהושע שאם יפול על פניו יאמר לו הקב"ה °קום לך אל יפול ובלבד יחיד על הציבור: וחכמים אומרים את שהוא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר. את שהוא נראה עמו גופו (אסור ואת שאינו נראה עמו מותר את שהוא נראה עמו גופו) ואת שאינו נראה עמו אינו גופו. את שהוא נראה עמו אסור לית הדא פליגא על ריש לקיש דריש לקיש אמר ע"ז שנשתברה מותרת לא כן סברנן מימר אם בעתיד להחזירן לבליין דברי הכל מותר. ולית היא פליגא על רבי יוחנן דרבי יוחנן אמר ע"ז שנשתברה *אסורה ולא כן סברנן מימר אם בשאינו עתיד להחזירן לבליין דברי הכל מותר. ומר רבי יודן אבוי דרבי מתנייה אם היו מונחין במקומן כמי שהוא עתיד להחזירן לבליין ואילו

תורה אור: ויקרא כו · שם · שמואל-ב טו · דה"ב ז · יהושע ז

פני משה

אפילו התרו בו משום אותו ואת בנו אינו לוקה. דמאחר שאלו התרו בו משום ע"א היה נסקל ואינו לוקה דקם ליה בדרבה מיניה השתא נמי בשלא התרו בו משום ע"א הואיל וביהך איסורא לד מיתה איכא אינו לוקה: איזו היא מרקולים. כלומר עד כמה הוא איסור אבני מרקולים: כל שהוא סג את הים ואת הדרכים. כלומר אפי' עשה מהן סוגה וגשר על המים או חיפה בהן דרכים ועשה מהן גדר אסורין משום מרקולים: הלכות מרקולים בזריקה. זהו עיקר עבודתה שהן נוהגין לזרוק לה אבנים: השתחוה לה מהו. שיתחייב בכך: כל עצמו אינו קרוי מרקולים אלא בהשתחויה. כלומר עיקר שם מרקולים קורין הם בלשון כבוד מלשון קילוס ואנחנו מכנין בלשון גנאי קולים לשון לעג וקלס וזהו מר קולים חילוף קילוס וא"כ כל שהוא דרך כבוד כגון השתחויה וכיוצא פשיטא דעבודתה היא ומיחייב עליה: יכול לא יתן וכו'. אלו לא הוה כתוב אלא לא תתנו בארציכם שומע אני אפי' שתי אבנים זו בגב זו ליתן קופתו עליהם הקפידה התורה ת"ל להשתחות עליה וכו' כדרך שהם משתחוים ומכאן דהשתחויה למרקולים חייבה התורה: עליה אי אתה משתחוה אבל משתחוה אתה על אבני בהמ"ק. הכי איתא בת"כ פ' בהר דלא הקפידה התורה באבן משכית אלא חוץ למקדש: רב מפקד. ציוה לבית רב אחא וכן ר' אמי לאנשי ביתו כשהלך ליילך לאסיפת אנשים ביום התענית וליפול על פניכם לא תרבצו כמנהג בבתיכם לפי שהם רצפת אבנים היא ויש בה משום אבן משכית וגו': רבע על סטריה. במקום רצפת אבנים רבץ על צידו בשעת נפילת אפים: קשיתה קומי ר' אבהו. מ"ט עביד הכי ורבע כאורחיה והכתיב ואבן משכית וגו': תיפתר בקובע לו מקום. לא אסרה התורה אלא בקובע לו מקום באבן משכית להשתחות שם כדרך שהיה במקדש אבל באקראי בעלמא לא: והכתיב ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים. משמע שהיה לו קביעות מקום להשתחות שם וכתיב עד הראש וסתם ראש במקרא ראש אבן הוא האבן הראשה היתה לראש פינה ומשני בלבד השתחויה שאינה על הארץ כלומר בהשתחויה בעלמא בלבד היה נוהג דוד שם ושאינה על הארץ והשתחויה שהיא על הארץ הוא דאסירא: וכי יש השתחויה שאינה על הארץ ומשני אין דכתיב ויכרעו אפים וגו'. והיה נוהג בהשתחויה שאינה על הארץ וזהו סתם השתחויה וכשהיא על הארץ נאמר בה ארצה כדכתיבא בהאי קרא וכן בכל מקום: ר' אבהו מוסיף. אשיעור השתחויה קאי כדאמרינן פ"ב דשבועות ואיידי דאיירי בהאי קרא נקט לה הכא דר' אבהו מוסיף על שיעור הכתוב דנקט עד להודות לה' כי טוב דכ' שם ור' מנא מוסיף על שיעור השתחויה עד גמרו של הכתוב כי לעולם חסדו על ישראל ל"ג דלא כתיבא התם: בבלייא תרין מילין סלקין מן גביכון. אלו שני דברים עלו מביניכם מבבל ואנחנו קבלנו מנהג שלכם: מפשיטותא דתעניתא. השתחויה בפישוט ידים ורגלים שנוהגין בתענית צבור כדלקמן: וערובתא דיומא שביעיא. ומנהג ערבה של יום השביעי של חג ומבבל נתפשט מנהג הזה שהיו עושין זכר למקדש. וגרסינן להא בריש פ' לולב וערבה: אוף הדא מקזתא. אף מנהג הקזה עלה מבבל באיזה יום מקיזין ויום שאין מקיזין כדאמרינן בשלהי פ' מפנין: ואתיא. הא דאמר מפשיטותא דתעניתא עלה מבבל כהאי דאמר ר' אימי וכו' לא היתרו השתחויה בפישוט ידים ורגלים אלא לתענית צבור בלבד: ובלבד על הצד. שיטה מעט על צידו משום אבן משכית: כל מי שאינו כשר כיהושע. ואינו מובטח לו שאם יפול על פניו יענהו הקב"ה ויאמר לו קום לך כמו שאמר ליהושע אל יפול: ובלבד יחיד על הצבור. אל יעשה כן אם אינו מובטח כיהושע אבל יחיד בינו לבין עצמו רשאי: וחכ"א וכו'. ומפרש לה את שהוא נראה עמו טעמא דאסור דגופו הוא ומיניה דמרקולים נפל ואת שאינו נראה עמו מותר דכל שאינו נראה עמו אינו גופו של מרקולים: את שהוא נראה עמו אסור לית הדא פליגא על ר"ל. וכי לא קשיא מהכא על ר"ל דאמר בפרק דלעיל הלכה ב' ע"א שנשתברה מותרת והכי דאיגנדור מיניה כע"א שנשתברה הוו ומשני לא כן סברנן מימר אם בעתיד להחזיר לבליין דברי הכל אסור. צ"ל כדלעיל שם וה"נ הואיל ונראית עמו כעתיד להחזיר לבליין הוא: ולית היא פליגא על ר' יוחנן וכו' ולא כן סברנן מימר וכו' ואילו

מסורת הש"ס: מגילה כב ע"ב · שבועות לו · (סוכה פ"ט) · מגילה כב · (תענית פ"ט) · ע"ז מא ע"ב

מראה הפנים

תיפתר בקובע לו מקום. לא קיימא המסקנא הכי אלא כי הא דמסיק ר' יוחנן לקמן גבי מפשוטיתא דתעניתא וקאמר ואתייא וכו' לא היתרו השתחויה אלא לתענית צבור ובלבד על הצד וזהו כהאי דקאמר בסוף פ' אין עומדין חזינא לאביי ורבא דהוו מצלי אצלויי. מיהו משמע מהתוס' פ"ג דמגילה דבלא פישוט ידים ורגלים אסור הוא מדרבנן בלא הטיית לצדו כדהוכיחו שם גבי רב איקלע לבבל בתענית צבור וכו' ולתירוצא קמא דהתם אסור מדרבנן ולתירוצא בתרא ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד דזהו מן התורה אסור ובלא פישוט ידים ורגלים אין אסור אפי' מדרבנן ולפ"ד שם משמע דבפישוט ידים ורגלים דמן התורה הוא אין היתר בהטייה מן הצד שלא כתבו היית דמצלי אצלויי אלא לגי' קמא וליתן טעם מה שנוהגין ליפול על פניהם במקום רצפת אבנים ומהכא משמע דאפי' בפישוט ידים ורגלים יש היתר על הצד שהרי על מפשוטיתא דתעניתא דנוהגין בבבל קאמר ואתייא וכו' ובלבד על הצד. ונראה דזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות עכו"ם שהרי כתב שם בהלכה ו' ואינו לוקה עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן ונמצא כולו מוטל עליה שזו היא השתחויה האמורה בתורה בד"א כשאר הארצות וכו' ואם לא מלא דבר מבדיל בינו לבין האבן הולך למקום אחר ומשתחוה או שוחה על צדו ומטה כדי שלא ידביק פניו באבן. הרי דאפישוט ידים ורגלים קאי והרי כשהוא מטה על צדו ואינו מדביק פניו באבן ממש ומכאן הוא דנלמדו דבריו ורב דלא הטה על צדו לא רצה לשנות מנהגו והרי הוא בכלל דקאמר התם לשינויא בתרא לא משני ממנהגיה. וכהא דכתבו התוס' כאן רב כהאי גאון דבלא פישוט ידים ורגלים מדרבנן מיהא אסור כשאינו מטה על צדו. כדמוכח מליבנא קמא בזה הוא דפסק כוותיה כדכתב' שם בהלכה א':

ועֲרובתא דיומא שביעיא. מכאן הביאו התוס' ריש פ' לולב וערבה דף מ"ד ע"א לפי' ר"ת בהא דאמר ר' יוחנן דילכון אמרי דילכון הוא ממנהג נביאים הוא ולא יסוד נביאים ושם מלוין פ' אין מעמידין וע"ש הוא. ומשמע הכא דר' יוחנן אמר שקבלו לאלו הדברים שעלו מבבל דהא לא אשכחן דפליג וכמו דמסיק הכא למילתא דמפשוטיתא ה"נ בערובתא אבל בבבלי שם משמע לפי דפליג דר' יוחנן אמר בגבולין יסוד נביאים ועיין בחיבורי פני המנורה נר הרביעי במלוק הרביעי מ"ש מזה: לית הדא פליגא על ר"ל וכו'. כבר נתבאר זה בפרק דלעיל בסוף הלכה א' ובכמה מקומות באותו פרק:

שברי

מסורת הש"ס

והילו במקומן. כלומר דלה תידוק כמי לר' יוחנן דהמריכן התם בשהינו עתיד להחזירו לכליין הפי' לר' יוחנן מותר משום דהכה הוהיל במקומן הן שנרהין עמו המריכן מסתמה עתיד להחזיר לכליין הוה: זימנין דהת המר. זימנין שמע מיניה שברי ע"ה שנשברה מהיליה הין להן ביטול בשביל כך וזמנין דהמר משמיה משמשי ע"ה הין להן ביטול בשביל כך: הין להן ביטול לעולם משום עבודת ע"ה. כלומר הוהיל והקרובת ע"ה הן וס"ל תקרובת ע"ה הין לה ביטול לעולם: שמע ר' יוחנן. להה דרב והמר יפה לימדנו רבי שכן המשתחוה לע"ה של הוכלים כלומר תקרובת ע"ה של הוכלין הין להן ביטול לעולם וה"נ משום דתקרובת הין לה ביטול: כילד הוה מבטלה. להבני מרקולים: ברוק. שרוקק עליהן לבזיון ומבטלה: כהן בנזרקות לה. והין להן ביטול דתקרובת ע"ה הין לה ביטול וכהן בשהין נזרקות לה הלה ממרקולים עלמו ויש להן ביטול כשהר ע"ה: כהדה. עובדה דשמעינן דהבני מרקולים יש להן ביטול: הוה ליה מרקולים גו חקלה. עשו הנכרים מרקולים בתוך היער שלו: התה גביה בורגנרה. ממונה על בורגנין ועיירות ונכרי היה. ובב"ר ויהל נח היש ההדמה בורגרה ופי' הערוך עובד ההדמה: המר ליה. בשביל ששמעתי ששר העיר מבקש לעבור כהן למחר וצריך לפנות ההבנים מן הדרך: הרכונה. שר כמו נגיד הקרבנו תרגומו כמו הרכונה: ה"ל. ר"ש בר' להנכרי בחייך הני מבקש ממך שתרים הותם כיפת ההבנים מהם: מן דרימון. להחר שהרים ופינה הותן ממקומן והלך הותו הנכרי וביקש ליקח הותם ה"ל ר"ש דידי הינון שעכשיו שביטלום הגוי מותרין לי: שמע ר' חייה בר ווה והמר והית להימיה בר. כלומר על שעשה התבולה זו הפליג בשבחו והמר ויש להמו בן חשוב וגדול בתור' כזה ועל דרך השרי הוריו ודוגמתו בכפ"ט דשביעית: ולה ר' חייה רבה תניתה. והה כבר תני לה ר' חייה בברייתה דלעיל והוקימנה בהבנים הנזרקות לה הוה דהין להן ביטול הה למרקולים עלמו יש ביטול ומהי רבותיה דר"ש ברבי: הלה. ה"ק: מן דשמע מיניה. דר' חייה רבה חזק הדין וקבעה להלכה למעשה ולזה היה משבחו שחילק בין הבנים הנזרקות לה ובין הבני מרקולים עלמן ודקדק בדברי ר' חייה רבה לחלק בכך:

פ"ו נב | בס נא ע"ב

ואילו במקומן. רבי בא בשם רב זמנין דאת אמר שיברי ע"ז אין להן ביטול וזמנין דאת אמר משמשי ע"ז אין להן ביטול מ"ד משמשין כ"ש ע"ז מאן דמר ע"ז הא משמשין לא. רבי שמואל רבי אבהו בשם רב אבני מרקולים שנתפזרו אין להן ביטול לעולם משום עבודת ע"ז. שמע רבי יוחנן ומר יפה לימדנו רבי שכן המשתחוה לע"ז של *אכלים אין להן ביטול לעולם. כיצד הוא מבטלה רבי חייה בר אדא אמר ברוק והתני רבי חייה אבני מרקולים שנתפזרו אין להן ביטול אמר רבי פינחס כאן בנזרקות לה וכאן בשאין נזרקות לה כהדא רבי שמעון ברבי הוה ליה מרקולים גו חקלא אתא גביה בורגנרה אמר ליה בנין דשמעית דארכונא בעי מיעבור הכא למחר אלא בחייך דאת מרים אילין כיפייא מן דרימון אזל בעו מיסבינון אמר ליה דידי אינון שמע רבי חייה בר ווה ומר ואית לאימיה בר. ולא רבי חייה רבה תניתה אלא מן דשמעה מיניה חזק וקבעה:

הלכה ב מתני' מצא בראשו [ה] מעות כסות או כלים הרי אילו מותרין פרכילי ענבים עטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות וכל [י] דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור: **גמ'** אמר ר' יונתן לא סוף דבר עטרות שיבולים אלא אפי' עטרות של וורד אמר רבי יוסי לא סוף דבר מרקולים ובראשו מעות אלא אפילו עבודה זרה שאין *לה קנקלין מצא בתוכה כסות או כלים הרי אילו מותרין:

הלכה

רידב"ז

רבי בא בשם רב זמנין דאתמר שבר ע"ה הין להם ביטול. ר"ל דעובדין לשברים לפיכך הין להם ביטול וזמנין דאתמר משמשי ע"ה הין להם ביטול ר"ל משמשי ע"ה נמי עובדין שברים. מ"ד ע"ה כ"ש משמשין. מ"ד משמשין הה עכו"ם לה והוה ממש הה דאיתה בבבלי דף נ"ג ע"ב ואפי' למ"ד עובדין לשברים הנ"מ ע"ה כיון דפלה לה כו' אבל הני בקלי להאי כו' פיו"ש:
רשב"ל

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' טז סמ"ג לאוין מה טוש"ע יו"ד סי' קלט ס"ו

ה
ב מיי' שם טוש"ע שם ס"ו

הלכה ב מתני' מלה ברהשו. של מרקולים הו שהר ע"ה כסות הו כלים הרי הלו מותרין והוה שלה יהו מונחין לנוי כגון שהיו המעות מונחין בכיס ותלוי לו בלוהרו וכסות מקופלת ומונחת על רהשו וכן כלים כפוין על רהשו שכל הלו הוה דרך בזיון: פרכילי הענבים. הענבים הכרותות עם הזמורות נקרהו פרכילי הענבים: **גמ'** לה סוף דבר עטרות שיבלים. דהני הוי כעין פנים שמלינו שהיו בהין במקדש לביכורים הלה הפי' עטרות של ורד דלה הוו כעין פנים הפי' הכי הוהיל ודרך נוי הן הסורין: לה סוף דבר מרקולים וברהשו מעות. שמותרין הן הלה הפי' ע"ה שהין לה קלקלין דהמריגן לעיל בפ"ב הלכה ג' ע"ה שהין לה קנקלין כל הבית ידון לשם קנקלין דחוץ כפנים דמי ומהו דתימה דבכה"ג הפי' דבר שהינן של נוי הסורין קמ"ל דהפ"ה הם מלה בתוכה דבר שהינו של נוי וכגון מעות וכסות וכלים הרי הלו מותרין דלה המרינן כל הבית ידון לשם קנקלין הלה במידי דתקרובת הוהיל והין לה קנקלין חוץ כפנים דמיה:

הלכה

מראה הפנים

שברי ע"ז הין להן ביטול. כדפרישית דמחמת שנשברו הין להן ביטול הלה לריך שיבטלן הע"ג דשיברו ע"ז כן וכדרב דהתם בסוף פרק דלעיל דלריך שיבטל כל קיסם וקיסם ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח שם הלכה י"ה כהוקמתה בתרייתה דהתם: **יפה** לימדנו רבי וכו'. התם בדף נ"ב ע"ה בעה מיניה ר' יוחנן מר' ינהי תקרובות ע"ז של הוכלים מהו וכו' ובמעינן דלענין היסור פשיטה לן דהין ביטול לתקרובת ע"ז וכדרב גידל בריש פרקין דיליף לה מקרה. ומשמע מהכה דהבני מרקולים הית בהו משום תקרובת ע"ז כדמחלק בין הבנות הנזרקות לה דהותן תקרובת הן והין מתבטלין ובין הבני מרקולים עלמן דע"ז הן ויש להן ביטול כשהר ע"ז כדמוכח מעובדה דר' שמעון ברבי הבל התם דקהמר בדף נ' על מתניתה דהייתי רבה בר ירמיה נכרי שבנה הבנים מן המרקולים ותיפה כהן דהכים מותרות דל"ק מדרב גידל דכעין פנים בעינן וליכה ומשמע דהין תילוק בהבני מרקולים והפילו הבנים הנזרקות לה הין בהן משום תקרובת לענין דלה מהני להן ביטול וכן מוכח בהדיה מהה דלקמן שם דף נ"ה ע"ה דקהמר זריקה מהתכרת בעינן הלה מעתה הבני בית מרקולים כמה יהסרו וכו' רב השי המר כל החת והחת נעשית תקרובת לעלמה ותקרוב' לחבירתה ופי' רש"י ז"ל תקרובת לעלמה שהרי הין לה עבודה החרת הלה זריקתה וכזריקתה נעשית ע"ז ונעבדה והפי' החרונה נהסרת משום ע"ז עלמה שמעינן לרב השי דיהיב טעמה להיסורה דבתרייתה דמשום ע"ז עלמה היה וכן לכלהו הנזרקות והי"כ לה משכחת לה בהבני מרקולים דליהוי להו גם תקרובת להוד ולה ע"ז עלמה לענין דה"ה דלה הבני להו ביטול וההכי מסולקת תמיהת הרמ"ך בהשגה הכ"מ שתמה במה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם בהלכה ט' ותקרובת ע"ז הינה בטילה לעולם המהי כתב דבריו והה יש תקרובת דיש לה ביטול היכה דלה הוה מהתכר כעין פנים וכדחזינן בהבני מרקולים שבטלן נכרי דברו וכו' דלק"מ דדעת הרמב"ם ז"ל דהין הבני מרקולים בכלל שם תקרובת לענין ביטול ודקהמר הבני מרקולים שבטלן נכרי מותרות מההי טעמה גופיה דהין בהן שום הבן דליהוי עליה שם תקרובת ולה ע"ז עלמה כדרב השי והיינו נמי דהתם דבריו גם לקמן בהלכה י"ב וכילד מבטלין הבני מרקולים וכו' דהף הבנים הנזרקות לה כולן בכלל ע"ז דמרקולים הן ולה שייכה כלל לשם תקרובת בהן כי היכי דמחלק בין תערובת מרקולים לשהרי תקרובת לענין ביטול: **לא** סוף דבר מרקולים וברהשו מעות הלה הפי' ע"ז שהין לה קנקלין וכו'. משמע דלמרקולים יש לה תורת קלקלין. והתם דף נ"ה ע"ב קהמר נקטינן הין קלקלין לה לפעור ולה למרקולים וכו' הפי' חוץ כפנים דמו והסור. ובפירוש כל שהוה לפנים מן הקלקלין דהמר התם הפי' מים ומלח הסור כבר כתבתי מזה לעיל בפ"ג הלכה ה'

ד"ה כתוב החד הומר דסוגית דהתי ב"ם הזלה כפי' התוס' שם דמטעם תקרובת הוה דכל שהוה לפנים הולין בו שהוה לתקרובת והפי' דבר שהינו של נוי כגון מים ומלח וחוץ לקלקלין. דבר של נוי הסיר ודבר שהינו של נוי מותר לפי שהם הין מקריבין הלה דבר של נוי וס"ק הפ"ם התם והכן הפי' הלה כגון מים ומלח וכלומר דשייכה ביה מידי דתקרובת כדהמר מלח לגוף ומים לדיה וע"ם ונקטינן השתה לפי זה דבע"ז שיש לה קילקלין הין היסור בלפנים מן הקלקלין כדבר שהינו של נוי ולה שייך ביה תקרובת כלל כגון מעות וכסות וכלים כדרך בזיון וכדהמר הכה הפ"ם בהדיה ולפיטתיה הזיל כדלעיל פ"ג וכמבוהר ולכהורה נרהה מהמתני' כן דמלה כרהשו מעות וכו' הרי הלו מותרין ומשמע דבלפנים מן הקלקלין היירי והפ"ה דבר של בזיון מותר דהינו נהסר בם דבר שהינו של נוי הלה דבר דשייכה ביה מידי דתקרובת. הבל דעת הרמב"ם ז"ל הינו כן הלה בלפנים מן הקלקלין כל דבר הסור והפי' הוה של בזיון ולה שייכה ביה מידי דתקרובת שכך כתב בהדיה בפ"ז מעכו"ם בהל' י"ו המוליה כסות וכו' בד"ה בזמן שמלה חוץ למקום עבודתו הבל הם מלהו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הרהוי למזבח בין דבר שהינו רהוי כל הנמלה בפנים הסור הפי' מים ומלח ופטור ומרקולים כל הנמלה עמהן בין כפנים בין בחוץ הסור בהנהה. ותפ"ם הוה ז"ל דמתני' במלה כרהשו וכו' להו המרקולים קהי הלה על ע"ז שיש לה קלקלין ומלהן חוץ למקום עבודתן ועלה קהמר רב הפי בר חייה התם דהם מלה לפנים מן הקלקלין הפי' מים ומלח הסור כלומר הפי' שהוה דרך בזיון והינו עומד לתקרובת ע"ז זו כלל. והריטב"ה ז"ל כתב כדעת התוס' וכתב שכן דעת הרשב"ה והרה"ה ז"ל והקשה על דעת הרמב"ם שהינו נכון שהרי מלה כרהשו מעות לפנים מן הקלקלין הוה וכ"ם למהי דהסיקנה דהין קלקלין למרקולים דהפי' חוץ כפנים והפ"ה קתני מותרין לפי שהינם דרך נוי. ולמהי דהמרן לפי' הרמב"ם ז"ל ל"ק דמלה כרהשו על התם ע"ז קהי ובעומד חוץ לקלקלין. וכתב עוד הריטב"ה ומיהו מלינו בירושלמי שהמרו על מתניתינו לה סוף דבר וכו' ולפי הגי' הזהת היה נרהה שהם סבורין דע"ז שיש לה קלקלין כל שהוה לפנים מן הקלקלין הפי' דבר שהינו לתקרובת והינו עומד דרך כבוד ה"ז הסור שהקלקלין הללו קלקלתם להסור מה שלפנים מהם הבל בשהין לה קלקלין יש לה קולה לענין נויין דדבר שהינו של נוי מותר ויש לם תומרה לדבר של תקרובת דהפי' חוץ כפנים דמי כפום גמרה דילן וקרה דעמהם ועליהם לה דרשינן ליה הלה לע"ז שהין לה קלקלין כדרך שהיו עובדי ע"ז בזמן הזה כן נרהה לפי גי' זו של הירושלמי ועליו סמך הרב רבינו יונה ז"ל הבל היה גיטה דחוקה בעיני ונרהה לי שיש בה טעות סופרים וכן הגי' הפי' ע"ז שיש לה קלקלין והתיה כגמרה דילן ממש וכפשיטה הדעת מכרעת כן עכ"ל. וזה התיה

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ז מע"ז הל' י סמ"ג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמג ס"ג

ז
ב מיי' שם פ"ט הל' יד

ח
ג מיי' וסמ"ג שם טוש"ע שם סי' קלט ס"א

ט
ד מיי' שם פ"ח הל' ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קמו ס"ב

י
ה מיי' שם טוש"ע שם ס"א

יא
ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג

רשב"ל אמר באומן שעושה למכור בשוק היא מתניתא שכיון שגמרה דבר בריא שהשתחוה לה משום דאינו ממתין לעובדה אח"כ דשמא ימכרנה תיכף ולא יהי' לו זמן להשתחות לה ע"כ אינו ממתין ועובדה תומ"י אבל כשעושה לעצמו אינו ממהר כ"כ להשתחות לה דסבר עדיין יש זמן לזה:

ר"ה בשם רשב"ל החוצב צלם לע"ז אע"ג דאת אמר אין קרקע נאסר מתרין בו' על כל סיתות וסיתות וכשיתלש לוקה ר"ל לוקה על העשי' משום לא תעשון אתי ולא תלי האיסור עשי' באיסור הנאה של ע"ז אע"ג דלא חשוב כו"ם לענין איסור מ"מ חשוב כו"ם לענין איסור עשיה ומתרין בו על כל סיתות וסיתות במחובר וכשתגמור העשיה לוקה ואימתי נגמר העשיה בשעת תלישה אבל כ"ז שלא נתלש לא נגמר העשיה דהא עשאו ע"מ לתלוש וכן מסיק בשעושה צלם לע"ז ע"ג בהמה אע"ג דאין נאסר בחיים מ"מ חייב על העשיה כשיגמור:

רב

הורה אור

הלכה ג מתני' *ע"ז [א] שיש בה גינה ומרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה: גמ' כיני מתניתא בטובת הכומרין ושלא בטובת הכומרין. [ב] *חלילין של ע"ז אסור למוכרן אם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שעושין בהן צורך לע"ז מותר למוכרן חנות של ע"ז אסור לשוכרה אם היתה מעלה שכר למדינה אע"פ שעושין בה צורך לע"ז מותר לשוכרה. הגובה לשם ע"ז אסור ליתן לו אם היה מעלה שכר למדינה אע"פ שהוא גובה לשם ע"ז מותר ליתן לו ומתניתא אמרה כן היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה:

הלכה ד מתני' ע"ז של נכרי [ג] אסורה מיד ושל ישראל משתיעבד [ד] *נכרי מבטל ע"ז שלו ושל ישראל [ה] וישראל אינו מבטל ע"ז של נכרי [ו] המבטל ע"ז ביטל משמשיה משמשיה מבוטלין והיא אסורה: גמ' רשב"ל אמר באומן שעושה למכור לשוק היא מתניתא שכיון שגמרה דבר ברי שהשתחוה לה. רבי יוסי בעי אם דבר ברי שהשתחוה לה בדא תנינן ע"ז של נכרי אסורה מיד ושל ישראל עד שתיעבד. רבי הילא בשם רשב"ל החוצב צלם לע"ז אע"ג דאת אמר אין קרקע נאסר מתרין בו על כל סיתות וסיתות לכשיתלש לוקה. אמר רבי יוסי את ש"מ העושה צלם לע"ז אע"ג דאת אמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר מתרין בו על כל קורנס וקורנס לכשיגמר לוקה. ע"ז של נכרי אסורה מיד לפיכך יש לה ביטול ושל ישראל משתיעבד לפיכך אין לה ביטול אמר רבי זעירא לית כאן לפיכך אלא אין לה ביטול ויש לה ביטול. ע"ז של נכרי אסורה מיד דכתיב °אבד *תאבדון מיד ושל ישראל עד שתיעבד דכתיב °ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגומר לכשישים. ואית דמחלפין ליה ע"ז של ישראל אסור מיד דכתיב ארור האיש ושל נכרי עד שתיעבד דכתיב אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים. רבי יצחק בר נחמן בשם שמואל שמע לה מן הדא אם ירשתו כשהוא אלוה באש תשרפו ואם לאו °אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם.

[Marginal references: דברים יב; דברים כז; שם יב]

רבי

מסורת הש"ס

[Marginal references: ע"ז מד ע"ב; (תוספתא פ"ו); שם מב ע"א סד ע"ב; ע"ש נג]

הלכה ג מתני' נהנין מנגה שלא בטובה. שלא יחזיק טובה להכומרים: היה שלה ושל אחרים נהנין ממנה. אפי' בטובת הכומרים ובלבד שלא יתן שכר: גמ' כיני מתניתא. בטובה דקתני בטובת הכומרין ושלא בטובה שלא בטובת הכומרי' אבל בטובת הנכרים העובדין אותה מותר להחזיק להם איזה טובה: חלילין של ע"א. שעשוין להמכר ולהשכר בהן: אסור למוכרן. דמשתכר לע"א: אם היו מעלין שכר למדינה. הוי כשלה ושל אחרים: אסור לשוכרן. דמעלה שכר לע"א: הגובה. גבאין שלהם הגובין מעות לשם ע"א אסור ליתן לו ואם היה מעלה מן גביית המעות שכר למדינה אע"פ שהוא גובה גם לע"א מותר ליתן לו. ותוספתא היא ברים פ"ז: ומתניתין. נמי אמרה כן דהיכי שיש לאחרים חלק עם הע"א מקילינן בה:

הלכה ד מתני' ע"א של נכרי אסורה מיד. דכתיב פסילי אלהיהם משפיסלו נעשה לו לאלוה: ושל ישראל משתיעבד. דכתיב ושם בסתר עד שיעשה לה דברים של סתר כלומר שיעבדנה שהישראל אינו עובד ע"א אלא בסתר מפני שמתיירא מהב"ד: נכרי מבטל ע"א שלו. דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש כשהן נוהגין בהן מנהג אלהות אבל אם בטלוה הרי אלו מותרין: ושל ישראל. בזמן שיש להנכרי שותפות בה ואין הלכה כן אלא הנכרי אין מבטל ע"א של ישראל אפי' יש לו בה שותפות: וישראל אינו מבטל ע"א. אפי' נתן לו הנכרי רשות: ביטל משמשיה. דמשמשיה טפילין לה אבל אם ביטול משמשיה ע"א אינה בטילה בביטול זה ועד שיבטלנה: גמ' באומן. נכרי שעושה למכור הע"א לשוק היא מתני' ולפיכך אסורה מיד שדבר ברור הוא שכיון שגמרה השתחוה לה שחושב לפי טעותו שמסייע לו למכרה: ר' יוסי בעי. על זה דאי לטעמא דידך שדבר ברור הוא שהשתחוה לה א"כ היאך בדא תנינן ע"א וכו' ושל ישראל עד שתיעבד הא אמרת דמסתמא כיון שגמרה השתחוה לה ואפי' של ישראל תיאסר דכבר עבדה: החוצב. אבן מן הקרקע לעשות צלם לע"א: אע"ג דאת אמר. אין המחובר לקרקע נאסר להדיוט משום ע"א כדאמרינן בפ' דלעיל מתרין בו בישראל זה על כל סיתות וסיתות ולכשיתלש ויהא שם ע"א עליה לוקה: את ש"מ. דכן הדין בעושה צלם לע"א בדבר שיש בו רוח חיים כגון שעושה הצלם להשים על הבהמה שהיא ע"א שלו: ע"א של נכרי אסורה מיד לפיכך וכו'. ולקמיה מסיק על זה: לית כאן לפיכך. לא שייך כאן לפיכך שאין הדבר תלוי זה בזה אלא דין ביטול נשנה בפני עצמו במתני' של נכרי יש לה ביטול ושל ישראל אין לה ביטול: דכתיב אבד תאבדון. לרבות אפי' אין אתם יודעין שעבדו תאבדון מיד כאשר המלאו ע"א שלהם: אשר יעשה פסל ומסכה וגו' ושם בסתר. לכשישים דבר שבסתר שיעבדו: ואית דמחלפין ליה. איכא תנא דפליג על תנא דמתני' ומחליף ע"א של ישראל אסורה מיד דכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל משעשאו קם ליה בארור מכלל דשם ע"א עליה ונאסרה: של נכרי עד שתיעבד דכתיב אבד וגו' אשר עבדו שם. דוקא ולא דריש ליה אבד תאבדון דדברי התורה כלשון בני אדם: שמע לה מן הדא. יליף לה אליבי' דהאי תנא דס"ל דשל נכרי אינה אסורה עד שתיעבד מהאי קרא דכתיב אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם דמשמע אף אלהיהם לך בירושה ומותר בהנאה וכתיב התם ונתצתם את מזבחותם וגו' ואשריהם תשרפון באש הא כיצד דרוש ביה הכי אם ירשתו כשהוא אלוה שכבר עבדו באש תשרופו ואם לאו שלא עבדו אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם הרי הן לך בירושה ומותרין בהנאה.

רבי

מראה הפנים

אתיא לפ"ד ולפי שיטתו ובי' התוס' לפי הגהתו ז"ל (ונראה שיש ט"ס ברים דבריו וכן במ"ש אבל כשאין לה קלקלין וכו') ומיהו גי' זו א"א לבנות. דהכי מוכחא מסוגיא דפ"ג דס"ל להאי ב"ס דלפנים מן הקלקלין אסור כמידי דשייכא ביה תקרובת דוקא דבהדיא אמר התם והאי אפילו וכו' כדלעיל ומעות וכו' מותרין מפני שהן דרך בזיון ולאו מידי דתקרובת כלל ולפי הגי' שלפנינו אתיא שפיר כדכתם בזה כפי' התוס' וכאשר נתבאר ואין להאריך יותר:

חלילין של ע"ז אסור למוכרן. ובתוספתא רים פ"ו הגי' חלילין של ע"ז אסור לספוד בהן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שהן עשוין לצורך ע"ז מותר לספוד בהן. וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם הל' י"ד לריבא דתוספתא. ולא העתיק הסיפא ולטעמיה. אז"ל דכתב בפ"ז בהל' י"ז כדינא דמתני' היה לה ולאחרים נהנין ממנה אפי' בטובת כהניה ובלבד שלא יתן שכר וזהו כלישנא קמא דהכי דהתם דמתני על רישא דמתני' וכסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפי' בטובת כומרין נמי שפיר דמי וכייגו בטובת דברים אבל שכר לעולם אסור דקא מהני לע"ז וכתב הר"ן שכך פי' הראב"ד ז"ל הא דבטובה ושלא בטובה ולפיכך לא פסק הרמב"ם כהתוספתא והירושלמי שפירשו להמתני' על דרך התוספתא ע"ש ונראה דמדמה הוא ז"ל האי דינא להא דאמרי' בפ"ק בחניות המעוטרות דכל היכא דשקלי מכס לע"ז אסור ומשמע דאע"ג דאיכא הנאת אחרים בהדה ככתם יריד דאיכא נמי טובת המדינה. אבל דעת הרא"ש ז"ל כדעת ר"ת בהביא סייעתא מהתוספתא ומדהכא דכל היכי שאינו מחזיק להם טובה

אפי' בשכר מותר בדאיכא הנאת אחרים בהדה וכדכתב הטור בסי' קמ"ג ומשם נלמד פי' דברי הרא"ש ז"ל וע"ש והכונה שם כתב דברי הטור על דברי הש"ע שהם דברי הרמב"ם ז"ל ובדעת י"א היה ל"ל:

רבי יוסי בעי וכו'. וכן לא מחלק התם בזה דלטעמא דר"ע דאתיא מתני' כוותיה דשל נכרי אסורה מיד דדריש לה מפסילי אלהיהם משפיסלו וכו' וא"כ ליכא לחלק בין אומן הו לא. ובהא דריש לה למ"ד דמתני' מאבד תאבדון מיד וא"כ פשוטא דאין לחלק. ומיהו איכא נ"מ בין הני דרשות דלמאי דיליף התם מפסילי אלהיהם א"כ למנין ביטול בנכרי. ע"כ דנפקא ליה כדמוקי התם בדף נ"ב ע"א מולקתת לך הא כילד וכו'. ולמאי דיליף הכא מאבד תאבדון א"כ מלינו למילף ביטול מפסילי אלהיהם וכא דדריש לה ר' יצחק לקמן לביטול מולקתת לך משום דדרשה פשוטה היא דבהדיא קאמר קרא דלפעמים ולקתת לך. א"נ יש לפרש להא דר' יצחק לקמן שמע לה מן הדא וכו' דעל כאי מ"ד קאי דס"ל דשל נכרי עד שתיעבד. וה"ק את אין את חומד ולוקח אבל מה שאחרים חומדין לכן ליקח ועדיין לא עבדוהו את לוקח ולא איירי בביטול:

לכשיגמר לוקה. טעמא דלענין איסורא ג"כ אינה נאסרת עד שתיגמר כדאמרינן התם בפ"ק דף י"ט ע"ב גבי איסורא מאן קא גריה לע"ז גמר מלאכה וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הלכה ה' כמ"ש לענין איסור וכן נמי נלמד לענין מלקות בכתב שם וע"ש:

רבי

מסורת הש"ס

דרבי יוחנן בשם רבי ינאי שמע לה מן הדא (דברים ז) °לא תחמוד כסף וזהב עליהם את אין את חומד ולוקח אחרים חומדים ואת לוקח. רבי יוחנן אמר לבר דרוסיי חות ותבר כל אילין צלמייא דגו דימוסין ונחת ותבר כולהון פרא חד ולמה כן אמר רבי יוסי בי רבי בון מפני שנחשד ישראל אחד להיות מקטיר עליו. רבי חיי' בר אשי בשם רב רבי הוה *יתיב מתני לרבי שמעון בריה הנכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו. א"ל עד דהוה הייך עלך בן את תניי תני הנכרי מבטל ע"ז שלו ושל ישראל אמר לו לאו בני ע"ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם ותני כן ר"ש בן מנסיא אומר ע"ז שעבדה ישראל *אין לה ביטול [א] לעולם. רב מתני בשם טעמא דאהן תנייא (דברים כז) °ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה לעולם. בר קפרא אשכח *חד עיזקא צר. חד טלי ארמאי הוה פרי בתריה הוה מחי ליה הוה מיקל ליה הוה א"ל רוק עלה והוא לא מקבל עלוי אשתין עלה והוא לא מקבל עלוי. הדא אמרה נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו [ב] על כרחו והוא שיודע [ג] טיב ע"ז שלו הדא אמרה עבודה זרה שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם. ותיעשה כע"ז [ד] שהניחוה *עובדיה ותהא בטילה אמר רבי זעירא כל שאילו מאיליה היא בטילה ישראל מבטלה וכל שאילו מאיליה אינה בטילה אין ישראל מבטלה. רב *אמר בימוס לא בטיל הא אם ביטלו בטל מחלפת שיטתיה דרב תמן הוא אמר *מזו המתיך כום לע"ז נאסר מיד והכא את אמר הכין כאן בשקיטר וכאן בשלא קיטר ואפילו תימר כאן וכאן בשקיטר רב כדעתי' דרב אמר מזו המתיך כום לע"ז נאסר מיד. רב אמר בימוס לא בטל הא משמשין בטלו מחלפה שיטתיה דרב תמן

תורה אור

ע"ז נג · שם נג · שם מג · שם נג ע"ב · שם · (לעיל פ"ג)

פני משה

ר' יוחנן בשם ר' ינאי שמע לה מן הדא. אביטול קאי דנכרי מבטל ע"א שלו מהכא הוא דשמעינן דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת דרוש ביה הכי את אין את רשאי להיות חומד ולוקח אבל אחרי' חומדים כלומר כשהנכרי מבטלו מאלוה וחומדו ליקח לו רשאי את להיות לוקח שכבר ביטלו: לבר דרוסיי. כך שמו. רד ושבור כל אלו הצלמים שבמרחץ טבריא ושבר לכולן חוץ מאחד מהן שהניחו: מפני שנחשד ישראל אחד להיות מקטיר עליו. להצלם הזה ואין לו ביטול עולמית ולא מהני אם ישברו אם לא: בשם רב. אמר להדא מילתא דרבי הוה יתיב ומתני לר' שמעון בריה הנכרי מבטל ע"א שלו ושל חבירו: עד דהוה חיילך עלך. בעודך בכח שלך ובילדותך את תני לנא הנכרי מבטל ע"א שלו ושל ישראל כשהם בשותפות בע"א זו ומ"ט חזרת בך: לאו בני. לא כמו ששניתי בילדותי אלא ע"א שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם ואע"ג שיש לנכרי שותפות בה אינו יכול לבטל חלקו של ישראל: בשם טעמא דאהן תנייא. בשמו של תנא הזה דס"ל דאין לה ביטול וקאמר טעמא דכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' ושם בסתר משמע לעולם הוא שם לו בסתר דלא מהני אם מבטלו: אשכח חד עיזקא צר. מלא טבעת אחת ליירה ע"א עליה. חד טלי ארמאה הוה פרי אבתריה ונער אחד נכרי היה רץ אחריו ורוצה להגביה הטבעת וקדמו בר קפרא ולא הניחו להגביה והיה מכה את הנער ומבזה אותו שירוק עליו או שישתין עליו לבטלה ולא רצה לקבל ממנו לעשות כן: הדא אמרה נכרי מבטל ע"א שלו ושל חבירו. שהרי מליאה היתה ואמר לו לבטלה וש"מ בעל כרחו נמי הוי ביטול שרצה להכריחו וש"מ והוא שיודע בטיב ע"א שלו שאחרי שראה בר קפרא שאינו רוצה לבטלה מרצונו מפני שהיה אדוק בע"א שלו ביקש להכריחו כדי לבטלה: הדא אמרה ע"א שאבדה ביד ישראל וכו' כצ"ל. כלומר אע"פ שאבדה בעלה אם באה ביד ישראל אין לה ביטול לעולם ולפיכך ביקש שיבטל זה הנכרי קודם שתבא לידו: ותיעשה כע"א שהניחוה עובדיה. דתנן לקמן אם הניחוה בשעת שלום בטילה וה"נ כשאבדה הנכרי תהא כמו שהניחוה עובדיה: כל שאילו מאיליה היא בטילה. כמו התם שהניחוה מדעתם: ישראל מבטלה. כלומר מותר הישראל ליקחה: וכל שאילו מאליה אינה בטילה. כמו הכא דאבידה היא ושלא מדעת נפלה כשבאת ליד ישראל שוב אינה בטילה: רב אמר בימוס לא בטיל. וקס"ד דבבימוס שאינה נעבדת עלמה מיירי אלא שנעשית להעמיד עליה ע"א והוי כמשמשי ע"א וקאמר רב דבימוס לא בטיל וכלומר דאע"ג דהנכרי ביטל הע"א עצמה ונטלה מעל הבימוס מ"מ הבימוס לא בטיל דעתיד להעמיד עליה ע"א אחרת א"נ דרב קאמר בימוס לא בטיל אע"פ שנפגם לא בטיל כשאר ע"א שנשברה דאיכא למ"ד בפרק דלעיל דבטלה מ"מ בבימוס לא איכפת ליה אע"פ שנשבר במקצת. ומדייק הש"ס הא אם ביטלו להבימוס עצמו בטל הוא כלומר מדקאמר דלא בטיל מאליו כשנפגם לפי שדעתו עוד לעבדה אלמא בימוס כע"א חשיב לה: מחלפה שיטתיה דרב דתמן הוא אמר. לעיל בפ"ג הלכה ח' גבי ג' אבנים הן אבן שחצבה מתחילה לבימוס וכו' וקמדייק התם לר' אלעזר משמיה דרב מזו שמעת לה דהמתיך כום לע"א נאסר מיד אע"ג דמשמשין הוי דס"ל משמשי ע"א נאסרין מיד כבימוס דמשמשיה הוי אלמא דבימוס משמשי ע"א חשיבא והכא את אמר הכין דכע"א עצמה דייניגן לה: כאן בשקיטר. הא דרב הכא בשקיטר להבימוס ודינה כדין ע"א לענין אם ביטלה בפירוש ולעולם אם נפגמה מעצמה אסורה כדאמרן דלא איכפת ליה להנכרי בפגימת הבימוס וכאן במתני' דג' אבנים בשלא קיטר להבימוס ולא הוי אלא כמשמשיה ולפיכך דייק ר"א אליבא דרב מזו המתיך כום לע"א נאסר מיד: ואפי' תימר וכו'. ודחי לה הש"ס דאפ"ת דכאן וכאן בשקיטר לבימוס וכע"א עצמה היא ולא תימר כדר' אלעזר התם אלא רב כדעתיה דרב אמר מזו המיותבין לע"א נאסר מיד כצ"ל וכן אמר רב גופיה שם דע"א עצמה נאסר מיד שמעינן מהאי מתני' ורב דקאמר הכא בימוס לא בטיל הכי תידוק מיניה הא משמשין בטלו וכלומר דעל מבטל ע"א קאי דאם ביטל הע"א הבימוס לא בטיל הא משמשיה בטלו וכדתנן המבטל ע"א ביטל משמשיה והא קמ"ל דבימוס לאו בכלל משמשיה היא:

תמן

קרבן העדה

רב אמר בימוס לא בטל והוא כמו דגרסינן בבבלי דף נ"ג ע"ב רב ושמואל דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם אסור ואפי' למ"ד אין עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דזילא בי' מילתא למפלא לשברים אבל האי לא איכפת לי' א"ל מאן יהיב לן מעפרי' דרב ושמואל ומלאינן עיינין. הא ר"י ור"ל דאמרי תרוייהו בימוס שנפגם מותר ואפי' למ"ד עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דכיון דפלחא זילא בה מילתי' לבטולי' אבל הני שקלי להאי ומייתי בימוס אחרינא ע"כ ועפ"ז מובן היטב סוגיא דידן רב אמר בימוס לא בטל בשנשבר ונפגם אינו בטל מאליו אבל אם ביטלו בפירוש בטל ר"ל דלא תימא הא דלא בטל הוא משום דבימוס ניבולה רע ואין ביטול לבימוס כלל כליטנא אחרינא בסמוך ע"כ מסיק דז"א דאם ביטלו בפירוש מהני לי' ביטול אך בשברים אין ביטול ע"ז פריך והא רב אמר תמן מזו המתיך כום לע"ז נאסר מיד ולמד מן בימוס הלמא דס"ל דבימוס הוי משמשין וכיון דהיי משמשין ליתא למ"ד דלא נתבטל בשבירה דאפילו למ"ד עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דכיון דפלחה זילא בה מילתא לבטולי' אבל משמשין לא א"כ מחלפי' שיטתי' דרב ע"ז משני כאן בשקיטר כאן בשלא קיטר. ר"ל כאן כיון שקיטר ג"כ זילא בי' מילתא והוי כעכו"ם עצמה והא דס"ל לרבא דהוי משמשין היא בשלא קיטר והוי משמשין ונאסר מיד דס"ל דמשמשין לכ"ע נאסר מיד כדאיתא בסוגיא בפ"ג ה"ח עיי"ש ומסיק דאפילו תימא כאן וכאן בקיטור ואפ"ה לא הוי עכו"ם עצמה אלא משמשין דאפילו קיטר לא הוי ג"כ אלא משמשין ומ"מ לא קשה לרב דאדרבה רב לטעמי' דכיון דס"ל לבימוס הוי משמשין [וכדס"ל המתיך כום לע"ז נאסר מיד] א"כ בשביל זה גופי' ס"ל דלא נתבטל בשבירה וכדאיתא בבבל, אליבא דרב דס"ל דאפילו למ"ד אין עובדין לשברים הנ"מ עכו"ם דזילא בי' מילתא למפלח לשברים אבל האי לא איכפת ליה ואדרבה משום דהוי משמשין לפיכך חמור טפי דלא נתבטל בשבירה והשתא קאמר ליטנא אחרינא רב אמר בימוס לא

עין משפט נר מצוה

יב
א מיי' פ"ח מהל' ע"ז ה"ט טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"א
יג
ב ג מיי' שם פמ"ג פמין כב טוש"ע שם ס"ס
יד
ד מיי' שם פ"י יא טוש"ע שם ס"י

מראה הפנים

דרבי הוה יתיב מתני לר"ש בריה הנכרי מבטל וכו'. וכדאמר התם בפרקין דף נ"ב ע"ב שנית לנו בילדותיך וכו' וכגוססת המשנה דהכא נבנית נוסחת רבי בילדותו כמו ככסף קונה את הזהב דפ"ד דב"מ וע"ש: בר קפרא אשכח חד עיזקא צר. כעין האי עובדא גרים התם בפרק דלעיל דף מ"ג ע"א בר"א הקפר בריבי מלא שם טבעת וכו' וגרים התם שטרו וביטלו ומסיק כדהכא דסיינו. טעמא דאע"פ שאבדה ושתם אבידי' יאוש בעלים הית מ"מ מאסורה לא מיאש מימר אמר אי נכרי משכח לה וכו' והלכך אם היתה באת לידו קודם הביטול היתה אסורה לעולם:

רב אמר בימוס לא בטיל. לפי הסוגיא דלעיל פ"ג שהביא הש"ס להא היה נראה לכאורה לפרש כלי' קמא שפירשתי בפנים דהתם מבני לה. פתר לה כהדין תניא דתנינן תמן ע"ז של נכרי אסורה מיד וכו' ומילתיה דרב אזלא אליבא דמ"ד של נכרי אינה אסורה עד שתיעבד כדפריש התם והלכך שפיר הוא דדייקינן הא אם ביטלו ביטל והיינו למאי דאמר בהלכה זו לעיל ע"ז של נכרי אסורה מיד לפיכך יש לה ביטול וכו' ודחי לה ר"ז לית כאן לפיכך וכו'. וא"כ לדברי ר"ז יש לומר דאיפכא מסתברא דלמ"ד דע"ז של נכרי בעבודתה הוא דנאסרה שייכא בה ביטול כשמבטלה מע"ז ולמ"ד אסורה מיד איכא למימר דלא מהני לה ביטול הואיל ונאסרה מיד כשנעשית ולאו בעבודתה תליא מילתא וכסברא זו מצאתי בתוספתא פ"ו דתני התם ישראל שעשה ע"ז אסורה אע"פ שלא עבדה לפיכך אין יכול לבטלה נכרי שעשה ע"ז מותרת. עד שתיעבד לפיכך יכול לבטלה ואף דלפי המסקנא האי סברא לא קאי מ"מ יש פנים לפרש

עין משפט נר מצוה

טו
א מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' י טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"ז
טז
ב מיי' שם טוש"ע שם ס"ז

לא בטל ימדייק ע"ז הא משמשין בטלו ולא מדייק הא אם ביטלו בטל כלישנא קמא אלא דס"ל דלא מהני בי' שום ביטול בעולם קאמר. דבימוס הוי ניבולה רע כההיא דאיתא לעיל בפ"ג הי"א עיי"ש אלא מדייק הא משמשין בטלו ולא דטעמי' דרב הוא משום דהוי משמשין דלא נתבטל בבזורה אלא דאין ביטול כלל לבימוס משום דניבולה רע ובימוס לא הוי משמשין ופריך מהלפי' שיטתי' דרב תמן אמר ר"ש בשם רב בשהלכו להם המלכים [כצ"ל וכן איתא בבבלי דף נ"ג] בדרך אחרת והכא הוא אמר הכין פי' כיון דהמלכים הלכו בדרך אחרת ביטלו אותם כדאיתא בתוס' ז"ל דף נ"ג ע"ב ד"ה והולכים עיי"ש א"כ סבירא ליה לרב דבימוס בטל ע"ז משני דכאן מיירי בשקיטר לפיכך לא בטל דהוי ע"א עצמה וניבולה רע והתם מיירי בשלא קיטר לפיכך בטל דלא הוי ע"א ע"ז מסיק דאפילו תימא כאן וכאן בשקיטר רב כדעתי' כו' כצ"ל דאפילו תימא בשקיטר מ:גיא בי' ביטל מכל מקום אינו מחלפת שיטתי' דרב דאדרבא רב לא קאמר אלא משום משמשין דהמירא לענין שבירה מן ע"א עצמה דבעכו"ם כיון שנשבר זילא בי' מילתא למפלהה אבל בשברים לא איכפת ליה כדאיתא בבבלי אליבא דרב כצ"ל ומשום דבמשמשין לא מהני שבירה ולא כדקדייקת הא משמשין בטלו. והך בימוס כיון דהוי ע"א וניבולה רע לא מהני לה שום ביטול אפילו אם ביטלה אינו בטל ז"א דלא תדייק הא משמשין בטל ז"א אלא כל עיקר טעמא דרב דס"ל דבימוס לא בטל הוא דוקא במשמשין בשברים משום דבמשמשין לא מהני שבירה דלא זילא בי' מילתא למפלח לשברים כצ"ל. ודוק מינה הא אם ביטלו בטל כלישנא קמא. ע"כ גבי בימוס של מלכים דביטלו בפירוש שפיר בטל:

תני

תורה אור

תמן אמר רב ששת בשם רב בשהילכו להם המהלכים בדרך אחרת והכא הוא אמר הכן כאן בשקיטר וכאן בשלא קיטר ואפילו תימר כאן וכאן בשקיטר רב כדעתיה דרב אמר מזו המתיך כוס של עבודה זרה נאסר מיד. אמר רבי יוחנן מצבה כל שהוא יחידית מזבח כל שאבניו מרובות חזקיה אמר מצבה כיון שפגמה *ביטלה מזבח צריך לפגם כל אבן ואבן מתניתא דחזקיה פליגא עלוי נתצת את המזבח הנח לו שברת את המצבה הנח לה. רבי זעירא רבי יצחק בר נחמן בשם רבי הושעיה רבי חייה רבי בא רבי לעזר בשם רב הושעיה °בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות רדוף אחריהם עד שתקעקע ביצתם מן העולם ברם הכא שברת המצבה הנח לה נתצת המצבה הנח לה. כתיב °לא תעשו לכם אלילים ופסל ומסבה לא תקימו לכם לא היא עשייה היא קימה אמר רבי הילא עשייה בתחילה קימה כל שאילו תפול לא יקימינה כתיב °ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם. ומניין ליתן את האמור בזה לזה ואת האמור בזה לזה אמר רבי בון בר חייה לצדדין איתאמרת או שיבור או גידוע או נתיצה לכל אחת ואחת:

ישעיה כז
ויקרא כו
דברים יב

הלכה ה מתני' [א] כיצד מבטלה קטע ראש אוזנה ראש חוטמה ראש

אצבעה *פחסה אע"פ שלא חסירה ביטלה *רקק בפניה השתין בפניה גררה זרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה מכרה או מישכנה רבי אומר ביטל [ב] וחכמים אומרים לא ביטל: גמ' אמר רבי זעירה הדא דתימר בשמכרה מתוך שלום אבל מכרה מתוך הקפדה דברי הכל בטילה °והיה כי *ירעב והתקצף וקלל במלכו וגו'. זעורה בר חיננה בשם ר' חנניה כשמכרה לצורך נחלקו אבל

ישעיה ח

תמן אמר רב ששת בשם רב. גבי בימוסאות של מלכים דתנן לקמן הרי אלו מותרין מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין ופעמים שמהלכין להן בדרך אחרת ואין חוששין להם והשתא מדייק ג"כ כדלעיל אהא דקאמר ר"א בשמיה דרב מבמשיה הוה ומחלפה שיטתיה דהא קאמר טעמא בשהילכו להם המלכים בדרך אחרת הא לאו הכי כע"א חשיבא: כאן בשקיטר וכו'. ודחי לה כדלעיל רב כדעתיה מזו המיותכין לע"א וכו' כדלעיל: מצבה כל שהיא יחידית. מצבה דקרא קמפרש דאבן יחידית היא נקראת מצבה ומזבח כל שאבניו מרובות ונפקא מינה להא דחזקיה לקמיה: כיון שפגמה ביטלה. דשוב אין מקריב עליה אבל מזבח שהוא מאבנים הרבה עד שיפגום כל אבן ואבן דאז הוא מבטלו: מתניתא דחזקיה. ברייתא דלקמיה דתני איהו גופיה פליגא עלוי דקתני ודריש קרא דונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם ללמד דאם נתצת את המזבח הנח לו ומשמע דבנתיצה כל שהוא שלא יהו אבניו מחוברין זה לזה סגי וכמו במצבה כששברת הנח לה ואין צריך יותר ואמאי קאמר דמזבח צריך לפגם כל אבן ואבן: ר' זעירא וכו'. פליג על מתניתא דחזקיה דלא דרשינן האי קרא הכי אלא דטעמא דקאמר דמזבח צריך לפגם כל אבן ואבן מהאי קרא הוא דילפינן דכתיב בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות דצריך אתה לרדוף אחריהם עד שתקעקע ביצתם מן העולם שלא יהיה להם שום זכרון ותפלס כל אחת ואחת כאבני גיר ברם קרא דהכא דרשינן כן דבין נתיצה ובין שבירה אמצבה קאי שאם נתצת או שברת הנח לה וכלומר דהא דכתיב גבי מזבחותם ונתצתם ללמדך שאחר שנתצת המזבח והפרדת האבנים זו מזו והרי כל אחת מהן כמצבה וצריך אתה לשבר כל אחת ואחת וכדלקמן דנותנין את של זה לזה: היא עשייה היא קימה. ואמאי שני קרא בלישניה: עשייה בתחילה. שלא תעשו לכם וקימה היא אזהרה שאם תפול שלא יקימנה כלומר שיראה שלא יהא לה תקומה והכי נמי דרשינן לקרא דונתצתם כדמסיק: ומנין ליתן את האמור בזה לזה. שבירה גבי מזבח ונותץ את המצבה: לצדדין איתאמרת. כלומר דאתרווייהו קאי דודאי נתיצה במצבה מהני ושברת דכתיב גבה ללמד עליה ועל מזבחותם דלאחר שהפרדת אבני המזבח או תשבר ותגדע כל אחת ואחת או תנתץ לכל אחת ואחת ואי לא הוה כתיב אלא ונתצתם מזבחותם ומצבותם ה"א דמצבה צריך נתיצה דוקא ואי הוה כתיב ושברתם להוד ה"א דכשמשבר המזבח והיינו שמפריד האבנים זו מזו סגי להכי כתיב תרוייהו ללמדך על שניהם וצריך או שבירה או נתיצה לכל אחת ואחת:

מסורת הש"ס
פ"ו ע פ"ב
שם מב פ"א
שם מד פ"ב
שם ע.

הלכה ה מתני' פחסה. בפני' שמיעכה בקורנס עד שהסיר צורת פניה: גררה. בטיט סחוב והשלך: אינה בטילה. דלפום שעתא רתח עליה והדר פלח לה: רבי אומר ביטל. פלוגתא דרבי ורבנן בשמכרה או משכנה לנכרי אבל אם מכרה לישראל והוא צורף דברי הכל בטילה והלכה כחכמים: גמ' הדא דתימר בשמכרה מתוך שלום. כלו' שלא מחמת הקפדה שהקפיד וכעס עליה מכרה ובהא הוא דסברי רבנן לא ביטל משום דאיכא למימר דלא נתכוין לבטלה במכירה זו אבל אם מכרה מחמת כעס והקפדה שהקפיד עליה אמרינן דנתכוין לבטלה ומאם בה ומכרה ודברי הכל בטילה: והיה כי ירעב וגו'. אמתני' קמהדר דטעמא דרקק בפניה וכו' דאינה בטילה דאמרי' לפום שעתא בלחוד הוא דרתח עלה וכי מימליך הדר פלח לה כדכתיב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. לשמים וכתיב בתריה ואל ארץ יביט דאפ"ה לאחר שפנה אל ארץ שהיא הע"א יביט: בשמכרה לצורך נחלקו. שהלוקח לא קנאה אלא לצורכו כגון שהוא צורף ומתיכה למלאכתו ובהא קאמר רבי ביטל:

אבל

מראה הפנים

לפרש על פי זה סוגיא דפ"ג. מיהו עפי ניחא כלי' בתרא שפירשתי בפנים דמילתיה דרב על בימוס שנפגם איתאמרת וכמה דאמר התם דף נ"ג ע"ב רב ושמואל דאמרי תרווייהו בימוס שנפגם אסור וכו' ומיתפרשא לפ"ז סוגיא דהכא שפיר טפי וכפי כגכה שבארתי בפנים דכן נראה דרב כדעתיה כדקאמר התם בפ"ג ולא כדאמר ר' אלעזר בשמיה דהוה קאית מהלפא שיטתיה וכו' כמבואר בפנים. והמסקנא התם כר"י ור"ל דאמרי תרווייהו בימוס שנפגם מותר וכ"ם הרמב"ם ז"ל בפ"ח מע"ז הל' י"ב:

רבי זעירא וכו' בשומו כל אבני מזבח וגו'. והתם גרים דחזקיה גופיה קאמר טעמיה מהאי קרא. והכא מוסיף הש"ס בביאור המקרא שבתורה להאי טעמא כמו שמבואר בפנים בטעם שינוי הלשון ונתצתם וגו' ותרווייהו לריכי ושמעינן שפיר מהאי קרא נמי דמזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו שהיא ככולו כדפריבית:

הדא דתימר בשמכרה מתוך שלום וכו'. לפי גירסא זו צריך לחלק בין שבה מעבה מתוך הקפדה במכרה וסילקה אותה ממנו דבזה היכא למימר דטפי מסתברא שביטלה ממכרה מתוך שלום עמה ובין רקק והשתין וכו' דקתני במתני' לא ביטלה מתוך הקפדה דכיון דלא סילקה לגמרי ממנו מימלך והדר פלח לה ומיהו כותיל ולא אשכחן חילוק זה במכירה בגמר' דילן לא זכרו הפוסקים מזה. ואפשר דגרסי הכל

מתוך הקפדה ד"ה אינה בטילה וכן נראה דקרא והיה כי ירעב וגו' מייתי ליה לראיה עלה והרי הוא בכלל הקפדה שנשנה במשנתינו דכל שאינו עושה מעשה בגופה של הע"ז אין הקפדתו כלום דלפום שעתא הוא דרתח עליה ולא נתכוין לבטלה במכירתו וכדכתיב והיה כי ירעב וגו' דלפעמים מוכרה אותה מתוך דחקו והיינו מתוך הקפדה:

בשמכרה לצורך נחלקו וכו'. הכי פליגי התם בדף נ"ג פ"א זעירי בשם ר' יוחנן ור' ירמיה בשם רב חד אמר וכו' ויש כאן חלופי שיטות אם נפשטה הבעיא או לא כמבואר בתוס'. ודעת הרא"ש ז"ל למיפסק לחומרא דאיכא למימר אף בצורף ישראל מחלוקת וחכמים ס"ל לא ביטל. ודעת הרמב"ם ז"ל כמ"ד בצורף נכרי פליגי ובצורף ישראל ד"ה בטילה כדפסק בפ"ח מעכו"ם הלכה ו'. ומסוגיא דהכא משמע לחומרא ור' יוחנן הוא דמתמיר והיה נראה כדעת המחמירין. מיהו הא איכא למישמע מהאי סוגיא דמאי דמספקא להו התם לחד אמר בצורף ישראל מחלוקת אם כין בזו ובין בזו מחלוקת או לא והכא פשיטא להו דר' יוחנן וזעירי בשם ר' חנינא בחדא שיטתא קיימי והיינו זעירי א"ר יוחנן דהתם דס"ל דבצורף ישראל הוא דנחלקו ואין כאן שום מ"ד דבין בזו ובין בזו מחלוקת והשתא הדרינן לסוגיא דגמ"א דילן דלא נוכל לפרש ברייתא דרבי דאמר נכאן וכו' כדבעי התם למיפשט מעיקרא דבין בזו וכן

תורה אור

אבל אם מכרה לעובדה דברי הכל אינה בטילה רב ירמיה בשם רב בשמכרה לעובדיה נחלקו אבל אם מכרה *לצורך דברי הכל בטילה היא. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן דברי הכל רבי הילא בשם השב"ל במחלוקת ואתייא דרבי חנינה כר' יוחנן ודרב ירמיה כריש לקיש מאי כדון בשמכרה לצורך נחלקו אבל אם מכרה לעובדיה דברי הכל אינה בטילה:

הלכה ו מתני' עבודה זרה [א] שהניחוה עובדי' בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה בימוסיות של מלכים הרי אילו מותרין מפני שמעמידין אותן בשעה שהמלכים עוברין: גמ' תני מלחמת יהושע אסורה במלחמ' יהושע מותרת מלחמת דוד מותרת במלחמ' דוד אסורה. מלחמת יהושע אסורה דכתיב °כי החרם תחרימם במלחמת יהושע מותרת שהיא לשעה. מלחמת דוד מותרת מה שהיה איתי הגיתי מבטל במלחמת דוד אסורה שהיא לעולם:

הלכה ז מתני' שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו בע"ז מפני מה אינו מבטלה אמרו להן אילו לדבר שאין צורך העולם בו היו עובדין היה מבטלו הרי הן עובדין לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות להרים ולגבעות יאבד עולמו מפני השוטין אמרו להן אם כן יאבד דבר שאין צורך העולם בו ויקיים דבר שצריך העולם בו אמרו להן אף אנו מחזקים ידי עובדיהן של אילו ויאמרו תדעו שהן אלוהות שהרי אילו בטלו ואילו לא בטלו: גמ' *גזל זרע *וזרע אין סופו לצמח הבא על אשת איש אין סופו להוליד ממזר אלא הניחו לעולם שינהיג כמנהגו שוטים שקילקלו עתידין ליתן דין וחשבון. אמר ר' זעירא אילו הוה כתיב כמוהם יהיו עובדיהם קשיא עובדי החמה כחמה ועובדי הלבנה כלבנה אלא °כמוהם יהיו עושיהם. אמר רבי מנא אילו כתיב כמוהם יהיו עובדיהם לא קשיא דכתיב °וחפרה הלבנה ובושה החמה. רב נחמן בשם רבי מנא עתידה ע"א להיות באה ורוקקת בפני עובדיה ומביישתן ובטילה מן העולם ומה טעם יבושו

אבל אם מכרה לעובדה. כלומר שאינו ידוע בודאי שקנאה לצורך מלאכתו והיכא למימר ביה שקנאה לעובדה כגון שמכרה לצורף נכרי ד"ה אינה בטילה: רב ירמיה בשם רב. קאמר דבשמכר' לעובדיה הוא דנחלקו ובהא קאמרי רבנן לא ביטל דכיון שהוא נכרי מימר אמר דלצורך עבודה קנאה ולא לצורך מלאכתו ולא ביטלה זה במכירתו. אבל אם מכרה לצורך שמסתמא קנאה זה לצורך מלאכתו כגון שהוא צורף ישראל ד"ה בטילה היא: ר' יעקב. קאמר בשם ר' יוחנן דברי הכל סתמא ור' ירמיה בשם ר"ל קאמר במחלוקת הוא ולא פירשו דבריהם אהייא ומפרש לה הש"ס ואתיא הא דר' חנינא כר' יוחנן ובמכרה לעובדיה קאי ר' יוחנן ור"ל ור' חנינא דקאמר במכרה לצורך נחלקה אבל לעובדיה דברי הכל אינה בטילה היינו דברי הכל דקאמר ר' יוחנן כלומר דיש לך גוונא דמכירה דד"ה מודים בה שאינה בטילה: ודרב ירמיה. דקאמר במכרה לעובדיה נחלקו היינו דר"ל דקאמר במחלוקת וכלומר דלא תימא דר"ל קאמר בין בזו ובין בזו מחלוקת הלכך מפרש לה דמילתא דר' ירמיה כר"ל אזלה ועל מכרה לעובדיה הוא דקאמר במחלוקת אבל מכרה לצורך ד"ה בטילה סבירא ליה: מאי כדון. השתא מסיק לה בפירושא דפלוגתייהו דר"י ור"ל דבמכרה לעובדיה פליגי אליבא דר' ורבנן דר' יוחנן הוא דקאמר דבמכרה לצורך הוא דנחלקו אבל מכרה לעובדיה דברי הכל אינה בטילה ור"ל איפכא הוא דקאמר דבמכרה לעובדיה הוא דפליגי אבל לצורך ד"ה בטילה כדלעיל:

הלכה ו מתני' שהניחו עובדיה. ואין דעתם לחזור: בשעת שלו' מותרת. הואיל ויצאו לדעת ולא נטלוה עמהם ביטלוה: בשעת מלחמה אסורה. שלא הניחוה אלא מפני המלחמה: בימוסיות של מלכים. אבני גזית המתוקנות בדרך מהלך המלך וכשהמלך עובר שם מושיבים שם ע"א והוא משתחוה לה: מפני שמעמידין וכו'. כלומר מפני שאינן מיוחדות להושיב שם ע"א כל שעה אלא בשעה שהמלכים עוברים ופעמי' שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם הילכך לאו כמשמשי ע"ז חשיבי: גמ' תני מלחמת יהושע אסורה במלחמת יהושע מותרת. כלומר יש שאסורה כשהניחו עובדיה מפני המלחמה וזו היא מלחמת יהושע שהיה דעתם לחזור ולא הניחו לע"ז שלהם אלא מחמת המלחמה ונמצינו למדין ממלחמת יהושע מה שהוא אסור ועל זה נאמר כי החרם תחרימם ויש שהיא מותרת כדמפרש לקמיה והיא כמלחמת יהושע שלא היתה אלא לפי שעה וכן נמי אם הניחו מפני המלחמה שהיא לשעה והיו יכולין לחזור לה אח"כ ולא חזרו לה מותרת שהרי הניחוה עכשיו אע"פ שמלחמה עברה: מלחמת דוד וכו'. וכן מצינו למדין ממלחמת דוד מה שהיא מותרת כגון אם היה עכו"ם מבטלה כמו שהיה איתי הגיתי מבטל כדאמרינן בפרק דלעיל דעל זה נאמר וישאם דוד ואנשיו ואי לאו שהיה איתי מבטלם היו אסורין שלא הניחום אלא מפני המלחמה: במלחמת דוד אסורה שהיא לעולם. כלומר וכן נמצינו למדין מה שהוא אסורה אם היא כמלחמת דוד שהיתה לעולם עמהן ולא היו יכולים לחזור להע"ז זו באותה מלחמה היא שאמרו שאסורה:

הלכה ז מתני' יאבד עולמו מפני השוטין. וא"ת יאבד השוטים פעמים שיש צורך להעולם בהם כענין שנאמר פן תהיה הארץ שממה וגו': אף אנו מחזיקים ידי עובדיהם של אלו. העובדין להן אם היינו רואים שאר ע"א חרבו מאליהן ואלו קיימות היינו מודים לאלו: גמ' גזל זרע וזרע וכו'. תוספתא פ"ז כלומר בדין היה שלא יצמיח הזרע ולא יהיה מוליד הממזר אלא עולם כמנהגו נוהג ואין הקב"ה משנה הטבע מפני אלו השוטים שקלקלו והן עתידין ליתן דין וחשבון: אילו הוה כתיב כמוהם יהיו עובדיהם. היה הדבר קשה וכי עובדי החמה יזהירו כחמה ועובדי הלבנה כלבנה ולפיכך כתב כמוהם יהיו עושיהם על העושים דמות וצורה שהיו מיחסין לחמה וללבנה וכמוהם יהיו הם: אלו כתיב. ואפילו אי הוה כתוב כמוהם יהיו עובדיהם נמי לא הוה קשיא שעתידין להיות לחרפה ובוז כמוהם כענין שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה וכדדריש ר"נ שעתידה ע"ז לרוק בפניהם ולביישן על שתעו אחריה ואח"כ תיבטל מן העולם: ומה טעם. מהיכן למדין זה מדכתיב יבושו

תני מלחמת יהושע אסורה כמלחמת יהושע מותרת. מלחמת דוד מותרת כמלחמת דוד אסורה. מלחמת יהושע גופה אסורה דלא שייך דינא דמתניתין בשעת מלחמה אסורה דהא הוא משום הטעם דבדעתם שיגלחו ויחזרו מן המלחמה. אבל אם עבר המלחמה ולא חזרו פשיטא דבטלו כדפסק הרמב"ם ז"ל מובא כמה"פ ז"ל אבל אם עבר המלחמה ולא חזרו מחמת שנפלו כולם פשיטא דאסורה והיינו דקאמר מלחמת יהושע אע"פ שעבר המלחמה ולא חזרו מ"מ אסירה משום שלא חזרו מחמת שנפלו כולם כדכתיב לא תחיה כל נשמה כי החרם תחרימם אבל כמלחמת יהושע שנשארו הרבה לאחר מלחמה ונגמרה שעת מלחמה ולא חזרו מותר והוא כמלחמת יהושע שהיא לשעה אבל לא נמשכה המלחמה לעולם ויש בידם לחזור ולא חזרו מותר מלחמת דוד גופה מותר משום דאתי הגתי הי' מבטל אבל כמלחמת דוד שהוא לעולם ולא הי' בידם לחזור אבל הם סוברים שעוד יבוא זמן שיגמר המלחמה ויוכלו לחזור או שיגלה פשיטא דאסורה: ר"ה

מסורת הש"ס

פ"ז נג

דניאל ט

דברים כ

תהלים קטו

ישעיה כד

עין משפט נר מצוה

יז

א מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל' יא טוש"ע יו"ד סי' קמו ס"י

פס כד ע"ב (תוספת' פ"ז)

מראה הפנים

ובין בזו מחלוקת דליכא למ"ד דפליגי בתרוייהו ומוכחא השתא דעיקר פירושא דדברי רבי דה"ק נראין דברי להכירייי במכרה לצורף ישראל וכו' ולפ"ז לדעת הפוסקים דפוסקין דהאי פירושא לדחייה בעלמא הוא דאיתמר דאיכא למימר דה"ק רבי נראין דברי וכו' ולעולם האי פשיטותא קאי דבין בזו ובין בזו מחלוקת היה לכאורה נגד משמעות הסוגיא דהכא דהני מ"ד גופייהו קאמרי בהדיא דל"פ בתרוייהו וכבר נודע לנו מכמה וכמה תקומות דדרכו של הרמב"ם ז"ל להביא ספיקא דהש"ס דילן במקום דליכא פשיטותא בסוגית ש"ס הזה ומכ"ש במקום דיש ללמוד מהאי ש"ס לפשיטות דהתם דנראה דמכאן יש לחזק כדעתו ז"ל דפירושא דקאמר התם אליבא דרבי עיקר הוא ולא לדחייה איתאמרת. ובענין משכנה עיין מ"ש הר"ן ז"ל ומביאו הבי"ט ומ"ש על זה. ולפע"ד הדברים פשוטין כדברי הב"י דכוונת הרמב"ם ז"ל למינקט בריתא לדוקא וכן בסיפא וס"ק או שמכרה לצורף ישראל ה"ז בטילה ודוקא מכרה לו אבל אם משכנה ולא מכרה ואפי' לצורף ישראל או מכרה לנכרי או ישראל שאינו צורף וכו' ה"ז אינה בטילה:

תני מלחמת יהושע אסורה וכו'. כהפרישית וכן נלמד מדברי רש"י ז"ל במתני' שכתב שהניחו עובדיה ואין דעתם לחזור וא"כ בשעת מלחמה דאסורה מפני שעתידין לחזור לה הא אם עברה המלחמה ולא חזרו לה מותרת וכן נלמד גם מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מע"א הל' י"א שכתב בשעת המלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה. וא"כ בעברה המלחמה ויכולין לחזור ולא חזרו לה נתגלה דעתם שלא מפני המלחמה הניחוה אלא ביטלוה. ועיין לעיל פ"ג הל' ז' ד"ה על דר' יוחנן מה שכתבתי בהא דקאמר התם בהגלותן נהרן כיה מתניתא:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

יבשו כל עובדי פסל המתהללים באלילי' משמע שהן עתידין להתבייש ולתהולל מחמת אלילים עצמן שיביישו אותם: ישתחוו לו כל אלהים. כלומר ישתחוו מיבעי ליה למיכתב כדכתיב יבושו והשתחוו כתיבא מכבר קודם שיבושו ויתבטלו מן העולם יבאו בעצמן לכרוע לפני הקב"ה למען יבשו כל עובדיהם גם בהם:

הלכה ח מתני' לוקחין גת בעוטה. שבעטה ודרכה הנכרי ואע"פ שהנכרי נוטל הענבים מתוך היין בידו ונותן להפות תורה אור והוא אסיפת גל ענבים שתחת

ר"ה בשם רב הקילות כבור ר"ז בעי בכל אתר לית את עביד לנצוק חיבור כו' ר"ל מ"ש מלענין טומאה דנצוק אינו חיבור ונשאר בקושיא שבר ר"ה נתנסך הבור נתנסך הקילות שהמא דגמ' מפרש דברי ר"ה מדקאמר בלשון קילות כביר ולא קאמר ביר כקילות משמע מזה דיקא קילות נאסר מן בור אבל בור

(תהלים צז) יבושו כל עובדי פסל. רב נחמן בשם רבי מנא עתידה עבודה זרה להיות באה ובורעת לפני הקב"ה ובטילה מן העולם ומה טעם (שם) ישתחוו לו כל אלהים:

הלכה ח מתני' לוקחין גת בעוטה מן הנכרי אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתוך התפוח אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסיר והשאר מותר: **גמ'** תני רבי חנן והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנו אבל אם העלים עיניו ממנו לא בדא עד כדון כשהיה נוטל יין וענבים כאחת ונותן על התפוח היה נותן אילו בפני עצמן ואילו בפני עצמן אפילו כן מותר גוממיות שתחת האשכולות אסורות שבצידיהן מותרות רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יוחנן הן עצמן נעשות יין נסך גת שפקקה נכרי מבפנים אסורה ומבחוץ מותרת שאי איפשר שלא היה שם שיפה אחת טלולה ונוגע בה ומנסך כל הבור רב הונא בשם רב הקילות

הקורה ש"ק בלע"ז דקסבר תנא דידן אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. וזו משנה ראשונה היא כדקתני הכא במתני': ירד לבור מה שבבור אסור. אם יגע בו הנכרי אח"כ והשאר מותר אף בשתיה ואין הלכה אלא כמשנה אחרונה דכיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך: **גמ'** והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנו. בהא אמרו לוקחין ממנו גת בעוטה אבל העלים עיניו ממנו לא בדא התירו: עד כדון. לא שמענו ממתני' דקתני סתמא אע"פ שהוא נוטל בידו אלא בשהיה נוטל יין וענבים כאחת ונותן על התפוח. כלומר שהוא נוטל הענבים ואינו מקפיד אם ניטל גם יין עמהן ולא הוי כנפרד היין ועומד לעצמו: היה נותן אלו בפני עצמן ואילו בפני עצמן. מהו מי אמרינן הואיל ובורר הענבי' מן היין נעשה כאלו היין עומד בפני עצמו ונעשה יין נסך הו לא וקאמר הש"ס דכן אמרינן אפילו כן מותרות הגממיות שבגת. שתחת האשכולות. מותרו' שבצידיהן אסורות גרסינן. דהיין שתחת האשכולות אינו נפרד מן הענבים ואינו נעשה יין נסך אבל הגממיות יין שבצידיהם עומדות בפני עצמן ונפרד מן הענבים ונעשה יין נסך: ר' יוסי בה' בון. פליג ואמר: הן עצמן. אפילו הגממיות שתחת האשכולות מכיון שנוטל האשכולות משם ונותנן לתפוח נשאר היין לעצמו ונעשה יין נסך: גת. שפקקה נכרי. שהיה בה סדקים ופקקה אם מבפנים אסורה כדמפרש טעמא שאי אפשר שלא היה שם שיפה אחת טלולה סדק אחד והיין נשאר כנוס בתוכו ונוגע בו ומנסך כל היין של הבור היורד אח"כ מן הגת:

מראה הפנים

תני ר' חנן והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנו. במילתא דהכא יש גם בירושלמי שונים אהיכא קאי אי למשנה ראשונה או למשנה אחרונה ואע"ג דלמשנה אחרונה אין היתר ליקח מהן גת בעוטה ואע"פ שעדיין היין מעורב עם הענבים ועדיין לא ירד לבור דחיישינן שמא התחיל להמשך ויש בזה שיטות כמו שיתבאר. ודברי ר' חנן ודאי אמשנה ראשונה קאי אלא דמ"מ איכא נ"מ נמי לדידן דקי"ל כמשנה אחרונה, וכדבעינן למימר קמן דהתוס' בדף נ"ה ע"ב ד"ה אמר רב הונא כתבו וז"ל כילד לוקחין יין בגיגיות שנכרים המלאות ענבים דריכות למה אין לנו לחוש כי שמא כבר המשיכו הנכרים יין מהם וחזרו ומלאום ענבים. ור"ל דלדעתם שכתבו לעיל דבגת פקיקה ומליאה שרי אף לדידן דקי"ל כרב הונא וכמשנה אחרונה דרב הונא גופיה משני הכי וכדעת הסוברים דהאי שינויא קאי אף לפי המסקנא וכן דעת הרא"ש ז"ל והרשב"א ז"ל ויתבאר עוד מזה בדיבור דלקמן והאיכא חששא אף במליאה ועל זה כתבו דבאמת יש לחוש בגיגיות גדולות ומתמת השמא זה וכו'. ועוד כתב שם בהלכות וכו' וזהו בהלכה דלקמן וכפי הגי' אשר לפנינו ולקמן נדבר מזה. וכ"כ הרא"ש ז"ל וגיגיות המלאות ענבים ועומדים בבית הנכרי יש לחוש שמא המשיך הנכרי קצת מהם וחזר ומלאום ואם העלים ישראל עיניו מהם אסור וכן משמע בירושלמי וכו' וגם למשנה ראשונה יש לחוש שמא מחזיר גרגותני לגת. ר"ל דאף דדברי ר' חנן נראין דעל לוקחין גת בעוטה קאי וזהו למשנה ראשונה מ"מ למדין אנו גם למשנה אחרונה דכמו במשנה ראשונה אסור אם העלים ישראל עיניו. דשמא אחר שירד לבור התזיר כלי הבור והגרגותני לגת ואסרו הכי נמי למשנה אחרונה וכדכתבו התוס' ומביאין ראיה מהירושלמי וכו' ר"ל למשנה אחרונה כמה דאמר הכא בהלכה דלקמן שלא יעלים עיניו דשמא ממשיך ממנו. וכן אם הוא שלהם יש לחוש ליקחן אפי' בגת מליאה דשמא כבר המשיכו קצת וחזרו ומלאום וכן בגיגיות שלנו שבביתם יש לחוש שמא משך מהם קצת וחזר ומלאום. ומיהו כתב הר"ב דאין ללמוד לאיסור וכו' אלא שנכון להחמיר וזה כדברי הר"י בתוס' אבל ר"י פי' שיש להקל. ולומר שבירושלמי לא אסר אלא בגת כעוטה יפה וכו' ור"ל דאף דדברי ר' חנן דהכא ודאי אמשנה ראשונה קאי ולא משום חשש המשכה הוי. אלא שמא יחזיר מכלי הבור לגת. מיהו מהלכה דלקמן וכו' כדלעיל ומ"מ אין לנו ללמוד לאיסור מהירושלמי לדידן משום חשש המשכה בגיגיות שלנו וכו' ועל זה כתבו ורבינו יהודה פירש דהירושלמי קאי אמשנה אחרונה וכו' ור"ל דרבינו יהודה מחמיר ומפרש דהירושלמי בהלכה דלקמן שליינו לעיל למשנה אחרונה קאי ומפרשינן דהחשש הוא שמא אחר שנעשה יין לקחו מן כלי הבור והחזירו לגת ולא משום המשכה בגת גופיה והשתא הכי דר' חנן בהלכה זו אף דלמשנה ראשונה קאי מיהו לא מפרשינן אריישא דמתני' לוקחין גת בעוטה קאי דהא הוה מצינן למימר ולחלק בין גת לגת כסברת ר"י אלא דאסיפא קאי ירד לבור וכו' והשאר מותר וקאמר דדוקא בשלא העלים ישראל עיניו אבל בלאו הכי חיישינן שמא החזיר כלי הבור לגת. והשתא איכא למיתב וכו' כמו האי חששא דלקמן ולפ"ז אין לחלק בין גת בעוטה יפה ויש בה יין הרבה לבין גיגיות שלנו שהרי אעפ"כ דלא חיישינן להמשכה מ"מ האי חששא איכא ועיין במה שפירש המהרש"א לכוונת התוס' בדברי רבינו יהודה ולענ"ד נראה דדברי רבינו יהודה מעין לתומרא כמו שנראה מלשון התוס' ומהא דכתבו לקמן ועוד כתב רבינו יהודה וכו' ועוד דהא האי חששא איכא למיחש עכ"פ לעולם שמא החזיר אחר שנעשה יין ובכל גווני איכא למיחש להא בין למשנה ראשונה בין למשנה אחרונה בין במקום דשייכא המשכה בין במקום דלא שייכא המשכה ואין להאריך בזה. ואחר שנתבאר כוונת דברי התוס' נבאר כעיקר הדין כמה שיש ללמוד מכאן ובענין מה שליינו התוס' ועוד כתב שם בהלכות וכו' כמה דפרישית לעיל דלכאורה סייעתא מכאן לדברי הסוברים דאף למשנה אחרונה מ"מ בגת פקוקה ומליאה שרי וזה דעת התוס' והרא"ש ז"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בבית החמישי בשער השני דהא בהדיא קאמר אבל דורכין עם הנכרי ומסייעין עמו עד שיעלים מעיניהם ולפי הגירסא שלפנינו בזה בהלכה דלקמן תזרו לומר וכו' וא"כ למשנה אחרונה היא ועכ"כ דמוקמינן להא בגת פקוקה ומליאה דליכא חשש המשכה ובלבד שלא יעלים הישראל עיניו דשמא יחזיר אח"כ מכלי הבור לגת אחר שיעשה יין ויתחיל לירד לבור ויקח מן הגת ויחזור וימלא אותה מן הבור. אמנם האמת יורה דרכו דהגי' שלפנינו בהלכה דלקמן גירסא מוטעית היא וא"א להעמידה דזהו להיפך לגמרי ממה דקיי"ל לדינא דקאמר בראשונה היו אומרין בוצרין וכו' חזרו לומר אין בוצרין עם הנכרי וכו' וא"א לפרשה בשום פנים וניכר הטעות מתוכה דמליין בהתוספתא ושם היא כתובה כהוגן כמו שהבאתי לקמן הגי' הנכונה בתוספתא ועולה כדמייתי התם בראשונה היו אומרים כב"ד וכו' ותזרו לומר דכ"ד וכו' והא דקתני ומסייעין עמו עד שיתעלם מעיניהם לא קאי כלל אדורכין אלא כדמיתני בתוספתא חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי וכו' ומוליכין עמו חביות וכו' ומסייעין אותו וכו' ועיין בהלכה דלקמן לשון התוספתא. שהעתקתי בפנים ובדמוכח מסוגיא דהלכה דלקמן כדפרישית שם והשתא מתוספתא זו ומסוגיא דלקמן ליכא סייעתא לדעתם ז"ל ואדרבה מהם יש ללמוד מדלא חילקו בחזרו לומר אין דורכין עם הנכרי ש"מ דאין לחלק בין גת מלאה או אינה מליאה וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' מ"א בהל' י"א שכתב לפיכך אין דורכין וכו' ואין לוקחין ממנו גת דריכה וכו' ולא חילק בזה בין פקוקה ומליאה או לא וכדעת הרמב"ן ז"ל שהביאו הרשב"א שם וכן הר"ן. ובענין פי' המשכה מבואר להדיא בדבריו ז"ל שדעתו כדעת רש"י ז"ל דהמשכה בגת גופה הוי המשכה במקום שבגלל היין אלא דבזה יש קצת חילוק בין דעתו לדעת רש"י דלרש"י ממקום גבוה למקום נמוך בגת הויא המשכה כמו שפי' הוא ז"ל שהגת עשויה במדרון וכו' ואלו לדעת הרמב"ם אין צורך לזה אלא בגת במקום שנפרד היין ועומד לעצמו הוי המשכה וכן הביא הרשב"א שם בשם הראב"ד ז"ל וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם שם שכתב משידרוך וימשך היין אע"פ שירד לבור אלא עדיין הוא בגת וכו' וכבר הביאו ז"ל ראיה לדעת זו מהתוספתא והביאו הרשב"א שם דתניא כפ' ח' הלוקח עביט של ענבים מן הנכרי ומצא בה תחתיו גממיות מותר בלדו גממיות אסור אלמא המשכה בגת כל שיש גומות מלאות יין שנמשך אליהם והם עומדות למעלה נעשה יין נסך ועיין בדיבור דלקמן ומה שכתוב בסמ"ג בענין דרב תנן דהכא. ממה מועתקי' בטעות הדפוס ובהגמ"י פרק י"א תמצא דברי הסמ"ג מתוקנים:

מן מותר גממיות שתחת האשכולות מותרות שבצדיהן אסורות. הכי הוא בתוספתא שהבאתי בסוף דיבור דלעיל וכן הביא הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך שם וכן הביא הרא"ש ז"ל בפרקין לראיה לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל דאפי' בגת עצמו שייכא המשכה וכן הסכימו גדולי האחרונים ז"ל דלא כר"ת בזה שהביאו התוס' דלעיל שם. ופלוגתא דת"ק דר' יוסי בר' בון בהכי הוי דת"ק ס"ל מה שתחת האשכולות מותרות דאע"ג בנוטל האשכולות מהם אי אפשר שלא ישארו הענבים וגרעינין הנוטפין מן האשכולות שמה וא"כ אין היין נפרד ועומד לעצמו הוא ולא קרינן ביה נמשך ור' יוסי בר' בון ס"ל דאע"פ שהגרעינין מעורבין כיון שנוטל האשכולות מהם הוי כמו היין נגלל ועומד בפני עצמו ואף מה שתחת האשכולות אסורות וכתב הרשב"א ז"ל שם דדברי ר' יוסי בר' בון ליתא אלא כדעת הת"ק וכתב עוד דלמדנו מכאן מדקאמר ת"ק שבצידיהם דוקא אסורות שהן עומדות בפני עצמן א"כ שמעינן דבגת פקוקה ומליאה לא הוי המשכה אפי' למשנה אחרונה דלא משכחת לה שלא יהו מעורבין הגרעינין עם היין אם הגת מליאה הוא ולפיכך חולק הוא על הרמב"ן ז"ל שכתב דאפי' בגת פקוקה ומליאה אסור למשנה אחרונה וכן דעת הרמב"ם ז"ל והבאתי לעיל וכן דעת ר"ת ז"ל בזה והביאו הרא"ש ז"ל דגזרינן קודם המשכה אטו לאחר המשכה ודעת הרמב"ן ז"ל לפרש הא דהכא דדוקא למשנה הראשונה נאמרו והוא ז"ל הביא ראיה מדברי הרי"ף ז"ל שלא כדברי הרמב"ן מדכתב לעיל בפ"ב הל' כ' גבי התרגנים והזוגין של נכרים האוורין והביא להא דקאמר הש"ס דהכא שם במשלה מתוך הבור היא מתניתא ולאיזה ענין הביא הרי"ף האי מילתא דלא אזלא אלא כמשנה ראשונה אלא ודאי ללמוד ממנו לדידן דקי"ל כמשנה אחרונה דאע"ג דלא ירד לבור הוי יין הש"ס התרגנים והזוגין לא אסרו אלא במשלה אותן ממקום שנעשה יין נסך והיינו בגממיו' שבצידי הגת אבל לא מתחת האשכולות וא"כ שמעת מינה דבגת פקוקה ומליאה שרי כדאמרן וזהו הוכן דברי הרשב"א ז"ל שם. ולדעת הרמב"ם ור"ת והרמב"ן ז"ל יש לומר דלעולם הא דהכא לא נאמרה אלא למשנה ראשונה ודברי הרי"ף ז"ל דלעיל פ"ב יש גם כן לומר דלהכי הביא הא דמשלה מתוך הבור ללמוד ממנו לדינא אליבא דמשנה אחרונה דבמשלה אותן מתוך הגת לאחר שנדרכו דוקא דהותן הוא דנאסרו ולאפוקי התרגנים והזוגין שלהן שלא נדרכו וכמו דלדברי הרשב"א ז"ל ע"כ לומר דמתוך הבור דנקט התם לאו דוקא הוא אלא מתוך הגת ובמקום דנאסרו ולאפוקי מתחת האשכולות ה"נ נימא לדעתם ז"ל דמתוך הבור לאו דוקא אלא מתוך הגת ובכל מקום בין מצידיהן ובין מתחתיהן דבין מליאה ובין חסרה הכל אסור לאחר שנדרכו ולאפוקי מקודם שנדרכו ועיין לעיל פ"ב שם:

גת בפקקה נכרי וכו'. עיין מזה לקמן:

רב הונא בשם רב הקילות כבור וכו'. עיקר מילתיה דרב הונא דס"ל ניצוק חיבור מתכת' גם בתלמודא דילן בפ' דלקמן דף ע"ב ע"א והכין פסקו רוב הפוסקי' ז"ל דאע"ג דלענין טומאה לא הוי ניצוק חיבור כדבעי ר' זעירא הכא מ"מ ביין נסך החמירו וכמסקנת הפוסקים ז"ל דלא כר"ת בתוס' שם. ודעת הרמב"ם ז"ל הוא להחמיר ביותר

הקילוח כבור רבי זעירא בעי בכל אתר לית את עבד הנצוק חיבור והכא את עבד [א] הנצוק *חיבור סבר רב הונא נתנסך הבור נתנסך הקילוח נתנסך הקילוח לא נתנסך הבור רבי בא לא אמר כן אלא נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח נתנסך הקילוח נתנסך הבור מאי דאמר רב הונא בשם רב הקילוח כבור סבר רב הונא כשם שהבור מתנסך כך הקילוח מתנסך תמן אמרי בשם רב מגעו של נכרי עושה יין נסך רב נחמן בר יעקב אמר ובלבד [ב] בשותת. ארמייא נפל לגובא אתא עובדא קומי רב הונא אמר כובשין עליו עד דתזחלון גובה אמר רבי חנינה ידא אושיט אמר איתון ניצרין וזלפין [ג] מתותי ידיה. שמעון בר חייה הוה מתני לחייה בר רב נכרי מאימתי עושה יין נסך א"ל משיודע בטיב ע"ז אפיק רב יאשיה מכילתא א"ל הדא דאת אמר בלוקח ענבים מן הנכרי אבל הנכרי עצמו בן יומו [ד] *עושה יין נסך. נכרי מהו שיעשה בפיו יין נסך רב אדא בשם רבי לעזר אין נכרי עושה יין נסך בפיו רבי ירמיה בשם רבי אבהו הנכרי עושה יין נסך בפיו ותני כן *אגרוניסום [ה] שטעם מן הכוס או מן המיניקת והחזיר לחבית אסור על דעתיה דרב אדא בשם רבי לעזר והוא שהחזיר הנכרי על דעתיה דרבי ירמיה בשם רבי אבהו ואפילו החזיר ישראל:

הלכה ט מתני' דורכין עם הנכרי בגת אבל לא בוצרין עמו [ו] וישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל

הקילוח כבור. לר' בא לקמן ה"ק יין המקלח מן הגת לבור ונגע בקילוח נעשה יין נסך כמו שנוגע ביין שבבור ונאסר כל הבור ולקמיה דחי לה להאי פירושא והשתא מקשה הש"ס בעיקר מילתא דרב הונא: בכל אתר לית את עביד הנילוק חיבור. כדתנן בטהרות הניצוק והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה והכא אמאי את עבד הנילוק חיבור דאמרת נגע בקילוח כנגע ביין שבבור: סבר רב הונא נתנסך הבור נתנסך הקילוח. כלומר ודאי בעיקר הדין דנילוק לא מדמי לה רב הונא יין נסך לטומאה הוא דאמרו דנילוק לא הוי חיבור ואם נגע טמא בתחתון העליון טהור אבל ביין נסך החמירו ונילוק הוי חיבור מיהו לא תטעה בדברי רב הונא ולומר דס"ל דאף אם נגע הנכרי בקילוח ונתנסך ואח"כ ירד לבור נתנסך כל הבור דלא היא אלא קסבר רב הונא אם נתנסך הבור דנגע בתחלה במה שבבור נתנסך הקילוח ואם קלט מן הקילוח אסור אבל אם נתנסך הקילוח וירד לבור לא נתנסך הבור מחמתו: ר' בא לא אמר כן. אלא איפכא ס"ל דה"ק רב הונא נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח ובנתנסך הקילוח נתנסך הבור. וקאמר הש"ס דדייקינן ממאי דאמר רב הונא בשם רב הקילוח כבור משמע דהכי קאמר דלקילוח נותנין לו דין הבור אלמא קסבר רב הונא כשם שהבור מתנסך כך הקילוח מתנסך והי איכא לחלק במילתי' דרב הונא בנתנסך הקילוח הוא דמחלקינן דנתנסך הקילוח לא נתנסך הבור ודלא כר' בא: מגעו של נכרי עושה יין נסך. לאסור אף בהנאה וכדמפרש לה רב נחמן ובלבד בשותת כלומר לאו בנגיעה לחוד הוא דאוסר בהנאה אלא במשכשך והיינו בשותת דחזינן שהיין שותת מידו וחיישינן דילמא שכשך ביה שכן דרכם לנסך: ארמייא נפל לגובא. נכרי אחד נפל לבור של יין: כובשין עליו. שלא ישכשך עד שמושכין וזוחלין היין מתוך גובה: א"ר חנינה. לרב הונא ידא אושיט והלא חזינן דהושיט את ידו אחר שנפל וחוששין שמא שיכשך ואמר רב הונא א"כ תביאו שלי נלרים והזלחון היין מכם ממקום שהוא תחת ידו ושלא הגיע למקום הזה: הוה מתני לחייה בר רב. ושאל ממנו חייה נכרי מאימתי עושה יין נסך במגעו: משיודע בטיב ע"ז. אבל מקמי הכי לא חיישינן שמחשבתו לעשות יין נסך שאינו יודע בטיב ע"ז: אפיק רב יאשיה מכילתא. הוציא ממסכת דתני הוא בע"ז וא"ל לשמעון בר חייה דלא ס"ל הכי אלא הדא דהימר לחלק בין יודע בטיב ע"ז או לא בלוקח ענבים מן הנכרי כלומר עביט של ענבים עם יין דבהא אם אינו יודע בטיב ע"ז תלינן לקולא הואיל דאין היין עומד בפני עצמו: אבל הנכרי. שנגע ביין עצמו אפי' תינוק בן יומו עושה יין נסך: נכרי מהו שיעשה בפיו יין נסך. בשותה מן היין אם אמרינן דדעתו לשתות בלבד ולא לנסכו: רבי אדא. ס"ל דאין דעתו אלא לשתות בלבד: ר' ירמיה בשם ר' אבהו. קאמר דאפי' בשתיית פיו אמרינן דעתו לנסך: ותני כן. כר' ירמיה בתוספ' פ"ח: אגרוניסום. הוא אגרדמן דתנינן שם אדם הממונה על המדות וטועם היין לעשות סרסור בין המוכר והלוקח: או שטעם מן המינקת. והוא קנה חלול ומוליא ומעלה היין עד פיו וטועמו: והחזיר. ממה שטעם הגרדמים לחבית אסור: על דעתיה דרב אדא. דס"ל דאין עושה יין נסך בפיו מפרש להברייתא והוא שהחזיר הנכרי מה שבתוך הכוס או בתוך המינקת לחבית ובשביל כך הוא אסור: על דעתיה דר' ירמיה. מפרש לה ואפי' שהחזיר הישראל מה שנשאר לחבית אסור הוא דכבר נאסר מה שטעם בפיו ועשאו נסך וחוזר ואוסר את כל החבית:

הלכה ט מתני' דורכין עם הנכרי בגת. ולא אמרינן מסתכל באיסורי הנאה הוא דאפילו בשתיה קסבר האי תנא דשרי כל זמן שירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא הכא שכבר נטמאו משעה שדרך בהם הנכרי מעט ונמצא שאין הישראל גורם טומאה: אבל לא בוצרין עמו. לפי שהבוצר לגת הוכשר לקבל טומאה והנכרי מטמא הענבים במגעו ונמצא שישראל הבוצר עמו גורם טומאה וקסבר האי תנא אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י ואפי' הן של נכרי אבל אין הלכה כמשנה זו דקי"ל כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך הלכך אין דורכין עם הנכרי בגת וקי"ל מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י כשהחולין הם של נכרי הלכך בוצרין עם הנכרי ואע"פ שגורם טומאה לחולין אין בכך כלום ומיהו ישראל הבוצר כרמו לא יקח לכתחילה להנכרי אפי' להביא הענבים לגת משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור וכו': וישראל שהוא עושה. פירותיו בטומאה ועובר עבירה הוא לפי שהוא מטמא תרומות ומעשרות שבהם הלכך לא דורכין ולא בוצרין עמו שאסור לסייע ידי עוברי עבירה כדי שלא יהא רגיל בכך:

אבל

בור לא נאסר מן הקילוח ור' בא לא קאמר כן אלא אדרבה הנילוק הוא מלמעלה למטה וע"כ נתנסך הקילוח נתנסך הביר. נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח. והא דקאמר ר"ה הקילוח כבור לאו למימרא דהקילוח נתנסך ע"י נילוק מן הבור. ז"א דר"ה לאו משום נילוק קאמר לה אלא עיקר דינא דשייך דין נסך בקילוח דס"ד דבקילוח לא שייך כלל נסך דאין דרך ניסוך בכך דניסוך לא שייך אלא במשכשך ידיו ולא שייך משכשך אלא בדבר הנח אבל לא בדבר הנד דנשכשך מאיליו. ע"ז קמ"ל דשייך ניסוך בקילוח הנד כמו בור הנד:

והני

מסורת הש"ס
ע"ז כב
שם נז
(תוספתא פ"ח) שם נח ע"א

עין משפט נר מצוה
יח
א מיי' פי"ב ממאכלות אסורות הל' ג סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכו ס"א
יט
ב ג מיי' שם הל' א טוש"ע שם סי' קכד סעיף ג
כ
ד מיי' שם פי"א הל' ס טוש"ע שם ס"ז
כא
ה מיי' שם פי"ב הל' ט טוש"ע שם סעיף יא
כב
ו מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה י

מראה הפנים

ביותר דאפי' בסתם יינם נילוק חיבור אפי' לאסור בהנאה ואפי' בזמן הזה כדמוכרח מדבריו שכתב בפרק י"ב ממ"א הל' י"ב בדין נילוק חיבור כמערה יין לתוך כלי שיש בו יין נכרים נאסר כל היין שבכלי העליון שהרי העמוד הנילוק מחבר וכו' וכבר נתן הוא ז"ל כלל בדבריו בפי"א הל' ח' כל מקום שנאמר זה שהיין אסור אם היה נכרי שנאסר היין בכללו עובד עכו"ם הרי הוא אסור בהנייה וכו' וכל מקום שנאמר נכרי סתם הרי זה עובד עכו"ם. ולעיל שם בהל' ז' כתב אבל הנולדים עובדים עכו"ם הן וסתם יינם אסור בהנייה. וכלומר מדבריהם כמו שכתב שם בהל' ג' ואפי' בזמן הזה כמ"ש בפ"ט מהלכה עכו"ם הל' ד' ע"ש ולא חילק בין זמן הזה או לא וכבר כתבתי מזה לעיל בפ"ק. ומיהו לדעת רוב גדולי האחרונים ז"ל דבזמן הזה לאו עובדי עכו"ם הן ובמכו על הא דר' יוחנן בריש פ"ק דחולין שהזכרתי שם סתם יינם אינו אסור אלא בשתיה וכן אמרינן נילוק חיבור לכלי שיש בו סתם יינם או מגע שלהן ביין שלנו ולענין לאסור בשתיה ולא בהנאה כמבואר זה בדברי הרשב"א ז"ל בת"ה שם בסוף שער החמישי והביאו הב"י בסי' קכ"ו. ובענין דמסיק הכא אליבא דרב הונא דסבר נתנסך הבור נתנסך הקילוח נתנסך הקילוח לא נתנסך הבור ודלא כר' בא והביאו הרשב"א שם ולמדו מכאן דאפי' למאי דקי"ל נילוק חיבור נתנסך הבור לא נתנסך הקילוח אבל לא מה שבגת וגרגותני דאין שם אלא תערובת יין וכן הביא זה הר"ן ז"ל ומיהו טעמא דנתנסך הקילוח לא נתנסך הבור לא מלאתי מבואר בדבריהם ז"ל ונראה דטעמא הוי כעין הביא דר' יוחנן התם לקמן בפ"ה דף ע"ג ע"א המערה יין נסך מגיגלור קטן לבור אפי' כל היום כולו

דאבון דאבון בטל ודוקא גרגור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. ודין זה מוסכם הוא מרוב הפוסקים ז"ל וכמ"ש הרמב"ם בפי"ו שם הלכ' כ"ח ומה שהקשה הראב"ד מברייתא דאגרדמים כבר תירץ הרשב"א בת"ה והביא דבריו בפ"ק דלקמן במקומו בהלכה י'. ולפ"ז קילות מן הגת נמי לא נפיש עמודיה חשבינן ליה ויתבאר עוד מזה לקמן:

ובלבד בשותת. כדפרישית וזה מבואר התם בכמה מקומות בפרקין דאינו עושה יין נסך עד שישכשך כדכתב הרמב"ם ז"ל בריש פי"ב שם וכן הא דארמייא נפל לגובא וכו' ידא אושיט וכו' כעין עובדא דאמר התם בדף נ"ט ע"ב ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא אידרי נכרי ושקליה אמר לכו רב אשי נקטוהא לידיה כי היכי דלא לישכשך ביה ונגרוס עד דפייפת והביאו הרמב"ם ז"ל שם:

אבל הנכרי עצמו בן יומו עושה יין נסך. הכי מסיק לה התם בדף נ"ט ע"א ולענין לאסור בשתיה ולא בהנאה וכן כתבו הפוסקים ז"ל:

נכרי מהו שיעשה בפיו יין נסך וכו'. ברייתא דאגרדמים נכרי כמו שהובא כאן מייתי לה נמי התם בפרקין דף נ"ח ע"א גבי הא דאיתותב רבא שם ובת ספ' בם גרים אגרדמן בטעם מן הכוס והחזירו לחבית אסור קדת במינקת ונפל ממנה טיפה כל שהיא אסורה מפני שטיפה של יין אסורה ואוסרה כל שהיא. ולפ"ז אתותב גם רב אדא דהכא דנהי דריבא דהתוספתא מצי לאוקמי בשהחזיר הנכרי מ"מ סיפא קשיתיה דמשמע כהדיא דבפיו עושה יין נסך ונאסרת וא"כ את כל החבית וכן העלה הרשב"א

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פי"א ממאכלות אסורות הל' [..] סמ"ג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכג סעיף [..] ובהגהות פס"מ

אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת: גמ' אמר רבי יונה הדא דאת אמר והוא שהילכו עליהן דרוכית שתי וערב אבל לא הילכו עליהן דרוכית שתי וערב לא בדא. רבי יוסי בעי אם בשהילכו עליהן דרוכית שתי וערב אפילו כמשנה הראשונה דתני *בראשונה היו אומרים בוצרין עם הנכרי ודורכין עם ישראל מפני שעושה בטומאה ואין דורכין עם הנכרי א חזרו לומר אין בוצרין עם הנכרי ואין דורכין עם ישראל שהוא עושה בטומאה אבל דורכין עם הנכרי ומסייעין עמו עד שיתעלם מעיניהם נתעלם מעיניהן נעשה יין נסך מ"ט דר' יונה שכבר ניטמו מהיכשר בצירה מאי טעמא דר' יוסי טהורים היו דבר תורה את הוא שגזרתה עליהן טומאה. חייליה דר' יוסי מהדא דמר ר' יוסי בשם ר' הילא *בדין היה שיהא אדם פוטר את טיבלו דבר תורה דכתיב °ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן עשה שינתנו לאהרן הכהן בכהונתו וכאן הואיל ואין את יכול ליתנו לאהרן הכהן בכהונתו רשאי אתה לטמאותן:

במדבר יח

הלכה

תורה אור

אבל מוליכין עמו חביות. ריקנות לגת ומביאין עמו חביות מליאות מן הגת דמאי דהוה הוה דמאחר שנטמאו מותר ליתן היין בחביות טמאות: גמ' הדא דאת אמר. הא דהתירו לדרוך עם הנכרי בגת ולא חששו לגרם טומאה דהא למשנה ראשונה קיימינן דהוי סברי אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י. בשהדריכו עליהן הנכרי: כבר דרוכות שתי וערב ונמלא שכבר נטמאו ואין הישראל גורם טומאה: אבל לא הילכו עליהן. עדיין דרוכות שתי וערב אלא תחילת דריכה היא לא בדא התירו לפי שעכשיו הישראל הוא מסייע לגרום טומאה: ר' יוסי בעי. על זה דאם בסוף דריכה מיירי א"כ קשיא אפי' כמשנה הראשונה דמתני' איירי בה ליתני אין דורכין כדלקמן: דתני. בתוספתא רים פ"ח והכי גרסינן שם בראשונה היו אומרין אין בוצרין עם הנכרי ואין דורכין עם ישראל העושה בטומאה אבל דורכין עם הנכרי חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי ואין בוצרין עם ישראל העושה בטומאה' אבל בוצרין עם הנכרי ומוליכין עמו חביות. חדשות אבל לא ישנות דברי ר"מ וחכ"א אחד חדשות ואחד ישנות מסייעין אותו עד שנעלם מעיניהם נעלם מעיניהן נעשה יין נסך. והגי' דהכא נתחלפה ומוטעית היא. והשתא מקשה ר' יוסי לדברי ר' יונה דקאמר דלא התירו אלא בסוף דריכה א"כ אפי' למשנה הראשונה הוה מצי למיתני אין דורכין עם הנכרי והיינו בתחילת הדריכה דהא משנה ראשונה והיא המתני' ס"ל דאסור לגרום טומאה לחולין ומאי אריא דקתני דורכין ואין בוצרין. ומוקמית לה בסוף דריכה ליתני אין דורכין ונוקמי בתחילת דריכה: מאי טעמא דר' יונה. ור' יונה אמר לך הייגו טעמא דלא תני למשנה ראשונה אין דורכין בהדי אין בוצרין משום דלא הוו בחדא מחתא דבצירה התחלת גרם טומאה היא מה שאין כן בדריכה שכבר ניטמאו משעת הכשר. בצירה דקי"ל הבוצר לגת הוכשר לקבל טומאה וכי בצר להו הנכרי נטמאו והא דאמרי דבתחלת דריכה לא התירו אע"ג דכבר נטמאו משעת בצירה משום דטומאת בצירה לא הוי אלא מדרבנן בעלמא אבל אם נתיל בתחילת דריכה הוי גורם לטומאה דאורייתא ואפ"ה מכיון דבצירה ודריכה לא דמו אהדדי דקודם בצירה לא היה עליהם שם טומאה כלל אבל בדריכה שם טומאה מדרבנן מיהת עליהן משעת בצירה משום הכי לא תני אין דורכין בהדי אין בוצרין: מאי טעמא דר' יוסי. דלא בעי לאוקמא מתני' בסוף דריכה דוקא משום האי קושיא דאי הכי ליתני נמי אין דורכין הא שפיר קאמר ר' יונה דלא דמו אהדדי: טהורים היו דבר תורה. כלומר אמר לך ר' יוסי דאי משום שכבר ניטמאו משעת בצירה קאמרת דלהכי לא תני אין דורכין אמינא לך אנא אדרבה דמהאי טעמא גופה קשיא ליתני אין דורכין ולאשמועינן הא דאע"ג שמשעת בצירה נטמאו אפ"ה הואיל ומדבר תורה טהורים היו ואת הוא בגזרת עליהן טומאה דהכשר בצירה אינה אלא מגזירת י"ח דבר ומדרבנן בעלמא היא אסור לדרוך עמו ולגרום להן טומאה דאורייתא אלא ע"כ האי אוקמתא ליתא שאפי' בתחילת דריכה התירו למשנה ראשונה דסברה דאין נעשה יין נסך עד שירד לבור וגרם טומאה נמי ליכא מטעמא דהא סוף סוף נטמאו בגת טמאה של הנכרי ואי קשיא א"כ אמאי אמרו אין דורכין עם ישראל שהוא עושה בטומאה הא נמי בלאו הכי נטמאו בגת שלו הא ליתא דשאני בישראל הואיל וטבולים הם לתרומה ואסור לגרום להם טומאה ואפי' למשנה אחרונה והלכך אע"פ שנטמאו בגת שלו אין דורכין עמו לפי שאסור לסייע ידי עוברי עבירה: חייליה דר' יוסי. דקאמר אסור לגרום טומאה לטבול לתרומה דהא על כרחך הכי ס"ל למאי דמוקי למתני' אפי' בתחילת דריכה וכדאמרן סייעתיה מהדא דאמר רבי יוסי בשם ר' הילא על מתני' דפ"ג דחלה ונקטינן להא שם דתנינן נולד לה ספק טומאה: להעיסה. עד שלא גלגלה תעשה בטומאה. לפי שעדיין חולין היא ומותר לטמא לחולין שבא"י: משגלגלה. והוטבלה לחלה תעשה בטהרה דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ואסור לטמאה וקאמר ר' יוסי בשם ר' הילא עלה בדין הוא שיטמא אדם טבלו דבר תורה. כל"ל וכן הוא בחלה: וכלומר דודאי מן התורה אין כאן איסור כלל לטומאה טבל של עיסה זו שהרי אפי' לטבל בעלמא בדין הוא שמותר אדם לטמא טבל מן התורה. וחסר כאן וה"ג בחלה. דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי תרומה צריכה שימור אין הטבל צריך שימור. מה אני מקיים ונתתם את תרומת ה' לאהרן הכהן. כלומר אלא מהיכן למדו לומר דבטבל בעלמא אסור לטמאו לכתחילה מכאן הוא דלמדו דמה אני מקיים ונתתם וגו' למה לי למיכתב הכהן הלכך דרשינן עשה שינתן לאהרן הכהן בכהונתו שיהא ראוי לו לאכול כשהוא בכהונתו ובימי טהרתו: וכאן. בעיסה זו שנולד לה ספק טומאה הואיל ובלאו הכי אין אתה יכול ליתנה לכהן בכהונתו רשאי את לטמאותו מן התורה אפי' בטומא' ודאית אלא דרבנן הוא דגזרו כאן הואיל והוטבלה לחלה יגמרנה בטהרה. שמעינן מיהת מהא דר' הילא דאסור לגרום טומאה לטבל הטבול לתרומה והיינו סייעתא לר' יוסי דהכא דקאמר טעמא דאין דורכין עם ישראל שהוא עושה בטומאה כדאמרן:

הלכה

מסורת הש"ס

ע"ז נס פ"ב (תוספת' פ"ח)

(חלה פ"ג)

מראה הפנים

הרשב"א ז"ל נת"ה שם בשער הרביעי ודחה שם פירוש בעל בדק הבית בהא דרב אד' וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב ממ"א הל' ט"ו ונראה מדבריו דלא כמשמעות התוספת' ועיין בכ"מ שם. ודלא כפי' הרשב"א ז"ל להא דהכא דעל טיפה בטעם קאי אלא היין שעלה נמיקת במלילתו יפול לחבית ויאסר וזהו לטעמיה ז"ל בפסק דהא הנכרי בכוונה אסור בהנאה כמ"ש שם בהל' כ' נטל כלי של יין וכו' ע"ש וה"נ מס"ט הוית:

והוא שהילכו עליהן דרוכות שתי וערב. בתוס' במתני' הביאו להא דר' יונה לראיה דבסוף דריכה מיירי ועוד הכריחו דאין לומר מטעם שבלאו הכי נטמאו בגת טמאה דא"כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי אין דורכין עמו. ומיהו הא דר' יונה לא קאי הכא דהא איתותב וכן טעמיה דקאמר לקמן פליגא ר' יוסי וכדמייתי ראיה ממתני' דחלה. וכדפרישית בפנים וע"כ טעמא לר' יוסי משום הכי הוא דבל"ה נטמאו בגת טמאה ול"ק מישראל העושה פירותיו בטומאה משום דעכ"פ משום מסייע ידי עוברי עבירה. איכא אע"ג שכבר התחיל ונטמאו וכעין סברא זו כתבו התוס' בעלמן לקמן בגמרא דף נ"ס ע"ב ד"ה אין בוצרין וכו' ע"ש וסברא זו מוכרחת מסוגיא דהכא:

דתני בראשונה היו אומרין וכו'. כבר כתבתי מזה בהלכה דלעיל ד"ה תני ר' חנן דגי' דהכא נשתבשה וגי' התוספתא שהבאתי בפנים היא עיקרית כדאמרינן התם בראשונה היו אומרין. כד"ד חזרו לומר דב"ד ור"ל דאלו סימנים ניתנו שלא לטעות בהן ואע"ג דלא נרמזו בסימנים אם לפרבן על דורכין או על אין דורכין מ"מ ממילא נשמע שסברי סימן שמסרו חכמים לעולם מן הכתם הוא. לזכור במה שנאמר ובהל' נכרים. קיימינן והתחלת הסימן לאיסורא אלא דאת"כ מרמז והולך לא את הכל אסרו כ"א כך וכך. וא"כ לפי משנה ראשונה ע"כ דנתחיל לפרש הסימן אין בוצרין עם הנכרי אין דורכין עם הישראל והד' השני ע"כ על דורכין עם הנכרי דאל"כ הלא דאין חילוק בין נכרי לישראל העושה בטומאה א"כ ב"ד לחוד סגי לסימן ולפי משנה אחרונה איפכא הוי דב"ד ומתחילין לפרש לאיסור אין דורכין עם הנכרי וע"כ דהב' על אין בוצרין עם הישראל וכו' קאי דאל"כ הלא על הנכרי א"כ פשיטא דעם ישראל וכו' לא בוצרין ולא דורכין ובסימן ד"ב בגי אלא ודאי דבוצרין עם הנכרי וכו' והד' ע"כ מפרשין אין בוצרין עם ישראל וכו' וכ"ש אין דורכין ואילטריך סימן ד' השני כי היכי דלא ניטעי לפרש אין דורכין ואין בוצרין הכל על הנכרי. ועיין בתוס' שם במה שנתנו טעם הא דנקט הכא כ"ב ולא במשנה ראשונה ולפי מה שנתבאר מדבריט יש להוסיף עוד טעם לזה דהפי' והולך לרמז כל הסימן הזה קמ"ל וגיתא נמי לר' יוסי דהכא דלא ס"ל לפרש למשנה הראשונה בסוף דריכה וטעמא דישראל וכו' ודאי משום סיוע הוא אע"ג דכבר נטמאו כדפרישית בפנים ומוכרח מסוגיא. ולמאי דפרישית בדברי ר' יוסי יש בישראל איסור גרם טומאה הואיל וטבולים לתרומה וממילא אסור לסייעו ואע"פ דכבר נטמאו בגתו ל"ק קושית התוס' הכא במה שהקשו בד"ה שמותר לגרום וכו' על רש"י ז"ל במה שפי' באין בוצרין עם ישראל וכו' דבר תימא לכתבינו טבול לתרומה קודם מירוח וכו' אבל הכא ניחא האי טעמא על אין דורכין דכבר הוטבלו לתרומה. וכך הם מדוקדקים דברי הרמב"ם ז"ל בפי' י"ב מהל' תרומות הל' י' ישראל שעושה פירותיו בטומאה אין בוצרין עמו והל"ל שאין דורכין עמו מפני שהתרומה שתעשה בטומאה ור"ל שאסור לגרום להטבולין לתרומה כמ"ש בפ"ח מהל' ביכורים הל' י"א שאסור לגרום טומאה לכתחילה לעיסה וכו' ומכאן הוא דלמד כדדרים והסמוך הכא הקרא ונתתם ממנו וגו' לאהרן הכהן. ורש"י ז"ל שכתב כאן שטבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני וגו' מהאי קרא הוא דלא משמע כן מהאי תלמודא לדרשא להטבול לתרומה דבהדיא אמרו בחלה כמו שהבאתי בפנים תרומה צריכה שימור אין הטבל צריך שימור כ"א מאהמכתא דקרא ונתתם ממנו וגו' דרשו לאסור לכתחלה. ואתיא הא דר' יוסי דהכא בהטבולין לחלה כדאמרינן התם ברים נדה כמבואר בפנים:

באן

הלכה י מתני' נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר: **גמ'** ותני עלה *לא ליתתון ולא טוחנין ולא בוללין עמו אמר ר' הילא כאן דחולין כאן דתרומה והתנינן נחתום אית לך מימר נחתום בתרומה. חברייא אמרי כאן בלותת כאן בשאינו לותת והא תנינן אבל משתטיל למים לא תגע אצלה שאין מחזקין ידי עוברי עבירה. רבי חייה ורבי אמי חד אמר חרוש בה טבאות ואנא נסב לה מינך בתר שמיטתה וחד אמר אישר. מאן דאמר חרוש בה טבאות ואנה נסב לה מינך בתר שמיטתה מהו שואלין בשלומן אישר. ומאן דאמר לנכרי אישר מהו שואלין בשלומן של ישראל שלום עליכם. דילמא רבי חנינה בר פפא ורבי שמואל בר נחמן עברון על חד מן חורשי שביעית א"ל רבי שמואל בר נחמן אישר. א"ל ר' חנינה בר פפא לא כן אלפן רבי (תהלים) ולא אמרו העוברים וגו' שאסור לומר לחורשי שביעית אישר. אמר לקרות את יודע לדרוש אי את יודע ולא אמרו העוברים אילו האומות העכו"ם שהן עוברין מן העולם שלא אמרו לישראל ברכת ה' עליכם ומה ישראל אומר להם ברכנו אתכם בשם ה' וישראל אומרים להם לא דייכם כל הטובות והנחמות הבאים לעולם בשבילינו ואין אתם אומרים לנו בואו ושאו לכם מן הברכות ולא עוד אלא שאתם מגלגלין עלינו פיסים וזימיות וגילגליות וארנונות הורי ר' אמי לרדות עמו אסור ודכוותה לזלוף עמו אסור:

הלכה יא מתני' [א] נכרי שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו עליו מלוה אסור אין עליו מלוה מותר נפל לבור ועלו [ב] ומדדו בקנה התיז את הצרעה בקנה או שהיה מתפח על פי חבית מרותחת כל אילו היה מעשה ואמרו ימכר *ור"ש מתיר נטל את [ג] החבית *וזרקה לבור זה היה מעשה והכשירו: **גמ'** רב ששת בשם רב והוא שיהיה לו עליו מלוה על אותו הבור אבל אין לו מלוה על אותו הבור שכן דרך בעלי החוב לעמוד בגיתות ובגרנות. הוון בעו מימר מ"ד *והוא שיהא לו [ד] עליו מלוה על אותו הבור בתוך לפישוט ידיים ומאן

פני משה

הלכה י מתני' לא לשין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו בעבירה: לפלטר. הוא הלוקח מן הנחתומין הרבה ככרות ביחד כדי למכרן יד על יד ומשום שכבר נגמרה מלאכת העבירה: **גמ'** ותני עלה. בברייתא: לא לותתין וכו'. וסוגיא זו כתובה בשביעית ובפ' הנזקין הלכה י': א"ר הילא. התם מקשי מהאי ברייתא דתני אין טוחנין ולא בוררין עמו והתם קתני במתני' אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה ומשני ר' הילא כאן לחולין מתני' דהתם בחולין מיירי וכאן בתרומה והחמירו בה: והתנינן נחתום אית לך למימר נחתום בתרומה. בתמיה וכי נחתום מוכר תרומה הוא: כאן בלותת. הכא מיירי בלותת החיטים במים והוכשרו לקבל טומאה וה"ק לא לותתין עמו ולא טוחנין וכו' מה שלתת הוא ומתני' דהתם בשאינה לותתת: והא תנינן. בניחותא תנינן נמי הכי ובשביעית ובגיטין גרים הכי מתניתא מסייעה לחברייא אבל משתטיל מים וכו' ש"מ היכא דהוכשרו אסור לסייעה: ר' חייה ור' אמי. התם קאי אמתני' מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית ופליגי היכי אמרינן ליה ואגב דלעיל מייתי לה לכולא סוגיא הכא: חרוש בה טבאות וכו'. אפילו כך יכול הוא לומר לו חרוש בה טוב ואני לוקח ממך אחר השביעית: וחד אמר. דזה אסור לומר לו אלא אישר כחך הוא דאומר לו: מהו שואלין בשלומן אישר. כלומר דלדידיה דמפרש מחזיקין חרוש הוא מפרש לשואלין בשלומן דקתני התם דזהו אישר: ומאן דאמר לנכרי אישר. כלומר להאי מאן דאמר גופיה הוא דמחזיקין הוא חרוש ושאילת שלום לנכרי אייסר הוא ומהו שאילת שלום לישראל: שלום עליכם. דלהאי מ"ד ס"ל דשלום עליכם אסור לומר לנכרי דשלום שמו של הקב"ה הוא ולאידך מ"ד דס"ל מחזיקין אייסר הוא ס"ל דשאילת שלום הוא שלום עליכ' וקסבר מותר אפילו לנכרי ולא אסרו אלא בכפילת שלום לנכרי: דילמא. מעשה ברבי חנינה ור' שמואל שעברו על אחד מחורשי שביעית וא"ל ר' שמואל אייסר חילך: לא כן אלפן רבי ולא אמרו העוברים וגו'. לעוברים על המצות אסור לברכם: לדרוש אי אתה יודע. דלא כן דרשו חכמים אלא על אומות העכו"ם קאמר: ברכנו אתכם בשם ה'. כלומר שישראל אומרים להם לא דייכם וכו': פיסים וכו'. מיני מסים הן: הורי ר' אמי לרדות עמו. על הנחתום דמתני' קאי שאסור לרדות עמו פת לתנור: ודכוותה. ישראל החשוד שהוא עושה יין בטומאה אסור לזלף עמו דמסייע ידי עוברי עבירה הוא א"נ אנחתום קאי שאסור לזלוף משקין עמו עליה לפי שמכשירו לקבל טומאה וכדלעיל דכל כה"ג אסור לסייעו:

הלכה יא מתני' אם יש עליו מלוה. בגמרא מפרש שיש לו מלוה על אותו יין שעשה לו ישראל אפותיקי לגבות ממנו חובו הלכך אסור דנגע ולא מירתת דסבר אי אמרי לי מידי אמינא ליה הניחנו לי בחובי: נפל. הנכרי לבור מלא יין ועלה והוא שעלה מת דאע"ג דנגעיה בשעה שנפל אינו אסור בהנאה הואיל ולא נתכוין ליגע אבל אם עלה חי אוסרו בעלייתו משום דמודה לע"ז עד שניסול: ומדדו בקנה. או שהי' עכו"ם מודד יינו של ישראל בקנה: והתיז. או שהתיז הנכרי את הצרעה מיינו של ישראל בקנה ולא נגע בידיו ביין: או שהיה מטפח. שהיתה החבית מעלה רתיחות וטפח הנכרי בידו על הרתיחות ואין דרך ניסוך בכך ומותר בהנאה: ור"ש מתיר. אף בשתייה ואין הלכה כר"ש: זה היה מעשה והכשירו. אף בשתייה: **גמ'** והוא שיש לו עליו מלוה על אותו הבור. שעשאו לו אפותיקי דאז סמכה דעתו ונגע: אבל אין לו מלוה על אותו הבור. לא חיישינן: שכן דרך בעלי החוב לעמוד בגיתות ובגרנות. של הלוה שלהן ולראות מה הם עושין ואם בטוחים הן בחובם ומכל מקום לא סמכה דעתו ליגע ביין: הוון. בני הישיבה בעו מימר דלמאן דמפרש למתני' דוקא שיש לו מלוה על אותו הבור: בתוך פישוט ידים. כלומר במקום שיכול ליפשט ידיו וליגע: ומאן

רידב"ז

ותני עלה לא ליתתון ולא טוחנין ולא בוללין עמו עיין בשנו"א ז"ל במס' שביעית פ"ה:

ר"ח ור"א חד אמר חרוש בה טבאות כו' הגי' מלויקת כדלעיל בפ"ד ה"ג וכן גרסינן שם מ"ד חרוש בה טבאות מה שואלין בשלומן אייסר מ"ד אייסר מה שואלין בשלומם בשלים ישראל שלום עליכם פי' דלדידי' דבשביעית מחזיקין באמורת אייסר וא"כ מה דמסיק ושואלין בשלומן הוא כבשלום ישראל שלום עליכם:

הוון בעי מימר מ"ד והוא שיהא לו עליו מלוה על אותו הבור בתוך לפישוט ידים כיון דמיקל המ"ד הזה וס"ל דאינו אסור אלא דוקא כשיש לו עליו מלוה על אותו הבור אז אסור אבל כאין לו מלוה על אותו הבור גופה אעפ"י שיש לו עליו מלוה מותר דלא חיישינן שינסך אעפ"י שיש לו עליו מלוה מיקל האי מ"ד ע"כ מיקל נמי אם הי' חוץ לפישוט ידים ואינו אסור אלא כשמצא תוך פישוט ידים. ומ"ד דמחמיר אעפ"י שאין עליו מלוה על אותו הבור ג"כ אסור ע"כ מחמיר נמי אעפ"י שאינו בפישוט ידים דכיון דהנכרי פוסל אצלו לילך כשאין לו מלוה על אותו הבור אלא כיון דיש לו מלוה בעלמא לא מירתת וחיישינן שינסך כמו כן חיישינן אפילו בחוץ לפישוט ידים שלא ירתת וילך לנסך ע"ז פריך ולא כן אמר ר' בא בשם ר"ש כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כך נתנו פישוט ידים ביין נסך אלא כיני מאן דאמר והוא שיש לו עליו מלוה על אותו הבור הא לא"ה מירתת ע"כ בתוך פישוט ידים. ומאן

מראה הפנים

כאן בלותת כאן בשאינו לותת. וכן העתיק הרמב"ם ז"ל לפני דינים כהדדי בהל' ביכורים שם הל' י"ג אשת חבר מרקדת ובוררת עם אשת עם הארץ אבל משתטיל מים בעיסה לא תסייע אותה וכו' וכן הנחתום שעושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו וכו' ומשמע דחד טעמא ותד דינא אית להו דמשהוכשרו לקבל טומאה אסור לסייען אבל קודם לכן בוררין ומרקדין עמו אם לא נתתן וכן התוס' קיימו להא דהכא לפי' ר"ת ועי' בגיטין ס"פ הנזקין ד"ה רישא בטומאת חולין וכו' דשם מבואר ביותר כדבריהם:

ומאן דאמר לנכרי אייסר מהו שואלין בשלומן של ישראל שלום עליכם. כבר כתבתי בגיטין דלפי האי גירסא י"ל דלמ"ד מחזיקין אייסר הוא ס"ל דשאלת שלום דקתני מילתא אחריתא היא ושלום עליכם הוא ואייתי שפיר כש"ס דילן דהתם דאינו אסור לנכרי אלא בכפילת שלום ובתוס' כתבו גם דלכ"ע הוא דלא כש"ס שלנו וזהו לפי

הגי' דהנזקין וגי' דהכא הוא כגי' דשביעית ונראית עיקר ועי"ש: **הורי** ר' אמי לרדות עמו אסור. זהו כשכרת התוס' ד"ה אבל מוליכין וכו' דאסור לסייע לאפות עמו אלא לפלטר והוא נחתום קטן כדפריבית במתני' ומה שמביאין ראיה מהתוספתא לכאורה משם אין ראיה כל כך דלגירסת התוספתא למשנה ראשונה שוה דשנית כן דהכי תני התם בפ"ח בראשונה היו אומרים אין מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו גרילות לתנור חזרו לומר מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ומוליכין עמו גרילות לתנור ובסוריא מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ומוליכין עמו גרילות לתנור ע"כ אלא דנראה דהגי' מוחלפת היא כדמוכרח מדקאמר ובסוריא וכו' והרמב"ם ז"ל בהל' ביכורים שם העתיק כלשון המשנה מוליכין עמו פת לפלטר ופלטר מפרש הוא ז"ל כפי' התוספות כדמוכח מפ"ס דדמאי וכ"כ בפרק י"ד ממעשר הלכה ו':

ומא

מסורת הש"ס: שביעית פ"ס גיטין פ"ס | תהלים קכט | פ"ז נו פ"א פ' תוי"ט | בס ם פ"ב

עין משפט נר מצוה:
כד א מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כס סמ"ג לאוין קמד טוש"ע יו"ד סי' קכס סעיף כ
כה ב מיי' שם הל' ט סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קכד סי"ט
כו ג מיי' שם וע' בהשגות ובכ"מ וסמ"ג שם טוש"ע שם וסי' קכה ס"ס
כז ד מיי' פי"ב ממאכלות אסורות הל' ס סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קכט ס"ב

ע, משפט נר מצוה

כח
א מיי' פי"ב ממאכל כל' ט

כט
ב מיי' פי"ב ממאכלות אסורות הל' ט טוש"ע יו"ד סי' קנה ס"ב

ל
ג ד ה מיי' שם פ"י הל' ג ד ה ו וע' בהשגות סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קלא ס"א

ומאן דמר אף על פי שאין עליו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידיים ולא כן אמר רבי בא בשם רב ששת כשם שנתנו פישוט ידיים ^א בטהרות כך נתנו פישוט ידיים ביין נסך אלא כיני מאן דמר והוא שיהא לו עליו מלוה על אותו הבור בתוך פישוט ידיים ומאן דמר אף על פי שאין עליו מלוה על אותו הבור ובלבד חוץ לפישוט ידיים. רבי אבין בשם רבי שמואל *הלכה כר"ש ר' אבין בשם שמואל אני כפרת ר"ש או מתיר בשתייה או אוסר בהנייה אמר ר' ירמיה בשם רבי אבהו מעשה היה והורה בשתייה כר"ש ר' שמואל בשם רבי אבהו אין הנכרי עושה יין נסך בזריקה. נכרי מהו שיעשה יין נסך בחמתו נישמעינה מן הדא ארמייא הוה ליה קופין גו מעצרתא אתא ישראל וזלף בהון חמר אתא ארמייא קולתה ושפכין לגובה אתא עובדא קומי רבנן אמרי אין הנכרי עושה יין נסך ^י מחמתו. רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא זה *שמוזג בחמין אסור בצונן מותר יבוא עלי שלא עשיתי מימי רבי יסא אזל לצור חמתון שהן הכר והמיכין וארמייא מזג אמר לון מה שרא לכון:

הלכה יב מתני'

^ג המטהר יינו של נכרי ונותנו ברשותו בבית שהוא פתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה נכרים וישראל מותר בעיר שכולה נכרים אסור עד שיושיב שומר ^ד *אין שם שומר צריך להיות יושב ומשמר אף על פי שהוא יוצא ונכנס מותר רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות נכרים כאחת. ^ה *המטהר יינו של נכרי ונותנו ברשותו

והלה

ומאן דאמר אע"פ שאין עליו מלוה על אותו הבור. אלא יש עליו מלוה כהם ואפ"ה סמכה דעתו וא"כ להאי מאן דאמר דחיים טפי חיישינן נמי ואפילו חוץ לפישוט ידים דילמא לאו אדעתיה דישראל ואינו רואה אותו כשילך למקום שיכול לפשוט ידיו וליגע. ופריך הש"ס עלה: ולא כן א"ר בא. לקמן בפ"ה כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כדתנן בפ"ז דטהרות המניח עם הארץ בתוך ביתו וכו' וחכ"א אין טמא אלא עד מקום שיכול לפשוט את ידיו וליגע ולא חיישינן שמא הלך עד מקום שיכול ליגע: כך נתנו פישוט ידים בנסך. ולא חיישינן שילך לשם: אלא כיני וכו' ובלבד חוץ פישוט ידים. צריך לגרום. וכלומר אלא לכ"ע אין אסור אלא תוך פישוט ידים ולא פליגי אלא אם מלוה על אותו היין בעינן או לא: הלכה כר"ש. דמתני' דמתיר אף בשתיה: אני כפרת ר"ש. כלומר מחמת אהבתו ודרך כבוד של ר"ש קאמר לה דחזינן דעתיה דר"ש או אם הוא מתיר מתיר אפי' בשתיה ובמקום שהוא אוסר אוסר אף בהנאה: אין הנכרי עושה יין נסך בזריקה. כדתנן נפל החביות וזרקה לבור זה היה מעשה והכשירו: דאין דרך ניסוך בכך אלא הא דקמיבעיא לן מהו שיעשה נסך בחמתו אם מחמת חימה וכעס נגע ביין של ישראל אם אמרינן דעתו לנסך או לא: נישמעינה מן הדא. עובדא נכרי אחד היה לו קופות שלו בתוך הבית שעוצרין בו ובא ישראל וזלף לתוכו יין שלא ברשותו ובא אותו הנכרי והביא קולתה והוא העץ שנושאין בו המשאוי והגביהן להקופות בחמתו ושפך אותן לתוך הבור ואמרו רבנן דאין הנכרי עושה יין נסך בחמתו שלא נתכוין אלא להראות כעס וחימה על שהכניס הישראל יינו בכליו שלא ברשותו: זה שמוזג. אם הנכרי מוזג יינו של ישראל במים חמין אסור ואם בצונן מותר: יבוא עלי. ר' ירמיה קאמר להא דאף שר' חייה בר בא התיר מזיגה בצונן יבוא עלי שלא עשיתי מימי לנהוג היתר בזה: חמתון. ראה אותם שותין יין עם מים חמין שמזגן הנכרי ואמר להם מי הוא זה שהתיר לכם לעשות כן:

הלכה יב מתני' המטהר יינו של נכרי. ישראל שדרך ענבים של נכרי בטהרות כדי למוכרו לישראל ולא נתן דמים עכשיו לנכרי עד שימכרנו ונתנו ברשותו של נכרי: מותר. דמירתת הנכרי דילמא חזו לי הנך ישראל דעברי ברשות הרבים ומפסידנא: עד שיושיב שומר: אין השומר צריך להיות יושב וכו'. דכיון שהוא יוצא ונכנס הרי הוא כיושב ומשמר: כל רשות נכרים כאחת. פלוגתא דרשב"א ות"ק בהא דת"ק סבר כשהניח היין ברשותו של נכרי בעל היין הוא דבעינן שיהא הבית פתוח לרשות הרבים ועיר שישראל ג"כ דרים בה אבל ברשות נכרי אחר שאינו בעל הבית אפי' בעיר שאין ישראל דרים בה שרי ורבן שמעון בן אלעזר אומר כל רשות נכרים כאחת היא וכי היכי דברשות נכרי בעל היין אסור אא"כ בעיר שישראל ונכרים דרים בה והבית פתוח לרשות הרבים ה"נ ברשות נכרי אחר כן והלכה כרשב"א:

והלה

ומאן דאמר אף על פי שאין עליו מלוה על אותו הבור נמי אסור דלא מירתת מכל מקום: ובלבד [פי' תיבת ובלבד הוא משמש כלשון חוץ] ור"ל ובלבד כלומר חוץ מחוץ לפישוט ידים אע"ג דמחמרינן ואמרינן דלא מירתת אעפ"י שאין לו מלוה על אותו הבור מ"מ אעפ"י דמחמרינן כולי האי. אבל בלבד ר"ל חוץ מחוץ לפישוט ידים בזה לא מחמרינן כלל וכה"ג איתא בירושלמי כמה פעמים דמתחלה הוון בעי מימר דתלי זב"ז דלמ"ד זה הוי הדין כך ולמ"ד זה הוי הדין כך ומסיק דז"א דלא תלי זב"ז דלמ"ד זה הוי כך וכן למ"ד זה הוי ג"כ כן ולא קאמר שום טעם לזה אלא בסתם וה"נ דכותיה:

תני

מסורת הש"ס

ע"ז ס

ע"ב נח

*ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר וכן הוא במשניות בבלי ובחולין דף ג ע"א

ע"ז ס ע"ב

מראה הפנים

ומאן דאמר אע"פ שאין עליו מלוה על אותו הבור וכו'. לפי אשר כתוב לפנינו ומשמע דפלוגתא היא היה צריך לגרוס לקמן אלא כיני וכו' ומ"ד אע"פ שאין עליו וכו' ובלבד תוך לפישוט ידים וכדפרישית בפנים וכלומר דלהאי מ"ד ובלבד תוך פישוט ידים הוא דמתמיר בשאין עליו מלוה וא"כ להאי מ"ד כתנא דידן דדוקא ביש לו מלוה על אותו יין אבל כשאין לו מלוה על אותו יין מותר ואפי' תוך פישוט ידים והוה אתיא שפיר לדינא כמו שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב ממ"א הל' כ"ה שסתם וכתב ואם אין לו עליו מלוה היין מותר בבתים וכ"כ הרשב"א ז"ל בשדיא בת"ה הארוך דאפי' בתוך פישוט ידים שרי והביא ראי' מהש"ס ומהתוספתא דמייתי הכא בהלכה דלקמן פרוזר שישראל ונכרי כונסין לתוכן יין אפי' חביות פתוחות מותרין שאין מנכסין כן כלומר דמרתת פן שישראל רואהו וכו' והביאו הב"י בסי' קכ"ח. ומיהו לא אשכחן פלוגתא בעיקר דינא דמתני' דיהא שייך לומר מאן דאמר ומאן דאמר. והנראה כפי' הם גי' דהנכון הוא דגרסי' כעין הוון בעי מימר כפרק דלקמן על המתני' מה בעל השלחן אסור ומה דאמר גרסינן כלומר הא דאמרינן בריתא בשיש לו עליו מלוה אסור מיירי בתוך פישוט ידים ומה דאמר אם אין עליו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידים. כלומר הא דנקיטא שרי בשאין לו עליו מלוה משום דהוא לעולם כחוץ לפישוט ידים דהואיל דאין עליו מלוה אוהו היין מרתת הנכרי ואפי' בתוך פישוט ידים כחוץ לפישוט ידים דמי ופריך ולא כן וכו' דהלמא דכל שהוא יכול לפשוט את ידיו וליגע גזרינן ביין נסך כמו דאמרו בטהרות ומשני אלא כיני מה דאמר וכו' בתוך פישוט ידים כלומר בשיש לו עליו מלוה הויא לעולם כמו כתוך פישוט ידים דהואיל וסמכה דעתיה ליגע אפי' עומד מרחיק קצת הולך לשם ונוגע ואינו חושש וכבתוך פישוט ידים הוא. ומה דאמר אם אין עליו על אותו הבור ובלבד חוץ לפישוט ידים. דוקא בתוך לפישוט ידים התירו והשתא יש חילוק בין ריבא לכיפא בעומד חוץ לפישוט ידים וא"צ לבבא הגי' אלא בהא מה דאמר וכו' וזהו טעות דמוכח אלא דלא אתיא הסיפא לדינא בש"ס דינן כמוכר לעיל. ועיין בהג"א בפרקין דכתב אבל אם אינו יכול ליגע בתוך פישוט ידיו ורגליו אע"ג דיש לו מלוה עליו ולא מירתת ואין נתפס עליו כגנב שרי כדמוכח בירושל'. ושם כתוב אע"ג דאין לו וט"ס הוא. ומשמע דמפרש להא דבריתא בתוך פישוט ידים ממש. וזה דלא כדעת הרמב"ם והרשב"א גם ביש לו עליו מלוה שלא חילקו אלא ביש עליו מלוה על אותו היין לעולם אסור ובאין לו לעולם מותר. ועיין בפרק דלקמן בהל' ז' במה שהבאתי דברי הרשב"א כמ"ש שם ויתבאר מזה היטב:

הלכה כר"ש. והתם בדף ס' ע"ב המסקנא אין הלכה כר"ש:

אין הנכרי עושה יין נסך בזריקה. ומשמע דאפי' בשתיה מותר וזהו דעת התוס' והרא"ש ז"ל לפרש הא דרב אשי שם כל שבזב טמא בנכרי עושה יין נסך וכל שבזב טהור בנכרי אינו עושה יין נסך ודעת הראב"ד ז"ל בהשגות פי"ב ממ"א הלכה ט' וכן דעת הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך וכן הסמ"ג וכתב וכן זרק צרור או דבר אחר בתוך היין מרחוק ואפי' בכוונה מותר כדאיתא בירושל' אין זריקה אוסרת ביין נסך וכ"פ הטור בסי' קכ"ה. והא דבעי הכא מהו שיעשה יין נסך בחמתו וזהו לפי הגי' דלא גרים במתני' וזרקם בחמתו לבור כגי' המשנה בבבלי ואע"ג דאפי' בזריקה שלא בחמתו קאמר בפשיטות דאינו עושה יין נסך יש לחלק דהא דר' אבהו בזריקה מרחוק הוא והבעיא בזורק החבית בחמתו לפי גירסתו במתני' והוא סמוך לבור וכדעת רש"י ז"ל לחלק בזה ולפ"ז אף דפסק הכא מותר מ"מ יש סמך מהבעיא לחילוק זה לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל שם דס"ל דמגע נכרי שלא בכונה ע"י דבר אחר אסור בשתיה ופסקו ז"ל כדהכא בהא דקאמר דקא"ל מיניה ומיניה כפירושם ז"ל כמבואר שם ובדברי התוס' לדעת רש"י וע"ש וזהו לשיטתם ז"ל. וכעין זה יש לחלק לדעת הש"ע דפסק כדעת הרמב"ם ז"ל בסי' קכ"ד סעיף י"ח דבחמתו אסור בשתיה ובסימן קכ"ה ס' גבי זרק אבן או חפץ וכו' פסק כדעת הראב"ד והרשב"א והרא"ש והטור ז"ל דבחמתו מותר אפי' בשתיה והיינו דיש לחלק אפי' בחפץ המתגלגל ודותהו וכו' אם עשה כן בחמתו ובין זריקת החבית בחמתו לטור בהיא זריקה מכנגדו והתוס' לעיל בדף נ"ט ע"ב סוף ד"ה מהו שיוליך ענבים לגת הביאו ראי' מהכא לסתור מ"ש הרמב"ם בשם רש"י לחלק בין זורק מכנגדו לזורק מרחוק דהא סתם אמרו אין זריקה אוסרת ביין נסך ולא מפליג מידי ולפירושם זה הוה קיא הא דבעי בתר הכי מהו שיעשה יין נסך בחמתו דהא מסתמא בחמתו בזריקה היא וכדאמרן ואפשר דנסך בחמתו קאמר וכדמשמע מפשיטות הבעיא ואין להאריך:

זה שמוזג בחמין וכו'. הטעם כתב הרשב"א בשם הרמב"ן ז"ל בבית התמיה בספר הסני שלא היה דרכם למזוג אותו בצונן וכתב עוד אע"ג דלא שמיען אדכני מערבא במזיגת מים צוננים תדא דהאידנא רגילי למיסתי בצונן ועוד דר' ירמיה אמר יבא עלי שלא עשיתי מימי ועוד דבגמרין סתם אמרו יין שמזגו נכרי ולא פלוג בין חמין לצונן מ"מ נילף מינה שלא אמרו אלא במכשירו לשתיה כדרך שבני אדם מכשירין לשתיה ומיגס לחבית גדולה שאין דרכן של בני אדם למזוג כיחד שאם שפך בו נכרי מעט מים מותר והדעת נותנת שאפי' נתן בה כדי מזיגה לפי שאין דרכן של בני אדם לעשות כן ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן עכ"ל. וכן כימא דיש עוד ללמוד מכאן דלכתחילה הוא דאסרו בדבר שדרכן של בני אדם למזוג כן בר' ירמיה לא אמר אלא שהוא לא נהג היתר לעשות כן וכן ר' יסא אמר מה שרא לכון לעשות כן לכתחילה וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג ממ"א הלכה י"ג דבדיעבד אם מזג מותר וכן משמע מהתם בדף נ"ט ע"א ר' חייא בר אבא וכו' תזא תמרא דמזגו נכרים וכו' ולא אמר לבו ולא מידי.. וזהו אפשר לומר כדעתו הכא דבצונן מותר ועכ"פ מדא"ל ר' יוחנן לא והכרז וכו' ועל ייגס יין נסך מבום שאינך בני תורה וכו' הא לאו הכי משמע דבדיעבד לא היה אוסר:

היה

והלה כותב לו שנתקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים:

גמ' רבי אבהו בשם רבי יוסי ברבי חנינה לא סוף דבר פתח אלא אפילו א *חלון ויש בה ארבעה על ארבעה על רום עשרה ובלבד מקורה ובמגופף. היה לרבי נימר אם היה נראה עולה ויורד בו אסור ואם לאו מותר. רבי בא בשם רב יהודה בעיר שיש בה ב דלתים ובריח היא מתניתא בדא תני שומר אע"פ שאינו בא *אחת לקיצים. *תני ישראל ונכרי שכנסו את יינן בפרכייא של עיר אפילו שומרים נכרים אפי' חביות פתוחות מותרות שאין מנסכין כן. רבי הילא בשם רבי ינאי הלוקח כמוכר ותני כן אחד הלוקח ואחד המוכר *ברשות הנכרי בזמן שהיין של ישראל וישראל דר שם מותר והוא שיהא עליו מפתח וחותם ובזמן שהיין של נכרי וישראל דר שם מותר והוא שיהא לו עליו מפתח וחותם ואם אין ישראל דר שם אסור אף על פי שיש עליו מפתח וחותם. רבי יילי בשם רבי ינאי חלוקים על רבי שמעון בן לעזר לא על הדא איתאמרת אלא על הדא דבתרה המטהר יינו של נכרי וכו':

הדרן עלך פרק רבי ישמעאל

הלכה א מתני' השוכר ג את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר: גמ' ולא שכרו הוא נותן לו. רבי אבהו בשם רבי יוחנן קנס קנסוהו. תני *החמרים והכתפים וכל העושין בשביעית שכרן

רידב"ז

תני החמרים והכתפים כו' כל הסוגיא הזאת כפולה במסכתא שביעית פ"ח והיא כסוגית הבבלי דף ס"ב ע"א כיתף עמו חבית בחבית את קונסו בחביתו עד כדי שכרו פי' ששכרו לשלם לו שכר הכתוף יין כשר בעד כתיף של יין נסך פשיטא דאת קונסו כדי שכרו לכל הפחות בחבית של יין כשר וממילא נאסר כל החבית דהא קי"ל דיין נסך אוסר בכ"ש. והיין דכנגד שכרו דאסור פשיטא דדינו הוי כמו היין נסך גופיה שנתנסך לפני עכו"ם הגם דהוא לא נתנסך אלא אסור בעלמא והוי כמו כל אסורי דרבנן בעלמא כשל בנו"ש אך כיון דהוי חליפי יין נסך ואסרו רבנן הוי כמו יין נסך גופיה דחליפין הוי עוד יותר המירא וכמו דמסיק בכל אתר את אמר אין קרקע נאסר והכא כשנתן לו קרקע בשכרו אסור וכן בע"ח אע"פ דהמשתחוה לבע"ח אינו נאסר מ"מ כהחליף בע"ח על עכו"ם נאסר. וכן איתא בבבלי דף נ"ד ע"ב אע"פ

עין משפט נר מצוה

לא
א מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' ג ד ה ו ופי' בכשבות סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלא ס"א
לב
ב מיי' שם פי"ג סמ"ג שם טוש"ע שם
א
ג מיי' שם פי"ג הל' טו טז סמ"ג שם קמט טוש"ע שם סי' קלג ס"א

מסורת הש"ס

פ"ז ה"א
שם ה"א פ"ב (תוספת' פ"ח)
שם
(תוספתא דשביעית פ"ו בשינוי פ"ח)

פני משה

והלה כותב לו שנתקבלתי ממך מעות מותר. אם הבית פתוח לרה"ר וישראל דרים שם בתוך העיר כדלעיל: אבל אם ירצה ישראל להוציאו וכו'. דהשתא הוי היין משכון אצל הנכרי הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מרתת דסבר אי חזו לי ותבעו לי אמינא דידי הוא ואף על פי שהמפתח והחותם ביד ישראל אסור:

גמ' אלא אפי' חלון. שפתח הבית פתוח לחצר הוא ויש בו חלון פתוח לרה"ר כמו שהבית פתוח לרה"ר הוא: ויש בה ד' על ד' על רום י' ובלבד מקורה ובמגופף. שחלון כזה אינו עשוי לסתום הוא אבל בלאו הכי זימנין דסתמו ולאו אדעתיה: היה לרבי. כמו לו רבי ושתי מלות מובלעות במלה אחת הן. והוא אילן סרק ועל שם שהוא גדול מאליו. רבי הוא דבר הגדל ועולה ודוגמתו ומדפסקי רבי ברים במה מדליקין כלומר שהיה לו לישראל אילן אחד שם ועולין ויורדין בו לראו' איזה דבר מרחוק מהו: נימר. הכך הוא הדין: ואם היה נראה עולה ויורד בו מותר אם לאו אסור כל"ל. אם כשהישראל עולה יורד בו נראה הוא בבית מותר דמרתת הנכרי דהשתא ישראל רואהו ואם לאו אסור: בעיר שיש בה דלתים ובריח היא מתניתא. הא דקתני בעיר שכולה נכרים אסור עד שיושיב שומר בעיר המוקפת חומה ויש לה דלתים ובריח ולא שכיחי בה עוברים ושבים כל כך ועוד דלעיר כזו אין נכנסין אלא ברשות ויכול זה הנכרי להזהר כשבאין לשם הלכך עד שיושיב שם שומר בעינן: בדא תני וכו'. קושיא היא אם כשיש בה דלתים ובריח מוקמת להמתני' א"כ מאי האי דתני בברייתא עלה שומר אע"פ שאינו בא אחת לקיצים. כלומר שומר שאמרו אע"פ שאינו תמיד שם אלא בא אחת לקיצים לזמנים ולפעמים בתמיה הא אם אינו בא אלא לפעמים ובעיר שיש בה דלתים ובריח אמרת דמסתמא מרגישין כשבא השומר לתוכה וא"כ אין הנכרי הזה חושש ליגע ביין דסמכה דעתיה שאין השומר יכול לבוא בפתאום עליו אלא ע"כ דלא מחלקינן בזה אלא בלא שומר לעולם אסור ובשומר לעולם מותר ואמרינן שהשומר יכול לבא בכל עת שירצה והלכך אע"פ שאין השומר בא אלא אחת לקיצים מרתת הנכרי דשמא עכשיו הוא בא ורואהו: תני. בתוספתא פ"ח והכא גרים פרצה שישראל ונכרים כונסין לתוכו יין. ומלשון פרוותא הוא אפרוותא דזולספט בפ' איזהו נשך. והוא מקום שמביאין הסוחרים תבואותיה' ומעמידין שמה למכרה בשוק: הלוקח כמוכר. כשוכר ל"ל: ותני. בברייתא כן: אחד הלוקח ואחד השוכר וכו'. כלומר אחד הלוקח ואחד השוכר בית ברשות הנכרי להכניס יינו לתוכו: ובזמן שהיין של נכרי. וישראל זה מטהר יינו למכרו לישראל: חלוקים על ר"ש בן אלעזר. כלומר הא דקאמר כל רשות נכרים כאחת משום דמשיגהו לרבנן דאמרי דוקא בבית ורשות של הנכרי בעל היין הוא דאסור אבל ברשות נכרי אחר אפי' בעיר שכולה נכרים מותר ועלה קאמר כל רשות נכרים כאחת היא: לא על הדא איתאמרת. וקאמר הש"ס דלאו על הרישא איתמר הדא מילתא אלא על הסיפא המטהר יינו של נכרי וכו' אבל אם ירצה הישראל להוציאו וכו' דאסור משום דהוי כמו שיש להנכרי מלוה על היין וסומך דעתו ליגע בו בהא הוא דמחלקי רבנן בין רשות של הנכרי בעל היין ובין רשות נכרי אחר משום דזה הנכרי אין לו מלוה עליו ורשב"א פליג דאפ"ה כיון שאינו מניחו עד שיתן המעות להנכרי בעל היין חיישינן דשביק ליה ליגע בו והוא בעל היין ולא מרתת דיש לו מלוה על היין:

הדרן עלך פרק רבי ישמעאל

הלכה א מתני' השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך. להריקו מכלי לכלי או להוליך חביות ממקום למקום ואפי' בשתם יינם שכרו אסור וקנס הוא שקנסוהו חכמים משום חומרא דיין נסך: שכרו מותר. ודוקא שאמר לו העבר לי כל חבית וחבית בפרוטה פרוטה שכר של חביות אחרות מותר ואינו אסור אלא שכר של חבית יין נסך אבל אם אמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות ונמצאת חבית אחת של יין נסך ביניהן שכרו כולו אסור: גמ' ולא שכרו הוא נותן לו. ואמאי שכרו אסור ואי משום דאסור בהנאה הא איסורי הנאה דמיהן מותרין ומכ"ש שכר פעולתו ואי משום דאיסורי ע"ז תופסין את דמיהן הרי שביעית דתופסת את דמיה ושכרה מותר כדתנן בשביעית ומייתינן לה לקמן: קנס קנסוהו. משום חומרא דיין נסך ומדינא אין הכי נמי דאינו אסור: תני. בתוספת' דשביעית פ"ו החמרין והגמלין והספנין שהיו עושין בשביעית שכרן

מראה הפנים

היה לרבי. כדפרישית ויש עוד לפרש לרבי כמו ללבי והוא תרגום של תמר לדיק כתמר יפרח כלולבי דתמר. והיינו הך והוא כדרב יוסף כתם ודיקלא וכו' פסיק רישא רב אחא ורבינא וכו' וקי"ל דבכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא וה"נ אם נראה עולה ויורד בו קאמר וכמה שהגהתי בפנים וזהו טעות דמוכח, וכלומר אף על פי שאינו עושה פירות אלא עשוי לעלות ולירד בו לפעמים:

שומר אע"פ שאינו בא אחת לקיצים. כדפרישית ממשמעות הסוגיא דמדחה להא דר' בא מכח האי ברייתא והתם בדף ס"א ע"א קאמר שמואל כר' בא כשם רב יהודה הכא והטור בסי' קל"א פסק כן לדינא ולמאי דמפרש התם אלא אימא הכי עד שיהא ממונה שאינו בא לקולים א"כ לא מדחית להא דשמואל ובל"ס הכיא ברייתא בענין אחר כשנית שם. והכא דמייתי לקמן רישא דברייתא אחד הלוקח ואחד השוכר וכו' נראה דהגי' כאן אינה מתוקנת דלא מחלק בין יין של ישראל לבין יין של הנכרי וכן בישראל דר שם וכו' לא. גרים הכי גם בסוף פרקין אלא אם היין של ישראל ודר בתוך חצר א"ל מפתח וחותם בידו בחצר אחרת והוא שמפתח וחותם בידו. ובמטהר יינו של נכרי הגי' הכא כמו דתני תנא מעיקרא התם וא"ל ר' יוחנן תני ואע"פ שאין מפתח וחותם בידו וכו'. ובענין מטהר יינו של נכרי רבו השיטות דלפירש"י ז"ל מוקי רישא דמתני' כמו הסיפא בכותב לו שנתקבלתי ואפי' אין מפתח וחותם בידו מותר בפתוח לר"ה ור"ת חולק על זה כמבואר בתוס'. ודעת הרמב"ם ז"ל ממ"ש בפ' י"ג ממ"א מהל' ג' עד הלכה ו' במטהר יינו של נכרי נראה שכך היא דאם הישראל השומר דר בתוך החצר מותר ובחצר אחרת אסור ולא מהני מפתח וחותם ולא נתקבלתי מכיון שהיין של נכרי הוא אבל בבית הפתוח לר"ה מהני מפתח וחותם וכתיבת התקבלתי דנראה מ"ש בהלכה ה' הדלעיל קאי:

לא על הדא איתאמרת וכו' כדפרישית. ויש לכוין דהוי כעין האי פלוגתא דפליגי התם בסוף פרקין אם רשב"א להקל קאמר או להחמיר והמסקנא להחמיר כרב נתן:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה השוכר את הפועל. בפירות היתר היא מתניתא. כדפרישית במלאכת היתר כגון בהפקר וכיוצא בזה שבהתירי לעשות כדשנינו בשביעית וכהיא

עין משפט נר מצוה

ב

א מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' ט' טו סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלג ס"א

שכרן שביעית. אמר ר' זעירא בפירות היתר היא מתניתא. וההיא דהורי רבי יוחנן לאילין דבית רבי ינאי שלא יהו נוטלין שכר בידיהן יין אלא מעות כרבי יהודה וכרבי נחמיה הורי להון. אמר רבי יילי בפירות ע"א היא מתניתא כדמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן ביין נסך *קנס א קנסוהו. כיתף עמו חבית בחבית את קונסו בחביתו עד כדי שכרו. נתן לו קרקע בשכרו. בכל אתר את אמר אין קרקע נאסר וכא נאסר נתן לו בהמה בשכרו. בכל אתר את אמר אין דבר שיש בו רוח חיים נאסר וכא נאסר. נתן לו הכל בשכרו הכל אסור או אינו אסור אלא עד כדי שכרו היה עושה עמו בטובת הנאה את ממשכנו מנכסיו עד כדי שכרו היה עושה עמו חצי יום באיסור וחצי יום בהיתר היה:

רידב"ז

אע"פ שאמרו המשתחוה לבע"ח אינו נאסר. עשאן חליפין לעכו"ם אסרן. ונמצא דעיד חמור חליפין מעכו"ם עצמה וה"ה בשנתן לו חבית של יין כשר בשכר כתף של יין נסך ונאסר עד כדי שכרו נאסר בשביל זה כל החבית דהוי כיין נסך גופיה דאוסר בכ"ש אבל מבעיא לן אם נתן לו בשכרו דבר אחר לא יין אלא דבר אחר ונתן לו ר"ל דנתן לו תפן אחד שלם ששוה הרבה יותר מכדי שכרו ונתן לו הכל בשביל שכר כתף של יין נסך אם נאסר הכל או אך מה שכנגד שכרו בלבד והשאר מתנה אבל בחבית יין אין נ"מ כיון דנאסר מה שכנגד שכרו ממילא נאסר הכל ומבעיא לן אם הי' עושה עמו חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר והכל מלאכה אחת אם אזלינן בתר המלאכה והיינו נוטל שכרו בעד ההיתר אם לא יעשה את האיסור ג"כ ונמצא דכל שכרו אסור אפילו שכרו דבעד ההיתר משום דבהשכר הזה נוטל שכר איסור ג"כ או דאזלינן בתר שכר טרחתו ואפי' לא יגמור את האיסור יטול בעד ההיתר להוד כילד דיט ע"ז קאמר כשמעינה מן הדא השוכר את הפועל להביא יין לחולה אם הביא לו חייב ליתן לו. ואם לאו אין חייב ליתן לו אבל אם אמר לו יין לחולה ממקום פלוני והפוח לחולה ממקום פלוני בין הביא בין לא הביא חייב ליתן לו דמי רגליו הוא נותן לו וכאן נ"כ דמי רגליו נותן לו ותלי בזה היאך ששכרו אם שכרו על המלאכה דהיתר ואיסור שכר מלאכה הוא נוטל ואם לא יגמור המלאכת האיסור לא יטול גם בעד ההיתר אבל אם שכרו לכתף איסור והיתר ממקום פלוני שכר רגליו הוא נוטל ולא בעד המלאכה ואפילו לא יגמור מלאכת האיסור ג"כ יטול שכרו דהא התם גבי יין ותפוח לחולה דלא הביא לו משום דאנוס הי' דלא מצא שם יין או דהבריא החולה ולא צריך עוד ליין ותפוח אמרינן דלא צריך להביא לו ונוטל שכרו שכר רגלו וה"נ במלאכת האיסור דכיון דאסור לו לעשות המלאכה הזאת והיא צריך לכתת רגליו למקום פלוני בשביל ההיתר ע"כ שכר רגלו הוא נוטל ואין להק' למה לא פשט האיבעיא הזאת ממתניתין דלקמן ה"ב גבי שכרו ליושב בה אע"פ שהניח לגינו עליה מותר דיש לחלק בפשיטות כמובן:

דתני

פני משה

שכרן משביעית. ולקמיה מפרש לה וגרסי' להא בשביעית פ"ח על מתני' לקח מן הנחתום ככר בפונדיון ואמר כשאלקט ירקות שדה אביא לך מותר וקאמר התם עלה תני רבי יודה ור' נחמיה אוסרין. דס"ל דהוי כפורע חוב מדמי שביעית כדמפרש לה שם ובתר הכי לקמן אמרינן הורי ר' יוחנן לאילין דבי ר' ינאי שלא יהו נוטלין שכר בדיהן יין ושמן של שביעית אלא מעות וכר' יהודה ור' נחמיה הורי להון: א"ר זעירא בפירות היתר היא מתניתא. כלומר דלא איירי שעשו מלאכת איסור אלא מה שהוא מותר ומסיים התם ומהו שכרן שביעית שיהו נוטלין ממה שיהו עושין שכרן שביעית. כלומר שמותרין ליטול בשכרן משל שביעית עצמה ממה שהיו עושין בה: וההיא דהורי ר' יוחנן וכו'. כלומר ולא תיקשי להא דהורי ר' יוחנן שלא יהו הבדדין נוטלין שכרן משביעית כגון משמן שביעית או מיין שעשו אלא מעות משום דס"ל להחמיר כר' יהודה ור' נחמיה ואנן כתנא דמתני' סבירא לן: אמר ר' הילא בפירות עבירה היא מתניתא. כל"ל וכן הוא בשביעי'. כלומר לעולם שכרן שביעית דקאמר שביעית ממש הוא שהשביעית חלה על שכרן והוו כדמי שביעית כדין העושין בפירו' שביעית בעבירה וצריכין לאכלן בקדושת שביעית ולא קשיא ממתניתין דהתם דקתני בפועל שכרו מותר דשאני חמרין כדה"ג ר' אבהו בשם רבי יוחנן ביין נסך קנס קנסוהו ה"נ בחמרין ומשום דנפיש אגרייהו ודמי לסחורה והלכך קנסוה רבנן ושכרן שביעית. אבל בפועל דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן משום כדי חייו ופועל דמתני' דקנסוהו משום חומרא דיין נסך הוא: כיתף עמו חבית בחבית. הא דקתני במתני' שכרו לעשות לו מלאכה אחרת אע"פ שאמר לו העבר לי חבית יין נסך שכרו מותר קאי דווקא שפסק עמו לשכר כיתוף בשביל כל חבית וחבית בפני עצמה דאז אמרינן דאת קונסו בחביתו של יין נסך עד כדי שכרו והשאר שכרו מותר. א"כ יש לפרש כיתף עמו חבית בחבית שהתנה עמו בשכר כיתוף להחליף עמו חבית בחבית וכגון שנותן לו חבית של היתר ואתה קונסו בחביתו עד כדי שכרו של כיתוף היין נסך. ומיהו לקמן בעי לה אם הכל אסור הוא או כדי שכרו דווקא: נתן לו קרקע בשכרו. ג"כ נאסר דאע"ג דבכל אתר את אמר אין קרקע נאסר בשביל נעבד להדיוט כדתנן לעיל בפ"ג הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין וכן בבהמה דקי"ל אין בעלי חיים נאסרין בנעבד להדיוט אע"פ כן הכא נאסר משום קנס דקנסו ביין נסך: נתן לו הכל בשכרו. בעיא היא אם נתן לו כל מה שעשה עמו במלאכתו בשביל שכרו של יין נסך והוא יותר מכדי שכרו אם הכל אסור או אינו אסור אלא כדי שכרו של יין נסך: היה עושה. הישראל עם הנכרי ביין נסך בטובת הנאה ואינו מקבל ממנו שכר בהא פשיטא לן דאת ממשכנו מנכסיו של הפועל עד כדי שכרו ואסור בהנאה הוא משום קנס: היה עושה עמו. מיהו הא קמיבעיא לן אם עשה עמו חצי היום במלאכת איסור וחצי היום במלאכת היתר מהו אם מותר הוא בשכר של מלאכת ההיתר או דילמא אמרינן דאי לאו מלאכת איסור שעשה עמו לא היו שוכרו לכל אותו היום ונמצא שכר האיסור גורם לכל שכרו ואסור כל שכר היום:

היה

מסורת הש"ס

פ"ז פב

מראה הפנים

וההיא דר' הילא כדמשני רבא התם בריש פרקין דשאני בין תמרין לפועל בשביעית. ובפירות עבירה דקאמר ר' הילא ודאי במלאכת עבירה ממש היא דהא"ה לא בעיא למיקנסינהו או שהביאו יותר מדאי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' משמיטה הלכה י"ג: **כיתף** עמו חבית בחבית וכו'. לכאורה היה נראה מלישנא דאת קונסו בחביתו עד כדי שכרו כלשון הב' שפירשתי בפנים מיהו מדחזינן דלקמן בעיא דלא איפשיטא היא ליכנא קמא שפירשתי הוא העיקר וזהו כאוקמתא דרבא התם בדף סה ע"א דמתני' איירי באמר לו העבר לי חבית חבית בפרוטה דבהא שאר השכר מותר ובשכר אותה חבית של נסך אסור וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג ממ"א בהל' י"ט אבל אם אמר לו העבר לי מאה חבית במאה פרוטות ונמצא אחת מהן יי"נ שכר כולו אסור כדכתב שם בהל' י"ח וזה מוסכם מרוב גדולי הפוסקים ז"ל שלא כדעת הראב"ד ז"ל בהשגות שם דלא דמי להא דר"א כדכתב הרשב"א בשם הרמב"ן דהכא י"ל שאלו הודיעו מתחילה שאינו מעביר לו אותה חבית שמא לא היה שוכרו כלל הלכך הכל יין נסך הוא ושכרו אסור והביא לזה הר"ן ז"ל ע"ש. ואביי מוקי התם ממתני' דאמר לו בעיתותי ערב ולכאורה אפשר לפרש דרבא ואביי לית לדינא אלא דרבא קאמר דל"ל לדחוקי לאוקמי מתני' בהכי וכ"כ הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער הב' ומיהו רבא ל"ש אדאביי דאיתא להא ואיתא להא אלא משום דלא תני במתני' לעתותי ערב אוקמה רבא אפי' כדלא אמר ליה לעיתותי ערב ומיהו איתא לדאביי ותניא בברייתא בשוכר את הפועל ולעיתותי ערב וכו'. עכ"ל אלא דחזינן דדעת גדולי הפוסקים ז"ל אינו כן דהרי"ף ז"ל לא הביא אלא אוקמתא דרבא ותו לא וכן הרמב"ם ז"ל לא כתב לדינא דברייתא ופכ"פ היה צריך להשמיענו הדין בא"ל לעיתותי ערב ואין לומר משום דמילתא דפשיטא היא דהא א"ל לאחר שהשלים מלאכתו דאין שכרו נאסר מחמת שהעביר לו יי"נ. אא"כ דהא עכ"פ טובת הנאה היא והכא קאמר לקמן דבטובת הנאה ממשכנין מנכסיו עד כדי שכרו וכודאי אפי' נאמר דאין דעתם ז"ל לפסוק כהאי דהכא בהא הכתי איצטריך לאשמעינן לזה לענין איסורא (ועיי' במ"ש התוס' שם ד"ה הא דא"ל העבר וכו') אלא דבזה י"ל דאה"נ דגם הרמב"ם ז"ל מודה לענין איסורא וכהתוספתא דלקמן וסמך על מ"ש בהל' עכו"ם דטובת הנאה אסור באיסורי ע"ז כמבואר בדבריו שם בפ' ז' בהל' י"ט והבאתי לעיל בפ"ד בהל' ג' ע"ש וה"ה בטובת הנאה שהעכו"ם מחזיק לו. והרשב"א ז"ל עצמו הרגיש בזה וכתב שם אחר שהביא התוספתא השוכר את הפועל לעשות מלאכה ולעתותי ערב א"ל הולך לי נגין זה במקום פלוני אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר וגרסי' בירושלמי היה עושה עמו בטובת הנאה וכו' ואני תמה א"כ אפי' לעתותי ערב מפני מה כל שכרו מותר תיפוק לי' שהרי עשה עמו בטובת הנאה ואתה ממשכנו מנכסיו עד כדי שכר אותה שעשה עמו בטובת הנאה וי"ל דלדעת הירושלמי מה שאמרו במשנתינו שכרו אסור כל שכרו אסור ובטובת הנאה דהיינו נמי לעתותי ערב כנגד אותה חבית אסור והשאר מותר עכ"ל והביא לזה הב"י בסי' קל"ג. ויש לדקדק בענין זה בדבריו ז"ל דהא לקמן משמע דבעיא דלא איפשיטא היא הכא אם כל שכרו אסור או עד כדי שכרו והוא ז"ל הביא גם לזה שם לעיל מבעיא דנתן לו קרקע וכו' עד היה עושה עמו בטובת הנאה וכו' וגרים שם לבסוף הכל אסור אינו אסור אלא כדי שכרו. ולא נמצא כדבריו כמה שכתוב לפנינו נתן לו הכל בשכרו וכו' דזה יש לפרש כמה שפירשתי בפנים בזה. ולגירסתו ז"ל על המתני' קאי ומיהו א"א לפרש כ"א כלשון בעיא. יהיה איך שיהיה שמעינן מיהת דלדעת הפוסקים ז"ל דבאמת כל שכרו אסור כדין דמשנתינו היכי במעורב ההיתר עם האיסור וכדרבא ואפ"ה לא הביאו הא דטובת הנאה או לעיתותי ערב למאי דמדמי הרשב"א ולאסור דמי שכר אותה החבית א"כ ש"מ דלא פסקו אלא כהתוספתא דאסור לעשות כן לכתחילה ומיהו לא שמענו דבדיעבד ממשכנין מנכסיו עד כדי שכרו וזהו דעת הרי"ף והרמב"ם שלא כתבו להא דעיתותי ערב וטובת הנאה לענין איסור השכר בדיעבד וטעמא דרבא לא ס"ל דלאביי ולא דייק ליה אלא כדתני בתוספתא שאין ישראל רשאי לעשות כן. ובש"ע שם ס"ד קבע כדברי הרשב"א ז"ל שכתב להא דהכא. והטור הביא לדברי הרשב"א כמו ומיהו לדינא בענין טובת הנאה אפשר היה דעתו כדעת אביו הרא"ש ז"ל שלא הביא אלא דברי הרי"ף אוקמה דרבא וכו' ע"ש ודע דמ"ש התוס' שם בד"ה טעמא וכו' לתרץ תירוצם דהיכא דלא א"ל לעיתותי ערב אפי' רשב"ג מודי משום דדרך בני אדם ליקח שכר מן הנכרי ויש לאסור כל השכר וחילוק זה שיש בירושלמי לעיל ס"פ כל הצלמים וכו' ולעיל ע"ש הוא וצ"ל לעיל וכו' דהכא לא שמעינן מידי מזה ומיהו הא דסוף פ' כל הצלמים לכאורה לא דמיא להא דהכא דהתם החשש שיקח ישראל אחר מן הנכרי ויהנה באיסורי הנאה וע"ש וי"ל דכעין דהתם קאמרי דהיכא דמערב איסור הנאה בהיתר חיישינן במידי דדרך ליקח מהן ויש לפקפק בזה ואין להאריך: **היה** עושה עמו חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר וכו' מיבעיא וכו'. ברייתא זו לא מצאתיה כהתנה ובתוספתא פ"ז דב"מ גרים השוכר את הפועל להביא בליות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא ענבים ותפוחים ודרמסקנית לחולה והלך ומצאו במת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן שכרו משלם והיא דברייתא הובאה בבבלי בהגוזל דף קי"ו ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שכירות בהלכה ח' ולפי גי' הברייתא דהכא אין לדמות הסיפא לדין דרישא דהתוספתא דקתני נותן לו שכרו משלם והכא דמי רגליו נותן לו קתני דמשמע אם לא הביא פכ"פ שכר טרחתו נותן לו אבל לא השכר משלם וזהו כדעת

הראב"ד

מסורת הש"ס

פי' ב"ק קטו ע"ב

פי' ע"ז מג ע"ב

שם סד

שם

שם נד ע"ב

היה מוכר חולין ושני בכרך אחד. מסקנת הבעיא היא מי אמרינן דדמיא הא לדין דמוכר חולין ומעשר שני בבת אחת וגבי מעשר שני תנן אין מוכרין אותו והשתא דמכרן בכרך אחד ואינו ניכר איזה הוא חולין ואיזהו מעשר דאמרינן לאיזה שירצה יעשה חולין ולאיזה שירצה יעשה מעשר שני וכלומר דאע"ג דבכרך אחד הן אין קפידא בכך אלא האי שירצה יעשה אותה חולין ומכירתו מכירה ואלו השני של מעשר שני הוא ואין במכירתו כלום ונשאר בקדושת מעשר: והכא כן. וה"נ מי נימא דהדין כן דשכר חצי היום אסור הוא ושכר חצי היום של מלאכת ההיתר מותר הוא ואע"פ שנתן לו הנכרי שכרו בכרך אחד לאיזה חצי שירצה יעשנו אסור ולאיזה חצי שירצה יעשנו בעד שכר מלאכת ההיתר כמו בחולין ומעשר שני או לא: נישמעינה מן הדא. ברייתא: השוכר את הפועל וכו'. דהלמא אם אמר לו ממקום פלוני אע"פ שלא הביא לו כלום חייב ליתן לו שכרו דהשליח עשה שליחותו ודמי רגליו נתן לו ושמעת מינה דנהי דזה השליח לא הרויח השכר לפי מה שהתנה מ"מ דמי שכר טרחתו משלם לו והכא נמי כן וכי לא דמי רגליו הוא נותן לו מה שטרח במלאכת ההיתר ואע"פ שבשביל השכר מהמלאכה משלם לא היה רשאי ליהנות בו שמעורב עמו שכר מלאכת איסור מיהו כפי שכר טרחא שטרח בהיתר רשאי: שכרו לשבר חביות של נסך. ולשפוך יינן מהו: אפילו כן שכרו אסור. משום שרוצה בקיומו הוא שלא ישתברו מאליהן עד שישברם הוא ויטול שכרו: דמי יין נסך. נכרי שמכר יין נסך דמיהן אסור בהנאה לישראל דסבירא ליה כהאי מאן דאמר לקמיה דדמי ע"א ביד הנכרי אסור כדאשכחן דפליגא בהא ר' יונתן ורבי יוחנן: מתני' וכו'. תניא כוותיה דתרוייהו דפליגי בה תנאי: אני אומר שמא החליף. כלומר שעשה כמו שאמר והחליף ע"א בדמים הללו דסבירא ליה דדמי ע"א שמכרן הוי כחליפי ע"א ואסורין והיינו כר' יוחנן: ונותן לו. ואינו חושש הישראל דדמי ע"א ביד נכרי מותרין: מפני מראית העין. כלומר ואין בו אלא מפני מראית העין בלבד אבל מדינא מותר לקבל ממנו: הכל מודין בחליפי ע"א. שלא מכרה אלא החליפה בדבר אחר שאסור לא נחלקו אלא במוכרה דמר סבר כיון שמכרה לא חשיבא ליה ובטולי בטלה ומר סבר דהוי כחליפי ע"א: חליפי חליפין. שהחליף חליפי ע"א עוד בדבר אחר מהו: כמוהו. כתיב ודרשינן כל שאת יכול לקיימו ממנו עצמו דהיינו חליפיו הרי הוא כמוהו ולא חליפי חליפיו: מאי כדון. ומ"ט דר' ישמעאל: כמוהו כמוהו שני פעמים. כלומר על שני פעמים מחליפיו אמרה תורה שהוא כמוהו ואסורין: על שם לא ידבק בידך מאומה מן החרם. דכתיב הכא והיית חרם כמוהו וכתיב ולא ידבק וגו' מן החרם ללמד שאפי' מאומה ממנו חרם כמוהו ולפיכך דריש לי' לכמוהו על שני פעמים:

הלכה ב מתני' השוכר את החמור. האי מתני' נקט לא משום סיפא וסיפא אתא לאשמועינן דאע"ג דהשוכר את החמור לרכוב עליו מסתמא שכרה נמי להניח לגינו של יין ומזונותיו עליה וס"ד אמינא דהוי כאלו שכרה מעיקרא להביא עליה יין נסך ושכרה אסור קמ"ל: גמ' עד היכן. כמה הוא דמניח לגינתו ומזונותיו עליו דאיצטריך מהני' לאשמועינן דמותר: כדי שלא יהא החמור מקפיד. כלומר בהא הוא דאיצטריך דאע"ג דאינו נותן עליה אלא בכדי שאין החמור מקפיד עליו דדינא הוא למיתב עליה כל כך ומהו דתימא כיון שכן דרך החמרין לקבל עליהן שיהו מניחין על החמורין כזה א"כ הוי כאלו השכירו בתחלה להביא עליה יין ושכרה אסור קמ"ל. וכדפרישית במתני' לפי מסקנא דהתם:

הלכה

תורה אור

היה מוכר חולין ושני בכרך אחד אי זה שירצה חולין יעשה ושני יעשה והכא כן נישמעינה מן הדא השוכר את *הפועל להביא יין לחולה אם הביא לו חייב ליתן לו ואם לאו אין חייב ליתן לו אבל אם אמר לו יין לחולה ממקום פלוני ותפוח לחולה ממקום פלוני בין הביא בין לא הביא חייב ליתן לו דמי רגליו נותן לו וכא לא דמי רגליו נותן לו. רבי ירמיה בעי שכרו *לשבר חביות של יין נסך אפילו כן שכרו אסור אסי אמר דמי יין נסך ביד נברי אסור. דמי ע"ז ביד *נכרי רבי יונתן אמר [א] מותר רבי יוחנן אמר אסור. מתניתא מסייעה לדין ומתנית' מסייעה לדין מתניתא מסייעה לרבי יוחנן נכרי שהיה חייב *מעות לישראל לא [ב] יאמר לו המתן עד שאמכור יין נסך עד שאמכור ע"ז ואתן לך אני אומר שמא החליף מתניתא מסייעא לרבי יונתן נכרי שהיה חייב מעות לישראל הרי זה מוכר יין נסך ונותן לו ע"ז ונותן לו מפני מראית העין. הכל מודין בחליפין שאסורות חליפי חליפין מהו אמר רבי חנינה מחלוקת *רבי ישמעאל ורבנן רבי ישמעאל בי רבי יוסי אמר אסור ורבנן אמרי [ג] מותר רבי לעזר בר הושעיה טעמון דרבנן °והיית חרם כמוהו כל שאת יכול לקיימו ממנו הרי זה כמוהו. מאי כדון אמר רבי יוסי בי רבי בון כמוהו כמוהו שני פעמים על שם °לא ידבק בידך מאומה מן החרם:

הלכה ב מתני' השוכר את החמור [ד] להביא עליו יין נסך שכרה אסור [ה] שכרה לישב בה אע"פ שהניח הנכרי לגינו עליה שכרה מותר: גמ' עד היכן עד כדי שלא יהא החמור מקפיד:

הלכה

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי' פ"ט מע"ז הל' ית טוש"ע יו"ד סי' קמא ס"ס

ד
ב מיי' פי"ג ממאכלות אסורות הל' כח סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קלג סעיף ז

ה
ג מיי' פ"ח מע"ז הל' ח טוש"ע שם סי' קמה ס"ס

ו
ד מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' טו טז סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קלג ס"ח

ז
ה מיי' שם הל' יז טוש"ע שם סעיף ב

מראה הפנים

הראב"ד ז"ל בהשגו' שם דמדמי לה להא דאמרינן פ' השוכר את האומנין אינו דומה הנה טעון לנא ריקן ודעת הרמב"ם ז"ל לפסוק כליבנא וכמשמעות התוספתא הוא"ל דשיפא הוכחה נמי בבבלי פ' הגוזל וקתני שכרו משלם מיהו דעת הש"ס הזה בענין פשיטות הבעיא דהכא מהאי ברייתא צריך ביאור דלכאורה קשיא אמאי לא פשיט ליה מהתוספתא דמכילתין דמבואר בהדיא האי דינא דגרסי' התם בפ"ח השוכר את הפועל לעשות חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר ונתן לו בכרך אחד כולן אסורות אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן האסורות אסורות והשניות מותרות ואין לומר דהבעיא קאי הכא מטעמא דיש לומר דהאיסור הוא הגורם לשכר ההיתר דאי לאו דנתרצה לו במלאכת האיסור לא היה שוכרו כלל כדפרישית בפנים וכסברת הרמב"ן ז"ל שהזכרתי בדיבור דלעיל והכי מסתברא דאין דרך לשכור פועל אלא לכל היום דהא ליתא חדא דהא בתוספתא נמי יש לומר כן ואפ"ה אלו בפני עצמן וכו' שניות מותרות ומנא לן לומר דבתוספתא לאו בגורם מלאכת איסור לשכר ההיתר מיירי. ועוד דהא בהדיא משמע דמספקא לי' להש"ס דאף אם נותן לו בכרך אחד איכא למימר דשכר מלאכת ההיתר מותר כדבעי לדמויי להאי דחולין ומעשר שני ובהדיא קתני בתוספתא דבכרך אחד כולן אסורות. ויש לפרש להתוספתא דה"ק אם בכרך אחד נתן לו ומשום דמסתמא מתחילתו השכיר אותו על מנת כן ולהכי נותן לו בכרך אחד והוי לי' גורם ולהכי הכל אסור אלו בפני עצמן וכו' משום דהשכיר אותו להיתר בפני עצמן ולהאיסור בפני עצמו והיינו ממש דינא דמתני' וכאוקמתא דרבא וכטעמיה שנתבאר לעיל ולפ"ז יכול לומר דהבעיא דהכא בהשכיר אותו סתם ועשה עמו בחצי היום באיסור וחציו בהיתר דבזה אפשר דאף אם נתן לו בכרך א' שכר מלאכת ההיתר מותר דכיון דלא אמר לו בתחילה ע"מ לעשות גם במלאכת האיסור לא הוי ליה גורם האיסור ולהכי לא פשיט לי' מהתוספתא ולכאורה ליתא דרבא דהתם נמי דייקא הכי דהא דאמר לו השבר וכו' אלא דזה יש לדחות דא"כ הוה ליה לאשמועינן רבות' טפי דאם א"ל לעשות מלאכה עמו סתם וכו' ואיכא למימר אדרבא לאידך גיסא דקמ"ל השבר לי ק' חבית בק' פרוטות היינו סתם ואפ"ה אסור הכל כשמלאת אחת של איסור ביניהן ומפשיטות דהכא נמי אין ללמוד אלא שכר טרחתו ומיהו לא זכרו הפוסקים מזה ומשום הא דאמרן דמשמע מדברי רבא דאפי' בסתם הוי לי' כגורם מלאכת האיסור לשכרו והכי אסור ודין דחולין ומ"ש דנקט הכא מבואר הוא דהוי כמעות חולין ומ"ש שנתגלגלו זה בזה דלפי המבואר הוא כדתנן בפ"ב דמ"ש וכדאמר התם בהאי תלמודא דתקנתן בהאי ה"ר זעירא וצריך להתנות ולומר אם אלו שלמעשר שני יהיו אלה בבידי תפוסין עליהן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו דמעשר שני:

שכרו לשבר וכו'. הכי גרסי לה התם דף ס"ג ע"ב ומסקנת הפוסקים ז"ל כדרב נחמן ישבר ותבא עליו ברכה:

אסי אמר דמי יין נסך ביד נכרי אסור וכו'. הכא גרים לה בשתי ברייתות ואתיא כתנאי והתם בדף ס"ד ע"א גרים להו בחדא ברייתא אבל אם אמר לו המתן וכו' אסור מ"ט רישא ומ"ט סיפא אמר רב שבת סיפא משום דהוה ליה כרוצה בקיומא וכן בתוספתא בפ"ח חדא ברייתא היא. ומכאן ראיה למה שפירשתי בפ"ק לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל לשיטתם בדין המתני' ע"ד ש"ב בה ע"ז וכו' וכפי פירושם להתוספתא ותלמודא דהכא דסבירא להו דמי ע"ז ביד נכרי אסור דהא אפי' ר' יוחנן דהכא בחדא שיטתא קיימי והאי תלמודא לשיטתא דהכא אזיל אבל הם ז"ל פסקו כמסקנת הש"ס דילן כרב נחמן בדף ס"ד ע"א דדמי ע"ז ביד נכרי מותרין וההיא ברייתא בתוספתא דאתיא כמ"ד מותר ומטעמא דכשמכרה ביטלה ומה שכתבו התוס' שם ד"ה מתכברא וכו' זהו לשיטת ר"ת והלכך לא פירשו כהתוספתא שהבאתי שם וכהאי תלמודא למתני' דהתם דבישראל מיירי ועיין שם בהל' ד' ד"ה בישראל שנו שהבאתי לכל ג' השיטות בדבר זה. ומהכא קשיא לשיטת ר"ת שהבאתי שם דס"ל דחליפי ע"ז דאסורין היינו דוקא בהחליפם ישראל אבל לא בהחליף הנכרי והכא קאמר בהדיא שמא החליף וא"כ דמי ע"ז למ"ד אסורין מטעם חליפין הן וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ח מהל' עכו"ם שכתב עשאה חליפין לע"ז אסורה ובנכרי מיירי כדמוכח מריש דבריו. והא דסיים בד"א בבהמת עצמו וכו' וחילוק זה דוקא בישראל הוא כדפסק בהל' שחיטה ע"כ לפרש דבריו בד"א דלעולם אסור בבהמת עצמו אבל בבהמת חבירו לאו בכל מקום אמרו דהאוסרה די"ל שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו והיינו בישראל וכוס סמך עצמו על מה שביאר בהל' שחיטה כמבואר מזה לעיל בפרק ב' הלכה ג' ד"ה ותשמע מינה וכו' ע"ש. ובענין חליפי חליפין עי' בדיבור לקמן:

טעמון דרבנן והיית חרם כמוהו וכו'. מה שפירשתי בפנים היא לפי הגי' שלפנינו אבל נראה דוחק ועוד דמאי כדון לא שייך כאן אלא מ"ט דר' ישמעאל ה"ל למימר. ולפיכך נראה וניכר הטעות מתוך הגי' דהוחלף דבריהם וצ"ל ר' ישמעאל בר' יוסי אמר מותר ורבנן אמרי אסור מ"ט דרבנן והיית חרם כמוהו דמשמע כל מה שאתה יכול לקיימה ממנו ואפי' חליפי חליפין הרי הוא כמוהו ופריך מאי כדון היכי שמעינן מהאי קרא דאיירי על חליפי הדהמינים לאוד הוא דנאמר ומשני כמוהו כמוהו שני פעמים כדפרישית בפנים. והכי משמע נמי מהאי פלוגתא דגרים התם בענין זה בפרק דלעיל דף נד ע"ב ר' ישמעאל בר' יוסי ורבנן חד אמר וכו' מ"ט דמ"ד חליפי חליפין אסורין אמר קרא והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו. והא

סייעתא

עין משפט
נר מצוה

ח
א מיי' פט"ו ממאכלות אסורות הל' כב כח סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלד סעיף ח
ט
ב ג טוש"ע שם סעיף יב
י
ד מיי' שם פט"ו הל' כה סמ"ג שם קמא טוש"ע שם סי' קג כ"כ וסי' קלד סעיף יב

מסורת הש"ס

הלכה ג מתני' ידיחם. במים לוגנין: מעשה וכו' והתירו. מפני שהוא נותן טעם לפגם: כל שהוא בהנייתו בנותן טעם. שאדם נהנה בטעמו של איסור: וכל שאין בהנייתו בנותן טעם. שאינו נהנה בטעמו של איסור: כגון החומץ שנפל לגריסין. והוא שיהיו הגריסין רותחין בשעה שנופל בהן החומץ שאז פוגם בהן מתחילה ועד סוף אבל אם לא היו רותחין בשעת נפילת החומץ אסורין שהחומץ בגריסין מקדיח ומשביח ואע"פ שכשמרתיחן אח"כ פוגם טעמן הוה ליה משביח ולבסוף פוגם וכל שהוא משביח ולבסוף פוגם או פוגם ולבסוף משביח אסור:

דתני כל נותנין טעם בין לשבח בין לפגם אסיר דר"מ עד סוף הסוגייא הגי' מבואר יפה כפי' דערלה עיי"ש וכן פי' הפ"מ ז"ל לפי הגירסא דשם ונכון הוא:
הוון

הלכה ג מתני' יין נסך א שנפל על גבי ענבים ידיחם והן מותרות ואם היו מבוקעות אסורות מעשה בביתוס בן זונין שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברו חביות של יין נסך על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו זה הכלל כל ג שהוא בהנייתו בנותן טעם אסור וכל שאינו בהנייתו בנותן טעם מותר כגון ג החומץ שנפל לגריסים: **גמ'** מתניתא בשלא נידלדל חותמן אבל נידלדל חותמן כמבוקעות הן. מה את עבד לה כיין ביין או כיין לתבשיל אין תעבדינה כיין לתבשיל דברי הכל אסור ואין תעבדינה כיין ביין מחלוקת רבי מאיר וחכמים. אמר רבי יוחנן הדא דאת אמר *ברותחין אבל בצונין ד אסור שכן דרך בני ציפורין עושין כן וקורין אותו שחלייא. היו רותחין וצננן מעתה אפי' רותחין יהו אסורין מאחר *שדרכן לצון דתני *כל נותנין טעם בין לשבח בין לפגם אסור דברי רבי מאיר והכ"א לשבח אסור לפגם מותר
כגון

גמ' מתניתא. דמחלק בין מבוקעות לשאינן מבוקעות: בשלא נידלדל חותמן. שלא ניטל העוקץ שלהן. ודוגמתו בפ"י דטהרות נפל ממנו גרגר יחידי אם יש לו חותם טהור: אבל. ניטל העיקץ שלהן ונשאר הנקב בהן ומעתה יכולין לשאוב המשקין והרי הן כמבוקעות ואסורין: מה את עביד לה. ובעי הש"ס הא דתנן אם נפלו ע"ג ענבים מביקעות אסורות היאך אתה קורא לזה ומפני מה הן אסורות: כיין ביין או כיין לתבשיל. אם טעם האיסור משום דהוי כנתערב יין איסור ביין היתר או דטעמא הוי משום דהוי כנתערב יין איסור לתוך תבשיל של היתר וכדמפרש ואזיל הנפקא מינה בין אלו שני הטעמים: אין תעבדינה כיין לתבשיל. אם אנו מדמין דין זה ליין שנפל לתוך התבשיל וזהו שמכשירו לאכילה כמו שיין שנפל לתוך התבשיל וכדאמרינן לקמן גבי יין נסך שנפל לבור דמודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור וטעמא מפני שמכשרהו באכילה: דברי הכל אסור. כלומר בין לר"מ ובין לרבנן דפליגי לקמן בנותן טעם לפגם דסברו רבנן מותר והכא לכ"ע אסור דכיון דמדמית לה ליין בתבשיל ודאי נותן טעם לשבח הוא: ואין תעבדינה כיין ביין. א"כ תליא בפלוגתא דר"מ וחכמים דהא במתני' סתמא קאמר אסורות ואע"פ שאין אנו יודעין אם נותן היין טעם לשבח בענבים או לא ולחכמים דמתירין בנותן טעם לפגם מותרות הענבים אם היין פוגם בהן: הדא דאת אמר. חומץ שנפל לגרוסין מותרות בגריסין רותחין שהחומץ פוגם בהן אבל בצוננין אסורין שהוא נותן טעם בהן ושכן דרך בני ציפורי עושין כן: היו רותחין וצינן. בעיא היא וכלומר הא דקאמרת אבל בצונן אסור אם דוקא בנפל לצונן מעיקרא שעדיין לא הרתיחו אותן או דנימא אפי' היו רותחין אלא שאח"כ ציננן ונפל לתוכן חומץ נמי משביח הוא ואסור: מעתה וכו'. ופשיט לה הש"ס דעל כרחך בצונן מעיקרא קאמר ומשום דדוקא בכה"ג משביח הוא אותן אבל ברותחין מעיקרא ואח"כ ציננן ונפל חומץ עליהן אינן משביחין דאי לא תימא הכי א"כ מעתה אפי' נפל עליהן ברותחין יהו אסורין דמאחר שסוף סוף דרכן ליצון אותו וא"כ סופו משביח הוא ואע"ג דפוגם מתחילתו הוא דפגם ולבסוף השביח ג"כ אסור הוא אלא ודאי בצוננין מעיקרא הוא דקאמר ר' יוחנן דאסור: דתני. השתא מפרש לה היכי תנינן פלוגתייהו דאמרינן לעיל דתני בתוספתא דתרומות פ"ז והתם גריס לה בפלוגתא דר"מ ור"ש וגרסי' להא בפ"י דתרומות המתני' דמייתי לקמן וכן בפ"ב דערלה אמתני' שאור של חולין ושם הגי' נכונה ובכאן נשתבשה:
כגון

פ"ו סו ע"א

ע"ב כח ע"ב (תוספתא דתרומות פ"ז תרומות פ"י ערלה פ"ב)

מראה הפנים

סייעתא לפסק הרמב"ם ז"ל שפסק שם חליפי חליפין אסורין דהתם קאמר חד אמר וכו'. והכא בהדיא היא דרבנן ס"ל דאסורין ומה שהקשה הכ"מ שם מהאי דבני כתובים וכו' בזה ככר תמהו התוס' שם ד"ה משום דהוי ע"א וכו' עיי"ש כלומר לעולם אימא לך דחליפי חליפין אסורין והשתא איצטריך מיעוטא לערלה ובלאי הכרם דלא הוו בני כהובים והדרין לכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים:

ואם היו מבוקעות אסורות מעשה וכו'. וכן היא גי' הרי"ף ז"ל ול"ג נפל ע"ג תאנים וכו' כדגרים בנוסחת הבבלי וכן התוס' בדף ס"ם ע"ב קיימו לגי' זו ולפ"ז מתני' מיתפרשא כפשטה:

מתניתא בשלא נידלדל חותמן. כדפריבית וכן פירשו התוס' ד"ה ואם היו מבוקעות וכו' דבניטל עוקצן הוא נידלדל וכן הוא בהג"א והר"ן שם וכירושלמי מוכח שאם היו ענבים מטולטלים מעוקצן וקרובים להנטל כמבוקעות דמו ואסורות. דקדק תיבת נידלדל ואינו מוכרח דנדלדל וטלטל הכל אחד הוא בלשון הש"ס בזה וכן הטיר בסי' קל"ד כתב או שניטל עוקצן וכן במתני' דטהרות שליינתי בפנים קתני יש לו חותם אין לו חותם לענין מבקה היולא ומשמע שאין לו כלל ואז הוא טמא וכן הכא לענין שיוצא המשקה ועיין במה שפי' הר"ש שם לחיתם ומשך אחר פי' הר"ש אבל הרמב"ם ז"ל פי' לחיתם הוא העוקץ וכ"כ בחיבורו פ"ט מהל' טומאת אוכלין הלכה ד' ובענין דינא דמתני' כתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו ממ"א הל' ל"ב ואם היו מבוקעות וכו' אם נותן טעם בענבים הרי אלו אסורות בהנייה וכו' וכדרכא דהתם דף כ"ז ע"א דאין חילוק בין חדש בין ישן הכל הולך אחר נותן טעם דבתר שמא אזלינן והשתא אין חילוק בין נדלדל חותמן דהוי כמבוקעות או שהן מבוקעות לעולם בנותן טעם משערינן ולא הוצרך לבאר דנדלדל חותמן הוי כמבוקעות דזה בכלל הוא דעכ"פ בנותן טעם בעינן לפי שאעפ"כ אינן שואבות כל כך ולאפוקי חטים דשואבות הן ולפיכך אין צריך לבדוק בהן בנותן טעם מפני שהיין בעצמו נבלע בהן כדכתב שם בהל' ל"ד. ובעיקר החילוק שחולק בין ענבים להטים אע"ג דלכאורה לא משמע הכי בש"ס ועי' בכ"מ שכ' לא חשב לפרש מאיזה טעם הם שואבות. ובזה לא העלה ארוכה לתלונת הראב"ד ז"ל דעיקר כוונת הקושיא של הראב"ד הא בגמ' אמרו על שהקשו ממתניתן דגבי ענבים מבוקעות דוקא בעינן ומשני שאני חיטי דואיל ואגב ליריייהו כמבוקעות דמיין וא"כ דין ענבים מבוקעות להם והמאי אין צריך לבדקן אם הם בנותן טעם או לא כמו בענבים מבוקעות שכתב דעכ"פ בדיקה בעינן אלא הנראה לע"ד דסמך עלמו על הא דבתר הכי קאמר הש"ס בפלוגתא דאביי ורבא תמרא עתיקא בעינבי וכו' וא"כ משמע דבמבוקעות גופייהו בעינן למידע אם הם בנותן טעם דהא בשאין מבוקעות כודאי ידיחן והן מותרות והשתא שמעינן דמפרשי להמתני' דקתני מבוקעות אסורות היינו בנותן טעם ועלה פליגי אם בעתיקא דוקא או אפי' בחמרא חדתא וממילא שמעינן דלרבא דקאמר שכל בנותן טעם המבוקעות קאי ואז אסורין בהנאה ובחיטי דאסר רבא לעיל באכילה דוקא ועלה הוא דמפרש טעמא אגב ליריייהו כמבוקעות הוו וצ"כ הא דקאמר כמבוקעות דמיין לענין שמכתמא שואבות הן וא"צ לבדקן לענין איסור אכילה דאל"כ אלא כענבים מבוקעות מאם כן א"כ המאי לא הקשי ליה עלה ואי כמבוקעית הן מ"ט שרית בהנאה לזבוני לנכרים. וכל זה לפי מה שכתוב לפנינו בספרי הרמב"ם ומיהו אכתי לא נחה דעתינו דהיא גופה טעמא בעי אמאי בחטים אסורים באכילה ובענבים מבוקעות אסורות אף בהנאה. והכ"מ כתב בהלכה ל"ב וז"ל והרשב"א נזדמן לו גי' מוטעת בספרי רבינו ותמה עליו בס' תורת הבית וגי' ספרינו נכונה ואין בה שום תמיהא עכ"ל ומתימא דמיעט בתמיהות ויש כאן עוד תמיה על תמיה · חדא הא דאמרן אמאי בענבים אסורות כולן בהנאה והא אנן קי"ל כרשב"ג דימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יי"נ שבו ועוד דאם הגי' נכונה הוא כמה שכתב בענבים אסורות בהנאה ויש טעם לזה א"כ אמאי לא הביא בש"ע סי' קל"ד לכל הפחות לדעת הרמב"ם להיית כן ולא כתב

שם אלא כדברי הטור וכדעת הפוסקים ז"ל שאם הם מבוקעות אם יש בהם בנ"ט אסורות באכילה. וז"ל הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בית ה' שער ה' והא דקתני מבוקעות אסורות דוקא לאכילה אבל בהנאה מותרות וימכרו חוץ מדמי יין שבהן דקי"ל כרשב"ג. ואני תמה על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב זה לשונו יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות באכילה ואם היו מבוקעות בין שהיה היין ישן בין שהיה חדש הרי אלו מותרות באכילה מפני שהיין פוגם בטעם הענבים עכ"ל והיה לו לומר אם נתן טעם בענבים ימכרו חוץ מדמי יי"נ שבהן ואם לאו הרי אלו מותרות באכילה מפני שהוא מין בשאינו מינו ובטל במיעוטו ואולי יש טעות בספרים וכך היה ראוי לכתוב ואם נפל ע"ג תאנים אפי' נתן בהם טעם מותרות מפני שהיין פוגם בטעם התאנים עכ"ל הרשב"א בזה. וא"כ אינו מתוקן בספרים שלפנינו אלא בהא דתאנים מה שהיה כתוב על הפנגים מיכו איך לא הביא הכ"מ כמה שכתוב בענבים הרי אלו אסורות בהנייה ולא כתב שום טעם לזה. ולפי מה שתיקן הרשב"א ז"ל היה גם זה מתוקן. ובב"י שם כתב ג"כ על דברי הטור בענבים מבוקעות וכו' ואם יש בו כדי ליתן טעם אסורין באכילה ויפלרם וימכר לנכרים וכו' זה נראה פשוט דהא קי"ל כרשב"ג וכו' ולא הביא כלום מדעת הרמב"ם בזה לפי מה שכתוב לפנינו ובדינא דרשב"ג אין חילוק בין דעת הרמב"ם לדעת שאר הפוסקים בהא דלעיל. ובעיקר האי דינא יתבאר לקמן אי"ה במקומו בהאי דינא דפליגי רבנן ורשב"ג:

אין תעבדינה כיין לתבשיל וכו': הא דלא קאמר דכר"מ אי אתיא כרשב"ג או כדברי הכל וכדפריבית וכמבואר לקמן משום דר"מ ור"ש פליגי בהדיא בנותן טעם לפגם. ומילתיה דרשב"ג הכתי איכא לספוקי אי ס"ל כר"מ לגמרי כעלמא או לא ובעיקרא דהאי מילתא יתבאר לקמן שם:

הדא דאת אמר ברותחין אבל בצונן אסור וכו'. וכן מפרשי להמתני' נמי התם בדף ס"ו ע"ת דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן ר' יוחנן לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין אבל נפל לתוך גריסין צוננין והרתיתן נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור. ולמדנו מהא דקאמר הכא כפשיטות דדוקא בנפל לצוננין מעיקרא הוא כדפשיט לה מעתה וכו' כדפריבית בפנים א"כ היינו נמי דקאמר התם ליננן והרתיתן כלומר דוקא בכה"ג הוא דמשביחן אבל לא בצונן שנצטנן אחר שהרתיתו דאז אין החומץ משביחן. וכתבו התוס' בד"ה נעשה וכו' דהא דנקט בהאי ליננא נעשה אע"ג דודאי משביח הוא לפי שעיקר השבחה לא הוי עד לאחר שירתיתו ויצננו. וזה פשוט דאין ללמוד מדבריהם דגם בשנפל לצונן אחר שהרתיח משביח הוא דא"כ היתה דמתני' היכי משכחת לה כדמסרית הכא מעתה וכו' דהא לעולם סופן להצטנן וכ"ת דאין הכי נמי דאינו מותר אלא בעודן רותחין א"כ קשיא לדעת הפוסקים דלדינא פוגם ואח"כ משביח ג"כ אסור הוא וכדלקמן אלא דה"ק כשנפל לתוכן בעודן שהם צוננים דאז הוא דמשביחן לאכלן אח"כ ואעפ"ם שאין השבחה בא אלא לבסוף ובעוד שמרתיחן פוגמן הוא נעשה כמי שהשביח ולבסוף פוגמן ומשום דנפל לתוכן בעוד שהם צוננין קודם שהרתיחן ואסור. ועיין כמה שפי' הר"ן לליננא דנעשה. ולמדנו עוד מפשיטותא דהכא מעתה וכו' וכלומר דא"כ היכי משכחת לה להא דקתני מותר דהא סופן שיצטננו וא"כ מעיקרא משעת מינה דפוגם ולבסוף משבית אסור הוא כמו בהשבית ולבסוף פוגם ולפיכך מכריח הש"ם דע"כ אינו משביחן אלא כשנפל לצוננין מעיקרא · אבל כשנפל כשהן רותחין נשארו לעולם בפגמן והוי פוגם מתחלה ועד סוף ולהכי מותר ומכאן הוא נלמד · דעת הרמב"ם ז"ל ושארי הפוסקים ז"ל דבין השבית ולבסוף פוגם ובין פוגם ולבסוף השבית אסור · עד שיהיה פוגם מתחילה ועד סוף כדכתב בפ' ט"ו ממ"א הל' כ"ח וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה שם וכ"פ הטור בסי' ק"ג וכתב הכ"מ וכן בב"י שם דאף דבגמרא לא הוזכר כ"א בהשבית ולבסוף פוגם מ"מ פוגם ולבסוף השבית · שמע"ש אתיא וכו' וכל כה"ג דרכו של הרמב"ם ז"ל לכתוב ויראה לי ועיין בלח"מ שרצה להאריך בזה ולבאר דעת הרמב"ם:
בפי'

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

יא א ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' טו יז סמ"ג לאוין רמח טוש"ע יו"ד סי' קכט ס"א

כגון חומץ שנפל לגריסין רבי יסא בשם רבי יוחנן דרבי מאיר הוא דתנינן תמן וכן שעורים שנפלו בתוך הבור של מים אע"פ שהבאישו מימיו מימיו מותר. והדא מתני' רבי מאיר אומר במחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דברי הכל. רבי יוסי בי רבי בון אמר שמועתה כן על דעתיה דר' מאיר במחלוקת על דעתיה דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דברי הכל:

הלכה ד מתני'

[א] נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת משתמר מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגגוב רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח ויגוף [ב] ותיגב: **גמ'** אמר רבי שמואל מעשה בנכרי אחד שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אתא עובדא קומי רבי אבהו ואסר אמרי בפתוחות הוה עובדא. אמר רבי זריקן לא סוף דבר מליאות אלא אפילו חסירות דטרף ונגע בידא וחזר.

את

כגון חומץ שנפל לגריסין. ובתוספתא שם מסיים וגריסין שנפלו לתוך הבור של מים. וקאמר שם בהאי תלמודא אמר ר"ל מה פליגין בשהשביח והא"כ פוגם אבל פגם והא"כ השביח אף רבי מאיר מודה ר' יוחנן אמר לא שנייא היא פגם היא השביח היא השביח היא פגם היא במחלוקת. ר"ל סבר דלא פליג ר"מ בפוגם מתחילה ועד סוף אלא דוקא בשים כאן שבח מעיקרא הוא דפליגי ואף על פי שפוגם הוא לבסוף ובהא הוא דאמר רבי מאיר אסור אבל אם אפילו השביח ולבסוף הוא דהשביח ומעיקרא הוא דפוגם מודה רבי מאיר דמותר דהכל הולך אחר מעיקרו ור' יוחנן קאמר לא שנייה היא פגם וכו'. כלומר דאין חילוק בין שיש כאן שבח בין שאין כאן שבח ובין הפגם בתחלה ובין הוא בסוף בכל מקום פליג ר"מ וס"ל נותן טעם לפגם אסור וכדלקמן: ר' יסא בשם ר' יוחנן דר' מאיר היא ל"ג וטעות הדפוס הוא וה"ג כמו שהוא בתרומות ובערלה: דתנינן תמן. במתני' שעורים של תרומה שנפלו לתוך הבור של מים אע"פ שהבאישו מימיו ורואין אנו שקיבלו המים טעם מהתרומ' מותרין מפני שטעם לפגם הוא: וה"ג כמו שהוא שם. והדא מתניתא מה הוא ר' יוחנן אמר במחלוקת ר' שמעון בן לקיש אמר דברי הכל ר' יוסי בר' בון אמר שמועתא כן על דעתיה דר' יוחנן במחלוקת על דעתיה. דר' שמעון בן לקיש דברי הכל. וכלומר דשואל הש"ס דהאי מתני' שהשעורים הבאישו מימיו ופוגם מעיקרו הוא ואין כאן שבח כלל אם ר' מאיר מודה בזה דמותרין ומי נימא דלא פליג רבי יוחנן אדר"ל אליבא דרבי מאיר אלא בפוגם מעיקרו ולבסוף השביח דריש לקיש סבירא ליה אליבא דרבי מאיר דמודה דמותר ור' יוחנן סבר דגם בהא פליג רבי מאיר הואיל ויש כאן שבח לא איכפת ליה בין אם הוא בתחילה או בסוף אבל היכי דאין כאן שבח כלל אלא פוגם מתחילה ועד סוף וכגון אלו שעורים שנפלו למים אף ר' יוחנן סבירא ליה אליבא דרבי מאיר דמותר או דילמא לר' יוחנן בכל מקום פליג רבי מאיר וסבירא ליה דאסור. וקאמר ר' יוחנן אמר במחלוקת. כלו' דודאי כן הוא אליבא דר' יוחנן בשיטת ר"מ דאפי' בפוגם מתחיל' ועד סוף אסור הוא ומתני' במחלוקת היא ולא אתייא אלא כר' שמעון והיינו חכמים דר"מ ולר"ל מתני' דברי הכל היא דאפי' בפוגם מעיקרא ולבסוף השביח ס"ל אליבא דר"מ דמותר ומכ"ש דפוגם מתחילה ועד סוף וכן אמר ר' יוסי בר' בון לשמעתתא זו כן דר' יוחנן אליבא דרבי מאיר סבירא ליה דאפילו בפוגם מתחילה ועד סוף אוסר רבי מאיר ומתני' לא אתיא אלא כר"ש:

הלכה ד מתני' אם היה בחזקת המשתמר. כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר ואפי' הפליג מיל דהנכרי מירתת ואמר השתא אתי ישראל וחזי לי: ואם מודיע שהוא מפליג. ומתרחק ממנו והחביות הן סתומות שיעורן אם שהה כדי שישתום בכדי שיקוב הנכרי נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום ויגוב שתנגב ותייבש הסתימה אסור: ישתום. יפתח כמו שתום העין שעינו פתוחה: רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח. כלו' אינו אסור אלא אם שהה כדי שיפתח את כל מגופת החבית ויגוף ויעשה מגופה אחרת ויגוב שתנגב ותייבש אבל לנקיבת חור במגופת חבית לא חששו משום דמינכרא מילתא ודוקא במגופה של סיד הוא דפליגי רבנן עליה דרשב"ג וחיישי לפתיחת נקב דסבירא ליה דלא מינכר שהסיד לבן ואינו ניכר בין חדש לישן אבל במגופת טיט מודו רבנן לרשב"ג דלא מיתסר היין עד שישהא כדי שיפתח המגופה כולה ויגוף ותיגוב והלכה כרשב"ג: **גמ'** אמרי בפתוחות הוה עובדא. ולפיכך הוא דאסר ר' אבהו דאיכא חששא דבקל יכול הנכרי ליגע וכדמפרש ר' זריקן לקמיה: דטרף ונגע בידא וחזר. כלומר אפי' חסרות הן ואינו יכול ליגע כל כך במהרה אפ"ה איכא למיחש דטורפן בין כתיפיו עד שמשפיל אותן מעט בכדי שיוכל ליגע בידו וחוזר ומגביהן על כתיפו:

את

מראה הפנים

בפ' המצנה שכתב בבתי תלוקות שהן ספק וכו' וכל זה אינו מועיל לנו למ"ש בהכורו ס"ג אסור ולא כתב מספק. ולבסוף רלה לסניא איזה ראיה מסוגיא דהכא דלקמן וציין בערלה ואין ראיה ולא כתירה מכאן דמה שייך זה לפי' המחלוקת כמאי דפליגי ר"מ ור"ש אי בהא פליגי או בהא פליגי מ"מ אינו מתברר לנו ההלכה כדברי מי מתוך מחלוקתם דר"מ ור"ש הלכה כתיקו בעירובין דף מ"ו ע"ב ואינו מתבאר לנו עיקר הלכתא דנ"ט לפגם מותר אלא מתוך המסקנא דאפסקא בהדיא בגמרין בפירקין דף ס"ח ע"ב. וגם אין זה ראיה מכוררת מכתם מתני' לענין פוגם ולבסוף השביח ועי' בדיבור לקמן. ואמנם מכאן אנו למדין בפשיטות כמבואר בהדיא ומוכרת הוא כדאמרן. ולמדנו עוד ממה שנתבאר דהא דהתירו בנפל לתוכן כשהן רותחין על כרחך אפי' לאחר בלינגן מותר הוא כדקאמר הכא בפשיטות אי אמרת ברותחין ולינגן ונפל מה לתוך בלינגן נמי מיקרי מבכית כמו בלוגנין מעיקרא א"כ מעתה בנפל כשהן רותחין נמי יהו אסורין מאחר שדרכן לינון והשתא אי נימא דבאמת אין לכן היתר אלא בעודן רותחין א"כ מאי מכרית הש"ס ונתבאר לנו דדברי הפרישה בסי' ק"ג נכונים הם לדינא ומה שכתב הט"ז והוא תמוה מאד אלו ראה דברי הש"ס הזה לא היה מתמיה עליהם כלל דמבואר הלא בהדיא כן. ועוד דמוכרת הוא ג"כ מהש"ס דילן דהי אמרת אין לכן היתר אלא לאכול בעודן רותחין א"כ קניא טובא אמאי אמרו אבל נפלו לתוך גריסין לוגנין והרותחין ליטמעינן רבותא טפי ולימא אבל אם לינגן אסורין דהא השתא מבכינן בן ולוגם ואת"כ מבכית אסור הוא כמו בהשבית ואת"כ פוגם כמבואר לדעת הפוסקים אלא ודאי אין לנו לומר בזה איסור כאן אלא בנפל לתוכן כשהן לוגנין ואה"כ סרותין דהו הוי מבבבית ואת"כ פוגם ואע"פ שאין השבח ניכר עד שילגנו כדברי התוס' אבל אם נפל לתוכן כשהן רותחין זוב אין כאן שבח וגבהרו בפגמן ואפי' לאחר בלינגן מותר וכמבואר ומוכרת מהכא:

רבי יוסי בר' בון אמר שמועתא כן וכו'. ככר נתבאר בפנים לפי הגירסא הנכונה בבתרומות ובערלה ועיקר החידוש בכא להשמיענו דר' יוחנן ס"ל דבין בזו ובין בזו מחלוקת ובין פוגם ולבסוף השביח ובין איפכא ובין בפוגם מתחילה ועד סוף פליגי ועי"ש לומר כן דהא לר' יוחנן דמוקי לכתם מתני' דתרומות כר"ש ולא כר"מ והתם פוגם מתחילה ועד סוף הוא והפ"ה דוקא לר"ש הוא דמותר אבל ר"מ פליג בכל מקום לדעתיה דר' יוחנן דהכא. והתם בדף כ"ח ע"א אמר עולא מחלוקת שבשבית ולבסוף פוגם וכו' וזהו כדר"ל דהכא ור' יוחנן אמר בפוגם מעיקרא מחלוקת וכו' ומספקא ליה בהם מעיקרא אם בין בזו ובין בזו מחלוקת והדר פשיט לה דבכשביתו ולבסוף פוגם ד"ה אסור דלע"ג דמעיקרא סלקה בתיקו מ"מ הדר פשיט לה כדכתבו התוס' שם. ואין בזה נ"מ לביאור ההלכה בהא דקאמר הכא דר"י ס"ל בין בזה ובין בזה מחלוקת כמו שנתבאר לעיל. ולא למדנו מסתם מתני' דמוקי לה ר"י כר"ש אלא לענין נותן טעם לפגם מתחילה ועד סוף והשבית ולבסוף פוגם למדנו מדהתם.

ובפוגם ולבסוף השבית הוא דלמדנו מסוגיא דהכא מהא דאמר לעיל היו רותחין ולינגן וכו' כמו שנתבאר לעיל בס"ד:

אמרי בפתוחות הוי עובדא. וכלומר דלא תיקשי ממתני' דקתני אם היה בחזקת המשתמר מותר ילכך קאמר בפתוחות הוה עובדא ומתני' בסתומות מיירי וכ"כ התוס' דמתני' איירי בסתומות ומיהו אם מפרש' לכולה מתני' דבסתומות איירי או דוקא הך תלוקה דמעביר יש ביאות מתולקות בזה דהרא"ש ז"ל מפרש דתלוקה דמעביר הוא דבסתומות איירי מכיאו הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ד' וכתב דתילוק יש ביניהם דבתנות וספינה דאין לו רשות ליגע בתביות אפי' פתוחות נמי אבל במעביר דוקא סתומות דקרוב הוא ליגע אם היה מליאה כדגרסי' בפ' ר' ישמעאל נכרי דהוי טוכא ויבראל אזיל בתריה מלית אסור. הלכך אם היא מליאה אסור ואפי' לא ראינו שיבראל כלל ואם היא חסירה אם העלים עיניו אסור שמא הורידה מכתיפו ונגע ואומר לנוח מעט הוצרכתי. ודעת הרמב"ן ז"ל נמי הוא שוה לדעת הרא"ש בזה דאינך תלוקות דמתני' בתביות פתוחות לגמרי איירי דומיא דסיפא דלגין על הדולבקי ובתלוקה דמעביר ס"ל נמי דבפתוחות לגמרי ודאי חיישינן כיון שבהם על כתיפו ויכול הוא ליגע בהדיא אלא דאם הם פקוקות בפקק של טן וכיוצא בו לא חיישינן ובהכי איירי מעביר דמתני' ועל מה שכתב הרא"ש דבחסירי' נמי חוששין שמא הורידה מכתיפו כתב הרשב"א ונראין דבריו בזמן שאינה חסירה כ"כ שאם הרכינה בעודה על כתיפו יכול ליגע בו אבל אם היא חסרה כ"כ שאינו יכול ליגע ביין אא"כ הורידה מכתיפו לא חיישינן דמירתת והכין איתא בירושלמי אמר רבי שמואל מעשה וכו' עד וחזר. פי' טרף בין כתיפיו עד שהרכין החבית ונגע ביין בידו אלמא כל היכא דיכול להרכין בעודה על כתיפו וליגע חוששין אבל להורידה מכתיפו לא חיישינן דמירתת ע"כ מדברי הרשב"א ז"ל. ומזה נבין דמה שהביא הרא"ש ז"ל בפרקין דברי הראב"ד ודברי הרמב"ן במה דמחולקין בתלוקה דמעביר אם בסתומות ממש או בפקק של טן והוכא בדבריו אחר דברי הרמב"ן יאמר נמי בירושלמי וכו' הם לא שייכים כלל על דברי הרמב"ן כ"א אחר דברי הראב"ד במה דחושש בפתוחה וחסירה שהם כדברי הרשב"א דלעיל ועי' בב"י סימן קל"ט והמעיין בדברי הרשב"א יראה שהיא כמה. שכתבתי אלא שחסרו מקצת דברי הראב"ד בהעתקת הרשב"א ובהעתקת הרא"ש בזה הוא נכון ודעת הרמב"ם ז"ל לפרש כל הנך בבי דבמתני' דבסתומות איירי כמו שכתב לאלו דינים הנשנים במשנה בפי"ב ממ"א בהל' י"ו וי"ז וכיים וכל הדברים האלו בתביות סתומות אבל בפתוחות אפי' לא שהה מאחר שהודיעו שהוא מפליג היין אסור ועי' בכ"מ שם ובודאי אין דעת הרמב"ם ז"ל לחלוק על האי תוספתא פרואר וכו' והבאתי לזה בבאהי פרקין דלעיל שהרי כל הפוסקים ז"ל כשוו להאי תוספתא להא דאמרינן בפירקין דף ע' ע"ב תאר החלוקה במסיפס דבנכרי אינו עושה יי"נ. אע"פ שפתוחות יכול הנכרי ליפשט ידו וליגע מבום דמירתת וכ"כ הרשב"א ז"ל להשוותן והרמב"ם כתב לכאי דתאר וכו' בפי"ג הלכה.

עין משפט נר מצוה

תורה אור

את סבר דהדא דרבן שמעון ב"ג לקולא ולית היא אלא לחומרא דשיתומהון דרבנן מעט מגף. רבי יהודה בר פזי בשם רבי אמי ביצה צלויה של כותים הרי זו מותרת ר' יעקב בר אחא בשם רבי לעזר תבשילי כותים הרי אילו מותרין הדא דאת אמר בתבשיל שאין דרכן לתת לתוכו יין וחומץ הא דבר ברי שנתן אסור אפילו בהנייה כהדא דתני בראשונה היו אומרים יינה של אוגדור למה הוא אסור מפני כפר פגש ושל בורגתה מפני בירת סוריקה של עין כושית מפני כפר שלם חזרו לומר פתוחה בכל מקום אסורה וסתומה מותרת נקובה וסתומה הרי היא כסתומה רבי יצחק בן חקולה אמר הרי זו כפתוחה. אמר רבי חנינה ואנא יכיל קיים אין הוה עילויה יקיר לא איתפתחת ואין לא איתפתחת כהדא דר"ש בן לעזר אזל לחדא קרייה דשמריין אתא ספרא לגביה א"ל אייתי לי חדא קולא שתימא אמר לו הא מבועא קמך שתי אטרח עלוי. א"ל הא מבועא קמך שתי חמתיה מטרח עלוי א"ל אין את מריה דנפשך הא מבועא קמך שתי ואין נפשך מרתך *°ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה כבר נתקלקלו הכותים. רבי ישמעאל בי רבי יוסי אזל להדא ניפוליה אתון כותייא לגביה אמר לון אנא מחמי לכון דלית אתון סגדין לאהין טורא אלא לצלמייא דתחותוי דכתיב *°ויטמון אותם יעקב תחת *האשירה אשר עם שכם. שמע קלין אמרין נקרוץ נסדר לאילין כובייא וידע דאינון בעו מיקטלוניה וקריץ ונפק ליה. רבי אחא אזל למאום ואכל חליטן רבי ירמיה אכל חמצין רבי חזקיה אכל קמצין. רבי אבהו אסר יינן מפי רבי חייה ורבי אסי ורבי אמי שהיו עולין בהר המלך וראו נכרי אחד שהיה חשוד על יינן אתון אמרון ליה קומיי אמר לון ולא על ידי עילא. ואית דבעי מימר חדא ערובת שובא לא אישתכח חמרא בכל סמרטיקי בפוקי שובא אישתכחת מלייא מן מה דאייתון ארמייא וקבלוניה כותייא מינהון ואית דבעי מימר כד סליק דיקליטינוס מלכא להכא גזר ואמר כל אומייא ינסכון בר מן יודאיי ונסכין כותייא ונאסר יינן ואית דבעי מימר *כמין יון אית להון ומנסכין ליה. כותייא דקיסרי בעו מרבי אבהו אבותיכם היו מסתפקין בשלנו אתם מפני מה אינכם מסתפקין ממנו אמר להן אבותיכם לא קילקלו מעשיהם אתם קילקלתם מעשיכם. תמן תנינן *ארץ ישראל טהורה ^א ומקוותיה טהורין *ארץ כותים טהורה ומקוותיה ומדורותיה

את סבור דהדא דרשב"ג לקולא ולית היא אלא חומרא. כלומר אף על גב דודאי דדברי רשב"ג לקולא הן דאינו אוסר אלא א"כ שהה כל כך בכדי שיפתח כל המגופה מכל מקום משכחת לה נמי לחומרא בהא דקאמר ויגוף: דסיתומהן דרבנן מעט מגף. כלומר שיעור סתימת המגופה אליבא דרשב"ג פחות הוא משיעור שהיית שתימות הנקב אליבא דרבנן דלפעמים כשאינה מתקלקלת המגופה בפתיחת' אז אינו צריך לעשות מגופה אחרת אלא אותה מגופה בעצמה חוזר ומניח עליה וסותמה כבתחילה והיינו מעט מגף שמועט הוא חזרת סתימת המגופה לרשב"ג נגד דסיתומהן דרבנן וזהו דקאמר את סבור דהדא דרשב"ג לקולא וכו' דלאו בכל דבר דברי רשב"ג לקולא אלא דנהי דהא דקאמר כדי שיפתח לקולא הוא מ"מ האי כדי שיגוף אית ביה נמי צד לחומרא לפעמים כדאמרן שאינו שוהה כל כך בחזרת המגופה למקומה כמו שהוא שוהה בסתימת הנקב אליבא דרבנן: ביצה צלויה של כותים. דבשל נכרים פליגי בה לעיל בפ"ב הלכה ח' אבל בשל כותים דברי הכל מותרת ור' יעקב בר אחא מוסיף דכל תבשילי כותים מותרין וקודם שגזרו עליהן מיירי אבל לאחר שגזרו עליהן הרי הן כנכרים לכל דבריהם כדלקמן: הדא דאת אמר. דוקא בתבשיל שאין דרכו להת לתוכו יין וחומץ דבשל נכרים אמרינן לעיל בפ"ב דמותרין בהנאה ואסורין באכילה ושל כותים מותרין אף באכילה קודם שגזרו עליהן הא אם דבר ברי שנתן לתוכו יין וחומץ אף של כותים לעולם אסור אפי' בהנאה כדאמרינן גם בשל נכרים משום דאין נזהרין מסתם יינם של נכרים ונחשדו עליהם כהדא דאמרי' לקמן: אוגדור. שם מקום של כותים וסמוך הוא לכפר פגש שהיא של נכרים ולא הי' נזהרין זה מזה וכן כולהו דחשיב להו לקמיה: חזרו לומר פתוחה בכל מקום אסורה. דנחשדו ואינן נזהרין ממגע הנכרי' ביינם: נקובה וסתומה. בשין השמאלית שמלאן ניכרים שהיו נקובים וחזרו וסתמום פליגי בה דת"ק סבר הרי היא כסתומה מאחר שלא נפתחה כל המגופה ור' יצחק ס"ל דדינה כפתוחה: והנא יכיל קיים. אני יכול להקים עליה אם פתחו אותה לגמרי או לא: אין הוה עילויה יקיר. כמו קירי כלומר שעוה וכל דבר המתמרח ונעשה לסימן ואם ניכר עליהם הסימן לא איתפתחת לגמרי ואם לא מסתמא איתפתחת: כהדא. דשמעינן מהאי עובדא דלאחר שנתקלקלו הכותים גזרו עליהן והחמירו לעשות אותן כנכרים: לחדא קרייה דשמריין. לעיר אחת

מערבי שומרון שהיו כותים שרוין בתוכה ובא הסופר ומלמד התינוקות לפניו וא"ל להביא לו כד יין סתומה משל הכותים: א"ל הא מבועא קמך שתי. רמז לו למנוע עצמו מיין שלהם ואמר ליה הרי המעיין לפניך ושתה מימיו ואל תשתה מיינם: אטרח עלוי. הטריח עליו ר' שמעון בן אלעזר להביא לו יין וחזר ואמר לו כן וכשראה זה שחזר ומטריח הוא עליו להביא לו יין א"ל אם בעל נפש אתה כבר אמרתי לך מוטב לך לשתות מים מן המעיין: ואין נפשך מרתך. ואם נפשך אדון עליך ואין אתה יכול לשלוט בנפשך להתאפק זכור מה אמר שלמה ושמת וגו' ותתאפק ותמנע עצמך לפי שכבר נתקלקלו הכותים: להדא ניפולים. עיר של כותים: אנא מחמי לכון. מראה אני אתכם שאין אתם משתחוים להר הזה וזהו הר גריזים שהיו הכותים מכבדין אותו והוא גילה הדבר שאין הטעם שלהם אלא על הפסילים והצלמים שטמן שם יעקב כאשר לקח אותם מבני ביתו שהיה אללם מן השלל שלהן כדכתיב ויטמון אותם וגו': שמע. ר' ישמעאל קולן שהיו מדברין זה עם זה ואמרו נשכים למחר שצריך שנסדר ולהרים הקולים מכאן והבין שדעתם להרגו על אשר גילה מסתורין שלהן והשכי' הוא בבקר וילא והלך משם: חליטן. חלוט של כותים: חמצין. מין קטנית משלהם. בפ' הבא על יבמתו טלופחי עבדא ליה חימצי: קמצין. מין חגבים טהורי' משלהן: ר' אבהו אסר יינן. של כותים מפי וכו' שהיו רואין שם נכרי אחד כלו' כותי א' שהיו חשוד על יינן של נכרי ואמרו זה לפני ר' אבהו: אמר לון ולא על ידי עילא. כלומר ואפי' עילא אחת שאנחנו מוצאין הגון הוא לאסור ולגזור על יינן: ואית דבעי מימר. על ידי אותה המעשה גזרו עליהן שפעם אחת בערב שבת לא היו להם יין בכל העיר סמרטיקי ובמוצאי שבת מצאו שנתמלא כל העיר ביין שהביאו הנכרים וקבלו הכותים אותו מהם: ואית דבעי מימר. על ידי זו המעשה שכשעלה דיקליטיינוס לכאן לא"י גזר שכל האומות ינסכו את יינם לע"ז לבד מן היהודים והכותים נסכו את יינם ומאותה שעה נאסר יינם: כמין יון. כמין יונה מצאו שים להם לע"ז ומנסכין יינם לו: אתם קלקלתם מעשיכם. וגזרו עליכם שתהיו כנכרים גמורין: תמן תנינן. בריש פ"ח דמקואות: ארץ ישראל טהורה. ואפי' ערי העמים שבתוכה שלא גזרו טומאה אלא בארץ העמים שבח"ל: ומקוותיה טהורין. ולא מחזקינן להו בשאובים דמסתמא בהכשר נעשו: ארץ כותים טהורה. ותני עלה בתוספתא דמקואות ריש פ"ז ארץ כותים וכו': ומדורותיה

יב ^א מיי' פי"ו ממקואות הלכה ס

מסורת הש"ס

מ"ב לי כג

בראשית לה

עי' חולין ו

פ' בראשית רבה פ' ויצא

פ' חולין ו

(מקואות פ"ח)

(תוספתא דמקואות פ"ז)

מראה הפנים

ז' ועיקר המפס לדינא דמתני' לדעתו ז"ל ביאר כאן בהדיא מאחר שהודיען שהוא מפליג א"כ תייבינן משום דלא מירתת סמכה דעתו:

את סבור דהדא דרשב"ג לקולא ולית היא הנא לחומרא וכו'. כדפרשי' דלפעמים היכא לד חומרא. ומשום דסתם ויגוף דקתני משמע מגופה חדשה כדפרש"י ז"ל במתני' שילכך לא נתפרשו דברי רשב"ג בדברי המפרשים ז"ל אלא לקולא ומטעמא נמי דהך קולא דמקיל בשהייה בכדי שיפתח היא יותר מכדי דממעט בחזרת המגופה וא"כ לעולם לקולא הוי ועי' בתוס' דף ס"ט ע"ב ד"ה והאידנא וכו' כמ"ש ואי מדקי"ל כרשב"ג לכד:

כהדא דר' שמעון בן אלעזר וכו'. ובבבלי פ"ק דחולין דף ו' ע"א נסנית ...י טובדא אבכהיה הכות סכא וא"ל ושמת וגו' והתוס' כתבו גם ד"ה כראש הר גריזים

מסורת הש"ס

ומדורותיה. מקום דירותיה' והשבילין שמהלכין בתוכן כדמפרש טעמא חזקה שאין בוררין להם שביל אלא אם כן יודעין שהיא מטוהרה ואין לה חשש טומאה: הדא דאת אמר. דמקוותיה טהורין דוקא לענין להאמין אותם שאינן שאובין אבל לא להאמינם אם אומרין שיש בה

תורה אור

ומדורותיה ושביליה טהורין שביליה טהורין חזקה שאין בוררין להם שביל אלא מטהרה. ומקוותיה טהורין רבי לעזר בי רבי יוסי [ז]הדא דאת מר להאמינן שאינן שאובין הא למידת ארבעים לא דדרשי (ויקרא יא) °אך מעיין ובור מקוה מים מה מעיין מטהר כל שהוא אף מקוה מטהר כל שהוא. בעון מרבי אבהו חלוט שלהן מהו אמר לון הלואי היינו יכולין ליסר גם מימיהן רבי יעקב בר אחא בשם רבי חנינה כותאי דקיסרין מותר להלוותן ברבית רבי יוסי בעי מעתה לא נחוש לחלתן ונן חמיי רבנן חששין:

הלכה ה מתני' המניח יינו בקרון או בספינה והלך לו לקפנדריא נכנס למדינה ורחץ מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח ויגוף [א] ותיגוב: **גמ'** אמר רבי חנינה מעשה *בקרון אחת משל בית רבי שהפליגה יותר מארבעת מיל אתא עובדא קומי רבנן ואכשרון אמרין בהדא איסטרטא דציידין הות וכולה מישראל הוות. אמר רבי חנינה זמנין דו חמי סייגין כובין והוא סבור דינון בני נש והוא מתבעת:

הלכה ו מתני' *המניח את הנכרי בחנותו אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר ואם מודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב רשב"ג אומר כדי שיפתח [ב] ויגוף ותיגוב: **גמ'** וכרבי מאיר *דרבי מאיר אמר בין כך ובין כך הבית טמא רבי חמא בשם רבי יוסי בר חנינה בחצר החלוקה במסיפס *בטהרות טמא ביין נסך [ג] טהור. והא דרבי מאיר מחמיר בטהרות ומיקל ביין נסך אוף רבנן מחמירין בטהרות ומקילין ביין נסך:

הלכה ז מתני' [ד] היה אוכל עמו על השולחן והניח לפניו לוגין על השולחן ולגין על הדולפקי והניחו ויצא מה שעל השולחן אסור ומה שעל הדולפקי מותר ואם

שיעור מקוה למדת ארבעים סאה שאינם מודים בזה לפי שאין מאמינים בדרש חכמים והן דורשין דאיתקש מקוה למעיין מה המעיין מטהר בכל שהוא אע"פ שאין בו ארבעים סאה במקום אחד כדתנן בפ"ק דמקואות: חלוט שלהן. של כותים מהו: גם מימיהן. לדוגמא בעלמא קאמר ולהפריז על המדה כלומר הלואי היינו פורשין מהן לגמרי לפי שהן כנכרים לכל דבריהן ויש לנו להחמיר בשלהן כמו בשל נכרים: כותאי דקסרין מותר להלוותם ברבית. לפי שעשאום כנכרים גמורין: ר' יוסה בעי. על זה א"כ מעתה לא ניחוש לחלתן דחלה של עיסה שלהן נמי כשל נכרים היא דעיסת נכרים פטורה מן החלה ואנן חזינן לרבנן דחששין לחלה שלהם ואינם מקילין בה:

הלכה ה מתני' המניח יינו בקרון או בספינה. עם הנכרי: לקפנדריא. בדרך קצרה שנכנס בשער זה ויוצא בשער שכנגדו: ורחץ. במרחץ מותר דכיון דנכרי לא ידע דשהי מירתת ולא נגע: **גמ'** ואכשרון. ואע"פ שהפליגה כל כך ולא היה עין של ישראל שולטת על הנכרים שהעבירו את הקרון ובתוכה יין: אמרין. אמרו דמזה הטעם הכשירו לפי שדרך שהולכין ללידן היתה ושכיחי בה ישראל הרבה ומלויין היו שם ומירתת הנכרים מליגע: א"ר חנינה. בלאו הכי איכא טעמא למיתלי לקולא לפי שלפעמים שהוא רואה הרבה קולים מאילנות הנקללים העומדין על הדרך וסבור הנכרי שהן בני אדם ונבעת ומתירא מליגע ביין:

הלכה ו מתני' המניח את הנכרי בחנותו. אשמועינן מתני' פלוגתייהו בהנך תלתא בבי דאי קתני מעביר כדי יין ה"א התם מירתת הנכרי דסבר השתא חזי לי אבל בספינה וקרון מפליג ליה לספינתיה וקרונו ועביד מאי דבעי ולא מירתת ואי תנא ספינה וקרון ולא תני בחנות ה"א בספינה וקרון מירתת דסבר דילמא באורחא אחריכא אזיל וקאי מן הלד וחזי לי אבל במניח נכרי בחנותו דאיכא למימר אחיד ליה לבבא ועבוד כל מאי דבעי אימא לא צריכא ובכולהו הלכה כרשב"ג:

גמ' וכרבי מאיר. כלומר מתני' אפי' כר' מאיר אתיא דשמעינן לר"מ דלענין טהרות מחמיר הוא כדתנן בפ"ז דטהרות גבי המניח עם הארץ בתוך ביתו אם חוששין שמא נגע בטהרות ותנינן שם באשת חבר שהניחה לאשת עם הארץ טוחנת בתוך ביתה פסקה הרחיים הבית טמא שכל זמן שהיא עסוקה במלאכתה אינה הולכת וממשמשת בתוך הבית וכשגמרה מלאכתה חוששין אנו שמא נגעה בטהרות לא פסקה הרחיים הבית טהור היו שתים בין כך ובין כך הבית טמא שאחת טוחנת ואחת ממשמשת דברי ר"מ וחכ"א אין טמא אלא עד מקום שהן יכולין לפשוט את ידן וליגע והשתא קאמר דאף לר"מ דמחמיר הוא בטהרות מיקל הוא ביין נסך ומודה הוא להא דתנן המניח נכרי בחנותו דיוצא ונכנס מותר דלא סמכה דעתי' דהנכרי ליגע וכדאמר ר' חמא לקמיה: בחצר החלוקה במסיפס. במחיצה נמוכה וחבר מצד זה ועם הארץ בצד זה: בטהרות טמא. דחוששין אנו בטהרות שטהר החבר שמא נגע בהן עם הארץ הואיל והמחיצה נמוכה היא: ביין נסך טהור. אם היה נכרי מצד זה אין חוששין שמא נגע הנכרי ביין דלא סמכה דעתיה לפי שנתפס עליו כגנב: והא ר"מ מחמיר בטהרות וכו'. כלומר דהש"ס בעי אם הא דר' חמא דוקא כר"מ אתיא ולא כרבנן וקאמר דלא היא אלא דברי הכל היא דאוף רבנן מחמירין הן בטהרות יותר מביין נסך כל חד וחד כדאית ליה ומיהו סבירא להו דלעולם בטהרות מחמרינן ואפי' בדבר שאין חוששין ביין נסך בטהרו' חוששין:

הלכה ז מתני' על הדולפקי. כלי שמניחין בו כוסות ואשישו' באוכלין ומשקין וממנו נוטלין ומשימין על השלחן ואין א' מן המסובין נוטל כלום מן הדולפקי אלא מן השלחן: ואם

[פי' בנת קכב ע"א]

חולין ד' ג ע"א ושם איתא המניח נכרי בחנותו ויבהל יוצא ונכנס מותר (טהרות פ"ז)

פ"ז מ פ"ב

עין משפט נר מצוה

יג
א ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' טז
יו סמ"ג לאוין רמח טוש"ע יו"ד סי' קמט סעיף א

יד
ג מיי' שם פי"ג הל' ז סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף טו

טו
ד מיי' שם הל' יח טוש"ע שם ס"ז

מראה הפנים

גריזים במדרש יש בכ"ה ע"ז שהטמין יעקב וכו' ומסכא משמע דדעות חלוקות כן כדאמר לקמן ואית דבעי מימר כמין יון וכו' ומה"ע קאמר נמי התם דגזור רבנן קדמאי ולא קיבלו מינייהו משום דכן לא אזלא אלא אליבא דר"מ דחייש למעוטי כדקאמר התם בהא ועד דאתא ר' אמי ור' אסי וגזור וקבלו מינייהו כדאמר הכא ר' אבהו אסר יינן מפי ר' חייא ור' אסי ור' אמי:

הדא דאת אמר להאמינן שאינן שאובין. מה שרצה הר"ש ז"ל שם להביא ראיה מכאן דשאיבה דאורייתא מדמודו בה כותאי כבר דחה בעצמו שכתב ומיהו י"ל דלעולם לא מודו ומ"מ מטהרין משום דשאיבה מדרבנן כדאמרינן בפ' מרובה וכו' בד' ס"ז ע"א וזהו דעת הגאונים ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל דשאיב' כולה מדרבנן היא כמפורש בדבריו בפ"ד דהלכות מקואות. וכמעיין שמטהר בכל שהוא. דעתו ז"ל מבואר דגם בטבילת האדם הדין כן כדכתב בפ"ט שם הל' ח' למעלה מזה המעיין וכו' שבהן בלבד טובלין בהן זבים זבות וכו' מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה והמעיין מטהר בכל שהוא משמע דאדלעיל קאי וכן פירש בכ"מ שם:

כותאי דקיסרין מותר להלוותן ברבית. מכאן הביאו התוס' בפ' אין מעמידין דף כ"ו ע"ב ד"ה אני שונה וכו' ראיה שמותר להלוות למומר ברבית וכ"כ הרא"ש ז"ל וכבר מוסכם זה מרוב גדולי האחרונים ז"ל כמבואר בטור סי' קנ"ט ואף דהאידנא הם כנכרים לכל דבריהם מ"מ עיקר הדיוק מדקאמר כותאי דקיסרין דוקא משמע משום שהן קלקלו מעשיהם אחרי שהיו גרים גמורים ודינן כמומר כן דקדק בס' בתרומות בסוף ת"א בשער מ"ו וכתב עוד שם והא דאמר ר' יוסי מעתה לא נחוש לחלתן לאו אדר' יעקב בר אחא מקשינן אלא לא נחוש להחזיק עיסתן כמתוקנת לתומרא ואדר"א ברבי יוסי דאמר שאינן נאמנין על שיעור מקוה ואדר' אבהו שאסר ליהנות משלהן ע"כ. ואפשר נמי לפרש כפשטה כדפרישית בפנים והפוסקים ז"ל סמכו אדר' יעקב דאתיא נמי כר' אבהו:

אמר ר' חנינה מעשה בקרון אחת משל בית רבי וכו' בבלי פ' כל כתבי דף קכ"ב ע"א א"ר אבא בר כהנא התיר להם ר' חנינה לבית רבי לשתות יין בקרונות של נכרים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר לה כר"א אי משום אימתא דבי נשיא. ומשמע דעובדא אחרת היא מהא דהכא ועוד דהכא קאמר אמרין בהדא איסטרטא וכו' א"כ טעמא הוי דשכיחי ישראל שם ומירתת. והרשב"א ז"ל בת"ה בית ה' ריש שער הד' כתב על הא דהכא ונראה שהוא הוא מעשה שאמרו שם בפ' כל כתבי ובחותם אחד כמו שאמרו בגמרא ומקום מיוחד היה להם ומפתח בידם דכל שאין שם שני חותמות אע"פ שיש מפתח וחותם חותם אחד התם קרי ליה וכו' ופלפל שם בענין פלוגתא דר"א ורבנן. וכבר כתבתי מענין זה לדעת הרמב"ם ז"ל לעיל פ"ב הל' ג' ד"ה הורי ר"א במייחד ע"ש:

וכרבי מאיר וכו'. לפי פשטה דלישנא דהאי ש"ס דרך שאלה היא ומסיק דכר"מ אתיא והיינו כן דפרישית בפנים וכן המסקנא התם בחצר החלוקה וכו' וכבאתי מזה לעיל הל' ד' ד"ה אמרי בפתוחות ע"ש:

הוון

ציון ירושלים [ז]כדא דתימא להאמינו שאינן שאובין הא למדת ארבעי' לא. עי' ב"ת יו"ד סי' קכ שכתב דבמקוה ג"כ בכ"ש מן התורה וכאן מבואר דזהו דעת הכותים ואנו לא קי"ל כן ועי' בשו"ת ריב"ש סי' רלד שהאריך להוכיח דבמקוה בעי מן התורה ארבעים סאה ולא הרגיש בזה בירושלמי שבכאן מבואר בהדיא כן ועי' בשו"ת לחמי תודה להרב מהר"י כהן ז"ל שהאריך לתמוה על הב"ת ומהתימה שלא הביאו כלום דברי הירושלמי הלז שמבואר כן בהדיא ובתשובה הארכתי הרבה בזה ואכ"מ:

עין משפט נר מצוה

מו

א מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' יח טוש"ע יו"ד סי' קכט כ"ו

יז

ב מיי' פי"ב ממשכב הל' ט

יח

ג מיי' פי"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כד סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכט סעיף יב

רידב"ז

הוון בעיין מימר מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידים וכו' מה שעל הדולפקי מותר בתוך פשיטות ידים. אלא כיני מ"ד מה שעל השילחן אסור אפילו חוץ לפישוט ידים ומה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידים כן גי' הרשב"א ז"ל והא דנקט לשון מ"ד מה שעל השולחן ואיזה מ"ד היא הא ליכא כאן כלל פלוגתא אלא סתם משנה הוא. נשהרבה לשון הזה מן לעיל בהי"א בפרק ד' כדרך הירושלמי:

א"ר יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות אר"ז אית כאן מותרות דאין מטה בי' הוא מודע ליה ואין לא מטה בי' לא מודע לי' דלא יהא שלום לי' טובו פי' הפ"מ ז"ל לא הבנתי דעיקר חסר מן הספר ובאמת הא דאין מטה בי' הוא מודה בי' שייך לבתר מימרא דר' יוחנן אמר לית כאן אסורות אלא מותרות וע"ז מסיק הטעם דאין מטה בי' לא מודע לי' כו' וה"פ דתיבת לית כאן הוא נמצא בירושלמי כמה פעמים הוא מתפרש גם בפשוטות דה"פ דסמי מכאן וסמי מהמשנה הזאת דבר זה עיין במס' גיטין פ"ז ה"א דמפרש הק"ע ז"ל דה"פ דמשבשתא הוא עיי"ש ועי' במס' שבת פ' כ"ג ה"א כדברינו ועי' במס' יבמות פ"י ה"ז דגרסינן גם ג"כ אמר ר' יוחנן לית כאן ופי' הק"ע ז"ל דה"פ דליתא להך ברייתא דמשבשתא הוא וה"נ ה"פ דר' יוחנן קאמר לית כאן אסורות שמי ממתני' ההילוק שבין שלום למלחמה דאפי' בשעת שלום ג"כ מותרות משום דהבולשת הי' ס"ד דמנסכי הי' אומרים ומודיעים להישראל שניסכו להיין כדי לצערו ואין לא מטה בי' דלא הגיע אל היין לא מודע לי' דלא יהא שלום ליה טובה ומדלא קאמר לי' ודאי דלא ניסכו והא דלא קאמר לי' דלא ניסכו משום דלא יהא שלים לי' טובה ואי הי' מטה להיין הי' אומר לי' ע"כ לית כאן אסירית אלא מותרות ור"ז סבירא ליה. דאית כאן אסורות. דהבולשת הוי ככל עכו"ם:

ר"א

ואם אמר לו הוי מוזג ושותה. אף מה שעל הדולפקי אסור [א] חביות פתוחות אסורות וסתומות כדי שיפתח ויגוף ותיגב: גמ' הוון בעיין מימר מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידיים ומה שעל הדולפקי מותר חוץ מפישוט ידיים. ולא כן אמר רבי בא בשם רב ששת *כשם שנתנו פישוט ידיים [ב] בטהרות כך נתנו פישוט ידיים ביין נסך אלא כיני מאן דאמר מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידיים ומה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידיים:

הלכה ח מתני' [ג] *בולשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות וסתומות מותרות ובשעת מלחמה אילו ואילו מותרות שאין פנאי לנסך: גמ' *בשעת השמד הכל אסור שאי אפשר שלא היה שם ישראל שלא עבדה על כורחו הדא אמרה עבודה זרה שעבדה ישראל אינה בטילה לעולם אמר רבי יוסי ואת שמע מינה ע"א שעבדה *ישראל על כורחו אינה בטילה לעולם. א"ר יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות א"ר זעירא אית כאן אסורות

דאין

פני משה

ואם אמר לו הוי מוזג ושותה. הואיל והרחיב לו הרשות אף מה שעל הדולפקי אסור דסמכה דעתיה ונגע בכוליה: חביות פתוחות. הנמלאות בבית שהניחו שם: כדי שיפתח ויגוף ותיגם. סתמא כרשב"ג דהלכתא כוותיה: גמ' הוון בעיין מימר. בני הישיבה לפרש המתני' הא דאמר שעל השלחן אסור אם הוא בתוך פישוט ידים של הנכרי: ומה שעל הדולפקי מותר חוץ מפישוט ידים. כלומר מה שעל הדולפקי הוי הכל כחוץ לפישוט ידים שאפי' הוא תוך פישוט ידים דיינינן ליה כמי שהוא חוץ לפישוט ידים משום דלא סמכה דעתיה ליגע במה שעל הדולפקי: ולא כן א"ר בא וכו'. בפ"ק דלעיל דכשם שאמרו לענין טהרות במניח עם הארץ בתוך ביתו דכל מקום שיכול ליפשט את ידו וליגע חוששין כך אמרו לענין יין נסך ואמאי קאמרת מה שעל הדולפקי אפי' הוא תוך פישוט ידים דיינינן ליה כמו שהוא חוץ לפישוט ידים: אלא כיני. אלא ודאי כן הוא דמאי דאמר מה שעל השלחן אסור הוא בתוך פישוט ידים וכלומר לעולם הוא כמו בתוך פישוט ידים ואפי' יושב מרחוק קצת במקום שאינו יכול לפשוט את ידיו הואיל ועל השלחן הוא וסמכה דעתי' חיישינן שמתקרב הוא אל היין ונוגע בו: ומה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידים. בהא דוקא חוץ לפישוט ידים התירו אבל אם הוא יושב בתוך פישוט ידים אף מה שעל הדולפקי אסור ובמה שעל השלחן לעולם אסור ואפי' הוא חוץ לפישוט ידים כדפרישית:

הלכה ח מתני' בולשת. חיל שמחפשין וחותרין הבתים תרגום ויחפש ויבלש: גמ' בשעת השמד הכל אסור. תוספתא היא בפ"ו בדיני ביטול ע"א ואיידי דתני במתני' שעת שלום ושעת מלחמה תני לה הכא ואף דלא שייך לדינא דמתני' והכי תנינן לה התם בימסיות שהעמידו מלכים בשעת השמד אע"פ שעבר השמד הרי אלו אסורות. ומפרש לה הש"ס דטעמא שאי אפשר שלא היה שם ישראל שלא עובדה על כורחו מחמת גזירת השמד וע"א של ישראל אינה בטילה לעולם כדמסיק ואזיל: הדא אמרה וכו' משום דבפ' דלעיל פליגי בה תנאי דאיכא למ"ד דשל ישראל אינה בטילה לעולם ואיכא למ"ד דנכרי מבטל ע"א של ישראל וכגי' דהכא במתני' שם בהל' ד' הילכך קאמר דמהאי ברייתא ש"מ דע"א של ישראל אינה בטילה לעולם ולפיכך ע"א של שעת השמד דחיישינן שעבדה ישראל אסורה אע"פ שעבר השמד דאין לה בטול עולמית: אמר ר' יוסי ואת שמע מינה וכו'. כלומר דהכי מיבעי לך למימר דש"מ דאפי' עבדה ישראל בעל כורחו בשעת השמד אפ"ה אינה בטילה לעולם: לית כאן אסורות אלא מותרות. כלומר הא דקתני במתני' בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות מפרש לה ר' יוחנן דלעולם מותרות הן ולא תמצא כאן אסורות והיינו דאפילו הניחן סתומות ומצאן פתוחות דאיכא למימר דמסתמא הן פתחו אותן והוה אמינא דחיישינן להו והלכך קמ"ל דהואיל ובשעת מלחמה היא ואין להן פנאי לנסך מותרות הן מכל מקום: אמר ר' זעירא אית כאן אסורות. דלא היא דמסתברא דלפעמים משכחת לה אסורות אפי' בשעת מלחמה וכגון שהניחן סתומות ומצאן פתוחות דחיישינן להו וכדמפרש טעמא ואזיל:

דאין

מסורת הש"ס

(לעיל פ"ד)

כתובות כז שבת מח נדה יב ע"א

(תוספתא פ"ו)

ע"ז נד

מראה הפנים

הוון בעיין מימר מה שעל השלחן וכו'. ז"ל הרשב"א ז"ל. גם הא דקתני שעל הדולפקי מותר דוקא כשהיה חוץ לפישוט ידים אבל אם היה בתוך פישוט ידים שאיפשר לו ליגע בעודנו יושב במקומו אסור ושעל השלחן אפי' חוץ לפישוט ידים אסור והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם הוון בעיי מימר מה שעל השלחן אסור בתוך פישוט ידים מה שעל הדולפקי מותר בתוך פ'..ט ידים וגא כן א"ר ששת כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כך נתנו פישוט ידים ביין נסך אלא כיני מה דאמר על השלחן אסור בתוך פישוט ידים מה דאמר מה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידים כך מלאתי כגי' בספרים ונראה לי שהיא משובשת שאם כן אין הפרש בין השלחן לדולפקי אלא כך היא הגי' שעל השלחן אסור אפי' חוץ לפישוט ידים עכ"ל ולמאי דפירשתי בפנים לפי הגי' שהוא לפנינו הכל עולה בקנה אחד ובין הא דגרסינן הכא. בהוון בעי מימר מה שעל הדולפקי מותר חוץ לפישוט ידים ובין למאי דמסיק אלא כיני וכו' דעולה לפי' הרשב"א ולדעתו דבאמת מה שעל השלחן אסור אפי' הוא חוץ לפישוט ידים והכל כמו שהוא בתוך פישוט ידים קאמר וכעין זה תנינן בפ' דלעיל בהל' י"א במתני' היה עליו גלוה. ובהגה"א כתוב כאן ובירושלמי משמע דאף מה שעל השלחן חוץ לפישוט ידים מיהא ותוך פישוט ידים אף שעל הדולפקי אסור ע"כ. וזה באמת תמוה הוא דפי' כפשוטו לפי הגי' אשר לפנינו אלא כיני וכו' וא"כ מה הפרש בין של השלחן לשל הדולפקי. ועיין במ"ש שם בהג"ה ודעת הרמב"ם בזה דאין לחלק אלא כתם וכתב בפי"ב ממ"א הל' י"ח שעל השלחן אסור ושעל הדולפקי מותר וא"כ שעל השלחן אפי' חוץ לפישוט ידים אסור וזהו כדהכא ומה שעל הדולפקי מותר ואפי' בתוך פישוט ידים ולא כדהכא וזהו כדעתו ז"ל כדין יש לו עליו מלוה על אותו יין דלעולם אסור ובאין לו לעולם מותר וגם כהרתי דבדין נכרי העומד אצל הכוס דעת הרשב"א כדעת הרמב"ם ובטור פסק גם כדין דמתני' כדעת הרשב"א שלמד מכאן דעל הדולפקי דוקא חוץ לפישוט ידים הוא דמותר ואחריו. נמשך גש"ע בי' קכ"ט ולא הביא כלום מדעת הרמב"ם ז"ל דנראה דדעתו לדמות האי לא סמכ' דעתו דהכא לדינא דהתם היכא דלא סמכה דעתו ולפיכך לא חילק כלום במה שעל הדולפקי:

ואת ש"מ ע"ז שעבדה ישראל על כורחו אינה בטילה לעולם. והכי קאמר התם בפ' דלעיל דף נ"ד ע"א שאנסוהו נכרים והשתחוה לה וא"כ הוי ע"ז של ישראל ואינה בטילה לעולם וכדמייתי סייעתא מהאי ברייתא דהוספתא נימוסיאות של נכרי בשעת הגזירה אע"פ שהגזרה בטלה אותן נימוסיאות לא ביטלו ואע"ג דקאמר אי משום הא לא תסייען אימר ישראל מומר. פלא לה ברצון לדתויית בעלמא הוא דאמר דלא תסייען ומ"מ האמת הוא כן כדכתבו התוס' שם דהא עכ"ם חייב למכור עצמו ואפי' בלינעא והלכך בעבודתו אסר להו. וכבר זכרתי מזה בפ"ק למסקנת התוס' שם בשם סמ"ג דרבא לא פליג אדרבי יוחנן דאע"ג דאינו חייב לא לאו ולא מיהם כאונס דליגעא מכל מקום מודה רבא דעשה דככל נפשך הוא דאיכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מיסודי התורה הלכה ד':

אמר ר' יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות וכו'. על כרחך הא"ר לפרש פלוגתייהו אלא על הסיפא בשעת מלחמה כדפרישית בפנים דפליגי בסתומות ומצאן פתוחות דהא אריפא ודאי לא שייכא דמאיזה טעם יגיה רבי יוחנן המתני' ועוד דבהדיא משמע מדברי ר' זעירא דלא יהא שלים ליה טיבו דבדין דבשעת מלחמה איירו בפלוגתייהו. והר"ן כתב בפשיטות מסברא דנפשיה ואיהו דוקא בפתוחות מתחלתן אבל בסתומות שנפתחו חיישינן להו. והכא נראה דפליגי בהכי ועוד נראה דדברי ר' אמי בשם ר' יוחנן הדלעיל קאי ולתרץ בברת ר' זעירא דקאמר דמסתברא דאיכא למיתב דהא לא מודע ליה אם נגע או לא נגע ועלה קאמר דר' יוחנן מפרש לשעת שלום ולשעת מלחמה דקתני פל בולשת עצמה קאי והיינו אם יש לכן שלום מבני העיר ואין אימתן עליהן בהא הוא דחיישינן לפתוחות ובשעת מלחמה' להבולשת כגון שהם של מלכות אחרת ומתפחדין ואימת בני המדינה עליהן אלא שכן עוברין דרך העברה מותרות לעולם והלכך ליכא למיתב כלל ולית כאן אסורות אלא מותרות מכל מקום ואפי' בסתומות שנפתחו דלא תלינן בהו כלל. ובשתא איכא למידק גם בזה אדעת הר"ן שכתב בפשיטות בין בכרכום של אותה מלכות ובין של מלכות אחרת. וזה אם אפי' נפרש דברי ר' אמי דענין בפני עצמו הוא לפרש המתני' ולא קאי אדלעיל מ"מ לא מבמע מכאן כדברי הר"ן ומ"ש וכן מוכח בפ' האשה שנתארמלה ככר עמדו על ענין זה הרמב"ן והרשב"א ז"ל מביא דבריהם הה"מ בפ' י"ח מהלכות א"ב הלכה כ"ט ע"ש ותמלא שאינו מוכרח מהתם והכ"מ פלפל גם כדעת הרמב"ם ז"ל כדין דמתני' בענין החילוק של אותה מלכות או של מלכות אחרת ולענ"ד דנראין הן דבריו שבדקדוק כתב כדין דהכא בפ' י"ב ממ"א הלכה כ"ד גדוד שנכנסו וכו' ובשעת מלחמה אם פשט הגדוד במדינה ועבר וכו' וזה לאסורות על גדוד של מלכות אחרת כדכתב בא"ב גם אצל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושמף ועבר וכו' ודבריו נלמדין מר' יוחנן דהכא בשלום בולשת ובמלחמה בולשת וא"כ לדעתו ז"ל לא היה לחלק בשל אותה מלכות. והכ"מ כתב דבירושלמי פ' הנזכר לא דברו כלל מענין חילוק זה וכמדומה לענ"ד שאין לך ביאור יותר מדברי ר' אמי בשם ר' יוחנן כאן בזה. וכן בענין כתומות שנפתחו משמע מסתימת דברי הרמב"ם ומסתימת דברי הפוסקים שלא חילקו בזה אלא שהב"י נמשך אחר דברי הר"ן וקבע בש"ע סי' קכ"ט כדבריו:

בשלשת

דאין מטה ביה הוא מודע ליה. בתמיה וכלומר דודאי אם הגיע הנכרי ליין ונסכו לא יודיע לו לישראל וכן נמי איפכא ואין לא מטה ביה ואם לא הגיע להיין נמי לא יודיעו דלא יהא שלם ליה טיבו שלא יחזיק לו הישראל טובה לפי שהוא שעת מלחמה והם שונאין לבני העיר ואינם רוצין בהחזקת טובתן וכיון שכן איכא לספוקי שמא נגע שמא לא נגע והואיל והניחן סתומות ומצאן פתוחות חיישינן: בשלום בולשת ובמלחמות בולשת. הא דקתני שלום ומלחמה אבולשת עצמה קאי דאם יש לה שלום מבני העיר ואינן מתפחדין מהן חיישינן לחביות פתוחות וכשיש לכן מלחמה מבני העיר ואימתן עליהן אין להן פנאי לנסך: חיויא מי פרי בהריה ונפל לגובא. מעשה היה שנחש אחד שהיה רץ אחר הנכרי ונפל הנכרי הבורח ממנו להוך הבור של יין ואתא עובדא והכשרון רבנן לפי שאין לו פנאי לנסך מחמת אימת הנחש שהיה בורח ממנו שלא להטיל אירס שלו בו. א"נ אגהם קאי ומפני חשש גילוי וארס הנחש הוא ואחד היה רץ אחר הנחש להרגו ונפל הנחש להוך הבור והכשרון משום גילוי לפי שאין לו פנאי להנחש להטיל אירס מחמת אימתו שבורח מן הרודף אחריו ואיידי דדמיא לדינא דמתני' נקט לה. הכא דהקילו בחשש גילוי כמו בחשש ניכוך בשעת מלחמה:

הלכה ט מתני' מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה. דהא לא קנו והוא אינו חייב להם אלא דמים: גמ' ואין אסור משום יין נסך.

תורה אור

דאין מטה ביה הוא מודע ליה ואין לא מטה ביה לא מודע ליה דלא יהא שלים ליה טיבו. רבי אמי בשם רבי יוחנן בשלום בולשה ובמלחמת בולשת. חיויא מי פרי בהריה נפל לגובא אתא עובדא קמי רבנין ואכשרון אמרין אין פנאי להטיל אירס:

הלכה ט מתני' [א] אומנים ישראל ששילח להם נכרי חבית של יין נסך מותר שיאמרו לו תן לנו את דמיה אם משנכנס לרשותן אסור: גמ' ואין אסור מ״יום יין נסך תני בר קפרא במשלח בבתים:

הלכה י מתני' [ב] המוכר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין. נטל [ג] את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי ונטלו ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עקבת יין אסור [ד] המערה מכלי לכלי המערה ממנו מותר את שעירה להוכו אסור: גמ' רבי בא רב הונא בשם רב *ואהן דנגד בזיקא והא מביזעא בידיה לא חייב בה. אמר רבי יוסי בי רבי בון לכן צריכה אפילו מעל לה גו חנותה ולא אתכוון אלא דלא יזכה בה הורון. מהו שתקנה לו בשער הפחות אמר רבי חגיי קומי רבי יוסי מתניתא אמרה שאינה נקנית לו בשער הפחות דתנינן תמן המוסר יינו לנכרי פסק עד שלא מדד דמיו מותרין מדד עד שלא פסק דמיו אסורין אם אתה אומר לקנות לו כשער הפחות אפילו מדד עד שלא פיסק יעשה כמי שפיסק עד שלא מדד ויהיו דמיו מותרין. מהו עקבת יין בההוא דמלכלך כמה דתימר °עקובה מדם. פשיטא דא מילתא ישראל תופש בפי *המשפך והנכרי מערה דברי הכל אסור

נכרי

ר"א בשם ר"י בשלום בולשת ובמלחמת בולשת פי' דלא תימא דהבולשת לא שייכי למלחמה אלא בשעת שלום ובשעת מלחמה הוא שעת שלום בעולם ושעת מלחמה בעולם ז"א אבל לא שייך לדידהו ע"ז קאמר דשלום בולשת ומלחמת בולשת הוא מתניתא דשייך המלחמה והשלום לבולשת הזה גופה:

ר"י

עין משפט נר מצוה

יט

א מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' כ סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלג סעיף ג

כ

ב מיי' שם הלכ"ג טוש"ע שם סעיף כ

כא

ג מיי' שם פי"ב מהל' מא"ס הל"ב סמ"ג לאוין קנה טיו"ד סי' קכה

כב

ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קכו ס"ה

מסורת הש"ס.

(קידושין פ"ג)

פ' פ"ו ס

דכיון דאומרים לו תן לנו את דמיה הוו להו כמוכרין לו יין נסך ואמאי מותר: במשלח בבתים. לישנא דקרא הוא עשרת הבתים חמר האיפה הבת וכלומר דמיירי ששלח להם כך וכך מידות ובתים יין בשכרן בלתי פיסוק דמים של יין והלכך עד שלא נכנסה לרשותן מותרין לומר תן לנו את דמיה דכיון דאין כאן פיסוק דמים וכן לא זכו בו לא הוי כמוכרין לו יין נסך:

הלכה י מתני' המוכר יינו לנכרי. ופסק עמו בדמי' כך וכך יין בכך וכך דמים עד שלא מדד דמיו מותרין דכיון שפסק עמו סמכה דעתיה דנכרי וכשמודד לכליו של הישראל ומשכן הנכרי קנאן במשיכה והוו ליה לישראל זוזי אצל הנכרי בהלואה ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה: מדד עד שלא פסק. עמו בדמים: דמיו אסורין. דכיון דלא פסק דמיו לא סמכה דעתיה דליקנייה במשיכה דשמא ירבה לו דמיו וכיון דהשתא לא קנייה הנכרי כי נגע ביה הוי יין נסך ברשות ישראל ודמיו אסורין: אם יש בו עקבת יין. אם יש במשפך שנמדד בו תחלה יין של נכרים מלוכלך קצת מהיין: אסור. דמיתסר היין של ישראל משום קפת היין נסך שבמשפך: המערה מכלי לכלי. ישראל המערה יין מכלי שלו לכלי שיש בו יין נכרים או לכלי שביד הנכרי: המערה ממנו. הכלי העליון שמערה ממנו ונשאר בו יין מותר: את שעירה לתוכו. לתוך כלי של הנכרי אסור וכן הקילוח שילא מן הכלי של ישראל אסור דנילוק חיבר והא דשרי היין שבכלי העליון שנשאר ביד הישראל מיירי דקטף קטופי שקודם שנגע הקילוח בכלי התחתון שביד הנכרי פסק העליון המחובר לכלי שביד הישראל ולא היה כאן נילוק שיחבר מה שבכלי עליון למה שבכלי התחתון א"נ דנפך נפולי שהשליך היין מן הכלי העליון כדרך שמשליכין מן המזרק ולא היה שם קלון וקילוח שיחבר בין הכלי העליון לכלי התחתון אבל אם היה שם חיבור כל מה שנשאר בכלי העליון שביד ישראל אסור דקי"ל נילוק חיבור ביין נסך: גמ' ר' בא רב הונא בשם רב. גרסינן להא בפ"ק דקידושין הל' ד': ואהן דנגד בזיקה. המושך נוד של יין מחבירו ומיירי שלא פסק בדמים עמו: והא מיבזעא בידיה. ונקרע הנוד ונשפך היין לא חייב בה זה דכיון דלא פסק דמיו לא סמכה דעתיה דהלוקח למיקנייה ולאו ברשותו עומדת: לכן צריכה. הא דאיצטריך רב להשמיענו זה אע"ג דמילתא דפשיטא היא אלא דלהכי צריכה דאפי' מעייל לה האי לוקח לגו חנותיה אפ"ה אינו חייב באחריותה דהכתי לא קנייה: ולא אתכוון אלא דלא יזכה בה חורן. שלא נתכוון להכניסה לתוך החנות שלו אלא כדי שלא יקחנ' אחר ומיהו לא נתכוון לקנות' עד שיפסוק עמו הדמים והוי כמו שאינה ברשותו: מהו שתקנה לו בשער הפחו'. דנהי דלא הוי כשלו משום דלא סמכה דעתיה דהכתי לא פסק הדמים מיהו מי נימא דכשער הפחות מיהת ליקני ליה דמסתמא היה מתרצה בזה או דילמא אמרינן כיון שאינו ברשותו פטור הוא לגמרי ואפי' כשער הפחות אינו חייב לשלם לו: מתניתא אמרה. ממתניתין שמעינו דאינו מתחייב באחריותה כלל: דתנינן תמן. איידי דגרים התם כן נקט לה הכא בהאי לישנא כדרך ש"ס הזה: אם אתה אומר לקנות לו כשער הפחות. א"כ אמאי במדד עד שלא פסק כל דמיו אסורין ויעשה כמי שפיסק עד שלא מדד ויהו דמיו מותרין כלומר כשער הפחות מיהת יהיו דמיו מותרין שהרי כפי אותו השער ברשות נכרי הוא אע"פ שלא פסק דמיו וכבר קנאו להיין כשער הפחות ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה אלא לאו ש"מ דאינו נקנה לו כלל כ"ז שלא פסק דמיו: מהו עקבת יין. דקתני במתני' וקאמר בההוא דמלכלך שיש בו ליכלוך יין ממה שמדד בתחילה כמה דתימר גלעד עקובה מדם נתלכלכה ונמאסה משפיכות דמים: פשיטא דא מילתא. אם הישראל תופס במשפך והנכרי מערה היין להמשפך להריק להנוד ד"ה אסור בין לר' אמי ובין לר' אסי דפליגא לקמיה:

נכרי

מראה הפנים

במשלח בבתים. כדפרישית והורחא דמילתא קתני ולאו דוקא הוא אלא לומר דלאו בשפסק דמים עמהן על יין נסך דאז הוו כמוכרין יין נסך ובששולח כך בחביות ובבתים כתמא דמילתא דלא פסק עמהן על זה אלא ששולח להן סתם אם תרצו לק..ל אותן בשכר שלכם דאז מותרין לומר לו עד שאתה נותן לנו חביות אלו תן לנו את דמיהן. וכעין זה כתב הרשב"א ז"ל בשם יש מפרשים דלא פסק עמהן דמים אלא לעתותי ערב שלח להם יין. ודעתו ז"ל נראה שלא פסק עמהן דמים בשכרן כלל הוא ועיין בב"י סימן קל"ב שהביא דבריו. והא דהכא מתפרש שלא פסק עמהן ביין זה בשלא להן וזה פשוט הוא: ואהן דנגד בזיקא וכו'. דין זה פשוט הוא ונלמד גם כן מהברייתא בבבלי פרק הספינה דף פ"ו ע"א פירקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד וכו' דדוקא בפסק הוא דסמכא דעתיה אבל בלא פסיקת דמים אפי' הן ברשות לוקח לא קנה כדכתבו הפוסקים ז"ל וממילא אינו חייב באחריותן והכא מלמדינו דאפי' כשער הפחות שמסתמא היה מתרצה בלוקח בזה אעפ"כ אינו מתחייב באחריות כדדייק ממתני':

מהו עקבת יין בההוא דמלכלך וכו'. הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' ריש שער ה' הביא לזה וכתב ובדאיכא טופח על מנת להטפיח ואסור דקתני פי' הרא"ב"ד ז"ל אסור אפי' בהנאה דאלו בבתים אפי' ליכא טופח על מנת להטפיח כל שלא הדיח ואלא מיהו אם סתם יינן הוא לדידן דקיי"ל כרשב"ג דאפי' יין ביין בסתם יינם ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין שבו הא מתני' לכר מהלכתא היא אלא מותר בהנאה ואסור בשתייה עכ"ל והרמב"ם ז"ל בכתב דין דמשפך בפי"ב ממ"א הל' י"ג מבואר הוא דדעתו לפרש ביין נסך ממש ואסור בהנאה הוא וכפי הכלל שנתן בדבריו בפי"א הל' ח' דכל מקום שנאמר נכרי סתם הרי זה עובד עכו"ם ואסור בהנאה הוא והבאתי דבריו בפ' דלעיל ובסתם יינם דעתו ז"ל ג"כ כדעת הפוסקים דקי"ל כרשב"ג אפי' יין ביין ימכר וכו' כמבואר בדבריו בפי"ו הלכה י"ט ועיין לקמן במקומו מזה:

פשיטא דא מילתא וכו'. עיקרי דינים אלו מבוארים הם כפי מה שפירשתי בפנים כללא דמילתא כל היכא דבא היין מכח הנכרי אסור וכדגרסינן התם בפ'

עין משפט
נר מצוה

כג
א מיי' פ"ח מהל' מא"ס הלכ"ח ופט"ו שם הל' ו ז סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קלד סעיף א
כד
ב טוש"ע שם סעיף ג

נכרי תופש במשפך. וישראל מערה ר' אסי אוסר ור' אמי מתיר נכרי תופש בפי הנוד וישראל מערה ר' ירמיה בשם רבי זעירא היא המחלוקת. רבי מנא בעי קומי רבי יוסי היידא מחלוקת אמר ליה מחלוקת רבי אסי ורבי אמי. ישראל תופש בנוד ונכרי מערה סברין מימר דברי הכל מותר רבי שמואל כל גרמא אמר שאסור שפעמים שישראל מרפא ידיו ונמצא כל העירוי מחמת הנכרי ואהן דמרגל זיקא מעיל לרע אין בו משום מערה מכלי לכלי:

הלכה יא מתני' יין נסך אסור ואוסר א בכל שהוא יין ביין

ומים במים כל שהוא יין י במים ומים ביין בנותן טעם זה הכלל מין במינו כל שהוא ושלא במינו בנותן טעם: גמ' חזקיה אמר הדא דאת מר במקום שהמים נמכרין במידה אבל במקום שאין המים נמכרין במידה כיין ביין הן. *חזקיה אמר *כוס שמזגו מאיסור ומהיתר ונפל איסור בתוך איסור והיתר בתוך היתר א"ר שמואל דרבי ליעזר היא דרבי. ליעזר אמר אחר אחרון אני בא אמר רבי ירמיה חומר הוא ביין נסך רבי יוסי בעי אם חומר הוא ביין נסך אפילו נפל היתר בסוף יהא אסור רבי אסי בשם רבי יוחנן כוס שמזגו מאיסור ומהיתר את רואה את ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר אמר רבי הושעיה והוא שנפל היתר בסוף רבי אמי בשם רבי יוחנן ולא שנייא בין שנפל איסור בתחילה והיתר בסוף היתר בתחילה ואיסור בסוף אפילו מים ביין אפילו נמזג כל צורכו מהיתר את רואה את ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר. אמר רבי זירא הדא למעלן איתאמרת וכולה תניין היך עבידא רבי יוסי בי רבי בון רבי אבהו בשם רבי יוחנן צלוחית יין נסך שנפלה לחבית של מים ואח"כ נפלה להוך בור של מים את רואה את ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר.

עד

נכרי תופס במשפך. וישראל מערה. לתוכו ר' אסי אוסר דכיון שהנכרי תופס המשפך הוי כאלו מכח הנכרי ור' אמי מתיר דהא ישראל מערה היין והנכרי אינו עושה כלום בתפיסתו: נכרי תופס בפי הנוד. להריקו אל כלי אחר וישראל מערה כלומר שמסייעו להערותו אל כלי אחר: היא המחלוקת. כדמפרש ואזיל: היידא. איזה מחלוקת קאמרת: מחלוקת ר' אסי ור' אמי. דכי היכי דפליגי בנכרי תופס במשפך וס"ל לר' אמי דמותר הואיל וישראל מערה ה"נ בנכרי תופס בנוד וישראל הוא המערה ור' אסי אוסר דהעיקר הוא שהנכרי עושה בתפיסת הנוד וישראל אינו אלא כמסייע: ישראל תופס בנוד. והנכרי מסייעו להערות: סברין מימר ד"ה מותר. וטעמא דבנוד התופס להערות ממנו הוא העיקר שהוא המגביה הכלי שיש בו היין ולא דמי לישראל תופס במשפך דלעיל דהתם אין בתפיסת המשפך תפיסה והמערה הוא העיקר לדברי הכל: ר' שמואל כל גרמא אמר שאסור. כל עצמו הוא אסור כאן וד"ה מודין בזה לפי שלפעמים הישראל מרפה ידיו בתפיסתו ואינו מחזיקו בכח ונמצא כל העירוי מן הנוד בא מחמת הנכרי: ואהן דמרגל זיקא מעיל לרע. והאי נכרי דמטה בנוד היין בעצמו ומוריד היין בו מלמעלה למטה אין בו משום מערה מכלי אל כלי:

הלכה יא מתני' יין נסך אסור

ואוסר. בתערובתו בכל שהוא: ומים במים. מים שנתנסכו לע"א או שנעבדו ונתערבו במים של היתר בכל שהוא ולא שנא נפל היתירא לתוך איסורא או איסורא לתוך היתירא במינו בכל שהוא ובלבד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר נופל מכלי שפיו רחב ונפים עמודיה אבל המערה יין נסך מלגלוג קטן והוא כלי שאין בו קילוח הרבה ונפל לתוך של היתר אפי' כל היום כולו אמרינן קמא קמא בטיל ואם עירה יין היתר לתוך האיסור כל מה שעירה ממנו לתוך האיסור אסור ואפי' חבית מלאה לתוך טיפה אחת: זה הכלל וכו'. ומסקנא דמילתא כל אסורין שבתורה בין במינן ובין שלא במינן בנותן טעם והוא בששים חוץ מטבל ויין נסך דבמינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם יין נסך משום חומרא דע"א וטבל משום דיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין שנתערב במינו אפי' באלף לא בטיל: גמ' הדא דאת אמר. יין במים בנותן טעם: במקום שאין המים נמכרין במידה. שאינן חשובין להם אבל במקום שהן חשובין להם ונמכרין במידה כיין ביין הן כלומר נותנין עליהן חומרא של יין ביין: חזקיה אמר כוס שמזגו. הכי מילתא גרסי' בפ"ב דערלה והגירסא נכונה בהא וה"ג התם חזקיה אמר כוס שמזגו מן האיסור ומן ההיתר ונפל איסור בסוף איסור היתר בסוף היתר. כוס שנתערב בו משקה אסור כגון שמזג מים עם יין היתר ואח"כ נתערב בו יין אסור והרי זה נפל האיסור בסוף הכל איסור הוא ואם נפל ההיתר בסוף שמזג מים עם היין האסור ואח"כ נפל בו יין היתר הכל היתר הוא ומפרש ואזיל מילתיה דחזקיה: דר' ליעזר היא. האי מילתא דחזקיה כר"א אתיא דאמר התם בערלה גבי שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו ר"א אומר אחר האחרון אני בא אם הוא של תרומה שנפל באחרונה או אם של חולין וה"נ הא דחזקיה דהולכין אחר מה שנפל בסוף: אומר הוא ביין נסך. ולא נטעמא דס"ל לחזקיה כר"א דהתם אלא דשאני יין נסך דהחמירו בו ולקנויה פריך עלה: אם חומר הוא ביין נסך. ולא מדמינן ליה לדין דשאור א"כ אפי' נפל ההיתר בסוף יהא אסור: ר' אסי בשם ר' יוחנן וכו'. ר' יוחנן פליג אדחזקיה וס"ל כל היכא דנתערב האיסור במינו ובשאינו מינו כגון הכא שנתערב יין איסור עם יין היתר ועם מים אמרינן רואין כרואה אתה את מינו ההיתר כמי שאינו והאיסור אם יש בו בנותן טעם במים אסור ואם לאו מותר: והוא שנפל ההיתר בסוף. ר' הושעיא אליבא דר' יוחנן ס"ל דדוקא בשנפל מינו ההיתר בסוף דהאז אין דינו כמו מין במינו ביין נסך דבמשהו אלא רואין את מינו ההיתר כמי שאינו ומשערין היין האסור עם המים בנותן טעם אבל אם נפל ההיתר בתחילה לא אמרינן רואין: ר' אמי. פליג אלא דהכי אמרינן בשם ר' יוחנן דלא שנייא הוא בין שנפל איסור בתחילה וכו' ואפי' נתערבו מתחילה המים והיין ההיתר וכבר נמזג כל צרכו מן היין ההיתר ואח"כ נפל היין האסור אפ"ה אמרינן רואין את ההיתר שנפל בתחילה כמי שאינו ומשערין היין האסור עם המים בנותן טעם: א"ר זירא הדא למעלן איתאמרת. הכל מה שנאמר למעלה וכולה תניין שפינו אליבא דר' יוחנן היך היא עבידא ומשום דכל הני אמוראי שנו מילתא דרואין אליבא דר' יוחנן בסתמא ולא פירשו דבריהם לפיכך שאל ר' זירא לפרושי מילתיה וקאמר ר' יוסי בר' בון דזהו רואין דקאמר ר' יוחנן: צלוחית יין נסך שנפל לחבית של יין גרסינן וכן הוא בערלה וחזר אח"כ ונפל הכל לתוך הבור של מים אין משערין את כל היין עם המים אלא הואיל והשתא נתערב נמי בשאינו מינו אין מצטרף מינו ההיתר ורואין את ההיתר כמי שאינו וביין האיסור משערינן עם המים אם יש בו בנותן טעם אסור ואם לאו מותר:

עד

מסורת הש"ס

(ערלה פ"ב). פ"ז פג ע"ב:

מראה הפנים

ר' ישמעאל דף ס' ע"א אמר רב פפא נכרי אדנא וישראל אכובא חמרא אסור מ"ט כי קאתי מכח נכרי קאתי ישראל אדנא ונכרי אכובא חמרא שרי וכו'. ובזיקא אין חילוק כדרב אשי שם זיקא בין מליא וכו'. וכהא דקאמר ר' שמואל כל גרמא אמר שאסור וכו' זהו כדגרסינן בפרקין דף עב ע"ב אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב נכרי ליסייע בהדייכו דילמא משתליתו ושדיתו ליה עליה וקאתי מכחו ואסור. ומיהו האי ואסיר דעות חלוקים בזה. דכתב הרשב"א ז"ל שם בשער הבי דלדעתו ז"ל משום הרחקה יתירה ולכתחילה קאמר וכתב שכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרא"ש ז"ל פסק דאפי' בדיעבד אסור ולמד מדאמר הכא כל גרמא אמר שאסור ומ"מ מלשון גמרין לא משמע הכין והלכך נראה לי בדיעבד מותר א"נ הא דירושלמי לא מותר ואסור קאמר אלא סברין מימר דאפי' לכתחילה שרי ואתא ר' שמואל לומר דכל גרמא אמר דלכתחילה אסור משום דפעמי' מרפה ידיו ונמצא כל העירוי מחמת נכרי וגם זה נכון הוא לפי דעתי עכ"ל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל להתיר בדיעבד במסייע כמבואר בדבריו בפי"ג הל' י"ג ולא חילק כלום ובש"ע סי' קכ"ט התמיר בנער קטן כדעת התוס' בפרקין שם:

ואהן דמרגל זיקא מעיל לרע וכו'. זה מבואר בדברי רב אשי דלעיל ודפסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב בהל' ד' וכתב והוא אוחז פי הנוד בידו ע"ש:

הדא דתימר במקום שאין המים נמכרין במידה וכו'. לפי דהכא נ"ל דהטעם משום חשיבות הוא אבל לא משמע הכי מהתם ולא חילקו בזה משום דעיקר הטעם ביין במים דהוי מין בשאינו מינו וא"כ אין לחלק ולא הובא זה כלל בהפוסקים:

חזקיה אמר כוס שמזגו מאיסור והיתר וכו'. פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן דהכא וכפי הגירסא בערלה שהבאתי ומוכחת היא כן נמי פליגי התם בפרקין דף ע"ג ע"ב איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים אמר חזקיה הגדילו האיסור וכו' והיינו פלוגתייהו דהכא ומבואר כאן בהדיא כפי' רש"י ז"ל דלחזקיה תליא שהאיסור וההיתר בנפילת האיסור בסוף או בתחלה וההיתר בסוף וא"כ למאי דמסיק דברואין פליגי ור' יוחנן אית ליה רואין ואפי' נפל האיסור בסוף שעמים הואיל ומים נפלו תחלה

עד כדון בשנפלו זה אחר זה נפלו שנים כאחת נישמעינה מהדא *מאימתי חמין כותים מותר לאחר הפסח של בעלי בתים שלש שבתות של אפייה ושל נחתומין בכרכים אחר שלשה ימים בכפרים אחר שלשה תנורים. ר"ש בן אלעזר אומר אף כשאמרו של בעלי בתים אחר שלשה שבתות של אפייה והוא שיהא אדם גדול או שהיה משיא לבנו ואפה שלשה תנורין בשבת אחד זו אחר זו מותר אף כשאמרו של נחתומים בכפרין אחר שלשה ימים אם נדחק ואפה שלשה תנורין ביום אחד זה אחר זה מותר. תני רבי שמעון אומר אף כשאמרו של נחתומין בכפרים אחר שלשה תנורין אסור עד שלשה ימים שמשחרית בורר לו שאור לכל אותו היום אותה העיסה השנייה לא מאיסור והיתר מתחמצת. אמר ר' ירמיה בשם ריש לקיש מאן תנא חמיצן של כותים רבי לעזר. אמר רבי יוסי לרבי חנינה ענתונייא נהירת דהויתן מרין את ורבי ירמיה בשם ריש לקיש מאן תנא חמצן של כותים רבי ליעזר וכאן לא הוינן מרין אלא רבי הילא בשם ריש לקיש ירדו לחמיצן של כותים כר' ליעזר ועוד מהדא דמר ר' חנינה בר ר' אבהו אבא הוה ליה עובדא שלח שאל לרבי חייה ולרבמי ולרבסי והורון ליה כרבי ליעזר מה וכיחידאה מורין לא משום שירדו לחמיצן של כותים כרבי ליעזר. אמר רבי מנא קומי רבי יוסי כמה דאת מר תמן הלכה כרבי ליעזר אוף הכא הלכה כרבי ליעזר א"ל ולכל דבה:

הלכה יב מתני' *אילו אסורין ואוסרין כל שהן יין נסך [א] וע"ז [ב] ועורות לבובין [ג] ושור הנסקל [ד] ועגלה ערופה [ה] וציפרי מצורע ושיער נזיר ופטר [ו] חמור ובשר בחלב [ז] וחולין שנשחטו בעזרה הרי

עד כדון בשנפלו זה אחר זה. התם על מתני' דערלה קאי ושם מייתי כל הסוגיא הכא. עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבנן בשאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה דר"א אומר אחר האחרון אני בא וחכמים אומרים לעולם אינו אוסר עד שיהא בשאור של תרומה כדי לחמץ אלא בשנפלו זה אחר זה דבהא סברי רבנן דאין מצטרפין אם אין בשל תרומ' לבדו כדי לחמץ: נפלו שנים כאחת. מהו אם בהא נמי קסברי רבנן דאינן מצטרפין או דילמא הואיל ונפלו שניהם בבת אחת מצטרפין זה עם זה ואע"פ שאין בשאור של תרומה לבדו כדי לחמץ אסור: נישמעינה מהדא. דתנינן בתוספתא דפסחים ריש פ"ב: מאימתי חמץ כותים מותר לאחר הפסח. קודם שגזרו על הכותי' שיהו כנכרים מיירי והכותים אינם נזהרין לחמץ עיסתן בשאור שעבר עליו הפסח שבזה אינם מודים לדברי חכמים ומאימתי מותר חמצן אחר הפסח ולא חיישינן משום חימוץ שאור שעבר עליו הפסח: של בעלי בתים. שאינן אופין הרבה עד אחר שלש שבתות של אפיה שאפו אחר הפסח דתולין שכבר חלף וכלה מהערובות השאור שלהן של קודם הפסח ובשאור שלאחר הפסח חימצו עיסתן: ושל נחתומים. שאופין הרבה כדי למכור: בכפרים עד שלשה ימים ובכרכים אחר שלשה תנורים. כצ"ל וכן הוא בתוספתא דבכרכין שהן אופין הרבה ביותר אחר שלשה פעמים שאפאו בכל פעם כמלא תנור סגי: והוא שהיה אדם גדול. כלומר ואם הוא אדם גדול וצריך לאפות הרבה לפני אוכלי שלחנו המרובין. וכן הוא בתוספתא דגרים אם היה בעל הבית או שמשיא את בנו ואפה שלשה בשבת אחד זו אחר זו מותר דכיון שהוא צריך לפת הרבה בשלשה תנורים בשבת אחת כבר כלה תערובת השאור של קודם הפסח: אף כשאמרו. וכן בנחתומין אף שאמרו בהן בכפרים שלשה ימים בעינן אם היה נדחק לפת שהיו לוקחין הרבה והיה צריך לאפית הרבה בשלשה תנורים ביום אחד סגי: תני ר' שמעון אומר אף כשאמרו של נחתומין בכרכים עד שלשה תנורים אסור עד שלשה ימים שמשחרית וכו'. כצ"ל וכן הוא בתוספתא. כלומר דר"ש פליג את"ק דס"ל בכרכים אחר שלשה תנורים סגי דמשמע אפי' ביום אחד וקאמר דאף דאמרו שלשה תנורים מיהו בשלשה ימים בעינן ומשום שמשחרית בורר הוא לו שאור שיהא בו לחמץ כל עיסות שאופה בו אותו היום וא"כ כל השאור של כל היום כחד תנור חשבינן ליה. ור"ש מחמיר בכרכים מהאי טעמא גופיה דאלו בכפרים אחר שלשה ימים אלינן לקולא שכבר כלה התערובת שאור מקודם הפסח בין שאפה תנור אחד או הרבה תנורים אמרינן דפת שנאפה אח"כ נתחמץ בשאור של עיסה האחרונה אבל בכרכים כיון שהוא צריך לאפות הרבה ובתנור גדול בורר לו כל שחרית שאור מעיסה שקדמה לכל אותו היום ועד שלשה עיסות חיישינן שעדיין יש בה תערובת שאור של איסור וכל יום כעיסה אחת בתנור אחד חשבינן והלכך שלשה תנורים בשלשה ימים בעינן: אותה העיסה השנייה וכו'. השתא פשיט ליה להא דבעי אי פליגי רבנן דר"א בשנפלו איסור והיתר כאחת או לא דהא קתני בהאי ברייתא

דחוששין להעיסות שנעשו אחר הפסח משום תערובת שאור של איסור והלקו חכמים בשיעורן לבעל הבית ולנחתומין וכן בכפרי' או בכרכים ואי ס"ד דבנפלו שניהם כאחת נמי פליגי רבנן וס"ל דאין מצטרפין לאסור עד שיהא בשל תרומה כדי לחמץ א"כ ע"כ דמטעמא דס"ל זה וזה גורם מותר הוא והלכך בנפלו שניהם כאחת אין מצטרפין לאסור א"כ קשיא הכא אמאי חששו כלל בעיסה השנייה דבשלמא עיסה הראשונה שלהן שנעשית אחר הפסח איכא חששא שנתחמצה כולה בשאור שעבר עליו הפסח אלא עיסה השנייה לא מאיסור והיתר מתחמצת בתמיה שכן דרך שלוקחין שאור שנשאר בעיסה זו לחמץ עיסה שלאחריה והשתא בעיסה זו הוי זה וזה גורם שהאיסור וההיתר גורמין לחמץ עיסה השנייה ואפ"ה אסרו ש"מ דבנפלו שניהם כאחת מודו רבנן דהתם לר"א דמצטרפין. דזה וזה גורם אסור הוא ולא פליגי אלא בנפלו זה אחר זה ומשום דס"ל דזה וזה גורם כאחת הוא דבעינן: מאן תנא חמיצן של כותים ר' אליעזר. דברייתא זו כר"א אתיא דס"ל דזה וזה גורם אסור ואכתי לרבנן לא שמעינן מידי: נהירת. זכרני דהויתין תרוייהון אמרין בשם ר"ל בהאי לישנא מאן תנא חימצן וכו' ר"א היא אבל כאן לא הוינן אמרינן כן אלא הכי אמר ר' הילא בשם ר"ל ירדו לחמצן של כותים כר"א כלומר שהחמירו חכמים בחמצן של כותים וירדו להן בשיטת ר"א ולא דמוקמינן הברייתא כר"א דהוי משמע דחכמים פליגי עליה: ועוד מהדא. נמי שמעינן דחמצן של כותים כ"ע מודה בה: אבא הוה ליה עובדא. בחמצן של כותים אחר הפסח ושלח לשאול לר' חייה ולרב אמי ולרב אסי והורון ליה כר"א מה. בתמיה וכי כיחידאה מורין ליה אלא לאו משום דרבנן נמי מודו בה ושירדו בשיטת ר"א להחמיר בחמצן של כותים: כמה דאת אמר תמן. בחמצן של כותים דפסקו הלכה כר"א אם השתא אמרינן דאוף הכא הלכה כר"א: ולכל דבה. ובערלה גרים וכל דבר והיינו הך כלומר לכל דין שיש בה ודוגמתו לעיל בפ"ב הל' ג':

הלכה יב מתני' אילו אסורין ואוסרין כל שהן. כל מקום שנתערבו שם אפי' אחד באלף כולן אסורין: יין נסך. אם נתערב יין ביין הכל אסור בהנאה וכדפרישית במתני' דלעיל בחילוק אם נפל איסור לתוך היתר. ואם נתערבה חבית יין נסך בחביות הרבה ימכרו כולן לנכרי ומולך דמי אותה חבית של יין נסך לים המלח ושאר הכל מותר בהנאה ואסור בשתיה: וע"א. צורה שעבדוה ונתערב באלף צורות שאינן ע"א וכן עורות לבובין דאיסורי הנאה נינהו כדאמרינן לעיל בפ"ב שנתערבו אפי' באלף הכל אסור בהנאה ויולך הכל לים המלח: ושור הנסקל וכו'. כל הני איסורי הנאה נינהו ובעלי חיים דחשיבי אפי' באלף אינן בטילין: ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב שאסורה בהנאה שנתערבה באלף חתיכות וכן חולין שנשחטו בעזרה שאסור בהנאה מדבריהם ונתערבו באלף כולן אסורין עד שיגביה ויטול חתיכת האיסור מהן:
הרי

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פי"ז מהל' ע"ז הל' י"ג סמ"ג לאוין מב טוש"ע יו"ד סי' קיו ס"א

כו
ב מיי' שם הל"ט

כז
ג ד ה ו מיי' פט"ו מהל' מא"ס הל"ז סמ"ג לאוין קמא

כח
ז מיי' שם הל"ז

מסורה הש"ס

(תוספתא פסחים פ"ב)

תמורה כח ע"א
פסחים כב ע"ב
ועי' תוס' שם ד"ה ונבלה

מראה הפנים

תהלה וכו' כדפירש"י ז"ל והשתא להאי פירושא דברי ר' יוחנן אזלי כלישנא קמא דלעיל התם דמתני' לאו דרב שמואל אלא דרבנן א"ר יוחנן ובעי מים נפלו תחלה והו טעמיה דהרמב"ם ז"ל כפיר"ו ממ"א הל' י"א שכתב כור של יין שנפל לתוכו קיתון של מים תחלה וכו' ופסק כלישנא קמא דלמאי דמבואר כפי' רש"י ז"ל בהאי פלוגתא דחזקיה ור"י מסתייעא ללישנא קמא. וכמה שאמרו הכא לקמן הלכה כר"א דערלה לא קאי הכי למסקנת הש"ס דילן בכמה מקומות דפליגי בזה וזה גורם וקי"ל כרבנן דזה וזה גורם מותר:
ממשמע

עין משפט
נר מצוה

כט
א מיי' פ"ד מהל' מא"ם הל' כב סמ"ג לאוין קמח
ל
ב מיי' פ"י מהל' הלי"ו סמ"ג עשין פה
לא
ג מיי' פי"ב מהל' הל"א
לב
ד מיי' פי"ט מהל' המוקדשין הלי"ב ופי"ג מבכורות הלי"ג

ר"י בשם ר"ח בעי א"ה מהו שיבטלו בצירוף. ר"ל שמרפו ושאין גוש אחד כו' התיב ר' יעקב קומי ר' יוסי והתנינן האורג. כו' א"ל אי אמר תנא קמן איתייהיבת לי' יאות פי' דרצה לדחות דברי ר' יוחנן מהך מתניתא משום דר' יעקב מדמה אריגה לטריפה ע"ז השיב לו ר' יוסי דז"א דאין לדחות דברי ר' יוחנן מן המשנה כדאמר לי' רבא לר"פ ולר"ה ברי' דר"י כי משי פוסקא דדינא לקמייכו לאחר מיתה לא תקרי עינהו דילמא הוי אמר לכם טעמא עיי' במס' ב"ב דף קל"ל ע"ב ע"ז אמר לי' ר' יוסי לר' יעקב אילו אמר תנא קמן ר"ל אילו אמר התנא דהוא ר' יוחנן דקרי לי' תנא לקמן לפנינו אילו אמר ר' יוחנן לפנינו איתייהיבת ר"ל הייתי נותן לו היאות והי' מברר לפניך לחלק בין טריפה לאריגה והיה נותן לו יאות. וכמס' ערלה גרסינן דאילו איתותבת המן איתייהיבת יאות והוא כדברינו דאם היה מותיב תמן לפני ר"י הייתי נותן לו היאות. ופליגי בזה אמוראים גם שם במס' ערלה אם נדחין דברי ר' יוחנן בקושיא עליו מן המשנה או לא דאילו הי' ר' יוחנן לפנינו הי' מתרץ לנו לחלק בין דינו להמתניתין. וכן במס' כתובות ס"פ מציאת האשה מקשה על ר' יוחנן ממתניתא ורצה לדחות דבריו מהמתניתא מביא הך דהכא דנחלקו בזה אמוראים אם דחינן דברי ר' יוחנן בקושיא עליו מן המשנה או לא. עיי"ש ותמצא שכן האמת לאמיתה בע"ה:

הרי אילו אסורין ואוסרין בכל שהן: גמ' יין נסך וע"ז ועורות לבובין על שם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ושור הנסקל א ממשמע *שנאמר יסקל השור אינו יודע שלא יאכל מה ת"ל לא יאכל מיכן שאסור אף בהנייה. עגלה ערופה *שם שם מה שם האמור להלן אסור בהנייה אף שם האמור כאן ב אסור בהנייה. וציפרי מצורע כל צפור טהורה *תאכלו זו החיה וזה אשר לא תאכלו מהם זה השחיטה או חילוף רבי יוחנן בשם ר' ישמעאל לא התפישה התורה איסור הנייה דבר שיש בו רוח חיים. ושיער נזיר ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. ופטר חמור עריפה עריפה מה להלן קוברו ואסור בהנייה אף כאן קוברו ואסור בהנייה. ובשר בחלב תני בשלשה מקומות כתיב לא תבשל גדי לאכילה *ולהנייה ולבישול. ולחולין שנשחטו בעזרה רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל אמרה תורה שחוט שלי בשלי ושלך בשלך מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי ענוש ג כרת. ולאו רבי ישמעאל אמר למידין מקל וחומר ואין עונשין מקל וחומר ולמה לא תנינן נבילה עמהן אמר רבי יוסי בי רבי בון לא מתני אלא דבר שאסור בהנייה נבילה מותרת בהנייה התיבון הרי חמץ בפסח חמץ יש בו כרת ואילו אין בהן כרת. רבי יוסי בשם רבי חנינה בעי איסורי הנייה מהו שיבטלו בצירוף והתנינן שור הנסקל תיפתר בחתיכות והתנינן צפורי מצורע תיפתר ציפור בציפורין והתנינן שיער נזיר אית לך מימר ציפור בציפורין. כד מטון לערלה התיב רבי יעקב קומי רבי יוסי והתנינן *האורג ד מלא הסיט מצמר בכור בבגד ידלק הבגד משיער נזיר מפטר חמור בשק ידלק השק א"ל אילו אמר תנא קמן איתייהיבת יאות:

תני

הלכה יג מתני' *יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנייה רבן שמעון בן גמליאל אומר יימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שיש בו: גמ' רבי יוסי רבי יוחנן בשם בן בתירה יין נסך שנפל לבור יימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך רבי שמואל בר נתן בשם רבי חמא הלכה כרשב"ג. אמר רבי יסא חד רבנין נפק מבית ווערא אמר איתפלגון רבי יוחנן וריש לקיש חד אמר הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וחד אמר אין הלכה כרשב"ג

ומודה

ציון
ירושלים

א ואין עונשין מק"ו. שיינו מה מלינו דכאן הוי מה מלינו ועי' בפ"מ ומהתימה בהקדמונים נחלקו בזה אי עונשין במ"מ ועיין מלמ"ל פ"ב מגזירות הלי' יז ובפ"ה מיסודי התורה בכאן שדבר מבואר:

מסורת הש"ס

הרי אלו אסורין וכו'. למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן לימנות ולא חשיבי או שדרכן לימנות ואין איסורן איסור הנאה שאינן אוסרין את תערובתן בכל שהן: גמ' יין נסך וכו'. דאסורין בהנאה על שם ולא ידבק וגו': מה תלמוד לומר לא יאכל. אלא מכאן שאסור אף בהנאה ומאת בשרו דרשינן דאע"ג ששחטו קודם גמר דינו ועבדיה כמין בשר אסור: עגלה ערופה שם שם. כתיב ותקבר שם וכתיב וערפו שם מה מת אסור בהנאה אף עגלה ערופה אסורה בהנאה: וציפרי מצורע. נאסרו בהנאה משעת שחיטה והשחוטה היא שנאסרה כדדרשינן כל צפור וכו': או חילוף. דהמשולחת החיה היא שאסור': לא התפישה התורה איסור הנאה. להדיוט ברוב המקומות בדבר שיש בו רוח חיים: ושיער נזיר. דכתיב ולקח שער ראש נזרו ונתן על האש וגו'. ילפי' שאסור בהנאה: עריפה עריפה. מעגלה ערופה: שחוט שלי בשלי. קרבן שלי תשחוט בעזרה כדכתיב ושחט את בן הבקר וגו': ושלך בשלך. דכתיב וזבחת מבקרך ומצאנך וגו' בשעריך: מה שלי בשלך אסור. בהנאה משום שחוטי חוץ: אף שלך בשלי. אסור בהנאה: ענוש כרת ולאו. כלומר אי הכי יכול דלמד משחוטי חוץ שיהא ענוש כרת ועובר בלאו בחולין שנשחטו בעזרה: למדין מק"ו ואין עונשין מק"ו. כלומר דבמה מלינו הוא נדרש הכא וילפינן הקל מהחומר ודבר הנלמד במה מלינו אין עונשין בו כמו דאין עונשין מדין ק"ו: ולמה לא תנינן. במתני' נבילה עמהן ובחתיכה נבילה שנתערבה: אלא דבר שאסור בהנייה. וקסבר האי תנא דתרתי בעינן דבר שבמנין ואיסורו איסור הנאה: התיבון והרי חמץ בפסח. דאסור בהנאה וליתני וכגון בככרות של בעל הבית שנתערבו דהוי נמי דבר שבמנין לר"ע: חמץ יש בו כרת. ולא תני התנא אלא אלו אע"פ שאין בהן כרת כיון דדבר שבמנין ואיסורי הנאה נינהו אינן בטילין והלכך לא חשיב חמץ בפסח בהדייהו: איסורי הנייה מהו שיבטלו בצירוף. אם נצרף מהן חתיכות קטנות וטרפן מהו שיבטלו. ודוגמתו איכא למ"ד בפ"ג דערלה גמר בכור שטרפו בטל ברוב: והתנינן שור הנסקל. וקס"ד דאפי' דבר שאינו חשוב ממנו אינו בטל. וקאמר דמהא לא תיפשוט דתיפתר בחתיכות חשובות משור הנסקל שנתערבו בחתיכות: תיפתר ציפור בציפורין. שנתערב ודבר חשוב הוא: אית לך מימר ציפור בציפורין. בתמיה כלומר וכי בשיער נזיר נמי בדבר חשוב ממנו שנתערב מוקמית לה והא שער נזיר סתמא קתני: כד מטון. למסכת ערלה ושנו מתני' דלקמיה השיב ר' יעקב לפני ר' יוסי דמאי תיבעי לך השתא הא תנינן בהדיא האורג מלא הסיט וכו'. ובשער נזיר נמי מלא הסיט בעינן: אלו אמר תנא קמן איתייהבת יאות. ובפ"ג דערלה בכעין זה גרים אילו איתתבת תמן אית הווה יאות. והיינו הך כלומר אלו השבת אותי שם בהיותינו עוסקים במסכת ע"ז ובאלתי זה והיית משיב לי ממתני' דערלה שפיר הוי השתא מאי רבותא היא דאכן עסוקים במס' ערלה. ולא הזכרת מהאי מתני' עד שבאנו לשנותה במקומה:

הלכה יג מתני' יין נסך שנפל לבור. של יין: כולו אסור בהנאה. שהיין שנתנסך לע"א אוסר במינו בכל שהוא כדפרישית במתני' דלעיל: ימכר כולו וכו'. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל בחבית בחביות שנתערבה חבית יין נסך בחביות ימכרו כולן חוץ מדמי אותה חבית יוליך הנאה ליס המלח וכן בסתם יינם של נכרים שלא ידענו שנתנסך ודאי ואע"פ שאסור בהנאה הוא אינו אוסר תערובתו בהנאה אלא ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי אותו סתם יינן יוליך הנאה ליס המלח והשאר מותר בהנאה: גמ' בשם בן בתירה וכו'. דסבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל במתני': חד מרבנן. כשהיה יוצא מבית המדרש אמר ששמע מר"י ור"ל דהוו פליגי אי הלכה כרשב"ג או לא ושמע שהיו אומרים

ומודה

מראה הפנים

ממשמע שנאמר יסקל השור וכו'. האי קאי כמסקנ' הבבלי בקידושין דף נו ע"ב דתרווייהו אכילה והנאה מהאי קרא נפקי כ"א דרשה דחולין בנשחטו בעזרה אידתי. לה התם לקמן דאיכא למיפרך שכן שחוטי חוץ ענוש כרת אלא מכי ירחק וכו'. וג"מ דלדרשה דלעיל איסור ההנאה ג"כ מן התורה הוא ולהמסקנא מדרבנן דכי ירחק איסור אכילה דוקא הוא מן התורה דואכלת כתיב התם ובעשה דלאו הכא מכלל עשה עשה הוא ולאו ליקין עליה וכדפסק הרמב"ם ז"ל בריש פ"ב מהל' שחיטה דגל איסור הנאה בחולין בעזרה מדבריהם הוא כדכתב בפר' י"ו ממ"א בהל' ו'. וכן דרשה דציפורי מצורע קאמר התם טעמא דהריגה על קוצית או חילוף דלא אמרה תורה שלא להקלה. וציפורי דנקט על ציפורי דעלמא דלא מיתסר אלא בחוטה ומשעת שחיטתה הוא דנאסרה וא"כ לא נאסרה המשולחת כלל כדכתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו פי"א מטו"מ הל' ז'. ומדרשה דשם שם עיין מה שכתבתי בפ"ק דכ"ק. הל' א' ד"ה ילא אדם וכו' והארכתי שם בענין זה. ושיער נזיר דריש שם מקדוש יהיה וגו' דמהאי קרא נשמע אפי' שער נזיר שניטל ממנו קודם שעת גילותו. ופטר חמור למאי דקאמר הכא עריפה עריפה א"כ אתיא כד"ה כדמוקי התם: למידין מק"ו ואין עונשין מק"ו כדפרישית דהכא במה מלינו הוא וככר זכרתי מזה כתיבורי מסדר נשים בפ"ו דנזיר הל' א' והבאתי דברי הרמב"ן ז"ל בפרק גיד הנשה שכתב כן דדבר הנלמד במה מצינו אין לוקין עליו כמו דבר הנלמד מדין ק"ו והכא דמפרק הכא קושיא דליתני תמן בשבת נימא נמי אליבא דר"ע הא דלא תני לה במתני' דהכא בעדי אינך דבר שבמנין ואיסורי הנאה:

ומודה

ומודה רבן שמעון בן גמליאל ביין לתבשיל שהוא אסור רבי בון בשם רב מודין חכמים לרבן שמעון בן גמליאל בחבית בין [א] חביות למכור כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו אמר רבי זירא קומי רב אמי עד דלא איתאמר' הדא מילתא לא הוינן ידעין דו כן לא איתאמרת אלא מודין חכמים לרבן שמעון בן גמליאל או דילמא לא איתאמרת אלא מודי רבן שמעון בן גמליאל לחכמים אמר רבי יודן ידע הוה רבי זעירא דו כן אלא כאינש דשמע מילה ומקשי עלה:

הלכה יד מתני'

[ב] גת של אבן שזפתתה נכרי מנגבה והיא טהורה ושל עץ רבי *אומר יינגב וחכמים אומרים [ג] יקלף את הזפת ושל חרס אף על פי שקילף את הזפת הרי זו [ד] אסורה:

גמ' מתני' דרבי. של עץ רבי אומר ינגב וחכמים אומרים יקלוף את הזפת ושל חרס דלא כרבי דתני *הגת והמחץ *והמשפך של נכרי רבי מתיר [ה] וחכמים אוסרין מודה רבי בקנקנים שאסורות [ו] מפני מה אילו אסורין ואילו מותרין אילו מכנסן לכך ואילו אין מכנסן לכך רבי יוסי בשם רבי יוחנן הלכה כרבי כלי פפייר שזפתן נכרי רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל הלכה כרבי. מחלוקת רבי וחכמים דתני *היתה גיתו טמיאה ומבקש לטהרה הלולבין *והדפין והעדשה מנגבן וטהורין והעקל של נצרים ושל בטבוט ושל עץ של שיפה של חוטין של גמי מיישנן כל שנים עשר חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר מבד לבד ומגת לגת. תני *אמר רבן שמעון בן גמליאל אם רצה [ז] לטהרן מיד נותן בצינור שמימיו מקלחין או בנהר שמימיו מהלכין כדי עונה כשם שאת מנגב בטהרות כך מנגב [ח] ביין נסך כמה היא עונה רבי יוסי בשם רבי יוחנן אומר חצי יום וחצי לילה תני רבי חייה אומר יום [ט] או לילה מה ופליג אלא כאן שהיום והלילה שוין וכאן בשאין היום והלילה שוין:

הלכה טו מתני'

[י] הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן [כ] השפוד והאסכלה מלבנן באור והסכין [ל] שפה והיא

ומודה רשב"ג ביין נסך שנפל לתבשיל שהוא אסור כולו בהנאה וטעמא דהיין מכשיר להתבשיל שיהא יפה לאכילה: אמר ר' זירא קומי רב אמי עד דלא איתאמרת הדא מילתא לא הוינן ידעינן דהוא כן. כלומר אילולא דאמרה ר' בון בשם רב הכי לא ידענו זה והוה מספקא לן היאך איתאמרת מילתא בבי מדרשא אם לא איתאמרת אלא מודים חכמים לרשב"ג כדרב או דילמא לא איתאמרת אלא כהאי מרבנן דאמר מודה רשב"ג לחכמים ביין שנפל לתבשיל: ידע הוה ר' זירא דהוא כן. דאיתאמרת מילתא כדרב אלא דעשה עצמו כאינש דשמע מילתא ומקשי עלה ועשה עצמו כאילו נסתפק בדבר:

הלכה יד מתני' שזפתה נכרי. ואורחא למרמי בה חמרא פורתא ולאעבורי קוטרא דזיפתא: מנגבה. במים ואפר: ושל עץ. דבעיא זפת טובא ובלע חמרא טפי: רבי אומר ינגב. כמו בשל אבן: וחכמים אומרים. צריך לקלף את כל הזפת: ושל חרס. דכלא זיפתא בלע חמרא אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה והלכה כחכמים:

גמ' מתניתא דרבי. כלומר רישא דמתני' אתיא כרבי דבשל אבן מודה רבי דבעי ניגוב וסגי בכך לכ"ע: של עץ. פליגי כדקתני במתני': ושל חרס. וסיפא דמתני' בשל חרס אתיא דלא כרבי: דתני. בתוספתא ריש פ"ט: הגת והמחץ. מחץ הוא כלי שדולין בו מן הבור לחבית ובשל חרס מיירי דבסיפא דתוספתא קתני של עץ ושל אבן צריך לנגב מכלל דרישא בשל חרס הוא וקתני ר' מתיר והיינו בניגוב וא"כ סיפא דמתני' דלא כרבי: וחכמים אוסרים. גרסינן: מודה רבי בקנקנים. של נכרים שאסורות כדמפרש טעמא שאילו מכניסן לכך שמכניסין בהן יין לקיום: כלי פפייר. מין עשב בלשון ערבי פפייר והוא גדל ביאור מצרים ועושין ממנו נייר לכתוב: שזפתן נכרי מחלוקת רבי וחכמים. והא דר' יוסי בר' בון מקמי הכא. גרסינן דאמר הלכה כרבי כדר' יוסי בשם ר' יוחנן. כלומר דהני כלי פפייר כדין כלי עץ יש להן ותליא בפלוגתא דר' וחכמים אם מנגבן או צריך לקלף את זיפתן:

דתני. בתוספתא שם כלומר דמייתי ראיה דכל הני דקחשיב בסיפא דתוספתא דדומות לשל עץ ולא סגי להו בניגוב וסתמא דברייתא כחכמים: היתה גיתו טמאה. שהלכו בה טמאין וטמאוה: הלולבין. איסקופ"א בלע"ז שמכבדין בהן הענבים המתפזרין לאוספן: והדפין. העשוין כמין דלת ונותנן על התפוח: והעדשה. היא הגת עצמה: מנגבן. במים ואפר: והעקל של נצרים. של שבטים ויש מקומות שקושרין את התפוח של חרצנים בעקלים סביב: ושל בטבוט. קנבוס והן בולעין הרבה: ושל שיפא. פיא"ור בלע"ז: ושל גמי. יונ"ק ובלעי טפי: מבד לבד ומגת לגת. פעמים שהן יותר מי"ב חדש כגון באפילות ופעמים שהן פחות כגון בחרפי: תני. שם: מקלחין. בכח: שמימיו מהלכין. ושוטפין: כדי עונה. לקמיה מפרש לה: מה ופליג. אם פליגי ר' חייה ור' יוחנן. וקאמר דלא פליגי אלא כאן שהיום והלילה שוין בתקופת ניסן ותשרי ובהא קאמר ר' חייה או יום או לילה: וכאן בשאין היום והלילה שוין. כגון בתקופת תמוז וטבת בהא קאמר ר' יוחנן חצי יום וחצי לילה די"ב שעות שלימות בעינן והוא שתם עונה:

הלכה טו מתני' הלוקח כלי תשמיש. של סעודה מן הנכרי ודוקא כלי מתכו' וכלי זכוכית ככלי מתכו' דמו וכן כלי חרס המצופין באבר דבתר סופו אזלינן שמחפהו במתכות: אם שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה ואינו צריך תיקון אחר כגון שתשמישו על ידי צונן: יטביל. במקוה כשר לטבילת אשה וטבילתו מתירו: להגעיל. כגון יורות וקדירות של מתכות שתשמישן על ידי רותחין: יגעיל. ברותחין שמכניסן לתוך יורה מליאה מים רותחין ומשהין אותן בתוכה מעט וזה אחר שמשפשפן ומסיר החלודה שלהן ואחר כך מטבילן במקוה הכשר לטבילת אשה והן מותרין: ללבן באור. והן כלים שמשתמשין בהם על ידי האור ביבש בלי רוטב כדמפרש ואזיל כגון השפוד והאסכלא: מלבנן באור. עד שיהו נצוצות נתזין מהן ואח"כ מטבילן והן מותרין: והסכין שפה. נועצה בקרקע קשה עשר פעמים והיא

מסורת הש"ס

*ברב אלפס איתא ר' יהודה

(תוספתא פ"ט) פ"ז עד ע"ב

(שם) פ"ז פב

(תוספתא פ"ט)

עין משפט נר מצוה

לג
א מיי' פי"ג ממאכלות אסורות הל' כט טוש"ע יו"ד סי' קלד ס"ב

לד
ב ג ד ה מיי' שם פי"א הל' כא כב סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קלח ס"א וס"ב

לה
ו מיי' שם טוש"ע שם סי' קלה ס"ו

לו
ז מיי' פי"א מטי"מ אוכלין הל' יז

לז
ח מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הל' כד טוש"ע יו"ד סי' קלח ס"ו

לח
ט מיי' שם ופי"א מטומאת אוכלין הל' טז טוש"ע שם

לט
י מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ג סמ"ג לאוין קמח טוש"ע שם סי' קכ ס"א וסי' קכא ס"א

מ
כ מיי' וסמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' תנא ס"ד

מא
ל מיי' שם הל' ז סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' קכ ס"א

מראה הפנים

ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור. שמעינן מהכא דבנותן טעם לכ"ע אסור הכל בהנאה ביין נסך ודאי וככר הוזכר מזה לעיל בהל' ב' ע"ש ובד"ה מתניתא בשלא נדלדל חותמן. ושם הערתי בענין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ו שם בהל' ל"ב במ"ש יין נסך שנפל על ענבים מבוקעות אף יש בהם בנ"ט אסירות בהנאה ופשיטא דקשיא הא למה שנתן הכ"י הטעם לדברי הטור בכי' קל"ד בפסק אסורות באכילה וימכר וכו' דזה פשוט הוא למאי דקי"ל כרשב"ג. וכרי בחבית בחביות הוא דקי"ל כרשב"ג כדמסיק התם וכן הכא וכן בסתם יינם ביין ודברי הרמב"ם הם כדיעה אחת בדין זה עם שאר הפוסקים והטור נמה דהלכה כרשב"ג וכן בסתם יינם כמבואר בדבריהם והכי דברי הטור לא נוכל לפרש דדוקא בסתם יין שנפל על ענבים מיירי דהא יין של איסור קאמר סתם וי"נ ודאי נמי בכלל ודעתו כדעת הרשב"א ז"ל שהבאתי שם דגם בי"נ פסק דאין אסורות אלא באכילה אם הן בנ"ט וא"כ מה דפשוט הוא להטעם בדברי הטור דלא מדמינן יין על ענבים ליין נסך ביין היה ג"כ ראוי לדעת הרמב"ם ומ"מ פסק הכל אסור בהנאה כיין על ענבים. ודבריו צריכין טעם בלאו הכי. והנראה לענ"ד דדברי הרמב"ם גלמדין מסוגית הש"ס הזה שפירשו ביין נסך על ענבים אם הוא בנותן טעם דהכל אסור בהנאה הוא דהוי כיין לתבשיל דקאמר הכא דהכל אודין בה שהוא אסור בהנאה ואף דלעיל בהל' ב' קאמר הש"ס הכא כמסתפק ביין על הענבים אין תפגדינה כיין לתבשיל הכל אסור וכו' מ"מ הכריע הוא ז"ל לאומרא כאיסור י"נ ודאי ועוד דהוי בדין כנבים שידוע שנתן לתוכו יין ואומן דפסקו הפוסקים ז"ל כחזקיה בפ' אין מעמידין דף ל"ח ע"א וכמסקנת הש"ס דהכא בפ"ב הל' ט' גם כזה. וראיה לזה ממ"ש הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ה' בפוד לדעת הרא"ב"ד ז"ל מהא דהכא דסובר אפי' ביין במים ובסתם יינם כל היכא שמכשירו לשתיה ונותן בו טעם דדינו שוה לדין דכבשים דחזקיה מדקאמר הכא מודה רשב"ג וכו' והכ"י הביא לזה שם ונשם הר"ן. והרשב"א חולק שם בזה על הראב"ד ודייק איפכא מהכא מדקאמר מודה רשב"ג ביין לתבשיל כלומר שמכשירו כיין לכבשים וכיוצא בו אלמא בדכוותה קאמר יין ביין ימכר כולו חוץ מדמי י"נ שבו וא"כ אפי' נפל הרבה שהוא כנגדו במים בנותן טעם ס"ל הכי זהו תוכן דבריו שם. ומעתה נלמד דדעת הרשב"א ז"ל לביטהו שפסק בי"נ שנפל על ענבים דלא מיתסרי בהנאה כדלעיל ולא מדמי לדין דכבשים ולדעת הראב"ד יש לומר דפשיטא הוא דס"ל דבי"נ ודאי דומה הוא לדין דכבשים ועכ"פ נשמע מזה דלדידן דבי"נ ביין דלא קי"ל כרשב"ג בהא א"כ איכא למימר דכל היכא שנפל כל כך שהוא כנגדו בנותן טעם ודאי אסור הכל בהנאה ורצוני לומר דבזה אין חילוק בין שנפל איסור לתוך ההיתר או איפכא כדתילקו בזה וכמבואר בפי' המתני' ואפי' לרשב"ג יש לדון בזה מדקאמר מודה ביין לתבשיל הפשר נמי דגם ביין בענבים ס"ל הכי כל היכא שניתן טעם עכ"פ לדידן שמעינן מיהת דדין יין נסך ודאי שנפל על ענבים ויש בהן בנ"ט איכא בכרת דבוה הוא לדין דכבשי' וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל דפסק שהכל אסור בהנאה הוא כנלע"ד בזה ודברי הטור הם כפי שי' הרשב"א ז"ל: **הלכה** כרבי. ולא פסקו הפוסקים כן דאין הל' כר' מחביריו קי"ל בש"ס דילן ובאר הסוגיא מבוארת בפנים ובדאי היתה בפרקין:

עין משפט
נר מצוה

מב
א מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ד סמ"ג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכ"א כ"א

מג
ב מיי' שם הל' ו טוש"ע ס סעיף ח

מסורת הש"ס

פ"ז פס.

והיא טהורה: **גמ'** הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי דברים שיודע שעושין בהן אובל נפש כגון *כוסות [א] מדיחן ומטהורין אבל יורות וקומקמין מגעילן בחמין וכולן שנשתמש בהן אע"פ שלא הטביל והגעיל ושף וליבן הרי אילו טהורין. תני רבי הושעיה צריך להטביל כהדא רבמי סלק עם רבי יודן נשייא לחמתא דגדר ושאלון כסף מן אילין דאוסינוס שאלון לרבי ירמיה אמר צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנסו לקדושת ישראל יצא לחוץ ונלמד נפקין ושמעון רבי יעקב בר אחא שמעון בר בא בשם רבי יוחנן לא שנו אלא לוקח אבל [ג] שואל מותר מעתה אפילו כלים רבי הושעיה זבין כלים ומטבילן. הכא את אמר מדיחן והן טהורין והכא את אמר מגעילן בחמין חומר הוא בגיעולי נכרים סכין תוחבה בארץ שלשה פעמים ודייו רבי בא בשם רב יהודה הדא דאת מר בסכין קטנה אבל בסכין גדולה צריכה ליבון והליבון צריך שיהו ניצוצות מנתזין ממנה:

הדרן עלך פרק השוכר את הפועל
וסליקא לה מסכתא דעבודה זרה

תני ר"ה צריך להטביל פי' משום דתני במתניתן הלוקח כלי תשמישו מן הנכרי את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבון בחור ילבן והא"מ דאותן שאותה התירה להגעיל וללבן א"צ טבילה קמ"ל ר"ה דכולם צריכין טבילה אפילו לאחר הגעלה וליבון.: וכדהיתא בבבלי כולן צריכין טבילה בארבעים סאה ומביא ראי' כהדא רב אמי סלק עם ר' יודן נשייא לחמתא דגדר ושאלין כסף מן אילן דאיסינום ר"ל מלהטים כלי כסף יבנים ומלהטין ומגהלין אותם בהם שאלן לר' ירמי' אמרו צריך להטביל לפי שילא מטומאת הנכרי ונכנס לקדושת ישראל אמרין נלא להוץ ונלמד [לשון הזה איתא בירושלמי כו"כ פעמים] נפקין ושמעין ריב"א שב"ב בשם ר"י ל"ש אלא לוקח אבל שואל מותר וקאמר הגמ' מעתה בניחותא אפילו כלים ר"ל סתם כלים ולאו דווקא כלי תשמישו כלשון המשנה אלא אפילו סתם כלים כלי סעודה שלא נשתמשו בהם עדיין נמי צריכין טבילה וכדמסיק דהא ר"ה זבין כלים ר"ל סתם כלים ומטבילן. וכדאיתא בבבלי אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אפילו כלים חדשים במשמע [ולאו דוקא כלי תשמיש כלשון המשנה] דהא ישנים ולבנם כחדשים דמי ואפ"ה בעי טבילה:

סליק מסכתא ע"ז ברחמי
בסייעתא דשמיא

והיא טהורה לאכול בה לוכן ואם היו בה גומות או שהיתה יפה ורולה בה לאכול חמין מלבנה באור או משחיזה כולה וכולן שנשתמש בהן עד שלא הגעיל או עד שלא הלבן ועד שלא הטביל מותר: **גמ'** הלוקח כלי תשמיש. תוספתא היא בפ"ט וה"ג שם הלוקח כלי תשמיש מן הנכרים דברים שלא נשתמש בהן מטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן כגון כוסות וצלוחיות מדיחן בלוכן כגון היורות והמחמין והטיגנין וקומקומוסין מדיחן ברותחין כגון הסכינים והשפודין והאסכלאות מלבנן באור והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא יגעיל וטבל וליבן הרי זה מותר. וגי' דהכא גבי יורות מגעילן בחמין בזה היא יותר נכונה דאתיא כמתני': ולריך להטביל. אכוסות ואשאר כלי סעודה שלקח מן הנכרי קאי לפי גי' הברייתא דמייתי הכא דלא קתני אלא מדיחן ובברייתא דר' הושעי' תני ולריך להטביל והיינו התוספתא דלעיל: כהדא. דשמעינן שכל הכלים הנלקחים מן הנכרי לריכין טבילה: רב אמי סלק וכו' ושאלון כסף. שאלו כסף מן אילין נכרים דאיסינום לשוגות של כסף לעשות מהן כלים כדלקמן ושאלו את ר' ירמיה ואמר לריך להטביל כלים שנעשו מהן לפי שילאו מטומאת נכרי ונכנסו לקדושת ישראל ואע"פ שעדיין לא היו כלים ביד הנכרי מ"מ הואיל וזה הכסף ילא מידו: יצאו לחוץ ונלמד. כשילא מן ר' ירמיה נלמד לו הדין כדלקמיה ויותר נכון לגרוס נלא לחוץ ונלמד וכן הוא בפ"ב דשבת ולקמן פ"ב דהוריות ובכמה מקומות: נפקין. בעוד שילאו שמעו אומרים בשם ר' יוחנן דלא שנו דלריך טבילה אלא בלוקח מן הנכרי אבל שואל ממנו מותר: מעתה ואפי' כלים. כלומר מעתה נלמד דאפי' בכלים עשוין הדין כן דהא ר' יוחנן אמתני' קאי וקתני הלוקח כלי וכו' ואפי' בכלים דוקא לוקח אבל לא שואל: רבי הושעיה זבין כלים. וכן היה ר' הושעיה נוהג כשהיה לוקח כלים מהן היה מטבילן אבל לא כששאל כלים מהן: הכא את אמר מדיחן והן טהורין. כמו וכו' הוא דמסיפא הוא דפריך דקתני בברייתא השפודין והאסכלאות מלבנן באור כמו במתני'. והנכון לגרוס. הכא את מר מלבנן באור והכא את אמר מגעילן בחמין. גבי בשר קודש דתנינן בפ' י"א דזבחים השפוד והאסכלא מגעילן בחמין ואמאי אמרינן במתני' הכא מלבנן באור: חומר הוא בגיעולי נכרים. שאני הכא בגיעולי נכרים דאיסורא בלע ולפיכך החמירו ללבן אבל גבי קדשים היתרא בלע: הדא דאת אמר בסכין קטנה. דסתם סכין קטן אין בו פגימות וגומות אבל סכין גדולה יש בתוכו פגימות וגומות לריכה ליבון: והליבון. שאמרו לריך שיהו ניצוצות מנתזין ממנה והלכך מהני נמי בסכין גדולה שיש בה גומות ובסכין יפה הוא שאמרו שפה והיא טהורה:

הדרן עלך פרק השוכר את הפועל וסליקא לה מסכתא דעבודה זרה

מראה הפנים

ושאלון כסף. כדפרישית כדמוכח מדקאמר לקמן מעתה אפי' כלים נמי הדין כן והמסקנא דשאולים א"צ טבילה כדמסיק התם. והכא דקאמר בסכין ג' פעמים התם גריס עשר פעמים וכתבו התוס' ויש להחמיר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ז שם בהל' ז'. ובליבון כדקאמר התם עד שתשיל קליפתן והפשר דאידי ואידי חד שיעורא הוא כדאמר הכא. ובסכין יפה שאין בה גומות ופגימות כדאמר התם וכן הכא דהיינו טעמא דמחלק בין קטנה לגדולה דמסתמא הוא הכי בגדולה דא"א בלי גומות וזהו כפי' הר' אלפסי ז"ל בתוס' סוף מכילתין והרשב"א ז"ל בתה"א בית ד' שער ד' כתב על ראיית הר"י בתוס' מהא דהכא דגדולין ליבון בעי אינו ראיה דהיינו נמי דרב אשי בפסחים וכבר אידחא לה במסקנא ומה שבע בתוספתא בסכינין משנבעתא בית שברי הכילו אותה ברייתא בגמרא ולא הזכירו בה סכינין עכ"ל ולפי' הנזכר א"צ לדחות לה דהכא מהמסקנא ולא לשבש בתוספתא וכמש שבארתי בפנים דהתם נמי בגדולין איירי ומהאי טעמא דגומות וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם דאם יש בו גומות ופגימות לריך ליבון. והיינו נמי דמליין הפ"מ שלא כסדר דס"ק אבל בסכין גדולה לריכה ליבון מפני הגומות שבה והליבון וכו' וכשהוא כל כך מהני נמי לגומות ולא אמרו אלא בסכין קטנה ויפה דכשפש' שני והיא טהור':

סליק פירקא וכולה מסכתא ברחמי ובסעייתא דשמיא:

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

מסורת הש"ס

הורו

בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם בין שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה הרי זה פטור מפני שתלה בבית דין הורו בית דין וידע אחד מהן שטעו או תלמיד שהוא ראוי להורייה והלך ועשה על פיהם בין שעשו ועשה עמהם בין שעשו ועשה אחריהם בין שלא עשו ועשה הרי זה חייב מפני שלא תלה בבית דין זה הכלל התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור: **גמ'** °נפש כי *תחטא. אחת תחטא בעשותה הרי אילו מיעוטין. התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור. בכל אתר את מר מיעוט אחר מיעוט לרבות וכא את מר מיעוט אחר מיעוט למעט אמר ר' מתניה שנייא היא דכתיב מיעוט אחר מיעוט אחר מיעוט. *ר' חגיי שאל להברייה מניין לאוכל ברשות שהוא פטור מה בין סבור שהוא חולין ונמצאת תרומה שהוא חייב מה בין המחזיק עצמו שהוא כהן ונמצא ישראל שהוא פטור אמרין ליה מן הוריות בית דין. אמר לון אוף אנא צריכה לי מה בין סבור שהוא חול ונמצאת שבת שהוא חייב מה בין סבור שהוא פסח ונמצא שלמים שהוא פטור אמרין ליה מן השוחט ברשות. אמר לון אוף אנא צריכא לי מה בין סבור שהוא מותר ונמצא

תורה אור: °ויקרא ד

הוריות ב' פ"ב

(תרומות פ"ח)

הלכה א מתני' הורו בית דין לעבור. שאמרו לעם מותרים אתם לעשות זה ובדבר שחייבין על זדונו כרת כדתנן בפרק דלקמן: והלך היחיד ועשה. מתני' ר' יהודה היא דאמר יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. ואינה הלכה אלא כרבנן דאמרי יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב ועד שיהו העושים על פי ב"ד רוב יושבי ארץ ישראל אע"פ שהן שבט אחד או רוב השבטים ואע"פ שהן מיעוט הקהל מיושבי ארץ ישראל ואז בית דין מביאין פר העלם דבר של ציבור כלומר הציבור מביאין בשביל הב"ד והעושים על פיהם פטורין: שוגג על פיהם. שהיתה השגגה על פיהם ולאפוקי היכי שלא היתה על פי הוראת הב"ד כגון שהורו שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו שזה הוא על פי שגגת עצמו ולא על פי ב"ד וחייב: בין שעשו. ב"ד ועשה זה עמהן או אחריהן בין שלא עשו הב"ד כלל והוא עשה על פי הוראתם ה"ז פטור והב"ד חייבין שההוראה תלויה בב"ד ואין מביאין קרבן אלא על שגגת הוראה ולא על המעשה והמעשה תלוי בקהל: הרי זה חייב מפני שלא תלה בב"ד. ואע"ג דזה מזיד הוא שהרי ידע שטעו ואע"פ כן עשה כדבריהם ומזיד לאו בר קרבן הוא אפ"ה משכחת לה כגון ששגג וחשב מצוה לשמוע דברי חכמים ולעשות על פי ב"ד ואע"פ שהם טועים: זה הכלל. לאתויי נבעט בהוראה שאין דרכו לעשות על פי הוראת ב"ד ועכשיו עשה לא מפני שסמך על הוראתם אלא שנדמה לו בדעתו שהוא כך ה"ז חייב שהתולה בהוראת בית דין הוא שפטור: **גמ'** נפש כי תחטא. כתיב בחטאת יחיד ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה וגו' ודריש לה בת"כ פרשתא ז' לאלו. תחטא אנפש. ועל אחת ועל בעשותה והרי אלו ג' מיעוטין: התולה בעצמו. חד מיעוטא אתא למעט התולה בב"ד והכי דרשינן נפש כי תחטא מעצמה התולה בעצמו חייב לאפוקי התולה בב"ד: בכל אתר את אמר. והא קי"ל בכל מקום אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות והכא אמתי את אמר דאלו מיעוטין אחר מיעוט למעט הן: שנייא היא. הכא דכתיב ג' מיעוטין ולא אמרינן מיעוט אחר מיעוט לרבות אלא בשני מיעוטין ותו לא: רב חגיי שאל לחברייה. גרסינן להא בריש פ"ח

דתרומות אמתני' האשה שהיתה אוכלת בתרומה וכו' וכן כהן שהיה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א מחייב קרן וחומש ור' יהושע פוטר ושאל ר' חגיי מ"ט דר' יהושע דפוטר ומנלן לאוכל ברשו' כזה ובטעות הוא שהוא פטור וכי מה בין זה לשוגג בתרומה שכסבר שהוא חולין ואכלה שחייב ומה בין זה שהיה כסבור שהוא כהן ונמצא ישראל דאמרת שהוא פטור עכ"פ אכילתו בתרומה בטעות היתה וליהוי כשוגג דעלמא: אמרין ליה מן הוריות ב"ד. כלומר מהוריות ב"ד למדנו דבר זה דלא דמי שוגג באכילה עלמה שכסבור שהיא מותרת דבכה"ג הוא דחייבה התורה בקרבן כגון שכסבור על חלב שהוא שומן וכן נמי כסבור שהוא חולין ונמצאת תרומה דבהא הוא דמחייב קרן וחומש לאפוקי היכא דלא שגג באכילה עלמה שידע שהוא חלב ואכל עפ"י הוראת ב"ד דפטור מקרבן והכי נמי בידע שהיא תרומה ואכל בשגגת עלמו שכסבור שהוא כהן ומותר לו לאכלה דהויא דומיא דהוראת ב"ד וכה"ג לאו שוגג מיקרי לענין חיובא דקרבן וכן לחיובא דקרן וחומש בתרומה: אמר לון אוף אנא צריכא לי. כלומר עוד קשיא לי חדא הא דלקמיה ומתוך כך כמי קשיא לי היא גופה כדמסיק ואזיל: מה בין שוחט בשבת. סבור שהוא חול ונמצאת שבת דהוי שוגג וחייב בקרבן ומה בין סבור שהוא פסח ונמצא שלמים ושחט בשבת שהוא פטור לר' יהושע כדתנן בפ"ו דפסחים ושאר כל הזבחים ששחטן בשבת לשם פסח אם אינן ראוין לפסח חייב הוא לכ"ע דלא היה לו לטעות שזה כשר לפסח אלא ששחט בהעלם שבת או שלא ידע דשאר זבחים אסור לשחטן לשם פסח והוי העלם מלאכה ואם ראוין הן לפסח וכסבור שהוא פסח ונמצא שלמי' רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ומה בין זה לשוחט בהעלם שבת: אמרין ליה מן השוחט ברשות. מהאי טעמא הוא דפטור שהרי ברשות מצוה שחט שכסבור שהוא פסח וקסבר ר' יהושע טועה בדבר מצוה פטור הוא היכא שעושה מצוה כגון זה שהקריב קרבן דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין הן: אמר לון אוף אנא צריכה לי. והיא גופה מעיקרא קשיא לי דלדבריכם האומר מותר לאו שוגג הוא לענין חיוב קרבן. וה"נ כמו שהוא בתרומות. מה בין סבור שהוא שומן ונמצא חלב שהוא חייב מה בין סבור שהוא מותר ונמצא

ציון ירושלים

לשנייא הוא דכתיב מיעוט אחר מיעוט עמה"ם ושב"ת חמ"א ת"כ סי' ל"ד ומלאתי ברמב"ן ור"ן בחדושיהם לנדה דף מ' י"ב מה שכ' בזה ע"ש ותמצא בכל זה לא אנים מהם. ועי' בחדושי ת"ת ב"ק דף מ"ד ועי' תוי"ט פ"ק דפרה משנה ב':

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"ב מהל' שגגות הל' א' סמ"ג עשין רי"ו

ב מיי' פי"ג שם הל' א' והל' ה סמ"ג שם

מראה הפנים

הורו בית דין. נפש כי תחטא וכו'. הכי גרים לה בת"כ ומייתי לה התם בפרקין דף ג' ע"ב דמוקי למתני' כר' יהודה וכברייתא דהתם סיפרא דר' יהודה היא. ולא מייתי כברייתא כ"א דרשת חד מיעוטא ובבבלי פ' המצניע דף צ"ג פ"א מפרש לה אליבא דר' יהודה לשני ג' מיעוטי חד למעוטי זה עוקר וזה מניח וחד למעוטי זה יכול וזה יכול וחד למעוטי יחיד שעשה בהוראת ב"ד. וגראה דהך דרשה מנפש תחטא דרשינן לה דהנפש בעצמה היא שתחטא ולא הסומך על הוראות ב"ד והיינו טעמא דבברייתא דת"כ לא מייתי אלא הך דרשה ואע"פ שמלאין כל הג' מיעוטין מפום דמיירי שם למידרש בהוראת ב"ד כדאיתא התם והך דרשה מרישיה דקרא אתיא ולפיכך מסיים שם בעניגא דמיעוטא דרישיה דקרא ועוד דמאחת ומבעשותה הוא דדרשינן לזה עוקר וזה מניח ולזה יכול וכו' כדמשמע מסוגיא דהתם בהמצניע ומסוגיא דריש שבת דף ג' פ"א ועיין בתוס' שם ד"ה בעשותה וכו' אך קשה וכו' דזה עוקר וזה מניח נפקא מנפש או מאחת וכו' הא' מנפש לאו דוקא הוא דמשמע מהתם דמאחת הוא דדריש ר' יהודה לזה עוקר וזה מניח ומבעשותה לשנים שעשאוהו וא"כ מנפש ליחיד בהוראת ב"ד ממעט לה והכי מוכח נמי מדקאמר התם לר"מ מי כתיב נפש תחטא וכו' תרי מיעוטי כתיב חד לזה עוקר וכו' וחד ליחיד בהוראת ב"ד ופי' רש"י ז"ל נפש אחת חד מיעוטא הוא וכו' וא"כ לר"מ מבעשותה ממעט לזה עוקר וכו' ומנפש אחת ליחיד וכו' ומעתה לר' יהודה תרי מיעוטי דנפש אחת חד ליחיד וכו' וחד לזה עוקר וכו' וכמשמעות הברייתא דת"כ והא דלא חשיב להו התם כסדר הזה מפום דקאי לפרושי פלוגתייהו בעניגא דשבת התם לפיכך אקדומינהו כך נ"ל ואל יטעני המעיין בת"כ דאיכא התם ברייתא לקמן בעשותה התולה בעצמו חייב התולה בב"ד פטור וכו' דה"נ איכא התם ברייתא אחריתא בעשותם אחת העושה את כולה לא העושה מקצתם וכו' ודעות חלוקות הן ותנאי הן בחילוק הדרשות וברייתא דמייתי הכא כהאי תנא דברייתא בתרייתא אתיא ובקה"ע לא פירש כן ואין להאריך בזה:

שנייא היא דכת' מיעוט אחר מיעוט אחר מיעוט. והכי משמע מפשיטותא דקושיא והסיק לה בקשיא בפ"ד דמגילה ובפ"ק דסנהדרין דף ט"ו ע"א גבי עגלה כהנים כתיבי בפרשה חד לגופיה אינך הוי מיעוט אחר מיעוט ולרבות ופריך אימא חמשה כהנים וכו' ופירש"י ז"ל דקמא הוי לגופיה ושני לו הוי מיעוט אחר מיעוט ובליפי הדר אילטריך לגופיה דדוקא כתביה. ולא מיעוט אחר מיעוט הוא וכו' אלא דהתם דצריך לרבות ולמעט בהדא מילתא אמרינן דפלגא לרבות ופלגא לגופיה ולמעט והכא לא שייך כן ומיהא שמעינן מדאסיק הש"ס בקשיא מכח זה דכללא דמיעוט אחר מיעוט לרבות איגו אלא בשני מיעוטין ולא בשלשה מיעוטין וכדאמר הכא בהדיא. והרש"י ז"ל פירש להא דהכא דהואיל ובחד קרא הן כולהו אתו לגמעט וכן מצא בל"ב מידות. ולפ"ז לא דמי להא דהתם דעשרה כהנים בפרשה כתיבי. ובתוס' משמע כדכתיבנא וע"ש:

מה בין סבור שהוא מותר ונמצא שהוא אסור שהוא פטור. כדפרישית והכי הוא בתרומות וכדמוכחא הסוגיא: וסובר סוגית הש"ס בזה כמ"ד האומר מותר לאו שוגג הוא לענין קרבן וכשיטת רש"י ז"ל ריש פ' כלל גדול דפירש דפליגי בהא בתינוק שנשבה ע"ש וכן פי' הוא ז"ל במתני' דריש כריתות בהאי מ"ד אבל שיטת התוס' דלענין קרבן לא פליגי ודכ"ע אומר מותר שוגג הוא מלבד בהורג בשגגה דקרא יתירא כתיבי כדכתבו שם ובמכות דף ז' ע"ב ובדקאמר שם דף ע"ב ע"ב בפשיטות באומר מותר דמיפטר לגמרי ודאי לא וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל כמבואר בדבריו בפ"ו משגגות בהל' ב' ובכמה מקומות מהל' אלו ועיין בסוף פ"ה שם. ודע דכענין דרשת הש"ס מידיעתו פריך בריש מכלתין התם על ר' יוחנן דקסבר הורו ב"ד שחלב מותר ונתחלף

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

ונמצא אסור שהוא חייב מה בין סבור שהוא חלב ונמצא שומן שהוא פטור לא אמרו ליה כלום. אמר לון נימא לכון מינן °או הודע אליו (ויקרא ד) חטאתו והביא. עאל רבי יוסי אמרין ליה קשי לן הדא מילתא אמר לון ולמה לא אגיבתוניה מן הדא או הודע אליו חטאתו והביא אמרין ליה חניי קשיתה חניי קיימתה. על דעתיה דרבי ישמעאל דלא מפנה אהן קרייה במחוייבי חטאות

ונמלא אסור שהוא פטור. ושם ג"כ נתחלף בדפוס וכתיב שהוא אסור ונמלא מותר וטעות הוא. וכלומר ומאי טעמא דאמריתו באומר מותר כי הכא דסומך על הוראת ב"ד שהוא פטור וכן גבי פסח ומאי שנא בכסבור שהוא שומן ונמלא חלב דחייב: לא אמרין ליה כלום. לא השיבו לו כלום ע"ז: ואמר לון נימא לכון אנא מנין דכתיב או הודע אליו חטאתו והביא ורישיה דקרא אשר לא תעשינה בשגגה ואשם או הודע וגו' ודרשינן השב מידיעתו חייב על שגגתו ילא זה שאפי' יודע אינו פורש. והכי מסיים לה בהדיא בתרומות. שזה האומר מותר אינו שב מידיעתו הוא וכן זה שסומך על הוראת ב"ד אע"פ שהוא יודע שחלב הוא אינו שב מידיעתו הוא: עאל ר' יוסי. נכנס אח"כ ר' יוסי לבית המדרש ואמרו לו שנתקשו בדבר זה ששאל להן רב חגיי אמר להם ולמה לא השבתם לו מן הדא או הודע וכו' כדלעיל ואמרו לו כבר רב חגיי בעצמו שהקשה לנו זה היא קיימה ותירלה מן דרשת מקרא זה: על דעתיה דר' ישמעאל. ופריך הניחא הא דאמרת דמקרא דאו הודע ילפינן להסומך על הוראת בית דין שפטור מקרבן אליבא דר' ישמעאל שפיר הוא דמלינן למימר הכי דאיהו ס"ל בפ"ק דשבועות ומייתי לה לקמן דטעמא דבעינן ידיעה בתחילה גבי העלם טומאה והעלם קדש ומקדש משום דדרים ליה כרבי דכתיב ונעלם מכלל שידע ולר"ע אמרינן התם דס"ל ידיעה בתחילה להעלם טומאה מטעמא דדרים ונעלם ונעלם שני פעמים והטל וידע בין תרי ונעלם דלאחר שהיתה ידיע' נעלם ממנו למימר דבעי' ידיעה בתחילה דאלו לידיעה בסוף ל"ל קרא דאי לא מתיידע ליה שחטא היכי מייתי קרבן ופרכינן התם על דרשת ר"ע התיבון הרי כתיב או הודע אליו חטאתו וגו' מעתה נימא נמי אם אינו ענין לידיעה בסוף דלא איצטריך תנהו לענין ידיעה בתחילה וא"כ בכל חטאות לימא דידיעה בתחילה בעינן ומשנינן פתר לה האי קרא דאו הודע לכדתנן בפ"ו דכריתות מחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה"כ חייבין להביא אחר יה"כ וחייבי אשמות תלוין שעבר עליהן יה"כ פטורין מאשם תלוי אבל כי מתיידע ליה בתר יה"כ מחוייב להביא חטאת ולהכי איצטריך או הודע דאי לאו האי קרא ה"א דכי מתיידע ליה בתר יה"כ לא מייתי חטאת דהא כיפר עליה יה"כ דחטא שאינו מכיר אלא המקום הוא ואפי' במחוייבי חטאות וודאין ולא נודע להן עד אחר יה"כ ה"א דיה"כ מכפר דהא ביה"כ לא נודע לו וחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא הלכך כתב האי קרא דאו הודע דכי מתיידע ליה בתר יה"כ בעי לאתויי חטאת והשתא היינו דקאמר הכא: על דעתיה דר' ישמעאל דלא מפני ליה אהן קרייה דאו הודע במחוייבי חטאות

מראה הפנים

לו הלב כשומן ואכלו חייב וקא לאו שב מידיעתו הוא ומשני רב פפא קסבר ר' יוחנן כיון דכי מתיידע להו לב"ד הדרי בהוא והוא נמי הדר ביה שב מידיעתו קרינן ביה. ומסוגיא דהכא לא משמע דס"ל כן אלא דהסומך על הוראת ב"ד לא קרינן ביה שב מידיעתו דהא מדמי לה לאומר מותר ומפרש דהיינו טעמא דפטור מקרבן ולא דמי לכסבור שהוא שומן ונמלא חלב. וכן מוכרח הוא מדלקמן דשקיל וטרי לר' ישמעאל ולר"ע ופריך למ"ד האי קרא דאו הודע לדרשא אחריתא אתיא סימך על הוראת ב"ד מנ"ל דפטור אלמא לאידך מ"ד דרשה גמורה היא. ובחיבורי ספר כתר מים חיים הארכתי בענין שב מידיעתו אם קאי האי מילתא למסקנת ש"ס דילן או לא. ועמדתי על דברי בעל המגנה למלך שהאריך הרבה ואני בארתי שם לדרכי בזה. ולא אביא כאן אלא כדרך קצרה דכן דרשה לכאורה בפלוגתא דר"ש. ורבנן במשמעות דורשין היא אבל בזמת נ"מ טובי לדינא איכא בינייהו חדא הא דאמר הכא בענין אומר מותר אי שוגג הוי לענין קרבן דלר"ש פטור מקרבן הוא וכן נמי בהא דאמר התם לקמן במכילתין דף י"א ע"א על האי פלוגתא מאי בינייהו וכו' אלא הכא באוכל נבלות להיאבון ונתחלף לו חלב בשומן קמיפלגי וכו'. מבואר מהאי סוגיא דלת"ק אפי' ממומר לתיאבון אין מקבלין ממנו קרבן לאותו דבר דמומר הוי וכדאמרינן בריש חולין דף ה' ע"א ובמסקנת רבא הכא. ולר"ש מקבלין ממנו דשב מידיעתו קרינן ביה ועוד איכא נ"מ בינייהו לענין מומר דאיתחזק דלת"ק עד דאיתחזק לא הוי מומר ואפי' לחלל שבתות ולע"ז כדכתבו הת"ס בשביעות בחולין דף י"ד ד"ה השוחט בשבת וכו' דבחד זימנא לא הוי מומר והוכיחו מהא דבנים הותזין בסכין דמוקי לה בישראל מומר וכו' וע"ש. והשתא נמי לענין דאין מקבלין ממנו קרבן אי בעינן מומר דאיתחזק או לא תליא נמי בפלוגתא דהדרשי דת"ק ור"ש דלר"ש אפי' בחד זימנא לאו שב מידיעתו קרינן ביה ולת"ק לא הוי מומר עד דאיתחזק וזה מוכרח מדברי התוס' בריש חולין בהאי דלעיל ד"ה אינו שב מידיעתו שהקשו מה לי"ך קרא למעט אינו שב מידיעתו ועומד ברשעו הא הוי זבח רשעים תועבה וי"ל דאיצטריך להיכא דחזר בתשובה אח"כ. ובשעה שאכל לא הוי שב מידיעתו. ובארתי שם דהא דלא דייקי התוס' הכי אליבא דת"ק דדריש פרט למומר וע"כ נמי בדלא חזר בתשובה מיירי דאי חזר בתשובה ודאי תו לאו מומר מיקרי ומקבלין ממנו אלא דטעמייהו דאליבא דר"ש לכאורה הוה משמע דאכתי אינו שב מידיעתו ועומד ברשעו הוא בשעת הבאת קרבן ולהכי מקשי קרא למה לי תיפוק ליה דזבח רשעים הוי ועלה מתרצי דלר"ש ממעטינן קרא אפי' חזר בתשובה אח"כ אינו מביא קרבן על אותה עבירה שעבר בשעה שלא היה שב מידיעתו אבל מומר דת"ק לא משמע הכי דאע"פ שלא חזר בתשובה עדיין מ"מ אינו עומד ברשעו בשעת הבאת קרבן אלא שלא חזר בתשובה גמורה על מה שעבר ולהכי לא דייקי אליבא דת"ק. נקטינן מיהת מדבריהם דלר"ש אע"פ שחזר בתשובה אח"כ אין מקבלין ממנו קרבן על אותה עבירה שעבר בתחלה והשתא איכא נ"מ גם בזה דהא לת"ק כיון שחזר בתשובה ודאי מקבלין ממנו דתו לאו מומר מיקרי כדלקמן. וממילא נתבאר לנו גם הנ"מ שאמרנו בענין מומר דאיתחזק דודאי לר"ש לא בעינן עד דאיתחזק אלא כיון שעבר פעם אחת אין מקבלין ממנו על אותה עבירה דלא שב מידיעתו הוא דהרי גדולה מזו אמרו דאפי' בשעשה תשובה אח"כ אין מקבלין ממנו על מה שעבר ומכ"ש כשעבר אפי' פעם א' ולא עשה תשובה וזה אין צריך לפנים לר"ש אבל לת"ק לא מיקרי מומר כלל עד דאיתחזק וכדאמרן. ומעתה נדע דכל זה מבואר הוא בדברי הרמב"ם ז"ל דפסק כהת"ק וכפי אשר נתבאר כמ"ש בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות הל' ד' ישראל שהוא מומר לעכו"ם וכו' וכ"כ עוד בפ"ג מהל' שגגות הל' ז' כבר ביארנו וכו' המעיין שם יתבאר לו דדעתו ז"ל דמומר דאתחזק בעינן כמ"ש שהוא מפורסם וידוע לעבודה והורגל בה. וכך הוא דעתו ז"ל במומר לע"ז ולחלל שבתות שאין בזה לבין שאר עבירות אלא לענין דבע"ז ובחילול שבת הוי מומר לכל התורה כולה ואין מקבלין ממנו קרבן על כל העבירות ובמומר לשאר עבירות אין מקבלין ממנו אלא לאותה עבירה דוקא אבל מ"מ בכולהו מומר דאתחזק בעינן שבזה לא חילק בינייהו וכדעת התוס' דחולין דלעיל וכדמוכרח מהש"ס שהביאו וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה מביאו הב"י בי"ד סי' קי"ט דלענין ע"ז ותילול שבת נמי כן הוא עד שיהיה מוחזק בו ג"פ ע"ש. וכן מבואר בדבריו דהל' שגגות שם דאם חזר בתשובה מקבלין ממנו שכתב עד שיחזיר בתשובה וזה הכל כדברי הת"ק וכפי אשר נתבאר וכן במומר לתיאבון לפי המסקנא דרבא דלעיל לת"ק (ומזה תדע דכל מה שהאריך בזה בעל מל"מ דבתחילה היה רוצה לומר דהרמב"ם מחולק עם דעת התוס'. בענין מומר לע"ז ולחלל שבת דלא בעינן איתחזק לדעתו ולבסוף חזר בו וכתב שהרמב"ם מסכים לדעת התוס' בזה והמעיין בדבריו יראה כי לפלפולא בעלמא טרח עצמו באריכות דברים כאלה כי מבואר נגלה הוא שדעת הרמב"ם כדעת התוס' כדמוכרח מסוגיא דלעיל ולא היה צריך הרמב"ם לכפול בדבר זה דאין חילוק בין שבת וע"ז לבין שאר עבירות אלא דבאלו הוי כמומר לכל התורה כולה ובשאר עבירות לאותה דבר דוקא אבל מומר דאיתחזק לעולם בעינן. וכן כמה שהאריך שם הרבה יותר מדאי בריש דבריו בענין פלוגתא דת"ק ור"ש ומביא כמה וכמה סוגיות. והנה ללא צורך הוא דגם זה מבואר נגלה הוא דדברי ר"ש בדרשא דידיה דלאו כהלכתא היא כמו שתבאר לקמן מענין הש"ס שבארתי ויותר מוכרח הוא מדין דשוגג כאומר מותר כדלקמן. ומזה לא דיבר כלום שם. וכן מה שתמה שם במפלפל בדברי ר' יוחנן ובתוס' בפ"ק דקידושין והולך לומר דהתוס' אזלי לשיטתייהו דפ"ק דחולין ולהכך איצטריך טעמא דזבח רשעים וכו' כל זה מוקשה הוא דהא ר' יוחנן אית ליה דרשה דר"ש כדאמר בהדיא פ' כלל גדול וא"כ ודאי אפי' בפעם א' אין מקבלין ואפי' אם עשה תשובה וזה מבואר בהדיא לר"ש וכן כמה שר"ל שם דלא פליגי ת"ק ור"ש במומר אי בעינן איתחזק מדקאמר מאי בינייהו הא טובא א"כ וכו' למאי שנתבאר לאו דיוקא הוא דמאי אמרת במומר לתיאבון אלא חדא מיניה נקט ואין להאריך יותר). ומזה נולד לנו עוד נ"מ לדינא בענין העושה ב' מלאכות מעין מלאכה אחת בשבת אחת בשוגג ואחת במזיד דלר"ש לא משכחת לה קרבן על השוגג דלא שב מידיעתו הוא כיון שעבר עליה נמי במזיד ולת"ק מביא קרבן על השוגג דהא לאו מומר מיקרי בשביל שעבר עליה פעם אחת עד דאתחזק בג"פ. ובזה אמרתי שם ליישב קושית התוס' בפ' המצניע דף צ"ג ע"ב ד"ה שגג על האוכלין והזיד על הכלי וכו' שהקשה ר"י על פי' רש"י ועל פי' הרשב"ם ז"ל דכשהזיד באחד אינו חייב חטאת על השני ששגג בו דלא שב מידיעתו הוא וכו' ע"ש ולק"מ דכל זה לר"ש הוא דוקא אבל לת"ק דקי"ל כוותיה דדריש פרט למומר ומומר דאתחזק בעינן ודאי מביא הוא קרבן על כולה דבשוגג דמשום דעבר בה נמי במזיד בהאי חדא זימנא לאו מומר מיקרי. ואחרי אשר נתבאר לנו כל דלעיל מכמה מקומות בהש"ס נדע השתא דהא דפריך ומשני לה מהסיא דשב מידיעתו בכל מקום בש"ס לאו אליבא דהלכתא דלהת"ק דר"ש ע"כ דאינו מודה להאי דרשה כמבואר הכל. והשתא הא דפריך בבבלי הכא בריש מכלתין לר' יוחנן מהא דר"ש ומשני לה לא היה מן הסברא לגמל הש"ס לשנויי הכי דהוי מצי לשנויי ר' יוחנן כדרשת ת"ק ס"ל ופליג אדר"ש אלא דמליצו לפרש דמשני דאיכא למימר נמי דהא דר' יוחנן אפי' לדרשת ר"ש אתיא שפיר דכיון דכי מתיידע להו וכו'. אבל האמת הוא דאליבא דר' יוחנן קיימינן ואיהו גופיה ע"כ דס"ל כדרשת ר"ש כדאמר בהדיא בפ' כלל גדול דף ס"ט ע"א גבי פלוגתא דר"י ור"ל אליבא דרבנן דמוגבז מ"ע דר"ל אמר קרא אשר לא תעשינה וכו' ולר' יוחנן האי קרא דר"ל מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא וכו' אשר לא תעשינה השב מידיעתו וכו'. ואחרי שנתבאר צריך אתה לדעת דהרמב"ם ז"ל דפסק כר' יוחנן דריש מכילתין וכר' יוחנן דכלל גדול כמבואר בדבריו בהל' שגגות בריש פ"ב כר' יוחנן דכלל גדול ובסוף פ' י"ג כר"י דמכילתין לא פסק אלא כדיניה אבל לא כטעמיה ודרשיה דלא הוזא אלא לר"ש וכבר נתבאר דבכל חלקי נ"מ דבין ת"ק ובין ר"ש פסק הוא ז"ל כת"ק. ודרשא דר"ש לא קאי כלל אליבא דהלכתא כדלעיל ועוד הכרח לזה מהסוגיא דהכא דמפרש טעמא דאומר מותר לאו שוגג מיקרי מדרשת ר"ש השב מידיעתו וכו' והשתא לדידן דקי"ל דאומר מותר שוגג הוא לענין קרבן ע"כ דלית לן דרשת ר"ש במידי. וזו ראיה שאין עליה תשובה. ומזה שנתבאר ניחא לן להבין מה שפי' רש"י ז"ל בריש כלל גדול אליבא דר' יוחנן ור"ל דקסברי אומר מותר לאו שגגה היא משום דבהדיא קאמר לקמן אליבא דר' יוחנן דס"ל כדרשת ר"ש ור"ל נמי לא פליג עליה בהא מסברא דנפשיה ואף דלית ליה לדרשת ר"ש בזה. ורבא דמפרש לה התם לדרבי דקאי אליבא דר"ל ור' יוחנן הוא דקאמר לה. ואי' לא ס"ל כדרשת ר"ש דהא בהדיא קאמר לקמן והוזכר לעיל עד כאן לא בעא רבא מר"נ אלא אי לחיובי חדא או תרתי אבל למיפטר לגמרי לא והשתא בכא פסק הרמב"ם כרבא ור"נ דבתראי נינהו. וכר' יוחנן כדיני' פסק משום דהלכתא כוותיה לגבי רב דהכא ולגבי ר"ל דהתם אבל לא כדרשיה. ולא תיקשי קושית הש"ס אליבא דהרמב"ם כדמקשי בכלל גדול האי קרא דר"ל מאי עביד ליה דהאמת האי לא תעשינה לא דריש ליה אלא לדרשא אחריתא כדכתב בריש פ"א משגגות בהל' ב' וכל עבירה וכו' אין מביאין אלא על שגגת ל"ת שבו' אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה. וכדדריש לה בת"כ. איברא דאכתי אף דהא דלעיל הכל ניחא מ"מ בהא גופה טעמא בעי אמאי הניח דרשת הש"ס בזה בכמה מקומות דדריש לה מהקישא דע"ז לאתי דריש הל' שגגות כמבואר במכות ובריש כריתות ולמה תפס דרשת הת"כ לעיקר. ובזה בארתי על נכון בחיבורי שם בס"ד וביררתי באלגא דכל מקום אשר הוזכר בש"ס מענין האי היקישא לאו אליבא דהלכתא הוי אלא כר"ע אתיא ולא קי"ל כוותיה לענין היולא מזה ואין כאן מקומו להאריך עוד בזה ודי. כמה שנתבאר:

על דעתיה דר' ישמעאל דלא מפנה אהן קריית וכו'. המעיין בסוגיא זו יתבאר לו היטב ומתוך הסוגיא דפ"ק דשבועות הל' ב' וכפי אשר בארתי בפנים יתבאר לו דמכאן הוא מוכרח כפי' רש"י ז"ל גריס בשבועות דף ד' ע"ב כדרשת ר"ע ונעלם ונעלם ב"פ והשכרת מסוגיא זו דהאי קושיא דהתיבון דהתם ע"כ אדרשת ר"ע ונעלם ונעלם דלעיל התם נמי קאי דאיהו הוא דס"ל דלידיעה בסוף לי"ל קרא דאי כפי' ר"ת שם אליבא דר"ע א"כ אינו מוכרח לר"ע דס"ל הכי לשיכרית אליבים דמפנה האי קרא או הודע

מסורת הש״ס

(ת״כ פ׳ ויקרא) כריתות כה

(שבועות פ״ק) (שם ד׳)

(פסחים פ״ו)

הוריות ג ע״ב

(סנהדרין פ״ק)

עין משפט נר מצוה

ג
א מיי׳ פ״ג משגגות פ״ט

ציון ירושלים

לנכנסו מאה עד שיורו כולן עין מל״מ פ״ט מסנה׳ ה״ג:

תורה אור

חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה״כ ניחא על דעתיה דר״ע דמפנה אהן קרייה במחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה״כ. דתני *מניין ה למחוייבי *חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יה״כ שהן חייבין להביא לאחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין ת״ל או הודע אליו חטאתו והביא אף לאחר יום הכפורים. מן הדא נפש כי תחטא אחת תחטא בעשותה הרי אילו מיעוטין התולה בעצמו חייב התולה בבית דין פטור אין חייבין אלא על דבר שהיה גלוי להן ונכסה מהן ומה טעמא ונעלם דבר דבר שהיה גלוי להן ונכסה מהן. על דעתיה *דרבי *ישמעאל דו אמר ונעלם ממנו מכלל שהיה יודע והוא ידע הרי שתי ידיעות על דעתיה דרבי עקיבה דו אמר ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים מכלל שבאת לו ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים ת״ל ונעלם דבר דבר שהיה גלוי להם ונכסה מהן אין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת. שמואל אמר והן שהורו מותר אבל אם הורו פטור לא בדא. *אין חייבין עד שתהא הורייה מלשכת דגריםהגזית אמר רבי יוחנן טעמא דהדך תנייא °מן יז המקום ההוא אשר יבחר ה׳. אמר רבי מנא בר תנחום לנכנסו *מאה עד שיורו כולן. תמן *אמר רבי זעירא והוא שיהו כולן מורין מצד אחד וכא מה הלך היחיד ועשה שוגג על פיהן וכי

חטאות וכו׳ דהא לדידיה דדריש מונעלם מכלל שידע לידיעה בתחילה בהעלם טומאה וקדש לא קבילא האי קושיא דמקשי התם אליבא דרבי עקיבא דאיהו לא ס״ל האי סברא דלידיעה בסוף ל״ל קרא וכדדרש לה התם באמת גם לידועה בסוף מדכתיב והוא ידע הרי שתי ידיעות וא״כ האי קרא הכא או הודע גבי חטאות דעלמא לא אייתר ליה לר׳ ישמעאל למדרש ביה להא דתנן בכריתות אלא דלגופיה אילטריך לידיעה בסוף דלייתי קרבן וממילא שפיר שמעינן לדרשת דשב מידיעתו בעינן מהאי דרשא גופיה דהכי דרשינן אשר לא תעשינה או הודע וגו׳ כלומר אם היה לזה ידיעה כמו דצריכה ליה ידיעה השתא לקרבן היה פורש ושב מהחטא מחמת ידיעתו ולאפוקי הסומך על הוראת ב״ד דלא שב מידיעתו הוא: על דעתיה דר״ע. אלא אליבא דר״ע דאיהו מפנה להאי קרא דאו הודע להך דרשה במחוייבי חטאות וכו׳ דתני וכו׳ כדלעיל ולדידיה קשיא השתא מנא ליה למידרש הכא דהסומך על הוראת ב״ד פטור מקרבן דאליביה דדריש או הודע מכל מקום ואפי׳ לאחר יה״כ לא מצינן למידרש להא מהאי קרא גופיה כדדרשי׳ אליבא דר׳ ישמעאל: ומשני מן הדא. דאמרינן בברייתא דלעיל דדריש אליבא דר׳ יהודה מנפש תחטא וכו׳ התולה בב״ד פטור וה״נ דריש לה ר״ע: אין חייבין. ב״ד בהוראתן אלא על דבר שהיה גלוי להן בתחילה וא״כ נכסה ונעלם מהן ולאפוקי אם נעלם מהן הדבר מתחילה: ומה טעמא ונעלם וכו׳. קס״ד מונעלם דריש דמכלל שידעו בתחילה והיינו דפריך הניחא הא לדעתיה דר׳ ישמעאל דדריש התם לידיעה בתחילה מונעלם מכלל שידע וכו׳ כמו שהובא לעיל אלא על דעתיה דר״ע דדריש התם לידיעה בתחילה מונעלם ונעלם שתי פעמים הכא מנא ליה ומשני ת״ל ונעלם דבר כלומר מדבר דרשינן לה הכא דמיותר הוא עד שיהיה הדבר גלוי להן ונכסה מהן: אין חייבין וכו׳. כלו׳ וכן הא דתנן לקמן עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת ולא שיורו לעקור את כל הגוף נמי מדבר דרשינן דבר מהמצוה ולא כל המצוה: והן שהורו מותר. הא דאמרינן בעקירת כל הגוף פטורין דוקא אם הורו להדבר להיתר לגמרי כגון דתנן לקמן אמרו אין נדה בתורה אין שבת בתור׳ והתירו הדבר אבל אם הורו פטור ממיתה או מקרבן במקום דשייך אבל אסור הוא לא בדא אמרו דהרי אין כאן עקירת כל הגוף לגמרי: מלישכת הגזית. מב״ד הגדול היושבין בלישכת הגזית: מן המקום ההוא וגו׳. גבי זקן ממרא כתיב ויליף דבר דבר כתיב הכא ונעלם דבר מעיני הקהל וכתיב התם על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא וגו׳ מה להלן מב״ד שבלשכת הגזית אף כאן עד שתצא הורא׳ מב״ד שבלשכת הגזית: נכנסו מאה. ליסב ולהורות עד שיורו כולן וישגו בהוראה זו: תמן. גבי עיבור שנה א״ר זעירא לעיל בפ״ק דסנהדרין בהל׳ ב׳ והוא שיהו כולן מורין ומודין זה לזה מטעם אחד ולאפוקי אם זה אומר מלך זה ראוי לעבר השנה וזה אומר מלך אחר: וכא מה. הכא מאי אם בעינן שיהו כולן מורין מטעם אחד ולא איפשיטא: הלך היחיד ועשה שוגג על פיהן. קתני במתני׳ ופריך וכי

מראה הפנים

כודע להא דתנן בכריתות והאי איתא דבעי נשמעינה וכו׳ דמייתי התם לא הוזכר שם ר״ע בהדיא אלא כדאמרן ואף דנראה לכאורה דאליבא דר״ע קאמר לה וכמה שפירשתי שם בזה מיהו אין להכריח הא דהכא לר״ע אלא מהאי ונעלם ונעלם ואין מן הצורך להאריך ולכפול הדברים ועיין שם ד״ה ואפי׳ כר״ע אתיא. וגם נתבאר דסוגיא דהאי ש״ס ס״ל דר׳ ישמעאל נמי בעי ידיעה בתחילה כמבואר התם והכא ופליגא בזה אסוגית הבבלי אליבא דר׳ ישמעאל וכן בסברת רבי כמבואר שם. ושמעינן הכא מסוגיא׳ דר׳ ישמעאל ור״ע פליגי נמי בפלוגתא דר׳ יהודה ורבנן הכא ולר״ע מיהת משמע להדיא דס״ל כר׳ יהודה וכדדריש דריש מנפש תחטא וכו׳ למעוטי נמי יחיד שעשה בהוראת ב״ד מקרבן. ודע דר׳ יוחנן נמי ס״ל כר׳ יהודה דיחיד שעשה בהוראת ב״ד פטור כדמוכרח לקמן וכן מוכרח מדר׳ יוחנן דהתם כדמוכרח מההיא דזבחים ועיין לקמן בהל׳ ב׳ ד״ה ספרים חטאתו:

אין חייבין אלא על דבר שהיה גלוי להן וכו׳. מהכא משמע דדריש ליה בשבועות דונעלם דהאי קרא מכלל שידע משמע. ובריש שבועות כתבתי מענין זה אליבא דהכא ודעת הרמב״ם ז״ל דלא ס״ל לידיעת בית דין ועיין שם ובריש פ״ב. ודינא דהכא פשוט הוא ואם שלא הוזכר שם דהא בעינן שיהו ראוין להוראה ואם נעלם ממנו הדבר מעיקרא ולא ידע א״כ אין ראוי להוראה לאותו דבר הוא אלא דבמתני׳ לקמן למדו מג״ש דעדה עד שיהו כולן ראוין להוראה לכל הנכנסין שם ולמעוטי נמי שאינו ראוי לישב בסנהדרין אע״פ שהוא יודע להורות כדתנן התם. והכי מפורש בהדיא בת״כ דהיכי שאין יודעין איסורו של דבר קרי ליה שגגת מעשה ואין ב״ד חייבין בשגגת מעשה וה״נ שם בפרשתא ד׳ בהאי ענינא. ישגו יכול יהו חייבין על שגגת המעשה ת״ל ישגו ונעלם דבר הא אינן חייבין אלא על העלם דבר ועל שגגת המעשה. ונעל ק״א פי׳ יכול יהו חייבין על שגגת מעשה שעשו הציבור בלי הוראתם וכו׳ ע״ש. ואין פירושו כן אלא ה״ק יכול יהו חייבין על שגגת מעשה של הוראה שלא ידעו האיסור של דבר בתחלה ת״ל ישגו וכו׳ כלומר אינן חייבין אלא בנעלם מהן הדבר ועל שגגת מעשה של הציבור שעשו הקהל על פיהם. וכן הוא מבואר בהדיא בספרי זוטא הנקרא פסיקתא דגרים שם ישגו יכול יהו חייבין על שגגת מעשה ת״ל ונעלם אין חייבין דבר על שגגת מעשה שלא ידעו איסורו של דבר והורו בו להתיר. ולקמיה דריש ועשו הקהל על פיהן בשגגת מעשה. ובנה זה מבואר כדקאמר הכא. (ונראה דיש חסרון בפסיקתא דדרכו להביא ברייתא דת״כ והדר מפרש לה וכצ״ל ת״ל ונעלם דבר אין חייבין אלא על העלם דבר ומפרש מה היא על שגגת מעשה שלא ידעו וכו׳) ובלאו הכי הוא תמוה הפי׳ של ק״א דבשבועות קאמר התם דף ב׳ ע״ב בפירושא דברייתא עדיין אני אומר וכו׳ אלימא בשגגת מעשה. בלי הוראה. ב״ד מאי עבידתייהו. וא״כ לזה צ״ל קרא הכא למעט. וא״ת לר״ע דדריש הכא מדבר שהיה גלוי להן וכו׳ והא בעינן האי דבר פרט לעוקר כל הגוף כדאמרינן לקמן דדרשינן ונעלם מדבר ולא כל דבר וי״ל דר״ע ס״ל כדרשה דר׳ הילא לקמן בהל׳ ג׳ דדריש להא ממצות ולא כל מצות וכן דריש לה חזקיה התם דף ד׳ ע״א:

שמואל אמר והן שהורו מותר וכו׳. אין לפרש להא דשמואל דעל הוראה דב״ד התם קאמר דדוקא בהורו מותר. אבל לא פטור אבל אסור דהא בהדיא תנן לקמן דהכא דבעינן הוראת ביטול מקצת וקיום מקצת אבל הכא על שומרת יום פטור וכו׳ אלמא דהוראת פטור הוית הוראה שלכך נראה כדפרישית בפנים דאפרט לעקירת הגוף קאי מיהו צריך קצת יותר ביאור דמילתיה דשמואל לדינא הוא וזה דמפרש דלא הוי עקירת כל הגוף עד שיורו מותר לגמרי כל הדבר כגון שיורו שהחלב הוא מותר לגמרי דודאי לאו הוראה היא אלא דבעינן שיורו זה החלב הוא מותר או פטור וזה החלב הוא אסור כגון שעל הקרב וחלב הכליות וכיוצא בזה וכן אמר בהדיא הכא לקמן בהלכה ג׳ לא שהורו מותר לאכול חלב אלא יודעין היו שאסור לאכול חלב וכו׳ כדפרישית שם וכן דקדק הרמב״ם ז״ל בפי״ג משגגות הל׳ ד׳ הורו ב״ד בחלב מן החלבים שהוא מותר וכו׳ וכלומר דאל״כ אלא הורו חלב סתם שהוא מותר הוי עקירת כל הגוף וכן הוא בשאר כל המצות כמ״ש לקמן בפי״ד כלבון המתני׳ ומסקנת הש״ס וסייה וכן אם טעו ואמרו שהאוכל דם שלא בשעת שחיטה הוא חייב וכו׳ ועיין עוד מזה לקמן הל׳ ב׳ ד״ה חלב כוליא:

אין חייבין עד שתהא הורייה מלשכת הגזית וכו׳. הא דמפרש ר׳ יוחנן טעמא משום דילפינן מזקן ממרא ולכאורה קשה דהא במתני׳ דסוף פרקין דחכמים אמרו כן והלכתא כוותייהו דאין חייבין אלא על הוריית ב״ד הגדול בלבד ולמדו מדכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו וגו׳ יש לומר דכוונת דברי ר׳ יוחנן כך הוא משום דמצינו דפליגי אמוראי אי ילפינן דבר דבר מזקן ממרא או לא כדגרסינן התם בדף ד׳ ע״א על טעמא דמתני׳ דלקמן דלקיים מקצת ולבטל מקצת בעינן דעולא וחזקיה ורב נחמן בר יצחק דרשו מגופיה דקרא מדבר וממצות. ורב אשי הוא דיליף דבר דבר מזקן ממרא והשתא ר׳ יוחנן גופיה ע״כ דלא ס״ל דדבר דבר דהא בהדיא קאמר התם דף ג׳ ע״ב דאין חייבין עד שיורו כולן דוקא ולא רובן וכדר׳ מנא בר תנחום הכא לקמיה ואי אית ליה ג״ש מזקן ממרא א״כ יליף נמי מהתם דלא בעינן כולן דוקא אלא רוב ב״ד הגדול סגי כדין זקן ממרא דהא אין ג״ש למחצה וכן תנא דמתני׳ דלקמן אליבא דחכמים ג״כ לית ליה ג״ש דבר דבר דאי איתא לימא מהג״ש ועוד דהא איכא נ״מ בהא דאי מג״ש א״כ כמו זקן ממרא דוקא אם ב״ד יושב בלישכת הגזית הא אם יצאו משם אין דינו כזקן ממרא כדאמרינן בסנהדרין מלאן בבית פגי וכו׳ מן המקום וגו׳ מלמד שהמקום גורם ואם ילפינן מואם כל עדת ישראל וגו׳ א״כ ב״ד הגדול הוא דבעינן אבל לאו דוקא יושב בלישכת הגזית והשתא היינו דקאמר ר׳ יוחנן הכא טעמא דהך תנייא דקאמר דוקא שתהא הורייה מלישכת הגזית משום דיליף דבר דבר מזקן ממרא דכתיב גביה מן המקום ההוא וגו׳ אבל הוא לא ס״ל כוותיה אלא כתנא דמתני׳ אליבא דחכמים דילפי לב״ד הגדול מואם כל עדת וגו׳ אבל לא בעינן שתהא הורייה מלישכת הגזית דוקא והלכך סבירא לי נמי דעד שיורו כולן כדאמרן ועיין בדיבור דלקמן:

נכנסו מאה עד שיורו כולן. הכי אמר ר׳ יוחנן התם דף ג׳ ע״ב ואיתותבו דברי ר׳ יוחנן אלא ברוב מורין סגי דקי״ל בכל מקום רובו ככולו אלא עד דאיכא סנהדרין כולן בעינן וכ״כ הרמב״ם ז״ל בסוף פ׳ י״ב משגגות. ויהיו כולן ראוין להוראה ויטעו כולן או רובן בדבר זה שהורו בו. ודברי ר׳ יוחנן אלו כתנא דתוספתא דגרים בפ״ק חומר בהורייה שאין בד״נ שבהורייה עד שיורו כולן כאחד ובד״נ הולכין אחר הרוב וחומר בד״נ שאין בהורייה שבהורייה עד שיורו ב״ד שבלישכת הגזית ובד״נ נותנין בכל מקום. והאי ב״ד שבלישכת הגזית ר״ל ב״ד הגדול שהן יושבין בלישכת הגזית אבל לאו דוקא שתהא הורייה בשעה שהן יושבין בלשכת הגזית דהא האי תנא דהתוספתא ע״כ דלית ליה ג״ש דבר דבר מזקן ממרא דהא לא פליג אתנא דמתני׳ כמבואר בדיבור דלעיל והך תנייא דלעיל הוא דס״ל ג״ש דבר דבר כאשר נתבאר:

תמן א״ר זעירא וכו׳. ובדפוס אלא הש״ס הבבלי כתוב והכא אמר כן. וטעות הוא דלאו קושיא היא ולא נזכר לעיל ר״ז או איזה ענין שיסתור להא דר״ז בסנהדרין. ובענין הבעיא לא הוזכר מזה התם בפרקין וכן לא כתב הרמב״ם מענין דמסתפק הכא. ומשמע דהוראה דהכא כהוראה דעלמא ולהאי מ״ד עד שיורו כולן ויסכימו לדעה אחת אבל מטעם אחד לא בעינן וכן למאי דקי״ל דרובו ככולו כמה שנתבאר לעיל:

וכי

וכי יש זדון לשגגה ליחיד אצל הוריית ב"ד רבי אימי בשם רשב"ל מתניתא כגון שמעון בן עזאי *יושב לפניהן . מה אנן קיימין אם ביודע כל התורה ואינו יודע אותו דבר אין זה שמעון בן עזאי ואם ביודע אותו הדבר ואינו יודע כל התורה שמעון בן עזאי הוא אצל אותו הדבר אלא כי נן קיימין ביודע כל התורה וביודע אותו הדבר אלא שהוא כטועה לומר תורה אמרה אחריהם אחריהם . ואם בטועה לומר התורה אמרה אחריהם אחריהם אין זה שמעון בן עזאי כהדא דתני [ז]יכול אם יאמרו לך על ימין שהיא שמאל ועל שמאל שהיא ימין תשמע להם ת"ל ללכת ימין ושמאל שיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהיא שמאל. מאי כדון רבי יוסי בשם רבי הילא לפי שבכל מקום שוגג פטור ומזיד חייב וכא אפילו מזיד פטור מפני שתלה בב"ד. חברייא בשם שמואל יחיד משלים לרוב הציבור היא מתניתא אבל כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו פטור אמר רבי יוחנן אפילו כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו מביא כשבה ושעירה. וקשיא על דעתיה דשמואל לא נמצא כל יחיד ויחיד מתכפר לו בשני חטאות רבי זעירא בשם שמואל היחיד תלוי אכלו רוב ב"ד מביאין אכלו מיעוט היחיד מביא .

כל

וכי יש זדון לשגגה ולמה לי למיתני שוגג פשיטא דעשה שוגג דהא הוראה בשגגה היא וכי שייך מזיד הכא: ליחיד אלא הוראת ב"ד. כלומר האי שוגג הא קמ"ל דדוקא לשגגת יחיד אלא הוראת ב"ד שהשגגה על פיהם היא אבל אם היא שגגת עצמו כגון שב"ד הורו שחלב מותר והוא אכל בשגגה שלו שנתחלף לו חלב בשומן דמהו דתימא דפטור דהא בלאו הכי היה אוכל על פי הב"ד שהורו שמותר קמ"ל הואיל שלא על פי ב"ד עשה חייב הוא דשוגג על פיהם בעינן: מתניתא. דקתני תלמיד שהוא ראוי להוראה כגון שמעון בן עזאי והוא תלמיד יושב לפניהם וראוי להוראה היה: מה אנן קיימין. דהאמרת כגון שמעון בן עזאי דמשמע שהוא גדול בתורה כמוהו ואע"פ כן עשה וקרי ליה שוגג לחייבו בקרבן: אם ביודע כל התורה ואינו יודע אותו דבר. שהורו ועשה בשוגג א"כ אין זה שמעון בן עזאי שלא היה טועה אפי' בדבר אחד ואם ידע ואע"פ כן עשה א"כ מזיד הוא ולאו בר קרבן הוא: ואם ביודע אותו הדבר ואינו יודע כל התורה. כלומר ולדוגמא בעלמא נקט שברור לו אותו הדבר כשמעון בן עזאי אכתי קשה שמעון בן עזאי הוא אלא אותו דבר ומזיד הוא: אלא כי אנן קיימין ביודע וכו'. שיודע הכל כשמעון בן עזאי אלא שהוא טועה בזה לומר התורה אמר אחריהם אחריהם אחרי הב"ד הלך מה שיאמרו לך תשמע לדבריהם ואפי' שגו בהוראה: ואם בטועה וכו'. ואכתי מי ניחא שאם בדבר הזה הוא טועה א"כ אין זה שמעון בן עזאי: כהדא דתני. בברייתא גבי הוראת זקן ממרא דכתיב אשר יגידו לך ימין ושמאל יכול וכו' ת"ל ימין ושמאל דוקא אם יגידו לך על ימין שהיא ימין וכו' ואם טועים הן והוא כשמעון בן עזאי א"כ יודע הוא שאין צריך לשמוע להן ואם ידע ואע"פ כן עשה מזיד הוא: מאי כדון. השתא מ"ט והיכי מוקמית לה: ר' יוסי. אמר לעולם דבמזיד כה"ג ביודע שטעו ועשה ואפ"ה מביא קרבן דהיינו טעמא דלא דמי הכא לשאר מזיד שבתורה: לפי שבכל מקום שוגג פטור ומזיד חייב. כלומר בעונש מיתה וכיוצא דשוגג פטור הוא בכל התורה ובקרבן הוא חייב ומזיד חייב בעונש ולאו בר קרבן הוא והכא אפי' הוא מזיד פטור מעונש מפני שתלה בב"ד והלכך נהי דפטרת ליה מעונש בקרבן מיהת חייב הוא דמזיד דהכא הוי כשוגג בכל מקום שפטור מעונש וחייב בקרבן: יחיד משלים לרוב ציבור היא מתניתא. אדלעיל קאי להאי דמפרש הא דקתני במתניתין הלך היחיד ועשה שוגג דדוקא שגגת יחיד אלא הוראת ב"ד בעינן ולאפוקי אם שגג בפני עצמו כגון שנתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב וע"פ שהורו ב"ד שחלב מותר ואם היה יודע שהוא חלב ג"כ

היה אוכל על פי ב"ד מכל מקום הואיל דהשתא השגגה לאו אלא הוראת ב"ד היא לא על פיהם הוא ושמואל פליג וקאמר דמתני' דקתני שוגג על פיהם לענין יחיד משלים לרוב הציבור דוקא הוא ולענין שיהו מביאין פר כדין רוב הציבור שעשו בשגגת הוראת ב"ד דבהא אמרינן דאינו משלים אא"כ היתה השגגה שלו על פי ב"ד ולא שנתחלף לו חלב בשומן ואכלו אבל כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו פטור דלענין פטור קרבן בשביל שגגתו אע"פ שעשה בפני עצמו ושלא על פי ב"ד שהרי נתחלף לו חלב בשומן אפ"ה פטור הואיל דבלאו הכי הורו בית דין שחלב מותר: א"ר יוחנן. דלא היא אלא אפי' לענין זה ממעט לי' התנא דמתני' ולומר דכל יחיד שעשה בפני עצמו ע"פ שגגתו ולא ע"פ ב"ד מביא כשבה או שעירה כדין קרבן שגגת יחיד דשוגג על פיהם בעינן לכל מילי: וקשיא על דעתיה דשמואל לא נמצא כל יחיד ויחיד. של מיעוט הציבור מתכפר לו בשני חטאו' דקס"ד מדקאמר שמואל דאותו היחיד שנתחלף לו חלב בשומן פטור הוא ואינו משלים לרוב ציבור שיהו הב"ד מביאין פר משמע הא שאר יחידים שאכלו על פי הוראת ב"ד מביאין הן קרבן יחיד כשבה או שעירה דכיון דאותו היחיד אינו משלים רוב ציבור ונשארו הן במיעוטן ואין להן דין רוב ציבור שיתכפרו בפר כבר חלה עליהן חובת קרבן יחיד עכאו"ה וצריכין הן להביא אחר שיחזרו הב"ד בהן והשתא אם אח"כ יבא ה' ויאכל ג"כ ע"פ הוראת ב"ד קודם שיחזרו בהן מהוראתן ואז ישלים לרוב הציבור ויהו צריכין להביא פר נמצא כל יחיד ויחיד ממיעוט הציבור נתכפר לו שני פעמים בחטאת כשבה או שעירה שלו שחלה עליו בתחילה עוד בכפרת הפר חטאת וקשיא דעל מה הפר הזה בא הלא כבר נתכפרו כל יחיד ויחיד מהן בחטאת שלו: ר' זעירא. משני לה בשם שמואל דלא תידוק הכי אליביה אלא דה"ק אותו היחיד שעשה בפני עצמו ולא על פי הוראת ב"ד ודאי דאינו משלים לרוב הציבור וטעמא דפטור הוא כדאמרינן דס"ל לשמואל דכל היכא דהורו ב"ד שחלב מותר אין היחיד מתחייב אע"פ שעשה בשגגת עצמו ושאר כל יחיד ויחיד ממיעוט הציבור שעשו על פי ב"ד ואותן ראוין לפר אם היו רוב ציבור תלוי ועומד הוא ואינו חל עליו חוב קרבן יחיד שלו עד שיראה אם אח"כ כשיחזרו הב"ד בהן וימצאו שאכלו רוב שהשלים אחד לרוב הציבור על פי הוראת ב"ד: ב"ד מביאין. אז ב"ד מביאין כדין רוב ציבור שעשו ע"פ הוראת ב"ד מביאין פר על ידי בית דין: אכלו מיעוט. כלומר ואם לאו אלא שנשארו במיעוטן וא"כ דינם כאכלו מיעוט הציבור על פי הוראה ב"ד ואז הן מביאין קרבן יחיד כל אחד ואחד כשבה או שעירה:

כל

עין משפט נר מצוה

ציון ירושלים

ז יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ערש"י ורמב"ן: פ' שופטים ובמזרחי שם וצ"ע:

מסורת הש"ס

הוריות ג ע"ב

מראה הפנים

וכי יש זדון לשגגה ליחיד אלא ב"ד. כדפרישית וזהו כדאיכא דאמרי אמר רבא התם וכר' יוחנן דהתם דפליג על רב וכן ר' יוחנן דהכא לקמן בהסוגיא דפליג על שמואל וקאמר אפי' כל יחיד ויחיד שעשה בפני עצמו מביא כשבה ושעירה וכמבואר לקמן וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ג משגגות בהל' ה' ועיין לעיל ד"ה מה בין סבור וכו' במה שנתבאר מזה:

מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן וכו'. מסקנא דהאי סוגיא פליגא בהא אמסקנא דסוגית הש"ס דילן דהכא לא בעי לאוקמי שטעה באחריהם אחריהם ומסיק דהכא במזיד בזה נמי מביא קרבן כדקאמר ר' יוסי בשם ר' הילא לפי שבכל מקום וכו' וכדפרישית בפנים בזה ולפי הגי' שלפנינו ואף אם נאמר דהגי' נתחלפה ולפי משמעות הענין דבקרבן איירי כך היה צריך להיות לפי שבכל מקום שוגג חייב ומזיד פטור וכא אפי' מזיד חייב ומיתפרשא אחיוב קרבן אפי' הכי משמע דמסיק דאף במזיד הכא חייב קרבן. ומלבד דלפ"ז לא שייך שפיר מה דסיים מפני שתלה בב"ד. ויותר נוחה הגי' כמו שהוא לפנינו לפי משמעות שיטתא דהאי ש"ס. אבל כמסקנא דהתם לאו הכי היא דבשבועות פריך אביי אהא דאמר רבא כגון מאן כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא הא כה"ג מזיד הוא וכו' ומסיק דטעה במצוה לשמוע דברי חכמים. ונראה דסוגית הש"ס דהכא ודהתם פליגי לפי חילוף הגרסאות בהאי ברייתא דמייתי הכא בענינא דזקן ממרא יכול אם יאמרו לך על ימין שהיא שמאל וכו' ובספרי איפכא גרסינן להאי ברייתא. ימין ושמאל אפילו מראים בעיניך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שמע להם. והשתא סוגית הש"ס דהכא לפי גי' הברייתא דמייתי יכול אם יאמרו וכו' וסוגית הש"ס דילן כפי גי' הברייתא דבספרי והלכך מוקי לה בטעה במצוה לשמוע דברי חכמים שדימה הוראה דהכא לגבי זקן ממרא ובאמת שאני התם דטעמא הוא כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל:

חברייא בשם שמואל יחיד משלים לרוב ציבור היא מתניתא וכו'. דברי שמואל דהכא כרב דהתם ור' יוחנן כשיטתיה נמי התם בהא דהורו ב"ד חלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו וכבר נתבאר לעיל דקי"ל כר' יוחנן בהא וכן מסיק הכא בסוף הסוגיא דלא כשמואל בזה. מיהו בהא דמבואר מהסוגיא דהכא בפלוגתא אחרינא בין שמואל ור' יוחנן דשמואל ס"ל מיעוט הקהל בהוריה חייבין בקרבן יחיד ור' יוחנן ס"ל פטורין בהא לא קאי מילתיה דר' יוחנן למסקנא ומבואר הוא דשמואל מפרש להברייתא דהת"כ כמסקנת פירושא דהתם דף ה' ע"ב בהך דברייתא דת"כ והכי קיימא לדינא וכ"פ הרמב"ם שם בפ' י"ג בסוף הל' א' וכחכמים דפליגי על ר' יהודה וכסתמא דברייתא דבתוספתא כל שאין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה כמבואר בפנים. וצריך שתדע דהאי כללא דתוספתא קאי גם למאי דקי"ל כמאן פלוגתא דר"מ ור' יהודה לקמן בהל' ז' דר"מ סבר דב"ד הוא דמייתי פר בהוראה ברוב הקהל ור' יהודה סבר דהקהל הן שמביאין בשביל הב"ד והלכה כר' יהודה ובמיעוט הקהל דאין כאן פר וא"כ כל יחיד ויחיד מביא קרבנו וזה מבואר כדברי הרמב"ם בפ' י"ג סוף הל' א' והוא לפי הכלל הנזכר ובזה מבוארין דבריו בהל' ד' שם ועיין לקמן בהל' ב' ד"ה הוריה בהוריה. ור' יוחנן מפרש לה כהאי אתקפתא דרב פפא התם ונדחו דבריו וכן מקשי הכא לר' יוחנן בתוספת ביאור קצת ושאר הסוגיא מבוארת בטוב בדק בפנים. ושמעינן לר' יוחנן הכא דס"ל כר' יהודה דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור ולשיטתיה אזיל כמבואר בהלכה דלקמן ד"ה כפרת חטאתו ע"ש:

מתניתא

מסורת הש"ס

(תוס' פ"ק)

הוריות ב ג:

ת"כ ויקרא

*כל ההורייה שבית דין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה רבי יוחנן פתר מתניתא בהוריית בית דין הורו בית דין לעקור את כל הגוף הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת [א] הואיל ואין בית דין *מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה. שמואל אמר מתניתא עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו חייבין שאין ב"ד מביאין עליהן פר ת"ל עם הארץ אפילו כולו אפילו רובו רבי יוחנן פתר מתניתא עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו בלא הורייה חייבין שכן בהורייה אין בית דין מביאין פר. שמואל אמר אבל הן מביאין כשבה ושעירה רבי יוחנן אמר לא הן מביאין כשבה ושעירה. על דעתיה דשמואל דו יליף לה חייב מחייב ניחא על דעתיה דרבי יוחנן דו יליף לה חיוב מפטור. מתניתא אמרה פליגא על שמואל *או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא יצא מומר לעכו"ם. מתניתא פליגא על שמואל נפש כי תחטא אחת תחטא בעשותה הרי אילו מיעוטין התולה בעצמו חייב התולה בבית דין פטור הדא פליגא על שמואל ולית לה קיום:

הלכה ב מתני'

הורו ב"ד וידעו שטעו וחזרו בהן בין שהביאו כפרתן בין שלא הביאו כפרתן והלך ועשה על פיהן ר"ש פוטר ורבי לעזר אומר ספק אי[י] זהו ספק

ישב

כל ההורייה. תוספתא היא בפ"ק ונשנית שם בטעות במקלת. וכן כאן חסר בהא דלקמן ובגמרא הנדפס אלל ש"ס הבבלי הועתק החסרון במקלת וה"ג שם. כל ההוריה שב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה וכל הורייה שב"ד אין מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה שמואל פתר מתניתא ברוב ומיעוט אבלו רוב הואיל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה או שעירה אבלו מיעוט הואיל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה. ושם ג"כ נחסר מהואיל קמא עד הואיל בתרא. כלומר דשמואל מפרש הברייתא לטעמיה דהא דקאמר כל שב"ד מביאין פר וכו' באבלו רוב הקהל על פי הוראתן איירי וסיפא באבלו מיעוט הקהל וב"ד אין מביאין והן מביאין כל אחד ואחד כשבה או שעירה וכדאמר ר' זעירא בשם שמואל לעיל: ר' יוחנן פתר מתניתא בהוריית ב"ד. כלומר ר' יוחנן דפליג לקמן על שמואל גם בהא דס"ל דאין מיעוט הקהל מביאין כלל קרבן יחיד בהוראת ב"ד דלא נאמר קרבן יחיד אלא בשגגת מעשה והלכך לא פתר להאי ברייתא כדשמואל ברוב ומיעוט אלא כולה ברוב איירי וחילוק דבין רישא וסיפא הכל ברוב ע"פ הוראת ב"ד הוא וכל"ל. הורו ב"ד לעקור את כל הגוף הואיל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה הורו לבטל מקלת ולקיים מקלת הואיל ובית דין מביאין פר אין היחיד מביא כשבה ושעירה. ובספרי הדפוס נתחלף בטעות דהא לא פליג ר' יוחנן אמתני' דתנן בהדיא לקמן דבעקירת כל הגוף אין בית דין מביאין פר ובהא היחידין מביאין כל אחד ואחד קרבן יחיד ובהורו לבטל מקלת ולקיים מקלת דבית דין מביאין פר אין היחידין מביאין קרבן יחיד ומתכפרין בפר ובין רישא ובין סיפא ברוב הקהל שעשו על פי ב"ד איירי והחילוק הוא בהוראה הב"ד גופא כדאמרן: שמואל פתר מתניתא. השתא מפרש דכמו דפליגי בפירוש ברייתא דהתוספתא וכל חד וחד לטעמיה בהא דפליגי אם מיעוט הקהל בהוראת ב"ד מביאין קרבן יחיד או לא ה"נ פליגי בפירוש הברייתא הנשנית בת"כ: עדיין אני אומר. רישא דהברייתא הכי היא נשנית שם אחר הברייתא שהובאה ברים פרקין נפש כי תחטא וכו' ומפרש התם כילד הורו בית דין וכו'. אתה אומר לכך נאמרו המיעוטין הללו נפש תחטא אחת תחטא בעשותה או אינו אומר אלא יחיד שעשה חייב שנים שלשה שעשו פטורין תלמוד לומר עם הארץ אפילו הן מרובין עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו חייבין שאין ב"ד מביאין עליהן פר אבל רוב הקהל שעשו יהו פטורין שכן בית דין מביאין עליהן פר תלמוד לומר עם הארץ אפי' רובו אפילו כולו. והשתא מפרש ואזיל היכי מפרשי שמואל ור' יוחנן להאי ברייתא ותרוייהו מפרשי לה בשגגת מעשה שלא ע"פ הוראת בית דין ופליגי כל חד וחד לדיוקיה: ר' יוחנן. דס"ל דאין מיעוט הקהל מביאין קרבן יחיד בעשו בהוראת ב"ד מפרש לה הכי עדיין אני אומר וכו' כלומר אע"ג דאתה אומר לרבות גם למרובין שעשו החטא בשגגת מעשה כל אחד ואחד בפני עצמו חייבין בקרבן ולאו דוקא נפש אחת קאמרה תורה ולא תיקשי דעם הארץ למה לי לרבות כן דהא מהיכי תיתי לחלק בין יחיד למרובין בזה ופשיטא דנפש אחת לאו דוקא הוא ועל זה מתרץ בסיפא דברייתא דמכל מקום אילטריך דעדיין איכא למיטעי ולומר דמיעוט הקהל שעשו בלא הורייה אלא בשגגת מעשה בדין הוא שיהו חייבין שכן אם היה בהורייה אין בית דין מביאין עליהן פר דבהא כ"ע לא פליגי שאין ב"ד מביאין פר בהורייה על מיעוט הקהל והלכך הואיל דמלינו להחמיר בהן דאין בית דין מביאין על מיעוט הקהל בדין הוא בשגגת מעשה שיהו מיעוט הקהל מביאין קרבן יחיד כל אחד ואחד אבל רוב הקהל שכן מלינו קולא בהן שאם עשו בהורייה שבית דין מביאין עליהן פר יכול באם עשו בשגגת מעשה שהן פטורין כל אחד ואחד מקרבן יחיד להכי אילטריך עם הארץ ללמד דבין רוב או כל הקהל שחטאו בשגגת מעשה חייבין בקרבן יחיד כל א' וא' הכי פירושא דהברייתא והשתא פליגי בדיוקא: שמואל אמר אבל הן מביאין כשבה או שעירה. כלומר לשמואל דס"ל דבהורייה מביאין מיעוט הקהל קרבן יחיד כל אחד ואחד מדייק לה הכי בפירושה דעדיין הייתי אומר דמיעוט הקהל שעשו בלא הורייה חייבין שכן אם עשו בהורייה אין ב"ד מביאין עליהן פר אבל הן מביאין כשבה או שעירה בהורייה והלכך בדין הוא אם עשו בלא הורייה אלא בשגגת מעשה שיהו חייבין שכן מלינו בהו חיובא אפילו בהורייה: ר' יוחנן אמר לא הן מביאין כשבה ושעירה. ר' יוחנן לא מדייק הכי אלא מיעוט הקהל בהורייה אין ב"ד מביאין עליהן פר ולא הן מביאין קרבן יחיד כשבה או שעירה והיינו דמדייק הש"ס עליה דר' יוחנן: על דעתיה דשמואל. בשלמא לשמואל דהוא יליף לה חייב מחייב דקאמר בדין הוא שיהו מיעוט הקהל חייבין בשגגת מעשה שכן מלינו חיוב בהן בהורייה דבית דין אין מביאין עליהן אבל הן חייבין בקרבן יחיד ניחא אלא על דעתיה דר' יוחנן דס"ל דבהורייה אין ב"ד מביאין על מיעוט הקהל ולא הן מביאין קרבן יחיד קשיא דהוא יליף לה חיוב מפטור בתמיה והיכי יליף לחיוב בשגגת מעשה למיעוט הקהל מהורייה במיעוט הקהל שפטורין לגמרי ואין מביאין קרבן יחיד ולא מעני מידי: מתניתא אמרה פליגא על שמואל. השתא מהדר הש"ס אפלוגתייהו דלעיל במה דפליגי שמואל ור' יוחנן ביחיד שעשה בפני עצמו ובשעת הוראת בית דין כדאמרי' לעיל הורו בית דין שחלב מותר ונתחלף לזה חלב בשומן ואכלו דס"ל לשמואל דפטור וקאמר דברייתא דלקמיה קשיא על שמואל: או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא יצא מומר לעכו"ם. בת"כ דריש לה והתם גריס לה אליבא דר"ש דה"ק דוקא אם הודע לו ושב מידיעתו כדכתיב רישיה דקרא אשר לא תעשינה או הודע יצא מומר דלא שב מידיעתו הוא שמעת מינה דכל היכא דשב מידיעתו חייב בקרבן הוא וקשיא לשמואל דהא האי דנתחלף לו חלב בשומן ולא על פי הוראת בית דין היה ודאי היה שב מידיעתו ואמאי פטור: מתניתא פליגא על שמואל. וכן האי ברייתא דשנינו ברים פרקין קשיא הוא לשמואל נפש כי תחטא וכו' אלמא דוקא התולה בבית דין הוא פטור וזה דנתחלף לו חלב בשומן ואכלו לאו תלה בבית דין הוא: הדא. ודאי פליגא על דשמואל ולית ליה קיום אלא כר' יוחנן בהא וחייב:

הלכה ב מתני'

הורו בית דין. ועשו רוב ליבור על פיהם. וידעו שטעו וחזרו בהן. מהוראתן: והלך. היחיד לאחר שטעו וחזרו ועשה על פיהם וזה אין מלטרף עם רוב הליבור לפי שלאחר שנודע להם עשה זה: ר"ש פוטר. לפי שברשות ב"ד הוא עושה שלא היה יודע שטעו וחזרו בהן והוי תולה בב"ד הלכך פטור: ור"א אומר ספק. הואיל והיה לו לשאול על דברים שנתחדשו בב"ד ולא שאל הוי ספק אי כתולה בב"ד אי כתולה בעלמו דמי ומביא אשם תלוי: איזהו ספק. כלומר במה הוא אומר ר"א שהוא נידון כמי שנסתפק לו אם חטא אם לא חטא וחייב באשם תלוי:

ישב

עין משפט נר מצוה

ד
א מיי' פי"ג משגגות הל' א

ה
ב מיי' שם פי"ד הל' ה סמ"ג עשין רי"ב

עין משפט
נר מצוה

ו
א מיי׳ פי״ד מהל׳ שגגות הל׳ ה סמ״ג עשין ר״ין

ישב לו בתוך ביתו חייב הלך לו למדינת הים פטור א״ר עקיבה מודה אני בזה שהוא קרוב לפטור מן החובה אמר לו בן עזאי מה שנה זה מן היושב בביתו א שהיושב בביתו איפשר היה לו שישמע וזה לא היה איפשר לו שישמע: **גמ׳** רבי אימי בשם רשב״ל מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן. מה נן מקיימין אם בשסילקן תבטלו הורייתן ואם בשסילקו איתו תבטל הורייתו אלא כי נן קיימין בשזה עומד בתשובתו וזה עומד בתשובתו הורייתן אצלו אינה הוראה שלא סילקו אותו אצל אחרים הורייה שלא סילקן. לית הדא פליגא על רבי מנא בר תנחום דרבי מנא בר תנחום אמר נכנסו מאה עד *שיורו כולן פתר לה בשלא נכנס. אם בשלא נכנס מעכב פתר לה כרבי דרבי אמר אין לך מעכב אלא מופלא של ב״ד בלוד. והא ר׳ מנא בר תנחום אמר נכנסו מאה עד שיורו כולן אף בחזירה כן או רוב כת פשיטא לך רוב מה רוב. רוב ההורייה רוב המשתייר היך עבידא נכנסו מאה ומתו מהן עשרה אין תאמר רוב ההורייה חמשים ואחד ואין תאמר רוב המשתייר ארבעים וששה. *הפריש *חטאתו נתחרש או נשטה או נשתמד או שהורו בית דין מותר לאכול חלב רבי יוחנן אמר נדחית חטאתו רשב״ל

ישב לו בתוך ביתו. כלומר אם יושב הוא בביתו במדינה שהורו בה ב״ד שהיה אפשר לו שישמע שחזרו בהן ב״ד מהוראתן חייב בהשם תלוי אבל הלך לו למדינת הים ולאו דוקא הלך אלא החזיק בדרך ללכת אע״פ שעדיין לא הלך שמפני טרדתו לצאת לדרך אין לו פנאי לשאול אם חזרו בהן ב״ד ופטור מאשם תלוי: שהוא קרוב לפטור. דהוי כתולה בב״ד לפי שלא היה לו לידע שחזרו בהן: מה שנה זה. שהחזיק ללכת ועדיין לא הלך מן היושב בביתו ואמר לו ר״ע לפי שהיושב בביתו אפשר היה לו שישמע וזה שהחזיק בדרך אע״פ שלא הלך לא היה אפשר לו שישמע שטרוד הוא והלכה כר״א וכר״ע:

גמ׳ מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן. לאו אהאי מתני׳ קאמר אלא אמתני׳ דלקמן הורו ב״ד וידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם ואיידי דבעי לקמן בחזרה מהו דהיינו דינא דאיירי במתני׳ נקט לה הכא. מתני׳ דקתני ואמר להן טועין אתם כגון שמעון בן עזאי יושב ודן לפניהן וכלומר גדול בהוראה כמוהו הוא שיאמר להן טועין אתם וכדמפרש ואזיל: מה אנן קיימין אם בשסילקן. מדעתם מתורת שהיה דן לפניהם והודו לו א״כ פשיטא הוא דתבטל הורייתן ואינו כלום ואם בשסילקו אותו מדעתו תבטל הורייתו ואין בתשובתו כלום: אלא כי אנן קיימין. בשכל אחד ואחד עומד בדעתו ובתשובתו הלכך הורייתן אללו אינה הורייה לפי שלא סילקו אותו לחזור בו מדעתו ואם הוא עשה אח״כ כפי הוראתן חייב אבל אלל אחרים הורייתן הוראה לפי שזה לא סילקן מדעתם ואחרי׳ שעשו כפי הוראתם פטורין דהוי כתולה בבית דין: לית הדא פליגא. וכי לא פליגא הך מתני׳ אהא דר׳ מנא בר תנחום לעיל דאמר מאה שנכנסו להורות עד שיורו כולן ויסכימו לדעת אחת וזה שלא הסכים עמהן ואמר להן טועין אתם א״כ אמאי הוראתן אלל אחרים הוראה היא: פתר לה. ר׳ מנא להמתני׳ בשזה לא נכנס עמהן בתחלה ליסב ולהורות אלא אח״כ בא והיה דן לפניהם: אם בשלא נכנס. א״כ מעכב הוא בהוראה דהא אין כאן כל הב״ד ובלאו הכי אין הוראתן הוראה: פתר לה כרבי דר׳ אמר אין לך מעכב. בהוראה: אלא מופלא של בית דין בלבד. שאם הוא לא היה שם מעכב כדתנן לקמן אבל אחד מן שאר הב״ד שלא נכנס שם אינו מעכב: והא. השתא מהדר אדינא דמתני׳ דהכא ובעי והא דאמר ר׳ מנא בר תנחום נכנסו מאה עד שיורו כולן אם אף בחזירה כן שלריך שיחזרו כולן בהן מהוראתן או רוב כת אם חזרו הרוב מכת שנכנסו להורות הוי נמי חזרה וכל העושים אחר שנודע להן מחזירת הוראה תו לא הוי תולה בב״ד: פשיטא לך רוב. ומהדר הש״ס לבעל הבעיא דהא פשיטא לך דרוב מהכת שחזרו בהן שני והויא חזרה מיהו הא קמיבעיא לך מה רוב בעינן אם רוב ההורייה מאותן שנכנסו בתחילה להורייה או רוב המשתייר בשעת החזרה שני כדמפרש ואזיל: היך עבידא. לענין מאי תיבעי לך וקאמר כגון שנכנסו מאה להורות ומתו מהן עשרה אי תימא רוב הנכנסין להורייה בעינן עד שיחזרו בהן חמשי׳ ואחד ואי תימא רוב המשתייר בשעת חזרה שני אם כן ארבעים וששה הוי רוב ומהו ולא איפשיטא: הפריש חטאתו נתחרש. אח״כ או נשתטה ונדחה מקרבן דבעינן דעת או נשתמד וג״כ נדחה הקרבן כדאמרינן מעם הארץ פרט למומר: או שהורו בית דין מותר לאכול חלב. כגון שאכל חלב והפריש חטאת ואח״כ הורו ב״ד שחלב מותר נמי נדחה הוי דאלו עבר השתא לאו בר קרבן הוא וכמ״ד יחיד שעשה בהוראת ב״ד פטור. וגרסינן להא בגיטין ריש פ׳ מי שאחזו: ר׳ יוחנן אמר נדחית חטאתו. אפי׳ חזר ונשתפה ומומר שחזר בו וב״ד שחזרו מהוראתן דכיון שנדחה שוב אין חוזר ונראה:

מסורת הש״ס

הוריות ג ע״ב

(גיטין ע״ז) זבחים יב ע״ב

מראה הפנים

מתניתא כגון שמעון בן עזאי וכו׳ מה אנן קיימין וכו׳. כדפריבית דאמתני׳ דלקמן דידע א׳ מהן שטעו ואמר להן טועים אתם קאי וזה מבואר. ומשמע מהכא דאפילו אמר להן טועין אתם יש הפרש בינו לבין אחרים דאללו אין הורייתן הורייה ואם הוא עשה אח״כ חייב אבל אלל אחרים הוי הורייה ופטורין כדאמר להא בהדיא ולא מדייק הכא דמתני׳ אתא לאשמעינן לחלק בין שתיק מישתק או שאמר להן טועין אתם ולא קשיא במתני׳ דהא קתני לקמן בהא דאין הורייתן הורייה דהאי מילתא ככר מיתרלא היא בדברי הש״ס בהא דמקשה על ר׳ מנא בר תנחום דאמר עד שיורו כולן ומשני דפתר לה בשלא נכנס זה מתחילה אם בשלא נכנס מעכב פתר לה כרבי וכו׳ והשתא מתני׳ דקתני להרווייהו אמר להן טועין אתם או שלא היה מופלא של ב״ד שם ע״כ דלהאי אוקימתא מפרשינן דלגדדין קתני ואמר להן טועין אתם והוא לא נכנס מתחילה ואללו אינה הורייה אבל אלל אחרים הויא הוראה או שלא היה מופלא של ב״ד שם מעכב ולא הויא הוראה כלל. ואם נכנס בתחילה ואמר להן טועין אתם אינה הוראה כלל לא אללו ולא אלל אחרים ותלוקה זו קאי לדינא ובלאו הכי מלי לאוקמי בשנכנס וכולה מתני׳ איירי כדלא הויא הוראה כלל ולא הוי לריכין לדחוקי ולפרש לגדדין אלא דהאי ש״ס לא ניחא ליה לאוקמי בהכי משום האי קושיא דמה אנן קיימין וכו׳ דבשסילקן קשיא ליה פשיטא דלאו הוראה היא ומאי קמ״ל ואם בשסילקו אותו ודאי נמי לא דא״כ בטלה דעתו אלא בשעומדין כל אחד בדעתן וכי תימא לשני סבירא ליה להאי ש״ס דמן הסברא לחלק בזה בין אללו ובין אחרים לפי שכל אחד עומד בדעתו הוא והשתא משמע נמי דהאי מילתא דר׳ מנא בר תנחום קאי לפי שיטתא דהאי ש״ס וכדאמר לעיל להא בפשיטות וכדמתרץ הכא אליביה במתני׳ דלקמן. אבל בלאו הכי מכל הא דמשמע מהכא לא מלינן להשוות הסוגיות דהכא ודהתם בזה. דהתם דף ג׳ ע״ב פריך נמי מהאי מתני׳ דלקמן אמילתיה דר׳ יוחנן דהוא כר׳ מנא בר תנחום דהכא דקאמר עד שיורו כולן ומדייק עמא דאמר להן טועין אתם הא מישתק שתיק הוי הוראה וקשיא לר׳ יוחנן דהא עד שיסכימו כולן קאמר ודחי לה התם ולבסוף קאי דברי ר׳ יוחנן בתיובתא. והשתא לפי המסקנא לגמרו דהאי דיוקא קאי עמא דהאמר להן טועין אתם דהוא לא הויא הוראה כלל לא אללו ולא אלל אחרים כדמשמע מפשטא דמתני׳ וס״ל להש״ס דילן דהיא גופה אשמעינן המתני׳ ולדיוקא איצטריך דטעמא דאמר להן אבל אי מישתק שתיק הויא הוראה ודלא כר׳ יוחנן ואלל אחרים הוא דהויא הוראה אבל אללו ע״כ דלאו הוראה היא. דזה נלמד ממתני׳ דריש פירקין הורו ב״ד וידע א׳ מהן שטעו וכו׳ ועשה ה״ז חייב מפני שלא תלה בב״ד וזה פשוט הוא וכן הם דברי הרמב״ם ז״ל בריש פי״ג משגגות דמחלק שם בין אמר להם טועים אתם דלא הויא הוראה כלל ובריש וכל מי שעשה על פיהם חייב וכו׳ שנ׳ ואם כל עדת ישראל ישגו עד שישגו כל סנהדרין. וכלומר דבזו לא פליגינן אדר׳ יוחנן וכ״ע מודים דבשאמר להן טועין אתם דלא הויא הוראה של כל סנהדרין ובשתמא דמתני׳ דלקמן והאי קרא ואם כל עדת בא ללמדינו עד דאיכא טלהו הוי הוראה כדמסיק התם וזהו מהאי טעמא נופיה דדילמא איכא חד דיתלק עליהן ויאמר להן לא כדעתכם הוא הלכך בעינן עד דליהוי כולהו. כי הם כמישתק שתיק לא קמה מילתיה דר׳ יוחנן דאמר עד שיסכימו כולן ויאמרו בפירוש כן וכהא לא קי״ל כוותיה וגדסייס בם דאלל אחרים הויא הוראה דפשטה ההוראה וכל שעשה על פיהם פטור מלבד אללו שבתקו כדלעיל. ומזה נדע ג״כ. דדברי הר״ב בפי׳ האי מתני׳ דלקמן הם דברי הרמב״ם ז״ל. וממה שכתבנו נתבאר דמה שהקשה כאן בלח״מ ובמת בל״ע מתורץ הוא בדבריט דאין הכי נמי דה״ק עד דאיכא כולן הוא דהויא הוראה ומטעמא דשמא יעמוד אחד מהם ויחלוק עליהן בפירוש וכדאמרן:

פשיטא לך רוב. מה דפשיטא ליה בחזרה דברובא סגיא משום דעיקר בלימוד עד שיורו כולן להאי מ״ד מולם כל עדת ישראל ישגו נפקא כדאמר התם אליבא דר׳ יוחנן דס״ל הכי א״כ דוקא בהורייה ומשום גזירת הכתוב הוא אבל בחזרה הוי דיניה כמו בעלמא דהולכין אחר הרוב לכ״ע והלכך מיבעיא לוה נמי דאף דאזלינן בתר רובא אם רוב ההורייה או רוב המשתייר משום דלהאי מ״ד איכא סברא לומר דהכל הולך אחר שיושבין בתחלה להורייה. והשתא למאי דקי״ל דלא כר׳ יוחנן אלא בהורייה ג״כ הולכין אחר הרוב כמו בעלמא דרובו כבולו כמבואר לעיל א״כ דיניה כמו בעלמא לכל מילי דהכל הולך אחר הרוב שבהן לפנינו ומסתברא דאחר רוב המשתייר ומש״ה כתב הרמב״ם ז״ל ולא כתב מזה כלום בדין דחזרה בסוף פי״ד שם:

הפריש חטאתו נתחרש וכו׳. זה מבואר בבבלי בכמה מקומות ועיקרה בפ״ק דזבחים דף י״ב ע״ב וכבר בארתי אפס קלהו מזה בריש פ׳ מי שאחזו דלדעת הרמב״ם ז״ל דפסק בזה בפ״ג מבגגות הל׳ ח׳ דלא כר׳ יוחנן אלא כרב דפליג עליה וס״ל דאין בעלי חיים נדחין כמו שביאר בהל׳ פה״מ בפ׳ ג׳ דים ג״כ לסייעתא דפסק זה מהא דקאמר הכא דחד מחליף שמועתייהו וא״כ ר׳ יוחנן הוא דס״ל אין ב״ח נדחין וזה מוכרח כי היכי דלא תיקשי דר״י אדר״י כדאמר הכא וכן בפ׳ מי שאחזו. מיהו רהטת הסוגיא דהכא אליבא דר׳ יוחנן משמע כגי׳ הבבלי דהתם וכמאן דלא מחליף. אלא דאיהו ס״ל דנדחית חטאתו. ושמעינן מיהא דר״י לטעמיה אזיל דס״ל יחיד או מיעוט הקהל שעשו בהוראת ב״ד פטורין וכר׳ יהודה שהרי בהורו לאכול חלב קתני נמי הכא בהדי אינך וטעמא דנדחית חטאתו דאי עבר השתא לאו בר קרבן הוא וכדפי׳ רש״י ז״ל דבעי שם הורו ב״ד בחלב מותר וכו׳ כדאמרינן בהוריות יחיד שעשה בהוראת ב״ד פטור. וזהו אליבא דר׳ יהודה ולא שמעינן מהתם בפרקין דס״ל לר׳ יוחנן בהדיא כר׳ יהודה אלא מהכא הוא דשמעינן דאמר בהדיא כדין דהכא פסרים וכו׳ או שהורו וכו׳ וכדאמר בהדיא בהלכה דלעיל לא כן מביאין כשבה ושעירה כמבואר שם והלכך לא זכר הרמב״ם שם בדין המוכר פסרים ואח״כ הורו ב״ד וכו׳ דלמאי דקי״ל כרבנן לא שייך זה כלל דבכלהו הכי לא נדחית חטאתו דאי עבר השתא נמי בר קרבן הוא:

תולדות

רבן שמעון בן לקיש אמר לא נדחית א חטאתו ר' יוסי בי רבי בון אמר ר' אחא מחלף שמועתא דלא אתי מילתיה דרבי יוחנן פליגא על מילתיה דמר רבי שמעון בר בא בשם רבי יוסי כוס זורקין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו. רבנן דקיסרין אמרין רבי חייה אמי מחלף וחד אמר כאן תנייה מאן דמחלף לית ליה באילין קישואייה כמאן דמר לא נדחית חטאתו. מי מקבלה המינו ימתין עד שיחזרו בהן ב"ד אלא כשהיה כהן עבד והקריב וכיפר היה שמעון בן עזאי מי מקבלה ממנו ימתין עד שיחזרו בהן בית דין כמאן דאמר לא נדחית חטאתו. תולדות הורייה כהורייה הורייה בהורייה מה הן שיצטרפו היך עבידא אכלו ציבור חלבים והפרישו קרבנותיהן אין תימר תולדות הורייה כהורייה ב"ד חייבין אין תימר אין תולדות הורייה כהורייה בית דין פטורין. כיני פשיטא לך תולדות הורייה כהוריי'. הורייה בהורייה מהו שיצטרפו

היך

רבן שמעון בן לקיש אומר לא נדחית חטאתו. דחרש ושוטה מדמי ליה לישן הואיל וממילא הוא ומומר הואיל ובידו לחזור וכן ב"ד שהורו ולקמן מפרש לה: מחליף שמועתא. דר' יוחנן לדר"ל ודר"ל לר' יוחנן: דלא אתי וכו'. דלא תיקשי דרבי יוחנן אדר' יוחנן דהא אמר רבי שמעון בר בא בשם ר' יוחנן הגוסס זורקין עליו וכו' וכן הוא בגיטין. דהגוסס כחי לכל דבר הוא וא"כ מכ"ש בנשתטה ונתחרש דלא נדחית חטאתו: רבנן דקיסרין אמרין ר' חייה אמי. ר' חייה ור' אמי פליגי בהא חד מחליף שמועתייהו וחד אמר כאהן תנייה כמה ששנה מעיקרא דר' יוחנן ס"ל נדחית חטאתו ור"ל ס"ל לא נדחית: מאן דמחלף לית ליה באילין קשואייה. כלומר למאן דמחליף שיטתייהו אין לו באלו הקושיות מה דהוי קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דלדידיה לק"מ. והקושיות הן חדא הא דאמרן מההיא דגוסס ואידך הא דמקשה בגיטין דפליגי התם ר"י ור"ל בהא דתנן אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס וחזר ואמר אל תכתבו אין בדבריו האחרונים כלום דר' יוחנן ס"ל כותבין ונותנין לאלתר אפי' בעודהו קורדייקוס ור"ל אמר לכשישתפה ואין דבריו האחרונים כלום דקאמר שאין צריך לחזור ולהמלך בו כשישתפה אלא סומכין על דבריו הראשונים ומהא קשיא נמי דר"י אדר"י ודר"ל אדר"ל דפליגי בהפרים חטאתו ונשתטה ולמאן דמחליף בהא דהפרים חטאתו לא קשיא וכן אמרינן שם: כמאן דאמר לא נדחית חטאתו מי מקבלה הימנו. השתא מפרש להא דאמר בהפרים חטאתו ואח"כ הורו ב"ד מותר לאכול חלב. ולהאי מ"ד דלא נדחית חטאתו ויקריבנה מי הוא מקבלה ממנו דהא השתא מחזיקין בהיתר הוא שהורו ב"ד להם שמותר אותו דבר שהפרים זה קרבן עליו ואין מקבלין ממנו דלדידהו חולין בעזרה הוי: ימתין. אין הכי נמי דהכי קאמרינן שימתין עד שיחזרו בהן ב"ד בהוראתן ואז מקבלין ממנו להקריב אוהו חטאת שהפרים בתחילה. א"נ דזה הכל מהשאלה היא אם צריך הוא להמתין עד שיחזרו בהן הב"ד. והשתא בייך שפיר אלא דבהדיה: אלא. וקאמר הש"ס דהאי דהפרים חטאתו לא צריכין לאוקמי בימתין אלא דמיירי כשהיה כהן זה שהפרים חטאתו והוא בעצמו עבד והקריב וכיפר דלא נדחית חטאתו בשביל הוראת ב"ד שהורו עכשיו: היה שמעון בן עזאי. כלומר מיהו בהא דאמרי' לעיל בידע א' מהן שטעו או תלמיד וראוי להורייה כשמעון בן עזאי ועשה אח"כ וחייב הוא בקרבן ולאו כהן הוא ומי מקבלה הימנו הקרבן בזה הוא דצריך להמתין עד שיחזרו בהן ב"ד: כמאן דאמר לא נדחית חטאתו תולדות הורייה כהורייה. כלומר להאי מ"ד דלא נדחית וביחיד שאכל חלב והפרים חטאתו ואח"כ הורו ב"ד שחלב -מותר הא אמרן דמקריב חטאתו אחר שיחזרו בהן ב"ד] דלא נדחית מיהו הני מילי ביחיד דהו ליכא למיבעי מידי אבל בציבור אע"ג דאמרינן דלא נדחית החטאת שהופרש בתחילה קודם ההורייה מכל מקום אי אמרי' תולדות הורייה והיינו שנולדה ונתחדשה הורייה אחר שאכלו החלב הוי כהורייה כמו שאכלו מחמת ההורייה א"כ נפקא מינה לענין ב"ד כדלקמן: תולדות הורייה כהורייה הורייה בהורייה מהו שיצטרפו. איידי דלקמיה פשיט ליה דתולדות הורייה כהורייה ובהורייה בהורייה הוא דמיבעי ליה נקט להורייה בהורייה נמי הכא. והשתא מפרש ואזיל תולדות הורייה מאי היא ולענין מאי איכא כ"מ אי נימא תולדות הורייה כהורייה או לא: היך עבידא. להא דתולדות הורייה: אכלו ציבור חלבים. בשגגת מעשה בלא הורייה והפריטו קרבנותיהן כל אחד ואחד כשבה או שעירה כדין ציבור בשגגת מעשה בלא הוריית ב"ד דהוו כיחידים וכדאמרינן לעיל דילפינן לה מקרא כמו דיליף לה בברייתא: דת"כ אלא שאחר זה נולדה הורייה והורו ב"ד שחלב מותר ושפטורין מן הקרבנות שהפרישו על החלב שאכלו ובהא לא מספקא לן דאותן קרבנות שהפרישו דלא נדחו אחר שיחזרו הבית דין בהן דהא למ"ד לא נדחית חטאתו קיימינן והרי אלו כיחיד שהפרים חטאתו ואח"כ הורו ב"ד שחלב מותר דימתין עד שיחזרו בהן ב"ד ויקריבנה מיהו להא איכא נפקה מינה גבי ציבור: אין תימר תולדות הורייה כהורייה ב"ד חייבין. דאי נימא מה שאכלו הציבור בתחילה בשגגת מעשה שלהן ואח"כ נולדה ונתחדשה הורייה מפי בית דין שחלב מותר הוי כמי שאכלו בהורייה שהרי בלאו הכי היו אוכלין על פי הוראת ב"ד שמותר הוא והשתא אין מקריבין קרבנותיהן על מה שאכלו כבר מכח הוריית בית דין והיינו נמי דקרי ליה תולדת הורייה שנולד עיכוב הקרבנות מכח ההורייה ולמ"ד לא נדחה הקרבן הוי כמו שזה החטא בעצמו נעשה ע"פ הוראתן דנהי דאותו קרבן לא נדחה להקריבו את"כ כשיחזרו בהן מ"מ כל זמן שלא חזרו בהן אי אפשר להקריבו כדאמרינן ימתין וכו' ואם כן כל זמן שלא כיפרו הרי הוא אותו המעשה שעשו בתחילה קודם שנולדה הורייה כמי שעשו לאחר הורייה ואם כן הוא הרי דינו כרוב הציבור שעשו על פי הוריית ב"ד וב"ד חייבין להביא פר כדלעיל דעל רוב הקהל בהוריי' ב"ד מביאין פר. וכלומר הציבור הן המביאין בשביל הב"ד והיינו ב"ד כדפרישית במתני' ברים מכילתין: אין תימר אין תולדות הורייה כהורייה. ואם נאמר דהא דעשו בשגגת מעשה בתחילה ואח"כ נולדה הורייה לא שייכא כלל להורייה דהא מפי עצמן עשו ולא כעשו בהורייה א"כ בית דין פטורין שאין מביאין פר אלא על מעשה הקהל בהורייה שלהן: כיני פשיטא לך וכו'. כצ"ל וכן הוא בהנדפס אצל ש"ס הבבלי. כלומר דפשיט לה הש"ס דהא ודאי כן הוא והאי לא קמיבעיא לך דאמרינן תולדות הורייה כהורייה ומביאין פר מלבד קרבנות היחיד שהפרישו כדאמרן מיהו הא קמיבעיא לן הורייה בהורייה מהו שיצטרפו כדמפרש ואזיל:

היך

ז
א מיי' פ"ג מהל' שגגות הל' ח'

מראה הפנים

תולדות הורייה כהורייה וכו'. פשוט הוא דלפי גירסת הספרים שלפנינו כמ"ד לא נדחית חטאתו תולדת הורייה וכו' אין לפרש בענין אחר ונראה כדפרישית בפנים דתולדת ההורייה הוא עיכוב הקרבנות שמחמת שנולדה הורייה שהורו חלב מותר אין יכולין עכשיו להקריב קרבנותיהן מיהו ביותר נראה ונכון דגרסינן הכא כמ"ד נדחית חטאתו תולדת ההורייה כהורייה והא דכתיב בספרים כאן כמ"ד לא נדחית טעות הוא אגב שיטפא דלעיל ולמ"ד נדחית חטאתו שפיר הוא דפשיט ליה דתולדת הורייה שמחמת זה נדחין לגמרי קרבנותיהן שהפרישו וא"כ הוי כהורייה שלא כיפרו מחטאת אכילת החלב ע"י הוראתן ובדין הוא שיהו ב"ד חייבין להאי מ"ד אבל למאי דקי"ל כאידך מ"ד דלא נדחית חטאתו א"כ לא נולד כ"א עיכוב הקרבן דאחר שיחזרו בהן הב"ד מקריבין אותן ולמאי יהו הב"ד חייבין וכן לא גרמו חטא לציבור מחמת הוראתן ומש"ה לא הזכיר הרמב"ם גם מזה כלום:

הורייה בהורייה מהו שיצטרפו וכו'. הכא קמיבעיא ליה לענין רוב ורוב ואם אחת חייבין דהוי כהוראה אחת כל זמן שלא חזרו בהן ב"ד מטעות הוראת הלב ואע"ג דהחליפו מהראשונה מ"מ לא הוית חזרה מטעותן כיון דעדיין עומדין בטעות איסור חלב או דילמא דמה שהחליפו הוית כחזרה מטעות הראשון וכשתי הוראות הוו וחייבין שתים. והתם דף ג' ע"א מיבעיא ליה בבעיא ראשונה מיעוט ומיעוט מהו שילטרפו לענין ביאת רוב הקהל והאי ש"ס לא מיבעיא ליה להא לקמן אלא דתלי בפלוגתא דר"מ ור"ש וכדפריבית. ולמאי דקי"ל כר"מ בהא דבתר חטא אזלינן א"כ מלטרפין אע"ג דשתי ידיעות הן כדקאמר הכא וכן הוא לדינא בענין זו הבעיא וכן הבעיות דהתם דכתבה כל היכא דקאמר את"ל וכפי פי' הראשונים והרמב"ם ז"ל דכל את"ל פשיטותא הוא אלא דבעיא בתרייתא דהתם בהיכא דלא מתו הב"ד ומיעוט בחלב ומיעוט בע"ז ולפי גי' שלפנינו קאי בתיקו והרמב"ם ז"ל פסק בפי"ג הל' י"ד דמלטרפין וכבר עמדו על זה במס שהשיגו הראב"ד ז"ל כנס דכיון דבעיא דלא איפשיטא היא גם בלא מתו הב"ד א"כ אין מלטרפין ולא ב"ד מביאין ולא ליבור מביאין ואין לנו לתרץ בענין אחר אלא דגי' אחרת היתה לו וגרים גם בבעיא זו ואת"ל כיון דאותו ב"ד הוא מלטרפין הורו ב"ד בחלב מותר ועשו אותו מיעוט הקהל ומת אותו ב"ד ועמד ב"ד אחר וכו' וכעין זה כתב הלח"מ בענין קושיא ראשונה אלא דבענין קושית השגה בדין מתו הב"ד בהקשה כם נלע"ד דהרמב"ם ז"ל ס"ל דעיקר הבעיא לענין הפר דוקא הוא ומש"ה לא הכי אליבא דמ"ד ב"ד מייתו לא תיבעי לך דהא ליתנהו. וא"כ הליבור הן מביאין כל א' וא' קרבן יחיד כהכלל המוזכר לעיל בהל' א' דנלמד מהתוספתא כל הורייה שאין הב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה ושעירה ועיין לעיל שם ד"ה תבריית וכו' שבארתי דהאי כללא קאי בין למ"ד ב"ד מייתו הפר ובין למ"ד ליבור מייתו בשביל הב"ד כי תיבעי לך למ"ד ליבור מייתו וכו' אם השתא הן מביאין פר. ולפ"ז למאי דקי"ל ליבור מייתו וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ב כר' יהודה לקמן בהל' ז' וכמבואר לעיל במתני' דרים מכילתין וא"כ אין מלטרפין לענין פר מאחר דנשאר בספק והיינו הוא דהוי כמקום שאין הב"ד של עכשיו מביאין פר ור"ל דאין הליבור מביאין בשביל הב"ד משום דהוי מיעוט הקהל בהורייה וכל אחד ואחד מביא כשבה או שעירה לפי הכלל הנזכר וזה פשוט. ובהא דקאמר הכא חלב כולית עיין בדיבור דלקמן:

חלב

היך עבידא הורו בית דין חלב כולייא של ימין מותר ושל שמאל ולו מכסה אסור חזרו והחליפו אכלו רוב בראשונה ורוב בשנייה אין תימר מצטרפין חייבין אחת ואין תימר אין מצטרפין חייבין שתים. שתי הוריות בעבירה אחת מה הן שיצטרפו היך עבידא אכלו רוב ושחטו רוב על דעתיה דרבי מאיר חייבין אחת ועל דעתיה דרבי שמעון חייבין שתים. אכלו מיעוט בראשונה ומיעוט בשנייה על דעתיה דרבי מאיר חייבין ועל דעתיה דרבי שמעון פטורין. אמר רבי זעירא ושהות ביניהון רבי מאיר אמר נותנין לו שהות עד שישמע רבי שמעון אומר עד שישפע ותני כן הורו בית דין בשוק העליון ויחיד בשוק התחתון בית דין בבית ויחיד בעלייה פטור עד שישמע ממש על דעתיה דרבי עקיבה אדיין הוא ספק אמר רבי בון בר חייה בעומד בין שני תחומין בין שנו תחומי ארץ ישראל לתחומי ארץ ישראל. רבי אמי בשם רשב"ל *להורייה א *הילכו אחר ישיבת ארץ ישראל ב לטומאה הילכו אחר רוב נכנסין לעזרה.

מה

היך עבידא. הורייה בהורייה כגון שהורו בית דין חלב כוליא של ימין מותר ושל שמאל ולו מכסה אסור. ובדפוס הגל הבבלי גרים ושל מכסה. של מכסה את הקרב: חזרו. אח"כ והחליפו בהוראתן ואמרו חלב כוליא של שמאל מותר ושל ימין אסור ואכלו רוב הציבור בהוראה ראשונה וכן רוב הציבור בהוראה שנייה: אין תימר מצטרפין. כלומר הורייה אחת היא דמאי שנא של ימין משל שמאל הא מיהא שתים ההוראות בחלב הוו וא"כ אחת דחייבין ואין מביאין אלא פר אחד ואין תימר דאין מצטרפין להוראה אחת וכשתי הוראות הן חייבין שתים ומביאין שני פרים ולא איפשיטא: שתי הוריות בעבירה אחת. כצ"ל וכן הוא בדפוס הגל הבבלי: היך עבידא אכלו רוב ושחטו רוב. בשחוטי חוץ מיהפרשא וכגון בשלמים ששחטו בחוץ דהוי שתי הוריות לפי שאסור לשחטן בחוץ וכן אסור לאכלן אם לא נשחטו בפנים ונזרק דמן להתיר הבשר באכילה והיינו שתי הוריות בעבירה א׳ שהורו ב"ד לשחטן בחוץ והורו שמותר לאכלן ואכלו רוב הציבור וכן הרוב הן ששחטו מהו שיצטרפו להוראה אחת כיון דעבירה אחת היא או דילמא שתי הוריות הוו בשחיטה ובאכילה וקאמר דתליא בפלוגתא דרבי מאיר ורבי שמעון דפליגי לקמן בפ"ג אי בתר חטא אזלינן או בתר ידיעה אזלינן וה"נ לענין זה: על דעתיה דרבי מאיר. דאמר בתר החטא אזלינן דטעו בשחוטי חוץ ועבירה אחת היא ואין חייבין אלא אחת על דעתיה דר"ש דאמר בתר ידיעה אזלינן כשנודע להן שטעו בשחיטה וטעו באכילה הוי כטעו בשתים וחייבין שתים: אכלו מיעוט בראשונה. הורו ב"ד שחלב מותר ואכלו מיעוט הקהל ונודע להן שטעו וחזרו והורו פעם שנית ואכלו מיעוט הקהל האחרים בהוראה שנייה: על דעתיה דרבי מאיר. דאזיל בתר החטא והכא כיון דבשתי הוראות האלו רוב הקהל הן שחטאו מצטרפין וחייבין להביא פר כדין רוב הקהל בהוראה: ועל דעתיה דרבי שמעון. דבתר ידיעה הוא דאזיל הכא כיון דנודע להן אחר אכילת מיעוט הקהל בראשונה שהרי הוראה שניה קרי לה וא"כ נודע להן בין הוראה להוראה אין מצטרפין לרוב ופטורין הן מהפר אלא כל אחד ואחד מביא קרבן יחיד כדין מיעוט הקהל בהוראה: א"ר זעירא ושהות ביניהן. אמתני׳ מהדר ופלוגתא דרבי מאיר ור"ש ברישא היא והכי גרים לה בת"כ בפרשתא ז׳ כילד הורו ב"ד לעבור וכו׳ העושה ע"פ עצמו חייב ולא העושה על פי הוראת ב"ד ור"ש מוסיף הורו ב"ד וידעו שטעו וחזרו בהם בין משהביאו כפרתן בין שלא הביאו כפרתן והלך היחיד ועשה על פיהם הרי זה פטור ור׳ מאיר מחייב. ומפרש ר׳ זעירא דשהות ביניהן כלומר דהא איכא בינייהו ופליגי כמה יהיה השהות בכדי שישמע שחזרו ב"ד בהן: ר"מ אמר נותנין לו שהות עד שישמע. כלומר הא דר"מ מחייב לא לאלתר הוא דמחייב אלא מודה הוא דנותנין לו שהות עד שישמע מהחזרה ואם יש שהות בכדי שישמע ואח"כ עשה חייב ואע"פ שלא נודע לו בודאי שחזרו ממש מכל מקום מכיון ששמע אומרים מאיזה חזרה בב"ד ואפשר שיחזרו בהן לא היה לו לעשות: ר׳ שמעון אומר עד שישפע. שישמע בשופי ובבירור וכלומר הא דר"ש פוטר לא דפוטר הוא לעולם אלא דבשהות הוא דפליג דנותנין לו שהות עד שיכול לשמוע ולהוודע אם חזרו בהן ממש דאז הוא חייב כשעשה אבל מקודם ששמע ממש פטור: ותני. בהדיא בברייתא כן לר"ש: ב"ד בבית. כלומר אפי׳ הן בבית והיחיד בעליה ובודאי שמע אומרים מחזרה אע"פ כן פטור עד שישמע ממש מהחזרה: על דעתיה דר"ע אדיין הוא ספק. כלומר הא דאמר ר"ע מודה אני בזה שהוא קרוב לפטור לאו דפטור ממש לעולם קאמר ואפי׳ מאשם תלוי אלא אדברי ר"א קאי דקאמר ספק וקאמר ר"ע דמודה אני בזה שיש בו קרוב לפטור ומיהו עדיין איכא נמי מקום שיש בו ספק וחייב הוא באשם תלוי וכדפריסית במתני׳ וכדמפרש ר׳ בון לקמיה: בעומד בין שני תחומין בין תחום ארץ ישראל לתחומי חוצה לארץ. כצ"ל וכן הוא בדפוס הגל הבבלי. כלומר הלך לו למדינת הים דקתני אע"פ שעדיין לא הלך לשם אלא עומד על התחום לילך מ"מ כיון שהחזיק בדעתו לילך טרוד הוא מלשאול ולחקור אם חזרו בהן ב"ד או לא ובזה הוא פטור דקאמר ר"ע אבל אם ישב לו בביתו ולא החזיק לילך בדרך בהא הוא מודה ר"ע לר"א דספק הוא ומביא אשם תלוי: להורייה הילכו אחר ישיבת א"י. אם יש רוב הקהל מיושבי א"י שעשו בהוראת ב"ד הוי רוב ואין משגיחין על יושבי ח"ל: לטומאה. שיהא קרבן פסח דוחה טומאה אם רוב הציבור טמאין הן הלכו אחר הרוב הנכנסין לעזרה. וגרסי׳ להא פרק כילד צולין הלכה ו׳:

מה

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי׳ פ"ג משגגות ה"ב

ט
ב מיי׳ פ"ז מקרבן פסח הל׳ ו וכנ"מ

מסורת הש"ס

(כפתים פ"ז) הוריות ג פ"א

מראה הפנים

חלב כוליא וכו׳. נראה דהאי ש"ס לא מדייק ליה בהא דאף דמפורש בתורה הוא מ"מ כל זמן שלא עקרו כל איסור חלב אלא אמרו זה אסור משום חלב וזה מותר לא הוי עקירת כל הגוף ולשיטתיה אזיל דאמר רבי יוסי לקמן בהל׳ ג׳ לא שהורו מותר לאכול חלב וכו׳ ופ"ש וכבר זכרתי מזה לעיל הל׳ א׳ ד"ה שמואל אמר וכו׳ ולשיטתא דהאי ש"ס לא בעינן עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודים בו אלא דסעיקר הוא שלא יעקרו כל גוף הדבר המפורש בתורה וזה מוכרח מכמה מקומות בפרקין לשיטתא דהאי ש"ס. אבל לשיטתא דש"ס דילן דקאמר שמואל בדף ד׳ ע"א אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודין בו וזה מוסכם הוא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפי"ד בהל׳ ב׳ דהביטול מקצת וקיום מקצת צריך שיהא בדבר שאינו מפורש בתורה ולפיכך כשמר הוא ז"ל בפ׳ י"ג הל׳ ד׳ וכתב כחלב מן החלבים וכן לקמן בהל׳ ה׳ כחלב הקיבה ולא הזכיר חלב הקרב מפני שהוא מפורש בתורה וזהו ג"כ דעת התוס׳ שהקשו על הגי׳ שלפניהם בדף ג׳ חלב הקרב. וכגי׳ שלפנינו לא הוזכר שם אלא הקיבה והדקין כ"א לקמן בדף ז׳ ע"ב שהוזכר חלב המכסה את הקרב ורש"י ז"ל תירץ שם לקושית התוס׳ ע"ש ואין נראה כן דעת הרמב"ם ז"ל כ"א בדם נראה בדעתו כדעת רש"י ז"ל שהורו היתר בדם המובלע באברים וכמ"ש הוא ז"ל בפ׳ י"ג ובפ׳ י"ד שם בענין הוראת דם ולא סלריך לפי׳ התוספתא בענין זה ומביאין התוס׳ ע"ש. ויתר הבעיות המוזכרין כאן בסוגיא אין צריך להאריך כי כבר נכללו בדברינו לעיל בענין המבואר מהבעיות דהתם:

בעומד בין שני תחומין בין תחום א"י לתחומי חוצה לארץ. כדפרישית בפנים וזהו כמסקנא דהתם דף ד׳ ע"א והיינו דנקט הכא בעומד בין שני תחומין וכו׳ כלומר דהדר שם בין תחום לתחום שנגמר בדעתו לילך למדה"י והיינו לת"ל ודקרי ליה ברים ניסין הוי כמי שילא לדרך לשם אע"פ שעדיין לא ילא ולדוגמא בעלמא נקט בין ב׳ התומין. וכן פירש"י ז"ל שם להא דקאמר והחזיק בדרך לילך למדה"י ועדיין ישנו בעיר. ולא הוי האי החזיק בדרך כהאי החזיק בדרך שפירש רש"י בעירובין דף נ"א ע"ב על הא דקאמר התם איהו כיון דנפקא ליה להורתא הוי ליה עני וכתב רש"י מי שילא כל דכו והחזיק בדרך וכו׳. ולא דמי כלל להא דהכא דהתם ודאי החזיק בדרך ממש הוא דויל בתר טעמא דהוה ליה עני כי נפיק להורתא ולכך החזיק כבר בדרך כל שהוא בעינן אבל הכא דטעמא משום טירדא הוא כיון שהחזיק בדעתיה לילך בדרך ככר טרוד הוא ואין לו פנאי לשאול וכ"כ הרמב"ם ז"ל בזה בסוף פי"ד שם ולא עוד אלא הנכנל ללאת אע"פ שעדיין לא ילא לדרך וזה פשוט:

להורייה הילכו אחר ישיבת רוב א"י. והכי הוא מימרא דרב אסי התם בדף ג׳ ע"א ויליף לה מהאי קרא דיליף הכא לקמן ר"י כ"ל לענין דאייה וכן פסק הרמב"ם ז"ל לענין הוראה בפי"ג שם. ומה דאמר הכא לענין ראייה פשוט הוא דודאי לענין ראייה ביתולין לבוא הציבור לעזרה וכן אם קרב קרבן בטומאה הולכין אחר רוב יושבי א"י ומה שאמרו לטומאה אחר רוב נכנסין לעזרה היינו בקרבן פסח הוא ועיין כדיבור דלקמן:

לטומאה הילכו אחר רוב נכנסין לעזרה. הכי אמרינן בבבלי פסחים פ׳ מי שהיה דף ל"ד ע"ב כמאן אזלא הא דאמר ר׳ ילחק בר רב יוסף בטמאים הלך אחר רוב העומדים בעזרה כמאן כר׳ יוסי בר׳ יהודה שאמר משום ר"א דדרך רחוקה הוית חוץ למפתנו. ומשמע נמי דדוקא גבי קרבן פסח הוא ומש"ע דאינך תשובים כמו בדרך רחוקה הן להאי מ"ד וזה לא שייך כ"א בקרבן פסח. והרמב"ם ז"ל בפ"ז מק"פ הל׳ ו׳ כתב כילד משערין בפסח לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים אין משערין בכל האוכלין באיפשר שיהו עשרים נמנין על פסח אחד ומשלחין אותו ביד אחד לשחוט עליהן אלא משערין בכל הנכנסין לעזרה ועד שהן מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן ולכאורה מהתם משמע דטעמא משום דרך רחוקה הוי ואף דבהאי הא דהתם אליבא דר"א היא ולאו דהלכתא היא דהא קי"ל כר"ע בדרך רחוקה כמו דמשיק הוא ז"ל שם לעיל פ"ה הל׳ ח׳ ואיזו דרך רחוקה ט"ו מיל חוץ לירושלים ש"מ שהבין למד הוא ז"ל הטעם שכתב וגראה דמכאן למד הכל הדין והטעם הדין בכילד משערין כדמסיק הכא וכן הטעם דמדבקיל ועבי הכא מה בכל כת וכו׳ א"כ ש"מ דלא אמר ר"ל זה אלא גבי פסח ומדקי"ל כר"ע בדרך רחוקה ע"כ דליתיה לטעמא דאמר התם דלא איתמר הלא אליבא דר"א וכלומר כמאן אזלא הא אם נאמר דטעמא משום דדרך רחוקה הוי כר׳ יוסי בר"י ולא כת"ק אליבא דר"א גם אבל לפי הלכתא האי טעמא לא קאי כ"א כטעם הוא דבפסח אי אפשר לשער בענין אחר ולהכי לא אמרו זה אלא לענין פסח בלבד וכמה שכתבתי לעיל וכן מוכרח זה עוד מדעתו ז"ל דבפ"ד מביאת מקדש לענין שאר קרבן ציבור הקרב בטומאה לא הזכיר מזה כלום כדמוכרח הוא ג"כ שבבא דהכיא לענין פסח הוא דאיתמר כדאמרן:

ותתייא

מכורת הש"ס

מה. ובזה"ל הש"ס מאי קאמר בהנכנסין לעזרה הרי בערבי פסחים נחלקו לשלשה כיתות ונכנסו כל כת זו אחר זו כדתנן שם וא"כ כיצד משערין אותן אם בכל כת וכת משערין לרוב הנכנסין מהן או אין משערין אלא בכת הראשונה בלבד וכשאתה אומר בכל כת וכת א"כ האיך מתנהגין הם בראשונה דשמא בשניה איכא רובא או ליכא רובא טמאין והיא גופה נמי קמיבעיא ליה אם בכל כת וכת אזלינן בתר רובא דילה או הכל הולך אחר רוב כת הראשונה בלבד ואחריה נגררין כל הכתות האחרות: א"ר יוסי בר' בון. דלא היא אלא בכל הכתות משערינן ועד שהן מבחוץ הן משערין עצמן אי איכא רובא טמאין בכל העומדין להכנס לעזרה או נכנסין הן בחילוק שלשה כיתות זו אחר זו: ר"י בן לוי אמר לראייה הילכו וכו'. כלומר הא דאמרת הולכין בטומאה אחר רוב הנכנסין לעזרה הני מילי לענין קרבן שיקרב בטומאה וכדאמרי' בשלש כיתות גבי קרבן פסח אבל לענין ראייה בעזרה שמצוה בפני עצמה היא כדכתיב בבוא כל ישראל לראות וגו' הולכין אחר כל גבול ישראל ואם יש בהן רוב דוחה הוא את הטומאה ומותרין לילך כדי לראות בעזרה: טעמא דר' יהושע בן לוי. דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת ועד נחל מצרים. וכיון דכתיב וכל ישראל עמו למה לי דכתב עוד קהל גדול וגו' אלא ללמדך דבכל הגבול מלבא חמת ועד נחל מצרים משערינן למיקרי קהל גדול ורוב דהוי ככל ישראל:

הוריות ד

(סוטה ב"ב)

מנחות עה

הוריות ד

תורה אור

מה כל כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד אמר רבי יוסי בי רבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן רבי יהושע בן לוי לראייה הילכו מלבוא חמת עד נחל מצרים רבי תנחומא בשם רב הונא טעמא (מלכים א ח) דרבי יהושע בן לוי °ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו':

הלכה ג מתני'

הורו [א] ב"ד לעקור את כל הגוף אמרו [ב] אין נידה בתורה אין שבת בתורה אין עבודה זרה בתורה הרי אילו פטורין [ג] הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אילו חייבין [ד] ביצד אמרו יש נידה בתורה אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור יש עבודה זרה בתורה אבל המשתחוה פטור הרי אילו חייבין שנאמר (ויקרא ד) °ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף: **גמ'** רבי חזקיה אמר (שם) °מדבר לא כל דבר אמר רבי הילא *ממצות לא כל מצות וכתיב כן כיי דמר רבי אמי בשם רבי יוחנן *גורעין לדרוש מתחילת הפרשה עד סופה. רבי חנניה בשם רבי ירמיה ואפילו באמצע תיבה (שם ב) °ויצקת עליה *שמן מנחה היא לרבות כל המנחות ליציקה. [ה] ולא נמצאת עוקר כל שם *שומרת יום כנגד יום בשאמרו הלילה מותר והיום אסור. ולא נמצאת עוקר כל שחיטה שמואל בר אבא אמר בשאמרו אמה מותרת ושתי אמות אסורות. ולא נמצאת עוקר כל שם השתחוייה בשאמרו [ו] מותר להשתחוות ואסור לשוח. ולא נמצאת עוקר כל שם הוצאה א"ר שמואל בר רב יצחק בשאמרו גרוגרת מותרת ושתי גרוגרות אסורות ואתייא כמאן דמר הכנסה והוצאה אחת היא

ברם

והלא לא כתיב אלא דבר מצות. ומשני כהאי דא"ר אמי בשם ר' יוחנן גורעין לדרוש מתחילת הפרשה וכו'. וגרסינן להא ברפ"ה דסוטה והתם גריס מתחילתה לסופה ונכון הוא וכלו' דגורעין התיבה מתחילתה לסופה כדמיירי התם וכן נמי מסופה לתחילתה כדהכא דגורעין המ"ם מסוף התיבה ונעלם לתחילת התיבה דבר וכמאן דכתיב מדבר דמי וכן מכל מצות כמאן דכתיב כל ממצות: ואפי' באמצע תיבה. גורעין ודורשין כמו דמליט דגורעין ודורשין באמצע המקרא דכתיב ויצקת עליה שמן וגו' במנחת מחבת כתיבא ודריש לה בת"כ ומייתי לה במנחות דף ע"ה ע"א ויצקת שמן מנחה לרבות כל המנחות ליציקה יכול שאני מרבה אף מנחת מאפה ת"ל עליה אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין ת"ל הוא וכדיהיב טעמא התם דאיזו מנחה שהיא צריכה ב' מיעוטין הוי אומר זו מנחת מאפה שיש בה חלות ויש בה רקיקין שמעינן דגורעין תיבת עליה מן האמצע ודרשינן ויצקת שמן מנחה לרבות לכל המנחות ושדינן האי עליה הכא היא ולמעט מנחת מאפה מיליקת שמן לחלות ולרקיקין: ולא נמצאת עוקר כל שם שומרת יום כנגד יום. אמתני' פריך כיצד אמרו וכו' אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור והא עוקרין כל שם שומרת יום הכתוב בתורה כדכתיב וספרה לה ומשני דכשאמרו הלילה מותר אם הוא רואה בלילה מותר והיום אם היא רואה ביום אסור דלילה לא כתיב בפירוש בתורה דכל ימי זובה כתיב: ולא נמצאת עוקר כל שם שחיטה. לא שייכא הכא שחיטה ולא נזכר כאן במתני' כלל ולא בתוספתא ונראה דהוסטה גרסי' א"נ שחיטה מלשון חן שחוט והיינו הוסטה וכלומר דפריך אהא דקתני אבל המוציא וכו' פטור וסלקא דעתיה דאהוסטה קאי דאלו בהוצאה ממש כתיבה בתורה בהדיא אל יצא איש וגו' והיינו הוצאה ואהוסטה נמי דייק דאכתי עקירת כל הגוף הוא מחיוב הוסטה ומשני כשאמרו אמה אחת מותרת להוסיט מרשות היחיד לרשות הרבים ושתי אמות אסור ולקמן פריך על ההוצאה אי מפרשת לה כפשטה: ולא נמצאת עוקר כל שם השתחויה. כשאמרו אבל המשתחוה פטור ומשני בשאמרו מותר וכו'. כלומר בהשתחויה גופה מחלקין לומר זו מותרת וזו אסורה והנכון דאיפכא גרסינן בשאמרו מותר לשוח והיינו בלא פישוט ידים ורגלים ואסור להשתחוות דלא תשתחוה כתיב והיינו בפישוט ידים ורגלים: ולא נמצאת עוקר כל שם הוצאה. השתא פריך אי מפרשינן הוצאה כפשטה הא כתיבא היא ונמצא עוקרין שם הוצאה ומשני בשאמרו גרוגרות אחת מותר להוציא שתים אסור ואין כאן עקירת כל שם הוצאה: ואתייא כמאן דאמר הכנסה והוצאה אחת היא. כלומר על האי שינויא קאי דמשני בשאמרו לחלק בהוצאה בין גרוגרות אחת לשתים ולא משני בשאמרו הוצאה אסורה דכתיבא בהדיא והכנסה מותרת דלא כתיבא בהדיא אלא ש"מ דהוצאה והכנסה אחת היא והיינו הוצאה והיינו הכנסה דכתיב לא תעבירו לא תפיקו ושניהם מרשות לרשות הן ותרווייהו אתו מהאי קרא:

ברם

הלכה ג מתני' לעקור את כל הגוף. כל עיקרה של מצוה כדמפרש ואזיל: הרי אילו פטורין. דכתיב ונעלם דבר קרי ביה ונעלם מדבר מקצת הדבר ולא כולו: אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור. מפרש בגמרא דלאו דעקרו שומרת יום כנגד יום לגמרי שהרי כתובה בתורה וספרה לה ללמד שסופרת אחת כנגד אחת וכל מידי דכתיבא בתורה אין ב"ד מביאין עליו קרבן דזיל קרי בי רב הוא אלא כגון דאמרי זבה לא הויא אלא ביממא כלומר כשרואה דם ביום ולא כשרואה בלילה דכתיב כל ימי זובה: אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור. כגון דאמרי הוצאה והכנסה אסורה דכ' אל יצא איש ממקומו והכנסה נמי בכלל הוצאה היא דמרשות לרשות הויא וזריקה והושטה מותרת: אבל המשתחוה פטור. כגון דאמרי השתחויה דאית בה פישוט ידים ורגלים אסורה ושאין בה פישוט ידים ורגלים מותרת. כללא דמילתא אין בית דין חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודים בו אבל הורו בדבר שהצדוקין מודין בו דזיל קרי בי רב הוא פטורין הן מקרבן ציבור והרבים העושין על פיהם כל אחד וא' חייב להביא קרבן יחיד על שגגתו כשבה או שעירה: **גמ'** ר' חזקיה אמר. מכאן למדו לומר דהוראה לעקור את כל גוף המצוה לאו הוראה היא דכתיב ונעלם דבר ודרשינן מדבר ולא כל דבר: ר' הילא. דריש לה מהכא דכתיב בהאי קרא ועשו אחת מכל מצות ה' וגו' ודרשינן ממצות ולא כל מצות: וכתיב כן. בתמיה וכי כתב קרא כן

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פי"ד מהל' ביאת המקדש הל' ה' ופי"ב שם הל' ב סמ"ג עשין ריז

יא
ב מיי' פי"ד שם הל' ג

יב
ג מיי' שם ופי"ב שם הל' ב סמ"ג שם

יג
ד מיי' פי"ד שם הל' ב' סמ"ג שם

ציון ירושלים

[ה] ולא נמצאת עוקר כל שם. עיין בפל' פקידה בספר בנים ובמונים בהכית ג"ש ספר המדות שכתוט' לבלתי ידעו הכלל זה תשא בלא ניתן לכפרה והשוגג שניתן לכפרה היא שלא ידע שהלקיים והנה הדבר מבואר בש"ס כאן ובבלי דאינו חייב עד שיודו במקצת ויעקור במקצת ולא שיעקור כאמרי כלה דהיינו באם שעוקר כל הגוף וכדמפרש בגמ' זה לא נקרא שוגג אבל בעוקר מקצת הדבר וזהו שוגג שניתן לכפרה. והארכתי בזה בתשובה להרב הג"מ מהו' עזריאל הילדסהייד אב"ד דק"ק אייזנשטאדט יצ"ו:

[ו] מותר להשתחוו' וכו'. לשון הפה"מ בהיפך מגרסא כמ"ש בש"ס דילן ופי' רמב"ם פ"ו מע"ז ה"ח שכתב דבפ"ז אף בלי פשוט ידים ורגלים אסור וכב"מ לא סבירא מקורו והוא מבואר בש"ס דילן ובירושלמי כאן ונלאתי

מראה הפנים

ואתייא כמאן דאמר הוצאה והכנסה אחת היא וכו'. פירושא דהאי מילתא מתבאר מריש המוציא דשבת והבאתי קצת בריש שבועות דקאמר התם מנין שהוצאה קרויה מלאכה ר' שמואל בר נחמן אמר לה מן הדא ויצו משה וגו' ויכלא העם מהביא, מבתיכון וליתן לגזברים ר' חזקיה בשם ר' אילא אפילו הכנסה את שמע מינה כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיכון וליתן לגזברים כך נמנעו הגזברין מלקבל מידן ולהכניסן ללשכה. וא"כ בהא פליגי דלמר לא היה הציווי הלא על ההוצאה מבתיהן אלא דממילא לא היו הגזברין מכניסין כשנמנעו העם מלהביא ואין הכנסה מפורשת בתורה ולר' חזקיה הכנסה בכלל ציווי היתה וכלומר אפי' יביאו להם ימנעו הגזברים מלקבל מידן

כתב"ן ת"ג כי' סט"ו שנסתפק בזה והביא דברי הש"ס כאן ולא הזכיר בהרמב"ם פוסק כן

עין משפט נר מצוה

יד
א ב מיי' פי"ג מהל' שגגות הל' א סמ"ג עשין ריז

מסורת הש"ס

ברם כמאן דמר הכנסה והוצאה שתים הן. ולא נמצאת עוקר כל שם הכנסה אמר רבי יוסי לא שהורו מותר לאכול חלב יודעין היו שאסור לוכל חלב והתורה נתנה רשות לבית דין להורות. רבי בון בר חייה בעי כזית היום וכשני זיתים למחר היך עבידא נביא ומדיח יכול אם יאמרו לך אל תתן תפילין היום תן למחר תשמע להם ת"ל °ללכת בהם בכולן לא (דברים יג) במקצתן הרי עקרת שם כל אותו היום ותימר אין כאן עקירת הגוף וכא אין כאן עקירת גוף. ר' מנא שמע לה מן דבתרה שמואל בר בא אמר בשאמרו אמה מותרת ושתי אמות אסורות הרי עקרת שם כל אותה האמה ותימר אין כאן עקירת גוף וכא אין כאן עקירת גוף:

הלכה ד מתני' *הורו א בית דין וידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם או שלא היה מופלא של בית דין שם או שהיה אחד מהן גר או ממזר או נתין או זקן שלא ראה לו בנים הרי זו פטור שנאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מה עדה י האמורה להלן כולן ראוין להורייה אף עדה האמורה כאן כולן ראוין להורייה: **גמ'** מתניתא דרבי דרבי אמר אין לך מעכב אלא מופלא *של בית דין בלבד כתי' °והיה אם מעיני העדה מי שהוא עשוי עינים (במדבר טו) לעדה. כתיב °והתיצבו שם עמך מה את לא (שם יא) גר ולא נתין ולא ממזר אף הן לא גרים ולא נתינים ולא ממזרים ולא עבדים. ניחא גר ממזר בית דין ממנין ממזרין רב הונא אמר בשעברו ומינו רבי חנניה רבי מנא חד אמר בתוך שבעים והרגה

ברס כמ"ד הכנסה והולאה שתים הן. לא אתיא דא"כ הוי מלי לשטיי כדאמרן: ולא נמלאת עוקר כל שם הכנסה. אסוקי מילתא דואתית כמ"ד וכו' דלעיל היא וכלומר דמכיון דהולאה והכנסה אחת היא לא משני לה בשאמרו הולאה אסורה והכנסה מותרת דאכתי הוי קשיא ולא נמלאת עוקר כל שם הכנסה: לא שהורו מותר לאכול חלב. כלומר דר' יוסי אתא לפרושי דהשתא דאמרינן דהוראה לעקור את כל הגוף לאו הוראה היא לענין קרבן א"כ היכי משכחת לה גבי חלב הא נמי עקירת כל גוף איסור חלב הוא והלכך קאמר דלא שהורו מותר לאכול חלב סתם אמרו אלא יודעין היו שאסור לאכול חלב אלא שאומרים התורה נתנה רשות לב"ד להורות איזה חלב אסור ואיזה מותר ואומרין על החלב אסור זהו מותר ואין כאן עקירת כל גוף איסור חלב לפי טעותן: ר' בון בר חייה בעי. עלה דהיכי אמרת דאם אומרים על החלב האסור שהוא מותר דאין כאן עקירת הגוף הא הויא כמי שאמרו כזית היום וכשני זיתים למחר וכלומר דהיום מתירין לאכול זה החלב ולמחר יורו על החלב האחר שהוא מותר עד שיתירו כל חלב ואכתי עקירת גוף איסור החלב הויא: היך עבידא נביא ומדיח. כלומר דמשני על קושית ר' בון דהא לאו מילתא היא דקאמרת דבכה"ג הוי עקירת כל הגוף דאם כן היך עבידא היא גבי נביא המדיח דהנין גביה דאינו חייב עד שינבא לעקור דבר מדברי תורה כדאמרינן בתוספת' שלהי סנהדרין ואם נתנבא לקיים מקלת ולבטל מקלת פטור ומסיים עלה בברייתא אחרת יכול אם יאמרו לך אל תתן תפילין היום תן למחר תשמע להם. כלומר הואיל דפטור בקיום מקלת וביטול מקלת יכול תשמע להם לדבר זה ת"ל ללכת בהם שמרתם לעשות וגו' ללכת בהם בכולן לא במקלתן קתני מיהת דאם אומר אל תתן תפילין היום אלא למחר דהוי ביטול מקלת וקיום במקלת והלא עקרת שם כל אותו היום ממלות תפילין ואפ"ה את אמר אין כאן עקירת הגוף והכא נמי כשאמרו על החלב אסור שהוא מותר ולא אמרו מותר לאכול כל חלב אין כאן עקירת כל הגוף: ר' מנא שמע לה מן דבתרה. כלומר מהאי מתני' וכדשנינן לעיל ומשום דלעיל איירינן בשמעתא מעניגא דחלב קרי לה כאן במתני' דבתרה דמתרלינן לעיל בשאמרו אמה אחת מותרת וכו' והא הורה אור אכתי הרי עקרת שם כל אותה האמה דהיא ג"כ אסורה להוציא מרה"י לר"ה ואפ"ה את אמר דאין כאן עקירת הגוף הואיל ולא עקרו גוף האיסור של עיקר המלאכה והכא נמי גבי חלב כן דאין כאן עקירת הגוף כדאמרן:

הלכה ד מתני' ואמר להן טועין אתם. לא הויא הוראה דכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו עד שישגו כל הסנהדרין: או שלא היה מופלא של ב"ד שם. הגדול שבהן שהוא ראש הישיבה: או שהיה אחד מהן גר וכו'. דאלו שאינן מיוחסין אינן ראוין לסנהדרין כדיליף בגמרא וכן זקן ושלא ראה לו בנים אינו ראוי לדון דיני נפשות שסתמן אכזרים הן:

גמ' מתניתא. דקתני המופלא של ב"ד בלבד הוא דמעכב: דרבי. היא כדאמר לעיל בהלכה ב' והיה אם מעיני העדה כתיב מי שהוא עשוי עינים לעדה וזהו המופלא של ב"ד: כתיב והתיצבו שם עמך. ודרשינן עמך בדומין לך מה את וכו': ניחא גר. דקתני במתני' דמשכחת לה שהיה בב"ד דאע"ג דאין ראוי לדון דיני נפשות מ"מ ראוי לידון דיני ממונות אלא ממזר קשיא וכי ב"ד ממנין ממזר ואע"ג דגם ממזר כשר לדיני ממונות כדאמרינן בפ"ד דסנהדרין הכל כשרין לד"מ לאהויי ממזר מיהו הכא דבב"ד הגדול שבירושלים עסקינן וכדאמרינן לעיל דבהוראת ב"ד הגדול הוא דאיירי קרא ואמרינן בעשרה יוחסין דבירושלים נהגו בעלמן סילסול ולא היו ממנין ממזרין אפי' לדיני ממונו': בשעברו ומינו. אותן וקמ"ל לענין הוראה דבדאיכא חד שאינו ראוי והורו דאין הוראתן הוראה: ר' חנניה ר' מנא. פליגי בהני דאין ראוין להוראה דקתני היכי משכחת לה שיהו בב"ד דהא אין ממנין אותן: חד אמר בתוך שבעים. ומתרץ לה כדרב הונא בשעברו ומינו:

והרגה

מראה הפנים

מידן ולהכניסן. והיינו דקאמר הכא והתייא וכו' וכדפרישית בפנים. ועוד גרים שם ר' חזקיה בשם ר' אתא שמע כולהן. להולאה ולהכנסה. מן הדין קרייה לא תוליאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו. וכלומר דלא הוזכר שם אלא מלאכת משא וא"כ וכל מלאכה לרבות הכנסת משא. והתם בפרקין דף ד' גרים הילאה הא כתיבה לא תוליאו משא מבתיכם דאמרי הולאה הוא דאסור הכנס' מותר ואכ"א דאמרי הולאה והכנסה הוא דאכירה מושיט וזורק בריא. ומבואר הוא דהיא גי' הגהונה וז"ל למתוק כלום דהני ליתני פליגי בפלוגתא דאמוראי בהאי הלמודא אם דרשינן מהאי קרא לשניהם להולאה ולהכנסה או לא והלכך נמי מייתי קרא דירמיה ולא מייתי קרא דמפורש בתורה בהולאה דהא דר' חזקיה בשם ר' אילא קאמר דמקרא דוילו וגו' איכא למישמע להכנסה נמי מ"מ איכא למידתי דעיקר כליווי היה להולאה וממילא היו גיזברין נמנעין מלהכניס. והיינו דר' חזקיה בשם ר' אתא מייתי נמי התם הכי קרא דירמיה דטפי משמע למילף לתרווייהו מהאי קרא ולי' קמא דגמרינן בפרקין ס"ל כהאי מ"ד קמא בסוגיא דשבת דלא ילפינן אלא להולאה וכן מקרא דירמיה ס"ל דאינו מוכרת דוכל מלאכה וגו' להכנסה קאי ולי' בהרת כר' חזקיה בשם ר' אתא ס"ל. ועיין ברים שבועות כמה שכתבתי הג"מ בין הסוגיא דהכא ובין סוגיא דהתם בריש הזורק. והרמב"ם ז"ל כתב בדין דהכא בריש פ' י"ד שם אבל אם טעו והורו שאמרו המוליא מרשות לרשות הוא שחייב שנא' אל ילא איש ממקומו אבל הזורק או המושיט מותר או שעקרו אב מאבות מלאכות והורו שאינה מלאכה הרי אלו חייבין. היינו כסוגית הש"ס דילן דריש הזורק כמבואר התם דתשיב להולאה מפורש והכנסה סברא הוא מה לי עיולי וכו' וא"כ נ"ל דלא עקרו אלא להזורק ומושיט דהא הכנסה בכלל הולאה ומרבות לרבות היא ומ"ש או שעקרו אב מאבות מלאכות וכו' נ"ל כאותן שאר אבות שאינן מפורשין בתורה אלא כמכו חכמים להני דהוו במשכן כדתשיב לשו כשבת דומות להן כדכתב הוא ז"ל בפ"ז מהל' שבת והא דבעי רב יוסף בפרקין אין תרישה בשבת וכו' אי הוי עקירת כל הגוף בעקירת חדא מלאכה או לא משמע לכאורה דלא איפשיטא בה' בעיא מיהו הא ליתא דדתוי בעלמא ניגהו דקאמר כדשנין דמהכא לא תיפשוט מידי אבל מכל מקום לדינא ודאי כחדא מלאכה לא הוי עקירת כל הגוף דהא איכא קיום שבת בשאר כל המלאכות וכדקאמר הכא לא שהורו מותר לאכול חלב וכו' וכלומר לא שעקרו כל איסור חלב לגמרי אלא שאמרו התורה נתנה רשות להורות בחלב מן החלבים והה"ד בשבת. וכיולא בזה וכבר נודע דבענין מה שנסתפק לו ז"ל מהתם למד מפשיטותא דהכא.

וכענין בעיא דר' זירא דהתם דיליף לה מנביא המדיח עיין בדיבור דלקמן:

רבי מנא שמע לה מן דבתרה. נראה דר' מנא פליג אפשיטותא דלעיל מנביא המדיח דהיאך ילפינן מהתם הא קאמר באל תתן תפילין היום אל תשמע להן וגבי דהכא אפשר לומר דהתורה אמרה אל תשמע להן ומ"מ שמעינן דביטול מקלת הוי ולא עקירת כל הגוף מדפטרה התורה להנביא ממיתה בכה"ג וכדפרישית בפנים עם כל זה קשיא היא ועוד דמן הסברא הוא דלא תנית תפילין היום לא הוי עקירת הגוף כמו חלב זה מותר לעולם וחלב זה אסור דעוקר איסור חלב הזה לעולם והלכך פשיט ליה מן הא דאמרו אמה מותרת וכו' דדמיא ממש לחלב זה מותר וחלב זה אסור. והתם פשיט לה רבינא לבעיא דר' זירא אין שבת בשביעית מנביא המדיח דדמיא לגמרי אין שבת בשביעית לאל תתן תפילין היום דלא הוי עקירה אלא לפי שעה. ולפי מה שנתבאר היה לנו ליתן טעם בהא דלא הביא הרמב"ם ז"ל שם לדין דאין שבת בשביעית וכפשיטותא דרבינא דלא הוי עקירת הגוף משום דנלמד מן חלב מהחלבים שביאר לעיל דאפי' בעוקר מקלת איסור חלב לעולם לא הוי עקירת הגוף ומכ"ש בעקירת לפי שעה וכמה שהוזכר דיש ללמוד סברא זו מן הא דר' מנא דהכא ומיהו עדיין לא נתיישב זה לפענ"ד אם היה גרסתו ז"ל כפי הגי' שלפנינו בפשיטות רבינא ואפשר דגי' אחרת היה לו שם:

וידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם. עיין לעיל הלכה ב' ד"ה מתניתא כגון שמעון בן עזאי מה שנתבאר מזה:

מתניתא דרבי דרבי אמר אין לך מעכב אלא מופלא של ב"ד בלבד. הכי תני לה בתוספתא פ"א הורו ב"ד ואחד אינו מהן הם פטורין רבי אומר אני עד שיהא מופלא שבהן. וכתיב לן במתני' כדעתיה ועיין לעיל הלכה ב' שם:

כתיב והתיצבו שם עמך. והתם המסקנא מאתך דעמך משום שכינה הוא ונתבאר זה לעיל בפ"ד דסנהדרין. והא דפריך הכא וב"ד ממנין ממזרין ומשמע דהא בירושלים מחלק בין גר לממזר לכתחילה כדפרישית בפנים אבל מש"ס דילן פ' עשרה יוחסין דף ע"ו ע"ב משמע דגם בגר אין ממנין אותו לכתחילה לשום מינוי עד שתהא אמו מישראל ואפי' בסנהדרי קטנה שבכל עיר כדפירש"י ז"ל שם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מלכים הל' ד' ולא למלכות בלבד וכו' ואפ"ל דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל וכו' ופשוט הוא דלדעת הש"ס דילן מתפרשא המתני' בשעברו ומינו או שהניחו אותן למנין המורין לכל אלו דקתשיב לשו:

ליח

מסורת הש"ס

(פסחים פ"ו)

עין משפט נר מצוה

טו

א מיי' פי"ג מהל' שגגות הל' א והל' ב סמ"ג עשין רח

טז

ב ג מיי' פי"ג שם הל' ו סמ"ג שם

יז

ד ה מיי' שם פי"ב הל' א

וחרנה אמר חוץ לשבעים. ... הוריה נעשה כאבן:

וחרנה אמר חוץ לשבעים. מאן דמר חוץ לשבעים ניחא ומאן דמר בתוך שבעים הא חוץ לשבעים לא מכיון שאינו ראוי להורייה נעשה כאבן:

הלכה ה מתני'

[א] הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין פר [ב] מזידין ועשו שוגגין מביאין כשבה או שעירה [ג] שוגגין ועשו מזידין הרי אלו פטורין:

גמ' לית הדא פליגא על רבי שמעון בן לקיש דמר רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש מתניתא כגון שמעון בן עזאי יושב לפניהן ומזידין ועשו שוגגין. וכי יש זדון לשגגה ליחיד אצל הוריית בית דין חברייא בשם רבי שמעון בן לקיש בשלא קיבלו רוב הציבור עליהן רבי זעירא בשם רבי שמעון בן לקיש בשבעטו בהורייתן מה מפקה מביניהון קיבלו עליהן וחזרו ובעטו על דעתיה דחברייא כיון שבעטו פטורין על דעתיה דרבי זירא מכיון שקיבלו עליהן משעה ראשונה הרי אילו חייבין:

הלכה ו מתני'

הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין פר ובע"ז מביאין פר ושעיר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר [ד] שנים עשר שבטים מביאין שנים עשר פרים ובעבודה זרה שנים עשר [ה] שבטים שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים ר"ש אומר שלשה עשר פרים ובעבודה זרה שלשה עשר פרים שלשה עשר שעירים פר ושעיר לכל שבט פר ושעיר לבית דין: **גמ'** *מאן תנא רוב רבי מאיר דתני היא מחצית כל השבטים היא מחצית כל שבט ושבט ובלבד רוב

רבי

וחרנה אמר חוץ לשבעים. דמיירי שלא היו בכלל הסנהדרין אלא חוץ לשבעים היו ובשעת הוראה ישב א' מהן בתוך השבעים: מאן דאמר חוץ לשבעים ניחא. דלא קשיא כלל היאך מינו אותן: ומאן דאמר בתוך שבעים. ומשני לה בדיעבד הא חוץ לשבעים לא בעי לאוקמי להמתני' ומאי טעמא וקאמר דהייטו טעמיה דהאי מ"ד דמכיון שזה אינו ראוי להוראה וחוץ לשבעים הוא נעשה כאבן ולא איצטריך התנא לאשמועי' דמסיכי איתי יקבלו אותו למנין בשעת הוראה והלכך מוקי לה בשעברו ומינו והיה בכלל השבעים ואשמועינן דמעכב בדיעבד לענין הוראה כמו להלן בד"כ עד שיהו כולן ראויין להורייה:

הלכה ה מתני' מביאין פר. ר"מ כדאית ליה ור' יהודה כדאית ליה ור"ש כדאית ליה במתני' דלקמן: מזידין. שידעו הב"ד שהדבר אסור והקהל עשו שוגגין אין כאן פר שהרי הב"ד מזידין הן ומזיד לאו בר קרבן הוא והעושים בשוגג מביאין כל אחד ואחד קרבן יחיד בשוגג כשבה או שעירה: שוגגין. הב"ד שהיו שוגגין וידעו הקהל שטעו ועשו מזידין הרי אלו ואלו פטורין מן הקרבן ב"ד פטורין שלא עשו הקהל על פי הוראתן והקהל פטורין שהרי מזידין הן ומזיד לאו בר קרבן הוא:

גמ' לית הדא פליגא על רשב"ל. דאמר לעיל בהלכה ב' דמתניתא דקתני בידע אחד מהן שטעו ואמר להן טועין אתם כגון שמעון בן עזאי יושב ודן לפניהן ואם כן הוו כמזידין וכדמוקי התם שאע"פ כן עמדו בדעתן והוראתן אלא אחרים הויא הוראה לענין שהבית דין מביאין פר בהוראה: ומזידין ועשו שוגגין. כלומר והשתא קשיא על דר"ל מתני' דהכא דקתני בית דין מזידין ועשו הקהל שוגגין דהב"ד פטורין מפר והקהל הוא דמביאין כל אחד קרבן יחיד ואמאי הא לרים לקים בית דין חייבין בפר דהא אמר הוראתן אלא אחרים הוראה הויא: וכי יש זדון לשגגה ליחיד אלא הוראת בית דין. אסוקי פירכא הוא וכלומר דהא דאמרינן לעיל בהלכה א' דמדייק על מתני' דקתני והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם למה לי למיתני שוגג וכי יש זדון לשגגה הא על פיהם קאמר ובית דין הוא דשגגו בהוראה ומשנינן דהא קמ"ל דדוקא שוגג ליחיד אלא הוראת בית דין ולאפוקי שגג בפני עצמו וכגון שבית דין הורו חלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו דהאי לאו תלה בבית דין הוא וחייב בקרבן יחיד ומכל מקום הב"ד חייבין בפר מפני אחרים שעשו על פי הוראתן והשתא הדרינן לקושיין על ר"ל דקס"ד דשוגגין דקתני הכא שהקהל הן שוגגין וכסבורין שמותר לעשות על פי הוראת בית דין ואף על פי שמזידין הן ואם כן לא דמיא למה דאמרינן בהא דליחיד אלא הוראת בית דין דהתם לאו תולה בבית דין כלל הוא אבל הכא תולין בבית דין הן וכיון דאשכחן בהא דר"ל דאף על פי שזה אומר להן טועין אתם

וכמוזידין הן ואפ"ה הויא הוראתן הוראה אלא אחרים ומביאין פר ואמאי קתני הכא דב"ד פטורין והקהל הן דמביאין כל א' קרבן יחיד וקשיא לר"ל: בשלא קיבלו רוב הציבור עליהן. את הוראתן ושוגגין דקתני שעשו בשגגה בפני עצמן והויא דומיא דאמרינן בהל' א' ביחיד שעשה בפני עצמו שוגג דחייב בקרבן דלאו תולה בב"ד הוא אלא דהתם ב"ד מביאין פר מפני האחרים שעשו על פי הוראתן והכא כיון דכל הקהל עשו שוגגין ע"פ עצמן אין כאן על פי הוראת ב"ד והלכך אין ב"ד מביאין פר ולא דמיא להא דר"ל דלעיל דהתם האחרי' ע"פ ב"ד עשו: בשבעטו בהוראתן. שהמבעט בהוראה אע"פ שעשה כהורא' שהורו ב"ד אפ"ה ב"ד פטורין שלא על פיהן עשה אלא שנדמה לו שהוא כן כדאמרינן ברים מכלתין במתני': מה מפקה מביניהון. בין חברייא לר' זעירא וקאמר קיבלו עליהן הוראתן: וחזרו ובעטו איכא בינייהו. ונראה דנתחלף בספרי הדפוס וכצ"ל על דעתיה דר' זעירא כיון שבעטו פטורין הב"ד. ועל דעתיה דחברייא מכיון שקיבלו עליהן משעה ראשונה הרי אלו חייבין:

הלכה ו מתני' הורו ב"ד ועשו כל הקהל או רובן וכו' מביאין פר. האמור בפ' ויקרא ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת: ובע"ז. אם הורו להתיר באיסור ע"ז מביאין פר ושעיר האמור בפ' שלח לך וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה ודרשינן איזו מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצות הוי אומר זו ע"ז וכתיב התם והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל הקהל פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת וקסבר רבי מאיר דבין בשגגת שאר עבירות האמור בויקרא ובין בשגגת ע"ז האמור בשלח לך בית דין הן מביאין בשביל כל הקהל: ר' יהודה אומר שנים עשר שבטים וגו'. ר' יהודה סבר כל שבט ושבט אקרי קהל שנאמר ויעמוד יהושפט בקהל יהודה הלכך בשאר עבירות כל שבט ושבט מביאין פר האמור בהוראת בית דין ובע"ז מביאין כל שבט ושבט פר ושעיר: רבי שמעון אמר שלשה עשר פרים וכו'. רבי שמעון סבר אין בית דין ששגגו בהוראה מתכפרים בפרים ושעירים של הקהל הלכך בשאר עבירות מביאין י"ג פרים לבית דין בפני עצמו ולכל השבטים בפני עצמן ובע"ז י"ג פרים ושעירים פר ושעיר לכל שבט פר ושעיר לב"ד:

גמ' מאן תנא רוב רבי מאיר. האי סוגיא גרסינן בפ' כילד צולין והתם קאי על מתני' דתנינן נטמא הקהל או רובו ועשהו בטומאה וקאמר מאן תנא רוב כלומר דבעינן רוב כל קהל ישראל דוקא רבי מאיר היא דשמעינן ליה דסבירא ליה הכי לענין הוראת ב"ד: היא מחצית כל השבטים וכו'. כלומר בין שעשו ששה שבטים שלימים בין מחצית כל שבט ושבט שעשו דהוי כששה שבטים ובלבד שיהו רוב כל קהל ישראל אז ב"ד מביאין פר:

רבי

מראה הפנים

לית הדא פליגא על ר' שמעון בן לקיש וכו'. פיקרס דהאי מילתא נתבאר לעיל בהלכה ב' בד"ה מתניתא כגון שמעון בן עזאי וכמה דנתלקו הסוגיות. וכולה סוגיא דהכא אזלא לפי שיטתא דהאי תלמודא דלעיל שם דאלו לשיטתא דהש"ס דילן לא בעינן לאוקמי בהני אוקמתות כשבעטו וכו' דפשוט הוא דהקהל עשו שוגגין בפני עצמן בבעם עצמן וב"ד פטורין דמזידין הן וקהל הן שחייבין כל א' קרבן יחיד כמה שנתבאר שם ונפיל. והא דקאמר מה מפקה מביניהון וכו' יש לפרש גם לפי גי' הספרים דעל דבתים דחברייה כיון שבעטו פטורין דבעו שיקבלו עליהן הוראתן מתחילה ועד סוף ועל דבתים דר' זעירא דאמר בשבעטו בהורייתן היינו שבעטו בתחילה או שרגילין לבעוט וכשקיבלו עליהן עכשיו משעה הראשונה שוב אינו מועיל מה שחזרו ובעטו והוי כעשו ע"פ הוראת ב"ד וב"ד חייבין וככר נתבאר דלהאי דינא דמתני' אין נ"מ בזה לפי סוגית הש"ס דילן ומיהו לענין יחיד שמבעט בהוראה שנתבאר ברים פירקין איכא נ"מ מהאי פלוגתא דחברי' ור"ז ונראה דדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"ג משגגות בהל' ס' מדין מבעט בהוראה וכן אם תלה בעצמו ואכל וכו' לא מפני הוראתן אלא מפני שהוא מותר כדעתו ה"ז חייב וכו' ומשמע דכל אימת שתלה בעצמו ואכל מחמת שנראה לו כדעתו כך ככר נתחייב הוא וא"כ בין אם בעט בתחילה או בסוף הכל לאו תלה בב"ד מיקרי כדעת חברייא דנתבאר כאן:

רבי

עין משפט נר מצוה

יח
א מיי׳ פי״ב ופי״ג מהל׳ שגגות הל׳ ב

יט
ב מיי׳ פ״ז מקרבן פסח הל׳ ב

רבי יודה אומר חצי ^ה^ כל שבט ושבט ובלבד רובי שבטים שלימים. שבט אחד גורר כל השבטים רבי מאיר אומר כל השבטים קרוין קהל רבי יודה אומר כל שבט ושבט קרוי קהל ואתייא דרבי שמעון כרבי יודה כמה דרבי יודה אמר כל שבט ושבט קרוי קהל כן רבי שמעון אומר כל שבט ושבט קרוי קהל מה ביניהון גרירה רבי יודה אומר שבט אחד גורר כל השבטים רבי שמעון אומר אין שבט אחד גורר את כל השבטים. מודה והוא שתהא *הורייה מלשכת הגזית. אמר רבי יוסי טעמא דהין תנייא °מן המקום ההוא אשר יבחר ה׳. רבי אבון בשם רבי בנימן בר לוי קרייא מסייע למאן דמר כל שבט ושבט קרוי קהל דכתיב °גוי וקהל גוים יהיה ממך ואדיין לא נולד בנימן. אמר רבי חייה בר בא כשם שהן חלוקין כאן כן הן חלוקין בטומאה *דתני *היה ציבור חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני רבי יודה אומר הטהורין ^י^ עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן אמרו לו אין הפסח להצאין אלא או כולן בטומאה או כולן יעשו בטהרה.

מני

דברים יז

בראשית לה

פני משה

רבי יהודה אומר חלי כל שבט ושבט. כלומר אפי׳ מחלית שבט א׳ מן כל שבט ושבט עד שיהו רוב השבטים כדמסיים ואזיל ובלבד רובו שבטים שלימים שיהו כמו רוב בשבטים. וכן שבעה שבטים וכ׳ ש כאן רוב השבטים אע״פ שאינם רוב כל קהל ישראל הוי רוב: שבט אחד גורר כל השבטים. כלומר ולפעמים אפי׳ שבט אחד שחטא חייבין וכגון שהוא רוב הקהל ולא עוד אלא שהוא גורר כל השבטים שאף שאר השבטים שלא חטאו מביאין פר מאחר דאיכא רוב הקהל ודינו כמו דאיכא רובא דשבטים דהוי כאלו כלן שחטאו כדאמר ר׳ יהודה במתני׳ דלקמן וכן בשבט אחד ממש כדמפורש לקמן: ר׳ מאיר אומר כל השבטים קרוין קהל. כלומר רבי מאיר דסבירא ליה דדוקא כל השבטים כולן הוא דאיקרו קהל והלכך רוב כל קהל ישראל בעי ורובו ככלו: ר׳ יהודה אומר כל שבט ושבט קרוי קהל. ואפי׳ בשבט אחד שעשו אם הן רוב כל הקהל חייבין והלכך או ברוב כל הקהל אע״פ שאינם אלא שבט אחד או ברוב השבטים אע״פ שאינם רוב כל הקהל ס״ל דחייבין וכדלקמן: ואתייא דר׳ שמעון כר׳ יהודה. בהא דס״ל דשבט אחד איקרי קהל כדקאמר כמה דר׳ יודה וכו׳ דהא במתני׳ דלקמן גבי פלוגתייהו דר״מ ור״י ור״ש לא פליג ר״ש אדר׳ יהודה אלא אם ב״ד מתכפרין בפר הקהל או לא דר׳ יהודה ס״ל דמתכפרין ור״ש ס״ל דאין מתכפרין כדקאמר הכא במתני׳ ומיהו בהא לא פליג דאפי׳ איגן רוב כל הקהל אלא שבעה שבטים שחטאו והן רוב השבטים כל שבט ושבט מביא פר משום דכל שבט ושבט איקרי קהל וחייבין כל אחד ואחד בפר: מה ביניהן. בענין זה דמודו תרוייהו ושוין הן דכל שבט ושבט קרוי קהל ומכל מקום בהא איכא בינייהו גרירה דלר׳ יהודה גוררין הן השבטים שחטאו לשאר השבטים שלא חטאו ואף הן מביאין פר לכל שבט ושבט ור״ש לית ליה גרירה אלא אותן שחטאו הן מביאין: שבט אחד גורר וכו׳. כדפרישית לעיל אם הוא רוב כל הקהל אפילו שבט אחד ממש בלבד שחטא גורר הוא לכל הקהל וצריך כל שבט ושבט להביא פר וכן אם הוא שבט היותר על מחלית השבטים ואע״פ שאינם רוב כל הקהל גורר כולן וצריכין שאר כל השבטים להביא כל שבט ושבט פר ור״ש לית ליה הא כדאמרן: מודה והוא וכו׳. ר׳ יהודה דאית ליה גרירה אפילו בשבט אחד מודה הוא דדוקא שתהא ההורייה מב״ד שבלשכת הגזית והוא ב״ד הגדול. וכן נמי יש לפרש דר״ש מודה לר׳ יהודה בהא דר׳ יהודה ע״כ דס״ל הכי דהא בהדיא קאמר במתני׳ דסוף פרקין בהורו ב״ד של אחד מן השבטים דהוהי השבט שעשו בלבד הן שחייבין ושאר כל השבטי׳ פטורין וא״כ הא דקאמר שבט אחד גורר כל השבטים ע״כ בהוראת ב״ד הגדול הוא דאית ליה גרירה: טעמא דהין תנייא. דקאמר שתהא הוראה מלשכה הגזית דאז הוית הוראה לכל הקהל משום דיליף דבר דבר מזקן ממרא דכתיב ביה אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה׳: דכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך ועדיין לא נולד בנימין. כלומר בשעתא דקא״ל הכי בבואו מפדן ארם כבר נולדו כל השבטים כ״א בנימין עדיין לא נולד וקאמר ע״ה קהל גוים אלמא דשבט אחד איקרי קהל: כשם שהן חלוקין כאן. לענין הוראה כך הן חלוקין בטומאה בקרבן פסח הבא בטומאה אם מחלה כל הקהל כרוב הוא או לא: דתני. בתוספתא דפסחים פ״ו: הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני דברי ר״מ. והכי גרים לה בכילד צולין. דר״מ לטעמיה דס״ל מחלית השבטים או הקהל אינן כרוב כדאמר לעיל ובלבד רוב: ר׳ יודה אומר. וכן גרים נמי בכילד צולין ובתוספתא שם גרים בהא ר״ש אומר חליין טהורין וחליין טמאין הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן. והכי מוכח מאמרו לו לקמיה. דס״ל מחלה על מחלה כרוב הילכך הטהורין עושין לעצמן בטהרה והטמאין עושין לעצמן בטומאה ואינן נדחין לפסח שני דכרוב הן:

הורה אור

מני

מסורת הש״ס

הוריות ה פ״ב

(תוספתא פסחים פ״ו) פסחים צט פ״ב

מראה הפנים

רבי יודה אומר חלי כל שבט ושבט ובלבד רובי שבטים שלימים. אחר שנתבאר הסוגיא הטיב בפנים דר׳ יהודה סבר כשיש רוב מן השבטים שלימים הוי רוב ועל כרחך אע״פ שאינם רוב הקהל קאמר דברוב הקהל הא קאמר בהדיא אפילו שבט א׳ גורר כל השבטים והיינו בהורא׳ ב״ד הגדול בלבד דאז גורר כל השבטים כדאמר הכא בהדיא לקמן מודה והוא שתהא הורייה מלשכת הגזית וכן מסיק התם בדף ה׳ ע״ב אליבא דר׳ יהודה הכי כהאי בריתא דספרי דמייתי התם ר׳ יהודה אומר שבט שעשה וכו׳ ואמר רב אשי מתני׳ נמי דיקא וכו׳ וכן הא דקאמר שבט אחד גורר כל השבטים ע״כ בשהן רוב הקהל דאי לאו הכי רוב שבטים שלימים בעינן וזה מבואר בשיטות בדברי ר׳ יהודה. ונתבאר נמי מזה דר׳ יהודה ס״ל כוותיה דר׳ שמעון בן אלעזר משמו של ר״מ באחת ופליג עליה באחת כדמייתי לה הכא בהלכה דלקמן וכן התם גם תעשו שבעה והן רובו וכו׳ דבריתא לא ס״ל כוותיה דתעשו שבעה שבטים דוקא קאמר וכדמפרש לה הכא בהדיא לקמן לא אמר אלא שבעה וכן רובו הא תמשה אע״פ שהן רובו פטורין ובהא פליג עליה ר׳ יהודה דאיהו ס״ל אפי׳ שבט אחד והוא רוב של הקהל חייבין ואם בהוראת ב״ד הגדול היא גורר כל השבטים וסבר לה כוותיה בהדא בסיפא דאם הן רוב השבטים אע״פ שאינם רוב הקהל חייבין כדשמעינן הכא בהדיא מדברי רבי יהודה ומעתה אין צורך לנו להאריך בדברים דממילא מבואר. הוא דפסקו של הרמב״ם ז״ל בפי״ב בהל׳ א׳ מדינים אלו וכן בפי״ג בהל׳ ב׳ מדינים אלו הכל הולכין כדברי ר׳ יהודה דהלכתא כוותיה לגבי ר״מ ור״ש ולגבי רשב״א דקאמר משמו של ר״מ כת״ב וכדמייתי שם. כ״א בהאי פלוגתא דסוף פרקין בהורו ב״ד של אחד מן השבטים זה פשוט הוא דהלכה כחכמים. והכ״מ כתב בפי״ב דפסק הרמב״ם דמסתבר טעמיה וכ״כ עוד בפי״ג ואני יתן וידעתי אם מסתבר טעמיה דרשב״א א״כ מפני מה לא פסק הרמב״ם לכולא מילתא כוותיה ואף בדינא דריפא דרשב״א דוקא אם חטאו שבעה שבטים וכן רוב הקהל קאמר ואפי׳ לא היה מפרש הש״ס הכא בהדיא לדבריו כן משמעות דבריו הכי הוו ומכ״ש דבהדיא אמר ר׳ אלעזר כאן לפרש דברי רשב״א והאריכות כאן בחנם כי זה ברור ופשוט דפסקו של הרמב״ם ז״ל אתייא בכל חלוקי הדינים כוס כר׳ יהודה וכפי מה שנתבאר. ומשתי הסוגיות האלו נתבאר על נכון דעתו של ר׳ יהודה ודיוק דברי הרמב״ם במה שכתב בפי״ג בס כתלוקה או שהיו העושים בני שבעה שבטים כולן כדברי ר׳ יהודה המבוארים כאן בהא דקאמר רובי שבטים שלימים אלא דהכא מוסיף דאפי׳ חלי כל שבט אם יש בהן בשיעור שבעה שבטים וי״ל לפרש גם דברי הרמב״ם בענין זה שיהו כפי בני שבעה שבטים שלן ואף דלא משמע כן בדבריו אלא דלריך שיהו בני שבעה שבטים כולן קאמר בזה נאמר דסמך על דברי ר׳ יהודה במתני׳ כמשמעות פשטות דבריו ומיהו כל דבריו כר׳ יהודה הן. וכן הא דכתב בפי״ג ב״ד חייבין זה פשט הוא דדעתו שהציבור הן שמביאין בשביל הב״ד וכמ״ש נ״ז י״ג שם ואין בזה סיקפוק כלל דהלכה כר׳ יהודה לגביה ר״מ דליבור מייתי מיהו הכל נכון הפר וכמבואר מענין זה לעיל בהל׳ ד״ה הוריות בהוריות פ״ס:

מודה הוא שתהא הורייה מלשכת הגזית. כזה אזיל האי תלמודא לשיטתיה בענין ג״ש דבר דבר מזקן ממרא וכפי אשר נתבאר לעיל בהלכה א׳ ד״ה אין חייבין עד שתהא הורייה מלשכת הגזית וע״ש שבארתי לדעת דלא ס״ל הא׳ ג״ש ומיהו הכל מודים דבהוראת ב״ד הגדול בלבד דוקא תלית ההורייה:

דכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך והדיין לא נולד בנימין. והתם דף ה׳ ע״ב דריש לה מקרא דויחי ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים. ולכאורה טעמא בעי דלא מייתי מקרא הקודם בתורה ומהאי קרא דויחי לריך עדיין רמז לקרא דוישלח כדפרש״י ז״ל שם והיכא א״ל הכי וכו׳ וכזה היה אפשר לומר דרב אחא בר יעקב דדריש הכי לטעמיה אזיל דקאמר התם בסוף פרקין דשבט לוי לא איקרי קהל ודריש ליה מהא דכתיב בהאי קרא גופיה ונתתי את הארץ הזאת וגו׳ כל שיש לו אחוזה וכו׳ ובקרא דוישלח לא כתיב הכי בהאי קרא גופיה והלכך מייתי לה האי קרא לדרשת שבט אחד מיקרי קהל. ובאמת דהאי תלמודא דייק ליה דמייתי האי קרא דוישלח כדאמר הכא בסוף תענית גבי חמשה עשר באב בו הותר שבט בנימין לבא בקהל מקרא קהלו ורחקוהו ומקרא קראו וקרבוהו. ויש שם טעות דמוכח בחילוף המקראות וכצ״ל מקרא קראו ורחקוהו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי מקרא קראו וקרבוהו גוי וקהל גוים יהיה ממך ועדיין לא נולד בנימין וכן הגי׳ בב״ר פרשה פ״ב כלומר בתחלה דרשו כל המקרא גוי וקהל גוים על אפרים ומנשה לפי שאמר יעקב ליוסף אל בדי נראה אלי וגו׳ ונתתיך לקהל עמים וגו׳ ועתה שני בניך וגו׳ אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי והיו סבורין דכך אמר לו מה שאמר לי הקב״ה גוי וקהל גוים לומר שגוי אחד ממך עתיד ליחלק לקהל גוים ועתה אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי וכין לנחלה וכין לשון יקראו קהל על א׳ ואחד לשבט בפני עצמו לכל דבר והשתא איכא י״ב שבטים בלא בני מנין ולהקוהו ולבסוף דקדקו המקרא גוי וקהל גוים דגוי קאי על בנימין וקהל גוים על אפרים ומנשה לפי שעדיין לא נולד בנימין בשעה שאמר לו הקב״ה כן וא״כ אפשר מתפרש האי קרא כן ומעתה האי קרא דויחי ע״כ דהכי מתפרש ויאמר אלי וגו׳ ונתתיך לקהל עמים דכוליה קרא דגוי וקהל גוים רמז ליה וגוי דקאמר על בנימין הוא יקרא קהל דשבט אחד קרוי קהל וקהל אחר עתיד ליחלק ועתה שני בניך וגו׳ אפרים ומנשה כראובן ושמעון. וזהו כפירוש רש״י בחומש. וע״כ דמה שעתיד ליחלק לא הוי אלא לענין נחלה אבל לא שכל אחד יקראו לקהל בפני עצמו וכדמסיק רבא התם בסוף פירקין כדמוכחת מקרא דבתריה ומולדתך וגו׳ על שם אחיהם יקראו בנחלתם אלמא דמה שנחשבו אפרים ומנשה לשנים לנחלה דוקא הוא או לדגלים דכנחלתן כך חנייתן ולא לדבר אחר. והשתא ניחא נמי הא דמייתי התם קרא דויחי דמשם נלמוד פירוש קרא דוישלח מדקאמר ונתתיך לקהל עמים וגו׳ אפרים ומנשה וגו׳ בנחלתם ש״מ דגוי על בנימין קאי והוא יקרא קהל לכל דבר ואפרים ומנשה לנחלה. והאי תלמודא מייתי קרא דוישלח והיינו הך דמשתמע דבנימין קרוי קהל ולפי מאי דאמר לעיל דמקרא קראו וקרבוהו:

מני

מסורת הש"ס

(מנחות פ"ב) מנחות יד ע"ב

הוריות ג:

שם ה:

מני אמרו לו כרבי יודה דתני *ניטמאת *אחת מן החלות או אחד מן הסדרים רבי יודה אומר שניהן יצאו לבין השריפה שאין קרבן ציבור חלוק וחכמים אומרים הטמא בטומאתו והטהור יאכל. רבי יוסי בר בון בשם רבי יוחנן אמר מני אמרו לו חכמים שהן בשיטת רבי יהודה:

הלכה ז מתני׳

הורו בית דין ועשו שבעה שבטים או רובן על פיהן מביאין פר ובעבודה זרה מביאין פר ושעיר דברי רבי מאיר *רבי יהודה אומר שבעה שבטים שחטאו מביאין שבעה פרים ושאר שבטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר שאף אילו שלא חטאו מביאין על ידיהן פר על ידי החוטאים ר"ש אומר שמונה פרים ובעבודה זרה שמונה פרים ושמונה שעירים פר ושעיר לכל שבט ופר ושעיר לבית דין: **גמ׳** תני ר"ש בן לעזר אומר משמו חטאו ששה והן רובו הא *שבעה אע"פ שאין רובו הרי אלו חייבין. אמר רבי לעזר לא מר אלא ששה והן רובו הא חמשה אע"פ שהן רובו הרי אילו פטורין אמר רבי יוסי בי רבי בון מתניתא אמרה כן מחצית שבטים ובלבד רוב אוכלוסין ודכוותה מחצית אוכלוסין ובלבד רוב השבטים. רבי יוסי בי רבי בון אמר שאילתה דכהן משיח מן הדא הוריית בית דין גדול הוריית בית דין קטן:

הלכה ח מתני׳

הורו בית דין של אחד מן השבטים ועשה אותו השבט על פיהם אותו השבט הוא חייב ושאר כל השבטים פטורין דברי רבי יהודה וחכמים אומרין אין חייבין אלא על הוריית בית דין הגדול בלבד שנאמר (ויקרא ד) ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני העדה ולא עדת אותו השבט: **גמ׳** רבי מאיר אומר חובת בית דין הוא רבי יודה אומר חובת ציבורא אמר רבי שמעון חובת בית דין וחובת ציבורא היא. מה טעמא דרבי מאיר נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר להלן בית דין אף כאן ב"ד מה טעמא דרבי יודה נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר להלן ציבור אף כאן ציבור מה טעמא דרבי שמעון נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר כאן בית דין להלן בית דין אף מעיני שנאמר להלן ציבור אף כאן ציבור.

מאן

פני משה

מני אמרו לו. מאן הוא תנא דאמרו לו: כר׳ יהודה. ר׳ יהודה הוא דאית ליה הכי בפ"ב דמנחות: נטמאת אחת מן החלות. של שתי הלחם או אחד מן הסדרים של לחם הפנים: שאין קרבן ציבור חלוק. ואם נפסל חציו נפסל כולו והיינו נמי טעמא דאמרו לו אין הפסח בא לחצאין: ר׳ יוסי הורה אור בר׳ בון. אמר: מנו אמרו לו חכמים. דפליגי עליה הכא שהן בשיטת ר׳ יהודה דמנחות:

הלכה ז מתני׳ שבעה שבטים שחטאו. שהם רוב מנין של שבטים אע"פ שהן מיעוט קהל ישראל או אם היו רוב מנין קהל ישראל אע"פ שהן מיעוט השבטים ואפי׳ שבט אחד והוא רוב קהל ישראל וחטא גורר כל השבטים וכל שבט ושבט מביא פר שאף אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים: שמונה פרים. לטעמיה כדאמר במתני׳ דלעיל ור"ש לית ליה גרירה בשאר השבטים שלא חטאו אינן מביאין והלכה כר׳ יהודה:

גמ׳ תני. בברייתא דת"כ: משמו. של ר"מ: חטאו ששה. שבטים והן רובו של קהל או שבעה שבטים שהן רוב השבטים אע"פ שאינן רובן של הקהל: אמר ר׳ אלעזר לא אמר. רשב"א אליבא דר"מ אלא דוקא ששה שבטים שהן רובו של הקהל אבל חמשה שבטים אע"פ שהן רובו של הקהל פטורין דעכ"פ מחצית השבטים הוא דבעינן: מתניתא אמרה כן. ברייתא דאייתינן בהלכה דלעיל אמרה בהדיא כן אליבא דרבי מאיר דקתני מחצית כל השבטים ובלבד שהן רוב אוכלוסין של ישראל וא"כ אפילו ברוב אוכלסין והוא שיהו מחצית השבטים: ודכוותה מחצית אוכלסין ובלבד רוב השבטים. בעיא היא כלומר מי נימא הא דקאמר רשב"א דאם הם רוב השבטים אע"פ שאינו רובו של האוכלוסין נמי הכי הוא דעכ"פ מחצית האוכלוסין בעינן או לא דכיון שהן רוב השבטים אע"פ שאין בהן מחצית אוכלוסין: שאילתה דכהן משיח מן הדא. הא דמיבעיא לן לקמן בפרק כהן משיח מעין זו השאלה היא: הוריית בית דין גדול הוריית בית דין קטן. דלקמן שקיל וטרי בהא אם הוריית בית דין גדול בעינן או אפי׳ הוריית בית דין קטן נמי הויא הוראה:

הלכה ח מתני׳ אותו השבט הוא חייב. דכיון דלאו הוראת בית דין הגדול הוא אינו חייב אלא אותו השבט ושאר השבטים פטורין והא דר׳ יהודה אית ליה גרירה במתני׳ דלעיל דוקא בהוראת ב"ד הגדול הוא: אין חייבין. אפי׳ אותו השבט אין חייבין לפי שאין חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד וכדאמרי׳ לעיל והלכה כחכמים:

גמ׳ ר׳ אומר חובת ב"ד הוא. הש"ס מפרש לפלוגתייהו דר"מ ור׳ יהודה ור"ש במתני׳ דלעיל מי הם המביאין פר בשגגת שאר עבירות והפר והשעיר בשגגת ע"ז ובמה הן פליגי דר"מ סבר חובת הב"ד הוא שהן מביאין הפר או הפר והשעיר משלהן ור׳ יהודה סבר הציבור הן שמביאין בשביל הב"ד ור"ש סבר החובה מוטלת על שניהן והלכך צריך קרבן בשביל הב"ד ובשביל הציבור ואין הב"ד מתכפרין בקרבן של ציבור: נאמר כאן. בויקרא בשגגת שאר עבירות ונעלם דבר מעיני הקהל ונאמר כאן בשלח לך בשגגת ע"ז והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר וגו׳: מה מעיני שנאמר להלן ב"ד וכו׳. כלומר דבפרשת ויקרא דכתיב למעלה ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו והדר כתיב ונודעה החטאת וגו׳ והקריבו הקהל וגו׳ וילפינן ברישא קהל מקהל מה במעשה הנאמר למעלה ב"ד הוא דכתיב מעיני הקהל והן הב"ד שההוראה תלויה בהן אף הקהל שנאמר למטה בהקרבה ב"ד הוא שמביאין הקרבן והדר ילפינן מעיני הנאמר בע"ז ממעיני הנאמר בשאר עבירות מה להלן ב"ד הן שמביאין אף בע"ז ב"ד הן מביאין: מ"ט דר׳ יהודה נאמר כאן מעיני וכו׳. כלומר דר׳ יהודה ס"ל דאיפכא ילפינן הג"ש מה מעיני הנאמר בע"ז ציבור הן המביאין דכתיב התם ועשו כל העדה וגו׳ דהמשמעות דכל העדה על הציבור הוא אף מעיני האמור כאן בשאר עבירות הקרבן שמביאין מן הציבור הוא: מה טעמא דר׳ שמעון נאמר כאן מעיני וכו׳. כלו׳ דרבי שמעון סבירא ליה הואיל ומשמעות הכתוב דקרבן הנאמר בשאר עבירות על הב"ד הוא כדאמרן דילפינן הקהל דלמטה מהקהל דלמעלה ומשמעות הכתוב הנאמר בע"ז דהציבור הן המביאין ילפינן מעיני מעיני חדא מאידך דמה כאן בית דין אף להלן בית דין ומה להלן ציבור אף כאן ציבור והשתא בין בשאר עבירות ובין בעבודה זרה הבית דין מביאין לעצמן והציבור מביאין לעצמן:

מאן

עין משפט נר מצוה

כ
א מיי׳ פ"ט מתמידין הל׳ טו ופי"ז מפסולי המוקדשין הל׳ יג

כא
ב ג מיי׳ פי"ב משגגות הל׳ א ס"ג: סמג עשין ריז

כב
ד מיי׳ שם ופי"ג שם הל׳ ב סמ"ג שם

כג
ה מיי׳ פי"ב שם ופי"ג שם הל׳ א סמ"ג שם

ציון ירושלים

בשאין קרבן ציבור חלוק. עיין תשב"ץ ח"ב סי׳ לא וסי׳ קלו.

מראה הפנים

מני אמרו לו כר׳ יודה וכו׳. יש לפרש לפי גי׳ דהכא ודכילד צולין דקושיא הוא דפריך מני אמרו לו הא כר׳ יהודה גופיה הוא דקאמר הכי במנחות ומשני ר׳ יוסי בר׳ בון דהיינו דאמרו לו חכמים בשיטת ר׳ יהודה כלומר בשיטתך דאת אמר שאין קרבן ציבור חלוק ואמאי אמרת הכי כן. ומיהו גי׳ דהתוספתא ר"ש אומר הטהורין עובין לעצמן וכו׳ מוכרחת היא ובדגרים ג"כ בבבלי פרק כילד צולין דף פ׳ ע"א הכי ור׳ יהודה פליג התם וס"ל שאין קרבן ציבור חלוק ולטעמיה אזיל: **תני** ר׳ שמעון בן אלעזר אומר וכו׳. זה נתבאר הטיב לעיל ד"ה ר׳ יודה אומר וכו׳ ע"ש: **שאילתא** דכהן משיח מן הדא. כלומר הא דלקמן פ׳ הורה כהן משיח דמספקא ליה אם ילפינן ע"ז משאר עבירות לענין דהוראת ב"ד גדול בעינן ולא הוראת ב"ד קטן כמו דילפינן שאר עבירות מע"ז לענין דדבר שזדונו כרת בעינן כדאמר שם בהלכה ד׳ ובזו מעין זו השאלה אי אמרינן רוב האוכלוסין ומחצית השבטים כמו דאמרינן מחצית השבטים ורוב האוכלוסין. אבל כל זה נראה דוחק. והנכון דהך דר׳ יוסי בר בון גרסי׳ לבתר מתני׳ דלקמן הוא בב"ד של אחד מן השבטים וכו׳. וקאמר דהאי שאילתא דפרק הורה כהן מבית דלקמן בענין הוראת ב"ד גדול או הוראת ב"ד קטן כמוזכר מן הדא מתני׳ היא וכלומר ב"ד הקטן דמספקא להו היינו אם הורו ב"ד של אחד מן השבטים ועשו אותו השבט על פיהם ולאפוקי דלא תימא אם אמרינן דבהוראת ב"ד קטן סגי הוא אפי׳ בב"ד שאינו מן אותו השבט והא קמ"ל ר׳ יוסי בר׳ בון דב"ד של שאר השבטים ליכא למ"ד וכדשמעינן ממתני׳ דאפי׳ לר׳ יהודה דוקא ב"ד של אותו השבט הוא דקאמר וזה עיקר ולפ"ז האי ודכוותה וכו׳ בניחותא מיתפרשא: **נאמר** כאן מעיני וכו׳. התם מפרש טעמא נהא דפליגי בשאר עבירות נאמר קהל וכו׳ והכא מוסיף הש"ס לפרש לטעם פלוגתייהו גם בע"ז וכדפרישית בפנים:

דתני

מאן דמר חובת בית דין היא בית דין מביאין מאן דאמר חובת ציבור מי מביא דתני א *מטילין היו עליהן ובאין דברי ר' מאיר רבי יודה אומר מתרומת הלשכה היו באין. מאן דמר חובת ב"ד היא ב"ד סומכין מאן דמר חובת ציבור היא מי סומך דתני שלשה מכל שבט ושבט וראש בית דין על גביהן סומכין ידיהן על ראש הפר. ° דיהם ידי כל יחיד ויחיד *ידיהם על ראש הפר פר טעון סמיכה אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה דברי רבי יודה. רבי שמעון אומר פר טעון סמיכה בזקינים אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בזקינים שר' שמעון אומר כל חטאת ציבור שדמה נכנס לפנים טעונה סמיכה. מתיבין לרבי יודה והכתיב °ויגשו את שעירי החטאת רבי חייה בשם רבי יוחנן הוראת שעה היתה. רבי יוחנן בעי ציבור שמת אחד מהו שיביא תחתיו התיבון והכתיב °הבאים *מהשבי וגו'. איפשר חטאת עולה אלא מה עולה לא נאכלה אף חטאת לא נאכלה רבי יודה אומר על עבודה זרה הביאום. רבי חזקיה רבי ירמיה רבי חייה בשם רבי יוחנן הוריית שעה היתה. רבי ירמיה למד כן אלא פר טעון סמיכה בזקינים אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בזקינים אלא במי רבי ירמיה סבר מימר באהרן ובניו אמר ליה רבי יוסי והתני רבי חייה וסמך וסמכו לרבות שעירי ע"ז בסמיכה ולא בזקינים. רבי יוסי למד כן אלא חי טעון סמיכה באהרן אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה באהרן וכתוב כן °וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי חי טעון סמיכה באהרן אין שעירי עבודה זרה טעונין סמיכה באהרן. מה עבד לה רבי ירמיה פתר לה בכהן הדיוט רבי זעירא בשם רב המנונא כרבי מאיר. תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת אחד מבית דין פטורין מת אחד מן הציבור *חייבין אמר להן רבי מאיר אם לאחרים הוא פוטר לא כל שכן על עצמו אמרו לו יפטור לאחרים שיש להם במה לתלות ואל יפטור לעצמו שאין לו במה לתלות. ר' זעירא בשם רב חסדאי

תניי

תורה אור: ויקרא ד | דה"ב כט | עזרא ח | ויקרא טז

מאן דאמר חובת ב"ד היא ב"ד מביאין. כלומר הא פשיטא לן דלמ"ד דהחובה על ב"ד היא א"כ הב"ד מביאין משלהן אלא למ"ד חובת הציבור היא מי מביא כלומר מאין היו מביאין אם מתרומת הלשכה כשאר קרבנות הציבור או לא ופשיט ליה דפלוגתא דתנאי היא גם בזה: דתני. בתוספתא דשקלים פ"ב: מטילין היו עליהן ובאין. שהיו מטילין על הציבור וגובין מהן בתחלה לשם כך: דברי ר"מ. טע"ת הוא כאן דהא ר"מ ס"ל דמשל ב"ד הוא וה"ג בתוספתא דברי ר' יהודה ר"ש אומר מתרומת הלישכה היו קריבין: ב"ד סומכין. שהן הבעלים וסמיכה על הקרבן בבעלים היא: מי סומך. הא אי אפשר שיהו כל הציבור סומכין ידיהן עליו ומי סומך על ידן ופשיט לה כדתני בברייתא ג' מכל שבט וכו': ידיהם ידי כל יחיד. ברייתא זו שנויה בת"כ פ' ויקרא וריש' דברייתא הכי הוא וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול הרי חמשה דברי רבי יהודה ר"ש אומר וסמכו זקני שנים ואין ב"ד שקול הרי שלשה: ידיהם ידי כל יחיד ויחיד. כלומר ידי כל יחיד מאלו הסומכין שאינן סומכין כולן כאחד אלא כל יחיד ויחיד מהן סומך בפני עצמו והכי תנינן לה בתוספתא דמנחות פ"י סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה ר' יהודה אומר בחמשה לא כולן כאחד סומכין עליו אלא אחד ואחד סומך ומסתלק: ידיהם על ראש הפר. עליו הוי מלי למיכתב אלא למיעוטא אתא פר טעון סמיכה ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה: ר"ש אומר. לא נימעטו הכתוב לשעירי ע"ז אלא דלא בעו זקנים כמו בפר דזקני כתיב ביה אבל טעונין הן סמיכה. ולקמן מפרש לה מי הן הסומכין: שדמה נכנס לפנים. בהיכל כמו פר העלם דבר ופר המשיח ושעירי ע"ז: מתיבין לר' יהודה. דאמר אין שעירי ע"ז טעונין סמיכה והכתיב ויגישו את שעירי החטאת לפני המלך והקהל ויסמכו ידיהם עליו ושעירי חטאת שהקריבו לכפר על הע"ז היו: הוראת שעה היתה. שהרי מזידין היו אלא שביקש יחזקיהו לזרזם במצות ואין למידין מהוראת שעה: ציבור שמת אחד. מהו שיביאו החטאת תחתיו וכלו' מי חיישינן לחטאת שמתו בעליה דלאו קריבה היא: התיבון. מאי תיבעי לך והכתיב הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלהי ישראל וגו' לפירי חטאת שנים עשר וגו' ועל ע"ז שעשו בימי צדקיהו הביאו כדאמר רבי יהודה לקמיה ואע"פ שמתו רבים מהן: אפשר חטאת עולה. סיפיה דקרא מפרש ליה דכתיב הכל עולה לה' והא חטאת נמי כתיבא ואפשר לחטאת עולה קרי לה אלא להקיש לעולה מה עולה לא נאכלת אף אותן חטאות שהביאו לא היו נאכלין וללמדך שבשעירי ע"ז היו שנשרפין הן וכדמסיים ר' יודה דעל ע"ז שעבדו בזמן הבית ראשון הביאום: הוריית שעה היתה. שהרי מזידין היו ואפ"ה היו מביאין קרבן: ר' ירמיה למד כן. אדלעיל מהדר ואדברי רבי שמעון דקאמר דפר טעון סמיכה בזקנים ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בזקינים ואלא מי ומי הן הסומכין: ר' ירמיה סבר מימר. אליבא דר"ש באהרן ובניו כלומר שהכהנים היו סומכין: אמר ליה ר' יוסי והתני ר' חייה וסמך וכו'. כלומר דהא מכאן למד ר"ש מדהוי מלי למיכתב וסמך וכתיב וסמכו לרבות לשעירי ע"ז בסמיכה ולא בזקנים בתמיה וכי קרא לא איירי בזקנים הא וסמכו זקני כתיב וא"כ כי מרבת לה לשעירי ע"ז מהאי קרא לסמיכת זקנים איתרבי: ר' יוסי. דהקשה לר' ירמיה למד כן אליבא דר"ש ואיפכא מדר' ירמיה דמסמיכה בכהנים הוא דאימעטו שעירי ע"ז כדמסיק ואזיל: אלא חי וכו' וכתיב כן וכו'. כלומר דהכי דרשינן מדכתיב החי למעוטי הוא דאתא זה החי טעון סמיכה באהרן ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה באהרן אבל מסמיכת זקנים לא ממעט להו ר"ש: מה עבד לה ר' ירמיה. לקרא דהחי הא למעוטי אתא: פתר לה בכהן הדיוט. הכי דריש ליה החי טעון סמיכה באהרן שהוא כהן גדול ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה בכ"ג אלא בכהן הדיוט ולעולם סמיכה דידהו בכהנים היא: כר' מאיר. על ברייתא דלקמיה דתני תמן קאי דאליבא דר"מ היא דס"ל הב"ד מביאין הפר ולא הציבור והלכך מת אחד מב"ד פטורין דהויא לה חטאת שמת אחד מן השותפין ואם מת אחד מן הציבור חייבין דהא איתנהו לב"ד: אמר להן ר"מ. לאו אהאי ברייתא קאי אלא אברייתא דמייתי לקמיה ומסורסת הגי' כאן. והא דר' זעירא בשם רב חסדאי תני תמן וכו' גרסינן לה קודם אמר להן ר"מ וכו' ושתי הברייתות אלו דמייתי הכא בת"כ הן שנויות והש"ס מקלר כדרכו וה"ג להו שם. הורו ב"ד ועשו יכול יהו חייבין ת"ל הקהל ועשו ההורייה תלויה בב"ד והמעשה תלוי בקהל. ועלה קאי אמר להן ר"מ אם לאחרים הוא פוטר וכו' כלומר ומפני מה ב"ד שעשו על פי הוראת עצמן אין מתכפרין בפר אם לאחרים שעשו ע"פ הוראתן הן פוטרין בפר שמביאין לא כל שכן שיפטרו עצמן: אמרו לו יפטור לאחרים שיש להן במה לתלות. כלומר שגזירת הכתוב הוא דאין הפר בא אלא על אחרי' שיש להן לתלות בב"ד ואם עשו מביאין עליהן פר תאמר בבית דין עצמן שאין להן במה לתלות שהן הן המורין ואין המעשה תלוי בהן אלא ההוראה דוקה:

תני

עין משפט נר מצוה: כד א מיי' פ"ד שקלים הל' ב

מסורת הש"ס: (תוספתא דשקלים פ"ב) | פ' מנחות לג: | פ' הוריות ו' | שם:

מראה הפנים

דתני מטילין היו עליהן ובאין וכו'. כלי' כתרא דמייתי התם דף ג' ע"ב כך הוא דברי התוספתא דשקלים שהבאתי בפנים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד דשקלים הל' ב' כדברי ר' יהודה דהתוספתא:

דתני שלשה מכל שבט ושבט וכו'. ברייתא זו לא מצאתיה. ובת"כ ובתוספתא הגי' בפלוגתא דר' יהודה ור"ש כמו שהובא בפנים. והרמב"ם ז"ל פסק בשלשה כר"ש בזה ומבואר טעמו לעיל בפ"ק דסנהדרין: ידיהם ידי כל יחיד ויחיד. הק"א פי' בשתי ידים של כל יחיד ויחיד ולא כתם בתוספתא דמנחות שהבאתי בפנים:

הוראת שעה היתה. למאי דמתרץ הכא קרא דיחזקיה אליבא דר' יהודה דהלכתא כוותי' דאין שעירי ע"ז טעונין סמיכ' דלא גמירי אלא שתי סמיכות בציבור בפר העלם דבר ובשעיר המשתלח ולא ילפינן מהתם דהוראת שעה היתה א"כ צריך טעם למאי מסיק התם בדף ו' ע"א דאין חטאת ציבור מתה דהא הא דבעי למימר דרב פפא יליף לה מקרא דעזרא מיפרך כדאמר הכא וכן התם הכא דהוראת שעה היתה ולאו למידין משם ועוד דהתם אתיים אקריבוהו כדמסיק בפרקין וכן בתמורה וצ"ל דאף לפי המסקנא ליכא למילף מהתם מ"מ מן הסברא אמרו כן לפי שאין הציבור כולן מתים. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' פסולי המוקדשין:

רבי יוסי למד כן אלא חי טעון סמיכה וכו'. כדברי ר' יוסי כך מפרש לה רב ששת במנחות דף ל"ב ע"ב לכא דר"ש וברייתא דת"כ לאו מתרלתא היא אליבא דר"ש. כדאמר התם משום דכהנים לאו בעלים דשעירי ע"ז נינהו:

תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת אחד מב"ד וכו'. ברייתא זו התם בפרקין היא שנויה ומוקי לה נמי כר"מ. והא דאמר להן ר"מ וכו' דקאמר הכא היה נראה לפרש כאן כדפרישית בפנים מיהו לקמן בפ"ב הלכה ד' גבי ג"כ בלבון הזה ולא ביאר האי פירושא. ושם יתבאר:

תניי

תוֹרָה אוֹר

תניי תמן הורו בית דין ועשו הן וידעו מה הורו טעו [א] מה הורו שגו מה הורו יכול יהו חייבין תלמוד לומר °ונודעה החטאת *לא שיוודעו החוטאין. מה נפשך חלב כרבי יהושע אתיא היא בשהורו ולא ידעו מה הורו אם עבודה זרה אם שאר כל המצות. אם ע"ז בפר אם שאר כל המצות בשעיר. ספק פר ושעיר שינוי קרבן הוא והוא פטור:

הדרן עלך פרק הורו בית דין

הלכה א מתני' הורה [ג] כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר

[ג] שוגג ועשה מזיד מזיד ועשה שוגג פטור שהוריית [ד] כהן משיח לעצמו כהוריית בית דין לציבור: גמ' °נפש °אם הכהן המשיח הרי משיח כיחיד מה יחיד אם אכל בהוריית בית דין פטור אף זה אם אכל בהוריית ב"ד פטור מה יחיד אם אכל בלא הורייה חייב אף זה אם אכל בלא הורייה חייב ת"ל °לאשמת העם הרי אשמתו כאשמת העם מה העם אינן חייבין אלא אם כן הורו אף זה אינו חייב אלא אם כן הורה. אית תניי תני העם ב"ד מה העם הורו הן ועשו אחרים חייבין אף זה הורה הוא ועשו אחרים יהא חייב ת"ל °אשר חטא על מה שחטא הוא מביא ואינו מביא על מה שחטאו אחרים. אית תניי תני העם ציבור מה העם הורו אחרים ועשו הן חייבין אף זה הורו אחרים ועשה הוא יהא חייב תלמיד לומר אשר חטא על מה שחטא הוא מביא אינו מביא על מה שחטאו אחרים רבי יעקב בשם רבי לעזר והוא שיהא יודע לישא וליתן בהלכה דלא כן מה נן אמרין

תני תמן הורו ב"ד ועשו הן. זו היא ברייתא קמייתא. ועשו הן יכול יהו חייבין ת"ל הקהל ועשו וכו' וכדפרישית: וידעו מה הורו טעו מה הורו וכו'. הא ברייתא בתרייתא השנוייה שם היא ידעו שהורו וטעו ולא ידעו מה הורו. שידעו שהורו איזה הוראה בטעות אבל לא ידעו במה היתה הוראה כדמפרש לקמיה: שגו מה הורו. כלומר או ששגו בגוף ההוראה שנסתפק להן עם טעו בהוראה זו או לא: ת"ל ונודעה החטאת. דוקא שנודע להן אח"כ שחטאו בהוראה ובאיזו חטא הן חטאו ולא שיוודעו החוטאין ולא נודע להן החטאת: מה נפשך חלב. ופריך הש"ס ואמאי בעינן שנודע להן החטאת ליהוי כדתנן בפ"ג דכריתות מה נפשך חלב אכל חייב טתר אכל חייב וקאמר כר' יהושע אתיא היא הך ברייתא דפליג התם אדר"א דקאמר מה נפשך וס"ל דצריך שיתוודע החטא דכתיב אשר חטא בה עד שיוודע לו במה חטא: בשהורו. ומפרש לה הש"ס דהיינו טעמא הכא בשהורו ולא ידעו מה הורו כגון שנסתפק להן אם בע"ז הורו בשאר כל המצות ואם בע"ז אין דינו בפר אלא בשעיר ואם בשאר מצות אין דינו בשעיר אלא בפר: אם בע"ז בפר וכו' בלשון תמיה הוא כדפרישית. והלכך יש כאן ספק אם פר אם שעיר וכיון דשינוי קרבן הוא ואין יודעין מה שיביאו לפיכך הן פטורין:

הדרן עלך הורו בית דין

הלכה א מתני' הורו כהן משיח. כהן גדול המשוח בשמן המשחה שהורה היתר לעצמו ועשה מעשה בעצמו. וכדמפרש לה במתני' דלקמן במה היתה הוראה ודוקא שוגג בהוראה ועשה מעשה בשוגג דהז מביא פר: שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת ב"ד לציבור. דיליף בגמרא דכתיב לאשמת העם מלמד שהמשיח כעם ומה הוראת ב"ד לציבור אין חייבין אלא על העלם דבר בהוראה עם שגגת מעשה של הציבור כן נמי הוראת כהן משיח לעצמו לענין הפר שלו אלא דגבי הוראת ב"ד לציבור אם הורו הב"ד מזידין ועשו הקהל שוגגין אין כאן פר והוי שגגת מעשה לחודיה וחייבין כל אחד ואחד להביא קרבן יחיד כשבה או שעירה כדאמרינן בפרק דלעיל ואלו כהן משיח שעשה בשגגת מעשה בלא הוראה או שהיה מזיד בהוראה ושגג

במעשה הרי זה פטור מקרבן כלל דדרשינן מעם הארץ פרט למשיח שאינו מביא קרבן בשגגת מעשה: גמ' נפש אם הכהן המשיח. כלומר בפרשת כהן משיח כתיב ברישא דקרא נפש כי תחטא בשגגה וכו' והדר כתיב אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו' פתח הכתוב בנפש דכל יחיד במשמע וסיים בכהן משיח ללמדך דהרי המשיח כיחיד לענין זה שאם עשה על פי הוראת ב"ד וכמ"ד יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור: מה יחיד. אי ליחיד הקישו הכתוב אימא נמי דלענין זה ג"כ הוקש מה יחיד אם אכל בלא הורייה אלא בשגגת עצמו חייב בקרבן חטאת אף משיח יהא חייב בשגגת עצמו בלא הורייה: ת"ל לאשמת העם. לענין זה הקישו הכתוב לאשמת העם מה העם אינן חייבין בפר אא"כ הורו ב"ד ועשו על פיהם אבל אם עשו בשגגת עצמן אין מביאין פר אף זה כהן משיח אינו חייב אא"כ הורה בהעלם דבר ואח"כ אכל בשגגת הוראתו: אית תניי תני העם בית דין. כלומר איכא דמפרשי להעם דקרא דעל ב"ד קאמר והיינו דדריש לה דהקישו הכתוב למשיח כב"ד שאינן חייבין אא"כ הורו והאי תנא מפרש לה לסיומא דסיפא דברייתא דלקמיה כפשטה דאי מה העם והן הב"ד הורו הן ועשו אחרי' על פי הוראתן חייבין בפר אף כהן משיח נימא דאם הורה הוא ועשו אחרים ע"פ הוראתו דחייב הוא: ת"ל. להכי אילטריך הכתוב לומר והקריב על חטאתו אשר חטא ללמדך שאינו מביא קרבן אלא על מה שחטא הוא ולא על מה שחטאו אחרים על ידו: אית תניי תני העם ציבור. ואיכא תנא דמפרש להעם דקרא על צבור קאמר ודריש לה נמי לרישא דברייתא דלעיל מה העם אינן חייבין אא"כ הורו כלומר שהציבור אינן מביאין פר אא"כ הורו ב"ד והציבור עשו על פיהם והכי מפרש לה נמי לסיומא דסיפא דברייתא ג"כ על הציבור ובענין זה דאי מה העם והיינו הציבור בהורו אחרים הב"ד ועשו הן חייבין אף כהן משיח יהא חייב בהורו אחרים ועשו הוא ע"פ הוראתן ת"ל אשר חטא על חטא בהוראת עצמו הוא מביא דוקא. ואין בין תנא קמא לתנא בתרי אלא דמר סבר דהב"ד הן המביאין פר דהוראה ומר סבר דהציבור הן מביאין פר בהוראה ומיהו בדרשת כהן משיח שוין הן: והוא שיודע. דוקא אם יודע לישא וליתן בהלכה דאם לא כן מה אנן אמרין

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פי"ב משגגות הל' ב ופי"ד שם הל' ד

א
ב מיי' פט"ו שם הל' א סמ"ג עשין ריז

ב
ג מיי' שם הל' ב והל' ג סמ"ג שם

ג
ד מיי' שם והל' א

מסורת הש"ס: ויקרא ד · הוריות ה

מראה הפנים

תניי תמן הורו ב"ד ועשו הן וכו'. אלו שתי הברייתות השנויות בת"כ ופירשתי בפנים ובברייתא שניה גרים התם ידעו שהורו וטעו ולא ידעו מה הורו יכול וכו' וכן הוראה התם בפרקין דף ה' ע"א. ולהרמב"ם ז"ל היתה הגי' כמו ש:וכא כאן טעו מה הורו שגו מה הורו. וזהו שכתב בפ' י"ג משגגות בהל' ב' ב"ד שנסתפק להן אם שגגו בהוראה אי לא שגגו אין חייבין כאשם תלוי שנא' ונודעה החטאת וכו' ובפ' י"ד הל' ד' כתב ב"ד שהורו בשגגה ושכחו עלמו של חטא שהורו בו וכו' הם פטורין וכו' שנא' ונודעה החטאת וכו' ומגי' דהכא למד לומר כן ומה שכתב בפי"ג הוא פירושא דשגו מה הורו ומה שכתב בפי"ד היינו טעו מה הורו ושניהם נלמדו מהאי קרא. ומה שכתב הכ"מ על ההיא דפי"ב ומליין הברייתא שם וכו' ומפרשה רבינו שהורו ונסתפק להן אם שגגו אם לאו. תמוה הוא היאך נוכל לפרש ברייתא בהוכחה שם כן דהא עלה קאמר התם מאן תנא דלא כר"א וכו' וא"כ א"א לפרש אלא שהספק להן באיזו חטא הורו ובפי"ד פסק כפירושא דברייתא דהתם:

בשהורו ולא ידע מה הורו אם ע"ז וכו'. בדפוס הגל הש"ס הבבלי טעות סופר שם ומסורסת ומהופכת הגי' ונראה לפרש דהכא ג"כ לדחיים הוא דקאמר הכי ואם דהא דקאמר מה נפשך חלב כר' יהושע אתיא היא הכל מעין הבעיא היא וכלומר דהא ר"א מחייב בכה"ג דמה נפשך חלב אכל או נותר אכל ואם האי ברייתא דלא כר"א וכר' יהושע אתיא היא דוקא ועלה קאמר אפי' תימא כר"א דהוא מפרש בשהורו ולא ידעו אם ע"ז וגו' ובכה"ג אפי' ר"א מודה מטעם דהוי שינוי קרבן ולפי גי' בדפוס הגל הבבלי כל"ל א"ר בון בר חייה אתיא כר' יהושע ברם כר"א לא אתיא אמר ר' יוסי ברם כר"א אתיא היא בשהורו וכו' וזהו כדפרישית. והשתא לר' יהושע דקי"ל הוותיה לא צריכין לאוקמי בהכי אלא אפי' אם נסתפק להן אם בחלב הורו או בדם הורו וכדכתב הרמב"ם ז"ל גם דלא הוי שינוי קרבן אפ"ה מטעמא שלא נודע להן החטא הן פטורין:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב הורו כהן משיח: מה יחיד אם אכל בהוריית ב"ד פטור. הא כר' יהודה וכמתני' דריש מכלתין אתיא וכבר נתבאר לעיל דאינה הלכה דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב מיהו דיניה דמשיח קאי כדקאמר בסוף ההלכה וע"ש:

אית תניי תני העם ב"ד וכו'. כדפרישית בפנים דבדין המשיח ל"פ כלל אלא דת"ק אליבא דר"מ בפ' דלעיל דס"ל דב"ד מייתו פר ותנא בתרא אליבא דר' יהודה הוא דס"ל דהציבור מייתו פר בשביל שב"ד וכל חד וחד מפרש לברייתא דת"כ מה העם הורו כן וכו' למאי דאית ליה. והאי ברייתא הוכחה נמי התם בריש פרקין דף ז' ע"א וכן להרישא דברייתא דאמרינן התם מה הציבור אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכלומר משום דאין מביאין אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה אבל קרבן יחיד חייבין כל א' וא' בשגגת מעשה לחודיה בלא הוראה כדאמרינן בפ"ק דף ב' ע"ב מעם הארץ ואפי' רובו ונתבאר מחלוקי דינים ומכללן בפ' דלעיל עיין ד"ה תברייתא בהלכה א' וד"ה הורי' בהורי' שם וגעל מה דשייך לזה נתבאר לעיל:

והוא שיודע לישא וליתן וכו'. והרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו הצריך שיהא חכם מופלא כדמשמע מהתם דאי לאו מופלא הוראה דידיה ולא כלום הוא:

משיח

עין משפט
נר מצוה

ד
א מיי׳ פט״ו מהל׳ שגגות הל׳ א

ה
ב מיי׳ שם הל׳ ד

ו
ג מיי׳ שם הל׳ א

ז
ד מיי׳ שם ופי״ד שם הל׳ א ופי״ג שם הל׳ ב סמ״ג עשין רמו

מסורת הש״ס

אמרין ויש שוטים מורין. משיח שאכל בהוריית ב״ד פטור בהוריית משיח אחר חייב בהוריית ב״ד פטור שאין הוריית אחרים אצל הורייתן כלום בהוריית משיח אחר חייב והוא שהורה כיוצא בו:

הלכה ב מתני׳ הורה בפני [א] עצמו ועשה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו [ב] הורה עם הציבור ועשה עם הציבור מתכפר לו עם הציבור שאין ב״ד חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת וכן [ג] המשיח ולא [ד] בעבודה זרה עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת: גמ׳ הורו ב״ד והורה אחריהן והחליף פשיטא נעשית אצלו כעקירת גוף אלא הורה הוא תחילה והורו בית דין אחריהן והחליפו אפילו כן נעשית אצלו כעקירת גוף או מאחר שהורה הוא תחילה ונדחה הוריתו כהורייתן ואינו נעשית אצלו כעקירת גוף. הורו ב״ד והורה אחריהן פשיטא אכל בהוריית ב״ד פטור אבל משחזרו בהן בית דין חייב. אמר רבי יוסי ולא

אמרין וכי יש שוטים מורין. א״כ דלא כן וכו׳. דברי הש״ס הן על ר׳ יעקב דפשיטא הוא ומאי קמ״ל דכי יש שוטים מורין: משיח שאכל בהוראת [ב״ד] פטור. כדמפרש טעמא לקמיה: בהוראת משיח אחר. כגון כהן המשמש וכהן שעבר שעשה א׳ מהן ע״פ הוראת חבירו חייב: בהוריית ב״ד פטור שאין הוריית אחרים אצל הורייתן כלום. נ״ל וכן הוא בדפוס אצל הבבלי. כלומר שצריך שהוא יסמוך על הוראתו ולא על הוריית ב״ד שאין הוריית ב״ד נחשבה להוראה אצל המשיח או אצל כהן שעבר דכי הדדי ניכהו בדין פר בהוראה: בהוראת משיח אחר חייב והוא שהורה. הוא ג״כ כיוצא בו והסכים עמו בהוראתו:

הלכה ב מתני׳ הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו. כגון שהורו הב״ד והוא בתרי איסורי הב״ד באיסור אחד בפני עצמן והמשיח באיסור אחר בפני עצמו: מתכפר לו. בפר שלו בפני עצמו ואינו מתכפר לו עם פר הציבור: הורה עם הציבור. שהורו עם הב״ד בהוראה אחת ובאיסור אחד ועשה עם הציבור: מתכפר לו עם. פר הציבור ואינו צריך להביא כפרתו דסד״א כי היכי דביה״כ אינו מתכפר עם הציבור דכתיב ושחט את פר החטאת אשר לו הכא נמי יהא צריך קרבן אחר קמ״ל דלא משום דכתיב על חטאתו אשר חטא בחטא המיוחד לו מביא קרבן בפני עצמו ובחטא שאינו מיוחד לו אינו מביא קרבן בפני עצמו: שאין ב״ד חייבין וכו׳. כלומר בכל חלוקי דינים אלו שוה כהן משיח בהוראתו כהוראת ב״ד לציבור: ולא בע״ז וכו׳. דגמר מעיני מעיני מה מעיני הנאמר בשאר עבירות עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת דכתיב ונעלם דבר ולא כל הגוף אף מעיני הנאמר בע״ז אין חייבין על עקירת כל הגוף כדאמרינן בפ׳ דלעיל: גמ׳ הורו ב״ד והורה אחריהן והחליף. בהורה הוא והב״ד באיסור אחד מיירי וכגון שהורו ב״ד בחלב מן החלבים ואמרו חלב זה הוא מותר וחלב זה הוא אסור כי היכי דלא ליהוי עקירת כל הגוף כדאמרינן בפרק דלעיל דלא שיורו הב״ד חלב סתם מותר דהוי עקירת כל גוף האיסור אלא שיאמרו התורה נתנה רשות להורות ולומר שזה החלב אסור וזה החלב מותר והורה המשיח אחריהן והחליף מה שהורו להתיר הורה הוא לאסור ומה שהורו לאיסור הורה הוא להתיר: פשיטא נעשית אלו כעקירת גוף. כלומר אם עשה אח״כ ע״פ הוראתן והוראתו

ולכל את שניהם כהא פשיטא לן דנעשית אלו כעקירת הגוף בהוראה שלו שהתיר מה שנאסר בהוראת ב״ד לאיסור שהרי הוראת הבית דין כולן אינן נדחית מפני הוראתו שהחליף ואסר מה שהתירו ועדיין הוראתן קיימת במה שהתירו מקצת החלב וכשהורה הוא להתיר מקצת החלב האחר הוי כגמר להתיר כל איסור החלב ועקירת הגוף הויא ולא הויא הוראה כדתנן במתני׳ והא ודאי לאו עשה בפני עצמו בהוראת עצמו מיקרי כיון דבחדא איסורא הויא דלא מיקרי בפני עצמו אלא באיסורא אחרינא דוקא כדפרישית במתני׳: אלא. הא הוא דאיבעיא לן אם הורה הוא תחילה להתיר מקצת החלב והורה בית דין אחרי כן והחליפו לאסור ההיתר ולהתיר האיסור מה שנאסר ע״פ הוראתו מהו מי אמרינן דאפילו כן נעשה אלו כעקירת גוף דמחמת הוראתו בהיתר מקצת נגמר ההיתר בכל איסור החלב והויא עקירת הגוף: או מאחר שהורה הוא תחילה. וכשחזרו והורו ב״ד אח״כ והחליפו לאסור מה שהתיר הוא ונדחה עכשיו הורייתו שהוא יחיד בשביל הורייתן של הב״ד ונמצא דהשתא הוריית ב״ד בקיום מקצת וביטול מקצת היא ואינה נעשית הוראתו אלו כעקירת הגוף לפי שבטלה הורייתו בשביל הוריית הב״ד. ולא איפשיטא: הורו ב״ד והורה אחריהן. השתא הבעיא היא בענין עשה בפני עצמו או ע״פ הוריית הב״ד וקאמר דהא פשיטא לן דאם הורו הב״ד והורה אחריהן כלומר שהוא ג״כ הורה והסכים עמהן ועשה על פי הוראתן: פשיטא. בהא פשיטא לן דאם אכל בהוריית ב״ד שהוא פטור מכפרה שלו דהוראת בית דין והוראתו באיסור אחד דינו שאינו מביא קרבן בפני עצמו לעולם דאם הוראת ב״ד הייא הוראה לענין שהצבור מביאין פר כגון שהיה רוב הקהל א״כ מתכפר הוא עם הציבור שהרי לא סמך על הוראתו לבדה וכדין עשה עם הציבור הוא ואם אין הציבור מביאין פר כגון שהיו מיעוט הקהל וכיוצא בזה בענין שאין מביאין פר בהוראה אלא כל אחד ואחד מביא קרבן יחיד בזה המשיח פטור מקרבן כלל כדאמרינן בהלכה דלעיל: אבל משחזרו ב״ד חייב. בעיא היא אם חזרו ב״ד בהן מהוראתן ואח״כ אכל אם חייב הוא בכפרתו דהוי כהורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו או דילמא כיון דבאיסור זה גופי׳ הורו בית דין בתחילה להיתר הוי כעושה על פי הוראת בית דין ואין צריך להביא כפרתו:

ולא

מראה הפנים

משיח שאכל בהוריית ב״ד פטור. זה פשוט הוא דצריך שיסמוך על הוראתו ואפי׳ עשה עם הוראתו והוראת ב״ד אינו מביא כשבתו בפני עצמו מפני שלא סמך על הוראתו לבד כדכתב הרמב״ם ז״ל בפ׳ הל׳ ד׳ ע״ש דמ״ש אלא אם היו הב״ד מביאין קרבן מתכפר לו בכלל הציבור. כלומר אם הציבור הן שמביאין פר בשביל הב״ד והיינו אם עשו רוב הקהל ע״פ הוראת ב״ד הגדול וכפי אשר נתבאר בפ׳ דלעיל או מתכפר לו עם הציבור כדתנן במתני׳ דלקמן ואם היו העושים מביאין קרבן. כלומר אם היו מיעוט הקהל או שהיו ב״ד מזידין בהוראה וכיוצא בו דאין הוראת ב״ד הוראה כפי חלוקי הדינים אשר נתבארו בפ׳ דלעיל דאין כאן פר דאז העושים מביאין כל אחד ואחד קרבן יחיד בזה אין המשיח מביא קרבן כלל דלא מיניה קרבן לכהן משיח בשגגת עצמו בלי הוראה דמיעטו הכתוב כדפרישית במתני׳. וזה דקאמר הכא אם עשה בהוריית משיח אחר חייב זה אינו מתבאר מהתם ולא הזכיר מזה הרמב״ם. ואפשר דהאי ש״ס ס״ל כשהורה הוא כיוצא בו הוי כסומך על הוראתו:

הורו ב״ד והורה אחריהן והחליף וכו׳. לכאורה האי והחליף ממש הוא שהחליף האיסור להיתר וההיתר לאיסור כדפרישית בפנים וכמו דגרים בפ״ק בהלכה ב׳ הורו ב״ד חלב הוליא של ימין מותר ושל שמאל אסור וחזרו והחליפו וכו׳ והתם ע״כ החליפו ממש קאמר דקמיבעיא ליה אם כשתי הוראות הן או לא וא״כ בכל חדא וחדא ביטול מקצת וקיום מקצת הוא דהוית כדמוכחא התם. מיהו הכא איכא למידק על האי פירושא דאם החליף ממש הוא מ״ט פשיטא ליה דהוי אלו כעקירת גוף שהרי אסור במקצת שהתירו הן ונראה דהחליף דהכא לא דמי לדהתם אלא דה״ק הורו ב״ד במקצת החלב שמותר ובמקצת שאסור והורה הוא אחריהן והחליף את ההלא׳ באיסור בהוראתן להיתר בענין שהתיר לגמרי כל איסור החלב ופשיטא ליה דהוי אלו עקירת גוף ולא נקט לה אלא משום הבעיא דאידך גיסא דאם הורה הוא תחילה בביטול מקצת איסור החלב וקיום מקצת ושחזרו ב״ד והחליפו הנשאר באיסור ע״פ הוראתו להיתר אם אמרינן דצייכא הוראתו עם הוראתו׳ הב״ד והוי אלו כעקירת הגוף דהשתא נעקר כל איסור החלב או דילמא דאמרינן מאחר שהורה הוא תחילה א״כ הוראת ב״ד שאחריו דוחה הוראתו והם לא התירו אלא אותו מקצת החלב שאסר הוא ובודאי הוראת ב״ד לעולם הויא כביטול מקצת וקיום מלות אלא דמיבעיא ליה אם השתא בטלה הוראתו ואפי׳ אלו לא הויא אלא כביטול מקצת וקיום מקצת משום דאודא ליה הוראתו במה שהתיר הוא.

ולפי מה דמוכחא מסוגיא דהתם דלא הייא הוראה בפני עצמו לענין שיתכפר בפני עצמו אלא בתרי איסורי כדפרישית במתני׳ א״כ לכאורה להאי גיסא ליכא נ״מ בהכן בעיא דאם אמרינן דבטלה הוראתו א״כ הוי כסומך על הוראת ב״ד ואין כאן כפרה בפני עצמו אלא דאפשר לומר דאכתי לאידך גיסא יש להסתפק אם הוא כעושה על פי הוראת ב״ד לענין שיהא דינו כעושה עם הציבור שיתכפר לו עם הציבור. ומדברי הרמב״ם ז״ל שהבאתי לעיל נראה דהכל הולך אחר שעת מעשה שכך כתב בענין הוראת כהן משיח בפט״ו משגגות בהל׳ ד׳ הורה כהן משיח עם ב״ד וכו׳ הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה אלא על הוראתו עם הוראת ב״ד הרי זה פטור וא״צ להביא כפרתו בפני עצמו אלא אם היו ב״ד מביאין קרבן מתכפר לו עם הציבור וכו׳ וכמה שביארתי לעיל וא״כ גם לענין זה י״ל דאם אכל באותו מקצת שהתירו הב״ד הרי דינו כעושה ע״פ הוראת ב״ד ואם אכל באותו מקצת שהתיר הוא בתחילה לפי סוגיית דהאי ש״ס מבעיא ליה בהא. ולפי התו״ל דקאמר התם בדף ז׳ ע״ב דפשיטא הוא בחלב וכן בע״ז וכו׳ ואת״ל שם חלב אחד הוא וכו׳ א״כ לא מספקא לן בשם אחד דהוי כהורה עם הב״ד לכל מילי. ובדין הורה הוא בחלב וכן בדם דבעיא דלא איפשיטא התם אם אזלינן בתר שמייהו ותלוקין הן והוי הוראה בפני עצמו או דילמא הואיל וקרבנן שוה בתר קרבן אזלינן והויא כהורה עם הב״ד והרמב״ם ז״ל פוסק שם בהל׳ ה׳ דמביא פר לעצמו והניח הב״מ בל״ע דהא אסיק לה בתיקו ועיין בהלח״מ ותמוהין הם דבריו דהא איפכא הוי דהם גלמד מפשיטות דפ״ק דמה שבוה בקרבן מלטרף הוא א״כ כהורה עם הב״ד הוא ואמאי מביא פר לעצמו. ואין לייבב זה לפי הגי׳ אשר לפנינו ואי לאו דמסתפינא הייא דר״ם נפל בדבריו וכצ״ל אינו מתכפר לו עם הציבור ואינו מביא פר לעצמו ונראה זה מאריכות דבריו דאם היה דעתו ז״ל שמביא הוא לעצמו לא ה״ל לכתוב אלו תיבות אינו מתכפר לו וכו׳ כלל כי אם מביא פר לעצמו:

אבל משחזרו בהן ב״ד חייב. נראה לפרש דבפשיטות קאמר לכא אלא דר׳ יוסי בעי למידק ממתני׳ דלא הוי כהורה בפני עצמו ודחי לה דממתני׳ ליכא למישמע מינה דלהדתידוק מריבא תידוק מהבישא ומיהו האי דינא קאי דבל היכא שחזרו בהן הב״ד ונודע לו מהחזרה כמבואר בפ״ק ואח״כ כן עשה א״כ הורה בפני עצמו הוא בכלל דברי הרמב״ם ז״ל שנתבאר לעיל דכל שבשעת מעשה לא סמך כ״א על הוראתו לבדה הורה בפני עצמו הוא ומתכפר לו בפני עצמו:

ולא מתניתא היא. דהאי דינא נוכל לפשוט ממתני' דקתני הורה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו וטעמא דמפני שהורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו הא אם הורו ב"ד בתחילה אע"פ שחזרו בהן לאו הורה בפני עצמו בתחילה הוא והיכו מביא בפני עצמו: אבל אם הורה עם הציבור וכו'. כלומר דדחי לה דאדמדייקת לה מרישא אימא סיפא. ובדפוס אלל הבבלי גרים בהדיא מה בחבר כאן. א"ר מנא דשלחת קידמין היא ואמור דבתרה הורה עם הציבור וכו'. כלומר דעד דמשלחת לדייק מן הקודם והיינו הרישא אמור לדייק מן הסיפא דטעמא מפני שהורה עם הציבור ועשה עם הציבור שלא חזרו בהן הבית דין אבל אם חזרו בהן הב"ד וה"א עשה א"כ הורה בפני עצמו וצריך להביא בפני עצמו א"כ של כת קודמין היא. ודוגמתו בפכ"ה דכלים:

הלכה ג מתני' אין חייבין.

ב"ד שהורו לציבור על אחת מכל המצות אין חייבין פר העלם דבר של ציבור אלא על העלם דבר שישגו בהוראה ונעלם מהם: עם שגג' המעשה. ששגגו רוב הציבור ועשו מעשה על פיהם דכתיב ישגו ונעלם דבר ועשו הקהל העלם דבר עם שגגת מעשה: וכן המשיח. אינו חייב קרבן אלא עד שיעלם ממנו הדין ויעשה הוא בעצמו בשוגג על פי הוראתו. כדאמרי' לעיל דכתיב בי' ויקרא ד לאשמת העם ללמד שהמשיח כעם: ולא בע"ז. אם ב"ד שגגו בהוראה בע"ז אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה כדפרישי' במתני' דלעיל דילפי' ע"ז משאר מצות בג"ש מעיני מעיני:

גמ' מתניתא דר"מ או דייק ר' מאיר. בעיא היא כלומר אם מפרשינן להמתני' אין חייבין דעל ב"ד קאי ור"מ היא דס"ל ב"ד הן המביאין פר העלם דבר משלהן וחד תנא הוא עם מתני' דלעיל דקתני בהדיא אין ב"ד חייבין וכו' או דילמא תנא אחרינא הוא והיינו ר"ש דאית ליה בפרק דלעיל ב"ד חייבין בפני עצמן והציבור בפני עצמן והיינו דייק ר"מ ואיהו כ"ש דמדייק דר"מ לקמן. א"כ דלאו כר"מ גופיה הוא אלא מתני' דהכא דייקא היא כהאי דר"מ בחדא דגם ב"ד חייבין ומפרשינן אין חייבין על הב"ד ועל הציבור וכר"ש. והיינו הך: אמר ר' יוסי ר"מ. היא דהוא אומר חובת ב"ד גרידא היא ולא על הציבור וחד תנא הוא עם מתני' דלעיל: אמר ר' מנא כר"מ. אברייתא דלקמיה תני תמן קאי וכדגרסינן לעיל סוף הפרק: אמר להן ר' מאיר. האי אמר להן לר"ש קאמר דפליג עם ר"מ בחדא וס"ל דב"ד מביאין פר וכן הציבור מביאין וקא"ל ר"מ אי אתה מודה דב"ד שמביאין פר על הציבור הוא דמביאין שהרי הן שעשו המעשה ואם לאחרים הוא פוטר לכ"ש על עצמו וא"כ באותו הפר שמביאין על הציבור יתכפרו גם הם עמהן א"כ איפכא נמי שייך הפירכא לדידך דס"ל הציבור מביאין פר ומסתברא דהן על שגגת הוראת ב"ד הוא דמביאין דהן הן ששגגו והציבור על פיהם הוא דעשו ואם לאחרים הוא פוטר לכ"ש על עצמו ואם כן יתכפרו גם הציבור עמהן ואמאי מביאין ב"ד פר בפני עצמן: אמרו לו. ר"ש היא שהשיב לר"מ יפטור לאחרים שיש לו במה לתלות כלומר היינו טעמא דס"ל

תורה אור

ולא מתניתא היא הורה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו מפני שהורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו אבל אם הורה עם הציבור ועשה עם הציבור מתכפר לו עם הציבור מפני שהורה עם הציבור ועשה עם הציבור אבל הורה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו:

הלכה ג מתני' אין [א] חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן [ג] המשיח ולא בעבודה זרה אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה: גמ' רבי זעירא בשם רב ירמיה מתניתא דרבי מאיר או דייק ר' מאיר אמר רבי יוסי רבי מאיר דו אמר הובת בית דין היא. אמר רבי מנא כרבי מאיר. תני תמן הורו ב"ד ועשו קהל מת אחד מב"ד פטורין מת אחד מן הציבור *חייבין אמר להן ר' מאיר אם לאחרים הוא פוטר לא כל שכן על עצמו אמרו לו יפטור לאחרים שיש להן במה לתלות ואל יפטור לעצמו שאין לו במה לתלות. רבי ירמיה בעא קומי ר' זעירא מה כרבי אין משיח בשיגגת מעשה הוא ואין כרבנן בהעלם דבר הוא אמר ר' הונא על רבנן נצרכה שלא תאמר משיח וע"ז רבי אמר בשגגת מעשה ורבנן אמרין בהעלם דבר. אמר מה לקל מה בגין דלא תנינן משיח. והא קדמיתא לא תנינן משיח ומשיח בכלל וכא אע"ג דלא תנינן משיח משיח בכלל:

הלכה ד מתני' *אין [ג] חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן [ד] המשיח ולא בע"ז אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת: גמ' °מצות ה' ויקרא ד הייתי

דאין ב"ד מתכפרין בשל ציבור דאינן שוה בכפרתן דאם יפטור לאחרים והן הציבור יש להן במה לתלות שהרי הם תלוי בב"ד ועשו ע"פ הוראתן ואל יפטרו לעצמן באותו הפר שכפרתן חמורה היא שאין להם במה לתלות והן הן ששגגו בהוראה. וכן שייך נמי התשובה לפי לשון השני שפירשתי בפירכת ר"מ דכך השיב לו א"א שיתכפרו הציבור והב"ד בפר אחד דאם הפר פוטר לאחרים והן הב"ד שיש להן במה לתלות כלומ' המעשה שהרי הן לא עשו גוף המעשה אלא הציבור שעשו ואין כפרתן חמורה כל כך תאמר בציבור שאין להם לתלות גוף המעשה באחר והלכך שניהם צריך שיביאו הב"ד לעצמן והציבור לעצמן: מה כרבי. על סיפא דמתני' קאי דקתני ולא בע"ז וכו' ואלו משיח לא קתני ואם מתני' כרבי אתיא דפליגי לקמן בהא. וה"ג דרבי אמר משיח בשגגת מעשה הוא וכן הוא בדפוס אלל הבבלי. דרבי ס"ל דבע"ז אין צריך משיח בהעלם דבר אלא בשגגת מעשה לחודיה חייב בקרבן והלכך לא קתני בהא וכן המשיח דאין כרבנן הא סברי בהעלם דבר בעינן גם למשיח בע"ז: אמר ר' הונא על רבני נצרכה. דלא היא דמתני' אליבא דרבנן נצרכה כדמפרש לה לקמן: שלא תאמר משיח וע"ז וכו'. השתא מייתי פלוגתייהו וכלומר דלא תימא לפרש המתני' כרבי כדמעינן להו דמשיח. בע"ז פליגי ר' סבר בשגגת מעשה לחודיה חייב ורבנן אמרין דצריך ג"כ העלם דבר כמו בשאר מצות: אמר מה לקל מה. כלומר ר' הונא שהשיב לר' ירמיה דבעא מה. אם מתני' כרבי והשיב לו ג"כ בלשון מה כמו שהוא אמר בקול מה ובתמיה. ובדפוס אלל הבבלי גרים א"ל ולמה: בגין דלא תנינן משיח. כלומר מה קשיא לך דדייקת ניתני' כרבי אם בגין דלא תנינן בסיפא גבי ע"ז וכן המשיח בהדיא אי משום הא לא קשיא: והא קדמייתא. במתני' דלעיל דקתני' בסיפא ולא בע"ז עד שיורו לבטל מקלת ולקיים מקלת דנמי לא תנינן וכן המשיח והפ"ה לא מספקא לך בזה דגם המשיח בכלל דהא לא אשכחן פלוגתא בהא וכ"ע ס"ל דגם במשיח הדין כן והכא נמי אע"ג דלא תנינן משיח בהדיא משיח ג"כ בכלל וע"ז ג"כ במשיח העלם דבר ושגגת מעשה בעי וכרבנן:

הלכה ד מתני' אין חייבין אלא על. הוראת דבר שיש בזדונו כרת ושגגתו חטאת שכל הכריתות שבתורה הן ל"ו ועל כולן חייבין על שגגתן חטאת חוץ מפסח ומילה ומגדף שאין בהן קרבן. כלל פסח ומילה אע"פ שיש בזדונו כרת אין מביאין על שגגתן חטאת מפני שהן מצות עשה ובחטאת כתיב אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה והמגדף מפני שאין בו מעשה וכתיב בחטאת לעושה בשגגה וטומאת מקדש וקדשיו נמי יש בהן קרבן בשגגתן והוא קרבן עולה ויורד אבל לא חטאת קבועה וכל הנך אין מביאין חטאת עליהן בהוראה ולא המשיח נמצא כל המצות שבית דין וכהן משיח חייבין בקרבן שלשים ואחד מצות הן שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה:

גמ' מצות ה'. ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצות ה' הייתי

מראה הפנים

והא קדמיתא לא תנינן משיח ומשיח בכלל. וכתם בדף ז' ע"ב קאמר כזה ותסברא נזדונו כרת ובשגגתו חטאת מי קתני אלא תני הא הב"ד לכא וכו'. והא דלא מדייק לה מרישא בביטול מקלת וקיום מקלת בע"ז דלא תני נמי וכן המשיח וכדדייק ליה האי ש"ם נראה דהאי ש"ם אזיל לשיטתיה וכן התם נכא דפליגי אליבא דר' אי אית לי' דג"ש מעיני מעיני דהכא אסיק לה בהלכה דלקמן דר' לית ליה האי ג"ש דמעיני מעיני ולא מלי לדייק לכא דמתני' דהכא אזלא אפילו כרבנן ולא תני לה משיח משום דבכלל הוא ממתני' דלקמן דבר שזדונו כרת וכו' דאיכא למיפרך דאימא אין ס"ג דמתני' דלקמן דכרבי אתיא דלית ליה ג"ש דמעיני ולא ס"ל וכן המשיח בע"ז גם כזה והלכך מדייק לה מסריפא דקיום מקלת וכו' בע"ז דלא אשכחן דפליג ר' בהא אבל סוגית דהתם דס"ל דגם רבי אית ליה ג"ש דמעיני והלכך מדייק לה מזדונו כרת ולאשמעי' דהכא כ"ע לא פליגי ואפ"ה לא קתני התם וכן המשיח גבי ע"ז וא"כ מתני' דהכא לא מלית נמי למידק דכר' היא ולא כרבנן:

עין משפט נר מצוה

ח
א מיי' פי"ב מהל' שגגות הל' א ב ופי"ג שם הל' א

ט
ב מיי' פט"ו שם הל' א והל' ג

י
ג מיי' שם פי"ב הל' א

יא
ד מיי' פט"ו שם הל' א

מסורת הש"ס

סוכה

יבמות ח ע"ב

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

הייתי אומר אף אוכלי שקלים ורמשים במשמע כלומר אפי' הורו באחת מן המצות שאין בהן כרת במשמע: ונאמר להלן. בע"ז והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה: או. אי דילפת לה מע"ז כימא מה מעיני שנאמר שם דבר שיש בו מיתת ב"ד היא דע"ז יש בה מיתת ב"ד בעדים ובהתראה אף מעיני שנאמר כאן עד שיורו בדבר שיש בו מיתת ב"ד אם עושה במזיד: ה"ג כמו שהוא ביבמות פ' החולץ בסופו. אמר ר' יוסי בר' חנינה מקום שילאת ע"ז ללמד על מחויבין כריתות לא ילא עמה אלא כרת בלבד אבל מיתה ממקום אחר באת. כלומר דע"ז הכתובה שם בפרשה ולמדין ממנה לכל המצות שהן מחויבין כריתות דדוקא בהן מחוייבין קרבן בהוראה לא נמלא בפרשה זו אלא כרת בלבד דכתיב הכרת תכרת הנפש אבל מיתה בע"ז לא נרמזת שם בפרשה אלא במקום אחר היא כתובה והלכך על חייבי כריתות הוא דנלמד מע"ז שחייבין קרבן ולא על מחוייבי מיתות ב"ד דוקא. והא דכתוב בספרים כאן א"ר יוסי בר' חנינה וכו' ילאת אשת אב ללמד על הממזר בטעות הובא כאן דלא שייך הכא אלא התם ביבמות היא דשייך ולעיל מהאי ברייתא כדגרים שם: רבי אומר עליה עליה. הוא דילפינן בג"ש נאמר כאן ונודעה החטאת אשר חטאו עליה ונאמר להלן גבי אחות אשה לגלות ערותה עליה:

*הייתי אומר אף אוכלי שקצים ורמשים במשמע נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה מעיני שנאמר להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף מעיני שנאמר כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת או מה מעיני שנא' להלן דבר שיש בו מיתת ב"ד אף מעיני שנאמר כאן דבר שיש בו מיתת ב"ד א"ר יוסי בר חנינה מקום שנבללו כל העריות להיכרת יצא אשת איש אב ללמד על הממזר. רבי אומר עליה עליה *מה עליה שנאמר להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף עליה שנאמר כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. ולמה לא דרש רבי מעיני מעיני אמר רבי יוסי אין ידרוש רבי מעיני מעיני מה מעיני שנאמר להלן דבר שיש בו מיתת בית דין אף מעיני שנאמר כאן דבר שיש בו מיתת ב"ד לפום כן לא דרש רבי מעיני מעיני. ולית ליה סופיה דרבי מידרוש מעיני מעיני דלא כן מנן ליה היחיד והנשיא והמשיח לא מעיני מעיני דלא כן מנן ליה הוריית ב"ד גדול הוריית בית דין קטן לא מעיני מעיני. אמר רבי חנניה קומי רבי מנא עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת לא מעיני מעיני דלא כן מנן ליה הוריית בית דין קטן לא מעיני מעיני. אמר רבי חנניה קומי רבי מנא ולית סופיה דרבי מידרוש מעיני מעיני א"ל מה את בעי מרבי רבי כדעתיה דרבי אמר משיח בשגגת המעשה הוא ואין כתיב זדון שגגה ליחיד אלא בבית דין בלבד.

ולמה לא דרש רבי מעיני מעיני. חסר כאן ובדפוס אלל הבבלי הגי' יותר מתוקנת וגרים הכא. אמר ר' זעירא אם דרש רבי מעיני מעיני מה מעיני שנאמר להלן משיח בשגגת המעשה הוא אף מעיני שנאמר כאן בשגגת מעשה הוא לפום כן לא דריש רבי מעיני מעיני. כלומר היינו טעמא דרבי דלית ליה האי ג"ש מעיני מעיני דאי דרשינן להאי ג"ש א"כ כמו משיח בע"ז ס"ל לרבי לעיל דבשגגת מעשה לחודיה בלא העלם דבר בהורייה חייב הוא ה"נ הוה ילפינן גם בשאר מלות דמשיח בשגגת מעשה לחודיה הוא דמיחייב דאף על גב דבמשיח לא כתיב מעיני הכי הוה אמרינן דמה שגגת הוראה בע"ז מולא ממנה המשיח דבשגגת מעשה הוא דחייב אף שגגת הוראה האמורה בשאר מלות מולא ממנה המשיח לפום כן לא מלי לרבי לדרוש ג"ש מעיני: אמר ר' יוסי אין ידרוש וכו'. ר' יוסי אמר דהיינו טעמא דלא דריש רבי הג"ש דמעיני משום דקשיא ליה אי מע"ז ילפינן ליגמר נמי דבהוראה בדבר שיש בו מיתת בית דין בעינן כקושיין לעיל ולית ליה לר' האי שינויא דר' יוסי בר' חנינא עלה דהא סוף סוף מיתת בית דין איתא בע"ז ואף דלא כתיבה בהאי פרשה: ולית ליה סופיה דרבי מידרוש מעיני. ופריך הש"ס והא ע"כ דסוף סוף לריכא ליה לרבי למידרש האי ג"ש: דלא כן מנן ליה היחיד והנשיא והמשיח. דאי לית ליה האי ג"ש א"כ מנין לו גבי הע"ז בקרבן היחיד וכן בנשיא וכן משיח שאין חייבין

בקרבן אלא בדבר שזדונו כרת דהכי תנינן לה בברייתא מתוך שילאת ע"ז לידון בעלמה יכול יהו חייבין אפי' על דבר שאין זדונו כרת כגון המגפף והמנשק דלית בהו כרת. נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכלומר דגבי העלם דבר דשאר מלות ככר נפקא לן בג"ש דעליה דדוקא בדבר שזדונו כרת וילפינן ע"ז מהתם בג"ש: לא מעיני מעיני. הוא דילפינן לה וא"כ לרבי דיליף ג"ש דעליה ע"כ אילטריך ליה כמי ג"ש דמעיני ואמאי קאמרת דרבי לא דריש ליה כלל לג"ש דמעיני: והכא גרים לה בדפוס אלל הבבלי להא דר' חנניא דלקמיה. א"ר חנניא דלא כן מנן ליה עד שיורו לבטל מקלת ולקיים מלות לא מעיני עיני דלא כן מנן ליה הוריית ב"ד גדול הוריית ב"ד קטן לא מעיני מעיני. כלומר דר' חנניא מקשה נ"כ על הא דקאמר דלית ליה לרבי כלל לג"ש דמעיני אם כן מנין לו בע"ז דעד שיורו לבטל מקלת ולקיים מקלת דבשאר מלות הוא דכתיב ונעלם דבר ודרשינן דבר ולא כל הגוף ובע"ז ע"כ דמג"ש מעיני מעיני הוא דילפינן לה וכן מנין לו לרבי גבי ע"ז באיזה הוראת ב"ד הוא דמשתעי קרא אם בהוראת ב"ד גדול דוקא או אפי' בהוראת ב"ד קטן דהא דילפינן דהוראת ב"ד הגדול דוקא מואם כל עדת ישראל ישגו הכתוב בשאר המלות נפקא לן ואם לא יליף ג"ש דמעיני מנן ליה בע"ז ללמד להוראת בית דין גדול דוקא: דלא כן מנן ליה הוריית ב"ד קטן לא מעיני מעיני. הכתוב כאן ט"ס הוא ויתור דברים הן וגירסת הדפוס אלל הבבלי הוא נכונה: אמר ר' חנניא קומיה ר' מנא ולית סופיה. דרבי למידרש מעיני מעיני. כלומר שחזר והקשה אותה הקושיא דהיאך מתרלינן לה אליבא דרבי הא ע"כ דבעי למיתי לג"ש דמעיני מעיני: אמר ליה מה את בעי מרבי דרבי כדעתיה וכו'. כלומר ומה את מקשי אליבא דרבי בשאר הדינים דלא שמעינן מיניה בהדיא אפשר דבאמת פליג רבי ולא סבירא ליה הכי בע"ז ומיהו הא על כרחך שמעינן מיניה בהדיא דאמר לעיל משיח בע"ז בשגגת מעשה לחודיה הוא דמיחייב ולא בעי' העלם דבר בהוראה וא"כ שמעת מינה דעל כרחין לומר דרבי' לית ליה ג"ש מעיני מעיני.כדאמרן לעיל: ואין כתיב זדון שגגה ליחיד אלא בב"ד בלבד. כל"ל וכן הוא בדפוס שם. וטעמיה דרבי מסיק ואזיל כלומר דזדון שגגה קרי ליה להעלם דבר דעל ידי שטגו בהוראה עשה במתכוון החטא על פי הוראתן אלא ששגג בזה שמלוה לשמוע דברי חכמים כדאמרינן בפרק דלעיל וזהו זדון שגגה אע"פ שהוא זדון אללו שיודע שאסור מ"מ שגגה היא שסובר מותר לעשות על פי הוראתן ואין כתוב זה אלא בב"ד בלבד כלומר בפרשה דאיירי בהוראת ב"ד והלכך לא יליף לה רבי לע"ז וסבר דלעולם בשגגת מעשה לחודיה חייבין עליה ואפילו משיח ולית ליה לדרשא דמעיני מעיני:

(יבמות פ"ד)

הוריות ח יבמות ס

אותו

אותו

מראה הפנים

רבי אומר עליה עליה. הכי מייתא לה נמי התם דף ח' ע"א ברייתא דדריש ר' הכי וקאמר אשכחן ליבור משיח מנלן וכו' נשיא יליף מלות וכו'. יחיד ואם נפש וכו' ומשום הכי אין לנו לפרש הכא דפריך הכא לקמן אליבא דר' ולית סופא דר' מידרש מעיני מעיני דלא כן מנן ליה היחיד והנשיא והמשיח דלענין הוראה בשאר עבירות קאמר מנין לו בכל אלו דבזדונו כרת דוקא דהא גם אם נאמר דדריש מעיני מעיני אכתי בנשיא ומשיח מנלן ואם יליף מלות מלות א"כ גם כי דריש לה ג"ש דעליה ולא דריש מעיני כימא הכי כדקאמר התם. ומיהו למאי דפרישית דקאי אקושיא מנן ליה בע"ז דדוקא בכרת נימא. הואיל וילאת ע"ז לדון בעלמה וכו' אפי' על דבר שאין בו כרת והאי ברייתא דלקמן התם איתא נמי למידק הוא דקאמר מנן ליה היחיד הא ביחיד מפורש בהדיא כרת התם ואפשר דה"ק דגם ביחיד מנן ליה דבדוקא קאמר קרא דילמא אף על מידי דלית בה כרת הואיל בנשיא ומשיח אינו מפורש אי לאו דדריש מעיני מעיני. וביותר נראה דגרסינן בהקושיא דלא כן מנן ליה הליבור והנשיא והמשיח לא מעיני מעיני. ודע דמשמע מהתם דהך ברייתא דדריש מעיני מעיני קאי אליבא דרבי כדקאמר הגיתא למאן דמפיק לה לעליה לג"ש כדאמרן וכו'. והאי תלמודא לא ניחא ליה לאוקי הכי דאליבא דרבי משום הכיא דאית ליה דבמשיח בע"ז בשגגת מעשה לחודיה הוא דמחייב. ולסוגיא דהתם ל"ק הא אליבא דרבי דהא קאמר לעיל הכא דאפקיה קרא לכהן משיח כדאמרינן מ"ט דרבי אמר קרא וכפר הכהן על הנפש השוגגת וכו' חטא זה בשגגה יבא ואפי' למשיח. והאי תלמודא לא מייתי ליה הך דרשה אליבא דרבי והלכך קאמר מה את בעי מרבי רבי כדעתיה וכמבואר בדיבור דלעיל דבהא פליגי הסוגיות אליבא דרבי:

אותו

תורה אור

*אותו מיעט קרבנו למצות יחידית שלא יכנס דמו לפנים מה כרבי דרבי אמר משיח בשיגגת המעשה הוא ואין כרבנן בהעלם דבר הוא אמר רב הונא על דרבנן נצרכה שלא תאמר הואיל והוא בהיכרת יבנס דמו לפני לפנים. לפום כן צריך מימר אותו מיעט קרבנו למצוה יהידית שלא יכנס דמו לפנים:

הלכה ה מתני׳

*אין [א] חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש ואין [ב] מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנידה ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנידה ואי זו היא מצות עשה שבנידה פרוש מן הנידה ומצות לא תעשה אל תבוא אל הנידה: גמ׳ *כהנא אמר איפשר שלא היה בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים התיב רבי שמואל בר אבדימי קומי רבי מנא ויהא כן במורים א״ל אנן בעי נכנסין ואת מייתי לן מורים מאי כדון אמר רבי שמואל בר רב יצחק מצוות מצות מה מצוות שנא׳ להלן בקבועה אף כאן בקבועה. ואין חייבין על כל מצות עשה שבתורה אמר רבי מתניה לא אתינן מתני אלא מילה דמייא למילה היך עבידא נכנס למקדש טמא חייב נכנס טהור וניטמא בא לו [ג] בארוכה *חייב ובקצרה פטור ודכוותה היה *משמש עם הטמאה חייב היה משמש [ד] עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי בא לו בארוכה חייב ובקצרה פטור אי זו היא קצרה שלו יצן: אי זו היא מצות עשה שבנידה. אמר רבי אבין °והזרתם את בני ישראל מטומאתם. רבי יונתן *שלח שאל לרבי שמעון בי רבי יוסי בר לקונייא אזהרה למשמש עם הטמאה מניין ובעא כיפה מיזרוק בתריה אמר ליה מילה דמיינוקייא אמרין בכנישתא בכל יום את שאיל לי °ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה אמר ליה

לא

אותו מיעט קרבנו. ברייתא היא בת״כ בפרשת כהן משיח. ולקח הכהן המשיח מדם הפר והביא אותו אל אהל מועד ודרים אותו למעט קרבנו למצות יחידית שלא יתן מדמו על מזבח הזהב. מצוה יחידית קרי לה לע״ז דילאת מן הכלל וכתובה למצוה בפני עצמה לקרבנה בפ׳ שלח לך דאינו מביא מדמו אל אהל מועד אלא מדם הפר שמביא על שאר מצות ולא מדם השעירה מה שמביא על ע״ז. ומפרש לה השתא אליבא דמאן אתיא האי ברייתא: מה כרבי. במה תפרש דהאי ברייתא וכמאן אם כרבי דוקא אתיא דאיהו ס״ל משיח בע״ז בשגגת מעשה לחוד הוא דמיחייב משום דלא דריש ליה ג״ש דמעיני מעיני והלכך נמי לא ס״ל למילף גבי קרבן ע״ז דמשיח לענין דמו להכנס לפנים מקרבנו בשאר מצות כי היכי דלא יליף לה לענין העלם דבר משאר מצות: ואין כרבנן בהעלם דבר הוא. דאי תימא כרבנן הא אינהו סברי במשיח בע״ז נמי בהעלם דבר בעי כמו בשאר מצות דסבירא להו הג״ש דמעיני וא״כ ליליף נמי לענין הכנסת דמו לפנים כמו בשאר מצות: א״ר הונא. דלא היא אלא על דרבנן נצרכה דהא לרבי דלית ליה ג״ש דמעיני לא אילטריך אותו למעט דמהיכי תיתי הוה ילפינן קרבן משיח בע״ז מקרבנו בשאר מצות וכי אילטרי׳ לרבנן הוא דאילטריך: שלא תאמר וכו׳. כלומר לרבנן דמקשו בשאר דינים קרבן ע״ז שלו לקרבנו בשאר מצות הייתי אומר דהואיל וקרבן ע״ז על חטא כרת הוא בא יכנס דמו אפי׳ לפני לפנים לפום כן אילטריך אותו למעט שלא יכנס מדם קרבן ע״ז שלו לפנים מגזירת הכתוב ולא אתיא האי ברייתא אלא אליבא דרבנן:

הלכה ה מתני׳ אין חייבין. ב״ד שהורו וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אין מביאין קרבן ליבור עליהן: עשה שבמקדש. כגון שנטמא במקדש שמצוה לו לצאת בקצרה ואם שהה אז יצא בארוכה חייב כרת וב״ד שהורו לו לצאת בארוכה אין מביאין פר בהוראה לפי שאין על שגגה זו חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד: ולא תעשה שבמקדש. שלא ליכנס למקדש בטומאה: ואין מביאין אשם תלוי וכו׳. שכל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי וטומאת מקדש הואיל ואין בשגגתו חטאת קבועה אין מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי: על עשה ועל לא תעשה שבנדה. עשה שבנדה כדמפרש ואזיל פרוש מן הנדה כגון שהיה משמש עם הטהורה ואמרו לו נטמאתי עתה בשעת השמיש שמצוה עליו לפרוש אבל לא יפרוש מיד לפי שהיציאה הנאה היא לו כביאתו אלא נועץ לפרניו בקרקע וממתין עד שימות האבר ופורש בלא קושי וזהו עשה שבנדה ואם שגגו בית דין בהוראה זו והורו שיפרוש מיד חייבין פר העלם

דבר לפי שהיחיד חייב על שגגתו חטאת קבועה: גמ׳ כהנא אמר איפשר וכו׳. ובפרק ידיעות הטומאה הלכה ד׳ גרסינן אי אפשר ויש לפרש לההיא דגלשון תמיה קאמר ועל דאין מביאין אשם תלוי על עשה ולא תעשה שבמקדש קאי דבעי לפרושי טעמא משום דחיוב טומאת מקדש וקדשיו אינו אלא בידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתיים ומכיון דבאשם תלוי שבא על הספק אי אפשר שיהא לו ידיעה בסוף לפיכך אין מביאין. והאי טעמא לא קאי דהא איכא למיפרך דהם אין לו ידיעה בסוף נהי דקרבן עולה ויורד לא מלי מייתי אשם תלוי מיהת לייתי ולקמן מסיק לטעמא: ויהא כן במורים. אמאי ב״ד המורים וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אין מתחייבין על הוראתן כמו בשאר עבירות: אנן בעי נכנסין. אכתי לא ידעינן טעמא דמתני׳ בנכנסין עצמן בהא דאין מביאין אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו דטעמא דכהנא ליתא וכדפרישית ואת מייתי לן מורים למבעי טעמא בדין המורים: מאי כדון. השתא מאי טעמא דמתני׳: מצות מצות. ילפינן בג״ש דבחטאת יחיד כתיב ואם נפש אחת תחטא וגו׳ בעשותה אחת ממצות ה׳ וגו׳ וכתיב באשם תלוי מכל מצות ה׳ אשר לא תעשינה ולא ידע וגו׳ מה מצות שנאמר להלן בחטאת קבועה אף אשם תלוי אינו בא אלא על דבר שאם נודע לו מביא חטאת קבועה לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו שהן בעולה ויורד והשתא האי טעמא גופיה בב״ד המורים נמי כן דכתיב בהו ואם כל עדת ישראל ישגו וגו׳ ועשו אחת מכל מצות ה׳ וגו׳ וילפינן מצות מצות מהתם מה להלן בקבוע אף כאן אינן חייבין אלא דבר שיש בשגגתו חטאת קבועה: ואין חייבין על כל מצות עשה שבתורה. בתמי׳ ומאי שנא דנקט הכא אבל חייבין על עשה שבנדה: לא אתינן מיתני. ההנא לא נקט הכא נידה אלא משום דמילתא דמיא למילתא נינהו דבתרווייהו שייכא ארוכה וקצרה כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו׳ כדפרישית במתני׳: איזו היא קצרה שלו. כלומר דהא קאמרת דדמייא לטומאת מקדש הא איפכא הוי דהתם בארוכה חייב והכא בקצרה חייב אם פירש מיד ואיזו קצרה שלו כאן שיפטור: יצן. הייתו נמי קצרה שירתה שיהא נילון מיד בכל מה דאפשר לו ואח״כ יפרוש: איזוהי מצות עשה שבנידה. כלומר היכא רמיזא מצות עשה זו: והזהרתם את בני ישראל בטומאתם. בשעת שהן בטומאתם כגון שנטמאת עתה תזהירו אותם במצות עשה זו שאל יפרוש ממנה עד שיהא נילון ולא בקושי: בעא כיפה מיזרוק בתריה. רצה לזרוק אחריו כיפה של אבנים דקסבר דשאל לו כפשוטו ואם אתה שואלני דבר שתינוקת של בית רבן אומרין בכל יום התמהא:

לא

עין משפט נר מצוה
יב
א מיי׳ פי״ב מהל׳ שגגות הל׳ א סמ״ג עשין ריו:
יג
ב מיי׳ פ״ח שם הל׳ א
יד
ג מיי׳ שם פי״ד הל׳ ב ג ופ״ג מביאת מקדש הל׳ כא כב כג
טו
ד מיי׳ פ״ד מאסורי ביאה הל׳ יא סמ״ג לאוין קיד ועשין תיג טוש״ע יו״ד סי׳ קפה ס״ד

מסורת הש״ס
(ת״כ פ׳ ויקרא)
שבועות יד פ״ב
(שבועות פ״ב)
שם שם
שם יח פ״ג

מראה הפנים

אותו מיעט קרבנו למצות יחידית וכו׳. הכי איתא לברייתא בת״כ כמה שכבתי בפנים. והרמב״ם ז״ל לא סמך עצמו על האי ברייתא דת״כ אלא כסתמא דמתני׳ דאיזהו מקומן דשעירים הנשרפים טעונין הזאה על הפרוכת ועל מזבח הזהב. וכמ״ש בפ״ה דהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ י״ו שעירי ע״ז והן שעירין הנשרפין לא נתפרש בהן בתורה כילד נותנין דמן ולפיכך הוא נותן אלא לפי שהן חטאת הקהל דינן כדין פר העלם שהוא חטאת הקהל לכל האמור בו וכו׳. ונראה דאף דאמרי׳ בפ׳ ב״ב דף מ״א פ״א דדרשינן לה מקרא חטאתם אלו שעירי ע״ז וכו׳ כדמייתי התם בברייתא וללמד להזאות וכו׳ מ״מ קרי ליה אינו מפורש בהן בהדיא בתורה:

לא אתינן מיתני אלא מילה דדמייא למילה וכו׳ איזו היא קצרה שלו וכו׳. למאי דמפרש הכא מתורץ דיוקא דהש״ס כבבלי׳ פ״ב דשבועות דף י״ח ע״א א״ל הכא נמי תנן לאביי א״כ מלינו ארוכה וקצרה בנדה ואנן במקדש תנן אלא משום דלא דמי ארוכה דהכא קצרה דהתם וכו׳ והכא מתרץ לה האי דיוקא דכדמיין להדדי כן דאמרינן ליה ילון וכי היכי דיוכל לפרוש בקצרה אלא דנראה דהש״ס דילן לא ניחא ליה לפרש הכא דהא בעיקר הדין עכ״פ לא דמיין קצרה דהכא לקצרה דהתם וילון תקנתא היא ואם לא הילן אמרינן ליה אל תקרב אל תפרוש מיד כדאמר גם הכא לקמן והלכך לא תני בהדיא קצרה וארוכה בנדה. וכן אמר התם לאתי דרבה נתנה עליו וכדפי׳ התום׳ שם:

הורה אור

לא צריכא ליה הדא. ולית צורכא דלא היה משמש עם הטמאה חייב היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי פירש מיד מהו שיהא חייב א"ל אנא ואת צריכא לן נצא לחוץ ונלמד נפקין ושמעון קליה דתנייא תני כהדא דחזקיה °ואם שכב ישכב איש אותה אין לי אלא משמש עם הטמאה חייב היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי פירש מיד מהו שיהא חייב ת"ל °ותהי נדתה ואפילו פירשה עליו נדתה. מה יעשה רב הושעיה רב יהודה בשם שמואל יצן לא היצן אמר רבי יוסי קורא אני עליו אל תקרב אל תפרוש. קריבה פרישה רב הונא בשם רב אבא כהדא °האומרים קרב אליך אל תגע בי כי קידשתיך. אמר רבי זעירא יהא רואה את החרב כילו מתכת בבשרו [2]וכל עמה. רבי זעירא רבי תנחומא בשם רב הונה יטוח ראשי אצבעותיו בכותל ויהא מוצן. כתיב °ותשב באיתן קשתו רב שמואל בר נחמן נמתחה הקשת וחזרה אמר רבי אבון נתפזר זרעו ויצא לו בציפרני ידיו. °ויפוזו זרועי ידיו רב חונה בשם רב מתנה תלה עינוי וראה *איקונין של אבינו מיד היצן. °מידי אביר יעקב אמר רבי אבין אף איקונין של רחל ראה °משם רועה אבן ישראל:

הלכה ו מתני' *אין חייבין על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו [א] *והנשיא כיוצא בהן דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבה אומר הנשיא חייב בכולן חוץ משמיעת קול *שהמלך לא [ב] דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו: גמ' אמר רבי יוחנן טעמא דרבי יוסי הגלילי °ואם דל הוא ואין ידו משגת את שהוא ראוי לבוא לידי דלות יצא משיח שאינו ראוי לבוא לידי דלות רשב"ל אמר °והיה כי יאשם לאחת מאלה את שהוא חייב על כולן חייב על מקצתן ואת שאינו חייב על כולן אינו חייב על מקצתן רבי יצחק שאל מעתה לא יטמא בצרעת שאינו ראוי לבוא בקלות וכן דלות וכן דלי דלות. רב הושעיה בעי מעתה אשה לא תהא חייבת על ביאת המקדש. אין האשה מביאה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן טעמא דרבי עקיבה °זה קרבן אהרן ובניו זה הוא מביא אינו מביא עשירית האיפה אחרת רבי זעירא בעא קומי רבי יסא ואינו מביא נדבה א"ל אין חובה אינו מביא נדבה הוא מביא כיני מתניתא שהמלך לא מעיד ולא מעידין אותו:

הלכה ז מתני' *כל [ג] מצות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת היחיד מביא כשבה

ויקרא יח | שם | ישעיה סה | בראשית מט | שם | שם | שם | ויקרא יד | שם ה | שם ו

לא צריכה לי הדא. כמה שאתה סבור ולית צריכה ומספקא לי אלא: כהדא דתנן במתני' היה משמש וכו' מהו שיהא חייב כלומר מנין הוא מוזהר על זה שיהא חייב אם פירש מיד: א"ל. אם לדבר הזה אתה שואל אנא ואת צריכא לן ללמוד נצא לחוץ ואולי נלמד לשמוע טעמו של דבר: ושמעון קליה דתנייא. שמעו לקול תנא אחד ששנה כהאי ברייתא דחזקיה דלקמיה: ותהי נדתה עליו. דריש דנדתה עליו אפי' נהייתה עכשיו בשעת תשמיש ופירשה שפירש ממנה מיד עליו נדת' חייב עליה כשוכב בתחילה עם הנדה שהית' כבר: יצן. יראה שיהא ניצון ואח"כ יפרוש: לא היצן שלא היה יכול להיות ניצון מהר ומה תקנתו לזה: קורא אני עליו וכו'. כלומר אין לו תקנה אחרת אלא שימתין מלפרוש עד שימות האבר מאליו: קריבה. מלשון פרישה היא לפעמים כהדא דמלינו בכתוב האומרים קרב אליך וגו' שהפרוש לעצמך ואל תגע בי כי סבור אתה שאני קדשתיך וטמאתיך מלשון לא יהי' קדש בבני ישראל: יהא רואה את החרב כאלו נותכת בבשרו. באבר שלו וכל עמו כלומר וכל הגוף שלו עמו ואז יהא ניצון מיד: בכותל. אפי' בכותל אם ינעוץ ראשי אצבעותיו בכח ויסיח דעתו מדבר אחר מיד יהא ניצון וימות האבר: נמתחה הקשת. כמ"ד לעשות צרכיו נכנס וחזרה כדלקמיה: ויפוזו. לשון יציאת הפיזור וחילוק דרך זרועי ידיו: מידי אביר יעקב. היתה לו זה שראה איקונין שלו: משם רועה אבן ישראל אבן הרומז על רחל שהוא אבן ישראל שאף איקונין וזכות שלה גרם לו להנצל מן החטא:

הלכה ו מתני' אין חייבין על שמיעת הקול. שהשביעו חבירו אם יודע לו עדות ולא העיד לו כדכתיב ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו': ועל ביטוי שפתים. שבועה שלא אוכל ואכל או שאוכל ולא אכל וכן אכלתי ולא אכל לא אכלתי ואכל: ועל טומאת מקדש וקדשיו. הנכנס למקדש בטומאה או שאכל קדש אם שגגו בהוראה באחת מכל אלו אין חייבין בקרבן לפי שאין היחידים חייבים על שגגתן חטאת קבועה: והנשיא כיוצא בהם. מלך ששגג באחד מכל אלו אינו מביא שעיר ופטור משום קרבן דברי ר' יוסי הגלילי וטעמיה משום דכתיב בכל אלו ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו מי שבא לידי עניות ועשירות יצא מלך שאין בא לידי עניות וכן ס"ל במשיח ומשום האי טעמא דאינו בא לידי עניות דכתיב והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו: ר' עקיבא אומר הנשיא חייב בכולן. דכתיב בנשיא וכפר עליו הכהן מחטאתו וקרבן עולה ויורד האמור בכל אלו כתיב גם כן וכפר עליו הכהן מחטאתו ללמדך שהנשיא חייב בהן. ובמשיח סבירא ליה לר' עקיבא נמי כרבי יוסי הגלילי דפטור בהן ומטעמא דכתיב ביה זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה זה מיעוט הוא לומר עשירית האיפה של מנחת חביתין הוא בא חובה לכהן משיח ואין עשירית האיפה האמורה במקום אחר חובה לכהן משיח וכיון שמיעטו הכתוב מעשירית האיפה מיעטו נמי משתי הורים ומכל קרבן האמור בענין דכתיב בסוף אותה הפרשה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה המתכפר באחת מאלה מתכפר בכולן ושאין מתכפר באחת מאלה אין מתכפר בכולן:

גמ' טעמא דרבי יוסי הגלילי. דהנשיא וכן המשיח פטור מכל אלו: ואם דל הוא. האי קרא במצורע כתיב וה"ל ואם לא תגיע ידו וגו': את שהוא חייב על כולן וכו'. וכיון דלא שייך גביה דלות אינו מתחייב בכולן: מעתה לא יטמא. נשיא ומשיח בצרעת דהא אינו ראוי לבא בקלות וכו' ובמצורע כתיב גביה ואם דל הוא ואין ידו משגת והא לא שייכא גבייהו: רב הושעיה בעי. על הא דקאמר את שהוא חייב על כולן הוא דחייב על מקצתן מעתה אשה לא תהא חייבת על ביאת המקדש דהא אינה חייבת בשמיעת הקול דלא שייכא עדות גבה ואינה מתחייבת בכולן הויא: אין האשה מביאה. בתמיה מסקנת הקושיא היא וכי לא מצינו שהאשה מביאה על ביאת המקדש דהא מוזהרת עליה דכתיב אל המקדש לא תבא: טעמא דרבי עקיבה. דסבירא ליה נמי דמשיח פטור בהן דכתיב זה קרבן אהרן ובניו וכו' כדפרישית במתני': ואינו מביא נדבה. כלומר וכי מיעטו הכתוב ממנחת נדבה אלא דזה הוא חובה עליו והאי לא נימא נמי דהכי קאמר זה הוא חובה לו בכל יום ויום אבל עשירית האיפה האמורה במקום אחר פעמים שהוא מביא לנדבה: א"ל אין. כלומר אין הכי נמי דודאי חובה אינו מביא במקום אחר הא נדבה הוא מביא ואכן הכי קאמרינן דאינו מביא לחובה לעשירית האיפה האמורה במקום אחר: כיני מתני'. כן צריך לגרוס במתני' אליבא דרבי עקיבא שהמלך לא מעיד ולא מעידין אותו ולפיכך הוא דלא שייך בשמיעת קול וזהו עיקר הטעם והא דקתני לא דן וכו' אגב גררה נסבה:

הלכה ז מתני' כל מצות שבתורה שחייבין על זדונה כרת. כדילפינן לעיל בהלכה ד' דדוקא בדבר שזדונו כרת מביא בשגגתו חטאת: כשבה

עין משפט נר מצוה

טז
א פי' בהשגות פ"י מהא"ב הל' ז' ובכ"מ שם ובתוי"ס

יז
ב מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הל' ה ופ"ג מהל' מלכים הל' ז

יח
ג מיי' פ"א מהל' שגגות הל' ד

ציון ירושלים

[2]וכל עמה כדי זעירא עי' פ"מ שנתחק מאד ושמפתי בשם הגאון בתגא מהרא"ו ז"ל שפירש שר' זעירא אמר יהא רואה החרב כו' והיינו שבזה יצן שירגיש תומר האיסור ועי"ז פריך בירושלמי וכל עמה ר' זעירא היינו שלא כל אדם הוא בירא אלקים כמו ר' זעירא שירגיש מאד תומר האיסור ועי"ז אמר ר' תנחומא ימות ראשי אצבעותיו:

מסורת הש"ס

סוטה לב

כריתות ב ע"ב

ג"ז שם

סנהדרין יט ע"א

יבמות ט ע"א

מראה הפנים

מעתה לא יטמא בצרעת וכו'. אליבא דר"י הגלילי הוא דבעי הכי וכעין דקאמר התם בדף ט' ע"א על הבעיא נשיא שנצטרע מהו וכו' א"ל דילך או דגוא ופירש"י הלכך פטור לגמרי וזהו אליבא דמאן דדריש האי דרשה יצא זה שאינו בא לידי עניות. והרמב"ם ז"ל בפט"ו מהשגגות הל' ט' כתב נשיא שנצטרע עבר מגדולתו. וזהו כדאמרינן התם בפ"ג דף י' ע"א ומשיח ונשיא שעבר מגדולתו הרי הוא כהדיוט וכלומר וא"כ מביא קרבנו כשאר הדיוט דהוא ז"ל לא פסק כהאי דר"י הגלילי. וכר"ע דמתני' ויתבאר נמי לקמן בפ"ג הלכה א' מענין זה: כיני מתני' שהמלך לא מעיד וכו'. מפני שיש נסחאות בשני' קאמר דכן צריך לגרוס במתני' אליבא דר"ע וכוא גי' העיקרית ולא כיש מותקן: בני

כשבה ושעירה והנשיא [א] שעיר [ב] ומשיח ובית [ג] דין מביאין פר [ד] ובעבודה זרה היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה [ה] ובית דין פר ושעיר פר לעולה ושעיר לחטאת. אשם תלוי [ו] הנשיא [ז] והיחיד חייבין [ח] ומשיח [ט] ובית דין פטורין אשם [י] וודאי היחיד והנשיא והמשיח חייבין ובית דין פטורין על [כ] שמיעת הקול וביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו ב"ד פטורין [ל] היחיד והנשיא והמשיח חייבין אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי רבי שמעון ומה הן מביאין [מ] קרבן עולה ויורד רבי (ויקרא ה) *אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר: **גמ'** °נפש לרבות הנשיא ירבה המשיח בחטאה בשגגה את שהוא בשגגת המעשה יצא משיח שאינו בשגגת המעשה וכרבי דו אמר משיח בשגגת המעשה הוא את שהוא בשגגת מעשה לכל הדברים יצא משיח שאינו בשגגת מעשה לכל הדברים. נפש לרבות הנשיא ומשיח. הכא את מר לרבות הנשיא וכא את מר לרבות משיח. כחטאת אשם מה חטאת מכפרת וממרקת אף אשם מכפר וממרק יצא אשם תלוי שהוא מכפר ומשייר. ביני מתניתא אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי הכל והנשיא על שמיעת קול דברי רבי שמעון. אמר ר' יוחנן (שם כא) °מן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אם יצא אינו מחלל. רבי אשיאן רבי יונה רבי בון בר כהנא מקשי (שם) והכתיב °אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח הא אם לקח אינו מחלל

מאי

תורה אור

כשבה ושעירה. או כשבה או שעירה כדכתיב בויקרא בחטאת יחיד: והנשיא שעיר. זכר לחטאת כדכתיב שם: ומשיח ובית דין מביאין פר. פר בהוראה שאינן חייבין אלא על העלם דבר בהוראה עם שגגת מעשה כדאמרינן לעיל בהלכה ג': ובע"ז היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה. דכתיב בקרבן ע"ז האמור בפרשת שלח לך ואם נפש אחת וגו' תורה אחת יהיה לכם השוה את כל נפש לקרבן זה: ובית דין פר ושעיר. כדכתיב שם והי' אם מעיני העדה נעשתה לשגגה וגו' וכדילפינן לעיל מעיני מעיני דבבית דין הכתוב מדבר: אשם תלוי. עבירות שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה חייבין על לא הודע שלהן אשם תלוי כגון שני זיתים אחד של חלב ואחד של שומן ואכל את אחד מהן ואינו יודע איזו מהן אכל: היחיד והנשיא חייבין. לפי שאין חטא הנשיא תלוי בהוראתו אלא בשגגת מעשה לבד והרי הוא כשאר היחידים בזה וחייב באשם תלוי על לא הודע לו: ומשיח ובית דין פטורין. דאין בהן אשם תלוי לפי שאין חייבין בקרבן אלא א"כ נעשה על ידי ששגו בהוראה ואם נסתפק להם אם שגו בהוראה או לא אין אשם תלוי בא על זה שאינו בא אלא על ספק החטא וכדאמרינן בסוף פרק דלעיל דדרשינן מונודעה החטאת האמור בקרבן ציבור שאין חייבין בשום קרבן אלא א"כ עד שנתוודע החטאת ומשיח הוקשה להן דכתיב לאשמת העם הרי הוא כעם: אשם ודאי. והן חמשה אשמות שבאין על הודאי אשם מעילות אשם גזילות אשם נזיר אשם מצורע אשם שפחה חרופה: היחיד והנשיא והמשיח חייבין. שכל אלו מעשה יחיד הן לא שנא הדיוט ולא שנא הנשיא ומשיח: ובית דין פטורין. שאין להוראת ב"ד עסק בהן לפי שאין חייבין בהוראתן אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת והילכך אין אשם בהוראת בית דין: על שמיעת הקול וכו' ב"ד פטורין. לפי שאין חייבין בהוראה אלא על שיש בשגגתו חטאת קבועה כדתנן לעיל ואלו בקרבן עולה ויורד הן: והיחיד והנשיא והמשיח. חייבין בכל אלו וכדמפרש לקמן שהן מביאין קרבן עולה ויורד: אלא שאין כ"ג חייב. על טומאת מקדש וקדשיו דברי ר' שמעון. וטעמיה דכתיב ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל מי שחטאו שוה לקהל יצא כ"ג שאין חטאו שוה לקהל שכל אחד מן הקהל הנכנס למקדש שוגג או עבר עבירה בשוגג חייב על שגגת מעשה בלבד וכהן משיח אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה כדתנן לעיל. ואין הלכה כר"ש אלא כ"ג מביא קרבן עולה ויורד אף על טומאת מקדש וקדשיו: ומה הן מביאין קרבן עולה ויורד. האי קאי את"ק ואדר"ש לת"ק קאמר דהנשיא והמשיח שוין ליחיד בכל אלו וקרבן עולה ויורד מביאין כמו ההדיוט ולר"ש דפליג בכהן משיח בטומאת מקדש וקדשיו וכן נמי פליג בנשיא בשמיעת הקול כדאמר התם בגמרא וכן הכא. ולדידיה אין הנשיא חייב מאלו הג' אלא בביטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו והמשיח בביטוי שפתים ושמיעת הקול ומה הן מביאין בקרבן עולה ויורד כמו ההדיוט: ר' אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר. אמרינן בגמרא דר"א לא פליג אלא על טומאת מקדש וקדשיו לפי שחייבין על זדונה כרת והילכך ס"ל בשעיר כדרך שהנשיא מביא על שאר עבירות שחייבין על זדונן כרת ואין הלכה כר"א דכיון דאין חייבין על שגגת מקדש וקדשיו חטאת קבועה אין הנשיא מביא אלא כדרך שהיחיד מביא:

גמ' נפש לרבות הנשיא. אדין אשם תלוי קמהדר דכתיב ביה ואם נפש כי תחטא וגו'. ולא ידע ואשם נפש לרבות הנשיא לאשם תלוי: ירבה המשיח. אמאי לא מרבינן נמי להמשיח באשם תלוי: בחטאה בשגגה. כלומר באשם תלוי כתיב וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג וגו' דמיירי בחטא שהוא תלוי בשוגג כדמפרש ואזיל את שהוא בשגגת מעשה שמתחייב בשגגת מעשה בלבד יצא משיח שאינו בשגגת מעשה בלבד אלא דוקא אם העלם דבר בהוראה: וכרבי דהוא אמר משיח בשגגת מעשה הוא. מתחייב בע"ז אפי' בלא העלם דבר כדאמור לעיל בהלכ' ג' בגמרא אליביה הכי הוא דמתרלינן את שהוא וכו' יצא משיח שאינו בשגגת מעשה לבד בכל הדברים דבשאר עבירות אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה: נפש לרבות הנשיא והמשיח. נפש האמור באשם ודאי כדכ' באשם מעילות נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה וגו' לרבות את שניהם הנשיא והמשיח שחייבין באשם ודאי: הכא את אמר. באשם תלוי לרבות הנשיא בלבד והכא באשם ודאי את אמר לרבות גם משיח והא באשם ודאי נ"כ וחטאה בשגגה כתיב ביה ונדרוש נמי למעוטי המשיח כדדרשת באשם תלוי ומשני כחטאת כאשם כתיב בתורת הכהנים בפ' לו ומקשינן אשם לחטאת לומר את שהוא חייב בחטאת חייב באשם והיינו באשם ודאי דאיתקש לגמרי לחטאת מה חטאת מכפרת וממרקת החטא לגמרי אף אשם ודאי מכפר וממרק יצא אשם תלוי שהוא מכפר ומשייר שאינו מכפר לגמרי אלא להגין מן היסורין וכשיוודע לו אח"כ מביא חטאת והלכך לא מרבינן ליה מהיקישא דכחטאת כאשם את שהוא נחייב חטאת מביא אשם תלוי וממעטינן למשיח לפי שאינו בשגגת מעשה: ביני מתניתא. כן צריך לשנות במתני' אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי הכל דאף ת"ק לא אמר והמשיח אלא בשמיעת קול וביטוי שפתים ודברי ר"ש על שמיעת קול קאי והכי תנינן והנשיא על שמיעת קול אינו חייב דברי ר' שמעון: אמר ר' יוחנן. מה טעם דהכל מודים שאין כ"ג חייב בטומאת מקדש וקדשיו דכתיב מן המקדש לא יצא ולא יחלל ואם לא יצא ודאי לא יחלל והלכך דרשינן הכי ועל כל נפשות מת לא יבא וגו' ומן המקדש לא יצא שלא יצא לטמא עצמו והאי לא יחלל ה"ק ואם יצא וטמא עצמו לא יחלל הוא אם נכנס בשוגג אל המקדש שאינו מתחייב בטומאת מקדש: ר' בון בר כהנא מקשי. על האי דרשה אלא מעתה הא דכתיב אלמנה וגרושה וגו' את אלה לא יקח וגו' ולא יחלל זרעו בעמיו הכי נמי דדרשת הכי הא אם לקח אינו מחלל בתמיה מי גרע מכהן הדיוט שמחלל זרעו באיסור לאו אלא ע"כ דקרא אתי לעבור עליה בלא יקח ולא יחלל וה"נ בקרא דמן המקדש לא יצא ולא יחלל:

מאי

עין משפט נר מצוה
יט
א מיי' פ"א מהל' שגגות ופט"ו שם הל' א והל' ו
כ
ב מיי' שם פ"א הל"ד ופ"ט ז
שם הלכה א
כא
ג מיי' פי"ב שם הלכה א
כב
ד מיי' פ"א שם הלכה ד
כג
ה מיי' פי"ב שם הל' א
כד
ו מיי' פט"ו שם הל' י
כה
ז מיי' פ"ח שם הל' א
כו
ח מיי' פט"ו שם הלכה ו
כז
ט מיי' פי"ב שם הל' ב
כח
י מיי' פ"ט שם הל' י
כט
כ מיי' פי"ב שם הל' א
ל
ל מ מיי' פי"ז שם הל' ז ופי' בהשגות וכ"מ

מסורת הש"ס
מוכר בהוריות יב
שבועות כד
כריתות ב ע"ב

מראה הפנים

ביני מתניתא אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי הכל. סוגיא דהכא מסייע ליה להראב"ד ז"ל בהשגות פ"י משגגות דס"ל דאין המשיח חייב בטומאת מקדש וקדשיו. אבל סוגיא דהתם בדף ט' ע"ב דמפרש תוקים מ"ט דר"ש וכו' א"כ מפרש לה דברי ר"ש אכ"ג קאי וסתמא דמתני' דפ"י דפרה דקתני אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו כר"ש אתיא וכן פי' הר"ש שם וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב שם המלך וכהן משיח מביאין קרבן על שבועת העדות ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו כשאר הדיוטות וכו' אבל בקרבן עולה ויורד כלן שוין. ומה שתמה התוי"ט מכח האי סתמא דמתני' דפרה הא כבר שמעינן ליה להרמב"ם דס"ל דאפי' בתרי סדרי אין סדר למשנה וכמה שהוא בעצמו סבירא כפ"ק דקידושין דכתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל כההיא דחדש כר"א משום דכתם לן תנא כמס' ערלה כוותיה וכן דעת הרמב"ם ז"ל שם וא"כ כמו דאמרינן בהא דלא הוי כסתם וא"כ מחלוקת דלא קי"ל כסתם משום דאין סדר ואפשר דמחלוקת וא"כ סתם היא ה"נ נימא בהא דלא הוי כמחלוקת וא"כ סתם וזה מוכרח עוד מכמה מקומות לדעת הרמב"ם ויתבאר אי"ה בפ"ב דנדה ובהגיעי לשם בס"ד:

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פט"ו מהל' שגגות הל' ז סמ"ג עשין ריז
ב
ב מיי' שם הל' ט סמ"ג שם
ג
ג מיי' שם הל' ז
ד
ד מיי' שם הל"ט
ה
ה מיי' פי"ז מסנהדרין
ו
ו מיי' שם

תורה אור

במדב' טו: מאי כדון אמר חזקיה °ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל את שקרבנו שוה לקהל יצא משיח שלא שוה *קרבנו לקהל. התיבון הרי נשיא לא שוה קרבנו לקהל שוה ביה"כ הרי אחיו הכהנים לא שוו ביום הכיפורים שוו בשאר ימות השנה אמר רבי יודן בר שלום שוו במתן דמים בחוץ אמר ר' יוחנן לא אמר רבי ליעזר *אלא מפני כריתות. רב הושעיה בעי מעתה אפילו בקבועה אמר ר' יונה מיסבור סבר רבי הושעיה שנעקר מכל הפרשה אלא כהדיוט עשיר עביד ליה רבי ליעזר אמר רבי מנא אין כהדיוט עשיר עביד ליה רבי ליעזר אפילו על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים דתני לא נחלקו ר"א וחכמים לשמיעת קול ועל ביטוי שפתים שאינו מביא שעיר אלא שעירה ועל מה נחלקו על טומאת מקדש וקדשיו שרבי ליעזר אומר הואיל והוא בהיכרת למה אינו מביא שעיר אלא שעירה. התיבון הרי משיח וע"ז הרי אינו מביא שעיר אלא שעירה:

הדרן עלך הורה כהן משיח

הלכה א מתני' כהן [א] משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו וכן [ב] נשיא

שחטא ואח"כ עבר מגדולתו כהן משיח מביא פר והנשיא מביא שעיר כהן משיח שעבר ממשיחותו ואח"כ חטא וכן הנשיא שעבר מגדולתו ואח"כ חטא כהן [ג] משיח מביא פר [ד] והנשיא כהדיוט: גמ' *אמר רבי לעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין [ה] מעבירין אותו מגדולתו. ויקרא כא: אמר רבי מנא כתיב °כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני ה' כביכול מה אני בגדולתי אף אהרן בגדולתו אמר רבי אבון °קדוש יהיה לך כביכול שם: אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו. רבי חנינה כתובה רבי אחא בשם ר"ש בן לקיש כהן משיח שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה אין תימר בבית דין של כ"ג נמצא עלייתו ירידה לו. רשב"ל אמר נשיא שחטא מלקין אותו בב"ד של שלשה מה מחזרין ליה אמר רבי חגיי מוטב דינון מחזירין ליה דו י קטלון ליה שמע רבי יודה נשיאה וכעס שלח גותיין למיתפש ית רשב"ל וערק בדא דמוגדלא ואית דאמרין בדא דכפר חיטיא. סליק רבי יוהנן לבית וועדא סליק רבי יודה נשייא לבית וועדא א"ל ליה למה לית מרי אמר לן מילא דאורייא שרי טפח בחדא ידיה א"ל ובחדא ידא טפחין א"ל לאו. אין לא בן לקיש לא א"ל לא א"ל אנו מפתחה א"ל בדא דמוגדלא אמר ליה אנא ואת נפיק לקדמיה שלח רבי יוחנן גבי ר"ש

מאי כדון. השתא מ"ט דאין כ"ג חייב בטומאת מקדש וקדשיו: ונכרתה וגו'. גבי טומאה מקדש כתיב. את שקרבנו שוה לקהל יצא כהן משיח שאין קרבנו שוה שהוא מתכפר בפר על חטאו וכל אחד מן הקהל מתכפרין בכשבה או שעירה: התיבון הרי נשיא. ג"כ אינו שוה לקהל דקרבנו שעיר הוא: שוה ביום הכיפורים. לכל הקהל שמתכפרין בכפרה אחת לאפוקי כהן משיח שמתכפר בפר שלו ביה"כ: הרי אחיו הכהנים. ג"כ לא שוו לכפרת הקהל ביה"כ דהם נמי מתכפרין בפרו של כ"ג: שוו בשאר ימות השנה. לקהל דמביאין על חטאן כשבה או שעירה כאחד מן הקהל לאפוקי כהן משיח דאינו שוה להן לא בשאר ימות השנה ולא ביה"כ: ר' יודן בר שלום. משני להקושיא הרי נשיא דמיהת שוין הן הנשיא והקהל במתן דמים בחוץ דכל אחד מן הקהל המביא חטאתו אין דמה נכנס לפנים כדין פר העלם דבר ופר כהן משיח שהן נכנסין לפנים על מזבח הזהב וכן חטאת הנשיא מתן דמו בחוץ הוא על מזבח העולה: לא אמר ר' אליעזר אלא מפני כריתות. וכן הוא בדפוס אלו הבבלי. כלומר לא פליג ר"א במתני' דקאמר הנשיא מביא שעיר אלא בטומאה מקדש וקדשיו מפני שיש בהן כריתות שחייבין על זדונן כרת כמו בשאר חטאת קבועה והלכך ס"ל לר"א דדין הנשיא בהן בשעיר כמו דמביא בשאר חטאות הבאין על זדונו כרת: רב הושעיה בעי. על טעמיה דר' יוחנן אליבא דר"א דאי ס"ד דטעמיה בטומאת מקדש וקדשיו הואיל ויש בהן כרת כמו בחטאת קבועה: מעתה אפי' בקבועה. כלומר וא"כ אמאי לא פליג ר"א נמי אהיכא דשוין הן בנשיא עם היחיד בחטאת קבועה והיינו בע"ז דשוין הן בשעירה כדתנן במתני' ואמאי נימא הואיל ואית בה כרת כמו בשאר חטאת קבוע ויהא קרבן הנשיא שעיר בע"ז כמו קרבנו בכל חטאת דאית בה כרת: א"ר יונה מיסבור סבר ר' יהושע שנעקר מכל הפרשה. כלומר ר' יהושע סבר דהיינו טעמיה דר"א גבי טומאת מקדש וקדשיו דאין הנשיא כהדיוט אלא שנעקר הוא מכל הפרשה דטומאת מקדש וקדשיו דאיירי בעשירות ובדלות ולא שייך עניות גבי נשיא. והלכך אין דינו כהדיוט בזה וכדמסיק והזיל: אלא כהדיוט עשיר עביד ליה ר"א. כלומר דדינו בהו בחטאת בהמה כמו הדיוט עשיר בטומאת מקדש וקדשיו ומכיון דעקרת לנשיא מזו הפרשה דלא איירי ביה אוקמיה אדיניה דכמו בשאר חטאת דמביא שעיר ה"נ בטומאת מקדש וקדשיו מביא שעיר והשתא ל"ק מע"ז דהתם הפרשה איירי גם בנשיא כמו מהדיוט: א"ר מנא. הא לא מלית אמרת דהא כהדיוט עשיר עביד ליה ר"א ומטעמא דלא שייכא עניות גביה מעתה אפי' על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים ליפלוג נמי ר"א ולימא דהואיל ולא שייכא גביה עניות ומביא חטאת בהמה כהדיוט שעיר אוקמיה אדיניה דבשעיר דלא איירי ביה נמי הפרשה של שמיעת קול וביטוי שפתים מהאי טעמא גופיה ואנן לא תנינן הכי בברייתא דתני וכו' ובהדיא קתני כדקאמר ר' יוחנן לטעמיה דר"א: הואיל והוא בהיכרת. כמו בשאר חטאת א"כ למה אינו מביא הנשיא שעיר: אלא שעירה. בתמיה מסקנת דברי ר"א הם אלא דקאמרת דהוא בכלל טומאת מקדש וקדשיו כמו ההדיוט ובודאי שעירה יביא דעשיר הוא וכמו הדיוט דמביא חטאת בהמה נקבה שעירה או כשבה ואמאי לא יביא שעיר כשם שהוא מביא בשאר חטאת דאית ביה כרת: התיבון. על דברי ר"א דא"כ הרי משיח וע"ז נמי תיקשי הכי. וכלומר אפי' במשיח נמי אמאי תנן דמשיח בע"ז מביא שעירה ואמאי לא יביא פר כמו שהוא מביא בשאר חטאת אלא ע"כ דגזירת הכתוב הוא ולא ילפינן מהדדי וכדפרישית לעיל במתני' דאיתרבו מתורה אחת וגו' וה"נ כן: הרי אינו מביא שעיר. מסקנת דהתיבון היא דמיפרך מילתיה דר"א אלא הרי דאין הנשיא מביא שעיר בטומאת מקדש וקדשיו: אלא שעירה. כדין הדיוט עשיר דקרבנו חטאת בהמה ומביא כשבה או שעירה:

הדרן עלך הורה כהן משיח:

הלכה א מתני' כהן משיח שחטא. ולא הספיק להביא קרבנו עד שעבר מכהונתו: כהן משיח מביא פר. ואפי' שעבר ועשה החטא לאחר שעבר ממשיחותו תנן [ו]לקמן בסיפא דמביא פר ולא נקט לה הכי במתני' אלא משום דאיצטריך למיתני דנשיא מביא שעיר כשחטא קודם שהעבירוהו הנא נמי בכהן משיח מביא פר: כהן משיח שעבר ממשיחותו וכו' כהן משיח מביא פר. שאע"פ שאינו עובד ומשמש עדיין בקדושתו הוא עומד שאין בין כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יה"כ ועשירית האיפה כדתנן לקמן אבל נשיא כיון שהעבירוהו הרי הוא כהדיוט:

גמ' אמר ר' אלעזר כהן גדול שחטא וכו'. גרסי' להא עד סוף הסוגיא לעיל רפ"ב דסנהדרין וגרסינן א"ר חגיי משה דאינון מחזרין ליה וכו' ושם מבואר הכל ע"ש:

חטאו

מסורת הש"ס: הוריות ט ע"ב. שם. (סנהדרין פ"ב)

מראה הפנים

אמר ר' יוחנן לא אמר ר"א אלא מפני כריתות וכו'. כדאמר התם בסוף פרקין והכא מוסיף הש"ס בהוכחת הטעם אליבא דר"א. והאי התיבון ע"כ אדברי ר"א קאי דאל"כ לא שייך למימר הרי אינו מביא. שעיר כל מביא דמביא כשעיר מאי עבידתיה אלא כדפרישית בפנים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

מסורת הש"ס

הלכה ב מתני' חטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוט. דרבנן סבר בתר חטא אזלינן שנאמר אשר נשיא יחטא שחטא כשהוא נשיא וכן במשיח נאמר אם הכהן המשיח יחטא שחטא כשהוא משיח: ר"ש אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין. ר"ש סבר חטא וידיעה בחד גברא בעינן וה"ה דפליג ברישא דקתני נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו מביא שעיר דר"ש קאמר נמי דאם נודע לו משעבר דאין מביא שעיר דחטאת וידיעה בעי כשהוא נשיא. ואיזה הוא המשיח. שמביא פר בהוראה זה המשיח בשמן המשחה: ולא המרובה בגדים. בבית שני שלא היה להם שמן המשחה לפי שנגנזה בימי יאשיהו והיה כהן גדול נכנס לכהונה גדולה בלבישת שמנה בגדים כדכתיב ומלא את ידו ללבוש את הבגדים: אלא פר הבא על כל המצות. שאין המרובה בגדים מביא פר על העלם דבר שלו אלא מביא כשבה או שעירה כיחיד דכהן המשיח כתיב: ואין בין הכהן המשמש. והיינו ראשון שחוזר לעבודתו לכהן שעבר. והיינו השני שמינו תחתיו דלאחר שעובר פסול הראשון מעבירין השני: אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה. שכ"ג מקריב בכל יום ויום שאותן הכהן המשמש הוא מביא משלו: שוין בעבודת יוה"כ. שאין עבודת יוה"כ כשירה אלא בכ"ג בלבד וכהן המשמש וכהן שעבר שוין בה ומקריבין קרבנות היום איזה שירצה: ולא פורעין. את הראש ולא פורמין כשאר כל האדם כדכתי' בכ"ג את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום: ומחזירין את הרוצח. אם מת אחד מהן חוזר הרוצח מעיר מקלטו כדכתיב וישב בה עד מות הכהן גדול: **גמ'** טעמא דר"ש. דאמר אם נודע להם אחר שנתמנו פטורין משום שהגדולה שנתמנו לה מכפרת על החטא שחטאו מקודם ואינם צריכין לקרבן: ר' יוסי. אמר היינו טעמיה דר"ש לפי שאין חטאו וידיעתו שוין בחד גברא שחטא היה כשהיה הדיוט ומתכפר בכשבה או שעירה והידיעה לאחר שנתמנה ומתכפר בקרבן אחר אם היה חוטא עכשיו הנשיא בשעיר והמשיח בפר: מה מפקה מביניהון. מבין הני טעמי אליבא דר"ש: רישא דפירקא. איכא בינייהו אם פליג ר"ש גם ברישא בהא דקתני כהן משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו וכו' או לא דלמ"ד משום שהגדולה מכפרת לא שייך האי טעמא ולא פליג ר"ש ברישא ולמ"ד לפי שאין חטאו וידיעתו שוין פליג נמי ברישא: חטאו בספק. כלומר אם חטאו בספק קודם שנתמנו ונודע להם מספק החטא ואח"כ נתמנו ונודע להם שחטאו ודאי בהא בין למאן דאמר משום שהגדולה מכפרת כשם שהוא מכפרת על הודאי כך היא מכפרת על הספק ואפי' נודע להם אחר כן שחטאו בודאי כבר כיפרה הגדולה עליהם ואינם צריכין להביא חטאת ובין למ"ד משום שאין חטאו וידיעתו שוין הכא נמי אין חטאו וידיעתו שוין והא קמ"ל דאע"ג שנודע להם מספק החטא קודם שנתמנו לאו כלום הוא ספק ידיעה לא הוי כידיעה ומכיון שהידיעה ודאית לא נודע להם עד אחר שנתמנו כ"ע לא פליגי בהא אליבא דר"ש דפטורין הן: חטאו עד שלא נתמנו משנתמנו עברו. כלומר מיהו בכה"ג נמי איכא בינייהו אם חטאו עד שלא נתמנו וכן משנתמנו חטאו ג"כ ואח"כ עברו מגדולתן ונודע להם מהחטאת אחר שעברו והשתא למ"ד משום שהגדולה מכפרת א"כ לא כיפרה הגדולה אלא על הראשון שחטאו קודם שנתמנו אבל חייבין הן על השני שחטאו משנתמנו וכן על השלישי כלומר כל מה שחטאו לאחר שנתמנו כבר אין הגדולה מכפרת ואפי' לא נודע להם עד לאחר שעברו מגדולתן חייבין הן: מאן דאמר. ואלו למ"ד שאין חטאו וידיעתו שוין הכא נמי אין חטאו וידיעתו שוין באותו החטא שחטאו משנתמנו ולדידיה איפכא הוי דעל חטא שחטאו קודם שנתמנו חייבין הן שהחטא והידיעה שוין בו כשהוא הדיוט ועל החטא השני שחטאו לאחר שנתמנו פטורין הן: חטאו על שמיעת קול וכו'. נמי איכא בינייהו: מ"ד. לפי שאין חטאו וידיעתו שוין הכא לא שייך האי טעמא שהרי חטאו וידיעתו שוין באלו דבין קודם שלא נתמנו ובין לאחר שנתמנו קרבן אחד להם כדתנן בס"פ דלעיל שאלו השלשה גם הם מביאין קרבן עולה ויורד כהדיוט ולמ"ד משום שהגדולה מכפרת אפי' כן הגדולה מכפרת על הכל: לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתיוודע לו גדולתו. כלומר לאפוקי שלא יהיה בספק אם נזדמן לו החטא קודם שנתמנה או לאחר שנתמנה: אבל חצי זית. חלב עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה ואפי' בהעלם אחד פטור ובהא אפי' רבנן מודו דאין מצטרפין החצי זית שאכל כשהיא הדיוט עם החצי זית שאכל לאחר שנתמנה הואיל ואין קרבנן שוין הן:

ספק

תורה אור

ר"ש בן לקיש עתיד לך מילה דאורייא דנשייא נפיק לקדמך נפק לקדמון מר דונמא דידכון דמי לברייכן. כד אתא רחמנא למיפרקיה ישראל ממצרים לא שלח לא שליח ולא מלאך אלא הקב"ה בעצמו דכתיב °ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה ולא עוד אלא הוא וכל דורנון דידיה °אשר הלך אלהים אין כתיב כאן אלא °אשר הלכו אלהים. אמרין ליה מה חמיתה מימור לון הדא מילתא אמר לון מה אתון סברין מידחיל מינכון הוינא מנע אולפניה דרחמנא. אמר רב שמואל בר רב יצחק °אל בניי כי לא טובה השמועה וגו' מעבירים עם ה' מעבירין אותו:

הלכה ב מתני' *חטאו [א] עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוט ר"ש אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין ומשנתמנו פטורין ואי זה [ב] הוא הנשיא זה המלך שנאמר °ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו *נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו ואי זה הוא המשיח זה [ג] המשוח בשמן המשחה ולא המרובה בגדים *אין בין [ד] הכהן המשוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות ואין בין [ה] הכהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יום הכיפורים [ו] ועשירית האיפה זה וזה שוין בעבודת יום הכיפורים [ז] ומצווים על הבתולה [ח] ואסורין על האלמנה ואינן מיטמין [ט] בקרוביהן ולא [י] פורעין ולא פורמין ומחזירין את [כ] הרוצח: **גמ'** חברייא אמרין טעמא דר"ש משם שהגדול' מכפרת אמר ר' יוסי שאין חטאו וידיעתו שוין מה מפקה מביניהון רישא דפירקא כהן משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו וכן נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו כהן משיח מביא פר והנשיא מביא שעיר. חטאו בספק מאן דמר משם שהגדולה מכפרת כשם שהיא מכפרת על הודאי כך היא מכפרת על הספק מאן דמר אין חטאו וידיעתו שוין אין *חטאו וידיעתו שוין. חטאו עד שלא נתמנו משנתמנו עברו מאן דמר משם שהגדולה מכפרת כיפרה גדולה על הראשון וחייב על השני ועל השלישי מאן דמר אין חטאו וידיעתו שוין. חטאו על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו מאן דמר משם שהגדולה מכפרת אפילו כן הגדולה מכפרת אמר רבי מתניה לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתיוודע לו גדולתו. אבל חצי *זית עד [ל] שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה אפילו בהעלם אחד פטור.

ספק

שמות יב · שמות לב · ש"א ב · ויקרא ד · כתובות קג ע"א · הוריות ט ע"א · מגילה ט · הוריות ג ע"א · שם יא

עין משפט נר מצוה

מראה הפנים

אמר ר' יוסי שאין חטאו וידיעתו שוין. האי טעמא אליבא דר"ש קאי התם וכדאמרינן שם בפ"ק דף ג' ע"א דר"ש חטא וידיעה בעי שיהו שוין בו. והאי ש"ס מוסיף והולך בסברות ובנ"מ בין הני טעמי אליבא דר"ש כמבואר בפנים וכיון דאין נ"מ אליבא דהלכתא דלא קי"ל כר"ש לא נאריך בזה: **חטאו** בספק מאן דאמר משם שהגדולה מכפרת וכו'. כדפרישית בפנים דמיירי שנודע לו הספק עד שלא נתמנה דהלכ"כ מאי קמ"ל והא אהיא כמ"ד דספק ידיעה לאו כידיעה הוי ופלוגתא היא לקמן בענין זה כמו שיתבאר בד"ה אכל תמבה זיתים: **חטאו** על שמיעת קול וכו'. אע"ג דהשתא קיימינן אליבא דר"ש ואיהו ס"ל בסוף פרקין דלעיל דאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו ומ"ש לסוגית הש"ס הכא דקאמר שם דהכל מודין בזה ור"ש מוסיף ופליג גם בנשיא בשמיעת קול דפטור דס"ל כר"ש מ"מ שפיר אשכחן בהני תלת בין שניהם דעל שמיעת הקול נפקא מינה למשיח להא דקאמר הכא ועל טומאת מקדש לנשיא ועל ביטוי שפתים לשניהם כדמפרשינן הנ"מ בין הני תרי טעמי אליבא דר"ש: **אכל** חצי זית עד שלא נתמנה וכו' פטור. כדפרישית דהא אתייא אליבא דרבנן נמי ואליבא דהלכתא וכדרכא התם בפרקין דף י"א ע"א דאין חצי זית מקודם שנתמנה מצטרף עם חצי זית שלאחר שנתמנה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ' ט"ו משגגות וכן חצי זית כשנתמנה עם חצי זית לאחר שעבר אין מצטרפין דחד טעמא אית להו דאין כהיותו הדיוט מצטרף עם כשהוא נשיא. מיהו הא דקאמר הכא בספק חצי זית:

עין משפט
נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

ספק חצי זית עד שלא נתמנה וספק חצי זית משנתמנה מביא אשם תלוי. מצינו דבר עיקרו פטור ספיקו חייב ולא אשכחנן כן. אבל שני זיתים ונתוודע לך בוידויו של אחד מהן שני עמד לו בספיקו. רבי יעקב דרומייא בעא קומי רבי יוסי מה נפשך חלב אכל כיפר אמר רבי יוסי כל דבר שנראה עליו להביא אשם תלוי ידיעת ספיקה קובעתו לחטאו. הרי מצינו דבר עיקרו פטור וספיקו חייב וכא עיקרו פטור וספיקו חייב. אבל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת ספק כזית עד שלא נתמנה וספק כזית משנתמנה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת בשני העלמות חייב שתים. אבל שלשה זיתים *וסבור שהן שנים הפריש הטאת כדרבי יוחנן דרבי יוחנן אמר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו ר"ש בן לקיש אמר נתכפר מקצת החטא לא נתכפר כולו. *אבל *חמשה זיתים ונתוודע לו בספק כל אחד ואחד כך נתוודע לו ב"ד ר"ש בן לקיש אמר ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו ר' יוחנן אמר אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי שמואל בר רב יצחק מודה ר"ש בן לקיש בכהן משיח שאין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו ומה טעמא °בחטאת כאשם את שהוא מביא אשם תלוי ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו ואת שאינו מביא אשם תלוי אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו מחלפה שיטתיה דר"ש בן לקיש תמן הוא אמר ידיעת ספיקו קובעתו להטאו וכא אמר אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו תמן אשמו קובעו וכא

ויקרא ז

ספק חצי זית וכו' מביא אשם תלוי. כגון בנשיא שחייב עכשיו ג"כ על ספק חטאו באשם תלוי לפיכך מלטרפין הן: מצינו וכו'. וכי היכן מצינו דבר שעיקרו פטור הוא כלומר שאם היה בודאי שאכל חצי זית מקודם וחצי זית לאחר שנתמנה הא קאמרת דאין מלטרפין הן לחטאת ובספיקו יהא חייב באשם תלוי: ולא אשכחנן כן. כלומר דמתמה הש"ס ומאי קשיא לך וכי לא אשכחן כן דספקו חמור היא מודאי כגוונא דאמרינן לקמיה כדמסיק ואזיל: אבל שני זיתים. חלב בהעלם אחד ונתוודע לך בוודיו של אחד מהן. שלא נתוודע לו שאכל חלב בודאי אלא על כזית אחד מהן והשני ספק הוא לו אם חלב הוא או שומן הוא: שני עמד לו בספיקו. כלומר הואיל ומתחילה לא נודע לו כ"א על אחד מהן והשני נשאר בספק ונתחייב באשם תלוי עומד הוא לו בספיקו בפני עצמו ואם נודע לו אח"כ גם על השני צריך להביא קרבן אחר עליו ואינו מתכפר לו בקרבן שהפרים על הראשון ואע"פ שבהעלם אחד אכלן: ר' יעקב דרומייא. כלומר ופריך עלה ר' יעקב לפני ר' יוסי ואמאי אינו נפטר בקרבן אחד דמה נפשך חלב אכל כיפר שהרי אם ספק לו על השני אם חלב הוא או שומן הוא ומה נפשך אפי' חלב הוא שאכל הרי כיפר לו באותו קרבן שמביא על הזית הראשון שנודע לו מכיון שבהעלם אחד אכלן: א"ר יוסי. ושנה לו ר' יוסי דהיינו טעמא דכל דבר שנראה עליו להביא אשם תלוי שכבר נודע לו מן הספק על זית השני ידיעת ספקו קובעהו לחטאת בפני עצמו ולא מהני במה שאכלן בהעלם אחד לפטרו בקרבן אחד דידיעת ספק של השני מחלקו לחטאת: הרי מצינו. השתא מסיק לה לשנויי קושיא קמייתא דהרי מצינו דבר בכהאי גוונא דעיקרו פטור בקרבן אחד הוא שהרי אם היתה לו ידיעה וודאית על שתיהן לא היה מביא אלא קרבן אחד עליהן כדין שני זיתי חלב בהעלם אחד כדתנן בפ"ג דכריתות והשתא שנודע לו בספיקו של השני אינו מצטרף לפטרו בקרבן של הראשון וכשיתוודע לו אח"כ חייב עליו חטאת בפני עצמו והכא נמי כן דעיקרו פטור הוא שאין חצי זית שאכל קודם שנתמנה מצטרף עם החצי זית שאכל לאחר שנתמנה לחייבו בחטאת מיהו בספיקו חייב דמצטרפין הן לחייבו באשם תלוי: אכל כזית עד שלא נתמנה וכו'. הא קמ"ל דאליבא דרבנן מכיון שאם נתוודע לו עכשיו על מה שאכל מקודם לא נשתנה בקרבנו דבתר חטא אזלינן ומביא כהדיוט והשתא דאף שאכל הזית השני לאחר שנתמנה הואיל בהעלם אחד הוא אינו חייב אלא אחת וכן לענין ספק אינו מביא אלא אשם תלוי א' ובשתי העלמות הוא דחייב שתים העלמות מחלקין: אכל שלשה זיתים. בעלמא קאי הרי שאחד אכל שלשה זיתי חלב בהעלם אחד: וסבור שהן שנים. כלומר שלא נודע לו אלא על השנים והפרים עליהן חטאת וחזר ונודע לו אח"כ גם על השלישי בהא פליגי ר' יוחנן ור"ל: כדר' יוחנן. כדאמרינן אליבא דר' יוחנן לעיל בפ' ידיעות הטומאה דמייתי להא התם דאמר כשנתכפר מקצת החטא נתכפר כולו ואינו צריך להביא עוד על השלישי דהואיל ובהעלם אחד אכלן נתכפר לו בקרבן אחד על כולן: לא נתכפר כולו. דס"ל מכיון שבשעה שהפרים החטאת על השנים עדיין לא נודע לו מן השלישי אינו מתכפר בקרבן אחד: אכל חמשה זיתים. בהעלם אחד: ונתוודע לו בספק כל אחד ואחד. כלומר שבין כל אכילה של כל אחד ואחד נודע לו הספק שנסתפק אם אכל חלב או לא: ואח"כ נתוודע לו בוודאן. ככל"ל וכן הוא לעיל בפ"ב דשבועות. שלא נודע לו מן הודאי עד אחר שאכל את כולן. ובכל הסוגיא נכתב כאן בית דין במקום בוודאן ויש לפותרו דהיינו הך וכלומר שנודע לו על פי דין שהוא חייב בחטאת שאכל חלב ודאי: ר"ל אמר ידיעת ספקו. מה שהיתה לו ספק ידיעה בין כל אחד ואחד מחלקן לחטאות שמיד שנודע לו מן הספק בכל אחד קובעתו בפני עצמו וכשנודע לו אח"כ שאכל חלב בודאי מתחייב בחמשה חטאות דהוי כחמשה העלמות: ר' יוחנן וכו'. דס"ל ספקן ידיעה שבנתיים לא הויא כידיעה לענין חילוק חטאות: מודה ר"ל בכהן משיח. דלא אמרינן ביה ידיעות ספק מחלקין לחטאות: כחטאת כאשם. כלומר מכאן הוא דלמדו לומר כן דהקישן הכתוב לומר לך כשם שהוא באשם תלוי על כל אחד ואחד כל זמן שלא נודע לו שאכל ודאי כך הוא בחטאת על כל אחד ואחד כשנודע לו אח"כ: את שהוא מביא אשם תלוי וכו'. יצא כהן משיח שאינו מביא אשם תלוי על ספק חטאו כדתנן בפ' דלעיל אשם תלוי היחיד והנשיא חייבין ומשיח וב"ד פטורין והלכך אין ידיעת ספקו קובעו לחטאות דלא איתרבי מהיקישא אלא במי שישנו באשם תלוי ונוהג בו: מחלפא שיטתיה דרשב"ל תמן הוא אומר. כלומר הכא קאמר דידיעת ספק קובע לחטאת וכא וכו'. בפ"ב דשבועות והתם פריך לה הכי והגב דקאמר שם תמן והכא מייתי לה ה"נ כן: דהתם מוקי להאי ברייתא דשני שבילין דמיירי לענין טומאת מקדש כר' ישמעאל שם ולא בעי לאוקמי כר' יוחנן דאמר התם טעמא דכאן עשו ספק ידיעה כידיעה אלמא דלית ליה לר"ל ספק ידיעה כידיעה ומשני שם דתמן כלומר הכא טעמיה דר"ל כדאמרן דהואיל ואשמו קובעו להתחייב על כל ספק וספק באשם תלוי בפני עצמו מקשינן ה"נ לענין חילוק חטאות כן: וכא

פ' שבת פ"ה

(שבועות פ"ב)
פ' כריתות יח

מראה הפנים

זית וכו' דמצטרפין לחייבו באשם תלוי לאו אליבא דהלכתא הוא וכן הרמב"ם שם לא כתב אלא אכל ספק חלב כשהוא הדיוט ונודע לו על ספיקו אחר שנתמנה להיות כ"ג מביא אשם תלוי. ודוקא כשאכל כזית ספק חלב מבוש דכבר נתחייב בהיותו הדיוט דהא בלאו הכי אין אשם תלוי בכ"ג וכן נראה דאף דבנשיא דבייכא שפיר גביה האי דינא דהכא כדפרישית בפנים נמי לא קאי אליבא דהלכתא ולא הזכיר מזה שם ומשום דבכל שבהדיוט ולאחר שנתמנה אין מצטרפין והא דמכרית הש"ס להאי דינא מכח שהיא דאכל שני זיתים ונתוודע לו בודאי של אחד מהן וכו'. כמבואר בפנים ולכאורה האי לא קאי אלא אליבא דמ"ד דידיעת ספק שבנתיים קובעת לחטאת ולא קי"ל הכי אלא כר' יוחנן דלקמן בהא וכמסקנת הש"ס דכריתות ויתבאר מענין זה לקמן בס"ד:

אבל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה וכו'. האי נמי שפיר אתיא אליבא דרבנן וכמבואר בפנים:

אבל שלשה זיתים וסבור שהן שנים וכו'. כעין פלוגתא זו פליגי ר' יוחנן ור"ל בבבלי פ' כלל גדול דף ע"א ע"ב ונתחלפה שיטתם דהכא ודהתם דגרסינן שם אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני ר' יוחנן אמר חייב שתים על חטאתו ובכיא יתיב ור"ל אמר אינו חייב אלא אחת מחטאתו ונכלא לו. ונתכפר מקצת החטא נתכפר כולו וכדמסיק התם דמסתברא דפליגי גם בידיעות גרידא ושלא הפרים עדיין קרבן על הראשון דקסבר ר' יוחנן דידיעות מחלקות לחטאות וכמה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' שגגות הל' ט' כר' יוחנן דהתם אכל שני כזית חלב בהעלם אחת ונודע לו על הראשון וכו' מביא שתי חטאות שהידיעות מחלקות וכו' והר"ל דהכא הוא ר"י דהתם בדין זה. ובהאי דינא דבתרה כאכל חמשה זיתים וכו' ככר חשני הש"ס הכא דלא צריך למיקבי מהאי דשלשה זיתים כמבואר בפנים בהא ומשני לקמן לא אמר ר' יוחנן אלא בידיעה האחרונה שאין בה שום קרבן. ולא מקשי הכא לקמן דר"ל אדר"ל אלא מהאי דשבועות כמו שהבאתי בפנים וכמבואר לעיל בפ"ב דשבועות. וכבר בארתי מזה שם דר"י אדר"י לא מלי למיפרך מהאי דלקמן בספק ידיעה מהאי דשבועות דלא קאמר התם אלא כאן עשו ספק ידיעה כידיעה אבל בכל התורה כולם לא עשו וכמבואר התם בטעמא דמילתא:

אבל חמשה זיתים ונתוודע לו בספק כל אחד ואחד ואח"כ נתוודע לו בוודאן. האי פלוגתא פליגי ממש הכי בכריתות דף י"ח ע"ב דר' יוחנן ס"ל אין ידיעות ספק שבנתיים מחלקין לחטאות דלא הוו כידיעות ודאין ור"ל ס"ל ידיעות ספק מחלקין לחטאות ומדייק הש"ס התם נמי דמדתלי אשם בחטאת ש"מ כר' יוחנן כפירושא דכאן בבות

מסורת הש"ס

וכא מה אית לך מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן תמן הוא אמר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו וכא הוא אמר אכן לא א"ר יוחנן אלא בידיעה האחרונה שאין בה שום קרבן הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יוסי אמר תלויה בכפרה א"ר זעירא כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד. אבל חמשה זיתים ונודע לו בספיקו משנתמנה ובבית דין מעבר על דעתיה דרשב"ל פטור על דעתיה דרבי יוחנן חייב. כן א"ר שמעון בן לקיש לפטור ולא לחיוב. אלא כיני אכל חמשה זיתים ונתוודע לו בספיקו עד שלא נתמנה ווידויו משנתמנה על דעתיה דרשב"ל דו אמר ידיעת ספיקו קובעת לחטאו דו אמר חייב על דעתיה דרבי יוחנן דו אמר אין ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו דו אמר פטור. הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יסא אמר תלויה בכפרה א"ר זעירא כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד. אבל חצי זית עד שלא נתמנה *וחצי זית משנתמנה חצי זית שעבר הואיל ובא חיוב קרבן בנתיים מצטרפין נישמעינה

וכא מה אית לך. אבל הכא גבי טומאת מקדש וקדשיו מאי אית לך למימר הא ודאי לא שייך האי טעמא שהרי אין אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו כדתנן בפ' דלעיל וכן ברים כריתות שאין אשם תלוי בא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו שהן בעולה ויורד: מחלפה שיטתיה דר' יוחנן. השתא מקשי דר' יוחנן דידיה אדידיה מהא דקאמר הכא לעיל גבי אכל ג' זיתים דאינו מביא קרבן על השלישי וקס"ד דהיינו טעמיה דמכיון שסבור בידיעה הראשונה שהן שני זיתים והוי כנסתפק לו על השלישי והלכך כשחזר ונודע לו אח"כ שאכל אף השלישי אין הולכין אחר ידיעה האחרונה של ודאית אלא אמרינן דהואיל ובתחילה כשהיתה לו ידיעת ספק על השלישי נתכפר במקלת החטא כשהפריש על השנים נתכפר כולו ואפי' השלישי והכא גבי חמשה זיתים אמר הכן דאין ידיעות ספק קובעות דאין נחשבין לכלום אלא הולכין אחר ידיעה האחרונה שנודע לו בודאי על כולן: לא אמר ר' יוחנן. ומשני דלא דמיא להא דלא אמר ר' יוחנן גבי ג' זיתים שאין הולכין אחר ידיעה האחרונה אלא בידיעה האחרונה דכה"ג שאין בה שום חיוב קרבן דמשום שכבר כיפר מקלת החטא בידיעת השנים בתחילה שנודעו לו בודאי והפריש קרבן עליהם שייך גם השלישי בהן ונתכפר כולו באותו קרבן ושוב אין בידיעה האחרונה כלום ולאו דטעמיה דר' יוחנן דידיעת הספק של השלישי הוי כידיעה אלא אדרבה ס"ל דאין ידיעת ספק כלום ועיקר טעמיה משום שידיעה אחרונה לא הויא ידיעה אבל גבי חמשה זיתים מכיון דאין בידיעת ספק כלום הלכך כשנודע לו בהאחרונה ידיעה ודאית על כולן היא הידיעה שמביאתו לידי קרבן ולפיכך הויא ידיעה והולכין אחריה ומביא קרבן אחד על כולן: הכל מודין. בין ר' יוחנן ובין ר"ל שאם היתה ראשונה אותה שהפרישה לחטאת על מה שאכל בראשונה קיימת שעדיין לא הקריבה שהיא נדחית דלא קאמר ר' יוחנן שאין צריך להביא קרבן אחר על כזית השלישי אא"כ כבר כיפר על מה שנודע לו בתחלה דבהא ס"ל נתכפר מקלת החטא נתכפר כולו הואיל ובהעלם אחד אכלן אבל אם לא הקריבה מודה הוא שאחר שנתוודע לו מזית השלישי שמפריש חטאת אחרת לכפר על כולן ואותה הראשונה נדחית היא. ובכל הסוגיא זו איתמר האי מילתא ובסוף הסוגיא תמלא מבואר ביותר: מה יעשה בה. עם החטאת הראשונה שנדחית: תלויה בכפרה. כלומר תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אחרת והיינו תלויה בכפרה עד שיביא אחרת בדמיה לכפרה: ר' זעירא. פליג דכל שלא נראית לא היא ולא דמיה כלומר שלא נשחטה שיהא דמיה ראוין לזריקה ומחיים היא נדחית מתה מיד דדינה כחטאת שכיפרו בעליה באחרת שתמות ואין לה תקנה ברעייה: אבל חמשה זיתים. השתא מהדר הש"ס אדינא דמתני' אם הוא בגוונא דפליגי בה ר' יוחנן ור"ל בעלמא וכולה מיתפרשא אליבא דר"ש וכגון שאכל הרבה זיתים של חלב קודם שנתמנה: ונודע לו בספיקו משנתמנה. מספק החטא של כל אחת ואחת נודע לו אחר שנתמנה: ובב"ד מעבר. כלומר בוודאן נודע לו אח"כ כשעבר מגדולתו והשתא על דעתיה דר"ל דקאמר דספק ידיעה הוי כידיעה וקובעת לחטאת א"כ מה שנודע לו בספיקו משנתמנה

הוית ידיעה ולר"ש פטור הוא דלא הוי חטאו וידיעתו שוין ועל דעתיה דר' יוחנן חייב דלא הוי ספק ידיעה כידיעה ובתר ידיעה אחרונה שנודע לו בודאי אזלינן ואותה ידיעה לאחר שעבר מגדולתו היא והוי חטאו וידיעתו שוין כשהוא הדיוט וחייב: כן אמר רשב"ל לפטור ולא לחיוב. בתמיה וכי ר"ל לקולא קאמר דספק ידיעה כידיעה והלא לא אמר אלא לחומרא ולחיוב דאף דלא נודע לו בודאי בין כל אחת ואחת מ"מ ידיעות ספק שלו שבין כל אחת ואחת מיחשב לו כידיעה לענין לחלקן לחטאות כשיוודע לו אחרי כן מוודאן וא"כ היכי ילפת לה לקולא ולומר דגם בדינא דמתני' מיחשב כנודע לו אחר שנתמנה ולא הוי חטאו וידיעתו שוין דילמא לא קאמר ר"ל הכי אלא לחומרא אבל לקולא לא: אלא כיני אכל חמשה זיתים וכו'. אלא הכי הוא דבעינן למימר אליבא דר"ל דילפינן חומרא מחומרא כמו דמחמיר בספק ידיעה לענין חילוק חטאות ה"נ מחמיר אליבא דר"ש בגוונא דהכא דהיכא שאכל קודם שנתמנה ונודע לו מספקן ג"כ עד שלא נתמנה ומוודאן לא נודע לו עד לאחר שנתמנה מחשבינן לספק ידיעה שלו כידיעה וודאית והוי חטאו וידיעתו שוין כדמסיק ואזיל: על דעתיה דרשב"ל דהוא אמר ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו דהוא אמר חייב. כלומר כמו דמחמיר לענין חילוק חטאות ה"נ דהוא אמר הכא חייב כדפרישית ולקמן פריך עלה לאידך גיסא מנא לן דלא אמר ר"ל בין לחומרא בין לקולא ומשני לה בגוונא אחרינא: על דעתיה דר' יוחנן דהוא אמר וכו'. ולר' יוחנן כמו דמקיל התם לענין חילוק חטאות ואין ידיעת ספק כידיעת ודאי ה"נ דהוא אמר הכא פטור דבתר ידיעה בתרייתא אזלינן מידיעה ודאית שלו ואותה היתה אחר שנתמנה ולא הוי חטאו וידיעתו שוין ופטור לר"ש: הכל מודין וכו'. כדלעיל ואגב דקאמר הכי לעיל בעיקר פלוגתייהו דבעלמא היא נקט לה נמי הכא וכגון שאם הפריש קרבן על מה שנודע לו בתחילה כדלקמן: אבל חצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה וחצי זית משעבר. בהעלם אחד מהו: הואיל ובא חיוב קרבן בנתיים מצטרפין. ובדפוס אגל הבבלי כתיב הואיל ולא בא וגי' דכאן היא עיקר בזה כדמוכח מהפשיטות לקמן. לומר מי מצטרפין מי נימא הואיל והחצי זית השני שאכל משנתמנה בא חיוב קרבן אחר לזה אם חטא עכשיו והא פשיטא לן דאין אותו חצי זית מצטרף עם חצי זית הראשון שאכלו כשהוא הדיוט דבזה כ"ע מודים כדאמרי' לעיל דאפי' לרבנן דמחייבי בידיעה משנתמנה על החטא הקודם שנתמנה אפ"ה מודו לענין צירוף שאינו מצטרף החצי זית שאכל משנתמנה עם החצי זית שאכל כשהוא הדיוט אלא אם היה אוכל עוד חצי זית משנתמנה אז היה מצטרף לקרבן אחר שנשתנה עכשיו להתחייב בו. מיהו הכא שאכל עוד חצי זית השלישי לאחר שעבר מגדולתו ומיבעיא לן אם אותן שני חצאי זיתים שאכלן כשהוא הדיוט מצטרפין או דילמא הואיל וחצי זית האמצעי אינו מצטרף לא עם הראשון ולא עם השלישי דזה אכלו משנתמנה ואותן אכלן כשהוא הדיוט ומכיון שבא חיוב קרבן אחר להאמצעי שבנתיים מפסיק הוא בין הראשון להשלישי ואף הן אין מצטרפין זה עם זה: נשמעינה

מראה הפנים

שהוא מביא חטאת וכו' דכשם שאם היתה לו ודאית בין כל אחת ואחת מביא חטאת על כל אחת ואחת כך אם היתה לו ידיעת ספק בנתיים אשם תלוי הוא דמביא על כל א' וא' והיינו נמי דקאמר הכא לקמן בסוף הסוגיא בשא דרב חסדא כר' יוחנן והשיב לרב המנונא דאם תימלי לומר דמתניתא דכריתות מסייע לך ופליגא עלי הא לאו מילתא היא דאילו תנא אשם וקם ליה יאות וכו' ומסיק דמתני' לגדדין איתמר וכפירושא דלעיל וכמבואר מזה לקמן בפנים וכ"פ הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן וכרבא בהאי פירושא דידיעות ספק שבנתיים אין מחלקין לחטאות אבל מחלקין לאשמות כמבואר בדבריו בפרק ח' שם בהלכה ח':

הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית. שאי מילתא אידתי לקמן בסוף הסוגיא דקאמר לפ"ם כן ר' יוסי בר' בון הוי עלה וכמבואר שם ומיהו מדמסיק

התם בפ' כלל גדול שהבאתי לעיל בד"ה אבל שלשה זיתים בלאו הכי ליתא להא דהא לפי משמעות דהכא א"כ לא פליגי אלא בלאחר כפרה והתם קאמר בפשיטות דלאחר כפרה לכ"ע לריך להביא קרבן אחר ולא מספקא ליה התם אלא אי בקודם הפרשה פליגי או לאחר הפרשה או בין בזו ובין בזו מחלוקת וכמבואר לעיל אליבא דמסקנא דהתם:

אבל חצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה וחצי זית משעבר וכו'. כעין שאי בעיא בעי התם בפרקין דף י"ח ע"א בביאות מהו שתפסיק וכו' אלא דהתם בעי לה המינוי לחוד מהו שמפסיק לענין לירוף ולא איפשיטא התם וכן הכא לקמן דבעי למיפשט לגוונא דהאי בעיא דתי לה דהכא שינוי קרבן בנתיים ואיכא למימר דמפסיק וכעין סברא דהתם דאיכא למימר דביאות מפסיק הואיל ואם חטא עכשיו נשתנה בקרבנו. ודע דכל האי דבקיל ועדי הכא לעיל מינה באכל חמשה זיתים ונודע לו בספיקו משנתמנה

עין משפט
נר מצוה

נישמעינה מן הדא היו לפניו *שלשה אכל את הראשון ולא נתוודע לו שני (ושלישי) בהעלימו של ראשון נתוודע לו על הראשון ולא נתוודע לו על השני. שלישי בהעלימו של שני ואחר כך נתוודע לו על כולהם רבי יוחנן אמר חייב על הראשון ועל השני ופטור על השלישי אמר רבי יוסי שני לדעתו הדבר תלוי. רצה מתכפר לו על הראשו' רצה מתכפר לו על השלישי. חברייא מדמייא לה לארבעה חציי זיתים אם היה פיקח מביא קרבן אחד ואם לאו מביא שני קרבנות היך עבידא. מביא על הראשון ועל השני אחד על השלישי ועל הרביעי אחד (ר' יוסי מדמה לזיתים שלימים אם היה פיקח מביא שני קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות היך עבידא מביא על הראשון ועל השני אחד ועל השלישי ועל הרביעי אחד) אם הביא על האמצעיים פטור על הראשון ועל הרביעי. רבי יוסי מדמי לה לזיתים שלימים

אם

נשמעינה מן הדא. דפליגי אמוראי ולקמן בהר דמייתי כל דצייך להאי ענינא הוא דבעי למיפשטה: היו לפניו שלשה זיתים חלב ואכל את הראשון ולא נתוודע לו שני בהעלימו של ראשון. כצ"ל. ושלישי הכתוב כאן טעות הוא וכן איתו בדפוס שם. כלומר ואכל את השני בהעלמו של ראשון ואח"כ נתוודע לו על הראשון ולא נתודע לו על השני ואכל השלישי בהעלמו של שני ואח"כ נתוודע לו על כולן: רבי יוחנן אמר חייב על הראשון ועל השני. דמכיון שנתוודע לו על הראשון ועדיין הוא בהעלמו של שני כבר נתחייב בחטאת על הראשון לבדו ואין שייכות להשני עם הראשון ואע"פ שאכלן בהעלם אחד דהידיעה של הראשון מחלקן והשתא אין להשני שייכות אלא עם השלישי שאכל בהעלם שלו ולפיכך מביא עוד קרבן אחד על השני: ופטור על השלישי. דהוא נתכפר על השני בקרבן שלו דבהעלם אחד אכלן: ר' יוסי. פליג על ר' יוחנן בהא דהוא ס"ל דמכיון שאכל השני בהעלמו של ראשון יש לו שייכות עם הראשון אע"פ שנתוודע לו על הראשון קודם שנתוודע לו על השני ומתכפר עמו אבל השלישי לא נתכפר עמו וצריך עוד להביא עליו והיינו דקאמר שני לדעתו הדבר תלוי: רצה מתכפר לו על הראשון. כלומר באותו קרבן שמביא על הראשון מתכפר נמי על השני הואיל בהעלם אחד אכלן ואם רצה מתכפר לו השני באותו קרבן שמביא על השלישי דיש לו שייכות גם עם השלישי שאכלו בהעלמו אבל אין לראשון ולשלישי שייכות זה בזה ולעולם מביא הוא קרבן על הראשון ועל השלישי והשני תלוי הדבר בדעתו באיזה שירצה באחד מהן מתכפר בו: חברייא וכו'. ובספרי הדפוס כאן ט"ס ויתור דברים מן הרביעי אחד קמא עד רביעי אחד בתרא וצריך למחוק. ובדפוס אלל הבבלי הגי' נכונה בזה. ובדברי ר' יוסי דלקמן יש שם ט"ס וכאן הוא נכון דגרים אם היה פיקח מביא שתי קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות: וחברייא ור' יוסי דלקמן לא פליגי במידי ושניהם בשיטת ר' יוסי הן דיש להשני שייכות עם הראשון אלא דמר מדמי לה לחלאי זיתים ומר מדמי לה לזיתים שלימים וכדלקמן: חברי' מדמי לה. להאי דינא לדין דצירוף ארבעה חלאי זיתים. וכגון שאכל חצי זית השני בהעלם אחד עם חצי זית הראשון ונודע לו על חצי זית הראשון ולא נודע לו על חצי זית השני וחזר ואכל חצי זית השלישי בהעלמו של חצי זית השני וחזר ונודע לו על חצי זית השני ולא נודע לו על חצי זית השלישי ואכל חצי זית הרביעי בהעלמו של חצי זית השלישי ואח"כ נודע לו על כולן: אם היה פיקח מביא קרבן אחד ואם לאו מביא שני קרבנות. כדמפרש ואזיל היך עבידא דמביא שני קרבנות: מביא על הראשון ועל השני אחד. אם בתחילה הביא קרבן על הראשון וכלומר מה שנתחייב בראשון והיינו שני חלאי זיתים הראשונים שהן מצטרפין לקרבן ושייכין זה בזה דבהעלם אחד אכלן ונמצא זה מביא שני קרבנות על חצי זית ראשון וחצי זית שני קרבן אחד וכן על השלישי ועל הרביעי אחד דבהעלם אחד אכלן ומצטרפין הן לקרבן ואע"ג דחצי זית השלישי היה לו לצרף עם חצי זית השני שהרי אכלו בהעלמו שלו והוי כמי שבא לו חיוב קרבן אחר מ"מ כיון דגלי אדעתיה שרולה שיתכפר לו בתחילה על מה שנתחייב בראשונה ואין לחצי זית השלישי שום שייכות עם חצי זית הראשון שכבר נודע לו עליו קודם שאכל להשלישי מצטרפין השני עם הראשון ומביא עליהן בפני עצמן וכן על השלישי והרביעי בפני עצמן: ואם הביא על האמצעיים. ואם היה זה פיקח והביא בתחלה על שני חלאי זיתים האמצעים והן השני והשלישי דג"כ מצטרפין זה עם זה שהרי בהעלם אחד אכלן ונמצא שאינו מביא אלא קרבן א' ופטור הוא על הראשון ועל הרביעי שהרי כשנתכפרו האמצעיים שוב אין צירוף לא לראשון עם השני ולא לרביעי עם השלישי ופשיטא דאין מצטרפין הראשון עם הרביעי דאין להם שייכות כלל ואין כאן צירוף שיתחייב בקרבן עליהם דהוי כאוכל שני חלאי זיתי חלב בשתי העלמות דאין כאן קרבן ושמעינן מיהא דס"ל לחברייא דיש שייכות להשני עם הראשון וכן עם השלישי וכשיטת ר' יוסי דלעיל והיינו דמדמי לה לדין הצירוף כדאמרן: ר' יוסי מדמי לה לזיתים שלימים. הא דלעיל בדין היו לפניו שלשה וכו' וזהו בשיטתיה דר' יוסי גופיה וכגוונא דחברייא אלא דניחא ליה ר' יוסי לדמות לזיתים שלימים וללמוד מכאן דיניה וסבריה דס"ל דהשני יש לו שייכות גם עם הראשון כדפרישית לעיל בהא דפליג עם ר' יוחנן ומדמי לה חיוב ופטור קרבן בשלימים משלימים ולא מדמי לה ללמוד שלימים מדין צירוף של חלאי זיתים. וענין זיתים שלימים דקאמר מיתפרש ג"כ בגוונא דחלאי זיתים דחברייא. וכגון שאכל זית הראשון ולא נודע לו ואכל זית השני בהעלמו של הראשון ונודע לו על הראשון ולא נודע לו על השני ואכל הזית השלישי בהעלימו של שני וחזר ונודע לו על השני ולא נודע לו על השלישי ואכל זית הרביעי בהעלמו של שלישי ואח"כ נודע לו על כולן:

הכ

מסורת
הש"ס

פ' שבת פא ע"א

מראה הפנים

משנתמנה וכו' וכן עוד לקמן בהאי ענינא גופה ובעי לאוקמי אליבא פלוגתייהו דר"י ודר"ל ומקשי ומפרק להו כמבואר היטב בפנים וכולה אתיא אליבא דר"ג במתני' ואין לנו ללמוד מכאן בהאי ענינא מה דשייך לדינא כ"א בהא דמייתי לקמן בפלוגתא דר' יוחנן ור' יוסי וחברייא ועיין בדיבור לקמן: היו לפניו שלשה אכל את הראשון ולא נתוודע לו שני בהעלמו של ראשון וכו'. דין זה הוא כעין מימרא דאיתמר בבבלי פ' כלל גדול דף ע"א ע"א אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחת מהן וחזר ואכל כזית בהעלמו של שני אמר הבא קרבן על הראשון ראשון ושני מתכפרין שלישי אין מתכפר הביא קרבן על השלישי שלישי ושני מתכפרין ראשון אינו מתכפר הביא קרבן על האמצעי נתכפרו כולן. והשתא מבואר דסברת ר' יוסי וחברייא דהכא ממש כשיטה דרבא היא דכל מה שייך ליה ואכל בהעלמו של חבירו מתכפרין בקרבן אחד וכל מה דלא שייך בהעלמו כלל לא נתכפר בקרבן אחד. והא דחברייא מדמי להו לארבעה חצאי זיתים וכו' פשוט הוא דכן הדין בענין צירוף החצאין ומודו הן לר' יוסי בעיקר סברא דידיה. דהשני שייך בראשון משום דאכלו בהעלמו ולא השלישי אלא דבענין כדמיון הוא דמחולקין הן ולא לדינא כמבואר הכל היטב בפנים והא דר' יוסי קאמר הכא גבי זיתים שלימים דאם הביא על האמצעיים חייב על הראשון כפני עצמו וכו' פשוט הוא משום דהכא נקט לה בגוונא דאכל ארבעה זיתים וכעין דמיון דחברייא בארבעה חצאי זיתים וא"כ לא הראשון ולא הרביעי שייכין בהעלם האמצעיים וממילא בהם לא היו אלא שלשה זיתים ואכלן כדרך שנתבאר בפנים שאחר שנודע לו על הראשון ולא נודע לו על השני אכל השלישי בהעלמו של השני ודאי הוא דלסברת ר' יוסי דסבירא ליה כרבא דהתם דכל מי שיש לו שייכות בהעלמו מתכפר הוא בקרבן אחד א"כ אם הביא על האמצעי נתכפרו כולן דהשני יש לו שייכות עם הראשון ועם השלישי והיינו נמי דקאמר גבי פלוגתייהו. עם ר' יוחנן בהיו לפניו שלשה דהשני לדעתו הדבר תלוי כלומר אם לא הביא בתחילה על השני אלא הוא רוצה להתכפר בקרבן שהביא בתחילה על הראשון מתכפר. דשייך בהעלמו הוא שאכלן בהעלם אחד ואם רוצה הוא מתכפר בקרבן השלישי משום שאם הביא קרבן על הראשון לא נתכפר השלישי וצריך להביא על השלישי והשני הוא דנתכפר. עם השלישי אם הוא רוצה מפני שג"כ שייך בהעלמו הוא שאכל השלישי עמו בהעלם אחד ור"ל שלא היה בדעתו בתחילה כשהביא על הראשון שיתכפר גם על השני עמו אבל אם הביא בתחילה על האמצעי ודאי מתכפר לו על כולן מהאי טעמא גופיה דהראשון והשלישי שייכין עמו. כאופן דנתבאר לנו מהכא דסברת ר' יוחנן לא אולא כרבא ולא כאביי דאמר התם

הפנים

אפילו הביא קרבן על אחד מהן נתכפרו כולן וסברת ר' יוסי וכן סברת חברייא הוי ממש כסברת רבא דהתם וכן פסק הרמב"ם ז"ל בזה כרבא בפ"ו מהל' שגגות הל' י"א ומה שפלפלו בזה המפרשים ז"ל בענין דאמר התם בתר דשמעה מאביי סברה משמע דמודה ליה לדיניה גם בזה כבר מתירץ זה בדבריהם ז"ל דלאו דמודי ליה בדין דאכל שני זיתי חלב אלא סברת גרירה הוא דלמד ממנו לענין קלירה וקלירה דשבת כמה שכתב הכ"מ ז"ל בפ"ז שם בהל' י' וכתב הטעם דיש לחלק בין גרירה דשבת משום דבשגגת שבת נעשו שתיהן וכין בשני זיתי חלב מכיון דבהעלם אינו תלוי בשכחה שאין שחלב אכור אלא בשכחה שהוא בזמן והלכך הוי כשני דברים ואין מתכפר עם הראשון אלא השני שהיה בהעלמו אבל לא השלישי. ופשוט הוא דעיקר הטעם דגבי שבת הוי כהעלם אחד ואע"פ שבשינוי הוא דאחד הוא בשגגת שבת וזדון מלאכות והשני הוא בזדון שבת ושגגת מלאכות מ"מ הואיל ומלאכה אחת היא דשתיהן בקצירה הוו הוו בהעלם אחת אבל גבי חלב אין השלישי בהעלמו של ראשון והלכך אין מתכפר בקרבנו של ראשון וכבר זכרתי מזה בסוף הלכה א' בפ"ב דשבועות. וכן כענין קושית הריטב"א ז"ל שהביא הכ"מ בפ"ו שם בעיקר הפסק של הרמב"ם שפסק כרבא דהשני נתכפר בקרבן הראשון שהוא סותר למה שפסק שם לעיל כר' יוחנן דסידיעות מחלקות וכבר מזה לעיל ד"ה אכל שלשה זיתים ותירץ שם דהרמב"ם אינו מפרש כפרש"י ז"ל אלא דיניה דר' יוחנן מיירי דוקא שנודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני קודם שיקריב הקרבן כלל והלכך ידיעות מחלקות ודיניה דרבא מיירי שנודע לו על הראשון והביא קרבן עליו קודם שנודע לו על השני והלכך נתכפר גם על השני וע"ש וכן בלח"מ האריך הרבה בזה. ואני כתבתי בחיבורי על ביצות שבת ודיניהן שהגראה לענ"ד הוא דיש לחלק ככך לדעת הרמב"ם. דדיניה דר' יוחנן מיירי כשנודע לו על הראשון כלומר מה שאכל ראשון וחזר ונודע לו על השני מה שאכל שני והלכך כיון דידיעות מחלקות נודע לו וחזר ונודע לו כמו שהן מחולקות אם נודע לו כך כל אכילה ואכילה אין השני מתכפר בקרבנו של הראשון אבל דיניה דרבא מיירי שנודע לו סתם על אחת מהן משני זיתים שאכלן בהעלם אחד והלכך כשהביא קרבן על אחת מהן מתכפר גם השני עמו מכיון שבהעלם אחד אכלן וזה מדויק בדברי ר' יוחנן שנודע לו על הראשון וכו' קאמר וכן בדיניה דרבא בנודע לו על אחת מהן קאמר ומה שקראו אח"כ ראשון ושני לידיעה הוא וכך הם ממש דברי הרמב"ם באלו שני הדינים ותיליק זה הוא נכון מלד הסברא ומ"מ סמכתי גם ראיות לזה מכמה מקומות ואין כאן מקום להאריך:

ספק

אם היה פיקח מביא שני קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות היך עבידא מביא על הראשון ועל השני א' ועל השלישי ועל הרביעי א' אם הביא על האמצעיים חייב על הראשון בפני עצמו ועל הרביעי בפני עצמו. רבי יצחק שאל אף באכילת פרסים כן *אמר ר' יוסי כל זה שאילתה דר' יצחק לית היא כלום וכתיב באכילת פרסים הדבר תלוי אילו אכל חצי זית בתוך כדי פרס זה וחצי זית בתוך כדי פרס זה שמא כלום הוא. אבל כמה זיתים וכמה פרסים בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת רבנן דקיסרין אמרי עד דין מדמי לה לחלבים ודמינה לשבת אילו ארג חוט אחד בתוך כדי בגד זה וחוט אחד בתוך כדי בגד זה שמא כלום הוא ארג כמה חוטין בכמה בגדים בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. הרי בא חיוב בקרבן בנתיים ותימר מצטרפין אמר רבי אבון תמן חיוב בקרבן ברם הכא [שינוי] קרבן. אכל כזית עד שלא נתמנה וכזית משנתמנה וכזית משעבר על דעתון דחברייא דינון אמרין משם שהגדולה מכפרת כיפרה גדולה על הראשון וחייב על השני ועל השלישי על דעתיה דרבי יוסי דו אמר אין חטאו וידיעתו שוין חייב על הראשון ועל השני ופטור על השלישי. אכל כזית ספק עד שלא נתמנה
ספק

מסורת הש"ס

אם היה פיקח מביא שני קרבנות ואם לאו מביא שלשה קרבנות. כדמפרש ואזיל היך עבידא והכא איפכא הוי דאם הי' פיקח מביא בתחילה על מה שנתחייב ברשונ' ומביא על הראשון ועל השני אחד לפי שהזית השני יש לו שייכות עם הראשון להתכפר באותו קרבן שהרי בהעלם אחד אכלן ואף על פי שנודע לו על הראשון קודם שנודע לו על השני ור' יוסי לשיטתיה אזיל וכדאמרן וכן על השלישי ועל הרביעי אחד דג"כ מתכפרין בקרבן אחד הואיל ובהעלם א' אכלן: אם הביא. אבל אם הביא על האמצעיים בתחילה והיינו השני והשלישי שהן ג"כ מתכפרין בקרבן אחד שהרי אכל השלישי בהעלמו של שני ונמצא שזה מתחייב עכשיו בשלשה קרבנות שהרי הראשון והרביעי לא נתכפרו בקרבן שהביא על האמצעיים דאין להראשון שייכות עם השלישי וכן אין להרביעי שייכות עם השני וכיון דגלי אדעתיה שרוצה להתכפר בתחילה על השני והשלישי שוב אין מתכפרין בקרבן זה לא הראשון ולא הרביעי וכל אחד מהן צריך קרבן בפני עצמו. ואכתי לא מיפשטא בעיא דלעיל עד לקמן ואגב דאיירי בהאי עניינא מייתי ליה להא דר' יצחק ולהא דשבת כדלקמן: רבי יצחק שאל אף באכילת פרסיים כן. כלומר הא דקי"ל דשיעור צירוף כזית בכדי אכילת פרס הוא והוא חצי ככר המפורש בפ"ח דעירובין וכדתנן בפ"ג דכריתות כמה ישהא האוכלן לשני חצאי זיתים ויצטרפו רבי מאיר אומר וכו' וחכמים אומרים עד שישהא מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס ואם שהה באכילתו יותר מכדי שיעור אכילת פרס אין מצטרפין והשתא שאל ר' יצחק הואיל דאמרת דכל זית שאכל בתוך העלמו של חבירו מצטרפין הן אם נימא דאף לענין שיעור אכילת הרבה פרסיים נמי כן הוא ואפי' בחצאי זיתים והוא ששהא יותר מכדי אכילת פרס והכל היה בתוך העלם אחד אם נימא דמצטרפין הן שיעור אכילת פרס אחד לחבירו דליהוי כמי שאכל בתוך כדי פרס אחד או לא: אמר ר' יוסי כל זה שאילהה דר' יצחק. כלומר ר' יצחק ששאל שאלה זו והיה רוצה להתחכם בה ולית היא כלום דאין כאן שאלה מעיקרא: וכי באכילת פרסיים הדבר תלוי. כצ"ל וכן הוא בדפוס אצל הבבלי וכלומר וכי ס"ד דהצירוף תלוי בהרבה פרסיים אחד עם חבירו דנימא הואיל בהעלם אחד אכלו ליצטרפו א"כ למה אמרו כלל שיעור כדי אכילת פרס ולא היה להן לומר כ"א בהעלם אחד ובשתי העלמות אלא ודאי דאפי' מה שאמרו בשני חצאי זיתים דמצטרפין בהעלם אחד היינו דוקא אם אכלן בתוך כדי אכילת פרס אחד ולא שיצטרפו כדי אכילת פרס זה עם זה והיינו דמסיק ואזיל: אילו אכל וכו'. שהרי אילו אכל חצי זית בכדי אכילת פרס זה וחצי זית השני בתוך כדי פרס זה אחריו שמא כלום הוא ודאי לא כדאמרן וכן אם אכל כמה זיתים בכמה פרסיים וכל אחד ואחד אכלו בתוך כדי פרס אחד ובהעלם אחד הכל אכילה אחת נחשבת ואינו חייב אלא אחת כיון דבהעלם אחד אכלן וכלומר אין אכילת פרסיים הרבה מצטרפין כאחת דנימא אם אכל זית אחד ושהא כמה פרסיים שיצטרף דכמו דלא אמרינן להחמיר לענין חילוק חטאות אם אכל כמה זיתים בכמה פרסיים דנימא חייב על כל אחת ואחת אלא דבזה תלוי אם בהעלם אחד או בשתי העלמות אכלן וכן נמי לענין צירוף בחצאי זיתים גם כן אין כדי אכילת הרבה פרסיים מצטרפין זה עם זה: רבנין דקיסרין. לא שייכא הכא מידי אלא בריש שבת גרסינן להא על האי דאכילת פרסיים ואיידי דאיירי בה נקט נמי להא כדרך הש"ס הזה. דהתם אמרינן גבי פלוגתא דר' יוסי ורבנן הוציא

(מגה פ"ק)

עין משפט נר מצוה

חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת בהעלם אחד חייב בשני העלמות פטור ר' יוסי אומר בהעלם אחד ברשות א' חייב בהעלם א' בשתי רשויות או בשני העלמות ברשות אחד פטור וקאמר התם ר' יודן דר' יוסי מדמה רשויות לאכילת פרסיים שאם אכל חצי זית בכדי אכילת פרס זה וחצי זית בכדי אכילת פרס הזה שמא אינו פטור אכל כמה זיתים בכמה פרסיים בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. כלומר כי היכי דאפי' בהעלם אחד אין כדי אכילת פרס מצטרף עם כדי אכילת פרס חבירו אלא צריך שיאכל הזית בתוך כדי אכילת פרס אחד כך ס"ל לר' יוסי דאין שתי רשויות מצטרפין זה עם זה ואפי' הוציא השיעור בהעלם אחד: ועלה קאמרי רבנן דקיסרין התם עד דאת מדמי לה לחלבים ודמינה לשבת. למה לך לאהדורי לדמות לדין דשיעור צירוף באכילת חלבים ואמאי לא מדמית לה דין דרשויות בשבת לר' יוסי לדין אחר כדין צירוף בשבת. גופיה שהרי אם ארג חוט א' בתוך הבגד הזה בשבת וחוט אחד בתוך הבגד הזה שמא כלום הוא ודאי לא דהא אנן בעינן שיעור שני חוטין בבגד אחד ואין חוטין משני בגדים מצטרפין זה עם זה ואפי' בהעלם אחד וכן אם ארג כמה חוטין בכמה בגדים והן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת וה"נ ברשויות דשבת אליבא דר' יוסי: הרי בא חיוב קרבן בנתיים ואת אמר מצטרפין. השתא פשיט לה להבעיא דלעיל באכל חצי זית עד שלא נתמנה וחצי זית משנתמנה וחצי זית משעבר ומשום דאיירי בהאי עניינא אייתי כל הא דלעיל עד דסיימיה למילתיה ומהדר להבעיא: וזהו מדקאמרינן לעיל גבי פלוגתא דר' יוחנן ור' יוסי בהוו לפניו שלשה אכל את הראשון וכו' דחברייא דקיימי בשיטת ר' יוסי וסבירא להו נמי כוותיה דיש להשני שייכות וצירוף עם הראשון ולא פליגי בעיקר הדין אלא בענין הדמיון דאינהו מדמי לדין צירוף ארבעה חצאי זיתים כדפרישית לעיל והשתא האי מילתא דחברייא דמיא לדין הבעיא דילן דהא אמרינן שאכל חצי זית השלישי בהעלם אחת עם חצי זית השני ואם כן בא כאן חיוב קרבן בנתיים ומן הראוי היה שהן יצטרפו זה עם זה להתחייב בקרבן ולא שיצטרף חצי זית השני עם חצי זית הראשון שהרי נודע לו על החצי זית הראשון ועדיין הוא בהעלמו של חצי זית השני ואפ"ה אמרינן דמצטרף עם חצי הראשון והכא נמי כן אע"פ שבא לו חיוב קרבן אחר בנתיים משנתמנה מ"מ כיון דהחצי זית שאכל קודם שנתמנה יש לו שייכות עם החצי זית שאכל לאחר שעבר מגדולתו דבשניהן הדיוט הוא מצטרפין הן לחיוב קרבן הדיוט: א"ר אבון. לא היא דמהתם לא תיפשוט דלא דמיא דתמן נהי דחיוב בקרבן הוא בינתיים מ"מ לא נשתנה הקרבן שלו בנתיים דאותה חטאת של קרבן יחיד הבאה על הראשון והשני היא ראויה לבא על כל האחרים ג"כ: ברם הכא שינוי קרבן. כצ"ל כמו שהוא בדפוס אצל הבבלי. שהרי נשתנה קרבן שלו משנתמנה מקרבן יחיד שהוא מביא כהדיוט ואיכא למימר מכיון דשינוי קרבן בנתיים אפשר דמפסיק הוא בין אותן שני חצאי זיתים ואין מצטרפין לקרבן ואכתי לא נפשטה בעיין: אבל כזית עד שלא נתמנה וכו'. כמו גופה הא דקתני לעיל בריש הלכה היא בהאי כ"מ לחברייא ור' יוסי בטעמיה דר"ש. וגרסינן הכא על דעתיה דר' יוסי וכו' חייב על הראשון ועל השלישי ופטור על השני וכדפרישית לעיל. ואגב דחשיב לקמן להני דמביאין אשם תלוי הדר נקט לה הכא: אכל כזית ספק עד שלא נתמנה וכו'. היינו דרב מתנייה לעיל לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתהודע לו גדולתו אבל אם ספק חטא עד שלא נתמנה
ספק

עין משפט
נר מצוה

ספק משנתמנה ספק עד שלא נתגייר ספק משנתגייר ספק עד שלא הביא שתי שערות ספק משהביא שתי שערות מביא אשם תלוי אבל ספק כזית ואין ידוע אם ביום הכיפורים אכלו אם קודם יום הכיפורים אכלו ספק כפרה כיפר. אם ביום הכיפורים אכלו אם לאחר יום הכיפורים אכלו חברייא אמרין ספק כפרה כיפר אמר רבי מתנייה לעולם אין ספק כפרה מכפר אלא על מיני דמים. מתניתא מסייעא לחברייה *שבת ויום הכיפורים ועשה מלאכה בין *השמשות מה נפשך יום הכיפורים הוא כיפר חול הוא מותר והתני ואכל אמר רבי יוסי בי רבי בון באבילת היתר. אכל חמשה זיתים ונתוודע לו בספיקן עד שלא נתמנה ובבית דין משנתמנה על דעתיה דרשב"ל חייב על דעתיה דרבי יוחנן פטור. כן אמר רבי שמעון בן לקיש לחיוב לא לפטור אלא כיני אבל חמשה זיתים ונתוודע לו בספיקן משנתמנה ובית דין משעבר על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש דו אמר נתכפר מקצת החטא

לא

ספק משנתמנה מביא אשם תלוי דהוי כספק עד שלא נתגייר וכו' וכן ספק עד שלא הביא שתי שערות דלאו בר עונשין הוא דבכל אלו מביא אשם תלוי: אבל ספק כזית. קס"ד השתא דבין ברישא ובין בסיפא איירי בחד גוונא שהוא ספק אם הוא חלב או שומן והיה חייב עליו אשם תלוי אלא שאין ידוע לו אם ביה"כ אכלו אם קודם יה"כ אכלו וכגון שאכלו בין השמשות של יה"כ והוא ספק הא דהוא יום וקודם יה"כ הוא או הוא לילה ויום הכפורים הוא: ספק כפרה כיפר. כלומר בהא ודאי דכיפר ספק כפרה שלו וא"צ להביא כפרה שהרי ממה נפשך יה"כ מכפר עליו והאי לא איצטריך למיתני אלא משום סיפא נקט לה ולומר דבזה כ"ע לא פליגי כי פליגי בסיפא: אם ביה"כ אכלו. אבל אם אכלו בין השמשות של מוצאי יה"כ ויש כאן ספק אם ביה"כ אכלו ואם לאחר יה"כ אכלו בהא פליגי: חברייא אמרין. הכא נמי ספק כפרה הוי וכיפר לו יה"כ וכדמפרשינן לקמיה: ר' מתנייה. פליג דאין יה"כ מכפר על ספק כפרה אלא על מיני דמים כלומר שהוא חייב באשם תלוי על ספק כפרה שלו ונסתפק לו קודם יום הכפורים הו ביום הכיפורים שכל היום מכפר על ספק עבירה אבל הכא מכיון שיש כאן ספק שמא לאחר יה"כ אכלו ולא היה לו ביה"כ ספק כפרה של מיני דמים אינו מכפר עליו: מתניתא מסייעא לחברייא. דלעולם יה"כ מכפר על ספק כפרה ואפי' על ספק בין השמשות שלאחר יה"כ: שבת ויה"כ ועשה מלאכה בין השמשות. ברפ"ד דכריתות תנן ספק אכל חלב ספק לא אכל וכו' שבת ויום חול ועשה מלאכה באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן עשה מביא אשם תלוי וקתני התם בסיפא חלב ונותר לפניו וכו' שבת ויה"כ ועשה מלאכה בין השמשות ואינו יודע באיזה מהן עשה רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פטור ומסקינן שם דר' יהושע פוטרו אף מאשם תלוי שאע"פ שבודאי חטא הוא מכל מקום אנן בעינן שידע במה חטא וכיון דכאן לא ידע באיזה מהן חטא פטור אף מאשם תלוי והשתא מדייק לה סייעתא לחברייא מהאי מתני' דאי ס"ד בנזדמן לו ספק חטא דבין השמשות שלאחר יה"כ שאין יה"כ מכפר ואם כן חייב הוא באשם תלוי קשיא דאמאי לא אשמעינן רבותא טפי במתני' דכריתות כגון באוכל בין השמשות שלאחר יה"כ דמביא אשם תלוי כדין ספק אכל ביה"כ או לא דחייב באשם תלוי ומדחזינן דבין ברישא בחובא דאשם תלוי ובין בסיפא דפטור באשם תלוי לא תני התם אלא בעושה מלאכה ש"מ דבאוכל בין השמשות של יה"כ לא אשכחן כלל אשם תלוי ואפי' בבין השמשות שלאחריו וכדמסיק ואזיל דמ"נ נפשך אם יה"כ הוא דבין השמשות ספק יום ספק לילה ואם יום הוא כיפר עליו דכל היום אפי' עם חשיכה יה"כ מכפר הוא ואם לילה א"כ חול הוא ומותר וסייעתא לחברייא: והתני ואכל. כלומר דפריך דהא תני הכא בהאי פלוגתא אבל ספק כזית ואין ידוע אם ביה"כ אכלו וכו' דמשמע דבלאו הכי איכא ספיקא דחלב והשתא בסיפא דאכלו בין השמשות שלאחר יה"כ מאי מה נפשך דקאמרת הרי יש ספק שמא חול הוא ולא כיפר עליו יה"כ על ספק חלב שאכל: אמר ר' יוסי בר בון באכילת היתר. כלומר סיפא דפליגי בה חברייא ורב מתנייה לאו בגונא דרישא מיירי אלא באכילת היתר ואכלו בבין השמשות

שלאחר יה"כ וקמ"ל פלוגתייהו דרב מתנייה ס"ל דאין יום הכפורים מכפר על ספק אכילתו ובין השמשות שלאחריו כדקאמר דאין יה"כ מכפר אלא על ספק כפרה של מיני דמים שנתחייב מקודם וחברייא סבירא להו דלעולם פטור הוא מאשם תלוי דממה נפשך אם יוה"כ הוא כיפר ואם חול הוא מותר: אכל חמשה זיתים וכו'. כמו אמר מר הוא הא דאמרינן לעיל בפלוגתייהו דר"י ור"ל באכל חמשה זיתים ונודע לו בספיקן וכו' משנתמנה ואקשינן עלה דמנא לן למימר הכי אליבא דר"ל דילמא לא קאמר ר"ל דידיעות ספק כידיעות הן אלא לחומרא. ולענין חילוק חטאות כשיתוודע לו אחר כך. ומתרלינן לה אלא כיני כלומר לא תיתני הכי דנודע לו מספיקן משנתמנה ומודאן לאחר שעבר אלא תני הכי אכל חמשה זיתים ונודע לו בספיקן עד שלא נתמנה ובבית דין כלומר בוודאן כדפרישית לעיל שנודע לו וודאן משנתמנה דעל דעתיה דר"ל דס"ל דאמרינן דספק ידיעה כידיעה מיחשבא לחומרא לענין חילוק חטאות ה"נ אמרינן לחומרא וחייב. דספק ידיעה שלו קודם שנתמנה הוי כידיעה והלכך חייב אפילו לר"ש דחטאו וידיעתו שוין הן כשהוא הדיוט ועל דעתיה דר"י פטור הוא לר"ש דבתר ידיעה בתרייתא שהיא ודאית אזלינן ומשנתמנה הויא והשתא מדייק הכא איפכא דהכתי איכא למיפרך עלה לאידך גיסא: כן אמר רבי שמעון בן לקיש לחיוב ולא לפטור. בתמיה דמנא לך לומר דלא אמר ר"ל אלא לחומרא דילמא בין לחומרא אם הוא לחיוב ובין לקולא אם הוא לפטור קאמר ר"ל דספק ידיעה כידיעה הויא והשתא בנודע לו מספיקן משנתמנה ובוודאן לאחר שעבר נימא דקסבר ר"ל דפטור הוא לר"ש דספק ידיעה משנתמנה כידיעה הויא ולא הוי חטאו וידיעתו שוין בו: אלא כיני אכל חמשה זיתים וכו'. כלומר אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא לענין דינא דמתני' שאם אכל חמשה זיתים עד שלא נתמנה ונודע לו מספקן ומשנתמנה. ובבית דין והיינו בודאן נודע לו משעבר. ובהא תליא בפלוגתייהו דר"י ור"ל דה"ג בדינא דמתני' כן דלר"ל פטור ולר' יוחנן חייב אליבא דרבי שמעון. ודאקשינן לעיל מנא לן למילף קולא מחומרא דילמא לא קאמר ר"ל ספק ידיעה כידיעה אלא לחומרא לענין חילוק חטאות אבל לא לקולא למיפטריה לזה שנודע לו מספיקן משנתמנה ומטעמא דספק ידיעה כידיעה הא לא קשיא דאנן הכי קאמרינן: על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש דהוא אמר נתכפר מקלת החטא לא נתכפר כולו דהוא אמר פטור. כלומר עיקרא דמילתא לא גמרינן מפלוגתייהו דגבי אכל חמשה זיתים ונודע לו מספק שבין כל אחד ואחד דקאמר ר"ל דהידיעות ספק כידיעו' ודאין שבין כל אחד ואחד הן ומחלקין לחטאות דהא איכא למיפרך כדפרכינן דילמא דוקא לחומרא קאמר ועוד דאף אם את"ל דר"ל בכל מקום קאמר בין לקולא בין לחומרא מכל מקום קשיא הא לא דמיא לגמרי לדינא דמתני' בגוונא דאמרן באכל חמשה זיתים עד שלא נתמנה וכו' דהכא אין הידיעה בין כל אחד ואחד כ"א אחר שאכלן נודע לו וחזר ונודע לו אלא מאידך דר"ל גמרינן לה דקאמר לעיל גבי אכל שלשה זיתים וכסבור שהן שנים והפרים חטאת עליהן דנתכפר מקלת החטאת

לא

(כריתות יז:)

כריתות יט

מראה הפנים

ספק עד שלא נתגייר וכו' עד שלא הביא ב' שערות וכו'. האי מילתא אתיא כמ"ד כרפ"ד דכריתות דהתיכה אחת שניגו אבל למ"ד דאין אשם תלוי בא אלא בהתיכס מבתי התיכות וכטעמיה דרב נחמן שם משום דאיקבע איסורא בעינן וכדפסק הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ח שם בהלכה ב' א"כ הכא נמי אין אשם תלוי באלו וכיולא בהן שלא נקבע האיסור וה"ז דומה לכספק בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון דפ' החולץ דמוקי התם דהא דתנן ותייבין באשם תלוי כר"א אתיא ולאו אליבא דהלכתא וכן הרמב"ם פסק שם דפטורין מאשם תלוי וה"ה פטורין מאשם תלוי:

אכל ספק כזית ואין ידוע אם ביום הכפורים אכלו וכו'. מבואר היטב בפנים. והא דמייתי סייעתא לחברייא מסיפא דמתני' דכריתות ולא מרישא מדלא קתני לחובא דאשם תלוי בבין השמשות של מוצאי יוה"כ היינו משום דבסיפא הוזכר בין השמשות בהדיא והאי מבואר בפנים דהלכתא כחברייא ואפי' בעושה מלאכה בבין השמשות שבין שבת ויוה"כ פטור מאשם תלוי כר' יהושע ולא כפסק הלכה שכתב הר"ב שם אלא כפסק הרמב"ם ז"ל שם בהל' ה' וכן הוא בתוספתא דכריתות פ"ב בהדיא לר' יהודה דפליג על ר"ש וקאמר שאין אשם תלוי אלא על ספק חטא כספק לא חטא אבל זה יודע בודאי שחטא ואינו יודע במה חטא פטור מחטאת ומאשם תלוי וה"ה בכל כיולא בזה:

לפום

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ח משגגות הל' ג

לא נתכפר כולו דו אמר פטור על דעתיה דרבי יוחנן דו אמר נתכפר מקצת החטא נתכפר כולו דו אמר חייב. הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יסא אמר תלוי בכפרה אמר רבי זעירא כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד. מודה רבי יוחנן שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יסא אמר תלוי בכפרה אמר רבי זעירא כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד. מודה רבי יוחנן שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית מה יעשה בה רבי יסא אמר תלייה בכפרה לפום כן רבי יוסי בי רבי בון הוי עליה. אבל חמשה זיתים ונתוודע לו בראשון ומביא קרבן בשני ומביא קרבן בשלישי ומקריב קרבן ברביעי ומקריב קרבן בחמישי ומקריב קרבן רבי יוחנן אמר נתכפר לו בראשון שהוא לפני אכילת כולהם והשאר יפלו לנדבה רבי שמעון בן לקיש אמר נהכפר לו באחרונה שהוא לאחר אכילת כולהם והשאר ידחו רב חסדא ורב המנונא רב חסדא כר' יוחנן ורב המנונא כר' שמעון בן לקיש מתיב רב חסדא לרב המנונא והא מתנית' מסייעה לך ופליגא עלי אם היתה ידיעה בנתיים כשם שהוא *מביא [א] חטאת על כל אחת ואחת כך הוא מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת אילו תנא אשם וקם ליה יאות. אמר רבי חיננה אפילו כן לצדדין דת מר כן °אשר נשיא יחטא. אמר רבן יוחנן בן זכאי אשרי שהנשיא *שלו מביא חטאת על שגגתו הוא מביא לא כל שכן על זדונו נשיא שלו מביא הטאת לא כל שכן ההדיוט. נשיא יכול נשיא שבטים *כנחשון תלמוד לומר °ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו

ולהלן

כריתות י"ז | ויקרא ד | הוריות י' | שם י"ז | במדבר ז

לא נתכפר כולו ואם אח"כ חזר ונודע לו על השלישי צריך להביא קרבן אחר עליו אלמא דידיעה קמייתא שנודעה לו על השנים מחלקן לחטאות ולא אמרי' דהלך בתר ידיעה בתרייתא שנודע לו אחר כן על כולן ויתכפר בקרבן א' לכולן שהרי בהעלם א' אכלן אלא מכיון שנודע לו בתחילה על השנים אחריה אנו הולכין והכא נמי בחמשה זיתים עד שלא נתמנה ונודע לו מספיקן משנתמנה דבתר ההיא ידיעה אזלינן ולא בתר ידיע' דבתרייתא שנודעה לו אחר שעבר והלכך פטור הוא דלא הוי חטאו וידיעתו שוין בידיעה קמייתא ואע"ג דספק ידיעה היא הא כבר שמעינן ליה לר"ל דס"ל דספק ידיעה כידיעה שבין כל א' וא' לענין חילוק חטאות וה"ה לנודע לו וחזר ונודע לו אחר אכילת כולן והשתא לא תיקשי כדלעיל דלעולם ר"ל קאמר בין לקולא בין לחומרא והאי דינא דמיא לגמרי לדינא דשלשה זיתים שאחר כל אכילות כולן נודע לו וחזר ונודע לו הלכך שפיר גמרינן מיניה: על דעתיה דר' יוחנן. דהוא אמר התם נתכפר במקצת החטא נתכפר כולו דהוא אמר חייב. אבל לר' יוחנן דס"ל דלענין זה ודאי הוא דעיקר הידיעה היא הראשונה שנודע לו על השנים בתחילה ומש"ה נמי הוא דקאמר דנתכפר נ"כ על השלישי כדאמרינן לעיל ומיהו בספק ידיעה הא פליג ר' יוחנן וס"ל דלאו כידיעה ודאית מחשבינן לה והלכך הכא דידיעה ודאית לאחר שעבר מגדולתו הויא בתרה אזלינן והוי חטאו וידיעתו שוין וחייב: הכל מודין וכו' מודה ר' יוחנן וכו' מודה ר' יוחנן וכו'. כלומר כל הא דאמרין לעיל ושנית בבית המדרש על הני מימרות דר"י ודר"ל ומפרשינן דהא דקאמר גבי שלשה זיתים והפריש חטאת לאו דוקא הוא דהכל מודים שאם קיימת הראשו' שהפריש על מה שנודע לו בתחילה שהיא נדחית דר' יוחנן לא קאמר אלא בנתכפר כבר במקצת הוא דנתכפר כולו ושמעינן השתא דלא פליגי ר"י ור"ל בהא והיינו דמסיים עלה: לפום כן ר' יוסי בר' בון הוי עלה. דהא איפכא שמעינן להו דפליגי באיזה מהן הוא מתכפר כהאי מימרא דלקמיה: אבל חמשה זיתים. בהעלם אחד: ונתוודע לו בראשון. ולא נתוודע לו בהשני: ומביא. קרבן כלומר שהפריש קרבן עליו: בשני. וחזר ונודע לו כזית השני והפריש קרבן וכן בכולן ומקריב דקאמר באינך לאו מקריב ממש הוא אלא שהקריב אלו להפרישו לקרבן כדמוכרח מדלקמיה: ר' יוחנן אמר נתכפר לו בראשון. כלומר אח"כ כשנתוודע לו על כולן והרי הקרבנות כולן שהפרים עומדות לפניו מתכפר לו בראשון דמכיון שבהעלם אחד אכלן הכל נגררין אחר הראשון ובו מתכפר על כולן ושאר קרבנות שהפרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ור"ל ס"ל דהאחרונה היא עיקר שהפרים אותה אחר שנתוודע לו על אכילת כולהון ובה הוא דמתכפר על כולן והראשונות הן שידחו אלמא דפליגי באיזה מהן מתכפר והלכך ר' יוסי בר' בון מקשי ומתמה עלה על הא

דקאמר לעיל הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית ולא מפני מידי אלא דזה סותר להכל מודין דלעיל: רב חסדא [ורב] המנונא. פליגי נמי בפלוגתא דר"י ור"ל דלעיל אם ספק [ידי]עות שבין כל אחד ואחד מחלקין לחטאות כידיעות ודאי או לא: רב חסדא כר' יוחנן. דאין ידיעות ספק מחלקות לחטאות ורב המנונא כר"ל דידיעות ספק מחלקות כידיעות ודאין: מתיב רב חסדא לרב המנונא והא מתניתא מסייעה לך ופליגא עלי אם היתה ידיעה בנתיים. ברפ"ד דכריתות תנן כשם שאם אכל חלב וחלב בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת כך על לא הודע שלהן אינו מביא אלא אשם תלוי אחד אם היתה ידיעה בנתיים כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת כך הוא מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. וקס"ד דה"ק כשם שהוא מביא חטאת על כל א' וא' אם יתוודע לו באחרונה דידיעת ספק שבנתיים מחלקין הן לחטאות כך הוא מביא אשם תלוי על כל א' וא' בידיעות ספק שבנתיים והיינו דהשיב רב חסדא דהאי מתניתא מסייע לך דכר"ל סבירא לך ופליגא היא עלי וכלומר דכשתמלא לומר דסייעתא לסברא דידך היא הא ליתא כדמסיק ואזיל: אילו תנא אשם וקם ליה יאות. כלומר דאדרבה לסברא דידך קשיא מהאם דאם נפרש דאם היתה ידיעה בנתיים דקאמר בידיעות ספק קאמר א"כ מאי האי דתלי ליה לאשם בחטאת הא עיקר ידיעת ספק באשם תלוי כתיבא והכי הוה בעי למימר כשם שהוא מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת בידיעת ספק שבנתיים כך הוא מביא חטאת על כל א' וא' לאחר שיוודע לו אח"כ דידיעות ספק מחלקן לחטאות הן והיינו דקאמר אילו תנא אשם כלומר אילו תנא אשם בתחילה וקם ליה חטאת מאשם יאות הוה מלית למימר הכי אבל השתא לדידך הוא דקשיא: אמר רבי חיננא אפי' כן לצדדין דאתמר כן. כלומר דר' חיננא מפרש השתא לרב חסדא ולר' יוחנן דסבירא להו דאין ידיעות ספק מחלקות לחטאות ולדידהו דתני אשם בחטאת אפ"ה בהכ"ג בעינן לפרושי למתני' דלצדדין הוא דאתמר כן דה"ק כשם שאם היתה ידיעה ודאית בנתיים שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת כך הוא בידיעת ספק בנתיים דמביא הוא אשם תלוי על כל אחת ואחת: אשר נשיא יחטא. ושני קרא בדיבוריה דבכולהו כתיב בלשון אם ואם כל עדת ישראל ישגו אם הכהן המשיח ואם נפש אחת וכאן כתיב אשר הלכך דריש לשון אשרי הוא: אשרי שהנשיא שלו. אשרי הדור שהנשיא וכו' והכי דריש לה בת"כ כלומר שהנשיא שלו משים אל לבו אפי' על שגגתו שיכופר בקרבן לכ"ש שמשים אל לבו על זדונו לתקן בתשובה: נשיא שלו וכו'. וזהו אשרי הדור שאם הנשיא שלו מתקן מעשיו ואפי' על שגגתו מביא חטאת לכ"ש ההדיוט ומתוך כך כל הדור משימים אל לבם לתקן מעשיהם: נשיא יכול. אפי' נשיא של שבט מן השבטים כנחשון ג"כ דינו בשעיר:

ולהלן

מראה הפנים

לפום כן ר' יוסי בר' בון הוי עליה. מזה ומהא דלקמן בהאי ענינא כבר נתבאר הכל לעיל בד"ה הכל מודין ודיבורים שאחר זה:

אשרי שהנשיא שלו מביא חטאת וכו'. ובהם בפירקין דף י' ע"ב נקט איפכא אם נשיא וכו' צריך אתה לומר מהו הדיוט ואם על שגגתו וכו'. וגי' דהכא כגי' בת"כ היא ונוחה ביותר לפי הכוונה דהעם מבינין על לבם שהנשיא מתקן מעשיו כל השוגג ומכ"ש על המזיד ולכ"ש שהם צריכין לתקן מעשיהם והיינו נמי טעמא הא דדרים אשרי על הדור ולא על הנשיא בעצמו ומשום דודאי משמעות הכתוב דכתיב יחטא אין במשמע לדרוש האשרי עליו ובכהן משיח דרשו להפך מיתנא אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם הוא כמה שכתב רש"י ז"ל בחומשי חומש בשם מדרש אגדה וזה שייך שפיר בכ"ג כמו שפי' שם אבל לא בנשיא שאין הוא מכפר על העם ומיהו מכ"ש מקלקל הוא שנזדמן לו חטא בשוגג והלכך אין לדרוש האשרי עליו אלא על הדור שלמדין ממנו לאחר שמתקן הוא מעשיו:

ובלחוד

תורה אור

ולהלן הוא אומר °למען ילמד ליראה את ה' אלהיו אלהיו לגזרה שוה מה אלהיו שנאמר להלן נשיא שאין על גביו אלא אלהיו אף אלהיו שנאמר כאן נשיא שאין על גביו אלא אלהיו. °אשר צדיקים וגו' אשריהם *הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים בעולם הזה ווי לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקי' בעוה"ז. מלך ישראל ומלך יהודה שניהן שוין לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה ומה טעמא °ומלך ישראל ומלך יהודה וגו' בגורן כבגורן א"ר יוסי בי רבי בון ובלחוד עד דיהוא בן נמשי ומה טעם °בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל מיכן ואילך בליסטייא היו נוטלין אותה. אי זהו משיח המשוח בשמן המשחה כו' אמר רב הונא [א]דכל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום שעירה הוות מתכפר לו כהדיוט. *תני רבי יודה בי רבי אלעאי אומר שמן המשחה שעשה *משה בהר מעשה ניסים נעשו בו מתחילה ועד סוף שמתחילה לא היה בו אלא י"ב לוג שנא' °ושמן זית הין. אם לסוך בו את העצים לא היו ספק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והיורה בולעת והעצים בולעין ממנו נמשחו המשכן וכל כליו. המזבח וכל כליו. המנורה וכל כליה כיור וכנו ממנו נמשחו אהרן כהן גדול ובניו כל שבעת ימי המילואים ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. מלך בתחילה טעון משיחה [א]מלך בן מלך אין טעון משיחה שנאמר °קום משחיהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בניו טעון משיחה אבל כהן גדול בן [ב]כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה וכולו קיים לעתיד לבוא שנאמר °שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם. *אין מושחין את המלכים אלא על גבי המעיין שנאמר °והרכבתם את שלמה בני וגו' ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על ישראל. אין מושחין את המלכים אלא מפני המחלוקת מפני מה נמשח [ג]שלמה מפני מחלוקתו של אדוניהו ויואש מפני עתליה ויהוא מפני יורם. לא כן כתיב קום משחהו כי זה הוא זה טעון [ד]משיחה ואין מלכי ישראל טעונין משיחה. ולא יאשיהו גנזו הדא אמרה באפיבלסמון נמשחו. יואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים. אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא נמשחו מן הפך היתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן היתה מלכותן מלכות קיימת. אין מושחין מלכים כהנים רבי יודה ענתודרייה על שם °לא יסור שבט מיהודה א"ר חייה בר בא °למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב כל ישראל מה כתיב בתריה °לא יהיה לכהנים הלוים והכתיב °הבכור יוחנן הבכור למלכות. והכתיב השלישי צדקיהו הרביעי שלום

צדקיהו

(דברים יז · ישעיה ג · מלכים א כב · מלכים ב י · שמות ל · שמואל א טז · שמות ל · מלכים א א · בראשית מט · דברים יז · דה"א ג)

ולהלן. בפרשת המלך הוא אומר למען ילמד וגו' ודרשינן אלהיו אלהיו לג"ש דכנשיא של כל ישראל הכתוב מדבר: אשר יש לדיקים וגו'. כלומר דה"נ דרשינן לשון אשרי מדשני קרא דכתיב יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש לדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הלדיקים ומדכתיב גבי לדיקים אשר וגבי רשעים ויש דריש הכא לשון ווי וגבי לדיקים לשון אשרי: אשריהם הלדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים. של עוה"ז בעולם הזה שיש להם טובה בעוה"ז כמו טובת הרשעים של עוה"ז ונמלאו נוחלין שני עולמות: ווי לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הלדיקים. של עוה"ז בעולם הזה שרוב הלדיקים אין להם טובה בעוה"ז ונמלאו רשעים אלו אין להם טובה לא בעוה"ז ולא בעולם הבא: שניהן שוין. שאין לאחד גדולה על חבירו והלכך שניהן מתכפרין בשעיר דקרינן בתרוייהו שאין על גביו אלא ה' אלהיו: ומה טעמא. מהיכן למדנו זה דכתיב ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלבשים בגדים בגורן. וכי בגורן היו יושבים אלא כבגורן שהם שוין כאותם היושבים כגורן והם סנהדרין שהם יושבים כחלי גורן עגולין וכולן היו שוין זה לזה: ובלחוד עד דיהוא בן נמשי. עד דורות של יהוא שמלכו אחריו מזרעו לאותן מלכי ישראל בלבד יש להם דין מלך ומתכפרין בשעיר אבל לאחר דורות של מלך יהו בליסטיות היו נוטלין אותה שהיו הורגין זה את זה וקם תחתיו ולא היה להם דין מלך: ומה טעם. כלומר דאע"פ שגם יהו הרג את יורם ומלך תחתיו שאני התם שעל פי הדיבור היה כמו שמלינו שנאמר לו מה' יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל: כל אותן ששה חדשים וכו'. לא היה לו דין מלך ובשעירה היה מתכפר כדין הדיוט: שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה ניסים נעשו בו וכו'. וס"ל להאי תנא שהיו שולקין את העיקרים בשמן כדמפרש ואזיל: כל שבעת ימי המילואים. כדדרים בפ"ק דיומא דכתיב שבעת ימים ימלא את ידכם ואיתקש משיחה לריבוי דכתיב למשחה בהם ולמלא בם

את ידם: אפי' עד עשרה דורות. לאו דוקא אלא כלומר עד עולם טעון משיחה וכדדרים התם בפרקין דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו ונימא והכהן תחתיו מבניו מאי המשיח אלא הא קמ"ל דאפי' מבניו ההוא דמשח הוי כ"ג ואי לא משח לא הוי כ"ג: זה לי לדרתיכם. זה בגימטרית י"ב לוגין וכולן קיים לדרתיכם: אלא על גבי המעיין. דסימנא מילתא היא שתמשך מלכותן כמעיין: אין מושחין את המלכים. כלומר אותן שהיכס טעונין משיחה כגון מלך בן מלך אלא מפני המחלוקת. ובפ"ו דשקלים גרים בהדיא כן וכן בפ' משוח מלחמה: לא כן כתיב קום משחהו כי זה הוא וכו'. והא יהוא מלך ישראל הוה ואע"ג דדרים הכא לעיל מזה שאין מושחין מלך בן מלך תרתי ש"מ דזה הוא דוקא טעון משיחה. וחסר כאן התירוץ ולריך לגרוס כאן הא דיהואחז לקמן וכן הוא בדפוס אלל הבבלי וה"ג בשקלי' אלא יהואחז מפני יהויקי' אחיו שהי' גדול ממנו שתי שנים. לא הימא יהוא מפני יורם אלא יהואחז מפני מחלקתו של יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים דכתיב בן כ"ג שנה יהואחז במלכו ולא מלך אלא ג' חדשים ומיד מלך יהויקים וכתיב ביה בן כ"ה שנים במלכו: ולא יאשיהו. אביהם גנזו לשמן המשחה והיאך נמשח יהואחז: הדא אמרה באפיבלסמון נמשחו. באפרסמון בעלמא ולא בשמן המשחה והשתא מתורץ נמי הא דנמשח יהוא למאי דדרים דאין מלכי בית ישראל טעונין משיחה והיינו דקאמר הכא נמשחו לשון רבים: היתה מלכותן מלכות קיימת. כדדרים התם דכתיב רמה קרני ולא רמה פכי: אין מושחין מלכים כהנים. אין מעמידין למלכים מכהנים כדדרים ר' יודה על שם לא יסור שבט מיהודה: ר' חייה בר בא. דריש לה מסמיכות הכתובים דאלו לקרא דר' יודה א"כ אף משאר שבטים לא היו מעמידין: ה"ג כמו שהוא בשקלים ושם. א"ר יוחנן הוא יהואחז הוא יוחנן והכתיב הבכור יוחנן ולעיל אמרינן שהיה יהויקי' גדול ממנו שתי שנים: בכור למלכות. שמלך מקדם לפי שהי' ממלא מקום אבותיו: וגרסינן כאן אמר ר' יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו וכן הוא שם. וכתיב השלישי צדקיהו והרביעי שלום:

שלישי

עין משפט נר מצוה

יט
א מיי' פ"א ממלכים הי"ב ופ"א מכלי המקדש הי"א

כ
ב ג מיי' פ"א מכלי המקדש הל' ז והל' יא ופ"א ממלכים הלכה יב

כא
ד מיי' שם מכלי המקדש הלכה ז ופ"א ממלכים הל' י

ציון ירושלים

[א] כל אותן ששה חדשים שהי' דוד בורח מפני אבשלום כו' פ' פר"ד בדרוש דרך המלך:

מסורת הש"ס

הוריות י·

(שקלים פ"ו סוטה פ"ח) שם יא ע"ב

הוריות יב·

מראה הפנים

ובלחוד עד דיהוא בן נמשי וכו'. לטעמא דאמר התם בדף י"א ע"ב דמלכי בית דוד ומלכי בית ישראל מביאין אלו לעלמן ואלו לעלמן משום דלא כייפי אהדדי א"כ אין חילוק כל זמן שאין אחד מהן כפוף תחת חבירו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בזה בפט"ו מה' כהלי' ו':

כל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום וכו'. כלומר אף כמה שנתחייב מקודם דתלי"ב מאי קמ"ל. ומכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר והנשיא שעבר מנשיאותו הרי הוא כהדיוט וכמו שהבאתי דבריו בפ' דלעיל הלכה ו' והיינו שמביא קרבן הדיוט אף על הקודם וזהו לביטתיה דלא פסק כר"י הגלילי שם ונתבאר מזה בפרק דלעיל ע"ש:

הדא אמרה באפיבלסמון נמשחו. ככר כתבתי מזה בפ' משוח מלחמה דיש לפרשו גם על יהוא מה שנמשח הוא דקאמר שלא נמשח אלא בשמן האפרסמון ויותר נוח זה לפי הגי' הנמצא במס' שקלים כדפוס אלל הבבלי ואתיא כמסקנת הש"ס דילן בפרקין ובפ"ק דכריתות דיהוא וכן יהואחז באפרסמיא דכיא נמשחו וכן משמע מגמרתו דקאמר כאן. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"א ממלכים אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה ור"ל שאלריכין משיחה דהיינו כשיש מחלוקת אלא בשמן אפרסמון וכו' וכמ"ש בפ"א מכלי המקדש הל' י"א וזה שמשח אלישע ליהוא לא בשמן המשחה וכו' ור"ל כשיש מחלוקת לריך משיחה אבל לא בשמן המשחה לפי שמלך ישראל היה ומפיים ג"כ בהל' מלכים ואין מושחין מלך בן מלך אא"כ היתה שם מחלוקת וכו' לפיכך משחו שלמה מפני אדוניה ויואש מפני עתליה ומשחו יהואחז מפני יהויקים אחיו ור"ל כל א' לפי מה שהיה בימיהם לשלמה ויואש בשמן המשחה וליהואחז משחו בשמן אפרסמון שלא היה בימיו ולפיכך חלקו ומשחו יהואחז וכו' ולא הולרך לפרש זה שככר נודע שלא היה אז שמן המשחה ואין לו לבאר כ"א מי הוא הלריך משיחה ומי הוא שא"ל משיחה. וכל אחד לפי דינו וזמנו:

עבר

תורה אור

שלישי למלכות רביעי לתולדות. צדקיהו שצידק עליו את הדין. שלום שבימיו שלמה מלכות בית דוד. לא שלום הוה שמיה ולא צדקיהו הוה שמיה אלא מתנייה הדא היא דכתיב °וימלוך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו וגו'. המשוח בשמן המשחה בבנין הראשון למרובה בגדים בבנין האחרון ואתאי כיי דמר רב אינא בשם רבי אחא *חמשה דברים היה בבית המקדש האחרון חסר מן הראשון מאי טעמא °עלו ההר והבאתם עץ וגו' אכבד חסר ה' אלו ה' דברים שהיה בית המקדש אחרון חסר מהראשון ואילו הן אש וארון ואורים ותומים ושמן הקידש. *תני כהן *משיח מביא פר אין מרובה בגדים מביא פר ודלא כר"מ מה טעמא דר"מ *משיח ומה תלמוד לומר כהן להוציא למרובה בגדים מה טעמא דרבנן משיח יכול זה המלך ומה ת"ל כהן לרבות מרובה בגדים הכא את מר להוציא למרובה בגדים וכא את מר לרבות למרובה בגדים אמר רבי הילא כל מדרש ומדרש לעניינו אילו נאמר משיח ולא נאמר כהן הייתי אומר על העלם דבר מביא פר ועל שגגת המעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר כהן או אילו נאמר כהן ולא משיח הייתי אומר זה המלך אם תאמר בפר קדמה פרשת מלך שיוטל על העלם דבר מביא פר ועל שגגת המעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר משיח וצורך הוא שיאמר כהן אמר רבי יוחנן עבר והביא עשירית האיפה שלו כשר *מתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול מה מייחדין ליה עמיה אמר רבי חגיי משה דינון מייחדין ליה עימיה דו קטיל ליה °אותו אחד מושחין ואין מושחין שנים רבי יוחנן אמר מפני האיבה עבר *זה ושימש זה הראשון כל קדושת כהונה עליו השיני אינו כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט אמר רבי יוחנן עבר ועבד עבודתו פסולה עבודתו משל מי

ניישמעינה

(מלכים ב כד) (ויקרא ו)

שלישי לתולדות ורביעי למלכות. כל"ל שהיה רביעי למלכות יהואחז יהויקים יכניה צדקיהו: צדקיהו וכו'. כדמסיק בשמיה מתנייה הוה וצדקיהו הוא נקרא על שם שיצדק עליו נבוכדנצר את הדין יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בו: ושלום שבימיו וכו' דכתיב את מתניה וגו' ויסב את שמו צדקיהו ולמדנו ג"כ שלא היה שמו שלום: המשיח בשמן המשחה. דקתני במתני' זה היה בבנין הראשון ולמרובה בגדים היה בבנין השני ואתיא כהאי דאמר וכו'. בפ"ב דתענית דשמן המשחה אחד מחמשה דברים שחסרו בבית שני: ושמן המשחה ורוח הקדש. כצ"ל וכן הוא שם: תני. בתוספתא פ"ב: כהן משיח מביא פר. העלם ולא המרובה בגדים וכדתנן במתני' ודלא כר"מ דפליג בתוספתא וקאמר המרובה בגדים צריך להביא פר. וגרסינן להסוגיא בפ"ק דמגילה ושם הגירסא נכונה ובכאן נשתבשה וחסירה. וה"ג כמו שהיא שם מ"ט דר"מ משיח מה ת"ל כהן לרבות את המרובה בגדים. מ"ט דרבנן משיח וכו'. ברייתא היא בת"כ פ' ויקרא וה"ג שם משיח יכול זה המלך שהוא ג"כ נמשח בשמן המשחה ת"ל הכהן אי הכהן יכול המרובה בגדים ת"ל משיח. כלומר אילו כתיב הכהן ולא הוי כתיב המשיח הייתי אומר אף מרובה בגדים במשמע ת"ל משיח. ובמגילה מסיים או יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה ת"ל המשיח שאין על גביו משיח. וכן הוא בת"כ: ופריך. אליבא דרבנן הכא את אמר להוציא למרובה בגדים והכא את אמר לרבות למרובה בגדים. ואברייתא דת"כ דדריש גבי עשירית האיפה קאי דגרים התם בפ' צו בקרא והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה וגו' משיח אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל והכהן ומשני ר' הילא כל מדרש ומדרש לעניינו. כלומר הכי מוכחי קראי לדרוש למעט והתם מוכחי לרבות: וחסר כאן וה"ג במגילה. תמן כל הפרשה אמורה באהרן לאיזה דבר נאמר כהן לרבות את המרובה בגדים. דהא כתיב ברישא הפרשה זה קרבן אהרן ובניו וגו' ביום המשח אותו וגו' וא"כ אפי' לא נאמר הכהן לא הייתי אומר דמשיח דסיפיה המשיח תחתיו וגו' במלך מדבר ולאיזה דבר נאמר הכהן אלא לרבות למרובה בגדים לעשירית האיפה: ברם הכא אין הפרשה אמורה באהרן אילו נאמר משיח וכו'. אבל הכא גבי פר העלם דבר דלא הוזכר אהרן בפרשה זו והלכך תרווייהו צריכי. וה"ג דאילו נאמר משיח ולא נאמר כהן הייתי אומר זה המלך אם תאמר כבר קדמה פרשת המלך הייתי אומר על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר כהן או אילו נאמר כהן ולא נאמר משיח הייתי אומר לעולם על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר הוי צורך הוא שיאמר משיח וצורך הוא שיאמר כהן. ובמגילה גם כן נתחלפו הסיטות בזה. וכלומר אילו נאמר משיח לבד הייתי אומר זה המלך וזה דכבר מפורש בפרשה קרבן נשיא לבד אפ"ה הייתי אומר דכאן בפרשה איירי בהעלם דבר שעשה על פי הוראתו כדילפינן בפ' דלעיל מדכתיב לאשמת העם הרי הוא כעם ומביא הנשיא פר והתם בפרשת נשיא בשגגת מעשה בלבד איירי ומביא שעיר הוי צריך שיאמר כהן. והא דנקט כבר קדמה לאו דוקא דפ' נשיא בתר פ' משיח כתיבא אלא כלומר כבר מפורשת בפני עצמה: או אילו נאמר כהן ולא נאמר משיח הייתי אומר דלעולם הנשיא מביא על העלם דבר פר ועל שגגת מעשה הוא דהוציאו הכתוב לקרבן שעיר בפני עצמו ומשום דה"א כשם שהוציאו הכתוב מכלל שאר קרבן יחיד בשגגת מעשה כך הוציאו בהעלם דבר ודינו כדין הציבור שמביא פר וכמו הכהן בהעלם דבר לכך נאמר המשיח למעוטי למשיח אחר וזה המלך מפר דלעולם הוא מביא שעיר: הוי צורך הוא וכו'. שיאמר לשניהם כדאמרן דהא אצטריך ה"א דהמשיח למעוטי ואילו לא נאמר כהן פשיטא דאיכא למיטעי כדלעיל ותרווייהו צריכי ואין כאן יתור לרבות למרובה בגדים ולפיכך מוקי אני כאן למרובה בגדים מפר העלם דבר: א"ר יוחנן עבר. כהן המשיח שעבר מעבודתו והביא עשירית האיפה משלו כשר בדיעבד דהא דתנן דאין כהן שעבר מביא עשירית האיפה לכתחילה הוא דלא יביא ואם הביא מקבלין ממנו: מתקינין וכו' וגרסינן להא בפ"ק דיומא ואיידי דאיירי בכהן שעבר מייתי לה הכא: מה. דינו בכהן זה שמתקינין לו אם צריך פרישה ואם מייחדין ליה עימיה בהלשכה:

יתפה, בשבועה וכך היה דרכו של ר' חגיי בכל מקום לישבע בלשון זה כמו שהבאתי ברפ"ב דסנהדרין: דאי איגון וכו'. אם מייחדין לזה עמו יהרגנו שאינו יכול לסבלו ולראות צרתו בלידו: אותו. בפ' עשירית האיפה כתיב ביום המשח אותו ודרשינן אחד מושחין לכ"ג ואין מושחין שנים שיהא זה מוכן אם יארע פסול בראשון וכן אם עבר הראשון מחמת פסול שאירע בו ושמש השני תחתיו אין מושחין אותו כדמפרש טעמא מפני האיבה ואין להשני שמתקינין תחתיו דין כ"ג כל זמן שלא אירע בהראשון כלום והלכך נמי אין צריך פרישה אלא מתקינין לבד: עבר זה. הראשון מחמת פסול שאירע בו ושימש זה תחתיו: הראשון. לאחר שיעבור פסולו חוזר הוא לעבודתו וכל קדושת כהונה גדולה עליו: השני אינו כשר לא לכ"ג. מפני האיבה ואין לו ג"כ דין כהן הדיוט לפי שמעלין בקדש ולא מורידין: עבר ועבד עבודתו כשירה. כצ"ל וכן הוא ביומא ובמגילה. ואעבודת יוה"כ קאי שאינה כשירה אלא בכ"ג: עבודתו משל מי. כשאירע פסול בכ"ג ועובד אחר תחתיו הקרבן משל מי כגון פר יוה"כ ועשירית האיפה אם משלו או משל הראשון:

נישמעינה

מסורת הש"ס

יומא כא ע"ב (תענית פ"ב) מכות פ"ב)

(תוספתא פ"ב) מגילה פ"ק) הוריות יב ע"א (ת"כ פ' ויקרא)

(יומא פ"ק)

יומא יב ע"ב

עין משפט נר מצוה

כב

א מיי' פי"ד מכלי המקדש הל' טו

כג

ב מיי' פ"ה מעבודת יוה"כ הלכה ג

מראה הפנים

עבר זה ושימש זה וכו'. לענין עבודת יוה"כ קאמר שהראשון לאחר שעבר פסולו קדושת כ"ג עליו והשני אינו ראוי לעבוד עבודת כ"ג ולא לכהן הדיוט אבל מלות כ"ג על השני שמוזהר על האלמנה וכו' כדתנן במתני' ואתיא כהאי ברייתא כר' יוסי בבבלי פ"ק דיומא דף י"ב ע"ב כדאיפסקא הלכתא כוותיה שם ולכתחילה לא יעבוד ככ"ג ואם עבד עבודתו כשירה כדר' יוחנן דהכא לפי גי' הנכונה וכדהתם והתוס' שם ד"ה כ"ג משום איבה הביאו הא דמשמע מהכא מדלקמן שכ"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה לתרץ קושית דאמאי קאמר אינו ראוי לכהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו' תיפוק ליה דבלאו הכי היאך הוא יכול לעבוד בד' בגדים ככהן הדיוט הא הוי ליה מחוסר בגדים דהא מדקאמר דאינו ככ"ג משום איבה משמע דאינו אלא מדרבנן ומדאורייתא כהן גדול הוא ואם אמרי' דמיסתלק בפה לק"מ דכשנסתלק אינו פסול לעבוד בד' בגדים ככהן הדיוט אלא משום מעלין בקדש וכו'. ולפי"ז משמע מדבריהם דלכתחילה הוא דלא יעבוד ככהן הדיוט ואם עבד עבודתו כשירה כמו שאמרו בעבד ככהן גדול. והרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג' לא הביא אלא מה שמבואר בהדיא בש"ס דילן אינו עובד ככהן גדול ואם עבד עבודתו כשירה ומדין אם עבד בד' בגדים ככהן הדיוט לא ביאר בהדיא כלום אלא דמשמע מדבריו שכתב וסתם וכל מלות כהן גדול עליו דהא מודה נמי ר' יוסי דלא פליג עם ר"מ אלא בלכתחילה אם כן אם עבד בדיעבד ככהן הדיוט חסר דבמחוסר בגדים דיימנן ליה אף לר' יוסי וכדפירש"י ז"ל שם:

בבמות

נישמעינה מן הדא *מעשה בבן אלם מציפורים שאירע קרי בכהן גדול ביום הכיפורים ונכנס בן אלם ושימש תחתיו יצא ואמר למלך פר ואיל הקריבים היום משל מי הן קריבין משלי או משל כהן גדול וידע המלך מהו שואלו אמר לו לא דייך ששימשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם וידע בן אלם שהוסע מכהונה גדולה. מעשה בשמעון בן *קמחית שיצא לטייל עם המלך ערב יום הכיפורים עם חשיכה ונתזה צינורת של רוק מפיו על בגדו וטימאתו ונכנס יהודה אחיו ושימש תחתיו אותו היום ראה אימן שני בנים כהנים גדולים. שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה שלחו ואמרו לקמחית מה מעשים טובים יש בידיך אמרה להן יבוא עלי אם ראו קורות ביתי שערות ראשי ואימרת חלוקי מימיי אמ־ין כל קמחייא קמחין וקימחא דקימחית סולת קראו עליה הפסוק הזה °כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה. יכול לא יהא משוח מלחמה מפני עשירית האיפה שלו ת"ל °תחתיו. מבניו את שבנו עומד תחתיו מביא עשירית האיפה ואת שאין בנו עומד תחתיו אינו מביא עשירית האיפה *ומניין למשוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו ת"ל °שבעת ימים ילבשם הכהן וגו' את שהוא בא אל אוהל מועד לשרת בקודש בנו עומד תחתיו ואת [א]שאינו בא אל אוהל מועד לשרת בקודש אין בנו עומד תחתיו. ומניין שהוא מתמנה להיות כהן גדול °פינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו. רבי יוסי כד הוה בעי מקנתרה לרבי לעזר בי רבי יוסי הוה א"ל לפנים עמו. בימי זמרי מיחה ובימי פלגש בגבעה לא מיחה. ומניין שהיה עובד בשמונה רבי בא בר חייה בשם רבי יוחנן °ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו מה ת"ל אחריו לגדולה של אחריו. ומניין שהוא *נשאל בשמונה רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי יוחנן ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו ומה ת"ל אחריו לקדושה של אחריו. בכמה הוא נשאל אייתיהו רב הושעיה מתניתא דבר קפרא מדרומה ותנא אינו עובד לו בד' של כהן *הדיוט ולא בשמונה של כהן גדול. אמר רבי בא בדין הוה שיהא עובד בארבעה ולמה אמרו אינו עובד שלא יהו אומרין ראינו כהן הדיוט פעמים שהוא עובד בשמונה ככהן גדול. אמר רבי יונה ולא בפנים הוא עובד. והלא בחוץ הוא נשאל וטועין דבר מבפנים לבחוץ. וכי רבי טרפון רבן של כל ישראל לא טעה בין תקיעת הקהל לתקיעת קרבן דכתיב * °ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות תמימים לא בעלי מומין דברי רבי עקיבה אמר לו רבי טרפון אקפח את בניי אם לא ראיתי שמעון אחי אימא חיגר באחת מרגליו ועומד בעזרה וחצוצרתו בידו ותוקע. אמר לו רבי עקיבה שמא לא ראיתו אלא בשעת הקהל ואני אומר בשעת קרבן אמר לו ר' טרפון ואקפח את בניי שלא הטיתה ימין ושמאל אני הוא ששמעתי ולא היה לי לפרש ואתה דורש ומסכים שמועה הא כל הפורש ממך כפורש מחייו. °וכפר הכהן אשר ימשח אותו מה ת"ל לפי שכל הפרשה נאמרה באהרן אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מניין ת"ל ואשר ימלא את ידו. ומניין לרבות אחר הנתמנה ת"ל וכפר הכהן במה הוא מתמנה רבנן דקיסרין בשם רבי חייה בר יוסף בפה אמר רבי זעירא הדא אמרה שממנין זקנים בפה אמר רבי חייה בר אדא מתניתא אמרה כן. *חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אב ב"ד לישראל.

הוא

עין משפט נר מצוה

כד

א מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הכ"א

נשמעינה מן הדא. דתני בתוספתא פ"ק דיומא: בבן אלם מליפורי וכו'. פר ושעיר שקרבו היום משל מי. וכן הוא שם וביומא ובמגילה: וידע המלך מהו שואלו. שדעתו היה ששאל הוא בכהונה גדולה ומשלו הן קריבין: לא דייך ששימשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם. ומסיים בתוספתא אלא שאתה מבקש ליטול לך כהונה גדולה. וידע בן אלם שהוסע מכהונה גדולה אלמא דמשל כ"ג הן קריבין ולא משל זה העובד לפי שעה: כל קמחייא קמחין. הכל טוחנין קמח וקמח של קימחית היא סולת כלומר אע"פ שכמה וכמה נשים נזהרין בזה מעשיה של קמחית היא רלויה ביותר וזכתה לכל זה: כל כבודה וגו'. אם היא בת מלך פנימה זוכה למשבלות זהב ללבוש של בניה: יכול יהא משוח מלחמה מביא עשירית האיפה משלו. כצ"ל וכן הוא שם וסיפא דברייתא דה"כ היא דלעיל. יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה: ת"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה וגו': את שהוא בא אל אהל מועד. כלומר שהוא ממונה לכך לעבוד עבודה בשמנה בגדים: ומניי. למשוח מלחמה שהוא מתמנה להיות כ"ג. שנאמר פינחס בן אלעזר נגיד היה וגו' זה כ"ג והוא היה משוח מלחמה בתחילה כדכתיב אותם ואת פינחס: כד הוה בעי למקנתרה לר"א בר' יוסי. היה אומר לו זה כוונת הפסוק דכתיב לפנים ה' עמו משמע אבל עכשיו לא כמלפנים לפי שבימי זמרי מיחה ומסר נפשו על הדבר ובימי פילגש בגבעה לא מיחה שלא מסר נפשו למחות בבני גבעה במעשיהם שהיו רגילים וע"י כך אירע המעשה שהיה וכלומר שהיה מקנתרו ג"כ על מה שלא עשה איזה הנהגה בענין למחות ביד עוברי עבירה כפי אשר היה עושה מקדם ואמר לו כן ראה מה כתוב בפנחס על כך: ומנין שהיה. משוח מלחמ' עובד בשמנה: לגדולה של אחריו. דאחרי כ"ג משוח מלחמה הוא לגדולה: . מנין שהוא נשאל בשמונ' וכו'. וחסר כאן וכצ"ל כמו שהוא ביומא ומגילה א"ל ר' יונה עמך הייתי לא אמר עובד אלא נשאל ובמה נשאל אייתי רב הושעיא מתניתא דבר קפרא מן דרומא ותנא אינו עובד וכו'. כלומר דלא אמרו אלא בכמה בגדים הוא נשאל באורים ותומים. בשמונה בגדים של כה"ג הוא לובש בשעה שנשאל מן המלך כשיולא למלחמ' אבל עובד אינו לא בארבעה של שאר כהן הדיוט ולא בשמנה של כהן גדול: שלא יאמרו ראינו כהן גדול פעמים עובד בארבעה ופעמים בשמנה. כן הוא שם כלומר שהרי לפעמים נשאל הוא בשמנה: וטועין. וכי טועין מדבר שלפנים לדבר שהוא בחוץ והשיב לו וכי רבי טרפון רבן של כל ישראל לא טעה וכו' כדלקמן וה"נ יש לך שיהו טועין בדבר כשרואין אותו מלובש בשמנה בגדים יאמרו שעבד בפנים בהן: ובני אהרן יתקעו בחצוצרות וגו' על עולותיכם ועל שלמיכם וגו' תמימין תוקעין על הקרבן ולא בעלי מומין. ברייתא היא בספרי רבי טרפון אומר בין תמימים בין בעלי מומין אמר לו ר' טרפון וכו': שמא לא ראיתו אלא בשעת הקהל. ובספרי גריס שמא בראש השנה וביום הכיפורים ביובל וכו' וגי' דהכא נראית והכי הוא משמע בתוספתא דסוטה פ"ז: וכפר הכהן וגו'. ברייתא היא בת"כ פרשת אחרי מות מה ת"ל אשר ימשח ואשר ימלא את ידו: וה"ג שם לפי שכל הפרשה נאמרה באהרן אין לי אלא אהרן עצמו מנין לרבות כהן אחר ת"ל אשר ימשח אותו אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא את ידו מנין לרבות כהן אחר המתמנה ת"ל וכפר הכהן כהן אחר המתמנה תחת הראשון אם אירע בו פסול ולימד שכולן כשרין לעבודת יה"כ: במה הוא מתמנה. זה האחר: בפה. כשאומרין לו לך עבוד תחתיו וא"ל חינוך אחר: מתניתא אמרה כן. שממנים זקנים בפה כדתנן בפרק ה' דעדיות שאמרו לו לעקביא בן מהללאל חזור בך וכו' ונעשך אב ב"ד לישראל:

הוא

מסורת הש"ס

(תוספתא דיומא פ"ק)

יומא מו ע"א

שם פב ע"ב

שם פב ע"א

שם.

במדבר י' (ספרי פ' בהעלותך)

ויקרא טז

(עדיות פ"ה מ"ז)

מראה הפנים

בבמה הוא נשאל. כמו שהגהתי הגי' דיומא ודמגילה בפנים וככי הוי המסקנא בבבלי יומא דף ע"ב ע"א דנשאל בכן היתמר אבל עובד הוא בארבעה ככהן הדיוט כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' כלי המקדש הלכה כ"א [illegible] דהכא כהא:

שמא לא ראיתו. אלא בשעת הקהל. והכי איתא בתוספתא פ"ז דסוטה בשעת הקהל בימה של עץ היו עושים לו בעזרה והוא יושב עליה וכו' אותו היום כהנים עומדים בגדרים ובסולמות ובחלונות ותלוגרות של זהב בידיהם ותוקעין ומריעין ותוקעין כל כהן שאין בידו תלוגרות [illegible] ר' טרפון [illegible] כפ"ג מהל' כלי המקדש [illegible] בשעת הקרבן [illegible]:

והיא

תורה אור

ויקרא כא °הוא לא המלך הוא לא הנשיא והוא לרבות כהן משוח מלחמה. אשה בבתוליה יקח פרט [א] לבוגרת שכלו בתוליה. *רבי לעזר ור' שמעון מכשירין *בבוגרת. *רבי יצחק שאל אף בשאר כל הדברים כן קומץ ואחר מקטיר ומקבל ואחר זורק. שורף ואחר יזה רבי יעקב בר אידי בשם רבי יצחק עשו אותה חטאת גזולה שלא *נודעה לרבים הדא אמרה קומץ ואחר מקטיר מקבל ואחר זורק שורף ואחר יזה. רבי ברכיה ר' יעקב בר אידי רבי יצחק שאל היה עומד *ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה מה עבד לה. שמת ויחזור הרוצח למקומו או יעשה כמו שנגמר דינו בלא כהן גדול ואל יצא משם לעולם:

הלכה ג מתני'

[ב] כהן גדול פורס מלמטן וההדיוט מלמעלן *כהן גדול מקריב [ג] אונן ואינו [ד] אוכל [ה] וההדיוט לא מקריב ולא אוכל: **גמ'** *רבי לעזר בשם כהנא למעלן למעלן מקנה שפה למטן למטן מקנה שפה ר' יוחנן אמר *למטן [ו] ממש. ר' יוחנן סליק למבקריה לר' חנינה כד הוה גו איסטרטא שמע דדמך שלח ואייתי מנוי טבייא דשובתא ובזעון. רבי יוחנן פליג על דרבי יהודה תרתין. ואתייא ר' לעזר בשם כהנא כרבי יודה אין כרבי יודה לא יפרום כל עיקר לא אתייא דא אלא על אביו ועל אמו כדברי ר"מ דתני על כל *המתים אינו מבדיל קנה שפה אלא [ז] על אביו ועל אמו כדברי ר"מ רבי יודה אומר כל קרע שאינו מבדיל קנה שפה הרי זה קרע של תפלות. מאי כדון אומר הוא בכהן גדול שיהא מבדל קנה שפה כהן *גדול [ח] מקריב אונן ולא אוכל [ט] דברי רבי מאיר רבי יודה אומר כל אותו היום רבי שמעון אומר גומר כל העבודה שבידו ובא לו. בין רבי מאיר לרבי שמעון חדא בין רבי יודה לרבי שמעון חדא בין רבי מאיר לרבי יודה הכנסה רבי יעקב בר דסיי מפשק ביניהון רבי מאיר אומר היה בפנים יוצא היה בחוץ לא היה נכנס ר' יודה אומר היה בפנים היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס רבי שמעון אומר גומר את כל העבודה שבידו ובא לו. רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חונא מתניתא דרבי שמעון שם °ומן המקדש לא יצא עמהן אינו יוצא. יוצא הוא אחריהן אלא הן נכנסין והוא יוצא הן נכנסין והוא נגלה ויוצא אחריהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר רבי יודה אומר אינו יוצא מן המקדש כתיב ומן המקדש לא יצא למד אלא לא יצא יצא לא היה חוזר. רבי אבהו בשם רבי לעזר אין אנינה אלא למת בלבד דכתיב °ואנו ואבלו פתחיה התיב רבי חייה בר אדא והכתיב °ואנו הדייגים ואבלו כל משליכי ביאר הכה אמר רבי חנינה מתניתא *אין אנינה טמאה אלא למת בלבד או זו היא אנינה משעת מיתה ועד שעת [י] *קבורה דברי רבי וחכמים אומרים כל אותו היום. אשכחת אמר קולת וחומרת על דרבי קולת וחומרת על דרבנן מה מפקה מביניהון מת ונקבר בשעתו על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דרבי אינו אסור אלא אותה השעה בלבד. מת ונקבר לאחר שלשה ימים על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום על דעתיה דרבי אסור עד שלשה ימים אתא רבי אבהו בשם ר' יוחנן רב חסדא תריהון אמרין מודה

פני משה

הוא לא המלך. על מתני' קאי דקתני שמצווין על הבתולה וברייתא היא בת"כ והוא אשה בבתוליה יקח הוא למיעוט להמלך שאינו מצווה על הבתולה: הוא לא הנזיר. גרסינן הכא ומשום דמוזהר על הטומאה כדין כ"ג הוציאו הכתוב מכלל דין זה: והוא לרבות כהן משוח מלחמה. שמצווה על הבתולה: בבתוליה וכו'. כדפליגי בפ"ו דיבמות: ר' יצחק שאל אף בשאר כל הדברים כן. ברפ"ח דתרומות גרסינן להא והתם קאי על מתני' דקתני היה עומד ומקריב קרבנות ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל הקרבנות שהקריב ע"ג המזבח פסולין ור' יהושע מכשיר ובעי התם אם אף בשאר כל הדברים כן וכלומר דהא אמרי' אפי' הוא באמצע העבודה נמי דינא הכי דלכל הדברים עשו אותו כמו שהוא כהן כשר הואיל והתחיל בכשרות כדקתני ואזיל ואיידי דאיירי הכא בכהן שעבר דדמיא להא נקט לה הכא: קומץ ואח"כ מקטיר. כלומר אם קמץ את המנחה ונודע שהוא פסול אם אעפ"כ מקטיר אח"כ הואיל ועדיין לא נפסל בב"ד וכן במקבל את הדם ונודע שהוא פסול אם אח"כ זורק: שורף. כמו עורף כלומר בקרבן העוף שמולק מן העורף ואם ערף ונודע שהוא פסול אם אח"כ יזה דמו: ר' יעקב בר אידי בשם ר' יצחק. וגרסינן בתרומות הכי מן מה דתני עשו אותה חטאת גזולה שלא נודעה לרבים. כלומר ממה דתנינן בברייתא עלה דעשו להאי דינא כהן שעומד ומקריב ונודע שהוא פסול כדין חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים דתנן בפ"ה דגיטין דמכפרת מפני תיקון המזבח ואע"פ שנודעה אח"כ שגזולה הוא אפ"ה מכפרת הואיל ובתחילת הקרבתה לא נודעה לרבים וה"נ כן הוא דש"מ דקומץ ואח"כ מקטיר וכו'. דהכא כיון דלא נודע עדיין לרבים שלא נפסל בב"ד הוא גומר הוא הקרבתו והכי קאמר התם בהדיא לר' יהושע: ר' יצחק שאל היה עומד וכו' או בן חלוצה מה את עבד לה. לענין החזרת הרוצח דתנן בפ"ב דמכות דאם משנגמר דינו מת כ"ג אינו גולה ואם נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם נגמר דינו של זה ונמצא כ"ג שהוא בן גרושה או בן חלוצה מהו דינו אם כמו שמת הוא דעד השתא מחזקינן ליה בכהן כשר ונמצא שאינו כהן ואינו גולה או דילמא בטלה כהונתו דאיגלאי מילתא למפרע דלאו כהן הוה והרי הוא כמי שנגמר דינו בלא כ"ג ואל יצא משם לעולם:

הלכה ג מתני' כהן גדול פורס מלמטה. אם מת לו מת שחייב לקרוע עליו קורע למטה בכנף בגדו הסמוך לרגליו כדפרישית לעיל דהא דכתיב ובגדיו לא יפרום שאינו פורס כשאר כל אדם: וההדיוט מלמעלה. כנגד החזה סמוך לכתף כשאר העם: כ"ג מקריב אונן. מי שמת לו מת א' משבעה קרובים שחייב להתאבל עליו דדינו דיום המיתה כולו בין נקבר ובין לא נקבר המת הוי אונן דאורייתא ומיום המיתה ואילך כל זמן שלא נקבר המת הוא אונן דרבנן ויום הקבורה הוא אונן דרבנן כל אותו היום ואפי' לאחר קבורה ומשנקבר המת ביום הראשון של מיתה כל לילה שלאחריו הוי אונן דרבנן ואם הוא כ"ג מקריב קרבנות כשהוא אונן אבל אינו אוכל מן הקדשים שכן מצינו באהרן ביום שמתו נדב ואביהוא אמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' על האכילה היה מקפיד ולא על הקרבה ודוקא אהרן שהוא כ"ג אבל בניו שהיו כהנים הדיוטים אסורין באותו היום בין להקריב בין לאכול כדילפינן מדאמר הן הקריבו וכי הן הקריבו אני הוא שהקרבתי:

גמ' ר' לעזר בשם כהנא וכו'. כל הסוגיא עד סוף הלכה גרסינן לה לעיל ברפ"ב דסנהדרין ושם תמצא מבואר עם הגי' וכל השייך להאי ענינא עיין עליו:

מסורת הש"ס

(ת"כ פ' אמור)

(יבמות פ"ו) יבמות נט

(תרומות פ"ח)

גיטין נה

מכות יא ע"ב וב"ג

יומא דף מג ע"ב

(מ"ק פ"ג סנהדרין פ"ב)

הוריות יב ע"ב

שם וע"ב

יומא יג ע"ב

ישעיה יט

(פסחים פ"ח)

זבחים ק ע"ב

ישעיה יט

עין משפט נר מצוה

כה
א מיי' פי"ז מאסורי ביאה הי"ג

כו
ב מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל"ו ופ"ז מהל' אבל הלכה י ופ"ח שם הל"א

כז
ג מיי' פ"ב מהלכות ביאת המקדש הל"ו

כח
ד מיי' שם הלכה ח

כט
ה מיי' שם הלכה ז

ל
ו מיי' פ"ה מהל' מקדש הלכה ז ופ"ח מאבל הל' א

לא
ז מיי' פ"ח מאבל הל"ו סמ"ג עשין מדברי סופרים ב טוש"ע יו"ד סי' שמ סעיף יב

לב
ח ט י מיי' פ"ב מביאת מקדש הל' ו והלכה ח

לג
כ מיי' שם הל' ט ופ"ב מאבל הל' ז טוש"ע יו"ד סי' שמא סעיף ה

מראה הפנים

והוא לרבות כהן משוח מלחמה. והכי קאמר התם בפרקין שמצווה על הבתולה ואסור באלמנה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהל' א"ב. וכן הדין בכהן שעבר מחמת מום או כיוצא בו מחמת זקנה כדמסיק התם וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ט"ו משגגות הל' ז'. ומה שתמה הלח"מ כאן ל"ק כלל דדברי הרמב"ם על פר העלם דבר קאי שאפי' בעבר מחמת מום נוהג בו והא דכתב לפי שאין בין כהן וכו' ר"ל מפני שכל הדינים השייכי' בכהן המשמש נוהגים גם בכהן שעבר מלבד פר יוה"כ ועשירית האיפה וא"כ גם כזה בכהן שעבר מחמת מום נוהג בו מה דשייך ביה והיינו שמביא פר העלם דבר על שגגתו:

מה את עביד לה שמת ויחזור הרוצח למקומו וכו'. הכא לא מייתי הפשיטות ובתרומות מסיק עהבבייתא דמקוה בנמצא הכר דפליגי ר"ט ור"ע כדמייתי לה בבבלי סוף פ"ג דקידושין וקאמר זאת אומרת היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה ובן חלוצה שעבודתו כשירה עד שיפסל בב"ד וכלומר שהרי הכל מודים שאם היינו מדמין מקוה לכהן היתה כשירה למפרע כמו כהן שנמצא בן גרושה דלא פליג ר"ט אלא משום דאל יוכיח כהן שאין פיסולו בגופו וא"כ ש"מ דלמפרע כהן כשר הוא לכל מילי עד שיפסל בב"ד. וזהו כמ"ד בבבלי מכות דף י"א ע"ב כדין הרוצח דכמתה כהונה דיינינן ליה והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ז מהל' רוצח הל' י"ב כמ"ד בטלה כהונה ומ"ש הכ"מ שם דהכי משתמע בירושלמי דתרומות לכאורה איפכא הוא דמשתמע מהתם אלא עיקר טעמו של הרמב"ם משום דלשיטתיה אזיל שכתב בפ"ו מהל' ביאת המקדש הטעם דבנמצא חלל דעבודתו כשירה כאמור דשמואל התם דיליף מברך ה' חילו וכמה שכתבתי מזה ברפ"ד דסוטה דהא דלא הביא מקרא הקודם בתורה והיתה לו ולזרעו וגו' ובנדרים

מודה רבי לחכמים שאינו אסור אלא אותו היום בלבד כהדא דתני רבי אומר *תדע לך שאין אנינות לילה תורה שהרי אמרו אונן [א] טובל ואוכל פסחו לערב. והרי אמרו אנינות היום תורה ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' הונא תיפתר בשנקבר עם דימדומי החמה ולית שמע מינה כלום:

הלכה ד מתני'

*כל [ב] התדיר מחבירו קודם את חבירו וכל [ג] המקודש מחבירו קודם את חבירו פר המשיח ופר העדה עומדין פר [ד] המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו [ה] *האיש קודם האשה להחיות ולהשיב אבידה [ו] והאשה קודמת לאיש לכסות [ז] ולהוציאה מבית השבי בזמן ששניהן [ח] עומדין בקלקלה האיש קודם לאשה: **גמ'** לפי שזה מכפר וזה מכפר. מוטב שיקדום *המכפר למתכפר כמה דכתיב °וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל. (ויקרא טז) נדבת משיח ונדבת נשיא נדבת משיח קודמת נדבת ציבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת. נדבת משיח ונדבת ציבור מי קודם נישמעינה מן הדא נדבת משיח ושעירי עבודה זרה עומדין שעירי ע"ז קודמין מפני שדמן נכנס לפנים לא מר אלא שדמן נכנס לפנים הדא אמרה נדבת משיח ונדבת ציבור נדבת משיח קודמת. היה שם פר ע"ז ושעיר הבא עמו וחטאת אחרת פר קודם לשעיר ושעיר קודם לחטאת אחרת וחטאת אחרת קודמת לפר היך עבידא א"ר יוסי מכיון שהשעיר מחוסר זמן לפר כמי שקדמו פר וחטאת אחרת קודמת לפר. ופר של ע"ז קודם לשעיר הבא עמו מפני שקדמו במקרא. ר' שמואל אחוי דר' ברכיה בעי מעתה של ראש חדש יקדום לשעיר הבא עמו מפני שקדמו א"ר בא מרי לית יכיל חטאת דידיה חסר °על עולת התמיד יעשה ונסכו סמכו לעולת התמיד. (במדב' כח) קרבן איש וקרבן אשה קרבן איש [ט] קודם הדא דת מר בשהיו שניהן שוין אבל אם היה זה פר וזה גדי כהיא דמר ר' פינחס בשם רבי הושעיה ועבד מביא פר ורבו מביא פר עבד קודם לרבו דתנינן תמן פר משיח ופר עדה עומדים פר משיח קודם לפר עדה לכל מעשיו. מעשה בי ר' אליעזר ורבי יהושע *ור' עקיבה שעלו לחולת אנטוכיא על עסק מגבת חכמים והוה תמן חד אבא יהודה עביד מצוה בעין טובה פעם אחת ירד מנכסיו וראה רבותינו ונתייאש מהן עלה לו לביתו ופניו חולניות אמרה לו אשתו מפני מה פניך חולניות אמר לה רבותינו כאן ואיני יודע מה אעשה אשתו שהיתה צדקת ממנו אמרה לו נשתיירה לך שדה אחת לך ומכור חצייה ותן להן הלך ועשה כן ובא אצל רבותינו ונתן להן ונתפללו עליו רבותינו אמרו לו אבא יהודה הקב"ה ימלא חסרונותיך עם כשהלכו להם ירד לחרוש בתוך חצי שדהו עם כשהוא חורש בתוך חצי שדהו שקעה פרתו ונשברה ירד להעלותה והאיר הקב"ה עיניו ומצא סימא אמר לטובתי נשברה רגל פרתי.

הלכה ד מתני' כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. דאמר קרא מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד מכדי כתיב מלבד עולת הבקר העשויה כבר משמע ושמעינן דתמידין קודמין למוספין אשר לעולת התמיד למה לי פשיטא דעולת הבקר עולת התמיד היא אלא תלה לך טעם הקדמתו בתדירו' כדי שתלמוד לשאר תדירין שיקדמו: וכל המקודש מחבירו. שיש בו לד רבוי קדושה ממנו: פר המשיח קודם. כדאמרינן בגמרא הואיל ומשיח מכפר ועדה מכפרת בדין הוא שיקדים מכפר למתכפר: האיש קודם. לאשה שהוא מקודש ממנה שהאיש חייב בכל המצות והאשה אינה חייבת במצות עשה שהזמן גרמא: לכסות. וה"ה להאכיל לפי שבושתה מרובה משל איש: לקלקלה. לביאה ולמשכב זכור: האיש קודם לאשה. שזו דרכה בכך ואין האיש דרכו בכך: **גמ'** לפי שזה מכפר וזה מתכפר. כצ"ל וכדפרישית במתני' והכי הוא בתוספתא פ"ב: נדבת משיח קודמת. כיון שזה יחיד וזה יחיד ויש למשיח קדימה בחובה שהוא מכפר לפיכך בדין הוא שתהא גם נדבתו קודמת: נדבת ציבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת. לפי שהוא מלך ונדבת ציבור קרי לה לעולת קיץ המזבח שבאה מן הנדבה: נדבת משיח ונדבת ציבור מי קודם. מי נימא דדוקא פרו תנן דקודם לפי שהוא מכפר אבל בנדבה הציבור קודמין או לא: נישמעינה מן הדא. ברייתא דתנינן נדבת משיח ושעירי עבודה זרה. של ציבור עומדין שעירי עבודה זרה קודמין לפי שדמן נכנס לפנים אבל נדבת משיח הרי הוא כשאר נדבה ואין דמו נכנס לפנים ולא אמר טעמא אלא מפני שדמן נכנס לפנים הא לאו הכי לעולם של משיח קודמת הדא אמרה וכו': היו שם פר ע"ז ושעיר הבא עמו. עומדין ועוד חטאת אחרת מהו: פר קודם לשעיר. כלומר הרי מן הדין שהפר של ע"ז קודם לשעיר הבא עמו כדאמר לקמן שקדמו במקרא. ושעיר של ע"ז קודם להחטאת אחרת מפני שדמו נכנס לפנים והחטאת אחרת בדין שתהא קודמת לפר ע"ז שהוא עולה ואחטאת קודמת בכל מקום לעולה והשתא היך עבידה: אמר רבי יוסי מכיון שהשעיר מחוסר זמן לפר. כלומר שא"א להקריבו קודם הפר. שקדמו במקרא: כמי שקדמו פר. א"כ הפר דוחה אותו והשתא הדין עם הפר וחטאת אחרת וא"כ החטאת אחרת קודמת לפר שהוא עולה: פר של ע"ז. אע"פ שהוא עולה קודם לשעיר הבא עמו מפני שקדמו הכתוב במקרא: מעתה של ר"ח. פרים של ר"ח שהן ג"כ כתובים קודם במקרא יקדמו נמי לשעיר החטאת וה"ה בכל שעירי הרגלים שהן מאוחרין במקרא. אלא דר"ח קמא הוא נקטיה והא אנן קי"ל דחטאת קודמת לעולה כדתנן בפ"י דזבחים: לית יכיל. אין אתה יכול ללמוד מכאן לפרים ושעיר של ר"ח דלא דמי דחטאת דידיה חסר. חטאת של ע"ז חסר כתיב בתורה ושעיר עזים אחד לחטת חסר א' ללמד דאין דינו כשאר חטאת להקדימו להעולה הבאה עמה: על עולת. אבל בשל ר"ח כתיב ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד יעשה ונסכו סמכו הכתוב לעולת התמיד שיעשה אחריו קודם לעולות הפרים עמו למוספין: הדא דתימר כשהיו שניהן שוין. שניהן פרים או שניהן כבשים אבל אם היה קרבן אשה חשוב שזה פר וקרבן האיש גדי שלה קודם: כהאי דאמר ר' פנחס אם עבד מביא פר ורבו מביא שעיר. כצ"ל. של עבד קודם הוא לרבו: דתנינן תמן. כלומר דלא תנינן במתני' אלא פר משיח ופר עדה עומדים ששניהן שוין הן ובהא אמרו פר המשיח קודם: מעשה וכו'. איידי דאיירי במתני' בענין גבייה לכסות ולהוציא מבית השבי נקט להני עובדי: מגבת חכמים. לצורך גבייה בשביל פרנסת החכמים: ונתייאש. הטמין עצמו מהן מפני הבושה:

עין משפט נר מצוה

לד
א מיי' פ"ו מקרבן פסח הלכה ט

לה
ב ג מיי' פ"ט מהל' תמידין ומוספין הל' כ

לו
ד מיי' שם הלכה ז

לז
ה טוש"ע יו"ד סי' רנב סעיף ח בהג"ה

לח
ו מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' ז סמ"ג עשין קסב טוש"ע יו"ד סי' רנא סעיף ח

לט
ז ח מיי' וסמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' רנב ס"ח

מ
ט מיי' פ"ט מתמידין הל' יו"ד

מסורת הש"ס

זבחים לט פ"ב

תו"כ פ' אמור

כתובות כו פ"ב

הוריות יג

ויקר' רבה פ"ה

מראה הפנים

וכדדרים במואל משום דספיא דרבה מיפרכה דזרשו לא מישתמע אלא כשר כקובית ההוכ' התם ומה שתירצו בס נסתר מההיא דמבואר בבדיא בהאי תלמודא כשוטה בם וזבנתא דעיקר דרבה מכרך ה' תילו בוא לא משתמע אלא פנודם וכדקאמר הב"ם במכות דע"כ לא מכביר ר' יהושע התם אלא משום דכתיב ברך וגו' ופעל ידיו תרלה אבל הכא אפי' ר' יהושע מודה דבטלה כהונה:

נדבת ציבור ונדבת נשיא נדבת נשיא קודמת. הכא קאמר לה בפשיטות דקרבן הנשיא קודם לקרבן ציבור ופליג אש"ם דילן דקאמר בהדיא דף י"ג ע"א שעיר ע"ז קודם לשעיר נשיא האי ציבור והאי יחיד והיינו טעמא בחובה והיינו טעמא בנדבה דאין חשיבות הנשיא להקדימו אלא לפני קרבן יחיד אחר כדאמר התם. וכן הא דקאמר הכא דגם לענין קרבן נדבה של משיח קודם לשל ציבור אינו מתבאר מהתם דלא אמר אלא בפר ומטעמא דיקדים המכפר למתכפר וכן הרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלום מענין נדבה של מי קודם:

היו שם פר ע"ז וכו' וחטאת אחרת. כעין בעיא זו מצינו בפ' כל התדיר דף צ' ע"ב חטאת העוף ועולת בהמה ומעשר איזו מהן קודם הקדים חטאת העוף איכא מעשר דקדים ליה ליקדום מעשר איכא עולת בהמה דקדמה ליה תיקדום עולת בהמה איכא חטאת העוף דקדמה לה הכא תרגומו מין זבח עדיף. ויקדים המעשר קודם לחטאת העוף. במערבא אמרי עיילה ביה עולת בהמה בחטאת העוף ואגבהתה מעשר. וחשיבות החטאת קודמת. והכא דאמרו הכא לענין בעיא זו. והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ט מהל' תמידין ומוספין בהל' ח' כדאמרי במערבא וא"כ ה"ה לענין דין זה דזה הוא בכלל שאמרו בנין אב לכל חטאת שהיא קודמת לעולה:

לית יכיל חטאת דידיה חסר וכו'. לפי האי טעמא א"כ בכל שעירי הרגלים יש הדין כמו בשל ר"ח דהחטאת שלכן קודמת להעולה שהרי גם בהן כתוב אלא ההחטאת מלבד עולת הבוקר וגו' מלבד עולת התמיד וכן בקרבנות החג ומיהו כל זה ליתא דר' בא בר מרי כדאמר נמי בס בפרקין דטעמא דפר עולה דע"ז קודם דלחטאת חסר כתיב אבל לרבא דקאמר התם דטעמא דכמשפט כתיב ביה א"כ מפקא מינייהו קרבנות החג כדאמר בפ' כל התדיר בם לרבינא דקאמר טעמיה דרבא ובשתא דאתית לבהי אפי' תימא בפרים דחג דנמי כמשפטם כתיב בהו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בם דקרבנות החג אינו כן אלא קריבין על הסדר:

קרבן איש קודם. בתוספתא פ"י דזבחים מנחת האיש קודמת למנחת האשה וכן הביא הרמב"ם ז"ל בם הל' י'. ולא הביא מהא דמחלק הכא בין שניהן שוין או לא:

בשות

ובהדורת

ובהדורת רבותינו שאלון עלוי אמרין מה אבא יהודה עביד אמרין מאן יכיל חמי אפוי דאבא יהודה אבא יהודה דתוריי אבא יהודה דגמלוי אבא יהודה דחמרוי. חזר אבא יהודה לכמות שהיה ובא אצל רבותינו ושאל בשלומן אמרין ליה מה אבא יהודה עביד אמר להן עשתה תפילתכם פירות ופירי פירות אמרו לו אף על פי שנתנו אחרים יותר ממך בראשונה אותך כתבנו ראש טימוס נטלוהו והושיבוהו אצלם וקראו עליו הפסוק הזה °מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחינו. רבי חייה בר בא עביד פסיקא בהין בית מדרשא דטיבריא והוון תמן מן אילין דבר סילני ופסק חדא ליטרא דהב נטלו ר' חייה רבה והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו וגו'. רבי שמעון בן לקיש עאל לבוצרה והוה תמן חד רבהון רמייא. חם ליה דלא הוה רמאי אלא שהיה מרמה במצוות והוה חמי כמה דציבורא פסק והוא פסיק לקבליה. נטלו רבי שמעון בן לקיש והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו וגו': האיש קודם לאשה וכו'. עד כדון בשהיה זה להחיות וזה להחיות זה לכסות וזה לכסות הרי שהיה זה להחיות וזה לכסות נישמעינה מן הדא דמר ר' יהושע בן לוי בשם ר' אנטיגנס כסות אשת חבר וחיי עם הארץ כסות אשת חבר קודמת לחיי עם הארץ מפני כבודו של חבר [א]לא מר אלא כסות אשת חבר בחיי חבר אבל אם היה זה להחיות וזה לכסות אותו שלהחיות קודם. *אבידתו [א] ואבידת אביו שלו קודמת אבידתו ואבידת רבו שלו קודמת [ב] אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא ורבו שלימדו משנה לא רבו שלימדו מקרא אם היה [ג] אביו שקול כרבו אביו קודם מה הועיל אמר רבי יוסי בי רבי בון בשהיה חצי תלמודו מזה וחצי תלמודו מזה. אבידת אביו שחצי תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם אביו הוא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו ממנו אבידת רבו שחצי תלמודו הימינו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם רבו הוא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו הימינו. אבידתו ואבידת אמו ואבידת אביו ואבידת רבו שלו קודם לאביו ואביו לאמו ואמו לרבו ולא מתניתא היא האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה סברין מימר בשאין רבו שם אתא מימר לך ואפילו רבו שם. הוא ואמו ורבו ואביו עומדים בשבי הוא קודם לאמו ואמו לרבו ורבו לאביו ולא מתניתא היא האשה קודמת לאיש לכסות ולהוציאה מבית השבי סברין מימר בשאין רבו שם אתא מימר לך ואפילו רבו שם. *אי זהו רבו *שלימדו חכמה כל שפתח לו תחילה דברי רבי מאיר רבי יודה אומר כל שרוב [ד] תלמודו ממנו רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן הלכה כמי שהוא אומר כל שרוב תלמודו הימינו ולמה לא פתר לה כרבי יודה אית תניי תני ומחליף. רבי ליעזר קרע על שפתח לו תחילה שמואל

פני משה

ובהדורת רבותינו. כשחזרו ושאלו עליו מה עסק של אבא יהודה והשיבו מי הוא יכול להקביל פניו מחמת כבוד עשרו שנתגדל בכל ובשוורים ובחמורים ובגמלים: ראש טימוס. ראש בספר זכרון הנותנים ולפי שהיו יודעים שנתן בלב שלם ונפש חפילה: עביד פסיקא. פסיקת לדקה שיפסקו בשביל זה בית המדרש בטבריא: חד רבהון רמייא. רב של רמאים וחם ליה שלא היה רמאי לרמות העולם אלא שהיה מתחכם ומרומה במצות ולא רצה לפסוק עד שראה כמה פסקו הציבור והיה פוסק כנגד כולם: עד כדון וכו'. עד כאן שמענו ממתני' בשהיה כאן לזה ולזה להחיות דהאיש קודם ובשניהם צריכין לכסות האשה קודמת: הרי שהיה זה. האיש צריך להחיות והאשה צריכה לכסות איזה מהן קודם: נישמעינה מהדא דאמר ריב"ל וכו' לא אמר אלא כסות של אשת חבר. קודמת אלא מפני כבודו של חבר ובחיי החבר אבל בעלמא אם היה לזה להחיות ולאשה לכסות אותו שהוא להחיות קודם: של רבו קודמת. כדתנן בסוף אלו מציאות וכדמפרש ברבו שלמדו משנה ולא שלמדו מקרא: ומה הועיל. לו זה שאביו שקול כנגד רבו עכ"פ רבו שלמדו הביאו לחיי העולם הבא ומשני ר' יוסי בר' בון דה"ק קאמר בשחצי תלמודו מרבו וחצי תלמודו מאביו והיינו שקול כנגד רבו לענין תלמודו והלכך אביו קודם דהשתא יש לאביו מעלה אחת יותר שהביאו לחיי העולם הזה: אבידת אביו שחצי תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם. דאם לא היתה גרושה האב קודם לאם בכל מקום כדתנן בסוף כריתות מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו ואפי' לא למד ממנו כלום אבל עכשיו שגירשה ואינה חייבת בכבוד בעלה ושקולין הן למי שירצה יקדים אלא אם חצי תלמודו ממנו מהו שיהא חובה עליו להקדים לאביו או דילמא עד שיהא כל תלמודו ממנו דאז הוא דהוי חובה עליו להקדימו: אבידת רבו שחצי תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם. דאם לא היתה גרושה פשיטא דשל רבו קודמת דאם הוא קודם לאביו מכ"ש שקודם לאמו אבל עכשיו שהיא גרושה ושקולה היא עם אביו ועם רבו שחצי תלמודו ממנו מיבעיא לן מי קודם רבו הוא שקודם לנגד אמו או דילמא השתא דין אמו עם רבו כדין אביו עם רבו ועד שיהא כל תלמודו ממנו דאז הוא קודם ולא איפשיטו הני בעיי: אבידתו וכו'. כל אלו הם לפניו שלו קודמת לאביו דהוא קודם לכל ושל אביו קודם לאמו ובאביו ורבו שלמדו שניהן עמו מיירי דאביו קודמו והלכך אחר אבידתו שלו של אביו קודם והוא קודם לאמו ואמו קודמת לרבו וקמ"ל דמכיון דאין קדימה לרבו נגד אביו אין לו קדימה ג"כ נגד אמו: ולא מתניתא היא. מאי קמ"ל הא תנינא האיש קודם וכו' ולהשיב את האבידה וא"כ פשיטא שאבידת אביו קודם לאבידת אמו: סברין מימר בשאין רבו שם. כלומר עיקר הרבותא דקמ"ל בשביל אמו ורבו הוא דמהו דתימא בשאין כאן אבידת רבו ג"כ עמהן אבל יש שם גם אבידת רבו נהי דאבידת אביו ודאי קודם לעולם לשל אמו מיהו הוי אמינא דאבדת רבו ג"כ קודמת לאמו קמ"ל דאפי' אבידת רבו שם הואיל דאין לו קדימה על אביו אין לו קדימה ג"כ על אמו: הוא ואמו וכו'. וברבו המובהק מיירי שהוא קודם לאביו ופריך ולא מתני' היא וכו' ופשיטא שאמו קודמת: סברין מימר. מהו דתימא בשאין רבו שם אבל אם רבו שם כיון שהוא קודם לאביו קודם נמי לאמו הלכך קמ"ל דלעולם מבית שבי אמו היא קודמת: איזהו רבו וכו'. תוספתא היא בפ"ב דב"מ וכן גרסינן להא שם בסוף הפרק: ולמה לא פתר לה כר' יהודה. ולימא סתם הלכה כר' יהודה ומשני משום דאית מחליף דר' יוסי לדר' יהודה והלכך נקט ליה בהדיא כן: קרע. על רבו שפתח בתחילה דס"ל כר"מ: שמואל

מראה הפנים

כסות אשת חבר קודם לחיי עם הארץ. נראה דהאי ש"ס מפרש להחיות היינו לפרנס אותו האלו לכחיות היינו לכנילו לפקח מעליו את הגל וכיוצא בזה היאך שייך לומר ככית אשת חבר קודם לפיקוח נפש. ודברי הרמב"ם ז"ל אינם כן אלא שכתב בפ"ח ממתנות עניים הל' ט"ו האשה קודמת לאיש להאכיל ולכסות וכו' וטעמו כדמוכח בפרק מציאת האשה דף ס"ז דמזון וכסות חד דינא אית להו א"כ להחיות היינו פיקוח נפש. ובב"י י"ד סי' רנ"א הביא דברי הרמב"ם ז"ל ופירש דלהחיות דמתני' היינו לכנילו אם היא נשבר וכיוצא הביא הא דהכא גרסינן בירושלמי דסוב הוריות פג כדון כשהיו זה לפסיים וכו' וכמדומה דלהאי ש"ס לא סבירא ליה הכי פירושא דלספיות דאם כן קשיא הא דכסות אשת חבר קודם לחיי עם הארץ והיא ז"ל דהכי פיקוח נפש נדחה מפני כסית אשת חבר וכן נראה מדברי הרמב"ה בהגהה שם שהביא זה בשם הב"י ולא מצאתי להראשונים ז"ל שדברו מזה:

אבדתו ואבידת רבו וכו'. לפי המסקנא כשרוב תלמודו ממנו דאז רבו קודם לאביו ומבואר מזה לעיל בפ' אלו מציאות והא דבעי הכא בהני בעיות בעניין אמו שגירשה אביו כדפרישית בפנים וגרסי' בפ"ק דקידושין דף ל"א ע"א נתגרשה מהו וכו' הטל לבן בספל וקעקע לבן כתרנגולין והרי"ף ז"ל הביא לזה מבבא דהלכה היא והרמב"ם ז"ל לא הביא מנתגרשה בדין זה בפ"ו מהל' ממרים בהל' י"ד שכתב כתב אביו קודם לאמו ומשמע מהכא דאם רוב תלמודו מאביו הכא פשיטא דאביו קודם לאמו בהכי דין רבו לו. והא דקאמר הכא היה הוא ואמו וכו' עומדים בשבי הוא קודם לאמו וכו' לא קתני התם בפרקין הכי אלא הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו ואמו קודמת לכולם:

עין משפט נר מצוה

מא
א מיי' פי"ב מגזילה הל' א סמ"ג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסד סעיף ד

מב
ב ג מיי' שם ופ"ה מת"ת הל' א סמ"ג שם טוש"ע שם סעי' ב ויו"ד סי' רמב סעיף לד

מג
ד מיי' שם ה"ב ובש הל' ט טוש"ע שם סעיף א ושם ... לה

ציון ירושלים

א) לא מר אלא כסות אשת חבר בחיי חבר. פ' תוס' בשבועות ד"ל שנסתפקו בזה. דעשה דכבוד תורה לענין אשת חבר במת לא שייך לאחר מיתה ועטו"ג יו"ד סי' רמב ס"ק י"ד ע"ש מ"ש ביד שאול וכתן מבואר דדוקא בחיי החבר ולפמ"ש ביד שאול יש ליישב גם כאן ודו"ק היטיב:

מסורת הש"ס

משלי יח

(ב"מ פ"ב) ב"מ לג:

שם (תוספתא דב"מ פ"ב) ב"ק פ"ג ב"מ שם

עין משפט נר מצוה

מד
ו א מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' יז סמ"ג עשין קסב טוש"ע יו"ד סי' רנא סעיף ט ככל שם

שמואל חלץ. בכתף על אחד שהאיר עיניו במשנתו אפי' אחת כדמפרש שפירש לו משנה דתמיד שתי מפתחות היו לו אחת וכו' דס"ל כר' יוסי והכי אמר בהדיא שם: פריי. שהיו הכל רצין ואמרו לו שרולים לשמוע דרשה דר' יוחנן שיושב ודורש בביהמ"ד של ר' בנאה. ואמר ברוך המקום שזכיתי לראות בחיי מה שעשיתי פירות עם תלמודי ומייתי לה משום דקאמר באלו מציאות שר' יוחנן קרע כל בגדי שבת שלו על ר' חנינא כשנפטר ור' יוחנן נמי ס"ל דלא בעינן רוב תלמודו ממנו כדאמר דלא פשיט ליה אלא כל אגדתא והכי אמר בהדיא שם: שניהן וכו'. טעמא דמתני' מפרש דבכה"ג לעולם האיש קודם שאין דרכו לכך:

הלכה ה מתני' כהן קודם ללוי. שנאמר בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים: לוי קודם לישראל. שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך בני ישראל: ישראל לממזר. האי מיוחס והאי לאו מיוחס: ממזר לנתין. זה בא מטיפה כשירה וזה בא מטיפה פסולה: נתין לגר. זה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה: וגר לעבד משוחרר. זה לא היה בכלל ארור וזה היה בכלל ארור: ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. דכתיב יקרה היא מפנינים יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים: גמ' חכם קודם למלך וכו'. כל זה הוא בתוספתא פרק ב' דמכילתין: למרכל. אמר כולו שהוא ממונה על הגזברים: כל כך למה. מפני מה לא ניתנה לו בתחילה במתנה: להחזיר את הטיפשים. שסוכחין מה שלומדים שלא יאמרו מה לנו לייגע בחנם והתשובה ממשה שהיה חוזר ולומד אף שהיה משכח עד לבסוף שניתן לו במתנה: והרכבתם את שלמה בני. ליוה להם שירכיבו אותו בחשיבות ולדוק הכהן וכו' היו הולכין ברגליהם ועוד דבהאי קרא כתיב שאמר לצדוק הכהן ולנתן הנביא קחו עמכם מעבדי אדוניכם אלמא מלך חשוב מכולן: מכפת. כלומר יושב בענוה לפני כ"ג כאלו ידיו ורגליו כפותין הן: לא הוא לוי לא הוא ישראל גרסינן. וכן הוא בפ"ז דנזיר סוף הלכה א' דתנינן התם גבי מת מלוה לוי וישראל שמלאו מת מלוה יטמא ישראל ואל יטמא לוי ופריך ולא הוא לוי הוא ישראל דהא לענין טומאה שניהם שוין בה ומשני התם ר' אבון בשעת הדוכן שנינו בשעה שהלוים עומדין על הדוכן ואומרים שיר והלכך יטמא ישראל ואל יתבטל הלוי מן השיר ואיידי דתנינן הכא דלוי קודם לישראל במעלה נקט לה נמי להא:

גר

מסורת הש"ס
(תמיד פ"ג) כ"מ נג
גיטין נח
גיטין נט
(תוספתא פ"ב) הוריות יג
(נכרות פ"ב)
(נזיר פ"ז)

תורה אור

שמואל חלץ על שהאיר עיניו במשנתו ומה האיר עיניו במשנתו א"ר יוסי בר' *בון *מפתח אחד יורד לאמת בית השחי אחד פותח כיון. ומהו אחד יורד לאמת בית השחי שהיה שוחה אמה עד שלא יפתח. רבי חנניה הוה מיסתמיך ברבי חייה בר בא בציפרין חמא כל עמא פריי אמר ליה למה כל עמא פריי אמר ליה רבי יוחנן יתיב דרש בבית מדרשא דרבי בנייה וכל עמא פריי מישמעיניה אמר בריך רחמנא דחמי לי פירין עד דאנא בחיים וכל אגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקהלת: שניהם עומדין בקלון האיש קודם לאשה. למה שהאשה דרכה לכן והאיש אין דרכו לכן מעשה בי רבי יהושע *שעלה לרומי אמרו על תינוק אחד ירושלמי שהיה אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו מסודרות לו תלתלים והוא עומד בקלון והלך רבי יהושע לבודקו כיון שהגיע לפתחו נענה ר'
(ישעיה מג) יהושע ואמר לו °מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים הלא ה' נענה התינוק ואמר לו זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו מיד זלגו עיניו דמעות ואמר מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ שאיני זז מיכן עד שאפדנו ופדאו בממון הרבה ושילחו לארץ ישראל וקרא
(איכה ד) עליו הפסוק הזה °בני ציון היקרים וגו':

הלכה ה מתני' א *כהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ: גמ' *חכם קודם למלך מלך *קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. חכם קודם למלך חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראוין למלכות אמר רבי יוחנן כל אותן ארבעים יום שעשה משה בהר היה למד תורה ומשכחה ובסוף נתנה לו במתנה כל כך למה בשביל להחזיר את הטיפשים. *כד דמך
(איוב כח) רבי סימון בר זביד עאל רבי הילי ואפטר עלוי °כי יש לכסף מוצא וגו' ברזל מעפר יקח וגו' אילו אם אבדו יש
(שם) להן חליפין אבל תלמיד חכם שמת מי מביא כיוצא בו °והחכמה מאין תמצא וגו' ונעלמה מעיני כל
(בראשית מב) חי וגו' אמר רבי לוי מה אם אחי יוסף על שמצאו מציאה יצא ליבם דכתיב °ויצא לבם אנו שאבדנו רבי סימון
(מ"א א) בר זביד על אחת כמה וכמה. מלך קודם לכהן גדול דכתיב °והרכבתם את שלמה בני וגו' כהן גדול לנביא
(שם) דכתיב °ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך הקדים צדוק לנתן. רבי יונה בשם רבי חמא בר
(זכרי' ג) חנינה נביא מכפת ידיו ורגליו ויושב לו בפני כהן גדול ומה טעמא °שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעך היושבים לפניך יכול היו הדיוטות תלמוד לומר כי אנשי מופת המה ואין מופת אלא נבואה. היך
(דברים יג) מה דת מר °ונתן אליך אות או מופת. נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לראש בית אב ראש בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט. כהן קודם ללוי לוי לישראל *לא הוה לוי הוא אמר רבי אבון בשעת הדוכן שנו. אמר רבי אבון

גר

מראה הפנים

מעשה גרסי יהושע שעלה לרומי וכו'. ובבבלי פ' הנזקין דף נ"ח ע"א גריס שר' יהושע אמר לו מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו וגו' אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. ולכאורה נראה כגי' דהכא דבהלא ה' יש טעם מפסיק בו ומשמע דזו חטאנו לו תשובה היא. על שאלת רישיה דקרא והכי היה נראה לייבב הפסוקים וגם הא דקאמר הלך ר' יהושע לבודקו וכו' והתם מסיים מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. ומאי רבותיה כולי האי אם היה מסיים סיפיה דקרא כתינוק הזה שפותחין לו והוא עונה אחריהם. אלא דביאור הענין כך היא דבפסוק הקודם התחיל הנביא ואמר מי בכם יאזין זאת יקשיב וישמע לאחור מי נתן למשיסה יעקב וגו' והכוונה בהא דקאמר יקשיב וישמע לאחור לפי בראש הספר אמר על מה תכו עוד תוסיפו סרה כל ראש לחלי וגו' ופירשו המפרשים ז"ל דזהו ג"כ מהתוכחה בהוכיח אותם על מה תכו ויסורין כללו עוד תוסיפו סרה באתם אומרים דרך מקרה הוא הלא כל ראש לחלי וכל לבב דוי. ולפ"ז הוסיף הוא כאן להוכיחם דלא זו בלבד דעון אבר הטא הוא לומר על הפורענות דרך מקרה הוא כי אם עיקר האמונה להאמין בהשגחה האלהית ועל דרך אם תלכו עמי קרי וגו' אלא שאף אם מאמין בהשגחה. הוא אל יאמר כלבון כי מה' היתה לו זאת כי זה גופו עון הוא כי מפי עליון לא תצא הרעות וגו' כ"א הכל מאתנו. המקבלים הוא ועל דרך עונותיכם הטו אלה וגו' ולזה אמר הנביא מי בכם יאזין זאת אבר אני אומר לכם ויקשיב וישמע לאחור לומר שיבין מה שאמרתי לפנים נראה דברי כל ראש לחלי וגו' שאינו מתוקן כזה שיזכר שלומר כן אלא אף בדברים כאלו שתאמרו מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים הלא ה' כי אף זה חטא הוא ולזה סיים זו חטאנו לו זו דייקא כלומר הם נאמר כן כזו ואלו הדברים בעצמן חטאנו לו כ"א צריכים אנחנו לומר כי עונותינו גרמו אלה והיינו נמי דכפל הדברים מי נתן למשיסה ולבוזזים לומר שצריך ג"כ שתשימו על לבבכם כי מדה כנגד מדה הוא נפרע מכם מי נתן למשיסה יעקב על אשר לא אבו בדרכיו הלוך וישראל לבוזזים על לא שמעו בתורתו והיו מבזים אותם ולומדיה והיינו דקאמר הכא רצה לבודקו ואמר לו כל רישיה דקרא מי נתן למשיסה וגו' הלא ה' נענה התינוק ואמר לו זו חטאנו לו כלומר אין לנו לומר כן כי זו אבר נאמר חטאנו לו כזה כ"א אנחנו גרמנו ועונותינו הטו אלה ולא אבו בדרכיו הלוך וגו' ולזה אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. ויש לכוין זה גם לפי גי' הבבלי שאמר לו ר' יהושע עד לבוזזים ענה התינוק ואמר רבי אם אנחנו נאמר הלא ה' ולא שאנחנו הגורמים זו חטאנו לו וכו' אמר מובטחני בו שמורה הוראות בישראל:

מה אם אחי יוסף על שמצאו מציאה יצאו ליבם וכו'. לכאורה אין זה ק"ו דשם חרדו ... על שהיו מתפחדין מעלילה ולא היה להם לבמות על מציאה זו וכנראה דר' לוי הוסיף בזה על הפשטת ודרשת ר' הילא שאמר ת"ח שמת מי מביא לנו כיוצא בו וזה כולל שני פירושים או שנאמר שאין לנו כיוצא בו או אף אם היה לנו כיוצא בו מ"מ אותו אבדנו לזה אמר אל תטעו שכוונת ר' הילא לומר מפני שאין לנו כיוצא בו ולומר דאם היה לנו כיוצא בו לא היינו חוששין אלא דאף אם היה לנו כיוצא בו אין לו חליפין קאמר שהרי עכ"פ אותו אבדנו ולזה אמר מה אם אחי יוסף מצאו מציאה לפניהם ועם כל זה היו דואגים על העלילה והאבידה שאפשר לבא אח"כ ע"י מציאה זו אנו שהאבידה לפנינו שאבדנו את ר' סימון עאכ"ו שנדאג על זה ואף אם נמצא אח"כ כיוצא בו מ"מ להאבידה לא תשלים המציאה:

אל

בסורת הש"ס

הוריות יג

גם יד

(ברכות פ"ק שבת פ"ו)

עין משפט נר מצוה

תורה אור

גר ומומר לעכו"ם מומר קודם מפני מעשה שאירע. מפני מה הכל רצין אחר *הגיורת ואין הכל רצין אחר משוחררת שהגיורת בחזקת משתמרת ומשוחררת בחזקת הבקר ומפני מה הכל רצין אחר העכבר מפני שעסקו רע עם הבריות. א"ר יוחנן [א]אל תאמין בעבד עד ששה עשר דור. °בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ויכה את גדליהו במצפה. ריב"ל אמר ראש וזקן זקן קודם שאינו ראש אם אינו זקן מה טעמא °אתם נצבים היום כולכם וגו' וכתיב °ויאסף יהושע את כל זקני ישראל שכמה. משה הקדים ראשים לזקינים יהושע הקדים זקינים לראשים משה על ידי שהיו הכל תלמידיו הקדים ראשים לזקינים יהושע ע"י שלא היו הכל תלמידיו הקדים זקינים לראשים. משה עד שלא צרך להם בכיבוש הארץ הקדים ראשים לזקנים יהושע על ידי שצרך להם בכיבוש הארץ הקדים זקינים לראשים משה ע"י שלא נתייגע בתלמוד תורה הקדים ראשים לזקנים יהושע ע"י שנתייגע בתלמוד תורה הקדים זקנים לראשים ר' יהושע דסיכנין בשם רבי לוי משה ע"י שצפה ברוח הקודש שעתידין ישראל להיסתכר במלכיות וראשיהן עומדין על גביהן הקדים ראשים לזקינים. תני *הסודרן קודם לפילפלן רבי שמואל אחוי דרבי ברכיה בעי אפילו כרבי אמי א"ל מיתבעי מרבי אימי הוא הפילפלן הדא אמרה משנה קודם למקרא ודא מסייעא ליה דתני ר"ש בן יוחי *העוסק במקרא מידה שאינה מידה. ורבנן עבדין מקרא כמשנה. רבי שמואל בר נחמן אמר משנה קודם לתלמוד ומה טעמא °קנה חכמה קנה בינה וגו' רבי יוחנן אמר תלמוד קודם למשנה ומה טעמא °קנה חכמה מה טוב מחרוץ מה מקיים רבי יוחנן טעמא דרבי שמואל בר נחמן מים בזול ויין ביוקר איפשר לעולם לחיות בלא יין אי איפשר לעולם לחיות בלא מים ומה מקיים רבי שמואל בר נחמן טעמא דר' יוחנן מלח בזול פילפלין ביוקר איפשר לעולם לחיות בלא פילפלין אי איפשר לעולם בלא מלח.

לעולם

מ"ב כה | דברים כט | יהושע כד | משלי ד | שם טז

גר ומומר לעכו"ם מומר קודם. כלומר אם באו לפניך גר להתגייר ומומר לעכו"ם לחזור בו הטפל עם המומר קודם ואל תדחה אותו מפני מעשה שאירע וזהו שישראל מומר היה ובא לפני ר' יהושע בן פרחיה להחזירו בתשובה כדאמרינן בהגדת חלק לא כריב"פ שדחאו בשתי ידים וחזי מה עלתה בו והלכך אל תדחה את המומר מלפני הגר אלא תקרבהו מקודם לו: אחר הגיורת. להשיאה ואין רוצין במשוחרר' כל כך: בחזקת המשתמרת. מן הזנות ומשוחררת בחזקת הפקר היתה: אחר העכבר. להרגו מפני שעסקו רע עם הבריות לפי שמשחיתים ומכלין את הכל ואפי' דבר שאין בהם הנאה כמו מלבושים וכיוצא: בא ישמעאל בן נתניה וגו'. ומשפחתו היה מזרע עבד שנשתחרר: ראש. ואינו חכם וזקן זהו שקנה חכמה הזקן קודם לפי שאינו ראש אם אינו זקן כדלקמן: מה טעמא אתם נצבים היום וגו'. כלומר הרי אנו רואין במשה שהקדים ראשים לזקינים וכתיב ביהושע ויאסוף יהושע את כל ישראל שכמה ויקרא לזקני ישראל ולראשיו וגו' הרי שהקדים זקינים לראשים ומ"ט אלא משה ע"י שהיו הכל תלמידיו ואפי' החכמים שבהם הקדים ראשים לזקינים כלומר הראשים מן החכמים ואח"כ שאר הזקינים ויהושע שלא היו הכל תלמידיו והיו החכמים חשובים אללו הקדים אותם לפני הראשי' שלא היו חכמים כל כך: משה על וכו'. כמו דבר אחר הוא: יהושע ע"י שהיה צריך להם. לסייע אותו בכיבוש הארץ ונחלקה על פיהם הקדים זקינים לראשים: על ידי שלא נתייגע בתורה. שלא היה צריך לו להתייגע כ"כ שלמד מפי הגבורה וניתנה לו במתנה שלא לשכחה כדאמרינן לעיל וכן לא נתייגע הרבה בת"ת עמהם כדאמרי' בעירובין סדר המשנה כך היה וכו' ולא אמר אלא פעם אחד לפני הזקינים: יהושע ע"י שנתייגע. הרבה בתורה כדכתיב לא ימוש מתוך האהל ונתייגע עמהם בת"ת והיו תמיד לפניו לפיכך הקדימן לפני הראשים: להיסתכר. להסתגר ולהיות נמסרין ביד המלכיו' וראשיהן עומדין להשתדל עליהן לפיכך הקדימן שאם אין ראשי' משתדלין לפייס את המלכות אין כח ביד הזקינים ללמוד תורה: הסודרן. זהו שהמשניות והברייתות סדורין בפיו: קודם לפילפלן. המפולפל ומחודד ואין הלימוד סדור בפיו כל כך: אפי' כר' אמי. אם הסודרן שאתה אומר כר' אמי שהיו שגורי' בפיו אבל לא כ"כ כמו אחרים שהיו בימיו: אמר ליה מה את בעי מר' אמי הוא הפילפלן. כלומר מה אתה אומר מר' אמי שהרי הוא

סיני ועוקר הרים ומוכתר בשתיהן ה"א: הדא אמרה משנה קודם למקרא. שהיא העיקר להיות שוקד בה עד שתהיה המשנה שגורה בפיו: מידה שאינה מידה. שאין מדה זו העיקר שהמשנה והגמרא יפים ממנה: ורבנן עבדין מקרא כמשנה. שגם על המקרא נוטלין שכר כמו על המשנה: משנה קודם לתלמוד. בחשיבות: ומ"ט קנה חכמה קנה בינה. כתיב וחכמה היא המשנה ובינה הוא התלמוד שע"י הגמרא נותנין לב להבין דבר מתוך דבר וטעם המשנה והקדים חכמה לבינה: ר' יוחנן אמר תלמוד קודם למשנה. ולשקוד בו יותר מן המשנה דכתיב קנה חכמה מה טוב מחרוץ וקנות בינה נבחר מכסף ומשמעות הכתיב כך הוא אם קנה חכמה לבדה והיא המשנה מה טוב מחרוץ והוא הזהב לפי שעדיין אין לו מעלת הבינה והחכמה נחשבת לו ערכה יותר טובה מזהב וקנות בינה כלומר כשהגיע לקנות בינה והוא התלמוד אז החכמה אינה חשובה כל כך אללו לפי שנהוסף לו מעלת קנין הבינה וא"כ אין קנין החכמה כ"א נבחר מכסף לפי ערך הבינה שהיא יותר חשובה במעלה נגד החכמה כמו ערך החרוץ נגד הכסף ועכשיו קנין הבינה טוב מחרוץ וקנין החכמה נבחר מכסף והיינו נמי דכתיב בחכמה קנה ובבינה קנות דפירושו כשיגיע למעלת קנות בינה הוא: מה מקיים ר' יוחנן טעמא דר"ש בר נחמן. דבשלמא קרא דהביא ר' יוחנן שהקדים חכמה לבינה כדדרים הוא וכדאמרן אלא קרא שהביא ר' שמואל מפני מה הקדים חכמה לבינה וקאמר דמשל הוא למים ויין מים בזול וכו' ומפני שא"א לעולם בלא מים המים הן בקדימה יותר מן היין אע"פ שהיין חשוב ביותר וכך הוא הדמיון בקדימת החכמה להבינה שהיא יותר נצרכת לכל: ומה מקיים ר"ש בר נחמן. קרא דר' יוחנן דהא משמע שאין ערך החכמה נחשבת לנגד ערך הבינה וקאמר דכוונת זה הכתוב הוא כדמיון המשל של מלח ופלפלין מלח בזול וכו' ולפי שאי אפשר לעולם בלא מלח ואף אם תשים הפלפלין לתוך התבשיל מבלי המלח אינו כלום ולא ניכר החשיבות של הפלפלין אלא אם יש בו מלח אז הוא יותר משתבח מחמת הפלפלין מאשר היה בו מלח לבדו בלא פלפלין כך הוא דמיון החכמה והבינה דודאי חשיבות הבינה היא ביותר אלא שאם אין חכמה קודמת היאך תוכר מעלת הבינה שאחרי שקיבל החכמה אז משתבח הוא ביותר במעלת הבינה להבין דבר מתוך דבר וזה הדמיון בעצמו בענין משנה קודם לתלמוד:

לעולם

ציון ירושלים

[א]אל תאמין בעבד עד ט"ז דורות עפ"מ ומה"פ ועי' בדעת זקנים על התורה מ"ש כשם רבינו תם. והוא בפ' יתרו על פסוק ויחד יתרו. ועי' פסיקתא דר"כ כהנא שנדפס מחדש עם פירוש זרע אפרים:

מראה הפנים

אל תאמין בעבד וכו'. ולפ"ז צריך לומר דהא דכתיב מזרע המלוכה ממשפחת אמו הוא וברד"ק בירמיה מ"א מביא מדרש רז"ל כי ישמעאל זה בן גרים היה כי ירחמאל לקח אשה ושמה עטרה כמו שכתוב בד"ה ואמרו עטרה זו היתה נכריה ובת מלכים היתה ולקחה ירחמאל להתעטר בה לפי שהיתה בת מלכים וקרא שמה עטרה ואמרו אל תאמן בגר עד כ"ד דורות ומעטרה עד ישמעאל זה כ"ד דורות כמו שכתוב שם והנה הרג גדליה ע"כ. וכעין זה אמרו בהאי תלמודא לעיל בפ"ב דסנהדרין הלכה ג' הוא ירחמאל קדמוי וכו' ע"ש. וכזה אמרתי לייבב הא דאמרינן בפ"ק דר"ה דף י"ח ע"ב צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו. ולכאורה הא דקאמר ומי הרגו אין לו פירוש ושייכות לכוונת המאמר אלא דתוכן הדברים כך הם דבמ"ר פ' אחרי קאמר ר' אבא בר אבינא מפני מה נסמכה פ' מרים לאפר פרה מלמד שכשם שאפר הפרה מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת א"ר חייא בר אבא בא' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביוה"כ אלא מלמד שכשם שיוה"כ מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת. ופי' מהר"מ אלשיך ז"ל דפליגי בהא דמר סבר מיתת צדיקים שמתו בלא חטא היא דוקא מכפרת ולפיכך יליף מפ' מרים הסמוכה לאפר הפרה שכשם שפרה היתה נשמרת מכל טומאה כך מיתת לצדיקים כאלו היא במכפרת ומר סבר דאפי' לצדיקים שמתו בחטאם כמו מיתת בני אהרן ג"כ מכפרת והיינו דמר נקט מיתת לצדיקים ומר נקט מיתתן של לצדיקים מיתתן דייקא שהן גרמו להן ואפ"ה מכפרת עכ"ד בזה. והיינו נמי דקאמר ומי הרגו וכו' כלומר שהרי גדליה ממש בעצמו גרם למיתתו כדאמרינן בנדה דף ס"א אשר הכה כיד גדליה וכי גדליה הרגו והלא ישמעאל הרגו אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכתוב כאלו הרגו ומכ"ש למאי דאמר הכא אל תאמן וכו' וכן במדרש שהובא לעיל שהיה לו לחוש ולא להאמין בו כמו שהשיב ליוחנן כי שקר אתה דובר אל ישמעאל ואפ"ה כן בקל הכתוב מיתתו לחרבן ביהמ"ק וזהו דאמר ומי הרגו ישמעאל ואפ"ה סמך צום זה לצום החמישי ללמדך שמיתתן של לצדיקים מיתתן דייקא שהן גרמו להן ועם כל זה שקולה כשריפת בית אלהינו שיבנה במהרה בימינו אמן סלה:

הסודרן קודם לפלפלן. כדאמר התם בבלאי מכלתין סיני ועוקר הרים סיני עדיף. וכהא דקאמר הכא להלך בהא דאמר לעולם הוי רץ אחר המשנה יותר

עין משפט
נר מצוה

בלעולם הוי רץ אחר המשנה. לחזור בה תמיד: הדא דתימר עד שלא שיקע בו רבי. שלו רוב המשניות אבל אם כבר למד מרבו רוב המשניות ויודע ובקי בהן לעולם הוי רץ אחר התלמוד להגות בו ולהבין דבר מתוך דבר יותר מחזרת המשנה שאין להבין ולהורות מתוך המשנה לבדה:

ודל מבין יחקרנו. ינלחנו כמו לדיק הראשון בריבו ובא רעהו וחקרו תרגומו ונליח ליה: זה בעל אגדה. לפי שהוא מושך הרבה שומעין אותו שמושך את לבם ודומה למי שיש בידו פרוטות ומולא לקנות ולהחיות נפשו בהן יותר במהרה מאשר בידו עשתות של זהב: פלס. הוא המשקל והמאזנים שמכריעין בהן כך הוא ערך המקרא והמשנה שהתורה שבע"פ מכרעת להבין המקרא: משפט זה התלמוד. שע"י הגמרא נתגלה המשפט ולהבין בטעמי המשנה: לה' זה התוספת. ברייתות שניתוספו ומפורש בהן יותר מן המשנה: עושר זה המקרא. כי היא התחלה מן העשירות: נכסים אלו הלכות. שבעל פה כמי שקונה נכסים בעושר שלו: וכבוד זה התוספת. שמתכבד בהן ע"י שסגור בפיו הברייתות והתוספתות: זה בעל אגדה. שאין לו שליטה באיסור והיתר ובדינין: זה בעל התלמוד. שע"י פלפול הגמרא יודע טעמו של דבר ומבין להורות להלכה למעשה: זכיתה מימרינה יקים. כשם שזכית לאמרה מעומד ועל שם שהיה תלמיד ורך בשנים כך הזכה להיות זקן וראש ישיבה ולאמרה מיושב ודורש לפני רבים: מטבריה או מדרומה. של ארץ ישראל: יהודה יעלה. בתחילה בחלק יהודה מנגב היה וכלומר מזקני דרום ממנין בתחילה: הדא דאת אמר למלחמה. אין הכתוב מדבר אלא לענין מלחמה יהודה יעלה בתחילה אבל לענין מינוי הזקנים רואים פני המלך וכו' כלומר אותם הראוים ביותר הן קודמים למינוי ויושבים בראשונה במלכות:

מעשה שנכנסו זקנים וכו'. מבואר לעיל בפ"ג דע"ז בהלכה א': אילין דבר פזי ודבר הושעיה. שתי משפחות היו והיו רגילין לשאול בשלום הנשיא בכל יום ואותה משפחה דבר הושעיה היו מנהגם להכנס בראשונה שהיו חשובים מבני המשפחה דבר פזי והלכו אלו דבר פזי ונתחתנו במשפחת הנשיא ורצו להקדים לפניהן ושאלו לר' אמי והשיב להן מן המקרא הזה דכתיב והקימות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים וה"ל לכתוב כאשר הראית בהר אלא ללמדך שתשמור משפט סידורים כפי אשר יסדרו אותן בתחילה ואיזה קרש שזכה בצפון יינתן בצפון לעולם ושבדרום בדרום לעולם ושלא לשנותן וכיון שזכתה משפחה הראשונה להקדים בכניסה אין דוחין אותה ממנהג סידורה: תרתין זרעין. שתי משפחות היו בציפורי בלווטיא ופגניא והיו אלו הבלווטיא נכנסין בראשונה להקביל פני הנשיא ויוצאין בראשונה [והלכו משפחת הפגניא וזכו להתגדל בתורה והיו רוצים להקדים לפני הבלווטיא ושאלו לר"ל: אפי' ממזר ת"ח וכו'. כלומר בזה ודאי חשיבות התורה היא קודמת: סברין מימר. מעיקרא סברוה דדוקא לענין ליפדות ולכסות ולהחיות כדאיירי במתני' בהא הוא דאמרו דממזר ת"ח קודם הא לישיבה לא לענין ליסב בראש ולהקדימו בכניסה ואיפוא דאלו במינוי סנהדרין כבר אמרי' בסנהדרין פ"ד דלד"מ הכל כשירין ואפי' ממזר אבל לא לד"נ: א"ר אבון אף לישיבה. כדאמרן וכדדריש ר' יוחנן: ומ"ט דכתיב יקרה היא מפנינים. משמע בכל מיני חשיבות השייכין ליקר ותפארת חשובה היא וקודמת ואפי' מכ"ג זה שנכנס לפני ולפנים:

תורה אור

לעולם הוי רץ *אחר המשנה יותר מן התלמוד הדא דת מר עד שלא שיקע בו רבי רוב משניות אבל משישיקע רבי רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה. דרש רבי שמואל ברי' דרבי יוסי בי רבי בון °חכם בעיניו איש עשיר ודל מבין יחקרנו. חכם בעיניו איש עשיר זה בעל התלמוד ודל מבין יחקרנו זה בעל אנדה. לשנים שנכנסו לעיר ביד זה עשתות של זהב וביד זה פרוטרוט זה שבידו עשתות של זהב אינו מוציא וחיה וזה שבידו פרוטרוט מוציא וחיה. דרש ר' אחא °פלס ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני כים. פלס זה המקרא מאזני זה המשנה משפט זה התלמוד לה' זה התוספת מעשהו כל אבני כים כולהם נוטלין שכרן מכים אחד. ר' אבא בר כהנא אזל לחד אתר אשכח ר' לוי יתיב דרש °איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה ולא ישליטינו האלהים לאכול ממנו כי איש נכרי יאכלנו עושר זה המקרא נכסים אילו הלכות וכבוד זה התוספת ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה אילו משניות גדולות כגון משנתו של ר' חונה ומשנתו של רבי הושעיה ומשנתו של בר קפרא ולא ישליטינו האלהים לאכול ממנו זה בעל אגדה שאינו לא אוסר ולא מתיר לא מטמא ולא מטהר כי איש נכרי יאכלנו זה בעל התלמוד קם רבי אבא בר כהנא ונשקיה בראשיה אמר [ל]זכיתה מימרינה יקים תזכי מימרינה מיתיב. ביקשו למנות זקנים מאיכן הן ממנים מטיבריה אמדרומה א"ר סימון °יהודה יעלה א"ל ר' מנא הדא דת מר למלחמה אבל למנויי °רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות. ר' יעקב בר אידי בשם ריב"ל *מעשה שנכנסו זקינים לעליית בית גדיא ביריחו ויצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראוין לרוח הקודש והלל הזקן א' מהן נתנו עיניהן בשמואל הקטן שוב נכנסו זקנים לעלייה ביבנה ויצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראוין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן נתנו עיניהם באליעזר בן הורקנוס והיו שמיחים על שהסכימה דעתן לדעת רוח הקודש. *אילין דבר פזי ודבר הושעיה הוו עלין ושאלין בשלמיה דנשייא בכל יום והוון אילין דרבי הושעיה עלין קדמאי אזלון אילין דבר פזי ואיתחתנון בנשיאותא אתון בעון מיעול קדמי אתון ושאלון לרבי אימי °והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא אי זה קרש זכה לינתן בצפון יינתן בצפון בדרום יינתן בדרום. תרתין זרעין בציפרין בלווטייה ופגנייא הוו עלין ושאלין בשלמיה דנשייא בכל יום והוון בלווטייא עלין קדמאין ונפקי קדמאי אזלון פגנייא וזכון לאורייתא אתון בעון מיעול קדמאי אישתאלת לרשב"ל שאלה רשב"ל לרבי יוחנן עאל ר' יוחנן ודרשה בבית מדרשא דרבי בנייה אפי' ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. *סברין מימר ליפדות ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא א"ר אבון אף לישיבה ומה טעמא °יקרה היא מפנינים ואפילו מזה שהוא נכנס לפני ולפנים:

מסורת הש"ס

ב"מ לג

(סוטה פ"ט ע"ז פ"ג) פ' סנהדרין יא.

(שבת פי"ב)

הדרן עלך כהן משיח שחטא וסליקא לה מסכתא דהוריות וכולא סידרא דישועות בחסדי ובעזרי האל למושעות:

משלי כח | משלי טז | קהלת ו | שופטים א | אסתר א | שמות כו | במדבר פ"ו | משלי ג

ציון ירושלים

[ל] זכיתה מימרינה יקים תזכי מימרינה מיתי. פ' פ"מ וכוז שמעתי לפרש מדרש בראשית רבה פסוק וירכתי על צידון שם הגירס' אמרת לו קיים תזכי לממרנ' מיותב והיינו שכפת אמרת בעודך קיים תזכה לאמר כשאתה יושב כתהיה רב:

הדרן עלך כהן משיח שחטא וסליקא לה מסכתא דהוריות וכוליה סידרא דנזיקין

מראה הפנים

יותר מן התלמוד דהדא דתימר עד שלא שוקע בו רבו רוב משניות וכו' אינו סותר למאי דאמר בבבלי סוף פרק אלו מליאות בזה דבימי רבי נשנית משנה זו וכו' דהיינו הך מפני ברתה רבי דבבקי כולי עלמא מתניתין ואפילו הכי דלא נשתקע בהן עדיין רוב המשניות הוו אזלי בתר גמרא הלכך דרש להו ודכוותייהו לעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא:

כי איש נכרי יאכלנו זה בעל התלמוד. הא אתיא כדדריש רבא בבבלי ב"ב דף קמ"ה ע"ב מסיע אנשים יעצב בהם אלו בעלי משנה בוקע עצים יסכן בם אלו בעלי גמרא וכן וטוב לב משתה תמיד זה בעל גמרא:

אזלין פגנייא וזכון לאורייתא. מבואר הוא דאינו סותר לדרשת ר' אמי דלעיל קרש שזכה לינתן בצפון יינתן בצפון דהתם רצו להקדים מפני חשיבות שנתחתנו עם משפחת הנשיא וקאמר שאינם דוחין להני דזכו כבר להקדים אבל הכא מפני חשיבות התורה הוא ובהא הוא דאמרו ממזר ת"ח קודם אפי' לכ"ג שבכבר זכה והורגל ליכנס לפני ולפנים. ודע דכל זה לענין חשיבות הקדימה כשנכנס שניהם ביחד כדמסיק הכא אף לישיבה אבל מלינו דאם אינם ביחד יש לכ"ג יותר חשיבות ממה שיש לת"ח וזהו בענין מינוי אנשים לנתבע כמבואר בריש פ"ב דסנהדרין ופ"ב:

סליק פירקא וכולא מסכת' דהוריות וכולא סידרא דישועות ברחמי ובסייעתא. דשמית רבה ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה:

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

פ"א (דף א ע"א) **רבי** תני שאל לחברייא מנין לאוכל כרשות שהוא פטור מה בין סבר שהוא חולין ונמצא שהוא תרומה שחייב מה בין סבר שהוא כהן ונמצא ישראל שפטור פי' דבעבד שאמרו לו מת רבך או מכרך לישראל מנין לנו שהוא פטור א"ל מהוריית ב"ד כי' דאוכל שומן אינו אוכל ע"י היתר שהתירה התורה לאכול שומן דהא א"ל היתר לזה אך מפני שלא מצינו איסור מותר ממילא כמו אכילת פת אינו אוכל ע"י היתר שהתירה לו התורה אבל כלאים בצילית וכדומה כל ההיתר שלו הוא אך ע"י היתר שהתירה לו התורה היתר מכלל איסור וכן שומן אינו אוכל מכח היתר שהתירה התורה. אבל האוכל חלב ע"פ הוריית ב"ד שהורו ב"ד להתיר החלב הרי אוכל רק מכח היתר מכלל איסור ובזה מצינו דפטור מקרבן אבל באוכל חלב ויודע שחלב אסור אך טעה וסבר שהוא שומן דאינו אוכל מכח היתר מכלל איסור דהא יודע שחלב אסור לעולם ושומן מותר לעולם אך טעה וסבר שהוא שומן חייב וע"כ מצינו נפ"מ בין אוכל מכח היתר בין אוכל דבר שא"צ היתר א"כ לפ"ז בתגלל תרומה וסבור שהוא חולין דאינו אוכל מכח היתר חייב אבל בת ישראל שניסת לכהן או עבד הנמכר לכהן דאוכל רק מכח היתר שהתורה התירה כפירים ואילולי שהיה ע"ז היתר בתורה לא היה אוכל ונמצא דאכילתו הוא ע"פ היתר שהתירה התורה היתר מכלל איסור וע"כ כשנתודע לו שאינו בכלל היתר הזה וטעה שסבר שהתורה התיר אותו ובאמת לא התירה אותו פטור כמו באוכל חלב ע"י שסבר שהותרה לו החלב ע"פ הוריית ב"ד שהתירו לו מכלל איסור ונתודע לו שטעות הוא ואינו בהיתר מכלל איסור שפטור:

(דף ב ע"ב) **וכי** יש זדון לשגגה אצל יחיד בהוריית ב"ד פי' דקשה להגמ' דלמה נקט ועשה שוגג דפשיטא דבשוגג הוא דחייבא דקרבן לא הוי אלא בשוגג דכי יש זדון שיהא נחשב לשגגה אצל הוריית ב"ד ליחיד דהא דנקט בסיפא דביחיד שידע שטעו ב"ד דחייב קרבן לאו משום דנחשב זדון לשגגה לענין חיובא דקרבן אלא משום דלא הוי מזיד אלא שוגג גמור משום דסבר דמחויב לשמוע לב"ד כדאיתא בבבלי עיי"ש אבל זדון לא נחשב לשגגה אם כן קשה למה נקט התנא ועשה שוגג ע"פ תיבת שוגג מיותר וליתני סתמא והלך היחיד ועשה ע"פ ואנן ידעינן דבשוגג הוא דהא חיובא דקרבן לא הוי אלא בשוגג [והא דגרסינן וכי יש זדון לשגגה ליחיד. ולא גרסינן סתם וכי יש זדון לשגגה אצל הוריית ב"ד ותיבת ליחיד דנקט הוא משום דבמתני' בה"ה גבי ציבור נקט התנא דבידעו הציבור שטעו ב"ד ועשו הרי אלו פטורין מקרבן משום דחשיב מזיד וגבי יחיד במתניתין דידן נקט התנא דחייב קרבן משום דחשיב שוגג האם הזדון נחשב לגבי יחיד לשוגג בתמיה אלא ע"כ דמיירי שטעה וסבר דמצוה לשמוע ד"ת כדאיתא בבבלי אם כן שוגג הוא ע"כ קשה למה מזכיר התנא כלל תיבת שוגג] ע"ז משני. ר"א בשם רשב"ל מתניתא כגון שמעון ב"ע יושב לפניהן וכדמסיק מה אנן קיימין אם ביודע כל התורה ואינו יודע אותו הדבר אין זה שמעון ב"ע ואם ביודע אותו הדבר כו' אלא כי אנן קיימין ביודע כל התורה וביודע אותו הדבר אלא שהוא כטועה לומר תורה אמרה אחריהם אחריהם ואם בטועה לומר התורה אמרה אחריהם אחריהם אין זה שמעון ב"ע כהדא דתני יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל כו' יכול תשמע להם ת"ל ללכת ימין וגו' שיאמרו לך על ימין ימין כו' אלא ע"כ מיי כדון ר"י בשם ר"א לפי שבכל מקום שוגג פטור ומזיד חייב וכא אפילו מזיד פטור ר"ל ממלקות מפני שתלה בב"ד דהא אין מי בעולם שיתרה אותו דהא הורו ב"ד להיתר וא"כ לא שייך כאן מלקות ע"כ הוי המזיד הזה כשוגג משום דלא שייך בי' דינא דמזיד לפ"ז נמצא דבסיפא הוי מזיד ואך הנדון הוא כמו בגגה ולפ"ז הנפ"מ בין הרישא להסיפא בין שוגג למזיד דאם עשה בשוגג פטור מפני שתלה בב"ד אבל במזיד חייב קרבן משום דלא תלה בב"ד וע"כ מדייק התנא ונקט ועשה שוגג משום דזהו הנפ"מ בין הרישא להסיפא דברישא הוי בשוגג ובסיפא הוא במזיד. ומצאתי כפי' תוס' הרא"ש ז"ל במס' הוריות דמפרש הירושלמי לפי שבכ"מ שוגג פטור ומזיד חייב ר"ל במלקות וכאן אפילו מזיד פטיר ממלקות משום דאין מי שיתרה אותו הילכך אף לענין זה חשוב כשוגג כיון דלכ"ע הוי היתר וגזה"כ הוא כי היכי דרבים מביאין ע"פ הוראתם ליחיד נמי חשיב הוראה שגגה עכ"ל ז"ל עיי"ש. והוא מסתייע לפירושינו בע"ה ועיין בה"ה בפרקין ותראה שכן האמת:

(שם) **חברייא** בשם שמואל יחיד. משלים לרוב ליבור היא מתניתא אבל כל יחיד ויחיד שעשה בפ"ע מביא כשבה או שעירה. כן מוגה בירושלמי הנדפס. אבל הבבלי דס"ל לשמואל דיחיד שעשה בהוריית ב"ד חייב ומפרש להמתניתין דמיירי ביחיד שמשלים לרוב הציבור וקמ"ל מתניתין דיחיד מכריע לרוב [וכמס' פסחים דף פ' איכא פלוגתא אם יחיד מכריע את הציבור לרוב] ור"י ס"ל אפילו יחיד שעשה בהוריית ב"ד פטור ופריך הגמ' וקשיא לשמואל דנמצא דכל יחיד מתכפר בב' חטאות דהא אח"כ כשנשלם לרוב. הפר דב"ד מכפר א"כ נמצא דנתכפר בב' הטאות ע"ז משני ר"ז בשם שמואל היחיד תולה אכלו רוב הב"ד מביאין אכלו מיעוט היחיד מביא ועכשיו מביא הגמ' הברייתא כל הורייה שב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה או שעירה כו' שמואל מפרש להברייתא כפשוטו אכלו רוב הוא"ל וב"ד מביאין פר אין היחיד מביא כשבה או שעירה אכלו מיעוט הוא"ל ואין ב"ד מביאין פר היחיד מביא כשבה או שעירה אבל לר"י דס"ל דיחיד שעשה בהוריית ב"ד פטור ג"כ פתר בהוריית ב"ד הורו ב"ד לעקור את כל הגוף הוא"ל ואין ב"ד מביאין פר כנ"ל וכן הגיה הפ"מ ז"ל ומוכרח היא נמצא דלשמואל הנפ"מ בין רוב למיעוט ולר"י דאין נפ"מ בין רוב למיעוט הוי הנפ"מ בהיאך היה הוראת ב"ד גופיה. שמואל פתר מתניתא עדיין אני אומר מיעוט הקהל שעשו חייבין שאין ב"ד מביאין פר עליהן בהורייה ע"כ חייבין בשגגת מעשה אבל רוב הקהל אין חייבין על שגגת מעשה דהא בהורייה ב"ד מביאין פר עליהן [הברייתא הזאת מובא בבבלי דף ג' ע"ב] ע"ד דשמואל ה"פ דמיעוט הקהל ה"א דחייבין משום דבהורייה ג"כ חייבין היחידין דהא לא עפטרו בפר דב"ד אבל ברוב ה"א דפטורין על שגגת מעשה דהא בהורייה פטורין ג"כ. אבל לר"י ע"כ מפרש דמיעוט הקהל שעשו הו"א דחייבין על שגגת מעשה הוא"ל ובהורייה אין הב"ד מביאין פר והם ג"כ פטורין ע"ז קשה בשלמא לשמואל ניחא דלפיכך ה"א להחמיר על היחידין בשגגת מעשה הוא"ל ובהורייה ג"כ חייבין יותר מן הרוב א"כ ילפינן חיובא מהיובא משא"כ לר"י קשיא דהאיך שייך למימר דלפיכך הייבין היחידין בשגגת מעשה הוא"ל ואין ב"ד מביאין עליהן פר בהורייה מאי חומרא הוא בהיחידין הא אדרבה קולא היא דאפילו ב"ד אין מביאין פר בהורייה והם ג"כ פטורין וברוב לכל הפחות ב"ד מביאין ונשאר בקושיא מתניתא פליגא על שמואל נפש כי תחטא וגו' הרי אלו מיעוטין דהתולה בב"ד פטור ושם מפורש נפש אחת דפטור בהוריית ב"ד וקשיא מהאי ברייתא על שמואל:

(דף ג ע"ב) **הפריש** הטאתו נתחרש או נשתמד או שהורו ב"ד לאכול הלב ר"י אמר נדחית חטאתו רשב"ל אמר לא נדחית חטאתו דיבר"כ אמר ר"א מחליף שמועתי' דלא אתא מילתיה דר"י פליגא על מילתי' כו' ובירושלמי במס' גיטין ר"פ מ"ש גרסינן מחלפי' שיטתיה דרשב"ל דאיתפלגון נתחרש או נשתטה או שהורו ב"ד לאכול חלב ר"י אמר נדחית הטאתו רשב"ל אמר לא נדחית חטאתו בשלמא דר"י לא קשיא דשאני קורדייקוס דכישן דמי אבל מרשב"ל ארשב"ל קשיא נהי דס"ל דקורדייקוס כשיטה דמי הא בשוטה גופיה לא נדחית הטאתו כיון דהפרישו כשהיה חלים והירושלמי קיצר כאן וסמך על הא דגיטין הנ"ל כדרך הש"ס הזה וביחוד בסדר הזה. וע"כ דהירושלמי מפרש הא דלא נדחית חטאתו הוא דמקריבין אפילו כשהוא שוטה דל"ל כשיטתפה משום דבע"ח נדחין וע"כ דמקריבין אותו אפילו כשהוא שוטה ולא נדחה מעולם. וע"כ מחלפי' שיטתיה דרשב"ל וע"כ מיהלף שיטתיה דר"י ודרשב"ל. ע"ז קאמר הגמ' ר"ח ור"א חד מחליף וחד אמר כאהן תניא דלא מחליף ולא קשיא ליה מר"י אר"י דגוסס או דלא שמיע ליה הא דר"ח ב"א בשם ר"י הא דגוסס או דס"ל דגוסס לא דמי לשוטה. ומרשב"ל ארשב"ל לא קשיא ליה דכמו דס"ל גבי קורדייקוס לכשיתשפה ה"נ ס"ל גבי הטאת דלא נדחית הטאתו לכשיתשפה משום דבע"ח אינן נדחין וע"כ דהכי הוא דאל"כ מה נעשה בהא שהורו ב"ד לאכול החלב דס"ל לרשב"ל דלא נדחית הטאתו וע"כ הוא דלאחר שיחזרו בהם ב"ד דהא קודם שחזרו ב"ד אי אפשר להקריבו דמי מקבל מידו וע"כ לאחר החזרה ובע"ח אינן נדחין ה"נ בשוטה לכשיתשפה. וע"ז מניק מאן דמחליף דס"ל דע"כ מקריבו בשעה שהוא שוטה לית ליה בהאלן קושייה כמ"ד לא נדחית חטאתו מי מקבלה הימנו ימתין עד שיחזרו בהם ב"ד וע"כ דבע"ח אינן נדחין ל"ל להאי מ"ד כן אלא כשהיה כהן עובד עבודה והקריב וכיפר כן ס"ל להאי מ"ד דמחליף דע"כ הא דס"ל לרשב"ל דלא נדחית חטאתו הוא דכשהקריבו בשעה שהוא שוטה ובשעה שהורו ב"ד דמותר לאכול הלב והקריבו ס"ל לרשב"ל דלא נדחית חטאתו וחשיב שפיר חטאת. ולא הולין בעזרה וכיפר ביה וכשחזרו ב"ד א"צ להביא קרבן אחר משום שכבר כיפר ע"ז פריך הגמ' היה שמעון ב"ע מי מקבלה הימנו דהא מוקמינן לעיל גבי הורו ב"ד וידע אחד מן התלמידים שטעו דחייב בקרבן וכשהפרים קרבן צריך להיות נדחה דמי מקבלה ממנו והוי נדחה דהא מי יקבל מידו וע"כ דמקריבו לאחר שיחזרו בהם ב"ד וע"כ דאתיא כמ"ד לא נדחית חטאתו משום הוריית ב"ד דס"ל ע"כ להאי מ"ד דלא נדחית חטאתו דבע"ה אינן נדחין:

(דף ד ע"א) **תולדות** הורייה כהורייה פי' אם התולדה שיצא מהורייה הוי כהורייה או לא כדמסיק אכלו ציבור חלבים והפרישו קרבנותיהן ואח"כ הורו ב"ד לאכול הלב וממילא לא יתקבל הקרבן לא שאכלו הציבור על פיהם אלא דנתבטל הקרבן אם דמי כמו שעשו ע"פ המעשה דאכילה ועשו הגוף עבירה ע"פ דכיון דנתבטל הכפרה על העבירה ע"פ הוי כמו שעשו גוף העבירה ע"פ או דילמא לא דמי לגוף המעשה ולרבותא נקט כשהפרישו קרבנותיהן ונדחה ע"פ אפ"ה אין תולדות הורייה כהורייה:

(שם ע"ב) **ב'** הוריית בעבירה אחת ר"ל דשתיהן הוי של חייבי כריתות והזרו בהם בנתים ואח"כ חזרו והורו והוי ב' הוריית בעבירה אחת. וכדמסיק אכלו רוב ושהטו רוב דקרבן שוה ומצטרף כדאיתא בבבלי (דף ב' ע"א) ע"ז מסיק ע"ד דר"מ דס"ל דאפילו בשעשו לאחר שחזרו נמי חייבין דלא נתבטל בחזרתן חייבין אהת וע"ד דר"ש דס"ל דכשעשו לאחר שחזרו פטורין דנתבטל ההוראה ע"כ כשחזרו הוי הורייה שני' אכלו מיעוט בראשונה ומיעוט בשני' ע"ד דר"מ הייבין דהא לא נתבטל והוי חדא הוראה ע"ד דר"ש הוי ב' הוריות והיא פלוגתא דר"מ ור"ש מובא בת"כ בפרשתא ז' ומובא בפ"מ ז"ל בסמוך ע"ז אמר ר"ז ששות ביניהון ע"ד דר"מ עד שישמע ואם לאו לא נתבטל ההורייה ע"ד דר"ש עד שיפשע ובהגדפס אצל הבבלי גרסינן עד שישמע ממש:

(דף ה ע"א) **ולא** נמצאת עוקר כל שם שומ"י כנגד יום כשאמרו הלילה מותר והיום אסור ולא נמצאת עוקר כל שם שהוא הפ"מ ז"ל מגיה הוסטה וקשה להבין ונראה לפענ"ד דבאמת הפירוש הוא עפ"מ דגרסינן בבבלי (דף ד ע"ב) בעי ר"ז אין שבת בשביעית מהו במאי טעו בהדין קרא בחרים ובקציר תשבות בזמן דאיכא חרישה איכא שבת ובזמן דליכא חרישה ליכא שבת מי אמרינן כיון דמקיימין לה בשאר שני שבוע כביטול מקצת וקיום מקצת דמי או דילמא כיון דקא עקרין ליה בשביעית כעקירת הגוף דמי ע"כ. ומובן האיבעיא דר"ז דמיבעיא ליה אם העקירה בזמן השוב כקיום מקצת וביטול מקצת כיון דמתקיים בזמן אחר או דילמא כיון דבזמן הזה נעקר לגמרי חשוב כעקירת כל הגוף ועפ"ז מובן היטב כיון דקמשני בשומ"י כשאמרו הלילה מותר והיום אסור והא הוי עקירת הזמן דבלילה לא שייך כלל שומ"י ע"ז פריך לפ"ז לא נמצאת עוקר כל שם שמיטה ר"ל שנת השמיטה וכדי להגדיל הקושיא מביא הא דשנת השמיטה דהוא כל שנה תמימה כיון דקאמרת דבשומ"י כשאמרו הלילה מותר והיום אסור והוי עקירה בזמן א"כ כמו כן כשעקרו שנת השמיטה דהוא הזמן לא נמצאת עוקר כל שם שבת בשמיטה וקשה האיך קמוקמית המתניתין כאוקימתא הזאת וכודאי יש אוקימתא אחריתי ע"ז מסני שמואל כר אבא אמר כשאמרו חמה מותרת וב' אמות אסורות פי' דלקמן בסמוך מביא הגמ' הא דשמואל בר אבא להביא ראיה דעקירה בזמן לא חשיב עקירה דשמואל בר אבא אמר כשאמרו חמה מוהרת ר"ל דחמה הראשין דאצל רשות היחיד מותר להוציא מן רה"י להוכו לר"ה וב' אמות מותרות וגמלא דהוי עקירת המקום דהא במקום הזה מותר הוצאה לגמרי ואעפ"כ לא חשיב עקירת הגוף כיון דנתקיים בב' אמות עי' בסמוך דגרסינן הרי עקרת שם כל אותו אמה ותימר אין כאן עקירת הגוף וכא אין כאן עקירת הגוף ר"ל דזמן לא הוי ג"כ עקירת הגוף דזמן ומקום שוה. עי' בכמוך והיינו דמביא כאן על הקושיא ולא נמצאת עוקר כל שם שמיטה ההוא דר"ש ב"א. ודע דאיבעיא דר"ז בבבלי הנ"ל היא דלא ס"ל בהא דשומ"י כהאי אוקימתא דאמרי זבה לא הוי אלא ביממא אלא כאידך שגויא שם ע"ש בסוגיא:

(שם) **אמר** ר"ש בר רב יצחק כשאמרו גרוגרות מותרת ב' גרוגרות אסורה א"כ כשאמרו הוצאה אסורה הכנסה מותרת [כדאיתא בבבלי] כנ"ל והסרון דמוכח הוא ע"ז קאמר ואתיא כמ"ד הכנסה והוצאה אחת היא ברם כמ"ד הכנסה והוצאה שתים הן ולא נמצאת עוקר כל שם הכנסה:

(שם ע"ב) **רבב"ח** בעי כזית היום וכשתי זיתים למחר דהא בגרוגרות מותרות וב' גרוגרות אסורות לא הוי עקירת הגוף משא"כ בשאמרו דבכזית ג"כ אסורה אך ביום הזה כזית מותר נמצא דעוקר הזמן ופשוט הגמ' מהא דנכיא ומדיא דלא הוי עקירת הגוף וכא אין כאן עקירת הגוף. ר"מ שמע לה מן דבתרה פי' הגם דיש לפשוט האיבעיא הזאת מרישא דמתניתין מאוקימתא דמוקמינן למתניתין דשומ"י כנ"ל שמע לה מן דבתרה מסיפא דמתני' דהוצאה מן מה דמביא לעיל מהסיפא להזק האוקימתא דשומ"י מהא דשמואל בר אבא דמפרש לסיפא דמתניתין גבי הוצאה:

(דף ו ע"א) **לית** הדא פליגא על רשב"ל דמר (רשב"ל) ר"א בשם רשב"ל מתניתא כגון שמעון ב"ע יושב לפניהן ומזידין ועשו שוגגין פי' דבמשנה הראשונה דר"פ גרסינן הורו ב"ד וידע אחד מהן בטעו או תלמיד שהוא ראוי להוראה וכו' הרי זה חייב מפני שלא תלה בב"ד וחייב קרבן. ובמשנה הזה גרסינן שוגגין ועשו מוזידין הרי אלו פטורין מקרבן משום דהוי מזיד ומזיד לאו בר קרבן הוא וקשה הנך מתניתא אהדדי בשלמא בלא רשב"ל ניחא משום דמשנה הראשונה דתני וידע שטעו ואעפ"כ עשה שוגג מבום דטעה וסבר מצוה לשמוע ד"ת כדאיתא בבבלי משא"כ במתני' דידן דתני מפורש ועשו מזידין ומזיד לאו בר קרבן הוא ע"כ פטורין אבל לר"א בשם רשב"ל דמוקי מתניתין דר"פ דהתלמיד הוא כגון שב"ע וידע שאסור לשמוע ד"ת במקום בטעו על שמאל שהוא ימין כדאיתא לעיל ומ"מ חייב בקרבן משום דנחשב הזדון לשגגה כדמסיק ומזידין ועשו שוגגין ר"ל אע"פ שמזידין מ"מ עשו שוגגין וכי יש זדון לשגגה ליחיד אצל הוריית ב"ד הוא לישנא דלעיל כר"פ וע"ז מוקי ר"א בשם רשב"ל כגון שב"ע והזדון נחשב לשגגה משום דהמזיד הזה פטור ממלקות משום דליכא מי שיתרה אותו כדאיתא לעיל [ועיי"ש בדברינו] א"כ קשיא מתניתין דידן דתני שוגגין ועשו מזידין פטורין מקרבן אמאי פטורין מקרבן מ"ש ממתניתין דר"פ דהזדון הזה נחשב לשגגה משום דליכא בי' התראה למלקות וכהם"ד דהכא גבי ציבור מיירי נמי דהציבור קבלו ההורייה דב"ד אך שיודעים שטעו

שטעו ב"ד א"כ ליכא ביה התראה למלקות . ע"ז משני הברייתא בשם רשב"ל בשלא קיבלו רוב הציבור עליהן ר"ז בשם רשב"ל כשטעו אח"כ בההורייה וע"כ הוי זדון גמור משום דליכא ביה התראה למלקות מה מפקא מביניהון קיבלו עליהן וחזרו ושטעו ע"ד דהברייתא כיון שטעו פטורין נ"ל חייבין . ונ"ד דר"ז כיון שטעו פטורין וכ"כ בפ"מ ז"ל דנתחלף בספרי הדפים וטעות דמיכה הוא ועי' סוגיא הזאת מבואר יפה בדברינו בפ"ק בהא דר"א בשם רשב"ל מתניתא כגון שב"ע :

(שם ע"ב) אע"ג דר"י אומר שבט אחד גורר כל השבטים מודה והוא שתהא הוראה מלשכת הגזית כן הגי' בפ' כ"ל וה"פ אע"ג דלר"י לא בעינן כל ישראל אלא אפילו שבט אחד מ"מ מודה דבעינן דההורייה תהא מלשכת הגזית דהוא ב"ד הגדול של כל ישראל :

(דף ז ע"א) מני אמרו לו כר"י . פי' דקשה להגמ' הא הוי סיעתי' דר"י דהא ר"י הוא דס"ל דאין ק"ל הלוק ע"ז משני ריבר"ב בשם ר"י דאין ה"נ דמקשין ליה מסיעתי' גופי' :

פ"ב (דף ח ע"א) מתניתין . הורה כהן משוח לעצמו כו' . הק' בתוס' ז"ל גבי מזיד ועשו שוגג היכי הוי שוגג בלא הורייה אי אכיל בשתיקה הא מאחר שאינו מורה לאחרים כי אם לעצמו מה לי בשתיקה מה לי בדיבור ע"ש ומוכרחין ע"כ למימר דהגיד בדיבור שההורייה היה במזיד וכן גבי שוגג ועשה מזיד דהגיד בפה שחוזר מן ההורייה זאת ואעפ"כ עשה מזיד אבל אם שתק ועשה במזיד ע"פ הוראה הזאת חייב בקרבן כמו דרפ"ק בתלמיד שיודע שטעו ב"ד ועשה ע"פ דחייב קרבן ביחיד וכן בציבור חייבין כשקבלו ההורייה ולא בפלוגה אע"פ שעשו מזיד לשיטת הירושלמי לעיל בפ"ק הלכה ה' עיין בדברינו שם :

(דף ט ע"א) ר"י בעי קומי ר"ז מה כרבי אין משיח בל"ם שתיבת אין מקומו קודם כרבי והכל"ל מה אין כרבי משוח בשגגת מעשה הוא ואין כרבנן בהעלם דבר היא . ומשמע מלשון זה דר"י הוא דמקשה כמאן אתיא מתניתין אין כרבי קשיא אם כרבנן קשה ובאמת אין זה קושיא דהא שפיר אתיא כרבי ע"ז בא ר"ה ומפרש דברי ר' ירמי' לא דמקשה אלא דמבעיא ליה וצריכה ליה אם המתניתין אתיא כרבנן אם נוכל לפתור המתניתין דאתיא גם כרבנן אע"ג דלא תני גבי משוח דבעינן העלם דבר עם שגגת מעשה וקאמר ר"ה ומפרש דברי ר"י על (דרבנן) רבנן נצרכה [ר"ל דמבעיא ליה כלשון הירושלמי בכ"מ] אם אתיא מתניתין כרבנן שלא תימר משוח וע"ז רבי אומר בשגגת מעשה ורבנן אמרו בהעלם דבר ע"כ מיבעיא ליה אם אתיא המתניתין דוקא כרבי משום דלא תני גבי העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח או דאתיא כרבנן וזהו איבעיא דר' ירמי' מר"ז ע"ז השיב לי' ר"ז א"ל ולמה [כן הגי' הנדפס אצל הבבלי] בגין דלא תנינן משוח ר"ל גבי העלם דבר עם שגגת המעשה והא קדמייתא לא תנינן משיח לעיל בה"כ גבי בע"ז עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת לא תני וכן המשיח ועכ"ז משיח בכלל כן ה"נ משיח בכלל ואתיא מתניתין אפילו כרבנן :

(שם ע"ב) ולית סופיה דרבי דרש מעיני מעיני דלא כן מנ"ל היחיד והנשיא והמשיח כו' אר"ח קומי ר"מ ולית סופיה דרבי דרש מעיני מעיני א"כ קשיא למה לא יליף ג"כ דבר שחייבין על זדוני כרת ושגגתו חטאת ע"ז השיב לי' מה את בעי מרבי רבי כדעתיה דאמר משיח בשגגת מעשה הוא ואין כתיב זדון לשגגה ליחיד אלא בבית דין בלבד פי' דהיכי יכול למילף דבעינן שוגג שזדונו בכרת גבי הורייה כמו גבי הורייה דע"ז דזדונו בכרת ז"א דהא גבי ע"ז לעולם כשעשו בזדון חייב כרת משא"כ בשאר מצות דהא גבי משוח בע"ז דהוא במעשה לחוד ע"כ אם הזיד במעשה חייב כרת לעולם משא"כ משוח גבי שאר מצות נשכח"ל אפילו הזיד במעשה ג"כ אינו חייב כרת אלא קרבן כגון לבתר הורייה דהא רבי רחמנא גבי הוריית ב"ד דאפילו כשהזיד במעשה ג"כ חייב בקרבן כשוגג דגזה"כ הוא דעשו זדון לשגגה אלא הוריית ב"ד כדאיתא לעיל ברפ"ק עי' בדברינו ברפ"ק בד"ה וכי יש זדון לשגגה עיי"ש מה שמבואר בשם הרא"ש ז"ל והיא מגזה"כ בבבלי דף ב' ע"ב וכיון דהוריית כהן משוח רבי רחמנא מגזה"כ דהוי דינו ממש כהוריית ב"ד ע"כ גזה"כ הזה הוא גם על הוריית כהן משוח ג"כ ולשיטת הירושלמי אין נפ"מ בין יחיד לציבור בזה בשוגג ועשה מזיד ועיין בפ"ק ה"ה בדברינו ומה שהזכיר יחיד הוא ליסנא דלעיל ועיין לעיל בדברינו ה"א ד"ה מתניתין ע"כ לא מצי למילף זדונו בכרת ושגגתו בחטאת מן ע"ז . כן נמי שאר מצות דהא בשאר מצות משכח"ל דאף זדונו בחטאת ואי דיליף לה מן ע"ז ה"א נהי משוח אצל ע"ז זדונו בכרת . אף משוח בשאר מצות זדונו בכרת . ובאמת אין זדונו בכרת . ומזה ג"כ ראיה גדולה לדברינו ברפ"ק :

(דף י ע"ב) מעתה לא יטמא בצרעת שאינו ראוי לבוא בקלות צריך לומר בדלות :

פ"ג (דף יא ע"ב) א"ל ובהדא ידא מטפחין א"ל לאו ס"ם יש בכאן דמוכח תיבת לא כמה פעמים שאין להם מובן . ובמס' סנהדרין בפ"ב גרסינן אלא ב' פעמים דאין להם מובן התיבת אלא ובל"ם שנ"ל א"ל והוא ר"ת אמר ליה וטעה המדפסים והדפים אלא במס' סנהדרין ובכאן לא ובאמת הוא א"ל בר"ת וה"פ ובהדא ידא מטפחין א"ל לאו א"ל אין בן לקיש ר"ל דשאל ר"י נשיאה מר"י היכן הוא בן לקיש לא א"ל . ר"ל דלא רצה להגיד ולגלות ליה היכן הוא א"ל אגא מפתחה ר"ל דרוצה הני להיליאו לחפשי כיון שמע ר"י כן גילה ליה א"ל בדא דמיגדלא :

(דף יב ע"א) חטאו בספק מ"ד משום שהגדולה מכפרת בשם שהיא מכפרת על הודאי כן מכפרת על הספק מ"ד אין חטאו וידיעתו שוין אין חטאו וידיעתו שוין בתמיה דהא קי"ל דאשם תלוי הנשיא פטור כהדיוט לעיל כפ"ב ה"ז במתניתין ע"כ לא שייך למימר אין חטאו וידיעתו שוין חטאו עד שלא נתמנו משנתמנו עברו ר"ל דחטאו ג' פעמים קודם שנתמנה ומשנתמנה וכשעבר ונודע על כולם לאחר שעבר . מ"ד משום שהגדולה מכפרת כפרה גדולה על הראשון הוא על מה שחטא קודם שנתמנה אע"פ שלא ידע בשעת גדולתו מן זה החטא שחטא קודם אעפ"כ מכפר ולאפוקי מהא דרבי מתניה בסמוך . וחייב על השני ועל השלישי ר"ל על מה שחטא משנתמנה וכשעבר מ"ד אין חטאו וידיעתו שוין והכא שוין החטא הראשון עם השלישי אבל השני שוה להראשון וחייב על הראשון והשלישי ופטור מן השני וכן בהטא בשמיעת קול כו' למ"ד שהגדולה מכפרת הכא מכפר אבל למ"ד משום שאין הטאו וידיעתו שוין הכא שוין דהא הנשיא חייב בזה כמו הדיוט וכהיא דחטאו בספק :

(שם) אמר רבי מתניה לעולם אין הגדולה מכפרת עד שתיוודע לו גדולתו נ"ל כגדולתו ר"ל שאין הגדולה מכפרת אלא א"כ נתודע לו בגדולתו שחטא קודם שנתמנה אבל אי לא נתודע לו מזה עד שעבר אין הגדולה מכפרת ופליג על ההיא דלעיל דקאמרינן דלמ"ד שהגדולה מכפרת כפרה גדולה על הראשון וחייב על השני ועל השלישי ז"א אלא דאין הגדולה מכפר עד שיתודע ליה בגדולתו :

(דף טז ע"א) מ"ט דר"מ משוח מה ת"ל כהן כו' אמר ר' הילא כל מדרש ומדרש כענינו . הסוגיא הזאת איתא במס' מגילה בירושלמי פ"ק ה"י הק"ע ז"ל מגיה קודם הייתי אומר קמא או אילו נאמר כהן ולא נאמר משיח הייתי אומר כו' מלבד שקשה להבין הפי' איני מבין האיך היה כלל הוא"מ דיאמר כהן ולא יאמר משיח הלא בברייתא מפורש אי כהן יכול מרובה בבגדים ת"ל משיח ונראה לפענ"ד דה"פ ובמקום דגרסינן או אילו נאמר כהן ולא נאמר משוח הגי' להיפך או אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן והוא דמתחלה קאמר אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר כך ואח"כ אומר עוד אופן או אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר כך ועל ב' אופנים קאמר דצריך לכתוב כהן ולא אתא לרבות מרובה בגדים ומתחלה קאמר אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר דקרא מיירי בכל המשוחים בשמן המשחה ומי שנמשח בשמן המשחה ל"ש כהן ולא שנא מלך ולעולם כהגירסא במסכת סנהדרין [ומדויק תיבת עולם] על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר דכיון דשוין תרווייהו בפרשה זאת שילאו מכלל יחיד לענין פר העלם דבר ממילא שוה משיח לנשיא גם בפרשה השני דהוא בשעיר על שגגת מעשה כדאיתא בת"כ פ' ויקרא פ"ב עיי"ש והיינו דקאמר לעולם המביא על העלם דבר פר הוא דמביא על שגגת מעשה שעיר הוי צריך שיאמר כהן לאשמועינן דכהן משיח דוקא שייך לפרשה זאת דהוא פר העלם דבר ולא נשיא שהיא על שגגת מעשה וממילא כהן אינו בשגגת מעשה כמלך וקאמר עוד אופן אחר או אילו נאמר משוח ולא נאמר כהן הייתי אומר דהקרא קאי דוקא על המלך המשיח אבל כהן משוח כלל לא ואינו מביא על העלם דבר פר ודוקא במלך מיירי הקרא והפרשה שנאמר מיוחד על המלך הוא על שגגת מעשה וכדגרסינן במס' מגילה הנ"ל א"ת כבר קדמה פרשת המלך הייתי אומר על העלם דבר מביא פר ועל שגגת מעשה מביא שעיר ר"ל דתרווייהו צריכי הפרשה שנאמר מיוחד על המלך הוא על שגגת מעשה והמקרא הזה הוא על פר בהעלם דבר והוי מוקמינן דוקא במלך משום דמצינו דחלקו הכתוב בשגגת מעשה אבל כהן משיח כלל לא הוי צריך שיאמר משיח וצריך שיאמר כהן דאילו לא כתיב כהן היה לטעות ב' טעותים ולאוקמי הפרשה הזאת על מלך לחוד או משום דחלקו הכתוב גבי שגגת מעשה או דכהן נמי כמלך גבי שגגת מעשה דהוי אמינא דבהעלם דבר מביא פר ושגגת מעשה שעיר תלי זב"ז ע"כ כתיב כהן :

(דף יג ע"א) ר' יצחק שאל אף בשאר כל הדברים כן כו' . שייך הסוגיא הזה הכא משום דתני במתניתין ומחזירין את הרוצח ע"כ נקט הכא כל הסוגיא עד המסקנא ועיקרה הוא במס' תרומות פ"ח עיי"ש :

(שם) כ"ג מקריב אונן ולא אוכל דברי ר"מ ר"י אומר כל אותו היום . ר"ש אומר גומר כל העבודה בין ר"מ ור"ש חדא בין ר"י ור"ש חדא בין ר"מ לר"י הכנסה ר"ל דהת"ק ס"ל דאם היה בחוץ לא היה נכנס כלל לעבודה אך אם הוא בפנים מותר להקריב ור"י ס"ל דכל היום רשאי להקריב והכוונה אפילו אם היה בחוץ מותר לכנוס דכל היום הזה כשר לכנס לעבודה ור"ש ס"ל דוקא כשאירע לו כשהוא עומד באמצע העבודה אז מותר לגמור אבל כשלא היה עסוק בעבודה אסור אפילו כשהוא בפנים ור' יעקב בן דסאי מוסיף דאף מפסיק ביניהן ר"מ אומר היה בפנים היה יוצא לבתר שגמר העבודה הראשונה ואם היה בחוץ מותר לכנוס לעבודה הראשונה ור"י אומר היה בפנים לא היה יוצא כל היום היה בחוץ נכנס ונתחלף בדפוס תיבת לא שמקומו אצל היה יוצא ונדפס אצל היה נכנס וטעות דמוכח הוא ור"ש ס"ל דגומר את כל העבודה שבידו בשעת מעשה אבל אם לא היה עבודה בידו אינו נכנס כלל :

(שם) ר"י בר"ב בשם ר"ה מתני' לרשב"ל כן הגי' במס' סנהדרין פ"ב ה"א ומן המקדש כו' . פי' מילתא אחריתי תני לה ולא שייך להא דלעיל ר"י אומר לא היה יוצא מן המקדש שנאמר ומן המקדש לא יצא לא יצא אינו חוזר כן הגי' במס' סנהדרין עיי"ש :

(שם ע"ב) לפי שזה מכפר וזה מתכפר כו' וזה דוקא גבי כפרה ומסיק הגמ' לענין נדבה נדבת משיח ונדבת נשיא נדבת משיח קודם . שהוא בכלל כל המקודש כו' נדבת ציבור ונדבת נשיא הגם דנדבת ציבור דהוא קיץ למזבח תדיר לגבי נדבת נשיא אך מפני כבוד המלך נדבת נשיא קודם וקמבעיא ליה נדבת משוח ונדבת ציבור מי קודם דבזה יש לומר דנדבת ציבור קודם מפני שכל התדיר מחבירו . וי"ל שנדבת משוח קודם משום שקודם לציבור בכפרה והוי כמו דאמרינן בעלמא דבוחט את העולה במקום החטאת כדי שלא לפרסם את החטאים ע"כ מקדמינן תמיד המשיח בנדבתו לפני הציבור כמו דמוקדם בכפרה ואין להקשות הא המשיח קודם לנשיא ונשיא קודם לציבור לא כ"ש שהמשיח קודם לציבור ז"א דהא דהנשיא קודם לציבור הוא מפני כבודו של מלך שכבודו הוא יותר מכ"ג כדאיתא בפי' אלו נאמרין דכה"ג נותן הש"ת למלך עיי"ש אבל לענין הקדושה המשיח קודם ולפיכך המשיח קודם למלך ודו"ק :

(שם) היה שם פר ע"ז ושעיר הבא עמו והטאת אחרת פר קודם לשעיר שעיר קודם לחטאת אחרת והטאת אחרת קודם לפר האיך עבידא ר"ל האיך יעשה ע"ז אמר ר' יוסי מכיון שהשעיר מחוסר זמן לפר ר"ל כיון דהשעיר בא עם הפר בקרבן אחד הוי השעיר מחוסר זמן לפר אם יקריבנו קודם הוי כמחוסר זמן ולאו בר הקרבה הוא ע"כ אי אפשר לאקדומי' לחטאת אחרת דהא תלוי בהפר ע"כ. חטאת אחרת קודם להפר והשעיר אחריו :

תוס' מסכת הוריות הרי"ד

(דף א ע"א) מה בין המחזיק עצמו שהוא כהן ונמצא ישראל שהוא פטור א"ל מהוריות ב"ד על' בפנים בדברינו ועי' דברינו יתורך קושית התוי"ט ז"ל דמקשה במס' פסחים דף עב ע"ב דלפיכך פוטר ר"י במתניתין דהאשה שהיתה אוכלת בתרומה וכן כהן שנודע לו שהוא ב"ג וב"ח בפטור משום דתרומה עבודה היא הא תינח בב"ג וב"ח אבל גרושה דקתני האשה שהיתה אוכלת בתרומה וכן העבד ואמרו לו מכרך דבך או נתנך לישראל דפוטר ר"י ג"כ מחומש והא התם לא שייכי עבודה באכילת תרומה דידהו . דהא הם אוכלים בתרומה מפני שהוא קנינו דכהן כמו בהמת כהן . ולא שייך בהיא תירוצא . אבל לדברינו ניחא שפיר דמתשבה ועבד לא צריכין כלל לתירוצא דעבודה היא משום דמחשבה ועבד מעיקרא לא קשה דהוא כדתירץ בירושלמי הכא דהוי כהוריות ב"ד דהא הם אוכלים אך מפני היתר בהתירים בתורה בפירוש היתר מכלל איסור ותלמלי שהורה התורה בהיתר לא היתה האשה בת ישראל או העבד אוכלים בתרומה . ואי בב"ג וב"ח שייך שפיר תירוצא דהבבלי ע"כ עולם שפיר כהוגן בכל דבירושלמי לא פריך מב"ג וב"ח אלא מה בין סבר שהוא כהן ונמצא ישראל דהוא רק מחשבה ועבד ולא פריך מה בין סבר שהוא כבר ונמצא פסול דהוא מב"ג וב"ח דז"א דב"ג וב"ח פטור מטעם דעבודה היא ואך כל הקושיא הוא מחשבה ועבד וע"ז שייך הך תירוצא דהוריות ב"ד ונמצא לפי דברינו דהבבלי במס' פסחים הנ"ל לא פריך רק מב"ג וב"ח אבל מחשבה ועבד לא מקשה כלל דהא התם פטור מטעם הוריות ב"ד וכדתירצו בירושלמי וכל קושיתם הוא רק מב"ג וב"ח. ועי"ז שפיר מפני דתרומה עבודה היא וסירובלמי לא פריך כלל מב"ג וב"ח דהתם פטור מטעם עבודה ורק מחשבה ועבד קפריך כמו דמדויק לשון הגמ' מה בין סבר שהוא כהן ונמצא ישראל ועי"ז שפיר מפני מהוריות ב"ד ועוד יש לתרולי קושית התוי"ט ז"ל ע"פ הפי' משניות להרמב"ם ז"ל בפ"ק דמס' ביצה דחכמים דהושיבו לר"מ מפני שהוא קנינו ר"ל דאין שום מעלה על העבד באכילת תרומה ואין שייך דהורידו אותו ממעלתו דהא לא הוי אלא מבהמת כהן עיי"ש. מבמש מזה דלר"מ הוי שפיר בעבד מעלה אכילתו בתרומה . ומורידין אותו ע"י ג"ש ממדריגת מעלתו . ע"כ י"ל דהסוגיא במס' פסחים הנ"ל אזיל בשיטת ר"מ ונמצא דהוי מעלה ותשיבה אצלם במצות אכילת תרומה ודוק :

שמאי

אומר *כל הנשים דיין שעתן הלל אומר מפקידה לפקידה אפילו לימים הרבה וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא מעת לעת [א] ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת *כל אשה [ב] שיש לה ווסת דייה שעתה והמשמשת [ג] בעדים הרי זו כפקידה הממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה: **גמ'** מהו דיין שעתן שאינן מטמאות טהרות למפרע: וחכמים* אומרי' לא כדברי זה ולא כדברי זה. לא כשמאי שלא נתן סייג לדבריו ולא כהלל שהפליג על מדותיו אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת. [ד] כיצד מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה בדקה עצמה בשני בשבת וראת בחמישי בשבת אין טמא אלא עד מעת לעת דארבעתא. כיצד מפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת בדקה בשחרית וראת במנחה אין טמא אלא עד שחרית. *תמן תנינן השרץ שנמצא במבוי מטמא [ה] למפרע רבי אמי בעי מתניתא דלא כשמאי אמר רבי יוסי אין לית הוא *כשמאי אפילו כהלל לית היא ולא מודה הלל במבוי שהוא מתכבד ושטף של גשמים עובר בו שהוא טהור. שמאי אומר הדא אשה על ידי שהיא רגילה במי רגלים עשו אותה כמבוי שהוא מתכבד ושטף של גשמים עובר בו והוא טהור. עד כדון בשבדקה ומצאתה נגוב

בדקה

הלכה א מתני' שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. משום דר' אליעזר אמר לקמן ד' נשים דיין שעתן תני נמי שמאי אומר כל הנשים לאפוקי מדר"א: דיין שעתן. נשים הרואות דם דיין שעתן לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך ולא אמרינן מקמי הכי נמי הוה דם וכותלי בית הרחם העמידוהו והיתה טמאה מקודם דכל הנשים מטמאות בבית החיצון ואע"ג שלא יצא הדם לחוץ דכתיב דם יהיה זובה בבשרה אע"פ שהוא בבשרה ולא יצא לחוץ טמאה וטעמא דשמאי דלא חיים להכי שאם אתה אומר כן יהא לבו של אדם נוקפו תמיד ופורש מאשתו ונמצא בטל מפריה ורביה: מפקידה לפקידה. בדקה היום ומצאת טהורה ולאחר זמן בדקה ומצאה טמאה חוששין למגעה מבדיקה ראשונה ואילך שמא עם סילוק ידיה ראתה וכותלי בית הרחם העמידוהו ולביטול פריה ורביה לא חיישינן דדוקא לטהרות הוא דמטמינן להו למפרע מפקידה לפקידה ולא לבעלה ושמאי אומר דלטהרות נמי לא מטמינן דא"כ לבו נוקפו ופורש נמי מתשמיש: לא כדברי זה. שמאי דמיקל טפי ואינו עושה סייג לדבריו: ולא כדברי זה. הלל שהפריז על מדותיו ומחמיר יותר מדאי דודאי ימים רבים לא מוקמי כותלי בית הרחם לדם: אלא מעת לעת ממעטת וכו'. לעולם הלך אחר הזמן המועט שבשניהן אם מפקידה לפקידה יותר על מעת לעת הלך אחר מעת לעת ולא תטמא אלא טהרות שנגעה מאתמול בשעה הזאת ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה כגון שבדקה עצמה שחרית ומצאת טהורה וערבית ומצאה טמאה לא מטמינן לטהרות אלא הנך דנגעה מבדיקת שחרית ואילך וטעמייהו דרבנן דאמרי מעת לעת לפי שחכמים תיקנו להן לבנות ישראל שיהו בודקות עצמן שחרית וערבית שחרית להכשיר טהרות של לילה להוציאן מכלל ספק טומאה וערבית להכשיר טהרות של יום וזו שישבה ולא בדקה הפסידה עונה אחת יתיר' משום קנס ואע"ג דלפעמים יש יותר מעונה אחת כגון שלא בדקה בשחרית ובדקה בצהרים ומצאת טמאה דמטמינן להו לטהרות מעת לעת למפרע ויש כאן שתי עונות יתירות טהרות של הלילה וטהרות של אתמול עד הצהרים השוו חכמים במדותיהן שלא תחלוק במעת לעת ולא פעם להוסיף ופעם לגרוע בו שלא ליתן דבריהם לשיעורין והלכה כחכמים: על יד. על כח מפקידה לפקידה הוא בא וממעטו: ווסת. זמן קבוע ונקבע לה הזמן שלשה פעמים ובדקה בשעת ווסתה ומצאה טמאה: דיה שעתה. ולא חיישינן דילמא מקמי הכי הוה דודאי אורח בזמנו בא: והמשמשת בעדים. בשדין ואמרינן בגמרא דתני ומשמשת בעדים כלומר מלוה על האשה שתשמש בשני עדים אחד שבודקת עצמה בו לפני התשמיש ואחד לאחר התשמיש: הרי זו כפקידה. אעד שלאחר התשמיש קאי דבדיקה שלפני התשמיש לא חשיבא בדיקה מעלייתא דליסמוך עלה שמתוך שהוא מהומה לביתה אינה מכנסת העד לחורין ולסדקין אבל בדיקה שלאחר התשמיש בדיקה מעלייתא היא וחשיבא כפקידה למעט על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה כגון ששמשה בצהרים ובערבית בדקה ומצאת טמאה לא מטמינן לטהרות דמבדיק' שחרית עד התשמיש שהרי בדקה עצמה אחר התשמיש והיתה טהורה ומהו דתימא דליחוש שמא ראתה טפת דם כחרדל וחיפתה שכבת זרע קמ"ל דלא חיישינן להא:

גמ' מהו דיין שעתן וכו'. כלומר דאשמעינן דלא פליגי אלא לענין טהרות וכדפרישית במתני': דארבעתא. עד אותו הזמן ביום הרביעי: תמן תנינן. לקמן בפ"ז: מטמא למפרע. כל הטהרות שנעשו במבוי עד שעת הבדיקה שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ: מתניתא דלא כשמאי. אם האי מתני' פליגא אשמאי דקס"ד דטעמיה דשמאי משום דאמרינן העמד אשה על חזקתה וטהורה היתה משעת בדיקת הראשונה והרי הכא מטמאינן המבוי למפרע ולא אמרינן העמידו על חזקתו: אין לית היא כשמאי אפי' כהלל לית היא. כלומר וליטעמיך דמדמת לה דין אשה ומבוי להדדי א"כ אם האי מתני' לא אתיא כשמאי אף כהלל נמי לא אתיא דהא מי לא מודה הלל במבוי שהוא מתכבד שדרכו להתכבד בכל יום דלא חיישינן לטמא בו הטהרו' למפרע כדקתני התם או עד שעת הכיבוד לפי שחזקתו שהוא מתכבד אם היה בו שרץ: ושטף. אי נמי אם שטף של גשמים עובר בו ושכיחי מים שעוברין בו שהוא טהור לפי שאם היה בו שרץ היו המים משטפין אותו והשתא אשה נמי דמיא למבוי שהוא מתכבד או שטף של מים עוברין בו כדמסיים ואזיל: שמאי אומר הדא אשה וכו'. כלומר לדידך אדרבה לשמאי ניחא טפי דהיינו טעמיה דהאשה זו על ידי שהיא רגילה במי רגלים עשו אותה כדין מבוי שהוא רגיל להתכבד או ששטף מים עובר בו והוא טהור והכא נמי לא חיישינן דהאי דם מעיקרא הוה בה דהרי מי רגלים היו משטפין אותו ולא היו מניחין להעמידו בה: עד כדון שבדקה ומצאתה נגוב. אבדיקה דאשה בעלמא קאי וכלומר עד כאן דמטהרינן במתני' בפקידה וסמכינן אשעת בדיקתה לכ"ע אלא בשבדקה ומצאתה נגוב לגמרי דבהא ודאי ליכא למיחש למידי:

בדקה

מסורת הש"ס

נדה ט' שבת טו עדיות פ"א מ"א

נדה דף כג פ' תוס' שם

שם ד ע"ב

(לקמן פ"ז) שם ג ודף נו

פ' נדה דף ג

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ה' ופ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ג סמ"ג לאוין קי"א

ב
ב מיי' פ"ט מהל' א"ב הל' ד ופ"ג מהל' משכב ומושב הל' ט סמ"ג שם

ג
ג ד מיי' פ"ג מהל' משכב ומושב הל"ד

ד
ה מיי' פי"ח מהל' אבות הטומאה הל"ד

מראה הפנים

שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. לאתי דאמרינן הכא בגמרא אשה על ידי שהיא רגילה במי רגלים וכו' יש לפרש כדברי התוספות בריש פרקין דטעמא דשמאי דס"ל אשה בדוקה היא והלל ס"ל כיון דשכיחו בה דמים כאינה בדוקה דמיא דבהאי סברא גופה פליגי. אם אמרי' ע"י שהיא רגילה במי רגלים כבדוקה דמיא או לא ועיין לקמן: **ולא** מודה הלל במבוי שהוא מתכבד וכו'. בזה יש לשאות ממה בקושיא וסריא דהתם אליבא טעמא דפלוגתייהו וזה דהתם לא פריך ממבוי אלא לשמאי ולטעמא דהעמד אשה על חזקתה דלהלל לק"מ דלא ס"ל העמד על חזקתו אלא כדבר דאתו מעלמא אבל לא בהאשה דמגופה אתיא וזהו לגי' רש"י ז"ל וכן לגי' התוס' דלא אמרינן העמד דבר על חזקתו אלא כר"ש והיינו ספק נגע ספק לא נגע אבל לא כרש"י וא"כ ל"ק להלל ממבוי דכרש"י הוא. והכא מדייק ר' יוסי למאי דפריך לשמאי ממבוי וה"ק ומאי טעמא. לא קשיא לך אדהלל דהא אשה למבוי המתכבד דמיא ומאי אית לך למימר על כרחך דלהלל לא ס"ל הא דמשום שעוברין בה מי רגלים תהוי כמבוי המתכבד אלא דהפ"ה אמרינן דכותלי בית הרחם מוקמי לדם ושמאי ס"ל דאין כותלי בית הרחם מעמידין לדם ומהאי טעמא גופיה לפי שמי רגלים מצוין בה ואי הוה בה דם מעיקרא הוי משכחא ליה דהמי רגלים היו שוטפין אותו לחוץ וא"כ כד אתינן להכי תו לא צריכין לטעמא אחרינא לפלוגתייהו אלא דבהא גופיה פליגי. אי מוקמי כותלי בית הרחם לדם או לא וכדאמרן ולא דמיא כלל למבוי וכדאמרינן התם נמי בזה דלהאי ליבנא וליבנא דהאשה מרגשת בעצמה ליכא למירמי כלל ממבוי. ומיהו הכא דמשמע מהכא דטעמא דמבוי דמטהרינן משעת הכיבוד לפי שחזקתו מתכבד הוא וזה מוכרח הוא דס"ל להאי ש"ס הכי מדמדמי מתכבד לשטף של גשמים עובר. בהא לא קאי המסקנא הכי התם בפ"ז דף כ"ו ע"ב דלא אמרינן חזקתו מתכבד אלא חזקתו בדוק הוא לפי שחזקת בני ישראל בודקין מבואותיהן בשעת כבודיהן וזה לא שייך לא בשטף של גשמים ולא לדמות לדין אשה לדין מבוי מהאי טעמא ולדייק אליבא דהלל והשתא כללו הכי ניחא הא דלא מדייק התם אליבא דהלל ממבוי מידי:

בדקה

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

בדקה ומצתה טהור רבי אמי בשם רב רבי בא בשם רב יהודה בדקה ומצתה טהור אסורה לביתה עד שיתנגב מעיינה חד רבי טובי אמר בשם רבי אבהו אסורה לביתה עד מעת לעת אמר רבי יעקב בר אחא כד סליקית להכא שמעיתה מן כל רבנן מותרת לביתה מיד. הוון בעיי מימר מאן דמר מותרת לביתה מפקידה הוא למעט מעת לעת ומאן דמר אסורה לביתה אינה כפקידה למעט מעת לעת ואפילו כמאן דמר אסורה לביתה כפקידה היא למעט מעת לעת ולמה היא אסורה לביתה [ל]שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין היא מתרגלת בדמים טמאין. בדקה ומצתה ספק פשיטא אינה כפקידה למעט מעת לעת הוא עצמו מהו שיטמא בספק נישמעינה מן הדא *טומטום ואנדרוגינס שראו דיין שעתן מה את שמע מינה א"ר יוסי טומטום ואנדרוגינס ספק ומעת לעת ספק ואין ספק לספק וכא ראייתה ספק ומעת לעת ספק ואין ספק לספק. הונא בר חייה אמר מעת לעת שאמרו לקדשים אבל לא לטהרות התיב רב חסדא והתני *מעשה בריבה אחת בעייתלו שהפסיקה לה שלש עונות ולא ראת ואח"כ ראת ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דייה שעתה וכי יש קדשים בעייתלו אלא בשנעשו *לטהרת הקודש ולא כחולין הן תיפתר שנעשו לטהרת מי חטאת שמי חטאת חמורין מן הקודש. תני מעת לעת שאמרו תולין אבל לא שורפין והוה ר' זעירא חדי בה אשכח תני *הרואה כתם מטמא למפרע ומה היא מטמאה האוכלין והמשקין והמשכבו' והמושבו' ומקולקלת למניינה ומטמא את *בועלה למפרע.

הרואה

(תוספתא פ"א) (תוספתא שם) נדה ס ע"ב (תוספתא פ"ט) פי' נדה טו ע"א ודף ז

בדקה ומלאתה טהור. אלא אם בדקה ומלאת דם טהור שהוא ממראה הטהור בהא פליגי אמוראי דלקמן: אסורה לביתה עד שיתנגב מעיינה. דס"ל להאי מ"ד דבדיקת אשה לטהרה לבעלה צריכה שתמלא מעיינה נגוב לגמרי דאי לאו הכי חיישינן שמא תתרגל אח"כ גם בדם טמא וכדלקמן: חד. מדרבנן ור' טובי שמיה קאמר משמיה דר' אבהו דאפי' עד מעת לעת חיישינן לבעלה שמא מתוך שהיא רגילה למלוא מראה טהור תמשוך לבוא ממנה ג"כ דם טמא ועד שתמלא נגוב לגמרי אז היא טהורה לבעלה או אחר מעת לעת שמלאת אותו מראה הטהור דתו לא חיישינן: שמעית מן כל רבנן. דלית הלכתא כהני אמוראי אלא מותרת לביתה מיד ולא חיישינן למידי כל זמן שלא מלאת למראה הטמא: הוון. בני הישיבה בעי מימר דלהני אמוראי דפליגי במלאת מראה טהור אם מותרת לביתה פליגי נמי אם הך בדיקה חשובה כפקידה היא לענין למעט מעת לעת אליבא דחכמי' דלמ"ד מותרת לביתה ודאי מפקידה היא חשובה למעט מעת לעת לענין טהרות ולמ"ד אסורה לביתה לא חשובה הך בדיקה כפקידה גם לענין טהרות ולמעט מעת לעת: ואפי' כמ"ד. ודחי לה הש"ס דלא היא דבהא לא פליגי דלכ"ע כפקידה היא לענין טהרות שהרי דם טהור הוא ולמה הוא אמר אסורה לביתה לחומרא בעלמא הוא דאמר שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין חיישינן נמי שהוא מתרגלת בדמים טמאין ושמא תתרגל בשעת תשמיש להיות נמשך ממנה גם מראה טמא הואיל ואין מעיינה נגוב לגמרי הוא: בדקה ומלאת ספק. שהוא ספק אם הוא דם טמא או טהור בהא פשיטא לן שאין בדוקה זו כפקידה למעט מעת לעת וכלומר שאם אח"כ תבדוק ותמלא טמאה דלא נטמא הטהרות מעת לעת למפרע מבדיקה אחרונה הא ודאי לא אמרינן שהרי בדיקה ראשונה מלאת דם ספק טמא ומהיכי תיתי שתמעט הך בדיקה למעת לעת מיהו הא קא מיבעיא לן: הוא עצמו. הדם ספק עצמו מהו שיטמא בספק למפרע כל מעת לעת משעת בדיקה זו שמלאה: נישמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא דנדה פ"א: טומטום ואנדרוגינוס. שמטמאין בדם כאשה כדתנן בפ"ב דזבים ואם ראו דיין שעתן דלא גזרו רבנן בהו לטמא למפרע: מה את ש"מ. למיפשט בעיין: א"ר יוסי ה"ק מה טעם אמרו דיין שעתן מפני שטומטום ואנדרוגינוס טומאתן מספק הוא דספק אשה הן וטומאת מעת לעת ג"כ מספק הוא ואין ספק לספק שלא גזרו חכמים אלא לדם טמא ודאי וה"נ כן דראייתה ספק טמא הוא ולא גזרו חכמים מעת לעת בכה"ג דהוי ספק ספיקא ולא חיישינן: מעת לעת שאמרו לקדשים. דוקא כגון שנגעה באוכלין ומשקין דקדש אבל לא לטהרות של תרומה: ואמרו דייה שעתה. דכיון שהפסיקה שלש עונות ולא ראתה הוי השתא ראייתה כראייה ראשונה ודייה שעתה: וכי יש קדשים בעייתלו. הא האי עובדא בזמן הזה הוה ולענין מאי אמרו דייה שעתה: אלא בשנעשו לטהרת קדש. כלומר לקדשים דקאמר הונא בר חייא לחולין שנעשו על טהרת הקדש ולא לחולין שנעשו על טהרת תרומה: ולא כחולין הן. בתמיה הא אנן תנן בפ"ב דטהרות חולין שנעשו על גב קדש הרי אלו כחולין: תיפתר. להא דהונא בר חייא שנעשו לטהרת מי חטאת שחמורין הן מן הקדש כדתנן בסוף פ"ב דחגיגה: תולין. לטהרות שנגעו בו אבל לא שורפין דטומאה' מעת לעת מספק הוא: והוה ר' זעירא חדי בה. בהאי ברייתא לפי דאשכח תני כה"ג בתוספתא שם פ"ט: הרואה כתם מטמאה למפרע. עד שעת כיבוסה של החלוק לפי שהחכמים החמירו בכתם בזה יותר מבראייה כדתנן התם: ומקולקלת למניינה. לפי שאבדה פתח נדותה שאם היתה יודעת ודאי יום ראייתה היתה יודעת לשמור אחר שבעה ימים אם תראה יום אחד להיות שומרת יום כנגד יום ואם תראה ג' רצופין תהא זבה אבל עכשיו טועה היא במנייל' לפי שאינה יודעת מתי היא בתוך י"א יום שבין נדה לנדה ודינה שלא תטבול עד שתשב ז' נקיים:

הרואה

מראה הפנים

בדקה ומלאתה טהור אסורה לביתה עד שיתנגב מעיינה. לא קאי האי דינא למסקנא ולא הוזכרה חומרא זו בגמרא דילן והכי נמי מסיק הכא לקמן דהאמר שמעית מן כל רבנן מותרת לביתה מיד ולא הביא הש"ס דהכא להא אלא לאשמועינן דאפי' להאי מ"ד כפקידה היא למעט מעת לעת לענין טהרות כדלקמן:

נישמעינה מן הדא טומטום ואנדרוגינוס שראו דיין שעתן. הרמב"ם ז"ל לא הביא להאי תוספתא לא בדין טומטום ואנדרוגינוס שכתב בפ"א ממשכב ומושב הל' ז' שלא העתיק אלא לשון המשנה דזבים ולא כתב כלום מדיין שעתן וגם לא זכר כלום בפ"ג שם בדיני טומאת מעת לעת שכנגדה לחלק בין עיקר הטומאה מספק הוא או לא כדמחלק הש"ס דהכא ופשיט לה מהתוספתא ונראה שדעתו ז"ל שלא פסק כהאי תוספתא וטעמו דהא כתמין נ"כ עיקר טומאתן מספק הוא כמבואר בכמה מקומות במכילתין וכמה שביאר בהדיא בדבריו בפ"ט מא"ב הל' כ' ומד"ס שכל הרואה כתם ה"ז טמאה וטומאה זו בספק שמא כתם זה מדם החדר בא וכן בפ"ג ממשכב ומושב בהל' ט'. ואעפ"כ טמאה היא למפרע כדאמרינן בהדיא בברייתא הכא לקמן וכן התם וכמו שביאר שם ואע"ג דבשאר חומרות אמר לא ילפינן טומאת מעת לעת מטומאת כתם כדאמרינן התם לקמן פ"ב דף ט"ו ע"א התם אין בור שחוץ לפניך הכא יש בור בחוץ לפניך מ"מ ראיה גדולה היא מכתם לענין דלא מבעיין להאי דינא לספק ספיקא כמו בכתם דעיקר טומאה הוא מספק ואפ"ה מטמינן הטהרות למפרע בטומאת ספק וע"כ לומר דהך ברייתא דטומטום ואנדרוגינוס לאו ככ"ע אתיא אלא כתנאי היא דברייתא דכתם פליגא עלה והכי מוכח מהתוספתא דפ"ג דקתני התם כל אשה שיש לה וסת כתמה מטמא למפרע שאם תראה שלא בשעת וסתה מטמאה מעת לעת דברי אומר החמירו בכתם יותר מן הראייה שהכתם מטמא למפרע והראייה אינה מטמאה אלא מעת לעת. ואי איתא אמאי לא חשיב האי חומרא שהכתם טומאתו למפרע אפי' הוא ס"ס וראייה אינה מטמאה מעת לעת אלא בראייה ודאית אלא לאו דלא פליג רבנן בזה וה"ז דומה למה שכתבו התוס' בדף כ"ט ע"א למוכח מהתם דמחמרינן אפי' בכמה ספיקי ע"ש. כך נלע"ד לטעמו דהר"מ להא דהכא ולא כמ"ש הרב בעל מל"מ בפשיטות לדינא להא דהכא:

ולא כחולין הן תיפתר וכו'. הכא פריך על האי אוקימתא דנעשו על טהרת הקדש מכח מתני' דטהרות כדפרישית בפנים והתם בדף ו' ע"ב משמע דנקט ללי' בתרא דרב הונא למסקנא וכפירושא בהאי ברייתא לקדש וכו' לחולין שנעשו על טהרת הקדש ולא לחולין שנעשו על טהרת תרומה ובדקאמר לקמן בפשיטות דאמר מר קיבלה מיניה רב שמואל בר יצחק בחולין שנעשו על טהרת הקדש וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' משכב ומושב שם ולכאורה סוגיא דהתם דלא כמתני' דטהרות אלא כמשנה ראשונה דפ' בתרא דמכלתין והרי הוא ז"ל פסק כמתני' דטהרות וכמשנה אחרונה דפ"ב כמ"ש בפי"א מאבות הטומאות הל' ט' וזו א'. מן השגות הראב"ד ז"ל שם מהסוגיא של מס' נדה וכו' והכ"מ לא ביאר בזה דתרתי פסקיו סתרי אהדדי אבל באמת דדעת הרמב"ם ז"ל שם דהא דחולין שנעשו על טהרת הקדש כחולין הן לענין שאין להם שלישי כמו שאר חולין וטעמא דאין החולין נתפסין בקדושת הקדש במקום דליכא דררא דטומאה דאורייתא. ומ"מ לשאר דברים מלינו דהקדש הן וכמ"ש הר"ש בסוף פ"ב דחגיגה דלא לכל הדברים הן כקדש. וזהו דליכא הא דהכא ואע"ג דליכא דררא דטומאה כדכתבו התוס' בדף ו' ע"א משום שרגילות הוא קלת שנעקר הדם לפני ראייתה לכך גזרו רבנן אף בחולין שנעשו על טהרת הקדש וכן בעלמא במקום דאיכא דררא דטומאה דאורייתא וזה נלמד מריש פ' חומר בקדש גבי הני מעלות דאית להו דררא דטומאה דאורייתא בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש וכו' וכמו שביאר הרמב"ם בזה בפי"ב מאה"ט בהל' י"ו וכזה עולין יפה כל פסקיו בכל מקום בענין חולין שנעשו על טהרת הקדש:

ומקולקלת למניינה ומטמאה את בועלה למפרע. ובתוספתא לא גרים למפרע וכן בגי' דהתם בדף ו' ע"א ליכא למפרע. וגי' דהכא כר"מ אתיא כדמפרש

ציון ירושלים [ל]שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין היא מתרגלת בדמים טמאים. עי' פ"מ שפירש הואיל ואין מעיינה נגוב לגמרי ומזה מבואר דמראות טהורים ג"כ באים מן המקור וכן מבואר בשו"ת תה"ד סי' רמו בהדיא וכן משמע בבלי נדה יט וכן נראה מכת"כ שהובא בב"י ר"ס קפ"ג וגם מכל הפוסקים נראה כן דהרי מן התורה אינו טמא מראות טמאות עד שתרגיש שבאה מן המקור וא"כ איך השב מראות טמאות ומראות טהורות הא זה בא מן המקור וזה אינו בא מן המקור ומכאן תימה גדולה על הרא"ש בחינוך מלוס ר"ז שכתב כי כל דם שאינו מחמשה דמים טמאים אינו בא מן המקור והוא תימה גדולה ובגליון החינוך כתבתי עוד בזה. ועי' רמב"ן ורשב"א מס' נדה דף יט שם מ"ש בשם ר"ת קושיא ותירוץ:

מסורת הש"ס

(תוספת' פ"ט)

(שם פ"ג)

נדה דף כ

שם ג פ"א

(תוספת' פ"ק)

שם ז פ"ב

הרואה דם מטמא למפרע ומה היא מטמא האוכלין והמשקין והמשכבות והמושבות ואינה מקולקלת למניינה ואינה מטמא את בעלה למפרע רבי עקיבא אומר מטמא את בעלה למפרע וזה וזה תולין אבל לא שורפין. תמן אמרין מעת לעת שאמרו משכבה כמגעה מה כבועל נדה ואינו מטמא בהיסט ואינו מטמא בכלי חרם אשכח תני *מטמא בכלי חרם בהיסט. מעת לעת שאמרו מגעה ברשות הרבים מהו נישמעינה מן הדא *מעוברת ומיניקה טהורות לבעליהן וכן אשה שיש לה וסת ושאר כל הנשים טהורות בביאה ומטמאות במגע הדא אמרה ודאי מגעה ברשות הרבים טמא. רבי יודן בעי בדקה חלוקה בשחרית ומצתה טהור ובמנחה ומצאת עליו כתם פשיטא חלוקה אינו טמא אלא עד שעת בדיקה גופה כהו שיהא טמא מעת לעת. כלום את מטמא גופה אלא מחמת חלוקה הלוקה אינו טמא אלא עד שעת בדיקה וגופה טמא מעת לעת: והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה. היך עבידא בדקה עצמה בשחרית ושימשה בעד בחצות וראת במנחה אין טמא אלא עד שעת תשמיש לוי אמר בעד של אחר התשמיש היא מתניתא אבל בעד שלפני [א] התשמיש *המומה היא לביתה ואינה בודקת יפה רבי אבון בשם רבי זעירא בעד שלפני התשמיש היא מתניתא אבל בעד של אחר התשמיש דיהא היא מחמת שכבת זרע:

הלכה ב מתני' כיצד דייה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות פירשה וראת דם היא טמיאה וכולן טהורות אע"פ שאמרו מטמא מעת לעת אינה מונה אלא משעה [ב] שראת *רבי אלעזר אומר ארבע נשים דיין [ג] שעתן בתולה ומעוברת ומיניקה וזקינה אמר רבי יהושע לא שמעתי אלא בתולה אבל הלכה כרבי אליעזר:

גמ' אמר רבי יהושע לא שמעתי אלא בתולה אבל הלכה כרבי ליעזר. *אין אומרין מי שלא ראה את הלבנה יבוא ויעיד אלא אומר מי שראה את הלבנה יבוא ויעיד אתה לא שמעת אני שמעתי *כל ימים שהיה ר' ליעזר קיים היתה הלכה כרבי יהושע משמת רבי ליעזר הנהיג רבי יהושע הלכה כרבי ליעזר. מה נן קיימין אם בששמע רבי ליעזר מפי אחד ורבי יהושע מפי שנים בין בחיים בין לאחר מיתה תהא הלכה כרבי יהושע ואם בששמע רבי יהושע מפי אחד ורבי ליעזר מפי שנים בין בחיים בין לאחר מיתה תהא הלכה כר' ליעזר כהדא דתני אחד אומר שמעתי מפי שנים ושנים אומרים שמענו מפי אחד [ד] ייפה כח האחד ששמע מפי שנים מכח השנים ששמעו מפי אחד אלא כן אנן קיימין בשוין זה שמע מפי אחד וזה שמע מפי אחד זה שמע מפי שנים וזה שמע מפי שנים בחייו לא ראה דעתו לאחר מיתתו ראה דעתו

מה

פני משה

הרואה דם מטמא מעת לעת. כצ"ל כמו שהוא בתוספתא: ואינה מקולקלת למניינה. לפי שאינה מונה אלא משעת ראייתה: וזה וזה. טומאת כתם למפרע וטומאת דם מעת לעת תולין אבל לא שורפין והיינו דחדי ר' זעירא בברייתא קדמייתא דהכי אשכחן בתוספתא: תמן. בבבל אמרין מעת לעת שאמרו משכבה כמגעה ומפרש ואזיל: מה. האי כמגעה דקאמרי אם דינו כבועל נדה הוא לענין משכב ומושב שלו דקי"ל דאין משכב ומושב של בועל נדה מטמא אדם לטמא בגדים וזהו אינו מטמא בהיסט ולא כלי חרס ועל משכב ומושב קאי וה"נ משכבה ומושבה במעת לעת אינו מטמא אדם לטמא בגדים: אשכח תני. הדר קאמר דלא היא דהא אשכח תני בתוספתא שם שהיא מטמא במעת לעת כלי חרס בהיסט וכלומר בכלי חרס המוקף צמיד פתיל דלא שייכא ביה טומאת מגע מטמא בהיסט כדין הזב והנדה והשתא האי כמגעה דקאמרי כמגע בעלמא הוא כמה שהנוגע בנדה עצמה מטמא נמי הבגדים שעליו כך משכבה ומושבה במעת לעת נמי מטמא האדם לטמא בגדים: מעת לעת שאמרו. לטמא מספק ולענין מגעה ברה"ר מהו אם הוי כספק טומאה בר"ה דפטור הוא או לא: נישמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא שם פ"ג: טהורות לבעליהן. בלא בדיקה לפי שחזקה שדמיהן מסולקין הן וכן אשה שיש לה וסת לא חיישינן שלא בשעת וסתה: ושאר כל הנשים. שאין להן וסת קבועה טהורות בביאה דלבעליהן לא גזרו כל זמן שלא ראו ומטמאות במגע לטהרות מעל"ע של ראייתה: הדא אמרה ודאי מגעה בר"ה טמא. דהא מטמאות במגע סתמא קתני ואין כאן דין ספק טומאה ברה"ר דלא אמרו טהור אלא בספק נגע ספק לא נגע אבל הכא כיון דודאי נגעה בכל מקום שנגעה מטמא בטומאת מעת לעת שהיא טומאת ספק דתולין הן: גופה מהו שיהא טמא מעת לעת. מי אמרינן כיון דהיא עצמה לא בדקה ועכשיו היא טמאה מחמת הכתם דהוי כטומאת עצמה לענין טומאה למפרע כלום. ומתמה הש"ס דמאי קמיבעיא ליה כלום טמאו את גופה אלא מחמת כתם שבחלוקה חלוקה אינו טמא וכו'. וכיון דהאי פשיטא לך דאין חלוקה מטמא אלא למפרע עד שעת בדיקה ה"ה בגופה ולא יותר: היך עבידא. לענין מאי קאמר המשמשת בעדים ה"ז כפקידה וקאמר בדקה עצמה וכו': לוי אמר בעד שלאחר תשמיש היא מתני'. בהא אמרו ה"ז כפקידה: ר' אבון. אמר איפכא דבעד שלפני התשמיש ליכא למיחש למידי אבל בעד שלאחר התשמיש דיהא היא מחמת שכבת זרע וחיישינן שמא תלאה טפת דם כחרדל ותחפנו שכבת זרע:

הלכה ב מתני' היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות. הא דלא תני היתה עסוקה בטהרות ופירשה וראת וקתני יושבת במטה לאשמועי' דמשום שיש לה וסת ודיה שעתה המטה נמי טהורה כדקתני וכולן טהורות. הא אם אין לה וסת דמטמאה מעת לעת טמאה נמי מטה כמשכב נדה עצמה שמטמא טומאה חמורה לטמא אדם והבגדים שעליו: אע"פ שאמרו. אשה שאין לה וסת מטמאה מעת לעת אינה מונה ימי נדה אלא משעה שראתה: ר"א אומר ד' נשים דיין שעתן. כדמפרש במתני' דלקמן ולפי שאינן רגילות לראות דם: אבל הלכה כר' אליעזר. והכי מסיק בגמרא דהלכה כר' אליעזר:

גמ' אין אומרין מי שלא ראה וכו'. כך היה משיב ר"א לרבי יהושע: כהדא דתני אחד אומר וכו'. כדאמרינן בפ"ד דעדיות אני שמעתי מפי המרובין ואתה שמעת מפי היחיד מוטב להניח דברי היחיד ולאחוז דברי המרובין אלמא דאחר השמועה מפי שנים אזלינן ולא אחר זה ששמע מפי היחיד: אלא כן אנן קיימין וכו'. דמפי השמועה היו שניהם שוין בה אלא דבסברא הוו פליגי מעיקרא ובחייו לא נראה לו דעתו של רבי אליעזר ולאחר מותו ראה דעתו:

מה

עין משפט נר מצוה

ה
[א] מיי' פ"ג ממשכב הל"ד

ו
[ב] מיי' פ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ג

ז
[ג] מיי' פ"ד מהל' משכב ומושב הל"א ופ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ד סמ"ג לאוין קי"א

ציון ירושלים

[ד] ייפה כח אחד ששמע מפי שנים עי' הגפ"ז סי' יג בעי' מא וכו"ת ב"ת סימנות סי' עד וכו"ת פנ"י סי' ת יט ודו"ק היטיב:

מראה הפנים

כדמפרש שמואל התם בדף ע"ו ע"א להמתני' שם אליבא דר"מ אבל לחכמים דפליגי עליה אינה מטמאת בועלה אלא מכאן ולהבא:

תמן אמרין מעת לעת שאמרו משכבה כמגעם. זהו נרייתא דהבי' מי בפרקין שם וכדפריבית בפנים כמסקנא דרבא. וכן הא דבועל נדה כדפריבית דהמשכב ומושב שלו קאי. דאלו הוא עצמו בהדיא תני בת"כ דמטמא אדם וכלי חרס בהיסט ומייתי לה התם לקמן בפ"ד דף ל"ג ע"א וכ"פ הרמב"ם ז"ל ברפ"ג ממשכב ומושב:

הדא אמרה ודאי מגעה ברה"ר טמא. בתוס' התליעו להא דהכא כמבואר בדבריהם בריש מכלתין ובדמוכח מהתוספתא. והרמב"ם ז"ל בפתם דבריו שם בזה נראה דג"כ דעתו ז"ל כהתוספתא ובפסקא דהאי תלמודא כהא וסמך על מה שביאר בדין בספק טומאה ברה"ר בפט"ו מאה"ט שאינו אלא בספק נגע ספק לא נגע כמ"ש שם בהל' ח' וא"כ ודאי מגע בטומאת מעת לעת אף ברה"ר הדין הוא כאן דטומאתו בספק הוא כמה שאמרו ועוד דהוא בכלל מה ששנה בפ"ד דטהרות גבי אלו ספיקות שטהרו חכמים וכו' אבל דבר שהוא אב הטומאה והוא מד"ס ספיקו טמא והרי דינים אילו שבמשנתינו כאן קרא הוא ז"ל לכולן אבות הטומאות מד"ס כמו שכתב בפ"ג ממשכב ומושב ואף דמתני' דטהרות לא איירי אלא בדבר שהוא אב הטומאה ודאי מד"ס ולא בספק מיהו כל זה לענין ספק מגע ולא לודאי מגע כמו שמבואר בדבריו ז"ל בתה"ט שם בהל' א' שכתב אבל אב הטומאה שהוא מדברי סופרים ספיקו טמא אלא אם כן היה האב עצמו טמא בספק כגון בית הפרס וארץ העמים שאין שורפין על ספק מגען. וא"כ בודאי מגען הכא דינו לעולם בין ברה"י בין ברה"ר שוה הוא וכמה שאמרו דתולין הן:

לוי אמר בעד שלאחר התשמיש היא מתני'. זהו כרב יהודה אמר שמואל התם בדף ה' ע"א עד שלפני תשמיש אינו ממעט כפקידה וכו'. וכדמפרש התם דקמ"ל דלא אמרינן שמא תראה טפת דם כחרדל ותחפנו ש"ז ודלא כר' אבון דהכא. והאי קמ"ל דקאמר נריכין אף לבינוייתא דתנ"א דהתם דקאמר תני ומשמשת מיהו לפתי פיניית א"כ

עין משפט
נר מצוה

ח
א מיי' פ"ט מהל' אסורי ביאה הל"ה ופ"ד מהל' משכב ומושב הל' א סמ"ג לאוין קיא

ט
ב מיי' פ"ט מהל' הב ני ביאה הל"ד ופ"ד מהל' משכב ומושב הל"ז סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' קפט סעיף לג

י
ג ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע יו"ד שם

יא
ה מיי' פ"ט מאסורי ביאה הל"ה ופ"ד ממשכב הל"א סמ"ג שם

יב
ו מיי' שם פ"ו הל"א סמ"ג שם ועשין רמג

מסורת הש"ס

נדה ס

שם ח

(תוספתא ד' כ' פ"ג) שם

(תוספתא פ"ג)

שם לה פ"ג

מה חמית מימר בשראה דעתו. מאי חזי לאחר מוהו יותר מבחייו ומהיכן למד לראות דעתו: כהדא דתני. מהאי ברייתא למד כן: כתמן טמא למפרע. דבכתמים החמירו: מפני שאין לה כתמין. דמכיון דלא הגיע זמנה לראות לא גזרו על כתמין שלה: וחכ"א. דוקא באלו ארבע נשים החמירו בכתמיהן אבל תנוקת אפי' הגיעה זמנה לראות כתמה כראייתה ראשונה ודיה שעתה: אמר ר' ינאי מפני שטירפה מצוי. כלומר להכי אצטריך לאשמועינן דאפי' בתנוקת שהגיעה זמנה לראות וה"א מפני שטירפה מצוי נחמיר בכתמה דאימר חזיא ולאו אדעתה קמ"ל והשתא ק"ו מה אם זו שטירפה מצוי ואת אמר דייה שעתה כראייתה אלו ארבע נשים שאין טירפן מצוי לכ"ש ומכאן הוא שראה ר' יהושע דעתו של ר"א וחזר בו ממה דהוה פליג עליה מעיקר' והנהיג הלכה כר"א:

הלכה ג מתני' כל שלא ראתה דם כל ימיה. דם נדה כדמפרש בגמרא: משיודע עוברה. לסוף שלשה חדשים מיום שנתעברה: משתגמול את בנה. כלומר עד זמן שהגמול את בנה והוא כ"ד חדש: ר"מ אומר מטמאה מעת לעת. דקסבר ר"מ דם נעכר ונעשה חלב וכשאינה מניקה את בנה אפי' בתוך כ"ד חדש חוזר הדם למקומו וחוזרת להיות רואה: וחכמים אומרים דייה שעתה. דקסברי שהיולדת אבריה מתפרקין ואין דמה חוזר עד כ"ד חדש ומשם ואילך הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה ואע"פ שמניקה והולכת ד' וה' שנים והלכה כחכמים:

גמ' כן היא מתניתא כל שלא ראתה דם נדה מימיה וכו'. כלומר דלא תיקשי הא קתני ואע"פ שנשואה וא"כ ודאי ראתה דם שהרי נבעלה אלא שלא ראתה דם נדה מימיה קאמרינן מפני שבתולה שאמרו בענין זה בתולה לדמים אמרו ולא בתולה לבתולים: פעמים שהיא בתולה לדמים ואינה בתולה לבתולים. כלומר בדמים שהיא רואה בתולה לדמים היא שפעם ראשונה היא ואע"פ שעדיין בתולה היא וראייה זו אינה בתולה לבתולים כדמפרש ואזיל בשראת ואח"כ נישאת דעדיין היא בתולה בשעה שראתה ובתולת דמים היא נקראת בראייה ראשונה: בתולה לבתולים. היא נקראת בשנישאת ורואה דם בתולים ואם אח"כ ראתה אז נקראת בתולה לדמים: תני. בתוספתא דשביעית פ"ג: כל שלא נקללה מימיה. שכן דרך לקוללה כדי שיתעבה ויוציא ענפים הרבה במקום החתך ונקראת בדן השקמה: כל שאין בה חרץ. כלומר כל שאין נראית בה חריץ ואע"פ שלא נודע אם נחרץ בה מימיה נקראת בתולת הארץ ונפקא מינה למקח וממכר אם אמר לו בתולת קרקע אני מוכר לך נותן לו כל שאין נראה בה חריץ

ובתוספתא גרים כל שאין בה חרס: ואפי' נישאת ואפי' עיברה. כלומר הא דקתני ואע"פ נשואה ולא עוד אפי' אלא עיברה ועדיין לא ראתה דם נדה בתולת דמים נקראת וכן תני בתוספתא דנדה פ"א ואע"פ שנשאת והיו לה בנים אני קורא אותה בתולה עד שתראה ראיה ראשונה: ואפי' מניקה ואפי' שופעת וכו'. כלומר וכן הא דקתני מניקה ואפי' היא שופעת כל שבעה לזכר וי"ד לנקיבה. א"כ דהכל על בתולה קאי אפי' עיברה ואפי' מניקה ואפי' שופעת כל שבעה לזכר וי"ד לנקבה דם לידה הוא ועדיין אני קורא לה בתולת דמים. ומדייק הש"ס על האי לישנא דקאמר כל שבעה לזכר דמשמע שהיא שופעת כל שבעה לזכר שיוולד לה וכן כל י"ד לנקיבה והיינו דמתני' וקסמא בידיה וכי קסמים בידיה לידע אם תלד זכר או נקיבה אלא אימא הכי בשעה שהוא זכר שבעה ובשעה שהיא נקבה י"ד: והיא שהפסיקה דם טוהר. כלומר הא דאמרינן מניקה דייה שעתה והוא שהפסיקה מדם טוהר שלה שפסקו דמי טוהר ולא ראתה ואח"כ ראתה דיה שעתה: כהדא דתני. בתוספתא שם הפסיקה דם טוהר וכו'. ופריך הניחא על דעתי' דרב דהוא אמר מעיין אחד הוא דם טמא ודם טוהר ממעיין אחד הן אלא שהתורה טמאתו בתוך שבעה לזכר וי"ד לנקיבה והתורה טהרתו בתוך ימי טוהר שלה ואח"כ חוזר לדם טמא ניחא הא דאמרינן והוא שהפסיקה מדם טוהר שלה דאז מחשבינן ליה אח"כ לראייה ראשונה ודייה שעתה דאם לא הפסיקה אחר כלות ימי טוהר ועדיין היא שופעת א"כ אין דמיה מסולקין שהרי מעיין אחד הוא והכתי לא פסק מעיינה: על דעתיה דר' ינאי. וכן לר' ינאי דאמר מעיין אחד אלא שהוא משתנה מדם טמא שבתוך שבעה לזכר וי"ד לנקיבה לדם טהור שבתוך ימי טוהר וחוזר ומשתנה אח"כ לדם טמא נמי יאות הוא שצריך שתפסוק אחר כלות ימי טוהר ואז אם תראה כראייה ראשונה היא ודייה שעתה: על דעתיה דלוי. אלא ללוי דהוא אמר שתי מעינות הן נסתם הטמא של תוך שבעה לזכר וי"ד לנקבה ונפתח הטהור של ימי טוהר ולדידיה לאחר כלות ימי הטוהר נסתם הטהור ונפתח הטמא ואם כן אפי' לא הפסיקה דם טוהר תהא דייה שעתה בראייה ראשונה שאחר ימי טוהר שהרי מעיין אחר הוא ולא מאותו מעיין שראתה בתוך ימי טוהר: אמר ר' מנא טעמא דלוי וכו'. כלומר לא כדקא סלקא אדעתיך דללוי אין צריך הפסק כלל משום דשני מעיינות הן אלא ודאי צריך הפסק ומשום שמתרגלת היא בדמים טהורין כל ימי טוהר איכא למיגזר שתהא מתרגלת בדמים טמאין ולא תבחין להפריש ביניהן ולפיכך צריך שתפסיק ואז כשתראה דייה שעתה:

יכיל

מה חמית מימר בשראה דעתו כהדא דתני ארבע נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן טמא למפרע חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות מפני שאין לה כתמין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים ארבע נשים שאמרו חכמים דיין שעתן *כתמן טמא למפרע אבל תינוקת שהגיע זמנה לראות כתמה כראייתה מה ראייתה דייה שעתה אף כתמה דייה שעתה אמר רבי ינאי מפני ששירפה מצוי ומה אם זה ששירפה מצוי את אמר דייה שעתה אלו שאין שירפן מצוי לא כל שכן מיכן שראה דעתו:

הלכה ג מתני'

אי זו היא בתולה [ה] כל שלא ראת דם כל ימיה אף ע"פ נשואה [ו] מעובר' משיודע עוברה מיניקה משתגמול את [ז] בנה נתנה בנה למיניקה וגמלתו או מת רבי מאיר אומר מטמאה מעת לעת וחכמים אומרים [ז] דייה שעתה: גמ' כן היא מתניתא כל שלא ראת דם נידה מימיה ואף על פי נשואה בתולה לדמים אמרו אבל לא בתולה [ט] לבתולים. *פעמים שהיא בתולה לדמים ואינה בתולה לבתולים פעמים שהיא בתולה לבתולים ואינה בתולה לדמים בשראת ואחר כך נישאת בתולה לבתולים בשנישאת ואח"כ ראת. תני *שלש *בתולות הן בתולת אדם בתולת שקמה ובתולת הארץ בתולת אדם כל שלא נבעלה מימיה בתולת שקמה כל שלא נקצצה מימיה בתולת הארץ כל שלא נחרץ בה מימיה רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין בה חריץ ואפילו נישאת ואפילו עיבירה ואפילו מיניקה ואפילו שופעת כל שבעה לזכר וכל ארבעה עשר לנקיבה. וקסמא בידיה בשעה שהוא זכר שבעה ובשעה שהיא נקיבה י"ד והיא שהפסיקה דם טוהר כהדא דתני *הפסיקה דם טהור ולא ראת ואח"כ ראת ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דייה שעתה. על דעתיה דרב דהוא אמר מעיין אחד [י] הוא אלא שהתורה טיהרה אותו ניחא על דעתיה דרבי ינאי דו אמר מעיין אחד הוא אלא שהוא משתנה יאות על *דעתיה דלוי דהוא אמר שני מעינות הן אפילו לא הפסיקה דם טוהר תהא דייה שעתה א"ר מנא טעמא דלוי שמתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין היא מתרגלת בדמים טמאין א"ר יוסי בי רבי בון

יכיל

מראה הפנים

א"כ תובה היא אף להנשים דדיין שעתן לטמא בגדים דאדלעיל קאי כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה ומטמאת בגדים כדכתבו התוספות שם ד"ה תני ומטמאת וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מא"ב הל' י"ו כהאי שינויא בתרא ועיין עוד מזה בסוף פרקין: ארבע נשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן טמא למפרע. ברייתא זו ג"כ כר"מ היא כדאמר שם אליביה דמחמיר בכתמים הוא אבל במסקנא כר"ח בן אנטיגנוס דהתם דכתמן כראייתן:

על דעתיה דרב דאמר מעיין אחד הוא וכו'. האי שקלא וטריא דסוגיא דהכא בכתובות כמקלות משקלא וטריא כסוגיא דהתם גבי פלוגתא דרב ולוי בפ"ד דף ל"ט ע"ב. וכן כהא דקאמר התם בשופעת מתוך מ' לאחר מ' דללוי לקולא משמע דלדידיה כל זמן שלא פסקה לא נסתם מעיין הטהור. והכא מדייק אליביה כעין דמדייק התם מברייתא דבוין ואיפכא מדייק התם ולרב. ובארתי הכא לפי משמעות הסוגיא ואין להאריך בזה. ולדינא מבואר הוא דקי"ל כרב דמעיין אחד הוא:

מסורת הש"ס

יכיל לוי פתר לה מן הדא דתנינן ר' יוסי אומר וכו'. כלומר דלא תיקשי ללוי מן הדא דתנינן ר' יוסי אומר מעוברת ומניקה וכו' ותני עלה ימי עיבורה וימי מניקותה מצטרפין לג' עונות דאם הפסיקה שתי עונות בימי עיבורה ועונה אחת בימי מניקותה דהא דחזאי דם לידה לא קשיא דדם נדה לחוד ודם לידה לחוד ומיהו השלמה לשלש עונות בעינן ולרב הוא דניחא דאמר מעין אחד הוא ולפיכך אם רואה היא אחר שיעברו דם לידה והיינו אחר שבועיים מטמאה מעת לעת דלא עברו עליה ג' עונות שלא ראתה אבל ללוי הוי קשיא למה לן שתפסיק ולא תראה אחר שבועיים הרי אפי' רואה היא לאו כלום דמעיין אחר הוא ולאו ממקום טמא הוא בא והויא כדם ירקה ודם טוהר ואמאי צריכה להפסי' שלש עונות בלא ראייה והיינו דקאמר דיכיל לוי פתר לה דהוא סבר מעין אחד הוא כלומר דהאי תנא ס"ל דמעין אחד הוא אבל אנא לא ס"ל כהאי תנא אלא דשני מעינות הן: עד כמה הוא הכרת העובר. שנאמר בה דייה שעתה. וגרסינן להא בפ' החולץ הל' י"א עד סוף הלכה: אע"פ שאין ראיה לדבר וכו'. משום דאיכא דילדה לט' ואיכא דילדה לז' וניכר עוברה לשליש ימיה והלכך לאו ראיה גמורה היא: ואפי' מעוברת רוח. שלפעמים יקרה לאיזה סיבה בנשים שנראות כמעוברות ובעת הלידה הוא רוח: הרינו וגו'. אלמא דהריון רוח שמיה הריון ודיה שעתה: אפי' רובו של ראשון וכו'. כבר ניכר העובר והן ס"ב יום וכטעמיה דכמשלש חדשים כתיב: תשעים יום שלימין. כל החדשים שלימין של ל' יום: ושמואל אמר הן ועיבוריהן. כלומר ג' חדשים בעינן וכמו שהן שלימין בעבוריהן לפי סדרן א' מלא וא' חסר: אתא עובדא וכו'. כלומר שלא היה שם רובו של ראשון ורובו של אחרון אלא שילדה לששה חדשים שלימים לימים שבאמצע היו תמשה חדשים שלימין והראשון והאחרון היה ספק אם י"ג ימים מן הראשון וי"ז מן האחרון או

טהרינהו דכתיב זוב דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ועד כמה תלינן הדמים בקישוי: אפי' ארבעים וחמשים יום. קודם שילדה כל שלא שפתה מן הקישוי יום אחד סמוך ללידתה לא מיקריא יולדת בזוב: דיה חדשה. דיה אם נטהר את הקושי חדש אחד והיינו חדש תשיעי אבל קשתה ג' ימים בחדש השמיני והיו בתוך י"א ימי זיבה ואפי' קשתה והולכת כל התשיעי הרי זו יולדת בזוב מחמת ג' ימים של השמיני: זאת אומרת שהאשה יולדת לחדשים מקוטעים. כלומר דמדייק מדקאמר לר' יהודה דיה חדשה ולא קאמר ל' יום דהוה משמע כל שלשים יום של חדש התשיעי צריך שיהיו בקושי לאפוקי שלא שפפה סמוך ללידה ומדקתני דיה חדשה משמע אפי' הקושי היה בתחלת חדש התשיעי ואח"כ שפתה אין זו יולדת בזוב ובלבד שלא תראה דם בימי השופי וטעמא דמילתא משום דאמרי' דיולדת היא למקוטעין ומכי עייל החדש התשיעי הויא זמן לידתה דשיפורא גרים והלכך כל דמים שהיא רואה בו בקושי ואפי' בתחילת החדש אינו אלא מחמת הולד ואע"ג דאיכא שופי בתרייהו וא"כ ש"מ דיולדת למקוטעין דאל"כ ניתני שלשים יום: ר' יוסי בר בון. פליג ואיפכא הוא דמדייק מדקתני חדשה ולא קתני דיה חדש דהוי משמע אפי' בתחילת החדש וחדשה כל החדש שלם משמע שצריך שיהא בקושי וש"מ דאינה יולדת למקוטעין: סוף דבר עד שתלד. אם דוקא בולד קיימא מטהרינן בקושי ולא אפי' הפילה דאין קושי לנפלים ולא איפשיטא הכא: שמעית בשם שמואל. דלא מחלק בין הכרת העובר לבין לידתו דבכולן שלימין בעינן ולא נתברר לי ממי שמעתי דבר זה בשמיה דשמואל: ואיקפד ר' יוסי לקיבליה. לקביל דחזקיה על שהכחיש בזה: אילו יהושע שהיה קשור למשה. שהיה עומד תמיד אצלו ומשמש לפניו לא הוה אמר כן דלא אמר משה לזה שאפשר שאמר איזה דבר והוא לא שמע: והוא אמר כן. בתמיה: חזר ואמר. ר' חזקיה

תורה אור

יכיל לוי פתר לה מן הדא דתנינן רבי יוסי אומר מעוברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות דיין שעתן ותני עלה ימי עיבורה וימי מיניקותה מצטרפין לשלש עונות דהוא סבר מעיין אחד הוא *עד כמה הוא הכרת העובר סומכוס אמר משום ר"מ עד שלשה [א] *חדשים אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °ויהי כמשלש חדשים וגו' אמר רבי יודן ואפילו מעוברות [י] רוח °הרינו חלנו כמו ילדנו רוח °תהרו חשש תלדו קש וגו' רבי זעירא רבי בא בר זוטרא רבי חנינה בשם רבי חייה רובה אפילו רובו של ראשון ורובו של אחרון והאמצעי שלם אסי אמר תשעים יום שלימים ושמואל אמר הן ועיבוריהן אתא עובדא קומי רבנן דתמן ולא ידעין אם שלשה עשר מן הראשון ושבעה עשר מן האחרון או שבעה עשר מן הראשון ושלש עשר מן האחרון וחמשה שלימים באמצע ביקשו ליגע בוולד משום ספק ממזירות אמר לון רב נחמן בר יעקב כהדין עובדא אתא קומי אבא בר בא ואכשר ואבא בר בא פליג על שמואל בריה אמר רבי בא שנייא היא הכרת העובר שנייא היא לידתו הכרת העובר לחדשים שלימין ולידתו לחדשים מקוטעין. תמן תנינן *כמה היא קישוייה ר' מאיר אומר אפי' ארבעים וחמשים יום ר' יהודה אומר דייה חדשה רבי יוסי ור' שמעון אומרים *אין קישוי יותר משתי [ג] שבתות רבי יוסי בשם ר' בא זאת אומרת שהאשה יולדת לחדשים מקוטעין דלא כן ניתני שלשים יום רבי יוסי בי רבי בון זאת אומרת שהאשה יולדת לחדשים שלימין דתנינן דייה חדשה. רבי יורן בעי סוף דבר עד שתלד לא אפילו הפילה אמר רבי מנא שמעית בשם שמואל היא הכרת העובר היא לידתו ולית אנא ידע מן מה שמעית אמר רבי בא בר כהן קומי רבי יוסי רבי ירמיה אמרה אמר ליה רבי חזקיה לא אמרה רבי ירמיה ואיקפד רבי יוסי לקיבליה אמר אילו יהושע שהיה קשור למשה לא הוה אמר בן והוא אמר כן חזר ואמר אין אמרה אלא כאינש דשמע מילה ומקשי עלה ואבא בר בא פליג על שמואל בריה. ר' ברכיה בשם שמואל לעולם [ה] אין האשה יולדת אלא לרע"א או *לרע"ב או לרע"ג או לרע"ד א"ל רבי מנא מנן שמע רבי הדא מילתא א"ל מן רבי בא. מחלפה שיטתיה דרבי בא תמן הוא אמר שנייא הוא הכרת העובר שנייא היא לידתו והכא הוא אמר הכין רבי בא בר זוטרא משם שמואל כל

בהכוך ובין הכל הוא ששה חדשים בימים: משום ספק ממזרות. בהי אפשר שתלד לזמן זה ויהיה בן קיימא: כהדין עובדא אתא קומי אבא בר בא. דהוא אבוה דשמואל ואפשר דקסבר החדשים גורמים והרי יש כאן שבעה מקוטעים: פליג על שמואל בריה. אם הוא פליג על הא דקאמר שמואל בריה הן ועיבוריהן דשמעינן מיהא דג' חדשים שלימין בעינן: שנייא היא הכרת העובר וכו'. בהכרת העובר אזלינן בתר רוב נשים שיולדות לתשעה וג' חדשים שלימין הן שליש ימיה אבל לידתו לשבעה חדשים מקוטעין נמי בן קיימא הוא: תמן תנינן. לקמן בפ"ד: כמה היא קישויה. לפי שכל הדמים שהיא רואה מחמת קושי הלידה אין בהם משום זיבה דרחמנא

אין דר' ירמיה אמרה אלא שאני מתמה על זה כאינש דשמע מילתא ומקשי עלה וכי אפשר דשמואל ס"ל שניהן שוין הן א"כ ואבא בר בא דאכשר לעיל במקוטעין פליג על שמואל בריה ולא הוה שמואל פליג על אבוה: אלא לרע"א יום או לרע"ב וכו'. דבקליטת זרע תליא מילתא דאם נקלט ביום ראשון תשעה שלימין הן לרע"א ואם ביום ב' לרע"ב ואם ביום ג' לרע"ג. ולרע"ד דקאמר הכא אתיא כמ"ד הכי בפ' ר"ע דלד' ימים קליטת הזרע: מחלפא שיטתיה דר' בא תמן. לעיל הוא אמר דשניא הוא הכרת העובר ושניא היא לידתו שהוא למקוטעין והכא הוא אומר הכין דשלימין הן ובודאי לא אמרה ר' בא דא"כ קשיא דידיה אדידיה:
כל

עין משפט נר מצוה

יג
א מיי' פ"ט מאסורי ביאה הל"ד וס"ד סמג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפט סע' ג

יד
ב מיי' פ"ד סמג לאוין קיא

ג מיי' פ"ז מאסו"ב הל"א

ציון ירושלים

[ה] אין אשה יולדת אלא לרע"א או לרע"ב פ"ש כל סמ"א ועבו"ת מבר"י מינן סי' ט וב"ת מעיל לדקס סי' א ועי' בבכור שור כתובות לנדה דף לח ע"א וכתב"ס סי' י"ג ודוק היטב:

מראה הפנים

בוכבום אמר משום ר"מ עד ג' חדשים. תוספתא היא בפ"ק ומייתי לה התם כדף ח' ע"ב ומסקנא הכא להכרת העובר ג' חדשים שלימין וכן משמע מהתם וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ט מא"ב הל' ד' משוכר עוברה והוא שלש חדשים. ויתר הסוגיא מבוארה כבר ביבמות שם דהכא מספקא ליה לענין קושי לנפלים כדפרישית כאן והתם מסיק דקי"ל דאין קושי לנפלים והשאר מבואר הוא:

תורה אור

כל שהוא בהרבה הרי הוא בארבה. רבי חייה בר אשי הוה יתיב קומי רב חמתיה מיבעת א"ל מהו כן א"ל חמרתי מעברה *והיא בעייא מילד ואנא בעי מרבעתה דלא תצטנן א"ל אימתי עלה עליה הזכר א"ל ביום פלן וחשב א"ל בעייא היא עד כדון. ותני כן הפוחתת אינה פוחתת מימות הלבנה והמוספת אינה מוספת על ימות החמה. מילתיה דרבי יהושע פליגא דמר ריב"ל בקורת של אנטונינוס היתה עוברה והרביעו של בית רבי ממנה שוורין ויש מהן שילדו עכשיו ויש מהן שילדו לאחר זמן כאן בבהמה טמאה וכאן בבהמה טהורה והכתיב °הידעת עת לדת יעלי סלע חולל איילות תשמור תספר ירחים תמלאנה וידעת עת לדתנה (איוב לט) א"ל חיה טהורה כבהמה טמאה:

הלכה ד מתני' אי זו היא זקינה כל שעברו

[א] עליה שלש עונות סמוך לזקנתה *רבי לעזר אומר כל אשה שעברו עליה שלש עונות דייה שעתה רבי יוסי אומר מעוברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות דייה שעתה:

גמ' רבי מאיר אומר מחמת החלב הדמין מסתלקין רבי יוסי אומר מחמת הצער הדמים מסתלקין. אשכחת אמר קולת וחומרת על דברי רבי מאיר קולת וחומרת על דרבי יוסי קולה על דרבי מאיר שאם היה מושך ויונק ארבע או חמש שנים דייה שעתה וחומרת שאם נתנה בנה למיניקה ונגמלתו ומת מטמא מעת לעת וקולת על רבי יוסי שאם נתנה בנה למיניקה וגמלתו ומת דייה שעתה וחומרת שאם היה מושך ויונק ארבע או חמש שנים אסור עד כ"ד חדש. והא רבי מאיר אמר מטמא מעת לעת מה מיד או לכשיפסוק התינוק ואינו יכול לחזור נישמעינה מן הדא *יונק הוא התינוק *והולך עד כ"ד חדש שלימין מיכן והילך כיונק שקץ דברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר יונק הוא התינוק והולך אפילו ארבע [ב] או חמש שנים ומותר פירש [ג] אין מחזירין אותו עד איכן רבי יעקב בר אחא רבי חייה בשם רבי יוחנן עד מעת לעת רבי הזקיה רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש עד שלשה ימים מעת לעת במה דברים אמורים בזמן שפירש [ד] מתוך בורייו אבל אם פירש מתוך חוליו מחזירין אותו מיד ובתינוק שאינו של סכנה אבל בתינוק שהוא של סכנה אפילו לאחר כמה מחזירין אותו מיד: זקינה. אי זו היא זקינה רבי שמעון בן לקיש אמר כל שקורין אותה אמה ואינה [ה] *מקפדת. ובדעתה הדבר תלוי א"ר אבין כל שהוא ראויה להיקרות אימא. תני *העבדים והשפחות אין קורין אותן אבא פלוני ואימא פלונית של בית ר"ג היו קורין לעבדיהן ולשפחותיהן אבא טבי ואמה טביתה. תני רבי הושעיה ילדה ואחר כך נתגיירה אין לה דם טוהר א"ר יוסי ויאות

כל שהוא בהרבה. ובפרק החולץ גרים כל שהוא בה"י רבה בהל"ף רבא. וזהו כעין דאמר במ"ר פרשה וירא כל שהוא בהרבה הרי הוא בארבה ומלת הרבה ארבה קדרים וכלומר הרבה בגימטריא רי"ב שהן שבעה חדשים הרי הוא בארבה שסימן הוא שהוא חי: חמתיה מיבעת. ראה אותו שהוא נבהל ומצטער ושאלו על מה הוא כן והשיבו החמורה שלי מעוברת והגיע זמן לידתה וצריך אני לילך ולהרביצנה ולשומרה שלא תצטנן: וחשב. מאותו היום וא"ל בעיא היא עד כדון צריכה היא עוד להמתין איז' ימים עד שתלד: ותני כן. גבי חמרתה. דזמן עיבורה י"ב חדשים הן כדתני בתוספתא דבכורות פ"ק וכן בגמרין פ"ק דבכורות והפוחתת אינה פוחתת מימי הלבנה שהן שכ"ד יום וזו עדיין לא מלאו ימיה: מילתיה דריב"ל פליגא. אדרב: בקורת. נקיבה של בקר: והרביעו של בית ר' ממנה שוורים ויש מהן וכו'. וקס"ד כי היכי דבהמה גסה טהור' שזמן עיבורה ט' חדשים אין לה גבול וזמן ולפעמים איזה ימים קודם ולפעמים מתאחרת איזה ימים כך נמי בהמה טמאה והא רב הוא דאמר אינה פוחתת מימות הלבנה: כאן בבהמה טהורה. שאין לה זמן קבוע שלא הפחות איזה ימים מט' חדשים: והכתיב הידעת עת לדת וגו'. אלמא גם למין טהורים יש להם עת וזמן שאינה יולדת מקודם: חיה טהורה כבהמה טמאה. לימי עיבורה ושאינה פוחתת מי"ב חדשי הלבנה:

הלכה ד מתני' כל שעברו עליה ג' עונות סמוך לזקנתה עונה בינונית היא ל' יום וכיון שעברו עליה ג' עונות בינוניות אחר שהגיעה סמוך לזקנתה ולא ראתה אם תראה אח"כ דייה שעתה וסמוך לזקנתה נקרא כל שקורין לה אימא אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת: כל אשה. ואפי' אינה זקנה ועברו עליה ג' עונות ולא ראתה דייה שעתה: מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג' עונות. אבל לא עברו עליהן ג' עונות בלא ראיית דם לא ופליג את"ק דאמר מעוברת משיודע העובר ומניקה משתלד ולא בעינן עברו עליהן ג' עונות בלי ראייה ואין הלכה לא כר"א ולא כר' יוסי:

גמ' רבי מאיר אומר וכו'. השתא מפרש לטעם פלוגתייהו במתני' דלעיל וזה שייך לגרוס קודם האי מהני'. רבי מאיר סבירא ליה דם נעכר ונעשה חלב ומחמת החלב הדמין מסתלקין והלכך סבירא ליה דאם נתנה אותו למניקה או גמלתו או מת מטמאה מעת לעת: ר' יוסי אומר. וחכמים דהיינו ר' יוסי דפליג ואמר דייה שעתה דס"ל מחמת הצער הלידה אבריה מתפרקין והדמים מסתלקין עד כ"ד חדש והלכך אע"פ שאינה מניקה דיה שעתה: אשכחת אמר. נמצינו למדין קולא וחומרא אליבא דרבי מאיר וכן אליבא דר' יוסי: קולת על דרבי מאיר וכו'. שהרי במניקה חלב תליא מילתא וחומרה שאם נתנה בנה למיניק' וכו' כדקאמר במתני' ולר' יוסי איפכא הוא שאם נתנה למניקה וכו' דיה שעתה כל כ"ד חדש ואח"כ אע"פ שמניקתו ארבעה וחמשה שנים אסור עד כ"ד חדש כלומר דלא אמרינן דיה שעתה אלא עד כ"ד חדש: והא. ובעי הש"ס הא דאמר ר"מ שאם גמלתו מטמאה מעת לעת מה דינו: מיד. אם מיד שגמלתו והפסיקה היא מלהניקו מטמאה מעת לעת כבתרה' או לכשיפסוק התינוק ושוב אינו יוכל להחזיר ולינק וכדלקמן דאז נקרא גמלתו: נישמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא פ"ב וגרים לה בכתובות פ"ה הל' ו' ושמעינן מהאי ברייתא דקתני לר' יהושע פירש אין מחזירין אותו וכדפליגי אמוראי עד איכן נקרא פירש וה"ה לר"מ דמתני' ובלאחר כ"ד חדש כדלקמן: פירש. לאחר כ"ד חדש וכן הוא בתוספתא בהדיא פירש וחזר אחר כ"ד חדש הרי הוא כיונק שקץ: בזמן שפירש מתוך בוריו. מתוך בריאותו אבל אם מחמת חולי אפי' פירש יותר מג' ימים מחזירין אותו מיד לכשיבריא: ובתינוק. והא דאמרי' אם פירש מתוך בוריו ג' ימים אין מחזירין אותו בשאינו מסוכן אח"כ אם לא יינק: ובדעתה הדבר תלוי. וכי בדעתה תלוי הוא דנימא אם אינה מקפדת אף על פי שאינה זקנה דיה שעתה: אמר רבי אבין. ה"ק כל שהוא ראויה לקרות אימא מחמת זקנתה וכלומר שאם אינה מקפדת אז היא ראויה לקרות לה אימא ודין זקנה יש לה: טביתא. שם שפחתו של רבן גמליאל: אין לה דם טוהר. הואיל וילדה בגיותה: ויאות

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ט מאס"ב הל"ה ופ"ד מהל' משכב ומושב הל' א סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפט סעי' כח

יז ב ג ד מיי' פ"ג מאמ"ס הל"ה סמ"ג לאוין קלה טוש"ע שם סי' פא סעי' ז

יח ה מיי' פ"ט מאס"ב ופ"ד ממשכב ומושב הל"א סמ"ג שם קיא טוש"ע שם סי' קפט סעיף שם

מסורת הש"ס

עי' תוס' בכורות כא: ד"ה תני

עירובין מו ע"ב

(תוספתא פ"ב. כתובות פ"ה) כתובות ס

נדה ט

ברכות טז

מראה הפנים

במה דברים אמורים בזמן שפירש מתוך בוריו. כבר הוזכר זה בדבריו פ"ה דכתובות דהרמב"ם ז"ל שכתב לחילוק זה בפ"ג ממ"א מכאן הוא דלמד ובבבלי פ' אע"פ לא נתבאר זה ולא הוצרך הוא ז"ל לכיים דאם מפני הסכנה מחזירין אותו אפי' בפירש מתוך בוריו כדאמר הכא דפשוט הוא דמפני הסכנה אפי' באיסורא דאורייתא שרי:

ובדעתה הדבר תלוי א"ר אבין וכו'. לכאורה היה נראה דר' אבין פליג וס"ל כרב יהודה דכתב דף ט' ע"א כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא והיינו כל שהיא ראויה לקרות ומיהו אפשר לפרש דלתרוצי קאי וכדפרישית בפנים וכהלכתא כהאי מ"ד דאמר דהתם כל שאינה מקפדת ואע"פ שבושה היא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממו"מ וכן בפ"ט מא"ב וזהו כשכרע דהאי ש"ס כהאי מ"ד שאינה מקפדת. ויש לפרש נמי כוונת התוס' בענין זה שמציינין בה לכאי מ"ד אינה בושה בירושלמי פריך וכי כדעתה וכו' ולכאורה ככא לא קאמר לכא כ"א למ"ד אינה מקפדת מיהי למאי דשדיב"ת דר' אבין קאמר כל שראויה לקרותה אימא מבתמא אינה מקפדת היא וקמ"ל אע"ג דניכר דבושה היא אין בכך כלום והשתא ה"פ כוונתם דודאי ככא לא פליגי דבראויה לקרותה אימא בעינן אלא דבהא פליגי דמר סבר דבעינן נמי בזמן שאינה בושה כלל כשקורין אותה אימא ומר סבר דמה איכפת לן כשבושה או לא אלא כל שראויה לקרותה דאז מסתמא אינה מקפדת כשקוראין לה ואע"ג דבושה היא דין זקנה לה:

ויאות אילולי דתניתה רבי הושעיה הוות צריכה לו [ל]מאחר שאין לה דמים טמאין אין לה דמים טהורין תני *הגיורת והשבויה [א] והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו צריכות להמתין שלשה חדשים דברי רבי יודה רבי יוסי אומר אינן צריכות להמתין שלשה חדשים ובדמים רבי יודה אומר דייה שעתה רבי יוסי אומר מטמא מעת לעת אמר רבי נראין דברי רבי יוסי בדמים ודברי רבי יודה בוולד ורבי חייה בשם רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי. רבי בא בר כהן בעא קומי רבי יוסי דלא כן מה אנן אמרין רבי יודה ורבי יוסי אין הלכה כרבי יוסי אלא בגין דמר רבי נראין ולא כן אמר רבי בא בשם רבי זעירה כל מקום ששנה רבי נראין אדיין המחלוקת במקומה חוץ מן העיגול של דבילה דאהן מודה לאהן ואהן מודה לאהן אמר ר' יוסי קשיתה קומי רבי חנינה בריה דרבי אבהו ואפי' דבר ברי שנבעלו א"ל וסתם נכריות לא כבעולות הן: רבי לעזר אומר כל אשה שעברו עליה שלש עונות דייה שעתה. ותני עלה אמרו לו לא אמרו חכמים אלא זקינה והתני *אמר ר' *לעזר מעשה בריבה אחת בעייתלו שהפסיקה שלש עונות ולא ראת ואחר כך ראת ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דייה שעתה אמרו לו קטן היית ואין עדות לקטן. פעם אחת הורה רבי כרבי לעזר והיה מצטער אמר רבי מנא קומי רבי יוסי איתא חמי בשעה שהורה כקולי רבי מאיר וכקולי רבי יוסי לא היה מצטער וכאן היה מצטער א"ל תמן יחידין אינון אית מימר נצרפה דעתו עם רבי מאיר ורבו על רבי יוסי נצרפה דעתו עם רבי יוסי ורבו על ר' מאיר אית לך מימר הכא נצרפה דעתו עם רבי לעזר ורבו על חכמים ולא עוד אלא דתני עלה אמרו לו הוריית שעה היתה: רבי יוסי אומר מעוברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות דיין שעתן. ותני עלה ימי עבורה וימי מיניקותה *מצטרפין לשלש עונות דו סבר מעיין אחד הוא:

הלכה ה מתני' במה אמרו [ג] דייה שעתה בראייה הראשונה אבל בשנייה מטמא מעת לעת ואם ראת את הראשונה מאונס אף בשנייה דייה שעתה:

גמ' שמואל *אמר לא שנו אלא בתולה וזקינה אבל

ויאות. כלומר דר' יוסי מתמה פשיטא היא ואלולי דתני לה ר' הושעיה וכי הוות מספקא ליה לחד הא מאחר שאין לה דמים טמאין דהא בני ישראל כתיב בפרשה אם כן פשיטא דאין לה נמי דמים טהורין משנתגיירה אחר לידתה: תני. בהוספתא דיבמות פרק ו' וגרסינן להא בפרק החולץ בהלכה י"א: צריכות להמתין. מלהנשא שלשה חדשים משום הבחנת זרע: אין צריכות להמתין. דקסבר רבי יוסי אשה מזנה מתהפכת ואין כאן חשש משום תיקון ולד: ובדמים. לענין דמים אם ראתה ביום שנתגיירה פליגי נמי בתוספתא דמכלתין פרק א' הגיורת שראתה דיה שעתה דברי ר' יהודה דהא מקודם לא היה דמה טמא מן התורה: נראין דברי ר' יוסי בדמים. שהרי משנתגיירה הרי היא ככל הנשים: ודברי ר' יודה בולד. שצריכה להמתין ג' חדשים: הלכה כר' יוסי. בשהיקן: בעא קומי ר' יוסי. הא' ר' יוסי אמורא הוא והקשה לפניו מאי קמ"ל ר' יוחנן דלא כן מה אנן אמרינן וכי ר' יהודה ור' יוסי אין הלכה כר' יוסי: אלא בגין דאמר רבי נראין. וכלומר דאיכא למימר נראין דברי ר' יוסי לר' יודה בהא ונראין דברי ר' יודה לר' יוסי בהא קאמר ומשום הכי איצטריך ר' יוחנן למיפסק הלכתא והא לא כן א"ר בא בשם ר' זעירא דכל מקום ששנה רבי נראין עדיין מחלוקת במקומה עומדת ולא שהן מודים זה לזה קאמר וא"כ הדרינן לכללא ר' יודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ומאי קמ"ל ר' יוחנן: חוץ מעיגול של דבילה. דפליגי ר"א ור' יהושע בתוספתא דתרומות פ"ד עיגול של דבלה שדרסה ואינו יודע באיזה עיגול ר"א אומר יעלו ורבי יהושע אומר לא יעלו עד שיהו שם ק' פומין. וקאמר ר' עלה נראין דהתם אהן מודה לדין ואהן מודה לדין הוא. ובהוספתא שלפנינו לא נמצא זה מבואר בהדיא להא דרבי כ"א דתני לקמן דרסה בעיגול ואינו יודע באיזה מקום דרסה הכל מודים שתעלה: קשיתה. שאלתי לפני ר' חנינא אם אפי' דבר ברור הוא שנבעלו נמי קאמר ר' יוסי אינן צריכות להמתין.

אמר ליה. ומאי תיבעי לך וכי סתם נכריות לאו בעולות הן דודאי כבעילות מחזקינן להו ואפ"ה אינן צריכות להמתין משום דסתם מזנה מתהפכת עצמה שלא תתעבר: והתני. בניחותא תניא נמי הכי בתוספתא דפליגי חכמים עליה אמר ר"א מעשה בריבה אחת וכו': והוה מצטער. דהא לית הלכתא כוותיה: איתא חמי. כלומר דמתמה מאי שנא גבי פלוגתא דר"מ ור' יוסי דלעיל שהורה רבי ג"כ כקולי דר"מ וכקולי דר' יוסי כדאמרינן בהלכה דלקמן ולא היה מצטער וכאן היה מצטער: תמן יחידין אינון. דפליגי זה עם זה ואיכא למימר דראה רבי לאחרים שסוברין בהא כר"מ וצירף דעתם ורבו על ר' יוסי אי נמי רבי גופיה נצרפה דעתו עם ר"מ וכן בהא נצרפה דעתו עם ר' יוסי ורבו על ר"מ אבל הכא וכי אית לך מימר שנצרפה דעתו עם ר"א לחלוק על החכמים: ולא עוד אלא דתני עלה. בהוספתא שם אמרו לו לר"א אין ראיה מהאי מעשה בריבה אחת לפי שהוראת שעה היתה ששעת הדחק היה בשני בצורת והיא נגעה בטהרות הרבה וא"כ ודאי אין ללמוד מדברי ר"א: ר' יוסי אומר וכו' דהוא סבר מעין אחד הוא. והלכך בעי צירוף לג' עונות שתפסיק ולא תראה כמפרש לזה בהלכה דלעיל:

הלכה ה מתני' במה אמרו דייה שעתה. באלו ד' נשים שאמרו דיין שעתן: בראייה ראשונה. שראתה הבתולה והמעוברת והמניקה וכן הזקנה לאחר שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנתה ולא ראתה: אבל בשנייה מטמאה מעת לעת. שהרי עכשיו דמים מצוין בה: ואם ראתה את הראשונה באונס. כגון שקפצה וראתה או מחמת פחד או שאכלה דבר המגיר דם אף בשנייה דייה שעתה:

גמ' לא שנו. הא דמחלקינן בין ראייה ראשונה לראייה שניה אלא בתולה וזקנה דבתולה טעמא דכיון דראתה פעם שניה הוחזקה ברואה וכן זקנה אחר שראתה פעם שניה חזרה לקדמותה דנראה דמה שעברו עליה ג' עונות ולא ראתה לאו סילוק דמים הואי אלא דילוג וסת: אבל

מסורת הש"ס
יבמות לה וס"ג (תוספתא דיבמות פ"ו ובפרק החולץ)
(תוספתא' פ"ק) נדה ט ע"ב
שם
שם

עין משפט נר מצוה
ים
א מיי' פי"א מגרושין הל' כג סמ"ג עשין י טוש"ע אהע"ז סי' יג סעיף ה
כ
ב מיי' פ"ד מהל' מ"כ ומשכב הל"א וכל"ה ופי' כסמג' וכו"מ

מראה הפנים

שמואל אמר לא שנו אלא בתולה וזקנה וכו'. וכדאמר שמואל נמי התם בדף י' ע"ב ורב פליג עליה ור' יוחנן דהתם קם בשיטתיה דשמואל אבל ר' יוחנן דהכא דקם בשיטתיה דרב וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד ממשכב ומושב הל' ב' דמעוברת ומניקה מטמאות למפרע בראייה שנייה ונתנו המפרשים ז"ל טעם לזה משום דר' יוחנן דהכא כרב ס"ל והכתי יש לספקך בזה דלאי מהאי טעמא הא חזינן דברוב המקומות מוחלפין השיטות דתנאי ודאמוראי מש"ס דהכא לש"ס דהתם ובתר סברא דידהו בש"ס דילן אזלינן דאיהו בתרא והדרי בהו התם ממאי דהוו אמרי מעיקרא כדאמרינן בעלמא קם רבא בשיטתיה דאביי וכו' וכיוצא בזה. ונראה דעיקר טעמו ז"ל מדמכריע הש"ס הכא בהדיא דכולהו פליגי על שיטתיה דשמואל ומכריח מהא דקאמר בהאי עובדא דרבי ולהכך פסק כוותייהו. והא דקרי הכא בדינא דריטא כקולי ר"מ משום דבתוספתא קתני בהדיא דס"ל לר"מ הכי דגרים התם בפ"א איזו היא מעוברת כומכום אומר משום ר"מ משיודע עוברה וכדמייתי לה לעיל וכן התם לענין הכרת העובר ור' יוסי ס"ל בהדיא במתני' לעיל דעד שיעברו עליהן שלש עונות והכי תנינן בתוספתא שם ר' יוסי ור"ש אומרים מעוברת ומניקה לא דייה שעתה עד שעברו עליה שלש עונות. ובדינא דסיפא בראות ראיות הרבה וכו' לא תני בהא בתוספתא מידי ובברייתא דמייתי התם בדף י"א לכאורה איפכא שמעינן דלר"מ ס"ל דיין כל ימי עיבורן וכל ימי מניקותן ור' יוסי ס"ל דוקא בראייה ראשונה. ונראה דהאי ש"ס הכי הוא דמדייק דמדחזינן דעובדא קמייתא בדין ראתה אחר שהוכר עוברה דפסק כקולי דר"מ דתנינן להא בהדיא דדיה שעתה סבירא ליה ולא בעינן שיעברו עליה ג' עונות וזהו כת"ק דר' יוסי במתני' דלעיל ובעובדא בתרייתא כדין ראתה דם והפסיקה שלש עונות ואח"כ ראתה דשמעינן דר"מ הוא דס"ל דמטמאה מעת לעת ור' יוסי הוא דאמר דדיה שעתה ופסק רבי כר' יוסי וכלומר דודאי הך דינא לא תליא בעובדא קמייתא דבתחילת ראיית המעוברת ומניקה הוא דמחמיר ר' יוסי ולית הלכתא כוותיה בהא אלא כת"ק דמתני' אבל אם ראתה והפסיקה ג' עונות בהא מיקל ר' יוסי מכיון שעברו עליה

ציון ירושלים [ל]מאחר שאין לה דמים טמאים אין לה דמים טהורים. עפ"מ ועמ"ל פ"ד מאסורי ביאה ה"ח מה שהגיה בזה ודבריו תמוהים דנעלם ממנו ש"ס בבלי בבכורות דף מ"ו ע"ב ומ"ש בזה בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' קנ"ב במחכ"ת לא זכר דברי התוס' נדה ד' ל"ז שהקשו כן אלוי מיהו יש לומר דמש"ם בכורות הי' ראיה משום דלדידן דקי"ל כרב דמעין אחד הוא פשיטא דאין נותנין לה ימי טהרה דהרי אי שופעת דם כל שילא פתחת מקודם ולא ילדה לגמרי א"כ אין ראיה משם אבל נכון דירושלמי דהכא ילדה פי' מקום לומר דיש לה טהרה דהכא הדם טמא נסתם ובעת יולא דם טהור קמ"ל ולכך הניא מכאן דירושלמי כנ"ל לפי הזמר סנוגת:

עין משפט נר מצוה

כא
א מיי' פ"ד ממשכב ומושב הל"א והל"ב ופי' בהבנות וכו"מ

כב
ב מיי' פ"ט מאה"ב הל' ג ד טוש"ע יו"ד סי' קפט סעיף ז

מסורת הש"ס

נדה דף ט (תוספתא פ"א) שם י

אבל מעוברת ומניקה נותנין לה כל ימי עיבורה וכל ימי מיניקותה רב ורבי יוחנן תריהון אמרין היא [א] בתולה היא זקינה היא מעוברת היא מיניקה אמר רבי זעירא אתייא דרב ודרבי יוחנן כרבי חנינה וכולהון פליגין על שיטתיה דשמואל דמר רבי לעזר בשם רבי חנינה פעם אחת הורה רבי כקולי רבי מאיר וכקולי רבי יוסי היך עבידא הוכר עוברה ואחר כך ראת רבי מאיר אומר דייה שעתה רבי יוסי אומר מטמא מעת לעת ראת ראיות הרבה והפסיקה שלש עונות ואחר כך ראת רבי מאיר אומר מטמא מעת לעת רבי יוסי אומר דייה שעתה. ואם אומר את נותנין לה כל ימי עיבורה וכל ימי מיניקותה למה לי כקולי רבי יוסי הדא דרבי מאיר קלילא מדרבי יוסי. אמר רבי מנא קומי רבי יוסי או נימר רבי מאיר ורבי יוסי דחלב א"ל בפירוש הכין אתאמרת. עד כדון בתינוקת שהגיע זמנה לראות תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראת ראיות ראייה ראשונה דייה שעתה שנייה דייה שעתה שלישית דייה שעתה מיכן והילך מטמא מעת לעת רבי ירמיה בשם רב שלישית [י] *עצמה מטמא מעת לעת. *זקינה שהפסיקה שלש עונות דייה שעתה חזרה *והפסיקה שלש עונות ואחר כך ראת דייה שעתה בשלא כיוונה מחמת הווסת בשפחתה או הותירה שאילו כיוונה נקבעה ווסתה. ר' יודן בעי ראת ראייה ראשונה ושנייה והפסיקה שלש עונות ולא ראת ואח"כ

אבל מעוברת ומניקה. דדמיהן מסולקין הן ואפילו לא נסתלקו עכשיו לגמרי נסתלקין והולכין הן נותנין לה כל ימי עיבורה וכל ימי מניקותה להיות דיין שעתן: רב ור' יוחנן תריהון אמרין. דאכולהו ד' נשים קאי היא בתולה וכו' הכל דין אחד להן: כרבי חנינא. דלקמן דמוכחא כוותיהו מהא דרבי וכולהו פליגי על שיטתיה דשמואל: היך עבידא. באיזה ענין הוא דקאמר דרבי הורי כקולי שניהן ומפרש לה דבדין מעוברת ומניקה הוה עובדא: הוכר עוברה ואח"כ ראת. דהשתא דפליגי ר"מ ור' יוסי בהא כדתנן במתני' דלעיל דלר"מ משהוכר עוברה דיה שעתה ור' יוסי ס"ל דבמעוברת ומניקה שעברו עליה שלש עונות ולא ראו בעינן והורה רבי בהא בקולי דר"מ ומשהוכר עוברה דיה שעתה ובמניקה משהלד: ראת ראיות הרבה. כלומר וכן פליגי נמי ר"מ ור' יוסי בדין ראתה המעוברת והמניקה ראיות הרבה והפסיקה ג' עונות ולא ראתה ואח"כ ראתה ר"מ אומר מטמא מעת לעת כלומר לדברי ר"מ כך הוא דשמעינן לר"מ דהוא ס"ל כסתם מתני' דדוקא בראייה ראשונה דיה שעתה ומשוי לה ראייה שאחר הפסק ג' עונות כראייה שנייה וכיון דראתה ראיות הרבה הרי היא ככל הנשים ומה שהפסיקה ג' עונות אינו כלום דדילוג וסת הוא וכדין בכל הנשים דאם אח"כ ראתה מטמא מעת לעת ור' יוסי סבירא ליה דמעוברת ומניקה בעברו עליהן ג' עונות ואפי' אחר שראו מכיון שהפסיקה ג' עונות ולא ראתה דין מעוברת ומניקה במתחלה להן ודיין שעתן בראייה ראשונה שאחר הפסק ג' עונות ובהא הורה ר' כקולי דר' יוסי: ואם אומר את. השתא מסיק למילתי' דאם אומר את כשמואל דהא דתנן במתני' בראייה שניה מטמא מעת לעת דוקא בבתולה וזקנה הוא אבל במעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן וכל ימי מניקותן למה לי למיתלי דפסק בהא כר' יוסי הא דר"מ קלילא היא מדר' יוסי דלדידיה לעולם מעוברת ומניקה דיין שעתן משהוכר עוברה ומשהלד ואפי' ראו אח"כ כמה וכמה ראיות לעולם דיין שעתן הן אלא ודאי דהא דתנן במתני' במה אמרו דייה שעתה וכו' לכ"ע אכולהו קאי ואפי' במעוברת ומניקה אבל בשניה הרי היא ככל הנשים ובהפסיקה ג' עונות אחר שראתה בתחילה בהא הוא דפליגי דרבי מאיר מחשיב לה כראייה שניה שלה ור' יוסי סבירא ליה מכיון דהפסיקה ג' הפסיקה ג' עונות וראת דיה שעתה הפסיקה ג' עונות וראת הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה לא שכוונה שעת וסתה אלא שפיחתה או שהותירה. וכל"ל הכא חזרה והפסיקה ג' עונות הרי היא ככל הנשים ומטמאה מ"ע לעת והשתא שייך שפיר ולא שכיוונה מחמת הוסת שראתה בפעם שניה כמו בראשונה והיינו ממש שלש עונות ביגוניות שהן ל' יום אלא בשפיחתה בשלש עונות אחרות כגון שהיו שלש עונות ראשונות ל"א יום והשניות ל' יום או שהותירה שהיו ראשונות ל' והשניות ל"א ולפיכך נטמאה בשניות מעל"ע דאין כאן וסת שאילו כיונה. בשניות כמו בראשונות בתשעים יום נקבעה וסת ודיה שעתה: ר' יודן בעי ראת ראייה ראשונה ושניה וכו'. אתינוקת שלא הגיע זמנה לראות קאי דאמרינן לעיל דבראייה שניה לדברי הכל דיה שעתה ובשלישית הוא דפליגי דרב ס"ל כיון דאיתחזקה בתרי זימני מטמאה בשלישית מעת לעת ככל הנשים והשתא בעי דאם אחר ראייה השניה הפסיקה שלש עונות ולא ראתה ואח"כ

עונות ואח"כ ראת' כראיי' ראשונה שבתחילת ראיית' דמיא והשתא שפיר הוא דהלי הורה רבי בהא דלעיל כקולי דר' יוסי כדאמרן: או נימר ר"מ ור' יוסי דחלב. מנא לך לומר דהך הוראה דרבי דאמרן בענין פלוגתא דרבי מאיר ור' יוסי דלעיל הוה דילמא עובדא כי הוה בנתנה בנה למניקה וגמלתו וכו' ובהא דפליגי ר"מ ור"י בהלכה דלעיל בטעמא אי בחלב תליא מילתא או לא: א"ל בפירוש הכין איתאמרת. דעובדא דרבי בענין הך פלוגתא דר"מ ור' יוסי הוה ולא בפלוגתא דחלב: עד כדון. עד כאן לא שמענו ממתני' אלא בתינוקת שהגיע זמנה לראות כדקתני במה אמרו דיה שעתה דאבתולה נמי קאי והיינו שהגיע זמנה לראות ועדיין לא ראתה שדינה בראייה ראשונה דיה שעתה ובראייה שניה הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת: תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ראיות. מה היא דינה וקאמר דפלוגתא היא דהאי מ"ד ס"ל דראייה ראשונה וראייה שניה דיה שעתה וכן שלישית דאכתי לא אתחזקה בדמים עד שתראה שלש ראיות ומיכן והילך הרי היא ככל הנשי' ומטמאה מעת לעת: ר' ירמיה בשם רב. ס"ל דבתרי זימני איתחזקה וראייה שלישית עצמה מטמאה מעת לעת: זקנה שהפסיקה ג' עונות. ולא ראתה: דיה שעתה. ותוספתא היא בפ"א וה"ג התם זקנה

עליה ג' עונות בלא ראייה דינה כמעוברת ומניקה שדמיה מסתלקין. כן דאיכו נמי ס"ל דבראייה ראשונה בלה דיה שעתה וממילא שמעינן דהא דקתני במתני' כמה אמרו דיה שעתה וכו' ע"כ אמעוברת ומניקה נמי קאי דאל"כ אמאי תלי האי פיסקא בתרייתא דרבי דכוותה כקולי דר' יוסי הא לענין זה ר"מ עפי מיקל כם דאיכו ס"ל דיין כל ימי עיבורן ומניקותן ולעולם בכל ראייתן דיין שעתן אלא ע"כ דרבי ס"ל אליבא דר"מ לאו כהאי ברייתא דתנינן התם אליבא אלא דר"מ לא מיקל כ"א בתחילת ראייתן ולא אחר שראו והפסיקו וחזרו וראו וטעמיה דר"מ בהא משום דס"ל דהאיך ראייה שחזרה וראתה אחר הפסק שלש עונות כראייה שניה חשבינן לה דהא כבר ראתה קודם שהפסיקה ולכן לא קאמרי' במעוברת ומניקה דיה שעתה אלא בראייה ראשונה בלבד ור' יוסי ס"ל דמאחר שהפסיקה ג' עונות מחשבינן להך ראייה כמו ראייה ראשונה אחר שעברו עליה ג' עונות בתחילת עיבורה ומניקותה לסברא דידיה והשתא שמעינן דרבי ס"ל דכ"ע מודו דבראייה ראשונה דוקא הוא דדיה שעתה וכי פליגי בראתה והפסיקה ג' עונות וחזרה וראתה ובהך סברא דאמרן הוא דפליגי אם מחשבינן לה בתחילת ראייתה או לא והכריע רבי בהא כר' יוסי דדיה שעתה ובפלוגתייהו בענין תחילת ראייתה דלא בעינן עד שיעברו עליה ג' עונות הכריע כר"מ וכת"ק דמתני' וממילא נתבאר לנו פסקא דרבי בהני תרתי עובדי ופירושא דמתני' כמה אמרו אליבא דרבי דס"ל דכ"ע מודו דבראייה ראשונה דוקא הוא באמרו דיה שעתה אכולהו קאי. ומתוך הדברים נתבארו לנו גם תרתי פסקי דהרמב"ם הסמוכין זה לזה הדה הא דאמרן בהל' ה' והיך דבהרא בהל' ו' שכתב מעוברת או מניקה שראתה דם ועברו עליה ג' חדשים ואח"כ ראתה דיה שעתה וכו' ועיין בכ"מ שנדחק הרבה בזה והדברים בעיקרים ונכונים הן שפסק כפיסקא דרבי דהכא דהך דינא דהל' ו' הוא עובדא בתרייתא דרבי דפסק כקולי דר' יוסי המתבאר כאן ושניהן מהדינים הללו ממש מבוארין בהדיא הכא בלי שום פיקפוק וכל המעיין בצדק ישפוט שהדברים כנים ואמתיים הן :

אן נימר ר"מ ור' יוסי דחלב. בהא דקאמר בהלכה דלעיל אסברא קולא וחומרא על דר"מ וקולא וחומרא על דר' יוסי וכלומר דפריך דהיאמא האי דינא בתרייתא מנין פלוגתייהו בחלב הוא ובהא פסק רבי כקולי דר' יוסי דליכא למימר דתרוייהו עובדי בהך דינא דפליגי בחלב הוו והדא זימנא בתוך כ"ד חדש וזימנא אחריתא בלאחר כ"ד חדש וכמה דמיקל ר"מ מחמיר ר' יוסי וכמה דמחמיר ר' מאיר מיקל ר' יוסי דודאי לא עביד רבי כתרי קולי דסתרי אהדדי אלא אחדא מהני עובדי פריך דילמא בתרייתא בדין מניקה שגמלתו בתוך כ"ד חדש הוה והורה רבי כקולי דר' יוסי :

רבי ירמיה בשם רב שלישית עצמה מטמאה מעת לעת. הכי תנינן לה בתוספתא שם בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות דמראשונה ושניה דיה שעתה ושלישית מטמאה מעת לעת וכך היא הברייתא התם בדף ט' ע"ב וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם בהל' ד' וכתב הראב"ד בהש"א בית ז' שער ג' דנראה דכ"ע אתיא דאפי' להרשב"ג מוחזקת היא בראייה שלישית עם שתי ראיות הראשונות והלכתא אתיא הך ברייתא דבתר איפסיקא הלכתא כפי' הכא על יבמתו בוסתות כרשב"ג :

זקינה שהפסיקה שלש עונות וכו'. זהו כגי' דהתם בברייתא דזקנה ובפירושא דהכ"א ויש גי' אחרת בתוספתא שם בזה :

רבי יודן בעי ראת ראייה ראשונה ושניה והפסיקה וכו'. לפי מאי דאמר התם דאפי' אחר שלש ראיות אם הפסיקה שלש עונות ואח"כ ראתה דיה שעתה היה נראה דמכ"ש בהאי גוונא שהפסיקה בהפסק ג' עונות אחר שתי ראיות ולא אמרינן וסת. ארוכה היא ואין מגיי' התוספתא שלפנינו שום הכרע בזה ויש בה טעות סופרים. ומבואר מבואר דפלוגתא דחזקיה ור' יוחנן בדין נתה שבין שניה לשלישית הוא ובפלוגתייהו: התם חזקיה אמר טמא ור' יוחנן אמר טהור :

בני

מסורה הש"ס

יהא"כ ראת מאי מי אמרינן כוסת ארוכה היא כלומר הך ראייה שלישית שראתה אחר שלש עונות לאו כהפסק עונה היא לומר שחזרו ונפסקו דמיה אלא כוסת ארוכה שנתארך ונתעכב הוסת עד אותו הזמן ומטמאה מעת לעת כדין ראייה שלישית שלה או דילמא כהפסק עונה היא שנראית שחזרו ונפסקו דמיה ותהא דייה שעתה: א"ל ר' יוסי מה אם בשעה שעשיתה ככדמיין. כלומר ככד מלא מים שנופלת וחוזרת ונופלת והיינו בשתי ראיות ראשונות דחזינן דרואה וחוזרת ורואה ואפ"ה את אמר דייה שעתה גם בראייה שניה: כאן שלא עשתה ככד מים. שהרי הפסיקה מלראות שלש עונות לכ"ש שתהא דיה שעתה א"כ כבדמין כשכיחא בדמים והיינו הך: א"ל ואין כיני. אם כן דאת מחשבת לה כהפסק דמים ודינה כמו בתחילה אפי' ראת ראייה אחת כלומר עוד ראייה אחת ואחרת אח"כ לא תטמא מעת לעת שהרי כמו בתחילת ראייתה היא ועד שתרא' שלש אחר הפסיקה הוא שתטמ' מעת לעת כדלעיל בראיי' שלישית של התחלת ראייתה: א"ל דמיא לוסת ארוכה. כלומר הדר וקאמר דלאו מילתא היא דאמרי אלא דמיא כוסת ארוכה ותטמא מעת לעת: כמה עונה נותנין לה. הא דתנינן עונה כמה היא: עונה בינונית. ולא פירש כמה ופירשה ר"ל בשם ר' יהודה נשיאה עונה בינונית שלשים יום: ויתנו לה עונה. השתא פריך על הא דלעיל תנוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה דאמרינן בראשונה ובשניה דיה שעתה ואמאי יתנו לה עונה ואם תראה בשניה לאחר עונה בינונית תהי' ככל הנשים דהא חזינן דראייתה אחר עונה בינונית היא ומשני מאחר שלא נתבררה עדיין בדמים עד אח"כ אין לה עונה כשאר כל הנשים: ומהו שיש לה כתמין. לתנוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ראשונה ושנייה אם כתמה טמא או לא: מאחר שעשיתה ככד מים. שנופלת וחוזרת נופלת ואם תראה עוד ראייה שלישית מטמאה מעת לעת ככל הנשים יש לה כתמין וכתמה טמא: שמואל אמר וכו'. דהכתי לא אתחזקה בדמים ואין לה כתמים וכן אמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי: אפי' ראת מאה פעם. כלומר שראתה הרבה בפעם אחת כערך מאה פעמים ראיות אין לה כתמין דהכתי לא אתחזקה בדמים עד ראייה שלישית בעונות כדרך שאר הנשים: רוקה טהור מדרסה טהור. של תנוקת דלא אתחזקה בדמים וגמלא רוקה ומדרסה בשוק לא מחזקינן לה בספק הרוקין הנמצאין: מגעה ברשות הרבים טהור. כדמפרש ואזיל לענין מאי קאמר: סברין. בני הישיבה לפרש ולומר דה"ק דטהור מטומאת מעת לעת דאלו הנשים המוחזקות לראות

ואח"כ ראת כוותת ארוכה היא שתטמא מעת לעת או כהפסק עונה היא שתהא דייה שעתה א"ל רבי יוסי מה אם בשעה שעשיתה ככדמין את אמר דייה שעתה כאן שלא עשיתה ככדמין לא כל שכן א"ל ואין כיני אפילו ראת ראייה אחת לא תטמא מעת לעת עד שתראה שלש אחר הפסיקה א"ל דרייא לווסת ארוכה. כמה עונה נותנין לה עונה בינונית רבי שמעון בן לקיש בשם רבי יודן נשייא נותנין לה עונה בינונית שלשים יום ויתנו לה עונה מאחר שלא נתבררה בדמים אין לה עונה ומהו שיהא לה כתמין חזקיה אמר מאחר שעשיתה ככד מים יש לה כתמין שמואל אמר אפילו כל הסדין כולו מלא טיפין של דם אין לה כתמין רבי יוחנן בשם רבי ינאי אפילו ראת מאה פעם אין לה כתמין עד איכן עד שתבוא לימי הנעורים ואילו הן ימי הנעורים משתביא שתי שערות רבי בא רבי חייה רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק רוקה א *טהור מדרסה טהור מגעה ברשות הרבים טהור סברין מימר מעת לעת:

הלכה ו מתני' *אע"פ שאמרו דייה שעתה צריכה ב להיות בודקת חוץ מן הנידה והיושבת לדם טוהר ג והמשמשת בעדים חוץ מן היושבת על דם טוהר ובתולה שדמיה טהורין ד ופעמים שהיא צריכה להיות בודקת בשחרית ובין השמשות ובשעה ה שהיא עוברת לשמש את ביתה יתירות עליהן הכוהנות בשעה שהן אוכלות ו בתרומה ר' יהודה אומר *אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה:

גמ' כיני מתניתא חוץ מן הנידה שלא הפסיקה לה טהרה: והמשמשת בעדים. כיני מתניתא צריכה שתשמש בעדים: ובתולה שדמיה טהורין. כיני מתניתא תינוקת שלא הגיע זמנה

מגעה מטמאה למפרע מעת לעת אפי' ברשות הרבים וזו כיון דלא הוחזקה להיות רוא' אף על גב דראתה השתא שני פעמים זו אחר זו אפילו הכי מגעה במעת לעת ברשות הרבים טהור:

הלכה ו מתני' אע"פ

שאמרו. אשה שיש לה וסת דיה שעתה: צריכה להיות בודקת. בכל יום שחרית וערבית כשאר הנשים: חוץ מן הנדה. שאם ראתה יום אחד היא טמא' כל שבעה ואינה צריכה בדיק' בכל שבעה דהא בלאו הכי טמאה היא: והיושבת על דם טוהר. אין לה בדיק' שהרי אפי' תרא' דם טוהר הוא: והמשמשת. בגמרא קאמר דמשמשת קתני שאעפ"י שיש לה וסת צריכה לבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש ודוקא כשהיא עסוקה בטהרות דמגו דבעיא בדיק' לטהרות בעיא נמי בדיק' לבעלה אבל אשה שאינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיק' לבעלה: ובתולה שדמיה טהורין. ד' ליליות לב"ש ולב"ה עד שתחיה המכה של בעילה אינה צריכה לשמש בעדים שהרי דמה טהור ואפי' נשתנו מראית דמים שלה הואיל דשמשה מפום התשמיש נשתנה וכיון דלאחר תשמיש לא בעיא בדיקה לפני תשמיש נמי לא אצרכוה רבנן אבל שחרית וערבית צריכה בדיקה היכא דלא שמשה אחר בעילה ראשונה דשמא נשתנו מראה דמים שלה ממראה דמים של בעילה ראשונה ואם נשתנו טמאה שרגלים לדבר שאין זה דם בתולים: ופעמיים צריכה להיות בודקת. האשה שצריכה בדיקה: בשחרית. להכשיר טהרות של לילה שאם תמצא טהורה תדע שלא ראת בלילה ולכשתמצא ערבית טמאה יצאו אלו טהרות מספק: ובין השמשות. להכשיר טהרות שנתעסקה בהן ביום: ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. שמכינה עצמה לשמש עם בעלה: אף בשעת עברתן. אף לאחר שאכלו בתרומה צריכין לבדוק עצמן לתקן שירי תרומה שבפניה שאם תמצא עכשיו טהורה כשתבדוק ערבית ותמצא טמאה לא יהיו שירי התרומה בכלל טמאה למפרע שהרי בדקה עצמה לאחר העברתה ואין הלכה כר' יהודה: גמ' כיני מתניתא חוץ מן הנדה שלא הפסיקה לה טהרה. כלומר דמשום הכי הוא דאמרו אין הנדה צריכה בדיקה דהא ודאי משום טומאה בלאו הכי טמאה היא אלא דמיהת היתה צריכה בדיקה משום קביעות וסת דהא אשה קובעת לה וסת בתוך ימים שראויה להיות נדה הלכך קאמר דבהכי מיירי המתני' בנדה שאין לה הפסק טהרה שמעיינה פתוח הוא ובכה"ג אינה קובעת לה וסתה בימי נדתה: והמשמשת. כיני מתני' כן צריך למיתני ומשמשת בעדים כדפרישית במתני': ובתולה שדמיה טהורין כיני מתני' בתינוקת שלא הגיע זמנה

עין משפט נר מצות

כג
א מיי' פ"ט מהל' א"ב הל"ס וש"ך ממשכב ומושב טוש"ע י"ד סי' קצ סמ"ג ג ד

כד
ב מיי' פ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב הל"ו סמ"ג לאוין קיא

כה
ג מיי' שם וש"ד מהל' איסורי ביאה הל' טו וע"ש סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפד סעיף א וסי' קפו סעי' ב

כו
ד מיי' שם פ"ו טוש"ע שם קטו

ה ו מיי' שם הל"ז

מראה הפנים

כיני מתניתא חוץ מן הנדה שלא הפסיקה לה טהרה. כדפרישית וזהו כדמתרץ לה להמתני' התם בדף י"א ע"א אליבא דר' יוחנן דקי"ל כוותיה דאשה קובעת לה וסת בימי נדתה כדאמר בבלי' פ"ד מכל מקום הכא מודה דכיון דמעיינה פתוח ולא הפסיקה לה טהרה כלומר דראייה הראשונה שתקבע לה וסת באותו יום היתה בימי נדה דבכה"ג אינה קובעת לה וסת וכי קאמר ר' יוחנן דקובעת לה וסת במעיין סתום כדרב סונא בריה דרב יהושע שם כגון דחזאי בריש ירחא ובריש ירחא ובכ"ס בירחא וריש ירחא דראיות האמצעות לא היו בימי נדה וכדפירש"י ז"ל אליבא קמא:

כיני מתניתא צריכה שתשמש בעדים. והיינו בעסוקה בטהרות כדמוקי התם וכדפרישית במתני' דהא כל הנשים בזות הן ואלא עסוקה בטהרות אינה צריכה לבדוק לפני התשמיש כ"א הצנועות שהן מתקנות להן שלישית לבדוק לפני תשמיש וזהו על דרך שיטת הרמב"ם ז"ל כמו שכתב בפ"ד מא"ב הל' ט"ז וכדבריו בפ"ד ממשכב ומושב הל' ז'. וכמו שכתב דלאחר תשמיש הכל צריכין שני עדים אחד לו ואחד לה וקשה עליו הראב"ד ז"ל דהא רב יהודה אמר לא תבדוק דא"כ לבו נוקפו ופורש ומבואר סוף דשיטתו ז"ל כפי' רש"י ז"ל בזה בדף י"ב ע"א אבל שיטת הרמב"ם כפי' כתוס' שם דבבעית דר' זירא בלפני תשמיש הוה ועלה קאמר שלא יהיה פורש ומיהו אכתי טעמא בעי אמאי בצנועות לא חייבינן להכי בלפני תשמיש ואפשר דלצנועות דקאמר בבודקות עצמן שלא בפני בעלה דליכא למיחש למידי:

כיני מתניתא תנוקת שלא הגיע זמנה לראות וכו'. כדפרישית ואזלא כסוגית הבבלי דפרקין בזה וכדאמר בריש פ' תינוקת כדפרישית. ומיהו הא דשמואל דהכא ודהתם הכל למשנה ראשונה היא וכדקאמר התם בפ' תינוקת דרב ושמואל דאמרו התם כרבותינו שחזרו ומנו בועל בעילת מצוה ופורש וזהו אפי' לא הגיע זמנה לראות וכדאמר הכא בהדיא בפ' היה קורא על מתני' חתן פטור מק"ש בשמואל אמר כל הבית הילכתא דריביה דפירקא אחרייתא דנדה להלכה אבל לא למעשה ר' ינאי ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות וניסתא והביאו לזה הפוסקים ז"ל:

ורבי

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

זמנה לראות ונשאת שמואל אמר לילה ויום עונה ומקצת עונה ככולה. הפסיקה ואחר כך ראת טמיאה שינת *מראה דמיה טמיאה אמר ר' זעירא בשלא שינת מחמת התשמיש אבל אם שינת מחמת התשמיש טהורה אמר רבי יוסי ומתניתא אמרה כן ובתולה שדמיה טהורין הדא אמרה שינת מחמת תשמיש טהורה ואם אומר את שינת מחמת התשמיש תהא טמיאה ותשמש בעד שמא תשנה מחמת התשמיש ותהא טמיאה: פעמיים היא צריכה להיות בודקת. אמר רבי יוסי בי רבי בון כנגד שני פעמים שהיום משתנה על הבריות. רבי לעזר בשם רבי הושעיה כל מקום שאמרו חכמים בעלה חייב בקרבן *כנגדה בטהרות טמאות בעלה פטור מן הקרבן כנגדה בטהרות טהורות בעלה ס"ק בקרבן כנגדה בטהרות תלויות. רבי שמואל בר רב יצחק בעי אילו זקן וילד שהיו מהלכין בטריקלין ולא דבר ברי שהזקן משמש תחילה הא אם ילד אתי ומטעי ביה. רבי אבון בשם רבי יודן אני אומר שם היה ביאה היא שהיא סותמת ברם הכא אילו הוה שם מי מעכבו שלא לצאת. מתניתא פליגא על רבי הושעיה פירשה וראת היא טמיאה וכולן טהורות

מתניתא

זמנה לראות ונשאת. דהא אמרו בפרק בתרא שדמיה טהורין לבית שמאי ד' לילות ולבית הלל עד שתחיה המכה אבל אם הגיע זמנה לראות אין נותנין לה כל כך כדקתני התם ואע"ג דאמרינן שם לב"ה נותנין לה עד מוצאי שבת ד' לילות מ"מ מדנקט בתולה שדמיה טהורין משמע שכל זמן שדמיה מחמת בתולים הן טהורין והיינו עד שתחיה המכה ובלא הגיע זמנה לראות וכב"ה: שמואל אמר לילה ויום עונה. לאו הכא קאי אלא אמתני' דריש פ' תינוקת ואגב דאיירי בה מייתי להא דשמואל דמפרש להסיפא דמתני' דהתם ראתה ועודה בבית אביה דקאמרי ב"ה נותנין לה כל הלילה שלה וקאמר דנותנין לה לילה ויום שהיא עונה שלימה: ומקצת עונה ככולה. כלומר לאו כל יום ממש אמרינן אלא חצי יום דמקצת עונה שהיא או יום או לילה בעלמא והכא דנותנין לה לילה וחצי יום לעונה שלימה והוי מקצת העונה ככולה: הפסיקה. אמתני' קאי דקתני בתולה שדמיה טהורין דוקא אם לא הפסיקה לראות מחמת תשמיש דאז תולין הדם מחמת הבתולים עד שתחיה המכה אבל אם הפסיק' לראות מחמת התשמיש בשנושה פעם אחת ולא ראתה ואחר כך ראתה אפי' מחמת תשמיש טמאה דכיון שפעם אחת לא ראתה מחמת תשמיש שוב אין אנו תולין הדם מחמת בתולין אלא ודאי דם נדה הוא: שינת מראה דמיה טמאה. דכיון דנשתנו במראה ודאי דם נדה הוא וכדמפרש ואזיל: בשלא שינת מחמת תשמיש. כלומר שלא שימשה ולא היה השינוי מחמת התשמיש אבל אם שמשה שינת מחמת התשמיש היא וטהורה: ומתניתא אמרה כן. וממתני' שמעינן להא דהיכא דשימשה תולין השינוי שהוא מחמת תשמיש וטהורה מדקתני ובתולה שדמיה טהורין אינה צריכה לשמש בעדים א"כ הדא אמרה שינת מחמת התשמיש טהורה. כלומר היכא דשימשה תולין השינוי שמחמת התשמיש הוא וטהורה: ואם אומר את. דאם לא כן אלא אפי' השינוי מחמת התשמיש טמאה א"כ קשיא ותשמש בעד שמא תשנה ממראה הדם ואפי' מחמת התשמיש היא ותהא טמאה אלא ודאי כל היכא בשימשה אף על פי שנשתנה תולין השינוי מחמת התשמיש וטהורה וכי אמרינן נשתנו מראה דמיה טמאה בלא שמשה: כנגד שני פעמים שהיום משתנה על הבריות. כלומר הואיל בשחרית משתנה מלילה ליום ובין השמשות משתנה מיום להתחלת הלילה לפיכך תקנו חכמים באותן הזמנים שצריכה להיות בודקת להכשיר הטהרות של הזמן בסוף כל זמן שמשתנה כדפרישית במתני': כל מקום שאמרו בעלה חייב בקרבן וכו'. ניכר כאן החסרון מתוכו דמקשי לקמן על בר פדייה ולא הוזכר תחילה וכן ליתא להא במקום אחר בהאי תלמודא. ובבבלי מכלתין פ"ט דף ס' ע"ב גרס להא דפליגי בה בר פדא ור' הושעיא בר פדא אמר כל שבעלה בחטאת טהרותיה טמאות. והיינו אם היתה עסוקה בטהרות ופירשה וראתה בתוך שיעור וסתה דבכה"ג בעלה בחטאת אם תמצא על שלה אותיום אחר הבעילה כדתנן בפרק דלקמן. כל שבעלה באשם תלוי. והיינו אם שהתה כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה דבכה"ג בעלה באשם תלוי דספק הוא אם דם בשעת ביאה הוה ובכי הא בטהרות תלויות. כל שבעלה פטור. כגון ששהתה יותר מכאן דלגבי בעלה פטור טהרותיה טהורות ור' הושעיה קאמר התם דאפי' בנקום שבעלה חייב חטאת טהרותיה תלויות. ובגירסא דהאי תלמודא נראה דג"כ כגירסא דהתם היא אלא שחסר בכאן מילתיה וכן תיבות בר פדייה אמר וכצ"ל ר' לעזר בשם ר' הושעיה בעלה חייב בקרבן כנגדה בטהרות תלויות בר פדייה אמר כל מקום שאמרו חכמים בעלה חייב בקרבן וכו' והיינו דפריך מתניתא פליגא וכו' כדלקמן: ר' שמואל בר רב יצחק בעי אילו זקן וילד וכו'. קושיא דר' שמואל קאי להאי מ"ד דס"ל דלעולם טהרותיה תלויות ואפי' מקום שבעלה בחטאת דמחזקינן לודאי דם בשעת ביאה ואפ"ה לענין טהרות שעשתה בתוך שיעור וסת לא מחזקינן לה בודאי טמאה והיינו דפריך ואמאי אילו זקן וילד שהיו מהלכין בטרקלין לא דבר ברי שהזקן משמש תחילה הא אם ילד אתי ומטעי ביה כלומר שאע"פ שבודאי הזקן משמש בפתח הטרקלין בתחילה והולך לפני הילד הרי עכ"פ אם הילד בא מטעה בזקן ויוצא מיד מן הפתח ומשל הוא לזה ומכנה אבר המשמש לזקן והדם לילד וכשהזקן משמש הוא לפני הילד ומכל מקום תיכף כשהזקן הוא פונה מן הפתח הילד ממהר לבא ונמצא הדם ולכך חיישינן שהיה הדם בבית החיצון בשעת ביאה שהרי מיד אחר פרישתו ממנה נמצא הדם ואם כן ניחוש נמי לענין טהרות שעשתה ומצאה מיד בתוך שיעור הזה שהיה הדם גם כן בשעת היותה עסוקה בטהרות: אמר רבי אבון בשם רבי יודן. שאני התם דבשלמא בביאה שפיר הוא דמחזקינן לודאי בשעת מעשה לפי שאני אומר שם היה הדם בשעת ביאה אלא שביאה היא סותמת את הדם ואבר המשמש מעכבו מלצאת וכמשל הזקן והילד ולהכי מיד אחר שפירש הזקן הילד ממהר לבא וכדאמרן: ברם הכא. לענין טהרות אילו היה דם שם בשעת עסוקה ממש בהן מי היה מעכבו שלא לצאת והלכך תלינן שמא אחר כך נעקר הדם ממקומו ומצאתה ולא מחזקינן להטהרות בודאי טומאה אלא בספק: מתניתא פליגא על ר' הושעיה. דאמר אפילו במקום שבעלה בחטאת כנגדה בטהרות תלויות ועל כרחך בחשה שיש לה וסת עסקינן הכא דאל"כ קשיא הא דקאמר בר פדייה בעלה פטור מן הקרבן כנגדה בטהרות טהורות ואמאי טהורות לגמרי הא עכ"פ בתוך מעת לעת למפרע הוא דהא ודאי מילתיה לא אזלא כשמאי דאמר כל הנשים דיין שעתן אלא בחשה שיש לה וסת או בד' נשים שאמרו בהן דיין שעתן מיירי. ומיהת קשיא עליה מהאי מתני' דהכינן לעיל כילד דיה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות פירשה וראתה היא טמאה וכולן טהורות הרי דאפי' פירשה מיד וראתה הטהרות טהורות ואע"פ שעסקה בהן בתוך שיעור וסת דבכה"ג בעלה חייב בקרבן הוא והא דפריך על ר' הושעיה לומר דאפי' לר' הושעיה קשיא מהאי מתניתא ומכ"ש לבר פדייה אלא משום דאידך פירכא דפריך לקמיה לא קשיא כ"א על בר פדייה הלכך קאמר הכא דהאי מתניתא פליגא גם על הא דר' הושעיה דקאמר טהרות תלויות ומתני' טהורות לגמרי קתני:

מתניתא

פ' נדה יא ע"ב

בס ס ע"ב

מראה הפנים

רבי לעזר בשם ר' הושעיה וכו'. כדפרישית בפנים דהסוגיא מוכרחת דהגירסא דהאי ש"ס כגי' דב"ש דילן בזה בענין פלוגתייהו שם וחסר כאן כמו שבארתי וזהו דקושיא שבפנים מתניתא פליגא אי אפשר לפרש כ"א על בר פדייה לחודיה דקאמר בסיפא דטהורות כן וכדמוכרח מדלקמן דקאמר ומה עביד לה בר פדייה וכו' וקושיא קמייתא ע"כ דלתרווייהו היא ואפי' על רבי הושעיה קאמר דפליגא וזה מוכרח הוא כמבואר והתם לא מדייק עלייהו מהכי מתניתין. ורש"י ז"ל פירש שם דבר פדא ס"ל כשמאי וע"כ לומר כן לגבות קושיא דהכא נמתני' דריש פרקין ונתבאר מכאן דא"א לפרש כפי' הבבלי של רש"י דהארבע נשים דדיין שעתן מיירי ולא כפי' התוס' שם דהאשה שיש לה וסת מיירי דהאי קושית הש"ס דהכא במקומה עומדת ממתני' דריש פרקין כ"א תירוץ בתרא דהתוס' נוכל לומר לפי סוגיא דהתם דבתולין מיירי מיהו סוגית הש"ס דהכא דמדייק לה בקושיא בתרייתא ממתני' דהכא לא משמע דבעי לאוקמי בתולין ואין לגבות קושיא קמייתא כ"א דס"ל כשמאי וזה מבואר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

מתניתא פליגא על בר פדייה רבי יודה אומר אף בשעת עברתן מלובל בתרומה ליידא מילה לא שאם תראה תהא מטמאה למפרע אמר רבי עזרא קומי רבי מנא תיפתר באשה שאין לה ווסת א"ל כן אמר רבי יוסי רבי כל מה דאנן קיימין הכא באשה שיש לה ווסת אנן קיימין אמר רבי יוסי בי רבי בון סלקת מתניתא עד כאן באשה שיש לה ווסת מיכן ואילך באשה שאין לה ווסת ואפילו תימר לא סלקה מתניתא אלא כל מה דאנן קיימין הכא באשה שיש לה ווסת אנן קיימין ומה עביד לה בר פדייה חלוקין על רבי יודה:

הדרן עלך פרק שמאי אומר

הלכה א מתני' כל היד [א] המרבה לבדוק בנשים משובחת [ב] ובאנשים תיקצץ [ג] *החרשת והשוטה והסומה וכל מי שנטרפה דעתה אם יש להן פיקחות מתקינות אותן ואוכלת בתרומה *דרך [ד] בנות ישראל משמשות בעדים אחד לו ואחד לה [ה] והצנועות מתקינות להן שלישית אחד להתקין את הבית:

גמ' כיני מתניתא כל המרבה ליתן ידו על עינו מרבה להוציא דמעה ר' טרפון אומר תיקצץ על טיבורו *אמרו לו והרי כריסו נבקעת אמר להן לכך אני אמרתי שמותו של זה יפין לו מחייו. חברייא אמרין ר' טרפון מקללו קללה שהיא נוגעת בגופו אמר רבי יוסי [ז]לא בא אלא לפרש שאסור למשמש מן הטיבור ולמטן הדא דת מר לענין שכבת זרע אבל לענין זיבה כל המרבה לבדוק מחבירו משובח מחבירו. צנועות היו בודקות על כל חבית וחבית ועל כל ככר וככר מעשה *בטביתה שפחתו של רבן גמליאל שהיה מכתפת יינות לנסכין והיתה בודקת על כל חבית וחבית אמרה לו רבי ראיתי כתם ונזדעזע רבן גמליאל אמרה לו בודקת הייתי על כל חבית וחבית ולא נטמיתי אלא על חבית זו בלבד אמרון בשם רבי ינאי אין כן סומא וקמת אמרון בשם ר' חנינה אין כן *סומא וקמת ר' אילא ר' יוסי בר חנינה בשם דבית רבי ינאי אין כן סומא אמר

מסורת הש"ס

מתניתא פליגא על בר פדייה. והאי מתניתא על בר פדייה לחודיה הוא דקשיא דאיהו קאמר כל שבעלה פטור מקרבן כגון ששהתה יותר מכדי שתרד מן המטה ותדיח פניה דבעלה פטור לגמרי כנגדה גם בטהרות טהורות לגמרי כן הא תנינן ר' יודה אומר אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה וקס"ד דחכמים לא פליגי עליה ובאשה שיש לה וסת עסקינן כדלקמיה: ליידא מילה. ולאיזה דבר אמר ר' יהודה דלריכות בדיקה בשעת העברתן מלאכול בתרומה לאו שאם תראה אח"כ תהא טמאה למפרע והלכך בודקות בשעת העברתן כדי לתקן השירייס של תרומה כדפריסית במתני' אלמא דמטמאות למפרע ובר פדא קאמר טהרותיה טהורות: תיפתר. להמתני' באשה שאין לה וסת עסקינן והלכך מטמאות למפרע ומילתיה דבר פדא באשה שיש לה וסת הוא כדפריסית לעיל: א"ל כן אמר ר' יוסי רבי. כלומר ר' יוסי ברבי לא פירש להמתניתין כדקאמרת אלא כל מה דאנן קיימין הכא באשה שיש לה וסת אנן קיימין דהא ברישא קתני אע"פ שאמרו דיה שעתה אלמא ביש לה וסת מיירי וכן הסיפא ביש לה וסת והדרא קושיא לדוכתה על בר פדייה: אמר ר' יוסי בר' בון סלקת מתניתא. כלומר אי משום דרישא ביש לה וסת מיירי לא קשיא דהתלק המתני' רישא בשיש לה וסת ומכאן ואילך והיינו הסיפא ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה וכו' באשה שאין לה וסת מיתוקמא: ואפי' תימר. הדר קאמר דלאו מילתא היא דאפי' תימא לא סלקא מתני' ולא התלקה אלא בין רישא ובין סיפא באשה שיש לה וכה אנן קיימין ואפ"ה ל"ק לבר פדייא דמה עביד לה בר פדייא איהו ס"ל דחלוקין חכמים על ר' יודה וסבירא להו דהואיל שיש לה וסת לא חיישינן לטומאה למפרע ואינה לריכה לתקן אלא בשעת אכילת התרומה:

הדרן עלך פרק שמאי אומר

הלכה א מתני' כל היד המרבה לבדוק בנשים. שבודקת תמיד שמא ראתה: משובחת. שמתוך כך לא תבא לידי ספק טומאה ובעלה לא אתי לידי איסורא: ובאנשים. אם בודק עצמו באמתו שמא ילא ממנו קרי: תיקלץ. לפי שמתחמם ומרגיש כשממשמש באמה ומוליא ש"ז לבטלה: והסומה. אמרינן בגמרא דאינה משנה ודחויה היא אלא היא בודקת לעצמה ומראה לחברותיה: ושנטרפה דעתה. מחמת חולי: מתקינות אותן. בודקות אותן ומטבילין אותן: אחד לו ואחד לה. לקנח לאחר תשמיש: והצנועות מתקנות להן שלישית. עוד אחד לתקן את הבית כלומר לבדוק עצמה לפני תשמיש להיות מוכנת לבעלה: **גמ'** כיני מתני' כל המרבה ליתן ידו על עינו וכו'. כלומר דמפרש דכל היד המרבה דקתני שפיר הוא דקאי אנשים והאנשים דאע"ג דבאנשים אפי' לא מרבה אסור דכיון דבני הרגשה נינהו ודאי אפי' בחדא זימנא מתחמם הוא מ"מ קאמר כל המרבה לומר דכל שמרבה הוא ליתן ידו באמתו מרבה הוא להוליא ז"ע כמו המרבה ליתן ידו על עיניו מרבה הוא להוליא דמע וכן קתני בתוספתא פ"ב בהדיא משלו משל למה הדבר דומה לנותן אלבע בעין כל זמן שהוא דוחק הרבה מוליא דמעה: ר' טרפון אומר תיקלץ על טבורו. הכי קתני בתוספתא ר"ט אומר יקלץ על טיבורו אמרו לו הרי כריסו נפתחת אמר להם אף אני לא נתכוונתי אלא לכך כלומר שמוטב לו שיהא כריסו נבקעת ואל יעשה כך וכדמפרש ואזיל: חברייא אמרין וכו'. כלומר דודאי הא דקאמר תיקלץ על טיבורו לאו דוקא שתקלץ ממש על טבורו קאמר דכי לא סגי אלא על טבורו אלא ודאי עיקר מילתיה לענין קללה קאמר ומ"מ אמאי נקט בלישניה על טיבורו ומשני ר' יוסי דהא קמ"ל דאפי' לריך הוא למשמש מן הטיבור ולמטן כגון שישב לו קוץ שם אל יגע בידו והיינו דקאמר לא בא באלו דברים אלא לפרש שאסור למשמש מן הטיבור ולמטן אפי' הוא לריך לכך: הדא דאת אמר. דבאנשים אסור דוקא אם הוא ממשמש לענין שכבת זרע אם ילא ממנו: אבל לענין זיבה. שרולה לבדוק ולידע כמה ראיות ראה ואם הוא חייב בקרבן או לא כל המרבה לבדוק מחבירו משובח הוא מחבירו: לנועות. אגב דקתני במתני' והלנועות מתקינות וכו' נקט נמי למנהג הזה מלניעות שנוהגין כשעושין בטהרות שבודקות עלמן על כל חבית וחבית יין שהן מגיעות ועל כל ככר וככר שהן אופות: בטביתה. שם שפחה של רבן גמליאל: ונזדעזע רבן גמליאל. שהיה מתפחד שטמאת כל היין: אלא על חבית זו. באחרונה בלבד: אמרון בשם ר' ינאי אין כן סומא וקמת אמרון וכו' וקמת. כלומר אית דאמרי להא בשם ר' ינאי ואית דאמרי להא בשם ר' יוסי בר חנינא דאין כאן סומא בנתני' ולריך למחוק סומא דאינה משנה כדפריסית במתני' דאין סומא לריכה לאחרות שיבדקו אותה אלא היא בודקת לעצמה ומראה לחברותיה: וקמת. כלומר כך קמת האי מילתא להני אית דאמרון דהלו אמרו לזה בשם ר' ינאי והלו אמרו בשם ר' יוסי בר חנינא והו לא: ר' אילא. אבל ר' אילא קיבל השמועה דר' יוסי בן חנינה בשם דבית ר' ינאי אמר להאי מילתה דאין כאן סומא במתני':
אמר

מו"ק לא ע"ב
נדה ס ע"א
שם יג ע"ב
פ"ט ו ע"ב
שם יג ע"ב

עין משפט נר מצוה

א
א מיי' פ"ד מהל' משכב ומושב הל"ו ופ"ח מהל' אסורי ביאה הל' יא סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפד ספי' א וסי' קצו סעיף ט

ב
ב מיי' פכ"א מהל' אסורי ביאה הל' כג סמ"ג שם קטו. טוש"ע אה"ע סי' כג סעי' ד

ג
ג מיי' שם פ"א הל' טו ופ"ד מהל' משכב ומושב הל"ט סמ"ג דר קיא טוש"פ יו"ד סי' קצו סעיף א

ד
ד מיי' פ"ד מהאס"ב ה"ד ופ"ש סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפו סעיף ב ופ"ש

ה
ה מיי' שם הל' טו סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף א

ציון ירושלים

צ"ע כא אלא לפרש שאסור למשמש מן הטבור ולמטן עט"ז יו"ד סי' קפב ומ"א או"ח סי' ג ס"ק יד וכאלף המגן סי' ג אות טז וכאן מבואר שדבר ודו"ק ועי' בכבור שור בחדושיו לנדה דף יג:

מראה הפנים

פרק ב כל היד. והצנועות מתקנות להן שלישית. אפילו אינה עסוקה בטהרות ואפי' יש לה וסת וזהו לפי שיטת הרמב"ם ז"ל שזכרתי בגליוני פרקין דלעיל ד"ה כיני מתניתא לריכה שתשמש בעדים ועיין עוד לקמן ד"ה אף הראשונה נקראת לנועה:

כיני מתניתא כל המרבה ליתן ידו על עינו וכו'. לאו' דפריסית בפנים אין זה סותר לאה דמסיק התם כרית פרקין כי קתני מרבה אנשים דודאי בלא מרבה נמי אסור אלא דהאי ש"ס ס"ל לפרש דתנא דמתני' קמ"ל דיותר שהוא מרבה ליתן ידו מרבה הוא לסולית ש"ז ואזלא בהא סוגיא דהכא כשיטתיה דאביי דהתם לענין דחיים לאוסופי:

מכתפת יינות לנסכין. האי עובדא מייתי התם בפ"ק דף ו' ע"ב וכתבו התוס' שם דיכול להיות שזהו ר"ג דיבנה חבירו של ר"א ורבי יהושע ור"ט שהיו נ"כ קודם החרבן והיו נוהגין בנסכין והכי משמע מהכא דקאמר מעשה בטביתה והיא שפחתו של ר"ג ביבנה וכדאמר לעיל בפ"ק הל' ד' של בית ר"ג היו קורין לעבדיהן ולשפחותיהן אבא טבי ואמא טביתה וידוע דטבי עבדו של ר"ג דיבנה היה כדמוכח מעובדא דפ' מרובה:

עין משפט נר מצוה

ו
א מיי' פ"ב מהלכות כל"ו

ז
ב ג מיי' שם

ח
ד מיי' שם ופ"ד מהל' אסורי ביאה הל' יו סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קצ סעי' לג

ט מיי' פ"ה מהל' שגגות הלכה י

אמר ר' ינאי אף הראשונה נקראת צנועה. כלומר הראשונה נקראת צנועה דתנינן בסוף פ' דלעיל ופעמיים צריכה להיות בודקת וכו' ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה וקס"ד דלאו אכל הנשים קאמר אלא דוקא לצנועות ואף היא צנועה נקראת כדתנן הכא במתני' והצנועות מתקנות להן השלישית לתקן את הבית ופריך תנינן צריכות בודקות במתני' דלעיל ואת אומר הכין דצנועה נקראת: אמר ר' אילא. הא ל"ק דה"ק דלהודיעך הוא שכל מי שהוא מקיים דברי חכמים נקראת צנוע ולעולם צריכות הן כל הנשים לנהוג כן: בדקה. עצמה: ביד שאינה בדוקה. כלומר שהעד לא היה בדוק א"נ היד ממש לא היה בדוק לה אם יש עליו דבר מטונף ומלוכלך ונמצא דם או שהטיחה את גופה לבית התורפה ומצאה דם על גופה ועל ידה טמאה משום דחזקת הגוף בדוק הוא מדם ומבית התורפה בא הדם: מתניתא אמרה כן. דתנינן לקמן נמצא על העד שלו שקנח בלמו טמאה וחייבין בקרבן דודאי ממנה הוא הדם ואמאי דילמא עליו היה אלא לאו שכל הגוף בחזקת בדוק הוא: תיפתר שבדק. ממתני' אין ראיה דהכא במאי עסקינן שבדק עצמו בתחילה ולא היה עליו כלום: ואיקפד ר' זעירא. על אוקמתא דר' חנינא ואמר וכי דרכו של האיש לכן שיבדוק עצמו אם יש עליו דם בתמיה: ר' זעירה בשם ר' ירמיה. דידיה אמר דלא כדאמר בשם רב דטמאה ודאי משום ראיית דם אלא משום כתם בטומאת ספק ועד כגרים היא תולה בדם מאכולת וטהורה יותר מכאן צריכה מהלא כלומר אם יש אמתלא להלות בו תולה ואם לאו טמאה מספק כדין הכתם: אמרין חזר ביה רב ירמיה. ממה דאמר טמאה משום כתם אלא טמאה ודאי היא משום ראייה: אמרין. וכן אמרו דכד שמע מיליהון דרבנן דלקמן דמסקי דטמאה משום ראייה משום הכי חזר ביה: רבי משבח. עליה דר' חמא אבוי דר' הושעיה לפני ר' ישמעאל בר' יוסי דאדם גדול הוא: ר' חמא וכו'. כי אתא לקמיה בעא ר' חמא קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי בדקה וכו' מהו: א"ל כדברי מי את שואלני. כלומר כדברי מי אתה רוצה להשיב אני השאלה שלך: אם כדברי הרב. שהוא ר' יוסי רבו של רבי: כדברי התלמיד. כלומר שהשיב לו כדברי התלמיד הוא רוצה וא"ל אבא אמר טמאה משום כתם ורבי אומר טמאה ודאי משום ראייה: אמר לי'. כלו' דאקפד ר' ישמעאל בר' יוסי ואמר דין הוא דאת משבח ביה היאך מניחין דברי הרב ובומעין לדברי התלמיד: אמר ר' זעירה הני לבר נש. כלומר ניחא ליה לבר נש לשמוע טעמיה דרביה דהוא רבי רבו של ר' חמא: בדקה וכו'. השתא מייתי פלוגתא דהאי דינא דתני בדקה בעד והניחתו בקפצה. בקופסא של זכוכית כמו שעושין לקופסא בפתח זכוכית לפניה וכן מעמידין שם כלי זכוכית וקורין אלמיר"א ואח"כ מצאה עליו דם: ואת אין את נותן לה מיתלא. כלומר וכי אין אתה מודה שצריכה כשיעור כגרים ועוד ואם יש אמתלא לתלות בה תולין וא"כ הרי דינו ככתם: טעמא דרבי. דודאי צריכא כשיעור כגרים ועוד ומשום דדרך קופסיות בדוקות מן השרצי' הן אבל אינן בדוקות מן המאכולת והלכך צריכה כגרים ועוד דעד כגרים תולין בדם מאכולת ואם הוא יותר מיכאן מכגרים א"כ נפקא לה מספק דם מאכולת ובמה יש לתלות לה והלכך אמרינן דודאי מגופה קאתי והיינו טעמיה דרבי דאמר משום ראייה והיינו נמי דאמרינן דכד שמע ר' ירמיה מיליהון דרבנן דאמרי הכי חזר ביה:

אמר רבי ינאי אף הראשונה נקראת *צנועה תנינן צריכות בודקות ואת אמר הכין אמר רבי אילא להודיעך שכל מי שהוא מקיים דברי חכמים נקרא צנוע. רבי ירמיה בשם רב בדקה ביד שאינה בדוקה או שהטיח גופה לבית תורפה חזקת הגוף כבדוק הוא אמר רבי זעירא מתניתא אמרה כן נמצא על שלו [א] טמאין וחייבין בקרבן לא שכל הגוף בחזקת בדוק אמר רבי חנינה תיפתר שבדק ואיקפד רבי זעירא אמר ודרכו לכן רבי זעירה בשם רב ירמיה עד כגרים היא תולה יותר מיכן צריכה מתלא אמרין חזר ביה רב ירמיה אמרין כד שמע מיליהון דרבנן חזר ביה. רבי משבח לרבי חמא אבוי דרבי הושעיה קומי רבי ישמעאל בי רבי יוסי. רבי חמא אבוי דרבי הושעיה בעא קומי רבי ישמעאל בי רבי יוסי בדקה ביד *שאינה בדוקה או שהטיח גופה לבית תורפה א"ל כדברי מי את שואליני כדברי הרב כדברי התלמיד אמר ליה אבא אמר כתם ורבי אומר ראייה א"ל דין הוא דאת משבח ביה אמר רבי זעירה הני לבר נש מישמוע טעמיה דרביה. בדקה והניחתו בקפצה של זכוכית רבי חייה אומר כתם ורבי אומר ראייה התיב רבי חייה לרבי ואת אין את נותן לה מיתלא. אמר רבי בון בר חייה טעמא דרבי דרך קפציות בדוקות מן השרצין ואינן בדוקות מן המאכולת עד כגרים היא תולה יותר מיכן במה יש להלות לה:

הלכה ב מתני'

*נמצא [ב] על שלו טמאין וחייבין בקרבן נמצא על שלה [ג] אותיאום טמאין וחייבין בקרבן נמצא על שלה לאחר זמן [ד] טמאין בספק ופטורין מן [ה] הקרבן: גמ' ותני עלה בין היותיאום בין שלא היותיאום נמצא על שלו היותיאום טמאין היותיאום לקינוח *אמרו ואין היותיאום לבדיקה רב הונא אמר כדי שתקנח פי הבית מבחוץ אבל לא מה שבהדרין ולא מה שבסדקין. בעון קומי רב נחמן בר יעקב מהו שתהא *צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום א"ר בא אם אומר את שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום בטל היותיאום. אמר

הלכה ב מתני' נמצא. דם על שלו אפי' שהה זמן ארוך לאחר בעילה קודם קנוח בידוע שהיה דם בשעת השמיש: טמאין. שניהם טומאת שבעה כדין בועל נדה: אותיאום. או אותיאום לגוסחא דהכא תכף ומלה יונית היא שנמצא מיד לאחר בעילה: לאחר זמן. כדמפרש לקמן במתני': טמאין מספק. שניהם טמאין שבעה ומיהו טומאת ספק היא לתלות אבל לא לשרוף: ופטורין מן הקרבן. מן החטאת אבל חייבין הן באשם תלוי למ"ד לא בעינן חתיכה משתי חתיכות: גמ' ותני עלה בין היותיאום בין שלא היותיאום נמצא על שלו. כלומר בנמצא על שלו אין חילוק בין נמצא מיד אחר הבעילה בין שקנח עצמו לאחר זמן ונמצא דם ודאי בשעת בעילה היה: היותיאום טמאין. קתני במתני' ותני עלה היותיאום לקינוח וכו' וכדמפרש רב הונא היותיאום שאמרו לקינוח אמרו שמצאת מיד שקנחה עצמה מבחוץ ולא לבדיקה לחורין ולסדקין לפי שאין היותיאום לבדיקה דכשהכניסה העד לבדוק מבפנים כבר הוא יותר מכשיעור היותיאום: מהו שתהא. אשה צריכה בדיקה לאחר התשמיש בתוך כדי היותיאום שמא תמצא ויתחייבו בקרבן: אם אומר את וכו' בטל היותיאום. כלומר היכי משכחת לה שתבדוק מבפנים ויהא בתוך כדי היותיאום שהרי לקינוח אמרו ולא לבדיקה וכשתבדוק כבר בטל היותיאום:

רבי

מראה הפנים

אף הראשונה נקראת צנועה וכו'. והתם בפ"ק דף י"ב ע"א פריך רבא על פירושא דר' אמי דמפרש כר' אילא דהכא שכל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע דאטו שאינו מקיים דברי חכמים צנוע הוא דלא מקרי הא רשע לא מיקרי אלא צנועות עד שבדקו לפני תשמיש זה וכו' ומשמע דס"ל לרבא נמי דאף שאין צנועות צריכות בדיקה לפני תשמיש ובעסוקה בטהרות ובהכי איירי מתני' דפ"ק כדמוקי לה התם אלא דנוכל לפרש אליביה דגם בצנועות דמתני' בעסוקה בטהרות איירי והוספה דצנועות עד שבדקו לפני תשמיש זה וכו' ולעולם כל לבעלה לא צריכה בדיקה ומיהו שיטת רמב"ם ז"ל מבואר לעיל אזלא כהאי דשמואל אמר הלכה כר"ח בן אנטיגנוס בס פ"ב דכל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואפי' בשאינה עסוקה בטהרות ובשיטת ר"ת והרי"ף ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל בפ"ק דמפרשי להאי דקאמר מאן דמתני הא לא מתני להא דר' אבא בר ירמיה הוא ובהא דמפרשי שהביא בס רש"י ז"ל וכבר כתבתי מזה לעיל בסוף פ"ק דלא קיימא מדרב יהודה ד"ל דבודקת עצמה שלא בפני בעלה קאמר:

בדקה ביד שאינה בדוקה וכו'. זהו כעין דאמר התם דף י"ד ע"ב בהאי בעיא דבעי ר' חמא בדקה בעד שאינו בדוק לה וכו'. ובפלוגתא דרבי ור' חייא דאיתמר התם:

בעון קומי רב נחמן בר יעקב מהו שתהא צריכה בדיקה וכו'. זהו בעיא דר' אבא מרב הונא התם בפ"ק דף י"ב ע"א וכמו שהשיב לו שם ג"כ מי מצבת לה וכו' כדפרישית בפנים. ולמאי דמוסיף ר' יוסי בר' בון הכא לדייק ממתני' דפ"ק א"כ אף למ"ד באשם תלוי לא בעינן חתיכה משתי חתיכות וכדמפרש הכא לקמן לפטורין מן הקרבן דמתני' ואיכא למיבעי כאיכא דאמרי התם מהו שתבדוק עצמה כדי לחייב בעלה אשם תלוי מכל מקום לטעמא דדייק ר' יוסי בר' בון הכא גם האי בעיא לא שייכא מידי דלא תיקנו חכמים הך בדיקה שלאחר תשמיש לתשמיר אלא לבקל דתהוי כפקידה. ועיין מענין אשם תלוי לעיל בפ"ב דהוריות בהל' ב' ומשמע דשיטתא דהאי תלמודא ס"ל כמ"ד לא בעינן חתיכה משתי חתיכות וכן מוכח מהרבה מקומות בש"ס הזה ולא קי"ל כן כמבואר שם:

מסורת הש"ס

עי' נדה יב

שם יד פ"ב

שם יח א כריתות יז

נדה יד

ע' שם דף יב ע"ב

אמר רבי יוסי בי רבי בון אם אומר את שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאוס ולא כפקידה היא למעט מעת לעת ותנינן הפקידה היא ממעט מעת לעת אמר ר' יוסי [בי] רבי בון משל לשמש ועד שהיו *עומדין אחר השקוף יצא השמש ונכנס העד זה היותיאוס: ופטורין מן הקרבן. ופטורין מן החטאת [א] וחייבין באשם תלוי:

הלכה ג מתני'

אי זהו לאחר זמן כדי [ב] שתרד מן המיטה ותדיח את פניה ואח"כ מטמא מעת לעת ואינה מטמא את בועלה רבי עקיבה אומר *מטמא את בועלה ומודין חכמים לר' [ג] עקיבה ברואה כתם שהיא מטמא את בועלה: גמ' אמר רבי יוסי בי רבי בון אין זה אחר *זמן אלא אחר אחר זמן ואי זהו לאחר זמן כדי שתפשוט את ידה ותיטול את העד מתחת הכר אבל אחר אחר זמן בעלה טהור. ר' לעזר בשם רב דברי חכמים שהן בשיטת רבי מאיר רבי יוחנן אמר חכמים ממש מאי כדון חברייא בשם רבי יוחנן נילף הדא דרבנן מן דרבי עקיבה כמה דרבי עקיבה *אמר מטמא את בועלה ואינה מקולקלת למיניינה כן רבנן אמרין מטמא את בועלה ואינה מקולקלת למיניינה:

הלכה ד מתני'

*כל [ד] הנשים בחזקת טהרה לבעליהן [ה] הבאין מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה בית שמאי אומרים צריכה שני עדים על כל תשמיש או תשמש לאור הנר ובית הלל אומרים דייה [ו] שני עדים כל הלילה: גמ' אבא בר ירמיה כהנא בשם שמואל כל *אשה שאין לה ווסת אסורה לביתה עד שעה שתבדוק והתנינן כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן פתר לה בבאין מן הדרך והתנינן הבאין מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה אמר רבי בון בר חייה תיפתר שבא ומצאה עירה והתני בין שמצאה עירה בין שמצאה ישנה אמר רבי בא תיפתר שהניחה בחזקת

פני משה

ר' יוסי בר' בון. מוסיף בטעמא דבלאו הכי שמעינן דאין הבדיקה צריכה מיד בדוקא דאם אומר את שתבדוק עצמה בתוך כדי היותיאוס א"כ ולא כפקידה היא למעט מעת לעת בתמיה וכלומר שהרי אותה הבדיקה שלאחר השמש כפקידה היא כדתנינן בפ"ק ומשמשת בעדים ה"ז כפקידה וממעט מעל"ע והבדיקה שלאחר התשמיש קאי כדאמרינן שם ואי אמרת דהבדיקה בתוך אותיוס הוא ומטעמא שמא תמצא טמאה ויבאו לידי חיוב קרבן א"כ למה אמרו כפקידה היא למעט תיפוק ליה דבלאו הכי צריכה היא בדיקה מיד אלא ודאי מדאמרינן כפקידה היא אלמא דמשום הכי הוא דאיתקנה ולא מטעמא שמא תמצא טמאה ויבאו לידי חיוב קרבן והלכך נמי אינה צריכה באותיוס: אמר ר' יוסי בר' בון. כלומר דקאמר דכן נמי מודה בהאי טעמא דלעיל דלקיטות הוא שאמרו היותיאוס משל לשמש ועד וכו' וביאורא האבר השמש נכנס העד הסדין מיד זהו היותיאוס ואי אתה מוצא זה אלא לקנוח מיד אחר התשמיש ולא בהכניסה למבפנים בא"כ לא עמד אחורי המשקוף הוא: ופטורין מן הקרבן. בגמרא לאחר הזמן דקתני במתני' ומפרש לה דפטורין מן החטאת קאמר וחייבין באשם תלוי כדפרישית במתני':

הלכה ג מתני' ותדיח את פניה. שתקנח פניה שלמטה: ואחר כך. כלומר ואם שהתה יותר מכשיעור זה: מטמאה מעת לעת. טהרות שנתעסקה בהן כדין מעת לעת דאמרינן בפ"ק: ואינה מטמאה את בועלה. טומאת שבעה כדין בועל נדה אלא טומאת ערב מדרבנן כדין נוגע בנדה בתוך מעת לעת קודם לראייתה: ר"ע אומר מטמא בועלה. דקסבר כל תוך מעת לעת מטמאה את בועלה טומאת ז' מספק ואין הלכה כר"ע: ומודין חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם שהיא מטמאה את בועלה. מכאן ולהבא דאע"ג דטומאת כתמים נמי מדרבנן היא כמו טומאת מעת לעת התם אין שור שחוט לפניך אבל כתמים כשור שחוט לפניך הוא שהרי בלפור לא נתעסקה ובשוק של טבחים לא עברה ודם זה מהיכא קאתי ואיכא הוכחה דמגופה הוא: גמ' אין זה אחר זמן. הא דקתני במתני' כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה לאו לפרושי אחר זמן קאי דאין שיעור זה נקרא אחר זמן אלא אחר אחר זמן: ואיזהו לאחר זמן כדי שתפשוט את ידה. בעודה במטה ותיטול את העד המזומן לה מתחת הכר ותבדוק בו: אבל אחר אחר זמן בעלה טהור. כלומר בכדי שתרד מן המטה ותדיח פניה דקתני דזהו אחר אחר זמן בהא הוא דנחלקו חכמים על ר"ע וסבירא להו דבעלה טהור אבל בכדי שתושיט את ידה ותטול עד ותבדוק דזהו אחר זמן בהא מודו חכמים לר"ע דשניהם טמאין מספק ומתני' ה"ק איזהו לאחר זמן ששנינו לעיל טמאין בספק כדי שתושיט את ידה ותטול העד לבדוק ובכדי שתרד מן המטה ותדיח פניה זהו אחר כך שנחלק בו רבי עקיבא וחכמים: דברי

חכמים שהן בשיטת ר' מאיר. הא דקתני ומודים חכמים לר"ע ברואה כתם שמטמאה בועלה למפרע הוא דקאמרי דחכמים דמתני' בשיטת ר"מ הן דמחמיר בכתמי' כדאמר בפ"ק ומטמא למפרע: רבי יוחנן אומר חכמים ממש. לאו דהני חכמים כר"מ סבירא להו אלא הן חכמים ממש דפליגי לעיל אדר"מ וס"ל בכתם דאין מטמאה את בועלה אלא מכאן ולהבא: מאי כדון. מנא לך השתא לפרש להמתני' דחכמים ממש הן דילמא חכמים היינו ר"מ: נילף הדא דרבנן מן דר"ע. שהרי מודים חכמים לר"ע קאמר וא"כ ע"כ אין לך לומר דמודו ליה בכתם דמטמאה בועלה למפרע דהא ר"ע גופיה לא ס"ל הכי בכתם אלא ברואה דם הוא דנחלק עם חכמים וס"ל דמטמאה בועלה למפרע כדמסיק ואזיל: כמה דר"ע אמר מטמאה את בועלה ואינה מקולקלת למנייני. דהא בברייתא דשנינו פ"ק הלכה ה' דקתני התם בריש' ברואה כתם מטמא למפרע ומקולקלת למניינה ומטמאה בועלה למפרע והך רישא כר"מ הוא דאתיא דלא מלינו לר"ע דאמר הכי אלא בסיפא ברואה דם דקתני התם מטמאה למפרע ואינה מקולקלת למניינה ואינה מטמאה את בועלה למפרע ר"ע אומר מטמאה בועלה למפרע אלמא דר"ע גופיה לא אמר אלא באינה מקולקלת למניינה והיינו ברואה דם: כן רבנן אמרין מטמא את בועלה ואינה מקולקלת למניינה. כלומר השתא נמי הא דרבנן מטמאים בועלה בכתם על כרחך מכאן ולהבא מיירי וכמו דסבירא להו באינה מקולקלת למניינה והיינו ברואה דם דאינה מטמאה את בועלה אלא מכאן ולהבא ה"נ בכתם דאי למפרע לא הייתה מודים חכמים לר"ע כדאמרן:

הלכה ד מתני' כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן. ואין צריך לשאול אותה אם היא טהורה וכשהניחה בחזקת טהורה: הבאין מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה. דסד"א הני מילי היכא דאיתיה לבעלה במתא דרמיא אנפשה ובדקה אבל היכא דליתיה במתא דלא רמיא אנפשה לא קמ"ל: שני עדים על כל תשמיש. חדשים אחד לו ואחד לה ולמחר תעיין בהם: או תשמש לאור הנר. כלומר תשמש ותבדק לאור הנר כדמפרש בגמרא: ובית הלל אומרים דיה בשני עדים כל הלילה. כלומר דבית הלל מודים שמקנחין עצמן אחר כל ביאה וביאה הוא בעד שלו והיא בעד שלה אלא שאינן צריכין עדים חדשים אחר כל ביאה כ"א די באותן שני עדים כל הלילה ולמחר יבדקו העדים: גמ' אסורה לביתה עד שעה שתבדוק. מכיון שאין לה וסת קבוע חיישינן: פתר לה. להא דאמר שמואל דצריכה שתבדוק בבאין בעליהן מן הדרך תנינן: והתנינן. דגם הבאין מן הדרך נשיהן בחזקת טהרה: תיפתר. להא דשמואל שבא ומצאה עירה. והלכך צריכה היא שתבדוק ומתני' במצאה ישנה ולא הטריחוהו להקיצה ושתבדוק: והתני בין שמצאה עירה בין שמצאה ישנה. בחזקת טהרה הן: תיפתר שהניחה בחזקת

עין משפט נר מצוה

י
א מיי' פ"ט מה' שגגו' ה"י

יא
ב מיי' שם ופ"ד מהל' משכב ומושב הל"ח

יב
ג מיי' פ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב הל"ח

יג
ד מיי' פ"ד מהל' אסורי ביאה הל"ט וס"ד מהל' משכב ומושב הל"ז סמ"ג לאוין קי"א

יד
ה מיי' פ"ד מהל' א"ב הל"ט סמ"ג שם

טו
ו מיי' שם טוש"ע יו"ד סי' קפו ס"ב בהג"ה

מסורת הש"ס

יומא ו נדה ז

נדה יד ע"ב

שם יד ע"ב

שם טו

שם יא ע"ב

פ"ט דף יג

מראה הפנים

אין זה אחר זמן וכו'. דברי ר' יוסי בר' בון דהכא כדברי רב חסדא דהתם דף י"ד ע"ב והכי הוי המסקנא דהתם דרב חסדא דאמר אידי ואידי חד שיעורא הוא מיפרך פתח. וכן הא דר' יוחנן לקמיה דאמר חכמים ממש כפירושא דשמואל התם בהא דמכאן ולהבא היא מתני' ורבנן דר"מ ובדפריבית במתני' והכא מוסיף הש"ס

נהא דהברייתא בשם ר' שמואל להברית האי פירושא ואוקמתא אליבא דרבנן כמבואר בפנים:

אבא בר ירמיה בשם שמואל כל אשה שאין לה וסת וכו'. היינו דר' אבא בר ירמיה דהתם בהובר לעיל ד"ה אף הראבונה נקראת לגועה ועיין שם ומכאן קלה

בחזקת טהרה. כמה עונה נותנין לה ר"ש בן לקיש אמר נותנין לה עונה בינונית שלשים יום אמר ר' יוחנן שונה אני אפילו לאחר שלש שנים מותר ובלבד באשה שיש לה *ווסת אמר רבי אבהו והוא ששהת אחר ווסתה שבעת ימים וחש לומר שמא לא טבלה אמר רבי חנינה [ז]זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה. שמואל בר אבא בעי אפילו דבר בריא שילדה אמר רבי יוסי כך אנו אומרים אפילו נטמאת. אלא כיון שילדה בטלה חזקתה אף הכא כיון שטימאת בטלה חזקתה: בית שמאי אומרים צריכה שני עדים על כל תשמיש ותשמיש או תשמש לאור הנר. ולא כן תני המשמש מיטתו *לאור הנר הרי זה מגונה כיני מתניתא תשמש ותבדוק לאור הנר ר' זעירא רב חייה בר אשי בשם רב שימשה בעד אסורה לביתה אמר רבי זעירא בשעה שהוכיחה קיים מותרת ובשעה שאין הוכיחה קיים לא כל שכן אמר רבי יוסי תמן את יכול לעמוד עליו:

הלכה ה מתני' משל [א] משלו חכמים באשה החדר והפרוזדור והעלייה דם [י] החדר טמא *נמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור: **גמ'** כיני מתניתא דם החדר טמא ודם עלייה טהור רב יהודה בשם שמואל החדר לפנים מן הפרוזדור והעלייה נתונה על גבי החדר עד חצי פרוזדור ופיתחה של עלייה פתוח לפרוזדור רב נחמן בר רב יצחק שאל לרב חונה מתניתא בשנמצא מפתח עלייה ולפנים א"ל אם בשנמצא מפתח עלייה ולפנים בודאי היא אלא כן אנן קיימין בשנמצא מפתח עלייה *ולחוץ. מיליהון דרבנן פליגין דמר ר' יוחנן שלשה הן שהן בספק *ועשו אותן כודאי ואילו הן המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה ושילייא ודם הנמצא בפרוזדור מה אנן קיימין אם בשנמצא מפתח עלייה ולפנים בודאי היא אלא כן אנן קיימין בשנמצא מפתח עלייה ולחוץ. רבי אבא בריה דר' פפי בעא קומי רבי יוסי תנינן כמה ספיקות את אמר הכין אמר ליה מה דמר רבי יוחנן באשה:

הלכה

בחזקת טהרה. והא דשמואל שלא הניחה בחזקת טהרה ואם היה לה וסת היה מחשב וסתה ובא עליה והכא שאין לה וסת צריכה שתבדוק: כמה עונה נותנין לה. באשה שיש לה וסת דקאמרת דבעלה מחשב ימי וסתה וכמה היא עונת וסת שנותנין לה: דם בו ונקרא צואר הרחם ודרך שם דמים יוצאין לחוץ לשער הרחם: דם החדר טמא. שהוא דם המקור: נמצא בפרוזדור ספיקו טמא. אם נמצא בפרוזדור מן הלול ולפנים מחשבינן ליה כודאי לפי שחזקתו שהוא מן החדר וחייבין עליו על ביאת המקדש

ר' שמעון בן לקיש אמר וכו'. כדלעיל בפ"ק הל' ה': שונה אני אפי' לאחר ג' שנים. ששהא בדרך מחשב ימי וסתה ובא עליה ובלבד באשה שיש לה וסת: והוא ששהתה אחר וסתה ז' ימים. בכדי שתוכל לטבול: וחש לומר שמא לא טבלה. כיון דאין בעלה בעיר דילמא הכתי לא טבלה: זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה. אע"פ שאין בעלה בעיר צריכה היא שתטבול בזמנה: אפי' דבר בריא שילדה. אם אמר ר' יוחנן אפי' אם ילדה בתוך הזמן דנימי מוקמינן לה בסתמא בחזקת שטהרה מטומאתה: כך אנו אומרים. בתמיה וכי כך אנו אומרים אפי' נטמאת בודאי דמחזקינן לה בחזקת שטבלה הא הך טבילה ספק היא והטומאה בודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי: אלא. ודאי כיון שילדה בטלה חזקתה ואף הכא נמי כיון שנטמאת בודאי בטלה חזקתה ולא קאמר ר' יוחנן אלא בספק נטמאת או לא דאז מוקמינן לה אחזקת טהרה דאם נטמאת נסתמא טבלה: ב"ש וכו'. ולא כן תני המשמש מטתו וכו' כיני מתניתא אימא הכי תשמש ותבדק לעדים באור הנר: שימשה בעד אסורה לביתה. כלומר אם אבדה העד ולא בדקה בו אסורה לביתה: בשעה שהוכיחה קיים. כגון במתני' דאמרינן תשמש כל הלילה ולמחר תעיין בהם ואע"פ שהוכיחה והוא העד לפנינו משמשת לכתחילה ובשעה שאבדה העד ואין הוכיחה קיים לכ"ש שנסמוך על חזקת טהרה: אמר ר' יוסי. אדרבה איפכא מסתברא תמן במתני' את יכול לעמוד על העד למחר והלכך סומכת עליו ברם הכא שאבד ואין את יכול לעמוד עליו והלכך אסורה לביתה עד שתבדוק:

הלכה ה מתני' החדר והפרוזדור והעליה. כדמפרש בגמ' החדר הוא מבפנים והוא הנקרא מקור שדם נידה וזיבה יוצא ממנו והפרוזדור הוא מבחוץ לפניה והעליה היא נתונה על שתיהן על החדר ועל חצי הפרוזדור ונקב יש בין עליה לפרוזדור ונקרא לול ופעמים יורד דם מן העליה לפרוזדור דרך הלול וכותלי הרחם הן למטה באמצע פרוזדור שהוא המקום ששמש

ושורפין עליו תרומה שרוב דמים הנמצאים כאן מן החדר הן ואם נמצא מן הלול ולחוץ יש כאן ספק שמא מן העליה בא דרך הלול ודם עליה טהור הוא וספק שמא מן החדר בא והלכך אין כאן טומאה ודאית לחייב על ביאת המקדש ולשרוף את התרומה אלא טומאה בספק היא לתלות: **גמ'** כיני מתניתא דם החדר טמא ודם העליה טהור. לפי שלא הוזכר בנוסחת המשנה בהדיא מדם העלייה לפיכך אמרו דהכי צריכין למיתני: החדר לפנים וכו'. כדפרישית במתני': מתניתא בשנמצא. אם הא דקתני נמצא בפרוזדור ספיקו טמא בשנמצא מן הנקב העלייה ולפנים לצד החדר: א"ל אם בשנמצא. שם לא שייך למיתני ספקו טמא שהרי כודאי הוא שבא מן החדר דאלו מן העלייה מחוץ לנקב העליה הוה משתכח: אלא כן אנן קיימין. לפרש המתני' בשנמצא מפתח עלייה ולחוץ דהכא איכא לספוקי שמא מן העלייה ושמא מן החדר בא ולפיכך ספק טמא הוא: מיליהון דרבנן. דלקמן פליגין על פירושא דרב הונא למתני': ג' הן שהן בספק ועשו אותן. חכמים כטומאה ודאית: המפלת. יד חתוכה. דאמרינן בפרק דלקמן דטמאה לידה ואין חוששין שלא לתת לה ימי טוהר דשמא מגוף אטום הוא ואינו ולד דהלך אחר רוב נשים דולד מעליא ילדן אלמא כודאי מחשבינן מדיהבינן לה ימי טוהר: שיליא. דתנן בפ' דלקמן שליא בבית הבית טמא אע"פ שאין הולד נראה בבית לפי שרוב שליות אינן בלא ולד אלמא כטומאה ודאית היא: ודם הנמצא בפרוזדור. דמתני': ומה אנן קיימין. בפירושא דמתני' לר' יוחנן: אם בשנמצא מפתח עלייה ולפנים. אמאי קאמר שהוא בספק ועשו אותו כודאי הרי בודאי הוא שבא מן החדר אלא ע"כ כן אנן קיימינן שנמצא מפתח עליי' ולחוץ והלכך קרי לי' ספק וקא' דעשו אותו כודאי ופליגא דרב הונא: תנינן כמה ספיקות. שעשו אותן כודאי ואת אמר הכין שלשה הן ותו לא והאיכא הסט לפרדעין ושרץ אחד ביניהן ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע אם ברה"י הוא ספקו טמא: א"ל מה דהאמר ר' יוחנן. שלשה הן בטומאת אשה קאמר:

הלכה

מראה הפנים

קאי רהיב נאית דמסרשי שסבית רש"י ז"ל והוא פירוש ר"ח ז"ל לענין דלא אוקי לשמואל דדוקא בספוקה בטהרות קאמר:

זאת אומרת שאסור לשהות בטומאתה. ומשמע דאף בזמן הזה דליכא טהרות דמשום לשהות בטומאתה קאמר. וזכרו הפוסקים ז"ל מזה דיש לנהוג כן לכתחילה:

אלא כיון שילדה בטלה חזקתה. מסכת משמע כפי' ר"ת ור"ת ז"ל שהביאו התוס' דף ט"ו ע"ב ד"ה אפי' ילדה דבזיות למיטבל דפירושו שהולידה ומפחדת ליטבול וכו' דכל דאיכא ודאי אין ספק מוציא מידי ודאי:

ברם הכא אין את יכול לעמוד עליו. כן אמר התם ר' חייה בר רב אשי בשם רב להאי דינא בדף ט"ז ע"ב וכפי' השני שכתבו התוס' שם ולפי' הרמב"ם במתני' וכדפרישית במתני' וזהו עולה לפי שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מא"ב בהל' י"ז פ"ש:

אלא כן אנן קיימין בשנמצא מפתח עליים לחוץ. דברי רב הונא דהכא מתפרשין כפשיטות כדבריו דהתם דף י"ז ע"ב מן הלול ולפנים ודאי טמא מן הלול ולחוץ ספיקו טמא והא דקתני לפי שחזקתו מן המקור ומשמע כודאי היא ס"ק דמן הלול ולחוץ הוא דהספיקו טמא הא מן הלול ולפנים ודאי הוא לפי שחזקתו מן המקור ורש"י ז"ל פירש בדברי רב הונא מן הלול ולפנים ודאי טמא ומתני' מן הלול ולפנים וזהו דלא כדמפרש לה הכא אליבא דרב הונא דקיימא הא דקאמר התם ולא פליגי הסוגיות לדינא בדקי"ל כוותיה לפי המסקנא דאליביה לא פליגי הא דתני ר' חייא והא דרב קטינא כמבואר שם וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מא"ב הל' ה'. ואיכא הא דמפרש הכא אליבא דר' יוחנן דמיירי בשנמצא מפתח עלייה ולחוץ והפ"ה עשו כודאי לא משמע הכי שם במילתיה דר' יוחנן דלסוגיא דהכא פליגי רב הונא ור' יוחנן בנמצא מן הלול ולחוץ והתם לא קאמר דפליגי וכן נראה מפי' רש"י ז"ל שכתב כגון דר' יוחנן וכדתני ר"ת ומכל לומר דגם למאי דאמרינן אליבא דרב הונא דהא דר"ת מן הלול ולפנים מיירי הואל נמי מילתיה דר' יוחנן שפיר דהע"ג דמן הלול ולפנים ודאי הוא מ"מ איכא סברא לספוקי דאימר איזדקרה ומעלייה אתי כסברת אביי והלכך שייך לומר ספק הוא ועשו אותו כודאי ולא פליג רבי יוחנן עם ר' הונא לשיטתא דש"ס דילן:

עין משפט נר מצוה

טו

א ב מיי' פ"ה מהל' אסורי ביאה הל"ג סמ"ג לאוין קי"א טוש"ע יו"ד סי' קפג ס"א

ציון ירושלים

[ז]זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה עין מס"פ ועיין טוש"ע יו"ד סי' קצ"ז ובנקה"כ שם ועי' כתובות דף יג ע"ב. שהיו נוהגות לטבול שני פעמי' ולפענ"ד זה היה לפי שאז הי' נוהגין בטהרות והיו צריכות תיכף טבילה לטהרות ואחר כך לביתה ובתשובה הארכתי בביאור הדברי' ואכ"מ:

מסורת הש"ס

נדה טו

שם טז ע"ב

כ"כ כד ע"א

נדה יז ע"ב

שם יח ע"א

הלכה ו מתני׳ א *חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום כמימי אדמה וכמזג בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי ובית הלל מטהרין ג *הירוק עקביה בן מהללאל מטהר וחכמים מטמאין ג אמר רבי מאיר אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה רבי יוסי אומר לא כך ולא כך: גמ׳ רב ורבי יוחנן תריהון אמרין ארבעה דמים הן אדום הוא שהוא לוקה *ונעשה שחור שמואל אמר שחור בא מכולן. מניין לחמשה דמים טמאין מן התורה אמר רבי יהושע בן לוי °והיא גילתה את מקור דמיה °וטיהרה ממקור דמיה °דם יהיה זובה בבשרה. והא °ואשה כי יזוב זוב דמה מינהון היא אלא שבא עליה בימי זיבתה ועשה אותה זיבה. ומניין שיש דמים טמאין ויש דמים טהורין רבי המא בר יוסף בשם רבי הושעיה כתיב °כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם ודם אין כתיב כאן אלא בין דם לדם מיכן שיש דמים טמאין ויש דמים *טהורין: בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי. הרי שבעה דומין הן למימי אדמה רבי יוסי בשם רב חברייא בשם רבי יוחנן לא טימא רבי מאיר אלא שנגעו בו עקיבה ויטמא כמימי תלתן וכמימי בשר צלי שנגעו בהן בית שמאי אומרים הן דומים למימי אדמה דם טהור מכשיר דם טמא אינו מכשיר:

הלכה ז מתני׳ אי זהו ד האדום כדם המכה שחור כחרת דיהא ה מיכן טהור כקרן כרכום כברור ו שיש בו וכמימי אדמה ז מבקעת בית כרם מיצף עליו מים *וכמזג שני ח חלקי מים ואחד יין מן היין השרוני: גמ׳ רבי יעקב בר אחא רבי עולא דקיסרין בשם רבי חנינה רבי בא בשם רבי שמעון בן מנסיא כדם המכה שלקת ושנת אמר רבי יעקב בר סוסיי קומי רבי יוסי ומתניתא

מסורת הש״ס

נדה מ״א

עדיות פ״ה מ״ו סנהדרין פז

נדה יט

ויקרא כ

שם

שם טו

שם

דברים יז

שם

שבת צו

הלכה ו מתני׳ חמשה דמים טמאין באשה. כדמפרש בגמרא דארבעה דמין הן דילפינן מקראי והיא גילתה את מקור דמיה וטהרה ממקור דמיה ומיעוט דמיה שנים הרי ד׳ דמים אדום וקרן כרכום ומימי אדמה ומזוג והחמישי שהוא שחור בכלל אדום הוא אלא שלקה: וכקרן כרכום. כמראה זיו הכרכום מלשון כי קרן עור פניו: וכמימי אדמה. כדמפרש במתני׳ דלקמן: וכמזוג. כיין אדום המזוג במים: אף כמימי תלתן. כמים ששורין בהן התלתן פינגרי״קי בלע״ז: וכמימי בשר צלי. מוהל היוצא מבשר צלי: ובית הלל מטהרין. וג׳ מחלוקת בדבר ת״ק דאמר ה׳ דמים טמאין ותו לא ס״ל דמימי תלתן ובשר צלי תולין לא אכלין ולא שורפין וב״ש מטמאין ושורפין עליהן תרומה וקדשים וב״ה מטהרין לגמרי והלכה כב״ה: עקביה בן מהללאל מטמא. דס״ל האי ירוק כקרן כרכום הוא אלא שלקה והאי ירוק דקאמר כמראה אתרוג ולא כמראה כרתי שאין זה נוטה למראית אדמונית כלל: וחכמים מטהרין. וג׳ מחלוקת כמי בירוק ת״ק סבר תולין ועקביא מטמא ושורפן וחכמים מטהרין לגמרי והלכה כחכמים והן ר׳ יוסי דלקמן: אם אינו מטמא משום כתם. להיותו חשוב מן הדמים המטמאין באשה מטמא משום משקה ותשוב הוא דם להכשיר את הזרעים לקבל טומאה ככל שאר הדם שהוא א׳ מן השבעה משקין שמכשירין את הזרעים: לא כך ולא כך. לא מטמא משום כתם ולא מכשיר את הזרעי׳ וכן הלכה: גמ׳ ארבעה דמים הן וכו׳. כדפרישית במתני׳: שחור בא מכולן. כלומר כולן אם לקו נוטין הן למראה שחור: דם יהיה זובה בבשרה והא ואשה כי יזוב זוב דמה מנהון הוא. כלומר הני קראי לא מרבי מידי דמנהון הן מדמיה שהוזכרו ולא בא הכתוב כאן אלא לגופן כדמסיים ואזיל: אלא שבא עליה. שהכתוב בא כאן ללמד עליה בימי זיבתה ומה שכופה אותה זבה כמפורש בפרשה: ומנין וכו׳. דלאו כל דם דאתי מינה טמא הוא: בין דם ודם אין כתיב כאן. דאי הוה כתיב הכי הוה משמע בין דם נדה ודם זיבה וכולן טמאין אבל השתא דכתיב בין דם לדם משמע דבמראה דמים פליגי בין דם טמא לדם טהור: הרי שבעה. לב״ש ולא כתיב אלא תרי ודמיה וכדאמרן ומשני דאלו דומין הן למימי אדמה ובכללו הן: לא טימא ר׳ מאיר אלא שנגע בו עקביא. כלומר בהאי דם ירוק שנגע בו עקביא והיינו דם ירוק עלה קאמר ר״מ לחכמים שאם אינו מטמא משום דם טמא באשה יהא כמשקה להכשיר את הזרעים ויטמא כמי תלתן וכמי בשר צלי שנגעו בהן בית שמאי. כלומר מאי חזית דמפרשת להא דר״מ אדם ירוק ואליבא דעקביא דילמא אהני דמטמאי ב״ש קאמר דלהוו כמשקה להכשיר הזרעים: אומרין הן דומין למימי אדמה. לא מליא אמרת הכי דהא טעמייהו דב״ש מפני שבכלל מימי אדמה הן וא״כ הוו דם טמא מדאורייתא ודם טהור הוא מכשיר דם טמא אינו מכשיר וכלומר דלא שייך ביה הכשר בדם טמא דקי״ל דכל המטמאין אין צריכין הכשר שהרי טומאתן והכשרן כאחת הן חוץ מדם השרץ דמטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו כדתנן בפ״ו דמכשירין ולא שייך לומר דאם אינו דם להוי כמשקה להכשיר דמנא ליה לר״מ לאיפלוגי בכך אם לשיטת ב״ש הוא טמא וא״צ הכשר אבל לשיטת עקביא שפיר הוא דשייך דה״ק דשמעינן לעקביא דמחמיר הוא בירוק לטמאו מלד חומרא ולא דס״ל דהוי דם טמא מדאורייתא וא״כ אמאי מטהריהו לגמרי לכל הפחות ליהוי כמשקה להכשיר הזרעים:

הלכה ז מתני׳ כדם המכה. כדם תחלת המכה של סכין בשחיטה א״נ כדם תחלה של הקזה שהוא אדום הרבה: שחור כחרת. של דיו היבש והוא כעין שיש בשולי הכלי שהוא שחור הרבה ולא כמראה הדיו שלמעלה שהוא קלוש ואינו שחור כל כך: דיהא מכאן. שנדהא מראיתו ואינו שחור כל כך טהור וה״ה לכל דמים טמאין דכולהו עמוק מכאן טמא דיהא מכאן טהור חוץ מן המזוג דבין עמוק ובין דיהא טהור: כברור שיש בו. העלין הברורין במראה אדמומית יותר מחבריהן ושלש שורות של שלש שלש עלין יש בכרכום ואין בודקין אלא בשורה האמצעית ובעלה האמצעי שבה שהוא המשובח שבכולן: מבקעת בית כרם. מקום ידוע בארץ ישראל ששמו בית כרם: ומציף עליו מים. נותן מים על העפר עד שיהו המים לפין ע״ג ומשערין אותן עכורים ואין משערין אותן צלולין: וכמזוג. כילד ב׳ חלקי מים ואחד יין מן היין השרוני מקום ידוע בארץ ישראל פ״א יין העשוי מגפנים הנטועים בבקעה ובעמק לשון חבצלת השרון. ובזמן הזה כל מראה טמא הוא חוץ מן הלבן והירוק ככרתי או כמראה שעוה והזהב כל שאינו נוטה לאדמומית: גמ׳ שלקת ושנת. שהיתה בו מכה וחזר והוכה עליה: ומתניתא

עין משפט נר מצוה

טו א ב מיי׳ פ״ס מהל׳ א״ס ה״ב הל״ז סמ״ג עשין קי״א טוש״ע יו״ד סי׳ קפח סעיף א ועי׳ בטור [וכרכ ח.פס שבועות פ״ב ד׳ רפח]

יז ג מיי׳ שם פ״ו ופ״ד מהל׳ משכב ומושב הל״ו סמ״ג שם טוש״ע שם

יח ד מיי׳ פ״ס מהל׳ א״ב הל״ח

יט ה מיי׳ שם הל״ט

כ ו ז מיי׳ שם הל״ח

כא ח מיי׳ שם הל״י

מראה הפנים

בין דם ודם אין כתיב כאן וכו׳. היינו נמי כוונת סוגיא בש״ס דילן בהא דמדייק אלא מעתה בין נגע לנגע ה״נ וכו׳ וכלומר דמהיכא ילפת לה מדכתיב דם לדם הא התם נמי כתיב בין נגע לנגע ולא כתיב בין נגע ונגע ומשני לה האי מאי וכו׳ כלומר דהא ע״כ לפרש דפליגי בכל דין נגע בנגעי אדם לחוד ובנגעי בתים לחוד כדאיתא התם וה״נ גם בדם נדה לחוד הוא דאשכחן דפליגי וא״כ ש״מ דאיכא דם טהור:

דם טהור מכשיר דם טמא אינו מכשיר. כדפרישית בפנים וניחא הא למאי דקאמר הכא דלב״ש דומין הן למימי אדמה וא״כ טומאתן מדאורייתא כשאר ד׳ מראות וכדברי עקביא לא קאמר הכי ואיכא למימר דלחומרא בעלמא קאמר ולכך שפיר הוא דמפרשי׳ דברי ר״מ בשיטת עקביא ולענין הכשר משקה קאמר ולא אליבא דב״ש במימי תלתן ומימי צלי. והתם קאמר בין לר״מ בין לעקביא ולית להו דמיה אב״א לית להו ואב״א אית להו מי לא א״ר חנינא שחור אדום הוא וכו׳ א״כ כמו דנוכל לפרש דברי ר״מ אליבא דעקביא כך מלינו לפרש דבריו אליבא דב״ש וצ״ל הא דקאמר ר׳ יוחנן ירד ר״מ לשיטת עקביא וכו׳ ולהוי כמשקה להכשיר את הזרעים משום דבמתני׳ משמע דאדברי עקביא הוא דקאי:

כדם המכה שלקת ושנת. זהו כר׳ אבהו התם בהא ומיהו ליכא דמכה ניחא נמי להא דקאמר התם כדם שור שחוט וכו׳ והמכה כתחילת הכאה הוא או על עמוד הראשון של דם הקזה כדכתב הרמב״ם ז״ל שם. ובכל הסוגיא זו יש קצת שנוי נוסחא בדין מדהתם בהא דשחור כענב וכן בענין פלוגתייהו בעמוק מכאן וכו׳ והתם קאמר כעיבדא דבר קפרא דאמר במזוג עמוק מכאן ודיהא מכאן בבניהם טהור. וכן הא דקאמר הכא בקרן כרכום וכו׳ תוספתא היא במכילתין פ״ג וגרים התם כרואה כלל ולא כרואה בחמה ולפ״ז פירושו תכם הרואה לא יהיה רואה בחמה לבד אלא בצל ידו ובמקום בחמה כדמסיק התם. וכן הא דגרים הכא בברייתא יצללו ולא יעכרו ובתוספתא גרים משערין אותם עכורין ואין משערין אותן צלולין וכדקאמר נמי התם. ועובדא דרבי דהכא כעין הגי׳ דהתם. וכל הדינים הללו אין כאן להלכה למעשה בזמן הזה כמו שמבואר בדברי הרמב״ם בפ׳ י״א שם. חוץ מכזה ראיתי ואכדתי דנאמנת גם בזמן הזה כמ״ש הטור סי׳ קפ״ח ואם הוא מראה לבן או ירוק טהורה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

עין משפט נר מצוה

כב א ב ג מיי' פ"ה מהל' א"ב הל"ט

ומתניתא אמרה כן אדום כדם המכה. רבי יצחק בר נחמן ורבי אבודמא דמן חיפא הוון יתבין אתא חד בר נש א"ר יצחק בר נחמן לרבי אבודמא קרוב הוא זה לבוא לדם נדה מה ופליג שאילו ישנה הוה כדם הנידה: והשחור כחרת. כיצד הוא עושה רבי בא בשם רב יהודה נוטל את החרת ונותן על גבי עור לבן ר' יוסי בי ר' בון אמר על גבי עור צבוע רבי זעירא בשם רבנן שחור א *כעורב שחור כענב שחור כזפת י טהור חברייא בשם רבי יוחנן שהור כדיו טהור רבי אמי בשם רבי יוחנן כפליון של ראש הבא ממדינת הים טמא. רבי זעירא בעא קומי רבי אמי כל הלין מילייא לעבודה א"ל אין ר"ש בן לקיש אמר כולהן דיהא מיכן טהור עמוק מיכן טמא רבי יוחנן אמר כולהן דיהא *מיכן ג טהור עמוק מיכן טהור חוץ משחור מתניתא מסייעה לרבי יוחנן דתנינן והשחור כחרת טמא דיהא מיכן טהור הא עמוק מיכן טמא לא אמרין אלא שחור הא כולהון אפילו עמוקין מיכן טהורין. קרתיה דרב יהודה כר"ש בן לקיש ורב יהודה כרבי יוחנן. תני בר קפרא ומסייע לר"ש בן לקיש ולא עבדין עובדא דכוותיה דרבי חנינה מזג לבר קפרא: א"ל כזה מהו א"ל טמא אדהיתיה אמר ליה טהור אמר ליה יהא שלמא לגברא דטעה בפומיה ולא טעה בעיינוי הוון בעיי מימר מאן דמר טהור במצחצה ומאן דאמר טמא בשאינו מצחצה נישמעינה מן הדא מעשה באשה אחת משל בית רבי שהיתה רואה דמים שחורין אתא עובדא קומי רבי יעקב בר זבדי וקומי ר' יצחק בר טבליי וביקשו לטמותה אמר לון רבי הלבו כן אמר רב הונה בשם רב שחור מקד׳׳ טהור מצחצה טמא לא אמר אלא שחור הא כולהון אפילו מצחצחין טהורין: וכקרן כרכום *בברור שבו. בלח ולא ביבש בעליון ולא בתחתון ברואה את הצל ולא ברואה את החמה רבי אבהו אייתי קומי רבי לעזר באילין קוזקזתהון א"ל ככר דהוא מראיו רבי יעקב בר זבדי אייתי קומי רבי אבהו דם שעיר באדום ודם דגים בשחור א"ל ככר דהוא מראיו: וכמימי אדמה מבקעת בית כרם מיצף מים. רבי חנינה ורבי יונתן תריהון אמרין מיצף מים על גבי מטלית: וכמזג. אבא בר חנה בשם רבי יוחנן כוס מזוג נראה מבחוץ הוון בעיי מימר כגון אילין כסייא טיברייאה אמר רבי אבודמא דציפרין קומי רבי מנא כגון הדא פייליתא שאינו עושה צל לכתליה. שמואל אמר כל מי שאינו יודע לראות דמים טהורין לא יראה דמים טמאין רב אמר עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן. מילתיה דרבי יוחנן אמרה כן כל דמים טהורין אני יודע וכל דמים טמאים אני יודע אם טהור שבאדום הוא טמא שבמימי אדמה מאן דלא ידע הא לא ידע חמי ועוד מן הדא דתני יצללו ולא יעכרו. רבי חנינה עכר אמרון קומי רבי יוחנן רבי חנינה עכר ואת לא עכר אמר לון רבי חנינה שתי עותיק רבי יוחנן לא שתי עותיק רבי חנינה שתי עותיק דעותק. אמר רבי הושעיה מן בגין דרבי חנינה עיניה שביעה בעובדייא אפילו עכור לא פסליה רבי שמי בשם רבי אחא רבי חנינה

משער

ומתניתא אמרה כן. ומליסנא דמתני' דייקינן הכי דקתני כדם המכה ולא המכה משמע שהיתה בו מכה וכאותו דם היולא אם חזר ושנה ונגף בה: אתא חד בר נש. והיתה בו מכה המוליאה דם ואמר ר' ילחק קרוב הוא זה המראה לבוא למראה דם נדה: מה ופליג. אם ר' ילחק פליג על הא דר"ש בן מנסיא דאמר שלקת ושנת: שאילו ישנה. לא פליג אלא ה"ק שאילו ישנה והוכה בה פעם שנית וילא דם הוה כדם הנדה: על גבי עור לבן. שניכר בו מראה השחור: על גבי עור לבוע. אפי' ע"ג לבוע: טהור. דכל הני מראה דיהה של שחור: שחור כדיו. כמראה דיו הלא והקלוש טהור: כפליון. כסידר של ראש השחורין הבאין ממדה"י טמא: כל הלין מילייא לעבודה. אם כל הדברים הללו למעשה הן וא"ל אין: דתנינן והשחור כחרת טמא דיהא מכאן טהור. ומשמע הא עמוק מכאן טהור ומדקתני גבי שחור דוקא משמע דלא אמרן אלא בשחור הא כולהון אפי' עמוקין מכאן ממראיהן שנשנו טהורין: קרתיה דרב יהודה. באתריה דרב יהודה היו נוהגין כר"ש בן לקיש ורב יהודה בעלמו כר' יוחנן: תני בר קפרא. מהא דבר קפרא נראה דמסייע לרשב"ל ואפ"ה לא עבדינן עובדא כוותיה אלא כר' חנינה: דר' חנינא מזג לבר קפרא. הראה לפניו מראה מזוג והיה עמוק ממראה ששנינו במתני' וא"ל כזה מהו א"ל טמא חזר ואדהיתה וא"ל טהור וזהו כר"ל שאמר בכולן עמוק מכאן טמא: אמר ליה יהא שלמא לגברא דטעי בפומיה ולא טעי בעיינוי. שלא טעה במראה והכיר בין עמוק לדיהא ומיהו טעי בפומיה דר' חנינא ס"ל דמזוג בין עמוק מכאן ובין דיהה מכאן טהור: הוון בעיי מימר מ"ד טהור בשאינו מלחלח ומ"ד טמא במלחלח. כל"ל וכדמוכח מדלקמן. אם הוא מלחלח ואינו מקדיר על הבגד או על המטלת שבודקת בו הוא מראה טמא ואם הוא מקדיר ונבלע בו הוא טהור כך היו רולין בני הישיבה למימר דלא פליגי כלום דמר אמר במלחלח ומר אמר בשאינו מלחלח: נישמעינה מן הדא. מן האי מעשה ש"מ דאין חילוק בשאר מראות כ"א בשחור אמרו כן: וביקשו לטמותה. ולא הוי שמיע להו להא דאמר רב לקמיה: מקדיר. אם נבלע הוא ואין מראיתו נראה כ"כ טהור ואם הוא מלחלח טמא ולא אמרן אלא בשחור הא שאר כל המראות אם אינן כמו ששנינו במתני' אפי' הן מלחלחין טהורין: ברואה את הצל ולא ברואה את החמה. כלומר בעליון שאמרו להו בעליון ממש שרואה את החמה אלא ברואה את הצל של עליון והוא האמצעי והוא עליון נגד התחתון: באילין קוזקזתהון. הביא לפניו אלו כוסות שמקבלין בהן דם הקזה ולהראו' מראה האדום שאמרו. וא"ל על אלו שהראה לו ככר דיהו מראיו שנשתנו דלא משערין אלא בכוס ראשון: דם שעיר באדום. דם של שעיר הביא לפניו להראות דוגמת מראה האדום ודם דגים לדוגמת מראה השחור וא"ל ככר נשתנו ודיהא מראיו: מילף מים על גבי מטלית. כלומר שיהו המים לפין על גבי האדמה כל כך כמו אם היה גבוה כמטלית עליה: כוס מזוג נראה מבחוץ. הכוס שרואין בו מראה המזוג לריך שיהא דק שיהא נראה בו המראה מבחוץ: כגון אילין כסיא טיברייאה. כגון אלו כוסות של זכוכית שעושין בטבריא ואמר ר' אבודמא מליפורי לא היא אלא כגון הדא פייליתא כוס זכוכית שאינה עושה לל לכותליה כלומר שהיא זכה כל כך שנראית מב' לדדיה ואין כותליה הא' נעשית לל להשני ויותר דקה משל טיבריא: כל מי שאינו יודע לראות דמים טהורין. שאינו מבחין מה הן המראות הטהורות מתוך מראות הטמאות לא יראה דמים טמאין כלומר שלא יורה בדמים כלום לומר זה טמא וזה טהור: רב אמר. וכן מילתי' דרב דאמר עד שיהא בקי בהן בכל המראות ובשמותיהן: מילתיה דר' יוחנן אמרה כן. שאמר יודע אני להבחין בכל מראות הטהורות ובכל מראות הטמאות: אם טהור שבאדום הוא טמא שבמימי אדמה. כלומר לפי שלפעמים נראית שבשיעור מראה האדום טהור הוא ואם אתה משערו בענין מימי אדמה יהיה טמא לפיכך לריך שיהא בקי בהן ובשמותיהן בכל חילוקי בחינות המראות. ומאן דלא ידע הא לא ידע חמי למראות הדמים ואל יהא לו עסק בהן: ועוד מן הדא. וכן שמעינן מהא דר' יוחנן דלקמן שהיה נזהר הרבה בענין ראות מראות הדמים: דתני יצללו ולא יעכרו. כשמשערין מראה מימי האדמה ומליף מים עליהן לריך שישער כשהן לוללין ולא עכורין: ר' חנינה עכר. ובדק ואמרו לר' יוחנן מפני מה ר' חנינא עכר ואת לא עכר: אמר לון ר"ח שתי עותיק ר' יוחנן לא שתי עותיק. משל הוא ר' חנינא שתי חמר עתיק וכלומר שהיה רגיל בהוראות ובמעשים שבאו לפניו ואינו רגיל כמוהו: ר' חנינא שתי עותיק דעותיק. היה בקי הרבה והרבה כדאמר ר' הושעיה עליה מן בגין דר' חנינא עיניה שביעה בעובדייא שבעה עינו בכל המעשים והוראות שבאו לפניו אפי' כשהוא עכור לא פסליה להמראה לפניו ויכול הוא להבחין והינו טועה בשינוי המראה:

מבער

מסורת הש"ס

עי' נדה כ

שם יט

שם

מסורת הש"ס

מסעד בגוש של אדמה. היה נוטל גוש אדמה של בקעת בית כרס בלי מים והיה מבקעו ורואה ובודק בו: מן בגין דאנן ידעין דר' חנינה כשר בגין כן אנן סמכין עלוי. בתמיה וכי בשביל שאנו יודעין שר"ח אדם כשר הוא אנן נסמוך ג"כ עליו לעשות כן אנו אין לנהוג לזה תורה אור אלא שהוא סמוך על חכמתו ובקיאותו: ר' חנינה. היה שוכן ודר בציפורי והיו באין לפניו מעשים והוראות: ומפק מן תרתין זימנין. כלומר שילאו מידו פעמיים ויותר ולא היה נוהג לצרף עמו לר' יוחנן ור"ל שהיו שוכנין עמו שם והיו אומרים חכים הדין סבא וסכינו חריפה וסומך על הוראתו מבלי לצרף עמו חכמים אחרים: חד זמן צרפון עמיה. ושאלו מה זה שראית להשגיח עלינו ביום זה ולא כמנהגך וא"ל יבא עלי אם לא כל מעשה שבא לפני שמעתי מרבי להלכה כל כך פעמים כשערות ראשי וכן ראיתי הוראה למעשה שלשה פעמים ובשביל כך אני סומך על הוראתי אבל מעשה זה לא בא לפני רבי בהלכה למעשה כ"א שני פעמים ולפיכך צרפתי אתכם עמי בהוראה זו: דמים טהורין. להכיר במראות הטהורות ומתמה הש"ס הא בדמים טמאים לא הוה בקי והא לעיל קאמר ר' יצחק בר נחמן לר' אבודמא. כשראה להאי חד בר גש לדם המכה שלו ואמר קרוב זה לבא לדם הנדה: אלא מאן דיליף הדין מינה יליף הדין. משלמד ממנו להבחין במראות הטהורות למד אח"כ ממנו גם להכיר במראות הטמאות: אתת חדא איתא ושאלתון. באה אשה אחת במראה הדם לשאול אותם והאמר נה יצחק בר' יונתן אם ראית עטיר מינה יותר לח וברור מזה מגשון עטיר ושפי מכל ערעור ואמר ליה רב הונא אין אתה צריך לזה דכן אמר רב מן דאתי קומיך הורי כעין מה שבא מעשה לפניך כן הורי שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות: אמר ר' יעקב וכו'. וכן היה ג"כ ר"ח נוהג לכל קופות הרבה מהמעשים אשר באו לפניו כך היה מורה: מהו לראות כתמין בלילה. וקאמר מעשה שראה רבי בלילה וטימא

ואח"כ נמלך להניחו עד הבוקר וראהו וטיהר אמר גדולים הן דברי חכמים וכו' וחזר אמר נניחו עוד עד הלילה וראה והנה הוא טיהר כלומר שחזר ודיהא ביוהר ואמר לא אני הוא שטעיתי בתחילה אלא הוא הוא שהולך ודיהא שהרי עכשיו בלילה ג"כ מראה טהור לו: ראת על הכר. מראה אחת מהו שתהא נאמנת לומר כמראה כזה או כזה ראיתי מגופי ושיהא החכם סומך על זה להורות לה: נאמנת. וכן תני בברייתא כן נאמנת: כן תהא מראה מראות נגעים. שיראה להכהן דוגמת מראה כזה אם הוא טמא או טהור: ת"ל והובא וגו'. שצריך שיביא הנגע בעצמה ולהראות לכהן ולא מדוגמת המראה וגזירת הכתוב הוא:

משער בגוש של אדמה רבי אבון רבי שמי בשם רבי אחא מן בגין דאנן ידעין דר' חנינה כשר בגין כן אנן סמכין עלוי. רבי חנינה הוה שרי בציפורין והוון אתאי קומוי עובדין ומפק מן תרתין זימנין והוון רבי יוחנן ור"ש בן לקיש שריין תמן ולא הוה מצרף לון עימיה אמרין חכים הוא ההוא סבא דפרזלוי הריפין חד זמן צרפון עימיה אמרין מה חמא רבי משגח עלינן יומא דין אמר לון [ז]ייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה שלש פעמים והן עובדא לא אתא קומי רבי אלא תרין זימנין מן בגין כן צריפתכון עמי. רבי יצחק בר נחמן יליף מן רבי לעזר דמים טהורין הא דמים טמאין לא ולא כן אמר רבי יצחק בר נחמן לרבי אבודמא דהיפא קרוב הוא זה לבוא לדם הנדה אלא מאן דיליף הדין מנה יליף הדין. יצחק בר יונתן ורב הוון יתיבין אתת חדא איתא ושאלתון אמר לה יצחק בר יונתן חמיתיה עטיר מניה א"ל רב הונא כן אמר רב מן דאתי קומיך הורי. אמר רבי יעקב בר אחא בשם ר"ש בר אבא כמה קופין דעובדין הוה אתי קומי רבי חנינה ומה דהוה אתו קומוי הוה אמר מהו לראות *כתמין בלילה רבי ראה בלילה וטימא אמר שובקתיה לצפרא ראה ביום וטיהר אמר גדולים הן דברי חכמים שאמרו אין רואין כתמין בלילה אמר שובקתיה לרמשא ראה בלילה וטיהר אמר ולא אני הוא שטעיתי הוא הוא שדיהא. ראת על הכר מהו שתהא נאמנת לומר [א] *כזה ראיתי או כזה רבי בא בשם רב יהודה רבי הלבו רבי חייה בשם רבי יוחנן ראת על הכר נאמנת לומר כזה ראיתי או כזה ותני כן נאמנת יכול כשם שהיא מראה כתמה כן תהא מראות נגעים ויקרא יג תלמוד לומר °והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים:

הדרן עלך פרק כל היד

הלכה א מתני'

המפלת [ג] *חתיכה אם יש עימה דם טמאה ואם לאו טהורה רבי יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה:

גמ' רבנן אמרין מקור הוא שהוא מגדל חתיכה [י] ר' יודה אומר דם הוא שהוא קרוש ונעשה חתיכה א"ר יוחנן לא טימא ר' יודה אלא כגון ארבעה *מיני דמים ר' יעקב בר אחא ר"ש בר בא בשם ר' יוסי בי רבי נהורייה הלכה כרבי יהודה שמע ר' לעזר ומר אינו מקבל עלי את הדבר הזה שמואל אמר הלכה כר' יודה אמר רבי זעירה לא דו אמר הלכה כר' יודה אלא דו חמי רבנן נהגין כר' יהודה. ר' יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי קורעה ואם נמצא בה דם אגור שם ע"ב [ג] *טמאה ואם לאו טהורה תנה רבי ליעזר בן יעקב ופליגא על רבי שמעון בן יוחי °דם יהיה זובה בבשרה ויקרא יג לא מה שבשפיר ולא מה שבחתיכה:

הדרן עלך כל היד

הלכה א מתני'

המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה. משום נדה ואם לאו טהורה דלאו לידה היא וקסבר ת"ק אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ואפי' נמלא הדם בתוך החתיכה טהורה דדם חתיכה הוא לא דם נדה: ר' יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה. דקסבר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכיון שהפילה חתיכה ודאי דם היה שם אלא שאבד במיעוטו ולא נראה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' רבנן אמרין טעם פלוגתייהו במתני' מפרש דרבנן סברי דמקור הוא שמגדל חתיכה ו[מ]שום לידה טהורה היא דלאו לידה הויא והלכך עד שיש עמה דם: ר' יהודה אומר דם הוא שקרש ונעשה חתיכה. והלכך אע"פ שאין עמה דם טמאה משום נדה: לא טימא ר' יודה. להך טעמא א"כ לא טימא ר' יהודה אלא בחתיכה שהיא כגון ארבעה מיני דמים: איני מקבל עלי את הדבר הזה. שאמרת הלכה כר' יהודה דיחיד ורבים הלכה כרבים: לא דהוא אמר הלכה כר' יהודה. לא אמר שמואל כן דמורין להלכה כר' יהודה אלא שראה כמה רבנן דנהגין כרבי יהודה ונהגו כר' יהודה קאמר: קורעה. להחתיכה ואם נמצא בה דם אגור כנוס בתוכה טמאה:

הלכה

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"ט מא"ב הל"ג נא ין קיא טוש"ע יו"ד סי' קפח סעי' ב

א
ב מיי' שם הל' יג

ב
ג מיי' פ"ו שם הל"ג שם טוש"ע שם סי' קלד סעיף ג

נדה יט ע"ב

שם כ

שם יח

שם כא

מראה הפנים

פרק ג המפלת חתיכה. מקור היא שמגדל חתיכה וכו'. והתם מסיק כטעם פלוגתייהו דפליגא באפשר לפתיחת הקבר בלא דם וא"כ לר' יהודה אפי' בחתיכה לבנה וירוקה טמאה דס"ל א"א לפתיחת הקבר בלא דם ודם אתר הוה. ופסק הרמב"ם ז"ל כחכמים בפ' ה' מא"ב הל' י"ג ומסתייע לזה הא דקאמר הכא איני מקבל עלי את הדבר הזה למיפסק הלכתא כיחידאה. וכן הא דאמר ר"ז דשמואל לא אמרה כהלכה:

תני ר"א בן יעקב ופליגא על ר"ש בן יוחאי. דהא ולא בחתיכה קאמר והרמב"ם ז"ל פסק כר"ש בן יוחאי דמייתי נמי התם בריש פרקין אלא שהוא ז"ל גרים חתיכה קורעה כמ"ש שם בהל' י"ד וכתב עליו הראב"ד ז"ל הא נמי דלא כהלכתא הי"א ועיין בכס"מ שם. ונראה דכוונת הראב"ד היה דהא אליבא מאי דפסק כחכמים דר' יהודה נמי דלאו כהלכתא היא דהא האי ברייתא דר"א בן יעקב פליגי וכדמייתי לה נמי התם דכ"ע סברי ולא בחתיכה. וטעם דעת הרמב"ם דלמאי דגרים קורעה לק"מ דהוי כיש עמה

ציון ירושלים [ז] ייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה כו' ולמעשה שלש פעמים הב"י ביו"ד סי' רמב הביא כך ירושלמי וכתב שיש ללמוד מזה דבדבר חדש צריך לצרף עמו לומדים שיפסקו והיינו בדבר חדש דוקא. אבל בדבר שמבואר בפוסקים אינו צריך שזהו א"א והארכתי בזה לפי שהגאון בעל ווכות מים תיים בהקדמתו בהשגתו על רמ"א כתב שהב"י והרב"א לא כוונו יפה והביא כך דירושלמי והנך רואה שכל זו לא אניס להו ובהקדמתי שם הארכתי בזה:

עין משפט נר מצוה

ג
א ב מיי' פ"ט מהל' איסורי ביאה הל' יד והל' טו ופי' בהשגות וכ"מ וכס"מ סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ד

ד
ג ד מיי' שם הל"ת סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קצד סעי' ג

ה
ה מיי' שם טוש"ע שם סי' קצד סעי' ד

ו
ו מיי' פ"ב מה' טומאת מת הלכה יד

ז
ז מיי' פ"ב ממטמאי משכב ומושב סמ"ג עשין רמג

ח
ח מיי' פ"ב מטומאת מת הל"א

הלכה ב מתני'

*המפלת כמין [א] קליפה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומין תטיל למים אם נמחו טמאה המפלת כמין [ב] דגים חגבים שקצים ורמשים אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה *המפלת כמין בהמה חיה ועוף בין טמאין בין טהורין אם [ג] זכר תשב לזכר אם נקיבה תשב לנקיבה אין ידוע תשב לזכר ולנקיבה דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת [ד] האדם אינו וולד: **גמ'** רבי חנינה בשם ר"ש בן לקיש [ה] תטיל *לפושרין והתנינן המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה ותטיל לפושרין הדא ילפה מן ההיא וההיא ילפה מן הדא הדא ילפה מן ההיא שאם נמהו טמיאה ואם לאו טהורה וההיא ילפה מן הדא שאם יש עמהן דם טמיאה ואם לאו טהורה ותטיל לפושרין. תמן תנינן *וכמה הוא *שרייתן בפושרין [ו] מעת לעת יהודה בן נקוסה אומר צריכין שיהו פושרין מעת לעת כיצד הוא עושה נותנן ברמץ או נותן לתוכן חמין כל שהן [ה] המפלת דם יבש *רבי לעזר אומר טמיאה רבי יוסי בן חנינה אמר טהורה מתניתא פליגא על ר' יוסי בן חנינה *דם [ז] הנידה ובשר המת [ח] מטמאין לחין ומטמאין יבישין פתר לה בשהיו לחין ויבשו. מתניתא פליגא על רבי לעזר המפלת כמין חתיכה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומין תטיל למים ואם נמחו טמיאה פתר לה משם ברייה אמר רבי זעירא ואפילו תתיב עפר משם בירייה אמר רבי בא ואפילו תימר עפר עפר איתתא עברת וקמת משם בירייה. מתניתא פליגא על רבי יוסי בן חנינה *מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפין אדומות ובא מעשה לפני חכמים ושלחו וקראו לרופאין ואמרו להן מכה יש לה מבפנים שוב *מעשה באשה אחת שהיתה משרת כמין שערות אדומות ובא מעשה לפני הכמים ושלחו וקראו לרופאין ואמרו להן שומא יש לה מבפנים מפני שיש בה שומא ומפני שיש בה מכה הא אין בה שומא ואין בה מכה לא בדא. פליגין עליה ולית לה קיום. א"ר יוחנן הלידה הזאת ככל הלידות שבתורה מה הלידות שבתורה עד שיצא ראשו ורובו וזו עד שיצא ראשו ורובו ר"ש בן לקיש אמר משונה היא הלידה הזאת מכל הלידות שבתורה כל הלידות שבתורה עד שיצא ראשו ורובו וזו עד שתצא הכרת פניו מה

הלכה ב מתני' כמין שערה. שער: יבחושין. יתושין: תטיל למים. פושרין ויפהא אותו במים הפושרין ואם נמוחו טמאה משום נדה דדם נדה הוא: אם יש עמהם דם וכו'. סתמא כחכמים דפליגי על ר' יהודה וס"ל דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם: וחכמים אומרים כל שאין בו צורת האדם אינו ולד. הכל מודין בנולד גופו כצורת בהמה ופניו פני אדם דהוי ולד גופו כאדם ופניו כפני בהמה אין זה ולד לא נחלקו אלא במקצת פניו דומין לבהמה ומקצת פניו דומין לאדם ר"מ ס"ל כל צורת אדם בעינן וחכ"א כל שיש בו מקצת צורת אדם ה"ז ולד:

גמ' תטיל לפושרין. מים דקתני במים פושרין: והתנינן המפלת וכו'. ואמאי אם לאו טהורה תטיל לפושרין ואם נמוחו טמאה: הדא ילפה מן ההיא וכו'. כלומר אין ה"נ ה"ק דהנא חדא לגלויי על אידך כדמפרש ואזיל: הדא ילפא מן ההיא שאם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה. רישא דקתני אם נמוחו טמאה ילפא מהסיפא דאם לאו טהורה כדקתני בסיפא דאין עמהן דם טהורה: וההיא ילפה מן הדא. וסיפא ילפה מן הרישא דהא דקתני ואם לאו טהורה והיינו אם תטיל לפושרין ולא נמחו הבל נמוחו טמאה: תמן תנינן. לקמן ריש פ"ז הפרך והנבילה מטמאין לחין ואין מטמאין יבישין ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן מטמאין לחין ומטמאין יבישין וכמה היא שרייתן בפושרין מעת לעת: צריכין שיהו. המים פושרין כל מעת לעת: נותן ברמץ. הכלי שבו המים נותנו ברמץ חם או נותן לתוכן כל פעם מעט מים חמין שיהיו פושרין מעת לעת: פתר לה. להמתני' בשהיו לחין ויבשו וכי קאמר טהורה ביבש מעיקרא: ואם נמחו טמאה. אבל כי לא נמחו טהורה וקשיא לר' אלעזר דאמר דם יבש נמי טמאה: פתר לה משום ברייה. היינו טעמא דכי לא נמחו טהורה דאמרינן ברייה בפני עצמה היא ולא דם וכי קאמר ר' אלעזר בדם ממש יבש: ואפי' תתיב עפר. הא כמין עפר קתני ומשמע אפי' תותב אחד של עפר וכי עפר משום ברייה הוא: אמר ר' בא. ומאי קשיא לך: ואפי' תימר עפר עפר. כלומר אפי' עפרורית של עפר ועפר ממש דאיתתא עברת כך וקמת משום ברייה שתקום אח"כ והוות ברייה. א"נ וקמת דקמת למתני' כולה משום בריה ואפי' בעפר כדאמרן: מתניתא. ברייתא בתוספתא פ"ד פליגא על רבי יוסי בן חנינא דמטהר בדם יבש: מפני שיש בה שומא ומפני שיש בה מכה. תלוי בה וטהרוה הא אין בה שומא ומכה לא בדא היו מטהרין והא"נ דיבש הוא: פליגין עליה. דר' יוסי בן חנינה אלו שתי מעשות ולית לה קיום למילתיה: הלידה הזאת ככל הלידות שבתורה. כלומר הלידה הזאת לענין מה דתנינן במתני' המפלת כמין בהמה חיה ועוף דסבר ר"מ דהוי ולד ובדאיכא ביה הכרת פנים של אדם כדאמרינן לקמן דהכל מודים דאם פניו פני בהמה אינו ולד והשתא פליגי ר' יוחנן ור"ל בלידה הזאת דר' יוחנן ס"ל ככל הלידות שבתורה היא: מה הלידות שבתורה עד שיצא ראשו ורובו. כלומר או ראשו או רובו כדאמר ר' יוחנן לקמן בסוף פרקין וכדמפרש לקמיה פלוגתייהו במאי פליגי: משונה היא הלידה הזאת. דסבירא לי' אף על גב דבשאר לידות בראשו והיינו פדחתו ורוב גולגלתו סגי כדלקמן בסוף הפרק מיהו הכא מכיון דעיקר בפניו תליא עד שתצא הכרת פניו דבעינן שיהא ניכר דפני אדם הוא:

מה

מסורת הש"ס: נדה כב כד, חולין דף פח; כריתות ז, בכורות ט; נדה כב ע"ב; (ולקמן רפ"ו) שם כד ע"ב; שם כב; (לקמן רפ"ו); (תוספתא פ"ד); נדה כב ע"ב

ציון ירושלים: [ה] המפלת דם יבש פ"ב כל האומר ובפ"ק יו"ד סי' פת וכס"פ שם ובתבונה באלתי:

מראה הפנים

כמה דם ולא בתחילה ועוד למאי דמסיק התם דפליגי בתחילה וכי פליגי פליגי טמאה לת"ק ופסק כת"ק דהיינו תחילה קרועה:

הדא ילפה מן ההיא וכו'. תלוקה הרלב"ונה פשוט הוא דאם לא נמחו טהורה באין עמהן דם אלא משום דלא גרים הכא בריבא בהדיא ואם לאו טהורה כדגרים בתוספתא משום דהבבלי הלכך קאמר דהדא ילפא מן ההיא ומיהו הא דקאמר בתלוקה בניה וההיא ילפא מן הדא דסיפא המפלת כמין דגים וכו' יליף נמי מרישא דאם אין עמהן דם תטיל לפושרין ואם נמחו טמאה לכאורה לא משמע הכי כגמרא דילן דהאי הכא דבריה הוי ולא דם כדנראה מליבנא קמא אליבא דר' יוחנן בדף כ"ב ע"ב דקאמר דהכא דר' יהודה נמי מודה דעד שיהא עמהן דם משום דתחילה הוא דעביד דקרים אבל בריה לא הוי ומיהו ממאי דקאמר התם לעיל גבי דם יבש דטמאה ומייתי ראיה מרישא המפלת כמין. קליפה וכו' דקתני נמחו טמאה אלמא דם הוי ופריך אי הכי בלא נמחו נמי ומשני כי לא נמחו בריה בפני עצמה היא אלמא אפילו בבריה כי נמחו טמאה אלא דיש לדחות דה"ק כי לא נמחו אמרינן דבריה היא וכי נמחו דם הוא והשתא אין ראיה לסיפא דהמפלת כמין דגים דנראה שהן בריה ועד שיהא עמהן דם כדין תחילה והכי משמע מהא דקאמר שם ולהך ליבנא דאמר ר' יוחנן בת"א לפתיחת הקבר בלא דם קמפלגי מתני הכי דגם ר' יוחנן ס"ל דבמחלוקת שנויה ורבנן היא וא"כ הוי ממש כדין בתחילה דעד שיש עמהן דם וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל שם בהל' ט"ו שפסק כהך ליבנא דר' יוחנן וכחכמים דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם וכדבריו בהל' י"ג בהוזכר בריש פרקין והכי נמי בדין זה וכתב אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה ולא כתב כאן דתטיל לפושרין אם נמחו טמאה כדכתב בדין דהמפלת קליפה וכו' בהל' י"ד. ובעיקר הדין שפסק כחכמים דר' יהודה נתבאר לעיל והה"מ כתב דמכאן נמי ראיה דהרי הכא קאמר לכך ליבנא דר' יוחנן דכרבנן אתיא והויא מחלוקת ואח"כ כתב ובלכ"ב כפהם. ומכאן יש ראיה דלא כהאי כללא שכתב הר"ב בספר כריתות בשם הא'

ש"ם דכל היכא דססתם בגלדו אין הלכה כסתם דהא הכא בגלדו היא וכבר באמרתי מזה לעיל בספ"ק דע"ז ושם מבואר דגם מהא' ש"ם דפ' החולץ אין ראיה כמפורש התם ועוד ראיה מהא דפ"ה דע"ז גבי נכרי המעביר כדי יין וכו' דפסקינן הלכתא כר"ש בן גמליאל משום דסתם לן תנא בסיפא כוותיה היה אוכל עמו על השלחן וכו' וכרי הסתם בגלדו ועוד ראיה מכמה מקומות בכס"ם ואין להאריך והמעיין בתבונת הרבב"א סי' קי"ד כמה שכתב גם לענין סתם ואח"כ מחלוקת יראה ג"כ לענין מחלוקת ואח"כ סתם שלא היה דעתו ז"ל לחלק בין בגלדו או לא בגלדו אלא כל היכא דמחלוקת אחר בסתם אין הלכה כאותו סתם וכן אין הלכה כאותו המחלוקת הלא הולכין אחר דמסתבר טעמיה. ואם הוא מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם אין חילוק אם הוא בגלדו או לא כדמוכח מהלעיל. וגהא דאמרו אין סדר כבר נתבאר ברפ"ב דע"ז ע"ש:

תמן תנינן וכמה הוא שרייתן וכו'. מכמש מדמייתי לה הכא דדעת הב"ם הזה לדמות דינא דהכא להתם דמעת לעת בעינן והתם בפרקין נמי דלא איפסיקא וכ"כ הרמב"ם שם דאם שהו בפושרין מעת לעת ואח"כ נמחו ה"ז ספק טמא. וכן בהא דיהודה בן נקוסה גרים התם בפ' דם הנדה לגבע"ב דאמר הכי ואיהו ס"ל תחלתו אע"פ שאין סופו כמ"ש הרמב"ם ז"ל ברפ"ב ממשכב ומושב לתומרת:

המפלת דם יבש וכו'. ומסקנא דלית לה קיום להא דר' יוסי בן חנינא וכדמסיק נמי התם כר"א:

אמר ר' יוחנן הלידה הזאת ככל הלידות שבתורה. עיקר פלוגתייהו בשאר הלידות שבתורה מתבאר בסוף פרקין וה"ל ס"ל לקמן כר' אלעזר במתותך או מסורס דעד שיצא רובו דוקא והכא קאמר דאפי' אי נימא בשאר לידות בראשו והיינו ברוב גלגלתו ופדחתו סגי הכא כיון דבפניו תליא מילתא עד שתצא הכרת פניו ועיין לקמן בסוף פרקין מה שנתבאר שם בס"ד:

אבל

מסורת הש"ס

מה נפיק מביניהון. כלומר במאי קמיפלגי דודאי אם יצא כתקנו וכדרכו בהא כ"ע לא פליגי דכשאר לידות שבתורה הוא ועד שיצא רוב ראשו כי פליגי בילא ולד זה מחותך או מסורס: על דעתיה דר' יוחנן. הוי כשאר לידות וסבירא ליה לקמן דמחותך או מסורס עד שיצא ראשו או רובו הוי לידה וה"נ ברובו או בראשו סגי: על דעתיה דרשב"ל. דאמר משוגה הלידה הזאת מכיון דבהכרת פנים תליא מילתא ואפי' למ"ד לקמן במחותך או מסורס דשאר ולדו' בראשו או ברובו סגי הכא עד שתצא הכרת פניו בעינן וכדאמרן להפוקי רוב גלגלתו ופדחתו: ואין ידוע וכו'. קתני במתני' ומפרש לה דכל הן דתנינן בפרקין תשב לזכר ולנקיבה לחומרא הוא ונותנין לה ימי טומאה דנקיבה י"ד יום וימי טוהר אין נותנין לה אלא לזכר ואין לה אלא כ"ו ימים טהורין דנותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקבה: הדא דאת אמר לביתה. לבעלה הוא דאמרו דאין נותנין לה אלא ימי טוהר של זכר שנשתיירו אחר ימי טומאת נקבה: אבל לטהרות תשב לנקבה. כל ימי טוהר של נקבה מטהרינן לטהרות שטהורין בימי טוהר: מפני שכתוב בהן יצירה כאדם. דכתיב ביה וייצר ה' אלהים את האדם וגו' וה"נ כתיב בהו ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה וגו' ובהמה בכלל חיה: ר' אמי בעי. אם מפני שכתוב בהן יצירה בבהמה כמו באדם כדכתיב וייצר וגו' והא כתיב כי הנה יוצר הרים וגו' מעתה הפילה דמות הר תהא טמאה לידה: שנייא היא. התם שאין כתיב בהן יצירה מתחילת ברייתו של עולם ולאו דומיא דיצירה דאדם היא: מפני שסוקרין לפניהם כאדם. מביטין הן לפניהן כמו אדם והיינו טעמיה דר"מ: מפני שמהלכין. שעיניהם מהלכות לפניהן כאדם וכן בעופות יש שעיניהם מהלכות לפניהן כמו קריא וקיפופא: והתנינן. בפ"ו דבכורות גבי את שגלגל עינו כשל אדם הוי דמום הוא אם דומין לשל אדם: מה תנינן סוקרין מה תנינן מהלכין. ומאי קושיא מהתם אנן סוקרין ומהלכין קאמרינן וכי תנינן דסוקרין ומהלכין באדם הוי מום: מאי כדון. ומאי האי דקתני את שגלגל עינו וכו' לפי שגלגלי עיני אדם עגולין הן וגלגלי בהמה ארוכין ואם נשתנו הוי מום: ר' יוסי בר' בון. אמר בהא כמי חלוקין הן שבאדם הלבן הוא רבה על השחור שבעין ובבהמה השחור רבה ואם נשתנו הוי מום: חברין דרבנן מקשין לה על דר' מאיר. דאמר כמין בהמה חיה ועוף הוי ולד א"כ אם הפילה דמות עורב והוא פורח ועומד בראש הדקל ומת אחיו בלא בנים וכי אומרים לו בא וחלוץ או ייבם לאשת אחיך: אמר ליה ר' מנא. לדידך דאת סבור דגוונא דתנינן במתני' יכול לחיות ומתקיים הוא א"כ עד דאת מקשי לה על דר"מ קשיתה נמי על דרבנן דהא אמר ר' ייסא בשם ר' יוחנן כולו אדם ופניו בהמה אינו ולד כלומר בזה לא נחלקו דכ"ע סבירא להו דאם פניו דומין לבהמה דכבהמה הוי ואינה טמאה לידה: כולו בהמה ופניו אדם. הכל מודין דולד הוא וטמאה לידה והשתא דסברת דמתקיים הוא א"כ תקשה: כולו אדם ופניו בהמה. והרי הוא עומד וקורי בתורה ואומרין לו בא לשחטך דכבהמה הוא וכן אם כולו בהמה ופניו אדם והרי הוא עומד וחורש בשדה ואומרין לו בא וחלוץ או ייבם אשת אחיך דאדם הוא אלא ודאי האי לאו מילתא היא כלל דאינו מתקיים הוא לחיות דר"מ לא קאמר אלא משום דכמינו מתקיים הוא והלכך הוי ולד לענין טומאת לידה: לא סוף דבר כל הסימנין. כל צורת אדם אלא אפי' אחד מן הסימנין ואלו הן הסימנין וכו': והגבינין. גבות העין: וגומות הזקן. שגער שקירין מכוין: ואמר ר' יסא וכו'. כלומר עלה קאמר ר' יסא בשם ר' יוחנן דאפי' אחד מהן כגון גבן אחד ועין אחד ולסת וגבת הזקן והיינו דחכמים סברי כן וכדר' בא לקמיה: דברי ר' מאיר. צ"ל עד שיהו כל הפנים דומין לשל אדם ודברי חכמים אפי' א' מן הסימנין: אפי' לפרניו. כמו פרלניו וכצ"ל וכלומר אפי' פרצוף אחד מן הפרצופין כגון עין או מלח שדומה לפרצוף האדם: מחלפ' שיטתיה דרשב"י תמן הוא אומר. בתוספתא פ"ק דבכורות ר"ש אומר מה תלמוד לומר גמל גמל ב' פעמים לרבו' את הגמל הנולד מן הפרה כנולד מן הגמלה ואם ראשו ורובו דומה לאמו מותר באכילה ומיהו ראשו ורובו דומין לאמו בעינן והכא הוא אומר הכין דאפי' בפרצוף אחד מן הפנים סגי: כאן באדם. לענין שתהא טמאה לידה וכאן בבהמה לענין שתתיר באכילה ראשו ורובו בעי:

לא

תורה אור

מה נפיק מביניהון יצא מחותך או מסורס על *דעתיה דרבי יוחנן עד שיצא ראשו ורובו על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש עד שתצא הכרת פניו: ואין ידוע תשב לזכר ולנקיבה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת האדם אינו וולד. כל הן דתנינן תשב לזכר ולנקיבה י"ד טמאים וכ"ו טהירין נותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקיבה הדא דתימר לביתה אבל לטהרות תשב לנקיבה אמר רבי חנינה בריה דרבי אבהו טעמא דרבי מאיר מפני שכתוב בהן *יצירה כאדם °וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. רבי אמי בעי מפני שכתוב בהן יצירה בבהמה °וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה וכל עוף השמים והא כתיב °כי הנה יוצר הרים ובורא רוח מעתה הפילה דמות הר תהא טמאה לידה שנייא היא שאין כתיב בהן יצירה מתחילת ברייתו של עולם רבי יסא בשם רבי יוחנן מפני שסוקרין לפניהן כאדם אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן מפני שמהלכין לפניהן כאדם התיב רבי בון בר חייה והתנינן *שגלגל עינו עגול כשל אדם [ט] *הוי מום הוא אמר רבי יוסי מה תנינן סוקרין מה תנינן מהלכין מאי כדון גלגלי אדם עגולין וגלגלי בהמה ארוכין אמר רבי יוסי בי רבי בון באדם לבן רבה על השחור ובבהמה שחור רבה על הלבן. רבי חגיי אמר רבי חנניה חברין דרבנין מקשי לה על דרבי מאיר הפילה דמות עורב עומד בראש הדקל ואומר לו בא וחלוץ או ייבם אמר ליה רבי מנא עד דאת מקשי לה על דרבי מאיר קשיתה על דרבנן דמר רבי יסא בשם רבי יוחנן כולו אדם ופניו בהמה אינו וולד כולו בהמה ופניו אדם וולד הוא [ז]כולו אדם ופניו בהמה עומד וקורא בתורה ואומרים לו בוא לשחטך כולו בהמה ופניו אדם עומד וחורש בשדה ואומרים לו בוא וחלוץ או ייבם ואמר ר' יסא בשם רבי יוחנן לא סוף דבר כל הסימנין אלא אפילו אחד מן הסימנין ואילו הן הסימנין [י] המצח והגבינין *והעין והאוזן והלסת והחוטם והזקן וגומות הזקן ואמר רבי יסא בשם רבי יוחנן לא סוף דבר כל הסימנין אלא אפילו אחד מן הסימנין רבי בא רבי ירמיה בשם רב דברי רבי עד שיהו כל הפנים דומין לאדם ודברי חכמים אפילו אחד מן הסימנין ודברי ר"ש בן יוחי אפילו צפרניו. רבי פינחס בעי מחלפה שיטתיה דר"ש בן יוחי תמן הוא אומר *עד שיהו ראשו ורובו דומין לאמו והכא הוא אמר הכין כאן באדם כאן בבהמה. אמר רבי בא רבי חייה רובה אזל לדרומא שאלון ליה רבי חמא אביו דרבי הושעיה ובר קפרא כולו אדם ופניו בהמה מהו אתא ושאל לרבי אמר ליה

צא

מסורת הש"ס: בר' נדס כט פ"א | בראשית ב | שם | בס כג פ"ב | עמוס ד | (בכורות פ"ו) | בס כג ע"א | בס פ"ב | (תוספתא דבכורות פ"ק)

עין משפט נר מצוה

ט
ח מיי' פ"ב מאיסורי מזבח הל"ה

י
כ מיי' פ"י מאס"ב הל"ט

ציון ירושלים

[ז]כולו אדם ופניו בהמ'. עי' תב"ש סי' יג יד ובכור שור מ"ס גופ:

מראה הפנים

אבל לטהרות תשב לנקבה. לא חילקו בהא בסוגית הש"ס דילן ולא נמלא מבואר מזה ומשמע דס"ל דסתמא קתני תשב לזכר והוא הדין לטהרות:

עד דאת מקשי לה על דר"מ וכו'. כעין האי מילתא קאמר התם בדף כ"ג ע"א גבי האי בעיא דר' ירמיה קבל גש אביה קידושין מהו וכו' למימרא דחיי כאמר רב יהודה אמר רב לא אמר ר"מ אלא הואיל וכמינו מתקיים דודאי אינו מתקיים לכולי עלמא ומינה נמי שמעינן לר"מ כדפרישית בפנים:

לא סוף דבר כל הסימנין וכו'. יש לפרש לכא דר' יוחנן דאליבא דר"מ קאמר דאפי' באחד מן הסימנין מפניו דומין לאדם וולד הוי ולדברי חכמים מכל צורת אדם בעינן והוית כדר' יוחנן דהתם בס ע"ב ודברי ר' בא ר' ירמיה בשם רב דהכא כהאי דחזר ביה התם ואמר להו הי תניא תניא ולדברי חכמים מצורת אדם סגי וכזה פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ואחר זה נמשך הר"ב בפירושו אבל בחיבורו חזר בו כמ"ש בפ"י מה"ב הל' ט' איזו היא צורת פני אדם שיהיה המצח והגבינין והעינים וכו' וטעמיה דרבי יוחנן הוא דאמר הכי והלכתא כוותיה לגבי דרב. וכל דיני דגבנו לקמן גשנו שם ובחילוף מקלת שמות התנאים והאמוראים:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

צא וכתוב להן אינו וולד אמר רבי ירמיה נפק זוגא לבר שאלון ליה רבי חמא אבוי דרבי הושעיה ובר קפרא שתי עיניו טוחות מהו אתא ושאיל לרבי א"ל צא וכתוב להן אינו וולד אמר רבי יוסי בי רבי בון רבי כדעתיה דרבי אמר עד שיהו כל הפנים דומין לאדם. פניו ממוסמסות מהו רבי יסא אמר איתפלגון רבי יוחנן ור"ש בן לקיש רבי יוחנן אמר אינו וולד ר"ש בן לקיש אמר וולד הוא אמר רבי זעירא לא דר' יוחנן אמר אינו וולד כל דכן אלא אינו וולד להושיב את אמו ימי טוהר אבל וולד הוא להושיב את אמו ימי לידה רבי יוחנן אמר בשם רבי ינאי וירכתו אטומה אינו וולד רבי יוחנן בשם רבי יוסי בי רבי יהושע טיבורו אטום אינו *וולד רבי יוחנן בשם רבי זכאי נקובתו אטומה אינו וולד רבי זעירא בשם גידול גולגולתו אטומה אינו וולד:

הלכה ג מתני'

המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינין אינה חוששת לוולד ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקיבה: גמ' תני מלא מים טמאה לידה מלא דם טמאה נידה מלא *בשר טמאה נדה והא תנינן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינים אינה חוששת לוולד רבי ביבי בשם ר"ש בן לקיש מתניתא בצלולין ברייתא בעכורין רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי ואפילו צלולין שאין שפיר אלא באדם בלבד הדא היא דכתיב °בשומי ענן לבושו וערפל חתולתו לבושו זה השפיר וערפל חתולתו זה השיליא שפיר *שנתקלקלה צורתו מהו רבי יוחנן אמר וולד ר"ש בן לקיש אמר אינו וולד מתיב ר"ש בן לקיש קומי רבי יוחנן מה בינו לבין המת שנסרח ואין שלדו קיימת א"ל תמן בדין היה אפילו שלדו קיימת יהא טהור ולמה אמרו טמא מפני כבודו ברם הכא וולד הוא. אי זהו שפיר מרוקם שאמרו כל שתחילת בריית‍ו דומה לרשון אין בודקין אותו במים מפני שהן עזין ועוכרין אותו אלא בשמן מפני שהוא מתון ומזגזג ואין בודקין אותו אלא בחמה.

תני אבא *שאול אומר מטיבורו אדם נוצר ומשלח שרשין מיכן ומיכן תני רואין שתי עיניו כמין שתי טיפין של זבוב שני נקובי חוטמו כמין שתי טיפין של זבוב פיו פתוח כשעורה רואין שתי ידיו כמין שתי טיפין של זבוב טיבורו כמין טיפה של זבוב גווייתו כטיפה של זבוב ואם היתה נקיבה גויתה מתוח כשערה ותני רבי יונתן אומר רואין שתי זרועותיו כמין שני חוטין של זהורית ושאר כל איבריו כמין גולם מצומתים ופיתוח ידים ורגלים אין לו אדיין ועליו הוא מפורש בקבלה °גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יצרו ולא אחד בהם. רב יהודה שאל לשמואל בגין דאנא חכים מיחמי סימני שפיר א"ל רישיה דרישך יכווה ברותחין ואתה לא תיכוה אפילו בפושרין רבי חייה בשם רבי יוחנן אילין נשייא דאמרן שבלוליה דכר שבלולה נקובה לית אנן סמכין עליהון רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם רבי יוחנן נאמנת אשה לומר ילדתי ולא ילדתי ואינה נאמנת לומר דכר הוא נוקבה היא:

הלכה

לא וכתוב להן אינו ולד. דפניו דומין לאדם בעינן: נפק זוגא לבר. זוגא שם אמורא. זוגא דמן חדייב. ויצא לחוץ ושאלון ליה ר"ח וכו' שתי עיניו טוחות חסרות. כלומר פנים שלו אין צורה ניכרת בהן: אינו וולד. כדמסיק ר' כדעתיה וכו': פניו ממוסמסות. וניכרת הצורה מעט מהו: אמר ר' זעירא לא דר"י אמר אינו ולד כל דכן. כלומר לאו לכל מילי קאמר דאינו ולד דאפי' ולד כל דהו לא הוי אלא דלקולא הוא דלא הוי ולד דאין נותנין לאמו ימי טוהר אבל לחומרא הוי ולד וטמאה לידה: וירכתו אטומה. נבראת בירך חסירה אינו ולד ובשם ר' יוסי בר' יהושע קאמר טבורו אטום דאם עד טיבורו הוא סתום וחסר הוא דאינו ולד: ור' זכאי אמר נקביו אטומה. וחסירה אינו ולד: גולגלתו אטימה. חסרה אינו ולד:

הלכה ג מתני'

שפיר. הוא על שם עור של ולד ואם יש בו צורת אדם נקרא שפיר מרוקם ואם הוא מלא מים או דם או גנינין מגוונין הרבה: אינה חוששת לולד. ואינה טמאה לידה: ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקיבה. נותנין לה חומרי זכר לענין ימי טוהר וחומרי נקבה לענין ימי טומאתה:

גמ' מתניתא בצלולין. והלכך אינה חוששת לולד ברייתא בעכורין דאיכא למימר ולד היה ונימוח: ואפי' צלולין. ברייתא אפי' בצלולין מיירי ופליגא על מתני' לפי שאין שפיר אלא באדם בלבד אבל בבהמה אינו סימן ולד לפטור הבא אחריו מבכורה כדיליף רמז מקרא ואי אמרת בעכורין שנו א"כ מאי שנא בבהמה דלא הא איכא סברא כיון דעכורין הן אימא נימוח הולד בתוכו: מה בינו לבין המת

שנסרח ואין שלדו קיימת. שנתפזר האבר ונתבלבלה צורתו דטהור: תמן בדין היה אפי' שלדו קיימת יהא טהור ולמה אמרו חכמים טמא מפני כבודו. של מת דלא מחשבינן ליה כבטל ברם הכא ולד הוא ומפני שנתקלקלה צורתו במקלת עדיין ולד הוא: דומה לרשון. מין ממיני חגבים בפ' א"ט שלעס זה הרשון: ועוכרין. וממחין אותו: מפני שהוא מתון ומזגזג. יורד בנחת ומזכך: פיו פתוח כשעורה. כסדק השעורה ה"ג כשערה גרסינן מתוח כחוט השערה: טיפין של זבוב. כעיני זבוב: גוויתה מתוח כשעורה. כשעורה סדוקה לארכה: מצומתים מחוברין: ופיתוח ידים ורגלים. חלוקי אצבעות ידים ורגלים אין לו עדיין: גלמי ראו עיניך. שהייתי כגולם ואינו ניכר בחיתוך ידים ורגלים ועיניך הוא שראו: בגין דאנא חכים מיחמי סימני שפיר. בשביל שאני מכיר לראות סימני שפיר מהו נקרא מרוקם אם יכול אני לסמוך על בקיאותי: רישיה דרישך יכווה ברותחין. על עצמו אמר כן שהיה רבו וכלומר אני שבקי הרבה בזה יכולני לירד לספיקות החמורות שיש בו ולסמוך עלי אבל אתה למה לך זה ולא תיכוה אפי' בפושרין ולא תסמוך על עצמך אפי' בספק הקל: שבלוליה דכר שבלולה נוקבה. מלשון כמו שבלול תמס יהלוך והוא שרץ הגדל בכרתיקו והאומרות הנשי' אם הספיר הוא כצורת שבלוליה והיא הזכר שבאותו המין ודאי הולד זכר היה ואם כמו שבלולה היא נקיבת המין נקבה היתה ולית אנן סמכין עליהון לענין ימי טוהר וימי טומאה: נאמנת אשה לומר ילדתי. אם הוא ולד או אינו ולד נאמנת היא לענין טומאת לידה אבל אינו נאמנת לומר זכר הי' או נקבה שאינן בקיאות בזה:

הלכה

מראה הפנים

ואפילו צלולין וכו'. זהו כמין דאותביה רבא לר"נ בדף כ"ט ע"א בבא דקאמר מחלוקת בעכור אבל בצלול ד"ה אינו ולד וכו' ולדינא בין לרבא בין לר"נ אליבא דרבנן בין בצלול בין בעכור אינה חוששת לולד ולפ"ז י"ל דהיינו טעמיה דהרמב"ם דפסק בם הל' ד' אינה חוששת לולד דהלכתא כבתראי ובדמפרשי לבתרא דמתני' דלעולם אינה חוששת בשפיר שאינו מרוקם וע"ש:

שפיר שנתקלקלה צורתו וכו'. פלוגתא דר"י ודר"ל התם בפרקין דף כ"ז ע"ב וכן פליגי במת שנשרף ואין שלדו קיימת וכן צריך לגרוס הכא מת שנשרף וכו'. מיהו משמע מהתם לפי' הראשון של התוס' דבמת פליגי אליבא דרבנן דתנן בפ"ב דאהלות אפר שרופין ר"א שיעורו ברובע וחכמים מטהרין ולר"ל לאו דוקא בשאינו שלם מטהרין רבנן כדמשמע דאיירי פלוגתייהו בחסר דהא שיעורו ברובע קאמר ר"א אלא דס"ל להודיעך כחך דר"א קתני הכא אבל לרבנן אפי' במת שלם ואין שלדו קיימת מטהרין הן ובשלדו קיימת מטמאין והיינו דר' ילחק מגדלאה דהתם דבשלדו קיימת טמא ובאין שלדו קיימת טהור לפי דיוקיה דר"ל והיינו דקמותיב הכא דס"ל לר"ל דין במת ודין השפיר שוין הן דכמו במת שאין שלדו קיימת טהור מבום דנתבלבל צורתו כך בשפיר שנתבלבל צורתו אינו ולד וקא"ל רבי יוחנן מנא לך למימר הכי אליבא דרבנן דילמא לא דרבנן מטהרין אפי' במת שלם ואפי' שלדו קיימת היה כדין שיהא טהור דכר תורס ורבנן הוא דאמרו מפני כבודו של מת והיינו דוקא בשלדו קיימת ושבתא דרבנן לאו משום בלבול צורה הוא דמטהרי דהא אפי' בשלם ס"ל דטהור הלא דטעמייהו דכיון שנשרף לאו שם מת עליו ובאתי נמי בשפיר דשם ילד עליו. ולפי פי' זה כיינו יכולין להשוות סוגיא דשכא לסוגיא דהתם בענין פלוגתייהו דמת והא דקאמר ר' יוחנן התם אדרבה דוק מינה לאידך גיסא וכו' דאף אין שלדו קיימת טמא היינו לר' ילחק מגדלאה דאיהו ס"ל כר"א דאהלות אבל אנא אמינא לך כרבנן וממת אין רתיה.דהתם אפי' בשלדו קיימת מדרבנן בעלמא הוא דטמא והויא כדהכא. מיהו למאי דמסיק בש ר' יוחנן דאמר כמאן כר"א משמע דקים להו דר' יוחנן ס"ל כרי ילחק מגדלאה לקושטא דמילתא וכפי דיוקיה דאפי' באין שלדו קיימת טמא ובשיטת ר"א והיינו דסיימו התוס' בם דבירושלמי חולק על הגמרא שלנו בענין פירושא דמילתים דר' יוחנן והרמב"ם ז"ל פסק בפ"ב מהל' ט"מ. כר"ל בהא מבום דמילתיה אזלא אליבא דרבנן דאהלות דלא מטהרי אלא בשאין שלדו קיימת ומטעמא דנתבלבלה צורתו והא דפליגי בחסר להודיעך כחו דר"א כדלעיל אליבא דר"ל ובשלדו קיימת טמא אף מד"ת כדכתב בם בהוא במת שלם והשתא בשפיר שנתבלבלה צורתו ג"כ טהור כדכיים בם בהל' ט' וה"ה הכא דאינו ולד: כל שתחילת ברייתו דומה לרשון. והתם דף כ"ה ע"א גרים אבא שאול אומר תחילת ברייתו מרא‍בו וכן הוא בתוספתא פ"ד. ולגי' דהכא שפיר הוא דתני לקמן

הלכה מתני' א המפלת סנדל או שלייא תשב לזכר ולנקיבה ב *השליא בבית ה טמא לא שהשלייא ג וולד אלא שאין ש: שאין עמה וולד ר"ש אומר נימוק הוולד עזלא יצא: **גמ'** רבי בא בשם רב יהודה אנדל אלא שרצמו חי ואינו יוצא עם החי: עם המת השיב רבי בון בר חייה והא תנינמפלת סנדל או שלייא תשב לזכר ולנקיבה וולד הוא אמר רב הונא קיימתה קומי רב:מיה תיפתר שיצא הוולד דרך הדופן וסנדל דו:רחם וולד בתוך מלאת סנדל לאחר מלאת וולד שלא נתגיירה סנדל משנתגיירה וולד ואפי'תימר זה וזה דרך רחם זה וזה משנתגייר:יפתר שיצא הוולד תחילה והפרישה לו קרבן הספיקה להביא אותו הקרבן עד שיצא סנד:דהה קרבן הראשון ונמצאת מביאה קרבן מה:הסנדל. אי זהו הסנדל שאמרו כל שהוא דו:לסנדל *דג שבים רבן שמעון בן גמליאל א כל שהוא דומה ללשונו של שור ד נמנו ערבותינו לומר והוא שיהא בו מצורת אומנו רבותינו רבי יהודה *הנשיא ובית דינו ג שלשה מקומות נקרא רבי יהודה הנשיא רבו בגיטין בשמן ובסנדל סנדל הדא דאמרינן ב' כהאי דתנינן תמן רבי ובית דינו התירו ה ב' בגיטין כהיא דתנינן תמן זה גיטיך אם מתי זהויך מחולי ו זה גיטיך לאחר מיתתי לא אמר כ' ורבותינו אמרו ה"ז גט מנו רבותינו ר' דה הנשיא ובית דינו ויקראו לו ב"ד שרייא:ל בית דין שהוא מתיר שלשה דברים הואקרא ב"ד שרייא אמר רבי יודן בית דינו חי עליו בגיטין. רבי ינאי צוות טיהרתם א את הילדות רבי סימון בשם ר' יהושע בי מעידותו של רבי חונייה מברת חורן היא נא רבי זעירא אם מעידותו של רבי חונייה זת חורן היא רבי חנינה צוות טיהרתם את ילדות. אי זו היא שליא שאמרו כל שהיא זה לחוט ערב וראשה ז תפוח *כתורמוס רשמעון בן גמליאל אומר כל שהוא דומה לדקין תרנגולין וראשה תפוח כקרקבן ח וחללה כחצות ואין שלייא פחותה מטפח. *רב יהודה ששאל לרבי לעזר שליא *שיצתה מקצתה היום מקצתה למחר אמר ליה אם לדם ט טוהר נה מיום הראשון ואם י לדם טמא מונה ם השני אמר רבי מתנייה

הדא

הלכה ד מתני' סנדל. הוא חתיכה בצורה כדמות לשון של שור ומספקא לה תורה הסנדל קורין לה סנדל ואין סנדל בלא ולד עמו ובשביל הסנדל תשב לזכר ולנקיבה דספק זכר ספק נקבה ואם הולד האחר שעמו נקבה אין הסנדל לא מעלה ולא מוריד ולא תשב אלא לנקיבה. בימי טומאה וימי טהרה שאפילו הוא זכר הואיל ונקבה בהדיה לא בלירי ימי טומאה וימי טהרה דנקבה שהרי של זכר מובלעין בתוך של נקבה וכי איצטריך תשב לזכר ולנקבה כגון שהולד השני זכר דיהבינן לה חומרת טומאה דנקבה בשביל הסנדל וימי טוהר לזכר לחומרא דשמא גם הסנדל זכר הוא: או שליא. כמין חותל וקרוס שהולד מונח בתוכה ומתחלתה היא דומה לחוט של ערב והולכת ומרווחת וחלולה כחצוצרות ואין שליא פחותה מטפח: הבית טמא. משום אהל המת לפי שאין שליא בלא ולד והוה בה ולד ומת: נימוק הולד. ונעשה דם ונתערב בדם הלידה ובטל ב ז ואין הבית טמא ואין הלכה כרבי שמעון:

גמ' אין סנדל אלא שרצמו חי. אין נעשה סנדל אלא מחמת החי שעברהו אח"כ ודוחק לזה ורוצצו ועושהו סנדל: ואינו יוצא עם החי אלא עם המת. כלומר דרך הולד שהוא יוצא עם הסנדל להיות נפל ואינו מתקיים. לפי שאין הסנדל יוצא עם ולד חי אלא עם המת: התיב ר' בון בר חייה והא תנינן וכו'. לאו אמילתיה דר' בא הא דקאמר באינו יוצא [אלא] עם המת קאי למיפרך ממתני' עליה שהרי אעפ"י שאינו יוצא אלא עם המת לק"מ דהא מפלה ולד גמור ותשב לזכר ולנקיבה וכדפרישית במתני' אלא על הא דמפרש מתני' שאין סנדל בלא ולד מתיב להא דתנינן בעלמא והיינו למה דתנינן בכריתות בפ"ק המפלת סנדל או שליא וכו' מביאה קרבן ונאכל והיינו דפריך הא ממתני' כדקאמר ר' בא שמענו דולד הוא שיש עמו וא"כ תיפוק ליה דחייבת בקרבן בשביל ולד האחר: תיפתר שילא הולד דרך הדופן. בשביל הוולד אינה חייבת בקרבן דכי תזריע וילדה אמר רחמנא עד שתלד במקום שמזרעת וחייבת בקרבן בשביל הסנדל ש דרך רחם: ולד בתוך מלאת. אי נמי שילדה הולד בתוך מלאת שלה שכבר נתחייבה בקרבן על ולד הראשון וזה הולד בתוך מלאות אינה מביאה קרבן אחר בדאמרינן בפ"ב דכריתות אשה שילדה ולדות הרבה והשני בתוך ימי מלאת של הראשון מביאה קרבן אחד על הכל והסנדל הוא שילא לאחר מלאת הימים ומביאה קרבן על הסנדל: ולד עד שלא נתגיירה. אי נמי שילא הולד עד שלא נתגיירה ומשנתגיירה ילא הסנדל וולד דמביאה קרבן על הסנדל: ואפי' תימר. ודחי לה הש"ס להא דרב הונא דלא היא דאפי' תימא זה וזה וכו' דתיפתר שילא הולד תחילה והפרישה בשבילו קרבן ולא הספיקה להביא הקרבן לאחר ימי מלאת עד שילא הסנדל מקודם בתוך ימי מלאת שנדחה קרבן הראשון שהפרישה על הולד שהרי עכשיו קרבן אחד הוא מביאה על שניהן וצריכה להפריש קרבן אחר שיעלה לה לשניהן ונמצאת שזו מביאה קרבן מחמת הסנדל: לסנדל דג שבים. יש דג בים ושמו סנדל: נמנו עליו רבותינו. על הסנדל ואמרו והוא שיש בו מצורת אדם: בגיטין. בהא דתנן בפ' מי שאחזו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש אינו גט ותני עלה בתוספתא פ"ה דגיטין ורבותינו התירו לה להנשא משום דס"ל כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואע"ג דלא אמר מעכשיו ה"ז כאומר מעכשיו והוי גט: בשמן. לעיל בפ' אין מעמידין ר' ובית דינו התירו בשמן של נכרים וגרסינן להא שם בהל' ח': ויקראו לו ב"ד שריא. דהא כל ב"ד שהתירו ג' דברים קורין אותן בי דינא שריא וה"נ האיכא ג' דברים: בית דינו חלוק עליו בגיטין. ולא הסכימו עמו כדאמרינן בפ' מי שאחזו ולא הוי ג' דברים: ר' ינאי צוות. על זה שאמרו והוא שיהא בו מצורת אדם ואמר טיהרתם את הוולדות: מעדותו של ר' הנינא. מבית חורן נשנית משנה זו שהוא אמר שנמנו ואמרו סנדל צריך שיהא בו צורת אדם וכלומר דלא חיישינן להא דיחידאה היא: כההא. וכך שמענו מר' זעירא דאמר אם מעדותו של ר' חוניא היא שפיר הויא דר' חנינא צווח נ"כ עלה וקאמר טיהרתם את הוולדות: ורחבה. תפוח. נפוח. ועב כתורמוס: שליא שיצתה מקצתה היום ומקצתה למחר. מאימתי מונין לה ימי טומאה וימי טהרה: אם לדם טוהר מונין מיום הראשון. ואם ראתה ביום ל"ד ליום הראשון דם טמא הוא ולדם טמא מיום השני הוא המונה ויגד שבועיים מיום השני דם טמא הוא וכמו דתנן במתני' נותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקבה וה"נ לחומרא אזלינן:

הדא

נדה יח, בכורות כה
ונדה נה פ"ב
ע"ז לז
(גיטין פ"ז, ע"ז פ"ו)
נדה כו
(קידושין פ"ק, ב"ק יא)

עין משפט נר מצוה
טו
א מיי' פ"ו מהל' א"ס ה"ב סמ"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קלד ס"ג
טז
ב מיי' פכ"ו מהל' טומאת מת הל"י
יז
ג מיי' שם הי"ג
יח
ד מיי' פ"ו מא"ס ה"ב
יט
ה מיי' פי"ז ממא"ס הל' כ' טוש"ע יו"ד ס' קיד סעיף ז
כ
ו מיי' פ"ם מגרושין הל' יא טוש"ע שם סי' קמ"ד סעי' ב
כא
ז ח מיי פי"י מא"ס הל"ג
כב
ט י מיי' שם הל' טו סמ"ג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע שם סי' קלד סעיף ו

"יאה הפנים

לקמן אבא שאול אומר מטיבור אדם נולד וכדאמר נמי בפ' עגלה ערופה היא גי' כ"ח ור"ת בגמרא דילן כמ"ש התוס' שם:

התיב ר' בון בר חייה והא תנינן וכו'. כדפרישית והיותר נכון דגרסינן והא תנינן המפלת סנדל או שליא מביאה קרבן ונאכל במתני' דכריתות אבל ביטפ' דמתני' דהכא טעו הסופרים בהעתקה. וכעין דאמר התם דף כ"ג ע"א סנדל דתנן גבי כריתות למאי הלכתא ובני גם התם מתדא ותרתי בינוייכא ומוסיף הוא כאן בגימי דתוך מלאת וכן לקמן שילא הולד תחלה והפרישה וכו'. והתב מדתי לה לגל כי הני בינוי דהא תניא כשיוצאין אין יוצאין אלא כרוכין זה בזה ש"מ מיכרך כריך ליה ולד לסנדל אפלגיה וכו' ולד דאית בה חיותא וקשה דהאי תלמודא לית ליה האי סברא דהא קאמר שאין הסנדל יוצא עם החי אלא עם המת והתוס' כתבו שם דהא דקאמר דאית ביה חיותא לאו דוקא הוא דהא איתותב שמואל דקאמר אין הרחם פוטר בנפלים ועוד דמשמע בירושלמי דהולד שעם הסנדל אינו מתקיים אלא כלומר ראוי לחיות הוא. וזהו לפי המסקנא ש"ס דילן דאיתותב שמואל. והבתא נוכל לומר דסוגיא דהכא אליבא דשמואל אזלא וכמ"ד לקמן בסוף פרקין הכי והלכך לא מוקי לה בהאי בינוית דהתם דהא כיון דהולד אינו מתקיים אין נחלק בהא דקאמר גבי כריתות שילאו דרך רחמיהן ולד דאית ביה חיותא מדנפיק ריבא הוי לידה וכו' ומוקי לה בהני שינויי כמ"ד התה מעיקרא דאין יוצאין כרוכין:

אם לדם טוהר מונה מיום ראשון וכו'. ובבבלי פ"ק דכ"ק דף י"א גרים אליבא דר' אלעזר דמונין מן הראשון והא הוא דקאמר להוב חובבת מימנא לא ממנית אלא מבני כדקאמר ר' אלעזר בהא בהדיא כן ועיין בתוס' שם ובמכלתין בתבו בענין פ"ם ותירוץ

הדא דאמר בשלא יצא עמה וולד אבל אם יצא עמה וולד בין לדם טוהר בין לדם טמא אינה מונה אלא משעת יציאת הוולד. רבי יוסי בן שאול בעא קומי רבי מהו לתלות שלייא בדבר שאינו וולד א"ל א *אין תולין שלייא בדבר שאינו וולד יצאת קשורה לו מהו אמר ליה אין שונין דבר שאי אפשר תנא רבי חנין דשמואל אין תולין שליא בדבר שאינו וולד יצאת קשורה לו תולין אותה בו. שמואל שאל לתלמידוי דרב מהו לתלות שלייא בנפלים אמרין ליה תולין שליא בוולד ותולין שליא בנפלים וקלסון שמואל דאינון אמרין שיטתיה דרבי בון תנא רבי חנין דשמואל תולין שלייא בוולד 'ואין תולין שלייא בנפלים שאינה פורשת ממנו עד שיגמור רבי זעירא בשם דרבנן הן דאת אמרת תולין שלייא בוולד 'שאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ויתלו אותו בנפלים שאין האשה מפלת וחוזרת ומפלת אני אומר עיברה תאומים ונימוקה שלייתו של שפיר משפירה של שלייתה. רבי זעירא רב יהודה בשם רב תולין שלייא בוולד עד ששה ימים ואין הוולד משתהא לאחר חבירו ששה ימים אמר רבי זעירא מאן דמר הדא אמר הדא ואינון פליגין הדא על הדא אמר רבי בא אוקמה רב יהודה בשם רב הן דאת אמר תולין שלייא בוולד עד שלשה ימים י כשיצא הוולד תחילה והן דאת אמר אין הוולד משתהא אחר חבירו שלשה ימים כשיצא הסנדל תחילה אמר רבי מנא ויאות אילין להטייה נפקין קדמאי אמר רבי יוסי בי רבי בון נפתח לגדול נפתח לקטן נפתח לקטן לא נפתח לגדול אמר רבי יוחנן רבי שמעון היא דרבי שמעון אומר נימוק הוא עד שלא יצא. אמר רבי יוחנן מודה רבי שמעון שהוא מוציא את אמו ימי לידה מעתה יהא הבית טמא אמר רבי בון בר חייה תיפתר שיצא כל שהוא נימוק אמר להן ר' שמעון לחכמים אתם מודין לי במוציא את *הספל מבית הפנימי לחיצון שהוא טהו אמרו לו מפני שהוא כטרוף אמר להן אף זה כטרוף הוא. כלים שהיו שם בשעת יציאה מה הן נישמעינה

הדא דאת אמר. דאזלינן לחומרא מספק בשלא יצא עמה ולד אלא שנמחה הוא ולפיכך מספקא לן שמא רוב מיחוי הולד הוא שילא עם אותה מקצת ולא ידעינן אימת ולחומרא: אבל אם יצא עמה ולד. לא חיישינן שמא השליא היא מולד אחר ואותו הולד נימוח אלא תלינן השליא בולד שיצא עמה ומאימת שיצא הולד מונין להכל בין לדם טמא ובין לדם טהור: בדבר שאינו ולד. כגון דמות בהמה חיה ועוף אם תולין השליא בהן או חוששין לולד אחר: אין שונין דבר שאי אפשר. שדבר שאינו הוא להיות השליא קשורה לו: תנא ר' חנין. ברייתא דתני שמואל דקשורה לו תולין אותה בו: מהו לתלות שליא בנפלים. ואין חוששין לולד אחר: אמרין ליה. כשם שתולין שליא בולד קיימת כך תולין שליא בנפלים: וקלסון שמואל דאינון אמרין כשיטתיה דר' בון. דאמר כן: תנא ר' חנן. ברייתא בשם שמואל דאיהו ס"ל דאין תולין שליא בנפלים לפי שאין השליא פורשת ממנו עד שיגמר הולד ואם מנפל זה היא היתה נמצאת קשורה בו והלכך חוששין לולד אחר: ר' זעירא בשם דרבנן. מקשה הן דא"ת אמרת תולין שליא בולד של קיימא ואין חוששין לולד אחר וטעמא לפי שאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת מעתה ויתלו אותה אף בנפלים שאין האשה מפלת וחוזרת ומפלת שהרי אם אינה חוזרת ומתעברת לא תחזור ותפיל ואמאי חיישת לולד אחר: אני אומר. ומשני היינו טעמא בנפלים לפי שאני אומר עיברה תאומים ונימוקה שלייתו של שפיר משפירה של שלייתה כלומר נימוק שליה אחת משל ולד אחר והלך לו ואין אנו תולין שליא זו בשפיר זה הנפל שלפנינו משום דאמרינן דכן נמי נימוק משפירה של שלייתה זו והשפיר שלפנינו נימוק השליא שלו והשליא שלפנינו נימוק השפיר שלו והרי יש כאן שתי ולדות והדין הוא דנותנין עליה חומר שתי ולדות דאם זה זכר הוא חוששין אנו דילמא האי שפיר דהאי שליא נקבה הוה ותשב לזכר ולנקבה וטעמא דחוששין אנו בנפלים כן משום הא דאמרן לעיל שאין הדרך השליא פורשת ממנו עד שיגמור אבל בולד קיימא תולין בו ואין חוששין לולד אחר: מאן דאמר הדא אמר הדא ואינון פליגין הדא על הדא. דהא כיון דאמר תולין שליא בולד עד שלשה ימים משמע אבל לאחר שלשה ימים אין תולין בולד זה וחוששין עוד לולד אחר ואם כן קשיא הא דאמר אין הולד משתהא לאחר חבירו ג' ימים דאם אינו משתהא כל כך אמאי חיישת לולד אחר: אוקמה רב יהודה בשם רב. תירלה בשמו דה"ק דהא דתולין שליא בולד עד ג' ימים בשיצא הולד תחילה וכדמסיק ואזיל לאפוקי אם יצאת השליא תחילה אין תולין בולד שאח"כ אלא חוששין לולד אחר ונימוח

בשליא ודינה כהמפלת שליא ותשב לזכר ולנקבה: והן דאת אמר אין הולד משתהא לאחר חבירו שלשה ימים בשיצא השליא תחילה. כצ"ל וכדאמרן דאם השליא יצאת תחלה אין תולין שליא זו בולד שאח"כ לפי שאם הוא בן קיימא אין הולד משתהא אחר חבירו ג' ימים והלכך חוששין שמא נימוק הולד של שליא: ויאות. שפיר הוא הכי כדקאמרת דכשיצא הולד תחילה הוא דתולין השליא בו דאלין להטייא נפקין קדמאי. להטייא נגלי' לוהטים בג"א כלו' שכן הדרך של הולד שיש בו חיות לוהט וקורע השליא וממהר לצאת והשליא מתעכב: א"ר יוסי בר' בון. מוסיף עוד בטעמ' שכן דרך מה שנפתח לגדול נפתח הוא לקטן אבל נפתח לקטן לא נפתח לגדול והלכך דוקא יצא הולד תחילה תולין השליא בו ולפי שנגררת אחר הולד שגדול ממנה אבל לא כשיצאת השליא בתחילה שהנפתח לקטן לא נפתח לגדול ואין הולד נמשך אחר השליא וחוששין בשליא לולד אחר: דרבי שמעון היא. הא דאמרי' דחיישי' בשליא שמא נימוק הולד שלה כסברת ר"ש במתני' היא וכלומר דבהא כ"ע מודים דחיישינן לנימוק ומיהו בטומאת הבית פליגי כדלקמן ובטומאת לידה מודה נמי ר"ש כדאמר ר' יוחנן לקמיה מודה ר"ש שהוא מוציא את אמו ימי לידה לטמא אותה: מעתה יהא הבית טמא. לר"ש ואמאי פליג ר"ש בהא הא מודה הוא דהולד חשבינן ליה לטומאת לידה: תיפתר שיצא כל שהוא נימוק. שנראה שנימוק כל שהוא והלכך לענין טומאה ס"ל דאינו מטמא הבית משום דלא הוי שלם ונתבטל כדמסיק לטעמיה לקמן אבל לענין לידה מודה הוא שאפי' נימוק כולו טמאה דכתיב אשה כי תזריע וילדה אפי' לא ילדה אלא כעין שהזריעה טמאה לידה: במוציא את הנפל. שהולד זה מונח בתוכו והוציאו את הפנימי לחיצון שהבית החיצון טהור: אמרו לו. הן בזה אנו אומרים מפני שהוא כטרוף דהואיל ועלעלוהו נימוק ובטל הוא: אמר להן אף זה כטרוף הוא. אף אם הוא בבית הפנימי טרוף ובטל הוא: כלים שהיו שם בשעת יציאה מה הן. אליבא דר"ש קמבעי לה ובשעת יציאת הולד מאמו הוא דמספקא ליה וכלומר הא דקאמר ר"ש דאף בבית הפנימי טרוף הוא אם הוי כמו בבית החיצון אליבא דחכמים דטעמייהו דמטהרי מפני שעל ידי הטלטול נימוק והולך לו וה"נ לר"ש בבית הפנימי שנימוק והולך ובהא קמבעי ליה לדידיה אף אם לא טילטלוהו להוציאו לבית אחר נימוק כמו הוא וא"כ לא מטהר הכלים של בית הפנימי אלא אותן שהיו לאחר שיצא הולד ממעי אמו אבל אותן הכלים שהיו שם בשעת שיצאו ממעי אמו איכא למימר דגם לר' שמעון טמאין דהכי נימק טלו או דילמא אפי' אותן הכלים מטהר רבי שמעון:
נישמעינה

עין משפט נר מצוה

כג
א מיי' פ"י מהל' א"ב הט"ו סמ"ג לאוין קי"א ועשין רמג טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ו

כד
ב מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סעי' ד

ציון ירושלים

א ואין תולין שליא בנפלין שאינה פורשת כו' עי' חדושי רמב"ן נדה דף כו ע"ב בשליא בשם ירושלמי כן בירושלמי. והוה ליה בקי בירושלמי רק לא היה לפניו: ב שאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת פי' בבלי דף כה ע"ב שנחלקו רש"י ור"ת ז"ל מכאן ועי' רש"י יבמות סי' ח ודבריו ל"ע ג"כ. ועי' חדושי רמב"ן בנדה שם:

מסורת הש"ס

נדה כו:

נדה כח:

מראה הפנים

ולאירוץ כראשון דר"א איירי בשליא שקודם הולד וכו' ולפ"ז הוי קשה הא דר' מתנייה דהכא דקאמר הדא דתימר בלא יצא הולד וכו' דהא אין תולין הולד בשליא שיצאת מקודם והוא מסקנת הש"ס דהכא לקמן כמו דהתם ואכתי איכא למיחש בשליא לולד אחר ואם נפרש דשמא ממש קאמר א"כ מאי קמ"ל מהיכי תיתי דניחוש למידי ונראה מהכא דבשליא שיצאה אחר ולד מספקינן והיא גופה קמ"ל ר' מתניה דבשליא הולד תולין השליא בו בתוך שלשה ימים כדלקמן ונראה כתי' השני שכתבו שם דאסברינן כש"ס גזירה מקלתה אטו כולה:

אמר רבי בא אוקמה רב יהודה בשם רב הן דאת אמר וכו'. וכתב בדף כ"ו ע"ב משני לה לכאי קושיא כאן בנפל כאן בבן קיימא וזהו למאי דאמר מעיקרא דתולין אף בנפלים אבל למסקנא דקאמר הכי אמר רב אין תולין את השליא אלא בבן קיימא א"כ צריכין לשני בינוייא דהכא דהולא לפי המסקנא ורב יהודה הוא דאוקי הכי קאמר נמי התם דרב ס"ל הכי. ומה שכתוב כאן שהגדל תחילה נראה דט"ס ואפשר דקרי לה בכינוי הגדל וכלומר להולד דחיישינן בנימוח בשליא וכיוצא כך כמבואר בפנים:

כלים שהיו שם בשעת יציאה מה הן. כדפרישית בפנים ואי אפשר לפרש אליבא דרבנן ובשעת יציאה מהפנימי לחיצון דהא קאמר נישמעינה וכו' וזה מבואר. והא אמר נמי התם ר' יוחנן בענין הטעם אליבא דר"ש משום ביטול ברוב ור' יוחנן ס"ל דר"ש ואליבי' דבכורות אמרו דבר אחד מהאי טעמא דביטול ברוב וכיוצא. יר"ב

נישמעינה מן הדא דתנינן תמן *רבי ליעזר בן יעקב אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זה תיקבר ונפטרה מן [א] הבכורה ותני עלה אינה מטמא [ג] במשא אמר רבי יוחנן רבי שמעון ורבי ליעזר בן יעקב שניהן אמרין דבר אחד הדא אמרה כלים שהיו שם בשעת יציאה טהורין:

הלכה ה מתני' [ג] *המפלת טומטום ואנדרוגינס

תשב לזכר ולנקיבה טומטום וזכר ואנדרוגינס וזכר תשב לזכר ולנקיבה טומטום ונקיבה ואנדרוגינס ונקיבה תשב לנקיבה בלבד [ד] יצא מחותך ומסורס לכשיצא רובו הרי זה כילוד *יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו אי זה רוב ראשו משתצא פדחתו [ה] *המפלת ואין ידוע מה הוא תשב לזכר ולנקיבה אם ידוע אם ו"ד הוא תשב לזכר ולנקיבה ולנדה [ו] המפלת ליום ארבעים אינה חוששת לוולד *ליום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקיבה ולנידה רבי ישמעאל אומר *יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנידה יום שמונים ואחד תשב לזכר ולנקיבה ולנידה שהזכר נגמר לארבעים ואחד ונקיבה לשמונים ואחד וחכמים אומרים [ז] אחד בריית זכר ואחד בריית נקיבה זה וזה לארבעים ואחד:

גמ' כל הן דתנינן תשב לזכר ולנקיבה י"ד טמאים וכ"ו טהורין נותנין עליה חומרי זכר והומרי נקיבה הדא דאת אמר לביתה אבל לטהרות תשב לנקיבה: טומטום וזכר אנדרוגינס וזכר תשב לזכר ולנקיבה וחוששין לזכר טומטום ונקיבה אנדרוגינס ונקיבה תשב לנקיבה בלבד ואין חוששין לזכר הדא אמרה ילדה זכר ונקיבה או נקיבה וזכר תשב לנקיבה מחותך שיצא ראשו מהו רבי יסא אמר איתפלגון רבי יוחנן ורבי לעזר רבי יוחנן אמר [ח] ראשו כרובו רבי לעזר אמר ראשו כאחד מאיבריו מתניתא פליגא על רבי יוחנן יצא מהותך או מסורס משיצא רובו הרי זה כילוד פתר לה בשיצא ראשו

מתניתא

כפ"ג דבכורות: בהמה גסה. עולם ושפעת כמו חררת דם: הוא: ונפטרה מן הבכורה. ותני עלה. בתוספתא פ"ב

נישמעינה מן הדא דתנינן תמן ששפעה חררת דם. שלא ילדה אלא הרי זה תיקבר. דמיחוי של בשר באם תלד עוד אין הולד לכהן דבכורות אותה החררה אינה מטמאה במשא: אמר ר' יוחנן. ואמר ר' יוחנן לפרש הטעם דאינה מטמאה במשא אף על גב דמחשבינן לה כולד לפטור להבא אחריה מבכורה משום דר"ש ור"א בן יעקב אמרו דבר אחד דסבירא להו דמיחוי הולד נתבטל ברוב בדם הלידה והיינו נמי טעמיה דר"ש במתני' דמטהר את הבית: הדא אמרה. דאפי' כלים שהיו שם בבית בשעת יציאה של הולד ממעי אמו טהורין הן לר"ש דכיון דטעמיה משום ביטול ברוב הוא אע"ג דאכתי לא נימוק כולו בשעת יציאה מכל מקום בטל ברוב הוא לעולם אפי' בשעת הלידה:

הלכה ה מתני' תשב לזכר ולנקבה. דטומטום ואנדרוגינוס ספק שמא זכר הן שמא נקבה ונותנין לה ימי טומאה דנקבה וימי טוהר דזכר שאין לה דם טוהר אלא משבועיים ועד ארבעים שהן כ"ו יום: טומטום וזכר אנדרוגינוס וזכר. כגון שילדה תאומים אחד טומטום או אנדרוגינוס והאחד זכר ודאי: תשב לזכר ולנקבה. ולא אמרינן מדהאי זכר ודאי האי נמי זכר: תשב לנקבה בלבד. שאפי' הוי טומטום זכר בתר הנקבה אזלינן דכל ימי זכר בין לטומאה בין לטהרה מובלעים הן בתוך של נקבה: מחותך. שנחתך הולד במעיה ויצא אבר אבר: ומסורס. או שיצא מסורס דרך מרגלותיו ולשון היפוך הוא כמו סרס המקרא ודרשהו: משיצא רובו הרי הוא כילוד. וכן ראשו כרובו ומשיצא ראשו כולו כאחת הרי הוא כילוד: פדחתו. מצחו: ואין ידוע מה הוא. אם זכר אם נקבה וכגון שהיתה בחזקת מעוברת ועברה בנהר והפילה וכיוצא בזה הרי זו בחזקת שהפילה ולד ותשב לזכר ולנקבה: אין ידוע אם ולד הוא. כגון שלא היתה בחזקת מעוברת והפילה ואין ידוע מה הפילה וספק יולדת היא: תשב לזכר ולנקבה ולנדה. כלומר נותנין לה ימי טומאה דנקבה ואין לה דם טוהר כלל שהרי ספק נדה היא ואם כן לענין מאי הוזכר כאן זכר לענין קלקול תניינא שאם תראה יום ארבעי' ואחד אף על פי שראתה ביום שלשים וארבעה הרי זה ספק נדה דשמא יולדת היתה וראיית יום ארבעה ושלשים היה בימי טוהר ועכשיו תחילת נדה היא והאסורה לבעלה עד יום ארבעים ושמנה וכן הראייה של יום ארבעה ושלשים מחזקינן לה בספק נדה דהא אין לה ימי טוהר כלל וכן לענין נקבה באם תראה ביום שמנים ואחד אע"פ שראתה ביום ארבעה ושבעים ה"ז ספק נדה דשמא ראיית יום ע"ד היה בימי טוהר ועכשיו היא תחילת נדה והאסורה לבעלה עד יום פ"ח וכן ראיית יום ע"ד ספק נדה היא שאין לה ימי טוהר כלל: המפלת ליום ארבעים. לטבילתה אינה חוששת לולד. שאין צורת הולד נגמרת בפחות מארבעים יום שלימים: ליום ארבעים ואחד. ה"ז ספק יולדת ותשב לזכר ולנקבה ולנדה דשמא אין כאן ולד וליכא ימי טוהר: ר' ישמעאל אומר יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנדה. ימי טומאה לידה דזכר אפי' אינה רואה כגון בלידה יבישתא ואם תראה ספק נדה היא אבל ימי טומאה דנקבה אין לה כדקתני טעמא שלירת הנקבה לשמנים ואחד ואין הלכה כר' ישמעאל: וחכמים אומרים וכו'. חכמים היינו ת"ק אלא משום דמסתבר טעמיה דר' ישמעאל טפי מדת"ק הדר רבי ושנאה בלשון חכמים לאשמעינן דהלכה כסתם ראשון ואע"פ שמחלוקת ר' ישמעאל בצדו:

גמ' כל הן דתנינן וכו'. כדלעיל בהלכה א': וחוששין לזכר. לענין ימי טוהר ולענין טומאה תשב לנקבה דשמא טומטום ואנדרוגינוס נקבה הן: ואין חוששין לזכר. דכיון דאתיליד נקבה בהדייהו אפי' הן זכר הרי מובלעין הן בתוך של נקבה: הדא אמרה ילדה זכר וכו'. כלומר בין שילא הזכר תחלה ובין שילאה הנקבה תחלה תשב לנקבה בלבד ולא אמרינן מכיון שילא הזכר באחרונה הולכין אחריו לימי טוהר אלא מכיון דלידה אחת היא אחר הנקיבה הולכין בין לימי טומאה בין לימי טהרה: מחותך שילא ראשו מהו. משום דבמתני' קתני משילא רובו ובעי אם רובו דוקא או לאו דוקא ואפי' ראשו כרובו הוא: איתפלגון. פלוגתא היא בזה: ראשו. מיחשבא כרובו: ראשו כאחד מאבריו. ועד שילא רובו בעינן: מתניתא פליגא על ר' יוחנן ילא מחותך וכו' משילא רובו. אלמא במחותך נמי רובו בעינן. ונראה דנתחלפו השיטות בכאן וצ"ל פתר לה על מסורס. דהאי תירולא דכתוב לקמן אליבא דר' יוחנן שייכא. כלומר דמפרש למתני' הכי ילא מחותך או שלם וזה וזה מסורס משילא רובו ה"ז כילוד אבל אם ילא כראש תחילה ה"ז כילוד ולא בעינן רובא:

מתניתא

מראה הפנים

דר"ש הוא דס"ל כראב"י אבל ראב"י איכא למימר דלא ס"ל כר"ש וטעמא דהאי התם דבנבילה בעינן עד שתהא ראויה לגר או לכלב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדאמרי' בפ"ק דבכורות דף כ"ג ובכוותה לא מטמאה ולהכי אמרי' בה ביטול ברוב אע"ג שאפי' לגר היתה ראויה אגב אימה כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהא"ט הל' י"ו אבל בטומאת מת כיון דמת כרות נמי מטמא לא אמרינן ביה ביטול ברוב ובהכי ניחא פסקי דהרמב"ם בם ובפכ"ה מטו"מ כת"ק דר"ש:

רבי יוחנן אמר ראשו כרובו. הכי נמי פליגי ר' יוחנן ורבי אלעזר התם בפרקין דף כ"ט ע"א ור' יוחנן מפרש להמתני' ילא מחותך או שלם וזה וזה מסורס משילא רובו וכו' וכדפרישית בפנים ולפ"ז היה נראה דנתחלפו השיטות כאן דפתר לה על מסורס אליבא דר' יוחנן הוא דשייכא וכדפרישית בפנים. ומיהו יש לפרש לפי גי' הספר וכדלקמן. והרמב"ם ז"ל פסק כר' יוחנן דראשו כרובו הוא כמבואר בדבריו בפ"י מהא"ב הל' ו' ומיהו כתב ואם ילא ראשו כולו כאחת ה"ז כרובו ולא כדעת הרבכ"א ז"ל הביאו הכ"מ אבל לא ביארו טעם דעת הרמב"ם וע"ש. ולכאורה היה נראה דמסוגיא לעיל בהל' ב' גבי פלוגתייהו דר"י ודר"ל בלידת מין בהמה חיה ועוף אם דומה לשאר לידות שבתורס במחותך או מסורס וע"ב דמשמע מזה כדעת הרבכ"א דכרוב ראשו הכי דהא ר' יוחנן קאמר לעיל דאף בלידה של מין בהמה חיה ועוף לא בעינן הכרת פניו במחותך או מסורס והרי הוא כשאר לידות במחותך או מס רם ואם כל הראש בעינן במחותך א"כ היינו הכרת פניו ומיהו הא לא קשיא לדעת הרמב"ם דר' יוחנן דלעיל ס"ק כמו בשאר לידת מחותך או מסורס עד שילא ראשו או רובו ה"נ בלידה בזאת כראשו או כרובו סגי ולאפוקי מדר"ל דאמר התם דהכרת פניו בעינן א"כ ברובו מאחר איברים לא הוי סגי ולעולם כל הראש בעינן במחותך אליבא דר' יוחנן איברא דאכתי טעמא בעי מהיכן למד הרמב"ם לומר כן והנראה דדעתו ז"ל היה לפרש הא דהכא בענין זה ולפי גי' הספר אשר לפנינו דהכי מבעי אליבא דר' יוחנן פתר לה בשילא ראשו ועל דברי ר' יוחנן קאי וכלומר מתני' דקתני משילא רובו ה"ז כילוד לאפוקי מרוב ראשו הוא דכבאינו מחותך או מסורס בילא רוב ראשו סגי והכא דוקא כרובו אבל אם ילא ראשו כולו כאח' בהא הוא דקאמר ר' יוחנן דכרובו הוית והשתא הא דלקמן דמקשי לר"א מסיפא דמתני' נמי לפי הגי' אשר לפנינו מתפרש דה"ק הדא קמייתא אמרה ראשו לא כלום כלומר אמר לך ר"א אדמדייקת מסיפא תידוק מרישא דב"מ דרובו דוקא וראשו לאו כלום הוא והדר קאמר דסיפא נמי ל"ק אליביה דר"א דפתר לה על מסורס כלומר לא תידוק מסיפא דאם כדרכו ילא אע"פ

בפות

הלכה א מתני' מתניתא פליגא על ר' לעזר יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו הדא קדמיתא אמרה ראשו לא כלום פתר לה על מסורס רבי יונתן ורבי שמעון בן לקיש רבי יונתן כרבי יוחנן רבי שמעון בן לקיש כרבי לעזר רבי זעירא מחוי לחברייא [א] *פדחתו וגולגולתו הדא דבי גמליאל בי רבי ליאני בעא קומי רבי מנא מכיון דאת אמר וולד הוא מעתה הבא אחריו אינו בכור לא לנחלה ולא לכהן א"ל תיפתר שיצאו מתים רבי יצחק בר נחמן בשם רבי לעזר [ב] גולגולת [ג] העוף ברובו רבי זעירא בשם שמואל גרגרת העוף [ד] ברובו אתא עובדא קומי רבי יוסי באחד שניקב מלא מחט וכי אין אנו יודעין אי זה הוא רובו:

הדרן עלך פרק המפלת

הלכה א מתני' בנות *כותים נידות מעריסתן והכותים מטמאין משכב תחתון כעליון מפני שהן בועלי נידות והן יושבות על כל דם ודם ואין [ד] חייבין עליהן על ביאת מקדש ואין שורפין עליהן את התרומה מפני שטומאתן בספק:

גמ' *דם נידה זהום *דם בתולים אינו זהום דם נידה אדום דם בתולים אינו אדום דם נידה מן המקור [ה] דם בתולים אינו מן המקור [ו] אלא מן הצד:

הלכה ב מתני' בנות צדוקין בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותן הרי הן כבותיות פירשו ללכת בדרכי ישראל הרי הן כישראל רבי יוסי אומר לעולם הן כישראל עד שיפרשו ללכת בדרכי אבותן:

הלכה ג מתני' *דם נכרית ודם טהרה של מצורעת בית שמאי מטהרין ובית הלל אומרים כרוקה וכמימי [ז] רגליה *דם יולדת שלא טבלה בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה ובית הלל אומרים מטמא [ח] לח ויבש [ט] ומודין ביולדת בזוב שהוא מטמא לח ויבש:

הלכה ד מתני' המקשה [י] נידה *קישה [כ] שלשה ימים מתוך אחד עשר שפת מעת לעת וילדה הרי זו כיולדת בזוב דברי רבי אליעזר ר' יהושע אומר לילה ויום כלילי שבת ויומו ששפת מן הצער אבל לא מן הדם:

הלכה ה מתני' *וכמה היא קשויה רבי מאיר אומר אפילו ארבעים וחמשים יום רבי יהודה אומר דייה חדשה רבי יוסי ורבי שמעון אומר [ל] אין קישוי יותר משתי שבתות:

הלכה.

פני משה

מתניתא פליגא על ר' לעזר. דקתני שפה יצא כדרכו עד שילא רוב ראשו. אלמא אם לא ילא מסורס אלא כדרכו ואעפ"י שמחותך הוא ה"ז כילוד ביציאת רוב ראשו. וגרסינן הכא האי פתר לה דכתוב לעיל דלאתירולא דרבי לעזר שייכא: פתר לה בשילא ראשו הדא קדמייתא אמרה ראשו לאו כלום. ובלשון בתמיה מיתפרשא כלומר ור' אלעזר אמר לך דאם פתר את להסיפא בשילא ראשו דאמחותך קאי א"כ קשיא רישא וסיפא אהדדי דהא קדמייתא והיינו רישא אמרה דראשו לאו כלום הוא דהא אתרוייהו קתני מחותך או מסורס משילא רובו דוקא ה"ז כילוד אלא ודאי סיפא מיירי שילא כדרכו וכתקנו שלא נחתך משילא רוב ראשו ה"ז כילוד: מחוי לחברייא. הראה להם בידו הא דקתני רוב ראשו היינו פדחתו וגולגלתו כלומר לא רוב גולגלתו לחוד אלא עד שילא גם פדחתו: הדא דבי גמליאל. חד מדבי גמליאל בר' ליאני בעא קומי ר' מנא מכיון דאת אמר מחותך שילא ראשו כולד הוא מעתה הבא אחריהן לא ליהוי לא בכור לנחלה ולא בכור לכהן ואנן תנינן בפ"ח דבכורות היולא מחותך הבא אחריו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן: תיפתר שילאו מתים. והלכך הבא אחריו בכור לנחלה הוי דראשית אונו כתיב מי שלבו דוה עליו וזה הראשון אין לב אביו דוה עליו: גולגלת העוף ברובו. איידי דאיירי הכא ברוב גלגלתו נקט להא וקמ"ל דלא תימא בעוף כיון דחיותיה קלים לא בעינן רובו הלכך קאמר דאף בעוף ברובו כדאמרינן בפ' א"ט גבי בהמה גולגלת שנחבסה ברובה: גרגרת העוף ברובו. וכן פסוקת הגרגרת דתנינן התם בטרפות העוף שיעורו ברובו כדאמרינן שם בבהמה: באחד שניקב מלא מחט. בגרגרת העוף ושאלו לר' יוסי והשיב וכי אין אנו יודעין איזה הוא רובו דמספקא לכו במלא מחט וכלומר דאין כאן חשש דגם גרגרת העוף שיעורו ברובו:

הדרן עלך המפלת

בנ[ות כ]ותים נדות מעריסתן. מקטנותן כשמונחות בעריסה גזרו בהו רבנן דליטמו משום נדה דכתיב ואשה כי תהיה זבה ותניא אין לי אלא אשה שהיא גדולה תנוקת בת יום אחד לנדה מנין תלמוד לומר ואשה וכותים לא דרשי אשה ואשה וכי חזיין קטנות לא מפרשי מנייהו הלכך גזרו בהו רבנן דליטמו כולהו: מטמאין משכב התחתון כעליון. התחתונו של בועל נדה טמא כעליונו של זב מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין אף תחתונו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין ועליונו של זב הוא הדבר הנישא ע"ג הזב נפקא לן מקרא דאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין כדדרים התם בגמרא מקרא דכל אשר יהיה תחתיו וכל הדברים לא נאמרו אלא בזמן שהיו הכותים מדקדקים במצות ומחזיקים בתורה והאידנא הם ככרים לכל דבריהם: והן יושבות על כל דם ודם. כלומר לפיכך הכותים הם בועלי נדות לפי שהן יושבות על כל דם בין אדום בין ירוק שהיא רואה יושבת עליו ימי נידות וזו תקלה היא להם שאם רואה דם ירוק היום מתחלת למנות מהיום ז' ימי נדה ואם תראה באותן ימי נדות דם אדום אינה מונה אלא מיום ראייה ראשונה ואותו דם טהור היה ומראייה שניה היא צריכה למנות: ואין חייבין עליהן וכו'. דטומאתן ספק היא דלא ידעינן אם נדה היא או לא::

גמ' דם נידה זהום וכו'. תוספתא היא בפ"ט דמכילתין ומייתי לה הכא משום דקאמר והן יושבות על כל דם ודם ואינם מבחינים בין דם טהור לדם טמא ואם רואה דם בתולים מונה מראייה זו אע"פ שרואה בתוך ז' דם נדה וה"ז מקולקלת לפי שדם הבתולים אינו בא מן המקור אלא מן הצד והוא טהור:

סליקא לה ברחמי דשמיא ובסעדא דאלהא רבא מאי דאשכחנא מהאי תלמודא עילאה וחביבא:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"י מאס"ב הל"ג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' י

לג ב ג טוש"ע שם סי' ג לא

א ד מיי' פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב הל"י

ב ה מיי' פ"ח מהל' א"ב הל"ב

ג ו מיי' פ"ב מהל' משכב ומושב ה"י ופ"ט שם ה"ה

ד ז מיי' שם פ"ב ה"ב

ה ח מיי' שם פ"ב הל"ה

ו ט י כ מיי' פ"י מהל' אבות הטומאה הל"א

מסורת הש"ס

נדה כט.

שבת טז ע"ב:

(תוספת' פ"ט) נדה כב

פדיו' פ"ה מ"א

שם מ"ד נדה לט ע"ב

סנהדרין פז נדה ו ע"ב

יבמות מג ע"ב:

מראה הפנים

שבות מחותך כרוב ראשו סגי דלא היא דלא קאי אלא על חלוקה דמסורס דרישא דקאמר ואם יצא כדרכו ולא מסורס עד שיצא רוב ראשו ולא איירי בסיפא במחותך כלל. וניחא בסוגיא והגירסא אבר לפנינו לכך פירשה. והשתא שמעינן מסוגיא דהכא דלר' יוחנן דקי"ל כוותיה דראשו כרובו במחותך הוא עד שיצא כולו כאחת בעינן ומאי דכתים תלמודא דילן מתבאר מהלמודא דהכא אחו דעתו של הרמב"ם ז"ל כך נראה לי לענ"ד והו הנכון בסייעתא דשמיא:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד **בנות** כותים. דם נדה זהום וכו'. בתוספתא כיה ר"מ אומר דמים מבונים זה מזה דם הבתולים דיהא וכו' וכן מייתי לה בבבלי פ' תינוקת דף ס"ה ע"ב ומסיים ...א"ר יצחק בר' יוסי א"ר יוחנן זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים כל מראה ...ם אחת כן ומשמע דרבי יוחנן לא קאמר דחכמים פליגי אלא בשינוי המראה דקא... ר"מ אבל מודים הן דדם הבתולים אינו בא מן המקור אלא מן הצד והשתא ה... סוגיא דפ"ק דף י"א ע"ב דקאמר גבתני מראה דמים שלש וכו' אליבא דר"מ ...ו וזו דעת רש"י ז"ל הביאו התוס' שם וזו היא ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל שלא ה... כלל מדין נבתנו מראה הדמים גבי בתולה ולא כתב אלא רישא דברייתא דמ... לה בפ"ק כמבואר בדבריו בפ"ס מא"ב הל' כ"ד וכן לעיל מדבריו בהל' ...ד דמשמע דחכמים נמי מודים בהא כדכתב שם ...ם בתולים טהור:

בריך אלהא דסייען ...נא לפרש ולבאר במאי דלקדמנא:

ותכל כל עבודת הקדש מחיבור הזה יום חמישי כ"ח אדר לסדר ולפרט **אדם כי יקריב** מכם **קרבן** פה ליוורנו יע"א:

ציון ירושלים [א] גלגולת העוף כרובו. שיינו כנתכסס ועי' יו"ד סי' ל' וש"ך ס"ק ז: [ב] דם בתולים אינו מן המקור... כ"ש כב"י סי' קל"ג כמ"ש דלא חייבינן במה יצא מן המקור עם דם מכתה וכרי זה בתולים אינו מן המקור. וא"כ, הרחמן יזכינו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. אמן:

מסורת הש"ס

פסחים ע"א
צט פא
סוטה כ

עין משפט
נר מצוה

ז
א מיי' פ"ו מהל' א"ב הל"ט

ח
ב מיי' שם פ"ט הל"א סמ"ג לאוין קיא

ט
ג מיי' שם פ"ח הל"ב וס"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הל"ט סמ"ג שם טוש"ע יו"ד סי' קצ סעיף ד

י
ד מיי' שם סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קפד סעיף ט

יא
ה עיין במיי' פ"ו מהל' ביאת המקדש הל' כא כב

הלכה ו מתני' [א] המקשה בתוך שמונים של נקיבה כל דמים שהיא רואה טהורין עד שיצא הוולד ור' ליעזר מטמא אמרו לו לרבי ליעזר מה אם במקום שהחמיר בדם השופי היקל בדם הקושי מקום שהיקל בדם השופי אינו דין שנקל בדם הקושי אמר להן דייו לבא מן הדין להיות כנדון ממה היקל עליה מטומאת זיבה אבל טמיאה הוא טומאת לידה:

הלכה ז מתני' כל [ב] אחד עשר בחזקת טה ה ישבה לה [ג] ולא בדקה שגגה נאנסה הזידה ולא בדקה הרי זו טהורה הגיע שעת ווסתה ולא בדקה הרי זו טמיאה רבי מאיר אומר *אם היתה [ד] במחבא הגיעה שעת ווסתה ולא בדקה הרי זו טהורה *שחרדה מסלקת הדמים אבל ימי הזב [ה] והזבה ושומרת יום כנגד יום הרי אילו בחזקת טומאה:

זה הוא אשר נמצא אחרי סילוק הדפוס הראשון מהש"ס הזה עד כאן אשכחנא מהאי תלמודא ולאיכא טובא לשלחא איגרין ואיזגדון בכל דוכתין ופריקן ולאיכא ולא אשכחנא אלא אילין ד' סידרין וגליפא יתהון בגילופין במאני אברהס ופרזלא בעיונא סגין וסקלינן וטרינן בהו טובא למיהך בארח קשוטא בגירסות היקרות עם הלא טפיסין אחרנין דוקניות דהוון קדמנא כד הוינא מגהון בהאי חיבורא וכען נגלי ונבעי רחמין מן קדם אלהא חייא עילאה דיערע קדמנא תשלום האי תלמודא ונזכה לאשלמא ליה כדקא יאות ונזכה להתחיל ולהשלים כל שאר ספרי הקדש אמן סלה:

הדרן עלך פרק בנות כותים

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען

רידב"ז למסכת נדה

פ"א (דף א ע"א) **ר"א** בעי מתניתין דלא כב"ש כו' אמר ר"י אין לית היא כשמאי אפילו כהלל לית היא ולא מודה הילל כו' שטף של גשמים שכר בו שהוא טהור. שמאי אומר הלא אשה פי' שרגילה במ"ר עשו אותה כמבוי שהוא מתכבד ובשף של גשמים פי' דמביא טעם דע"כ מודה הילל במבוי ששטף של גשמים כו' שהוא טהור דהא זה גופא הפלוגתא דשמאי והלל דשמאי ס"ל דמדמינן האשה למבוי ששטף של גשמים כו' שהוא טהור וב"ה ס"ל דלא מדמינן האשה למבוי ששטף ש"ג אבל עכ"פ במבוי ששטף ש"ג עיברת בו לית פלוגתא כלל דהא מילתא דפשיטא הוא עד שב"ש ילפינן אשה מזה א"כ קשיא גם להלל המתניתין דתני סתם שנמצא במבוי נא הו"ל לחלק בין מבוי למבוי:

(דף ב ע"א) **רבי** יודן בעי בדקה חלוקה בשחרית כו' פשיטא הלוקה אינו טמא אלא עד שעת בדיקה כו' כלום הא מטמא גופה אלא משום חלוקה פי' כיון דנטמאה החלוקה בשביל זה גזרו רבנן טומאה על חלוקה וכההיא דאיתא בתוס' ז"ל (דף נח) בטעמא דר"כ דכל דבר דלא מקבל טומאה אינו מקבל כתמים הוא משום זה כיון דהדבר דהכתם עליו טהור לא גזרו על האשה עיי"ש:

(שם ע"ב) **מה** אמית מימר בשראה דעתו. פי' מנין לנו שנראה לו דעתו דכן הסברא גבי כל הד' נשים שמא לא נראה לו הסברא אלא אך מה שמשמע בתולה לבד ובתולה פשוט הסברא דדיה שעתה דהא מלינו דבתולה שלא הגיע זמנה לראות אין לה כתם כלל כיון דלא איטמא שום פעם בגופה משא"כ בכל הד' נשים יש להם כתם כדאיתא בסמוך (כדף ה ע"א) בבבלי עיי"ש וע"כ מגד הסברא לא נראית ליה לדמות כל הד' נשים לבתולה שלא הגיע זמנה אך משום שנזכר אח"כ כי כן שמע גם הוא מרבו כדאיתא בבבלי (דף ו) גבי רבי שעשה כר"א לאחר שנזכר עיי"ש וא"כ י"ל דר"י שנהוג אח"כ כר"א משום שנזכר דכן קיבל גם הוא מרבו אבל אם לא היתה בידו הקבלה רק על בתולה אין לדמות מגד הסברא כל הד' נשים לבתולה ע"ז קאמר כהדא דמהאי ברייתא מוכח דהסברא ג"כ באמת כן דד' נשים לא גריעי מבתולה שלא הגיע זמנה כדמסיק כהדא דתני ד' נשים כו' חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות מפני שאין לה כתמים כלל דר"מ והכמים אומרים ד' נשים כו':

(שם) **כתמן** טמא למפרע אבל תינוקת שהגיע זמנה לראות פי' אע"פ שעדיין לא ראתה שום פעם מ"מ יש לה כתם וכתמה כראייתה דדיה שעתה [אבל בשלא הגיע זמנה לראות ס"ל נמי כר"מ דאין לה כתם כלל] א"ר ינאי מפני שטורפה מלוי פי' הגם שלא ראתה שום פעם ומעולם לא נטמאה גופה מפני מה טמא כתמה הוא משום שמלוי טורפה א"כ מוכח מזאת הברייתא דתינוקת שהגיע זמנה כשתראה פעם הראשון דיה שעתה וא"כ ק"ו לכל הד' נשים שאין טורפן מלוי דדיה שעתן וע"כ מוכח מכאן דבאמת הסברא נותנת דדיה שעתן גבי כל הד' נשים מק"ו דבתולה שהגיע זמנה בפעם הראשון ע"כ אמרינן שנראה לו לר' יהושע דעתו של ר"א:

(שם) **פעמים** שהיא בתולה לבתולים ואינה בתולה לדמים פעמים שהיא בתולה לדמים ואינה בתולה לבתולים בתולה לדמים בשנשאת ואח"כ ראתה בתולה לבתולים בשראתה ואח"כ נשאת כצ"ל וטעות דמוכח הוא ופשוט:

(שם) **ואפילו** עיברה ואפילו מניקה ואפילו שופעת כל ז' כו' ר"ל אע"פ שנפתחו דמיה ושופעת לזכר ולנקיבה אעפ"כ חשובה עדיין בתולה ודיה שעתה והוא שהפסיקה דם טוהר ר"ל דוקא כשהיתה שופעת כל ז' אז אינו נחשב לדם נדה והביבא עדיין בתולה משום דדם נדה לחוד ודם לידה לחוד כדאיתא בבבלי (דף י ע"ב) ועיין ברש"י ז"ל (דף ל"ו ע"א) ד"ה בשלמא עיי"ש. משא"כ אם חזיא איזה פעמים לאחר ז' דם טהרה אז כשתראה אח"כ לא נחשב לראיה ראשונה דגם הדם טוהר נחשב לראיות ומביא ראיה כהדא דתני הפסיקה דם טהור ולא ראתה ואח"כ ראתה ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דיה שעתה ובתוספתא פ"ק גרסינן האי ברייתא לענין הפסקת ג' עונות דדיה שעתה הפסיקו ג' עונות בתוך ימי טהרה ולא ראתה ואח"כ ראתה דיה שעתה עיי"ש אבל אם לא הפסיקה בתוך ימי טהרה וקחזיא דם טוהר לא הוי ג' עונות ע"ז פריך ע"ד דרב דאמר מעין אחד הוא ניחא אבל ע"ד דלוי דס"ל דהוא ב' מעיינות ל"ל לאפסוקי בדם טוהר אפי' דקחזיא דם טוהר מאי איכפית לן וכן פריך בבבלי (דף לו ע"א) ת"ש ימי עיבורה עולין לה לימי מניקתה כו' כילד הפסיקה ב' עונות בימי עיבורה ואחד בימי מניקותה שתים בימי מניקותה כו' כו' בשלמא לרב דאמר מעין אחד מש"ה בעי הפסק ג' עונות אלא ללוי דאמר ב' מעיינות הן ל"ל הפסק ג' עונות במשהו סגי ופרש"י ז"ל אבל ללוי אפילו אי חזיא לאחר שבועים הא לאו ממעין טמא הוא ויעלו לה להשלמת ג' עונות דהוי כאילו דם מאוטמה אתא עכ"ל ז"ל וכן הוא קושית הירושלמי בכאן וכונת הגמ' (כדף לו) הנ"ל להקשות על לוי מברייתא הזאת דתני הפסיקה ג' עונות לשון הפסיקה קשה להגמ' ל"ל להפסיק הג' עונות אפילו דחזיא בימי מניקותה דם טוהר נמי ישלים לג' עונות ומתרץ הגמ' שם ה"ק צריכה שתפסוק משהו כדי שיעלה לג' עונות ע"כ לשון הגמ' הרי מוכח דעיקר דיוקא דהגמ' הוא מלשון הפסיקה ע"ז משני דהפסקה הוא משהו וכן הוא קושית הירושלמי כיון דמדייק דצריכה להפסיק מדם טוהר כדגרסינן והוא שהפסיקה דם טהור ומביא ראיה מברייתא דתני הפסיקה דם טהור ולא ראתה כו' ע"כ קשה ללוי ע"ז משני ר"מ דטעמא דלוי מתוך שהיא מתרגלת בדמים טהורין כו' ור"י בר"ב קאמר דיכול לוי פתר לה מן הדא דתנינן ר' יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג' עונות דיין שעתן ותני עלה ימי עיבורה וימי מניקותה מצטרפין לג' עונות דהוא סבר מעיין אחד הוא בתמיה פי' דבההיא ברייתא לא תני הפסיקה אלא תני סתם ימי עיבורה וימי מניקותה מצטרפין אע"פ דלא הפסיקה וע"כ דר' יוסי לא ס"ל דהוא מעיין אחד אלא ב' מעיינות הן ולא בעינן הפסקה דדם לידה לחוד ודם נדה לחוד והדם טוהר ג"כ משלים לג' עונות כההיא (דדף ל"ו ע"א) בבבלי עיי"ש הנ"ל וע"כ ס"ל ללוי כהאי תנא:

(דף ד ע"א) **ר'** יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג' עונות כו' דו סבר מעיין אחד הוא תיבת הללו דו סבר מעיין אחד הוא נגרר אחר הלכה ג' דשם מסיק התיבות הללו אחר הברייתא וכשמביא הכא הברייתא מסיק ונגרר גם התיבות הללו כדרך הירושלמי בכמה מקומות:

(שם ע"ב) **ר'** יודן בעי [קומי ר' יוסי] ראתה ראיה ראשונה ושניה והפסיקה ג' עונות ולא ראתה ואחר כך ראתה כווסת ארוכה היא שתטמא מעל"ע או כהפסק עונה היא שתהא דיה שעתה ר"ל

ר"ל גבי בתולה שלא הגיע זמנה לראות דס"ל לר' יודן דבפעם שלישי מטמאה מעל"ע כמו דס"ל לר' ירמיה בשם רב ע"כ מבעיא ליה אם בפעם שלישי הפסיקה ג' עונות אם חשבינן לה להפסקת עונה ודיה שעתה [כיון שהיא בתולה שלא הגיע זמנה לראות הגם דבכל הנשים לא מהני הפסקת ג' עונות אך בבתולה מהני] או דהוי כווסת ארוכה ותטמא מעל"ע. ע"ז פריך ליה ר' יוסי למאי קמבעיא לך אי הוי כווסת ארוכה אי כהפסקת עונה למאי נפ"מ דהא עדיין הוי פעם שלישי וס"ל לרבי יוסי כסתמא דגמ' לעיל דבפעם השלישי דיה שעתה וע"כ פריך ר' יוסי לר' יודן דמאי מבעיא לך כלל וכי בשביל שהפסיקה ג' עונות תגרע דהא אם לא הפסיקה ג' עונות בפעם השלישי נמי דיה שעתה אע"פ שהיא אז ככדמיין ככד מים שנפתח מקור דמי' בקירוב זמניה ומ"מ ס"ל דבפעם השלישי דיה שעתה כאן שהפסיקה ג' עונות דלא הוי ככדמיין לא כ"ש דדיה שעתה ולא אתא ר' יוסי למיפשט ליה האבעיא אם הוי כווסת ארוכה או הפסקת עונה אלא אתא מישאל על האיבעיא דרבי יודן למאי נפקא מינה אם כווסת ארוכה או הפסקת עונה הא פעם שלישי הוא ופשיטא דדיה שעתה. על זה השיב ליה רבי יודן ומפרש ליה האיבעיא דאם דסבירי לך דבפעם השלישי דיה שעתה ובפעם הרביעי מטמאה מעל"ע אם כך הוא יש לי לסתור האיבעיא שלי לפי שיטתך גם כן וזהו דקאמר ואין כיני ר"ל דתיבת כיני הוא בירושלמי לפרש כן היא ובירושלמי תיבה אחת כיני ור"ל אם כן הוא הוי האבעיא שלי באופן זה דספק הוא אפילו על פעם הרביעי דאפי' ראתה פעם הרביעי דלכולי עלמא מטמאה מעת לעת אך כיון שראיה השלישית היתה לאחר הפסקת ג' עונות יש לומר דלא נחשב זאת לרביעית אלא לשניה דהא בפעם השלישי הפסיקה ג' עונות וחוזרת לדין דיה שעתה כפעם הראשון וע"כ אינו מטמאה מעת לעת עד פעם השלישי שתראה לאחר ההפסקה ההיא וכיני האיבעיא שלי באופן זה אם נחשב להפסקת עונה או כווסת ארוכה. על זה השיב ליה דעתו ופשט ליה דהוי כווסת ארוכה וע"כ בפעם הראשון אחר ההפסקה נחשב לראיה רביעית:

(דף ו ע"א) **מתניתא** פליגי על בר פדייה כו'. יש בהסוגיא הזאת הסרון הניכר בנשמט מתוך הדפוס בתחלה המימרא דב"פ כדאיתא בפ"מ ז"ל וברור הוא:

סליק פרק ראשון

פרק ב (שם) **אמרו** ליה והרי כריסו נבקעת אמר להן לכך אני אמרתי שמותו של זה יפין לו מהייו פי' דהוא כעין דאיתא בבבלי (דף י"ד) דינא תנן או לטותא עיי"ש והכא מפרש דלא דינא ולא לטותא הוא אלא אלא ה"ק יותר טוב היה לפניו לקצץ את ידו על טיבורו מהייו והבריית. אמרין דלטותא היא. ע"ז אמר ר' יוסי לפרש בה ר"ט מה דמזכיר על טבורו וכי לא סגי דלאו על טיבורו כדאיתא בבבלי אלא דמזכיר טבורו להורות דהכנים ידו למטה מטיבורו דשם הוא האיסור אבל למעלה מטיבורו מותר זה"ק תקצץ ידו כשהוא הכנים על טיבורו ולמטה אבל למעלה מטיבורו מותר:

(שם ע"ב) **בעין** קומי רנב"י מהו שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום והוא כדגרסינן בבבלי (דף י"ב ע"א) ב"מ ראב"א מר"ה אשה מהו שתבדוק עלמה כשיעור ווסת לחייב בעלה חטאת א"ל ומי משכחת לה בדיקה כשיעור ווסת והתניא איזהו שיעור ווסת משל לשמש ועד שעומדין בלד המשקוף כו' הוי ווסת שאמרו לקינות זלא לבדיקה עיין שם והכא נמי קאמר ר"ב ואם אומר את שצריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום בטל היותיאום והוא דלא משכחת לן לבדיקה כשיעור ווסת אמר ריבר"ג אם אומר את שתהא צריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום ולא כפקידה היא למעט מעת לעת ותנינן הפקידה ממעטת מעת לעת פי' דגרסינן במסכת נדה (דף ה ע"א) תנן והמשמשת בעדים הר"ז כפקידה מאי לאו חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש לא אידי ואידי לאחר תשמיש אחד לו כו' הא מאי בשלמא חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש איצטריך סלקא דעתך אמינא מתוך שמהומה לביתה לא בדקה שפיר קא משמע לן הרי זה כפקידה אלא אי אמרת אידי ואידי לאחר תשמיש פשיטא כו' עיי"ש ועפ"ז מובן היטב דר"י בר"ב קאמר אם אומר את שצריכה בדיקה בתוך כדי היותיאום ר"ל אם אומר את שאפשר לבדוק בחורין ובסדקין בתוך כדי היותיאום ולא כפקידה היא למעט מעת לעת בתמיה אם בן הוי ככל הפקידות ותנינן הפקידה ממעטת מעת לעת ר"ל הא כבר תנינן הפקידה ממעטת מעל"ע ואם כן מאי קא משמע לן פשיטא [ולא ס"ל כתירוץ הגמ' בבבלי שם דקמ"ל דלא היישינן במא תתפנה ש"ז] כקושיית הגמ' בבבלי ממש א"ו דלא אפשר למבדקה כשיעור ווסת בתוך אותיום אלא בקינות בעלמא וע"כ שפיר קמ"ל דעדים של המשמשת הר"ז כפקידה אע"פ דלאי אפשר למבדק אלא בקינות מכל מקום חשוב כפקידה למעט מעת לעת וכן השקלא וטריא בש"ס דילן (דף ה ע"א) הנ"ל נמי כן דס"ל להגמ' בהקושיא דפקידה למעט מעל"ע לא צריכה בדיקה בחורין ובסדקין דהא כשפריך הגמ' על שמואל דסבירא ליה דעד דלפני תשמיש אינו ממעט כפקידה משום דמתוך שמהומה לביתה אינו מכנים בחורין ובסדקין קפריך הגמ' אי אמרת בשלמא חד לפני תשמיש וכו' איצטריך סלקא דעתך אמינא מתוך שמהומה לביתה לא בדקה שפיר קא משמע לן הרי זה כפקידה ולמה מסיק הגמ' קמשמע לן הרי זה כפקידה הוי ליה למימר קמשמע לן דבדקה שפיר ולא היישינן על הא דמהומה לביתה או הוה ליה למימר קמשמע לן סתם ותו לא מידי ולמה מסיק הרי זה כפקידה אלא ודאי דהקמ"ל דאף על פי כן הרי זה כפקידה ולא בעינן בהפקידה לבדוק בחורין ובסדקין. וריבר"ב ס"ל דלאחר תשמיש ממעט כפקידה להמעט לעת:

(דף ח ע"א) **ב"ש** אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי הרי שבעה ומשני דומין הן למימי אדמה. פי' דלעולם הדמים הללו טהורין מד"ת אך רבנן טימאו להדמים הללו מפני שדומין הן למימי אדמה ואתו למטעי על מימי אדמה שהן גם כן טהורין ע"כ עשו הרחקה לטמאות אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי:

(שם) **רבי** יוסי בשם רב חברייא בשם ר' יוחנן לא טימא ר"מ אלא שנגע בו עקיבא. פי' דלפיכך מטמא ר"מ הירוק להכשיר הזרעים משום דכיון דנגע בו עקביא בן מהלאל וטימא אותו לגמרי ע"כ לכל הפחות יהא מכשיר הזרעים דהא קי"ל דדם טמא מכשיר הזרעים ודם טהור אינו מכשיר כדאיתא בתוס' ז"ל במסכת נדה (דף יט ע"ב) ד"ה כתיב פיו"ש וכיון דנגע בו עקביא וטימא אותו לגמרי לכה"פ יכשיר הזרעים ע"ז פריך הגמרא דלפ"ז גם כמימי תלתן וכמימי בשר צלי דנגעו בהם ב"ש וטימא אותו לגמרי לכה"פ יהא מכשיר ע"ז משני דז"א דגבי דם ירוק דנגע בו עקיבא וטימא אותו לגמרי משום דס"ל דאדום הוא אלא שלקה ע"כ טמא גמור הוא ע"כ לכה"פ יכשיר הזרעים משא"כ כמימי תלתן וכבשר צלי דטהור הוא אלא דעשו הרחקה לכמימי תלתן ובשר צלי משום דהן דומין למימי אדמה וכדי שלא יבואו לטעות למימי אדמה אבל הוא בעצמו טהור ודם טהור אינו מכשיר ודם טמא מכשיר וכמימי תלתן דם טהור הוא ובטעות נדפס בספרים דם טהור מכשיר ואפכא היא דם טהור אינו מכשיר ודם טמא מכשיר וכדאיתא בתוס' ז"ל (דף יט ע"ב) הנ"ל ע"ש דמפורש כן:

(שם ע"ב) **אמר** לון ר"ח שתי עתיק חמר עתיק כפי' הפ"מ ז"ל ופריך הגמ' ר' יוחנן לא שתי עתיק בתמיה ומשני ר"ה שתי עתיק דעתיק:

(דף ט ע"א) **יצחק** בן יונתן ור"ה הוון יתיבין כצ"ל וכן מוכח מהא דבסמוך:

סליק פרק שני

פ"ג (שם ע"ב) **מתניתא** פליגי על ר"א המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין יבחושין אדומים תטיל למים ואם נמוהו טמא ואי ס"ד יבש נמי טמא ל"ל נמוהו אפילו לא נמוהו נמי וכפרכת הבבלי (דף כב ע"ב) ומשני בש אמר רבה כי לא נימוהו בריה בפ"ע הוא וכמו כן משני גם הכא פתר לה משם בריה ולא דם ע"ז מחדש ר"ז והוסיף ואפילו תותיב עפר ר"ל ואפילו אם תרצה למיתב והרי עפר נמי תנינן המפלת כמין עפר ז"א דגם עפר נמי בריה הוא [וכ"כ הראב"ד ז"ל דעפר נמי בריה הוא] וכן אמר ר"ב ואפילו תימר עפר ר"ל ואפילו אם תרצה לומר הרי עפר ז"א דעפר נמי איתתא עברת ר"ל מתעברה מלשון מעוברת וקמת ר"ל ותעמוד מלהתעבר ומפלת. וע"כ גם הוא משום בריה ופריך מתניתא פליגא על ריב"ח מעשה בא: אחת שהיתה מפלת כמין קלופות אדומות ובא מעשה לפני חכמים כו' מכה יש לה בתוך מעיה כו' שומא יש לה מכניסים כו' מפני שיש בה מכה ויש בה שומא הא אין בה שומא ואין בה מכה לא בדא. ועפ"ז דברינו מובן מאד הא דבבלי מבית ראיה מהנהו עבדא דבריה בפ"ע הוא כדגרסינן שם אמר רבה כי לא נימוהו בריה בפ"ע היא ופריך ומי איכי כה"ג אין דאמר ראבר"ל שני מעשים כו' מכה יש לה בתוך מעיה כו' ולא הקשה הגמ' דאדרבה מפני שיש בה מכה הא לא"ה לא כדפריך בירושלמי ולפי דברינו ניחא שפיר משום דבבבלי ס"ל דהאי בריה בפ"ע הוא דתלינן במכה שע"י המכה בא הצורה הזאת ולא דם נדה כלפי' הרא"ש ז"ל מפורש שם משא"כ להירושלמי דס"ל דבריה בפ"ע הוא משום העיבור דבא מן העיבור ע"כ פריך שפיר מפני שיש בה מכה הא לא"ה לא. ובזה מובן מה דקשה מאד על שיטת הראב"ד והרז"ה ז"ל מובא ברא"ש ז"ל דהראב"ד ז"ל ס"ל דלהלכה דם יבש טמא אפילו לא נימוח. ודוקא גבי המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין יבחושין אדומים דצורתה מוכיח עליה כי לא נימוחו בריה בפ"ע הוא כמו שאמרו הרופאים אבל דם יבש לא הלינן בבריה ואפילו לא נימוהו טמאה. והרז"ה ז"ל חולק עליו וס"ל דבכולהו כשלא נימוח טהורה ואמרינן דבריה בפ"ע היא עיי"ש ולכאורה תמיר מאוד מהאי ירושלמי דהא ר"ח ור"י בר"ח פליגי בדם יבש שלא נימוח דהא בנימוח גם ריבר"ת מודה דהא מפורש במתניתין כן ופלוגתתן הוא בלא נימוה וס"ל לר"א דבלא נימוח טמאה ומקשינן עליו מהמתני' הזה דהא דוקא נימוח טמאה משא"כ בשלא נימוה ומשני דשאני המפלת כמין קליפה כו' דכי לא נימוחו בריה בפ"ע הוא משא"כ דם יבש דטמא אפי' בלא נימיח ולא אמרינן דהוי כבריה בפ"ע א"כ מפורש הוא בירושלמי כהראב"ד ז"ל וקשה על הרז"ה ז"ל ופלא גדולה שלא הביאו הירושלמי המפורש הזה אבל לפי דברינו ניחא שפיר דדוקא לשיטת הירושלמי דהבריה בפ"ע הוא בא מכח עיבור בזה שפיר אמרינן דדוקא כמין קליפות כמין שערות כמין עפר כמין יבחושין יבשין הוי בריה בפ"ע משא"כ דם דאין האשה מתעברות בדם. אבל לשיטת הבבלי דבריה בפ"ע הוא משום המכה מ"ש בין דם יבש לקליפות ושערות יבישין הלא יותר יש לתלות הדם יבש שבא מן המכה יותר מקליפות ויבחושין יבישים ע"כ לשיטת הירושלמי הוי דם יבש ועפר וקליפות ושערות ויבחושין ב' ענינים משא"כ להבבלי ענין אחד ודבר אחד הוא וע"כ לא קשה מהירושלמי להנך מרבוותא ז"ל דלפי שיטת הבבלי שייך שפיר פלוגתתן של הראב"ד ז"ל והרז"ה ז"ל ועיין בזה ותמצא טעם:

(דף יא ע"א) **ר"ב** בשם ר"י אין סנדל אלא שרלמו חי והוא כמו בבבלי אין סנדל שאין וולד עמו. ע"ז פריך רבב"ח והא תנינן המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה הוי וולד הוא ר"ל הוי דהסנדל בעלמו ולד הוא. דאל"כ תיפוק לי' משום הולד שעמו אלא א"כ שאין עמו ולד והוא כקושית הבבלי (דף כה ע"ב) למה הזכירו סנדל והלא אין סנדל שאין ולד עמו ע"ז אמר ר"ח קיימתה קומי ר' ירמי' תיפתר שילא הולד דרך הדופן וסנדל דרך רחם ומסיק והזיל על הכל על סנדל דתנינן גבי כריתות הכל כמו בבבלי עיי"ש:

(שם ע"ב) **ר"ז** בשם דרבנן הן דלא אמרת תולין שליא בולד שאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת. פי' דאין הולד מתעכב אחר חבירו והוא מהטעם שאין האשה מתעברת והוזרת ומתעברת כדאיתא בבבלי (דף כה ע"ב ודף כו ע"א) הגם דאיתא שם מעשה היה ונפתחה אחד אחר חבירו ג' הדשים כבר כתבו בתוס' ז"ל כיון דהוי מילתא דלא שכיחא לא חיישינן לזה עי' בתוס' ז"ל (דף כה ע"ב) ד"ה ילדה ע"ש וע"כ פריך כמו דבילדה ולד ואח"כ הפילה שליא תולין את השליא בולד ואין חוששין שמא ולד אחר הוא משום דאין ולד מתעכב אחר חבירו משום דאין האשה מתעברת והוזרת ומתעברת כמו כן בנפל נמי השליא שבא אחר הנפל נמי תלינן בהנפל משום האי טעמא גופה דאין האשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ע"ז משני אני אומר עיברה תאומים ר"ל דלעולם עיברה תאומים שנימוקה שלייתה של שפיר ושפיר של שלייתה יתבאר היטב ע"פ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהא"ב הי"ד דהא דתולין השליא בולד משום דכיון דהולד חי קרע השליא ויצא. עכ"ל ז"ל ונשאר השליא בפנים משא"כ בנפל האיך נשאר השליא בפנים מאין יצא אם לא דנימוק הולד וכ"כ הרשב"א ז"ל ווז"ל ז"ל דבולד חי מבזע בזע השליא ונפק ונשתהא שליא עדיין בפנים אבל בנפל האיך יצא הנפל ונשאר השלייא וכ"כ בשאילתות דרב אחאי גאון ז"ל עכ"ל ז"ל וה"פ בירושלמי דנימוק שליא של שפיר ושפיר של שליא ר"ל גבי נפל אי אפשר להפרד כל אחד בפני עצמו אם לא דנימוק אחד מהן אם נמצא הנפל בפ"ע ע"כ דנימוק בשליא

הש"ס וכשמלא השליא כש"ס ע"כ דנימוק השפיר דבלא"ה אי אפשר להפרד זה מן זה. ע"כ חיישינן לולד אחר ונשתהא ולא תלינן השליא בהניפל ואתי' שפיר הסוגיא הזאת ע"פ פירוש הרמב"ם ז"ל על הסוגיא דדף (כה ע"ב) אין תולין השליא אלא בדבר של קיימא ע"ש:

(שם) **ר"ז** רבי יהודה בשם רב תלין שליא בולד עד שלשה ימים ואין הולד משתהא לאחר חבירו ג' ימים. אמר ר"ז מאן אמר הדא אמר הדא. ואינון פליגין הדא על הדא. והוא כדעיך בבבלי אמר ר"י אמר רב כל ג' ימים תולין השליא בולד מכאן ואילך חוששין לולד אחר ופריך ומי אמר רב הכי והאמר רב אין הולד מתעכב אחר חברו כו' ע"ש והכא נמי פריך כן דהאיך קאמר דאין תולין השליא בולד לאחר ג' אלא חוששין לולד אחר הא קאמר דאין הולד משתהא לאחר חברו ג' ימים כיון דנפתח הרחם לולד אחד אין חברו משתהא יותר וע"כ דצריך לתלות הליא בולד הראשון. ע"ז משני ר"ב דאוקמה רב יהודה בשם רב הן דלא תאמר ילין השליא בולד עד ג' ימים דוקא ולא יותר בשילא הולד תחלה ר"ל דזרי בשהולד היה עם הסנדל ויצא הילד תחלה ואח"כ הפסיק בינתים הסנדל בזה אמרינן דלאחר ג' אין תולין השליא בולד אלא חוששין שמא הוא ולד אחר ואין להק' האיך נשתהא הולד אחר חבירו ז"א דדוקא כשנפתח הרחם עבור ל' נפתח גם להשני דהא לא מקדים כ"כ ולד אחד קודם להבירו וע"כ כשנא עבור אחד נפתח גם עבור השני מה שאין כן כשבינתים יצא הסנדל אינן דע"י פתח דהולד הקדים הסנדל ונפיק והפתח אינו פתוח אלא לשו ולא לעולם והן דלא תאמר אין הולד משתהא אחר חבירו מיירי שילא הילד תחלה ואח"כ הולד ע"כ לא חיישינן לולד אחר דהא אין הולד משתה לאחר חברו וכיון שנפתח הרחם אחר הסנדל עבור הולד לא היה משתההולד האחר ע"כ לא חיישינן לולד אחר וע"ז מסיק ר' מנא ויאות אילן להכ נפקין קדמאי ר"ל דמה שנפתח הרחם עבור הולד והיה ליה להולד השני ות אחריו דרך הפתח הזה אך הלהסייב הקדים לצאת דרך הפתח הזה כי הפתח הזה אינו פתוח אלא כשפתו ולא לעולם ר"י בר"ב מסיק עוד נפתח לגדול נפתח לקטן נפתח לקטן לא נפתח לגדול פי' דהסנדל יצא דרך הפתח שנפתח להגדול אבל מה שנפתח עבור הסנדל לא נפתח עבור הולד וע"כ אשתהא:

(שם) **כלום** שהיו שם בשעת יציאה מהו. פי' כיון דרבנ"א משני לעיל שיצא כ"ש נימוק משמע דהנימוק הוא כשיצא ולא עד שלא יצאו:

(דף יב ע"א) **מחותך** שיצא ראשו מהו ר' יוסא אמר איתפלגון ר' יוחנן ור"א ר"י אמר ראשו כרובו ר"א אמר ראשו כאחד מאבריו. מתניתא פליגי על ר"י יצא מחותך או מסורס משיצא רובו ה"ז כילוד כו' בסוגיא הזאת הגיה בפ"מ ז"ל וכן הגו"י ז"ל ולא נתקררה רוחי אף לאחר הג"ה ונראה לפע"ד דהא דגרסינן מתניתא פליגי על ר"א נ"ל על ר' יוחנן ופריך הגמ' ב' פעמים מתניתא פליגי על ר' יוחנן ומשני וכן דרך הירושלמי כו"כ פעמים וה"פ מתניתא פליגי על ר' יוחנן מחותך ומסורס משיצא רובו ה"ז כילוד. ומשני פתר לה בשילא ראשו ר"ל ה"ה בשילא ראשו ע"ז פריך מתניתא פליגי על ר' יוחנן בהאי אוקימתא דמוקים דה"ה בשילא ראשו אם כן קשה מסיפא יצא כדרכו עד שילא רוב ראשו ומכלל מזה דהדא קדמייתא אמרה ראשו ולא כלום דל"ל דה"ה ראשו אם כן למה פרט בסיפא ראשו מכלל מזה דרישא דוקא רובו ולא ראשו ע"ז משני פתר לה תירוץ אחר. דהפי' חתיך והוא מסורס ע"כ לא שייך למנקט ראשו דהא יצא מסורס והוא כדאיתא בבבלי (דף כט ע"א) דלא גרסינן או מסורס אלא מחותך ומסורס עיי"ש והראיה לדברינו דהא במס' בכורות (דף כו) פריך הגמ' על שמואל דאזיל בשיטתיה דר"א מהאי מתניתין דסיפא ונשאר בתיובתא ולפי המפרשים ז"ל הא איכא תירוץ ע"ז בירושלמי א"ו דפריך אך על ר' יוחנן לחוד ומשני וראיה מבבלי לירושלמי:

סליקא כל הש"ס ישלמי בע"ה. ברוך החונן לאדם דעת ונותן ליעף כח ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

השמטת רידב"ז ממסכת שבועות

(דף טו ע"ב) **לכל** אשר יבטא פרט האדם בשבועה פרט לאנוס נראה דצ"ל לכל אשר יבטא האדם פרט לקטן ואנוס דמתיבת האדם ממעטינן קטן וכן אנוס והרואה ס"ל כהבבלי דה"ד אנוס כגון ר"כ ור"א דמר משתבע דהכי אמר ר"א דהתם טעמא אחריני דהתם לכתחלה נשבעו על דעתם מיוחד. הוא מלבו המעשה ונשבע הוי שבועת שגגה לשעבר וחייב קרבן כדאיתא נמי במס' נדרים פ' ארבעה נדרים דשבועות שגגות אסורות וכן איתא ג"ה א' עיי"ש ועיי' בתוס' ז"ל דף כ"ז ע"א ד"ה את:

(טז ע"א) **לית** יכול דמר ר"ה בשם נגרר נהא דה"א לכאן כדרך הש"ס הזה בכמה מקומות:

(שם) **אר"מ** כיני מתניתא חייב לו"י ב"ב. ר"ל דכולה ר"י ב"ב קאמר לה וס"ל נשבע המלוה ולא קיים פטור במלות ל"ת ומה דמסיק שהי' בדין שיהא חייב בקיום מלות עשה אבל באיסורין דהוא ל"ת בנשבע לקיים פטור לריב"ב ראי' מה אמר ריב"ב בשאר איסורין ר"ל בל"ת דע"כ בשבועה שאוכלה ולא אכלה פטור. דהא הוי נשבע לבטל את המלוה. ואי ס"ד שבועה שלא אוכל דהיא לקיים המלות ל"ת חייב א"כ ויתביני' רבנן לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בו הן כלאו מעת"כ בקיום את לא עשה בו הן כלאו. ולמה קאמרי רבנן רק בלשון זה שלא עשה בו הן. ע"כ משום דקאי אך על קיום מלות עשה. כן פי' בתוס' ז"ל ע"א ד"ה לקיים עיי"ש:

(שם ע"ב) **שבועה** שאוכל ככר זו נבר היום ולא אכלה כן הגי' בכמה מקומות דאהן במס' דמאי פ"ו גרסינן טעמא דאהן לא כטעמא דאהן טעמא נמוס שאינו ראוי לקבל התריי' טעמא דר':

(שם) **ר"פ** בעי הי' אסתנית מאחרידו לבא אין בידו לשעבר פי' אם הי' אסתנית דקשה להיום אם שייך ביה התראה או דילמא דבאסתנית לא הל כלל השבועה ואפילו אם נשבע שאכלתי היום נמי פטור משום דליתא בלהבא. או דין דאיפשר לי' לאכול ע"י הדחק חל עלי' השבועה וכן עי' התראה:

(יח ע"א) **שבועה** שלא אוכל כשבועה שלא אוכלנה אינו חייב אלא אחת משבועה הלה על שבועה דמושבע ועומד היא דבר שאילו בנדרים אסורין מותר פי' דבנדרים קי"ל דיש נדר בתוך נדר ומסיק הגמ' לא עלהאמרת אלא על הדא כן הגי' במס' נדרים פ"ג ר"ל לא על הדא איתאמר מנדרים לשבועות אלא על הדא מתניתן דלעיל ה"ה. אחד דו ואחד דברים של אחרים כו' כו' שזרק פלוני צרור לים כו' ואמר מתניתן רב בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה מאחר שאין בידו לשעבר [ולעיל בה"ב. אמר רב בשם שמואל על הדא מתניתן] מרת הומר בנדרים משבועות דבר שאילו בנדרים אסור ובשבועות מותר. פי' הק"ע ז"ל במס' נדרים כ"ג] אשכח תני על תרווייהון התיבת הלמהיא דנדרים הנ"ל כדרך הש"ס:

(יט ע"א) **כתוב** לא יומתו אבות וכו' כו' שלא יומתו אבות בעדות בנים מה שלא יהי' קרובין לבע"ד ומנין שאף הדיינים ת"ל בנים לא יומתו. כן גי' הרב אלפס ז"ל מכאן שלא יהא העדים קרובין לנידונין. גם ז"ל לא גרסינן כלל זאת ומנין שלא יהא העדים קרובין לדיינים ה אם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין ומנין שלא יהא העדים קרובין זמך שאם הוזם אחד מהן כלום נהרג על ביוזם חבירו אם אומר אתיהם הם נהרגין ומנין שלא יהא הדיינים קרובין זל"ז כו"ב אלפס ז"ל:

(שם) **אין** לי אלא אבות ובנים וכו' אר"ז ובנים לרבות שאר קרובין עד כדון כר"ע פי' כר"ע דדריש ווין כדאיתא במס' יבמות דף סח ע"ב ובמס' סנהדרין דף נח ע"ב ע"כ מרבינן מואו של ובנים שאר קרובין אבל לר"י דלא דריש ווין מנין תני ר"י ושפטו העדה והצילו העדה שלא יהא העדה כו' והכא לא כתיב בנים אלא גאולי הדם:

(שם) **שלא** בפני ב"ד אם לא יגיד ונשא עונו מקום שמגיד והבירו משלם ממון יצא חוץ לב"ד שאפילו מגיד אין הבירו משלם והוא כפי' התוס' ז"ל במס' ב"ק דף נו ע"א דהאי ונשא עונו פירושו כך אם לא יגיד ונשא עונו דהיינו דמחייב לפלוני ע"י שאינו מגיד על דבר זה שנושא עון אם לא יגיד והגשיאות עון הוא דמפסיד להבירו. ע"כ אם נשבע עליו חייב קרבן שבועה עיי"ש ובמהרש"ל ז"ל שם וכן פי' הריטב"א ז"ל במס' שבועות דף לב ע"א עיי"ש. ובאיזה מקום נושא עון דמפסיד ע"י זה לחבירו היא ע"כ בב"ד דאי שלא בב"ד הא עדיין לא הפסיד דהא יכול עדיין לבוא לב"ד ולהגיד ולפיכך פריך בסמוך תני ר' ישמעאל ונשא עונו קרבן מנ"ל ב"ד דהא ר' ישמעאל ס"ל דונשא עונו היא פירוש דמביא קרבן א"כ קשה מנ"ל ב"ד. ומהאי ירושלמי מסתעיא לפי' הריטב"א ז"ל במס' שבועות הנ"ל דהא רש"י ז"ל פי' דילפינן מתיבת אם לא יגיד והגדה היא בב"ד. והריטב"א ז"ל מפרש במקום דנושא עון אז אם נשבע חייב להביא קרבן כנ"ל ומהאי ירושלמי מוכח כפי' הריטב"א ז"ל הנ"ל:

(שם ע"ב) **ייבא** כהדא דמר ר"ב בשם שמואל שבועה שנתן פלוני כו' מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר ע"כ לא שייך בזה שבועות ביטוי או כהדא כן הגי' במס' סנהדרין איכין שורי א"י מה אתה כו' והיא נשבר דפטור מן הדין משום הילכות פיקדון ומ"מ חייב משום שבועות ביטוי אע"פ דליתא בלהבא:

(שם) **ר"מ** דריש ג"ש במקום שבאתה כו' רבנן דרשי ג"ש כאמור בה וכן איתא בר"פ שבועת הפיקדון ר' ירמי' בעי קרוב מפי עצמו כו' כיון דר"מ ס"ל מושבע מפי עצמו ילפינן מש"פ ולא בעינן ב"ד ע"כ כמו שה"פ חייב אפילו קרוב כן נמי שבו"ע וקאמר נשמעיני' מן הדא הואיל ולא למדו מפיו אלא משה"פ מה להלן קרובים כו' אמר ר' יוסי קרובין שכאן למידן מקרובין שלהלן איפשר לומר דר' יוסי ס"ל ג"כ דילפינן קרובין של שבו"ע מקרובין של שה"פ. אבל מסתבר יותר דגרסינן מקרובים שלהן ר"ל מקרובים של שבו"ע במושבע מפי אחרים דא"ח אלא ברחוקים ולא בקרובים ר"י קפודקייא בעי השביע עלי' חמשה פעמים מפי עצמו בב"ד שמא אינו חייב על כל או"א בתמי' פי' גבי שבועת הפקדון שמא אינו חייב על כל או"א וע"כ לר"מ במושבע מפי עצמו צריך להיות ג"כ חייב על כל או"א דלדידי' גמרינן חיובו משבועת הפיקדון דחייב על כל או"א אפילו בב"ד דהתם אין נפ"מ בין בב"ד בין שלא בב"ד. אמר ר' יוסי ולא מתניתן היא אמר ר"ש מה טעם שאין יכולין לחזור ולהודות וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין בכל או"א גרסינן וכאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות א"ח אלא אחת כההיא דגרסינן לקמן בר"פ שבועות הפיקדון עיי"ש ולשון המודפס כאן נתרבב מלישנא דלקמן כמלוי בש"ס הזה. זהו הנפ"מ בין שה"פ ובין שבו"ע וע"כ לפ"ז אפילו דילפינן שבו"ע מושבע מפי עצמו משה"פ לענין דלא צריך כפירה בב"ד אבל מ"מ שבו"ע הוא ואין יכולין לחזור ולהודות וע"ז בעי ר"י השביע עליו חמשה פעמים מפיו והזר והשביע חמשה פעמים מפי אחרים מהו. ובפ' שה"פ גרסינן ונשבע עלי' ה' פעמים מאחר דר"מ כו' וכן עיקר. ר"ל דכיון דס"ל לר"מ אפי' דיליף משה"פ מ"מ בנשבע ה' פעמים שוה מושבע מפי עצמו למושבע מפי אחרים והכל בוה מאחר דר"מ עביד מפיו בב"ד ר"ל דעביד פיו בצריך להיות כפירה בב"ד. הגם דלדידי' מושבע בפיו בב"ד ושלא

הלא בב"ד הכל שוה. מ"מ לענין נשבע ה' פעמים צריך לעבדינן לי' כפירה בב"ד. ודייק לי' דיגא לכפירה בב"ד לענין דא"א אלא אחת. מהו שיקבעם לקרבן ולחייבם בראשונה בלא תביעה. פי' דס"ל דהא דשבועות הפיקדון לא בעינן תביעה ובשבו"ע בעינן תביעה משום דזה בעי בב"ד. וע"כ צריך טענה וכפירה. וזה א"צ ב"ד וא"צ טענה וכפירה. דבתוספתא פ"ב לא תני שום טעם אלא דשה"פ לא בעי תביעה ושבו"ע בעי תביעה. וקס"ד דהיא משום טעם הזה צריך ב"ד וזה א"צ ב"ד. וע"כ לר"מ דס"ל דמושבע מפי עצמו א"צ ב"ד ממילא א"צ טענה ותביעה [הך במושבע מפי אחרים].

ע"כ מיבעיא לן בנשבע ה' פעמים דשוה נשבע מפי עצמו למושבע מפי אחרים דצריך לעבדינן לי' כפירה בב"ד אם צריך תביעה על השבועה הראשונה אם אמרינן דמשום הד' פעמים אחרונים עבדינן לי' שצריך כפירה בב"ד. וכיון דעבדינן לי' כמדריגת כפירה בב"ד ע"כ צריך תביעה לענין קרבן שבועה. או דילמא דהיא לגבי עצמו א"צ תביעה דא"צ ב"ד וחייב קרבן. ע"ז פשיט דכל עיקר הטעם דבעינן תביעה בשבו"ע היא לאו משום דצריך ב"ד אלא דגזה"כ היא דצריך לשמוע קול אלה אבל לא משום דבעינן ב"ד וע"כ אפילו מפי עצמו דלא בעי ב"ד לר"מ מ"מ תביעה בעינן:

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך

הדרן עלך מסכת פלוני והדרן עלן דעתן עלך מסכת פלוני ודעתך עלן לא ניתנשי מינך מסכת פלוני ולא תיתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך אומר יהי רצון וכו'

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנתינו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

הערב נא יי אלהינו את דבר תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה כלנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם הוא לי: יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה יי למדיני חקיך. אמן אמן אמן סלה ועד:

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון לפניך ה' אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת פלוני כן תעזרני להתחיל ספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם. ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא דעתיד לחדתא עלמא ולאחייא מיתייא ולמיפרק חייא ולמיבני קרתא דירושלם ולשכלל היכלא קדישא ולמעקר פולחנא דאלילאי מן ארענא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה. בזיויה ויקריה וימליך מלכותיה וכו' עד ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן:

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באורייתא די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר יהא להון ולכון חינא וחיסדא ורחמי וסייעתא ורווחא מקדם אבוהון דבשמיא וארעא. ואמרו אמן: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: עושה שלום במרומיו הוא (ברחמיו) יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: